

N.G.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 2 13 januari 1979

Begin december werd te Parijs een symposium georganiseerd over ontwikkelingssamenwerking. Het CDA-kamerlid C. P. van Dijk bezocht dit symposium en geeft op pagina 8 een aantal impressies ervan weer.

Voorspoedig 1979

Van dit allereerste nummer van Nederlandse Gedachten in het jaar 1979 wil het redactieteam graag gebruik maken om alle lezers van deze krant veel heil en zegen toe te wensen voor dit zojuist aangevangen jaar. Evenals de voorgaande jaren hoopt de redactie ook in dit jaar weer veel interessante en actuele artikelen te kunnen bieden, waardoor de lezer op de hoogte kan blijven van het politieke gebeuren en waarvan eventueel gebruik kan worden gemaakt bij de politieke meningsvorming van de leden.

Politiek-ethische aspecten van de kernbewapening

Een kernoorlog gaat het voorstellingsvermogen van mensen te boven. De gevolgen zouden voor talloze mensen niet alleen nu, maar ook later afschuwelijk zijn. Het is een vraag of wij ons dit wel steeds voldoende realiseren. Er is een essentieel verschil tussen een kernoorlog en een conventionele oorlog, hoe vernietigend ook de laatste kan zijn.

In 1970 is het vraagstuk van de „Atoomwapens als onderdeel van het veiligheidsbeleid” in onze kring aan de orde gesteld door de commissie-Boertien in een nota, bij de hoofdlijnen waarvan ik aansluit. Hoofdlijnen, die ook worden doorgetrokken in het CDA-program. Het CDA-program spreekt in dit verband over een zekere verhouding, die er voor de overheid zal moeten bestaan tussen de omvang van het onrecht dat zij wil keren en de omvang van haar militaire weerwoord. Die verhouding raakt bij de inzet van kernwapens fundamenteel zoek.

Door dr. W. de Kwaadsteniet, CDA-Tweede-Kamerlid

Verschillende stellingnamen

Bij de behandeling in deze Kamer van de nota „Ontwapening en Veiligheid” heeft de toenmalige staatssecretaris Kooijmans gezegd, dat met de kernwapens „zowel naar omvang als naar de duur een extra dimensie verleend (wordt) aan de vernietigingskracht van de wapens, naar de duur doordat ook volgende generaties door de gevolgen ervan kunnen worden getroffen.” Met de intrede van het kernwapen werd de mogelijkheid geopend, dat onze cultuur ten onder gaat aan haar eigen techniek.

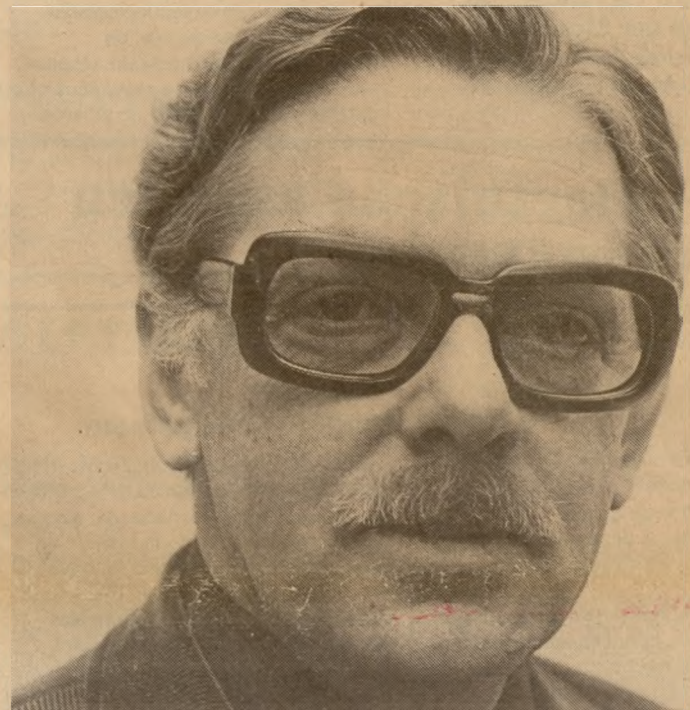
Met betrekking tot het specifieke karakter van kernwapens kunnen in de praktijk ten minste twee verschillende stellingnamen worden ingenomen. Of men zegt, dat er politiek en ethisch tussen nucleaire en conventionele wapens een zodanig kwalitatief verschil bestaat dat met nucleaire wapens in ieder geval niet de gerechtigheid gediend kan worden. Of men stelt, dat door het bezit van kernwapens en de dreiging die daarvan uitgaat wellicht juist een wereldcatastrofe kon worden voorkomen.

In de laatste gedachtegang wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat onder bepaalde omstandigheden ook

met nucleaire wapens onrecht kan worden ingedamd, althans dat het afstoten van deze wapens een nog groter onrecht zou kunnen veroorzaken. Met de aanwezigheid van kernwapens wordt immers de stabiliteit in de internationale verhouding tot op zekere hoogte gewaarborgd. In beide benaderingswijzen gaat het erom te voorkomen, dat kernwapens ooit tegen de mensheid ingezet zullen worden.

In de eerste benaderingswijze, die wel aangeduid wordt als gezindheidsethiek, kan het middel van de kernwapens niet tegenover het eigen geweten worden verantwoord. Zelfs al kan misschien door dit middel een (kern)oorlog worden voorkomen, het mag niet, het eigen geweten verbiedt dat. De andere benaderingswijze, die wel aangeduid wordt als doelethiek, gaat ervan uit dat, wanneer het bezit van kernwapens een (laatste) middel is om een (kern)oorlog te voorkomen, dit doel dat middel rechtvaardigt.

Beide benaderingswijzen kunnen tot de overtuiging doen komen, dat er alles aan gelegen is het huidige veiligheidssysteem om te bouwen tot een ander niet op de huidige vorm van afschrikking berustend veiligheidssysteem. Toch komen beide benaderingswijzen in de praktijk niet op hetzelfde neer. In de ene zienswijze is niet alleen het

gebruik, maar ook het bezitten van en het dreigen met kernwapens ongeoorloofd. In de andere zienswijze wordt door het bezit van kernwapens en de dreiging die daarvan uitgaat, juist het ergste, namelijk het gebruik, voorkomen. Konkluderend moet gesteld worden, dat de twee genoemde ethische uitgangspunten in hun politieke uitwerking beide eenzijdig zijn. De gezindheidsethiek stelt het eigen geweten centraal en wil geen verantwoordelijkheid aanvaarden voor het bezit van kernwapens, ook niet als daardoor het uitzicht op een kernwapenvrij veiligheidssysteem wordt vergroot.

De doelethiek heeft onvoldoende oog voor de absolute grenzen, die aan de aarvaardbaarheid van wapengebruik gesteld moet worden. Beide standpunten zijn uitersten en in werkelijkheid bestaan er verschillende nuanceringen tussen. Het ligt niet op de weg van politici om deze ethische kloof te overbruggen. Wel kunnen wij proberen de waardevolle elementen van de verschillende ethische uitgangspunten in onze politieke oordeels- en besluitvorming te betrekken. Daartoe moeten de ethische uitgangspunten geconfronteerd worden met de politieke werkelijkheid, waarbij o.a. de volgende factoren een rol spelen.

In de eerste plaats gaat het niet primair om de houding, die iemand persoonlijk wenst in te nemen, maar om de houding van de overheid. Hoezeer de overheid persoonlijke gevoelens en gewetensuitspraken als zodanig dient te respecteren, zij kunnen nooit uitsluitend als richtsnoer dienen voor het handelen van de overheid.

Aanvaardbaarheid geweldsmiddelen

Het gaat erom hoe de overheid door haar beleid voorwaarden kan scheppen, waardoor oorlog wordt voorkomen. Dat is een eis van publieke gerechtigheid bij uitstek en daardoor een authentieke overheidstaak. De overheid moet zich daarbij voortdurend bezinnen op de aanvaardbaarheid van de geweldsmiddelen. De overheid moet — om met ons program te spreken — zich er ernstig van bewust zijn, dat er een perfectionering van het wapentuig gaande is, die de schepping als zodanig bedreigt.

Vervolg op pag. 2

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een krachtige schakel bij aan- en verkoop van ruwveevoer.

DEZE WEEK IN N.G.:

Kernbewapening en de Navo	pag. 1,2, en 3.
Gespreide verantwoordelijkheid	pag. 4 en 6.
Anti-revolutionair en christelijk historisch	pag. 5.
De politieke overtuiging	pag. 6.
Algra blikt terug	pag. 7.
Symposium ontwikkelingssamenwerking	pag. 8.
Uit de Arjos	pag. 9, 10.
Rapport Grondslag/Politiek handelen	pag. 10.
Voor de partij	pag. 11.

Kernbewapening en de Navo

„Het terugdringen van de rol der kernwapens” was het belangrijke probleem, waarover op vrijdag 15 december jl. uitvoerig is gesproken in een openbare commissievergadering van de Vaste Commissies voor Buitenlandse Zaken voor Defensie van de Tweede Kamer. De CDA-fractie had drie woordvoerders aangewezen: Frinking over de evaluatie van de veiligheidssituatie, De Kwaadsteniet over de ethisch/politieke aspecten van de kernbewapening en (Joep) de Boer over het te ontwikkelen veiligheidsbeleid. De CDA-fractie hechtte er duidelijk bijzondere waarde aan in dit debat nog eens speciale aandacht te vragen juist voor die politiek-ethische aspecten van de kernbewapening. Dit mede omdat na de

hoopgevende woorden in de inleiding van de memorie van toelichting op de defensiebegroting stelt de bijlage over de kernbewapening op dit punt teleur. Hoewel er waardering was voor de ruimere aandacht van de regering voor het terugdringen van de rol der kernwapens in een aparte bijlage, was bij de algemene politieke beschouwingen in oktober jl. reeds opgemerkt, dat de benadering van de bijlage naar de mening van de CDA-Tweede-Kamerfractie sterk eenzijdig door de militaire aspecten bepaald is en te weinig politiek van aard. In twee artikelen geeft dr. W. de Kwaadsteniet een overzicht van het debat. In het ene is voor een belangrijk deel het verhaal over de politiek-ethische aspecten

vrijwel letterlijk weergegeven. In het andere wordt een korte weergave van het gehele debat gegeven van de zijde van de Kamer.

Het artikel met de beknopte weergave van de eerste beantwoording van de regering zal in het volgende nummer van Nederlandse

Gedachten verschijnen. Een korte weergave ook omdat het debat op maandag 5 februari a.s. nog moet worden afgerond van 10.15 tot 19.00 uur.

Op vrijdag 15 december jl. kwam men namelijk van 13.00 tot 22.45 uur niet verder dan een eerste ronde van de zijde van de Kamer en een eerste beantwoording van de zijde van de regering bij monde van minister Van der Klaauw van Buitenlandse Zaken en minister Scholten van Defensie.

Kamerdebat over kernbewapening

Nucleaire bewapeningsrace in Europa verhinderen

Door dr. W. de Kwaadsteniet;
CDA-Tweede Kamerlid

Schakel was – als lid van het Kamerpresidium – voorzitter van deze openbare commissievergadering. Was het soms omdat hij nog de zaterdag ervoor, op de ARPartijraad, de motie-inflatie krachtig had gehekelde dat de diverse sprekers samen liefst veertien moties indienden? Stemerink (PvdA) diende vier moties in, Brinkhorst (D'66) één, Ploeg (VVD) één, Waltmans (PPR) vier, Van der Spek (PSP) drie. Van der Stoel (PvdA) diende één motie in, welke later door een enigszins gewijzigde motie werd vervangen, nu naast Van der Stoel mede ondertekend door (Joep) de Boer (CDA) en Brinkhorst (D'66).

Van CDA-zijde is nog geen motie ingediend, hoewel dit wel wordt overwogen. Veelal geven wij er de voorkeur aan moties eerst in tweede termijn – na het antwoord van de bewindsliden – in te dienen. Zoals bekend zijn wij nog niet aan die tweede termijn toegekomen. Er valt in het kader van dit onderwerp over tal van facetten te spreken. Een globale aanduiding van de punten die aan de orde zijn is de volgende: a. de veiligheidssituatie in Centraal-Europa, waarbij o.a. van belang zijn de politieke situatie, de militaire krachtsverhoudingen en de betekenis van de onderhandelingen (SALT en MBFR); b. de rol van de kernwapens, waarbij o.a. de NAVO-strategie en de tactische kernwapens, terugdringing van de rol en vermindering van het aantal; c. gevolgen van de technologische ontwikkeling, waarbij o.a. de modernisering van nucleaire wapens, vervanging van nucleaire wapens door conventionele, alsmede de algemene

punten van bewapeningswedloop en wapenbeheersing. Het is duidelijk, dat hier slechts een korte aanduiding kan worden gegeven van punten uit het debat.

Frinking (CDA)

Frinking bracht naar voren, dat de afgelopen beleidsperiode werd gekenmerkt door de vele miljoenen, die in materieelaankopen waren geïnvesteerd. De CDA-fractie hoopt, dat in de komende periode het beeld vooral zal worden bepaald door de zorg voor de beheersing van de bewapening, onder meer de vermindering van de kernbewapening. Frinking wees erop, dat de kans op een gewild wapend conflict tussen Oost en West in de komende jaren zeer onwaarschijnlijk is. Het gaat dan ook niet om de dreiging van een oorlog op korte termijn, maar om het handhaven van de vrede. Het Westen kan en moet doorgaan met onderhandelen om vermindering van

de bewapening mogelijk te maken. Een strategie en een militaire doctrine, gericht op crisisbeheersing moeten verder worden ontwikkeld. Ten aanzien van de tactische nucleaire wapens (naast de strategische kernbewapening) moet onderscheid gemaakt worden tussen de middellange-of afstandswapens en de korte-afstand-gevechtswapens. De middellange-afstandswapens – de zogenaamde „grey-area“-wapens, ook wel eurostrategische kernwapens – vervullen dezelfde rol als de strategische kernwapens, namelijk die van afschrikking. De dreigende ontwikkelingen in deze wapens aan de kant van het Warschaupact vereisen van de NAVO voldoende weerwoord waarbij t.a.v. deze ontwikkelingen zo snel mogelijk in nieuwe besprekingen na SALT II, in SALT III zal moeten worden gesproken. De nucleaire gevechtswapens, die als aanvulling op conventionele wapens dienen, moeten en kunnen worden teruggedrongen, aldus Frinking. In feite zijn die wapens niet bruikbaar. Moet met de mogelijkheid van de beperkte kernoorlog niet worden afgerekend? Het is nodig, dat in de NAVO de vermindering van de rol van de kernwapens een vast punt van bespreking in de Noord-Atlantische Raad gaat uitmaken.

De Boer (CDA)

(Joep) de Boer wees er in zijn schets

van de ontwikkelingen in de afgelopen jaren onder meer op, dat er een omvangrijk materieel-modernisatie-programma en maatregelen ter verbetering van de paraatheid op gang zijn gekomen, die over circa vijf jaar voor de NAVO een aanzienlijke verbetering in de conventionele krachtsverhouding van NAVO en Warschaupact zal leiden. Een wezenlijk anders georiënteerd veiligheidsbeleid dan de huidige NAVO-strategie moet nu worden nagestreefd. De Boer wees er daarbij o.a. op, dat de invoering van de nucleaire gevechtswapens indertijd eenzijdig door de NAVO heeft plaatsgevonden. Zij lenen zich er dus ook toe om weer – via een omgekeerde beweging, dus door middel van het tot stand komen van een meer adequate crisisbeheersingscapaciteit – in principe eveneens eenzijdig weer overbodig gemaakt te worden. Ten aanzien van de eurostrategische kernwapens zal voortgaand wapenbeheersingsoverleg (SALT III) moeten volgen. Vertaald naar wapentuigen van de NAVO betekent dit naar de mening van De Boer, dat het op termijn mogelijk zou moeten zijn ook eenzijdig af te zien van nucleaire wapens als nucleaire artillerie met inbegrip van missile-systemen tegen vliegtuig- of tankconcentraties, alsmede van nucleaire mijnen te land

Vervolg op pag. 3

Politiek/ethische aspecten kernbewapening

Vervolg van pag. 1

In de tweede plaats moeten wij ons ervan bewust zijn dat wel de kernwapens vernietigd kunnen worden, maar niet de kennis om kernwapens te maken. Ook indien het mogelijk zou blijken de kernwapens in de gehele wereld af te schaffen dan zal deze bewapening te allen tijde gereactiveerd kunnen worden.

De verantwoordelijkheid voor de wijze waarop wij de eenmaal verworven kennis en de daarmee samenhangende macht over de schepping aanwenden kan ons niet ontnomen worden. Wij zullen daarvan als goede rentmeesters gebruik moeten maken.

In de derde plaats staat vast, dat geen overheid bij machte is de mensheid absolute veiligheid te garanderen. Wat wij nastreven kan derhalve nooit een absolute, maar slechts een optimale veiligheid zijn. De bijlage (bij de memorie van toelichting van de defensiebegroting) wekt zo nu en dan de schijn, dat getallen een goede graadmeter zijn voor veiligheid. Iedere benadering, waarvan de suggestie uitgaat, dat veiligheid nauwkeurig kwantificeerbaar zou zijn, moet echter als misplaatst streven naar exactheid en meetbaarheid worden afgewezen. In de vierde plaats kan door wapentechnologische ontwikkelingen het huidige strategische machtsverwicht in de toekomst doorbroken worden. De kansen op een escalatie zouden daardoor niet af- maar toenemen.

In de vijfde plaats wordt de ondoorzichtigheid van de situatie vergroot en het relatieve machtsverwicht bedreigd doordat naast de twee grote kernmogendheden – de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie – China in opkomst is, terwijl daarnaast Engeland en Frankrijk kernwapens bezitten. Bovendien zijn veel geïndustrialiseerde landen – en in toenemende mate ook sommige niet-geïndustrialiseerde landen (India) – in staat kernwapens te maken. Tenslotte is er het besef, dat dankzij het huidige machtsverwicht, dat berust op de aanwezigheid van nucleaire en conventionele wapens, waarschijnlijk voorkomen kon worden dat openlijke conflicten van regionale aard een kettingreactie konden veroorzaken en een wereldcatastrofe ontketenen. Beklemmend is echter, dat dit machtsverwicht mede steunt op de aanwezigheid van kernwapens en de mogelijke escalatie tot een kernoorlog insluit.

Humaan veiligheidssysteem

Het is verontrustend, dat slechts het risico van de inzet van deze wapens en de onvoorstelbare schade, die daarvan het gevolg kan zijn, de mensheid tot een zekere behoedzaamheid heeft gebracht. Wij dienen ons ernstig af te vragen of zij die behoedzaamheid zonder de aanwezigheid van deze wapens ook zou kunnen opbrengen. Het op kernwapens berustend systeem van afschrikking is in feite een aanklacht tegen de mens en tegen het internationale systeem waarmee wij onze betrekkingen regelen. Wij mogen ons onder geen beding door een proces van gewinning laten afstompen. Het afschrikkingsevenwicht is een uitvloeisel van de collectieve menselijke onvolkomenheid, waarin wij evenwel niet mogen berusten. Voortdurend dienen wij ons te bezinnen op het doen van concrete stappen, die erop gericht zijn het wederzijds wantrouwen te doorbreken en die het perspectief op een meer humaan veiligheidssysteem, waarin kernwapens niet meer nodig zijn, vergroten.

Dat is een proces van lange adem, dat met stug doorzettingsvermogen moet worden voortgezet en waarbij wij ons niet door tegenslagen en teleurstellingen uit het veld moeten laten slaan. Hoopvolle ontwikkelingen moeten worden aangegrepen. In dit opzicht zou mogelijkerwijs bijvoorbeeld een houding als van Roemenië in het Warschau-Pact nieuwe mogelijkheden kunnen bieden.

Kernwapens de wereld uit

Zorgvuldigheid bij het doen van concrete stappen zal zeker steeds noodzakelijk zijn; daarachter mag zich echter geen traagheid verschuilen. Het einddoel moet inderdaad zijn: de kernwapens de wereld uit. De stappen, die gezet moeten worden om dit doel dichterbij te brengen, zullen echter weloverwogen moeten zijn, maar daarom niet minder concreet. Ik noem enkele concrete mogelijkheden, die ook in ons program zijn te vinden, ter verdere overweging. In de eerste plaats noem ik het afzien van de introductie van nieuwe kernwapens, met name wanneer door de invoering daarvan het onderscheid tussen conventionele wapens en

strategische en tactische kernwapens verder wordt vervaagd. Het standpunt, dat onze fractie op 3 februari 1978 met betrekking tot de neutronenbom heeft ingenomen werd vooral ingegeven door het besef, dat dit wapen een nieuwe bijdrage zou zijn tot opvoering van de kwalitatieve nucleaire bewapeningswedloop en een nadelige invloed zou hebben op de pogingen tot de-escalatie. De invoering van de neutronenbom zou bovendien de waterscheiding tussen conventionele wapens en kernwapens vervagen. In de tweede plaats vervolgens het bevorderen van de volledige stopzetting van alle kernproeven. In de derde plaats noem ik het actief steunen van het tot stand komen van kernwapenvrije zones. In de vierde plaats wijs ik op de – ook in ons program gesuggereerde – mogelijkheid van een no first use verklaring, waarbij de diverse vormen daarvan onderzocht moeten worden: wederzijds, éénzijdig, ten aanzien van tactische en/of strategische wapens, om uiteindelijk te komen bij het begeerde „no use“.

In de vijfde plaats noem ik het versterken van het waarborgenstelsel van het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie als bijdrage tot het tegengaan van de verspreiding van kernwapens.

Tenslotte het steunen van en het zelf onderzoeken van initiatieven ten aanzien van maatregelen die beogen wereldwijde regelingen te treffen om de ontwikkeling van nieuwe wapensystemen tijdig af te remmen en onder controle te houden.

Wij gaan ervan uit, dat de regering in de internationale organen, waarvan Nederland deel uitmaakt, serieuze en concrete initiatieven zal nemen gericht op een doelbewuste, planmatige vermindering van de rol van kernwapens.

Daarbij kan worden bepleit, dat de risico's die eventueel genomen moeten worden, afgewogen worden tegen de risico's die aan het huidige nucleaire afschrikkingsevenwicht verbonden zijn en die zijn ook niet gering.

Luis in NAVO-pels

Wij staan nog altijd met overtuiging op het standpunt, dat de NAVO een hoeksteen is van het veiligheidsbeleid. Maar dat betekent niet, dat het NAVO-beleid bij voorbaat de hoeksteen is van ons beleid. Wij stemmen terzake van harte in met de opmerkingen in de inleiding van de memorie van toelichting, dat ons lidmaatschap niet kritiekloos moet zijn en dat wij voorstellen en gedachten van bondgenoten voortdurend moeten toetsen aan onze eigen opvattingen. Onze geloofwaardigheid vereist, dat onze opvattingen terzake van het terugdringen van de rol van kernwapens in het NAVO-beleid herkenbaar moeten zijn. Nederland moet op dit punt als het ware een „luis in de NAVO-pels“ zijn.

Onze loyaliteit als NAVO-bondgenoot houdt niet in, dat wij bij voorbaat instemmen met of ons neerleggen bij welke beslissing dan ook. Wij begrijpen uit de memorie van toelichting, dat de regering deze opvatting onderschrijft.

Mr. Biesheuvel terug op politieke toneel

Enkele recente benoemingen brengen mr. B. W. Biesheuvel terug op de politieke voorgrond: begin december werd Biesheuvel benoemd tot lid van het college van wijze mannen van de Europese Gemeenschap en rond half januari wordt hij geïnstalleerd als voorzitter van de Koninkrijkswerkgroep die de toekomstige relatie tussen Nederland en de Nederlandse Antillen en de staatkundige structuur van de Antillen moet onderzoeken. Twee belangrijke functies waarvoor Barend Biesheuvel met zijn grote politieke en bestuurlijke ervaring „geknipt“ lijkt.

Biesheuvel (58) deed in 1956 als lid van de Tweede Kamer voor de ARP zijn intrede in de Nederlandse politiek. Al een jaar later werd hij door de toenmalige minister van Verkeer en Waterstaat uitgenodigd staatssecretaris op zijn departement te worden, maar daarvoor bedankte hij. In 1963 werd hij tot het ministerschap geroepen (Landbouw en Visserij), een

ambt dat hij tot 1967 bekleedde; hij was in die periode (in twee kabinetten) ook vice-minister-president, in welke hoedanigheid hij zich tevens bezig hield met Suriname en de Nederlandse Antillen. Na een fractievoorzitterschap in de Tweede Kamer gedurende vier jaar werd Biesheuvel in 1971 minister-president. Zijn kabinet struikelde echter reeds in 1972 na een intern conflict dat aanleiding gaf tot het aftreden van de tot DS'70 behorende ministers Drees en De Brauw. Biesheuvel werd weer leider van de

AR-Tweede-Kamerfractie, maar trad af nadat een meerderheid in de fractie voor deelneming aan het kabinet-Den Uyl had gekozen.

Nieuwe functies

Samen met de Fransman Robert Marjolin en de Brit Edmund Dell zal Barend Biesheuvel het „wijze driemanschap“ van de Europese Gemeenschap vormen. Deze drie gaan op initiatief van de Franse president Giscard d'Estaing de structuur van de Gemeenschap doorlichten en een aantal voorstellen doen die ertoe moeten leiden dat de EG beter zal functioneren. Geen luxe, zeker in het licht van de toekomstige toetreding van Griekenland, Portugal en Spanje. Met Biesheuvel maakt Nederland een goede beurt: hij is immers een ervaren politicus, ook op Europees gebied (oud-lid van de raad van ministers, oud-lid van het Europese Parlement). Ook als voorzitter van de Koninkrijkswerkgroep staat Barend Biesheuvel voor een belangrijke en zware taak. Zoals bekend verkeren de Nederlandse Antillen aan de „vooravond“ van hun zelfstandigheid. Intern zijn er immense problemen (in het bijzonder de tegenstelling tussen de regering in Willemstad en het eilandbestuur van Aruba), die met grote voorzichtigheid, soepelheid en vooral staatsmanschap benaderd moeten worden. Biesheuvel lijkt inderdaad, mede gezien zijn vroegere betrokkenheid, de aangewezen figuur om deze werkgroep te leiden.

Iran

De dagen rondom Kerst en jaarwisseling werden met monotone regelmaat gevuld met berichten uit Iran. Het aantal slachtoffers loopt in de honderden, zo niet in de duizenden. Het is duidelijk dat de positie van de Sjah steeds onhoudbaar wordt en dat zijn aanblijven een bevredigende regeling in de weg staat. Het is echter geenszins zeker dat zijn vertrek de rust in het land zal herstellen. Daarvoor zijn immers de tegenstellingen in de bestaande oppositie te groot. De officiële oppositie-partij, het Nationale Front, en de machtige religieuze leiders, hebben immers weinig of niets gemeen. Te vrezen valt daarom dat de nu wel zeer waarschijnlijk lijkende val van de Sjah Iran niet uit de moeilijkheden zal helpen, doch dat de onlusten zullen blijven voortduren.

Wat er ook gaat gebeuren, de stabiliteit in de wereld zal, waar het een land met zulk een belangrijke positie betreft, er niet door versterkt worden. De ontwikkelingen in het Midden-Oosten, op het gebied van de internationale energie-voorziening en op het vlak van de internationale financiële verhoudingen zullen door de toekomstige ontwikkelingen in Iran alle sterk worden beïnvloed.

Cambodia I

De ontwikkelingen in Cambodia hebben sneller tot de val van het régime van Pol Pot geleid dan aanvankelijk werd voorzien. Over het verdwijnen van de Cambodische machthebbers heeft weinig verdriet te bestaan: de massale schending van de rechten van de mens waaraan zij zich schuldig hebben gemaakt heeft hun alle recht op sympathie doen verspeelen. En indien hun politieke graf enkel en alleen door tegenstanders vanuit de eigen bevolking zou zijn gedolven, zou er weinig reden zijn tot opwinding. Het ziet er echter naar uit – alle ontkenningen van Hanoi ten spijt – dat het interne verzet meer dan een handje alleen is geholpen door Vietnam. Het is immers te zot om los te lopen te denken dat opstandelingen zouden beschikken over hyper-moderne straaljagers en daarmee bombardementen zouden kunnen uitvoeren. En dat stempelt de gevechten tot een gewapend conflict tussen twee landen, die beide lid zijn van de Verenigde Naties.

De Veiligheidsraad zal dan ook niet kunnen volstaan met het constateren dat de ene regering in Phnom Penh door een andere is vervangen, doch zal zich erin moeten verdiepen hoe deze vervanging heeft plaatsgevonden. Of

NG COMMENTAAR

de Veiligheidsraad aan dit onderzoek zal kunnen toekomen, is overigens de vraag. Zowel Cambodia als Vietnam zijn immers cliënt van een grote mogendheid die in de raad over een veto beschikken, te weten China en de Sovjet-Unie. Niet ten onrechte is dan ook het Vietnamees-Cambodische conflict wel uitgelegd als een conflict tussen Moskou en Peking. Na het aanknopen van de diplomatieke betrekkingen door China met Amerika, hetgeen te Moskou met lede ogen werd aangezien, levert de val van het Cambodische regime een nieuw dieptepunt op in de betrekkingen tussen de voormalige bondgenoten. De vrees voor een Russische omsingeling zal door het huidige gebeuren – na de pro-russische staatsgreep van vorig jaar in Afghanistan en in het licht van de onrust in Iran – alleen nog maar sterker worden in Peking. Op een toenadering tussen Moskou en

Peking behoort dan ook voorlopig niet te worden gerekend.

Cambodia II

Indien er gereede aanwijzingen bestaan dat Vietnam zich schuldig heeft gemaakt aan een gewapend inval in het buurland Cambodia, dient dan de ontwikkelingsrelatie met Vietnam te worden voortgezet? Het is een vraag die van CDA-zijde is opgeworpen. De beantwoording van deze vraag hoeft niets van doen te hebben met sympathie voor aanvallers of aangevallene. Indien de beschuldiging gegrond mocht blijken te zijn, dan staat daarmee tevens vast dat de aanvallers zich schuldig heeft gemaakt aan schending van de meest wezenlijke bepalingen van het Handvest van de Verenigde Naties, en dat niet om andere doelstellingen van het Handvest (zoals bijv. eerbiediging van de rechten van de mens) te dienen, maar uit puur nationaal belang. Dat is een zaak die niet getolereerd kan worden, ook al zou de Verenigde Naties zelf door bijv. toepassing van het veto niet kunnen optreden.

Het is op zichzelf merkwaardig dat van bepaalde zijden is opgemerkt dat Vietnam nog zoveel hulp nodig heeft. Dat gold indertijd ook voor Chili en dat is toch nooit als argument gebruikt om de hulp aan

Chili voort te zetten? Aan linkse en rechtse regimes behoren dezelfde objectieve, in het Handvest geformuleerde criteria te worden aangelegd.

Inspraak

Van CDA-zijde is gesteld dat de Molukkers zelf de personen moeten aanwijzen die hen in verschillende inspraak-organen geacht moeten worden te vertegenwoordigen. Dat lijkt zo vanzelfsprekend dat het ternauwernood vermelding behoeft.

Dat het niettemin toch gezegd is, wijst erop dat wij aan de Molukse minderheid in ons land toch nog niet die vrijheid toekennen die vanzelfsprekend lijkt. Dat heeft te maken met de vrees dat bepaalde Molukse groeperingen niet langer vertegenwoordigd zullen worden. Dat is een vrees die niet helemaal zonder grond is. Die vrees mag er echter niet toe leiden dat we een vertegenwoordigingsmodel hanteren, dat door de betrokkenen zelf niet als representatief wordt ervaren. Indien er na aanwijzing door de Molukkers zelf, aanmerkelijke lacunes blijken te bestaan, moeten die tekorten maar op andere wijze worden opgevangen.

Nucleaire bewapeningsrace

Vervolg van pag. 2

en ter zee en nucleaire dieptebommen. Zeker bestaat er wat ons betreft geen behoefte aan modernisering van dit soort wapens, die erop gericht is om deze meer bruikbaar te maken. Voor de Nederlandse bijdrage in deze sector zou dan volgens De Boer:

- vooralnog doorgaan moeten worden met de bijdrage aan de tactische nucleaire luchtmacht, door middel van de F. 104 en bij vervanging – afhankelijk van de stand van een eventueel SALT III-overleg – eventueel ook de opvolger daarvan, de F. 16;

- vooralnog doorgaan moeten worden met de nucleaire Lance – hangende het ter beschikking komen van adequate conventionele munitie dan wel een oplossing in de vorm van anti-tank-helicopter – op voorwaarde dat dit niet de introductie van ERRB – (neutronenwapen) – of andere het gebruik bevorderende warheads inhoudt;

- vooralnog accoord kunnen worden gegaan met de dualcapability (geschikt voor zowel conventionele als nucleaire munitie) van het 8-inch-geschut, waarbij de situatie overigens bij vervanging geheel opnieuw moet worden bezien, overigens eveneens op voorwaarde dat dit niet de introductie van ERRB-of andere het gebruik bevorderende warheads inhoudt;

- niet moeten worden overgegaan tot het verlenen van een dual capability aan het 155 mm geschut;

- niet moeten worden overgegaan tot het verlenen van een (mede) nucleaire capability aan de Orion (de opvolger van de Neptune), tenzij met uitdrukkelijke toestemming van de Kamer, nadat de eventuele ontoereikendheid van conventionele middelen zou zijn aangetoond;

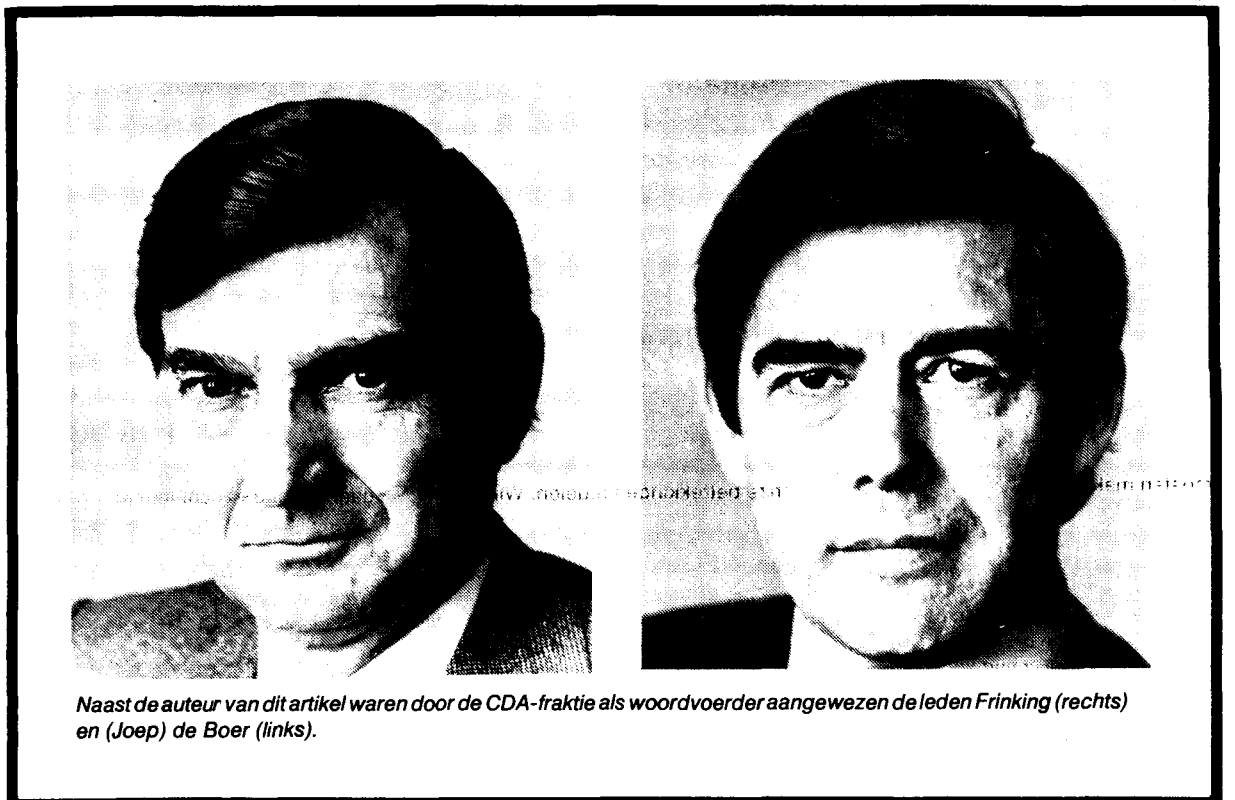
- op termijn moeten worden overgegaan tot het afstoten van Nederlandse bemoeienis met atoommijnen.

Voorkeur voor conventionele alternatieven

PvdA, D'66, PPR en PSP wezen

evenals het CDA het „dual capabel“ maken van de 155 mm houwtser en de Orion af. Geen nucleaire taak voor beide dus, evenmin als voor de mijnen. De PvdA vraagt bovendien o.m. een conventionele taak voor de Nike, geen uitbreiding van het aantal stukken korte-afstandsartillerie (houwtzers) met tweedelige taak, het niet laten aanbrengen van voor een nucleaire taak essentiële onderdelen in de F.16, D'66 vroeg de regering aan te geven wanneer de nucleaire taken van landmijnen, marinepatrouillevliegtuigen, luchtdoelgeschut (Nike/Hercules) en 8 inch geschut opgeheven dan wel vervangen kunnen worden door conventionele alternatieven. De VVD, die zich achter het regeringsbeleid stelde en ook de duur voor het neutronenwapen open liet, vroeg de regering in NAVO-verband stappen te ondernemen de Russische SS20 onderwerp te doen zijn van de wapenbeheersingsbesprekingen tussen Oost en West. De PPR vroeg – naast hetgeen reeds vermeld – eveneens geen nucleaire capaciteit toe te kennen aan de F.16.

Verder vroeg de PPR onder meer af te zien van modernisering van de bestaande kernwapens, onderhandelingen te bevorderen om te komen tot een wederzijdse no-first-use-verklaring, alsmede initiatieven te ontplooiën tot een verdrag tot verbod van het in productie nemen van neutronenwapens. Tevens verzocht de PPR de regering te streven naar een totale denuclearisering van de Nederlandse strijdkrachten, verwijdering van de kernwapens van het Nederlandse grondgebied en een verbod van vervoer van kernwapens over Nederlands grondgebied. De PSP vroeg – naast hetgeen reeds vermeld – de atoomtak van de 8 inch houwtzers van de Nederlandse krijgsmacht af te straffen. De PSP meende ook, dat het regeringsbeleid geen enkele bijdrage levert aan de terugdringing van de rol der kernwapens.

Naast de auteur van dit artikel waren door de CDA-fractie als woordvoerder aangewezen de leden Frinking (rechts) en (Joep) de Boer (links).

Motie PvdA, CDA en D'66

PvdA, CDA en D'66 vragen in hun gezamenlijke motie aan de regering in het NAVO-overleg in het bijzonder te streven naar:

- handhaving van het aanbod tot vermindering van Amerikaanse nucleaire middelen in Europa in ruil voor vermindering van het aantal Russische tanks, in het kader van de MBFR-onderhandelingen gedaan;
- afwijzing van zodanige wijzigingen van de in Europa aanwezige wapensystemen, dat het gevaar van een vroegtijdige inzet van nucleaire wapens in een eventueel gewapend conflict vergroot wordt;
- het zo spoedig mogelijk na ratificatie van een SALT II-accord openen van SALT III-onderhandelingen, waarin op grondslag van een globaal evenwicht van de nucleaire strijdkrachten van de VS en de Sowjet-Unie in het bijzonder een poging wordt gedaan om een nucleaire bewapeningsrace in Europa te verhinderen en de rol van de kernwapens in Europa terug te dringen.

Commentaar CDA- Tweede-Kamerfractie op prijsmaatregelen per 1 januari 1979

- In de huidige situatie is een prijsbeleid onontbeerlijk om te komen tot een verder terugdringen van de inflatie en daarmee op langere termijn een versterking van het bedrijfsleven; bovendien kan voor brede lagen van de bevolking bij een lagere inflatie de koopkracht gehandhaafd blijven.
- Desalniettemin worden opnieuw op korte termijn offers gevraagd van het bedrijfsleven door het stringente karakter van de maatregelen, het verschuiven van de peildatum en het voor een deel voor rekening van het bedrijfsleven laten van interne kostenstijgingen. Met name voor de dienstensector grijpt het beleid scherp in.

- Onjuist achten wij het, dat in het nu vastgestelde beleid de vrije beroepen onvoldoende betrokken zijn bij de uitwerking van dit beleid.

Bovendien zal een gematigde loonontwikkeling, zoals bepleit door onze fractie bij de behandeling van Bestek '81, het gewenste complement dienen te zijn van het stringente prijsbeleid. Het nu vastgestelde prijsbeleid kan een bijdrage zijn voor deze gewenste ontwikkeling.

- Indien de rendementspositie in samenhang met de werkgelegenheidssituatie dit vereist zal per bedrijfstak of onderneming ontheffing onder voorwaarden van het prijsbeleid mogelijk moeten blijven.

CDA-Rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”

Niet de verantwoordelijkheid die moet, maar de verantwoordelijkheid die kan en mag

Op het rapport, opgesteld door een werkgroep van de wetenschappelijke instituten van het CDA met de titel: „Gespreide Verantwoordelijkheid” en als ondertitel: „een christen-democratische bijdrage aan de discussie over de economische orde” zijn inmiddels al wat commentaren verschenen. Ik noem er twee, die van prof. dr. H. van den Doel en die van prof. mr. drs. J. Th. Degenkamp. Van den Doel schreef in „Trouw” onder de titel „Het kleine hart en kleine verstand van de CDA-rapporteurs”. Degenkamp schrijft ook over een rapport van de PvdA en zet boven zijn artikel: „Economische politiek: beurs open; dijken hopelijk dicht”. Het artikel van Degenkamp verscheen in de NRC.

Uit de aandacht die het rapport heeft gekregen is af te leiden dat het als belangrijk wordt beschouwd. Op zich zegt dat evenwel nog niets over de inhoud. Ook bij de meest objectieve reacties op rapporten met een politieke achtergrond speelt het „zie-je-wel-effect” een belangrijke rol: Het betoog van mensen van een andere politieke groepering wordt gebruikt als een illustratie van de verwerplijkheid van hun visie en een bewijs van de houdbaarheid van de eigen stellingen. Ik heb daar zelf ook last van en heb mij dan ook afgevraagd of het feit dat sommige passages in het rapport mij als muziek in de oren klinken en andere mij wat kriegelig maken met mijn politieke positiekeuze te maken hebben. Dat moet wel, maar waar zit dat dan op vast? Ik denk niet op het rapport maar op het vertrouwen dat ik heb in de kaders waarbinnen op verschillende niveaus verantwoordelijkheid wordt gedragen en in de mensen die als dragers van die verantwoordelijkheid optreden. Ik zal dan ook proberen een en ander uit elkaar te houden en in deze bespreking, ook wanneer ik verwijs naar de beide genoemde andere schrijvers, zo objectief mogelijk te wegen, waar het om gaat en welke problemen vanuit de visie van het rapport kunnen worden opgelost en welke problemen blijven liggen.

De Economische Orde

Het gaat in het rapport over de economische orde. Op zich is dat al een hachelijke probleemstelling. Voor de meesten is „de economische orde” geen probleemstelling maar een dilemma; de vraag, of de overheid de aard en omvang van de productie moet vaststellen of de ondernemer. Historisch is dat te begrijpen. In de praktijk blijkt telkens weer dat het daarbij hoogstens over een grotere geneigdheid in de richting van de overheid of in de richting van de ondernemer gaat en dat oplossingen niet te vinden zijn zonder de aard van de te dragen verantwoordelijkheid mee in de beschouwingen te betrekken. Op dit punt vind ik het rapport dan ook zwak. Daarmee kom ik dan ook meteen op het kernpunt van het rapport dat in hoofdstuk VI aan de orde wordt gesteld onder het motto: „Van afwentelen naar verantwoorden”. Ik wil wat daar gezegd wordt even letterlijk volgen. Na een m.i. niet zo heldere uiteenzetting over de knelpunten in onze economie lees ik: „De algemene trend lijkt te gaan worden dat de overheid een eindverantwoordelijkheid wordt opgedrongen, indien de sociale partners in het overleg over arbeidsvoorwaarden, of over herstructurering onderling op moeilijkheden stuiten.” De rapportenschrijvers stellen daarop de vraag: „Ja, wat bezielt christen-democraten als zij met deze gangbare manier van denken niet meegaan? Wat is nu het essentiële in de verschillende politieke benaderingen van de structuurhervormende vraagstukken van de laatste jaren?”

en constateren: „Het verschil in opvatting over onderscheiden taken en bevoegdheden van de overheid en van het bedrijfsleven zelf, is hier van doorslaggevende betekenis”. Even verder stellen zij: „Het gaat hier om een denkmodel dat naar ons gevoel niet resoneert in een samenleving, niet echt wil aansluiten op een mentaliteit, niet echt een beroep wil doen op het hart van de mensen. Het ontleent daarmee mensen de meest wezenlijke trek van hun bestaan: het zich aangesproken en geroepen weten tot het rentmeester-zijn. Het overeenkomstig de Bijbelse richtlijnen de schepping behoren, helpen de rijkdom daarin tot ontwikkeling te brengen. Dit verantwoordelijk handelen is niet uit te besteden aan een overheid, noch aan een kerk of aan een politieke partij. Het rekening houden met de gevolgen van onze economische bedrijvigheid voor het milieu, voor de derde wereld, voor het plezier dat mensen in hun werk hebben: het behoort allemaal bij de dagelijkse zorgen waar een ieder, elke dag weer, op de plaats waar hij is gesteld mee te maken heeft. Die afweging kan niet uitbesteed, afgewenteld of uitgesteld worden. Van afwentelen naar verantwoorden: dat is de krachttoer waarvoor wij staan. Maar ons probleem is bij deze benadering natuurlijk wel, of mensen en hun organisaties – gesteld in de eigen beleidsruimte – hun verantwoordelijkheid zullen herkennen, en metterdaad zullen opnemen. Een verantwoordelijkheid, die zoals wij zagen, als oriëntatiepunten heeft het bewerken en bewaren van de in beheer gegeven schepping en de solidariteit.”

Wat is daar nu op tegen? Van den Doel schrijft: „Nu heb ik niets tegen een grote verantwoordelijkheid... Ik ben voorstander van een aanzienlijke decentralisatie van de budgetbeslissingen naar gemeenten en wijkkraden, ja, voor het drastisch vergroten van het gemeentelijk belastinggebied. Over deze structuurverandering ter vergroting van de individuele verantwoordelijkheid wordt in het CDA-rapport niet gerept, vermoedelijk omdat men van de rijklijk gedateerde visie uitgaat dat de overheid één groot centraal geheel is in plaats van een verzameling van individuen en groepen die elk weer hun eigen verantwoordelijkheid hebben”. En even verder: „De algemeen aanvaarde gedachte in de economie is dat, als de reikwijdte van de verantwoordelijkheid zich uitbreidt tot provinciaal, nationaal of zelfs internationaal niveau, ook de beslissingen op dat niveau genomen moeten worden”.

Degenkamp stelt: „Het CDA-rapport heeft als kern de opvatting dat in de samenleving ondernemingen, belangenorganisaties en de overheid een eigen verantwoordelijkheid hebben voor hun handelen, die zij niet van elkaar kunnen overnemen. Kort samengevat: een nieuwe herleving van de soevereiniteit in eigen kring!” De conclusies van beide heren zijn dan

Door prof. dr.
J. P. I. van der Wilde

respectievelijk, voor Van den Doel, dat hij kiest voor het „rooms-katholieke subsidiariteitsbeginsel” en voor Degenkamp, dat de democratie zijn problemen oplost: „Leggen wij bepaalde beslissingen bij overheidsorganen, dan kunnen wij er ons in beginsel allemaal mee bemoeien; worden „soevereine” deelsferen afgebakend, dan beslissen subgroepen binnen onze samenleving”. Voor de ouderen onder ons is duidelijk dat hier de discussie over de soevereiniteit in eigen kring, de functionele decentralisatie en de subsidiariteit als beginselen voor het staatkundig handelen opnieuw is ontbrand. Ik verzuicht hebben we dan niets bijgeleerd? Uit het rapport blijkt dat in ieder geval niet. Vandaar dat de critici vrij spel hebben. Zij gaan dan ook niet in op de praktische oplossingen die de rapportenschrijvers, hun mening illustrerend, telkens aandragen maar op het gehanteerde begrippenapparaat. Uit de discussie blijkt dat daar de moeilijkheid zit. Daar moeten we dan ook trachten uit te komen.

Soort verantwoordelijkheid

Iedereen wil wel graag beslissingen zo ver mogelijk decentraliseren. Iedereen ook is zich er meestal wel van bewust dat de reikwijdte van een beslissing beperkt is door het niveau waarop ze wordt genomen. De landelijke overheid beslist voor het land, de provinciale voor de provincie enz. Ik ben ook nog nooit iemand tegengekomen, die een beslissing op een hoger niveau wilde nemen dan noodzakelijk was voor het doel dat hij wilde bereiken. Daarom vind ik een discussie over de niveaus een schijn discussie. Het probleem ligt niet bij de niveaus, maar bij de vraag naar de soort verantwoordelijkheid die in geding is. Ik wil dat eerst illustreren aan een voorbeeld dat niet op economisch terrein ligt.

In de discussie over de abortus gaat het er om, of de verantwoordelijkheid bij de vrouw, de man, de dokter, de overheid of misschien bij nog anderen ligt. Velen, die in het economisch leven zweren bij de verantwoordelijkheid van de ondernemer, zweren als het over de abortus gaat bij het wetboek van strafrecht, dus bij de overheid. Waarom de vrijheid van het individu in het ene geval zonder meer aan banden gelegd zou moeten worden en in het andere geval juist niet, is niet af te leiden uit verbanden gelegd tussen het niveau, waarop beslist moet worden en de te dragen verantwoordelijkheid. De soort verantwoordelijkheid is hier in geding. Ook de meest vergaande voorstellen op het punt van de abortus houden daar rekening mee. Tegenover elkaar staan de verantwoordelijkheid voor het eigen lijf (baas in eigen buik) en de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het (ongeboren) leven.

Hoe ligt dat nu met de overheid en de onderneming? Daar gaat het om de vraag, of iemand zelf wat maken en gebruiken of verkopen mag, of dat de overheid verkopen mag, of dat de overheid beschikken moet over de productiemiddelen en gaat over de verdeling van het geproduceerde. Die vraag is, evenmin als die ten aanzien van de abortus, in het algemeen met ja of nee te beantwoorden. De rapportenschrijvers grijpen in dit verband ook terug op normstellingen als „het rentmeesterschap” en „solidariteit” om

van daaruit te concluderen tot „georiënteerde verantwoordelijkheid”, waarin „voortdurend de spanning en het onderlinge verband tussen de „hoe”- en de „wat”-aspecten voelbaar zal zijn”. Op dit punt zeg ik: nou verder trek een conclusie. Het rapport dicht echter de opgeroepen spanning met een veeg naar rechts en een veeg naar links. En dat terwijl het CDA de tegenstelling tussen links en rechts principieel ontkent. Eigenlijk komt het erop neer dat naar beide zijden gezegd wordt: Eigenlijk mogen jullie er niet zijn! Letterlijk staat er:

„Wie meent deze spanning te kunnen opheffen, hetzij naar de kant van de vrijheid, hetzij naar het geheel voorschrijven waartoe besloten moet worden, zit niet op onze lijn. Een christen-democratische benadering zal aan deze liberale, respectievelijk socialistische verleidingen weerstand moeten bieden.”

Kom ik zelf dan wel verder? Niet wanneer ik probeer een formule uit te denken, die een algemene oplossing geeft om uit dit spanningsveld te komen. Als er zo'n oplossing zou wezen, was de lol er voor mij ook af. Ik wil graag telkens wanneer ik daarvoor geplaatst word zelf beslissen. Ik ben echter een beperkt mens en heb daarbij dan ook de kritiek van anderen, die mij op de vingers kijken nodig. Een echt christelijke oplossing heb ik ondanks deze houding nog nooit kunnen vinden. Voor geen enkel vraagstuk. Tenminste niet als een christelijke oplossing is, wat ik ervoor houdt, t.w. een oplossing, die alle betrokken menselijke belangen recht laat wedervaren en niemand in de kou laat staan. Tegen de achtergrond van die norm zijn er geloof ik ook alleen maar oplossingen ad hoc, die proberen het ideaal te benaderen en de meest urgente menselijke problemen op te lossen.

Ik heb het gevoel dat de rapporteurs in dezelfde richting denken. Als ik dan ook spreek over een zwakke benadering van dit centrale punt dan is dat omdat het hoge woord er op dit punt m.i. niet uitkomt. Ook al erken ik dat het rapport verder detailleert dan in een korte bespreking als deze kan worden weergegeven. De vraag blijft daarnaast natuurlijk wel open, of deze houding ook structurerend werkt en leidt tot een bepaalde accentuering van de economische orde. Daar is het in de discussie om begonnen. De met zo grote vasthoudendheid en zo grote persoonlijke inzet verrichte taak heeft immers tot doel over die orde meer licht te verspreiden. Zijn de rapporteurs daar dan niet in geslaagd? Hun sterke punt is dat zij telkens als het over de richting van te nemen beslissingen gaat wel wijzen in de richting van de specifieke verantwoordelijkheid van degenen, die de beslissingen moeten nemen. Ik citeer om dit te illustreren hoofdstuk VI: „Het grondmotief voor het overheidsoptreden is het voor haar deel creëren en beschermen van de publieke voorwaarden, die mensen voor het kunnen vervullen van hun roeping, het kunnen toekomen aan hun bestemming nodig hebben. Dit optreden, wat men zou kunnen aanduiden met het bevorderen van de publieke gerechtigheid, valt uiteen in twee velden van overheidszorg:

1. het respecteren van de vrijheid die mensen en organisaties nodig hebben om tot verantwoordelijkheid te kunnen komen.
2. het nastreven van zekere materiële bestaansvoorwaarden die evenzeer nodig zijn voor het kunnen toekomen van mensen aan hun bestemming. Wij doelen hier tevens op de voorziening in de collectieve goederen of diensten, die evenzeer voor ons voortbestaan essentieel zijn.

Het meest kenmerkende in deze omschrijving van de velden van overheidszorg is de combinatie; naar onze mening is deze combinatie, die de overheid steeds voor de noodzaak tot afweging tussen deze beide plaatst, kenmerkend voor een christen-democratische benadering. Steeds opnieuw zal de overheid zich de vraag moeten stellen welke

Gespreide verantwoordelijkheid

Najaar 1978 hebben de wetenschappelijke instituten van het CDA het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid” het licht doen zien; een christen-democratische bijdrage tot de discussie over de economische orde. Een samenvatting van dit rapport werd gepubliceerd in *Nederlandse Gedachten* nr. 39 d.d. 30 september 1978. In een aantal bijdragen werd vanuit verschillende maatschappelijke en politieke richtingen commentaar op dit rapport geleverd. Zo werd de reactie van het CNV opgenomen waarin onder meer werd gesteld, dat de regering alsnog enkele voorstellen uit het rapport in Bestek '81 zou moeten overnemen. Eveneens werd eerder opgenomen de reactie van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond van de hand van de algemeen sekretaris drs. A. J. van der Meer. Drs. Van der Meer is econoom en als algemeen sekretaris van het NCW betrokken bij het algemeen beleid en daarnaast in het bijzonder bij vraagstukken van economische structuur en het buitenlandse beleid, alsmede de bijdrage van J. J. van Aartsen, directeur van de Teldersstichting (Wetenschappelijk bureau VVD). Deze week treft u aan de bijdrage van prof. dr. J. P. I. van der Wilde. Prof. Van der Wilde is bestuurslid van de ARP en is verbonden aan de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf.

materiële voorzieningen zo wezenlijk zijn dat zij beschouwd moeten worden als bestaansvoorwaarde in onze samenleving; maar zij zal zich vervolgens ook steeds opnieuw de vraag moeten stellen of het nastreven van deze voorzieningen te verenigen is met het respecteren van het roepingsbesef van de mensen zelf en van de organisaties waarin zij zich hebben verenigd. Hiertoe behoeft men immers een vrije ruimte; en deze ruimte is een even wezenlijke voorwaarde voor het menselijk bestaan als een zeker niveau van materiële bestaansvoorwaarden.”

Telkens weer kiezen, naar bevind van omstandigheden dus, met het accent op de eigen verantwoordelijkheid van mensen en organisaties. Dat moet structureren, vooral ook omdat de meeste overheidsbeslissingen op langere termijn werken. Ik kan het daar wel mee doen. Het betoog is echter niet zo overtuigend voor derden. Dat komt omdat het kenmerkende van de eigen verantwoordelijkheid van mensen en organisaties niet in het algemeen omschreven kan worden. Ik kan daar met mijn betoog ook weinig aan doen. Toch wil ik proberen de kritische toon, die ik hier en daar liet horen om te zetten in een poging om een klein stapje verder te komen.

Christelijk denken manier van leven

Als wij elkaar begrepen hebben, hoe moet het dan verder? Om die vraag te beantwoorden heb ik mij eerst afgevraagd waarom ik toch een ontevreden gevoel houd en de rapporteurs, getuige het telkens weer herhalen van uitdrukkingen als „het kernpunt is”, ook. Ik denk dat dat komt omdat de veranderingen waar we in onze tijd mee geconfronteerd worden zo ingrijpend zijn en de gekijde theorieën geen oplossingen voor de voornaamste vragen geven. Daarmee tap ik uit een heel ander vaatje dan in

Vervolg op pag. 6

Anti-Revolutionair / Christelijk-Historisch

Door prof. J. N. Bakhuizen van den Brink

Dertig jaren na de oprichting van de ARP en een reeks van conflicten is de CHU ontstaan. De Unie was een verband van drie samenstellende delen: de Vrij-Antirevolutionaire Partij van A. F. -de Savornin Lohman (1898), de antipapistische C.-H. Kiezersbond van J. Th. de Visser en A. W. Bronsveld (1896), die in 1903 samen de C.-H. Partij vormden, en de zgn. Friese Bond van Ph. J. Hoedemaker en J. Schokking, met wie de Partij in 1908 de Christelijk-Historische Unie vormde; term en begrip: partij werden vermeden.

De twee bonden brachten een belangrijk aantal leden voor de CHU aan, die daarvoor nooit tot de ARP behoord hadden. Het betekent daarom een ernstige kortsluiting wanneer men het voorstelt alsof de CHU enkel een afscheiding uit de ARP was en de wrange vrucht van hoofdzakelijk een conflict tussen Lohman en Kuiper. Er was meer aan de hand: het ging om het systeem en Lohman was overtuigd, dat er meer gezonde verhoudingen door in het leven werden geroepen. De benamingen Anti-Revolutionair en Christelijk-Historisch werden oudtijds door elkaar gebruikt door en voor die leden van het parlement, die het hielden bij de leuze van Groen van Prinsterer: „tegen de revolutie het Evangelie!” Wel heeft Kuiper van den beginne aan een zeker onderscheid willen maken. Hij vond dat er onbekendheid met de zin van beide benamingen bleek, indien men wel Christelijk-Historisch maar niet Anti-Revolutionair wilde heten. Christelijk-Historisch was hem te vaag en hij verklaarde dan ook honderd jaar geleden, dat er meer moed toe behoorde om antirevolutionair te zijn en met volle overtuiging tegen de toentertijd heersende politieke begrippen en tegen de ontwikkeling van de rechtstheorieën in te durven gaan. Hij dacht daarbij aan de filosofie – zo men daarvan spreken kon – achter de Franse revolutie, waarvan hij het liberalisme en later het socialisme als de vruchten beschouwde. De kwalificatie christelijk zag hij terecht als tegenstelling daar tegenover, en historisch als de aanduiding, belijdenis bijna, dat de huidige toestanden niet willekeurig door mensen alleen geschapen, maar het noodzakelijk produkt waren van een verleden, dat onafhankelijk van 's mensen wil en buiten ons toedoen, geschapen was door Hem, „in wien wij leven, ons bewegen en zijn” (Hand. 17, 28): duidelijke weerklank van Groens: „daar is geschied”.

Valt het ons moeilijk dit thans zo na te zeggen alsof het een gemakkelijk aanwijsbare waarheid is, ook met de eerstgenoemde leuze van Groen moeten wij wat voorzichtiger omgaan dan vroegere geslachten in hun dagen van strijd deden. Contra de revolutie was al gemitigeerd tot anti-revolutionair en een betere interpretatie dan de enkel negatieve, die het eerst voor de hand schijnt te liggen, lijkt deze te zijn: niet de revolutie, maar het Evangelie: het Evangelie als een geheel ander soort kracht om te bereiken wat er aan rechtvaardigs achter en ook in de revolutie stak. Kuiper heeft hiervoor overduidelijk begrip gehad; hij was „gauche”. Maar hij handhaafde zijn geliefde benaming Anti-Revolutionair, daarbij Christelijk-Historisch eenvoudig naar eigen smaak en voorkeur terugdringend naar een gebied waar minder stootkracht geleverd scheen te worden.

In een staat wèl partijen

Voor Kuiper gold dat er in de staat, wil hij gezond blijven, partijen behoren te zijn, in de kerk niet. Beide uitspraken klinken goed in onze tijd. Partijformatie heeft hij dus niet alleen niet geschuwd maar bepleit als christen-staatsman om met gebruikmaking van alle beschikbare krachten de aanval op datgene, wat de christen heilig is, af te slaan om te voorkomen dat dit geïgnoreerd, ondermijnd en bestreden zou worden en tenslotte weerloos ten onder gaan. Dat deze christelijk geïnspireerde politieke wapenkreet onder de omstandigheden van toen

het volkspetitionnement en de schoolstrijd samen met de Katholieken, de goed gefundeerde deelname aan de ontwikkeling van het kiesrecht, aan de hiermee samenhangende sociale kwestie, het Christelijk Sociale Congres van 1891, en zoveel meer, waarmee de ARP onder Kuiper, zoals terecht gezegd is, ons land over het dode punt heeft heengeholpen.

Geschillen

Het leger telde echter ook officieren, die een andere en soms geen uniform droegen, met wie de leider geducht rekening had te houden. Met de „kleine luyden”, onder wie de middenstand en het plattelandsvolk was te verstaan, achter zich had hij de macht in handen. Een misvatting zijnerzijds echter stak in zijn bevooroordeelde kritiek op de bezittende klasse en de „dubbele namen”. Helaas miste hij elke aristocratische aanleg en daarmee ook distantiebesef in de partijpolitiek. Zijn temperament, gestuwd door zijn onvergelijklijk veelzijdige talenten, was rusteloos dominerend. Maar het grote vraagstuk, zo niet het moeilijkste van het openbare leven, de verhouding van Christendom en politiek, was door zijn inzicht en ingrijpen acuut geworden en zou dat blijven. In dit opzicht was er geen weg terug meer. Geen lezer van de artikelen in dit weekblad, met zijn meer dan een eeuw oude betiteling, zal menen, dat dit vraagstuk nu langzamerhand toch wel is opgelost of, indien niet opgelost, dan in eik geval als volstrekt verouderd nodig aan de kant gezet dient te worden. In de zo sterk gewijzigde politieke verhoudingen in ons land en de onbeheerste explosies van de democratie, blijkt het juist springlevend te zijn. De voorbereidingsperiode van het CDA is er geheel van vervuld. Nu de staat zich onweerhoudbaar tot verzorgingsmaatschappij ontwikkelt, kunnen de motiveringen van de verantwoordelijke uitvoerders minder dan ooit onder stoelen en banken verstopt blijven. Er is zoveel ingrijpen in die levensgebieden, waar ieder verstandig en gerijpt christenmens voorheen zijn eigen beslissingen gewoon was te nemen, dat men wel bij uitstek waakzaam heeft te blijven tegen van buiten zich opdringende bemoeienissen, die het persoonlijk denken beïnvloeden en dreigen te vervormen. Wanneer men de vele schriften – ze zijn onoverzienbaar – die nu een eeuw en langer over de wording, de noodzaak en de problemen van een christelijke politiek doorbladert, valt het op hoezeer de hoofdzaak en ook de schijnbaar bijkomstige vragen dezelfde zijn gebleven. De verhouding van geloof en politiek handelen betekent een vraag, die zich onophoudelijk nieuw stelt en zal blijven stellen. Zij heeft zich tegenover twee denkwerelden te verantwoorden en deze verantwoordelijkheid kan alleen in 's mensers consciëntie uitgevochten worden. Hier doen zich verschillen voor en zo is ook het uiteengaan van CHU en ARP – niet slechts historisch – te begrijpen. Men kan het uiteengaan betreuren, men zal het anderzijds ook

moeten willen verstaan. Jarenlang heeft het gespannen tussen een van de hoofdofficieren, Lohman, wien het uniform niet paste, en de generaal Kuiper, tussen de ethische en de programmatische groeperingen, tussen degenen die de betrokkenheid inzagen en degenen die in de volstrekte onmisbaarheid en de mogelijkheid van de politieke organisaties van een „leader”, met partijdiscipline en al, geloofden. Lohman heeft eens, toen hij het dominerende optreden van Kuiper door en door moe was, verklaard zich altijd voorgesteld te hebben, dat hij en Kuiper samen één Heer zouden dienen, maar niet dat de een de ander zou opleggen hoe dat dan moest gebeuren. Uit zulke woorden blijkt het gemeenschappelijke uitgangspunt zonneklaar. In de roerende kleine correspondentie tijdens Kuipers sterfbed komt hun broederstreven nog eens op de meest nobele wijze uit. Eind goed, al goed, zal misschien iemand zeggen. Wat het persoonlijke betreft mag dat ook wel. Maar het zakelijke, dat geschied was, is er niet door weggevaagd.

Kuiper partijman

Kuiper durfde partijman te zijn en de CHU wenste nauwelijks een partij te zijn. Dient zij zich thans als een „demokratische volkspartij” – een tautologie – aan en heet de ARP „Evangelische volkspartij”, vroeger lag dat anders. Partij en fractie (Latijn: afgebroken stuk) trokken vele christenen niet aan. „Heel de kerk en heel het volk” hield Hoedemaker nog vol. Historisch was dit wel, maar dan toch meer in de zin van verleden en niet zonder nostalgie. In de 19e eeuw was partijvorming gewettigd en gewenst, maar naar Kuipers eigen beginsel in de kerk geenszins; en ook dit greep plaats. Het probleem lag – en ligt – in het feit dat er geen christelijke dingen en vormen bestaan, maar alleen christenmensen, een christelijk geweten en christelijke gezindheden. Die kan men niet zien. Het is daarom een vergissing en niet zonder gevaar als men tegenwoordig, volgens een veel te weinig overwogen, modieus spraakgebruik, van „herkenbaarheid” spreekt en zich van anderen, die ongodsdienstig zijn en derhalve niet mee zouden moeten praten, de vraag laat opdringen of ons christen-zijn zich wel aan ons gedrag laat „herkennen”. Alsof dit van die kant iets te betekenen had! Begrip en oog voor iemands christelijke motieven kan alleen degene hebben die zelf het Christendom verstaat en dezelfde overtuiging deelt. Op dit punt was Kuiper bepaald strijdvaardig, zonder te wijken voor de godsdienstloze politici, die zijn tegenstanders waren. Lohman, naast maar ook vaak tegenover hem, was hier veel minder vierkant in. Zijn ideaal was, eer dan de partijman, de staatsman, die „het belang van allen moetende behartigen, steeds tracht boven de partijen te staan”. De partij moet noodzakelijk eenzijdig zijn en zelfs, tegen interne conflicten in, doorzetten. Na de grote scheuring kon een zekere troost nog gevonden worden in zijn gedachte, dat men gescheiden naast elkaar altijd nog verder komt dan samen, maar innerlijk verdeeld, en dat juist op deze wijze het verstoorte vertrouwen tussen ARP enerzijds en Vrij-AR of CHU anderzijds hersteld zou kunnen worden of althans dat men elkander beter zou leren verstaan. Kuiper bleef intussen ongeschokt met zijn Standaard de machtige leider op zijn troon. Macht en leiderschap zaten de Christelijk-historischen in de weg en de scheiding duurde voort. Twintig jaar geleden verscheen een kleine bundel: „Een getuigenis” getiteld, met bijdragen van een negental CHU-leden, die trachtten uit te leggen: „Waarom wij Christelijk-Historisch zijn en blijven”. Veertig jaar geleden had Mr. J. Schokking over de actualiteit van deze zaak gesproken en zich verweerd tegen „de drang tot samengaan”. In het Getuigenis van 1958 werd daarbij

aangeknoopt, maar ook teruggerepen op het Réveil, de geloofsweld waar niet dan met de grootste terughoudendheid over de omzetting van innerlijke overtuiging in politiek realisme werd gedacht. Van Alexander Vinet, een van de vaders van het Réveil, ook in ons land destijds veel gelezen, is terecht gezegd, dat hij zó vast stond in zijn christelijke overtuiging, dat hij aan de omtrek, aan de buitenkant, zo nodig best eens een verandering kon verdedigen of verdragen. Al mag men hierover in de politieke praktijk, om derwille van de zaak zelf, niet te licht denken, het christelijk oordeel heeft inderdaad een marge, een zekere ruimheid, zelfs een groot relativiteitsbesef nodig. Afstand en enige ironie en humor zijn vaak op hun plaats tegenover politieke leuzen en praktijken van de dag, die zich als absoluut geldig trachten op te dringen en toch snel wisselen, herzien worden en zelfs verdwijnen. Lohman heeft eens durven schrijven:

„Wat wij zijn?

„Wij zijn van allerlei. Wij zijn aristocratisch en democratisch; conservatief, liberaal, ja radicaal; monarchaal en tevens republikeinsch. Mits men aan elk dier namen de betekenis geve, die wijzelven er aan hechten. Wij zijn antirevolutionair; doch in christelijk-historischen zin”.

Conclusie

De coalitie onder leiding van Kuiper en Schaepman (1880), waardoor het kabinet-Mackay zijn kans kreeg, is wel een monsterverbond genoemd. Voor het gevoel van een groot deel van protestants Nederland was het dat ook. Na de opkomst van de oecumenische beweging kan er van dergelijke kwalificatie geen sprake meer zijn. Ook al geven de niet-katholieke participerende kerken in de Wereldraad haar identiteit geen van alle op, en is de R.K. kerk geen lid, omdat zij te midden van anderen alleen reeds daardoor haar identiteit wèl zou opgeven, het besef dat de Christenheid als zodanig, hoe ook betiteld en nationaal gedifferentieerd, slechts één Heer kent en naar eenheid heeft te streven, wordt algemeen erkend. In politicus gaat hiermee de voorbereiding van het CDA hand in hand, niet alleen ten onzent. De besprekingen zijn van 1967 af in de top begonnen en in de loop der jaren is een duidelijke ontwikkeling aan de basis tot stand gekomen; de laatste verkiezingen bewezen het. Christen Democratisch Appèl zijn de drie gelukkig gevonden actuele termen, waarmee wij het in onze tijd – en in welke niet? – doen kunnen. Het geloof dat de leden van de drie samenwerkende partijen gemeen hebben, is reeds grond genoeg om niet meer uiteen te gaan. In die grond wortelt ook onze politieke wijsheid. Noemt men ons graag „confessioneel”, omdat dit zo onpolitiek klinkt, het zij zo. Als men dan tevens maar beseffen wil, dat progressiviteit niet het monopolie van de linkerzijde is. Wat van hogerhand tot ons komt en ons wekt om het niet bij brood alleen te zoeken, brengt rijkere en diepere tonen in het politieke leven. Het CDA worde van de nu een eeuw oude geschiedenis de bekroning. November 1978

J. N. Bakhuizen van den Brink

Spotprent „Kuiper met Schaepman naar het beloofde land”. Beiden waren het veelal eens over zaken als volkspetitionnement, schoolstrijd, ontwikkeling van het kiesrecht etc.

SPIERPILN?
Schwabe
arniflor zalf
bij: verstuikingen, lichte kneuzingen, spit
uit natuurlijke grondstoffen bereid

Rapport „Grondslag en Politiek Handelen”

De politieke overtuiging

Door dr. W. Aalders, lid CDA-commissie „Grondslag en politiek handelen”

Van de heer W. Aalders ontving de redactie bijgaand artikel over het CDA-rapport over de grondslag. Gezien de inhoud van dit artikel en gezien de discussies over dit onderwerp wil de redactie de lezers van Nederlandse Gedachten het artikel niet onthouden. In het rapport „Grondslag en Politiek Handelen” neemt het begrip politieke overtuiging een belangrijke plaats in. Omdat uit de discussies over het rapport gebleken is, dat velen naar de mening van de heer Aalders dit begrip verkeerd interpreterden en op grond daarvan tot onjuiste conclusies kwamen ten aanzien van het rapport, wil hij een poging wagen om het woord „politieke overtuiging” en zijn functie in het rapport nader te omschrijven.

Zoals bekend was het de taak van de commissie, die het rapport heeft opgesteld, om een oplossing te zoeken voor het in 1975 gerezen probleem, hoe de verhouding is tussen geloof en politiek handelen. Het is duidelijk, dat dit probleem het hart raakt van het CDA als een christelijke politieke partij. Ook is het duidelijk, dat bij de meningsverschillen hierover de ervaringen in het verleden bij de KVP, de ARP en de CHU een grote rol speelden. Dat verleden is dan ook door de commissie bij haar besprekingen en bij de opstelling van haar rapport nauw betrokken en grondig verwerkt. En het is langs die weg, dat zij gekomen is tot het invoeren en hanteren van het begrip „politieke overtuiging”. Bij het probleem, hoe de verhouding is tussen geloof en politiek handelen, hadden wij te maken met enkele sterk uiteenlopende meningen, die ieder voor zich belangrijke en waardevolle inzichten naar voren brachten. Het waren inzichten, die of samenhangen met het politieke verleden van confessioneel gebonden partijen, of met het verlangen om het Evangelie rechtstreeks te betrekken op de politieke actualiteit. Bij deze tegengestelde meningen was de kernvraag dus, of de christelijkheid van een christelijke partij gelegen is in haar confessioneel karakter, dan wel in de persoonlijke aanspreekbaarheid van haar leden op het Evangelie. Na diepgaande discussies is de commissie tot de slotsom gekomen, dat geen keuze gemaakt moet worden uit deze twee verschillende visies, omdat beide visies de verhouding tussen geloof en politiek handelen en het bestaansrecht van het CDA, als een christelijk politieke partij, onvoldoende funderen en in het licht stellen. Op grond daarvan heeft de commissie gekozen voor een andere benadering van het probleem. Zij meent, dat in het begrip „politieke overtuiging” de relatie tussen geloof en politiek handelen, en het christelijke karakter van het CDA als politieke partij, beter tot hun recht komen.

„Christelijkheid” van het CDA

Om dat duidelijk te maken, is het noodzakelijk om eerst nader in te gaan op de uiteenlopende meningen, die bij de discussie in 1975 met zoveel klem naar voren werden gebracht. Die discussie is zeker niet zonder zin geweest, al heeft zij telkens tot grote spanningen binnen het CDA gevoerd en heeft zij misschien ook het aanzien van het CDA geschaad. De „christelijkheid” van het CDA als christelijke politieke partij is nu

eenmaal fundamenteel voor het tot stand komen en voor de toekomst van die partij. Wat echter bij die discussie steeds duidelijker werd, was dat binnen het raam van de uiteenlopende meningen het probleem niet kon worden opgelost. Integendeel, de tegenstellingen werden steeds groter en pijnlijker. Bij hen, die sterke nadruk legden op de persoonlijke aanspreekbaarheid der partijleden op het Evangelie, kwam het tot een subjectief gekleurd evangelisch radicalisme en soms zelfs tot het ter discussie stellen van de „christelijkheid” der anderen. Bij hen, die daarentegen het accent legden op het christelijk karakter van de partij op grond van haar uitgangspunt, nl. het Evangelie, en niet op de persoonlijke aanspreekbaarheid van de individuele leden op dat uitgangspunt, dreigde het gevaar van een ontwikkeling in de richting van een ongeïnspireerde, trage en min of meer traditionalistische middenpartij. Bij deze veelszins fatale ontwikkeling trad het tekort van beide uiteenlopende gezichtspunten duidelijk aan het daglicht. Zo kon het niet komen tot een CDA, dat zowel een hecht aaneengesloten politieke groepering was, als een levend en dynamisch christelijk ferment in de samenleving. Het tekort aan beide kanten was een euvel, dat zich ook in het verleden reeds meermalen in het bedrijven van christelijke politiek had voorgedaan en grote schade had berokkend. Uit dat verleden weten wij immers, dat bij een politieke partij, die uitgaat van een christelijkheid op grond van haar uitgangspunt, heel gauw de geïnspireerdheid bij het bezig zijn met de actuele vragen en noden verloren gaat en er weinig overblijft van een inventief vermogen om die problemen christelijk te benaderen en op te lossen. Men wordt onwillekeurig de gevangene van politieke deskundigheid en opportunisme. Bij het aandringen op een persoonlijke aanspreekbaarheid vanuit het Evangelie is in het verleden niet zelden het politieke handelen ontspoord door een subjectivisme en individualisme in de vertaling van het evangelisch appèl naar de praktijk toe, waarbij de partij verscheurd dreigde te worden door innerlijke tegenstellingen, en waarbij ieder zijn eigen opvatting naar voren bracht met een gedrevenheid, een fanatisme en een dweepzucht, die kortsluiting maakte met de politieke werkelijkheid en het politiek mogelijke. Onnodig te zeggen, dat beide tekorten fataal zijn, zowel voor de politiek in het algemeen, als voor de politieke partij in het bijzonder. De taak van de commissie was nu om hier een uitweg te zoeken. En zij is van

mening, dat met het begrip „politieke overtuiging” hier een oplossing geweest is. Juist het woord politieke overtuiging geeft de weg aan, waarop de onmiskenbaar waardevolle elementen van de boven aangeduide, tegengestelde gezichtspunten bewaard blijven, terwijl de kwalijke en funeste eenzijdigheden ervan afgesneden worden.

Uitweg gevonden

Om duidelijk te maken, wat onder „politieke overtuiging” verstaan moet worden, kan ik het beste wijzen op de functie, die de Belijdenis in de Kerk heeft. Nimmer is de Belijdenis de grondslag van de Kerk. Grondslag is alleen de Heilige Schrift. De Belijdenis heeft daarom ook nooit hetzelfde gezag als de Schrift. Haar gezag is afgeleid gezag. Zij is immers een korte samenvatting van de inhoud van de Schrift ten dienste van de kerkelijke praktijk: de verkondiging, de zielszorg, de catechese, de zending. Zij wil leidraad, richtlijn, wegwijzer zijn, en zeker geen wet. Zij trekt de hoofdlijnen vanuit het Evangelie naar de ambtelijke praxis toe. Ook is het zo, dat van de degenen, die in kerkelijke ambten het Evangelie dienen, gevraagd wordt, dat zij zich in hun ambtspraktijk richten naar de Belijdenis, en hun eigen subjectieve opvattingen onderwerpen aan de hoofdlijnen, die in de Belijdenis getrokken zijn. Natuurlijk blijft er steeds enige persoonlijke speelruimte, maar die is begrensd. De Belijdenis herinnert ieder eraan, dat hij staat in een bovenpersoonlijk, levend organisme, waarvan hij slechts een onderdeel is. Het kerkelijke ambt, dat hij draagt, is belangrijker dan zijn persoon en persoonlijk optreden. Welnu, datzelfde wil de politieke overtuiging zijn voor de politieke praxis. Zij treedt niet in de plaats van de Heilige Schrift als de grondslag voor de politieke partij. Zij heeft geen zelfstandig gezag naast de Bijbel. Zij bedoelt slechts te gelden als gemeenschappelijk akkoord wat betreft de grondbeginselen en grondlijnen voor het politieke handelen, zoals die uit de Heilige Schrift afgelezen kunnen worden. Zo wil zij een bijbelse handleiding zijn, die de politieke praxis inspireert en normeert. Zij is een ethisch commentaar op de Schrift, en als zodanig een encheiridion, een handboek, een wegwijzer voor de politici. Juist als gemeenschappelijk akkoord veronderstelt de politieke overtuiging, dat ieder lid van het CDA daarop aangesproken kan worden. Het voordeel van de politieke overtuiging is, dat daardoor het gevaar van subjectivisme en individualisme met hun bijverschijnselen van dweperij

en fanatisme is afgesneden. Wat de consequenties van het geloof voor het politiek handelen zijn, kan en mag niet persoonlijk en op eigen verantwoordelijkheid beslist en bepaald worden. Het is een zaak van de algemene politieke overtuiging, dus van een gemeenschappelijk akkoord op grond van de Heilige Schrift. Een tweede voordeel is, dat met die politieke overtuiging de eigenstandigheid van de politieke partij, die het CDA is, ten opzichte van de Kerk en de kerkelijke Belijdenis gewaarborgd is. De politieke overtuiging is iets anders dan de kerkelijke Belijdenis. Het gaat hier immers om de politieke consequenties van het Evangelie. De politieke overtuiging is voornamelijk ethisch gericht, terwijl de kerkelijke Belijdenis leerstellend van karakter is. Met de politieke overtuiging stelt de politieke partij zich uiteraard niet tegenover de Kerk op, maar naast haar, en met het besef van haar eigen, zelfstandige verantwoordelijkheid. Het derde voordeel is, dat met de politieke overtuiging het CDA als christelijke politieke partij zich tracht te weer te stellen tegen het gevaar, dat juist het politieke bedrijf zo sterk bedreigt, namelijk de verwereldlijking; dat is het gevaar van telkens weer te vergeten dat het politieke handelen staat onder het gezag van een goddelijke norm, een goddelijk appèl, een goddelijk gebod. In de politieke overtuiging is als gemeenschappelijk akkoord uitgesproken, wat dat goddelijk gebod in hoofdlijnen voor het politieke handelen inhoudt. Het is daarom vooral in de politieke overtuiging, dat het CDA zich tegenover de PvdA en de VVD, maar ook tegenover de SGP, het GPV en de embryonale RPF als politieke partij afgrenst en profileert. Indien ergens, dan krijgt hier het CDA een eigen, herkenbaar politiek gezicht. De „christelijkheid” van het CDA als politieke partij ligt niet zozeer in het christen-zijn van de individuele leden als in het gezamenlijk hebben van een politieke overtuiging vanuit het Evangelie. En die politieke overtuiging is meer een mentaliteit dan een program; meer een ethos dan een reeks leerstellingen. Het is een geestelijke instelling, die voorafgaat aan het handelen en ontsprongen is aan het Evangelie. Het is dan ook absurd, om de politieke overtuiging te willen uitspelen tegen de persoonlijke aanspreekbaarheid op het Evangelie. Even absurd als dat men in de Kerk de Belijdenis zou uitspelen tegen de Schrift, of de Schrift tegen de Belijdenis. Het Evangelie is immers het hart van de politieke overtuiging. En de politieke overtuiging vertaalt het Evangelie naar het politieke handelen toe.

Geen eigen vinding

Nog één belangrijk punt vraagt onze aandacht. Terech kan men van de commissie rekenschap vragen, hoe zij tot de verwoording van de politieke overtuiging is gekomen, zoals die in het rapport voor ons ligt. Voor de

beoordeling ervan is het van grote betekenis, dat men iets weet van de werkwijze van de commissie. Welnu, de commissie stelt er prijs op om met nadruk te verklaren, dat die politieke overtuiging geen eigen vinding van haar is. Te zeer waren wij ons bewust de vertegenwoordigers te zijn van de verschillende groeperingen, die tezamen het CDA vormen. Op grond daarvan sprak ieder vanuit zijn eigen achtergrond en had zijn eigen inbreng. Men kan dus zeggen, dat de verwoording van de politieke overtuiging in ons rapport een samenvoeging, een osmose is van de meest waardevolle inzichten en tradities die een ieder vanuit zijn achtergrond meebracht. Het zou te ver voeren, om die verschillende elementen hier te catalogiseren. Ook het feit, dat er meer sprake is van een osmose dan van een samenvlechting, maakt dat onmogelijk. Elkeen, die bewust lid is geweest van de oude politieke partijen, zal in dit rapport een stuk van zijn verleden herkennen. Ook zal ieder, die op de hoogte is van de nieuwe theologische inzichten, de doorwerking daarvan in de verwoording van de politieke overtuiging kunnen waarnemen.

Gezien de werkwijze van de commissie zal het de lezers van het rapport ook duidelijk zijn, waarom de commissie met het voorstel is gekomen, om in de formulering van de grondslag het woord „Evangelie” te veranderen in „Heilige Schrift”. Uiteraard stemmen wij er van harte mee in, dat deze twee begrippen identiek zijn. Dat wij niettemin kozen voor de formulering „Heilige Schrift”, had daarin zijn oorzaak, dat op die wijze de volheid, de rijkdom, de katholiciteit van het Evangelie tegenover een onmiskenbare tendens, om het te verengen tot een eenzijdig nieuwtestamenteel liefdesgebod, sterker en nadrukkelijker tot uitdrukking komt. Er was ons veel aan gelegen, om de onverbrekelijke eenheid en samenhang van Oud en Nieuw Testament, en de betekenis daarvan voor de politieke overtuiging onduidelijk vast te stellen.

Wegwijzer

Bijna overbodig is het om te zeggen, dat het rapport van de commissie en de daarin naar voren gebrachte politieke overtuiging slechts dan voor het CDA van werkelijke betekenis zal zijn, als het in alle geleidingen gaat functioneren. Niets zou voor het rapport funester zijn, dan dat het een dood ornament bleef, of in de archieven opgeborgen werd. Een politieke overtuiging veronderstelt, dat er werking van zal uitgaan in het politieke handelen. En dat is slechts mogelijk als die politieke overtuiging functioneert op de wijze als de commissie bij het opstellen van het rapport gehoopt heeft, namelijk als een encheiridion, een handreiking, een wegwijzer voor het politieke handelen. Zo alleen loopt de politieke overtuiging het minst gevaar, om tot een dode, statische tekst te worden.

Gespreide verantwoordelijkheid

Vervolg van pag. 4

het voorafgaande. Ik ga nu op de problemen zelf in. Daarvoor heb ik het rapport nog eens doorgebladerd. Ik ontdek dan telkens weer dingen waar ik het in het algemeen wel mee eens ben. Dat komt omdat de politieke overtuiging van de rapporteurs ook de mijne is. Maar hoe zeggen we het aan de anderen? Aan hen die sneller denken dat de overheid de problemen, als ze maar wil, op kortere of op langere termijn zou kunnen oplossen. Of aan hen, die het vooral van het particulier initiatief af laten hangen? Ik denk dat we daarvoor moeten kijken naar de mensen, die zulke opvattingen aanhangen. Degenen, die het meest te kort komen, wedden graag op de overheid en degenen, die het wel rooien kunnen zijn voor het particulier initiatief. Hoewel als gevolg van de economische groei in de afgelopen periode een sterke verburgelijking van de samenleving in ons land is opgetreden zijn degenen, die denken het zelf te kunnen rooien nog steeds in

de minderheid. In de politiek is dat voor ons – en ook voor de overheid – een belangrijk gegeven. Daarbij moeten wij ons wel afvragen, hoe dat komt. Niets menselijks is Nederlanders vreemd. Groei van de economie en een sterke vakbeweging, die zorgt dat de afhankelijke beroepsbevolking zijn deel krijgt van de welvaart, is een schema waarin goed te denken valt. Bij een dreigende teruggang of althans de noodzaak te stabiliseren komt dat beeld in gevaar. Een algemeen beroep op de verantwoordelijkheid van de mensen doet het in dat geval ook niet zo best. Als de vos de passie preekt, boer pas op je kippen. Is het CDA dan een vos? Weten de mensen veel! Dat moet ook eigenlijk nog blijken. Uiteraard proberen andere politieke groeperingen het zo voor te stellen. Wij hebben „geen eigen gezicht” en „waaien met alle winden mee”. We zijn „echt een groep van het midden”. Wat kunnen we daar tegenover stellen? Dat wij het Evangelie aanvaarden als richtsnoer voor ons handelen? Maar

wat zegt dat derden? Ten aanzien van bepaalde onderwerpen is dat wel te illustreren, maar is daar in het algemeen iets overtuigends van te zeggen? Een verwijzing naar de naastenliefde of de medemenselijkheid of zo? Ik vrees van niet. Dat zullen we in de praktijk moeten bewijzen. Een ideologie kan mensen voor zich innemen en tot overtuigde aanhangers maken. Het christelijk denken is geen ideologie, maar een manier van leven. Dat moet voorgedaan worden. Ik kan dan ook niet verder komen met redeneren. Het gaat om daden. Onze politieke formule zal des te duidelijker overtuigen naarmate meer mensen daardoor in staat worden gesteld hun eigen problemen op te lossen, want dat is – als ik de rapporteurs goed heb begrepen – de soort oplossingen die wij nastreven: het dragen van verantwoordelijkheid voor onszelf, voor andere mensen en voor dingen, omdat ze binnen onze macht liggen. Het is oneerlijk mensen te wijzen op

verantwoordelijkheden die zij niet dragen kunnen, bijvoorbeeld omdat zij niet gezond zijn, geen baan of geen geld hebben, informatie missen, onvoldoende speelruimte hebben of wat dan ook. Een goede infrastructuur, gezondheidszorg, een rechtvaardige werk- en inkomensverdeling, goed onderwijs, sociale zorg en begeleiding, ruimtelijke ordening, dat zijn doelstellingen van de overheid die er in de eerste plaats op gericht dienen te zijn de mensen individueel het kader aan te bieden waarin zij – ongestoord, in het besef van hun volle eigen verantwoordelijkheid – zichzelf kunnen zijn. Het gaat dus niet om de verantwoordelijkheid die moet, maar om de verantwoordelijkheid die kan en mag. Die verantwoordelijkheid leidt tot slechting van de in hoofdstuk 7 genoemde barrières en kan dus uitlopen op minder planning, meer flexibiliteit en mobiliteit, op grond van een realistische schatting van onze mogelijkheden, in wereldverband.

Zure appel voor de lezer

Er zit niets anders op. Ik moet de lezers van Nederlandse Gedachten lastig vallen met teksten van wetsartikelen en amendementen. Anders kunnen zij de vreemde gang van zaken en de wilde politiek van 1894, waaruit zoveel ellende is voortgekomen, niet echt kritisch zelf beoordelen.

Eerst de Grondwet, zoals die in 1887 was gewijzigd. Artikel 80 van die Grondwet luidde: *De leden der Tweede Kamer worden regstreeks gekozen door de mannelijke ingezetenen, tevens Nederlanders, die de door de kieswet te bepalen kenteekenen van geschiktheid en maatschappelijke welstand bezitten, en de door die wet te bepalen leeftijd, welke niet beneden drie en twintig mag zijn, hebben bereikt.*

Dit is het befaamde caoutchouc-artikel. Het verdient die naam door zijn rekbaarheid. In hetzelfde artikel staan nog enkele beperkingen, waarvan één van belang is. Uitgesloten van het kiesrecht zijn zij, die „in het burgerlijk jaar, voorafgaande aan de vaststelling der kiezerslijsten, van eene instelling van weldadigheid of van een gemeentebestuur onderstand hebben genoten.”

Nu gaat de liberale minister Tak van Poortvliet aan de slag, om een formulering te vinden, waarin die geschiktheid en maatschappelijke welstand zo wordt gepreciseerd in de kieswet, dat er mee te werken valt. Eerst probeerde hij het zich al heel gemakkelijk te maken, door een voorstel te ontwerpen, waarbij aan iedere mannelijke Nederlander het kiesrecht werd verleend, die niet tot de „bedeelden” behoorde. Maar het werd hem al gauw duidelijk, dat hij daarmee in strijd met de Grondwet zou komen. De Grondwet sloot immers zelve de „bedeelden” al uit, en vorderde van de gewone wetgever, dat die daarna voor de niet-bedeelden een scheiding zou maken: deze heeft wél de kenteekenen van geschiktheid en maatschappelijke welstand, en die niet. Zo kwam de minister met een ander voorstel, waaruit ik de artikelen 3 en 4 hier laat volgen:

Artikel 3

Deze wet houdt voor kenteekenen van geschiktheid en voor kenteekenen van maatschappelijke welstand, het voorzien in eigen onderhoud en in dat van het huisgezin.

Artikel 4

Zij acht het bezit daarvan aanwezig bij hem, die gedurende de drie laatste verlopen maanden, in eene zelfde woning is gehuisvest geweest, of gedurende het laatste verlopen burgerlijk jaar, hoogstens eenmaal van woning is veranderd; gedurende het laatste verlopen jaar zelf evenmin als zijne vrouw of minderjarige kinderen onderstand heeft genoten van eene instelling van weldadigheid of van een gemeentebestuur; dan volgen enige uitsluitingen, betreffende veroordeelden, deserteurs enz. die voor de eigenlijke kwestie niet belangrijk zijn, en dan volgt aan het slot: en door eene overeenkomstige bepalingen der wet ingerichte aanvraag om op de lijst der kiezers te worden geplaatst, het bewijs heeft

geleverd dat hij kan lezen en schrijven. Wie deze beide artikelen leest, kan niet voorbijgaan aan de vraag: hoe is de verhouding tussen artikel 3 en artikel 4? Artikel 3, zo zeiden sommigen, is beslissend. Daarin wordt het principe vastgelegd. Daarin wordt het kiesrecht zó ruim genomen, als formeel nog met de Grondwet is te verenigen. Artikel 4 is slechts een nadere precisering van artikel 3. Die stelling is o.a. door De Standaard verdedigd. Maar zij gaat niet op. Artikel 4 bedoelt artikel 3 te beperken. Het laatste artikel zou op zichzelf genomen te ruim zijn. En – iedere landloper en bedelaar zou er het kiesrecht door krijgen, zolang hij niet door een officiële instantie werd bedeed of door de politie werd opgepakt. Artikel 4 wil het kiesrecht beperken, wat de „werkende stand” betreft, tot die werkenden, die „gesetteld” zijn, die een huisadres hebben, die een vast onderdak hebben. Bovendien moeten zij hun geschiktheid aantonen, door te bewijzen, dat zij kunnen lezen en schrijven. Het ligt voor de hand, dat bij de samenstelling van dit artikel eindeloze moeilijkheden moeten rijzen. Hoe zit het met een inwonende volwassen zoon, die met zijn vader een zaak drijft? Hoe zit het met een onderwijzer, die ergens bij een burger in de kost is? enz. Gelegenheid te over, om hier amendementen in te dienen, ter verduidelijking, ter beperking of ter uitbreiding. De AR-leden van de Tweede Kamer, mr. AE. baron Mackay (afgevaardigde voor Kampen) en J. van Alphen (afgevaardigde voor Ommen),

De liberale minister mr. Tak van Poortvliet die in 1894 een voorstel formuleerde om de grondwet te wijzigen t.a.v. het kiesrecht.

dienden zulk een amendement in, dat hier volgt:

Artikel 3

Deze wet houdt voor kenteekenen van maatschappelijke welstand het als hoofd van een huisgezin voorzien in eigen onderhoud en dat van het huisgezin. Met hoofd van een gezin wordt gelijkgesteld hij, die geen lid van een huisgezin zijnde, afzonderlijk woont of bij anderen inwoont, en een vertrek voorzien van eene stookplaats of verwarmd door middel van eene hittegeleider, in privaat gebruik heeft.

Artikel 4 kwam in hoofdzaak overeen met het regeringsvoorstel, maar wilde de laatste alinea, over het bewijs dat hij kan lezen en schrijven laten vervallen.

Zonderling debat

Over dit amendement ontstond een zonderling debat, dat veel tijd in beslag nam. Liberalen proefden in dit amendement een poging, om het door de AR voorgestane huismanskiesrecht in te voeren en gingen allerlei splinterige en kwaadsappige vragen stellen, bijv. wat is een huisgezin, wat is een hoofd van een gezin enz. Een liberaal blad schreef: het ontbrak er nog maar aan, dat zij ook over het voegwoord als nog wat hadden te vitten. Maar er was meer. Sommige Kamerleden wilden het hele ontwerp niet. Zij vonden het veel te ruim. *Zij zouden niet ongaarne zien, dat het wetsontwerp tijdens de artikelsgewijze behandeling strandde.* Onder hen speelde het liberale Kamerlid mr. S. van Houten een grote rol. Zijn bespreking van het amendement-Mackay-Van Alphen was eigenlijk een verbitterde aanval op het kabinet! En hij daagde het kabinet uit, dit amendement nu maar onaanvaardbaar te verklaren. De heren Mackay en Van Alphen voelden het aankomen. Sommigen wilden dit amendement gebruiken als een „machine de guerre” tegen het kabinet. Van Houten c.s. zullen er vóór stemmen, als het kabinet het amendement eerst onaannemelijk heeft verklaard. Dat wilden de voorstellers niet, zij wilden het overleg over dit wetsontwerp voortzetten en trokken daarom hun amendement in, vóórdat de regering het nog onaanvaardbaar had verklaard. En toen kwam er een nieuw amendement, ditmaal van liberale zijde. Indiener was het lid De Meyier, die zitting had voor Zaandam. Hij bedoelde met zijn amendement te bereiken, dat een aantal tegenstanders van het wetsontwerp hun verzet zouden opgeven, zodat er een meerderheid zou blijken te zijn voor het geamendeerde plan van de regering. Het amendement-De Meyier was bedoeld als reddingsplank. Hij zei: de regering heeft het zelf in de hand, of zij dit amendement wil. Dat was duidelijk. Als de regering het onaanvaardbaar

vindt, dan trek ik het in. Nu eerst de tekst van het amendement-De Meyier: *(Kiezer is hij, die) gedurende de laatste verlopen maanden, in eene zelfde woning, bestaande: voor zoover betreft hoofden van huisgezinnen uit ten minste twee afgesloten vertrekken, of wel uit één zoodanig vertrek en eene keuken of een achterhuis, geheel of gedeeltelijk voor huishoudelijk gebruik bestemd; voor zoover betreft afzonderlijk levende of bij anderen inwonende personen uit ten minste één afgesloten vertrek met haardstede.* Verder werd nog bepaald dat een schip met een laadruimte van minstens 20 m³ gelijk stond met een woning als bovenbedoeld.

Dramatische ontknopning

Zoals gezegd, het was er de heer De Meyier om te doen, de minister, zijn geestverwant en persoonlijke vriend, een reddingsplank toe te steken. Evenmin als Mackay en Van Alphen wilde hij, dat zijn amendement als een „machine de guerre” tegen het kabinet zou worden gebruikt. Op advies van de minister bracht hijzelf nog een belangrijke wijziging aan in zijn amendement. Wel gaf hij toe, dat zijn amendement het kiesrecht meer beperkte dan het regeringsvoorstel. Maar niet veel, vond hij, en slechts tijdelijk. Want binnenkort woont toch elk arbeidersgezin wel in een huis met minstens één kamer plus een achterhuis. De minister verklaarde het amendement niet onaanvaardbaar. Hij volstond met te zeggen: **Ik kan de Kamer niet aanraden, om aan het amendement van den geachten afgevaardigde uit Zaandam hare goedkeuring te schenken.**

De volgende morgen, op 9 maart 1894, des morgens om halftwaalf, was de Kamer weer bijeen en werd er over het amendement gestemd. Het werd aangenomen met 57 tegen 41 stemmen. Onmiddellijk vroeg minister Tak van Poortvliet het woord. En tot stomme verbazing van niet weinig aanwezigen verklaarde hij: **„Door het zoeven in strijd met het advies der regering aangenomen amendement, werden de strekking en de beteekenis van het wetsontwerp tot regeling van de kiesbevoegdheid geheel gewijzigd. Daardoor gaat het karakter van de door de regering voorgestelde kiesrecht hervorming verloren en kan het doel daarvan niet meer worden verwezenlijkt. Dientengevolge wensch ik de verantwoordelijkheid der verdediging niet verder op mij te nemen, en heb ik de eer, daartoe door de Koningin-Weduwe Regentes gemachtigd de wetsontwerpen tot regeling van het kiesrecht in te trekken.”**

Na deze verrassende mededeling ontstond een geweldige opwinding. Er werd geapplaudiseerd, en bravo! geroepen. Ook van de perstribune. Eerst na geruime tijd gelukte het de voorzitter, weer enige stilte te krijgen, en kon hij mededelen, dat de vergadering was geschorst tot 's middags 1 uur. Het kabinet had – dat bleek nu – 's morgens vergaderd en besloten, bij aanneming van het amendement het wetsontwerp in te trekken. Tak had H.M. Koningin Emma onmiddellijk daarop de vereiste machtiging gevraagd en daarbij hoorde de Koningin voor het eerst, welke afspraak er op basis van het amice-briefje was gemaakt. De verleende machtiging werd verleend en daarmee was het wetsontwerp van de baan en kon men geheel opnieuw beginnen aan het vaststellen van de kenmerken van geschiktheid en van maatschappelijke welstand.

De grote vraag

Er blijft een grote vraag over. Waarom heeft Tak het amendement niet onaanvaardbaar verklaard? Dan was het niet eens in stemming gekomen, want dan had de voorsteller het ingetrokken. Van onervarenheid kan geen sprake zijn. Tak was

Commentaar Contourennota 2

„Samen verantwoordelijk voor het onderwijs 2”

commentaar op het vervolg van de Contourennota: algemeen onderwijsbeleid, basisonderwijs, secundair en tertiair onderwijs, open school, onderwijsvoorzieningen

publicatie van de wetenschappelijke instituten van KVP, ARP en CHU

20 pag., f 3,50

(inclusief verzendkosten)

Bestellingen:

- giro 89 67 3 t.n.v.
AR-Partijstichting, Den Haag

gepromoveerd op het recht van amendement, hij was griffier van de Tweede Kamer geweest, minister in het kabinet-Kappeine en lid van de Tweede Kamer. Het moet heel bewust zijn gebeurd: vóór de stemming volstaan met een verklaring, dat de regering het amendement niet kan aanraden, en tegelijk al de voorbereidingen treffen om bij aanneming het ontwerp in te trekken. En het vervolg was, ook in overeenstemming met het amice-briefje: Kamerontbinding en vervroegde verkiezingen.

Gejuich in beide kampen

Het gejuich waarmee de verklaring werd begroet, kwam van twee kanten, van hen, die radicaal wilden doorzetten en niet minder van hen, die vanuit hun conservatisme vonden, dat Tak veel te ver ging. Zo was De Maasbode, het blad van Pietje van der Meulen, dankbaar en voldaan. Blijdschap om de overwinning van het conservatisme:

„De 9e Maart zal een gelukkig dag zijn in de annalen der historie, waarom wij op de eerste plaats dank schuldig zijn aan God. Men heeft gezegd: als de Kieswet verworpen wordt, krijgt gij een andere. Wij antwoorden: laat komen! Als eene volgende Kieswet weer niet deugt, zullen de conservatieve krachten in ons land haar ook bestrijden en onmogelijk maken. Ziehier in korten tijd twee enorme overwinningen door het conservatisme op de revolutie behaald: de wet-Bergansius en de wet-Tak. Leve het zoo gehate en gescholden conservatisme, dat het goede behoudt en bewaart, of het kwaad belet, zich uit te breiden. Het is het conservatisme, dat der revolutie toeroept: Tot hiertoe en niet verder! Na den val van Bergansius denkt geen sterveling meer aan een succes van den persoonlijken dienstplicht. Wie zal na den val van Tak nog denken aan een succes van het algemeen kiesrecht!”

Omzien naar De Meyier

De reacties in het AR-kamp, daaraan hopen wij iater ruime aandacht te schenken. Nu zien we nog even om naar De Meyier. Hij was van huis uit een vrijzinnige dominee en had o.a. in Arkel gestaan. Hij pleitte voor een „Christendom zonder wonderen”. In de Kamer deed hij zich kennen als een liberaal lid, dat beslist niet tot de conservatieve groep-Van Houten mocht worden gerekend. Bij de Kamerverkiezingen van 1894, een maand na de aanneming van zijn amendement, werd hij door zijn district Zaandam niet weer herkozen. De meerderheid gaf de voorkeur aan de radicaal De Boer, die ook door De Standaard werd aanbevolen. Teleurgesteld trok De Meyier zich terug naar Arnhem, de plaats van zijn geboorte, waar hij de laatste jaren leefde als een eenzaam en teleurgesteld man.

Impressies van een internationaal symposium

Parlementariërs bespreken ontwikkelingssamenwerking

Op het hoofdkantoor van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) vond op 6 en 7 december 1978 te Parijs een symposium over ontwikkelingsamenwerking plaats, op initiatief van de Raad van Europa en georganiseerd door de OESO, voor leden van het Parlement van de Raad van Europa en voor parlementariërs uit de geïndustrialiseerde landen, die verenigd zijn in de OESO. Naar schatting hadden 80 à 100 parlementariërs aan de uitnodiging gevolg gegeven.

Nederland was met zes parlementariërs goed vertegenwoordigd. Voor de Tweede Kamer namen Pronk, Jacobse en ikzelf aan het symposium deel, voor de Eerste Kamer mevrouw Steigenga, Eysink en Schlingemann. Helaas niet aanwezig waren parlementariërs uit de Verenigde Staten en Japan. De Raad van Europa en OESO hadden het symposium zodanig goed voorbereid, dat inderdaad in het korte tijdsbestek van twee dagen een groot aantal kernvraagstukken op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking op systematische wijze de revue kon passeren en alle delegaties de gelegenheid konden krijgen van hun zienswijze te doen blijken. Beide organisaties hadden daartoe in een vijftal korte notities de voornaamste gegevens op een aantal deelgebieden samengevat. Collega Joep Mommersteeg, op wie als algemeen rapporteur van het symposium de moeilijke taak rustte de discussie op de laatste avond samen te vatten, had voor de aanvang een uitstekende studie doen verspreiden over de huidige trend in de ontwikkelingssamenwerking waarin ook de politieke gezichtshoek duidelijk was verwerkt. Elk onderdeel van het symposium werd ingeleid door één of enkele sprekers, waarna een levendige discussie volgde, die vaak slechts door rigoureuze spreektijdbepaling binnen de grenzen van de beschikbare tijd kon worden gehouden.

Impressies van het symposium

Ik zal niet trachten een samenvatting te geven van alles wat tijdens het symposium besproken is. Daarvoor is de materie te omvangrijk en het aantal onderwerpen te groot: relaties tussen arme en rijke landen, omvang en vormen van ontwikkelingssamenwerking, de wederzijdse handel, de grondstoffenprijzen, het kapitaalverkeer, het schuldenprobleem. Wat hierna volgt zijn slechts enkele persoonlijke impressies, die ik van het symposium heb overgehouden. Allereerst was het verrassend nu eens geen bijeenkomst van regeringsvertegenwoordigers bij te wonen maar van volksvertegenwoordigers – afkomstig niet alleen uit verschillende landen maar ook van verschillende partijen en soms ook duidelijk verschillende regio's of belangengroepen vertegenwoordigend. Dit alles droeg bij aan de levendigheid en gevarieerdheid van de discussie, de ongenueanceerdheid en directheid van sommige pleidooien. Sommigen vertolkten duidelijk wat de man in de straat van het ontwikkelingsprobleem

denkt. Het is niet-altijd bemoedigend maar wel nuttig de meningen te horen van de gemiddelde kiezer in Zuid-Duitsland, Zwitserland, Canada of Australië. Een aantal vertegenwoordigers achtte dit symposium ook kennelijk een uitstekend forum om de problemen van eigen land en eigen kiezers voor het voetlicht te brengen. Tastbaar werd als het ware het grote verschil tussen de sterke publieke steun, die de ontwikkelingshulp in Nederland geniet en de publieke opinie in andere landen. Het symposium gaf gelukkig weinig ruimte aan eventuele neigingen (zo die er geweest mochten zijn) om de aandacht van het gigantische armoedeprobleem van de ontwikkelingslanden te verschuiven naar de groeiende sociaal-economische moeilijkheden van de rijkere landen. Reeds in de openingstoespraak door de Secretaris-Generaal van de OESO was gewezen op de grote onderlinge afhankelijkheid (interdependentie) van de arme en de rijke wereld bij de oplossing van de klemmende problemen van stagnatie, armoede, werkloosheid en inflatie. Er is geen sprake van dat het profijt van de ontwikkelingshulp en de groeiende handelsbetrekkingen alleen naar de arme landen zou toevloeien ten koste van onze eigen welvaart en werkgelegenheid. Met cijfers kan worden aangetoond hoezeer deze welvaart en werkgelegenheid gediend zijn geweest met de toenemende koopkracht van de arme landen. De president van de Amerikaanse Raad voor Overzeese Ontwikkeling bracht in een voortreffelijke uiteenzetting van de Amerikaanse positie (waarin hij stelde dat zijn regering onder Carter nog geen duidelijk beleid op dit terrein heeft ontwikkeld) hierop een zekere nuancering aan door te wijzen op het grote belang dat de arme landen hun eigen interne (en regionale) markten sneller dienen te ontwikkelen. Toch bleef het thema van de interdependentie gedurende het gehele symposium een belangrijk uitgangspunt.

In dit kader paste ook de grote aandacht die werd geschonken aan de handelsbetrekkingen met de arme landen. Vooral de Engelse delegatie gaf te kennen de uitbreiding van de handel veel belangrijker te achten voor de oplossing van het armoedeprobleem dan ontwikkelingshulp. Het was in dit stadium van de discussie noodzakelijk erop te wijzen dat voor een aantal ontwikkelingslanden de export een vele malen krachtiger motor is dan officiële hulp, maar dat een groot aantal andere landen (waaronder de allerarmste) van die mogelijkheid (nog) onvoldoende kan profiteren. Ontwikkelingshulp blijft vooralsnog een belangrijk aanvullend instrument in de strijd tegen de armoede. Meer „trade“ (handel) mag geen excuus worden voor een tekortschieten van de „aid“ (hulp).

Toenemende betekenis ontwikkelingslanden

De toenemende betekenis van de ontwikkelingslanden in het handelsverkeer noodzaakt tot vaak pijnlijke aanpassingen in de rijke landen. Het moge zo zijn, dat deze ook profiteren van de groeiende koopkracht van de arme landen – de negatieve gevolgen, vooral de hoge werkloosheid in getroffen bedrijfstakken (bijv. textiel) wordt vaak directer en duidelijker gevoeld dan de positieve. De toenemende werkloosheidsproblemen van de rijke landen zouden een rem kunnen gaan vormen (en doen dat al) op de bereidheid de arme landen

Door mr. C. P. van Dijk, CDA-Tweede Kamerlid

verder te helpen. Er was dan ook een grote mate van overeenstemming over de noodzaak om het aanpassingsproces in onze eigen wereld krachtiger aan te pakken en om dit zoveel mogelijk gecoördineerd te doen (bijv. in OESO-verband). De noodzaak om, in weerwil van de eigen economische moeilijkheden, te blijven werken aan de totstandkoming van een nieuwe internationale economische orde, waarin de ontwikkelingslanden een gelijkwaardiger positie zullen hebben, werden door de Nederlandse en andere delegaties krachtig beklemtoond en ontmoette weinig of geen tegenspraak. Dit laatste was waarschijnlijk een gevolg van de nogal abstracte en vrijblijvende wijze waarop deze zaak werd gepresenteerd. Zodra men zich zet aan de concrete uitwerking wordt de weerstand gewoonlijk groter. Bij de bespreking van de omvang en aard van de ontwikkelingshulp werd grote nadruk gelegd op de voorziening in de basisbehoeften van de armste groepen in de ontwikkelingslanden (d.w.z. bestrijding van honger, ziekte, gebrek aan huisvesting, analfabetisme en werkloosheid). Vooral de noodzaak om de voedselproductie in die landen op korte termijn te vergroten werd sterk beklemtoond. Toch bleek op deze bijeenkomst weer hoe gevoelig deze zgn. „basisbehoeftenstrategie“ ligt bij de ontwikkelingslanden. De Pakistaanse ambassadeur in Frankrijk, die op het symposium de stem van de ontwikkelingslanden vertolkte liet reeds op de eerste dag in zijn inleiding weten waarom deze landen zo weinig enthousiast zijn over deze strategie. Allereerst verschaft zij de rijke landen een excuus om met internationale structuurhervormingen maar te wachten tot de arme landen orde op eigen zaken hebben gesteld. In de tweede plaats lijkt ze te zijn gebaseerd op de veronderstelling dat in de basisbehoeften wel kan worden voorzien zonder technologische vooruitgang, industrialisatie en betere handelsvoorwaarden. Gezien deze gevoeligheden was het bepaald niet overbodig dat de Secretaris-Generaal van de OESO reeds in zijn openingstoespraak had opgemerkt dat de nadruk op de basisbehoeften niet bedoeld was om alle andere vormen van ontwikkelingshulp te vervangen noch de opbouw van een rechtvaardiger internationaal economisch stelsel achterwege te laten.

Opnamecapaciteit verhogen

Reeds in zijn eerder genoemde discussiestuk had collega Mommersteeg erop gewezen, dat het achterblijven van de officiële ontwikkelingshulp de groei van de armste landen en de levenskansen van

honderden miljoenen in gevaar brengt en onaanvaardbaar moet worden geacht. Velen vielen hem daarin bij. Anderen vreesden dat een aantal kleine landen hun grote inspanning op dit terrein tegenover de kiezer niet meer zouden kunnen verdedigen als de grote landen (V.S., Japan, Duitsland) onwillig zouden blijven een evenredig aandeel te leveren. Weer anderen beklemtoonden de verantwoordelijkheid van de OPEC-landen.

Ik bracht in dit verband zelf in het midden, dat de publieke steun voor de ontwikkelingsinspanning, naast de reeds eerder genoemde factoren, mede afhankelijk is van ons vermogen om de reeds beschikbare middelen snel en doelmatig te besteden. Niets zou het vertrouwen in het gevoerde beleid zo snel kunnen doen afbrokkelen als een groeiend stuwmeer van onuitgegeven hulpfondsen en een reeks van projecten, die niet aan hun doel blijken te beantwoorden. Grote inspanning zal nodig zijn om het opnamevermogen van de ontwikkelingslanden te vergroten: het opbouwen van lokale organisaties en instituties, die levensvatbare projecten kunnen ontwerpen en uitvoeren en het trainen van leidinggevend en technisch personeel. Aangezien de OESO reeds jarenlang op dit terrein werkzaam is, was er verwondering dat tijdens dit symposium zo weinig aandacht aan deze zaak werd besteed. Herhaalde malen werd tijdens het symposium ook gewezen op het belang van de ontwikkelingslanden een betere toegang te krijgen tot de kapitaalmarkten van de rijke landen. Slechts een betrekkelijk klein deel van de in de afgelopen jaren geschapen liquiditeiten is ter beschikking van de derde wereld gekomen, zo stelde één van de afgevaardigden.

Poging tot een consensus

Reeds voor de aanvang van het symposium bestond bij leden van de Nederlandse delegatie het gevoel, dat een dergelijke unieke bijeenkomst niet zou mogen eindigen met een vriendelijk praatje maar bij voorkeur zou moeten uitmonden in een resolutie waarin de aanwezige parlementariërs zich over een aantal punten duidelijk zouden uitspreken. Ook de Engelse delegatie dacht in die richting. Gezien de nogal uiteenlopende meningen, die gedurende de eerste dag van het symposium werden geventileerd, leek het zoeken naar een gemeenschappelijke formule aanvankelijk niet zo eenvoudig. Toch bleek, op een aantal vitale punten, een zodanige gelijkgerichtheid in het denken van een groot aantal afgevaardigden, dat althans een korte, kernachtig geformuleerde resolutie

haalbaar zou moeten zijn. In overleg met de Engelse delegatie hebben wij daarom een ontwerp-resolutie opgesteld waarin de aanwezige parlementariërs zouden verklaren zich te zullen beijveren voor de totstandkoming van een nieuwe internationale economische orde waarin de ontwikkelingslanden eerlijke kansen zouden krijgen op groei tot gelijke partners van de geïndustrialiseerde. Ter bereiking van dit doel zouden de aanwezigen op zich nemen te zullen streven naar:

- rechtvaardige en stabiele grondstoffenprijzen
  - vrije toegang voor de fabrieken uit de ontwikkelingslanden tot de markten van de geïndustrialiseerde wereld,
  - een beter delen in de vruchten van wetenschap en techniek,
  - gemakkelijker toegang van de arme landen tot de kapitaalmarkten,
  - gecoördineerde aanpak van het aanpassingsproces in onze eigen landen,
  - bevordering van ontwikkelingspatronen waarin de voorziening in basisbehoeften prioriteit zou krijgen (voedselproductie, werkgelegenheid, gezondheidszorg, huisvesting en onderwijs),
  - handhaving van de taakstelling om tenminste 0,7% van ons nationaal inkomen te bestemmen voor ontwikkelingshulp, verbetering van de kwaliteit van onze hulp en vergroting van de opnamecapaciteit van de ontwikkelingslanden.
- Ongelukkigerwijze werd deze ontwerp-resolutie eerst kort voor het einde van het symposium in bespreking gegeven. Toen daarop een aantal delegaties te kennen gaf behoefte te hebben aan verdere discussie en mogelijke amendering van het stuk, waarvoor geen tijd meer beschikbaar was, bleef geen andere mogelijkheid open dan de ontwerp-resolutie terug te nemen. Daarmee is de zaak niet afgedaan want collega Mommersteeg zal volgend jaar een samenvattend rapport vergezeld van de ontwerp-resolutie voorleggen aan de Assemblee van de Raad van Europa.

Succes

Ondanks dit wat onbevredigend slot, was het symposium als geheel zeker een succes, dat verdient herhaald te worden. Het is zowel voor de vormgeving van ons eigen nationale beleid als voor de beïnvloeding van dat van andere landen van groot belang elkaar als parlementariërs te ontmoeten en van elkaars opvatting kennis te nemen. Periodieke bijeenkomsten van deze soort, kort van duur en goed voorbereid, zijn daartoe een goed middel. De organisatoren – Raad van Europa en O.E.S.O. – verdienen lof voor hun initiatief en de wijze waarop zij het hebben uitgevoerd.

Het CDA-rapport

GESPREIDE VERANTWOORDELIJKHEID

wil een christen-democratische bijdrage zijn aan de discussie over de

ECONOMISCHE ORDE

Het rapport (ruim 170 blz.) bepleit een ingrijpende hergroepering van verantwoordelijkheden t.a.v. de grote sociaal-economische vragen van deze tijd. Meer verantwoordelijkheid leggen binnen ondernemingen, op bedrijfstakniveau en in de regio.

Het rapport bespreekt uitvoerig de taak van de overheid, van de organisaties van werkgevers en werknemers, en besluit met een strategie van verandering: een krachtig appèl op mensen (en organisaties) en een pleidooi voor wijzigingen in de zeggenschapsverhoudingen.

Het rapport is opgesteld door een werkgroep van de drie wetenschappelijke instituten van het CDA, bestaande uit de heren prof. P. A. J. M. Steenkamp (voorzitter); S. Th. van Bijsterveld; drs. G. Gerritse; mr. J. Hollander; drs. P. H. A. Klep; J. Lanser; ir. J. W. M. van Rooij; drs. B. J. Udink; dr. J. de Vries; prof. dr. A. Wattel; prof. drs. J. Weitenberg; prof. dr. H. J. van Zuthem; drs. H. Borstlap (rapporteur/secretaris) en drs. A. H. A. Veenhof (co-rapporteur).

Het rapport kost f 16,- (inclusief verzendkosten) en is te bestellen bij de drie wetenschappelijke bureaus: Dr. A. Kuypersstichting, Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag (tel. 070-606838); Centrum voor Staatkundige Vorming, Mauritskade 25, Den Haag (tel. 070-653934); Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmanstichting, Wassenaarseweg 7, Den Haag (tel. 070-246791).

UIT DE ARJOS

Zij blijven niet even, maar hun hele leven

De laatste tijd kan men veel lezen over de Vietnamese vluchtelingen: hoe zij wanhopig in gammele boten de zee opgaan in de hoop dat zij in Thailand en Maleisië opgenomen kunnen worden. Maar deze landen worden overspoeld met vluchtelingen. Naar aanleiding van de onlangs gehouden V. N.-konferentie over deze vluchtelingen verhoogden o.a. Amerika en Canada de opnamecapaciteit.

Ook in Nederland is een aantal Vietnamese vluchtelingen opgenomen. Drina Veldman, lid van de redactiekommissie Arjos Drenthe, bezocht het vakantiecentrum Havelte, waar 35 uitgenodigde Vietnamezen hun uiteindelijke plaats van bestemming hebben gevonden. Een groep van 27 Vietnamezen kwam in

Borger terecht. Hieronder volgt een verslag van een bezoek aan dit vakantiecentrum en een artikel over het vluchtelingenwerk in Nederland.

Nederlands leren

In Havelte zowel als in Borger hebben de Vietnamezen, zolang de eerste opvang duurt, per gezin of leefgroepje, de beschikking over een eigen bungalowtje, wat het grote voordeel heeft dat ze zelf voor hun eigen bedoeinkje kunnen zorgen. Overigens is de belangrijkste bezigheid toch ook wel: de Nederlandse taalles!! Zonder deze lessen lijkt iedere aanpassing onmogelijk en dreigt isolement. CRM voorziet dan ook voor iedere vluchteling 400 uur taalles, 480 voor eventuele analfabeten. Deze lessen geven een eerste ondergrond, maar blijken toch onvoldoende.

1. voor oudere mensen;
2. voor jongelui van bijv. 19 en ouder die door zouden willen leren.

De jonge kinderen zitten eigenlijk in de gunstigste situatie: ze zijn bijna onmiddellijk na aankomst naar de lagere school gegaan en werden en worden daar prima door de leerkrachten en medeleerlingen opgevangen, zodat hun gesproken en begrepen Nederlands met sprongen vooruit gaat. Voor de groep van 14 - 17 jaar liggen de dingen wat moeilijker: te groot om nog naar de lagere school te kunnen gaan, hebben ze thuis Nederlands moeten leren tegelijk met de volwassenen. Overigens kunnen ze mogelijk in augustus naar de LTS, het LEAO en IHNO gaan. Het zal van hen én hun leerkrachten zeker veel inspanning vergen, maar hopelijk gaat het lukken!!

Het vluchtelingenwerk

Voor de eerste opvangperiode van deze Vietnamezen zijn op het ogenblik 2 maatschappelijk-werkenden aangesteld. Deze zijn in dienst van de „Stichting Vluchtelingenwerk Nederland”, die als het ware de hele taak gedelegeerd heeft gekregen van CRM. De praktische begeleiding ligt dus in handen van deze stichting, overigens in dialoog met CRM, terwijl CRM zelf rechtstreeks voor de financiën zorgdraagt.

Thuisvoelen

De kinderen van de lagere school spelen gewoon met de andere kinderen van het dorp. Dit is in beide centra zo. Voor de kinderen zijn dus eigenlijk de problemen het minst groot. Ook de oudere kinderen, vooral die al een

ondergrond hadden, passen zich prima aan. Voor de ouderen is het moeilijker, maar zowel in Havelte als in Borger is een werkgroep en naast die werkgroep zijn de gastgezinnen. Dit alles verloopt erg positief en betekent voor het opvangwerk een enorme steun! Er gebeuren erg veel dingen via het gastgezin en de werkgroep, zo raken zij er ook beter in. Het enige is als iemand echt nog niet aanspreekbaar is, dan moet men er wel even tussen komen. Bovendien is het een enorm verschil of ze in Vietnam onderwijs hebben genoten. Na de eerste opvang hangt alles af van de vrijwilligers en tevens hun gastgezin. Als ze daar goed worden opgevangen dan zijn ze al een heel stuk op weg naar hun zelfstandigheid. Vluchtelingenwerk kan zonder de gastgezinnen totaal niets beginnen. Het is de daadwerkelijke acceptatie van iedere dag van de concrete vluchteling door het Nederlandse volk dat 't hem doet!

Werk zoeken

Het directoraat voor de Arbeidsvoorziening heeft van het begin af aan gezegd dat er plaats zou zijn in de tuinbouw voor verschillende mensen. De maatschappelijk werkenden zijn er laatst met een groepje geïnteresseerden en juist ouderen gaan kijken, en het bleek dat men de vluchtelingen best wilde hebben ondanks dat de mensen ouder zijn en ondanks de taalbarrière. Maar waar haalt men de huizen vandaan, terwijl er in een andere plaats wel weer huizen zouden zijn. Want dat gaat via voorkeuwoningen: 10%

voorkeuwoningen, waarvan 5% voor de vluchtelingen. En dan moet men een beetje naar de mensen kijken, van wat voor werk zouden ze graag willen doen, in welke streek willen ze graag zitten. Maar het is lang niet altijd gemakkelijk, vooral in de grote steden niet, ze voelen zich vaak onzeker. Zodra er ergens een huis vrij komt kun je het beste zelf met de mensen gaan kijken, ze krijgen dan zelf ook een indruk, waar ze terecht komen. Maar er wordt toch goed gekeken zowei vanuit Amsterdam als hier vandaan, of er werk is en tegelijkertijd huisvesting voor deze mensen. En als er één van de twee is, wordt er zeker niet zo enthousiast op ingesprongen. De mensen die de vluchtelingen in Havelte en Borger opvangen hebben ook vooral persoonlijke contacten met bedrijven en regelen een en ander ook wel met sociale zaken. Via anderen komt men in contact met bepaalde personen, die thuis zijn op het gebied van de werkgelegenheid. En zo komt men vaak van het een in het ander terecht. Als de Vietnamezen bij een baas terecht komen die niet van die stringente eisen stelt aan het Nederlands, dan zullen ze wel werk kunnen vinden en ook behouden. Ze moeten het eigenlijk hebben van mensen die bereid zijn, zich ten opzichte van de Vietnamezen wat aan te passen, bijv. door wat langzamer Nederlands tegen hen te spreken. Dit vraagt natuurlijk tegemoetkomingheid van werkgevers. Maar ook zij zullen er toch wat rekening mee moeten houden dat de Vietnamezen hier niet voor even zijn gekomen maar om verder hun leven hier door te brengen.

Drina Veldman-v.d. Os

Vluchtelingenwerk in Nederland

In eerste instantie bestonden er verschillende organisaties die hulp boden aan vluchtelingen uit diverse landen. Uiteindelijk kwam er begin '76 tussen de Nederlandse Stichting voor Vluchtelingenwerk (NSV) en de Vereniging voor Vluchtelingen (Amnesty International en Stichting voor Vluchteling-Studenten) een vorm van samenwerking tot stand: de Samenwerkingskommissie voor Vluchtelingen (SKV).

Hieraan nam ook een derde organisatie deel, het Nederlands Centrum Buitenlanders (NCB), dat verdeeld is in Plaatselijke Stichtingen voor buitenlanders. De SKV coördineerde het praktisch vluchtelingenwerk, waarbij NSV en VV hun afzonderlijke bestaan voortzetten. Deze verenigingen blijven ook ieder voor zich bezig op het terrein van „policy making”, fondsenwerving en het uitbouwen van een landelijk netwerk van contactpunten en vrijwilligerswerkers. Deze drie organisaties vormden samen een commissie die de zorg had voor alle uitgenodigde vluchtelingen uit Zuid-Amerika. Sinds 1 februari 1978 is deze commissie en de SKV opgegaan in een nieuwe organisatie: de Stichting Vluchtelingenwerk Nederland. De opzet van de Stichting is, dat een belangrijk deel van het werk voor

bepaalde categorieën vluchtelingen wordt verricht in categorale secties. Aan de eigen aard van een categorie kan dan recht worden gedaan.

Opvang en begeleiding van vluchtelingen in vogelvlucht

Voordat in detail wordt ingegaan op verschillende aspecten van het vluchtelingenwerk, wordt hier in het kort geschetst wat er zoal moet gebeuren wanneer een vluchteling in Nederland toevlucht zoekt, en welke rol hulpverlenende organisaties en vrijwilligers daarin (kunnen) spelen. Er wordt uitgegaan van de gang van zaken rond de individuele vluchteling, waarvan er de laatste jaren zo'n 200 à 250 per jaar Nederland binnenkwamen (in 1976 is dit aantal dor de komst van een grote groep Turkse christenen verdubbeld); meestal alleenstaanden, soms ook in gezinsverband. Voor vluchtelingen die in „contingenten” op uitnodiging van de Nederlandse regering naar Nederland komen, zoals b.v. de meeste vluchtelingen uit Chili, lopen weliswaar vele zaken parallel, maar daarnaast zijn er voor hen dikwijls speciale voorzieningen getroffen. En door de „screening” vooraf hebben ze veelal minder moeite hun vluchtelingenschap te bewijzen zodat hun permanente toelating tot Nederland in ieder geval bij voorbaat vaststaat. De individuele vluchteling kan zich bij Nederlandse grens of op Schiphol als asielzoeker kenbaar

maken, hij kan ook de wens om als vluchteling te worden toegelaten kenbaar maken na aanvankelijk als toerist(e) of ongecontroleerd de grens te hebben overschreden. Voor een toelating als vluchteling zal hij/zij bij de grensbewaking of bij de politie (in een kleinere gemeente op het Gemeentehuis) normaliter zowel een verzoek indienen tot toelating als vluchteling als een vergunning tot verblijf aanvragen. Wordt een verblijfsvergunning geweigerd, dan is soms toelichting op humanitaire gronden, gezien het gevaar bij terugkeer in eigen land nog wel haalbaar.

In vele gevallen zal de vluchteling reeds hulp hebben gezocht bij een vluchtelingenorganisatie voordat hij/zij bij de politie bovengenoemde verzoeken indient; door begeleiding kan de aanvraagprocedure dan vaak worden vergemakkelijkt. De particuliere persoon, bij wie een vluchteling hulp zoekt, doet er dan ook goed aan met een vluchtelingenwerkorganisatie contact te zoeken. Ook komt het voor, dat er contact tussen de vluchteling en de SKV wordt gelegd via de politie of via de Directie Vreemdelingenzaken van het Ministerie van Justitie, in welk geval deze instanties tegelijkertijd aan de SKV vragen, zich met de opvang van de betrokkene te belasten; SKV schakelt daarbij NSV- of VV-vrijwilligers in. De medewerker van een vluchtelingenwerkorganisatie, professioneel of op vrijwillige basis, die met een vluchteling in zee gaat, hem

gaat begeleiden naar de politie etc. zal zich er uiteraard eerst van overtuigen of hij werkelijk met een vluchteling te doen heeft; het zogenaamde Intake-gesprek dat daartoe plaatsvindt, levert de gegevens op om de asielaanvraag goed te motiveren. Heeft het intake-gesprek de vluchtelingenwerker ervan overtuigd dat hij een cliënt heeft getroffen, dan moet gewoonlijk allereerst een dringend huisvestingsprobleem worden opgelost. In Amsterdam kan dit gebeuren door een voorlopige plaatsing in een voordelig hotel of in het Zeemanshuis. Vaak is het een beter alternatief, en buiten Amsterdam soms de enige mogelijkheid, een gastgezin in te schakelen dat gedurende enkele weken onderdak wil verschaffen. Daarna kan men dan zoeken naar een gemeubileerde kamer e.d. Om te voorzien in de noodzakelijke kosten van levensonderhoud zal als regel een beroep worden gedaan op een uitkering in het kader van de Algemene Bijstandswet, een uitkering die meestal wordt gevraagd nadat de

asielaanvraag bij de politie is ingediend en die nog wel eens wat voeten in aarde heeft.

Dan volgt gewoonlijk een tijd van wachten (veelal maanden) waarin nog weinig definitiefs kan worden gedaan totdat het Ministerie van Justitie op het asielaanvraag besluit. Als basis voor die beslissing dient vooral het „nader onderzoek” dat als regel in dezelfde periode plaatsvindt: een verhoor, afgenomen door een kontakambtenaar van het Ministerie van Justitie die daarvoor een rapport opstelt; een vertegenwoordiger van het vluchtelingenwerk mag bij het verhoor aanwezig zijn.

De beslissing op de ingediende verzoeken kan uiteindelijk volledig positief uitvallen: een toelating als vluchteling (de beste status); of volledig negatief: een afwijzing zelfs geen verblijfsvergunning en geen toestemming om in Nederland het resultaat van een eventueel aanhangig gemaakt beroep af te wachten. Daar tussenin liggen weer diverse mogelijkheden.

Duidelijk zal wel zijn, dat het aanhangig maken van beroepsprocedures tegen negatieve beslissingen helaas weer een lange periode van onzekerheid inluidt.

Nemen we nu even aan dat de vluchteling toestemming heeft gekregen met de ene of andere status in Nederland te blijven, dan is op dat moment de tijd gekomen om in overleg met hem/haar meer definitieve regelingen te gaan treffen. Biedt de plaats van eerste opvang niet voldoende perspectief voor blijvende vestiging, dan komt uitplaatsing naar

(Vervolg op pag. 10)

NO GEZEED

Het jaar 1978 is weer voorbij, het nieuwe jaar is al weer enkele dagen oud. Vele mensen hebben elkaar een gezegend 1979 toegewenst en verschillenden onder ons zullen met goede voornemens over de bekende drempel zijn gestapt. Toch wil ik u vragen om nog even stil te willen blijven staan, alvorens u zich mee laat zuigen in de dagelijkse besommeringen van het nieuwe jaar.

Voordat we het weten, is het weer kerst en vieren we als God ons de tijd

geeft wederom de geboorte van zijn zoon. De tijd raast door en wij mensen razen evenhard mee. De reden dat ik u vraag om even stil te staan is de volgende „Wat zijn wij van plan om in 1979 te gaan doen?” Deze vraag moeten wij ons wel stellen omdat enerzijds de tijd die we hebben, om er werkelijk nog iets van te maken wel eens zou kunnen gaan dringen en anderzijds zullen we in het komende jaar een begin moeten maken met de uitvoering van datgene wat in het rapport „Grondslag en politiek

handelen” is neergelegd. Wie het Kerstnummer van Nederlandse Gedachten (eigenlijk zou je deze keer moeten spreken van Bijbelse Gedachten) heeft gelezen, zal het met mij eens zijn dat er door de verschillende schrijvers zeer vakkundig en goed is gereageerd op het rapport. Als rode draad loopt door alle bijdragen heen, het feit dat de tijd nu is aangebroken om het uitgangspunt om te gaan zetten, in politiek handelen, in daden. Dit laatste nu is veel moeilijker dan alleen maar je intenties (die beslist wel noodzakelijk zijn) vast te leggen of een program te schrijven. Nee we zullen veel verder moeten gaan, we zullen Gods

denkbeelden ook in de praktijk moeten brengen en dat is nu de vraag die we onszelf en elkaar aan het begin van dit nieuwe jaar mogen en moeten stellen. Willen we in 1979 hiermee een daadwerkelijk begin maken? Willen wij (om enkele voorbeelden te noemen) werkelijk vrede? Willen wij werkelijk herverdeling van inkomens en macht? (Ook als het onszelf raakt? waarom protesteren we dan als er loonsverlaging komt?) Willen wij werkelijk de helft van onze rijkdom afstaan aan de derde wereld? Willen wij werkelijk onze auto afschaffen, minder energie verbruiken, meer voor onze buurman/vrouw doen? Willen wij werkelijk ook in de politiek

recht door zee, willen wij werkelijk de bekende rede van Aantjes en al datgene wat door de verschillende schrijvers in N.G. van 23 dec j.l. is geschreven uitvoeren? Sommigen zeggen misschien hierop „Ja”, anderen twijfelen, laten we ons daarom niet laten verleiden tot theoretische beschouwingen, hoe het zou moeten, maar laten we in 1979 eens proberen om er ook werkelijk iets van in de praktijk te brengen, we zullen daarvoor regelmatig moeten stoppen om gezamenlijk te kijken hoever we gevorderd zijn met het rentmeesterschap en of 1979 werkelijk een gezegend jaar aan het worden is.

Albert J. Martens

De kerk in de politiek Door prof. H. N. Ridderbos

Opdracht en uitdaging

Een helder inzicht in de verhouding van kerk en politiek wordt niet weinig bedreigd door de – diep in de geschiedenis gewortelde – misvatting als zou „de kerk” in deze verhouding voornamelijk bestaan in of vertegenwoordigd worden door de kerkelijke hiërarchie (R.K.) of het ambtelijke kerkelijke instituut (Reformatie). Dit heeft in de geschiedenis geleid tot de clericalisering of verkerkelijking van de politiek; dit dreigt in het heden te tenderen naar een politisering van de kerk.

Het kwaad, dat zowel in het een als in het ander steekt, bestaat niet in een te sterke bemoeienis van de kerk met de politiek, maar in de verkeerde manier, waarop de kerk zich met de politiek bemoeit. Het eigenlijke bestaan van de kerk voltrekt zich nl. niet in een hiërarchische, conciliaire of synodale organisatie, alsof de kerk dáár pas handen en voeten zou krijgen om als kerk te handelen en vooral ook pas een mond zou hebben om als kerk te kunnen spreken. Veeleer functioneert de kerk pas in het deelnemen aan de christelijke gemeente aan het volle mensenleven in al zijn persoonlijke en gemeenschappelijke aspecten en in die zin ook aan de politiek.

Kerk

Het kerkelijk ambt heeft daarin wel een belangrijke taak, in zoverre de ambtelijke verkondiging ook een profetische boodschap heeft voor de menselijke samenleving, de maatschappelijke verhoudingen, de taak van de overheid en dergelijke. Want het evangelie van Christus heeft een universele strekking voor heel het mensenleven, zowel in zijn mondiale breedte als in zijn existentiële diepte. Maar dit wil niet zeggen, dat het kerkelijk ambt als zodanig zich ook buiten de kerk zou kunnen doen gelden, bijv. in de politiek. Want het kerkelijk ambt heeft, anders dan de leden van de kerk, geen eigen politieke functie, maar dient juist om de

gemeente bewust te maken van en te stimuleren tot háár maatschappelijke en politieke roeping in „het ambt der gelovigen”. Daarom moet het zich er niet alleen verre van houden op de stoel van de overheid te gaan zitten of het door de kerk verkondigde evangelie van verzoening, gerechtigheid en vrede tot uitvoering te willen brengen met de machtsmiddelen van de overheid (wetgeving, dwangmiddelen, economische boycot en dergelijke); maar het moet er ook op bedacht zijn de gelovigen in hun politieke roeping niet te bevoogden en on-mondig te maken door „over hun hoofden” heen als episcopaat of synode of raad van kerken zich in allerlei politieke zaken te mengen en daarover zgn. „kerkelijke” uitspraken te doen. Want de daarvoor geëigende en aangewezen weg is, in ons democratisch bestel, óók voor de Christelijke gemeente, een andere, nl. het deelnemen aan de politieke partijen als de centra van politieke oordeelsvorming en – naar de aard van de politiek – van politieke machtsvorming.

Partij

Hieruit volgt niet zonder meer, dat de christelijke gemeenschap voor háár deelneming aan de politiek altijd en overal een eigen „christelijke” politieke partij zou moeten stichten. Want ongeacht, dat historisch gegroeide verhoudingen of getalsmatige oorzaken zulk een eigen partijvorming praktisch onmogelijk kunnen maken of al te weinig kans bieden voor een doelmatig optreden, is politiek op zich ook niet een zaak van christelijke „reïncultuur”, maar juist van een zo breed mogelijk democratische samenwerking, casu quo: confrontatie.

Toch ligt het voor de hand, dat christenen, naarmate zij zich beter bewust zijn van de diep ingrijpende betekenis van het evangelie voor de menselijke samenleving, óók dringender behoefte zullen gevoelen om zich – zoals anderen voor hún politieke idealen – van een eigen politieke partij te bedienen als centrum van politieke oordeelsvorming en activiteit. Want het christelijk geloof is, ook als maatschappelijke en politieke opdracht, niet slechts een privé-zaak, maar een gemeenschappelijke

aangelegenheid. Dit betekent niet, dat het doel van de christelijke partij zou bestaan in het zich verbinden van mensen uit verschillende kerken tot een soort van christelijke of kerkelijke belangenpolitiek. Dat zou een al te sectarische en opportunistische opstelling zijn. De zin van een christelijke politieke partij bestaat veeleer daarin, dat de leden daarvan zich verbinden om in hun gemeenschappelijke politieke oordeelsvorming de hoogste prioriteit te verlenen aan de vraag, welke aanwijzingen de bijbelse boodschap daarin zou kunnen geven. Gezien het complexe karakter van de politiek (zie onder Politiek) zal het altijd moeilijk blijven het christelijk karakter van zulk een partij in iets anders gelegen te zien dan in de aanvaarding van die doelstelling; en daarmee ook het lidmaatschap van zulk een partij aan iets anders dan aan deze doelstelling te binden. Met minder kan het niet toe, wil men de zin en de geloofwaardigheid van zulk een eigen partijvorming niet prijsgeven. Wil men méér, door bijv. het evangelie zélf tot bindende grondslag van een politieke partij te verklaren, dan staat men bloot aan het misverstand, als zou met de belijdenis van het evangelie ook reeds een christelijke politiek gegeven of gewaarborgd zijn en als zou daarom het criterium van (het lidmaatschap van) een christelijke partij in iets anders gelegen kunnen zijn, dan in de politieke verwoording van hetgeen men als christen belijdt.

Politiek

Blijft het probleem van de verbinding: kerk (christendom, geloof) en politiek.

Want politiek is, zoals gezegd, in zich niet een uitsluitend christelijke aangelegenheid. „Politiek” is: bezig zijn met de taak van de overheid, nl. om binnen de haar gestelde grenzen en met de haar gegeven middelen, voorwaarden te scheppen voor de ontplooiing van het leven, het bescherming te bieden tegen onrecht, chaos en losbandigheid en daartegenover vrede, vrijheid en gerechtigheid te bevorderen. In die bescherming van het leven staat de overheid, geweten of niet geweten, in de dienst van God. Toch kan zij zich

tegenover het volk niet rechtstreeks beroepen op de wil of de wet van God, als was zij een theocratie, doch enkel op de grondwettelijk geregelde rechtsorde en wetgeving. Het gezag van de overheid is daarom, anders dan dat van het kerkelijk ambt, niet religieus-zedelijk of geestelijk, maar juridisch en dwingend van aard. Haar taak bestaat niet in de handhaving van de wet van God als zodanig. Daarom is een „radicaal-evangelische” politiek een innerlijke tegenstrijdigheid. Want juist de radicale eisen van het evangelie, de liefde tot God en tot de naaste, kan de overheid niet stellen, nog veel minder afdwingen. Wat zij ten gunste van de intermenselijke en internationale verhoudingen kan doen is het zoveel mogelijk nastreven en in stand houden van rechtsorde op allerlei levensterrein.

De politieke roeping van de gemeente en dus ook van de christelijke politieke partijen is gelegen in het (helpen) eerbiedigen en bevorderen van het ambt van de overheid, in de krachtige deelneming aan het politieke leven, óók in het kritisch volgen van en stelling nemen tegen de overheid, wanneer deze haar taak zou verwaarlozen of van haar macht een onrechtmatig of tiranniekelijk gebruik zou maken. Het „christelijke” in de politiek ligt in het onderkennen en (helpen) nastreven van dit zegenrijke doel van de overheid in het licht van de Schrift, waarbij het „stichten van vrede” en „het recht van de armen” (afspiegeling van het messiaanse rijk) als typisch evangelische noties op de voorgrond treden.

Daarbij zal de bijbelse boodschap telkens weer van doorslaggevende betekenis blijken te zijn, als het erom gaat te bepalen wát waarlijk tot het menselijk welzijn kan bijdragen, wát de naam van vrede (sjaloom), vrijheid en gerechtigheid waarlijk verdient en wát dit welzijn fundamenteel bedreigt. Anderzijds behoort tot een zodanige christelijk-politieke visie ook het in acht nemen van de grenzen van de overheidstaak. De overheid kan de eigen zedelijke en maatschappelijke verantwoordelijkheid van haar onderdanen niet overnemen, noch mag men die steeds meer op haar trachten af te wentelen. De overheid kan op haar terrein en met haar middelen niet afdwingen of verhinderen wat naar christelijke maatstaven geboden of ongeoorloofd is. Zij is daarvoor ook niet ingesteld. Zij kan dikwijls niet méér dan regelen en matigend optreden tegen hetgeen naar deze maatstaven in het publieke leven geen recht van bestaan zou mogen hebben. Daarmee wordt politiek niet on-christelijk of anti-christelijk; daardoor wordt wel openbaar, hoezeer evangelie en

Bijgaand artikel van professor Ridderbos verscheen eerder in het themanummer van Nederlandse Gedachten nr. 51/52 d.d. 23 december 1978. Door een technische fout werd het artikel onjuist afgedrukt waardoor het welhaast onleesbaar werd. Het leek de redactie juist het artikel – nu in de goede montagevolgorde – opnieuw te plaatsen, waardoor de lezers van dit blad alsnog van de inhoud van het artikel kennis kunnen nemen. Wij bieden onze verontschuldiging aan voor het ontstane ongerief, allereerst aan het adres van de auteur van het artikel en ook aan de lezers.

politiek zaken zijn, die men weliswaar geen ogenblik naar twee gescheiden „rijken” mag verwijzen, maar die evenmin in een verhouding van identiteit tot elkander staan. Dit alles zo scherp mogelijk te onderscheiden is nodig, wil men niet in eindeloze discussies over „christelijke politiek”, „christelijke partijvorming” enz. blijven steken. Wat „christelijk” is omvat, ook op het publieke terrein, oneindig veel meer dan in de politiek wár gemaakt kan worden. En dat niet alleen vanwege het gebrekkige van alle mensenwerk, maar bovenal vanwege de aard van de politiek. Daarom zal men zich enerzijds altijd weer moeten hoeden tegen het „christelijk” over-vragen van de politiek, zoals dit sinds de dagen van de wederopbouw tot in onze tijd door allerlei radicale „rechtse” of ook radicaal „linkse” christelijke groeperingen geschiedt. Anderzijds is alles er aan gelegen het intrinsieke verband tussen evangelie en politiek met alle kracht te handhaven, wil men een zo belangrijk stuk van het menselijk leven en denken niet prijsgeven aan secularisatie en eigen-wettelijkheid. Want hoe betrekkelijk en voorlopig het politieke bedrijf ook moge zijn in het licht van het komende Rijk, toch is er nauwelijks een plaats te bedenken, waar de strijd der geesten een diepere achtergrond heeft dan waar het erom gaat – als in de politiek – de regels vast te stellen en de kaders te bouwen, waarbinnen de menselijke samenleving zich zal moeten bewegen. En daarom ligt voor de kerk in de politiek een opdracht en een uitdaging, waarbij de kritische betekenis en het zegenend effect van het onverkorte evangelie voor het menselijk samenleven nauwelijks te hoog kan worden aangeslagen.

Vluchtelingenwerk

Vervolg van pag. 9

elders aan de orde. Welke plaats daarvoor wordt gekozen hangt vooral af van het werkperspectief en van de huisvestingsmogelijkheden. Bestaat er bij een vluchteling een te realiseren wens om een afgebroken studie te hervatten of een nieuwe studie te beginnen, dan bepaalt dat uiteraard de plaats van vestiging. Vanzelfsprekend begint het maken van plannen en verkenningen t.a.v. huisvesting, werk en studie reeds geruime tijd vóór de statusbeslissing afkomt. Is overigens in de periode voorafgaande aan de beslissing over de verblijfstitel nog niets of nog onvoldoende gedaan aan het verkrijgen van een redelijke kennis van de Nederlandse taal, dan is het nodig hieraan voorrang te geven door de vluchteling op een geschikte taalcursus te plaatsen. Soms moet om die reden plaatsing naar een definitieve plaats van vestiging nog wat worden uitgesteld.

Snelle spreiding

In het algemeen wordt spreiding van vluchtelingen over het gehele land nagestreefd. Argumenten hiervoor zijn de billijkheid van een gelijkmatige verdeling van lasten, de voor deze categorie beschikbaar gestelde

UIT DE ARJOS

woningen en arbeidsplaatsen, de geleverde inzet voor hulp en begeleiding door professionele krachten en vrijwilligers, en ook de praktische wenselijkheid geen gemeente en gemeenschap boven het haalbare te overvragen. Gegeven de praktijk, dat de meeste asielzoekers zich allereerst in Amsterdam melden en daar veelal hun eerste opvang krijgen houdt het spreidingsbeleid in, dat voor velen van hen in een later stadium een plaatsing naar elders wordt nagestreefd. Door betrokkenen wordt dit niet altijd in dank afgenomen omdat ze intussen enigszins geworteld zijn geraakt in Amsterdam. Uiteraard is dit een sterk argument om met de uitplaatsing niet te wachten tot de statusbeslissing, maar die al veel eerder te doen plaatsvinden. Twee bezwaren moeten hierbij wel in het oog worden gehouden.

1. dat faciliteiten voor goed onderricht in de Nederlandse taal lang niet overal voor handen zijn en dat het relatief kostbaar is deze voor kleine aantallen verspreid gevestigde vluchtelingen te creëren en
2. dat het een nogal ondankbare taak is

vrijwillige en eventueel professionele mankracht in een plaats te mobiliseren ten behoeve van de begeleiding van naar die plaats overgebrachte

vluchtelingen, wanneer het nog erg twijfelachtig is of aan hen op wat langere termijn een verblijf in Nederland zal worden toegestaan.

Het adres van de Stichting Vluchtelingenwerk Nederland is: Herengracht 6, 1015 BK Amsterdam. Drina Veldman-v.d. Os

Resolutie federatieraad CDJA m.b.t. kernbewapening

De federatieraad van het CDJA, in vergadering bijeen op 30 december 1978 in Amersfoort,

konstaterende:

- dat het kabinet Van Agt in een bijlage van de defensiebegroting zijn beleidsvoornemens m.b.t. het terugdringen van de rol van kernwapens heeft uiteengezet;
- dat zowel uit het program van uitgangspunten als uit het CDA-program „Niet bij brood alleen” een diepe verontrusting spreekt over de bewapenings(wedloop) in het algemeen en de kernwapens in het bijzonder;
- dat het CDA-program daarnaast concrete suggesties doet om de (kern)bewapening terug te dringen;

overwegende:

- dat de regering zich in de

bovengenoemde nota beperkt tot de militair-strategische aspecten van de kernbewapening en onvoldoende middelen aangeeft om de rol van de kernwapens te verminderen;

- dat de CDA-Tweede-Kamerfractie gehouden is het regeringsbeleid – met inachtneming van het regeerakkoord – te toetsen aan het CDA-program;
- dat van politici, die hun politieke overtuiging en politiek handelen voortdurend willen toetsen aan de boodschap van het Evangelie, verwacht mag worden dat zij zich niet neerleggen bij een op nucleaire afschrikking berustend veiligheidssysteem;

spreekt uit:

- dat de regeringsnota over de kernbewapening op gespannen

voet staat met de uitgangspunten van „Niet bij brood alleen”;

- dat door het beleid zoals in de regeringsnota uiteengezet, waarbij een mogelijke uitbreiding van de kernwapens wordt opengehouden, de rol van de kernwapens niet wordt verminderd;
- dat voor een vermindering van de rol van kernwapens concrete stappen nodig zijn gericht op het verminderen en/of afschaffen van nucleaire wapensystemen. De raad wijst de CDA-Tweede-Kamerfractie op haar verantwoordelijkheid het regeringsbeleid m.b.t. de kernbewapening te toetsen aan het CDA-program en gaat ervan uit dat zij de regering uitnodigt tot het nemen van concrete maatregelen, die het perspectief op een kernwapenvrij veiligheidssysteem dichterbij brengen.

AVR VAN DE P... TIJ

Regionale kaderdagen Europese verkiezingen

Op zaterdag 18 november 1978 ging in de Leeuwenhorst te Noordwijkerhout het vormingsprogramma „Europese Verkiezingen” van de CDA Stichting Vormingswerk van start.

Het vormingsprogramma behelst o.a. een serie provinciale studiedagen, waarbij aan de orde zal komen welke de christen-democratische politieke lijn is in Europa en waarbij bovendien verschillende deeltherreinen van het beleid nader bestudeerd zullen worden. Deze zogenaamde „tweede fase” vond reeds plaats in Bergen op Zoom en staat nog te gebeuren in de steden Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Utrecht, Den Haag, Sittard, Groningen en wellicht in een stad in de kop van Noord-Holland.

Op zaterdag 27 januari a.s. zijn zowel Amsterdam (Krasnapolsky) als Arnhem (Riche National, Willemsplein 38) aan de beurt. Het programma ziet er als volgt uit:

Twee video's

„De Europese Verkiezingen”, titel spreekt voor zichzelf. „Lomé”, handelend over het samenwerkingsverdrag dat de Europese Commissie in 1975 sloot met 46 ontwikkelingslanden en dat nu aan vernieuwing toe is.

Twee inleiders

Voor Amsterdam: drs. A. M. Oostlander, directeur van het wetenschappelijk bureau van de ARP, de Dr. A. Kuyperstichting en kandidaat voor het Europees Parlement. Mr. J. A. Mommersteeg, ex-staatssecretaris van Defensie, thans lid van de Tweede Kamer en kandidaat voor het Europees Parlement.

Voor Arnhem: Ds. A. Oliemans, kandidaat voor het Europees Parlement. Ir. G. M. J. Braks, lid van de Tweede Kamer en kandidaat voor het Europees Parlement.

De rest van de dag zal besteed worden aan een partijprogramma vergelijkenderwijze behandeling van een drietal onderwerpen:

- Sociaal-economische en financiële vraagstukken in de Europese Gemeenschappen.
- Het buitenlands beleid van de Europese Gemeenschappen.
- De toekomst van de Europese instellingen.

De programma's voor februari 1979 zullen op dezelfde leest geschoeid zijn als die voor Amsterdam en Arnhem, waarbij echter de volgende sprekers werden uitgenodigd; allen kandidaat voor het Europees Parlement.

- 10-02-1979: Eindhoven, *dhr. T. Tolman, dhr. S. Jonker.*
10-02-1979: Utrecht, *dhr. W. J. Vergeer, Mr. F. H. Piket.*
17-02-1979: Sittard, *dhr. F. C. v.d.*

INSCHRIJFFORMULIER

Naam _____

Adres _____

Postcode _____

Plaats _____

Opgave Regionale Europese Kaderdag op:

- 27 januari AMSTERDAM
27 januari ARNHEM
10 februari EINDHOVEN
10 februari UTRECHT
17 februari SITTARD
24 februari DEN HAAG
24 februari GRONINGEN

- Bekleedt u al een kaderfunctie binnen de partij, zo ja welke?
- Zo de voorgaande vraag met neen wordt beantwoord, overweegt u dan zich voor een kaderfunctie t.b.v. Europese Verkiezingen beschikbaar te stellen?
- Nam u al eens eerder deel aan een Europese Kaderdag van het CDA?

Inschrijfformulier sturen aan:
STICHTING VORMINGSWERK CDA
Mauritskade 25
2514 HD Den Haag

Gun, Mr. J. L. Jansen van Raay.
24-02-1979: Den Haag, *mev. mr. E. C. A. M. Boot, dhr. M. van Ditmarsch.*
24-02-1979 Groningen, *drs. B. Beumer, mevr. J. R. H. May-Weggen.*
De deelnemers zullen een uitgebreid programma en info-pakket thuis toegestuurd krijgen en ook op de dag zelf zal dokumentatie beschikbaar zijn. Er zijn geen deelnamekosten verbonden aan deze kaderdagen en

reiskosten boven de f 15,- op basis 2e klas openbaar vervoer zullen vergoed worden.

Inschrijving

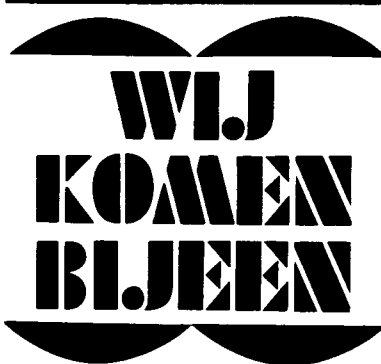
U kunt u nu reeds opgeven, hetzij telefonisch, hetzij schriftelijk d.m.v. inschrijfformulier bij de heer Pieter F. Dudink, p/a Mauritskade 25 te Den Haag, tel. 070-65.39.34.

Informatiemateriaal politieke scholingscursussen

Evenals in voorgaande jaren wordt in 1979 door een negental vrouwenorganisaties een politieke scholingscursus georganiseerd. Ter voorbereiding op deze cursus worden door de CDA-stichting voor het Kader- en Vormingswerk in samenwerking met het CDA-vrouwenberaad een tweetal informatiedagen gehouden. Aan de orde komen een viertal onderwerpen t.w.:

- Buis in eigen huis
- Recht op wonen
- Rechten van minderjarigen

Zorgen rond de gezondheid
Voor deze informatiedagen is enig materiaal beschikbaar en wel over elk onderwerp een setje bestaande uit: vragen; toelichting op de vragen; beantwoording vanuit het CDA-wetenschappelijk instituut. Dit materiaal wordt desgevraagd gezonden naar alle belangstellenden (gratis), die zich hiervoor kunnen wenden tot de Stichting Politiek Vormings- en Scholingswerk, p/a Wassenaarseweg 7, 's-Gravenhage. (Tel. 070-24.45.16).

Minister Andriessen voor de CDA-Statenskring Winterswijk i.o.

De CDA-Statenskring Winterswijk i.o. houdt op *dinsdag 16 januari a.s.* in zaal *Dennenlust, Stevenoteweg 7 te Zelhem* een openbare vergadering. Als spreker zal optreden de huidige minister van Financiën *mr. Frans Andriessen.*

Wijziging secretariaat ARP-Drenthe

Het bestuur van de provinciale organisatie van de ARP in Drenthe heeft de heer *K. J. Bolt* tot secretaris A.R.-zaken benoemd. *Dhr. A. Rozema* te Nieuw-Buinen werd benoemd tot secretaris CDA-zaken in de ARP-Drenthe. Het algemeen secretariaat berust bij *dhr. K. J. Bolt te Borger.* Beide heren volgen als zodanig de heer *A. H. Booij* te Westerborg op. Deze stelde destijds dat hij tot uiterlijk 31 mei 1978 het secretariaat wilde

vervullen. Hij is tot 31 dec. aangebleven.

„Wat betreft de vervulling van mijn functie heb ik, met betrekking tot de ARP, en met name t.o.v. kiesverenigingen en statencentrales te weinig, en met betrekking tot mijn gezin veel te veel tijd aan het secretariaat besteed” vertelde hij ons.

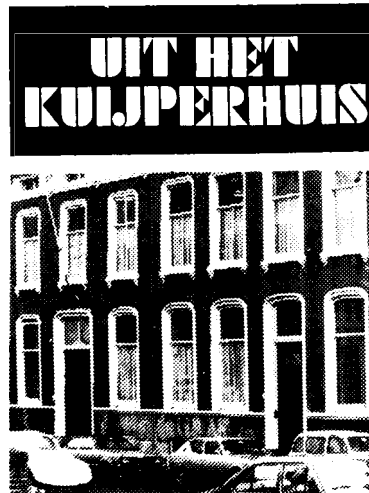
„Het is op mijn voorstel dat het secretariaat nu door twee man zal worden gerund. Het werk loopt, nu alles in AR- en tevens in CDA-verband moet gebeuren, over zoveel schijven dat moeilijk verlangd kan worden dat één man dit als liefdeswerk verricht.

Dat kost te veel weekends, nachtrust en vakantiedagen. Overigens vond ik het, met name in verkiezingsstijden machtig interessant werk.”

De scheidende secretaris kreeg een boekwerk aangeboden als blijk van waardering.

Christen-democratisch Vrouwenappèl Friesland

Het Christendemocratisch Vrouwenappèl Friesland organiseert samen met de CPB en de NCVB een voorlichtingsdag i.v.m. de Europese verkiezingen. Plaats: „Oopen Hof”. *Goudenregenstr. 77, Leeuwarden: 25 januari 1979 van: 10.00-15.00 uur.* Kosten f 4,-. Spreekster o.a. *Mevr. J. H. R. May-Weggen.* Opgeven bij: *H. Huistra-Hielkema, Epemaweg 25, Ysbrechtum, 05150-1.93.60. M. Brandsma-Ijdema, Dorpsweg 7, Greonterp 05157-9120. F. S. Bennen-Haitsma, Stinzenflora 145, Leeuwarden 05100-8.19.10.*

Het kind in de kijker

Indien men het nog niet wist, dan werd men er zeker aan herinnerd door de t.v.-toespraak van kroonprinses Beatrix op oudejaarsavond. Dit jaar, 1979, is het jaar van het kind. De Verenigde Naties hebben het zo beschikt... Na het jaar van de vrouw, nu het kind in de kijker. De eigensoortige problemen van kinderen liggen voor het oprapen. In eigen land: Denk aan hun veiligheid in huis, op de weg en op de speelplaats. Kinderen van buitenlandse werknemers, van gescheiden ouders, uit onvolledige gezinnen etc.

In de derde wereld: Ondervoeding, honger, kinderarbeid, ziekte, oorlogssituaties. In het CDA-verkiezingsprogramma „Niet bij brood alleen”, kom je het trefwoord kind niet tegen. Wel sleutelwoorden als „bejaarden” en „jeugdbeleid”.

We lezen er van kinderbescherming en kinderbijslag en kinderaftek. Vooral naar het laatste zal veler aandacht uitgaan. In dit jaar van het kind misstaat enige informatie over eigen kinderen niet. Een korte bloemlezing uit eigen huis. Ons zootje Christiaan, 2 jaar oud, deed in het nieuwe jaar geheel onverwacht zijn eerste „boemp” op het potje. Wellicht een verrassing vanwege de komst van een nieuw zusje Lydia, op de valreep van het oude jaar? Het bleef helaas bij deze éénmalige aktie. Zelfs zijn eerste plasje in het potje moet dit jaar nog gebeuren. Het uitblijven van b.v. de zindelijkheid stelt vaak vele ouders voor grote problemen. Velen beseffen waarschijnlijk nauwelijks hoezeer die kleintjes daarmee kunnen knippen. Geduld opbrengen voor kinderen. Veel geduld...

Begin er maar eens mee in het jaar van het kind. Tenslotte enkele reacties die u zeker herkennen zult.

„Ik heb je net een verhaaltje verteld! Nog een boekje voorlezen? Verdikkie, alweer een vuile luiert! En maar niet naar buiten willen, ga nu toch eens spelen. Het is nog maar half zes, iedereen slaapt nog, en nu vlug naar bed!”
Elke keer diep ademhalen en telkens weer geduld oefenen. En dan nog val je regelmatig door de mand. Of niet soms!

ARPartijdig.

UIT DE BOEKENHOEK

Kroniek van een Friese boer

Door P. Wijbenga

Uit een interessant dagboek

Een dagboek! Velen denken dat die geschreven worden door pubers die hun gevoelens wel aan het papier, maar niet aan mensen durven toevertrouwen. Zij vergeten dan dat er wereldberoemde dagboeken zijn, die onze kennis van mensen, landen en tijdperken belangrijk hebben verruimd.

Zo beroemd wordt het dagboek, dat van 1821-1856 door D. W. Hellema te Wirdum bijgehouden werd niet. De schrijver (geboren in 1766) was met zestien jaar al onderwijzer en werd te Wirdum rijksontvanger, boer en kerkvoogd; daar stichtte hij ook een onderlinge brandverzekeringsmaatschappij (de OBAS) die nog bestaat in de OTOS en werd lid van het Friesch Genootschap. Op 55-jarige leeftijd begon hij met het bijhouden van zijn dagboek en hield dit 36 jaar vol. Het werden dertien delen, elk van ruim 200 bladzijden.

Veelzijdig

Weinig onderwerpen ontgingen deze veelzijdige man, al was zijn blikveld niet wereldwijd. Hij betreurt de afbraak van oude stinsen (adellijke huizen), toont veel aandacht voor het milieu (vogels, vissen, landschap), beschrijft armoede, honger (rellen), diefstallen en straf, besmettelijke ziekten (ook onder vee), gebrek aan drinkwater, prijsstijgingen en -dalingen, de verbetering van vaarten, uitvoerig de aanleg van de eerste straatweg in Friesland, de strenge winters enz. enz.

Kortom, voer voor sociologen enz. En dan (1828) in een beschouwing over de veeteelt, dat boeren overgaan op het fokken van zwartbont vee. Zelf houdt hij het bij roodbont.

De Afscheiding

Ook gebeurtenissen van breder historisch belang staan in lokale kleur vermeld: de mobilisatie voor de Belgische opstand, grote gebeurtenissen in het Oranjerhuis enz. Als oprecht christen leefde Hellema sterk mee met de Afscheiding. Zelf trad hij niet uit de kerk, maar de maatregelen tegen de afgescheidenen keurde hij scherp af; wel hoorde hij met veel stichting hun preken o.a. bij zijn kinderen. De Wirdumer veldwachter, zijn zwager, zag het door de vingers. Ook reisde Hellema naar de inwijding van de afgescheiden kerk te Schamegoutum.

De bewerker

De interessante delen van dit dagboek zijn gekozen en van verklarende noten voorzien door de heer H. Algra. Deze was de juiste man daarvoor. Niet alleen als erkend historicus, maar ook omdat hij Wirdum door en door kent, omdat hij daar de lagere school bezocht - evenals trouwens *mr. J. Algera, mr. J. Hangelbroek, Bouke Roolvink* en andere bekenden. Zijn boek is onder auspiciën van de Fryske Akademy uitgegeven door T. Wever BV te Franeker en telt 445 bladzijden. Het kost slechts f 25,-, dank zij een royale steun van de brandverzekeringsmaatschappij, die lang de Wirdumer genoemd werd.

**VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN**
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaft-
wagens
etc.

HANBO
HOUTBOUW
HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024
Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfschuren en loodsen etc.

HET ADRES VOOR

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG- EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN, VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE. TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951: WERKPLAATS 01110-2040

Utiliteits- en woningbouw
Kerklaan 9, Moordrecht.
Telefoon 01827-3044 en 3045

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

*Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting*

Grootzand 14-38-42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

Adverteren orders noteren

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

BLOEMEN HOUDEN VAN MENSEN

*Vraagt
jaar-rond chrysanten
die staan langer...*

FIDES Handelskwekerij

(stekken voor chrysantenkultuur)
Postbus 26, tel. (1745)-4244-3700
Telex 3.27.23
DE LIER

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR

Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giesendam

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depôt in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à 12000 stuks.
Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur.
Vraagt onze prijsdocumentatie - op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwen wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

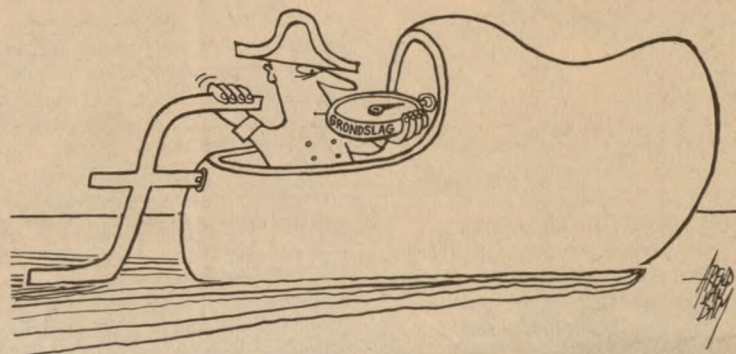
Al 75 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

Grondslagrapport in NG/AR Post

In de laatstgehouden AR-partijraadsvergadering op 9 december 1978 heeft de partijraad de resolutie van het dagelijks bestuur inzake het CDA-rapport „Grondslag en politiek handelen” aangenomen. Hiermee werd door de partijraad tevens de inhoud van dit rapport onderschreven, waarmee een grote stap mogelijk werd op weg naar de uiteindelijke fusie van het CDA. Nu zullen uiteindelijk de AR-kiesverenigingen hun besluit moeten nemen of zij al of niet dit rapport zullen aanvaarden. Om de discussie over dit onderwerp nu te vergemakkelijken is besloten het rapport aan alle leden te doen toekomen via dit nummer van NG/ARPost, pagina's 9 t/m 20. Vóór 30 maart a.s. dienen alle VV's te hebben gereageerd.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 3 - 20 januari 1979

Geen dommekracht, maar kwaliteit

De ontwikkeling naar het CDA gaat zijn gang, naar men bijna zou zeggen met innerlijke wetmatigheid. Het lijkt mij een goede ontwikkeling. Maar we moeten er wel heel bewust bij zijn en weten wat er gebeurt. Straks na de fusie, noemde ik enkele weken geleden in Nederlandse Gedachten: krachtadig in het CDA aanwezig zijn. Dat is niet bedoeld als polariserend met anderen, zelfs niet agressief. Maar wel strijdbaar, staand in de politieke actualiteit, de blik voorwaarts gericht. Wat brengt dat praktisch met zich mee? Want wij willen niet volstaan met kreten, maar onze zorg in de praktijk waar maken. Onze kracht mag geen domme-kracht zijn, maar moet berusten op kwaliteit. Daarover wil ik graag enkele opmerkingen maken, enkele gedachten spulen.

Eigen AR-accent

1. In de eerste plaats blijft dringend nodig een instantie, die voorbouwt aan onze christen-democratische politiek - met een eigen, Anti-Revolutionair accent. De commissie-van Verschuier, die immers rapporteerde over de relatie tussen grondslag en politiek handelen heeft ons daar nog eens met de neus opgedrukt. Onze (christelijke) politieke overtuiging is niet iets, zegt ze zo ongeveer, wat we kant en klaar hebben of ooit zullen hebben, maar is een bezit, waar we blijvend aan moeten werken, dat we steeds weer tot ons

Door dr A. Veerman; oud-voorzitter ARP

bezit moeten maken. Andere tijden stellen andere eisen. Al naar de omstandigheden veranderen, moeten wij onze politiek actualiseren. Dat betekent: grote lijnen trekken, op langer zicht; daarvoor hebben we mensen nodig met haast profetische allure. Dat houdt ook in; werk gericht op de concrete dingen, wat hier en nu nodig is; daarvoor zijn de meer praktisch ingestelde figuren nodig. Beide karakters, in allerlei gradaties, zijn even nodig. Beide vonden elkaar in de Dr. Abraham Kuypersstichting en zullen elkaar daar ook in de toekomst moeten vinden. Onze denkfabriek. We hebben in de afgelopen jaren wel gespeeld met de gedachte, dat de wetenschappelijke instituten het gemakkelijkst elkaar zouden vinden en spoedig samengevoegd zouden kunnen worden. In de wetenschappelijke voorbereiding van een gezamenlijke politiek kan men toch gemakkelijk de krachten bundelen! Dat dat zou kunnen is vermoedelijk wel waar maar of het zou moeten is nu voor mij de vraag. Wat ons in ieder geval betreft: de Dr. A. Kuypersstichting heeft in de ruim vijftig jaar van haar bestaan een soort denktraditie opgebouwd, een stuk politieke creativiteit opgeleverd, waarvan ik bij nader bezien concludeer, dat het een verarming zou zijn, wanneer wij dat rijke instrument voetstoots zouden prijsgeven. Die stichting moet dan niet ergens in de lucht zweven. Zij moet haar vaste punt onder ons in de politieke realiteit hebben. Dat heeft ze nu in de ARP. Die bestaat straks niet meer. Maar dan moet er m.i. komen een verband, een vereniging van vrienden van de Dr. A. Kuypersstichting. Zo'n vereniging zal dan haar

dwarsverbindingen kunnen hebben met allerlei organisaties, met faculteiten van de Vrije Universiteit, met Kampen en Apeldoorn, met de Calvinistische Juristen enz. Zodat ze niet bloedarm of zelfs bloedeloos is als een stichting kan zijn, maar integendeel de hartklop van het Calvinistisch bewustzijn door haar pols gaat.

Niet denken, ook doen

2. Eerst leven, dan filosoferen? Dat is de zegswijze. Het doet er niet toe, als er naast het denken ook maar het doen is. Het denken (van onze Kuypersstichting) mag niet een doel op zich zelf zijn, maar moet ingeplant worden in mensen. Jonge mensen vooral, in wie het christen-democratisch denken (in Anti-Revolutionaire zin) een levende zaak wordt. Ik druk me nu maar uit in bekende begrippen (maar het mag ook in andere vorm): als we een denkfabriek hebben en houden, moet die ook vooruit kunnen en haar producten aan de man kunnen brengen. Daarom moet er iets zijn als een Arjos, jongeren-studieclubs, en/of de Stichting Kader- en Vormingswerk. Beide organen hebben voortreffelijk werk gedaan, doen dat nog en waarom zouden ze dat niet blijven doen? Jonge mensen met politieke interesse en met politieke idealen zijn er bij bosjes. Zij vragen erom, dat hun interesse gekanaliseerd wordt, dat hun idealen weerklank vinden. Dat kan heel best; maar dan moet dit wel plaatsvinden in een groter verband, dan moet het in dat geotere geheel ook zijn betekenis vinden en ergens op uit kunnen lopen. Hoe dan ook, er moet een plek zijn, waar jongeren, in het algemeen „aspiranten”, aan politiek kunnen doen, kritisch zoals we dat gewend zijn, maar tegelijk deskundig en in voortgaande lijn.

komende fusie meegemaakt of rapporten, dan wel verslagen daarover gelezen. Ik neem aan, dat men bij alle goede wil nog niet zo lankmoedig is geweest, de boedel zonder „voorrecht” over te dragen en de beslissingen aan een groot grauw kollege over te laten. Ons nieuwe CDA moet geen reusachtige, ongenueanceerde partij worden, maar een partij met geleidingen, die door de voorgeschiedenis bepaald zijn. Het is immers ondenkbaar, dat wij een eeuw historie zomaar aan de kant zouden schuiven. Geleidingen, die gevormd zijn op basis van kwaliteiten, moeten bepaalde rechten (van voorkeursplaatsen bijv.) krijgen. Zo'n geleiding zou kunnen zijn een AR-werkgemeenschap „vrienden van de Dr. A. Kuypersstichting”. Op die drie punten moeten wij onszelf terugvinden in het grotere geheel: in de ideeën, in de vorming en in de mensen.

Dat moet keihard worden beklonken. Wij hebben ons de laatste jaren erg druk gemaakt over de grondslag en al wat daarmee samenhangt. Akkoord, maar laten we oppassen, dat we ons niet blindstaren op formules. Die hebben op zich maar geringe waarde, kunnen verdorren en verdrogen. Die „formules” moeten wij levend houden door er mee te werken. Dat moet gebeuren, jawel, door studie en vorming - maar dat kan ook een steriele zaak worden. Dat moet ook gebeuren doordat wij de mensen leveren (zelf!) die er mee werken. Wij hebben ooit de drieslag benadrukt, dat het aankomt op beginsel, program en beleid. Welnu, als je over dat laatste deel „krachtadig” mee wilt spreken, dan moet je de mannetjes leveren. Het is goed, dat onze partners in het CDA tijdig en duidelijk beseffen, hoe wij deze zaak benaderen. Wij spelen open spel. En blijven goede vrienden.

Op 7 april 1979 groot jubileumfeest.... voor alle leden

Op zaterdag 7 april 1979 wordt er een bijzondere jubileumpartijraad gehouden in het kader van de viering 100 jaar ARP. Een werkgroep, door het partijbestuur ingesteld, houdt zich al enige maanden druk bezig met de voorbereiding van deze manifestatie waar meer dan 2000 bezoekers worden verwacht. De kiesverenigingen worden binnenkort in hoofdlijnen geïnformeerd over de plannen. Reserveert u nu reeds deze datum.

De start

Op 25 januari 1979 behoort ieder partijlid een accept-girokaart in de bus te krijgen. Die accept-girokaart ontvangt u in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP. Het jubileum van de ARP mag niet onopgemerkt voorbijgaan. U vindt in dit nummer informatie over de financiële aktie en over de verschillende bestemmingen ervan op pag. 7.

Krachtadig aanwezig zijn

3. Het derde punt waar het tenslotte op aan komt. Krachtadig aanwezig zijn gebeurt niet door studie en vorming alleen. Die zijn zeker nodig; krachtadig aanwezig zijn is niet alleen sterk zijn, maar ook kwaliteit hebben. Omgekeerd kun je met kwaliteit alleen onvoldoende uitrichten, als er situaties zijn, waar het getal, eventueel het domme getal de doorslag geeft; dat het getal een dommekracht kan zijn, hebben we ervaren. Ik heb geen besprekingen over de eventuele modaliteiten van de

DEZE WEEK IN NG:

Veerman over het CDA	pag 1-3
Waarom beginselpartij?	pag 2
Financiële aktie ARP	pag 3-7
Lot „Indische Nederlanders”	pag 4
Algra blikt terug	pag 5
Hoe kijkt u aan tegen ARP	pag 6
Ook voor derde wereld beste wensen	7-22
Kernbewapening en de NAVO	pag 8
Rapport „Grondslag en pol. handelen”	pag 9 t/m 20
Studiedag economische orde	pag 21
Uit de Arjos	pag 23
Van de partij	pag 25

IN OGENSCHOUW

Zoeken naar blauwdrukken leidt aandacht af

In het pas verschenen boek over en van dr. Jelle Zijlstra vertelt de huidige president van de Nederlandse Bank over een gesprek dat hij aan het eind van de veertiger jaren voerde met de hoogleraar Okma. Ik vermeld het citaat volledig: „Als ik terugdenk aan Okma, dan is dat voor mij welhaast de belichaming van het begrip wijsheid. Ik herinner mij een boeiende discussie met hem over wat men tegenwoordig maatschappelijke structuren noemt. Hij zei toen in een bepaalde wending van het gesprek: 'Wij hebben geen blauwdruk van een ideale maatschappij, en wij moeten ook niet trachten die te verkrijgen'. Ik stelgerde letwat, want ik wilde het eigenlijk wél. Hij heeft toen rustig uiteengezet, dat ons niet méér gegeven is dan in concreto belemmeringen uit de weg te ruimen, die de komst van het Koninkrijk Gods belemmeren: 'Om een paar daarvan op te ruimen, heb je een leven lang nodig. Het zoeken van een blauwdruk kan niet anders dan je aandacht afleiden.'” Tot zover het citaat van Zijlstra. Zo'n uitspraak verbaast wellicht uit de mond van een man die met een totale inzet van ziel en lichaam gestreden heeft tegen de machten van de duisternis gedurende de Tweede Wereldoorlog en wiens lichaam zo was gesloopt ten gevolge van de

toentertijd opgelopen ontberingen dat hij op betrekkelijk jeugdige leeftijd is overleden. En wat moet je aan met zo'n uitspraak in een tijd waarin iedereen spreekt over de noodzaak van structurele wijzigingen en over een radicale maatschappijvernieuwing? Heb je dan juist geen blauwdrukken nodig en behoort het niet tot het wezen van juist christelijke politiek dat het bestekken uitzet voor een maatschappij die meer in overeenstemming is met de Bijbelse boodschap? Is het niet erg minimalistisch om te zeggen dat ons niet méér gegeven is dan in concreto belemmeringen uit de weg te ruimen, die de komst van het Koninkrijk Gods belemmeren? Zou het niet eerder voor de hand liggen deze uitspraak te kwalificeren als uitgesproken in een kennelijk moment van gededesillusieerdheid dan haar te kenschetsen als welhaast de belichaming van het begrip wijsheid? Het klinkt inderdaad nogal onthutsend in een tijd waarin de ene blauwdruk van een meer volmaakte maatschappij na de andere verschijnt, te vernemen dat het zoeken van een blauwdruk niet anders kan dan je aandacht afleiden. Afleiden waarvan? Het blijkt dat het antwoord op die vraag aangeeft dat de opmerking van Okma helemaal niet zo minimalistisch is. Het kan onze aandacht afleiden van datgene, wat hij kennelijk het

allerbelangrijkste vindt: het uit de weg ruimen van de belemmeringen, die de komst van Gods Koninkrijk in de weg staan. Dat is kennelijk wat hij het simpele alfa en omega van christelijke politiek acht; niet het ontwerpen van ambitieuze structuur-plannen voor een toekomstige maatschappij, omdat dan het gevaar dreigt dat je, indien de weerbarstige werkelijkheid zich niet naar dit plan wil voegen, met lege handen komt te staan; maar het slaan van de hand aan de ploeg, telkenmale wanneer je geconfronteerd wordt met een situatie die zich niet verdraagt met de komst van Gods Koninkrijk. Maar kan dat eigenlijk wel? Heb je voor een dergelijke handelwijze niet juist een bestek nodig, aan de hand waarvan je pas kan onderkennen wat zich niet met de komst van dat Koninkrijk verdraagt? Krijg je zonder zo'n bestek niet een soort hap-snap politiek waaraan iedere onderlinge samenhang en waaraan ieder vast patroon ontbreekt? En hebben wij niet van jongs afaan geleerd dat wij de maatschappij onder een architectonische kritiek moeten plaatsen, hetgeen toch niet anders wil zeggen dan dat wij de samenleving moeten toetsen aan een soort structuur-plan dat ons in de Bijbel is gegeven? Ja en nee. Ik geloof dat zo'n opmerking als van Okma erg nuttig is om je bij de werkelijkheid van vandaag te bepalen. Wij zijn zo „structuurplannerig” gaan denken en zijn zo geneigd de grote verbanden te zien en de onderlinge relaties tussen een veelheid van factoren te onderkennen die we eerst allemaal onder controle moeten hebben gebracht, voordat we iets kunnen gaan ondernemen, dat we vaak aan het handelen niet meer toekomen. We moeten de zaken „structureel” aanpakken en als we daar nog niet toe in staat zijn, dan kunnen we er maar beter afblijven, omdat we anders met lapmiddelen bezig zijn. We zijn vaak

zo bezig met de samenleving van morgen dat we de samenleving van vandaag maar laten voortdribben. Maar in die samenleving van vandaag zitten wel die belemmeringen voor de komst van het Koninkrijk Gods. En het zoeken naar die structurele oplossingen waarvoor we het antwoord nog niet klaar hebben, kan onze aandacht afleiden van de noodzaak die belemmeringen aan te pakken. Het is waarschijnlijk wel zo dat Okma's uitspraak iets te maken heeft met zijn ervaringen uit de oorlog. Toen moest je wel strijden tegen de macht van de duisternis, ook al had je geen klaar inzicht hoe de samenleving, die ook vóór 1939 verre van ideaal was, er uit moest zien. En je ging die strijd aan omdat het zonneklaar was dat het nationaal-socialisme de komst van Gods Koninkrijk in de weg stond. Als je je toen teveel had beziggehouden met een blauwdruk voor de toekomst, was je aandacht afgeleid van dat allereerst noodzakelijke. Maar zo'n uiterst duidelijke situatie doet zich maar hoogst zelden voor. Doch ook vandaag de dag zijn er factoren genoeg die de komst van het Koninkrijk in de weg staan: de bewapeningswedloop, de armoede in de wereld, de rassendiscriminatie, de werkloosheid, de materiële ongelijkheid en noem maar op. En nu dreigt het gevaar dat we tot daadloosheid vervallen, omdat we niet weten wat de structureel verantwoorde oplossing is. Misschien was het moment waarop de CDA-fractie „neen” zei tegen het neutronenwapen, zonder dat haar duidelijk voor ogen stond wat dan wel een verantwoorde veiligheidsstructuur was, zo'n moment waarop duidelijk werd onderkend dat de invoering van dit wapen een belemmering vormde voor het Koninkrijk Gods, vanuit het besef: „op deze weg kunnen en mogen wij niet verder”(hetgeen nog iets anders is dan een pleidooi voor het gebroken gewetste).

Ik geloof niet dat we Okma's uitspraak moeten opvatten als een aanmoediging om maar klakkeloos en ongecoördineerd aan de slag te gaan. Want je moet de tekenen van het Koninkrijk Gods goed onderkennen. Dat vereist dat je je open stelt voor de Boodschap van dat Koninkrijk. Ik wil geenszins de uiterst belangrijke discussie over de grondslag-kwestie wegpoetsen, maar is dat in feite niet waar het simpelweg op aankomt: het je open stellen voor de Boodschap van het komende Koninkrijk en het daarop aanspreekbaar zijn? Zonder dat element kan niet langer van Christelijke politiek worden gesproken. Want Christelijke politiek betekent niet dat die politiek Christelijk is, maar dat je als Christen politiek bezig bent om te trachten om – met een woord van Verkuyl – tekenen van het Koninkrijk op te richten. Dat wil natuurlijk helemaal niet zeggen dat we elkaar de lakmoes-proef van het oprecht Christen zijn moeten afnemen, maar het betekent ook niet dat we nu maar ons heil moeten zoeken in een programmatische aanpak, op basis van enkel en alleen een politieke overtuiging.

Als die spankracht tussen het zich openstellen voor de Boodschap en het politieke programma – dat tegelijkertijd een spanningsveld is – verloren gaat is het hart uit de christelijke politiek weg. Laat anderen dan maar zeggen dat dat het nu juist is wat ons belet een echt politieke partij te zijn. Dat mag voor ons immers niet het belangrijkste zijn. Wat voor ons centraal behoort te staan is het uit de weg ruimen van de belemmeringen voor de komst van het Koninkrijk Gods, het oprichten van de tekenen van het komende Koninkrijk. Het zou wel eens waar kunnen zijn dat al te veel aandacht voor blauwdrukken en structurele oplossingen onze aandacht daarvan zou kunnen afleiden.

P. H. K.

Waarom beginselpartij?

Door drs. A. M. Oostlander; directeur dr. Kuiperstichting

Veel trouwe anti-revolutionairen zullen het vreemd vinden om in hun eigen partijblad deze vraag tegen te komen. Zij herinneren zich maar al te goed dat het voor onze partij geen vraag meer was of we een beginselpartij waren. Natuurlijk waren we dat! Toch is er alle reden om ons geheugen en onze politieke houding van vandaag wat op te frissen. Er is inmiddels heel wat stof aan de ARP blijven hangen. In die stoflaag hebben anderen hun ideeën geschreven.

Naast beginselpartij spreekt men over confessionele, program-, aktiepartij. Nog weer anderen stellen (voor christelijke partijvorming) de christelijke persoonlijkheden centraal welke de partij moeten dragen. Al deze begrippen komt men ook in AR-geledingen tegen.

Confessionele partij

De aanduiding „confessionele” partij komt voort uit de strijd rond de doorbraak. De voorstanders van de doorbraak-idee plakten dit etiket op de christelijke partijen die zij verlieten. Het wilde zoveel zeggen als „christelijke partijen ontbreekt het aan politiek karakter, aan politieke samenhang. Dat komt omdat ze de mensen organiseren op basis van hun kerklidmaatschap, hun kerkelijk geloof. Daarom verenigen ze vogels van diverse pluimage en kunnen ze op politiek gebied geen duidelijk profiel krijgen”. Dit verwijst is destijds uiteraard krachtig weersproken. En toch was er iets van waar. De KVP en de CHU verenigden vrijwel uitsluitend katholieke resp.

hervormde kiezers. De ARP meende, gezien z'n kerkelijk meer uiteenlopend kiezersbestand, helemaal niet voor deze kritiek vatbaar te zijn. Dat was ten dele juist. Kerkelijk gereformeerden vormen ± tweederde van z'n kiezers. Daarnaast waren er veel hervormden-gereformeerden/confessioneel hervormden, christelijk gereformeerden, vrijgemaakten, enz. Toch kan men zeggen dat we, weliswaar geen kerkelijke, in de praktijk een „kerkelijk gezindte” partij waren. Voor het overgrote deel bestond de partij immers uit leden van de gereformeerde gezindten. Een krachtiger argument tegen een betiteling als confessionele partij was te vinden in het bestaan van een AR politieke visie. Dat die visie bestond kan door vriend noch tegenstander worden ontkend. Het calvinisme is van meetaan een politieke beweging geweest. En als je de teksten leest op het monument van de reformatie in Genève dan komt de vraag in je op of het calvinisme zelfs niet in de eerste plaats een politieke beweging was en een politieke overtuiging behelsde. Steeds gaat het in die teksten over de verhouding tussen overheid en onderdaan, over de taak van de overheid, over zaken die we nu „democratie” noemen. Vergelijken met de hervormers is het hedendaags protestantisme ernstig versmald, verkerkelijkt, verconfessionaliseerd en zelfs soms verkerkelijkt. De doorbraak hulde zich in een protest daartegen, maar was in wezen zelf een verschijnsel daarvan. Daardoor werd immers onderstreept dat de reformatorische levenshouding slechts een (kerkelijke) geloofshouding moest zijn en geen politieke overtuiging of maatschappijvisie met een eigen karakter behelsde, die een organisatorische uitwerking kon krijgen. ARP en CHU kunnen wat betreft hun

politieke visie wijzen op de reformatorische overtuiging dat alle gebieden des levens in een relatie tot God staan. De politiek is één van die terreinen. Ook in het katholicisme is er steeds van een politieke visie sprake geweest. Men hoeft er Thomas van Aquino, de belangrijkste katholieke kerkvader, maar op na te lezen hoezeer de staatkundige opvattingen een eigen katholiek karakter hadden. Wel stond deze, anders dan bij de reformatie, onder het kerkelijk leergezag. In de huidige tijd is dat drastisch veranderd. De katholieke politiek is in dat opzicht bevrijd van een gezag dat in de niet-politieke organisatievorm van de kerk zijn oorsprong vond. Velen trekken daaruit de consequentie dat daarmee de politiek gesecculariseerd is, losgeraakt is van de Heilige Schrift. Daarmee blijven ze de ouderwetse opvatting huldigen dat de lezing van de Heilige Schrift een kerkelijk monopolie is. Anderen zijn radicaler en aanvaarden dat in de politieke organisatie zelfstandig het Evangelie kan en moet worden beluisterd. Daarin is een hoeksteen te vinden voor

de vorming van het CDA. Een CDA dat niet confessioneel wil zijn maar een organisatie waarin politieke verantwoordelijkheid wordt gedragen bij het licht van Gods Woord, zonder dat kerkelijk leergezag of belijdenis daarbij als bemiddelaars noodzakelijk zijn.

Programpartij?

„Tegen de confessionele partij de programpartij”. Dat zou een goede leuze zijn voor de doorbraakpolitiek van destijds. Het aktieprogramma van een partij komt daarmee centraal te staan. Het gaat in de politiek immers om concrete doelen? Zo sprekende moet al dra de conclusie worden getrokken dat met ieder die dezelfde politieke aktiepunten voorstaat één partij kan worden gevormd. De vraag „wat zit er nu eigenlijk achter dat program?” wordt gesmoord in de uitspraak „wij waarderen ieders persoonlijke levensovertuiging welke hem tot dit program voert”. Met andere woorden, „uw persoonlijke overtuiging is voor ons helemaal niet interessant”. In het CDA staat deze opvatting bekend als de „open-partij”-gedachte. Een open partij is dus een partij waarin men de kop in het zand steekt voorzover het de politieke overtuiging van de leden betreft en waar men merkwaardigerwijze meent dat een duurzame partij-organisatie gebouwd kan worden op verkiezingsprogramma's met een geldigheid van vier jaar.

Aktiepartij?

Zij die de aktie, de politieke keuzes van alledag, vooropstellen, gaan nog een stap verder dan de voorstanders van

de programpartij. De aandacht voor de grote lijn van de politiek, voor de samenhang van een uit een duidelijke maatschappijvisie voortkomend beleid, is hier nog verder afgenomen. De PvdA zit momenteel met de naweën van de periode van de „aktiepartij”. Verantwoordelijke lieden stellen aldaar dat het nalopen van onverschillig welke aktiegroep, de overgrote belangstelling voor de publicitaire aantrekkelijke details van het politieke leven, een flinke chaos in denken en handelen van de partij tot gevolg had. De vraag waarom, van waaruit ben je politiek bezig, verdwijnt hier snel achter de horizon. Nu worden akties in de regel op touw gezet door mensen die wel heel goed weten waarom ze dat doen. Akties passen terdege in een plan. Men doet alleen maar alsof die achtergrond er niet is. Door het poneren van een aktie kan je iedereen snel voor de vraag „voor of tegen” stellen. Je bevordert daarmee de tweedeling in de politiek op de tegenstelling die de initiatiefnemer belangrijk vindt. Menigeen is te onnozelen om dit te doorzien en vervalt derhalve in een onprincipeel links of een onprincipeel rechts.

Christelijke persoonlijkheid

Sommigen stellen voor de christelijke partijvorming de betekenis van christelijke persoonlijkheden voorop. Vaak lijkt het inderdaad alsof de christelijke politiek afhankelijk is van bepaalde geïnspireerde mensen of van een geïnspireerde avant-garde. Deze idee treft men reeds aan in de geschriften van katholieke denkers, laatstelijk in de werken van Jacques Maritain.

Het is een soort doortrekking van een bepaalde ambtsgedachte, welke in het katholieke leven gangbaar was. De moeilijkheid is evenwel dat christelijke persoonlijkheden, wat men daaronder ook meent te verstaan, op politiek gebied niet altijd tot soortgelijke opvattingen komen. Dit is een feit hetwelk zich gemakkelijk aan de

Vervolg op pag. 3

Ziektekosten

Met enige verbazing hebben wij kennis genomen van het besluit van de regering om ziekenfondspatiënten in het vervolg vijf gulden per dag mee te laten betalen bij opname in een ziekenhuis. Die verbazing geldt met name de argumentatie dat er bij opname in het ziekenhuis in de huishoudens een zekere kostenbesparing optreedt. Dat moge waar zijn voor de onmiddellijke uitgaven voor voedsel, een ieder die wel eens een familielid in het ziekenhuis heeft meegemaakt, weet dat kosten voor bezoek, het meenemen van presentjes, fruit etc. die besparingen meer dan opslukken.

Maar nog afgezien hiervan, is het de vraag of de staatssecretaris van volksgezondheid met dit besluit wel de politiek meest verstandige weg heeft bewandeld. Na de discussies in de Tweede Kamer over de eigen bijdrage van f 100,- per jaar, had het voor de hand gelegen een dergelijke besluit niet te nemen dan na overleg met de Kamer. Strict genomen was dit wellicht niet noodzakelijk, omdat de toendertijd aanvaarde motie-Lubbers niet sprak over een eigen bijdrage per verpleegdag, doch gezien de gehele teneur van het debat had zulk een nadere raadpleging wel in de rede gelegen.

In ieder geval had dan ook een zinvolle discussie plaats kunnen vinden over de vraag of het thans genomen besluit inderdaad een reële bijdrage levert aan de bezuinigingsoperatie. Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat de staatssecretaris nu wat al te handig gebruik heeft trachten te maken van een tussentijds bericht van de Ziekenfondsraad.

Libanon

Het besluit van de regering om te voldoen aan een verzoek van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties om een troepencontingent ter beschikking te stellen aan de VN-vredesmacht in Zuid-Libanon, is allerwege positief ontvangen. Een dergelijk besluit lag ook voor de hand nadat Nederland een tiental jaren geleden zijn principe-bereidheid daartoe tegenover de VN had uitgesproken. Het is echter goed dat wij ons van meet af aan realiseren dat dit troepencontingent in een wespennest terecht komt. De VN-troepen in Zuid-Libanon hebben tot taak te voorkomen dat de Palestijnen dit gebied wederom zullen gebruiken als basis voor hun acties tegen Israël. Het is echter de vraag of de VN-macht over voldoende gezag beschikt om dit oogmerk te verwezenlijken. De recente actie tegen een

NC COMMENTAAR

bejaardencentrum in Maalot heeft dienaangaande weer vraagtekens doen rijzen.

Wij willen daarmee geenszins betogen dat afwijzend had moeten worden gereageerd op het verzoek van de heer Waldheim. Het werk moet nu eenmaal gedaan worden. Het is echter goed om zich van het begin af aan te realiseren hoe het met de zaken gesteld is, om straks teleurstelling en negatieve reacties te voorkomen. Voorts dient de regering zich voortdurend op de hoogte te blijven stellen van de situatie ter plaatste en van de politieke controle van de VN over het betrokken gebied.

Vondeling

Nu de PvdA de heer Vondeling heeft aangewezen als enige lijsttrekker voor de verkiezingen voor het Europese parlement, zal deze zijn

voorzitterschap van de Tweede Kamer neerleggen. Wij begrijpen dat dat voor hem toch wel een opoffering betekent. De heer Vondeling heeft zijn ambt met grote inzet en ook met een - voor ieder duidelijk - immens plezier vervuld. Voor de wijze waarop hij dat heeft gedaan komt hem grote erkentelijkheid toe, ook wanneer men niet voor al zijn uitlatingen even grote waardering kan opbrengen. Het is zijn grote verdienste dat hij heeft getracht het parlement dichter bij de kiezer te brengen en men kan rustig zeggen dat hij daar voor een belangrijk gedeelte in is geslaagd. Zijn strijd voor een minder plechtstatig en voor een meer zuiver taalgebruik, zijn voortdurende bereidheid voor de media uitleg te geven van bepaalde situaties, zijn niet aflatend opkomen voor de rechten van de volksvertegenwoordiging, dat alles kan alleen maar gewaardeerd worden. Het kan ook alleen maar verklaard worden uit zijn intense liefde voor het parlementaire stelsel. Daarnaast was hij een bekwaam, zij het soms iets te strak leider van de beraadslagingen in 's lands vergaderzaal.

Tegen deze achtergrond vergeeft men hem gaarne enige overigens niet geringe ontsporingen, waarvan de laatste is de misplaatste grap van het toezenden van een anoniem briefje aan een weekblad terzake van door Kamervoorzitter Vondeling verkregen gratis KLM-tickets. Dat is niet alleen flauw, het is ook niet erg

in overeenstemming met de terecht door hemzelf zo vaak onderstreepte hoogte van zijn ambt.

Maar met dat al verliest het direct gekozen deel van onze volksvertegenwoordiging niet alleen een zeer toegewijd, doch ook een zeer kleurrijk voorzitter.

Potsierlijk

Professor Duynstee, die man die zichzelf zo graag afschildert als de peetvader van het kabinet-Van Agt, heeft in een interview in Vrij Nederland zijn visie gegeven op het CDA en op een aantal vertegenwoordigers daarvan. De heer Duynstee heeft de lezer daarmee ook een kijk gegund op zichzelf, dat is geen kijk waar je erg opgewekt van wordt. Nog afgezien van een mateloze zelfoverschatting, geeft de heer Duynstee blijf van een intense minachting voor een ieder die zijn opvattingen niet deelt. De wijze waarop hij dat doet tekent niet die ander, doch slechts hemzelf. Aan het eind van het interview kan men zich slechts verbijsterd afvragen waarom die man zich christendemocratisch noemt. Voor iemand die het evangelie als voor velerlei uitleg vatbaar beschouwt en zijn partijgenoten met kennelijk groot genoege door de modder haalt, is dat een potsierlijke betiteling.

OVERWEGENDE

100 jaar ARP Financiële aktie voor jubileumviering

De ARP kent een lange geschiedenis. Zij is een verhaal van mensen, die in een veranderende samenleving bezig zijn om vorm te geven aan christelijke politiek. Of aan datgene wat zij denken dat daaronder verstaan moet worden. De conflicten en de konfliktjes blijven daarbij niet uit.

Toch blijft er de jaren door een partij bestaan, die een eigen plaats heeft in

de Nederlandse politiek, die herkenbaar was. Om het eens anders te zeggen: de ARP is er in de loop der jaren steeds in geslaagd zich te profileren. Dat ging met ups en downs gepaard. Er zijn kleurrijke en donkere bladzijden in de geschiedenis van de ARP.

In alle tijden zijn er mensen binnen de partij geweest, die zich niet konden vinden in onderdelen van de politiek of die afstand namen van het beleid zoals dat in de praktijk werd gevoerd. Anti-Revolutionairen hebben daarbij nooit een blad voor de mond genomen. En door de jaren heen was er een

boeiende briefwisseling tussen de basis en het partijbestuur

ARP 100 jaar

Wezenlijk was en is echter, dat de leden van de ARP, ondanks alle verschil, een gemeenschappelijke overtuiging en een gemeenschappelijk program hadden en hebben. Zij wisten en weten, dat de bijbel een boodschap heeft, die óók betekenis heeft voor de

samenleving. Het is niet mogelijk kil en clean in die samenleving te staan. Mensen worden geroepen keuzen te maken en daarvan verantwoording af te leggen. Neutraliteit ten aanzien van problemen, die nationaal en internationaal spelen, is voor een Anti-Revolutionair niet mogelijk. Het besef is in onze kring steeds levendig geweest dat zij een roeping hebben te vervullen. De mens is als beelddrager van God verantwoordig schuldig voor zijn leven en voor zijn omgang met deze wereld. Het heeft velen ertoe gezet zich bezig te houden met de politiek. Dat gebeurde niet altijd even best. Er heeft ook wel onheilig vuur op het altaar van de politiek gebrand. Niet voor niets wordt er gesproken over eigenzinnige en over eigengereide Anti-Revolutionairen.

Niettemin, de ARP wordt 100 jaar. Zij is de oudste georganiseerde politieke partij in ons land. Nu is zij op weg met CHU en KVP één politieke partij te gaan worden. Mede in dat licht is er alle reden ons rekenschap te geven van datgene wat ons bewogen heeft en van datgene wat ons blijft bewegen. Er is reden om in dankbaarheid terug te zien. Het is bovendien onze taak vooruit te zien. Met het oog op onze opdracht voor de toekomst. Kortom: het is een tijd voor nadenken, danken en vooruitdenken. De partij is daarmee bezig en wil daar vooral in dit jaar op alle fronten mee bezig blijven.

Financiële aktie

Een jubileum kost geld. Een oud gezegde betoogt al, dat voor niets de

zou op gaat. Dat geldt zeker voor het vieren van een jubileum. Het partijbestuur heeft besloten onder de leden een financiële aktie te voeren. Op die manier hopen wij 5 à 6 ton bijeen te brengen. Volgende week ontvangt ieder lid een accept-girokaart met een begeleidend schrijven. Daarbij wordt er een beroep gedaan op uw financiële bijdrage. De ARP wil het 100-jarig bestaan stijlvol herdenken. Help dat mee mogelijk te maken! Stort een bijdrage! Het geld zal o.a. besteed worden aan: ■ publikaties over onze kijk op de politiek, zoals die in Christen-Democratisch perspectief zou moeten zijn; ■ het duidelijk maken van kern-elementen uit onze beweegredenen om in de samenleving bezig te zijn; ■ het doorgeven aan mensen in andere landen van datgene wat ons beweegt in de politiek en hoe wij de samenleving en de ontwikkeling daarvan zien; ■ een sociaal projekt in de derde wereld, ten einde onze internationale solidariteit ook daarin tot uitdrukking te brengen en onze verantwoordelijkheid voor mensen in andere landen. Over dit projekt leest u een apart verhaal in dit nummer. Er is over 100 jaar ARP veel meer te zeggen. De partij vraagt van ieder lid een tientje. Wie meer kan geven, geve meer. Wie minder kan missen, wete dat zijn of haar gave met evenveel dankbaarheid zal worden ontvangen. Help mee anderen te laten zien wat ons beweegt. Maak de aktie en het jubileum tot een succes.

H. A. de Boer

Waarom beginselpartij?

Vervolg van pag. 2

partijformaties in Nederland laat aflezen. Wellicht heeft de nadruk op „christelijke persoonlijkheden” er ons in 1975 toe verleid om slechts voor parlementariërs de „persoonlijke aanspreekbaarheid” te eisen. Daarmee zou het lidmaatschap van het CDA zo weinig aan normen gebonden zijn dat we een overwegend „open partij” gekregen hadden. Waarschijnlijk is de nadruk op de „christelijke persoonlijkheid” een uiting van christelijk getint humanisme; de term zelf duidt daar al op. Wij weten echter dat we ons niet van mensen afhankelijk moeten maken.

Nuchter zijn, wakker blijven

Het denken in tegenstellingen heeft ons het goede zicht op de werkelijkheid op een wezenlijk punt ontnomen. We stelden confessionaaliteit tegenover

program, anderen stelden de christelijke persoonlijkheid tegenover de aktiepartij. In feite werden we verleid om tegenover de waarde van politieke aktualiteit en korte-termijn-bezigheden alleen maar te verwijzen naar datgene wat we als de diepste grond van ons bestaan zien. In het ene geval laten we ons verdoven door het rumoer om ons heen, in het andere verwaarlozen we het eigen karakter van de politiek. Voor hen die met geen van beide polen vrede hebben, ontstaat, terecht, het probleem van de relatie tussen grondslag en politiek handelen. Hoe kunnen deze beide weer onderling verbonden zijn?

Het probleem, we zeggen dat nogmaals, is door de huidige generatie zelf gemaakt. Het hoeft er zo niet te zijn. God heeft ons Zijn Woord gegeven, niet om ons van vermoeiend denkwerk te ontlasten, maar juist om ons aan het denken te zetten. De oproep van het Evangelie moet

politiek worden begrepen, beleefd en beantwoord in een politieke overtuiging. We kunnen deze neerleggen in een beginselprogramma van een uitgangspunten. Heeft zo'n overtuiging voldoende inhoud dan kan de partij waarin deze overtuiging leeft opnieuw de agenda van de politieke discussie bepalen. Dat is de noodzakelijke bestaansvoorwaarde voor een christelijke politieke partij.

Het is een goede zaak dat de ARP Partijraad per resolutie gevraagd heeft naar de uitwerking van het Program van Uitgangspunten waarin een christelijke visie op mens en maatschappij duidelijk tot uitdrukking moet komen. Dat eist van ons een behoorlijke mate van beginselstudie. In de komende periode moeten de grote lijnen van christelijke politiek opnieuw worden geschetst. Van daaruit kan dan werkelijk interessante, goed gekozen, aktie worden ondernemen. Van daaruit kan een doelbewust verkiezingsprogramma worden opgesteld en kunnen leidende persoonlijkheden worden getoetst op hun betekenis voor de christelijke politiek. Het ligt eigenlijk zo eenvoudig. Hoe hebben we dat kunnen vergeten?

Lijsttrekker Europese verkiezingen

Het d.b. van het CDA heeft unaniem aan de partijbesturen voorgesteld drs. Bouke Beumer aan te wijzen als lijsttrekker van het CDA bij de Europese verkiezingen.

In ons land zullen die verkiezingen op 7 juni a.s. worden gehouden. Bouke Beumer is geboren op 21 november 1934 te Valkenswaard. Hij studeerde Economie te Rotterdam. Van 1966 tot 1975 was hij burgemeester van Midwolda. Sinds 21 januari 1975 is hij vooral bezig met

financieel-ekonomische vraagstukken en met regionaal beleid. Daarnaast beschikt hij over een brede algemene politieke oriëntatie. Hij geldt als een bekwaam Kamerlid, die zijn zaakjes kent en die zich de kaas niet van het brood laat eten. Juist vanwege zijn bekwaamheid en deskundigheid is hij naar voren geschoven door het dagelijks bestuur van het CDA. Tot nu toe is hij de jongste kandidaat-lijsttrekker vanuit Nederland voor de Europese verkiezingen. De partijbesturen moeten thans beslissen omtrent dit voorstel. Daarna moet het bekrachtigd worden door de partijraden.

Het lot der „Indische Nederlanders”

Het is AVRO'S Televisier geweest, dat vorig jaar op 8 juli met een schokkende reportage de aandacht vestigde op de positie van een betrekkelijk kleine groep zgn. „Indische Nederlanders”, die in Indonesië in werkelijk erbarmelijke omstandigheden verkeren. De naam „Indische Nederlanders” is aanvechtbaar, maar dat is niet zo belangrijk, als maar duidelijk is welke groep mensen er in dit verband mee bedoeld zijn.

Na mij nader te hebben georiënteerd (het stellen van vragen aan de regering uitsluitend op basis van een krantebericht of televisie-uitzending en zonder nadere eigen oriëntering door het vragenstellende Kamerlid is zelden verantwoord), heb ik over deze zaak op 18 juli 1978 schriftelijke vragen aan de minister van Buitenlandse Zaken gesteld.

Onbevredigend antwoord

Op die vragen kreeg ik reeds op 18 augustus 1978 antwoord van minister Tuijnman als minister van Buitenlandse Zaken ad interim, „mede namens de minister van CRM”. Nu waren de vragen alleen tot de minister van Buitenlandse Zaken gericht. Dat niettemin ook de minister van CRM het antwoord voor haar rekening nam, was reeds een aanwijzing dat de regering de kwestie niet zo zeer als van buitenlands-politieke en dus diplomatieke aard wilde zien, maar meer als een binnenlands-maatschappelijke en humanitaire aard. Eenmaal in die sfeer aangeland, lag het voor de hand dat de Nederlandse regering, hoe begaan ook met het lot der betrokkenen, het niet op haar weg zou achten te liggen voor de betrokkenen in de bres te springen. Ook het feit dat met de beantwoording niet werd gewacht tot de minister van Buitenlandse Zaken zelf van vakantie was teruggekeerd, wees erop dat de regering uit buitenlands-politiek oogpunt weinig belangstelling voor de zaak had.

De antwoorden bevestigden dit ook. Met grote nadruk wordt gesproken over de gelijkheid in behandeling van deze groep met „enkele andere bevolkingsgroepen” in Indonesië, over hun behandeling door „hun landgenoten” aldaar, over hun niet van „tientallen miljoenen andere Indonesische land- en lotgenoten” afwijkende omstandigheden; de Nederlandse overheid kan geen verantwoordelijkheid op zich nemen voor „groepen van mensen buiten Nederland die de Nederlandse nationaliteit niet of niet meer hebben”; Bijstand kan „alleen aan Nederlanders in het buitengebied worden verleend”. Kortom, de Nederlandse regering „overweegt derhalve geen maatregelen”.

Alles bij elkaar dus een ontwijkend, van zich afschuivend, formalistisch, kil en teleurstellend antwoord. Geen spoor van besef van enige bijzondere verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering voor deze hoe dan ook uit ons koloniale tijdperk stammende paupers. Hoe nonchalant en formalistisch de vragen werden beantwoord blijkt ten overvloede uit het antwoord op de eerste vraag. Die vraag was of de minister had kennisgenomen of bereid was alsnog kennis te nemen van de genoemde t.v.-uitzending. Namens beide minister luidde „het antwoord op het eerste deel van deze vraag bevestigend”, blijkbaar een niet geheel ongebruikelijke routine-leugen, want bij navraag bleek mij wel van de

Door mr. W. Aantjes; voormalig CDA-fractie leider

onjuistheid van dit antwoord maar niet van enige verwondering daarover.

Draad weer opgepakt

Uiteraard kon daarmee de zaak niet als afgedaan worden beschouwd en ik sprak met minister Van der Klaauw af, dat wij eerst de zaak samen zouden bespreken alvorens nieuwe stappen te ondernemen. De goede wil daartoe was bij de minister zeker aanwezig en hij kan het ook niet helpen, dat actuele gebeurtenissen telkens op het laatste moment een nieuwe aanspraak doorkruisen. Hoe daarna de gebeurtenissen van begin november mij buiten de politiek plaatsen, waarin ik ook deze activiteit had ondernomen, behoeft geen andere toelichting. Intussen had AVRO's Televisier de zaak niet aan de politiek overgelaten. Naar aanleiding van de uitzending van 8 juli 1978 was een particuliere inzamelingsactie gestart die driekwart miljoen gulden opracht. In een onlangs op 4 januari jl. uitgezonden vervolgreportage werd getoond op welke — zegenrijke — wijze dit geld ten gunste van enkelen der slachtoffers en hun gezinnen was aangewend. Die uitzending is voor Lubbers aanleiding geweest de afgebroken draad weer op te pakken en de kwestie opnieuw in schriftelijke vragen aan de regering voor te leggen. De kwestie blijft dus zowel in de humanitaire als in de politieke sfeer aan de orde. Ter bevordering van die belangstelling in bredere kring van het CDA is het daarom nuttig iets nader op de zaak zelf in te gaan.

Keus en verantwoordelijkheid

Daarbij is allereerst van belang goed vast te stellen om welke mensen het gaat, want de groep in kwestie is beperkter dan velen doen voorkomen. De middelen tot hulp zijn voor Nederland eveneens beperkter dan velen doen geloven. De mogelijkheden te hunnen behoeve handelend op te treden zijn voor de Nederlandse regering ook beperkter dan velen geneigd zijn aan te nemen. Over de achtergronden van de nu ontstane situatie mogen achteraf geen verdichtsels ontstaan. Het gaat om mensen die in vrijheid geopteerd hebben voor de Indonesische nationaliteit. Zij deden dit omdat zij liever in Indonesië verblijven dan in Nederland. Zij hadden hun hart aan de tropen verloren. De zich rond de evenaar slingerende gordel van smaragd was hen dierbaarder geworden dan het kikkerland aan de kille Noordzee. Velen hunner zijn ook met een Indonesische getrouwd. Wanneer zij nu beweren dat zij zich in hart en nieren Nederlander voelen dan

is dit gevoel achteraf gegroeid vanwege hun teleurstellingen in de afgelopen decennia en vooral vanwege de uitzichtloze ellende waarin zij thans verkeren en ook vanwege het volslagen ontbreken van enige belangstelling voor hun lot bij de Indonesische regering. Daarmee is de zaak desondanks niet van ons Nederlandse bordje af, want de Nederlandse regering gaat niet vrijuit. Vast staat dat er door het Hoge Commissariaat optimistische verwachtingen zijn gewekt, zelfs druk is uitgeoefend om te opteren voor Indonesië; stellig met de beste bedoelingen gezien de liefde van deze mensen voor Indonesië. Belangrijker nog is dat de optie-mogelijkheid een onderdeel was van de overeenkomst tot soevereiniteitsoverdracht tussen Nederland en Indonesië. Nederland kan zich tegenover deze mensen niet onttrekken aan op zijn minst de morele verantwoordelijkheid voor (de gevolgen van) het niet nakomen door zijn verdragspartner Indonesië van een verdragsverplichting. Daardoor is er niet alleen sprake van een humanitair vraagstuk, maar ook van een politieke kwestie. De politieke kernvraag daarbij is wat Nederland binnen zijn beperkte mogelijkheden en beperkte middelen voor een beperkte groep wil doen; of de regering de moed heeft ten behoeve van die mensen de wrevel van de Indonesische regering te trotseren; en of zij het opkomen voor deze beperkte groep zwaarder zal laten wegen dan de verwijten van degenen, die daar niet toe behoren.

De oplossing zal allereerst gezocht moeten worden in de richting van politieke druk op Indonesië om de reeds tientallen jaren lang liggende optie-aanvragen af te handelen en in te willigen. Indonesië behoort deze mensen als staatsburgers te aanvaarden. Gezien de tot nu toe opgedane ervaringen moet worden gevreesd dat de Indonesische regering geen grote mate van tegemoetkomendheid zal tonen. Misschien moet worden teruggevallen op althans een eerste stap tot verruiming. Zo'n eerste stap zou betrekking kunnen hebben op de in Indonesië geboren of opgegroeide kinderen van deze groep. Als deze kinderen, zeker wanneer zij met een Indonesische huwen, de Indonesische nationaliteit zouden verkrijgen, zou dit hun maatschappelijke acceptatie, hun huwelijkskansen, hun toekomstmogelijkheden en hun integratie in de Indonesische samenleving verbeteren en bevorderen. Dan zet het probleem zich niet in de geslachten voort maar sterft het met de

huidige generatie uit. Dit klinkt (en is ook) hardvochtig maar de zorgen van deze mensen richten zich behalve op hun eigen ellende vooral op de toekomst van hun kinderen. Het alsnog hergeven van de Nederlandse nationaliteit behoort m.i. niet te worden uitgesloten maar ligt niet het meest voor de hand. Weliswaar is dit de primaire wens van deze mensen maar dit is voornamelijk ingegeven door hun teleurstellingen en ellendige situatie. Er is geen sprake van dat zij zich hier echt thuis zouden voelen en dit geldt a fortiori voor hun kinderen en kleinkinderen. Het zou een groter probleem (vooral voor henzelf) in onze samenleving scheppen dan de Zuid-Molukse groep.

Financiële hulp

Wat Nederland in elk geval kan doen is naast het uitoefenen van politieke druk het verlenen van financiële hulp, hetzij in een overgangperiode tot het Indonesisch staatsburgerschap is verkregen hetzij voor de eventueel resterende groep van de eerste generatie. Nu kan het politieke spanningen met Indonesië oproepen, indien de Nederlandse regering rechtstreeks financiële hulp zou verlenen aan deze mensen. Hun situatie zou daardoor immers gunstiger kunnen worden dan die van menig Indonesisch medeburger. De oplossing bij uitstek is daarom het ruimhartig subsidiëren van de activiteiten van de HALIN, de Stichting Hulp aan Landgenoten in Indonesië. Eventueel zou die subsidie kunnen worden gegeven in een bepaalde verhouding tot de uit particuliere bronnen verkregen steun, zoals ook bij bepaalde ontwikkelingsprojecten mogelijk is. Dat de regering de zaak kennelijk meer als een humanitaire dan als een politieke zaak wenst te beschouwen moge dan primair niet juist zijn, het kan subsidiair een aanknopingspunt voor zulk een subsidiëring bieden. Nu het lot van deze groep meer in de belangstelling is gekomen, is het begrijpelijk dat anderen trachten die

belangstelling ook tot hen uit te breiden. Toch mag het probleem van deze groep niet met het lot van andere groepen worden vereenzelvigd of gecompliceerd. Het probleem van deze groepen is anders geaard en moet op eigen wijze worden behandeld. Anders zal het enige gevolg zijn dat aan geen dezer problemen iets gebeurt.

Het gaat om de mensen

Omdat ik zo nauw bij het aan de orde stellen van de schrijvende omstandigheden, waarin deze groep mensen verkeert, betrokken was, achtte ik het op mijn weg te liggen met deze toelichtende uiteenzetting de aandacht voor hun lot gaande te houden. Want het gaat om de mensen. Daarom heb ik in dit artikel ook geen stap buiten het probleem gezet en beperk ik mij tot deze uiteenzetting. In geen geval mogen als nasleep van de gebeurtenissen van begin november 1978 mensen in nood meegesleurd worden en uit het gezichtsveld van het CDA verdwijnen. Daarom verheug ik mij er zeer over dat Lubbers de draad heeft opgepakt, waar zijn voorganger die heeft moeten loslaten. Van harte hoop ik dat hem een serieuzer, van meer betrokkenheid getuigend en vooral bevredigender antwoord op zijn nadere vragen zal ten deel vallen. Want het gaat om mensen in de ellende, mensen die hoe dan ook een stuk (en niet het fraaiste stuk) van de Nederlandse geschiedenis met ons gemeen hebben.

Op het eerste gezicht lijkt het misschien nogal uitzonderlijk, dat fractievoorzitters actie ondernemen in een zaak, die niet van algemeen-politieke aard is, maar een zeer specifieke detailkwestie betreft. Het is echter minder vreemd voor wie de overtuiging is toegedaan dat het in de politiek — en zeker bij een politiek die zegt zich naar het Evangelie te willen richten — primair om de mensen gaat. Dan worden kwesties politiek belangrijker, niet naarmate er meer mensen bij betrokken zijn, maar naarmate de erbij betrokken mensen meer in de knel zitten.

Regionale kaderdagen Europese verkiezingen

Op zaterdag 18 november 1978 ging in de Leeuwenhorst te Noordwijkerhout het vormingsprogramma „Europese Verkiezingen” van de CDA Stichting Vormingswerk van start.

Het vormingsprogramma behelst o.a. een serie provinciale studiedagen, waarbij aan de orde zal komen welke de christen-democratische politieke lijn is

in Europa en waarbij bovendien verschillende deelreinen van het beleid nader bestudeerd zullen worden. Deze zogenaamde „tweede fase” vond reeds plaats in Bergen op Zoom en staat nog te gebeuren in de steden Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Utrecht, Den Haag, Sittard, Groningen en wellicht in een stad in de kop van Noord-Holland. Op zaterdag 27 januari a.s. zijn zowel Amsterdam (Krasnapolsky) als Arnhem (Riche National, Willemsplein 38) aan de beurt.

INSCHRIJFFORMULIER

Naam _____
Adres _____
Postcode _____
Plaats _____

Opgave Regionale Europese Kaderdag op:

27 januari AMSTERDAM
27 januari ARNHEM
10 februari EINDHOVEN
10 februari UTRECHT
17 februari SITTARD
24 februari DEN HAAG
24 februari GRONINGEN

1. Bekleedt u al een kaderfunctie binnen de partij, zo ja welke?
2. Zo de voorgaande vraag met neen wordt beantwoord, overweegt u dan zich voor een kaderfunctie t.b.v. Europese Verkiezingen beschikbaar te stellen?
3. Nam u al eens eerder deel aan een Europese Kaderdag van het CDA?

Inschrijfformulier sturen aan:
STICHTING VORMINGSWERK CDA
Mauritskade 25
2514 HD Den Haag

Geforceerd

Er valt niet aan te twifelen: Minister Tak van Poortvliet en zijn ambtgenoten hebben het conflict met de Tweede Kamer geforceerd. Het amendement De Meyler was aangenomen, 57 tegen 41 stemmen en de scheidslijn liep door alle groeperingen heen.

Vóór het amendement stemden: 15 antirevolutionairen, 22 Rooms-Katholieken, en 20 liberalen; tegen: 5 antirevolutionairen, 2 Rooms-Katholieken, 32 liberalen en 2 radicalen.

De voorstemmers hadden gehoord, dat de Regering het amendement „niet kon aanbevelen“, maar van een onaanvaardbaar-verklaring was geen sprake geweest. Die voorstemmers, althans velen van hen, waaronder de AR-leden, waren van mening, dat de Regering bij aanneming van het amendement zich daarbij zou neerleggen. Sommigen van hen hebben dat zelfs later schriftelijk vastgelegd. Zij herinnerden eraan, dat de Regering het amendement van de heren baron Mackay en Van Alphen wel onaanvaardbaar had verklaard, waarna het door de voorstellers was ingetrokken. Hetzelfde zou De Meyler hebben gedaan, als de Regering eenzelfde verklaring had afgelegd. Het lijkt mij dan ook volstrekt onmogelijk een andere verklaring te vinden van het gedrag van het kabinet dan dat het ging om een forcering van de situatie. Doelbewust is op een conflict aangestuurd. Niet zozeer op een conflict met de Antirevolutionairen, maar met die liberalen, die eigen geestverwanten, die zich onder aanvoering van Van Houten al duidelijker als tegenstanders van de plannen van Tak manifesteerden. Als we de AR-stemmen nagaan, dan zien we onder de voorstemmers van het amendement De Meyler de heren Mackay en Van Alphen. Zij herkenden in dat amendement een zekere overeenstemming met hun eigen ingetrokken amendement, Lohman was ook bij de voorstemmers. Hij was al lang van mening gebleken, dat de heer Tak met zijn voorstellen verder ging dan de Grondwet toeliet. Tegen het amendement hadden o.a. gestemd Donner, Lucasse en Seret, maar ook de meer conservatieve A. R. Beelaerts van Blokland. Het was een verwarde stemming geweest.

Een stemming, die volstrekt geen scheiding der geesten betekende. En nu was de Tweede Kamer ontbonden en stond men voor nieuwe verkiezingen. *Wat zou daarbij de inzet zijn van de strijd?* Daarover bestond bij Tak geen twijfel. Aan de kiezers moest de vraag worden voorgelegd, of zij een kiesrechtuitbreiding wilden, zoals Tak die wilde, niets meer, niets minder, niets anders. Bij de liberalen had een bepaalde groep daarmee weinig moeite. Wie voor het amendement-De Meyler heeft gestemd, is niet meer aanvaardbaar. Maar er waren genoeg liberale kiesverenigingen en clubjes, die zich van zulke parolen niets aantrokken en een voorstemmer, vooral als het de gekozene in het eigen district betrof, op nieuw kandideerden.

Bij de Rooms-katholieken in het Zuiden was er moeite noch pijn. Daar had praktisch iedereen vóór het amendement Meyler gestemd, en werd vlot opnieuw gekandideerd. Er zijn verslagen naar buiten gekomen van vergaderingen, waar niet meer dan zes

personen tegenwoordig waren, die over de kandidaatstelling beslisten.

Ook geforceerd

Bij de Antirevolutionairen was het duidelijk. Ook Kuypers erkende, dat het stemgedrag over het bekende amendement geen uitsluitend gaf over de eigenlijke opvatting omtrent de kiesrechtuitbreiding. Maar wel liet hij in De Standaard duidelijk merken, zoals hij van de aanvang af had gedaan, dat de kiesrechtuitbreiding moest gaan zoveel mogelijk in de richting, die Tak wilde. Hij stond daarmee tegenover Lohman, die niemand voor een conservatief politicus mag houden, maar die oordeelde, dat Tak zich niet aan de Grondwet hield. Dat de Grondwet met die eis van geschiktheid en maatschappelijke grondslag beslist wel iets meer bedoelde dan de bijna negatieve verklaring, die Tak eraan gaf. Op korte termijn riep Kuypers als voorzitter van het Centraal Comité toen een Deputatenvergadering bijeen. Daár zou de koers moeten worden uitgezet. En enkele dagen voor die vergadering werd er een stuk gepubliceerd, ondertekend door tien zittende AR-Kamerleden, nl. de heren: Brantsen van de Zijp (Sneek), Van Bijlandt (Apeldoorn), A. van Dedem (Zwolle), G. W. van Dedem (Elst), De Geer van Jutfaas (Sliedrecht), Huber (Dokkum), De Savornin Lohman (Goes), A.E. Mackay (Kampen), T. P. Mackay (Hilversum) en Schimmelpenninck van der Oye (Amersfoort). Tussen haakjes staan de namen van de districten, waarvoor zij zitting hadden. Zij voelden zich verplicht te berichten, dat zij voor het amendement De Meyler hadden gestemd om op die wijze met instemming van Tak tot een bevredigende regeling van het kiesrecht te komen, maar Tak had dat niet gewild. Er is nu sprake van „bevordering van de plannen van Tak“. Dat sloeg op een uitspraak van Kuypers. Maar bevordering van Tak's plannen betekent in feite als enige mogelijkheid: zich volledig verenigen met Taks plannen. Dat is uit het optreden van Tak wel gebleken. Welnu, vóór de Deputatenvergadering mag de AR weten, dat deze tien Kamerleden zich tot zulk een medewerking eenvoudig niet in staat achten. Mocht de Deputatenvergadering het toch zo willen, dan moest zij maar naar andere kandidaten omzien. Daarmee was de handschoen in het krijt geworpen. Kuypers nam hem op. Raakte er over in discussie in de pers met A.E. baron Mackay, de oud-minister van het naar hem genoemde kabinet. En toen kwam de Deputatenvergadering...

Het huismanskiesrecht

Bij de liberalen was het dus eenvoudig: Takkianen en anti-Takkianen. Moest het bij de Antirevolutionairen ook zo?

Naar mijn mening bepaald niet. De Rooms gingen hun eigen conservatieve weggetje, de liberalen waren alleen maar bezig met meer of minder, de Antirevolutionairen hadden juist bij deze gelegenheid moeten komen met een geheel eigen program, waarin de verschillende stromingen en opvattingen elkaar in een synthese vonden. Ze hadden zo'n synthese voor het grijpen: het huismanskiesrecht, het kiesrecht voor de gezinshoofden. In het amendement van Mackay en Van Alphen was al een aanzet aanwezig. Maar zo is het niet gegaan. Het ging bij de Antirevolutionairen in wezen precies als bij de liberalen: Takkianen en anti-Takkianen. Toen De Standaard de stembusuitslag van de verkiezingen van 10 april 1894 bekendmaakte, stond achter de namen van de kandidaten alleen een V of een T. Geen van de lezers kon zien, tot welke partij de kandidaat behoorde. Er stond een toelichting bij: „Achter de namen der kandidaten is met een V aangegeven of zij zijn gekandideerd als voorstanders van finale kiesrechtuitbreiding, met een T of zij gekandideerd zijn als tegenstanders van zulk een uitbreiding. De partijnamen zijn ditmaal weggelaten, wijl ze bij deze verkiezing niet in aanmerking komen.“

Zo ging de strijd in Zwolle volgens De Standaard tussen A. Brummelkamp jr. V en A. Baron van Dedem T. Dat beide heren AR waren, stond er niet bij. In Steenwijk ging het tussen A. Wiersinga V, T. Meesters V en Beelaerts van Blokland T. Wiersinga en Beelaerts waren AR, Meesters was liberaal. In Gouda ging de strijd tussen dr. A. Kuypers V, H. G. Valette V en mr. C. J. T. graaf van Bijlandt T. Kuypers en Van Bijlandt waren AR en Valette liberaal. Kuypers had zich kandidaat laten stellen, maar alleen, om de electorale kwestie mee op te lossen. (Hij is evenwel zes jaar langer in de Kamer gebleven).

Vreemde Deputatenvergadering

Dit was allemaal het vervolg op de vreemde Deputatenvergadering van 30 maar 1894.

De vergadering was op korte termijn bijeengeroepen. Dr. Kuypers opende met een rede, waarin hij zich uitsprak voor een zo fors mogelijke uitbreiding van het kiesrecht, en de mannenbroeders duidelijk probeerde te maken dat hij daarmee geheel in de lijn was van Groen. Er is toen een motie aangenomen, voorgesteld door ds. W. J. de Haas, gereformeerd predikant te Hattem en afgevaardigde van de KV van die plaats.

Als een vergadering zich wil wenden tot Hem, die in de Hemel zit, dan doet zij dat in de regel door te bidden. Maar deze Deputatenvergadering heeft zich - en dat lijkt mij wel opmerkelijk abnormaal, *per motie tot de Here gericht*. Aldus:

De deputatenvergadering van antirevolutionaire kiesverenigingen, in wettige samenkomst in Utrecht bijeen, spreekt haar ootmoedige dank aan God de Heere uit voor het betoon zijner ontferming, onze

Het kamerlid Van Alphen; één der indieners van het bewuste amendement (tekening H. Kray).

antirevolutionaire staatspartij nu reeds een vierde van een eeuw geschonken in den door Hem aan haar gegeven leider, terwijl zij hierbij de bede uit, dat God de Heere hem ook bij den voortgang met wijsheid en genade sterken moge, vertrouwend, dat zulks ten zegen zal zijn voor Kerk en School, voor Kroon en Vaderland.

Deze motie werd met applaus begroet en met algemene stemmen aanvaard. Hoe zou iemand ook een tegenstem kunnen motiveren? Daarna deed het Centraal Comité een aantal voorstellen in de vorm van resoluties.

Ze waren dus voor de mannen-broeders nieuw; niet te voren gepubliceerd. En er moest dezelfde dag over worden beslist. De voornaamste resolutie karakteriseerde de komende Kamerverkiezingen aldus:

De Deputatenvergadering verstaat de betekenis van de nu komende verkiezingen in dien zin, dat het geldt een worsteling tusschen het Conservatisme van alle gading enerzijds, en anderzijds tusschen hen, die voor het Volk achter de kiezers opkomen; een strijd, waarin de antirevolutionaire partij, aan haar beginsel en aan haar verleden getrouw, vanuit haar eigen standpunt, zich op onverdachte wijze tegen het Conservatisme heeft teweer te stellen.

Deze resolutie, met veel applaus aangenomen, betekende, dat allen die bezwaar hadden tegen de plannen van Tak, op één hoop werden geworpen. Zij behoorden allemaal bij het Conservatisme van alle gading. En op grond van deze resolutie werd bij de komende stembusrijd de stelling van de ARP gelegd in het verlengde van die van Tak.

De Kiesverenigingen werd geraden, de door haar te stellen kandidaten te vragen, of zij bereid waren in de Kamer te streven naar een finale kiesrechtuitbreiding, nu reeds „doorgaande tot de uiterste grens die de Grondwet slechts even gedooft te stellen“.

Het gevolg was, dat de AR-kiesverenigingen een aantal zittende Kamerleden lieten vallen en met nieuwe kandidaten kwamen, die meer front wilden maken tegen dat Conservatisme van alle gading. Nu was het inderdaad zo, dat een aantal AR-Kamerleden conservatieve neigingen hadden. Mr. Huber was er één van en Dokkum liet hem vallen, en stelde in zijn plaats de Patrimoniumman Van Vliet kandidaat. Een goede keus, vond Kuypers volgens een driestar in De Standaard, beter dan de vorige, die niet weet, zelfs niet kan weten van de noden des volks. En de kiesvereniging te Leeuwarden deelde mee aan de districten, waar Hubert toch kandidaat werd gesteld: hij woont in Leeuwarden en wij zijn dus op de hoogte: hij stuurt zijn kinderen niet naar de Christelijke school en zijn financiële bijdragen voor de School met de Bijbel zijn miniem.

In Amersfoort werd door een aantal kiezers mr. F. D. graaf Schimmelpenninck kandidaat gesteld

en aangeprezen als anti-revolutionair, hoewel niet voor Tak.

„Graaf Schimmelpenninck antirevolutionair“, schreef Kuypers in De Standaard; „dat moet hij zelf eens gaan vertellen in de kring van zijn vrienden, en let er dan eens op, in welk een homerisch gelach ze zouden uitbarsten ...“

In Goes werd door de AR-Kiesvereniging het aftredend lid Lohman opnieuw kandidaat gesteld. Maar fluks werd er een tweede AR-Kiesvereniging opgericht, die tegenover Lohman een andere kandidaat stelde, de heer C. J. Huvers uit Middelburg, die daarna door De Standaard werd aanbevolen. Merkwaardig verliep het in Kampen. Daar was mr. A.E. baron Mackay aftredend, de man van het ministerie Mackay. Hij had het manifest van de tien mee ondertekend. Ook hij kreeg de bekende vragen voorgelegd, om te weten, of hij opnieuw kandidaat zou kunnen zijn in overeenstemming met de resoluties van de Deputatenvergadering. Mackay weigerde verklaringen te ondertekenen. Hij vroeg de kiesvereniging:

Ben ik zo lang onder U en weet ge nog niet, wat ge aan mij hebt? Ik heb een staat van dienst, en daarnaar verwijs ik. Als dat niet voldoende is, dan lijkt mij het antwoord op een paar vragen, met mijn handtekening onder dit antwoord, ook voor u niet voldoende.

Nu was de leiding van de AR-Kiesvereniging in Kampen in handen van mannen, die altijd gewend waren, hun zelfstandigheid tegenover Kuypers te bewaren: de docenten Noordtjij en Wielenga van de „Kamper school“. Zij hebben met Mackay gesproken, zij vonden het niet nodig, hem vast te leggen op een schriftelijke verklaring, zij spraken opnieuw het vertrouwen in hem uit, gelet op zijn staat van dienst, en Kuypers noteerde achter hem een (V).

Wel of geen aanbevelingen?

De Standaard had nu elke dag een lijst van kandidaten, die aan de kiezers werden aanbevolen. Lohman stond er niet op. Ik ben uitgeworpen door het Centraal Comité, zo klaagde Lohman. Nee, antwoordde Kuypers, speciaal op mijn voorstel doet het Centraal Comité ditmaal helemaal geen aanbevelingen. Gij hebt de aanbevelingen door De Standaard ten onrechte voor aanbevelingen van het Centraal Comité aangezien.

Voor Amsterdam werd door De Standaard o.a. aanbevolen dr. Kuypers, maar ook liberalen als Tal en radicalen als Treub. Door de AR-Kiesvereniging te Amsterdam een enigszins andere lijst, waarop ook Heldt voorkwam. Juist, die man van „In geen geval Heldt!“

Aangeschroefd

En bij het naderen van de stembus schreef Kuypers kolom na kolom in De Standaard. Soms een hele pagina. Daarbij kwam district na district aan de beurt. Maar daarbij werd de zaak ook principieel aangeschroefd. De Deputatenvergadering had nu beslist de Calvinistische lijn gekozen. Het Calvinisme kwam nu eerst recht tot gelding. Onze anti-revolutionaire kiezers gingen nu bewijzen, dat zij Calvinisten waren van het zuiverste water.

En vlak voor de verkiezingen schreef Kuypers over hen, die niet weer kandidaat werden gesteld:

Zij zijn tegen ons opgetreden, zij hebben zich openlijk van ons afgekeerd, nu nog bij het volk het profijt genietend van de sympathie, die ook ons biad in niet geringe mate voor hen gewekt had.

En verder in dat laatste appèl:

Zo is dan de teerling geworpen en nu ga men ter stembus met hoogen moed en in stil geloofsvertrouwen, want deze winste behalden we althans, dat er bij deze stembus meer oprechtheid blonk en de waarheid klaarder uitkwam.

Het is zonder meer duidelijk, dat door zulke uitspraken de scheiding meer het karakter kreeg van een verwijdering. Hoe het met de verkiezingen afliep, daarover hopelijk een volgende keer.

Hoe kijkt u aan tegen de ARP

Ziedaar de vraag. Het antwoord luidt: ik heb geen zwak voor de anti's; wel respect! Mij afvragende hoe Nederland – gemiddeld – het meest perspectiefrijk geregeerd zou kunnen zijn, dacht ik dat PvdA en ARP kansen hebben laten liggen. Zo'n bewering eist toelichting. Daartoe heb ik de uitnodiging tot dit artikel aanvaard. Maar nadat het in oktober geschreven was, is Nederland getroffen door de affaire Aantjes. Daaromtrent heb ik een inlas moeten aanbrengen.

Maar terzake: zonderling lijkt het wel, om gedachten over een eventueel ooit denkbaar geweest zijnde PvdA-ARP coalitie op papier te zetten, terwijl de ARP haar bestaansrede nadert. Te meer waar de totstandkoming van het CDA een goede zaak lijkt. Immers herhaaldelijk heb ik ons overgeperfectioneerd en overgeindividualiseerd kiesstelsel becritiseerd. Het werkt de kans op verzwakkende politieke verbrokkeling in de hand; het heeft de tendens de politieke strijd terug te drukken van grote beleidslijnen tot geschillen tussen groeperingen die juist dicht bij elkaar staan; het heeft dan ook herhaaldelijk geresulteerd in een onduidelijk regeringsbeleid met onevenredige invloed van sekten.

Het is (nog) niet gelukt in die toestand bij wet bevredigende verbetering te brengen, al heeft ook de ARP daartoe pogingen gedaan. Toen dan ook via het CDA, mede onder druk van de achterban, vrijwillige politieke versterking wellicht verwerkelijk kon worden door niet-uitzichtloos politiek samengaan, is die kans terecht niet verzuimd, al zijn er uiteraard schaduwzijden. Te meer onverbindend kan ik derhalve mijn fantasie haar loop laten, bedenkende tevens dat het een publikatie geldt voor een terugblik. Zij betreft een honderdjarige ARP, waarbij dan ook zaken aan de orde kunnen komen, die in het kader van de dagelijkse parlementaire en stembusstrijd, niet welig plegen te tieren. Het etaleren van een gepasseerde denkbaarheid kan niettemin verhelderend werken. Trouwens als er geen ARP meer is, dan is en blijft er toch – om met Groen te spreken – een anti-revolutionaire richting, al is thans minder duidelijk hoe en in welke mate die in de toekomst tot haar recht zal kunnen komen. En die richting zal niet om het feit heen kunnen, dat de PvdA een gegeven is, – te minder naar mate die werkelijk doorbraak-partij zal blijken – terwijl het omgekeerde voor de PvdA evenzeer geldt ten aanzien van die AR-richting. Het is zinvol te pogen elkanders karakter te verstaan – wat heeft het daaraan bij de laatste langdurige kabinetsformatie ontbroken! – zonder te versimpelen tot calculaties omtrent aantallen kamerzetels. Ononderbroken toch vinden ongedacht verstrekkende wijzigingen plaats in de politieke realiteit, zonder dat zulks als gevolg van doorslaggevende verschuivingen in de partijpolitieke machtsverhoudingen voor de hand liggend is. Denk bijvoorbeeld aan recente hevige controversen over crematie, over het echtscheidingsrecht, over de positie van huwende ambtenaressen, de gelijke beloning voor mannen en vrouwen, abortus en vele gevoelige andere zaken.

Welke kansen laten liggen?

Welnu, welke kansen hebben dan PvdA en ARP laten liggen? En als die er waren, waarom er dan pas nu over terug te filosoferen? Laat ik bijvoorbeeld de atmosfeer in herinnering terugroepen in de Tweede Kamer, direct na de oorlog. De anti's wilden in het zuiveringsvraagstuk wel rechtvaardigheid het meest benadrukken, maar geenszins barmhartigheid. Want barmhartigheid is

Door mr. J. A. W. Burger, lid Raad van State

toen misbruikt om recht te verhinderen. Het kabinet Schermerhorn-Drees heeft niet de moed gehad om het ondoordachte beleid Gerbrandy-militair gezag radicaal om te gooien. Wel is toen naoorlogse willekeur geliquideerd, zij het veelal langs de weg van de minste weerstand, zodat, dusdoende, topschuldigen de dans ontsprongen. Zodoende is de zuivering – niet alleen bij ons – mislukt. Men heeft, zoals ik het toen uitdrukte, de portiers gepakt en is daarom nooit tot de directieuren gekomen. Dat onrecht hing de mensen al spoedig de keel uit en de zogeheten barmhartigheid kon in die geestesgesteldheid hoogtij vieren. Mijn standpunt dat als de schuldige directieuren gepakt zouden worden, dan echt geen duizenden – in die tijd van gebrek aan alles – ingesloten behoeften te worden – om daarna te peinzen hoe ze weer kwijt te worden – maar dat dus doende, men vanzelf waar nodig, ook bij de portier terecht zou komen. Dat standpunt echter eiste meer doordenken dan, in het net bevrijde Nederland, is opgebracht. De directieuren, de Telegraaf en consorten zijn, vanwege dat ondoordachte beleid ontkomen en de mislukking was zo evident dat streven naar recht onbegonnen werk was. Maar die enkele keer dat daar toch aanleiding toe was, kreeg ik onveriddelijke steun van de ARP. Wat jammer, zo dacht ik, dat de koloniale kwestie – uitzichtloos als zij was – ons verdeeld houdt, want met de anti's zouden wij in Nederland vernieuwingsbeleid kunnen voeren.

Schok

Ik zou verder willen gaan met erop te wijzen dat dit maar een voorbeeld is, al heeft datzelfde gevoel mij vaker beslopen. Alvorens echter te trachten dat sentiment meer aannemelijk te maken, noopt de affaire Aantjes tot een tussenopmerking. Want wat was die rechtvaardigheid waarover ik sprak. Het onverdraaglijke in die naoorlogse zuiveringsactiviteiten was niet alleen dat zware heren de dans ontsprongen en onduidelijke figuren alweer aan de top waren alvorens onderzoek had plaatsgevonden, maar vooral dat vanwege de massaliteit, meer dan onvermijdelijk, feitelijke bestraffingen plaats vonden zonder behoorlijke mogelijkheid tot verweer: een toestand kenmerkend voor de geest van de nazi-overheersing waarvan we ons juist bevrijd waanden. De schok vanwege Aantjes behoorde dan ook niet te zijn de eventualiteit dat er een man fout bleek dan wel meer of minder ernstige fouten had begaan, maar dat het dertig jaar na de bevrijding nog mogelijk bleek een man van de ene dag op de andere te liquideren, zonder dat zijn visie serieus meegewogen werd. En thans was massaliteit geen excuus meer. Er werd gecoquetteerd met het etiket S.S. zonder dat zij die stenigden voldoende beseften waarover ze spraken, laat staan dat ze er rekening mee hielden dat er wel een dozijn „S.S.”-en was, van volstrekt uiteenlopend politiek dan wel militair karakter. Op deze wijze zou ook een ieder die zijn leven gewaagd heeft als contraspion, gehangen hebben. Ja zou men soms menen dat Lubbers nog overeind zou staan als zijn fiscale problemen op deze wijze den volke verkocht waren. De hysterie gaat zo ver, dat sommigen menen dat de bezettings-harten en nieren van alle volksvertegenwoordigers, zonder enige indicatie, alsnog geproefd zouden moeten worden. En gelijktijdig wordt dan geageerd tegen Duitsland dat „de mensenrechten” zou schenden jegens de terroristen. Men heeft nu zijn garant gehaald, voor wat dertig jaar geleden onherstelbaar verzuimd is vanaf het moment toen de Quay van het driemanschap, zonder enig onderzoek Minister van Oorlog werd reeds vóórdat het noorden bevrijd was. Ik wens geen woord ten gunste van Aantjes te zeggen, niet over zijn leeftijd, niet over het tijdsverloop, zeker niet over het verzwijgelement tegenover zijn met

verantwoordelijkheid beklede geestverwanten, maar ik verzet mij – en heb mij ononderbroken verzet – ten behoeve van een ieder, wie hij ook zij, tegen het onthouden van een behoorlijke rechtsvoorziening. Dat was namelijk een essentieel aspect in het verzet tegen het nazisme! Daarom ook was het benutten van welke bezettings-instantie op zichzelf legitiem. Want verzetsrecht is niet identiek met het commune, vooral op feitelijke berustend, strafrecht. Niet een nazi-etiket maakt iemand tot fout, maar zijn intentie. Dat is bezettingservaring. Dat is dan ook de grondslag waarop al of niet veroordeling volgt. En dus wordt onrecht begaan – temeer in vredesstijd – wanneer een beroep daarop wordt verkort.

Tot zover dan de zuivering waar ik nu niet om heen kon. Toch herhaal ik, het is maar een voorbeeld, maar dat gevoelen van met de ARP gaver vooruit te kunnen heeft mij vaker beslopen, toegevend dat het om meerdere redenen een onvruchtbare gedachte was. Daar was immers allereerst de kwestie van het getal; ARP en PvdA hadden samen geen parlementaire meerderheid. Daaraan echter heb ik niet zwaar getild, want mijns inziens zou die combinatie het in Nederland kunnen winnen, ook vanwege de houding der AR in het verzet. Zwaarwegender waren de kritische opvattingen die in deze partijen omtrent elkaar leefden. Een antirevolutionair, in het hart gekeken, ziet zich niet als een stroming van honderd jaar oud. Die begint veeleer in 1572, de Geuzen van vandaag, althans de nazaten van de Geuzen: „de grondtoon van ons volkskarakter”. Na de Franse revolutie heette dat antirevolutionair en de Belgische opstand in 1830/1840 deed de nationalistische vlammen er uit slaan. In 1903, onder het kabinet-Kuyper, de Spoorwegstaking en de „worgwetten”, toen ademde hun politiek een fel anti-socialistische atmosfeer. Denk ook aan de opgeklopte revolutiebedreiging van 1918 met Duymaer van Twist, diens Burgerwacht onder de leus: God, Nederland en Oranje. De muiterij op de Zeven Provincieën werd de socialisten in de schoenen geschoven. En ten slotte de Indonesische kwestie. Allemaal niet zo best om ook maar te denken, laat staan te spreken, over een AR-samengaan met socialisten.

En dat was wederzijds: het weinig florissante Colijnbeleid, voorts de overtuiging der S.D.A.P. dat haar toekomst bij de katholieke en arbeidersmassa lag. De nagalm van het materialisme bracht met zich (Man ist was man iszt) dat een roomsrode toekomst natuurnoodwendig zou zijn. Troelstra en de zijnen waren dan ook zeer ingenomen – de verwerping van de Vlootwet – met de uitspraak van Nolens dat zulk samengaan „in uiterste noodzaak” niet uitgesloten was, te meer waar wel duidelijk was geworden dat het S.D.A.P.-congres in 1913 – tegen het advies van de leiding – regeerkansen had vergooid. Zie zo, die zijde van de medaille is voldoende belicht. Hoe dan toch aan ondenkbaarheden te denken?

Socialisten en anti's meest uitgesproken

Allereerst mijn taxatie dat in Nederland van de relevante politieke groeperingen, de socialisten en de anti's de meest uitgesproken echte politieke partijen vormen. In K.V.P.-kring domineerden veeleer economische en financiële belangen. Daar werden – in tegenstelling tot A.R.P. en P.v.d.A. – slechts moeizaam de beste mensen geleverd voor de publieke zaak. Politiek was er geen noodzaak maar, ter wille van het machtsaspect, een onvermijdelijkheid. De anti's daarentegen hebben, als de socialisten, in de publieke zaak een roeping te vervullen. Zeker, veelal een

fundamenteel verschillende roeping. Maar in de colleges van gemeenten en provincies waar A.R. en socialistische wethouders en gedeputeerden samen opereerden, was er vaak iets van herkennen, het bleek herhaaldelijk in feite voortreffelijk te kloppen. Er was wederzijds actieve gedrevenheid. Trouwens de velen onder de huidige P.v.d.A.-representanten van de A.R. origine, bevestigden iets van deze gedachtegang. In zo'n combinatie zou – zo leek mij – ook de rimram, de ongefundeerde agitatie tegen de socialisten die zo vaak de werkelijke situatie verduisterde, wegzakken. Daartegen zouden de katholieke en liberale machthebbers geen stand kunnen houden, te minder naar mate – zoals de ontwikkeling bewijst – de P.v.d.A. vertrouwen weet te wekken in traditionele Roomse bolwerken. Kortom de zinnige helft van het woord van Romme zou in een A.R.P.-P.v.d.A. combinatie geëffectueerd kunnen worden te weten, we zitten in dezelfde trein, zij het met verschillend doel. Echter zonder het voor de K.V.P. onvermijdelijke machtswoord t.w.: wij (K.V.P.) bepalen wanneer de P.v.d.A. moet uitstappen. Een machtslust die kwetsende realiteit werd, toen de P.v.d.A. geen vice-kamerpresident mocht leveren, ondanks de reeds voor de oorlog vaste traditie, omdat zij de K.V.P.-er Koersen – drukker van illegale bladen tijdens de bezetting – als kamerpresident prefereerde boven Kortenhorst.

ARP betrouwbaar voor democratie

Zwaarwegend in mijn overwegingen is ook de betrouwbaarheid van de A.R.P. voor de democratie. Die zit er – bij wijze van spreken – van Calvin af ingebakken. Daarom was het wel teleurstellend dat de A.R.P. zich aan de confessionele samenwerking verplicht achtte te zwijgen, toen het semifascistische oorlogsboekje van Romme over grondwetsherziening, door Van der Goes aan de orde werd gesteld. Dat produkt is nimmer herroepen, het bleef bij Romme's erkenning dat het „inopportuun” was. Niet anders ging het met onze kritiek op het bisschoppelijk amendement. Maar anderzijds vocht Schouten bij de bevrijding als een leeuw voor het onmiddellijke heroptreden van het parlement, al was de zittingstijd door de bezettingsduur verstreken. Hij stond daarin zij aan zij met de socialistische Minister van der Tempel. Ook ik was het daar in principe mee eens, zij het dat het mij te ver ging zodanig heroptreden tevens uit te strekken tot de nooit benoemde lijstvolgers van overleden of weggezuiverde kamerleden. Die aldus ontstane ruimte diende mijns inziens – en is trouwens benut – voor verzetsleiders. Ook zijn beide partijen emancipatiepartijen, de arbeiders en de „kleine luyden”. Onder de laatsten verstond Colijn de gezeten werkmans en de kleine middelsoort burgerij. Als dan het jongste P.v.d.A.-beginselprogramma een lans breekt voor „het traditionele midden- en kleinbedrijf”, dan zit het wel ergens in de buurt. Een ander vitaal punt. De A.R.P. was de eerste partij die de noodzaak zag – lang voor de S.D.A.P. bestond – van een program. Geweten moest worden wat men wilde. Dat is de P.v.d.A. uit het hart gegrepen. Misschien kan men de P.v.d. verwijten dat ze te programziek is. Ik doe dat niet; wel, dat ze gelooft dat de partner (K.V.P., respectievelijk C.D.A.) aan een program net zo zwaar tilt als zij zelf. Maar tijdens vele welles-niets strubbelingen met de K.V.P. over programma'spraken, heb ik het er altijd voor gehouden – de A.R.-gespletenheid ten aanzien van het sociale vraagstuk ten spijt – dat die met de A.R.P. niet, althans niet in die mate en op die wijze, zouden zijn voorgekomen. De A.R.P. veroorzaakte integendeel een crisis toen het woningbouwprogramma niet gehonoreerd werd. Nog veel dergelijke aspecten zou ik aan kunnen voeren, de ruimte laat het niet toe. Aspecten, die mij toch doen vragen of P.v.d.A. en A.R.P. geen kansen hebben laten liggen. Ook aspecten waarin nauwer contact voor

de P.v.d.A. zeer zinvol zou zijn geweest. Ik denk bijvoorbeeld aan het A.R.-standpunt inzake de eigen taak en eigen verantwoordelijkheid van de Staten-Generaal. Ten tijde van de jongste kabinetsformatie is het van dag tot dag meeformeren van de partijorganen der P.v.d.A. met de fractieafgevaardigden, bepaald geen hoogtepunt geweest van politieke wijsheid, al is dan mijn inziens daar uiteindelijk de bom niet op gebarsten. Ik denk daarbij ook aan het vraagstuk van de monarchie. De A.R.-richting denkt van huis uit republikeins, maar de traditie bindt haar aan het Huis van Oranje. In kritieke tijden kan traditie onmiskenbaar een uiterst waardevolle constructieve factor zijn. Wat nu de P.v.d.A.-stellingname daaromtrent betreft, die lijkt mij meer van rationalistische aard, men wil geen problemen onuitgesproken laten, men wil geen taboes. Maar de P.v.d.A. behoort er niet van verdacht te worden, dat zij dommer zou zijn dan de communisten, die steeds zorgvuldig vermijden over de monarchie in de politiek te spreken. Ook ten aanzien van de gevoelswaarde hoeft praktisch het verschil met het A.R.-standpunt niet overmatig te worden aangeslagen. Want dat de P.v.d.A. zou geloven dat wij er beter aan toe zouden zijn geweest met Beel of Drees als president in plaats van met Koningin Juliana – want daar komt het toch vandaag op neer – dat wil er bij mij niet in.

Wel zou, dunkt mij, in 's lands belang een ander taboe minder fataal hebben kunnen toeslaan. Ik doel op de in K.V.P.-kring sacrale gevoelens ten aanzien van grondbezit. Omtrent de gevolgen daarvan laat de huidige memorie van toelichting op de landbouwbegroting thans aan duidelijkheid niets meer te wensen over. De gemiddelde prijs voor onverpacht land steeg van 1976 op 1977 van f 25.000,- op f 42.000,-. Een zaak van moeilijk te overschatten bedenkelijkheid.

Geen werkelijke oplossing

Zie hier zo allerlei overpeinzingen die in een A.R.P.-terugblik wellicht niet misplaatst zijn. Daaraan behoeft mijns inziens het feit dat en waarom ik in een combinatie van P.v.d.A. en C.D.A. – zoals bekend – geen werkelijke oplossing zie, niet in de weg te staan. Maar waar dan toch een beroep gedaan is op mijn ervaringen, daar is één, politiek minder sprekend maar niet te onderschatten, gegeven dat ik niet uit de weg mag gaan. Het is de wijze waarop men elkaar bekijkt. Wat ziet men aan de overkant. En dan denk ik onvermijdelijkerwijze en zonder iemand te kort te willen doen aan Jan Schouten met wie ik lange gesprekken heb gevoerd en van wie ik veel heb geleerd. Hij lijkt mij de enige politicus van wie ik in vergoelijkende zin kan zeggen: Hij was wel conservatief maar.....! Een respectabele figuur. Het is een voorrecht om te opereren met een politiek tegenstander, waar je echt tegen op kunt zien.

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

ARP-steun voor Antilliaans project

Passend nest voor Totolica

Totolica is de naam van de vereniging van ouders en vrienden van het geestelijk gehandicapte kind op Curaçao. Het is ook de naam van een onbeschermd vogeltje dat op de Antillen rondvliegt. Het is niet zo uitbundig gekleurd als de troepiaal, niet zo roofzuchtig als de warawara.

De oudervereniging wilde met de naamgeving uitdrukken, dat zoals de totolica – ondanks zijn zo op het oog geringe waarde – zijn plaats heeft in de fauna van Curaçao, Aruba en Bonaire – ook de geestelijk gehandicapte deel uitmaakt van de samenleving. Maar zoals ook in ons land veel moest gebeuren, voordat de geestelijk gehandicapte een plaats kreeg, zo moet er ook op de Antillen – die we nog steeds Nederlandse Antillen noemen – veel gebeuren. Elementaire voorzieningen zijn schaars of niet aanwezig. Daarom wil de ARP bij het eeuwfeest ook een bijdrage leveren aan een fonds waaruit de bouw van een dagverblijf zowel op Curaçao als Aruba medegefinancierd kan worden.

Scala van voorzieningen

Wie zich op de hoogte stelt van de zwakzinnigenzorg op Aruba en Curaçao (Bonaire maakt veelal gebruik van de voorzieningen op deze eilanden) trekt onwillekeurig een vergelijking met de Nederlandse situatie. Hier is een scala van voorzieningen: buitengewoon onderwijs, sociale werkvoorziening, inrichtingen, dagverblijven, gezinsvervangende tshuizen, fasetehuizen, begeleide kamerbewoning en als verbinding tussen al deze voorzieningen en de ouders de sociaal-pedagogische diensten. Die voorzieningen zijn met veel strijd tot stand gekomen. Namen die in dit verband niet vergeten mogen worden, zijn die van de hofprediker Van Koetsveld, zoon van het Réveil, die als eerste een particuliere school stichtte voor „achterlijke en idiote” kinderen en mr. dr. Willem van den Bergh, door wiens toedoen op 6 februari 1891 's Heeren Loo te Ermelo werd geopend. Later hebben de ouders zelf, gesteund door veel vrienden in het bijzonder vanuit het buitengewoon onderwijs, d.m.v. de ouderverenigingen, veel werk verzet voor de totstandkoming van voorzieningen. Met name de laatste twintig jaar is er enorm veel gebeurd. Eén van deze ouderverenigingen, Philadelphia, heeft steun verleend bij de oprichting van Totolica, nu vijf jaar geleden. Zo werden ook op de Antillen de ouders actief. Door twee stichtingen – de Stichting Zorg voor geestelijk gehandicapten op Curaçao en de Stichting ter behartiging van de

Door M. Paats; penningmeester ARP

belangen van de geestelijk gehandicapten op Aruba – zijn de eerste dagverblijfsvoorzieningen tot stand gebracht. Op Curaçao is een kinderdagverblijf (een pasa dia) voor 17 pupillen. Daarnaast is er een imbecielenschool. Een aantal diep-zwakzinnigen verblijft in een sanatorium en een instituut waar ze in het geheel niet thuis horen. Op Aruba is ook een dagverblijf voor kinderen naast enige onderwijsvoorzieningen. Goed werk wordt gedaan door Zuster Philothea, een religieuze, die 130 diep-zwakzinnigen opvangt. Gedurende enige uren per week traint ze hen in eenvoudige handvaardigheden. Wat zij doet – met groot gebrek aan middelen – verdient bewondering.

Internaten voor diep-zwakzinnigen

In de afgelopen jaren is ook een aantal diep-zwakzinnigen op kosten van de A. B. W. Z. in Nederlandse inrichtingen geplaatst. Dit is buitengewoon ongewenst, omdat de banden met de familie dan veelal afgesneden worden. Maar er was geen andere keus. Tot voor kort bleven ook de dieper zwakzinnigen meestal thuis – al dan niet voor de omgeving verborgen. Door veranderingen in het cultuurpatroon blijkt het steeds minder mogelijk, dat broers en zusters de opvangtaak van de ouders overnemen. De Antillianen die in Nederland hun opleiding hebben genoten, weten dat het ook anders kan. Dringend nodig op Curaçao en Aruba zijn internaten om de diep-zwakzinnigen die nog thuis zijn, te kunnen herbergen en om op te nemen hen die tijdelijk in volkomen ongeschikte voorzieningen verblijven. Daarnaast hebben beide eilanden grote behoefte aan een dagverblijf voor oudere geestelijk gehandicapten. Deze dagverblijven kunnen plaats bieden aan hen die na het buitengewoon onderwijs nergens meer opgevangen worden. Ook is dan doorstroming vanuit het dagverblijf voor kinderen mogelijk. Voor de realisering van deze dagverblijven zijn deskundige adviezen en geld nodig. Gelukkig zijn particuliere organisaties in Nederland bereid om hun jarenlange ervaring ten dienste te stellen van landen en gebieden waarmee ons land nauwe banden heeft. De Johannesstichting bijvoorbeeld steunt met goede raad en geld projecten in Indonesië. De 's-Gravenhaagse Vereniging Dr. Schroeder van der Kolk geeft adviezen voor de zorg op Curaçao en Aruba. Zo zijn langzamerhand in samenspel tussen de Antilliaanse overheden, het Kabinet

voor Nederlands-Antilliaanse zaken, de stichtingen en de oudervereniging plannen voor de zorg gestalte aan het krijgen. Gewaakt moet worden dat niet klakkeloos het Nederlandse patroon van voorzieningen wordt overgeplant.

Als we in Nederland opnieuw moesten beginnen, zouden we waarschijnlijk anders starten: eerst hulp aan de ouders om de gehandicapte kinderen zo lang mogelijk thuis te kunnen laten blijven. Bovendien is het sociaal-economische kader waarbinnen de Antilliaanse voorzieningen een plaats krijgen, anders dan het onze.

Met onze steun kan hier een dagverblijf voor ouderen gebouwd worden.

Uw steun nodig

En dan het geld. De Nederlandse overheid is in principe bereid 75% van de investeringslasten voor haar rekening te nemen. De Antilliaanse regering zal de exploitatielasten dragen. Maar de stichtingen moeten zelf voor 25% van de kapitaalslasten

zorgen. Daarvoor hoopt men op steun uit Nederland, onder andere van de ouderverenigingen. De ARP wil ook een bijdrage leveren door 20% van de opbrengst van de jubileumaktie te bestemmen voor het fonds waaruit de dagverblijven medegefinancierd worden, opdat ook de totolica – dat eenvoudige vogeltje dat er helemaal bijhoort – een passend nest vindt.

Beste wensen niet alleen voor elkaar, ook voor derdewereldbewoners

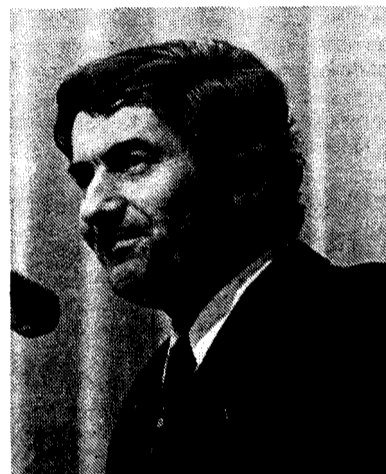
Door drs. R. F. M. Lubbers; voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie

Het Kerstreces voor parlementariërs is zo nadrukkelijk dat de wisseling van kalenderjaar ruimschoots benut kan worden voor een moment van bezinning. Al kent het parlement zijn eigen ritme en hebben we dan ook het befaamde parlementaire jaar, betekende 31 december in het parlement toch ook wel degelijk een afsluiting.

Wellicht kreeg dit nu een extra accent doordat het afgelopen jaar zo roerig en ook moeilijk is geweest. Op ons kongres op 20 januari zullen wij ongetwijfeld met elkaar terugblikken en vooruitblikken. Kan het zijn vooral naar de toekomst kijken om het in termen van de natuur uit te drukken: het is eigenlijk wel fijn dat het rond de jaarwisseling sinds lang weer eens goed en stevig gevoren heeft. Dat werkt zuiverend.

Pers gekapitteld

De Kamervoorzitter heeft in zijn traditionele speechje vlak voor Kerstmis het een en ander gezegd over de pers en daarbij als goed strateeg bij de publiciteit verwachtingen gewekt die hij op zijn Nieuwjaarsreceptie twee weken later in zou lossen. Die Nieuwjaarsreceptie was dan ook buitengewoon druk bezocht. Op zichzelf was het verfrissend dat de Kamer-voorzitter die zelf zo graag feiten bloot legt en zaken op hun korrektheid toetst, nu het element van de onzorgvuldigheid ook eens in de ring van de pers zelf wierp. Onverwacht was het niet, een ieder was er rijp voor. Nu moet je verschrikkelijk oppassen zelf in de fout te vervallen, dit soort zaken te sterk op te blazen; maar de mate waarin de Kamervoorzitter een ruime selectie kon maken uit tal van uitlatingen die toch wezen op een onvoldoende controle van feiten, dan wel een buiten de grenzen van het betamelijke gaan in suggestieve schrijfwijze, of het spelen op de man vormt toch wel het bewijs dat Vondeling het in zijn kritiek makkelijk had. Het is opmerkenwaard dat hij met name de onvoldoende bereidheid om te rectificeren het zwaarste kapittelde. De wijze waarop de Kamervoorzitter de zaak rustig behandelt en – kan het zijn – ook afgehandeld heeft, ontslaat mij ervan dezelfde kwestie nogeens te bespreken aan de hand van wat aan onjuistheden bijgeschreven is terzake van bijvoorbeeld Martin van Rooijen en Piet van Zeil. Met name waar het Piet van Zeil betreft moeten wij dankbaar constateren dat de zaak snel en volledig uitgezocht is en de conclusies in niet mis te verstane formuleringen neergelegd zijn. Wat wij rond Piet van Zeil meemaakten was overigens zeker niet op de eerste

plaats een schoolvoorbeeld van onzorgvuldige publicaties. Immers, we hebben kunnen constateren dat in deze zaak juist de misverstanden in hoge mate in de wereld gekomen zijn door de opstelling van een collega-Kamerlid, die wellicht ongewild en onbewust door zijn suggestie allerlei onjuiste zaken te wekken, in die weken toch het beeld opriep van de „homo homini lupus”, of in goed Nederlands: de ene mens voor de andere een wolf. Juist dat gaf te denken. Ook daar is inmiddels echter een goede streep achtergezet en zoals ik hierboven zei, we hebben inmiddels een stevige vorst in de grond gehad en daarmee moet dit ook maar schoongevoren zijn. Laten wij niet omzien in wrok.

Arbeidsvoorwaarden-beleid

Voor wat betreft de politiek zelf waren de Kerstrecesweken natuurlijk rustig. Wel werden we geconfronteerd met de nadere invullingen van de zijde van de FNV en het CNV van het

arbeidsvoorwaardenbeleid voor 1979. Bij veel gelijkheid van invalshoeken met name waar het betreft de wenselijkheid tot nieuwe wegen te komen op het punt van arbeidsmarktbeleid en verdeling van het werk, bleken de beide grote werknemersorganisaties uiteen te gaan waar het betrof het al of niet vragen van een algemene loonsverhoging. Alhoewel het arbeidsvoorwaardenbeleid in de eerste plaats een zaak is van werknemers en werkgevers, veroorloof ik mij toch twee opmerkingen te maken. Op de eerste plaats moet vastgesteld worden dat de f 20 uit een oogpunt van de gestelde koopkrachtnormen niet nodig is. En voorzover er boven de prijscompensaties enige ruimte in de economie zou zitten is het verstandig die gericht voor de verdeling van het werk te besteden i.p.v. globaal zoals nu, door het FNV voorgesteld. Op de tweede plaats moet het mij van het hart dat zulk een gericht beleid er natuurlijk alleen kan komen met medewerking van de werkgevers. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat die nogal achterover geleund hebben bij de diverse gelegenheden dat de toch zeer constructieve voorstellen van de minister van sociale zaken op het tapijt kwamen. Bij de wijze waarop de sociale partners inspelen op deze suggesties van minister Albada ligt er natuurlijk ook een verantwoordelijkheid voor de werkgevers. 1979 is het derde jaar in suksessie waarin het tempo van de geldontwaarding fors omlaaggegaan is. Ik heb de koers voor dat beleid zelf mee mogen uitzetten maar dat is wel gedaan onder beloften en

Vervolg op pag. 22

Bewindsman De Koning uiterst positief

Bij de voorbereiding van de financiële aktie werd mijn oordeel gevraagd over dat onderdeel van de aktie dat betrekking zou hebben op een project met een sociaal karakter in een ontwikkelingsgebied.

Mijn huidige werkerreln zal aan die vraag niet vreemd zijn geweest. Evenmin waarschijnlijk mijn gebondenheid en verbondenheid met de partij. Ik vind het zeer passend voor de ARP om een deel van de opbrengst van de financiële aktie te bestemmen voor een project buiten de grenzen van Nederland, maar blijvend binnen de grenzen van het koninkrijk. Voor het ontwikkelingsbeleid ten aanzien van de Antillen draag ik geen

direkte verantwoordelijkheid, maar ik weet dat er ten aanzien van de geestelijk gehandicapten in dat gebied nog veel moet gebeuren. Daarom juich ik de gemaakte keuze toe. Overigens kan ik het als oud-partijvoorzitter niet nalaten er mijn waardering voor uit te spreken, dat de gelden, die bijeenkomen gebruikt gaan worden om nationaal en internationaal te trachten een aantal lijnen uit te zetten om op die wijze iets over te brengen van wat ons beweegt. Dat past naar mijn mening bij de geest en de mentaliteit, die steeds kenmerkend behoorde te zijn voor de ARP. Ook ten aanzien van de politiek moet gelden dat wij een woord voor de wereld hebben. Moge deze aktie een soort gelijk succes worden als de financiële akties die de ARP in het verleden heeft gevoerd.

drs. J. de Koning

Minister van der Stee enthousiast

Als bewindsman, die ook speciaal belast is met Antilliaanse zaken, heb ik met buitengewoon veel genoegen kennis genomen van de jubileumaktie van de ARP.

Het zal u niet verwonderen dat mijn speciale interesse uitgaat naar het project in de Antillen waar men steun aan wil geven. De geestelijk gehandicapten in de Antillen verkeren in een noodsituatie. De ARP heeft altijd met overtuiging gepleit voor het opkomen voor de zwakken in de

samenleving, nationaal en internationaal. Sociaal en maatschappelijk behoren de debielen en de imbecielen daartoe. Het is van veel betekenis dat voor hen op Aruba, Curaçao en Bonaire voorzieningen tot stand komen, die passen in het totale kader van de eilanden. Bij een goede opzet en bij een verzekerd zijn van de verdere exploitatie is bovendien een subsidie van 75% in de stichtingskosten mogelijk. Met het bovenstaande hoop ik duidelijk te hebben gemaakt, dat wat mij betreft de financiële aktie onder de leden van de ARP een succes moet worden.

mr. A. A. M. van der Stee

Kernbewapening en NAVO

Begin van antwoord van de regering

Op zichzelf gezien was het begrijpelijk, dat de beantwoording van de zijde van de regering – bij monde van de ministers Van der Klaauw en Scholten – in het debat over de kernbewapening niet zo erg eenvoudig zou zijn. Vorige week hebben wij in ons blad vermeld wat van de zijde van de Kamer naar voren werd gebracht.

Geconstateerd moet worden, dat op de algemene en specifieke betogen en vragen van de zijde van de Kamer van regeringswege nog slechts een globaal antwoord is gekomen. Wat dat betreft zal in de tweede ronde van het debat, dat op 5 februari a.s. zal plaatsvinden, nog heel wat meer duidelijkheid moeten worden geschapen. Mede daarom beperken wij ons thans in de weergave van de reacties van de ministers in eerste termijn.

Minister Van der Klaauw

Van der Klaauw (herhaaldelijk geïnterrupteerd) betoogde o.a., dat dit kabinet het beleid van voorgaande kabinetten tot terugdringing van de rol van de kernwapens voortzet. Dit is een niet eenvoudig proces, dat slechts geleidelijk kan zijn. Overigens is Nederland terzake een gidsland. Met betrekking tot het neutronwapen merkte minister Van der Klaauw op, dat dit wapen een element kan zijn in wapenbeheersingsonderhandelingen. Los daarvan moet ook in de NAVO zelf eerst worden beoordeeld of de invoering van dit wapen noodzakelijk is. Dan is er een nieuwe situatie en zal overleg plaatsvinden met de Kamer. Bij de beoordeling van elk nieuw systeem wordt in de NAVO uitgegaan van drie criteria: veiligheid, afschrikking, prioriteit van de conventionele wapens en de gehele wapenbeheersingsproblematiek. In reactie op de beschouwing in eerste termijn van de zijde van het CDA merkte Van der Klaauw op dat de regering het standpunt, dat dient te worden afgezien van de introductie van wapens, die de grens tussen nucleaire en conventionele wapens doen vervagen, volledig deelt.

Ook ondersteunt de regering ten krachtigste het tot stand komen van een overeenkomst inzake de volledige stopzetting van kernproeven. Ten aanzien van het streven naar kernwapenvrije zones merkte de minister op dat buiten Europa het tot stand komen van zulke zones van belang kan zijn.

Hij maakte daarbij een verschil tussen de neutrale mogendheden in Europa en de mogendheden die in de NAVO zijn verenigd. Als op den duur vooruitgang wordt gemaakt in Europa naar terugdringing van de rol van de kernwapens kan men op een bepaald moment zeggen dat een bepaald gebied nucleairvrij is. Maar om op dit moment te zeggen dat bepaalde gebieden nucleairvrije zones zijn, zou naar de mening van Van der Klaauw niet werken.

Minister Scholten

Minister Scholten begon zijn betoog met een uitvoerige reactie op de CDA-beschouwing (die hij „zeer belangwekkend” noemde) over de politieke aspecten van de kernbewapening. Scholten: Alle uitspraken en beschouwingen over de kernbewapening zoals die in de nota zijn gegeven zijn doortrokken van ons besef, een besef dat ook is verwoord in het regeerakkoord, dat wil de mensheid overleven er een einde moet komen aan de wapenwedloop. Aan de verontrusting over en de geestelijke nood rondom de kernbewapening tilt het kabinet zeer zwaar. Bij de bezinning ontkomt het kabinet echter

Door dr. W. de Kwaadsteniet; CDA Tweede-Kamerlid

niet aan het dilemma dat het atoomwapen zijn functie van oorlogsvoorkoming alleen kan vervullen in een weldoordachte strategische opzet, waarin, omwille van de geloofwaardigheid, operationele inzet moet worden verondersteld. De regering kan niet anders dan werken aan een internationale politiek strategische structuur, waarin het oorlogsvoorkomend effect van het atoomwapen tot het uiterste wordt opgevoerd en de gevaren die aan de bewapening zijn verbonden tot het uiterste worden teruggedrongen, aldus de minister. Het had hem getroffen dat christenen andere christenen hebben verweten welbewust het leed van een kernoorlog over het hoofd te willen zien. De christen, die pleit voor het onvoorwaardelijk, onmiddellijk en eenzijdig uitbannen van kernwapens vindt zeker bijbelse uitspraken om zijn standpunt te rechtvaardigen. De minister vroeg zijn mede-christenen echter begrip voor het feit, dat men ook uitgaande van het evangelie als leidraad voor het politieke handelen tot de conclusie kan komen, dat men in de situatie waarin deze wereld door de ontdekking van de kernenergie en door de productie van kernwapens is gekomen een beleid gericht op oorlogsvoorkoming en dus op vrede niet dient door eenzijdig de

kernbewapening af te schaffen. De overheid heeft als hoge taak, het kwaad te beheersen. Dat houdt zonder meer in – aldus Scholten – dat zij de macht, waarover zij beschikt, zodanig moet beheersen dat daarmede de gerechtigheid wordt gediend. De politiek van oorlogsvoorkoming moet evenwel met concrete middelen kunnen worden afgedwongen. Minister Scholten had de eerste termijn van de Kamer als een zeer constructieve bijdrage aan de discussie ervaren. Deze discussie vormt voor het kabinet een stimulans om zich verder op deze zo indringende problematiek te bezinnen. Hij erkende dat veiligheid heel moeilijk

te kwantificeren is. De kwantitatieve gegevens in de nota hebben vooral tot doel bij te dragen aan een beter inzicht in de krachtsverhoudingen. Het veiligheidsbeleid is primair gericht op het voorkomen van agressie. Mocht ondanks alle pogingen om een gewapend conflict te voorkomen toch een dergelijk conflict uitbreken, dan dient alles in het werk te worden gesteld, dit zo snel mogelijk en op een zo laag mogelijk geweldsniveau te beëindigen. Een conventionele aanval dient daarom zo enigszins mogelijk met conventionele middelen te worden afgewend.

De tactische nucleaire strijdkrachten dienen allereerst ertoe een tegenstander die bereid en in staat is om tactische nucleaire wapens tegen de NAVO in te zetten, van een dergelijke inzet te weerhouden. Door de aanwezigheid van tactische nucleaire wapens wordt de NAVO tevens een succesvolle conventionele verdediging door tot een voorzichtig optreden en tot spreiding te dwingen. Zou de NAVO op enigerlei wijze tot de inzet van kernwapens moeten overgaan dan kan een dergelijke inzet alleen tot doel hebben het conflict op een zo laag mogelijk geweldsniveau te beëindigen voordat tot een grootscheepse uitwisseling van kernwapens zou kunnen worden overgegaan. Minister Scholten besloot zijn beschouwing met de opmerking dat onze krijgsmacht op een verantwoorde wijze haar taak in de bondgenootschappelijke verdediging moet uitvoeren, bijdragen aan een geloofwaardige politiek van oorlogsvoorkoming, een krijgsmacht, waarin evenwichtig en verantwoord de terugdringing van de rol van de kernwapens gestalte krijgt. Dit kabinet zal zich ten aanzien van deze problematiek van de kernbewapening

met de allergrootste kracht inspannen om aan het beeld dat Frinking (CDA) had opgeroepen – namelijk de zorg voor de beheersing van de bewapening en de vermindering van de kernbewapening – vorm te geven.

Globaal beeld

Met de artikelen van vorige en deze week volstaan wij in het besef, dat hiermede slechts een globaal beeld is gegeven. Het beeld van het politieke beleid is tevens nog onvolledig doordat het debat nog niet afgerond is. Het zicht op deze belangrijke politieke discussie is ook nog niet helder vanwege het feit, dat er verschillen bestaan en nog geen (voorlopige) (meerderheids-) conclusies getrokken zijn. En ook wanneer wij wat dit betreft op 5 februari a.s. verder zijn gekomen zal de discussie over de terugdringing van de rol der kernwapens jaar in jaar uit (moeten) voortgaan. De weerslag zal ook in ons blad steeds kunnen worden aangetroffen.

CDA-congres op de radio

De NCRV-radio zal zaterdag 20 januari vanaf 11.00 uur na iedere nieuwsuitzending op het hele uur korte flitsen uitzenden van het CDA-congres. Deze uitzendingen duren tot 17.00 uur en zijn te beluisteren via Hilversum III.

Gemeente en Molukse samenleving

Door drs. A. M. Oostlander, directeur dr. Kuyper-stichting

In de Nederlandse christen-democratie is van oudsher ruime belangstelling voor de situatie van de Zuidmolukkers. Ook gedurende de laatste jaren zijn er studies verricht ten behoeve van een samenhangend en zo vruchtbaar mogelijk beleid. In het kader van de samenwerkende wetenschappelijke instituten van het CDA is recentelijk het rapport „Molukker en Nederlander” tot stand gekomen.

De regering liet zich evenmin onbetuigd gezien haar nota „de problematiek van de Molukse minderheid in Nederland” waarop de Zuidmolukse representatieve organen antwoorden met het rapport „Knelpunten tussen de Nederlandse overheid en de Molukse minderheid”.

De discussie bevond zich op een goed niveau hetgeen van belang is voor een vruchtdragende benadering van deze bijzondere problematiek.

Het is van groot belang dat achtergronden en mogelijkheden van de regeringspolitiek op een heldere wijze aan de orde zijn gesteld. De gemeentebesturen in Nederland hebben echter ook hun eigen vragen rond het te voeren beleid. Dat kan misschien wel op de meest directe en concrete wijze in contact met vragen en moeilijkheden van de Zuidmolukse samenleving hier te lande en met de kwestie van de onderhavige contacten tussen deze samenleving en de Nederlandse cultuur om haar heen. Het gaat dan over mensen met een naam en een adres en bepaald niet over abstracte grootheden.

Studiedag

De stichtingen voor Kader- en Vormingswerk van het CDA hebben het initiatief genomen om juist met het oog op dit stuk zeer concreet beleid een studiedag te beleggen waar ieder, die zich verantwoordelijk acht of belangstelling heeft voor beleid dat op lokaal en regionaal niveau te dezen wordt gevoerd, welkom is.

De thema's die aan de orde worden gesteld zijn de volgende:

- huisvesting
- onderwijs
- werkgelegenheid
- sociaal cultureel beleid
- communicatie

Als sprekers zullen optreden de heer G. van Leijenhof, (vice-voorzitter CDA-Tweede-Kamerfractie), J. Slot (oud-burgemeester van Ede) en drs. M. Fr. Mual (voorzitter Inspraakorgaan Zuidmolukkers).

De discussie zal ook geen Nederlands onderonsje zijn. De organisatoren achten het gewenst en juist dat ook van Zuidmolukse zijde een behoorlijke deelname aan deze studiedag verzekerd zou zijn.

De bijeenkomst staat onder voorzitterschap van de heer D. Rijnders (oud-burgemeester van Amstelveen).

De stichting voor Kader- en Vormingswerk zal in de opzet van deze studiedag tegemoetkomen aan het verlangen dat in bepaalde CDA-partijen tot uitdrukking is gekomen om vanuit onze politieke groepering de bezinning op de Zuidmolukse problematiek te verdiepen. Deze doelstelling moet gecombineerd en ingekaderd in de wens om aan lokale en regionale bestuurders aanknopingspunten voor beleid en mogelijkheid tot wederzijds advies te bieden.

De keuze van deze invalshoek, die afwijkt van de gebruikelijke, zal naar we hopen in belangrijke mate bijdragen tot de formulering van nieuwe bouwstenen voor beleid en voor het scheppen van een klimaat waarin het tot een echte

ontmoeting tussen Zuidmolukkers en Nederlanders kan komen. In de hieronder opgenomen mededeling staan de gegevens die u voor opgave als deelnemer aan deze studiedag nodig heeft.

Studiekonferentie inzake problematiek Molukkers

De stichting politiek vormings- en scholingswerk CDA belegt in samenwerking met het inspraakorgaan Welzijn Molukkers: STUDIEKONFERENTIE terzake de PROBLEMATIEK DER IN NEDERLAND VERBLIJVENDE MOLUKKERS. op zaterdag 24 februari 1979 van 10.30 tot ca. 16.00 uur.

Waarover?

A. Bezinning op de visie van waaruit een, voor provincie- en gemeentebesturen relevant, samenhangend beleid is of kan worden opgebouwd, terzake de in Nederland verblijvende Molukkers, door CDA-provincie- en gemeentebestuurders en belangstellenden in samenspraak met het Inspraakorgaan Welzijn Molukkers. B. Bezinning op de konkretisering en betekenis van deze visie t.a.v. de volgende punten:

- huisvesting
- onderwijs
- werkgelegenheid
- sociaal cultureel beleid
- communicatie tussen gemeentebestuur en plaatselijke Molukse gemeenschap.

Voor wie?

■ In eerste instantie voor CDA-provincie- en gemeentebestuurders, ■ maar ook voor belangstellenden en belanghebbenden.

Programma

10.00-10.30 aankomst deelnemers/koffie
10.30 opening door de heer D. Rijnders, oud-burgemeester van Amstelveen (konferentie-leider)
10.40 inleidingen door:
■ de heer G. van Leijenhof, vice-voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie
■ de heer J. Slot, oud-burgemeester van Ede
■ Molukse co-referent, drs. M. Fr. Mual, voorzitter Inspraakorgaan Zuidmolukkers
11.30 discussiegroepen
12.45 broodmaaltijd
13.30 rapportage groepsdiskussie
14.00 forumdiskussie
± 15.45 sluiting

Waar?

Utrecht, Jaarbeurs

Deelname:

f 15,- (inclusief lunch en koffie) – door overschrijving van f 15,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, Den Haag – telefonische opgave bij W. Eikelboom, 070-46.96.20 of 070-45.10.15.

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

Rapport van de CDA-Commissie Grondslag en Politiek Handelen

VERANTWOORDING

De ontwikkeling van de Nederlandse christen-democratie tot één politieke groepering, waarin de drie partijen KVP, ARP en CHU een eenheid vormen, vergt een belangrijke mate van overeenstemming ten aanzien van het karakter dat zo'n nieuwe partij, te weten het Christen-Democratisch Appèl, zal dragen. Het Algemeen Bestuur van het CDA heeft derhalve op 4 november 1977 besloten een commissie te belasten met de taak om: „een nadere concretisering van de relatie tussen grondslag en politiek handelen” aan te geven. De commissie „dient het Program van Uitgangspunten hierbij te betrekken.” „In haar werk dient rekening te worden gehouden met de omstandigheid dat de concretisering van genoemde relatie bij voortdurende bezinning en vernieuwing vraagt.”

Gespreksbasis

De commissie heeft, als commissie van het CDA, met haar werk willen voortbouwen op de grondslag zoals die voor het CDA is aanvaard. Deze luidt: „Het Christen-Democratisch Appèl aanvaardt het Evangelie” als richtsnoer voor het politieke handelen (art. 2). „Het Christen-Democratisch Appèl streeft naar een maatschappij, waarin de Bijbelse gerechtigheid gestalte

Commissie

De drie partners in het CDA wezen elk drie leden van de commissie aan, terwijl het Dagelijks Bestuur van het CDA één vertegenwoordiger namens de rechtstreekse leden aanwees. Daarenboven benoemde het CDA-bestuur een voorzitter en een rapporteur, die tevens als secretaris optrad. Zodoende bestond de commissie uit de volgende leden:
Voorzitter:
Mr. O. W. A. Baron van Verschuier,
Leden:
Dr. W. Aalders, Mr. H. K. J. Beernink, Drs. L. P. J. de Bruijn, Drs. H. Eversdijk, Mr. J. J. A. M. van Gennip, Drs. W. C. M. Klijn, Drs. A. H. A. Veenhof, Dr. A. Veerman, Prof. Dr. A. J. Vermaat, Prof. Dr. J. P. Versteeg.
Rapporteur:
Drs. A. M. Oostlander.

krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend; het legt de concrete doeleinden vast in een politiek werkprogramma waarmee het zich uitdrukkelijk richt tot de gehele Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering” (art. 3). De belangrijkste stukken die in een later stadium door het Congres van het CDA als richtinggevend zijn aanvaard, zijn:
■ het Program van Uitgangspunten en het Verkiezingsprogramma 1977 met toelichting, samengebundeld in „Niet bij brood alleen”, ons politiek

werkprogramma. Het DB van het CDA heeft voorts de profielsechs, opgenomen in het Verkiezingshandboek 1977, aanvaard.

Over de inhoud van het rapport

De commissie is zich bewust dat de opdracht die zij van het Algemeen Bestuur van het CDA heeft meegekregen ook betrekking heeft op de grondslagdiscussie zoals deze in het najaar van 1975 in het CDA heeft plaatsgevonden. Destijds is tijdens die discussie de vraag opgeworpen of men elkaar in het CDA op elkaars christen-zijn kan aanspreken, hoe men de openheid van de partij moet opvatten. Deze vraagstelling is in allerlei vormen een rol gaan spelen. De commissie komt in haar rapport tot de conclusie dat deze vraagstelling als zodanig niet aanvaardbaar is. De commissie is langs andere wegen gekomen tot duidelijke uitspraken over het karakter van het CDA, over de wijze waarop het zijn leden werft en over de taak die op de leden van het CDA rust. De commissie heeft in eerste instantie willen ingaan op de betekenis van de grondslag en met name op de beweegredenen die ertoe heeft geleid om in naam en grondslag zo'n duidelijke relatie met de oproep vanuit de Heilige Schrift te leggen. Een aantal kritische vragen worden behandeld, die ten aanzien van dit punt aan het CDA worden gesteld. Vervolgens komt een nadere uitwerking en toespitsing naar het politieke leven aan de orde waar wij spreken over de politieke overtuiging als de bindende kracht in het CDA. De commissie heeft gemeend, om ook inhoudelijk over deze politieke overtuiging het een en ander op te merken. Het betreffende hoofdstuk heeft bepaald niet de pretentie van volledigheid. Wij menen evenwel dat in het kader van dit rapport niet slechts formeel gesproken kan worden, maar

Aanbiedingsbrief van commissievoorzitter aan CDA-voorzitter

Aan de voorzitter van het CDA, de heer Prof. Dr. P.A.J.M. Steenkamp

Geachte heer Steenkamp, Het is mij een groot genoegen u het rapport van de door het bestuur van het CDA ingestelde commissie „Grondslag en Politiek Handelen” aan te bieden. Ik doe dit namens een commissie die in een 6-tal vergaderingen in grote harmonie en eenstemmigheid, tekst, conclusies en aanbevelingen heeft opgesteld. Wij zijn van mening dat wij onze opdracht: het aangeven van de relatie tussen grondslag en politiek handelen, hebben vervuld en dat het rapport voldoende duidelijkheid biedt voor de definitieve besluitvorming te dezer zake van het CDA.

Gaarne wil ik op een enkel aspect nog even ingaan. De commissie is van oordeel dat de politieke overtuiging van het CDA herkend moet kunnen worden als antwoord, vanuit het politieke leven, op de oproep van het Evangelie. Wij hebben enkele hoofdlijnen van dit antwoord in ons rapport aangegeven. Wij waren ons er zeer van bewust dat een tweetal gevaren onze politieke groepering bedreigen, nl.:

■ de verwereldlijking van de politiek (secularisatie), waardoor de band tussen het Evangelie en het politiek handelen verzwakt of verbroken zou worden, en

■ de onderschikking van de politiek aan kerkelijk gezag en kerkelijke leer (confessionalisering) waardoor de eigen verantwoordelijkheid van de christen-democratische partij zou worden verduisterd of op wezenlijke punten aan haar ontnomen zou kunnen worden.

De commissie verwerpt zeer nadrukkelijk de discussie die zich beweegt rond de vraag „Kan een niet-christen lid van het CDA zijn?”. Wij wezen deze vraag in ons rapport op principiële gronden af. Immers een negatief antwoord daarop zou al te gemakkelijk tot confessionalisme in de boven beschreven zin leiden. Een positief antwoord daarentegen zou in de regel de suggestie wekken alsof verzwakking of verbreking van de relatie tussen het Evangelisch getuigenis en het politieke leven toelaatbaar zou zijn. Het CDA acht zich niet bevoegd om te vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging van zijn leden. De leden van het CDA dienen evenwel persoonlijk aanspreekbaar te zijn op

onze politieke overtuiging, waarvan het hart wordt gevormd door de inspiratie van en de toetsing aan de grondslag van het CDA. De vraag „hoe CDA-leden hun positief antwoord op deze aanspreekbaarheid verenigen met hun overtuiging ten aanzien van andere levenssterren” kan binnen de grenzen van een politieke partij niet beantwoord worden en verdient derhalve een bespreking op ander niveau.

De vraag, welke wij hierboven nadrukkelijk verwierpen, mag en kan dus niet als sleutelvraag fungeren. Beantwoording van deze vraag leidt in beide richtingen tot verkeerde ontwikkelingen.

Van doorslaggevende betekenis voor het CDA is dat in de politieke overtuiging, zoals in het rapport omschreven, de grondslag daadwerkelijk functioneert. Dit vergt van ons een voortdurende aandacht. Grote waarde hecht de commissie aan de relatie tussen uitgangspunt, program en beleid, welke in belangrijke mate de vertrouwensband tussen de leden van het CDA bepaalt.

Tot slot zou ik de wens willen uitspreken dat dit rapport aanleiding zal kunnen zijn voor een voortdurende bezinning op de politieke betekenis van het Evangelisch getuigenis, opdat de inspiratie vanuit de Heilige Schrift werkelijk in ons politiek handelen gestalte zal krijgen.

De commissie meent dat alle geleidingen van het CDA bij deze taak betrokken dienen te zijn. Ik zou het op prijs stellen als deze brief met het rapport openbaar werd gemaakt.

Met vriendelijke groet en hoogachting,
(Mr. O.W.A. Baron van Verschuier)
Voorzitter van de Commissie „Grondslag en Politiek Handelen”
namens deze: (A.M. Oostlander)

Verklaring voorzitters CDA, ARP, CHU en KVP m.b.t. rapport „Grondslag en politiek handelen”

1. De vier voorzitters zijn van oordeel, dat het rapport van de commissie een goed uitgangspunt vormt voor de discussie. Zij kunnen zich in grote lijnen met de strekking ervan verenigen.
2. De voorzitters gaan ervan uit dat het rapport binnen het CDA en de drie partijen indringend zal worden besproken, waarbij met name ook de vragen inzake de verbinding tussen grondslag en politiek handelen aan de orde dienen te worden gesteld.
3. De voorzitters betuigen instemming met het gestelde in de aanbiedingsbrief van de voorzitter der commissie, mr. O. A. W. Baron van Verschuier, en zijn de commissie zeer erkentelijk voor haar werkzaamheden.
prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, voorzitter CDA
H. A. de Boer, voorzitter ARP
dr. L. M. van Leeuwen, voorzitter CHU
W. J. Vergeer, voorzitter KVP

dat het gewenst is om tenminste enkele hoofdlijnen aan te geven welke karakteristiek zijn voor het CDA. Als apart, zeer nauw met onze politieke overtuiging samenhangend, vraagstuk wordt de relatie tussen confessie en politiek aan een nadere beschouwing onderworpen. De commissie geeft voorts een korte uiteenzetting over de vraag naar de rechtvaardigingsgronden voor het CDA als politieke partij naast de andere partijen in dit land. Op de politieke context zelf wordt in dit rapport verder niet uitvoerig ingegaan. Het rapport wordt besloten met een

concluderende samenvatting. Dit hoofdstuk is met name bedoeld als handreiking voor de bespreking van het rapport. De commissie heeft een aantal organisatorische suggesties in een bijlage verzameld.

Voortdurende bezinning en vernieuwing

De commissie wil met nadruk opmerken dat het voor het CDA van wezenlijke betekenis is om het inzicht in de Bijbelse gegevens welke ook voor het politieke leven van zulk een

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

doorslaggevend betekenis zijn te verdiepen en uit te breiden. Ook datgene wat de commissie over de inhoud van de politieke overtuiging van het CDA opmerkt, vergt aanzienlijk meer onderzoek dan dat waartoe de commissie in het korte tijdsbestek in staat was. Wij zien hier een belangrijke taak weggelegd voor het instituut dat met de organisatie van bezinning en onderzoek binnen het CDA is belast. De voortdurende vernieuwing en bezinning van onze inzichten ten aanzien van de betekenis van de grondslag van het CDA en ten aanzien van de inhoud van onze politieke overtuiging, is echter een taak die nooit een einde zal nemen maar steeds weer in het centrum van de actualiteit van het CDA zal moeten staan. Daarvoor zijn de bijdragen vanuit de hele partij en vanuit al zijn organen noodzakelijk. De commissie vraagt met name ook aandacht voor die voorstellen welke ertoe moeten strekken dat het voortgaan van dit bezinnings- en vernieuwingsproces met waarborgen wordt omringd.

1. EEN APPEL TOT HET POLITIEKE LEVEN

Het CDA is ervan overtuigd, dat het voor het politieke leven van wezenlijk belang is, dat de oproep vanuit het Evangelie voortdurend wordt gehoord en toon en inhoud van spreken en handelen bepaalt. Deze overtuiging wil het CDA in praktijk brengen ten behoeve van de behandeling van de problemen van vandaag, maar ook met het oog op de toekomstige opstelling van mensen en groepen in het staatkundig leven. Daarom koos het christen-democratisch appèl zijn naam zoals die is, daarom heeft het in zijn grondslag deze gehoorzaamheid aan het Evangelisch appèl omschreven.

1.1 EVANGELISCHE OPROEP EN PARTIJ

Het zou een misvatting zijn indien wij meenden, dat onze politieke groepering vanuit een blanco positie tot de keuze van haar grondslag kon komen. Veeleer is het zo dat het motief voor christen-democratische eenheid uitdrukkelijk samenhangt met het karakter, de strekking, van deze grondslag. Het CDA wil, als een nieuwe politieke eenheid voortgaan in een lijn, waarvan het verloop al meer dan een eeuw in de Nederlandse politieke

Noten van pagina 1

*) „Hieronder wordt verstaan de gehele Bijbel, aangeduid met een in brede kring gangbaar woord.” De commissie heeft er een voorkeur voor om de noot bij artikel te laten vervallen en het woord „Evangelie” in artikel 2 te vervangen door „de Heilige Schrift”. De commissie gebruikt de beide begrippen Evangelie en Heilige Schrift in dit rapport als volledig synoniem.

**) Bijlage:

„Aan het politiek werkprogramma bedoeld in artikel 3 van de statuten dienen de volgende overwegingen vooraf te gaan:

a. het samenbindend element en het herkenningspunt zijn onze politieke strategie, ons actieprogramma en ons beleid, zoals wij die als antwoord aan de Evangelische oproep blijvend vorm willen geven;

b. het CDA aanvaardt het Evangelie als richtsnoer voor het politiek handelen;

c. Het CDA wil streven naar een maatschappij waarin de Bijbelse gerechtigheid meer gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid beter kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend;

d. het CDA richt zich tot het gehele Nederlandse volk zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering.” Het is voldoende, volgens de commissie, als het politiek werkprogramma wordt vooraf gegaan door de artikelen 2 en 3 van de statuten. De huidige bijlage kan derhalve vervallen.

geschiedenis is aan te wijzen. Nog wezenlijker is evenwel dat de oproep vanuit het Evangelie het hart van ons bestaan raakt en derhalve een alomvattende betekenis heeft. Het politieke is daarbij, als een aspect van menselijk functioneren, verweven in het grotere geheel. Daarom kan de gerichtheid van onze politieke opstelling niet worden los gemaakt van de motieven waardoor wij ons op andere terreinen laten leiden. Al voor dat wij tot een politieke opstelling komen, weten we dat het Evangelie een heil brengende en kritische boodschap is voor alle tijden en omstandigheden. Het richt zich tot de schepping en met name tot de mensen daarin, met hun samenleving en de instellingen en groepen die daar deel van uitmaken. Het wil de weg wijzen naar een wereld waarin gerechtigheid en vrede woont en doet daarbij een beroep op mens en samenleving om daaraan meer gestalte te geven. Door heel de Bijbel heen wordt de nadruk gelegd op de eigen verantwoordelijkheid van de mens om steeds weer voor deze opdracht te kiezen. In de Bijbel wordt de aandacht, naar gelang de daar beschreven omstandigheden daar aanleiding toe gaven, op verschillende aspecten van de samenleving gericht. Evenzo zal in iedere periode in de geschiedenis, en zelfs in uiteenlopende maatschappijen van de huidige werelddamenleving, de aandacht voor het maatschappelijk leven een uiteenlopend karakter kunnen dragen. Een partij die gehoor wil geven aan de Evangelische oproep, deze als richtsnoer aanvaardt, zal zich derhalve in de hoofdlijnen van haar beleid richten op de noden en behoeften van de maatschappij waarin zij zich bevindt. Deze inspiratie voedt ons bij het vormen van een passende analyse van, en kritiek op, de maatschappelijke processen en omstandigheden. Van daaruit kan ook een zicht worden gekregen op de vergroeiingen die zich in politieke systemen en in onze eigen opstelling voordoen. Wij zijn er blij mee dat ook zij die zich niet onder de oproep van het Evangelie stellen, tot inzichten komen, vanuit datgene wat zich in de Schepping voordoet, welke wij kunnen delen. Een partij als het CDA beseft dat bij de vorming van politieke opvattingen de normen en motieven waar onze grondslag naar wijst, de uiteindelijke toets moeten zijn. Een toets, die door mensen wordt gehanteerd. Dat laatste betekent, dat een partij die zich onder deze kritiek stelt, niet gauw zal pretenderen de absolute waarheid ontdekt te hebben. Steeds zal men er zich van bewust moeten zijn dat de politieke vertaling vanuit de Heilige Schrift naar onze tijd en situatie geleden heeft onder de beperktheden en de neiging tot een verkeerde gerichtheid van de partij en de mensen die haar dienen. In het CDA hebben we er weet van dat de kracht van het Evangelisch appèl teniet wordt gedaan als het in dienst wordt gesteld van de eigen menselijke doeleinden en inzichten. Het heeft dan zijn prikkelende en bevrijdende werking verloren. Het Evangelie kan onze samenleving en de mensen daarin alleen dan vernieuwen als we het als een oproep verstaan die onze menselijke inzichten en handelwijzen voortdurend aan kritische vragen onderwerpt. Door die oproep te aanvaarden mag een partij, en mogen de mensen daarin een gesprek aangaan, waaruit slechts te leren valt. Hoe vreemd zou het zijn, als het CDA dit niet als een bijzonder voorrecht ervoer. Visies en gedragsmotieven waar het politieke leven dringend behoefte aan heeft, kunnen vanuit die inspiratiebron worden gevormd, mits men dat gesprek niet uit dorre plicht maar met vreugde aangaat. Deze grondhouding staat in voortdurende spanning met de weerbarstigheid van de neigingen van de mens en met de eigen richting van de politieke successen, welke in heilzame banen moeten worden geleid. Steeds weer blijkt, dat de grondslag van het CDA en de C in de naam van onze partij ons zeer kwetsbaar maken voor kritiek. Wij

achten het evenwel noodzakelijk dat wij deze kritiek in het politieke leven voortdurend een grote plaats geven. Zo komt in de naam Christen-Democratisch Appèl tot uitdrukking, dat onze partij zich gehoorzaam wil stellen onder de oproep van het Evangelie ten aanzien van het politieke leven. Wij hebben besef van de feilbaarheid van christenen en van de organisaties die aan deze oproep gehoor willen geven. Dit alles doet ons zien, dat het vertrouwen waarin wij bezig mogen zijn niet aan onszelf, of aan het politieke leven kan worden ontleend, maar buiten onszelf en buiten de engere politieke kaders te vinden is.

1.2. HET GEVAAR VAN ONTWAARDING VAN DE „C”

Er is geen enkele idee of handelwijze, die aan misvorming door menselijke hantering ontkomt. Naarmate de zaak ons heiliger is, zullen we ons meer aan zulke misbruiken stoten. Zeker is van zulke gekwetsheid sprake als de misbruiken het Evangelie betreffen. De wijze waarop Evangelische noties zijn misbruikt, zou mensen, die het ernstig menen, er welhaast toe brengen om er voortaan het zwijgen maar toe te doen. Die schroom berust zowel op waarneming van anderen, als op zelfinzicht. Het politieke leven is minstens zo vatbaar voor ontsporingen als andere terreinen des levens. De, al of niet, „Bijbels” verantwoorde misbruiken zijn dikwijls en overtuigend beschreven. De volgende uitspraken kunnen op diverse momenten uit de politieke en sociale geschiedenis van onze stroming worden toegepast: De door belangen of gewoonten bepaalde gedragingen van maatschappelijke groepen werden op uiteenlopende wijze door een beroep op Evangelische normen „gedekt”. Het beroep op de schrift deed vaak dienst als methode om gelijk te krijgen in onderlinge twisten. De Bijbel werd oppervlakkig gehanteerd als receptenboek. Soms deden Evangelische uitspraken slechts dienst als middel om vertrouwen te wekken bij een daar voor toegankelijk publiek. De omgang met het Evangelisch uitgangspunt kenmerkte zich soms door een hoge mate van vrijblijvendheid; na daaraan bewezen lippendienst ging men gewoon zijn eigen gang. In andere gevallen bleef het verplichtend karakter van de christelijke inspiratie beperkt tot specifieke problemen van uiteenlopend gewicht, meestal gelegen op delen van het zedelijkheidsterrein of betrekking hebbende op onderwerpen met een zware symbolische lading (bijvoorbeeld het ambtsgebed). Gelukkig kan in vele andere gevallen worden geconstateerd, dat datgene waar onze grondslag naar verwijst, werkelijk op een vruchtdragende wijze in het beleid zijn uitwerking heeft gehad. Toch moet het menselijk vernuft op het gebied van zelfbedrog niet worden onderschat. Het is van groot belang om misbruiken steeds weer aan het licht te brengen. De relatie tussen grondslag en politiek handelen wordt nog op andere wijze door slijtage bedreigd. Zo heeft men wel de indruk alsof het bij christen-democratische politiek alleen zou gaan om het verdedigen en behouden van bepaalde culturele waarden, welke christelijk worden genoemd en van de christelijke inspiratie vaak echt de sporen dragen. Hierin ligt de suggestie opgesloten als zou onze „goede tijd” in het verleden liggen. De verstarring van ons begrip omtrent wat christelijk is, is een vorm van ontwaarding, waardoor het christelijke voor het conservatieve plaats maakt. Soms schijnt de „C” als iets afzonderlijks te gaan functioneren, los van de maatschappelijke werkelijkheid ten opzichte waarvan wij en belangrijke taak te vervullen hebben. Een goed bedoeld doordringen in een abstracte overdenking van het christelijke, het trekken van conclusies zonder voldoende oog voor de gevolgen die deze voor de mensen in deze samenleving hebben, zonder

beseft dat het kwade ons nabij is als we het goede willen, dit alles lijdt tot wantrouwen in de betekenis van het Evangelie voor het praktische leven. De „C” van CDA, zal moeten functioneren in beleidsvisies die mede gelding hebben voor de middellange en langere termijn. Daarin moet onze opdracht op praktische wijze gestalte krijgen. Voor het CDA geldt dat het steeds kan worden bedreigd door een overgrote belangstelling voor de vraag wat nog net wel en wat net niet meer onder de naam CDA bijeengebracht, of gerechtvaardigd kan worden. Deze discussie kan op zichzelf al een teken zijn dat de belangstelling voor het drijvende motief van het CDA verdrongen wordt door middelpuntvliedende krachten.

1.3 REACTIES

Het probleem doet zich voor hoe wij de christelijke Boodschap kunnen vrijwaren van de besmettingen die in menselijke activiteiten worden opgelopen. Meestal wordt deze vraag met name met het oog op de politiek gesteld. Kunnen wij echter wel op enig gebied van het menselijk leven een veilige ruimte aanwijzen, waar de vatbaarheid voor misbruik minder is dan in de politiek? Bij de beantwoording van deze vraag wordt meestal gedacht aan het kerkelijk leven. Wie evenwel de kerkgeschiedenis beschouwt, zal al spoedig tot de conclusie komen, dat juist ook op dat terrein tal van misbruiken te vinden zijn. Kerken en politieke partijen die zich onder het Evangelisch appèl willen stellen, hebben elkaar niets te verwijten als het om ontsporingen gaat. De kansel is niet veiliger dan welk ander spreekgestoelte ook. Sommige anderen menen dat het publieke leven zonder meer onveiliger is dan het persoonlijke. Toch zal geen mens in ernst kunnen volhouden dat het beantwoorden aan het Evangelie bij hem of haar veiliger is dan in welke, oprecht als christelijk bedoelde, maatschappelijke organisatie ook. De spanning tussen norm en werkelijkheid, tussen inspiratie en gedrag wordt terecht als pijnlijk ervaren. Sommigen achten deze spanning te groot, zij zouden daarom de verwijzing naar het Evangelie in de grondslag van organisaties en in bijvoorbeeld partijnamen willen vermijden. De schade die door deze spanning ontstaat, zou dan tenminste beperkt blijven. Zo zou men niet meer willen spreken over, maar slechts willen handelen naar het Evangelie. Wij kunnen ons voorstellen dat men tot deze instelling komt. Evenwel wordt daardoor geen oplossing gevonden. Het probleem wordt slechts aan de waarneming onttrokken. Bovendien wordt de kritiek er niet gemakkelijker op en bergt deze opvatting het gevaar in zich dat men zich „vrijer voelt. Zou onze politieke groepering door een andere naam en grondslagformule de genoemde spanningen willen ontlopen, dan vermindert de mogelijkheid om elkaar vast te blijven houden en is daarmee tevens het hek van de dam voor het insluipen van menselijke overmoed, die ons allen steeds weer in zelfgenoegzaamheid op verkeerde wegen dreigt te leiden. Men kan stellen dat het CDA zichzelf wat aandoet door zich in zijn grondslag, voor het Evangelie als richtsnoer, uit te spreken. Men maakt zijn beleid daardoor vatbaar voor harde kritiek. Anderzijds bergt dit het voordeel in zich, dat wij van deze kritiek kunnen leren en dat daardoor wordt bijgedragen aan een beter verstaan van het Evangelisch appèl en aan het besef dat wij op weg zijn en het doel niet „bereikt” hebben.

1.4. HET APPEL MOET SPREKEN

De enige mogelijkheid om misbruiken tegen te gaan is gelegen in het werkelijk laten spreken van het Evangelisch appèl. Dat veronderstelt het besef dat wij er niet naar geloven over beschikken kunnen, maar dat wij door het appèl in dienst genomen worden. Uit deze instelling kunnen

enkele duidelijke consequenties getrokken worden. Het ligt dan minder voor de hand dat een beroep op het Evangelisch richtsnoer steeds „gelegen” komt. Het Evangelisch appèl roept op tot kritiek, op mens en samenleving, die de criticus zelf in eigen vlees snijdt. Het strookt niet met „onze belangen”. Het beroep op de grondslag van het CDA verschaft ons geen rust, maar verscherpt onze waakzaamheid. Dit beroep moet niet alleen „de eigen parochie” overtuigen, maar moet ook zo geschieden, dat zij die zich niet zo bewust als christenen aanduiden zich daardoor aangesproken weten. Het Evangelisch appèl zal ten opzichte van het gangbare denken altijd een zeker verrassingselement hebben. Zelfs zal het sommigen kunnen ergeren, omdat het wel voor deze tijd is bedoeld maar daardoor niet is bepaald en er zelfs haaks op kan staan. De goede verstaander is er op gespist om dat te ontdekken. Alle misbruiken hebben tot doel, of als effect, dat de spanning tussen de Evangelische oproep en de gebroken wereld waarin wij leven, wordt verminderd of tenietgedaan. In het CDA zullen we erop uit moeten zijn, om de verdoezeling van deze spanning te voorkomen. Daarin ligt de belangrijkste opdracht van onze politieke groepering. Tevens schuilt hierin de mogelijkheid om als hervormende factor in deze samenleving bezig te kunnen zijn.

1.5. HET APPEL BELUISTERD

De bekentenis, dat het CDA zich wil stellen onder de oproep vanuit het Evangelie dient uiteraard vergezeld te worden door een aanduiding omtrent de inhoud van het Evangelisch appèl. We betreden hiermee een terrein, waarop een bijzondere zorgvuldigheid is vereist. De commissie merkt hierbij op dat de nu volgende opmerkingen slechts zeer globaal van aard zijn en nadere studie vergen. Er bestaat terecht schroom om uitspraken te doen, waarvan ieder aanvoelt dat deze mede een cultuurgebonden, feilbaar karakter dragen. Het beluisteren van het Evangelisch appèl in deze tijd vereist een zekere mate van vertaling. Vaak is een bijzondere kennis nodig van de achtergronden, waartegenover het Bijbelse getuigenis tot stand kwam, om werkelijk goed te kunnen beluisteren wat deze boodschap voor vandaag betekent. Voor de aandachtige luisteraar zal evenwel het Goede Nieuws hoorbaar kunnen worden. Hoewel elke keuze het gevaar in zich bergt dat bepaalde elementen zich daardoor aan ons oog onttrekken, willen we hierna enkele algemene en politiek relevante aanwijzingen noemen.

1.5.1. Kernwoorden

Het gebod om God en de naasten lief te hebben staat in de Schrift centraal. Het kan worden verstaan als het wezenlijke van de Bijbelse gerechtigheid. De beknopte oudtestamentische formulering daarvan vormde het contract dat God met mensen sloot. Dit gebod is niet van mensen afhankelijk, maar heeft zijn eigen autoriteit en kan slechts binnen de context van de Bijbel begrepen worden. Indien wij het louter een humanitaire of filantropische inhoud geven, of het versmallen tot een streven naar zuiver tussen-menselijke harmonie, dan zal van een ernstige vervlakking sprake zijn. Indien onze opvatting omtrent naastenliefde zich zelfstandig, dan kan gemakkelijk een uithollingsproces op gang komen, waarvan de geschiedenis ons voorbeelden laat zien. In onze cultuur blijft dit alles een verrassende zaak. De verleiding is groot om een veiliger weg te kiezen. Om meer de nadruk te leggen op de weerbaarheid en de mondigheid van de zelfstandige mens en om het liefdegebod slechts in dat kader in te passen. Begrippen als zelfverloochening en offer, het accent

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

op de dienstbaarheid en de voorrang voor de ander zijn wezenlijk voor het Evangelisch appèl. Het egoïsme van de mens wordt hiermee in de tang genomen. De Heilige Schrift onderstreept de herkomst van de wereld waar we in leven door allereerst te spreken over de Schepping, waarin tevens de mogelijkheden tot ontplooiing van de cultuur zijn meegegeven, daarna over de gebrokenheid die door de verstoring van de relatie tussen God en mens in de wereld kwam, als gevolg waarvan kwaad en leed in de geschiedenis werkelijkheid zijn geworden, maar bovenal spreekt de Schrift over het Godsrijk, dat eens zijn voltooiing zal ontvangen (eschatologisch aspect). Daarmee hangt de nadruk samen op de bevrijdende werking van het Bijbelse getuigenis.

1.5.2. Vernieuwende werking

Zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament is van verrassende tendenzen sprake. Meestal wordt dat door ons niet meer zo gevoeld, omdat onze culturele omstandigheden door de doorwerking van het Evangelie aanmerkelijk gewijzigd zijn. De Bijbelverhalen zijn in strekking sterk afwijkend van soortgelijke teksten die in omringende culturen werden aangetroffen. De aanwijzingen die men erin vindt, wijken op een opvallende wijze af van de gewoonten die bij de andere volken inzake het levensgedrag golden. Een voorbeeld uit het Oude Testament is de regel „oog om oog, tand om tand”, welke gericht was tegen de verscherping van conflicten. In het Nieuwe Testament wordt vervolgens voortgegaan met het doorbreken van de gangbare gedragspatronen („de vaders zeiden „...”, maar ik zeg u „...””). Zelfs onderwerpen die wellicht ook in die tijd als onoirbaar werden bestempeld worden door Jezus van hun taboe karakter beroofd en in alle nuchterheid en ernst zo behandeld, dat de mens als beeldrager Gods in zijn waardigheid wordt hersteld en daartoe wordt bekeerd. In dit zelfde verband staat de grote aandacht die aan het uitgestotene wordt gegeven. Deze categorie omvat naast de „zwakken in de samenleving”, zoals die momenteel eenzijdig in materieel opzicht worden gedefinieerd, ook mensen als prostitutés, officieren van de bezettende macht, zichzelf verrijkende collaborateurs (tollenaars), besmettelijk, of gevaarlijk zieken, volken waarmee men in onmin leefde (samaritanen). Voor hen die in hoogheid gezeten zijn bestaat aanmerkelijk minder belangstelling. Vrouwen spelen in de Bijbel een vrij grote rol; in het algemeen is in het Nieuwe Testament veel aandacht voor de mensen, die maatschappelijk niet op de voorgrond treden. Overigens kan men bepaald niet zeggen dat er sprake is van tegenzin tegen intellectuelen en goedgesitueerden. Het komt er helemaal op aan wat zij met hun gaven doen. Opvallend is de wijze waarop de mens in zijn eigen verantwoordelijkheid wordt gesteld ten aanzien van de richting die hij voor zijn leven kiest. In de regel wordt de toegesproken de ruimte gelaten om zelf z'n consequenties uit het gehoorde te trekken. („Wie oren heeft om te horen „...””). Daarnaast komen er momenten voor waarin een fel protest wordt geformuleerd. Vooral als het gaat om mensen „die het kunnen weten”, dat wil zeggen mensen die hun geweten afgesloten hebben voor lastige vragen. Bij de aard van het Evangelie behoort onverbrekelijk dat nieuwe wegen worden gewezen, dat het voortouw genomen wordt bij de ontwikkeling van het denken en het praktisch handelen, dat er geen vanzelfsprekende aanvaarding van het gangbare wordt gepredikt, dat er gewaarschuwd wordt tegen wereldgeijkvormigheid. („Bezigt geen versleten praai, maar als u iets opbouwends hebt, zeg dat”). De nadruk valt voorts op de daadwerkelijke navolging. („Niet alleen hoorders van het Woord zijn, maar daders”).

1.5.3. Overheden

De verscheidenheid aan teksten die op de houding ten opzichte van de overheid betrekking hebben, omspannen de oudtestamentische psalmen, die het recht van de koning en zijn afhankelijkheid van God bezingen, via Romeinen 13 tot de zeer negatieve kijk die in Openbaring 13 te vinden is. Het is duidelijk dat het karakter van de overheden waarover het daar gaat, sterk uiteenloopt. De waardering van de overheid is steeds volstrekt afhankelijk van de houding die deze ten opzichte van haar door God gegeven opdracht inneemt. De Heilige Schrift verstrekt ons geen gedetailleerde, los van de praktische omstandigheden opgebouwde, overheidsvisie. Toch zijn enkele elementen van belang voor onze overheidsopvatting. Zo spreekt uit de gedachte, dat de overheid regeert bij de gratie Gods, enerzijds de overtuiging dat deze structuur zeer ernstig genomen moet worden en dat indien mogelijk een respectvolle houding daartegenover op zijn plaats is. Anderzijds stelt dit het handelen van de overheid onder kritiek en weet de onderdaan zich groeien om het overheidsop treden aan de Evangelische toets te onderwerpen, opdat van gratie Gods gesproken kan worden. De reikwijdte van Gods Genade omvat evenwel de hele Schepping, zodat in deze gedachte de betrekkelijkheid van de plaats van de overheid wordt aangeduid. In de Heilige Schrift wordt trouwens voortdurend voor absolutering, verafgoding van ondermaanse instellingen of van aspecten van het geschapene, dan wel van datgene dat aan de mens is geschonken (eigendom) gewaarschuwd. De overheid is dus geen doel op zichzelf, maar een instrument in Gods hand. Volgens de Heilige Schrift is de overheid ons ten goede en is zij vooral een schild voor het zwakke. Hierbij speelt de Bijbelse gerechtigheidsidee, die geen beperkt juridische strekking heeft een doorslaggevende rol. Het gaat er daarbij om, dat de mens als enkeling en in de samenleving in staat wordt gesteld om zijn bestemming te bereiken en in zijn leven iets tot uitdrukking te brengen van het beeld Gods. Het elkaar niet menswaardig bejegenen is een bron van Bijbelse verontwaardiging. Veelal wordt in de Bijbel het woord tot een heel volk of een groep gericht, maar daarnaast blijkt de aandacht voor en de waardering van het detail en van de enkeling. Zo wordt gesteld, dat Gods zorg zich uitstrekt tot het bestaan van alledaagse vogels en van de haren op ons hoofd. In het Evangelie blijkt bovendien sterk de waarde die aan de bekering van de enkeling wordt toegekend. De betekenis van het concrete leven staat voorop; mensen mogen nooit het slachtoffer worden van menselijke inzichten of van idealen. Alleen de verhouding tussen God en mens gaat al het andere te boven. Zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament valt de nadruk op de normering van de macht. (Wie onder u de grootste wil zijn, moet uw aller dienaar zijn). Onderdanen konden onverwacht geroepen worden tot het uitoefenen van frontale kritiek op het beleid van de vorst. Wel steekt daarachter steeds de hoop dat de overheid haar leven betert en wordt in dat geval uitzicht op vergeving geboden. Een aparte betekenis wordt gehecht aan de persoonlijke ethiek van overheidsdienaren. Misbruik van macht, corruptie en andere ontsporingen in de levenswandel worden hen zwaar aangerekend. Het voorbeeld van de overheidsdienaren kan een heel volk doen zondigen. Sommige vorsten zijn dan ook met deze vernietigende beoordeling de (Bijbelse) geschiedenis ingegaan.

1.5.4. Sociaal- en economisch leven

De zorg voor de materiële bestaansvoorwaarden neemt in de Heilige Schrift een gewichtige plaats in.

De mens wordt in zijn beroep ernstig genomen. Dit levensterrein heeft vanuit het zicht op de bestemming van de mens een diepe betekenis. Diegenen die niet door een beroep in hun levensonderhoud konden voorzien dienden door degenen die dat wel konden van het nodige te worden voorzien. De Bijbel spreekt over het recht der armen. Deze visie past in de opvattingen over de eigendom. De voorschriften over het sabbathjaar en het jubeljaar wijzen op de betrekkelijkheid en tijdelijkheid van de eigendom. Ook de voorschriften tegen het nemen van rente voor leningen matigden de neiging om bezit te stapelen. Voorts wordt opgemerkt om met de ontvangen gaven (goederen, vermogen, natuurlijke hulpbronnen) als een goed rentmeester om te gaan. Planmatig, met verstand te werk gaan geldt als een deugd. Bij dit alles dient de mens niet alleen op het eigenbelang, maar ook op dat van de ander te letten. Anderzijds mag men gerust van z'n voorspoed genieten. Als men er maar afstand van kan doen als het nodig is.

2. WAT MAAKT HET CDA TOT PARTIJ?

Overeenstemming over de grondslag van het CDA is een noodzakelijke voorwaarde voor de inhoudelijke bepaling van onze politieke groepering. Er is evenwel meer nodig voordat werkelijk van één politieke partij gesproken kan worden. Mede geleerd door de ervaringen, menen wij dat het belangrijkste bindende element waardoor het CDA een partij is, gevormd wordt door de politieke overtuiging, welke als antwoord op de grondslag vanuit het politieke leven tot stand komt. De politieke overtuiging omvat de principes, de visies op staat en samenleving, welke wij in het politieke veld volgen. In de politieke overtuiging wordt getracht om door bezinning op de grondslag, de daarin vervatte normen en drijfveren politiek te laten functioneren. Het gaat daarin dus steeds om de relatie tussen grondslag en politiek handelen. Het omvat de resultaten van de wisselwerking die door bezinning of in confrontatie met elkaar, worden bereikt. De politieke overtuiging is derhalve geen statisch geheel, maar is begrepen in een voortdurende bewustwording omtrent datgene wat tot haar inhoud dient te behoren. Hieronder willen wij ingaan op een aantal karakteristieken van de politieke overtuiging.

2.1 DE POLITIEKE OVERTUIGING ALS MORELE BAND

Het streven naar christen-democratische éénwording is gericht op de vorming van een politieke partij, die wordt gekenmerkt door samenhang en duurzaamheid. Dit streven is te verwezenlijken als de politieke overtuiging waardoor het CDA

wordt gekenmerkt, zelf een hoge mate van samenhang en duurzaamheid bezit. Bovendien moet deze overtuiging een verplichtend en verbindend karakter dragen voor de partij en haar leden. Dat is de basis voor het onderlinge vertrouwen dat binnen onze groepering nodig is, opdat wij een effectieve bijdrage aan de politiek kunnen leveren. Wij noemen de politieke overtuiging de morele band in de partij, juist omdat deze de gemeenschappelijke toewijding, in onderling vertrouwen, aan de uitgangspunten en aan de, met name langere termijn, doeleinden van de partij gestalte geeft. Dat is meer dan een wettische binding aan formules, welke op zichzelf een onvoldoende waarborg is voor de levende eenheid van de partij. Deze politieke overtuiging maakt het mogelijk dat nieuwe problemen op een herkenbare wijze kunnen worden aangepakt. Daardoor bestaat er in de christen-democratie een eigen politieke cultuur. Deze geeft meer weerstand tegen de verleidingen van het opportunisme. De herkenbaarheid, duurzaamheid, de samenhang van, en de levende band met de overtuiging, maken dat van „karakter” gesproken kan worden. En een politiek met karakter is juist datgene wat ook het CDA nastreeft.

2.1.1 Systeem en gedrag

De partij zal erop uit zijn om haar politieke overtuiging te (doen) systematiseren. Het is immers weinig „verbindend” om zich over de opvattingen van de partij slechts in vage formules uit te laten. Systematisering, waarbij een wetenschappelijke benadering van dienst kan zijn, kan het opsporen van gebreken in de samenleving vergemakkelijken. Bovendien wordt hierdoor bevorderd, dat kenmerkende opvattingen geconfronteerd worden met nieuwe verschijnselen, waardoor tot uitbreiding en hervorming van visies kan worden gekomen. De morele band in een partij kan uiteraard niet door theorieën alleen worden gevormd. Even onrealistisch is het te beweren, dat daden voor zichzelf spreken. Politiek gedrag behoeft altijd de nodige toelichting en politieke theorie moet zich van concrete voorbeelden bedienen. Sluitende systemen zijn nooit te bereiken. Door veranderende omstandigheden worden eenmaal ontworpen visies bovendien steeds weer onder de druk van de praktische toetsing gesteld. Door deze toetsing wordt nagegaan of de effecten die uit de toepassing van onze visies voortkomen nog wel stroken met datgene waardoor wij als CDA ten diepste bewogen worden. In dit proces is nooit rust te verwachten. Positief gezegd: er komen steeds weer nieuwe perspectieven in zicht. De duidelijkheid die het CDA hiermee wil nastreven, is van een geheel ander karakter dan de duidelijkheid die in politieke opvattingen welke van pure tegenstellingen uitgaan wordt

aangetroffen. Duidelijkheid die gebaseerd is op eenzijdigheid en op de voorliefde voor een extreme politieke positie heeft weinig praktische betekenis. De duidelijkheid zoals die in het CDA wordt bedoeld, kan ook de eerlijke erkenning inhouden dat op bepaalde politieke punten overeenstemming met anderen bestaat.

2.1.2 Hoofdpunten uit onze politieke overtuiging

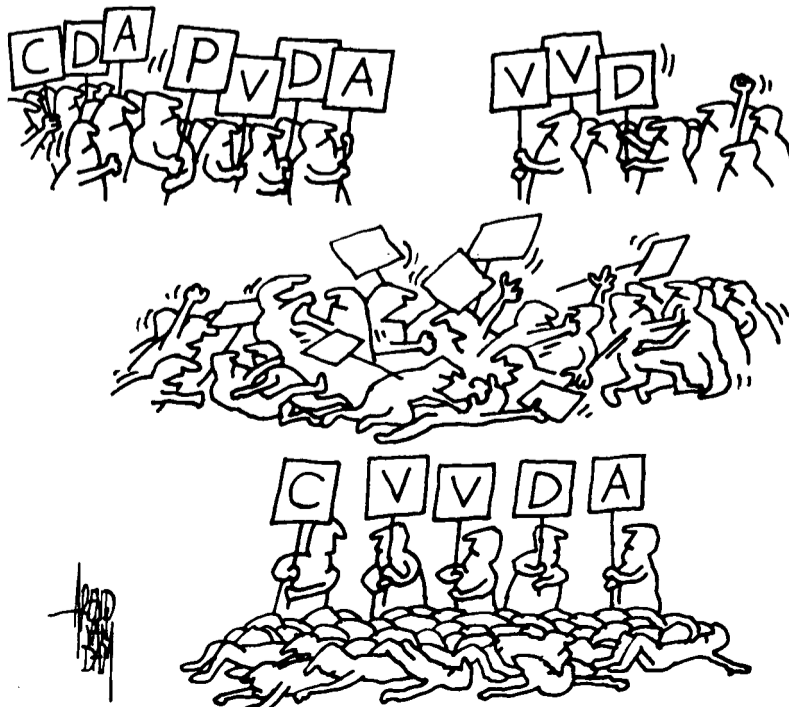
In de politieke overtuiging staat voorop dat zij een antwoord wil zijn op de oproep vanuit het Evangelie, zoals in de grondslag van het CDA is geformuleerd. Zij zal daar een onvolmaakte politieke gevolgtrekking van zijn en zich aan de hand daarvan verder ontwikkelen. Daardoor kunnen wij zeggen, dat de politieke overtuiging het karakter draagt van een christen-democratisch appèl in de inhoudelijke betekenis van het woord: De politieke overtuiging bevat voorts:

- een visie op de staat, mede in verband met zijn mondiale verantwoordelijkheid en op de taak die de overheid in het maatschappelijk leven heeft te vervullen. Hiermee zal een visie op gerechtigheid samenhangen en zal een aanduiding moeten worden gegeven van datgene wat bescherming behoeft.
  - Een visie op het politieke stelsel, waarbij de taken van regering en parlement en de relatie tussen overheid en burger aan de orde zijn.
  - In nauw verband hiermee staat de visie op de verantwoordelijkheid, vrijheid en gezag van mensen, instellingen, samenlevingsverbanden en politieke overheden. De competenties daarvan, zulks in verband met haar functie in een verantwoordelijke samenleving, verdienen daarbij de aandacht.
  - Een en ander veronderstelt een kritische visie op de opbouw van de maatschappij en op de processen die door mensen, groepen en instellingen op gang worden gehouden. Hierdoor worden de sporen blootgelegd van het onrecht dat mens en samenleving van hun bestemming afhoudt. Een zeer praktische betekenis heeft voorts de visie ten opzichte van het algemeen belang (inclusief de wijze waarop dit wordt gedefinieerd).
  - De wijze waarop wordt omgegaan met de macht en waarop deze wordt gehanteerd in het kader van een politieke democratie, vormt een belangrijk onderdeel van de ethiek betreffende het omgaan met politieke tegenstanders.
- Het Program van Uitgangspunten is binnen het CDA de eerste poging om deze politieke overtuiging in een aantal uitspraken samen te vatten. De verdere ontwikkeling van dit program is een taak die ook in de toekomst de nodige aandacht dient te verkrijgen.

2.2 ANDERE SAMENBINDEnde ELEMENTEN

De vraag doet zich voor of in plaats van een politieke overtuiging, waarvan bijvoorbeeld de kernpunten op een samenhangende wijze in een algemeen politiek program zouden kunnen worden neergelegd, andere factoren als herkenningspunt zouden kunnen fungeren. Zulke andere herkenningspunten hebben we in de geschiedenis van de christen-democratie inderdaad zien optreden. Soms hadden ze een uitgesproken politiek karakter en in andere gevallen waren ze van niet-politieke aard.

Steeds waren het echter elementen, waarvan we nu moeten erkennen dat zij de samenhang en de duurzaamheid binnen de christen-democratie onvoldoende garandeerden. In hun vorm weerspiegelden ze het stadium waarin de partijvorming verkeerde (bijvoorbeeld het aktiepunt bij het begin van de politieke organisatie). De

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

nadruk die later op actieprogramma's rustte hing veelal samen met de aard van het gangbare denken (positivisme). Ook had deze nadruk te maken met het feit dat de politieke overtuiging min of meer in verval was geraakt. In andere gevallen waren ze van niet-politieke aard, zoals de kerkelijke achtergrond of maatschappelijke positie. Deze konden het herkenningspunt bij uitstek zijn dankzij het feit dat ze het politieke karakter van de partij overheersten.

2.2.1. Aktiepunt

In onze politieke geschiedenis heeft het anti-school-wet verbond een bepaalde rol gespeeld. Het betrof hier een volksbeweging, die zich verenigd had rond een beperkt, nauwkeurig omschreven doel. De vereniging „Unie School en Evangelie” en ook de ARP en de CHU zijn hieruit ontstaan. In feite ging het om een soort actiegroep van enorme afmetingen. Ook het rooms-katholiek „Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding” is vanuit deze achtergrond ontstaan. Al spoedig werd ingezien, dat voor een echte politieke partij wel meer nodig was. Zowel bereik als middelen en mogelijkheden van de politiek bleken een eigen aard te bezitten. Is het doel van de actie bereikt dan verliest de beweging meer en meer haar politieke voedingsbodem. Andere vraagstukken dienen zich aan waar opnieuw een houding tegenover bepaald moet worden. Het is niet vanzelfsprekend dat de homogeniteit van de beweging ook ten aanzien van die andere vraagstukken zal bestaan. Een soortgelijk beperkt doel is de emancipatie van een bevolkingsgroep (de katholieken, de kleine luiden, de arbeidersklasse). Voor het bereiken van deze doelen heeft men wel meer tijd nodig gehad, maar weer geldt, dat voorzover een politieke groepering een emancipatie-partij was, z'n bestaansrecht vervaagde met het bereiken van het doel. Het feit dat socialistische partijen nu nog bestaan, bewijst op zichzelf al dat de „emancipatie van de arbeidersklasse” maar een deel van hun politieke streven was. Het ging en gaat hen om de organisatie van staat en maatschappij volgens een bepaalde politieke overtuiging. Op dezelfde grond kan worden gesteld dat de typering van bijvoorbeeld de ARP als een emancipatie-beweging een uiterst beperkte en eenzijdige benadering verraadt. Ook de KVP was meer dan een emancipatie-beweging, hoewel dit accent in haar politiek positiever werd gewaardeerd op grond van het feit dat de acceptatie van de kerkelijke gezindheid van de betreffende bevolkingsgroep lange tijd veel te wensen overliet. In deze tijd wordt veelal gesteld, dat de emancipatie der katholieken als politiek doel in hoge mate verwezenlijkt is.

2.2.2. Aktieprogramma

Grote populariteit geniet de gedachte dat politieke partijen door hun actieprogramma worden getypeerd. Uiteraard is zo'n programma zeer wezenlijk voor de verwikkeling van inzichten in het praktisch beleid. Het actieprogramma kan als eventueel herkenningspunt hoger worden gewaardeerd dan de beperktere doeleinden die zojuist werden beschreven. Toch kleven ook aan deze keuze grote bezwaren. Een actieprogramma is noodzakelijkerwijs tamelijk omvangrijk. Het CDA-actieprogramma 1977 bevat 200 artikelen. Voor de gemiddelde lezer (die vrijwel nooit door een actieprogramma wordt bereikt) is het moeilijk om het „waarom” van de artikelen te overzien. De hoofdlijnen van het beleid, de politieke achtergrond van waaruit gewerkt wordt is slechts door kenners uit zo'n programma te destilleren. Het was bijzonder nuttig dat „Niet bij brood alleen” een uitvoerige toelichting bevatte op het actieprogramma, maar ook die is niet voldoende om de samenhang in de politieke benadering op de langere termijn aan te duiden. Een ander bezwaar is de hoge mate

van tijdgebondenheid van zo'n programma. Doelen worden gerealiseerd of verouderen; nieuwe problemen en noden komen aan het licht. Van alle politieke activiteiten gedurende een zittingsperiode wordt slechts een deel door het actieprogramma gedekt. En toch moet, zowel over de zittingsperiodes heen als bij confrontatie met nieuwe vragen, de morele band in de partij aanknopingspunten kunnen vinden mede in het politiek handelen van de volksvertegenwoordigers. Dat kan alleen als er een kompas, een karakteristieke benaderingswijze, gegeven is die een algemenere en duurzamere geldigheid bezit dan de aktiepunten van verkiezingsprogramma's.

2.2.3. Kerkelijke achtergrond

Voorheen was de kerkelijke achtergrond in vrij hoge mate bepalend voor de partijkeuze van christen-democraten. Vandaar het bestaan van een drietal grote of middelgrote christelijke partijen en nog enkele kleine. Reeds geruime tijd wordt ingezien, dat de neiging om het zwaartepunt van de partij-eenheid te leggen bij de gemeenschappelijke kerkelijke achtergrond, een belemmering kan vormen voor een goede ontplooiing van de politieke overtuiging, welke in de partij bestaat. Voorzover er een afhankelijkheid bestond, van de politiek ten opzichte van het kerkelijk leergezag, werd dit meer en meer als negatief ervaren. Zowel vanuit kerkelijke als vanuit politieke organen werd de eigen verantwoordelijkheid, die men in het staatkundig leven draagt, onderstreept. De kerkelijke achtergrond speelt in het CDA uiteraard een geheel andere rol. Juist de verscheidenheid en de onderlinge confrontatie van groeperingen van uiteenlopende kerkelijke achtergrond kan een groot voordeel zijn. De leden van het CDA zullen zich immers daardoor steeds sterker bewust moeten zijn van de eigen motieven, omdat zij zich regelmatig moeten verantwoorden, zich nader verklaren moeten. Een positieve verwerking van de kerkelijke gescheidenheid, veronderstelt een echte wederzijdse waardering van en belangstelling voor elkaars geloofsovertuiging in kerkelijke zin. Is die waardering er onvoldoende dan zal deze verscheidenheid in het CDA buiten haken worden geplaatst en zal men ze, om de lieve vrede, dood zwijgen. Daarmee zal dan een belangrijk deel van ons eenheidsstreven mislukt zijn. Het CDA aanvaardt bewust de kerkelijke veelkleurigheid, waardoor het op politiek gebied een parallel kan zijn van de oecumenische discussie die op allerlei terreinen gaande is. Wij kunnen nog niet bevroeden waar dit alles toe leidt, maar in deze periode van fusie hopen wij dat de positieve resultaten daarvan steeds meer zichtbaar worden. Wij miskennen de mogelijkheid niet, dat de kerkelijke verscheidenheid ook problemen met zich meebrengt. Met de verschillende kerkgenootschappen zijn tevens verschillende sub-culturen gegeven. Dat speelt een rol, zowel in de manier waarop men daaraan vasthoudt als in de wijze waarop elementen daarvan losgelaten worden. Zowel confessionele trouw als secularisatie dragen de kenmerken van de kerkelijke sub-cultuur. Zelfs kan het zijn dat de grotere mate van politieke bewustwording, die mede door het CDA wordt gestimuleerd, tot spanningen binnen kerkelijke gemeenten aanleiding geven. Voorheen had de afhankelijkheidsverhouding tussen partij en kerk tot resultaat dat de kerkelijke verscheidenheid leidde tot een verscheidenheid aan christen-democratische partijen. Wij hopen dat deze afhankelijkheidsverhouding die wij in het CDA afwijzen, in de komende tijd niet zal worden omgedraaid. Tendensen die in zo'n richting wijzen zullen tijdig moeten worden onderkend en afgewezen.

Het is dus duidelijk dat de overeenkomst in kerkelijke achtergrond voor het CDA het samenbindend element niet kan zijn. Dit betekent evenwel allerminst dat de inbreng vanuit de kerk niet in hoge mate zou worden gewaardeerd. Al lang is men immers tot de conclusie gekomen, dat daar zaken van politiek belang aan de orde worden gesteld, evenals dat het geval is in het economische, sociale en culturele leven en in de filosofie.

2.2.4. Maatschappelijke positie

Partijvorming op basis van overeenkomst in maatschappelijke positie is van meet af aan in de christen-democratie afgewezen. De gerichtheid op de hele samenleving, ongeacht de maatschappelijke achtergrond van de burgers, leidt in het CDA tot een grotere mate van onderling begrip tussen mensen die in dat opzicht van elkaar verschillen. Het CDA kiest niet op voorhand voor één bepaalde groep. Wij kunnen ons voorstellen, dat er maatschappelijke situaties zijn waar wel een dusdanige beperking van de aandacht gewenst en zelfs geboden kan zijn. Naarmate evenwel van een meer evenwichtige verdeling van rechten en plichten gesproken kan worden is een bredere aandacht voor de verscheidenheid van groepen nodig. Een eenzijdige benadering is soms nodig om een verstoord evenwicht te herstellen. In een maatschappij als de onze zijn de tegenstellingen ook niet zo groot en de krachtsverhoudingen niet zo onevenwichtig, dat een dergelijke keuze gerechtvaardigd zou zijn. De vereenzelving met een sociale groep vernauwt de blik dusdanig, dat velen daardoor stilzwijgend terechtkomen in de hoek waar de slagen vallen, terwijl geen analyse van hun situatie voorhanden is, die iets ook maar een schijn van rechtvaardiging geeft. Evenals ten aanzien van de kerkelijke verscheidenheid is opgemerkt, dient ook van de sociale verscheidenheid in het CDA te worden gezegd, dat deze een uitdaging betekent voor onze partij. Door anderen is al opgemerkt, dat de confrontatie van de verschillende sociale groepen een waardevolle invloed kan hebben op de ontwikkeling van politieke visies binnen een christen-democratische partij. Het CDA zal dus een uitdrukkelijke vereenzelving met een bepaalde sociale groep afwijzen en zal tevens een politieke koers kiezen welke vermijdt dat bepaalde maatschappelijke groepen ten onrechte worden bevoordeeld.

2.3 HET FUNCTIONEREN VAN DE POLITIEKE OVERTUIGING

2.3.1. Interne democratie

In het CDA is de vraag aan de orde geweest: „Waarop kunnen wij elkaar aanspreken?” Deze vraag staat ook in dit rapport centraal. Uit het voorgaande blijkt dat dit „elkaar aanspreken” op verschillende wijzen gestalte kan krijgen. Het „elkaar aanspreken” kan betrekking hebben op de grondslag, de politieke overtuiging, of het actieprogramma. Het actieprogramma is onontbeerlijk voor een gemeenschappelijk optreden van christen-democratische volksvertegenwoordigers. Vandaar ook dat van hen gevraagd wordt om het betreffende programma te onderschrijven. Toch hebben wij daarvan opgemerkt dat het geen voldoende basis verschaft voor een duurzame en hechte partijvorming. In dit rapport stellen wij, voor het CDA als partij, de politieke overtuiging centraal. Deze schept duurzaamheid en samenhang in de partij en bindt de leden onderling. De vertrouwensband die daardoor in de

partij heerst, kan uiteraard alleen ten volle worden gevoeld door diegenen die de politieke overtuiging van de partij delen. Voor de partijleden is dat de basis voor gemeenschappelijke bezinning, het ontwerpen van doelstellingen en voor onderling gesprek. Men moet van elkaar mogen aannemen dat de politieke overtuiging persoonlijk aanvaard wordt. Van hieruit kunnen leden van de partij hun vertegenwoordigers in politieke organen en hun partijbestuur met een beroep op deze gemeenschappelijke overtuiging tot de orde roepen. Voorheen stelde men dat zo: „De dorpsdespoten worden door de beginselen ontroond.” Daarmee gaf men in een kernachtig beeld aan hoezeer de interne partijdemocratie door een gemeenschappelijk aanvaarde overtuiging wordt versterkt. In de tijd waarin onze partijen tot stand kwamen, moet deze uitspraak wel zeer opgevallen zijn. In die periode, van het censuskiesrecht, was men er als van nature aan gewend, dat plaatselijke, regionale en nationale leiders het voor het zeggen hadden.

In de christen-democratie wordt de democratische betekenis van de politieke overtuiging onderstreept. Ten aanzien van de betekenis van de grondslag willen wij het volgende opmerken: De grondslag is datgene waaraan de politieke overtuiging van het CDA, z'n actieprogramma en de praktische effecten van deze beide in het politieke beleid, worden getoetst. Aangezien de politieke overtuiging de morele band tussen de partijleden vormt, kan de verdere ontwikkeling en toetsing van die overtuiging niet worden overgelaten aan een bepaalde groep binnen de partij. Een discussie over de relatie tussen grondslag en politiek handelen dient derhalve niet tot een partij-élite beperkt te worden. Elitvorming is in het algemeen gevaarlijk voor het functioneren van een morele band in een partij. Het ontstaan van een onderscheid in eerste en tweederangs leden moet worden voorkomen. Het functioneren van de politieke overtuiging, betekent dat de partij-organisatie zich niet beperken kan tot het zijn van een kiezersorganisatie. Het behoort tot de verantwoordelijkheden van de leden om creatief, kritisch en opbouwend mee te denken over de politieke koers en de relatie daarvan tot de grondslag van de partij.

Ook zullen de leden van het CDA, ieder vanuit de positie waarin hij of zij is geplaatst, zich geroepen zien om de resultaten van deze bezinning in de praktijk tot uitdrukking te brengen. Door mee te doen in het CDA zijn de leden derhalve mede verantwoordelijk voor het beleid, voor het actieprogramma en voor de politieke overtuiging waardoor deze gedragen worden. De consequentie van deze redenering dat ook de uiteindelijke toetsing van een en ander aan de grondslag van het CDA door ieder voor zijn rekening dient te worden genomen. Belangrijke elementen van de politieke overtuiging hebben in het CDA een neerslag gevonden in het Programma van Uitgangspunten. Dat Programma van Uitgangspunten moet op diverse wijzen nader worden ontwikkeld en verrijkt. Anders dan met de grondslag, maar evenals het geval is met het actieprogramma, moet ten aanzien van de formulering van het Programma van Uitgangspunten het recht van gravamen worden toegestaan. Het bestuur van het CDA zal de aanvaardbaarheid van zo'n gravamen moeten toetsen. Soms zal deze toetsing in een verwerping kunnen resulteren. In elk geval zal een eerlijke afweging van het betreffende bezwaar moeten plaatsvinden. Deze kan er aanleiding toe zijn dat in de partij een discussie op gang komt welke tot vernieuwing en correctie voert. Bij de toetsing aan de grondslag vraagt de partij derhalve de medewerking van alle leden. Hiermee wordt aan de leden niet gevraagd om een uitspraak te doen over eigen of anderer

christen-zijn.

Wij menen dat deze vraagstelling voorheen niet op een, voor een politieke partij, passende wijze is gesteld. Dat geldt zeker voor de karikatuurale vormen waarin deze probleemstelling de ronde is gaan doen.

Er zijn tal van overwegingen op grond waarvan mensen zich als christen willen aanduiden of niet. Deze overwegingen zijn vaak van gevoelsmatige aard, dan wel ze houden verband met de mate waarin een levensovertuiging is uitgekristalliseerd. Ieder mens heeft het recht om wat dit betreft in de ontwikkeling van zijn levensvisie te worden gerespecteerd. Anderen kunnen van mening zijn dat hun godsdienstige ontwikkeling niet zal leiden tot een christen-zijn in de betekenis die men daaraan hecht, terwijl zij zichzelf toch als volwaardig lid van het CDA willen beschouwen *aangezien de overtuiging van het CDA met inbegrip van het hart daarvan, de toetsing aan de grondslag, de hunne is.*

Om dat laatste gaat het ons in het CDA. Dat is het wat tussen leden en niet-leden onderscheidt. Het kan zijn dat mensen die zichzelf niet als christen willen aanduiden daar ja op zeggen. Het kan ook zijn dat mensen die zich wel zo willen noemen, dat niet aanvaarden kunnen. Hoe men zichzelf ook bestempelt, steeds gaat het erom dat wij elkaar als leden van het CDA door deze toetsing aan de grondslag de spiegel voorhouden. Dat is een omschrijfbaar taak waartoe alle CDA-leden in principe in staat moeten zijn. Het is een taak waarvoor het CDA de medewerking van z'n leden vraagt. In het CDA beseffen wij dat dit werk niet door individuen afzonderlijk kan worden ondernomen. Slechts in gemeenschap met anderen, ook met hen die vóór ons over hun politieke verantwoordelijkheid dachten en daaruit handelden, kan hiervan iets terecht komen. Vandaar dat we ons verbonden weten met de reeds gevormde overtuigingen, die onder invloed van de christelijke inspiratie in de politieke cultuur hun neerslag hebben gevonden.

2.3.2. De appellerende werking

De morele band die gevormd wordt door een gemeenschappelijke toewijding aan de grondmotieven van de partij, schept een geest van solidariteit tussen de leden en de bereidheid om door de verbreiding van de politieke visies de macht van de partij te versterken. De wervende activiteit van het CDA zal derhalve gericht worden vanuit het statutair vastgelegde karakter van de partij. Bovendien zal het CDA aan het hele volk zo goed mogelijk duidelijk moeten maken wat de inhoud en de strekking van zijn politieke overtuiging en beleid zijn. Alleen zo kan een bewuste keuze voor het CDA een kans krijgen. Bij de wervende activiteit gaat het immers niet puur om vergroting van het aantal leden, maar het gaat daarbij vooral om mensen te overtuigen van de waarde van de politieke opvattingen die in het CDA functioneren. Als men onze oproep beantwoordt met „het zegt ons niet veel”, dan is dat voor ons een aansporing om meer en beter te zeggen waarom het bij het CDA gaat. De relatie tussen het Evangelisch appél en het politieke leven, is voor velen nog geen sprekende zaak. Soms evenwel kan onverwachts de vonk overspringen. Het CDA zal de kansen moeten aangrijpen om de kiezers werkelijk voor innerlijke keuzes te stellen. Een samenhangende politieke visie heeft evenwel ook een onderscheidende werking. In de praktijk van het leven blijkt, dat niet alle christenen zich zo met onze overtuiging kunnen vereenzelvigen dat hen een voluit deelnemen aan het CDA mogelijk zou zijn. De politieke gescheidenheid die daarvan het gevolg

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

is, voelen wij als pijnlijk aan. De wervende activiteit van het CDA wordt daardoor wel bemoeilijkt, maar bepaald niet onmogelijk.

Men zou zich kunnen voorstellen, dat men de macht van het CDA zou kunnen versterken door het bindend vermogen van de overtuiging af te zwakken. Dan zou er een reeks van min of meer uiteenlopende opvattingen en grondmotieven in de partij een plaats krijgen. Er zou dan te veel aan de macht worden opgeofferd. Het CDA wil een volkspartij zijn; wij willen evenwel voorkomen, dat het slechts een bundeling van afzonderlijke stromingen zal worden.

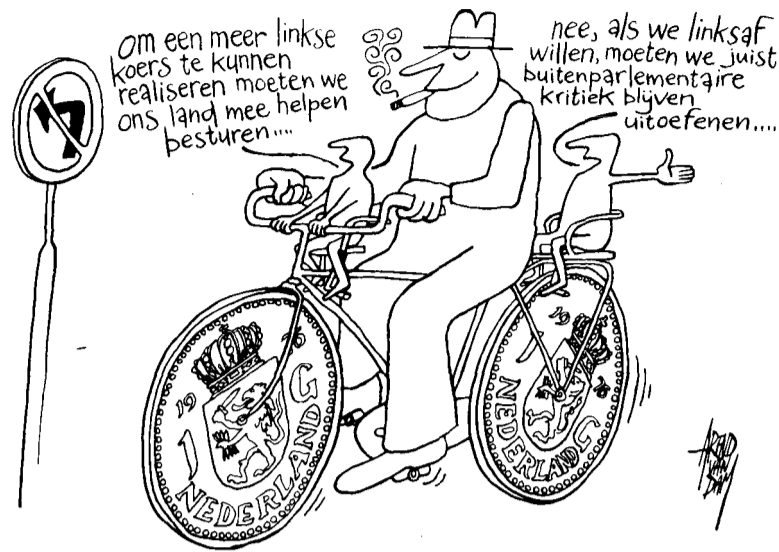
Dit verschijnsel draagt immers bij aan het verlies van identiteit van de partij en leidt op den duur tot uitholling van de overtuigingskracht van het CDA. Bovendien is zo'n partij uit gouvernementeel standpunt bezien een weinig stabiele factor in de politiek. Bij de formatie van kabinetten moet de ingewikkeldheid van een eventuele interne problematiek de onderhandelingen niet gaan overheersen. Het CDA wil een betrouwbaar element in de Nederlandse politiek zijn. Het opofferen van een wel omschreven politieke overtuiging ten bate van successen op de korte termijn, zal aan zo'n betrouwbaarheid geen bijdrage kunnen leveren.

Het stemmen op een politieke partij, betekent lang niet altijd dat men de grondslag van de betreffende partij accepteert. Veelal brengt men slechts zijn stem op een partij uit, omdat men gedurende een bepaalde periode met het gevoerde beleid instemt en voor de komende tijd verwacht dat het zo zal blijven. Het zich als lid aansluiten bij een partij is een beslissing van andere orde. Men wordt pas lid als men zich interesseert voor, of zich solidair voelt met de politieke overtuiging van een partij en als men aan de daarin te vinden taken op het vlak van de ontwikkeling van die overtuiging en de verbreiding daarvan wil deelnemen, danwel zich voor de uitvoering van deze taak mede verantwoordelijk acht. De nieuwe leden welke het CDA tot zich trekt, ook diegenen die zich niet via een van de drie christen-democratische partijen bij het CDA voegen, zijn zich zeer wel bewust van karakter en grondslag van het CDA. Dat er in deze tijd zovelen zijn die deze serieuze beslissing vóór het CDA nemen, achten wij van grote betekenis. Daarmee rust op het CDA de verantwoordelijkheid om zijn leden alle kansen te bieden om hun politiek bewustzijn in antwoord op het Evangelisch appél te verhogen.

2.3.3. Verval of vernieuwing

Gedurende de laatste tientallen jaren is er wantrouwen gegroeid ten opzichte van de geldigheid van politieke overtuigingen van de boven omschreven aard. De vaardigheid in het ombuigen van visies naar eigen behoefte, het „alle kanten op kunnen” met politieke opvattingen, ja zelfs de vervalsing waaraan deze ten slachtoffer vielen, hebben de status van politieke idealen ondermijnd. Wij hebben hier te maken met een tekort aan interne discipline die de deur openzet voor politieke zelfzucht en opportunisme. Wordt de morele band op deze wijze aangetast, dan vervalt de vertrouwensbasis die de eenheid van de partij waarborgt.

De huidige periode vereist dat er andere vragen in de politieke opvattingen van de partij worden beantwoord dan vroeger. Wij hebben in de christen-democratie tijden gekend, waarin politieke standaardwerken van indrukwekkende allure tot stand kwamen. Deze hebben vaak blijvende waarde, maar mogen niet de suggestie wekken dat het laatste woord met hen voorlopig wel gesproken is. In de afgelopen jaren zijn er zoveel nieuwe vragen opgedoken waar tegenover men met de oude opvattingen vaak inderdaad „alle kanten op kon”, dat een partij, wil zij een levende partij zijn,

geroepen is om haar visies met nieuwe antwoorden aan te vullen. Doet men dit niet, dan corrupteert men de morele band die in de partij gevonden wordt. Er is dan nauwelijks een mogelijkheid om de volksvertegenwoordigers en de partijleiding op de diverse niveaus op de gemeenschappelijke overtuiging aan te spreken. De speelruimte wordt voor hen veel te groot. Het gaat hen ontbreken aan een hanteerbaar kompas; zij zullen zich alleen gelaten voelen onder een verantwoordelijkheid die in feite alleen maar gezamenlijk gedragen kan worden.

Het gevaar dreigt, dat zij die een eerste verantwoordelijkheid hebben voor de actuele politiek, weinig tijd wordt gelaten voor principiële bezinning. Zij die niet door de dagelijkse politiek worden overstelp, moeten zich geroepen weten om kritisch voort te bouwen op de door vorige generaties, vaak door schade en schande, verworven inzichten. Door deze bezinning kan het anteciperend vermogen van de politieke overtuiging, waardoor tijdig op te verwachten problemen en noden wordt gereageerd, worden versterkt. In samenwerking met hen die op de diverse niveaus met de praktische politiek zijn belast, kan een politieke koers met toekomstwaarde worden ontworpen. Het aanreiken van een praktisch bruikbaar kompas is een belangrijke dienst die wij aan onze politieke representanten kunnen verlenen. Het is effectiever dan applaus.

3. DE POLITIEKE OVERTUIGING ALS ANTWOORD

Een politieke partij ontleent haar bestaansredenen aan het feit dat burgers betrokken zijn bij en verantwoordelijkheid dragen voor het staatkundig leven. Derhalve zal in een politieke overtuiging de visie op staat en overheid, op het functioneren van de democratie en op de relatie tussen overheid en samenleving voorop staan. Bovendien zal men zich moeten uitspreken over de plaats van de partij in het politieke leven en over haar stijl en doelstellingen. Voorts maakt de visie op de status van de politieke overtuiging zelf deel uit van die overtuiging. In dit alles zal een visie op de maatschappij als zodanig doorklinken. Deze visie heeft evenwel een bredere strekking dan het politieke leven als zodanig.

3.1 STAAT EN OVERHEID, KENMERK EN TAAK

3.1.1 Het eigen karakter van de staat

Voor alle mensen geldt dat zij inwoners zijn van een staat. Het is iets waar men

zich niet aan onttrekken kan. Vandaar wellicht de grote belangstelling en soms zelfs de vrees die de staat wekt. Iedere staat is een historisch verschijnsel welke de politieke verbondenheid tot uitdrukking brengt, die een samenleving op een bepaald grondgebied verkregen heeft. Een staat wordt als zodanig „de facto” erkend, als er sprake is van een monopolie ten aanzien van de gewapende macht binnen zijn grondgebied. Dat wil niet zeggen dat interventie van buitenaf in alle gevallen ontoelaatbaar zou zijn. Ook kan de rechtmatigheid van het ontstaan van een staat worden betwist door daaraan de „de jure” erkenning te onthouden.

Dit monopolie van de „zwaarmacht” speelt niet alleen een rol in praktische zin, maar heeft ook een principiële betekenis. Het voorkomt een chaotische aanwending van geweld binnen het gebied van de staat en biedt de staatsoverheid het instrument om haar primaire taak, handhaving van een stabiele rechtsorde, zonodig met kracht uit te oefenen en naar buiten toe te verdedigen. De staat heeft een belangrijke functie bij het bestrijden van het kwaad dat zich vanwege de gebrokenheid van het bestaan in onze samenleving openbaart.

Deze functie heeft zij ook ten aanzien van de internationale samenleving. Statelijke beslissingen hebben immers ook gevolgen voor anderen. Het streven naar een internationale rechtsorde kan een erkenning van het eigen recht van bovenstatelijke overheden niet ontberen.

3.1.2 „De overheid ons ten goede”

Het beleid en de wetgeving van de overheid is van grote betekenis voor de bescherming van de samenleving als geheel. De verdediging en bevordering van de publieke gerechtigheid, en daarmee van de bestaansvoorwaarden van de samenleving en haar leden, dient als een wezenlijke taak van de overheid te worden beschouwd. De overheid mag niet verworden tot het machtsinstrument van een bepaalde bevolkingsgroep, waardoor deze zichzelf zou kunnen bevoordelen boven anderen, danwel de eigen bevoorrechte positie veilig stellen. Vanuit dit beroep op de gerechtigheid kan een *genormeerd* beleid tot stand komen, zodat „het vrije spel der machten” de uitkomst niet gaat overheersen.

De Christen-democratie heeft zich van meet af aan kritisch opgesteld ten opzichte van de opbouw van de samenleving. Deze was aanvankelijk van dien aard, dat bepaalde godsdienstige en maatschappelijke groepen niet tot ontplooiing konden komen. In onze verregaand voor joods-christelijke motieven beïnvloede samenleving wordt de bescherming van het zwakke in brede kring als opdracht aanvaard. De overheid behoort zich te wijden aan de opbouw van wettelijk gegarandeerde structuren, die de ellende welke het gevolg is van aan-zich-zelf-overgelaten

economische processen, moet opheffen.

Sociaal-economisch zwakken zijn er helaas nog steeds. Wij noemen de „niet-actieven”, vele van de middenstanders, gastarbeiders. Zeker bij deze laatsten gaat het om meer dan sociaal-economische problemen. Ook sociaal-culturele knelpunten spelen een rol. Het is trouwens nogal onwaarschijnlijk dat sociaal-economische vragen steeds aan alle moeilijkheden ten grondslag zouden liggen. In het Evangelie is het zwakke een categorie van datgene wat uit de samenleving werd *uitgestoten*. Onze aandacht wordt derhalve voor een bredere groep gevraagd dan veelal verondersteld wordt. Gemeten met deze maat, blijkt dat er weinig sprake is van een voldoen aan de norm van het Evangelie. Ieder mens en iedere groep zit het uitstoten in het bloed. De ene doet dat op grond van de overweging dat slechts de geschikten waard zijn te overleven. De ander stoot uit vanwege een opgeschroefd klassebewustzijn met daarbij behorende strijd en polarisatie. Nog weer anderen hanteren een benepen moraal, welke mensen in de kou laat staan.

Meestal wordt het zedelijk laakbare van deze houdingen door degenen die ze in praktijk brengen niet erkend. Integendeel, deze houdingen vloeien voort uit verschillend gerichte sociale ethieken. Dit is er een aanwijzing voor dat het geen zin heeft om te spreken over sociale ethiek in het algemeen, evenmin als over godsdienstigheid of overtuigd zijn in het algemeen. Het gaat er steeds om welke richting men daarmee inslaat, hoe deze zich tot het Evangelisch appél verhouden. Juist nu op sociaal-economisch gebied de verantwoordelijkheden van de overheid vrij algemeen worden erkend (hoewel niet altijd gerealiseerd) is het van belang om de breedheid van de betrokken verschijnselen onder ogen te nemen.

Het gaat erom datgene te zoeken, wat overschreeuwd wordt, wat geen machtige vertegenwoordiging heeft op politiek of sociaal-economisch gebied. Het gaat ook om het matigen van datgene wat openlijk of ongemerkt een niet-gerechtigde macht uitoefent. Positief houdt een ander in dat het werk van onderwijs en welzijnsinstellingen van overheidswege wordt ondersteund, dat de private levensfeer van de burgers wordt beschermd, dat het leven wordt beschermd, ook het beginnende, het mismaakte en het naar het einde neigende, dat de niet-statelijke organisaties op diverse terreinen in hun functioneren worden beschermd, dat minderheidsculturen in de Nederlandse samenleving een kans krijgen. De overheid zou haar doel voorbijschieten als zij lichtvaardig verantwoordelijkheden vanuit de maatschappij zou overnemen. Ook is zij niet geroepen om een assimilatie van minderheden in een Nederlandse „eenheidscultuur” te bewerkstelligen. Het publieke klimaat moet mede door de overheid vandaag worden beïnvloed dat nieuwe uitstotingsneigingen tijdig worden onderkend.

De overheid zal erop uit dienen te zijn om diegenen die zich door hun gedrag tegen de samenleving keren weer tot een aanvaardbare deelname aan de maatschappij te bewegen. In het uiterste geval, bij een ernstige inbreuk op de rechtsorde, zal zij haar macht gebruiken om tenminste aan het ontstane conflict een einde te maken.

3.1.3 De Nederlandse staat en zijn mondiale verantwoordelijkheid

Het CDA onderkent in onze maatschappij zeer veel kenmerken, die tot stand zijn gekomen onder invloed van Evangelisch geïnspireerd denken en handelen. In velerlei opzichten verkeert de Nederlandse burger in een bevoorrechte positie wat betreft zijn mogelijkheden tot het dragen van verantwoordelijkheden op diverse

terreinen. Vanaf het begin van onze onafhankelijkheid als natie werden gedachten over de taak van overheid en vorst, als dienstbaar aan het welzijn van de bevolking, geuit. Deze boden voor een positieve ontwikkeling van de maatschappij gunstige perspectieven. Daardoor kon een samenleving ontstaan waarin de verantwoordelijkheid en de vrijheid van de burgers in hoge mate tot hun recht kunnen komen. Ook het welvaartsniveau is in ons land tot zeldzame hoogte gestegen. Door dit alles behoort Nederland, met een relatief klein aantal andere landen, tot die staten waar de menselijke waardigheid tot een naar verhouding unieke ontplooiing kan komen. Deze situatie legt verplichtingen op tegenover landen die in financieel economisch opzicht van het welvarender deel der wereld afhankelijk zijn. Het geeft ons ook een taak ten opzichte van die samenlevingen waar de menselijke waardigheid in ernstige mate wordt gekwetst. Wij hebben daardoor bovendien de opdracht om een rechtvaardige internationale ordening na te streven opdat recht en veiligheid worden gewaarborgd. De schaarse instellingen die kunnen dienen voor de opbouw van een internationale rechtsorde (de Europese Gemeenschap, het Noord-Atlantisch Bondgenootschap, de Verenigde Naties) moeten zo goed mogelijk worden benut. De Nederlandse staat is alleen al door zijn kleine omvang aangewezen op samenwerking met al die landen die kunnen worden beschouwd als steunpunten van waaruit de bevordering van de mensenrechten en de internationale rechtsorde wordt nagestreefd. Dit alles is dan ook een belangrijke reden waarom deze staat zorgvuldig moet worden beheerd en beveiligd. Het CDA meent dat de mondiale verantwoordelijkheid, gericht vanuit de Evangelische inspiratie, gebruikmakend van datgene wat aan positieven in onze traditie op dit vlak te onderkennen is, duidelijk vorm moet krijgen.

3.2 ONS DEMOCRATISCH STELSEL

3.2.1 Regering en parlement

Wij leven in Nederland in een democratische rechtsstaat met een parlementair stelsel in de vorm van een constitutionele monarchie onder het Huis van Oranje. Dit is het politiek systeem – de politieke orde – waarbinnen het overheidsbeleid wordt gevoerd. Uitgaande van de „trias politica” – de drieling in wetgeving, uitvoerende en rechtsprekende macht – is aan de Nederlandse politieke orde een historische vorm gegeven, die naar de mening van het CDA aanspraak mag maken op de naam democratisch systeem. Het accent voor wat betreft de beleidsvoorbereiding en het beleidsontwerp ligt bij de regering. Dit betreft mede het doen van wetsvoorstellen en het ontwerpen van maatregelen, gebaseerd op bestaande wetgeving. Het parlement vervult een duidelijk onderscheiden functie, waarbij het accent ligt op (mede)wetgeving en vooral op het controleren en stimuleren van de regering. Het CDA hecht aan deze dualistische opzet binnen de politieke orde, al moet erkend worden dat er sprake is van een wisselwerking en soms van vloeiende grenzen, onder meer door de neiging om wetgeving vooral kaderwetgeving te doen zijn. Het parlement zal, door de wijze waarop het tot stand komt en optreedt, zo goed mogelijk uitdrukking moeten geven aan de verantwoordelijkheid, welke de staatsburgers hebben voor het gevoerde beleid. Het CDA hecht aan het onderscheid in taak en functie tussen parlement en regering, zodat de een niet gereduceerd kan worden tot de ander. Maar het voortbestaan van

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

een kabinet hangt in een democratie af van het vertrouwen dat het in de volksvertegenwoordiging weet te wekken.

Het CDA meent dat dit vertrouwen geschonken kan worden naarmate in het overheidsbeleid de beoefening van de Bijbelse gerechtigheid kan worden ervaren. Deze geldt zowel de huidige samenleving, als ook de levenskansen daarvan in de toekomst. Wij gaan ervan uit dat de voortdurende openheid ten opzichte van datgene waar onze grondslag van spreekt het politieke onderscheidingsvermogen vergroot. Wanneer wij stellen dat christen-democratische politiek voor ons een opdracht is, dan drukt dit onze overtuiging uit, dat wij voor de beoordeling van deze politiek boven onszelf uit verwijzen naar normen die de menselijke autonomie te boven gaan.

De juistheid van het beleid (even uitgaande van een juiste analyse op het punt van het inhoudelijke beleid) vindt derhalve geen garantie in het feit dat een meerderheid dit beleid steunt, zelfs niet binnen de kring van gelijkgezinden, maar in het gezag van het Evangelisch appèl. Dit is de betekenis van de bekende christen-democratische uitdrukking: „niet de majoriteit, maar de Autoriteit”. Dit vereist een nadere opmerking over de aard van de democratie.

De term democratie kent vele betekenissen. Het CDA meent dat niet het blote feit van een meerderheid bepalend is voor de juistheid van het standpunt dat de overheid dient in te nemen. De overheid kent een eigen aard. De overheid is geen sequeel van een of ander historisch of theoretisch „sociaal contract”. Het CDA heeft daarom weinig belangstelling voor ontstaansmythen, welke overheden beschrijven als het resultaat van zo'n sociaal contract. Deze hebben voor het CDA inspirerende noch normatieve waarde, omdat het ons ertoe gaat in het politieke leven antwoord te geven op het appèl vanuit de Bijbel. Op grond van dit laatste appèl houdt het CDA vast aan de eigen aard van de overheid, welke niet herleidbaar is tot „de wil van het volk” of van „de meerderheid”. Centraal staat hierbij de eis van een genormeerd handelen van de overheid als overheid. Dit vindt men terug in uitdrukkingen als „dienaressen Gods” en „bij de gratie Gods”. Het bestellen van het recht in de samenleving, het tot hun recht laten komen — ook en zelfs vooral van minderheden — is de primaire taak van de overheid. In een echte democratie kan het daarom zó zijn dat de minderheid gelijk krijgt.

3.2.2 Overheid en burger

Wil een democratie als boven beschreven een levende zaak zijn, dan dient er een voortdurende wisselwerking te zijn tussen het parlement en de bevolking. Dat verschaft de nodige kracht aan het parlement in diens plaats tegenover de regering. Voor die wisselwerking dragen de partijen een belangrijke verantwoordelijkheid. Zij organiseren de betrokkenheid van de bevolking bij het politieke bestuur. Het CDA wil een politieke visie ingang doen vinden bij de bevolking van deze via zijn vertegenwoordigers in praktijk brengen op de diverse niveaus van het overheidsbeleid.

Wij willen derhalve een beginselpartij zijn en geen belangengroepering, welke bijvoorbeeld exclusief voor het „christelijk belang” zou opkomen.

Veeleer is het zo dat ook de kerken en vele christelijke organisaties zich krachtens hun roeping tot de hele samenleving richten. Het CDA voelt zich ten diepste met hen verbonden en stelt zich mede ten doel om hun functioneren, voorzover dat vanuit de politiek mogelijk is, te bevorderen en te beschermen. Het CDA richt zich evenwel tot de maatschappij als geheel, met een open oog voor de verscheidenheid aan noden, gaven en

mogelijkheden die daarin te vinden zijn. Om een betrouwbaar rechtsbeschermend beleid te kunnen voortzetten zal het CDA steeds naar vernieuwing van de maatschappelijke verhoudingen en structuren moeten streven. Deze algemene doelstelling maakt het noodzakelijk dat het CDA zich niet eenzijdig op de belangen van een bepaalde bevolkingsgroep richt. Zo'n houding belemmert immers het inzicht in de nationale verantwoordelijkheid van onze politieke groepering en remt de ontwikkeling van daaruit voortkomende initiatieven. Het CDA is een brede volkspartij, niet in de eerste plaats omdat de sociale samenstelling daarop zou duiden, maar vooral omdat wij het hele maatschappelijk leven naar zijn politieke zijde willen dienen, daarbij rechtdoende aan de maatschappelijke en culturele verscheidenheid welke in ons land te vinden is.

Zo wil het CDA als politieke groepering pogen om aan het Evangelisch appèl voor het politieke leven in een gemeenschappelijke overtuiging en een gemeenschappelijk gedragen praktijk gestalte te geven voor heel het volk.

3.2.3 Spanningsvelden

In de betrekkingen tussen overheid en burger wordt vaak een zekere spanning ervaren. Deze wordt aangegeven door te spreken over „vrijheid” tegenover „gebondenheid aan het gezag” en wordt ook gevonden in het begrippenpaar individu-gemeenschap. In politieke visies wordt veelal een keuze gemaakt ten aanzien van de mate waarin gezag of vrijheid dan wel gemeenschap of individu benadrukt worden. Daarin wordt dan een richtsnoer voor het politiek handelen gezocht. Wat betreft de begrippen individu en gemeenschap moet worden opgemerkt dat de gedachte als zou de Nederlandse samenleving één gemeenschap vormen, waarbinnen veeleer van eenstemmigheid dan van verscheidenheid sprake zou zijn, niet strookt met onze opvattingen en ook niet met wat in de praktijk ervaren kan worden. Het zal dus nooit mogelijk zijn om namens de „gemeenschap” te spreken. Anderzijds wordt in de nadruk op het individu te zeer voorbijgegaan aan het sociaal karakter van de menselijke persoon.

De nadruk op het individu hangt in de regel samen met het vooropstellen van de vrijheidsgedachte. Noch aan het individualistisch vrijheidsideaal, noch aan de verheerlijking van de collectiviteit kan de christen-democratie zijn inspiratie ontlelen. In beide gevallen wordt de toets voor goed en kwaad, recht en onrecht in de mens zelf gelegd, als verondersteld autonoom wezen.

Gezag en vrijheid zijn in wezen twee kanten van de verantwoordelijkheid die de mens voor de Schepping en wat daaruit is voortgekomen heeft ontvangen. Men zou kunnen zeggen dat zowel gezag als vrijheid derhalve „bij de gratie Gods” zijn. Dit betekent dat men ze zich niet mag toeëigenen. We kunnen met deze gaven niet zomaar onze gang gaan. Vandaar dat gezagdragers en zij die onder hun gezag staan verantwoordelijk zijn voor de juiste uitoefening van dat gezag. Gezagsdragers zijn verantwoordelijk voor de instandhouding van de vrijheid, mede opdat hun beleid openblijft voor opbouwende kritiek.

Anderzijds zal door deze gezagsopvatting de burger niet gemakkelijk tot het opgeven van de loyaliteit behoren te komen. Zeker niet in een maatschappijvorm die democratische trekken vertoont welke de uitoefening van de burgerlijke verantwoordelijkheid garanderen. De betekenis die het gezag heeft voor de handhaving van de rechtsorde en voor de bescherming van het zwakke in de samenleving kan als vrijheidsbevorderend worden gekenmerkt. Een rechtvaardige wetgeving voorkomt dat individuele belangen elkaar verdringen en

beschermt de burger ook tegen eventuele willekeur van de zijde van de overheid. Soms ook wordt het gezag van de overheid benut om mensen en organisaties naar hun eigen verantwoordelijkheid terug te jagen. Op deze wijze wordt steeds weer bijgedragen aan een rechtvaardiger verdeling van rechten en plichten in deze samenleving.

Het getuigt van wijs beleid om de afstand tussen bestuur en burger zo klein mogelijk te maken. Het CDA staat dan ook het beginsel van de subsidiariteit voor volgens hetwelk politieke taken die op een lager niveau kunnen worden behartigd, niet door een hoger bestuursniveau worden overgenomen, hierbij rekening houdende met de gewenste doelmatigheid. Uitgangspunt is dus een decentrale taakuitoefening en een centralisatie naar hogere niveaus voorzover noodzakelijk. Deze visie sluit aan bij de wens om het eigen karakter van de gemeenschappen in dit land zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen en om een relatie tussen overheden en burgers in de meer directe levenssfeer mogelijk te maken. De huidige inzichten in het aanvullende karakter van de gezagsuitoefening op verschillende niveaus sluit hierbij aan.

3.3. OVERHEID IN DE VERANTWOORDELIJKE SAMENLEVING

3.3.1 Maatschappelijke verbanden

Conform het subsidiariteitsbeginsel en het beginsel van de soevereiniteit in eigen kring erkent de christen-democratie de verscheidenheid aan bevoegdheden van de verschillende samenlevingsverbanden, welke op het terrein van geloof, wetenschap, sociaal-economisch leven, van opvoeding en ontwikkeling e.d. te vinden zijn. Het gaat hier om organisaties en instellingen die toegelegd zijn op een bepaalde functie en daaraan de zin van hun bestaan ontleen. Deze functies zijn niet tot elkaar te herleiden of aan elkaar ondergeschikt te maken.

Soms bestaat er een neiging om deze maatschappelijke factoren slechts onder hun machtsaspect te beschouwen. Deze reductie wordt door de christen-democratie afgewezen. Immers in zulk duister denken zijn alle katten grijs. Het biedt geen ruimte voor een erkenning van de eigen aard van samenlevingsverbanden, aangezien er geen criterium bestaat op grond waarvan grensoverschrijdingen kunnen worden gesignaleerd. Het getuigt niet van vruchtbaar inzicht als ongelijksoortige zaken, als waren ze gelijk, in één categorie worden ondergebracht. Het belemmert ook een verdieping van het inzicht in de verschillende maatschappelijke verschijnselen. Belangrijker evenwel is dat zo'n reductie leidt tot een gevaarlijke overschatting van één aspect van de werkelijkheid. Het verleidt de mens ertoe om zijn vertrouwen te stellen op iets dat een het-hele-leven bepalende betekenis wordt toegeschreven en derhalve een atgodische betekenis krijgt.

De toewijding aan het politieke leven zal, voor hen die zich onder het Evangelisch appèl willen stellen, een voorwaardelijk karakter moeten dragen. Enerzijds is het politieke onlosmakelijk met het menszijn verbonden, heeft het een grote invloed op de levensomstandigheden van mensen en op de ontwikkeling van de cultuur, heeft het derhalve een belangrijke functie bij de verwerkelijking van naastenliefde waartoe het centraal Evangelisch gebod ons verplicht, anderzijds is het ook niet meer dan één van de aspecten van het menszijn, zodat we er wijs aan doen om er niet alles van te verwachten, niet te veel op deze kaart te zetten. Zouden we dat laatste wel

doen, dan komen wij gemakkelijk tot een verwaarlozing van andere aspecten van het leven en de daarvoor geldende opdrachten. Het is typerend voor organisaties en stromingen die zich door het Evangelie wilden laten inspireren, dat zij bij de behartiging van taken in de sfeer van opvoeding, onderwijs, zorg voor de kwetsbare mens, e.d. de oplossing van noden ooit eenzijdig van de politieke overheid hebben verwacht. Zij hebben altijd ingezien, dat het werk van vrije organisaties van burgers voor de behartiging van deze taken essentieel was. Tot vandaag toe ziet men dat in deze verzorgende sectoren van het maatschappelijk leven de inbreng van het christelijk particuliere initiatief in de besturen nog in overwegende mate tot uitdrukking komt. Levensbeschouwelijke stromingen die zich te veel richten op de politiek blijken na verloop van tijd de boot gemist te hebben wat betreft hun beïnvloedingsmogelijkheden op andere terreinen. De soorten engagement die tot uitdrukking komen in het boven omschreven particuliere initiatief vinden geen vruchtbare voedingsbodem in visies die lijden aan een overschatting van de politiek. De gevolgen daarvan worden momenteel bij deze stromingen ingezien. Dat is laat, hoewel niet te laat, aangezien onze samenleving terecht open staat voor elke nieuwe creatieve inzet van levensbeschouwelijke krachten.

3.3.2 Onherleidbaarheid in de praktijk

Onze visie op de betekenis van de politiek in verhouding tot andere maatschappelijke verschijnselen brengt met zich dat wij het streven om de zeggenschap over maatschappelijke structuren in laatste instantie bij politiek onder te brengen, afwijzen.

De volgende bezwaren zijn aan zulk streven verbonden:

- Het is een illusie te menen, dat de democratisch gekozen organen van de overheid, door zo'n toeschrijven van extra verantwoordelijkheden werkelijk de inspraak van velen kunnen garanderen. Veeleer is het zo, dat slechts de invloed van de overheidsbureaucratie daardoor toeneemt.
- De overheidstaken zullen door een toenemende gecompliceerdheid van de samenleving op zichzelf al een uitbreiding moeten ondergaan. Het is onverstandig om, waar dat niet nodig is, deze taken met meerdere te belasten. Niet alleen in financiële zin zijn er grenzen aan de capaciteiten van de politieke overheid, ook in organisatorische en democratische zin.
- Met name als de levensbeschouwelijke motivatie voor het werk van opvallende betekenis is, verdient het aanbeveling om de verantwoordelijkheden niet bij de overheid te leggen. De betreffende overheidsdienst kan en mag zich immers niet met één bepaalde levensbeschouwing vereenzelvigen. Dit belemmert de mogelijkheid om motieven van een bepaalde kleur in het werk zichtbaar te maken. Daarmee wordt een eigen dynamiek uit de samenleving weggesneden.
- De politieke democratie is in principe gericht op allen. De overheersende richtingen in onze samenleving bepalen daar de koers. Een andere maatschappelijke beheersvorm waarin de verantwoordelijkheid van de mens wordt erkend, met name één waarin minderheden zelf vorm gaan geven aan hun maatschappelijke visie en verantwoordelijkheid, moet de vrijheid bieden om eigen inzichten in de maatschappelijke realiteit om te zetten, ook al worden ze niet door de meerderheid gedragen.
- De organisatie van het bestuur op uiteenlopend maatschappelijk gebied moet uiteraard toegesneden zijn op de verantwoordelijkheid van de mens. De bestuursvorm kan daardoor van gebied tot gebied uiteenlopen en het is zeker niet vanzelfsprekend dat de politieke

vorm noodzakelijk de beste is voor elk terrein.

Bij al deze overwegingen staat centraal dat de betrokkenheid van de burgers bij maatschappelijke activiteiten moet worden vergroot. De overheid kan van haar zijde bevorderen dat deze betrokkenheid in allerlei samenlevingsverbanden op passende wijze gestalte krijgt.

3.3.3 Grenzen en grensoverschrijdingen

Dit alles houdt allerminst in, dat wij een beleid van overheidsonthouding zouden bepleiten. Integendeel, de overheid moet waken over de rechtsorde en moet wettelijke en beleidsvoorwaarden scheppen die de uitoefening van diverse bevoegdheden van mensen en organisaties ondersteunen, stimuleren, aanvullen en zo nodig rechtordelijk beperken. Met name dient de overheid zorg te dragen voor de handhaving van de rechtsorde, de verzekering van de bestaansvoorwaarden van burgers en samenleving en zal zij de mogelijkheden voor het beleven van een eigen verantwoordelijkheid van de burger en zijn organisaties moeten verzekeren. Doet zij dit niet dan ontstaan er misstanden welke duidelijk maken dat zij in haar taak te kort geschoten is. Dit is in onze geschiedenis meermalen voorgekomen en het komt ook nu, hier en zeker elders op soms dramatische wijze aan het licht. De overheidstaak is niet voor eens en altijd duidelijk te omschrijven. Vaak ontdekt men in de praktijk, in veranderende omstandigheden, dat bepaalde aspecten van het maatschappelijk leven overheidsingrijpen kunnen vereisen. Wij zien zo'n ontwikkeling in de groei van de rechtsstaat naar de verzorgingsstaat en in de onvrede die daarover weer ontstaat. Vanuit ons gezichtspunt betekent dit niet dat de overheidstaak alléén maar in omvang groeit. Het is zeer wel mogelijk, dat bepaalde diensten die zij aan de maatschappij verleent, te zijner tijd weer worden afgestoten, óf omdat ze niet meer zo'n hoge prioriteit hebben, danwel omdat inmiddels andere maatschappelijke verbanden hun verantwoordelijkheid op zich (kunnen) gaan nemen. Dit laatste is het gevolg van het soms aanvullende karakter van de overheidsbemoedening. In de hele maatschappij zal een mentale instelling ontwikkeld moeten worden, waarin geen plaats is voor een al te uitbundige uitbuiting van de overheid als instantie die het allemaal wel voor ons zal regelen. In feite staat deze oproep haaks op de gemakkelijk opkomende neiging bij hogere en lagere overheidsorganen om taken naar zich toe te trekken. Deze neiging vormt, samen met de gemakzuchtige houding waarin diverse problemen eenvoudig naar de overheid worden afgeschoven, het mechanisme dat tot een overbelasting van de overheid voert. Bij de dienst aan mens en samenleving gaat het er steeds om dat adequate keuzen worden gedaan óf voor een noodzakelijk ter hand nemen van taken voor de overheid, óf voor het voeren van een overheidsbeleid dat ertoe leidt dat het nodige door de daartoe geëigende maatschappelijke instellingen wordt behartigd. De uitoefening van die eigen bevoegdheden van maatschappelijke verbanden, kan niet als slechts-een-middel worden beschouwd voor het verwerkelijken van een doel. Veeleer is het een wezenlijk kenmerk van de maatschappijvorm die wij nastreven.

Zoals de overheid een wijze zelfbeperking in acht moet nemen wat betreft het ingrijpen in andere gebieden, zo dient zij er evenzeer tegen te waken dat vanuit maatschappelijke organisaties, beroepsgroepen en economische machten een invloed wordt uitgeoefend die slechts aan de politiek verantwoordelijken toekomt. In landen waar de overheidsmacht nog weinig is

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

ontwikkeld, is duidelijk te voelen hoezeer zulk een grensoverschrijding vanuit de maatschappij naar het staatkundig leven de overheid belemmert in het beantwoorden aan haar opdracht om een schild voor de zwakken te zijn. Ook in de Nederlandse samenleving kunnen zulke grensoverschrijdingen vanuit de maatschappij voorkomen. Een aparte betekenis in dit aies hebben de huidige actiegroepen. Door hun optreden kunnen zij op specifieke punten van het beleid tot een kwaaitatie verbetering van het bestuur leiden. Het bestaan van actiegroepen waarden wij als een uitdrukking van de politieke betrokkenheid van de burgers. Evenwel hebben wij er voorkeur voor dat deze politieke betrokkenheid in politieke partijen wordt georganiseerd, aangezien het beleid daar in breder perspectief kan worden beoordeeld. Niet elke actie kan evenwel binnen politieke partijen worden geïntegreerd.

3.4 TOETSING AAN HET APPËL

De politieke stellingnames die in de Heilige Schrift worden aangetroffen, houden verband met de culturele omgeving waarin men zich bevond. Dat wij bepaald niet zeggen, dat deze de genoemde steilingnames geheel bepaalden. Steeds is er het leidende principe van de gehoorzaamheid aan datgene wat van Godswegen werd geopenbaard. Deze openbaring heeft echter nooit een abstract karakter. Het Ware Woord wordt steeds te rechter tijd gesproken. Waarheid en tijdigheid horen bij elkaar. Er is altijd sprake van een geadresseerde. Het Woord heeft betrekking op de concrete werkelijkheid, op de dingen waar mensen rechtstreeks mee te maken hebben. Als men zich op de uiterlijkheid verkijkt zou men kunnen menen dat de Heilige Schrift zichzelf op diverse plaatsen tegensprekt. De opvatting dat zij zouden moeten leiden tot overal en altijd geldende abstracte uitspraken is een produkt van al te menselijk denken. Blijkens het verhaal van de verzoeking in de woestijn is de duivel een meester op het punt van misleidende abstracties en dito „eeuwige beginselen”. Het is dus bepaald geen uiting van modieus relativisme als wij stellen dat de christelijke inspiratie een verschillende uitwerking heeft naar gelang de culturele omgeving waarin deze werkt.

Daarnaast is er van ontplooiing van de overtuiging sprake, naarmate de cultuur zichzelf verder ontwikkelt. Dit proces strekt zich ook tot onze tijd uit. In dat proces dient een samenhang herkenbaar te blijven, welke bepaald wordt door de blijvende geldigheid van de Bijbelse geboden. Vanuit dit gezichtspunt is de culturele bepaaldheid, die vaak achteraf kan worden aangewezen, een gevolg van een noodzakelijke actualisering van het Evangelisch appèl in de politieke werkelijkheid. Helaas is in die culturele bepaaldheid anderzijds ook steeds de invloed te onderkennen van de klein-menselijke neiging om gewoon de eigen gang te gaan.

Vanuit onze opvattingen over de status van een overtuiging, moet het CDA wel ideologisch-kritisch zijn. Deze overtuiging heeft slechts voorlopig het laatste woord. Periodiek zal een herijking en zuivering nodig zijn. Vanuit deze ervaring komt het CDA er toe om het „monopoliseren van de waarheid” af te wijzen. De christen-democratische politiek wint aan diepte en waarde, naarmate van een kritische openheid voor de bijdrage van binnen en buiten de eigen kring sprake is.

Inmiddels mogen wij dankbaar gebruik maken van de resultaten van het denkwerk dat vroegere generaties hebben verricht. Met name als daarin de afhankelijkheid van de christelijke inspiratie werd beseft, mag verwacht worden dat zeer veel goeds daarin te vinden is. Het is dan ook van groot belang dat de politiek-filosofische

verworvenheden van de christen-democratie op een kritische wijze worden bestudeerd, benut en samengebracht. Er zal in elk geval geen leegte mogen ontstaan op het punt van de maatschappijvisie Zo'n leegte zou zich snel met elders aangetroffen gangbaar denken vullen.

De Nederlandse christendemocratie heeft trouwens heel wat materiaal opgeleverd, waaraan de noodzakelijke instrumenten kunnen worden ontleend voor de opbouw van een maatschappijanalyse. Ook onze generatie zal op haar beurt bijdragen aan de ontwikkeling van dit denken, al was het alleen maar omdat aan een eenmaal ontworpen filosofie geen eigen leven gelaten mag worden. De begrippen en visies die in vorige stadia worden ontwikkeld waren bedoeld als antwoorden op vragen van die tijd. Nieuwe vragen dienen zich aan en derhalve zullen ook nieuwe antwoorden moeten worden ontworpen opdat onze politieke overtuiging ook werkelijk als een bruikbaar kompas voor het functioneren in deze samenleving kan dienen. De dynamiek in het denken van een partij zoals het CDA dient te worden bepaald door openheid ten opzichte van nieuwe inzichten die vanuit het Evangelie kunnen worden aangereikt en door de toetsing van de uitwerking van onze politieke overtuiging, in het leven van mens en samenleving, aan het Evangelisch liefdegebed.

3.5 POLITIEKE HOUDING EN POLITIEKE STIJL

3.5.1 De geschiedenis als norm?

De christen-democratie is vanaf haar historische oorsprong in debat geweest met personen en stromingen die wat betreft hun maatschappijvisie een overwegende waarde hechten aan datgene wat bereikt was, danwel die vanuit een optimistisch vertrouwen in de mens hun geloof uitspraken in een algemene vooruitgangsidee. In beide gevallen wordt gepoogd om de normen voor het politieke handelen te ontleenen aan historische gebeurtenissen en processen zelf. De mens en de menselijke verworvenheden en wensen zijn hier de maat waaraan alle dingen gemeten worden.

Diverse uitwerkingen van deze overtuiging zijn mogelijk. De aanvaarding van de status-quo kan leiden tot een hoge mate van politieke traagheid inzake het scheppen van nieuw recht om aan onaantastbare omstandigheden een eind te maken. In een ander geval kan een vooruitgangsidee leiden tot een kritiekloze aanvaarding van processen welke in de geschiedenis gaande zijn.

De vraag naar de richting wordt dan niet meer gesteld.

Anderen hebben juist een volstrekt wantrouwen in datgene wat in de loop der geschiedenis tot stand is gebracht. Zij achten een breuk in de ontwikkeling noodzakelijk, dan wel zij constateren de aanwezigheid van een breuk tussen de huidige situatie en een geïdealiseerd verleden. In de laatste visie is het nodig om terug te grijpen naar maatschappelijke verhoudingen uit het verleden. (restauratie). In het andere geval verwacht men alles van de machtsaanwending van de groep met het „ware” maatschappelijke bewustzijn, welke in staat zal zijn om de ideale samenleving te scheppen. Vanuit de grondslag van het CDA kan over deze geschiedenisopvattingen wel het een en ander gezegd worden. Het belangrijkste is wel dat de geschiedenis voor ons geen onaantastbaar proces kan zijn, aangezien elke menselijke activiteit onder de kritiek van het Evangelie staat. Ook is het zo, dat het Evangelisch appèl oproept tot verandering ten aanzien van de richting van het leven, zowel van personen als van samenlevingen. Dat moet onze ogen openen voor de wanorde en de gebrokenheid van de maatschappij waarin wij leven. De veranderingen die daarbij nodig zijn betekenen zeker geen teruggrijpen op een vorige situatie; het idealiseren van het verleden wordt in de Heilige Schrift bepaald niet als wijsheid aangemerkt. Ook ten aanzien van de wijze waarop de veranderingen in de maatschappij moeten worden doorgevoerd, kan men in de Heilige Schrift geen aanknopingspunten vinden voor een dogmatische instelling ten opzichte van het tempo waarin zulks zou moeten geschieden. Veranderingsprocessen moeten slechts worden genormeerd door het streven naar gerechtigheid en veiligheid in de samenleving en moeten worden getypeerd door een liefdevolle en zorgvuldige houding ten opzichte van mensen en groepen. Een christen-democratie die deze naam waard is, zal dan ook voorzichtig met mensen moeten zijn. Dit brengt een voorbehoud met zich tegenover gewelddadige revolutie. In het algemeen moet reeds worden gezegd, dat naar ons inzicht de politiek het heil der mensheid niet zal voortbrengen.

Het gaat volgens de Heilige Schrift trouwens om veel meer dan politiek. De veranderingen die daar worden gevraagd zijn veelomvattender en gaan veel dieper dan het politiek alleen.

Voorts worden wij op verschillende plaatsen gewaarschuwd tegen het stellen van een onvoorwaardelijk vertrouwen in de mens en in mensen.

Dit is stellig ook van toepassing op de revolutionair met het „ware” maatschappelijke bewustzijn. In de politiek gaat het om het op zich nemen van een hoogst serieuze verantwoordelijkheid door gewone mensen. De grondslag van het CDA geeft aan deze verantwoordelijkheid een buitengewone lading. Wij worden daardoor tevens behoed tegen een houding van zelfoverschatting alsof de

problematiek van dien aard was dat ze in principe door de mens zou kunnen worden opgelost. In feite kunnen we slechts aanzetten geven in de hoop dat deze aanstekelijk zullen werken en in de hoop dat wij daarmee voor toekomstige generaties mogelijkheden scheppen om verder te gaan. Hier raakt ons politiek bewustzijn aan de geloofshouding.

Toekomstgericht politiek gedrag vindt vaak zijn verantwoording in utopisch denken. Daarin gaat het om blauwdrukken betreffende een ideale maatschappijvorm. Wij treffen hier een absolutering, een overschatting, aan van het menselijk voorstellingsvermogen. Gezien de beperktheid van onze capaciteit om de werkelijkheid en haar toekomst te doorzien en te schatten, verschaft dit denken altijd een drastische vereenvoudiging van de werkelijkheid.

Daarin is ook vaak zijn overtuigingskracht gelegen. Tevens ligt daar één van de oorzaken waardoor de mens zich ernstig bekneld en tekort gedaan zal voelen als gepoogd wordt deze utopische voorstellingen te realiseren. Het geloof in deze utopieën is vaak aanleiding om er een alibi in te zoeken voor onmenswaardig handelen in het heden. Vanuit de Heilige Schrift kan deze „uitgestelde goedheid” nooit gerechtvaardigd worden.

De maatschappij der toekomst zal alle kenmerken vertonen van de methode waarmee men deze gestalte heeft willen geven. De Evangelische normen gelden niet alleen voor de toekomst, maar gelden nu. Naastenliefde die beperkt is tot diegenen die in de ruimte of tijd ver van ons verwijderd zijn, kan moeilijk serieus genomen worden.

Het niet kunnen realiseren van deze utopieën heeft trouwens eveneens een ernstige terugslag. Zij kunnen de volharding die van de mens wordt gevraagd ondermijnen en zodoende zijn verantwoordelijkheidsbesef ten opzichte van het politieke leven schaden. Het CDA wijst de overmoed af waarin de toekomst wordt overgeleverd aan het toekomstontwerp van de nu levende generatie.

Wel zal de politieke overtuiging van het CDA zelf tot een aantal duidelijke keuzen voor het beleid aanleiding moeten geven, om de levensmogelijkheden van de toekomstige generaties mogelijk te maken.

Vanuit deze overwegingen kan worden gesteld dat het CDA een voortdurende hervorming van de samenleving noodzakelijk acht. De hoofdvraag daarbij is welke de richting van deze verandering zal moeten zijn. In „Niet bij brood alleen” treffen wij een begin van de beantwoording van deze vraag aan.

De methode van maatschappijverandering en -hervorming hangt sterk af van politieke omstandigheden. In de Nederlandse situatie biedt de

parlementaire weg uitstekende mogelijkheden om tot maatschappijhervormingen te komen.

Maar ook langs andere wegen wordt de inrichting van de samenleving beïnvloed. Dit is ook nodig omdat een aanpak uitsluitend via de politieke weg onvoldoende zou zijn. Vandaar dat wij een passende uitoefening van verantwoordelijkheden door allerlei samenlevingsverbanden, zoals dat in Nederland mogelijk is, van grote betekenis achten.

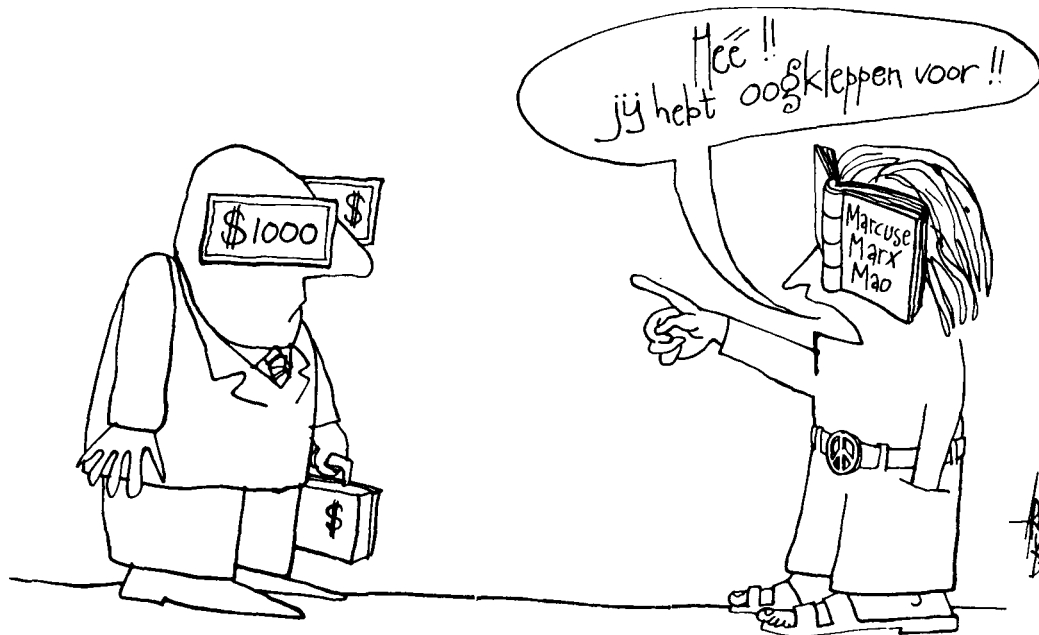
In landen waar de democratische mogelijkheden aanzienlijk geringer of zelfs afwezig zijn, bieden de methoden die wij voor Nederland voorstaan uiteraard minder perspectief. In situaties van onderdrukking zal christen-democratische politiek, aangezien het Evangelisch appèl het bevel van mensen te boven gaat, bij het nastreven van gerechtigheid voorbij gaan aan de wetten en aan het beleid van de heersende regimes. Ook de Nederlandse christen-democratie herinnert zich noodsituaties waarin zulk handelen geboden was.

3.5.2. Democratische gezindheid

Onze visie op democratie verplicht ons tot een open houding ten opzichte van waardevolle elementen in het denken en streven van anderen. Gezien het feit dat leden van een christen-democratische partij de politieke activiteiten in een veel breder kader plaatsen dat ten diepste bepaald wordt door het Evangelisch appèl, dienen zij meer gericht te zijn op datgene wat de partij voorstaat dan op de partij als zodanig. Vandaar dat samenwerking met anderen voor het bereiken van concrete doeleinden voor de hand ligt. Er bestaat onzerzijds een uitgesproken voorkeur voor het overtuigen van brede lagen van de bevolking, boven het via kleine meerderheden afdwingen van politieke maatregelen zoals het momenteel in de organisatie van het lokaal – en regionaal bestuur hier en daar praktijk geworden is. Formele benaderingen via politieke dictaten hebben weinig kans op succes, aangezien de medewerking van de samenleving nodig is om het beleid werkelijk te laten functioneren.

Maakt men de politiek los van deze maatschappelijke realiteit, zoals dat in totalitair geregeerde staten gebeurt, dan treedt te zijner tijd een hardnekkige stagnatie op in de ontplooiing van het maatschappelijk leven. De mens komt in de knel en dit uit zich in aangepaste vormen van verzet, verlies aan toekomstperspectief, de neiging om zich in eigen beperkte leefwereld terug te trekken. Onze visie op de overheid houdt in dat het CDA er naar streeft dat zoveel mogelijk mensen hun overheid als hoedster van het welzijn van allen n aanvaarden kunnen. Dit houdt voor het CDA allerminst in dat het politiek gedreven zou moeten worden door de behoefte om bij de bevolking in de gunst te komen. Een partij dient de politieke betrokkenheid van de burgers te organiseren en dient daarbij tevens een gidsfunctie ten opzichte van de bevolking, ten aanzien van politieke kwesties, in te nemen. Dit eist de grondslag van het CDA van onze partij. Juist ook in dit opzicht dient de christen-democratie zich meer te richten op datgene wat zij voorstaat dan op het korte termijnbelang van de betreffende politieke organisaties. De politieke strijd kan, vanwege het karakter van het CDA als beginselpartij, soms fel van aard zijn.

De politiek is immers voor ons geen zaak van pragmatiek en opportuniteit, maar is geworteld in diepe overtuigingen welke ten bate van mens en samenleving in praktijk moet worden gebracht. Het past ons evenwel niet om te vervallen in simpele tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen alsof de mensheid te verdelen was in zij die deugen en zij die niet deugen. Het aanhangen van deze stelling zou ons er al te gemakkelijk toe verleiden om

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

het kwade buiten onszelf te zoeken. Het doet bovendien de werkelijkheid schromelijk geweld aan. Het vooropstellen van eenvoudige tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen laat altijd belangrijke groepen van de samenleving buiten beschouwing. Deze worden van zulk denken onmiskenbaar het slachtoffer. Heeft het conflict als methode voor ons slechts een betrekkelijke betekenis, dit houdt anderzijds niet in, dat de conflicten in de maatschappij worden ontkend of verdoezeld. Dat zou een op gerechtigheid gericht beleid zeer kunnen schaden. De diepere achtergronden van conflicten dienen te worden blootgelegd, teneinde te kunnen komen tot een rechtvaardige harmonie tussen mensen en groepen. Naar onze opvatting is het vooropstellen van conflict, wantrouwen en verkettinging een belangrijke oorzaak voor politieke stagnatie. Goede trouw en respect zijn noodzakelijk om, in een volk van minderheden, tot werkelijke hervormingen van de samenleving te komen.

3.5.3 Het politiek compromis

Het politiek compromis heeft in de publieke opinie, ten onrechte, een hoofdzakelijk negatieve betekenis gekregen. Toch hebben wij hier te maken met iets dat zeer wezenlijk is voor het politieke handelen. In het staatkundig leven stuiten wij voortdurend op grenzen en obstakels. De vrijheid van handelen voor de Nederlandse overheid wordt bijvoorbeeld uitdrukkelijk begrensd door datgene wat in het kader van internationale verhoudingen bereikt kan worden. Voorts is het zo dat binnen de Nederlandse samenleving, zolang daar de mogelijkheden aanwezig zijn voor een vrije meningsvorming, voor het nastreven van bepaalde belangen en voor het toepassen van uiteenlopende opvattingen, minnelijke schikkingen tussen vertegenwoordigers van politieke stromingen noodzakelijk zullen zijn. Derhalve hangt het bestaan van het politiek compromis uitdrukkelijk samen met het democratisch karakter van deze samenleving. Besturen bestaat in vele gevallen uit een afwegen van recht tegen recht en van belang tegen belang. Derhalve is het onvermijdelijk dat groepen met uiteenlopende opvattingen of belangen slechts ten dele in hun rechtsgevoel worden bevredigd. Kennelijk geldt niet alleen voor de overwegingen die aan beleid vooraf gaan het gezegde: „Als ik het goede wil, staat het kwade mij bij”; ook in de gevolgen van gewetensvol tot stand gekomen beleid, wordt iets van deze uitspraak weerspiegeld. De gebrokenheid van het bestaan gaat aan het politieke leven niet voorbij. Conflicten kunnen soms worden opgelost door een uitruil van politieke punten, of door een wederzijds elkaar toegeven op details. Dit proces dient met nauwgezetheid en gewetensvol te worden gestuurd en gevolgd. Lichtvaardig gedrag, waarbij gemakkelijke oplossingen worden gezocht, zou de politieke onderhandeling tot „koehandel” doen verworden. De stagnatie die door beleidsconflicten wordt veroorzaakt heeft in de regel dusdanig negatieve gevolgen, dat onderhandelingsresultaten waarin de betrokken partijen zich slechts ten dele kunnen herkennen, aanvaardbaar moeten worden geacht. Soms kunnen uiteenlopende visies op een ander niveau tot een vruchtbare synthese worden verwerkt, maar in lang niet alle gevallen zal zoiets mogelijk zijn. Een andere reden waarom soms tot een schikking (compromis) moet worden gekomen, is gelegen in het feit dat het bestuur rekening moet houden met de zedelijke draagkracht van de bevolking. Politieke gezagsdragers kunnen daardoor soms in gewetensconflict geraken. Een belangrijke vraag is of aan

onderhandelingen ook grenzen gesteld moeten worden. Is elk verschil in opvatting toegankelijk voor het sluiten van een compromis? Is er een minimum pakket aan eisen waaraan niet getoerd kan worden? Bij elke kabinetsformatie, en niet alleen daarbij, wordt deze vraag opnieuw actueel. Uit de politieke geschiedenis zijn enkele voorbeelden daarvan te noemen. Zo heeft de vooroorlogse SDAP geruime tijd uit gebrek aan vertrouwen in de mogelijkheden van het politieke proces deelname aan kabinetten geweigerd. Men achtte het niet mogelijk om de eigen visie in de gewenste radicaliteit in een coalitie met anderen door te voeren. Meer mogelijkheden zag men dan nog in het voeren van oppositie. Later zag men in dat men toch alleen als regeringspartij een wezenlijke dienst aan het volk zou kunnen leveren.

Ook overwegingen van beperktere politieke strekking kunnen ertoe leiden dat partijen hun medewerking aan de tot standkoming van kabinetten onthouden (de houding van de ARP ten aanzien van de Indië-politiek, de houding van de CHU ten aanzien van de krachtsverhoudingen in het vorige kabinet). In zulke gevallen gaat het om zaken die, op de middellange termijn gezien uit de weg geruimd kunnen worden. Steeds gaat het evenwel om een afwegen van de positieve en negatieve kanten van de gesloten of te sluiten compromissen, waarbij het perspectief dat zich na een positieve dan wel negatieve beslissing aftekent, in rekening wordt gebracht. In een enkel geval staan de principes van de partijen dusdanig tegenover elkaar dat bij het sluiten van een compromis de identiteit van de partijen op het spel staat. De vraag rijst ook dan of de perspectieven voor een toekomstige deelname aan het beleid in de overwegingen mogen worden betrokken. Het CDA meent dat vooral door deelname aan de regering een effectieve dienst aan de samenleving kan worden geboden. Vandaar zijn principiële bereidheid om regeringsverantwoordelijkheid te dragen. Perspectieven voor deelname aan de regering blijven aanwezig als de principiële conflicten problemen betreffen die in de komende periode eens en voor al worden opgelost, hoe dan ook. Er zijn evenwel ook problemen die na een voor ons zeer onbevredigende behandeling, ook in de toekomst blijven knagen. Er wordt dan een fundamentele weeffout in de wetgeving aangebracht, die niet als definitief kan worden beschouwd. Een compromis dat wegens de invloed van de hoofdstromingen in de samenleving, ernstig met onze principes in strijd komt, zal dus nooit als een definitieve behandeling kunnen worden aangemerkt. De betreffende vraagstukken zullen steeds in gedachten moeten blijven en op de geëigende momenten opnieuw aan de orde worden gesteld. Zulke momenten kunnen zich voordoen als na verloop van tijd de opvattingen in de maatschappij zich dermate wijzigen, dat ook op parlementair niveau tot een andere benadering kan worden gekomen. Hier blijkt hoezeer de politiek slechts een aspect is van het maatschappelijk leven en in zijn mogelijkheden ook wordt beperkt door wat zich aan invloeden binnen dat grote maatschappelijke geheel openbaart. De kracht van een politieke stroming op zijn eigen terrein, wordt derhalve bepaald door de vraag of deze stroming ook „verwanten” heeft in andere gebieden van het maatschappelijk leven. Een volstrekt afdoend antwoord ten aanzien van de grenzen van het politiek compromis is in het kader van dit rapport niet te geven.

3.5.4 Politieke stijl

De politieke overtuiging welke het CDA ingang wil doen vinden en van waaruit

zijn politiek beleid wordt gevoerd, zal uiteraard ook weerspiegeld worden in de organisatie van het CDA, in zijn interne verhoudingen en in de persoonlijke stijl van christen-democraten. Indien dit niet het geval zou zijn, zou de tweeslachtigheid die daarvan het gevolg is, stellig twijfel wekken aan de integriteit waarmee de politieke overtuiging wordt beleefd en beoefend. Zo zal het begrip „gespreide verantwoordelijkheid” in de structuur van het CDA moeten worden toegepast. Daardoor wordt zowel de nadruk gelegd op de creatieve bijdrage die ieder vanuit de eigen positie kan inbrengen, als op de noodzaak dat ieder vanuit de eigen positie de toetsing aan de grondslag van het CDA moet kunnen uitvoeren. Dit is het kernpunt van de interne partijdemocratie die wij voor het CDA voorstaan. Tevens betekent dit dat binnen het CDA moet worden gestreefd naar een zo goed mogelijke spreiding van functies en naar een tegengaan van cumulatie van functies.

Tevens zal de waardering voor de politieke overtuiging kunnen worden afgelezen aan de steun die wordt verleend aan die instanties welke belast zijn met de verdere ontwikkeling, de verankering en de verspreiding van die overtuiging. De organisatie van wat er aan talent in het CDA wordt aangetroffen en de vorming en toerusting van partijleden tot politiek bewuste burgers, zal de vorming van min of meer besloten elites kunnen voorkomen en een gunstige voedingsbodem kunnen scheppen van waaruit steeds weer nieuwe vertegenwoordigers van de politieke overtuiging van het CDA naar voren kunnen komen. Deze verdere ontwikkeling en brede verankering van de christen-democratische opvattingen maken het beter mogelijk dat men elkaar in de partij ook op de gemeenschappelijke overtuiging, welke in antwoord aan het Evangelisch appèl tot stand komt, kan aanspreken. Ook binnen de partij zal daardoor het vrije spel van de machten binnen de perken gehouden kunnen worden. Het omgaan met de macht is zowel naar binnen als naar buiten toe in vele gevallen typerend voor de politieke stijl. Binnen het CDA zal men zich steeds goed moeten realiseren dat macht eerst zin krijgt, als van genormeerdheid sprake is en als zij haar plaats krijgt tussen het geheel van andere factoren. De uitspraak „macht corrupteert” is gericht tegen het losmaken van het verschijnsel macht, tegen het opzichzelf stellen ervan tegenover het Bijbels liefdegebed en tegenover andere aspecten van de samenleving.

Genoemde uitspraak heeft niet alleen betrekking op het bezitten van macht maar ook op het krampachtig streven naar macht. Wij kunnen dit machtsbederf in bredere zin opvatten als een verleiding die aan de politiek eigen is. Het eerste slachtoffer van dit bederf is de integriteit van onze politieke overtuiging, het beste wat wij in de politiek kunnen brengen. Macht functioneert dan pas voluit als deze gericht is niet op heersen, maar op dienen. Alweer duikt hier een besef op dat haaks staat op het gangbare denken, waarin macht juist niet als dienst wordt opgevat, maar waarin macht des te sterker wordt beleefd naarmate meer mensen daaraan onderworpen kunnen worden.

Wij ontveinen ons niet dat het begrip „dienst”, evenals andere waardevolle begrippen wordt misbruikt als een vlag welke de betreffende lading niet dekt. In het CDA zal men zich steeds bewust moeten zijn van de gevaren welke aan een lichtvaardig gebruik van termen verbonden zijn.

Het is van belang dat de consequenties van onze politieke overtuiging ook in het persoonlijke leven hun weerslag vinden. Met name door de voorbeeldwerking, die van hen die op vertrouwensposten zijn geplaatst, uitgaat, kan het Christen Democratisch Appèl aan geloofwaardigheid krachtig worden versterkt, dan wel in zijn werking evenzeer worden geschaad.

4. KERKELIJK EN POLITIEK HANDELEN

4.1. EENHEID EN VERSCHIEDENHEID

4.1.1. De verscheidenheid in de samenleving

In onze cultuur kende men aanvankelijk niet het onderscheid tussen organen met kerkelijke en statelijke opdracht. Vanuit de oudheid waren cultisch, politiek en maatschappelijk gezag in hoge mate verstrengeld. Veelal had daarbij het politieke element de boventoon. De opkomst van het christendom doorbrak deze verstrengeling door aan de kerk een eigen positie in de samenleving toe te kennen. Dit lag temeer voor de hand aangezien het wezen van de kerk in die tijd zeker niet met het wezen van de politieke overheid te verzoenen was. Na de kerstening van het politieke gezag werd deze differentiatie in zekere zin in zijn ontplooiing geremd door aan de politieke autoriteit een specifiek godsdienstige rol toe te delen, welke bijvoorbeeld zijn uitdrukking vindt in de stelling dat het staatshoofd „de verdediger van het geloof” is. In latere fasen ontstond, door een gebrekkig inzicht in eigen aard en mandaat van kerk en staat, strijd om de suprematie in de samenleving tussen kerkelijk en statelijk gezag. Het publieke leven zou tussen deze beiden kunnen worden verdeeld, waarbij dan de vraag rees, wie over de aard van de verdeling besliste.

De koppeling van kerk en staat bleek voorts uit de veronderstelling dat de nationale eenheid in hoge mate afhankelijk was van de geloofseenheid in de natie. Zodoende werd tijdens en na de reformatie politieke macht ingezet ten behoeve van kerkelijke doelen. In de Vrede van Augsburg werd deze strijd beëindigd met de veelzeggende stelling: „Wiens gebied, diens godsdienst”. Mede onder invloed van Reformatie en Verlichting zijn de probleemstellingen op dit gebied aanmerkelijk gewijzigd en veelal in gunstige zin. In Nederland vinden we in gematigde vormen deze discussie terug in de tegenover elkaar staande ideeën van de protestantse volkskerk en de kerkelijke emancipatie der katholieken.

4.1.2. Boedelscheiding

De ontvouwing van de samenleving in kerkelijke, politieke en andere structuren biedt intussen wel aanknopingspunten voor andere misverstanden en ontsporingen. Immers dreigt hierdoor de maatschappij verknipt te worden in delen die geen boodschap hebben aan eikaars grondmotief. Met name komt het voor dat men zich in beschouwingen over de relatie tussen kerk en staat graag beroept op een bepaalde uitleg van de bijbelse uitspraak: „Geef de keizer wat des keizers is en Gode wat Gods is”. In deze interpretatie wordt de keizer als een autonome macht aanvaard, tegenover God. Zij worden als concurrerende grootheden gezien. Voor zowel „keizer” als „god” zou een eigen terrein kunnen worden aangewezen waarmee de ander zich niet dient bezig te houden. Het is duidelijk dat vanuit een dergelijke redenering rechtstreekse lijnen lopen naar een lijdelijke houding van christenen en zelfs naar de colloboratie van de zogenaamde „Duitse christenen” in de nazitijd. Ook nu nog kan deze ontsporing een tekort aan strijdvlaardigheid tengevolgen hebben ten opzichte van de bevordering van burgerlijke vrijheden en sociale rechten. Wel wijzen wij een dweepzieke vermenging van kerk en staat, waarbij de mondigheid en het

eigen mandaat van de politici en het beluisteren van het Evangelisch appèl voor de samenleving wordt verwaarloosd, af.

4.1.3. Eenheid van het leven

De authentiek christelijke opvatting betreffende de eenheid van het leven en van de menselijke persoon heeft ook in het CDA zeggingskracht. De gedifferentieerdheid waartoe de cultuur zich ontplooit en de diversiteit van het functioneren van de persoon doen daaraan geen afbreuk. Het Evangelisch appèl blijft dan ook niet beperkt tot een compartiment van het bestaan, maar dringt door in het hele menselijk leven. Het heeft zowel kerk als staat het een en ander te zeggen. De kerk als geloofsgemeenschap van hen die deelhebben aan Christus en die zich schuldig weten om deze gave ten nutte van anderen aan te wenden en zo het Evangelisch appèl te beluisteren, wordt hier het eerst genoemd. Het Evangelisch appèl wordt daar beantwoord met een confessie, een belijdenis van het geloof. Bij de formulering van dat geloof en de daarbij behorende benadering van de Heilige Schrift verleent de theologie haar diensten. Vanuit kerkelijk en theologisch standpunt uit wordt het hele leven in een bepaald opzicht overzien. In de kerkelijke gemeenschappen zijn immers ambten te vinden, die mens en samenleving op bepaalde wijze als hun werkterrein hebben. Men kan echter niet zeggen dat de christelijke benadering daarmee samenvalt. Immers ook naar die aspecten en functies van de samenleving, die in eerste instantie tot de verantwoordelijkheid van andere samenlevingsverbanden behoren. gaat het Evangelisch appèl uit. Diegenen die daarnaar luisteren willen, zullen zich in hun specifieke taak geïnspireerd weten tot het functioneren vanuit hun christelijke roeping. Daarbij zal in het algemeen geen directe bemiddeling via de confessie nodig of wenselijk zijn, maar wel als Gods openbaring, die tot deze belijdenis inspireert, tevens het levend oriëntatiepunt zijn voor het verstaan van het appèl dat tot het politieke leven wordt gericht. Vanuit de beoefening van de exegese van de Heilige Schrift kan de verstaanbaarheid van dit Evangelisch appèl worden ondersteund. Het getuigenis van de Heilige Schrift richt zich bij dit alles op de totaliteit van de mens en zijn samenleving en fundeert daarmee de eenheid van het leven.

4.1.4. De eigen verantwoordelijkheid van het politieke

De eigen verantwoordelijkheid van politieke organen wordt, met inachtneming van het hiervoor behandelde idee van de eenheid van het leven, in het CDA krachtig onderstreept. Het Evangelisch grondmotief heeft voor het politieke leven een eigen en directe uitwerking. Uiteraard is het zo dat de verschillen in culturele omstandigheden tussen de periode waarin het Oude en het Nieuwe Testament tot stand kwamen en de huidige tijd bijzonder groot zijn. De ontplooiing van het maatschappelijk bestel, en de doordringing van onze cultuur met christelijke geïnspireerde motieven bieden andere mogelijkheden voor een praktisch handelen in de lijn van het Evangelisch appèl dan voorheen. Men moet bij het leggen van relaties tussen dit grondmotief en de huidige praktijk steeds de culturele context van het gesproken in rekening brengen. Zo komt deze Boodschap niet via een confessie tot de politiek, maar via een politieke overtuiging betreffende de taak van de overheid, de waardering van het gezag, de kritiek op de opbouw van de samenleving e.d. Op deze wijze werkt de christelijke inspiratie door naar een systematische beoefening van de politiek. Maar niet alleen via deze bemiddeling, ook bij een toetsing van de effecten van een politiek, hoezeer ook bewust gepoogd

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

is deze via een christelijke benadering tot uitdrukking te laten komen, zal de Bijbelse norm niet ontweken kunnen worden.

De voortdurende ontwikkeling die het leven kenmerkt, maakt het enerzijds noodzakelijk om zeer voorzichtig en terughoudend te zijn in het spreken van „eeuwige” beginselen”, anderzijds dwingt het ons om, waar van „christelijke normen en waarden” sprake is, die te behoeden voor afsterfing van de Evangelische wortel, waardoor een slijtage proces op gang zou komen, dat wel moet voeren tot een versecularisering en verstarring van zulke normen en waarden. Deze normen en waarden kunnen derhalve nooit een „eigen leven” gelaten worden. Daarom is een voortdurend beluisteren van het Evangelisch appél door hen die politieke verantwoordelijkheid dragen, dringend noodzakelijk.

4. CONFSSIONALISME EN POLITISERING

4.2.1. Confessionele politiek

Geruimte tijd is aan de christen-democratie het verwijt gemaakt, dat politiek en kerk (confessie) door haar werden verward. Bij het politieke karakter van onze partijvorming werden en worden zelfs vraagtekens gezet. Nu is het inderdaad zo dat een zuiver, of overwegend, kerkelijke basis voor partijvorming het politieke karakter van een partij ernstig tekort kan doen. Men heeft dan in zo'n partij de neiging om diep in te gaan op aspecten die niet direct met het politieke leven zelf samenhangen. Het maakt, zoals we tevoren zagen, de afhankelijkheid van de politieke partij ten opzichte van de kerken zo groot dat de eigen verantwoordelijkheid van politieke gezagsdragers daardoor wordt ondermijnd. Met name zal het dan minder voor de hand liggen dat van een creatieve inzet, welke op goede initiatieven uitloopt, gesproken kan worden. De verwaarlozing van het politieke door een confessionalistische benadering kan in de praktijk op verstarring of op andere vormen van onberaden beleid uitlopen. De emancipatie van het politieke leven is met name in andere Europese landen als een bevrijding ervaren. Evenwel is men soms nog niet zover dat het zelfstandig verstaan van het Evangelisch appél voor de politiek wordt erkend. In dat opzicht schijnt menig christen zich nog volledig afhankelijk te beschouwen van het gezag van de kerk. Zelfs zodanig, dat waar de kerk niet spreekt ook het luisteren naar het Evangelisch oproep wordt gestaakt.

Het confessionalisme verschijnt hier in een nieuw gewaad en gaat gepaard, niet zozeer met een de-con-fessionalisering (losmaken van de kerk) maar met een secularisering van grote delen van het leven. Voor de richting, die men in die gebieden voorstaat, wordt dan eenvoudig uit het voorhanden gangbare denken een keuze gemaakt. Op zijn best blijft men staan bij een politieke overtuiging die ooit uit christelijke inspiratie tot stand is gekomen. Men laat deze dan evenwel, zoals boven beschreven, zo zeer een eigen leven leiden, dat de verdere ontplooiing en toetsing van die overtuiging in feite achterwege blijft.

Door misvatting van de eigen verantwoordelijkheid van het politieke leven kan op deze wijze het onderscheid tussen het kerkelijke gebied en andere gebieden van het leven in een ongunstige zin worden uitgelegd. Namelijk in die zin dat er gebieden in het leven zouden bestaan welke losgemaakt zouden kunnen worden van de inspiratie waardoor ook het CDA zich wil laten leiden. Dit is een, voor het praktische leven, zeer misleidende interpretatie. Er zijn ook velen die vanuit een zelfstandig

christen-zijn bewust niet kiezen voor één van de partijen die een christelijke grondslag voor hun politiek handelen willen aanvaarden. Ook bij hen kan sprake zijn van een nietconfessionalistische opvatting over het maatschappelijk functioneren van mensen en groepen. Indien dat zo is, wordt de betreffende partijkeuze niet gegrond op de gedachte, dat waar de kerk niet spreekt, ook het Evangelie niet spreekt, maar op de opvatting dat de christen, niet als zodanig georganiseerd maar individueel, een eigen politieke verantwoordelijkheid draagt. Vaak zijn die christenen, die niet voor een – als boven omschreven – christelijke partij kiezen, lid-onder-voor-behoud van hun partij. Immers, hoewel de grondslag van de partij waartoe zij behoren zulks niet erkent, is nochtans voor hen het laatste woord aan het Evangelie. Bij diegenen die zich minder voorwaardelijk aan de doelstellingen van hun partij kunnen wijden, kan dat terecht twijfel wekken aan hun solidariteit met de partij. Voor hen die zich bij een partij als het CDA aansluiten kan eveneens van een voorbehoud worden gesproken. Dit voorbehoud is evenwel binnen het CDA volstrekt legitiem en noodzakelijk en is derhalve gegrond op het statuut van de partij zelf.

4.2.2. Het spreken van de kerk en van de partij

Politieke activiteit wordt niet altijd in partij-verband bedreven. Ook in vakverenigingen, werkgeversorganisaties, organisaties op cultureel gebied e.d. worden politieke stellingnames aangetroffen, waarbij weliswaar het politieke vanuit de eigen belangenpositie wordt beschouwd. Een andere onderschikking treft men aan bij de politieke activiteit, die vanuit kerkelijke organen wordt ondernomen. Het CDA erkent dat de kerken een opdracht hebben welke hen ertoe noopt om ten aanzien van bepaalde wezenlijk maatschappelijke verschijnselen een duidelijke getuigenis af te leggen. In een aantal gevallen raakt dat de politiek maar zijdelings, bijvoorbeeld als gesproken wordt over gezin, huwelijk, zeden, opvoeding en andere vragen van niet primair-politieke aard. Er zijn echter ook andere kwesties waarmee het kerkelijk pastoraat en diakonaat uitdrukkelijk te maken heeft. We noemen de onvrede over de wapeningswedloop, de ellende van de werkloosheid, de huisvestingsnood, de nood in de derde wereld, de rechtsbescherming voor ongeboren en naar het einde neigende leven, de bedreiging van de menselijke waardigheid door discriminatie, onderdrukking en terreur. Kerken kunnen, door hun uitspraken op deze gebieden weliswaar het gedrag van hun leden niet gedetailleerd voorschrijven, maar wel kunnen zij daaraan richting geven. Daarnaast kunnen zij de noodzakelijke aandacht wekken voor onderwerpen, die vanuit hun visie te weinig aan bod komen. Ze kunnen politieke partijen waarschuwen dan wel een hart onder de riem steken als deze in bepaalde acties verwickeld zijn. Kerken kunnen tot gebod oproepen voor de overheid en zij kunnen de overheid op haar verantwoordelijkheid wijzen. Wij mogen er bijzonder blij om zijn dat de Nederlandse kerken in dit opzicht hun taak in hoge mate serieus hebben genomen. De wijze waarop zij een beroep hebben gedaan op het geweten van hun leden en op dat van de bevolking in het algemeen is een krachtige ondersteuning voor een politiek beleid dat gericht is op zorg voor de medemens vanaf en dichtbij.

Evenals de politiek niet alles kan, zo kan ook de kerk niet alles. Het spreken van een kerk, voorzover het terreinen van politiek, wetenschap of het bedrijfsleven etc. betreft, heeft zijn beperkingen. De kerk zal met name spreken als van ernstige misstanden sprake is. Maar niet alleen dan, ook voor het zover is zal het waarschuwend

woord van de kerk worden gehoord. Spreekt zij echter te vaak, dan zal de zeggingskracht van haar uitspraken snel slijten. Ten aanzien van het politieke leven zou ze niet anders dan één van de machtsfactoren worden. Uiteraard is de kerk wel een machtsfactor, maar dan niet zozeer op het politieke vlak. Terecht ziet de kerk in, dat politici hun eigen verantwoordelijkheid hebben. Daardoor kan de kerk hen niet „de wet voorschrijven”. De politieke beslissingsrechten liggen immers uiteindelijk bij regering en parlement. De kerk zal krachtens haar aard, zich niet op een beroepsmatige wijze op het politieke terrein willen bewegen. Voor de zakelijke kennis en het inzicht in het politieke proces dat tot wetgeving en beleid voert, moet men niet een beroep op de kerk doen. De maatschappijanalyse welke het politiek beleid ondersteunt, is in wezen niet-kerkelijk van aard. En indien zij, op grond van deskundige bijstand vanuit een bepaald politieke richting, wel tot uitspraken komt, dan dreigt de kansel daardoor tot een instrument te worden gemaakt van het gewone politieke debat. Er is dus een goede reden om de eigen verantwoordelijkheid van politieke organisaties en politieke ambtsdragers te erkennen en te onderstrepen. Bij deze relatie kerk-politiek is niet noodzakelijk van éénrichtingsverkeer sprake. Ook politieke partijen kunnen kerken waarschuwen of ondersteunen in hun werk. Soms faalt de kerk, of de kerkleiding dusdanig dat de organisaties, die met dit falen het meest geconfronteerd worden, spreken moeten. Zulke situaties kunnen bijvoorbeeld voorkomen als de kerk(en) zich te zeer verbonden acht(en) met politieke machten die het welzijn van brede lagen van de bevolking schaden. Ook in Nederland waren maatschappelijk of politiek georganiseerde katholieken en protestanten hun kerkleiding soms voor, met hun inzichten in maatschappelijke noden. Kritiek op een aldus falend pastoraat zal nodig zijn, aangezien in de politiek duidelijk wordt ervaren dat de verzorging van het welzijn van mensen een taak is die de politieke mogelijkheden alleen verre te boven gaat.

4.2.3. Dialoog

In de Nederlandse maatschappij, waarin de rechten van de mens in hoge mate worden gerealiseerd, waar de communicatie onderling, de doorstroming van ideeën, zeer soepel verlopen kan, bestaan er, naast een officieel spreken, tal van andere mogelijkheden die voor een onderlinge beïnvloeding van kerk en partij gebruikt kunnen worden. De standpunten die in de kerk leven dringen gemakkelijk door in het politieke milieu en omgekeerd.

Dat ligt te meer voor de hand, daar de leden der partijen en de politieke vertegenwoordigers in grote getale tevens kerklid zijn en in hun kerken (voorzover . het de Nederlandse situatie betreft) tot de actieven behoren. Christenen welke de politiek

ter harte gaat, zullen trouwens rechtstreeks deelname aan en beïnvloeding van het politieke leven verkiezen boven een indirecte, meer afstandelijke benadering vanuit de kerk, welke zich immers slechts van tijd tot tijd tot politiek spreken geroepen weet.

Wij hebben voorkeur voor een intensieve dialoog tussen kerk en partij, indien de communicatiekanalen tussen diegenen die primair op kerkelijk gebied bezig zijn en die zich in primair politieke activiteiten onder het Evangelisch appél willen stellen, goed worden gebruikt en niet verstopt raken, kan men elkaar tijdig op elkaars verantwoordelijkheden wijzen. Daardoor zal kunnen worden voorkomen dat het ernstig bedoeld spreken van de één bij de ander niet tot het verwachte resultaat leidt. Als de partij naar de kerk luistert, is zij vaak niet in staat om het gehoorde in politieke termen te vertalen. Het politieke afwegingsproces omvat in de regel meer factoren dan bij het kerkelijk spreken voorzien was. Soms ook is de analyse van de maatschappelijke situatie op grond waarvan de kerk tot spreken overgaat, gebrekkig. Anderzijds zal het spreken vanuit een politieke partij als de onze over of tot de kerk met name daar tekort schieten waar de analyse van de kerkelijke mogelijkheden te beperkt is. De kerkelijke gezagsdragers zouden bijvoorbeeld in het ene geval de indruk kunnen krijgen dat hun boodschap in de politiek eenvoudigweg wordt genegeerd, in andere gevallen, zal het lijken alsof deze slechts halfhartig in praktijk wordt gebracht. Door al deze verschillen kunnen tal van misverstanden ontstaan, die in een werkelijke dialoog achterwege blijven. Het echte pastorale gesprek geeft kansen om tot elkaars hart door te dringen. De dialoog met de kerk draagt een geheel eigen karakter naast de andere contacten die vanuit de christen-democratie met georganiseerde maatschappelijke verbanden en hun leden worden onderhouden. De politicus is voor de kwaliteit van zijn werk in hoge mate van zulke contacten afhankelijk; deze zullen voor hem de nodige prioriteit moeten hebben.

4.2.4. Politisering van de kerk

Nu de confessionalisering van de politiek vrijwel verdwenen is, schijnt er anderzijds een behoefte te ontstaan aan politisering van de kerk. Wij hebben hier het oog op organisaties welke uitdrukkelijk een (inter) kerkelijke signatuur willen hebben. Zij hebben tot doel om kerkelijk Nederlands voor bepaalde politieke stellingnamen te interesseren. In zekere zin wijst het bestaan van deze organisaties op een tegenbeweging tegen het streven naar emancipatie van het politieke leven, los van het kerkelijk gezag. Gemakkelijk ontstaat hier het misverstand als zou een politiek organisatie op basis van Evangelische grondmotieven niet

serieus, dat wil zeggen niet naar zijn christelijk motief genomen worden, aangezien het Evangelisch appél slechts dan gehoord zou kunnen worden indien dit via een kerkelijke organisatie tot ons komt. Naar onze begrippen is het zuiverder als organisaties met een overwegend politiek doel geen officiële bindingen met kerken hebben. Het bestaan van zulke organisaties (op christelijke basis, hoe dat ook geformuleerd mag zijn) naast politieke partijen kan evenwel zinvol zijn.

In ieder geval zal het CDA op grond van het nodige onderscheid in verantwoordelijkheden, zelf geen (inter)kerkelijke organisatie zijn. De fouten van politieke organisaties en van politieke ambtsdragers mogen niet aan de kerken kunnen worden toegeschreven.

De kerk wordt helaas dikwijls bedreigd door het niet denkbeeldig gevaar van misbruik dat bepaalde groeperingen van kerkelijke legitimatie maken, om hun particuliere of speciale partijpolitieke standpunten uit te dragen. Het is wederom een goede zaak dat christenen ook in speciale organen van de kerken, uitdrukking willen geven aan hun bezig zijn met de samenleving, nationaal of internationaal. Men realiseerde zich echter dat de politieke meningsvorming binnen deze al dan niet officiële kerkelijke groepen slechts een bijdrage kan zijn aan de gewetensvorming van de christenen. Een grote voorzichtigheid moet worden betracht met het dogmatiseren en sanctioneren van deze soms particuliere opvattingen. Het feit dat zoveel politieke en maatschappelijke groeperingen zich beijeren om de kerk te winnen voor hun standpunt, moge wijzen op hun inzicht in de belangrijke taak die de kerken hebben ten aanzien van de meningsvorming in onze samenleving, maar moet ook de kerken en de officiële en officieuze kerkorganen voorzichtig doen zijn en doen letten op de zuiverheid van de motieven waarom hun medewerking wordt ingeroepen. Op dezelfde gronden heeft het CDA bezwaar tegen stemadviezen welke door kerkelijke ambtsdragers of door (inter) kerkelijke organen zouden kunnen worden uitgebracht.

Politisering komt ook daar tot uitdrukking waar getwijfeld wordt aan de eenheid van de kerkelijke gemeente op grond van het feit dat daar grote politieke verschillen gevonden worden. Zelfs zou deze kerkelijke eenheid slechts schijn zijn omdat de maatschappelijke verschillen tot politieke tegenstellingen zouden moeten worden verklaard. Het CDA vindt het een verwerpelijke zaak als politieke tegenstellingen zo sterk op alle sectoren van het leven worden doorgetrokken alsof zij bepalend zouden zijn voor het hele menselijke bestaan. Het valt niet te ontkennen dat politieke tegenstellingen, en met de tegenstelling tussen rijk en arm hebben we op dat punt ervaring, doorwerken tot in de kerkelijke gemeenschappen toe. Dit mag echter niet als iets natuurlijks of vanzelfsprekends worden aanvaard. In de kerk dient de eenheid in Christus dan ook niet als „de mantel der liefde” die de „reële tegenstellingen aan het oog onttrekt”. Veelmeer is die eenheid essentieel voor het kerk-zijn en moet daardoor de zorg voor elkaar en de gemeenschap in het geloof worden verwerkelijkt. Het CDA wil de partijpolitiek niet over de kerk laten heersen. Derhalve mogen ook de partijpolitieke tegenstellingen de kerk niet verdelen. Uiteraard betreuren wij het dat christenen op het politieke vlak nog niet tot eenheid van overtuiging zijn gekomen. Wij achten het onjuist als kerken, kerkelijke organisaties of kerkelijke ambtsdragers op bepaalde politieke partijen toegespitste stemadviezen uitbrengen. Wij moeten er evenwel op kunnen rekenen dat kerken het in hun leden respecteren dat zij actief in christelijk geïnspireerde organisaties van niet-kerkelijke aard.

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

5. HET CDA IN DE POLITIEKE CONTEXT

We komen nu op de politieke cultuur temidden waarvan het CDA zijn overtuiging praktiseert. De verschijningswijze van een politiek die een antwoord wil zijn op het Evangelisch appèl hangt uiteraard nauw samen met de factoren waarmee deze politiek te maken heeft. Onze overtuiging, geworteld als ze moet zijn in de Evangelische grondslag, is tevens een antwoord op de noden en vragen van deze samenleving, zoals wij die zien en reageert daarbij ook op de antwoorden die vanuit andere politieke stromingen gegeven worden.

De vraag doet zich voor of de christen-democratie werkelijk een eigen rol kan spelen in het politieke krachtenveld. Op zichzelf is dat begrijpelijk, aangezien de maatschappij-analyse die vanuit andere stromingen ondernomen wordt, tevens het verschijnsel van het CDA tot object heeft. De beide andere grote partijen in Nederland hangen een één-dimensionale visie op het partijleven aan. Zulks vanuit de wens om hun onderlinge tegenstelling tot de wezenlijke politieke tegenstelling te verheffen. Iedere partij tracht nu eenmaal haar politieke visie te verbreiden door de bevolking ervan te overtuigen dat de door haar gestelde vragen de echte grondvragen zijn waarom het in het leven gaat. Het CDA maakt ten aanzien van dit pogen geen uitzondering.

De propagandistische betekenis van een hardnekkig vasthouden aan het

spreken in termen van links-rechts, socialistisch-liberaal, conservatief-progressief, moet derhalve naar z'n beperkte waarde worden geschat. Partijpolitiek gezien moet dit spreken als legitiem worden beoordeeld. De realiteitswaarde ervan wordt evenwel steeds geringer naarmate grotere delen van het politieke leven zich daarin niet onder laten brengen. Merkwaardig is hoezeer het bestaan van partijen die niet in deze eenvoudige schema's te passen zijn de ergernis en verontwaardiging oproept van hen die de betreffende modellen hanteren. Dit verschijnsel doet zich bijvoorbeeld bij wetenschappelijke analyses niet voor.

De aantastbaarheid van bepaalde modellen is daár een aanleiding om deze modellen te verwerpen of te herzien teneinde de voortgang der wetenschappen te bevorderen. In sommige partijpolitieke „analyses” gaat het blijkbaar veeleer niet om echte analyses maar om het ontwerpen van een beeld van de maatschappij dat weliswaar niet op de werkelijkheid is geënt, maar dat juist door z'n afwijking daarvan bedoeld is om een andere, gewenste, situatie te bereiken. Het is als een bezweringsformule. Voor de christen-democratie zou het onwils zijn om aan de suggesties van anderen tegemoet te komen. Per definitie zou daardoor grote verwarring in eigen kring ontstaan. Men spreekt dan van „identiteitscrisis”. Het CDA zal de verleiding om zichzelf te rechtvaardigen, in het kader van de vraagstelling van anderen, moeten weerstaan. *Het bestaan van een behoorlijk omschreven politieke overtuiging, waarvan de fundering duidelijk is en welke tot een overeenkomstig patroon van politiek handelen leidt, is voldoende grond*

voor partijformatie.

De partijgrondslag van het CDA is zeer verschillend van die der andere grote stromingen. De politieke overtuiging die daaruit voortvloeit in antwoord op de problemen van deze samenleving treft men niet elders aan. Wel zijn er tal van mogelijkheden voor samenwerking-op-punten met verschillende partijen. Dat is niet zozeer reden tot verontusting. Veeleer mag men zich daarover zeer verheugen. Het zou nogal treurig zijn als opvattingen welke wij in het CDA als heilzaam voor de mens en samenleving beschouwen nergens buiten onze partij zouden bestaan. Blijkbaar geven die punten van overeenstemming geen aanleiding tot vaste bondgenootschappen. Het is ook zeer onwaarschijnlijk dat partijen met sterk afwijkende grondmotieven door iets als een „onzichtbare hand” generaties lang tot overeenkomstig politiek handelen zouden komen. Dat is slechts tot op grote hoogte het geval geweest met de drie christen-democratische partijen. Maar daar was dan ook het reeds lang bestaande besef op dezelfde wortel te stoeien reden om tenslotte tot vorming van het CDA over te gaan.

In de partijpolitieke geschiedenis neemt de christen-democratie een eigen plaats in. Als politieke uitdrukking van hen die zich door christelijke inspiratie willen laten leiden is deze stroming al lang aanwezig. Het is niet de enige uitdrukking van weike christenen in de politiek gevonden hebben. De christelijke politieke organisatievormen in Europa hebben soms zelfs overwegend een andere nuance gekend. Als zodanig is de christen-democratie een stroming die na de periode van conservatieve en liberale dominantie is

opgekomen, die tijdgenoot is van de sociaal-democratie en die de komende fase van staatkundige ontwikkeling met een eigen politieke conceptie ingaat. Daarbij heeft het diverse elementen die mede typerend zijn voor liberaal en sociaal-democratisch denken in zich opgenomen. De politieke overtuiging van de christen-democratische stroming is bepaald niet statisch of afgesloten tegenover anderen. Wij menen dat dat een consequentie is van christelijk geïnspireerd bezig zijn. Wij erkennen derhalve dat ook vanuit andere stromingen in onze samenleving in belangrijke mate is bijgedragen aan de verbetering van de politieke en sociale omstandigheden.

De christen-democraten menen echter dat het onjuist is om bij deze verworvenheden te blijven stilstaan. In zekere opzichten zijn de grenzen van allerlei ontwikkelingen in zicht gekomen. We denken daarbij aan de economische groei die een vooronderstelling was voor de vooruitgangsidee van liberalen en socialisten. In andere opzichten kunnen nieuwe perspectieven worden geschetst voor een beter tot z'n recht komen van mens en schepping. We noemen het groeiende inzicht in de taak van de mens om rentmeester te zijn over datgene wat in de natuurlijke en culturele omgeving aan ons geschonken is. Bovendien geven de toegenomen mogelijkheden voor scholing, vorming en informatie-overdracht nieuwe en andere mogelijkheden voor het doorvoeren van de christen-democratische conceptie betreffende de „overheid in een verantwoordelijke samenleving”. Een analyse van de partijpolitieke context waarbinnen het Christen-Democratisch Appèl opereert,

verdient een veel grotere aandacht dan binnen het bestek van de werkzaamheden van deze commissie mogelijk was. Voor de politieke opstelling en profilering van het CDA is het van groot belang om vanuit onze kring een nader onderzoek van de andere politieke stromingen te ondernemen.

6. UITDAGING

De commissie heeft met genoegen en in grote mate van eensgezindheid aan de totstandkoming van dit rapport gewerkt. Wij waren er ons van bewust dat het onderwerp waarmee de commissie bezig was een zeer grote omvang had.

Het zal de lezer duidelijk zijn dat diverse aspecten van dit onderwerp een bredere studie vereisen. Wij hopen dat op deze constatering ook de nodige actie zal volgen. Voorts menen wij dat de bezinning op problematieken als in dit rapport omschreven nooit ten einde komt. De politieke omstandigheden waarmee het CDA wordt geconfronteerd zullen zich steeds wijzigen.

De huidige periode vereist dat er weer andere vragen in de politieke opvattingen van de partij worden beantwoord dan vroeger. Wil het CDA een levende partij zijn, dan is het geroepen om zijn visies met nieuwe antwoorden aan te vullen. Doet men dit niet, dan tast men de morele band die in de partij gevonden wordt, aan. Graag dagen wij de leden van het CDA uit om deel te nemen aan de bezinning die voor een voortdurende vernieuwing van onze politieke overtuiging noodzakelijk is.

Samenvatting rapport van CDA-commissie Grondslag en Politiek Handelen

De commissie, welke van het algemeen bestuur van het CDA de taak opgedragen kreeg om te komen tot een nadere concretisering van de relatie tussen grondslag en politiek handelen, heeft deze opdracht mede geplaatst tegen de achtergrond van de discussie over het functioneren van de grondslag. Deze discussies leidden tot stellingnamen rond de kwestie of in het kader van een politieke partij de persoonlijke aanspreekbaarheid op de inhoud van onze grondslag aan de orde zou moeten komen. De commissie is van mening dat, gezien de aard van het politieke veld zelf, deze vraagstelling niet als de juiste kan worden aangemerkt. De commissie komt op grond van haar eigen analyse tot een omschrijving van wat zij als de bindende elementen in het CDA aanmerkt.

De commissie heeft het noodzakelijk geacht om zich bij haar werkzaamheden te laten leiden door die documenten die door het CDA als richtinggevend zijn aanvaard, te weten:

- de grondslagartikelen 2 en 3 uit de statuten van het CDA en
- het program van uitgangspunten benevens het Verkiezingsprogram 1977, welke zijn gebundeld in „Niet bij brood alleen”

De commissie wijst er met klem op dat het haars inziens voor het CDA noodzakelijk is om de bezinning op de grondslag en de vernieuwing van onze politieke overtuiging voortdurend een centrale plaats in het CDA te doen innemen.

HET APPÈL VANUIT DE GRONDSLAG

Met de aanvaarding van zijn grondslag definieert het CDA zichzelf als voortgaande in een lijn welke al meer dan een eeuw in de Nederlandse politieke geschiedenis is aan te wijzen. Het motief voor christen-democratische eenheid hangt zelfs uitdrukkelijk samen met het karakter, de strekking van deze grondslag. In zijn naam en in zijn grondslag brengt het Christen-Democratisch Appèl tot uitdrukking dat het zich gehoorzaam wil stellen onder de oproep vanuit de Heilige Schrift ten aanzien van het politieke leven. Wij hebben besef van de feilbaarheid van christenen en van organisaties die aan deze oproep gehoor willen geven. Juist daardoor is het noodzakelijk dat het Evangelie als een vernieuwende en bevrijdende oproep wordt verstaan, die onze menselijke inzichten en handelwijzen voortdurend aan kritische vragen onderwerpt.

De spanning tussen norm en werkelijkheid, tussen inspiratie en gedrag, wordt daardoor scherp aan het licht gebracht. Sommigen achten deze spanning te groot, zij zouden daarom de verwijzing naar de Heilige Schrift in de grondslag van organisaties en/of in partijnamen willen vermijden. De schade die door deze spanning ontstaat, zou dan tenminste beperkt blijven. Zo zou men, als organisatie, niet meer willen spreken-over, maar slechts willen handelen-naar het Evangelie. Het zelfinzicht wat uit deze opvatting spreekt, achten wij sympathiek. Evenwel achten wij de gegeven oplossing niet juist. Het probleem wordt daardoor immers slechts aan de waarneming onttrokken. Bovendien wordt de kritiek er niet gemakkelijker op en bergt deze

opvatting het gevaar in zich dat men zich „vrijer” voelt. De betreffende spanning wordt overigens op elk levensterrein gevoeld. Evenzeer kan de neiging om het Evangelie tot zwijgen te brengen, om aan deze spanning te ontkomen, overal worden aangetroffen.

Kerkgeschiedenis en zelfinzicht leren dat noch in geloofsgemeenschappen noch in het persoonlijk leven de risico's van een ontsporing ontlopen kunnen worden.

Des te noodzakelijker is het om het publieke beroep op de grondslag in het CDA te laten functioneren. Daarin ligt de mogelijkheid om elkaar vast te blijven houden en kan het insluipen van menselijke overmoed en zelfgenoegzaamheid altijd weer aan de kaak worden gesteld. Dit appèl vanuit de grondslag moet voortdurend kunnen spreken.

De commissie heeft gepoogd een aantal voor het politieke leven bijzonder relevante elementen van de getuigenis van de Heilige Schrift bijeen te brengen. Daarbij is zij de overtuiging toegedaan dat aan deze arbeid een belangrijke uitwerking moet worden gegeven. In het CDA zal dit werk voortdurend en met meer nadruk dan voorheen ter hand genomen moeten worden.

Het liefdegebed staat in de Heilige Schrift centraal. Het kan slechts worden begrepen als het wezenlijke van de Bijbelse gerechtigheid. De beknopte oud-testamentische formulering daarvan vormde de contractuele uitdrukking van het verbond dat God met mensen sloot. Onze opvatting omtrent naastenliefde kan gemakkelijk worden vervlakt tot iets dat slechts een louter humanitaire of filantropische inhoud heeft. Soms kan het ook worden versmald tot een streven naar een zuiver tussenmenselijke harmonie. Verzelfstandiging van het liefdegebed tegenover de Heilige Schrift brengt

uithollingsprocessen op gang, waardoor de ware betekenis ervan aan het oog wordt onttrokken. De Heilige Schrift onderstreept de herkomst van de wereld waarin wij leven door allereerst te spreken over de Schepping, waarin tevens de mogelijkheden tot ontplooiing van cultuur zijn meegegeven, daarna over de gebrokenheid die door de verstoring van de relatie tussen God en mensen in de wereld kwam, als gevolg waarvan kwaad en leed in de geschiedenis werkelijkheid zijn geworden. Maar bovenal spreekt de Schrift over Gods rijk dat eens zijn voltooiing zal ontvangen. Het uitzicht dat ons daarop wordt geboden (eschatologisch aspect) onthult de contrasten die er bestaan tussen de samenleving zoals die door God is bedoeld enerzijds en de huidige werkelijkheid anderzijds. Daardoor wordt een appèl op ons gedaan om ons in te zetten voor de gerechtigheid, en wordt de mens op zijn bestemming gewezen. Zo zal de bevrijdende werking van het Bijbelse getuigenis ook in het heden kunnen worden gevoeld.

Zowel in het Oude als het Nieuwe Testament blijkt dat in vele opzichten de destijds gangbare opvattingen en duidingen doorbroken werden. Zo was de regel „oog om oog, tand om tand” gericht tegen de verscherping van conflicten. In het Nieuwe Testament worden eveneens gangbare gedragspatronen doorbroken („de vadersen zeiden..., maar ik zeg u...”). „Hebt uw vijanden lief”, heeft consequenties voor onze houding ten aanzien van problemen rond oorlog en vrede. Grote aandacht wordt gegeven aan datgene wat uit de maatschappij wordt uitgestoten. Voor Christus is dit een zeer rijk geschakeerde categorie. Door zelf de Lijdende en Uitgestotene te worden, is Zijn zorg voor hen tot een blijvende opdracht geworden voor allen die Hem willen navolgen. De houding tegenover de overheid komt op uiteenlopende manieren tot uitdrukking. Kiest men gedeelten uit de Koningspsalmen, uit Romeinen 13 en uit Openbaring 13, dan ziet men dat daar van zeer uiteenlopende waarderingen sprake is, welke steeds

volstrekt afhankelijk blijken te zijn van de houding die de beschreven overheden ten opzichte van haar door God gegeven opdracht innemen. In deze visie op overheden wordt alle nadruk gelegd op de normering en herkomst van de macht. Daarbij kan voor de onderdaan een belangrijke taak zijn weggelegd. Ten aanzien van het sociaal-economisch leven worden tal van uitspraken gedaan. Gewezen wordt op het niet-absolute karakter van de eigendom en de noodzaak om deze in een sociaal perspectief te zien. Men vindt er de oproep tot kwijtschelding van schulden, tot een behoedzaam beheer van de natuurlijke omgeving, tot zorg voor de armen en tot het vervullen van de economische plichten. Dit alles staat in het teken van een uitdrukkelijke matiging van het streven naar eigenbelang ten gunste van een verzorgen van natuur en samenleving, vanuit het zicht dat ons op hun bestemming is gegeven.

HET CDA ALS POLITIEKE PARTIJ

Het belangrijkste bindende element waardoor het CDA tot een samenhangende politieke partij wordt gevormd, is de politieke overtuiging, welke als antwoord op de grondslag vanuit het politieke leven tot stand komt.

Het streven naar christen-democratische eenwording is gericht op de vorming van één politieke partij die wordt gekenmerkt door samenhang en duurzaamheid. Dit streven is te verwezenlijken als de politieke overtuiging, waardoor het CDA wordt gekenmerkt, zelf een hoge mate van samenhang en duurzaamheid bezit. Bovendien moet deze overtuiging een verplichtend en verbindend karakter dragen voor de partij en haar leden. Dat is de basis voor het onderlinge vertrouwen dat binnen onze groepering nodig is, opdat wij een effectieve bijdrage aan de

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

politiek kunnen leveren. Herkenbaarheid, duurzaamheid, de samenhang van en de levende band met de overtuiging, maken dat van „karakter” gesproken kan worden. En een politiek met karakter is juist datgene wat het CDA nastreeft. De politieke overtuiging is veelomvattend. Zo ontwikkelt de politieke overtuiging zich steeds op grond van de ervaringen en op grond van een verbetering van ons inzicht in de betekenis van de grondslag. Het CDA zal er dus op uit moeten zijn om de politieke overtuiging te doen systematiseren en samenvatten. In het Program van Uitgangspunten is daarmee destijds al een begin gemaakt.

Steeds weer echter zullen ontworpen visies onder de druk van de praktische toetsing worden gesteld. Daarom is het noodzakelijk dat voor de diverse beleidsterreinen analyses en studies worden verricht waardoor de politieke overtuiging van het CDA ten aanzien van het betreffende terrein wordt geactualiseerd. Voor het werk aan de politieke overtuiging geldt dat er op dat front nooit rust is te verwachten.

Positief gezegd: er komen steeds weer nieuwe perspectieven in zicht.

De grondslag van het CDA heeft inspirerende en normerende betekenis en is er in zekere zin een waarborg voor dat de „C” in de naam z'n zin behoudt. Zonder een duidelijke inzet van het CDA om deze functie van de grondslag tot gelding te laten komen, zal deze waarborg evenwel niet voldoende zijn.

De grondslag maakt het CDA evenwel nog niet tot een politieke partij. Daartoe is een nadere uitwerking en toespijting nodig op het politieke terrein zelve. Ten aanzien van allerlei vragen van fundamentele aard moeten aldaar posities worden ingenomen. Wij menen derhalve dat de politieke overtuiging datgene is wat het CDA eerst tot partij maakt. Deze overtuiging heeft destijds te weinig als samenbindend kunnen functioneren, aangezien van toetsing en verdere ontwikkeling onvoldoende sprake was. Daardoor kregen belangrijke delen van de politieke overtuiging een te weinig up to date karakter, zodat men er alle kanten mee op kon. De politieke overtuiging is iets van een duurzaam karakter en vertoont de voor een herkenbaar beleid noodzakelijke samenhang.

Actieprogramma's zijn voorts noodzakelijk voor een gemeenschappelijk optreden in volksvertegenwoordigingen. Zij kunnen de specifieke samenbindende rol van een politieke overtuiging ten aanzien van de partij niet vervullen, omdat zij documenten zijn met een betekenis voor de kortere en de middellange termijn. Daardoor zijn zij onvoldoende om de duurzaamheid van een politieke partij te garanderen. De politieke overtuiging vormt de vertrouwensband die er tussen de leden in de partij bestaat. Deze vormt de basis voor gemeenschappelijke bezinning en voor het ontwerpen van politieke voornemens. Men weet dat men er elkaar op kan aanspreken en dat men de vertegenwoordigers in politieke organen en de partijbestuurders met een beroep op deze gemeenschappelijke overtuiging tot de orde kan roepen.

Men stelde het voorheen zo: „de dorpsdespoten worden door de beginselen onttroond”. Daarmee gaf men in een kernachtig beeld aan hoezeer de interne partijdemocratie door een gemeenschappelijk aanvaarde overtuiging wordt versterkt. In deze visie is het ontstaan van eerste- en tweederangs partijleden ontoelaatbaar. Het behoort tot de verantwoordelijkheden van alle leden om creatief, kritisch en opbouwend mee te denken over de politieke koers en de relatie daarvan tot de grondslag van de partij.

Dit betreft zowel actieprogramma's, als de politieke overtuiging van waaruit deze zijn ontstaan. Dat betekent ook dat de uiteindelijke toetsing van een en ander aan het Bijbels richtsnoer door ieder voor zijn rekening moet worden

genomen. In dat opzicht vraagt de partij de medewerking van alle leden. De partij vraagt hiermee niet om een uitspraak te doen over eigen of anderer christen-zijn. Wel is de aanvaarding van de noodzaak om overtuiging en beleid steeds weer aan de grondslag te toetsen een hard element van de politieke overtuiging.

De gemeenschappelijke toewijding van de grondmotieven van de partij, scheidt een geest van solidariteit tussen de leden en de bereidheid om door de verbreiding van de politieke visies de macht van de partij te versterken. De wervende activiteit van het CDA zal derhalve gericht moeten worden vanuit het statutair vastgelegde karakter van de partij. Bovendien zal het CDA aan het hele volk zo goed mogelijk duidelijk moeten maken wat de inhoud en strekking van zijn politieke overtuiging en beleid zijn. Alleen zo kan een bewuste keuze voor het CDA een echte kans krijgen.

DE INHOUD VAN EEN POLITIEKE OVERTUIGING

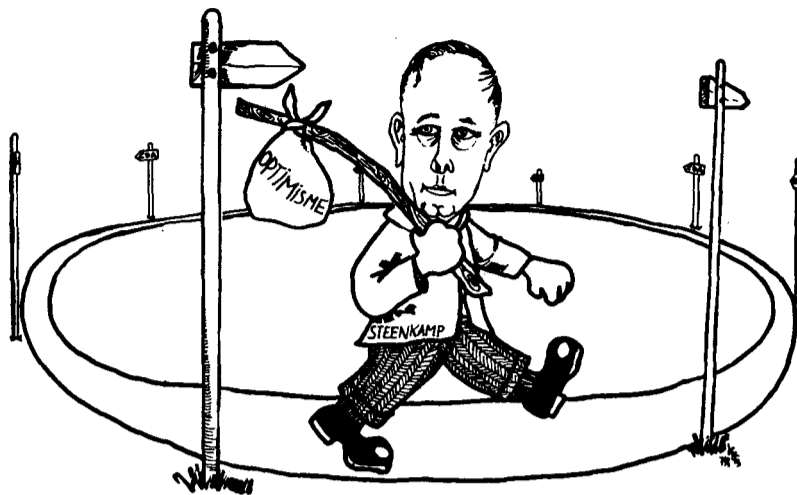
De commissie heeft een aanzet willen geven tot een omschrijving van de inhoud van onze politieke overtuiging. Wij hebben daarbij aangesloten aan wat al eerder werd gezegd over de rechtscheppende taak van de overheid, het beoefenen van gerechtigheid ten bate van het kwetsbare in de samenleving.

Dit zowel naar binnen toe ten behoeve van de eigen inwoners als naar buiten toe in het overleg en de omgang met andere staten.

Met de driedeling in wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht is aan de Nederlandse politieke orde een historische vorm gegeven, die naar de mening van het CDA aanspraak mag maken op de naam „democratisch systeem”. Hoewel er van wisselwerking en soms van vloeiende grenzen sprake is, hebben regering en parlement hierin elk een duidelijk onderscheiden functie. Het CDA hecht aan dit onderscheid, waaruit volgt dat de een niet tot de ander kan worden herleid. Wel is het zo dat het voortbestaan van een kabinet afhangt van het vertrouwen dat het in de volksvertegenwoordiging weet te wekken. Het CDA meent dat dit vertrouwen geschonken moet worden naarmate in het overheidsbeleid de beoefening van de Bijbelse gerechtigheid kan worden ervaren. Wanneer wij stellen dat christen-democratische politiek voor ons een opdracht is, dan drukt dit onze overtuiging uit, dat wij voor de beoordeling van deze politiek boven onszelf uit verwijzen naar normen die de menselijke autonomie te boven gaan. De juistheid van het beleid, vindt derhalve geen garantie in het blote feit dat een meerderheid dit beleid steunt. Dit geldt zelfs binnen de kring van gelijkgezinden. De suggestie die uitgaat van de theorie van het „sociaal contract” volgens welke het optreden van de overheid kan worden herleid tot de „wil van het volk” of van „de meerderheid” wordt derhalve door ons afgewezen. In een echte democratie dient derhalve ook naar minderheden te worden geluisterd.

Noch aan het individualistische vrijheidsideaal noch aan de verheerlijking van de collectiviteit, kan de christen-democratie haar inspiratie ontleen. In beide gevallen wordt de toets van goed en kwaad, recht en onrecht, gelegd bij de mens als verondersteld autonoom wezen. In het christen-democratisch denken heeft het principe van de subsidiariteit zijn grootste kracht ontwikkeld, waar het gaat om de verdeling van bevoegdheden, tussen bestuursniveaus binnen bepaalde levenssterreinen, bijvoorbeeld het politieke. Het beginsel van de soevereiniteit in eigen kring is het meest toegespitst op de verdeling der bevoegdheden tussen verschillende maatschappelijke terreinen. Ook het subsidiariteitsprincipe had tevens

HET CONSTATE DOEL VAN EEN AANHOUDER

betrekking op deze eigenheid der levenskringen. In beide principes geldt de gedachte van de gespreide verantwoordelijkheid. Een vruchtbare synthese tussen beide principes is, gezien de gemeenschappelijke intentie, mogelijk.

De overheid heeft tot taak om de rechtsorde te handhaven en te bevorderen, de bestaansvoorwaarden van burgers en van de samenleving te beschermen en de mogelijkheden voor het beleven van de eigen verantwoordelijkheid van de burger en zijn organisaties te ondersteunen. In de komende periode zal de overheid zowel door een wijze zelfbeperking als door een uitdrukkelijke bescherming van het eigen functioneren en het eigen recht van kerken, organisaties op maatschappelijk en op sociaal en cultureel terrein de gedachte van de gespreide verantwoordelijkheid ingang moeten laten vinden.

Gezien de toenemende complexiteit van de samenleving, zal ook de overheidstaak wel blijven groeien. Anderzijds zal steeds moeten worden nagegaan of er ook mogelijkheden zijn voor een terugtrekken van de overheid op bepaalde terreinen. Dit biedt de mogelijkheid om de inhoud van de overheidstaak af te stemmen op de actuele behoeften en minder te laten bepalen door de wensen vanuit het verleden.

Behalve dat de overheid geroepen is om een wijze zelfbeperking in acht te nemen bij het ter hand nemen van taken, zal zij er ook scherp op moeten toezien dat vanuit het maatschappelijk leven de ruimte voor het eigen politieke optreden niet op ontoelaatbare wijze wordt beperkt. Ook heeft de overheid een taak bij het beschermen en bevorderen van maatschappelijke structuren opdat zij werkelijk kunnen functioneren conform de verantwoordelijkheid die zij ten diepste hebben. Dat betekent in deze tijd dat moet worden tegengegaan dat het economische de levenskansen van organisaties en instellingen op overheersende wijze gaat bepalen.

Vanuit de politiek kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan de realisatie van de naastenliefde. Maar ook daar geldt dat wij in feite slechts aanzetten kunnen geven voor een rechtvaardiger samenleving in de hoop dat deze aanstekelijk zullen werken en voor toekomstige generaties mogelijkheden worden geschapen om tot hun recht te komen. Ons politiek bewustzijn raakt hier aan de geloofshouding.

In het CDA is er een uitgesproken voorkeur voor het overtuigen van brede lagen van de bevolking, boven het via kleine meerderheden afdwingen van politieke maatregelen. Dit betekent allermindst dat het CDA gedreven mag worden door de behoefte om bij de bevolking in de gunst te komen. Een partij dient de politieke betrokkenheid van de burgers te organiseren en dient daarbij tevens een gidsfunctie ten opzichte van de bevolking in te nemen. In het praktische beleid ligt samenwerking met anderen voor de hand. Deze is temeer mogelijk naarmate niet wordt vervallen in het scheppen van simpele tegenstellingen

tussen bevolkingsgroepen alsof de mensheid te verdelen was in zij die deugen en zij die niet deugen. Besturen is een afwegen van recht tegen recht. Op zichzelf redelijke wensen kunnen onderling toch tegenstrijdig zijn. Het is de taak van de politici om in deze gevallen tot minnelijke schikkingen (compromissen) te komen. Het is zeer wezenlijk voor het politieke werk dat onderhandelingen worden gevoerd welke dienen uit te lopen in een afrondend compromis, opdat de stagnatie die door beleidsconflicten wordt veroorzaakt beëindigd kan worden. Soms kunnen uiteenlopende visies op een ander niveau tot een vruchtbare synthese worden verwerkt, maar in lang niet alle gevallen zal zo iets mogelijk zijn. Een belangrijke vraag is of aan de onderhandelingen ook grenzen gesteld moeten worden. Is er een minimumpakket aan eisen waaraan niet getornd kan worden? Een afdoende beantwoording van deze vraag is niet te geven. Zowel de actuele voor- en nadelen van een te sluiten compromis als het perspectief dat zich na een positieve dan wel een negatieve beslissing aftekent, moet bij de beoordeling daarvan in rekening worden gebracht. Er zijn problemen die, na een voor ons zeer onbevredigende behandeling, ook in de toekomst blijven knagen. Er is dan een fundamentele weeffout in de wetgeving aangebracht, die niet als definitief kan worden aangemerkt. Indien de opvattingen in de maatschappij zich dermate wijzigen dat op parlementair niveau tot een andere benadering kan worden gekomen, zal opnieuw tot actie kunnen worden overgegaan. Hieruit blijkt hoezeer de politiek slechts een aspect is van het maatschappelijk leven en in zijn mogelijkheden ook wordt beperkt, door dat wat zich aan invloeden binnen de samenleving openbaart.

De politieke overtuiging welke het CDA ingang wil doen vinden en van waaruit zijn politiek beleid wordt gevoerd, zal uiteraard ook weerspiegeld worden in de organisatie van het CDA, in zijn interne verhoudingen en in de persoonlijke stijl van christen-democraten. Het begrip „gespreide verantwoordelijkheid” zal ook binnen de partij een levende werkelijkheid moeten zijn. Interne partijdemocratie is voor het CDA noodzakelijk omdat niet een hiërarchisch denkklimaat maar slechts de grondslag van het CDA normatieve betekenis heeft. Ook binnen het CDA, en in de omgang van het CDA met andere politieke stromingen, mag het machtsaspect niet op de voorgrond staan: Het gebruik van de macht moet in dienst staan van de politieke overtuiging en mag deze overtuiging niet tot zijn slachtoffer maken.

KERKELIJK EN POLITIEK HANDELEN

Het CDA verwerpt de boedelscheiding die tot uitdrukking komt in een verkeerde interpretatie van de tekst „geef de keizer wat des keizers is en Gode wat Gods is”. De

richtinggevende betekenis van de Heilige Schrift voor het politieke leven mag niet verdoezeld worden.

In de christelijke geloofsgemeenschappen zijn ambten te vinden welke mens en samenleving op een bepaalde wijze als hun werkterrein hebben. Men kan echter niet zeggen dat de christelijke benadering daarmee samenvalt. Het Evangelisch appél gaat immers ook uit naar andere samenlevingsverbanden. Diegenen die daarnaar luisteren willen zullen zich in hun specifieke taak geïnspireerd weten tot het functioneren vanuit hun christelijke roeping. Daarbij zal in het algemeen geen directe bemiddeling via de confessie nodig of wenselijk zijn, maar wel zal Gods openbaring die tot deze confessie inspireert, tevens het levend oriëntatiepunt zijn voor het politieke leven wordt gericht. Niet via de confessie maar via een eigen politieke overtuiging komt de Evangelische boodschap tot de politiek. Maar niet alleen via deze bemiddeling, ook bij een toetsing van de effecten van een politiek, hoezeer ook bewust gepoogd is deze via een christelijke visie tot uitdrukking te laten komen, zal de Bijbelse norm niet ontweken kunnen worden.

Een politieke overtuiging, met zijn normen en waarden, kan men nooit een „eigen leven” laten, aangezien daardoor een afsterfing van de Evangelische wortel plaatsvindt, met de daarmee samenhangende versecularisering en verstarring. De emancipatie van het politieke leven, los van het kerkelijk gezag, is een goede zaak, zowel naar de kant van de politieke partijen, als naar de kant van de kerkgenootschappen.

Zelfstandigheid van de christen-democratische partijen en de eigen reflectie op de grondslag is een groot goed.

De scheiding van kerken en politieke partijen is niet gepaard gegaan met een afnemende belangstelling binnen die kerken voor de ontwikkelingen in de samenleving, nationaal en internationaal, en voor de betekenis van de politiek en de verantwoordelijkheid van de burger daar tegenover. Het CDA waardeert de niet aflatende bijdrage van de kerken aan de gewetensvorming van de burgers, haar bekommernissen omtrent het lot van onze samenleving en haar aansporingen tot politieke participatie.

Waar in de politiek het doen van keuzes mede bepaald wordt door de reikwijdte van de polsstok van de publieke opinie, is de richtinggevende en dikwijls waarschuwendende functie van de kerken een buitengewone bijdrage voor het scheppen van een klimaat waarin de juiste politieke keuzes gedaan kunnen worden. Men hoeft slechts naar landen te kijken waar de kerken zwijgen over de grote nationale en internationale maatschappelijke vraagstukken om te weten welk een leemte in de gewetensvorming de terzake zwijgende kerk veroorzaakt. Het kostbare goed van de emancipatie van het politieke leven ten opzichte van de kerk en van de andere kant, van een kerk die zich terzijde van de partijpolitiek bekommert om de ontwikkeling in de samenleving, kan echter weer gemakkelijk verloren gaan.

Dat kan op de allereerste plaats doordat de kerken uitspraken doen en keuzes voorschrijven te geven. Juist om de geloofwaardigheid van de kerk te behouden is terughoudendheid geboden ten aanzien van concrete politieke oplossingen, maar moet daarentegen alle ruimte gegeven worden aan de vermanende functie, het uiting geven aan verontrusting omtrent bepaalde ontwikkelingen en het aanduiden van de richting waarin,

GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN

naar het oordeel van de kerken, de christen dient te handelen. De kerk zal evenwel aan het politieke leven z'n eigen verantwoordelijkheid moeten laten. Zij is voor een concrete deelname daaraan niet toegerust, terwijl dat toch voor een effectieve bijdrage nodig zou zijn. En indien zij, op grond van deskundige bijstand vanuit een bepaalde politieke richting, wel tot uitspraken komt, dan dreigt de kansel daardoor tot een instrument te worden gemaakt van het gewone politieke debat.

Het CDA wil de politiek niet over de kerk laten heersen. Derhalve mogen ook de partijpolitieke tegenstellingen de kerk niet verdelen. De kerk wordt helaas dikwijls bedreigd door het niet denkbeeldig gevaar van misbruik dat bepaalde groeperingen van kerkelijke legitimatie maken, om hun particuliere of speciale partijpolitieke standpunten uit te dragen. Het is wederom een goede zaak dat christenen ook in speciale organen van de kerken, uitdrukking willen geven aan hun bezig zijn met de samenleving, nationaal of internationaal. Men realiseerde zich echter dat de politieke meningsvorming binnen deze al dan niet officiële kerkelijke groepen slechts een bijdrage kan zijn aan de gewetensvorming van de christenen. Een grote voorzichtigheid moet worden betracht met het dogmatiseren en sanctioneren van deze soms particuliere opvattingen. Het feit dat zoveel politieke en maatschappelijke groeperingen zich beijveren om de kerk te winnen voor hun standpunt, moge wijzen op hun inzicht in de belangrijke taak die de kerken hebben ten aanzien van de meningsvorming in onze samenleving, maar moet ook de kerken en de officiële en officieuze kerkorganen voorzichtig doen zijn en doen letten op de zuiverheid van de motieven waarom hun medewerking wordt ingeroepen. Op dezelfde gronden heeft het CDA bezwaar tegen stemadviezen welke door kerkelijke ambtsdragers of door (inter)kerkelijke organen zouden kunnen worden uitgebracht.

De ruimte die tussen de kerken en het CDA ontstaan is, mag echter niet leiden tot een gebrek aan communicatie. Juist de kerkelijke en de theologische reflectie op de ontwikkelingen in de samenleving moeten voor het CDA een bron van inspiratie en bezinning zijn. Van haar kant, kunnen de CDA-leden, door aan de christelijke gemeente mededeling te doen van de afwegingsfactoren die tot een bepaalde concrete keuze hebben geleid, bijdragen tot het inzicht in en het begrip voor bepaalde politieke processen. De politieke participatie van de kerkleden kan zodoende worden bevorderd.

Het CDA heeft daarom een voorkeur voor een intensieve dialoog op vele niveaus binnen de kerk en de met de kerk verwante organisaties. Wij hebben een boodschap aan elkaar en die boodschap kan aan elkaar op vele wijzen worden doorgegeven, in ieder geval op meer manieren, dan door het uitvaardigen van officiële manifesten en de noodzakelijke weerwoorden alleen, al zijn er situaties waarin dat ook zijn nut kan hebben.

HET CDA IN DE POLITIEKE CONTEXT

De beide andere hoofdstromingen buiten het CDA trachten hun onderlinge tegenstelling tot de wezenlijke politieke tegenstelling te verheffen. Het CDA past niet in dit schema, hetgeen de ergernis en de verontwaardiging oproept van hen die de betreffende tegenstelling hanteren. Wie evenwel zijn kennis van de werkelijkheid wil verdiepen en bevorderen, zal juist feiten die niet in zijn denkmodellen passen, gebruiken om de eigen visies te verrijken.

Die laatste houding achten wij juist en we betreuren dan ook dat analyse in de politiek te vaak door propaganda wordt verdrongen.

Het geloof hechten aan een onjuist denkmodel, waarin aan bepaalde tegenstellingen een ongerechtvaardigde betekenis wordt toegekend, zou sommigen in het CDA tot verwarring kunnen brengen. Men spreekt in zo'n geval van een identiteitscrisis. Het CDA zal dan ook de verleiding moeten weerstaan, om zichzelf te rechtvaardigen in het kader van de vraagstelling van anderen. Het is voor het CDA van belang om over een duidelijke analyse te beschikken van de fundamentele karaktertrekken van de andere politieke hoofdstromingen in dit land.

AANBEVELINGEN

De commissie acht zich geroepen om enkele concrete voorstellen te doen gericht op het levend houden van de relatie van grondslag en politiek handelen.

1. De politieke overtuiging die wij maatschappelijk wensen te laten functioneren dient ook ten aanzien van de organisatie van de partij zelf tot uitdrukking te komen. De politieke overtuiging in welke de verbinding van grondslag naar politiek handelen wordt gelegd, vormt de morele band tussen de leden van de partij. De eenheid in optreden is daarvan afhankelijk. Dit betekent dat aan de verschillende instanties binnen de Nederlandse christen-democratie een eigen verantwoordelijkheid toekomt. Met name geldt dit in de verhouding tussen fracties enerzijds en besturende colleges en instellingen anderzijds. Van enigerlei hiërarchische ondergeschiktheid kan hierbij geen sprake zijn. Oorspronkelijkheid en scheppend vermogen van mensen en groepen hangen nauw samen met de mate waarin hun eigen verantwoordelijkheid wordt erkend. Voor de personele bezetting van verantwoordelijke in het CDA is het derhalve des te noodzakelijker om hierbij te letten op de wijding in solidariteit aan de gemeenschappelijke politieke overtuiging en op de mate waarin men daaraan gestalte weet te geven. Het organisatorische en het benoemingsbeleid dient hierop te worden afgestemd.

2. In de statuten van het politiek studiecentrum, alwaar de talenten vanuit de partij ten behoeve van onderzoek en bezinning worden georganiseerd, dient uitdrukkelijk te worden opgenomen dat men zich bij zijn werk beweegt binnen datgene wat in de grondslag is aangeduid. Tevens moet er statutair in worden voorzien dat studies, rapporten en nota's een verantwoording bevatten met betrekking tot het functioneren van de grondslag in de betreffende documenten. Tevens moet erin worden voorzien, dat men zich bij dit werk met name richt op nieuwe vragen en op sleutelkwesies die voor de toekomst van belang worden geacht. Binnen het kader van de grondslagen van de christen-democratie dienen degenen die met deze taak zijn belast hun eigen verantwoordelijkheid te aanvaarden. Het betreffende instituut dient ook organisatorisch breed in de partij geworteld te zijn.

3. Hoofdtak van het vormings- en scholingswerk dient te zijn om aan hen die daarvan gebruik willen maken een zo goed mogelijk inzicht te geven in de politieke overtuiging van het CDA. Dit is zowel essentieel voor de partij als vanuit didactisch oogpunt noodzakelijk voor de samenhang die men in het vormings- en scholingswerk dient aan te brengen. De nadruk op interne partij-democratie brengt met zich mee, dat de leden van de partij in staat moeten worden gesteld om zo zelfstandig mogelijk vanuit deze politieke overtuiging te opereren. Men

UITDAGING

De huidige periode vereist dat er andere vragen in de politieke opvattingen van de partij worden beantwoord dan vroeger. Wil het CDA een levende partij zijn, dan is het geroepen om zijn visies met nieuwe antwoorden aan te vullen. Doet men dit niet, dan tast men de morele band die in de partij gevonden wordt, aan. Graag dagen wij de leden van het CDA uit om deel te nemen aan de bezinning die voor onze politieke overtuiging noodzakelijk is.

kan niet verwachten dat opbouwende kritiek op de besturende organen en op de vertegenwoordigers wordt geleverd, indien de leden van de partij daartoe niet het passende instrumentarium krijgen aangereikt.

4. De wervende activiteit vanuit het CDA zal genormeerd moeten zijn door de grondslag van het CDA. Dat betekent dat bij de werving van nieuwe leden duidelijk kenbaar wordt gemaakt wat voor ons de inhoud van het partijtijdschrift is. Nieuwe leden moeten derhalve tot hun keuze kunnen zijn gekomen op basis van kennisneming van de grondslag van het CDA en van enkele hoofdlijnen van de politieke overtuiging en het politieke beleid. De werving van leden wordt gemotiveerd door de wens om de politieke overtuiging van het CDA bij brede groepen van de bevolking ingang te doen vinden.

5. Om de vertrouwensband binnen de partij levend te houden, dienen organisatorische maatregelen genomen te worden. Immers is de partij zelf verantwoordelijk voor de mate waarin de grondslag functioneert. Het moet een vanzelfsprekende zaak worden dat christen-democratische vertegenwoordigers in staten en raden zich periodiek verantwoorden ten opzichte van de partijleden en de betreffende partijbesturen. Bij deze verantwoording zal duidelijk moeten worden gemaakt, op welke wijze de partijgrondslag en de politieke overtuiging in het beleid hebben doorgewerkt. Deze verantwoordingsplicht schept de noodzaak om ook in het publieke optreden de richting en samenhang van het christen-democratisch beleid helder te doen uitkomen. Dat maakt het voor o.a. de medewerkers van publiciteitsmedia mogelijk om het profiel van het CDA in de berichtgeving te laten uitkomen. Het zal tevens voor alle betrokkenen van grote betekenis zijn om elkaar bij die gelegenheden bewust te maken van de motieven van waaruit men bezig is. Naast de bezinningsarbeid die een noodzakelijk onderdeel is van het werk van de lokale CDA-afdelingen, dient de genoemde verantwoording tot een regel te worden gemaakt.

Door samenwerking tussen de Vereniging van gemeente- en provinciebestuurders en de bestuurlijke colleges in de partijorganisatie dient tot verplichtende afspraken te worden gekomen ten aanzien van deze periodieke verantwoording. Op het landelijk niveau dient eveneens een periodieke verantwoording van het beleid tegenover het partijbestuur, de partijraad en het CDA-congres te worden geregeld. Voorts verdient het aanbeveling om eenmaal per jaar een conferentie te beleggen voor parlementsleden, bewindslieden en partijbestuurders, gericht op een versterking en uitdieping van de politieke overtuiging. Het criterium op grond waarvan men een conferentiethema kiest moet niet zijn gelegen in het gemak waarmee de politieke overtuiging

op het betreffende gebied van toepassing wordt geacht, maar op het politieke belang en de verstrekkende betekenis van het betreffende onderwerp. Juist daarin moet immers de grondslag en de politieke overtuiging functioneren. De partij zal er op moeten toezien dat er tussen de besturen en de fracties op verschillende niveaus voldoende onderling contact is om een samenhangend beleid te realiseren. De confrontatie van gemeentelijk, provinciaal en nationaal beleid laat vaak nog te wensen over. Hierdoor komt de samenhang van het beleid en dus de eenheid van politieke overtuiging in de knel. De partij dient daarom organisatorische maatregelen te nemen om deze negatieve gevolgen te voorkomen.

6. De jaarverslagen van besturen, fracties en instellingen van het CDA dienen een uiteenzetting te bevatten omtrent de activiteiten die zijn ontplooid om de grondslag van het CDA in het eigen werk tot zijn recht te laten komen, en omtrent de resultaten die deze inspanningen hebben opgeleverd. Hierdoor wordt een bespreking in brede lagen van de partij mogelijk. De partijraad kan fungeren als het forum waar deze verslagen en resultaten van de besprekingen met elkaar worden geconfronteerd.

7. Gezien het bovenstaande zal het duidelijk zijn dat de commissie het niet juist acht om de „bewaking" van het functioneren van de grondslag aan een bepaalde instantie over te laten. Dit is een zaak voor de hele partij en niet van één orgaan. De doorwerking van de grondslag in het politiek handelen zal steeds op zeer concrete wijze tot uitdrukking moeten komen. Daarom zal men zich in zeer brede kringen daarvoor verantwoordelijk moeten weten. Men moet de diverse instanties en personen in het CDA geen alibi verschaffen om de bewustmaking ten aanzien van het functioneren van de grondslag naar anderen af te schuiven. Indien men deze bezinningsarbeid bij uitstek bij een bepaalde instantie onderbrengt, dan zal gemakkelijk de neiging ontstaan om de relevantie van de grondslag voor het politiek handelen tot enkele terreinen te gaan beperken.

Het overschrijdt de capaciteit van één werkgroep om de betekenis van de grondslag voor het CDA voortdurend in de gewenste breedte in het CDA aan de orde te stellen. Daartoe kan slechts worden gekomen als iedereen in dit opzicht zijn verantwoordelijkheid ziet.

8. De grondslag van het CDA treft men ook bij andere organisaties aan. Voor een goed begrip van het Evangelisch appél voor het politieke leven is een confrontatie met de verantwoordelijken op andere terreinen van het leven, welke vanuit eenzelfde motief bezig zijn, nodig. De commissie meent voor concrete aanbevelingen te kunnen verwijzen naar het rapport van de commissie die ter behandeling van deze kwestie door het CDA is ingesteld.

9. De bezinning op de betekenis van de grondslag van het CDA, dient er meer nadruk dan voorheen op gericht te zijn om ons inzicht in de Bijbelse gegevens welke voor het politieke leven zo'n grote inspirerende waarde hebben, te vergroten en uit te breiden. De commissie acht het daarmee samenhangende onderzoek noodzakelijk voor de vernieuwing van ons politieke denken. In dit opzicht bekent de commissie dat hetgeen in bijgaand rapport op dit punt is geïnventariseerd, een uiterst fragmentarisch karakter draagt.

10. De politieke overtuiging van het CDA, dient de waardevolle elementen, welke te vinden zijn in de resultaten van bezinning binnen de Nederlandse christen-democratie, te omvatten. Wij menen dat een, voor de toekomst vruchtbare synthese mogelijk is en hebben daartoe in ons rapport een bescheiden poging gewaagd. Wil deze synthese een vernieuwend karakter dragen en een bruikbaar kompas zijn

voor de komende tijd, dan zullen in de politieke overtuiging antwoorden vervat moeten zijn op de huidige maatschappelijke vragen en op de problemen die wij als christen-democraten als de sleutelkwesie voor de toekomstige maatschappelijke ontwikkeling beschouwen. Wij noemen daarbij de volgende vragen en onderwerpen:

a. De ontwikkeling van de verantwoordelijkheidsverdeling in de samenleving in verband met het eigen karakter en de eigen beleidsruimte van kerken en maatschappelijke organisaties. De commissie verwacht dat we gedurende het komende decennium voor ernstige vraagstukken op dit punt worden gesteld. Met name zullen wij zicht moeten krijgen op de mogelijkheden om in bepaalde sectoren tot reprivativering van publieke diensten te komen

b. De betekenis van betaalde en onbetaalde arbeid voor een zinvolle levensbesteding, voor een deelgenootschap in verantwoordelijkheid, alsmede de problematiek van de langdurige werkloosheid.

c. De grenzen van de verzorgingsstaat, die blijken uit het in zicht komen van de grenzen van de vrijheid (van opleidingskeuze, van beroepskeuze, van inkomensvorming) en de grenzen van de zorg (gezondheidszorg, sociale zorg).

d. De beheersbaarheid en bestuurbaarheid van de technologische ontwikkeling, waarbij de nucleaire technologie moet worden genoemd naast andere ontwikkelingen die schadelijk kunnen zijn of worden voor het milieu en de gezondheid en die niet door de idee van verantwoord rentmeesterschap worden genormeerd. De mogelijkheden voor een positief perspectief.

e. De omslag van de beschermende betekenis van de militaire verdediging naar een bedreigende. De nucleaire wapensystemen en andere wapensystemen.

f. De bescherming van het ongeboren, gehandicapte en naar het einde neigende leven.

g. De relaties van economische, culturele en menselijke aard met totalitaire staten c.q. met staten waarin mensenrechten ernstig in de knel komen (Afrika, Latijns-Amerika). Internationale rechtsorde.

h. De positie van minderheden en minderheidsculturen in Nederland. Het vreemdelingenbeleid.

i. Een voortgaande bezinning op onze verantwoordelijkheden ten opzichte van de derde wereld, en op de consequenties van een rechtvaardiger internationale economische orde. De verdere ontwikkeling van een christen-democratisch beleid ten dezen.

De commissie meent dat van de verscheidenheid aan talenten gebruik moet worden gemaakt om ten aanzien van deze punten tot bezinning en onderzoek te komen teneinde de grondslag van het CDA in het politieke kompas te laten functioneren. In rapporten en nota's die hieruit voortvloeien zal steeds gepoogd moeten worden om zich ten opzichte van de grondslag van het CDA te verantwoorden. De commissie is er zich van bewust dat wat in dit rapport ten aanzien van de inhoud van de politieke overtuiging is opgenomen, nog maar uiterst beperkt is. Een voortdurende uitwerking naar diverse beleidsterreinen en een vernieuwing van standpunten verdient binnen het CDA een nooit aflatende zorg. Resultaten van deze arbeid zullen van tijd tot tijd verwerkt kunnen worden in het kader van de opstelling en de vernieuwing van ons Program van Uitgangspunten. Op deze wijze zal de christelijke inspiratie, van waaruit de politieke overtuiging van het CDA wordt gevoed, herkenbaar kunnen worden.

oktober 1978

Minister Albeda op Studiedag over CDA-rapport gespreide verantwoordelijkheid:

„Voorlopig nog volop werk voor wetenschappelijke instituten van het CDA”

Door
G. J. Brinkman

„Het houdt misschien wel enig risico in, wanneer we, terwille van een betere economische orde, meer nadruk willen leggen op elgen verantwoordelijkheid van mensen en groepen, maar het is geen utopie daarnaar te streven. Uit volle overtuiging willen we een appel doen op menselijke verantwoordelijkheid. De problemen worden nu al te automatisch doorgeschoven naar de overheid”.

Toen prof. dr. H. J. van Zuthem dit zaterdag te Utrecht zei, waren de discussies over het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid” al aardig op gang gekomen. Als voorzitter van de commissie die het rapport over de economische orde samenstelde, kwam hij daarmee op tegen hen die het rapport onderschatting van de overheidstaak en overschatting van het menselijk verantwoordelijkheidsgevoel toeschreven.

Vluchtwegen afsluiten

Dat de gedachtenwisseling zich op dit punt zou richten was te verwachten. Uit voorafgaande publikaties in dagbladen en tijdschriften viel dit reeds af te leiden. „Het rapport”, zo benadrukte Van Zuthem daarom, „vraagt niet dat de overheid zich zal terugtrekken. Het roept op de verantwoordelijkheid te spreiden, zodat mensen en groepen zelf „kosten en baten” tegenover elkaar wegen. Maar om die gedachte te verwezenlijken is voor de overheid een stimulerende en zich uitbreidende taak weggelegd. In de wetgeving zal voor het waarmaken van die verantwoordelijkheid ruimte moeten worden geschapen, het onderwijs zal erop moeten worden afgestemd, het openbaar maken van inkomens is er voor nodig en naast de parlementaire democratie moet bedrijfsdemocratie tot leven komen. De overheid zal er bij dit alles echter op moeten toezien dat vluchtwegen, waarlangs eigen verantwoordelijkheid zou kunnen worden ontlopen, worden afgesloten”. Dat er ondanks deze stellige uitspraak, op het punt van de overheidstaak, ruimte bleef voor pittig meningsverschil kon niemand, die even in de volle congreszaal rondkeek, verbazen. Daar zaten, in en buiten organisatorisch verband, bedrijfsvoerders en maatschappelijke werkers, vakbondsleiders – als Ester (CNV) en Spit (FNV), en wetenschapsmensen, kopstukken uit „de politiek” – o.a. de ministers Albeda en Andriessen en daarnaast in overwegende mate de meelevende maar anonieme CDA-ers, afkomstig uit allerlei stiel en streek. Figuren die regelmatig als elkaars natuurlijke tegenspelers fungeren kunnen zich ook op zo'n zaterdagse samenkomst natuurlijk moeilijk samen over een CDA-rapport buigen zonder zich van hun beroepsmatige stellingen bewust te zijn. Ester, als voorzitter van de industriebond CNV maakte daar ook geen geheim van. Ja, zei hij, spreiding van verantwoordelijkheid is ook voor de christelijke vakbeweging altijd een dringende vraag geweest, maar ik verbaas me toch over de afstandelijke wijze waarop het rapport over de taak van de overheid spreekt. Zij zal, binnen de economische orde, toch warempel wel meer dan randvoorwaarden hebben te stellen. Mijn geloof in de mogelijkheden welke mensen hebben om eigen verantwoordelijkheden te

belevan, is niet zo groot, zei Ester. Ten aanzien van de „collectieve voorzieningen” zou spreiding van verantwoording misschien mogelijk zijn geweest. De CNV-bestuurder vond echter dat op dat punt een beleid over ons is gekomen dat op de naam christen-democratisch nauwelijks aanspraak kan maken. Dat beleid of dit rapport zou z.i. anders gewijzigd moeten worden.

Wil er van gespreide verantwoordelijkheid sprake kunnen zijn dan zal de overheid in ieder geval duidelijk moeten zeggen wat zij wil en bedoelt. Bijvoorbeeld ten aanzien van herstructurering van het bedrijfsleven en met de ontwikkeling van bevoegdheden van bedrijfstakken. Alleen dan is vertaling naar beneden mogelijk. Investeringsplannen zullen door de overheid niet alleen bekeken, maar ook op bedrijfstak-niveau, planmatig beoordeeld moeten worden en hetzij verbindend dan wel onverbindend moeten worden verklaard. De aanbevolen samenstelling van raden van commissarissen zou, volgens de chr. vakbeweging, „minstens de helft gekozen door werknemers” moeten zijn. Maar ondanks kritiek op onderdelen: ook Ester wilde geen geleide plan-economie, maar wel een duidelijk overheidsbeleid.

Overheidsinvloed zal groter worden

Of men het nu mooi of lelijk vindt, zo zei prof. dr. N. H. Douben, de invloed van de overheid zal steeds groter

worden. Maar daarmee is niet gezegd dat de inhoud van de overheidstaak dezelfde moet blijven. De overheid zal meer door overtuigen dan door voorschrijven moeten functioneren en duidelijk moeten maken wat het doel van haar beleid is. Het aantal doelstellingen stijgt per kabinet, maar het wordt steeds moeilijker het daarbij passend instrumentarium te scheppen. Ook deelgroepen hebben in toenemende mate instrumentaria nodig die door de centrale overheid nauwelijks meer zijn te beheersen. De lasten worden dan afgewenteld op groepen die zich (politiek en maatschappelijk) moeilijk kunnen verweren. Gebrek aan coördinatie van deelgroepen leidt de centrale overheid ertoe steeds meer invloed tot zich te trekken. Zo worden mensen en groepen van eigen verantwoordelijkheid af-georganiseerd. Als we mensen en groepen echt mondig willen maken, aldus Douben,

zal er een ontzettende hoeveelheid werk moeten worden verzet. Meer dan het rapport voorziet. Een ondernemingsraad krijgt minder kennis en informatie ter beschikking dan de directie. Als we niet bereid zijn om de mensen de opleiding, de kennis en de gegevens te verstrekken om gespreide verantwoordelijkheid waar te maken is het flauwekul er een conferentie-dag aan te besteden. Is die bereidheid wel aanwezig dan adviseert hij: „Gewoon doen”. Beginnen met experimenten maar dan wel op beheersbare schaal. Nadat Van Zuthem, Douben en Ester verschillende aspecten van het rapport hadden toegelicht, werd een serie vraagstukken groepsgewijze besproken. Het rapporteren over deze groepsdiscussies blijft altijd een hachelijk ondernemen. Er pleegt in kleiner kring vaak meer overhoop te worden gehaald dan het congres in korte tijd duidelijk kan worden gemaakt. Maar de rapporteurs brachten in ieder geval ruim voldoende onderwerpen op tafel om, (door congres-voorzitter drs. A. H. A. Veenhof knap op een rijtje gezet) een paar uur forum-discussie zinvol te vullen. Naast de genoemde inleiders zaten in het forum de heren G. Gerritse lid van de rapport-commissie, dr. B. Pruyt, vice-voorzitter van de chr. werkgevers en W. J. L. Spit, vice-voorzitter van F.N.V.).

Verantwoordelijkheid i.p.v. macht

De heer Pruyt constateerde met instemming dat het rapport spreekt in termen van verantwoordelijkheid in plaats van macht. Wat aan bevoegdheden van de overheid wordt overgenomen gaat naar het mezo- (bedrijfstakken) en meer nog naar het micro-niveau (bedrijven). Dat sluit een vermaatschappelijking van de onderneming in. Het rapport dus positief beoordeeld waarschuwd Pruyt wel tegen een versterking van de positie van de raad van commissarissen ten koste van de raad van bestuur. Daar past z.i. elke ondernemer voor. Pruyts buurman aan de forumtafel, FNV-man Spit was niet erg optimistisch over de bereidheid van werkgevers om ook maar iets van hun zeggenschap te spreiden. „Het is één pot nat” oordeelde hij. Ook vond hij dat in het CDA-rapport onvoldoende plaats is ingeruimd voor de overheid. De overheid wordt zo ongeveer

voorgesteld als iets dat „in de lucht hangt en tikt”. Ook de overheid bestaat uit mensen en niet uit ongrijpbare figuren. Verantwoordelijkheid is soms over maatschappelijke organen te spreiden, maar dan moeten over de doelstellingen wel degelijke afspraken worden gemaakt, onderbouwd door een instrumentarium. Spit vreesde dat de taak van de overheid in het rapport onvoldoende handen en voeten heeft gekregen om er in de praktijk mee te kunnen werken. De studiedag werd met een rede van minister Albeda besloten. Albeda wees er op dat het zal moeten gaan om een betere organisatie van de economische orde en gelijk om de vraag hoe we de huidige problemen kunnen oplossen. Voor dit laatste is het nodig dat we gezonde ondernemingen hebben binnen een redelijk functionerende economie. Het welslagen van deze opgave hangt mede af van de bereidheid van de hele bevolking om offers te brengen. Is die bereidheid niet aanwezig dan krijgen we een economische orde welke past bij ongezone ondernemingen binnen een niet-functionerende economie. Albeda waarschuwde om niet vanuit ingegraven stellingen, voor „het mooie model” te vechten, doch zich steeds af te vragen hoe realistisch de voorgestane oplossing is. De werkelijkheid dwingt ons eenvoudig tot spreiding van verantwoordelijkheid. Albeda pleitte voor een maatschappij waarin de zelfwerkzaamheid een rol speelt. Het gevaar dreigt dat een „incasso-staat” groeit waarin er voor iedereen wel een excuus te vinden is om te leven op kosten van elkander. Door onenigheid in de samenleving dreigt ook het ombuigingsbeleid toch weer op centralistische wijze te moeten worden uitgevoerd. Door verbreding van de doelstellingen van de onderneming kan deze ook meer in de richting van „vermaatschappelijking” worden ontwikkeld. Albeda dacht hierbij aan concrete zaken zoals de nieuwe wet op de ondernemingsraden, de op handen zijnde arbeidsomstandighedenwet en herziening van raden van commissarissen. De verschillende aan de orde zijnde vraagstukken aanstippend concludeerde Albeda dat er voor de wetenschappelijke instituten van het CDA voorlopig nog veel werk te doen valt.

De risico's van verandering

Tweemaal een cri de coeur in de laatste aflevering van N.G. in 1978. Eén van de oud-Arjos-voorzitter Veerman en één van de oud-J.V.-voorzitter Algra. Toevallig (?) dus beiden oud-voormannen van jongerenorganisaties. De één van een politieke (Arjos), de ander van een kerkelijke (Bond van J.V.'s op G.G.).

En een generatie verschil in leeftijd. Maar toch een gemeenschappelijke noemer: bezorgdheid. Algra over de verloederende van onze volksvertegenwoordiging door collectieve lafheid, Veerman over de onevenwichtigheid in het handelen van de C.D.A.-fractie en haar mogelijke vervreemding van het elan der jongeren. Kennelijk is beide heren de intensieve kennismaking met de roep om echtheid, radicaliteit en moed van de jeugd niet in de koude kleren gaan zitten, maar eechoot die drift naar zuiverheid in handel en houding (ook in verhandeling en verhouding) nog na. Gelukkig maar. Het zal de jongeren goed doen dat er bij twee van hun ex-leiders nog zoveel van hun elan te bespeuren is. Maar wat moeten zij en wij aan met deze hartekreten? Is het niet alles mosterd na de maaltijd? Is er een weg terug? Zal er nog voldoende kunnen worden bijgestuurd? Of is de ontwikkeling naar een steeds aan gezag en status inboetend parlement en naar een steeds minder duidelijk wordend C.D.A. onontkoombaar? Dat zijn eigenlijk de vragen die zij stellen en die beantwoord dienen te worden. Daarbij treffen wij dan naar mijn mening factoren die beide

verschijnselen beïnvloeden. Want is het niet zó dat het handelen van de volksvertegenwoordiger vandaag bepaald wordt door het (eigentijdse?) zicht van hem of haar op de functie van de volksvertegenwoordiging in ons staatsbestel? En is dat niet meer dan een nuanceverschil met voorheen toen het handelen van de volksvertegenwoordigers bepaald werd door „het geroepen zijn tot”? En wordt ook de onevenwichtigheid in het handelen van de C.D.A.-fractie niet veroorzaakt door een verschuiving van „principe” naar „belang”? Het is toch niet wel denkbaar dat men in een fractie van 49 mensen met verschillende geestelijke achtergronden en ervaringswerelden dezelfde mate van eenheid kan bewerkstelligen als in een kleinere fractie met leden uit gelijkgestemde milieus en gemeenschappelijk gedachtengoed? Zoals voorheen de A.R. bijvoorbeeld? Dat is ondenkbaar en daarom zijn deze groeistuipen ook goed verklaarbaar. Maar dat neemt niet weg dat het onevenwichtig handelen van de fractie gevaar inhoudt voor de

toekomst van het C.D.A. en de verloederende van de volksvertegenwoordiging voor de toekomst van onze parlementaire democratie. Daarover kan nauwelijks misverstand bestaan. Daartegen blijft maar één middel over: het gesprek over deze zaken. Het is dan ook goed dat beide heren uiting hebben gegeven aan hun bezorgdheid hierover. Moge hun cri de coeur velen van ons tot nadenken brengen over: het primaat van het principe of dat van het belang en over „het geroepen zijn tot” of „het belang dienen van”. Want, en dat is voor het C.D.A. van eminent belang, de praktijk bewijst dat er zowel gelovigen zijn die de principiële benadering stellen boven de zakelijke als ook gelovigen die belangenbehartiging boven principiële handelen willen laten prevaleren. En dat verklaart op zijn beurt veel van het denken, doen en laten van gelovige volksvertegenwoordigers, zij het niet alles. Almelo

H. Dijkstra

Geen vooruitziende blik

In „Trouw” van 23-12 j.l. maakt de journalist Breedveld duidelijk dat in de KVP ongerustheid heerst vanwege de benoeming van de Heer Lubbers tot fractieleider van het CDA. Premier van Agt zou versterking van het evenwicht vrezin. Fractieleider Lubbers zou zich niet goed raad weten hoe het anti-revolutionaire erfgoed tot zijn recht te laten komen. Partijvoorzitter Steenkamp zou zich enige zorg maken dat de benoeming van Lubbers wel eens de afkalking –

duis niet de vernietiging – van het CDA zou kunnen betekenen. Kennelijk terecht heeft Dr. Veerman in „Ned. Gedachten” op overtuigende wijze aangevoerd dat er blunders zijn begaan. Wie heeft ooit zoiets gedroomd na slechts één jaar federatieve samenwerking? Europees lijsttrekker, Partijvoorzitter, Min-President, Fractieleider: het lijkt de oude KVP in volle glorie! Maar nooit zeggen dat het CDA in wezen een voorzetting is van die vroegere KVP zij het dan met andere initialen. Maak dat nu een niet ingewijde maar eens duidelijk op grond van de feiten. Evenwel: hoe is dat nu? Vorig jaar bij de start koos de CDA-fractie ook eerst de KVP-er Andriessen tot Fractieleider. Het is waar, die moest ook worden ingepast. Via de wijsheid van Mr. Aantjes werd tenslotte een beter beeld voor de dag getoverd. En nu: de eerste de beste keer dat de geschiedenis zich herhaalt, precies hetzelfde beeld. De gehele KVP-fractie versterkt door het CHU-smaldeel kiest Lubbers. Er is dus sprake van continuïteit. Men wil het zo. Daarbij niet lettend op versterking van het tere evenwicht. Daarbij niet lettend op de spraakmakende menigte. Daarbij gewoon negerend dat men b.v. liever een man als Boersma laat gaan dan hem te gebruiken als partner contra Den Uyl. Waarom moest Lubbers zonnig doen weten dat hij bij een niet benoeming het niet meer zo zag zitten? Het komt mij voor dat de vrees c.q. het schuldgevoel van het trio Van Agt-Lubbers-Steenkamp niet onterecht is. Zeg nu niet dat het alleen maar een fractie-aangelegenheid was. Van Agt en Steenkamp zijn geen vreemdelingen in het politieke Jeruzalem. Het gevoerde beleid binnen de Fractie van het CDA getuigt niet van een vooruitziende blik. Fijnaart

A. Schrier

Israël-reis

o.l.v. ds. S. van der Zee
19 maart tot 2 april 1979

Een 15-dg. reis door Israël met o.m. bezoek aan Jerusalem-Ashkelon-Eilat-Tiberias-Nahariya en Tel Aviv.

Deze reis is geheel verzorgd, alle maaltijden inbegrepen, excursies en entreegelden, alle kamers met douche/toilet.

Prijs f 2100,- p.p., toeslag 1-pers. kamer f 275,-

Gebruik deze annonce als bon om gratis de brochure te ontvangen bij

NET, Rokin 15, Amsterdam, tel. 020-24.33.50.

Antwoordno. 9, 1000 RA Amsterdam (GEEN POSTZEGEL)

Bon

Naam: .....

Adres: ..... code: .....

Plaats: ..... tel. no.: .....

in samenwerking met
EL-AL

Near East Tours
Israëlspecialist vanaf het begin.

Van UBO krijgt u f. 1000.- méér dan eigenlijk nodig is.

Laten we zeggen dat u zo'n dertig jaar bent.

En u sluit een levensverzekering van tienduizend gulden.

Dan betaalt u elke maand ongeveer twee tientjes.

Na 35 jaar krijgt u de eigenlijke uitkering.

U betaalde bij elkaar f 8.946,-
U krijgt ineens terug f 10.000,-.

Maar is dat alles?

Van UBO krijgt u ook nog uw deel in de winst.

En dat kan fiks oplopen.

Na een maand is uw winst-aandeel al f 1.000,- waard.

Dat komt bij andere verzekeringsmaatschappijen niet voor.

Het kan zelfs doorgroeien tot f 6.000,-.

U krijgt dan dus van UBO f 10.000,- plus f 6.000,-.

En als u een groter bedrag verzekert wordt ook uw winst-aandeel groter.

U kunt meeprofiteren.
Gebruik de bon.

Vul in en stuur op.

Zet op de envelop:
UBO-verzekeringen,
Antwoordnummer 445,
3500 VB Utrecht.
Er hoeft geen postzegel op.

... en u deelt mee in de winst

Bon voor f. 1000.- of méér

Ik wil meer weten over de winst-delende polis van UBO.
Stuur mij vrijblijvend alle gegevens.

Mijn naam is .....

Straat .....

Plaats .....

Leeftijd .....

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- effectenspaarkassen
- begrafenisverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- brandverzekeringen
- a.v.p.-verzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- autoverzekeringen
- caravanverzekeringen
- pleziervaartuijg-verzekeringen
- recreatie-goederenverzekeringen

A.R.

Beste wensen ook voor derde wereld bewoners

Vervolg van pag. 7

verwachtingen over een nieuwe aanpak. Blijft dat stagneren dan vervallen wij tot algemene verhogingen.

Hopelijk wordt, hetzij centraal, hetzij in de bedrijven en bedrijfstakken alsnog een meer dan ook verantwoorde uitweg gevonden die sociaal en economisch beter is, dat wil zeggen beter voor de werkgelegenheid en vermijden van een nieuwe loon- prijs-spiraal, waarvan de lasten altijd komen op de ouderen en de laagst betaalden. Er zijn met moed en visie aanzetten genoeg voor een nieuw beleid.

naam en positie op het gebied van de internationale binnenvaart mogen wij immers niet verliezen. Een redelijke boterham en een goede dienstverlening kunnen best samengaan. Het siert de schippers, waaronder vele CDA-ers en de liberale staatssecretaris dat zij er samen uitgekomen zijn.

Ver van ons bed?

Zij die met de vrije dagen misschien wat meer naar de televisie gekeken hebben, hebben misschien de kans gehad de nieuwe „ver van m'n bed show" te bekijken. De titel was al zo intrigerend dat er ongetwijfeld een behoorlijke kijkdichtheid is geweest. Welnu het was de moeite waard; op originele wijze werden toen onze bevroren Hollandse neuzen gedrukt op veel warmere landen; aandacht voor volkeren, die het heel wat moeilijker hebben. Dat ligt inderdaad ver van ons bed en toch zijn we er met de enorme verstregeling van de wereld-economie met een geweldig toegenomen communicatie en uitwisseling van informatie wel mee-verantwoordelijk voor. Zulk een uitdaging laat het betrekkelijke van veel van onze eigen problemen zien en verscherpt het bewustzijn van de Nederlandse samenleving als geheel. De beste wensen voor 1979 moeten wij eigenlijk niet alleen met elkaar uitwisselen maar ook juist hun laten gelden. Dat schept intussen wel verplichtingen.

Binnenschippers

Dat de sociaal-economische problemen er niet alleen liggen bij werknemers en werkgevers bleek uit de korte maar sterk gemotiveerde schippersstaking. Staking is hier een merkwaardig woord omdat de schippers in wezen kleine ondernemers met een eigen bedrijf zijn. Gelukkig is betrekkelijk snel eensgezindheid onder de schippers tot stand gekomen en wel op een wijze die ook voor de staatssecretaris verantwoord bleek. De zaak zelf is welhaast een schoolvoorbeeld hoe het in moeilijke tijden gewenst is tot een stuk structuurbeleid te komen, wat het zgn. toerbeurtsysteem in het noord-zuidverkeer natuurlijk in wezen is. Het is intussen wel duidelijk dat een verantwoorde toepassing van dit systeem goed afgestemd moet worden op het internationale overleg. Onze

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

GOEDKOPE VLEGREIZEN

ISRAEL 15-17 d. RONDREIS v.a. f 1450 alles inbegr.
Geheel verzorgd. Goede Hotels. Holl. spr. gids

TURKIJE 15 d. PAULUSREIS f 1300
Geheel verzorgd. Goede Hotels.

CAMEROUN 23 d. RONDREIS door West-
en Centr. Zuid Cameroun f 2700

EUROPA Duitsland, Engeland, Hongarije,
Italië, Noorwegen ± f 750

In de prijzen alles inbegrepen.

Speciale prijzen en reizen voor jongeren.

Gratis prosp.

INTERKERKELIJKE REISORGANISATIE

DRIEBERGEN PB. 91. Tel. 03438-3570 of 6611

HOTEL DREYEROORD

Oosterbeek - Arnhem
Tel. 085-33.31.69

BOS EN HEIDE

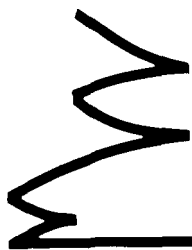
Het hotel waar mevrouw zich „UIT"

en mijnheer zich „THUIS" voelt.

Fam. v.d. Straaten

In verband met verbouwingen gesloten tot 11 april 1979

UIT DE ARJOS

Wanneer gaan we echt over de grondslag praten?

Dit artikel is geboren uit onvrede met een grondslagdiscussie, die gevoerd wordt met minimale aandacht voor de grondslag zelf. In plaats daarvan verliest de ARP zich in een stormloop op dat ene woordje „aanspreekbaarheid“.

Het eerste deel van onderstaand verhaal handelt over waarom de zaak bezig is fout te lopen, in het tweede deel wordt geprobeerd elementen aan te dragen voor het mogelijk op een ander spoor zetten van de grondslagdiscussie.

Ideologie en evangelie

Waarom is het CDA uniek? Het is uniek in z'n uitgangspunt. Alle essentiële vragen die wij elkaar stellen: hoe kijken we tegen mensen aan, wat voor toekomst willen wij, welke zin heeft ons handelen, waartoe zijn wij geroepen, wat is goed en wat is kwaad, wij laten ze ons gezeggen door de Bijbel, een autoriteit niet van deze wereld afkomstig. Christenen in de politiek zijn onuitputtelijk, omdat ze hun motivatie niet van feilbare mensen krijgen. Hun kennis van de mens en van menselijke problemen is intenser dan die van anderen, omdat zij de mens niet toetsen aan horizontale, menselijke maatstaven, maar hem bezien vanuit de volledigheid en de wijsheid die een verticale relatie met God voortbrengen. Geen enkele menselijke waarde, welvaart, socialisme, democratie, vrijheid, gezag, mag doel in zichzelf, verabsoludeerd worden. Doorleefd christendom is de beste waarborg tegen tirannie en bezielingsloosheid „Een fraai verhaal, maar...“, denkt de lezer en dat denkt hij terecht. Overal waar in deze paragraaf met grote stelligheid het woordje „is“ staat, mag hij gevoelig „zou moeten zijn“ invullen. We weten allemaal hoe weinig het CDA ervan bakt maar dat is geen reden om niet bij voortduren je idealen te beklemtonen.

Dan wordt het begrip politieke overtuiging gelanceerd, dat aan het ontworpen Nederlandse christendom een nieuw politiek anker moet geven. Gelezen de uitweiding over dat begrip in het grondslagrapport van het CDA, gehoord de verdediging op de AR-partijraad en andere bijeenkomsten, komt bij mij een synoniem voor dat begrip op: christelijke ideologie. Het CDA heeft de moeizame strijd om van z'n eigen uniekheid iets waar te maken, opgegeven en zoekt nu een veilig plekje. Waar? Netjes tussen de liberale en de socialistische ideologie in. Zoals een commentaar van het KVP-bestuur het zegt: „In de politieke overtuiging moet derhalve een christelijke visie op mens en samenleving tot uitdrukking

Jaarvergadering Arjos-Gelderland

Op 26 en 27 januari houden wij onze jaarvergadering, in het koetshuis van Kasteel Hoekelum. Het ligt tussen Ede en Bennekom. Het onderwerp is „het huwelijk en andere samenlevingsvormen“. Iedereen die hiervoor belangstelling heeft kan zich opgeven bij: Marjan Verveda, B. v. Pallandlaan 2, 6865 BW Doorwerth. tel: 08373-4270.

komen. Van daaruit moet, overal in liberalisme en socialisme zulks gebeurt, een conceptie worden opgebouwd, hoe politieke macht moet zijn gestructureerd. Dat moet in ons geval een christendemocratisch maatschappijmodel en een eigen politieke ethiek opleveren.”

Gevaren van een ideologie voor het CDA

Wat is een ideologie? Een stelsel van door mensen vastgestelde en van menselijke grillen afhankelijke normen en analyses, waarmee je de werkelijkheid bekijkt. En is het gevaar dat het CDA een ideologische partij wordt zo acuut? Ja, in het begrip politieke overtuiging mogen Bijbelse noties niet meer rechtstreeks spreken tot de wereld. Zij moeten via bemiddeling door het menselijk intellect tot ons komen. De mens neemt dus zichzelf tot maat. Zoals laatst gebeurde: in een euthanasiediscussie werd gesteld dat een mens met een planteleven geen Beelddrager Gods kan zijn. Hier wordt de kardinale Bijbelse notie „Beelddragerschap“ ondergeschikt gemaakt aan wat mensen vinden. En zo zijn er talloze voorbeelden. Ideologische partijen neigen ertoe een monolith te worden, een starro zuil. Een ideologie, menselijk knutselwerk, houdt de boel alleen bij elkaar wanneer de nodige discipline in acht wordt genomen. Weer even een citaat uit het KVP-commentaar: „Geobjectiveerde politieke basis is vereist om het nodige vertrouwen te creëren binnen de partij en tussen partij en electoraat. Deze vertrouwensrelatie wordt geweld aangedaan, indien de gekozenen zich steeds zou kunnen beroepen op uitzonderingsposities ten opzichte van de gestelde geobjectiveerde normen. Voor de kiezer is immers de politieke overtuiging en het daarop gebaseerde program de basis, waarop hij zijn vertrouwen aan de gekozenen geeft.“ Vrij vertaald: loyalisten en andere nonconformisten moeten hun mond houden. In een partij waar niet een ideologie, maar de politieke motivatie door de Bijbel bindmiddel is, is een dergelijke onvrijheid en onverdraagzaamheid ondenkbaar. Ideologische partijen zijn voorts vatbaar voor valse samenbindende elementen, bijvoorbeeld antisocialisme, vedettencultus enzovoort. We hoeven slechts te denken aan de Duitse CDU als christelijk-ideologische partij.

Geschiedenis ARP

„Maar“, werd op de partijraad gezegd, „de ARP heeft toch altijd al een politieke overtuiging gehad, denk maar aan de boeken van Kuiper en Colijn.“ Inderdaad, ook de ARP heeft z'n ideologische periode gehad en wel tijdens de tweede generatie ARP'ers (Colijn, jaren '20 en '30) en de derde generatie (Schouten, jaren '50). Pas in de jaren zestig werd de Babylonische ballingschap van de grondslag beëindigd door lieden als Bruins Slot, Verkuyl en anderen. Sindsdien is de ARP geen monolith meer en zijn de gedachten van de voormannen niet meer heilig. De confessionele partij van vóór die tijd was een monolith, de christendemocratische dreigt het wéér te worden. Zo kunnen we nog een tijd door jeremiëren. 't Is spijtig dat de partijraad de verklaring aannam, 't is spijtig dat men verder zei dat de politieke

overtuiging zo snel mogelijk moet worden uitgewerkt. Intussen denkt de lezer: wat wil die figuur nou eigenlijk? Dit: wanneer je toegaat naar een fusie moet je dat voorbereiden niet door te praten wat je bindt, dat weten we, anders waren we er nooit aan begonnen, maar door wat je van je partners scheidt. En er zijn tenminste twee tegenstellingen in de huidige grondslagdiscussie ten onrechte aan het ondersneeuwen. Daarom noemen we ze hier, omdat een goed besef van wat we aan het doen zijn veel frustraties kan voorkomen.

Katholiek en protestant

Actueel, alhoewel niet beslissend, is de tegenstelling tussen hoe katholieken en protestanten vanuit hun geloof naar de politiek kijken; een tegenstelling, die markant naar voren kwam toen de ecclesia romana en de ecclesia reformata in de personen Verkuyl en Klijn elkaar op de befaamde CDJA-conferentie tegen kwamen. De katholieke traditie ziet orde en harmonie in de wereld. Daarom passen geloof en menselijke rede bij elkaar. Persoonlijke beleving van dat geloof is niet geboden: de rede (in de kerk belichaamd in het priesterschap, in de politiek belichaamd in de „politieke overtuiging“) dient te bemiddelen tussen Bijbel en wereld. Scherpte en heftigheid (socialisten, gereformeerden) verstoren het harmonieuze wereldbeeld en worden uitgestoten of ingelijfd. In de reformatorische traditie ging men uit niet van de orde, maar van de gebrokenheid en de onvolmaaktheid van het menselijk bestaan. Niet de menselijke rede, maar slechts „overgave in geloof aan Christus“ kan nieuwe wegen wijzen. Inspiratie door de Bijbel en het rechtstreeks laten spreken van de politieke boodschap van de Bijbel in deze wereld. Hans de Boer citeerde in een rede voor de ARJOS in november '77 Maarten Luther: „Ich muss es persönlich bejahen“, en voegde daaraan toe: „ik zal na door verlossing uitgered te zijn uit mijn ellende, tekenen van dankbaarheid oprichten“. Het onderscheid tussen katholiek en protestant is voor het CDA van belang, omdat het alles te maken heeft met hoe serieus je je eigen grondslag en je eigen „zending in de wereld“ neemt. Maar: het is een onderscheid tussen tradities. Ze mogen ons oordeel over het CDA niet volledig bepalen, want er zit genoeg beweging in. Een andere tegenstelling is essentieel voor het CDA.

Twee geloofsmotieven

In zijn boek „Theocratie of Ideologie, het dilemma van de huidige christenheid“ (Den Haag, 1977) tracht dr. W. Aalders het motto van Groen van Prinsterer: „Tegen de Revolutie – het Evangelie!“ te vertalen naar onze tijd. „Tegen de ideologie – het Evangelie“, zo luidt het resultaat. Aalders gaat uit van de heerschappij van het Goddelijk Recht, dat is de ordening die God in de schepping heeft aangebracht, de eeuwige, onveranderlijke grondslag van staat, gezin, huwelijk, geweten. Zonder deze universele grondslag, „scheppingsgerechtigheid“ zoals Aalders zegt, is er geen begrip voor gezag en recht, plicht en wijsheid.

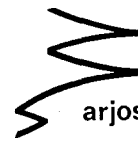
Vervolg op pag. 25

Arjos Utrecht

Op maandag 22 januari a.s. organiseert Arjos Utrecht een provinciale ledenvergadering van haar leden. Deze vergadering wordt gehouden in: CSB-gebouw, Kromme Nieuwe Gracht 39 te Utrecht. Aanvang: 20.00 uur.

Op de agenda staat o.a.:

- de houding van de Arjos ten opzichte van het CDJA, regionaal zowel als landelijk.
- verkiezing h.b. lid; aangezien Frank Visscher te kennen heeft gegeven deze functie niet langer te willen vervullen.
- het bestuur zal een kandidaat stellen. De leden kunnen tijdens de ledenvergadering met tegenkandidaten komen.

arjos

nationale anti-revolutionaire jongerenorganisatie

secretariaat: dr. Kuiperstraat 3 s-gravenhage - tel. 070-469620 - gr.o.schichting arjos 1271164

Open brief Arjos aan alle leden ARP, CHU, KVP en CDA

Onlangs hebben de partijraden van ARP en KVP en de Unieraad van de CHU een resolutie aangenomen, waarin het rapport „Grondslag en Politiek Handelen“ bij de partijen werd aanbevolen. Het rapport heeft zeer veel onduidelijkheden verhelderd. Toch is de problematiek van de relatie tussen Bijbel en politiek handelen in en namens het CDA naar onze mening nog niet volledig vervaard in dit ene rapport en de resolutie. Vandaar dat wij u in deze brief een drietal aanvullende vragen voorleggen. Wij zouden het zeer op prijs stellen wanneer u deze vragen in uw beraadslagingen mee zou willen nemen. Ze zijn een weerslag van een aantal gesprekken die binnen de Arjos en het CDJA zijn gevoerd.

Ten eerste. Wat het CDA onderscheidt van VVD en PvdA is, dat de laatste twee van een ideologie uitgaan; dat wil zeggen, dat de normen voor wat recht en onrecht is, het wereldbeeld en de visie op het menselijk bestaan van de mensen zelf afkomstig zijn. Een ideologie is aan persoon, tijd en plaats gebonden. Het CDA gaat uit van de Bijbel, dat is een uitgangspunt wat niet van deze wereld afkomstig is. Onze normen, wereldbeeld en toekomstverwachting zijn niet van menselijke maatstaven afhankelijk en zijn niet onderworpen aan tijdsverschijnselen en modegrillen. Wij achten dat een zeer kostbaar goed, een waarborg voor het democratische, bezielde en bezielende gehalte van het CDA. Is nu niet de kans aanwezig dat het CDA, door het begrip politieke overtuiging als samenbindend element te zien, een partij wordt met een christelijke ideologie? Dat, bijvoorbeeld, Bijbelse kernwoorden als gerechtigheid, naastenliefde, beelddrager, rentmeesterschap enzovoort, uit hun Bijbelse betekenis worden gelicht en een eigen leven gaan leiden en zo toch weer aan mensen onderworpen worden? Dat de positie van de politieke overtuiging van het CDA ten opzichte van de socialistische en de liberale ideologie belangrijker wordt dan de verhouding tussen doen en laten van het CDA en de grondslag van het CDA?

Ten tweede. Nauw daarmee samenhangend is de manier waarop we met de grondslag omgaan.

De katholieke traditie gaat er van uit dat er orde in de wereld is en dat daarom geloof en rede met elkaar in overeenstemming zijn. Het katholieke wereldbeeld is dus in principe positief, het vertrouwen in de menselijke rede is groot. Er is geen direct contact tussen de Bijbel en de wereld, dat moet tot stand worden gebracht door bemiddeling van de rede. In de reformatorische traditie gaat men niet uit van de redelijkheid maar van de gebrokenheid van de wereld. Om een voorbeeld te noemen, de overheid is niet goed in zichzelf, maar is een uitvloeisel van de zonde en is onderworpen aan Bijbelse normen.

Niet de rede, maar overgave in geloof aan Christus staat centraal; zoals Luther het zei, ich muss er persönlich bejahen. Inspiratie door de Bijbel en persoonlijke aanspreekbaarheid, niet bemiddeling, op de politieke boodschap van de Bijbel.

Wij hebben ervaren, dat deze tegenstelling nog volop leeft in het CDA. Biedt het grondslagrapport naar uw oordeel genoeg handreikingen om elkaar in de politiek te kunnen vinden?

Ten derde. Belangrijker is wellicht nog een andere tegenstelling, waarover het CDA overeenstemming moet bereiken, namelijk het onderscheid tussen twee geloofsbelevingen. De eerste stelt de heerschappij van het Goddelijk Recht centraal. Het Goddelijk Recht is de eeuwige, onveranderlijke grondslag van staat, gezin, huwelijk, geweten. Zonder deze grondslag is er geen begrip voor gezag en recht, plicht en wijsheid. Deze scheppingsgerechtigheid is ons geopenbaard in de Bijbel en het is de taak van de christenen, ook in de politiek, om met deze Openbaring mee te getuigen; zij moeten het moreel verval van de samenleving, dat is het loslaten door de mensen van die scheppingsgerechtigheid, tegengaan.

De tweede geloofsbeleving is het Exodus-motief: zoals Israël uit de slavernij wegtrok naar het beloofde land, zo trekt de huidige christenheid uit de gebroken wereld van nu weg naar het Messiaanse Rijk, gedreven door Gods beloften van heil, dat is een toekomst die bevrijding zal brengen voor armen en verdrukten. Een volk onderweg, dat van dat Messiaanse Rijk nu reeds tekenen wil oprichten, in het bewustzijn van het eigen falen.

Volgens sommigen vormt het onderscheid tussen deze twee geloofsmotieven de meest fundamentele tegenstelling in het CDA. Is het grondslagrapport over deze kwestie voldoende duidelijk geweest? Wij hopen met het aanreiken van deze discussiepunten een bijdrage te leveren aan de meningsvorming omtrent deze problematiek, die ons inziens het karakter van het toekomstige CDA zal bepalen.

*Met vriendelijke groeten,
namens het hoofdbestuur van de ARJOS.*

(Klaas de Vries),
voorzitter.

(Anneke Raven),
sekretaris.

DOE IETS. MAAR REKEN NIET OP EEN BEDANKBRIEFJE.

Elke dag, elk moment, kan de wereld een beroep doen op het Rode Kruis.

Na een allesvernietigende natuurramp of wreed, niets ontziend oorlogsgeweld. Het Rode Kruis helpt. Wie dan ook, waar dan ook ter wereld. Met geld en goederen. Met onderdak en voedsel. Het Rode Kruis helpt iedereen. Zonder aanzien des persoons. Want het Rode Kruis is strikt neutraal. Het Rode Kruis doet wat het kan.

Ook in Nederland heeft het Rode Kruis vele taken: snelle hulp, bloed, welfare, vakanties voor gehandicapten, enz., enz.

Hulp kost geld. Veel geld. Elke dag kan de wereld een beroep doen op het Rode Kruis. Mag het

Rode Kruis één dag een beroep doen op u? Een bedankbriefje zult u niet krijgen. Maar miljoenen zullen u dankbaar zijn.

Het Rode Kruis heeft dringend geld nodig.

Voor uw gezin betekent bijvoorbeeld een tientje hooguit een dag zonder vlees. Voor anderen kan het een kwestie zijn van leven of dood.

Sta eenmaal per jaar stil bij al het leed dat u dagelijks op de beeldbuis ziet. Doe iets. Geef wat u kunt. Hoeveel u geeft, doet er niet toe. Ook de kleinste gift is welkom.

Rode Kruis vrijwilligers komen bij u langs de deur of vragen uw bijdrage op straat. Doe niet of u de 'kollektebus niet ziet. Doe iets!

U kunt het Rode Kruis op 3 manieren helpen.

1. Rode Kruis vrijwilligers komen bij u aan de deur om de giften- envelopjes op te halen of met een intekenlijst of met een kollektebus.

2. Geef gul op straat. Loop de kollektebus niet voorbij.

3. Of maak uw gift over per bank, per kwitantie of per giro, ten name van Het Nederlandse Rode Kruis.

GIRO 6868 te Den Haag.

Hoe meer u doet, hoe meer het Rode Kruis kan doen.

Deze publikatie wordt aangeboden door onderstaande bedrijven

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7. Tel. 05255-1666.

Landmeetkundige werkzaamheden

GEO-MEETDIENST B.V.

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 - ASSEN - TEL. 05920-1.34.00.

● OPMETINGEN

T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden - wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)kaarten

● ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-grootte-inhoudber. - coördinatieberekeningen - berekeningen - matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

● WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN

● BOUWKUNDIGE WERKEN

begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen, rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten woningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, palenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven sturen wij u graag per omgaande toe.

Steenhouwerij

DE KUYPER

Levering van
alle
soorten
natuursteen

Ook voor
grafstenen
het juiste
adres.

Nieuwstraat 26 - MIDDELBURG - Tel. (01180)-1.25.79

Gebruik ledenwerfkaarten

Alweer nieuwe druk van ledenwerfkrant

Ledenwerving is een permanente zaak. Iedere organisatie moet blijven werken aan een regelmatige aanvulling van haar ledenbestand. Alleen op die manier blijft de organisatie jong, krachtig en initiatiefrijk. Dat geldt ook voor ARP en CDA.

Dezer dagen verscheen een nieuwe druk van de bekende ledenwerfkrant „een sterke ARP, steun voor het CDA”. Binnen een half jaar tijd was de vorige oplage van 5000 ex. op.

Gratis beschikbaar

De eerste honderd exemplaren worden gratis beschikbaar gesteld. Daarna geldt een voordelige prijsregeling, waarover straks meer. In deze vier pagina's tellende overzichtelijk opgemaakte ledenwerfkrant, worden over tal van zaken informaties verstrekt. Hierbij in het kort een overzicht van de inhoud ervan. Op pagina 1 o.a. aandacht voor „Waarom ARP?” en informatie over het christen-democratisch appèl, zijn geschiedenis en ontstaan. Voorts worden de mogelijkheden van inspraak in ARP en CDA opgesomd. Op pagina 2 informatie over de contributie-regeling, zoals de ARP die kent, voorts aandacht voor

Nederlandse Gedachten, het politieke weekblad van de ARP. Op pagina 3 wordt aandacht besteed aan de jongerenorganisatie Arjos en aan het Vrouwenwerk in de ARP. Op pagina 4 nuttig adressenmateriaal van CDA-Tweede- en Eerste-Kamerleden, alsmede van de CDA-bewindslieden. Verder een overzicht van publikaties van ARP en CDA. De tekst van deze krant wordt afgewisseld door tal van foto's en kadertjes met treffende citaten van o.a. CDA-fraktievoorzitter Aantjes, ARP-voorzitter De Boer, CDA-voorzitter Steenkamp en minister-president Van Agt. Een paarse steunkleur op de voor- en achterpagina maakt deze krant tot een aantrekkelijk geheel.

ARP-leden zijn CDA-leden

Op het terrein van de ledenwerving, met name over de verhouding van ARP tot CDA bestaan nogal wat misverstanden. Zo blijkt soms. In deze krant wordt duidelijk gesteld dat men door lid te worden van de ARP automatisch CDA-lid wordt. De ARP wil in het CDA een principiële inbreng leveren. Bij de bundeling van christen-democratische krachten heeft voor de ARP altijd voorop gestaan, dat het moet gaan om een meer herkenbare, evangelische politiek. Daarin vindt de keuze voor het

instrument CDA zijn rechtvaardiging voor de ARP. Ook aan deze kant van het beleid wordt in de ledenwerfkrant

aandacht besteed. De ledenwerfkrant ondervindt grote belangstelling. Een ideaal hulpmiddel om leden te werven.

Verspreidt de krant ook eens in uw omgeving!

Werkkaarten

Men kan ook tot maximaal 200 ledenwerfkaarten GRATIS aanvragen bij het partijsecretariaat. Deze kaarten zijn erg geschikt om te verspreiden tijdens manifestaties enz. Door het afscheuren van de geperforeerde kaart kan men zich, ongefrankeerd als ARP-lid of abonnee op Nederlandse Gedachten opgeven. De eerste 100 exemplaren van de ledenwerfkrant worden GRATIS ter beschikking gesteld. Voor grote afnamen geldt de volgende regeling. Voor elke 100 exemplaren meer betaalt men tot 500 ex. f 0,20 per exemplaar. Voor elke 100 ex. boven de 500 ex. betaalt men f 0,15 per ex.

Bestellingen

ARP-stichting, Dr. Kuyperstr. 3, Den Haag, giro 89673, m.v.v. gewenste en aantal.

Wanneer behandeling ontwerpstatuten CDA?

Het lag aanvankelijk in de bedoeling, dat er op 3 februari 1979 een extra-partijraad zou worden gehouden. De partijraad zou dan moeten beslissen over de vraag of het ontwerp-fusieprotocol tussen de drie partijen, de ontwerp-statuten en de daarbij behorende reglementen zodanig van aard zijn dat zij in de partij in behandeling kunnen worden genomen.

De CHU en de KVP zouden soortgelijke vergaderingen houden. Het behoeft geen betoog, dat het opzetten van een partijorganisatie met alle daarbij behorende regelingen o.a. ten aanzien van plaatselijke en regionale verbanden, kandidaatstelling en programs, specifieke organisaties enz. een omvangrijk karwei is. Bovendien moeten de partijbesturen dergelijke ontwerpen goedkeuren en er dient overleg met verwante instellingen te worden gevoerd. Daarnaast heeft het AR-partijbestuur zich op het standpunt gesteld, dat de stukken met betrekking tot de fusie-voorstellen de volledige instemming van de drie partijbesturen moeten hebben. Alleen op die manier kan voorkomen worden, dat ieder zich vrij voelt om de ontwerpen vrijblijvend aan de orde te stellen. Het overleg tussen de partijen is nog niet afgerond en alle stukken zijn nog niet voor verzending gereed. Het partijbestuur staat op het standpunt, dat de stukken zo tijdig verzonden moeten worden dat de partijraadsleden voldoende gelegenheid hebben de ontwerpen te beoordelen. Indien de partijraden unaniem zijn in hun standpuntbepaling, dienen daarna de kiesverenigingen en de overige partijorganen in de gelegenheid te zijn de voorstellen te beoordelen en desgewenst te amenderen. Dit alles betekent, dat er in het tijdschema verschuivingen moeten komen, zonder dat dit overigens thans leidt tot verschuivingen in het tijdstip voor de finale-beslissing. Het streven is erop gericht begin maart de extra-partijraad te houden. Direct daarna zullen de leden dan via ARPost rechtstreeks alle stukken ontvangen, zodat iedereen inderdaad over de voorgenomen structuur kan meepraten. De partijorganen zullen daar tenminste enkele maanden de tijd voor moeten hebben. Op dit moment kan nog niet gezegd worden of een extra-partijraad inderdaad begin maart zal plaatsvinden. Dit hangt vooral af van het nader overleg en van de beslissingen door de partijbesturen. Zodra hierop meer zicht bestaat zullen de leden van de partijraad daaromtrent worden geïnformeerd. Uiteraard geldt dit ook ten aanzien van de kiesverenigingen en de overige partij-organen.

D.C.

Eerste oplage in korte tijd op; Jubileumsticker zeer in trek!

In het kader van de jubileum-viering 100 jaar ARP, is deze dagen een speciale sticker verschenen. Een afbeelding van de sticker is bij dit artikelje afgedrukt. Tegen een licht paarse achtergrond – de ARP-kleur! – staat de jubileum-tekst vermeld 100 JAARP, met daaronder de jubileum-jaartallen 1879-1979.

jubileum-viering. Voor de sticker blijkt grote belangstelling: veel kies-verenigingen vragen.

Beeldmerk

De Anti-Revolutionaire Partij maakt ook gebruik van een speciaal beeldmerk op briefpapier en enveloppen. Op de frankeermachines zijn twee speciale reclame poststempels aangebracht, om het beeldmerk aan te brengen bij het afstempelen van de post. Op uw verzoek sturen wij graag een logo van dit beeldmerk toe. Het ontwerp is van Arend van Dam

leidt tot menselijke hoogmoed”, luidt het antwoord. „Met zijn bewering geen politicus te zijn maar bij voorkeur een nederig Evangeliebelijder, gaat Van Agt vlak naast Groen van Prinsterer staan”, schreef Van Gelder in NRC/Handelsblad. „De tragiek is, dat hun geloof in de scheppingsgerechtigheid hen blokkeert om te kiezen voor fundamentele veranderingen. Als het CDA breekt, dan gebeurt dat op bovenomschreven breuklijn.”

Ligt die tegenstelling zo scherp? Ik denk, dat geen christen zonder geloof in de scheppingsgerechtigheid kan, de herinnering aan het door menselijk falen verloren gegane paradijs. Maar velen zetten na deze constatering een streep en komen niet toe aan het vervolg op de herinnering aan gebrokenheid en zonde: de hoop op een betere toekomst. Groen van

Prinsterer en Aalders halen de eerste Corinthe-brief aan: „Wij prediken niets, let wel, niets anders, dan Christus en dien gekruisigd”.

Maar na het Kruis kwam de opstanding, een nieuw begin. Wanneer het CDA aan die heilsverwachting niet politiek gestalte wenst te geven, is het gedoemd tot anti-ideologie te vervallen, een instrument van de restauratie.

Als dit de kern van de grondslagdiscussie wordt, is het schimmenspel rondom de „persoonlijke aanspreekbaarheid” niet meer nodig.

Aart van Bochove

Wanneer echt over Grondslag praten?

Vervolg van pag. 23

De mensen hebben nu de scheppingsgerechtigheid, ons geopenbaard in de Bijbel, de rug toegekeerd en hebben zich overgegeven aan de macht van ideologieën. De christenen hebben de taak de scheppingsgerechtigheid, God's ordening, weer te herstellen en met de Openbaring mee te getuigen van Gods' aanwezigheid in de geschiedenis. Zij moeten het moreel verval van de samenleving tegen gaan. Aalders verdedigt zijn zaak zeer indringend. Alleen jammer dat hij, sprekend over de greep van de ideologieën op het huidige mensdom, niet verder komt dan een platvloers soort anti-ideologie: abortus, homofilie, Picasso, het marxisme, schapevellen uit Corsica, sensitivity-training. Vrij Nederland, alles wordt op één grote, rancuneuze hoop geveegd. Aalders neemt afstand van een ander geloofsmotief, het Exodus-patroon. Het Bijbelboek Exodus verhaalt de uittocht van het volk Israël uit de slavernij naar het beloofde land. Analoog daaraan trekt nu het hedendaagse christenvolk uit de gebroken samenleving van het moment naar een door God beloofde toekomst, een belofte die dat volk doet geloven in het gelijk van armen en verdrukten. Gods' volk is een volk onderweg, tekenen oprichtend van het komende Messiaanse Rijk. In zijn eerder aangehaalde redevoering voor de ARJOS legde Hans de Boer een soortgelijke tegenstelling bloot. Sprekend over christelijk-historischen, zei hij: „Mensen die het van de Here Jezus verwachten. Dat heil moet tot vrijspraak van persoonlijke zonde en schuld lijden. Of er daarna ook een wereldbeeld, waaraan men wat veranderen moet, in het zicht komt, is vers twee. Dat zondebesef zit ze hoog. Er wordt niet al teveel van veranderen door eigen inzet verwacht. Structuurverandering, dat lukt zomaar niet, de mens staat daarbij zichzelf in de weg.”

En over ARP'ers: „Binnen in ons huizen twee zielen: één die het van het naar binnen gericht heil, van de

persoonlijke bekering verwacht en één die het morgenrood der genade in het hiernamaals reeds sterker wil zien; die de omkering, het op weg zijn naar het koninkrijk waarin gerechtigheid woont, hier en nu gestalte wenst te geven”.

Opstanding

Commentaren op het boek van Aalders blikten onmiddellijk naar het CDA. Zij signaleerden een „Exoduslijn”: Kuyper, Talma, Bruins SiOt, Aantjes, en een „scheppingsgerechtigheidslijn”: Groen van Prinsterer, Colijn, Van Agt. Het ene motief beschuldigt het andere ervan slechts de status quo te zullen bestendigen; „maar het Exodus-motief

ONDER DE HAMER

De kernbewapening staat weer in de publieke belangstelling. De IKV-aktie en de politieke acties rondom de neutronenbom hebben daar ongetwijfeld mede invloed op uitgeoefend en de discussie en bezinning gestimuleerd. Ook in het CDA wordt (gelukkig) steeds kritischer tegen de (kern)wapenwedloop aangekeken. Het onvoorwaardelijk „nee” tegen de neutronenbom luidde wat dat betreft een nieuw tijdperk in. Bij de recente behandeling van de kernwapennota van minister Scholten in de Tweede Kamer is deze kritische lijn voortgezet. Ook de CDJA federatieraad heeft zich op 30 december met deze nota bezig gehouden en de CDA Tweede-kamerfractie aangespoord om op de ingeslagen weg door te gaan en niet te bezwijken onder persie van welke kant dan ook. In Nederlandse Gedachten van de vorige week is de resolutie integraal opgenomen. Gevraagd wordt o.a. om het kabinet te bewegen tot het nemen van concrete maatregelen, die het perspectief op

een kernwapenvrij veiligheidssysteem dichterbij brengen.

Het is overigens verbazend dat er nog altijd mensen zijn die de ogen sluiten voor het allesvernietigende karakter van het moderne wapentuig dat alle proporties te buiten gaat en dat zo perfectionistisch georganiseerd is dat het zicht op het menselijk lijden vrijwel uitgebannen is. Het verschil tussen de „klassieke” oorlog en de moderne oorlog is niet gradueel maar principieel. Steeds minder wordt de militair in de moderne oorlog gekonfronteerd met de gevolgen van zijn eigen handelen. In de steeds verder doorgevoerde scheiding tussen de militair, die dood en verderf zaait, en de slachtoffers van zijn daad is voor het geweten van de militair nauwelijks meer plaats. De atoombom op Hiroshima werd nog afgeworpen uit een vliegtuig. Nu kan in een vergadering van politici beslist worden waar de atoombom heen moet en hij wordt per computergestuurde raket vervoerd. Niemand hoeft het bloedbad meer te zien en er nare

dromen van te krijgen. Het doden geschiedt zo snel en efficiënt, dat de ellende en de schade binnen korte tijd in geen verhouding meer staat tot het konflikt.

Het doet denken aan een politie die ingrijpt in een burenruzie door het hele flatgebouw op te blazen. De vernietiging kan ook in geen enkele verhouding meer staan tot het belang van het meningsverschil, dat tot de oorlog geleid heeft. De waanzin van de Vietnamese oorlog met zijn chemische en fysische geweld heeft dat voldoende duidelijk gemaakt.

Doorgaan op de goddeloze weg van de moderne (massa)vernietigingswapens is niet alleen mensonterend maar ook kortzichtig want het draait uiteindelijk op zelfvernietiging uit.

Het is kortzichtig als een uit diepe verontrusting voortkomend protest tegen de neutronenbom betiteld wordt als „een fanatieke campagne in de Sovjet Unie die in Nederland nogal wat weerklank heeft gevonden”.

Luns zal er aan moeten wennen dat Nederland niet (meer) bereid is om het vijandsbeeld dat hij ons voorhoudt ten koste van alles in stand te houden.

KLAAS DE VRIES

DOE IETS. MAAR REKEN NIET OP EEN BEDANKBRIEFJE.

Elke dag, elk moment, kan de wereld een beroep doen op het Rode Kruis.

Na een allesvernietigende natuurramp of wreed, niets ontziend oorlogsgeweld. Het Rode Kruis helpt. Wie dan ook, waar dan ook ter wereld. Met geld en goederen. Met onderdak en voedsel. Het Rode Kruis helpt iedereen. Zonder aanzien des persoons. Want het Rode Kruis is strikt neutraal. Het Rode Kruis doet wat het kan.

Ook in Nederland heeft het Rode Kruis vele taken: snelle hulp, bloed, welfare, vakanties voor gehandicapten, enz., enz.

Hulp kost geld. Veel geld. Elke dag kan de wereld een beroep doen op het Rode Kruis. Mag het

Rode Kruis één dag een beroep doen op u? Een bedankbriefje zult u niet krijgen. Maar miljoenen zullen u dankbaar zijn.

Het Rode Kruis heeft dringend geld nodig.

Voor uw gezin betekent bijvoorbeeld een tientje hooguit een dag zonder vlees. Voor anderen kan het een kwestie zijn van leven of dood.

Sta eenmaal per jaar stil bij al het leed dat u dagelijks op de beeldbuis ziet. Doe iets. Geef wat u kunt. Hoeveel u geeft, doet er niet toe. Ook de kleinste gift is welkom.

Rode Kruis vrijwilligers komen bij u langs de deur of vragen uw bijdrage op straat. Doe niet of u de kollektebus niet ziet. Doe iets!

U kunt het Rode Kruis op 3 manieren helpen.

1. Rode Kruis vrijwilligers komen bij u aan de deur om de giften- envelopjes op te halen of met een intekenlijst of met een kollektebus.

2. Geef gul op straat. Loop de kollektebus niet voorbij.

3. Of maak uw gift over per bank, per kwitantie of per giro, ten name van Het Nederlandse Rode Kruis. GIRO 6868 te Den Haag

Hoe meer u doet, hoe meer het Rode Kruis kan doen.

Deze publikatie wordt aangeboden door onderstaand bedrijf

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INRICHTING

„MAURITSKADE”

ZWEMBAD Telefoon 64.25.75

Zwemmen 2,-, Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12 - 14,
14 - 16, 16 - 18 uur

zaterdag 9 - 11, 11 - 13, 13 -
15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames-en

Herenafdelingen

Entree f 5,-

plus f 2,50 per uur

maandag

t/m vrijdag 12 - 22 uur

zaterdag 9 - 18 uur

LID

DOE IETS. MAAR REKEN NIET OP EEN BEDANKBRIEFJE.

Elke dag, elk moment, kan de wereld een beroep doen op het Rode Kruis.

Na een allesvernietigende natuurramp of wreed, niets ontziend oorlogsgeweld. Het Rode Kruis helpt. Wie dan ook, waar dan ook ter wereld. Met geld en goederen. Met onderdak en voedsel. Het Rode Kruis helpt iedereen. Zonder aanzien des persoons. Want het Rode Kruis is strikt neutraal. Het Rode Kruis doet wat het kan.

Ook in Nederland heeft het Rode Kruis vele taken: snelle hulp, bloed, welfare, vakanties voor gehandicapten, enz., enz.

Hulp kost geld. Veel geld. Elke dag kan de wereld een beroep doen op het Rode Kruis. Mag het

Rode Kruis één dag een beroep doen op u? Een bedankbriefje zult u niet krijgen. Maar miljoenen zullen u dankbaar zijn.

Het Rode Kruis heeft dringend geld nodig.

Voor uw gezin betekent bijvoorbeeld een tientje hooguit een dag zonder vlees. Voor anderen kan het een kwestie zijn van leven of dood.

Sta eenmaal per jaar stil bij al het leed dat u dagelijks op de beeldbuis ziet. Doe iets. Geef wat u kunt. Hoeveel u geeft, doet er niet toe. Ook de kleinste gift is welkom.

Rode Kruis vrijwilligers komen bij u langs de deur of vragen uw bijdrage op straat. Doe niet of u de kollektebus niet ziet. Doe iets!

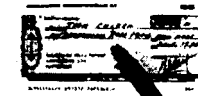
U kunt het Rode Kruis op 3 manieren helpen.

1. Rode Kruis vrijwilligers komen bij u aan de deur om de giften- envelopjes op te halen of met een intekenlijst of met een kollektebus.

2. Geef gul op straat. Loop de kollektebus niet voorbij.

3. Of maak uw gift over per bank, per kwitantie of per giro, ten name van Het Nederlandse Rode Kruis. GIRO 6868 te Den Haag.

Hoe meer u doet, hoe meer het Rode Kruis kan doen.

Deze publikatie wordt aangeboden door onderstaande bedrijven

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

★ GOES - Telefoon (01100) 2.75.55*

Al 80 jaar drukkers

★ UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers
in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 - TEL. 05400-1.56.00

SYSTEEMBOUW Vermeulen B.V. Mill

Industrieterrein - Postbus 3 - Tel. 08859-1024

Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)

Systeembungalows,

Scholen,

Kantoren,

Houten garages,

Bedrijfsschuren en

loodsen etc.

UTRECHT

UW INTERIEUR
SMAAKVOL EN GEZELLIG
INGERICHT
EN TOCH NIET DUUR

Fa. W. van Tellingen

SLOTLAAN 135-137 - ZEIST
TELEFOON 1.24.86

GELDERLAND

MAGAZIJN „HET ANKER”
HOOFDSTRAAT 94-96 - VEENENDAAL

*Zeer voordelige aanbieding in
terlenka vallen en gordijnen*

SPECIALITEIT IN NYLONKOUSSEN

GRONINGEN

Makelaardij o.g.
J. Fokkens en Zn. Siddeburen
*Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken*

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

OVERIJSEL

H. STRUIK & ZON N.V.

Fabriek van dekkleden en tenten

IMP. GROOTHANDEL SCHEEPS-
EN AANNEMERSBENODIGDHEDEN
ELEKTRISCHE EN AUTOGENE
LAS- EN SNIJBENODIGDHEDEN.

DEVENTER
Telefoon 05700-1.39.70
Diepenveenseweg 8

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE
WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

FRIESLAND

*Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting*

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

ZEELAND

HET ADRES VOOR

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG-
EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN,
VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE, TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

Bouwmateriaal

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaartsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

DORDRECHT

en omstreken

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAAGENT

Handelsmaatschappij A. van ROON N.V.

WESTHAVENKADE 61, VLAARDINGEN
TEL. 34.34.92 en 34.30.46

*U slaagt beslist bij ons voor uw kampeer-
en watersportartikelen*

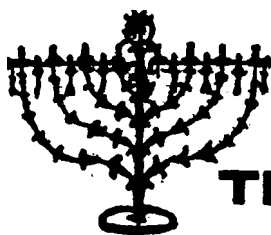
In ons atelier worden alle voorkomende werkzaamheden op het gebied van tenten, caravans, luifels, bootzeilen etc. gedaan.

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

ONTDEKKINGSTOCHTEN DOOR DE LANDEN VAN DE BIJBEL!

THACIR

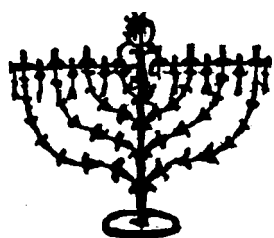
THEologisch verantwoorde
ARcheologisch interessante
Cultuureel belangwekkende
I sraël
R eizen

A. MET 'THACIR' NAAR ISRAËL

15 of 22 dagen lang door Israël trekken. Langs hotels of jeugdherbergen. Met 1 of 2 dagen Elat en Sinaï. Of een hele extra week in de voetsporen van Mozes door Negev en Sinaï. Geen opgeschroefde 'heilig-land-pelgrimages', volgestopt met toeristische humbug, waarbij je je geloof verliest, maar een THEologisch verantwoorde Archeologisch interessante en Cultuureel belangwekkende Israël Reis, met aandacht voor de uitdagingen en de problematieken van het moderne Israël en zijn minderheden. Kortom: reizen met een eigen karakter! THACIR-Reizen zijn zeker niet geschikt voor iedereen, maar wél voor mensen, die geen christelijke knollen voor heidense citroenen willen laten verkopen!

B. HERHALINGSREIZEN NAAR ISRAËL VOOR 'GEVORDERDEN'

Hebt u dat nu ook: dat gevoel van 'ik zou nog wel een keer naar Israël willen, maar nu eens niet iedere dag met een hele groep, maar gewoon lekker in mijn eigen tempo naar die plaatsen, die ik zélf (nog eens) wil bezoeken!?' Ook u kunnen wij een aantrekkelijke reis aanbieden, waarbij uw reis naar Israël en terug, uw overnachtingen in goede 3-sterren hotels (met diner en ontbijt), te weten: 5 nachten in Jeruzalem, 3 in Tiberias, 3 in Haifa en 3 in Tel Aviv, alsmede uw verplaatsingen van Jeruzalem naar Tiberias en Haifa en Tel Aviv, geheel verzorgd zijn. Voorde rest kunt u geheel naar eigen inzichten uw dagelijkse programma's invullen en uitvoeren. Uiteraard zijn wij u graag van dienst met het opstellen van uw programma!

THACIR, EUROPALAAN 14,
STICHTING „THACIR”, 3844 AV HARDERWIJK. Tel.: 03410-21989

Desgewenst kunt u intekenen voor een aansluitende 3de week 'In de voetsporen van Mozes', of - als u daar meer voor voelt - voor een 3de week zonnen en zwemmen aan de Golf van Elat!

C. 'IN DE VOETSPOREN VAN PAULUS'

Een 15-daagse reis, die u 9 dagen lang door Griekenland en 6 dagen lang door Rome en omstreken zal voeren. 'In de voetsporen van Paulus' zult u dagelijks vele malen verbaasd staan over de grote hoeveelheid indrukwekkende monumenten uit de Griekse en Romeinse oudheid. Het Nieuwe Testament - en met name die gedeelten, waarin de apostel Paulus een hoofdrol speelde - komt er tot nieuw leven voor u. De mythologische verhalen en de klassieke geschiedenis krijgen ter plekke vlees en bloed voor u. Een reis om nooit te vergeten!

Met al onze reizen gaat een deskundige Nederlandse reisbegeleid(st)er mee. Al onze reizen worden geadjudeerd door gediplomeerde, zo mogelijk Nederlands sprekende, Israëlische, Griekse en Italiaanse gidsen. Indien dit laatste absoluut niet mogelijk blijkt te zijn, bieden wij naast de Duits en/of Engels sprekende gids een vlotte Nederlandse vertaling.

Voorafgaande aan al onze reizen, beleggen wij met de reisgenoten een ontmoeting ter kennismaking en informatie.

Bestel nog vandaag onze uitgebreide reisbeschrijving (met vermelding van 'Israëlreis' of 'Paulusreis') en binnen enkele dagen kunt u in alle rust ons hele verhaal bestuderen, waarin geen 'kleine lettertjes' voorkomen!

Vertrekdata:

A. Met 'THACIR' naar Israël:

1978: 7 november; 23 december.
1979: 23-1; 13-2; 6-3; 27-3; 17-4; 8-5; 29-5; 19-6; 10-7; 31-7; 21-8; 11-9; 2-10; 30-10; 20-11; 22-12.

N.B.: Jeugdherbergreizen alleen: 7-11-1978; 10-7 en 30-10-1979.

B. Herhalingsreizen:

1979: 6 maart; 10 juli; 2 oktober.

C. In de voetsporen van Paulus:

1978: 31 oktober.
1979: 3 mei; 12 juli; 1 november.

Wij zien met belangstelling uw aanvraag tegemoet!

WAG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 4 27 januari 1979

Een onderonsje tussen de nieuwe CDA-fractie leider drs. R. F. M. Lubbers (links) en premier mr. A. van Agt (midden). Naast de premier zit minister van Justitie mr. J. de Ruiter (met bril).

CDA-congres

In een zwaar bijzeld Den Haag werd in het Nederlandse congresgebouw aldaar vorige week zaterdag het vierde CDA-congres gehouden. Doordat CDA-voorzitter P. Steenkamp wegens ziekteverlof buitenslands verkeert „was de leiding van dit congres in handen van belde vice-voorzitters mr. J. Jansen van Raay en dr. S. Faber.” De CDA-fractie voorzitter presenteerde zich voor het eerst aan het congres in zijn nieuwe functie. Een uitgebreide verslaggeving van dit congres treft u aan in het CD-Aktueel-middenkatern. Verder in dit nummer o.m. de financiële aktie van de ARP en aandacht voor de oude AR-staatslieden Colijn en Gerbrandy.

Momentopname na twee jaar

Vragen rondom het buitenlandse beleid van president Carter

Door prof. mr. P. H. Kooijmans; oud-staatssecretaris van Buitenlandse Zaken

Deze maand is het twee jaar geleden dat Jimmy Carter het presidentschap van de Verenigde Staten aanvaardde. Carter had een opzienbarende verkiezingscampagne gevoerd, waarbij hij met name de buitenlandse politiek van Henry Kissinger, minister van Buitenlandse Zaken onder de presidenten Nixon en Ford, had bekritiseerd. Belangrijke punten uit zijn verkiezingsprogramma waren: grotere nadruk op de eerbiediging van de mensenrechten, krachtige bestrijding van de kansen op verspreiding van de kennis die nodig is voor het vervaardigen van kernwapens, verlaging van de defensie-uitgaven en vermindering van het aanzienlijke aandeel dat Amerika had in de internationale wapenhandel.

Het waren deze program-punten die niet alleen in Amerika, maar ook ver daarbuiten nieuwe hoop en verwachting wekten: er zou een nieuwe, een zuiverder wind gaan waaien in de buitenlandse politiek. Carter was erin geslaagd de gevoelens en idealen van miljoenen te vertolken. Diegenen die zeiden dat Carter wel anders zou piepen als hij maar eenmaal met de harde feiten zou zijn

geconfronteerd, werden voor cynici versleten. Het ging immers niet in de eerste plaats om de praktijk, maar om de gezindheid waarmee men de problemen benaderde en die was bij Carter totaal anders dan gebruikelijk was in de Amerikaanse buitenlandse politiek. Diezelfde cynici zeggen na twee jaar Carter-beleid dat de President erin is geslaagd Amerika's vrienden van zijn land te verwijderen. In Israël doet het verhaal de ronde dat je, wanneer je Amerika tot vriend hebt, je geen vijand nodig hebt. En overal is een gevoel van teleurstelling over de effecten van Carter's buitenlandse politiek onmiskenbaar aanwezig: de hoop, die hij had gewekt, is gedoofd; de twijfel, die bij zijn ambtsaanvaarding ook reeds aanwezig was, is gebleven en veelal nog versterkt. Laten we eens nagaan wat er van een aantal punten uit Carter's verkiezingsprogramma terecht is gekomen. Wat de defensieuitgaven betreft, Carter is er niet in geslaagd deze in opzienbarende mate terug te schroeven. Integendeel, om de stemming in het Congres gunstig te houden voor goedkeuring van de SALT-akkoorden (de overeenkomsten met de Sovjet-Unie tot vermindering van de strategische kernbepanning) heeft Carter min of meer moeten toezeggen de bewapeningsuitgaven op te voeren. Het is in dit opzicht tekennend dat in de zojuist ingediende begroting, op alle onderdelen de nodige strakheid wordt betracht, doch dat de defensie-uitgaven met 3% mogen toenemen. Op zichzelf is dat natuurlijk een uiterst merkwaardige taak: om een ontwapeningsakkoord veilig te stellen, moet je je bereid verklaren de bewapeningsuitgaven op te schroeven. Maar in feite is het niet anders dan het bewijs dat men in het Congres - dat doorgaans een getrouwe weergave vormt van de Amerikaanse publieke opinie - weinig vertrouwen koestert in de waterdichtheid van de SALT-overeenkomst, die trouwens nog steeds niet is afgesloten. Het doet er weinig toe of dat gebrek aan vertrouwen gerechtvaardigd is of niet, voor Carter is het een politiek feit waarmee hij rekening te houden heeft. Aan dit gebrek aan vertrouwen zal ook het langdurig en moeizaam verloop van de onderhandelingen hebben bijgedragen. En aan dit moeizame

verloop heeft ook Carter - al weer: met de beste bedoelingen - zijn steentje bijgedragen. Aan het eind van de Kissinger-periode leek een SALT-overeenkomst bijna rond te zijn. Maar Carter - eenmaal president geworden - veranderde het Amerikaanse onderhandelingspakket ingrijpend en wel (het dient eerlijk erkend te worden) in een meer op echte ontwapening gerichte zin. Maar de Sovjet-Unie reageerde volstrekt afwijzend; men kan rustig aannemen dat de heren in het Kremlin door dit voorstel volstrekt overrompeld waren; zij waren wantrouwend: wat wilde deze nieuwlichter, die bovendien nog zo tactloos was om bovenop de Russische tenen te gaan staan door zijn gedram over de mensenrechten. Het kon geen kwaad hem maar eens een poosje in de kou te laten staan om hem tot bezinning te laten komen. Maar deze reactie vergrootte op zijn beurt weer het wantrouwen in Amerika; zie je wel dat de Russen geen echte ontwapening willen! En zo had Carter's goed bedoelde voorstel het effect dat het wantrouwen aan beide kanten vergrootte.

Schone lei

Het meest tragische van Carter's buitenlandse politiek is wellicht dat hij tijdens zijn verkiezingscampagne werd toegejuicht omdat hij met een schone lei wilde beginnen en dat hij gaandeweg tot de ontdekking moest komen dat je nu eenmaal niet met een

schone lei kunt beginnen in het internationale bestel. Bij zijn ambtsaanvaarding trof hij Amerika aan in het bezit van een aantal bondgenoten, die hem vanwege het daar heersende régime maar weinig sympathie konden inboezemen. In het begin van zijn ambtsperiode veegde hij dan ook vriend en vijand gelijkelijk de mantel uit vanwege het niet in acht nemen van de mensenrechten. Dat leverde hem aanvankelijk veel sympathie op bij onderdrukte groeperingen en in de media van de vrije wereld, maar die sympathie verspeelde hij weer toen bleek dat hij noch ten aanzien van de vrienden noch ten aanzien van de vijanden veel meer kon doen (helemaal afgezien van de vraag wat hij zou willen doen) dan het geven van negatieve commentaren. Maar intussen waren wel de relaties met de regering die hij bekaptelde en doorging te bekaptellen, verslechterd. De (voormalige) vrienden, zoals de Latijns-Amerikaanse staten, verweten hem dat hij wel door de knieën ging voor de Sovjet-Unie toen deze hem duidelijk liet weten dat hij niet door kon gaan de Russische dissidenten te steunen zonder het ontspanningsproces (inclusief de

afsluiting van de SALT-akkoorden) in gevaar te brengen, maar dat hij hén wel bleef bekritisieren. En de relaties met de Sovjet-Unie verbeterden wel doch duidelijk bleef aan Sovjet-zijde de twijfel knagen of Carter wel echt ontspanning in de zin van een nauwere samenwerking wilde. En deze twijfels zullen alleen maar toegenomen zijn door het besluit van Carter de betrekkingen met China volledig te normaliseren, op een moment dat de betrekkingen tussen de Sovjet-Unie en China op een nieuw dieptepunt waren. Men zal geneigd zijn om te zeggen: het moest er toch een keer van komen; na de bezoeken van Nixon en Ford aan Peking was de tijd voor het aangaan van volledige diplomatieke betrekkingen toch wel rijp. Maar zo redeneert men niet in Moskou. Daar vraagt men zich af: de betrekkingen tussen China en Amerika waren toch goed waarom moet men ze dan ophogen juist op een moment dat men de weg van het orthodoxe communisme in China lijkt te verlaten, op een moment dat China in een soort schemeroorlog is gewikkeld met Moskou's bondgenoot Vietnam; waarom geeft men daarvoor een oude bondgenoot als Taiwan prijs? En zolang op deze vragen geen duidelijk antwoord is gegeven, zullen deze twijfels blijven knagen.

Twijfels

Soortgelijke twijfels bestaan ook elders. Onmiddellijk na zijn ambtsaanvaarding gaf Carter uiting aan zijn voornemen de aantallen Amerikaanse troepen in Zuid-Korea terug te brengen. Dat leek een logisch besluit: voorkomen moest immers worden dat Amerika nog eens in een Vietnam-achtige situatie zou kunnen worden betrokken; bovendien is het régime van president Park in Zuid-Korea weinig zachtzinnig met betrekking tot de eerbiediging van de mensenrechten. Maar dit besluit wekte niet alleen de nodige onrust in

vervolg op pag. 2

Start financiële aktie vanwege eeuwfeest ARP

Als sneeuw en ijzel het niet verhinderen, hebt u thans een accept-girokaart ontvangen. Die accept-girokaart ontvangt u in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP. Het jubileum van de ARP mag niet onopgemerkt voorbijgaan. U vindt elders in dit nummer meer informatie over deze aktie en over de verschillende bestemmingen ervan.

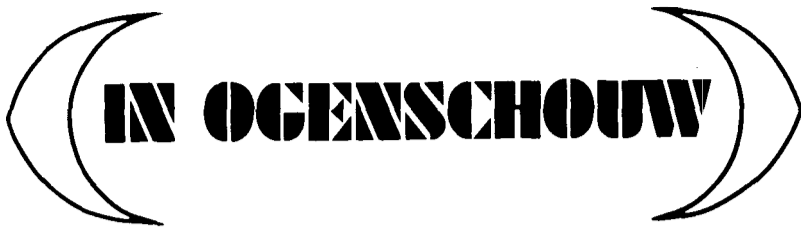

Stort uw bijdrage voor 100 jaar ARP. Maak de aktie tot een succes! Het gironummer is 712 000.

DEZE WEEK IN WAG:

- Buitenlands beleid Carter pag. 1-2
- Financiële aktie ARP pag. 3-7
- Ave atque vale pag. 4
- Algra blikt terug pag. 5
- Uit de Arjos pag. 6
- Van de partij pag. 7
- Verslaggeving CDA-congres
- CDAktueel middenkatern

Iets als federatie-fusie

In zekere zin is een fusie een veredelde of zo men wil een tot in al haar consequenties doorgevoerde federatie. Er zijn diverse vormen zowel van fusies als van federaties. Het hangt er vanaf wat men terzake van het een of van het ander regelt. Er zijn allerlei gradaties mogelijk wat betreft samenwerkingsvormen. Er zijn bepaalde dingen die in een federatie geregeld kunnen zijn als ging het om een fusie. Anderzijds kunnen bepaalde zaken in een fusie geregeld worden als ging het om een federatie. Naar de mate het een of het ander de boventoon lijkt aan te geven kan men spreken van een gematigde of sterke fusie dan wel van een gematigde of sterke federatie. Het voorgaande is maar een aanduiding. Een (kort) artikel als dit is niet bedoeld als een wetenschappelijke publikatie. Voorbeelden met betrekking tot het voorgaande – althans (in de verte) vergelijkbare situaties – zijn te vinden op de gebieden van o.a. kerk, staat en maatschappij. Op het gebied van de kerk valt bijvoorbeeld te denken aan

oecumene, aan de Wereldraad van kerken, aan het IKV. Op het terrein van de maatschappij valt te denken aan fusies van ondernemingen en aan samenwerking van vakbewegingen, zoals bijvoorbeeld het NVV en NKV in de FNV. Op staatkundig gebied zijn er bijvoorbeeld Verenigde Staten van Amerika, iets als de NAVO, de West-Europese Unie en de bredere Europese Gemeenschap, die dit jaar een rechtstreeks gekozen eigen Europees Parlement krijgt. In Nederland zijn er (soms) politieke – minder of meer vergaande – samenwerkingsvormen tussen SGP en GPV, tussen PvdA, D'66 en PPR en zoals bekend tussen ARP, CHU en KVP in het verband van het CDA. Het huidige CDA wordt beschouwd als „een” federatie en het is op weg naar nog verdergaande samenwerking, op weg naar – zoals het heet – „een” fusie en wel zo mogelijk in de loop van 1980. Daar zitten natuurlijk talloze problemen aan vast, zoals ieder, die daarmee van dichtbij te maken heeft en bij wijze van spreken dagelijks mee geconfronteerd wordt uiteraard weet

en: weet van heeft. Dit geheel is een uitermate ingewikkelde materie. Want bij samenwerking – van – wat ik altijd maar (objectief woord) noem – „clubs” heeft ten (langen) leste ieder der samenwerkenden zijn wensen c.q. conditiones sine qua non (voorwaarden zonder welke niet). Dat zal ook wel blijken als het zogenaamde „fusie”-protocol van de Brede Statutencommissie van het CDA bekend wordt. Dat is uiteraard altijd logisch bij samenwerkingsvormen, maar destemee bij partijen, die vele tientallen jaren – met als absolute Nederlandse uitschieter de ARP met tien maal tien is honderd – bestaan. Iets als „fusie” is een uitermate moeilijke en ingewikkelde zaak, zoals ieder die daar rechtstreeks bij betrokken is heel goed weet en overigens ieder die er van buiten af tegenaan kijkt zich nauwelijks kan voorstellen. Het maakt bovendien een erg groot verschil uit of men het plaatselijk of regionaal dan wel landelijk beziet en wenst te bekijken.

Veerman bracht mij er toe deze boeiende en belangrijke materie nog eens op bovenstaande wijze te benaderen. In een tweetal tot lezen, nalezen en nadenken nopende artikelen in Nederlandse Gedachten van 23 december 1978 en 20 januari 1979 onderstreepte Veerman, dat de tijd nog niet is gekomen, dat wij de historische eigenheid niet meer op prijsstellen, dat wij in het grotere geheel willen en kunnen opgaan. Het is gewenst, zegt Veerman, buiten het CDA en buiten de fractie een AR-krachtcentrale te houden. Wij zullen als AR krachtadig in het CDA aanwezig moeten blijven, de blik voorwaarts gericht. Dat brengt volgens

Veerman mee, dat in de eerste plaats dringend nodig blijft een instantie, die voortbouwt aan onze christen-democratische politiek – met een eigen, Anti-Revolutionair accent. Veerman denkt daarbij in de eerste plaats aan „onze denkfabriek” dr. Doctor Abraham Kuypersstichting, waarvan hij bij nader bezien – het is inderdaad goed en wijs nader te bezien concludeert, dat het een verarming zou zijn, wanneer wij dat rijke instrument voetstoots zouden prijsgeven. Veerman meent dan ook, dat er zou moeten komen een verband, een vereniging van vrienden van de Dr. A. Kuypersstichting, met dwarsverbanden met allerlei organisaties, met faculteiten van de Vrije Universiteit, Kampen, Apeldoorn, de Calvinistische Juristen Vereniging enz. Naast denken is er het doen; de inplanting van gedachten in mensen. Vandaar dat bij het voorgaande, volgens Veerman, behoort zoets als een Arjos en Kader- en Vormingswerk, die voortreffelijk werk deden en waarom zouden zij dat niet blijven doen? Tenslotte zegt Veerman, dat krachtadig aanwezig zijn niet alleen betekent sterk zijn, maar ook kwaliteit hebben, en omgekeerd. Veerman neemt aan, dat men in het CDA bij alle goede wil nog niet zo lankmoedig is geweest, de boedel zonder „voorrecht” over te dragen en de beslissingen aan een groot grauw college over te laten. En verder zegt Veerman o.a.: „Ons nieuwe CDA moet geen reusachtige, ongenueanceerde partij worden, maar een partij met geleidingen, die door de voorgeschiedenis bepaald zijn. Het is immers ondenkbaar, dat wij een eeuw historie zomaar aan de kant zouden schuiven”.

Wij kunnen ons globaal in de algemene benaderingswijze van Veerman vinden. Het is echter een vraag of de „vorm” die hij aandragt – die hij overigens zelf ter nadere overweging stelt – het best hanteerbaar is. Veerman spreekt ergens o.a. over het „nieuwe” CDA, over het CDA dat er moet komen en over het CDA dat er al is. Het meest logisch is te spreken over een CDA dat er al is. Sommigen (zelfs Veerman?) schijnen dat te vergeten. Er is een CDA en datgene waarover nu gesproken en zo druk gedaan wordt, is niet minder, maar zeker ook niet meer dan de vorm. En hetgeen Veerman nu bepleit, is logisch en psychologisch stelt het beste te realiseren in „een” federatie-„vorm”. In een interview met Lubbers in Trouw van 20 januari jl. werd naar voren gebracht, dat in de ARP en CHU – en niet zo vragen wij in de KVP? – stemmen opgaan om de opheffing van hun partijen uit te stellen. Lubbers zegt dan, dat hij ervoor is „dat de fusie op tijd doorgaat”. Dat lijkt ons meer een kwestie van op korte termijn denken over de vorm, dan een zaak van op lange termijn inhoudelijk denken. Begrijpelijk als zodanig, maar daarom nog niet juist. Wat zou er nu slechter gaan als omstreeks 1980/1981 er geen zogenaamde fusie, maar een (verstevigde) federatie zou zijn? Immers ten principale en wezenlijk in de praktijk niets. Hetgeen terecht door Veerman is naar voren geschoven zou gemakkelijk kunnen worden opgelost. Het CDA heeft dan weliswaar een iets minder vergaande vorm, maar praktisch is er geen probleem. Een volgende keer kan hierop verder worden ingegaan.

W.d.K.

Buitenlands beleid van president Carter

vervolg van pag. 1

Zuid-Korea, maar ook in Japan, waar men zich ging afvragen hoe betrouwbaar Amerikaanse garanties eigenlijk zijn. En Japan trok er zijn les uit en wendde de steven geleidelijk in de richting van China. Het laten vallen door Amerika van Taiwan (op zich waarschijnlijk een onvermijdelijke ontwikkeling) zal die neiging in de Oostaziatische regio vermoedelijk alleen nog maar versterken. Het loslaten van Taiwan kan echter nog verder reikende effecten hebben. Het geschiedde namelijk op een moment dat het régime van een andere oude bondgenoot van Amerika, de Sjah van Iran, ineens stortte, zonder dat Amerika noemenswaardige pogingen in het werk stelde de wankelende pauwentroon te schragen. Het gaat hierbij weer niet om de vraag of Amerika iets in die richting had moeten of kunnen ondernemen. Het gaat om de vraag van het effect van die – op zich zelf wellicht toe te juichen passiviteit – op anderen, die zich Amerika's bondgenoot voelen. Zij zien dat Amerika één bondgenoot laat vallen, en geen hand uitsteekt om een ander overeind te houden. Is het in dat licht zo verwonderlijk dat sommigen in

Israël, dat onder sterke Amerikaanse druk staat om aan bepaalde Egyptische verlangens toe te geven, zich afvragen of Israël de volgende kandidaat op het lijstje is? En wederom, het is daarbij niet eens van zo veel belang of die vrees gerechtvaardigd is of niet; zodra zo'n vrees postvat, heeft dit bepaalde consequenties, is het een politiek gegeven.

Gecompliceerd

Maar de zaak is nog gecompliceerder. Het is logisch dat de machthebbers in Saoedi-Arabië – even autoritair als de Sjah van Iran – de ontwikkelingen in dat land met argusogen hebben gevolgd. Zij hebben geconstateerd dat in de ure des gevaars de Sjah weinig profijt ondervond van zijn vriendschapsbanden met Washington. Heeft dit hun eigen vertrouwen in Amerika ondermijnd? Amerika heeft de Saoedi-steun hard nodig om het régime-Sadat in Egypte en het vredesinitiatief in het Midden-Oosten te schragen. Is het een gevolg van het verminderde vertrouwen in Amerika dat de Saoedi's zich begaven naar de

Arabishe top in Bagdad, waar Sadat niet mocht komen en dat Saoedi-Arabië zijn verzet opgef tegen een verhoging van de olieprijs? En was het het besef dat die toenemende twijfel in de wereld aan de betrouwbaarheid van vriendschapsbanden met Amerika wellicht ook zou overslaan op de Europese bondgenoten, dat Carter ertoe bracht via President Giscard van Frankrijk een top-ontmoeting op Guadeloupe te organiseren, teneinde eventuele deuken in het vertrouwen weer op te kalefateren? Het is algemeen bekend dat het idee van deze top van Carter afkomstig is. Die top lijkt op het eerste gezicht een succes; Carter kreeg wat hij wilde: de zegen van zijn Europese collega's voor de – nog niet eens afgesloten – SALT-akkoorden; deze zegen had hij nodig om de Senaat over de streep te krijgen. Maar in hoeverre heeft deze top werkelijk geleid tot een versterkte vertrouwensrelatie? Het is nog te vroeg om dat te zeggen.

Slechtere wereld

We komen tot een voorlopige eindconclusie over Carter's buitenlands beleid van de afgelopen twee jaar. Aan de intenties van de Amerikaanse president hoeft men niet te twifelen: die zijn goed, minder cynisch, zuiverder en verhevener waarschijnlijk dan van vele van zijn voorgangers. En die intenties zijn waarschijnlijk ook niet gewijzigd. Waar schort het dan aan, want het valt niet te ontkennen dat de hoge verwachtingen die men van Carter had zijn teleurgesteld. Ik denk dat het komt doordat hij er niet in is geslaagd die intenties vorm te geven in een consistent en innerlijk samenhangend beleid. Men weet niet waar hij wil uitkomen, wat zijn hoogste prioriteiten zijn. Het kan best zijn dat

een wereld waarin de Amerikaanse aanwezigheid minder overheersend is, een betere wereld zal zijn. Maar het is niet duidelijk of Carter inderdaad afstuurt op die verminderde Amerikaanse aanwezigheid en zo ja, hoe hij daaraan op verantwoorde wijze gestalte wil geven. Men verkeert in het onzekere over de uiteindelijke doeleinden van het Amerikaanse

beleid. En een wereld die in onzekerheid verkeert over de bedoelingen van de belangrijkste mogendheid kan een gevaarlijke wereld zijn. Het zou een trieste zaak zijn indien na vier jaar Carter-beleid de conclusie zou moeten luiden dat goede bedoelingen tot een slechtere wereld hebben geleid.

Bewindsman De Koning positief over ARP-aktie

Bij de voorbereiding van de financiële aktie werd mijn oordeel gevraagd over dat onderdeel van de aktie dat betrekking zou hebben op een project met een sociaal karakter in een ontwikkelingsgebied.

Mijn huidige werkterrein zal aan die vraag niet vreemd zijn geweest. Evenmin waarschijnlijk mijn gebondenheid en verbondenheid met de partij. Ik vind het zeer passend voor de ARP om een deel van de opbrengst van de financiële aktie te bestemmen voor een project buiten de grenzen van Nederland, maar blijvend binnen de grenzen van het koninkrijk. Voor het ontwikkelingsbeleid ten aanzien van de Antillen draag ik geen

direkte verantwoordelijkheid, maar ik weet dat er ten aanzien van de geestelijk gehandicapten in dat gebied nog veel moet gebeuren. Daarom juich ik de gemaakte keuze toe. Overigens kan ik het als oud-partijvoorzitter niet nalaten er mijn waardering voor uit te spreken, dat de gelden, die bijeenkomen gebruikt gaan worden om nationaal en internationaal te trachten een aantal lijnen uit te zetten om op die wijze iets over te brengen van wat ons beweegt. Dat past naar mijn mening bij de geest en de mentaliteit, die steeds kenmerkend behoorde te zijn voor de ARP. Ook ten aanzien van de politiek moet gelden dat wij een woord voor de wereld hebben. Moge deze aktie een soort gelijk succes worden als de financiële akties die de ARP in het verleden heeft gevoerd.

drs. J. de Koning

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van: prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter) Herman Amelink Phille Burgers Truus Bot-van Gijzen Dick Corporaal dr. Willem de Kwaadsteniet dr. Bert de Vries Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie: Dr. Kuypersstraat 3, 's-Gravenhage, tel. (070) 46.96.20, giro 89673.

Abonnementsprijs: f 15,- per halfjaar. Giro 89673 ten name van de A.R.P. Partijstichting te 's-Gravenhage Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement f 10,- per halfjaar Advertentie-exploitatie 020-24.58.26

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN

directie- en schaftketen scholen en kerken directie- en schaft-wagens etc.

HOUTBOUW **HAHBO** HARDINXVELD tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Minister van der Stee enthousiast over ARP-aktie

Als bewindsman, die ook speciaal belast is met Antilliaanse zaken, heb ik met buitengewoon veel genoegen kennis genomen van de jubileumaktie van de ARP.

Het zal u niet verwonderen dat mijn speciale interesse uitgaat naar het project in de Antillen waar men steun aan wil geven. De geestelijk gehandicapten in de Antillen verkeren in een noodsituatie. De ARP heeft altijd met overtuiging gepleit voor het

opkomen voor de zwakken in de samenleving, nationaal en internationaal. Sociaal en maatschappelijk behoren de debielen en de imbecielen daartoe. Het is van veel betekenis dat voor hen op Aruba, Curaçao en Bonaire voorzieningen tot stand komen, die passen in het totale kader van de eilanden. Bij een goede opzet en bij een verzekerd zijn van de verdere exploitatie is bovendien een subsidie van 75% in de stichtingskosten mogelijk. Met het bovenstaande hoop ik duidelijk te hebben gemaakt, dat wat mij betreft de financiële aktie onder de leden van de ARP een succes moet worden.

mr. F. van der Stee

Abortus

Op het Congres van het CDA is gebleken dat veel mensen zich zorgen maken over het in te dienen wetsontwerp over de abortus. Terecht heeft minister-president van Agt opgemerkt dat het niet aangaat een vergelijking te maken met de bestaande wettelijke bepalingen. Deze bepalingen functioneren immers niet meer en het is ook niet mogelijk ze alsnog te doen functioneren. Zoals de minister-president opmerkte gaat het er thans om te ordenen wat niet anders dan als een ongeordende zaak kan worden beschouwd. Daarnaast kan nog worden opgemerkt dat het toelaten van abortus indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan, geen goedkeuring van de abortus inhoudt. Het gebruik maken van bepaalde door de wet toegelaten mogelijkheden blijft voor ieders individuele verantwoordelijkheid, zoals dat ook in vele andere gevallen zo is. Het is de taak van de politicus, ook van de christen-politicus, ordening te brengen daar waar ordening geboden is. Daarbij spelen beginselen een rol, daarbij speelt ook de vraag van de maatschappelijke aanvaarding van bepaalde normen een rol. Daartussen kan een spanning bestaan, maar dat mag er niet toe leiden dat een christen-politicus het voortduren van wanorde laat prevaleren boven het brengen van ordening. Het is daarom een goede zaak dat het Congres een motie die zich in feite uitsprak tegen een

wettelijke regeling die niet volledig aansluit bij het CDA-program, heeft verworpen.

Eigen verantwoordelijkheid

De uitspraken van de Roermondse bisschop Gijsen in een interview in Elsevier's Weekblad hebben heel wat opschudding verwekt. Politiek relevant was zijn opmerking dat hij de sacramenten zou weigeren aan een politicus die zou meewerken aan de legalisering van de abortus. Met deze uitspraak ontkende bisschop Gijsen in wezen de eigen politieke verantwoordelijkheid van de politicus. De Kerk stelt de grenzen tot waar de politicus mag gaan. Een dergelijke uitspraak staat wel in schrilte tegenstelling tot de geest van het Vaticaanse Concilie, waar veel gesproken werd van de mondigheid van de leek. Men hoede zich er echter voor te denken dat er in de Rooms-Katholieke Kerk op dit punt in wezen niets veranderd is. De kritische uitspraken van een aantal Katholieke politici met betrekking tot het interview maakten duidelijk dat, hoeveel moeite men ook zelf mag hebben met de abortus-problematiek, men niet bereid is zich als politicus achter de kerkelijke ambtsdrager te verschuilen. En in een uiterst waardig interview maakte de bisschop van Den Bosch, Bluyssen, voor de televisie duidelijk dat hij de eigen

NG COMMENTAAR

verantwoordelijkheid van de politicus zonder voorbehoud accepteert. Het is een goede zaak ook daarvoor uitdrukkelijk de aandacht te vragen.

VN-vredesmacht

Naar aanleiding van de te verwachten uitzending van een contingent Nederlandse militairen naar de Libanon om aldaar deel uit te maken van de V.N.-vredesmacht, is de nodige deling ontstaan. Wij gaan hier niet in op de vraag of van de zijde van de regering bij de bekendmaking aan de betrokkenen wel de nodige zorgvuldigheid is betracht. En, gelijk uit ons commentaar van vorige week is gebleken, onderschatten wij geenszins de moeilijke situatie, waarvoor dit contingent kan worden geplaatst. Wanneer echter het Comité van Verontruste Ouders, dat zich vorige week heeft gevormd, opmerkt dat de opleiding en de

uitrusting van de betrokken dienstplichtigen hen ten enenmale onvoldoende voorkomt voor het uitoefenen van de te verrichten taken, kan men zich afvragen waarvoor zij dan wel worden opgeleid. Zonder de moeilijkheden van de te verrichten vredezaak ook maar één moment te willen bagatelliseren, moet toch worden opgemerkt dat het nog wel iets anders is dan een normale oorlogstaak. Indien de door de verontruste ouders aangevoerde argumenten ook maar een grein van waarheid zouden bezitten, kan slechts geconcludeerd worden dat het met de opleiding en uitrusting van onze dienstplichtige militairen grondig mis is. Het is een heel andere vraag of de VN-macht – gezien de politieke constellatie in de Libanon – wel in staat is haar functie naar behoren uit te voeren. Dienaangaande is er afgelopen week in de Veiligheidsraad ter gelegenheid van het verlengen van het mandaat van de VN-troepen nogal wat kritiek geuit. Dat brengt de vraag naar voren of van Nederland of van enig ander land wel een zinvolle bijdrage kan leveren aan een VN-vredesmacht, die haar taak – het handhaven van de vrede – niet naar behoren kan maken, omdat de meeste betrokken partijen de verwezenlijking van deze taak niet wensen en onmogelijk maken.

Engeland

Engeland wordt wel de moeder van de parlementaire democratie

genoemd en die betiteling is terecht. Het lijkt er echter nu op dat de parlementaire democratie in haar bakermat staat te bezwijken. In Engeland immers is het niet meer het parlement dat de macht uitoefent en evenmin Hare Majesteits Regering. Het zijn de Britse vakbonden – die totaal anders functioneren dan de vakbonden op het Europese vasteland – die de lakens uitdelen met alle ruïneuze gevolgen vandien. Dat is allemaal al tragisch genoeg, maar wanneer een land zichzelf ten gronde wil richten kan men daartegen weinig ondernemen. Erger is echter dat datzelfde Engeland ook lid is van de EEG en door allerlei buitensporige verlangens die EEG belet naar behoren te functioneren. Nu dient te worden erkend dat Engeland wat dat betreft niet het alleenrecht heeft, doch te vrezen valt dat straks, als de droeve rekening van de gebeurtenissen van de laatste weken wordt gepresenteerd, Engeland daaraan het recht zal ontlenen om een uitzonderingspositie te claimen ten aanzien van allerlei EEG-regelingen dan wel aanspraak zal maken op bijzondere steun. Het aarzelende herstel dat zich het afgelopen jaar in de Britse economie heeft voorgedaan, lijkt effectief om zeep te zijn gebracht. Dat is erg, maar erger zou zijn indien dit ook gevolgen zou hebben voor het herstel van de economie in de Gemeenschap. De lang verbeide toetreding van Engeland tot de EEG in 1973 heeft naast positieve punten veel negatiefs opgeleverd. Indien de „Zieke man van Europa” weigert zelf aan zijn genezingsproces mee te werken, moet gevreesd worden dat de balans negatief zal uitslaan.

OVERWEGENDE

Wat doen we met Gijsen?

De bisschop heeft gesproken. Causa finita est? Of wil de Roermondse kerkvorst ons juist duidelijk maken dat de kous in 't geheel niet af is? Het blijft een boeiende vraag wat de rooms-katholieke als lid van een kerkgenootschap met een strakke hiërarchische opbouw nu met de uitspraken over abortus, voorbehoedmiddelen en homofilie – om er eens 3 te noemen – aan moet. Een protestant legt de bisschoppelijke uitspraken naast zich neer, heeft er geen boodschap aan. Het rooms-katholieke CDA-lid zal daar misschien minder gemakkelijk langs heen kunnen lopen. Het is immers van tweeën één: of men lapt de hiërarchie compleet met alle kerkelijke uitspraken aan zijn laars of men is gehouden er ernstig en gewetensvol kennis van te nemen c.q. rekening mee te houden. Gijsen's preken brengt ons bij de vraag van de kerk en de politiek.

Zelfstandig

„Terwijl zij de roeping der kerk erkent om het Woord Gods voor heel het leven te verkondigen, is zij de overtuiging toegedaan, dat overheid en volk bij het licht der Heilige Schrift zelfstandig hebben te verstaan wat dit voor het staatkundig leven van elke tijd heeft te zeggen?” Een formulering waarmee de ARP het tot heden doet. Opgetekend in art. 2 van ons beginselprogramma. De opvatting van de kerk kan van grote waarde zijn en dient dan ook zwaar te wegen. Daar is het mee gezegd. De kerk zegt aan, andere kringen houden hun eigen bevoegdheden. Het gezag van de kerk overheerst niet dat van de politieke partij. Souvereiniteit in eigen kring niet waar! In het CDA kennen wij een artikel als

het uit ons beginselprogramma geciteerde niet. Ik denk dat wij het als rooms-katholieken en protestanten over een dergelijk artikel ook niet eens zouden worden. Binnen de CHU leven er over de relatie kerk-partij-politiek nog weer geheel eigen opvattingen. Het meest voor de hand liggend is dan een scheiding te maken tussen de verantwoordelijkheid van de kerk en de verantwoordelijkheid van de politiek. Een scheiding in die zin dat beide kennelijk ook geen boodschap meer aan elkaar hebben. Langs elkaar heen leven. Tot die conclusie moet men wel komen indien men de kloof opmerkt die er gaapt tussen uitspraken van geestelijke leiders aan de ene kant en de politieke beleidsdaden van volgelingen van die geestelijke leiders aan de andere kant.

Onthouding?

Men kan de stelling verdedigen dat de kerken zich maar het beste van de politieke uitspraken kunnen onthouden. De leidslieden missen immers de specifieke deskundigheid die voor het doen van allerlei politieke uitspraken noodzakelijk is. Het klinkt aannemelijk, maar overtuigt niet. Zo goed als elk kerklid zich op z'n tijd geroepen voelt een oordeel over de theologie te hebben zo omgekeerd de theoloog over andere terreinen des levens. Geen schoenmaker die zich bij zijn leest houdt. Het moet ook niet. De kerk is gehouden te spreken wanneer zij meent dat de Boodschap van de Heer van het Leven tot spreken noopt. De kerk spreekt natuurlijk over de politiek, zei de bekende Deense predikant Kay Munk. Maar zij spreekt over de koning (de politiek) in zijn verhouding tot God. „In Gods huis zullen wij over de

dingen die daar buiten in de wereld gebeuren, horen spreken in verband met Gods Woord”.

Vaak hoor je beweren dat de kerk zich met de redding van zielen dient bezig te houden. Mooie godsdienst. Zou de redding van de Schepping haar niet aangaan? Zou het leven onder de zon van de schepselen van de Heer van de kerk de kerk koud kunnen laten? De vraag stellen is haar beantwoorden. Natuurlijk heeft de kerk een woord voor de wereld. En ik houd het er op het degenen die de taak van de kerk tot werk aan de ziel beperken uiterst politiek bezig zijn. Zich onthouden van, is een andere vorm van een zich uitspreken n.l. die van zich niet uitspreken. En ook dat is soms erg duidelijk. Bij een niet-spreken van de kerk houdt de politikus alle ruimte compleet met een zelf ingevuld geweten. En op dat christelijk geweten wil de kerk juist appèleren. De ontloepers van politieke uitspraken hebben nog een reden voor hun waarschuwend vinger. Spreken verdeelt. Het kan de ergste gevolgen hebben. Ruzie in de kerk, ruzie in de politiek. Stil, stil, de kerk moet zich aan „hogere” dingen wijden dan aan politiek. Een agressieve kerkelijke aanpak kan zo verkeerd uitpakken. Angstige snuffelaars!

Kloof

En als de kerk spreekt wat heeft dat dan voor gevolgen voor de politiek? Nou dat „valt mee”!

De kerk vroeg ons „neen” ten aanzien van de neutronenbom. Een kabinet met 20 christen-democraten voigde dit „nee” niet. De kerk vroeg om een andere anti-kraakwet dan de voorgestelde. De bisschoppen wezen in hun vastenbrief op de spiraal der vernietiging, sprekend over de steeds toenemende kernbewapening. Onmisbaar voor onze veiligheid, is tot nog toe het weerwoord van de politici. De kerk wees vanuit haar verantwoordelijkheid voor de nood in de wereld en de in ons land optredende werkloosheid. Op de noodzaak van de weg der nieuwe levensstijl. De politici siaagden er tot nog toe niet in een noodzakelijke beleidsombuiging op dit front in gang te zetten. En als laatste voorbeeld: de kerk sprak ook over abortus, en hield ons de onvervangbare waarde van leven voor. Een antwoord moet nog gegeven worden. O, ik weet het wel,

spreken is gemakkelijker dan doen. En voor dat laatste staan de politici. Maar toch ..... die kloof is verontrust. De kerk spreke vanuit haar gezag. De politici handelen in eigen zelfstandigheid. Maar niet als mensen die geen boodschap aan elkaar hebben. De roeping van de kerk voor heel het leven. Ja zeker, en ook de roeping van de politikus om daarnaar met gespiste oren te luisteren. Zeker als CDA-er. De kerk spreekt immers! En zij put uit dezelfde bron, grondt zich op dezelfde uitgangspunten als de christen-politicus. Nee, een artikel in een program behoeven wij niet persé aan de relatie kerk en politiek te wijden. Maar het komt ook hier op de „beleefde” relatie aan. En de christelijke politieke partij die voortdurend moet vaststellen het geheel oneens te zijn met de geestelijke leiders, is toe aan kritisch zelfonderzoek.

H. A. de Boer

Over de financiële aktie van de ARP Hun zorg, onze zorg!

Het partijbestuur vraagt u een jubileumgift. Een gift om daarvan de herdenking van 100 jaar ARP te kunnen betalen en om christen-democratische opvattingen uit te dragen, nationaal en internationaal.

Een gift ook om nood te ienigen in een land waarvoor wij nog direkte verantwoordelijkheid dragen, in de Nederlandse Antillen. Het gaat niet om spectaculaire projecten, het gaat om een bijdrage aan de bouw van twee dagverblijven voor oudere geestelijk gehandicapten. Nederland kent die dagverblijven in grote aantallen. Toch betekent het heel wat, voor de gehandicapten, voor een familie en voor de werkers in de zorg die nu zo dikwijls het gevoel hebben machteloos te staan. De realisering van deze dagverblijven betekent een concrete verbetering in de

Door M. Paats; penningmeester ARP

opvoedingsomstandigheden van een groot aantal zwaar gehandicapte kinderen. Het betekent verlichting voor talloze moeders die niet weten hoe het verder moet, de scholen zijn vol, het dagverblijf voor de kinderen is vol en voor de oudere geestelijk gehandicapten zijn nauwelijks mogelijkheden voor een verantwoorde opvang. De totstandkoming van de dagverblijven is een teken dat ook aan hen die ekonorsch nooit iets zullen betekenen, wordt gedacht. Een teken dat andere – ver weg – proberen hen er niet helemaal alleen voor te laten staan. Voor de opvang van hun zorgkinderen. Met onze bijdrage willen wij heel zachtjes fluisteren: hun zorg, onze zorg.

Ave atque vale!

Door dr. P. Kasteel, oud-ambassadeur in o.m. Chili, Ierland en Israël

Colijn en Gerbrandy, AR-leiders van grote importantie voor de Nederlandse politiek!

De Redactie vraagt Een oordeel over de ARP vanuit mijn eigen ervaring. Dat betekent in dit geval, gezien de toegestane plaatsruimte, een oordeel over de politieke leiders in de jaren 1930-1941. In de eerste periode is er de overheersende figuur van H. Colijn, in de tweede de geheel onverwachte Gerbrandy.

Voorzichtig koppel

Ongetwijfeld had de ARP gedurende deze periode figuren van gehalte. Wie zou waarde ontzeggen aan een Anema, Diepenhorst, Victor Rutgers, Severijn, Visschers, Woltjer? Of aan Amelink, Beumer, Smeenk, Zijlstra, bescheiden figuren als men hen vergelijkt met de zo stevig stappende Jan Schouten, hét type van de strijd bare politicus wie de eerlijkheid op zijn fris gezicht geschreven stond. In die tijd leverde de ARP in Donner en Terpstra ministers die in compleetheid voor voorgangers noch opvolgers onderdeden. Donner was in alle opzichten „nec plus ultra” als veelzijdig jurist misschien alleen te vergelijken met de Limburgse Jan van Kan. Het was toen in de Kamer op zich zelf al een genot politieke meesters als Theo Heemskerk, nog Tweede-Kamerlid, of Marchant die dikwijls deed of hij sliep, de beide jonge anti-revolutionaire ministers te zien gadeslaan.

Monseigneur Nolens, minister van staat en (toen al gewezen professor in Amsterdam, waar hij arbeidsrecht had gedoceerd), zei van Donner en Terpstra: „een voorzichtig koppel”, in zijn mond de hoogste lof.

„Sterke man”

Maar ongetwijfeld was Colijn als Saul

onder de broeders. Hij had een zeer eervolle loopbaan in Nederlands-Indië achter de rug, hij was een goed minister geweest in het kabinet-Heemskerk en daarna een vermogend man geworden in de „Bataafse”. Aan Kuyper had hij vroeger geschreven dat men in de politiek financieel onafhankelijk moest zijn, niet wetende dat Kuyper zelf zo jaren vroeger aan Groen had geschreven. Colijn werd de leider van de ARP. Naar Nederlandse maatstaf gemeten was hij een man van ongewoon formaat en dus scheen zijn succes verzekerd.

Maar geen man is reeds in de twintiger jaren en later zo besprongen als Colijn.

Hij heeft vijf keer een ministerie gevormd en slechts één ervan stierf een politiek natuurlijke dood. Toch was hij zozeer de „sterke man”, dat bij verkiezingen de leus van de liberalen werd: „Zet liberalen naast Colijn”. De kiezers deden het nog beter. Zij liepen over naar Colijn, die een nooit gekende, sterke fractie commandeerde en – zo is de politiek – een werkelijk coalitie-kabinet vormde. Toen dit viel, werd hij – is dat ooit verklaard? – weer formateur en vormde een kabinet dat met optreden meteen werd weggestemd.

Kleerekoper, die „Oproerige Krabbels” schreef in „Het (oude Socialistische) Volk” wijdde een hele ballade aan Colijn toen deze in 1926 was gevallen.

„Kerel”

„En voorts, mijn vriend, al was jij een dier rampen, waartegen men nooit fel genoeg kan kampen; al is zo'n haan als jij een staag gevaar, toch blijft dit éne zeker van jou waar... Reaktionair, niet de brutale daad maar met de mond geen namaakdemokraat! Daarom, Colijn, al valt er niks te

schreien, nu wij het land van jou konden bevrijden, al denk ik ook bij 't afscheid nemen niet, dat jij vandaag één weemoedstraantje ziet; al zien we jou dan zelf zo graag verdwijnen, één waarheid mag je heengaan toch beschijnen: één grote fout was heel je staatsbestel, maar, nou je gaat... een kerel was je wel.”

En „kerel”, dat was de indruk die Colijn op ieder die hem nader kwam, maakte. Was hij te veel een kerel voor de Nederlandse verhoudingen? Speelden zijn emotionaliteit en impulsief karakter hem parten? Moest hij tengevolge van de in 1929 uitgebroken wereldcrisis die jaren lang aanhield, werken onder omstandigheden die zelfs sterkeren dan hij niet hadden kunnen overwinnen? Feit is dat deze singuliere leider met ongewone gaven, buiten het regeerbeleid stond toen de Duitse inval in Nederland plaatsvond. Na aanvankelijke aarzeling was hij weer de oude, maar de vijand vreesde blijkbaar zijn invloed en nam hem in gijzeling. Ver van zijn vaderland is Colijn overleden. Niemand zal ontkennen dat, wat ook het eindoordeel van de geschiedenis over deze figuur zal zijn, Colijn tot de grote Nederlanders moet worden gerekend.

Nationale figuur

Nog tijdens zijn leven heeft Colijn de door hem zeker niet verwachte, mogelijk zelfs niet gewenste opkomst als nationale figuur gezien van de aan de Vrije Universiteit verbonden hoogleraar Gerbrandy. Was Colijn een soldateske figuur, een spreker die de Kamer boeide, zelfs een redenaar die massaverzamelingen kon begeistere, Gerbrandy was eerder klein van stuk, een de Kamer verrassende maar in de aanvang van zijn ministerschap haar zeker niet imponerende persoonlijkheid. Hij was trouwens buiten eigen Friesland vrijwel onbekend en gold in leidende kringen

Het is de lezers bekend dat de redactie van Nederlandse Gedachten najaar vorig jaar een werkgroep instelde ter voorbereiding van enkele series historische artikelen i.v.m. het eeuwfeest van de ARP. Zo verschenen eerder in NG artikelen over Kuyper en Bavinck als voorzitters van de ARP en bijdragen in een serie artikelen van geestverwanten en buitenstaanders over hun kijk op de ARP van onder meer drs. A. D. W. Tilanus, oud-voorzitter van de CHU en prof. dr. J. N. Bakhuizen van den Brink, eveneens uit de kring van de CHU. Vorige week werd het artikel „Hoe kijkt u aan tegen de ARP” van het Raad van State-lid mr. J. A. W. Burger, die van PvdA-huize is, gepubliceerd. Deze week een bijdrage over een tweetal grote AR-leiders Colijn en Gerbrandy van dr. P. Kasteel, oud-ambassadeur in onder meer Chili, Ierland en Israël.

hij dat noemde, „aan de nieren schudden” niet hiep, iiep hij door en liet de poitieke lijen achter. In de strijd die hij dikwijls voor anderen hoorbaar 's nachts in de schuikelder met zich zelf voerde, scheen hij rust te vinden met woorden als „Op 's hemels wolken zal Hij komen die aan de nacht een einde maakt.”

AR-richting blijft plaats behouden

Colijn en Gerbrandy zijn de antirevolutionaire leiders geweest die uit eigen ervaring zijn gekend. Als de betekenis van een partij mag en zelfs moet afgemeten aan de waarde van haar leiders, dan heeft de ARP alleen reeds door de elkaar opvolgende uitzonderlijke leiders een importantie in de Nederlandse politiek gehad die ver uitging boven haar numerieke aanhang. Welke de relevantie van die partij in de toekomst ook zal zijn, de antirevolutionaire richting, in werkelijkheid uitgaande boven partij en zelfs confessie, zal haar plaats behouden in de Nederlandse poitiek. Daarom: „Ave atque vale!”

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, Den Haag. Géén postzegel.

Abonnementsprijs f 15,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 10,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Vreemde verkiezingsstrijd

Van het begin tot het einde hebben de verkiezingen van 1894, waarbij op geforceerde wijze de tegenstelling werd doorgevoerd van Takkianen en Anti-Takkianen, verrassingen opgeleverd. Bij de eerste ronde scheen het, dat Tak zou winnen. Weliswaar werden er toen 40 tegenstanders van Tak gekozen, maar daarbij waren de Brabanders en Limburgers inbegrepen. En dáár ging het praktisch zonder strijd.

De zittende tegenstanders, met Bahlmann als de voornaamste figuur en met de Maasbode als de krant, werden praktisch zonder strijd herkozen. In Tilburg bijv. kwamen van de 2657 kiezers maar 783 ter stembus en 729 van hen stemden op Bahlmann, het aftredende lid; Schaepman, die als „protestcandidaat” door enkele kiezers was aanbevolen, kreeg 11 stemmen. In Breda kwamen van de 3348 kiezers maar 645 ter stembus, en het aftredende lid kreeg 549 stemmen. Heel anders was het in Almelo. Ook daar was de opkomst niet groot, 1413 van de 2443 kiezers, maar Schaepman kreeg daarvan 1228 stemmen. In Kampen, waar Mackay krachtig werd gesteund door de docenten van de Theologische school onder leiding van Maarten Noordzij, was de uitslag duidelijk: Mackay 1095 en de andere kandidaten samen 708.

Het wonderlijkst evenwel ging het in Katwijk. Het aftredende lid J. H. Donner, medestander van Kuyper in de kiesrecht kwestie, werd meteen van de tafel geveegd, doordat een overigens vrij onbekende andere antirevolutionair, de Graaf van Limburg Stirum, tegenstander van Tak, er 1857 stemmen kreeg tegen Donner 1311. Maar afgezien van die tegenslag was De Standaard vol goede moed. De herstemmingen beloofden veel. Bij de eerste ronde waren vrijwel overal in de districten, waar herstemming moest

worden gehouden, de voorstanders van Tak in de meerderheid, en niet zelden was het een herstemmen tussen twee voorstanders. Maar bij de herstemmingen bleek het tij gekeerd, in tal van districten leden de Takkianen de nederlaag en de einduitslag was, dat er voor Tak en voor zijn plannen geen meerderheid was in de Tweede Kamer. Het kabinet onder leiding van Tak moest aftreden.

Mr. J. P. R. Tak van Poortvliet, die de nieuwe verkiezingen had geforceerd, waarop het kabinet Roël-Van Houten aantrad.

Antirevolutionaire nederlaag

Zwaar was de nederlaag voor de ARP. De Standaard rekende Lohman c.s. niet meer bij de antirevolutionairen, maar telde alleen de Takkianen mee, die zich hadden gehouden aan de resoluties van de Deputatenvergadering. En dan bleven er maar zes antirevolutionairen over van de twintig van vóór de verkiezingen.

Hoe pijnlijk het verliep, kan ik misschien het best aantonen met de uitslag van twee districten, waar een AR-Kamerlid aftrad. In Dokkum was dat Huber, in Sneek Brantsen van de Zijp. Zij werden beiden weer kandidaat gesteld, maar niet door de officiële ARP. Die stelden in Dokkum Van Vliet kandidaat en in

Sneek H. Pollema.

Beiden kwamen in herstemming met de liberale tegenkandidaat, zowel in Dokkum als in Sneek ook een Takkiaan. In beide districten dus twee Takkianen tegenover elkaar. En in beide gevallen werd de liberaal gekozen, omdat de voorstanders van Huber en van Brantsen van de Zijp bij de herstemmingen thuis bleven.

Naverkiezingen

In Katwijk en in Sneek moesten de kiezers nog weer naar de stembus, Van Limburg Stirum en Goeman Borgesius waren ook elders gekozen en konden maar voor één district zitting nemen. Zij bedankten respectievelijk voor Katwijk en voor Sneek. In beide districten dus nieuwe verkiezingen. En in beide gevallen liep het ook nog weer

uit op een herstemming. Hoe grillig dat allemaal verliep, blijkt uit de cijfers, die hier volgen.

Katwijk

Bij de stemming:

Donner (A.R. vóór Tak) 1160.
Reekers (R.K. tégen Tak) 1575.
Van Wassenaer van Catwijck (A.R. tegen Tak) 448. Assendelft de Coningh (Liberaal?) 251.

Bij de herstemming:

Donner 1859. Reekers 1649.
DONNER GEKOZEN.

Sneek

Bij de stemming:

Heemskerk (A.R. vóór Tak) 717.
Van Gilse (lib. vóór Tak) 857.
Huber (A.R. tegen Tak) 636.
Bekhuis (R.K. vóór Tak) 557.

Herstemming:

Heemskerk 1380. Van Gilse 1117. **HEEMSKERK GEKOZEN.**

Men heeft uitgerekend, dat er in de eerste ronde van de verkiezingen van 1894 veel meer stemmen vóór dan tegen de Takkianen zijn uitgebracht. Dat is juist.

Daarbij moet evenwel worden overwogen, dat in minstens twintig districten, waar een anti-Takkiaan werd gekozen, de opkomst ter stembus miniem was.

Het merkwaardigst was daarbij het geval Poederoyen. Daar heeft het stembureau de eer gehad te rapporteren, dat er géén stemmen waren uitgebracht. Toen er geen enkele kiezer (het waren in totaal 49) kwam opdagen, hebben de leden van het stembureau zelf ook maar niet gestemd.

Van Houten minister

Intussen, de uitslag van de verkiezingen was zo, dat je kon zeggen: er zijn twee meerderheden.

A. een meerderheid van liberalen (pro en anti-Tak)

B. een meerderheid van anti-Takkianen. En daaruit kwam voort: een nieuw kabinet, uitsluitend bestaande uit liberalen en tegelijk uitsluitend bestaande uit tegenstanders van Tak: Het ministerie Roël-Van Houten.

Met Van Houten als de centrale figuur. Hij was de man geweest, fel en drammerig, van de oppositie tegen Tak en van hem werd verwacht, dat hij nu zou zorgen voor een nieuw voorstel tot regeling van het kiesrecht. Voor een nieuwe uitleg van het bekende caoutchouc-artikel, voor een nieuwe omschrijving van de door de Grondwet geëiste kenmerken van geschiktheid en maatschappelijke welstand.

En Kuyper, die nu weer Kamerlid was, trok in De Standaard twee conclusies.

1. De plannen van Tak zullen toch worden gerealiseerd, maar nu in twee etappes, eerst de etappe-Van Houten en dan de definitieve uitbreiding later.
2. Het is niet juist, dit kabinet een liberaal kabinet te noemen; de conservatieven zijn weer aan het bewind.

Elst

Curieus is de gang van zaken geweest bij de verkiezing in het district Elst. In herstemming kwamen de liberaal Meesters, Takkiaan, en de R.K. mr. Van Basten Batenburg, anti-Takkiaan. De voorzitter van het stembureau verklaarde: ze hebben ieder bij deze herstemming 1291 geldige stemmen op zich verenigd, en dus is krachtens het bepaalde in de Kieswet de oudste in jaren gekozen, en dat is de heer Meesters. Maar een kiezer maakte bezwaar. Op de heer Meesters zo zei hij, is een ondertekende stem uitgebracht, en zo'n stem is ongeldig. Nee, zei de voorzitter, op dat biljet zijn twee namen ingevuld, en in de

kieswet staat, dat als er méér namen zijn ingevuld dan er vacatures zijn, dan is het stembiljet niet ongeldig, maar dan geldt alleen de bovenste naam, of als er meer vacatures zijn, zoveel namen, van bovenaf geteld, als er vacatures moeten worden vervuld. Hier zijn twee namen ingevuld, er is één vacature, de bovenste naam geldt, en dat is de heer Meesters. Het werd een heel debat en tenslotte stuurde de voorzitter van het stembureau zowel de heer Meesters als de heer Van Basten Batenburg een verklaring, dat zij gekozen waren. Dat was natuurlijk onzinnig. Maar de bedoeling was, dat de Tweede

Kamer het dan maar moest uitzoeken. Die had namelijk toen de bevoegdheid bij een twijfelachtige uitslag te beslissen, wie gekozen was en kon worden toegelaten. Maar wat deed de Tweede Kamer? Zij bepaalde, na alle stembriefjes te hebben opgevraagd: het is daar een onregelmatige boel geweest, en het enige, dat er opzit is: nieuwe verkiezingen. Zo gingen de kiezers van Elst voor de derde keer naar de stembus, met het resultaat, dat Meesters en Van Basten Batenburg opnieuw in herstemming kwamen. Toen kwam de definitieve beslissing: Van Basten Batenburg 1430 stemmen en Meesters 1413.

Baron A. E. Mackay, met duidelijke meerderheid in Kampen gekozen.

„Vader” Donner, na herstemming in Katwijk tot Kamerlid gekozen.

Dr. A. Kuyper, na de verkiezingen weer in de Tweede Kamer gekozen.

UIT DE ARJOS

Overonder- ontwikkeling

„Een beleid waarbij het criterium dat een land huizen bouwt belangrijker is dan dat een land zijn gevangenen volstopt met politieke gevangenen, raak ik aan de straatstenen niet kwijt”. Deze uitspraak van minister de Koning op de buitenlandse studieconferentie van de Arjos op 13 januari illustreert het verschil in opvatting tussen de 3 inleiders.

De heer Van Drimmelen (lid van de werkgroep kerk en ontwikkelingsamenwerking van de Raad van Kerken) stelt voor het geven van ontwikkelingshulp het sociaal-economische beleid van een land centraal en niet de economische groei. Economische groei leidt niet tot ontwikkeling in brede zin in de derde wereld. Het beleid moet een educatieve functie hebben, gericht op het veranderen van structuren. Bovendien is er geen fundamentele tegenstelling tussen het sociaal-economisch beleid en de mensenrechten. Want bij de mensenrechten horen ook de sociaal-economische rechten. Ontwikkelingshulp dient de self-reliance en de sociale rechtvaardigheid te bevorderen. De heer De Koning stelt dat de gemiddelde inkomensgrens van 550 dollar per bevolkingshoofd het meest bruikbare criterium is. Daardoor kan het aantal concentratielanden verminderen, wat de kwaliteit van de hulp ten goede komt. Verder vindt er een afweging van factoren plaats. Interventie (bijv. Cuba) in andere landen en genocide (bijv. Oeganda) worden internationaal afgekeurd; wat zijn de effecten op de bevolking zelf? De ontwikkelingshulp aan Vietnam heeft meer effect voor de bevolking dan de relatief geringe hulp aan Cuba. Het kernpunt in de ontwikkelingsamenwerking is de interdependentie.

De heer Quarles van Ufford (wetenschappelijk medewerker aan de V.U. voor niet-westerse sociologie) vindt de criteria: sociaal economisch beleid en gevoerde buitenlandse politiek van een land, onzinnig. Want hoort zo'n beleid links of rechts te zijn? Men moet kijken naar wat een regering zelf doet aan de ontwikkeling in het eigen land (hoe en waartoe). Op sociaal niveau moet er echte kennisoverdracht plaatsvinden naar de bevolking toe, zodat de bevolking zelf de planningsprocessen kan formuleren en uitvoeren. Het doelgroepenbeleid moet in het kader van het concentratielandbeleid functioneren. Van de 3 inleiders mocht de wetenschappelijke voor de praktische en de kerkelijke inleider beginnen. Zeer schematisch zette de wetenschapper uiteen welke wetenschappelijke benaderingen er zijn en welke implicaties dit kan hebben voor het beleid. (Ik voelde me of ik college liep op mijn vrije zaterdag.) Hij gaf verder het verschil aan tussen de zekerheidsstrategieën en de onzekerheidsstrategieën. Tot de eerste behoort o.a. de „community development”-strategie. Hierbij wordt de werkelijke wereld met zijn verbanden (zoals gezien door buitenstaanders) en de fenomenale wereld (zoals gezien door de mensen die in die verbanden leven) geanalyseerd. De problemen zijn opgelost als de analyse van de wereldlijke wereld overgebracht wordt op de „interne” mensen. De zending heeft jarenlang vanuit deze strategie gewerkt: Wanneer men maar de westerse cultuur overneemt, is het probleem opgelost. Tot de onzekerheidsstrategieën behoort o.a. de „self-reliance”-strategie. Op nationaal niveau moet er een onderhandelingsproces tussen de regering hier en daar een deskundige organisatie plaatsvinden, om te zien hoe en waartoe het geld het beste besteed kan worden. Daartoe kan het doelgroepenbeleid goed in het concentratielandbeleid functioneren. Want een concentratielandbeleid

komt de kwaliteit van de hulp ten goede. Samen, de ontvangende overheid en de gevende overheid, moet men bekijken welke doelgroepen geholpen moeten worden en hoe. In dit proces moet ook de bevolking opgenomen worden. Op lokaal niveau vinden de leerprocessen plaats. Een voorbeeld ter verduidelijking. In Indonesië is een project aan de gang, waar de arts suggesties doet hoe de medische zorg kan functioneren. Ook de bevolking geeft aan welke vragen en problemen er leven. De arts draagt dan zijn kennis over. De gezondheidszorg heeft nauwe relaties met andere terreinen, bijv. landbouw. Na een kennisoverdracht kan de bevolking een eigen planning formuleren en een „self-reliant” soort regentschap vormen. Natuurlijk is een evaluatie van het beleid hard nodig. Een inspectie te velde door de overheid zou dit kunnen doen, zodat de doelstelling nader ingevuld kan worden en men lering kan trekken uit hetgeen bereikt is.

Interdependentie

Bij het verhaal van de heer De Koning waren de Tros-muskieten aanwezig. Aangezien zij er op de afgelopen Arjosraad ook al waren, is het niet te hopen dat de Arjos alleen voor deze omroep nog interessant is. Ook de heer De Koning ging uit van het accepteren en respecteren van de verantwoordelijkheid van de overheden in de derde wereld. Men kan niet om die overheid heen om zich te richten op doelgroepen. Een dialoog zal er gevoerd moeten worden. Successen van ontwikkeling noemde de heer De Koning de geweldige vooruitgang van de medische zorg en de alfabetisering van de mensen in de derde wereld. De voedselzorg heeft de groei in behoefte (door de bevolkingsexplosie) ongeveer bijgehouden. Het armoede-probleem is nog niet opgelost. Er zijn een aantal harde factoren (onvoldoende en verkeerde voeding o.a.) waar we nog weinig aan hebben kunnen verbeteren. Er is twijfel en scepsis tegenover het invoeren van de westerse technologie in de derde wereld, waardoor er arbeid afgegoten zal worden en grote groepen werkloos en letterlijk brodeloos zullen worden. Maar de derde wereld wil die technologie wel verkrijgen. Een kritische Arjosser vroeg hierop direct of alleen de elite dat wilde, waarop geen antwoord gegeven kon worden. Er bestaat ook twijfel en scepsis of de multinationale ondernemingen nu wel het welzijn en de welvaart van de bevolking verhogen.

Daarna lichtte hij de positieve kanten van de interdependentie toe. Want het afwentelen van de economische problemen van de rijke landen op de ontwikkelingslanden is schadelijk voor de laatste en op den duur ook voor de westerse landen.

Just een koopkrachtverhoging van de derde-wereldlanden zal beide groepen op den duur tot voordeel zijn. Het is gemakkelijker bij de snelle groeiers; maar ook de arme landen moeten hierbij betrokken blijven, willen ze niet arm blijven. Daarvoor zijn in de

westerse landen ook verschuivingen nodig. Men dient te overleggen met de werkgevers of zij daartoe bereid zijn. Op verschillende terreinen zijn maatregelen nodig: voor het sterk stijgende energie- en grondstoffenverbruik in de derde wereld; een grondstoffenfonds voor het wereldprijsstelsel. Tot nu toe is de wens en interesse van de derde wereld voor zo'n fonds om zo structurele veranderingen door te voeren, onvoldoende erkend. Amerika is nog steeds geen voorstander hiervan; verandering van de indexering van prijzen (aanpassen van lonen aan prijzen). Misschien kunnen bepaalde stoffen (bijv. koffie) buiten deze indexering gehouden worden, zodat er geen inflatoire effecten voor onze samenleving zijn en de welvaart in de derde-wereldlanden omhoog gaat.

Self-reliance en sociale rechtvaardigheid

De heer Van Drimmelen vertelde de geschiedenis van de ontwikkelingsamenwerking op kerkelijk terrein. In de jaren '70 heeft men het klimaat van de economische groei verlaten en de self-reliance en sociale rechtvaardigheid aanvaard. Centraal staat het recht, de noodzaak en de vrijheid van elk volk om met eigen middelen de eigen problemen te benaderen. Elke groep dient te participeren in de besluitvorming. De productie moet ook omgebogen worden, nl. naar de basisbehoeften: onderwijs, voeding, kleding e.d. hetgeen consequenties heeft voor het beleid. Na Nairobi staat niet meer „development” maar „human development” centraal. Een groot probleem is hierbij de rol van de multinationals.

In het beleid van De Koning krijgt de interdependentie (uitbreiding van de onderlinge economische relaties) een centrale rol toegeschoven. De arme landen worden geholpen en de economische recessie in de westerse landen wordt tegengegaan. Want het doel is een grotere vraag naar westerse producten. De heer Van Drimmelen had bezwaren tegen het dienstbaar maken van een grotere vraag naar westerse producten aan armoedebestrijding. De belangen van de allerarmsten staan dan niet voorop (het is goed te bedenken dat christenen niet altijd dezelfde belangen hoeven te hebben). Er is een belangenharmonie tussen de rijke elite in de derde wereld en het westen. Door wapenleveranties wordt deze nog versterkt (Nederland neemt de derde plaats in op de lijst van wapenleveranties aan de derde wereld).

De bevordering van de economische groei in de derde wereld beschermt de elite weer. De arme bevolking zal ook niet in haar basisbehoeften worden voorzien. Want het rijke westen produceert dergelijke goederen niet. Die grotere vraag naar westerse producten zal van de rijke elite afkomstig zijn. Interdependentie dus met de elite. Een lotsverbetering van de allerarmsten zou voorrang moeten hebben. Een poging daartoe kunnen de „veldkantoren” zijn. Verder zal de positie van het ministerie van

ontwikkelingsamenwerking versterkt en verbeterd moeten worden t.o.v. de andere ministeries. Een minister zou dan meer kunnen doen. Na de groepsdiscussie vertelde de heer De Koning dat hij liever een continu bestedingsoverleg wilde. Want de situatie zoals hij nu is (in één week moet een land aangeven hoe en waar de hulp besteed wordt) is verre van ideaal. Bovendien moet in het betrokken land een beter netwerk opgebouwd worden voor het besteden van de hulp, met behulp van deskundigen die een goede relatie opbouwen met de mensen daar. Autochtonen kunnen hier ook bij betrokken worden. De heer Van Drimmelen vond dit een prima idee, maar wilde daarbij waarborgen voor de continuïteit in de bezetting en de toegespitste deskundigheid van de ambassades.

De heren bleven verschillen over het criterium voor het geven van ontwikkelingshulp en de filosofie erachter. Ook de vragen die de Arjossers stelden na de middagpauze waren vooral daarop gericht. Het is bij deze gelegenheid altijd jammer dat de meeste vragen aan een minister gesteld worden en dat de andere inleiders er in dat opzicht wat voor speek en bonen bijzitten. Vooral de interdependentie van de heer De Koning moest het ontgelden. Deze zal toch vooral gericht zijn op de rijkere derde-wereldlanden, terwijl de concentratielanden juist de armere landen zijn. Hoe wil men de koopkracht van de arme mensen verhogen? Moeten wij juist niet, vanuit een tegenstelling van belangen, een grote stap terug doen en kiezen voor de arme landen?

De heer De Koning stelde dat, wanneer de arme wereld rijker wordt, het westen hiervan ook profiteert. Hij ging in zijn beantwoording voorbij aan de vraag of de arme bevolkingsgroepen in een land er beter van zullen worden. Meer landen zouden bereid moeten zijn 0,7% van het nationale inkomen aan ontwikkelingshulp te geven zoals Nederland doet (o, wat zijn we trots op onszelf) en de multinationals zouden meer bereid moeten zijn mee te werken aan het opstellen van gedragscodes (en zich eraan houden). Daarom zal er een vervolgproject gefinancierd worden om het bedrijfsleven te controleren en te waarschuwen voor de risico's van hun activiteiten. De heer Van Drimmelen wilde graag per geval laten onderzoeken hoe multinationals in de derde wereld opereren. Maar zal ontwikkelingshulp via ondernemingen ten goede komen aan het welzijn van de bevolking? Deze onzekerheid zou men eerst moeten proberen op te heffen.

Ik moet zeggen dat de benadering van de heren Quarles van Ufford en Van Drimmelen mij het meest aansprakten. De heer De Koning hanteert toch wel een pragmatisch criterium. Bovendien blijft de onzekerheid of niet alleen de elite beschermd wordt en de westerse producten zal kopen. Een hele bevolking zou van de ontwikkelingshulp beter moeten worden.

PHILIE BURGERS
lid Redaktiekommissie Arjos

ARJOS

Nog geen Arjoslid?

Regel dit!

- politieke jongerenorganisatie ARP
- evangelisch geïnspireerde idealen
- politieke actie en politieke bewustwording
- kritisch-sociaal t.o.v. CDA/ARP

Naam:
Adres:
Woonplaats:
Geb. datum:

BON

- Geeft zich op als Arjoslid
 Wenst eerst nog wat informatie

Opsturen naar:

Arjos
Dr. Kuypersstraat 3
Den Haag (070-46.96.20)

„Kommer”

KOMMER is de afkorting van Kommissie Elektronische Revolutie. Dat is een ad hoc commissie van de Arjos, die zich, zoals de naam al zegt, met zaken als automatisering, minittechniek (chips) etc. gaat bezighouden. Vooral de gevolgen ervan zullen belicht worden, omdat dat tot nu toe niet of nauwelijks is gebeurd. Bij gevolgen denken we vooral aan die op sociaal en economisch terrein. De commissie is nog niet echt begonnen en kan nog wat versterking gebruiken. Specialistische kennis is niet nodig, maar wellicht bruikbaar. Wie mee wil doen of inlichtingen wil hebben, kan terecht bij:

Arend Bos,
Hooftstraat 253
Alphen a/d Rijn
tel. 01720-7.24.90.

Jaarvergadering CDJA- Zuid-Holland

Op 10 februari a.s. wordt de jaarlijkse vergadering van het CDJA Zuid-Holland gehouden. Plaats: Hotel Central, Kruiskade 10 (bij de Lijnbaan), Rotterdam, tel. 010-14.07.44. De vergadering, die toegankelijk is voor alle KVPJO, ARJOS, CHJO en rechtstreekse CDJA-leden in Zuid-Holland, bestaat uit een huishoudelijk en een openbaar gedeelte. Het openbare gedeelte zal zijn gewijd aan het onderwerp „abortus”. Hierbij zullen vragen aan de orde komen als: moet de vrouw alleen beslissen, en: mag het CDA zijn normen aan anderen opleggen. Ook het wetsontwerp van de regering zal niet buiten beschouwing blijven. Het programma is als volgt:
10.00 Ontvangst

Huishoudelijk gedeelte, met o.a. jaarrede van de voorzitter, Paul Doop, en jaarverslag
Openbaar gedeelte
11.30 Werkgroepdiscussie
13.00 Lunch
14.00 Inleidingen door mev. J. vart Leeuwen, oud-lid van de Tweede Kamer en drs. Th. C. J. Beemer, lector moraaltheologie te Nijmegen
14.45 pauze
15.00 Discussie
16.30 Sluiting en aperitief

Men wordt verzocht een lunchpakket mee te nemen. Het is niet nodig zich aan te melden voor deze dag. Wel kunnen degenen die belangstelling hebben voor het documentatiepakket, dat voor deze vergadering is samengesteld, zich vóór 1 februari a.s. aanmelden bij de organisatiecommissie, p/a Winy Pieffers, Saffierhorst 306 te Den Haag. Het pakket zal dan tijdig worden toegezonden.

ARP

VAN DE PARTIJ

Gebruik ledenwerfkaarten Alweer nieuwe druk van ledenwerfkrant

Ledenwerving is een permanente zaak. Iedere organisatie moet blijven werken aan een regelmatige aanvulling van haar ledenbestand. Alleen op die manier blijft de organisatie jong, krachtig en initiatiefrijk. Dat geldt ook voor ARP en CDA.

Dezer dagen verscheen een nieuwe druk van de bekende ledenwerfkrant „een sterke ARP, steun voor het CDA” Binnen een half jaar tijd was de vorige oplage van 5000 ex. op.

Gratis beschikbaar

De eerste honderd exemplaren worden gratis beschikbaar gesteld. Daarna geldt een voordelige prijsregeling, waarover straks meer. In deze vier pagina's tellende overzichtelijk opgemaakte ledenwerfkrant, worden over tal van zaken informatie verstrekt. Hierbij in het kort een overzicht van de inhoud ervan. Op pagina 1 o.a. aandacht voor „Waarom ARP?” en informatie over het christen-democratisch appél, zijn geschiedenis en ontstaan. Voorts worden de mogelijkheden van inspraak in ARP en CDA opgesomd. Op pagina 2 informatie over de contributie-regeling, zoals de ARP die kent, voorts aandacht voor Nederlandse Gedachten, het politieke weekblad van de ARP. Op pagina 3 wordt aandacht besteed aan de jongerenorganisatie Arjos en aan het

Vrouwenwerk in de ARP. Op pagina 4 nuttig adresmateriaal van CDA-Tweede- en Eerste-Kamerleden, alsmede van de CDA-bewindslieden. Verder een overzicht van publikaties van ARP en CDA. De tekst van deze krant wordt afgewisseld door tal van foto's en kadertjes met treffende citaten van o.a. ex-CDA-fraktievoorzitter Aantjes, ARP-voorzitter De Boer, CDA-voorzitter Steenkamp en minister-president Van Agt. Een paarse steunkleur op de voor- en achterpagina maakt deze krant tot een aantrekkelijk geheel.

ARP-leden zijn CDA-leden

Op het terrein van de ledenwerving, met name over de verhouding van ARP tot CDA bestaan nogal wat misverstanden. Zo blijkt soms. In deze krant wordt duidelijk gesteld dat men door lid te worden van de ARP automatisch CDA-lid wordt. De ARP wil in het CDA een principiële inbreng leveren. Bij de bundeling van christen-democratische krachten heeft voor de ARP altijd vooropgestaan, dat het moet gaan om een meer herkenbare, evangelische politiek. Daarin vindt de keuze voor het instrument CDA zijn rechtvaardiging voor de ARP. Ook aan deze kant van het beleid wordt in de ledenwerfkrant aandacht besteed. De ledenwerfkrant ondervindt grote belangstelling. Een ideaal hulpmiddel om leden te werven. Verspreidt de krant ook eens in uw omgeving!

Werkkaarten

Men kan ook tot maximaal 200 ledenwerfkaarten GRATIS aanvragen bij het partijsecretariaat. Deze kaarten zijn erg geschikt om te verspreiden tijdens manifestaties enz. Door het afscheuren van de geperforeerde kaart kan men zich, ongefrankeerd als ARP-lid of abonnee op Nederlandse Gedachten opgeven. De eerste 100 exemplaren van de ledenwerfkrant

worden GRATIS ter beschikking gesteld. Voor grote afnamen geldt de volgende regeling. Voor elke 100 exemplaren meer betaalt men tot 500 ex. f 0,20 per exemplaar. Voor elke 100 ex. boven de 500 ex. betaalt men f 0,15 per ex.

Bestellingen

ARP-stichting, Dr. Kuyperstr. 3, Den Haag, giro 89673, m.v.v. gewenste en aantal.

Eerste oplage in korte tijd op; Jubileumsticker zeer in trek!

In het kader van de jubileum-viering 100 jaar ARP, is deze dagen een speciale sticker verschenen. Een afbeelding van de sticker is bij dit artikelje afgedrukt. Tegen een licht paarse achtergrond – de ARP-kleur! – staat de jubileum-tekst vermeld 100 JAARP, met daaronder de jubileum-jaartallen 1879-1979.

Inmiddels is een „tweede druk” verschenen, omdat de eerste partij van 30.000 stickers op was vanwege de grote stroom aanvragen op het partijsecretariaat.

Voor de kiesverenigingen zijn er gratis exemplaren van beschikbaar gesteld. Tot 250 stuks kan men deze stickers gratis aanvragen op het partijsecretariaat. Bestelling boven de 250 stuks kosten f 0,10 per stuk. De stickers lenen zich uitstekend voor gebruik door de kiesverenigingen. Ook voor scholen zijn ze goed hanteerbaar. In diverse Kamercentrales en bij diverse kiesverenigingen denkt men reeds aan plannen voor wat betreft de

jubileum-viering. Voor de sticker blijft grote belangstelling: veel kies-verenigingen vragen.

Beeldmerk

De Anti-Revolutionaire Partij maakt ook gebruik van een speciaal beeldmerk op briefpapier en enveloppen. Op de frankeermachines zijn twee speciale reclame poststempels aangebracht, om het beeldmerk aan te brengen bij het afstempelen van de post. Op uw verzoek sturen wij graag een logo van dit beeldmerk toe. Het ontwerp is van Arend van Dam.

ARP bestaat 3 april 100 jaar Start financiële aktie vanwege eeuwfeest ARP

Een jubileum kost geld. Een oud gezegde betoogt al, dat voor niets de zon opgaat. Dat geldt zeker voor het vieren van een jubileum. Het partijbestuur heeft besloten onder de leden een financiële aktie te voeren. Op die manier hopen wij 5 à 6 ton bijeen te brengen.

Volgende week ontvangt ieder lid een accept-girokaart met een begeleidend schrijven. Daarbij wordt er een beroep gedaan op uw financiële bijdrage. De ARP wil het 100-jarig bestaan stijlvol herdenken. Help dat mee mogelijk te

maken! Stort een bijdrage!

Het geld zal o.a. besteed worden aan:

- publikaties over onze kijk op de politiek, zoals die in Christen-Democratisch perspectief zou moeten zijn;
- het duidelijk maken van kern-elementen uit onze beweegredenen om in de samenleving bezig te zijn;
- het doorgeven aan mensen in andere landen van datgene wat ons beweegt in de politiek en hoe wij de samenleving en de ontwikkeling daarvan zien;
- een sociaal project in de Antillen (zie ook elders dit nummer), teneinde onze internationale solidariteit ook daarin tot uitdrukking te brengen en onze verantwoordelijkheid voor mensen in andere landen. Twintig procent van de opbrengst van deze financiële aktie is voor dit project bestemd. Er is over 100 jaar ARP veel meer te zeggen. De partij vraagt van ieder lid een tientje. Wie meer kan geven, geve meer. Wie minder kan missen, wete dat zijn of haar gave met evenveel dankbaarheid zal worden ontvangen. Help mee anderen te laten zien wat ons beweegt. Maak de aktie en het jubileum tot een succes. In NG/ARPost van vorige week geven wij meer uitvoerige informatie over deze financiële aktie. Maak de plannen ook bekend in uw kiesvereniging. Zend hun de informatie uit deze krant toe.

Bewaking van efficiency

Dezer dagen stromen de eerste contributiegelden voor 1979 binnen. Met vele tienduizenden guldens tegelijk. Dat „moet” ook, want de totale begroting van de partij bedraagt een kleine 2,5 miljoen gulden.

Dit bedrag moeten de leden zelf bijeenbrengen. Er zit geen centje subsidie bij. Dat is voor een deel wél zo bij de begrotingen (1979) van de vormingsstichting – f 230 000,-, de Kuyperstichting f 800 000,- en de Arjos – f 210 000,-. Aan de penningmeester van de partij, de heer Paats, de taak deze gelden zorgvuldig te beheren. Daarin nauw bijgestaan door de partijsecretaris en boekhouder Frans Jehée. Zorgvuldig beheer. Dat betekent o.a. per kwartaal begrotingsoverzichten. Alertheid bij het volgen van rentepercentages in verband met beleggingen. Eruit halen wat erin zit: op jaarbasis kunnen uitgedaande beleggingen vele tienduizenden guldens aan rente opleveren. Naast contributiegelden zijn er immers nog de jubileum- en verkiezingsfondspenningen. Bij aanschaf van apparatuur of inventaris houdt „bewaking” onder andere in: nauwlettend prijsopgaven vergelijken. Zonodig aanvullende offertes vragen. Post voor post nalopen op de noodzakelijkheid ervan. Niet onkritisch toestemmen in periodieke prijsverhogingen bij contracten. Pogen voordelen te verwerven bij meerjaren-afspraken. Gunstige voorwaarden bedingen bij niet nakoming van afspraken.

Een ander voorbeeld. Scherp kalkuleren van postzendingen op het porttarief. Dubbelzijdig kopiëren waar mogelijk en niet opzien tegen het kleine ongemak ervan. Zuinig zijn. Ook op de tijd. Dat impliceert o.a. werkschema's voor de medewerker(st)ers ter wille van een goede taakindeling. Verlichting van arbeid door aanschaf van tijdbesparende apparatuur: telmachines, dicteer- en uitwerkapparaten, elektrische nietmachines, moderne reproductieapparatuur etc. Regelmatig doorlichting van takenpakketten of onderdelen ervan.

Op besprekingen van personeelscommissie en staf komen deze zaken geregeld aan de orde.

Overigens: het leven op een partijsecretariaat is wel zo intensief, dat je je al gauw afvraagt of bepaalde tijdrovende taken nodig zijn.

Met het oog op de bouw en inrichting van het nieuwe CDA-sekretariaat krijgen laatstgenoemde punten de komende tijd vooral aandacht. Speciaal van een daartoe ingestelde CDA-personeelsafvaardiging. Daarover een andere keer.

ARPartijdig

Jaarvergadering ARP-Drenthe

Op 17 februari a.s. zal de jaarvergadering van de A.R.P.-Drenthe in het teken staan van „Een eeuw A.R.P.”. Deze vergadering wordt gehouden in Hotel Bellevue te Assen. Naast het huishoudelijke gedeelte en een receptie zal onder meer prof. I. Diepenhorst het woord voeren over het „eeuwfeest”. De vergadering begint om 09.00 uur. U krijgt tijdens de pauze's de gelegenheid nog eens kennis te maken met de geschiedenis van de A.R.P. in Drenthe. Tot ziens op 17 februari in Assen.

Drs. Ruud Lubbers voor CDA Zwartsluis

CDA-Zwartsluis organiseert 26 februari 1979 een openbare bijeenkomst in „Motel Zwartewater” met als spreker Drs. Ruud Lubbers, voorz. CDA-fraktie Tweede Kamer.

CDA Oud-Beierland

Het dagelijks bestuur van het CDA-Oud-Beierland houdt een openbare ledenvergadering over het onderwerp „De grondslag van het CDA”, hetgeen zal worden ingeleid door P. C. Elferich, CDA-Eerste Kamerlid. De vergadering wordt gehouden op donderdag 1 februari a.s. om 20.00 uur in de bovenzaal van restaurant „De Oude Hoorn”.

Haagse Vrouwenraad

De Haagse Vrouwenraad organiseert in samenwerking met de Vrouwenraden van Delft, Rijswijk, Leiden, Voorburg en Zoetermeer een studie-informatiedag over de Europese verkiezingen op 17 februari in de Kloosterkerk aan het Lange Voorhout 2-4 te Den Haag. Vanaf 9.30 uur worden de deelnemers ontvangen. 's Morgens lezingen door dr. ir. A. Vondeling of dr. I. Samkalden en mw. dr. A. van Heel-Kasteel en 's middags de opvoering van een „wagenspel” en o.m. forumdiskussie. De kosten bedragen f 7,50 per persoon. Indien u vóór 13 februari 1979 stort op giro 59 86 53 t.n.v. de Haagse Vrouwenraad, Sweelinckplein 79, Den Haag, bent u verzekerd van een plaats. Aan de zaal zijn ook kaarten verkrijgbaar.

ARP Zwartsluis

A.R.P. Zwartsluis organiseert 27 april 1979 een jubileumbijeenkomst in „De Bazuin” met als spreker Prof. Dr. I. A. Diepenhorst ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de A.R.P.

Niet met de stille trom

Anti-revolutionairen zijn nooit een zwijzaam volkje geweest. Reeds als kleine luyden roerden zij de trom. Zij meenden altijd al dat ze iets te zeggen hadden.

„De eenheid van het leven” legde verplichtingen op, ook voor het terrein van de politiek. Bovendien verkeerde men in een achtergestelde positie. Dat sprak „onze mensen” aan. Daarom kwam de ARP tot stand. Daarom werden denkbeelden ontwikkeld voor staat en maatschappij. Die denkbeelden werden aan de man gebracht. Vanaf het begin werd getracht de beginselen in praktijk te brengen.

De jaren door is dat zo gebleven. De ARP kan iets betekenen in de Nederlandse politiek. En nog laten we ons niet onbetuigd. Samen met anderen zijn wij op weg in het CDA. Toch menen wij dat wij een inbreng hebben die voor het CDA van belang is. In woord en geschrift willen wij dat nog eens onderstrepen. Maar ook willen wij iets laten zien van onze solidariteit met hen die tot de zwakken in de samenleving behoren. Zie het artikel over het project op de Antillen (pag. 3). Wij waren en zijn een roerig volkje. De ARP kan en mag niet met stille trom vertrekken. Help dat mogelijk maken. Stort uw bijdrage op giro 712.000.

Januarinummer AR-Staatskunde

Het januarinummer van AR-Staatskunde wordt geopend met een bijdrage van prof. dr. H. J. van Zuthem over het rapport „Grondslag en politiek handelen”.

★

Op het EUCD-congres dat medio vorig jaar in Berlijn is gehouden heeft prof. mr. P. H. Kooijmans gesproken over de rechten van de mens en de christen-democratie. Hij werkt het thema uit naar zowel de vrijheidsrechten als de sociale grondrechten, ook wel welzijnsrechten genoemd. Prof. Kooijmans riep zijn gehoor op niet alleen het oog te richten naar het oosten (de vrijheidsrechten), maar betoogde dat Europa zich met evenveel élan op de sociale noden in onze wereldsamenleving moet richten. De rede raakt het buitenlands beleid van Europa – een thema dat mede met het oog op de komende verkiezingen van het Europese parlement van een groeiende betekenis is.

★

Dr. ir. D. de Zeeuw, voormalig voorzitter van de KVP, reageert op het interview dat dr. G. Puchinger had met minister Andriessen; dit interview is in ons blad van september 1978 opgenomen. Kernpunt is de visie van De Zeeuw op wat christelijke politiek is, of beter: behoort te zijn.

★

Vervolgens schrijft drs. H. Bleker over complementair bestuur, waarover onlangs door de minister van Binnenlandse Zaken een nota is aangeboden. Het vraagstuk van de verhouding tussen de bestuurslagen is weer volop in de belangstelling naar

aanleiding van de (gewijzigde) voorstellen van minister Wiegel inzake de bestuurlijke reorganisatie. De schrijver is van mening dat het rapport te veel is ingegaan op één bepaalde constructie als middel om de verhouding tussen de bestuurslagen te regelen: de bestuursovereenkomst. Daardoor komt het rapport niet toe aan andere overlegvormen die eveneens een rol van betekenis kunnen spelen. De schrijver pleit analoog aan het idee van de overlegconomie een „overlegbestuur”.

★

Dr. G. Puchinger heeft een interview met de minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, de heer dr. L. Ginjaar.

★

Drs. G. J. Klop tenslotte bespreekt „Welzijnsbeleid en sociale wetenschappen, een historische doorlichting van de knelpuntennota Welzijnsbeleid” van H. M. Jolles en J. Stalpers.

★

Staatssecretaris Kraayeveld voor ARP-Wateringen- Kwintsheul

Staatssecretaris van C.R.M. mevrouw J. G. Kraaijeveld-Wouters spreekt op 6 februari in Wateringen-Kwintsheul. Zij zal aandacht besteden aan o.a. sociaal-culturele zaken, bijstandzaken en het 100-jarig bestaan van de ARP. Aanvan: half 9. Plaats: De Wingerd, Kerklaan 22, Wateringen.

AR-Staatskunde is het maandblad van de Dr. A. Kuypersstichting, het wetenschappelijk bureau van de ARP. De redactie wil vanuit ARS impulsen geven aan de principiële koersbepaling van het CDA.

In het januarinummer van AR-Staatskunde:

Van Zuthem: Commentaar op GRONDSLAGRAPPORT

Kooijmans: RECHTEN VAN DE MENS

De Zeeuw: Reactie op Andriessen

Bleker: COMPLEMENTAIR BESTUUR

Puchinger: Interview met GINJAAR

Boekbespreking: Welzijnsbeleid.

BON (in enveloppe zonder postzegel) sturen aan: antwoordnummer 1904, 2500 WB 's-Gravenhage.

ik abonneer mij op ARS voor
o f 40,- per jaargang
o f 28,- per jaargang (lid Arjos/
CDJA, student)
o ik bestel het januarinummer à f 5,-
naam: .....
adres: .....
plaats: .....

BLOEMEN HOUDEN VAN MENSEN

Vraagt
jaar-rond chrysanten
die staan langer....

FIDES Handelskwekerij

(stekken voor chrysantenkultuur)
Postbus 26, tel. (1745)-4244-3700
Telex 3.27.23
DE LIEF

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamewerk

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

GRIEP?
nisylén
druppels

't is plantaardig
't helpt!

DR WILLMAR SCHWABE

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à 12000 stuks.
Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur.
Vraagt onze prijsdocumentatie – op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 75 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35e jaargang nr. 5 - 3 februari 1979

Met onze steun via uw bijdrage kan op deze open plek een dagverblijf voor ouderen worden gebouwd. Een passend nest voor Totolica; de ARP wil ter gelegenheid van het eeuwfeest helpen met de realisering van twee dagverblijven op de Nederlandse Antillen. Meer hierover op pagina 3 van dit nummer.

Deze week reageert drs. A. M. Oostlander, directeur van de Dr. A. Kuypersstichting, op de artikelen van de oud-AR-voorzitter dr. A. Veerman in NG 51/52 d.d. 23 december 1978 en NG 3 d.d. 20 januari jl. Zijn reactie treft u aan op pag. 4.

Verder in Nederlandse Gedachten weer veel interessante en actuele onderwerpen, waaronder abortus provocatus op pag. 8; de doelstellingen van de christelijke politiek op pag. 6 en „Christelijke politiek, mag dat?” op pag. 10.

In verband met het a.s. jubileum wordt uw aandacht niet alleen gevraagd voor de jubileumartikelen op pag. 5 en 7, maar vooral ook voor de zojuist gestarte financiële aktie van de ARP, waarover meer in dit nummer.

Volkshuisvestingsbeleid

Waardering voor kabinet

Door mr. J. N. Scholten, CDA-Tweede-Kamerlid

Het departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke ordening en de bewindslieden ervan genieten steeds een grote politieke en parlementaire belangstelling. De oppositie zoekt hier als regel een centraal punt voor haar aanval. Dat is ook nu weer het geval, waarbij niet geschroomd wordt de kritiek zwaar te overdrijven en een voorstelling van zaken gegeven wordt die soms op gespannen voet staat met de waarheid.

Het behoort uiteraard allereerst tot de taak van de betrokken bewindslieden het eigen beleid te verdedigen in de Kamer en daarbuiten, maar daarnaast rust er een verantwoordelijkheid op de

Tweede-Kamerfractie, althans voorzover zij het beleid voor haar rekening neemt. Welnu, tegen deze achtergrond verheugt het me een waarderend artikel te kunnen schrijven over belangrijke aspecten van het volkshuisvestingsbeleid, waar ook het departement van Justitie in enkele gevallen rechtstreeks bij betrokken is.

Leegstandwet

Met dit laatste beginnend noem ik allereerst de thans door staatssecretaris Brokx en minister De Ruiter ingediende Leegstandwet, die ongerechtvaardigde leegstand wil bestrijden onder meer door een meldingsplicht van leegkomende woonruimte, die door de eigenaar binnen twee maanden bij de gemeente moet worden gemeld, waardoor het mogelijk wordt controle uit te oefenen op het sociaal gebruik van de woning. Een goede zaak; immers waar nog behoefte aan een dak boven het hoofd bestaat en deze behoefte soms zeer schrijnend is, is het onaantvaardbaar, dat er woningen en andere panden ongerechtvaardigd leeg staan, zoals dat voorkomt. Dit is in strijd met de sociale functie van deze panden en dan moet de overheid een instrument hebben om in te kunnen grijpen en zo haar rechtsbeschermende arm naar de zwakke te kunnen uitstrekken. Doet ze dit niet, dan zal deze zichzelf recht verschaffen, soms ook ten koste van een andere zwakke. We belanden hier in het zogenaamde kraken. Ongerechtvaardigde leegstand en woningnood leidt als vanzelf tot kraken. De weg van de eigen richting weliswaar, maar ingeslagen vaak omdat de overheid en de samenleving verstek lieten gaan. De Anti-kraakwet,

ingediend door het kabinet Biesheuvel en verdedigd door het kabinet Den Uyl wilde terecht het kraken als een vorm van eigen richting bestrijden, maar schonk niet gelijktijdig adequate aandacht aan de oorzaak van het kraken namelijk woningnood en ongerechtvaardigde leegstand. Bij de behandeling van de Anti-kraakwet in de Kamer heb ik de toenmalige bewindslieden uitgenodigd alsnog met passende maatregelen te komen. Die maatregelen zijn uitgebleven en het verheugt me zeer, dat het kabinet Van Agt in de persoon van het duo Brokx-De Ruiter er thans mee is gekomen. Een goede zaak.

Huurbescherming

Het tweede punt, dat ik zou willen vermelden is de zogenaamde huurbescherming. Met ingang van 1 juli a.s. zal een nieuw wettelijk stelsel in werking treden, toepasselijk voor het gehele land. Dan komt er een einde aan de ondoorzichtige situatie van nu die gekenmerkt wordt door een overmaat van regelen. Op 1 juli zal de zogenaamde Huurprijzenwet woonruimte in werking treden, die de heer Brokx in enigszins verbeterde versie van het vorige kabinet heeft overgenomen. Deze wet regelt het systeem van de huurprijzenvaststelling voor het gehele land. Met de arbeidsovereenkomst behoort de huurovereenkomst tot de meest wezenlijke zaken van de burger. De overheid moet hier richting gevend optreden door het scheppen van juridische kaders, waarbinnen huurder en verhuurder zich nader met elkaar kunnen verstaan. Naast de Huurprijzenwet zou er een wijziging komen van het Burgerlijk Wetboek, waardoor de bestaande bepaling terzake van huur en verhuur van woonruimte zou worden vervangen, terwijl tevens de Huurwet zou vervallen. Ook hier uniformiteit, één regel voor het gehele land, die overigens wel geïndividualiseerd zal worden toegepast, afhankelijk van diverse omstandigheden. Dit inmiddels

Vervolg op pag. 2

Begin april viert de AR-Partij groot feest!

Feestelijke manifestatie op 7 april 1979

Op zaterdag 7 april 1979 viert de Anti Revolutionaire Partij feest. Op die dag wordt in de Rotterdamse Doelen een bijzondere jubileumpartijraad gehouden in het kader van de viering honderd jaar ARP. Een werkgroep houdt zich al enige maanden druk bezig met de voorbereiding van deze manifestatie waar meer dan 2000 bezoekers worden verwacht. De kiesverenigingen worden half februari geïnformeerd over de plannen. Over enkele weken in deze krant méer informatie over deze dag. Reserveert u nu vast deze zaterdag in uw agenda. Het gaat om een bijzondere gebeurtenis worden.

Financiële aktie

In de voorgaande weken hebt u kunnen lezen van het van start gaan van een financiële aktie in het kader van het eeuwfeest, 100 jaar ARP; 20% van de opbrengst van deze aktie is bestemd voor een charitatief doel. Als bestemming voor dit bedrag is gekozen voor een project op de Nederlandse

Antillen, het gaat om een bijdrage aan de bouw van twee dagverblijven voor oudere geestelijk gehandicapten. Elders in dit nummer leest u hier meer over.

Anti-Revolutionaire Staatslieden en politici

De komende maanden zullen in dit blad regelmatig bijdragen worden opgenomen over Anti-Revolutionaire politici en staatslieden die een bijzondere plaats innemen in de geschiedenis van de partij. Deze week een artikel van mr. W. F. de Gaay Fortman over de eerste Anti-Revolutionaire minister-president Baron Aeneas Mackay.

Portret voor Abraham Kuypers

In dit nummer tevens informatie over een door het partijbestuur verleende opdracht aan de Amsterdamse kunstenaar Henriëtte Schepp tot de vervaardiging van een plastiek van Abraham Kuypers. Het is de bedoeling dat dit „portret” een plaats zal krijgen in de Tweede Kamer.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

Al 80 jaar drukker
in Benelux voor
bedrijven en organisaties

DEZE WEEK
IN NG:

Volkshuisvestingsbeleid pag. 1-2
Financiële aktie ARP pag. 1-3-11
Inbreng of isolement pag. 4
Zoutlozingen in de Rijn pag. 4
AR-minister-president pag. 5
Wat willen wij met het christelijk onderwijs pag. 6
Mackay: eerste
Algra blikt terug pag. 7
Abortus pag. 8
Uit de Arjos pag. 9
Christelijke politiek, mag dat? pag. 10
Van de partij pag. 11

Als sneeuw en ijsel het niet verhinderen, hebt u thans een accept-girokaart ontvangen. Die accept-girokaart ontvangt u in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP. Het jubileum van de ARP mag niet onopgemerkt voorbijgaan. U vindt elders in dit nummer meer informatie over deze aktie en over de verschillende bestemmingen ervan.

Stort uw bijdrage voor 100 jaar ARP. Maak de aktie tot een succes! Het gironummer is 712 000.

De Derde Kamer

Jan Terlouw, fractievoorzitter van D'66 in de Tweede Kamer heeft een roman geschreven. Politici schrijven wel vaker boeken, maar een roman is toch een uitzondering. Het boek van Terlouw heet *De Derde Kamer* en behandelt de lotgevallen van de acht fractieleden van een denkbeeldige politieke partij, de Sociaal-Liberale Partij (PSL). De critici rekenen het boek niet tot de literatuur. Hoewel ik niet weet welke normen je precies moet aanleggen om te bepalen of iets tot de literatuur behoort, kan ik die conclusie wel navoelen. De personen die de handeling dragen, de acht kamerleden van de PSL, komen niet zo uit de verf. Hetzelfde geldt voor de personen in het tweede gelid. Ze blijven erg schetsmatig, waardoor het boek het karakter krijgt van een politieke strip. Een ander bezwaar is, dat het boek te weinig aan de verbeelding overlaat. Er blijft te weinig

ongezegd en wat wel gezegd wordt, suggereert eigenlijk geen complete mensen. Daarbij komt dat het einde van het boek eigenlijk niet overtuigt. De spanning wordt aan het eind van het verhaal knap opgebouwd door het uitgebreide verslag van een nachtelijk fractieberaad, maar de ontknoping heeft te veel weg van het slot van een spannend jongensboek en bevredigt daarom niet helemaal. Toch is het boek van Terlouw wel het lezen waard. Hij kan vertellen – en dat is iets wat je niet van alle literatoren kan zeggen. Terlouw boeit van het begin tot het eind. Wie zichzelf 's avonds in slaap pleegt te lezen met een detective, moet voor de afwisseling zeker dit boek eens proberen. De *Derde Kamer* stelt namelijk op een gemakkelijke manier een probleem aan de orde, dat iedereen op z'n tijd wel eens bekruipt. Het is de vraag of wat je doet eigenlijk wel zoden aan de

dijk zet. Je zou je eigen werk wel eens in een wat ruimer perspectief willen zien om jezelf ervan te overtuigen dat wat je doet toch echt wel zinvol is. Die spanning wordt door Jan Terlouw verwoord in zijn boek (pagina 93): „Veel van wat op het Binnenhof wordt gezegd is verre van briljant, verre van analytisch, profetisch of vernieuwend. Het zal worden begraven in de Handelingen, lijvige, zwartgebande boekwerken, die hun standplaats vinden op planken waar je alleen met hulp van een trapje bij kunt. Maar het is gezegd, in naam van het volk, en éven heeft het vleugels, éven kan het een dreiging zijn voor de minister, éven staat het in de kranten en wordt het vermeld in de nieuwsrubrieken van radio en televisie. De kamerleden en de parlementaire journalisten spelen samen een spel dat meer dan een spel is, omdat het van het ene uur op het andere in historie kan omslaan, en tegelijkertijd minder dan een spel, omdat het dikwijls zelfs het element van ontspanning mist. De meeste schermutselingen zijn spiegelgevechten, waarvan de waarde nooit objectief zal zijn vast te stellen, maar die er misschien toch is omdat zonder deze afleidende manoeuvres het onvermogen zou blijven van de menselijke spieren om het volle gewicht van de democratie op te tillen en men de moed zou opgeven". De fractie van de PSL krijgt op een

bepaald moment het gevoel dat ze bezig is met een papierwinkel die steeds minder te maken heeft met de dagelijkse werkelijkheid. Het élan verwijnt, het politieke proces wordt doel in zichzelf. De fractie dreigt het contact met de buitenwacht, de achterban, de mensen te verliezen. Daarom wordt besloten het parlementaire werk een poosje wat minder aandacht te geven en zich te concentreren op een nijpend maatschappelijk probleem: de functionering van de kleine middenstand. Het boek vertelt dan verder het verhaal van dat onderzoek. De leden van de fractie komen in aanraking met vereenzamende bejaarden, kleine winkeliers die zich in illegale bochten moeten wringen om het hoofd boven water te houden en met profiteurs van de welvaartsstaat, die op een slimmer manier het systeem van sociale zekerheden legaal weten leeg te zuigen. Het wordt echt spannend, wanneer het kind van een van de fractieleden ontvoerd wordt, waarna men in een nachtelijk beraad krampachtig een oplossing moet zoeken vóór het verstrijken van het fatale tijdstip. Het boek van Terlouw doet niet meer dan signaleren van het probleem waarmee politici – maar ook andere beroepsbeoefenaren – kampen. Een aanzet tot een oplossing van dat

probleem geeft hij eigenlijk niet. Tot een werkelijke overbrugging tussen de papieren politiek en de dagelijkse werkelijkheid komt hij niet. Je mag die oplossing ook niet van dit boek vragen, want daarvoor is het niet geschreven. Toch is het een vraag die achterblijft na lezing van het boek, een vraag die dringend op een antwoord wacht. Immers de frustratie van politici, dat wat zij doen vaak zo zijdelings met de dagelijkse werkelijkheid te maken lijkt te hebben, is één kant van de medaille. Aan de andere kant staat een permanent gebrek aan belangstelling bij het overgrote deel van de bevolking voor het doen en laten der politici, het politieke bedrijf.

Toch heeft politiek wel degelijk met het leven van alledag te maken. Ook al wil je je niet met politiek bemoeien, de politiek bemoeit zich wel met jou. Het gaat in de politiek namelijk om het vorm geven van de samenleving. Het boek van Terlouw maakt in ieder geval duidelijk hoe serieus politici daarmee bezig kunnen zijn. Het is te hopen dat Terlouw met dit boek ook bij de niet-politiek geïnteresseerde daarvoor begrip zal opwekken.

H. A.

Jan Terlouw, *De Derde Kamer*, roman, uitgegeven door L. J. Veen, Wageningen.

Volkshuisvestingsbeleid

Vervolg van pag. 1

ingediende wetsontwerp heeft een lange voorgeschiedenis, waarbij er in toenemende mate sprake is van belangstelling vanuit de maatschappij voor deze materie, hetgeen geleid op de nog steeds bestaande woningschaarste – met name in de randstad – begrijpelijk is. Onlangs heeft het kabinet bij nota van wijziging een aantal belangrijke wijzigingen in het wetsontwerp aangebracht o.m. betreffende de positie van de onderhuurder, de verlegging van het initiatief om een huuropzegging bij de rechter aanhangig te maken van de huurder naar de verhuurder en een wijziging, die betrekking heeft op de positie van de echtgenoot, bij overlijden van de huurder. De CDA-fractie had om deze wijzigingen en andere gevraagd. Op die andere zijn wij in verdiepte en ook uitgebreide zin teruggekomen in een nadere schriftelijke reactie, waarvan de teneur is, dat ook ná de aangebrachte wijzigingen de bescherming van de huurder een betere regeling behoeft, hetgeen nogal ingrijpende nadere wijzigingen met zich mee zal brengen. Ik denk onder meer aan de positie van de huurder, wanneer een derde het door hem bewoonde pand koopt en aan de positie van samenwonende partners, niet zijnde echtgenoten. Ook ten aanzien van het stelsel van het wetsontwerp zelve, hebben wij een alternatieve opzet gesuggereerd. Het woord is thans weer aan de bewindslieden.

Nieuw beleid

Niet alleen t.a.v. de Leegstandwet maar ook op dit punt geldt, dat Brox tezamen met De Ruiter nu reeds een beter ontwerp heeft voorgesteld dan staatssecretaris Van Dam destijds deed, terwijl ik deze onlangs voor de TV nog hoorde snoeven, dat de nieuwe bewindsman nog geen enkel beleid had gemaakt! Je moet maar durven... Over dit beleid ter afsluiting nog een enkel woord. Enige dagen geleden heeft Staatssecretaris Brox een serie belangrijke mededelingen kunnen doen, die deels nieuw beleid betekenen. Ik noem hiervan een andere opzet van de premieverlening voor eigen woning-bezit, die nu gekoppeld gaat worden aan het inkomen van de koper; een goede zaak. Voorts een opzet van de verkoop van woningwetwoningen die meer beantwoordt aan de sociale functie van die sector, nieuwe initiatieven voor de bouw van zogenaamde wooneenheden en betere subsidietabellen voor nieuwe woningwetwoningen in de Randstad en de stadsvernieuwingsgebieden. Met dit laatste kom ik tevens op het gebied van minister Beelaerts van Blokland: de stadsvernieuwing. Die heeft geheel conform het CDA-verkiezingsprogramma niet alleen haar prioriteit behouden, maar deze is zelfs iets vergroot. Als ik daarbij voeg, dat de individuele huursubsidie – dat CDA-troetelkind – geheel boven water werd gehouden in de stormen van Bestek '81 dan is ook daarom een woord van waardering op zijn plaats! Over het terrein van de

„...ongerechtvaardigde leegstand en woningnood leidt als vanzelf tot kraken van leegstaande panden...”

ruimtelijke ordening, waar de minister een zeer belangrijke taak heeft, spreek ik in het kader van dit artikel niet, met name niet, omdat daar de oppositionele kritiek zich niet op richt.

Onzerzijds dus waardering voor de besproken beleidsonderdelen. Is er dan geen kritiek, zijn er geen wensen? Voor de kritiek verwijs ik m.n. naar datgene wat fractievoorzitter Lubbers over de grondpolitiek op het CDA-congres heeft gezegd en onze wensen zullen bij de aanstaande begrotingsbehandeling wel naar voren worden gebracht. Thans gaat het primair om een woord van waardering, om duidelijk ook te zeggen, dat wij ons goed kunnen vinden in de gesproken beleidsonderdelen, die zeer wel passen in een beleid, zoals dit in het CDA-verkiezingsprogramma werd ontvouwd.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
Phillie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie:
Dr. Kuyperstraat 3,
's-Gravenhage,
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs:
f 15,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 10,- per halfjaar
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

lusteloos?
bio-fungin
versterkingswijn
dr. Willmar Schwabe bv

* uitsluitend verkrijgbaar bij apotheker en drogist

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, Den Haag. Géén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Meer Kamerleden?

In verband met de plannen tot uitbreiding van de behuizing voor het Parlement is de vraag naar voren gekomen of het parlement zelf uitbreiding behoeft. Wie kijkt naar de dagelijkse werklust van de doorsnee-parlementariër zal die vraag zonder enig voorbehoud bevestigend beantwoorden. In feite is die vraag reeds bevestigend beantwoord van CDA-zijde, waar men een voorkeur lijkt te hebben voor een Tweede Kamer van 200 en een Eerste Kamer van 100 leden.

Ondanks alle begrip dat voor de overladen agenda's van Kamerleden moet worden opgebracht, willen wij toch opmerken dat bij een besluit tot uitbreiding als enig argument mag meespelen het beter functioneren van onze staatsinstellingen. Het blijkt reeds nu erg moeilijk voldoende gekwalificeerde mensen te vinden die bereid zijn een kandidatuur voor het parlement te aanvaarden. Als de kwantiteit van het parlement zou toenemen, maar de kwaliteit zou verminderen, zou dit geen bijdrage zijn aan ons staatsbestel. Er dient dan ook nauwkeurig te worden nagegaan of wijzigingen in de werkwijze en verbetering van de bewerktuiging van het parlement geen soelaas kan brengen voor onze zwaarbelaste parlementariërs. Wellicht dat ook dit vraagstuk eens nader bekeken kan worden in de bezinning op het functioneren van onze democratie, zoals dat zal plaatsvinden in het

kader van de herdenking van de Unie van Utrecht.

Unie van Utrecht

Op sobere wijze is vorige week in de Domkerk te Utrecht het feit herdacht dat 400 jaar geleden de Unie van Utrecht tot stand kwam. Deze totstandkoming wordt algemeen gezien als de geboortestond van de Nederlandse staat.

Dat men voor een sobere herdenking heeft gekozen lijkt passend in een tijd, waarin men oog heeft gekregen voor de beperktheden en de tekortkomingen van de nationale staat. Dat men de dag ook niet onopgemerkt voorbij heeft willen laten gaan, verdient eveneens waardering: in de geschiedenis van de staat der Nederlanden ligt ook veel om dankbaar voor te zijn, al was het alleen maar dat daardoor de mogelijkheid is geschapen het eigen Nederlandse volkskarakter tot ontwikkeling te brengen.

Het is daarnaast een goede zaak dat men de herdenking van de Unie van Utrecht heeft aangegrepen om na te gaan hoe de democratie in onze samenleving functioneert. In de komende maanden wordt, naast andere activiteiten, dat het centrale thema. In het functioneren van die democratie moeten wij ons als staatsburger immers herkennen. Het is te hopen dat de organisatoren er in zullen slagen deze bezinning niet uitsluitend te doen plaats vinden in een beperkte groep experts, maar te

doen worden tot een zaak waar een ieder zich bij betrokken voelt.

Vreemd

Afgelopen zaterdag heeft minister Van der Klaauw op de partijraad van de VVD gesteld dat nu, nadat het kabinet-Van Agt een jaar in functie is geweest, het internationale vertrouwen in Nederland weer is hersteld. Wij zijn weer een betrouwbare partner geworden in EEG en NAVO. Nu is het bekend van de minister (hij heeft dat zelf in vele interviews gezegd) dat hij zich tot taak stelde het vertrouwen in Nederland weer te herstellen. Deze uitlatingen duiden er op dat onder het vorige kabinet het vertrouwen van het buitenland in Nederland danig was geschoot. Indien één en ander waar is, dan rijst toch de vraag waarom de VVD's ministers voorganger, de heer Van der Stoep, constant lof toezwaaide voor het beleid dat hij voerde en hem zelfs herhaaldelijk in

bescherming nam tegenover zijn eigen partij, wanneer deze hem de kritiek niet spaarde. Weliswaar verweet de VVD andere leden van het kabinet dat zij de heer Van der Stoep voor de voeten liepen, maar als deze er niet in geslaagd was de schadelijke gevolgen daarvan te beperken, dan had hij – als eerst verantwoordelijke bewindsman – die lof niet verdiend.

Ook het CDA – de andere partner in de huidige regering – heeft zich in grote lijnen altijd gesteld achter het beleid van de heer Van der Stoep. Datzelfde CDA heeft nogal wat kritiek gehad op de huidige minister, bijv. ten aanzien van het beleid, gevolgd in de Urenco-zaak en met betrekking tot Zuid-Afrika.

Als we dat alles in aanmerking nemen, zit er toch iets vreemds in de lof die de minister van buitenlandse zaken zichzelf toezwaait. Want die onbetrouwbaarheid moet dan niet op rekening geschreven worden van de vorige regering, maar op rekening van de gehele Kamer, inclusief de VVD, 's ministers eigen partij.

Korea

Uit Azië komen niet alleen berichten van toenemende spanning. Positief moet worden gewaardeerd de tijding dat Noord- en Zuid-Korea bereid zijn een discussie te beginnen over de normalisering van de betrekkingen en de hereniging. Ruim drieëndertig jaar na de deling en bijna negenentwintig jaar na het uitbreken

van een bloedig conflict, dat de wereld aan de rand van een catastrofe bracht, zal men proberen de scheidsmuren te slechten. Dat zal geen gemakkelijke zaak zijn, want de beide landsdelen zijn van elkaar vervreemd door een langdurige en vrijwel hermetische afsluiting van elkaar.

Het laat zich vermoeden dat achter deze wederzijdse bereidwilligheid, die tot voor kort nog ondenkbaar leek, de hand van China steekt. Nog maar kort geleden was Noord-Korea een trouwe vazal van Moskou, ook in het conflict tussen de Sovjet-Unie en China. Na de val van de „bende van vier” in dit laatste land, heeft de Chinese regering getracht op betere voet te komen met Noord-Korea. Dat is kennelijk gelukt, want in het geschil tussen Vietnam en Cambodja koos Noord-Korea met China de zijde van Cambodja.

Ook hier blijkt weer de verbeterde verhouding tussen Amerika en China. Oplossing van het Koreaanse probleem stelt Amerika in staat zijn troepen geheel van het Koreaanse schiereiland terug te trekken, een langgekoesterd ideaal van president Carter. Die oplossing verlost China van een spanningsgebied aan zijn grenzen, waar de Russen in troebel water zouden kunnen vissen. Ook hier lopen de belangen van beide landen dus parallel. Men mag aannemen dat tijdens het bezoek dat de Chinese vice-premier thans aan Washington brengt, ook besproken zal worden hoe men de alles behalve gemakkelijke leiders van beide Koreaanse staten met zachte drang tot een positief resultaat van de onderhandelingen zal kunnen brengen.

OVERWEGENDE

Kiezen ... ja of nee?

Bij elke verkiezing komt het vraagstuk van de keuze vooraf weer op ons af. De partijraad, bijeen te Amsterdam op 10 april 1976, heeft zich over het al dan niet doen van een voorrangsuitpraak laten horen. Men achtte het nuttig om tot programvergelijking te komen. Eén en ander zou moeten uitlopen op een partnerkeuze vooraf. Uitgangspunt was dat de uitspraak gedaan zou worden op basis van wederkerigheid. In het Algemeen Bestuur van het CDA is de uitspraak van de AR-partijraad uitgebreid aan de orde geweest. Het leidde niet tot een uitspraak vóór de verkiezingen in welke vorm dan ook. De als on-democratisch ervaren keerpuntstrategie, neergelegd in een PvdA-PRR-uitspraak, maakte het mogelijk een uitspraak te ontlopen. Aan een zakelijke beoordeling kwam men helaas niet toe. Op de partijraad van 7 mei 1977 heb ik het voor en tegen van een uitspraak vóór de verkiezingen aan de orde gesteld. Gepleit werd toen voor een herijken van onze standpunten als het om keuzes vooraf gaat. In een konkreet voorstel vroeg ik de CDA-partners in een notitie de voor- en nadelen van een uitspraak vooraf uiteen te zetten. De opzet was een discussie in alle geledingen van de partijen. Ik stel begin februari 1979 vast dat niemand binnen het CDA op mijn voorstel heeft gereageerd.

Koers

Tot op de huidige dag houden christelijke politieke partijen een voorkeursuitspraak vóór de verkiezingen af. Beklemd wordt dat men onafhankelijk de verkiezingen in moet gaan. De nadruk moet liggen op het eigen programma. Dat vraagt om verkoop. De duidelijkheid in de politiek wordt gediend bij een scherpe eigen profilering. Bij een keuze verdoezel je de tegenstellingen. Je

kiest dan voor een combinatie of met liberalen of met socialisten. Dat leidt ertoe dat de mensen denken dat het in de politiek ook eigenlijk om deze twee richtingen gaat. Een keuze voor de één is een eenmalige keuze. De kiezer doorziet dat zelden en zal geneigd zijn die keuze te vereenzelvigen met het beleid wat het CDA voorstaat. Het kiezen, na programvergelijking, voor de één leidt automatisch tot het niet kiezen van de ander. Dat versterkt de eenzijdigheid. Het voor de één zijn hoeft immers nog niet in te houden dat men per sé tegen de ander is. In die keuze gaan anti-houdingen een rol spelen. Bij de één richt zich dat tegen de liberalen. Bij de ander staat vast dat de liberalen het mikpunt vormen. De uit de keuze voortvloeiende polarisatie behoort niet bij de stijl van de christen-demokratie. In 1977 speelde ook nog konkreet mee dat men beoordeeld werd op het resultaat van onze wijze van omgaan met zgn. hervormingsvoorstellen. Hoe kon je, nog niet geslaagd zijnde, dan al tot een voorkeursuitspraak komen?

Links/rechts

Een belangrijk argument om niet tot uitspraken vooraf te komen is zeker dat zo'n uitspraak gezien werd als een zwichten voor het zo door het CDA verfoeide links/rechts-schema. Socialisten en liberalen hebben er belang bij dat het CDA dat schema aanvaardt en tot een keuze vooraf komt. Voor het CDA geldt echter dat wij links en rechts, als aanduiding voor politieke keuzes, als een onverantwoorde versimpeling van de politiek zien. Een treden in dat schema vergroot de duidelijkheid dan ook niet. Integendeel, zo'n uitspraak leidt tot grote onrust onder de eigen kiezers. Onrust, omdat de keuze voor een christelijke beginselpartij zich per definitie niet verdraagt met een

uitspraak vooraf in de richting van een politieke stroming waar onze uitgangspunten haaks op staan.

Staatsrecht

Tegen het doen van een uitspraak vóór verkiezingen zijn ook altijd bezwaren van staatsrechtelijke aard aangevoerd. Hoe kan men zo'n keuze maken zonder de verkiezingsuitslag te kennen? De kiezersuitspraak moet toch in de keuze ferm kunnen meetellen. In de in 1977 opgedoende situatie werd een uitspraak vooraf gezien als een premie op het ondemocratisch gedrag van de PvdA. De socialisten immers volgden de meerderheidsstrategie, ongeacht de verkiezingsuitslag. Dat moest wel uitlopen – bij stellige keuzes vooraf – op het over je afroepen van het gevaar van minderheidskabinetten. En daar is 's lands belang niet mee gediend. Ook werd opgemerkt dat een minimum-programm de formatie alleen maar moeilijker zou maken.

Neen

Genoeg argumenten om tot op heden „nee” tegen een voorkeursuitspraak vooraf te zeggen. Het gevraagd herijken is overbodig werk. Het gaat hier immers om argumenten die niets van hun geldigheid hebben verloren. Ook nu nog komt het op de eigen koers, de eigen identiteit aan. De kiezer moet – zonder afspraken vooraf – tot een duidelijke keuze, gevoerd vanuit het ideaal, kunnen komen. En

gaat soms het met een uitspraak doorkruisen van de mening van de kiezers niet op? Misschien heb ik nog veel waardevolle argumenten die tegen het doen van enige voorkeursuitspraak vóór verkiezingen pleiten, vergeten. Ik hoor dat graag. Vast staat dat er tegen de

„neen-argumenten” wel het één en ander valt in te brengen. Weg van de directe druk van de verkiezingen lijkt het nuttig over het voor en tegen van uitspraken vooraf van gedachten te wisselen. Volgende week hoop ik het „ja” wat uit te diepen.

H. A. de Boer

Maandag

Door M. Paats;
penningmeester ARP

Ze wachten op onze daden!

Maandag jl. steeg van Schiphol een vliegtuig op met aan boord een aantal nummers van Nederlandse Gedachten. Een Nederlandse deskundige die gaat adviseren over de zwakzinnigenzorg op de Antillen had de exemplaren in z'n koffer.

Dinsdag las men op Aruba, een passend nest voor Totolica en volgende week zou men het ook op Curacao lezen: de ARP wil ter gelegenheid van het eeuwfeest helpen met de realisering van twee dagverblijven op de Nederlandse Antillen. De pupillen van zr. Philothea kunnen Nederlandse Gedachten niet lezen maar als de bouw voltooid is dan merken ze het. Dan zal een aantal van hen op elke werkdag opgevangen kunnen worden. Nu kunnen ze maar drie maal een halve dag terecht in het

huis op Sjabururi. De meeste van deze volwassen gehandicapten zijn nooit op school geweest. Elke morgen en middag rijden vrijwilligers (er zijn er ongeveer 45) over Aruba om hen op te halen en weg te brengen. Elke morgen en middag staat zr. Philothea met enige assistenten voor de taak een groep van 30 à 35 gehandicapten op te vangen. Sommigen van hen komen niet verder dan alleen plezierig bezig zijn met eenvoudig handarbeidmateriaal. Bij anderen is een ontwikkeling te bespeuren door hun bezig zijn met lotto, puzzels, vormen en kleurmateriaal. Drie maal een halve dag. Die andere halve en hele dagen is er geen plaats. De 20% van de opbrengst van onze aktie betekent misschien f 100 000,-; niet genoeg voor de eigen inbreng van de partikuliere stichtingen op de Antillen, maar wel voldoende om de realisering van de dagverblijven een stuk dichterbij te brengen. Ze weten op de Antillen dat we bezig zijn. Ze lezen onze gedachten. Ze wachten op onze daden.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. ARP-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Inbreng of isolement

De oud-voorzitter van onze partij, dr. A. Veerman heeft in Nederlandse Gedachten van 23 december 1978 en van 19 januari 1979 een uiteenzetting gegeven over zijn zorgen over het CDA. Dat heeft sterk de aandacht getrokken. Van Veerman is immers bekend dat hij een krachtig voorstander is van christen-democratische eenheid. Zijn zorgen betreffende de herkenbaarheid van het CDA naar de anti-revolutionairen toe.

Het gaat over de personele bezetting van belangrijke functies en over het principiële karakter van het CDA. Het is eenvoudig om ten aanzien van die personele kwesties een balans op te maken waaruit een wat merkwaardig beeld prijst. De ARP en CHU hinken vrij ver achteraan bij de bezetting van politiek profilerende en leidinggevende functies. Men kan stellen dat dit tot heden het gevolg was van de samenloop van ongelukkige factoren. Veerman ziet dit echter als een uitdrukking van een tendens en van een gebrek aan besluitvaardigheid van anti-revolutionaire zijde. Indien inderdaad van een tendens sprake zou zijn, dan zou de oproep om Arjos, Kader & Vormingsstichting en Kuypersstichting niet in fusies te betrekken min of meer voor de hand liggen. Maar tegelijkertijd zou hiermee heel ons vertrouwen in een mogelijke eenheid van de christen-democratie op het spel komen te staan. Moeten we ervan uitgaan dat een sterke AR-inbreng door de partners in het CDA niet wordt gewaardeerd? Zo'n

somber beeld willen we voorshands niet aanvaarden.

Vacuüm

Het rapport „Grondslag en Politiek Handelen” heeft de vinger gelegd bij het meest in het oog lopende gebrek van het CDA. We bedoelen het betrekkelijke vacuüm op het gebied van de gemeenschappelijke politieke overtuiging, de politieke beleving van het evangelie. De Partijraad heeft daaruit de juiste conclusie getrokken. Daarom wordt nu een nieuwe start gemaakt met de uitwerking van het Program van Uitgangspunten tot een beginselprogramma waarin een voluit christelijke visie op de politieke taak van het CDA tot uitdrukking wordt gebracht. Daarin en in de praktische realisatie van deze visie, naar buiten toe en naar binnen toe, moeten wij onze kracht zoeken. Daarbij moeten vervolgens de juiste bestuurders en vertegenwoordigers worden gekozen. De partij-achtergrond van personen die in het CDA de kar trekken, kan en mag geen compensatie zijn voor een gebrek aan principiële herkenbaarheid. Het machtsdenken, de centralistische en hiërarchische tendensen die daarmee samenhangen, dat zijn de zaken bij uitstek waartegen in het CDA moet worden gewaakt. Dat geldt voor alle partners in het CDA. De anti-revolutionairen niet uitgezonderd.

Wat willen we met de Kuypersstichting?

Indien we het CDA ook voor anti-revolutionairen herkenbaar willen maken zal met name de denkwijze die o.a. door middel van de Kuypersstichting is opgebouwd, in het CDA moeten worden ingebracht.

Door drs. A. M. Oostlander, directeur Dr. Kuypersstichting

Veerman is zeer lovend over de meer dan 50-jarige activiteit van onze stichting. Natuurlijk zijn we dankbaar voor dat vertrouwen. In 1977 hebben op opzienbarende wijze gemerkt dat dat door velen in het land werd gedeeld! (financiële aktie!) Vanuit de Kuypersstichting proberen we echter meer te doen dan het inbrengen van onze eigen denkwijze. Wij proberen ook tot een samenhangende christen-democratische visie op diverse terreinen van politiek beleid en een visie op onze partijformatie te komen, waarin katholieke en reformatorische elementen met nieuwe inzichten tezamen op een vruchtbare wijze tot een eenheid worden opgebouwd. Een geïsoleerd voorstaan van alleen onze manier van denken, kan namelijk niet tot een echte in brede kring aanvaarde inbreng leiden. En die aanvaarding, dat wederzijds vertrouwen, is beslist noodzakelijk. Anders kan er van de opbouw van een eigen Nederlandse variant van de christen-democratie niets komen.

Vandaar dat we een fusie van onze werkmatschappij (we zijn, anders dan de andere stichtingen, ook een fonds) met het Centrum voor Staatkundige Vorming (KVP) en de Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmanstichting (CHU) van harte voorstaan.

Gaat de inbreng van de Kuypersstichting dan niet verloren?

Die inbreng gaat verloren als door eigen wanbestuur of wanbeheer het gefundeerde instituut verbreekt en aftakelt. Die inbreng gaat verloren als de politieke creativiteit, die vanuit een zelfstandige doorleving van de evangelische oproep ontstaat, onder het juk van een partijstrategie moet doorgaan. We moeten ervan uitgaan dat het eerstgenoemde gevaar zich bij het wetenschappelijk instituut niet zal voordoen evenmin als dat bij het CDA zelf het geval zal zijn. Wie immers zou dat op zijn geweten willen hebben? Het tweede gevaar zal ons als christelijke partij altijd blijven bedreigen. Altijd zal de verleiding bestaan om politieke beginselen, het politiek doorleefde evangelie, op grond van overwegingen van partijmacht en kiezersgunst in onze dienst te stellen. Hoe meer men met de macht van de partij te maken heeft, des te sterker zal die verleiding zijn. Dat is in ARP, CHU en KVP altijd onderkend. Het is niet voor niets dat de positie van de wetenschappelijke studiecentra die met deze drie gelieerd zijn, met allerlei waarborgen is omringd om aan die verleiding het hoofd te bieden. Beginselen en principiële bezinning moeten niet in het kader van een partijstrategie te manipuleren zijn. Veeleer zal de strategie van een partij op de beginselen en op de bezinning daarop gefundeerd moeten zijn. In alle drie de CDA-partijen zijn daarvoor zeer treffende voorbeelden aan te wijzen. Er zijn sterke krachten die het CDA niet tot een beginselpartij maar tot een „strategiepartij” willen maken, die het

streven naar macht-voor-de-organisatie zodoende een veel te grote plaats willen geven. Zij die de situatie niet kennen, denken soms dat een functie aan een instituut als de Kuypersstichting met zich meebrengt, dat men het eigen geweten moet uitschakelen, teneinde de partij naar de mond te praten. Dat is gelukkig bij ons niet het geval. Wij hoeven onze integriteit niet op te geven. We mogen de oproep van het evangelie steeds boven alles stellen, sterker nog, de ARP verwacht niet anders van ons. Zou dat in het CDA ook zo blijven? Of krijgt het machtsdenken, de strategie en de taktiek, ons allen in zijn greep? Indien dat zo zou zijn, waarom dan nog gepraat over het functioneren van de grondslag?

Conclusie

De herkenbaarheid van het anti-revolutionaire element in het CDA en in het CDA-denken staat of valt met de vraag of het CDA een beginselpartij zal zijn en blijven. Daarom is de opstelling van dat beginselprogramma in de komende periode van het grootste belang voor ons allen. Bij het in de praktijk brengen daarvan zowel in de structuur van de Nederlandse christen-democratie, de omgang onder elkaar, als naar buiten toe op allerlei vertegenwoordigde niveaus, zullen wij ons nooit kunnen verlaten op wat voor overeenkomst ook. We zullen altijd waakzaam moeten zijn en actief moeten deelnemen aan de doorwerking van de oproep van het evangelie in onze partij. Rust is op dit front nooit te vinden. Dat betekent ook dat isolement van onze organisatie tegenover of naast het CDA nooit een garantie kan zijn voor de handhaving van een anti-revolutionair accent. KVP-, CH- en AR-visies mogen niet in onderlinge strijd naast elkaar blijven bestaan. Zij moeten in één voor ons allen herkenbare christen-democratische overtuiging verder ontwikkeld worden.

Frankrijk is deloyaal ten opzichte van een schoner Europa

De problemen betreffende het schoner worden van de Rijn zijn ook dit jaar niet al te veel dichterbij een oplossing gekomen. Dit geldt dan vooral voor het terugdringen van de zoutbelasting. Eigenlijk is het schandalig dat in Frankrijk de besluitvorming over de opslag van het zout nog niet verder is gevorderd.

In de memorie van toelichting bij de begroting van Verkeer en Waterstaat, die enkele weken geleden in de Tweede Kamer werd aangenomen, werd nog optimistisch vastgesteld: „dat van stap tot stap vorderingen gemaakt kunnen worden”. Maar de dag na de behandeling van de begroting van Verkeer en Waterstaat bleek dat de Fransen voor wat het zout betreft nog steeds bezig waren om een been op te tillen om ooit nog eens een eerste stap te zetten.

Weer uitstel

Op 21 november besloot namelijk de Franse regering om de goedkeuring van het zoutverdrag door het Franse parlement tenminste vijf maanden uit te stellen. De Franse regering vreesde dat bij behandeling in najaar 1978 het parlement het zoutverdrag zou verwerpen. Er was inmiddels grote beroering ontstaan in de Elzas onder boeren, milieugroepen en waterleidingbedrijven tegen de opslag van zout in de diepe ondergrond.

Bovendien was er over deze zaak, mede in verband met de beroering in de Elzas, groot verschil van mening ontstaan tussen de Franse coalitiepartners UDF (aanhangers van

Giscard) en R.P.R. (Gaullisten). Daarbij kwam dat er ook problemen waren over deze zaak in de R.P.R. zelf. De kans op verwerpen was door dit alles nogal groot en daarom besloot de Franse regering tot uitstel.

Waar gaat het om

Op de ministersconferentie van Rijnsoeverstaten, die in 1972 in Den Haag werd gehouden, werd besloten dat per 1 januari 1980 in Frankrijk 60 kg chloride-ionen per seconde zou worden opgeslagen. Daardoor zou de zoutbelasting van de Rijn sterk afnemen, want momenteel wordt door de kalimijnen 130 kg chloride-ionen per seconde in de Rijn geloosd. Door allerlei vertragingen bleek echter dat we hooguit in 1980 of 1981 een opslag van 20 kilo per seconde zouden kunnen halen. Nu echter de behandeling weer is uitgesteld (dat gebeurde al eerder) zal 1980 zeker niet worden gehaald.

Dit is voor Nederland een buitengewoon ernstige zaak. Daarbij moeten we vooral denken aan onze drinkwatervoorziening en aan de watervoorziening in het Westland.

Grote verontwaardiging

Met grote verontwaardiging en diepe teleurstelling werd dan ook in de Tweede Kamer kennis genomen van de beslissing van de Franse regering. Natuurlijk zou een verwerpen van het zoutverdrag nog veel erger zijn geweest dan het opnieuw uitstellen van de beslissing. De vraag werd echter wel gesteld of de Franse regering echt voldoende de nek heeft uitgestoken om dit verdrag door het parlement te halen. De Franse grondwet verplicht tot goedkeuring door het parlement van verdragen, waarbij financiële

Door drs. H. Eversdijk; CDA-Tweede Kamerlid

verplichtingen worden aangegaan. Maar is hier sprake van financiële verplichtingen van Franse zijde? Dit zou zo zijn als het goede principe „de vervuiler betaalt” ook hier was doorgevoerd. Maar dat is niet het geval. Degene die met de verontreiniging wordt opgescheept, vooral Nederland, moet het meeste betalen.

Internationaal fatsoen

Vastgesteld kan worden dat de Franse regering in ieder geval z'n nek niet ver genoeg heeft durven uitsteken om aan de internationale verplichtingen te voldoen en het Franse parlement is ernstig tekortgeschoten, zeker ten aanzien van de internationale solidariteit. Over vijf maanden zal de situatie waarschijnlijk niet veel anders zijn. In de Elzas heeft men nu ten dele z'n zin gekregen en de acties gaan dan natuurlijk verhevigd door. Er mag ook in Nederland best enig begrip zijn voor de milieugroepen, de waterleidingbedrijven en de boeren in

de Elzas, al is hun ongerustheid volstrekt ten onrechte, en wij hebben ook begrip getoond bij de handeling van de Rijnverdragen voor de Franse regering, die het niet verantwoord achtte te beginnen met het slaan van putten voordat via de verklaring van openbaar nut het gehele plan was vastgesteld. **Maar dit alles mag toch voor de Franse regering en het Franse parlement geen excuus zijn of worden om de internationale verplichtingen niet na te komen? Frankrijk moet zich houden aan de afspraken en heeft nota bene al 24 miljoen Nederlandse gulden geaccepteerd om die zoutopslag in de diepe ondergrond te kunnen betalen.** Een kwestie van internationaal fatsoen om te doen wat je afspreekt en waar je zelfs al voor bent betaald. Bovendien is op Frans voorstel gekozen voor de methode van injectie in de ondergrond. **Door deze houding dreigt Frankrijk zich deloyaal te tonen ten aanzien van een schoner Europa.** In dit verband mag Duitsland een pluimpje hebben voor de nauwgezette uitvoering van het Chemie-verdrag. Dat wordt in Duitsland „grondig” aangepakt.

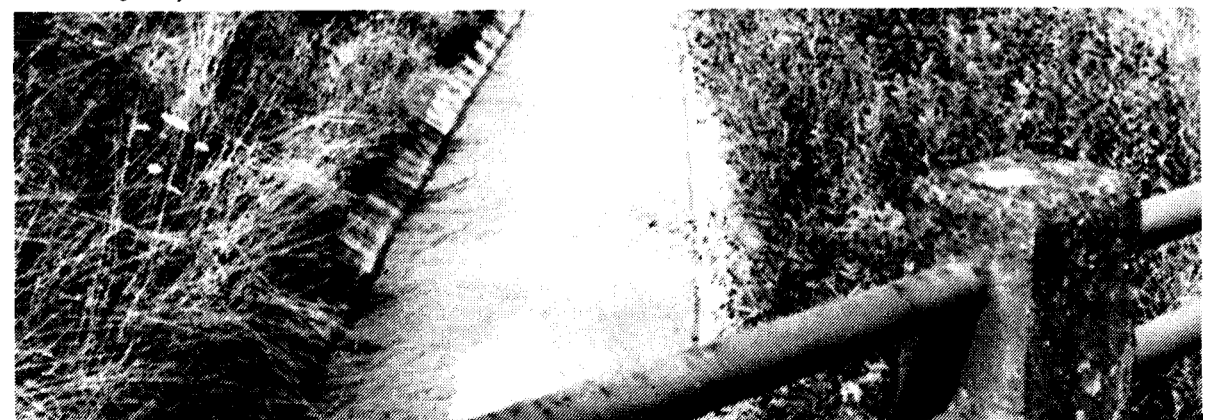
Opnieuw overleg

In de Tweede Kamer is een door het CDA ingediende motie aangenomen, die naast het uitspreken van verontwaardiging en teleurstelling, van de Nederlandse regering vraagt om

met spoed op ministerieel niveau opnieuw overleg te openen met de Franse regering om tot spoedige goedkeuring van het zoutverdrag te komen. Ook in Europees verband (Europese Commissie en Europees parlement) zal deze zaak met spoed door de Nederlandse vertegenwoordigers aan de orde worden gesteld.

Geen doel maar middel

De opslag van het afvalzout uit de kalimijnen in Franse bodem is geen doel, maar slechts middel (door de Fransen zelf gekozen als het meest bruikbare) om de zoutlast te beperken. Als Frankrijk op andere wijze het verdrag ten uitvoer had willen brengen (namelijk terugdringen van de zoutlozing bij de bron) zou daar natuurlijk best over te praten zijn geweest, maar de Fransen kozen zelf voor de zoutinjectie. **Op geen enkele wijze mag echter nu nog vertraging ontstaan. We moeten nu blijven denken aan 1980 voor de eerste opslag van een deel van het afvalzout. De Nederlandse regering moet werkelijk alles doen om dit jaartal in ieder geval te halen. Dat moet wel, wil er nog enig vertrouwen in dergelijke internationale afspraken overblijven. Tot op heden is Frankrijk namelijk onbetrouwbaar gebleken voor wat het zoutverdrag betreft.**

De beruchte zoutgoot in de Franse Elzas, waardoor bijna 200 kg zout per sec. van de kalimijnen in de nabijgelegen Rijn wordt geloosd.

Mr. Aeneas Baron Mackay

Tot de instelling van het ministerie van Algemene Zaken (1937), was behoudens enkele uitzonderingen, de voorzitter van de ministerraad, zoals hij tot 1945 genoemd werd, tegelijkertijd minister van Binnenlandse Zaken. Toen ik in 1973 minister van Binnenlandse Zaken werd, trof ik langs de galerij op de eerste verdieping van mijn departement getekende portretten van mijn ambtsvoorgangers van 1814 af aan.

Ik heb heel wat keren, vooral op zaterdag, wanneer ik alleen op het departement was, langs die portrettengalerij gelopen. Van het begin af heb ik mij geïnteresseerd voor mijn eerste anti-revolutionaire voorganger, Mr. Aeneas Baron Mackay. Wat ik over hem te weten kwam vindt men terecht in de reeks, die de redactie van *Nederlandse Gedachten* in dit jubileumjaar aan anti-revolutionaire staatslieden wijdt.

Levensloop

Eerst de levensloop. Mackay werd op 29 november 1838 te Nijmegen geboren. Hij bezocht er de eerste christelijke school in Nederland, de Klokenberg en het stedelijk gymnasium. De toestemming tot oprichting van de Klokenberg, die volgens de toen geldende wetgeving nodig was, kwam in 1848 af, niet in de laatste plaats door toedoen van zijn vader, die lid van Gedeputeerde Staten van Gelderland was.

Na een rechtenstudie in Utrecht was Mackay eerst advocaat in Nijmegen, daarna van 1865 af in verschillende betrekkingen aan de rechtbank te Zutphen verbonden, van 1873 tot 1888 als rechter. Hij hield van het rechter zijn. Het kwam overeen met zijn karakter, zorgvuldig overwegen wat in een bepaalde situatie de juiste beslissing was, maar dan ook niet aarzelen die te nemen.

Het ambt van rechter is verenigbaar met dat van de beide Kamers. In de 19e eeuw is het nogal eens voorgekomen, dat leden van de rechterlijke macht ook lid van de Tweede Kamer waren. Zonder naar buiten blijkende activiteit als aanhanger van de a.r. richting werd Mackay in 1876 voor Amersfoort in de Tweede Kamer gekozen. Niet door welsprekendheid, wel door de kwaliteit van zijn redevoeringen en door zijn vermogen mensen tot elkaar te brengen, verwierf hij zich in de Kamer gezag. Van de zitting 1884/85 was hij voorzitter. In 1886, toen een impasse bij de aanhangige Grondwetsherziening het kabinet-J. Heemskerk Azn ertoe gebracht had zijn ontslag aan te bieden, kreeg Mackay een opdracht tot kabinetsformatie, bewijs, hoe hij toen de positie van leider der a.r. in de Kamer had verworven. Hij wist, dat een kabinet van de christelijke partijen in de toenmalige samenstelling van de Kamer geen kans maakte en verzocht dan ook vrijwel terstond de Koning „van de aanvaarding der opdracht te mogen worden verschoond." En Heemskerk, de „laatste" conservatief, maar de enige, die op dat ogenblik aan het hoofd van een ministerie kon staan, kwam terug.

Kans

In 1888 na de verkiezingen, die door de Grondwetsherziening van 1887 noodzakelijk waren geworden, kwam Mackay's echte kans. De Anti-Revolutionairen en de Rooms-Katholieken behaalden 54 zetels in de Tweede Kamer, die voor de eerste maal uit 100 leden bestond. Hoewel beide partijen voor de verkiezingen slechts losse afspraken hadden gemaakt, slaagde Mackay er in betrekkelijke korte tijd in het eerste coalitie-kabinet te vormen. Het bestond

Door mr. W. F. de Gaay Fortman; CDA-Eerste Kamerlid

De eerste anti-revolutionaire minister-president

uit twee katholieken – Justitie en Oorlog – en vier anti-revolutionairen – Binnenlandse Zaken, Financiën, Waterstaat, Handel en Nijverheid en Koloniën –. Op Buitenlandse Zaken kwam een conservatief, op Marine een partijloze marineofficier.

In het pas verschenen dertiende deel van de *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* wordt Mackay „achtenswaardig, maar weinig krachtig" genoemd. De eerste kwalificatie onderschrijf ik, de tweede is onjuist. Inderdaad, Mackay behoorde niet tot de politici, die menen, dat men meer gelijk heeft, naarmate men minder naar anderen luistert en veelvuldiger met verheffing van stem spreekt. Hij heeft goed begrepen, dat het begin van een doorbreking van de liberale overheersing pas tot een echte doorbraak zou leiden, wanneer een nieuwe koers geleidelijk zou worden uitgezet. Daarom heeft hij zich beperkt tot die hervormingen, die hij als echt noodzakelijk zag. Het waren er drie. Arbeidsbescherming, subsidiëring van het bijzonder onderwijs, invoering van de persoonlijke dienstplicht. Reeds jaren waren pogingen aangewend het verbond van kinderarbeid, neergelegd in het zgn. Kinderwetje van Van Houten (1874), beter te regelen en bepalingen ter beperking van de arbeid van vrouwen en jeugdige personen in te voeren. Zeer bekwaam slaagde de Minister van Justitie Ruys de Beerenbrouck (r.k.) er in de eerste echte Arbeidswet reeds in mei 1889 in het Staatsblad te brengen. Behalve om haar materiële inhoud is de Arbeidswet 1889 belangrijk, omdat zij de Arbeidsinspectie instelde, die voor een goede uitvoering van de arbeidswetgeving onmisbaar is gebleken.

Onderwijs was destijds een afdeling van het departement van Binnenlandse Zaken. Aan Mackay zelf viel derhalve

de taak toe de positie van de bijzondere school te verbeteren. Dat was gelukkig, want iemand met minder wijsheid en minder hardnekkigheid en toch subtiële overredingskracht zou waarschijnlijk de liberale meerderheid in de Eerste Kamer niet hebben kunnen overtuigen. Buiten de Staten-Generaal had Mackay het voordeel van de krachtige steun van de liberale Leidse hoogleraren Buys en Fruin. In de Tweede Kamer hebben Schaeapman en De Savornin Lohman, Mackay's lijn van overtuigende gematigdheid volgende, tot het goede resultaat belangrijk bijgedragen. Op 8 december 1889 kwam ook deze hervorming in het Staatsblad. De Lager Onderwijswet van Mackay stelde behalve voor wat betreft de gebouwen de bijzondere scholen gelijk met openbare. Zij kregen een voorshands bescheiden subsidie, waardoor ongeveer een derde van de kosten voor rekening van het Rijk kwam. De wet bracht een bescheiden verlichting voor de bijzondere scholen, maar Hendrik Pierson zag haar betekenis scherp, toen hij schreef, dat het christelijk onderwijs door haar bij de put Rehoboth (ruimte) was beland. De kenner van onze onderwijsgeschiedenis C. E. Schellhout heeft de waardering, die Mackay verdient, het best verwoord. „Mackay heeft scherp gezien, dat het niet ging om een groepsgewijs zelfverzorgend onderwijs, maar om twee naar hun beheersvorm verscheiden componenten van een nationaal stelsel onder verantwoordelijkheid van de overheid", zo schreef hij in het Gedenkboek van de Tilburgse Katholieke Leergangen (1977). Het ontwerp-Legerwet van Minister Bergansius (r.k.) is door obstructie van de liberalen en een deel der katholieken niet voor de verkiezingen van 1891 afgehandeld. Het

kabinet-Mackay is er daardoor niet in geslaagd de verfoeilijke mogelijkheid zich aan de dienstplicht te onttrekken door zich door een betaalde niet-dienstplichtige te laten vervangen, af te schaffen.

Politieke onbevangenheid

De liberale oud-minister Franssen van de Putte heeft Mackay's kabinet getypeerd als „het kabinet der politieke onbewustheid." Ik zou liever spreken van het kabinet der politieke onbevangenheid. Geen der ministers was ooit vroeger bewindsman geweest. Slechts drie van de acht ministers waren op het tijdstip van hun benoeming lid van de Tweede Kamer; de overige vijf kwamen „van buiten". De katholieken en de anti-revolutionairen moesten het regeren nog leren. Een uitzonderlijke moeilijkheid ontmoette het kabinet door de slechte gezondheidstoestand van de koning. In het vroege voorjaar van 1889 moest Mackay de Kamers meedelen, dat de Minister van Justitie en hij er zich persoonlijk van hadden overtuigd, dat de Koning buiten staat was geraakt de regering waar te nemen. Aangezien nog niet was voorzien in een regentschap, nam de Raad van State een maand het koninklijk gezag waar. In het najaar van 1890 deed zich hetzelfde geval voor.

Ook nu nam de Raad van State het koninklijk gezag waar, echter voor korte tijd, omdat snel een wet werd aangenomen, waarbij Koningin Emma tot regentes werd benoemd. Enkele dagen, nadat de Koningin dat ambt had aanvaard, stierf Koning Willem III. Weer moest Koningin Emma, nu als Koningin-Weduwe, als regentes, optreden, nu voor de minderjarige Koningin Wilhelmina. Ook in de regeling van deze politiek niet controversiële, maar in de persoonlijke sfeer gevoelige zaken toonde Mackay grote tact.

Eveneens was dit het geval, toen de minister van Koloniën Keuchenius moest aftreden, omdat de Eerste Kamer in januari 1890 zijn begroting verwierp. Mackay was van mening, dat het conflict beperkt moest blijven tot een controversie om Keuchenius, alleen reeds ter wille van de uitvoering van de pas aangenomen onderwijswet. Zelf nam hij Koloniën, hetgeen tot ontspanning op en rondom dat departement leidde. A. F. de Savornin Lohman, voor hem veel meer dan alleen maar een politieke vriend, werd minister van Binnenlandse Zaken, een versterking van het kabinet. Het telde nl. onmiskenbaar ook enkele zwakke ministers.

Over de crisis rondom Keuchenius en de oplossing daarvan zal ongetwijfeld uitgebreider geschreven worden in het artikel over hem, dat ook in deze reeks zal verschijnen.

Levenswil geknakt

De verkiezingen van juni 1891 brachten de regeringscombinatie in de minderheid. Het kabinet trad af.

Mackay werd minister van Staat en weer lid van de Tweede Kamer. Toen in 1901 de rechterzijde opnieuw een duidelijke meerderheid verkreeg, werd hij als eerste formateur aangezocht. Hij begreep echter heel goed, dat nu Kuyper aan zet was. Wel werd hij onder het kabinet-Kuyper opnieuw voorzitter van de Tweede Kamer. Om de gezondheidstoestand van zijn vrouw stelde hij zich in 1905 niet herkiesbaar. Niet als memoriepost, maar omdat zij Mackay gelukkig heeft gemaakt en werkelijk samen met hem in goede en zware dagen haar dienst aan de publieke zaak heeft vervuld, moet Elisabeth Wilhelmina Barones van Lynden in een levensschets, die zich vooral richt op de minister-president Mackay, haar plaats krijgen.

Voor een geneeskundige behandeling

Anti-revolutionaire minister-presidenten

In het kader van het honderdjarig bestaan van de ARP besteedt de redactie dit jaar uitvoerig aandacht aan de historie van de partij. Onder meer door een serie artikelen over AR-minister-presidenten. Deze week een bijdrage van mr. W. F. de Gaay Fortman over de eerste AR-minister-president Aeneas Mackay.

in Wiesbaden vertoevende stierf mevrouw Mackay daar in het voorjaar van 1907. Kort na haar heengaan aanvaardde Mackay voor de laatste maal een publiek ambt. Op 1 juli 1907 werd hij lid van de Raad van State. De levenswil was echter geknakt en op 13 november 1909 kwam ook voor hem het einde.

Ontboezeming

Vatten we samen. Mackay was geen man van uitzonderlijke intellectuele gaven. Nochtans was wat hij ontvangen had niet gering en hij heeft het goed gebruikt. Hij had gevoel voor mensen en verhoudingen. Hij kon vraagstukken in het juiste verband zetten en daardoor bruikbare oplossingen vinden. Juist omdat hij zich niet opdrong, was zijn gezag in de volksvertegenwoordiging en de ministerraad groot. Hij zocht naar wat verenigde, maar offerde daaraan datgene wat voor hem politiek en religieus essentieel was, niet op. Hij was een gelovig mens, maar in het spreken daarover sober. Op 28 juni 1901 wenste Mackay Kuyper geluk met de goede uitslag van de verkiezingen. Hij schreef vanuit Teplitz (Bohemen), waar hij ter wille van de gezondheid van zijn vrouw verbleef. Uit de brief blijkt, dat hij rekening hield met de mogelijkheid, dat hem de formatie zou worden opgedragen. Echter, zo schreef hij, van een nieuw ministerschap kon geen sprake zijn. Dan komt er een voor Mackay openhartige slotzin. „Ik wil wel erkennen wat die bekentenis mij kost, want is men eens minister geweest dan herinnert men zich wel donkere en onaangename dagen, maar ook vele die zonnig waren en naar meer doen smaken."

Heel veel oud-ministers zullen deze ontboezeming van Mackay van harte onderschrijven.

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

Wat willen wij bereiken met christelijk onderwijs?

Door W. Mak, leraar klassieke talen te Aalten

Weinig mensen zullen bereid zijn om met een bepaald werk te beginnen, als ze daarvan geen resultaat verwachten. En als we andere mensen willen overhalen om een taak op zich te nemen, zullen we hen op de een of andere manier de zin of het doel daarvan duidelijk moeten maken. Wie het doel uit het oog verliest, raakt vaak ontmoedigd, en wie zonder duidelijke gerichtheid aan een bepaalde activiteit begint, loopt ernstig kans te verzanden.

Naarmate traditie echter een sterkere rol gaat spelen, worden mensen minder kritisch: de uitgangspunten en doelstellingen van de activiteiten die men ontplooit, hebben dan de neiging te vervagen en vaste patronen, die zich in de loop der jaren ontwikkeld hebben, gaan de gang van zaken bepalen. Het risico bestaat dan zelfs, dat men zo bijziend wordt, dat de oorspronkelijke doelstelling achter de horizon verdwijnt en zo'n bezigheid doel in zichzelf wordt.

Eisen

Wie zichzelf en anderen rekenschap wil geven van datgene waar hij mee bezig is, zal zich dus steeds af moeten vragen: Wat wil ik bereiken, en welke middelen zijn daarvoor het meest geschikt? Wanneer dit ergens geldt, dan zeker in het onderwijs, en wel om verschillende redenen.

Wie de school ziet als een instantie, waaraan ouders een deel van de opvoeding delegeren, zal weinig moeite hebben met de stelling, dat de school dan ook aan de ouders rekenschap dient af te leggen, en antwoord moet kunnen geven op de vraag, waartoe zij opvoedt. Het antwoord, dat de school opleidt voor een bepaald examen, of voor een bepaald beroep, zal niet veel mensen tevreden stellen; het roept alleen maar meer vragen op: Wat is de waarde van het diploma? In welke mate stelt het genoten onderwijs de abiturient in staat het gekozen beroep uit te oefenen? Hoe zinvol zijn de verschillende onderwerpen die voor het examen bestudeerd moeten worden? Wat meet het examen eigenlijk?

En niet alleen de ouders, ook de maatschappij stelt haar eisen. Wie in onze samenleving wil functioneren, als werknemer, als staatsburger, als consument, of ook als wetenschapsbeoefenaar, als bestuurder, als vertegenwoordiger van ons land in internationale organisaties, moet aan bepaalde eisen voldoen. Geeft ons onderwijs de leerlingen ook inderdaad de belangstelling, de kennis en de vaardigheden, die ze daarvoor nodig hebben? En bovendien, gebeurt dat efficiënt genoeg? (want je kunt de leerplicht niet blijven verlengen, en de financiële middelen zijn beperkt). Maken deze externe eisen de vraag naar de doelstellingen van het onderwijs al zinvol en noodzakelijk, ook binnen de onderwijswereld nopen verschillende ontwikkelingen tot bezinning op dit punt. De vorming van nieuwe schooltypen vraagt om de invulling van een leerplan. De motivatie van leerlingen, die in vele scholen van voortgezet onderwijs een probleem is, kan sterk bevorderd worden, wanneer men de zin van een vak, of van een onderdeel daarvan, duidelijk kan maken. Dat zal niet altijd lukken, maar naarmate men de doelstellingen meer specificeert, zal men stukken leerstof duidelijker een plaats in het geheel kunnen aanwijzen. Mochten ze daarin niet zinvol blijken, dan zal men de moed moeten tonen om het doel te laten prevaleren boven de traditie. Met dit alles zijn we nog in het pragmatische vlak gebleven. Omdat

het evenwel een illusie is, te menen, dat onderwijs waardevrij gegeven kan worden, zal een school ook moeten aangeven, of bij het onderwijs gestreefd wordt naar het elimineren van levensbeschouwelijke elementen, of anders in welke richting zij denkt. De aarzeling, die er op dit punt bij vele christelijke scholen bestaat, is wel verklaarbaar (uit de veelheid van opvattingen binnen het christendom en uit het besef, dat we tekortschieten in het voldoen aan Gods bedoelingen), maar mag er niet toe leiden, dat we deze vragen uit de weg gaan.

Doelstellingen

Hoewel er dus tal van principiële en praktische redenen zijn om te komen tot het formuleren van doelstellingen in het (christelijk) onderwijs, ontmoet het streven daarnaar nogal wat weerstand. Het gaat niet aan, dit uit gemakzucht of gebrek aan interesse te verklaren, al zouden die, zoals overal, wel eens een rol kunnen spelen. Veel onderwijsgeevenden worden zo opgeslokt door hun werk, dat ze geen gelegenheid hebben om zich te bezinnen op de vraag, waar ze mee bezig zijn. Daarbij komt waarschijnlijk ook een zekere angst voor de doorbreking van methoden, die in vele jaren van ervaring zijn beproefd. Een leraar die de situatie „aankan”, is niet zo snel geneigd, zijn manier van lesgeven en zijn stofkeuze ter discussie te stellen, als hij er niet zeker van is, dat hij tegen de eventuele veranderingen opgewassen is. Deze onzekerheid kan zelfs leiden tot de geprikkelde vraag, of „we het dan altijd verkeerd gedaan hebben.” Er heerst binnen vele scholen dan ook een zekere aversie tegen personen of instanties, die „van buitenaf” de situatie willen beïnvloeden. Met name onderwijskundigen worden veelal gezien als betweters, die eerst de situatie in de klas maar eens aan den lijve moesten ondervinden. Waarschijnlijk maakt ook de vrees, dat de doelstellingen toch nooit gehaald zullen worden, veel onderwijsgeevenden wat huiverig om ze te formuleren. En ook als de wil wel aanwezig is, kan het onvermogen om algemene doelstellingen zo te verfijnen, dat ze in de onderwijspraktijk bruikbaar zijn, een belemmering vormen om de daarvoor benodigde moeite te nemen.

Om de weerstanden, die verwarren en de onkunde, die er op dit terrein heerst, te bestrijden heeft prof. dr. Jac. Schouten (na een loopbaan als leraar biologie bij het christelijk voortgezet onderwijs aan de Vrije Universiteit verbonden als onderwijskundige) een boekje geschreven, dat een handreiking wil zijn „aan die docenten, die zich scherp(er) bewust willen worden van de normativiteit en de draagwijdte van hun didactisch handelen.” Hoewel de titel („De doelstellingen van het christelijk onderwijs”) en een noot op p. 7 een algemene strekking doen vermoeden, is het boekje kennelijk in de eerste plaats gericht tot leraren bij het voortgezet onderwijs. Voorbeelden worden bijna uitsluitend aan leerstof en klassesituaties van het voortgezet onderwijs ontleend. (Op p. 35 worden zelfs leerlingen van 9 tot 12 jaar in de 3e t/m 6e klas van het voortgezet onderwijs geplaatst — een typerende vergissing?). Niettemin is dit werkje ook voor onderwijsgeevenden in andere schooltypen en voor ouders die geïnteresseerd zijn in de vragen rond de identiteit van de christelijke school een goede mogelijkheid voor een eerste oriëntatie. Omvang en prijs kunnen geen bezwaar zijn, en vaktermen worden, waar ze voorkomen, duidelijk verklaard.

Onderwijskundige informatie

Van praktisch belang lijkt me vooral het

hoofdstuk, waarin onderwijskundige informatie wordt gegeven over de juiste formulering, de classificatie en de bruikbaarheid van doelstellingen in het onderwijs. Er worden vier niveaus onderscheiden, nl. algemene doelstellingen (lange-termijn-doelen), leerplandoelstellingen (naar vak en schooltype gespecificeerd), lesdoelstellingen (voor onderdelen van de leerstof) en evaluatiedoelstellingen (de laatste worden vooral gebruikt bij het toetsen; ze hebben het voordeel, dat de leerling weet, wat er van hem verwacht wordt en de leraar kan er houvast aan hebben bij het opstellen van proefwerken). Als zo door een systeem van geformuleerde doelstellingen de leerstof in stukken is verdeeld, kan gemakkelijk worden nagegaan, welke stof wel of niet beheerst wordt, wat opnieuw of anders behandeld moet worden, en het kan bovendien leerling en leraar het prettige gevoel geven, dat weer een doel bereikt is, wanneer een stukje leerstof beheerst wordt. Zo nieuw is dat aangeven van doelstellingen dus niet, zal iemand tegenwerpen, want elk redelijk opgebouwd leerboek zal zo'n stofindeling hebben. Stellig is dit juist, maar, aldus prof. Schouten, wanneer er een duidelijke relatie is tussen de lagere en de hogere doelstellingen, wordt het verband tussen de leerstof en het uiteindelijke doel, dat men beoogt, veel beter zichtbaar. Dit kan bij de leerling de motivatie bevorderen en voor de leraar de keuze van geschikte leerstof en bruikbare methoden vergemakkelijken. Nog andere onderscheidingen, die bij de formulering van doelstellingen van belang kunnen zijn, worden aangebracht en kort besproken, b.v. verschillende graden van kennen (kunnen reproduceren, begrijpen, toepassen, analyseren, samenvatten, zelfstandige oordeelsvorming) of onderscheidingen binnen de leerstof (feiten, begrippen, generalisaties). In enkele bijlagen wordt gedemonstreerd, hoe dit alles bij de indeling van leerstof zijn nut kan bewijzen. Men kan zich natuurlijk afvragen, of zo'n netwerk van doelstellingen en classificaties het onderwijs niet te veel in hokjes dwingt. De persoonlijke benadering, die de leerstof tot leven

moet brengen en de interesse moet wekken, mag toch niet ondergeschikt gemaakt worden aan het leerstofsysteem. Het spontane en ongedwongene van een les zou verstikt kunnen worden in een koele zakelijkheid. Het doel-middelen-model kan er zelfs toe leiden, dat de minimum-prestatie het hoogste doel wordt. Schouten heeft oog voor dat gevaar, al kon hij er in dit boek niet diep op ingaan (een nadere studie, waarin resultaten van het onderwijskundig onderzoek aan de christelijke waarden en normen worden getoetst wordt aangekondigd). In ieder geval heeft hij gelijk, wanneer hij waarschuwt tegen een overaccentuering van het meetbare. In dit kader past ook de aandacht, die hij vraagt voor het „samenvloeiend onderwijs” (confluent education), waarbij een harmonieus evenwicht tussen het emotionele en het cognitieve aspect van de opvoeding wordt nagestreefd.

Uitgangspunt

Vanuit zijn uitgangspunt, waarover hij de lezer niet in het ongewisse laat (fundamenteel zijn voor hem het besef van de zonde, de vergeving van de zonde door de genade van Jezus Christus, en de dienstknechtgestalte, die Jezus' volgelingen moeten aannemen) geeft de auteur in het laatste hoofdstuk een bespreking van enkele noties, die in de doelstellingen van een christelijk school tot uitdrukking zouden moeten worden gebracht: een persoonlijke relatie tussen leraar en leerling, het getuigen vanuit en helpen opbouwen van een vertrouwelijke omgang met God, het opkomen voor verdrukten en ontrechten als vrucht van geloof en bekering, het beleven van gemeenschap (niet als deel van een collectiviteit, maar als zelfstandige persoonlijkheid, die zich zijn verantwoordelijkheid voor anderen bewust is), en bereidheid om te bemoeiden en te corrigeren. Als de doelstellingen van het christelijk onderwijs door deze grondgedachten worden bepaald, zal dat kunnen behoeden voor een overwaardering van kennis en een verstarring van het onderwijs in een schematisch netwerk. Het „omzien naar elkaar” zou volgens prof. Schouten zelfs moeten leiden tot vergaande differentiatie (afschaffing van het jaarklassensysteem, werken in eigen tempo). De vraag rijst, of de uniformiteit, die het formuleren van leerdoelen met zich meebrengt, deze differentiatie niet eerder zal belemmeren dan bevorderen. In ieder

Enige tijd geleden verscheen van de hand van prof. dr. Jac. Schouten „De doelstellingen van het christelijk onderwijs, een aanzet tot een onderwijskundige onderbouwing” als nummer 12 uit de serie Cahiers voor het christelijk onderwijs; een 80 pagina's tellend boekje uitgegeven bij Kok te Kampen. In bijgaand artikel gaat de heer W. Mak, leraar klassieke talen te Aalten nader in op de problematiek, welke in het boekje wordt behandeld.

geval zal men naar belangstelling en naar capaciteiten verschil moeten maken bij de bepaling van doelstellingen, wil men de zeer uiteenlopende interessen en mogelijkheden van de leerlingen recht doen. (De uiterste consequentie, iedere leerling zijn eigen doelstellingen, zal altijd wel een utopie blijven).

Omgang met de bijbel

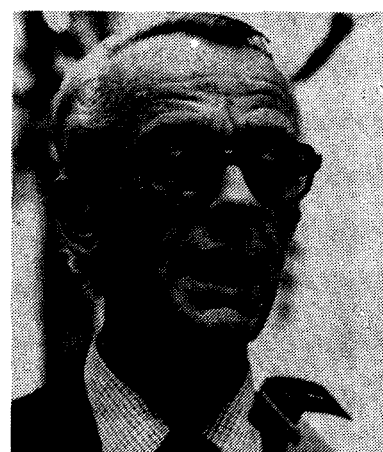
Zijn de onderwijskrachten voldoende toegerust om deze zaken concreet gestalte te geven? De opleiding van leraren, met name die van het voortgezet onderwijs, is uit didactisch oogpunt vaak zeer gebrekkig geweest. Hoewel ik het belang van vakkennis niet wil onderschatten (de vroegere overwaardering van het cognitieve mag ons niet naar het andere uiterste drijven), lijkt het me zinvol te pleiten voor een praktisch bruikbare onderwijskundige bijdrage aan de vorming van leerkrachten, en tevens voor een blijvende bezinning op de vraag, wat we met ons onderwijs willen bereiken, en hoe we dat willen bereiken. Daarbij hoeven we overigens niet alle hulp van onderwijskundigen te verwachten. Want naast een onderwijskundig fundament, waartoe het boekje van prof. Schouten een indeling wil geven, is voor het christelijk onderwijs een dagelijkse omgang met de Bijbel en een levende relatie met de God, die zich in die Bijbel openbaart, van wezenlijk belang. Mogen alle onderwijsgeevenden daaruit de wijsheid, de kracht, en de ootmoed ontvangen, die voor het najagen van de inderdaad hoog gestelde doelen van het christelijk onderwijs noodzakelijk zijn.

Het afluisteren van de telefoon van een advocaat

Door mr. G. C. Van Dam; CDA-Tweede Kamerlid

Vorige maand bracht het nieuws over het afluisteren van de telefoon van een Amsterdamse advocaat (een raadsman van Menten) nogal wat opschudding.

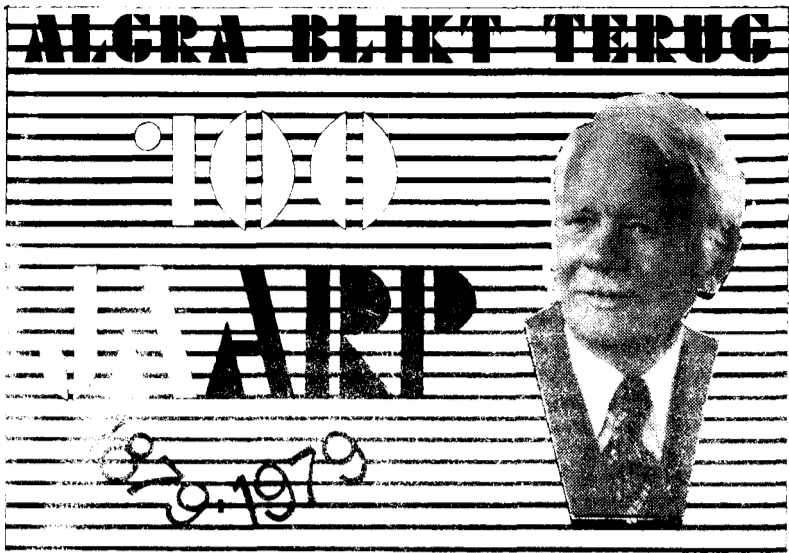
De Algemene Raad van de Orde van Advocaten had eind november hierover een brief aan de Minister van Justitie gezonden, waarin aan de Minister wordt gevraagd op de kortst mogelijke termijn maatregelen te nemen, dat (vordering van de Officier van Justitie tot) het afluisteren van telefoongesprekken van advocaten wordt voorkomen. De PvdA- en de VVD-fracties stelden terstond vragen over deze zaak aan de Minister. De CDA-fractie meende, dat zij de actie van de Orde van Advocaten aan het adres van de Minister niet nog eens dunnetjes over hoefde te doen. De Orde schreef de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer trouwens, dat hij niet de behoefte had te verzoeken stappen te ondernemen omdat de Minister had toegezegd op korte termijn te reageren. Wel stond de CDA-fractie ook op het standpunt, dat het een ernstige zaak betrof. Afluisteren is onder bepaalde

omstandigheden toegelaten, maar altijd aan strenge voorwaarden gebonden. Het afluisteren van een advocaat heeft een aparte dimensie; dat raakt de vertrouwensrelatie advocaat-client. Terecht stelt de Orde, dat als beginsel van onze rechtstaat geldt, dat hij, die zich tot een advocaat wendt, het vertrouwen zal moeten hebben, dat zijn raadsman over de verstrekte informatie tegenover buitenstaanders, waaronder politie, openbaar ministerie en rechter, het zwijgen kan en mag bewaren. De reactie van Minister de Ruiter in

deze zaak was duidelijk en bevredigend. Hij antwoordde: „Ik meen (...) dat de verhouding advocaat-client een bijzondere vertrouwensrelatie is, die een zo vergaande bescherming door het recht dient te genieten als maar mogelijk is. Hierin past niet de figuur, dat de telefoonaansluiting van een advocaat kan worden afgeluisterd. Ik ben dan ook voornemens een voorstel tot wijziging van de huidige wetgeving te doen waardoor deze mogelijkheid wordt uitgesloten.” Wetswijziging bleek noodzakelijk, omdat het bij dit afluisteren om een autonome bevoegdheid van de onafhankelijke rechter (commissaris) gaat, waarop de Minister geen invloed heeft. Het Openbaar Ministerie is er formeel evenmin bij betrokken; alleen informeel in zijn contacten met de rechter-commissaris. Wat deze contacten betreft zal de Minister het OM verzoeken, daarin er niet meer op aan te dringen dat opdrachten tot het afluisteren van telefoonaansluitingen van advocaten worden gegeven. Met de reactie van de Minister van Justitie is deze zaak tot een voorlopig, bevredigend einde gebracht. Het wachten is nu op het desbetreffende wetsontwerp.

Droeve scheiding

De liberalen waren in 1894 verdeeld in Takkianen en Anti-Takkianen, maar zijn dit schisma betrekkelijk gauw te boven gekomen. In het begin van deze eeuw was het praktisch al vergeten. Wel was er naast de Liberale Unie een nieuwe partij ontstaan, de Vrijzinnig-democratische Bond, waarvan later Mr. P. J. Oud de leidende figuur werd, maar die partij is niet uit de Takkiaanse groep ontstaan, maar uit een radicale groepering.

Bij de antirevolutionairen heeft het verschil van 1894 geleid tot een blijvende scheuring. Een trieste scheuring. Het verschil over de uitleg van het caoutchouc-artikel (ik meen het met teksten en cijfers uitgelegd te hebben) had nooit het begin van een blijvende scheiding mogen zijn, een scheiding, die nog zichtbaar is, omdat naast elkaar nog de ARP en de CHU bestaan. Want één van de componenten, waaruit later de CHU ontstond, als een Unie waarin verschillende „bloedgroepen” herkenbaar bleven, was de Vrij-Antirevolutionaire groep, die met Lohman aan het hoofd zich niet wilde voegen naar de aanwijzingen van de Deputaten-vergadering. De aftredende AR-leden, die in 1894 niet door De Standaard werden aanbevolen, en toch in de Tweede Kamer werden herkozen, bleven het oude fractieverband in stand houden, maar de „Takkiaanse” antirevolutionaire kamerleden, met Kuiper als aanvoerder, vormden een nieuwe fractie: **Het AR-eskader in de Tweede Kamer was sedert 1894 gesplitst in twee smaldelen, die ieder een eigen koers volgden**, terwijl beide groepen verklaarden, van

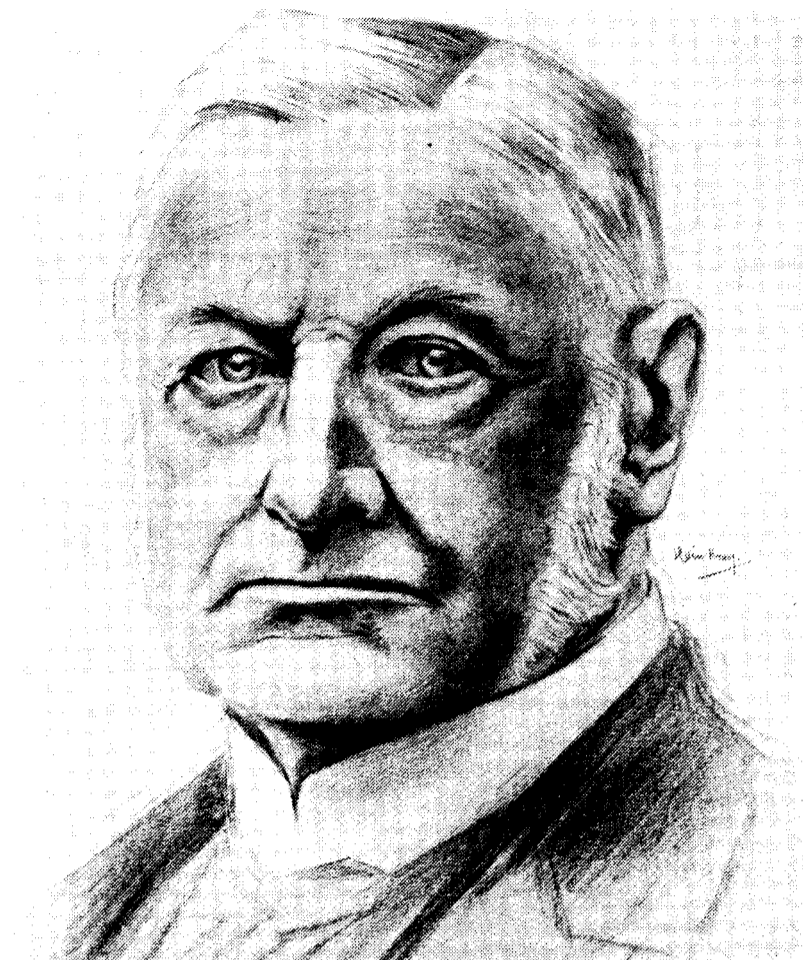
harte in te stemmen met het AR-program van beginselen.

Seinpost

27 juni 1895: vergadering van de Vereniging voor Hoger Onderwijs op Gereformeerde Grondslag, de vereniging, waarvan de Vrije Universiteit uitgaat. De ledenvergadering spreekt uit, voorgelicht door een commissie onder leiding van Dr. Herman Bavinck, dat de opvattingen van de hoogleraar Mr. A. F. de Savornin Lohman onverenigbaar zijn met de grondslag van de V.U. Daarmee verloor Lohman zijn professoraat aan de Vrije Universiteit, dat hij enkele jaren geleden op sterke aandrang van Dr. Kuiper had aanvaard. Zelf zei hij, dat hij op Seinpost, de zaal te Scheveningen, waar de vergadering was gehouden, een onnatuurlijke dood als hoogleraar was gestorven. Hij voelde zich diep gekwetst. En van enige vriendschap tussen Kuiper en Lohman is eigenlijk nooit weer sprake geweest. Alleen tegen het einde van Kuipers leven is beider groeiend verlangen naar enig herstel van de band, die hen eens

Dr. Willem Hovy; voor hem stond vast dat Lohman ook na het verlies van zijn professoraat aan de VU nog dezelfde was als toen hij werd benoemd. (tekening Hein Kray)

Mr. A. F. de Savornin Lohman, die zijn professoraat aan de VU verloor, nadat een commissie onder leiding van dr. H. Bavinck had uitgesproken, dat zijn opvattingen onverenigbaar waren met de grondslag van de VU. (tekening Hein Kray)

samenbond, vervuld. Wat in het leven niet mogelijk schijnt, wordt dan toch werkelijkheid in de schaduw van de naderende dood.

Principieel verschil

Er was principieel verschil tussen Kuiper en Lohman. Maar voor ik daarover iets naders probeer te zeggen, wil ik toch eerst herinneren aan een woord van Willem Hovy, die over de gang van zaken veel verdriet heeft gehad. Hij zei: laat er dan verschil zijn, maar voor mij staat het vast, dat Lohman nog dezelfde is als toen hij aan de V.U. werd benoemd. Ik geloof, dat dit juist is. Het is Kuiper geweest, die de lijnen ook in de staatkunde, strakker is gaan trekken. En die daarbij steun vond bij mannen als Bavinck en Sikkels. Kuiper begon er al meer de nadruk op te leggen, dat de AR-richting met recht ook een andere naam mag dragen, een historisch verantwoorde en principieel duidelijker naam: de Calvinistische antirevolutionaire. En Lohman was in vele opzichten een kind van het Réveil en voelde zich verwant met Vinet. Kuiper ging in die jaren het Calvinisme en het Réveil al meer tegenover elkaar plaatsen.

In de Standaard van 13 februari 1895 stond, dat de naam antirevolutionair „nadere precisering behoeft”. Want als iemand zegt, dat hij antirevolutionair is, dan moet hij hem, om te weten, of hij een der uwen is, nader ondervragen”. Hij kan immers ook AR zijn vanuit een Rooms-Katholiek, of een Luthers, of zelfs een pantheïstisch beginsel. Maar hij kan ook zijn een „waarlijk Calvinistische antirevolutionair”. En dat laatste wordt in het AR-beginselprogram bedoeld. Anders behoefde men in dat program niet te spreken van de grondtoon van ons volkskarakter met verwijzing naar 1572.

En wanneer we zo spreken van Calvinistisch als verduidelijking en verdieping van de naam antirevolutionair, dan sluiten we ons aan bij Groen. Groen in zijn tweede periode. Daarmee heeft Kuiper Groen wel iets te veel naar zich toe gehaald. Dr. Herman Bavinck schreef daarover eens:

„Ofschoon als jurist en als historicus hoe langer hoe duidelijker de geschiedkundige betekenis van het Calvinisme inziende, dacht Groen er nooit aan, om als Calvinist zich van zijn protestantse mede-Christenen af te zonderen of zich tegenover hen te stellen. Hij stond en bleef staan, zowel in zijn kerkelijk als in zijn politiek program op den grondslag van de hoofdwaarheden der Hervorming. De belijdenis van de praedestinatie had nimmer voor hem de betekenis, welke er in de Gereformeerde religie aan

toegekend werd. Het was er hem steeds om te doen, om de gelovige Protestantse Christenen bijeen te houden en tot gezamenlijke actie te brengen. Hij was geen zoon van Dordt, maar een kind van het Réveil en is dat gebleven tot in zijn laatste levensjaren toe.”

Latere karakterisering

Als er later over deze dingen wordt geschreven, dan tracht men soms door vereenvoudigde karakterisering de verschillen duidelijk te maken. Zo heeft men gezegd, dat van Lohman geldt: zo blijven dan gezag, recht en vrijheid, en de meeste van die is de vrijheid. Maar anderen hebben er de nadruk op gelegd, dat het bij Lohman altijd bovenal ging om het recht. Hij wilde, ook naar zijn eigen woorden, ons volk dienen door het recht te dienen. De Doleantie was voor hem een kwestie van recht, de schoolstrijd was evenzeer een zaak van het recht. In het kader, van deze artikelen kan ik op dit alles niet breed ingaan. Laat ik volstaan met de opmerking. De levende mens is altijd gecompliceerder dan de formules waarmee men zijn handelingen probeert te dekken. Ik noem één voorbeeld. Dat Lohman vooraan stond in de Doleantie naast Kuiper en Rutgers, dat kwam, zo zegt men, omdat het hem ging om het recht. Ongetwijfeld. Maar er was veel meer aan de hand. Hij vond het — zelf heeft hij dat eens aan studenten uitgelegd, volstrekt ontoelaatbaar dat een kerkelijk gezag de loochening van de Christus als Gods eniggeboren Zoon toeliet en niet ingreep, als de opstanding op de Paasmorgen werd geloofchend. Dat had, zo zei hij, voor hem zwaarder gewogen dan al het andere.

En nog een laatste opmerking. In vele jaren ervaring en op verschillend terrein heb ik gezien en ook zelf ondervonden, dat het voor Christenen veel moeilijker is elkaar al worstelende vast te houden, dan elkaar een scheldbrief te geven.

Getuigenis van ds. J. van der Linden

De ouderen weten van hem, ds. J. van der Linden, die 27 jaar gereformeerd predikant is geweest in Den Haag, een prediker, die bovenal kon troosten, een man van warme mystiek. Toen Lohman was gestorven schreef hij in 1924 in de Gereformeerde Kerkbode van 's-Gravenhage, dat hij het voorrecht had, dat hij Lohman meer dan veertig jaar had gekend.

„In het Woord Gods was zijn leven, zijn sterkte, en nog de laatste maal dat ik hem mocht bezoeken, sprak hij met

dankbare blijdschap uit, dat Psalm 103 zo rijken troost hem bood en zoveel heerlijkheid voor hem bevatte. Op mijn woord: ja de dichter zegt „Looft den Heere mijn ziel en vergeet geene van zijn weldaden; die al uw ongerechtigheden vergeeft, die al uw krankheden geneest; die uw leven verlost van het verderf, die u kroont met goedertierenheid en barmhartigheden, die uw ziel verzadigt met het goede, uw jeugd vernieuwt als eens arends”. Daarop was zijn treffend antwoord: „Ja, maar vooral treft mij het laatste gedeelte: Looft den Heere, zijne engelen, gij krachtige helden, die Zijn woord doet, gehoorzamen de stem Zijns woords. Looft den Heere, al zijn heirscharen, gij zijne dienaren, die Zijn welbehagen doet.” Allen staan ze gereed hun God te dienen met het hoogste van hun kracht.”

Democratisering

Maar ons verhaal gaat verder. De kamerleden rondom Lohman, de vrij-antirevolutionairen, vormden aanvankelijk geen nieuwe partij. Zij en hun medestanders vormden alleen een comité, dat leiding en voorlichting wilde geven. En binnen de ARP onder leiding van Kuiper voltrok zich een proces van democratisering. In de plaats van hen, die men wel eens enigszins hatelijk de mannen met de dubbele namen noemde, kwamen nu de patrimoniummannen en de onderwijzers naar voren, ook als kandidaten voor de Tweede Kamer. Als onderwijzers, die de eer te beurt viel candidaat te worden gesteld, heb ik een heel rijtje: W. C. van Munster te Leeuwarden, H. Pollema te Nijland, J. van der Molen Tzn. te Baflo, A. Wiersinga te Meppel, Hendrik Bijleveld uit Amsterdam, Jan de Bruyn te Klazinaveen, Nicolaas Oosterbaan van Doesburg, Jan Derks de Vries van Bergum. Ik heb ze maar uit het hoofd opgeschreven en doe dus onrecht aan hen die ik vergeet. En dan voeg ik natuurlijk aan het slot de naam erbij van een hele onderwijzersfamilie, die in de ARP actief is geweest, de familie Roosjen...

Dominees in de politiek?

De hartelijke verhouding tussen Lohman en ds. J. van der Linden dateerde al uit de tijd, toen ze beiden nog in Den Bosch woonden, Lohman als raadsheer in het gerechtshof en Van der Linden als predikant van de kleine Afgescheiden gemeente. Maar Lohman zag liever geen dominees in de politiek. Wijlen Prof. Dr. F. Gerretson (Geerten Gossaert) heeft mij daarvan wel eens typische staaltjes verteld. De vader van Geerten Gossaert was een groot vriend van Lohman. Ze konden lang tegenover elkaar zitten, ieder in een crapaud, om het telkens weer met elkaar eens te zijn: Juist, mijnheer Lohman, precies zoals u het zegt, mijnheer Gerretson (in die tijd bleef men met elkaar als heren omgaan. Als Bavinck over Lohman aan Kuiper schrijft, dan heeft hij het in zijn brieven ook over mijnheer Lohman). Zo waren de heren Gerretson en Lohman het, aldus de zoon, ook roerend eens geworden, dat dominees van de politiek vaak niet meer verstand hebben dan het achtereind van een koe. Die weinig vleiende opvatting zal wel verband houden met het feit, dat Lohman in de CHU nogal last had van politiserende dominees, die vooral politiek emplooi vonden in de Hervormd Gereformeerde Staatspartij en daar hun anti-papisme ten toon spreiden. Lohman had het land aan alle vormen en soorten van Pausdom maar was geen antipapist en kon het met Schaepman bijzonder goed vinden. Ik eindig met een verhaal van lichter allure. Toen Lohman eens in Leiden sprak voor de CHU, kwam er een dominee naar voren die met rollende r's zijn grote vrees uitsprak over de groeiende macht van Rome. Zo zelfs, dat hij aan het slot van zijn klacht verklaarde, dat hij in zijn verbeelding de brandstapels al weer zag roken op de pleinen in Nederland. Lohman stelde hem gerust. „Er zijn bijna 1100 gemeenten in Nederland en zij hebben allemaal een bepaling in de politieverordening, dat het stoken van vuurtjes op de openbare weg is verboden!

Abortus:

Door A. J. Koers, kinderarts te Amsterdam

Een probleem in de politiek, dat in de politiek niet op te lossen is

Bij alle discussies en artikelen van de laatste jaren rondom het abortusvraagstuk, kan ik me niet onttrekken aan een gevoel van spanning en gejaagdheid.

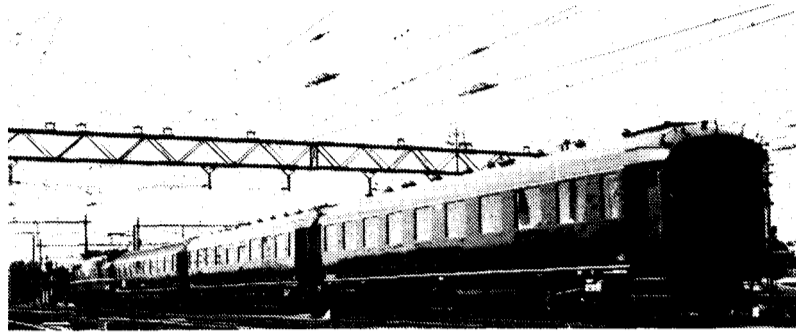
Het gaat om een probleem, waarbij in de praktijk al vele oplossingen zijn gevonden en ze worden in de praktijk toegepast, zonder dat de fundamentele discussies over de ethische en morele grondvragen in alle rust hebben kunnen plaatsvinden. Als betrokken en belangstellend medemens en arts, bekruip me de laatste tijd dan ook meer en meer een gevoel van onmacht. Het is alsof bij de discussies een trein in beweging is gezet, die met toenemende vaart op weg is in een richting, die niemand eigenlijk wil.

De diverse passagiers discussiëren met elkaar hevig over de te volgen route, zonder dat ze met elkaar echt doorgepraat hebben waar ze naar toe willen: Intussen is de trein al wel vertrokken! De politici zijn als bestuurders en conducteurs, die krampachtig proberen het iedereen naar de zin te maken. Het is duidelijk dat dat niet gelukt en zij zullen zoals gewoonlijk de schuld krijgen van het onbevredigende van elke oplossing, omdat over procedures gepraat wordt, doordat het aan de orde stellen van de basisvragen bij de reizigers teveel angst en onzekerheid oproept. Als reactie op deze angst en onzekerheid grijpen politici in hun rol van treinbegeleiders naar starre noodremmen, waarbij hevige discussies ontstaan over het moment waarop ingegrepen moet worden, terwijl het waarom van het ingrijpen niet aan de orde komt.

Bij het gekrakeel over het ingrijpen wordt naar mijn mening totaal vergeten dat aan het begin van de reis niet grondig genoeg aan de orde is geweest waarom de reis begonnen is. Met de reis wordt dan de hele gang van zaken rond abortus en anticonceptie bedoeld. Ook hierbij zijn we, al discussiërend, volop kinderen van deze tijd. We discussiëren hevig over procedures, terwijl we de kernproblemen, waarvoor we de procedures als oplossing moeten kiezen, onvoldoende aan de orde hebben gesteld. We praten over anticonceptie en verwijderen van conceptus, dus over voorkomen van bevruchting of verwijderen van een vrucht, zonder dat we ons de vragen vóór voldoende hebben gerealiseerd. Bij totale afwijzing van de discussie over de problematiek gaan we bovendien voorbij aan de vragen achteraf. Als we ons geweldig opwinden over bescherming van het ongeboren kind, passen we struisvogelpolitiek toe, als we de bescherming van het geboren kind tegelijkertijd niet even fundamenteel aan de orde stellen, daarom proberen we in het navolgende, de naar mijn mening kernachtige en basale vragen aan de orde te stellen.

Kernvragen

De hele discussie over abortus provocatus medicinalis, dus de door artsen, onder verantwoorde omstandigheden en op goede gronden veroorzaakte vruchtafdrijving, is op gang gekomen en hoog opgeklamd, terwijl de discussie over al dan niet regelen van het aantal geboortes, in de diepte, niet goed afgerond is. Deze discussie is al bij voorbaat stilgelegd en achterhaald door de immense praktijk

„...het is alsof een trein in beweging is gezet, die met toenemende vaart op weg is in een richting, die niemand eigenlijk wil...”

van elke dag en over bijna de hele wereld. Hierdoor zijn naar mijn gevoel vele mensen met een onopgelost, innerlijk conflict blijven zitten. Over de hele wereld gebruiken, misschien wel miljoenen, leden van de Rooms-Katholieke kerk de pil of een spiraaltje: Intussen beweert de hoogste leiding van deze hiërarchisch geleide kerk nog steeds dat geboorteregeling eigenlijk niet toegestaan is, tenzij door middel van periodieke onthouding. Hierbij gaat de discussie dus over een procedure, terwijl het basisvraagstuk van al dan niet toegestaan, al dan niet geboden, bevolkingsregeling, niet echt van de grond komt.

Bevolkingsregeling

Eertijds kenden we de zogenaamde „natuurlijke” vormen van bevolkingsregeling: Veel spontane miskramen; hoge sterftecijfers bij de geboorte; na de geboorte hoge ziekte- en sterftecijfers; vroegtijdig overlijden aan ziektes: de gemiddelde levensduur van de mens was destijds bijna de helft van de huidige. De groeiende kennis op het gebied van ziekte en gezondheid, beheersing van processen van samenleving en verbetering van basale levensomstandigheden hebben vermindering van veel individueel en collectief leed tot gevolg gehad. Veel, vroeger als van God gegeven, ervaren leed en verdriet, bleek het gevolg van een door de mens te beïnvloeden proces van oorzaak en gevolg. Wat vroeger gedacht werd, als komend van de straffende en kastijdende hand Gods, i.v.m. de aan te wijzen zonde van de mensen, blijkt later een gevolg van door ziekteverwekkers veroorzaakte processen bijv. pest, pokken, tuberculose etc. Wij hebben als mens de mogelijkheid gekregen om bewust in te kunnen grijpen in levensprocessen, die vroeger min of meer fatalistisch, als een door God gegeven lot werden ervaren. Het grootste gedeelte van ons volk maakt zich niet meer druk over vaccinaties, behandeling van ziektes e.d., terwijl men zich nog wel opwindt over een regelingsproces van bevolkingsgroei. Het oplossen van het ene probleem heeft echter het andere tot gevolg. Als je gaat ingrijpen in de processen van ziekte en dood en beide terugdringt, kan het niet anders dan dat we ons moeten buigen over een te sterke toename van gezins- en bevolkingsgrootte. We zitten al midden in de door iedereen geaccepteerde vormen van beïnvloeding van het ene proces (begin van het leven, ziektes, overlijden) zonder dat we de gevolgen voor het andere proces van, misschien, te sterke toename van grootte van gezin en volk, voldoende onder ogen hebben gezien en doordacht. Het gaat er in de eerste plaats niet om welke vorm van bevolkingsregeling we kiezen. Anno 1979 zullen we er naar mijn mening niet onderuit kunnen om er één te kiezen, gezien de beperkte beschikbaarheid van voeding en energie. Door de toenemende mogelijkheden van directe en snelle communicatie in de wereld zullen we onze problematiek dan ook in een mondiaal licht moeten

plaatsen. We zullen nu moeten ingrijpen in de levensgang van een bepaald individu, om straks, misschien in een volgende generatie, individueel en collectief leed te voorkomen. Het groeiende inzicht in en de toenemende beheersingsmogelijkheden van fundamentele levensprocessen heeft een verschuiving van problematiek tot gevolg. Als we in onze huidige tijd steeds meer leven in stand kunnen houden, vergeleken bij vroeger, zullen we de vragen van het ermee leven en samen ermee leven niet kunnen voorbijgaan. Het een is onlosmakelijk met het ander verbonden. Als we aan de ene kant ziekte en overlijden intensief bestrijden, zullen we aan de andere kant er niet onderuit kunnen, de ongebreidelde bevolkingsgroei te beteugelen.

Gezien de enorme verschillen in welzijn en welvaart tussen de diverse werelddelen kunnen we er tevens niet onderuit dit politiek gezien in één discussie samen te brengen. Discussie over anticonceptie en abortus kunnen we niet losmaken als een onderdeel uit de totale discussie. Je bent niet verantwoord als je je, anno 1979, wel opwindt over het abortusprobleem en tegelijkertijd rustig slaapt bij de miljoenen langzaam stervende kinderen in Zuid-Amerika en India. Naast deze fundamentele, algemene vragen komen nu de wezenlijke vragen over het morele en ethische verschil in ingrijpen bij het ontstaan van leven, als het gaat om anticonceptie of abortus. Bij een methode van anticonceptie, of dat nu periodieke onthouding, condoom, pessarium of pilgebruik betreft, voorkomen we de samensmelting van een mannelijke zaadcel en een vrouwelijke eicel, dus het ontstaan van een nieuwe vrucht. Bij gebruik van spiraal of schildje wordt de innesteling in het baarmoederslijmvlies, van de door de bovengenoemde samensmelting ontstane vrucht, voorkomen. De deling van de na de samensmelting ontstane nieuwe, bevruchte cel begint nl. direct en is al in een zeker verder stadium van ontwikkeling vóór de nieuwe vrucht in de baarmoeder arriveert. De vrucht kan zich bij gebruik van spiraal of schildje niet verder ontwikkelen omdat het geschikte baarmoederslijmvlies niet aanwezig is.

Bij de zogenaamde overtijd behandeling, dus binnen 2 weken na de verwachte, maar uitgebleven ongesteldheid, wordt het baarmoederslijmvlies verwijderd. Hierbij zal de ene keer de innesteling (nidatie genoemd) van de jonge vrucht worden voorkomen, een andere maal wordt de pas ingenestelde vrucht mee verwijderd. Het gaat dus in beide gevallen om een zeer jonge vorm van zwangerschap, waarbij het uitgroeiproces tot embryo-foetus-kind wordt stopgezet. Er is naar mijn mening wel een emotioneel verschil bij beide vormen van zwangerschapsonderbreking, maar moreel maakt het geen verschil. Zowel bij anticonceptie als bij verwijderen van een conceptus gaat het om het voorkomen van het ontstaan van een volgroeid zwangerschapsproduct. In beide

gevallen gaat het om een bewust en gepland ingrijpen van de mens in een proces van ontstaan en uitgroei van een nieuw mensenleven. Als we deze lijn verder doordenken kan er ook, moreel gezien, geen fundamenteel onderscheid gemaakt worden tussen de zogenaamde morning after pil, de overtijdbehandeling of de op goede gronden en onder verantwoorde en te controleren omstandigheden verrichte abortus door een arts. Het is vruchteloos en misleidend om te gaan discussiëren over een tijdstip van ingrijpen, zonder de basisvraag van het ingrijpen grondig aan de orde gesteld te hebben.

We moeten hierbij fundamentele politieke vragen over individueel en collectief zijn doordenken, waarbij we de ingewikkeldheid en de totaliteit van het geheel nauwelijks kunnen bevatten. We komen tenslotte bij de kernvraag terecht of we alle vormen van leven, die ontstaan, wel in stand moeten houden.

Wat is bijv. de zin van een vruchtwateronderzoek voor de geboorte, zeer vroeg in een zwangerschap, als we niet de mogelijkheid van een abortus provocatus medicinalis mee inbouwen. In deze gevallen durven we, vrij algemeen aanvaard, toch te stellen dat het leven van een nieuwe vrucht alleen in stand behoort gehouden te worden, als dit leven een voorspelbaar perspectief biedt op wat wij noemen herkenbaar, waarbaar en menswaardig leven. Als het nu gaat om het ontstaan zijn van een ongewenste en ongeplande zwangerschap geldt dezelfde kernvraag. Het gaat dan ook om een toekomstperspectief in dit aardse leven. Alle vormen van leven zijn voor een christen uiteraard geplaatst onder een transcendent perspectief, dat tegelijkertijd de waarde van dit aardse, immanente leven beperkt en in een wijder, voor mijn gevoel, bijna onuitsprekelijk perspectief plaatst. Bij de zogenaamde ongeplande en ongewenste vormen van zwangerschap ontstaan bij doorgang soms ondraaglijke vormen van lijden en verdriet in een kinderleven. Wie hier niet van overtuigd is moet zich maar eens echt verdiepen in een bijna dagelijkse praktijk van een vertrouwensarts inzake kindermishandeling.

In een Engels rapport kunnen we lezen: „Iedere week sterven in Engeland twee kinderen door de hand van hun ouders”. Op grond van internationale onderzoeken zijn er in ons land, voorspelbaar, een kleine vierduizend nieuwe gevallen van kinderen, die onderhevig zijn aan het gewelddadig handelen van hun ouders. Anderzijds zijn er ook ouders die psychisch ten gronde gaan aan de voor hen te zware taak van het grootbrengen van één of meer kinderen. Onder deze hoeveelheid van individueel en collectief leed is het voorkomen of onderbreken van zwangerschap dan christelijker en barmhartiger, dan op starre, onduidelijke, emotionele gronden afwijzing van doordenken, in je verantwoordelijkheden opnemen en uitvoeren.

Het menselijk weten en kunnen blijft beperkt en gebrekkig. Onder het perspectief van een toekomstige wereld zullen we ons gebrekkig en beperkt handelen moeten accepteren en er bescheiden mee moeten leren leven. Het is van belang dat we hierin elkaar de ruimte geven om een ieder in zijn geweten, ten volle overtuigd en goed nagedacht, te laten handelen.

Welke oplossingen?

De modellen waarbinnen we onze menselijke oplossingen vinden kunnen, vanuit het licht van het bovenstaande, niet anders dan beperkt, gebrekkig en ook tijdelijk zijn. Elke generatie zal in zijn tijd met de in die tijd zich voordoende problemen, de oplossing moeten vinden. Op dit moment meen ik dat de vraag, in welke gevallen er sprake moet zijn van anticonceptie of zwangerschapsonderbreking, nooit in een politiek en/of juridisch kader te beantwoorden is. De politiek behoort zich alleen bezig te houden met de

algemene, politieke, sociale en economische aspecten van de laatste vraagstelling. Als we als gemeenschap de basisvragen hebben kunnen en durven doordenken, kan de jurist gaan formuleren welke ruimte we als gemeenschap aan het individu laten. Intussen behoort de overweging van het individu betreffende anticonceptie of zwangerschapsonderbreking een verantwoordelijkheid van het individu te blijven.

Deze overwegingen zijn, in een vaak crisisachtige levenssituatie, moeilijk door een individu alleen tot een goed en verantwoord einde te brengen, d.w.z. dat men moeilijk een beslissing kan nemen. De betrokken individuen bij een zwangerschap, nl. de vrouw en haar partner, zouden gezamenlijk met een betrokken arts door deze overwegingen heen moeten kunnen gaan. De betrokken arts moet dan in staat zijn tot echt luisteren, daarbij zijn persoonlijke gevoelens kunnen hanteren en niet laten overheersen. Die arts dient in staat te zijn tot meen- doorleven van de existentiële crisissituatie, waartoe een ongewenste en ongeplande zwangerschap aanleiding geeft. Het kenmerk van een crisissituatie is, dat we er als betrokkenen niet goed uitkomen, het geheel niet kunnen overzien en dan kan een betrokken, een deskundige en evenwichtig reagerende buitenstaander een geweldige hulp betekenen.

„Deskundig” wil in dit verband zeggen het geheel te kunnen overzien, op de hoogte zijn van consequenties en tevens in staat zijn eigen emoties mee in het geding te brengen en ze dienstbaar te maken aan het proces van overwegen en te komen tot een besluit hoe er gehandeld dient te worden.

Voorbereiding, begeleiding en nazorg is een interactioneel gebeuren tussen alle betrokkenen, d.w.z. het werkelijk elkaar een eindweegs vergezellen, gezamenlijk de zich voordoende problemen onder ogen zien en ze in het leven een plaats geven. Het is veel meer dan het technisch regelen van een betrouwbare anticonceptie of het verantwoord onderbreken van een zwangerschap, hoewel dat er natuurlijk ook bij hoort. Het gaat er dan niet om dat de arts de beslissing neemt, maar dat hij meeleeft, meedeelt en mee-verantwoordelijk is in het beslissingsproces. Of de arts dan zijn verantwoordelijkheid wel bewust is en deze goed hanteert, hoort in gevallen van anticonceptie of zwangerschapsonderbreking niet apart en juridisch geregeld te worden. Het spreekt hierbij vanzelf dat de op goede gronden onder verantwoorde medische omstandigheden verrichte zwangerschapsonderbreking als strafbaar feit uit de wet gehaald dient te worden. Als een betrokken arts zich persoonlijk en emotioneel niet in staat acht om verantwoord in het bovengenoemde beslissingsproces mee te denken, dient hij een meer ervaren en deskundig collega te vragen of een deel van het gebeuren over te dragen.

Het geheel van deze overweging zou ik kort samengevat als volgt willen besluiten met enkele stellingen:

1. Binnen een politiek kader van kabinet en Tweede Kamer behoort de abortuskwestie niet partieel gelicht te worden uit het totale en mondiale kader van leven en regelingen van leven en levenssituaties.
2. Een jurist kan de oplossing niet regelen van vragen, die we als gemeenschap niet grondig durven stellen en doordenken.
3. De beslissing van een individueel mens of individuele mensen tot anticonceptie of zwangerschapsonderbreking is een eindfase van een fundamenteel interactioneel gebeuren tussen mensen, waarbij de artsen, als deskundigen, beter opgeleid en voorbereid dienen te worden.
4. Voor een christen worden de oplossingen niet gevonden in het terecht of niet-terecht citeren van bijbelteksten. Een christen-arts leeft, net als ieder christen, dan ook in een continu en individueel spanningsveld, waarbij een proces van voortdurende bezinning, verdieping, beleving en heroriëntatie op het eigentijdse gebeuren noodzaak en opdracht is.

UIT DE ARJOS

Antwoord op de verkeerde vraag

Een kommentaar op het rapport „Grondslag en politiek handelen”

De „commissie Van Verschuer” heeft een rapport uitgebracht met betrekking tot de relatie tussen grondslag en politiek handelen: het thema, dat eind 1975 de discussie beheerste. Naast de goede dingen die erin staan, staan er ook dingen in, die een kritische benadering, zo niet afwijzing, verdienen. In dit commentaar zal vooral bezien worden, wat de commissie met betrekking tot de eigenlijke vraag gedaan heeft.

Discussiepunt

Waar ging het nou eigenlijk wel en niet om in 1975? Het ging niet om de vraag, of een niet-christen lid kan zijn van het CDA. Afgezien van de verschillende interpretaties van het begrip „christen” is dat een zaak, die alleen het aspirant-lid aangaat. Dit is ook nooit echt een probleem geweest, ook op het CDA-congres in augustus 1975 niet. Het ging wél om de vraag, of je als CDA-lid (en in het bijzonder als vertegenwoordiger van het CDA, maar daar kan m.i. geen verschil tussen gemaakt worden) persoonlijk de grondslag van het CDA voor je rekening moet nemen, en daar dus ook op aangesproken moet kunnen worden. Om het populair te zeggen: of de bijbel je persoonlijk voor de voeten moet kunnen worden geworpen. Wat heeft de commissie nu met deze vraagstelling gedaan? Eigenlijk niets. Het is jammer, maar waar. De commissie heeft gereedeneerd vanuit een valse tegenstelling, die het beste verwoordt wordt in de aanbevelingsbrief: „Het CDA acht zich niet bevoegd om te vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging van zijn leden. De

leden van het CDA dienen evenwel persoonlijk aanspreekbaar te zijn op onze politieke overtuiging, waarvan het hart wordt gevormd door de inspiratie van en de toetsing aan de grondslag van het CDA”. Hier worden tegenover elkaar gezet het vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging en het aanspreken op de politieke overtuiging. Dat zijn echter twee verschillende zaken. Vanuit het verwerpen van de vraag: kan een niet-christen lid zijn van het CDA? dient uiteraard ook het vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging verworpen te worden. Dat doet de commissie dan ook, en gaat dan vrolijk voort op de nieuw ontdekte weg: de aanspreekbaarheid op de politieke overtuiging. Via een wisseltruc wordt de eigenlijke vraag dus omzeild. Nog even over de angst van de commissie voor het heersen van het kerkelijk leergezag in het CDA. Dat kan natuurlijk niet, want door de vermenging van minstens drie grote kerkgenootschappen wordt zeer effectief voorkomen, dat één van hen de overhand krijgt. Pas bij de „totale oecumene”, als katholiek en protestant samengaan, wordt die vraag aktueel, en zover is het nog lang niet.

Aanspreekbaarheid

Aangezien de commissie niet spreekt over de persoonlijke aanspreekbaarheid op de grondslag, zal ik het zelf maar doen. Daartoe eerst even terug naar waar het om ging: de relatie tussen geloof en politiek. Geloof is niet iets wat je voor jezelf mag houden of voor de zondag mag reserveren. Als essentieel onderdeel van het geloof is er de opdracht om er mee aan het werk te gaan. Bovendien laat de bijbel ons zo duidelijk zien wat er fout is aan deze wereld en hoe het wel moet, dat het onverantwoord is, om te doen of je dat niet weet. Die opdracht geldt heel het leven, dus ook de politiek. Net zomin als je je geloof thuis mag laten als je naar school of naar je werk gaat, mag je je geloof thuis laten als je aan politiek gaat doen. Politiek is een middel om deze samenleving een aanzien te geven, dat meer in overeenstemming is met hoe het zou moeten. Dat we daarin nooit helemaal zullen slagen is zeker, dat we het toch moeten proberen is net zo zeker.

Omdat je dus – individueel en als CDA – vanuit het geloof met politiek bezig bent, is het vanzelfsprekend, dat je daar op aanspreekbaar bent. Ook voor wie zich bij het CDA aansluit, is het niet meer dan normaal, dat die op de grondslag van het CDA aanspreekbaar is. Het zou wat moois worden, als je als politicus of ook als gewoon partijlid niet meer op de uitgangspunten van je partij aanspreekbaar bent.

Omdat je dus vanuit het geloof met politiek bezig bent, is dat ook het eerste samenbindende element in een partij. Daarnaast kunnen (en zullen) er nog andere zijn, maar het uitgangspunt is het eerste en belangrijkste.

Vaagheid

Dat het uitgangspunt van het CDA

vaag is, is onzin. De bijbel laat niets aan duidelijkheid te wensen over omtrent de vraag hoe wij moeten leven. Dat die bijbel verschillend geïnterpreteerd wordt, ligt niet aan een eventuele vaagheid van de bijbel, maar aan degenen die hem interpreteren, en aan het weigeren om de consequenties uit de bijbel te trekken. Als je bovendien ziet, hoe uitgangspunten als „socialisme” en „liberalisme” geïnterpreteerd worden, snap ik niet, waarom juist wij ons zorgen moeten maken over de vaagheid van de bijbel.

Partij

Desondanks stelt de commissie: „Overeenstemming over de grondslag van het CDA is een noodzakelijke voorwaarde voor de inhoudelijke bepaling van onze politieke groepering. Er is evenwel meer nodig, voordat werkelijk van één politieke partij gesproken kan worden”. Dat „meer” zoekt de commissie dan, zonder opgaaf van redenen, in de politieke overtuiging: slechts de ervaring heeft als raadsman gediend. Volgens mij is dat „meer” echter juist het aanvaarden van het geloof als opdracht. Dat is niet rekbaar of veranderlijk.

Als ik uit de „ervaring”, dus uit het verleden, een „meer” zou moeten halen, wat een partij tot partij maakt, zou ik eerst gaan kijken naar wat de drie CDA-partijen in het verleden intern heeft verbonden. Dat was waarachtig wel meer dan de schoolstrijd of andere aktiepunten. Ik zal daarvan hier geen analyse geven, hoe interessant ook. Dat moet iedere partij voor zichzelf uitzoeken, want ik kan slechts „tastend aanvoelen” wat de CHU en KVP verbonden heeft en verbindt. Mocht blijken, dat dat voor de drie partijen totaal verschillende en wellicht onverenigbare zaken zijn, dan dienen we ons nog eens diepgaand over het samengaan te bezinnen.

Politieke overtuiging

Na de politieke overtuiging als eerste samenbindende element en „aanspreekbaarheidsgrond” te hebben verworpen, wil ik nu gaan kijken, wat die politieke overtuiging volgens de commissie zou moeten bevatten en hoe zij zou moeten functioneren, want wellicht zitten er nuttige zaken in.

Inhoud

Wat omvat nu de politieke overtuiging? Dat is eigenlijk het probleem: voor zover ik het begrepen heb wordt de politieke overtuiging begrensd door enerzijds de grondslag en anderzijds het concrete politieke handelen en het programma. In feite is het dus alles

daar tussen in en dat is een gebied, waarover weinig concreets valt vast te leggen, omdat dat toch in hoge mate persoonlijk en ook verschillend beleefd wordt. Met een politieke overtuiging, zoals hierboven omschreven, zal het m.i. dan ook nooit zijn, zoals de commissie stelt: „Bovendien moet deze overtuiging een verplichtend en verbindend karakter dragen voor de partij en haar leden”.

Voor een echt verplichtend en verbindend karakter is immers een strakke omschrijving nodig. Als we niet in algemene vaagheden willen vervallen, is het enige, wat er dan aan „concreets” overblijft, een lange-termijnvisie op een aantal zaken, die in het rapport ook genoemd worden: staat, politiek, democratie, verantwoordelijkheid etc. Voor een beetje inhoud zullen daar visies op arbeid, techniek, internationale veiligheid, internationale economische orde etc. aan toegevoegd moeten worden, anders komen we nog geen stap verder. Dat geeft de commissie ook al aan door te stellen, dat ze het Program van Uitgangspunten als een eerste poging tot het formuleren van een politieke overtuiging beschouwd.

Dat die lange-termijnvisie hard nodig is voor het CDA daar zijn we het wel over eens: hij ontbreekt nu namelijk. Dat heeft een onsamenvattend beleid tot gevolg, wat weer onduidelijkheid tot gevolg heeft en maakt, dat het CDA er in een coalitie met de PvdA heel anders uit ziet dan in een coalitie met de VVD. Maar de noodzaak van een lange-termijnvisie staat los van het gebruik ervan als „bindmiddel” d.m.v. een politieke overtuiging.

Zaterdag 10 februari

Jaar- vergadering Arjos-Fryslân

Arjos-Fryslân komt zaterdag 10 februari weer bijeen. Het is de jaarvergadering waar het onderwerp „De ARP in het CDA” centraal staat. Als spreker is uitgenodigd: CDA-kamerlid Jan van Houwelingen. De vergadering begint om 10.00 uur. De vergadering wordt gehouden in het Trefpunt (Schranskerk) aan de Schrans 90 in Leeuwarden. Deze plaats is in vijf minuten te belopen vanaf het trein- en busstation. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij de secretaris: Sjoerd J. Veerman, Swagermanstraat 18 te Hurdegaryp.

Acceptgirokaart financiële aktie ARP

In het kader van het honderdjarig bestaan van de ARP voert de partij een financiële aktie voor een ontwikkelingsproject. Alle ARP-leden ontvangen een acceptgirokaart om dit projekt te steunen. Maar ook alle Arjosleden ontvangen een kaart en degenen die lid zijn van de Arjos en ARP ontvangen zelfs twee kaarten. Zoals je zult begrijpen is dit niet de bedoeling geweest. De ARP betreurt deze vervelende gang van zaken en hoopt dat dergelijke fouten in de toekomst vermeden zullen worden.

Functie

Over de functie van de politieke overtuiging als samenbindend element en aanspreekbaarheidsgrond heb ik al wat gezegd. Waar de commissie echter stelt, dat de politieke overtuiging „een verplichtend en verbindend karakter” zal moeten dragen, gaat ze volgens mij volledig de mist in. Als er echt maar één lange-termijnvisie op de bovengenoemde punten (en alle niet genoemde punten) toegestaan is, (en daar komt het strikt genomen op neer), kun je als partij wel ophouden. Op die basis hadden zeker ARP en CHU nooit kunnen bestaan, want daar leven intern zéér verschillende meningen over diverse elementen van die lange-termijnvisie. Bovendien is dit een uiterst effectief middel om vernieuwing in het denken van een partij te vermijden, en dus kan er op die basis nooit een deel van de partij in het denken een voorhoede vormen, want voorhoedes (en achterhoedes) zijn niet toegestaan.

Hieruit blijkt tevens al, dat de politieke overtuiging in zeker 2 van de 3 CDA-partijen niet zou kunnen werken zoals bedoeld door de commissie. *) Er zijn dus twee mogelijkheden voor de politieke overtuiging: 1. Het omvat echt alles tussen „grondslag” en „politiek handelen” en is daarmee een stuk elastiek geworden, dat als aanspreekbaarheidsgrond nauwelijks waarde heeft. 2. Een (strak omschreven) lange-termijnvisie, die als een keurslijf gaat werken. Door de aard van de politieke overtuiging zal

Vervolg op pag. 12

NO GEMEED

Vrienden van het Christen- Democratisch Appél

Aldus werden de congresleden en belangstellenden toegesproken op het CDA-congres van zaterdag 20 januari j.l. Premier van Agt hield een rede waarin hij terugblikte op de periode die achter ons ligt. Hij was uiterst tevreden en stak dit niet onder stoelen of banken. Diverse ministers kregen een pluim en de hele fractie werd ook nog over de bol geaaid. Uit het applaus wat hier steeds weer op volgde valt een zekere zelfgenoegzaamheid op te merken die eerder tot zorg dan tot tevredenheid strekt.

Van Agt wees erop dat er geregeerd wordt met de VVD. Wellicht zou dit de oorzaak kunnen zijn van het „matige” van het beleid. Dit zij zo, al blijft staan dat een kabinet met een meerderheid aan CDA-ministers, meer dan tot nu toe het geval is geweest, het eigene van het CDA gestalte had kunnen geven. Een motie die de CDA-fractie

opwekte om dit in sterkere mate te doen, werd verworpen... Meevoelen met de inhoud van Van Agts betoog viel mij moeilijk en ook de manier waarop hij een en ander vorm gaf vond ik uiterst merkwaardig. Hij deinsde er niet voor terug, in de voetsporen van de heer Luns, het aloude vijandsbeeld nog wat op te poetsen. Het Oostblok, zelf tot de tanden toe bewapend, moest niet teveel van „ons” verwachten. Protest tegen de Neutronenbom was een onnozelheid. De geest achter dit soort uitspraken ben ik (gelukkig) nog nooit in het CDA-program tegen gekomen. Minister de Koning werd geprezen om zijn bescheidenheid die hem van zijn voorganger onderscheidt en tevens om zijn „prima” beleid, want: „Ontwikkelingshulp heeft altijd hoog in ons vaandel gestaan...” Van enige bescheidenheid gaf van Agt zelf geen blijk, ook niet in zijn

opmerkingen over de nieuwe wet op de leegstand van woningen. Weer was dit voorstel veel beter dan dat van het vorige kabinet. Waarin precies werd niet vermeld.

„Zogenaamde” grappigheidjes dienden ter ridiculisering van het oppositievoeren van de PvdA. „Wie polariseert er nu eigenlijk in dit land?” Bij bespreking van het abortusontwerp werd wederom gewezen op het feit dat ook de VVD zich in het akkoord zou moeten herkennen. Aanpassen aan de reeds bestaande praktijk, goed, daar valt moeilijk aan te ontkomen. De verantwoordelijkheid ook leggen bij de mensen zelf, juist ook op dit gebied, dat werd helaas niet als Chr. Dem. winstpunt in het ontwerp aangemerkt.

Het vertrek van Aantjes vond Van Agt een tragisch dieptepunt in de afgelopen periode. Vooral zijn vriendschap was hem veel waard geweest. Geen woord over Aantjes' pogen inhoud en vorm te geven aan daadwerkelijk Christelijke politiek; dit is en blijft voor mij het waardevolle van Aantjes' inbreng. Vrienden van het CDA... Aan elke vriendschap moet gewerkt worden wil zij in stand blijven. Aan deze vriendschap moet erg hard gewerkt worden. Hierop werd ik tijdens het CDA-congres (weer eens) gewezen.

Marga Smit
lid redaktiecommissie Arjos.

Kontributie Arjos 1979

Onlangs ontvingen Arjosleden een acceptgirokaart met het verzoek hun contributie over 1979 te betalen. Daarbij was echter gevoegd een staffel van de ARP in plaats van een Arjosstaffel. Onze excuses hiervoor. De contributie voor de Arjos is voor 1979 als volgt: scholieren f 18,- studenten f 24,- werkenden f 30,-. Met nadruk moet vermeld, dat dit richtbedragen zijn. Een vriendelijk doch dringend verzoek de contributie spoedig over te maken op giro 127164 t.n.v. St. Secr. Stichting Arjos, Den Haag.

Christelijke politiek, mag dat?

Door A. van de Glind, leraar te Woerden en lid ARP-bestuur

Voor mij ligt het rapport „GRONDSLAG EN POLITIEK HANDELEN” van de betreffende C.D.A.-kommissie onder voorzitterschap van Mr. O. W. A. Baron van Verschuer. Achter ons liggen talloze gesprekken over de grondslag van onze partij nu en het C.D.A. van morgen en overmorgen.

Trouwens, als het goed is begint die discussie pas goed op gang te komen, immers het woord is nu aan de kiesverenigingen. Wat wellicht nog belangrijker is, en door genoemde commissie ook als zodanig verwoord, de discussie over de grondslag en het functioneren daarvan is geen éénmalige zaak. Het is geen bepaald station dat we passeren moeten op weg naar het éne C.D.A., het vraagt blijvende aandacht. We zouden gek zijn als we alleen aan het begin van de reis op het Kompas keken! Vanuit onze kring is nogal op dit aambeeld gehamerd, en ik meen terecht. Misschien is in dit alles te weinig de vraag gesteld: „Mag Christelijke politiek?” Mogen wij onze partij het Christen Democratisch Appèl noemen? We zijn met de éénwording onderhand zo ver gevorderd dat het soms verdacht veel op moeten begint te lijken. Het C.D.A. moet, en wie vragen stelt doet niet goed. Bij politieke stromingen die moeten, heb ik de neiging om te vragen of het eigenlijk wel mag.

Zij en wij

We hebben niet alleen te maken met onszelf, ook anderen stellen ons de

vraag naar de waarde van ons Christen-politiek-zijn. Vroeger konden we, althans dat meenden we, ongestoord verregaand antithetisch denken: Zij en wij. Zij, de wereld, oordeelde natuurlijk negatief, ook over ons uitgangspunt. Dat was veel meer een bevestiging van de juistheid ervan; immers de schare die de wet niet kende zei: „geen christelijke politiek”, en wij riepen er des te harder om. De tijden zijn veranderd. We beschouwden vroeger ons leven als de aardse tent die afgebroken werd, en we keken rijkhalzend uit naar de hemelse gewesten. We waren vooral bezig met het persoonlijk zieleheil. Tegenwoordig krijgen we gelukkig aandacht voor het feit dat onze toekomst niet in de hemel is, maar op de (Nieuwe) aarde. Je zou kunnen zeggen, de hemel is er om onze doodsangst te overwinnen, en de Nieuwe aarde zal er zijn om hier en nu het leven aan te durven. In dat leven ontmoeten we ook de anderen die geen boodschap aan het Evangelie hebben. Wanneer we die anderen links (of rechts) laten liggen, wanneer wij aan hun vragen geen boodschap hebben, mag dan Christelijke politiek? Zolang het bij anderen overkomt als het hebben van pretenties in plaats van intenties (Aantjes), zolang zullen wij uiterst zorgvuldig hebben om te springen met Christus' Naam. Wanneer anderen onze naamgeving vooral zien als het hebben van verbeelding, en niet het willen volgen van het Voorbeeld, dan hebben wij ons af te vragen of we Zijn Naam aan onze partij mogen geven.

Wijzelf

We hebben een behoorlijk aantal anti-links- en anti-rechts-kiezers; mensen die alleen C.D.A. stemmen

wanneer we niet met de P.v.d.A. of de V.V.D. regeren. Uit gesprekken maak ik op dat het aantal anti-links- en anti-rechts-denkers nog veel groter is.

Een aanzienlijke groep beschouwt het aangaan van een coalitie met „links” of „rechts” als de bepalende voorwaarde voor hun stem op, c.q. hun activiteiten binnen het C.D.A. Mag onze partij Zijn Naam voeren als andere zaken bepalend zijn?

Een tweede (voor elke partij een levens-) belangrijke zaak is de ondervertegenwoordiging van de jeugd. Niet dat de jongeren zelf de Christelijke wijsheid in pacht zouden hebben en in de partij zouden moeten aanbrengen. Het gaat me hier om onze aanpak van het probleem. Vlak voor de verkiezingen werd een krant in elkaar gedraaid, ook nog min of meer buiten de eigen jongerenorganisaties om, en verder gebeurde er niets. De tijd is inmiddels al weer zover gevorderd, dat we bij de Europese verkiezingen nog nauwelijks hetzelfde kunnen doen. Zijn jongeren niet belangrijk voor het C.D.A.? Misschien wat al te vrij gevraagd, maar het lijkt erop, dat zij die geen (stemmen) macht hebben voor het C.D.A. niet belangrijk zijn binnen het C.D.A.; slechts voor degenen die stemmen, willen we vlak voor de verkiezingen ons een kleine inspanning getroosten. Mogen we Zijn Naam gebruiken, Die de kinderen tot zich liet komen?

En Hij

Jesus Christus? We behoren het allemaal te weten, maar beseffen we Zijn Evangelie? Het rijke, vrije Nederland in 1979, maar Hij verkoos het arme en onderdrukte Palestina

omstreeks het jaar 0. Het nette, rijke, kerkse C.D.A.-volk, maar de herders (uitschot van de maatschappij) hoorden van de engelen de boodschap. De kerkelijke leiders van Zijn tijd beschuldigden Hij van huichelarij, en wij mogen beslag leggen op Zijn Naam?

Bij alle discussies over de grondslag gaan de gedachten als vanzelf naar de gelijkenis van de twee fundamenten.

Zijn wij bezig op het zand te bouwen? Niet wie Mijn Naam belijdt, maar wie doet de wil van God zal gelijken op de man die zijn huis op de rots bouwde.

Kreten?

Bovenstaande notities maken hopelijk duidelijk dat de worsteling die we hadden en hebben om het Christelijke karakter van onze partij te waarborgen meer geaccentueerd dient te worden naar het geroepen zijn om verantwoording af te leggen. De volgende overwegingen beogen dezelfde vragen meer naar de praktijk toe te snijden. Beseffende dat het Evangelie een tweesnijdend scherp zwaard is, zullen we niet al te snel van „kreten” spreken.

„Het kwade overwinnen door het goede”. Met andere woorden, de Navo en onze defensie moeten telkens ter discussie staan. N.B. ter discussie stellen is iets anders dan automatisch handhaven of afschaffen! „Niemand onder u zal gebrek lijden”. En tweederde deel van onze wereld lijdt honger. „De aarde bebouwen en bewaren”. Nog steeds gaan we uit van de groei. „Het grijze haar zult gij eren”. En we bedenken een zo goedkoop mogelijke oplossing voor het „bejaardenprobleem”. „Weest gastvrij”. We „overvallen” de huizen van vreemdelingen en zetten ze over de grens. We vragen ons af of die bootvluchtelingen uit Vietnam er „nu ook nog bij moeten”.

Steun en kritiek nodig

We hebben een C.D.A.-V.V.D.-kabinet onder leiding van onze Van Agt. Door velen wordt hij ten onrechte verguisd, en door vele anderen wordt hij ten onrechte heilig verklaard. Elke vraag richting kabinetsbeleid wordt dan uitgelegd als een aanval op de grote leider, en dat schaadt het C.D.A., en dat mag niet, want het C.D.A. moet. Ik herhaal bovenstaande vragen.

- Defensie niet of nauwelijks ter discussie stellen, geen enkel risico durven nemen, en toch beweren dat wij ontwapening ernstig nemen?
- De inkomens tot twee maal modaal veilig stellen terwijl elders veertig miljoen mensen per jaar van honger sterven?
- De inflatiecorrectie toepassen terwijl er onvoldoende zorg is voor bejaarden en gehandicapten?
- Doorgaan met economisch groeien terwijl steeds meer mensen zich ziek moeten melden?
- De komst van illegale buitenlanders min of meer oogluikend toestaan als we hen kunnen gebruiken en zodra dat niet het geval meer is ze de grens over zetten?
- Doorgaan met kernenergie terwijl de toename van kanker rond de kerncentrales met dikke rapporten moet worden tegengesproken? Terwijl deskundigen grote vraagtekens zetten bij de veiligheid?

De karavaan trekt door... Waarom zijn we onderweg? Wie gaan er (nog meer) mee? Hoe zijn we onderweg? Waar gaan we naar toe? Wanneer we deze vragen niet stellen, dan komen we in de woestijn terecht. Op Van Agt en de zijnen rust een eerste verantwoordelijkheid die vragen te beantwoorden, en ze telkens weer te stellen! De wind zit tegen, en de oppositie (van verschillende kanten) belaagt ons al te dikwijls onjuist, daarom hebben we elkaars steun nodig, maar wellicht nog meer elkaars kritiek!

Jeltien Kraaijeveld maakt ernst met haar emancipatiebeleid

CDA-fractie emancipatiegevoelig!

Door A. van den Beld-Pott

Jeltien Kraaijeveld, staatssecretaris voor emancipatiebeleid, heeft de vrouwenorganisaties van de politieke partijen laten weten dat het haar ernst is met haar streven het emanciperen van vrouwen te bevorderen. Zij heeft onlangs besloten tot het subsidiëren van een beperkt aantal proefprojecten emancipatiewerkers. Deze beslissing is genomen op grond van het recente advies van de Emancipatie Commissie over het opzetten van een activerend netwerk, waarin de EK zowel regionale emancipatieteams als emancipatiewerkers voor vrouwenorganisaties aanbeveelt. Een aantal politieke vrouwenorganisaties hebben een jaar geleden tezamen subsidie aangevraagd gemotiveerd door de aandacht die in de regeringsverklaring werd geschonken aan „de noodzaak tot erkenning van gelijkwaardigheid van alle mensen” en aan „het bewerkstelligen dat ieder op gelijke voet kan deelnemen aan het maatschappelijk leven”. De passage uit de regeringsverklaring, waarin staat „Het kabinet zal een doelbewust emancipatiebeleid voeren als geïntegreerd onderdeel van het algemeen beleid” en „Emancipatie-activiteiten van vrouwenorganisaties en andere groepen kunnen rekenen op een positief onthaal” vonden de politieke vrouwenorganisaties een duidelijke uitnodiging om te reageren. Gezamenlijk hebben zij de Staatssecretaris voor Emancipatiebeleid hierop aangesproken en om aandacht voor

hun activiteiten gevraagd. Dezer dagen kwam het positieve antwoord, dat de politieke vrouwenorganisaties kunnen participeren in een beperkt aantal proefprojecten emancipatiewerkers. Met deze proefprojecten wordt beoogd te onderzoeken op welke wijze een eventuele regeling emancipatiewerkers – zoals de EK voorstelt – een instrument kan zijn in het kader van de doelstelling van het regeringsbeleid met betrekking tot de emancipatie. Dit bericht vervult ons met vreugde maar tevens ook met zorg over de verantwoordelijkheid om in het belang van de vrouwen deze opdracht zo goed mogelijk te vervullen. De CDA-vrouwen weten zich gesteund door de doelstellingen van het Kabinetsbeleid, maar tevens ook door de bijdrage van de fractie zoals Joke van der Mei op het CDA-congres op 20 januari jl. zo treffend verwoordde en waarbij zij tevens een appèl deed op het CDA om vrouwen ruimte te geven zichzelf te zijn. Ze zei het als volgt: „Als vertegenwoordigster van het CDA-Vrouwenberaad wil ik graag in het algemeen mijn waardering uitspreken voor het werk van de CDA-fractie. Ik denk dan in het bijzonder aan bladzijde 30 en 31 waarin een opsomming wordt gegeven van de zaken rondom de emancipatie, die in de fractie zeer ruime aandacht hebben gekregen – en niet alleen van de vrouwelijke afgevaardigden. Met grote voldoening mag ik vaststellen, dat veel zaken thans de aandacht krijgen waar de vrouwen in de verschillende partijen al zo lang op hebben gewezen. Het

algemeen gevoel in de CDA-Vrouwenkring is dat wij vrouwen een positieve bijdrage kunnen leveren aan de CDA-visie in de politiek. Een voorwaarde daartoe is wel dat wij de ruimte krijgen om een goede zelfstandige organisatie op te bouwen waardoor de deelname van zoveel mogelijk vrouwen beter wordt gewaarborgd. Nu onze eigen staatssecretaris voor emancipatiebeleid heeft toegezegd subsidie te geven aan de politieke vrouwenorganisaties om een emancipatiewerker aan te trekken zullen wij ons terdege moeten inzetten om het eigen CDA-geluid in de vrouwenwereld meer gestalte te geven. De CDA-vrouwen hebben waardering voor het beleid van de fractie”. Voor hen die niet beschikken over de congressstukken waarbij het verslag van de werkzaamheden van de CDA-Tweede-Kamerfractie (pag. 30 en 31) hoort een gedeelte uit dit overzicht nl. de moties die door de CDA-fractie zijn ingediend.

- 1) inzake verbetering van vormingsmogelijkheden waardoor belemmeringen voor de emancipatie van de vrouw in het openbaar bestuur mede kunnen worden weggenomen.
- 2) inzake een studie over en eventueel een wijziging van door de departementen verstrekte voorlichting waaruit rol-bevestigende elementen moeten worden verwijderd.
- 3) inzake het bevorderen door de regering dat het vraagstuk van de pensioenvoorwaarden en -rechten van de werkende vrouw waar mogelijk

afzonderlijk en bij voorrang wordt geregeld.

- 4) inzake het ook bij de WWV tot een voor man en vrouw gelijke behandeling te komen.
- 5) inzake het bevorderen van een niet-rol bevestigende voorlichting, speciaal in de gezondheidszorg.
- 6) inzake het bevorderen van de instelling van een universitaire leerstoel voor verpleegkunde.

Deze moties werden, met uitzondering van die onder 3) genoemd (o.a. PvdA tegen), door de Kamer aangenomen. Tot hier het verslag. We kunnen concluderen, dat zowel

regering als fractie positief staan tegenover het gerechtvaardigde verlangen van vele vrouwen een gelijkwaardiger bijdrage te leveren aan het politiek en maatschappelijk gebeuren in ons land. Ook voor het CDA-Vrouwenberaad ligt hier een taak. Dit zijn geen praatjes voor de vaak.

Deze opdracht moet goed worden vervuld. Dat zal lang niet eenvoudig zijn. Met de medewerking en de inzet van vele CDA-vrouwen en het CDA tezamen zullen wij het karwei kunnen klaren. Daarin heb ik het volste vertrouwen.

VAN DE PARTIJ

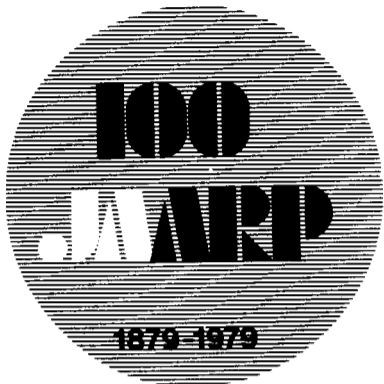
Eerste oplage in korte tijd op; Jubileumsticker zeer in trek!

In het kader van de jubileum-viering 100 jaar ARP, is deze dagen een speciale sticker verschenen. Een afbeelding van de sticker is bij dit artikelje afgedrukt. Tegen een licht paarse achtergrond – de ARP-kleur! – staat de jubileum-tekst vermeld 100 JAARP, met daaronder de jubileum-jaartallen 1879-1979.

Inmiddels is een „tweede druk” verschenen, omdat de eerste partij van 30.000 stickers op was vanwege de grote stroom aanvragen op het partijsekretariaat.

Voor de kiesverenigingen zijn er gratis exemplaren van beschikbaar gesteld. Tot 250 stuks kan men deze stickers gratis aanvragen op het partijsekretariaat. Bestelling boven de 250 stuks kosten f 0,10 per stuk. De stickers lenen zich uitstekend voor gebruik door de kiesverenigingen. Ook voor scholen zijn ze goed hanteerbaar.

In diverse Kamercentrales en bij diverse kiesverenigingen denkt men reeds aan plannen voor wat betreft de

jubileum-viering. Voor de sticker blijft grote belangstelling: veel kies-verenigingen vragen.

Beeldmerk

De Anti-Revolutionaire Partij maakt ook gebruik van een speciaal beeldmerk op briefpapier en enveloppen. Op de frankeermachines zijn twee speciale reclame poststempels aangebracht, om het beeldmerk aan te brengen bij het afstempelen van de post. Op uw verzoek sturen wij graag een logo van dit beeldmerk toe. Het ontwerp is van Arend van Dam.

bovenzaal van restaurant „De Oude Hoorn”.

Haagse Vrouwenraad

De Haagse Vrouwenraad organiseert in samenwerking met de Vrouwenraden van Delft, Rijswijk, Leiden, Voorburg en Zoetermeer een studie-informatiedag over de Europese verkiezingen op 17 februari in de Kloosterkerk aan het Lange Voorhout 2-4 te Den Haag.

Vanaf 9.30 uur worden de deelnemers ontvangen. 's Morgens lezingen door dr. ir. A. Vondeling of dr. I. Samkalden en mw. dr. A. van Heel-Kasteel en 's middags de opvoering van een „wagenspel” en o.m. forumdiskussie.

De kosten bedragen f 7,50 per persoon.

Indien u vóór 13 februari 1979 stort op giro 59 86 53 t.n.v. de Haagse Vrouwenraad, Sweelinckplein 79, Den Haag, bent u verzekerd van een plaats.

Aan de zaal zijn ook kaarten verkrijgbaar.

Staatssecretaris Kraayeveld voor ARP-Wateringen-Kwintshul

Staatssecretaris van C.R.M. mevrouw J. G. Kraayeveld-Wouters spreekt op 6 februari in Wateringen-Kwintshul. Zij zal aandacht besteden aan o.a. sociaal-culturele zaken, bijstandszaken en het 100-jarig bestaan van de ARP. Aanvang: half 9. Plaats: De Wingerd, Kerklaan 22, Wateringen.

Fraktieleider Lubbers voor CDA-Zweeloo

De CDA-afdelingen te Zweeloo, Sleen, Gees en Schoonoord houden op 13 februari a.s. een openbare vergadering in de Gereformeerde kerk te Aaiden (Zweeloo) aan de Kerkstraat. Aanvang 20.00 uur. CDA-fraktieleider drs. R. F. M. Lubbers zal spreken over de actuele politiek.

Uitslag stemming kandidatenlijst

Europese verkiezingen

De kiesverenigingen van de ARP hebben in de periode van 21 november 1978 tot en met 17 januari 1979 gestemd over de kandidatenlijst voor de rechtstreekse verkiezing van leden van het Europese Parlement in juni 1979.

De uitslag is als volgt: 1. drs. B. Beumer, 2. Sj. Jonker, 3. mw. J. R. H. May-Weggen, 4. drs. A. M. Oostlander, 5. drs. J. de Koning, 6. mr. J. N. Scholten, 7. drs. M. van Ditmarsch, 8. drs. M. van der Velden, 9. mw. J. van Leeuwen, 10. mr. J. Hollander, 11. mw. C. C. Kakes-Veen, 12. mr. H. W. van Heuven, 13. drs. W. T. van Gelder, 14. drs. E. Heerma, 15. S. Buddingh. Aan de stemming hebben 335 kiesverenigingen deelgenomen (1977: 560) 19 kiesverenigingen zonden een stembiljet in dat ongeldig moest worden verklaard (1977: 30). Met de 316 geldige stembiljetten zijn 717

stemmen uitgebracht, met in totaal 55 926 punten.

De uitslag is vastgesteld door een door het partijbestuur aangewezen stemcommissie, bestaande uit mw. mr. W. J. R. Derksen-Koppe te Den Haag, W. Verburg te Den Haag en ir. T. T. Wind uit Leiden.

De partijraad stelt de kandidatenlijst vast. Alleen op voorstel van het dagelijks bestuur van de ARP kan het partijbestuur de partijraad voorstellen wijzigingen aan te brengen in de volgorde. Dit kan echter uitsluitend op grond van zeer bijzondere omstandigheden.

Antirevolutionair Vrouwen comité over de Europese verkiezingen

Zaterdag 17 februari a.s. belegt het Antirevolutionaire Vrouwencomité haar tweede landelijke bijeenkomst van dit seizoen in het restaurant Hoog-Brabant te Utrecht met als hoofdonderwerp de Europese verkiezingen.

De vergadering bestaat uit twee gedeelten, t.w. het besloten huishoudelijke gedeelte voor de leden vanaf 10.30 uur tot na de lunch. Om 13.30 uur wordt de vergadering heropend en zijn ook belangstellenden hartelijk welkom.

Het open gedeelte wordt gestart met de

vertoning van de film „Eurobus” over het Europees Parlement en de Europese instellingen, waarna mev. H. May-Weggen – derde op de AR-kandidatenlijst voor de Europese verkiezingen – de inleiding zal verzorgen. Vervolgens kan met haar van gedachten worden gewisseld.

Opgave

De leden van het ARVC zijn inmiddels bij brief uitgenodigd. Belangstellenden voor deze vergadering worden verzocht zich aan te melden bij de ARP, dr. Kuypersstraat 3, Den Haag, tel. 070-46.96.20 (Niek Hogeland).

100 jaar ARP

Plastiek van Abraham Kuyper in de Tweede Kamer

De oprichter van de Anti-Revolutionaire Partij, Abraham Kuyper, krijgt een „plastiek” in de Tweede Kamer. Het partijbestuur stemde september vorig jaar in met het geven van een opdracht hiertoe aan de jonge Amsterdamse beeldhouwster Henriëtte Schepp.

Henriëtte Schepp werd in 1940 te Rotterdam geboren, haar opleiding ontving zij aan de Rijks Akademie van beeldende kunsten te Amsterdam, waar zij leerlinge was van P. Grégoire en V. P. S. Esser. In 1969 won zij de Prix de Rome. Zij vervaardigde o.a. een portret van Hare Majesteit Koningin Juliana, dat een plaats gevonden heeft in het gemeentehuis van Epe. Regelmatig exposeert zij met haar werk in het Stedelijk Museum te Amsterdam.

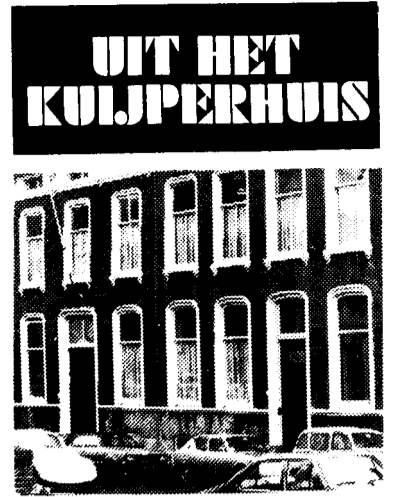
Onthulling

Het presidium van de Tweede Kamer is erg blij met de komst van een „portret” van Abraham Kuyper. De bedoeling is dat de onthulling ervan op 3 april 1979

zal plaatsvinden. Deze datum wordt beschouwd als de dag waarop de ARP precies honderd jaar bestaat. Als plaats van bestemming voor deze „kop” wordt aan de „Rookzaal” in de Tweede Kamer gedacht. Van Lohman en Schaepman staan daar ook reeks vergelijkbare kunstwerken.

Twee jaar geleden werd een door het partijbestuur van de ARP aan de Tweede Kamer aangeboden borstbeeld van Gerbrandy onthuld.

Jelle Zijlstra en de ARP

„De plaats waarnaar tientallen in wanhoop en hoop uitzagen in de loop der jaren, werd zomaar zijn deel.” Een citaat, slaande op de anti-revolutionaire lijsttrekker bij de verkiezingen van 1956, dr. Jelle Zijlstra. Zijn intrede in de vaderlandse politiek in 1952 was een complete verrassing. Ook voor de ARP zelf. Dat optreden heeft sindsdien altijd iets verrassends gehouden. Ruim 6 jaar heeft Zijlstra met socialisten samengewerkt in het derde en vierde kabinet-Drees. Iets wat hem niet altijd in dank is afgenomen door velen uit de toenmalige partijleiding. Dat was nog in de periode „voor de bocht van Berghuis.”

Hoogtepunt van Zijlstra's politieke loopbaan: het minister-presidentschap van 22 november 1966 tot 5 april 1967. Aanleiding tot deze aanhef: de verschijning van het boek „dr. Jelle Zijlstra”. Samensteller ervan: dr. G. Puchinger. Deze heeft het boek ingedeeld in gesprekken met en geschriften van de nu 60-jarige. De uitgave is vooral ook om de bundeling van diverse pennevruchten van de huidige president van de Nederlandse Bank belangrijk. Daarom enkele citaten uit een bijna klassiek te noemen artikel: „Is christelijke partijformatie funest voor de democratie?”

■ „Zij (christelijke politiek) is zakelijk – als het goed is, ' dóór en dóór zakelijk – omdat zij uitgaat van een grondige analyse van het bestaande. Zij is principieel, omdat zij in dat bestaande ruimte wil scheppen, behouden of vergroten voor het kunnen dienen van God en de naaste.”

■ „Het is niet zo, dat overal en altijd voortdurend iets belangrijks aan de orde behoort te zijn voor de christelijke politiek. Zij is dan een „leing”.

Ieder moment kan dat echter veranderen. Ieder moment kan de windstilte verdwijnen en de storm opsteken. Dat moet de christelijke politiek paraat zijn.”

■ „Het zoeken naar christelijke vorm van staat of maatschappij moet worden opgegeven. Niet het voortdurend kritisch toetsen van staat en maatschappij op het aanwezig zijn van belemmeringen op de weg van de mens tot God en tot de naaste.”

Het boek is een prima verzorgde uitgave van „Strengholt” en is helaas daarom wel – te – prijzig: f 47,50. ARP-tijdig

Enquête RU Groningen Invullen en opsturen

Tijdens het CDA-congres d.d. 20 januari jl. is aan de deelnemers een vragenlijst uitgereikt. Diegenen van onze lezers, die deze lijst hebben ontvangen en nog niet hebben ingevuld en verstuurd, wordt vriendelijk verzocht dit alsnog te doen. Gebruik kan worden gemaakt van de bijgevoegde enveloppe, waarop géén postzegel hoeft te worden geplakt.

Regionale kaderdagen Europese verkiezingen

Op zaterdag 18 november 1978 ging in de Leeuwenhorst te Noordwijkerhout het vormingsprogramma „Europese Verkiezingen” van de CDA Stichting Vormingswerk van start.

Het vormingsprogramma behelst o.a. een serie provinciale studiedagen, waarbij aan de orde zal komen welke de christen-democratische politieke lijn is

in Europa en waarbij bovendien verschillende deelreinen van het beleid nader bestudeerd zullen worden. Deze zogenaamde „tweede fase” vond reeds plaats in Bergen op Zoom en staat nog te gebeuren in de steden Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Utrecht, Den Haag, Sittard, Groningen en wellicht in een stad in de kop van Noord-Holland.

Op zaterdag 27 januari a.s. zijn zowel Amsterdam (Krasnapolsky) als Arnhem (Riche National, Willemsplein 38) aan de beurt.

INSCHRIJFFORMULIER

Naam _____

Adres _____

Postcode _____

Plaats _____

Opgave Regionale Europese Kaderdag op:

27 januari AMSTERDAM

27 januari ARNHEM

10 februari EINDHOVEN

10 februari UTRECHT

17 februari SITTARD

24 februari DEN HAAG

24 februari GRONINGEN

1. Bekleedt u al een kaderfunctie binnen de partij, zo ja welke?

2. Zo de voorgaande vraag met neen wordt beantwoord, overweegt u dan zich voor een kaderfunctie t.b.v. Europese Verkiezingen beschikbaar te stellen?

3. Nam u al eens eerder deel aan een Europese Kaderdag van het CDA?

Inschrijfformulier sturen aan:
STICHTING VORMINGSWERK CDA
Mauritskade 25
2514 HD Den Haag

Resolutie Arjos- Utrecht

De algemene ledenvergadering van de provincie Utrecht in vergadering bijeen op 22 jan. 1979: Kennis genomen hebbende van:

de inhoud van het artikel van Dr. Veerman in N.G. van 20 jan. 1979, waarin gepleit wordt voor het instandhouden van een zelfstandige Arjos.

UIT DE ARJOS

Overwegende de toetsingscriteria, geformuleerd in de Arjosraadsresolutie van 17 dec. 1977 t.a.v. het tot stand komen van het CDJA.

Spreekt uit: weinig vrouwen te hebben, om binnen het federatieve CDJA-verband, tot overeenstemming te komen t.a.v. uitgangspunt, program en beleid.

Pleit: derhalve voor voorlopige instandhouding van een zelfstandige Arjos.

Antwoord op verkeerde vraag

Vervolg van pag. 9

het één van de twee moeten worden, aangezien iets er tussenin niet mogelijk is.

Conclusie

Samenvattend stel ik, dat de commissie de eigenlijke vraag niet beantwoord heeft, namelijk over het persoonlijk voor je rekening nemen van en het persoonlijk aanspreekbaar zijn op de grondslag. Er is geen reden aangegeven, waarom dit een verwerpelijke zaak zou zijn en dus neem ik aan, dat de commissie die redenen niet heeft. Redenen die ervoor pleiten heb ik hierboven getracht aan te voeren. Op basis van dit rapport zouden we dus over de verkeerde vraag gaan praten en het lijkt daarom wenselijk, dat eerst een antwoord op de echte vraag gegeven wordt, voordat de discussie losbrandt. Laten we intussen niet doen of deze vraag geen punt is. ARP-voorzitter H. de Boer liet op de AR-Partijraad van 9 december jl. niets na om de indruk te

wekken dat erover deze kwestie niet of nauwelijks onenigheid bestond, maar baron van Verschuer verklaarde (Trouw 7.12.78): „Wij vinden niet dat je elk CDA-lid moet laten verklaren, dat hij persoonlijk instemt met 'en aanspreekbaar is op het evangelisch uitgangspunt van de partij'. Daargelaten wie die „wij” is (de commissie of de CHU), is duidelijk, dat het probleem er wel ligt, en dus opgelost moet worden.

Arend Bos.

*) De commissie stelt wel, dat de politieke overtuiging aan verandering onderhevig zal (moeten) zijn, maar aangezien er blijvende eenstemmigheid nodig is, kan dat alleen „en masse”, dus in feite van boven opgelegd, of wanneer het Program van Uitgangspunten herschreven wordt. Die verandering zal echter niet „van onderaf” kunnen komen, want dat mag niet (terwijl dat toch een normale zaak zou moeten zijn).

Het appèl van het CDA; een appèl op U ...

Onder deze titel verscheen brochure met de redevoeringen van de AR-partijraad dd. 20 mei 1978.

De openingstoespraak van partijvoorzitter De Boer „Eigen profiel CDA beklemtonen”; de rede van CDA-Tweede-Kamer-fraktievoorzitter Aantjes. „Het appèl van het CDA, een appèl op u ...” en een drietal resoluties, zoals aanvaard door de partijraad d.d. 20 mei 1978 inzake de discussie-onderwerpen. De prijs van deze geïllustreerde brochure bedraagt f 3,00 per exemplaar.

Bestellingen: stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-partijstichting, Den Haag, met vermelding van het gewenste.

Voortzetting project- bespreking politiek beleid partijraad

Het vorig seizoen gestarte project „Bespreking politiek beleid” heeft tot een levendige discussie geleid op de partijraad over een drietal door werkgroepen voorbereide thema's.

Dit seizoen wordt dit project voortgezet met het doel een tweetal thema's, die worden voorbereid door in Kamer- en Statencentrales te vormen werkgroepen, te bespreken in het kader van de bespreking van het politiek beleid op de partijraad van 18 en 19 mei 1979.

Op 12 september jl. hebben afgevaardigden uit een aantal Kamer- en Statencentrales zich uitgesproken voor de behandeling van de onderwerpen:

- opslagregime van afvalstoffen
- economische orde.

Door deelname aan dit project kan een

groot aantal geïnteresseerde partij-leden betrokken zijn bij de bespreking van het politiek beleid. In grote lijnen is het verloop van het project als volgt:

- oktober 1978: publikatie en verzending aan de werkgroepen van de basis-papers;
- oktober 1978 t/m februari 1979: werkbijeenkomsten van de groepen;
- maart 1979: opstellen en inleveren van de werkstukken;
- maart 1979 t/m mei 1979: publikatie van de werkstukken;

■ 18 en 19 mei 1979: bespreking op de ARPartijraad.

Deelname staat open voor ieder AR- en CDA-lid. Opgave tot deelname kan geschieden bij uw Kamer- en Staten-centrale en bij de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP. Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag.

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024
Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfsschuren en loodsen etc.

DROOG HOUT

SPECIALITEIT: GEWATERD IEPE, VERDER BEUKEN, ESSEN, LINDEN, KERSEN, EIKEN EN PEREN. Incomplete bollen en plaathout. Contant 1%

N.V. Hard- en Zachthout
Import Mij.

LOENEN (VELUWE) - TELEFOON 05765-1888

In de Noordoostpolder en
Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF

N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEFS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

FA. J. A. VISSCHER & ZON

DE NIEUWESLUIS 5 - ZWARTSLUIS
buiten kantooruren: 05208-1259-1546
Telefoon kantoor- 05208-2120
werkplaatsen: 05208-1259

Directieboten - Sleepvletten -
Dekschuiten

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR
Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

WAG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35e jaargang nr. 6 10 februari 1979

Bij een eerder jubileum

Speurend in de archieven kwam bovenstaande foto van het Centraal Comité, poserend ter gelegenheid van het 75-jarig jubileum van de ARP, boven water.

Zittend v.l.n.r.: R. Gosker; J. Tjalma; prof. dr. J. Severijn; prof. dr. ir. H. van Riessen; L. F. Duymaer van Twist; dr. J. Schouten; mr. A. B. Roosjen; H. R. J. van Veen; A. Stapelkamp; mr. G. A. Diepenhorst.
Staan v.l.n.r.: ds. D. Biesma; prof. dr. S. U. Zuidema; A. Schout; drs. A. Bouma; J. Wilschut; A. Warnaar; C. A. van Drimmelen; J. Smallenbroek; J. A. J. Jansen Maanschijn; mr. A. Bruck; A. in 't Veld; J. Lever; mr. Eling Visser; mr. dr. J. Meulink; mr. J. van Aartsen; D. A. v.d. Schans; H. A. van Willigen; M. Knol.
In het kader van het a.s. jubileum op pag. 5 en 6 twee artikelen; meer over het publiceren zelf op de pagina's 1, 10 en 11.

Europese verkiezingen

Door B. Beumer; aanvoerder CDA-kandidatenlijst voor Europese Parlement

Hebben verkiezingen voor een Europees Parlement wel veel zin? Je hoort in dit verband met Europa zo veel praten over tegenstellingen, eigen belang en vertraging.

Zou een rechtstreeks gekozen Europees Parlement daar iets aan kunnen doen?

Veel vragen die ik in allerlei artikelen lees en ook te horen krijg op spreekbeurten. Ik geloof inderdaad, dat een rechtstreeks gekozen Europees Parlement meer gewicht in de schaal zal kunnen leggen. Het is nu zo, dat de Europese parlementariërs worden gekozen uit de parlementsleden van de verschillende landen-parlementariërs. Elk lid heeft nu dus een dubbele vertegenwoordiging: die in zijn eigen land en die in Europa. Het Europese

parlements lid heeft nu 7 juni alleen maar een Europese taak: er is dus een wat minder directe nationale gebondenheid. Het eigenbelang-punt zou daardoor iets minder sterk behoeven te spelen. Maar krijgt dat Europese Parlement nu ook meer bevoegdheden? Dat is nog maar de vraag, omdat daarvoor Verdragswijzigingen (n.l. van het verdrag van Rome) nodig zijn, die door elk nationaal parlement zouden moeten worden goedgekeurd. En er zijn landen, bijvoorbeeld Frankrijk, die nu al hebben laten weten daar weinig voor te voelen. Verruiming van bevoegdheden zal dus echt wel de nodige tijd kosten. Maar de aandrang daartoe zal bij een direkt gekozen parlement natuurlijk wel groter zijn. Overigens is de invloed van het Europese Parlement tijdens haar bestaan wel degelijk toegenomen. Zo beschikt het thans over eigen financiële middelen, ook al zijn die nog maar beperkt en heeft het een belangrijke steun bij het vaststellen van de Gemeenschapsbegroting. Om de toenemende invloed van het Europese Parlement op dit vlak te illustreren: tot nog maar voor kort was het zo, dat wijzigingen, die door het parlement in de begroting werden voorgesteld door de Europese Raad en ministers konden worden overgenomen of niet. De Raad beslist zonder meer. Nu moet diezelfde Raad aan het parlement uitleggen, waarom het bepaalde voorstellen niet zou willen overnemen. Er is dus hernieuwd overleg met het Europees Parlement nodig. Op het ogenblik is er zelfs een meningsverschil tussen Europees Parlement en de Raad over de hoogte van de begroting: het parlement heeft de post voor het Regionaal Fonds (sociaal-economisch zwakkere gebieden) wat verhoogd en de Raad vindt die verhoging te ver gaan. Niettemin hield het parlement voet bij stuk, en daarover vindt nu druk overleg plaats. Daaruit blijkt, dat zelfs uitgaande van dezelfde bevoegdheden er nog wel degelijk meer of minder invloed kan zijn. Niettemin kan een parlement pas echt naar „eigen aard” functioneren als het behalve controlerende ook wetgevende bevoegdheden heeft. Die ontbreken er nu nog. Er is alleen een adviesrecht. In het concept-programma van de Europese volkspartij wordt verruiming op dat gebied voorgesteld. Ook als burgemeester van het Oostgroningse Midwolda had ik destijds te maken met problemen die de schaal van de eigen gemeente te boven gingen (werkgelegenheid, recreatie, sociale werkvoorziening). Met andere gemeenten probeerden we oplossingen te vinden die met erkenning van de zelfstandigheid van de gemeente toch tot een effectieve aanpak van de problemen konden

leiden. Dat betekende soms ook een stukje overdracht van besluitvorming. In dit spanningsveld tussen gemeentelijke autonomie en de noodzaak van een regionale aanpak op deelgebieden heb ik heel wat nuttige ervaring kunnen opdoen. Ook op dat punt zijn de Oostgroningse jaren voor mij leerzaam en vormend geweest. De levenswijsheid van veel mensen daar, mede beïnvloed door jarenlange moeilijk sociaal-economische omstandigheden, blijft voor mij een onmisbare aanvulling op wat ik aan praktische en theoretische kennis heb opgedaan. Die wijsheid zal ook in Europa hard nodig zijn om in spanningsvelden tussen eigen belangen en Europese, zelfs wereldbelangen (armoede, veiligheid, energie bijv.) tot verwerkbare oplossingen te komen. Een van de belangrijkste vraagstellingen daarbij is, hoe een steeds sterkere grensoverschrijdende economische ontwikkeling ook in politiek opzicht in voldoende mate kan worden begeleid. Het uitgangspunt voor

Christen-Democraten zal daarbij het mensbeeld moeten zijn, waarvan wij de trekken in de bijbel duidelijk genoeg terugvinden. Vergelijk daarbij de werkelijke situatie, waarin zoveel mensen in deze wereld leven, vormt niet in de laatste plaats ook een politieke opdracht. Daarom is ook binnen Europa een samenwerking nodig die daaraan meer gestalte kan geven. De instelling waarmee Christen-Democraten de Europese Verkiezingen ingaan is daarmee aangegeven.

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een krachtige schakel bij aan- en verkoop van ruwveevoer.

Begin april viert AR Partij groot feest!

Jubileummanifestatie op 7 april 1979

Op zaterdag 7 april 1979 viert de Anti Revolutionaire Partij feest. Op die dag wordt in de Rotterdamse Doelen een bijzondere feestelijke manifestatie gehouden in het kader van de viering „100-jaar ARP”. Een werkgroep houdt zich al enige maanden druk bezig met de voorbereiding van deze manifestatie waar meer dan 2.000 bezoekers worden verwacht. De kiesverenigingen worden spoedig geïnformeerd over de plannen (zie elders dit nummer). Reserveert u nu vast deze zaterdag in uw agenda. De manifestatie zou om 10.30 uur beginnen, en tot 16.30 uur duren. Binnenkort meer informatie in deze krant over deze dag.

Jubileumboek

Omstreeks eind maart valt de verschijning te verwachten van de jubileumpublikatie „100 jaar ARP – bezinning en perspectief”; ruim 24 auteurs werkten mee aan de „toekomstgerichte” publikatie die handelt over de thema „visies op uitgangspunten, visies op de mens, visies op de samenleving, visies op de wereld, visies op de overheid. Zie voor meer informatie pagina 11.

Financiële aktie

In de voorgaande weken hebt u

kunnen lezen van de start van een financiële aktie in het kader van het eeuwfeest. 20% van de opbrengst van deze aktie is bestemd voor een charitatief doel. Als bestemming is gekozen voor een project op de Nederlandse Antillen, het gaat om een bijdrage aan de bouw van twee dagverblijven voor oudere geestelijke gehandicapten. Elders in dit nummer meer hierover. Eind vorige week kwamen de eerste bijdragen binnen. Dinsdag 6 februari was de stand als volgt: 3660 leden gaven f 56 136,50; gemiddeld f 15,-. Stort uw bijdrage op giro 712000.

Historie ARP

De afgelopen maanden zijn regelmatig bijdragen opgenomen over Anti Revolutionaire politici en staatslieden die een bijzondere plaats innemen in de geschiedenis van de partij. Deze week een artikel van prof. mr. A. M. Donner, over Ane Anema (1872/1966), die van 1921 tot 1960 lid van de Eerste Kamer voor de ARP is geweest. In de komende weken zijn artikelen te verwachten van mr. Keuchenius, (1892/1893), Pieter Sjoerd Gerbrandy (1885/1961) en Jan Smallenbroek (1909/1974). Verder wijzen wij u op de artikelenserie van het erelid H. Algra over de ontstaansgeschiedenis van de ARP.

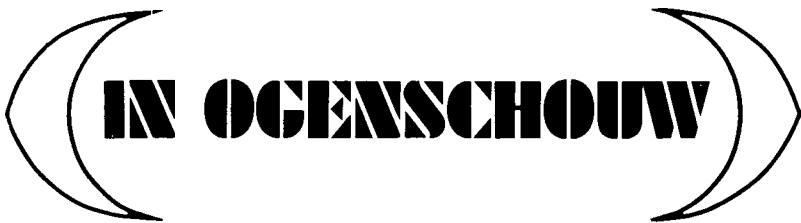
DEZE WEEK IN WAG:

Beumer over Eur. verkiezingen	pag. 1
Over 50 jaar	pag. 2
Financiële aktie ARP	pag. 3
Europese impressies	pag. 4
Holocaust	pag. 4
Oostlander moet Veerman serieus nemen	pag. 5
Knagend gevoel	pag. 5
Algra blikt terug	pag. 6
Prof. mr. A. Anema; levenskunstenaar	pag. 7
Ethiopië; woestijn van angst	pag. 8
Uit de Arjos	pag. 9-12
Jubileumbundel ARP	pag. 10
Van de partij	pag. 11

CDA- studiedag over Molukse problematiek

In CDA-verband wordt op zaterdag 24 februari a.s. een studiedag georganiseerd over de Zuidmolukse problematiek. Zie elders in dit nummer voor meer informatie en deelname.

De blinddoek van Vrouwe Justitia

In ons Nederlandse strafrechtstelsel wordt het recht voorgesteld als een vrouw met een blinddoek voor en een weegschaal in de hand. De blinddoek is het symbool van het beginsel dat een ieder voor de wet gelijk is en dat de rechter oordeelt zonder aanzien des persoons. Dat wil zeggen een gelijke behandeling van iedereen én een rekening houden met de persoonlijke omstandigheden en hoedanigheden van mensen. Bepaalde daden worden in ons strafrecht strafbaar gesteld, omdat zij indruisen tegen algemeen geldende normen, die de menselijke waardigheid en het mens zijn garanderen. Daarnaast worden bepaalde handelingen als afwijkend beschouwd, die afgeleid zijn uit de heersende maatschappelijke opvattingen. De mensen uit een bepaalde klasse waren degenen die deze opvattingen tot wet konden verheffen. Vaak werden op deze wijze handelingen strafbaar verklaard die afbreuk deden aan de macht en de status van de hogere en middenklassen. Via de wet was men in staat de eigen positie te behouden, werd de eigen positie er in ieder geval niet slechter op. Er komt nog bij dat men, hoe meer status men heeft, banger is af te wijken van de tot wet verheven opvattingen en de status te verliezen. Bovendien behoorden de vertegenwoordigers van de hogere klassen ook tot het justitiële apparaat en de rechterlijke macht, die er zorg

voor droegen dat de wetten uitgevoerd werden. Misschien een reden waarom voornamelijk mensen uit de lagere klassen met justitie in aanraking kwamen. Op zichzelf hoeft dit geen aantasting te betekenen van het beginsel dat ieder voor de wet gelijk is. Want een goede volksvertegenwoordiging zorgt ervoor dat er rekening wordt gehouden met alle groepen uit de bevolking en kan dit via wetten effectueren. Men heeft dit ook doorgevoerd door bepaalde economische handelingen strafbaar te stellen in wetten, zodat mensen die zich schuldig maken aan deze handelingen bestraft kunnen worden. Ook de zorg voor de belastingmoraal (mensen die steeds vindingrijker worden bij het invullen van de belastingformulieren) getuigt hiervan. Want de categorie die deze handelingen pleegt, behoort tot de hogere klassen die eerst veelal buiten schot bleven en nu ook aangepakt kunnen worden. Toch komen de mensen die opgespoord worden als crimineel en voor het gerecht gebracht worden, nog steeds grotendeels uit de lagere standen van de maatschappij. Het zou rechtvaardiger zijn wanneer beide groepen op grond van het feit dat zij onjuiste handelingen hebben gepleegd, voor de rechter zouden komen. Hoe is dan de behandeling van de mensen uit de lagere rangen voor het

gerecht? Onlangs was er op een college op de V.U. een aantal ex-gedetineerden op bezoek, om eens te vertellen over hun gevoelens tijdens een rechtszitting. Dan hoor je een aantal dingen waar je nooit zo expliciet bij stil hebt gestaan. Het gevoelens tijdens zo'n rechtszitting kan samengevat worden als een gevoel van onmacht tegenover het blok „magistraten“ dat daar zit. Het gevoel dat het er weinig toe doet wat er op een zitting gebeurt, omdat alles al vast ligt. Alle medespelers – de rechter, de officier van justitie, de advocaat – spreken dezelfde taal, hoogdravend (juridisch) en vaak onbegrijpelijk in de oren van een verdachte. Het is goed dat men in het strafrecht uitgaat van het individu, dat men rekening houdt met de mens, met zijn eigenaardigheden. De verdachte voelt zich en staat in wezen ook tegenover een groep in de rechtszaal. De anderen praten in hun vakjargon over zijn hoofd heen. Ook de advocaat, vaak een pro deo advocaat die zijn cliënt in veel gevallen maar een aantal minuten spreekt, behoort tot die groep. De verdachte kan niet zichzelf zijn en zijn eigen persoonlijkheid ten toon spreiden. Hij heeft het gevoel dat hij door persoonlijk optreden zijn zaak erger maakt. Hij moet alles bekijken vanuit de wereld en het gezichtsveld van de rechter, anders kan het nadelig voor hem uitwerken. Maar wanneer zal de rechter de zaak bekijken vanuit de beleevingswereld, de manier van spreken en gedragen van de verdachte? De verdachte heeft formeel het recht op het laatste woord. Maar wanneer hij eindelijk wat mag zeggen in zijn eigen woorden, is hij al zo de kluts kwijt en voelt zich zo vernederd dat hij niets meer kan zeggen. Vaak ook omdat hij het gevoel heeft dat het beter is maar niets te zeggen. In die zin houdt het recht geen rekening met het individu en is niet ieder gelijk voor de wet. Want het feit dat alleen bepaalde mensen voor de rechtbank komen en berecht worden door magistraten vanuit hun „ivoren toren“ is een ongelijkheid. Ik wil hiermee niet zeggen dat alles wat een

verdachte gedaan heeft, goed te praten is. Maar het is wel onrechtvaardig dat iemand die geen middelen heeft en deze op onjuiste wijze probeert te verkrijgen, wel berecht wordt en iemand die wel middelen heeft en deze op onjuiste wijze probeert te vergroten, niet berecht wordt; en wanneer hij wel voor de rechters verschijnt, ook nog in een bevoorrechte positie zit omdat hij dezelfde taal spreekt als de anderen, begrijpt wat er gebeurt in de rechtszaal en een advocaat kan betalen die zich meer voor zijn zaak zal inzetten. En dan is de rechtszitting afgelopen en krijgt iemand een gevangenisstraf opgelegd. In de Beginselenwet voor het Gevangeniswezen stelt men twee eisen aan de tenuitvoerlegging van de straf, nl. handhaven van het karakter van de straf en voorbereiding van de terugkeer van de gedetineerde naar de maatschappij, de zgn. resocialisatie. Hetgeen ook wil zeggen een respect voor en erkenning van elkaars mens zijn. Iedere strafinrichting behoort de gedetineerde te helpen bij het zoeken naar een oplossing van de maatschappelijke moeilijkheden die met het feit van zijn detentie of met omstandigheden die tot het plegen van strafbare feiten hebben geleid, in verband staan. De nadruk bij de gevangenisstraf ligt dus op de resocialisatie. Het probleem is, hoe deze resocialisatie het beste kan plaatsvinden. In wezen is er een tegenstelling tussen „het behoud van het karakter van de straf“ en de resocialisatie. Iemand die vanuit zijn maatschappelijke problemen (geen geld, geen werk en geen huis) op het criminele pad gaat, zal na een periode van gevangenisstraf doorgaans in dezelfde sociale omstandigheden terugkeren en dan weer op het criminele pad gaan. De vicieuze cirkel. Ook de overheid heeft langzamerhand het idee gekregen dat gevangenisstraf vaak weinig zinvol is. In 1974 werd daarom een commissie ingesteld die zich diende te beraden op alternatieve strafrechterlijke sancties. Vorige week is het tussentijdse rapport van deze

commissie geopenbaard, wat helaas weinig publiciteit heeft gekregen. De commissie ziet als één van de alternatieven voor (korte) gevangenisstraffen dat iemand gedurende een bepaalde tijd zinnvolle maatschappelijke werkzaamheden verricht. De werkzaamheden moeten van dien aard zijn dat de dader deze in zijn vrije tijd kan verrichten en niet uit zijn normale maatschappelijke omgeving wordt weggehaald. In Engeland zijn met dit systeem succesvolle ervaringen opgedaan. Een verheugend feit. Het is te hopen dat met een dergelijk systeem ook hier geëxperimenteerd zal worden. Want wanneer de staatssecretaris in het overleg met de vaste Kamercommissie voor Justitie stelt dat de vraag naar het bestaan van vrijheidsstraffen niet tot het Gevangeniswezen behoort, maar dat het Gevangeniswezen als taak heeft daar waar vrijheidsstraffen opgelegd worden, deze uit te voeren, is er weinig onderzoek of inslaan van nieuwe wegen te verwachten. Naast het bestuderen van alternatieve straffen, zou men kunnen bezien wat men nu als de essentie van het straffen ziet. Is dit leedtoevoeging, beveling van de maatschappij, wraak of preventie? Hooft de gevangenisstraf een „ultimum refugium“ (laatste toevlucht) of een „ultimum remedium“ (laatste redmiddel) te zijn? Tot nu toe is men uitgegaan van het bestaande. Gezien ook het feit dat men de tegenstelling in het Gevangeniswezen accepteert en als feit erkent. Maar een tegenstelling dient men zo mogelijk op te heffen. Het is te gemakkelijk mensen weg te stoppen. Zeker voor christen-democraten ligt hier een taak. In het programma staat dat wij dienen op te komen voor verschoppelingen, de bedreigde man, dat de mensen fundamenteel gelijkwaardig zijn. Laten we dan proberen dit ook in ons strafrechtstelsel tot uiting te brengen en mensen te helpen op het juiste spoor te komen. Dan zal vrouwe Justitia weer een echte blinddoek voor hebben en niet langs de randen proberen te gluren.

Ph B.

Over vijftig jaar

Zullen de geschiedenisboekjes in het jaar 2029 (dat is over vijftig jaar) bij het jaar 1979 vermelden „eerste verkiezingen voor het Europese Parlement“? Wij mogen het hopen, want dit zou betekenen dat onze landen in het jaar 2029 nog democratisch bestuurd zouden worden (diktaturen verzwijgen democratische verkiezingen in hun geschiedenisboekjes).

Het zou tevens betekenen dat er na de eerste verkiezingen voor het Europese Parlement, die in juni a.s. zullen plaatsvinden, nog andere zouden zijn gevolgd.

Zullen de naties, die samen de Europese Gemeenschappen vormen, in het jaar 2029 nog democratisch worden bestuurd en zullen de burgers van die naties dan verschillende malen

Door H. J. Ydo

een Europees Parlement hebben gekozen? Het antwoord hangt af van verschillende factoren, waarvan verreweg de belangrijkste is, de staatsburger zelf, d.w.z. u, ik, en wij allemaal. In juni a.s. kunnen wij met z'n allen een beetje gaan bepalen hoe Europa over vijftig, vijf en twintig, of tien jaar bestuurd zal worden: democratisch of autoritair, gecentraliseerd of gedecentraliseerd, met veel of weinig invloed van kleine volken (zoals het Nederlandse) en veel of weinig invloed van grote volken (zoals het Duitse). Wanneer wij het als burgers in juni a.s. zouden laten afweten en maar weinigen van ons ter stembus zouden gaan, zou dat van ons een valse start zijn en onze invloed op de toekomstige gestalte van Europa sterk verminderen. Zeker, zelfs bij geringe opkomst zouden er Nederlandse parlementariërs worden gekozen, doch deze zouden zich niet verzekerd weten

Europese verkiezingen

Voor het eerst in de geschiedenis zullen dit jaar de leden van het Europees Parlement rechtstreeks worden verkozen, en wel op 7 juni a.s. Daarom acht de redactie het van belang om over de Europese aangelegenheden regelmatig een bijdrage te publiceren teneinde de lezers behoorlijk te informeren over niet alleen het Europese beleid, maar ook over de Gemeenschappen en het Parlement. De redactie heeft de heer H. J. Ydo bereid gevonden regelmatig in dit kader een bijdrage te leveren. De heer Ydo loopt nu reeds zo'n twintig jaar mee in en rond de Gemeenschappen en daardoor kent hij de Europese materie erg goed.

van de steun van het Nederlandse volk. En die steun hebben zij broodnodig. Immers, waar gaat het eigenlijk om? Het gaat erom dat het Europese Parlement zo snel mogelijk en zo veel mogelijk aan invloed wint. Het zal niemand ontgaan zijn dat er in de Europese winkel van alles en nog wat wordt opgekookt, waarop het Nederlandse Parlement (en soms zelfs de Nederlandse Regering) pas achteraf enige greep krijgt. Een goed voorbeeld is het recente initiatief van Schmidt en Giscard om tot een Europese Monetaire Unie te komen. Een nuttige en lofwaaardige zaak, zeker, maar toch een initiatief dat zich in eerste instantie onttrekt aan controle onzerzijds. Schmidt kan voor zijn initiatief wel door het Duitse parlement op het matje worden geroepen, maar niet door het Nederlandse en ook (nog) niet door het Europese. Een ander voorbeeld is het jaarlijkse festival van de

landbouwprijzen. Ons parlement kan niet veel anders doen dan achteraf honoreren wat Minister van der Stee in Brussel heeft bekostigd. Nu wil een gekozen Europees parlement nog niet zeggen dat dit meteen alle taken m.b.t. Europa kan overnemen die de nationale parlementen (noodgedwongen) laten liggen. Daartoe mist het voorlopig de bevoegdheden. Wel kan het proberen die bevoegdheden langzamerhand te verkrijgen. Daarom, wat wij straks in Straatsburg nodig hebben zijn mannen

en vrouwen die, zoals de Franse Constituante in 1789, net zolang drammen (de lezer vergeve de term) tot zij dié invloed en – op de lange duur – dié bevoegdheden hebben die nodig zijn voor de juiste werking van een parlementaire democratie. Net zoals de leden van de Franse Constituante dienen zij zich daartoe gesteund te weten door het hele volk, in ons geval het Nederlandse. Vandaar de noodzaak voor u, voor mij, en voor ons allemaal om in juni a.s. de stembus niet te missen.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
Phillie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie:
Dr. Kuiperstraat 3,
's-Gravenhage,
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs:
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage
Losse verkoop f 0.85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, Den Haag. Géén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per halfjaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per halfjaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Emancipatie

Staatssecretaris Kraayeveld-Wouters heeft vorige week bij de begrotingsbehandeling fel van zich afgebeten toen haar werd verweten dat zij bij het emancipatie-beleid te weinig initiatieven tentoonspreidde. De staatssecretaris merkte op dat zij zeer actief was in het leggen van contacten met andere departementen en het op gang brengen van procedures die een grotere gelijkwaardigheid van de vrouw zullen garanderen.

Wij geloven dat de geprikkeldeheid van de bewindsvrouw terecht was.

Iedere keer dat een speciaal vraagstuk zo belangrijk wordt geacht dat het tot voorwerp van bijzondere overheidszorg wordt gemaakt, verwacht men van de verantwoordelijke bewindsvrouw onmiddellijk spectaculaire initiatieven. De vraag is of de zaak zelf daarmee wel wordt gediend. Bij zaken als emancipatie of milieu-behoud gaat het er juist om het gehele overheidsbeleid daarop af te stemmen. Niet de verantwoordelijke minister of

staatssecretaris kan emanciperen of het milieu bewaren en dat door initiatieven bevorderen. Het gaat er juist veelal om met geduld en volharding anderen er toe te brengen de noodzaak daarvan in hun beleid te verdisconteren. Of het gevoerde beleid te dien aanzien goed en effectief is kan slechts na een langere periode dan van één jaar worden beoordeeld. Het timmeren aan de weg is in dat opzicht niet bepalend. Juist bij dit soort vraagstukken kan het schaden als de betrokken bewindsvrouw of de solistische toer gaat.

De moeite waard?

Het loonoverleg – thans in de bedrijfstakken – is weer vastgelopen. Dat is een zorgwekkende zaak. Kernpunt was de vraag of de bedrijven bepaalde verlangens van werknemerszijde nog wel kunnen opbrengen. In dit licht is een vorige week door de voorzitter van de Christelijke werkgevers, de heer de Wit, gedane suggestie niet van belang ontbloot.

Hij stelde voor de concrete onderhandelingen over de

NO COMMENTAAR

arbeidsvoorwaarden voortaan per bedrijfstak te laten plaatsvinden en het centrale overleg te reserveren voor meer algemene beschouwingen (bijv. over het rendement van het bedrijfsleven) en voor het beleid op langere termijn. Wij treden hier niet in de vraag of deze suggestie gevolgd moet worden in de vorm waarin zij is gedaan. Wel lijkt het ons gewenst dat er een overlegsfase wordt geschapen, waarin de meer algemene vragen over de stand van onze economie en de toekomst-perspectieven daarvan tussen werkgevers en werknemers kan worden besproken, zodat meer duidelijkheid ontstaat over de vraag wat het bedrijfsleven zich kan permitteren. In die zin lijkt ons de suggestie van de heer de Wit de moeite waard.

Stuitend en onheilspellend

De Sovjet-Akademie van Wetenschappen heeft een boek doen uitgeven dat verschenen is onder de fraaie titel „Ideologie en praktijk van het internationale zionisme”. In dit boek komen zinsneden voor als: „Overall waar de rabbijnen en de zionisten het voor het zeggen hebben is alles onderworpen aan één doel: de dienst aan de belangen van het kapitaal”. Los van de vraag of dit soort boeken typerend is voor het wetenschappelijk gehalte van de Sovjet-Akademie, is het uiterst zorgwekkend dat een dergelijk werk verschijnt onder auspiciën van een officiële Russische instantie. Ook in het Westen verschijnen van tijd tot tijd geschriften met een weerzinwekkend anti-semitisch karakter, doch aan de uitgave en verspreiding daarvan wordt niet van officiële zijde meegewerkt. Het anti-semitisme zal wel altijd onder ons blijven. Maar wie had vijf en dertig jaar geleden durven voorspellen dat in één van de landen die deelgenomen hebben aan de strijd tegen het nazisme een boek

van een dergelijk karakter van hogerhand in circulatie zou worden gebracht? Dat is niet alleen stuitend, het is vooral onheilspellend.

Poppenkast

Vorige week hebben wij weer eens een staaltje parlementaire poppenkast mogen beleven. Aan de tand gevoeld over de vraag waarom hij de vaste kamercommissie voor Buitenlandse Zaken niet eerder had ingelicht omtrent het verzoek van secretaris-generaal Waldheim een troepencontingent naar Libanon te zenden, zei minister Van der Klaauw dat hij bevreesd was geweest voor lekken. Een boze Kamervoorzitter riep de minister tot de orde, die ijlings zijn woorden introk. Alsof niet de halve vaderlandse pers leeft van dit soort lekken, die schering en inslag zijn! Het gaat nu niet om de vraag of dit soort lekken schadelijk zijn of niet (soms wel, soms niet) en ook niet of de minister er verstandig aan deed er over te reppen. Maar te doen of het vertrouwelijk overleg tussen regering en Kamer potdicht is, is een giller van de eerste orde. En aan dat soort gillers heeft niemand behoefte.

OVERWEGENDE

Kiezen... ja of nee

Tegen het streven vóór de verkiezingen duidelijk te maken met wie je na de verkiezingen wilt gaan regeren zijn vele bedenkingen in te brengen. In mijn rubriek heb ik vorige week een aantal bezwaren opgesomd. Uiteraard valt er tegen de aangedragen bezwaren ook wel weer wat in te brengen. Een bezigheid voor deze week. Vooraf wil ik op de waarde van een voorkeursuitspraak, al dan niet gekoppeld aan een minimum-program-overeenkomst, wijzen. Wij leven in een land van minderheden. Niemand kan zonder de ander regeren. Deze wetenschap houdt in dat – de financieel-ekonomische omstandigheden die de uitvoering van een programma mee beïnvloeden nog geheel daargelaten – ook elk der partijen op voorhand weet het eigen programma nooit op eigen kracht te kunnen verwezenlijken. De hulp van anderen is nodig. En bij die hulp komt er ook een ander programma op de tafel. Kiezers kiezen voor een richting, voor een programma van een partij. Wat is er tegen wanneer zij ook vooraf zouden weten met wie dat programma uitgevoerd gaat worden. Wordt de duidelijkheid niet zeer vergroot wanneer men weet welke programma-onderdelen extra klem kunnen krijgen en welke wat onder de tafel zullen blijven? Het vóór verkiezingen onderhandelen over een minimumprogramma kan bovendien de duur der kabinetsformatie zeer bekorten. Tegen mijn in 's lands belang lijkt te zijn.

Identiteit

Bij een keuze vooraf verdoezel je tegenstellingen. Tast je je identiteit aan. Vereenzelviging met rood of blauw is het gevolg... Hoe groot is de eigen identiteit en hoe onafhankelijk is men eigenlijk na de verkiezingen? Elke kiezer weet toch dat er in ons land eindelijk touw getrokken moet worden om bijkans elk punt. Het ontgaat de kiezer toch niet dat er in ieders heldere partijwijn een forse scheut van de andere soort moet. Waarom zou dan een keuze vooraf plotseling de identiteit aantasten. Ik vermag dat niet in te zien. Nog minder

spreekt mij toe dat een keuze zich niet verdraagt met de eigen weg der christen-demokratie. Bij zo'n keuze vooraf zal men ons bij socialisten of liberalen willen indelen. Het verbaast me dat niemand die vrees ooit heeft na de verkiezingen, wanneer er toch ook gekozen moet worden. Het verbaast me nog meer dat socialisten en liberalen kennelijk geen last van het vermeende gezichtsverlies hebben. De liberalen zeggen al jaren dat ze niet met de socialisten willen regeren en wel met de christen-demokraten. De socialisten beweren al jaren de christen-demokraten (of een deel ervan) voor regeringssamenwerking nog wel te zien zitten. Van liberalen wil men aan socialistische kant niet weten. En hebben die duidelijke uitspraken vóóraf ooit tot de opvatting geleid dat je de socialisten niet langer kon herkennen, of dat de VVD-identiteit was ondergesneeuwd? Alleen de begeerde bruid zweeg. Aarzelend tussen de twee aanbidders. Ik houd de overtuiging dat noch een kiezen vooraf, noch het meewerken aan een minimumprogramma, iets aan de eigen identiteit behoeft af te doen. Anders wordt het wanneer men geen eigen gezicht heeft. Maar in zo'n situatie is het natuurlijk altijd moeilijk... Wij wijzen het links-rechts schema af. Willen niet weten van een tweedeling in de politiek. Vervolgens hebben wij de grootste moeite om in een land van minderheden vooraf te zeggen met wie men het eigen programma voor 4 jaar nog het beste denkt te kunnen realiseren. Ik blijf dat, waar immers ook de ander moet kiezen, tegenstrijdig vinden.

Programma

De nee-zeggars stellen dat je kiezers werft voor je eigen, meest ideale, opstelling. Voor jouw programma. Dat verdraagt geen compromissen vooraf. Men zal de eigen benadering bij het maken van een keuze anders onvoldoende herkennen. Ik blijf van oordeel dat de kiezer er meer aan heeft vooraf te weten hoe zijn partij met anderen gaat opereren. Hij heeft er recht op te weten welke compromissen gesmeed worden en welke niet. Het niet-kiezen vooraf leidt ook tot spijtstemmers. Men had

vooraf niet voor de voeten gelopen. Hij krijgt juist meer rechten. Kennisdragende van een minimumprogramma van de voorgestelde combinatie kan hij juist vanwege combinatie en programma tot zijn stemgedrag komen. De invloed is groter, de kans op frustraties kleiner. Wat willen we meer.

Achtergrond

Christelijke politieke partijen doen tot op heden geen voorkeursuitspraken. Laat staan dat zij meewerken aan een minimumprogramma tussen partijen die na de verkiezingen de Regering vormen. Voor die houding worden vele argumenten aangevoerd. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat de belangrijkste reden altijd verzwegen wordt. In de christen-demokratische beweging zitten vele kiezers die een voorkeur hebben voor samenwerking met de VVD. Er zijn er ook die regeringssamenwerking met de socialisten prefereren. Een keuze vooraf stoot af. Degenen die de liberalen boven de socialisten verkiezen zouden dan wel eens van CDA-stemmer rechtstreeks VVD-stemmer kunnen worden. Het nalaten van de keuze vooraf houdt allen tevreden. Natuurlijk is dat in toenemende mate een naïeve veronderstelling. Achteraf moet er immers toch gekozen worden.

Van hen die het links-rechts schema afwijzen en die christelijke partijformatie voorstaan mag worden gevraagd dat zij die keuze doen op gronden die bij programma en beleid van het CDA behoren. Degene voor wie het CDA slechts aanvaardbaar wordt door een blauwe of rode bril doet aan de zaak van de christelijke politiek schromelijk te kort. Hij miskent in feite de eigen plaatsbepaling van de christen-demokratie. Daarom ook moet het vanuit het eigen programma heel goed mogelijk zijn voor een eenmalige regeringsperiode vóór de verkiezingen duidelijk te maken met wie men wil regeren. Dat moet kunnen omdat het eigen programma vergeleken met dat van b.v. VVD en PvdA, gevoegd bij een beoordeling van de politieke en maatschappelijke situatie, tot zo'n keuze voldoende duidelijkheid verschaft. Zo'n keuze moet mogelijk zijn zonder dat het de CDA-kiezer verontrust. Omdat die kiezer vertrouwen heeft in de eigen mensen, in de eigen richting, ook wanneer samenwerking geboden is. Wie bewust kiest voor de christen-demokratie, zal met een verantwoorde keuze voor socialisten of liberalen als regeringspartner geen moeite hebben. Zijn stem voor het CDA wordt immers bepaald door wat het CDA zelf voorstaat.

H. A. de Boer

Jubileumaktie verdient ons aller steun

Door P. C. Efferich; voorzitter Vaste Commissie Ned. Antilliaanse Zaken Eerste Kamer

De jubileumaktie verdient – uiteraard – ons aller steun, te meer omdat de jarige ARP de feestvreugde wil delen met anderen. Een deel van de opbrengst gaat immers naar een project op de Nederlandse Antillen. Dat is een goede zaak om meer dan één reden.

1. De honderjarige wil de helpende hand bieden bij het doen tot stand komen van een dagverblijf voor oudere geestelijk gehandicapten. 75 + 25 = 100 d.w.z. 75% draagt de Nederlandse overheid bij en voor de overige 25% moeten de desbetreffende stichtingen zelf zorgen. We gaan nu een deel van onze feestgave bestemmen om de 25% bijeen te brengen. Waarom?
2. Dat is de tweede reden, eenvoudig omdat het allemaal zo past bij de ARP. We spreken en schrijven veel over onze taak en opdracht in de wereld

waarin we leven, thuis en ver weg. We **mogen** nu daarom een stukje in praktijk brengen.

3. Een derde reden, het is juist een Antilliaans project te steunen, ouders van gehandicapten hebben zich verenigd, er is een stukje gezamenlijke verantwoordelijkheid aan het groeien, waardoor het mogelijk gaat worden de gehandicapten in eigen omgeving te houden.

Voor de Nederlandse Antillen zal het voor de toekomst bijzonder belangrijk zijn, dat de bevolking gaat beseffen dat eigen initiatief en meedoen aan de ontwikkeling noodzakelijk is voor het functioneren van de samenleving. Daarom kan dit project tevens een voorbeeld zijn voor initiatieven op ander terrein.

En dus, ook om reden van dit project, **moet** de jubileumaktie voor wat het eindresultaat betreft, een complete verrassing zijn.

GRIEP?
nisylén
druppels

is plantaardig
't helpt!

DR. WILLMAR SCHWABE

Vanuit Straatsburg

Het is duidelijk merkbaar dat de Europese verkiezingen op komst zijn. Veel bezoeken vanuit de lidstaten worden gebracht aan het vergadercentrum in Europa. Ook van Nederlandse zijde is die belangstelling goed te noemen. Opvallend is de activiteit van de vrouwen in Nederland. Niet alleen door bezoek aan Straatsburg of Luxemburg, maar ook door de vele vergaderactiviteiten over Europa. Hartverwarmend!

Vergeer

Vanuit verschillende commissies en parlement worden veel contacten onderhouden met verschillende landen in Europa en daarbuiten. Enige tijd geleden vond een bezoek aan Israël plaats. Van onze C.D.A.-delegatie nam Willem Vergeer daar aan deel, gezien de grote belangstelling van ons land m.b.t. Israël lijkt het mij goed kort samenvattend enkele kernpunten weer te geven.

De delegatie stond onder leiding van de voorzitter van het Europees Parlement, de Italiaan Emilio Colombo. Doel van het bezoek was te spreken over de toekomstige ontwikkeling van de betrekkingen tussen de Europese Gemeenschap en Israël. Uiteraard is uitvoerig gesproken over de actuele politieke situatie in het Midden-Oosten en wel in het bijzonder over de vredesonderhandelingen tussen Egypte en Israël. Over dit laatste vonden o.a. afzonderlijke gesprekken plaats met de heer M. Begin, eerste minister alsmede met de heer Dayan, minister van Buitenlandse Zaken. Uit deze gesprekken is ons duidelijk gebleken, dat de regering van Israël bereid is zich tot het uiterste in te zetten teneinde alsnog de akkoorden van Camp-David getekend te krijgen. Over de betrekkingen tussen beide parlementen werd o.a. gesproken met de heer Shamir, voorzitter van de Knesset te Jeruzalem en leden van het parlement. Het bezoek werd afgesloten met een ontvangst aangeboden door de heer I. Navon, president van Israël. Het is duidelijk dat de Europese Gemeenschap het aan andere partijen, met name de Verenigde Staten, heeft overgelaten voor problemen in het nabije Oosten, zelfs voor problemen op

economisch gebied, een oplossing te vinden. Europa dient thans af te stappen van deze afzijdige houding en als partner in het nabije Oosten een politieke en economische rol te gaan spelen. Op grond hiervan zijn onzerzijds de volgende concrete maatregelen en stappen door de E.E.G. en haar instellingen bepleit:

1. Een nieuw politiek concept voor een sterker georganiseerde samenwerking en een associatie tussen de E.G. en Israël;
2. Strikte naleving van de verplichtingen van de Gemeenschap ten aanzien van de uitvoer van Israëlische landbouwproducten naar de Gemeenschap;
3. Het opnieuw zoeken naar en het bestuderen en ondersteunen van nieuwe, verreikende mogelijkheden van industriële samenwerking, ook op het gebied van onderzoek en ontwikkeling;
4. Het voeren van een actief en coherent beleid tegen elke vorm van Arabische boycotmaatregelen zoals die tegen Israël en eventueel ook tegen Egypte worden genomen;
5. Een tijdige normalisering van de betrekkingen tussen de Kandidaatlanden en Israël;
6. Het spoedig aanknopen van

interparlementaire betrekkingen tussen het Europees Parlement en de Egyptische Volksvergadering in de zin van de samenwerkingsovereenkomst en met het oog op de nieuwe vredesontwikkeling in het nabije Oosten;

7. Het nemen van een initiatief door het Europees Parlement voor een trilaterale bijeenkomst tussen delegaties van de Egyptische Volksvergadering, de Knesset en het Europees Parlement, teneinde de mogelijkheden, doelstellingen en middelen van een trilaterale, economische en politieke samenwerking te besturen;

8. Belangrijke verbetering van de financieringsregelingen teneinde deze samenwerking ook inderdaad in daden om te zetten, met name in overleg met de Europese Investeringsbank.

Vanuit Berlijn

Er zijn tradities ontstaan in het jonge Europa. Jaarlijks is in Berlijn de Grüne Woche. De commissie voor de landbouw combineert haar maandelijkse vergadering met een bezoek aan deze

De Nederlandse landbouwminister Van der Stee, die met zijn collega-ministers van landbouw van de EEG-landen op de Grüne Woche aanwezig was; de grote afwezige echter was de Europese landbouwcommissaris Gundelach.

tentoonstelling. Een goede combinatie. Het belangrijkste punt van de vergadering zou zijn dat Gundelach zijn prijsvoorstellen voor de landbouw zou meedelen, waarna uiteraard een eerste commentaar van de commissie volgt.

Helaas was Gundelach de grote afwezige. De oorzaak was dat de Europese commissie haar voorstellen nog niet heeft afgerond. In Berlijn zou nog informeel overleg plaatsvinden tussen de ministers van Landbouw. Onze minister Van der Stee deelde mij mee, dat alle ministers aanwezig waren. Kernpunt bij dit alles is het nieuwe monetaire systeem. Wanneer zal en kan dit ingaan. Wat zal er gebeuren met de monetaire compenserende bedragen? Een nauwe samenhang is hier zeker aanwezig. Ongeveer 40% tussen het hoogste en laagste prijsniveau is niet zomaar te overbruggen. Het begint haast eentonig te worden te verklaren dat de monetaire compenserende bedragen moeten verdwijnen. Maar in welk tempo? Wie de dagelijkse politiek volgt in eigen land weet welke discussies er ontstaan over f 5,- of over een 1/2%. Bij de landbouwprijzen gaat het om veel meer. Bij een groep mensen zonder vaste inkomens. Ongetwijfeld zal Gundelach eenmaal komen met zijn voorstellen maar het zal nog wel eens lang kunnen duren.

Grüne Woche

Daarom nu toch even aandacht voor deze tentoonstelling. Eigenlijk is dit een prestigeobject of zo men wil een visitekaartje van het vrije westen. Eigenlijk is dat ook al weer te beperkt als men constateert dat ook een land als Korea aanwezig is. Nederland presenteerde zich weer uitzonderlijk goed. De leuze.... „Am liebsten in Hoiland” was uitstekend. De bloemen, de kaas, het was weer het vertrouwde goede beeld. Het is ook een kwantitatief geweldig gebeuren als men zich realiseert dat ongeveer 1 1/2 miljoen bezoekers dit eetpaleis bezoeken. Overvloed, ja het bieek weer duidelijk. Er is een overvloed aan voedsel voor een zeer aanvaardbare prijs. Overigens heeft onze commissie zich intensief beziggehouden in het Rijksdaggebouw met het „overschottenvraagstuk”. Hoe

Vanuit Berlijn

kunnen wij, zo is de centrale vraag, de produktie en de consumptie meer met elkaar in overeenstemming brengen? Met name op het gebied van de zuivel. Het beleid is te duur is de algemene klacht. Is dat zo? Ik ben geneigd om dat te ontkennen. Zolang wij in Nederland (14 miljoen mensen) 2 miljard toeleggen op de tekorten van het openbaar vervoer zonder al te veel te mopperen, lijkt het mij wat overtrokken als Europa (260 miljoen mensen) ruim 8 miljard uitgeeft voor dit onderdeel van het zuivelbeleid en wij kankeren er dagelijks over. Twee dingen moeten wij niet vergeten. Een sterke inkrimping van het productieapparaat zou de handelsbalans sterk negatief beïnvloeden en is dus zeer schadelijk voor onze nationale economie. In de tweede plaats zal het inkomen van de boer niet te zeer aangetast mogen worden. Beperking van produktie zal kostenverhogend zijn voor de consument. De klagers, ook in eigen land, over het dure landbouwbeleid dienen wel diep na te denken, het kan ook anders, ook duurder.

Bureaucratisch Europa

Toch mogen we niet luchthartig over deze problematiek redeneren. Er moeten wegen gevonden worden, er zijn wegen. Belangrijk is welke keuze gemaakt wordt. De Christen-democraten van Europa gaan hierover congresseren in begin maart in Italië. De Engelse afgevaardigde Howell had een uitvoerig voorstel ingediend om via een ingewikkeld systeem de produktie per land en per bedrijf te contingeren. Met een meer dan Friese koppigheid heeft hij zijn voorstellen verdedigd. Gelukkig is de bijval in de commissie erg gering geweest. Toch heeft hij het voorstel niet willen intrekken na uitdrukkelijk verzoek mijnerzijds. Via amendering zal dit nu moeten gebeuren, hetgeen ik met overtuiging zal doen. Vergelijkingen trekken is wel eens gevaarlijk. De Europese ervaringen met suiker zijn nog niet zo om erover naar huis te schrijven. Na invoering van dit systeem is er een overschot van 30%. Van zuivel zonder dit systeem 10%. Hierbij moet aangetekend worden dat suiker zich veel beter leent als bijproduct voor contigentering dan melk als hoofdproduct. We komen hier, omdat dit alles zo belangrijk voor de inwoners, consumenten in Europa is, zeker op terug.

Holocaust

Door drs. G. van Leijenhorst, tweede vice-voorzitter CDA-Tweede-Kamerfractie

Onlangs zaten 14 miljoen Duitsers vier avonden lang aan hun televisie-toestel gekluisterd om de Amerikaanse film Holocaust te zien, de film welke handelt over de meest afschuwelijke jodenvervolging die de geschiedenis ooit gekend heeft. Holocaust betekent letterlijk „brandoffer”.

In de zeven en een half uur durende film krijgt men opnieuw de beelden te zien van de eindeloze rij „brandoffers”: slachtoffers, verdoemden die door een pünktlich-gründliche Nazi-terreur-systematiek werd vernietigd. Buchenwald, Auschwitz, Sobibor en ook Warschau, de beelden worden weer levend, we weten er al zoveel van, maar toch.... deze film is aangrijpende dan vele andere welke over hetzelfde thema handelen, omdat

het hele drama zich afspeelt rondom de joodse dokersfamilie Weiss – man, vrouw, 1 dochter, 2 zoons – waarmee men zich in dit menselijk drama (automatisch) identificeert. Van dit gezin blijft slechts één zoon in leven. Er is echter nog een familie waarmee men kennis maakt, namelijk de Nazi-familie Dorf, medewerker van Heidrich en Eichmann, is het koele juridische brein achter dit inferno der vernietiging en zijn gezin leeft daarin dapper met hem mee. Zo vormen deze beide families de twee contrapunten waartussen – en wat betreft de familie Weiss, tevens waarover – het drama zich voltrekt.

Oude wonden

Door deze film is de periode 1933-45 wellicht voor het eerst voor heel veel Duitsers losgereten. Wij in Nederland die in dit opzicht iets minder scrupules hebben om het nabije verleden te

kennen zijn over het algemeen beter geïnformeerd. In mei zal evenwel ook de film Holocaust via de Nederlandse tv worden uitgezonden. Kan het kwaad dat wij opnieuw, en dan op zo'n ingrijpende wijze, met deze donkerste bladzij van onze mensengeschiedenis worden geconfronteerd? In dacht van niet. De kans bestaat wel dat er veel oude wonden worden opengehaald. Maar anderzijds probeert de film op indringende wijze de waarheid aan het licht te brengen en klinkt erin door.... de schreeuw naar gerechtigheid, naar menselijkheid, de smeekbede van een minderheid er-te-mogen-zijn-samen-met-de-anderen. En dat is een thema waarover men nooit mag zwijgen. Waarover onafgebroken gesproken zal moeten worden, omdat het – helaas moeten we zeggen – een thema is, dat altijd actueel blijft te zijn. Daarom zal iedere generatie weer opnieuw met deze wetenschap moeten worden geconfronteerd. Een volk dat zijn geschiedenis niet kent loopt het risico eerst de bereidheid voor zelfkritiek te verliezen om daarna het ontvangen van kritiek als zodanig niet meer te kunnen verdragen.

Rol voor de politiek

Dit heeft alles met politiek te maken.

Vandaar dat overwegingen als deze stellig ook in een politiek orgaan thuishoren. Iedere democratische partij zal op haar wijze een bijdrage kunnen leveren dat als antwoord kan dienen op hetgeen er in de dertiger, veertiger jaren is gebeurd. De eerste reactie is natuurlijk: dat nooit meer! Zoiets mag ons nooit meer overkomen! Maar dat vraagt van ons dan toch tegelijk een actuele stellingname, namelijk om over een breed terrein zodanig waakzaam te zijn, dat zulke dingen voorzover dat in ons vermogen ligt niet meer voor herhaling vatbaar zijn. Het is duidelijk dat daarbij de inzet van de gehele bevolking nodig is. Daartoe kunnen politieke partijen een belangrijke rol vervullen. Terecht wijdt het CDA-programma „Niet bij brood alleen” grote aandacht aan deze immateriële „goederen” van onze samenleving. Godsdienstvrijheid, anti-discriminatie, mensenrechten enz., het zijn zaken welke onze nooit aflatende zorg verdienen. Wanneer het CDA straks in een speciaal document zijn politieke overtuiging – als antwoord op de oproep van de Heilige Schrift – gaat formuleren zal ook dit thema, rechtstreeks betrekking hebbend op de vorming van een verantwoordelijke samenleving een van de kernpunten behoren te zijn. Wie de film Holocaust heeft gezien zal

zich niet verbeelden dat datgene wat de joden is aangedaan nog op een of andere wijze naar behoren is goed te maken. Elke stap in die richting moet echter wel met instemming worden begroet. De band die wij voelen met het joodse volk en met het volk van Israël mag dan als zo'n oprechte poging worden beschouwd.

Aansporing

Tenslotte, deze film drukt ons ook met de neus op de vraag hoe wij met onze minderheden omgaan. De Bijbel leert ons zeer nadrukkelijk hoe wij ons moeten gedragen tegenover „de vreemdeling die in uw poorten is”, ook daarin zijn de joden ons ten voorbeeld gesteld. Onder ons wonen thans Molukkers, Surinamers, Turken, Marokkanen, Chilenen en nog vele andere minderheidsgroeperingen. Men kan van mening verschillen over het vroeger of thans gevoerde toelatingsbeleid terzake, de werkelijkheid is dat deze „vreemdelingen” medeburgers van ons zijn geworden. En dat legt de samenleving als geheel bepaalde verplichtingen op. Allereerst menselijke en morele. Zou het jongste verleden voor ons geen aansporing kunnen zijn om daar dan telkens heel goed aan te denken?

Oostlander moet Veerman serieus nemen, terwille van het CDA

Door P. van Tellingen; oud-CDA-fraktievoorzitter

Een gerenommeerd en gewaardeerd politicus als Anton Veerman kent momenten waarop hij moet zwijgen. Hij weet wanneer spreken geboden is. Veerman is bovendien een fel voorstander van christen-democratische eenheid, heeft bij de wieg van het CDA gestaan en riep mensen krachtig tot de orde als bij hen het CDA-ideaal niet gloorde.

Daarom moet zijn hartekreet iets van de specifieke Anti-Revolutionaire inbreng behouden te doen blijven ernstig worden genomen, zeker door de ARP-partijleiding. Dat doet Arie Oostlander niet. In zijn artikel in NG d.d. 3 februari jl. wordt het rumoer rond de opvolging van Aantjes afgedaan met de mededeling dat hij voorshands niet aanvaardt „dat de AR-inbreng” niet zou worden gewaardeerd door de andere CDA-partners. Daarna zet Oostlander allemaal zinnen op papier waar ieder rechtgeaarde christen-democraat ja en amen tegen zegt. Want het is natuurlijk waar dat wij onze kracht moeten zoeken in het realiseren van een beginselprogramma dat een echt nieuw gezicht geeft aan de christen-democratie en het CDA tot meer maakt dan een legpuzzel van uit drie delen bestaande stukjes. Veerman heeft ook niet gepleit voor het stopzetten van de CDA-trein, zich zelfs niet eens afgevraagd of de fusie van 1980 wel zo gestalte moet krijgen, maar alleen gepleit voor een klein aktief bezinningscentrum dat waakt over het eigene van de ARP en dat als peper in het CDA-gerecht kan dienen. Er zijn een aantal goede redenen aan te voeren voor de gedachte van Veerman. Allereerst de jongste lessen uit de CDA-fractie, die sinds mei 1977 functioneert.

De fractie in de Tweede Kamer

De manier waarop de Tweede Kamerfractie functioneert moet pessimisten uit 1977 meevallen en optimisten van toen niet ontmoedigen.

De fractie bepaalt het politieke beleid van het CDA en levert een aanzienlijke bijdrage aan het eigen gezicht van het CDA. Meer dan alle mooie brochures die mee onder verantwoordelijkheid van Oostlander's Kuypersstichting verschijnen. De daarin verwoorde denkbeelden moeten altijd nog politiek „hard” gemaakt worden in concrete stellingnames in de Kamer. De fractie levert ook een betere bijdrage aan het CDA-profiel dan de twintig CDA-bewindslieden in het huidige kabinet die zich ogenschijnlijk meer bekommeren om het behouden van het groene kussen dan om het CDA-profiel.

Het feit dat de fractie er redelijk in slaagt het CDA-program in hoofdlijnen te volgen, is zeker ook te danken aan de AR-inbreng. Natuurlijk vooral ook de nieuwe garde van KVP- en CHU-Kamerleden levert een stevige bijdrage aan het profiel van het CDA. Lubbers heeft de intentie het spoor van Aantjes te volgen. Maar ik weet uit eigen ervaring dat de strijd bare en kritische inslag om de CDA-idealen om te zetten in beleid vooral het AR-smaldeel kenmerkt. Ik weet ook dat er nog voldoende CDA-kamerleden zijn die zo'n inbreng maar lastig en vervelend vinden; die nog steeds denken dat het altijd kiezen

van de gulden middenweg op het brede pad van de gemakkelijke oplossingen de hoogste CDA-wijsheid vormt. De neiging bij hen is steeds de weg van de grauwe nivellering te volgen door precies de Grootste Gemene Deler van alle standpunten te vinden, terwijl het criterium zou moeten zijn: is wat wij doen in overeenstemming met onze idealen, met ons program ook al botsen we met de regering? Het klinkt hoogmoedig, maar dat risico neem ik dan maar: als de AR geheel is opgegaan in het CDA, blijven er dan wel voldoende Kamerleden binnenvaren die beginselpolitiek stellen boven haalbare programpolitiek? Zegt tenslotte het aantal stemmen wat De Boer en Van Houwelingen in de vrije stemming voor respectievelijk voorzitter en vice-voorzitterschap van de fractie ontvingen niet genoeg over de waardering die men heeft over een beginselvaste inbreng? Oostlander loopt om al deze vragen met een wetenschappelijke boog heen. Zou er niet op z'n minst een bezinningscentrum moeten zijn die let op het waarmaken van het goede dat de 100-jarige ARP heeft in te brengen? (waarbij het vele slechte van de ARP maar snel vergeten).

Jongeren en rekenen

Er is nog een reden daarvoor te pleiten. Het CDA ligt slecht bij jongere kiezers. Wij hebben als CDA teveel het imago van christelijke monumentenzorg op ons geladen. Vaak ten onrechte. Dat imago is te veranderen als we meer dan tot nu toe bereid zijn risico's te nemen, nieuwe wegen te gaan, in te spelen op de geweldige toekomstige problemen, die meer soberheid vragen dan Bestek '81 wilde. Ook dat pleit voor het serieus nemen van de gedachten die Veerman op tafel legde. Maar er is nog een reden. In de politiek moet je je niet laten leiden door enquêtes en onderzoeken. Je kiest een bepaalde koers die voor je aanhangers te verteren is. Soms moet de bereidheid er zijn tegen de opvattingen van je kiezers in te gaan, omdat je overtuiging dat vraagt. Maar dat hoeft er niet toe te leiden dat je geen rekening houdt met de standpunten van de achterban. Zeker de wetenschapper Oostlander zou nog eens de cijfers uit de Tijd van 19 januari jl. moeten nalezen. 50% van de ARP-aanhang en 48% van de CHU-aanhang wil dat er nog rekening wordt gehouden met de afzonderlijke partijen, waaruit het CDA bestaat. En een cijfer wat nog sterker spreekt is dat 85% van zowel ARP als CHU-aanhang vindt dat de KVP in het CDA domineert.

Diskussie

De oud-voorzitter van de ARP, dr. A. Veerman, heeft in Nederlandse Gedachten van 23 december 1978 en van 19 januari jl. een uiteenzetting gegeven over zijn zorgen over het CDA, waarbij het o.m. ging om de herkenbaarheid van het CDA naar de anti-revolutionaire toe. Vorige week reageerde dr. A. M. Oostlander, directeur van de dr. Kuypersstichting, op deze twee artikelen via de bijdrage „Inbreng of isolement” in dit blad. Deze week allereerst een reactie van de oud-fraktievoorzitter van het CDA, P. van Tellingen, op dit artikel en verder een reactie van het AR-bestuurslid V. H. Bruins Slot.

Blijkbaar hebben onze kiezers meer behoefte aan bescheiden herkenbaarheid van de ARP dan tot voor kort binnen de eigen gelederen werd aangenomen. Ook dit pleit voor het serieus nemen van de suggesties van Veerman iets van het oude te bewaren.

Geen paniekvoetbal

Er is tenslotte geen paniekvoetbal nodig alsof het CDA morgen in de knop afsterft. Plaatselijk is het CDA diep geworteld; landelijk is het niet weg te denken; er is en blijft één fractie, één campagne. Discussies over de fusie zijn in volle gang. Wij moeten daarbij ook aan de lange termijn denken en een degelijk huis op goede grond neerzetten. Iets wat honderden jaren gescheiden optrok mag wel enige tijd nemen om geheel in één verband op te gaan. Korte-termijn-dravers rennen altijd harder en geven meer hoera-geroep en sensatie. Maar een verantwoorde leiding houdt vooral de lange termijn in het vizier. Daarom wil ik nadrukkelijk de suggesties van Veerman ondersteunen; zelfs vraag ik mij af of de fusie in 1980 wel zo dringend moet nu al zoveel CDA-eenheid is gerealiseerd. Mijn vriend de psycholoog Arie Oostlander moet terwille van het CDA Veerman serieuzer nemen dan in zijn artikel in NG d.d. 3 februari. En de werkelijkheid meer laten meespreken dan alleen maar hoop en vertrouwen dat het wel goed komt. Daar is het CDA niet mee gebaat.

Knagend gevoel

Door V. H. Bruins Slot, bestuurslid ARP

Wat bezielt de leden van de ARP? Tussen de momenten van federatie en fusie lijkt de vraag op zijn plaats naar wat ons bezielt om de ARP tot één van die geschiedenisboekjes-partijen te maken: partijen die slechts historisch belang hebben omdat ze niet meer bestaan. Dit is niet een vraag die inspeelt op het levende sentiment naar grootmoeders tijd. Integendeel; het is een vraag die voortkomt uit een knagend gevoel dat het spoedig aangaan van een fusie wel eens minder gewenst zou kunnen zijn dan het voor velen lijkt.

De overtuiging dat de CDA-partners op eenzelfde grondslag het politiek program op eenzelfde wijze in politiek beleid willen verwezenlijken, kan die bezieling dragen. Op de jongste partijraad is bij de discussie en stemming over het amendement Friesland duidelijk gebleken dat binnen de partij geen eensgezindheid heerst ten aanzien van de relatie tussen

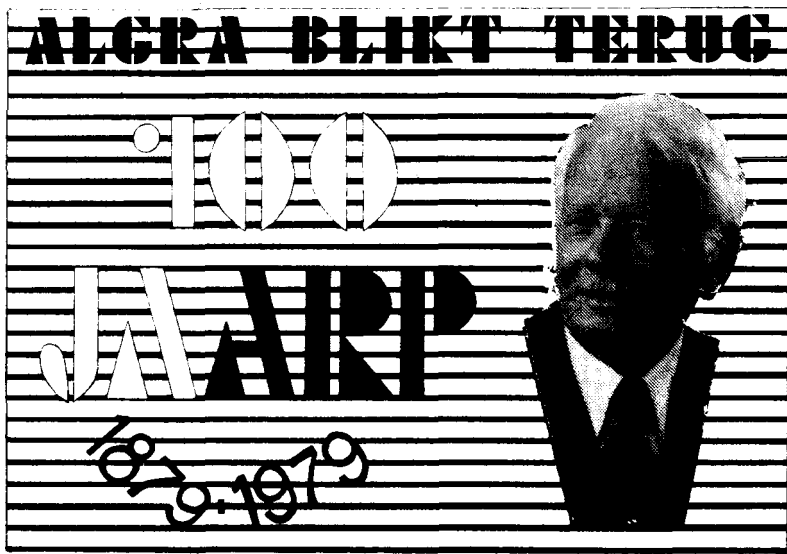
grondslag en politiek handelen. (Of wellicht: bestaat wel eensgezindheid, maar is die er vanwege het idee van gebondenheid niet uitgekomen). In ieder geval is het rapport van de gelijknamige commissie in onze partij momenteel volop in discussie: het woord is nu aan de kiesverenigingen. Echter, in het „op eenzelfde wijze willen verwezenlijken” zit toch ook een partij-organisatorisch aspect. En van unanimitéit over partij-organisatorische zaken blijkt in het CDA niet altijd. Ik heb het gevoel dat in de totstandkoming tal van CDA-organen en bij het samenstellen van kandidatenlijsten voor politieke en partij-organen – of het kiezen van personen in die organen – nog wel eens uitgegaan wordt van het standpunt: *Laten de ARP'ers het organiseren, want dat kunnen ze goed. Laten de ARP'ers het betalen, want dat kunnen ze goed. Laten we de invloed op het beleid echter uiterst zorgvuldig verdelen.* Er wordt dan even zorgvuldig aansluiting gezocht bij de laatst bekende, maar helaas overjarige verkiezingsuitslagen of (soms – bij gebrek aan betere criteria) men hanteert het pariteitsbeginsel dat volstrekt voorbij gaat aan het draagvlak van de vier CDA-partners. Verslagen van de discussies over dit

soort problemen worden vaak niet gemaakt omdat kennisneming ervan het schaamrood naar de kaken zou doen rijzen. Na verhitte discussie komt er meestal een compromis en dan lijkt alles weer pais en vree.

Bij menigeen knaagt evenwel het gevoel dat de ARP op een coupe uit is of dat de KVP een machtsbeluste club is die intrigeert als de papen, of dat de CHU het weer buitengewoon slim speelt of, last but not least, dat de rechtstreekse leden een gevaarlijke vijfde colonne vormen. Begrijpelijke gevoelens, want in elk ervan zit wel wat – soms wat meer en soms wat minder. Een praktijkvoorbeeld: De keuze van een voorzitter van de CDA-fractie in de Tweede Kamer. Is het CDA een vergrote KVP? Nee hoor, Beumer wordt lijsttrekker voor de Europese verkiezingen. (Gelukkig ligt Europa ver van ons bed). Een ander praktijkvoorbeeld: Ergens moest een voorzitter gekozen worden voor het CDA-Kamercentraleverband. De discussie over de persoon werd beheerst door de gevoelens als hierboven beschreven. Onder de oppervlakte bleef het argument dat de ARP-kandidaat niet aanvaardbaar was op grond van zijn al „te orthodoxe” opvatting over de relatie tussen grondslag en politiek handelen (behalve in de pauze). De vergadering slaagde er niet in tot vervulling van de kandidatuur te komen. Besloten werd een commissie in te stellen, bestaande uit (gelijke) deputaties van de verschillende CDA-partners, teneinde

het klimaat te zuiveren. Inmiddels klinkt de verzuchting deze commissie maar weer op te heffen want na elke zitting lijken partijen nog verder uit elkaar. Gerechvaardigd lijkt de vraag of de mensen (onnuttig tot enig goed en geneigd tot alle kwaad) in de partijorganisaties wel echt aan een fusie toe zijn, of zij de noodzakelijke bezieling al hebben. Tenslotte, menigmaal wordt ons toegevoegd: „Julie hebt jezelf al vergooid.” Die suggestie is begrijpelijk, wanneer we bedenken dat zij van de afgewezen minnaar komt: hij meent immers dat zijn trouwkansen stijgen als ons huwelijk niet doorgaat. De opmerking bevat intussen twee elementen, te weten een kwalificatie, uitgedrukt door het begrip „vergooid” en de constatering dat het al is gebeurd, dat er geen weg terug meer is. Op het eerste element zal ik niet ingaan: het is een politieke diskwalificatie. Het tweede element verdient echter nadere aandacht: *Is het al gebeurd met de ARP?* De procedure die is ontworpen voor het fusieproces, bevat een aantal kernmomenten. Stations, waarop we – terugkijkend – moesten of nog moeten zeggen: Alles volgens plan verlopen? Ja? Akkoord, dan verder naar het volgende station. Zo'n procedure opent de mogelijkheid terugkijkend te zeggen: Alles is niet volgens plan gelopen. Dus dit traject opnieuw afleggen. Het curieuze is nu dat de ARP op zulke momenten verscheidene keren gezegd

heeft dat alles niet volgens plan gelopen is, maar daaruit niet de ook procedureel aangewezen consequentie trok om het betreffende traject over te doen. Dat wekt de indruk dat de weg terug steeds afgesloten was. Er wordt wel gezegd dat we formeel de handen nog vrij hebben, maar moreel, en politiek gebonden zijn. Ik waag het dit te betwijfelen. Moreel niet, omdat het immoreel genoemd kan worden te vergen je niet te houden aan de afspraak een procedure te volgen waarin elke partij fasegewijs op basis van de gemaakte vorderingen over het al of niet voortgaan moet beslissen. Politiek niet, omdat een beroep op de politieke verhoudingen van dit moment een beroep is op een toevallige omstandigheid met een zeer tijdig karakter – een honderdjarige partij kan dat weten. Nee, pas als door de bevoegde partij-organen het besluit tot fusie genomen is, is er geen weg terug meer. *Dan is het definitief gebeurd met de ARP.* In dit licht bezien, verdient de richting die Veerman aangeeft en waarin blijkens zijn artikel in NG van 27 januari jl. ook door De Kwaadsteniet wordt gedacht – naar mijn idee een CDA-vorm, waarin de poten min of meer recht op blijven staan – nadere overweging: geen absolute fusie zonder de overtuiging dat de CDA-partners op eenzelfde grondslag ons programma op eenzelfde wijze in politiek beleid willen verwezenlijken. Het gevoel dat daarvan nog geen sprake is, knaagt.

Menselijkerwijze volmaakt?

Minister S. van Houten moest dus als minister van Binnenlandse Zaken in het kabinet Röell-Van Houten proberen, uit het caoutchoucartikel een kieswet te brouwen. Het is hem gelukt. En zelf was hij over zijn brouwsel zó tevreden, dat hij sprak van een menselijk bijna volmaakte regeling. Anderen vonden het maar een rare lappendeken.

Maar daar kom ik in het vervolg van dit artikel nader op terug.

Principiële debatten

Het was nog in de tijd, dat in de Tweede Kamer geen enkele rantsoenering van de spreektijd bestond en ook niet werd vastgehouden aan de regel, dat de fractie één woordvoerder aanwees, die namens haar het woord voerde. Zo konden de Kamerdebatten in die tijd uitdijen op een indrukwekkende wijze.

Bij de behandeling van de legerwet-Bergansius kreeg het nooit eindigende debat geleidelijk het karakter van obstructie tegen het wetsvoorstel. Bij de debatten over het wetsvoorstel Van Houten was iets anders opmerkelijk. De antirevolutionairen waren in twee fracties verdeeld, één onder aanvoering van Kuyper en één onder leiding van Lohman. En Kuyper en Lohman hadden beiden een groot aandeel in het debat. Een belangrijk aandeel vooral in die zin, dat zij beiden probeerden hun principiële zienswijze omtrent het wezen en het recht van de volksvertegenwoordiging tot uitdrukking te brengen. Dan ging het dus niet alleen meer over het concrete wetsvoorstel, maar over onderwerpen met een veel fundamentele karakter.

Over het eigen recht van het volk tegenover zijn overheid. Hier ging het om het eigenaardige van het antirevolutionaire staatsrecht, waarbij men niet redeneert vanuit een filosofie over de staat, maar over deze twee: de overheid met haar eigen recht als Gods diensdijner en de natie, de mondige natie, evenzeer met haar eigen recht als van Godswege gevestigde organische gemeenschap.

Kuyper en Lohman hebben daarover beiden hun visie gegeven en daarbij ook laten uitkomen, soms met zoveel woorden duidelijk geformuleerd, in hoeverre zij het eens waren en waar hun meningen van elkaar afweken. Ik heb zelden parlementaire redevoeringen aangetroffen, die zó op fundamentele vragen ingaan. Men zou er een wetenschappelijke publikatie aan kunnen wijden. Typisch antirevolutionair was het, ondanks verschillen, bij Lohman en bij Kuyper.

Kuyper heeft daarbij uiteengezet, dat deze leer, deze visie, met eigen recht en positie van overheid en volk beide, lijnrecht staat tegenover de revolutionaire leer van de volkssoevereiniteit, waar van geen enkele dualiteit sprake kan zijn. Het schijnt mij toe, dat hier ook een wezenlijk verschil is met de R.K. behandeling van zulke vraagstukken, waarbij men, in het voetspoor van St. Thomas niet begint met te spreken

dat zulk een uitgangspunt en zulk een opvatting van de staat geen enkele ruimte biedt voor een fundamentele leer over oorsprong en ambt der overheid!

Ook in de pers

De discussie tussen Kuyper en Lohman, die niet zelden het karakter kreeg van een debat, vond ook plaats via de pers. Sedert 1894 had nl. Lohman de beschikking over *De Nederlander*. In hun standaardwerk *Het Volk ten Baat* verhalen De Wilde en Smeenk daarvan:

In 1893 was in Rotterdam opgericht het Anti-Revolutionaire dagblad *De Nederlander*. Het blad was nauw aan de partijorganisatie verbonden. Volgens statutaire bepalingen toch had een lid van het bestuur van de Rotterdamse kiesvereniging zitting in de commissie van redactie. Als zodanig fungeerde destijds Ds. P. Biesterveld, de latere hoogleraar. Het blad stond in de strijd over de kieswet-Tak geheel aan de zijde van Dr. Kuyper en De Standaard. Tot de medewerkers behoorde ook Talma, destijds Ned. Hervormd predikant te Vlissingen.

15 Mei 1894 had plotseling een belangrijke wijziging plaats. Het bleek, dat de meerderheid der aandelen was opgekocht door vrienden van Lohman, die hem tot hoofdredacteur benoemden. Nu werd het blad, althans in de eerste jaren, steeds meer een tegen De Standaard en tegen Dr. Kuyper polemiserend orgaan."

Ik teken hierbij aan, dat *De Nederlander* het hoofdblad van de CHU is geweest tot de tweede wereldoorlog. Na de bevrijding bleek het in handen van een groep vroegere leden van de CHU, die met de doorbraak megingen en het blad wilden gebruiken als propagandaorgaan voor hun partijkeuze. Het blad is evenwel, hoewel het aanvankelijk op een ongewone wijze financiële steun ontving spoedig opgegaan in een andere groep.

Paarden en rijtuigen

Niet altijd had de discussie in de Kamer tussen de twee groepen Antirevolutionairen een beschouwend karakter. Soms kwam ook een

persoonlijk element in het geding. De geachte afgevaardigde van Delft, de Vrij-Antirevolutionair Jhr. Mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland schilderde Kuyper als de man, die er twee span paarden op nahield. Het ene span stond op stal en werd af en toe aan bezoekers getoond. Met het andere span ging hij uit rijden. Dat eerste span waren de AR-beginselen, het tweede de radicale praktijken van Kuyper.

Kuyper antwoordde, dat in de kiesrechtzaak zowel Beelaerts als hij in een huurrijtuig moesten rijden, omdat een AR-oplossing van het kiesrecht niet mogelijk was.

„En dit zo zijnde, dan verklaar ik gaarne, dat ik, gedwongen in een huurrijtuig te rijden, liever niet kruip in een conservatieve vigilante met het half kreupele paard er voor, maar liever plaats neem in een open rijtuig met twee flinke kleppers er voor.

Kiezers in soorten

Volgens de kieswet-Van Houten kwamen er vijf soorten kiezers. In de eerste plaats *belastingkiesers*, d.w.z. zij die in het laatstverlopen belastingjaar in 's Rijks directe belastingen waren aangeslagen en het verschuldigde hadden betaald. Zij werden ambthalfve op de kiezerslijst geplaatst.

Maar dan waren er nog vier soorten kiezers, die zich op de gemeentesecretarie moesten melden om ingeschreven te worden, nl. *huurkiesers* (die een bepaald bedrag aan huur hadden „verwoond“), *loonkiesers* (die een bepaald bedrag aan loon hadden verdiend), *spaarbankkiesers* (zij die minstens 100 hadden ingeschreven op de Grootboeken der Nationale Schuld of minstens 50 gulden bij de Rijkspostspaarbank hadden uitstaan) en *examenkiesers* (die geslaagd waren voor een bepaald, bij de wet of bij Algemene maatregel van bestuur aangewezen examen). Om het nog wat moeilijker te maken, verschilden de bedragen van de huurkiesers en van de loonkiesers van gemeente tot gemeente. In een minder welvarende plattelandsgemeente waren zij lager dan bijv. in de grote steden. Op 19 juni 1896 werd de kieswet-Van Houten door de Tweede Kamer aangenomen met 56 tegen 43

stemmen. De AR-club van Kuyper stemde tegen, de Vrij-Antirevolutionairen, Lohman voorop, stemden voor, behalve Beelaerts van Blokland, die evenals Kuyper tegen stemde, maar niet uit dezelfde motieven. Schaepman was onder de voorstemmers.

Kiezerskweek

De kieswet-Van Houten heeft aanleiding gegeven tot een merkwaardige activiteit van de kiesverenigingen waaraan ik in mijn jonge jaren nog heb meegedaan. Elk jaar werd ten gemeentehuize de kiezerslijst vastgesteld. Maar voordat zulks plaatsvond, moest je ervoor zorgen, zoveel mogelijk huur-, loon-, spaarbank- en examenkiesers te overreden, zich op te geven. Daarvoor waren formulieren beschikbaar. En dan er bij langs. Naar een boerenknecht, die behalve loon ook kost en inwoning had, waarvoor een bepaald bedrag stond; naar een arbeider, die voldoende loon verdiende enz. De activiteiten op dit gebied hadden vooral plaats in omstreden districten, zoals in Tietjerksteradeel. En het was bijna een sport. In Drachten werden zelfs kiezers ingeschreven, die konden aantonen, dat zij voldoende loon hadden verdiend als melknecht op een bedrijf in Duitsland. De ambtenaren ter secretarie hadden soms een onverholven hekel aan die drukte van de kiezerskweek, maar als zij onvoldoende meewerkten, kwam het bestuur van de Kiesvereniging in actie en dreigde, het hogerop te zullen proberen, als de zaak niet snel in orde werd gemaakt.

**VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN**

directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens etc.

HABBO
HOUTBOUW
HARDINXVELD

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Oude spotprent inzake de Kieswet-Van Houten met in het midden dr. Schaepman en rechts dr. Kuyper

Anne Anema (10 feb. 1872 – 18 feb. 1966), vanaf 1904 hoogleraar aan de Vrije Universiteit en van 1921 tot 1960 lid van de Eerste Kamer, was wat de prestatie-maatschappij met een verholten afgunst pleegt te noemen „een levenskunstenaar”, d.w.z. iemand, die zich niet door zijn omgeving liet voorschrijven wat hij te doen had, maar zich, zonder zijn verplichtingen te verwaarlozen, vooral wijdde aan wat hemzelf zinvol en de moeite waard leek.

Hij behoorde tot de eerste generatie der leerlingen van Kuiper en kon, lichtelijk teatraal, u met zijn melancholieke oogopslag aankijkend en met zijn donkere, af en toe overslaande stem en Friese tongval, rapsodisch vertellen over de wijze, waarop hij krachtadig bekeerd was van Kant en andere Duitse filosofen. Bekoerd door het schone en dramatische, is hij zijn hele leven een zoeker gebleven naar wat blijft, altijd een distantie bewarend ten opzichte van de zelfverzekerden en met een heftige afkeer van het onoprechte en ondoordachte, dat hij feilloos wist te onderkennen.

Twee typen

Hij heeft zijn eigen rol in de anti-revolutionaire richting goed geschetst toen hij, pas in de Eerste Kamer gekomen, het bestaansrecht van die instelling tekende. „De aard van machtsorganisatie van het partijwezen heeft nu tengevolge, dat onder de vooraanstaande mannen bij elke partij zich twee verschillende typen ontwikkelen. Er staan mannen op, mannen van doorzicht en kracht, die beseffen het gevaar van inzinking van het groepsleven, en die daarom al hun energie stellen in dienst van het groepsleven om de geestelijke grondslag der groep tot nieuwe ontwikkeling te brengen en tot bron van nieuwe bezieling te maken. Dat zijn partijmannen in de grote zin van het woord, mannen als Thorbecke, Schaepman, Kuiper, om nu alleen overledenen te noemen. Zulk een groot opgevat partijleven strekt thetisch en antithetisch tot verhoging der nationale kracht, mits het een behoorlijk tegenwicht vindt in het tweede type van groepsleiders, waarop ik zoëven doelde. Dat tweede type wordt gevormd door de mannen, die niets minder dan de eerste door hun innigste overtuiging onverbreekbaar aan de geestelijke kern hunner groep zijn gebonden en vol toewijding zich geven aan het groepsleven. Maar daarnaast hebben zij een diep besef van het gevaar, dat overschatting der groepsidee meebrengt en neigen zij daarom ertoe om op het universele meer de nadruk te leggen. Zij waken nauwlettend, dat de zo vruchtbare en spontane toewijding aan de eigen richting niet ontaarde in groeps-egoïsme met al den aankleue van kortzichtige eigengerechtigheid en benepen partijdigheid, die daarmee gepaard gaan. Wil men een beeld, dan zou men kunnen zeggen, dat de mannen van het eerste type samen de veer vormen van het staatkundig uurwerk, die van het tweede de reguleur.” (De lezeres stelt vast, dat de woorden meer dan vijftig jaar oud zijn, toen men nog aan het vrouwenkiesrecht, waarvan Anema overigens beslist voorstander was, moest wennen.)

Tot het tweede type rekende hij zichzelf. Daarom voelde hij zich in de Senaat op zijn plaats en heeft hij het bestaansrecht en eigen karakter van die Kamer steeds met overtuiging verdedigd. Hij was er ook bij uitstek op zijn plaats en is er, in de bijna veertig jaar dat hij er deel van uitmaakte, een waar sieraad van geweest – in zijn persoon een wandelend argument voor haar nut en betekenis. Zijn bijzondere aandacht gold het internationale, een terrein dat door de anti-revolutionaire richting, bevangen als zij was met de strijd voor erkenning in nationaal

Prof. mr. Anne Anema

Door mr. A. M. Donner; rechter aan het Europees Hof te Luxemburg

een levenskunstenaar

verband, aanvankelijk nogal werd verwaarloosd.

„Grand old man”

Hij was een nuchter doch hardnekkig voorstander van de Volkenbond met een scherp inzicht in de harde werkelijkheden van de internationale samenleving (op college kon hij uitvaren tegen de onnozelheden van „die domineesoon”, president Wilson, en tevens met de vaste overtuiging der noodzaak van een internationale orde, die in vrede het recht van de sterkste breidelt en de zwakkere beschermt.

Doch Anema's invloed was niet tot de Eerste Kamer beperkt. Eerst als wapenknecht van Kuiper, maar al spoedig met een eigen geluid en tenslotte tot een „grand old man” (met soms zeer jeugdige opmerkingen) geworden, heeft hij in de partij en aan de universiteit gewerkt. Op eigen wijze! De gangbare discussie in de partij meed hij en van de daarbij gebruikelijke stekeligheden had hij een afschuw – óók, en niet in de laatste plaats, als die van Kuiper zelf kwamen. Tot op het laatst van zijn leven kon hij zich opwinden over de behandeling van De Savornin Lohman – „een nobele vent” zoals hij hem karakteriseerde – daarmee aangevend, dat dit met „de leider” wel anders was. Hij was dan

ook één van „de vijf heren” die in 1915 een brochure uitgaven „Leider en leiding in de anti-revolutionaire partij”, toen Kuiper het in een aantal drie-sterren in de Standaard weer eens bijzonder bont had gemaakt. Zijn kracht was dat hij in de debatten over principiële koetjes en kalfjes soms ingreep door de zaken eens heel anders te stellen, aspecten van de problematiek naar voren te brengen, waar tot nog toe niet van was gerept, en zo, door het gesprek op een hoger peil te brengen, verenigend en verzoenend te werken. In kritieke tijden richtte hij zich graag tot het gereformeerde of anti-revolutionaire publiek met een „rondblik”. In 1921 met „Onze tijd en onze roeping, een woord aan ons gereformeerde volk”, na de dood van Kuiper. In 1933 met „Een nieuwe tijd en een nieuwe taak”, als rede op een propaganda-bijeenkomst voor de Vrije Universiteit gehouden, waarin reeds toen krachtig en principieel het nationaal-socialisme werd veroordeeld (hij was onder de eersten in ons land, die zich grondig in de aard van het fascisme en zijn staatsbeschouwing verdiepten en daarvoor waarschuwden). In 1946 met „Beziening en Bezieling”, waarin hoofdstukjes over „Christendom en humanisme”, „Kerk en christelijke organisaties”, „Beginselen en levenshouding” bij de voor velen in die

dagen brandende vragen stilstonden. Zij waren alle in een ongewone stijl geschreven. Het bleef beschouwelijk, met korte uitstapjes naar de geschiedenis der filosofie, die hij vaak indrukwekkend wist samen te vatten, liefst met een waarschuwing tegen intellectualisme en wetenschappelijke stelselzucht (hij wist waar het bij zijn lezers aan schortte!) en met eigenaardig-gemoedelijke uithalen. Wie het boekje nog te pakken kan krijgen, moet het slot van Beziening en Bezieling eens nalezen; hij zal er een bespiegeling vinden bij het graf van Goethe, voor Anema het voorbeeld van de universele mens.

Scherpzinnig en belezen

Er is hem wel verweten, dat hij zijn scherpzinnigheid en belezenheid onvoldoende aanwendde om de probleemstellingen verder te brengen en tot oplossingen te komen. Doch dat was zijn aard niet. Ik citeer een karakteristieke passage over beginselen uit het genoemde geschrift van 1921: *Beginselen komen niet tot stand doordat een geleerde, al is hij nog zoo knap, op zijn studeerkamer logische gevolgtrekkingen maakt; zij komen evenmin tot stand door het enkel intuïtief gevoelsleven van het volk; en evenmin is reeds een beginsel, wat praktisch en tactisch op*

In het kader van het honderdjarig bestaan van de ARP besteedt de redactie dit jaar uitvoerig aandacht aan de historie van de partij. Onder meer door een serie artikelen over AR-minister-presidenten, waarin vorige week een bijdrage van mr. W. F. de Gaay Fortman over de eerste AR-minister-president Aeneas Mackay. Verder wordt aandacht besteed aan de zogenaamde AR-schaduwfiguren. Deze week een bijdrage van mr. A. M. Donner, rechter aan het Europees Hof te Luxemburg, over prof. mr. A. Anema.

een bepaalde tijd schijnbaar ten profijte komt aan de christelijke zaak. Het intuïtieve leven van het volk, hoe fijngevoelig het in principiële zaken ook is – en ik schat het hoog – is niettemin voor dwaling vatbaar; abstracte wetenschap is alleen en op zichzelf nog veel minder betrouwbaar; en de praktijk alleen, hoe ook te goeder trouw beoefend, levert altoos het gevaar, dat men zich door het succes van het oogenblik onbewust een opportunistisch rad voor de oogen draait. Alle drie moeten samenwerken... Zoo zal men in onderlinge gezonde samenwerking niet tevergeefs zoeken naar de beginselen, mits worde gezorgd, dat door een persoonlijk leven nabij God de storende macht der zonde zooveel mogelijk worde gebreideld.” Dan werd verzucht: nu weten wij het nog niet! Doch het wezen van Anema's boodschap was dan ook juist, dat wij het niet weten en de problemen niet kunnen omvatten. Maar door het samengaan van deze universele, wat relativerende benadering van de tijdsragen met een vrome, soms bijna bevindelijke liefde voor zijn Heer, maakte hij indruk zowel op de gestudeerden in kerk en partij als op „ons volk”, zoals hij het graag noemde, en hielp hij de onderlinge banden te bevestigen en de communicatie open te houden.

Hoogleraar

Als hoogleraar heeft hij bijna veertig jaar lang generaties studenten helpen opleiden, maar een school heeft hij niet gevormd – daar stond zijn geest niet naar. Hij kon kritisch genoeg zijn („Groen was heel vroom... maar het was geen jurist”; Kuiper... een echte theoloog”), bracht zijn studenten een stel betrouwbare begrippen bij, wist hen van de waarde van het recht en van zijn grenzen te doordringen, maar „hoe het nu precies zat” hoorden zij anders voor in de plaats. Een „privatissimum”, 's avonds bij Anema thuis, placht af te dwalen van het aangekondigde vraagstuk en dieper af te steken. Het kon dan gebeuren, dat de hoogleraar, op de schoorsteenmantel gezeten en met zijn benen bengelend, tot diep in de nacht Zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus (Wat is uw enige troost, beide in leven en sterven?) besprak aan de hand van eigen leven en van zijn grote kennis der muziek en van de wereldliteratuur, op een wijze, waar op den duur geen oog droog bij bleef. Zonder te vervallen in grote gemeenzaamheid had hij onmiddellijk contact met jonge mensen en wist ze onder het beslag te brengen van zijn persoon en van de zaken, die hem ter harte gingen. Dat de dingen, die zo'n man bezighielden, toch wel de moeite waard moesten zijn, daarvan waren wij diep doordrongen. Ook van hem gold wat hij eens, na heftig over diens eigenaardigheden te hebben uitgeweid, van Kuiper getuigde: „... máár... 't was een ècht kind van God.”

Ethiopië, woestijn van angst

Door H. Gualtherie van Weezel; CDA-Tweede-Kamerlid

Onder dat motto startte de organisatie voor politieke vluchtelingen Amnesty International in november j.l. een actie, om de aandacht te vestigen op de onderdrukking in de Noord-Afrikaanse staat Ethiopië.

Ethiopië, tot 1974 geregeerd door Keizer Haile Selassie en tot die tijd bepaald niet het schoolvoorbeeld voor mensenrechten, wordt sindsdien geleid door een militair-marxistisch regime dat als één van de meest meedogenloze ter wereld beschouwd moet worden. Marteling, opsluiting en moord op grote schaal zijn aan de orde van de dag. Alleen al in 1978 zijn tienduizenden Ethiopiërs slachtoffer geworden van terreur, omdat ze

werden beschouwd als tegenstanders van het regime of zomaar uit willekeur. Veel Christenen zijn om hun geloof gemarteld en gevangen gezet. Het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen spreekt van de vergeten oorlog. Veel hoor je er inderdaad niet over.

Terreur

Waren er in de laatste maanden van 1978 berichten dat de terreur in Ethiopië wat verminderd zou zijn en dat de bevolking weer wat verlicht zou ademhalen, uit wat onlangs bekend werd blijkt, dat de onderdrukking opnieuw toeneemt, nu vooral van de christenen. Volgens berichten, die deze week vanuit Zweden de wereld in werden gestuurd, worden op dit moment talrijke christenen in Zuid-Ethiopië met de dood bedreigd.

Hier laat ik de Zweed Sjöquist aan het woord, die in verbinding staat met Zweedse zendingsorganisaties, die in Ethiopië werken.

Sinds het rapport van Amnesty International uitkwam is het stil geweest rond Ethiopië en hier en daar is dit geïnterpreteerd alsof de wrede heden opgehouden zouden zijn. Maar nu zijn er nieuwe rapporten gekomen, die in de richting wijzen, dat de vervolging en de terreur gewoon doorgaan en dat het nu de kerken zijn die aangevallen worden. In bijvoorbeeld een provincie, die Gamu Gofa heet, heeft de gouverneur, Ali Mussa, openlijk verklaard, dat de christenen uitgeroeid moeten worden. Pas dan kan de culturele revolutie echt doorgevoerd worden.

In de pers, op de radio en op de televisie, onderstreept men bijna dagelijks, hoe belangrijk de culturele revolutie is. Op de tweede, derde en vierde zondag van december werden diverse kerken gesloten in Zuid- en Centraal Ethiopië, vooral in het zuiden en kerkangers werden gearresteerd en gevangengezet en in de Shoa-provincie werden verschillende christenen gemarteld. In een andere provincie, Kafa, zijn kerken in kantoren veranderd. De christenen mogen niet eens samenkomen voor een privédienst in hun eigen huizen. In nog een provincie, die Bale heet, hebben de autoriteiten een speciaalbevel gegeven aan de zogenaamde boerenorganisaties, dat ze alle christenen moeten registreren. Die krijgen dan twee weken bedenktijd om hun geloof af te zweren, en degene, die hier niet in toestemt, zal terechtgesteld worden. Volgens betrouwbare bronnen zijn omstreeks de jaarwisseling veertig personen ter dood veroordeeld in de provincie Bale. Weliswaar wordt in het programma dat de regerende militaire raad, de DERG, in april 1976 opstelde, voor de zogenaamde „Nationale democratische revolutie” gezegd, dat men godsdienstvrijheid garandeert in het land, maar velen zijn van mening, dat die paragraaf alleen tot stand is gekomen om de internationale opinie tevreden te stellen.

Vraag

Op de vraag, waar hij deze informatie vandaan had, wilde de heer Sjöquist geen antwoord geven. Zijn motivatie: Het kan mensen het leven kosten.

moet nog vastgesteld worden en moet telkens opnieuw worden geformuleerd. Dan KAN allemaal best mooi gaan, maar ik ben er niet zeker van dat dit blijvend in positieve zin zal gebeuren, indien wij niet er bij elkaar als leden van het CDA (die uiteindelijk zo'n PvU gaan vaststellen) van op aan kunnen dat we elkaar persoonlijk kunnen aanspreken op onze gehoorzaamheid aan het evangelie van Jezus Christus, aan de Heilige Schrift. Ik weet best dat we ook dan geen vanzelfsprekende eensgezindheid kunnen garanderen of gegarandeerd verwachten, maar we moeten van elkaar er minstens opan kunnen dat we als CDA en persoonlijk, „bereid zijn ons te stellen onder de voortdurende kritiek van de H. Schrift in antwoord op de wereldwijde oproep van het Evangelie tot dienst aan God en medemens”. 6. Daarom kunnen de kiesverenigingen, die zich over de resolutie van de partijraad hebben te buigen, m.i. die resolutie niet aanvaarden in deze vorm: wij moeten in het CDA elkaar persoonlijk aanspreekbaar achten op onze grondslag en onze politieke overtuiging (PvU, zoals nu reeds eenmaal geformuleerd en voortdurend te formuleren). Want: enerzijds, die grondslag, de Heilige Schrift, is onveranderbaar (statutair aspect); anderzijds: dan zijn we als CDA voortdurend verplicht samen te zoeken naar de vertaling van die grondslag naar de politiek toe. (dynamisch aspect). Alleen zo kan het CDA, mits biddend en werkend, zijn een aansprekende partij met een vaste kern en een dynamische politieke overtuiging.

Zwolle,

C. A. BOS

LEZERS SCHRIJVEN

Het hart, het lijf en het CDA

In z'n nog jonge bestaan heeft het CDA al diverse opmerkelijke stukken geproduceerd, die althans mij ervan overtuigen dat er leven in zit. Ik heb ook wel eens wat sombere gedachten, maar dan niet zozeer op grond van rapporten of programma's.

Ik zet nu even enkele zaken op een rijtje:

- vóór mij ligt „Niet bij brood alleen”; dat is dus het CDA-verkiezingsprogramma '77-'81. In datzelfde boekje gaat daaraan vooraf
- een Program van Uitgangspunten, 12 in getal.
- Sinds oktober 1978 kennen we een Rapport van de CDA-commissie Grondslag en Politiek handelen (dat per 19 jan. 1979 aan alle leden werd toegezonden via NG- en AR-post).
- Op 9 dec. 1978 hebben de 3 partijraden zich uitgesproken in de geest van dit Rapport: leden en vertegenwoordigers van het CDA worden persoonlijk aanspreekbaar geacht op de politieke overtuiging, verwoord in een Program van Uitgangspunten (en dus niet zozeer op

de grondslag van het CDA, zoals in de Statuten).

E. De partijraad van de ARP heeft per resolutie op 9 dec. gevraagd naar een uitwerking van het program van uitgangspunten waarin een christelijke visie op mens en maatschappij duidelijk tot uiting moet komen.

Nu enkele opmerkingen van mijn kant: 1. Onder B hierboven bleek al dat er een Program van Uitgangspunten (PvU) is. Het is indertijd vastgesteld door het Algemeen Bestuur van het CDA en, waarschijnlijk om redenen van tijdnood, nooit door de leden vastgesteld. Ook is het zo dat het toen uitdrukkelijk niet geamendeerd kon worden, en dat het A.B. van het CDA niemand heeft gevraagd het PvU te onderschrijven (wat wel gebeurd is ten aanzien van het verkiezingsprogram). 2. De Commissie van het Rapport (C hierboven) schrijft onder 2.1.2. „Het Program van Uitgangspunten is binnen het CDA de eerste poging om deze politieke overtuiging in een aantal uitspraken samen te vatten” (onderstr. Bos). „De verdere ontwikkeling van dit program is een taak die ook in de toekomst de nodige aandacht dient te verkrijgen”.

3. Er zijn in theorie 3 mogelijkheden (geweest???) om de leden en vertegenwoordigers van het CDA persoonlijk aanspreekbaar te achten: a. op de grondslag van het CDA, het Evangelie als richtsnoer voor het politiek handelen, of zoals de Cie. voorstelt: de Heilige Schrift.

b. op de politieke overtuiging, dus een Program van Uitgangspunten.

c. op de grondslag en een PvU.

4. De partijraden van 9 dec. 1978 kozen dus voor mogelijkheid b. Dit deden ze, zonder al te weten wat dit PvU inhoudt!!! Men heeft wel een idee (zie onder B hierboven) maar dit is een „eerste poging”, moet ook constant bijgesteld worden. Zoals die „eerste poging” eruit ziet en zoals het Rapport spreekt over „uitgangspunten”, lijkt het een hartverwarmende zaak, want het maakt een uitstekende indruk! Het zijn m.i. voortreffelijke pogingen om bijbelse noties naar de politiek toe te vertalen.

Op dit moment echter staat omtrent een PvU niets vast, terwijl men daar toch elkaar aan wil gaan binden!

5. Ik ben dus wat bezorgd: zo'n PvU

BLOEMEN HOUDEN VAN MENSEN

Vraagt jaar-rond chrysanten die staan langer....

FIDES Handelskwekerij

(stekken voor chrysantenkultuur)
Postbus 26, tel. (1745)-4244-3700
Telex 3.27.23
DE LIER

CDA christen democratisch appel

De CDA-fractie in de Tweede Kamer zoekt zo spoedig mogelijk

EEN SECRETARESSE

ter uitbreiding van haar secretariaat.

De werkzaamheden bestaan o.a. uit:

- typewerk, veelal van concepten (o.a. redevoeringen voor openbare debatten, fractiecommissieagenda's, -verslagen etc.
- administratieve ondersteuning van fractie en fractiecommissies;
- correspondentie van fractiecommissies.

Het werk in de Tweede Kamer is veelzijdig en interessant, vooral als u zich betrokken voelt bij het politieke en maatschappelijke gebeuren van alledag.

Verwantschap met de politiek van het CDA strekt tot aanbeveling.

Vereisten:
MAVO/HAVO
Typediploma
diploma steno Nederlands

Enige ervaring strekt tot aanbeveling.

Sollicitaties gaarne richten aan: G. H. C. Halleen Ambtelijk Secretaris CDA-Tweede-Kamerfractie, Postbus 20018, 2500 EA Den Haag.

Met vermelding in de linkerbovenhoek van de enveloppe: „sollicitatie”

Maar hij benadrukte wel, dat de informatie absoluut betrouwbaar was. Op 18 januari j.l. zijn de berichten uit Zweden voor 100% bevestigd door de Lutherse wereldfederatie in Genève, een organisatie waarbij alle Lutherse kerken aangesloten zijn. Reizigers en diplomaten hebben volgens de federatie meegedeeld, dat in Ethiopië een godsdienstvervolgning lijkt te zijn ontketend, gekenmerkt door een golf van aanhoudingen en toepassing van folterpraktijken. In Zweden is men direct tot actie overgegaan. De laatste ontwikkeling is als volgt: de Zweedse regering heeft snel gereageerd na de informatie over wat er op het ogenblik

gebeurt met de christenen in Ethiopië en er zal zo snel mogelijk een Zweedse diplomatieke actie ondernomen worden bij de militaire raad DERG in Addis Ababa.

Voor collega Nijhof van DS'70 en mij een reden hierbij niet achter te blijven en minister Van der Klaauw schriftelijk te vragen initiatieven te ontwikkelen, binnen het kader van de Europese politieke samenwerking, om namens de negen EEG-landen diplomatieke stappen te ondernemen, om althans de ernstige bezorgdheid in Addis Ababa uit te spreken. Onderwijl spreekt het Hoge Commissariaat al van 200.000 Ethiopische vluchtelingen.

Studiekonferentie inzake problematiek Molukkers

De stichting politiek vormings- en schoiingswerk CDA belegt in samenwerking met het Inspraakorgaan Welzijn Molukkers: **STUDIEKONFERENTIE terzake de PROBLEMATIEK DER IN NEDERLAND VERBLIJVENDE MOLUKKERS op zaterdag 24 februari 1979 van 10.30 tot ca. 16.00 uur.**

Waarover?

A. Bezinning op de visie van waaruit een, voor provincie- en gemeentebesturen relevant, samenhangend beleid is of kan worden opgebouwd, terzake de in Nederland verblijvende Molukkers, door CDA-provincie- en gemeentebestuurders en belangstellenden in samenspraak met het Inspraakorgaan Welzijn Molukkers. Molukkers.

B. Bezinning op de konkretisering en betekenis van deze visie t.a.v. de volgende punten:

- huisvesting
- onderwijs
- werkgelegenheid
- sociaal cultureel beleid
- communicatie tussen gemeentebestuur en plaatselijke Molukse gemeenschap.

Voor wie?

- In eerste instantie voor CDA-provincie- en gemeentebestuurders,
- maar ook voor belangstellenden en belanghebbenden.

Programma

- 10.00-10.30 aankomst deelnemers/koffie
- 10.30 opening door de heer D. Rijnders, oud-burgemeester van Amstelveen (konferentie leider)
- 10.40 inleidingen door:
  - de heer G. van Leijenhorst, vice-voorzitter CDA-Tweede-Kamerfractie
  - de heer J. Slot, oud-burgemeester van Ede
  - Molukse co-referent, drs. M. Fr. Mual, voorzitter Inspraakorgaan Zuidmolukkers
- 11.30 discussiegroepen
- 12.45 broodmaaltijd
- 13.30 rapportage groepsdiskussie
- 14.00 forumdiskussie

Waar

Utrecht, Jaarbeurs

Deelname

f 15,- (inclusief lunch en koffie) – door overschrijving van f 15,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, Den Haag – telefonische opgave bij W. Eikelboom, 070-46.96.20 of 070-45.10.15.

UIT DE ARJOS

Wat is een collectieve arbeidsovereenkomst?

Minister Albada heeft, na het mislukken van het eerste centrale loonoverleg, de werkgevers en werknemers opnieuw voor een gesprek uitgenodigd om te kijken in hoeverre er toch nog centraal afspraken kunnen worden gemaakt over zaken als aftopping van prijscompensatie (hoe meer je verdient des te lager is de prijscompensatie), extra loonmatiging, arbeidsmarktbeleid (bijv. korter werken, aanpak vacatures, arbeidsomstandigheden) e.d.

Op zichzelf is dit een goed initiatief van de minister, die ondanks het vooroordeel van de vakbeweging en sommige politieke partijen als gevolg van de rechtse signatuur van het huidige kabinet, daadwerkelijk bezig is

om evenals zijn voorganger een goede relatie op te bouwen met de vakbeweging. Teleurstellend bij dit alles is dat hij hierin nogal eens wordt gedwarsboomd door andere bewindslieden. Met name de V.V.D. ziet e.e.a. nog al anders en is duidelijk bang voor een te grote invloed van de vakbeweging. Toch zal het huidige kabinet zich moeten realiseren dat een goede relatie met de werknemers inclusief de ambtenaren van wezenlijke betekenis is voor het slagen van Bestek '81. De beide bewindslieden van sociale zaken (Albada en De Graaf), die hun sporen in de vakbeweging reeds verdiend hebben, zullen voldoende speelruimte moeten krijgen om ook werkelijk te kunnen onderhandelen, zonder gestoord te worden door al te veel voorwaarden vooraf. Hebben ze niets aan te bieden dan zullen werknemersvertegenwoordigers niet bereid zijn om mee te werken. Worden ze echter gedwongen om op dezelfde manier te onderhandelen als de

minister van binnenlandse zaken heeft gedaan (deze stond er zelf blijkbaar wel achter), dan zal ook het 2e loonoverleg mislukken. Men zal zich moeten realiseren dat minister Albada en staatssecretaris De Graaf meer zijn, dan alleen maar progressieve namen in een rechts kabinet.

Het gevolg van een nieuwe mislukking (die erg waarschijnlijk is) zal zijn, dat er op het niveau van bedrijfstakken en ondernemingen over het arbeidsvoorwaardenbeleid voor 1979 zal worden onderhandeld. Veel van deze onderhandelingen hebben uiteindelijk tot gevolg dat ze worden vastgelegd in een collectieve arbeidsovereenkomst (C.A.O.). In het navolgende zal ik proberen om een inzicht te geven, in wat een C.A.O. is en hoe deze tot stand kan komen.

Wat is een C.A.O.?

Het begrip collectieve arbeidsovereenkomst zou je in twee delen kunnen splitsen. In de eerste plaats is het de arbeidsovereenkomst (voorwaarden waarop de werknemer bereid is om arbeid te verrichten voor de werkgever) en in de tweede plaats het begrip collectief. Met dit laatste duiden we aan dat de arbeidsovereenkomst voor meer dan één werknemer telt. Er worden in Nederland per jaar duizenden individuele (voor één werknemer) arbeidsovereenkomsten afgesloten. Daarnaast worden er honderden collectieve arbeidsovereenkomsten afgesloten. Een belangrijk verschil tussen een individueel contract t.o.v. een collectief is dat er in de C.A.O. meer zaken worden geregeld.

Collectieve arbeidsovereenkomsten waren er reeds in het begin van deze eeuw. De inhoud was toen duidelijk anders dan tegenwoordig. De materiële aspecten waren toen het belangrijkste, tegenwoordig worden immateriële zaken steeds belangrijker. Een C.A.O. wordt veelal afgesloten tussen vakverenigingen en werkgever(s). Al naar gelang de groep waarop een C.A.O. van toepassing is, kunnen meerdere belangengroeperingen tot de onderhandelingstafel worden toegelaten. Over het algemeen geldt de C.A.O. voor productiefuncties en in voorkomende gevallen voor de lagere beambtenfuncties (mensen die bijv. kantoorbanen vervullen). De hogere functies in een onderneming vallen meestal niet onder een C.A.O. omdat er daar andere aspecten meespelen, zoals de vraag en aanbod relatie, de beperkte betalingsmogelijkheden binnen een C.A.O. e.d. Een C.A.O. kan betrekking hebben op honderdduizenden medewerkers (bijv. bouwnijverheid, metaalindustrie), alswel op enkele tientallen medewerkers. Er is de laatste jaren wel een tendens waarneembaar, dat men streeft naar meer eigen C.A.O.'s per onderneming. Dit was o.a. het gevolg van de meer centraal geleide loonpolitiek van kort na de tweede wereldoorlog en het feit dat er verschillen bestaan in de bereidheid en mogelijkheden van ondernemingen om aanvullende contracten voor hun eigen werknemers op te stellen. Voordat er uiteindelijk een C.A.O. tot stand is, moet er nogal wat onderhandeld worden tussen de partijen.

Onderhandelingsproces:

Het onderhandelingsproces wordt voorafgegaan door interne onderhandelingen binnen de diverse deelnemende partijen (werkgever(s) en werknemersvertegenwoordigingen). Beide partijen moeten er eerst voor zorgen dat ze een gezamenlijk standpunt hebben. Bij het formuleren van e.e.a. moet men wel rekening houden met de door de overheid vastgestelde randvoorwaarden (bijv. minimumlonen, aantal arbeidsuren, minimum aantal vrije dagen, verplichte scholing van jeugdige werknemers e.d.). Het is best mogelijk, dat er in het tweede centrale loonoverleg op bepaalde gebieden bindende afspraken worden gemaakt. Begrijpelijk is het dat er binnen de afzonderlijke partijen nogal wat strubbelingen plaatsvinden alvorens men een uniform standpunt heeft. Als er bijv. meerdere ondernemingen bij de besluitvorming betrokken zijn dan zal een economisch sterk bedrijf andere prioriteiten kunnen hebben dan een zwakkere broeder. Wat voor de ene onderneming in de praktijk als volkomen normaal wordt ervaren, blijkt voor de andere een struikelblok te zijn. Een voorbeeld hiervan is dat er nog steeds ondernemingen zijn, die het recht op vakantie dagen pas doen ingaan als men er een jaar heeft gewerkt. Met andere woorden „je hebt het eerste jaar geen recht op vakantie dagen”. Het ene bedrijf wil bijv. wel een arbeidsplaatsovereenkomst (A.P.O.) en het andere niet. De afstemming van

Vervolg op pag. 12

Eritrea: een volk in oorlog

Al tien jaar lang wordt in Eritrea een gewapende strijd tegen inlijving van het land door Ethiopië gevoerd; een strijd, die inmiddels vele slachtoffers heeft geëist. Aan beide kanten vechten zich socialistisch noemende bevrijdingsbewegingen en landen. Door de complexiteit en het voortdurende veranderen van bondgenootschappen is de situatie erg onoverzichtelijk. In dit artikel wordt een poging gedaan om één en ander te verduidelijken, aan de hand van een kort historisch overzicht.

Eritrea ligt aan de Rode Zee, in het noordoosten van Afrika, aan de zeeroute die de verbinding vormt tussen de Middellandse Zee en de Indische Oceaan. Vanwege het economische en militaire belang (olie!) van deze route neemt het dan ook een belangrijke positie in in het strategisch

schaakspel van de grootmachten. Tot 1941 was Eritrea een Italiaanse kolonie, waarna Engeland, door Italië te verslaan, tot 1952 het mandaat erover voerde. In 1947 werd een commissie van de Verenigde Naties naar Eritrea gestuurd om de wensen van de bevolking te bepalen. Tegen de bevindingen van de commissie in besloot de V.N. in 1952 dat Eritrea een federatie met het buurland Ethiopië moest aangaan, een beslissing die mede werd afgedwongen door de V.S., die toen reeds militaire belangen in de Hoorn van Afrika had. Amerika steunde Ethiopië dan ook tot 1977 met grote wapenzendingen. Rusland pleitte in 1952 reeds voor het zelfbeschikkingsrecht van het Eritrese volk en diende daartoe ook een ontwerpresolutie in, die het echter niet haalde.

Veertiende provincie

De federatie met Ethiopië heeft officieel maar tien jaar geduurd, daarna werd Eritrea de veertiende provincie van Ethiopië.

In 1961 werd het Eritrese

Bevrijdingsfront (ELF) opgericht, dat d.m.v. gewapende strijd onafhankelijkheid wilde afdwingen, gesteund door o.m. Rusland en Cuba. In eerste instantie beperkten de activiteiten zich tot prik-acties en sabotage, maar aan het begin van de jaren '70 begon de strijd heftiger te worden. Intussen vond er, na hevige interne conflicten, een afsplitsing plaats en werd het Eritrese Volksbevrijdingsfront (EPLF) opgericht. De strijd werd nu ook onderling uitgevochten, totdat de ELF en EPLF in 1974 een bestand sloten.

In 1974 kwam er een eind aan de heerschappij van keizer Haile Selassie; hij werd opgevolgd door een revolutionaire raad, de Derg, geleid door kolonel Menghistu. In Ethiopië brak een bloedige periode aan. Alle tegenstanders van Menghistu, waaronder ook vele mede-revolutionairen, werden geëlimineerd en ook onder de gewone burgers vielen vele slachtoffers. Amerika begon zich terug te trekken uit Ethiopië en werd gelijk opgevolgd door Rusland, dat daarmee honderdtachtig graden draaide. Aparte vermelding verdient de positie van Israël, dat zowel vóór 1974 als daarna de opleiding van de elite divisie van de Ethiopische strijdkrachten, de zgn. Vlambdivisie, verzorgde.

De bevrijdingsbewegingen, die tot begin 1978 op het punt leken te staan de eindoverwinning te behalen, bleven in ontreding achter, eerst politiek en later, naarmate de militaire steun van het Sovjet-blok aan Ethiopië steeds sterker werd, ook militair. Sinds maart 1978, toen de strijd met Somalië (tot 1977 bondgenoot van Rusland) om de Ogaden-woestijn in het voordeel van Ethiopië werd beslist, is de rol van Rusland, Cuba en de DDR steeds sterker geworden. Nu hebben de Ethiopiërs, dankzij hun helpers, alle steden in Eritrea weer in handen. Het enige aaneengesloten gebied, dat zij nog niet hebben veroverd, is de noordwestelijke provincie Sahel, die in handen is van de EPLF.

Grote verliezer

Met name bij de ELF is de ideologische ontreding groot. Meer dan het EPLF heeft deze beweging zijn ideologische heil vroeger gezocht in Moskou. Krampachtig proberen de ELF-ideologen zelfs nu nog vol te houden, dat de Sovjet-Unie slechts tijdelijk op een dwaalspoor is, maar het is duidelijk, dat de ELF-politiek in grote moeilijkheden is geraakt. Het EPLF werd vroeger geacht meer de Peking-lijn aan te hangen, hoewel zijn vertegenwoordigers bij hoog en laag volhouden, dat hun ideologie geheel

van eigen bodem is. Momenteel moeten zij tegen iedereen vechten, nl. Ethiopië, Rusland, Amerika en Israël, in EPLF-terminen: de kolonialen, de reactionairen, de imperialisten en de zionisten. De grote verliezer is echter het volk van Ethiopië. Naast de tienduizenden slachtoffers die reeds gevallen zijn door oorlogsgeweld en honger, zijn er ruim zeshonderdduizend vluchtelingen, die door de Eritrese Hulp Organisatie (ERA) verzorgd worden. Omdat Eritrea niet door de V.N. wordt erkend, kan de ERA ook niet rechtstreeks worden gesteund door de bij de V.N. aangesloten organisaties. Ook Nederlandse hulporganisaties en de Nederlandse regering plegen de voorkeur te geven aan hulp via erkende regeringen, reden waarom de Eritreërs trachten oftewel rechtstreekse hulp te krijgen (op postgiro nr. 3804584), ofwel erkenning en hulp door de Nederlandse regering. De Eritreërs wensen niet afhankelijk te zijn van één van de grote machtsblokken op de wereld, ze willen van niemand afhankelijk zijn. Het feit dat ze nu toch een beroep doen op de wereldopinie en op de Nederlandse bevolking is een teken, dat de nood in het gloeiendhete, strategisch aan de Rode Zee gelegen Eritrea hoog is gestegen.

Bernard Arnold

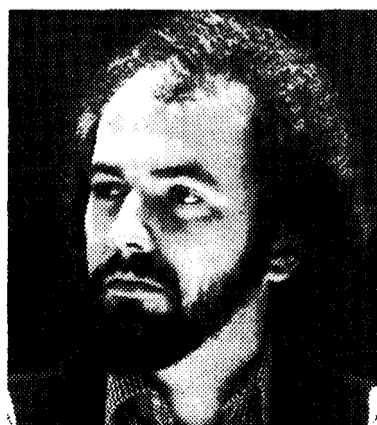
ONDER DE HAMER

De paus in Latijns-Amerika

Paus Johannes Paulus II is vorige week in Zuid-Amerika geweest om de opening van de derde Latijns-Amerikaanse bisschoppenconferentie, die op het ogenblik in Medellin (Bogotá), die gehouden wordt, bij te wonen. Deze bisschoppenconferentie werd tien jaar geleden voor het laatst gehouden in Medellin. Die conferentie had voor de Rooms-Katholieke kerk in Latijns-Amerika historische betekenis. Voor het eerst begon zij zich toen los te maken van

het bondgenootschap met de bestaande politieke en economische orde.

Bisschoppen en priesters die al eerder de politieke en maatschappelijke konsekwenties uit hun geloof en geloofsverkondiging hadden getrokken konden in deze bisschoppenconferentie een teken van hoop zien. Aan de verkondiging van het Rijk Gods in dit werelddeel werd door hen konkrete inhoud gegeven door arm te worden met de armen en door partij te kiezen tegen

onderdrukking en uitbuiting. Dom Helder Camara – de bisschop van Recife in Brazilië – inspireerde velen in het vernieuwingsproces dat zich geleidelijk in de Rooms-Katholieke kerk van Latijns-Amerika voltrok. In dat proces ontwikkelde zich ook een nieuwe theologie. De theologie van de bevrijding; een geloofsdenken dat het bevrijdend handelen van Christus in de

geschiedenis koppelt aan de bevrijdingsbewegingen en processen, die in Latijns-Amerika gaande zijn. Als we de rede, die paus Johannes Paulus II vorige week bij de opening van de derde Latijns-Amerikaanse bisschoppenconferentie hield, plaatsen tegen de hierboven geschetste ontwikkeling, moet de konklusie zijn dat de leiding van de R.K. kerk aanstuurt op een koerswijziging. De paus legde in zijn rede sterk de nadruk op algemeen religieuze waarden en het bewaren van de zuiverheid van de R.K.-leer en waarschuwde tegelijkertijd tegen sociaal en politiek radicalisme om onderdrukking en uitbuiting te bestrijden.

Hij sloeg daarmee de hoop de bodem in bij al degenen die gehoopt hadden dat hij zich krachtig te weer zou stellen tegen regimes die zich niet storen aan mensenrechten en aan de armoede onder de grote massa van de

bevolking van Zuid-Amerika. Dat hij zou opkomen voor bisschoppen en priesters die zich daadwerkelijk en met gevaar voor eigen leven inzetten voor de bevrijding van de Latijns-Amerikaanse volken. Zoals Dom Antonio Fragoso – bisschop in Brazilië – die tien jaar geleden in een toespraak tegen de rijke R.K.-elite van Brazilië zei: „Christus kwam niet alleen om de mensen van de zonden te bevrijden. Hij kwam hen ook bevrijden van de gevolgen van de zonden (...). Christus is de Bevrijder! En daarom zijn de Christenen, iedereen die hem wil volgen, geroepen zich te geven voor de bevrijding van allen. Een Christen die het laat bij het liturgisch leven, bezorgd slechts om zijn eigen zaligmaking, is geen gelovige. Hij pleegt verraad aan Christus' zending: niet slechts geestelijke, maar totale bevrijding van mensen.” (Chili en Verder, Arjosbulletin buitenlandse politiek, november 1977).

Klaas de Vries

prof. G. Th. Rothuizen

prof. dr. J. P. Versteeg

prof. dr. J. Veenhof

prof. C. A. van Peursen

prof. B. Goudzwaard

Eind maart: verschijning „toekomstgerichte” jubileumpublikatie Honderd jaar ARP: bezinning en perspectief

Eind maart a.s. valt de verschijning te verwachten van een toekomstgerichte jubileumpublikatie, getiteld „Honderd jaar ARP – bezinning en perspectief”.

Deze publikatie is een voortvloeisel uit een advies van het partijbestuur om een jubileumbundel met een toekomstgerichte publikatie het licht te doen zien.

Het partijbestuur baseerde deze aanbeveling op een eindadvies van de werkgroep „viering jubileum 100 jaar ARP”, dat begin vorig jaar in het partijbestuur aan de orde is geweest.

Werkgroep

De binnenkort te verschijnen publikatie is voorbereid door een werkgroep bestaande uit de volgende personen: F. Bibo, H. Borstlap, M. Beinema, W. van der Bos Czn., C. Bremmer, W. C. D. Hogendijk, mw. J. van Leeuwen, J. de Leeuw, H. van Ruller, A. Schouten, A. Veerman, J. P. Versteeg, H. E. S. Woldring.

Vertegenwoordigers van de andere CDA-partijen waren eveneens uitgenodigd in deze werkgroep zitting te nemen.

Als voorzitter ervan fungeerde dr. A. Veerman, als sekretaris werd toegevoegd drs. C. Bremmer.

De auteurs van deze uitgave zijn alle lid of geestverwant van de ARP. De werkgroep heeft beoogd een brede dwarsdoorsnede uit de AR te maken, naar leeftijd en anderszins. Tot vreugde van de werkgroep bleek er in zeer ruime mate bereidheid tot medewerking te bestaan. Vergeleken bij de oorspronkelijke opzet zijn de bijdragen over het onderwerp „wetenschap en politiek” en over „de grenzen van de sociale verzekering” afgevallen.

Verschillende van de medewerkers komen uit de wereld van de

wetenschap. Dat neemt niet weg dat gestreefd is naar zo leesbaar mogelijke bijdragen. Bewust is niet gekozen voor het predikaat „wetenschappelijkheid”. De bundel wil een anti-revolutionaire bijdrage leveren aan het christen-democratische politieke denken. Dit oogmerk past geheel in het kader van de jubileumviering, die plaatsvindt in het perspectief van de vorming van het CDA.

Opbouw

Het boek is ingedeeld in een vijftal hoofdstukken.

■ Het eerste hoofdstuk draagt als titel „Visies op de uitgangspunten”. In dit eerste deel schrijven prof. J. Veenhof, prof. J. P. Versteeg, prof. G. Th. Rothuizen, prof. C. A. van Peursen en prof. B. Goudzwaard.

■ Het tweede deel heeft als titel „Visies op de mens”. Medewerkers aan dit deel zijn dr. J. Klapwijk, drs. A. Schouten en drs. H. Borstlap.

■ Het derde deel heeft als titel „Visies op de samenleving”. Medewerkers aan dit deel zijn dr. H. E. S. Woldring, prof. A. J. Vermaat, drs. P. Bos, drs. S. G. Stafleu, minister mr. J. de Ruiter, staatssecretaris mw. J. G. Kraayeveld-Wouters, drs. M. Beinema, minister dr. W. Albeda, drs. E. Heerma.

■ Het vierde deel draagt als titel „Visies op de wereld”. Prof. P. H. Kooijmans, prof. J. Verkuyl, drs. A. M. Oostlander en mr. J. N. Scholten schrijven een bijdrage.

■ In het vijfde en laatste deel, „Visies op de overheid”, schrijven prof. A. M. Donner, ir. J. Plooy en partijvoorzitter H. A. de Boer.

In totaal bevat het boek daarmee 24 artikelen. Het aantal pagina's zal omstreeks 250 bedragen. Foto's van de medewerkers treft u bij dit artikel aan.

Illustraties

Arend van Dam verzorgt het omslag van deze publikatie en voorts een aantal illustraties bij de diverse hoofdstukken.

Prijs

Naar verwachting zal de prijs voor leden van de ARP omstreeks f 15,- bedragen (inclusief porti).

Vanaf maart kan men de publikatie bestellen bij het AR-sekretariaat. Het boek zal ook in de winkel komen te liggen. De winkelprijs zal vermoedelijk f 4,- à f 5,- boven de ledenprijs voor de ARP komen te liggen. Het boek is een uitgave van firma T. Wever te Franeker.

Het is de bedoeling dat het eerste exemplaar van deze publikatie wordt uitgereikt op de feestelijke jubileummanifestatie die op 7 april te Rotterdam plaatsvindt, en waarover wij binnenkort nadere mededelingen hopen te doen.

dr. J. Klapwijk

staatssecretaris J. G. Kraayeveld-Wouters

dr. H. E. S. Woldring

drs. H. Borstlap

prof. A. J. Vermaat

drs. P. Bos

drs. F. G. Stafleu

minister J. de Ruiter

drs. A. Schouten

drs. M. Beinema

minister W. Albeda

drs. E. Heerma

prof. J. Verkuyl

prof. P. H. Kooijmans

drs. A. M. Oostlander

prof. A. M. Donner

ir. J. Plooy

H. A. de Boer

mr. J. N. Scholten

AVR VAN DE PARTIJ

Brief aan de kiesverenigingen

Dezer dagen bereikte de kiesverenigingen de hiernavolgende brief over de feestelijke jubileummanifestatie op 7 april a.s. ter gelegenheid van het 100-jarige bestaan van de Antirevolutionaire partij.

Geacht bestuur,
De Anti-Revolutionaire Partij wordt 100 jaar. Op 3 april a.s. is het precies een eeuw geleden, dat de grondslagen van de ARP-partij-organisatie in het Nederlandse politieke staatsbestel werden vastgesteld op de eerste „deputatenvergadering” in Utrecht, een bijeenkomst met afgevaardigden van diverse kiesverenigingen, die de AR-richting voorstonden die tot de definitieve oprichting van de partij besloten.
Daarmede is de ARP-partij tot op de dag van vandaag de oudste georganiseerde politieke partij in ons land.
Mede gezien de samenwerking met CHU en KVP is er alle reden ons rekenschap te geven van datgene wat de ARP bewogen heeft en van datgene wat ons blijft bewegen. Er is reden om in dankbaarheid terug te zien. Het is

echter bovendien onze taak vooruit te zien met het oog op onze opdracht voor de toekomst.
Om kort te zijn: het jaar 1979 is voor de ARP-partij een tijd voor **nadenken, danken en vooruitdenken.**

Feestelijke manifestatie

In dit verband ligt het in het voornemen op zaterdag 7 april 1979 te Rotterdam een speciale partijraadsbijeenkomst te houden, welke geheel in het kader staat van de honderdjarige jubileumviering.
Graag zouden wij een ieder, die dat wenst in de gelegenheid stellen deze jubileumpartijraad bij te wonen, maar dat is, zoals men ongetwijfeld zal begrijpen, nauwelijks of niet te realiseren.
Toch willen wij m.n. de „grondvesten” van onze partij de gelegenheid geven

de partijraad bij te wonen.
Het doet ons veel plezier uw kiesvereniging hierbij uit te nodigen twee vertegenwoordigers aan te wijzen om de jubileumpartijraad op 7 april a.s. bij te wonen.
Voor nadere informatie omtrent het programma en een mogelijke vervoersregeling naar en van Rotterdam verwijzen wij u naar de bijlage bij deze brief.

Toegangskarten

Het ARP-partijbestuur zal het zeer op prijs stellen, indien u deze uitnodiging wilt accepteren.
Wilt u daartoe de ingesloten uitnodigingskarten geheel ingevuld zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk vóór 3 maart a.s., toezenden aan het partijsecretariaat te Den Haag.
De toegangskarten en programmagegevens worden in de tweede helft van de maand maart rechtstreeks aan de deur u op te geven afgevaardigden gezonden. Wij nemen aan, dat u er begrip voor hebt, dat wij de deelnemers, waarvan wij de opgave na 3 maart a.s. ontvangen, eventueel toegangskarten zullen moeten toesturen naar volgorde van binnenkomst van de aanmelding, mede vanwege de beperkte plaatsruimte.
Tenslotte spreken wij nu reeds onze hoop en ons vertrouwen erin uit, dat onze jubileumviering, mede door uw vertegenwoordigende aanwezigheid geslaagd en stijlvol zal zijn.

Met vriendelijke groet en hoogachting,
w.g. H. A. de Boer, voorzitter
w.g. D. Corporaal, sekretaris

Vijfen- zeventig jaar ARP: „Dagen om nimmer te vergeten”

Protestanten zijn professionele herdenkers. Er valt altijd wel iets te gedenken, te vermelden of te herinneren. Dat doen ze met feesten, herdenkingsplechtigheden, recepties, gedenkboeken, gedachtenisredes.
Een citaat uit een familie-album over drie kwart eeuw protestants leven in Nederland. Men kan het nalezen in „De dominee gaat voorbij”.

Start

Deze herdenkingsdrift is zeker ook van toepassing op de geschiedenis van de ARP. Neem bijv. de viering van het 75-jarig bestaan. Het feest „100-jaar ARP” staat voor de deur. Hoe verging het met de feestvreugde 25 jaar geleden? Wie wil niet even terug kijken?
Vrijdagmiddag 2 april: start van de plechtigheden. Een keurig geïllustreerd programmaboekje, het omslag getooid met portret en citaat van Groen van Prinsterer, geeft het draaiboek haarfijn aan.

Jan Schouten

Een „kloeke openingsredevoering” van dr. Jan Schouten, voorzitter van het Centraal Comité (partijbestuur) is de aftrap voor een groots feest. Daarna beklimt professor Anema de kathedraal. Hij is de nestor van de beide Kamerfrakties. De lange neerhangende snorpunten nemen elke twijfel daarover weg. Liefst 70 jaar is hij Eerste-Kamerlid. Meer dan 80 jaar oud heeft hij vele wijze lessen op zak. Eén ervan strooit hij zijn gehoor op 2 april toe.
„Gewaakt moet worden tegen lichtvaardige verketting van afwijkend inzicht”. Meer over deze markante figuur elders in dit nummer, van de hand van prof. Donner.

Ruppert

Geestverwante organisaties zijn op deze familiedagen altijd bijzonder welkom. Zo is o.a. CNV-voorzitter Ruppert van de partij. Hij feliciteert de partij namens „het convent van christelijke sociale organisaties”. De bond van meisjesverenigingen op gereformeerde grondslag laat zich eveneens horen. En niet te vergeten is ook de Vrije Universiteit, de intellectuele tak van de familie present.
Vrijdagavond leiden de predikanten H. Jonker en G. N. Lammens, de één hervormd, de ander gereformeerd, een gebedssamenkomst.

7000 bezoekers

Zaterdagmorgen 3 april. Rotterdam, de Ahoy-hal. Een feest van vlaggen. Nationale en Anti-Revolutionaire vaandels wapperen aan de vele tientallen masten voor het gebouw. De Ahoy-hal is met anjers uit Aalsmeer luisterrijk opgefleurd; 7000 leden stromen toe. De

teleurstellende verkiezingsuitslag bij de statenverkiezingen van maart 1954 lijkt alweer verwerkt.

Wilhelmus

Ten tweeden male een openingsrede van Jan Schouten. Even later krijgt hij een massaal „Dat's Heren zegen op u daal” toegezongen. Daarna refereren liefst 8 sprekers.
Minister-President in oorlogstijd Gerbrandy opent die lange rij, die besloten wordt door de hervormde predikant Kalf. Lovende woorden worden afgewisseld door lofliederen. Het Wilhelmus wordt met 5 coupletten al vroeg aangeheven. Valerius-liederen klinken de hele dag door.

Telegrammen

Gedenken en geld-inzamelen gaan in de partij hand in hand. Dr. A. L. Rutgers mag als voorzitter van het comité „jubileumaktie” de uitslag bekendmaken. Liefst 100.000 gulden is bijeen geofferd. Reeksen telegrammen stromen binnen, o.a. van de Gouverneur van Nieuw-Guinea, dr. J. van Baal. Maar ook van Ing. Manusama en vele anderen. „Dat ons volk blijvende kracht vinde tot medearbeid door de partij aan het christelijk staatsleven in en buiten Europa” is de boodschap van Dr. Van Baal. Koningin Juliana en Prinses Wilhelmina reageren nog dezelfde dag op een telegrafisch blijk van Anti-Revolutionair medeleven. „Oprecht dank voor gevoelens van aanhankelijkheid en Trouw” is hun antwoord.

Staande ovatie

Een staande ovatie is weggelegd voor de grijze generaal B. D. Duymaer van Twist. Het 88-jarig ere-lid heeft alle 75-jaren van de ARP meebeleefd. Hij heeft Groen van Prinsterer nog gekend. Verbleef vaak bij Kuypers. Ging vertrouwelijk met Colijn om. „Om de studie der beginselen moet het gaan” is de kern van zijn toespraak. Vooral „nu de tijden steeds donkerder worden”. Als ere-lid krijgt hij een collega. Mr. J. A. de Wilde, oud-Kamerlid en minister, valt de eer te beurt. „De AR-partij, die ik zo lief heb en die ik hoop te dienen tot de laatste snik”, zo besluit hij ontroerd zijn dankwoord.

Hoogtepunten

Want wij geven ons niet gewonnen” had Jan Schouten 's morgens uitgeroepen naar aanleiding van de verkiezingsnederlaag bij de statenverkiezingen. De aanwezigheid van de ministers Zijlstra en Algra symboliseerde deze vastberadenheid.
„Twee en drie april 1954”. Dagen om nimmer te vergeten.
„Hoogtepunten in de geschiedenis van de ARP”, is het commentaar van Nederlandse Gedachten van 20 mei 1954 op dit feest. Een beetje gezwollen klinkt het wel, maar hoe het ook zij: de moeite van het nalezen meer dan waard.

ARPartijdig

Drs. Ruud Lubbers voor CDA Zwartsluis

CDA-Zwartsluis organiseert 26 februari 1979 een openbare bijeenkomst in „Motel Zwartewater” met als spreker Drs. Ruud Lubbers. Voorz. CDA-fractie Tweede Kamer.

ARP Zwartsluis

A.R.P. Zwartsluis organiseert 27 april 1979 een jubileumbijeenkomst in „De Bazuin” met als spreker Prof. Dr. I. A. Diepenhorst ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de A.R.P.

Fraktieleider Lubbers voor CDA-Zweeloo

In tegenstelling tot hetgeen vorige week vermeld stond, houden de CDA-afdelingen te Zweeloo, Sleen, Gees en Schoonoord niet op 13, maar op 12 februari a.s. een openbare vergadering in de Gereformeerde kerk te Aalden (Zweeloo) aan de Kerkstraat. Aanvang 20.00 uur. CDA-fraktieleider drs. R. F. M. Lubbers zal spreken over de actuele politiek.

Haagse Vrouwenraad

De Haagse Vrouwenraad organiseert in samenwerking met de Vrouwenraden van Delft, Rijswijk, Leiden, Voorburg en Zoetermeer een studie-informatiedag over de Europese verkiezingen op 17 februari in de Kloosterkerk aan het Lange Voorhout 2-4 te Den Haag.

Vanaf 9.30 uur worden de deelnemers ontvangen. 's Morgens lezingen door dr. ir. A. Vondeling of dr. I. Samkalden en mw. dr. A. van Heel-Kasteel en 's middags de opvoering van een „wagenspel” en o.m. forumdiskussie.

De kosten bedragen f 7,50 per persoon.

Indien u vóór 13 februari 1979 stort op giro 59 86 53 t.n.v. de Haagse Vrouwenraad, Sweelinckplein 79, Den Haag, bent u verzekerd van een plaats.

Aan de zaal zijn ook kaarten verkrijgbaar.

CDA-kaderkursus

Binnenkort gaat weer een kaderkursus van start. Het doel van de cursus is om in een zestal bijeenkomsten (5 donderdagen en één trainingsweekend van vrijdagavond tot zaterdagmiddag) instrumenten aan te dragen, ter ondersteuning van het kaderwerk in de partij.

De cursus is vooral gericht op deelnemers die reeds op een of andere manier binnen het CDA actief zijn of het voornemen hebben binnenkort voor partijfuncties beschikbaar te zijn. De cursus bedoelt tevens een vervolg te zijn op de reeds een aantal jaren georganiseerde CDA-basiskursus.

Programma

Op de eerste dag wordt gesproken over de organisatie van het CDA en worden in theorie een aantal vaardigheidsaspecten (spreekvaardigheid, discussie- en vergadertechniek) belicht.
De tweede cursusdag zal gewijd zijn aan de grondslag van het CDA en de toetsing daarvan in de praktijk. Tevens training van een aantal vaardigheden.
De derde bijeenkomst staat in het teken van sociaal-economische

vraagstukken, belicht vanuit de christen-democratische uitgangspunten. Aan de hand van een rollenspel over een bedrijfssluiting zal getracht worden kennis over dit onderwerp en de diverse vaardigheden met elkaar te combineren.
De vierde dag wordt onder leiding van een politicoloog besteed aan het leren hanteren van verkiezingsuitslagen en tevens de voorbereiding op de vijfde bijeenkomst, het trainingsweekend. Dit zal in het teken staan van de Europese ontwikkelingen.
De laatste bijeenkomst zal plaatshebben in Den Haag met een bezoek aan de Tweede-Kamerfractie. Het middagdeel zal worden gebruikt voor een evaluatie van het trainingsweekend.

Plaats en tijd

De cursus zal worden gegeven in Utrecht van 's morgens 09.30 u. tot 's middags ± 16.00 u. op de navolgende donderdagen:
22 februari 1979
1 maart 1979
8 maart 1979
15 maart 1979
23 en 24 maart 1979 (trainingsweekend)
29 maart 1979
Deelnemerskosten f 75,-.

INSCHRIJFFORMULIER VOOR DE KADERKURSUS UTRECHT

Naam:

Adres:

Plaats:

Postcode:

Vragen:

- 1) Bekleedt u al een kaderfunctie binnen de partij, zo ja welke?
- 2) Zo de voorgaande vraag met neen wordt beantwoord, overweegt u dan of u zich voor een kaderfunctie beschikbaar wilt stellen? Zo ja, waar gaat uw interesse naar uit?

Voor meer informatie en inschrijving:

Pieter F. Dudink
Stichting Vormingswerk KVP
Mauritskade 25
2514 HD DEN HAAG
tel. 070-65.39.34

Collectieve arbeidsovereenkomst

Vervolg van pag. 9

de wensen binnen de vakbonden gaat eveneens zeer moeizaam, met name nu het N.K.V. en het N.V.V. samen de F.N.V. (Federatie Nederlandse Vakbeweging) hebben gevormd en het C.N.V. (Christelijk Nationaal Vakverbond) daardoor wat geïsoleerd dreigt te worden. Daarnaast speelt nog het verschil in uitgangspunt. Het C.N.V. dat de bijbel als uitgangspunt neemt, tracht zoveel mogelijk het overlegmodel of harmoniemodel toe te passen, terwijl de F.N.V. veelal het conflictmodel hanteert met als gevolg dat de F.N.V. veel sneller tot staken overgaat dan het C.N.V. Bij beide vakbonden is de industriebond veelal het meest agressieve onderdeel, zodat we kunnen stellen dat er zelfs binnen één vakbond verschillende meningen bestaan. Het voorbereiden van de onderhandelingen vraagt dus naast een inventarisatie van de wensen en mogelijkheden, ook een proces van onderlinge afstemming van de naar voren te brengen verlangens, waarbij de achterban duidelijk meespeelt. We mogen hierbij echter niet vergeten, dat er ook van werkgeverszijde in vele gevallen constructieve voorstellen tot verandering in het onderhandelingsproces worden ingebracht. Hierbij speelt wel de intentie van de werkgever een rol, ziet hij de organisatie als een totale werkgemeenschap, waarbij moet worden gestreefd naar een optimalisatie van de trits mens - arbeid - en organisatie dan zal zijn inbreng de moeite van het bekijken waard zijn. Een vakbond zal eruit halen wat haalbaar is, maar de vraag is meestal, wat is haalbaar? Minister Albada merkt in één van zijn boeken op „dat een goed pakket van voorstellen voldoende inhoud moet hebben om de leden aan te spreken en net iets meer moet vragen dan redelijkerwijs te realiseren zal zijn en dus ruimte voor het onderhandelen overlaat." Het kabinet zou er goed aan doen zijn boek „Arbeidsverhoudingen in Nederland" eens te lezen, men zal hem dan

ongetwijfeld wisselgeld meegeven naar de tweede onderhandelingsronde.

Onderhandelingstafel

Met name als er C.A.O.'s voor grote groepen moeten worden afgesloten, komen er vrij omvangrijke delegaties van werkgevers en werknemers rond de onderhandelingstafel. Als het gaat om een C.A.O. voor één of enkele kleine ondernemingen wordt de werkgever meestal geadviseerd door een extern adviseur van een werkgeversvereniging. Hoewel beide partijen elkaars standpunt in grote lijnen reeds kennen, wordt e.e.a. toch weer opnieuw uit de doeken gedaan. Bij het onderhandelen hebben de vakbonden veelal het machtsmiddel „staking" achter de hand. Hoewel een staking (het enige echte wapen) alleen maar in uiterst geval wordt gehanteerd is het duidelijk dat dit wapen eigenlijk alleen maar bij grote onderhandelingen effect kan hebben.

Het belang van relatief kleine wensen (pensioenverbetering, meer vrije dagen e.d.) zal door de vakbond niet door middel van een staking worden gerealiseerd. Een staking is veel meer bedoeld als protest tegen een pakket van maatregelen, zoals onlangs de ambtenarenstaking, die hoewel voorbarig, tegen Bestek '81 was gericht.

Bij het onderhandelen op ondernemingsniveau is de ene partij, de vakbeweging, veelal in het nadeel omdat zij alleen maar vraagt en bij een „neen" van de werkgever alleen maar kwaad kan weg lopen (hetgeen ook regelmatig gebeurt). Daarom is de in eerdere fase genoemde intentie van de werkgever erg belangrijk. Tijdens de onderhandelingen worden regelmatig de vergaderingen geschorst om met de achterban te overleggen. Er is tijdens dit proces sprake van een psychologische oorlogvoering en soms krijg je het gevoel dat men onderhandelt om het onderhandelen zelve. Het zou immers te dwaas zijn, om het direct met elkaar eens te zijn.

Wat moet de achterban wel denken. Uiteindelijk wordt men het toch eens en is er hoewel qua tijd veel te laat een nieuwe C.A.O. tot stand gekomen, die door de minister van sociale zaken al of niet bindend wordt verklaard. Als een C.A.O. bindend wordt verklaard dan is ze geldig voor alle werknemers die binnen de bedrijfstak of onderneming waarop ze betrekking heeft werken, en waarvoor de C.A.O. is afgesloten.

Inhoud van een C.A.O.

Vaak krijg je de indruk dat het in een C.A.O. voornamelijk om lonen gaat, de idee dat lonen de voornaamste motivatie zijn voor werknemers is gelukkig al wat achterhaald en e.e.a. is dan ook in de inhoud van een C.A.O. waarneembaar. Volgens het loonbureau, waar elke C.A.O. en de eventuele wijzigingen hierin moeten worden gemeld, bevat een normale C.A.O. de volgende onderdelen:

- loonschalen voor de verschillende functies;

- loonschalen voor jongere werknemers naar leeftijd;

- aanvullende betalingen voor overuren, weekenduren, zwaar en/of gevaarlijk werk enz.;

- premiebeloning (dit neemt gelukkig af);

- diverse bijzondere betalingen, voor gereedschap, kleding;

- werktijd, ploegenindeling (tijden);

- ontslagregels (vloeiende gedeeltelijk voort uit de wet);

- bepalingen, waaraan werkgevers zich hebben te houden in geval van fusies, bedrijfsinkrimpingen enz.;

- veiligheidsvoorschriften;

- beroepsopleiding binnen de onderneming;

- winstdelingssystemen;

- vakantiebetalingen en vakantiedagen;

- indexeringsregeling;

- uitkering bij overlijden;

- extra uitkeringen;

- geschillenregeling.

Naast deze algemene onderdelen die punt voor punt binnen een C.A.O. tot in de details verder worden uitgewerkt kunnen er nog meerdere aspecten worden geregeld, die wel per C.A.O. sterk kunnen verschillen.

Voorbeelden hiervan zijn: pensioenvoorzieningen, vakbondswerk in de onderneming, extra vrije tijd voor oudere werknemers, opstellen van sociaal statuut, arbeidsplaatsenovereenkomst e.d.

Toepassing van de C.A.O.

Hoewel er met de totstandkoming van de C.A.O. veel in positieve zin is veranderd, is een dergelijke overeenkomst geen blauwdruk voor een goed sociaal beleid. De C.A.O. bevat eigenlijk alleen maar minimumvoorwaarden. Regelmatig komt het echter voor dat ondernemingen zich niet aan de C.A.O.

houden of helemaal geen C.A.O. bezitten. Vaak is de individuele werknemer niet in staat om hiertegen te ageren, doet hij dit wel dan loopt hij de kans om benadeeld te worden. Elke onderneming die wel of niet een C.A.O. heeft zal moeten inzien dat de C.A.O. het begin nog maar is, maar dat een sociaal beleid niet is vast te leggen in regels alleen, maar dat dit in de praktijk door middel van het daadwerkelijk uitvoeren van personeelsbeleid zal moeten worden gerealiseerd. De leiding van de organisatie zal de intentie moeten hebben om de mens te willen zien als een mondig mens met capaciteiten voor het dragen van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Ziet men de werknemer niet als een mens, als een schepping Gods, maar als een onmondig wezen, dan kunnen we nog meer aspecten in een collectieve arbeidsovereenkomst vastleggen maar dan zal dit verspilde tijd blijken te zijn, omdat een eerste voorwaarde voor het nakomen van afspraken is, het aanwezig zijn van de intentie bij de betrokken partijen.

Albert J. Martens
(lid redactie)

Antirevolutionair Vrouwencomité over de Europese verkiezingen

Zaterdag 17 februari a.s. belegt het Antirevolutionaire Vrouwencomité haar tweede landelijke bijeenkomst van dit seizoen in het restaurant Hoog-Brabant te Utrecht met als hoofdonderwerp de Europese verkiezingen.

De vergadering bestaat uit twee gedeelten, t.w. het besloten huishoudelijke gedeelte voor de leden vanaf 10.30 uur tot na de lunch. Om 13.30 uur wordt de vergadering heropend en zijn ook belangstellenden hartelijk welkom. Het open gedeelte wordt gestart met de

vertoning van de film „Eurobus" over het Europees Parlement en de Europese instellingen, waarna mevr. H. May-Weggen - derde op de AR-kandidatenlijst voor de Europese verkiezingen - de inleiding zal verzorgen. Vervolgens kan met haar van gedachten worden gewisseld.

Opgave

De leden van het ARVC zijn inmiddels bij brief uitgenodigd. Belangstellenden voor deze vergadering worden verzocht zich aan te melden bij de ARP, dr. Kuyperstraat 3, Den Haag, tel. 070-46.96.20 (Niek Hogeland).

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit" te geven, en de gebruikte EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in" te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à 12000 stuks. Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur. Vraagt onze prijsdocumentatie - op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35e jaargang nr. 7 - 17 februari 1979

Nest voor Totolica

Eind januari ging onder de leden van de ARP een financiële aktie van start in het kader van het a.s. eeuwfeest. Doel van de aktie is o.m. een bijdrage aan de bouw van dagverblijven voor oudere geestelijk gehandicapten. Meer hierover elders op deze pagina. Stort uw bijdrage op gironummer 71200.

Jaarverslag 1978 ARP

Deze week treft u in Nederlandse Gedachten het jaarverslag van de AR-Partij over 1978 aan op de pagina's 3 t/m 14. Uitgebreid wordt u via dit verslag geïnformeerd over het wel en wee van de partij en zijn verschillende organisaties en organen en wat allemaal in 1978 de revue is gepasseerd. Na lezing zult u constateren dat het politieke bedrijf naast boeiend, vooral ook zeer druk is en dat om alles goed te laten functioneren en verlopen heel wat werk wordt verzet.

OVERWEGENDE

Je mag

Soms snakt een mens naar een boekje waar je van binnen een beetje warm van wordt. Een boekje waarin de schrijver inhaakt op zaken die bij je zelf ook leven. Gewoon schrijft over dingen die je elke dag bezig houden, zaken ook die je naar de keel kunnen vliegen. Een boekje waarin dit alles dan zo gebeurt dat het je - wanneer je kritisch aangesproken wordt - mogelijk blijft door te lezen. Je legt het boekje niet beledigd opzij. Je hoeft je ook niet angstig achter je zekerheden te verschuilen. Je blijft aangesproken. De schrijver zorgt voor een levende band. Ik doel op het denk-werkboek voor jongeren getiteld „Je mag“ van Aalt van der Glind, uitgegeven bij Kok in Kampen. Natuurlijk is mijn ondergaan van het boekje subjectief. Even subjectief als de schrijver wanneer deze als belijdend lid van de gereformeerde kerk, als meelevend anti-revolutionair en als godsdienstleraar, probeert met jongeren in gesprek te zijn. En die gesprekken gaan over wat hem ergert en wat ze „morgen“ zo graag anders zouden zien. Trouwens wat is er ook tegen subjectiviteit?

Geloven

Het in acht hoofdstukken verdeelde boekje brengt ons bij vele thema's. Bij de politiek en het links-rechtsschema, bij twijfel en liefde. Er handelt een hoofdstuk over geld en verantwoordelijkheid, over grenzen aan de groei en het onderscheid tussen hebben en zijn. De schrijver was enkele jaren als ontwikkelingswerker in het buitenland. Je merkt dat in het hoofdstuk waarin over eerlijk delen wordt geschreven. Schrijvend over problemen die jongeren raken kom je uiteraard niet om de problematiek van bewapening en ontwapening heen. Het boekje sluit af met een aantal

konkrete aanbevelingen en een overweging. Voor alle 65 thema's die de revue passeren geldt dat er wordt teruggekoppeld naar de Bijbel, naar het geloof in Jezus Christus. Geloven is iets dat je totaal raakt. En dat moet dan ook bij alle levensvragen te merken zijn.

Politiek

Mijn subjectiviteit zal misschien het sterkst zijn wanneer v.d. Glind over liberalen en socialisten spreekt en 4 soorten goden opvoert. Een techniek-god, een kapitalisme-god, een communisme-god en een kerkisme-god. Uit de keuze van de aanduiding wordt de afwijzing ervan al duidelijk. Boven de tweedeling socialisme-liberalisme, die tot polarisatie, tot strijd leidt, komt v.d. Glind uit door de oplossing in de gij-gedachte te zoeken. Het gaat in de christelijke politiek altijd om de ander, om God die de eerste is, en om de naaste. De schrijver kiest hiermee voor een kwetsbare opstelling. Polarisation stopt niet voor een kwetsbare opstelling. Polarisation stopt niet voor de christelijke poort. Zelfs niet wanneer je dat kwaad bestrijdt. En er is op de invulling van de politiek door christelijke partijen ook nog wel zoveel aan te merken dat de ik-, wij- en gij-gedachte die de schrijver voor liberale, socialistische en christelijke politiek invoert, wat gekunsteld overkomt.

Twijfel

De twijfel aan het Gods bestaan van de moderne mens krijgt alle aandacht in het hoofdstuk „de basis“, waarin over de schepping, de opstanding en de betekenis van en de vragen rond de 4 grote christelijke vierdagen geschreven wordt. De gij-gedachte wordt ook in dit hoofdstuk uitgewerkt. Stuk voor stuk gaat het om onderwerpen waarover boeken te schrijven zijn. Dat weet de schrijver natuurlijk ook. Het verfrissende is dat hij het vermogen heeft om de kernpunten waarmee jongelui en ook oudere altijd weer zitten, er uit te lichten en op pakkende wijze van commentaar te voorzien.

Liefde en verantwoordelijkheid

Zeker in een boekje voor jongeren kan een hoofdstuk over „de liefde als uitgangspunt“ niet ontbreken. Ook bij dit thema wordt getracht iets te

zeggen over de relatie tussen de boodschap van het evangelie en de liefdesbeleving tussen twee mensen, tussen mensen onderling, naar de ouders toe. Sexualiteit, abortus, homofilie, euthanasie, de schrijver geeft er een mening over. Het is, gegeven de opzet van het boekje, begrijpelijk dat over elk thema geen breed uitgesponnen betoog kan worden opgezet. Bij onderwerpen als deze wrekt zich dat een beetje. Het onderwerp homofilie wordt nogal oppervlakkig behandeld. Over abortus en euthanasie is, juist wanneer men vanuit de rijkdom van het christelijk geloof wil schrijven, veel meer te zeggen. Toch blijft de benadering boeiend en oorspronkelijk. Helemaal in zijn element is Van der Glind wanneer het gaat over thema's als de macht van het geld en grenzen aan de groei. De gevolgen van een ongeremd doorgaan, de nadelen van zich nog doorzettende

schaalvergroting, het komt naar mijn mening erg helder uit de verf.

De schrijver laat het niet bij het aangeven van moeiten maar probeert ook wegen te wijzen die meer recht doen aan onze taak om in liefde en verantwoordelijkheid voor en met onze naaste te leven. Bij geld en groei behoort voor de schrijver ook de welvaartsdrift, werkloosheid, inkomenspolitiek en arbeidstijdverdeling. „Jarenlang heb ik gevraagd naar meer. Altijd was ik bezig met morgen. Vandaag denk ik opeens aan nu. Alles wat nodig is is er. Geluk, ik ben er, hier en nu“.

Over de arm-rijkverhouding in wereld schrijft v.d. Glind uit eigen ervaring. Hij was ontwikkelingswerker en kan op landbouwkundigheid bogen. Op een indringende wijze wordt ons duidelijk gemaakt hoe het komt dat niemand voor de armen veel verantwoordelijkheid voelt. Als zeer zinvol ervoer ik het dat de schrijver geprobeerd heeft aan de gemakkelijke weg te ontkomen waarbij structuren en multi-nationals de schuldige zijn en de mens in zijn eigen welvaartszin, onaangesproken blijft zitten.

Vrede vinden

De schrijver deelt de lezer zelf mee, dat het hoofdstuk over bewapening en ontwapening hem het meest zwaar is gevallen. Ik denk de reden ervan te kunnen aanvoelen. Wanneer je eerst het uitzichtloze van honger en ellende hebt beschreven en dan aankomt bij het geldverslindende beest defensie, wanneer je het in andere hoofdstukken over verantwoordelijkheid, vertrouwen en over het geweldige feit van nieuw geboren leven hebt gehad en dan bij

vernietigingswapens uitkomt. Tja... dan moet het geweten ook gaan spreken.

De schrijver komt er niet uit. Hij wil van pascifisme niet weten omdat hij „niet gerust is op de goedwillendheid van mensen“. In voorafgaande hoofdstukken verwacht hij voor de oplossing van minstens zulke zware problemen veel van de mens. Hier zit op z'n minst een tegenstrijdigheid. Ook hier had ik het „Om Christus“ wil nee of aarzelen ja breder uitgewerkt willen zien. Maar het is geen schande zelf toe te geven in verlegenheid te blijven steken.

Ik hoop uw interesse voor „Je mag“ te hebben gewekt. Het is met vaart en in een mij in elk geval bijzonder aansprekende stijl geschreven. Vragen blijven er, ook na lezing nog genoeg, maar als het boekje in alles af was zette de inhoud ook niet meer tot nadenken aan.

Het is een denk-werkboek. En die opzet is Aalt v.d. Glind volledig geslaagd.

Warm aanbevolen.

H. A. de Boer

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een
krachtige schakel bij
aan- en verkoop van
ruwveevoer.

De honderdduizend gepasseerd ...

Financiële aktie

Eind januari jl. ging onder de leden van de ARP een financiële aktie van start in het kader van het eeuwfeest „honderd jaar ARP“.

Twintig procent van de opbrengst van deze aktie is bestemd voor een project met een caritatief doel. Als de bestemming daarvoor is gekozen voor een project op de Nederlandse Antillen. Het gaat om een bijdrage aan de bouw van twee dagverblijven voor oudere geestelijk gehandicapten.

Regelmatig kunt u hierover in dit blad lezen. Het streven is er op gericht een bedrag van omstreeks 4 à 5 ton bijeen te brengen. Inmiddels is de eerste ton gepasseerd. Op 13 februari was de stand als volgt: 9672

leden verzamelden in totaal een bedrag van f 145 000, gemiddeld was dit een bedrag van f 14,90. Stort uw bijdrage op giro 712 000.

Feestelijke manifestatie op 7 april

In de Rotterdamse Doelen wordt op 7 april a.s. een feestelijke manifestatie gehouden ter gelegenheid van het eeuwfeest. Meer dan 2000 bezoekers worden hier verwacht. Deze manifestatie zal van 10.30 uur tot omstreeks 16.45 uur plaatsvinden. Vorige week ontvingen de kiesverenigingen een uitnodigingsbrief voor deze manifestatie. Deze week zijn uitnodigingen verzonden naar de genodigden

waaronder de partijraadsleden. Elders in dit nummer meer informatie over dit programma.

International seminar

In de eerste week van april wordt een international seminar of symposium gehouden onder het motto A Christian political option. Enkele tientallen buitenlandse deelnemers uit Europa, Noord- en Zuid-Amerika zullen dit symposium bezoeken. De bedoeling van deze conferentie is de ontwikkeling van politieke sessies te bevorderen die karakteristiek zouden kunnen zijn voor christelijke partijen, en welke de bijdragen aan de christen-democratie aan de toekomst gerichte politiek zouden kunnen bevorderen. Volgende week meer informatie over het jubileum.

DEZE WEEK
IN NG:

Overwegende	pag. 1
NG-commentaar	pag. 2
Jaarverslag ARP	pag. 3 t/m 14
Nog geen fusie?	pag. 15
Verhoging woningbouw	pag. 15
Van de partij	pag. 16

IN OGENSCHOUW

De zwakken

De overheid behoort een schild voor de zwakken te zijn. Dat is een bijbelse opvatting, die onder ons – gelukkig – veel weerklank vindt en die wij ook graag uitdragen in de politiek. Toch blijft het zaak met zo'n uitgangspunt voorzichtig om te gaan. Het gevaar bestaat dat zo'n uitgangspunt een vanzelfsprekendheid wordt, die tenslotte ontaardt in een leuze die te pas en te onpas wordt gehanteerd. Dat gevaar is juist in onze samenleving niet denkbeeldig. In de politiek zijn het vooral de socialistische partijen die altijd de pretentie hebben gehad en nog hebben, dat zij bij uitstek de partijen zijn die opkomen voor de zwakken. Op het vlak van de maatschappelijke organisaties is het vooral de vakbeweging die deze pretentie voert. De invloed van politieke en maatschappelijke organisaties is vooral afhankelijk van de omvang van hun achterban. Zo gezien is er sprake van een harde concurrentiestrijd om de gunsten van de zwakken. Juist omdat het gaat om het mobiliseren van grote groepen ontstaat het gevaar dat

zulke organisaties er een zeker belang bij krijgen om zeer grote groepen van de bevolking als „zwak” af te schilderen. In hun pre-advies over de „overlegeconomie” constateerden prof. Albeda en drs. Vos van de Industriebond NVV enkele jaren geleden, dat pressiegroepen erop uit zijn de samenleving te doordringen met een ideologie, die hen ruimte geeft om hun invloed nog verder te vergroten. Zo proberen zij op te marcheren naar de top van de besluitvormingspiramide.

Tegen die achtergrond is het niet overbodig ons af en toe eens te bezinnen op wat wij verstaan onder de zwakken. Wie zou Christus zelf hebben aangewezen als de zwakken in de huidige maatschappij? Had het begrip bij Hem niet vooral betrekking op de uitgestoten, de mensen waarvan niemand zich het lot aantrekt, zij die geen beschermer hebben? Tot die categorie behoorden voor Hem arme weduwen en wezen, hoeren, maar ook rijke tolienaars! Zouden in onze tijd de minimumloner en Jan Modaal ook in

dat rijtje staan? Over wie hebben we het trouwens eigenlijk als we over zulke globale categorieën spreken? Is er bijv. reden om een werkende jongere die een minimum-jeugdloon verdient maar thuiswoont bij zijn ouders, als materieel zwak te beschouwen? Weten we eigenlijk wel hoe de groep minimumloners te ne. samengesteld is? Werknemen, die deze groep bestaat uit betrekkelijk jonge mensen, die in de loop van de tijd doorgroeien naar aanzienlijk beter betaalde functies? Hoeveel Jannen Modaal zijn in feite pas afgestuurd van hogere beroepsopleidingen of zelfs universiteiten, met aantrekkelijke carrière perspectieven? En aan de andere kant: welk deel van de mensen met een inkomen tussen de 35 000 en 45 000 bestaat uit gezinshoofden van middelbare leeftijd met drie of vier opgroeiende studerende kinderen? Zijn we er wel zo zeker van dat deze groep voor het overgrote deel bestaat uit relatief sterken?

Het zijn allemaal vragen die gemakkelijker gesteld dan beantwoord kunnen worden om de eenvoudige reden dat hierover weinig statistisch materiaal beschikbaar is. Het doet echter wel de vraag rijzen of we niet al te gemakkelijk omgaan met de etiketten zwak en sterk. Intussen dreigt het gevaar dat we in de politiek een beleid voeren dat de sterkste pressiegroepen zoveel mogelijk ontziet. En of dat gevaar wezenlijk onschuldig is als het gaat om een pressiegroep, die zich presenteert als schutpatroon van de zwakken valt

te betwijfelen. Een paar recente voorbeelden kunnen dat misschien illustreren. Met ingang van dit jaar zal aan de ouders van nieuwe 16- en 17-jarige kinderen geen dubbele kinderbijslag meer worden toegekend; voor nieuwe eerstgeborenen zal de kinderbijslag gedurende de eerste drie levensjaren worden gehalveerd. Die maatregelen waren nodig om de al door het vorige kabinet voorgenomen omvangrijke besparingen op de kinderbijslag te kunnen realiseren. De maatregel lijkt echter te gekozen dat gezinnen worden getroffen die als groep niet georganiseerd zijn, geen pressiegroep vormen, terwijl het voor de vakbeweging net niet voldoende argumenten oplevert om een compenserende looneis voor alle werknemers te stellen. Een tweede voorbeeld. Binnenkort krijgt de Tweede Kamer te beslissen over de vermogensaanwassing. Daarin zit naast een individueel deel een collectief deel. Als argument voor het laatste wordt aangevoerd de solidariteit tussen werknemers over de grenzen van de onderneming heen. Maar waarom zou een werknemer in onderneming A wel solidair moeten zijn met een werknemer in onderneming B of met een ambtenaar en niet met zijn melkboer of bakker? Behoort solidariteit in onze maatschappij niet primair beleefd te worden doordat de sterken – ook sterke ondernemingen – relatief meer bijdragen aan de collectieve lasten dan de zwakkeren. Speelt in deze discussie op de achtergrond niet wat

al te sterk de wens van een sterke pressiegroep, die een collectief fonds onder beheer van de vakbeweging wenst? Een derde punt betreft de discussie over de vraag of de huurverhoging dit jaar 5,6 of 7% zal moeten bedragen. Uit een oogpunt van gezond volkshuisvestingsbeleid valt eigenlijk het meest te zeggen voor het laatste. Maar huurverhogingen plegen door te werken in de prijscompensatie. Als we de huurverhoging dus wat lager vaststellen wordt het gemakkelijker de loonontwikkeling binnen de perken te houden. Enige honderdduizenden particuliere woningverhuurders krijgen dan weliswaar wat minder, maar die groep is niet georganiseerd en veroorzaakt dus op korte termijn niet zoveel last. Maar zijn we er wel zeker van dat die groep alleen maar bestaat uit sterken? En hebben we echt nog zoveel reden voor oprechte boosheid als zulke mensen na verloop van tijd pogingen in het werk gaan stellen om die woningen in de koop sfeer te brengen? Bovengenoemde voorbeelden zijn niet vermeld om de vloer aan te vegen met het praktisch politieke beleid. Ze zijn bedoeld als illustraties van het gevaar, dat het goede uitgangspunt van bescherming van de zwakken, in de praktische politiek kan ontaarden in een ideologische dekmantel om stelselmatig de sterkst georganiseerde pressiegroepen te ontziet. Dat kan op gespannen voet komen te staan met echte christelijke rechtvaardigheid. B. de V.

Iran I

Na een roerig weekeinde heeft de machtswisseling in Iran zich dan eindelijk voltrokken. De aanhangers van Khomeiny zijn nu heer en meester in het land. Het lijkt een goede zaak dat het leger, tot dusverre de grote onbekende in het spel, tijdig de bakens heeft verzet zodat een bloedbad op grote schaal – of erger, een burgeroorlog – werd vermeden.

Nu zal echter moeten blijken of Khomeiny niet alleen een meester is in het ondergraven van een politiek bestel, maar ook in het opzetten daarvan. De staatkundige en economische structuren van Iran lijken geheel te zijn ontworpen en er is inderdaad een meesterhand voor nodig om ze weer te doen functioneren. Bepalend daarvoor zal mede zijn de mate waarin Khomeiny en zijn naaste medewerkers er in zullen slagen om de inderdaad verrassende eensgezindheid onder de bevolking die zij tot dusverre wisten op te roepen in stand te houden. Dat betekent dat zij een negatieve binding (want iets anders was het verzet tegen de Sjah niet) positief moeten weten te laden.

Iran II

Een andere vraag – in scherpe vorm gesteld door premier Begin van Israël – is hoe de wereld zich moet opstellen tegenover het zich in verhevigde mate politiek manifesteren van de Islam. Dat verschijnsel treffen we niet alleen in Iran, maar ook in andere landen aan. In Pakistan zijn zojuist de oude – tegenwoordig als onmenselijk ervaren – Islamitische lijfstraffen weer ingevoerd, in Egypte kampt president Sadat met verzet vanuit de Islam en zelfs Arafat is naar aanleiding van de machtswisseling in Iran op de religieuze toer gegaan door te zeggen dat nu de weg naar de heilige stad Jeruzalem open ligt. Religieuze hartstochten kunnen hoog oplopen, zeker wanneer men zich daarmee afzet tegen anderen. In een wereld die in toenemende mate onderling afhankelijk is, kan dat een zorgwekkend verschijnsel zijn. Zonder dat we de opvatting van Begin behoeven te delen dat een

terugval in de Middeleeuwen ophanden lijkt te zijn, kan toch worden vastgesteld dat het feit dat uitgerekend de ambassades van Egypte en Israël het mikpunt werden van de woede in Teheran (de ontvangst van de Sjah door Sadat zal daaraan overigens niet vreemd zijn) weinig geruststellende tekenen aan de wand zijn.

Energie

De energie-situatie is opnieuw uiterst zorgwekkend. Minister-president Van Agt heeft na het wekelijks kabinetsberaad aan deze bezorgdheid uitdrukking gegeven. Het is op dit moment niet te voorzien of en wanneer Iran zijn vroegere positie als exporteur van olie weer zal gaan innemen. Het gat wordt gedeeltelijk opgevuld door Saoedi-Arabië, maar dat vraagt wel veel hogere dan de tot nu berekende prijzen.

We zijn inmiddels al zo vaak opgeschrikt door dreigende berichten over tekorten in de energie-voorziening dat het gevaar niet denkbeeldig is dat er een soort gewenningsproces gaat optreden; het zal ook deze keer wel weer meevallen. Dat is misschien ook deze keer wel weer het geval, maar dat doet niets af aan het feit dat onze energie-behoefte een steeds zwaardere belasting vormt voor onze nationale economie. „Zuinig zijn met energie”, blijft daarom een dringende noodzaak. Maar met het voeren van alleen die leus kom je er niet en evenmin met aardige en nuttige adviezen als het sluiten van de gordijnen. Een meer structurele aanpak is nodig en daaraan ontbreekt tot dusverre veel. Het is te hopen dat de thans bij de regering levende bezorgdheid voor haar aanleiding is wat meer stootkracht te ontwikkelen in de richting van die structurele aanpak.

Arabische boycot

Het rapport van de bijzondere Tweede Kamercommissie over de Arabische boycot heeft aangetoond dat aan de commerciële activiteiten van ons bedrijfsleven met de Arabische landen bepaalde morele smetten kleven. Het is gemakkelijk

NG COMMENTAAR

op grond daarvan een morele verontwaardiging over datzelfde bedrijfsleven uit te spreken. En natuurlijk mag met goed recht de vraag gesteld worden of de verschillende bedrijven wel alles in het werk gesteld hebben om zich aan de kwalijke aspecten van de tegen Israël en tegen joden gerichte boycot te onttrekken. Maar het uitspreken van die morele verontwaardiging is een loos gebaar indien we niet bereid zijn met dat bedrijfsleven mee te denken over de manier waarop dat soort situaties moet worden tegemoet getreden. Het enkele feit dat het hier ook gaat om een stuk werkgelegenheid maakt dat meedenken zelfs tot een plicht. Het rapport van de Kamercommissie doet wat dat aangaat een paar suggesties die de moeite waard zijn en die nadere bestudering verdienen. Het gaat er om het bedrijfsleven beter in staat te stellen dit soort chantage te weerstaan. Enkel het wijze hoofd schudden over de morele verdorvenheid van het bedrijfsleven, een morele verdorvenheid waarvan onze nationale economie mede profiteert, levert niets op.

Bronbeek

Ieder weldenkend mens zal moeten toegeven dat het niet verantwoord is een dure behuizing in stand te houden voor een steeds kleiner wordende groep mensen, hoezeer men ook mag begaan zijn met het lot van die mensen. Met de opvatting dat Bronbeek niet op de huidige wijze kan worden voortgezet, zijn wij het dan ook volledig eens. Onbegrijpelijk echter achten wij het dat eerst de conclusie wordt getrokken dat er geen ander alternatief is dan sluiting van Bronbeek en dat de betrokkenen daarvan in kennis worden gesteld, terwijl dan achteraf blijkt dat er toch

nog een ander alternatief is, nl. opulling van Bronbeek met andere bejaarden, een oplossing die voor de Bronbeek-bewoners waarschijnlijk veel acceptabeler is. Wij moeten toch aannemen dat dit alternatief van de aanvang af mede in de beschouwingen is betrokken, want zo spitsvondig is het nu ook weer niet. Maar waarom is dan het inter-departementale overleg dat voor dit andere alternatief nodig is, dan niet eerder gestart? Gezien de onrust die een en ander bij de betrokkenen heeft teweeg gebracht, had de zaak naar ons oordeel wel wat fijngevoeliger kunnen worden gespeeld.

Shirtreclame

Wij worden tegenwoordig steeds

vaker geconfronteerd met topsporters die zich in kakelbonte trainingspakken met allerlei opschriften nogal opvallend over ons beeldscherm bewegen. Dat is een weinig fraaie vertoning, maar het gaat hierbij om ongesubsidieerde topsport en we zullen er mee moeten leren leven dat het bedrijven daarvan niet meer van een grijpstuiver kan. Maar als die topsport mede met overheidsgeld wordt bedreven, dan heeft de burger er recht op van deze opdringerige benadering van de mede van zijn geld sport bedrijvende topatleten verschoond te blijven. Het is of het een of het ander en het is een goede zaak dat CDA en PvdA deze keuze zo dwingend hebben gesteld in het Kamer-debat. Het is eerder merkwaardig dat de staatssecretaris er zo veel moeite mee heeft de logica van deze keuze te erkennen.

Eerste oplage in korte tijd op; Jubileumsticker zeer in trek!

In het kader van de jubileum-viering 100 jaar ARP, is deze dagen een speciale sticker verschenen. Een afbeelding van de sticker is bij dit artikelje afgedrukt. Tegen een licht paarse achtergrond – de ARP-kleur! – staat de jubileum-tekst vermeld 100 JAARP, met daaronder de jubileum-jaartallen 1879-1979.

Inmiddels is een „tweede druk” verschenen, omdat de eerste partij van 30.000 stickers op was vanwege de grote stroom aanvragen op het partijsekretariaat.

Voor de kiesverenigingen zijn er gratis exemplaren van beschikbaar gesteld. Tot 250 stuks kan men deze stickers gratis aanvragen op het partijsekretariaat. Bestelling boven de 250 stuks kosten f 0,10 per stuk. De stickers lenen zich uitstekend voor gebruik door de kiesverenigingen. Ook voor scholen zijn ze goed hanteerbaar. In diverse Kamercentrales en bij diverse kiesverenigingen denkt men reeds aan plannen voor wat betreft de

jubileum-viering. Voor de sticker blijkt grote belangstelling: veel kies-verenigingen vragen.

Beeldmerk

De Anti-Revolutionaire Partij maakt ook gebruik van een speciaal beeldmerk op briefpapier en enveloppen. Op de frankeremachines zijn twee speciale reclame poststempels aangebracht, om het beeldmerk aan te brengen bij het afstempelen van de post. Op uw verzoek sturen wij graag een logo van dit beeldmerk toe. Het ontwerp is van Arend van Dam

1.

ARP in het jaar 1978

2.

1. Het dagelijks bestuur van de AR-partij achter de bestuurstafel tijdens de rede van mr. W. Aantjes.

2. Minister W. Albeda (links) in gesprek met oud-minister W. F. De Gaay Fortman, thans Eerste Kamerlid, (midden) en staatssecretaris Kl. de Jong Ozn., (rechts).

3. De nieuwjaarspartij-raad werd gestart met het experiment bespreking politiek beleid partijraad. In groepen werd over de verschillende onderwerpen gediscussieerd. Hier de discussiegroep o.l.v. dr. S. Faber.

4. Zoals gewoonlijk ook hier weer ruime aandacht voor de ARP-uitgaven en -brochures.

3.

4.

ARP in het jaar 1978

Aftreden Aantjes overschaduwde gebeurtenissen

Voor het partijbestuur is 1978 één van de meest bewogen jaren uit die van de afgelopen periode. Begin 1978 is er de na-echo van de discussies omtrent de totstandkoming van het kabinet-Van Agt, dat in januari 1978 met een regeringsverklaring komt, na een langdurige en merkwaardige kabinetsformatie. Aan het eind van het jaar is er de gebeurtenis van het aftreden van mr. W. Aantjes als fractievoorzitter van het CDA. Op 7 november maakt Aantjes dit besluit bekend op een persconferentie, naar aanleiding van een publikatie over diens oorlogsverleden, van dr. L. de Jong, op 6 november.

In totaal vergadert het bestuur 10 keer. Evenals voorgaande jaren weer een druk jaar. De voornaamste zaken die in 1978 de aandacht opeisen zijn kort samengevat:

- de politieke bezinning
- de verdere ontwikkeling van het CDA
- verkiezingen en kandidaatstelling
- de voorbereiding van de jubileumactiviteiten „100 Jaar ARP”
- internationaal werk
- het vertrek van CDA-fractievoorzitter Aantjes.

Politieke bezinning

In de september vergadering bespreekt het bestuur een notitie m.b.t. de politieke discussie door het partijbestuur. Deze notitie is het resultaat van een enquête onder de bestuursleden over het functioneren van het bestuur. Eén van de belangrijkste conclusies uit deze enquête is de wens meer aandacht te besteden aan de politieke discussie. Besloten wordt elk voor- en najaar een vergadering geheel aan politieke bezinning te besteden. Voorts worden voorstellen aanvaard om het vaste agendapunt „politieke rondblik” meer inhoud te geven. Dit houdt o.a. in een betere voorbereiding van deze rondblik en zo nodig andere sprekers ervoor. Naast het kamerlid Schakel de eerste Anti-Revolutionaire vertegenwoordiger in de CDA-Tweede-Kamerfractie, die als zodanig de politieke rondblik in vergaderingen van partijbestuur en dagelijks bestuur verzorgt, geeft bijv. ook het kamerlid Beumer enkele malen een beschouwing bij dit agendapunt. In verband met het experiment „werkgroepen politiek beleid partijraad” houdt het partijbestuur zich in mei uitvoerig bezig met de problematiek van de „neutronengranaat en ons veiligheidsstelsel” en van de andere „samenlevingsvormen”. Over deze onderwerpen worden ontwerp-resoluties ten behoeve van de partijraad opgesteld. In januari en november zijn er – samen met AR-bewindslieden en AR-Eerste- en Tweede-Kamerleden – een tweetal bezinningsbijeenkomsten in het Leeuwenhorst kongrescentrum te Noordwijkerhout. In januari houdt minister van Justitie De Ruiter een inleiding over „recht en welzijn” en werkt dit o.a. uit naar het terrein van de samenlevingsvormen. Een boeiende gedachtenwisseling volgt na deze „kennismaking” met de voor velen tot

dan toe nog tamelijk onbekende bewindsman van Justitie. In november wordt o.a. uitgebreid aandacht besteed aan het rapport van de commissie relatie Grondslag – politiek handelen.

CDA-zaken

Begin 1978 is medio 1980 nog steeds het beoogde fusietijdstip van de CDA-partijen om tot een eenheidspartij te geraken. Het bestuur beseft dat voor het zover is, er nog een lange weg te gaan is. In de januari vergadering benoemt het bestuur in de diverse fusievoorbereidingscommissies afgevaardigden.

Hierbij een overzicht ervan:

- in de commissie „huisvesting”, L. de Jonge te Rotterdam;
- in de commissie „relatie tot bedrijfsleven”, penningmeester M. Paats;
- in de commissie „maatschappelijke groeperingen”, vice-voorzitter D. Th. Kuiper, die als voorzitter van deze groep zal fungeren;
- in de commissie „bestudering positie PPAC”, vice-voorzitter B. Krol;
- in de commissie „relatie grondslag/politiek handelen”, de heren J. Versteeg, A. J. Vermaat en A. Veerman;
- in de commissie „incompatibiliteiten”, G. A. Kieft en mevrouw Lodders-Efferich;
- in de statutencommissie, de heren De Kwaadsteniet, Bruins Slot en Corporaal. Stafmedewerker G. van den Berg voert het secretariaat van deze zeer arbeidsintensieve commissie;
- in de commissie „lijstvoorstellen Europese verkiezingen” partijvoorzitter H. A. de Boer.

Op bijna elke vergadering wordt het bestuur geïnformeerd over de voortgang van werkzaamheden van deze commissies. In de septembervergadering constateert het bestuur dat bij diverse commissies sprake is van een weinig vlotte voortgang, waardoor het aanvankelijk opgestelde fusie-tijdschema steeds moeilijker haalbaar lijkt. Zo blijken bijv. de ontwerp-statuten niet op tijd gereed te komen, waardoor deze niet op de najaarspartijraad van december aan de orde kunnen komen, zoals eerst de bedoeling is. De ontwerp-statuten en het ontwerp-fusieprotocol bespreekt het bestuur op 15 november. In grote lijnen staat het bestuur achter beide ontwerpen. Op diverse onderdelen worden tal van suggesties voor een betere redactie gedaan. Op enkele punten heeft het bestuur een andere visie.

Deze ontwerp-statuten kan men overigens niet los zien van een door het DB van het CDA aanvaarde notitie over de structuur van het toekomstige CDA-sekretariaat: „Het CDA en zijn organisatie”. Het bestuur poogt zijn visie op de toekomstige organisatie van het CDA zoveel mogelijk in te brengen in formuleringen van ontwerp-statuten en reglementen.

Veel aanleiding tot discussie geeft in dit verband de toekomstige positie van het CDA-Vrouwenberaad. Het bestuur meent dat er geen reden is voor een eigen aparte organisatie voor vrouwen in het CDA, maar dat aangesloten dient te worden bij bestaande structuren. Niet alleen de landelijke CDA-samenwerking, ook die op plaatselijk niveau heeft de aandacht van het bestuur. Op 21 september worden de resultaten van een enquête over de samenwerking in CDA-verband tussen kiesverenigingen en afdelingen

van de CDA-partijen besproken. Eén van de conclusies is dat in veel gevallen het gesprek over het functioneren van de grondslag nog aan de orde moet komen. Voorts vindt men o.a. dat het CDA meer aandacht moet besteden aan de benadering van jongeren. In het algemeen zijn de kiesverenigingen niet ontevreden over de plaatselijke samenwerking in CDA-verband.

Verkiezingen

In 1978 wordt begonnen met de voorbereiding van de kandidaatstelling ten behoeve van de Europese verkiezingen. Voor de eerste maal zal sprake zijn van een rechtstreekse verkiezing van leden van het Europese Parlement.

Het bestuur constateert begin juni dat de kiesverenigingen en stemhebbende leden van de partijraad akkoord zijn gegaan om samen met CHU en KVP bij deze verkiezing met één lijst uit te komen.

Een teleurstelling is dat de mate van medewerking door de kiesverenigingen aan deze stemming niet groot te noemen is. De uitslag van deze stemming: 683 stemmen vóór, 12 tegen en 6 blanco. De krachtens artikel 32 van de statuten vereiste 2/3 meerderheid voor een besluit tot federatieve samenwerking wordt hiermee met een ruime marge overschreden.

Aan de groslijstprocedure – de kiesverenigingen konden 5 namen noemen in plaats van de gebruikelijke 10, dit in verband met het geringe aantal verkiesbare Anti-Revolutionairen op de CDA-lijsten deden ongeveer 40 kiesverenigingen mee. Op 3 november 1978 stelt het bestuur een eerste ontwerp-advieslijst vast.

Advieslijst

Deze lijst ziet er als volgt uit:

1. drs. B. Beumer
  2. Sj. Jonker
  3. mw. J. R. H. May-Weggen
  4. mr. J. N. Scholten
  5. drs. J. de Koning
  6. drs. A. M. Oostlander
  7. M. van Ditmarsch
  8. drs. P. J. A. Wijnmaalen
  9. drs. M. van der Velden
  10. mw. J. van Leeuwen
  11. mr. J. Hollander
  12. mw. C. C. Kakes-Veen
  13. mr. H. W. van Heuven
  14. drs. E. Heerma
  35. drs. W. T. van Gelder
  16. S. Buddingh.
- Op 15 november vergadert het bestuur in versterkte samenstelling. Dat wil zeggen versterkt met 2 extra afgevaardigden van de kamercentrales. De hier vastgestelde definitieve advieslijst wijkt niet veel af van het voorstel van het bestuur. De heer Wijnmaalen blijkt niet beschikbaar te zijn, waardoor de nummers 9 tot en met 16 één plaats opschuiven. De kiesverenigingen zijn tot 16-1-1979 in de gelegenheid te stemmen over

deze lijst. Het bestuur gaat in juni akkoord met een technisch lijstvoorstel van 10 zetels. Bij dit aantal krijgt de KVP 5 zetels toegewezen, de ARP 3 en de CHU 2. Een resultaat van 10 zetels bij de Europese verkiezingen lijkt niet onmogelijk. De totale CDA-lijst bevat 40 kandidaten, waarvan 15 voor de ARP.

Tijdens de laatste bestuursvergadering van 1978 – op 21 december – bespreekt het bestuur het opgestelde verkiezingsplan voor de Europese verkiezingen.

De uitslagen van de verkiezingen voor Staten en Raden van resp. eind maart en mei, stemmen het bestuur tot tevredenheid. In alle 11 provincies is sprake van een CDA-lijst. In ruim 600 gemeenten is dit het geval. In ± 20 gemeenten komt men met een eigen ARP-lijst uit.

100 Jaar ARP

De voorbereiding van de viering van het 100-jarig bestaan van de partij in 1979, krijgt veel aandacht. Op 27 januari en 3 maart is aan de orde het eindadvies van een in het najaar van 1977 ingestelde werkgroep viering 100 jaar ARP. Een 8-tal werkgroepen wordt ingesteld om de aanvaarde plannen van de „werkgroep Kieft” uit te werken. De Organisatie Commissie zal als stuurgroep toezien op het functioneren van deze werkgroepen. Er wordt o.a. besloten een financiële atie te organiseren, een internationaal Seminar te houden, enkele publikaties uit te geven, een jubileumpartijraad op te zetten, en een borstbeeld van Kuyper te doen vervaardigen. Voor dit beeld geeft het bestuur een opdracht aan de Amsterdamse beeldhouwster mw. J. Schepp. Het beeld zal de Tweede Kamer worden aangeboden. Over de voortgang van de jubileumactiviteiten wordt periodiek verslag uitgebracht.

Het vertrek van Aantjes

Zoals in de aanhef vermeld, overschaduwde het terugtreden van mr. W. Aantjes als fractievoorzitter van het CDA alle andere gebeurtenissen in 1978. In november en december houdt het bestuur zich intensief bezig met deze zaak. Het bestuur getuigt van zijn meeleven en verbondenheid met Aantjes en zijn gezin o.a. door het zenden van een speciale brief. Het bestuur is van mening dat – zonder de fouten van Aantjes te willen verhelen – de Nederlandse christen-democratie met zijn vertrek een zwaar verlies lijdt. Vooral als fractievoorzitter van de ARP in de periode 1973 tot 1977 en van het CDA in 1977 en 1978 heeft Aantjes grote groepen aan het denken gezet en gestimuleerd door de wijze waarop hij politieke vraagstukken vanuit een evangelische bewogenheid benaderde. Het bestuur uit waardering voor het beleid van het dagelijks bestuur in deze periode, zoals vertolkt door de partijvoorzitter. In het weekblad Nederlandse Gedachten legt hij in enkele artikelen verantwoording van dit beleid af.

Het bestuur ziet af van een eigen onderzoekcommissie, mede vanwege het feit dat een voorbereidingscommissie uit de Tweede Kamer over deze zaak wordt ingesteld, die alle medewerking verkrijgt van o.a. Anti-Revolutionaire partij- en fractievoorzitters uit de periode 1959 tot heden, en vanwege het voorkomen van dublures en vanwege het feit dat de objectiviteit van een extern onderzoek wellicht hoger gewaardeerd zal worden.

Overige zaken

Internationaal werk

In bijna elke vergadering komt het

„internationaal werk” ter sprake. We noemden reeds het punt van de Europese verkiezingen. De gang van zaken m.b.t. het opstellen van een programma voor de Europese Volkspartij wordt nauwlettend gevolgd. Het ontwerp-program van de EVP, komt in januari uitvoerig aan de orde, mede aan de hand van een notitie van de directeur van de Kuyperstichting, drs. A. M. Oostlander.

Mede tegen de achtergrond van hetgeen aan amenderingen van Nederlandse zijde door de andere EVP-partners is overgenomen – gesproken kan worden van een aanzienlijke aanscherping van het politieke program van de EVP vergeleken bij eerdere versies – gaat het bestuur in maart – daartoe gemachtigd door de najaarspartijraad van 1977 – akkoord met de uiteindelijke versie ervan.

Om in Europees verband meer steun te krijgen voor de eigen Nederlandse visie op de ontwikkeling van de Europese christen-democratie, besluit het bestuur een conferentie te doen organiseren met geestverwante Skandinavische christen-democraten uit Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland. De equipie neemt dit initiatief over en eind oktober vindt deze conferentie plaats waarover u elders meer leest.

Diverse organisatorische zaken

Jaarlijks terugkerende onderwerpen als behandeling van begrotingen en jaarrekeningen van partij, Kuyperstichting, Stichting Arjos en Stichting Kader- en vormingswerk ARP, komen in september en november aan de orde.

Samenstelling partijbestuur

Op 15 juni overlijdt het ere-lid mr. A. B. Roosjen. Sinds 19 juni 1971 ere-lid. Bijna 20 jaar achtereenvolgens was hij ondervoorzitter van de partij en wel in de periode 1950-1971, in welke functie hij enkele malen als waarnemend-voorzitter optrad.

Van het bestuur nemen afscheid G. J. van den Brink, als vertegenwoordiger van de KC Arnhem, en mr. V. H. Bruins Slot als vertegenwoordiger van de KC Amsterdam. Per 31-12-1978 is het bestuur als volgt samengesteld: H. Algra – ere-lid, Leeuwarden; dr. J. Donner – ere-lid, Den Haag; H. A. de Boer – voorzitter, Santpoort; dr. D. Th. Kuiper – vice-voorzitter, Amsterdam; prof. ir. B. Krol – vice voorzitter, Zeist; M. Plaats – penningmeester, De Lier; P. Bukman, Voorschoten; N. Schouten, Leidschendam; dr. S. Faber, Hardegarijp; E. Wiersema, Ommen; mv. N. Zuidema-van Dijk, Hilversum; M. W. Schakel, Hoornaar; P. C. Efferich, Delft; D. Corporaal – sekretaris, Moordrecht; mr. J. H. Grosheide, Rijswijk; K. de Vries, Delft; drs. A. M. Oostlander, Zevenhuizen; drs. B. Beumer, Hoogezand; A. v. d. Glind, Woerden; W. de Graaff, Zoetermeer; mw. J. van Leeuwen, Zoetermeer; drs. A. J. v. d. Meer, Voorhout; drs. J. J. Meijer, Voorburg; J. Nieuwenhuis, Utrecht; drs. J. G. van Rijn, Stiens; mw. E. van Velthooven-Older, Hoogeveen; prof. P. J. Versteeg, Apeldoorn; mw. A. C. Westhoff-Hubé, Middelburg; prof. J. P. I. v. d. Wilde, Voorschoten; dr. H. E. S. Woldring, Amstelveen; J. Vries, Baflo; T. J. Bouwers, Ferwerd; F. Jonkman, Drachten; G. Numan, Vries; D. van Boven, Barneveld; J. Scholte, Lichtenvoorde; D. Niezing, Maarssen; C. van Stam, Hoofddorp; ir. T. T. Wind, Leiden; mr. W. L. van Leeuwen, Den Haag; P. Berghoef, Rotterdam; G. van Sliedregt, Hellevoetsluis; J. P. de Vos, Sprang Capelle; dr. P. C. Bos, Eindhoven; Sj. Jonker, Overijsse, België; mr. W. R. v. d. Sluis, Hilversum; mw. A. de Vries-Hoppe, Arnhem; L. G. Winsemius-Korfer, Breda; J. de Leeuw, Dongen; drs. G. M. Kerkhof, Middelburg; P. Schriek, Oosterhout; L. C. van Galen, Koog aan de Zaan; ds. J. Plantinga, Leeuwarden; ir. G. Kortleve, Munstergeleen; C. v. d. Steenhoven, Amsterdam.

Anti-Revolutionairen in de Tweede Kamer

In de Tweede Kamer zijn de Anti-Revolutionairen niet meer afzonderlijk georganiseerd, maar zij maken deel uit van de CDA-fractie. Dit neemt niet weg dat de leden van elk van de drie partijen in de Tweede Kamer toch een speciale relatie onderhouden met de partij die hen heeft gekandideerd.

In eerste instantie zijn zij ook verantwoording schuldig aan die partij.

Om die reden vindt er ook op iedere voorjaarspartijraad een bespreking plaats van het politieke beleid van de Tweede Kamerfractie, zoals dat ook door de Anti-Revolutionairen is gevoerd, zij het dan in CDA-verband. Adviserend lid - overeenkomstig de statutaire bepalingen - van dagelijks bestuur en partijbestuur is M. W. Schakel.

Onder de AR-Kamerleden vinden nogal wat mutaties plaats in dit jaar. Per 1 april neemt mw. J. van Leeuwen ontslag als Kamerlid en in oktober doet drs. J. Boersma hetzelfde. Beiden aanvaarden een functie in het bedrijfsleven. Als gevolg van publikaties over het oorlogsverleden

Drs. R. F. M. Lubbers volgt mr. W. Aantjes op als leider van de CDA-Tweede Kamerfractie

van mr. W. Aantjes besluit deze zich terug te trekken uit de actieve politiek om het aanzien van de politiek niet te schaden. Zijn besluit, hoewel in hoge mate betreurd, wordt gerespecteerd.

Veel dank is de partij verschuldigd aan de drie Kamerleden die zijn teruggetreden. Ieder hebben zij op hun eigen wijze een grote invloed uitgeoefend op de politiek en op het politieke gebeuren. Op veel zaken hebben zij hun stempel gedrukt. Voor de ARP is er sprake van een ernstig verlies.

In de plaats van de afgetreden Kamerleden zijn benoemd verklaard F. Borgman te Aalsmeer, dr. B. de Vries te Capelle en drs. H. C. Couprie te Gouda.

Mr. J. Buikema die ook in aanmerking komt voor het Kamerlidmaatschap meent op dit moment niet een benoeming te kunnen aanvaarden vanwege de functie die hij thans bekleedt. Zou er een halfjaar later opnieuw een vakature zijn, dan ligt deze zaak anders.

Met het terugtreden van mr. W. Aantjes uit de politiek is de post van fractievoorzitter tevens vakant.

Aangezien het hier een post betreft die door een AR-politicus is bezet, komen

de Anti-Revolutionaire leden van de CDA-Tweede Kamerfractie enkele malen bijeen om te beraadslagen over de opvolging. Hierbij overleggen zij ook een keer met de waarnemend fractievoorzitter, drs. R. F. M. Lubbers. De AR-leden van de CDA-Tweede Kamerfractie leggen unaniem aan het bestuur van de CDA-Tweede Kamerfractie het voorstel voor de heer H. A. de Boer te verkiezen tot fractievoorzitter. De adviezen van de partijvoorzitters wijzen ook in de richting van een Anti-Revolutionair. Het bestuur van de CDA-Tweede Kamerfractie komt echter met het voorstel de heer Lubbers te verkiezen tot voorzitter en de heer De Boer tot eerste vice-voorzitter. De heer De Boer deelt mee, dat hij daar niet beschikbaar voor is, aangezien hij meent in die

situatie aan het partijvoorzitterschap de voorkeur te moeten geven. Met de stemmen van KVP en CHU kiest de CDA-Tweede Kamerfractie de heer Lubbers tot voorzitter. Enige tijd later wordt de eerste vice-voorzitter van de Tweede Kamerfractie aangewezen. Na enkele stemmingen, die met name gaan tussen de heren Schakel en Van Houwelingen wordt eerstgenoemde tot eerste vice-voorzitter gekozen. De CDA-Tweede Kamerfractie kiest vervolgens J. van Houwelingen in het fractiebestuur.

Ieder Anti-Revolutionair Tweede Kamerlid heeft één of meer Kamercentrales toegewezen gekregen om als contactpersoon te kunnen functioneren. Ook naar de CDA-verbanden toe hebben alle leden van de CDA-Tweede Kamerfractie een verdeling gemaakt, zodat het contact met de regio kan functioneren.

Vaste commissie Tweede Kamer

Vaste commissie	Lid	Piv. lid	Vaste commissie	Lid	Piv. lid
Antillen	J. de Boer Gualthérie v. W. Kleisterlee De Kwaadsteniet * Aarts Veerman Van Zell	Couprie Van Dam P. Cornelissen Frinking Mommersteeg Tolman Scholten	Voikhuysvesting en Ruimt. ordening	Bremen P. Cornelissen Van Dijk Dijkman Eversdijk Scholten	Bakker Van Houwelingen Van de Sanden Hennekam V. Leijenhorst V. Rooijen Couprie
Buitenlandse zaken	Lubbers J. de Boer V.d. Broek Gualthérie v. W. V.d. Linden Mommersteeg Scholten *)	v. Amelsvoort Aarts Braks Frinking Van de Sande Van Dam	Verkeer en waterstaat	P. Cornelissen *) Eversdijk Lansink Tolman Van Zell Hennekam Schakel	Andela-Bauer Braks Van Dijk Dijkman Gualthérie v. W. Couprie Weijers
Ontwikkelings-samenwerking	Aarts *) Braks V.d. Broek Lubbers Mommersteeg Van Dam Van Rooijen	v. Dijk Evenhuis Frinking Gualthérie v. W. v. Houwelingen Kleisterlee Van Zell	Economische zaken	V. Amelsvoort Beumer *) Van Houwelingen Van Mulden Van Rooijen V.d. Gon De Vries	Bremen Van Dam Van Dijk Gerritse Van de Linden Weijers Hermans
Justitie	Van de Broek G. Cornelissen Van Dam *) Dijkman Evenhuis Korte Faber	De Kwaadsteniet Beinema Aarts Deetman Mommersteeg Van Mulden Veerman	Handelspolitiek	Aarts *) Gerritse Couprie V. Dijk V. Rooijen	Frinking Van Houwelingen Van de Linden Mommersteeg Lubbers
Naturalisaties	Evenhuis Gerritse Gualthérie v. W.	Bakker Eversdijk	Midden- en kleinbedrijf	De Vries H. de Boer Braks Van Mulden *) Notenboom	Hermans Tolman Wisselink Beumer Van Rooijen
Binnenlandse zaken	Veerman *) Bremen Dijkman Faber Van de Sanden Schakel Wisselink	Deetman Eversdijk Korte De Kwaadsteniet Weijers Aarts *)	Kernenergie	V. Amelsvoort Van Houwelingen Lansink Mommersteeg Eversdijk	J. de Boer G. Cornelissen Lubbers Frinking Weijers
Civiele verdediging	Aarts J. de Boer Eversdijk *) Van Mulden Wisselink	Frinking Gualthérie Korte De Kwaadsteniet Mommersteeg	Landbouw en visserij	Borgman Braks *) Faber Van de Linden Van de Sanden Tolman Wisselink	Bakker De Vries Schakel Dijkman Eversdijk Van Mulden Andela-Bauer
Ambtenaren en Pensioenen	Aarts Bremen Gerritse Schakel Scholten Weijers *) Wisselink	Eversdijk Lansink Van Rooijen Tolman Van Zell Amelsvoort Veerman	Visserij	H. de Boer Braks *) Van de Sanden Tolman Wisselink	Bakker De Vries Dijkman Eversdijk Van Mulden
Onderwijs en wetenschappen	Bakker Beinema Deetman Frinking Lansink Van Leijenhorst *) Veerman	Van Dijk Faber Korte Van de Linden Andela-Bauer Kleisterlee	Sociale zaken	Bakker *) Van Dam Gerritse Hermans Weijers Van Zell V.d. Gon	Beumer G. Cornelissen Evenhuis De Vries Van Mulden Van Rooijen
Wetenschapsbeleid	Bakker Beinema Deetman Faber Lansink *) Van Leijenhorst Andela-Bauer	Beumer Van Dijk Korte Lubbers Mommersteeg Veerman J. de Boer	Cultuur, recreatie en maatschappelijk werk	Beinema *) H. de Boer G. Cornelissen Evenhuis Kleisterlee Van Leijenhorst Van de Sanden	Bakker Borgman Eversdijk Faber Andela-Bauer Scholten Hennekam
Financiën	V. Amelsvoort *) Bakker Beumer De Vries Van Dijk Notenboom Van Rooijen	Braks Hermans Van Mulden Weijers Wisselink Lubbers V.d. Gon	Verzoekschriften	Dijkman V.d. Broek Korte	Braks Andela-Bauer
Rijksuitgaven	V. Amelsvoort *) Bakker Beumer Van Dijk Van Rooijen	H. de Boer Braks Hermans Van Mulden Weijers Wisselink V.d. Gon	Werkwijze Kamer	Van Dam Kleisterlee De Kwaadsteniet V.d. Sanden	
Defensie	J. de Boer Frinking Gualthérie v. W. Korte De Kwaadsteniet Couprie Wisselink *)	Gerritse Kleisterlee Lubbers Mommersteeg Scholten Borgman	Inlichtingen- en veiligheidsdienst	Lubbers	
			Volksgezondheid	G. Cornelissen Evenhuis Borghuis Lansink Van Rooijen Weijers *) Andela-Bauer	V.d. Gon Bakker Beinema Bremen Lubbers Hennekam
			Milieu	P. Cornelissen Deetman Van Houwelingen Lansink *) Van Leijenhorst Couprie Andela-Bauer	Bremen H. de Boer J. de Boer Beumer Kleisterlee Notenboom Beinema

*) Voorzitter van de Vaste Commissie.

Kontakt CDA Eerste en Tweede Kamerleden met de regio

GRONINGEN.

Beumer (coördinator), Hermans, v. Mulden.

LEEWARDEN.

Faber (coördinator), Tolman, Hermans, Kl. de Vries, v. Meijerfeldt, Tjeerdsma, mevr. Andela-Bauer.

ASSEN.

Hermans (coördinator), Tolman, Beumer, Gerritse, v. Dalen.

ZWOLLE.

Weijers (coördinator), Wisselink, H. de Boer, v. Oudenhoven.

ALMERE-LELYSTAD.

Dijkman (coördinator).

GELDERLAND.

V.d. Broek (coördinator), v. Houwelingen, v. Leijenhorst, Lansink, Deetman, mevr. v.d. Werf-Terpstra, Terwindt, Heij, Thurlings.

UTRECHT.

Bakker (coördinator), v. Dam, Gerritse, v.d. Gun, v. Zeil, Vergeer, Diepenhorst.

DEN HELDER.

Dijkman (coördinator), Borgman, Evenhuis.

AMSTERDAM.

Evenhuis (coördinator), Mommersteeg, Beinema, v. Hulst.

HAARLEM.

Borgman (coördinator), mevr. Korte-van Hemel, mevr. Evenhuis-van Essen.

LEIDEN.

J. de Boer (coördinator), Deetman, Couprie, v. Mulden.

DEN HAAG.

V. Weezel (coördinator), v. Rooijen, Veerman, Vrouwenfelder, Elferich, de Gaay Fortman.

DORDRECHT.

V. Dijk (coördinator), v.d. Sanden, Schakel.

ROTTERDAM.

De Kwaadsteniet (coördinator), Van Dijk, Kleisterlee, Lubbers, Eysink, Aarts.

NOORD-BRABANT.

Hennekam (coördinator), Scholten, Gerritse, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Eversdijk, Teyssens, Braks, v. Amelsfoort, Gooden, Steenkamp, Letschert, v. Kuijk.

MIDDELBURG.

Beinema (coördinator), Eversdijk, Frinking, Kaland.

MAASTRICHT.

Notenboom (coördinator), v. Weezel, Scholten, Bremen, v.d. Linden, Mertens, Franssen.

Eerste kamerfractie

Van zes naar 24 leden

Een volledig jaar samenwerken in C.D.A.-verband ligt achter ons. Voor de A.R.-leden – evenals trouwens voor de anderen – een hele verandering, doordat het samenvoegen een vrij grote fractie heeft opgeleverd hetgeen voor de A.R.-leden inhield: van een fractie van 6 leden naar een fractie van 24 leden.

Het betekent ook, dat de leden in de Kamer minder aan het woord komen dan in de vroegere situatie het geval was. Er wordt nl. terecht naar gestreefd zoveel mogelijk één lid per onderwerp het woord te laten voeren. Daarbij zou het onverstandig of beter gezegd, politiek gezien fout zijn in dit stadium niet te letten op de herkomst van de huidige leden van de C.D.A.-fractie. Zonder dat hiervoor nu een regel of meetlat wordt gehanteerd is dat aardig gelukt. Goed is het te vermelden, dat de fractie als zodanig functioneert; ook de persoonlijke verhoudingen laten niet te wensen over.

Wat het optreden in de Kamer betreft, hebben de navolgende A.R.-leden het woord gevoerd: Von Meijenfeldt: beleidsdebat ontwikkelingssamenwerking De maidenspeech van Von Meijenfeldt kan worden gekenschetst als een plaatsbepalende bijdrage tot het debat gericht tot een nieuwe Minister van een aankomend Kamerlid.

Een passage: „Na 25 jaar werken aan de nood van het grootste gedeelte van onze wereldbevolking ontbreekt onzes inziens nog steeds de duidelijke politieke wil om een vraagstuk, dat technisch oplosbaar lijkt, getuige ook de rede van Mc. Namara op de jaarvergadering van de Wereldbank (1977), naar oplossingen te leiden.” Tjeerdsma behandelt de wijziging van de Provinciewet waarbij met name aandacht wordt geschonken aan de relatie met de reorganisatie van het binnenlands bestuur.

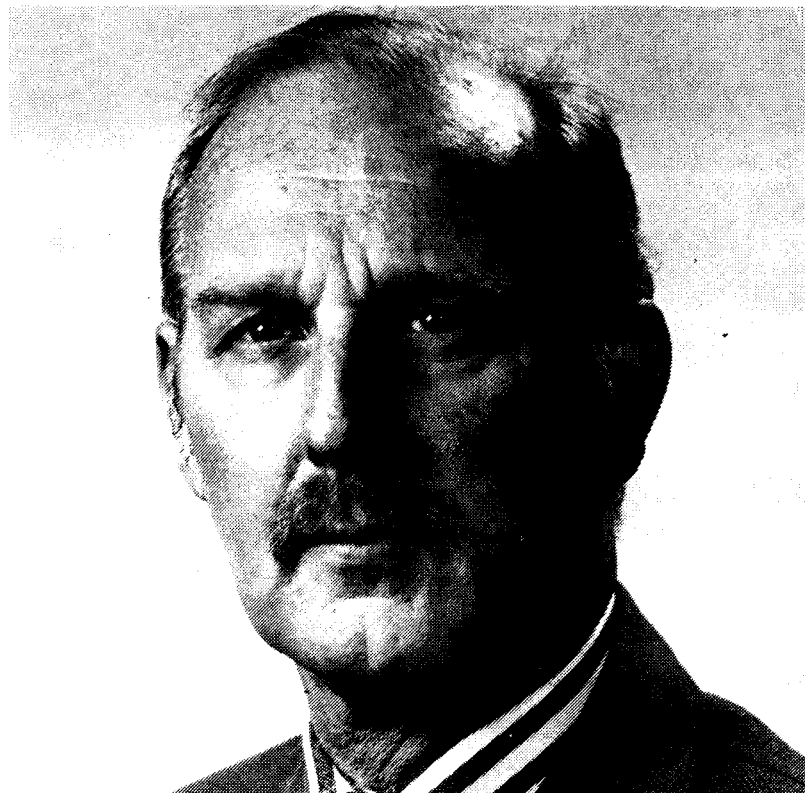
Diepenhorst voert het woord bij het wetsontwerp bijzondere voorziening m.b.t. de toepassing van enige bepalingen van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs en voorts bij de goedkeuring van een aantal overeenkomsten op het gebied van

ruimteonderzoek en ruimtetechnologie. Zo wordt bij het eerste onderwerp uitvoerig ingegaan op de weinig efficiënte wijze waarop wordt gewerkt: „daar in het jongste verleden teveel ineens overhoop gehaald en te weinig in strijd met gedane beloften werd vereenvoudigd, dreigt algehele ontevredenheid.”

Het andere onderwerp brengt ons in de ruimte, vele aspecten werden besproken met als richtsnoer de uitspraak „er zal steeds een combinatie van gezichtspunten moeten zijn, voerend tot beleid dat het één met het ander verenigt.”

De Gaay Fortman neemt deel aan de behandeling van de wet Woonruimte in gebouwen, welke aan gemeenten toebehoren en voor afbraak bestemd zijn, alsmede het debat over het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten c.s.

Spreker betoogt bij het eerste onderwerp de eerste stap te waarden „wij zijn van mening, dat wij vanmiddag moeten doen wat onze hand vindt om te doen, dus het wetsontwerp aanvaardt”.

Het Eerste Kamerlid Von Meijenfeldt

Bij het volgende onderwerp werd gewezen op de lange weg; pater Beaufort ijverde reeds in de 50-iger jaren in New York. Voor Nederland i.v.m. Grondwet en Wetgeving niet bezwaarlijk toch aanvaardt wij „zonder fanfares maar met serieuze en diepgevoelde instemming de

incorporatie van deze verdragen in de rechtsorde van het Koninkrijk der Nederlanden” Efferich spreekt namens de gehele Kamer over de goedkeuring van het Grensverdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Venezuela. De regeling is voor beide partijen bevredigend, een stap op de weg naar verdergaande samenwerking in het Caraïbisch gebied.

Een vastgestelde grens op het continentaal plat, alsook om de territoriale zee is voor de Nederlandse Antillen van groot belang.

Tenslotte: De langdurige kabinetsformatie heeft ook in 1978 nog een stempel gedrukt op de wetgevende arbeid van Regering en Staten-Generaal. Dientengevolge heeft de Eerste Kamer opnieuw een vrij rustig jaar; de Kamer komt in openbare vergadering slechts de helft van het normale aantal bijeen. Uiteraard is het eerste jaar van een Kabinet nooit het meest vruchtdragende op het punt van

AR-leden CDA-Eerste Kamerfractie in diverse Kamercommissies

Sinds 20 september 1977 wordt in CDA-verband aan het werk der Kamer deelgenomen. Uiteraard is dit merkbaar aan de AR-deelname aan het commissiewerk. De stand van zaken was per 31 december jl. als volgt:

Alg. Zaken en Huis der Koningin. W. F. de Gaay Fortman, lid, I. A. Diepenhorst, plv. lid;

Ned. Antilliaanse Zaken, P. C. Efferich, lid/voorzitter;

Ontwikkelingssamenwerking, F. H. von Meijenfeldt, lid; P. C. Efferich, plv. lid;

Europese Organisaties, P. Tjeerdsma, plv. lid;

Justitie, W. F. de Gaay Fortman, lid; I. A. Diepenhorst, lid;

Buitenlandse Zaken, P. Tjeerdsma, lid;

Onderwijs en Wetenschappen, P. Tjeerdsma, plv. lid;

Wetenschapsbeleid en Onderwijs, I. A. Diepenhorst, lid;

Financiën, F. H. von Meijenfeldt, plv. lid lid;

Defensie, P. C. Efferich, plv. lid;

Volkshuisvesting en R.O., P. Tjeerdsma, lid;

Verkeer en Waterstaat, P. C. Efferich, lid;

Economische Zaken, F. H. von Meijenfeldt, lid;

Landbouw en Visserij, P. C. Efferich, lid/voorzitter;

Sociale Zaken, W. F. de Gaay Fortman, plv. lid;

Volksgezondheid en Milieu, I. A. Diepenhorst, plv. lid;

Cultuur en Recreatie, P. Tjeerdsma, plv. lid;

Maatschappelijk Werk, I. A. Diepenhorst, lid;

Herziening B.W. W. F. de Gaay Fortman, lid/plv. voorzitter;

Europees parlement, W. F. de Gaay Fortman, lid;

Beneluxraad, P. Tjeerdsma, lid;

Bestuur/presidium C.D.A.-fractie

P. C. Efferich vice-voorzitter

wetgevende arbeid.

Er was en is echter achterstand van reeds ingediende wetsontwerpen. De vertraging wordt naar het oordeel van schrijver dezes mede veroorzaakt door de vele tijd, die de Tweede Kamer besteed aan ordedebatten, interpellaties en niet te vergeten de tijd die verloren gaat met het stemmen over de talloze moties die over de bewindslieden en de Kamer worden uitgestrooid, waarvan de waarde – voorzichtig uitgedrukt – sterk moet worden betwijfeld.

Het gevolg van een en ander is, dat daardoor de Eerste Kamer meermalen in een dwangpositie wordt geplaatst, i.v.m. de behandeling van spoedeisende wetsontwerpen, zodat de heroverweging, op z'n minst gezegd, in het gedrang dreigt te komen.

Presidium CDA-fractie Eerste Kamer

Het presidium van de CDA-fractie in de Eerste Kamer der Staten-Generaal is als volgt samengesteld: prof. dr. J. W. van Hulst, voorzitter; J. L. P. M. Teijssen, 1e vice-voorzitter; P. C. Efferich, 2e vice-voorzitter. Als plaatsvervaarders treden resp. op de heren dr. K. de Vries, ing. J. H. Franssen en ing. P. Tjeerdsma.

Dagelijks bestuur

Inspannend en enerverend jaar

Voor de leden van het dagelijks bestuur is 1978 uitermate inspannend en enerverend geweest. Vergadert krachtens artikel 23 van de statuten het dagelijks bestuur van de partij als regel 1 keer per maand, voor 1978 gaat dit zeker op.

In de afgelopen jaren zijn er niet zoveel bijeenkomsten geweest als juist dit jaar: er zijn 13 vergaderingen. Daarbij zijn dan niet meegeteld enkele bijeenkomsten (3) met bewindslieden het kader van het onderhouden van contacten met geestesverwanten in het kabinet. Ook is er een ontmoeting met het dagelijks bestuur van de Arjos, waarbij o.a. de visie op de verdere ontwikkeling van het CDA centraal staat. Bij de gesprekken met de bewindslieden zijn een enkele maal ook de Anti-Revolutionaire leden van de CDA-Tweede Kamerfractie aanwezig.

Het bestuur houdt zich in het verslagjaar met dezelfde kwesties

bezig, als die in het verslag van werkzaamheden van het partijbestuur zijn aangestipt. Elke vergadering van het partijbestuur vereist een gedegen voorbereiding door het dagelijks bestuur.

Onderwerpen

Als tijdrovende onderwerpen noemen wij hier o.a.:

- de noodzakelijke periodieke bezinning op de samenwerking in het CDA, vooral de inbreng van de ARP daarbij;
- de partijvorming van christen-demokraten op Europees niveau;
- de voorbereiding van de jubileum-activiteiten viering 100 jaar ARP;
- de politieke bezinning in het algemeen.

Voor de maand november is een uitermate intensieve maand voor het dagelijks bestuur in verband met het gevoelige verlies dat ARP en CDA lijden door het terugtreden van mr. W. Aantjes als fractievoorzitter van het

CDA. In het verslag van het partijbestuur leest u hierover meer.

Veel aandacht wordt besteed aan het ontwerpen van een samenhangende en consistente beleidslijn met betrekking tot de fusie-besprekingen in CDA-verband. Aan de hand van beleidsnotities en periodieke rapportage. Van bijna elke d.b.-vergadering vergt het agendapunt „CDA-zaken” de meest tijd Tenslotte wordt ook veel aandacht besteed aan de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de rechtstreekse verkiezing van leden voor het Europese Parlement.

Samenstelling

Per 31-12-1978 is het dagelijks bestuur als volgt samengesteld: H. A. de Boer - voorzitter, D. Th. Kuiper - ondervoorzitter, B. Krol - ondervoorzitter, M. Paats - penningmeester, N. Schouten, S. Faber, E. Wiersma, Mw. N. Zuidema-van Dijk. Genoemde leden zijn allen stemhebbend. Adviserende leden zijn: D. Corporaal, sekretaris, J. H. Grosheide, A. M. Oostlander, K. de Vries, M. W. Schakel en P. C. Efferich. De heer Schakel is de kontaktpersoon vanuit de Tweede Kamerfractie en de heer Efferich vanuit de Eerste Kamerfractie.

Zendtijd politieke partijen

Sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 1977 beschikt de ARP niet meer over eigen zendtijd. Toedeling van zendtijd aan politieke partijen is namelijk gekoppeld aan het vertegenwoordigd zijn van partijen in de Tweede Kamer.

De AR-leden maken deel uit van de CDA-Tweede Kamerfractie en om die reden komt de ARP niet meer in aanmerking voor afzonderlijke zendtijd. Dat zelfde geldt ten aanzien van CHU en KVP. De samenwerking van de drie partijen betekent, dat de zendtijd voor hen tot een derde is teruggelopen. Sinds er zendtijd aan het CDA is toegewezen verzorgt een radio- en t.v.-team de uitzendingen. Iedere partij is met twee personen in deze werkgroep vertegenwoordigd, terwijl er ook een vertegenwoordiger van de rechtstreekse leden deel van uitmaakt. Voor de ARP zijn de leden D. Corporaal en J. Zindel. Voorzitter van de werkgroep is D. Corporaal, terwijl de heer mr. J. W. R. de Savornin Lohman het sekretariaat waarneemt. De werkgroep komt in 1978 9 keer bijeen. Hij houdt zich bezig met de inhoud en

de vormgeving van de radio- en t.v.-uitzendingen. Vanaf 10 januari beschikt het CDA tot en met juni één keer per 14 dagen over tien minuten radio-zendtijd; vanaf 13 september is hetzelfde het geval. Voor de televisie heeft het CDA vier keer zendtijd van 10 minuten en wel op 22 februari, 3 mei, 13 september en 22 november. Tot zijn vertrek als fractievoorzitter heeft de heer Van Tellingen een actief aandeel in de voorbereiding en de produktie van de uitzendingen. Er wordt een overeenkomst aangegaan met de heer P. Prijs voor de produktie van de radio-uitzendingen, terwijl er voor de regie van de t.v.-uitzendingen een overeenkomst tot stand komt met de heer P. Kaart.

Commissie van Beroep

Deze commissie bestaat in 1978 uit drie leden. Het zijn de heren drs. J. J. A. Scholten, mr. L. Schuman en mr. A. Herstel. De commissie van Beroep krijgt geen specifieke zaken te behandelen.

VOORJAARSPARTIJRAAD

De „C” van het CDA

„Voor het CDA is nog niets bereikt als wij „aan de macht” zijn. Voor het CDA is pas iets bereikt als de christen-democratische politiek gestalte krijgt. Hoezeer wij ook bezwerend roepen, dat het bewuste kiezen voor de „C” in de naam van het CDA niet een pretentie, maar een intentie uitdrukt, zullen wij nimmer mogen vermijden, dat onze daden aan die „C” getoetst zullen worden en daarin moeten wij zelf trouwens voorop gaan”.

Enkele woorden van de inspirerende redevoering, die de toenmalige CDA-frakievoorzitter mr. W. Aantjes onder de titel „Het appèl van het CDA” houdt aan het slot van de voorjaarspartijraad van de ARP op zaterdag 20 mei 1978 in het Cultureel Centrum „De Tamboer” te Hoogeveen. De heer Aantjes doet op die partijraad aan iedereen het appèl niet te veel naar anderen te kijken, omdat daarin het CDA zijn kracht zeker niet kan vinden. Het CDA kan alleen gerechtvaardigd worden door wat het zelf is en doet. Tenslotte is het CDA pas echt geslaagd

als de mensen, die bij ons naar binnen kijken, onweerstaanbaar worden getroffen en getrokken door wat zij daar te zien krijgen. Dat is nl. het appèl, dat van ons allen samen, op weg naar een CDA, moet uitgaan. In zijn rede legt mr. Aantjes tegelijk verantwoording af van het politieke beleid, dat door de CDA-fractie in het afgelopen parlementaire jaar is gevoerd. Met dat politieke beleid heeft de partijraad zich toch al zeer uitvoerig beziggehouden. Voor het eerst wordt gewerkt met rapporten van werkgroepen, die zich gedurende een half jaar over een groot aantal

problemen hebben gebogen en die op de voorjaarspartijraad ter discussie staan. De discussie, met name over de onderwerpen „Vrede en Veiligheid” „Gezin en andere samenlevingsvormen” en „Etnische minderheden in onze samenleving”, vindt eerst plaats in sekties, waarna een formele afhandeling geschiedt in de voltallige partijraad aan de hand van ontwerp-resoluties.

Door de aanvaarding van een resolutie m.b.t. de vrede en veiligheid wijst de partijraad de invoering van de neutronengranaat af, terwijl daarnaast wordt uitgesproken dat al het mogelijke moet worden gedaan om tot wapenbeheersing en terugdringen van nucleaire wapens te komen.

M.b.t. Gezin en andere samenlevingsvormen spreekt men de noodzaak uit, dat een studie moet worden verricht, welke houvast geeft

voor een ter zake herkenbaar christen-democratisch beleid. In verband met de discussie en het beleid inzake de etnische minderheden wordt besloten voorbereidingen te treffen voor een in CDA-verband te beleggen studiekonferentie over de Zuidmolukse problematiek. De wijze van behandeling van het politieke beleid is als experiment bedoeld en kan na afloop van de bijeenkomst bijzonder geslaagd worden genoemd. Ongetwijfeld wordt de komende jaren op deze aan de moderne tijd aangepaste formule voortgeborduurd.

Overeenkomstig de statutaire bepalingen worden ter vergadering ook behandeld en vastgesteld de jaarverslagen van de Partij, de dr. A. Kuyperstichting en de Arjos. Ingestemd wordt ook met het program voor de rechtstreekse verkiezingen van het Europese Parlement, waaraan de ARP te zamen met CHU en KVP deelneemt middels de Europese Volkspartij (EVP), federatie van christen-democratische partijen in de gemeenschap, alsmede met de procedure voor de kandidaatstelling vanuit Nederland voor dat Europese Parlement. In het kader van de voortgang en groei

naar de CDA-fusie komt een nota „het CDA en haar organisatie” in discussie welke nota wordt aanvaard. Daarmee zegt de AR-partijraad te streven naar een mogelijke fusie van ARP, CHU en KVP met ingang van 1 juni 1980. Ter vergadering wordt voorzien in een vakature in de Organisatie Commissie, c.q. het bestuur van de Stichting Kader- en Vormingswerk van de ARP, vanwege het bedanken van de heer F. Jonkman te Drachten. In zijn plaats wordt uit het vastgestelde dubbeltal, t.w. H. van Wijk te Amstelveen en J. D. W. Eerbeek te 's-Gravenhage, eerstgenoemde tot lid verkozen. Vermeld moet worden de openingsrede van partijvoorzitter De Boer, waarin o.a. aandacht wordt besteed aan de fusievoortgang naar het CDA, Europa en de Europese Volkspartij, het kabinet en de oppositie en tenslotte het gespreksgroepenwerk, dat geleid heeft tot de rapporten, welke op de partijraad worden besproken. De toespraak van de partijvoorzitter is, evenals trouwens de redevoering van fractieleider Aantjes en de teksten van de aanvaarde resoluties door deze voorjaarspartijraad, opgenomen in de brochure „Het appèl van het CDA, een appèl op u”.

NAJAARSPARTIJRAAD

Iedereen zal aanspreekbaar moeten zijn op de beleefde grondslag

„De relatie tussen grondslag en politiek handelen” is het thema van een rapport, dat in 1978 tot stand komt, nadat door het CDA een commissie werd ingesteld, vanwege het feit dat tussen ARP, CHU en KVP een verschil van mening was blijven bestaan over het uiterst belangrijke punt van de funktioneering van de grondslag van het CDA in de dagelijkse politieke arbeid.

Dit verschil van mening kwam al naar voren op het 1e CDA-congres in augustus 1975. Daarna hebben diverse besprekingen in partijbestuurs- en ook in partijraadsverband niet geleid tot eenstemmigheid. Op de AR-najaarspartijraad van zaterdag 9 december 1978 in De Doelen te Rotterdam ligt het bovengenoemde rapport van de commissie ter bespreking op tafel. De commissie brengt in haar rapport in feite tot uitdrukking, dat een ieder, die meedoet in het CDA op de politieke overtuiging appèlbaar is en deze politieke overtuiging komt en kan alleen maar tot stand komen op basis van de grondslag van het CDA. Partijvoorzitter De Boer drukt het in zijn toespraak tot de partijraad als volgt uit: „De politieke overtuiging is geen vervagingsformule voor de grondslag. Het gaat hier om de beleefde grondslag. En daarop zal iedereen aanspreekbaar zijn”. Na een langdurige discussie aanvaardt de partijraad de navolgende resolutie over de grondslagkwestie: „De partijraad van de ARP heeft zich beraden over de inhoud van het rapport „Grondslag en politiek handelen”. Het rapport was noodzakelijk geworden nadat partijen in „Berg en Dal” (30/31 oktober 1975) een verschil van mening over het functioneren van de grondslag hadden geconstateerd. Het Dagelijks Bestuur spreekt uit: 1. dat het belangrijkste bindende element, waardoor het CDA tot een samenhangende politieke partij wordt gevormd, is, de politieke overtuiging, welke vanuit het politieke leven als antwoord op de oproep vanuit de Heilige Schrift tot stand dient te komen; 2. dat op het CDA de verantwoordelijkheid rust te bevorderen dat de leden te zamen hun politieke overtuiging in antwoord op het evangelisch appèl kunnen blijven ontwikkelen; 3. dat deze politieke overtuiging als

antwoord op het evangelisch appèl op adequate wijze zijn vertolking moet blijven vinden in het zich ontwikkelend program van uitgangspunten, het politieke beleid en de politieke keuzes van alledag;

4. dat de leden van het CDA persoonlijk aanspreekbaar dienen te zijn op onze politieke overtuiging, waarvan het hart wordt gevormd door de inspiratie van en de toetsing aan de boodschap van de Heilige Schrift voor het politieke leven; 5. de partijen aan te bevelen deze uitspraken – het hart van het rapport „grondslag en politiek handelen” weergevend – te onderschrijven en in het fusieprotocol vast te leggen en gaat over tot de orde van de dag. Zonder slag of stoot verloopt de aanvaarding van deze resolutie beslist niet. Dat blijkt wel uit de stemmenverhouding van 127 stemmen voor en 50 stemmen tegen. Nog sterker komt dat tot uitdrukking in de stemmenverhouding over een door de Kamercentrale Leeuwarden ingediend amendement op de resolutie. In dit amendement werd de discussie over de grondslag vertolkt, waarbij men voorstelde bij punt 4 van de resolutie te lezen: „dat van de leden van het CDA verwacht kan worden zich gebonden te weten en persoonlijk aanspreekbaar te zijn op de grondslag en onze politieke overtuiging, waarvan het hart... etc.” Het amendement wordt met 77 stemmen voor en 99 stemmen tegen verworpen. Verwerping geschiedde overigens niet, omdat de meerderheid

van de partijraad tegen de inhoud van het amendement was, maar omdat de meerderheid meent, dat de grondslag in de politieke overtuiging funktioneert, zodat niemand zich daaraan kan onttrekken.

Moties

Daarbij blijft het niet. De partijraad aanvaardt nl. ook een motie naar aanleiding van de bespreking van het grondslagrapport, luidend: „De AR-partijraad, in vergadering bijeen te Rotterdam op 9 december 1978; gehoord de discussie over de resolutie met betrekking tot het rapport „grondslag en politiek handelen”; spreekt uit: dat in het zich ontwikkelend Program van Uitgangspunten een christelijke visie op mens en samenleving tot uitdrukking dient te komen: dat voorts de leden van het CDA het Program van Uitgangspunten, waarin het appèl van de grondslag in politieke termen is uitgedrukt, dienen te aanvaarden en daarop persoonlijk aanspreekbaar zijn, en gaat over tot de orde van de dag.” Naast de resolutie en de motie wordt voorts, op voorstel van de Arjos, een uitspraak gedaan over het program van uitgangspunten met de volgende tekst: „De partijraad van de ARP in vergadering bijeen op 9 december 1978 te Rotterdam heeft zich beraden op het rapport „grondslag en politiek handelen”; overwegende:

■ dat de politieke overtuiging het belangrijkste bindende element is waardoor het CDA tot een samenhangende politieke partij wordt gevormd;

■ dat de politieke overtuiging als antwoord op de oproep vanuit de Heilige Schrift tot stand dient te komen; spreekt uit:

■ dat op korte termijn de politieke overtuiging in hoofdlijnen dient te worden verwoord in een Program van Uitgangspunten, waarin de Bijbelse visie op centrale politieke vraagstukken gestalte krijgt.”

Aantjes

In de al eerder aangehaalde toespraak van de partijvoorzitter, die hij bij de opening van de vergadering houdt, spreekt De Boer in de allereerste plaats zijn en onze verbondenheid uit met Willem Aantjes. Zijn uitreden uit de actieve politiek – een besluit dat hij zelf genomen heeft en ook kon nemen – was onvermijdelijk. Naar zijn eigen woorden „de politiek mag niet in opspraak komen”. Echter, aldus voorzitter De Boer, het hoeft wat het partijbestuur betreft niet te betekenen, dat Aantjes geen invloed meer zou kunnen hebben binnen de ARP en het CDA. Zijn grote gaven en hart mogen voor de christen-democratie niet verloren gaan. Ook spreekt De Boer over het vertrek van enkele andere politici, zoals mevr.

van Leeuwen en de heer Boersma. Daarbij roept hij de partij op ook in het oordelen over anderen en uit de woordkeus te laten blijken, dat men door christelijke idealen gedreven wordt. Over het kabinet en het regeringsbeleid is de partijvoorzitter na één jaar kabinet-Van Agt niet tevreden. Alhoewel er op goede beleidsvoornemens valt te wijzen is de presentatie vaak mager. Als kritiekpunten worden genoemd de afhoudende benadering van het massale „nee” tegen het neutronenwapen, de terughoudende benadering van het gebruik van kernenergie en het te weinig bijdragen van overige bewindslieden, naast Albeda en De Graaf, om ons volk te overtuigen van de noodzaak van ombuigingen. Naar de mening van de partijvoorzitter zal het kabinet meer overtuiging en meer bezieling moeten tonen. In verband met de evaluatie van het politieke beleid spreekt de vertegenwoordiger van het AR-deel van de CDA-Tweede Kamerfractie, de heer M. W. Schakel aan het slot van de najaarspartijraad zijn grote bezorgdheid uit over het functioneren van het parlement. Veel aandacht aan de inhoud van het gevoerde beleid besteedt Schakel in zijn rede niet.

Overige punten

Als overige punten op de agenda worden nog een aantal min of meer huishoudelijke zaken behandeld. De jaarrekeningen 1977 en de begrotingen 1979 van de partij, Dr. A. Kuyperstichting, Arjos en de Stichting Kader- en Vormingswerk komen aan de orde en voor zover het de twee eerstgenoemde instanties betreft ook vastgesteld. Wijziging in de statuten van de Dr. A. Kuyperstichting i.v.m. de inwerkingtreding van het nieuwe verenigingsrecht wordt aanvaard en in een tweetal vakatures van de Organisatie Commissie/Bestuur Stichting Kader- en Vormingswerk ARP wordt voorzien. In de vakature Kakes-Veen wordt het dubbeltal J. D. W. Eerbeek te 's-Gravenhage en H. A. van der Meer te Numansdorp kandidaat gesteld en in de vakature Van Dellen het dubbeltal mevr. J. Brinkman te Hengelo tegen R. Kremers te Hoogeveen. De heer Eerbeek wordt met 105 stemmen tegen 46 stemmen voor de heer V.d. Meer verkozen verklaard en dat zelfde geldt voor mevr. Brinkman op wie 113 stemmen worden uitgebracht tegen 39 stemmen op de heer Kremers. Aan het eind van de morgenbijeenkomst gedenkt de partijraad in een kort in memoriam een aantal overledenen. In een ontroerend dankwoord brengt zijn dochter allen een afscheidsgroet namens mr. A. B. Roosjen, erelid van de ARP, oud-Tweede Kamerlid en jarenlang waarnemend voorzitter van de partij, die in juni 1978 op 83-jarige leeftijd is overleden.

Op weg van federatie naar fusie

De werkzaamheden in CDA-verband worden gekenmerkt door voorbereidende werkzaamheden om de federatie van de drie partijen om te zetten in een fusie, die per 1 juni 1980 volgens de plannen een feit zou moeten zijn. Gevolg van dit streven is onder anderen dat een aanzienlijk deel van de tijd van het dagelijks bestuur van het CDA heen gaat met het bespreken van organisatorische vragen en problemen.

De vormgeving van de nieuwe organisatie en het bespreken van de problemen die zich daarbij voordoen vergen zoveel tijd, dat er nauwelijks tijd overblijft voor politieke discussie en politieke evaluatie. Een groot aantal werkgroepen brengt in de loop van het jaar verslag uit aan het dagelijks bestuur van het CDA en aan de drie partijbesturen. De volgende werkgroepen zijn ingesteld: Commissie heroriëntatie positie PPAC; Commissie Huisvesting; Commissie Structuur CDA-sekretariaat; Werkgroep Eén partijblad;

Commissie Publiciteitsbeleid; Commissie rechtspositie personeel; Commissie Incompatibiliteiten; Commissie relatie tot maatschappelijke organisaties en de statutencommissie. Op basis van de rapporten van de diverse commissies en werkgroepen doet het dagelijks bestuur aanbevelingen aan de partijbesturen. Via een wisselwerking tussen dagelijks bestuur van het CDA en de partijbesturen worden er standpunten bepaald, die worden doorgegeven voor een aanzienlijk deel aan de statutencommissie teneinde de besluiten te verwerken in de op te stellen statuten en reglementen en niet te vergeten in het ontwerp-fusie-protocol. Met name statuten, fusie-protocol en reglementen vragen meer tijd dan is voorzien. Dat is ook geen wonder, want de opzet en de invulling van een goede organisatie vraagt nu eenmaal veel tijd. Een aparte groep wordt ingesteld om een rapport op te stellen met betrekking tot de relatie grondslag en politiek handelen. Omtrent deze zaak ligt er een verschil van mening tussen de partijen. De werkgroep krijgt de opdracht na te gaan op welke wijze dit verschil van mening opgelost kan worden. Een omvangrijk rapport is daarvan het gevolg. Op de partijraden van 9 december komt dit tot een

afronding, waarna het rapport de partijen wordt ingezonden. Voor de ARP maken deel uit van de werkgroep dr. A. Veerman, prof. dr. A. Vermaat,

prof. dr. J. P. Versteeg. De werkgroep staat onder voorzitterschap van baron mr. W. A. van Verschuer, terwijl drs. A. M. Oostlander rapporteur is. Ten aanzien van alle werkgroepen geldt dat zij tripartiet zijn samengesteld en dat in een aantal gevallen tevens een vertegenwoordiger van de

rechtstreekse leden er deel van uit maakt. Het dagelijks bestuur stelt een commissie „Europees lijstvoorstel“ in, die aan het d.b. van het CDA en aan de partijbesturen het voorstel voorlegt om bij de Europese verkiezingen drs. B. Beumer aan te wijzen als lijstaanvoerder voor de Europese verkiezingen. Aan de partijen wordt tevens een technisch lijstvoorstel voorgelegd ter verdeling van de zetels en de plaatsen op de kandidatenlijst over de partijen en de rechtstreekse leden.

Het dagelijks bestuur komt gemiddeld één keer per 3 weken bijeen. Het algemeen bestuur vergadert in het verslagjaar circa 5 keer. Het zijn als regel dagvergaderingen. Vanuit de ARP zit als vice-voorzitter in het CDA, dr. S. Faber. In het dagelijks bestuur hebben zitting: H. A. de Boer, D. Corporaal en dr. D. T. Kuiper. In het algemeen bestuur – dat tegenwoordig alleen in dubbele samenstelling vergadert – hebben naast de bovengenoemde personen vanuit de ARP zitting: S. Jonker, mw. J. van Leeuwen, G. van Sliedregt, D. Niezing, mw. E. van Velthooven-Olde, Klaas de Vries, E. Wiersema, dr. P. C. Bos, D. van Boven, prof. ir. B. Krol, drs. J. J. Meijer, M. Paats, ds. J. Plantinga, drs. J. G. van Rijn, mw. A. C. Westhoff-Hubée, mw. L. G. Winsemius-Korfer. Een vakature.

Nederlandse Gedachten Van hoogdruk naar offset

In dit verslagjaar neemt de drukkerij, waar het ARP-weekblad „Nederlandse Gedachten“ wekelijks wordt gebruikt een nieuwe pers – een rotatie-offset-pers – in gebruik. Deze nieuwe pers komt in de plaats van de oude machine, een rotatie-hoogdruk pers. Als één der eerste van de bladen die bij deze drukkerij „gedraaid“ worden valt NG de eer te beurt op deze nieuwe pers gedrukt te worden.

Een en ander betekent voor NG dat vooral op het technische vlak de mogelijkheden fors zijn uitgebreid en dat de kwaliteit van het drukwerk niet onbelangrijk is verbeterd. Dit laatste komt vooral tot uiting in de foto's die nu beter en scherper in de krant staan afgedrukt, doordat van een fijner raster – dat zijn het aantal puntjes per vierkante centimeter – gebruik kan worden gemaakt.

Goede samenwerking

Ook in dit verslagjaar kan weer gesproken worden van een goede samenwerking tussen de redactie NG en de Arjos-redactiecommissie. Deze commissie verzorgt de wekelijkse Arjos-inbreng in NG via de „eigen“ Arjos-pagina. Aan deze pagina is in dit verslagjaar een iets aantrekkelijker inhoud gegeven door middel van de nu zoveel mogelijk gehanteerde driedeling a) organisatie nieuws b) informatieve artikelen en c) de elkaar wekelijks afwisselende rubrieken „Onder de hamer“ en „Zogezegd“. De voorzittersrubriek is met de komst van Klaas de Vries als nieuwe Arjosvoorzitter nieuw leven ingeblazen, terwijl „Zogezegd“ dit jaar wordt gestart en waarin regelmatig kort commentaar wordt geleverd. Het ontstaan van de ene CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft zeker invloed gehad op de inhoud van NG. De fractie krijgt in NG ruim de gelegenheid om haar beleid uiteen te zetten en toe te lichten hetgeen uiteraard inhoudt dat ook anderen dan alleen AR-kamerleden hun bijdragen aan NG leveren. Besloten werd reeds door het

CDA-bestuur het experiment van de zgn. gemeenschappelijke nummers van de drie partijbladen in dit verslagjaar niet voort te zetten, doch maandelijks uit te komen met een CDAktueel-katern. Deze katerns worden geheel in NG opgenomen en verschijnen in totaal elf maal. Voor CDAktueel wordt een speciaal redactieteam benoemd, bestaande uit telkens twee afgevaardigden uit de drie „moeder-redakties“, één rechtstreeks lid; de CDA-Tweede-Kamerfractie-voorzitter en redaktiesekretaris G. J. Brinkman. Namens NG hebben in dit redactieteam zitting de heren Corporaal en De Kwaadsteniet, terwijl NG-redaktiesekretaris Hogeland de vergaderingen tevens bijwoont, daar de technische uitvoering van het geheel bij de ARP berust.

100 jaar ARP

Naast de maandelijke CDAktueel-katerns worden in dit verslagjaar de katerns „De ARP in vogelvlucht“ en de „ledenwerkrant, een sterke ARP steun voor het Christen Democratisch Appèl“ in NG opgenomen. Het kerstnummer wordt – nadat eerder reeds de samenvatting en de aanbevelingen van het CDA-rapport „Grondslag en politiek handelen“ worden opgenomen in NG – uitgebracht als speciaal themanummer over de grondslag. Een groot aantal schrijvers geeft zijn mening over het door deze CDA-commissie

uitgebrachte rapport.

In het licht van het naderende eeuwfeest dd. 3 april 1979 wordt een redaktiewerkgroep onder leiding van redaktievoorzitter Kooijmans gevormd, die een aantal suggesties uitwerkt met betrekking tot de bijdrage die NG kan leveren omtrent het eeuwfeest.

In oktober wordt gestart met de rubriek „Algra blikt terug“, waarin de begintijd van de ARP wordt beschreven en toegelicht door het ARP-erelid en oud-NG-redaktievoorzitter H. Algra. Eind 1978 worden daarnaast via verschillende jubileumbijdragen enkele „groten uit de AR-geschiedenis“ behandeld.

Met het jubileum voor de deur wordt ten slotte het NG-vignet op de titelpagina aangepast; het NG-vignet wordt gecombineerd met het „100-JAAR“-vignet. Het ledenkontaktoorgaan ARPost verschijnt in totaal vijf maal. In alle nummers hiervan bestaat voor de Kamercentrales de mogelijkheid gebruik te maken van een speciale wisselpagina, waarvoor zij eigen kopy aanleveren. Weinig wordt echter van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Redaktiesamenstelling

De redactie bestaat tot juni uit prof. mr. P. H. Kooijmans (voorzitter), H. Amelink, mw. T. Bot-van Gijzen, D. Corporaal, dr. W. de Kwaadsteniet, G. F. Ph. de Boer, mr. C. van de Wetering en N. M. Hogeland (sekretaris). In een eerder stadium had de heer Van de Wetering reeds te kennen gegeven niet de volle rit van vier jaar uit te kunnen zitten. Door toegenomen werkzaamheden is hij echter genoodzaakt reeds in de loop van dit jaar zijn redaktielidmaatschap ter beschikking te stellen; iets wat eveneens geldt voor Arjos-vertegenwoordiger De Boer. In hun plaats benoemd het ARP-bestuur respectievelijk dr. B. de Vries en mej. Ph. Burgers.

Anti Revolutionair Vrouwen Comité

De discussies in en de bezigheden van het Anti Revolutionaire Vrouwen Comité (ARVC) worden in dit verslagjaar grotendeels gekenmerkt door de structuur van het ARVC en vooral van het CDA-vrouwenberaad.

In het licht van de fusie in 1980 werd in het vorige verslagjaar door het dagelijks bestuur van het ARVC veel voorbereidend denkwerk verricht inzake de toekomstige structuur van het CDA-vrouwenberaad, de samenwerkende vrouwenorganisaties in CDA-verband. Een en ander mond uit in de discussienota „Samen op weg“ van een werkgroep van het CDA-vrouwenberaad, waarin namens het ARVC mevrouw T. Bot-van Gijzen zitting heeft. Deze discussienota wordt begin 1978 in de partijbladen gepubliceerd, zodat de afzonderlijke vrouwenorganisaties, waaronder het ARVC, zich definitief over de gewenste structuur kunnen uitspreken op de studiedag van het CDA-vrouwenberaad welke eind september wordt gehouden. Dit standpunt wordt voorgelegd aan de commissie die de statuten en huishoudelijk reglement voorbereidt van het CDA.

Bezoek Europees Parlement

In totale samenstelling komt het ARVC in dit verslagjaar twee maal bij elkaar. Op 16 februari worden naast de huishoudelijke zaken een tweetal onderwerpen behandeld. Allereerst geeft de buitendienstmedewerker mw. W. van Dinter-Vroegindewei een uiteenzetting van het werk van het buitendienstteam van de ARP. Daarnaast doet mw. J. R. H. May-Weggen verslag van haar werkzaamheden als lid van de Nederlandse delegatie tijdens de 32e zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties te New York. Op voordracht van het ARVC was mw. May-Weggen door de Nederlandse Vrouwen Raad in de Nederlandse delegatie afgevaardigd. In de vergadering van 14 september geeft mw. J. G. Kraaijeveld-Wouters, staatssekretaris van CRM onder meer

belast met emancipatiezaken en tot december 1977 lid van het dagelijks bestuur van het ARVC, een uiteenzetting van haar werkzaamheden als staatssekretaris. In het licht van de komende rechtstreekse verkiezingen voor het Europese Parlement houdt het ARVC op 11, 12 en 13 december een ekskursie naar Luxemburg. Uitgebreid wordt van gedachten gewisseld met representant van de vrouwenorganisaties van de Luxemburgse Parti Chrétien-Social het Luxemburgse equivalent van het CDA en eveneens lid van de EVP. Verder wordt een bezoek gebracht aan het Europees Parlement en wordt gesproken met (voorlichtings)ambtenaren van het EP en met een tweetal Parlementariërs, t.w. De Gaay Fortman sr. en Van der Gun.

Samenstelling

Voor de bespreking van de normale gang van zaken komt het dagelijks bestuur van het ARVC regelmatig bijeen. Hierin hebben zitting mevvr. A. C. Westhoff-Hubée (presidente), mw. R. E. van der Waals-Kooi (vice-presidente); mw. T. Bot-van Gijzen; mw. G. van Leeuwen-Bakker; mw. G. van der Schoor-Timmerman; mw. E. van Velthooven-Olde en D. Corporaal (sekretaris). Met de uitvoerende werkzaamheden is stafmedewerker N. M. Hogeland belast. In de per december 1977 ontstane vakature – doordat mw. J. G. Kraaijeveld-Wouters werd benoemd tot staatssekretaris van CRM – wordt voorzien door de benoeming van mevvr. C. C. Kakes-Veen door het ARP-bestuur op voordracht van het ARVC. Via het CDA-vrouwenberaad wordt over veel zaken overleg gepleegd met de vrouwenorganisaties van CHU en KVP. Namens het ARVC hebben in dit CDA-vrouwenberaad zitting mw. A. C. Westhoff-Hubée, mw. R. E. van der Waals-Kooi, mw. G. van Leeuwen-Bakker en mevvr. T. Bot-van Gijzen. Door haar presidentie wordt het ARVC in het bestuur van de Nederlandse Vrouwen Raad (NVR), de overkoepelende organisatie van alle Nederlandse Vrouwenorganisaties vertegenwoordigd. In dit bestuur is mw. G. van Leeuwen-Bakker haar plaatsvervangster.

UIT DE ARJOS

De Arjos, een intensief jaar

De Arjos heeft een intensief jaar achter de rug. Naast de eigen activiteiten, die onverminderd doorgang vinden, wordt veel werk verzet voor het CDJA.

Stichting Arjos

Ook in 1978 ontvangt de Arjos subsidie van CRM. Het subsidie wordt uitgekeerd op basis van het aantal zetels dat de ARP in de Tweede Kamer heeft. Aangezien ARP, CHU en KVP sinds 25 mei 1977 als één Tweede Kamerfractie opereren vinden in 1977 met CRM gesprekken plaats over de wijze van subsidiëring in de toekomst. Van 1978 wordt subsidie verstrekt op basis van dezelfde normen als in voorgaande jaren.

Dit is ook het geval in het eerste halfjaar van 1979. Op 1 januari 1979 is de officiële proefperiode van CRM met betrekking tot het subsidiëren van politieke jongerenorganisaties verstrekt. In 1978 vinden daarom in opdracht van CRM

evaluatie-gesprekken plaats met de diverse jongerenorganisaties en het Politiek Jongerencontact. Aan de hand van dit evaluatierapport gaat CRM bekijken in hoeverre de regeling heeft gefunctioneerd, wat er veranderd moet worden enz. Aangezien de nieuwe regeling niet op 1 januari 1979 gereed is, besluit CRM in ieder geval het eerste halfjaar van 1979 nog volgens de oude regeling subsidie te verlenen.

Ledenbestand

De Arjos kent ieder jaar een erg groot verloop in haar ledenbestand. Toch blijft het ledental vrij stabiel. Zo ook in 1978. De Arjos heeft in 1978 ongeveer 1300 leden.

Arjosraad

Op 3 maart komt de Arjosraad bijeen. Deze vergadering is geheel gewijd aan het EVP-program en de Europese verkiezingen. De Arjosraad neemt een resolutie aan waarin kritische kanttekeningen worden geplaatst bij de inhoud van dit program. Op 15 april komt de Arjosraad opnieuw bijeen om te spreken over de resolutie naar aanleiding van de studiekonferentie van de BIKa met als thema: Onderwijs en arbeidsmarkt. Deze vergadering wordt ook een nieuwe voorzitter gekozen. Jan Eerbeek, die deze functie drie jaar vervulde, draagt de voorzittershamer over aan Greetje Willemsma. De Arjosraad komt op 11 november voor de derde keer bijeen. De Arjosvisie op het CDA-beleid staat ter discussie. Niet alle amendementen kunnen behandeld worden, zodat de Arjos-visie niet in zijn geheel kan worden aangenomen. Tijdens deze vergadering wordt besloten om een extra Arjosraad in te laten in 1979 en te spreken over het thema: Abortus. Ook wordt een resolutie aangenomen over het aftreden van mr. W. Aantjes. Een resolutie over het kabinetsbeleid ingediend door de Arjosraadfractie van Groningen wordt ingetrokken. Een resolutie met dezelfde strekking wordt behandeld op de h.b. vergadering van 18 november.

Arjosvisie op het CDA-beleid

In 1979 is reeds een begin gemaakt met de herziening van de Arjosvisie op het CDA-beleid, die is vastgesteld in mei 1976. Een werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de Arjosraad, bika, buka en db wordt ingesteld door het hoofdbestuur. Deze werkgroep stelt met behulp van fractiebegeleidingsgroepen, het eerste concept op. Dit concept gaat naar de Arjosraadfracties, die opmerkingen kunnen doen toekomen aan de werkgroep. De werkgroep produceert

In gesprek met minister J. de Ruiter tijdens de Arjos-jaarvergadering

aan de hand hiervan het tweede concept. Dit tweede concept gaat opnieuw naar de Arjosraadsleden. De fracties kunnen hierop amendementen indienen. Deze amendementen worden besproken in de hoofdbestuursvergadering van 9 september. Naast hoofdbestuursleden zijn de leden van de werkgroep aanwezig, alsmede vertegenwoordigers van de Arjosraadfracties. Het derde concept dat hieruit ontstaat, gaat vervolgens naar de Arjosraadsleden. Amendementen die hierop ingediend worden staan ter discussie op de Arjosraad van 11 november. Helaas kunnen niet alle amendementen worden behandeld, zodat de definitieve versie pas vastgesteld kan worden op de volgende Arjosraad, te weten 24 maart 1979.

Jaarvergadering

Op 30 september vindt te Utrecht de Algemene ledenvergadering plaats. Ongeveer 200 mensen zijn getuige van het achtereenvolgens uitspreken van de jaarrede van Klaas de Vries, het vaststellen van de jaarrekening 1977, en het jaarverslag over 1977. Tevens vindt uitvoerige discussie plaats over het rapport: de Arjos met het oog op morgen. Dit rapport is voorbereid door de „Toekomst commissie Arjos”. Ook partijvoorzitter H. A. de Boer spreekt de ledenvergadering toe. Het middagedeelte staat in het teken van de actuele politiek. In het forum hebben zitting de AR-bewindslieden: Drs. J. de Koning, mr. J. de Ruiter, staatssecretaris mw. J. Kraaijeveld-Wouters en staatssecretaris L. de Graaff. Tijdens de discussies staat Bestek '81 centraal. De ledenvergadering neemt een aantal resoluties aan. (Zie onder: verklaringen en resoluties). Als vrijgekozen lid van het h.b. wordt Bertha Wijnstra uit Groningen gekozen.

Bestuur

Het hoofdbestuur van de Arjos bestaat uit vertegenwoordigers van de provinciale organisaties, de voorzitters van de vaste commissies (adviserend lid), de leden van het dagelijks bestuur en twee zogenaamde „vrijgekozenen”: leden die door de algemene ledenvergadering worden gekozen. Zowel hoofdbestuur als dagelijks bestuur komen, afgezien van de vakantie maanden in ieder geval maandelijks bijeen ter bespreking van

resolutie bij het CDA-Tweede Kamerfractie op aan om te bevorderen dat de levering van verrijkt uranium aan Brazilië geen doorgang zal vinden en dat de uitbreiding van de verrijkingsfabriek in Almelo niet doorgaat.

■ op 21 januari besluit het Arjos hoofdbestuur tevens de actie „Stop de neutronenbom” te steunen, dit op basis van de Arjosverklaring van 20 oktober 1977.

■ op 26 januari stuurt de Arjos een brief naar de initiatiefnemers van de Evangelische Progressieve Volkspartij. Deze brief wordt ook gepubliceerd. In deze brief stelt de Arjos o.a. dat de uitgangspunten van de initiatiefnemers en hun keuze voor een radikaal-christelijke vernieuwingsgezinde politiek haar aanspreken, maar dat het stichten van (weer) een nieuwe christelijke partij een heilloze weg is. De strijd om een vernieuwingsgezinde politiek moet binnen het CDA gevoerd worden, aldus de Arjos.

■ op 3 maart spreekt de Arjosraad zich uit over het EVP-program. De Arjosraad betreurt het dat het EVP-program zo weinig gelijkens vertoont met CDA-program „Niet bij brood alleen”. Het CDA zal de ruimte die het verkiezingsprogram biedt maximaal moeten benutten om het beleid meer in overeenstemming te brengen met CDA-program. De Nederlandse kandidaten voor de Christen-Democratische fractie van het Europees Parlement zullen behalve op het EVP-program ook aanspreekbaar moeten zijn op het CDA-program. Tevens wordt iedere vorm van samenwerking met conservatieve groeperingen in Europa afgewezen.

■ Op 15 april geeft de Arjosraad een resolutie uit over het thema: Onderwijs en arbeidsmarkt.

■ In augustus ondersteunt het dagelijks bestuur de actie van de „182 Marokkanen”. De Arjos is daarna intensief bij de actie betrokken. In een begeleidingscommissie neemt Philie Burgers zitting.

■ Op 30 september dringt de algemene ledenvergadering van de Arjos er bij de regering op aan een totale isolering van het Zuidafrikaanse regime tot stand te brengen. Tevens dringt de Arjos er bij de CDA-fractie van de Eerste Kamer op aan zich niet te verzetten tegen de sanctie-wet.

■ Op 30 september doet de algemene ledenvergadering een uitspraak over het Waddengebied. De Arjos wijst de inpoldering van het gebied Noord-Friesland Buitendijks (tracé D) af en dringt aan op verhoging van de bestaande zeedijk (tracé A).

■ Ook op 30 september wordt een resolutie aanvaard met betrekking tot de weddeverlaging. De Arjos spreekt

politieke en organisatorische zaken. Op drie en vier februari komt het h.b. voor een „bezinningsweekend” bijeen te Driebergen. Het thema voor dit weekend is: Geloof en politiek. Centraal staat het boek van F. Boerwinkel: Meer dan het gewone. Op 28 augustus heeft het dagelijks bestuur van de Arjos een gesprek met het dagelijks bestuur van de ARP. Punten van bespreking zijn o.a. de politieke evaluatie najaar 1978, de relatie geloof en politiek handelen en Arjos en CDJA in het CDA. Tijdens het verslagjaar vinden er geen wijzigingen in het dagelijks bestuur plaats. Het d.b. van de Arjos bestaat 1978 uit:

- Klaas de Vries, Delft – voorzitter
- Johan de Leeuw, Dongen – Vice-voorzitter
- Anneke Raven, Den Haag – sekretaris/penningmeester
- Tibbe Breimer, Voorschoten
- Hans Morssink, Groningen
- Wilma Noorda-Ritzema, Groningen
- Hans Westhoff, Rotterdam.

Verklaringen en resoluties

Namens de Arjos wordt in 1978 een aantal resoluties en verklaringen uitgegeven.

■ op 21 januari dringt het Arjos hoofdbestuur er door middel van een

De Noord-Hollandse Arjosraadfractie in diepgaand beraad bijeen.

uit dat het huidige niveau van de wedde gehandhaafd moet blijven en dat er op basis van toegezegde studies een discussie moet komen ten aanzien van de te kiezen systematiek omtrent de weddeberekening.

■ Op 11 november geeft de Arjosraad een verklaring uit naar aanleiding van het aftreden van CDA fractieleider mr. W. Aantjes.

De Arjos uit ernstige kritiek aan het adres van de regering met betrekking tot de gebleken onzorgvuldigheid van het rapport van het RIOD en de wijze van presentatie.

De Arjosraad spreekt uit dat, indien de belemmeringen voor de uitoefening van een politieke functie zijn weggenomen, de heer Aantjes weer een eigen rol in het CDA moet kunnen spelen.

■ Op 18 november spreekt het Arjos hoofdbestuur uit dat zij zich vervreemd voelt van kabinet Van Agt.

Het kabinet speelt onvoldoende in op signalen uit de Christen-Democratische beweging in en buiten het parlement die het vernieuwingsgezinde karakter van het CDA-program onderstrepen. Het kabinet doet hierdoor afbreuk aan de geloofwaardigheid van Christen-Democratische politiek, aldus de resolutie.

Met de CHJO en KVPJO is de afspraak gemaakt, dat indien een resolutie is aangenomen in een bestuur, deze, voordat de pers op de hoogte wordt gesteld, eerst voorgelegd wordt aan de zuster-organisaties, om te bezien of de uitspraak in CDJA verband gedaan kan worden.

Helaas kan in 1978 over geen enkele resolutie van de Arjos overeenstemming worden bereikt met de andere partners. Voor resoluties aangenomen op de Arjosraad of de algemene ledenvergadering geldt deze afspraak niet omdat deze bijeenkomsten openbaar zijn.

BIKA

De activiteiten betreffende binnenlandse politieke onderwerpen worden ten behoeve van het hoofdbestuur behartigd en gekoördineerd door de binnenlandse commissie Arjos (BIKA), onder voorzitterschap van Ernst Haitsma, Utrecht. De BIKa houdt zich vooral bezig met de coördinatie en begeleiding van de landelijke fractiebegeleidingsgroepen die zich bezighouden met binnenlandse politieke onderwerpen. Tevens organiseert de BIKa jaarlijks een studiekonferentie. Ad-Ho werkgroepen laten 2 brochures het licht zien:

De Zuid-Molukkers en hun aanwezigheid in Nederland Kernenergie

De BIKa is verantwoordelijk voor de vier door de landelijke organisatie uit te geven bulletins, die gewoonlijk jaarlijks worden samengesteld door de fractiebegeleidingsgroepen. In 1978 verschijnen bulletins over:

Contouren II (fbg onderwijs, regio Noord en Oost Nederland)
Agrarisch I (fbg landbouw en middenstand) Rond onderwijs en arbeidsmarkt (fbg onderwijs en werkende jongeren, randstad) Buitenlandse werknemers (fbg justitie, Amsterdam e.o.).

Eind oktober vindt de door de BIKa voorbereide studiekonferentie over „Huwelijk en andere samenlevingsvormen” plaats.

Een informatiemap wordt samengesteld en Nederlandse Gedachten besteedt er ruime aandacht aan. Tijdens de goed bezochte conferentie (± 70 mensen) worden inleidingen gehouden door dr. H. E. S. Woldring (docent VU), dr. Rinzeema (geref. predikant), mr. J. de Ruiter, Jan Herman Veenker (COC). Een voortzetting van de studiekonferentie vindt plaats in een follow-up groepje dat zich tevens bezig gaat houden met de voorbereiding van de Arjosraad voorjaar 1979, waar het onderwerp ter sprake zal komen.

Aan het eind van het jaar houden de fbg's zich o.a. bezig met een kritische beoordeling van de stukken ten behoeve van de politieke commissie van het CDJA.

Ad Hoc werkgroepen starten met onderwerpen als: „Kosten van de welvaart” en „Elektronische revolutie (chips)”.

Comité voor Varenden

In augustus 1975 besloot de Tweede Kamer der Staten-Generaal om in de binnenvaart het systeem van de evenredige vrachtverdeling (EV) – een reeds van voor de oorlog daterende maatregel (!) – te handhaven. De publieke belangstelling was in die tijd scherp gericht op de binnenschipperij, m.n. omdat de schippers duidelijk akte hadden gevoerd, de bekende blokkade, om de EV te behouden.

Aan het eind van 1978 blijkt de belangstelling zich weer te richten op de Nederlandse binnenschipperij. Akties worden opnieuw aangekondigd. Echter nu gaat het niet in de eerste plaats om het binnenlandse goederenvervoer te water, waarvoor de EV van toepassing is, maar het betreft

het zgn. „Noord-Zuidverkeer“, waarmee in schipperstermen het grensoverschrijdend vervoer naar België en (via België) naar Frankrijk wordt aangeduid. In het Noord-Zuidverkeer is evenals voor het binnenlands vervoer wel sprake van een zo goed mogelijke verdeling van de beschikbare vracht over de ondernemers in de binnenvaart, maar de verdeling „op toerbeurt“ geschiedt niet op de schippersbeurzen, waar rijksambtenaren toezicht houden op de naleving van de wetten, maar op vrijwillige basis volgens afspraken van particuliere schippers zelf. Sinds 1977 daalde de hoeveelheid vervoerde lading welke via de vrijwillige toerbeurtregeling wordt geregeld, in grote mate. Als gevolg daarvan verslechterde de inkomenspositie van vele Nederlandse particuliere schippers. Ter verbetering van de inkomenspositie werd uiteindelijk voorgesteld de bevrachting via de schippersbeurzen te doen verlopen, en

daarmede dus met behulp van een wettelijke regeling. Bepaalde groepen in de binnenvaart, zoals reders, verladers en hun werknemers wezen een wettelijke regeling van de hand en daarmede lag het konflikt op tafel, dat voor een aantal schippers-organisaties aanleiding was een (stakings)actie aan te kondigen voor het begin van 1979. Het spreekt vanzelf, dat bovenbedoelde problematiek in het verslagjaar 1978 voor het Comité voor Varenden van de ARP veelvuldig punt van bespreking is geweest en naar het zich laat aanzien ook nog wel even zal blijven.

Overigens is het Noord-Zuidverkeer niet het enige belangrijke deel van het grensoverschrijdend vervoer. De schippers krijgen ook te maken met een mogelijke Europese oplegging, die bedoeld is om het vervoer te water in en tussen de diverse Europese landen van de gemeenschap beter te regelen. Probleem hierbij is o.a. dat in deze tijd van economische teruggang Nederland vrijwel alleen nadrukkelijk streeft naar een Europese vervoerspolitiek, wat mede begrijpelijk is vanwege het feit,

dat het vervoer in ons land zo'n belangrijke plaats in de economie inneemt.

Het Comité voor Varenden komt in 1978 driemaal in vergadering bijeen, resp. op 20 maart, 8 mei en 14 december. Daarnaast overleggen de daadwerkelijk varende comitésleden op 17 april landurig over de kwaliteitseisen, die men voornemens is in en aan de schipperij te stellen i.v.m. de noodzakelijke sanering. Op alle bijeenkomsten staat voorts het onderwijs aan de schipperskinderen ter discussie, dit met het oog op de nadering van een (nieuwe) wet op het basisonderwijs. Zo wordt eraan gedacht de leerplichtige leeftijd te verlagen tot 5 jaar, hetgeen de schipperskinderen weer in een nadelige positie zou kunnen brengen t.o.v. de „wal-kinderen“. Leerplichtig betekent voor schipperskinderen tenslotte wonen in een schippersinternaat en niet bij vader en moeder thuis. Van gedachten gewisseld wordt ook over de voorbereiding van de kleuter op het verblijf in internaatverband.

Zoals alweer gebruikelijk vinden de besprekingen van het Comité plaats in aanwezigheid van en met Kamerleden. In toenemende mate is dit overleg niet alleen met AR-leden van de Eerste- en Tweede-Kamerfractie van het CDA, met name dan de heren Efferich en Schakel, CDA-fraktiëlid en KVP'er Van Zeil is bijv. op vrijwel alle bijeenkomsten aanwezig, terwijl met het nieuwe CDA-fraktiëlid en CHU'er Deetman vooral overleg wordt gevoerd over de onderwijsaangelegenheden. De samenstelling van het Comité ondergaat in 1978 geen wijziging en blijft daarmede als volgt: Ds. G. J. van Kamp v.d.m. te Heiloo – voorzitter, D. Corporaal te Moordrecht – sekretaris ARP, mw. G. Dragt-Verwoert te Amsterdam, H. Fernhout te Zwanenburg, drs. M. Fernhout te Capelle a.d. IJssel, J. Kolkman te Amsterdam, M. S. Mannak te Heiloo, G. Meijer te Sneek, G. Schutte te Hoogeveen, mw. H. Vennik-Visser te Zwolle, Joh. Veugér te Zwolle, B. M. de Vries te Maasbracht, A. Visser te Papendrecht en G. van den Berg te Waddinxveen, sekretaris Comité.

Arjos: intensief jaar

BUKA

De buitenlandse politiek, waartoe ook ontwikkelingssamenwerking en defensie gerekend worden, wordt t.b.v. het hoofdbestuur behartigd door de buitenlandse commissie (BUKA). De BUKA heeft tot taak gevraagd en ongevraagd advies uit te brengen aan het Hoofdbestuur van de Arjos, het uitgeven van bulletins, het stimuleren en coördineren van de (regionale) fractiebegeleidingsgroepen, buitenlandse politiek, het organiseren van de jaarlijkse studiekonferentie en, wat één van de zwaarste taken begint te worden, het verzorgen van de internationale kontakten en alle daarvoor noodzakelijke relaties en activiteiten op nationaal en internationaal niveau. Het zal duidelijk zijn, dat dit steeds groeiende takenpakket voor de BUKA-leden veel tijd en inzet vergt. Tijdens het verslagjaar wordt Bernard Arnold tot voorzitter benoemd. Jan Boers zit namens de Arjos in het overkoepelend platform van de Zuid-Afrika-actie van de AABN, waarin ook de Arjos participeert. Traditiegetrouw wordt het jaar begonnen met de jaarlijkse studiekonferentie, met dit keer als onderwerp: Zuid-Afrika. Ondanks de wat tegenvallende belangstelling kunnen we toch terug zien op een geslaagde dag. In 1978 komen twee bulletins uit, nl. Indonesië en Over Onderontwikkeling I, terwijl twee andere bulletins, Mensenrechten en Over Onderontwikkeling II, door vertraging in de uitvoering, begin 1979 uitkomen. Onder auspiciën van de BUKA wordt er tweemaal een gesprek georganiseerd met de minister van Ontwikkelingssamenwerking, drs. J. de Koning, een initiatief, dat ook de komende jaren zal worden voortgezet. Als gevolg van de groeiende samenwerking met de CHJO en de KVPJO, nemen de werkzaamheden in het CDJC (Christen Democratisch Jongeren Contact) toe. In CDJC-verband worden de contacten onderhouden met de Europese Unie van Jonge Christen-Democraten (EUJCD), waarvan Wim Polman (buka-lid) vice-voorzitter is, en met de EVP-jongerenkommissie (Team of the Nine), als deel van de EUJCD. Als lid van de EUJCD-delegatie neemt Wim Polman deel aan de Europese jongeren- en studenten conferentie over ontwapening in Boedapest. Het CDJC houdt zich verder onder meer bezig met de oprichting van het Nederlands Platform voor Internationaal Jongerenwerk (NPIJ), waarin Bert Kappers (buka-lid) als bestuurslid gekozen wordt. Dezelfde Bert gaat in het najaar van 1978 voor 6 weken als officiële Nederlandse jongerenvertegenwoordiger naar de Algemene Vergadering van de UNESCO in Parijs. Bert Valk, die de Arjos vertegenwoordigt in de

Werkgroep Buitenland van het Politiek Jongeren Contact, wordt in december tot voorzitter van deze werkgroep gekozen. In CDJC-verband organiseert de BUKA eind november een zeer geslaagde conferentie over de EVP. Jaarlijks organiseren de Arjos en de protestantse christelijke jongerenorganisaties van de Scandinavische landen en Zwitserland een conferentie. In 1978 nemen 12 Arjossers hieraan deel, dit jaar in Denemarken, met als onderwerp: Wat is Christen-Democratische politiek? Ook in het verslagjaar 1978 zijn de fbg's buitenlandse politiek weer zeer actief. De fbg-Overijssel houdt zich bezig met sociale verdediging, terwijl fbg's Groningen, Noord- en Zuid-Holland zich onder meer bezighouden met de vernieuwing van de Arjosvisie op het CDA-beleid, het Midden-Oosten, Ontwikkelingssamenwerking etc.

REKA

De redactiecommissie is verantwoordelijk voor de Arjospagina in Nederlandse Gedachten. Een lid van de commissie vertegenwoordigt de Arjos in de redactie van N.G. Tijdens het verslagjaar wordt Gerrit de Boer opgevolgd door Philie Burgers in bovengenoemde functie. Vaste 14-daagse rubrieken op de Arjospagina zijn: „Onder de hamer“ van de Arjosvoorzitter en „Zogezegd“ beurtelings te verzorgen door de redactieleden. Plaats wordt er ingeruimd voor organisatorisch nieuws en voor korte inhoudelijke artikelen, tot het schrijven waarvan iedere Arjosser is uitgenodigd. Aan het eind van het verslagjaar begint de commissie met de voorbereiding voor het 50-jarig jubileum van de Arjos dat in November 1979 plaatsvindt.

OKA

Een aantal organisatorische aangelegenheden zoals ledenwerving, club oprichting en propaganda wordt ten behoeve van het hoofdbestuur behartigd door de organisatie commissie (OKA) onder voorzitterschap van Hajée Walch. Tevens bereidt de OKA een jaarlijks te houden introductiekonferentie voor. Dit jaar wordt de introductiekonferentie van Arjos, CHJO, KVPJO en rechtstreekse CDJA-leden, beneden 35 jaar, gedeeltelijk gezamenlijk gehouden. Een gedeelte wordt gezamenlijk georganiseerd. De introductiekonferentie vindt plaats op 15 en 16 september en trekt ± 35 Arjossers. De vrijdagavond wordt begonnen met een kennismakingspel, met als doel de aanwezigen op informele wijze in contact met elkaar te brengen. Daarna wordt een inleiding gehouden over het organisatieschema van de Arjos, door Arjossecretaris Anneke Raven. Tot slot

Van links naar rechts: Greetje Willemsse, Anneke Raven en Jan Eerbeek

van de avond vindt een „gemeenteraadspel“ plaats, waarna een informeel samenzijn plaatsvindt met de andere jongerenorganisaties. De zaterdagmorgen staat voor de Arjossers in het teken van: „Wat is Christelijke politiek?“. Een inleiding over dit thema wordt verzorgd door Arjosvoorzitter Klaas de Vries, waarna een boeiende discussie plaatsvindt. De zaterdagmiddag wordt in CDJA-verband georganiseerd. Een vijftal CDA-Tweede Kamerleden is uitgenodigd om te discussiëren over actuele politieke onderwerpen. Ook dit jaar is de introkonferentie „weer goed voor vorming van Arjoskader op verschillende terreinen“. Een andere zaak, waar de OKA voortdurend op gespist is, is de organisatorische gang van zaken bij de provinciale organisaties. Daartoe wonen de OKA-leden zo veel mogelijk provinciale bestuursvergaderingen en andere bijeenkomsten bij. In het verslagjaar start de OKA een onderzoek naar het functioneren van de provinciale organisaties en wordt begonnen met een inventarisatie in de provincies hoe jongeren betrokken zijn geweest bij de verkiezingen in 1977 en 1978. In 1978 wordt geen nieuw propagandamateriaal geproduceerd, aangezien voldoende stickers, affiches en foldermateriaal voorhanden is.

JUKA

In het verslagjaar wordt een jubileumcommissie Arjos ingesteld, aangezien de Arjos in november 1979 haar vijftig jarig jubileum viert. Deze stuurgroep, onder leiding van Hans Westhoff, heeft tot taak om bepaalde plannen te maken in het kader waarvan de viering zal plaatsvinden. Het thema van het jubileum zal zijn: Geloof en revolutie. Ook zal een brochure over vijftig jaar Arjos worden samengesteld.

VOKA

N.a.v. een gift op de ledenvergadering eind 1977 heeft de Arjos het initiatief

genomen om een vormingsproject op te zetten, speciaal gericht op de jongere jeugd, die nu nog niet betrokken is bij het werk van een politieke jongerenorganisatie. De vormingscommissie heeft voor de 14-17 jarigen een project van ca. 8 dagdelen samengesteld, met het doel bij deze jongeren interesse te kweken voor politiek.

Christen-Democratisch Jongeren Appèl

Het federatiebestuur van het CDJA heeft zich in het verslagjaar voornamelijk beziggehouden met activiteiten gericht op de totstandkoming van een fusie tussen de drie jongerenorganisaties. Voor de Arjos zijn in het bestuur vertegenwoordigd Klaas de Vries, Johan de Leeuw en Anneke Raven. De 1977 ingestelde CDJA-structuurcommissie, waarin voor de Arjos zitting hebben Jan Eerbeek en Hajée Walch, komt in het voorjaar met een nota uit waarin de organisatie-structuur van een CDJA na de fusie wordt aangegeven. Aan de hand van deze nota krijgt de structuurcommissie de opdracht statuten op te stellen. Ook wordt door het federatiebestuur een commissie ingesteld die zich bezighoudt met de grondslag van het CDJA. Voor de Arjos hebben hierin zitting: Klaas de Vries en Jan Eerbeek. Ook wordt er een politieke commissie ingesteld die de opdracht krijgt, om een politiek pamflet op te stellen, op basis van politieke pamfletten van de drie afzonderlijke jongerenorganisaties. Voor de Arjos zijn hierin vertegenwoordigd: Bernard Arnold en Ernst Haitsma.

CDJA-kongres

Het CDJA-kongres komt bijeen op 27 mei te Utrecht. Tijdens deze vergadering treedt Fred Borgman (Arjos) af als voorzitter en wordt hij opgevolgd door Ria Oomen (KVPJO). Het rapport van de structuurcommissie staat ter discussie. Mr. W. Aantjes

houdt 's middags een rede, waarna discussie plaatsvindt. Een groot aantal resoluties worden aangenomen:

- Een bestuursresolutie waarin gepleit wordt voor het intrekken van de „Anti-kraakwet“ en het indienen van een leegstandwet.
- Een resolutie, waarin de nuclearisering van de Lance-raket wordt veroordeeld.
- Een resolutie waarin een beroep wordt gedaan op de staatssecretaris van Justitie, de normen ten aanzien van het vluchtelingenbeleid ruimer te interpreteren.
- Een resolutie waarin de CDA-Tweede Kamerfractie opgeroepen wordt om niet akkoord te gaan met de levering van verrijkt Uranium aan Brazilië, indien niet aan de garanties, genoemd in de motie Van Houwelingen, wordt voldaan.

Federatieraad

De federatieraad bestaat uit elf vertegenwoordigers (uit elke provincie 1) per organisatie, alsmede 11 rechtstreekse CDJA-leden. Op 29 april komt de CDJA-federatieraad bijeen. Aan de orde is het rapport van de structuurcommissie alsmede de jaarrekening 1977 en een begroting 1978. Aangenomen wordt een resolutie waar de Junge Union in de CDA wordt opgeroepen om de heilloze weg naar een conversatieve combinatie in Europa te verlaten. Op 30 december komt de federatieraad eveneens bijeen. Aan de orde is een nota getiteld van Federatie naar Fusie. Tevens wordt een resolutie aangenomen waar gepleit wordt voor het verminderen van de rol van de kernwapens.

Kommissie Toekomstvisie Arjos

De reeds in 1977 ingestelde commissie, onder voorzitterschap van Tibbe Breimer komt in 1978 met het rapport: de Arjos met het oog op morgen“. De taak van deze commissie is tweeledig. Enerzijds de leden in de CDJA-structuurcommissie bij te staan en anderzijds zich te bezinnen op de toekomst van de Arjos. Dit rapport staat, zoals reeds vermeld, ter discussie op de algemene ledenvergadering.

Politiek Jongeren Kontakt

Ook in 1978 is de Arjos aangesloten bij het PJK te Amsterdam. In het politiek jongerenkontakt zijn de meeste politieke jongerenorganisaties vertegenwoordigd. Het PJK funktioneert als overlegorgaan voor de aangesloten organisaties, en behartigt hun gemeenschappelijke belangen o.a. ten aanzien van CRM. In het PJK bestuur volgt Hans Morssink Tibbe Breimer op. In de evaluatiecommissie, in september omgedoopt tot werkgroep politiek jongerenwerk, waar organisatorische aspecten aan de orde komen heeft Arjossecretaris Anneke Raven zitting.

Aktiviteiten en lotgevallen Kuyperstichting in het jaar 1978

In het jaar 1978 heeft de Kuyperstichting met haar publicitaire activiteiten nogal „aan de weg getimmerd”, door middel van tijdschriften en rapporten. Voor een flink deel worden deze werkzaamheden uitgevoerd in samenwerking met de zuster-instituten binnen de Nederlandse christendemocratie.

In het personeelsbestand van deze kleine stichting is een relatief sterke wisseling gaande. Ook bestuurlijk-organisatorische zaken vragen in verband met de fusieplannen van het CDA onze aandacht.

Vernieuwing AR Staatkunde

Met ingang van januari 1978 verschijnt ARS in een drastisch vernieuwd uiterlijk. Opvallend is daarbij de ondertitel „in christen-democratisch perspectief”. Dit duidt op de intentie van de redactie om het anti-revolutionaire denken, in een vruchtbare confrontatie met de tradities van CHU en KVP, in het CDA in te brengen.

Door de benoeming van drs. R. F. M. Lubbers tot lid van de redactie wordt deze opzet ook in het personele vlak onderstreept.

Aangezien prof. dr. W. Albeda toetreedt tot het kabinet, ontstaat er een vakature in het voorzitterschap van de redactie. Deze wordt vervuld door de benoeming van mr. W. C. D. Hoogendijk, oud-directeur van de Dr. A. Kuyperstichting. In de formule van ons maandblad wordt de wezenlijke functie van onze stichting onderstreept namelijk het bijdragen aan een vernieuwing van het politieke denken van onze stroming op een voor anti-revolutionaire herkenbare wijze. Ons blad wil een horizon-verruimende en kritische functie vervullen binnen en ten opzichte van de christen-democratie.

De belangstelling voor ons blad neemt aanzienlijk toe. Het aantal abonnees stijgt met ruim de helft. Daaronder treffen wij opvallend veel jongeren aan. Bovendien is er een sterke toename van het aantal publicabele artikelen. De zeer actieve redactie (waarvan drs. H. Borstlap secretaris is) is steeds op zoek naar schrijvers die een creatieve inbreng kunnen leveren. Daarnaast zijn er ook spontane bijdragen van politiek geëngageerde personen uit onze kring. Opvallende elementen van de jaargang 1978 zijn het openingsnummer over de kabinetsformatie, het zomernummer met de reeks vakantiebriefjes en het nummer naar aanleiding van het rapport „Gespreide Verantwoordelijkheid” en zeker ook de regelmatig weerkerende interviews door dr. G. Puchinger. Het blad vervult

een functie voor studiegroepen in het land die zich bezighouden met onder meer alternatieve samenlevingsvormen, vragen rond de economische orde, de problematiek rond de neutronengranaat en die inzake de Zuid-Molukkers. De omvang van deze jaargang is op zichzelf een record in de geschiedenis van ARS. Door de wijze van drukken en de lay-out ontstaat er bovendien minder ruimtegebrek dan voorheen. ARS heeft door dit alles als kwaliteitsblad de aandacht van vriend en tegenstander getrokken.

Bestuursforum

Vanuit de Kuyperstichting wordt een gewaardeerde medewerking verleend aan „Bestuursforum”. De heer drs. W. van den Bos Czn. wordt als redactiesecretaris in november opgevolgd door onze stafmedewerker drs. C. Klop. Voor een verslag over dit periodiek verwijzen we de lezer naar het artikel elders in dit blad.

Rapporten

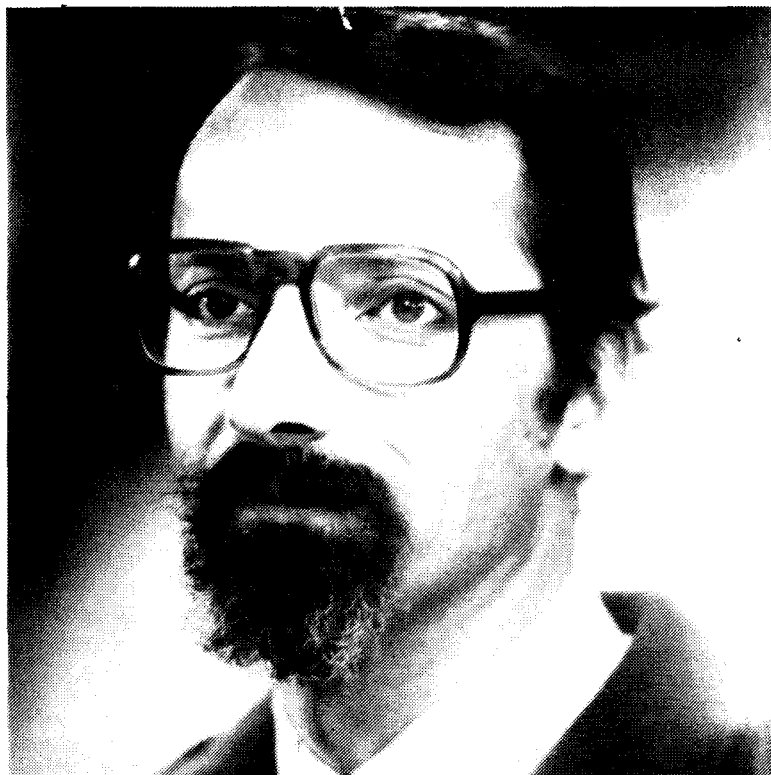
Op verzoek van het Dagelijks Bestuur van de ARP wordt een werkgroep gevormd die de problematiek rond de neutronengranaat bestudeert (voorzitter prof. mr. P. H. Kooijmans, secretaris drs. H. Borstlap). Het rapport hierover verschijnt als artikel in ARS en als brochure bij de ARP stichting. In samenwerking met de andere CDA-instituten komt de studie over de economische orde tot stand, gepubliceerd onder de titel „Gespreide Verantwoordelijkheid”. Dit rapport heeft

aanstonds zeer veel aandacht gekregen en zal een lange nawerking in het CDA en daarbuiten hebben. Voorzitter van de werkgroep is prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, secretaris-rapporteur drs. H. Borstlap, co-rapporteur drs. A. H. A. Veenhof. Vanuit de Kuyperstichting wordt personeel afgestaan voor de opstelling van het rapport „Grondslag en Politiek Handelen”. De betreffende CDA-werkgroep (voorzitter Baron Mr. O. W. A. van Verschuer, rapporteur drs. A. M. Oostlander) oogst veel waardering voor dit document. Hiermee wordt een belangrijke barrière overwonnen op weg naar de fusie van de drie partijen in het CDA.

Evenals het rapport „Gespreide Verantwoordelijkheid” bevat dit Grondslagrapport tal van bouwstenen voor een duidelijke CDA-visie op mens en samenleving. In het kader van de CDA-samenwerking komt het rapport „Op het goede spoor” tot stand, waarin onze visie op de decentralisatie van het binnenlands bestuur wordt uiteengezet (voorzitter van de werkgroep is de heer W. A. Fibbe, secretaris-rapporteur mr. A. G. J. M. Rombouts). Voorts produceren werkgroepen van de instituten de brochures „Samen verantwoordelijk voor het onderwijs II” (voorzitter prof. dr. H. Verheul, secretaris J. M. Stevers) en „Molukker en Nederlander” (rapportrice mevrouw E. Sleijser-Tegeelaar).

Diversen

De heer drs. W. van den Bos Czn. fungeert als adviseur bij de campagne

De vertrekkende medewerker drs. W. van den Bos Czn.

AR-staatkunde in christen-democratisch perspectief

Vignet van het vernieuwde AR-staatkunde

voor de raads- en statenverkiezingen. Hij coördineert ook dit jaar de advisering aan lokale en regionale bestuurders vanuit de Kuyperstichting. Tevens vertegenwoordigt hij de drie stichtingen in het bestuur van de nieuwe CDA-bestuurdersvereniging en is hij secretaris van het AR-Verband. De heer Oostlander zet zijn werkzaamheden voor de EVP voort als lid van de Nederlandse Equipe. Tevens heeft hij een bijdrage in een internationale conferentie voor directeurs voor christen-democratische wetenschappelijke instituten welke in Wenen is gehouden. Hij neemt deel aan de voorbereidingen van het Democratiecongres dat in het kader van de viering van de Unie van Utrecht (april 1979) gehouden zal worden. Het comité dat belast is met de organisatie van het „Internationaal Symposium” ter gelegenheid van het eeuwfeest van de ARP staat onder leiding van de directeur der stichting. De stafmedewerkers van de stichting schrijven diverse artikelen, hoofdzakelijk voor AR of CDA-bladen. Zij vervullen diverse spreekbeurten en nemen deel aan het werk van de kader- & vormingsstichtingen.

Lopende werkzaamheden

Ten aanzien van de volgende studieprojecten worden werkgroepen opgericht, respectievelijk startnotities geschreven: financiering landbouwgronden, (vervolg op „Grondeigendom en Grondbeheer”), sociale zekerheid, fiscaal beleid (bieden naar aanleiding van „Gespreide Verantwoordelijkheid”), onderwijs en arbeid,

samenlevingsvormen. De werkgroep „Vrede en veiligheid” zet haar werkzaamheden onder voorzitterschap van de heer Neuman voort. Naast politiek-militaire kwesties komen hier ook economische aspecten aan de orde. De fractie-adviesgroep Defensie heeft een analyse gemaakt van de huidige bewapening van ons land en van het westelijke bondgenootschap. Zulks met het oog op het doen van voorstellen tot een mogelijk terugdringen van de rol van de kernbewapening (voorzitter drs. Wemders). De studie over de vragen rond „Euthanasie” is vrijwel afgerond (voorzitter is dr. E. Schrotten; rapporteur mr. J. Chr. G. Feijen). Onze voorzitter, mr. J. H. Grosheide wordt per 1 juli 1978 benoemd tot directeur-generaal van politie bij het departement van Justitie. Deze nieuwe functie is van dien aard dat de heer Grosheide zich genoodzaakt ziet om voor enkele nevenfuncties, waaronder het voorzitterschap van de Kuyperstichting, te bedanken. Na een, voor de Kuyperstichting niet gemakkelijke periode, van vier jaar is er zodoende opnieuw een vakature ontstaan. De heer Grosheide neemt het voorzitterschap waar totdat zijn opvolging geregeld is. Tijdens de verslagperiode wordt voortgegaan met de voorbereiding van een gemeenschappelijke huisvesting van het CDA. De Kuyperstichting is, als eigenaar van de panden Kuyperstraat 3 en 5 daarbij in hoge mate betrokken. De fusie van de Ite Kamerfracties heeft een zeer nadelig effect op de omvang van het rijkssubsidie. Met minister Wiegel worden onderhandelingen geopend teneinde voor de grote

Vervolg op volgende pag.

Verband gemeente- en provinciebestuurders

In 1977 is door de AR- en CH-bestuurdersorganisaties en het partijbestuur van de KVP de basis gelegd voor de ene CDA-bestuurdersverkiezing. Sinds de (zo succesvolle) staats- en raadsverkiezingen zijn CDA-gemeente-, gewest- en provinciebestuurders van deze vereniging lid.

De in het najaar van 1977 gehouden extra ledenvergadering van het Verband gaat unaniem akkoord met de oprichting in 1978 van de

CDA-bestuurdersvereniging. Door dit besluit zijn de activiteiten van het Verband naar de CDA-vereniging verplaatst. Daarom wordt in 1978 ook geen algemene ledenvergadering gehouden. In de plaats daarvan wordt vlak voor de statenverkiezingen een manifestatie in Amersfoort gehouden die grote belangstelling trekt.

Als de drie partijen zich fuseren, zal ook het Verband er niet meer zijn. Tot die datum blijft de AR-vereniging statutair bestaan.

Namens het Verband zitten voorzitter mr. W. R. van der Sluis en

penningmeester E. Baerends in het CDA-verenigingsbestuur als lid respectievelijk als penningmeester. Op 5 september wordt drs. W. van den Bos Czn. gekozen tot wethouder van Gouda. Hij neemt daarmee afscheid van de Kuyperstichting, maar blijft op verzoek van het bestuur Verbands-secretaris.

Eind 1978 bestaat het dagelijks bestuur van het Verband uit de volgende leden: mr. W. R. van der Sluis (voorzitter); E. Baerends (penningmeester); drs. W. van den Bos Czn. (secretaris); E. J. Blokzijl; G. J. van Doornum; Joh. van Es.

Bestuursforum

Het vroegere blad van het Verband „De Magistratuur” is op 1 januari 1977 overgegaan in het samen met KVP en CHU uitgegeven „Bestuursforum”. Dit blad is ook in 1978 maandelijks, m.i.v. juli, verschenen. Drs. C. J. Klop van de A. Kuyperstichting neemt op 1 november het redactiesecretariaat over van drs. W. v.d. Bos Czn. In 1978 groeit de oplage tot 8000 exemplaren. Naast de ca. 4500 abonnees/leden van de CDA-bestuurdersvereniging zijn er dus ook veel lezers van buiten. Hoogtepunten in het afgelopen jaar zijn de themanummers over milieubeleid, bejaardenbeleid, de

burgemeester in onze tijd, het verkiezingsnummer en het voorlichtingsnummer voor nieuwe raadsleden. In de Kroniek en de rubriek Vraag en antwoord worden tal van onder bestuurders levende vragen op aansprekende wijze behandeld. De kwaliteit van de talloze artikelen over diverse problemen van lokaal en regionaal overheidsbeleid is hoog te noemen. Dank zij zorgvuldige lay-out en aantrekkelijke cartoons is Bestuursforum een prettig leesbaar blad. Het blad heeft een goede naam in kringen van bestuursdeskundigen. In overleg met een brede redactieraad streeft de redactie ernaar het blad een nog duidelijker politiek profilerende en praktische functie voor onze lokale en regionale bestuurders te geven.

Internationaal werk

Druk jaar voor de Equipe

Het orgaan waarin de internationale aangelegenheden behandeld worden is de Equipe. Sinds het begin van de vijftiger jaren hebben de CDA-partijen een gezamenlijke regeling getroffen voor het onderhouden van hun internationale kontakten. De Equipe belast zich met de uitvoering van het internationale werk.

In 1978 komt men 10 keer bijeen. Begin 1978 wordt vice-voorzitter H. A. de Boer tot voorzitter gekozen, i.v.m. het terugtreden van dr. Kruisinga wegens diens toetreden tot het kabinet Van Agt. Het voorzitterschap wordt bij toerbeurt - gedurende een periode van twee jaar - vervuld door een vertegenwoordiger van ARP, CHU of KVP.

EUCD

De drie partijen zijn lid van de Europese Unie van Christen-Democraten, waarin alle Christen-Democratische partijen in Europa zijn verenigd, met uitzondering van Scandinavische Christen Democraten, waarover verderop meer. Sinds 1976 maken de drie partijen ook deel uit van de Europese Volkspartij. Hierbij zijn uitsluitend partijen aangesloten uit de landen die lid zijn van de Europese Gemeenschap. De partij is tot stand gekomen met het oog op de rechtstreekse verkiezingen voor de leden van het Europese Parlement, juni 1979.

Zoveel mogelijk wordt getracht de vergaderingen van de Europese Unie van Christen Democraten en van de Europese Volkspartij op dezelfde

dagen te houden. Dit teneinde de kosten te drukken.

Vanuit de landen van de EG maken dezelfde personen deel uit van de beide bestuurscolleges. Als regel vinden de vergaderingen te Brussel plaats. Af en toe wordt een vergadering belegd in één van de hoofdsteden van de aangesloten landen. Vanuit de ARP hebben in de beide internationale besturen zitting de heren H. A. de Boer en D. Corporaal. Eerstgenoemde is tevens lid van het dagelijks bestuur. Voor de ARP maken verder deel uit van de Equipe: dr. C. Boertien, drs. A. M. Oostlander, mw. H. R. Schöiten, W. J. Polman, terwijl er één vacature is. Het sekretariaat van de Equipe wordt verzorgd door C. F. Kleisterlee. Aan het einde van het jaar wordt adjunct-sekretaris drs. Bremmer belast met voorlichtingszaken, vanwege het vertrek van drs. T. de Kok. De EUCD moet vooral gezien worden als een forum voor de Christen-Democraten uit de diverse Europese landen. De posities die de Christen-Democraten in de onderscheiden landen innemen verschillen nogal in hun kijk op de ontwikkeling van de samenleving, en met name ook hun kijk op de Christen Democratie loopt zeer uiteen. De Nederlanders bevinden zich te midden van hen nogal eens in een uitzonderingspositie. Als forum en als plaats waar men elkaar beter leert kennen is de EUCD echter een belangrijk instrument. Gepoogd wordt de kijk op de internationale ontwikkelingen nauwer op elkaar af te stemmen en de standpunten dichter bij elkaar te berenken.

EDU

Zaken die ook in 1978 veel aandacht vragen zijn:

- afhandeling van verzoeken tot internationaal contact,
- afwikkeling van correspondentie,
- voorbereiding van vergaderingen van het politieke bureau van EUCD en EVP,
- voorbereiding van speciale congressen van EUCD en EVP.
- Speciale vermelding verdient hier de oprichting van de Europese Democratische Unie, EDU. Deze Unie beoogt een verbinding te leggen tussen de Christen-Democratische partijen in Europa en de conservatieve partijen. Vooral van Duitse zijde wordt deze samenwerking bepleit. De Equipe betreurt deze ontwikkeling ten zeerste en is eenstemmig in de afwijzing hiervan. De eigen weg van de Christen-Democratie laat een dergelijk samengaan volstrekt niet toe. Dit standpunt wordt in EUCD/EVP verband duidelijk tot uitdrukking gebracht. In het licht van het verwerven van meer steun om de Europese Christen-Democratie scherper te profileren, wordt eind oktober een conferentie belegd met geestverwante Christen-Democraten uit Zweden, FVNLAND, Noorwegen en Denemarken. Zoals reeds vermeld zijn nog geen Scandinavische Christen-Democratische partijen betrokken bij het werk van de EUCD. De conferentie had mede ten doel nauwer contact te leggen, tegen de achtergrond van boven vermeld

streven. Gesteld kan worden dat deze conferentie in die doelstelling geslaagd lijkt. Zo verklaarde de Noorse Christelijke Volkspartij na afloop van deze conferentie van plan te zijn nauwer aansluiting te zoeken bij de EUCD. Inmiddels heeft deze partij het lidmaatschap aangevraagd. In het jaarverslag van 1977 is uitvoerige aandacht besteed aan de arbeid rondom het politieke programma van de EVP. Begin maart wordt dit tijdens een EVP-kongres te Brussel vastgesteld. Aan het eind van het verslagjaar komt een Nederlandse versie ervan beschikbaar.

„Euro-verkiezingen”

In de Equipe besteedt men ook periodiek aandacht aan de

voorbereiding van de Europese Verkiezingen in 1979. De Equipe-voorzitter wordt benoemd tot voorzitter van het zogenaamde „Euro-CVC”, dat de verkiezingscampagne voor het Europese Parlement begeleidt. Equipe-sekretaris Kleisterlee treedt op als penningmeester. CDA-adjunct-sekretaris mr. J. W. de Savornin Lohman wordt sekretaris van Euro-CVC. AR-sekretaris Corporaal wordt als campagne-leider aangewezen. Voor de ARP maakt van het Euro-CVC verder deel uit drs. A. M. Oostlander.

Daarnaast zijn er diverse sub-werkgroepen waarin een aantal medewerkers van het partij-sekretariaat zitting hebben.

Aktiviteiten en lotgevallen dr. Kuiperstichting in 1978

Vervolg vorige pagina

partijen een wat evenrediger aandeel in het totaal van de subsidies te verzekeren. Enige, maar onvoldoende, voortgang is hierbij bereikt.

Diverse statuten vragen onze aandacht. In de eerste plaats de artikelen in de CDA-statuten welke het toekomstige gefuseerde wetenschappelijk instituut betreffen. Met name de betekenis van dit instituut en de positie ervan ten opzichte van het CDA, vereisen bijzondere zorg. Tot afgeronde resultaten komen we in het verslagjaar nog niet. Voorts vroegen en vragen de statuten van het toekomstige instituut zelf veel aandacht. Dit alles met het oog op een doortrekking van de lijnen, die in het rapport „Grondslag en Politiek Handelen” worden aangegeven. De statuten van de Kuiperstichting worden aangepast aan het nieuw burgerlijk wetboek. Voorbereidingen worden getroffen voor een splitsing van de stichting in een werkmaatschappij en een fonds. Dit is nodig in verband met de fusie van de instituten.

Personeel

In het kader van de stroomlijning van de administratie wordt de boekhouding van de Kuiperstichting ondergebracht

bij de chef boekhouding van de ARP, de heer F. Jehée. Het dienstverband met de heer Van den Broek, die na zijn pensioengerechtigde leeftijd bij de stichting is blijven werken, wordt daarom beëindigd.

De secretaresse, mevrouw E. van Dam, verhuist met haar man naar Hardenberg. Zij wordt opgevolgd door mejuffrouw Janette Hageman.

Op de heer Van de Bos wordt eind augustus een beroep gedaan om een wethouderszetel in Gouda te bezetten. Hoewel de beslissing niet gemakkelijk is, geeft hij aan het verzoek van zijn fractie gehoor. Daarmee komt een eind aan een vruchtbare negen jaar durende periode. De Kuiperstichting verliest door dit afscheid een zeer ervaren en gewaardeerde stafmedewerker. De heer Van den Bos blijft evenwel secretaris van het AR-verband en wordt redactielid van Bestuursforum. Bepaalde functies blijft hij namens de Kuiperstichting verrichten.

Aangezien wij reeds bezig zijn met het oproepen van sollicitanten voor een vierde stafmedewerker voor de sector Welzijnsbeleid wordt de sollicitatieprocedure mede toegespitst op de vakature Binnenlands Bestuur.

Per 1 november 1978 treedt de heer drs. C. Klop in dienst. Hij gaat de welzijnssector behartigen en neemt ook het redactiesekretariaat van Bestuursforum over. De heer Klop was na zijn doctoraal examen sociale wetenschappen aan de Vrije Universiteit, vier jaar werkzaam aan de Rijksvoorlichtingsdienst in een researchfunctie.

Wij zijn tevens in staat over te gaan tot de benoeming van mevrouw mr. C. den Hollander-van der Ent (per 1 januari 1979). Zij werkte, na haar rechtenstudie aan de Erasmusuniversiteit, 2½ jaar bij de Afdeling Stadsontwikkeling van de gemeente Den Haag. Mevrouw Den Hollander neemt de sectie Binnenlands Bestuur voor haar rekening, waarbij specifieke aandacht zal worden gegeven aan projecten rond de ruimtelijke ordening. Beide nieuwe stafmedewerkers zijn de beginselen toegegaan waarop de Kuiperstichting zich baseert.

Het gehele personeel van de Dr. A. Kuiperstichting heeft in het verlagjaar met grote animo aan de opgedragen taken voortgewerkt. Het vertrouwen en de steun waarvan in diverse gelederen van de partij blijkt worden gegeven, was daarbij een belangrijke positieve factor. Het werk binnen de diverse commissies doet steeds weer zien dat de inbreng die vanuit de verschillende CDA-partners wordt geleverd wederzijds op hoge prijs wordt gesteld. Hoewel er steeds zorgen blijven ten aanzien van het verloop van de rijkssubsidies en ten aanzien van de positie van het toekomstige wetenschappelijk instituut ten opzichte van het CDA, mogen we het jaar 1979 toch met vertrouwen tegemoet zien.

Ledental ARP

Lichte teruggang

Konden wij vorig jaar een stabilisatie in het ledental constateren dit jaar zien we een teruggang van ± 1200 leden. En dit terwijl we begin 1978 toch ± 2000 nieuwe leden mochten begroeten.

Merkwaardig is wel dat ná de zomervakantie de toevloed van nieuwe leden praktisch geheel stopte, en het aantal bedankjes „normaal” doorging. Eén van de grootste redenen van de teruggang is evenwel de

kabinetformatie van 1977. Velen stuurden de contributiekaart retour en bleven bij die beslissing. Een soort vergrijzing van de partij met een daaruit volgend natuurlijk verloop is zeker ook debet aan de daling van het ledental. Het is hier toch nog wel eens goed vast te stellen dat juist een sterke arp een steun is voor het Christen Democratisch Appèl (CDA). En zo behoort het ook te zijn. Hieronder het overzicht van de ledentalen per Kamercentrale op resp. 1 januari 1976, 1977, 1978 en 1979.

LEDENTAL ARP	1.1.1979	1.1.1978	1.1.1977	1.1.1976
Groningen	5363	5321	5234	5307
Leeuwarden	8544	8638	8382	8513
Assen	4037	4179	4162	4259
Zwolle	5154	5349	5408	5562
Arnhem	4516	4549	4563	4694
Nijmegen	2093	2122	2134	2183
Utrecht	3638	3738	3796	3948
Amsterdam	964	948	989	1029
Den Helder	2011	2072	2042	2088
Haarlem	2753	2911	2977	3121
Leiden	4439	4581	4609	4729
Den Haag	1099	1189	1222	1286
Rotterdam	1531	1609	1679	1834
Dordrecht	6017	6231	6290	6580
Middelburg	2252	2273	2315	2444
Tilburg	565	580	571	574
Den Bosch	974	936	908	935
Maastricht	156	160	152	155
Ind.Leden	281	242	203	226
Buitenland	18	14	25	28
Totaal	56405	57642	57661	59495

Dienstverlening van het partijsekretariaat

A. van der Wees neemt afscheid

Het draaiboek voor de kiesverenigingen 1978/79 geeft in het eerste hoofdstuk veel informatie over de dienstverlening van het partijsekretariaat. Wij zullen dat alles niet herhalen. Het is in elk geval nuttig er nog eens kennis van te nemen.

De werkzaamheden variëren ook in 1978 in hoge mate. Veel aandacht en energie wordt o.a. gestoken in de operatie postcode, in de CDA leden- en contributie-administratie, en in die van de Arjos. Ook belast de partij zich in 1978 met de boekhouding van de Kuypersstichting. De financiële administratie en de leden- en abonnementenadministratie hebben aan deze zaken hun handen vol. Ook de verkiezingen van de provinciale staten en gemeenteraden brengen de nodige werkzaamheden met zich mee. Omtrent de gang van zaken op het partijsekretariaat wordt maandelijks overleg gevoerd in de personeelscommissie. Iedere afdeling is daarin vertegenwoordigd. De partijsekretaris zit deze commissie voor. Op personeelsgebied vinden enkele mutaties plaats, die hier zeker vermelding verdienen. Na meer dan 20

jaar dienst bij de ARP verkrijgt A. v.d. Wees op medisch advies vervroegd pensioen. Vanaf 1 januari 1957 tot medio 1977 was hij werkzaam als chef-de-bureau. Sedert najaar 1977 werkte hij op medisch advies voor halve dagen. Op 31 oktober wordt van hem tijdens een informele bijeenkomst afscheid genomen. Partijvoorzitter H. A. de Boer brengt de dank over van het partijbestuur voor de gedurende een lange reeks van jaren betoonde inzet en trouw.

Voor deze bijeenkomst bestaat veel belangstelling.

Verder nemen afscheid:

■ **J. Brunsting** als sous-chef-de-bureau; van 1 januari 1976 tot 1 februari 1978 was hij bij de partij werkzaam. Hij aanvaardt een werkring in Hoogeveen.

■ Van de boekhouding neemt afscheid **mevrouw T. Micola van Furstenrecht-Kruis** die vanaf 1 oktober 1976 tot 1 juni 1978 bij de partij werkzaam is.

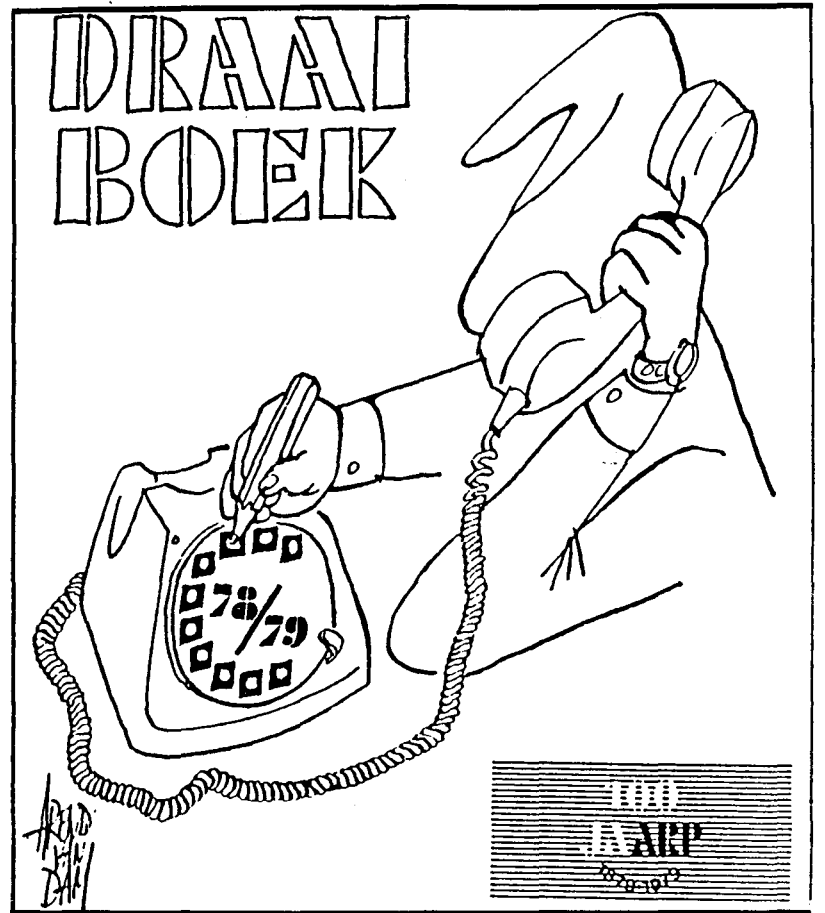
■ Van de sekretarissekamer neemt afscheid **mevrouw M. Milo-Berlo**, van 1 juli 1976 tot 1 augustus 1978 werkzaam bij de partij, vanwege aanvaarding van een andere werkring.

■ Ook mevrouw R. Voerman-Nieuwenhuijse neemt afscheid van deze kamer en treedt in dienst bij het CDA. Vanaf 1 mei 1976 tot 1 december 1978 was zij onder meer als sekretarisse werkzaam.

Graag hartelijk dank aan de vertrokken medewerkers voor het geleverde werk en voor de betoonde kollegialiteit. In het leden- en abonneebestand komen veel mutaties voor. In 1978 in totaal 17 500 (in 1977: 15 000). De centrale-contributie-inning die wij nu voor het vijfde jaar kennen, verloopt goed. De resultaten stemmen in 1978 tot tevredenheid: ruim 88½% van de leden betaalt contributie (in 1977: 93%, in 1976 88%). De gemiddelde opbrengst is in 1978 ruim f 4,- hoger dan in 1977, een goed resultaat! Het aantal zelfinnende kiesverenigingen is gedaald tot 17. De gang van zaken rond de computer en de contacten met het service-bureau verlopen via een computerwerkgroep van de drie partijen en van het CDA. Voor de ARP maakt van deze werkgroep deel uit F. J. M. Jehhe.

Aan het begin van het nieuwe seizoen wordt aan de kiesverenigingen en de andere partij-organen meegedeeld, dat zij gebruik kunnen maken van de service-mogelijkheden die het nieuwe computersysteem biedt. Regelmatig komen bij het partijsekretariaat aanvragen van kiesverenigingen voor plaketkitten binnen, teneinde hun leden aan te schrijven. Tegen betaling van de computerkosten en de porti krijgen zij dan de adressenbestanden van hun leden „uitgeprint“.

Ook de Vaste Extra Bijdrage (VEB) krijgt in 1978 veel aandacht. Aan het eind van het verslagjaar zijn 863 personen die een extra gift geven die groter is dan f 25,- per jaar. Zij ontvangen daarvoor jaarlijks enkele brochures. Daarnaast zijn er 617 personen die een bedrag

geven dat beneden de f 25,- ligt. In de loop van het jaar verschijnen er diverse publikaties die elders in het verslag reeds staan vermeld.

Tenslotte

De werkzaamheden op het partijsekretariaat zijn als regel zeer

intensief. Van de medewerkers en medewerksters wordt veel gevraagd. Het is daarom verheugend te constateren dat ook in 1978 er sprake is van een plezierige werksfeer. Het vaste jaarlijkse uitstapje, en de viering van het sinterklaasfeest dragen daartoe zeker bij!

Financiële Commissie

De samenstelling van de financiële commissie is als volgt:

- drs. B. Witteveen, voorzitter
- W. A. v.d. Velden
- drs. J. G. H. van Wijhe

De commissie verklaart zich akkoord met de balans 1977.

Bij zijn afscheid op het partijbureau wordt A. van der Wees door partijvoorzitter De Boer de hand gedrukt en krijgt hij als afscheidscadeau een fiets aangeboden.

Sterke wijziging in samenstelling van de Organisatie Commissie

Statutair is het de taak van de Organisatie Commissie (O.C.) zich bezig te houden met de behandeling van organisatorische aangelegenheden betreffende de ARP. Ongeveer een keer per twee maanden komt de O.C. te Utrecht bijeen om zich aan deze taak te wijden.

In verband met de CDA-vorming heeft deze statutaire taakstelling de laatste jaren in zekere zin een accentverlegging ondergaan. Immers, nu steeds meer zaken in CDA-verband aangevat worden, vermindert de organisatorische stimulerende taak van de O.C. enigszins. De „klankbordfunctie“ van de O.C. wint daarentegen steeds sterker aan waarde. Het is voor de werkers van het

partijsekretariaat erg nuttig de diverse, veelal in CDA-verband lopende projecten door te spreken met partijleden die zulke zaken op een wat meer afstandelijke wijze op hun merites kunnen beoordelen.

Zo wordt bijvoorbeeld uitvoerig stilgestaan bij de bespreking van de nota „Het CDA en zijn organisatie“. Ook de statuten en reglementen die voor het CDA in de maak zijn passeren diverse malen de revue. Telkens weer blijkt deze creatieve begeleiding vanuit de O.C. tal van bruikbare suggesties te leveren, waarmee de partijvertegenwoordigers in de onderscheidene CDA-organen hun voordeel kunnen doen.

100 jaar ARP

Door het partijbestuur wordt de O.C. begin 1978 aangewezen als stuurgroep

voor de activiteiten in het kader van het jubileum. Dat brengt enkele keren extra-bijeenkomsten met zich mee. Aan de hand van „voortgangsmemo's“ houdt men de vinger aan de pols. Diverse commissieleden nemen zitting in jubileumwerkgroepen. De O.C. acht het van groot belang dat diverse activiteiten vooral zullen stimuleren tot nadenken over de vormgeving van onze samenleving.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Ook in 1978 zijn er traditioneel terugkerende punten.

Partij-organisatie

Zo wordt veel aandacht besteed aan de voorbereiding van de vergaderingen met de voorzitters, secretarissen en penningmeesters van de Kamercentrales. De CDA-vorming en de viering van het eeuwfeest krijgen veel aandacht op deze bijeenkomsten. In het penningmeestersoverleg wordt verder uitvoerig stilgestaan bij begroting 1979 en jaarrekening 1977. De opbrengst van de centrale contributie-inning stemt tot bijzondere tevredenheid. De Kamercentrales hebben de laatste jaren mede hierdoor een wat ruimere financiële armslag gekregen. Veel zorg krijgt voorts de

samenstelling van het draaiboek voor de kiesverenigingen 1978/1979.

Samenstelling bestuur

De samenstelling van de O.C. ondergaat in 1979 een niet geringe wijziging. Voorjaar 1978 besluit F. Jonkman uit Drachten de commissie vanwege drukke werkzaamheden vaarwel te zeggen. De partijraad van Hoogeveen verkiest als zijn opvolger drs. H. van Wijk. Wegens verkiezing tot voorzitter van de Kamercentrale Groningen treedt het lid I. van Dellen uit Bedum in het najaar terug. Mevrouw C. C. Kakes-Veen treedt volgens het rooster af. Deze plaatsen worden ingenomen door J. D. W. Eerbeek uit 's-Gravenhage en mevrouw J. Brinkman uit Enschede. Daarmee is de samenstelling in de verslagperiode als volgt: N. Schouten (voorzitter) te Leidschendam, drs. D. Boonstra te Nieuwkoop, mev. J. Brinkman te Enschede, J. D. U. Eerbeek te 's-Gravenhage, mev. J. R. H. May-Weggen te Noordwijk, J. Stavast te Hoogeveen, J. J. A. Uittenbogaard te Vianen, mev. A. Vollebregt te Apeldoorn, H. van Wijk te Amstelveen, D. Corporaal te Moordrecht, drs. C. Bremmer te Voorschoten, mev. A. Raven te 's-Gravenhage, W. Eikelboom te Ede.

Stichting Kader- en Vormingswerk

De hoofdtaak van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP is het aan hen die daar van gebruik willen maken een zo goed mogelijk inzicht te geven in de politieke overtuiging van de ARP en daarmee van het CDA.

Deze taak stelt de stichting voor een breed werkteerrein, zoals:

- organiseren van landelijke politieke vormingscursussen;
- ondersteunen en begeleiden van regionale vormingscursussen;
- vervaardigen en verzamelen van cursusmateriaal;
- begeleiden van werkgroepen;
- organiseren van kaderbezoeken aan „politiek Den Haag“;
- afhandelen van informatie-aanvragen;
- de leiding over het buitendienstteam.

Bestuur van de stichting

Wegens tussentijds aftreden van F. Jonkman wordt op de AR-partijraad van 20 mei 1978 H. van Wijk gekozen tot bestuurslid van de stichting. In 1978 treden mevrouw C. C. Kakes-Veen en de heer I. van Dellen af als bestuurslid. In hun plaats worden mevrouw J. Brinkman en de heer J. Eerbeek op 9 december 1978 door de partijraad gekozen. Dientengevolge is de bestuursamenstelling in 1978: N.

Schouten – voorzitter; D. Boonstra – vice-voorzitter; C. Bremmer – sekretaris; mw. J. Brinkman, J. Eerbeek; mw. J. R. H. May-Weggen; mw. A. Raven; J. Stavast; J. J. A. Uittenbogaard; mw. A. M. Vollebregt; H. van Wijk; D. Corporaal, penningmeester, terwijl W. Eikelboom als stafmedewerker verbonden is aan de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP.

Samenwerking in CDA-verband

In de stichting Politiek Vormings- en Scholingswerk CDA werken de stichting Kader- en Vormingswerk ARP, de stichting Kader- en Vormingswerk CHU en de KVP-Vormingsstichting samen. De CDA-stichting heeft onder voorzitterschap van N. Schouten tot taak de financiën te verdelen onder de drie genoemde stichtingen en hun werkzaamheden te coördineren. In de CDA-Vormingsstichting zal de samenwerking op federatieve wijze worden voortgezet tot het moment waarop het CDA van een federatie tot fusie wordt omgevormd. Van AR-zijde hebben zitting in het bestuur van de CDA-Vormingsstichting: N. Schouten; mw. A. M. Vollebregt; C. Bremmer.

Cursussen

Ten behoeve van partijleden en

CDA-leden worden een aantal politieke vormingscursussen georganiseerd, die er op zijn gericht enerzijds de deelnemers op een zo'n breed mogelijk terrein kennis te laten maken met de politiek en anderzijds de deelnemers de mogelijkheden te bieden in hun plaatselijke situatie mee te denken en mee te doen in hun kiesvereniging en/of CDA-verband, en op het terrein van de gemeentepolitiek.

De cursussen vinden plaats te Soesterberg, 's-Hertogenbosch, Haarlem en Breda met resp. 35, 36, 19 en 22 deelnemers. Op de cursussen komt o.a. aan de orde:

- het CDA en zijn organisatie;
- Bestek '81 en economische orde;
- visie op overheid en samenleving;
- ruimtelijke ordening;
- welzijnsbeleid;
- gemeenteraadsspel.

Naast het organiseren van deze landelijke cursussen worden door de regio op te zetten activiteiten ondersteund en begeleid. Zo wordt in Friesland de cursus welzijnsbeleid voortgezet ten behoeve van gemeente- en provinciebestuurders en vinden in Drenthe en Groningen cursussen plaats voor CDA-leden.

Publicaties

De lesbrieven in de serie „Politiek? Kom nou!“ geschikt voor gebruik op scholen en in groepen worden

vanwege de grote afname herdrukt. Zo verschijnt een herdruk van de lessen, 1 „Politiek“ en 4 „Verkiezingen en democratie“. In verband met de verkiezingen van de Provinciale Staten verschijnt een nieuwe lesbrieven 6 „Provincie in beeld“.

Voorts verschijnt „Formatie belicht“ als gevolg van de lange en waarschijnlijk meest merkwaardige kabinetsformatie uit de parlementaire geschiedenis. „Formatie belicht“ volgt daarbij de formatie op de voet en analyseert de verhouding van tijdens de formatie gesloten akkoorden met het CDA-program „Niet bij brood alleen“. Ten behoeve van cursussen worden informatiepakketten samengesteld.

Werkgroepen

Het besluit van de partijraad de mogelijkheid te onderzoeken om met een experiment te trachten de discussie op de partijraad over het politieke beleid te verdiepen en te verlevendigen leidt er toe dat de Stichting Kader- en Vormingswerk de begeleiding en de coördinatie op zich neemt van elf werkgroepen die aan de hand van een praatpapier studeren op de thema's „gezin en andere samenlevingsvormen“, „vrede en veiligheid“ en „de problematiek van de in Nederland verblijvende Molukkers“.

Op basis van de rapportage over deze thema's, die in Nederlandse Gedachten worden gepubliceerd, worden in overleg met het partijbestuur aan de partijraad terzake resoluties voorgelegd die onderwerp van gesprek zijn op de najaarspartijraad 1979. Het experiment, waaraan in totaal 139 A ARP- en CDA-leden, waarvan 42 vrouwen en 97 mannen, intensief hebben meegewerkt, kan als geslaagd worden aangemerkt en wordt dan ook voortgezet.

Kaderbezoeken

De stichting organiseert kaderbezoeken aan „politiek Den Haag“, teineinde partijleden, CDA-leden en geïnteresseerden te informeren over de werkwijze van het parlement en het partijbureau. Deze kaderbezoeken vinden steeds op donderdag plaats, waarbij delegaties uit Statencentrales, kursisten en enkele scholen de bezoekers zijn.

De bezoekers bezichtigen het Tweede Kamer gebouw, aan hen wordt een film vertoond door de voorlichtingsdienst

van de Tweede Kamer, zij spreken met één of meer CDA-Tweede Kamerleden. Zij bezoeken het partijsekretariaat en spreken daar met enige medewerkers.

Aldus ontstaat een tweerichtingsverkeer, waarbij de Kamerleden en het partijsekretariaat ook op hun beurt informatie verkrijgen omtrent datgene wat in de partijgeledingen leeft. Op deze wijze brengen 237 personen in 1978 een bezoek aan politiek-Den Haag.

Inlichtingen

De aanvragen om inlichtingen en informatie die partijleden, studenten en instellingen zoals scholen, en vormingscentra dagelijks aan het partijsekretariaat en aan het CDA-secrretariaat zenden worden onder verantwoordelijkheid van de stichting Kader- en Vormingswerk ARP afgedaan.

Velen kunnen worden beantwoord met het toezenden van het CDA-program, een brochure of een artikel uit Nederlandse Gedachten, CDAktueel, ARStaatkunde of Bestuursforum. Andere vragen om een meer uitgebreide beantwoording en worden dan ook met een brief beantwoord. Enkele, meer specifiek aan de fractie gerichte vragen, worden ter beantwoording aan de fractie doorgezonden.

Buitendienstwerk

Met raad en daad worden de partij-organen en CDA-verbanden bijgestaan door het buitendienstteam.

In 1978 vormt het adviseren bij de vorming van CDA-verbanden en het daarna functioneren van die verbanden en de bijstand bij de gemeenteraadsverkiezingen een belangrijk deel van de werkzaamheden van het buitendienstteam. Met name in Friesland en in Drenthe neemt de buitendienst ook de organisatie van regionale cursussen ter hand.

Inschakeling van het buitendienstteam en het gehoor geven aan een advies leiden soms tot een vlotte afhandeling van aanvragen om erkenning van een CDA-verband en voorkomt weer onnodige correspondentie.

Adviseren van buitendienstmedewerkers leidt tot de opzet van jaarprogramma's in kiesverenigingen en CDA-verbanden. Tijdens tweemaandelijks bijeenkomsten worden ervaringen uitgewisseld en instructies gegeven aan het buitendienstteam. Zij staan tot uw dienst, en dat blijft zo.

Uitgaven st. kader- en vormingswerk ARP en st. politiek vormings- en scholingswerk CDA

„Kleine eeuw, Kleine Luyden“ (313 K) 5,-.

Grepen uit de geschiedenis van de ARP. 130 pagina's; geïllustreerd.

„Spelregels voor Economie en Politiek“ (317 K) **Uitverkocht.**

Een boekje van prof. dr. A. J. Vermaat over onze economische orde, versobering, ethiek en politiek vanuit een bijbelse belichting. 45 pagina's; geïllustreerd.

Grondslagdiscussie in het CDA (319 K) 5,95.

Een documentatie over de Grondstofdiscussie in het CDA onder de titel „Van Woudschoten tot Hoogeveen“. Een unieke uitgave over de oprichtingsgeschiedenis van het CDA, waarin de grondslagdiscussie een belangrijke rol speelde. 151 pagina's; geïllustreerd.

Onder hamer en sikkel (325 K) 5,-. Actuele informatie over Oost-Europa, geschreven door 6 deskundige auteurs. Aandacht wordt besteed aan de militaire kracht van Oost-Europa, aan het buitenlandse beleid en aan de positie van de christenen. Nu de discussie in West-Europa over de verhouding communisme-parlementaire democratie weer oplaait heeft de stichting het initiatief genomen deze informatie over Oost-Europa te bundelen. 71 pagina's; geïllustreerd.

„Een staatsman ter navolging“ (330 K) 13,50.

Groen van Prinsterer herdacht (1876-1976). In dit boek zijn artikelen gebundeld uit de speciaal-nummers van Nederlandse Gedachten, De Nederlander, Anti-Revolutionaire Staatkunde en het Christelijk Historisch Tijdschrift die in de maand mei 1976 bij de herdenking van de 100e sterfdag van Groen van Prinsterer verschenen. Ook zijn de toespraken tijdens de herdenkingsdienst in de Waalse Kerk te Den Haag opgenomen. 164 pagina's; geïllustreerd.

CDA-visie op abortus (334 K) 6,95. Een 141 pagina's tellende documentatie over de abortusproblematiek, waarin o.a. de

visie van de christen-democraten uitvoerig wordt weergegeven de tekst van het initiatief-wetsontwerp ARP/KVP, alsmede redevoeringen van 141 pagina's; geïllustreerd.

Inkomenspolitiek (335 K) 6,25. Een uitgave waarin drs. Ad Schouten vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek belicht. Vanuit een bijbelse visie gaat de auteur in op de liberale en socialistische benadering t.a.v. inkomenspolitiek. 88 pagina's; geïllustreerd.

Formatie belicht: CDA en de kabinetsformatie (345 K) 9,95. De langste en waarschijnlijk meest merkwaardige formatie uit de parlementaire geschiedenis is aanleiding om in dit handzame boekwerk op overzichtelijke wijze de formatie op de voet te volgen. Een uiteenzetting van de strategie van de CDA-fractie, een program-vergelijking van de door het CDA met PvdA en VVD gesloten regeerakkoord en veel documentatie maken dit boek tot een waardevol bezit. 183 pagina's; geïllustreerd.

Politiek? Kom nou! les 1 (315 K). De eerste lesbrieven handelt over het thema politiek. In een bestek van 12

pagina's wordt aangegeven op welke wijze enerzijds de overheid en anderzijds de burger hun invloed doen gelden op de politieke besluitvorming. **Politieke stromingen.** les 2 (323 K). Achtereenvolgens worden behandeld: liberalisme, socialisme en christen-democratie.

Samenwerken? Een hele onderneming ... les 3 (392 K). De derde lesbrieven behandelt diverse opvattingen over het gebeuren in de onderneming. Aan de orde komen zaken als de geschiedenis van het sociale vraagstuk, de medezeggenschap in de onderneming en opvattingen omtrent het begrip „arbeid“.

Verkiezingen en democratie les 4 (337 K).

Aan de orde komen evenredige vertegenwoordiging, het distriktenstelsel en het referendum, terwijl discussiestof wordt aangedragen met betrekking tot het functioneren van de democratie.

Gemeente. les 5 (346 K). De vijfde lesbrieven geeft inzicht in het politiek functioneren van de gemeente in ons bestuurlijk bestel. Aan de hand van een toegevoegde gemeenteraadssagenda met bijbehorende stukken kan een gemeenteraadsspel gespeeld worden. **Provincie in beeld.** les 6 (352 K). Lesbrieven 6 geeft een inzicht in het bestuurlijk en politiek functioneren van de provincie. Samenstelling en taken van het provinciaal bestuur worden belicht en een aantal werkteerrenen verkend. Ook de provincie nieuwe stijl komt aan de orde.

PRIJSREGELING

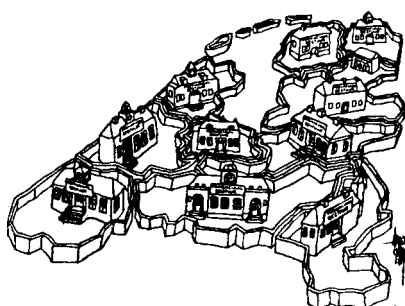
De lesbrieven 1 tot en met 4 kosten f 1,25 per ex. Bij meerdere afname geldt een aanzienlijke korting.

- 2 t/m 4 lessen, f 1,00 per ex.
- 5 t/m 9 lessen, f 0,85 per ex.
- 10 t/m 24 lessen, f 0,75 per ex.
- 25 lessen en meer, f 0,55 per ex.

Prijs lesbrieven 5 en 6

- 1 les, f 2,50 per ex.
- 2 t/m 4 lessen, f 2,25 per ex.
- 5 t/m 9 lessen, f 2,00 per ex.
- 10 t/m 24 lessen, f 1,75 per ex.

Politiek? Kom nou! Les 6

„PROVINCIE in BEELD“

Wij zijn het buitendienstteam

Kamercentrale Rotterdam, Kamercentrale Dordrecht en Kamercentrale Middelburg
Mw. W. van Dinter-Vroegindewey, Merellaan 357, Maassluis,
tel.: 01899-1.53.09 th., tel.: 070-61.49.11 knt.

Kamercentrale Leiden
H. Dijk, Kievitsheuvel 106, Bodegraven, tel.: 01726-1.31.43.

Kamercentrale Leeuwarden
B. Dijkstra, Suderom 26, Boornbergum, tel.: 05126-2340,
tel.: 05120-1.96.59 knt.

Kamercentrale Groningen en Kamercentrale Assen
H. Faber, Waardeel 39, Borger, tel.: 05998-5175.

Kamercentrale Tilburg en Kamercentrale 's-Hertogenbosch
Mw. M. A. Gouwens-De Gier, Stevenshof 12, 's-Gravenmoer,
tel.: 01623-1.44.10.

Kamercentrale Den Helder, Kamercentrale Haarlem en Kamercentrale Amsterdam
M. Musch, Fl. Simonszstraat 5, Edam, tel.: 02993-7.19.42,
tel.: 020-24.30.97 knt.

Kamercentrale Arnhem/Nijmegen
C. H. Westdijk, Gunninglaan 11, Apeldoorn, tel.:
055-25.17.87.

Nog geen fusie?

Door N. Schouten, voorzitter Organisatie Commissie

Oud-partijvoorzitter Veerman heeft een interessante discussie losgemaakt met zijn opmerkingen, dat iets van de ARP ook na de fusie zou moeten blijven. Het wil er bij mij niet in, dat hij de enige is die zo denkt. Daarom mag aan zijn opmerkingen niet voorbij worden gegaan, zeker niet nu de tijd tot de fusie nog maar zo kort is. Juist nu komt het erop aan samen het CDA in te stappen, uit overtuiging en niet vanuit de gedachte, dat wij het CDA het voordeel van de twijfel geven.

Zo'n fusie is tenslotte niet niks. Veerman zal ongetwijfeld gedachten vertolken die ook bij anderen leven en hij komt ermee op een moment, dat de ARP al een heel eind de fuik is binnengezwommen. Misschien klinkt dit wat onaardig, maar ik noem het zo, omdat al jaren geleden gesteld is, dat de besluitvorming rondom het CDA iets heeft van een fuik-besluitvorming. Iedere beweging in de richting van het CDA was een stap en niet meer dan dat. Wij kunnen altijd nog terug, deel-besluiten zijn immers nog niet onherroepelijk. En zo dringt het beeld zich op van de fuik die immers nog bewegingsvrijheid geeft tot aan het moment dat die fuik doodloopt.

Vraagt Veerman nu het onmogelijke, nl. omdraaien in een fuik, wat een vis niet lukt, laat staan een gehele partij? En vergeet hij, dat, met 1 juni 1980 in zicht, het einde van de fuik vrijwel is bereikt? Is Veerman eigenlijk wel realistisch bezig? Is dat nu nog nodig al die onrust? De grondgedachte van Veerman wijs ik niet af, wel zijn uitwerking. Het is tenminste tekenend, dat op dit moment een dergelijke discussie ontbrandt. Dat vraagt onderkenning van het waarom van zo'n discussie. Hebben wij moeite na ruim 100 jaar de AR los te laten? Begint er bij het scheiden van de markt iets te ontstaan dat op onterechte heiligverklaring van de partij lijkt? Mij dunkt van niet. Eén van de vragen is of alles wat op de weg van de fusie is gebeurd is gaan leiden tot het vinden van een nieuwe identiteit, een CDA-identiteit. Tenminste moeten de sporen daarvan zichtbaar zijn en duidelijker en dieper dan de constatering dat het plaatselijk of provinciaal allemaal zo goed gaat en dat de problematiek die zich kennelijk op landelijk politiek en partijniveau afspeelt gelukkig aan de basis ontbreekt. Een andere vraag is of het streven naar de fusie niet doel in zichzelf aan het worden is. Het lijkt er soms op. Er is een streven naar een fusie. Hindernissen moeten uit de weg worden geruimd. Daaraan is met grote stelselmatigheid gewerkt, lang en voortdurend. Het beeld, dat zich bij mij

aandient is dat van een wedstrijd die nog niet is uitgespeeld, maar waarvan de winnaar al bekend is. Het CDA heeft gewonnen en uitsluitend vanuit reglementair gezichtspunt maken wij nu de speeltijd vol. Er kunnen dan nog wat overtredingen zijn en wie weet laat iemand zich nog wel kort voor het einde vervangen, het doet aan de uitslag allemaal niets af. Dit beeld lijkt eerder een streven naar rust en zekerheid te zijn, dan dat het de vraag centraal stelt welk doel wij met een overwinning eigenlijk wensen te realiseren. In dit licht bezien zijn de opmerkingen van Veerman lastig. Hij stelt immers de vraag naar een ander tactisch-inhoudelijk concept en kan dat nu nog?

Zo kort voor de tijd zullen ook de andere overwegingen zich weer met kracht opdringen. Die overwegingen worden gekenmerkt door het historische van de beslissingen die nog genomen moeten worden. Fusie, volgend jaar, heeft alles te maken met de wijze waarop de komende decennia christelijke politiek in dit land gestalte kan krijgen. Samensmelting van christelijke partijen – een samensmelting die in omvang en doelgroepen uniek is voor dit land – is dan de krachtige factor. Daardoor blijft christelijke partijvorming, christelijke politiek mogelijk. Als deze stap nu niet wordt gezet zijn de risico's voor de toekomst niet te overzien. Ik waag dat een overweging te noemen die eigen is aan broedende profeten. Ik stel er ook geen getuigenis (politiek) tegenover omdat daaraan de kracht tot handelen ontbreekt. Ik stel er wel tegenover, dat onze inschattingen uiterst tijdgebonden zijn en menselijk. Tien, twintig jaar vooruit kijken en daarop beslissingen baseren ligt mij

niet zo. Ook een gideonsbende kan politiek bedrijven en de effectiviteit van dergelijke bendes spreekt mij meer aan, dan het inschattenderwijze tot besluitvorming komen. Er is een andere overweging die ook tot nadenken stemt. Kijkend naar de wijze waarop het CDA met name jonge kiezers aanspreekt blijft nog veel te wensen over, ondanks de unieke mogelijkheid die twintig christendemocratische bewindslieden hebben om, zo niet voor eens en altijd, dan toch zeker goeddeels en grotendeels, met kracht en overtuiging een CDA-profiel neer te zetten waar niemand in dit land omheen kan. Moeten wij de weg van dat CDA op waarvan het niet meer de vraag is of het een middenpartij wordt, maar waar vooral van belang is op welke wijze zij dat wordt? Naast het inschatten van hoe het gaan kan, is dit de realiteit van dit moment. Op welke wijze verwerken wij bijv. de resultaten van de enquête van de Tijd van enkele weken geleden? Het lijkt erop, dat de kans groot is, dat een belangrijk deel van de AR-leden niet gemotiveerd het CDA in zal stappen. Dat zal leiden tot het niet leveren van een inbreng in tal van situaties. Het zegt m.i. veel over de mate waarin van een nieuwe identiteit nog geen sprake is. Op deze wijze tegen de huidige stand van zaken aankijkend lijkt het me, dat Veerman op zijn wijze gezegd heeft wat anderen wellicht gedacht hebben.

Uitwerking

Tussen actieve politiek en partij-organisatie schuilt nou net die afstand waardoor m.i. Veerman tot de aanbeveling komt om bepaalde delen van de partij zelfstandig te laten

voortbestaan. Vanuit de partij-organisatie denkend kan dat niet, dan na allerlei ingewikkelde en financieel kostbare constructies te hebben bedacht. Ook inhoudelijk zijn er gronden zijn suggestie juist niet te volgen. Het is organisatorisch en inhoudelijk niet raadzaam, belangrijke delen van de AR niet in het CDA in te brengen. Mijn oordeel is dat dit juist wel moet. Als er zorgen zijn over de mogelijke ontwikkeling mag het niet aan ons liggen, dat het mogelijke werkelijkheid wordt. Een antwoord zal gegeven moeten worden op de vraag of algehele fusie op dit moment moet worden nagestreefd. Antwoord op de vraag of er voldoende vertrouwen is – en zekerheid – dat iets van een nieuwe identiteit in voldoende mate is ontstaan. Antwoord ook op de vraag of de groep uit de Tijd-enquête ons zoveel te zeggen heeft, dat daardoor, kort voor het eind van de speeltijd, toch nog tot een ander concept wordt besloten. Naar mijn oordeel houdt dit in, dat belangrijke delen van de partij – Kuypertstichting, kader- en vormingswerk – in het CDA moeten worden ingebracht als voortgaande stap op weg naar fusie, doch dat de partij als zodanig, daar op dit moment nog buiten moet blijven. Een voortzetting van de Federatie, meer gevuld dus dan op dit moment, lijkt me geboden als na zorgvuldige afweging blijkt, dat zulks nodig is om als bestanddeel in het CDA niet ondergesneeuwd te raken. Daaruit kan immers worden afgeleid, dat een nieuwe identiteit ook bij anderen nog onvoldoende aanwezig is. Het gaat er dus niet om, dat het CDA de wedstrijd wint, maar hoe het CDA wint. Anders gezegd, ik pleit voor verlenging van de speeltijd.

CDA pleit voor verhoging woningbouwproductie

Door mr. J. N. Scholten; CDA-Tweede-Kamerlid

Deze week werd in de Tweede Kamer de laatste begroting van 1979 behandeld, t.w. de begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Namens de C.D.A.-fractie heeft collega Cornelissen een ophoging van het woningbouwprogramma bepleit met enige duizenden per jaar en wel vooral vanwege de weer toegenomen behoefte. Deze is de laatste jaren onderschat.

Zowel het kabinet-Den Uyl als het huidige kabinet hebben m.n. voor de z.g. woningwetsector, dus de huursector, minder woningen gepland. In feite daalde het aantal woningen in deze sector van ca. 50.000 in 1974 tot 34.500 in 1977 en ruim 29.000 in 1978. Het vorige kabinet voorspelde een verdere daling tot 28.000, terwijl het huidige kabinet daar nog eens 2500 woningen onder ging zitten. Bij deze aantallen zijn steeds 5000 woningen in de z.g. beschutte sfeer begrepen, d.w.z. koopwoningen met extra subsidie voor minder draagkrachtigen. Het huidige kabinet heeft ook een verlaging in de premiekoopsector aangebracht met enkele duizenden per jaar.

Compensatie is gezocht in de niet gesubsidieerde sector, de z.g. vrije sector, zodat per saldo door beide kabinetten ongeveer dezelfde aantallen werden gepland. Onzerzijds is ervoor gepleit zowel te komen tot verhoging van het totale aantal woningen als tot een ophoging van de z.g. sociale sector, waaronder vallen de woningwetwoningen, inclusief de z.g. beschutte woningen en de premie-koopwoningen. Wij hebben tevens gesuggereerd elders in de totale bouwmarkt beperkingen aan te brengen. O.m. in het terugdringen van

de dure vrije sector en enig uitstel in de sector van de Rijksgebouwendienst. Deze suggesties werden niet met plezier gedaan, maar vanwege harde noodzaak. En wel om twee redenen, gelegen resp. in de arbeidsmarkt en de kapitaalmarkt. Alhoewel ik betwijfel of aan de woningbouw als bestedingscategorie voldoende prioriteit is toegekend binnen Bestek '81 en of beperkingen niet eerder in sectoren moeten worden gezocht, die minder een bijlage leveren tot een verantwoord consumptiepatroon, ligt voor de korte

termijn de financiële ruimte voor de bouw vast. M.a.w. ophoging in de ene sector, betekent beperking elders. Vandaar onze suggesties. Ook vanwege de arbeidsmarkt is dezelfde opstelling noodzakelijk. Daar is immers reeds sprake van een gespannen situatie, die niet moet worden vergroot. Gegeven deze beperktheden is een verschuiving noodzakelijk en wel ten gunste van de sociale sector in de woningbouw met gelijktijdige ophoging van de totale aantallen.

Dit kan alleen met een grotere sturing vanuit de overheid en dit is dan ook door ons bepleit. Het gaat erom, dat de beschikbare middelen en arbeid zo sociaal verantwoord mogelijk worden ingezet, waardoor de eerste zin van punt 154 van het CDA-programma concreet gestalte kan krijgen ook in de productie van de nieuwbouw n.l. dat voorop staat de zorg voor een goede en betaalbare huisvesting voor de minst draagkrachtigen.

In het kader van de rijksregeling BIK-krachten (bewerktuiging individuele Kamerleden) zoek ik een

PART-TIME MEDEWERKER

leeftijd: 25-29 jaar.

Taak: organisatorische, administratieve en politieke ondersteuning.

Werkdagen: dinsdag, woensdag en donderdag in Den Haag.

Werktijd: in onderling overleg.

Brieven aan H. A. de Boer, Santpoortse Dreef 166, 2071 TS Santpoort.

Studiekonferentie inzake problematiek Molukkers

De stichting politiek vormings- en scholingswerk CDA belegt in samenwerking met het Inspraakorgaan Welzijn Molukkers een STUDIEKONFERENTIE terzake de PROBLEMATIEK DER IN NEDERLAND VERBLIJVENDE MOLUKKERS op zaterdag 24 februari 1979 van 10.30 tot ca. 16.00 uur.

Waarover?

A. Bezinning op de visie van waaruit een, voor provincie- en gemeentebesturen relevant, samenhangend beleid is of kan worden opgebouwd, terzake de in Nederland verblijvende Molukkers, door CDA-provincie- en gemeentebestuurders en belangstellenden in samenspraak met het Inspraakorgaan Welzijn Molukkers.

B. Bezinning op de konkretisering en betekenis van deze visie t.a.v. de volgende punten:

- huisvesting
- onderwijs
- werkgelegenheid
- sociaal cultureel beleid
- communicatie tussen gemeentebestuur en plaatselijke Molukse gemeenschap.

Voor wie?

- In eerste instantie voor CDA-provincie- en gemeentebestuurders,
- maar ook voor belangstellenden en belanghebbenden.

Programma

- 10.00-10.30 aankomst deelnemers/koffie
- 10.30 opening door de heer D. Rijnders, oud-burgemeester van Amstelveen (konferentie leider)
- 10.40 inleidingen door:
  - de heer G. van Leijenhorst, vice-voorzitter CDA-Tweede-Kamerfractie
  - de heer J. Slot, oud-burgemeester van Ede
  - Molukse co-referent, drs. M. Fr. Mual, voorzitter Inspraakorgaan Zuidmolukkers
- 11.30 discussiegroepen
- 12.45 broodmaaltijd
- 13.30 rapportage groepsdiskussie
- 14.00 forumdiskussie

Waar

Utrecht, Jaarbeurs

Deelname

f 15,- (inclusief lunch en koffie) – door overschrijving van f 15,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, Den Haag – telefonische opgave bij W. Eikelboom, 070-46.96.20 of 070-45.10.15.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, Den Haag. Geén postzegel.

**Abonnementsprijs f 15,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 10,00 per half jaar.**

NEDERLANDSE
GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Feestelijke jubileummanifestatie op 7 april 1979

Plaats van samenkomst:

Grote Concertzaal De Doelen te Rotterdam.

Programma-informatie:

Tijdsduur programma:

± 9.30 uur – ± 17.45 uur.

Aanvang officiële programma

10.30 uur

Einde officiële programma

± 16.45 uur

Programma morgen o.a.:

- dagopening
- redevoering partijvoorzitter
- toespraak over 100 jaar georganiseerde partijpolitiek
- historie ARP in woord en beeld m.m.v. bekende partijleden door de eeuw heen
- optreden Nationale Brassband o.l.v. Meindert Boekel.

Programma middag o.a.:

- optreden van Interkerkelijk

Jeugdkoor Watergraafsmeer en Nat. Brassband.

- korte toespraken o.a. door vertegenwoordigers van zusterorganisaties, partij-instanties, maatschappelijke organisaties en overheid.

- Redevoering over christen-democratische politiek in toekomstperspectief
- massale samenzang.

Lopende lunch

N.B.: Tijdens de middagpauze wordt een uitgebreide (lopende!) lunch aangeboden, waarbij tevens gelegenheid is een rondgang te maken langs een expositie over de 100-jarige ARP partijorganisatie. Tegelijkertijd vinden er diverse activiteiten plaats in de hal van het gebouw ter opluistering van de feestvreugde. Na afloop van het middagprogramma om ca. 16.45 uur

wordt een informele receptie gehouden.

Vervoerregeling naar Rotterdam v.v.

De bedoeling is dat velen afkomstig uit het gehele land (ook de uithoeken) in de gelegenheid zijn om aan de jubileummanifestatie deel te nemen. Met name voor diegenen, die niet in een directe omgeving rond Rotterdam wonen, is er de mogelijkheid gebruik te maken van een landelijk te treffen Rotterdam. Volgende week meer over deze regeling.

Deelname Jubileummanifestatie

In de uitnodigingsbrief is er reeds op gewezen, dat het helaas niet te realiseren is, iedereen, die zulks wenst, toegang tot de manifestatie te verlenen. In eerste instantie kan elke kiesvereniging twee vertegenwoordigers aanwijzen. Indien de aanmelding daarvan vóór 3 maart a.s. wordt ontvangen is de deelname voor die personen verzekerd. Het kan zijn – vooral bij grote kiesverenigingen bijvoorbeeld – dat meer personen belangstelling hebben om aan de feestelijke bijeenkomst in De Doelen te Rotterdam deel te nemen.

Uitnodigingen naar kiesverenigingen en speciale genodigden

Hierbij drukken wij een gedeelte van de bijlage van een recente brief aan de kiesverenigingen af m.b.t. de feestelijke manifestatie op 7 april a.s. i.v.m. het eeuwfeest van de ARP. In hoofdlijnen geeft dit artikel informatie over opzet en inhoud van het programma. Een speciale regeling voor het vervoer is

getroffen, uiteraard afhankelijk van voldoende deelname, die sterk kostenbesparend kan werken. De leden van de partijraad en andere bijzondere genodigden ontvangen zo is het voornemen, deze week een uitnodiging. Leest u de bijgaande informatie zorgvuldig en let u vooral op de genoemde termijnen.

De kiesverenigingen kunnen in dat geval, door op een aparte bijlage de namen en adressen op te geven, die laatstbedoelde personen voor mogelijke deelname aanmelden.

Schriftelijke aanmelding

Wij kunnen geen definitieve plaatsruimte garanderen, maar mochten er na 3 maart a.s. nog plaatsen beschikbaar zijn, dan zullen wij deze medio maart toewijzen,

uiteraard naar volgorde van binnenkomst van de schriftelijke aanmeldingen. De betreffende personen ontvangen een eventueel toegangsbewijs dan rechtstreeks, zonder tussenkomst van de kiesvereniging. Wilt u wel bij het inzenden van een bijlage bij de desbetreffende aanmeldingen vermelden of men, indien de ruimte dat toelaat, al dan niet deelneemt aan de lunch en of men desgewenst deelneemt aan de vervoerregeling?

GELDERLAND

MAGAZIJN „HET ANKER”

HOOFDSTRAAT 94-96 - VEENENDAAL

Zeer voordelige aanbieding in terlenka vallen en gordijnen

SPECIALITEIT IN NYLONKOUSSEN

GRONINGEN

Makelaardij o.g.

J. Fokkens en Zn. Siddeburen

Voor al uw makelaardij- en assurantiezaken

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

DORDRECHT

en omstreken

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAGENT

Handelsmaatschappij A. van ROON N.V.

WESTHAVENKADE 61, VLAARDINGEN
TEL. 34.34.92 en 34.30.46

U slaagt best bij ons voor uw kampeer- en watersportartikelen

In ons atelier worden alle voorkomende werkzaamheden op het gebied van tenten, caravans, luifels, bootzeilen etc. gedaan.

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers voor meerkleuren reklamedrukwerk

Uw adres voor

TAPIJEN - GORDIJNSTOFFEN - DEKENS - TAFELKLEDEN - STOELLEN - OVERTREKKEN ENZ.

Woninginrichting M. VAN SCHAIK

VOORSTRAAT 41 - VLAARDINGEN - TEL. 5430

FRIESLAND

Alle textielgoederen, bedden, dekens, matrassen, complete woninginrichting

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

UTRECHT

UW INTERIEUR

SMAAKVOL EN GEZELLIG
INGERICHT
EN TOCH NIET DUUR

Fa. W. van Tellingen

SLOTLAAN 135-137 - ZEIST
TELEFOON 1.24.86

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

ZEELAND

HET ADRES VOOR

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG- EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN, VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE, TEL. 66291 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.

SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

OVERIJSSSEL

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE

WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

DEKKLEDEN

LASTECHNIEK

STRIJK

Deventer - 05700-2.32.70

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaartsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid en het eiland IJsselmonde.

N.G.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 8 24 februari 1979

Visie op fusie

Fusie ... ja of nee?

H. A. de Boer – voorzitter ARP

Wat zullen we nou beleven? Wordt, in het zicht van de haven, de per 1 juni 1980 beoogde fusie van ARP, CHU en KVP nog fundamenteel ter discussie gesteld? Je zou het wel denken wanneer je van allerlei artikelen in Nederlandse Gedachten kennis neemt. Nu weer een oproep van CDA-programmschrijver Goudzwaard en de zijnen. En oud-partijvoorzitter Veerman, medeverantwoordelijk voor vele stappen in het integratieproces van de 3 partijen, durft het aan openlijk te pleiten voor het handhaven van de federatiestructuur. Node mis je, bij het neerschrijven van zoveel vraagtekens een duidelijke koersbepaling van het partijbestuur. En had men niet kunnen voorkomen dat al die „negatieve” artikelen werden geplaatst? We zijn op het fusiepad nu toch zo ver voortgeschreden dat je op een onbetrouwbare partner gaat lijken wanneer je denkt nu nog de vrijheid van handelen te hebben om de fusie in de tijd weg te schuiven.

Onbetrouwbaar

Is het verwijt van onbetrouwbaarheid aan het adres van hen die rond de fusie hun vraagtekens plaatsen terecht? Wie van de reacties kennis neemt ontkomt niet aan een bevestiging van die opvatting. De vice-voorzitter van het CDA, de heer mr. J. L. Janssen van Raay, in „Trouw” schrijvend over de politieke overtuiging en het program van uitgangspunten is van oordeel: „het

stellen van nieuwe eisen in dit stadium is in strijd met de goede trouw.” De vice-voorzitter van de KVP, de heer dr. G. J. Fleers laat ons publiekelijk weten er vooralsnog van uit te gaan dat de ARP haar reputatie, zich altijd aan afspraken te houden, gestand zal blijven doen. De voorzitters laten het in commentaren op de oproep van Goudzwaard c.s. afweten, want van de CHU reageert ook de vice-voorzitter. De heer W. de Kruijf meent dat „voorschands beslist moet worden vastgehouden aan de fusiedatum”. Nog een vice-voorzitter, nl. onze eigen Schakel meldt ons alleen: „voor mij is met deze zaak de goede trouw mede in het geding, tenzij er nieuwe elementen aan te wijzen zijn, maar ik zie ze niet”. Na zoveel uitspraken rijst de vraag of de betrouwbaarheid van de partner ARP inderdaad in het geding is. Ik meen zeer nadrukkelijk van niet.

Betrouwbaar

Laat ik eerst opmerken dat het mij erg opvalt dat al degenen die op de publikatie Goudzwaard reageren geen enkele aandacht aan de inhoud besteden. De belangrijkste zorg van hen die reageren is: het CDA moet doorgaan. Op zich een loffelijk streven, maar er is meer. Het kan ook geen kwaad je over het „hoe” van het CDA, over de inhoud, druk te maken. Maar terug naar de vraag of het ter discussie stellen van de fusie een ongeoorloofde bezigheid is. Het beantwoorden van die vraag, geldt uitsluitend voor de ARP, op welke wijze de CHU en de KVP de weg naar de fusie afleggen staat uitsluitend aan hen ter beoordeling. Daarvoor dragen wij geen verantwoordelijkheid. De AR-partijraad gaf op 10 april 1976 een mening over het al dan niet uitkomen met één lijst bij de Tweede-Kamerverkiezingen. Het werd „ja” o.a. onder de volgende voorwaarde: „De beslissing van de kiesverenigingen houdt geen automatisme in ten aanzien van het overgaan van federatieve samenwerking in één partij.” Op de partijraad van 12 november 1977 heb ik het volgende gezegd. „Wij zullen als anti-revolutionairen, zoals wij dat aan elkaar hebben beloofd, een toetsingsmoment inbouwen waarop wij ons eendoordeel geven over dat wat wij voor éénwording steeds als voorwaarde formuleren: eenheid over

Partijvoorzitter De Boer besteedt in zijn rubriek „Overwegende” aandacht aan de situatie in IRAN.

VISIE OP FUSIE

De discussie over de plaatsbepaling van het CDA blijft voortduren. Begin deze week verscheen een brief van prof. B. Goudzwaard en enkele andere ondertekenaars waarin zij enkele vragen opwerpen bij het streven naar een fusie van het CDA als eenheidspartij medio 1980. Deze week uitvoerig aandacht voor deze discussie.

Naast genoemde brief van Goudzwaard c.s., artikelen van drs. Veenhof, dr. Veerman, drs. Van Leijenhorst en partijvoorzitter De Boer over de problematiek.

uitgangspunt, program en uitvoering.”

De partijraad van 3 maart a.s. is dat laatste toetsingsmoment. En ik meen dat het mijn taak is uitdrukkelijk op te komen voor de rechten van de ARP, ook als de wijze waarop christen-demokraten daarvan gebruik maken tegen de haren van velen instrijkt. Het gaat hier om wat wij elkaar hebben beloofd. En daarbij is zelfs het „nee” tegen het CDA legitiem.

Geen salami-taktiek

Ik hecht er aan om aan boven aangeduide afspraken te herinneren.

De partijraad van 10 april 1976 was weer zo'n cruciaal moment op weg naar de eenheid. Ondanks de voorwaarden die in een bestuursresolutie waren geformuleerd stemden toch nog 50 partijraadsleden tegen de resolutie.

Ik citeer nog een op die partijraad door mij uitgesproken zin: „Vandaag kan worden vastgesteld, dat van een door allen gedeeld zicht op de te nemen beslissingen geen sprake is. Er is twijfel over de conclusie van de u voorgelegde resolutie. Er zijn er – om

uitersten te noemen – die een „nee” juist vinden, anderen daarentegen missen node een royaal „ja” voor het CDA.”

Een citaat dat ook vandaag nog opgeld doet. Ik heb het van meet af aan, zelf de bouw van het CDA-huis jarenlang met argusogen gevolgd hebbend, tot mijn taak gerekend ons in zo groot mogelijke eensgezindheid bij het CDA te brengen. Ik roep die doelstelling in herinnering. Het kan en mag niet zo zijn dat er voor hen die tot nog toe aan de CDA-ontwikkelingsplaats het voordeel van de twijfel hebben gegund thans geen luisterend oor meer bestaat. De doelstelling, met de hele partij het CDA-eindstation te breken, acht ik een doelstelling waarvoor wij met z'n allen tot op het laatste de gezamenlijke verantwoordelijkheid blijven dragen.

Partijbestuur

Hadden dan al die twijfelartikelen niet achterwege kunnen blijven en had het partijbestuur niet duidelijker kunnen spreken? Voor de inhoud van N.G. is uitsluitend de redactie verantwoordelijk.

Dat de redactie als uitgangspunt heeft mede door te geven wat onder de leden leeft acht ik vanzelfsprekend.

Voor ons partijblad heeft steeds gegolden dat het – binnen grenzen der redelijkheid – een open tribune wil zijn.

Daarnaast heeft het blad de taak te informeren over wat er in de partij aan de hand is, en dat verdraagt zich niet met een achterhouden van voor een oordeelsvorming relevante informatie.

Het partijbestuur heeft op 10 februari uitvoerig over de CDA-ontwikkeling van

gedachten gewisseld.

Ik heb aan die vergadering de wetenschap overgehouden dat het aantal van degenen die de federatiestructuur zouden willen handhaven in evenwicht is met het aantal van hen die het fusiepad ten einde toe willen aflopen. Wat dat betreft is mijn uitspraak op de partijraad van 10 april 1976, die ik hierboven aanhaalde, nog even actueel. Men kan deze situatie betreuren. Ik heb met de feiten te maken. Niettemin is aan de partijraad van 3 maart voorgesteld de op de fusie betrekking hebbende stukken de partij in te sturen, daarmee de partij de gelegenheid gevend te oordelen.

Mij brengen alle oproepen de fusie uit te stellen en de federatiestructuur te handhaven tot de stellingname dat de beste dienst die wij elkaar kunnen bewijzen is het houden van een vrij open discussie op de partijraad van 3 maart. Bij die discussie hoop ik dat wij niet vervallen in de fout ons uitsluitend druk te maken over degenen die de rust verstoren. Een CDA met karakter bereik je eerder door de feiten en gevoelens eerlijk onder ogen te zien en te wegen dan door ze te verdoezelen. En wanneer zulk een CDA er op de korte termijn niet in zit, dan moet dat ook maar blijken.

Op naar de tweehonderdduizend....

Financiële aktie

Eind januari jl. ging onder de leden van de ARP een financiële aktie van start in het kader van het eeuwfeest „honderd jaar ARP”. Twintig procent van de opbrengst van deze aktie is bestemd voor een project met een caritatief doel. Als de bestemming daarvoor is gekozen voor een project op de Nederlandse Antillen. Het gaat om een bijdrage aan de bouw van twee dagverblijven voor oudere geestelijk gehandicapten. Regelmatic kunt u hierover in dit blad lezen. Het streven is er op gericht een bedrag van omstreeks 4 à 5 ton bijeen te brengen. De helft van dit streefbedrag begint in zicht te komen. Stort uw bijdrage op giro 712000.

Feestelijke manifestatie op 7 april

In de Rotterdamse Doelen wordt op 7 april a.s. een feestelijke manifestatie gehouden ter gelegenheid van het eeuwfeest.

Meer dan 2000 bezoekers worden hier verwacht. Deze manifestatie zal van 10.30 uur tot omstreeks 16.45 uur plaatsvinden.

Onlangs ontvingen de kiesverenigingen een uitnodigingsbrief voor deze manifestatie.

Deze week zijn uitnodigingen verzonden naar de genodigden, waaronder de partijraadsleden.

International seminar

In de eerste week van april wordt een international seminar of symposium gehouden onder het motto A Christian political option.

Enkele tientallen buitenlandse deelnemers uit Europa, Noord- en Zuid-Amerika zullen dit symposium bezoeken. De bedoeling van deze conferentie is de ontwikkeling van politieke consessies te bevorderen die karakteristiek zouden kunnen zijn voor christelijke partijen, en welke de bijdragen aan de christen-democratie aan de toekomst gerichte politiek zouden kunnen bevorderen.

DEZE WEEK
IN N.G.:

Partijvoorzitter over CDA, pag 1

Visie op CDA-fusie, pag. 1, 2, 4, 5, 7

Commentaren, pag. 3

CDAktueel-katern

Uit de Arjos, pag. 6

Partijnieuws, pag. 7

Samen verantwoordelijk?

Orthodoxis

Verantwoordelijkheid speelt in het denken van christen-democraten een belangrijke rol. Verwonderlijk is dit niet.

Achter dit begrip gaat immers een visie op de mens schuil, die zijn oorsprong vindt in het scheppingsverhaal. Mens zijn en verantwoordelijkheid dragen hoort vanaf genesis 1 tot en met heden bij elkaar. De mogelijkheid tot het dragen van verantwoordelijkheid onderscheidt de mens van zijn medeschepselen, is het aanknopend punt hem op te roepen te beantwoorden aan zijn bestemming, beelddrager van God te zijn. God schiep mens en medemens, overheersing van de één over de ander is niet aan de orde. Mensen zijn met elkaar verantwoordelijk iets te realiseren van recht en vrede. Politiek is daartoe een belangrijk, maar niet het enige middel. De politiek zal over uw leven niet heersen, noch de politieke machthebbers. Een alles beslissende, alles regelende overheid is dan ook, terecht, het schrikbeeld van christen-democraten.

Samen verantwoordelijk, heette het in de verkiezingstijd. Samen verantwoordelijk....., een gedachte die de moeite waard is ingang te doen vinden in de maatschappij.

Orthopraxis

Binnen het C.D.A. wordt daaraan ook gewerkt. Je vindt het terug in de politieke stellingname. Voorbeelden zijn o.a.: bedrijfsdemocratisering, decentralisatie van het binnenlands bestuur, een gedecentraliseerd welzijnsbeleid, aandacht en ruimte voor het particulier initiatief, een wetsontwerp aangaande abortus. Je vindt het terug in de publicaties van de wetenschappelijke instituten.

„Gespreide verantwoordelijkheid” is de veelzeggende titel van het jongste belangrijke rapport op sociaal-economisch terrein. Je vindt het terug in het rapport „Grondslag en politiek handelen”. T.a.v. het functioneren van een politieke overtuiging wordt daarin o.a. opgemerkt:

„Men steide het voorheen zo: „De

dorpsdespoten worden door de beginselen onttroond”. Daarmee gaf men in een kernachtig beeld aan hoezeer de interne partijdemocratie door een gemeenschappelijk aanvaarde overtuiging wordt versterkt. In deze visie is het ontstaan van eerste- en tweederangs partijleden ontoelaatbaar. Het behoort tot de verantwoordelijkheden van alle leden om creatief, kritisch en opbouwend mee te denken over de politieke koers en de relatie daarvan tot de grondslag van de partij.”

Je vindt het vanzelfsprekend terug in de statuten van het C.D.A., waarin artikel 3 staat te lezen: „Het C.D.A. streeft naar een maatschappij waarin de bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend.” De doelstelling ligt, hoe zou het anders kunnen, heel duidelijk in het verlengde van de grondslag, vormt er een harmonische eenheid mee.

Niet bij grondslag alleen

Behalve grondslag en doelstelling wordt er in statuten ook nog zoiets belangrijks geregeld als een partij-organisatie. Het ligt voor de hand ervan uit te gaan dat gezocht wordt naar een organisatievorm die logisch aansluit bij grondslag en doelstelling. Als het C.D.A. verantwoordelijkheid zo belangrijk vindt, dan betekent dit op z'n minst dat de structuur van de partij en in aansluiting daarop van het partij-apparaat, zodanig moet zijn, dat hiervoor volop ruimte is. Vreemd eigenlijk dat, buiten een aantal insiders, niemand zich druk schijnt te maken over de vraag hoe het C.D.A.

georganiseerd wordt, hoe je je grondslag vertaalt in een organisatievorm, die daar bij aansluit. Hoewel, niemand.....

„Grondslag en politiek handelen” zegt hierover o.a.:

„De politieke overtuiging welke het C.D.A. ingang wil doen vinden en van waaruit zijn politiek beleid wordt gevoerd, zal uiteraard ook weerspiegeld worden in de organisatie van het C.D.A., in zijn interne verhoudingen en in de persoonlijke stijl van christen-democraten. Het begrip „gespreide verantwoordelijkheid” zal ook binnen de partij een levende werkelijkheid moeten zijn. Interne partijdemocratie is voor het C.D.A. noodzakelijk omdat niet een hiërarchisch denkklimaat maar slechts de grondslag van het C.D.A. normatieve betekenis heeft”. Zou het kunnen zijn dat de statutencommissie en de commissie „grondslag en politiek handelen” elkaar te weinig beïnvloed hebben?

Geen hiërarchisch denkklimaat, zegt de één; wel een hiërarchische partijstructuur, zegt de ander. Kan dat wel samen gaan?

Is het niet het kenmerk van een hiërarchische structuur dat er hiërarchisch gedacht wordt?

Is het denken in hoger en lager daar niet inherent aan?

Hoe voorkom je dat de „lagere” organen in een partij de spreekbuis van de „hogere” worden? Kan je op die manier het ontstaan van eerste- en tweederangs partijleden wel voorkomen?

Wordt er in een hiërarchie niet automatisch een plaats ingeruimd voor strebers? Zijn dat niet vaak mensen voor wie macht iets anders is dan

dienstbaarheid? Hoe voorkomen we dat centralisme en despotisme, de natuurlijke metgezellen van een hiërarchie, een belangrijke rol gaan spelen? Hoe maken we waar dat gewone partijleden verantwoordelijk zijn voor de politieke koers in relatie tot de grondslag? Is het gevaar niet groot dat er in concreto voor het gewone partijlid weinig meer politieke verantwoordelijkheid valt te dragen, dan het rondsjuwen met verkiezingsmateriaal?

Gerede twijfel

Het C.D.A. is op weg van federatie naar fusie. Bij het naderen van de datum groeit de twijfel. Een normaal doch geenszins te verwaarlozen verschijnsel wanneer definitieve beslissingen moeten worden genomen. Is er voldoende overeenstemming over grondslag, program en beleid, mede gezien de achtergrond van een niet ingevulde politieke overtuiging en de kritiek op de vertaling van „Niet bij brood alleen” door fractie en kabinet?

De twijfel heeft zich zelfs meester gemaakt van het partijbestuur, afgaande op berichten in Trouw d.d. 16 februari j.l. Zou het kwaad kunnen aan de vele vragen die er zijn er nog één toe te voegen?

Weten we zeker dat een hiërarchische partijstructuur en een hiërarchisch partij-apparaat zich verdraagt met het principe „Samen verantwoordelijk”, met andere woorden is er voldoende overeenstemming tussen grondslag, doelstelling en organisatie? Een partijdiscussie over dit onderwerp wordt hierbij van harte aanbevolen.

T.B.-v.G.

Mijn verhalen in dit blad onlangs hebben wat reacties opgeleverd, in artikelen en gesprekken. Wat is m'n voorlopige conclusie, de tussentijdse balans? „Wij horen bij elkaar”, zei men eens – in 1975, in Hoofddorp. Ik denk: ja. Wij smelten samen tot één partij, zegt het groeiemodel. Ik denk: beter nog niet.

Positieve ervaringen

Ik vermoed, dat men op vrijwel alle niveaus van samenwerking – in staten en raden ook – na deze enkele jaren kan terugzien op veel positieve ervaringen. De samenwerking in één fractie, met name met katholieken – (christelijk historische stonden al vlak bij ons) – wordt als een verrijking ervaren. Wij hebben mensen ontmoet, met wie wij goed praten konden, omdat zij geestelijk vlak bij ons bleken te staan. Ook in politiek opzicht bestaat er meestal een duidelijke verwantschap, die het mogelijk maakt gemakkelijk tot zaken te komen. Trouwens wij deden het toch al tientallen jaren in de regel samen. En dan: in de politiek is het nu eenmaal zo, dat driemaal een toch meer oplevert dan drie, meer aan invloed, meer aan mogelijkheden. Al is macht niet het hoogste doel, zeker niet persoonlijke macht, invloed van ons standpunt, van onze overtuiging, dat telt toch in de politiek. Maar het voornaamste is, dat – al hebben we soms andere uitingsvormen, zoals we in deze carnavalsweken merken – er bovenal innerlijke verwantschap bestaat, die we als echte winst ervaren hebben. De ene lijst en de ene fractie moeten zeker blijven. De bestaande verwantschap moet ook een stem hebben.

Wat we prijsgeven

Is het nu dan alles koek en ei? Is er naast het positieve ook niet een schaduwkant? Ik heb er geen behoefte aan, nostalgisch het oude vast te houden, maar we moeten ook geen dingen prijsgeven, die we niet hoeven los te laten.

Wij missen (en zullen meer gaan missen) de gemeenschappelijke kritische bezinning op de achtergronden van de politiek, die wij in de ARP zo krachtig beoefenden. In

Visie op fusie

Niets forceren, gewoon doorgaan!

dr. A. Veerman, CDA-Kamerlid

Nederlandse Gedachten en AR-Staatskunde. In het kader- en vormingswerk. Op onze kiesvereniging. Nu lijkt alles echter wat vlak te worden, wat toegespitst op de praktische politiek.

Als ik zie hoe Bruins Slot al op het gebied van de Europese samenwerking (later op breder terrein), Kooymans met zijn vredespolitiek en zijn koersen naar gerechtigheid in de internationale politiek, Biesheuvel met de ontwikkelingssamenwerking, Goudzwaard met zijn strijd tegen het vooruitgangsgeloof (om maar enkelen te noemen) de partij opgevoed hebben, door geschriften en op vergaderingen, en gezorgd, dat zij tijdig vooraanstand.... wat zullen wij dan missen?!

En dit alles leverde geen „Kathedraal-Calvinisten” op, was geen stuk theoretische interessantheid. Het werkte door in de programs en in het praktisch beleid. Het maakte antirevolutionaire politiek vaak tot een belangwekkend fenomeen. Zeker, intern leidde het ook wel tot diepgaande discussies, tot hevige controversen zelfs, maar ik heb A.R.-politiek bepaald niet als saai ervaren.

A.R.-politiek was in de regel duidelijk geprofileerd. En als van het CDA voor de toekomst een grauwe middenkoers gevreesd wordt, die omzichtig niemand (geen groep) kwetsen wil, dan klinkt dat in onze oren als een ernstig verwijt. Ik heb dat verwijt al in verhalen uit diverse pennen gelezen. Om iets anders te noemen: de ARP is politiek genoeg getraind en genoeg volwassen geweest om – dualistisch

opgevoed – te begrijpen dat een kabinet meestal door compromissen wordt gevormd. Compromis is geen vies woord in onze politiek; niet het kabinet, de fractie behoren zij in de eerste plaats op haar beleid aan te spreken, op de uitvoering van het program.

Wij begrijpen het van Van Agt (ook onze Dries van Agt), wij prijzen het zelfs in hem, dat hij toen Den Uyl het alleronderste uit de kan wilde hebben, hem het lid op de neus liet vallen. Wij respecteren het in Van Agt, dat hij z'n mensen in het kabinet niet klem wil zetten, maar de ruimte geeft om een eigen beleid te ontwikkelen.

Maar zijn kabinet is en blijft een compromis-kabinet (net als het vorige) en kan dus nooit inzet van een verkiezingsstrijd zijn. Daar kan vanuit de fractie nooit mee ingestemd worden.

Zij, (de fractie), is ook verantwoordelijk voor het accepteren van compromissen. Want uitvoerder van het program is de fractie en die kunnen wij en zullen wij straks ter verantwoording roepen. De ARP is niet opgevoed tot applausmachine, maar tot een politiek apparaat ter controle van haar mensen, die zij afvaardigt dus: die zij eert en.... controleert. Beide even grondig. Buitenstaanders noemen dat soms hard; die begrijpen dan niet wat er achter steekt: gevoel voor de hoogte van het ambt.

Ik meen dat in voorbije jaren onze mensen even royaal met „s Heren zegen” waren (psalm 134) als met hun kritiek. Dat is goed, want regeren is een voortreffelijk en zwaar ambt. En vol gevaren.

Slotsom

Ik zou nog meer punten kunnen noemen, ik denk b.v. aan het artikel van Klaas de Vries, de Arjos-voorzitter, in Trouw, of dat van Arend Vermaat. Ik zou terug kunnen komen op de voorziening in de vacature van fractievoorzitter, en de domme macht van het getal. Maar ik heb genoeg om tot een conclusie te kunnen komen. Het is diezelfde, die velen al trekken. Ik geloof, dat wij het CDA een veel grotere dienst bewijzen, door onze partij(en) – zolang zij leven – in stand te houden dan door ze op te heffen. Want het CDA wordt dan gevoed, van ideeën voorzien door een sterke club (door sterke clubs). Organisatorisch moeten wij ook de directe leden dan hun plaats geven, en zo moet er meer geregeld worden; waar al een levende gezamenlijke kiesvereniging is, die functioneert, kan dat zo blijven; dat is ook te regelen. Maar laten wij niet de slaaf worden van ons zelf-gemaakte schema, laten we niets forceren, maar gewoon doorgaan met de federatie. Dat maakt de organisatie misschien wat ingewikkelder (‘t heeft overigens enkele jaren gewerkt!) – maar het CDA gezonder.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, Den Haag. Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 15,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 10,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Woord van dank

Koning Winter heeft ons land dit jaar goed in zijn greep gekregen. Voor velen betekent dit groot ongemak. Dit ongemak zou ongetwijfeld nog veel groter zijn, indien niet tal van mensen onder de meest barre omstandigheden en veelal buiten de normale werkuren om hun werkzaamheden bleven uitoefenen. Vandaar dat een woord van grote waardering op zijn plaats is voor de mensen van het openbaar vervoer, voor de rijks- en de gemeentepolitie, voor de wegenwacht, voor de marechaussee en het militaire apparaat (beroeps- en dienstplichtig), en voor de leveranciers, die diegenen die de deur niet uit kunnen, van het hoognodige voorzien. In deze opsomming zijn ongetwijfeld nog bepaalde categorieën vergeten, op wie dit woord van dank ook betrekking moet hebben, zoals de vele kinderen die in touw zijn voor bejaarden en gehandicapten. Gewone plichtsbetrachting blijkt in dit soort omstandigheden een zaak van onschatbare betekenis te zijn.

Stuntwerk

Het Tweede-Kamerlid Marcel van Dam heeft de afgelopen week voor een incident gezorgd bij de behandeling van de begroting van Volkshuisvesting. Hij voelde zich geschouderd door minister Beelaerts omdat deze bij zijn antwoord niet was ingegaan op zeer

negatieve opmerkingen die de heer Van Dam aan het adres van de minister had gemaakt. Het optreden van Van Dam had tot gevolg dat de behandeling van de begroting moest worden geschorst omdat er – geen ongebruikelijke zaak als geen stemmingen meer worden verwacht – geen quorum bleek te zijn. Nog afgezien van de vraag of de bewindsman op de zeer persoonlijke aanval van de heer Van Dam niet had moeten ingaan, constateren wij dat het meer voorkomt dat een Kamerlid niet op zijn wenken wordt bediend bij een antwoord in eerste termijn.

Hij kan dan in tweede termijn op de zaak terugkomen en de minister uitnodigen alsnog te antwoorden. Wij stellen dus vast dat de heer Van Dam nog alle gelegenheid had op de zaak terug te komen. Het optreden van de heer Van Dam had dan ook alle trekken van stuntwerk dat meer leek ingegeven uit zucht naar publiciteit dan uit een streven het parlementaire bestel te verdedigen.

Knikkers en spel

Eindelijk is het dan zover: het wetsontwerp inzake abortus is ingediend. Het tijdstip van de indiening valt ongeveer anderhalve maand na de datum die in de regeringsverklaring van het kabinet-Van Agt was genoemd. Het misbaar dat oppositie-leider Den Uyl over de opgetreden vertraging maakte, doet daarom wat overtrokken aan. Het klinkt uit de mond van de heer Den Uyl ook enigszins onoprecht, want het vorige kabinet hield zich in de regel alles behalve stipt aan toegezegde termijnen. Dat behoeft zeker niet

laakbaar te zijn, want de zaak is meer gediend met een weloverwogen en goed doorgesproken wetsontwerp dan met een ongerijpt exemplaar. En de heer Den Uyl was als minister-president een meester in het spelen van de uitstelkaart, indien er binnen het kabinet nog verschillen van inzicht bestonden. Even overtrokken lijkt het verlangen van de oppositieleider de Kamer inzicht te verschaffen in de verschillen van mening zoals die binnen het kabinet hebben bestaan. Op dat verzoek hoeft de regering niet eens in te gaan, want dat maakt volgens ons constitutioneel bestel deel uit van het geheim van het Catshuis. Dat onder het vorige kabinet dat geheim niet altijd in de beste handen bleek te zijn, omdat er regelmatig iets uitlekte over de meningsverschillen binnen het kabinet, hoeft er geenszins toe te leiden dat we dit nogal wezenlijke element van ons constitutionele bestel nu maar voor goed over boord moeten zetten. We zullen het er maar op houden dat dit soort plaagstootjes horen bij het spel en geen betrekking hebben op de knikkers.

Knikkers en spel II

Dichter in de buurt van de knikkers komen we als we letten op het voornemen van de oppositie een initiatief-ontwerp inzake abortus in te dienen, dat dan tezamen met het regerings-ontwerp onderwerp van parlementaire behandeling zou moeten uitmaken. Eerlijkheidshalve dient te worden opgemerkt dat de PvdA-woordvoerder zich in dit opzicht wat voorzichtiger uitliet dan die van D'66. Allereerst rijst de vraag of indiening van zo'n initiatief-wetsontwerp een politiek zindelijke zaak zou zijn. Een initiatief past als de regering van haar kant nalaat een ontwerp in te dienen. Als de regering echter wel een voorstel doet en men is het daarmee niet eens, dan is de juiste weg dat eerst het regeringsontwerp wordt verworpen, indien de regering het wil wijzigen naar de wensen der meerderheid. Pas dan is de weg voor een initiatief vrij.

Het lijkt dan ook dat de zojuist genoemde tactiek vooral is ingegeven door de wens om één van de regeringspartners, de VVD, – onder het vorige kabinet mede-indiener van een PvdA-VVD-ontwerp – in verlegenheid te brengen. Wanneer men de oppositie vraagt: om welke knikkers gaat het u eigenlijk, om een wettelijke regeling van de abortus of om de val van het kabinet-Van Agt, dan is het het goed recht van die oppositie te antwoorden: om allebei. Maar dan dienen wel de goede spelregels in acht te worden

genomen. Het verlangen twee vliegen in één klap te slaan, mag niet tot de verwaarlozing daarvan leiden.

Vergeten grondregel?

In het Handvest van de Verenigde Naties staat dat de lid-staten in hun onderlinge betrekkingen zullen afzien van de dreiging met of het gebruik van geweld tegen de territoriale integriteit of de politieke onafhankelijkheid van enige staat.

Het is niet een bepaling die op uiterst scrupuleuze inachtneming mag bogen. De laatste tijd lijkt het echter of er in toenemende mate een loopje mee wordt genomen. De laatste maanden zijn we getuige geweest van een gewapende inval van Uganda in Tanzania en omgekeerd, van Vietnam in Cambodja en nu van China in Vietnam. Waar iemands sympathieën ook mogen liggen, het lijkt goed om eens en vooral vast te stellen dat zulk een manier van doen een flagrante schending is van de meest wezenlijke bepaling van het Handvest. De internationale rechtsorde, waar ieder naar zegt te haken, wordt aldus alleen maar onbereikbaar. De Verenigde Naties zelf is in dit soort gevallen niet in staat gebleken tot optreden. Het zou echter een kwalijke zaak zijn als door een steeds veelvuldiger schending van deze rechtsregel ook het morele gezag van het verbod van geweldgebruik zou worden ondermijnd.

OVERWEGENDE

Iran en Wij

Misschien is het u net zo vergaan als mij en hebt u de machtswisseling in Iran met verbijstering gadeslagen. Laat ons eerlijk blijven, zó slecht stond de Sjah er bij ons niet op. Goed.... het was een potentiaat. Maar, zo droegen wij direct ter verontschuldiging aan, dat moet je in dat soort landen ook wel wezen. En zette de sjah soms niet haren op snaren om zijn land in de vaart der volken omhoog te stoten? Grootgrondbezitters werden aangepakt. Op grote schaal vond er modernisering plaats. En zo op een afstand beoordeeld begonnen de mensen in Iran toch in toenemende mate deel van leven te krijgen. Toen stond er een man op onder het volk. Zijn boodschap was even simpel als onthullend. Weg met de sjah. Weg met de buitenlanders en hun namaakcultuur. Ons aangaande, wij zullen naar de Koran leven. En de oude man kwam, zag en overwon. De sjah vertrok. De buitenlanders volgden. Nieuwe tijden breken aan. En dat men er door staking, verspilling en verwoesting vele jaren bij achterop is geraakt? Van wat je er van waarneemt deert het niemand. De idee, die allen in de ban schijnt te hebben, gaat daar boven uit.

Idee

Zo'n machtswisseling als in Iran moet een westerling wel schokken. Je cultuur wordt niet begeerd. Je vooruitgangsgeloof wordt niet aangehangen. Je idee van wat welvaart is en wat mensen gelukkiger zal maken, wordt niet overgenomen. 't Is alles vuilnis. Wegwerpspuil uit het vrije westen. Dat komt aan. Een kapitalistisch ingesteld mens begrijpt daar niets van. Het zijn is

belangrijker dan het hebben. De omgekeerde orde. Wat een idee kan doen.

Malaise

In dat westen zitten we meer om dan met een idee verlegen. Levend in de nadagen van ons geloof in groei en vooruitgang. In een maatschappij die het op noch aan kan. Werkloosheid denken we op te kunnen lossen met meer groei. Maar de mensen die daarvoor iets minder meer te verteren krijgen, willen maar niet meewerken. Zouden ze zo egoïstisch zijn of geloven ze gewoon niet in het doel?

Welvaart vraagt om meer energie, meer grondstoffen. Dat meer staat somtijds op gespannen voet met het van mensen gevraagde goed rentmeesterschap. Want probeer je dat laatste te doen dan krijg je te maken met zaken waar je nou eens af moet blijven. Word je gedrukt op de wijze van verdelen van de koek en kom je niet heen om je verantwoordelijkheid voor komende geslachten. De westerse idee. Een idee-fixe?

De roep om meer breekt op. Solidariteit is zoek. Mensen nemen het recht in eigen hand. Met beide handen vol en met ongekende mogelijkheden vraagt de westerse mens zich in steeds sterkere mate af.... waar doe ik het allemaal voor. Veel jongeren gaan daarin voor. Hun opleiding haalt niks uit. De maatschappij neemt niet op. En ze beginnen hun weg in de maatschappij met een werkloosheidsuitkering. Is het een wonder dat hun staan voor een idee vaak ophoudt bij John Travolta, de brommer, de sportkrant en het pilsje? De grote matheid heeft toegeslagen. En ook wij ontkomen daar niet aan.

Niet bij brood alleen

Ons programma heeft een inspirerende titel. Titel en inhoud roepen je op af te zien van het gewone. Het gewone. De strijd voor meer brood. Ook belangrijk. Maar er is meer. De mens leeft niet van brood alleen, maar van elk woord dat komt uit Gods mond. Wij willen politiek bedrijven, de maatschappij inrichten naar uitwijzen van het Evangelie. Dat is mensen gelukkiger maken. Hun een stem geven. Zin aan hun bestaan verschaffen. Van ik-mensen andere mensen maken, die zich voor de naaste verantwoordelijk weten. Nu is dat nog onvoldoende zo. Een enkel voorbeeld. Arbeidstijdverdeling kan werkloze mannen, jongeren en vrouwen die graag in het arbeidsproces opgenomen willen worden, aan een baan helpen. Arbeidstijdverkorting kan die verdeling dichterbij brengen. Maar dat kan niet. Dat kost geld en dat moet eerst worden verdiend. Een redenering die sluit als een bus. Tenzij je er doorheen

weet te breken. Waarom zou de vader niet minder willen verdienen om zijn zoon aan werk te helpen? Waarom zou degene die minder verdient geen pas op de plaats willen maken als hij met eigen ogen ziet dat degene die meer verdient ook meer inlevert?

De situatie in Iran zal ons nog lang bezig houden. Maar dan minder om de idee die een samenleving veranderde, en meer om de duurder of schaarser wordende olie. Dan zal de roep om kerncentrales steeds luider worden gehoord.... En de maatschappij die wél van brood leeft zal aan die roep gehoor geven. Maar zou het ook kunnen zijn dat je een samenleving verandert door een flinke accijns op benzine en al dat geld doorpompt naar het openbaar vervoer? Zou je op sommige artikelen een forse energieheffing kunnen leggen? Wat moet een mens eigenlijk met een vrieskist en een mixer? Hij wordt er maar lui van. Mensen wat hebben we toch veel in de kast om aan de malaise te ontkomen. Maar je moet er zelf wel in geloven.

Reformatie

Het zal zowat 2000 jaar geleden zijn dat er een man in een bootje de Dardanellen overstak. Die man, hij

heette Paulus, had een stem gehoord: „Steek over en help ons“. En hij stak over en hielp. Hij volgde de stem van zijn hart. Zijn gehoorzaam gaan naar waar Zijn Meester hem hebben wou werd vele miljoenen tot zegen. Eén mens in een bootje. En wat een gevolgen. En wij?

Is het ons als met Jeremia: „Maar zeide ik: Ik wil aan Hem niet denken en in zijn naam niet meer spreken, dan werd het in mijn hart als brandend vuur, opgesloten in mijn gebeente, wel matte ik mij af om het in te houden, maar ik kon het niet.“.

De idee die wij volgen kan ons bergen doen verzetten.

Wij hebben doelen voor ogen van jewelste. Maar je moet wel willen zien welke vensters God heeft geopend en naar welke toekomst Hij mensen heenleidt. Als de boodschap uit Iran u niet raakt luister dan naar Jeremia. Wij hebben een reconfectionalisering in de politiek nodig als brood. En als dat in het CDA nog niet iukt, beginnen we maar vast in de ARP. Het ging ons tenslotte nooit om de samenbundeling zonder meer. Het komt op de inhoud aan....

H. A. de Boer

„Wat zal van ons kind worden, als wij er niet meer zijn?“

M. Paats, penningmeester ARP

Dit was een klemmende vraag voor veel ouders van geestelijk gehandicapte kinderen. Zo goed en zo kwaad als het ging hebben veel ouders tot op hoge leeftijd hun gehandicapte zoon of dochter verzorgd. Maar er kwam een tijd dat het niet meer kon. Gedreven door de zorg voor de toekomst van hun kind zijn ze aan het werk gegaan. In de ouderverenigingen en de stichtingen die daaruit groeiden. Naast b.i.o., inrichtingen en sociale werkplaatsen ontstonden zo dagverblijven en gezinsvervangende tehuizen; door de welvaart in

Nederland kon de overheid positief reageren op de initiatieven van de ouders. De vraag waarmee we begonnen is op de Nederlandse Antillen nog volop aktueel. Gelukkig is het ook daar door particulier initiatief tot voorzieningen gekomen, maar er is nog veel te doen.

Ook daar zijn ouders actief. Gelukkig wil de Antilliaanse lands- en eilandregering steunen. En de Nederlandse regering wil de 75% van de kapitaalslasten voor haar rekening nemen, maar allereerst moeten de

FINANCIËLE AKTIE ARP

partikuliere stichtingen zelf 25% van de kapitaalslasten op tafel leggen. De bouw van een dagverblijf voor ouderen op zowel Curacao als Aruba is hard nodig.

Van de opbrengst van onze jubileumaktie willen wij 20% storten in een fonds waaruit het eigen deel door de stichtingen betaald kan worden; door onze bijdrage proberen we een antwoord te geven op de vraag „Wat zal er van ons kind worden als wij er niet meer zijn?“ Het gironummer staat op de voorpagina afgedrukt.

Visie op fusie

Iedere moeilijke beslissing vraagt bezinning en durf

Drs. A. H. A. Veenhof, lid Algemeen Bestuur CDA voor de rechtstreekse leden

Onlangs las ik in een artikel van Arjos-voorzitter de Vries in het dagblad Trouw, dat wij de zaken nuchter onder ogen moeten zien bij de beantwoording van de vraag of het CDA wel of niet rijp is voor een fusie. Naar mijn mening mag geen van ons de pretentie hebben dat hij op die wijze zou kunnen oordelen, ja het is zelfs de vraag of het goed zou zijn als wij ons bij de beantwoording van genoemde vraagstelling zo gedistantieerd opstellen. Daarvoor hebben te veel generaties zich voor de christen-democratische politiek ingezet en zijn wij zelf bij de goede voortgang ervan te intensief betrokken. Wat wel van ons gevraagd wordt, is alle elementen van het fusieproces in onze overwegingen te betrekken. Dat daarbij eenheid van uitgangspunt program en beleid centraal staat, onderschrijft ik. Het gaat evenwel om meer. Er komen in ieder fusieproces ontwikkelingen op gang waaruit spanningen en tegenstellingen voortkomen, die via een vertaling in het principiële vlak worden uitgestreden, maar die uit vrij pragmatische overwegingen zijn ontstaan. Wij mogen daar niet blind voor zijn. Het is onze plicht ook die aspecten goed te analyseren.

Grondslag

De meest in het oog springende tegenstelling binnen het CDA betrof de vraag op welke wijze ons gezamenlijk uitgangspunt een levende bron van inspiratie zal zijn in ons politieke werk. Het rapport „Grondslag en Politiek handelen” heeft hierop een uitvoerig en diepgaand antwoord gegeven. Hierin is de politieke overtuiging, welke als antwoord op de grondslag vanuit het politieke leven tot stand komt, het belangrijkste bindende element waardoor het CDA tot een samenhangende politieke partij wordt gevormd.

Zelfs diegenen, die na lezing van dit rapport twijfels hebben gehouden, erkennen dat er belangrijke vooruitgang is geboekt. Het punt waarop de aarzeling zich concentreert, is de persoonlijke aanspreekbaarheid op de grondslag. Mag ik daar in mijn eigen woorden toch iets op zeggen. Naar mijn mening kan en zal iemand slechts meedoen aan die belangrijke taak n.l. het vormgeven aan onze gezamenlijke politieke overtuiging, waarvan het hart wordt gevormd door de inspiratie van en de toetsing aan het Evangelie, indien het Evangelie hem werkelijk iets te zeggen heeft. Op die inbreng aan dat werk kun je aangesproken worden. Dat is waarlijk niet afstandelijk. Het is verheugend dat de Partijraden van ARP en KVP, alsook de CH-Unieraad dit rapport met een positieve aanbeveling aan hun achterbanen hebben voorgelegd. Op ons allen rust de taak die politieke overtuiging verder uit te bouwen; we staan daarbij op de dag van vandaag al niet meer met lege handen.

Program

Over het programma is vrijwel iedereen erg kort. Het CDA-verkiezingsprogramma „Niet bij brood alleen” schetst een herkenbaar christen-democratisch beleid. Dat is ook mijn mening. Waar ik mij evenwel zorgen over maak is, dat ik vrijwel nooit van enige kritiek op dit program hoor. Het lijkt wel alsof er een sacrale sfeer om hangt. Toch is niet iedere belangrijke passage even helder; soms is er slechts sprake van een voorzichtige duiding van de richting waarin de oplossing van problemen moet worden gezocht.

Baron Van Verschuer, voorzitter van de CDA grondslagcommissie.

Daarnaast hebben we erg harde maatregelen aangekondigd. Het getuigt van grote wijsheid dat Prof. B. Goudzwaard ons via de media reeds enkele malen gewaarschuwd heeft het programma zorgvuldig te blijven gebruiken. Want wij kunnen christen-democraten in het parlement en het kabinet het verkiezingsprogramma wel voorhouden, maar de kracht daarvan boet in als zij ons kunnen terechtwijzen juist met passages uit dat program. Bij de bespreking van het beleid ga ik hier nader op in.

Beleid

Allereerst dient hierbij het optreden van de fractie onder de loep genomen te worden. Ik heb daar waardering voor. De fractie maakt op mij een kritische en alerte indruk. Ik ontdek geen breukpunt in de lijn die de fractie vanaf de eerste presentatie van het kabinet van Agt heeft gekozen. Eerder heb ik het gevoel dat waar over en weer wel eens selectieve verontwaardiging en zorg bleek, de consistentie sterk is toegenomen. De fractie slaagt er niet alleen in het CDA-program in hoofdlijnen te volgen, zij is in haar denken al weer verder gevorderd. Als ik nog eens na sla wat wij in 1977 zeiden over kernbepaling, dan gaf dat wel een richting aan, maar de verdere invulling daarvan bleef achterwege. De fractie gaat daarin voor. Dat is moedig en het compliment dat ik de fractie daarmee graag maak, geldt voor hen allen. Oud-ARP-(kort CDA) fractievoorzitter van Tellingen benadert dit laatste in zijn artikel anders. Voor hem zijn er bij dit onderwerp en andere slechts twee categorieën Kamerleden die hieraan een positieve bijdrage leveren n.l. het AR-smaldeel en de nieuwe garde van KVP- en CHU-Kamerleden. Bij de anderen, ik citeer nu letterlijk: „bestaat de neiging steeds de weg van de grauwe nivellering te volgen door precies de Grootste Gemene Deler van alle standpunten te vinden”. Zo'n generalisatie zou ik mij zelfs zonder de inkijk die Van Tellingen moet hebben gehad, niet willen permitteren. Maar hij gaat dapper verder: „Als de AR geheel is opgegaan in het CDA, blijven er dan wel voldoende Kamerleden binnenvaren die beginselpolitiek stellen boven haalbare programpolitiek”. De koudste rillingen lopen mij over de rug bij het lezen van zo'n stelling. En de intensiteit waarmee ik deze fysieke reactie onderga, wordt niet getemperd door welk voorvoegsel of welke bijzin waarin ootmoedig de hoogmoed, die uit

deze zin spreekt, wordt erkend. De zinsnede leent zich desalniettemin tot nadere bezinning. Allereerst lijkt hij strijdig met een eerder compliment.

Wat blijft er over van de positieve waardering aan het adres van de jonge KVP- en CHU-Kamerleden. Blijkbaar beschouwt hij dit slechts als een tijdelijk verschijnsel. Maar er is nog een opmerking van meer wezenlijke betekenis te maken. Als van Tellingen werkelijk meent wat hij daar zegt, kan er voor hem m.i. maar één konklusie zijn n.l. dat er nooit een fusie moet komen. Hij gaat daarmee nadrukkelijk verder dan Veerman. De eigenheid die laatstgenoemde lijkt voor te staan, richt zich op het behoud van kritische prikkels in de partijorganisatie. Hij denkt daarbij vooral aan de Dr. Kuypersstichting en de Arjos. Dat die behoefte bestaat kan ik goed begrijpen, de structuren die Veerman daarbij voor ogen staan lijken mij evenwel onjuist. Ik zal daar in een volgende paragraaf mede op ingaan, maar wil nu reeds duidelijk maken dat het artikel van Oostlander „Inbreng of Isolement” mij een serieus en juist antwoord leek. Maar nu eerst terug naar de beoordeling van het beleid. Het zal duidelijk zijn dat ik mij beperk tot de inhoudelijke kanten ervan. Gelet op de zwaarwegende vraagstelling die ten grondslag ligt aan dit artikel, kan de presentatie van het beleid niet doorslaggevend zijn. Na de fractie komt het kabinet aan de beurt. Een coalitiekabinet waarin een ruime meerderheid aan christen-democratische bewindslieden zitting heeft. Dat rechtvaardigt de stelling, dat het CDA zich in het beleid van zo'n kabinet in ruime mate moet kunnen herkennen. Toch wil ik daarbij de gatsverhoudingen niet als belangrijkste overweging laten gelden. Ik herinner mij ook niet dat wij ten tijde van het vorige kabinet de socialisten daartoe hebben aangespoord.

Zorgen

Ook ik heb zorgen over het kabinetsbeleid. Die betreffen evenwel niet zozeer de beslissingen die het kabinet wel neemt, als wel het achterwege blijven van maatregelen die bij een evenwichtig samenhangend beleid ook zouden moeten worden genomen. Ik kom daar dadelijk op terug. Wat mij bij de kritiek uit christen-democratische kring nou vaak verbaast, is dat die zich zo nadrukkelijk richt op de genomen beslissingen. Er zijn zeker voorbeelden te noemen die niet aansluiten op ons

verkiezingsprogram, maar in de meeste gevallen is de relatie er wel. Neem Bestek '81. De omvang van de bezuiniging bij het verwachte percentage aan economische groei is in ons verkiezingsprogram waarschijnlijk hoger dan f 10 miljard. Alleen de toelichting op het betreffende hoofdstuk waarin over grenzen wordt gesproken ten aanzien van wat op korte termijn aan ombuigingen kan worden bereikt, rechtvaardigt een fasering ervan. Ook ik verklaar geen enkel getal heilig, dat zou een miskenning van de betekenis van nieuwe ontwikkelingen zijn. Maar het lijkt mij onjuist om op basis van het program de omvang van Bestek '81 zozeer te critiseren. Hetzelfde geldt ook bij allerlei specifieke maatregelen. Voor de goede orde, wij hebben in 1977 de minimum-minimum koppeling niet gegarandeerd, ja zelfs eerder als onhaalbaar aangeduid. Wij erkennen de noodzaak van een eigen bijdrage van uitkeringsgerechtigden in ons sociale zekerheidsstelsel, ja ook in de gezondheidszorg. Wij bleken voorstander van het onderscheid tussen kostwinner en niet-kostwinner. Lees er de artikelen 115, 116 en 118 maar eens op na. Het kabinet is nog niet eens zo ver gegaan als wij met elkaar onder gunstiger omstandigheden reeds noodzakelijk achtten. Toch schrikken we heftig als we de feitelijke consequenties van die maatregelen zien. Ook ik. Maar het gaat dan toch te ver om dat het kabinet aan te wijven. En als wij ons zo weinig in dit kabinet kunnen herkennen, kan de VVD dan zo juichen? Rond verkiezingen doen de liberalen dat inderdaad, maar dat geluid ebt snel weg wanneer het om concrete maatregelen in normale tijden gaat. Denk aan ontwikkelings samenwerking, sanctiewet, VAD, huurprijzen en ga maar door.

Wat achterwege blijft

Heb ik dan geen kritiek? Zeker wel, maar die richt zich meer op wat achterwege blijft dan op wat wel gebeurt. Voor mij zijn daarbij twee belangrijke onderwerpen aan de orde n.l. de wapeningsproblematiek en het sociaal-economisch beleid. Heel kort: waar we terecht onze conventionele wapeniging op peil houden zou er meer ruimte moeten zijn voor een kritischer houding ten aanzien van nucleaire aspecten, ook in NAVO-verband. Ten aanzien van het tweede onderwerp zou ik graag zien dat het kabinet naast de financieel-economische maatregelen een even samenhangend beleid had gepresenteerd waar het de economische orde betreft. Dat zou een erkenning hebben betekend van de stelling, dat in de ene economische structuur maatregelen beter uitwerken dan in de andere en dat dus beide beleidsterreinen in hoge mate met elkaar samenhangen. Ik geef toe, er zijn voorbeelden te noemen waaruit blijkt, dat dit kabinet aan de economische structuur aandacht geeft. Denk aan de nieuwe wet op de ondernemingsraden, de voorstellen met betrekking tot de VAD en de adviesaanvraag aan de SER over de samenstelling van de Raad van Commissarissen. Toch is er van een echte samenhang nog te weinig sprake. We moeten ons wel realiseren dat het hier steeds gaat om vraagstukken, waar onze coalitiepartner geheel anders over denkt. Daarom is bij die gevoelige onderwerpen een beoordeling van de samenspraak tussen onze fractie en het kabinet het enig juiste criterium. De resultaten die daaruit voortvloeien, rechtvaardigen naar mijn mening een rapportcijfer dat ik met een ruime voldoende zou willen aanduiden. Toch blijft het aan allerlei mensen knagen, de vraag of wij met het CDA reeds aan een fusie toe zijn. Geluiden om nog enige tijd te wachten worden gehoord. Ons wordt voorgehouden niet te zwaar aan zo'n uitstel te tillen. Van Tellingen: „er is tenslotte geen paniekvoetbal nodig alsof het CDA morgen in de knop afsterft. Plaatselijk is het CDA diep geworteld; landelijk is het niet weg te denken; er is en blijft één fractie, één campagne. Discussies over de fusie zijn in volle gang”.

Andere overwegingen

Ik moet bij dit soort opmerkingen onwillekeurig denken aan de vergelijking met een ananas. Om te beoordelen of deze vrucht rijp is, moet men trachten de kroonblaadjes eruit te trekken. Ieder zal aan de kracht die daarvoor nodig is beoordelen hoever het rijpingsproces reeds is voortgeschreden. Daarbij zullen verschillen optreden. Er komt evenwel een moment dat allen het met elkaar eens zijn en dat is wanneer deze handeling geen moeite meer kost en de rijpheid ook via de reukorganen kan worden gekonstateerd. Het is dan evenwel te laat, de ananas is overrijp en kan niet meer of nog slechts ten dele gegeten worden. Zo ook vergaat het mij wanneer ik mensen gemakkelijk over het uitstellen van de fusie hoor praten. Alsof men zich niet realiseert, dat er ook een moment kan ontstaan waarop het niet laten meegroeiën van de formele structuren het werken binnen een organisatie gaat frustreren.

Dat probleem doet zich bij ieder fusieproces voor. Daarom kan het juist voor de opbouw van een degelijk huis op lange termijn goed zijn niet te dralen. Ik noem een aantal voorbeelden van organisatorische situaties die zich in een federatieve vorm voordoen, die spanningen oproepen en pas echt opgelost kunnen worden als eenmaal een fusie tot stand is gebracht. Bijvoorbeeld het proces waarbij een aantal gelijke functies tot één moet worden teruggebracht. Maar ook het feit dat je in een federatie gedwongen wordt om over bepaalde onderwerpen vaak juist de organisatie-opbouw betreffende, meerdere malen in steeds weer een iets anders samengestelde groep te debatteren, waarbij er te weinig tijd over blijft voor wezenlijke, andere zaken. Ik denk ook aan de problemen die ontstaan wanneer niet alle participanten binnen de federatie een gelijkwaardige positie innemen. Al die situaties roepen spanningen en tegenstellingen op. En het gaat daarbij vaak om ontwikkelingen die niet in te dammen zijn binnen de federatieve vorm. Van al deze situatieschilderingen zijn binnen het CDA veel voorbeelden te noemen. Een organisatie-deskundige zou ons die spiegel eens moeten voorhouden. Ik denk niet dat ik me vergis, als ik stel dat hiermee veel van de bestaande onvrede samenhangt. Op het moment van een fusie zijn evenwel niet alle problemen voorbij. Het voordeel is meestal wel dat er dan een bepaalde druk wegvalt, waardoor er geconcentreerder kan worden verder gewerkt. We staan derhalve opnieuw voor de vraag waarom we vanaf 1967 met elkaar op pad zijn gegaan. De erkenning dat wij ten diepste dezelfde idealen hebben ligt daaraan ten grondslag. De betekenis van een voortdurende, kritische inbreng om het gezamenlijke, politieke profiel van het CDA te vormen, reikt verder dan de zekerheid en vertrouwde die het eigen kan bieden. En heeft die samenwerking ook positieve resultaten gehad? Ik heb daar reeds over gesproken waar het eenheid van uitgangspunt, program en beleid betreft. Ik wil daar ook iets van mijn eigen ervaringen aan toevoegen. Natuurlijk waren er momenten van teleurstelling, maar de uitdaging van het gezamenlijk werk in allerlei situaties, heeft mijn inzichten verdiept en betekend voor mij een stimulans die zelfs verder gaat dan het specifieke politieke terrein. Maar ik heb ook enige hoop dat mijn inbreng voor anderen inspirerend heeft gewerkt. Ik erken dat er bij mij iets zou kunnen knakken vanuit dit engagement als ik een blijvende terughoudendheid zou ervaren. Om tot een fusie te komen is bezinning, maar ook durf nodig. En durf hangt samen met het vertrouwen dat je in de kracht van je overtuiging hebt. Ik weiger te geloven dat dat bij de AR ontbreekt. Er is voldoende bereikt om met elkaar die grote stap te zetten. Je moet het dan ook volledig doen zou ik tegen Veerman willen zeggen, wil je al die frustraties en het wantrouwen zoals zojuist vermeld, terugdringen. Maar als de fusie er is, zijn we niet klaar. Niet het getal, maar onze overtuiging en de kracht van onze inzet daarvoor zullen het gezicht van het CDA gaan bepalen.

Op 3 maart beslissen de partijraden van KVP en ARP en de Unieraad van de CHU over hun eigen voortbestaan; ze zetten een beslissende stap op de weg naar één partij in 1980. Ongetwijfeld is dit een stap waar velen jarenlang naar hebben uitgezien. Het is immers de bekroning van een diepgeworteld ideaal – namelijk het gezamenlijk optrekken van protestanten en katholieken binnen het kader van één dynamisch – politieke beweging, die de beste tradities van hun beider politiek verleden voortzet, en die paart aan hun oprechte evangelische motivatie. Dat ideaal heeft ook de ondertekenaars van dit stuk reeds jaar en dag voor ogen gestaan, zij hebben aan de uitvoering ervan ook persoonlijk hun bijdrage geleverd. Niet, om een gezamenlijk optrekken van katholieken en protestanten in de Nederlandse politiek tot een doel in zichzelf te maken. Maar wel om gezamenlijk te pogen een concreet politiek antwoord te geven op de oproep van het evangelie als een boodschap van recht, verzoening en bevrijding in een wereld die vol nood is. Dit ideaal vroeg om meer dan een optelsom van de bestaande partijen. In tal van rapporten is dat ook zo gezegd, en is aan het gestelde ideaal verder uitwerking gegeven. Maar is het in de praktijk ook bij benadering bereikt? Nu we na een lange weg de laatste fase van de organisatorische eenwording van het CDA naderen, moet worden gekonstateerd dat op het vlak van de persoonlijke verhoudingen stellig veel is verbeterd. Op het plaatselijk vlak is gemeenschappelijk optrekken in vele gevallen een succes geworden. Maar met name op het landelijke vlak is er, gemeten aan de inhoud van het ideaal, ook veel wat teleurstellingen opgeroepen heeft. Daarnaast zijn er ook in de samenstelling van het CDA geleidelijk verschuivingen aan het optreden. Daarom moet de vraag naar de wijze van uitvoering van dit ideaal onder de huidige omstandigheden opnieuw in alle openheid worden gesteld. Niet in deze zin dat het ideaal zou moeten worden opgeheven, of als een dagdroom terzijde worden geschoven. Maar wel in deze zin, dat we niet om de vraag heen kunnen of de voorgenomen organisatorische uitwerking van dit ideaal niet moet worden bijgesteld in het licht van de gewijzigde omstandigheden.

Teleurstelling over het kabinet

Wij zijn teleurgesteld over de CDA-inbreng in het kabinetsbeleid, al is dit op zichzelf beschouwd nog zeker geen doorslaggevend factor. Die inbreng munt niet uit in helderheid en herkenbaarheid. Er wordt op de winkel gepast. De lopende zaken worden behartigd. Maar waarin leidt deze CDA-inbreng tot een aansprekend en vernieuwend beleid? Het maatschappelijk krachtenveld wordt zo te zien door het kabinet vaak veeleer als bedreigend ervaren (dat het mede daardoor ook gemakkelijk wordt) dan als een platform om ons volk te winnen voor noodzakelijke maatschappelijke vernieuwingen. De bezuinigingsplannen zijn goeddeels als „geïsoleerde“ plannen ingediend, en nauwelijks ingebed in een wervende sociale context, waarbinnen het appèl op het volk een centrale plaats inneemt. De vaart achter de totstandkoming van andere zeggenschapsverhoudingen en van nieuwe vormen van inkomensbeleid is er uit. En dat terwijl die onontbeerlijk zijn om het appèl tot matiging te doen slagen. Daarnaast lijkt de bezinning op „grenzen van het toegestaan wapengebruik door overheden“ (CDA Program van Uitgangspunten) tot stilstand te zijn gekomen; alsook de bezinning op onze sterk groeiende energievraag, die de noodzaak van de toepassing van kernenergie in al haar varianten achter zich aantrekt.

Ook andere punten zouden hiernaast te noemen zijn; maar we volstaan met die punten, die in het CDA-program met welhaast evenzoveel woorden als essentiële herkenningspunten zijn aangegeven voor een eigentijdse christen-democratische politiek.

Visie op fusie

Een ongevraagd advies

B. Goudzwaard en anderen

Aanbiedingsbrief

Op deze pagina leest u de tekst van een brief van prof. B. Goudzwaard en enkele andere personen over hun visie op de fusie van het CDA. Hierbij de tekst van hun begeleidend schrijven. „De ontwikkelingen rond het CDA houden velen terecht bezig. Het is bekend, dat ik zelf aan het begin van die ontwikkeling heb gestaan. Aan tal van activiteiten, die ten doel hadden het CDA inhoudelijk verder van de grond te krijgen, heb ik bewust

en met overtuiging deelgenomen. De drie partijen staan thans voor de vraag of de federatie, die het CDA thans is, omgezet moet worden in een fusie. De voorstellen daartoe zullen binnenkort aan de partijraden ter beoordeling worden aangeboden. Met enkele personen is er een beraad geweest over de stand van zaken en over de conclusies, die naar onze mening getrokken moeten worden. Daaruit is „Een ongevraagd advies“ voortgevloeid, dat de partij en u thans wordt aangeboden.”

Niet zonder zorg over de fractie

Belangrijker dan het beleid van een kabinet, dat tenslotte slechts enkele jaren zit, is de beoordeling van de opstelling van de CDA-Tweede-Kamerfractie die nu twee jaar funktioneert. De CDA-fractie heeft stellig op een aantal punten een eigen inbreng te zien gegeven (sociaal beleid, defensiebeleid). Maar terwille van een zo groot mogelijke eensgezindheid met het kabinet heeft ze in een aantal wezenlijke gevallen ook zoveel water in de wijn gedaan, dat een middelmatig en niet-aansprekend beleid het gevolg was. Gedacht kan worden aan de discussies rond de invoering van de Neutronenbom, en rond de levering van nucleair materiaal aan Brazilië. Mildheid in het trekken van conclusies ten aanzien van een nog zo korte periode is verboden. Maar we hebben niet zonder zorg gadegeslagen, hoe na het aftreden van de heer Aantjes de fractie heeft gemeend, in het probleem van de opvolging te moeten voorzien. De indruk is gewekt, dat althans een deel van de fractie zich daarbij primair heeft laten leiden door het streven naar een politieke koers, die nauwer zou kunnen aansluiten bij het bestaande kabinetsbeleid.

Grondslagdiscussie onbevredigend

Wat het CDA als politieke organisatie betreft, is de discussie die gevoerd is en nog gevoerd wordt rondom de grondslag weliswaar formeel tot een afronding gekomen, maar laat deze bij velen sporen van onbevredigend achter. De sterk verdeelde stemming op de Anti Revolutionaire Partijraad op het punt van de persoonlijke aanspreekbaarheid van iedere CDA-vertegenwoordiger spreekt daarbij voor zichzelf. Het wellicht meest onbevredigende element van deze hele discussie is geweest dat ze zo sterk in abstracto is gevoerd, los van de vraag naar de concrete inhoud van een beleid wat door een levend christelijk geloof gevoed wordt.

Vandaar ook de aandring op de uitwerking van politieke uitgangspunten, die een binding leggen tussen beginsel en praktijk, en waarop ieder CDA-lid persoonlijk aanspreekbaar zal moeten zijn. Ook ten aanzien van een punt als dit rijst er echter gemakkelijk twijfel: wat maakt het uit wanneer er weer een nieuw rapport ontstaat, weer een aantal indrukwekkende documenten worden opgesteld, wanneer de kloof tussen woorden en daden zo probleemloos als een feit in het CDA wordt aanvaard? De keuze van de rapporteur lijkt beslissend te zijn, meer dan de vraag waartoe men zich in de politieke praktijk van alle dag wil verbinden. De afstand tussen papier en werkelijkheid is vanouds al een verzoeking voor politieke partijen geweest, maar deze verzoeking is

kennelijk ook het CDA niet voorbijgegaan.

Zich wijzigende achterban

Een andere belangrijke factor die genoemd moet worden is een geleidelijke verschuiving die zichtbaar wordt in de achterban, in de achterban van het CDA. Het is een verschuiving op drie terreinen:

- de sociale samenstelling van het CDA dreigt een andere te worden dan die van de confessionele partijen van voorheen, met een toenemende ondervetegenwoordiging van de arbeiders; velen van hen hebben reeds in de afgelopen jaren hun toevlucht bij de Partij van de Arbeid en de andere partijen ter linkerzijde gezocht.
- een niet onaanzienlijk aantal personen, die in de periode achter ons de partijen als de KVP en de ARP verlieten uit protest tegen een huns inziens te vooruitstrevend beleid, blijken zich als nieuwe leden van het CDA te hebben aangemeld; overigens naast vele anderen, die dit hebben gedaan vanwege hun waardering voor de groeiende politieke eenheid van protestanten en katholieken;
- niet weinig jongeren, die zich in het verleden met enthousiasme voor een KVP een ARP en een CHU inzetten, hebben het CDA verlaten of staan op het punt dat te doen. Er komen zeker ook andere jongeren weer bij; maar het is een veeg teken, dat de meest bewogen christen jongeren hun politieke keuze elders zijn gaan bepalen. Voor hen heeft het CDA kennelijk geen voldoende elan, geen voldoende bewogenheid en inspiratie getoond in de strijd tegen het onrecht en tegen de heersende machten van materialisme, technocratie en pragmatisme.

De oorzaken voor deze verschuivingen liggen ten dele buiten het CDA – het zou onjuist zijn het tegenovergestelde te beweren. Maar die constatering neemt het feit zelf nog niet weg. En het is een feit dat zich gelden doet bij de vraag, welke impulsen het CDA als één gefuseerde partij in de nabije toekomst zullen bereiken. De impulsen zullen in sterke mate die zijn van een vanzelfsprekendheidspolitiek, die van een populaire middenkoers. En hoe zal het CDA, gelet op wat hierboven is gesteld zich daar onder houden? Zal ondanks alle organisatorische stappen naar verdere eenheid de inhoud dan niet verder teloor gaan?

Regeerbaarheid van het land

Wij menen dat een algehele fusering nu ook gevolgen kan hebben voor de bestuurbaarheid van het land. De Partij v.d. Arbeid heeft door een onmogelijke taktiek tijdens de kabinetsformatie zichzelf buiten de mogelijkheid van kabinetverantwoordelijkheid geplaatst. Maar het zou democratisch niet juist zijn, en zelfs grondige schade aan onze democratie berokkenen, wanneer de zichzelf – uitsluitprocedure van de Partij van de Arbeid zou worden opgevolgd door een

uitsluitingsprocedure van de zijde van het CDA. Toch moet juist met die mogelijkheid, gegeven wat hierboven is gezegd, serieus rekening worden gehouden. De voormalige fractieleider van het CDA, de heer Aantjes, was zo zorgvuldig tijdig te verklaren dat het thans zittende kabinet-Van Agt „uiteraard“ voor het CDA geen inzet zou kunnen vormen bij de verkiezingen; uiteraard, omdat het nu eenmaal het karakter van een coalitiekabinet draagt. Maar reeds in de eerste weken van zijn fractievoorzitterschap heeft de nieuwe CDA-fractievoorzitter, de heer Lubbers, gemeend te moeten verklaren dat het CDA aanknoert op een tweede kabinet-Van Agt. Nu is de heer Van Agt een respectabel en bekwaam premier. Maar het maakt toch een wezenlijk verschil, of men spreekt over een komend kabinet-Van Agt II of over bijvoorbeeld een toekomstig lijsttrekkerschap van de heer Van Agt. Een uitspraak als deze is in zeker opzicht de voorbode van waarschijnlijk toekomstige ontwikkelingen – en daarom dient ze wel degelijk mee te wegen in de verantwoordelijkheid voor het nemen van de laatste inhoudelijke beslissing ten aanzien van de toekomst van het CDA.

Noodzaak tot afweging

Bij degenen – en dat zullen er velen zijn – die binnen het CDA deze zorgen delen, zijn er een tweetal standpunten te beluisteren. In de eerste plaats is er het standpunt van degenen die van mening zijn, dat het beter is ten halve te keren dan geheel te dwalen. Zij bepleiten een beëindigingsbeleid ten aanzien van het CDA, of wel somtijds zelfs zonder meer een breuk. Gevraagd naar het alternatief, wijzen zij op de mogelijkheid bestaande partijen (KVP, CHU en ARP) als zelfstandige partijen te laten voortbestaan. Daarnaast klinken de stemmen op van degenen, die van mening zijn dat de tijd reeds te ver is voortgeschreden om ons zelf nog deze vraag te stellen. Er is nu geen andere keus meer dan voort te gaan. De geopperde bedenkingen zijn goeddeels de hunne, maar die hadden dan op een eerder ogenblik naar voren moeten komen. Het zou bovendien moreel niet meer verantwoord zijn, naar hun mening, om thans nog alternatieven te overwegen. Ten aanzien van de eerste groep is onze reactie dat zij uit het oog dreigt te verliezen hoezeer de samenwerking tussen protestanten en katholieken in Nederland reeds gevorderd is, vooral op het vlak van de plaatselijke en regionale politiek. Het komt ons voor dat in dit standpunt de winst, die bereikt is in het proces van naar elkaar toegevoeren, onvoldoende wordt gehonoreerd. Is bovendien voor degenen, die deze lijn voorstaan, het verleden niet meer bepalend dan de toekomst? In hoeverre ligt in deze lijn ook niet een verheerlijking van het eigen partijpolitieke verleden ten grondslag? Nog sterker wellicht geldt tegen deze redenering het argument, dat het de relatie tussen leiders en leden in zowel KVP, CHU, ARP, als CDA tot op de bodem moet verstoren. Na aanvankelijk in vertrouwen deze leiders te hebben gevolgd op de weg naar verdere politieke eenwording, zouden de leden van de ene dag op de andere met de situatie worden geconfronteerd, dat door hun politieke leiders eensklaps rechtsomkeert wordt gemaakt. Kan dat een verantwoord, moreel verantwoord handelen jegens die leden worden genoemd? Daar staat een andere opvatting tegenover – de opvatting, die juist alle accent legt op de noodzaak van een onverkerde voortgang op de weg naar algehele partijpolitieke eenwording, en die zich daarbij beroept op de lange weg die reeds afgelegd is. Maar ook hier rijst de vraag, of men zich zo niet van een wezenlijk probleem afmaakt. Er is een morele plicht ten aanzien van de partners in het eenwordingsproces – het is juist. Maar er is eveneens een morele verantwoordelijkheid voor wat men op een gegeven ogenblik besluit, en definitief in beweging zet. Het gaat niet aan, de inmiddels gegroeide praktijk van het CDA-beleid hierbij als een te verwaarlozen factor te

behandelen, en bovendien te suggereren dat de samenstelling van het CDA van nu dezelfde zal zijn als die van KVP, ARP en CHU voorheen. Er is het nodige veranderd, en het kan de noodzaak van een nieuwe stellingname scheppen.

Conclusie

In deze afweging van factoren, mogelijkheden en wenseijkheden kiezen wij nu dan ook bewust voor een zekere „pas op de plaats“ in organisatorische zin, voor een consolidatie van de gegroeide verhoudingen. Wij doen dit ter wille van een gebleven ideaal, van een inhoudsvolle christen-democratische samenwerking. Dat ideaal van toen is niet verbleekt, maar de werkelijkheid is er op een aantal punten steeds minder aan gaan beantwoorden. Wij staan geen breuk voor. Wij streven geen beëindigingsbeleid na. Maar evenmin een gedachtenloos voortjagen op een weg, die onder andere omstandigheden dan de huidige als leidraad, en niet als onontkoombare verplichting, door de partijen is aanvaard.

Pas op de plaats

Deze pas op de plaats houdt in, dat het gestelde einddoel – de fusie – onder de huidige omstandigheden niet langer via een gesloten tijdschema wordt nagestreefd. De weg naar de fusie op een later ogenblik blijft open, maar ze wordt niet langer verplichtend en geforceerd voorgeschreven. In positieve zin kan deze consolidatie inhouden, dat als een voorlopig eindstadium de federatie wordt aanvaard zoals die reeds op dit ogenblik in tal van opzichten bestaat en werkzaam is. Deze federatie denken we ons daarbij uitdrukkelijk wel in als een federatie met de intentie van een gemeenschappelijke lijst en van eenheid in fractiebeleid. Ook willen we er bewust ruimte voor laten, dat in deze federatie de directe CDA-leden anders dan nu volledig stemrecht zullen hebben. Dit laatste sluit tevens de mogelijkheid in dat partijen, die hun zelfstandigheid niet langer op prijs stellen, op een ogenblik dat het hen goeddunkt het lidmaatschap van hun eigen partij kunnen laten overgaan in het rechtstreeks lidmaatschap van het CDA. Zo kan een proces van eenwording gestalte krijgen dat aanzienlijk natuurlijker is dan waartoe het thans opgelegde tijdschema verplicht. Het zal duidelijk zijn, dat ons voorstel niet automatisch alle bezwaren opheft die in het voorgaande ter sprake kwamen. De zorg blijft – de zorg voor het behoud van het ideaal in zijn kwalitatieve strekking en betekenis. Maar op basis van het hier gedane voorstel zal het zo te zien beter mogelijk zijn, om vanuit die zorg voor het geheel te handelen en werkzaam te blijven. Bij de weg van geforceerde fusie op dit ogenblik zie wij die mogelijkheid niet, of althans in onvoldoende mate. Daarom willen we de drie partijraden, die 3 maart moeten beslissen over de voorgenomen fusie tussen KVP, ARP en CHU oproepen pas op de plaats te maken, en zich te onthouden van stappen die de algehele samensmelting als de enig resterende mogelijkheid van het ogenblik, zouden beogen.

B. Goudzwaard, Oegstgeest, dr. H. A. M. Fiolet, Amersfoort, G. A. Kieft, De Bilt, ds. C. Mak, Hengelo O.v., mr. Joh. Prins, Amsterdam, dr. G. Rothuizen, Kampen.

GRIEP?
nisylen
druppels

‘t is plantaardig
‘t helpt!

DR. WILLMAR SCHWABE

UIT DE ARJOS

Vormingsproject

Door John Toxopeus

Een aantal Anti-Revolutionairen „die de Arjos een goed hart toedragen”, zal zich nog een brief herinneren die medio 1977 bij de post zat: of mevrouw/meneer maar zo goed wil zijn een financiële bijdrage te geven voor „een vormingsproject” van de Arjos. Enkele honderden Arjosleden zullen zich nog de grandioze feestavond, september 1977, herinneren, waar onder meer afscheid werd genomen van een Arjosvoorzitter en Arjossekretaris. Het is bij deze gelegenheid dat Jan Eerbeek, namens de initiatiefnemers, een bedrag aan geld overhandigt aan de nieuwe Arjosvoorzitter, Klaas de Vries; een bedrag op bovengenoemde manier bij elkaar gebracht en dan bruikbaar als aanzet voor bekostiging van „het vormingsproject”, dat inmiddels als titel meekreeg: „Politiek speelt een rol; speel je rol in de politiek”.

14- tot 18-jarigen

Zoals het een voorzitter betaamt, zorgt de nieuwe Arjosleider jflings voor een werkgroep die zich met opzet en uitwerking van „een vormingsproject” bezig moet houden en het hoofdbestuur daarover zal moeten adviseren. De werkgroep staat onder voorzitterschap van Jan Eerbeek, die sinds kort zijn creativiteit niet meer kwijt kon in de Arjosraad. Andere leden van de werkgroep in de huidige samenstelling zijn: Sicco Boelema, Henk van Drunen, Mieke Schotting, Marga Smit, John Toxopeus. Het is duidelijk dat dit artikel te maken heeft met het feit dat er inmiddels wat gepresteerd is. Er zijn nog enkele knelpunten uit de weg te ruimen, maar een laatste concept over hoe het project uit te voeren, is gereed. Het heeft de werkgroep daarbij voortdurend voor ogen gestaan dat het project met name bestemd moet zijn voor de leeftijdsgroep van, pak weg 14- tot 18-jarigen. Het project is verder bruikbaar voor allerlei groepen jongeren van deze leeftijd. Vooral mikken we op plaatselijke/regionale jongerengroepen (bijv. plattelandsjongeren, werkende jongeren, kerkelijke jongerengroepen, jeugdsoos), maar ook op schoolklassen die zo slim zijn hier tijd voor in te ruimen. Momenteel is de Arjos bezig met het werven van dit soort groepen; ook al om het project eens een paar keer goed uit te proberen. Heb je ideeën in dit verband? Bel even naar het Arjossekretariaat (tel. 070-46.96.20 of 45.03.24). Bedoeling van de werkgroep was van meet af aan, om binnen het project met name vormingsaspecten tot gelding te brengen en er geen (propaganda-)verhaal van een politieke groepering van te maken. Het gaat er bij het project in de eerste plaats om, dat jongeren, die „de politiek” misschien helemaal niet zo zien zitten, of er negatief tegenaan kijken, te laten zien en zoveel mogelijk te laten ervaren hoe „de politiek” functioneert en hoe zij daar zelf aan mee kunnen doen en dus politieke invloed uit kunnen oefenen. In de doelstellingen van het project is dit als volgt geformuleerd: „Hoofddoelstelling is om jongeren zelf te laten ontdekken wat politiek is. Meer specifieke doelstellingen zijn verder: (a) jongeren te laten ontdekken dat er samenhang bestaat tussen de eigen situatie, visie, opinie en gedrag en hun omgeving (mensen of gebeurtenissen); (b) jongeren te laten ontdekken hoe deelname aan politieke processen kan

Vormings- project

Schrijver van dit artikel is John Toxopeus, oud-Arjossekretaris. Sedert maart 1977 werkzaam bij het Politiek Jongeren Kontakt te Amsterdam, als konsulent voor politiek jongerenwerk. Vanuit die functie heeft hij meegewerkt aan de ontwikkeling van en teksten voor het vormingsproject waar het in dit artikel over gaat.

verlopen en wat eigen mogelijkheden in dit verband zijn”.

over de inhoud

Praktische uitwerking van deze fraaie formuleringen vindt plaats door de deelnemers gedurende het verloop van het project in een bepaalde volgorde allerlei dingen te laten doen en te laten zien, die er voor moeten zorgen dat ze zichzelf verder een mening vormen over politiek. Nadruk ligt dus op leren door zelf dingen te ervaren. Het project duurt negen dagdelen (negen ochtenden en/of middagen en/of avonden). De projectleider kan in overleg met zijn groep deelnemers, het geheel iets inkorten. Ook is het mogelijk om de inhoud van het project aan eigen inzichten aan te passen, voorzover de bedoeling van het project daarbij geen geweld wordt aangedaan. Iets over het verloop van het vormingsproject. Gestart wordt uiteraard met kennismaking. Daarna gaat het erom te ontdekken dat er sprake is van een voortdurende beïnvloeding over en weer tussen elk individu afzonderlijk en zijn/haar omgeving („ijj —samenleving”); tussen meerdere individuen gezamenlijk en hun gezamenlijke omgeving („mensen —samenleving”); begrippen als „beïnvloeding”, „kiezen”, „prioriteiten” en oorzaken die daaraan ten grondslag kunnen liggen, komen aan de orde om op een gegeven moment als vanzelf te stuiten op de term „politiek”. Gedurende het gehele project wordt de deelnemers gevraagd bepaalde opdrachten uit te voeren. Tijdens het eerste deel van het project moeten die er toe leiden dat de deelnemer zich realiseert dat bepaalde ontwikkelingen in je omgeving zich niet zo maar automatisch afspelen, maar dat ze oorzaken hebben; dat oorzaken en ontwikkelingen beïnvloed kunnen worden. Ook dat je omgeving niet ophoudt bij de stoep voor het huis, maar dat er zich op de stoep van de wereldsamenleving ook het één en ander afspeelt dat je aangaat. Er wordt in dit verband gesuggereerd om de deelnemers een bezoek te laten brengen aan een kranteredactie. Gedurende het verloop van het project komen de deelnemers in steeds nauwer contact met het begrip „politiek”. Zij krijgen een film of

Er was eens een meisje, dat heette Justa. Veel mensen kwamen bij haar om raad te vragen, en zij was altijd strikt rechtvaardig in haar oordeel. De mensen droegen haar daarom op handen en zagen in haar het symbool van de rechtvaardigheid. Het meisje had geen moeder meer, wel een stiefmoeder. Deze echter was niet zo rechtvaardig. Zij vond bovendien dat er niet teveel vreemdelingen in het rijk moesten komen anders werd het rijk te vol. En ze kon helemaal niet hebben dat de mensen bij het meisje Justa kwamen, haar om raad vroegen en haar op handen droegen.

De vader van het meisje was koning, Koning Job. Hij bemoeide zich niet zoveel met de gang van zaken in het paleis en zag daarom ook niet dat de boze stiefmoeder niet zo vriendelijk was tegen het meisje. Bovendien had koning Job het erg druk met andere zaken. De laatste tijd spookte vooral één probleem door zijn hoofd. Hij had er rimpels van gekregen. Er waren nl. wel eens vrouwen in zijn rijk die zwanger waren, maar die daardoor in grote nood waren gekomen en het kind niet konden krijgen. Daar moest iets op gevonden worden. Hij had al een tijd zijn denkhoofd opgezet en dan wist iedereen in het paleis dat je hem niet moest storen. Hij pleegde overleg met de koningen en koninginnen van naburige rijken. Na een hele tijd had hij er samen met één van de andere koningen iets op gevonden. Maar een paar naburige koningen en koninginnen gooiden roet in het eten. Weer zette hij zijn denkhoofd op en weer had hij er iets op gevonden. De doktoren in het rijk moesten zich ervan vergewissen dat de vrouwen echt in nood zaten. Dat was de oplossing. Aan het probleem dat de doktoren niet van de nood overtuigd zouden zijn en de vrouw haar nood wel erg hoog zou vinden en het kind niet zou kunnen laten komen, moest hij nog maar niet denken. Dat moest dan maar weer apart bekeken worden, vond koning Job. Hij had nu genoeg gedacht. Hij zou proberen het recht het welzijn van de mens te laten dienen. Maar ja, als de koningen en koninginnen van naburige rijkjes vervelend gingen doen, kon hij het ook niet helpen. Ondertussen ging de stiefmoeder wel eens gebukt onder gevoelens van jaloezie op het meisje Justa. Ze wilde ook wel rechtvaardig zijn. Maar als ze dan aan de spiegel die altijd eerlijk antwoord geeft, vroeg: „Spiegeltje, spiegeltje aan de wand, wie is het rechtvaardigst in het land?” kwam er een ander antwoord dan ze hoopte. Want de spiegel antwoordde: „Justa”. De stiefmoeder ontstak dan in grote toorn. Zij moest haar woede koelen waarbij zij het vooral op de vreemdelingen in het rijk gemunt had en hen het rijk uit trachtte te zetten. Soms dacht ze dat als zij ook probeerde rechtvaardig te zijn, de spiegel haar wel het rechtvaardigst zou vinden. Na veel hangen en wurgen besloot ze dat er een groep vreemdelingen mocht blijven. Daarna vroeg ze weer aan de spiegel wie er het rechtvaardigst zou zijn. De spiegel antwoordde: „Justa”. Nog bozer werd de stiefmoeder. Wanneer ze in zo'n bui was, moest iedereen zorgen dat hij uit de buurt bleef, anders konden er rare

dia-serie te zien waarin een konflikt aan de orde komt dat een politieke oplossing behoeft. Aan de hand van meningen en visies van de deelnemers daarop, worden politieke stromingen en politieke partijen in grote lijnen aan de orde gesteld. Verder vindt voorbereiding plaats op discussie met (plaatselijke) politici die in het kader van dit project gevraagd worden beschikbaar te zijn. Na discussie een rollenspel van de deelnemers zelf en tijdens het laatste dagdeel evaluatie van het project. U begrijpt: het gaat hier om een greep uit het totaal aan elementen dat binnen het project een plaats heeft.

Met oog op de toekomst

Als gezegd, het laatste concept van de projectmap ligt klaar. De map bestaat uit informatieven en opdrachten per dagdeel; voor deelnemers en

NO GEZEED

Wie is het recht- vaardigst in het land?

dingen gebeuren. Nog één keer probeerde de stiefmoeder het. Er mocht een grote groep vluchtelingen uit een ver, warm land komen wonen in het rijk. En er mocht ook een vreemdeling bij zijn ouders, ook vreemdelingen, blijven wonen. Nu zou de spiegel haar wel het rechtvaardigst vinden. Maar weer antwoordde de spiegel „Justa”. Toen werd de stiefmoeder zo boos, dat ze besloot dat het meisje weg moest. Ze riep Bullebak, de veldwachter bij zich en had een lang gesprek met hem. Daarna werd het meisje met een smoesje naar Bullebak gestuurd. Argeloos, omdat zij rechtvaardig was en daardoor het goede in de mensen zag, ging het meisje met Bullebak mee. Ze liepen naar een groot, donker bos. Toen ze midden in het bos waren, merkte het meisje dat ze helemaal alleen was en dat Bullebak verdwenen was. Na lang rond dwalen vond het meisje onderdak bij dwergen die haar opnamen. Bullebak vertelde de stiefmoeder dat hij de opdracht had uitgevoerd. Zij was opgelucht. Nu kon ze haar gang gaan. Zij had gehoord dat er in het oosten van het rijk een groep vreemdelingen was, Armeense vreemdelingen. Die kon ze wel eens het rijk uitzetten. Koningen van de naburige rijkjes hadden wel voor huizen, voedsel en kleren voor hen gezorgd. Kinderen van de vreemdelingen gingen gewoon naar school. En andere vreemdelingen uit hetzelfde land hadden wel mogen blijven maar daar zou ze zich niets van aan trekken. De vreemdelingen waren christenen die in een ander land, het land van Turkije en Iran, vervolgd werden om hun geloof. De Armeense vreemdelingen hadden nog geen vergunning gekregen om in het rijk te verblijven. Nu, dan moesten ze het rijk maar uitgezet worden, dacht de stiefmoeder. Ze had gedacht dat het wel simpel zou gaan. Een paar had ze er al uit kunnen zetten, tot er een spaak in het wiel werd gestoken en ze in haar plannen werd gedwarsboomd door mensen in het rijk, die christenen waren, en door mensen die christelijke idealen in de praktijk wilden brengen en daarvoor een groep hadden gevormd. Zij vonden het niet rechtvaardig de Armeense vluchtelingen het rijk uit te zetten, terwijl deze mensen in het eigen rijk vervolging wachtte en deze mensen de kans liepen in de gevangenis gezet te worden. Het zou toch veel rechtvaardiger zijn als deze vreemdelingen in het rijk mochten blijven tot de onderkoning van het rijk ook beoordeeld had of deze vreemdelingen echt vervolgd zouden

worden in hun eigen rijk en of ze toch niet een vergunning moesten krijgen om in het rijk te mogen verblijven. Mismoedig dat ze weer in haar plannen gedwarsboomd zou worden zat de stiefmoeder voor de spiegel te peinzen wat ze hier nu aan kon doen. Ze wist het nog niet, maar ze zou wel een plannetje uitbroeden en Bullebak zou haar daar bij helpen. Toen ze aan Bullebak dacht, moest ze ook opeens weer aan het meisje Justa denken. Dat was haar in ieder geval gelukt om die weg te krijgen. Hierdoor opgevrolijkt vroeg ze daarom aan de spiegel wie er nu het rechtvaardigst was in het land. Ze begreep er niets van toen de spiegel „Justa” antwoordde. Hoe was het mogelijk. Woedend smeed ze de spiegel in gruzelementen. Ze ontbood Bullebak en gaf hem opdracht het meisje nu voorgoed uit de weg te ruimen. Bullebak wist niet hoe snel hij weg moest komen, uit angst voor de woede van haar bliksemende ogen. Hij snelde naar het grote, donkere bos en vond het huis waarin het meisje onderdak had gevonden. Door een list zorgde hij ervoor dat het meisje levenloos werd. Toen de dwergen thuiskwamen van hun werk vonden zij het meisje dood. Diep bedroefd maakten zij zich klaar om haar te begraven. Toen zij door het bos liepen, kwamen zij een ruiter tegen. Omdat de ruiter nog ver weg was, konden zij niet goed zien wie deze vreemdeling was. Zou het koning Job zijn of zou het een vreemde nieuwe prins zijn die koning Job zou helpen wanneer hij het te druk had? Wie van de twee zou het meisje wakker kussen, zodat er in het paleis voortaan weer een voorbeeld aan haar rechtvaardigheid genomen zou worden?

Philie Burgers
lid redaktiekommissie Arjos.

Belangrijke vergaderdata

24 FEBRUARI A.S.: CDJA Federatieraad, plaats Jaarbeurs, Utrecht **aanvang 10.00 uur.**
Aan de orde komen: CDJA-statuten, abortus provocatus. Leden van de federatieraad zijn 11 provinciale vertegenwoordigers in het hoofdbestuur. Belangstellenden zijn van harte welkom.

24 MAART A.S.: Arjosraad, plaats: Zwolle, hotel Suisse, **aanvang 10.30 uur.**
Naast het behandelen van de resterende amendementen die ingediend zijn op de Arjosvisie op het CDA-beleid zal gesproken worden over abortus. Belangstellenden kunnen de stukken opvragen.

5 MEI A.S.: Op deze dag houdt de Arjos een algemene ledenvergadering! Deze dag is erg belangrijk aangezien gesproken zal worden over de statuten van het CDJA na de fusie en ook komt aan de orde het grondslagrapport van het CDJA. Nadere gegevens zullen nog worden vermeld.

12 MEI A.S.: CDJA-congres. Aan de orde komen o.a. CDJA-statuten en het grondslagrapport. Voor CDJA-activiteiten: opgeven bij Govert Veldhuijzen, p/a Mauritskade 25, Den Haag. Tel.: 070-65.39.49.

Voor Arjosactiviteiten: opgeven bij Anneke Raven, Dr. Kuyperstraat 3, Den Haag. Tel.: 070-46.96.20 of 070-45.03.24.

Dr. Anton Veerman, oud-voorzitter van de AR, kreeg een paar weken geleden de voorpagina van Nederlandse Gedachten, om daarop zijn gedachten te ontwikkelen over de plaats van de AR nadat de drie christen-democratische partijen – anno 1980 – in het éne CDA zullen zijn opgegaan. (N.G. van 20 januari j.l.-red.). Dat klinkt natuurlijk tegenstrijdig: want hoe kan de AR blijven voortbestaan als het samen met de CHU en de KVP, niet onverhoeds, maar na een gedegen besluitvorming binnen elk van de drie partijen, is ingebracht in het Christen-Democratisch Appèl? Voor de heer Veerman, die zegt dat hij geen besprekingen over de eventuele modaliteiten van de komende fusie heeft meegemaakt of rapporten dan wel verslagen daarover gelezen heeft (sic!), klinkt dat blijkbaar niet zo ongerijmd.

Pleidooi

In zijn artikel van 20 januari j.l. pleit hij voor het voortbestaan van een instantie, „die voortbouwt aan onze christen-democratische politiek met een eigen Anti-Revolutionair accent”. De Dr. Abraham Kuypertstichting, onze denkfabriek – aldus de heer Veerman – moet bijvoorbeeld via een vereniging van vrienden van deze stichting blijven voortleven, opdat de hartklop van het calvinistisch denken door haar aderen, c.q. haar pols, kan blijven gaan. Waarom zou een Arjos, jongerenstudieclubs en/of de Stichting Kader- en Vormingswerk ook na de fusie de producten van genoemde denkfabriek niet aan de man kunnen brengen. „Ik neem aan” – en nu citeer ik letterlijk – „dat men bij alle goede wil nog niet

Visie op fusie CDA ~~AR~~ Waar komt de streep?

Drs. G. van Leyenhorst,
vice-voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie

zo lankmoedig is geweest, de boedel zonder „voorrecht” over te dragen en de beslissingen aan een groot grauw college over te laten. Ons nieuwe CDA moet geen reusachtige, ongenueanceerde partij worden, maar een partij met geleidingen, die door de voorgeschiedenis bepaald zijn. Het is immers ondenkbaar, dat wij een eeuw historie zomaar aan de kant zouden schuiven. Geleidingen, die gevormd zijn op basis van kwaliteiten, moeten bepaalde rechten (voorkeursplaatsen bijv.) krijgen. Zo'n geleiding zou kunnen zijn een AR-werkgemeenschap „vrienden van de Dr. A. Kuypertstichting”. Op die drie punten moeten wij onszelf terugvinden in het grotere geheel: in de ideeën, in de vorming en in de mensen. Dat moet keihard worden bekonden”. Aldus Dr. Veerman. Ik hoop hem met deze korte samenvatting zo goed mogelijk recht te hebben gedaan.

Zijn overdenkingen vragen zeker aan de voor-vooravond van de eenwording van het CDA een kritische nadere beschouwing. Vooraf wil ik wel stellen dat ik de pijn vanwege het verdwijnen van de „eigen partij” kan meevoelen. Hetgeen hier voor de AR geldt, geldt natuurlijk eveneens voor de Christelijk-Historische Unie en in mindere mate ook voor de Katholieke Volkspartij. Van deze laatste krijgt men namelijk wel eens de indruk dat de treurnis daarover aldaar minder groot zo niet afwezig is. Voor de CHU is de overgang als „Unie” naar een meer of minder strak gestructureerde partij in elk geval een grote stap. Binnen de Unie hebben altijd een aantal gedachtenwerelden naast elkaar een

legitieme plaats gevonden. Dat kwam ook tot uiting in het ruimte laten voor elkaanders opvattingen. Een politiek program functioneerde meer als een verzameling richtlijnen dan als een bij iedere situatie te hanteren „wetboek”. Niettemin hebben de Unieleden terwille van het grotere belang dat in het geding is veel van zichzelf willen opgeven, al gaat men er wel van uit, juist ook omdat het CDA geen grote grauwe partij mag worden, dat daarin die „Unie-ruimhartigheid” niet zo maar zal verdwijnen. Een massieve partij zal aan de levensbeschouwelijke geschakeerdheid in opvatting en mentaliteit van haar achterban stellig geen recht doen.

Kanttekeningen

Maar nu de praktische kant van Veermans stellingen. Daarbij plaats ik drie kanttekeningen.

In de eerste plaats blijkt uit zijn artikel zijn gewilde(!) of ongewilde(?) onbekendheid met de procedures volgens welke de drie partijen (nauwkeurig gezegd: de twee partijen en de Unie) via de federatie naar het ene ongedeelde CDA worden geleid. Daarin blaast ook de AR duchtig haar partijtje mee. Haar invloed op de ideeën, de vorming en ook via haar mensen, m.b.t. de ontwikkelingsgang van het CDA – ik treed daarover nu niet met haar in het gericht – is eerder maximaal dan minimaal – en gedacht vanuit de AR zeker optimaal – te noemen. Anders gezegd de AR is in

het CDA ideëel en wat betreft de mannetjes (Veerman verzucht dat niet het domme getal de doorslag mag geven (sic!) – krachtadig aanwezig, waardoor zij zich ook met een nevenante verantwoordelijkheid aan het CDA verplicht. Zo gezien doet het dan ook vreemd aan dat de heer Veerman buiten dit zelfs vaste institutionele steunpunten voor het christen-democratische denken in anti-revolutionaire zin noodzakelijk vindt. Hij zal bovendien toch weten dat het CDA-beleid erop is gericht dat de drie wetenschappelijke instituten, de Kuypertstichting, de De Savorin Lohmanstichting en het Centrum voor Staatkundige Vorming straks één wetenschappelijk instituut zullen vormen ten behoeve van het CDA. Goeddeels wordt thans hierop al geanticipeerd. Heeft de heer Veerman nog de verwachting dat de reeds ingeslagen koers kan worden omgebogen? Hij en zijn partij zullen – voorzover dat nog kan – in elk geval of voor het een of voor het ander moet kiezen.

Vervolgens moet men zich ook eens helder voor de geest halen, hoe de zaken er voorstaan wanneer de plannen van de scribant werkelijk zo zouden uitpakken. Immers, wanneer de Kuypertstichting (in welke verenigingsvorm van vrienden dan ook), de Arjos, AR-jongeren- en studieclubs, etc., zouden voortbestaan waarom zou dat dan ook niet mogen gelden voor de De Savorin Lohmanstichting, het Centrum voor

Staatkundige Vorming, de CHJO, de KVPJO enz., enz.? Uit het onderhavige verhaal mag ik toch niet afleiden dat ijdelerwijs geconcludeerd wordt dat er terzake maar één denkfabriek zou bestaan; maar wanneer dit verondersteld mocht worden dan zou deze toch ook binnen het CDA nergens door bedreigd worden.

Deze gedachte dus spoedig van mij werpend, moet ik zo wel vaststellen, dat volgens de heer Veerman de zaak zo ongeveer bij het oude moet blijven.

Hij zegt wel steeds dat het gaat om christendemocratische politiek, maar de institutionele, de organisatorische, consequenties daarvan wil hij feitelijk niet aanvaarden. Wellicht verdient het aanbeveling dat hij de praktische consequenties van zijn stellingname – en dan tevens toegepast op CHU en KVP – nog eens nader uitwerkt in het licht van de totstandkoming van het CDA. Daardoor zal ook zijn eigen politieke plaatsbepaling ongetwijfeld aan duidelijkheid winnen.

Streep

Tenslotte, ik memoreerde al dat Veermans artikel de voorpagina kreeg van het AR-organ Nederlandse Gedachten. Het stond niet op de podium-pagina, onder de rubriek „lezers schrijven”. Natuurlijk is het niet aan mij om me met dergelijke technische zaken te bemoeien. Maar wel is het dan belangwekkend te vernemen of Veerman op deze „front”-pagina alleen namens zichzelf heeft gesproken, dan wel op enigerlei wijze de AR-mening heeft vertolkt.

Juist omdat we samen verantwoordelijk zijn, ook met betrekking tot de eenwording van het CDA, is het goed en nodig van elkaar te weten waar we staan. In de rebus CDA/AR zal niet onduidelijk mogen zijn welke streep er straks getrokken wordt: de horizontale of de verticale? Of hebben we ook hier met een rebus sic stantibus te maken?

Noot: dit artikel verscheen eerder in „De Nederlander” van 16 februari j.l.

Visie op fusie Voorstel aan partijraad over ontwerp-fusie- protocol etc.

De ARPartijraad van 3 maart a.s. (Flevohof) staat voor de vraag of de stukken m.b.t. de fusieplannen van het CDA kunnen worden toegezonden aan de partij-organen ter verdere behandeling. Hierbij drukken wij een deel van de notitie af dat ter toelichting aan de leden van de partijraad is toegezonden. Het betreft het eigenlijke voorstel aan de partijraad.

Het partijbestuur stelt voor het ontwerp-fusieprotocol, de ontwerpstatuten en de overige ontwerpen ter behandeling door te sturen aan de kiesverenigingen. Deze toezending geschiedt onder de volgende kondities.

- er bestaat tussen de drie partijen volledige overeenstemming over de tekst van de te verzenden stukken, incl. de toelichting;
- de partijen zenden dezelfde stukken en voegen daarbij niet zelf afzonderlijke bijlagen aan toe;
- de kiesverenigingen en de Kamercentrales krijgen voldoende tijd voor de behandeling van de stukken, hetgeen betekent, dat men kan beschikken over twee maanden in het vergaderseizoen; de maanden april en mei van dit jaar zijn ongeschikt, én vanwege het jubileum van de ARP én vanwege de campagne voor de Europese verkiezingen;
- het tijdschema dient zodanig te zijn

dat er tot een zinvolle besluitvorming kan worden gekomen, ook ten aanzien van de verdere afwikkeling.

e) in de najaarspartijraden van 1979, komen al die bijlagen en stukken aan de orde, die thans nog ontbreken, voordien hebben de overige partijorganen de gelegenheid gehad er opmerkingen over te maken.

De partijraad machtigt het partijbestuur om naar aanleiding van de resultaten van de partijraden en de unieraad die op 3 maart 1979 gehouden worden met CHU en KVP te overleggen over de definitieve teksten die naar de partijorganen worden gezonden. Dit zal geschieden in een eerste „conférence” op 17 maart. Het partijbestuur tekent daarbij aan, dat indien het resultaat van de conférence afwijkt van de besluiten van de ARPartijraad van 3 maart – met uitzondering van ondergeschikte punten – de resultaten eerst voorgelegd moeten worden aan de voorjaarspartijraad van 18 en 19 mei a.s.

Het partijbestuur zegt toe, dat wanneer het ontwerp-fusieprotocol en de overige stukken met amendementen vanuit de partijorganen aan de orde komen tevens een ontwerp-opheffingsbesluit met betrekking tot de ARP aan de partijraad zal worden voorgelegd. Hiermede dient, na vaststelling door de partijraad, dezelfde weg bewandeld te worden als met de statuten. Ook zullen er dan voorstellen worden voorgelegd ten aanzien van de liquidatie van de partij.

VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN
directie- en schaftketen
scholen en
kerken
directie- en
schaft-
wagens
etc.

HOUTBOUW **HAHBO**
HARDINXVELD

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

CDA-DEN HAAG

Het CDA-Den Haag belegt voor de bestuursleden/afgevaardigden van de kiesvereniging van ARP, CHU en KVP, alsmede van de rechtstreekse leden op dinsdag 27 februari a.s. een discussieavond over het rapport „Grondslag en politiek handelen” in Hotel Bel Air, Johan de Wittlaan, Den Haag.

inleider is het Tweede-Kamerlid drs. H. Eversdijk, lid van de commissie, die het rapport samenstelde. Ook belangstellende leden zijn van harte welkom. De bijeenkomst vangt aan om acht uur.

ARKV Smilde: 100 jaar ARP

De Centrale A.R. Kiesvereniging te Smilde organiseert ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de A.R.P. op maandag-12 maart a.s. 's avonds om kwart voor acht een jubileumbijeenkomst in de grote zaal van „De Rank” Suermondsweg 1 te Smilde.

Spreker: Drs. J. van Houwelingen, C.D.A.-Tweedekamerlid der Staten-Generaal.

Congres Europese Volkspartij

Op 22 en 23 februari a.s. organiseert de Europese Volkspartij, Federatie van christen-democraten in de Europese Gemeenschap, haar eerste grote verkiezingscongres in Salie Madeleine, Rue Duquesnoy te Brussel.

Het congres zal bezocht worden door enkele honderden christen-democratische politici uit de bij de Europese Volkspartij aangesloten partijen in de lidstaten. Het staat onder leiding van de voorzitter van de Europese Volkspartij, de vroegere premier van België, de heer dr. Leo Tindemans. Het woord zal worden gevoerd door een aantal vooraanstaande christen-democratische politici in Europa, o.a. de minister-president van Nederland, mr. A. van Agt, de heren Colombo (voorzitter Europees Parlement) en Natali (commissaris EG) de heer Klepsch voorzitter van de christen-democratische fractie van het Europese Parlement, de christen-democratische Fransman Lecanuet, de heer Kohl (voorzitter van de CDU).

Het is niet duidelijk of ook de heer Strauss (voorzitter CSU) het woord zal voeren. De Nederlandse delegatie zal bestaan uit een 20-tal politieke vertegenwoordigers uit de drie christen-democratische partijen, welke delegatie onder leiding zal staan van de heer H. A. de Boer, voorzitter van de Nederlandse Equipe van de EVP. De voorzitter van het CDA, de heer Steenkamp, zal wegens ziekte worden vervangen door mr. Janssen van Raay. Ook alle christen-democratische

kandidaten voor het te kiezen Europees Parlement zullen aan het congres deelnemen.

Het ligt in de bedoeling tijdens het congres het verkiezingsmanifest van de Europese christen-democraten vast te stellen.

CDA-Den Haag herdenkt 100 jaar ARP

De herdenking van het honderdjarig bestaan van de ARP geschiedt met instemming van de plaatselijke besturen van CHU en KVP in een openbare vergadering van het CDA-Den Haag op dinsdag 27 maart a.s. in de Faja Lobbizaal van het Ned. Congresgebouw, Churchillplein 10, Den Haag. Aanvang acht uur. Spreker is dr. D. Kuiper, vice-voorzitter van de ARP met als onderwerp:

- 100 jaar Anti Revolutionaire Partij;
- 100 jaar Christen Democratie.

De bijeenkomst, die muzikaal omlijst wordt door Marieke Blankestijn (viool) en Sep Grootenhuys (piano), staat onder leiding van de heer Wm C. de Kruijf, voorzitter van het CDA-Den Haag. Het slotwoord wordt gesproken door de heer H. F. Happel, voorzitter van de CDA-fractie in de Haagse Gemeenteraad.

AR-staatkunde
in christen-democratisch
perspectief

Kooijmans: RECHTEN VAN DE MENS

De Zeeuw: Reactie op Andriessen

Bleker: COMPLEMENTAIR BESTUUR

Puchinger: Interview met GINJAAR

Boekbespreking: Welzijnsbeleid.

BON (in enveloppe zonder postzegel)
sturen aan: antwoordnummer 1904,
2500 WB 's-Gravenhage.

ik abonneer mij op ARS voor

o f 40,- per jaargang

o f 28,- per jaargang (lid Arjos/
CDJA, student)

o ik bestel het januarinummer à f 5,-

naam: .....

adres: .....

plaats: .....

AR-Staatkunde is het maandblad van de
Dr. A. Kuiperstichting, het wetenschap-
pelijk bureau van de ARP.
De redactie wil vanuit ARS impulsen
geven aan de principiële koersbepaling
van het CDA.

In het januarinummer van AR-Staatkunde:

Van Zutphen: Commentaar op GRONDSLAGRAPPORT

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
Phillie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie:
Dr. Kuiperstraat 3,
's-Gravenhage,
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs:
f 15,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 10,- per halfjaar
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

CDA christen
democratisch
appèl

Binnenkort ontstaat bij de CDA-TWEEDE KAMER-
FRACTIE een vacature voor de functie van

beleidsmedewerk(st)er

Taak: Het assisteren van de fractiecommissies Econo-
mische Zaken en Financiën bij de voorbereiding
van de behandeling van regeringsvoorstellen en
voorts bij de beleidsvoorbereiding op langere termijn.

Eisen: De voorkeur gaat uit naar een iemand, die
kortelings een studie economie heeft voltooid.
Verwantschap met de politiek van het CDA wordt ver-
wacht.

Het salaris voor deze interessante functie is afhanke-
lijk van opleiding en ervaring.

Sollicitaties richten aan:

G. H. C. Halleen,
CDA-Tweede Kamerfractie,
Postbus 20018,
2500 EA DEN HAAG

LESBRIEVEN MAATSCHAPPIJLEER!!!

Ideaal voor School

De Stichting kader- en vormingswerk
ARP heeft de laatste tijd een zestal
lesbrieven maatschappijleer
uitgegeven over actuele
onderwerpen.

Les I gaat over de inrichting van ons
staatsbestel,
Les II over stromingen in de politiek,
Les III over sociaal economische
vraagstukken en
Les IV over verkiezingen en
democratie

Les V over de gemeente.
Les VI over de provincie.
De lessen zijn bijzonder fraai
geïllustreerd met politieke prenten
van Arend van Dam. Voorts zijn
diverse werkopdrachten per les
meegegeven om de
zelfwerkzaamheid van leerlingen te
bevorderen.

De lesbrieven ondervinden een grote
belangstelling.
Bestel ze ook!

Prijsregeling:

De lessen I t/m IV kosten f 1,25 per
exemplaar. Bij meerdere afname
geldt een kortingsregeling. 2 t/m 4
exemplaren f 1,00 per exemplaar.
5 t/m 9 exemplaren f 0,85 per
exemplaar.

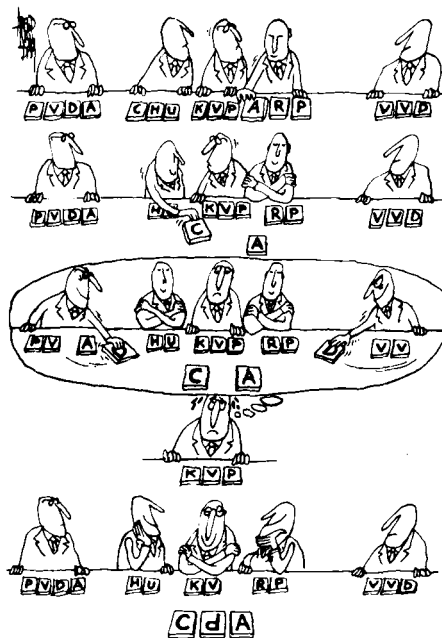
10 t/m 24 exemplaren f 0,75 per
exemplaar.

25 en meer exemplaren f 0,55 per
exemplaar.

Lesbrieven V en VI f 2,50 per ex.; 2 t/m
4 ex. f 2,25 per ex.; 5 t/m 9 ex. f 2,- per
ex.; 10 t/m 25 ex. f 1,75 per ex. en 25
en meer ex. f 1,50 per ex.

Bestellingen

Stort het verschuldigde bedrag, met
vermelding van het gewenste en
aantallen op postgiro 89673 t.n.v.
ARP-Partijstichting Den Haag.

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-
pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte
EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à
12000 stuks.
Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur.
Vraagt onze prijsdocumentatie – op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwen wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 9 3 maart 1979

CDA-studieconferentie

Aandacht van CDA voor problemen Molukkers

Door G. J. Brinkman

De zoveelste vrijblijvende bespreking over de positie van de Molukkers in Nederland of het eerste begin van een ernstige poging om door beleidswijziging tot een betere onderlinge verstandhouding te komen? Algemeen werd op de zaterdag in Utrecht gehouden CDA-studiedag gevraagd om het tijdens deze ontmoeting gelede contact voort te zetten. Zij het dan wel met een afgerond onderwerp als thema.

„Laten Molukkers en Nederlanders hun teleurstelling achter zich laten”, zei conferentievoorzitter D. Rijnders in zijn slotwoord, „om samen positief te gaan werken aan het op gemeentelijk niveau onderhouden van een intensieve communicatie”. Het is ongeveer een half jaar geleden dat de Kamer zich breedvoerig met de problematiek van de Molukse minderheid in Nederland bezighield. Daarbij werd o.a. duidelijk dat het regeringsbeleid hoofdzakelijk in en door de gemeenten gestalte zal moeten krijgen. De Utrechtse studieconferentie was dan ook vooral bedoeld om Molukkers en gewestelijke bestuurders saam te brengen. De belangstelling was van beide kanten groot. Zowel uit de 57 gemeenten die Zuid-Molukkers onder haar inwoners tellen als uit de kring van provincie- en gemeentebestuurders elders. De CDA-Kamerleden Van Dam, Van Leijenhorst en Van Zeil waren aanwezig, maar ook gemeentebestuurders van andere

politieke richting (o.a. burgemeester Masman en wethouder De Roos uit Assen) waren bereid met hun ervaring aan de besprekingen deel te nemen.

De bedoeling van de conferentie was vooral dat wederzijdse meningen en ervaringen zouden worden uitgewisseld over concrete punten: huisvesting, onderwijs, werkgelegenheid, sociaal cultureel beleid en de communicatie tussen gemeentebestuur en plaatselijke Molukse gemeenschap. Ten aanzien van al deze punten liggen concrete regeringsplannen klaar. Van Leijenhorst gaf de conferentie-gangers een overzicht van hetgeen Den Haag beloofd heeft, wat er is gebeurd en wat er z.i. vandaag snel gedaan moet worden.

Spreidingsbeleid

In tegenstelling tot hetgeen door velen in de Molukse gemeenschap werd gevraagd zegde de regering toe een passief spreidingsbeleid te zullen gaan voeren. Molukkers die dit wensen kunnen blijven waar ze zijn. Alleen, er moeten nieuwe woningen komen en daarbij zal zoveel mogelijk met de wensen van betrokkenen rekening worden gehouden. Het huisvestingsbeleid zal regionaal moeten worden uitgewerkt. De overdracht van rijkswoningen (Domeinen) aan gemeenten en woningbouwcorporaties verloopt bevredigend. Binnen vijf jaar zullen 6000 Molukse en gemengde woningzoekende gezinnen huisvesting moeten krijgen. De helft hiervan zou reeds in het bestaande programma zitten, de andere helft moet derhalve de komende vijf jaar nog tot stand komen. Molukkers hebben voorts de mogelijkheid een beroep te doen op de voorkeursregeling, maar Van Leijenhorst vroeg zich af of wel voldoende bekend is welke wensen er in dit opzicht bij de Molukkers leven. De werkloosheid onder de Molukkers is een veelvoud van die van hun landgenoten. Hun opleiding is meestal geringer en er is ook nog sprake van discriminatie op de arbeidsmarkt. De regering denkt aan het aanstellen van speciale - zo mogelijk Molukse - consulenten bij een aantal GAB's. Breed gestructureerd overleg met alle betrokkenen is nodig. Hoe denken de Molukkers nog niet groot. Vóór alles blijven van adequaat onderwijs ten behoeve van de Molukse

bevolkingssgroep heeft op tal van andere terreinen z'n gevolgen. De deelname aan twee culturen brengt met zich mee dat men zich in geen van beide echt „thuis” voelt. De minister heeft 8.3 miljoen uitgetrokken om hier wat aan te doen. Ook hier moet het begrip bi-cultureel onderwijs handen en voeten krijgen. Van Leijenhorst beloofde de minister eraan te zullen herinneren dat het niet bij een beleidsvoornemen mag blijven. Wat het sociaal-cultureel beleid betreft heeft het CDA erop aangedrongen, mede met het oog op het honoreren van de eigen Molukse culturele identiteit, een landelijk knooppunt van sociale en culturele activiteiten te vormen. Mede ter ondersteuning van de plaatselijke stichtingen. Uiteraard is het allereerst aan de Molukkers zelf om te beoordelen op welke wijze het welzijnsbeleid in brede zin gestalte kan worden gegeven.

Woningbeheer

Ook de heer J. Slot, oud-burgemeester van Ede ontwikkelde een zestal stellingen om de discussie te begeleiden. Hij gaf in overweging om Molukse vertegenwoordigers deel te laten nemen aan het beheer en de exploitatie van complexen woningen die voor de Molukkers zijn bestemd. Wat de communicatie tussen gemeentebesturen en plaatselijke Molukse gemeenschap betreft wees deze spreker op de mogelijkheid gebruik te maken van artikel 61 van de gemeentewet. (Functionele of territoriale commissies). Het blijkt mogelijk ook staatlozen in deze commissies zitting te laten nemen.

Financiële aktie 100 jaar ARP

Honderd jaar ARP oude brochures en prenten

In het kader van de jubileumviering honderd jaar ARP, dat in de eerste week van april gevierd gaat worden, kan het partijsecretariaat oude prenten en brochures erg goed gebruiken. Op eerdere oproepen, onder andere eind vorig jaar, zijn diverse waardevolle zaken toegezonden aan het AR-secretariaat. Deze kunnen onder andere gebruikt worden voor een tentoonstelling en een beeldshow over de geschiedenis van de partij. Heeft u nog waardevol materiaal over bijvoorbeeld uw kiesvereniging? Te

Algemeen was men van mening, dat tijdens de studieconferentie gelegde contacten voortgezet zouden moeten worden.

Wederzijds begrip voor elkaars positie en mogelijkheden achtte Slot absolute voorwaarde voor een gezamenlijk beraad dat tot wederzijds vertrouwen kan leiden.

De neiging om zich nu reeds in aan de orde gestelde praktische beleidsvragen te verdiepen leek bij de aanwezige Molukkers nog niet groot. Voor alles gaat het hun erom, binnen een pluriforme Nederlandse samenleving, ruimte te krijgen om eigen identiteit te beleven en uit te bouwen. Het was met name de voorzitter van het Inspraakorgaan, drs. M. Fr. Mual, die de conferentie breedvoerig en openhartig over de Molukse zienswijze voorlichtte.

Deelname aan feestelijke manifestatie 7 april

Elders in dit nummer, op pagina 11, treft u uitvoerige informatie aan over de feestelijke manifestatie die de ARP organiseert op 7 april 1979, in de Rotterdamse Doelen, ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan. Een aanmeldingsbon om zich op te geven voor deze feestelijke manifestatie is opgenomen. Wij verzoeken u die zo snel mogelijk in te sturen. Dit omdat het niet zeker is dat plaatsruimte gegarandeerd kan worden. Wees er dus zo spoedig mogelijk bij. Zend meteen de aanmeldingsbon in. Adres: Secretariaat ARP; Dr. Kuypersstraat 3; 2514 BA DEN HAAG.

Achterdocht

„U zult zich moeten realiseren”, aldus Mual, „dat ook als de besprekingen vandaag een gunstig verloop hebben, veel Molukkers het slechts kunnen zien als een pleister op de wonde, een zoethoudertje. In onze gemeenschap bestaat namelijk grote achterdocht dat de discussie over Molukkersbeleid op lokaal of provinciaal niveau, een poging is om het gesprek van het politieke niveau te verleggen naar het sociale”. „In de Molukkersnota van de regering wordt nu eindelijk erkend, dat in het verleden psychologische blunders zijn gemaakt. Wij vinden dat ons zelfs juridisch onrecht is aangedaan. Maar hoe dan ook: wie de moeite neemt om zich te verdiepen in de gebeurtenissen van de jaren vijftig, zal ons wellicht wat beter gaan begrijpen. Het overbrengen

vervolg op pag. 2

GIRO: 712000 t.n.v. ARP, Den Haag.

Visie op fusie: Albeda De Koning Bukman

zie pag. 5

Oosterbaan & Le Cointre B.V. Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

Al 80 jaar drukker in Benelux voor bedrijven en organisaties

CDA-studieconferentie	
inzake Molukkers	pag 1-2
Europees Parlement	pag 2
Congres Europese Volkspartij	pag 3
Mr. L. W. C. Keuchenius	pag 4
Visie op fusie	pag 5-6-8-9
Algra blikt terug	pag 7
Uit de Arjos	pag 10-12
Van de partij	pag 11-12

Ontwikkelingen in de discussie rond het CDA

Er gaat geen dag voorbij of je kunt iets over het CDA of over de samenstellende delen ervan lezen of horen. Kennelijk is het niet zo'n erg „suffe” club. Niet iedereen klinkt alles wat er gezegd en geschreven wordt als muziek in de ofen. En als het al als muziek klinkt, dan hangt de waardering er in sterke mate van af waar je van houdt en hoe je eigen voorkeuren liggen.

Ik bevind mij in de bevoorrechte positie dat ik veel mag aanhoren (en dat ook moet doen) en weinig behoefte te zeggen. Het secretariaat is een soort bijenkorf. Het is er een gegons van jewelste. Als nijvere „politieke bijen” dragen tal van anti-revolutionairen iets aan: telefoontjes, brieven, artikelen en ingezonden stukken. Het zijn niet alleen de anti's die reageren; ook anderen laten zich horen. Naar aanleiding van al het spektakel enkele bespiegelende kanttekeningen van mijn kant.

1. Het behoeft geen verwondering te wekken dat al deze publiciteit nu ontstaan is. Wie de laatste jaren de revue laat passeren, weet dat er van deze of gene zijde altijd publicaties verschijnen – zeker in AR-kring – wanneer er sprake is van belangrijke beslissingen. Ik denk, dat het alleen maar van grote betekenis is, dat mensen – ook leden van partijen – zich er goed rekenschap van geven waar ze precies mee bezig zijn. Het gebeurt in de politiek maar al te vaak, dat men zich achteraf pas realiseert wat men precies heeft gedaan en dat er iets mis ging.

2. Anti-Revolutionairen zijn lastig, maar als je ze hebt dan heb je ze helemaal”. Het is een niet geheel onbekende kreet, die dezer dagen regelmatig weerklinkt. De uitdrukking, zoals die de afgelopen weken wel gebruikt is, heeft de suggestie alsof de publicaties van de laatste weken iets inhouden dat on-anti-revolutionair is. De indruk wordt een beetje gewekt alsof er wordt teruggekomen op dingen die zijn toegezegd en afgesproken. Als dat voor een aantal mensen de conclusie is, dan deel ik die bepaald niet. Noch letterlijk, noch qua strekking ben ik tegengekomen dat thans betoogd is: geen federatie, geen nauwe samenwerking. Het punt is: moet de fusie hier en nu doorgaan. Op 20 mei 1978 is in de partijraad de nota „het CDA en zijn organisatie” aan de orde geweest en die nota is aanvaard door de partijraad. Daarmede stemde dit college in met het streven naar een fusie van de drie partijen. Een planningsmodel werd aan de nota toegevoegd. De strekking van de nota en het karakter van de genomen beslissing wettigen mijns inziens in geen enkel opzicht een begin van suggestie van onbetrouwbaarheid, wanneer er vraagtekens worden geplaatst met betrekking tot de vraag of de fusie op dit moment al of niet moet doorgaan. Ik citeer volledigheidshalve uit de Uitgangsstellingen van de bedoelde nota: „in deze nota wordt primair gehandeld over de organisatorische aspecten en het daarbij aan te houden tempo van de eenwording. Het tempo wordt, behalve door de politieke

eenheid en de gedachtenwisseling over de relatie tussen grondslag en politiek handelen, mede door de volgende factoren bepaald: de huidige organisatiestructuur. De huidige structuur brengt veel problemen met zich mee en vormt een belemmering voor de opbouw van het CDA tot een moderne actiep partij.

Hoe rijp is de achterban? Achterblijvers moeten worden meegenomen, maar ook hardlopers moeten „binnen” blijven. De publieke opinie. „Men” ziet het CDA als een nieuwe politieke organisatie. Het CDA heeft ook bij de buitenwacht in organisatorisch opzicht verwachtingen gewekt”. Dit alles nog afgezien van de politieke aspecten. Overigens is in de bedoelde notitie sprake van een streefdatum voor de fusie. Er wordt ook op gewezen, dat de genoemde factoren het model kunnen vertragen of versnellen. Hoofdzak was een duidelijke weg aan te geven. Waar met planningsmodellen wordt gewerkt is het op voorhand bekend, dat zij als regel bijstelling behoeven. Dat geldt nog sterker wanneer het niet uitsluitend om technische zaken gaat, maar wanneer daarbij een complex van factoren een rol speelt. Ook in de praktijk is al gebleken, dat het CDA-model ook aanpassing behoeft. In de notitie wel het streven erop gericht, dat de secretariaten per 1 januari 1979 in één pand zouden zitten. Op dit moment zijn de secretariaten nog steeds gehuisvest waar ze altijd hebben gezeten. Een gemeenschappelijke huisvesting zal veel en veel later gerealiseerd zijn. Per 1 januari 1979 zou er een zoveel mogelijk gemeenschappelijke rechtspositieregeling zijn. Op dit moment heeft iedere partij en iedere instelling die bij het CDA betrokken is nog de oude eigen rechtspositieregeling. Een gemeenschappelijke regeling wordt minstens een jaar later van kracht en als dat al gebeurt dan zeker nog niet over de gehele linie. Per 1 februari 1979 zouden alle stukken de partijen zijn ingegaan. Het bleek niet haalbaar. Ook de datum van 1 juni 1980 is nooit een „heilige” datum geweest. Daarom is het van belang de nodige

relativiteitszin te betrachten en niet met rode hoofden tegen elkaar in te gaan schreeuwen. Wat zich tot nu toe heeft afgespeeld – en ik spreek geen inhoudelijk oordeel uit – past geheel in het kader van de dingen die wij tegen elkaar hebben gezegd. Het is de volstrekt legitieme ruimte die er bestaat voor discussie en gesprek en voor het lanceren van ideeën en gedachten.

3. Menigeen vraagt zich af waarom anti-revolutionairen zichzelf zo op een voetstuk plaatsen. Een rooms-katholieke vriend zei laatst tegen mij dat hij soms het gevoel had dat bepaalde anti's de mening waren toegedaan dat zij „onze lieve Heer zelf” waren. De wijze waarop anti-revolutionairen anderen, maar ook elkaar, de les af en toe lezen en elkaar de spiegel voorhouden roept weerstanden op. Wij slagen er vaak wel in de dingen „precies” te zeggen, maar wij slagen er vaak niet in dat op anderen goed over te brengen. De critici hebben wat dat betreft gelijk. Wie zich zelf overigens op een voetstuk plaatst geeft daarmee te kennen bereid te zijn zichzelf kwetsbaar op te stellen. En degenen die dat doen verdienen ook aangepakt te worden. In de publieke discussie die ik gevolgd heb is het mij overigens niet opgevallen, dat de discussianten zichzelf op een voetstuk plaatsten. Mensen kunnen zich zo geprononceerd uitdrukken dat de interpretatie van de woorden en begrippen een andere wordt. Het valt overigens niet te ontkennen, dat de wijze waarop anti's de politiek benaderen een wat andere is dan die van CHU en KVP; zoals ook de CHU-benadering van de politiek in het algemeen verschilt van die van onze rooms-katholieke vrienden. En dat betekent bepaald niet dat het één altijd beter is dan het ander. Toch zijn dit naar mijn mening wel zaken die ook te maken hebben met de rijkheid ten aanzien van een onherroepelijk in elkaar vloeien van drie partijen. Daarom is het beter dat men zich al deze dingen tijdijk realiseert.

4. Natuurlijk is daar „het effect”. Dingen die niet verwacht worden roepen vaak de meest tegenstrijdige

verwachtingen op. Iets kan niet alleen maar verkeerd of goed zijn omdat het onverwachts naar voren komt. Men kan ook zo lang zwijgen tot het geen zin meer heeft ooit nog iets te zeggen. De scribenten van de laatste maanden hadden zelf kennelijk de indruk dat het allemaal nog zeer zinvol was. En de reacties geven hun gelijk. De effecten zijn verschillend en lopen uiteen van verbijstering en teleurstelling tot instemming en enthousiasme. Het hangt er maar van af hoe allerlei zaken worden ingeschat en getaxeerd. In dit verband vragen mensen zich ook wel af of er sprake is van nieuwe feiten. Mijn ervaring is, dat de beoordeling van een bepaalde situatie lang niet altijd afhangt van de vraag of er sprake is van nieuwe feiten, maar hoe men de oude feiten beoordeelt en hoe men vindt dat de rol van die oude feiten is. Dat kan een mens tot andere conclusies brengen dan de conclusies die hij aanvankelijk in zijn hoofd had. Op basis van waarnemingen en verschijnselen kun je menen dat ergens de tijd nog niet rijp is of dat er iets mis gaat. Ik heb eens een verhaal gehoord over iemand die jarenlang minister was en die kon voorstellen wanneer er een crisis kwam. Hij kreeg last van jicht. Maar er was nooit sprake van nieuwe politieke feiten.

5. Ik geloof dat niemand ongelukkig hoeft te zijn met alle publicaties van de afgelopen maanden. Iedereen is op de hoogte van de draagwijdte van de beslissing van de partijraad. Wat er aan de hand is en waar we precies mee bezig zijn kan zich aan niemand ontslepen. Niet een organisatie-planning is bepalend, maar de politieke inhoud. Een datum als zodanig is onbelangrijk. Het gaat om de ideeën en om de doorwerking daarvan. Hoe realiseer je dat het beste? In dat licht zie ik de discussie die op 3 maart a.s. tot conclusies moet leiden. Iedereen heeft gelijk die zegt, dat we niet bezig moeten blijven met eindeloze fusie-gesprekken en met organisatorische afstemingsproblemen. De discussie die nu nog aan de gang is heeft ons daar opnieuw met de neus opgedrukt. D.C.

Europees Parlement (II):

Invloed en bevoegdheden

Ik meen dat het Premier van Agt was die eens tegenover de Voorzitter van het Europees Parlement, Emilio Colombo, opmerkte dat het voorlopig niet zo zeer gaat om de uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement, als wel om een vergroting van zijn invloed. Een juist en zeer wijs woord.

Het Europese Parlement, dat wij straks voor de eerste maal democratisch gaan kiezen, zal voorlopig weinig bevoegdheden en dus weinig macht hebben. Dat is indertijd zo geregeld in de drie Europese verdragen (voor de EEG, Euratom, en de Kolen en Staal Gemeenschap) onder invloed van sommige lidstaten die er toen geen trek in hadden om de bestuurlijk-technische aspecten van de Gemeenschappen te completeren met goed geconcipeerde regels voor parlementaire controle. En wat eenmaal vastligt, ligt vast; in het bijzonder voor landen als Frankrijk en Engeland, die zich toch nog grote mogelijkheden voelen en die, zeker nu, er niets voor voelen om aan het Europees Parlement grotere bevoegdheden toe te kennen. Wat Premier van Agt met zijn woorden bedoelde is duidelijk: „Probeer, Europese parlementariërs, geen ijzer met handen te breken en de Verdragen te veranderen. Dat is ook niet nodig. Waar het om gaat is, dat jullie aan invloed winnen, dan komen de bevoegdheden vanzelf”.

Invloed vergroten?

Hoe kan een Europees parlementariër de invloed van zijn parlement vergroten? Op verschillende manieren,

doch minstens onder één voorwaarde: hij of zij moet zich gesteund weten door brede lagen van het volk dat hij/zij in Straatsburg vertegenwoordigt. Zo zal het kontingent Nederlandse parlementariërs in Straatsburg met meer gezag kunnen optreden als zij kunnen wijzen op een opkomst van 80% van de Nederlandse kiezers, dan op een opkomst van maar 20%. Een parlementariër die niets vertegenwoordigt is ook niets. Echter, als eenmaal aan de voorwaarde van massale steun is voldaan, kunnen onze parlementariërs in Straatsburg slagvaardig aan het werk gaan. Zij zullen in eerste aanleg moeten proberen om de Christen Democratische fractie te bezielen en efficiënt te organiseren, zodanig dat deze voortdurend een maximaal tegenspel kan bieden tegen twee andere belangrijke organen van de Gemeenschap, t.w. de Commissie en de Raad van Ministers. Helaas is er sinds de inwerkingtreding van de Gemeenschappen in 1952 en 1957 nogal wat macht verplaatst van de eerste naar de laatste, d.w.z. van het orgaan dat in de eerste plaats kijkt naar het Europees belang en de Europese solidariteit (de Commissie), naar het orgaan waarvan verschillende leden in de eerste plaats kijken naar het nationale eigenbelang (de Ministerraad). Dat verbroken machtsevenwicht moet hersteld worden. Zeker kleine landen als Nederland hebben hierbij een groot belang. De Commissie verdedigt en bevordert ieders belang, dus ook dat van de kleine landen; in de Ministerraad verdedigt ieder zijn eigen

belang en blijft dat van een klein land, klein.

Belangrijke rol

Het Parlement kan in dit proces een belangrijke rol spelen. Hoewel zijn macht veel beperkter is dan die van de Commissie en de Raad, en het Parlement bijv. de Raad van Ministers niet naar huis kan sturen, kan het wel de Ministers en Commissarissen voortdurend ter verantwoording roepen. Het kan, om maar eens een onsympathiek beeld te gebruiken, als een zwerm horzels de excellente hoofden blijven vervelen en door konstante druk Ministers en Commissarissen tot wijzigingen in gedragslijn en optreden forceren. In dit verband moeten wij niet vergeten dat de meeste democratieën niet ontstaan zijn doordat verlichte of onverlichte despoten op een goede dag uit eigen vrije wil een mooie democratische konstitutie opstelden, doch omdat druk van onder op hen daartoe noopte.

Zo zal het ook in Straatsburg moeten gebeuren. De eerste invloed die het Parlement dient te nemen is die op het verstoorte machtsevenwicht, zodanig dat het objectieve uitvoerende orgaan van de Gemeenschappen, de Commissie, weer de plaats krijgt die haar krachtens de verdragen toekomt en de belangen van lidstaten en burgers op evenwichtige wijze worden behartigd.

Lange adem

Dat dit een ondankbare zaak is van lange adem, zal niemand ontkennen.

Zij is echter zéér noodzakelijk en verdient het om door ons te worden gesteund. Wij kunnen aan onze steun inhoud geven door in juni a.s. massaal ter stembus te tijgen en zodoende onze parlementariërs te laten weten dat wij als burger en partijlid volledig achter hen staan.

Vervolg van pag. 1

naar Nederland, het plotseling ontslag uit militaire dienst, het niet erkennen van de door veel Z-Molukkers nagestreefde RMS en het militair ondersteunen van Indonesië, het buiten het arbeidsproces houden van de ontslagen KNIL-militairen (omdat dat Nederland beter uitkwam), en hen vervolgens dwingen werk te zoeken (omdat dat toen Nederland weer beter uit kwam), de zelfzorg, het betuttelende en soms ronduit vernederende optreden van het commissariaat Ambonezenzorg, de strafverplaatsingen en de telkens weer opduikende verdeel-en-heers-mechanismen. Wie dat en nog veel meer aan den lijve heeft ondervonden, moet heel wat achterdocht overwinnen om een oprecht uitgestoken Nederlandse hand te schudden”.

Als algemene uitgangspunten voor een beleid dat voorwaarden schept voor een emancipatieproces in de Molukse samenleving noemde drs. Muai: 1. ruimte voor de ontwikkeling van de eigen identiteit, 2. voorwaarden scheppen, maar niet betuttelen, 3. begrip voor hetgeen Molukkers tot nu toe hebben meegemaakt, 4. aandacht voor collectieve ontplooiing. Deze uitgangspunten moeten gevolgen hebben zowel voor de huisvesting (geen passief spreidingsbeleid), het welzijnswerk (niet gericht op aanpassing aan de Nederlandse omgeving), het onderwijs (aandacht voor twee culturen), de werkgelegenheid, als de inspraak.

RMS-ideaal

Voor veel Molukse gemeenschappen, zo zei Muai, komt daar nog iets bij: aandacht voor de politieke idealen die nagestreefd worden. Dat lagere overheden geen regeringen kunnen erkennen stemde hij toe. Toch vroeg hij zich af of het wel verstandig is dat diverse gemeentebesturen de discussie over de RMS uit de weg

gaan. De RMS behoeft toch niet onbespreekbaar te worden voor gemeentebesturen. Ook in de discussie-groepen kwam dit punt enige malen naar voren. „Dat politieke RMS-ideaal”, zo werd van Molukse zijde o.a. naar voren gebracht, „vormt een onderdeel van onze identiteit”. „Als een gemeente die identiteit wil erkennen, zal daarom ook dat ideaal bespreekbaar moeten zijn”. Nu werden voorbeelden genoemd van gemeentebesturen die het RMS-ideaal inderdaad buiten bespreking wensen te houden. De Molukkers daarentegen zouden „Erkenning van het RMS-ideaal” soms als voorwaarde hebben gesteld om aan inspraak-procedures deel te nemen. „Wij willen over dat politieke ideaal best spreken” verzekerde wethouder Roos uit Assen, „maar discussie daarover heeft alleen tot gevolg dat er tegenstrijdige opvattingen los komen binnen de Molukse gemeenschap. Als gemeente kunnen en willen we niet achter het RMS-ideaal gaan staan. Het zou een gevaarlijke fopspeen zijn te doen alsof we dat wél zouden willen”. Oostlander merkte op er wel begrip voor te hebben dat veel Molukkers zich, wat hun politieke idealen betreft, door Nederlanders in de steek gelaten voelen. Ook hij heeft destijds met een bord gelopen: „Ambon moet vrij”. Maar die periode is voorbij. De Molukker mist nu wat er vroeger was. Over die begrijpelijke teleurstelling moet openlijk gesproken worden. Bij de forum-discussie kwamen alle aangesneden bestuurlijke en communicatie-problemen nog weer even op tafel. Meer en moeilijker dan in het resterende uurtje zinvol kon worden besproken. Maar de bereidheid om op de ingeslagen weg samen verder te gaan leek bij iedereen aanwezig. De conferentie-agenda was zeker niet uitgeput, al kwam er veel meer ter sprake dan hier kon worden weergegeven. Een volgend maal zal de bespreking zeker op een afgerond thema worden gericht.

Ongevraagd advies I

De partijraad van komende Zaterdag en daaraanvolgend de kiesverenigingen zien zich geplaatst voor uiterst belangrijke besluiten, te weten de vraag of de ARP accoord zal gaan met het besluit de bestaande christen-democratische partijen te fuseren. Aan de vooravond van de partijraad is het allerwege opzienbarende ongevraagd advies van Professor Goudzwaard en enige anderen verschenen, waarin bepleit wordt de fusie voor onbepaalde tijd uit te stellen, organisatorisch pas op de plaats te maken en inhoudelijk met kracht verder te werken aan een duidelijker profilering van het CDA. Een artikel met een soortgelijke strekking is in het laatste nummer van NG verschenen van de hand van de heer Veerman. Zowel Goudzwaard als Veerman hebben hun sporen verdiend in de partij en in de vorming van het CDA en het is dus zaak hun betoog ernstig te nemen. Velen zullen hun eigen gevoelens ook in die betogen herkennen; het CDA, zoals het tot nu toe gefunctioneerd heeft in de landspolitiek, heeft niet die politieke spankracht te zien gegeven die men ervan verwacht en gehoopt had. Alle kritische randopmerkingen die men bij de beide betogen kan maken, doen daaraan niet af.

Ongevraagd advies II

Beiden, zowel Goudzwaard als

Veerman, gaat het om een levenskrachtig CDA. Geen van beiden kan verweten worden dat zij het CDA als zodanig niet willen; hun politieke verleden bewijst eerder het tegendeel. Het is daarom zinloos de problematiek, waarvoor wij ons gesteld zien, te trekken in het schema van vóór of tegen het CDA.

Dat station is reeds lang gepasseerd. Centraal zal moeten staan de vraag of het voorgestelde middel het beoogde doel – dat levenskrachtige CDA – naderbij kan brengen of niet. Is organisatorisch pas op de plaats maken te rijmen met een inhoudelijk met volle kracht vooruitgaan of moet gevreesd worden dat uitstel van de fusie nu in dit late stadium ook het plan met betrekking tot het gezamenlijk formuleren van politieke overtuiging en politiek beleid nadellig zal beïnvloeden?

Ongevraagd advies III

Het is een vraag die we allereerst aan onszelf moeten stellen: manoeuvreren we onszelf door pas op de plaats te maken niet te veel in een toeschouwersrol, in die zin dat we pas bereid zijn op de trein te springen als die goed vaart heeft?

Met andere woorden: gaat een dergelijk besluit niet ten koste van de effectiviteit van onze eigen inzet?

Het merkwaardige is echter toch wel dat dit soort vragen niet helemaal bevredigend kan worden beantwoord zonder tevens te letten op de gevoelens van onze partners in het CDA. Het vreemde is namelijk

NG COMMENTAAR

dat, naarmate de door de heren Goudzwaard en Veerman vertolkte gevoelens van onbehagen op meer erkenning en herkenning mogen rekenen is KVP en CHU, er minder behoefte is aan de pas-op-de-plaats operatie. Dat heeft alles te maken met vertrouwen dat men elkaar bereid is te geven. Wij hopen van harte dat de discussies, zowel op de partijraad als tussen de partners, meer beheerst zullen worden door het gemeenschappelijk doel dan door de bestaande verschillen van inzicht aangaande de middelen.

Gehakketak daarover houdt namelijk het gevaar in dat dat gemeenschappelijk doel uit het zicht verdwijnt.

Winters leed

Tijdens zijn bezoek aan de Noordelijke provinciën heeft minister-president Van Agt beloofd dat geen bedrijf zou behoeven te sluiten als gevolg van de schade door de winter-overlast ondervonden. Het is begrijpelijk dat na deze toezegging menige zucht van verlichting werd geslaakt. Bij het

aan deze zaak gewijde debat in de Tweede Kamer van vorige week kwam de regering op deze toezegging niet terug, maar hield zij zich overigens nogal op de vlakte. Enerzijds kan daarvoor begrip worden opgebracht. Het uitstippelen van de wegen waarlangs een en ander moet worden afgewikkeld, vergt meer dan vijf dagen. Maar aan de andere kant kan men zich toch niet aan de indruk onttrekken dat de regering een beetje geschrokken was van haar royale toezegging. Een en ander kan immers een flinke streep betekenen door Bestek '81.

Desalniettemin zijn wij van oordeel dat in het onderhavige geval een ruimhartige opstelling geboden is, waarbij afgeweken wordt van de gebruikelijke procedures. Het gaat hier immers om een deel van de bevolking dat uiterst zwaar getroffen is door omstandigheden die geheel buiten hun verantwoordelijkheid vallen. Evenzeer is duidelijk dat snelle hulp geboden is, willen de gevolgen van deze schade voor de economie van de regio beperkt worden gehouden. Aan het gevoel van teleurstelling dat het kamerdebat bij de gedupeerden heeft achtergelaten, dient ten spoedigste alle grond te worden ontnomen.

Volkshuisvesting

De tweede Kamer heeft vorige week een in onze tijd ongebruikelijk schouwspel te zien gegeven: de grootste oppositie-partij stemde tegen een begrotingshoofdstuk, te weten dat van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. En om geen misverstand te laten bestaan over de

betekenis die aan deze tegenstem moest worden gehecht, voegde fractieleider Den Uyl de betreffende bewindslieden toe: „Ga weg!”.

Het was het hoogtepunt van een uiterst rumoerige begrotingsbehandeling, onderbroken door minstens even rumoerige orde-debatjes, waarbij de PvdA een mengelmoes van zakelijke en uiterst persoonlijke kritiek over het hoofd van de bewindslieden uitstortte en met name de minister door zijn wijze van optreden niet naliet olie op het vuur te gooien.

Op zich zelf behoeft er geen bezwaar te bestaan tegen het stemmen tegen een begrotingshoofdstuk, mits maar duidelijk is dat afkeuring van het beleid het motief voor deze tegenstem is en niet verwerping van de financiële middelen. Welnu, aan deze laatste voorwaarde is voldaan door de niet voor tweeërlei uitleg vatbare stemverklaring van de heer Den Uyl. In de vorige en in het begin van deze eeuw was deze wijze van oordeelsvelling uiterst gebruikelijk in ons parlement en menig dienaar van de Kroon heeft er het vroegtijdig einde van zijn ministeriële carrière aan te danken. Gezien het feit dat echter thans zelden of nooit een beroep wordt gedaan op dit middel en gezien het feit dat de PvdA al haar grieven op het bord van de huidige regering schoof en naliet mede in rekening te brengen dat in het huidige beeld ook een stuk doorwerking zit van het door het vorige kabinet gevoerde beleid, kan men zich afvragen of de PvdA zich niet voornamelijk heeft laten meeslepen door haar gram, een gram waarvoor zij zelf mede-verantwoordelijk was door haar uiterst persoonlijke kritiek op de minister. En gram is in de politiek een slechte raadgeefster.

Brussels Congres Europese Volkspartij

Kiezers overtuigen van noodzaak Europese samenwerking

Door Jean Penders, kandidaat Europees Parlement

De Europese Volkspartij (EVP), de samenwerkende Christendemocraten in de negen landen van de Europese Gemeenschappen, is op 22 en 23 februari jl. in Brussel met vaart de campagne gestart voor de Europese verkiezingen. Dat blijkt uit de vaststelling van een kernachtig manifest, gebaseerd op een eerder aangenomen, uitgebreider politiek programma van de EVP, en uit de centrale thema's van een serie redevoeringen, die de harde noodzaak van Europese samenwerking onderstrepten.

Bijgesteld manifest

Een eerder ontwerp voor een verkiezingsmanifest was niet overal met gejuich begroet. Het zou gegrond zijn op het politiek programma van de EVP. Dat was het ook wel, maar vaagheden en wijdlopheden in de tekst boden te veel kansen om weg te drijven van de concrete doelstellingen in het politiek programma. Samen met anderen is de Nederlandse delegatie er in geslaagd twee gevaren te keren: In de eerste plaats werd de vaagheid geblokkeerd door concrete amendementen, die de tekst terugbogen naar het politiek programma. Degenen die door een zekere abstractheid in de formuleringen onder het vooruitstrevende karakter van het politiek programma wilden wegduiken, zagen die pogingen de pas

afgesneden. In de twee de plaats konden de Franse vertegenwoordigers niet bereiken dat einddoelstelling van een verenigd Europa – hoe ver dat ook nog van ons verwijderd moge zijn – de geschiedenis in te laten verdwijnen.

Concrete toespitsingen

Wat behelzen de concrete toespitsingen in het manifest? Ten eerste, het gaat in de verkiezingsstrijd en daarna primair om de strijd tegen armoede en werkloosheid. Ten tweede, er moeten maatregelen komen, op Europees vlak, tegen de vervuiling van de Europese wateren (denk aan Maas en Rijn!). Ten derde, er moet gewerkt worden aan arbeidstijdverkorting en een betere verdeling van beschikbare arbeid. Ten vierde, vrouwen moeten gelijk behandeld worden met mannen ten aanzien van onderwijs, cultuur, werk en politieke activiteit. Ten vijfde, de uitvoerende macht van de Europese Gemeenschappen en de bevoegdheden van het Europees Parlement moeten worden verstrekt.

Van Agt

Als leidraad liep door het congres de erkenning dat de grote problemen van nu (werkloosheid, herstructurering industrie, energie, milieu) alleen nog maar in Europees verband echt grondig aangepakt kunnen worden. Natuurlijk was iedereen realistisch genoeg om de voortgang op de weg naar Europa nuchter en bescheiden in te schatten. De nationale accenten zijn nog

nadrukkelijk aanwezig. Maar het is zaak deze in Europese richting te sluisen. Verreweg de meeste redevoeringen getuigen van dit besef. Met name deed dat onze minister-president Dries van Agt. Temidden van een uitgebreid gezelschap CDA-bewindslieden (de ministers Albada, Andriessen, Gardeniens, de Koning en Scholten, en de staatssecretarissen Heremes, de Jong en Van der Mei) benadrukte hij, dat de werkloosheid van meer dan zes miljoen mensen en de jeugdwerkloosheid van meer dan twee miljoen slechts in Europees verband teruggedrongen konden worden. Daartoe deed hij een dringend beroep op de Europese sociale partners. Hij onderstreepte dat de wereld om ons heen (Latijns-Amerika, Afrika, Azië) verwacht en ervan uitgaat dat Europa tot grotere eenheid komt. Bevordering van mensenrechten en het stimuleren van ontwikkelingssamenwerking doen een beroep op Europese creativiteit. Waarom – aldus Van Agt – juist een appél op de christen-democraten in de verkiezingsstrijd? Dat is wegens onze doelstelling: de opbouw van een maatschappij waarin ieder belast is met de verantwoordelijkheden die hij of zij kan dragen. Dat is wegens onze middelen: samenwerking in plaats van klassenstrijd; veelkleurigheid i.p.v. eenvormigheid; spreiding van macht in plaats van opeenhoping bij slecht gecontroleerde bureaucratieën; een combinatie van baanbrekende overheidsactiviteit met de creativiteit van maatschappelijke partners. Inspirerend waren ook Pflimlin, de

Premier Van Agt (links) en EVP-voorzitter Tindemans (midden) in gesprek met kandidaat-lijsttrekker Beumer (rechts).

burgemeester van Straatsburg, de Duitse vakbondsmen Katzer en de christen-democratische commissaris Davignon, die algemeen beschouwd wordt als het meest briljante lid van de Europese Commissie (de Europese „regering”). Laatstgenoemde zag voor de EVP de taak weggelegd om de noodzakelijke herstructureringen in de industrie geordend en sociaal verantwoord te doen verlopen.

Andere geluiden

De pluriformiteit en veelkleurigheid van de EVP-ers kwamen niet alleen tot uiting in positief-Europees gerichte verhalen. De Duitse CSU-afgevaardigde Goppel, oud-minister-president van Beieren, hield een pleidooi voor een Europese Defensie Unie in een geharnast anti-socialistische toon. En in tegenstelling tot de boven vermelde Pflimlin kwam diens landgenoot Mallet met een verhaal dat het ideaal van een eenwordend Europa liet wegsijpelen naar een los verband. Wij zien heus wel in dat de doelstelling van een verenigd Europa op korte termijn niet te realiseren valt. Ook de Nederlanders zouden dat niet willen. Dit soort principiële stappen moet je niet forceren. Maar het vlakweg schrappen van dit perspectief gaat toch te ver. Gelukkig waren Goppel en Mallet in de minderheid. De christen-democraten mogen noch

willen Europa zien als een zelfgenoegzame binnenvetter. Met name Van Agt vroeg aandacht voor het gezicht van Europa naar buiten. Deze gerichtheid op de wereld om ons heen viel ook af te lezen uit de oproepen van de Wereld Unie van Christen-Deocraten. Een tragisch bewijs van de gebodenheid van christen-democratische actie werd geleverd door een brief van de sociaal-christelijke partij van Nicaragua, waarin gevraagd werd om economische en handelspolitieke maatregelen tegen de dictatuur van Somoza, „de oudste en wreeoeste dynastieke dictatuur van Latijns-Amerika”.

De kiezers overtuigen

EVP-voorzitter Tindemans, meerdere malen Eerste Minister van België, had het eerste en laatste woord. Met de van hem bekende klem schilderde hij het belang van de Europese verkiezingen. De EVP is al lang overtuigd dat er geen weg terug is van de Europese samenwerking. De EVP weet, dat de Europeanen zonder eenheid en samenwerking aan hun kinderen geen vreedzaam en leefbaar Europa kunnen overdragen. De EVP weet dat Europa zich niet kan veroorloven tegenover de rest van de wereld te falen. In de komende campagne gaat het erom de kiezers van dit alles te overtuigen.

Mr. Levenius Wilhelmus Christiaan Keuchenius (1822-1893)

Door prof. mr. I. A. Diepenhorst

Er schuilt iets vreemds in dat onder de antirevolutionairen Keuchenius meestal voor een grote figuur wordt gehouden. Wie kennis neemt van zijn leven en werk nu dit – gelet op de geschiedenis der antirevolutionaire partij – reeds lang verleden is geworden, zal moeten toegeven dat hij wel opzien baarde.

Zo is de aan zijn naam verbonden motie werkelijk „berucht” en geniet heden nog, ofschoon van 1866 daterend, bekendheid. Men zal ook eerbied gevoelen voor vastheid van overtuiging, die durf om alleen te staan, een mede door geweld hard werken – er zou van slaafse arbeid zijn te spreken – ruime rechts- en bestuurskennis met betrekking tot Nederlandse koloniën in de Oost. Ook dwingt in het persoonlijk leven respect af de waardigheid met welke persoonlijke tegenslag werd verduurd. Het is nogal iets: betrekkelijk jong door een beroerte te worden getroffen die het gezicht voorgoed misvormt, het spreken belemmert en het lopen minder gemakkelijk maakt. Beslist zwaar valt te dragen een gedurende bijna anderhalf jaar steeds toenemend lijden; begonnen bij de wang, werd het verhemelte aangetast. Wanneer dan krankzinnigheid van een dochter de verdere achtergrond vormt en ook tegen het einde een zekere manie zich tijdelijk in de eigen geest openbaart, dan wordt de levensgang uiterst moeilijk. Gelukkig was karakter in overvloedige mate aanwezig en maakte dit bij de onmiddellijk betrokkenen grote indruk, bepaald als het werd door een innig geloof. Maar karaktereigenschappen waarborgen niet steeds staatkundige kwaliteiten. Bovendien kunnen met beslistheid van hun inzichten getuigende figuren tegelijk in hun optreden ernstig tekort schieten. Hoe wanneer zij, niet twijfelend aan hun gelijk, doordraven? Het is mogelijk, dat zij zich zelf in meer dan een opzicht weinig in de hand hebben. Door hen aanvaarde uitgangspunten worden te pas en te onpas ter sprake gebracht en ook hun tegenstanders bindend voorgesteld. Zonder dat de bedoeling om te kwetsen voorzit, worden lieden, die anders denken bijzonder scherp aangevallen. Grootgebracht bij de taal der profeten is het voor maniakele naturen verleidelijk deze over te nemen en anderen pijnlijk te treffen. Dit lokt dan weer heftige reacties uit van hen, die zich bezeerd gevoelen. Voegt zich dan hierbij een afnemend vermogen om zelf stelselmatig problemen tot het einde te doordenken en een stijgende zucht om improvisatorisch knopen door te hakken zonder dat van een omvattende algemene aanval der problemen blijkt, dan is de kans op bestuurlijke arbeid in grote stijl gering. Welnu, wat gezegd werd vindt in Keuchenius een bevestiging. Werkelijk kan met reden de vraag gesteld worden waarom hij zich duurzame bekendheid – uiteraard binnen de beperkte verhoudingen der Nederlandse politieke historie – verworven heeft.

Veelbelovend

De aanvankelijk gemaakte carrière verrast door snelheid en schijnt veelbelovend. Een promotie op nog niet 20-jarige leeftijd te Leiden tot doctor in het Romeinse en hedendaagse recht na verdediging van een dissertatie wettigt als zij geschiedt met de hoogste lof verwachtingen. Keuchenius mag zich dan ook goed tien jaar later – voor zijn dertigste – raadshier in het hooggerechtshof van Nederlands-Indië noemen (1851). Vanwege in 1853 optredende last van zijn gezondheid repatriëert hij het jaar daarop, wordt secretaris-generaal op het departement voor koloniën om in 1859 als raad van Nederlands-Indië terug te keren naar de tropen. In 1865 vertrekt hij, wegens ziekte op wachtgeld gesteld, opnieuw naar Europa, aan welk verloop van zaken

niet vreemd is geweest dat men hem niet tot vice-president van de raad wilde benoemen. De gouverneur-generaal Snoeck van de Beele achtte dit ongewenst omdat Keuchenius z'n bestuurlijk optreden teveel met godsdienst vermengde.

Fel debat

In juni 1866 volgde de verkiezing in het district Amhem tot lid van de Tweede Kamer en op 27 november werd met 39 tegen 22 stemmen na uiterst fel debat de motie Keuchenius aanvaard: „De Kamer, de gedragslijn van het kabinet ten opzichte van de uittreding van den minister van koloniën, mr. P. Mijer, afkeurende, gaat over tot de orde van de dag.” Keuchenius bij de na Kamerontbinding volgende verkiezingen opnieuw afgevaardigd – met liberale steun ook – stelt zich als de Kamer weer is ontbonden in 1868 niet meer kandidaat. Hij keert terug naar Batavia om ontslagen met pensioen uit 's lands dienst, in de journalistiek – heel kort – en in de advocatuur – een praktijk beneden zijn kunnen – zijn verdere levensonderhoud te winnen. In 1879 bereikt hem het verzoek zich kandidaat te laten stellen voor Gorinchem. Hij antwoordt met het bekende telegram: „Elected I submit”. Tot 1893 is hij dan met de onderbreking van het ministerschap van koloniën (1888-1890) in het kabinet Mackay, waaraan de senaat een ontijdig einde maakte door zijn begroting af te stemmen, lid der Tweede Kamer; zijn districten zijn: Middelburg, Amersfoort, Ede en Goes.

Grootste bekendheid

Omstreeks 1866 had Keuchenius bepaaldelijk een positie verworven. Hij had het er in de Indische rechterlijke macht uitstekend afgebracht. Zijn werk op het departement was door de achtereenvolgende ministers zeer gewaardeerd; zo de voorbereiding van een Indisch wetboek van strafrecht. In de raad van Indië had hij zich wel tot een „Einspänner”, tegenwoordig zegt men een „drammer” ontwikkeld, maar dat zijn afwijkende adviezen van oorspronkelijkheid getuigen en dikwijls enkel logisch bezien onwettigbaar waren, laat zich moeilijk betwisten. In zijn Haagse tijd had hij als ten overvloed de uitgave van de Handelingen der Regering en der Staten Generaal betreffende het Reglement op het beleid der Regering in Nederlands-Indië verzorgd en met een voorwoord vrijt. Het jaar 1866 heeft hem eigenlijk de grootste bekendheid en duurzaam discredit gebracht. Trok hij in 1866 teleurgesteld zich van Nederland en zijn politiek terug, in later tijd zou hij over zijn tweede staatkundige periode in het moederland spijtig getuigen, niet te zijn gerepatriëerd, wanneer hij alles had kunnen voorzien.

Gezag

Het gezag dat hij in antirevolutionaire kring bij voortduur genoot heeft hij waarschijnlijk te danken aan de felle bestrijding die hij ondervond en anderzijds aan de omstandigheid dat hij, hetzij tijdens zijn leven, hetzij na zijn heengaan, door uiterst gezaghebbende figuren is verdedigd. Groen, de leider vóór er een antirevolutionaire partij was en Kuyper haar oprichter traden voor hem in het krijt. Verder is van invloed geweest dat het terrein waarop hij zich bewoog door geestverwanten weinig was betreden. Hij gold dus snel als specialist. En dan was er het radicaal geestelijk eenkennige in zijn aanpak

Deze week een bijdrage van de hand van het CDA-Eerste-Kamerlid prof. mr. I. A. Diepenhorst over de persoon van mr. L. W. C. Keuchenius. Deze bijdrage verschijnt in het raam van een aantal artikelen over zogenoemde „schaduw-figuren”. Het vorige artikel in deze reeks verscheen in Nederlandse Gedachten van 10 februari 1979; prof. mr. A. M. Donner schreef een artikel over prof. mr. Anne Anema in dat nummer.

van grote vragen, dat bij een gedeelte van de protestantse volksgroep steeds in vruchtbare grond viel: de tegenover andersdenkenden aan te nemen houding werd door orthodox-reformatorischen graag in strakke afweer gezocht. Tot de latere faam heeft tenslotte zeker bijgedragen de uitwendig beoordeeld grote parlementaire produktiviteit te weten een 774-tal langere en kortere redevoeringen in de volksvertegenwoordiging, welgeteld 1540 kolommen van het Bijblad beslaande en dat met als punt van uitgang vaak koloniale zaken, uitschietend echter in de meest onverwachte richtingen, soms trefzeker en met beheerst gebruik der Nederlandse taal, soms – hetzij erkend – met weinig kop doch heel veel staart en matig van stijl.

Ongunstig oordeel

Beslissend voor het vrij algemene ongunstige oordeel over Keuchenius' parlementaire arbeid is geweest: de vulling die hij aan zijn Kamerlidmaatschap in tweede fase en aan zijn ministerschap gaf, waarbij met name gedurende zijn twee jaren als departementshoofd een zekere geestelijke verschralling manifest werd. Tijdens zijn optreden als raad van Indië had hij een keer omdat hij zijn zin niet kreeg ontslag aangevraagd en eerst na beraad weer ingetrokken. Gedurende zijn hele leven wilde hij christen-democraat zijn; hij bepleitte grote vrijheid in gebondenheid aan het evangelie, dat onvoorwaardelijk gezag, autoriteit, maar dan wettig gezag, zich van haar grenzen bewuste autoriteit kende. Hij was afkerig van rechtsongelijkheid, van misbruik van bevoegdheid, van zogenaamde geestelijke neutraliteit, die in feite op geestelijke lafheid of op geestelijk heersens neerkwam. Met vermindering van zulk een imperialisme – ook toegewijde Mohammedanen behoorden volgens hem te worden beschermd – was het de plicht van een christelijk gouvernement zich als zodanig te laten kennen. Geen onredelijke druk op de inlanders, verantwoorde prijzen voor hun koffie-oogsten, niet het brengen van de Nederlandse vlottende schuld op de Indische begroting, de strikt mogelijke naleving van de grondwet welke denkbaar was, dus geen herziening der constitutie door een Tweede Kamer, die minder leden telde dan was voorgeschreven. Afkeuring van elk benadelen van de publieke kas door te gulle concessies aan particulieren – de Billitonkwestie, die hem verleidee steevast tot in het dwaze deze zaak aan de orde te stellen.

Oranjehuis

Nu had Keuchenius in 1866 reeds veel haat opgeroepen. Men zag in hem de belager van het Oranjehuis, omdat hij het benoemingsrecht van de koning terzake van zijn kritiek op Mijers' aanstelling tot landvoogd zou hebben aangetast. Zijn snerpende aanvallen – hij had gesproken van een lokaas, van

politieke immoraliteit – waren nog feller beantwoord. Men had hem met Lumey vergeleken en gevraagd: „tant de fiel entre-t-il dans l'âme d'une dévot?”. Hier stond tegenover dat de Leidse studenten hem vanwege zijn handhaving der rechten van het parlement toen hij een serenade afwees een adres van bijval toezonden. Maar na 1879 overheerste – en niet onbegrijpelijk – geleidelijk aan verontwaardiging, met als gevolg doodzwingen en tenslotte de dwang om als minister te verdwijnen. In 1869 was door ir. J. Lion, een conservatief journalist, redacteur van het Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, een ernstige beschuldiging geuit over Keuchenius' vermeende oneerlijkheid in 1866, welke Groen eerst, hijzelf daarna fraai had weerlegd. Maar toen hij bij betrekkelijke achteruitgang van zijn oorspronkelijk groot taalvermogen – hij smeedde het woord kronkelvaardigheid in zijn Brief aan eenen kiezer (1869) – een twistziek, politieke stokpaardjes tot vervelens toe berijdend afgevaardigde was geworden, isoleerde hij zich van velen, was hij een enkele keer het aanhoren niet waard, heeft hij wel een betoog ten overstaan van de voorzitter en van één medelid uitgesproken.

Wijdlopiegheid

Niet zwaar behoeft te worden getild aan zijn wijdlopiegheid. Hij beloofde een keer na lang te hebben gesproken zich nu te zullen beperken en bleek toen nog minstens een uur nodig te hebben. Dat de opzet van zijn redevoeringen ongelukkig moest heten, was eveneens tot daar aan toe. Ook in de weinig gelukte gelegenheidstoespraken, die hij hield – Grond, recht, hoop van de Unie (1880), Bilderdijs droom, Moddermans' voorspelling, Da Costa's raad en verwachting (1883) – treft het gebrek aan compositie. Hij had zich ook eerder vaak in lange volzinnen uitgedrukt – wat geen bezwaar behoeft te zijn – maar bij een lengte van twintig regels ging de beheerste bouw verloren. Hij meende zo ongeveer alles met alles in verband te kunnen brengen. Tekenend hiervoor is dat hij bij zijn behandeling van een ministerieel verbod om duiven te schieten en passant de in Atjeh gevallen herdenkt. Eens hoorde hij zich door de voorzitter der Kamer toevoegen: „Ik moet tot de heer Keuchenius de vraag richten of hij zich in de onderafdeling vergist. Die betreft alleen het mijnwezen en niet de herziening van de Grondwet of van het kiesrecht.”

Kwetsen tegenstanders

Bedenkelijker is het nodeloze – misschien niet bedoelde – kwetsen van tegenstanders. Waarom van de „vervormde” en niet van de hervormde kerk gesproken. Ruw of erger is het in

één adem noemen van de onbevleete ontvangenis van Maria en van de onbevleete ontvangenis der koe, het aaneenrijgen van de onfeilbaarheid van de paus en van de onfeilbaarheid van vaccin, het aan elkaar lassen van de heilige doop en van de koeëtter doop. Het moge niet onaardig zijn om de gouverneur-generaal van Rees als hoofd der Mohammedaanse Partij in Indië te betitelen, al heel weinig kies is het om een minister die men weg wil hebben toe te voegen: „Indien u rechteroog u ergert, trek het uit en werp het van u” (Mattheus 5:29), of ook een bewindsman toe te spreken met de woorden: „Wat jij doet, doe het haastig” (Johannes 13:27). Dit alles zou nog niet politiek onherstelbaar geweest zijn als maar in 1888 en 1889 wetgevende arbeid van allure had plaatsgevonden. Wanneer zelfs Kuyper in 1894 moet toestemmen dat Keuchenius na 1879 zijn en andere verwachtingen heeft teleurgesteld is verklaarbaar dat velen ronduit misprijzen. Bujs acht Keuchenius niet vervaardigd uit het hout, waaruit men bruikbare ministers snijdt. Van Welderen Rengers heeft het over deze „van geloofsijver soms verblinde staatsman”; Van Houten uit zich evenzeer afkeurend: „absoluut niets van een staatsman” en als minister van koloniën „dubbel ongeschikt”. Volgens Japikse bracht Keuchenius van hervormingen weinig terecht. Heeft trouwens ook niet de altijd zijn geestverwanten en met name Keuchenius beschermende Groen van Prinsterer reeds geen innerlijke terughouding getoond door over hem te schrijven in deze trant: „Zaal niet een leidsman, althans een niet overtollige raadsman onzer vrienden”. Overigens zag men tussen Keuchenius en Groen reeds spoedig het verschil tussen exaltatie en agitatie: „Van de parlementaire diplomatie van de heer Groen, van zijn politieke calembourgs (woordspelingen) en tweezinnige uitdrukkingen, zijn fijnheden, zijn bon-mots, zijn op effect berekende afbrekingen en nietszeggende zeggenskunst, van al deze kunstgrepen en kunstnarigheid is bij de heer Keuchenius niets te vinden” laat de Arnhemse Courant in 1866 zijn lezers weten.

„Roomschen-hater”

Na 1879 ontstonden geleidelijk aan moeilijkheden binnen de antirevolutionaire Kamerfractie. Keuchenius, die niet zonder reserve met H. van Malsen, de biograaf van De Savornin Lohman, als „een felle Roomschen-hater” mag worden gekenschetst, had wel grote moeite met Schaepman en ruimer met de coalitie, ook al trad hij tot het kabinet Mackay toe. Het is tekenend voor de schaarste aan capabele Kamerleden en

Vervolg op pag. 6

Visie op fusie

Is de vaart er uit?

Door dr. W. Albeda, minister van Sociale Zaken

In de afgelopen week heeft men van bevriende zijde enkele malen gevraagd naar mijn mening over de open brief, waarin enkele prominenten opmerkingen hebben gemaakt over de toekomst van het CDA. Het komt mij voor dat ik, wat de strekking van die brief betreft, er beter aan doe in dit stadium te voestaan met een korte reactie van mijn kant: ik ben het met die opmerkingen niet eens. Het lijkt mij onjuist ervan uit te gaan, dat slechts door handhaving van een zelfstandige AR een principiële toekomst voor het CDA verzekerd is. Hierop wil ik echter nu niet verder ingaan. Ter voorkoming van misverstand wil ik echter wel wat zeggen over een opmerking, die mij – en ik denk ook de andere CDA-leden van het kabinet – nogal heeft gestoken.

Herkenning CDA-inbreng

De briefschrijvers delen mede, dat zij de CDA-inbreng in onvoldoende mate herkennen in het kabinetsbeleid. In dit verband wijzen zij ook op twee zaken, die tot mijn verantwoordelijkheid behoren. Zowel op het terrein van de zeggenschapsverhoudingen als op dat van het inkomensbeleid zou de vaart er uit zijn.

Ik ga eraan voorbij, dat het kabinet ten aanzien van de sociale zekerheid inderdaad het program „Niet bij brood alleen” niet uitvoert. Eigenlijk, stel ik vast, is dat wel zo goed, want dat program ging uit van veel forsere ingrepen dan die, welke Bestek '81 voorstelde. Het program wilde in wezen de welvaartsvast koppeling vervangen

door een waarde vaste koppeling. Het kabinet heeft deze gedachte verworpen, met steun overigens van de CDA-fractie.

Inkomensbeleid

Maar hoe staat het met medezeggenschap en inkomensbeleid? Ik vraag me af, of de briefschrijvers het laatste jaar gevolgd hebben, wat er in het Parlement is gebeurd. En dan niet zoals dit er uit ziet in de in sommige media verschenen verslagen, maar wat er gebeurd is. Ik wijs dan ten aanzien van de medezeggenschap op de snelle afhandeling van een verbeterde, hier en daar geradicaliseerde herziening van de Wet op de ondernemingsraden.

Verder is nu spoedig een wetsontwerp te verwachten, waarin de medezeggenschap van werknemers in kleine ondernemingen (minder dan 100 werknemers) wordt geregeld. Ook liggen er SER-advies-aanvragen over de inspraak in de bedrijfstakken (de p.b.o.) en over de samenstelling van de raden van commissarissen. Daarnaast wil ik hier noemen de ontwerp-arbeidsomstandighedenwet, die bijna rijp is voor mondelinge behandeling in de Tweede Kamer. Ingaand op de inkomenspolitiek wijs ik, behalve op de voorgestelde wijzigingen ten aanzien van de VAD, op het feit dat dit kabinet niet slechts de andere reeds aanwezige ontwerpen op dit terrein van het vorige kabinet heeft overgenomen, maar ook een aantal nieuwe initiatieven ondernam. Ik noem ook de

van alle kanten gewaardeerde aanpak van fiscale misbruiken door Staatssecretaris Notenboom, de aanpak van het zwarte circuit (B.V.'s) en de zgn. ketenaansprakelijkheid. Verder noem ik de voortzetting en versterking van het beleid met betrekking tot de inkomens van de vrije beroepen en de aangekondigde herstructurering van de topsalarissen in de ambtelijke sector. Daarbij komt dan nog de voorbereiding van een ontwerp-raamwet inkomensvorming, zoals ook aangekondigd in Bestek '81 (één van de elementen van sociaal-politieke begeleiding van de ombuigingen).

Nieuwe ontwikkelingen

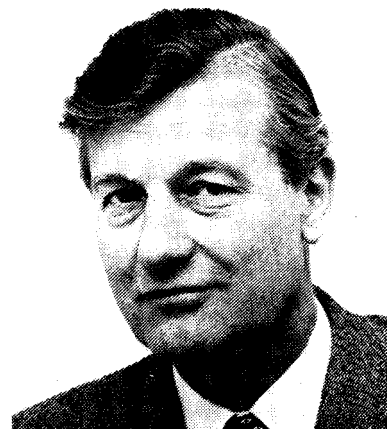
In het overleg met de sociale partners is ook sprake van nieuwe ontwikkelingen. Er is een goede kans dat dit overleg wordt verdiept, waardoor het zich zou kunnen ontwikkelen tot programmering op langere termijn. Daarnaast is er nu ook een verbreding van het overleg: juist deze week zou er voor het eerst een overleg met werkgevers- en werknemersorganisaties over het arbeidsmarktbeleid plaatsvinden. Deze ontwikkelingen beogen een grotere zeggenschap en grotere verantwoordelijkheid – nationaal en regionaal – van maatschappelijke groeperingen, tegen de achtergrond van het grote probleem van de werkloosheid.

Ik zou over een en ander natuurlijk nog meer kunnen zeggen, maar dat kan niet in dit artikel. Als één ding maar duidelijk is: het is naar mijn overtuiging volstrekt onmogelijk om, gezien in het licht van de genoemde feiten, te spreken van een beleid „waar de vaart uit is”.
W. Albeda

VERKEERD ADVIES

Drs. J. de Koning,
minister van ontwikkelingssamenwerking

Als praktizerend anti-revolutionair politicus maak ik een enkele kanttekening bij het „ongevraagd advies” van Prof. Goudswaard c.s. Ik ga daarbij niet in op hun kritiek op het kabinetsbeleid, al kan die op veel punten weerlegd worden. Het gaat mij om de conclusie die de schrijvers trekken, nl. het advies om de fusie van de drie partijen op te schorten en de lossere en meer vrijblijvende federatievorm tussen partijen te behouden. Dat advies is m.i. onjuist; het lost immers de politieke problemen – voorzover die er zijn – in geen dele op.

Scheuring

Onherroepelijk zou immers naast een eventuele ARP-lijst een CDA-lijst verschijnen, waarop ARP-kandidaten staan en waarop vele ARP-ers zouden stemmen. De scheuring van de partij zou dan een feit zijn en dat moeten we de 100-jarige toch niet (nog eens) aandoen!

Voor zover er politieke problemen zijn in de fractie en rond het kabinetsbeleid moeten die worden opgelost in een sfeer en in een vorm van vertrouwen en samengaan; die problemen kunnen niet worden opgelost in een sfeer van gebrek aan vertrouwen en in een vorm van afstandelijkheid.

Wij zouden een voorbeeld moeten nemen aan de samenwerking van onze wetenschappelijke instituten. Daar blijkt hoeveel invloed men krijgt als op voorhand vertrouwen wordt gegeven en een enthousiaste inbreng wordt geleverd.

Mijn – eveneens ongevraagd – advies is om het in de ARP aanwezige enthousiasme te mobiliseren voor het CDA als weg voor Christelijke politiek. Dan bereiken we wat!
Voorschoten, 27 februari 1979.

Kwetsend

Het advies is m.i. kwetsend voor al die mensen in KVP en CHU die dit afstand houden zullen ervaren als gebrek aan vertrouwen in hun intenties en inzet om Christen-Democratische politiek uit te bouwen. Het advies is ook gevaarlijk, omdat het het begin kan inleiden van een voor de ARP fatale ontwikkeling.

Ik weet zeer wel dat Goudswaard door wil gaan met één CDA-fractie. Zeer juist, want dáár moeten de politieke problemen van alledag worden opgelost en van dááruit moet het kabinetsbeleid gecorrigeerd (of gesteund) worden. Waarom dan toch het behoud van de drie afzonderlijke partijen?

Rationeel is daar maar één verklaring voor: Men wil de mogelijkheid behouden om – ongetwijfeld als laatste middel – met een eigen ARP-lijst de verkiezingen in te gaan. Het enkele feit van het bestaan van die mogelijkheid is al als effectief drukmiddel op KVP en CHU te gebruiken. Die mogelijkheid bestaat echter al lang niet meer.

Als alles wat er de laatste weken in NG over het CDA geschreven is representatief is voor wat de ARP ervan denkt, is er maar één conclusie mogelijk: de ARP stuurt aan op uitstel van de fusie, omdat het CDA nog niet voldoende deugt. De verhalen van Van Tellingen, Veerman en van Goudswaard en de zijnen, alsook het artikel van Vermaat in Trouw, ademen ten naaste bij dezelfde geest: voordat we verder gaan, voordat we de zaak organisatorisch rond maken, moet eerst de politieke praktijk van het CDA in orde zijn. Gelukkig zegt geen der schrijvers, dat we er maar beter mee op kunnen houden. Zij willen slechts pas op de plaats, tot zij de conclusie kunnen trekken, dat het praktische politieke handelen van het CDA voldoende naar de maat van grondslag en politiek program zijn gesneden.

Vast patroon

De weg van de ARP naar het CDA is bezaaid met discussies van dit type. Vanaf 1967 gaat de ARP hortend en stotend, hijgend en hakkelend over deze weg, maar gelukkig wel steeds in de goede richting. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon. Een vast patroon. Intussen is er wel veel bereikt. Het karakter van open partij is afgezworen, de grondslag is in orde, er is een goed program, we hebben een uitstekend rapport over de relatie tussen grondslag en politiek handelen en de commissie die de politieke overtuiging van het CDA moet gaan verwoorden staat in de startblokken. De ARP mag deze dingen, dit welslagen tot op heden, niet op z'n naam schrijven, maar heeft de discussies erover in alle fasen wel zeer intensief gevoerd en mag er nu ook met dankbaarheid akte van nemen, dat het zo gegaan is en niet anders. De oogst is voorwaar niet schamel.

Zware argumenten

Nu staan we dan voor de beslissing of we de fusie per medio 1980, door moeten laten gaan, ja of nee. Die vraag

GEEN PAS OP DE PLAATS

Door drs. P. Bukman, lid dagelijks bestuur ARP

mag niet worden versimpeld door te stellen, dat het er op 3 maart alleen maar om gaat of de stukken, die de partijen in gaan organisatorisch, technisch en juridisch kloppen. In feite wordt op 3 maart het laatste kruispunt gepasseerd om van de weg naar volledige eenwording. Daarbij is het niet zo, dat de vrijheid om links of rechts, rechtdoor of achteruit te gaan even groot is als bij het passeren van eerdere kruispunten. Naarmate men in een proces van eenwording vordert moeten er steeds zwaardere argumenten worden aangevoerd om van de ingeslagen weg af te wijken. In het destijds aanvaarde groei-model verplicht men zich als partners geleidelijk aan meer ten opzichte van elkaar. Vanuit dat gezichtspunt redenerend moeten er thans zeer zwaarwegende argumenten zijn om tot uitstel van de fusie te besluiten. Daarbij laat ik eventuele technisch-organisatorische argumenten, die verschuiving van de fusiedatum met een paar maanden noodzakelijk maken, buiten beschouwing. Daar gaat het niet om. Ook niet in de pas op de plaats verhalen.

Omstandigheden

Het gaat erom of we over anderhalf jaar klaar zijn voor een fusie. Bovengenoemde auteurs menen van niet en voeren daarvoor argumenten aan, hoofdzakelijk ontleend aan de praktische politiek van dit moment. Men is teleurgesteld over de CDA-inbreng in het kabinet; die is niet herkenbaar genoeg. Ik kan daarin

meevoelen. Men mag echter niet vergeten, dat het kabinet een coalitiekabinet is en dat we als CDA nooit mogen vervallen in de grote fout, die we de PvdA in de vorige kabinetsperiode zo terecht hebben verweten. Bovendien steunt het kabinet op een zeer kleine parlementaire meerderheid, wat compromissen en pragmatische oplossingen in de hand werkt. Een en ander wordt nog versterkt door de noodzaak een bezuinigingsbeleid te voeren, dat per definitie niet zo gemakkelijk voldoet aan kwalificaties als vaart en visie. Niettemin, ik deel de geconstateerde teleurstelling, zij het met wat meer begrip voor de situatie waarin het kabinet verkeert. De wankele positie van het kabinet legt ook de CDA-fractie een aantal beperkingen op. Niettemin zou de fractie ook naar mijn oordeel kritischer moeten zijn bij de beoordeling van het kabinetsbeleid; zoals in menig pas op-de-plaats-artikel naar voren komt. Om daarbij de keuze van de nieuwe fractievoorzitter te bestempelen als een poging om zo de fractie wat meer op de kabinetskoers te krijgen is een kruising van een onbewezen stelling en een verdachtmaking.

Probleemloos

Ook het verloop van de grondslag-discussie wordt verschillende malen ten tonele gevoerd als argument om de fusie van de drie partijen maar wat voor zich uit te schuiven. Verschillen over de relatie tussen grondslag en politiek handelen

zijn overigens verschillen, die binnen elk van de drie partijen voorkomen. Dat de kloof tussen woorden en daden op dit gebied probleemloos zou worden aanvaard is een onverantwoorde generalisatie. Maar als het waar mocht zijn, is het natuurlijk fout. En dan de achterban, die zich qua samenstelling zou wijzigen. Ik geloof, dat het terugwinnen van vertrouwen van de arbeiders een zeer hoge prioriteit moet hebben. Dat moet echter niet gebeuren op een wijze, die andere grote groeperingen, zoals bijvoorbeeld middenstanders, boeren en tuinders afstoot. Als het CDA naar sociale samenstelling breed wil zijn houdt dat consequenties in voor de politieke koers. In de praktische politiek zal die koers overigens niet alleen worden bepaald door eigen grondslag, politieke overtuiging en program, maar ook door de partner(s) in de coalitie. Tussen haakjes, als bij de huidige coalitie met de VVD „de meest bewegende christen jongeren” een ander politiek huis gaan zoeken, zoals Goudswaard c.s. zeggen, vind ik dat men bezig is met een uiterst bedenkelijke diskwalificatie van de jongeren, die in het CDA blijven.

Uitstel geen remedie

Maar goed, waar het mij in feite om gaat is dit. Ik kan mij erg goed vinden in veel kritiek op het praktisch politieke doen en laten van het CDA. Het is echter een illusie te menen, dat uitstel van de fusie in deze een remedie zou zijn. De ene fractie, het politieke hart van de partij, is er gelukkig. De

grondslag is goed, het program is goed, een nadere formulering van de politieke overtuiging is in de maak. Het ophouden van de fusie tussen de partijorganisaties als stok achter de deur, als nieuwe hypotheek of hoe men het ook noemen wil, zal opnieuw verwijdering geven tussen de drie partijen, zal het gekissebis over organisatorische problemen en probleempjes alleen maar verlengen, zal veel lokale en regionale CDA-verbanden nog langer laten tobben zonder doeltreffende aansluiting op landelijk niveau, zal drie wetenschappelijke instituten in een onzekere situatie houden en ga zo maar door. Alle extra energie die dat kost, alle frustraties die dat oproept zullen alleen maar een rem vormen om de christendemocratie in Nederland ook in de praktisch-politieke zin de juiste handen en voeten te geven. Daar gaat het om.

Over de drempel

Het besluit tot opheffing van de ARP is niet gemakkelijk. Zeker niet in de buurt van de viering van het honderdjarig bestaan, waarbij niet alleen dankbaar, maar soms ook nostalgisch achterom wordt gekeken, met een onvermijdelijke portie idealisering. Het besluit tot opheffing van de ARP is evenmin gemakkelijk vlak na een periode waarin voortrekkers het politieke toneel hebben verlaten, waardoor het zelfvertrouwen sterk op de proef wordt gesteld; zal men nog wel in staat zijn door een overmaat aan kwaliteit een zeker tekort aan kwantiteit te compenseren om zodoende toch een volwaardige rol in het CDA te kunnen spelen. Gebrek aan zelfvertrouwen is in de ARP nooit een opvallend verschijnsel geweest, behalve dan door z'n tijdelijkheid. Vreugdevolle en verdrietige dingen bemoeilijkt de laatste stap, maar mogen ons niet voor de drempel halt doen houden. We moeten er overheen om daarna met z'n allen alle energie te kunnen aanwenden om dat wat ons momenteel praktisch politiek teleurstelt te lijf te kunnen gaan.

Kleine, aarzelande stapjes worden er gezet op weg naar de fusie tussen ARP, CHU en KVP. Klein, omdat we gekozen hebben voor een groeimodel: een model waarbij de partijen de kans krijgen niet alleen organisatorisch maar ook in het denken en handelen naar elkaar toe te groeien. De stap waar we nu voor staan zijn de statuten. De organisatievorm van het CDA is aan de orde met daarbij de vraag, of we nu zo ver naar elkaar toegegroeid zijn, dat we als één hechte partij verder kunnen gaan. Let wel, dit is de belangrijkste stap. Als we die zetten, zijn we met één voet bij de finish. Want het stapje dat daarna volgt is de bekrachtiging van de fusie op 1 juni 1980.

Bewuste keuze

Velen van ons zijn op een gegeven moment lid geworden van de AR-partij op grond van een bewuste keuze. Er is immers keus genoeg aan politieke partijen in ons landje. Ieder van ons kijkt vanuit zijn eigen situatie tegen het politieke gebeuren aan, en zal naar aanleiding van wat hij hoort, leest of ziet zijn eigen conclusies trekken. Een fusie van partijen is een zaak die moeilijk te overzien is. Voor de één gaan die stappen er naar toe te langzaam, voor de ander te vlug. Een aantal mensen kan niet langer meer wachten, en sloot zich daarom rechtstreeks aan bij het CDA. Anderen brengen zich de historisch gegroeide verschillen in herinnering en betwijfelen of het nu tussen de roomsen en protestanten wel zal kunnen boteren. In de éne plaats werkt men al volledig in CDA-verband, en elders begint men hier nog pas schoorvoetend aan. Kleine, aarzelande stapjes zijn er – tegen die achtergrond – door de drie partijen gezamenlijk gezet op de weg naar de fusie. Alle christenen zoveel mogelijk verenigd in één CDA is het ideaal. Eén partij van christenen die samen vanuit de bijbel bezig willen zijn met politiek. Eén partij waar ook andere partijen zoals de PvdA en de VVD rekening mee hebben te houden. Zagen we niet, de laatste tien jaar, onze partijen soms in sterke mate achteruitgaan? Een fusie sprak velen aan, en deed inderdaad het gezamenlijke aantal leden weer toenemen. Liedjes van allerlei pluimage meldden zich aan het loket, die anders links of rechts van het „midden“ waren beland.

Aan een echte voorhoedepartij dachten sommigen daarbij. Maar zij realiseerden zich onvoldoende, dat door de grootte van de partij veel compromissen gesloten moeten worden, en dat een voorhoede nooit groot is. Een partij die alle christenen, hoe verschillend ook, wil accepteren. Maar waarin uiteindelijk de meerderheid telt. Dat is ook de realiteit tot nu toe! Of moeten we zeggen, dat men onderling nog zo moet zoeken naar één lijn, omdat men vanuit zeer verschillende hoeken komt? We hebben bijv. wel één program, maar dat wordt vaak weer verschillend geïnterpreteerd.....

„Bromvlieg?”

De ARP is een kleine groep in dit grote geheel. Zoals het één en ander zich nu aan het ontwikkelen is, lijkt de ARP op een soort bromvlieg die maar rondzoemt bij het hoofd van het CDA. Waardoor dat CDA onwillekeurig die vlieg steeds van zich af moet houden. Van Houwelingen en Scholten vooral hebben gemopperd over de samenwerking in de CDA-fractie en het kabinet. Toen Boersma vertrok maakte hij van de gelegenheid gebruik om het één en ander eens flink te zeggen. Gingen na die verschillende geluiden de ARP'ers niet zelf recht op in hun stoel zitten, om zich af te vragen wat er aan het handje was? En toen verdween Wim Aantjes plotsklaps. Al met al leek de ARP geen

Visie op fusie

Nog één stap en dan.... het CDA?

Door mevrouw N. Zuidema-van Dijk, lid dagelijks bestuur ARP

leiders meer te hebben. Of ontbreekt het aan een duidelijke visie op de toekomst? Na veel gekrakeel in het kippenhok werd Schakel tot de eerste man in AR-kring gebombardeerd. Schakel gaf een interview weg, en op vragen van de heren journalisten liet hij zich verleiden om te zeggen dat jongens als Van Houwelingen nog maar eens moesten gaan knikkeren met hun maats. Als u het knikkerspel goed kent – en wie kent dat niet – dan weet u ook, dat als je aan je laatste knikker toe bent, en je haast zeker weet dat je verliest, er onparlementaire woorden over je lippen kunnen komen. Zo begreep ik tenminste Van Houwelingen, die zich op zo'n a-politieke manier over het CDA had uitgelaten; Scholten die zei: van mij hoeft het niet meer; en De Kwaaisteniet die verzuchtte: nog even en de meerderheid beslist zodat het AR-geluid wordt weggedrukt. Kortom, met de fusie wordt die bromvlieg die de ARP is met één klap tegen het CDA-behang geplakt. Dit laatste is nu wat de ARP over zich heen voelt komen. Want vergist u niet. Hoe goed u plaatselijk samenwerkt, hoe goed ook de onderlinge verhoudingen zijn op plaatselijk niveau, de partij-politieke verschillen zijn het duidelijkst aan de orde in Den Haag. Heel vaak immers zullen plaatselijk de partijen, van de PvdA tot en met de VVD, zich alle voor dezelfde zaken kunnen inzetten, omdat plaatselijke aangelegenheden politiek vaak minder scherpte inhoudelijk bezitten dan landelijke zaken.

Vervolg van pag. 4

ook voor de bereidheid om gebleken verdiensten te erkennen, zelfs waar zij met ernstige onvolkomenheden gepaard gingen, dat op voorslag van Lohman Keuchenius door Mackay werd aangezocht. Om daarop zoals de Eerste Kamer deed vanwege „dweepzucht“ met één stem meerderheid een einde aan het ministerschap van Keuchenius te maken – verwerping van de begroting om redenen daarbuiten gelegen – was niet fraai. Moest het onverklaarbaar genoemd worden, gelet op het feit dat in de herfst van 1889 de Standaard op het beleid van de minister nogal wat had aan te merken? Het oordeel zou moeten luiden dat de liberalen, waarvan sommigen Keuchenius geweldig hebben gesard – Schaepman voelde hier iets van – zich door hun afkeer van de niet aantrekkelijke, soms ontwijkende, soms weinig maathoudende minister hebben laten leiden met een opzij zetten van de billijkheid. Wat in feite aan Keuchenius werd verweten berustte op vermeende of eenzijdig uitgelegde feiten en zeiden is vanuit de Kamer een zelf prikkelend bewindsman dermate getaquinneerd en met minachting bejegend: men duidde hem spottend als „christen hadji“ aan.

Kans op eigen geluid

De ARP wenst binnen het CDA de kans te krijgen om haar eigen geluid te laten horen. De hele organisatie is op papier al rond. En er ligt toch ook een rapport over grondslag en politiek handelen als door de ARP gewenst? Volgens dit rapport moet het CDA zo functioneren, dat er steeds weer discussie mogelijk is, of het program van actie inderdaad de bijbel als grondslag heeft. DE KVP wenste dit rapport evenwel niet naar haar kiesverenigingen te sturen: dat zou te duur zijn en bovendien wordt de inhoud te moeilijk geacht. In het dagelijks bestuur van het CDA, intussen, is men gefixeerd op de datum van 1 juni 1980. Weer wordt ons gevraagd een stap te zetten op weg naar de fusie. De stap die ons met één been de finish laat passeren. De moeite waard dus om iets meer te aarzelen. Door het partijbestuur werd hierover vergaderd en er heerste een mineurstemming. Nog maar een enkeling kan wat enthousiasme opbrengen voor de fusie. Dwars door het partijbestuur heen liepen de meningen over het wel of niet uitstellen van de fusie. Zij die de fusie willen uitstellen zijn van mening, dat er onvoldoende vertrouwen tussen de fusie-partners aanwezig is, om tegen de statuten die onafwendbaar zullen leiden tot één CDA nu „ja“ te zeggen.

Noodsignalen

Het feit, dat van onze Kamerleden naast de hiervoor genoemden ook Beumer, Faber en De Boer zeggen dat de tijd nog niet rijp is, en verder mensen als Goudzwaard en Berghuis zich óók in die zin hebben uitgelaten, betekent voor mij dat zij met zoveel woorden noodsignalen uitzenden. Laten we goed beseffen, dat het nu verder meehobbelen naar een fusie makkelijker is dan, op dit moment, uitstel te vragen aan CHU en KVP. Niet alleen echter op papier moeten de zaken geregeld zijn. Maar er zal een basis van vertrouwen moeten zijn, dat ieder vanuit zijn visie, en op zijn eigen wijze, kan meewerken aan en voldoende tot zijn recht kan komen in één CDA!

Keuchenius

Populariteit

Zijn gedwongen afscheid bezorgde Keuchenius nogal veel meeleven en enige populariteit. Wij zouden, sprekend in de taal van onze tijd hier het verschijnsel van sympathie voor de „underdog“ kunnen aanwijzen. Hij werd eind 1890 op een bijeenkomst in Den Haag gehuldigd en kreeg een fraaie boekenkast, welke tot voor kort het enige ietwat de stijl van het oude bewaard hebbende zaaltje der Vrije Universiteit sierde. Zijn indrukwekkend door J. C. Sikkels en A. Kuiper een tikje theatraal beschreven levenseinde deed de waardering nog groeien, hoewel zij, die voortdurend van zijn optreden de naaste getuigen waren geweest, zorgvuldig hun gevoelens onder woorden brachten. Lohman schreef aan Mackay: „Ik vrees, dat wij inderdaad veel aan hem verliezen, hoewel wij bij zijn leven steeds hoopten meer aan hem te zullen hebben. Hij was een persoonlijkheid, die als zodanig kracht uitoefende, zonder dat men zeggen kon waarin of waardoor hij de invloed deed gelden.“

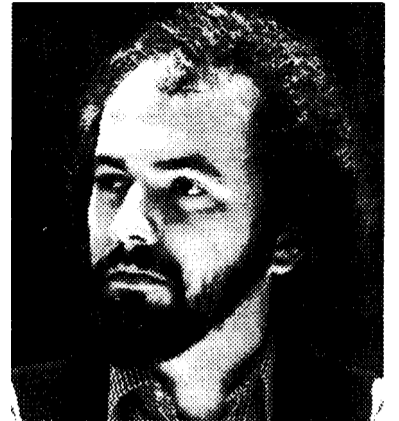
ONDER DE HAMER

Het stellen van de vraag of het CDA op grond van eenheid van uitgangspunt, program en politiek beleid kan fuseren tot één partij-organisatie blijkt bij velen verbazing of – erger nog – verontwaardiging te wekken. Hun, die deze vraag ontkennend beantwoorden, wordt immoreel handelen verweten en zelfs hun goede trouw wordt in twijfel getrokken. Door het aanvaarden van de organisatorische procedure en het tijdschema voor de fusie is men immers impliciet akkoord gegaan met de fusie als zodanig? We zijn trouwens nu al zo lang met elkaar bezig, je kunt nu toch niet meer zeggen dat we overhaast handelen. Als het nu niet kan, wanneer dan wel?

Bovendien, in het zgn. fusieprotocol is er zorgvuldig voor gewaakt dat de continuïteit gehandhaafd blijft en in de overgangsbepalingen zijn waarborgen geschapen voor de herkenbaarheid van de drie partijen. (Hetgeen overigens bepaald geen blijk is van onderling vertrouwen in de eenheid van politiek denken.) Of men stelt dat het nu de hoogste tijd is om te fuseren omdat het nog langer handhaven van de federatieve status van het CDA onnodig veel (dubbel) werk blijft opleveren.

Het opmerkelijke van dit soort reacties is dat er nauwelijks of geen enthousiasme in doorklinkt. Geen enthousiasme althans voor politieke idealen en voor de inhoud van christen-democratische politiek. De teneur is er één van: we hebben in het verleden bepaalde stappen gezet en die leiden nu eenmaal onvermijdelijk naar het einddoel: de fusie. En Aantjes heeft voor de partijraad eens gezegd dat de enige rechtvaardiging van het CDA is dat het een *middel* is om vanuit de boodschap van het Evangelie te komen tot verandering en vernieuwing; niet als een *midden* partij maar als een *middel* partij. Bij een politieke partij die een doel in

UIT DE ARJOS

zichzelf is geworden staat niet de politieke visie maar de politieke macht centraal. Zo'n partij kan nooit een beginselpartij zijn maar is gedoemd om te verworden tot een belangenpartij. Voor zo'n partij is zeker plaats in het politieke krachtenveld. Maar zo'n partij kan geen christen-democratische of christelijke partij zijn. Wie bewijst de toekomst van de christen-democratische politiek in Nederland nu eigenlijk de beste dienst? Zij die zich blindelings laten leiden door en voortjagen aan de hand van tijdschema's en procedures of zij, die – uit vrees voor vervlakking – pleiten voor een voorlopig behoud van de smaakmakende delen van het CDA? Klaas de Vries daarmee is de fusie een doel in zichzelf geworden. De argumentatie vóór de fusie wordt niet ontleend – wat voor de hand zou moeten liggen – aan de voortgang op de weg naar de politieke eenwording, maar aan organisatorische beslissingen die eerder genomen zijn.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

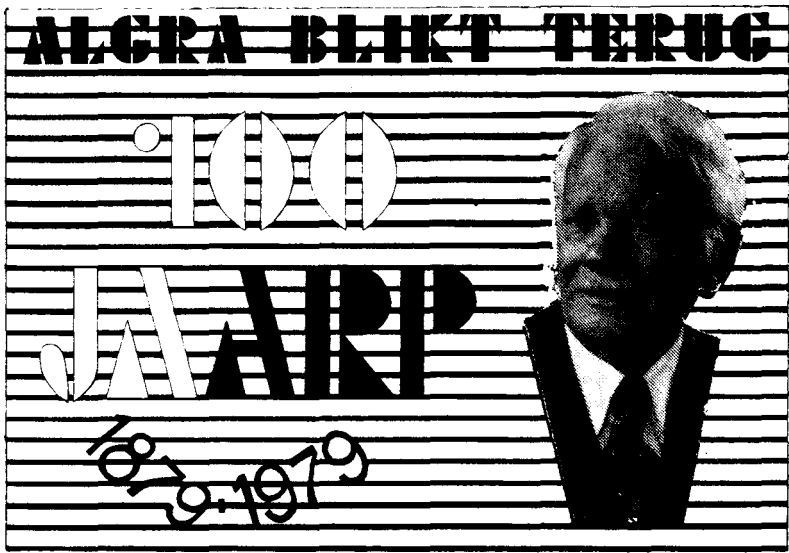
Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Oordeel

De aan het begin geuite bevreesing over Keuchenius' faam zal bij overweging van het tot dusver meegedeelde er niet kleiner op zijn geworden. Ze kan verdwijnen door in de eerste plaats zwaarder aan te zetten de wijze waarop men kort na zijn dood over hem geschreven heeft. Kuipers' levensschets van 1895 was helaas mede bedoeld om Lohman te treffen en speelde eenzijdig de verwijdering tussen de latere Christelijk-Historische voorman en de inderdaad bij tijden onhandelbare Keuchenius uit aan deze laatste tegenover zijn als „behendig“ getekende fractieleider een brevet van bijzondere beginselvastheid toekennend, een later door Keuchenius' zoon nog verscherpte weergave der feiten. Eerlijkheid gebiedt vast te stellen dat deze bijbedoeling van Kuyper – het terugdrukken van Lohman naast het eren van Keuchenius – deze beknopte en ondanks gezwellenheid soms treffende biografie die hij over hem schreef ontsiert. Zij heeft echter bij velen de nagedachtenis van de in dubbel opzicht beproefde antirevolutionair levend gehouden. Vervolgens moet worden bedacht hoe Keuchenius dan toch van het begin af aan op zelfstandige manier de

koloniale kwestie heeft benaderd. Al heeft hij van het Regeringsreglement te veel verwacht, al moet men bij hem geen veroordeling van de batig-slotgedachte zoeken, al is hij, die van het cultuurstelsel een tegenstander was, zelf niet tot de uitvoering van een vernieuwend beleid steunend op een door hem tot stand gebrachte wetgeving gekomen; hij heeft zich het lot van de indische bevolking aangetrokken, de morele verplichtingen van het moederland erkend, en tevens afgewezen dat het de providentiële roeping van de Nederlandse regering zou wezen om Indië te kerstenen, waarbij hij zich in zijn verontwaardiging over wat hij als koloniaal onrecht beschouwde soms verder dan enig tijdgenoot liet meevoeren. Stellig treft men bij flitsen in de – hetzij herhaald – soms langademige, soms verwarde vertogen en misschien meer nog in Keuchenius' brieven het pleidooi aan voor een wezenlijk ethisch beleid. De door Kuiper sedert 1874 beklemtoonde zedelijke verantwoordelijkheid tegenover Indië is door Keuchenius reeds eerder aanvoeld en als richtsnoer aanvaard. In zoverre kan naast voor zijn karakter gekoesterde waardering toch ook enige staatkundige grootheid aan Keuchenius niet worden ontzegd.

Verkiezingscampagne (XXII)

De Kieswet-Van Houten van 1896 betekende honderd leden van de Tweede Kamer, gekozen door de kiezers in honderd enkelvoudige districten. Ook de grote steden waren in enkelvoudige districten verdeeld, zodat iemand sedert 1896 kon zitten namens Amsterdam I of II, tot Amsterdam IX toe. Tot 1901 kozen deze negen districten altijd een liberaal of een radicaal (later vrijzinnig-democraat) maar in 1901 werd in Amsterdam VII de A.R. Mr. Th. Heemskerck gekozen en in Amsterdam II de C.H.-man Dr. J. Th. de Visser. In Amsterdam IX werd in 1902 in een tussentijdse vacature gekozen de heer H. Bijleveld, directeur van de Gereformeerde Kweekschool in de hoofdstad.

Vaste en omstreden districten

Van die honderd districten waren er maar betrekkelijk weinige, waar een echte verkiezingsstrijd werd gevoerd. De meeste districten waren „vast”. Daar wist je eigenlijk bij voorbaat, welke partij het zou winnen. Groningen en Winschoten, Assen, Alkmaar en Hoorn waren safe voor de liberalen; een kleine twintig districten in het Zuiden des lands waren steevast voor de R.K. Staatspartij. De Antirevolutionairen konden vrijwel nergens erop rekenen dat zij gehéél op eigen krachten de meerderheid in een district zouden verwerven. Zij waren meestal aangewezen op bondgenootschappen, coalities, met R.K. en CHU. Van de CHU geldt hetzelfde en boven de grote rivieren kwamen maar weinig districten voor een R.K.-poging in aanmerking. Maar bepaalde districten golden in het bijzonder als omstreden districten. Als dáár de liberalen wonnen, hadden zij de meerderheid. Als daar de rechtse coalitie de bovenhand behield, dan waren de liberalen in de Kamer in de minderheid. In die districten had de eigenlijke slag plaats. En daar vergde een verkiezingscampagne ontzaglijk veel van de Antirevolutionaire kiesverenigingen en haar bestuurders. Ik wil proberen, daar een beeld van te schetsen, waarbij ik enkele voorbeelden ontleen aan de gang van zaken in het district Tietjerksteradeel, dat uit vier landelijke gemeenten bestond: Tietjerksteradeel, Smalingerland, Achtkarspelen en Kollumerland.

De kiezerskweek

Dan komt in zulk een omstreden district de kiezerskweek aan de orde. De „belastingkiezers” worden ambtshalve op de kiezerslijst geplaatst. Maar de loon-kiezers, de huurkiezers, de spaarbankkiezers en de examenkiezers moeten zich melden. Dus komen in elk dorp en elk buurtschap de „oude rotten” bij elkaar, met een afschrift van de voorlopige kiezerslijst, waarop alleen de belastingkiezers staan, als basis voor het overleg. De knecht van boer Loopstra is „een

van ons”, en hij verdient, kost en inwoning inbegrepen, voldoende, om als loonkiezer te worden aangemeld. Naar hem toe met een aangifteformulier en het samen invullen. Vergeet zijn handtekening niet. De arbeider Venema is los werkman, het is moeilijk hem als loonkiezer ingeschreven te krijgen, maar hij betaalt voldoende huur om als huurkiezer in aanmerking te komen. Met een formulier er op af enz. Wanneer alles goed liep, en het liep in de regel goed, dank zij de onvermoeibare activiteit van „gewone mensen”, dan werd op deze wijze het aantal kiezers, die AR gingen stemmen, sterk vergroot. Soms met 10 à 20 procent. De socialisten deden het ook, en de Roomsens, maar de liberalen zelden of nooit. Voor hen was er ook niet zo veel te vangen.....

Een kleine illustratie: twee man met een stormlantaarn uitgerust gaan op een donkere avond vroeg in het voorjaar op stap. Aan de Oude Vaart in Ferwerderadeel woont een arbeider, die als loonkiezer gewonnen kan worden. Hij woont aan de overkant, maar er ligt altijd een brede plank over het water. Ze staan voor de brede sloot, die als opvaart en tochtsloot geldt, maar de plank is er niet. Dan maar roepen. En de bewoner komt te voorschijn. Ja, de plank is er wel, maar die drijft in het water. Niks aan te doen. Jammer voor jullie, maar wat was de boodschap? Dat was gauw uitgelegd. En toen is de zaak toch voor elkaar gekomen. De kandidaat-kiezer heeft een oude klomp over het water gegooid, daar is het formulier in gestopt, en toen is die klomp vice-versa gegaan. De man is even naar binnen geweest, om bij de petroleumlamp de gegevens in te vullen en „zijn naam te zetten”. De reis met de stormlantaarn was niet voor niks geweest.

Het huisbezoek

Nu komt de propaganda. En het voornaamste deel daarvan is het huisbezoek. Daar werden vele avonden aan besteed. Je moest daarbij heel wat bezwaren overwinnen, misverstanden uit de weg ruimen enz. Wie niet behoorlijk beslagen ten ijs kwam, kon beter thuis blijven. Door het huisbezoek moesten de weifelaars worden gewonnen. En net als bij de kiezerskweek zou er van dit werk niets terecht zijn gekomen, als de mensen hun buurt niet door en door kenden en dus wisten, waar ze moesten zijn. Als in een moderne maatschappij zelfs de naaste burens vreemden voor elkaar blijven, is zulk een propaganda door huisbezoek nauwelijks meer te organiseren.

Debatavonden

Spectaculair waren de debatavonden. De kandidaat zal dan en dan optreden in de bovenzaal van de herberg, of in de grote zaal van Amicitia enz. In de advertenties staat er uitdagend bij: *Debat gewensch*. En er was volop gelegenheid tot debat. Als de spreker zijn eerste ronde had voltooid, zei de voorzitter: er is nu gelegenheid voor debat. Daarvoor is in eerste termijn een uur uitgetrokken. Ik verzoek de debaters aan de bestuurstafel te komen, om de tijd te kunnen verdelen. Na de debaters de spreker, daarna de debaters weer, b.v. nog een half uur, en dan het laatste woord van de spreker. Het duurde soms vier uren

achter elkaar, en ik heb zulke vergaderingen meegemaakt, waar men tenslotte van de tabaksrook van achter in de zaal de bestuurstafel niet meer kon zien. Ik heb het ook meegemaakt, dat de voorzitter van de AR-kiesvereniging opende met gebed, en dat er na het amen uit zijn mond een grote groep binnenstommelde, omdat de tegenstanders niet bij het gebed aanwezig wilden zijn.”)

In 1901 traden in Tietjerksteradeel Talma en Troelstra zo avond aan avond tegen elkaar in het krijt. Een kennis van mij, degelijk liberaal opgevoed, vertelde mij eens, dat zijn vader hem op zestienjarige leeftijd in Drachten had meegenomen naar zulk een vergadering. Dat mocht de zoon niet missen, want die twee debaters, dat was uniek. Het was zo. En de liberaal in de dop vertelde mij veel later: als jongen dacht ik er mankeert nog maar één ding aan, dat ze elkaar aanvlieden. Zó fel was het. En toen de zaal eindelijk leegstroomde, zag ik tot mijn stomme verbazing, dat Talma en Troelstra elkaar de hand gaven en zeiden: welterusten en tot morgenavond!

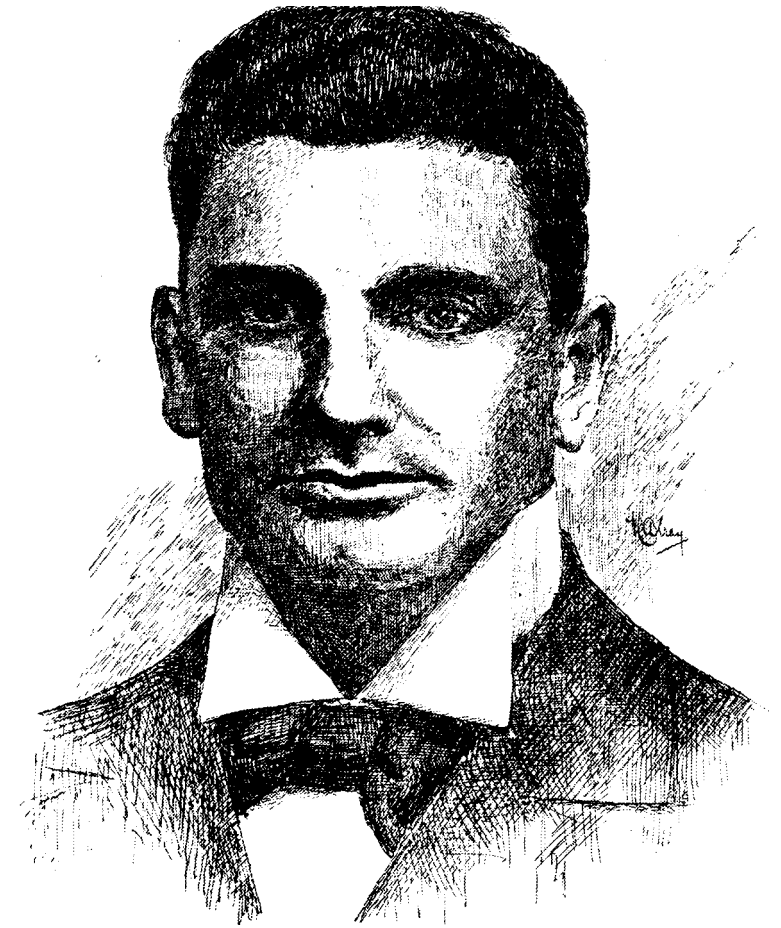
Je mocht je als kiesvereniging gelukkig prijzen, als je een kandidaat had, die zich in het debat nooit uit het veld liet slaan en altijd wel wat terug wist te zeggen. Het kabinet-Kuyper had er voor gezorgd, dat de stelling Amsterdam de beschikking had gekregen over modern snelvuurgeschut. Dat werd in de verkiezingsstrijd van 1905 tegen die AR uitgespeeld. Talma sprak in Oenkerk. Hij had misschien drie zinnen gezegd toen een man al riep: „Snelvuurkanonnen”. Na een of twee minuten al weer „Snelvuurkanonnen!”. Kort daarop voor de derde keer, Talma stopte even en zei toen: „Deze man roept al maar om snelvuurkanonnen, maar ik kan hem vertellen dat ze al zijn aangeschaft.” De man veerde omhoog: „Ik ben tégen snelvuurkanonnen!” Talma heel gemoedelijk: „Neem me niet kwalijk, dan had ik u verkeerd begrepen”. Toen na een korte pauze:

„Maar wacht eens, ik wil u in vertrouwen wel meedelen, dat wij ook nog een stuk of tien kanonnen hebben, die om de twintig minuten een schot geven. Is dat misschien iets voor u?” Zulke dingen werden in kleuren en geuren verder verteld en de man, die zo een beetje op de koffie kwam, merkte later dat men het wist. „Snelvuurkanonnen!” In één van de districten werd geregeld een kandidaat afgevaardigd, een man van edele afkomst en met een edel karakter, eerlijk en trouw. Maar hij was in één opzicht minder geschikt: hij zag als de dood op tegen zo'n openbaar debat. Maar ook hier was daar wat op te vinden.

Onder zijn gehoor was geregeld de heer Jac. van Oversteeg, die ook amanuensis aan de V.U. is geweest. Van Oversteeg was nooit om een woordje verlegen. Hij gaf zich op als debater, maar „alleen maar om een enkele vraag te stellen”. Zet mij maar onderaan op de lijst. Als Van Oversteeg dan eindelijk het woord kreeg voor die vraag, had hij eerst nog iets anders op het hart. Hij had zich zeer verbaasd dat een van de debaters zó ver de plank had misgeslagen, enz. enz. En dan gaf hij, vóór hij zijn vraag stelde, die debater een portie, die er niet om loog. En de spreker zei in zijn antwoord, dat hij nu maar niet verder op de door deze debater gemaakte opmerkingen zou ingaan, omdat hij geen kans zag nog iets wezenlijks toe te voegen aan de woorden van de heer Van Oversteeg, die hij dank wilde brengen voor diens niet alleen juiste, maar ook afdoende opmerkingen. Het voornaamste van de algemene propaganda was inderdaad zulk een debat. Ai werd er ook veel gepraat en de nodige lectuur verspreid.

De stembag

En dan kwam de stembag. Bij elke stembus zat een van onze vertrouwensmannen, die noteerde, wie er „van ons” waren geweest. Zijn notities werden geregeld opgehaald en verwerkt, en zij die nog ontbraken, werden „gepord”. En als ze geen vervoer hadden, kwam er een rijtuig voor. **)

En dan bij de uitslag werd van bus tot bus nagegaan, of we ons berekende getal hadden gehaald en wisten we ook precies, of er lekken waren en waar die zaten. Het waren fijne dagen, maar als je het toch nog, soms op het nippertje verloor, dan was het verdriet groot. *Want het was een zaak van de partij, maar ook van ons hart.* in dat district werd in 1888 gekozen O. T. Bosgra (A.R.) en na diens overlijden in hetzelfde jaar L. W. de Vries (A.R.) in 1891 Mr. H. Ph. de Kanter (Lib.), in 1897 Mr. P. J. Troelstra (S.D.) en in 1901 Ds. A. S. Talma (A.R.).

De campagne begint

Zodra het bestuur startte, kwamen er drie punten aan de orde:

- de kandidaatstelling;
- de kiezerskweek;
- de propaganda.

De eerste zaak was meestal de eenvoudigste. Want men vroeg advies aan de Leider. Dat advies had een beslissende betekenis. Soms werd het kort en bondig op een briefkaart gegeven, één regeltje in kriegelig handschrift helemaal bovenaan en daaronder de forse handtekening. De heer Klaas Kremer, hoofd der Chr. school te Berlikum en voorzitter van de districts kiesvereniging voor het district Franeker, heeft zo'n briefkaart altijd bewaard, bijna als een reliquie. De briefkaart bevatte deze woorden: Neen, u kunt beter ds. Hofstede van Blokzijl nemen. Het neen had uiteraard betrekking op een andere kandidaat, waarover de heer Kremer het advies van de Leider had gevraagd. (De doopsgezinde dominee van Blokzijl

was als antirevolutionair een uitzondering onder de ambtgenoten van zijn kerkgemeenschap en werd door Kuyper nog al eens aanbevolen.) Niet altijd ging het per briefkaart. In de winter van 1900 op 1901 verscheen in Bergum ter kiesvergadering een persoonlijk afgezant van Dr. Abraham Kuyper, nl. zijn oudste zoon Dr. H. H. Kuyper, die predikant in Loeuwarden is geweest. Hij kwam van het meelevens van zijn vader met de broeders getuigen en bracht meteen een aanbeveling mee voor een kandidaat, nl. Ds. A. S. Talma, Ned. Hervormd predikant te Arnhem. Hij werd inderdaad kandidaat gesteld, veroverde het district in een felle verkiezingsstrijd op het zittende lid Mr. P. J. Troelstra en werd later de grondlegger van onze sociale wetgeving. In Bergum staat een borstbeeld van hem door de ARP in Friesland betaald zonder staatsubsidie.

*)Het kwam in die jaren ook voor, dat liberale en socialistische raadsleden in de hal bleven wachten, totdat de raadsvergadering met het uitspreken van het formulier van het ambtsgebed was geopend. **)Op sommige verkiezingsbureaus van onze partij zat dan ook een „betaalsheer”, die de reiskosten betaalde van onze kiezers, die van verre waren gekomen. Stemmen bij volmacht was toen niet mogelijk. Er kwamen vissers over uit Lerwick naar Katwijk en melkknechten uit Westfalen naar de Friese Wouddorpen.

Toelichting

Dit is het tweeëntwintigste artikel van de heer H. Algra, erelid van de ARP, in een serie over de geschiedenis van het ontstaan en de ontwikkeling van de ARP. Deze serie is gestart op 9 september 1978.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, Den Haag. Géén postzegel.

**Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.**

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Visie op fusie

Partijbestuur en CDA

1. In de bestuursvergadering van 19 januari 1979 is toegezegd, dat het partijbestuur nog een keer een fundamentele gedachtenwisseling zal voeren over het CDA, de verdere voortgang ervan, de inbreng van AR-zijde en onze verwachtingen ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling. Die gedachtenwisseling is van belang tegen de achtergrond van de gebeurtenissen in het najaar van 1978, maar ook vanwege enkele artikelen van oud-partijvoorzitter dr. A. Veerman en gezien de resultaten die De Tijd-enquête te zien heeft gegeven. Het partijbestuur heeft een en ander maal gesproken over de ontwerpen voor fusie-protocol, statuten en reglementen en in verband daarmee met zaken die hieraan annex zijn. Hoewel nog niet alles is afgerond zal er een partijraad op 3 maart worden gehouden. Daarbij staat de partijraad voor de vraag of de stukken geschikt zijn om in de partij-organen behandeld te worden. Wordt die vraag met „ja” beantwoord, dan gaat de laatste fase in om van een federatie van drie partijen bij een fusie terecht te komen. Formeel moet dan nog een definitieve beslissing vallen – en de kiesverenigingen hebben een meer dan formele bevoegdheid – maar een partijbestuur en een partijraad kunnen het zich dan niet meer veroorloven zelf alsnog met „princiële punten” te komen, tenzij er in het politieke vlak fundamentele ontwikkelingen plaatsvinden. Op basis van amendementen zijn dan nog slechts marginale veranderingen mogelijk. Verder is het „ja” of „neen”. Om die reden is voor partijbestuur en partijraad thans de laatste fase ingegaan van een proces dat in 1966 is begonnen en dat in de loop van 1980 zijn einde moet vinden. Via de Leeuwenhorstbijeenskomst hebben wij ons bezonnen en voortdurend is over de loop der ontwikkelingen gesproken. Dit is wat het partijbestuur betreft de „laatste oever”, met de restrictie als hierboven aangeduid.

2. De ARP is op het pad der beslissingen een lange weg gegaan in een vrij korte reeks van jaren. Van stap tot stap zijn wij verder gegaan en inmiddels volgens velen zover gevorderd, dat een discussie best aardig is, maar dat de partijleiding zelf voor voldoende feiten staat. Dit laatste is niet juist, want er zijn geen formele of materiële beslissingen genomen die de partij of organen daarvan hebben opgeheven. Dat neemt echter niet weg dat er op het gebied van de samenwerking veel tot stand is gekomen en dat alle stappen en stapjes ten doel hadden uiteindelijk bij de fusie terecht te komen. Dit te ontkennen zou de historie geweld aan doen; het zou ook onze handelingen in een opmerkelijk daglicht plaatsen. Wij hebben morele verplichtingen op ons genomen en in het geding is tevens een zindelijk met elkaar omgaan. Bij al onze overwegingen en overleggingen dient dat mede een rol te spelen. Het legt ons als het ware extra de verplichting op zorgvuldig te handelen. Dat is een voorwaarde wanneer bepaalde zaken eventueel openlijk aan de orde worden gesteld. Anderzijds is het de taak van partijbestuurders het pand te bewaren dat hun is toevertrouwd. Dat vereist een andere zorgvuldigheid. En wel deze dat wat ons is toevertrouwd, wat ons beweegt, wat onze idealen altijd zijn geweest kan blijven functioneren in een groter geheel wanneer wordt besloten de ARP op te heffen. Het is niet onze taak en opdracht te liquideren, maar om iets nieuws te bouwen dat toekomst heeft en dat de komende decennia in de landspolitiek een functie kan vervullen vanuit onze kijk op mogelijkheden voor een christelijke politiek.

3. Het CDA heeft ons op een aantal punten verder gebracht. Zij die altijd al op elkaar waren aangewezen zitten nu in dezelfde club bij elkaar. Het was één

Gespreksnotitie partijbestuur en CDA

Het bestuur van de ARP kwam op zaterdag 10 februari 1979 te Utrecht bijeen. Die dag prijkte als „het” punt op de agenda een gedachtenwisseling over de verdere ontwikkelingen rond het CDA. Met name toegespitst op de definitieve ontwerp-stukken met betrekking tot de fusie en op de vraag of er geen belemmeringen zijn om met een gerust hart de laatste fase in te gaan. Ter voorbereiding op de discussie had de partijvoorzitter, de heer H. A. de Boer, ten behoeve van de leden van het partijbestuur gezorgd voor een „gespreksnotitie in verband met beslissingen ten aanzien van het CDA”. Inmiddels is gebleken, dat er in sommige kranten verhalen hebben gestaan over de inhoud van deze notitie. Teneinde iedere mythevorming met betrekking tot de inhoud van de gespreksnotitie te vermijden wordt de letterlijke inhoud ervan op deze pagina afgedrukt.

van onze eerste doelstellingen, al voegden wij er in één adem aan toe, dat dit fit feit alleen ons niet verder bracht. Vanuit onze uitgangsstelling dienen wij te komen tot een program en een beleid. Onder leiding van prof. dr. B. Goudzwaard is een program geformuleerd, dat een duidelijke visie vertolkt en dat bouwstenen aandraagt voor een verantwoord politiek beleid. Het program is niet volmaakt – er zitten ook minder geslaagde elementen in – maar het kan de toets der kritiek met glans doorstaan. De weg van het program naar het beleid verloopt moeizaam, veel moeizamer dan verwacht zou mogen worden. De geest en de mentaliteit van waaruit het program spreekt roept verzet op wanneer het om effectuering gaat. Met name ten aanzien van vragen en problemen waarbij de door ons aanvaarde norm in het geding is. In dit verband zijn te noemen de gang van zaken rond ultra-centrifuge project, neutronengranaat, maatschappijvernieuwing en abortus. In al deze gevallen is of dreigt de norm terzijde te worden gesteld en wordt er gehandeld op basis van pragmatische benaderingen. Zijn wij niet alleen geneigd, maar ook bereid een normgerichte politiek te voeren?

4. Spreken over het CDA is niet mogelijk zonder de gehele maatschappelijke context in de overwegingen te betrekken. De deconfessionalisering gaat nog door. Slagen wij erin daar schouder aan schouder iets tegen te doen? Of is het CDA niet veel meer dan een optelsom van afkalvende organisaties die bij elkaar hun heil zoeken. Protestant en rooms-katholiek zijn soms samen op weg gegaan en soms samen met algemene organisaties, terwijl in andere gevallen nog geen sprake is van een samen op weg gaan. Ten aanzien van het eerste zijn de werkgeversorganisaties te noemen. Ten aanzien van het tweede de organisaties in het midden- en kleinbedrijf en de gang van zaken rond het NKV. Ten aanzien van de derde categorie zijn te noemen de agrariërs, maar ook NCRV en KRO en niet te vergeten de onderwijswereld. In feite vervullen de politieke partijen een voortrekkersrol, waarbij niet te voorspellen is of de grote maatschappelijke geledingen die ontwikkelingen zullen kunnen volgen. Ontwikkelingen op het politieke vlak zijn niet los te zien van de dingen, die

in de kerken aan de orde zijn. Speciaal de verhouding rooms-katholicisme en protestantisme vraagt daarbij de aandacht.

Het optreden van de paus en de standpuntbepaling van het Nederlandse episcopaat kunnen niet voor kennisgeving worden aangenomen. De grote fundamentele geschillen en verschillen tussen het protestantisme en het rooms-katholicisme zijn in de afgelopen jaren wellicht te gemakkelijk ter zijde geschoven.

5. In Europees verband neemt het CDA veelzins een uitzonderingspositie in.

Op internationaal organisatorisch gebied hebben de drie partijen overigens altijd al één lijn getrokken. Deze elementen staan bovendien niet ter discussie, maar zij worden genoemd ter completering van het beeld.

6. Nu wij bezig zijn de balans op te maken moet worden geconstateerd, dat het enthousiasme van het eerste uur een beetje zoek is geraakt. Dat geldt niet alleen ten aanzien van hen die directe verantwoordelijkheid dragen voor het proces van toenemende eenwording, het geldt ook voor de geledingen waar men reeds langer samenwerkt. Een zekere matheid en moeheid zijn kenmerkend voor velen, die met veel enthousiasme zijn begonnen. Dit verschijnsel is inherent aan ieder fusieproces, maar het is daarmee alleen niet te verklaren. Het groter worden als zodanig bracht geen nieuw elan en kan dit ook niet brengen. Als partijbestuurders moeten wij ons realiseren dat het niet gaat om een fusie van fietsenfabrieken, maar van politieke instellingen die een eigen benadering hadden en hebben van wat politiek is en hoe je vanuit je levensovertuiging en program daar ook concreet gestalte aan geeft in het politieke beleid van alle dag. Dat botst en dat gebeurt niet alleen landelijk, maar het vindt ook elders plaats. Wat zijn onze verwachtingen van het appel op de jeugd en wat zijn de verwachtingen van de jeugd zelf wanneer het om vernieuwing en hervorming van de samenleving gaat. Het CDA is niet gediend met een achterblijven van een deel van de „achterbannen” van ieder van de partijen of bij een gebrek aan elan en werfkracht.

7. Partijbestuurders mogen zich nooit laten leiden door nostalgie, maar wel moeten zij oog hebben voor de effecten die hun beslissingen kunnen hebben en voor hun eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van het anti-revolutionaire erfdeel. Is de inbreng vanuit de ARP gewaarborgd in het grotere geheel of sneeuwt deze onder of kan deze gemakkelijk ondersneeuwen? Zijn er garanties met betrekking tot het rekening houden met benaderingen vanuit een AR- of CH-visie of beslist de macht van het getal, zoals dit in feite gebeurd is bij de gang van zaken rond de verkiezing van de fractievoorzitter?

8. Voor velen is de tijd zover voorgeschieden, dat zij fatsoenshalve menen alleen nog ja te kunnen zeggen tegen een fusie, mits de voorstellen redelijk zijn en daarover overeenstemming bestaat tussen de partijbesturen. Vanuit die benadering doen velen mee. Helaas vaak zonder enthousiasme en in de overtuiging dat het hun tijd wel zal duren. Het is moeilijk peilbaar hoe dit precies functioneert binnen ons kader. Het verschijnsel zelf is een veeg teken. Vooral ook gezien onze doelstelling de partij zoveel mogelijk mee te nemen.

9. De artikelen van dr. Veerman zijn mede ingegeven door de politieke gebeurtenissen. Het is ontegenzeggelijk, dat er ook van AR-zijde in de politieke praktijk fouten zijn gemaakt, zeker ook ten aanzien van het voorzitterschap. Dat wordt ook niet ontkend. Niettemin lag er een voorstel van de AR-leden en niettemin kwam het fractiebestuur met een ander advies en niettemin stemde de fractie op basis daarvan. Het is een symptoom van de zaken die spelen, zoals het ook een symptoom is dat het d.b. van het CDA nagenoeg niet praat over de politiek, laat staan dat grote lijnen daar aan de orde komen wat betreft de politieke visie. Het CDA zit krachtiger in het kabinet, dan de samenstellende delen daarvan ooit de laatste decennia in een volwaardig

Jubileumaffiche 100 jaar ARP

Speciaal in het kader van de viering van het eeuwfeest is een jubileumaffiche ontworpen. Omstreeks 5 maart zal dit affiche beschikbaar komen. Men kan het dan bestellen bij het partijsecretariaat. De prijs van dit affiche bedraagt f 0,50 cent per stuk. Verzendkosten zullen in rekening worden gebracht. Het ontwerp van het affiche is afkomstig van de hand van Arend van Dam. Het affiche toont het speciaal ontworpen jubileumvignet, in kleur. Het formaat van het affiche is: 60 bij 90 cm.

kabinet hebben gezeten. Is het beleid herkenbaar als een christen-democratisch beleid? De fractie moet als regel de zaken bevechten op het kabinet. Het CDA heeft steeds betoogd geen polarisatie te willen. Toch krijgt de polarisatie kansen onder het motto van „redelijke liberalen” en „onredelijke socialisten”. Het punt is niet of „redelijk” en „onredelijk” al dan niet juist zijn, maar of het CDA zich voldoende profileert als een eigen stroming en of als gevolg van die polarisatie in onze samenleving het CDA geleidelijk aan niet naar rechts op zal schuiven. Een ontwikkeling in de richting van de Duitse situatie is in de Nederlandse politiek bepaald niet denkbeeldig. Een CDA dat daarin verzeilt raakt – en dat is dan het resultaat van een geleidelijk proces – is volkomen mislukt.

10. De ideeën die dr. Veerman in zijn artikelen aandraagt lijken niet zo erg levensvatbaar. Het enige dat in deze

zou kunnen is de suggestie ten aanzien van de Kuypersstichting. Het is echter zeer de vraag of wij die kant op moeten en of dit op termijn wel iets kan betekenen. Wanneer wij twijfelen aan de mogelijkheid van herkenbaarheid vanuit onze idealen, wanneer wij zorgen hebben omtrent koers en richting van het CDA dan staan wij voor de vraag of een fusie op dit moment verantwoord is. Ieder moet die vraag vanuit de eigen verantwoordelijkheid beantwoorden met het zicht dat ieder zelf op morgen heeft.

11. De „grondslagdiscussie” is in feite afgerond. De gekozen oplossing heeft niet voor groot enthousiasme gezorgd. Vermoedheidsverschijnselen hebben ook hierbij een rol gespeeld. In de eigen gelederen bestaat er op dit punt geen unanimitieit, getuige ook de stemmingen op de partijraad en de tot nu toe ontvangen reacties vanuit de kiesverenigingen. De politieke overtuiging is voornamelijk voor velen een vaag begrip. De vulling kan op zeer verschillende wijzen geschieden.

12. De drie partijen zijn op elkaar aangewezen. Zij dragen bovendien een verantwoordelijkheid voor de rechtstreekse leden. Wij zijn samen op weg naar een volledige fusie, staande bij de laatste halte zijn er de volgende vragen:

a) kan de fusie nu doorgaan? (al dan niet met een gerust hart)
b) moet de huidige federatie verzaamd worden met uitzicht op de fusie, wanneer er politiek gezien een sterker gewenningsproces is opgetreden en er meer gelijkgerichtheid ontstaat?
c) moet de fusie onder voorwaarden worden aangegaan?

Bij de beantwoording van vragen zal een belangrijke rol spelen hoe de huidige ontwikkelingen worden gewaardeerd en hoe de taxatie is ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling in onze samenleving en de verwachtingspatronen daaromtrent.
H. A. de Boer - 7-2-1979

Het NEDERLANDS CHRISTELIJK ONDERNEMERS VERBOND te RIJSWIJK

Centrale van Christelijke Ondernemersorganisaties in het Midden- en Kleinbedrijf

vraagt zo spoedig mogelijk een

JURIST

Zijn taak zal hoofdzakelijk bestaan uit:

- het adviseren van ondernemers inzake juridische problemen o.a. op het terrein van het arbeidsrecht, huurrecht, ontegeningsrecht en ondernemingsrecht;
  - het in het kader van de beleidsstaf voorbereiden van het bestuursstandpunt inzake de wetgeving die voor ondernemers in het midden- en kleinbedrijf van belang is.
- Onze gedachten gaan uit naar iemand met

- afstudeerrichting privaatrecht en met belangstelling voor administratief recht;
- een positieve instelling m.b.t. de christelijk sociale organisaties;
- contactuele en organisatorische eigenschappen.

Geboden wordt:

- een salariëring afgeleid van de regeling voor het overheidspersoneel;
- een veelzijdige functie;
- een dynamisch werkklimaat.

Belangstellenden kunnen hun sollicitatie richten aan de Algemeen Secretaris van het Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond (NCOV), Treubstraat 25 te Rijswijk.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuypersstraat 3, 's-Gravenhage, tel. (070) 46.96.20, giro 89673.

Abonnementsprijs: f 16,- per halfjaar. Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage. Losse verkoop f 0.85.

Studenten/jongeren-abonnement f 11,- per halfjaar. Advertentie-exploitatie 020-24.58.26

Visie op fusie

Grondslag karakter CDA in discussie

Door E. Termorshuizen, Doorn

Aanleiding

Om tot een fusie te komen moet er onder andere tussen ARP, CHU en KVP voldoende overeenstemming zijn over grondslag, program en uitvoering van het program, het concrete beleid. Een CDA-commissie, de commissie-Verschuier heeft een rapport opgesteld over „grondslag en politiek handelen”. De opdracht van het CDA-bestuur aan de commissie was „een nadere concretisering aan te geven van de relatie tussen grondslag en politiek handelen, omdat het vormen van een nieuwe politieke groepering, het CDA, vanuit ARP, CHU en KVP „een belangrijke mate van overeenstemming vraagt over het karakter van de nieuw te vormen partij. Hierover bestond – en bestaat binnen het CDA meningsverschil. Dit meningsverschil spitste zich toe op de vraag of je als lid van het CDA en in het bijzonder als CDA-vertegenwoordiger persoonlijk de grondslag van het CDA voor je rekening dient te nemen: het CDA aanvaardt het Evangelie als grondslag voor het politieke handelen (art. 2 statuten) en je daar dus ook aanspreekbaar op bent bij het vormgeven aan politiek (program en beleid).

Conclusies van de commissie

De bovengestelde vraag wordt door de commissie niet beantwoord. De commissie stelt „dat het CDA zich niet bevoegd acht om te vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging van zijn leden”. De grondslag wordt ook niet het „bindend” element, want de commissie zegt in haar rapport dat „het belangrijkste bindend element gevormd wordt door de politieke overtuiging, welke als antwoord op de grondslag (het Evangelie) vanuit het politieke leven tot stand komt.” Op deze politieke overtuiging (te omschrijven in een program van uitgangspunten, waarin visies op het brede terrein van de politiek dienen te worden neergelegd) zijn CDA-leden „aanspreekbaar”, sterker nog, „bovendien moet deze politieke overtuiging een *verplichtend* en *verbindend* karakter dragen voor de partij en haar leden”. Dus geen aanspreekbaarheid op de grondslag zelf, wel op de politieke overtuiging, een nieuw begrip, als antwoord op de grondslag. De commissie stelt verder „dat de vertrouwensband in de partij uiteraard alleen ten volle kan worden gevoeld, door diegenen die de politieke overtuiging van de partij delen. Voor de partijleden is dat de basis voor gemeenschappelijke bezinning. Men moet van elkaar aannemen, dat de politieke overtuiging persoonlijk aanvaard wordt. Van hieruit kunnen leden van de partij hun vertegenwoordigers met een beroep op deze gemeenschappelijke overtuiging tot de orde roepen”. „Het behoort tot de verantwoordelijkheden van de leden om mee te denken over de politieke koers en de relatie daarvan tot de grondslag. De uiteindelijke toetsing van die koers dient door ieder voor zijn rekening te worden genomen”. Tot zover deze citaten uit het rapport. Misschien vindt u het ingewikkeld en theoretisch. Ingewikkeld is het wel, maar theoretisch is het in het geheel niet. Deze gedachten hebben praktische gevolgen voor de vormgeving van het politieke beleid. Kort samengevat komt het hier op neer: 1. Het CDA heeft een grondslag voor haar politieke handelen.

2. Daar is men als lid van de partij *niet persoonlijk aanspreekbaar* op, de grondslag dient *niet* te worden onderschreven en wordt niet als *bindend* element genoemd. 3. De politieke overtuiging, als „politiek” ontwikkeld antwoord op de grondslag is het belangrijke „bindende” element, heeft een *verplichtend* karakter, daarop zijn CDA-leden wel *aanspreekbaar*, dient *persoonlijk aanvaard* te worden en men mag elkaar op de politieke overtuiging grondslag tot de orde roepen. 4. De *toetsing* van de politieke overtuiging aan de grondslag dient ook voor *iedere* rekening te worden genomen.

Beoordeling

1. Winst is, dat de commissie grote waarde hecht aan het ontwikkelen van een politieke overtuiging van het CDA, een politieke visie vanuit de gekozen grondslag, dus het politiek antwoord geven op de politieke betekenis van de Bijbelse boodschap, nader uit te werken in een actieprogram. 2. Het rapport biedt zoveel stof tot nadenken en verder invullen van het politieke profiel van het CDA, dat wij er voorlopig de eerste jaren de handen aan vol hebben. 3. Het meningsverschil is niet opgelost, integendeel, de vraag over de persoonlijke aanvaarding van de grondslag en de aanspreekbaarheid daarop wordt niet beantwoord. Het antwoord van de commissie, „dat het CDA zich niet bevoegd acht te vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging van zijn leden” was niet het antwoord op de vraag. Ook blijft nog het zeer hardnekkige misverstand bestaan, dat als je als partij, met deze gekozen grondslag aan leden en vertegenwoordigers vraagt om die grondslag te onderschrijven als *partijlid*, dat je dan bezig bent om „de maat te nemen” van iemands *persoonlijke geloofsovertuiging*. Dat is helemaal niet aan de orde en behoort tot iemands meest fundamentele privacy en beleving. Leden vormen een partij, vertegenwoordigers moeten het politieke beleid voeren vanuit het gekozen uitgangspunt. Dit kan alleen als men ook zelf daarbij een antwoord wil geven in de *politiek* (grondslag-uitgangspunten, program en beleid) op de Bijbelse boodschap. De commissie zegt zelf, dat de ontwikkeling van de politieke overtuiging steeds *getoetst* dient te worden aan de politieke betekenis van het Evangelie, zoals wij dat in een momentopname in de werkelijkheid van nu zien. Die toetsing dient dan ook ieder voor zijn *rekening* te nemen. Is dit mogelijk als je *niet* op het hart van de politieke overtuiging (visie) aanspreekbaar bent of wilt zijn? Kun je zeggen, dat bij de ontwikkeling en vormgeving van de politieke overtuiging (de „doorleefde grondslag”) en de toetsing aan de gekozen grondslag, je aan de grondslag geen boodschap hebt (geen bindend element). Het één is onverbreekbaar met het ander verbonden. 4. Het is bij de ontwikkeling naar het CDA steeds de bedoeling geweest om een *christelijk-politieke* partij te vormen. Wij willen vanuit geloof in het Evangelie *politiek* bezig zijn. Het is dan normaal, dat je op de grondslag, je uitgangspunt, aanspreekbaar bent, dit onderschrijft. Dat is dan het eerste *samenbindende* en aanspreekbare element, de *basis* van waaruit wij proberen willen „politiek” antwoord te geven aan de oproep van het Evangelie en haar betekenis voor de samenleving.

5. Het „christelijke” van een politieke partij bestaat niet *alleen* uit de grondslag, ook niet *alleen* uit haar politieke overtuiging of program, maar ook uit het vertrouwen in *mensen* die zich bij het politieke handwerk aangesproken willen weten door het gekozen uitgangspunt. Het is, gelet op wat de commissie op tal van plaatsen en in genoemde citaten zelf stelt, onbegrijpelijk dat voor de aanspreekbaarheid en onderschrijving van de grondslag niet wordt gekozen. Daar ligt en lag het meningsverschil. 6. De commissie zegt, dat de politieke overtuiging steeds moet worden ontwikkeld en worden bijgesteld aan de hand van veranderende inzichten en gewijzigde ontwikkelingen. Een zaak in beweging dus, van discussie, bezinning, herijking, toetsing aan uitgangspunt, nadere invulling. Daarom is het *verbindend* en *verplichtend* karakter van een omschreven politieke overtuiging, zoals de commissie stelt, mij te statisch. De inhoud van politieke overtuigingen worden door partijleden verschillend beleefd. Onze overtuigingen dienen steeds ter discussie te staan: zitten wij op de goede weg, is onze visie in overeenstemming – in alle bescheidenheid – met de intentie van het Evangelie, kan ons beleid onder die toets worden gesteld en doorstaan? Zó kan de grondslag functioneren. Dit had veel meer moeten gebeuren, maar het moet straks ook! 7. Wij kunnen en moeten *aanspreekbaar* zijn op onze te ontwikkelen politieke overtuiging, maar het *verplichtend* karakter mag niet als

een keurslijf gaan werken. Er moet ruimte zijn voor ontwikkeling en inbreng van vernieuwd denken. Wij kunnen elkaar *niet* op geformuleerde politieke overtuiging tot de orde roepen. Wij kunnen *alleen* bij het ontwikkelen van onze gezamenlijke politieke overtuigingen (antwoord geven op het Evangelisch appèl) tot de orde *geroepen worden* door het Evangelie zelf, onder het „juk” van het Evangelie doorgaan, de Laatste Linie, voor wij verder kunnen.

Hoe verder?

Er zal eerst echt antwoord gegeven moeten worden op de vraag, *waarom* men blijkaar binnen het CDA niet aanspreekbaar *behoeft* te zijn op de door de partij *zelf gekozen* en *aanvaarde* grondslag. Er wordt in het rapport geen reden aangegeven waarom dit een verwerpelijke zaak zou zijn. De visies van de commissie zijn ook innerlijk tegenstrijdig, gezien het nauwe verband wat gelegd wordt tussen grondslag en politieke overtuiging. Gelet op allerlei reacties binnen het CDA gaat het hier om de kern en het toekomstig karakter van het CDA het pogen te zijn een christelijk-politieke partij, met het daaruit willen trekken van alle consequenties ook voor de politieke praktijk, het beleid. Om misverstanden te voorkomen, het gaat om aan *politiek* doen, concreet, dat is verschrikkelijk belangrijk, maar dat moet gebeuren vanuit

overeenstemming over de betekenis hierbij van het vertrek-punt. De partijraden van ARP, CHU en KVP hebben inmiddels gesproken. Een indringend pleidooi vanuit het bovenstaande heeft het niet gehaald. Tot 3 maart a.s. kunnen de partijafdelingen ARP, CHU en KVP hun mening kenbaar maken – ook vanuit Doorn! Er is ook veel te weinig tijd genomen om over deze belangrijke beslissing aan de basis te kunnen praten en elkaar daarbij diep in de ogen te kijken. Maar het *kan* nog!!! Als deze kwestie niet wordt opgelost zal dit voor velen en ook voor mij een onoverkomelijk bezwaar vormen om de weg naar een fusie tussen ARP, KVP en CHU te kunnen vervolgen en bewust mee te maken, een onoverkomelijke drempel omdat de start dan fundamenteel niet goed is. Het is te hopen, dat wij niet struikelen over een punt, waarover drie *christelijke* partijen het helaas vanaf 1972 niet eens kunnen worden, maar waarover *eigenlijk* geen verschil van mening zou *behoren* te bestaan. Er zal ook nader gesproken moeten worden over voldoende overeenstemming ten opzichte van hantering van program-beleid. Ook daarover moet bezinning plaatsvinden alvorens definitief tot fusie wordt besloten. Daarvoor is tijd nodig en daarom dient de federatievorm voorlopig nog gehandhaafd te worden. Noot: E. Termorshuizen is medewerker aan het Slotemaker de Bruïne-instituut van het CNV, en voormalig stafmedewerker bij de ARP.

Opmerkingen bij het „ongevraagd advies”

Door prof. dr. B. Goudzwaard

De discussie over de vraag, of ARP, CHU en KVP per 1 juni 1980 tot een algehele samensmelting moeten overgaan, is niet geheel vrij van misverstanden (naar ik aanneem over en weer). Daarom zou ik graag voor mijn persoonlijke rekening nog twee opmerkingen willen maken, die beide de intenties raken van waaruit het „ongevraagd advies” is opgesteld:

1. De beoordeling van het beleid van kabinet en fractie, zoals die in dit stuk is geschreven, is in de discussies steeds meer op *zichzelf* komen te staan, dat wil zeggen los gemaakt van de strekking van het advies als geheel. Daardoor zijn de kritische opmerkingen daarover

echter in een ander daglicht komen te staan dan waarin ze in dit advies zijn bedoeld.

Het was en is niet de bedoeling van dit advies, fractieleden en bewindslieden te toetsen op hun goede wil, hun inzet, of wat dies meer zij. Wie het stuk zo leest, zal het inderdaad gemakkelijk als diskwalificerend ervaren. De vraag was deze, of gemeten aan de maatstaf van wat het CDA in zijn eigen rapporten en programma's al sinds 1972 aan richtlijnen heeft neergelegd, thans zou kunnen worden gezegd, dat de idealen en bedoelingen daarvan in het concrete beleid in voldoende mate hun neerslag hebben gevonden. Wanneer zo'n – zware – maatstaf wordt aangelegd, zal uiteraard eerder een negatieve conclusie worden getrokken, dan wanneer als maatstaf bijvoorbeeld de goede wil of de mate van inzet wordt gebruikt. Tegelijkertijd kan

echter worden gezegd, dat bij het beoordelen van de vraag of een algehele samensmelting van partijen kan worden nagestreefd, aan het aanleggen van die eerste – zware – maatstaf toch niet te ontkomen valt. Daar is dan ook bij het opstellen van dit stuk wat uitgegaan. Het maken van persoonlijke verwijten is dus daarbij bepaald niet de bedoeling geweest.

2. Het niet doorgaan van de fusie wordt in de discussie met steeds zwaardere termen afgeschilderd – als een groot gevaar, als een breuk, als een weg met onaanvaardbare risico's. Daarom kan het goed zijn er nog eens nadrukkelijk op te wijzen, dat in het ongevraagd advies *niet* wordt voorgesteld een weg terug in te slaan. Wat aan samenwerking op landelijk vlak bestaat moet behouden blijven, en op het plaatselijke en regionale vlak verzet zich niets tegen nog intensere vormen van (algehele samenwerking). De enige vraag die gesteld wordt is deze, of er thans voldoende redenen zijn om nog verdergaande stappen te zetten, en wel naar een samensmelting, en daarmee naar een algehele opheffing van de bestaande drie partijen. De motivering *daarvoor* wordt in het advies om diverse redenen – en dus niet alleen redenen in het beleid gelegen! – te zwak, te onvoldoende geacht. De beslissing om voorlopig een pas op de plaats te maken is daarom op zichzelf niet dramatisch, betekent niet een breuk. Maar het kan wel dramatisch worden gemaakt en worden opgeladen tot de sterkte van een dodelijk gevaar voor de toekomst van het CDA. Laten we deze beslissing toch niet meer geladenheid toekennen dan strikt nodig is!

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

UIT DE ARJOS

Gesprek met Fred Borgman:

„Zou die Fred uit die Tweede Kamer nog wel wat doen?”

Twee jaar geleden nam Fred Borgman afscheid als Arjosvoorzitter en verdween kort daarna de Tweede Kamer in om de fractie te versterken. Wij waren nieuwsgierig hoe het hem daar tot nu toe vergaan is en hoe hij over de actuele politieke zaken denkt.

CDA-fractie

Hoe is je de overgang van Arjosvoorzitter naar fractielid van het CDA bevallen?

In de Arjos kan je over van alles uitspraken doen, die je in de praktische politiek niet hoeft waar te maken. In de fractie ben je meer gebonden aan het fractiebeleid. Maar laat ik beginnen met te zeggen dat het werk me uitstekend bevalt. Ik ben heerlijk politiek bezig. In die zin is de overgang me goed bevallen. Maar de sfeer en de mensen van de Arjos mis ik wel.

Hoe gaat het nu in zo'n fractie toe; naar de geruchten te horen functioneert de fractie niet zo goed?

Dat valt wel mee. Je merkt dat er nog altijd 3 partijen zijn. Dat is niet erg, mits we tot een gezamenlijk beleid kunnen komen, dat vooral ook in het licht van het CDA-programa geloofwaardig is.

Kan de fractie niet wat scherper op het kabinet, „beleid” reageren?

Je moet natuurlijk niet vergeten dat de kaders al aangegeven zijn. Want zoals Aantjes al zei: gelet op zowel de politieke, als de financieel-economische situatie moet het kabinet – indien enigszins mogelijk – de rit uitzetten. En dan moet je opereren binnen smalle marges. Aan de andere kant hebben we in Bestek '81 nogal wat wijzigingen aangebracht. Tot grote ergernis van de VVD, die zich op Bestek '81 al vastgelegd had.

Kabinetbeleid

Wat vind je in dit verband van de resolutie van het hoofdbestuur van de Arjos, dat zich vervreemd voelde van het kabinetbeleid?

Op zich een uitstekende resolutie. Maar ik voel me nog niet vervreemd. Zover zou ik niet willen gaan. De Arjos kan nu eenmaal verder gaan dan de fractie. Het is heel goed dat de Arjos haar gewetensfunctie uitoefent. Ook in de fractie is dat pittig aan de orde geweest. De impliciete reactie van Van Agt op deze resolutie heeft me verbaasd. Dat moet hij opbouwend zien, althans zo heb ik hem ervaren. Ik heb zelf nog wel verwachtingen t.a.v. het beleid. Maar het kabinet moet zijn verantwoordelijkheid naar de fractie wel goed kennen. Ze moeten nog meer naar de fractie luisteren dan anders.

Wat vond je van het kabinetsoptreden na het aftreden van Aantjes?

Om te beginnen was het voor de fractie een volslagen verrassing. We hebben geen seconde aan Aantjes getwijfeld. Maandagavond realiseerde ik me dat we hem kwijt waren. Maar als we in deze zaak met zijn 49' en hadden gezegd: hier staan we, we laten je niet gaan; had dat dan niet gekund? Aantjes wilde echter zelf niet, om het aanzien van de politiek geen schade toe te brengen. Maar toch..... Gij geheel anders. Het is erg belangrijk, ook voor de democratie, dat boven tafel komt hoe die zaak in gang is gezet.

Die Dolk?

Ja precies. Wat Aantjes de christelijke politiek heeft meegegeven is een rijkdom. Dat is een bron waar we nog jaren uit kunnen putten. Hij heeft zich 33 jaar magistraal gerehabiliteerd, als hij zich al zou moeten rehabiliteren. Er zit wel degelijk verschil tussen fouten maken en fout geweest zijn.

Lubbers

We zitten nu met Lubbers. Wat vind je van al die sleutelposities voor de KVP?

Voor de beeldvorming in het CDA is dat slecht. Maar ik heb bepaald vertrouwen in Lubbers. Hij moet nog wat meer loskomen van z'n eigen club. Maar dat moeten we allemaal, ook als ARP en CHU. Het kabinet zou het op een aantal punten wel eens moeilijk kunnen krijgen met Lubbers.

Dus je bent het niet eens met de uitspraken van Duynstee, dat Lubbers een pudding is met een harde rand en een zachte kern en De Boer een huilebalk?

Afgezien nog van deze woordkeuze vind ik Duynstee maar ook v.d. Grinten griezelige figuren. Als ik nu maar iets eng vind voor het CDA, is het dat dit soort lieden in het wild rondlopen. Die zouden – politiek gezien – vastgezet moeten worden. Mensen zoals prof. Duynstee doen het CDA zeer veel kwaad. Dit machtspolitiek denken; dit soort „Realpolitik” zoals dat uit het bewuste interview met de heer Duynstee naar voren komt, is dodelijk voor het CDA. Het doodt nl. de bezieling bij wier gratie een christelijke partij moet bestaan om aan een eigen, d.w.z. herkenbare evangelische politiek gestalte te geven.

Trits

Ben je nog steeds een vurig voorvechter van de Arjos-trits; eenheid van uitgangspunt, programma en beleid?

Ja nog steeds en dan zit ik gelijk midden in het rapport „Grondslag en politiek handelen”. Naar mijn oordeel is men er toch in geslaagd de ondeelbare trits uitgangspunt, programma en

uitvoering te vatten. Onder het begrip „politieke overtuiging”.

Theoretisch zit het mooi in elkaar, als men ook de intentie heeft er echt vulling aan te geven, door zich in het praktisch politiek handelen te laten leiden door de Opdracht en de Belofte van het Evangelie. Eerst dan kun je het begrip „politieke overtuiging” met recht „de beleefde grondslag” noemen. Bij de uitvoering kan je in de problemen komen. Want ik heb niet de overtuiging dat de anderen het ook zo beleven. Discussie hierover met de KVP en de CHU, maar ook in onze partij is nodig; als die discussie langer duurt dan 1980, dan moet het ook langer duren. Procedures en tijdslijmieten mogen niet bepalend zijn. Het is belangrijk hoe het CDA er komt. We zijn niet bezig met een kortebaantwede; het gaat om de inhoud en de toekomst – het één niet zonder het ander – van de Christen-democratie in Nederland.

Had je dan niet voor alle zekerheid de persoonlijke aanspreekbaarheid willen opnemen?

Ja, dat had een veilig gevoel gegeven. Maar de rooms-katholieken zijn dan erg bang dat er gevraagd wordt naar de persoonlijke geloofsovertuiging en dan vervallen we weer in de oude discussie.

Programma

Wordt er in de fractie recht gedaan aan het programma?

Niet helemaal. Maar de Arjos ziet toch onvoldoende wat de fractie eraan doet. De geest van het programma vind ik onvoldoende terug in het kabinetsbeleid. In noodsituaties grijpt men weer terug op het oude „groei”principe, terwijl het CDA toch een heel goede visie heeft ontwikkeld op een nieuwe economische orde. In christelijke politiek moet het idealisme tegenover de realiteit overheersen. Druk de realiteit maar eens weg, en probeer met het idealisme een nieuwe realiteit te bereiken. Dat idealisme moet ook het kabinet met 10 CDA-ministers overheersen. In de sfeer en in het klimaat komt het CDA-programma onvoldoende tot uiting. In de uitvoering kan het kabinet met een hele lijst aan komen zetten van zaken die wel volgens het programma uitgevoerd zijn. (nou, nou Fred M.S. en Ph.B.)

Slaat voor jou dan de balans door naar zaken die wel uitgevoerd zijn volgens het programma of naar zaken die niet uitgevoerd zijn?

Toch naar het eerste. In de presentatie van het beleid zijn minder signalen van het programma te merken dan in het werkelijke beleid. Ik zit hier het kabinetsbeleid te verdedigen tot en met. Dat was als zodanig niet de bedoeling. Maar een aantal dingen

waar ik achter sta, wil ik ook proberen te verdedigen.

Heeft het kabinet geen visie?

Nee, daar ben ik het niet mee eens. Wel wat te ad hoc bezig, ik mis nog een lange-termijnvisie. Aan de ene kant is er een enorme recessie, maar aan de andere kant zou ik op zijn minst toch aanzetten willen zien van een nieuw beleid.

Geeft je de CDA-fractie ten aanzien van het praktisch politiek handelen het voordeel van de twijfel?

Ja, beslist, maar de fractie mag eerder moeilijker tegenover het kabinet worden dan makkelijker. Het kabinet vindt de fractie nu al lastig, denk ik, maar men moet zich wel realiseren dat de fractie een eigen verantwoordelijkheid heeft, en die ook dient waar te maken.

Defensie

Ben je trouwens atoompacifist?

Nee.

Niet meer?

Die eretitel komt mij niet toe. Ik ga wel verder dan de fractie. Krachtens mijn gravamen verzet ik mij tegen elke kwalitatieve en kwantitatieve uitbreiding van het kernwapensarsenaal. Daarom heb ik ook tegen de lance gestemd en ik zal ook tegen de genucleariseerde houwitsers stemmen. De Nederlandse regering dient met haar beleid de rol van de kernwapens daadwerkelijk terug te dringen. Wij dienen daarin binnen de NAVO voorop te gaan. In ons beleid m.b.t. de wapeniging dienen we er weliswaar voor te waken dat er geen onverantwoorde gaten vallen in onze verdediging, doch bovenal zal onze wapeningspolitiek erop gericht dienen te zijn de spiraal naar beneden te volgen, stapje voor stapje. Een vredespolitiek die gevoerd moet worden met een gezamenlijk kernwapensarsenaal waarmee de schepping 25 x vernietigd kan worden, maakt het woord „vrede” welhaast tot een pervers begrip. Alleen al de gedachte dat heden ten dage in Japan nog kinderen worden geboren met een handicap als gevolg van de atoombom destijds moet ons met afschuw t.a.v. dat wapen vervullen. En dan nog te bedenken dat die atoombommen van toen „lieverdjes” waren vergeleken bij wat we nu produceren. Een beleid dat er daadwerkelijk op gericht is, de rol van de kernwapens terug te dringen, kan bovendien naar een potentiële vijand toe een belangrijke signaal-functie hebben. Dat zo'n politiek ook risico's met zich brengt staat vast. Maar mogen we ook nog een hoger vertrouwen hebben, en bovendien, wat denk je van het immense risico

waarmee we nu leven? De Kwaadsteniet heeft namens de fractie een uitstekend verhaal hierover gehouden. Hij zet daarin een lijn uit voor de fractie, die een kentering kan zijn. Ook Frinking en Joep de Boer zijn prima daarin. De Boer pakte Luns toch maar goed aan op de NAVO-konferentie.

Wat vind je dan van Scholten?

Scholten is een uitstekend minister, technisch gezien. Zijn kernwapeningsparagraaf echter is volstrekt onvoldoende en heeft mij zeer teleurgesteld.

Een mager vierdje?

Rapport-cijfers zijn uit de tijd!

Publiciteit

Ben je ook woordvoerder over een bepaald onderwerp?

Nieuwe leden moeten zich op alle fronten inwerken. Ik heb de weddeproblematiek in de Kamer gedaan. Bedenk wel, je zit ook met 49 man. Iedereen doet zijn uiterste best om werk binnen te halen, met name werk dat een beetje publiciteitsgevoelig is. Daar erger ik me zo aan. Ik hoop dat ik dat niet zal doen. Maar het schijnt te moeten, je naam in de krant te zien. Dat is kennelijk nodig om de volgende keer op de lijst te komen.

Leidt dat niet tot kwaliteits- en sfeerverlies?

Bij de socialisten is het ook zo. Toch is het kennelijk nodig om meer publiciteitsgevoelige zaakjes te doen. Sommige mensen denken als ze je naam niet lezen, zou die Fred daar in de Kamer wel wat doen? Werk wat niet aan de weg timmert, blijft liggen. Wat dat betreft is er werk zat voor de nieuwelingen.

Lijsttrekker

Moet Van Agt weer lijsttrekker worden? (Fred verslikt zich zowat in de soep, red.)

Ik weet niet of Van Agt na zoveel zware jaren nog wel wil. Ik sluit het zeker niet bij voorbaat uit. Wat Den Uyl teveel was, een partijman, is onze Dries wel eens te weinig. Hij zou meer CDA-verhalen mogen houden, ook al is hij minister-president. Staatsrechtelijk ligt het misschien wel moeilijk. Maar toch...

Nou ja, zoals het nu gaat, met Van Agt de verkiezingen ingaan?

Zoals het nu gaat, vind ik toch, dat er reden is het kabinetsbeleid zoals het er nu ligt, te verdedigen met alle moeiten en nuances die je daarbij kunt hebben. Overigens zijn we in onze kring nooit gewend geweest een kabinet inzet van de verkiezingen te maken. Het gaat primair om het beleid van de fractie. Dit kabinet is natuurlijk geen CDA-kabinet. Dat kan het en dat mag het – ook niet zijn. Het is een coalitie-kabinet; een coalitie van CDA/VVD. We wilden een kabinet met de PvdA. Dat hebben we een half jaar geprobeerd. Dat dat kabinet er niet gekomen is, hebben we bepaald niet alleen aan Van Agt te danken. Voor het kabinet met de VVD is elk CDA-fractielid verantwoordelijk. Wij hebben het kabinet laten komen, en onze mensen het veld ingestuurd. Als we nee hadden gezegd, was het er niet gekomen. Nu het er is, moeten we er ook mee werken. Onze fractie heeft een bepaalde verantwoordelijkheid t.o.v. onze bewindslieden, maar onze bewindslieden hebben dat ook t.o.v. de fractie.

De fractie moet werken in het spanningsveld van enerzijds de confrontatie met de politieke problemen van alle dag; de smalle marges die we hebben, gelet op de huidige politieke en financieel-economische situatie, en anderzijds de noodzaak en de plicht op langere termijn te denken; nieuwe wegen te zoeken en het ideaal van evangelische politiek gestalte te geven en levend te houden. Ga d'r maar aan staan! Het resultaat is niet altijd bemoedigend. Het is het uitzicht wat ons doet voortgaan.

Noot:

Dit interview is op 12 januari 1979 gehouden bij Fred Borgman thuis. Met dank voor het gastvrij onthaal en de antwoorden op onze vragen. Marga Smit en Philie Burgers (leden redaktiecommissie Arjos).

100 JAAR VAN DE PARTIJ

Jubileum 100 jaar ARP

Programma feestelijke manifestatie op 7 april 1979

Plaats van samenkomst:
Grote Concertzaal De Doelen te Rotterdam.

Jeugdkoor Watergraafsmeer en Nat. Brassband.

Programma-informatie:

– korte toespraken o.a. door vertegenwoordigers van zusterorganisaties, partij- instanties, maatschappelijke organisaties en overheid.

Tijdsduur programma:
± 9.30 uur – ± 17.45 uur

Aanvang officiële programma
10.30 uur

– Redevoering over christen-democratische politiek in toekomstperspectief.

Einde officiële programma
± 16.45 uur

– massale samenzang.

Programma morgen o.a.:

– dagopening
– redevoering partijvoorzitter
– toespraak over 100-jaar georganiseerde partijpolitiek
– historische ARP in woord en beeld m.m.v. bekende partijleden door de eeuw heen
– optreden Nationale Brassband o.l.v. Meindert Boekel.

N.B.: Tijdens de middagpauze wordt een uitgebreide (lopende!) lunch aangeboden, waarbij tevens gelegenheid is een rondgang te maken langs een expositie over de 100-jarige ARP-partijorganisatie. Tegelijkertijd vinden er diverse activiteiten plaats in de hal van het gebouw ter opluistering van de feestvreugde. Na afloop van het middagprogramma om ca. 16.45 uur wordt een informele receptie gehouden.

Programma middag o.a.:
– optreden van Interkerkelijk

Vervoerregeling naar Rotterdam v.v.

De bedoeling is dat velen afkomstig uit het gehele land (ook de uithoeken) in de gelegenheid zijn om aan de jubileummanifestatie deel te nemen. Met name voor diegenen, die niet in een directe omgeving rond Rotterdam wonen, is er de mogelijkheid gebruik te maken van een landelijk te treffen vervoersregeling van en naar Rotterdam.

Gereden wordt met touringcars, die op tevoren vastgestelde tijdstippen vertrekken van diverse plaatsen in vrijwel alle provincies, mits natuurlijk sprake is van voldoende deelname. De vertrekplaatsen worden definitief bepaald aan de hand van de opgaven voor deelname en zijn in het algemeen centraal per regio gesitueerd. Het grote voordeel is, dat iedereen – afgezien van pech onderweg – tijdig op de plaats van samenkomst aanwezig is, (men wordt voor de deur afgeleverd), terwijl men ook het gehele programma kan meemaken zonder direkt gebonden te zijn aan vertrektijden van trein- en ander openbaar vervoer om weer tijdig op het thuishonk terug te keren. Bovendien kan deze vervoersregeling, naast het onderlinge contact, zeer kostenbesparend werken (Zie daarvoor de ondervermelde prijsindicaties). Afhankelijk van de deelname zal begin maart a.s. beslist worden of de vervoersregeling doorgang vindt. De deelnemers ontvangen daaromtrent nadere informatie bij de toezending van het toegangsbewijs en enkele programmagegevens in de tweede helft van maart a.s.

Prijzen

Ter nadere overweging volgen hieronder enkele vervoerslijnen, welke overigens nog op alle mogelijke manieren kunnen worden uitgebreid

met vertrek vanuit andere regio's.

Daarachter is een schatting aangegeven van de reiskosten per persoon, vanzelfsprekend bij voldoende deelname. Bij de opgegeven prijsindicatie dient men rekening te houden met variabele kosten afhankelijk van de instapplaats, welke gelegen zijn tussen de genoemde bedragen.

	± f prijs per persoon
1. Dokkum-Leeuwarden-Heerenveen/Sneek-N.O. Polder-Lelystad-Hilversum	8,- - 20,-
2. Delfzijl-Groningen-Assen-Hoogeveen-Zwolle-Harderwijk	10,75 - 22,-
3. Emmen-Coevorden-Ommen-Deventer-Apeldoorn.	12,- - 20,-
4. Achterhoek-Arnhem-Ede-Utrecht	7,50 - 19,-
5. Amersfoort-Utrecht	8,50 - 15,-
6. Eindhoven-Den Bosch-Gorinchem	8,- - 19,-
7. Vlissingen-Middelburg-Goes-Zierikzee	6,- - 18,-
8. Den Helder-Alkmaar-Haarlem-Leiden	5,- - 17,50
9. Amsterdam-Den Haag.	5,- - 13,50

Voor de goede orde nog dit: splitsingen kunnen – weer afhankelijk van de deelname – altijd worden aangebracht, terwijl ook andere routes voor de hand kunnen liggen.

Voorbeeld A: lijn 3 rijdt na Ommen over Zwolle, terwijl een andere lijn, bijvoorbeeld vanaf Enschede over Deventer en Apeldoorn rijdt. Voorbeeld B: naast lijn 1 rijdt er ook een lijn vanaf Leeuwarden over Franeker en Harlingen via de Afsluitdijk richting Rotterdam. Gekonstateerd kan worden, dat de besparing t.o.v. een retour treinticket klasse naar Rotterdam v.v. ongeveer f 7,50 tot f 15,- bedragen. Men dient er rekening mee te houden, dat de vertrektijden van de touringcars vanuit de diverse regioplakten soms op een vroeg tijdstip zijn bepaald. Dit om in elk geval uiterlijk ± 10.00 uur in Rotterdam te arriveren!

Deelname Jubileummanifestatie

In de uitnodigingsbrief is er reeds op

gewezen, dat het helaas niet te realiseren is, iedereen, die zulks wenst, toegang tot de manifestatie te verlenen. In eerste instantie kan elke kiesvereniging twee vertegenwoordigers aanwijzen. Indien de aanmelding daarvan vóór 3 maart a.s. wordt ontvangen is de deelname voor die personen verzekerd. Het kan zijn – vooral bij grote kiesverenigingen bijvoorbeeld – dat meer personen

belangstelling hebben om aan de feestelijke bijeenkomst in De Doelen te Rotterdam deel te nemen.

De kiesverenigingen kunnen in dat geval, door op een aparte bijlage de namen en adressen op te geven, die laatstbedoelde personen voor mogelijke deelname aanmelden. Wij kunnen geen definitieve plaatsruimte garanderen, maar mochten er na 3 maart a.s. nog plaatsen beschikbaar zijn, dan zullen wij deze medio maart toewijzen, uiteraard naar volgorde van binnenkomst van de schriftelijke aanmeldingen.

De betreffende personen ontvangen een eventueel toegangsbewijs dan rechtstreeks, zonder tussenkomst van de kiesvereniging. Wilt u wel bij het inzenden van een bijlage bij de desbetreffende aanmeldingen vermelden of men, indien de ruimte dat toelaat, al dan niet deelneemt aan de lunch en of men desgewenst deelneemt aan de vervoersregeling?

Jubileum 100 jaar ARP

Kranslegging bij graf van Kuiper

De lezers van Nederlandse Gedachten hebben wij de afgelopen weken reeds regelmatig geïnformeerd omtrent de diverse activiteiten die in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP op stapel staan.

De eigenlijke herdenkingsdatum van de partij is 3 april 1979. Toen was het honderd jaar geleden dat de eerste anti-revolutionaire deputatenvergadering, een bijeenkomst van afgevaardigden van kiesverenigingen, te Utrecht bijeenkwam. Dat waren er toen 21 in getal. Voorts werd op 3 april 1879 een definitief Centraal Comité (partijbestuur) gekozen.

Kranslegging

Het is het voornemen nu op 3 april een

kranslegging te doen plaatsvinden bij het graf van dr. Abraham Kuiper op „Oud Eik en Duinen” te Den Haag.

Deze bijeenkomst zal, zo is het voornemen, tijdens de ochtend plaatsvinden.

Op 3 april 's middags zal een beeld onthuld worden van Abraham Kuiper, dat aangeboden wordt aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Een opdracht tot de vervaardiging hiervan is eind vorig jaar gegeven aan de Amsterdamse beeldhouwster Henriëtte Schepp. In de Tweede Kamer bevindt zich reeds een „kop” van de grondlegger van anti-revolutionaire richting mr. Guillaume Groen van Prinsterer, en een borstbeeld van mr. Gerbrandy.

Omstreeks de 20ste maart valt de verschijning te verwachten van de jubileum-publikatie getiteld: „100 jaAR Partij – bezinning en perspectief”

Opbouw

Het boek is ingedeeld in een vijftal hoofdstukken.

visies op uitgangspunten.

– het eerste draagt als titel „visies op uitgangspunten”. In dit deel schrijven prof. J. Veenhof, prof. J. P. Versteeg, prof. G. Th. Rothuizen, prof. C. A. van Peursen en prof. B. Goudswaard;

– *visies op de mens*, het tweede deel heeft als titel „visies op de mens”. Medewerkers zijn hierbij: dr. J. Klapwijk en drs. A. Schouten.

– *visies op de samenleving*, het derde deel draagt als titel: „visies op de samenleving” bijdragen van dr. H. E. S. Woldring, prof. A. J. Vermaat, ir. P. Bos, drs. S. G. Stafleu, min. mr. J. de Ruiter, staatssekr. mw J. G. Kraajeveld-Wouters, drs. M. Beinema, min. dr. W. Albeda, drs. E. Heerma en drs. H. Borstlap.

AR-Kiesvereniging Leeuwarden-Huizum

Op dinsdag 20 maart 1979 zal een ledenvergadering worden gehouden in Het Trefpunt. Aanvang 19.45 uur. De agenda vermeldt bestuursverkiezing, bespreking rapport Grondslag en politiek handelen, gedachtenwisseling over de gemeente-politiek met onze AR-raadsleden.

ARKV Zwolle

Hierbij nodigen wij U uit voor een algemene ledenvergadering op *dinsdag 6 maart 1979* om 20.00 uur in het Bastion, Badhuiswal 8, Zwolle. Op de agenda o.a. het CDA-rapport „Grondslag en politiek handelen”, opgenomen in Nederlandse Gedachten van 20 januari 1979.

ADVERTEREN DOET VERKOPEN

Deze maand verschijnt:

„100 jaARPartij: Bezinning en perspectief”

– *visies op de wereld* het vierde deel luidt: „visies op de wereld”. Prof. P. H. Kooijmans, prof. J. Verkuil, drs. A. M. Oostlander en mr. J. N. Scholten schrijven in dit deel.

– *visies op de overheid* in het vijfde en laatste deel schrijven prof. A. M. Donner, ir. J. Plooy en partijvoorzitter H. A. de Boer. In totaal bevat het boek 24 artikelen en omstreeks 290 pagina's. Arend van Dam verzorgt de illustraties in het, en de omslag van het boek. Leden van de ARP kunnen dit boek voor f 15,-, (inkl. verzendkosten)

bestellen. Vul daartoe de hierbij gepubliceerde bon in. De winkelprijs zal vermoedelijk 4 à 5 gulden boven de ledenprijs komen te liggen. Het boek is een uitgave van Fa. T. Wever te Franeker.

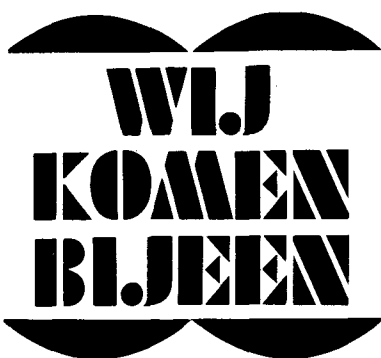
Bestellingen

Stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, ten name van ARP-partijstichting, Den Haag, met vermelding van: jubileumboek 100 JaARP.

Vacature voorzitterschap Kuiperstichting

In verband met het aanvaarden van een andere functie, heeft de voorzitter van de dr. A. Kuiperstichting, mr. J. H. Groshede, onlangs besloten zijn functie ter beschikking te stellen. Op de partijraad van zaterdag 3 maart a.s. komt de vervulling van deze vacature aan de orde. Het partijbestuur heeft voor deze vacature de volgende voordracht opgesteld.

■ Prof. mr. P. H. Kooijmans te Wassenaar
■ drs. D. Jol te Doorn
Prof. Kooijmans is voormalig staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Drs. Jol is leraar aan het Revis Lyceum te Doorn. Voorts is hij o.a. actief als voorzitter van het Landelijk Centrum voor Gereformeerd Jeugdwerk.

100 jaar ARP in Rijnsburg

Regionale jubileumavond in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP wordt ook gehouden in Rijnsburg (Zuid-Holland).

Datum: 15 maart Plaats: Immanuelkerk (700

zitplaatsen) aan de Kerkstraat;

Aanvang: 20.00 uur;

Sprekers: Prof. Dr. I.A. Diepenhorst, CDA Eerste Kamerlid over „In het verleden ligt het heden”. Minister Drs. J. de Koning over „In het nu wat komen gaat”. Verder werken mee: Hans van Krustum (orgel) en The New Gospel Sound.

ARP Zwolle: 100 jaar ARP

De centrale AR-kiesvereniging te Zwolle organiseert ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP op donderdag 29 maart a.s. om 20.00 uur een jubileum-bijeenkomst in de „foyer” van de Buitensociëteit, Stationsstraat te Zwolle.

Spreker: H. A. de Boer, landelijk voorzitter van de ARP.

Studie- conferentie kern- bewapening

Het Overlegorgaan tegen de kernbepapening, waarin officieel samenwerken: PvdA, CDA, D'66, PPR, CPN, PSP, Interkerkelijk Vredesberaad, Pax Christi, Samenwerkingsverband Stop de N-bom, stop de kernwapenwedloop, FNV, organiseert op zaterdag 7 april a.s. een grote studieconferentie in Amsterdam. In samenwerking met de werkgroep polimologie van de Vrije Universiteit te Amsterdam, aanvang 10.00 uur is een programma opgesteld rond een aantal hoofdpunten van de kernwapenproblematiek. Zo zullen aan de orde komen:

1. De ernst van de kernwapenproblematiek
2. De positie en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid
3. De invloed en rol van parlement en publieke opinie
4. Bedrijfsleven en kernbepapening

De opzet is om de dag te beginnen met groepsgewijze discussies rond elk van de vier genoemde onderwerpen, met en tegenover panels bestaande uit vertegenwoordigers van diverse maatschappelijke organisaties en politieke kleur. Daarop aansluitend zal een aantal kernvragen worden voorgelegd aan een eindpanel, waarvoor enkele zeer vooraanstaande Nederlanders zijn uitgenodigd.

Aanmelding bij CDA

De aan het Overlegorgaan deelnemende organisaties zijn elk in het bezit gesteld van 100 toegangskarten. Heeft u belangstelling om aan deze studiedag deel te nemen, dan dient u zo spoedig mogelijk contact op te nemen met het CDA-secretariaat (070-64.79.40, vragen naar mevr. Kroon). U kunt dan tevens een voorkeur opgeven voor één van de discussie-onderwerpen.

Ook zal u gevraagd worden een bedrag van f 20,00 over te maken op gironummer 137000 t.n.v. penningmeester CDA, Den Haag.

Daarover ontvangt u tijdig een informatiemap met achtergrondinformatie, korte commentaren van de panelleden en standpuntbepalingen van de organisaties die aan het Overlegorgaan deelnemen; en tevens op de studiedag een lunchpakket.

UIT DE ARJOS

Op 5 mei organiseert de Arjos een algemene ledenvergadering, waar de CDA-staten behandeld zullen worden en waar het grondslagrapport voor het CDA aan de orde komt. Aangezien de zittingstermijn van Chris Westerlaken, als vrij gekozen in het hoofdbestuur, is verstreken, zal er een opvolger moeten worden gekozen.

Kandidaten hoofdbestuur

Door het hoofdbestuur worden de volgende kandidaten voorgedragen (in alfabetische volgorde):
■ Johan de Boer te Utrecht, leeftijd 22 jaar, student biologie, voorzitter Arjos Utrecht (stad), actief in studentenpastoraat.
■ Marga Smit te Amsterdam, leeftijd 22 jaar, studente theologie, lid redaktiekommissie Arjos, lid Arjosraad, lid ARUC namens Arjos.

VOOR ALLE CDJA'ERS

Studiedag over eurocommunisme op 10 maart

De KVPJO organiseert zaterdag 10 maart een studiedag in Den Bosch over het Eurocommunisme. Het Eurocommunisme is een vorm die alleen in West-Europa voorkomt en de nadruk legt op onafhankelijkheid van Moskou en die prioriteit geeft aan het optreden in het eigen nationale kader. Dat wil niet zeggen dat het een uniforme beweging is. In ieder land heeft het eurocommunisme een eigen vorm. In het kader van de aanstaande Europese verkiezingen is het nuttig dit verschijnsel nader te bestuderen. De KVPJO buitenland commissie heeft er een rapport over gemaakt en dat rapport zal op 10 maart aan de orde komen.

De dag heeft de volgende opzet. 's Morgens worden twee inleidingen gehouden, waarvan eentje door Jean Penders, een van onze kandidaten voor de Europese verkiezingen. Daarna vindt er discussie in kleinere groepen plaats aan de hand van enige stellingen die door de voorbereidingscommissie zijn gemaakt. De groepen zullen worden geleid door o.a. Jean Penders en Hans Gualthérie van Weezel, een CDA Tweede Kamerlid.

's Middags vindt er een forumdiscussie plaats, vooraf gegaan door een rapportage uit de groepen. In het forum zitten de leiders van de groepen.

Heb je interesse om aan de studiedag mee te doen of wil je het rapport hebben dan kun je je opgeven bij het KVPJO-secretariaat, Mauritskade 25, Den Haag 070 65.39.34.

Arjosraad

Arjosraad 24 maart 1979
De Arjosraad komt bijeen op: zaterdag 24 maart a.s. te: Zwolle, hotel Suisse, Luttekstraat 5, aanvang: 10.30 uur.
Deze vergadering zal, naast het behandelen van de resterende amendementen welke zijn ingediend op de Arjosvisie op het CDA-beleid,

voornamelijk in het teken staan van het thema: abortus. Het hoofdbestuur heeft over dit onderwerp een resolutie opgesteld, aan de hand waarvan discussie zal plaatsvinden. Belangstellenden kunnen zich hiervoor opgeven, waarna de vergaderstukken zullen worden toegezonden.

BON

Onderstaande _____

naam _____

adres _____

woonplaats _____

geeft zich op voor de Arjosraad van 24 maart a.s. en ontvangt graag de vergaderstukken.

Waddenzee

Op 10 maart a.s. organiseert de landelijke vereniging tot behoud van de Waddenzee een jongeren-manifestatie over „de toekomst van het Waddengebied”. De manifestatie vindt plaats in de Jaarbeurs te Utrecht.

Het programma is als volgt:

- 10.00 uur:
– zalen open
– opening informatie-markt
– opening exposities over planten, vogels en de zee
– aanvang huishoudelijke vergadering voor leden.

- 11.00 uur:
– start informatief programma in de congreszaal (inleiding door Jan Terlouw, première van een nieuwe film over de Waddenproblematiek).

- 12.00 uur:
– aanvang discussies in drie verschillende zalen over recreatie, energie en landbouw.
13.00 uur:
– lunchpauze met muziek en informatiemarkt.
14.00 uur:
– bijeenkomst in de congreszaal (verslaggeving uit de themagroepen, vragen stellen en discussie).

- 16.00 uur:
– afsluiting en samenvatting.

Mocht je nadere informatie wensen, of wil je je opgeven voor deze dag, neem dan contact op met Sietze de Graaf, Buorren 27, Goutum (Fr). Tel. 05100-2.02.07.
Hij is door het Arjoshoofdbestuur benoemd als koördinator, en kan je de gewenste informatie verschaffen.

Ontwikkelings- samenwerking

Het CDA wil zich stellen onder de kritiek van het Evangelie van Christus en wil van daaruit zijn appèl op de samenleving van nu laten uitgaan (Inl. tot Verkiezingsprog. '77-'81, onder 3). Door het Evangelie loopt als een „rode draad” de sterke aandrang van Jezus tot liefde en zorg voor de arme, misdeelde naaste. De rijke jongeling, die meent aan alle geboden te hebben voldaan, gaat bedroefd weg als Jezus hem vraagt ook nog zijn bezit aan de armen te geven. En dan spreekt de Heer de benauwende woorden: „Hoe moeilijk zal een rijke het koninkrijk Gods ingaan.” Dit appèl van Christus stelt mij persoonlijk en ons collectief, als kerken en als christelijke politieke partijen wel voor heel zware verantwoordelijkheden. De lijdende medemensen in de derde wereld zijn in deze tijd van vernauwde

betrekkingen tussen landen en volken toch zeker wel onze naasten. En ik meen ook dat het overgrote deel van ons volk – van hoog tot laag – in verhouding tot de miljoenen ellendigen in de ontwikkelingslanden zeer wel met „rijke jongelingen” vergeleken kunnen worden.

En nu lees ik in art. 187 van het CDA-Verkiezingsprogram '77-'81: „De Nederlandse ontwikkelingsinspanning mag niet terugvallen onder de bereikte 1 1/2 % van het netto nationaal produkt.”

Zou dat nu zijn: het zich stellen onder de kritiek van het Evangelie van Christus,.....enz.?

Doen de PvdA, Zweden, en anderen niet evenzo?

Wil het CDA zijn appèl op de samenleving van nu werkelijk laten uitgaan van het Evangelie, dan zal, naar mijn overtuiging, art. 187 moeten worden gewijzigd in de volgende zin:

„De Nederlandse ontwikkelingsinspanning moet zoveel mogelijk boven de reeds bereikte 1 1/2% van het netto nationaal produkt worden opgevoerd.”

Uiteraard zal dit verhoging eisen van het budget voor ontwikkelingshulp; dat kan m.i. onder meer door matiging van collectieve uitgaven voor relatief luxe voorzieningen, welvaart en welzijn. Want zijn er in het algemeen door ons volk voor ontwikkelingsinspanning echt al offers gebracht? Van de rijke jongeling werd heel wat meer gevraagd! Uitdrukkelijk laat ik het beleid inzake de besteding van de middelen – dat zo vaak als excuus om weinig of niets te doen wordt misbruikt – geheel buiten beschouwing.

Velp, 10 febr. 1979

J. C. Jansen.

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14-38-42, SNEEK – Midstr. 114, JOURE

BLOEMEN HOUDEN VAN MENSEN

Vraagt
jaar-rond chrysanten
die staan langer....

FIDES Handelskwekerij

(stekken voor chrysantenkultuur)
Postbus 26, tel. (1745)-4244-3700
Telex 3.27.23
DE LIER

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20.
HENGEL-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 – Dordrecht – Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht
TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken – Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

Jubileumviering 100 jaar ARP komt in zicht

Over enkele weken viert de ARP haar 100-jarig bestaan. Op 3 april staat een aantal activiteiten in Den Haag op stapel. Op zaterdag 7 april is er een feestelijke manifestatie in de Rotterdamse Doelen voor de leden van de partij. Er blijkt veel belangstelling voor deze dag. Vele honderden aanmeldingen zijn al binnen. Diverse kiesverenigingen beleggen de komende weken bovendien jubileumbijeenkomsten. In dit nummer veel informatie over het eeuwfeest, naast uitvoerige aandacht voor de partijraad van 3 maart jl.

Voorzitter H. de Boer tijdens zijn rede

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 10 10 maart 1979

Verslag AR-Partijraad Gaaf de ARP langer door dan 1 juni 1980?

Na de rede van Hans de Boer meldden zich afgelopen zaterdag 58 sprekers. De ARP kon in ieder geval de eer voor zich opeisen de langste van de 3 partijraden te hebben. De discussie over de statuten werd gekoppeld aan de discussie over de fusie. De meeste sprekers waren voor een uitstel van de fusie. De politiek verdraagt geen politieke oecumene en fusie zolang er geen eensgezindheid bestaat.

Er moet voorrang verleend worden aan herkenbare christelijke politiek. Een enkeling wilde de fusie op 1 juni 1980 door laten gaan. Want de kans om bij het uitstellen van de fusie aan de bezwaren tegemoet te komen is geringer dan wanneer er één partij is en alle administratieve rompslomp verdwenen is.

Tactiek

Gezien de behandeling van de statuten, meende een aantal vrouwen terecht de huns inziens onjuiste regeling van het vrouwenberaad in de statuten te moeten aanklaan. Om de zoveel sprekers betrad weer een vrouw het sprekersgestoelte om aan te geven waarom het CDA-vrouwenberaad een bijzondere organisatie moest worden en niet een bijzonder orgaan zoals het partijbestuur wil. Men vond dat het partijbestuur uitging van een ideaalsituatie die in de werkelijkheid nog niet bestaat. Daarom moet ieder een eigen verantwoordelijkheid hebben, dus een eigen organisatievorm binnen de partij. Het ARVC heeft 20 jaar lang een ondemocratische structuur gehad. De emancipatie van de vrouw is in de partij

Eén der 58 sprekers verlaat het podium, de volgenden staan reeds te wachten om het te beklommen.

ondergesneeuwd geraakt in de hiërarchie. Vrouwen moeten eigen politieke standpunten kunnen bepalen. Men wil geen aparte partij van vrouwen, maar op alle punten dwarsverbanden leggen. Bij sommigen wekte deze tactiek wrevel: waarom zeggen ze hun mening niet over de fusie? Bij anderen juist waardering. Aan het eind van de middag kwam nog een minderheid uit het ARVC aan het woord die het juist vond dat het CDA-vrouwenberaad een bijzonder orgaan werd. Wel diende het CDA haar dan serieus te nemen. De Kamercentrale van Amsterdam had al haar leden op de sprekerslijst gezet. De heer Van de Steenhoven opende de rij.

Elke keer zijn we akkoord gegaan met het idee, dat er nog een toetsingsmoment zou zijn. Nu is dat er en nu mag het weer niet van de voorstanders van de fusie vanwege de goede trouw. Maar, zo draaide hij de kwestie om, getuigt het dan wel van goede trouw, als je bepaalde vragen niet meer mag instellen naar het invullen van de politieke overtuiging en naar de grondslag? De heer v.d. Steenhoven werd onderbroken door de binnenkomst van de heer Lubbers. Er was verwarring voor wie het applaus nu opklonk. Voor alle zekerheid werd de heer Lubbers bedankt voor zijn instemming. De kiesvereniging in Amsterdam bestond al 128 jaar. De partijraad zou de raad van een wijs, oud iemand moeten aannemen: meer tijd om het fundament voor het CDA verder te bouwen.

De heer Verdam vergeleek de statuten met een ganzenbord: alle artikelen verwijzen naar elkaar. Hij wilde zijn beurt niet voorbij laten gaan om de ARP goed uit te laten komen. Hij vroeg begrip voor het feit dat niet ieder partijlid het stukje van Janssen van Raay in Trouw had gelezen. We

hadden 14 jaar geleden al het uitstel van het CDA-bestuur uit moeten laten gaan, dan zaten we nu niet in de problemen. De andere Amsterdammers spraken over het gebrek aan een regeling van de positie van de kiesvereniging en andere gebreken. Hans de Boer zegde toe dat hier naar gekeken zou worden. Alle sprekers kregen 3 minuten spreektijd toegewezen. Herhaaldelijk moest de voorzitter uitstel verlenen. Ik weet niet of dit symptomatisch was voor de wens van velen om de fusie uit te stellen. In elk geval gingen velen door het rode licht heen. Een oude bekende van de partijraad, de heer Gootjes, werd met instemming begroet. Hij was overigens vóór het zo eendrachtig mogelijk bestrijden van de gevaren. Anderen vonden dat het CDA er landelijk gezien nog niet was; dat er te weinig eenheid was in het beleid; dat de financiën, personeel e.d. nog niet geregeld waren. De sprekers waren niet zo zeer gekant tegen de fusie op zichzelf, als wel bezorgd om het karakter van het CDA; een legitieme angst. De heer Goudzwaard lichtte daarom zijn ongevraagde advies nog eens toe, omdat hij zichzelf in de overigens begrijpelijke reacties amper herkende. Hij legde nog één keer uit dat het niet gaat om het ophouden van

Door mr. Ph. Burgers

het CDA. In het CDA ligt een taak en een toekomst. Daarom had hij zorgen om de kwaliteit. Er moeten twee kenmerken aanwezig zijn; de diepte van een blijvende bijbelse grondslag — het is een gemis dat het CDA niet beschikt over gemeenschappelijke uitgangspunten, waarop men aanspreekbaar is — en een beleid tot maatschappelijke vernieuwing. Er klinkt een gelatenheid door in CDA-rapporten. Men loopt stuk op vooruitgangsjacht. Maar we moeten de weg naar de toekomst openhouden. Daarvoor zijn impopulaire maatregelen en een appèl op het volk nodig. De VVD kan bij dit appèl en vernieuwingsbeleid naar haar diepste aard niet helpen. De socialisten kunnen voor een deel helpen, ondanks hun centralisme en drammerigheid. Een partnerkeuze heeft wel degelijk te maken met onze medeverantwoordelijkheid voor het behouden van de kansen op uitvoering van het CDA-programma. Goudzwaard zag niet zoveel kansen in een verwezenlijking hiervan, gezien de moeite die het CDA heeft gehad om de loyalist Aantjes als fractievoorzitter te kiezen en de loyalisten De Boer en Van Houwelingen in het CDA-bestuur. Hij pleitte dan ook voor het voortgaan van de federatie. Dat heeft nadelen, maar het argument dat bij een fusie toch de loyalisten het lot van het kabinet in handen hebben, vond hij ethisch niet verantwoord. Goudzwaard zag zichzelf niet als een breker, hoogstens als een medebouwer van een afwijkend soort.

Resoluties

Tijdens de lunch was de stemming over het voorzitterschap van de Kuyperstichting geweest. De heer Kooijmans was met grote meerderheid verkozen. De heer Grosheide werd hartelijk bedankt voor al zijn inspanningen. Verder waren er ook verschillende ontwerp-resoluties ingediend. De meeste hamerden op het uitvoeren van de moties van de partijraad van december. Vooral het program van uitgangspunten vond men zeer essentieel. Bovendien was men achter op het tijdschema, waren de stukken nog niet compleet en was er over belangrijke zaken nog geen overeenstemming bereikt; het is te weinig zichtbaar wat het programma, landelijk politiek gezien, inhoudt. Hoe kunnen we tot een fusie overgaan als de ontbrekende stukken over financiën, personeel e.d. pas op de najaarspartijraad behandeld kunnen worden?

Vervolg op pag. 2

Viering jubileum 100 jaar ARP

Willem Drees sr. over de ARP

Zie pagina 8

Groot feest op 7 april

Zie pagina 13

Financiële aktie; gironr. 712.000

Zie pagina 15

Beeld voor Abraham Kuyper

Zie pagina 15

Jubileumboek: „Bezinning en perspectief”

Zie pagina 13

Speciale kleuraffiche

Zie achterpagina

DEZE WEEK IN NG:

Verslag partijraad	pag. 1-2
Notitie bestuur t.b.v. partijraad	pag. 4
Samenvatting rede De Boer	pag. 5-6
Oostlander over 100 jaar ARP	pag. 6
Bijdrage Goudzwaard op partijraad	pag. 7
Kamerleden naar Griekenland	pag. 7
ARP en SDAP	pag. 8
Algra blikt terug	pag. 9
Veiligheidsbeleid (defensiebegroting)	pag. 10
Uit de Arjos	pag. 11
(Foto)impressies partijraad	pag. 12
Jubileumnieuws	pag. 13-15

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een
krachtige schakel bij
aan- en verkoop van
ruwveevoer.

Waar zijn de zekerheden van weleer

Wanneer je bij het voorbereiden van een aantal artikelen in het kader van het honderdjarig jubileum van de partij terugbladerd in de annalen, dan valt het je op dat men in de eerste helft van deze eeuw zo'n duidelijk beeld had van de maatschappij, zoals die er uit zou moeten zien en zulke duidelijke antwoorden had op de vragen die zich met betrekking tot die maatschappij voordeden. Het was een tijd van zekerheden; men had een duidelijke kijk op de functie van de overheid, inclusief de zwaarmacht; men had een duidelijk oordeel over de betekenis en de rechtvaardiging van de straf; men had een duidelijk zicht op de plaats van de onderneming in het maatschappelijk bestel. Men had – wat wel werd genoemd – een antirevolutionaire staatkunde; staatkunde dan in de zin van een alomvattende visie op de beoogde ordening van de maatschappij. Het was Abraham Kuypers verdienste dat hij voor die staatkunde de contouren had getrokken en dat hij die contouren nog in belangrijke mate zelf had ingevuld. Die antirevolutionaire staatkunde vormde het bestek waarbinnen men in onze partij politiek bezig was.

De zestiger jaren hebben wat dat betreft voor een grote verandering gezorgd. Had men tot de zestiger jaren gevarieerd en gemoduleerd op de grondgegevens van dat in het begin van de eeuw vastgestelde bestek, in de zestiger jaren ging het bestek zelf zijn richtinggevende functie verliezen. De twijfel – die waarschijnlijk bij menigeen reeds eerder aanwezig

was – brak plotseling naar buiten. Als herkenningspunt binnen de geschiedenis van onze partij kan waarschijnlijk als zodanig gelden de omslag met betrekking tot Nieuw-Guinea. De onzekerheid met betrekking tot de tot dusver gevolgde gedragslijn ontladde zich in een voor antirevolutionaire begrippen radicaal andere opstelling. Maar zoals dat zo vaak gaat, indien in een leiding ergens een lekje is opgetreden, dan treden er steeds meer op. Zij die zeggen dat Nieuw-Guinea de ARP op het verkeerde been heeft gezet, verwarren oorzaak met symptoom. Als het Nieuw-Guinea niet was geweest, dan was er wel een ander ontstekingsmechanisme gevonden. Sinds die tijd is de ARP een zoekende, een tastende partij geworden, een partij die vanuit de springveer van de evangelische boodschap tracht antwoorden te vinden voor een samenleving in nood. Zij doet dat nog immer op de hoekige wijze waarmee zij in de eerste helft van deze eeuw opereerde, maar de zekerheid van weleer heeft plaats gemaakt voor onzekerheid; niet een onzekerheid uit arren moede, maar een overtuigde, een bewuste onzekerheid.

Sommigen ervoeren dit als een verlies en keerden de partij teleurgesteld de rug toe: hoe is het goud verdonkerd. Voor anderen was het een element van winst: hier was een partij die vanuit het evangelie het experiment aandurfde: het door de immanente, aardse zekerheden dof geworden goud begon weer te fonkeren. Twijfel is in: het is niet alleen een

modeverschijnsel, het is een wezenskenmerk van onze samenleving, zij het dat wij die onzekerheid dikwijls trachten te overschreeuwen met leuzen die als onwrikbare waarheden worden geformuleerd: baas in eigen buik! ban de bom! Maar het zijn leuzen die de twijfels slechts maskeren, want zij lossen de onderliggende onzekerheden niet op. Het is merkwaardig dat twijfel en onzekerheid zo opgeld doen in een tijd waarin de samenleving zich deze eigenlijk niet kan permitteren. Want één misstap en de zaak kan volledig worden opgeblazen. Daar zit een zeker risico in. Want het gevaar is niet denkbeeldig, dat wij zo moe worden van onze onzekerheid en van het ontbreken van een duidelijk afgebakend pad, dat iemand die nieuwe zekerheden stelt, ook al zijn die aantoonbaar vals, niettemin de velden wil zal vinden om te oogsten. Want een mens heeft nu eenmaal vastigheden nodig!

Twijfel is ook goed. In het verleden zijn vanuit de onfeilbare zekerheden teveel misslagen gepleegd – ook binnen onze eigen partij – om die tijd terug te wensen. Het is gezond om niet van tevoren rotsvast overtuigd te zijn van de juistheid van eigen opvattingen, omdat slechts dan de bereidheid kan bestaan de eigen opvattingen te toetsen aan die van anderen en te leren van de fouten van het verleden. Maar die twijfel, die je voelt met betrekking tot het antwoord dat je te zeer concentreert op die concrete vragen en het zicht op het geheel verliest. Het gevaar is dan niet denkbeeldig dat je een hap-snap beleid krijgt, dat uiteindelijk niemand bevredigt. Op die manier word je gedwongen het ene gat met het andere te vullen.

In ons blad van enkele weken geleden is daarvan een goed voorbeeld gegeven. In een artikel over abortus stelde de kinderarts Koers dat het vraagstuk van de abortus slechts een deel-aspect is van een veel groter probleem: de vraag namelijk hoe wij vandaag de dag in een fundamenteel veranderde maatschappij inhoud moeten geven aan de bescherming

van het menselijk leven als geheel en in al zijn aspecten. Als we niet eerst proberen zicht te krijgen op dat probleem, dan komen we ook niet uit de voeten met het deel-probleem: de bescherming van het ongeboren leven. Een ander voorbeeld: we zitten – politiek en ethisch – geweldig in de knoop met het vraagstuk van de kernwapens. Van tijd tot tijd moeten er concrete beslissingen over worden genomen: neutronenbom, het al dan niet nucleair maken van de houthouder. We nemen die beslissingen, maar we voelen ons onbevredigd omdat we nog niet tot een bevredigend standpunt zijn gekomen met betrekking tot het kernwapen-probleem als geheel. Maar niemand vraagt zich kennelijk af waarom we zoveel moeite hebben met die standpunt-bepaling. Zou het niet kunnen zijn dat we op dat punt falen, omdat het kernwapen-probleem ook weer een deel-probleem is van het veel verder reikende vraagstuk hoe de zwaarmacht van de overheid inhoud dient te worden gegeven in een wereld die, onder meer door de ontwikkeling van de technologie voor wat betreft de middelen waarover die zwaarmacht beschikt, radicaal is veranderd?

We worstelen met de vraag of we over moeten gaan tot een ruimere toepassing van kern-energie ter voorziening in onze nog immer toenemende energiebehoeften en we benaderen dat probleem onder meer vanuit de invalshoek van het rentmeesterschap, zoals we dat ook met andere vraagstukken doen. Maar zijn wij er in geslaagd aan dat begrip rentmeesterschap tastbaar gestalte te geven in die zin dat we het begrip op dezelfde wijze hanteren voor de verschillende probleemgebieden en dat we tevens dwarsverbanden gelegd hebben met andere knelpunten, zoals dat van de economische groei, de behoeftenvoorziening en de groot- of kleinschaligheid van de maatschappelijke organisatie? Als we daarmee geen ernst maken dreigt het gevaar dat het begrip rentmeesterschap een holle frase wordt, die het goed doet in redevoeringen, maar waarmee geen consistente politiek wordt bedreven. In een interview in het laatste nummer

van AR-Staatkunde verzucht de minister van Justitie dat hij zich wat moedeloos voelt als hij over ons strafstelsel nadenkt. „Wij hebben echter niets beters en zullen er daarom mee doorgaan; maar wij tasten toch eigenlijk in het duister welke doeleinden wij er precies mee dienen”. Een begrijpelijke verzuchting, maar tegelijkertijd een uitdaging om eens wat dieper na te denken; niet over de zin van de vrijheidsstraf, want dat is weer het deelprobleem, maar over de vraag op welke wijze wij in de samenleving van vandaag correctie-mechanismen moeten opzetten en inhoud geven. Het bovenstaande is geen pleidooi voor een terugkeer naar de oude zekerheden, voor een restauratie van de antirevolutionaire staatkunde. Maar wel lijkt de vraag gewettigd of we er ooit in zullen slagen politieke antwoorden te formuleren op de vragen van vandaag als we niet doorstoten naar de fundamentele grondvragen en van daaruit een samenhangende visie ontwikkelen, zoals men dat in het verleden heeft gedaan. Goudzwaard heeft daar op het gebied van de economische ordening een belangrijke aanzet toe gegeven. Maar er liggen nog zoveel terreinen braak. Toegegeven, dat werk lijkt aanzienlijk moeilijker dan honderd jaar geleden, want de maatschappij is oneindig veel ingewikkelder geworden, maar het was ook toen geen fluitje van één cent. Er wordt vaak scherpe kritiek geuit op de fractie en op het kabinet, de werkers in het veld. Vragen wij ons wel eens af in hoeverre die kritiek op de veldwerkers in feite terugslaat op de partijen die hen het veld ingestuurd hebben zonder een duidelijk, in onderdelen op elkaar afgesteld bestek? Tussen politieke overtuiging en politiek beleid zit nog een element, dat we slechts tot onze eigen schade kunnen verwaarlozen: het politiek bestek, de naar onderdelen uitgewerkte en beredeneerde maatschappijvisie. In ieder geval heeft dat bestek in het verleden veel van de identiteit en herkenbaarheid van de antirevolutionaire partij bepaald. Het zou ook het CDA een stuk innerlijke cohesie kunnen verschaffen.

P.H.K.

Verslag ARPartijraad

Vervolg van pag. 1

Het CDA-bestuur moet als de wiedeweerga aan het werk. In een ontwerp-resolutie werd gevraagd om uitstel en de ontstane tijdsruimte te gebruiken voor een evaluatie van het gevoerde politieke beleid en de inhoudelijke kant daarvan indringend ter discussie te stellen. Velen vroegen ook om een betere positie van de rechtstreekse CDA-leden. De Kamercentrale Tilburg diende juist een resolutie in om de fusie niet uit te stellen, tenzij dit nodig was om de technische en organisatorische beletselen op te heffen. Rotterdam vond dat aan de drie voorwaarden was voldaan. Het partijbestuur had beloofd een program van uitgangspunten op te stellen. Dus vertrouwde men daarop. De fractie begeleidde het kabinet ook scherp en kritisch genoeg. Kortom voor uitstel van de fusie was toch geen reden? In vergelijkingen waren veel sprekers sterk. Reuzen met lemen voeten, fondamentelementen zonder muren of dak; voedsel dat op het bord nog gebonden moet worden tot een goed geheel; een verlovings die toch niet op een gedwongen huwelijk moet uitlopen. De aardigste kwam van de heer Haitsma: een elfstedentocht begon je toch ook niet voordat alle stukken in het ijs goed waren. Iemand nam het op voor de bekritiseerde ministers. Dat waren toch professoren, dan konden ze het toch niet helemaal fout hebben? Kritiek was zo gemakkelijk. Goudzwaard moest maar eens minister worden – hetgeen een handgeklap ontlokte – dan zou hij het ook wel merken. De heer Eerbeek hield een bezieland verhaal waarvan velen onder de indruk

kwamen. Hij vroeg ruimte om weer iets van de vonk tot leven te laten komen. We moeten Jezus van Nazareth volgen: opkomen voor de onderdrukten, voor de armen. We moeten de partners vasthouden om verder te bouwen, samen, aan een herkenbare christen-democratie; een christen-democratie met een ideaal. Een gast, de heer Blonk, en tevens rechtstreeks lid, zei dat deze leden steeds het een zorg is hoe het CDA tot stand komt. Er moet weer een bewegende evangelische politiek komen, dan trekken we ook de jongeren weer aan. Een terechte opmerking, zeker als je het verschil in het aantal jongeren op het CDA-congres en op deze partijraad zag. Zijn verhaal ontlokte de voorzitter de opmerking dat dit rechtstreekse lid toch echt niet ingehoord was. De heer Lubbers (wel ingehoord?) leek een ARP'er. Hij had geen zorgen over de uitslag van vandaag, want we werken vanuit de grondslag, waar hij ook de AR mensen op kon aanspreken.

Antwoord partijbestuur

Na al deze sprekers, bij wie de wens om een aansprekend en bezieland CDA sterk leefde, gaf het bestuur zijn standpunt in een ontwerp-resolutie. Men wilde een programma van uitgangspunten ontwikkelen en de fusie door laten gaan met een zo kort mogelijk uitstel voor een aantal organisatorische zaken. De andere ingediende resoluties ontraadde hij. Van alle sprekers had de voorzitter de herkennen in de intentie van het CDA. Hij wilde zich daarbij aansluiten. De partijraad zal in het najaar zich kunnen uitspreken over de ontbrekende

organisatorische zaken. Het d.b. wilde de komende maanden de kritiek op het kabinet- en fractiebeleid met de partners bespreken en afzetten tegen het programma. Ook de toegestoken hand t.a.v. de herkenbaarheid van Steenkamp moet geconcretiseerd worden. We willen allemaal de kloof tussen ideaal en werkelijkheid overbruggen. Daartoe dient iedereen samen de grondslagdiscussie, die ook een politieke discussie is, aan te gaan in de kiesverenigingen en de federatieve verbanden. Ook het partijbestuur. Want we moeten zo goed mogelijk en in éénheid bij het CDA komen.

De hoopvolle oproep om een aantal resoluties in te trekken had succes. Bij de Kamercentrale Tilburg was het onduidelijk of dit namens de andere Kamercentrales was of alleen namens de voorzitters. Het laatste bleek het geval. Friesland wilde zijn resolutie alleen dan intrekken, wanneer het d.b. overnam dat de stukken pas de kiesvereniging ingestuurd worden, wanneer deze compleet zouden zijn en wanneer er tijd en ruimte is ontstaan voor het opstellen en bediscussiëren van het programma van uitgangspunten. Volgens de voorzitter moest de resolutie van het d.b. zo gelezen worden, dat er 4 à 6 maanden vertraging en uitstel komt; en dat de Friese resolutie verder dezelfde strekking had als de lezing die hij bij de resolutie van het d.b. had gegeven. De heer Weststrate sr. vond alleen de belofte van het partijbestuur t.a.v. een evaluatie van het gevoerde politieke beleid, onvoldoende en diende daarom een amendement in. Volgens een interruptie van de heer Schakel zou dit een psychologisch probleem voor de partners geven. Maar de heer Weststrate wilde deze zekerheid, voor de basis, hetgeen een

instemmend geklap ontlokte. Ook de heer Tuinstra diende een amendement in, met dezelfde strekking als de Friese resolutie. De vergadering bereikte het punt van stemmen, waarbij de persfotografen elkaar verdrongen om alles te kunnen fotograferen. Eerst het voorstel: de meeste amendementen op de statuten werden verworpen. De vrouwen blijven, met een kleine meerderheid aangenomen, georganiseerd in een bijzonder orgaan. Dan de stemming over de resolutie. De stemgerechtigde leden waren bijna allen aanwezig. Het verschil in aantal voor- en tegenstemmers was amper te zien. Maar de resolutie van Leeuwarden werd met miniem verschil verworpen (114-95). Gelukkig werd wel het amendement over de evaluatie van het gevoerde politieke beleid aanvaard. Vervolgens werd de resolutie van het d.b. met een vrij grote meerderheid aanvaard.

Het besluit

De fusie gaat door. Maar de organisatorische zaken kunnen op de najaarspartijraad behandeld worden. Ook het program van uitgangspunten dient na opstelling nog besproken te

lusteloos?

bio-fungin

versterkingswijn

dr. Willmar Schwabe bv

* uitsluitend verkrijgbaar bij apotheker en drogist

worden. Er zal een evaluatie van het gevoerde politieke beleid komen. Daartoe is (enig) uitstel geboden. Maar het moet duidelijk zijn dat het de ARP een grote zorg en verlangen is de kwaliteit van het CDA op hoog peil te brengen en te houden. Dat zij daartoe de datum minder sacraal acht dan de partners, is dan van minder belang. De ARPartijraad, met elan bijeen, heeft laten zien dat ze een eenheid wil, maar met kwaliteit en met goede bindmiddelen. De anderen moeten daar niet boos om zijn, hooguit verdrietig dat ze wat langer moeten wachten op de inbreng van de „lastige”, maar toch zo levendige en bezielande ARP.

BLOEMEN HOUDEN VAN MENSEN

Vraagt
jaar-rond chrysanten
die staan langer....

FIDES Handelskwekerij

(stekken voor chrysantenkultuur)
Postbus 26, tel. (1745)-4244-3700
Telex 3.27.23
DE LIER

De kogel door de kerk

De teerling is geworpen: de fusie van de drie christen-democratische partijen gaat door. Als een anti-climax geldt misschien dat de datum nog niet vaststaat en dat daarover wellicht nog een flink robbertje kan worden gevochten, maar de principe-beslissing is genomen. Binnen onze partij is dat allesbehalve een makkelijke beslissing geweest; het late uur van de uiteindelijke stemming is daarvan het levend bewijs. En menigeen zal de Flevohof niet in feeststemming hebben verlaten. Wat een moment van onverdeelde vreugde had moeten zijn, is het niet geworden. Voor die onverdeelde vreugde was ook geen aanleiding; daarvoor zijn de twijfels nog te groot. Wat we echter allemaal moeten beseffen is dat we nu, teleurgesteld of niet, naar dat moment van vreugde moeten toewerken. Essentie van dat moment zal zijn het gevoel dat we onszelf in de ander herkennen. Dat vergt niet het prijsgeven van eigen identiteit, maar het betekenen evenmin wachten tot de ander naar je toekomt. Herkenning is geen zaak van aan elkaar gelijk worden, het is een zaak van onderkennen dat je door hetzelfde gedreven wordt en dat je naar hetzelfde toewilt. We hebben nog meer dan een jaar om naar dat moment toe te werken. Of het zover zal komen hangt in belangrijke mate van de ander af, maar minstens zoveel van jezelf. Het heeft namelijk met je instelling te maken. Wat dat betreft gaf Goudzwaard van een goede instelling blijk, toen hij na afloop van de stemming stelde dat hij een meelevend, maar lastig partijlid zou blijven.

Dubbel mandaat

De Unieraad van de CHU heeft uitgesproken, dat tot 1981 een lid van de Tweede Kamer tevens lid van

het Europees Parlement moet kunnen zijn. ARP, CHU en KVP waren overeengekomen, dat beide functies niet gecombineerd zouden worden en bij de kandidaatstelling is daar rekening meegehouden. Slechts in één geval zou een dubbelmandaat mogen namelijk wanneer dit zou leiden tot vermindering van pensioenaanspraken e.d. Daarvan is echter geen sprake. Namens de CHU-leden in de CDA-Tweede-Kamerfractie heeft de heer Van Leyenhorst in de Unieraad krachtig gepleit voor het dubbelmandaat vanwege de noodzaak van contact tussen Europese Parlement en fractie, terwijl als bijkomend argument werd genoemd, dat de heer Tolman – om wie het gaat – voor het noorden is gekozen in 1973. Natuurlijk moet er contact zijn tussen fractie en Europees Parlement, maar daar zijn andere middelen voor dan een eenzijdige beslissing van de CHU en het is ook niet een zaak van alleen de CHU. Er zijn diverse personen vanuit een bepaalde regio gekandideerd, maar dat kan geen reden zijn het dubbelmandaat te willen. Uit opmerkingen tijdens de Unieraad is gebleken, dat het eigenlijke motief, dat op de achtergrond speelt, een eventueel lidmaatschap van dr. Kruisinga is. Het getuigt van weinig moed dat niet openlijk te zeggen. Overigens wordt hier een oneigenlijke argumentatie gebruikt. De heer van Leyenhorst vindt dat de Unie niet serieus wordt genomen in het CDA-bestuur en een minderheid in de ARP wel. De AR-delegatie in het CDA-bestuur heeft uitspraken en besluiten van de partijraad voorgelegd en niet besluiten van minderheden. De ARP heeft er ook nooit onduidelijkheid over laten bestaan dat er problemen binnen de partij waren. De kwestie van het dubbelmandaat is meermalen in het d.b. van het CDA aan de orde geweest. De Unie-vertegenwoordigers hebben nooit enig voorbehoud gemaakt ten aanzien van verwerping van het dubbelmandaat. Zou daardoor misschien de indruk ontstaan van niet-serieus te worden genomen?

NG COMMENTAAR

Goede trouw

In ons commentaar van vorige week stelden wij dat er minder behoefte bestond aan het pas op de plaats maken met de organisatorische eenwording, naarmate de twijfels in antirevolutionaire kring op meer herkenning en erkenning mochten rekenen in KVP en CHU. Op de KVP-partijraad is daarvan gebleken, zowel in de woorden van de heer Vergeer en de opstelling van het dagelijks bestuur als in uitspraken van leden van de partijraad over het gevoerde beleid, ook al bleef de partijraad zelf strak vasthouden aan de datum van 1 juni 1980. Het is mogelijk dat soortgelijke geluiden ook konden worden gehoord op de CHU-Unieraad. Die herkenning die wij nodig achtten klom in ieder geval niet door in de openingsrede van waarnemend voorzitter de Kruyf. Deze vroeg zich af of uitstel van de fusie wel in overeenstemming was met de goede trouw. Daarmee trok hij de zaak toch wel op een heel vreemd vlak. Het gaat bij de fusie toch waarachtig wel om meer dan om de nakoming van een burgerrechtelijk contract, waarbij termijnen van wezenlijk belang zijn. Met evenveel recht zou men kunnen stellen dat het in strijd is met de goede trouw een huwelijk aan te gaan op de afgesproken dag, ook al ben je nog niet helemaal zeker van je zaak, enkel en alleen omdat de kaarten al gedrukt zijn en de feestzaal is gehuurd. Wij doen dat niet; wij zijn van oordeel dat hantering van het begrip goede trouw niet past in een relatie die er

allereerst een van vertrouwen moet zijn. Zodra men in zulk een relatie met de goede trouw gaat werken, moeten er ten aanzien van het gestelde vertrouwen vraagtekens rijzen.

Luns

Het bekend worden van het feit dat de secretaris-generaal van de NAVO, de heer Luns, gedurende een aantal jaren al dan niet met zijn medeweten als lid van de NSB ingeschreven is geweest, is geen aanleiding voor buitensporige opwinding. In ieder geval is het feit dat dit lidmaatschap al in 1936 beëindigd is – wederom: op welke wijze is onduidelijk – voldoende reden om aan dit lidmaatschap niet al te veel gewicht toe te kennen. Niettemin heeft het tot buitensporige reacties aanleiding gegeven. Wij doelen hier in de eerste plaats op een uittaling van het PvdA kamerlid Kosto, die een vergelijking trok met de kwestie-Aantjes en vervolgens stelde dat de heer Aantjes in ieder geval nog verdiensten voor het land had gehad. Het is in dit verband niet onaardig om te releveren dat van zijn 19 jaar als minister de heer Luns er acht heeft doorgebracht in een kabinet met de PvdA. Wij achten het dan ook zeer begrijpelijk dat de heer Luns vervolgd was over deze uittaling. Wat wij niet begrijpen is dat de heer Luns niet de diplomatieke wijsheid opricht de opmerking te laten voor wat zij was, maar tijdens een interview voor de televisie allereerst de indruk wekte alsof de NSB tot mei 1940 een fatsoenlijke partij was als alle andere partijen om vervolgens los te barsten in een stroom van kritiek op de Nederlandse samenleving als geheel. Inmiddels heeft de Nederlandse bevolking er langzamerhand wel recht op te vernemen van de regering hoe er nu precies wordt omgesprongen met de gegevens die op het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie liggen opgetast en aan wie en op welke wijze die gegevens ter beschikking worden gesteld. De niet-ingewijde

krijgt zo langzamerhand de indruk dat het hier gaat om een uiterst opwindende loterij.

Nederhorst

Het besluit van de OGEM-directie af te zien van de koop van de bouwput van het Nederhorst-concern kwam – behalve waarschijnlijk voor de direct ingewijden – als een donderslag bij heldere hemel. Onmiddellijk trokken zich overigens de wolken samen, want de regering moet nu een oplossing zoeken voor de gerezen moeilijkheden, en dat die niet gering zijn, beaamt een ieder. Het is nog te vroeg om een afgerond oordeel te geven over de hele gang van zaken. Het is uit de aard der zaak aan de OGEM zelf om te bepalen of zij zich een bepaalde transactie kan veroorloven of niet en het is begrijpelijk dat daarbij een nuchtere kosten- en batenberekening wordt uitgevoerd. Toch zouden wij wel eens iets duidelijker willen worden geïnformeerd in hoeverre de sociale component bij de uiteindelijke beslissing een rol heeft gespeeld. Daarnaast zijn wij er nog niet geheel van overtuigd dat OGEM de noodzakelijke zorgvuldigheid heeft betracht, zeker gelet op de belangen van de werknemers van Nederhorst. Het is duidelijk dat een besluit van deze aard niet alleen de toekomstverwachtingen van de werknemers van Nederhorst op een bepaalde wijze beïnvloedt, maar ook de overlevingskansen en daarmee de aantrekkelijkheid voor alternatieve kopers van het Nederhorst-concern. Tot voor kort bestond er nog een gerade kans dat de transactie met OGEM zou lukken. Per slot van rekening heeft OGEM er ruimschoots de tijd voor genomen over een en ander na te denken, en in ieder geval de verwachting niet tegen gesproken dat het wel voor elkaar zou komen. Wat is dan het doorslaggevende argument geweest om toch af te haken? Voor de thans door de Regering te kiezen benaderingswijze is het antwoord op deze vragen wel van belang.

OVERWEGENDE

Deze week geen preek

De massale opkomst op onze partijraad, die toch al nooit matig bezocht wordt, tekende het belang dat de Anti-Revolutionairen aan de bijeenkomst van zaterdag jl. hechten. Geen formaliteit, maar een noodzakelijke vergadering voor een noodzakelijk inhoudelijke materiële discussie. Kort en bondig brachten bijna zestig sprekers hun meningen en gevoelens over het voetlicht in een barstensvolle zaal van zeshonderd mensen. De belangstelling van de publiciteitsmedia was eveneens opnieuw erg groot. Men weet, dat wij er ons niet met een Jantje van Leiden van af maken en dat het niet zou gaan om een korte en formele bevestiging van onze intentie om tot een fusie te komen van ARP, CHU en KVP. In volledige openheid en openbaarheid werd gesproken over wat wij aan het doen zijn, niet in de eerste plaats wat de (fusie)vorm betreft als wel wat het inhoudelijk, principieel en praktisch, politiek betekent. Dat de zaken in de partijraad zó lagen blijkt uit de door de partijraad aanvaarde resolutie van het dagelijks bestuur van de ARP. Het is wellicht goed, dat ik de inhoud daarvan nog eens punt voor punt na ga. In de eerste plaats bevestigde de partijraad, dat wat hem betreft het

streven gericht blijft op het op korte termijn eensgezind tot stand brengen van een fusie tussen ARP, CHU en KVP. Oorspronkelijk werd gezamenlijk – volgens een paar jaar geleden opgesteld tijdschema – gemikt op 1 juni 1980. In de afgelopen maanden was al eerder gebleken, dat dit bij nader inzien – gelet op alles wat daar bij komt kijken – een wel heel erg strak tijdschema was. Daarop was en het dagelijks bestuur van het CDA en de drie partijbesturen vanuit organisatorische hoek al een- en andermaal geweest. Op dat oorspronkelijke tijdschema zijn wij nu reeds drie maanden achter, terwijl bovendien nog lang niet alle stukken gereed zijn. Het leek de partijraad dan ook goed niet opnieuw een vaste datum te fixeren. De termijn moet niet langer dan nodig zijn en niet korter dan echt noodzakelijk is voor een goede start van de nieuwe partij-organisatie. Wij zijn tegen een weinig vertrouwenwekkend datum-fetisjisme. Het tweede punt in de resolutie houdt in, dat de partijraad het voorstel van het partijbestuur aanvaardde, neergelegd in een notitie 79/127, om de stukken naar de kiesverenigingen te sturen wanneer deze volledig zijn en aan de gestelde voorwaarden is voldaan. Daarover is al eerder in ons blad

geschreven. Diverse bijlagen, reglementen en statuten zijn nog niet gereed of er is zelfs nog niet aan de opstelling begonnen. Van de bijlagen noem ik die met betrekking tot de financiën, het personeel, de samenstelling van de CDA-partijraad, de opvolgingsafspraken, de zetelverdeling van de fracties in de Eerste en Tweede Kamer, alsmede een fusieovereenkomst ten aanzien van de regionale en plaatselijke partijorganen en een reglement voor het college van bindende adviseurs. Verder zijn nog niet op tafel de statuten, resp. reglementen van de bij de nieuwe partij behorende organen en organisaties, zoals de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders van het CDA, het CDA-Vrouwenberaad, het CDJA, het Kader- en Vormingswerk van het CDA, het Wetenschappelijk Instituut van het CDA en de Commissie Buitenland van

het CDA. Dit alles vraagt bijzonder veel tijd en aandacht. Ik heb de indruk, dat bij het CDA tot dusver een goed management ontbreekt voor een grote operatie als waar wij mee bezig zijn. Enerzijds wordt niet of onvoldoende tijdig een reële planning gemaakt, anderzijds wordt gepoogd in een onredelijk tempo belangrijke zaken „even“ te regelen. Het lijkt van veel belang, dat wij gezamenlijk proberen ter zake een goed werkbaar opzet te maken, zodat de zaken verder ordelijk overzichtelijk en hanteerbaar op de diverse niveaus kunnen verlopen. Het derde punt is de uitspraak van de partijraad, dat de tussenliggende tijd tevens benut moet worden

a) voor de uitwerking van de politieke overtuiging rond het Program van Uitgangspunten
b) voor een evaluatie van het gevoerde politieke beleid en het indringend ter discussie stellen van de inhoudelijke kant daarvan.

Aanhakend aan het slot van het vorige punt moeten wij gewoon met teleurstelling vaststellen dat met de onder a) genoemde uitwerking – waarom door de partijraad van 9 december 1978 werd gevraagd – thans nog een begin moet worden gemaakt. Ik onderstreep, dat ik dit bedoel als een vaststellen van een feit en niet als een verwijt. Ook het regelen van een zaak als deze vraagt te midden van zoveel andere zaken blijkbaar nu eenmaal meer tijd dan wel eens verwacht en gehoopt wordt.

Met het onder b) genoemde heeft de partijraad een brug proberen te slaan naar al degenen die geweest hebben op de moeite die er is met de politieke ontwikkeling. Het is van veel betekenis, dat ook van de zijde van aanwezige fractieleiden en bewindslieden bereidheid bleek deze zaken aan de orde te stellen. Gezamenlijk moeten wij in de partijen en in CDA-verband op alle niveaus en in alle geledingen deze zaken aan de orde hebben. Een suggestie zou kunnen zijn, dat op landelijk niveau opgestelde nota's met concrete punten via werkgroepen of gespreksgroepen plaatselijk en regionaal besproken worden, waarna zij bijvoorbeeld weer op landelijke conferenties en vervolgens op de partijraden aan de orde komen. Een politiek levende en zich bezinnende partijformatie is van levensbelang voor het toekomstige CDA. Niet als hobby van de ARP, maar als essentiële zaak van KVP, CHU en ARP. Op deze wijze kan aan vele wensen, yeuit in de partijraad, toch in betekende zin tegemoet worden gekomen. Net zo min wij een fusie als doel in zichzelf moeten beschouwen, zo min is voor Goudzwaard en anderen een pas op de plaats doel in zichzelf. Het gaat er om niet alleen als ARP, maar als ARP, CHU en KVP gezamenlijk bij een verantwoord en goed CDA uit te komen. Daarmede ben ik bij het vierde punt, dat de partijraad aanvaardde: een opdracht aan het partijbestuur om in deze geest te handelen in overleg met de andere partners in het kader van het CDA. Het zal van groot belang zijn op dit spoor gezamenlijk de begonnen reis voort te zetten.

H. A. de Boer

**Adverteren
doet
verkoop**

Bestuursnotitie m.b.t. de ontwerp-voorstellen t.a.v. de uitbouw van de federatie naar de fusie

Bij de ontwerp-stukken

Bij de bespreking van het ontwerp-fusie-protocol met de bijlagen diende op de jongste AR-partijraad van zaterdag jl. een bestuursnotitie met betrekking tot de ontwerp-voorstellen om van de huidige federatie een fusie te maken. Op basis van deze notitie werd de partijraad een amendement voorgelegd over de positie van het CDA-vrouwenberaad, dat werd aangenomen en de ontwerp-resolutie van het dagelijks bestuur, die uiteindelijk met 172 tegen 43 stemmen werd aanvaard. Onderstaand geven wij deze notitie in zijn geheel weer.

1. De leden van de partijraad staan voor de vraag of de stukken, die zijn aangeboden met betrekking tot de fusieplannen aan de partij-organen ter verdere behandeling kunnen worden toegezonden. In de partijraadsvergadering van 20 mei 1978 stemde de partijraad ermee in te streven naar een fusie van de drie partijen, met als streefdatum 1 juni 1980. Op grond daarvan zijn de toen reeds begonnen werkzaamheden voortgezet teneinde tijdig alle documenten gereed te kunnen krijgen.

Dit is niet geheel gelukt, mede als gevolg van de omstandigheid dat er meer werk aan vast bleek te zitten dan was voorzien. Volgens de voorziene procedure zullen na het fiat van de partijraden de partijorganen de gelegenheid krijgen de ontwerpen te bespreken en desgewenst amendementen in te dienen. Binnen de ARP wordt daarbij de procedure toegepast, zoals die geldt bij de behandeling van het program van actie, zoals neergelegd in het daartoe strekkende reglement (bijlage 3 statuten ARP).

Dit houdt in dat de amendementen bij de Kamercentrales worden ingediend en dat iedere Kamercentrale de amendementen, ingediend door kiesverenigingen binnen het werkgebied, in een vergadering met de afgevaardigden bespreekt en al dan niet overneemt. Kiesverenigingen hebben overigens het recht niet overgenomen amendementen zelf in te dienen bij het partijbestuur en deze in de vergadering van de partijraad toe te lichten. Iedere Kamercentrale zorgt - voor toezending aan het partijbestuur van de overgenomen amendementen en van de amendementen die de Kamercentrale zelf wil indienen. De sekretariaten van de partijen en van het

CDA bundelen en sorteren de ingediende amendementen. Ook de rechtstreekse leden krijgen via hun Congresleden het recht amendementen in te dienen. Na verwerking door de sekretariaten stelt de Statutenkommissie een preadvies op. Vervolgens vindt bespreking daarvan plaats in het dagelijks bestuur van het CDA. Dit geeft een advies aan de dagelijkse besturen en de partijbesturen. Nadat deze besturen zich daarover hebben uitgelaten, stelt het dagelijks bestuur van het CDA een definitief standpunt vast. De partijbesturen beslissen vervolgens of zij dit voorleggen aan hun partijraden. Na behandeling van de amendementen door de partijraden nemen zij tevens de beslissing hun partijbesturen te machtigen tot een laatste „conference” teneinde die te laten beslissen over de verschillen die zijn ontstaan vanwege tegenstrijdige amendementen, die in de resp. partijraden zijn aangenomen. De tekst die hieruit voortvloeit is de definitieve tekst, die aan de kiesverenigingen en aan de stemhebbende leden van de partijraad wordt voorgelegd. Tegen die tekst kunnen de kiesverenigingen „ja” of „neen” zeggen. Krachtens artikel 32 lid 11 van de partijstatuten is voor opheffing van de ARP een meerderheid van tweederde vereist van de stemmen, uitgebracht tezamen door de kiesverenigingen en de stemhebbende leden van de partijraad. **Omtrent het definitieve tijdschema vindt met de partners nog overleg plaats.**

2. Hoewel er nog diverse fases doorlopen moeten worden, meent het partijbestuur erop te moeten wijzen, dat de partijraad voor een uiterst belangrijke beslissing staat. Immers, de partijraad spreekt zich thans uit over de voorgelegde ontwerp-teksten en zegt daarbij of deze al dan niet de

partijorganen kunnen worden aangeboden. Daarmede geeft de partijraad ten principale het groene licht - ook statutair gezien - de weg naar de fusie te volgen. Uiteraard laat dit onverlet het oordeel over ingediende amendementen, maar het gaat dan om een marginale toetsing van de tekst. De partijraad beslist thans over:

- de fusie, onvoorziene omstandigheden voorbehouden
- de inhoud en de vormgeving van de ontwerpen voor fusie-protocol, statuten en daaruit voortvloeiende reglementen.

3. De leden van de partijraad ontvangen de volgende documenten:

- ontwerp-fusieprotocol
- ontwerp-statuten
- ontwerp-reglement vaststelling van programs
- ontwerp-reglement voorbereiding kandidaatstelling Tweede Kamer
- ontwerp-reglement voorbereiding kandidaatstelling Eerste Kamer
- ontwerp-reglement voorbereiding kandidaatstelling Gemeenteraad
- standaard-reglement gemeentelijke afdeling
- standaard-reglement provinciale afdeling
- standaard-reglement kamerkring
- ontwerp-huishoudelijk reglement

4. Bij de stukken die u thans zijn voorgelegd ontbreken aan het ontwerp-fusieprotocol nog een aantal bijlagen, te weten:

- financiële bijlage (art. P4) streefdatum: september 1979;
- fusie-overeenkomst regionale en plaatselijke partijorganen (art. P5) streefdatum: oktober 1979;
- personeelsbijlage (art. P8) streefdatum: september 1979;
- naamlijsten leden landelijke organen (art. S1), streefdatum: niet vastgesteld;
- samenstelling partijraad (art. S3) streefdatum: niet vastgesteld;
- opvolgingsafspraken (art. S4) streefdatum: niet vastgesteld;
- zetelverdeling Eerste- en Tweede-Kamerfractie (art. S6 en S7) streefdatum: oktober 1979;
- reglement college van bindende adviseurs (art. S5) streefdatum: september 1979.

De bijlagen ad d, e en f zullen zeker gereed moeten zijn voordat de partijraad de statuten definitief vaststelt en machtiging geeft voor een laatste conference vlak voor de fusie. Ten aanzien van de overige bijlagen bestaat niet de zekerheid dat zij gereed zijn, maar hiervoor geldt hetzelfde als hiervoor is betoogd.

5. Het partijbestuur heeft zich op het standpunt gesteld - en dat ook van meet af aan de partners meegedeeld - dat de statuten van de „gelieerde” organisaties tegelijk met het in behandeling nemen van de statuten door de partijorganen gereed moeten zijn, omdat zij van wezenlijk belang zijn voor het krijgen van een goed inzicht in de „vulling” van de diverse organisaties. In de ontwerp-statuten staan als gelieerde organisaties aangeduid:

- Vereniging van CD-provincie- en gemeentebestuurders;
- CDA-vrouwenberaad;
- CDJA;
- Kader- en Vormingswerk CDA;
- Wetenschappelijk instituut CDA.

Op dit moment zijn deze statuten nog niet gereed. Zij dienen echter ten minste beschikbaar te zijn wanneer de thans voorliggende voorstellen de partijen ter verdere behandeling ingaan.

6. Van de reglementen, die voortvloeien uit de statuten zijn de reglementen nog niet gereed voor de commissie buitenland, de Commissie van Beroep en de „analoge” reglementen. Ten aanzien hiervan

geldt hetzelfde als betoogd onder punt 5.

7. Het partijbestuur is het niet eens met de voorgestelde plaats van het CDA-vrouwenberaad. Naar de mening van het partijbestuur moet het CDA niet een afzonderlijke vrouwenorganisatie krijgen. De vrouwen zijn volwaardig leden van het CDA; dit geldt bijv. niet ten aanzien van veel jongeren, die geen partijlid zijn. Binnen het CDA hebben de vrouwen nog een belangrijke achterstand ten opzichte van de mannen. Daarom moeten er bijzondere activiteiten voor en door vrouwen ontwikkeld kunnen worden en dat vraagt om een bijzondere en speciale structuur. Het moet echter worden uitgesloten, dat een vrouwenberaad kan gaan functioneren als een tweede partij naast het CDA. Het is ook van belang dat de partij in alle geleidingen van de partij verantwoordelijkheid draagt voor het bevorderen van de participatie van vrouwen. Dat houdt ook in dat via alle partijgeledingen geldmiddelen beschikbaar gesteld moeten worden, voor het ontwikkelen van activiteiten. Het partijbestuur stelt voor het werk voor de vrouwen onder te brengen in hoofdstuk III C van de statuten en het aldus gewijzigde ontwerp verder te laten behandelen door de partijorganen. In de bijlage (op aanvraag bij het sekretariaat te verkrijgen) zijn de overwegingen en de ontwerp-statutaire bepalingen neergelegd en de gevolgen van deze wijzigingen voor de nummering van de artikelen.

8. Het partijbestuur stelt voor het ontwerp-fusieprotocol, de ontwerp-statuten en de overige ontwerpen ter behandeling door te sturen aan de kiesverenigingen. Deze toezending geschiedt onder de volgende condities:

- er bestaat tussen de drie partijen volledige overeenstemming over de tekst van de te verzenden stukken, inkl. de toelichting;
- de partijen zenden dezelfde stukken en voegen daarbij niet zelf afzonderlijke bijlagen aan toe;
- de kiesverenigingen en de Kamercentrales krijgen voldoende tijd

Tussentijds overleg tussen v.l.n.r. de heren Goudzwaard, Hoogendijk (op de rug gezien), de Boer en Albeda.

Resolutie

De partijraad nam de volgende resolutie aan met 172 stemmen vóór en 43 stemmen tegen.

De partijraad van de ARP op 3 maart 1979 in de Flevohof bijeen. - bevestigt dat wat haar betreft het streven gericht blijft op het op korte termijn eensgezind totstandbrengen van een fusie tussen ARP, CHU en KVP - aanvaardt het voorstel van het partijbestuur in notitie 79/127, inhoudend het ontwerp-fusie-protocol, de ontwerpstatuten en de overige stukken met een positief advies en onder een aantal genoemde organisatorische condities aan de kiesverenigingen door te sturen. - spreekt als zijn mening uit dat

voor de behandeling van de stukken, hetgeen betekent, dat men kan beschikken over twee maanden in het vergaderseizoen; de maanden april en mei van dit jaar zijn ongeschikt, én vanwege het jubileum van de ARP én vanwege de campagne voor de Europese verkiezingen;

- het tijdschema dient zodanig te zijn dat er tot een zinvolle besluitvorming kan worden gekomen, ook ten aanzien van de verdere afwikkeling;
- in de najaarspartijraden van 1979, komen al die bijlagen en stukken aan de orde, die thans nog ontbreken, voordien hebben de overige partijorganen de gelegenheid gehad er opmerkingen over te maken.

9. De partijraad machtigt het partijbestuur om naar aanleiding van de resultaten van de partijraden en de unieraad die op 3 maart 1979 gehouden worden met CHU en KVP te overleggen over de definitieve teksten die naar de partijorganen worden gezonden. Dit zal geschieden in een eerste „conference” op 17 maart. Het partijbestuur tekent daarbij aan, dat indien het resultaat van de conference afwijkt van de besluiten van de ARP-partijraad van 3 maart - met uitzondering van ondergeschikte punten - de resultaten eerst voorgelegd moeten worden aan de voorjaarspartijraad van 18 en 19 mei a.s.

10. Het partijbestuur zegt toe, dat wanneer het ontwerp-fusieprotocol en de overige stukken met amendementen vanuit de partijorganen aan de orde komen tevens een ontwerp-opheffingsbesluit met betrekking tot de ARP aan de partijraad zal worden voorgelegd. Hiermede dient, na vaststelling door de partijraad, dezelfde weg bewandeld te worden als met de statuten. Ook zullen er dan voorstellen worden voorgelegd ten aanzien van de liquidatie van de partij. Den Haag, 15 februari 1979.

Gemeenschappelijk amendement van de drie wetenschappelijke instituten op de CDA-statuten

Ingediend op de Partijraad van 3 maart 1979 door ir. W. F. Schut, Dr. H. E. S. Woldring - Dr. Abraham Kuypersstichting.

Artikel 102 van de CDA Statuten wijzigen als volgt:

- Het Wetenschappelijk Instituut kent een bestuur, dat bestaat uit 11 leden, waaronder de partijvoorzitter of één van de beide ondervoorzitters. Drie leden van het bestuur van het Wetenschappelijk Instituut worden aangewezen c.q. benoemd door het partijbestuur.

Motivering en toelichting wijzigingsvoorstel: Met inachtneming van bovenstaand artikel alsmede conform het bepaalde in het ongewijzigde artikel 103 van de CDA Statuten dienen in de eigen Statuten van het Wetenschappelijk Instituut te

worden geregeld benoeming en samenstelling van het bestuur van het instut alsut, / mede van een in te stellen Stichtingsraad. Door middel van lidmaatschappen en/of adviserende lidmaatschappen van genoemde bestuur en/of van genoemde raad zullen in die statuten de nodige dwarsverbindingen van het instituut worden gelegd. Waar in de CDA statuten sprake is van bestuur der stichting moet gelezen worden „raad”; waar sprake is van dagelijks bestuur wordt bedoeld „bestuur”.

Het amendement werd aanvaard met nagenoeg algemene stemmen.

**VERPLAATSBAAR
HOUTEN GEBOUWEN**
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaft-
wagens etc.
**HOUTBOUW HAHBO
HARDINXVELD**
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Waar het op aankomt is het „binnenwerk”

Samenvatting openingsrede partijvoorzitter H. de Boer op extra partijraad d.d. 3 maart jl. in de Flevohof te Dronten

„Wanneer wij vandaag over het CDA praten gebeurt dat niet op een wijze alsof wij dit onderwerp voor het eerst bij de kop hebben. Ons handelen nu staat in relatie tot een reeks van reeds genomen beslissingen. Ons spreken nu is niet los te zien en, niet echt goed te volgen zonder kennisname van het vele wat al gezegd werd”, aldus partijvoorzitter De Boer zaterdag jl. in de Flevohof.

„Bijkans op elke partijraad sinds ik op 13 december 1975 in Hoogeveen het voorzitterschap aanvaardde spraken wij over het CDA, en werden er door u uitspraken gedaan die ten doel hadden de verdere voortgang te markeren, maar ook om over te brengen dat er reserves bestonden. Reserves die terug te voeren zijn naar het begin van de gesprekken over samenwerking. Een begin waarbij de eenheid ten aanzien van uitgangspunt, program en beleid werd beklemtoond en als voorwaarde voor een in het CDA opgaan door allen werd aanvaard. Deze partijraad, die wij houden in het jaar waarin onze partij een eeuwfeest viert, draagt een historisch karakter. Wanneer de partijraad besluit de vandaag voorgelegde stukken (het fusieprotocol, statuten en vele reglementen) de partij in te sturen dan geeft zij daarmee het groene licht voor de opheffing van de ARP en voor de volledige fusie.

In deze stukken komt als einddatum 1 juni 1980 voor. Ook wij gaven aan die datum eerder ons fiat. Die datum veronderstelde een op tijd in bezit hebben van de, voor te nemen beslissingen, benodigde stukken. De tijdschema's konden echter niet worden gehandhaafd. In de organisatienota over de fusie komen verscheidene besluiten voor, die nu al gerealiseerd hadden moeten zijn en waarvan de praktijk is dat de verwezenlijking nog steeds op zich laat wachten. Voor mij is 1 juni 1980 daarom niet zò heilig dat het overleg binnen de kiesverenigingen best kan samenvallen met jubileumactiviteiten of de verkiezingscampagne voor het Europees Parlement. Wie een fusieprotocol, statuten en vele huishoudelijke reglementen serieus wil behandelen – en ik ga ervan uit dat de ARP in alle geledingen dat wil – zal daarvoor ook de benodigde tijd moeten hebben.”

Deining

De Boer merkte op dat het niet zo verwonderlijk is dat deze historische dag met het oog op de te nemen beslissingen gemarkeerd wordt met tal van uitspraken en publikaties. Hij zei: „De AR-mentaliteit, met alle goede en kwade kanten daarvan, leeft nog. Hoe komt het toch dat er op de valreep nog weer zoveel „deining” ontstaat? Wij hebben het CDA toch bewust gewild, en wij wisten toch dat we geen vergrote ARP tot stand helpen brengen? Iedereen weet toch dat grotere eenheden eigen wetmatigheden meebrengen en dat fusies met pijn en moeite gepaard gaan? Wie het bij dergelijke vragen laat, maakt het zich al te gemakkelijk. De spanning tussen ideaal en werkelijkheid laat zich echter niet negeren. Evenmin als het finale karakter van de beslissing die wij thans nemen.

CDA-voorzitter Steenkamp heeft Goudzwaards „ongevraagd advies” aangeduid als een oproep die een gevaarlijke situatie teweegbrengt. Wanneer je dat maar vaak en hard genoeg roept, denk ik dat het waar wordt. Het behoort niet. Het CDA is niet in het geding. De samenwerking op plaatselijk, regionaal en landelijk gebied staat niet op het spel. Kernpunt is of de partijen

inderdaad binnen een jaar moeten zijn opgeheven en het CDA als eenheidspartij tot stand moet zijn gekomen. Wij hebben steeds de intentie gehad bij de eenheidspartij uit te komen. Er zijn een groot aantal werkzaamheden, op fusie gericht, uitgevoerd. Het resultaat ligt voor u. Staande voor de beslissing van de opheffing van de ARP en het opgaan in de eenheidspartij CDA zijn velen terecht bij zichzelf te rade gegaan, en is de vraag opgekomen zijn wij op de goede weg? Wordt, kan het CDA bij benadering een partij worden die uitkomt in de buurt van wat ons politiek voor ogen stond? Is het, menselijkerwijs gesproken, goed alle AR-schepen achter ons te verbranden? In die geest heb ik de artikelen van Veerman verstaan, en de reacties daarop. In die zin lees ik het „ongevraagd advies” en de reacties daarop. Dat al dat schrijven toch wel iets voorstelt blijkt al uit het simpele feit dat de reacties uiteenlopen van boeiend tot ongehoord, van onbetrouwbaar tot een laatste appel.” Er zijn in de voorbije weken opmerkingen gemaakt waarbij de betrouwbaarheid van de ARP aan de orde was. Ik wijs alle suggesties in die richting van de hand. Er zou een finaal toetsingsmoment zijn voordat wij de opheffingsbesluiten definitief zouden nemen. Wij hebben dat elkaar op 10 april 1976 uitdrukkelijk toegezegd. Die toezegging, gevolgd door andere opvolgende partijraden, is niet in het verborgene geschied. En wanneer in deze dagen partijleden zich beroepen op de gemaakte afspraken, zich in kritische zin laten horen is dat hun volste recht. Van een schenden van de goede trouw is geen sprake.”

Kanttekeningen bij een ongevraagd advies

De partijvoorzitter veroorloofde zich een aantal opmerkingen over de inhoud van kritische artikelen en „ongevraagde adviezen” te plaatsen: „Eén van de punten waarop wordt gewezen is de toch onbevredigende gang van zaken met betrekking tot de grondslagkwestie. Er zijn er ook velen die blij zijn met de geproduceerde overeenkomsten. Vanuit een bijzonder sterk enthousiasme van de CD-eenheid sluiten zij zich af voor een kritisch nagaan of deze overeenkomsten wel het geestelijk eigendom van alle drie de partners worden. Dat kan bijv. leiden tot een devaluatie van de waarde van het rapport „Grondslag en politiek handelen”, waarin nu juist een poging wordt gedaan om hoofdlijnen van onze politieke oriëntatie te schetsen en ingang te doen vinden. Het gaat erom dat wij elkaar en anderen ertoe brengen om werkelijk het grondslagrapport te gaan lezen met alles wat daar over politieke overtuiging, en de inhoud daarvan, is opgemerkt. Het rapport als zodanig zal min of meer integraal aanvaard moeten worden door het CDA. Anders wordt het een bureauladenverhaal en kan iedereen doorgaan met het doen van datgene wat goed is in eigen ogen. Ik heb al op de partijraad van december van mijn ontevredenheid over de koers van het kabinetsbeleid doen blijken. Ik heb in maart geen

reden op die opmerkingen terug te komen. Meer bepalend voor het gezicht van het CDA acht ik de fractie.

Ik meen dat de fractie probeert vanuit de in ons programma aangegeven richting te werken. Wat voor het kabinet als verontschuldiging geldt, nl. dat zij wel met de weerbaarheid van de alledaagse realiteit te maken heeft, geldt ook voor de fractie. Beide zullen het daarbij hoop ik, niet willen laten. De fractie moet soms wat te veel water in de wijn doen om het kabinet te gerieven. Ik heb de indruk dat een te kleine groep fractieleden bereid is risico's te nemen om onze club boven de middelmatigheid te doen uitgroeien. Er is alle reden Ruud Lubbers het volste vertrouwen te geven, omdat ik de vaste overtuiging heb dat hij de door Aantjes getrokken politieke beleidslijnen zal proberen verder te trekken. Lubbers kan op ons rekenen. Een derde kanttekening. De ARP heeft altijd met kracht gepleit voor een principieel denken, als het gaat om het zoeken naar oplossingen voor politieke en maatschappelijke vraagstukken. Daarbij zijn fouten gemaakt. Was er geestelijke luiheid, een terugzakken in de leunstoelen. Maar telkens weer was er de begeerte naar herkenbare christelijke politiek en was er vanuit dat principieel denken ook een wijzen van wegen die het verdergaan mogelijk maakten. Uit de bezwaren die worden aangedragen proef ik dat men benauwd is dat die principieel geluiden zullen ondersneeuwen. Men kan dat als Anti-Revolutionaire arrogantie afdoen.

Men kan zich ook de vraag stellen of het in de christelijke politieke samenwerking voorlopig vasthouden van het spanningselement van de partij-inbreng ons niet meer zal kunnen behoeden voor een te zeer streven naar de grootste gemene deler in plaats van naar een goed gefundeerd standpunt.

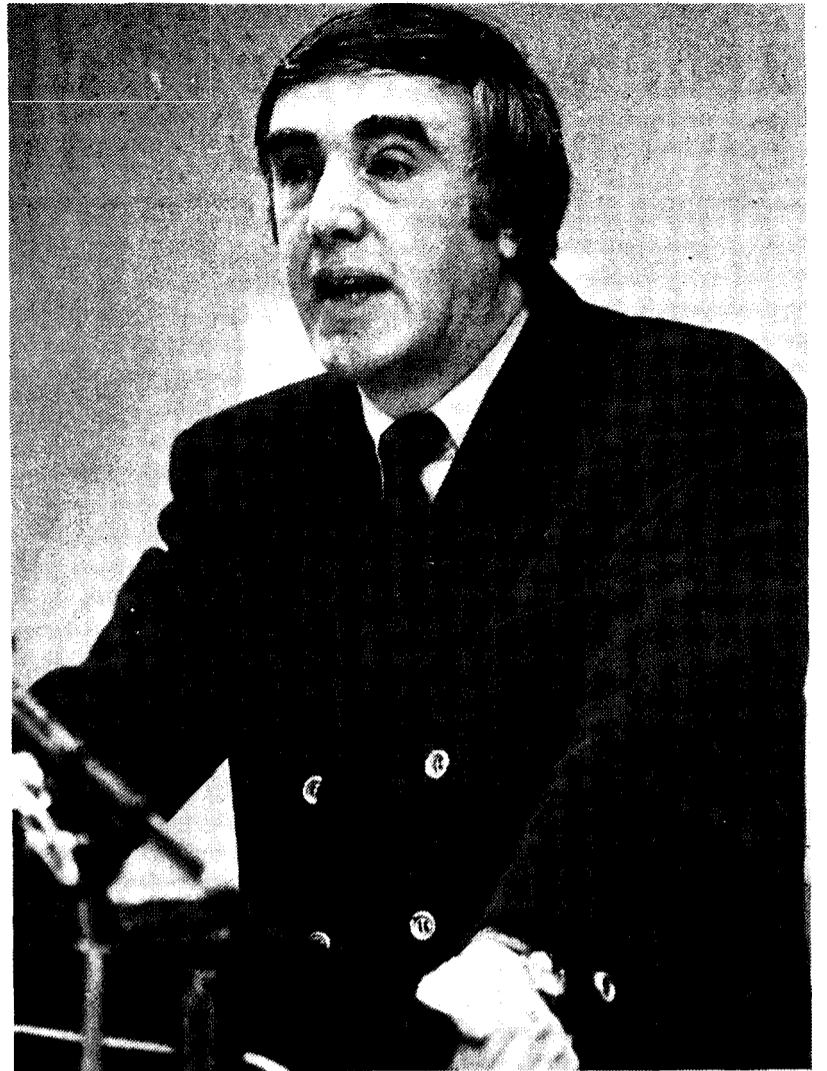
Met de conclusie van Goudzwaard, de fusie zonder het aangeven van een datum uit te stellen, kan ik niet instemmen. De benadering naar de rechtstreekse leden toe is te algemeen. Hun wordt op deze wijze geen recht gedaan. We zullen ze voor wat wij willen bereiken in het CDA nog hard nodig hebben.

Partnerkeuze

In de kritiek op het „ongevraagd advies” trof De Boer die benadering welke stelde: „Zo men maar met de socialisten had geregeerd, er was geen vuilte aan de lucht geweest en de fusie had kunnen doorgaan.” „Die kritiek is”, zo zei hij, „waar en niet waar. Voor velen in onze partijen is het streven naar echte herkenbare christelijke politiek inderdaad ondergesneeuwd onder de wens om met de ene of met de andere partner een kabinet te vormen.

Het staat voor mij overigens vast dat dit verwijt noch Goudzwaard noch Veerman, noch Vermaat kan treffen. Dat hebben zij bewezen.” Zo men maar met de socialisten had geregeerd; ik waag het er op ook iets te zeggen over een zeker waarheidsgehalte in zulk een opmerking. Niemand onzer staat structurele samenwerking met socialisten voor. Niemand onzer kan telkensmalen onder de keuze van de partner uit. In die keuze heeft de verkiezingsuitslag en de mate van onderhandelingsbereidheid een belangrijke plaats.

Een niet minder belangrijk gegeven is de richting waarin het eigen program koerst. De mate van aanvaardbaarheid

Partijvoorzitter H. de Boer tijdens het uitspreken van zijn openingsrede.

van een beleid – zeker als dat onpopulaire kanten kent – in brede lagen van de bevolking dient al evenzeer aandacht te krijgen. Tenslotte lijkt mij de soort van problemen welke in hoofdzaak om een oplossing vragen en die in sterke mate de regeerkracht zullen bepalen van belang voor de partnerkeuze. Al die gegevens leidden in 1977 onmiskenbaar naar een coalitie met de socialisten. Die hebben dat grotendeels zelf onmogelijk gemaakt. Wanneer christen-demokraten met socialisten regeren moet alles uit de kast. Anderen dwingen ons dan tot aan de rand van ons eigen program te gaan. Zo zelfs dat wij ons verwonderd afvragen „stond dat er ook in”? In een regering met liberalen moet de trekkracht juist meer van christen-demokraten komen. En zo'n coalitie bergt dan ook meer het gevaar in zich dat wij in een gezapige rust terugvallen.

Wij worden niet blijvend gedwongen op onze tenen te lopen. En in zoverre hebben, waar dat laatste een duidelijke lijn heeft naar ons programma waarin het realiseren van het „gij geheel anders” altijd moed en extra inspanning vraagt, degenen die de coalitie met de fusie in verbinding brengen het gelijk aan hun kant.”

Solidariteit en gemiste solidariteit

Is het ethisch verantwoord de fusie nog ter discussie te stellen, zo vroeg voorzitter De Boer zich af. „De basis wil het. Wij hebben mede-verantwoordelijkheid voor vele beslissingen gedragen. Wij idealiseren de ARP. In die partij was en is het ook niet altijd botertje tot de boom. Niemand zal deze dag een pleidooi houden voor het opblazen van het CDA. Het politieke verbond tussen rooms-katholieken en protestanten is niet meer uit de Nederlandse politieke verhoudingen weg te denken.

Wij moeten blij zijn met deze solidariteit. Zeker met rooms-katholieken, nu weer in verwarring gebracht door statische en conservatieve opvattingen van bisschoppen. Ik wil die solidariteit krachtig benadrukken in een tijd waarin golven van anti-papisme de kop opsteken. De ene fractie blijft. Het verbond tussen de drie partijen ook. De gegroeide hechte samenwerking op gemeentelijk en provinciaal vlak staat niet ter discussie. Het is goed dat elkaar zo duidelijk voor te houden.

Er is besloten dat de federatie zou uitgroeien tot één partij. Dat besluit staat vandaag niet ter discussie en wordt niet aangetast. Ik heb als

partijvoorzitter mij, vanaf het eerste moment van mijn optreden twee dingen voorgenomen.

In de eerste plaats het loyaal hebben van de bereidheid mij in te zetten voor de voortgang van een zo karaktervol en herkenbaar mogelijk CDA. Alle besluiten die die voortgang konden bevorderen heb ik hier in uw midden verdedigd en er uw steun voor gevraagd. Het tweede wat ik mij voornam was er mij verantwoordelijk voor te voelen dat de ARP als eenheid bij de fusie zou uitkomen. Tot het uiterste moest worden voorkomen dat onderweg betekende groepen mensen zouden afhaken.

Ik heb, en al degenen die ons vandaag extra kritische vragen stellen evenzo, de tweedeling in de politiek in links en rechts afgewezen. De links/rechtsdeling past niet op ons zicht op de politiek. De links/rechtsdeling past helemaal niet op onze visie wat een christelijke partij zou behoren te zijn. Met overtuiging schaar ik mij ook vandaag achter de opvatting dat in een echt christelijke politieke partij het beginsel ons bij elkaar behoort te brengen en te houden. Progressief en meer behoudend denkende mensen zouden in het hart geraakt moeten worden door de boodschap van Jezus Christen voor ons leven. En zij zouden daarna tot een omkeren, tot correctie, bereid moeten zijn. Ik heb, en wil dat nog niet, dat ideaal nooit willen loslaten. Dat houdt in een afwijzen van een CDA waarin het werken met een linker, een rechter en een centrumvleugel als vanzelfsprekend wordt aanvaard. Wat is dan de spankracht van het woord des levens dat ons drijft? Wij kunnen ons van die vragen verder niets aantrekken en doordrukken. Het CDA kan menen aan de minderheid die vragen stelt, die ontevredenheid uit, geen boodschap te hebben. De meerderheid kan van oordeel zijn dat de politieke vragen geen enkele reden tot enig uitstel opleveren. Ik acht het mijn plicht *het hele CDA* op het belang van een met allen in het CDA aankomen te wijzen. Op 13 december 1975 zei ik: „Samen zijn wij in een zo groot mogelijke eensgezindheid naar het CDA op weg. Met mensen die elke keer bijgepraat en overtuigd moeten worden. Met de voorzichtig maar gestaag voorwaarts gaande hoofdmacht en met de koplopers, zij die de stoet soms ver vooruit zijn in hun enthousiasme voor het CDA. Met hen allen willen wij uitkomen bij een CDA dat allen boeit. Dat vraagt bereidheid voor bewust verder gaan van deze, begrip voor bestaande aarzelingen van

Rede voorzitter De Boer

Vervolg van pag. 5

genen, mildheid en wijsheid van velen en van allen een diep geworteld besef dat het CDA alleen dan echt slaagt wanneer wij het *allen* meemaken". Een ieder kan, omdat wij elkaar in het openbaar toespreken, van te voren op z'n vingers aftellen, dat wij hier vandaag samen voor een moeilijke klus staan.

Ik heb gemeend tot het uiterste mijn best te moeten doen de zaak die een deel van de AR beweegt tot een gemeenschappelijke CDA-zaak te maken. Ik heb in de spoedvergadering van het Dagelijks Bestuur van het CDA - afgelopen donderdag - een bijkans dramatisch beroep op onze partners gedaan de in het bijzonder in onze partij tot uiting komende probleemstelling tot onze gemeenschappelijke problematiek te maken. Vanuit de overweging om escalatie te voorkomen en omdat wij ook al degenen die ons toespreken bitterhard nodig hebben. Ik stel tot mijn grote teleurstelling vast dat enige bereidheid om en om organisatorische en om politieke redenen onze reeds zeer vergaande federatie te handhaven, en in de tussentijd - met de gemeente intentie tot fusie - de gerezen problemen indringend met elkaar door te spreken, bij geen der twee andere partners, noch bij de voorzitter van het CDA op enige tegemoetkomendheid heeft mogen rekenen.

Ik heb het gemis aan die solidariteit als pijnlijk ervaren.

Wat nu?

Over hetgeen het partijbestuur nu aan de partijraad voorstelde zei De Boer het volgende: „Er ligt een advies als neergelegd in onze kring van 15 februari, zijnde de conclusie van onze partijbestuursvergadering van 10 februari jl. om de stukken te aanvaarden.

Uw raad heeft in mei 1978 de organisatienota en het planningsmodel aanvaard.

In die nota staat de bijna sacrale datum van 1 juni 1980 voor de fusie. In het planningsmodel staan - niet los te zien van de beoogde fusiedatum - ook een aantal zaken die niet zijn gerealiseerd. Ik kan ook niet zeggen dat de kritiek van hen, die menen dat de bijlagen er nu hadden moeten zijn, loos is. Die bijlagen omvatten een akkoord over de zetelverdeling voor Eerste en Tweede Kamer, de personele invulling en een financieel akkoord.

Is de fusiedatum heilig? Niet meer heilig dan een weloverwogen organisatiestructuur en vertrouwen in de herkenbare politieke inhoud. Tenslotte nog dit. Velen willen zo snel mogelijk een fusie. Met het „de basis wil het" wordt zeker ook te pas geschermd. Ik acht het niet *uitsluitend* mijn taak mij aan die opvattingen te conformeren en „leve het CDA" te roepen.

Op grond van de bijbelse opdracht moeten wij soms tot standpunten komen die indruisen tegen wat het volk, wat de meerderheid wil. Ik meen dat vanuit die visie best een poging mag worden ondernomen de eigen aanhangers (en ik spreek over het CDA, waaronder de ARP) tot een ander standpunt te brengen. Lukt dat niet, dat heb je de besluiten van de meerderheid maar te accepteren, of je op je positie te bezinnen. Vandaag gaat het niet om wie voor of tegen het CDA is. Wij allen zijn voor het CDA. Het gaat er ook niet om - voor of tegen de fusie. Het gaat erom of wij de tijd nu al rijp achten te zeggen: wij kunnen als ARP volledig opgaan in het CDA. Ik vind het als partijvoorzitter mijn plicht u al deze overwegingen voor te leggen.

Instrument en opdracht

De voorzitter besloot met de vraag of de briefschrijvers en de

artikelenproducenten niet te veel van het goede vragen. Hij zei: „Een christelijke politieke partij is geen heilig moeten. Het is een middel, een instrument.

Wij hebben een mensvisie. Spreken over beeldragers zijn van God. Hoe verhoudt zich dat tot een zich doorzettende luxe consumptiespiraal.

Wat betekent daarin de vraag om een andere levensstijl voor ons. Welke boodschap hebben wij aan de oplossing van de werkloosheid wanneer het erom gaat meer in te leveren voor hen die in materiële welvaart zijn gezeten terwille van hen die met veel minder toe moeten? Wat is dan onze keuze.

Wij staan voor de Europese verkiezingen. Wij worden met, ook nog in onze gemeenschap, enorme armoede geconfronteerd. Zij die onrecht zijn, van de dag in de dag moeten leven, vragen ons om hun deel. Is onze economische politiek ook daar mede op afgestemd? Is wat wij ontwikkelingshulp noemen daarop een voldoende antwoord? Of kiezen wij als er gekozen moet worden voor het: eerst ik? En zoeken wij ontlooptechnieken om onder rechtmatige vragen uit te komen? Wij wijzen het communisme met kracht van de hand. Geestelijke dictatuur. Terecht.

Hoe is het met onze vrijheid, met de plaats onder de zon voor mensen gesteld? Welke plaats geven wij dan, wanneer de Bijbel ons - denkend aan oordelen van mensen - steeds de omgekeerde orde voorhoudt, aan zigeuners, buitenlandse arbeiders, gekleurde medemensen? Waar waren wij om abortus te voorkomen toen het erom ging de pil aan het ziekenfonds toe te voegen en seksuele voorlichting te bevorderen? Welke ruimte boden wij aan homofiel geaarde medeburgers om zichzelf te zijn? Het begrip „verantwoordelijkheid" is zo een puur bijbels begrip. Je komt er niet om heen wanneer je over medezeggenschap in bedrijven praat. De beheersvraag plaatst ons voor problemen bij de

Tussentijds beraad achter de bestuurstaafel. V.l.n.r. de heren Schakel, Faber, De Boer, Grosheide en Corporaal.

grondpolitiek, bij eigendom in het algemeen. Vaak hebben wij met al die vragen de grootste moeite. Maar het gaat wel om vragen die het evangelie ons voorhoudt. En het is niet anders bij kernenergie en kernbewapening. Daarbij is de beleving van het ons vertrouwde rentmeesterschap over deze aarde en onze verantwoordelijkheid voor komende geslachten aan de orde. Een puur emotionele en weinig rationele benadering van de politiek? Doperse radikaliteit? Ik ben er heilig van overtuigd dat die vragen behoren bij de christelijke politiek. Dat de heilige onrust over het bestaande ons allemaal te pakken moet hebben. En als dat voor een deel van de mensen boven de vraag naar de fusie uitgaat, komt op allemaal de vraag af wat het ons waard is *samen* met de poging de inhoud te vullen bezig te zijn Zwarte federatie - fusie? Aan het eind van deze dag zullen wij het weten. De filosofische schoenmaker wist treffend te typeren waarop het bij goed werk in zijn vak aankwam: het binnenwerk," aldus eindigde voorzitter Hans de Boer zijn openingsrede op de extra-partijraad in de Flevohof te Dronten.

Studieconferentie kernbewapening

Het Overlegorgaan tegen de kernbewapening, waarin officieel samenwerken: PvdA, CDA, D'66, PPR, CPN, PSP, Interkerkelijk Vredesberaad, Pax Christi, Samenwerkingsverband Stop de N-bom, stop de kernwepanwedloop, FNV, organiseert op zaterdag 7 april a.s. een grote studieconferentie in Amsterdam. In samenwerking met de werkgroep polymologie van de Vrije Universiteit te Amsterdam, aanvang 10.00 uur is een programma opgesteld rond een aantal hoofdpunten van de kernwepanproblematiek. Zo zullen aan de orde komen:

1. De ernst van de kernwepanproblematiek
2. De positie en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid
3. De invloed en rol van parlement en publieke opinie
4. Bedrijfsleven en kernbewapening

De opzet is om de dag te beginnen met groepsgewijze discussies rond elk van de vier genoemde onderwerpen, met en tegenover panels bestaande uit vertegenwoordigers van diverse maatschappelijke organisaties en politieke kleur. Daarop aansluitend

zal een aantal kernvragen worden voorgelegd aan een eindpanel, waarvoor enkele zeer vooraanstaande Nederlanders zijn uitgenodigd.

Aanmelding bij CDA

De aan het Overlegorgaan deelnemende organisaties zijn elk in het bezit gesteld van 100 toegangskarten. Heeft u belangstelling om aan deze studiedag deel te nemen, dan dient u zo spoedig mogelijk contact op te nemen met het CDA-secretariaat (070-64.79.40, vragen naar mev. Kroon). U kunt dan tevens een voorkeur opgeven voor één van de discussie-onderwerpen. Ook zal u gevraagd worden een bedrag van f 20,00 over te maken op gironummer 137000 t.n.v. penningmeester CDA, Den Haag. Daarover ontvangt u tijdig een informatiemap met achtergrondinformatie, korte commentaren van de panelleden en standpuntbepalingen van de organisaties die aan het Overlegorgaan deelnemen; en tevens op de studiedag een lunchpakket.

100 jaar misverstand?

Door drs. A. M. Oostlander; directeur dr. Kuypersstichting

In april a.s. vieren we het honderdjarig bestaan van onze partij. Het is een gebeurtenis die niet geheel onomstreden is. Er zijn er die deze viering wantrouwen als een uiting van nostalgie, van verlangen naar het oude bekende. Ik geloof niet dat ons jubileum zo moet worden verstaan. Er is werkelijk reden om dankbaar terug te blikken en met vertrouwen vooruit te zien. Het is maar de vraag wát we willen vieren.

Wat is er te vieren?

„100 jaar bestaan" als organisatie, 100 jaar overlevingskunst - het is niet niks, maar voor een politieke partij - op zichzelf - geen voldoende reden tot viering.

We kunnen ook alle hoogtepunten aanwijzen in de machtsontplooiing van de ARP. Wij hebben zoveel minister-presidenten, zoveel bewindslieden, gouverneurs-generaal, commissarissen enz., enz., aan de Nederlandse politiek geleverd. Ook dat is het opmerken waard, maar evenmin voor een viering in een christelijke politieke partij. Er was een periode in onze geschiedenis waarin we ons daarop blind staarden. Het was niet de meest te waarderen periode. Zijn het de grote daden die we op het politieke erf hebben verricht? We

noemen de (voorlopige) uitslag van de schoolstrijd, de steun van het (christelijk) particulier initiatief op welzijnsgebied, de bijdragen aan een oplossing van de sociale kwestie, onze koloniale politiek, wat we *deden* in de buitenlandse politiek.

Zo kunnen we meer terreinen noemen, sommige daarvan hebben nauwelijks onder invloed van de ARP gestaan, andere weer wel. De waarderingen lopen uiteen. Wat is daaraan te vieren?

Is er gebouwd

Op zichzelf zijn al deze elementen het vieren niet waard. Het gaat erom of werkelijk ergens aan gebouwd is. Is er iets dat aan volgende generaties kan worden overgedragen? Is er in de politieke structuren een duurzame verandering ten goede aangebracht en zijn die veranderingen van dien aard dat ze de moeite waard zijn om verder te ontwikkelen? Hebben we in die 100 jaar door schade en schande iets geleerd? Is er met vrucht nagedacht over christelijke politiek?

Je krijgt soms de indruk alsof er leden van de ARP zijn die zulk nadenken in gehoorzaamheid aan het Evangelisch Appèl ongewenst achten. Het zou een barrière opwerpen tussen het Evangelie en het politieke handelen! Abraham Kuypers schreef een tweetal kloekke delen met de titel „Anti-revolutionaire Staatkunde". Andere anti-revolutionairen zijn doorgeslagen met het schetsen van een politieke opvatting over staat, overheid en burger, het organisatieleven op

sociaal en cultureel gebied enz., enz. AR Staatkunde bereikt, als maandblad, volgend jaar z'n 50e jaargang. Barrières.....?

We hebben altijd het idee gehad dat er van een AR-Staatkunde, een AR-visie op politiek en samenleving, gesproken kon worden. Als dat niet zo is, of als dat de moeite niet waard is, dan vieren we dit jaar het eeuwfeest van een misverstand.

Individualisme of gemeenschapsbesef

Er zijn er die menen dat voor politieke keuzes de steun van een visie, ontwikkeld in een christelijke gemeenschap, niet nodig is. Het individu zou in dat opzicht soeverein zijn. Het eigen verstaan van de oproep van het Evangelie voor het politieke leven wordt door hen vrijwel onaantastbaar geacht. De intentie staat

borg voor kwaliteit. Dit kan niet onze benadering zijn. Visies zijn als zodanig het produkt van gemeenschappelijke bezinning tussen tijdgenoten en worden verder ontwikkeld op basis van datgene wat vorige generaties in gehoorzaamheid aan het Evangelisch Appèl hebben geleerd. Wij hebben eikaars kritische steun nodig bij het bedrijven van christelijke politiek. Individueel kunnen we soms tot een goede greep komen, maar de kans op een zotte inval is groter. Dat laatste moet zoveel mogelijk voorkomen worden, daarvoor is politiek een te ernstige zaak.

Het Evangelie richt zich overwegend tot gemeenten; godsdienst is geen „Privatsache". Vandaar dat wij in onze partij altijd bereid zijn geweest om met elkaar een zo verantwoord mogelijke koers te bepalen.

Daarom past het een anti-revolutionair niet om te leven naar de slogan „papier is geduldig". Wij houden elkaar aan datgene wat schriftelijk is neergelegd. Dat is in deze tijd geen populair verhaal. Wie zijns broeders hoeder wil zijn wordt al gauw verdacht van bemoeizucht. De enkeling die zichzelf genoeg is, de autonome persoonlijkheid, verdraagt de kaders van een gemeenschappelijke politieke overtuiging niet.

Want juist de gemeenschappelijke opbouwende activiteit, waardoor de afgelopen honderd jaar met vallen en opstaan een duidelijke politieke visie is ontwikkeld, juist deze gemeenschappelijke activiteit maakt de viering de moeite waard. Daardoor hebben we iets dat aan volgende generaties doorgegeven kan worden. Als dat niet zo is, dan is een viering ongepast. Laten we dus eens nagaan wat er te vieren is.

Prof. Goudzwaard op partijraad:

„Ik ben geen breker, hoogstens een medebouwer van een afwijkend soort”

„Wie een ongevraagd advies geeft, en nog wel in het publiek, moet bereid zijn kritiek aan te horen. Wie kaatst moet de bal verwachten. Maar het wordt wel wat moeilijk, als tegelijkertijd ballen uit diverse richtingen je om de oren suizen.

In veel van de kritiek kan ik mezelf dan ook nauwelijks meer herkennen. Vooral niet, wanneer wordt gezinspeeld op jaloezie; op een bereidheid om het CDA te breken; op superioriteitsgevoelens van een anti-revolutionair tegenover katholieken; of op een simpelweg links zijn, en anderen je wil willen opleggen. Om te midden van al die reacties nog te laten dóórkomen waar het nu echt om begonnen was – dat is een welhaast onmogelijke opgave. Maar ik wil het graag kort nog éénmaal proberen, waarbij ik vertrouw op uw bereidheid tot begrip. De beslissing waarvoor we vandaag staan is niet, of we met het CDA zullen stoppen, en ons zullen terugtrekken op het zogenaamde veilige AR-bastion. Ik blijf me met alle kracht tegen die karikatuur verzetten. De ARP kan en mag zich niet afmaken van haar diepe lotsverbondenheid met het CDA. Daarin, in dat CDA, ligt haar opgave en haar toekomst. Maar juist omdat ik dat zo van harte vind, kom ik met vele anderen niet uit onder de zorg voor de kwaliteit van dat CDA. Daarin schuilt mijn enige motief, ook vandaag. Hoe liggen nu, op dit ogenblik, de kansen en mogelijkheden voor de totstandkoming van één partij die twee kenmerken heeft: het kenmerk van de diepte van een blijvende Bijbelse inspiratie, én het kenmerk van de

ruimte voor een beleid, dat op daadwerkelijke maatschappijvernieuwing is gericht? Om die twee kenmerken gaat het. Wat de vraag naar de diepte betreft, volsta ik met één opmerking. Voor mijzelf is er een duidelijke grens aan wat we op dit punt op het persoonlijke vlak van mede-leden in eenzelfde politieke partij kunnen en mogen vragen. Maar juist daarom blijft het een gemis, dat het CDA tot nu toe niet beschikt over gemeenschappelijk aanvaarde politieke uitgangspunten, waaraan iedereen zonder uitzondering gebonden is en gehouden kan worden. We mogen de betekenis daarvan niet overschatten, maar voor een fusie zou dat toch eigenlijk wel nodig zijn. Maar, zoals u weet: voorwaarden stellen is er niet meer bij. Ons wordt nu een onvoorwaardelijke uitspraak gevraagd, met een datum erbij. Daarnaast is er de zorg over de ruimte binnen het CDA, de ruimte voor een beleid van maatschappijvernieuwing naar onze eigen maatstaven. Waarom die zorg? Doen de ministers en de fractieleden niet hun best? Ja, dat doen ze en het spijt me, wanneer de indruk van het tegendeel is ontstaan. Maar hier mag ik niet nalaten uitdrukkelijk te herinneren aan de geladenheid van alle CDA-rapporten en programma's tot nu toe op juist dit punt. In die rapporten en programma's komt naar voren, dat onze maatschappij aan het stuklopen is op zichzelf, op haar eigen vooruitgangsjacht. Onze kwalen zijn stuk voor stuk vooruitgangskwalen geworden, vanaf de werkloosheid tot aan de neuroses, de vereenzaming, het druggebruik. Willen we hier de weg naar de toekomst openhouden, dan zullen we aan twee dingen niet ontkomen. We ontkomen niet aan een impopulair beleid, ook op het vlak van de inkomens- en

zeggenschapsverhoudingen; en we ontkomen niet aan een krachtig appèl op ons hele volk dat we moeten leren genoeg te hebben, omdat de mens niet kan leven bij brood alleen. Daar ligt voor mij een van de kernen van het gehele toekomstige CDA-beleid. Maar wanneer dat zo is, rijst ook onmiddellijk de vraag naar de uitvoerbaarheid ervan. We komen dan ook niet uit onder de vraag naar onze toekomstige coalitiepartners, hoe graag u en ik dat misschien ook zouden willen. En dan gebiedt de eerlijkheid te zeggen, dat de VVD ons juist bij de uitvoering van dit beleid, en het uitvoeren van dit appèl, niet echt behulpzaam kan zijn. Ik heb het Liberalisme op verschillende punten hoog. Maar het kan naar zijn diepste aard in een vooruitgangsmatigheid van de mensen niet de weg terug wijzen, en dat koppelen aan een ander zeggenschapsbeleid. Maar lukt het dan wel met de PvdA? Ook hier voorziet ik grote problemen. De centralisatiedrang en de eigengereidheid staan het Nederlandse socialisme grondig in de weg. Veel van de progressiviteit van de PvdA lukt ik niet. Maar wel weet ik, dat zó het appèl op ons volk om te minderen voor een reeks van jaren kans zou hebben, dat een beleid vergt en een relatie met de sociale partners, die in een samenwerking met de PvdA althans nog tot de mogelijkheden behoort. De realiteit gebiedt ons dat onder ogen te zien. Nog afgezien trouwens van de vraag of we er niet mee verantwoordelijk voor zijn, dat de PvdA in haar autoritaire meerderheidsdrift geleidelijk afglijdt naar een blijvende samenwerking met communistisch-angehauchte volksfronthousiasten. Maar, zult u zeggen – wat dat nu

allemaal met een keuze tussen fusie of federatie te maken heeft? Dat is toch een keuze die alleen de drie christen-democratische partijen aangaat? Daarop is mijn antwoord dit: wij maken hier geen beleid. We kiezen geen coalitiepartners. Dat is eenvoudig onze taak, onze verantwoordelijkheid niet. Maar wel zijn wij hier als partijleden er mede verantwoordelijk voor, dat de kansen op de uitvoering van het CDA-programma ook in de toekomst behouden blijven. En daar wringt ten dele de schoen. Worden die wegen wel in voldoende mate opengehouden? Ik kan het niet helpen, maar er is naar mijn mening een verband tussen de moeite, die de CDA-fractiemeerderheid een jaar geleden had om de loyalist Aantjes tot fractievoorzitter te kiezen, en de moeite die ze recent had om de oud-loyalisten De Boer en Van Houwelingen in het fractiebestuur te kiezen. De partij-voorzitter in het CDA verzette zich tegen de kandidatuur van Van Houwelingen, de partijvoorzitter van de CHU verzette zich tegen de kandidatuur van zijn collega-partijvoorzitter De Boer. Daarmee worden naar mijn mening niet

lijnen opengehouden, maar veeleer gesloten. Lijnen die bepalend kunnen zijn voor de politieke toekomst van het CDA als geheel.

Daarom blijf ik vandaag persoonlijk kiezen voor een federatie als de beste organisatorische vorm. Het is dan beter mogelijk de vinger aan de pols te houden en waar nodig bij te sturen. Ik zie het nadeel ervan: we lijken ons terug te trekken op ons AR zijn. Maar ik vind die stap toch veel beter te verantwoorden dan de lichtvaardige suggestie van sommigen, dat het tenslotte de loyalisten zijn die het lot van het kabinet in handen hebben.

Daarop zinspelen druist naar mijn mening in tegen de meest elementaire beginselen van politieke ethiek. Die richting zullen we zeker niet uitmoeten. Tenslotte nog dit. Het beeld van de vinger aan de pols houden drukt een zekere reserve uit. Maar het drukt ook een betrokkenheid uit, grote betrokkenheid. Daarom zou ik ook niet willen tornen aan het streven naar het behoud van één gemeenschappelijke lijst en één fractiebeleid. Ik ben geen breker, ik ben hoogstens een medebouwer van een afwijkend soort.”

Kamerleden op tegenbezoek in Griekenland

Door H. Wisselink, CDA-Tweede-Kamerlid

In 1976 bezocht een Griekse parlementaire delegatie ons land. Het tegenbezoek vond plaats van 19-24 februari jl. Van CDA-zijde werd hieraan deelgenomen door Lubbers, Goede en ondergetekende.

De ontvangst in Athene was hartverwarmend. Eén ding was van meet af aan duidelijk, n.l. dat de Grieken zich nauw met ons verbonden voelen. Papaspyrou, de bejaarde, maar nog zeer vitale voorzitter van het uit 300 leden bestaande Griekse parlement, verwoordde die verbondenheid als volgt: „Vele banden smeden onze beide landen aaneen, zoals historische, geografische en culturele banden. Wij vinden elkaar in de gemeenschappelijke idealen van de democratie en de vrijheid; idealen die er de oorzaak van zijn dat wij nu in de grote Europese familie opgenomen zullen worden. Maar er zijn nog meer gemeenschappelijke kenmerken die onze beide volkeren nauwer verbinden: de lange geestelijke traditie, de rijke artistieke creativiteit en dan zou ik nog de maritieme aanwezigheid van onze

beide landen op alle zeeën van de wereld willen noemen.”

Grote vriend

Bij herhaling werd collega Van der Stoel geprezen i.v.m. zijn rol in de terugkeer tot het vrije democratische leven in 1974. Men betitelde hem zelfs als Grieklands grote vriend. Toch bleek o.a. uit verschillende gesprekken dat de democratie in dat mooie land nog de sporen draagt van het recente verleden. De politieke partijen tellen slechts weinig leden. De angst uit de tijd van de Kolonels zit er nog duidelijk in. Men durft zich niet bloot te geven. Daar komt bij dat de Grieken zeer individualistisch zijn ingesteld. Maar het zijn wel denkers, net als in de oudheid. Zij praten lang en graag en doen dat op een zeer levendige wijze. De politici spreken erg open met ons. Wij genieten kennelijk groot vertrouwen. De president van de republiek is Mr. Constantijn Tsatsos. Wij werden in zijn paleis allerhartelijkst ontvangen. Een man van klein postuur, maar met sprankelende geest. Hij schrijft ook nu nog boeken over filosofie. De president wordt voor 5 jaar gekozen en is

éénmaal herkiesbaar. Bij de kabinetsformatie speelt hij een belangrijke rol, maar met het beleid heeft hij weinig bemoeienis.

Sterke figuur

De Minister-President is de bekende verzetsman Constantijn Karamanlis. Een sterke figuur, die weet wat hij wil. In het parlement heeft hij het niet moeilijk omdat zijn regeringspartij 175 zetels telt en derhalve de absolute meerderheid heeft. Ook met hem hadden wij een gedegen gesprek, dat niet beperkt bleef tot fraai geformuleerde beleefdheden. Opbouwende kritiek konden de Grieken wel waarden. Anderzijds verwachten zij van ons de nodige steun i.v.m. de toetreding tot de Europese

Gemeenschap. Daaraan zullen wij een apart artikel wijden, want dat was een belangrijk discussiepunt. Andere hoofdpunten van gesprek waren vooral de kwestie Cyprus en de Grieks-Turkse tegenstellingen over het continentale plat in de Egeïsche Zee, de Turkse minderheden in Thracië, de structuur van de vakbeweging, de verhouding Kerk en Staat en de mensenrechten. Met de fractieleiders van nagenoeg alle politieke partijen werd eveneens van gedachten gewisseld. Het zal duidelijk zijn dat al deze gesprekken het leeuwedeel van de beschikbare tijd vergden. Gelukkig bleef er nog enige ruimte over voor enkele excursies en bezoeken buiten de parlementaire sfeer, waar wij in een volgend artikel op denken terug te komen. Tenslotte nog een overzicht van de politieke partijen

in het Griekse parlement van rechts naar links. De Nationale Partij telt 4 zetels en is een uiterst rechtse partij van royalisten en anti-communisten.

Nieuwe Democraten

De grootste partij is de Nieuwe Democraten van Karamanlis. Deze deelt feitelijk de lakens uit in Griekenland. Zij staat nu in het centrum, maar was oorspronkelijk nogal conservatief van aard. De grote verliezer is de Unie van het Democratisch Centrum. In 1964 nog 170 zetels en thans slechts 15. Daarom trad haar leider George Mavros in 1977 af. De grootste oppositiepartij is de Pasok (de Pan hellenistische socialistische Beweging). Zij wordt geleid door Andreas Papandreu, een zoon van de bekende George Papandreu. De communisten zijn verdeeld in twee groepen, n.l. de Communistische Partij Binnenland en de Communistische Partij Buitenland. Samen hebben zij 12 zetels. Als hekkesluiser noem ik nog de onafhankelijke met 10 zetels, die nauw samenwerken met de partij van Karamanlis. Met inbegrip van een tweetal eenmanspartijen telt het parlement dus 8 partijen. Doordat ze, zoals reeds vermeld, weinig leden tellen, is het gevaar van afsplitsingen groot. Ook komt het overgaan van de ene partij naar een andere tijdens een zittingsperiode herhaaldelijk voor.

Daardoor kon de Edik in enkele jaren tijds van een meerderheidspartij inkrimpen tot een weinig betekende kleine groep.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
mr. Phille Burgers
Truus Bot-van Gijsen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie:
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs:
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement
f 11,- per halfjaar
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

De ARP en de SDAP

Door dr. W. Drees sr.

In „Nederlandse Gedachten” een bijdrage te leveren bij de herdenking van het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij is ook voor een politiek andersdenkende een normale zaak. Het is een grote prestatie dat deze partij, de eerste die in ons land ten volle als zodanig kon gelden, zich een eeuw heeft weten te handhaven en voortdurend, soms in de oppositie, maar vaak als deelnemer aan de regering, ons land heeft gediend.

Het schrijven wordt echter wat minder gemakkelijk, omdat mij gevraagd is speciaal aandacht te schenken aan de vraag hoe indertijd de SDAP tegen de ARP aankeek. Maar ja, de redactie wist waartoe mijn beschouwingen dan zouden moeten leiden.

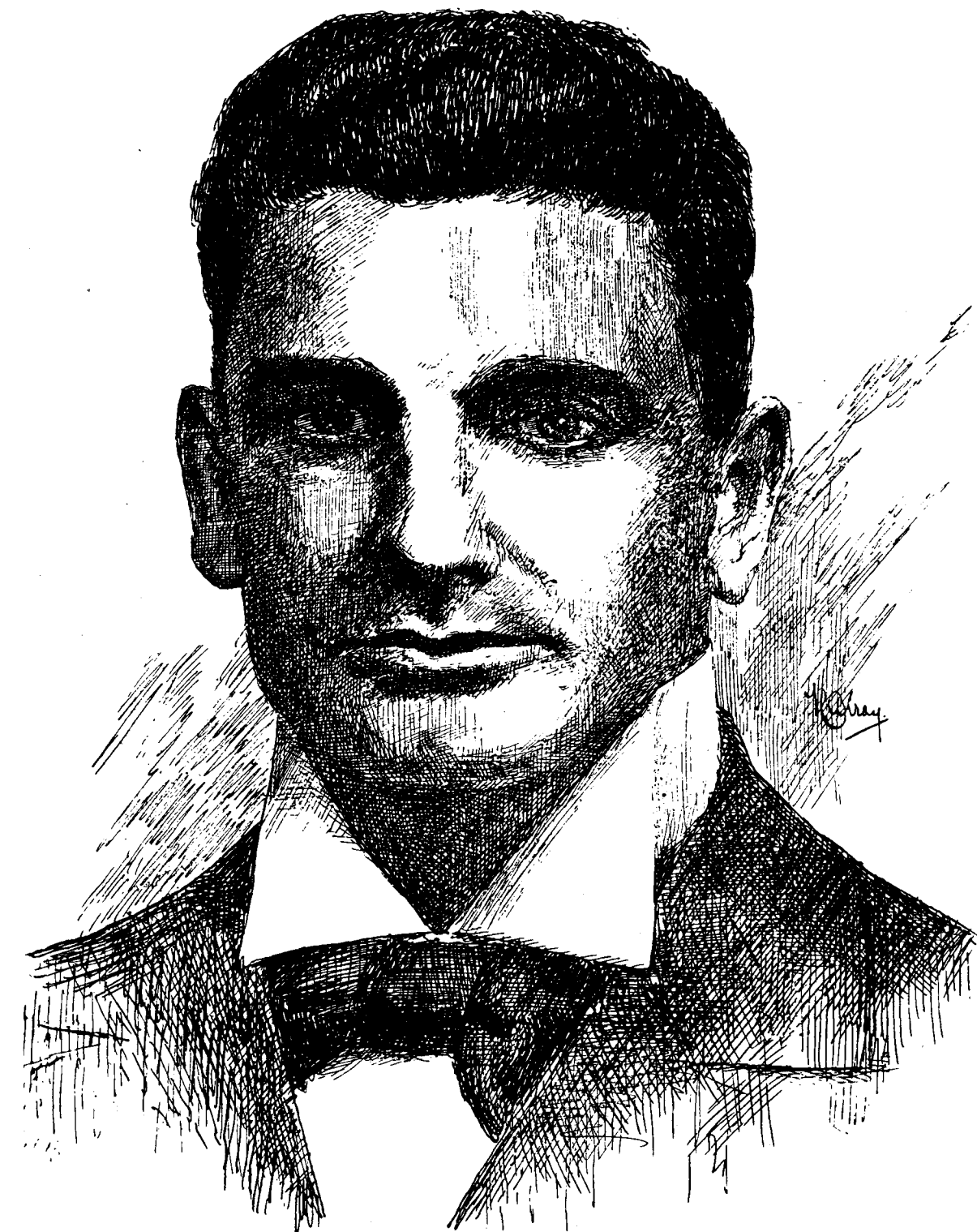
Meningsverschil

Er was allereerst een diepgaand principeel meningsverschil. De ARP ging en gaat uit van de gedachte dat eenheid in het geloof ook de basis moet zijn voor eenheid in de politiek teneinde zo groot mogelijke invloed te kunnen uitoefenen om de overheid in haar beleid zoveel mogelijk te doen handelen in overeenstemming met de wil Gods, zoals die in het Evangelie is geopenbaard. Zij stond daarmee in de weg van de SDAP, die ernaar streefde de arbeiders en met hen gelijkgezinden, van welke levensbeschouwing ook, tot eenheid te brengen in de strijd voor een betere maatschappelijke orde, meer direct voor concrete sociale hervormingen. In vraagstukken, waarbij de levensbeschouwing van doorslaggevende betekenis was, zou ieder vrij zijn naar eigen geweten zijn houding te bepalen. Dat de ARP de verschillende „standen”, zoals zij het uitdrukte, de „klassen”, zoals de SDAP ze aandulde, politiek bijeen wilde houden, moest naar het oordeel der SDAP remmend werken op het verkrijgen van de zo dringend noodzakelijke verbetering in de bijzonder ongunstige toestand van de massa, inzonderheid van de loonarbeiders. De ARP sprak zich niet uit voor algemeen kiesrecht, wel voor „gezinshoofden-kiesrecht”, niet voor wettelijke beperking van de overmatig lange arbeidstijden, niet voor staatspensioen voor bejaarden.

Zij sprak zich in die tijd ook niet duidelijk uit voor het algemeen waarborgen van sociale zekerheid, die in die tijd volkomen ontbrak. In het beginselprogramma met 21 punten, waaronder verscheidene van praktische, niet levensbeschouwelijke aard, bleef het, wat de maatschappij betreft, bij de wens dat de wetgever zoveel doelnijkelijk de verhoudingen tussen de verschillende standen zou doen beantwoorden aan de eisen van Gods woord. Het is echter wel gebleken hoe verschillend geloofsgenoten de eisen van Gods woord in dit opzicht kunnen opvatten.

Misdadige woelingen

Het programma van actie voor de verkiezingen van 1909, een programma van 4 zeer kort geformuleerde punten (iets te weinig terwijl de programma's tegenwoordig zoveel geven dat de kiezers ze niet meer lezen), bevatte wat speciaal de arbeiders betreft slechts de formele „verplichte verzekering”. Welke verzekering? In de praktijk bleek het te gaan om ziekteverzekering en invaliditeitsverzekering, inclusief ouderdomsverzekering, niet om werkloosheidsverzekering. Inmiddels was de verhouding tussen ARP en SDAP bijzonder ongunstig beïnvloed door de gebeurtenissen van „het woelige kwartaal” in 1903. Staking van havenarbeiders, spontane, niet door de vakbeweging voorbereide

Ds. A. S. Talma
(19 febr. 1869-12 juli 1916),
in wiens gezindheid de
socialisten veel konden waarderen

spoorwegstaking uit solidariteit, wetten om staken van spoorwegarbeiders en ambtenaren strafbaar te stellen. De SDAP was met de aan haar verwante vakbeweging tegen de „dwangwetten” van dr. Kuyper; in de Troonrede in september 1903 onder verantwoordelijkheid van dr. Kuyper zijn de stakingen bestempeld als „misdadige woelingen”.

De ARP kon niet beschouwd worden als een partij van bezitters. Zij is wel genoemd de partij van de „kleine luiden”. Dr. Kuyper gold op sociaal gebied niet als conservatief. Vermaard waren de woorden, die hij op een congres had gesproken over het lot dergenen, die er in de maatschappij het slechtst aan toe zijn. „Zij kunnen niet

wachten, geen dag en geen nacht”. Intussen was tijdens zijn kabinet (van 1901 tot 1905), toen ook geen sociale wetgeving tot stand kwam, de stemming der SDAP zeer tegen hem en tegen de ARP gekant. Van 1908 tot 1913 was er een coalitiekabinet onder de AR-ministerpresident Heemskerk.

Toen kwam Talma met een paar sociale wetten. Al hadden de socialisten vooral tegen de opzet van de Invaliditeitsverzekering grote bezwaren, in de gezindheid van Talma konden ze wel veel waarderen. Ze steunden de bakkerswet, het voorstel tot afschaffing van de nachtarbeid van bakkers, dat echter mede door de tegenstand van coalitiegenoten van Talma verworpen werd.

Bevredigender verhoudingen

Tijdens het kabinet Cort van der Linden, een vrijzinnig, maar extra-parlementair kabinet werden de verhoudingen bevredigender. Cort van der Linden raadpleegde de leiders der verschillende partijen over de moeilijkheden, die ons land ondervond als gevolg van de eerste wereldoorlog, al bleef het daarbuiten. Ook echter over de twee grote vraagstukken die de meeste politieke strijd hadden veroorzaakt, algemeen kiesrecht en financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs. Over beide punten werd overeenstemming bereikt. Toen na de verkiezingen van 1918 de coalitie, die de helft van de

100 jaar ARP

Deze week een bijdrage van de socialistische oud-premier dr. W. Drees sr. In de serie jubileumartikelen. Dr. Drees beschrijft hoe of de socialisten aankeken tegen de Antirevolutionairen.

Vorige week schreef prof mr I.A. Diepenhorst in het raam van de zogenaemde „schaduw-figuren” over de persoon van mr. L.W.C. Keuchenius

Tweede-Kamerzets bezette, tot taak had een kabinet te vormen, opperde Colijn zelfs de gedachte aan de sociaal-democraat Wibaut te vragen minister voor levensmiddelenvoorziening te worden. Het ging niet door, maar het tekent de verhoudingen op dat moment. Het was weer mis, en voor lange tijd, toen Troelstra in 1918, onder de indruk van de revoluties in het buitenland, sprak van een revolutie ook in Nederland. Het dreigende woord – en daarbij bleef het – was voldoende om samenwerking tussen anti-revolutionairen en socialisten onmogelijk te oaken. Over de hele linie? Neen, de gemeenteraadsverkiezingen van 1919, de eerste onder algemeen kiesrecht, brachten een vernieuwing van de gemeentepolitiek. In de grote steden en in verscheidene andere gemeenten kwamen in het college van B. en W. of SDAP'ers of meer SDAP'ers en de samenwerking met anti-revolutionairen bleek vaak goed mogelijk.

Goede verstandhouding

Reeds had een goede verstandhouding bestaan in Amsterdam tussen burgemeester de Vlugt en Wibaut; in Den Haag hadden Albarda en ik zitting in het college van B. en W. naast de antirevolutionair De Wilde. De Wilde als wethouder van Financiën en ik als wethouder van Sociale Zaken kwamen direct na ons optreden tegenover een veeleisende gemeenteraad te staan en wisten in goede samenwerking tot bevredigende oplossingen te komen. De verhouding was van dien aard, dat toen de socialistische wethouders wilden aftreden als de raad zou besluiten te breken met de regel de gemeentegrond in erfpacht te geven, (niet te verkopen), De Wilde zich naast ons stelde. Bij het optreden van het kabinet-Colijn in 1933 waren de verhoudingen weer gespannen door de muiterij van de bemanning van het schip „De Zeven Provinciën” in Nederlands-Indië, waarmee enkele socialisten sympathie hadden betuigd, maar merkwaardigerwijze zei De Wilde tegen mij: „Het spijt me dat we niet weer samen kunnen beginnen”. Dat was toch maar goed. Het zou mis zijn gegaan. In de samenwerking, die in verschillende gemeenten tussen anti-revolutionairen en socialisten mogelijk bleek, lag echter een duidelijke aanwijzing, dat die onder bepaalde omstandigheden ook in de landspolitiek niet onmogelijk was. Zo is ook gebleken.

Centrumpartij

Een confessionele partij is, omdat ze de verschillende maatschappelijke groeperingen zal willen omvatten, onvermijdelijk tot op zekere hoogte een centrumpartij. Dat behoeft niet altijd te betekenen een sociaal conservatieve partij. Gezien van het standpunt dat de SDAP indertijd innam, is de ARP dat soms wel en soms niet geweest. In elk geval heeft ze in de loop der jaren aan ons landsbestuur en onze volksvertegenwoordiging vele bekwame figuren geleverd, die ons land grote diensten hebben bewezen.

Christelijk-sociaal

Het kan niet worden ontkend, dat de schoolkwestie lange tijd in de ARP niet alleen het bezielende, maar ook het saambindende element is geweest. Er waren verschillen van mening. Desnoods mocht men met Kuyper droite en gauche onderscheiden, rechts en links. Maar als de vrijheid en het recht van de school met de Bijbel aan de orde kwamen, dan werden de gelederen gesloten. Nu zijn de laatste tien jaren van de negentiende eeuw politiek mee beheerst door twee feiten.

Van Protestant-Christelijke zijde werd in 1891 in Amsterdam het eerste Christelijk Sociaal Congres gehouden. Het was bijeengeroepen door het Centraal Comité van de ARP en de Grondslag was ontleend aan het AR Program van Beginzelen. Kuyper had het Congres geopend met zijn bekende rede: **Het sociale vraagstuk en de Christelijke religie.** Daarna is er gestudeerd en gediscussieerd in drie secties, waarbij de godsdienstige, de maatschappelijke en de politieke kanten van het sociale vraagstuk werden bekeken. Er was eenheid in verscheidenheid: de patrimoniummannen waren er, maar ook meer conservatieve figuren als Fabius en baron Van Dedem; de kerkelijke verscheidenheid was duidelijk: aan de ene kant ds. Ulfers en dr. F. van Gheel Guldemeester, aan de andere kant ds. Brummelkamp Jr., Bavinck en Sikkel. **En - Talma is er geweest en dat was voor hem van beslissende betekenis, voor heel zijn leven.**

En dan de tweede factor: er kwamen socialistische in de Tweede Kamer. In 1888 had het Friese District Schoterland al de socialist ds. F. Domela Nieuwenhuis afgevaardigd; in 1897 werd Troelstra in Tietjerksteradeel gekozen en G. L. van der Zwaag in Schoterland (Van der Zwaag werd een buitenbeentje bij de socialisten en in 1899 koos Veendam de schildersgezelschap J. H. Schaper, misschien mede vanwege het advies, door een geestige belangstellende in dat district op een vergadering van de ARP gegeven: er zitten genoeg kwasten in de Tweede Kamer, het wordt tijd, dat er ook eens een verver in komt. Het meest verontrustend vonden velen, dat die socialistische zo principieel en ook zo fel tegen het koningschap waren en tot in straatdeuntjes toe ging het om de tegenstelling Oranje of de socialisten. Dr. Kuyper heeft toen herhaaldelijk gewaarschuwd dat de tegenzin tegen dit facet van het socialisme zo niet mocht leiden tot een opschuiven naar de liberalen. Die zijn net zo goed kinderen van de Revolutie als de socialisten en die hebben ten opzichte van Oranje ook heel wat op hun kerfstok.

En bij dit alles werd duidelijk het streven, sedert het Eerste Christelijk Sociaal Congres om de ARP niet alleen te doen optreden als een partij, die strijdt voor de vrije school, maar niet minder als een partij, die opkomt voor de ontrechten en zwakken en ijvert voor sociale gerechtigheid.

Dr. Kuyper heeft daarover gesproken in meer dan één Deputatenrede, maar ook in meer dan één door hem gepubliceerde preek klinkt de oproep tot de gemeente, om te staan naar recht en gerechtigheid in het maatschappelijk leven. Dr. J. C. Rullmann heeft in zijn

Kuyper-bibliografie daarvan verschillende voorbeelden aangehaald.

Twee moeilijkheden

Wie die voortgang naar een Christelijk sociale politiek bij de ARP beschouwt, wordt licht onbillijk, als hij geen rekening houdt met twee grote verschillen tussen de schoolstrijd en de strijd voor sociale gerechtigheid. De schoolstrijd was een strijd voor de vrije school. De tegenstelling was voor iedereen duidelijk. Uit de Revolutie komt de gedachte voort, dat de opvoeding in principe een staatszaak is, die de staat om praktische redenen gedeeltelijk aan de ouders overlaat. Robespierre en Fichte hebben het belden verkondigd, het is in Parijs en in Berlijn uit de eerste hand vernomen: de staat is verantwoordelijk voor de opvoeding van de kinderen. In Nederland is hetzelfde op gematigde wijze vaak voor gedragen maar wel altijd vanuit de overtuiging, dat staatsonderwijs per definitie goed onderwijs is, en dat de bijzondere school goed kan zijn, of ook slecht, en dat de staat daarom die bijzondere school alleen kan dulden, als hij haar tegelijk op haar kwaliteit controleert. Daartegen is het verzet van de schoolstrijd gericht. Lohman was de grote kampioen voor de vrije school. Maar - bij het streven naar sociale gerechtigheid heeft men onophoudelijk te maken met de vraag, in hoeverre en op welke wijze de overheid hier mag ingrijpen. Dr. Kuyper heeft geconstateerd, dat Bilderdijk bijzonder opkwam voor het recht der armen,

maar dat recht zo gerealiseerd wilde zien, dat we terecht zouden komen bij een soort staatsocialisme. En - was de Vrije Universiteit niet geopend met een magistrale rede over De Souvereiniteit in eigen kring? Er is een tweede moeilijkheid. Binnen zeer ruime grenzen is het mogelijk, een eigen nationaal schoolsysteem te ontwerpen. Binnen elk staatsverband valt ook nu nog heel duidelijk op, dat het hele schoolsysteem typisch nationale trekken heeft. In Engeland is het heel anders dan in Duitsland. Maar bij de regeling van sociale kwesties, en in ruimer zin, bij het kalefateren aan maatschappelijke structuren, is het altijd zo, dat er internationale krachten en bindingen zijn, die de structuren binnen de verschillende landsgrenzen in dezelfde richting proberen te stuwten. Wie met deze twee elementen geen rekening houdt, heeft onvoldoende oog voor het geheel eigen karakter van de schoolstrijd, die bijna voluit een strijd kon zijn voor de vrijheid, en die samen kon blijven binden al diegenen, die de vrijheid liefhebben, het gevaar van staatsinmenging onderkennen, ook als hun maatschappelijke visies in sterke mate uiteenlopen.

Talma

In 1901 kwamen de AR-Kiesverenigingen in het district Tietjerksteradeel te Bergum bijeen, om te beslissen, wie zij candidaat zouden stellen voor de a.s. Kamerverkiezingen. Het district was een district met veel armoede. Honderden arbeiders probeerden voor hun gezin te zorgen, door werk te zoeken, vèr weg; in de Friese weidestreek in de hooitijd, in het Noorden van de provincie Groningen, tijdens de graanoogst. En de lange winters waren een verschrikking. Sommigen zochten het nog verder af. Vrouw en kinderen woonden in een schamel huisje aan een onverharde landweg, de man werkte als melkknecht in een grote veestal in Duitsland. Dit is het district, waarin de verhalen spelen van ds. Johannes Antonie Visscher: **Van de arme Friese heide.** In 1888 was in dit nieuw gevormde district tot veler verrassing een antirevolutionair gekozen, een boomkweker uit Bergum, een man, „die geen vijanden had“, O. T. Bosgra, en toen hij kort daarop stierf, bleef het district tot 1891 voor de ARP behouden, doordat L. W. de Vries, werd gekozen. Maar van 1891 tot 1897 was het district weer in liberale handen, en toen werd het veroverd door de socialist en kwam mr. Pieter Jelles Troelstra, behalve een strijdbaar socialist ook een begaafd Fries dichter, voor dit district in de Kamer. Zonder twijfel zouden de socialisten hem weer candidaat stellen. En wie zou de AR-tegencandidaat zijn? In het district was er altijd de sterke neiging geweest, iemand te nemen uit de buurt, die de streek kende en wiens naam een bekende klank had. Misschien zou het deze keer J. D. de Vries worden, hoofd van de Chr. School te Bergum en

Mr. W. Bilderdijk

voorzitter van het bestuur van de Kamercentrale. Maar op de vergadering van die centrale verscheen een gast, niemand minder dan dr. H. H. Kuyper, tot voor kort predikant bij de „dolerenden“ in Leeuwarden en nu naar Amsterdam vertrokken in verband met zijn professoraat aan de V.U. Tijdens zijn vierjarige periode te Leeuwarden heeft hij actief deelgenomen aan de politieke strijd en te zijnen huize en onder zijn leiding is de vergadering gehouden, die leidde tot de oprichting van de Persvereniging, die nu al langer dan 75 jaar het Friesch Dagblad uitgeeft. Dr. H. H. Kuyper kwam de broeders de groeten brengen van zijn vader en zij wisten, hoe zeer die met hen meeleeft. En - hij kwam namens zijn vader een candidaat aanbevelen, de 36-jarige ds. Aritius Sybrandus Talma, Ned. Herv. predikant te Arnhem, en vooral de man van Patrimonium. Talma werd inderdaad candidaat gesteld en de grote slag in dit district ging tussen Troelstra en Talma. De liberale candidaat kwam er niet aan te pas. En - bij de eerste stemming werd Talma gekozen en toen de nieuw gekozen Kamer in september 1901 bijeenkwam in de Ridderzaal, en het ministerie Kuyper tegenover de troon plaatsnam was daar als nieuw lid ook aanwezig ds. Talma. Troelstra niet. Ware hij wel gekozen, hij zou niet in de Ridderzaal zijn geweest vanwege zijn anti-koningsgezinde gevoelens. Maar hij was geen Kamerlid meer. Een jaar later werd hij in een tussentijdse vakature in Amsterdam III weer gekozen.

In Bergum staat een borstbeeld van Talma, aan de gemeente Tietjerksteradeel aangeboden door de ARP in Friesland.

Een brief

Talma heeft enige tijd meegewerkt aan De Nederlander, toen Lohman hoofdredacteur was van dat blad. In 1931 publiceerde H. van Malsen in de serie Volksuniversiteitsbibliotheek een boekje over Lohman. Daarin staat een

uitvoerige brief, door Talma in 1894 aan Lohman geschreven. Talma vertelt daarin over zichzelf het volgende:

„Zoals u weet, ben ik predikant in de Ned. Herv. Kerk, sinds 1888; van de academie gekomen vol illusies omtrent christianisering van openbare school etc. heb ik de antirevolutionaire beginselen gevonden buiten den gewonen weg om. De sociale kwestie had mij gegrepen en mij onder den invloed gebracht van Maurice, en een wekelijksche samenkomst met jonge boeren, die ik wat helpen wilde, bracht mij tot de studie der Fransche Revolutie, om hen daarover te onderhouden. Zoo ben ik antirevolutionair geworden zonder te weten, dat ik het was. Ik schrikte, toen men (een liberaal) mij het voor het eerst zeide en geloofde het niet. Het sociaal congres, dat ondertekening van het program vroeg, drong mij dit te lezen en tevens de toelichting van dr. Kuyper. Toen ik het las, heb ik mij gewonnen gegeven met al de consequenties, waaronder vele onaangename, die het voor mij als ethisch predikant heeft, zoo goed als alleen te staan. Ik had bij mijne sociale studiën (sit venia verbo magno!) altijd gevoeld het noodzakelijke, van niet te maken, maar te vinden, te zien eene constitutio divina voor staat en maatschappij. Als ethisch theoloog kan ik mij natuurlijk in het oude droit divin noch voor politieke, noch voor economische macht vinden. Kuyper gaf mij eene hollandsche vertaling van wat ik bij Maurice gevonden had. Daarom, en dit wil ik zoo graag openhartig zeggen, is dr. Kuyper voor mij iemand, die op mijn levensweg mij een machtigen stoot gegeven heeft, waarvoor ik hem dankbaar blijf.....”

De brief zelf is veel langer en is in alle opzichten belangrijk. Ik wil bij dit citaat alleen maar één korte kanttekening maken. Prof. mr. A. Anema, die Talma goed heeft gekend, zei eens tegen mij: Talma beschouwde zich zelf als ethisch. Maar in werkelijkheid paste hij niet in dat kader. Hij hoort thuis bij de Engelsen, bij Maurice, Kingsley etc.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Veiligheidsbeleid

DE (ATOOM)KOP ER AF

Door J. J. P. de Boer, CDA-Kamerlid

Op dinsdag 13 februari j.l. werd de behandeling van de begrotingen van Buitenlandse Zaken en Defensie en van de Nota Kernbepaling afgesloten met stemmingen over de begrotingen, amendementen en moties. De begrotingen werden aangenomen, het door de oppositie ingediende amendement verworpen, en de moties deels verworpen, deels aangenomen.

Op het eerste gezicht niets om over naar huis of de achterban te schrijven. Dat we dat wel doen is om de aandacht te vestigen op een paar bijzondere aspecten van één van de aangenomen moties, nl. die van het CDA om af te zien van toekenning van de „dualcapability“ (de mogelijkheid om ook atoom-granaten af te vuren) aan het 155 mm geschut van de Koninklijke Landmacht. Op de eerste plaats nam het CDA daarin min of meer frontaal stelling tegenover de in de NAVO overheersende tendens om voorlopig op het punt van de kernbepaling liever alle mogelijkheden open te houden, door er één aan te wijzen waarvan wij vinden, dat die concreet niet meer hoeft, zonder dat dit betekende, dat wij verder dan ook maar alle nucleaire taken zouden verwerpen. Tengevolge daarvan vond het CDA op dat punt ook het, N.B. door een politieke geestverwant beheerde departement van defensie, tegenover zich. Reden, waarom het verheugend is dat de bewindsman het oordeel over die motie aan de Kamer heeft willen overlaten. Tenslotte was het feit, dat de motie

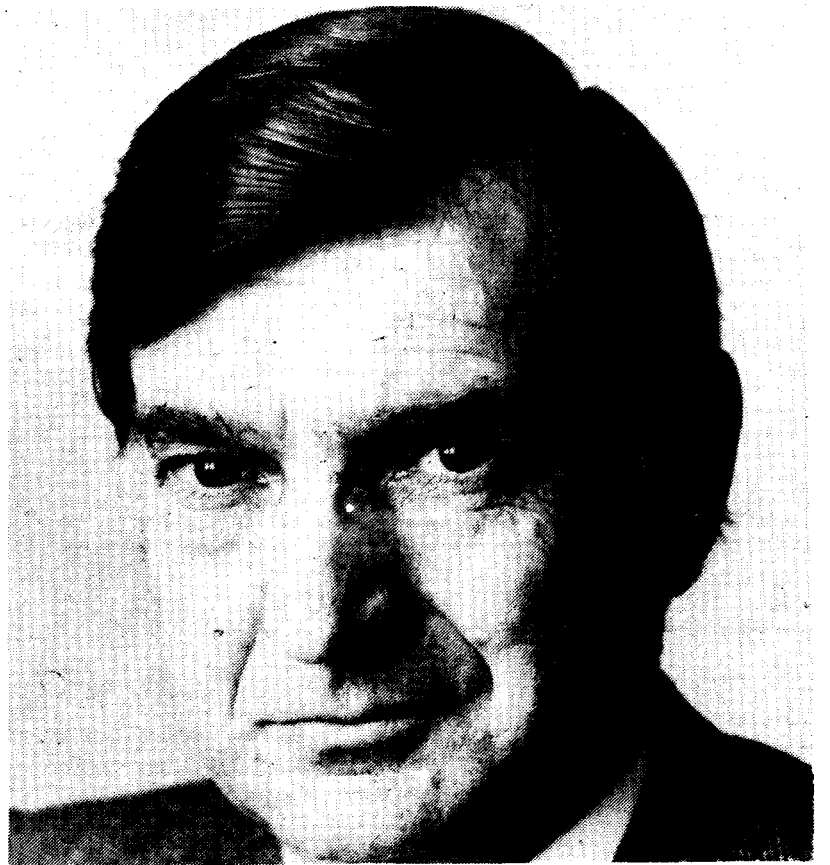
werd aangenomen een binnenlands politiek opmerkelijk feit, niet in de zin dat de VVD tegen maar in de zin dat de PvdA, nu in tegenstelling tot haar bij de CDA-anti-neutronenbom-motie reeds bij 2 gelegenheden gevolgd gedraglijn van tegenstemmen (en daarmee helpen verwerpen) nu wel voorstelde.

Acrobatiek?

Betekent dat nu dat de fractie van haar politiek geloof is afgevalen of zich oppositiek in binnen- en buitenland wil gaan opstellen, of alleen maar op spectaculaire politieke acrobatiek belust is geweest. Helemaal niet, wat de fractie heeft gedaan lag rechtstreeks in het verlengde van CDA-program en regeerakkoord, en was onder de gegeven omstandigheden wel het minste wat zij kon doen om te laten zien, dat de terugdringing van de rol van de kernbepaling haar menens is. Immers het probleem van de uit de pan rijzende kernbepaling wordt mede veroorzaakt doordat het westen op het punt van de conventionele bepaling

van het begin af aan met een minderwaardigheidscomplex tegenover het Oostblok behept is geweest, waaraan het NAVO-bondgenootschap zelfs zijn ontstaan te danken heeft en dat sindsdien nooit meer is weggenomen. Vandaar dat de NAVO in eigen ogen als het ware wel gedwongen is geweest om voorop te blijven lopen met de invoering en de successieve verbetering van de kernbepaling, alsmede om afhoudend te blijven reageren op voorstellen tot feitelijke beperking van de rol van de kernwapens in de vorm van kernwapen vrije zones, no-first-use verklaringen, e.d.

Van daar de onmogelijkheid in eigen ogen voor het NAVO-bondgenootschap om werkelijk inhoudelijk wat te doen aan het terugdringen van de rol van de kernbepaling, zonder er zich van te hebben verzekerd, dat de Sovjet-Unie minstens hetzelfde zal doen. Vandaar ook de op zijn kop staande redenering, dat in zoverre als de eigen kernbepaling moet dienen om onuitgelokte agressie te voorkomen, en daarmee om oorlog te voorkomen en in zoverre een dergelijke oorlog een nucleaire zou zijn, waarin kernwapens zouden worden gebruikt, het hebben van de eigen kernbepaling in vredetijd een bijdrage zou betekenen aan het terugdringen van de rol van de kernbepaling (in oorlogstijd). Waarbij dan wel vergeten wordt hoe verschrikkelijk hoog de prijs van in een

dergelijk spel mispokeren zal blijken te zijn.

Terugdringen

Het is juist vanuit dat besef, door ons in program en regeerakkoord vastgelegd, dat de behoefte is ontstaan om in het gevoerde veiligheidsbeleid de rol van de kernbepaling terug te dringen, maar wel met behoud van de elementaire veiligheid tegen aanvallen van buiten af. Om dat te kunnen bereiken zullen we op de eerste plaats moeten nagaan hoe het staat met de juistheid van bovengenoemd conventioneel minderwaardigheidscomplex en op welke feitelikheden dat al of niet berust.

En dat roept dan de vraag op naar welke conventionele krachtsverhouding dan wel daadwerkelijk moet worden gestreefd, gelijkheid, de verhouding zoals de NAVO die in de MBFR- onderhandelingen heeft voorgesteld, of nog een andere. Ons antwoord daarop is, dat een conventionele gelijkheid niet nodig is. Immers de veiligheid van Europa kan in laatste instantie, wegens ontstentenis van de factor ruimte, toch nooit met eigen middelen alleen afdoende worden verzekerd. Europa is dus voor zijn eigen veiligheid aangewezen op het bondgenootschap met de VS, en kan alleen via dat bondgenootschap, waardoor het a.h.w. mee kan profiteren van het bestaande strategisch nucleaire afschrikkingsevenwicht, uiteindelijk wezenlijk tegen een aanval op haar bestaan worden gewaarborgd.

De Europese defensie-inspanning is daarmee tevens complementair t.o.v. die van de VS. In deze situatie is, in het kader van de instandhouding van het totale evenwicht tussen NAVO en WP, aan de Europese landen primair de taak om een conventionele strijdmacht in stand te houden, die is toegesloten op het voorkomen van crisis-situaties en het zo nodig indammen van lokale conflicten onder het niveau van een totale nucleaire oorlog.

Tactische kernwapens

De omvang, de kwaliteit en vooral de paraatheid van de conventionele strijdmachten dienen hierop afgestemd te zijn. In zoverre als dat bij de huidige conventionele krachtsverhoudingen niet het geval is en zolang de daartoe vereiste meer evenwichtige conventionele verhoudingen nog niet via de weg van de onderhandelingen tot stand worden gebracht, zullen de conventionele strijdmachten van de NAVO hiertoe moeten worden versterkt, bij voorkeur d.m.v. verhoging van de kwaliteit en de paraatheid. Maar tussen de strategische kernwapens aan de ene kant van de oceaan en de conventionele strijdmachten aan de andere kant, beschikt de NAVO ook nog over iets als tactische kernwapens in Europa.

Een deel daarvan vormt als het ware nog een verlengstuk van de strategische afschrikkingskernmacht, en dient bij ontstentenis van nadere afspraken met het Warschau Pakt om tot wederzijdse terugdringing van ook deze wapens te komen, als tegenwicht voor overeenkomstige grijze zone wapens in het WP (waaronder de beruchte SS. 20). Een ander deel daarvan is echter als het ware primair in het NAVO-arsenaal binnengekomen als surrogaat voor wat de NAVO op het gebied van de conventionele bepaling in eigen ogen tegenover het WP tekort kwam (alsof het WP dat dan ook niet zou kunnen doen). Het zijn ook juist deze wapens, waarvoor het meest geldt, dat de NAVO althans in theorie de mogelijkheid voor zich open wil houden om als eerste met het gebruik van nucleaire wapens te gaan beginnen. Een theorie waarin o.i. niet voldoende wordt stilgestaan bij het probleem, dat elk gebruik van nucleaire wapens onherroepelijk weerwaak oproept, zonder dat valt te voorspellen waar dat dan moet eindigen. Reden waarom een dergelijk eerste gebruik politiek gezien als reeds volledig haaks staat op het primaire oogmerk van elke goede veiligheidsbeleid.

Dat neemt niet weg, dat vanuit militaire kring in het bondgenootschap de druk toeneemt om juist dit soort wapens aan het arsenaal toe te voegen, en om naar, militair gezien, reële toepassingsmogelijkheden in het gevechtveld aan tactische nucleaire wapens te zoeken.

Wij vrezen dat dit op den duur zal leiden tot een dusdanige gewenning in het militaire denken aan dit soort wapens, dat een fatale proliferatie en drempelverlaging er het gevolg van zullen zijn.

Conclusie

Vandaar onze conclusie, dat het onjuist is om de voorsnog noodzakelijke handhaving van een geloofwaardige nucleaire afschrikkingcomponent, onder andere te zoeken in de handhaving, laat staan de uitbreiding, van dit soort wapens. Het toekennen van een zogenaamde „dual capability“ aan het 155 mm geschut zou een dergelijke uitbreiding betekenen. Vandaar dat wij die afwijzen.

Zijn wij er daarmee? Allermint. Op zijn best is dit nog maar het begin van wat er allemaal moet gebeuren om ook zichtbaar de rol te kunnen terugdringen die de kernwapens spelen in ons, op handhaving van het afschrikkingsevenwicht gericht, bondgenootschappelijk veiligheidsbeleid.

Het zal een lange, lange weg zijn en vooral in het begin zal elke stap moeite en zelfoverwinning kosten, omdat hij in lijkt te gaan tegen wat wij van nature het liefste doen, nl. op zeker spelen. Maar er is geen andere mogelijkheid, willen wij het op den duur nog kunnen navertellen.

Kamer benodigt meer inzicht en controle

De behandeling van de defensiebegroting 1979 vond plaats een dag nadat de Openbare Commissievergadering over de Kernbepaling was beëindigd.

En het moet gezegd, het leek wel of de woordvoerders van de verschillende partijen hun kruis hadden verschoten bij de commissievergadering. Tot opgewonden meningsverschillen kwam de Kamer niet meer bij de defensiebegroting. De Minister van Defensie had een beleidsplan op tafel gelegd, dat de planning voor de komende tien jaar bevatte. De regering was vorig jaar mei in de NAVO accoord gegaan met een jaarlijkse verhoging van de lopende planperiode (dus tot 1983).

De moeilijkheid is echter dat deze 3% voor een belangrijk deel zal worden besteed aan de verbetering van defensie volgens een in de NAVO overeengekomen lange-termijnplan, dat echter nog in studie is. Zodoende was er wel een beleidsplan, maar een helder inzicht in de financiering van de verbeteringen lag niet voor. Bovendien zei de regering zich volgens het regeerakkoord te baseren op de Defensienota 1974, hoewel in het nieuwe beleidsplan niet meer kon staan dan in de nota '74 had gestaan. De vraag lag dus voor de hand, wat van de Defensienota 1974 eigenlijk nog geldig was. De regering kon daarop geen duidelijk antwoord geven, anders dan dat het regeerakkoord zich erop baseerde.

Het CDA gaf dan ook aan, dat de regering studies in gang zou zetten als basis voor een nieuwe Defensienota 1982. Immers niet alleen is de Defensienota 1974 tegen die tijd volkomen achterhaald, maar ook de jaarlijkse verhoging tot 3%, die geldt tot 1983, maar in de planning van de regering al is opgenomen tot 1988, zou

Door A. B. M. Frinking, CDA-Tweede-Kamerlid

opnieuw moeten worden gezien. De meest dringende reden is eigenlijk wel dat zowel CDA als regering tegen 1982 antwoord moeten hebben op de vraag, waarheen wij met de defensie-inspanning op weg zijn. Het antwoord op die vraag bleef de regering tijdens de debatten schuldig

Meer inzicht en controle

Noch bij de begrotingsbehandeling, noch in het beleidsplan zelf werd daarop ingegaan, terwijl destijds als kritiek op de Defensienota al gold, dat over de toekomst werd gezweven. Het kan niet zo zijn, dat wij onze veiligheid garanderen, door elk jaar een bepaalde hoeveelheid wapens te vervangen door nieuwe en verder maar te zien hoe de wereld zich verder ontwikkelt.

De Minister sloeg zich overigens met grote routine door het debat heen. Op de opmerkingen van het CDA over de noodzaak om, nu de vervanging van de belangrijkste wapensystemen bijna is voltooid, nieuwe wegen te gaan bewandelen om de Kamer meer inzicht en controle over de militair-operationele eisen te verschaffen, werd niet concreet ingegaan. Toch bepalen juist die eisen het verder verloop van het aanschaffingsproces, zodat zonder directe invloed daarop de Kamer alleen maar op nuances kan bijsturen.

De begroting van Defensie werd goedgekeurd, maar de CDA-fractie zal op een aantal onderwerpen, zoals hierboven genoemd, zeker terugkomen.

Kranslegging bij graf van Kuiper

De lezers van Nederlandse Gedachten hebben wij de afgelopen weken reeds regelmatig geïnformeerd omtrent de diverse activiteiten die in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP op stapel staan.

De eigenlijke herdenkingsdatum van de partij is 3 april 1979. Toen was het honderd jaar geleden dat de eerste anti-revolutionaire deputatenvergadering, een bijeenkomst van afgevaardigden van kiesverenigingen, te Utrecht bijeenkwam. Dat waren er toen 21 in getal. Voorts werd op 3 april 1879 een definitief Centraal Comité (partijbestuur) gekozen.

Kranslegging

Het is het voornemen nu op 3 april een

kranslegging te doen plaatsvinden bij het graf van dr. Abraham Kuiper op „Oud Eik en Duinen“ te Den Haag.

Deze bijeenkomst zal, zo is het voornemen, tijdens de ochtend plaatsvinden.

Op 3 april 's middags zal een beeld onthuld worden van Abraham Kuiper, dat aangeboden wordt aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Een opdracht tot de vervaardiging hiervan is eind vorig jaar gegeven aan de Amsterdamse beeldhouwster Henriëtte Schepp. In de Tweede Kamer bevindt zich reeds een „kop“ van de grondlegger van de anti-revolutionaire richting mr. Guillaume Groen van Prinsterer, en een borstbeeld van mr. Gerbrandy.

UIT DE ARJOS

Kiesrecht voor niet-Nederlanders

Vorige week werd er in de Tweede Kamer een voorstel tot grondwetsherziening t.a.v. een uitbreiding van kiesrecht voor de gemeenteraad naar Niet-Nederlanders-ingezetenen behandeld. In dit artikel wil ik kort aangeven waarom het wenselijk is b.v. buitenlandse werknemers in het politieke besluitvormingsproces te laten participeren.

Grondwettelijke eisen

Aan de uitoefening van het kiesrecht worden in onze grondwet de eisen van

het Nederlander- en ingezetenschap gesteld. Dit betekent kort gezegd, dat men de Nederlandse nationaliteit moet bezitten en in Nederland woonachtig moet zijn. Deze twee eisen zijn niet altijd gelijk geweest. Te denken valt maar aan het vroegere census-kiesrecht, waarbij men bepaalde inkomens-minima als voorwaarde stelde. Of aan het algemeen mannenkiesrecht, waarbij de vrouwen werden uitgesloten. De jongste aanpassing van de wetgeving t.a.v. het kiesrecht gebeurde bij wet van 5 maart 1977, waarbij stemrecht werd verleend aan Nederlanders die hun openbare functie buiten Nederland vervullen (bijv. diplomaten). Bij elke uitbreiding van het kiesrecht heeft men veel waarde gehecht aan het

principe van „no taxation without representation“; d.w.z. dat wanneer je aangeslagen wordt voor de lasten van het verblijf in een samenleving, je ook het recht dient te bezitten te participeren in de besluitvorming daarbinnen. Door bijv. internationale arbeidsmigratie hebben zich in ons land veel buitenlanders gevestigd, die wel belastingplichtig zijn, maar geen politieke rechten hebben. Door hun nu het kiesrecht toe te kennen zou men realiseren dat vele minderheidsgroepen, i.p.v. via de barricades, via politieke instituties hun stem laten horen. Hierdoor zouden tevens vele integratiepogingen positief beïnvloed kunnen worden, met behoud van de eigen identiteit en nationaliteit van deze buitenlanders. Het nu ter discussie staande g.w.-wijzigingsvoorstel beoogt nu actief en passief kiesrecht toe te kennen aan „ingezetenen die geen Nederlander zijn, mits zij tenminste voldoen aan de vereisten die gelden voor ingezetenen die tevens Nederlander zijn“, via nog nader bij wet te stellen regels. Twee beperkingen verdienen hierbij nadere toelichting.

Beperkingen:

Grondwet, Kies-, Provincie- en Gemeentewet stellen een aantal eisen aan de uitoefening van het kiesrecht

voor Nederlanders. Wanneer buitenlanders, woonachtig in Nederland, hier tevens aan voldoen, bestaat er in principe geen belemmering meer. De bestaande tekst laat echter extra belemmeringen toe voor deze laatste categorie. Terecht denk ik. De uitoefening van zo'n recht vereist nl. een ontwikkelde democratische opvoeding, kennis van de Nederlandse politieke verhoudingen en de werking van ons politieke systeem. Het kiesrecht behoort dan ook niet toegekend te worden aan vreemdelingen die niet het voornemen hebben zich voor langere tijd in Nederland te vestigen. In de bij wet te stellen regels, zou men dit kunnen bereiken, door bijv. een vergunning tot vestiging als voorwaarde te stellen. Wanneer een vreemdeling deze vergunning bezit mag aangenomen worden dat hij van plan is zich min of meer permanent in Nederland te vestigen, terwijl hij in de periode welke daaraan voorafgaat (5 jaren) zich op de hoogte kan stellen van de Nederlandse politieke verhoudingen. Een tweede beperking ligt in de uitbreiding tot de gemeenteraad.

Argument van de regering is, dat dit kollege het dichtst bij de mensen staat. Wanneer men echter het principe van „geen belasting zonder vertegenwoordiging“ aanvaardt, valt niet in te zien waarom je je dan dient te

beperken tot plaatselijk nivo en het provinciaal en landelijk nivo expliciet uitsluit. Temeer daar de gemeenteraad toch zeker niet meer het instituut genoemd kan worden waar belangrijke, vreemdelingen aangaande, besluiten worden genomen. De bevoegdheden van de gemeenten zijn via allerlei regelingen de laatste jaren juist drastisch verminderd.

Konklusie:

Gezien het voorgaande moet het duidelijk zijn dat het GW-wijzigingsvoorstel te matig is. De ledenvergadering van ARJOS-Noord-Holland welke in een thema-middag over buitenlandse werknemers o.a. over dit punt discussieerde, was unaniem van mening dat een integraal kiesrecht toegekend diende te worden aan buitenlanders in Nederland woonachtig, onder eerder genoemde voorwaarden. Zij week daarbij beduidend af van het door de CDA-woordvoerder Van der Sanden ingenomen standpunt tijdens de parlementaire behandeling.

Asje van Dijk
Koördinator fractie-
begeleidingsgroep Justitie
Amsterdam.

Over de uitbreiding van de EEG

De uitbreiding van de EEG met Spanje, Portugal en Griekenland is nog altijd een teer punt. Met name van landbouwzijde slaat men de ontwikkelingen nauwlettend gade. Dit laatste behoeft ons niet te verwonderen.

Immers, als de kandidaatleden echte leden zijn geworden, zullen er op het vlak van de landbouw de nodige problemen rijzen. Op mogelijke problemen wil ik in het navolgende ingaan, zonder de pretentie van volledig-zijn te hebben. Had ik die dan zou een boek wellicht te klein zijn.

Aanbod

Wanneer we de markt beschouwen als het geheel van vraag en aanbod, dan ligt het voor de hand dat we deze factoren eerst afzonderlijk bekijken. Daarna zullen we ze weer samen nemen. De drie landen die „in de wachtkamer“ zitten zijn geen van alle rijke landen. Een groot deel van de bevolking is werkzaam in de landbouw. En de landbouw is, in verhouding tot de landbouw in de huidige EEG, laag ontwikkeld. Dit alles brengt met zich mee dat bij een toetreding tot de EEG deze landen als probleemgebieden aangemerkt kunnen worden. Net zoals dat bij Zuid-Italië het geval is. In die situatie kunnen deze landen dan extra hulp claimen. Vanuit Brussel zal een grote subsidie stroom gaan vloeien ter verbetering van de landbouw. Modernisering van bedrijven en, door cultuurtechnische werken (ontginningen, irrigatie, verbetering van de infrastructuur e.d.), vergroting van het areaal, zullen leiden tot een sterke verhoging van het aanbod aan landbouwproducten. Bovendien

bestaat de mogelijkheid dat men zich ook gaat richten op andere dan de tot nu toe geteelde produkten. Bij deze ontwikkelingen dient men te bedenken dat de lage loonkosten en het relatief gunstige klimaat een extra stimulans kunnen gaan vormen in dit hele proces.

Vraag

De vraag naar landbouwproducten is te scheiden in de vraag op de EEG-markt en de binnenlandse vraag in de drie landen. In de eerste plaats is de binnenlandse vraag belangrijk. Daarbij moeten we op twee dingen letten, namelijk: op welk niveau bevindt die vraag zich nu en hoe snel past die vraag zich aan een veranderd aanbod aan. Het niveau van de vraag nu is laag. Dit komt voornamelijk door de geringe koopkracht. Daarnaast is de vraag afgestemd op een eenzijdig en schaars aanbod. Zaken die samenhangen met de ontwikkeling van de landbouw en met de stand van de economie. Dit voor wat betreft het niveau van de vraag. Hoe snel de vraag zich aan een veranderend aanbod aan zal passen, hangt af van de koopkracht, het koopgedrag (o.a. bepaald door de voedingsgewoonten) en de ontwikkeling van de handelsfuncties. We kunnen aannemen dat het geheel van deze drie aspecten zich niet zo snel zal wijzigen, omdat de drie aspecten elkaar wederzijds sterk beïnvloeden waardoor geldt dat de traagste het tempo van het geheel bepaalt. Dit houdt in dat de binnenlandse vraag een vergroot aanbod pas na langere tijd zal gaan volgen. Als we alleen te maken zouden hebben met vraag en aanbod op de binnenlandse markt, dan zou de vraag een remmende invloed op het aanbod

hebben. Maar dit wordt anders als er een grote buitenlandse (EEG) markt in het geding komt. En nog anders wordt het als blijkt dat die EEG-markt ten eerste groot is en ten tweede omgeven is met steunmaatregelen.

Vraag en aanbod

In het bovenstaande is een korte beschouwing gegeven over het aanbod enerzijds en de vraag anderzijds. Op de markt zelf is deze scheiding vaak niet zo duidelijk te maken. Het is beter om ze tegelijkertijd te bekijken. Als de drie kandidaatleden werkelijke leden worden kunnen ze profiteren van de steunmaatregelen om de productieomstandigheden te verbeteren. Wat voor consequenties dit voor het aanbod kan hebben is vrij duidelijk. Er zal een vergroting van het bestaande productiepakket komen met daarnaast de productie van tot dusver weinig of niet voorkomende produkten. Bovendien zullen deze produkten door de lage loonkosten kunnen concurreren met de produkten die in de huidige EEG geteeld worden. Aangezien de vraag in de drie kandidaatlanden niet snel toe zal nemen – gerekend vanuit de huidige situatie – zal een heel groot deel van de meerproductie op de huidige EEG-markt terecht komen. Mochten we aannemen dat er op de EEG-markt nog voldoende ruimte zou zijn, dan was er geen vuilte aan de lucht. Maar hoe anders is de realiteit. De huidige EEG kampt voor een aantal produkten met overschotten en voor een ander aantal produkten geldt dat er bijna overschotten zijn. Slechts voor weinig produkten is een grotere productie welkom.

Kortom

Het valt dus te verwachten dat er voor

een aantal produkten nog grotere overschotten komen. Daarnaast moet erop gerekend worden dat er van een aantal produkten, die tot dusver nog net geen overschotten kenden, ook overschotten komen. De gevolgen van een overschot zijn duidelijk: daling van de producentenprijs. Voor de produkten waarvoor een bodemprijs geldt zullen de interventieregelingen ten volle benut gaan worden. Produkten die geen bodemprijzen kennen zullen een sterke prijsdaling te zien geven. Een gevolg hiervan is dat de inkomens in de landbouw in de gehele EEG (dan nog groter dan voorheen) onder druk komen te staan. En dat is ontoelaatbaar. Overproductie en lage inkomens roepen om ingrijpen van hogerhand. Om de overproductie tegen te gaan moet er overschot worden, met dien verstande dat de productie kleiner moet worden. Lage inkomens vraagt om steun in de vorm van garantieprijs en/of in de vorm van een gegarandeerd inkomen. Al me al geldverslindende maatregelen. Ook, en dat is vandaag de dag niet zo leuk, zullen er arbeidsplaatsen sneuvelen. En waarvoor? Want gesteld dat de vraag in de drie (Spanje, Portugal en Griekenland) na misschien 15 à 20 jaar zodanig is dat het aanbod, wat in het begin zoveel te groot was, geëvenaard wordt, wat denken we dan? Dan hebben we eerst ten koste van veel geld de landbouw in die drie landen ontwikkeld, om even later de eigen landbouw met nog eens veel geld te reduceren. Dus tweemaal geld verspild om iets te bereiken wat achteraf de bedoeling niet geweest is.

Konklusie

Uit dit stuk moge blijken dat een uitbreiding van de EEG niet op voorhand afgewezen dient te worden. Hopelijk blijkt er wel uit dat bij een eventuele uitbreiding de nodige eisen gesteld moeten worden. Zo zal de

subsidiekraan in Brussel hoogstens voor een klein deel open mogen staan. Ook zal er voor gewaakt moeten worden dat, als men stimuleringsmaatregelen toepast, men doordachte maatregelen toepast. Hierbij verdient het aanbeveling om niet meer te doen dan in de bedoeling ligt. Een ander aspect is de interventieregeling. Deze zal selectief gebruikt moeten worden in de drie landen. Dus niet zo als bij Italië waar produceren tegen de interventieprijs veel voorkomt. In dit kader is het ook verstandig om goede afspraken te maken over monetaire kwesties. Kortom: bezint eer ge begint.

L. Oprel.
Koördinator
fractiebegeleidingsgroep
landbouw en middenstand.

Arjos-Groningen

Het stedelijk district van de ARJOS Groningen houdt op vrijdag 16 maart zijn jaarvergadering in het CJMV-gebouw, Spilsluizen N.Z. 9, Groningen, aanvang 19.45 uur. Op het programma staan de jaarrede van de aftredend voorzitter Aart van Bochove en de verkiezing van een nieuwe voorzitter. Het bestuur stelt de huidige vice-voorzitter Berend Kamphuis enkelvoudig kandidaat. Na de pauze inleiding van en discussie met Wim Polman uit Amsterdam over onze motivatie voor en kritiek op Europa en de Europese Volkspartij. Wim is vice-voorzitter van de Europese Unie van Jonge Christen-Democraten en als zodanig een vooruitgeschoven post van ARJOS en ARP aan het internationale front. Iedereen, jongeren en ouderen, van fiarte welkom. Wie van te voren het jaarverslag van de stedelijke ARJOS wil ontvangen, kan daartoe een briefje sturen naar postbus 1583, Groningen.

Het is opvallend dat binnen het CDA een politieke discussie amper gevoerd kan worden. Zodra iemand een politieke vraag stelt, krijgt hij of zij onmiddellijk tegen geworpen dat je het CDA „dus“ niet wilt. Ik vind deze reactie daarom merkwaardig, omdat het CDA toch een politieke partij is (wordt). Het lijkt me dan ook een normale zaak dat binnen een politieke partij politieke vragen gesteld mogen worden. Als dit niet kan gebeuren, verdwijnt de politieke discussie binnen een partij. En dat betekent op den duur dood in de pot. Zoiets is levensgevaarlijk voor een politieke partij. Het gevaar is levensgroot dat dan de realiteit van elke dag bepalend is voor wat een partij doet en wil. Als ik dan naar het CDA kijk, zeg ik: „Zo'n situatie kan en mag niet voor een partij die zich laat zeggen door de Bijbel“.

NO GEZEED

De spanning tussen ideaal en werkelijkheid zal steeds dienen door te klinken in de daden en woorden van een CDA. Het zal niet zo mogen zijn dat de werkelijkheid van alle dag de koers bepaalt. Het ideaal zal het CDA steeds voor ogen moeten staan. Een ieder weet dan meteen dat zo'n ideaal niet scherp te omlijnen is. Daarom is een politieke discussie noodzakelijk. Steeds zal met elkaar binnen het CDA gesproken moeten worden over wat we willen als politieke partij. Afgelopen zaterdag was op de partijraad het fusieprotocol voor het CDA aan de

orde. Athans; zo stond het op de agenda. De discussie ging in hoofdlijnen echter over een ander punt: het politieke karakter van het CDA. Hierover voerden 50 van de 58 sprekers het woord. De overige 8 die op- en aanmerkingen hadden over het fusieprotocol zelf, gingen ten onder in de hele discussie. Dat was jammer, omdat ook die dingen belangrijke zijn. De discussie over het politieke karakter van het CDA was aangezwengeld door Goudzwaard. Het ging hem – zoals hij op de partijraad toelichtte – om de vraag of

er binnen het CDA ruimte zou zijn voor de lijnen vanuit het CDA-programma. Op zichzelf is het een veeg teken dat hij deze vraag moest stellen. Nog merkwaardiger zijn de reacties op zijn „ongevraagd advies“, waarbij dit als een bedreiging voor het CDA wordt gezien, in plaats van als een bijdrage tot het profiel van het CDA. Als dit de gedragslijn binnen het CDA wordt, dan gaat het de verkeerde kant op. Het moet zo zijn, dat politieke vragen gezien worden als een bijdrage tot de politieke discussie, tot het politieke karakter van het CDA. Helaas kostte het de partijraad veel moeite om het partijbestuur mee te krijgen met een amendement, waarin het dagelijks bestuur van het CDA gevraagd wordt kritiek ten aanzien van het gevoerde politieke beleid te evalueren en de inhoudelijke kant daarvan indringend

aan de orde te stellen. Dit amendement legde echter vast wat bij ARJOS en ARP leeft. Het amendement legde precies de vragen vast die er zijn ten aanzien van het CDA: wat zal het politieke karakter zijn van het CDA? De komende maanden zal dit de kernvraag zijn. Voor de beoordeling van het CDA zal het antwoord op deze kernvraag essentieel zijn. Hetzelfde geldt voor de vraag of binnen het CDA het politieke karakter aan de orde gesteld mag worden. We moeten niet vergeten dat de ARP steeds wel heeft gevaren bij dergelijke vragen. 't Is te hopen dat dit ook binnen het CDA kan, maar ik ben er niet zo zeker van.

Leo Euser,
lid redactiecommissie ARJOS

Een zingend d.b. achter de bestuurstafl

Impressies van een partijraad

Gejuich klonk op toen de heer Gootjes aan het woord kwam.

De stemming zat er in op deze dag; geanimeerde discussies gingen de stemmingen vooraf.

Ook fractieleider Lubbers was van de „partij” op de partijraad.

Druk werk ook voor de medewerk(sters) van het partijbureau; met veel plezier werden ingediende moties en ontwerp-resoluties uitgetypt, vermenigvuldigd, verzameld en uitgedeeld t.b.v. en aan de aanwezige ruim 600 partijraadsleden en belangstellenden.

Dat het vol was is duidelijk te zien, zelfs in de brede vensterbanken werd plaatsgenomen.

Voor de voorzitters van de Kamercentrales was het op de partijraad van 3 maart jl. hard werken geblazen: De foto toont een beraad in de wandelgangen, tijdens een schorsing van de vergadering. Van rechts op de voorgrond naar links ziet u achtereenvolgens: G. M. Kerkhof(K.C.-Zeeland), W.L. van Leeuwen (K.C.-Den Haag), D. Niezing(K.C.-Utrecht), vervolgens

een belangstellend partijlid en mw. Westhoff, presidente van het ARVC, links van mevrouw Westhoff ziet u D. van Boven (K.C.-Arnhem), G. van Sliedrecht (K.C.-Dordrecht), J. Scholte, de voorzitter van de Kamercentrale Nijmegen rookt een sigaretje, P. Schriek (K.C.-Tilburg) en P. Berghoef (K.C.-Rotterdam). Al met al: acht voorzitters van Kamercentrales in een onderling beraad. Kortom: Een heel bijzondere foto!

100 Jaar ARP

24 Auteurs werken mee aan jubileumbundel 100 jaar ARP

Omstreeks de 20ste maart valt de verschijning te verwachten van een toekomstgerichte jubileum-publikatie getiteld: „100 jaAR Partij-bezinning en perspectief”.

Opbouw

Het boek is ingedeeld in een vijftal hoofdstukken.

visies op uitgangspunten.

het eerste draagt als titel „visies op uitgangspunten”. In dit deel schrijven prof. J. Veenhof, prof. J. P. Versteeg, prof. G. Th. Rothuizen, prof. C. A. van Peursen en prof. B. Goudzwaard;

visies op de mens

Het tweede deel heeft als titel „visies op de mens”. Medewerkers zijn hierbij: dr. J. Klapwijk en drs: A. Schouten.

visies op de samenleving

Het derde deel draagt als titel: „visies op de samenleving” bijdragen van dr. H. E. S. Woldring, prof. A. J. Vermaat, ir. P. Bos, drs. S. G. Stafleu, min. mr. J. de Ruiter, staatssekr. mw. J. G. Kraajeveld-Wouters, drs. M. Beinema, min. dr. W. Albeda, drs. E. Heerma en drs. H. Borstlap.

– visies op de wereld

Het vierde deel luidt: „visies op de

wereid”. Prof. P. H. Kooijmans, prof. J. Verkuil, drs. A. M. Oostlander en mr. J. N. Scholten schrijven in dit deel.

– visies op de overheid

In het vijfde en laatste deel schrijven prof. A. M. Donner, ir. J. Plooy en partijvoorzitter H. A. de Boer.

Prijsregeling

In totaal bevat het boek 24 artikelen en omstreeks 300 pagina's. Arend van Dam verzorgt de illustraties in het, en de omslag van het boek. Leden van de ARP kunnen dit boek voor f 15,- (inkl. verzendkosten) bestellen. Vul daartoe de hierbij gepubliceerde bon in. De winkelprijs zal vermoedelijk 4 à 5 gulden boven de ledenprijs komen te liggen. Het boek is een uitgave van Fa. T. Wever te Franeker.

Bestellingen

Stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, ten name van ARP-partijstichting, Den Haag, met vermelding van: jubileumboek 100 jaARP.

enkele mede-

prof. J. P. Versteeg

werkers deel I

prof. C. A. van Peursen

prof. B. Goudzwaard

Programma feestelijke manifestatie op 7 april 1979

Plaats van samenkomst:
Grote Concertzaal De Doelen te Rotterdam.

Programma-informatie:

Tijdsduur programma:
± 9.30 uur – ± 17.45 uur

Aanvang officiële programma
10.30 uur

Einde officiële programma
± 16.45 uur

Programma morgen o.a.:

- dagopening
- redevoering partijvoorzitter
- toespraak over 100-jaar georganiseerde partijpolitiek
- historie ARP in woord en beeld m.m.v. bekende partijleden door de eeuw heen
- optreden Nationale Brassband o.l.v. Meindert Boekel.

Programma middag o.a.:

- optreden van Interkerkelijk Jeugdkoor Watergraafsmeer en Nat. Brassband.

- korte toespraken o.a. door vertegenwoordigers van zusterorganisaties, partij-instansies, maatschappelijke organisaties en overheid.

- Redevoering over christen-democratische politiek in toekomstperspectief.

- massale samenzang.

N.B.: Tijdens de middagpauze wordt een uitgebreide (lopende!) lunch aangeboden, waarbij tevens gelegenheid is een rondgang te maken langs een expositie over de 100-jarige ARP-partijorganisatie. Tegelijkertijd vinden er diverse activiteiten plaats in de hal van het gebouw ter opluistering van de feestvreugde. Na afloop van het middagprogramma om ca. 16.45 uur wordt een informele receptie gehouden.

Vervoerregeling naar Rotterdam v.v.

De bedoeling is dat velen afkomstig uit het gehele land (ook de uithoeken) in de gelegenheid zijn om aan de jubileummanifestatie deel te nemen. Met name voor diegenen, die niet in een directe omgeving rond Rotterdam

wonen, is er de mogelijkheid gebruik te maken van een landelijk te treffen vervoersregeling van en naar Rotterdam.

Gereden wordt met touringcars, die op tevoren vastgestelde tijdstippen vertrekken van diverse plaatsen in vrijwel alle provincies, mits natuurlijk sprake is van voldoende deelname.

De vertrekplaatsen worden definitief bepaald aan de hand van de opgaven voor deelname en zijn in het algemeen centraal per regio gesitueerd. Het grote voordeel is, dat iedereen – afgezien van pech onderweg – tijdig op de plaats van samenkomst aanwezig is, (men wordt voor de deur afgeleverd), terwijl men ook het gehele programma kan meemaken zonder direkt

Prijzen

Ter nadere overweging volgen hieronder enkele vervoerslijnen, welke overigens nog op alle mogelijke manieren kunnen worden uitgebreid met vertrek vanuit andere regio's. Daarachter is een schatting aangegeven van de reiskosten per persoon, vanzelfsprekend bij voldoende deelname. Bij de opgegeven prijsindicatie dient men rekening te houden met variabele kosten afhankelijk van de instapplaats, welke gelegen zijn tussen de genoemde bedragen.

Voor de goede orde nog dit: splitsingen kunnen – weer afhankelijk van de bijvoorbeeld vanaf Enschede over Deventer en Apeldoorn rijdt.

Tijdens het 75-jarig bestaan van de ARP werd – blijkens bovenstaande foto – ook een grootse jubileummanifestatie gehouden

gebonden te zijn aan vertrektijden van trein- en ander openbaar vervoer om weer tijdig op het thuishonk terug te keren. Bovendien kan deze vervoersregeling, naast het onderlinge contact, zeer kostenbesparend werken (Zie daarvoor de ondervermelde prijsindicaties).

Afhankelijk van de deelname zal begin maart a.s. beslist worden of de vervoersregeling doorgang vindt. De deelnemers ontvangen daaromtrent nadere informatie bij de toezending van het toegangsbewijs en enkele programmagegevens in de tweede helft van maart a.s.

deelname – altijd worden aangebracht, terwijl ook andere routes voor de hand kunnen liggen. Voorbeeld A: lijn 3 rijdt na Ommen over Zwolle, terwijl een andere lijn,

Voorbeeld B: naast lijn 1 rijdt er ook een lijn vanaf Leeuwarden over Franeker en Harlingen via de Afsluitdijk richting Rotterdam.

vertrektijden van de touringcars vanuit de diverse regioplaktsen soms op een vroeg tijdstip zijn bepaald. Dit om in elk geval uiterlijk ± 10.00 uur in Rotterdam te arriveren!

AANMELDING JUBILEUMMANIFESTATIE

7 april 1979 – Rotterdam

Naam: .....

Adres: .....

Postcode ..... Woonplaats: ..... Datum: .....

zal wel/niet* deelnemen aan de lunch

zal indien realiseerbaar wel/niet* deelnemen aan de landelijk te treffen vervoerregeling

*) doorhalen hetgeen niet van toepassing is

Deelname Jubileummanifestatie

In de uitnodigingsbrief is er reeds op gewezen, dat het helaas niet te realiseren is, iedereen, die zulks wenst, toegang tot de manifestatie te verlenen. In eerste instantie kan elke kiesvereniging twee vertegenwoordigers aanwijzen. Indien de aanmelding daarvan vóór 3 maart werd ontvangen is de deelname voor die personen verzekerd. Het kan zijn – vooral bij grote kiesverenigingen bijvoorbeeld – dat meer personen

belangstelling hebben om aan de feestelijke bijeenkomst in De Doelen te Rotterdam deel te nemen.

De kiesverenigingen kunnen in dat geval, door op een aparte bijlage de namen en adressen op te geven, die laatstbedoelde personen voor mogelijke deelname aanmelden. Wij kunnen geen definitieve plaatsruimte garanderen, maar mochten er na 3 maart a.s. nog plaatsen beschikbaar zijn, dan zullen wij deze medio maart toewijzen, uiteraard naar volgorde van binnenkomst van de schriftelijke aanmeldingen.

De betreffende personen ontvangen een eventueel toegangsbewijs dan rechtstreeks, zonder tussenkomst van de kiesvereniging. Wilt u wel bij het inzenden van een bijlage bij de desbetreffende aanmeldingen vermelden of men, indien de ruimte dat toelaat, al dan niet deelneemt aan de lunch en of men desgewenst deelneemt aan de vervoersregeling?

1. Dokkum-Leeuwarden-Heerenveen/Sneek-N.O. Polder-Lelystad-Hilversum	8,- - 20,-
2. Delfzijl-Groningen-Assen-Hoogeveen-Zwolle-Harderwijk	10,75 - 22,-
3. Emmen-Coevorden-Ommen-Deventer-Apeldoorn.	12,- - 20,-
4. Achterhoek-Arnhem-Ede-Utrecht	7,50 - 19,-
5. Amersfoort-Utrecht	8,50 - 15,-
6. Eindhoven-Den Bosch-Gorinchem	8,- - 19,-
7. Vlissingen-Middelburg-Goes-Zierikzee	6,- - 18,-
8. Den Helder-Alkmaar-Haarlem-Leiden	5,- - 17,50
9. Amsterdam-Den Haag.	5,- - 13,50

Vreugde met bijsmaak

Door P. Schriek;

lid partijbestuur en voorzitter K.C.-Tilburg

Bij een terugblik op de partijraad in de Flevohof overheerst een gevoel van vreugde, omdat door het besluit te nemen het ontwerp-fusie-protocol en de ontwerp-statuten met een positief advies naar de kiesverenigingen te sturen, door de partijraad in feite over de fusie is beslist.

Dat in de eerstkomende tijd het programma van uitgangspunten nader zal worden geconcretiseerd is een goede zaak, al zullen wij niet moeten werken aan een dogmatisch voorschrift, maar veeleer aan een dynamisch, in de tijd telkens veranderend, geïnspireerd stuk. Omdat zo'n programma nooit definitief af zal zijn, zal dit waardevolle werk nooit als een nieuwe hypothese mogen worden beschouwd.

Ook het feit dat om technisch organisatorische redenen de fusiedatum wellicht een aantal maanden zal verschuiven vermag niet tot grote verontrusting leiden, zeker wanneer daarbij de toezegging van de partijvoorzitter in acht genomen wordt, dat de uiterste datum 31 december 1980 is. Tijdens de partijbestuursvergadering van vrijdag 2 maart was duidelijk gebleken, dat de meerderheid van de voorzitters van de Kamercentrales ernstige problemen had met een, op politiek inhoudelijke gronden, verschuiven van de fusiedatum, omdat:

- er op dat moment in die situatie geen bijzondere redenen voor waren;
- een dergelijk besluit onduidelijkheden zou scheppen voor de kiezer;
- de consequenties voor CDA en ARP onvoorzienbaar waren en een dergelijke houding onbegrijpelijk zou zijn voor de fusie-partners.

Er is daarom door de Kamercentrale Tilburg tijdens de vergadering van de partijraad mede namens een tiental

voorzitters van Kamercentrales (op persoonlijke titel) en het d.b. van het Verband van A.R. gemeente- en provinciebestuurders een resolutie van deze strekking ingediend. Omdat er meerdere, soms erg tegenstrijdige, resoluties waren ingediend en het erg belangrijk was om de partijraad eensgezind te krijgen, hebben wij op aandrang van enkele dagelijkse bestuurders onze resolutie ingetrokken ten gunste van de door een zekere vaagheid gekenmerkte resolutie van het d.b., een en ander om een scheuring te voorkomen, die niet in het belang van het CDA of de ARP zou zijn.

Het was voor mij bepaald pijnlijk om te ervaren, dat na het doen van deze duidelijke concessie er plotseling een nieuwe motie Weststrate werd ingebracht, luidende: „dat het CDA-d.b. de ontstane ruimte in de tijd dient te gebruiken om de geschetste onvrede t.a.v. het gevoerde politieke beleid te evalueren en de inhoudelijke kant daarvan ter discussie te stellen”.

In tegenstelling tot andere moties en resoluties werd deze motie niet becommentarieerd door het d.b., waardoor ten onrechte de gedachte werd gewekt, dat deze motie voor iedereen acceptabel was en omdat de motie van de Kamercentrale Tilburg inmiddels was ingetrokken op verzoek van het d.b. nota bene, was er op dat moment ook geen gelegenheid meer om het initiatief over te nemen. Na acht uur vergaderen was het duidelijk, dat de partijraad niet meer even snel reageerde, waardoor een niet door ons gewenste motie werd aangenomen, waarbij de term manipulatie misschien te zwaar is, maar waarbij de slimheid minstens te ver werd doorgevoerd. In mijn betoog op de partijraad heb ik, met respect voor de bedoelingen van professor Goudzwaard c.s. aangetoond, dat zijn „ongevraagd advies” voor een deel te theoretisch, voor een deel niet wetenschappelijk onderbouwd en daarnaast op onderdelen onjuist is. Er mag niet

CDA-statuten in handzame overdrukken verkrijgbaar

Onlangs zijn de ontwerp-statuten van het CDA in handzame overdrukform verschenen. Men kan ze bestellen bij het secretariaat van de Anti Revolutionaire Partij, Dr. Kuypersstraat 3, 2514 BA Den Haag (tel. 070-46.96.20: verzendafdeling). De prijsregeling ervan is als volgt:

- 4 t/m 7 ex. f 1,50 per ex.
- 7 t/m 15 ex. f 1,25 per ex.
- 16 t/m 20 ex. f 1,10 per ex.
- 21 en meer f 1,- per ex.

Giro

Stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673 t.n.v. ARP-partijstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

vergeten worden, dat er altijd een spanningsveld bestaat tussen idealen en de politieke realiteit van elke dag, waarbij voorop moet staan, dat men niet van zijn uitgangspunten, maar ook niet van elkaar mag vervreemden.

Omdat het inherent is aan samenwerkingsvormen als deze, waarbij verschillende modaliteiten samenwerken, dat er schoonheidsfoutjes ontstaan, is het nu in deze situatie aandringen op een extra politieke evaluatie en discussie minstens achterdochtwekkend, ook ten opzichte van onze fusiepartners. Kabinets- en fractiebeleid komen voor

kritiek in aanmerking, maar mogen nooit de waarlijke fundamenten van een historisch, principieel en politiek noodzakelijk geïnspireerde Christen-democratische partij ondersneeuwen. Gelukkig zijn er zaterdag jl. geen onherstelbare brokken gemaakt en hebben wij de fusie definitief geaccepteerd, maar laten we nu alstublieft ook het wantrouwen, dat er kennelijk nog steeds bestaat, overboord zetten en samen echt gaan werken met moed, elan, bewogenheid en inspiratie aan die echte Christen-democratische partij, het CDA.

Naschrift

De redactie verzocht mij - als partijsecretaris - enig commentaar te willen geven op het ingezonden stuk van de heer Schriek. Ik kan daar uiteraard niet omheen. Ik heb echter naar aanleiding van het stuk van de heer Schriek een beetje een nare bijsmaak gekregen. De heer Schriek loopt nog niet zo lang mee in het partijbestuur, maar men zou mogen aannemen dat hij op de hoogte is met de organisatorische regels. Het is vreemd, dat een lid van het partijbestuur direct na de partijraad een brief in Nederlandse Gedachten publiceert zonder daarover met de voorzitter te overleggen. Laat staan dat hij de voorzitter zelf in kennis heeft gesteld van zijn eigen ongenoegen. Vervolgens doet datzelfde partijbestuurslid dan in de betrokken brief mededelingen uit een besloten vergadering van het partijbestuur. Het partijbestuur heeft een aantal stemhebbende leden en bij deze stemhebbende leden is er geen onderscheid tussen voorzitters van

Kamercentrales en rechtstreeks door kiesverenigingen en/of partijraden gekozenen. De wijze waarop de heer Schriek schrijft over het partijbestuur kan alleen maar leiden tot polarisatie. Het is onbegrijpelijk, dat een voorzitter van een Kamercentrale meent op een dergelijke wijze de publiciteit te moeten zoeken. Dit geldt in versterkte mate na de bijeenkomst van de partijraad van 3 maart jl. Het is best mogelijk, dat enkele leden van het dagelijks bestuur er bij de heer Schriek en de zijnen op hebben aangedrongen de door hem ingediende resolutie in te trekken, maar dit is niet gebeurd namens het dagelijks bestuur, maar door de genoemde leden op persoonlijke titel. Het ontgaat mij waarom de resolutie van het dagelijks bestuur gekenmerkt zou worden door een zekere vaagheid. Er worden enkele duidelijke uitspraken in geformuleerd. Het doel van de resolutie van het dagelijks bestuur was de partij bij elkaar te houden en om gezamenlijk een uitweg te zoeken uit de tegenstellingen die ook via amendementen en moties op tafel waren gekomen.

Ik moet er op wijzen, dat de voorzitter heeft betoogd dat wat ons betreft de streefdatum is 31 december 1980 of zoveel eerder als mogelijk of zoveel later als noodzakelijk is. Met name is dit afhankelijk van de diverse stukken die nog gereed moeten komen. Er is geen nieuwe motie-Weststrate ingediend, er is een amendement op de resolutie van het dagelijks bestuur naar voren gekomen, gebaseerd op een reeds ingediende resolutie. Een bepaald element werd uit die resolutie gelicht. De voorzitter had reeds toegezegd, naar aanleiding van de bedoelde resolutie, dat met de strekking van het betreffende onderdeel instemming werd betuigd. Er was geen sprake van een duidelijke concessie. Het ging om de vraag of een reeds door de voorzitter gedane toezegging zou worden opgenomen in de resolutie van het dagelijks bestuur, of dat volstaan zou worden met de mondelinge toezegging. Daar de zaak zelf niet meer in geding was zag de voorzitter geen reden het voorstel, zoals verrat in het amendement, af te houden. Vermoedingsverschijnselen zullen bij de heer Schriek een rol hebben gespeeld, want ook het amendement van de heer Weststrate werd, evenals alle andere moties en resoluties, becommentarieerd door de voorzitter. Het kan best zijn dat de heer Schriek de inhoud van het amendement Weststrate niet wenste, maar de meerderheid van de partijraad sprak zich er onduidelijk voor uit. Ik maak er ernstig bezwaar tegen dat de heer Schriek hier de term manipulatie gebruikt. Eén ding moet in alle duidelijkheid van de partijraad van 3 maart gezegd worden: de partijvoorzitter leidde de discussies op een sublieme manier. Als er in de vergadering van de partijraad iemand was die zijn uiterste best deed om iedereen tot zijn recht te laten komen dan was het wel de partijvoorzitter. Alvorens men een dergelijke zware beschuldiging aan het adres van een voorzitter uit, zou het goed zijn een dergelijke beschuldiging eerst eens persoonlijk met hem door te spreken. Ook het verwijt van een te ver doorgevoerde slimheid wijs ik radicaal van de hand. Er was helemaal geen sprake van slimheid! De heer Schriek vindt dat in deze situatie aandringen op een extra politieke evaluatie en discussie minstens achterdochtwekkend is. Ik moet toch zeggen, dat ik bij een dergelijke opmerking enkele van mijn vrij schaarse haren uit mijn hoofd trek. De achterdocht moet dan ook wel met name bij de heer Schriek zelf aanwezig zijn. De partijraad had wat dat betreft gelukkig een fijner ontwikkeld politiek gevoel. Ik wil er in dit verband op wijzen, dat de voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie het eens was en is met de extra politieke evaluatie en discussie. Ditzelfde geldt ten aanzien van de AR-ministers. Het geldt eveneens ten aanzien van het politiek topberaad. Gaat het daarbij soms om mensen die op hun achterhoofd zijn gevallen?

secretaris ARP-partij. D. Corporaal

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à 12000 stuks. Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur. Vraagt onze prijsdocumentatie - op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

100 jaar ARP

Antillen blij met financiële aktie

Door M. Paats,
penningmeester ARP

„Amigoe” is het dagblad van de Nederlandse Antillen. Op 5 en 15 februari jongstleden stonden daarin artikelen over het eeuwfeest van de ARP en de financiële aktie ter gelegenheid daarvan.

De voorzitter van de Stichting geestelijk gehandicapt kind Aruba, mevrouw Christine van den Berg-de Freitas, noemde in één van de artikelen het feit dat 20% van onze aktie bestemd is voor de zwakzinnigenzorg op de Antillen, bijzonder belangrijk voor de voortzetting van het werk van de stichting, die als eerste een dagverblijf voor oudere geestelijk gehandicapten wil realiseren.

Mevrouw Da Costa Gomez, de voorzitter van de oudervereniging „Totolica” op Curacao, uitte in een ander artikel haar blijdschap over de hulp van de ARP. Het dagverblijf is broodnodig, zegt ze. De blijdschap zal het grootst zijn bij de gehandicapten zelf en de ouders.

Nu is voor de meeste gehandicapten op de Antillen geen passende plaats beschikbaar in de samenleving. Dat betekent onder andere dat een aantal diepgestoorden in Nederlandse inrichtingen moest worden opgenomen, ver van hun familie. De dagverblijven waaraan wij een steentje willen bijdragen – een steentje slechts, want de bouwkosten op de Antillen zijn niet lager dan hier – betekenen geen sluitstuk van de voorzieningen. Integendeel, er moet nog heel wat gebeuren. Onze bijdrage is een signaal dat niet alleen de Nederlandse overheid, maar ook de Nederlandse samenleving oog heeft voor de zwakken die voor zichzelf geen plaats

Voorgevel reeds bestaand dagverblijf voor ouderen op Aruba.

kunnen veroveren. Uw jubileumgift is – naast stimulans voor het denken over

christen-democratische politiek hier en over de grenzen – zo'n signaal. Het gironummer is 712.000.

Jubileumaffiche 100 jaar ARP

Speciaal in het kader van de viering van het eeuwfeest is een jubileumaffiche ontworpen. Omstreeks 5 maart zal dit affiche beschikbaar komen. Men kan het dan bestellen bij het partijsecretariaat. De prijs van dit affiche bedraagt f 0,50 cent per stuk. Verzendingkosten zullen in rekening worden gebracht. Het ontwerp van het affiche is afkomstig van de hand van Arend van Dam. Het affiche toont het speciaal ontworpen jubileumvignet, in kleur. Het formaat van het affiche is: 60 bij 90 cm. (zie de achterpagina)

Oude ARP-brochures en prenten

In het kader van de jubileumviering honderd jaar ARP, dat in de eerste week van april gevierd gaat worden, kan het partijsecretariaat oude prenten en brochures erg goed gebruiken. Op eerdere oproepen, onder andere eind vorig jaar, zijn diverse waardevolle zaken toegezonden aan het AR-secretariaat. Deze kunnen onder andere gebruikt worden voor een tentoonstelling en een beeldshow over de geschiedenis van de partij. Heeft u nog waardevol materiaal over bijvoorbeeld uw kiesvereniging? Te denken valt in dit verband bijvoorbeeld aan oude notulen, verkiezings- en ander propagandamateriaal, brochures en dergelijke. De Amsterdamse kiesvereniging publiceerde bijvoorbeeld in 1951 een gedenkboek ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van die kiesvereniging „De vrijheid voorgestreeft”. Zendt het materiaal naar: Bureau ARP; t.a.v. C. Bremmer, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA DEN HAAG.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking!

De regio viert jubileum

ARP Eindhoven

Het 60-jarig bestaan van de A.R. Kiesverenigingen te Eindhoven en het 100-jarig bestaan van de A.R.P. zal voor wat Eindhoven en omgeving betreft worden gevierd op zaterdag 10 maart 1979 in de „Koningshof” in Veldhoven.

Als thema voor deze viering is gekozen: „Gelijke rechten als politiek probleem”. Dit thema zal worden ingeleid door 2 sprekers, de heer drs. Leih leraar Geschiedenis te Kampen en de heer S.J. Jonker, adviseur voor Europese aangelegenheden, en CDA-kandidaat voor het Europese parlement wonende Jezus Eik in België. De middag zal worden besloten met een receptie en een gezellig samenzijn van de leden.

AR Rijsburg

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP organiseert ARP-Rijsburg een regionale jubileumavond op donderdag 15 maart a.s. in de Immanuelkerk, Kerkstraat te Rijsburg. Aanvang 20.00 uur. Als sprekers zullen optreden het CDA-Eerste-Kamerlid prof. mr. I. A. Diepenhorst en de minister van ontwikkelingssamenwerking drs. J. de Koning. Het geheel zal worden opgeluisterd door het koor van de New Gospel Sound o.l.v. Jasper van Delft.

K. C. Leeuwarden

Op 16 maart a.s. om 20.00 uur in de „Oase”, Weideflora 140 te Leeuwarden herdenkt de ARP-Friesland het 100-jarig bestaan van de ARP. Sprekers zijn H. Algra, B. Roolvink en S. Faber. Muzikale medewerking wordt verleend door de brassband „De Waldsang”. Gratis kaarten nog beperkt voorradig bij: A. Willemsma-de Jong Leeuwarderstraat 31 Leeuwarden Tel. 05100-2.70.14.

100 jaar ARP-Drenthe Jaarvergadering

Op 17 maart a.s. zal de jaarvergadering van de ARP-Drenthe in het teken staan van het naderende eeuwfeest.

Deze vergadering wordt gehouden in de Voorthof te Westerborg. 's Morgens „aanvang 9.30 uur”, wordt het huishoudelijke gedeelte afgewerkt. Bovendien wordt dan teruggeblikt op de ARP-Drenthe. De middag begint om 14.00 uur met een herdenkingsbijeenkomst, waar o.a. de Commissaris van de Koningin mw. Schilthuis zal spreken. Prof. dr. I. A. Diepenhorst zal eveneens een terugblik geven op „het eeuwfeest”. Het bestuur van de ARP-Drenthe nodigt een ieder die zich met de partij verbonden voelt uit aanwezig te zijn.

KV Mijdrecht viert 100 jaar ARP

De AR-kiesvereniging Mijdrecht houdt de eeuwfeestviering van de ARP op 28 maart a.s. om 19.45 uur in het gebouw Irene, Kerkstraat te Mijdrecht. Op het programma staat o.m.:
– ontvangst en bezichtiging expositie – „100 jaar kleine luyden”, Wim Bos
– muziekgroep „Con Moto”
– „Mijdrecht, tussen Den Haag en Straatsburg”, van ARP naar EVP, Fred Borgman, CDA-Tweede Kamerlid
– Pauze
– Muziekgroep „Con Moto”
– De grote daden van Piet Hein”, Mijdrechtse geschiedenis, Arie van Heeringen
– „Wat is er zo bijzonder aan”, Wytze Adema

ARP Utrecht

De ARP-provincie Utrecht viert het 100-jarig bestaan van de partij in een jubileumvergadering op donderdag 29 maart a.s. om 20.00 uur in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht. De ARP-vice voorzitter dr. D. Th. Kuiper zal spreken over „100 jaar ARP: 100 jaar Christen Democratie”.

In het kader van de viering van het 100-jarig bestaan van de ARP vinden vooral rondom 3 april, de eigenlijke herdenkingsdatum van de oprichting, een aantal activiteiten plaats. Een kort overzicht daarvan ontleend aan „persmap” t.b.v. huis-aan-huisbladen, geven wij hieronder weer.

De jubileumviering is geplaatst in het teken van de vorming van het CDA. Bij de voorbereiding van de diverse projecten zijn vertegenwoordigers van de overige twee CDA-partijen betrokken geweest.

Financiële aktie

Eind januari jl. is onder de leden van de ARP een financiële aktie van start gegaan. 20% van de opbrengst van deze aktie is bestemd voor een project met een charitatief doel. Als bestemming is gekozen voor een project op de Nederlandse Antillen. Het gaat om een bijdrage aan de bouw van twee dagverblijven voor oudere, geestelijk gehandicapte kinderen.

Deze financiële aktie is verder onder meer bestemd voor het financieren van een deel van de kosten, die dit jubileum met zich brengt. Het streven is erop gericht een bedrag van omstreeks 400.000 gulden bijeen te brengen.

Kranslegging bij het graf van Kuiper

Op 3 april zal een kranslegging plaatsvinden bij het graf van Abraham Kuiper op „Oud Eik en Duinen” te Den Haag.

Samenvattend overzicht van jubileumaktiviteiten

Plastiek van Abraham Kuiper

Het voornemen is om op 3 april een plastiek van Abraham Kuiper te onthullen in het gebouw van de Tweede Kamer. Een opdracht tot de vervaardiging hiervan is vorig jaar gegeven aan de Amsterdamse beeldhouwster Henriëtte Schepp. Deze onthulling zal na de kranslegging plaatsvinden. In de Tweede Kamer bevinden zich reeds een „kop” van Groen van Prinsterer en een borstbeeld van Gerbrandy.

Jubileum-publikatie

Eind maart zal een publikatie verschijnen onder de titel: „100 jaar ARP – bezinning en perspectief”. Meer dan twintig scribenten (politici, bewindslieden en wetenschappers) werkten aan deze bundel, die een toekomst-gericht karakter draagt, mee. De publikatie is ingedeeld in een vijftal hoofdstukken: visies op de uitgangspunten, visies op de mens, visies op de samenleving, visies op de wereld en visies op de overheid.

Heruitgave deputaten-redevoering Kuiper

Van de bekende deputaten-redevoering van Kuiper

„Niet de vrijheidsboom, maar het kruis” zal een facsimile-uitgave in een oplage van 10.000 exemplaren verschijnen.

Internationaal symposium

In de eerste week van april wordt een internationaal symposium gehouden onder het motto: „A christian political option”. Enkele tientallen buitenlandse deelnemers uit Europa en Noord- en Zuid-Amerika zullen dit symposium bezoeken.

De bedoeling van deze conferentie is de ontwikkeling van politieke concepties te bevorderen die karakteristiek zouden kunnen zijn voor christelijke partijen, alsmede bevordering van de bijdrage van de christen-democratie aan een toekomstgerichte politiek.

Feestelijke manifestatie op 7 april

In de Rotterdamse Doelen wordt op 7

april een feestelijke manifestatie gehouden ter gelegenheid van het eeuwfeest. Meer dan 2000 bezoekers worden hier verwacht. Deze manifestatie zal van 10.30 uur tot omstreeks 16.45 uur plaatsvinden.

Overig

In Nederlandse Gedachten, het officiële weekblad van de ARP, verschijnen sedert september 1978 artikelen over de geschiedenis van de ARP. De heer H. Algra ere-lid van de ARP, schrijft een reeks artikelen over de ontstaansgeschiedenis van de partij. Daarnaast verschijnen series artikelen over o.a. de AR-minister-presidenten en fractie- en partijvoorzitters. Het ligt in de bedoeling na afloop van de jubileumviering deze artikelen in één of meer publikaties te bundelen. „AR-Staatkunde in christen-democratisch perspectief”, het wetenschappelijk tijdschrift van de Kuiperstichting, komt in april met een speciaal dubbelnummer uit, dat geheel gewijd is aan het eeuwfeest.

Persmap over ARP

Aan een 500-tal huis-aan-huisbladen is onlangs een persmap verzonden met informatie over de historie van de ARP. De tekst kan men opvragen bij het partijsecretariaat.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten. Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

**Feestelijke
Jubileum - Manifestatie
7 april 1979
De Doelen - Rotterdam**

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 11 17 maart 1979

Aan de feestelijke manifestatie ter viering van het 100-jarig jubileum van de ARP zal onder meer worden meegewerkt door premier Van Agt (links), CDA-voorzitter Steenkamp en oud-premier Zijlstra (midden).

Jubileumviering komt in zicht 100 jaar ARP

Over enkele weken viert de ARP haar 100-jarig bestaan. Op 3 april staat een aantal activiteiten in Den Haag op stapel. Op zaterdag 7 april is er een feestelijke manifestatie in de Rotterdamse Doelen voor de leden van de partij. Er blijkt veel belangstelling voor deze dag. Vele honderden aanmeldingen zijn al binnen. Diverse kiesverenigingen beleggen de komende weken bovendien jubileumbijeenkomsten. In dit nummer weer veel informatie over het eeuwfeest.

Huurpolitiek anno 1979

Door C. P. Van Dijk; CDA-Tweede-Kamerlid

Op 28 februari en 1 maart jl. behandelde de Tweede Kamer een wetsontwerp waarin de regering voorstelde de huren niet langer jaarlijks met 7% maar met 6% te doen stijgen en de ingangsdatum van de jaarlijkse huurverhoging te handhaven op 1 juli. Dit debat vormde, zoals ook in voorgaande jaren, een uitstekende gelegenheid om het gevoerde huurbeleid te bespreken en te toetsen aan de belangen van de volkshuisvesting en aan het gevoerde loon- en prijsbeleid.

Op grond van deze toetsing meende het CDA het regeringsvoorstel te moeten steunen. De PvdA vond dit jaar een huurverhoging van 5% voldoende. Opvallend was de radicale koerswijziging bij de VVD: na jaren voor hogere huurverhogingen te hebben gepleit, sloot de VVD-fractie zich nu bij de PvdA aan en pleitte ook voor 5%. Het gevolg was dat de regering slechts de steun kreeg van het CDA en enkele kleinere partijen (o.a. SGP en GPV) en zodoende de slag verloor. De huren zullen dit jaar met 5% en niet met 6% worden verhoogd.

minst voor de huurders zelf. Eigenlijk is de jaarlijkse huurverhoging een vervelende zaak. Vooral in een tijd dat we moeten matigen, de lonen zo weinig mogelijk laten stijgen en de inflatie beteugelen, is een forse stijging van de huren eigenlijk ongewenst. Niets zou in zo'n situatie beter passen dan de huren eens een paar jaar op hetzelfde peil te houden. Ongelukkigerwijze zijn de bouwkosten en exploitatielasten in de afgelopen jaren fors gestegen en ook dit jaar zijn de vooruitzichten niet gunstig. Wanneer de huren bij deze kostenstijging achter blijven ontstaan er op vele punten grote moeilijkheden.

voor de overheid. Voor een groot deel van de huurwoningen, die in de laatste jaren gebouwd zijn, heeft de overheid zich verplicht om de tekorten op de exploitatierekening door middel van subsidies bij te passen. Eén procent lagere huur betekent onmiddellijk een hogere subsidie van de overheid ten bedrage van tientallen miljoenen gulden. Dat zijn subsidies die op woningen gegeven worden onafhankelijk van het inkomen van de huurder. Dat wil zeggen dat ook huurders met een betrekkelijk hoog inkomen van deze subsidies profiteren.

De vraag moet dan ook gesteld worden of deze bedragen niet beter besteed kunnen worden aan de noden van hen die nog geen behoorlijke huisvesting hebben: minderheidsgroepen (zoals gastarbeiders), gehandicapten die aangepaste woonruimte behoeven, één- en twee-persoonshuishoudens en de mensen in stadsvernieuwingengebieden.

Vervolg op pag. 2

De Nota Huur- en Subsidiebeleid 1974 van het vorige kabinet wees reeds op het grote belang van regelmatige huuraanpassingen, die verband houden met de stijging van de bouw- en exploitatiekosten en met de inkomensontwikkeling.

Hoe belangrijk?

Velen zullen zich hebben afgevraagd hoe belangrijk een dergelijke discussie over één procent huurverhoging eigenlijk is. Enkele gulden huurverhoging per maand meer of minder, die de mensen als gevolg van de automatische prijscompensatie ook weer meer of minder in hun loonzakje vinden – wie ligt daarvan wakker? Natuurlijk niemand. Op zichzelf is die ene procent niet zo belangrijk en zeker geen langdurig debat waard. Geheel anders wordt de zaak echter wanneer die ene procent niet op zichzelf staat maar ons, na vele afwijkingen in voorgaande jaren, nog verder uit de juiste koers brengt.

En dat is helaas het geval. We geraken dan als het ware jaar na jaar steeds verder verwijderd van een juiste huurprijs en dat heeft vele onaangename gevolgen – niet in het

Allereerst komt het onderhoud in de knel. Vooral bij de oudere woningen zijn de huren jarenlang zo sterk bij de onderhoudskosten (en andere exploitatielasten) achtergebleven dat verwaarlozing en verkrotting het gevolg zijn. Voor de eigenaren wordt het ook steeds aantrekkelijker de verhuur te staken en deze woningen maar te verkopen aan de meest biedende als „eigen woning”. Zodoende worden steeds meer goedkope woningen onttrokken aan de huurmarkt waardoor de kans van de minst draagkrachtigen om een niet al te dure huurwoning te vinden steeds kleiner wordt. De nieuwe huurwoningen, die de overheid met veel subsidies moet laten bouwen, zijn immers bijna altijd veel duurder.

Door het achterblijven van de huren bij de bouw- en exploitatiekosten ontstaat ook een vreemdsoortig huurpatroon. De hoogte van de huren sluit niet meer aan bij de kwaliteit van de woningen, maar veel meer bij de ouderdom. Een oudere maar nog uitstekende woning is vaak goedkoop. Een nieuwe woning is lang niet altijd beter (soms zelfs slechter) maar wel duurder. Het gevolg is, dat huurders van een oude, goedkope woning blijven zitten omdat verhuizing naar een moderne woning te grote financiële nadelen heeft. De doorstroming wordt op deze wijze afgeremd: En de nieuwe woningzoekenden hebben zodoende maar weinig kans om een oude, goedkopere woning te vinden en zijn dan aangewezen op nieuwe, veel duurder en lang niet altijd betere woningen.

Het achterblijven van de huren bij de bouw- en exploitatiekosten leidt bovendien tot steeds hogere uitgaven

DEZE WEEK IN NG:

Huurpolitiek anno 1979	pag. 1-2
Visie op fusie	pag. 4
CDA en CRM I	pag. 4
Voorkeursrecht gemeenten	pag. 5
Europees parlement	pag. 5
P.S. Gerbrandy	pag. 6
Algra blikt terug	pag. 7
Politieke assistentie wethouders	pag. 8
Uit de Arjos	pag. 9
Jubileumnieuws	pag. 11
Lezers schrijven NG	pag. 12

Feestelijke Jubileum - Manifestatie
7 april 1979
De Doelen - Rotterdam

Viering jubileum 100 jaar ARP

Jubileumboek: „Bezinning en perspectief”
Zie pagina 11

Diepenhorst over Gerbrandy
Zie pagina 6

Speciale kleuraffiche
Zie hiernaast

Op koers

Na de partijraad liggen er talrijke zaken ter bespreking en ter behandeling. Dat is al gebleken uit allerlei verslagen van en commentaren over hetgeen op de partijraad aan de orde is geweest.

De drie partijen zijn nog niet gereed voor de fusie waarop gemikt wordt. De partijraad van de ARP bevestigde overigens nog eens – door aanvaarding van een door het dagelijks bestuur opgestelde resolutie – dat wat hem betreft het streven gericht blijft op het eensgezind tot stand brengen van een fusie tussen ARP, CHU en KVP. Daarbij is een preciese datum een minder sacrale aangelegenheid dan sommigen wel eens hebben doen geloven. Als er

serius en flink gewerkt wordt aan alles wat nog gedaan moet worden – na het overigens niet geringe wat inmiddels is voorbereid – zal vanzelf blijken wat het geschikte tijdstip is. Het zal nu in de volgende fase gaan naast organisatorische om politieke vormgeving. Het is stellig juist wat Van Verschuier onlangs in Trouw opmerkte, namelijk dat de organisatorische eenwording relatief oneindig veel meer aandacht van de bestuursorganen vroeg dan de politieke stellingnames.

Dan is het op zichzelf te begrijpen, dat de bespreking en beoordeling van het beleid – overigens ten onrechte – wat op de achtergrond dreigt te geraken. Ook daarvoor moet nu echter ruimte worden geschapen. Daarmee bezig

zijn en daarbij de koers te bepalen is van levensbelang voor een krachtige politieke beweging. Maar in de eerste plaats is dus de voortgang ten aanzien van de organisatorische vormgeving van belang.

Gereed zijn stukken als de ontwerp-statuten en het ontwerp-huishoudelijk reglement van de partij-organisatie, de ontwerp-reglementen voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer, van de Tweede Kamer en van de gemeenteraad, het ontwerp-reglement voor de vaststelling van programs en ontwerp-standaardreglementen voor de gemeentelijke afdelingen, voor de kamerkringen en voor provinciale afdelingen.

Nog niet gereed zijn de bijlagen, zoals die met betrekking tot de financiën, het personeel, de samenstelling van de CDA-partijraad, de opvolgingsafspraken, de zetelverdeling van de CDA-fracties in de Eerste Kamer en in de Tweede Kamer. Verder moeten nog geregeld worden de fusie-overeenkomsten van de regionale en plaatselijke partijorganen. Ook moet er nog komen

een reglement voor het College van Bindende Adviseurs. Met de opstelling van al deze stukken moet nog een begin worden gemaakt. Naast het voorgaande moet ook het volgende nog boven water komen, namelijk de statuten, respectievelijk reglementen van de bij het CDA als partij behorende diverse organen en organisaties. Hierbij moet gedacht worden aan de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders van het CDA, het CDJA het CDA-Vrouwenberaad, het Wetenschappelijk Instituut van het CDA, het Kader- en Vormingswerk en de Commissie Buitenland. Er is wat dit alles betreft nog heel wat werk aan de winkel. Er zal in diverse geleidingen nog flink aangepakt moeten worden. Het is overigens te begrijpen, dat men ook in de kringen van die organen en organisaties enige tijd nodig heeft om goed doordacht orde op zaken te stellen. Naast al het belangrijke organisatorische is er in de tweede plaats al het niet-voornamelijk op politiek beleidsniveau. De komende fase moet dan ook, zoals de resolutie van de partijraad duidelijk onderstreept, besteed worden aan zaken in die sector. Ten eerste is er de noodzaak van de

uitwerking van de politieke overtuiging rond het Program van Uitgangspunten. Ten tweede is vereist een evaluatie van het gevoerde politieke beleid en het indringend ter discussie stellen van de inhoudelijke kant daarvan. Dat zijn twee zaken, die je niet even in een weekje, ook niet even in een maand of wat regelt. Dat eist gezamenlijk nadenken en bezinning en een bekijken van wat wij er in de praktijk van maken. Maar het zijn tevens zeer aansprekende zaken, die ieders liefde en interesse zullen hebben en derhalve te midden van allerlei drukte toch met overgave besproken kunnen worden. De beoogde koers van het CDA-beleid moet gevarieerd worden. Daartoe zijn wij in de samenleving van mensen en volken politiek aan de gang.

Daarbij gaat het niet zo zeer om resultaat op kort zicht, dat nog wel eens goedkoop en minder duurzaam kan zijn, maar veeleer om het doel ook voor de langere termijn. Daartoe moeten wij met elkaar samen eensgezind goed op koers komen. De vloot moet bij elkaar blijven, een goed bestek uitzetten en niet uit formatie raken. Wij moeten er met elkaar veel voor over hebben om dat allemaal te bereiken. W.d.K.

Huurbeleid anno 1979

Vervolg van pag. 1

Huurbeleid – theorie en praktijk

Er zit dus nogal wat vast aan de vaststelling van de huurhoogte. Dit wordt ook door alle partijen erkend. De Nota Huur- en Subsidiebeleid 1974 van het vorige kabinet bijv. wees op het grote belang van regelmatige huuraanpassingen die verband houden met de stijging van de bouw- en exploitatiekosten en met de inkomensontwikkeling. Sinds de invoering van de individuele huursubsidie is het laatste punt minder belangrijk. Ook het CDA verkiezingsprogramma spreekt uit dat allen die daartoe in staat zijn die aan het wonen verbonden kosten moeten opbrengen; zij die daartoe niet in staat zijn worden geholpen met de individuele huursubsidie. En in het regeerakkoord tussen CDA en VVD is afgesproken dat de trendmatige huurverhoging moet aansluiten bij het trendmatig verloop van de bouw- en exploitatiekosten. De praktijk verschilt echter sterk van de theorie. Telkens weer blijkt de verleiding te groot om uit politieke overwegingen de huurverhoging lager vast te stellen dan op grond van een gezond huurbeleid noodzakelijk zou zijn. Alleen in de afgeopen 10 jaar is zodoende een gat ontstaan van 20-25% tussen huren enerzijds en bouw- en exploitatiekosten anderzijds. Bekijkt men de zaak over de periode 1969-1978 dan zijn de bouwkosten jaarlijks met gemiddeld 10½% gestegen. Rekening houdend met de veroudering van de woningen zou dit tot een jaarlijkse huuraanpassing van 9% hebben moeten leiden. Ook de exploitatiekosten zijn in de laatste jaren met gemiddeld 9-10% gestegen. De trendmatige huren daarentegen zijn in de periode 1969-1978 slechts met

gemiddeld 6½% per jaar gestegen en dus sterk achtergebleven bij de kosten. Heeft misschien de inkomensontwikkeling een beletsel gevormd voor een betere aanpassing van de huren aan de kosten? Ook dat is niet het geval: het beschikbare inkomen van de modale werknemer is in diezelfde periode met gemiddeld meer dan 10% per jaar gestegen. Ruim voldoende dus om een hogere huuraanpassing op te vangen. Ook vorig jaar zijn er grote fouten gemaakt met de huuraanpassing. Weliswaar zijn de huren in dat jaar met 7% gestegen maar de ingangsdatum werd verschoven van 1 april naar 1 juli zodat de huuropbrengst op jaarbasis slechts met 5% toenam. De regering, en ook de CDA-fractie, achtten deze verlaging aanvaardbaar omdat op dat moment de indruk bestond dat de bouw- en exploitatiekosten in 1978 niet meer zo sterk zouden stijgen als in voorgaande jaren het geval was. Die indruk is achteraf gezien onjuist geweest: die kosten zijn in 1978 veel sterker gestegen dan voorzien was en ook voor dit jaar (1979) zijn de vooruitzichten niet gunstig. Reden te over dus om dit jaar voorzichtiger te zijn en te leren van de fouten die in het verleden zijn gemaakt. Reden te over dus om het gat tussen huren en kosten dit jaar niet opnieuw verder te laten toenemen. Voor de CDA fractie reden te over om geen steun te verlenen aan een amendement van de PvdA dat beoogde de voorgestelde 6% huuraanpassing terug te brengen tot 5%. Tijdens het debat heeft de CDA-fractie bij herhaling de vraag aan de orde gesteld aan welke volkshuisvestingsbelangen voorrang zou moeten worden gegeven – een vraag waarop de andere fracties niet zijn ingegaan. Een lagere huurverhoging betekent, zoals gezegd, hogere subsidielasten voor de

overheid. Dat geld had ook aan andere behoeften kunnen worden besteed. Er moet dus een keuze worden gedaan. Geven wij voorrang aan de zittende huurder die (ogenschijnlijk) met een lagere huur gediend is of wegen de noden van hen die nog naar behoorlijke huisvesting zoeken zwaarder? Eén procent hogere huuraanpassing zou de overheid de middelen verschaffen om bijv. elk jaar honderden woningwoningen méér te bouwen. In de voorafgaande week, tijdens de behandeling van de begroting voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening schilderden vrijwel alle fracties in schrilte kleuren de noden van hen die nog naar woonruimte zoeken. Sterke druk werd op de regering uitgeoefend om de sociale woningbouw op te voeren en meer te

doen voor gehandicapten, één- en tweepersoonshuishoudens, minderheidsgroepen enz. Ook de stadsvernieuwing werd niet vergeten. De regering is aan die verlangens van de Kamer, binnen de grenzen van wat mogelijk is, tegemoet gekomen. Zodra zij dat had toegezegd werd zij uiterst fel aangevallen door de PvdA omdat zij geen solide financieel beleid voerde: de bouwkostenstijging zou onderschat zijn, er waren te weinig middelen aangewezen om de plannen uit te voeren, een groot budgetair tekort dreigde en de regering zou onverantwoordelijk handelen. Nauwelijks een week later echter, bij de behandeling van de jaarlijkse huurverhoging, schiet de PvdA zelf – gesteund door de VVD – een gat van enkele tientallen miljoenen gulden in

de komende begrotingen (jaar na jaar) en dat voor uitgaven die niets bijdragen aan de oplossing van de meest dringende behoeften. Integendeel, die de problemen op het gebied van volkshuisvesting alleen maar vergroten. De discussie over de huurprijzen laat een wat wonderlijke indruk achter – een indruk van een weinig consistente en erg verbrokkelde opstelling, waarin de Kamerfracties slordig omspringen met de Volkshuisvestingsbelangen. Terecht merkte staatssecretaris Brox aan het einde van het debat op, dat degenen die de regering tot deze wijziging in het huurverhogingspercentage hebben gedwongen de zaak van de volkshuisvesting in Nederland geen goede dienst hebben bewezen.

Studieconferentie kernbewapening

Het Overlegorgaan tegen de kernbewapening, waarin officieel samenwerken: PvdA, CDA, D'66, PPR, CPN, PSP, Interkerkelijk Vredesberaad, Pax Christi, Samenwerkingsverband Stop de N-bom, stop de kernwapenwedloop, FNV, organiseert op zaterdag 7 april a.s. een grote studieconferentie in Amsterdam. In samenwerking met de werkgroep polimologie van de Vrije Universiteit te Amsterdam, aanvang 10.00 uur is een programma opgesteld rond een aantal hoofdpunten van de kernwapenproblematiek. Zo zullen aan de orde komen:

1. De ernst van de kernwapenproblematiek;
2. De positie en verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid;
3. De invloed en rol van parlement en publieke opinie;
4. Bedrijfsleven en kernbewapening.

De opzet is om de dag te beginnen met groepsgewijze discussies rond elk van de vier genoemde onderwerpen, met en tegenover panels bestaande uit vertegenwoordigers van diverse maatschappelijke organisaties en politieke kleur. Daarop aansluitend zal een aantal kernvragen worden voorgelegd aan een eindpanel,

waarvoor enkele zeer vooraanstaande Nederlanders zijn uitgenodigd.

Aanmelding bij CDA

De aan het Overlegorgaan deelnemende organisaties zijn elk in het bezit gesteld van 100 toegangskarten. Heeft u belangstelling om aan deze studiedag deel te nemen, dan dient u zo spoedig

mogelijk contact op te nemen met het CDA-secretariaat (070-64.79.40, vragen naar mev. Kroon). U kunt dan tevens een voorkeur opgeven voor één van de discussie-onderwerpen.

Ook zal u gevraagd worden een bedrag van f 20,00 over te maken op gironummer 137000 t.n.v. penningmeester CDA, Den Haag.

Daarover ontvangt u tijdig een informatiemap met achtergrondinformatie, korte commentaren van de panelleden en standpuntbepalingen van de organisaties die aan het Overlegorgaan deelnemen; en tevens op de studiedag een lunchpakket.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuypersstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

ADVERTEREN. . . .
ORDERS NOTEREN

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Werktijdverkorting

In verschillende bedrijfstakken lijken de c.a.o.-onderhandelingen stuk te lopen op de kwestie van de werktijdverkorting. Van de zijde van de bonden wordt de eis van de 35-urige werkweek met kracht gesteld; met evenveel kracht wijzen de werkgevers deze eis af, omdat hen dit voor onoverkomelijke financiële moeilijkheden zou plaatsen.

Werktijdverkorting lijkt op zich een goed middel tot het terugdringen van de kwaal van de werkloosheid. Maar van doorslaggevend belang is wel welke kosten dit voor het bedrijfsleven met zich mee zou brengen. Daarover lopen de meningen duidelijk zeer uiteen. Is het nu niet mogelijk om wat dit betreft een objectieve raming op tafel te leggen, in plaats van het huidige schouwspel waarbij ieder zijn eigen getuige-deskundigen aanvoert? Als we over zo'n objectieve becijfering zouden beschikken, zou het peil van de psychologische oorlogvoering tenminste tot geringere proporties kunnen worden teruggebracht. In ieder geval zouden dan pogingen in het werk kunnen worden gesteld om zaken te doen. En dat is het waar ons land behoefte aan heeft.

Verstandig

De mededeling van minister-president van Agt, dat er geen sprake van is dat de Koningin zou overwegen haar troonsafstand aan te kondigen, kan slechts als verstandig worden gekenschetst. De geruchtenmolen begon zo langzamerhand op toptoeeren te draaien, niet alleen maar in boulevardbladen en sensatie-pers, maar zo langzamerhand ook in de meer serieuze tijdschriften en kranten. Men krijgt dan licht de kans dat de geruchtenmolen zelf de loop der gebeurtenissen begint te bepalen. Dat is niet alleen ongewenst, daarvoor is ook geen enkele reden. Koningin Juliana verricht haar taak nog immer op voorbeeldige wijze, zoals zij dat de afgelopen dertig jaar heeft gedaan. Het is daarom alleen aan haar om te bepalen, wanneer het tijdstip zal zijn aangebroken dat zij deze - bepaald niet lichte taak - wenst neer te leggen. Men kan de pers niet beletten - en niemand zal daaraan ook enige behoefte hebben - om te speculeren, en zeker de boulevard-pers zal er wel mee doorgaan. Maar het is wel goed om er op te wijzen dat deze speculaties alle grond missen, zolang de

COMMENTAAR

Koningin zelf nog geen enkele vingerwijzing heeft gegeven. Daarom noemen wij de mededeling van de minister-president verstandig.

Oost-West

Het passeren van de grens tussen Oost- en West-Europa (voor de gewone burger nog immer een zeer moeilijke onderneming) lijkt zo langzamerhand voor top-functionarissen een alledaagse bezigheid. Na het overlopen van een hooggeplaatste figuur van de Oostduitse inlichtingendienst enige maanden geleden, heeft thans een zeer goed in de geheimen van de NAVO ingevoerde secretaresse de overstap in Oostwaartse richting gemaakt. Via een televisie-interview op de Oostduitse televisie, dat veelvuldig in het Westen werd

overgenomen, (zou dat omgekeerd ook mogelijk zijn?) heeft zij haar grieven tegen de NAVO uitgesproken. Opvoering van de voorbereidingen voor een nucleaire oorlogvoering, rabaat anti-communisme, een oorlogsfabriek: het waren ook voor onze oren geen leuke dingen om te horen.

Maar weet de betrokken secretaresse dan zo goed dat het anders is aan de Oost-Europese zijde? Indien zij stelt dat zij uit morele overwegingen haar werk niet langer kon verrichten, had het dan niet meer voor de hand gelegen dat zij ontslag had genomen en zich had ingezet in het kader van één van de vele vredesbewegingen binnen de landen van de NAVO dan dat zij naar een andere militair bondgenootschap overleef? Wij spreken geen oordeel uit over het geweten van deze dame. Wij stellen slechts vast dat zij een uiterst merkwaardige wijze heeft gekozen om dit geweten te ontlasten. Of zou zij ook nog andere motieven hebben?

Bondspresident

De verkiezingen voor het bondspresidentschap in West-Duitsland lijken tot een wassen neus te zullen worden. De

zittende president Scheel weigert zich kandidaat te laten stellen omdat zijn tegenkandidaat, de christen-democraat Carstens, over een meerderheid beschikt in het kiescollege. Er is dus maar één kandidaat over. Als die ene kandidaat algemeen aanvaardbaar zou zijn zou dat een goede zaak zijn. Maar het tegendeel is waar. Want de heer Carstens heeft een omstreven politiek verleden gedurende de oorlog; hij heeft een omstreven politiek heden (zijn oprechtheid m.b.t. tot uitlatingen door hem gedaan tijdens de periode dat hij lid van de regering was gaven aanleiding tot een gerechtelijke procedure); en hij heeft zich tot woordvoerder gemaakt van de felste kritiek op de regering, waar hij straks als president mee zal moeten samenwerken.

Wij ontzeggen de Duitse christen-democraten geenszins het recht gebruik te maken van de meerderheid die zij in het kiescollege hebben om de man van hun keuze te laten benoemen. Wij vragen ons alleen af of zij geen gelukkiger hand hadden kunnen en moeten hebben bij het selecteren van de man die een functie moet vervullen die hem bij uitstek plaatst boven de partijen en die de contacten moet onderhouden met de buurlanden die de psychologische gevolgen van de oorlog nog niet te boven zijn.

OVERWEGENDE

Reklame

Het onderwerp „reklame” is ook in de politiek altijd goed voor enige opwinding. Reklame is daarnaast niet los te zien van omroep en krant, zodat de media zelf voor het onderwerp ook altijd een flinke belangstelling hebben. Bij spreken over reclame komt een duidelijk verschil over de functie van reclame tussen onderscheiden politieke groeperingen aan het licht. Alles samen maakt reclame tot een boeiend onderwerp. U hebt kennis kunnen nemen van de beroering die het invoeren van zgn. shirtreklame teweeg bracht. In de Kamer werd staatssecretaris Wallis de Vries gedwongen zijn gesprekspartners in de voetbalwereld te laten weten dat de gezondmaking van het betaalde voetbal zich niet verdraagt met de invoering van shirtreklame. De toen gevoerde discussie leverde al direct twee diametraal tegenover elkaar staande standpunten op: Liberalen die zich uitsluitend bezighouden met de vraag of het geld oplevert en voor het overige in hun vrijheid-blijheid-filosofie van mening zijn dat de overheid zich maar verre moet houden van enig oordeel over wel of geen reclame.

Onderschikking

Christen-democraten hebben zich vanuit hun mensvisie heel wat drukker gemaakt over het onderwerp reclame. Dat verbaast niet. Het program van uitgangspunten stelt dat het CDA zich wil inzetten voor een samenleving waarin gewaakt wordt tegen elke vorm van onderschikking van menselijke verantwoordelijkheden van willekeur van staatsmacht of chronisch belang, aan overheersing door technologie of wetenschap. En welk ander belang dan het economische overheerst wanneer de speler als een wandelende reclamezuil, als boodschapper van de consumptie maatschappij, over de velden moet gaan? De vercommercialisering van de sport rukt op, met alle kwade kanten daarvan.

Het is terecht dat daartegen protesten opklinken. De NOS heeft geweigerd flitsen van voetbalwedstrijden uit te

zenden vanwege het groot aantal reclameborden langs de velden. Eenzelfde oordeel trof mikrokorfbalwedstrijden. In de zaal waren zoveel reclameborden aangebracht dat een goed gevuld museum er nog bij verbleken zou.

Het niet-uitzenden treft de clubs die door de reclame + aanbrengrers gesponsord worden. Een straffer optreden van de NOS zorgt er dan ook voor dat Leiden in last is. Je raakt immers aan de kassa. Niet ontkend kan worden dat de omroep tot heden een wat hap-snap-beleid voerde. In ijsstadions en bij wielervedstrijden legde men zich tot nu toe kennelijk bij het onvermijdelijke van reclame in de sport neer. Pakt men andere sporten aan dan ligt het voor de hand dat die zich op schaatsers en fietsers beroepen. Het aanbrengen van meer lijn is dan ook noodzakelijk. Een mooie taak voor minister Gardeniers.

Ster

De reclame via de STER mag zich al evenzeer in warme belangstelling uit het CDA verheugen. De invoering van de STER was al een soort compromis zeker voor de toen nog apart opererende confessionele partijen, die van de relatie commercie en omroep niets moesten hebben. De omroep moet cultuurdrager zijn en geen verlengstuk van de commercie.

Het CDA-programma besteedt veel aandacht aan de STER. In artikel 81 wordt uitbreiding afgewezen. Reklame op zondag is taboe. Een afschaffing van reclame voor bepaalde produkten, bijv. alcohol, dient te worden nagestreefd. Voorgestaan wordt een wijziging van het tijdstip van de reclameboodschappen tot een minder dwingend moment. En als uitsmijter lezen wij in „Niet bij brood alleen” dat er een onderzoek naar de wenselijkheid van de STER in het algemeen dient plaats te vinden. De fractie is bijzonder actief in het realiseren van bovenaangeduide programapunten. En het kabinet werkt positief mee. Eerst werd bereikt dat er geen uitbreiding van de STER zou

plaatsvinden. De zondag wordt niet in het uitzenden van reclame betrokken.

Voorstellen om reclame in zgn. zwevende blokken, tussen andere programma's door, uit te zenden, werden afgewezen. In een tweede fase werd bereikt dat de STER niet meer om 7.00 uur zou uitzenden. De vragen die nu door CDA-Kamerleden zijn gesteld hebben betrekking op het invoeren van een verbod voor bepaalde produkten als alcohol, snoepgoed, geneesmiddelen en rookartikelen. De vragen sluiten aan bij het onlangs in de beide Kamers aangevraagde wetsontwerp 14.351, waarin de mogelijkheid geboden wordt om reclame voor bepaalde produkten te verbieden.

Onzinnig

In een hoofdartikel van „de Telegraaf” van 9 maart wordt de actie vanuit het CDA onzinnig genoemd. „Waar ligt de grens van wat goed of slecht is voor de gezondheid?” In het artikel stelt de

redactie dat het gevraagde verbod geboren is uit weerzin tegen reclame. En ook hier weer de economische kant. Wanneer het adverteren wegvalt dan leidt dat tot een aanzienlijke verslechtering in een aantal bedrijven. De Telegraaf is er gauw klaar mee: onzinnige en niet ongevaarlijke vragen van mensen die het bedrijfsleven geen goed hart toedragen. Is het wel zo onzinnig om het steeds maar stijgend alcoholgebruik mede proberen tegen te gaan door het weren van reclame. Het weren van het beeld dat het leven zonder alcohol niet af is, niet plezierig kan zijn. Is het wel zo onzinnig om zich wel iets aan te trekken van de waarschuwingen uit de medische wereld tegen de gevolgen van veel roken en een overmatig gebruik van geneesmiddelen? De mogelijkheden om mensen in een door techniek en economie beheerste en op macht beluste maatschappij te beïnvloeden en te manipuleren, nemen toe. De rechtsbescherming van de burger tegen die manipulatie van de mens als consument dient bij de hiervoor gesignaleerde toename niet achter te blijven. Verhalen over gevolgen voor bedrijven doen overdreven aan. Massa's bedrijven komen nooit op de STER. Laten het bij reclame in krant en tijdschrift. Een verbod voor reclame voor bepaalde produkten treft alle bedrijven in een bepaalde branche in gelijke mate. Van een aantasten van de concurrentiepositie kan dan ook geen sprake zijn. Het ongebijrdeld toelaten van reclame hangt samen met een ongeschokt geloof in de groei van de economie, met een instelling die zich niet bezig wil houden met de vraag of consumptiebetugeling noodzakelijk is hangt samen met een vrijheidsopvatting waarin ieder zich maar met z'n eigen gezondheid moet bezighouden. Het kritisch aankijken tegen STER-reclame vanuit het CDA is niet los te zien van ons idee over selectieve groei, van verantwoordelijkheid voor elkaar, waarbij ook de overheid een taak heeft. Konsumptiedrift zonder eind en een inpassen van reclame in een optimistisch vooruitgangsgeloof passen niet in het pleiten van het CDA voor een verantwoordelijke maatschappij. En het erin hameren van het beeld van het gelukkige gezin dat veel drinkt, een mooie auto rijdt, altijd het beste voor de kinderen hoopt en de rest van de tijd in gezelligheid doorbrengt, is niet het beeld dat ook maar enigermate aansluit bij een christelijke mensvisie.

H. A. de Boer

Zojuist verschenen: CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies”.

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander - perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten.

Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uit maakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, ds. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

wordt geschetst wat voor eerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede Kamerfractie, ds. G. van Leyenhorst tijdens de openbare commissie vergadering van de Tweede Kamer d.d. 29.5.1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leyenhorst tijdens de het Tweede Kamer debat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland”. Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Stort het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

Visie op fusie

ARP naar CDA

Na de partijraadsvergaderingen van de drie partners op 3 maart j.l. is de rust in het CDA weer teruggekeerd. Het CDA-bestuur heeft geen gras over de betwiste fusiedatum laten groeien en een werkgroep gevormd die op korte termijn met een aangepast tijdschema moet komen. Het ongevraagde advies van Goudzwaard en de zijnen was niet de eerste tegenwind op de weg naar het ene CDA, waaiend vanuit de AR-hoek.

De – destijds noodzakelijke – discussie over de grondslag en zijn functioneren in 1975 en de weerstand tegen de ene kandidatenlijst voor Tweede Kamer gingen eraan vooraf. In 1976 lag er ook een brief van Goudzwaard, gericht aan het CDA-bestuur. Duidelijker dan de vorige keren is de afgelopen weken naar voren gekomen, dat de bezwaren niet tegen de vorming van het ene CDA zijn gericht, maar tegen het beleid van de representanten van het CDA in het kabinet en de Tweede Kamer. Ook buiten de delen van het stuk van Goudzwaard, die rechtstreeks betrekking hebben op het beleid van het Kabinet en van de fractie, is dat beleid aan de orde. En ook van Houwelingen doet in zijn interview in de NRC van 2 maart niet anders dan telkens weer op het beleid terugkomen. Op Goudzwaards bezwaren heeft Lubbers intussen afdoende gereageerd. Het is jammer dat Goudzwaard geen aanleiding heeft gevonden zelf op twee aperte onjuistheden die in zijn advies voorkwamen, terug te komen, n.l. de gang van zaken rondom de verkiezing van Lubbers als fractievoorzitter en de uit de context gerukte opmerking van Lubbers, als zou hij op een tweede kabinet-Van Agt aankoersen.

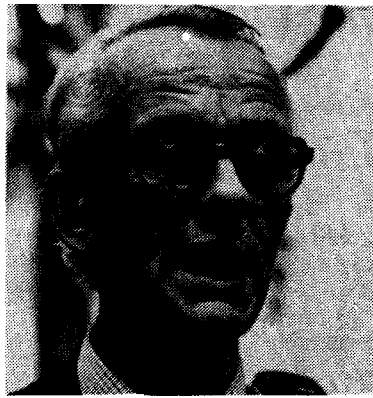
Toetsing

Het kenmerk van smaken is, dat er niet over te twisten valt. Met beleid ligt dat nu juist heel anders. Dat vraagt om discussie. Maar toch niet zo, dat je er tot in het oneindige mee door kan gaan. Er zijn grenzen. Voor het fractiebeleid liggen die in het regeerakkoord, in het CDA-programma en in het coalitie-partnerschap. Wat Goudzwaard en van Houwelingen nalaten is, het beleid van het Kabinet

en de fractie aan deze maatstaven te toetsen. Klagen alleen over de neutronengranaat en Urenco is niet voldoende. Voor het verkrijgen van een verantwoord oordeel moet een toetsing op alle hoofdpunten van het beleid plaatsvinden en niet op enkele. En dan een toetsing vóórdat je een oordeel geeft en niet daarna. Het opschuiven van de fusiedatum is bedoeld als drukmiddel om het over het beleid eens te worden. Zo formuleert van Houwelingen heel open de bedoeling van de „fusiedatumschuivers”. Dit roept de vraag op om welk beleid het gaat. Het beleid, getoetst aan de gegeven maatstaven of een beleid zoals groepen in en buiten de fractie dat voorstaan?

Het ontbreken van een verantwoorde toetsing van het beleid wijst in de richting van de tweede uitleg. Van Houwelingen noemt het opschuiven van de fusie een vervelend drukmiddel, maar dat mag hem niet worden verweten, omdat het door de „data-noemers” zelf in de hand is gewerkt. Hier heiligt niet slechts het doel het middel, maar wordt de verantwoordelijkheid voor het middel ook nog op anderen afgeschoven. Een interessante vraag is, van welke middelen de fusiedatumschuivers zich bediend zouden hebben om hun eigenlijke doeleinden te bereiken wanneer zij in een reeds bestaande eenheidsorganisatie geopereerd zouden hebben. Bezwaren tegen een beleid, ze zullen er altijd blijven. Hetzij van de ene, hetzij van de andere kant. Het steeds weer bestempelen van eigen opvattingen als de op basis van de gemeenschappelijke uitgangspunten enig juiste, diskwalificeert de opvattingen van anderen eigenlijk als in strijd met die

Door mr. G. C. van Dam;
CDA-Tweede-Kamerlid

uitgangspunten. Dat element bevordert het onderlinge vertrouwen niet. Verschillen van mening moeten zo goed mogelijk worden uitgepraat. Blijken ze van diepgaande aard te zijn, dan dient een even diepgaand gesprek tussen de betrokkenen plaats te vinden. De fusiedatum gebruiken om de oplossing van meningsverschillen over het beleid te forceren komt niet te pas. Het feit, dat kritiek op het beleid vooral uit de antirevolutionaire kring komt, wekt onwillekeurig de indruk dat de meningsverschillen lopen langs grenzen tussen de samenstellende delen van het CDA. Ik vermoed, dat dit niet zonder meer overeenstemt met de werkelijkheid. Naar mijn indruk gaat het om een intern AR-probleem, dat zijn oorsprong vindt in de visie op de taak van de overheid. De taak van de overheid is van oudsher één van de meest centrale punten geweest in AR-denken. Ook één van de meest besproken en beschreven punten. Nooit echter is over dit punt één afgeronde en voor iedereen bevredigende gedachtengang tot stand gekomen. Toen na de Tweede Wereldoorlog een sterke overheidsbemoediging niet te vermijden bleek, vormden de toen in de kring van de AR-partij gangbare denkbeelden een obstakel om die groeiende overheidsstaak m.n. ten opzichte van het bedrijfsleven voor zijn rekening te nemen. De hoop was nog gevestigd op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, die het bedrijfsleven het instrumentarium zou bieden zelf orde op zaken te stellen en het overheidsoptreden de wind uit de zeilen moest nemen. De p.b.o. kwam maar zeer ten dele van de grond. Intussen dreigde de AR-partij de greep op het sociaal-economisch beleid,

waaraan ook uit die kring in het verleden belangrijke bijdragen waren geleverd, kwijt te raken en een van het begin af beledend roeping ten opzichte van wat zwak is in de samenleving te verzaken. Het is verstaanbaar, dat in deze situatie niet werd berust. En zo deed het begrip evangelische radicaliteit zijn intrude; de gedachte van de rechtstreekse werking van het Evangelie in de praktische politiek. Het Evangelie, zoals Goudzwaard schreef in zijn boekje „Een grote taak voor kleine mensen”, dat als een dynamische kracht zelf inwerkt op onze eigen politieke oordeelsvorming en op de wereld om ons heen. Geen torenhoge constructies meer, die we op basis van enkele bijbelteksten opbouwen.

Een reactie op de conceptie van Kuiper, waarin de soevereiniteit in eigen kring een centrale plaats innam, is begrijpelijk. Temeer, waar deze conceptie, die in de loop der jaren wel was verfijnd maar niet gewijzigd, aan een zekere verstarren t.o.v. de snel veranderende samenleving niet was ontkomen. Kuipers architectonische kritiek op de samenleving bleef na een forse aanzet haperen. De vraag is intussen of de nieuwe benadering, die voor Kuipers conceptie in de plaats kwam, voldoet en verantwoord is. De doorwerking van de radicaliteit van het Evangelie bracht het persoonlijk element sterk op de voorgrond: hoe beoordeel ik vanuit mijn persoonlijk verstaan van de Bijbel de concrete politieke situatie waarvoor ik sta en wat is van hieruit gezien de taak van de overheid? Zo werden er geen „torenhoge constructies op basis van enkele Bijbelteksten opgebouwd”, maar er kwamen wel politieke programma's en beleidsbeslissingen, ook gebaseerd op Bijbelteksten en Bijbelse noties, zoals die in de persoonlijke ervaring op de politici afkwamen. Zo dreigen Bijbelgedeelten, die een appel doen op de individuele gelovigen en op het persoonlijke geweten, basis te worden voor overheidsactiviteiten. Anders gezegd: christen-politici lopen het gevaar, dat zij de overheidsarm te hulp roepen voor het uitvoeren van opdrachten, die tot de verantwoordelijkheid van de christenen individueel of gezamenlijk behoren. Ik mag dit met een voorbeeld duidelijk maken. In de kerk is de beweging voor een nieuwe levensstijl ontstaan. Zij roept op, om grenzen te stellen aan onze persoonlijke behoeften en om op een meer verantwoorde manier met de rijkdommen van de aarde om te

gaan. Kortom: goed rentmeesterschap. Dat beroep wordt terecht gedaan. Er zal in onze kerken meer daandacht aan gegeven moeten worden dan tot nu toe. De levensverwachting van een christen hoort een andere te zijn dan het nastreven van maximaie persoonlijke welvaart en gerief. Het CDA-program „Niet bij brood alleen” sluit aan op de gedachte van het Bijbelse rentmeesterschap. Het beleid van de overheid zal met grenzen voor de groei rekening moeten houden en zich moeten richten op een betere nationale en internationale verdeling van de goederen van de aarde. De vraag is echter, hoever de overheid met haar beleid mag gaan. Mag zij haar macht gebruiken om tot verandering in persoonlijke levenshouding te dwingen? Hier ligt een terrein met onzekerheden en onopgeoste vragen, die een bron voor verschillende beleidsopvattingen vormen. Een aanduiding van deze problematiek geeft Algra in Nederlandse Gedachten van 9 december 1978: „De grenzen die de overheid stelt liggen heel anders dan die welke de christen voor zichzelf behoort te trekken als hij oprecht naar Gods geboden wil leven. Wie meent, dat die grenzen behoren samen te vallen vraagt van de Overheid het onmogelijke en geeft zich zelf een gevaarlijke vrijbrief”. Ik voeg hieraan toe de vraag, of in een politiek klimaat waarin de vraag naar grenzen van de overheidstaat wat op de achtergrond staat, op den duur de geestelijke vrijheid niet in de verdrukking kan komen.

Diepe oorzaak

Wat ik met deze beschouwing maar wil zeggen is, dat ik de indruk heb, dat de meningsverschillen over het beleid van het CDA een diepere oorzaak hebben. Nu is in de honderdjarige A.R.-geschiedenis met betrekking tot de opvattingen over de overheidstaat een zekere golfbeweging in het beleid waar te nemen. De bestaande meningsverschillen zijn zo gezien dan ook niet verontrustend. Het gaat om een uiterst moeilijk vraagstuk, waarmee trouwens ook de andere partijen worstelen. Wat ligt er meer voor de hand dan het probleem waarom het gaat dan ook gezamenlijk aan te pakken in het ene CDA en zodra alle organisatorische rompslomp achter de rug is zich in te spannen om de overheidstaat in deze tijd, in het licht van de Bijbel en de geschiedenis, wat meer zicht te krijgen.

CDA en CRM (I)

Door drs. M. Beinema,
CDA Tweede-Kamerlid

Stukje bij beetje, verdeeld over 5 zittingsdagen, heeft tussen 30 januari en 13 februari j.l. de begrotingsbehandeling van CRM plaatsgevonden. Onze fractiecommissie had de beschikbare spreektijd - 90 minuten voor de eerste termijn - verdeeld over één spreekster en drie sprekers. De taakverdeling was zo geregeld dat de inbreng van schrijver dezes vooral algemeen van aard zou zijn, om daarmee enkele principiële punten tot hun recht te doen komen; de actuele en concrete zaken werden verdeeld over de collega's mevr. D. Cornelissen, H. de Boer en B. Hennekam. Uit elk van deze bijdragen kies ik voor dit verslag een drietal onderwerpen.

Breed welzijnsbeleid

Uitgaande van de opvatting dat het „welzijn” niet als ondergeschikt aan, noch als nevenschikt naast „welvaart” gezien mag worden, maar daaraan bovengeschikt dient te zijn, heb ik erop gewezen dat CRM geen departement mag zijn dat afwacht welk beleid in de magische driehoek van

Economische Zaken, Financiën en Sociale Zaken gevolgd wordt, om vervolgens zorgzaam de voor het welzijn nadeelige effecten daarvan te verzachten. Integendeel, CRM zal mede-bepalend te werk moeten gaan. Minister Gardeniers beaamde deze opvatting van harte en met nadruk: „Dit kabinet heeft zijn werkzaamheid vanaf het begin mede willen plaatsen in het perspectief van een breed gevoerd welzijnsbeleid. Dit wil uitdrukkelijk zeggen dat de uitgangspunten en doelstellingen van dit welzijnsbeleid in alle sectoren tot uiting dienen te komen, ook binnen de magische sociaal-organisatorische driehoek.”

Anders-actieven

Eén van de meest belangrijke onderwerpen, zo niet het belangrijkste van de Memorie van Toelichting was wat daarin genoemd wordt „de verhouding tussen actieven en niet-actieven”. Die benaming is onzorgvuldig, immers wie geen betaald werk doet, is daarmee bepaald nog niet „niet-actief”. Maar de bedoeling is goed, namelijk „baanlozen” werk geven of andere bezigheden waardoor hun bestaan weer meer zin krijgt. Wie mensen belangrijker acht dan regelingen, schroomt niet om, waar gewenst en verantwoord, de grenzen van een regeling te doorbreken. In dat verband heb ik als voorbeeld genoemd die moeders van onvolledige gezinnen die, zodra de leeftijd van hun kinderen

dat toelaat, graag de bijstand uit willen en dan vaak met weinig of geen kans biedende schoing de arbeidsmarkt betreden. Wij menen dat hun bestaan veel zinnvoller zou worden, nu en straks, wanneer ze met AWB-gelden tijdig een geschikte opleiding konden volgen. Staatssecretaris mevrouw Kraayeveld heeft toegezegd nadere gegevens over deze problematiek te laten verzamelen en daarmee terug te komen bij de vastekamercommissie voor CRM.

Vrijwilligers en particulieren

Vanuit onze mensbeschouwing – en dus los van de huidige financiële situatie – is het vrijwilligerswerk een groot goed. „Niet alleen het welzijn van degenen vóór wie zo gewerkt wordt, maar zeker ook van hen dóór wie zo gewerkt wordt is daarbij gebaat.” Daarom hebben we een motie van mevrouw Beckers (PPR), waarin de regering gevraagd werd een beleidsnotitie over het vrijwilligerswerk te maken mee-ondertekend en gesteund. „In ditzelfde kader van het bieden van ontplooiingsmogelijkheden aan in onze samenleving aanwezige positieve krachten, moet het particulier initiatief worden gewaardeerd en gestimuleerd, in heel zijn veelzijdigheid van zowel oud als nieuw, en van zowel levensbeschouwelijk als anderszins georiënteerd.” Dit aspect zal onze

aandacht blijven vragen, vooral ook bij de in het verschiep liggende parlementaire behandeling van de Kaderwet Specifiek Welzijn.

Bejaarden

Mevrouw Cornelissen bestreekt in haar bijdrage aan de begrotingsbehandeling het brede veld van de maatschappelijke dienstverlening, waarop ze als geen ander lid van de fractie zich thuis voelt en deskundig is. Zij pleitte er met andere sprekers, krachtig voor om de norm, dat het aantal plaatsen in bejaardenoordelen 7% mag bedragen van het aantal bejaarden in het desbetreffende gebied, niet star te hanteren maar aan te passen aan regionale en plaatselijke omstandigheden. „Het is beslist wel mogelijk dat daar waar er een voldoende aantal semi-murale voorzieningen aanwezig is (bij voorbeeld serviceflats, goede maaltijdenverzorging, voldoende bejaardenhulp) het percentage van 7 te hoog zal zijn, maar mogelijk zullen er ook gemeenten of gebieden zijn waar een percentage van 7 niet in de behoefte voorziet.” Staatssecretaris Wallis de Vries zegde toe deze norm soepel te zullen toepassen en rekening te houden met de te verwachten groei van het aantal bejaarden.

Gezinsbushulp

De Centrale Raad voor de Gezinsverzorging is doende na te gaan hoe goed of slecht het huidige betalingssysteem werkt; wij wachten de

resultaten van dat onderzoek met belangstelling af. Wel stelde mevrouw Cornelissen dat wij niet bij voorbaat bezwaar hebben tegen een wijziging van het nultarief in een geringe eigen bijdrage, die daarom zinvol kan zijn omdat een gevoel van eigen waarde daarin op natuurlijke wijze tot zijn recht kan komen. Lettende op de grote vraag naar hulpverlening werd als onze mening naar voren gebracht „dat het de instellingen mogelijk moet worden gemaakt bij voorbeeld tot 10 % boven de toegewezen formatie-uren daartoe geschikte werkloze krachten in te schakelen.” Staatssecretaris Wallis de Vries zegde toe te zullen starten met een aantal experimenten in deze richting.

Ongehuwde moeders

Zorg voor het nog niet of pas geboren kind houdt mede in de noden van de ongehuwde (a.s.) moeder zoveel mogelijk te verlichten. Daarom herhaalde onze woordvoerder het eerder door haar gehouden pleidooi voor „een betere opvang”, dus meer hulpverleningsmogelijkheden. Zowel ons amendement om het FIOm een positief resultaat. Het amendement werd, ondanks ontrading door de staatssecretaris Wallis de Vries, door de Kamer aangenomen; het subsidieverzoek zal welwillend bezien worden. Een volgende maal over de „spelen”: sport en cultuur.

Voorkeursrecht voor gemeenten noodzakelijk instrument

Drs. H. Eversdijk: CDA-Tweede-Kamerlid

Aan de vooravond van de begrotingsdebatten over de begroting van het departement van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening is door de minister van VRO het hernieuwde en aangepaste wetsontwerp voorkeursrecht gemeenten ingediend. Formeel moeten we zeggen dat er een tweede Nota van Wijziging is ingediend op een wetsontwerp dat al bij de Tweede Kamer lag, maar wat de inhoud betreft kunnen we spreken van een hernieuwd en aangepast wetsontwerp.

ordering, is het voorkeursrecht ten aanzien van de grondverwerving ten behoeve van gemeentelijke bestemmingsplannen een urgente kwestie. Het wetsontwerp Voorkeursrecht Gemeenten hangt weliswaar samen met de gehele kwestie van de grondpolitiek, maar uit een oogpunt van ruimtelijke ordening springt dit onderdeel van de totale grondpolitiek er zeer duidelijk uit.

Urgente kwestie

Voor een goed ruimtelijk beleid op midden-lange en wat langere termijn – uiteraard vooral bij de gemeenten – is de indiening van het hernieuwde en aangepaste wetsontwerp Voorkeursrecht Gemeenten zonder meer een goede zaak. Niet alleen uit een oogpunt van Volkshuisvesting maar ook uit het oogpunt van een goede ruimtelijke planning en als gevolg daarvan een goede ruimtelijke

Niet wachten

Talrijke gemeenten zijn bevreesd om met hun ruimtelijke plannen naar buiten te komen, omdat zij de kans lopen dat hun ruimtelijk beleid op wat langere termijn door ongewenste grondaankopen door anderen dan de gemeente kan worden gedwarsboemd; dat geldt dan voor de midden-lange en wat langere termijn. Ook aarzelen veel gemeenten om voor de korte termijn tot actie over te gaan, omdat ze liever wachten op het instrumentarium van de Wet Voorkeursrecht. Stagnatie dus,

zowel voor de korte, midden-lange als de lange termijn. De gemeenten dienen dan ook op zeer korte termijn over dit instrument te kunnen beschikken. Daarom is het een goede zaak dat de herziene wet voorkeursrecht gemeenten nu ter behandeling aan de Kamer is aangeboden. De CDA-Tweede-Kamerfractie heeft de regering daartoe aangespoord. Als de regering dit wetsontwerp niet uit eigen beweging had ingediend, dan zou de CDA-fractie zeker initiatieven hebben genomen om tot indiening te komen. De CDA-fractie is namelijk van oordeel dat de behandeling van dit wetsontwerp Voorkeursrecht Gemeenten niet behoef te wachten tot ook de andere onderdelen van de grondpolitiek gereed zijn om bij de Kamer te worden ingediend. Het is dan ook een goede zaak dat minister Beelaerts dit wetsontwerp heeft ingediend.

Geen alibi!

Zeer nadrukkelijk heeft de CDA-Tweede-Kamerfractie echter vastgesteld dat deze eerdere en aparte indiening en behandeling van het wetsontwerp Voorkeursrecht geen alibi voor de regering kan en mag zijn om dan maar geen grote haast te maken met de werkzaamheden en beslissingen die moeten leiden tot indiening van de overige wetsontwerpen aangaande de grondpolitiek. Integendeel, het feit dat het herziene wetsontwerp Voorkeursrecht reeds is

CDA-statuten in handzame overdrukken verkrijgbaar

Onlangs zijn de ontwerp-statuten van het CDA in handzame overdrukform verschenen. Men kan ze bestellen bij het secretariaat van de Anti Revolutionaire Partij, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag (tel. 070-46.96.20: verzendafdeling). De prijsregeling ervan is als volgt:
- 1 ex. kost f 2,-
- 1 t/m 3 ex. f 1.75 per ex.

- 4 t/m 7 ex. f 1,50 per ex.
- 7 t/m 15 ex. f 1,25 per ex.
- 16 t/m 20 ex. f 1,10 per ex.
- 21 en meer f 1,- per ex.

Giro

Stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673 t.n.v. ARP-partijstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

ingediend, moet voor de regering een extra stimulans zijn om ook snel met de overige wetsontwerpen inzake de grondpolitiek te komen. Vooral speculatie in grond is een kwaad, dat door een spoedige aanpak moet worden uitgeroeid.

Afzonderlijke behandeling

Onze CDA-fractie heeft echter geen bezwaar gemaakt tegen afzonderlijke behandeling van het wetsontwerp Voorkeursrecht. Het gaat namelijk niet aan om de gemeenten één zeer gewenst en noodzakelijk instrument te onthouden, alleen omdat andere instrumenten nog niet gereed zijn. Veel

gemeenteraden hebben de laatste tijd per motie uitgesproken dat het voorkeursrecht voor gemeenten hard nodig is. Ook onder de huidige onteigeningswet kan het Voorkeursrecht zijn effect sorteren. De CDA-fractie zal er alles aan doen om de gemeenten zo snel als maar mogelijk is te voorzien van dit instrument. Dat is voor een goede aanpak van de ruimtelijke ordening, voor de volkshuisvesting en voor de stadsvernieuwing van zeer groot belang. De vele gemeenteraden die aangedrongen hebben op spoed met de behandeling van het voorkeursrecht hebben de CDA-fractie wat dit betreft aan hun kant.

Hoe kleur je de Europese christen-democratie?

Door H. J. Ydo

Wij moeten ons geen illusies maken. De christen-democratische fractie in het Europees Parlement zal een ander gezicht hebben dan de CDA-fractie in onze Tweede Kamer en zeker dan de AR-component daarvan.

Ook in de christen-democratie bloeien duizend bloemen en de paardebloem van het Nederlandse calvinisme heeft met de klapproos van het Zuiditaliaanse katholicisme alleen gemeen dat het beide bloemen zijn. Het zal straks in Straatsburg, na de Europese verkiezingen van juni a.s., een kleurrijk christen-democratisch boeketje worden, waarin de Nederlandse bloemetjes numeriek een bescheiden plaats innemen. Nu is op het laatste niets tegen, zeker niet als wij ons van het recht verzekerd weten om mensen naar Straatsburg te sturen die zullen proberen om iets – en zo mogelijk – van de CDA-kleur over te brengen op de Europese christen-democratische fractie als geheel. Welke weg zouden zij hiervoor kunnen bewandelen? Het antwoord is, dunkt mij, niet moeilijk en te vinden in één van de voornaamste motieven van ons politiek handelen, t.w. de solidariteit met de medemens. Echter, solidariteit op Europees niveau en in het Europees Parlement heeft een andere dimensie dan op nationaal niveau. Eén van de weinig werkelijke bevoegdheden van het Europees Parlement betreft de vaststelling van de begroting van de Gemeenschappen. Hoewel ook hier de Ministerraad uiteindelijk de dikste vinger in de pap heeft, kan de begroting niet eerder in werking treden dan na goedkeuring van het Parlement dat bovendien het recht heeft tot amendement. Nu ontwikkelt, gelukkigerwijs, de begroting van de Gemeenschappen zich heel langzaam en heel bescheiden tot wat nationale begrotingen allang zijn, n.l. een instrument voor de overdracht van welvaart van rijk naar arm, in dit geval van de rijkere lidstaten naar de armere.

Natuurlijk gaat dat niet zonder problemen gepaard. Ieder jaar weer leidt de vaststelling van de begroting tot een heel gehakketak tussen Commissie, Ministerraad en Parlement, waarbij de rijkere lidstaten zich niet altijd even genereus opstellen. Bovendien zijn de laatste jaren door de Raad nog enkele andere overdrachtsinstrumenten ontwikkeld, buiten de begroting om, waarop het Parlement geen invloed kan nemen. Wat onze CDA-parlementariërs te doen staat is natuurlijk om te proberen ook deze nieuwe instrumenten in de begroting opgenomen te krijgen. Hun belangrijkste taak zal echter zijn erop toe te zien dat inderdaad via de begroting een stroom welvaart op gang komt van rijke landen, zoals Nederland, Duitsland en België naar het minder bedeelde Italië, Ierland en, straks, Griekenland en Portugal. Met dat doel voor ogen, zullen onze mensen in Straatsburg moeten werken met een ander importantieschema dan waarmee het CDA binnen Nederland werkt. Als je binnen onze grenzen b.v. moet kiezen tussen een beetje meer vóór ontwikkelingshulp of een beetje méér voor de regionale ontwikkeling van Noord-Groningen, zal je wellicht het eerste kiezen. Op Europees niveau ligt dat anders. Daar moet je, bij wijze van spreken, kiezen tussen een beetje meer voor de welvarende Nederlandse boer of een beetje meer voor de armoedige Zuiditaliaanse boer. Uitgaande van de solidariteitsgedachte, zou je als Nederlands parlementariër in Straatsburg bereid moeten zijn om voor de laatste te kiezen. Alleen wanneer onze mensen in deze geest opereren, zullen zij erin slagen op de christen-democratische fractie in het Europees Parlement iets van de CDA kleur over te brengen. Zij zullen als het ware aan het programma „niet bij brood alleen” een Europese dimensie moeten geven en hun medefraktiegenoten duidelijk moeten maken dat het hun te doen is om het welzijn van alle Europese mensen en zeker niet alleen de Nederlandse. Alleen op deze wijze kan de Europese christen-democratie een duidelijke kleur krijgen.

Herdenkingsnummer AR-Staatkunde

De ARP bestaat honderd jaar. Bijna 60 jaar heeft AR-Staatkunde de partij in haar ontwikkelingen begeleid en dat wil zij ook deze maand doen.

Dit herdenkingsnummer wil niet alleen inzicht geven in het denken en doen van de ARP tot nu toe; het wil ook proberen onze blik te scherpen voor de vragen en uitdagingen van vandaag en morgen. Want het boeiende van geschiedenis en van herdenken is, dat het ons meer inzicht kan geven in wie wij zijn. Wat is nu het wezenlijke van de antirevolutionaire richting, die – wij vermelden het met bescheidenheid – een eeuw lang een stempel heeft gedrukt op politiek en samenleving (in feite anderhalve eeuw, zie de bijdrage van Puchinger). Elke generatie zal eigen accenten aanbrengen, maar staat toch op de schouders van de vorige generatie. Als de antirevolutionaire richting werkelijk wat heeft voorgesteld, dan moet die lijn van denken in de loop der jaren zichtbaar gemaakt kunnen worden. Dan blijkt trouwens tevens, of vorige generaties kans hebben gezien het verworven erfgoed steeds opnieuw in gewijzigde omstandigheden tot gelding te brengen, of dat er toch perioden zijn geweest waarin men bleef steken in achterhaalde oplossingen voor nieuwe vraagstukken. De spanning tussen een vernieuwend en een conserverend beleid is een spanning die als een rode draad door de historie van het antirevolutionaire denken heen loopt. De ARP heeft in dit opzicht stellig hoogtepunten gekend, maar haar zijn de dieptepunten ook niet bespaard gebleven.

Dit herdenkingsnummer opent en besluit met een blik naar de toekomst. Mr. W. C. D. Hoogendijk opent met een bijdrage waarin hij ingaat op het herdenken van de ARP en de geboorte van het CDA. Twee gebeurtenissen die nauw aan elkaar zijn verbonden. Wij sluiten dit nummer af met de weergave van een openhartig en uitvoerig gesprek tussen partijvoorzitter H. A. de Boer, twee van zijn voorgangers, dr. A. Veerman en drs. J. de Koning, de

directeur van de Kuiperstichting, drs. A. M. Oostlander, en zijn voorganger mr. W. C. D. Hoogendijk, onder leiding van prof. mr. P. H. Kooijmans. Het gesprek gaat over de vraag hoe men de herdenking van de ARP persoonlijk ervaart nu wij op het punt staan een fusie aan te gaan met de KVP en de CHU. Tussen het openingsartikel en de weergave van het gesprek publiceren wij zeven artikelen. Allereerst schrijft G. Puchinger over de personen die in ARP, CHU en KVP leidende posities hebben bekleed en over hun onderlinge verhoudingen. Dr. P. Kasteel schrijft daarna over de verhouding tussen de antirevolutionaire en de rooms-katholieken. Vervolgens worden vier bijdragen opgenomen waarin de ontwikkelingen in het denken in onze kring op enkele thema's worden geanalyseerd. Allereerst de onderwijskwestie, die zo domineerde in de beginjaren van onze partij. Mr. J. Donner schrijft over het bijzonder onderwijs als voorwerp van aanhoudende zorg. Spoedig daarna, vooral vanaf 1891, werd de sociale kwestie als brandend probleem onderkend; de heren A. Borstlap en drs. H. Borstlap analyseren het christelijk-sociale denken tot nu toe. Prof. mr. P. de Haan schrijft vervolgens over eigendomsverhoudingen in driestromerland. Het denken over eigendom is voor onze kring kenmerkend geweest. De schrijver analyseert dit mede in relatie tot het denken hierover in socialistische en liberale kring. Het zicht op internationale politiek kwam in onze partij wat later. Prof. mr. P. H. Kooijmans schrijft over wenkend en wijkend ideaal: de internationale rechtsorde en de Nederlandse politieke hoofdrichtingen. Zoals gezegd sluiten wij dit nummer af met de weergave van een gesprek.

Dit herdenkingsnummer verschijnt op 28 maart a.s. U kunt dit bijzondere nummer van A. R. Staatkunde bestellen à f 10,- op bijgaande bon. U kunt zich ook alsnog voor deze jaargang aanmelden: f 40,- of f 28,- voor studenten, leden van de ARJOS of CDJA.

AR-staatkunde
in christen-democratisch
perspectief

Herdenkingsnummer
t.g.v. 100-jarig bestaan ARP

Herdenking en geboorte:
ARP - CDA
HOOGENDIJK

Momenten en personen
PUCHINGER

ARP en rooms-katholieken
KASTEEL

Bijzonder onderwijs
DONNER

Christelijk en sociaal
(A. en H.) BORSTLAP

Eigendomsverhoudingen
DE HAAN

Internationale rechtsorde
KOOIJMANS

Dilemma's van een 100-jarige
gesprek: DE BOER, VEERMAN, DE KONING,
OOSTLANDER, HOOGENDIJK o.l.v. KOOIJMANS

BON (in enveloppe zonder postzegel) sturen
aan: Dr. A. Kuiperstichting, antwoordnummer
1904, 2500 WB 's-Gravenhage:

ik abonneer mij op ARS voor
o f 40,- per jaargang
o f 28,- per jaargang (lid Arjos/CDJA,
student)

o ik bestel het jubileumnummer à f 10,-

naam: .....

adres: .....

plaats: .....

N.B.: Dit nummer verschijnt op 28 maart.

Pieter Sjoerd Gerbrandy (1885-1961)

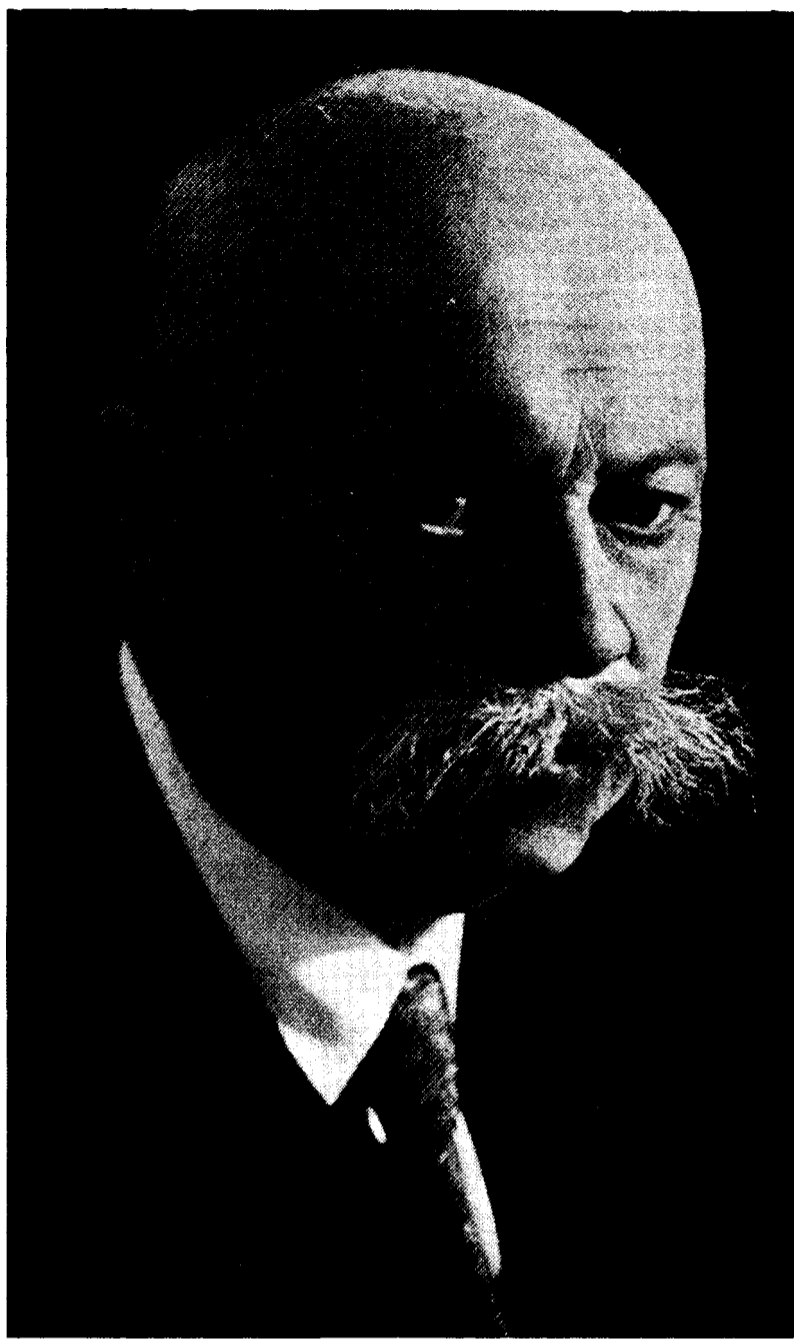
Door prof. dr. I. A. Diepenhorst

De antirevolutionaire partij zal tot aan het ogenblik van haar verdwijnen in wezen blijven wat zij sedert haar oprichting in 1879 was: het politieke levenswerk van dr. Abraham Kuyper. Het oude beginselprogramma met de in sommige opzichten niet geheel houdbare formuleringen heeft al geruime tijd – sedert 1961 – plaats gemaakt voor een nieuw statuut dat goed leesbaar is, overzichtelijk en geschikt om met een toelichting in de kring van enigszins geschoolde, staatkundig redelijk meelevende burgers te worden verdedigd.

Maar het eigenaardige ritme, de geïadenheid, de nadrukkelijkheid, de met name aan fundamentele artikelen eigen vorm, verdwenen. Het huidige Beginsel- en Algemeen Staatkundig Program is geen markant stuk, zonder dat het nu in zijn betrekkelijke alledaagsheid geschikt werd om de doorsnee burger aan te spreken. Al staat het gehalte van partijleiders niet dadelijk in evenredigheid tot de kwaliteit van de formulering der partijbeginselen en kan een fraai program door tweederangs figuren worden ontkracht zo goed als stevige persoonlijkheden aan een futlose opsomming van beginselen door daden nog pit en merg kunnen verlenen, toch lijkt het erop dat de antirevolutionairen onder het oude program-bestel, toen er aan de voorbereiding van een geheel nieuwe formulering niet werd gedacht meer oorspronkelijke typen kende dan naderhand.

Aparte plaats

De in 1961 overleden minister van staat, oud-minister-president en oud-minister van justitie Pieter Sjoerd Gerbrandy behoorde buiten twijfel tot de originele leden der antirevolutionaire partij. Zij heeft nog al eens wat uit de toon vallende prominenten bezeten. De naar het reactionaire overhellende Fabius was er misschien zo één. Buiten kijf was Th. Heemskerk iemand die buiten de rij trad; hij was onafhankelijk, nonchalant, geestig, naar Anema's karakteristiek een „Einmaligkeit". Van deze hoogleraar Anema, die idealisme, ik-middelpuntigheid, artisticeit en zelfstandig denken in zich verenigde, kan hetzelfde worden gezegd. Op een bepaalde wijze was ook Duimaer van Twist eigensoortig. Onder de markante antirevolutionairen neemt P. S. Gerbrandy een aparte plaats in, klein, beheerst in houding en gebaar, hoe fél hij ook kon uitvallen, nadrukkelijk en afgemeten sprekend, met nagenoeg nooit een hapering of een taalkundige vergissing, nimmer een blad voor de mond nemend, heftig en soms ruw in zijn oordeelvellingen, zelden uitwendig overstuur, in staat om tegelijkertijd koppig en pakkend zijn zienswijze, die treffend juist, die ook falikant er naast kon wezen, te verdedigen. In overeenstemming met hun kwaliteiten hebben Heemskerk een grote, Fabius een bescheiden, en Duimaer van Twist een heel ondergeschikte rol in de nationale staatkunde gespeeld. Daarentegen is Gerbrandy – in 1939 de eerste antirevolutionaire minister in een kabinet, waarvan ook socialisten deel uitmaakten – toen De Geer zich als minister-president in Londen terugtrok, van 1940-1945 ten eerste op de voorgrond getreden. Bepaald niet op de post van regeringsleider belust, heeft hij met groot zelfvertrouwen ons volk, voorzover van zijn vrijheid beroofd – in 1942 ging ook Indonesië verloren – vanuit de verte trachten te

bemoedigen, terwijl hij bij onze in vrijheid levende landgenoten de strijdgeest, welke hem bezieldde, trachtte te wekken. Zoals later Truman in de Verenigde Staten en Attlee in Engeland aanvankelijk de indruk wekten naast hun schoenen te lopen omdat de macht die zij verwierven en de verantwoordelijkheid welke zij moesten dragen voor hen te groot leken, terwijl nochtans de feiten leerden hoe zij tegen de hun toebedeelde last opgewassen waren, heeft ook Gerbrandy getoond dat het mogelijk was „to rise to the occasion", te groeien naar de eis van het gebeuren. Hiermee is niet ontkend dat de gang der historie een vreemde kan zijn. Noch Kuyper bij wie Gerbrandy intellectueel niet halen kon, noch Colijn – men heeft hem met enig overdrijven de mondiale genoemd – hebben zich op het internationaal vlak zo zeer als Gerbrandy onderscheiden. Was Kuypers succes als minister-president beperkt en slaagde ook Colijn slechts ten dele erin zijn regeringsdoelstellingen te verwerkelijken – het beperken der werkloosheid en het opvoeren der welvaart – Gerbrandy kon in zekere zin verklaren dat het grote doel van zijn minister-presidentschap de terugkeer van de Koningin en van de regering naar een bevrijd Nederland was gelukt.

„Rode" advocaat uit Sneek

Natuurlijk behoeft er over andere zijden van Gerbrandy's leven en werk niet te worden gezweven. Hij was een knap advocaat, die misschien irriteerde, maar zeker in staat mocht geacht glashelder te betogen. Hij ontpopte zich als een bekwaam provinciaal bestuurder die een geschil tot in laatste instantie uitvocht en dikwijls won. Gepromoveerd in 1911 op een nu niet dadelijk de aandacht trekkend proefschrift „het Heimstättrecht" dat

in de eerste plaats regionale betekenis had, verdiepte zich hij zich na de eerste wereldoorlog in de sociale problematiek. De „rode" advocaat uit Sneek schreef een voor die tijd baanbrekend beknopt boek over „de „De strijd om nieuwe maatschappijvormen". Zij die een nauwe verbintenis leggen tussen calvinisme en kapitalisme kunnen met dit geschrift dat arbeider en arbeid zo nadrukkelijk naar voren schoof niet uit de voeten. Ook andere kwesties werden door Gerbrandy onbevengend benaderd, zij het dat hij zich tegelijk op een bepaalde zienswijze volstrekt kon vastpinnen. In 1930 werd hij hoogleraar aan de Vrije Universiteit en gaf vaak pakkend college in handels- en faillissementsrecht. Wel verdeelde hij zijn aandacht: auteurs- en octrooirecht boeiden hem. Hij trad op als adviseur en een zekere wijziging trad bij hem op, gedeeltelijk uit zijn individuele instelling verklaarbaar. Er moesten persoonlijke ontplooiingsmogelijkheden en speelruimten worden gelaten. Hij gevoelde een lichte ergernis niet politiek zich te kunnen weren. De portefeuille van justitie hem door De Geer in 1939 aangeboden werd grif tegen de zin van de grote meerderheid der antirevolutionairen aanvaard. De Londense jaren, die Gerbrandy's roem vestigden, zijn niet gemakkelijk, zijn evenmin aantrekkelijk geweest. Het kabinet had in mei 1940 de wijk genomen, maar was in het begin niet eensgezind, overtuigd van de juistheid der gevolgde handelwijze. Van De Geer ging nagenoeg geen leiding en nog minder inspiratie uit. De positie in Londen was naargeestig. In de door de „Blitzkrieg" geteisterde Engelse hoofdstad behoorde men tot de ballingen-regeerders, die nagenoeg niets achter zich hadden – hoe moest men Nederlands-Indië verdedigen – en die innerlijk weinig samenhang vertoonden. Zelfs Koningin Wilhelmina

had, tenminste volgens het oordeel van een enkele waarnemer, tijd nodig haar houding te bepalen. Vrij zeker is De Geers aftreden als premier een zegen in vermoming geweest. Gerbrandy, onstuimig, emotioneel, op het kernpunt hard als graniet: geen pacteren met de vijand die tot op de nederlaag bevochten moest worden, herstelde het vertrouwen bij de bondgenoten – Churchill voorop – wist redelijk de onderlinge samenhang – al veroorzaakte hij zelf kreukels – te bewaren en gold dan toch als de werkelijke leider tot op het ogenblik dat er de voorkeur aan werd gegeven een meer bij de in Nederland tijdens en vlak na de bezetting gegroeide zakelijke en persoonlijke situatie zich aansluitend, kabinet te vormen

Onberekenbaar partijlid

Voor latere ondeskundige en deskundige beoordeelaars is niemand die te eniger tijd op de voorgrond trad, veilig. Gerbrandy's tekortkomingen zijn met alle wijsheid waarover men achteraf beschikte, uitgemeten. De parlementaire enquête-commissie in de eerste jaren voorgezeten door de iater als minister van justitie betrekkelijk jong gestorven Donker, heeft getracht een objectief beeld te tekenen. Bestudering der verslagen leert hoe bij soms scherpe vragen Gerbrandy niet door de knieën ging, bijzonder goed op de hoogte was – zijn herinnering zalde zelden – en over het algemeen zorgvuldig zich ervoor hoedde meer kwijt te raken dan hij wilde. In de samenvatting heeft de commissie hem uiteindelijk haar lof niet onthouden en deze lof was in weerwil van soms wel pijnlijke persoonlijke kwesties – het heengaan van bepaalde ministers, verwijdering hier, toenadering ginds – verdiend. Wat echter niet in het voile licht werd getrokken was de van werkelijk eerbiedwekkende vaderlandslievendheid getuigende wijze, waarop hij voor de radio optredend, de Duitsers striemde, terwijl zijn vrouw en kinderen zich binnen bezet gebied, de oudste zoon zich zelfs voor een tijd in Duitse gevangenschap bevond.

In het na-oorlogse tijdvak heeft Gerbrandy van 1948 tot 1952 deel uitgemaakt van de Tweede Kamer, een volstrekt onberekenbaar antirevolutionair partijlid die tegelijk nooit ernstige brokken maakte, z'n gehoor wist te boeien en als hij een enkele keer in de voorzittersstoel plaatsnam met bonhomie presideerde. Met de zelfstandigheid van Indonesië heeft hij zich node verzond. Zijn voorheen vooruitstrevende sociale denkbeelden werden nooit door hem herroepen zonder dat hij evenwel deze naderhand verder ontwikkelde of aantoonde hoe zij zich verdroegen met zijn steeds minder onder stoelen of banken gestoken afkeer van overheidsbemoediging met het

maatschappelijk leven. Het mag vreemd klinken maar terwijl hij een fijn ontwikkeld natuurlijk rechtsgevoel bezat, was zijn zin voor wat op politiek terrein principieel aanvaardbaar en onaanvaardbaar was minder zuiver. Hier liet hij zich wel leiden door zijn zucht zich tegen het gevestigde af te zetten. Hij zocht graag van geval tot geval een oplossing, mocht dan ook gaarne incidentieel oordeelen en meer nog zelf beslissen. Natuurlijk aanvaardde hij steeds – hoe zou het anders – de beginselen van de parlementaire democratie in dier voege dat er door de regering steeds tegenover het parlement volledige verantwoordelijkheid werd gedragen. Maar in nauwe aanraking gekomen met het engelse partijstelsel en openstaand voor hem in Londen vanuit bezet Nederland bereikende nieuwe ideeën omtrent een doorbreken van oude grenzen, was hij, die nooit een bewonderaar van Colijn mocht heten – hij kon zich over de anti-revolutionaire grand old man ai in 1939 bitter uitlaten – en wiens aanvankelijke respect voor De Geer in diepe minachting omsloeg, er enige tijd niet afkerig van geweest de partijindeling te onzent langs andere lijnen dan tot dusver gevoigd te laten verlopen. Het betrof slechts een korte periode in zijn ontwikkeling, maar zij is in zoverre tekenend als zij correspondeert op andersoortige, plotseling nagenoeg bij eerste kennismaking door hem aanvaarde opvattingen. Zo heeft Emil Brunner hem vóór 1940 geïmponeerd en waren er iater liberale auteurs die hem ten eerste intrigeerden.

Goedhartig man

Gerbrandy was in weerwil van zijn bruuskheid een goedhartig man, die wanneer hij als eens over de schreef was gegaan, daar zelf het meest last van had. Hij had zonder zelf erg geestig te zijn, gevoel voor humor en een verrassend vermogen tot zelfspot. Hoewel het niet dadelijk te merken was, kon de emotie hem te machtig worden. Bij getoonde onaandoenlijkheid was hij ook een gevoelig mens. Wat, ofschoon hij in toenemende mate zich over christendom en kerk met soberheid uitliet, allen die nader met hem in aanraking kwamen trof, was een gedeeltelijk vrije, gedeeltelijk gebonden, steeds echter met vastheid aangehangen diep religieuze overtuiging, die tijdgenoot en nageslacht terecht doet spreken over Gerbrandy als christen-staatsman.

AANMELDING JUBILEUMMANIFESTATIE

7 april 1979 – Rotterdam

Naam: .....

Adres: .....

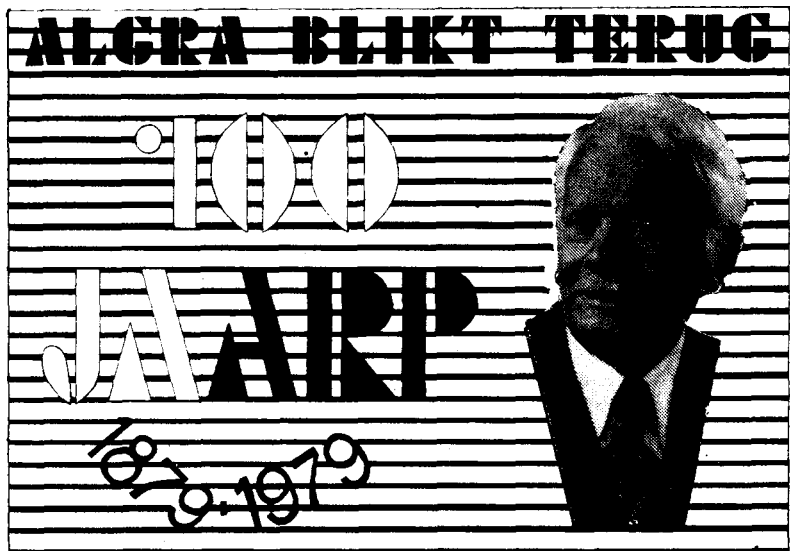
Postcode ..... Woonplaats: ..... Datum: .....

zal wel/niet* deelnemen aan de lunch

zal indien realiseerbaar wel/niet* deelnemen aan de landelijk te treffen vervoerregeling

*) doorhalen hetgeen niet van toepassing is

Isolement of samenwerking

In het jaarverslag van de Unie „Een School met den Bijbel” van 1888 schreef de voorzitter van de Unie, Jhr. A. F. de Savornin Lohman: „In 1878 was ik onder de Deputaten, die het Smeekschrift aan de Koning zouden aanbieden en ontmoette toen Dr. Kuyper, dien ik nog niet van nabij kende, wijk ik nog weinig met hem in aanraking was geweest. Op eene wandeling in Apeldoorn sprak ik met hem over de toekomst van ons Volk. Hij wees er op, dat wij, aan de Regeering gekomen zijnde, zware plichten zouden te vervullen hebben, en toen ik mij enigszins verrast over die woorden betoonde en hem vroeg, of hij dat meende, dat wij ooit aan het bewind zouden komen, antwoordde hij: „Binnen 10 jaren zit gij op de plaats der liberale partij.” Ik betwijfelde dit; en dacht dan ook dadelijk aan hetgeen men toen reeds van dr. Kuyper zeide, dat hij nl. een man van groote verbeeldingskracht was, maar van weinig praktisch inzicht. Intusschen, de uitslag van de stemming van 6 Maart j.l. en het optreden van deze regeering was de letterlijke vervulling dezer profetie en heeft bewezen, dat het politiek doorzicht van dr. Kuyper beter was dan het mijne!”

Dit is het oorspronkelijke verslag van een merkwaardig gesprek tussen Kuyper en Lohman, nog onlangs aangehaald in het Gedenboek van de Unie School en Evangelie.

1888 keerpunt

Het brengt in herinnering het feit, dat het jaar 1888 een keerpunt vormt in de geschiedenis van de ARP. Vóór 1888 lagen veertig jaren van liberale overmacht, gebaseerd op censuskiesrecht, en versterkt door de willekeur van de „electorale schaar”, waarmee het land op het voordeligst in districten werd verknipt. Het voordeligst voor de liberale meerderheid wel te verstaan. In 1888 komt er voor het eerst een rechts kabinet, een coalitiekabinet van AR en RK. En vanaf dat jaar komt de ARP in een andere positie. Zij is niet meer, wat Kuyper noemde een „protestpartij”, die jaar in jaar uit, al getuigende principiële oppositie vormt tegen de heersende machten. Zij kan elk jaar geroepen worden en politiek verplicht zijn, **regeringsverantwoordelijkheid te dragen, samen met andere partijen.** En daarbij draagt zij een woord van Groen mee, dat vaak is misverstaan, maar dat toch een merkwaardige werking behoudt: **IN ONS ISOLEMENT LIGT ONZE KRACHT.**

Het adagium van Groen

Nu is het jammer, dat dit woord van Groen zo vaak is gehanteerd op een wijze, die geen recht doet aan zijn ontstaan en eigenlijke betekenis. Ook Dr. Kuyper heeft wel eens over dat woord geschreven op een wijze, die misverstand wekt. Hoe zit het eigenlijk met die veel geciteerde uitspraak van Groen, die — merkwaardig genoeg — ook wel eens, maar ten onrechte, als een strijdkreet van Kuyper wordt beschouwd? We moeten in de eerste plaats letten op de volledige formulering: „In ons isolement, of wilt ge liever een Hollandsch woord: in onze zelfstandigheid, in onze beginselvastheid ligt onze kracht.” Het gaat er helemaal niet om, zich op een soort eiland terug te trekken. Er zijn heel wat verhalen in omloop, dat Calvinisten, Gereformeerden, Antirevolutionairen zochten naar een schuilplaats, een bomvrije kazemat, een beschermde positie enz. en daarmee het volk als geheel in de

steek lieten. En de voorstanders van de politieke doorbraak na de Tweede Wereldoorlog hebben daarover verhalen verteld, die een klein beetje gingen gelijken op gruwelprookjes.

Los van de Conservatieven

Het ging er bij Groen evenwel vooral om, duidelijk te maken, dat hij niet kon meegaan met de voorstelling, dat er eigenlijk twee stromingen waren in Nederland: de liberalen of radicalen en tegenover hen de conservatieven. En wie vanuit zijn Christelijke overtuiging mee wilde doen in de politiek, zou dan het leger van de Conservatieven moeten versterken. En dáár nu was Groen beslist op tegen. Dat leidde tot zijn merkwaardige stap in 1871, toen hij alleen Kuyper, Keuchenius en Otterlo aanbeval. Dát was ook de zin van zijn uitspraak: in ons isolement ligt onze kracht. Zelfstandig blijven, geen regiment in het Conservatieve leger. Tot 1888 was dat het eigenlijke, wat te zeggen viel. Er behoefde niets aan te worden toegevoegd. Maar toen werd het anders. Als de ARP af en toe of telkens opnieuw „regeringspartij” wordt, dan zal zij politieke verantwoordelijkheid voor het regeringsbeleid moeten delen met een of meer andere partijen. Dan zal zij bereid moeten zijn tot compromissen. Dan kan zij niet meer volstaan met het scherp en duidelijk formuleren van haar eigen principiële keuze.

Toelichting op een spreuk

In een artikel in De Standaard van 15 mei 1873, later herdrukt in de „Bijlagen” van Ons Program, heeft Kuyper de spreuk: „In ons isolement ligt onze kracht”, nader toegelicht. De spreuk geldt niet als levensregel en gedragslijn voor elke toekomst, maar zij geldt voor nu. Zij bepaalt met name de houding van de AR tegenover de Conservatieven.

„De Conservatieven zijn de kwartiermakers van onze Radicalen. Zij trekken vooruit

In de zomer van 1916, toen sedert 1888 meer dan een kwarteeuw was verlopen, waarin de ARP gedurende de helft van die periode regeringspartij was geweest, schreef Dr. Kuyper een merkwaardige beschouwing in het tweede deel van zijn standaardwerk over Antirevolutionaire Staatskunde, blz. 14 en 15.

„We staan derhalve tussen deze twee mogelijkheden. Het kan zijn, dat de Heere onze God ons weder vernedert en ter bestraffing van ons gemis aan eenheidszin, van ons weer opduikend individualisme, en van veler weer half-meegaan met de mannen van Ongeloof en Revolutie, ons uit de sfeer van 't Bewind nogmaals uitbant en ons weer de rol toebedeelt van protest-partij, een da capo van de periode 1857-1878; iets wat allicht 't politieke bloed weer zuiveren en onze wilskracht sterken zou. Dan gaan we natuurlijk weer terug op een Program van beginselen en herwinnen onze gaafheid. Is het daarentegen, dat ook onzerzijds de strijd op het officiële terrein moet worden voortgezet, zodat het deelnemen aan het terrein onafwijsbare plicht blijft, dan zal het, ook bij 't volstrekt ongekrukt belijden van onze beginselen, toch voor wat de toepassing ervan aangaat, op een rekenen ook met onze bondgenooten aankomen; en zal het een hooge politieke kunst blijven, nimmer in een tactische handeling te bewilligen, die ons beginsel doodelijk wonden zou, maar ook omgekeerd ons te vrijwaren van alle halstarrigheid, die alle werking van ons beginsel zou afsnijden. Steeds zal het hierbij hangen aan wat Groen van Prinsterer bedoelde, toen hij de leuze aanhief: „In ons isolement ligt onze kracht!” Dit gold toen Groen het als leuze uitriep, in volle betekenis, maar verloor vanzelf die betekenis met het optreden van Mackay's ministerie. Diens optreden toch was alleen als vrucht van stembus-samenwerking mogelijk geweest, en kon alleen door samenwerking in de Tweede Kamer

vrucht afwerpen. Het was dan ook niet anders dan politieke zelfbegoocheling, toen een enkele ook in 1890, in 1901 en in 1908 den Antirevolutionairen staatslieden, op wie de verantwoordelijkheid van het bewind kwam te rusten, met deze leuze poogden te muilbanden — In onze eerste periode van 1857-1889 moest het isolement juist dienst doen, om straks een optreden buiten isolement mogelijk te maken; en keerde, nu of later, een toestand terug, waarin voor de officiële staatszaak de Antirevolutionaire partij zo goed als niet meer meëtelde, zoo zou aanstonds het retiré pour mieux sauter weer streng geboden zijn. In de nog steeds voortdurende tweede periode, die in 1889 werd ingeleid, sloot daarentegen het onmisbare bondgenootschap elk afsnijdend isolement uit en behoudt het isolement geen andere betekenis, dan dat we in ons program, d.i. in de door ons beleden beginselen, blijven wat men noemt zuiver op de graat.” Het is een iang citaat, maar het is ook een merkwaardige redenering. Met name omdat Kuyper hier komt met de onderscheiding tussen het „afsnijdend isolement” en het isolement in de zin van trouw aan de eigen beginselen. Maar ik meen, dat zulk een onderscheiding overbodig is en misverstand kan wekken. Beginselvastheid en politieke zelfstandigheid is geen belemmering voor het dragen van politieke verantwoordelijkheid met anderen, als maar aan de door Kuyper geformuleerde voorwaarde wordt voldaan. En die zelfstandigheid betekent alleen maar in zoverre een „afsnijdend” isolement” dat zij bepaalde grenzen en voorwaarden stelt aan samenwerking in die zin, dat zulk een samenwerking de ARP niet, wat haar eigen beginselen betreft, ongelooft mag maken.

Dissidenten

Intussen is het niet zonder reden, dat Dr. Kuyper in 1916 het hele vraagstuk van het „isolement” op deze wijze ter sprake brengt. Hij had het toen reeds ondervonden, ook al tijdens zijn ministerschap (1901-1905) dat oppositie binnen de partij tegen haar leiding en tegen de uitgezette koers de meeste spanning gaf, als het verwijt van principiële verwatering een rol ging spelen. En dat kwam geleidelijk weer het sterkst naar voren uit die kringen, waar men een opvatting had omtrent Christelijke politiek, die vertolkt werd in Oudtestamentische, theocratische termen. Deze oppositie, die in de gegeven omstandigheden nooit anders kan worden georganiseerd dan in een „protestpartij”, een getuigende partij, zoals de SGP, kiest principieel voor het scheiding-makend en afsnijdend isolement. Om het eens duidelijk te zeggen: als de SGP zeven zetels had in de Tweede Kamer, zoals dat nog kort geleden met de CHU het geval was, dan zou die SGP toch nog altijd,

wilde zij haar verleden, positie en opstelling niet radicaal aan kant schuiven, elke regeringsverantwoordelijkheid in een coalitiekabinet, een kabinet gebaseerd op samenwerking tussen politieke partijen, wier beginselen niet in eikaars verlengde liggen, moeten weigeren. En in dit verband meen ik, dat wel eens heel duidelijk mag worden gezegd, dat wij in de Christelijke politiek niet mogen werken met de term theocratie. Er is maar één keer in de wereldgeschiedenis een theocratie geweest, het volk Israël, het volk des HEREN in Kanaän. „Want de HERE, onze Rechter, de HERE, onze Wetgever, de HERE, onze Koning, Hij zal ons verlossen, Jesaja 33:22.

Het vasthouden aan een „beginsel” met de bedoeling het eigen profiel duidelijker te doen uitkomen, heeft ook wel eens geleid tot een onwezenlijke strijd. In 1900 kwam de leerplichtwet en dertig jaar later was er geen enkele mogelijkheid, die wet weer af te schaffen. Zij had haar betekenis bewezen. Maar in 1929 bij het opstellen van een stembusprogram voor de Kamerverkiezingen van dat jaar zijn er nog kiesverenigingen geweest, die met grote taaiheid hebben volgehouden, dat ons stembusprogram een artikel tegen de leerplicht moest bevatten.

Al het bovenstaande dient om te laten zien, dat de positie van de ARP is veranderd, sedert zij mede regeringsverantwoordelijkheid ging dragen, in die zin dat toen blééf staan het oude adagium: in ons isolement, in onze beginselvastheid, in onze zelfstandigheid ligt onze kracht, maar dat daarna, (niet daarnaast!) ook telkens moest worden bedacht, wat Colijn eens zei aan het adres van Dr. Hugo Visser: **politiek is de kunst van het bereikbare.** En hierbij denk ik ook aan wat Dr. Jelle Zijlstra eens hoorde uit de mond van Prof. Mr. Nico Okma, „Wij hebben geen blauwdruk van een ideale maatschappij en wij moeten ook niet trachten, zulk een blauwdruk te krijgen”. Dr. Zijlstra vervolgde dan: „Ik steigerde ietwat, want ik wilde het eigenlijk wel, Hij heeft toen rustig uiteengezet, dat ons niet méér gegeven is dan in concreto belemmeringen uit de weg te ruimen, die de komst van het Koninkrijk Gods belemmeren. „Om een paar daarvan op te ruimen, heb je een leven lang nodig. Het zoeken van een blauwdruk kan niet anders dan je aandacht afleiden.”

De abortuskwestie?

Heb ik met deze terugblik impliciet de abortus-kwestie aan de orde gesteld? Ja en nee. Ja, in die zin, dat elke wettelijke regeling, die met onze medewerking tot stand kan komen het karakter zal hebben van een compromis. (Ook een regeling van de zijde van VVD en PvdA zal een compromis zijn, niet zo zeer tussen twee partijen als wel tussen verschillende stromingen binnen die beide partijen!)

Maar toch ook weer niet. Want naar mijn mening is het grote probleem in de geheel scheef gegroeide en verwilderde situatie, waarin de wetgever moet ingrijpen, hoe een wet te maken, waaraan met kracht en met gunstig effect over de gehele linie de hand kan worden gehouden. Aan een wet, die een gebaar blijft, hebben wij niets. Zij zou licht een hypocriet karakter kunnen dragen.

GRIEP?
nisylén
 druppels
 't is plantaardig
 't helpt!
 DR. WILLMAR SCHWABE

Politieke assistentie van de wethouders

Door Drs. B. Hennekam; CDA-Tweede-Kamerlid

Na de gemeenteraadsverkiezingen van mei van het vorige jaar spraken de partijen, die in Amsterdam de vorming van een college (d.w.z. wethouders) voorbereidden, af dat de te benoemen wethouders een extra-huip zouden krijgen. Het programmakkoord zegt daarover: „Elke wethouder heeft recht op een vergoeding voor een persoonlijk assistent. Deze assistent is geen ambtenaar, maar contractueel in dienst van de wethouder. De wethoudersassistent heeft geen bevoegdheden om opdrachten aan gemeentelijke diensten te geven”.

De inlossing van deze belofte uit het programmakkoord kwam 31 januari jongstleden. Het college van B & W stelde de raad voor een besluit te nemen dat het mogelijk zou maken voor wethouders om speciale assistenten aan te trekken en daarvoor te zijner tijd de gelden ter beschikking te stellen. Het college achtte de invoering van deze nieuwe functie, die op gemeentelijk niveau tot nu toe niet gekend is, van groot belang. Uit het raadsvoorstel: „Voor de leden van ons college is er, naast de ambtelijke steun, in toenemende mate behoefte aan persoonlijk politiek advies, bijvoorbeeld met betrekking tot niet tot de eigen portefeuille behorende activiteiten en contact met de eigen politieke achterban. Het ambtelijk apparaat kan hieraan slechts in beperkte mate voldoen”.

Alhoewel volgens het hoofdstedelijk college in de praktijk zal moeten blijken hoe het takenpakket van de assistenten zich gaat ontwikkelen en op welke wijze zij zullen gaan functioneren, staat in grote lijnen het werkkterrein wel voor ogen. Genoemd wordt vervolgens o.a. het schrijven van redevoeringen, het geven van persconferenties, het volgen van politieke en maatschappelijke ontwikkelingen en het daarbij „opvangen van signalen” vanuit de bevolking. Dit alles vanzelf in nauwe samenspraak met de betreffende wethouder. Want die moet er beter van worden.

Het voorstel van B & W (waarmee de B trouwens niet gelukkig was) leverde als verwacht de nodige discussie op in de Amsterdamse raad (in die discussie zullen wij ons niet begeven) en werd tenslotte in overgrote meerderheid door die raad aanvaard. De eerste stap was gezet.

Het is duidelijk dat het hier om een gevoelige zaak gaat. Reacties van politici, gemeentebestuurders en vooral ambtenaren, onderstrepen dat. Van de vele kanttekeningen die bij dit Amsterdamse raadsbesluit zijn te plaatsen, noemen wij er enkele.

Strijd met de gemeentewet?

Artikel 100, lid 3, van de gemeentewet stelt: „Behalve die jaarwedde, genieten de wethouders, onder welke naam ook, generlei inkomen uit de gemeentekas, dan hetgeen verbonden is aan ene andere, hem opgedragen openbare gemeentebediening”. Uitvoering van het Amsterdamse programmakkoord op dit punt..... wethouder heeft recht op een vergoeding...” zou in strijd zijn met de gemeentewet.

B & W van Amsterdam hadden dit voorzien, en in hun raadsvoorstel kiezen zij daarom voor een vorm waarbij gepoogd wordt art. 100 van de gemeentewet te omzeilen. De methode die daarvoor is bedacht is

de volgende: de politieke assistent zou in dienst treden van een privaatrechtelijke rechtspersoon, nl. een stichting per collegelid of combinatie van collegeliden. Dit collegelid of leden vormen het bestuur van de stichting, „waardoor zij ten nauwste zijn betrokken bij de eindbeslissing omtrent de aanstelling, (tussentijds) ontslag en de inhoudelijke taak van de assistent”. Die stichtingen nu – U raadt het al – ontvangen een gemeentelijke subsidie om de assistent te betalen. Artikel 100: ik tel tot tien, wie niet weg is, is gezien!

Door te kiezen voor deze vorm is weliswaar een rechtstreekse aanvaring met de gemeentewet voorkomen, maar via een omweg wordt direkt afgestevend op een doel dat de gemeentewet expliciet verbiedt. Daarom een oneigenlijk gebruik. Als pikante noot in dit geheel mag worden genoemd de keuze die het overwegend linkse Amsterdamse college maakt t.a.v. de rechtsvorm, nl. de stichting. De stichting is een bestuursvorm die van „progressieve” zijde bepaald nooit de schoonheidsprijs voor het democratisch gehalte heeft gekregen, maar schijnt, ter wille van onder meer de eigen wethouders, thans uitstekend van pas te komen.

Passend in gemeentelijk bestel?

Nog daargelaten de vraag óf er op regeringsniveau al van politieke assistentie sprake zou zijn (geweest), een vergelijking van het landelijke bestel met het gemeentelijke gaat niet op.

In de landelijke politiek kennen wij het zgn. *dualisme*: regering en parlement staan – ieder in eigen verantwoordelijkheid – tegenover

elkaar. Binnen dat krachtenveld komt de wetgeving tot stand, en wijkt terzake van een meningsverschil de een niet voor de ander, dan kan er een crisis ontstaan.

Niets van dit alles in een gemeente, waar we het zgn. *monisme* kennen: in beginsel berust daar alle wetgevende én bestuurlijke macht bij één orgaan, t.w. de raad. Vanuit (en niet tegenover) die raad worden enkelen (wethouders) gekozen die tezamen met de burgemeester het dagelijks bestuur vormen, d.w.z. belast zijn met het voorbereidende en uitvoerende raadswerk. Maar de wethouder blijft deel van de raad en dat feit is van belang bij het beoordelen van het fenomeen van de politieke assistent van de wethouder. Immers, politieke beslissingen liggen bij de raad en wanneer die raad hulp behoeft bij het uitvoeren van zijn (veelal omvangrijke) taak, ligt het voor de hand die hulp ter beschikking te stellen aan raad resp. raadsfrakties. In vele middelgrote en grote gemeenten gebeurt dit reeds. Wanneer nu een wethouder politiek advies wil hebben moet hij gaan naar de fractiemedewerkers van zijn eigen politieke fractie. Op dat niveau hoort die informatie thuis. Het rechtstreeks toekennen van politieke assistentie aan de wethouder betekent een politisering van de raad naar landsmodel en is een ontkenning van het monistisch karakter van het gemeentelijk bestel. Bovendien verzwakt die raad, door extra-assistentie te koppelen aan de wethouders, zijn eigen positie. Per fractie gemeten geldt dit a fortiori – maar dan in lijdende vorm – voor die fractie(s) die niet in het college zijn vertegenwoordigd.

Arbeidsrechtelijk

Een derde kanttekening – hier slechts aangeduid – betreft het arbeidsrechtelijke aspect van de zaak. Alhoewel niet van principiële aard roept de gekozen arbeidsverhouding de nodige vragen op. De assistent(e) is niet in dienst van de gemeente, noch als ambtenaar noch als arbeidscontractant. Hij of zij is in dienst van een stichting waarvan één of meerdere wethouders het bestuur

vormen. Hoe zal die rechtspositie zijn? Wat bij tussentijds ontslag van de wethouder, wat bij een conflict, enz. enz.

Dat de politieke assistent in ambtelijke kringen niet met open armen zou worden ontvangen zit niemand verbazen. „Een vreemde pottekijker” en „een regelrechte motie van wantrouwen tegen de amtenaren” zijn uitdrukkingen die we vanuit ambtenarenkringen al konden optekenen. Ook bonden hebben zich uitgesproken tegen de komst van de wethouders-assistent. Eigenlijk om de doodeenvoudige reden dat de wethouder al assistenten heeft, nl. het ambtenarenapparaat. Wij steunen deze opvatting. De ambtenaren, zeker de topambtenaren waar de wethouder zijn dagelijks overleg mee heeft, zijn in zekere zin ook „politieke” assistenten. Immers van hen mag worden verwacht dat zij in loyaliteit hun wethouder zullen adviseren overeenkomstig het beleidsprogramma dat is vastgelegd én overeenkomstig de opvattingen die de politiek-verantwoordelijke wethouder heeft. Het daar tussen schuiven van een figuur die geen ambtenaar is, de dienst geen opdrachten kan geven, de ambtenaar niet voor de voeten mag lopen maar anderzijds wel met hem moet samenwerken en dezelfde baas heeft, kan op den duur slechts weerstanden oproepen bij dat ambtelijk apparaat.

Het normale relatiepatroon tussen de wethouder en zijn ambtelijk apparaat, met name zijn directe medewerkers, zou door de aanstelling van een politieke assistent worden doorbroken. En daar kan geen wethouder zijn voordeel mee doen. Natuurlijk zal een wethouder niet alle adviezen vanuit het ambtelijk apparaat kunnen verkrijgen. Maar voor dergelijke, gerichte partij-politieke adviezen, moet hij kunnen terugvallen op zijn fractie. Vanaf dát niveau dient de gevraagde dienstverlening plaats te vinden.

Alleen op die manier blijven de verhoudingen zuiver en worden zekere conflicten vermeden. Tot zover enkele bedenkingen die nog kunnen worden aangevuld met: relatie

assistent met fractie, andere wethouders, gevaar voor mogelijke precedentwerking, financiële consequenties, enz. De autonomie van de gemeenten is het C.D.A. een groot goed. Onlangs nog, bij de behandeling in de Tweede Kamer van de grondwetswijziging in eerste lezing, heeft het C.D.A. daar andermaal blijk van gegeven. In onze zogeheten „gedecentraliseerde eenheidsstaat” past daarom omtrent het gemeentelijke doen en laten, de grootste terughoudendheid. Voor Amsterdam wellicht in bijzondere mate. Immers, wie herinnert zich niet de storm van hoofdstedelijke én parlementaire verontwaardiging, toen de minister van binnenlandse zaken het waagde een kritische noot te blazen over de benoeming van een negende wethouder: een in zijn ogen politieke benoeming en dat in een financieel armzalige stad. Oppassen dus voor Amsterdam.

Maar de raad van diezelfde stad heeft zich wederom in de kijker gespeeld: naast negen wethouders komen er straks mogelijk negen wethouders-assistenten. Vreemde eenden in onze bestuurlijke bijt. Een naar het ons voorkomt ongezonde ontwikkeling, die balanceert op de grens van toelaatbaarheid, dan wel niet naar de letter, maar ongetwijfeld naar de geest van de gemeentewet.

Vanwege de mogelijke sneeuwbalkwerking die deze beslissing van de Amsterdamse gemeenteraad straks kan hebben voor andere gemeenten, mag het daarom deze raad ditmaal niet verbazen dat anderen zich over deze beslissing uitspreken. In het licht van bovenstaande, zal begrepen worden dat ons oordeel over de door de raad van Amsterdam geïntroduceerde figuur, negatief is. Het wethouderschap, zeker in een grote stad, is een zware opgave. De „meest fascinerende hondebaan” is het wel eens genoemd. Maar verlichting van die taak moet niet gezocht worden in de aanstelling van een persoonlijk politiek assistent. Daarmee wordt een figuur de gemeentepolitiek binnengehaald die daar niet thuishoort. Men houde hem buiten!

Europese impressies vanuit Brussel

Zoals u bekend is, gaat men in Brussel niet over een nacht ijs. Bij de prijsvoorstellen voor de landbouw behoort ook de commissie consumentenbescherming haar advies te geven. Wij laten de beoordeling van de problematiek even voor wat ze is, méér dan eenzijdig, maar een bepaalde passage willen wij u niet onthouden. „Voortzetting van dit anti-inflatoir beleid is ook voor het verkoopseizoen 1979/1980 geboden”.

De commissie heeft terecht geconstateerd dat de inflatie nog steeds zorgwekkend is. Ook in 1978 stegen de consumentenprijzen nog met 7 à 8%. De levensmiddelenprijzen gaven hetzelfde beeld te zien. Zij stegen in de eerste zes maanden van 1978 als volgt:

Denemarken	– 9½%
Duitsland	– 3%
Frankrijk	– 7%
Ierland	– 7%
Italië	– 13%
België	– 1%
Luxemburg	– 3%
Groot-Brittannië	– 9%
Nederland	– 1%

Tot zover deze gegevens. Nederland neemt een uitzonderingspositie in. Vervolgens het blok Benelux-Duitsland. Geen opzienbarend nieuws maar het is toch wel goed af en toe deze cijfers nog weer eens zwart op wit te zien.

Brusselse Kermis

Ook België kent zijn formatieperikelen. Er zit geen schot in. Mijn buurman in de commissie (een Vlaming) vertelde mij in zeer opgewonden staat dat de Walen gek zijn geworden. Zij eisen: a. om het vertrouwen te herstellen dat de eerste minister Franstalig is; b. pariteit tussen de Ministers en Staatssecretarissen (Vlamingen en Walen); c. pariteit budget; d. opzegging van de watervredagen met Nederland; e. geen enkele uitgave meer voor Zeebrugge (uitvoering geweldig havenproject). Volgens de officiële gegevens is de verhouding tussen Vlamingen en Walen 58-42. Een oplossing van de problemen, die bijna geheel terug te voeren zijn tot een taalconflict en aangemeten superioriteit van de Walen is nog lang niet in zicht. Helaas.

Socialisten zijn boos

Op zichzelf geen opzienbarend nieuws. In elke partij of delen daarvan komt dat regelmatig voor. Dit maal ontstond een conflict in de landbouwcommissie bij de discussie over het rapport Liohier (Gundelach's voorstellen). De aanleiding tot deze boosheid was niet geheel duidelijk. Of ze moet gelegen zijn in het feit dat enkele dierbare amendementen van de socialisten het niet haalden. Hoe dan ook, de overigens zo evenwichtige en zeer bekwaam Hughes (labour-partij) kondigde na een schorsing aan dat al hun amendementen werden ingetrokken en dat zij niet meer aan de

Door T. Tolman;
CDA-Tweede-Kamerlid
lid Europees Parlement

beraadslagingen wilden deelnemen. Jammer. Met deze houding lost men geen problemen op. Integendeel. Er zullen toch beslissingen moeten worden genomen.

E.E.G. en Japan

De betrekkingen tussen de E.E.G. en Japan ontwikkelen zich gunstig. Over en weer zijn er besprekingen gevoerd en bezoeken afgelegd. Het lijkt mij goed u hiervan ook enkele indrukken te geven. Het economisch herstel van Japan na 1945 werd als een wonder geprezen. Het jaarlijks gemiddeld groeipercentage bedroeg reëel ongeveer 10% tussen 1950 en 1970, een cijfer dat twee- tot driemaal hoger ligt dan in andere industrielanden. Zelfs sedert de stijging van de aardolieprijzen in 1973 blijft het groeipercentage van Japan dat van zijn voornaamste industriële concurrenten overvleugelen. Om en bij 1955 was de Japanse economie 18 keer minder belangrijk dan die van de Verenigde Staten en bedroeg zij slechts twee vijfde van die van het Verenigd Koninkrijk en twee

derde van die van de Bondsrepubliek Duitsland, ofschoon zijn bevolking tweemaal zo groot is als die van de twee laatstgenoemde landen; desondanks heeft het nu na de Verenigde Staten, de USSR en de E.E.G., het grootste nationaal product ter wereld. In 1977 bedroeg het bruto nationaal product per hoofd ruim 85% van dat van de EEG; in 1965 was dat 54% en in 1955 31%. Hoe kan dit alles? Waarop is deze groei gebaseerd? Japan is, zoals voorheen, nog steeds sterk aangewezen op buitenlandse bronnen voor zijn grondstoffen en de laatste tijd ook voor een groot deel van zijn voedingswaren. Het bezit weinig grondstoffen; in 1975 produceerde het bijvoorbeeld 0,9 miljoen ton ijzererts uit eigen bodem maar importeerde het 131,8 miljoen ton. Het voert de meeste van zijn energiebehoeften in, onder meer ruim 99% van zijn aardolie en zijn steenkool. In 1975 beliep zijn importrekening ruim 25 000 miljoen dollar. In 1973 steeg zijn aardolier rekening van 6000 tot 19 000 miljoen dollar. De invoer van aardolie alleen reeds maakt 35% van zijn totale import uit.

Werken .... werken .... De arbeidsproductiviteit in de sleutelsectoren is ook groter dan in de EEG; in 1973 werd in Japan in 6 manuren een ton staal geproduceerd. Overeenkomstige cijfers voor de Verenigde Staten en voor de E.E.G. van de zes waren respectievelijk 8,2 en 8,5 manuren. Toyota produceert 40 auto's per man per jaar. In Frankrijk luidt dit cijfer 17, in Duitsland 11 en in Groot-Brittannië 7. In de scheepsbouw sleepte Japan in 1976 ruim 90% van alle scheepsbouwopdrachten ter wereld in de wacht, hetgeen goeddeels voortvloeiende uit goede kwaliteit en gunstiger prijsvoorwaarden. Al deze cijfers – met excuses voor de veelheid – geven wel aanleiding om hierover dlep na te denken.

UIT DE ARJOS

Denken over hoger onderwijs

Toen mij werd gevraagd om wat op papier te zetten over het hoger onderwijs (HO) heb ik dat graag toegezegd, omdat ik de indruk heb dat het denken over het HO in de Arjos en het CDA te veel reagerend is, te weinig vernieuwend.

Sla er bv. een (overigens) goed program als „Niet bij brood alleen” maar op na: je moet eerst de passage over het HO letterlijk onder de loupe nemen en dan vind je alleen nog maar iets over de integratie van het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs (tezamen het HO vormend). En voor de rest wordt de discussie over het HO beheerst door cijfers: studieduur van 4 of 5 jaar; studiebelastingnormen; ontwikkelingsplannen; reallokatiennormen; curriculumprofielen; getalsverhoudingen voor de democratische structuur etc. etc. Kwantificeren is de mode, nietwaar? Allemaal belangrijke zaken, maar de discussie omtrent de rol van het wetenschappelijk onderzoek en de positie van de student is daardoor fors naar achteren geschoven. Het HO is overigens een onderwerp waar je meters papier en liters inkt aan kwijt kunt. Ik zal me maar wat beperken en wat gedachten op papier zetten over:

- de positie van de universiteit in de samenleving;
- de rol van het wetenschappelijk onderzoek;
- de rol van het wetenschappelijk onderwijs;
- de democratisering;
- de positie van de studenten.

Universiteit en samenleving

Nadat eeuwenlang de universiteit geïsoleerd stond in de samenleving groeide langzamerhand het besef dat de vruchten van de universiteit niet een doel op zichzelf vormen, maar een middel om te komen tot een menswaardiger samenleving. De wetenschap zou uitstekend dienst kunnen doen als waakhond en als vernieuwer. De laatste jaren wordt steeds meer gedacht aan een bundeling van praktijk en theorie: het hoger beroepsonderwijs zou moeten worden gekoppeld aan de academische richtingen. M.i. een goede zaak, niet in de laatste plaats om optimale doorstroming en samenwerking en derhalve optimale ontplooiing van de student te realiseren.

De maatschappij wordt trouwens toch steeds kritischer jegens de universiteit. Het wetenschappelijk onderzoek zou niet voldoen aan een zekere maatschappelijke relevantie en niet voldoen aan bepaalde ethische eisen. Te denken valt dan aan DNA-onderzoek, neutronen-onderzoek, vivisectie (= proefnemingen op lichamen van levende dieren) etc.

De rol van het wetenschappelijk onderzoek

Wetenschappelijk onderzoek is niet waardenvrij: er worden steeds keuzen gemaakt, in wat voor benadering je ook bezig bent:

- in de empirische benadering (een benadering die een toetsen aan de maatschappelijke werkelijkheid inhoudt) en wel in de keuze van het onderwerp, van de theorie, van de probleemstelling etc.
- in de positieve benadering (zeg maar een beschrijven van de werkelijkheid); door het kiezen van deze benadering leg je je al bij voorbaat vast en kom je niet aan kritiek op de uitgangspunten toe.
- in de filosofische benadering door je keuze van doel en uitgangspunt.

Neutronenprijs

Hoe staat het er op dit moment met het wetenschappelijk onderzoek voor? Het antwoord is m.i.: matig. Er is nog te weinig een gemeenschappelijke aanpak van de problemen, te weinig een gemeenschappelijke aanpak om de specifieke noden van de maatschappij (en daarbuiten: denk aan de Derde Wereld!) op te sporen, laat staan dat er bouwstenen worden aangeboden om de problemen op te lossen. Daarbij spelen twee hoofdoorzaken:

1. De diverse wetenschappelijke disciplines (richtingen) werken nog te veel langs elkaar heen. (En dan heb ik het nog niet eens over het naast elkaar werken van onderdelen van één discipline).
2. De diverse wetenschappelijke disciplines hebben nog te veel een eenzijdige benadering: of empirisch, of positief, of filosofisch. Daardoor is er te weinig een konstante kritische kijk van de ene wetenschapper op de ander. En wat komt daar dan uit? De één formuleert een theorie over splitsing van atomen, de ander werkt dat uit in een proefproject, en weer een ander gaat dat toepassen bv. hij maakt een atoombomb. Een prachtige aanwinst van onderzoek, goed uitgevoerd en wetenschappelijk zeer verantwoord. Rijk voor een Nobelprijs.

Neen, niet voor de vrede, maar voor natuurkunde natuurlijk!
En wat gaan de politici dan doen?
■ ze reageren op de neutronenbom. Een goede zaak, maar die is er al.
■ ze reageren tegen vivisectie. Een goede zaak, maar dat gebeurt al.
■ ze reageren op reageerbuisbabies. Een goede zaak, maar .....
■ ze reageren op DNA-onderzoek.

Een goede zaak, maar ....
(O, ja op dat laatste: men pakt dat als volgt aan: via de Hinderwet. Het onderzoek moet schoon zijn!!!!)
Ik word wat cynisch en ongenueanceerd, maar dat is geloof ik wel eens nodig om aan te geven dat we er zo niet komen. We moeten proberen om de zaken anders aan te pakken. En dat geldt niet alleen voor de spectaculaire zaken van de exacte wetenschappen.

Flauwekul

De juridische studie b.v. verschanst zich voor het grootste deel in het beschrijven van wet en jurisprudentie. Drs. M. de Wild verwoordde het eens als volgt:
Vraag: „Wat is overmacht?”
Antwoord: „Zie de Hoge Raad in zijn arrest a, HR b, HR c.”
Vraag: „Wat verklaart u daarmee?”
Antwoord: „Wel, dat „overmacht” is naar Nederlands recht het standpunt van HR a, HR b, HR c.”
Vraag: „Zei u dat daarnet ook niet? Wat u als evidentie van uw theorie aanvoerde, is dat niet uw theorie zelf?”
Antwoord: „U bent zeker filosoof! Voor dergelijke flauwekul heb ik geen tijd, ik moet nog wetssupplementen invoegen in mijn wetboek”.

Ik zie de economie al die huidige werkloosheidspercentage van p % verklaart uit de constatering dat we thans een werkloosheidspercentage van p % hebben! Tot zo ver De Wild. Het komt er dus op neer dat men zich bepaalt tot het systematiseren van openbaringen van wetgever en rechter. De zin van de wetgeving, de normering staat niet ter discussie. Zij is een gegeven. Men bepaalt zich tot de know-how, de know-why schiet erbij in.

Rol overheid

De overheid heeft in dezen eigen verantwoordelijkheden. Ze kan normerend en sturend optreden. Een paar mogelijkheden:
1. Ze kan bepaalde minimum eisen formuleren alvorens tot subsidiëring van het onderzoek over te gaan (en dan bedoel ik uiteraard niet alleen doemattigheidseisen). Een actief wetenschapsbeleid die bepaalde minimumdoelstellingen formuleert is daarvoor nodig.
2. Daarnaast heeft de overheid de

mogelijkheid om interdisciplinaire studierichtingen en studieprojecten te stimuleren. De polemologie (wetenschap van oorlog en vrede) is daar een goed voorbeeld van. De problemen die samenhangen met het vraagstuk van oorlog en vrede zijn te gecompliceerd om alleen te worden bestudeerd door bv. historici. In het Polemologisch instituut te Haren is er een gemeenschappelijke aanpak vanuit de volgende richtingen: natuurkunde, politicologie, pedagogie, economie, geschiedenis, rechtsgeleerdheid, sociologie, sociale psychologie en scheikunde. De criminologie en bedrijfskunde hebben ook een meer-disciplinaire aanpak. Hoewel ik me kan voorstellen dat een zo intensieve benadering als van de polemologie niet noodzakelijk is voor andere problemen, lijkt me het toch wenselijk dat de overheid meer-disciplinaire studierichtingen en projecten stimuleert.

3. Ook kan de overheid het onderzoek toegankelijker doen zijn. Te denken valt dan aan een democratisering (zie nog verderop), maar ook aan een confrontatie tussen theorie en praktijk. Integratie van WO en het Hoger Beroepsonderwijs is daartoe een middel.
4. En last but not least heeft de overheid m.i. de taak om de mogelijkheid te creëren de studies meer te laten zijn dan alleen kennisoverdracht: ook bijv. het zich richten op het bijbrengen van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef om zo verantwoord gebruik te maken van de verworven kennis. Dat zou zich kunnen uiten in een konstant kritische kijk op eigen onderzoek. Niet alleen aan het begin, maar het zich konstant afvragen of het onderzoek wel dienstig is aan de mensheid, wel aan bepaalde minima van ethiek voldoet. Ik besef best dat dat geen gemakkelijke zaak is, maar ik heb wel proberen aan te tonen dat het zoals het nu gaat zo langzamerhand niet meer kan. We moeten een andere weg inslaan. We komen dan op de rol van het wetenschappelijk onderwijs. Maar daarover een volgende keer meer.

Ko Scheele.

Belangrijke vergaderdata

Op 24 maart a.s. komt de Arjosraad bijeen te Zwolle. Hotel Suisse, Luttekstraat.

Op de agenda staan: laatste gedeelte van de Arjosvisie op het CDA-beleid waaronder hoger onderwijs en abortus. Het hoofdbestuur heeft een resolutie voorbereid over abortus provocatus, die tijdens deze vergadering ter discussie zal staan. Op 5 mei vindt er een algemene

ledenvergadering plaats. Aan de orde zullen komen de CDJA-statuten, het CDJA-grondslagrapport. Noteer deze datum in je agenda!

Op 12 mei vindt het CDJA-congres plaats te Utrecht. Op het programma staan het behandelen van de CDJA-statuten en de Europese verkiezingen. Dhr. Beumer zal deze dag aanwezig zijn. Nadere mededelingen over deze dag zullen nog worden gedaan.

Op 24 november a.s. viert de Arjos haar 50-jarig jubileum. Op deze dag zal een algemene ledenvergadering worden gehouden. Te zijner tijd zal uitvoerig aandacht besteed worden aan het jubileum. Maar leg 24 november in je agenda vast. Opgave Arjosraad en algemene ledenvergadering Arjos bij: Arjos, Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag. Tel. 070-46.96.20/45.03.24. Adres: CDJA: Mauritskade 25, Den Haag. 070-65.39.34.

Arjos-Groningen viert 100 jaar ARP

In het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP op 3 april a.s. organiseert de provinciale ARJOS van Groningen een feestelijke bijeenkomst. Datum: zaterdag 31 maart 1979. Plaats: Congrescentrum „Het Tehuis”, Lutkenieuwstraat, Groningen. Aanvang: 19.30 h.

Drie sprekers zullen het hebben over „beginselpolitiek” en „waarom een ARP?”

Verder zullen de aanwezigen aangenaam beziggehouden worden met toneel, cabaret en een folk-groep. Toegang vrij.

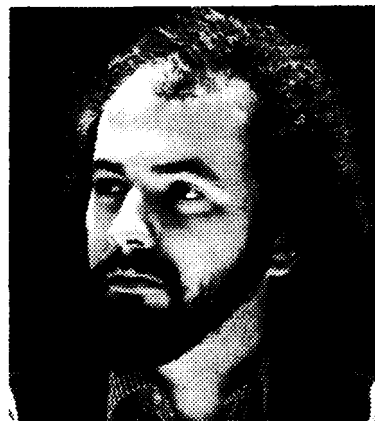
Arjos-Friesland

Deze provincie heeft een nieuwe voorzitter, te weten Harry Oosterman, Michaelsberg 25, Drachten. Sinds enige tijd funktioneert in Friesland ook een nieuwe sekretaris: Sjoerd Veerman, Swagermanstraat 18, Hardegarijp. Tel. 05110-2899 (th), tel. 05660-1304 (knt).

ONDER DE HAMER Hervormde dissident

Dit is niet de eerste keer dat op de Arjospagina en in deze rubriek over kernwapens geschreven wordt. Het zal ook wel niet de laatste keer zijn. Aanleiding is ditmaal het verschijnen van de „Schets voor een nieuw synodaal geschrift over de kernwapens” van de Nederlands Hervormde Kerk. In 1962 heeft de Hervormde Synode zich uitgesproken tegen het gebruik van kernwapens. Uitgangspunt van deze stellingname was een „interimsethiek”: kernwapens mogen nooit worden gebruikt, maar in de huidige situatie kan de afschrikwekkende functie van hun bezit voorlopig niet gemist worden. Met de term „Gnadenfrist” werd de tussentertijd van Gods genade

aangegeven die ons geschonken is om – profiterend van de gewapende vrede van het afschrikingsstelsel – tot een ander veiligheidssysteem te komen zonder massavernietigingswapens. De geestelijke vader van het rapport uit 1962, ds. F. H. Landsman, zegt hierover: „Als het proces van de afschaffing (van de kernwapens) niet blijkt op gang te worden gebracht of veel te traag verloopt, dan kan de christelijke gemeente die zich tegen kernwapens heeft uitgesproken, tot de conclusie komen dat er zoveel van het geduld, niet zozeer van de mensen maar vooral van God, gevraagd wordt, dat je moet zeggen: de tijd van het interim is niet meer houdbaar.”

In de nieuwe synodale schets wordt een evaluatie gemaakt van de ontwikkelingen op het gebied van de kernwapenapeniging sinds 1962. Door wapentechnologische ontwikkelingen is het kernwapen-arsenaal zodanig geperfectioneerd (taktische kernwapens, nucleaire gevechtswapens etc.) en uitgebreid dat de functie van de kernwapens zich niet meer beperkt tot de strategische afschrikking maar tevens geschikt zijn

voor „gewoon gebruik”. Het is overigens nogal dubieus om in verband met kernwapens over „gewoon gebruik” te spreken. Een beperkte kernoorlog lijkt meer op illusie en zelfbedrog dan op een reële mogelijkheid, waarop je een defensiestrategie kunt baseren.

- Ontwapenings- en wapenbeheersingsbesprekingen hebben geen beperking van de kernwapenapeniging tot gevolg gehad maar hooguit een beheersing of regeling van de groei.
- Het Non Proliferatie Verdrag, dat tot doel had het aantal kernwapenmogendheden niet verder uit te breiden wordt stelselmatig uitgehouden. Verwacht wordt dat het aantal kernwapenstaten zich de komende jaren zal uitbreiden tot 35.
- Kernproeven vinden – ondanks verdragen – ongehinderd doorgang. Deze en andere teleurstellende ervaringen sinds 1962 brengen het rapport tot de konklusie dat het „neen” tegen het gebruik van kernwapens in 1962 moet worden uitgebreid tot het

bezit. Voor elke nieuwe maatregel geldt nog slechts één criterium: voert het ons weg van de afschrikking of niet?
Van de Gemeente van Christus wordt als antwoord op radicale wapenen een radicale stap verwacht, aldus het rapport.
Het rapport is inmiddels volop in discussie in de Hervormde Kerk. De synode heeft het rapport met grote instemming en waardering ontvangen: van de rechts-orthodoxe Gereformeerde Bond tot de links-radikale vleugel. Eén (vooraanstaand) lid van de Hervormde Kerk heeft echter ondubbelzinnig laten blijken niet tevreden te zijn met het rapport. Minister Scholten vindt dat het stuk een IKV-stempel draagt en daardoor te eenzijdig is. Het kan best zijn dat hij gelijk heeft. Maar als het waar is, dat het stuk een IKV-stempel heeft, dan is dat op zichzelf toch zeker geen reden om het op voorhand te wantrouwen of te veroordelen? Want dat heeft het IKV ook niet gedaan bij de kernwapennota van minister Scholten.

KLAAS DE VRIES

Financiële aktie ARP:

*dagverblijven voor
oudere geestelijk
gehandicapten
op de Antillen*

Met uw steun kan hier

worden

ge-

bouwd

GIRONR. 712.000

Teleac-cursus „Wij Europeanen”

Onder de titel „Wij Europeanen” brengt Teleac een cursus over de Europese eenwording vanaf 1940-'45 tot aan de eerste directe Europese verkiezingen in juni 1979.

In de lessen 1 tot 8 wordt met behulp van veel archiefbeelden de ontwikkeling gevolgd die geleid heeft tot het tot stand komen van de Europa van de negen.

De vier daaropvolgende lessen behandelen de situatie zoals die nu, na het tot stand komen van het Verenigd Europa, is. Onderwerpen die daarin behandeld worden zijn o.a. „Het groene Europa” (de landbouwproblematiek), de minderbedeelden etc. De laatste les is gewijd aan de eerste directe Europese verkiezingen.

De cursus zelf is al een voorbeeld van Europese samenwerking. Ze is geproduceerd door de Belgische Radio en Televisie B.R.T., ze wordt gepresenteerd door de Nederlander prof. H. Brugmans en speciaal in de laatste 5 lessen, komen er veel Europese kopstukken, vakbondsmensen, aan het woord om hun mening te geven over de hedendaagse situatie, waaronder de Nederlandse ex-minister Vredeling en de heer Patijn.

Door deze opzet krijgt men naast de historische ontwikkeling een beeld van de economische, agrarische, culturele en diplomatieke standpunten in de verschillende lidstaten van de Europese Gemeenschap. Het schriftelijk materiaal bestaat uit een

uitgebreid documentatiepakket.

Start van de cursus

De cursus is begonnen op 7 maart 1979. De uitzendingen vinden plaats op woensdag van 15.00-15.30 uur via Nederland I en worden herhaald op zondag van 18.30-19.00 uur via Nederland I.

Cursusprijs

De cursusprijs bedraagt f 14,- (incl. verzendkosten en BTW).

Kranslegging bij graf van Kuyper

De lezers van Nederlandse Gedachten hebben wij de afgelopen weken reeds regelmatig geïnformeerd omtrent de diverse activiteiten die in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP op stapel staan.

De eigenlijke herdenkingsdatum van de partij is 3 april 1979. Toen was het honderd jaar geleden dat de eerste anti-revolutionaire deputatenvergadering, een bijeenkomst van afgevaardigden van kiesverenigingen, te Utrecht bijeenkwam. Dat waren er toen 21 in getal. Voorts werd op 3 april 1879 een definitief Centraal Comité (partijbestuur) gekozen.

Kranslegging

Het is het voornemen nu op 3 april een

kranslegging te doen plaatsvinden bij het graf van dr. Abraham Kuyper op „Oud Eik en Duinen” te Den Haag.

Deze bijeenkomst zal, zo is het voornemen, tijdens de ochtend plaatsvinden.

Op 3 april 's middags zal een beeld onthuld worden van Abraham Kuyper, dat aangeboden wordt aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Een opdracht tot de vervaardiging hiervan is eind vorig jaar gegeven aan de Amsterdamse beeldhouwster Henriëtte Schepp. In de Tweede Kamer bevindt zich reeds een „kop” van de grondlegger van de anti-revolutionaire richting mr. Guillaume Groen van Prinsterer, en een borstbeeld van mr. Gerbrandy.

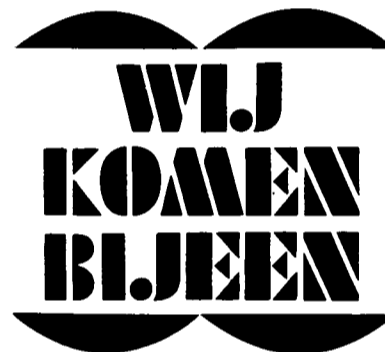

De AR-partijraad van 3 maart jl.:

Foto boven: CDA-fractie leider Lubbers aan het woord, of hij kijkt lelijk naar degenen die een nare opmerking maakt, of hij denkt „ik hou m'n mond lekker stijf dicht”.

Foto midden: Tussentijds beraad, minister Albada links van sociale zaken kijkt toe, terwijl prof. Goudswaard (midden) lijkt te denken „hoe kan ik 't hun anders uitleggen” en voorzitter De Boer (rechts) eens aan z'n oor trekt en zich afvraagt hoe het verder moet.

Foto onder: Beraad achter de bestuurstaafel, Vice-fractie voorzitter Schakel (links) houdt zich afzijdig, terwijl voorzitter De Boer aan v.l.n.r. de heren Faber, Grosheide en Corporaal uitlegt dat hij het toch echt niet meer weet.

K.V. Bodegraven

De AR-kiesvereniging Bodegraven houdt woensdag 21 maart a.s. in het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP een openbare politieke bijeenkomst in Het Anker, Pastorieplein 4 te Bodegraven om 20.00 uur. Sprekers: B. Roolvink en minister De Ruiter.

Voorzitter De Boer voor ARP-Zwolle

Op donderdag 29 maart a.s. houdt de AR-kiesvereniging Zwolle een bijeenkomst om 20.00 uur ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP in de Rotondezaal van de Buitensociëteit, Stationsweg 4 te Zwolle. Partijvoorzitter H. A. de Boer zal de inleiding verzorgen.

Degenen die de gemeentelijke AR-kiesvereniging Zwolle inlichtingen kunnen verstrekken over de geschiedenis en/of de verblijfplaats van oudere archieven van deze kiesvereniging worden verzocht contact op te nemen met dhr. C. J. de Kruijter, Bredebeek 92, 8033 CL Zwolle; tel. 05200-3.63.97.

ARP Nieuwleusen (Ov.)

A.R.P.-Nieuwleusen (Ov.) organiseert 27 april 1979 een jubileum-bijeenkomst in het Geref. Jeugdgebouw aan de Burg. Backxlaan met als spreker dr. W. de Kwaadsteniet uit Rotterdam, Lid der Tweede-Kamer der Staten-Generaal, ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de A.R.P.

Waddinxveen viert 100 jaar ARP

Onder auspiciën van de AR-kamercentrale Leiden organiseert de AR-kiesvereniging te Waddinxveen op 5 april a.s. een forumavond ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij.

Het onderwerp luidt: „Christen in de politiek”.

In dit forum zullen plaatsnemen: prof. dr. B. Goudswaard van de ARP, mr. E. H. Toxopeus, commissaris van de Koningin in de provincie Groningen en lid van de VVD en dr. A. H. van den Heuvel, secretaris-generaal van de Hervormde Synode en tevens lid van de P.v.d.A. De avond wordt gehouden in het Anne Frank Centrum te Waddinxveen. Aanvang 20.00 uur.

Na de pauze zal een forumdiscussie worden gehouden onder leiding van P. van der Meijden, voorzitter AR-kiesvereniging te Waddinxveen.

100 jaar ARP-Drenthe Jaarvergadering

Op 17 maart a.s. zal de jaarvergadering van de ARP-Drenthe in het teken staan van het naderende eeuwfeest.

Deze vergadering wordt gehouden in de Voorthof te Westerborg. 's Morgens „aanvang 9.30 uur”, wordt het huishoudelijke gedeelte afgewerkt.

Bovendien wordt dan teruggeblikt op de ARP-Drenthe. De middag begint om 14.00 uur met een herdenkingsbijeenkomst, waar o.a. de Commissaris van de Koningin mw. Schilthuis zal spreken.

min. mr. J de Ruiter zal eveneens een terugblik geven op „het eeuwfeest”.

Het bestuur van de ARP-Drenthe nodigt een ieder die zich met de partij verbonden voelt uit aanwezig te zijn.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

100 Jaar ARP

Jubileumbundel 100 jaar ARP partij

Bezinning en perspectief

In 1979 bestaat de ARP honderd jaar. De derde april beschouwt men als de eigenlijke herdenkingsdatum. Die dag is het honderd jaar geleden dat te Utrecht de eerste Deputatenvergadering werd gehouden. Eveneens werd toen het definitieve Centraal Comité gekozen, zoals de naam van het partijbestuur in die tijd luidde.

Voor het bestuur van de ARP was dit jubileum aanleiding tot het instellen van de werkgroep „viering jubileum 100 jaar ARP”. Eén van de konklusies van het eindadvies van deze werkgroep was de aanbeveling een jubileumbundel met een toekomstgericht karakter het licht te doen zien.

Naar aanleiding van dit advies werd een (sub)werkgroep ingesteld. Voorjaar 1978 kwam deze werkgroep voor het eerst bijeen. De samenstelling ervan was als volgt:

F. Bibo, H. Borstlap, M. Beinema, W. v.d. Bos Czn., C. Bremmer, W. C. D. Hoogendijk, mw. J. van Leeuwen, J. de Leeuw, H. van Ruller, A. Schouten, A. Veerman, J. P. Versteeg en H. E. S. Woldring. Vertegenwoordigers van de overige CDA-partijen waren uitgenodigd in deze werkgroep zitting te nemen. Als voorzitter van de werkgroep fungeerde dr. A. Veerman, als sekretaris werd toegevoegd drs. C. Bremmer.

Eind juni 1978 werd verslag uitgebracht aan het dagelijks bestuur van de ARP over opzet, indeling en medewerkers. Enkele weken later werden de scribenten uitgenodigd.

De auteurs van deze uitgave zijn allen lid van de ARP of geestverwant. De werkgroep heeft beoogd een brede dwarsdoorsnede uit de ARP te maken, naar leeftijd en anderszins. Tot vreugde van de werkgroep bleek er in zeer ruime mate bereidheid tot medewerking te bestaan. Deze bundel wil een anti-revolutionaire bijdrage leveren aan het christen-democratische politieke denken. Dit oogmerk past geheel in het kader van de jubileumviering, die plaatsvindt in het perspectief van de vorming van het CDA.

100 JAAR PARTIJ bezinning en perspectief

Een anti-revolutionaire bijdrage aan christen-democratische politiek

Elke opzet vraagt om een bepaalde samenhang. Gekozen is voor beleidsonderwerpen waarvan men verwachten kan dat zij in de komende jaren veel aandacht zullen krijgen. Met name was één van de overwegingen bij de selectie van onderwerpen het doen behandelen van thema's die in het anti-revolutionaire en christen-democratische denken enigszins in de schaduw hebben gestaan. Als voorbeeld noemen wij hier

de thema's van ruimtelijke ordening en emancipatiebeleid. Daarbij stond de werkgroep steeds voor ogen te komen tot aanzetten naar een verdere uitdieping (grondmotieven) van het christen-democratische gedachtegoed. Verschillende van de medewerkers komen uit de wereld van de wetenschap. Dat neemt niet weg dat gestreefd is naar zo leesbaar mogelijke bijdragen. Bewust is niet gekozen voor

het predikaat „wetenschappelijkheid”. Aan de lezer ter beoordeling of de werkgroep hierin is geslaagd.

Inhoudsopgave

1. Visies op de uitgangspunten.

- 1.1. *Autonomie en afhankelijkheid* – prof. dr. J. Veenhof.
- 1.2. *De betekenis van de bijbel voor de christen-democratie* – prof. dr. J. P. Versteeg.
- 1.3. *De verhouding theologie (kerk) politiek* – prof. G. Th. Rothuizen.
- 1.4. *Eschatologie en futurologie* – prof. C. A. van Peursen.
- 1.5. *De christen-democratie en de anti-revolutionaire richting* – prof. B. Goudzwaard.

2. Visies op de mens.

- 2.1. *Het mensbeeld van de christen-democratie tegenover liberalisme en socialisme* – dr. J. Klapwijk.
- 2.2. *Christen-democratie en menselijke maat* – Schumacher – drs. A. Schouten.

3. Visies op de samenleving.

- 3.1. *De zin van de samenlevingsstructuren* – dr. H. E. S. Woldring.
- 3.2. *Verantwoordelijke maatschappij (en totalitarisme)* – prof. dr. A. J. Vermaat.
- 3.3. *Grondmotieven in planologie en ruimtelijke ordening* – drs. P. Bos te Singapore.
- 3.4. *Grondmotieven van het welzijnsbeleid* – drs. F. G. Staffeu.
- 3.5. *Gezin en andere samenlevingsvormen* – minister J. de Ruiters.
- 3.6. *Christen-democratie en emancipatie* – st. secr. J. G. Kraaijeveld-Wouters.
- 3.7. *Grondmotieven van het cultuurbeleid* – drs. M. Beinema.
- 3.8. *Grenzen van vorming* – minister W. Albeda.
- 3.9. *De pluriformiteit van de samenleving (culturele, etnische minderheden, buitenlandse werknemers etc.)* – drs. E. Heerma.
- 3.10. *Homo-ekonomikus in de twintigste eeuw* – drs. H. Borstlap.

4. Visies op de wereld.

- 4.1. *Vrede en veiligheidsbeleid* – prof. P. H. Kooijmans.
  - 4.2. *De derde wereld* – prof. J. Verkuyl.
  - 4.3. *De toekomst van West-Europa* – drs. A. M. Oostlander.
  - 4.4. *Christen-democratie en mensenrechten* – mr. J. N. Scholten.
- #### 5. Visies op de overheid.
- 5.1. *Opvattingen over christen-democratie en gezag* – mr. A. M. Donner (Luxemburg).
  - 5.2. *Beheersing en vrijheid* – ir. J. Plooy.
  - 5.3. *Tolerantie en compromis* – H. A. de Boer.

De regio viert jubileum

ARP Utrecht

De ARP-provincie Utrecht viert het 100-jarig bestaan van de partij in een jubileumvergadering op donderdag 29 maart a.s. om 20.00 uur in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht. De ARP-vice-voorzitter dr. D. Th. Kuiper zal spreken over „100 jaar ARP: 100 jaar Christen Democratie”.

KV-Delft

De AR-kiesvereniging Delft houdt op de jubileumdatum 3 april a.s. om 20.00 uur in de Emmanuelkerk, Schoenmakerstraat 1 te Delft een feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de partij. Als spreker zal optreden prof. dr. I. A. Diepenhorst, CDA-Eerste-Kamerlid, die terug zal blikken op de afgelopen 100 jaar. Na deze rede zal informeel en gezellig deze feestelijke gebeurtenis verder worden herdacht.

KV Mijdrecht viert 100 jaar ARP

De AR-kiesvereniging Mijdrecht houdt de eeuwfeestviering van de ARP op 28 maart a.s. om 19.45 uur in het gebouw Irene, Kerkstraat te Mijdrecht. Op het programma staat o.m.:
– ontvangst en bezichtiging expositie
– „100 jaar kleine luyden”, Wim Bos
– muziekgroep „Con Moto”
– „Mijdrecht, tussen Den Haag en Straatsburg”, van ARP naar EVP, Fred Borgman, CDA-Tweede-Kamerlid
– Pauze
– Muziekgroep „Con Moto”
– De grote daden van Piet Hein”, Mijdrechtse geschiedenis, Arie van Heeringen
– „Wat is er zo bijzonder aan”, Wytze Adema

AR-kiesvereniging Eindhoven jubileert...

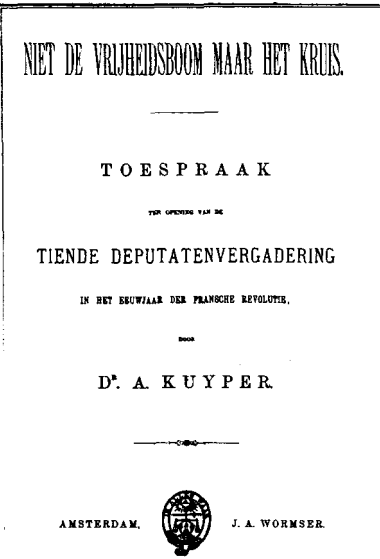
De Anti-Revolutionaire kiesvereniging Eindhoven jubileert dit jaar. Op 4 maart 1979 herdacht deze kiesvereniging haar 60-jarig bestaan.

Op 4 maart 1919 kwam de kiesvereniging namelijk voor het eerst bijeen voor het stemmen van kandidaten, zo kan men in een notulenboek uit 1939 lezen. „Om deel te nemen aan het politieke leven, tot eer van God, tot heil van het land, ten dienste van de naasten, daar ging het om, die 60 jaar. Daar gaat het in wezen nog om. Daarom ook vorming en voorlichting inzake de AR-beginselen, daarom propaganda, daarom ledenwerving en een niet aflatende aandacht voor een redelijk lopende organisatie”.

Deze woorden kan men lezen in een jubileumuitgave van het contactblad van deze kiesvereniging. „Het werk gaat door. Wie zijn verleden niet kent weet niet waar hij heen gaat”, zo schrijft de voorzitter P. C. Bos in een overpeinzing in het contactblad. Deze speciale uitgave bevat ook enige historische gegevens omtrent de kiesvereniging. Al met al heeft Eindhoven zijn 60-jarig bestaan op passende wijze herdacht. Dit voorbeeld verdient navolging.. Op 10 maart jl. vierde de kiesvereniging feest. Enkele oud-AR-leden uit Eindhoven die landelijke bekendheid hebben gekregen zijn met hun echtgenoten voor het jubileum speciaal uitgenodigd, dat waren o.a. minister van Sociale Zaken Albeda, Commissaris van de Koningin in Zeeland, dr. C. Boertien en de heer Lanser, oud-voorzitter van het CNV. Ook een tweetal oud-voorzitters van de plaatselijke AR-kiesvereniging waren uitgenodigd met hun echtgenoten.

Jubileumgeschenk

Ter gelegenheid van de viering van het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij wordt de toespraak van Dr. A. Kuyper, „Niet de vrijheidsboom maar het kruis”

kruis”, uitgesproken op 3 mei 1889 ter opening van de tiende deputatenvergadering, her-uitgegeven.

Om de tekst voor de lezer toegankelijker te maken en in het juiste tijdsbeeld te plaatsen wordt deze uitgave van annotaties voorzien. De noten zijn gedeeltelijk afkomstig van Dr. Kuyper zelf, en gedeeltelijk uit „Geen vergeefs woord”, (uitgave Kok, Kampen 1951), waarin een aantal deputatenredevoeringen zijn gebundeld.

Bestellingen:

De prijs van deze her-uitgave bedraagt f 3,75 inclusief porti. U kunt bestellen door het verschuldigde bedrag te storten op postgiro 89673 t.n.v. ARP-stichting, Den Haag met vermelding van: Niet de vrijheidsboom maar het kruis.

Toezending

De toezending vindt zo spoedig mogelijk na 7 april a.s. plaats.

Oproep aan alle ARP-leden

Op 7 april vieren wij het honderdjarig bestaan van de ARP. De ARP wordt maar één keer honderd jaar. Laten wij daarom voor deze honderdjarige de vlag uitsteken. Heel Nederland kan dan notitie nemen van de verjaardag van de ARP en vlaggen doet feestelijk aan. U VLAGT TOCH OOK!

Abortus-kwestie (1)

In N.G. van 27 januari jl. staat onder de driestar „Abortus“ een redactioneel commentaar bij de verworpen motie op het CDA-congres van 20 januari. Min of meer juichend wordt geconstateerd dat het gevaar is afgewend en dat we opgelucht kunnen ademhalen. Wij wel! Maar is dat nu zo? Natuurlijk is het de taak van de politicus ordening te brengen daar waar ordening geboden is. Dat zal geen christen-politicus tegenspreken. Ik ben mij er ook van bewust dat daarbij zowel beginselen als de maatschappelijke aanvaarding van bepaalde normen een rol spelen. Prof. Severijn zei in de dertiger jaren al: „De taak van de wetgever is om verband te leggen tussen de absolute eis der Wet Gods en het relatieve criterium van de zedelijke draagkracht des volks“. Dat is die spanning die er voortdurend bestaat tussen het – voor de christen – wenselijke en het – politiek – haalbare. Ik kan mij wat dat betreft nog steeds goed vinden in de beschouwing van dr. Woldring over de ethiek van het politieke compromis in N.G./AR-post van 24 september 1977. Toch geloof ik dat er ook in het bereik van compromissen een grens is: Tot hertoe en niet verder. Dat kan wellicht op problemen stuiten in het politieke vlak, maar dat moet dan maar eens een keer.

Indertijd is er naar aanleiding van het „accord-Veringa“ – dat ik voor het gemak maar even zo aanduid – , waarin tussen PvdA, CDA en D'66 overeenstemming werd bereikt over een procedure met betrekking tot de wetgeving inzake abortus, nogal wat gekrakeel geweest. N.G.'s lang (september 1977) is de discussie voortgegaan en heeft zowel Aantjes als De Boer de gemoederen trachten te sussen en dat het toch slechts om een procedure ging. Wij (het CDA) hadden nog de volle gelegenheid onze inbreng te leveren en een zodanige wet tot stand te brengen waarin de opvattingen over dit vraagstuk bij de partijen (dus ook het CDA) wier geestverwanten in het kabinet zitting hebben tot uitdrukking konden komen.

Toen werd het stil. Op wat wapengekletter na tussen Aantjes en Van Leijenhorst als er eens wat naar buiten lekte. Terecht heeft Aantjes de discussie onder de tafel weten te houden tot er iets zwart-op-wit naar buiten kwam (dat heeft hij dan als politiek leider niet meer mogen meemaken). Discussies over veronderstellingen zijn altijd zinloos en vrijblijvend. Nu is er dan een ontwerp van wet. Weliswaar was in november 1978 een tipje van de sluier opgelicht en werden wat uitgangspunten vrijgegeven; nog steeds echter moest de discussie worden bedwongen tot er echt een letter op papier stond. In het wetsontwerp 15475 zoek je tevergeefs echter naar enige norm voor het afbreken van zwangerschappen. Dat doet een beetje „handen-wassend-in-onschuld“-achtig aan. Ik betreur dat zeer.

Dezer dagen denk ik terug aan de „verkiezingsstrijd“ voor de Tweede Kamer-verkiezingen in 1977. Hoe de huidige minister-president Van Agt zijn (niet) optreden tegen „Bloemenhove“ rechtvaardigde. Hij zal zich ongetwijfeld nog de vijfde mei 1977 in Alphen aan den Rijn herinneren; allerwege begrip en lof voor zijn handelwijze. Ook hoe gezegd werd dat het initiatief-wetsontwerp Gardeniers/Van Leeuwen de achterste barrière voor het CDA betekende. Spottend is toen wel eens gezegd dat die eerste verkiezingen voor het CDA de verkiezingen van de abortus zouden zijn. En hoe we eruit gekomen! Juist m.i. door o.a. die principiële stellingname ten aanzien van de abortus-kwestie.

Mag ik dit onderwerp nog eens van een andere kant belichten. Tijdens een AR-kadercursus werd aan drs. De Koning, toen nog voorzitter van de partij, gevraagd wat nu „wapenfeiten“ waren van christelijke politiek. Hij haalde toen een woord aan van dr. Zijlstra die eens gezegd zou hebben dat in de geschiedenis van de ARP drie grote daden naar voren sprongen: 1. de oplossing van de sociale kwestie; 2. de gelijkstelling openbaar en christelijk

onderwijs en 3. het keren van het nazisme en het fascisme. Dat waren dan drie „grote“ daden van christelijke politiek in bijna 100 jaar. Ze liggen dus niet voor het opscheppen. Als er dan één zaak bij uitstek is waarin onze overtuiging naar voren kan worden gebracht, dan is het dacht ik wel de wetgeving waarbij de bescherming van het leven aan de orde komt (naast abortus bijv. ook de bewapeningsproblematiek, de verkeersveiligheid etc.)

Ik heb dan ook voor de zoveelste maal nog maar eens de hele discussie rond het initiatief-wetsontwerp Gardeniers/Van Leeuwen nagelezen en met name de standpunten die van KVP/ARP/CHU-zijde toen zijn ingenomen. Uitermate principiële standpunten. Hoewel, voor velen misschien nog niet principiële genoeg. Voor wie het allemaal nog eens wil bestuderen, in „Visie op abortus“ is het gebundeld door het CDA (!) uitgegeven. Wat moet je nu trouwens nog met dat boekje? Als je het wetsontwerp „Afbreking zwangerschap“ (15475) leest, dan denk je dat ze maar niet al te kwistig met dat boekje moeten adverteren. Ik ben zeer benieuwd hoe CDA-fractieleden als mevvr. Cornelissen en de heer Van Dam nu het pleit zullen voeren. Want wat kunnen zij, indien ze dit ontwerp willen aanvaarden, van die toen ingenomen principiële standpunten nog handhaven? Of worden de principes overboord gezet? Worden die, nu de huik van het kabinet een andere kant uitwaait, gewijzigd? Dat kan toch niet? Zoveel anders dan in september 1976 is de feitelijke situatie toch niet geworden?

Ik herinner mij nog de spreekbeurt die Aantjes, toenmalig fractievoorzitter van onze partij, in mei 1976 in Alphen vervulde. Door de vragenstellers uit de zaal werd de avond nagenoeg geheel beheerst door de abortuskwestie. Hij heeft toen op uitzonderlijke wijze de stellingname van de ARP verdedigd.

Zodanig zelfs dat ons bestuur berichten bereikten: „ik ben bekeerd“; „hij heeft mij overtuigd“. Daarbij kwamen o.m. aan de orde de verantwoordelijkheid van het kamerlid, in het bijzonder als hij „nee“ zegt; het ten dele „terugfluiten“ van de heilloze weg van „de vrouw beslist“ of „baas in eigen buik“ en de verantwoordelijkheid van een ieder van ons ten opzichte van God voor onze daden (en wandaden) Voor een christen geldt het Schriftwoord: Zo zult gij hen dan aan hun vruchten kennen (Matth. 7:20).

Voor een verzameling christenen, verenigd in het CDA, dat het Evangelie als richtsnoer voor het politieke handelen aanvaardt, moet dat toch zeker gelden. Hoe wrang in dit verband de vergelijking ook moge klinken.

Ter afsluiting zou ik nog het volgende willen opmerken. Als wij als CDA niet in staat zijn onze beginselen ten aanzien van het leven van een kind in wording in een wet tot uitdrukking te brengen, dan moeten we ernstig overwegen daar maar geheel van af te zien. Ik ben best bereid in de politiek „vuile handen“ te maken; de vraag blijft dan alleen nog: „hoe vuil?“. Indien het dan anno 1979 voor een partij die het Evangelie als richtsnoer, als norm, aanvaardt, niet mogelijk blijkt om inzake het ongeboren leven enige bescherming te bieden dan moeten we ten lange leste maar geen verantwoordelijkheid willen dragen voor een wet waarin die norm geen gestalte kan krijgen. Als dan de meerderheid van het volk – wie zegt dat trouwens? – zondig een geliberaliseerde abortuswetgeving wil, dan moet die meerderheid dat ook maar zelf doen.

Zonder ons! Ik hoop dat de CDA-fractieleden de komende weken en maanden maar veel op pad zullen gaan en hun oor te luisteren zullen leggen.

Alphen aan de Rijn

K. H. MOLLEMA

LEZERS SCHRIJVEN

N.G.

Regelmatig houdt de redactie van NG ruimte vrij voor bijdragen en/of reacties van de lezers. Slechts door de schrijvers ondertekende brieven, bijdragen of reacties kunnen worden gepubliceerd, terwijl de redactie daarnaast zich het recht voorbehoudt te lange stukken in te korten. De gepubliceerde stukken blijven steeds voor verantwoording van de schrijver.

zwangerschap dingen ervaart, waar wij mannen geen flauwe notie van hebben, met zichzelf geworsteld heeft voordat ze het besluit neemt zich te laten aborteren, waar blijven we dan? Is de toetsing van haar verantwoordelijkheidsbesef niet op de troon van God gaan zitten en oordelen over „het in de mensen verborgene“? Wanneer de overheid bepaalt dat zoiets gebeuren moet alvorens abortus mag worden verricht, is dat dan niet enorm totalitair?

Amsterdam

F. SCHIPPERS

Abortus-kwestie (2)

Helaas dwingen frustraties over het wetsontwerp abortus me ertoe in de pen te klimmen. Ik ben pas sinds enige maanden lid van de Arjos en mijn kennis van de discussies die in de partij gevoerd zijn over het abortusvraagstuk is daardoor erg onvolledig. Hopelijk neemt u het me niet kwalijk wanneer ik, desondanks, van mijn hart geen moordkuil maak en u dit schrijven doe toekomen.

Met name wilde ik ingaan op het uitgangspunt van de bescherming van het ongeboren leven. In het wetsontwerp vinden we dit terug wanneer de verantwoordelijkheid van de arts behandeld wordt (artikel 5, lid 2b): „b. dat de geneeskundige, alvorens een behandeling gericht op het afbreken van de zwangerschap te verrichten, zich ervan vergewist dat de nood situatie van de vrouw niet op andere wijze kan worden beëindigd, alsmede dat de vrouw haar verzoek heeft gedaan in vrijwilligheid, na zorgvuldige overweging en in het besef van haar verantwoordelijkheid voor ongeboren menselijk leven en van de gevolgen voor haarzelf en de haren“. Wanneer een ander of de gemeenschap schade lijdt door ons handelen, dan is het logisch en

noodzakelijk dat de wet grenzen stelt. Maar kun je de abortuskwestie nu opvatten als een dergelijk belangenconflict tussen vrouw en kind? Wanneer een vrouw voelt dat zij haar kind niet kan geven wat het nodig heeft, wie zal dan bepalen of zij daarin ongelijk heeft? Dat zij aan haar eigenbelang denkt en daarbij het belang van het kind veronachtzaamt? Wat een pasgeboren kind het meest nodig heeft is de warmte en liefde van zijn of haar moeder. Wanneer die liefde er niet is, dan betekent dat voor het kind een ramp van de eerste orde. Wie kan nu beter bepalen dan de vrouw zelf of zij die liefde en warmte zal kunnen geven? De deskundige of arts? In Romeinen 2 vers 15 zegt Paulus: „...immers, zij tonen dat het werk der wet in hun harten geschreven is, terwijl hun geweten medegetuigt en hun gedachten elkander onderling aanklagen of ook verontschuldigen, ten dage, dat God het in de mensen verborgene oordeelt volgens mijn evangelie, door Jezus Christus“. Wie is de arts om te bepalen of de vrouw „in het besef van haar verantwoordelijkheid“ de beslissing genomen heeft? Wanneer we niet vertrouwen dat een vrouw, die bij een

Het appèl van het CDA; een appèl op U ...

Onder deze titel verscheen brochure met de redevoeringen van de AR-partijraad dd. 20 mei 1978. De openingstoespraak van partijvoorzitter De Boer „Eigen profiel CDA beklemtonen“; de rede van CDA-Tweede-Kamer-fractievoorzitter Aantjes. „Het appèl van het CDA, een appèl op u ...“ en een drietal resoluties, zoals aanvaard door de partijraad d.d. 20 mei 1978 inzake de discussie-onderwerpen. De prijs van deze geïllustreerde brochure bedraagt f 3,00 per exemplaar. Bestellingen: stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-partijstichting, Den Haag, met vermelding van het gewenste.

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR
Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

Sleepdienst Broedertrouw n.v.

v/h Fa. C. DEN BOER & ZONEN
Corr.-adres MAASPLEIN 9 - ZWIJNDRECHT
Telefoonnummer 078-12.61.66 (4 lijnen)

ALLE TRANSPORTEN TE WATER

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukkerij

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14-38-42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024

Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfsschuren en loodsen etc.

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG- EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN, VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE. TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

Utiliteits- en woningbouw
Kerklaan 9, Moordrecht.
Telefoon 01827-3044 en 3045

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF
N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

Jubileum- viering 100 jaar ARP komt in zicht

Over enkele weken viert de ARP haar 100-jarig bestaan. Op 3 april staat een aantal activiteiten in Den Haag op stapel. Op zaterdag 7 april is er een feestelijke manifestatie in de Rotterdamse Doelen voor de leden van de partij. Er blijkt veel belangstelling voor deze dag. Vele honderden aanmeldingen zijn al binnen. Diverse kiesverenigingen beleggen de komende weken bovendien jubileumbijeenkomsten. In dit nummer weer veel informatie over het eeuwfeest.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 12 24 maart 1979

Elfferich over Antillen: Zelfbeheersing opbrengen

M.d.V., bij het bezoek aan de Nederlandse Antillen van vorige zomer, waarvan het verslag inmiddels aan de Kamer is aangeboden, is in het kader van het z.g. nieuwe contactplan voor de eerste maal het middel openbare hoorzittingen in praktijk gebracht.

Mijn persoonlijke ervaring was, dat wij door middel van deze hoorzittingen meer dan ooit het geval is geweest, hebben kunnen doordringen in de samenleving ter plaatse. Het heeft ons geleerd, en ik heb dat ook in de slotzitting in de Staten van de Nederlandse Antillen namens de Nederlandse delegatie mogen zeggen: „dat er potentiële krachten in deze samenleving liggen opgeslagen, waarvan ik me in allen gemoeide afvraag of U ze wel voldoende gebruikt.” Aldus de heer Elfferich, CDA-Eerste-Kamerlid, bij de recente behandeling van de begroting van de Nederlandse Antillen in de Eerste Kamer. Enkele passages uit zijn toespraak geven wij hierbij weer.

De situatie op de Nederlandse Antillen is moeilijk, de werkloosheid is groot en tot nu toe ontbreekt een lijn naar de toekomst. In dit verband wijs ik op het rapport van de Werkgroep Integrale Ontwikkeling 1978, waarop nu een team van deskundigen van Nederlandse zijde studeert en het medio van dit jaar te verwachten rapport van de Gemengde Commissie; destijds ingesteld als één van de antwoorden op de bekende brief van Minister-President Everts op 3 januari 1975. De opgave, die de Minister bij brief van 12 februari 1979 heeft verstrekt over de aanwezige rapporten en verslagen ten behoeve van land- en tuinbouw en visserij, niet minder dan 34 voor land- en tuinbouw en 11 voor de visserij, spreekt voor zichzelf. Zonder een beschuldigende vinger te willen opheffen moet wel worden gezegd, dat het meer dan tijd wordt, dat wij gezamenlijk uit de sfeer van rapporten opstellen moeten komen tot een gerichte aanpak van projecten,

gevat in een niet te ambitieus programma. Dat is in de eerste plaats een zaak van de regering van de Nederlandse Antillen zelf, van de Staten en van de eilandelijke bestuurscolleges. Zij zijn het die de voorstellen moeten doen.

Groeiproces

Ik zie het als een groeiproces. De rol van Nederland in dat proces mag niet die van de leider toeschouwer zijn. Onze verantwoordelijkheid moet zowel naar de Antillen als naar Nederland waar gemaakt kunnen worden. In die tijd gezien moge een kwart eeuw statuut niet meer dan een spanne tijds zijn; dat neemt niet weg dat in de 20ste eeuw 25 jaar een lange tijd is; er is bepaald wel wat gebeurd op de Antillen maar wellicht minder dan wij gaarne zouden wensen. Ik wil er daarom met klem op aandringen, dat de relatie tussen beide rapporten en het door Nederland in samenwerking met de Antillen te voeren beleid inzake ontwikkelingssamenwerking, een nauwe relatie zal blijken te zijn. Het W.I.O.-rapport probeert oplossingen aan te geven op korte termijn; ik neem aan dat het rapport van de Gemengde Commissie meer op langere termijn oplossingen zal aandragen. Beide doelstellingen grijpen in elkaar en zullen het beleid moeten bepalen voor de toekomst van de bevolking van de Nederlandse Antillen. De bevordering van de directe werkgelegenheid en de kleinschaligheid van projecten zullen hoge prioriteit moeten hebben. De bestuurskracht, die voor de verwezenlijking van dit programma nodig is, zal niet gering zijn.

Bestuursapparaat

De doelmatigheid en de efficiency van het bestuursapparaat zullen moeten worden aangepast; voorzover gewenst zal Nederland daarbij moeten helpen, zonder daarbij in de fout te vervallen een Nederlandse copie te willen bewerkstelligen op een ander deel van onze planeet. Ik bedoel dit in letterlijke en figuurlijke zin. De instelling van de Minister, dat hij verkorting van de communicatiekanalen nastreeft, heeft de instemming van mijn fractie en staat in direct verband met mijn voorgaande opmerking. Ik streef daarbij bepaaldelijk niet naar een geleidelijke opheffing van het Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse Zaken. Integendeel, ik ben ervan overtuigd, dat een doeltreffend beleid via deze betrekkelijk kleine eenheid in het

belang van de Nederlandse Antillen is en kan blijven. Uiteraard behoren aanpassing en bijsturen van het instrumentarium blijvende aandacht te hebben. Het spreekt daarbij vanzelf, dat de response als ik het zo mag noemen „van de overzijde” even doeltreffend zal moeten zijn en eveneens de verkorting van de lijnen nastreven. De liefde kan nu eenmaal niet van één kant komen.

Teruggrijpend op de uitspraak, dat er krachten schuilen in de Nederlandse Antilliaanse samenleving wil ik voorts wijzen op de tekenen van particulier initiatief. De ondersteuning daarvan en een zo direct mogelijke - verantwoorde - lijn wil ik gaarne aanbevelen in de aandacht van de Minister, zij het wellicht ten overvloede. M.d.V., het Koninkrijk der Nederlanden gaat ongetwijfeld voor wat de toekomst van het Rijksdeel der Nederlandse Antillen betreft een belangwekkende tijd tegemoet. Wij zullen zelfbeheersing moeten opbrengen en elkaar niet voor de voeten lopen.

Toekomst

Ik besloot vorig jaar mijn slotwoord in de Staten met het volgende: „Als de geest vaardig wordt met elkaar te zoeken naar de meest geëigende vorm van bestuur voor Uw eilanden, met de erkenning van elkanders gelijkwaardigheid, waarin het getal een gegeven en de grootte een element is, dan zal het „waarachtig wel gaan”. In één van de hoorzittingen op Curaçao zei iemand: „Wij hebben de toekomst in handen genomen, het gaat om onze kinderen en kindskinderen.” Je kunt dat ook anders zeggen M.d.V.: „Het gaat om het geluk van mensen in de toekomst.”

Viering jubileum 100 jaar ARP

TOEGANG
VRIJ

Grepen uit een feestprogramma

Deelname nog mogelijk

Rotterdam, De Doelen,
7 april. Feestelijke
manifestatie vanwege 100
jaar ARP. Muziek,
samenzang, klankbeeld,

ontmoeting, partijhistorie.
Lees dit nummer, zie ook
pag. 5. Iedereen welkom.
Toegang vrij. Busvervoer
mogelijk.

Nationale Brassband

o.l.v.
Meindert Boekel

Geluk- wensen:

- Steenkamp
- van Agt
en anderen

Interk. Jeugdkoor Water- graafsmeer

Orgel, koor, combo

Centrale presentatie:

Tanja Koen
Gerard v.d. Berg

Massale samenzang

„Politieke” meditatie

dr. J. Verkuyl

Portretten- galerij voorzitters AR-partij

Pauze- program:

- Lopende lunch
- expositie
- t.v.-programma's

Slotrede:

B. Goudzwaard

Na afloop:

Ontmoetings-
receptie

AANMELDING JUBILEUMMANIFESTATIE

7 april 1979 - Rotterdam

Naam: .....

Adres: .....

Postcode ..... Woonplaats: ..... Datum: .....

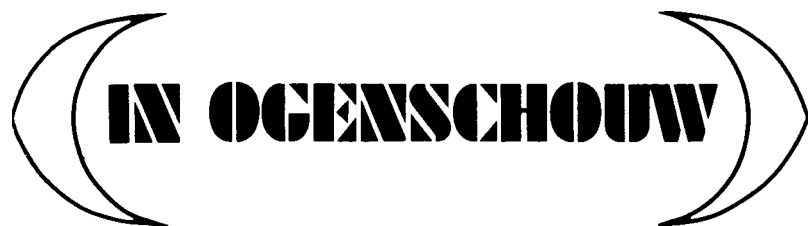
ZAL WEL/NIET* deelnemen aan de lunch
zal indien realiseerbaar wel/niet* deelnemen aan de landelijk te
treffen vervoerregeling
*) doorhalen hetgeen niet van toepassing is

Adres: stuur deze bon naar Buro ARP, dr. Kuyperstr. 3, 2514 BA-
Den Haag, tel. 070-46.96.20

DEZE WEEK IN NG:

Nederlandse Antillen pag. 1
In memoriam H. A. Brokking pag. 2
De Boer over fusieuitstel pag. 3
Samenwerkings-perikelen pag. 4
Jubileuminformatie pag. 5
Algra blikt terug pag. 6
Uit de Arjos pag. 7
CDAKTUEEL middenkatern

IN OGENSCHOUW

Een vredesakkoord als eerste stap

Het stemt tot grote voldoening en dankbaarheid dat de Amerikaanse president Carter erin geslaagd is een vredesregeling tot stand te brengen in het Midden-Oosten. Het tempo van het vredesproces, dat na het historisch bezoek van president Sadat aan Jeruzalem op gang kwam, was langzamerhand zo laag geworden dat velen vreesden dat het er nooit meer van zou komen. De Amerikaanse president moest dan ook tot het uiterste van zijn eigen politieke mogelijkheden gaan om toch nog een akkoord rond te krijgen. De lange duur van het onderhandelingsproces heeft weliswaar het spectaculaire aan deze historische gebeurtenis ontnomen – toch is het een historische gebeurtenis van de eerste orde.

Voor beide landen heeft het vredesakkoord ingrijpende consequenties. Israël zal in drie etappes de Sinai-woestijn ontruimen en daarmee een grote verdedigingsgordel afstaan. Daartegenover staat een diplomatieke

erkenning door Egypte, het land dat steeds een vooraanstaande rol in het verzet van de Arabische wereld heeft gespeeld! Egypte kan zijn door de enorme oorlogsinspanningen noodlijdende economische situatie eindelijk eens met onverdeelde aandacht aanpakken, maar het heeft zich in ruil daarvoor de vijandelijke houding van vrijwel alle Arabische broedervolken op de hals gehaald. Toch zijn met het binnenkort in Washington door president Sadat, premier Begin en president Carter te tekenen vredesakkoord de moeilijkheden de wereld bepaald nog niet uit. Israël en Egypte zullen het nu in eerste instantie eens moeten worden over de meest netelige kwestie in het Midden-Oosten: het Palestijnse volk. Het vredesakkoord voorziet in een autonome status voor de Palestijnen in de Gazastrook en op de westelijke Jordaanoever. Die autonome status moet binnen twee-en-een-half jaar een feit zijn. Over het hoe en wat van die autonomie

wordt in de twee landen zeer uiteenlopend gedacht. Voor de regering van premier Begin betekent autonomie niet dat Israël de Westelijke Jordaanoever, in Joodse historische termen Judea en Samaria, zal opgeven. De Israëlische regering zal dan ook duidelijk maken dat de autonomie niet het gebied, maar de bewoners moet treffen – een onderscheiding waarbij men op z'n minst vraagtekens kan zetten. Voor Egypte (en waarschijnlijk ook voor de Verenigde Staten) is een autonome Palestijnse entiteit een eerste stap op weg naar een zelfstandige Palestijnse staat. In een permanente politiek proces zal de autonomie moeten uitgroeien tot zelfstandigheid.

Het paradoxale van de situatie is dat de bewoners van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, om wie het allemaal begonnen is, niets van het vredesakkoord moeten hebben. Ze wensen alleen genoeg te nemen met een volledige zelfstandigheid. De gedachte dat het Egyptisch-Israëlische deelakkoord de gewenste zelfstandigheid althans dichterbij brengt, leeft volstrekt niet bij het merendeel van de bevolking. Ze zijn van oordeel dat alleen door onderhandelingen tussen Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (de enige wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk in de Arabische wereld) of door strijd een regeling tot stand te brengen is. President Sadat lijkt van de Palestijnen in de bezette gebieden op dit moment zelfs niet op welwillende zwijgzaamheid te kunnen rekenen. Het succes van de vredesregeling zal

voor een belangrijk deel afhangen van de medewerking die Sadat krijgt van de gematigde Arabische landen. Vorig jaar november spraken alle Arabische landen af, inclusief gematigde pro-westerse regeringen als die van koning Hoessein in Jordanië en van koning Khaled in Saoedi-Arabië, dat ze alle economische hulp aan Egypte zouden stopzetten. Die uitspraak was toen bedoeld om president Sadat van een vredesakkoord met Israël af te houden. De vraag is nu in hoeverre deze dreigementen ook werkelijkheid zullen worden. Saoedi-Arabië heeft Carters adviseur Brzezinski al verteld dat ze niet van plan zijn de economische hulp aan Sadat stop te zetten. Dat betekent dat in ieder geval de voornaamste geldschieter Egypte niet in de steek laat. Voor de regering in Cairo moet dat een geruststellende gedachte zijn.

De economische betrekkingen met de andere landen in het Midden-Oosten zijn niet van dien aard dat Egypte een economische boycot van die kant niet zou overleven met de uitgebreide Amerikaanse steun die in ruil voor het vredesakkoord is toegezegd. Wel zullen de politieke golven in de Arabische wereld hoog gaan. De verontwaardiging is groot en vrij algemeen. Het is niet ondenkbaar dat die verontwaardiging zal overslaan naar een deel van de Egyptische bevolking. De tamelijk erbarmelijke economische situatie van het land is een potentiële bodem voor revolutionair verzet. De val van de sjah van Iran heeft het moslem bewustzijn vergroot en dit bewustzijn zou een comfortabel voertuig voor het verzet kunnen worden.

Een tweede paradox in de gang naar de vrede die Egypte en Israël maken is het feit dat die weg voor een belangrijk deel gepleveld wordt met Amerikaanse wapens. De Verenigde Staten leveren de komende jaren voor vele miljoenen aan wapens aan Israël en Egypte. Met die wapens verschaffen de twee landen zich een soort herverzekering, dat ze in geval van nood niet in de kou zullen komen te staan. Hoe definitief het vredesakkoord ook lijkt, beide landen zullen toch de behoefte houden hun eigen grondgebied te kunnen verdedigen. De vrede die na dertig jaar strijd nu tussen Israël en Egypte getekend kan worden, is een duidelijke eerste stap op weg naar vrede in het Midden-Oosten. Maar meer dan een eerste stap is het ook niet. Aanwijzingen dat het Egyptische buur van Israël wordt overgenomen, zijn er niet. Tijd lijkt in dezen de belangrijkste factor. De ontwikkeling van het vredesproces dient een zodanig verloop te krijgen dat in de Arabische wereld het besef doorbreekt dat er met deze gang van zaken werkelijk wat gewonnen wordt. Dat betekent dat er in het onderhandelingsproces duidelijke resultaten op tafel moeten komen. Die resultaten zullen in eerste instantie de Palestijnse kwestie moeten betreffen. Pas daarna kan op een positieve reactie uit de Arabische wereld een beetje gerekend worden. Het is in ieder geval niet te hopen dat deze landen daarvoor nog één oorlog met Israël nodig zullen hebben, zoals sommige politieke waarnemers in Israël voorspellen. H.A.

Financiële aktie ARP

Het feest nadert

Door M. Paats; penningmeester ARP

Het feest nadert. Daarmee het eind van de jubileumactie. Zeer velen gaven alleen gift. Anderen – van wie wij denken dat ze wel willen meedoen – nog niet. Daarom nog even aandacht voor de bestemmingen van uw gift.

De honderdjarige ARP wil door publikaties en een studieconferentie voor buitenlandse politici impulsen geven aan het denken over de inhoud van christen-democratische politiek in Nederland en daarbuiten. Deze politiek

staat of valt met een voortgaande bezinning op uitgangspunten en doeleinden. Denken en doen moeten elkaar aanvullen. Daarom willen we ook geld vergaren voor een heel concreet doel. Op Curaçao en Aruba staat de zwakzinnigenzorg nog in de kinderschoenen. Aan dagverblijven voor oudere geestelijk gehandicapten is dringend behoefte. De Nederlandse en Antilliaanse overheden geven financieel steun, maar de ouders moeten ook nog grote bedragen bijeen brengen. Daarbij willen we helpen door 20% van de opbrengst van onze actie te storten in een fonds voor de dagverblijven. Het is bijna 3 april. Wie tot uitdrukking wil brengen, dat 100 jaar ARP hem of haar niet helemaal onberoerd laat, kan nu nog financiële steun geven aan herdenken en denken, en aan het onderdak brengen van een groep die zelf niet kan opkomen voor eigen onderkomen. Het gironummer is 712000.

Het appèl van het CDA; een appèl op U ...

Onder deze titel verscheen brochure met de redevoeringen van de AR-partijraad dd. 20 mei 1978.

De openingstoespraak van partijvoorzitter De Boer „Eigen profiel CDA beklemtonen”; de rede van CDA-Tweede-Kamer-fraktievoorzitter Aantjes. „Het appèl van het CDA, een appèl op u ...” en een drietal resoluties, zoals aanvaard door de partijraad d.d. 20 mei 1978 inzake de discussie-onderwerpen. De prijs van deze geïllustreerde brochure bedraagt f 3,00 per exemplaar.

Bestellingen: stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-partijstichting, Den Haag, met vermelding van het gewenste.

Op 15 maart jl. is op 67-jarige leeftijd te Rotterdam overleden de heer H. A. Brokking. De heer Brokking heeft in een lange reeks van jaren de Anti-Revolutionaire Partij gediend.

Hij was gedurende 12 jaar lid van het partijbestuur en een aantal jaren tevens lid van het dagelijks bestuur. In Zuid-Holland is hij vele jaren bestuurslid van de provinciale organisatie geweest en hij heeft jarenlang als lid van Provinciale Staten de belangen van de provincie gediend.

In Rijnmond heeft hij het initiatief genomen voor de oprichting van de Centrale A.R. Kiesvereniging Rijnmond, waarvan hij in het begin het voorzitterschap heeft vervuld. In Rotterdam heeft hij gedurende 18 jaar de partij gediend als bestuurslid resp. secretaris en voorzitter van de Centrale A.R. Kiesvereniging Rotterdam.

Brokking heeft deze – en vele andere – functies bekwaam, trouw en met grote betrokkenheid vervuld. Het werk voor de partij en in de politiek was voor hem geen tijdruil van liefhebberij, maar er lag een principiële overtuiging aan ten grondslag, dat hij een bijdrage kon leveren aan de verwezenlijking van de christelijke politiek.

Driek Brokking werkte hierbij nauw met

In memoriam H. A. Brokking

anderen samen. Hij betrok ze er bij. Bekend waren zijn korte bezoeken, zijn telefoontjes met vele personen aan wie hij iets kwijt moest, die hij van bepaalde ontwikkelingen op de hoogte moest stellen of wier mening of standpunt hij wilde kennen.

Brokking was evenwichtig, bedachtzaam, voorzichtig. In zijn optreden kwam een harmonie tot uitdrukking, die mensen samenbond en die tegenstellingen overbrugde. Hij had de gave om de band met wat er was te behouden en tegelijk bewust naar de toekomst te zien, ontwikkelingen volgend die naar zijn mening juist waren. Hij kon op hartverwarmende wijze over zijn persoonlijke levensovertuiging spreken. Het politieke werk was bij hem wezenlijk vrucht der denkbaarheid. Daarom ook kon hij zo overtuigend bij zijn afscheid van A.R.-Rotterdam zeggen: „Niet vragen, maar geven; recht doen en rechtvaardig zijn! Het betekent een verantwoordelijkheid, waar niet ik maar het gij de plaats heeft in te nemen”.

De druk van het vele werk en de grote

verantwoordelijkheid hebben Brokking's gezondheid niet onaangestaan gelaten. In de laatste jaren heeft hij de verschillende functies neergelegd, het laatste medio 1978, toen hij aftrad als lid van Provinciale Staten. Toch bleef hij ook daarna actief belangstellend, klaar voor raad en steun. De vergadering van de Partijraad op 3 maart jl. woonde hij nog bij.

Het afscheid nemen van een man met zulke verdiensten, zo'n gouden hart, zo'n wijsheid, doet pijn. Wat zullen wij hem missen. Dankbaar zijn we hem als vriend gekend en beleefd te hebben.

Onze gedachten gaan uit naar zijn lieve vrouw, zijn kinderen en kleinkinderen. Geve God hen troost en kracht. Driek Brokking mag nu rusten. Verkeren in het licht van onze Heer en Vader.

H.J. van der Meiden
Voorzitter A.R.-Rotterdam

Het bestuur van het Antirevolutionaire Vrouwen Comité (ARVC) heeft kennisgenomen van het overlijden van mevrouw

M. VAN DER LAAN-BARREVELD

Jarenlang heeft zij in grote trouw deel uitgemaakt van het bestuur van het ARVC.

Wij bewaren aan haar een goede herinnering. Onze gedachten gaan uit naar haar man en kinderen. Mogen zij kracht putten uit de troost van het Evangelie.

Namens het ARVC:
A. C. Westhoff-Hubée,
presidente

Den Haag, 21 maart 1979

Het bestuur van de ARP heeft met verslagenheid kennis genomen van het overlijden van zijn oud-bestuurslid

H. A. BROKKING

Jarenlang heeft hij in grote trouw deel uitgemaakt van dagelijks bestuur en partijbestuur van de ARP.

Gevoelens van medeleven gaan uit naar zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen.

En zodra dit vergankelijke onvergankelijkheid aangedaan heeft, en dit sterfelijke onsterfelijkheid aangedaan heeft, zal het woord werkelijkheid worden, dat geschreven is: De dood is verzwolgen in de overwinning.

1. Cor. 15: 54

Namens het ARP partijbestuur
H. A. de Boer - voorzitter
D. Corporaal - secretaris

Den Haag, 15 maart 1979

Op het scherp van de snede

De Amerikaanse president Carter heeft op het scherp van de snede gewerkt bij het tot stand brengen van een vredesaccorder tussen Israël en Egypte. Hij heeft die halsbrekende toer tot een voorlopig goed einde gebracht en daarvoor verdient hij alle bewondering, want hij heeft daarbij zichzelf niet gespaard. Bij zo'n exercitie op het scherp van de snede bestaat evenwel het gevaar dat je zozeer op het meest directe concentreert dat je de omgeving uit het oog verliest. En het lijkt wel of Carter zich zozeer op het tot stand brengen van een accorder tussen Israël en Egypte heeft geconcentreerd dat hij een beetje vergeten was dat dit accorder het begin moest zijn van een allesomvattende vredesregeling. Want de wolven dienaangaande pakt zich reeds vóór en tijdens zijn verblijf in het Midden-Oosten samen. Voor het verdere vredesproces is de houding van Saoedi-Arabië en van Jordanië doorslaggevend en die houding is tot dusverre niet erg hoopgevend. Het probleem is dat Sadat zich niet al te zeer kan isoleren in de Arabische wereld en dat hij zonder een zwak groen lichtje van Saoedi-Arabië niet makkelijk een vredesverdrag kan tekenen. Alle goede wil van Israël kan daar geen verandering in brengen, tenzij men alle bezette gebieden inclusief Oost-Jeruzalem direct zou prijsgeven, hetgeen enkele Israëlische regering zich kan permitteren. Het lijkt daarom noodzakelijk dat de Amerikaanse politieke spits zich nu verplaatst naar Djeddah en Amman. Maar de geraaktheid daar is kennelijk erg groot en het zou daarom best kunnen dat Carter's prestatie, die

ontegenzeggelijk groot is, nog wel aan glans zal inboeten.

Alles op zijn tijd

Er is nogal wat ophef gemaakt over het feit, dat de heer Van Houwelingen zich uitgesproken heeft voor de vorming van een regering met de PvdA. Nu was deze voorkeur van de heer Van Houwelingen bekend en dat op zichzelf is dus geen aanleiding voor opschudding. Die voorkeur bestond trouwens ook bij het CDA als zodanig al in 1977 en het is niet de vrije keus geweest van het CDA in zee te gaan met de VVD. Aan een dergelijke uitspraak als die van de heer Van Houwelingen dient op dit moment dan ook geen grote politieke betekenis te worden toegekend. Het bepalen van een voorkeur is op zijn plaats wanneer er verkiezingen in het geding zijn en dat is thans niet het geval.

Elck wat wils

De Europese Commissaris voor Sociale Zaken, onze landgenoot de heer Vredeling, heeft gezegd dat werktijdverkorting bittere noodzaak is. Dat zal de werknemers als muziek in de oren geklonken hebben. De heer Vredeling voegde er echter onmiddellijk aan toe dat invoering ervan slechts in Europees verband kan plaats vinden, omdat de concurrentiepositie van bedrijven ernstig zou worden geschaad als dit slechts in één of enkele landen van de gemeenschap geschiedde. En dat zal de werkgevers als muziek in de oren geklonken hebben. Tot slot zei de heer Vredeling dat hij pessimistisch was aangaande de mogelijkheid van invoering van een

NG COMMENTAAR

en ander in gemeenschapskader op korte of zelfs langere termijn. Gevreemd moet worden dat de heer Vredeling gelijk heeft. De vraag is alleen: wat moet je daar nu politiek mee aan? Het is jammer dat de heer Vredeling op die vraag kennelijk geen antwoord wist, alle gesprekken tussen de Europese regeringsleiders in Parijs over de werkgelegenheidsproblematiek ten spijt. Die schijnen dit soort gesprekken te voeren onder het motto: elck wat wils.

Onnodig

De staatssecretaris van defensie heeft laten weten dat Bronbeek open zal blijven een dag nadat hij de kamercommissie had laten weten dat Bronbeek toch zou moeten worden gesloten. De regering inzake het eigen risico van vijf gulden per verpleegdag werd ingetrokken na eerst met veel bombarie te zijn aangekondigd. Het zijn allemaal geen dramatische hoogtepunten uit ons politieke bestel, maar toch rijst de vraag of een dergelijke gang van zaken niet had kunnen worden voorkomen bij een iets grondiger voor-onderzoek. Minister Wiegelt heeft onlangs nog gezegd dat de presentatie van het regeringsbeleid nogal wat te wensen overlaat. De hier gegeven voorbeelden illustreren dat nog eens. Een goede presentatie is

belangrijk omdat het te maken heeft met de geloofwaardigheid van de inhoud van het beleid. En voor de geloofwaardigheid van het hele beleid zijn dit soort onnodige ontsporingen schadelijk.

Europa en het socialisme

In PvdA kringen hoort men nogal eens het geluid dat een verdere voortgang van het Europees integratie-proces slechts kan worden bevorderd indien er een garantie bestaat dat dit Europa een socialistisch Europa zal zijn. Wij kunnen ons voorstellen dat dit geluid wat gedempter zal klinken na de ervaringen van de vorige week gehouden Europese Raad. Daar immers werden de christen-democraat Van Agt en de liberaal Van der Klaauw, tezamen met hun socialistische en liberale collega's uit Denemarken, de oren gewassen door de socialist Schmidt, daarbij geholpen door de socialist Callaghan en de rechts-liberale Giscard, omdat zij geen spoed wensen te maken met de invoering van de kern-energie. Wij pleiten er geenszins voor om ons dan maar op ons eigen eilandje terug te trekken, zoals met name de socialistische jongeren in Nederland geneigd zijn te doen. Dat lost namelijk niets op. Maar het in Parijs gepasseerde toont wel aan dat de zaken in Europa wat minder schematisch liggen dan wel eens wordt voorgesteld.

Ongewenste logica

De opzet van het wetsontwerp dat

thans bij de Raad van State ligt over het Koninklijk Huis lijkt logisch: tot het Koninklijk Huis moeten al diegenen worden gerekend die voor troonsopvolging in aanmerking komen, dus ook Prinses Margriet en haar kinderen. Dat betekent evenwel dat de ministeriële verantwoordelijkheid ook op hun daden en uitlatingen betrekking heeft. Is dat verstandig en ten opzichte van de betrokkenen ook wel billijk indien het uiterst onwaarschijnlijk moet worden geacht dat zij ooit tot de troon zullen worden geroepen? Het betekent namelijk dat de kinderen van Prinses Margriet, indien zij straks tot volwassen mensen zullen zijn opgegroeid, zich aanzienlijke beperkingen met betrekking tot hun spreken en handelen zullen moeten opleggen, ook wanneer zij overigens volstrekt alledaagse posities in de maatschappij zullen innemen. Wij menen dat dit aan hen te grote beperkingen oplegt en wat ons betreft had de ministeriële verantwoordelijkheid daarom uitsluitend behoeven te gelden voor het Koninklijk paar en het gezin van de Kroonprinses. Hoe verder men van de Kroon staat, hoe meer het mogelijk moet zijn een normale maatschappelijke carrière te maken. Dat lijkt met het vallen onder ministeriële verantwoordelijkheid echter moeilijk verenigbaar.

Ingezonden mededeling

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens etc.

HABBO
HOUTBOUW
HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

OVERWEGENDE

Verder op weg

De wijze van voortgaan naar het ene CDA wordt uit en te na beschreven in de organisatie-nota die werd goedgekeurd door het Algemeen Bestuur van het CDA op 5 november 1977. In die nota vinden wij een tijdschema waarin is aangegeven wanneer en door wie welke beslissingen genomen moeten worden. De partijraden van 9 december 1978 hadden de statuten, het huishoudelijk reglement, het fusieprotocol en een groot aantal andere reglementen moeten behandelen. Het werd 3 maart 1979. Na partijraden is er in de schema's steeds het woord „conférence” opgenomen. Dat woord duidt op steeds ná de 3 partijraden te houden bijeenkomsten die tot doel hebben de door de partijraden onafhankelijk van elkaar genomen besluiten te bespreken. Die kunnen in theorie immers nogal van elkaar verschillen. De partijbesturen worden dan door de partijraden gemachtigd om in een „conférence” gerezen geschillen op te lossen.

Vrouwenberaad

Ditmaal was er geen „conférence” – het gaat dan om een bijeenroepen van het Algemeen Bestuur van het CDA (zo'n 80 leden) – nodig. Vooraf was overeengekomen dat het Dagelijks Bestuur van het CDA tot beslissingen zou komen indien de partijraden uitsluitend over de problematiek van het vrouwenberaad van elkaar verschillende besluiten zouden nemen. Hetgeen gebeurde. De statuten van het CDA kennen

bijzondere organisaties en bijzondere organen. De positie is nogal verschillend. De jongerenorganisatie is een bijzondere organisatie, de commissie buitenland een bijzonder orgaan. Al in het vooroverleg over de statuten bleek een verschil van mening tussen de partijbesturen van CHU en KVP aan de ene en het AR-bestuur aan de andere kant. Eerstgenoemden wilden voor het CDA-vrouwenberaad de positie van een bijzondere organisatie, de AR gaf voorkeur aan een bijzonder orgaan. De meerderheid der in het Vrouwenberaad georganiseerde vrouwen steunde de opvatting van onze beide zusterpartijen. Voor een goed begrip diene dat de positie van de vrouw altijd al verschilde van die in de ARP. Een aparte organisatie werd door de AR-vrouwen nietet begeerd. Er opereert een actief AR-vrouwen Comité, echter geheel geïntegreerd binnen de partij. Wij gaan dat in de eigen partij als de meest verkieselijke weg: emancipatie in de vorm van integratie. Nu de vrouw, in veel bredere zin dan voorheen het geval was, om een terechte plaats in de maatschappij en in de politiek vraagt, is het te verstaan dat de vraag naar de juiste organisatievorm opnieuw wordt gesteld. Waarom had het AR-bestuur een ander oordeel? Om dat men ook het CDA-vrouwenberaad beoordeelde vanuit wat men in de opzet van het ARVC als een nastrevenswaardig ideaal zag én om geen

organisatievorm te kiezen die tot een staat in de staat zou leiden. Een aparte organisatie kan, indien er alle ruimte

voor het doen van politieke uitspraken is, tot grote moeiten binnen het CDA aanleiding geven.

Het afgelopen vrijdag gesloten compromis kon de instemming van een ieder verwerven. Het wordt een bijzondere organisatie, waarbij is bepaald dat de politieke inbreng er één is in het door het CDA gevoerde beleid, waarbij de verantwoordelijkheid bij de partij blijft liggen. Lid van het Vrouwenberaad is degene die zich daarvoor aanmeldt. Er bestaat derhalve geen automatisme. Verheugend dat wij elkaar op deze wijze vonden.

Datum

Vele uren hebben uw bestuurders op 16 en 17 maart besteed aan de vraag van de AR-partijraad naar een bijgesteld tijdschema. Een vraag welke niet los valt te zien van de wens van de partijraad naar een zo verantwoord mogelijke organisatorische opzet. Velen verstonden (men denke aan de stemverhouding bij de motie-Leeuwarden) onder „zo verantwoord mogelijk” het tegelijk met de statuten kunnen beschikken over de vele bijlagen welke in het

fusieprotocol worden genoemd. Hoewel een formele koppeling tussen het land insturen van de statuten tegelijk met de bijlagen door de partijraad niet is gelegd, ligt het voor de hand te trachten met de geuite wensen zoveel als mogelijk is te rekenen. Het Dagelijks Bestuur van het CDA zal trachten de benodigde bijlagen vóór augustus gereed te krijgen. Het achter de broek zitten van de verschillende commissies die de bijlagen voorbereiden is een taak van het bestuur en het secretariaat. Besloten is het CDA-presidium te verbreden. De 3 partijvoorzitters en de vertegenwoordiging van de rechtstreekse leden zullen het presidium gaan versterken. De woorden „coördinatie” en „fusiebewaking” zullen het verbreed presidium wel niet meer loslaten. Alle hens aan dek is noodzakelijk willen wij het vastgestelde tijdschema kunnen halen.

11 oktober

Gegeven de poging de bijlagen samen met de statuten het land in te sturen gaat het nieuwe tijdschema ervan uit dat kiesverenigingen en Kamercentrales de statuten vóór 1 november 1979 hebben behandeld. KVP en CHU zullen de op de partijraad van 3 maart behandelde stukken reeds nu naar de afdelingen voor amendering sturen. Ik blijf het jammer vinden dat ná bijstelling van het tijdschema niet is gekozen voor het ter zelfder tijd het land insturen van de amendabele stukken. Ik realiseer mij dat de partners ons die vraag ook kunnen voorhouden. Bij de gevoerde gesprekken heb ik mij gehouden aan de door de partijraad uitgesproken wensen zoals neergelegd in de resolutie van het Dagelijks Bestuur. Kort en goed hierop neerkomend: 1. april en mei geen geschikte maanden voor behandeling vanwege jubileum en verkiezingscampagne voor Europa én 2. proberen de bijlagen op tijd klaar te krijgen voor een totaal-oordeel, zonder dat er van een koppeling sprake is. Het nieuwe schema

verplaatst de fusiedatum van 1 juni naar 11 oktober. Wanneer die 4 1/2 maand meer betekent dat wij een zo goed mogelijke organisatie op poten zetten, dan is dat uitstel alleen maar winst.

Politiek

Onze partijraad van 3 maart heeft ook uitgesproken dat de door enig uitstel om organisatorische redenen vrijkomende ruimte mede benut zou kunnen worden voor het verder ontwikkelen van het program van uitgangspunten en het voeren van een politieke discussie. Dit laatste mede naar aanleiding van kritische kanttekeningen bij fractie- en kabinetsbeleid zoals onder meer geplaatst in het „ongevraagd advies”. De commissie die zich met het formuleren van de politieke overtuiging gaat bezighouden kan van start. Bij een vlotte werkwijze kan er vóór de zomer een eindresultaat op tafel liggen. Voor het beoordelen van geuite kritiek op het gevoerde beleid is eveneens een commissie van voorbereiding gevormd. De leiding zal bij de CDA-voorzitter berusten. Leden in de commissie komen uit kabinet, fractie en bestuur. Het opstellen van een inventarisatie van de kritiek, het op waarde toetsen daarvan, indachtig een eigen programma en het regeerakkoord en het aandragen van suggesties om het „nog beter” te gaan doen, behoort tot de taken van deze belangrijke commissie. De resultaten van de commissie zullen ook in brede kringen van de partijen ter discussie dienen te staan.

Naar de 100% mag worden gestreefd. Die te eisen is onzin. Een ieder moet tot zijn recht komen. Ik heb het gevoel dat de verschillende partners zich moeite hebben getroost om elkaar ook, na van elkaar verschillende uitspraken van partijraden, vast te blijven houden. Ik acht dat ook de opdracht van allen. Samen verder op weg, naar een vanuit onze uitgangspunten en ons programma zo herkenbaar en karaktervol mogelijk CDA.

H. A. de Boer

Samenwerkingsperikelen

Na de partijraadsvergaderingen van ARP en KVP en de Unieraadsvergadering van de CHU op 3 maart jl. lazen wij in het CH-Weekblad „de Nederlander” van 9 en 16 maart enkele artikelen met soms opmerkenwaardige inhoud. In het nummer van 9 maart wordt aan de lezers o.a. het volgende medegedeeld: „Het hernieuwde gesprek over de fusiedatum op de vergaderingen van de Unieraad van de CHU, van de partijraad van de KVP en van de partijraad van de ARP vond plaats omdat de anti-revolutionair prof. dr. B. Goudzwaard in een ongevraagd schriftelijk advies gezegd had, dat zijns inziens voor wat de voorbereiding van de fusie betreft een pas op de plaats gemaakt zou moeten worden. In de discussie over de fusie op de vergadering van de Unieraad was er geen enkele instemming met de wens van Goudzwaard.”

Afgezien van de wel heel erg globale aanduiding in de richting van het advies van Goudzwaard (en vijf eveneens niet onbekende mede-ondertekenaars, waaronder bijvoorbeeld de KVP-er prof. dr. H. A. M. Flolet), – wij gaan op dit advies in dit artikel niet nader in – moet geconstateerd worden, dat achterwegwordt gelaten een tweede reden voor een noodzakelijk gesprek over de fusiedatum, te weten het technisch-organisatorisch veel te strakke tijdschema, gericht op fusie per 1 juni 1980.

Tijdschema onhaalbaar

Al maandenlang was het voor ieder, die het weten kon (en weten wilde) duidelijk, dat dit tijdschema alleen al technisch-organisatorisch onhaalbaar was. Maar aangezien door deze en gene een bepaalde datum tot iets sacraals was gemaakt, werd geprobeerd daaraan koste wat het kost vast te houden. Het zou mooi zijn geweest wanneer de genoemde onhaalbaarheid juist ook van de zijde van KVP en/of CHU open en bloot op tafel zou zijn gelegd. Maar uit het nummer van „de Nederlander” van 9 maart blijkt bijvoorbeeld van CHU-kant het tegenovergestelde. Vermeld wordt, dat de oud-Unievoorzitter Van Verschuer gesteld had „schoon genoeg te hebben van nieuwe voorstellen om de fusie uit te stellen.” Hij stelde: „Wij hebben lange jaren met elkaar in de breedte en de diepte gesproken. Het is nu of nooit.” Er zullen slechts weinigen zijn, die „nu of nooit” niet sterk overdreven zullen achten. Dit is evenwel minder belangrijk dan de stelling, dat wij in de afgelopen jaren zo lang „in de breedte en diepte gesproken” zouden hebben. Van Verschuer zelf had in Trouw van 1 maart jl. toch geschreven, dat de organisatorische eenwording relatief oneindig veel meer aandacht van de bestuursorganen vroeg dan de politieke stellingnames?! Daarvoor was dan toch blijkbaar te weinig tijd geweest! Daarvoor moet ook volgens de CHU wel tijd zijn. Want in nog steeds hetzelfde nummer van het CH-Weekblad lezen wij ook: „Op voorstel van de oud-Unievoorzitter mr. O. W. A. van Verschuer, tevens voorzitter van de commissie die het CDA-rapport „Grondslag en politiek handelen” opstelde, legde de Unieraad in een resolutie vast, dat voor de fusiedatum de politieke overtuiging en de uitgangspunten in brede kring ter discussie dienen te komen. „Op die wijze kan de doorwerking van de grondslag op duidelijke wijze gefomuleerd worden”, aldus de resolutie.” Einde van dit citaat.

Door dr. W. de Kwaadsteniet; CDA-Tweede-Kamerlid

Een juiste opmerking van CHU-zijde. Ook dit moet voor de fusie-datum gebeuren. Ook dit is iets, dat nog gedaan moet worden en nog niet verricht is. En dan toch vasthouden aan een te strak tijdschema met vastgeprikt datum? Een en ander afwegend lijkt het erop, dat organisatie en samenwerkingsvormen hier en daar belangrijker gevonden worden dan politieke overtuiging, uitgangspunten en concreet politiek beleid. Dit overigens even ter zijde.

Boeiend

Zaterdag 17 maart jl. zou het dagelijks bestuur van het CDA zich nader beraden op de fusiedatum. In het nummer van vrijdag 16 maart van „de Nederlander” staat een – uiteraard op nog eerdere datum neergeschreven – artikel van Van Leijenhorst. Zich beklagend over het onthaal dat Unieraadsuitspraken in het CDA vinden (wij komen daar straks nog op terug) voegt Van Leijenhorst daaraan toe „.....terwijl de ARP als het gaat om het uitstellen van een fusiedatum – ook een afspraak – (door Goudzwaard n.b. aangekaart via de publiciteitsmedia buiten de organisatorische kanalen van het CDA om) op haar wenken bediend wordt.

Dit is boeiend. Blijkbaar wist Van Leijenhorst al van te voren wat het dagelijks bestuur van het CDA op zaterdag 17 maart zou gaan besluiten. Of hij verwachtte, dat de fusiedatum inderdaad verschoven zou (moeten) worden, omdat daar „sterke” argumenten voor waren. Steenkamp had immers verklaard, dat als er een voorstel voor een nieuwe fusiedatum zou komen, dit van goede argumenten zou moeten zijn voorzien. Wel, Van Leijenhorst ging er (wij zouden haast kunnen zeggen: terecht) kennelijk vanuit dat de ARP (uiteraard) goede argumenten zou aandragen. Overigens is de ARP door het dagelijks

bestuur van het CDA niet volledig „op haar wenken bediend.” De ARP stelde namelijk voor niet opnieuw een vaste datum te fixeren. De termijn zou niet langer dan nodig moeten zijn en niet korter dan echt noodzakelijk is. Er is toch weer – niet zo verstandig – een nieuwe streefdatum genoemd, maar niet zo gefixeerd, dat die weer iets sacraals heeft. Dit ondanks Steenkamp, die op 9 maart jl. in De Tijd had gesproken over de noodzaak van „een onherroepelijke – hoort u wat ik zeg? – een onherroepelijke fusiedatum.” Daarbij – uiteraard kennelijk weer – denkend aan zijn exclamatie: de „honden” mogen blaffen, de caravaan trekt verder.

Niet geringe operatie

Er kan – terugkerend tot de nuchtere werkelijkheid – ook beter nu gewoon, krachtig, met overleg en bezonnen, verder gewerkt worden aan een niet geringe, in tegendeel enorme – politieke en organisatorische – operatie als het gaan samenwerken van drie partijen is. Wij zouden daarbij alle drie verschoond moeten blijven van openlijke stemmingmakerij tegen één van de drie. Wij bedanken in ieder geval er voor, dat tegen de ARP stemming gemaakt wordt. Wanneer wij samenwerken moeten wij het en politiek en organisatorisch voldoende eens zijn. Dat geldt de ARP, maar evenzeer de KVP en de CHU. Geen van de drie is met forceringen gediend. De CHU heeft ook haar problemen. Het is uiteraard het goed recht van de CHU om die te etaleren. Het al genoemde artikel van Van Leijenhorst – vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie – draagt als kop: „De CHU mag niet het stiefkind van het CDA worden.” Wel, als niet de eerste de beste CHU-man dat schrijft, dan is kennelijk nog niet alles goed geregeld. Althans niet tot voldoende tevredenheid van de CHU. En het is kennelijk geen kleinigheidje, want het staat op de voorpagina van „de Nederlander”.

CHU. En het is kennelijk geen kleinigheidje, want het staat op de voorpagina van „de Nederlander”. Waar gaat het om? Op de Unieraadsvergadering van 3 maart jl. waren twee belangrijke besluiten genomen. De Unieraad sprak zich uit

Niet geringe operatie

Er kan – terugkerend tot de nuchtere werkelijkheid – ook beter nu gewoon, krachtig, met overleg en bezonnen, verder gewerkt worden aan een niet geringe, in tegendeel enorme – politieke en organisatorische – operatie als het gaan samenwerken van drie partijen is.

Wij zouden daarbij alle drie verschoond moeten blijven van openlijke stemmingmakerij tegen één van de drie. Wij bedanken in ieder geval er voor, dat tegen de ARP stemming gemaakt wordt. Wanneer wij samenwerken moeten wij het en politiek en organisatorisch voldoende eens zijn. Dat geldt voor de ARP, maar evenzeer de KVP en de CHU. Geen van de drie is met forceringen gediend. De CHU heeft ook haar problemen. Het is uiteraard het goed recht van de CHU om die te etaleren. Het al genoemde artikel van Van Leijenhorst – vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie – draagt als kop: „De CHU mag niet het stiefkind van het CDA worden.” Wel, als niet de eerste de beste CHU-man dat schrijft, dan is kennelijk nog niet alles goed geregeld. Althans niet tot voldoende tevredenheid van de CHU. En het is kennelijk geen kleinigheidje, want het staat op de voorpagina van „de Nederlander”.

Waar gaat het om? Op de Unieraadsvergadering van 3 maart jl. waren twee belangrijke besluiten genomen. De Unieraad sprak zich uit tegen het door het CDA-bestuur ontwikkelde lijstvoorstel voor de Europese verkiezingen en voor het dubbelmandaat voor de huidige kabinetsperiode. Dit laatste betekent, dat Tolman (CHU) dan tot 1981 naast lid van het Europese Parlement ook in de CDA-Tweede Kamerfractie zou kunnen blijven zitten.

Afwijzend

Van Leijenhorst schrijft in zijn artikel, dat het CDA-bestuur „hierop fel afwijzend gereageerd heeft.” Dat is, zo schrijft hij verder, gebeurd „mede op grond van het motief dat eens genomen besluiten niet meer terug te draaien zijn.” En, zo vervolgt hij:

„Hoewel men daar op zichzelf wel enig begrip voor kan hebben, doet het toch vreemd aan, dat nagenoeg unanieme Unieraadsuitspraken in het CDA een dergelijk onthaal vinden, terwijl de AR ..... op haar wenken bediend wordt.” Zie het verhaal hierboven.

Wij laten hier de zetelverdeling op de CDA-lijst voor de Europese verkiezingen als zodanig inhoudelijk buiten beschouwing en bemoeien ons thans niet met de vraag of de CHU daarop dan niet onderbedeeld is en hoe het dan zit met de ARP terzake, om van de KVP maar helemaal niet te spreken.

Wij constateren nu alleen maar, dat deze zaak kennelijk niet zodanig geregeld werd in de afgelopen maanden – men is daar toch al tijdenlang mee bezig geweest – dat gezegd kan worden dat er zodanig goede afspraken zijn gemaakt door de drie partijen gezamenlijk dat het resultaat voor alle drie acceptabel was. Blijkbaar heeft men er dan toch ook – door allerlei zichzelf opgelegde tijdnood – onvoldoende tijd en aandacht aan besteed. Dergelijke zaken kosten nu eenmaal, wil je het goed regelen, ruime tijd. Wij zijn de eersten om dit te erkennen. En in dit verband wijs ik er dan maar gelijk op, dat bij de nog ontbrekende bijlagen voor de beoogde fusie bijvoorbeeld ook behoort de bijlage over de zetelverdeling van de CDA-fracties in de Eerste-Kamer en in de Tweede Kamer.

Dreiging

Bespreking van deze zaken en opstelling van voorstellen terzake zal veel tijd en nadenken vergen, vele besprekingen en vergaderingen in diverse verbanden. Je kunt je van niets wat aantrekken, onvoldoende doordacht even besluiten: en knopen doorhakken, dat wreekt zich een

vervolg op pag. 8

In de gevierendeelde CDA-bijdrage aan de begrotingsbehandeling-CRM moest H. de Boer in zijn part toch weer – zoals hij het zelf formuleerde – „negen verschillende gangen opdienen”. Zijn hoop dat het verteerbaar zou blijven werd meer dan vervuld: het was pittig en smakelijk. Van drie gerechten laat ik de lezers van dit blad meeproeven.

Ruimte voor identiteit

De Boer liet geen twijfel bestaan aan de waarde die wij hechten aan de eigen identiteit in het jeugdwerk, waarbij hij verwees naar een toespraak die staatssecretaris Kraaijeveld hield ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan van het Gereformeerde Jeugdwerk: daarin legde zij veel nadruk op samenwerking en overleg. Hij betoogde daartegenover dat met name identiteitsgebonden werk een eigen speelveld nodig heeft: „Veel nadruk op samenwerking en overleg heeft zeker ook schadekanten. Wij hebben op andere terreinen ervaren – ik denk aan het maatschappelijk werk – hoe schaalvergroting leidde tot doelmatigheidsleiden die op een faillissement van identiteitsorganisaties en een verlies van zo waardevol contact met achterbannen uitliepen.” Mevrouw Kraaijeveld stelde ons gerust: „Hoewel de samenwerking belangrijk is, is het niet mijn bedoeling de samenwerking te stellen boven de autonomen van de organisaties.”

Sluikreclame

De kwalijke vermenging van commercie en omroep bleven we afwijzen. „Een non-commercieel omroepsysteem biedt naar onze visie betere waarborgen voor de vrijheid van

CDA en CRM (II)

Door drs. M. Beinema, CDA-Tweede-Kamerlid

programmering, het present stellen van de eigen identiteit en het doorgeven van waarden, waarvoor deze organisaties staan, dan een commercieel systeem.” En de reclame die tersluiks buiten de „Ster” om de ether bezwaddert, wordt door ons „als een gruwel ervaren”. De minister deelde harezijds mee dat men zich ten departemente bezint op het probleem van de sluikreclame.

Kunst in vrijheid

Werken in vrijheid is ook voor de kunstenaar een groot gevaar. De Boer pleitte er nogmaals voor om uit de werkloosheidspot ook voor kunstenaars geld ter beschikking te stellen om zo de „verplichte ledigheid die creativiteit aantast” te vermijden. Mevrouw Gardeniers zegde toe om in overleg met minister Albada de mogelijkheid daartoe te onderzoeken. Onze woordvoerder nam scherp stelling tegen het zoeken naar een dwingend verband tussen de behoefte aan kunst en het aantal kunstenaars.

„Kunst gedijt slechts in vrijheid”, zo sprak hij. „Het al te zeer aan banden leggen van de kunst leidt licht tot een verarming van de samenleving.” In dit verband getuigde hij van onze blijdschap met de stichting van de eerste Christelijke Kunstacademie in Kampen.

Opgetuigde shirts

Het onderwerp shirt-reclame, met zijn gecombineerde aspecten van televisie, sport en reclame, trok de mateloze

aandacht der media en bracht grote aantallen journalisten op de perstribune met ietwat eenzijdige voorkeur. De laatste woorden hierover van staatssecretaris Wallis de Vries waren nog niet weerklonken of deze ongeëmancipeerde lieden verdwenen met spoed voordat mevrouw Kraaijeveld nog maar één lettergreep over emancipatiezaken had kunnen uitbrengen. Volwasseneducatie blijft nodig.

Onze woordvoerder Hennekam zag scherp de relativiteit van dit onderwerp: „Het is van ondergeschikt belang en van een zeer betrekkelijke waarde, zeker tegen de achtergrond van de miljoenen amateursporters in ons land.” Ook toen staatssecretaris Wallis de Vries (VVD) en volksvertegenwoordiger Keja (VVD) vergeefs trachtten hem in een tangbeweging te nemen, bleef hij stevig op het al ingenomen standpunt staan: „Het is reclame die de mens zelf maakt tot een wandelende reclamezuil (...). Als door het betaald voetbal besloten wordt tot invoering, dient naar onze opvatting de geldkraan van de rijksoverheid te worden dichtgedraaid.”

Ruim kader

Onze sportdeskundige plaatste zijn sector terecht in een ruim kader. „De moderne mens lijdt aan vereenzaming en vervreemding, die voortkomen uit de ontwikkeling van de wereld om hen heen (...). Om ons te bevrijden van die eenzaamheid, weer gelegenheid te vinden elkaar te ontmoeten, zijn verschillende invalshoeken denkbaar.

Niet de minst belangrijke daarvan is de steeds toenemende vrije tijd, die, wanneer zij zinvol wordt ingevuld, kan helpen de verloren contacten te herstellen. Sportbeoefening kan zo'n zinvolle invulling zijn.”

Vrijwilligers en professionals

In dat verband is het vrijwilligerswerk onmisbaar. „Voor ons is en blijft het uitgangspunt bij het kaderwerk in de sport: de vrijwilliger en zijn of haar financieel belangeloze inzet. Als dat verloren gaat is het hart uit de sport gehaald.” Maar gezien de stormachtige groei van de sportverenigingen achtte Hennekam daarbij een beperkte professionalisering ter ondersteuning van dat vrijwilligerskorps noodzakelijk. „Het gaat daarbij om deskundigheidsbevordering, continuïteit en begeleiding.”

Onredelijke oppositie

De woordvoerders van de PvdA schroomden niet bij herhaling de suggestie te wekken, dat de geldsom voor CRM door een kabinet waarin de PvdA nog had deelgenomen, anders verdeeld zou zijn en vooral groter zou zijn geweest. De minister nam daar met overtuiging stelling tegen. Ons gaf deze opstelling aanleiding te herinneren aan een uitspraak die de toenmalige staatssecretaris Meijer, nu lid van de PvdA-fractie deed in 1976; een jaar waarin de PvdA nog niet de ruimte had voor oppositionele fantasieën: „Voor de komende jaren moeten wij geen grote verwachtingen hebben over de groei van de middelen. Integendeel, de vooruitzichten geven eerder aanleiding tot een pas op de plaats.” Wij konden met instemming en waardering constateren dat CRM dit begrotingsjaar nog een klein pasje vooruit heeft gemaakt.

Feestelijk programma 7 april!

Programma-opzet feestelijke manifestatie in De Doelen

1. Algemene informatie

Medewerkers

De centrale presentatie van de feestelijke manifestatie van 7 april is in handen van **Tanja Koen en Gerard van den Berg**. Muzikale medewerking verlenen de Nationale Brassband o.l.v. Meindert Boekel en het Interkerkelijk Jeugdkoor Watergraafsmeer uit Amsterdam, gedirigeerd door Peter Dogger.

Lunch en pauzeprogramma

Tussen de middag wordt onder meer een lunch aangeboden. In de hal en de foyer staan overal buffetkraampjes. In de hal (parterre) bevinden zich verder een aantal informatiestands van geestverwante organisaties en ideële instellingen. In de foyer (eerste verdieping) is een kleine tentoonstelling ingericht over momenten uit de geschiedenis van de partij. Verder worden TV-programma's vertoond. Ook zal aandacht worden geschonken

Ook een ontmoetingsdag

Bij het opstellen van het programma voor de zevende april is onder meer uitgegaan van een ontmoetingskarakter van deze dag. Na afloop van het programma is er van omstreeks 16.45 tot 17.45 uur een ontmoetingsreceptie. Tussen de middag is er een ruime pauze aangehouden van omstreeks twee uur. Men kan „oude vrienden en bekenden“ aanspreken tijdens een lopende lunch, bij de bezichtiging van een kleine expositie over de partijgeschiedenis of tijdens de vertoning van tv-programma's.

Gerard v.d. Berg, die samen met Tanja Koende presentatie van de feestelijke manifestatie zal verzorgen.

aan het project op de Nederlandse Antillen, waarvoor in het kader van de financiële aktie een geldelijke bijdrage van de leden is gevraagd: de bouw van twee dagverblijven voor oudere geestelijke gehandicapte kinderen. De middagpauze zal een kleine twee uur duren.

Na afloop

Na afloop van het middagprogramma vindt in de benedenhal en foyer een informele receptie en ontmoetingsbijeenkomst plaats.

2. Morgenprogramma

De zaal is open vanaf 9.15 uur. Het morgenprogramma zal van 10.30 uur tot 12.30 uur duren.

■ **Dagopening** – dr. J. Verkuy! Thema: „Politiek in de actieve verwachting van het Koninkrijk Gods“.

■ **Portretgalerij van 9 AR-voorzitters**. Een korte terugblik op 9 partij-voorzitters en hun plaats in de

ARP, m.m.v. het erelid H. Algra. Dit zijn ze dan:

- dr. A. Kuyper – 1879-1905, 1907-1917
- dr. H. Bavinck – 1905-1907
- A. W. F. Idenburg – 1917-1920
- dr. H. Colijn – 1920-1933, 1939-1941
- dr. J. Schouten – 1933-1939, 1941-1945, 1946-1955
- dr. W. P. Berghuis – 1956-1968
- dr. A. Veerman – 1968-1973
- drs. J. de Koning – 1973-1975
- H. A. de Boer – vanaf 1975.

■ Honderd jaar ARP

Toespraak partijvoorzitter H. A. de Boer.

■ De kleine luyden en hun grote invloed

Toespraak voorzitter van de Tweede Kamer, dr. A. Vonddeling.

■ Filtsen uit de partijhistorie

„Beelden“ uit de levensloop van de honderdjarige, afgewisseld met korte interviews, m.m.v. een aantal prominente anti-revolutionairen, onder wie mevr. J. van Leeuwen en dr. J. Zijlstra.

■ Middagpauze

- lopende lunch
- expositie
- vertoning tv-programma's
- informatie-markt

Gezellige sfeer....

Tijdens de middagpauze staat het feestelijk gebeuren in De Doelen niet stil. Voorbereidingsgroepen werken momenteel hard aan het opzetten van gezellige en feestelijke ontmoetingspunten in benedenhal en foyer van De Doelen. Zo zijn bijv. tal van geestverwante en ideële instellingen aanwezig met informatie-stands. De middaglunch krijgt u via allerlei kraampjes, over het gehele gebouw verspreid, aangeboden. Steervolle achtergrondmuziek zal aanwezig zijn.

Deelname nog mogelijk! Vrije toegang bij feestprogramma

Zaterdag 7 april 1979. Rotterdam, De Doelen. Feestelijke manifestatie i.v.m. het jubileum 100 jaar ARP. Op deze pagina leest u meer bijzonderheden over het programma van deze dag. In De Doelen kunnen meer dan 2.000 bezoekers. Komen er meer bezoekers dan worden daarvoor maatregelen getroffen.

Schriftelijke of telefonische aanmelding is mogelijk bij het AR-secretariaat in Den Haag, dr. Kuyperstr. 3, 2514 BA Den Haag tel. 070-46.96.20. Zie de aanmeldingsbon op de voorpagina. Besturen van kiesverenigingen wordt verzocht de hier geboden informatie door te geven aan de leden.

Iedereen kan zich aanmelden

Voor de feestelijke manifestatie kan men zich ook nu nog aanmelden. Het is dus niet zo dat men zich na de derde maart jl. niet meer zou kunnen aanmelden. In de Doelen kunnen 2000 tot 3000 personen terecht. Naar verwachting, op dit moment, kunnen allen die zich aanmelden de manifestatie bijwonen.

Presentatie

De presentatie op de feestelijke manifestatie zal in handen zijn bij twee „niet onbekende Nederlanders“, nl. bij Tanja Koen en Gerard v.d. Berg, wier namen u ongetwijfeld van de beeldbuis zult kennen.

Aanmelding per telefoon.

Men kan zich ook per telefoon aanmelden voor de 7e april. Het nummer van het Kuyperhuis is: 070-46.96.20.

3. Middagprogramma

De zaal is open vanaf 14.00 uur. Het middagprogramma zal van 14.30 tot ± 16.45 uur duren.

■ Interkerkelijk Jeugdkoor

Watergraafsmeer, Nationale brassband en orgelspel:

Op het repertoire staat o.a. de uitvoering van:

- King of Kings
- Drie koralen uit „The Crucifixion“ van John Stainer.

■ Gelukwensen.

Een aantal sprekers zal de 100-jarige komen gelukwensen. Het woord zullen o.a. voeren mr. J. Donner, erelid, prof. Steenkamp, mr. Van Agt.

■ Koor en Combo:

Verzorging van o.a. cyclus van moderne religieuze liederen.

■ Gelukwensen.

■ Koor, brassband en orgel.

– Hymne uit „Finlandia“; Jean Sibelius/Peter van Dongen

– God of our fathers; C. F. Müller.

■ Gelukwensen.

Uitgevoerd wordt o.a.: „God ze zeggen dat u bestaat“ – Ennio

Morricone/Sjoers P. Zwaan.

■ „De anti-revolutionaire richting in christen-democratisch perspectief“. Toespraak dr. B. Goudzwaard.

■ Muzikale finale – massale samenzang.

Samenzang, koor, combo, brassband en orgel.

4. Informele receptie

Ontmoetingsplaats: benedenhal en foyer. Tijdstip: 16.45-17.45 uur.

Volop muziek en samenzang

Het Interkerkelijk Jeugdkoor Watergraafsmeer uit Amsterdam is met honderd koorleden aanwezig om de zevende april op te luisteren. Meindert Boekel begeleidt de dertig leden van het muziekgezelschap Nationale Brassband. Daarnaast is er een Combo. Aantrekkelijke muzikale programma's zijn samengesteld.

Aantrekkelijke regeling busvervoer naar De Doelen

Voor het bijwonen van de feestelijke manifestatie op 7 april kan men gebruik maken van een – financieel – aantrekkelijke busvervoerregering. Zie bijgaande informatie.

Gereden wordt met touringcars, die op tevoren vastgestelde tijdstippen vertrekken van diverse plaatsen in vrijwel alle provincies, mits natuurlijk sprake is van voldoende deelname. De vertrekplaatsen worden definitief bepaald aan de hand van de opgaven voor deelname en zijn in het algemeen centraal per regio gesitueerd. Het grote voordeel is, dat iedereen – afgezien van pech onderweg – tijdig op de plaats van samenkomst aanwezig is, (men wordt voor de deur afgeleverd), terwijl men ook het gehele programma kan meemaken zonder direct gebonden te zijn aan vertrektijden van trein- en ander openbaar vervoer om weer tijdig op het thuishonk terug te keren. Bovendien kan deze vervoerregering, naast het onderlinge contact, zeer kostenbesparend werken (zie daarvoor de ondervermelde prijsindicaties).

Afhankelijk van de deelname zal begin maart a.s. beslist worden of de vervoerregering doorgang vindt. De deelnemers ontvangen daaromtrent nadere informatie bij de toezending van het toegangsbewijs en enkele programmeergegevens in de tweede helft van maart a.s.

Prijzen

Ter nadere overweging volgen hieronder enkele vervoerslijnen, welke overigens nog op alle mogelijke manieren kunnen worden uitgebreid met vertrek vanuit andere regio's. Daarachter is een schatting aangegeven van de reiskosten per persoon, vanzelfsprekend bij voldoende deelname. Bij de opgegeven prijsindicatie dient men rekening te houden met variabele kosten afhankelijk van de instapplaats, welke gelegen zijn tussen de genoemde bedragen. Voor de goede orde nog dit: splitsingen kunnen – weer afhankelijk

van de deelname – altijd worden aangebracht, terwijl ook andere routes voor de hand kunnen liggen.

Voorbeeld A: lijn 3 rijdt na Ommen over Zwolle, terwijl een andere lijn, bijvoorbeeld vanaf Enschede over Deventer en Apeldoorn rijdt. **Voorbeeld B:** naast lijn 1 rijdt er ook een lijn vanaf Leeuwarden over Franeker en Harlingen via de Afsluitdijk richting Rotterdam.

Gekonstateerd kan worden, dat de besparing t.o.v. een retour treinbiljet 11e klas naar Rotterdam v.v. ongeveer f 7,50 tot f 15,- bedragen. Men dient er rekening mee te houden, dat de vertrektijden van de touringcars vanuit de diverse regioplplaatsen soms op een vroeg tijdstip zijn bepaald. Dit om in elk geval uiterlijk ± 10.00 uur in Rotterdam te arriveren!

± f prijs per persoon

1. Dokkum-Leeuwarden-Heerenveen/Sneek-N.O. Polder-Lelystad-Hilversum	8,- – 20,-
2. Delfzijl-Groningen-Assen-Hoogeveen-Zwolle-Harderwijk	10,75 – 22,-
3. Emmen-Coevorden-Ommen-Deventer-Apeldoorn	12,- – 20,-
4. Achterhoek-Arnhem-Ede-Utrecht	7,50 – 19,-
5. Amersfoort-Utrecht	8,50 – 15,-
6. Eindhoven-Den Bosch-Gorinchem	8,- – 19,-
7. Vlissingen-Middelburg-Goes-Zierikzee	6,- – 18,-
8. Den Helder-Alkmaar-Haarlem-Leiden	5,- – 17,50
9. Amsterdam-Den Haag	5,- – 13,50

Financiële aktie ARP:

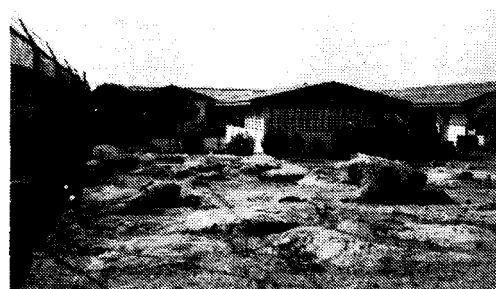
dagverblijven voor oudere geestelijk gehandicapten op de Antillen

Met uw steun kan hier

worden

ge-

bouwd

GIRONR. 712.000

Over leerdwang

Zelden heeft een stemming over een wetsontwerp in de Tweede Kamer onder zulk een spanning plaats gehad als die over het wetsontwerp van minister Goeman Borgesius tot invoering van de leerplicht. Die stemming had plaats op 30 maart 1900, dus tijdens het liberale kabinet Pierson-Borgesius.

De minister van Binnenlandse Zaken mr. H. Goeman Borgesius was voor zijn ministerschap al twintig jaar lid van de Tweede Kamer geweest, eerst voor Winschoten, later voor Veendam. Toen minister Mackay een wetsvoorstel indiende, om aan bijzondere scholen enige subsidie te geven, behoorde Borgesius met Van Houten (Groningen) en Liefinck (Franeker) tot de strijdbare, harde tegenstanders van de verschaffing van deze „sobere noodpenning.“

Nu kwam zijn wetsontwerp tot invoering van de leerplicht in stemming. Iedereen wist, dat het een dubbelteje op zijn kant zou wezen.

Het liberale lid Van Kerkwijk, sedert 1863 Kamerlid voor Zierikzee, was ernstig ziek. Borgesius liet hem per rijtuig van zijn huis halen. Hij werd de Kamer binnengeleid en naar zijn plaats geholpen en de afgevaardigde voor Brielle, Mr. G.J. Goekoop ging naast hem zitten en nam hem onder zijn hoede. Want mijnheer Van Kerkwijk was niet alleen ziek, maar ook een beetje in de war. Zou hij wel goed begrijpen, waar het om ging? Stel je voor, dat hij het helemaal verkeerd begreep en tegen zou stemmen. Maar Goekoop zat naast hem en zei hem voor. En het ging goed. Van Kerkwijk stemde inderdaad voor. Met beide handen vooruitgestoken snelde de minister naar het bankje, waar de beide heren zaten, om ze de hand te schudden. Die stem was binnen en het totaal werd 50 voor en 49 tegen. Het wetsontwerp was aangenomen.

Oldeburger hengst

Eén lid ontbrak, de Vrij-antirevolutionaire afgevaardigde voor Amersfoort, Mr. F. D. Graaf

Schimmelpenninck. Ware hij tegenwoordig geweest dan had hij zonder twijfel tegen gestemd; dan was het dus geweest 50 voor en 50 tegen, en in dat geval bepaalt het reglement van orde: als alle leden tegenwoordig zijn en de stemmen staken, dan is het voorstel verworpen.

Maar het honderdste lid, Graaf Schimmelpenninck, was afwezig en dat was de schuld van des graven paard. Althans mede de schuld van dat beest. De graaf maakte nl. een wandelrit, het paard struikelde, de graaf viel ter aarde en brak zijn sleutelbeen, en was verhinderd de vergadering bij te wonen. Zo heeft eenmaal een paard een beslissende plaats gekregen in onze parlementaire geschiedenis. *Dr. Kuiper schreef in de standaard: „de Leerplichtwet is aangenomen dank zij de capriolen van een Oldeburger hengst“*

Motiveringen

Er waren meer leden, die voor spanning zorgden. Van de R.K.-leden hebben twee voor gestemd, Schaepman en Kolkman. Wat Kolkman betreft, hij bewees een consequent man te zijn.

Hij was nl. lid geweest van de staatscommissie, in het leven geroepen door een initiatiefvoorstel van Borgesius (1886) die een onderzoek moest instellen naar de arbeidsverhoudingen in Nederland, het onderwijs daarbij inbegrepen. In haar eindrapport van 1894 heeft die staatscommissie zich uitgesproken vóór leerplicht en Kolkman was één van de ondertekenaars van het rapport. Dus, zo zei hij, acht ik mij nu verplicht vóór te stemmen, want de gevoerde discussies hebben mijn

standpunt van toen niet gewijzigd. Eén oud-liberaal stemde tegen, omdat de mogelijkheid van schoolvoeding in het wetsvoorstel was opgenomen. En – de drie socialist, Troelstra, Schaper en Van Kol, stemden tegen. Zij hadden er met zijn drieën over vergaderd, en ten slotte met zijn drieën bij stemming uitgemaakt, dat zij samen tegen zouden stemmen. Zij hadden hun beslissing dus wel na een zekere tweestrijd genomen. Maar Troelstra heeft het tegenstemmen in het openbaar gemotiveerd als een protest „in naam van het kind des armen.“

Een front

De antirevolutionairen vormden in dit geval één vast aaneengesloten front. Zij stemden allemaal tegen. De Vrij-antirevolutionairen onder leiding van Lohman, de andere antirevolutionairen onder leiding van Kuiper, allemaal tegen.

Het waren de Vrij-Antirevolutionairen De Savornin Lohman (Goes), Baron van Dedem (Zwolle), de Graaf van Bylandt (Apeldoorn) en de Graaf van Limburg Stirum (Schiedam) en verder de clubgenoten van Kuiper (Sliedrecht) Jhr. Mr. H. M. J. van Asch van Wijck (Wijk bij Duurstede), Jhr. Mr. L. H. J. M. van Asch van Wijck (Ede), Van den Borch van Verwolde (Ridderkerk), De Waal Malefijt (Breukelen), Mackay (Kampen), Van der Velde (Delft), Donner (Katwijk), Seret (Gorinchem), Lucasse (Middelburg), Van Kempen (Leiden), Van Alphen (Ommen), Baron van Heemstra (Hilversum), G. B. 't Hooft (Haarlemmermeer), Staalman (Den Helder), Krap (Den Haag) en Brummelkamp (Loosduinen).

Uit dit lijstje is duidelijk, dat de ARP het débaclé van 1894 al aardig te boven is gekomen, maar dat in het Noorden des lands nog geen enkel district door de ARP is gewonnen of herwonnen.

Waarom tegen?

Het is heel goed denkbaar, dat verschillende lezers zich afvragen, waarom alle antirevolutionairen in de Tweede Kamer zich zó eensgezind principieel tegen de voorgestelde leerplichtwet hebben gekeerd. Het fundamentele artikel van deze wet luidde:

„De vader, de moeder, de voogden en de persoon, bij wie een kind inwoont, zijn, ieder voorzover hij daarvoor aansprakelijk kan worden

gesteld, verplicht zorg te dragen, dat aan dat kind gedurende den tijd en overeenkomstig de regelen in deze wet gesteld, voldoende lager onderwijs wordt verstrekt.“

Niemand ontkende, dat de ouders gehouden zijn, er voor te zorgen, dat hun kinderen behoorlijk onderwijs ontvangen.

Dat was niet in het geding. Wat wel in het geding was, dat betrof de verhouding tussen de rechten en de bevoegdheid van de overheid aan de andere kant. Speciaal van Lohman kan worden gezegd, dat hij met een zekere felheid tegen dit voorschrift was. Hij zag daarin een streven om de staat te dringen op de plaats van de ouders. De overheid wij beoordelen, hoe lang en wanneer een kind naar school moet. De overheid wil ouders in de kraag grijpen, die zich niet houden aan de regels, door de overheid gesteld: op zijn laatst op die leeftijd naar school, minstens zoveel jaren op school, enz. Daarin werd onderkend een leer omtrent de bevoegdheid van de staat, die iets te maken had met de bekende opvattingen van de Revolutie: het kind is in de eerste plaats toevertrouwd aan de staat en eerst in de tweede plaats aan de ouders. De staat heeft ten allen tijde het recht, de ouders omtrent het onderwijs en de opvoeding voorschriften te geven en die opvoeding desnoods aan zich te trekken.

Misschien vindt iemand dit extreme voorstellingen. Dan moet hij de man van het Pruisische nationale réveil Fichte er maar eens op nalezen. Er kwam nog iets bij.

De school met den Bijbel leefde nog

onder druk en kon nog maar onvoldoende tot ontplooiing komen, *Schooldwang betekende in een aantal gevallen dwang om het kind naar de openbare school te sturen.*

Deze bezwaren tegen de leerplichtwet zijn breedvoerig uiteengezet in een doorwrocht rapport, dat *Leerdwang* heet en dat in 1898 is verschenen. Verschillende onderwijssmannen hebben er aan meegewerkt, o.a. Prof. Dr. J. Woltjer van de Vrije Universiteit. Ruim een jaar, nadat de Leerplichtwet was aangenomen, werd Dr. Kuiper minister van binnenlandse zaken. Hij heeft gezorgd voor een loyale uitvoering van deze wet. En de strijd over de vraag, of de overheid een leerplichtwet mag uitvaardigen, is praktisch al lang voorbij. Het gemeen overleg gaat nu over de vraag, hoe ver de leerplicht moet worden uitgebreid. Sommigen willen in dat opzicht heel ver gaan. Daarachter begint zelfs een heel nieuwe opvatting een rol te spelen, waarbij het niet meer gaat om, „het volkskind“ dat niet verwaarloosd mag worden, maar om de burgers van elke leeftijd, die objecten dienen te zijn aan de zogenaamde permanente educatie. „De leerschool des levens“ is maar een halve zaak; er moet tot in de bejaardenorden toe een opzettelijke educatie bij, al de dagen onzes levens, opdat wij bijblijven en ons zelf kunnen vernieuwen en anderen kunnen helpen zich te vernieuwen. Wie daarover meer wil weten, denke niet onmiddellijk aan Rusland: in Amerika bestaan op dit gebied zeer geavanceerde ideeën over de „educatie van een natie“. Een verwijzing naar de vele publicaties, vooral uit de tijd van president Johnson, „The education president“, rechtvaardigt deze boutade.

Ongevallenwet

In zijn Deputatenrede van 1901 (*Volharden bij het ideaal*) heeft Dr. Kuiper de werkkraft van het liberale kabinet Pierson-Borgesius geprezen. Het kabinet leek wel een „uitgeversfirma van legislatieve ontwerpen.“

Met name ook op sociaal gebied. Het bezorgde ons de woningwet op grond waarvan krottenbuurten werden opgeruimd en woningbouwverenigingen (ook Patrimonium) met geldelijke steun van de overheid de volkswoningbouw krachtig ter hand konden nemen. Verder de Gezondheidswet en de Kinderwetten. Bij de behandeling van het wetsvoorstel Ongevallenwet heeft de AR-fractie zich bijzonder gewerd. Haar voorzitter, Dr. Kuiper, diende het „groot amendement“ in, dat in beginsel de risico-overdracht in de wet zou brengen. Dat wil zeggen dat de verzekering tegen financiële gevolgen van ongevallen in fabrieken en werkplaatsen niet geconcentreerd zou zijn bij één staatsorgaan, de Rijksverzekeringsbank. Maar dat de risico's zouden kunnen worden gedragen door maatschappelijke organen. De Tweede Kamer verwierp het groot amendement, maar de Eerste Kamer stemde het hele wetsontwerp af. Toen heeft de regering een nieuw ontwerp ingediend, waarin de risico-overdracht tóch een plaats kreeg, en dit gewijzigde ontwerp werd door beide Kamers aangenomen. De risico-overdracht, die dus het staatsmonopolie doorbreekt, is sedertdien een vast element geworden in ons hele sociale verzekeringswezen.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

UIT DE ARJOS

Denken over hoger onderwijs II

Wetenschappelijk onderwijs

Zoals gezegd mag het HO (hoger onderwijs) als deel van de gehele samenleving zich niet isoleren van de maatschappij. Het onderwijs moet dan ook inhouden:

- kennisoverdracht;
- mogelijkheid tot zelfstandige beoefening van wetenschap en/of beroep;
- een gerichtheid op het bijbrengen van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef om zo verantwoord gebruik te maken van de verworven kennis.

We gaan deze drie doelstellingen eens leggen naast de plannen van de heer Pais, zoals hij dat heeft neergelegd in de Nota Hoger Onderwijs voor Velen (HOVV).

De achtergrond van dit geheel is de nu al jaren voortslepende kwestie van het opnieuw structureren van het WO, waar uit een cursuursduurverkortings en een maximum aantal studiejaar per student uit zou moeten rollen. Als gevolg daarvan hebben de faculteiten programma's opgesteld. Het bleek dat de nieuwe structuring enkele positieve kanten had:

- het gedwongen worden te denken over een goed systematisch programma;
  - het afsnijden van onnodig lange trajecten;
  - het denken over de inhoud van de te presenteren stof.
- Om toch nog enige keuzevrijheid voor de studenten te behouden en enkele maatschappijkritische vakken op te nemen kwamen wel haast alle faculteiten op een cursuursduur van 5 jaar uit. Pais denkt daar toch wat anders over. Hij wil 4 jaar en daarnaast een

doorstroming van de besten naar een cursus van 2 jaar t.b.v. onderzoek. Wat Pais doet komt hierop neer: Het scheiden van universitair onderwijs en onderzoek, zonder het hoger beroeps onderwijs erbij te betrekken! Ik kan me best voorstellen dat ook academici soms meer voelen voor of dat het wenselijk is dat academici zich meer bezig houden met de praktijk. Maar wat Pais doet is gewoon een streep ergens zetten. Ik zou hem ook in overweging willen geven zijn nota te herdoopen: „Wetenschappelijk onderwijs voor weinigen”.

Studentenstops

De belangstelling voor het wetenschappelijk onderwijs is zo groot dat de universiteiten de vraag niet meer aankunnen. M.i. moet de individuele vraag naar onderwijs uitgangspunt zijn voor de capaciteit van het HO. Stops zijn eigenlijk in strijd met het grondrecht op onderwijs. Maar daarmee ben je er niet! Als de overheid meent dat de individuele vraag naar onderwijs niet te honoreren is o.g.v. andere maatschappelijke prioriteiten (bejaardenzorg, middenschool, ontwikkelingshulp en noem de hele reutemeteut maar op) dan kan zij ingrijpen. Neen, moet zij ingrijpen. Een maatschappij kan niet alleen bestaan bij hoger onderwijs! Bovendien: Het is zeer de vraag of de maatschappij wel een overvloed van afgestudeerde academici aankan. En, wat is een recht op hoger onderwijs dat tot gevolg heeft dat men later WW'er wordt????

Democratisering

Als je de mens meer en het werk minder wil benadrukken dan stuur je aan op werkelijke medezeggenschap van alle betrokkenen: wetenschappelijk – en technisch en administratief personeel en studenten moeten ieder van uit hun verantwoordelijkheid kunnen participeren in het bestuur en

wel op alle niveaus. De Wet Universitaire Bestuursvorming (WUB) doet dit mondjesmaat en is daarom een minimumvoorziening. De discussie omtrent deze wet is in volle gang. Er zijn mensen, vooral hoogleraren, die tegen inbreng van studenten zijn omdat daarmee de voortgang van het wetenschappelijk onderzoek zou worden belemmerd. Vergelijk eens de situatie in de bedrijven. Is er een reden om arbeiders medezeggenschap te ontzeggen? Natuurlijk niet! Er zijn andere waarden dan besluitvaardigheid en effectiviteit in het geding! En als je ondernemers aanzet tot acceptatie van werkelijke democratisering (via de Wet Ondernemingsraden o.a.) dan mag je m.i. van mensen die ruim kunnen denken als bijv. hoogleraren een zekere ruimdenkendheid wel verwachten. Alsof de kwaliteit van het onderzoek staat of valt bij de door hun geformuleerde uitgangspunten en doelstellingen!!

Boven is beweerd dat de WUB een minimumvoorziening is. De WUB is nl. een antwoord op de brede democratiseringsbeweging van de jaren zestig en had als gevolg dat bestuursvormen die verder gingen in hun democratie-opvatting werden teruggedraaid (bijv. de Tussentijdse Bestuursvorm van de Groningse universiteit). Derhalve werd in de wet een artikel opgenomen (art. 55) waarin de mogelijkheid wordt geboden om, met toestemming van de minister, verder te gaan dan de WUB-structuur zelf.

De minister is wel uiterst karig met het honoreren van aanvragen die verder willen gaan. Een onwenselijke situatie: de WUB gaat te veel uit van getalsverhoudingen: meerderheid zus en meerderheid zo. Alsof democratisch bestuur wordt gelegitimeerd door

meerderheidsbesluiten!!! Verdergaande vormen bijv. „no overrulings-clausules” zullen dan m.i. ook meer positief moeten worden benaderd. En dan hebben we het nog niet eens gehad over de meer dan trieste situatie bij het overig HO. Invoering van WUB-structuren is daar broodnodig.

Positie student

We zitten opgescheept met volstrekt ouderwetse toestanden:

- De student is van zijn inkomen soms nog afhankelijk van zijn ouders;

- Er zijn aparte eetgelegenheden, aparte sportvoorzieningen, aparte verzekeringen, aparte bankrekeningen, aparte huisvesting, aparte cultuurvoorzieningen, aparte reisvoorzieningen (Ik wordt nu moe). Waar dat allemaal goed voor is, is mij niet geheel duidelijk. Daar moet gewoon eens goed de beuk in.

Een stelsel van studiefinanciering en studiebeloning, onafhankelijk van de economische positie van ouders is daarom dringend gewenst. Men kan denken aan een jaarlijkse bijdrage gelijk aan het minimum (jeugd)loon. En dan kan men de aparte voorzieningen afbouwen. Hoe eerder hoe beter: het is onzin om de student niet te laten integreren in de maatschappij en hem de kans te geven zichzelf te laten ontplooiën.

Slot

Goed beschouwd is dit nog maar een inleiding in de gehele problematiek en ben ik niet volledig geweest. Ik heb in ieder geval geprobeerd om discussiestof aan te dragen, want het nadenken over het HO in CDA en Arjos is dacht ik dringend nodig.

Ko Scheele

Belangrijke vergaderdata

Op 5 mei vindt er een algemene ledenvergadering plaats. Aan de orde zullen komen de CDJA-statuten, het CDJA-grondslagrapport. Noteer deze datum in je agenda!
Op 12 mei vindt het CDJA-congres plaats te Utrecht. Op het programma

staan het behandelen van de CDJA-statuten en de Europese verkiezingen. Dhr. Beumer zal deze dag aanwezig zijn. Nadere mededelingen over deze dag zullen nog worden gedaan.

Op 24 november a.s. viert de Arjos haar 50-jarig jubileum. Op deze dag zal een algemene ledenvergadering worden gehouden. Te zijner tijd zal uitvoerig aandacht besteed worden aan het jubileum. Maar leg 24 november in je agenda vast. Opgave Arjosraad en algemene ledenvergadering Arjos bij: Arjos, Dr. Kuiperstraat 3, Den Haag. Tel. 070-46.96.20/45.03.24. Adres: CDJA: Mauritskade 25, Den Haag. 070-65.39.34.

Arjos Groningen viert 100 jaar ARP

„In het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP op 3 april a.s. wordt er voor ARP-ers die zich jong voelen, en ARJOS'ers een feestelijke bijeenkomst georganiseerd in de stad Groningen. Datum: zaterdag 31 maart 1979. Plaats: Congrescentrum „Het Tehuis”, Lutkenieuwstraat, Groningen. Aanvang: 19.30 uur. Drie sprekers zullen het hebben over „beginselfpolitiek” en „waarom een ARP?” Verder zullen de aanwezigen aangenaam bezig gehouden worden met cabaret en een folkgroep. Toegang vrij.

CDJA-Gelderland

Op 23 en 24 maart a.s. houdt het C.D.J.A. Gelderland haar eerste jaarvergadering, tevens studieweekend. Het onderwerp is „de relatie politie burger”, sprekers zijn het CDA tweede kamerlid de heer H. Wisselink en adjudant K. den Uyl van de gemeentepolitie Arnhem. De plaats is kasteel Hoekelum, Edeseweg 124 Bennekom, aanvang 20.30 uur. Opgave is mogelijk bij Marjan Verveda, B. v. Pallandlaan 2, 6865 BW Doorwerth. tel: 08373-4270.

Arjos-Friesland

Deze provincie heeft een nieuwe voorzitter, te weten Harry Oosterman, Michaelsberg 25, Drachten. Sinds enige tijd funktioneert in Friesland ook een nieuwe sekretaris: Sjoerd Veerman, Swagermanstraat 18, Hardegarijp. Tel. 05110-2899 (th), tel. 05660-1304 (knt).

Wat moeten we met die woningnood?

En wat moeten we met stadsvernieuwing, met kleine huishoudens? Het wordt hoog tijd, dat wij als ARJOS daar een mening over geven. Daarom is er een fractiebegeleidingsgroep Volkshuisvesting. In die FBG willen we bekijken waar nou eigenlijk de knelpunten liggen binnen het beleid van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Denk daar over mee. Iedereen heeft ermee te maken. Interesse? Verdere inlichtingen bij Jan de Kramer, Dolderserstraat 47, Den Haag, tel. 070-60.44.33 of bij Anneke Raven, Dr. Kuyperstraat 3, tel. 070-46.96.20.

Teleac-cursus „Wij Europeanen”

Onder de titel „Wij Europeanen” brengt Teleac een cursus over de Europese eenwording vanaf 1940-'45 tot aan de eerste directe Europese verkiezingen in juni 1979.

In de lessen 1 tot 8 wordt met behulp van veel archiefbeelden de ontwikkeling gevolgd die geleid heeft tot het tot stand komen van de Europa van de negen. De vier daaropvolgende lessen behandelen de situatie zoals die nu, na het tot stand komen van het Verenigd Europa, is. Onderwerpen die daarin behandeld worden zijn o.a. „Het groene Europa” (de landbouwproblematiek), de minderbedeelden etc. De laatste les is gewijd aan de eerste directe Europese verkiezingen. De cursus zelf is al een voorbeeld van Europese samenwerking. Ze is geproduceerd door de Belgische Radio en Televisie B.R.T., ze wordt gepresenteerd door de Nederlander

prof. H. Brugmans en speciaal in de laatste 5 lessen, komen er veel Europese kopstukken, vakbondsmensen, aan het woord om hun mening te geven over de hedendaagse situatie, waaronder de Nederlandse ex-minister Vredeling en de heer Patijn.

Door deze opzet krijgt men naast de historische ontwikkeling een beeld van de economische, agrarische, culturele en diplomatieke standpunten in de verschillende lidstaten van de Europese Gemeenschap. Het schriftelijk materiaal bestaat uit een uitgebreid documentatiepakket.

Start van de cursus

De cursus is begonnen op 7 maart 1979. De uitzendingen vinden plaats op woensdag van 15.00-15.30 uur via Nederland I en worden herhaald op zondag van 18.30-19.00 uur via Nederland I.

Cursusprijs

De cursusprijs bedraagt f 14,- (incl. verzendkosten en BTW).

NO GEZEED

Vertrossing

Tijdens de Rooie Haan-uitzending van afgelopen zaterdag heeft het Anti-Revolutionaire Tweede-Kamerlid Jan van Houwelingen laten weten dat het tweede kabinet-Van Agt zeer ongewenst is. Voor een maatschappelijke en economische vernieuwing is volgens Van Houwelingen een kabinet met de Partij van de Arbeid en CDA noodzakelijk.

Een stelling waar ik het van harte mee eens kan zijn. Dat de heer Rietkerk niet gelukkig is met deze uitspraken is te begrijpen. Maar het is wat naïef als de politieke leider van de VVD (dat is hij toch?) van het CDA eist dat het kabinet inzet van de verkiezingen wordt gemaakt. Anti-Revolutionairen zijn in elk geval niet gewend om een kabinet inzet van de verkiezingen te maken. Dat is niet met het kabinet-Den Uyl gebeurt en ook met geen enkel ander kabinet. Alleen het beleid van de

Tweede-Kamer-fractie kan men tot inzet van de verkiezingen maken en zichzelf respecterende partij staat daarvoor, voor de zaken die uitgevoerd zijn volgens het program, maar ook voor compromissen die noodzakelijkerwijs zijn gesloten. Overigens moet mij van het hart dat ik op dit moment ook niet zo gelukkig ben met het beleid van de Tweede-Kamerfractie van het CDA. Als de auteur van het CDA-programma in een open brief uitsprekt dat het beleid niet in overeenstemming is met het program dan geeft dat toch wel te denken. Het is daarom verstandig van het dagelijks bestuur van het CDA dat het een tweetal commissies heeft ingesteld die zich bezighouden met

resp. de politieke overtuiging en met het beleid van kabinet en fractie. Het gevolg van het weinig overtuigende beleid is ook af te lezen uit de voor het CDA tegenvallende verkiezingsonderzoeken. D'66 is op dit moment weer de grote winnaar. Opmerkelijk is dan ook de uithaal die diezelfde Van Houwelingen naar de democraten maakt. Hij vindt D'66 een onduidelijke partij die het moderne gebeuren volgt maar verder net een lege huls is. De voorzitter van D'66, Glastra van Loon, vindt deze uitspraken klinklare onzin. Maar als je het verhaal over D'66 leest dat 3 weken geleden in de Haagse Post stond dan begrijp je alleen dat D'66 anders is dan socialistisch, anders dan

de VVD en dat ze tegen politieke dogma's zijn. Wat ze nu wei zijn wordt eigenlijk niet duidelijk. Volgens de Haagse Post spreekt men in de fractie van D'66 vaak over assenkruis waarbij de Partij van de Arbeid tegenover de VVD staat op de sociaal-economische lijn. Die halverwegen doorsneden wordt door de ethische lijn waarop het CDA tegenover D'66 staat. Uit deze benadering blijkt dat voor mensen die niet zo gelukkig met het nieuw te vormen CDA zijn, D'66 geen redelijk alternatief is. Wie kiest voor D'66 vanwege ontevredenheid met de koers van het CDA is daarom te vergeeijen met lid worden van de Tros omdat de NCRV niet christelijk genoeg meer is. Jan v.d. Lagemaat

Teun Tolman, lid van het Europees Parlement voor het CDA

Europese impressies vanuit Brussel

Hoorzittingen

Deze zijn een bekend verschijnsel geworden, zowel nationaal als internationaal. Ook de BEUC maakt er gaarne gebruik van om zijn jaarlijkse beurt te benutten door een bezoek te brengen aan de landbouwcommissie. Deze is bezig met het rapport Logier om advies uit te brengen over de prijsvoorstellen. Het moet gezegd worden dat de presentatie van genoemde organisatie beter was dan vorig jaar. Toen was het bezoek een totale afgang. Eigenlijk was het een mixen van kretologie en gebruiken van te weinig en onjuist cijfermateriaal. Nu was dat beter. Wij beschouwen dat als een vooruitgang. Wel mag de vraag gesteld worden of men zich zo eenzijdig voor een laag prijspeil moet inzetten voor de consument. Leven en laten leven is een goed uitgangspunt. Veel is er ook te bereiken om de weg producent-consumant korter te maken. Maar goed, de verdieping in de werkelijke problematiek was merkbaar. En daarmee is de BEUC op de goede weg.

COPA

De organisatie van de Europese boerenorganisaties was ook weer present. De COPA geniet groot gezag in Europa. Juist dezer dagen vierde de COPA haar 20-jarig jubileum. Vanaf deze plaats is ook een gelukwens op haar plaats. Duidelijk bleek dat de voorstellen van de Europese Commissie – de presentatie van Gundelach – zwaar bekritiseerd werden. Als kernpunten noemen we:

- gegevens over de inkomensontwikkeling. Niet vergelijkbaar aldus COPA-voorzitter Caffavelli. Indien er een cijfer hanteerbaar is dan is de gemiddelde stijging niet 3,5% maar 1,9%.
- problematiek van omvangrijke importen. Eventuele herziening handelsakkoorden Lomé overeenkomsten.

■ melkheffing – géén variabele heffing en niet de progressiviteit.

Nebenerwerbslandwirte

Laten we nog eens even over de grenzen kijken. Wij kennen in ons land hobbyboeren, kleine boeren met een deeltaak maar in geringe mate. De Duitse minister van landbouw is er trost op dat bij hen het probleem kleine boeren niet bestaat. De problematiek is dan ook althans financieel gesproken opgelost door andere arbeid te gaan verrichten. Indrukwekkende cijfers zijn hierover verschenen. 45% van de ondernemers in de landbouw verdient de helft of meer buiten het bedrijf.

Hierbij is uiteraard de vrouw inbegrepen. Ook deze cijfers variëren van gebied tot gebied. In Sleeswijk-Holstein is dit 29%. In Saarland 72%. Zo ziet men verschillen ook op kleine afstand. Een duidelijke verschil tussen de benadering van deze problematiek tussen Nederland en Duitsland valt op. In ons land wordt zover dat mogelijk is de bedrijfsbeëindiging bevordert om met de vrijgekomen grond andere bedrijven te vergroten. In Duitsland daarentegen kunnen de kleine bedrijven volop genieten van faciliteiten om ook hun werk voort te zetten. Men wil deze bedrijven een duurzame plaats laten innemen. Toch goed om nog eens diep over na te denken.

Zeevisteelt

De visteelt – of beter gezegd het intensief kweken van vis – heeft al een lange geschiedenis achter zich. Deze is niet altijd even succesvol geweest.

Het is te verwachten dat aan deze materie binnenkort meer aandacht ook op politiek terrein zal worden geschonken. Zoals de vooruitzichten nu zijn, zal vooral de duurdere vissoort in the picture komen. Een en ander staat nog wel in de kinderschoenen,

maar het lijkt mij volkomen gerechtvaardigd dat de EEG zich actief betoont met bijdragen en ook de herstructurering van de zeevisserij te bevorderen.

Tenslotte

De verkiezingen naderen. Wij zien met grote belangstelling uit naar het congres van de EVP in Brussel. Waarschijnlijk ligt die reeds achter ons als dit artikel verschijnt. De dagelijkse nieuwsmedia zullen u ongetwijfeld hierover berichten. Voor mogelijke bijzondere kanttekeningen hoop ik in een volgend artikel uw aandacht te vragen.

Samenwerkingsperikelen

Vervolg van pag. 4

poosje later toch, zoals nu bijvoorbeeld ook van CHU-zijde blijkt. Van Leijenhorst onderstreept nog eens, dat het jammer is, dat de Unieraad ter zake van haar uitspraken „van de zijde van het CDA een zo negatieve bejegening moest worden.”

En dan volgt er tenslotte nog iets van dreiging, althans iets dat tenminste een waarschuwing lijkt. Ik citeer: „Daarbij moet tevens nog iets anders bedacht worden. De CHU is vergeleken bij de ARP en de KVP de meest gedecentraliseerde – of moet ik zeggen democratische? – partij. Bijvoorbeeld bij de kandidaatstelling voor de Kamerverkiezingen is het laatste woord volledig aan de basis: aan de kiesverenigingen. Bij de ARP en de KVP is dat niet in die mate het geval. Bij de CHU kun je in zekere zin zelfs spreken van een federatie van kiesverenigingen. Welnu, deze

structuur moet men zich goed inprenten, indien men wil weten of men de Unie „heeft”. Eerst de Algemene Vergadering – het hoogste orgaan – daarna de Unieraad, men lette op hun uitspraken. Of men „heeft de Unie niet!” einde citaat.

Stiefkind

Wel, na dit citaat zal – om woorden van Van Leijenhorst te gebruiken – stellig niet meer de mening kunnen postvatten dat de Unie het stiefkind van het CDA is! Wij laten de schildering van de ARP door Van Leijenhorst verder maar buiten beschouwing. Als er één partij democratisch georganiseerd is, is het de ARP. Dat is publiekelijk bekend en behoeft niet te worden verdedigd. In de ARP hebben ook de kiesverenigingen het laatste woord bij de samenstelling van de kandidatenlijst. In de ARP hebben ook de kiesverenigingen het laatste woord over een fusie. Dat is algemeen bekend en dit bekende feit behoeft onzerzijds niet als een „waarschuwing” te worden gelanceerd. Zolang wij overigens kennelijk nog in dit soort sferen verkeren is alles nog niet zo heel erg fusie-rijp. Ook dat moet gewoon als feit worden geconstateerd. Ook daar moeten wij kennelijk met elkaar nog wat aan doen. Niet krampachtig op data mikkend, maar soepel en welbewust, ieder koersend naar een goed doel: samen de samenleving zoveel mogelijk dienen, in welke vorm dan ook, in zo groot mogelijke mate.

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

BLOEMEN HOUDEN VAN MENSEN

Vraagt
jaar-rond chrysanten
die staan langer....

FIDES Handelskwekerij

(stekken voor chrysantenkultuur)
Postbus 26, tel. (1745)-4244-3700
Telex 3.27.23
DE LIER

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à 12000 stuks.
Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur.
Vraagt onze prijsdocumentatie – op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

WEG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 13 31 maart 1979

100 JAAR

**Viering
jubileum
100 jaar
ARP**

**Puchinger
over
partij-
historie**

zie pag's: 9, 11, 13 en 15

Feestelijke manifestatie

Rotterdam, De Doelen,
7 april. Feestelijke
manifestatie vanwege 100
jaar ARP. Muziek,
samenzang, klankbeeld,

ontmoeting, partijhistorie.
Lees dit nummer, zie ook
pag. 7. Iedereen welkom.
Toegang vrij.
Busvervoer mogelijk.

Deelname nog mogelijk

Telefoon: 070-469620.

Programma- flitsen

- Nationale Brassband
- Massale samenzang
- Politieke meditatie
- Gelukwensen: Steenkamp, Van Agt e.a.
- Presentatie: Tanja Koen, Gerard v. d. Berg

Feest-puzzle
zie pag. 15

**Jubileumboek
„100 jaar partij”**
zie pag. 8

**Viering
in de regio**
zie pag. 25

**Goudzwaard
over AR en CDA**
zie pag.'s 6 en 17

**Heruitgave
rede Kuypers**
zie pag. 13

AANMELDING JUBILEUMMANIFESTATIE

7 april 1979 - Rotterdam

Ondergetekende neemt deel aan manifestatie:

Naam: .....

Adres: .....

Postcode ..... Woonplaats: .....

Datum: .....

zal indien realiseerbaar wel/niet* deelnemen aan de landelijk te treffen vervoerregeling

*) doorhalen hetgeen niet van toepassing is

Adres: stuur deze bon naar Buro ARP, dr. Kuypersstr. 3,
2514 BA Den Haag, tel. 070-46.96.20

Feestelijke Jubileum - Manifestatie
7 april 1979 - De Doelen
Rotterdam

**Viering
jubileum
100 jaar
ARP**

Hoe alles toch nog goed kan komen

Er was eens een meisje, dat heette Arja. Zij probeerde altijd eerlijk te zijn tegen iedereen en haar geweten te volgen. Soms was dit wel eens moeilijk, maar ze hield toch vol. Ze had dat geleerd van haar grootmoeder, die over een paar dagen 100 jaar zou worden. Het meisje kwam graag bij grootmoeder op bezoek. Ze luisterde dan naar de wijze levenslessen van grootmoeder. Onderweg naar huis overdacht ze dan deze wijze lessen en overdacht ze of ze het ermee eens was en of ze deze in praktijk kon brengen. Grootmoeder werd ook door ouderen geëerd, omdat ze altijd haar geweten probeerde te volgen en principieel probeerde te zijn, ook al was men het

niet altijd met haar opvatting eens. Er waren ook mensen die haar niet altijd in dank afnamen dat ze haar geweten probeerde te volgen. Grootmoeder was haar leven lang lief en levendig geweest. Af en toe had ze wel eens een inzinking gehad, zoals een 6 jaar geleden. Maar tijdens zo'n inzinking probeerde ze toch altijd de juiste weg te bewandelen; ze was deze inzinkingen toch altijd te boven gekomen. Maar de laatste tijd kwakelde grootmoeder wat. Er heerste een soort virus, waar ze nogal bevattelijk voor was en wat men de fusiekoorts noemde. Bij tijd en wijle had ze last van het virus en lag dan ziek in bed. Dan dacht ze diep na over het

probleem of je aanspreekbaar moest zijn op de overtuiging van waaruit je leefde. Ze had altijd gedacht dat het goed was wanneer dit inderdaad het geval was. Ze wist dat ouderen er anders over dachten en raakte daardoor wat in verwarring. Na één van de aanvallen van de fusiekoorts besloot ze, zij het aarzeland, dat ze haar opvatting toch maar moest veranderen. Van ganser harte ging het niet, maar misschien was het wel beter.

Onlangs had grootmoeder weer last gekregen van het virus. Bevangen door de koorts lag ze in bed. Gedeprimeerd door haar ziekte vroeg ze zich af of de besluiten die ze nam, wel in overeenstemming waren met haar overtuiging. Ze kwam er maar niet uit. Het meisje probeerde haar te helpen en te steunen, want ze hield erg veel van grootmoeder. Op een dag besloot het meisje grootmoeder versterkende middelen te gaan brengen; daar zou grootmoeder van opknappen. Het meisje zette haar rode kapje op, dat gaf haar zo'n fris en bezielend uiterlijk. Met een mandje, waarin levertraan en overtuigingskoekjes zaten, ging ze op pad. Toen ze door het bos liep, kwam ze de boze wolf tegen. De wolf had lang niet gegeten en zag groen en grauw van de honger. De wolf vroeg

waar het meisje heenging. Het meisje zei dat ze haar grootmoeder ging opzoeken, die ziek was, met versterkende middelen. De wolf zei schijnheilig dat hij dat een goed idee vond en dat hij hoopte dat grootmoeder snel weer beter zou worden. Intussen dacht hij bliksemsnel na. Als hij snel liep, was hij eerder bij grootmoeder dan het meisje. Een zieke grootmoeder zou hij makkelijk kunnen verschalken. Zo gedacht, zo gedaan. Hij snelde naar het huisje en belde aan. Toen grootmoeder opendeed, werd ze verslonden door de wolf. De wolf verkleedde zich snel als grootmoeder en ging in haar bed liggen. Het meisje ging, nadat zij in het huisje was aangekomen, bij het bed zitten. Ze was verbaasd dat grootmoeder er zo raar uitzag, maar dacht dat dit van de koorts kwam. Op het moment dat ze bedacht dat grootmoeder erg op de wolf leek, sprong de wolf het bed uit en wilde ook het meisje opeten. Het meisje begon te gillen. De jager, die in de buurt van het huisje rondliep, hoorde het meisje gillen. Geschrokken snelde hij het huisje binnen. Hij rende de trap op, greep zijn zwaard en hield de wolf in bedwang. Trillend over haar leden vertelde het meisje wat er gebeurd was. Toen de jager hoorde dat de wolf grootmoeder had opgegeten, werd hij

boos en sneed de buik van de wolf open. Dobblij zagen de jager en het meisje de grootmoeder levend en wel, naar buiten stappen. De jager pakte daarna een paar bouwstenen, zoals beginselstenen, beleidsstenen en praktijkstenen, en stopte deze in de buik van de wolf en naaide hem weer dicht. De wolf, loom geworden van het gewicht in zijn buik, viel in slaap. De jager, grootmoeder en het meisje waren dolgelukkig dat ze elkaar weer in levende lijve zagen. Met zijn drieën gingen ze naar het huis, waar de jager en het meisje woonden. Daar vierden ze de 100e verjaardag van grootmoeder.

Grootmoeder voelde zich door alle gebeurtenissen en emoties toch wel verzwakt. Ze wist niet of ze nog heel lang zou leven. Haar 101e verjaardag zou ze nog wel beleven, maar of ze nog veel ouder zou worden, wist ze niet.

Wel hield één hoop haar op de been en deed haar (laatste?) geestdrift weer ontvlammen. Zij hoopte namelijk dat zij de wolf kon helpen de bouwstenen op de juiste wijze te verteren en in zijn bloedsomloop op te laten nemen. Pas wanneer het wezen van de wolf hiervan doortrokken zou zijn, zou hij van een boze wolf in een principieel blaffende en rechtvaardige wolf kunnen veranderen. Ph. B.

Honderd jaar leren

Door drs. A. M. Oostlander, directeur dr. Kuyperstichting

Een eeuwfeest van een partij is waard om in een zekere onbezorgdheid gevierd te worden. We mogen genieten van de dag, van de vriendschap en de herinneringen, van het perspectief dat we met een typerende hardnekkigheid vasthouden. Maar een echt feest moet voor ons ook diepgang hebben. Wij laten zoiets niet als eenmalig vuurwerk voorbijgaan.

Wij willen het verankeren, zodat het iets blijvends heeft, zodat we erdoor gevormd worden. Het is niet alléén een recreatief, verstrooiend gebeuren. Daardoor is er bij ons minder feestgedruis, maar het gedruis klinkt wel langer na.

Wat is er te vieren?

Op die vraag moet een antwoord zijn. En dat antwoord omvat meer dan wapenfeiten en jeugdherinneringen. In dat antwoord gaat het vooral over datgene wat we kunnen overdragen aan hen die na ons het politieke handwerk op zich zullen nemen. Staan we met lege handen? Moeten anderen weer **helemaal** opnieuw van de grond(slag) af aan beginnen? Of is er in die honderd jaar iets geleerd waarop voortgebouwd kan worden? Naar mijn vaste overtuiging is dat laatste het geval. Er is ontzettend veel geleerd, door schade en schande heen. Dat kon ook, omdat wij altijd weer in andere posities en verantwoordelijkheden werden geplaatst. Onze ervaringen waren daarom zeer kleurrijk, zeer uiteenlopend.

Kleine luyden of burgerdom

Maatschappelijk heeft de ARP zeer uiteenlopende groepen in zich verzameld. Eigenlijk waren dat nooit de toonaangevende groepen. Wij zijn niet de club met het meerderheidsgevoel. Dat schiep een gunstig klimaat voor kritische bezinning op de opbouw van de samenleving. Er was voor ons steeds reden om geen vrede te hebben met de bestaande toestand. Dat is een belangrijke voorwaarde voor creativiteit, voor „leren kunnen”. Hoe moeilijk is het niet voor een gezeten burger om te weten wat er zich in de marge van de samenleving, in de hoeken waar de slagen vallen, afspeelt. Hoe moeilijk is het om je christelijke verantwoordelijkheid in dat opzicht goed te zien. Nog moeilijker dan dat een kameel gaat door het oog van een naald.

Goevernementele instelling

Van die honderd jaar waren er 94 met parlementaire ervaring, ± 75 met regeringsverantwoordelijkheid. En wel een kwart eeuw was de leiding van kabinetten aan één der onzen toevertrouwd. Daar zijn we nog al realistisch van geworden, we weten wat politiek is, wat er wel en niet mogelijk is en op welke termijn. We leerden dat je zonder keiharde vasthoudendheid nergens komt op dit weerbarstige terrein. En dat het op duidelijke beslissingen aankomt.

Beginselen of persoonlijkheden?

Merkwaardig ook hoezeer we over al

onze politieke leiders nogal genuanceerd denken. Naast hun grote, soms profetische, gaven ontdekken we tijdens of na hun leven de gebreken en de verkeerde inzichten en politieke praktijken. Ze zijn er ons niet minder lief om, we kennen toch ook onszelf, maar het is voor ons voldoende om niet de politieke mens maar het politieke uitgangspunt centraal te stellen. Daarom verbazen we ons er over, ergeren we ons er aan als op partijcongressen mensen overstuur raken van geestdrift bij het binnentreden van onze „eerste man”.

Gezag en vrijheid

Wij kenden perioden van vrijheid en van onderdrukking. Dat heeft onze opvatting over het gezag bijna op z'n kop gezet. Na 1945 en na de zelfstandigwording van Indonesië kan nooit meer zo onvoorwaardelijk over gezagsgetrouwheid worden gesproken als voorheen. Gezag kan bij ons niet zomaar ontleend worden aan de functie die men bekleedt. Met die gedachte zijn we aan het afrekenen; mogen we ook in de toekomst voor dat diensthuis bewaard blijven! Immers is doorslaggevend welke normen in een gepretendeerde gezagsuitoefening tot uitdrukking komen. Voor de beoordeling daarvan zijn wij allen **persoonlijk en samen verantwoordelijk**. Want de oproep van het Evangelie voor het politieke leven kan in onze partij door ieder worden gehoord en verstaan. Daarom blijven we kritisch. En zelfs wie het vertrouwen van antirevolutionairen heeft kunnen winnen, zelfs die heeft ons niet helemaal. Er blijft altijd een „Evangelisch voorbehoud”. De artikelen 2 en 5 van de ontwerp CDA-statuten leggen dat voorbehoud voor de toekomst vast.

Bekeerbaarheid

Vanaf het begin van onze richting zijn we „op weg” geweest. Groen van Prinsterer is weggeroepen uit de

destijds voor hem vertrouwde groep der conservatieven. Hij aanvaardde de risico's van zijn nieuwe en door velen gesmaade inzichten. Er is heel wat aan bijgeschaafd en veranderd, soms heel radicaal.

Sinds Kuyper, met zijn brede ontplooiing van politieke visies, Idenburg met zijn ethische politiek, Gerbrandy met zijn inzicht in de sociale nood, Bruins Slot en de gedachte van de mondiale verantwoordelijkheid en Aantjes met zijn hernieuwd besef van een wereld die snakt naar christelijke politiek. Een ieder weet dat dit maar een kleine greep is.

Vanwaar dat leren?

Waarom waren we zo hardnekkig op het maatschappelijk erf bezig? Waarom heeft ons dat zoveel emoties gekost? Wij zijn een uitgesproken politiek volkje, omdat we het als een opdracht van Godswege zien om mede stuur en richting te geven aan het maatschappelijk gebeuren. We maken vaak een lichtvaardige indruk in onze omgang met de Schrift en met het

gebed. Toch hebben we steeds geweten dat ook die delen van het Evangelie die we minder goed begrijpen of aanvaarden kunnen recht overeind moeten blijven. Wegpraten of wegschuiven is er niet bij. Daarom is een goed christelijk politiek verhaal bepaald niet zomaar een populair verhaal. Wie lid van een christelijke partij wil zijn zal moeten kunnen veranderen, zal moeten willen leren. Soms heel radicaal. Als er ergens wat te leren valt in de politiek dan is het wel in een christelijke partij. Want daar wordt de spanning tussen norm en feit, tussen startniveau en „eindtermen” opgevoerd tot een hoogte welke men elders niet kent. In zo'n partij kan dus iets worden overgedragen. Te veel om op te noemen, een verhaal zonder eind, want iedere generatie voegt daar zijn eigen hoofdstuk aan toe. Op onze generatie rust de verantwoordelijkheid om dat in de christen-democratie, nationaal en internationaal, in te brengen. Daarom is, juist nu, honderd jaar ARP een feest en een opdracht.

WAARDEVOLLE WERKEN!

Mr. Groen van Prinsterer

„Handboek der geschiedenis van het vaderland”

Dit werk mogen we wel een van de belangrijkste werken noemen die Groen van Prinsterer ons heeft nagelaten. Ruim 920 blz., voorzien van een inhoudsregister, gebonden in twee delen. Dat deze fraai verzorgde uitgave van Groen's belangrijkste werk in ruime behoeften voorziet, blijkt wel daar de in nov. 1978 verschenen uitgave binnen twee maanden was uitverkocht. D.V. najaar 1979 verschijnt er weer een herdruk. Prijs bij voorintekening f 90,- na verschijning aanmerkelijk duurder.

Uit voorraad leverbaar:

Algra – „Dispereert niet” 5 dln. geschiedenis met felle pluspunten maar vooral boeiend, betrouwbaar en boordevol illustratie. 8e herdruk geheel bijgewerkt en up-to-date. f 242,50. Betaling in termijnen mogelijk.

100 jaAR Partij door div. medewerkers ca. 300 blz. voor slechts f 19,90. Voor ARP-leden geldt een gereduceerde prijs van f 15,-.

H. Algra – Het wonder van de 19e eeuw van vrije kerken en kleine luiden ca. 416 pag. gebonden f 39,50.

Stationssingel 50, 3900 AD Veenendaal. Telefoon 08385-13978, 3900 VB Postbus 177
Giro 280572, Bank: Rabobank Veenendaal, Bankrekening 36.51.10.191

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuyperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

Honderd jaar ARP I

Het herdenken van het honderd-jarig bestaan van onze partij is een vreugdevol gebeurtenis voor al diegenen, voor wie de antirevolutionaire partij in hun leven iets heeft betekend. Juist daarom is deze herdenking een reden tot dankbaarheid; niet omdat de antirevolutionaire partij zoveel tot het welzijn van ons land en volk heeft bijgedragen (laat anderen daarover maar oordelen), maar omdat deze partij voor zo ontzaglijk velen een verrijking heeft betekend voor hun leven in staatkundig en maatschappelijk opzicht. Reden tot dankbaarheid ook omdat deze partij in het verleden heeft gestreden voor de erkenning op staatkundig niveau van de geestelijke overtuiging van een belangrijke bevolkingsgroep en deze strijd met succes zag bekroond. In haar politiek bezig-zijn heeft die partij ook fouten gemaakt: mensen zijn beschadigd, niet alleen in hun persoonlijke gevoelens, maar ook in hun overtuiging. Wanneer wij overhalve met een diep gevoel van dankbaarheid feestvieren, dan is dat met een gevoel van ootmoed. Niet wij hebben immers het huis gebouwd; maar wij mogen geloven dat, in weerwil van al onze tekortkomingen en gebreken, waarvan onze gelijkhebbigheid bepaald niet de minste is, het de Heer is die richting en inhoud heeft gegeven aan onze politieke activiteit. En wanneer we dat geloven, dan past slechts ootmoedige dankbaarheid.

Honderd jaar ARP II

Het bij een honderd-jarig jubileum bijna onvermijdelijke gevoel van zelfvoldaanheid wordt ook getemperd door het besef dat de antirevolutionaire partij op het punt staat op te gaan in een groter geheel. Dat gaat niet zonder pijn; veel van wat dierbaar en vertrouwd was, dreigt verloren te gaan. Het is goed om gedurende dit proces van overgang te bedenken dat de antirevolutionaire partij nimmer een doel is geweest in zichzelf; zij was instrument voor een doel: het doen doorklinken van de boodschap van het Evangelie op het staatkundig vlak. Steeds meer zijn wij gaan beseffen dat voor de vraagstukken waarvoor de maatschappij vandaag zich ziet gesteld, onze partij niet meer het beste instrument is voor het verwezenlijken van dat doel. Op nationaal, Europees en mondiaal gebied zijn de dimensies te groot geworden. Daarom zoeken wij naar datgene wat wij met anderen gemeen hebben. Dat doen wij niet om het eigene prijs te geven, maar om dat eigene, die diepste overtuiging, meer spankracht en een groter klankbord te geven. Dat maakt ons wellicht tot ongemakkelijke partners. Niemand kan echter van ons verwachten dat wij na honderd jaar de antirevolutionaire richting in de annalen van de geschiedenis bijzetten. Wat wij willen, omdat wij ons daartoe verplicht gevoelen, is het inbrengen van de kern van de anti-revolutionaire richting in het grotere samenwerkingsverband. Vandaar dat het honderd-jarig

COMMENTAAR

jubileum in zekere zin wellicht een afscheid is van de antirevolutionaire partij, maar in genen dele een afscheid van de antirevolutionaire richting. En dat met name maakt het zinvol om dit jubileum te vieren.

Schokkend en zinloos

De moord op de Britse ambassadeur en zijn huisbediende op klaarlichte dag is zo schokkend dat we ons verbijsterd hebben afgevraagd hoe zo iets mogelijk is. We moeten aannemen dat er politieke motieven aan ten grondslag hebben gelegen, omdat deze moord anders volstrekt zinloos zou zijn. Maar welke politieke beweegredenen kunnen zulk een brute levensberoving wel zin geven? Wat op aarde is zo belangrijk dat men nietsvermoedende mensen, die geen enkele gelegenheid hebben zich te verdedigen, op nietsontziende wijze neerschiet? Omdat we op deze vragen geen antwoord weten en de antwoorden die eventueel gegeven zullen worden, met kracht moeten verwerpen, vragen we ons af of dergelijke daden kunnen worden

voorkomen. Indien van tevoren bedreigingen worden gedaan, kunnen we voorzorgsmaatregelen nemen, maar daarvan was hier geen sprake. We kunnen geen veiligheidsnet over ons maatschappelijk bestaan werpen dat alle leven verstikt. Het is zoals het kamerlid Schakel opmerkte: hoe hard het ook mag klinken na een zo afschuwelijke gebeurtenis, het is de prijs die we moeten betalen voor onze vrije samenleving. Afgelopen week is die prijs erg hoog geweest.

Vredesverdrag

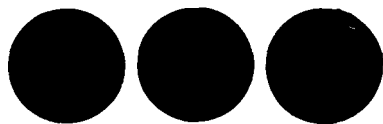
Afgelopen maandag is in Washington het vredesverdrag tussen Israël en Egypte getekend. We weten allemaal dat met het tekenen van dit verdrag de vrede nog niet is gemaakt en dat nog moeilijke onderhandelingen voor de deur staan. Maar het enkele feit dat Israël voor het eerst sinds zijn bestaan niet meer in staat van oorlog verkeert met zijn Zuiderbuur is een zo unieke gebeurtenis dat we daarvoor het moment alle aandacht aan willen geven. Dat dit moment heeft kunnen plaatsvinden is voor een niet onbelangrijk deel toe te schrijven aan het feit dat drie mensen in staat zijn geweest boven zichzelf uit te stijgen, de drie mensen die hun handtekening onder het verdrag geplaatst hebben: Carter, Sadat en Begin. Daarvoor komt hen alle lof toe. Het is te hopen dat zij er in zullen slagen de formele vrede van nu straks ook materiële inhoud te geven. Dat is geen gemakkelijke zaak wanneer men bedenkt dat de bevolkingen van beide landen nooit geleerd hebben elkaar als vriend te beschouwen.

Een oorlogsmentaliteit moet worden vervangen door een vredesmentaliteit. Dat is een moeilijk en langdurig proces. Bij het doormaken van dit proces wensen wij de leiders en de volken van beide landen de grootst mogelijke wijsheid en volharding toe.

Onzorgvuldig

Bij het Tweede Kamer-debat over de moeilijkheden bij de KLM heeft staatssecretaris Smit-Kroes het laten voorkomen alsof de KLM niet alleen in opspraak is gekomen, maar ook in opspraak is gebracht. Nu kan geenszins worden ontkend dat in bepaalde publicaties nogal wat lawaaiig over de problemen van de KLM in Amerika is geschreven. Dat alles neemt echter niet weg dat een aantal zaken aan het licht zijn gekomen door officiële onderzoeken door officiële instanties in Amerika verricht. De staatssecretaris zal toch geenszins willen suggereren dat dergelijke onderzoeken ook kunnen worden begrepen onder de uitdrukking „in opspraak brengen”. De staatssecretaris had daarom beter haar woorden wat zorgvuldiger kunnen kiezen en wat minder de indruk kunnen wekken dat zij als advocaat voor de KLM optrad. Daarmee is trouwens in strijd dat zij zelf een gerechtelijk onderzoek aanhangig heeft gemaakt. Indien het haar bedoeling is geweest de – wel gewekte – indruk te weerleggen dat de KLM als bedrijf in het geheel niet deugt omdat een aantal van haar employé's bepaalde onoirbare handelingen hebben verricht, dan is dat terecht. In haar ijver lijkt zij echter dat doel te zijn voorbijgeschoten.

OVERWEGENDE

100 jaar

„Ook thans nog huivert menigeen onder onze vrienden voor het denkbeeld van een partij. De Christen moet zich, zegt hij, onthouden van elk deelgenootschap aan een politieke partij”.

Deze zin is van Groen van Prinsterer uit zijn brief aan de ethischen, waarin Groen in 1865 partijvorming verdedigt. En in 1869 maakt Groen nog duidelijker hoe velen over het begrip partij denken als hij, met het oog op de ethischen, in Nederlandse Gedachten opmerkt: „Velen sidderen, als voor een schrikbeeld, voor het woord partij”. De heer Bichon van IJsselmonde had zich reeds in 1840 in de Kamer verheugd getoond dat „in ons gezegend vaderland geene eigenlijke oppositie gevonden werd; dat hier geene partijen, gelijk zij elders tegenover elkander stonden, waren te vinden”. Bij het in de Tweede Kamer binnentreden van Groen werd hem al duidelijk gemaakt dat er niet van partijen gesproken mocht worden, alleen van „kleuren”. Deze verdoezeling bracht de grote voorman van onze politieke richting ertoe op 15 mei 1849 in het parlement op te merken:

„Een hooggeacht lid dezer Vergadering heeft dezer dagen gezegd: „dat hij die in of buiten deze Kamer spreekt of doet spreken van partijen, eene groote ondiens doet aan het vaderland”. „Welnu, ik moet bekennen, ik behoort tot de schuldigen. Ik heb in en buiten de vergadering met opzet van partijen gesproken. Een ander geëerd lid heeft gezegd dat er geen partijen in Nederland zijn. Ik ben evenwel niet de eenige die ze gezien heb”.

Groen van Prinsterer heeft zich veel moeite getroost duidelijk te maken dat het niet ging om partijschappen, die zich groeperen rondom een belang.

Niet om coterieën, die meer samenhang vinden in personen dan in een beginsel. Voor Groen stond vast dat partij en beginsel bij elkaar behoorden. Een partij wordt geboren „uit eendragtige naleving van een beginsel”. Het een partij willen zijn veronderstelt organisatie. Van die organisatie was in Groen's tijd geen sprake. Groen zelf merkte over het gemis aan organisatie op: „Door niet een partij te vormen, kon het gebeuren dat de christelijk-historische rigting, in de volkskern zoo magtig, desniettemin telkens in de drukpers, in de Kamers, in het kabinet magteloos werd”. En de liberaal Van Heukelom voegde Groen in 1864 toe dat hij was „de leider van eene partij, die uit niet veel meer dan den geachten spreker zelven bestaat”.

3 april 1879

De organisatie van de partij wachtte tot na de dood van Groen van Prinsterer. Dr. Kuyper sprak daar openlijk over: „Organisatie der partij was echter niet oorbaar, zoolang de heer Groen leefde, en zou zonder hem niet kunnen geschieden tijdens zijn leven. Zijn dood maakte die noodzakelijk”. En zo gebeurde het dat op donderdag 3 april 1879 in de „Schilderijenzaal” van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht voor de eerste maal een vergadering werd gehouden van het „Voorlopig Centraal Comité van Antirevolutionaire kiesverenigingen” met afgevaardigden van de kiesverenigingen en redacteuren van A.R.-bladen.

De eerste Deputatenvergadering. Er zouden er vele volgen. De laatste heb ik in Tivoli in Utrecht nog mogen meemaken. Een reorganisatie van de partij maakte aan de bijkans legendarische Deputatenvergaderingen een einde. Kuyper zei op 3 april onder meer: „De dood van den leider der Antirevolutionaire Partij, mr. Groen van

Prinsterer, bracht de partij op een keerpunt. Ze werd gedwongen uit de toestand van wording over te gaan en zich te vormen. De persoon van Groen vertegenwoordigde de partij, ook zonder woord, ook waar hij, tijdelijk van schier alle geestverwanten verlaten, alleen stond”. Alle voorbereidingen vonden reeds in 1878 plaats. Toen aanvaardde het Voorlopig Centraal Comité het beginselprogramma en verzocht kiesverenigingen zich op basis van dat programma te verenigen. De officiële start werd gemaakt op 3 april 1878 met naast de leden van het Comité slechts een 28-tal afgevaardigden. Klein was het begin, maar trouw aan het ideaal: „'t Is om die ordeningen des Heeren, Waar Woord en Schepping van getuigt. In 't volk zoo helder te graveeren. Tot weer dat volk voor God zich buigt”, heeft dr. A. Kuyper in een tijdvak van 40 jaren „zijn” partij gebouwd en groot gemaakt. En wij mogen er, een eeuw na die 3e april, in verwondering bij stil staan.

Karakter

Ik heb bij ons eeuwfeest willen wijzen op de hatelijke klank die aan het begrip partij vast zat. Om daarmee aan te geven dat het nogal wat betekende wanneer men voor de doorwerking van zijn beginselen toch meende dat partijvorming moest. En er aan dat „moeten” krachtig leiding werd

gegeven door Groen en Kuyper. Het kan niet mijn taak zijn in mijn wekelijkse artikel in ons partijblad nu de 100-jarige op de voet te volgen. Anderen, onder wie ons erelid, de heer H. Algra, zijn daartoe veel en veel beter in staat en hebben ons ook in de afgelopen maanden echt doen ik wijd nog een enkel woord aan het karakter van de partij en aan daarin opererende karakters. De vertolkers van het AR-gedachtengoed hebben iets massiefs over zich. Dijken, polders en klei, het gevecht tegen het water; het lijkt wel of daarbij mensen behoren die zich in het bijzonder binnen onze partij laten terugvinden. Stoer, onverzettelijk, weinig buigzaam, degelijk. Je hoefde het met de AR niet eens te zijn, je wist wel wat je aan te had. En dat geldt voor vooroorlogse degelijke „rechtsen” evengoed als voor hedendaagse „linksen”. Het ergens voor willen en durven staan, het dwars tegen gevestigde opvattingen ingaan, behoort bij de ARP. Men lette niet op kiezersgunst, niet op de lengte van de stoet die volgde, niet op de kritieken in de pers. Het spuien van eigen opvattingen, ongeacht wat ervan komt, is een houding die er altijd is geweest. Al zorgde de gezagsidee in lang vervlogen tijden uiteraard voor andere uitingsvormen dan die welke wij in tijden na de demokratisering waarnemen. Maar ook in de vorm is ieder weer kind van zijn tijd. In de ARP werkte je, vanuit een sterk roepingsbesef, aan de doorwerking van de beginselen. Dat leverde zeer meelevende leden op, maar ook lastige en kritische leden, altijd op de bres om de grondslag, het beginsel te bewaken.

Weinig nieuws onder de zon

Het begon al in 1881 met prof. L. Lindeboom die de AR beschuldigde van „liberalen-vrees” en van „leunen op Roomsche rietstaven”. De eenheid binnen de partij werd verbroken in 1894. Het onderwerp „kiesrechtuitbreiding ten finale toe” bracht de scheuring. Dat het sturen in democratische richting tot verdeeldheid leidde is eigenlijk een

treurige zaak. Tot op vandaag kan met vreugde worden vastgesteld dat de partij goed koos en ondanks de scheuring toch innerlijk weinig van het gebeuren te lijden had. Bittere teleurstelling was er in 1925 toen met steun van de CHU het kabinet-Colijn werd herenroepen. In 1921 toen de Deputatenvergadering uitsprak „dat bij verkiezingen voor Staten en Raden door de bij het Centraal Comité aangesloten kiesverenigingen geen vrouwen kandidaat behooren te worden gesteld”. „Maar, welke haar persoonlijke opinie zij, als A.R.-vrouw eerbiedigt zij wettig genomen partijbesluiten” zo lezen wij in een gedenkboek „Schrift en Historie”. De mannen-broeders konden de staf over anderen breken, zelf hadden ze er nogal eens moeite mee wanneer anderen hen bekritiseerden. Van de critici aan het eind van de 20-er jaren gold „Die thans van haar weggaan zijn nooit goed antirevolutionair geweest”. Ach er is ook weinig nieuws onder de zon.

Buigen voor Gods woord

Er is veel lelijks over de ARP en over politici uit die partij te zeggen. Fouten en gebreken kleven ons aan vanaf de oprichting. Wij moeten daaraan niet gemakkelijk voorbijgaan. Maar er is bij de viering van het eeuwfeest van de ARP alle reden tot grote dankbaarheid. Voor miljoenen was de ARP hun politieke huis. Het willen werken in de politiek in raden, staten en kamers vanuit het geloof in Jezus Christus heeft ook mogen inhouden dat er van zegen, van invloed ten goede sprake was. De partij heeft een zeer groot aantal mensen opgeleverd die veel voor ons land en volk hebben mogen betekenen. Wij willen ook in 1979 vanuit de opdracht die het Evangelie aan mensen geeft, werkzaam proberen te zijn. Daarbij blijve voor ons vaststaan dat wij ook in onze dagen politiek willen voeren vanuit het buigen voor het Woord van God. Eén ding staat daarbij vast: God blijft en Hij blijft dezelfde in Zijn trouw en liefde. Moge het onze begeerte zijn Hem te dienen nu nog in onze partij, straks in het CDA.

H. A. de Boer

Noodseinen van CH-Weekblad

Door dr. W. de Kwaadsteniet; CDA-Tweede-Kamerlid

Het wordt hoog tijd, dat de ARP en/of het CDA veel meer zorg gaan besteden aan de CHU. De CHU kan het blijkbaar alleen niet af. Er wordt te weinig, zo geen rekening met de CHU gehouden.

In de afgelopen drie weken heeft het CH-Weekblad „de nederlander” noodseinen uitgezonden via de voorpagina en dit wel tweemaal middels artikelen van Van Leijenhorst – vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie en eerste man van de CHU-representanten.

Derhalve mag stellig worden aangenomen, dat de CHU inderdaad in moeilijkheden verkeert. En als dat zo is, moeten wij metterdaad de zusterhand gaan reiken. Maar laten wij eerst eens zien wat blijkens het CH-Weekblad de moeilijkheden dan wel zouden zijn. (De abonnees van Nederlandse Gedachten hebben daarvan althans reeds voor een gedeelte kennis kunnen nemen).

Stiefkind

In „de nederlander” van vorige week vrijdag 23 maart – toen behalve weekblad tevens Ledencontactblad CHU – herinnert Van Leijenhorst eraan, dat hij de week daarvoor een artikel schreef onder de kop: „De CHU mag niet het stiefkind van het CDA worden”. En hij verklaart nader: „Aanleiding daartoe vormde het feit dat de CHU op twee nagenoeg unanieme uitspraken van de Unieraad (over het Europees lijstvoorstel en het dubbelmandaat) van de zijde van het CDA zonder meer nul op het request kreeg, terwijl uitspraken van de AR-partijraad (denk aan uitstel fusiedatum) met het grootst mogelijke begrip worden ontvangen”. Einde citaat.

Waar heeft Van Leijenhorst het over? Wel, over twee besluiten van de CH-Unieraadsvergadering van 3 maart jl. De Unieraad sprak zich in de eerste plaats uit tegen het door het CDA-bestuur ontwikkelde lijstvoorstel voor de Europese verkiezingen. De Unieraad was niet tevreden met de plaatsing van CH-kandidaten op die lijst. In de tweede plaats sprak de Unieraad zich uit voor het dubbelmandaat, waar het CDA-bestuur dit geenszins wenst. Het standpunt van de Unieraad zou betekenen, dat Tolman (CHU) tot 1981 naast lid van het Europese Parlement ook in de CDA-Tweede-Kamerfractie zou kunnen blijven zitten.

In het nummer van 16 maart jl. van „de nederlander” had Van Leijenhorst zich al zeer beklaagd, dat het CDA-bestuur „fel afwijzend gereageerd heeft” op de Unieraadsuitspraken. Dat is, zo schreef hij, gebeurd „mede op grond van het motief dat eens genomen besluiten niet meer terug te draaien zijn”. En, zo vervolgde Van Leijenhorst toen: „Hoewel men daar op zichzelf wel enig begrip voor kan hebben, doet het toch vreemd aan, dat nagenoeg unanieme Unieraadsuitspraken in het CDA een dergelijk onthaal vinden, terwijl de AR als het gaat om het uitstellen van een fusiedatum – ook een afspraak – (door Goudzwaard n.b. aangekaart via de publiciteitsmedia buiten de organisatorische kanalen van het CDA om) op haar wenken bediend wordt”.

Reële partner

Wel, daar heeft men het dan. De AR wordt op haar wenken bediend. Of, zoals eerder geciteerd, de uitspraken van de AR-Partijraad worden met het grootst mogelijke begrip ontvangen. Waar is daarentegen de CHU? Nergens kennelijk, volgens Van Leijenhorst.

Want wat schrijft hij vervolgens in het nummer van 23 maart jl., aansluitend op het hiervoor daaruit geciteerde? (Wij zijn aardig op weg het hele artikel te citeren en misschien was dat ook – zonder commentaar – wel voldoende). Van Leijenhorst: „Wordt de Unie in deze overgangperiode van federatie naar fusie nog wel als een zodanige reële partner van het CDA beschouwd dat zij voldoende gehoor kan vinden voor hetgeen er door haar organen ondubbelzinnig wordt uitgesproken? Wreekt zich soms in deze kritische

periode haar goevernementale instelling, niet alleen in staatkundig maar ook in partij-politiek opzicht? Of heeft zij (en let nu goed op, De Kw.) ook een soort Goudzwaard nodig, een wankelmoedige, die vanwege een geprangd gemoed daarin rechtvaardiging vindt om met voorbijgaan van alle organisatorische regels, zich in opperste ootmoed tot de publiciteitsmedia te richten en zijn brief – welke, het zij nogmaals gezegd, niet gericht was aan het CDA maar aan het Nederlandse volk – afsluit met de woorden: „ik zou het op prijs stellen indien u aandacht aan de inhoud van dit (ongevraagd) advies zou willen schenken”. Einde citaat. Een paar kanttekeningen slechts, hoewel er vele te maken zijn, die men zelf wel kan bedenken. Heeft de CHU een soort Goudzwaard nodig? Ons (ongevraagd) advies is: neen. Want wat heb je aan „een wankelmoedige”? Vooral wanneer je zelf de spot drijft met diens „geprangd gemoed”? Trouwens, waarom is zulk een Goudzwaard van belang in dit verband? Of dacht Van Leijenhorst, dat de door hem zelf genoemde „uitspraken van de AR-Partijraad” soms door Goudzwaard waren gedicteerd? Dan wordt het tijd, dat Van Leijenhorst de ARP eens een beetje gaat leren kennen! Hij moet maar eens langs komen op een partijraad van de ARP.

Onhaalbaar tijdschema

Ik heb al eerder uiteengezet, dat al maandenlang duidelijk was voor ieder die het weten kon (en weten wilde), dat het tijdschema voor de fusie alleen al technisch-organisatorisch onhaalbaar was. Maar aangezien deze of gene een bepaalde datum tot iets sacraals had gemaakt, werd geprobeerd daaraan koste wat het kost vast te houden. Het zou mooi zijn geweest wanneer ten langen leste de onhaalbaarheid juist ook van de zijde van de CHU (en/of KVP) open en bloot op tafel zou zijn

gelegd. Ten aanzien van de CHU-plaatsen op de kandidatenlijst voor de Europese verkiezingen zouden wij niet veel willen zeggen. Alleen dit. Als de CHU niet akkoord is, moet zij dit zeggen. Tijdig. Als de CHU goede argumenten heeft moet zij volhouden. En niet achteraf, ingestemd hebbend, gaan weeklagen. Niemand kan de CHU dwingen als de CHU zelf niet meegeeft. Als de CHU zo onaanvaardbaar gemengeld wordt door het CDA-bestuur moet de CHU dat niet pikken. Dan moet de CHU bijvoorbeeld zeggen: dit is onaanvaardbaar, wij komen dan maar in het uiterste geval met een eigen lijst uit, dat moeten jullie als KVP en ARP dan ook maar doen, laten wij de lijsten overigens wel met elkaar verbinden en dan zullen wij met elkaar wel zien wat er van komt.

Dubbelmandaat

Ten aanzien van het zogenaamde dubbelmandaat zou Van Leijenhorst gewezen kunnen worden op het artikel van de voorzitter van de CHU, dr. L. M. van Leeuwen, in hetzelfde nummer van „de nederlander” van 23 maart jl. Van Leijenhorst klaagt erover, dat het CDA-bestuur het door de Unieraad gewenste dubbelmandaat niet wil. Voorzitter Van Leeuwen schrijft in hetzelfde nummer echter: „Het is jammer dat de Unieraad anders beslist heeft en heeft uitgesproken dat een dubbelmandaat wel tot de mogelijkheden behoort”. Wat zouden wij hier dan nog aan toe moeten voegen? Van Leijenhorst schrijft nog verder. Hij schrijft: „in alle bescheidenheid” moet worden erkend: „in dit soort zaken excelleert de Unie niet”. Hij heeft het dan nog steeds over het optreden van Goudzwaard. Maar, zo schrijft hij, dan loopt de Unie blijkbaar wel het risico dat zij met betrekking tot de éénwording van het CDA een te „onopmerkbare rol” vervult. En verder: „Dit klemt temeer wanneer zelfs het CDA deze overtuiging zou zijn toegedaan en het min of meer als een vanzelfsprekendheid zou worden ervaren, dat de Unie zich in dit federatieve stadium maar zonder meer bij de meerderheid of zelfs bij de spraakmakende minderheid dient aan te sluiten. De vraag dient dus gesteld (en beantwoord): maakt de Unie feitelijk te weinig furore? Kan zij, als men althans let op het loon dat dat met

zich meebrengt in het CDA, niet beter een wat neteliger positie innemen?” Einde citaat.

Onderkoeld zou men kunnen antwoorden! ja, neem eens een wat neteliger positie in (wat dat ook mag betekenen!). Serius gezegd: Waarom zou de CHU een te onopmerkbare rol vervullen? Daar is zij toch zelf bij en dat ligt toch aan haar zelf! Als je een fusie wilt dan moet je akkoord gaan, nadat je de belangrijke zaken uitgepraat hebt. Maar er valt nog wel wat te praten met elkaar. Niet voor niets heeft het CDA-bestuur daaromtrent twee commissies ingesteld.

Voorhoede

In die commissies kan dan ook bijvoorbeeld besproken worden de volgende passage uit het artikel van Van Leijenhorst. Hij schrijft: „In de Unie leeft nog altijd min of meer het denken vanuit de eenheid der natie. Men richt zich niet alleen tot het gehele volk maar voelt zich daar ook zo integrerend mee verbonden dat men bijvoorbeeld zich nooit zou willen opwerpen om een voorhoede-rol te gaan vervullen in de samenleving”. Ja, daar staat het dan, open en bloot. Wanneer een christen-democratische partijformatie (appèl) dat niet moet zijn, waar hebben wij het dan eigenlijk over in het licht van het Evangelie? Er zal dan nog heel wat afgepraat moeten worden in de commissie en in de commissies en in de partijen. Wij worden moe, maar toch zijn nog enkele opmerkingen noodzakelijk. Schrijvende over de politieke mentaliteit binnen het CDA zegt Van Leijenhorst, dat het de CHU natuurlijk wel steekt, dat de aandacht zo zeer op één der partners wordt gericht. Hij schrijft: „De manier waarop dit veelal gebeurt ondervindt in haar kring grote afkeuring. Bijvoorbeeld de wijze waarop Goudzwaard en de zijnen hun bezwaren hebben kenbaar gemaakt heeft veel kwaad bloed gezet. Ik neem aan dat dit ook zo in de KVP is ervaren. Zoiets mag geen gemeengoed worden in het CDA of het CDA zal nooit werkelijk tot een echte eenheid geraken”. Einde citaat. Wij denken, dat de KVP best voor zichzelf kan spreken. Overigens is „de manier waarop” niet niks, maar interessanter is de vraag: wat is argument tegenover argument? Daar komt Van Leijenhorst niet aan toe, helaas. En zo kom je inderdaad nooit tot een echte politieke eenheid, alleen maar tot een organisatorische fusie. Dan schrijft Van Leijenhorst: „Ook de wijze waarop iemand als Van Houwelingen (lees wel: iemand als Van Houwelingen) een democratische partij als D'66 tegemoet

treedt verdient geen navolging”. Voor Van Leijenhorst is het dan goed zich nog eens te herinneren dat Biesheuvel in 1970 zei, namelijk dat D'66 een on-Nederlandse partij is.

Uitspraak

Tenslotte een laatste alinea van het artikel van Van Leijenhorst: „Het zal toch niet nodig zijn dat de CHU opzien baart en alom nieuwswaarde gaat veroveren doordat zij loyaal de uitgestippelde koers van het CDA – inclusief die t.a.v. dit kabinet – wil handhaven. Een door politieke verzoeken behept CDA, zal door de Unie stellig terecht worden gewezen”. Wel, met deze uitspraak van de Unie op weg naar fusie – gedaan door de vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie – kunnen de ARP en de KVP het dan kennelijk doen. Wie het allemaal nog eens wil nalezen in „de nederlander” van 9, 16 en 23 maart jl. kan stellig op aanvraag de genoemde nummers krijgen bij het bureau CHU, Wassenaarseweg 7, Den Haag. Tel. 070-24.45.16.

nieuwe uitgaven!

dr. A. E. Wilder-Smith
DOORZAAK EN BEHANDELING VAN HET DRUGMISBRUIK
± 190 pag.,
ing. f 12,00

Ingrid Trobisch,
MET VREUGDE OP WEG
222 pag., f 16,90
(zendingsroman)

H. Joosten-Fokkema,
DE STILLE LANDWEG,
deel 1 + 2, 332 pag.,
f 29,90 (roman)

Michael Green,
EVANGELIE-VERKONDIGING IN DE EERSTE EEUWEN
± 400 pag.,
± f 29,90

Willem L. Meijer,
KUNST EN REVOLUTIE
2e druk, 264 pag.,
geïllustreerd, f 19,90

A. S. Ekelmans-van Klaveren,
EERST GELOVEN DAN ZIEN
3e druk,
96 pag., f 13,50

Deze uitgaven zijn verkrijgbaar bij de boekhandel of rechtstreeks bij de uitgever

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Westwal 45, Goes, Tel. 01100-27555

Prof. dr. Gesina v.d. Molen (1892-1978)

Door mr. Jacqueline Rutgers;
oud ARP-Tweede-Kamerlid

In dit jaar van gedenken besteedt Nederlandse Gedachten veel aandacht aan historische partijfiguren: partijleiders, minister-presidenten, alsmede een groep die wordt aangeduid als 'AR - schaduwfiguren'. In dit verband werd mij gevraagd een bijdrage te leveren over de betekenis van de onlangs overleden Professor Gesina van der Molen voor de ARP. Ik begrijp en waardeer de gedachte die hier achter zit: in zulk een 'Ahnengalerie' van de partij mag de vrouw niet ontbreken, dat zou niet passen in de huidige opvattingen over de verhouding der geslachten.

Het is intussen niet zonder aarzeiing dat ik mij ertoe zet aan het verzoek te voldoen. Doen we niet een beetje aan geschiedvervalsing als we Gesina van der Molen rangschikken onder de reeks van bijkans legendarische persoonlijkheden die de partij hebben helpen grootmaken? Een schaduwfiguur van de partij - inderdaad, maar dan toch wel schaduwfiguur in een heel specifieke betekenis. Ik heb mij getroost met de gedachte dat Prof. van der Molen zelf, die best wel van een grappe hield, zeker gemeensmuil en misschien wel geschaterlacht zou hebben, had ze van deze erebetiteling gehoord.

Vrijbouter

Het is nog kort geleden (21.10.78) dat Nederlandse Gedachten met een sympathiek 'In Memoriam' het overlijden van Gesina van der Molen herdacht. Er kwam in dit stukje echter een passage voor die in mijn gedachten bleef haken en die bij het lezen de gedachte bij mij deed opkomen: dat moet wel iemand van een jongere generatie zijn die zoiets kan schrijven. Die passage luidde: „Zij voegde zich niet gaarne in interne partij-discipline (in dat opzicht was zij een goede leerlinge van haar leermeester Anema) en dat heeft haar wellicht belet naast de stimulerende rol die zij vervulde ook een leidinggevende rol in de partij te spelen". Ja, het is ongetwijfeld waar dat Gesina van der Molen iets van een vrijbouter had. Zeker was het niet gemakkelijk haar aan een lijntje te houden. En ze kon naast al haar hartelijkheid en goede eigenschappen ook wel eens danig lastig zijn, niet alleen voor tegenstanders, maar ook voor medewerkers, collega's, vrienden. Maar zou dat de verklaring zijn dat zij nooit tot de partijleiding in engere zin behoord heeft en nooit de partij vertegenwoordigd heeft in Staten of Raden? Natuurlijk niet. De verklaring daarvan is veel eenvoudiger. Zij is volwassen geworden en heeft het grootste gedeelte van haar leven doorgebracht binnen een partijverband waarin voor de vrouw geen plaats was. De Grondwetsherziening van 1917 had weliswaar de beletsel voor de kiesbaarheid van de vrouw in openbare lichamen uit de weg geruimd. Maar de AR-Deputatenvergadering - het hoogste orgaan in de partij - legde in 1921 vast „dat bij verkiezingen van Raden en Staten door de aangesloten kiesverenigingen geen vrouwen behoren te worden candidaat gesteld, zolang de partij niet in haar wettige vergadering van een tegenovergesteld gevoelen blijk geeft". En zo bleef de partij wat zij altijd geweest was: een partij van mannenbroeders. Dat blijk van tegenovergesteld gevoelen heeft op zich laten wachten tot 1953 - pas toen werd in een 'wettige vergadering' de uitsluiting van de vrouw formeel

opgeheven. Gesina van der Molen was toen 61 jaar. Het duurde vervolgens nog weer eens tien jaar voor de tijd 'rijp' geacht werd om ook werkelijk een vrouw op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer te plaatsen. Toen was Gesina dus 71 - van een actieve deelname aan de politiek kon voor haar gezien haar leeftijd geen sprake meer zijn. Een leidinggevende rol was voor de a.r.-vrouw van Prof. van der Molen's generatie binnen het partijverband niet weggelegd.

Bres in mannenbolwerk

Wat dan wel? Ter beantwoording van de vraag naar Prof. van der Molen's betekenis in de ARP wil ik op een drietal facetten van haar werkzaam leven wijzen. Het eerste punt werd hierboven al aangeduid: de plaats van de vrouw in de a.r.-gelederen. Gesina was afkomstig uit een politiek meelevend gezin. Haar vader, van huis uit schoolmeester, later schoolopziener, nog later burgemeester, werd in 1908, dus in haar jongemeisjesjaren, gekozen tot lid van de Tweede Kamer, welke functie hij tot 1925 bekleed heeft. Zij had dus van jongs af aan een 'inside knowledge' van het politieke bedrijf, kende ongetwijfeld vele 'voormannen' van die dagen persoonlijk, kortom was vertrouwd met Haagse Kringen. Het spreekt vanzelf dat zij van het partijbesluit van 1921, waarbij de vrouw werd uitgesloten, niet veel moest hebben. Zij stond daarin trouwens niet alleen - van het begin af aan is er in de partij over dit onderwerp zeer verschillend gedacht, ondanks de principiële saus waarmee het veelal overgoten werd. Met haar vader lag zij vaak in de clinch over 'het vrouwenvraagstuk', kon zij later grinnikend vertellen. De geschiedenis van de vrouw in de a.r.-partij vraagt een breder behandeling dan in het kader van dit artikel mogelijk is - ik beperk mij hier tot Gesina van der Molen's bijdrage. Al in 1925 trad zij op voor een kiesvereniging met een aantal te voren rondgezonden stellingen, waarvan de eerste luidde: „De Heilige Schrift behelst inzake vrouwenkiesrecht geen bindende uitspraak" en een der volgende: „De partij heeft niet het recht om een vrouw, die krachten haar aanleg roeping gevoelt voor de politieke taak, de vervulling van haar roeping door dwang onmogelijk te maken". De geschiedenis vermeldt niet hoeveel bezoekers deze vergadering getrokken heeft (ik schat het aantal niet hoog) - vooralsnog bleef dit geluid de stem eens roependen in de woestijn. Pas na de oorlog is het geluk een bres te slaan in het mannenbolwerk. Aanvankelijk leek men in de partij alles bij het oude te willen laten (niet nog weer een nieuw strijdpunt erbij - we hebben er al genoeg). Een kleine actieve groep vrouwen onder leiding van Gesina van der Molen verenigde zich tot een studiegroep van a.r.-vrouwen; Gesina organiseerde een vrouwenconferentie; de partij stelde een studiegroep in ter principiële bestudering van het vraagstuk; voor het eerst mochten daarin ook enkele vrouwen meespreken (Gesina van der

Prof. Gesina v.d. Molen kijkt naar het portret dat haar werd aangeboden bij haar afscheid van de VU te Amsterdam.

Molen en mevr. Fenna Diemer - Lindeboom). Het rapport van de studiegroep viel aarzelend positief uit. Het Centraal Comité besloot het 'uit beleidsoverwegingen' niet verder in bespreking te geven. Na een door Gesina en haar medestanders georganiseerde stroom van protesten uit het land (nee, geen demonstraties of bezettingen, maar keurige brieven) werd op de Deputatenvergadering van 1953 het besluit van 1921 opgeheven, waarmee althans formeel een eind kwam aan een discriminatie van tientallen jaren in de partij. Voor de politieke bewustwording der vrouwen in de partij was door Gesina met het Scevar-comité een basis gelegd.

Een tweede punt: het ondergrondse Trouw.

Trouw is nooit een partijblad in eigenlijke zin geweest. Maar het is wel ons eigen blad. De na-oorlogse ontwikkeling van de partij is zonder Trouw ondenkbaar. Ook al had Gesina van der Molen nooit iets anders voor de partij gedaan, dan nog zou alleen al de centrale rol die zij samen met anderen bij de geboorte van het ondergrondse Trouw gespeeld heeft haar aanspraak geven op onze blijvende dankbaarheid. Grootgebracht bij het boek der boeken als wij in onze kring zijn behoort de fundamentele betekenis van het geschreven woord op deze plaats geen bijzondere toelichting. Prof. van der Molen had al in haar jonge jaren gekozen voor een journalistieke loopbaan. Na voltooiing van haar studie aan de kweekschool en een korte doch om gezondheidsredenen onsuccesvolle opleidingsperiode voor verpleegster treffen we haar in Amsterdam aan als journalist bij de Amsterdammer, later bij de Standaard. Ook tijdens haar rechtenstudie, die zij pas na haar 30e jaar ter hand nam, bleef zij in de journalistiek werkzaam. Zij werkte o.a. mee aan de redactie van het in christelijke kring veel gelezen maandblad Christelijk Vrouwenleven en verzorgde kronieken in het blad 'De Volkenbond'. Het lag dus wel in de lijn van haar ontwikkeling dat zij in de oorlogstijd betrokken raakte bij de illegale pers - eerst samen met van Randwijk en anderen in de redactie van Vrij Nederland, daarna vanaf het begin in 1943 in de redactie van Trouw. In haar woning in Aerdenhout werd, op aandrang van de later gefusilleerde Wim Spielman, op 30 januari 1943 tot de oprichting van Trouw besloten. Tot het einde van de oorlog heeft zij er samen met Bruins Slot en van Ruller

de redactie van gevormd. (Ook Schouten hoorde tot hij gevangen genomen werd in 1943 tot die oorspronkelijke redactie; de naam is door hem bedacht. In de Feestbundel die haar in 1962 bij haar afscheid als hoogleraar werd aangeboden memoreert Bruins Slot haar „felle bewegingen artikelen, zowel om de weerstand van ons volk te stimuleren als ook om de bedroefde nabestaanden van slachtoffers van de vijand te troosten. Daarnaast het onverdroten naar voren brengen van de gruwelijke schending van het recht in alle opzichten - het internationale recht in het bijzonder". Over haar rol als 'Tante Lien' in deze beginfase van Trouw schreef Ben van Kaam nog onlangs een bijzonder aardig artikel in het V.U. Magazine van November 1978, waarin ook nog allerlei andere bijzonderheden over haar activiteiten in oorlogstijd te vinden zijn.

Voorlichtende en publicistische arbeid

Als derde facet van Gesina van der Molen's betekenis voor de a.r.-partij noem ik haar voorlichtende en publicistische arbeid met name op het gebied van het internationale recht en de internationale verhoudingen. Dit was haar eigenlijke vakgebied. Tijdens de eerste wereldoorlog, toen zij in Amsterdam woonde, had zij veel contact met Prof. Anema en deze heeft, naar zij zelf later getuigde, een diepgaande invloed op haar verdere levensloop gehad. Het oorlogsgebeuren schokte haar. Haar belangstelling richtte zich steeds meer op vraagstukken van oorlog en vrede, van verband tussen vrede en recht, tussen vrede en rechtvaardige internationale verhoudingen. Het was Anema die haar stimuleerde om door een academische rechtenstudie haar inzichten te verdiepen en het lag in die lijn dat zij voor haar proefschrift (zij was in 1937 de eerste vrouw die aan de Vrije Universiteit promoveerde) een onderwerp koos uit het volkenrecht. Na de tweede wereldoorlog werd zij de opvolger van Prof. Anema aan de Vrije Universiteit voor wat het volkenrecht betreft. Veel artikelen en publicaties van haar hand zijn in de loop der jaren verschenen o.a. in A.F. Staatkunde, in Nederlandse Gedachten en voor de Arjos. Zij heeft meegewerkt om in onze kring begrip te wekken voor de noodzaak van nieuwe naoorlogse vormen van samenwerking tussen de volken, zoals b.v. de Europese integratie. Kritisch en intens belangstellend volgde zij de

ontwikkelingen van de Verenigde Naties. Bruins Slot memoreert hoe verheugd zij was toen in 1944 de eerste berichten over de voorbereidende besprekingen voor een nieuwe volkerenorganisatie in Dumbarton Oaks over de radio in bezet gebied begonnen door te dringen; onmiddellijk begon zij hierover in het ondergrondse Trouw te schrijven. Later heeft zij zelf een en andermaal als Nederlandse gedelegeerde een Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York meegemaakt en daarover artikelen gepubliceerd. Haar bibliografie vermeldt in de na-oorlogse jaren o.m. publicaties over: vrede als vrucht der gerechtigheid; christendom en internationale ordening; gerechtigheid en naastenliefde in de samenleving der volken; internationale ordening; christendom en internationalisme; ethische waarden in de internationale besluitvorming; neutraliteit; de rechten van de mens; zelfbeschikkingsrecht; het nieuwe Europa; Tsjecho-Slowakije; de staat Israël; de Indonesische kwestie; het vluchtelingenprobleem. Binnen en buiten partijverband werkte zij mee aan tal van commissies die zich met vraagstukken van internationale politiek bezighielden. Het bovenstaande gaf enkele hoofdpunten aan van Prof. van der Molen's relaties met de partij. Vele andere terreinen van actie bleven onvermeld. Zo was zij tijdens de oorlog o.a. nauw betrokken bij het onderbrengen van Joodse kinderen bij tijdelijke pleegouders; van 1945 - 1949 was zij daarna voorzitter van de Stichting Oorlogs Pleegkinderen, die belast was met het zoeken naar de beste oplossingen voor die helaas zoveel Joodse kinderen die niet aan ouders of familieleden teruggegeven konden worden, omdat die er niet meer waren. Ze was voorzitter van het Defense and Aid Fund voor steun aan slachtoffers van het Zuidafrikaanse apartheidbeleid, waar zij een gruwelijke hekel aan had. In de jaren 1956 - '60 koos ze partij voor de Republiek der Zuid-Molukkers; hier zat ze op dezelfde kritische lijn als Gerbrandy. Ze vond dat de Ambonezen onrecht werd aangedaan. In de laatste jaren van haar leven, na de beëindiging van haar professoraat in 1962, concentreerde zich haar aandacht en belangstelling steeds meer op de problemen van armoede in de derde wereld. Binnen het bereik van haar eigen, afnemende, krachten heeft zij tot het laatste toe zich ingezet voor directe, kleinschalige hulp aan sociale projecten in India, o.a. kindertehuizen, waarvoor zij de stichting Adjuitorium in het leven geroepen had en waarheen ze herhaaldelijk reizen maakte.

Geen schaduwfiguur

Men zou zich kunnen afvragen of de gaven en mogelijkheden van Prof. van der Molen in een ander politiek kader als dat van de a.r.-partij van haar dagen niet beter tot hun recht gekomen zouden zijn. Maar Gesina van der Molen hoorde tot het type van persoonlijkheden die - om met de woorden van Anema te spreken, onlangs nog in dit blad gememoreerd - „door hun innigste overtuiging onverbreekbaar aan de geestelijke kern hunner groep zijn gebonden." Bruins Slot drukte dit in de reeds genoemde Feestbundel van 1962 aldus uit: *Gesina van der Molen is een typische verschijning in de kentering van de gereformeerde samenleving... Het gereformeerde leven, de antirevolutionaire politiek vinden in haar een kritische begeleidster. Maar zij behoort erbij. Het is ook haar zaak. Zij blijft het bij haar: liefde tot de zaak, kritiek op de zaak, maar geen doorbraak".* Gé van der Molen was naar haar aard geen schaduwfiguur. Zij had daarvoor, naast gaven van hoofd en hart, een veel te levendige geest, veel te actieve en veelzijdige belangstelling. Jammer blijft het daarom, verdraaid jammer, dat de ARP haar toch eigenlijk in de schaduw heeft laten staan.

**100 jaar ARP:
bezoek
feestelijke
manifestatie
7 april!**

Zie voorpagina

De Anti-Revolutionaire richting en de christen-democratie

Door prof. B. Goudzwaard

Geloof en politiek handelen – dat is de draad geweest, die de diverse paragrafen van het eerste hoofdstuk van deze gedenkbundel met elkaar verbindt. Op verschillende manieren is geprobeerd, de uitgangspunten van een christen-democratische politiek uit de verf te laten komen. Maar één vraag is daarbij nog goeddeels op de achtergrond gebleven, namelijk die naar de onderlinge samenhang tussen deze christen-democratische politiek en wat zich – in een periode van 100 jaar – als anti-revolutionaire politiek heeft aangediend. Tegenovergestelden zijn het zeker niet, maar zijn het synoniemen? Dat is een boeiende vraag. En wei voorai vanwege het feit, dat een voor de hand liggend „nee” de noodzaak lijkt op te roepen zich dan in de noodzakelijkerwijs bestaande verschillen tussen beide te verdiepen. En wanneer het om zuike vragen gaat, kijken veien over onze schouders mee.

De vraag naar de onderlinge verhouding

Om teleurstelling te voorkomen is het daarom goed al in het begin van deze bijdrage te verklaren, dat mijn invalshoek een andere zal zijn. Wanneer twee woorden geen synoniemen zijn, dus een ongelijke inhoud hebben, behoeft dat nog geen aanwijzing te zijn voor bestaande tegenstellingen. Het is immers ook heel goed mogelijk, dat het éne begrip ruimer is, meer omvattend dan het andere. En die mogelijkheid lijkt ook de juiste aanduiding voor die onderlinge relatie tussen „christen-democratisch” en „anti-revolutionair”.

„Christen-democratisch” zie ik daarbij als het ruimere begrip. Historisch gezien is het de naam voor die stroming in de Nederlandse samenleving, waarin katholieken en protestanten vanouds zij aan zij hebben gestaan, en die zich zowel richtte op de vrijmaking van het onderwijs (de schoolstrijd) als de vrijmaking van de arbeid (de christelijk-sociale beweging). In politicus verbindt de christen-democratie al degenen, die hun politieke uitgangspunt noch willen kiezen in de autonomie van de individuele mens, noch in de zelfgenoegzame wil van de democratisch-functionerende volksgemeenschap, maar in het geroepen-zijn van individu en gemeenschap tot verantwoordelijkheid tegenover God en medemens. Democratie is in die opvatting niet een zelfstandig gegeven, maar een uitdrukking van die basis-verantwoordelijkheid. We zijn democraten, niet omdat de democratie voortvloeit uit een door ons aangehangen individuele autonomie, en ook niet omdat het de beslissende uitdrukking zou vormen van de soevereine wil van de volksgemeenschap, maar omdat de democratie de onmisbare weerslag is van de gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheid en onderdaan. Beide zijn verantwoordelijk voor de rechtvaardige koers van het staatsbestel.

Maar binnen dit veld van de christen-democratie tekent zich als een bepaalde verbijzondering, of nadere accentuering, de anti-revolutionaire richting af. Ze heeft in principe alle kenmerken van de

christen-democratie, maar voegt er een eigen kleur aan toe. En over die eigen kleur zullen we het met name in de volgende paragrafen moeten hebben. Vooraf past echter de vraag, of zo'n zinspeling op eigen kleur, op eigen accenten in een groter geheel, niet door velen als bedreigend moet worden ervaren. Doet zoiets geen afbreuk aan dat geheel; verlammen die eigen accenten niet het élan dat nodig is om gemeenschappelijk voor te trekken? Het lijkt me dat wie zo reageert, vergeet, dat niets wat leeft ooit de trekken van een pure uniformiteit zal vertonen. Veelkleurigheid en pluriformiteit wijst op leven; monotonie en eentonigheid wijst op de dood. Anders gezegd: de christen-democratie in Nederland zou al snel blijken een puur-kunstmatige en levenloze zaak te zijn, indien ze niet de onderlinge uitwisseling zou kennen van al haar levende delen.

Bij dit alles hoort echter wel één duidelijke kanttekening. Want er is een vorm van eigen inbreng van de afzonderlijke delen, die wel dégelijk het élan en de stootkracht van het geheel kan aantasten en ondermijnen. Dat is het geval, wanneer men bij het leveren van de eigen inbreng denkt in termen van het handelen vanuit gesloten blokken en groepen, in plaats van in termen van de open wisselwerking, die tussen mensen van eenzelfde beweging – de christen-democratie – te allen tijde mogelijk zijn.

Het is dan ook precies om die reden, dat in de titel van deze gehele bijdrage niet is gesproken van de anti-revolutionaire partij of groep, maar van de anti-revolutionaire richting. Dat onderscheid tussen „partij” en „richting” is namelijk niet van gisteren of eergisteren. Het werd al door Groen van Prinsterer gemaakt, en door Abraham Kuypert in het eerste beginselprogramma van de ARP opgenomen. Daarbij stond zowel Groen als Kuypert voor ogen, dat de anti-revolutionaire richting – als „grondtoon” van ons volkskarakter – niet samenvalt en ook nooit zal samenvallen met enig partijpolitiek blok of enige politieke organisatie. De anti-revolutionaire richting staat voor een stijl van denken en handelen, die in geen geval het monopolie is van een aantal georganiseerde figuren die zichzelf anti-revolutionair noemen. Het is een stijl en visie, die ook bij anderen kan worden onderkend, terwijl ze anderzijds binnen een anti-revolutionaire partij of organisatie op een gegeven ogenblik zelfs geheel of gedeeltelijk kan ontbreken. De betekenis van dit onderscheid voor de relatie tussen christen-democratische en

anti-revolutionaire politiek zal duidelijk zijn. Een in partijverband georganiseerde (of gedachte) „inbreng” zal blokvorming in de hand werken en een gemeenschappelijk optreden in het CDA verstoren. Een inbreng die herinnert aan de anti-revolutionaire richting, en die zich daarom niet exclusief, maar juist inclusief opstelt, kan daarentegen worden gezien als een nuttige bouwsteen voor de christen-democratische politiek als geheel. Want een boom die leeft, moet het steeds van zijn wortels hebben. Een levende politiek gaat steeds opnieuw naar zijn historische oorsprongen terug. Dat lijkt, christelijk-historisch gezien, zelfs een levensvoorwaarde voor de Nederlandse christen-democratie en voor haar daadwerkelijke katholieciteit. Maar waarin mag binnen het geheel van de Nederlandse christen-democratie dan wel het eigene van de anti-revolutionaire richting bestaan? Drie, met elkaar samenhangende karaktertrekken zou ik met name willen noemen:

- het accent op het politiek bedrijven vanuit beginselen;
- het accent op de bestrijding van de revolutie-geest;
- het accent op de eigen taak van de overheid, tegen de achtergrond van de

erkenning van de verantwoordelijkheid (soevereiniteit) in eigen kring.

Het primaat van de beginselpolitiek

Dat politiek-bedrijven te maken heeft met beginselen is algemeen aanvaard. Er zijn socialistische, liberale, christen-democratische beginselen of uitgangspunten. Waarom dan nog die verwijzing naar beginsel-politiek als een typerend anti-revolutionair element?

Dat is wellicht nog het best te verduidelijken door de rol van de doeleinden. In de politiek een ogenblik naar voren te halen, en die te vergelijken met de rol van beginselen of uitgangspunten. Evenals van „beginselen” geldt ook voor doeleinden, dat geen politicus ze missen kan. In de politiek streeft men steeds iets na. Maar wanneer het gaat om de onderlinge verhouding van beginselen en (concrete) doeleinden, die men bereiken wil – dus waar men concreet wil uitkomen – en waarbij niet of nauwelijks wordt getild aan de manier waarop men die doeleinden bereikt. De „beginselen” wijken dan als het ware terug voor de gestelde doeleinden. Die zijn de wezenlijke richtpunten voor het handelen geworden, de „eindselen” zoals prof. S. U. Zuidema ze eens heeft genoemd. De feitelijke uitkomsten geven dan de toon aan; en ze kunnen variëren van het in het staatsblad brengen van bepaalde hervormingsvoorstellen tot aan het bij de volgende verkiezingen terugdringen van een veronderstelde rode overmacht. Tegenover zulke pragmatische stijlen van politiek bedrijven staat het anti-revolutionaire accent op beginsel-politiek. De – rechtvaardige, verantwoorde, juiste – manier van handelen staat hierin centraal. De weg waarlangs je gaat moet principieel verantwoord zijn. En uiteraard geeft dat aan de uiteindelijk nagestreefde doeleinden een zekere mate van betrekkelijkheid. Ze zijn van betekenis – natuurlijk wel. Maar de stem van je eigen geweten gaat vóór, ook wanneer je de gevolgen daarvan op langere termijn niet of nauwelijks kan overzien. De te bereiken doeleinden wijken dan terug voor de geldende beginselen.

Inderdaad zijn er in de geschiedenis van de anti-revolutionaire richting steeds weer die momenten aan te wijzen, waarin men terwille van het gehoorzaam zijn aan het gebod van God een standpunt heeft ingenomen zonder zich al te veel om de

Bestellingen

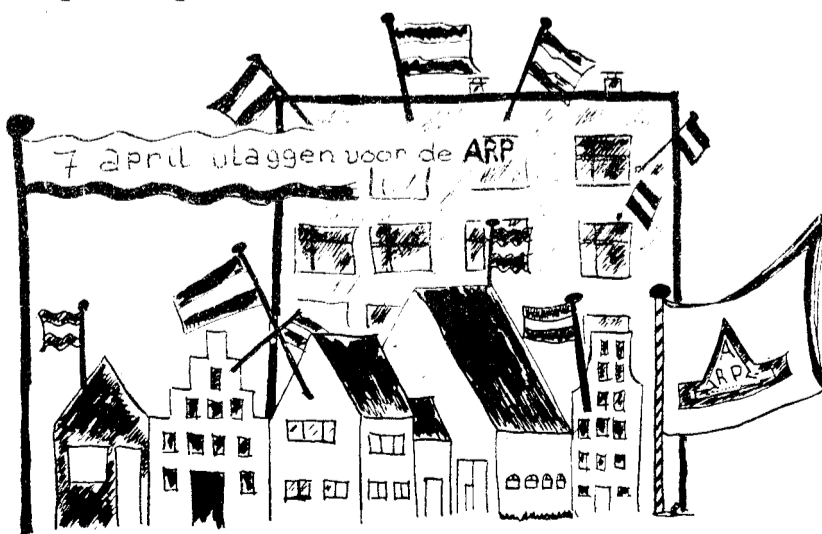
Dit artikel van prof. B. Goudzwaard is overgenomen uit de jubileumbundel „100 jaar partij, bezinning en perspectief” en maakt deel uit van de 24 bijdragen van vooraanstaande ARP'ers, die samen zijn gebracht in deze bundel ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP. Het boek „100 jaar partij, bezinning en perspectief” kan men voor vijftien gulden bestellen bij het AR-secretariaat. Stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-partijstichting Den Haag m.v.v. gewenste. Deze f 15,- is een ledenprijs. In de winkel kost het boek f 19,90. Geef dit boek eens kado!

consequenties ervan te bekommeren. Dat heeft gegolden in de beginjaren van de strijd voor het christelijk onderwijs: de oorsprong van de schoolstrijd was niet zozeer dat men iets „wilde”, maar dat men niet anders kon. Het gold ook voor de vlammeende wijze waarop Kuypert de sociale kwestie van zijn tijd benaderde: „Zij kunnen niet wachten, geen dag en geen uur.” Het gold ook in de oorlogsjaren toen velen het verzet ingingen, juist vanwege hun christelijke overtuiging; ook al maakten ze zich over de mogelijke afloop geen enkele illusie. En dat komt ook vandaag voor. En dan denk ik niet aan degenen, die vanuit een gemakkelijke armstoel om de haverklap ten opzichte van tal van politieke zaken om zogenaamde ethische redenen een voortdurend „nee” laten horen, maar veeleer aan degenen die staan voor de gewetensbeslissingen die zij hebben genomen, hoe hoog de prijs daarvoor ook mag zijn.

De deugden en de gebreken van de anti-revolutionaire richting – die tegelijkertijd een stijl aanduidt van politiek bedrijven – liggen vlak bij elkaar. De deugd is, voor wat het primaat van de beginsel-politiek betreft zeker aanwezig. Een politiek waarin alles in eindeloze compromissen ondergaat is wereld- en zedenbedervend. Wanneer de stem van het geweten in de politiek niet meer publiek functioneert, wordt de politiek verlaagd tot het metier van ellebogenwerkers. En tenslotte kan worden gezegd, dat beginsel-politiek een zuiver-Bijbels moment in zich draagt – namelijk dat God aan een gehoorzaam menselijk handelen gevolgen ten goede kan verbinden, die mensen zelf van te voren niet kunnen overzien. Het Bijbelse woord „zegen” staat daarvoor. Het duidt een vertrouwen op God aan, dat niet wordt beschaamd; een belofte van „goed terecht komen”, wanneer allereerst op Zijn geboden wordt gelet. In die zin is beginsel-politiek ook voor een christen-democratie als geheel onmisbaar. Maar daarnaast moet ook worden gezegd, dat in het anti-revolutionaire verleden het – terecht – primaat van de beginselpolitiek soms heeft geleid tot „Prinzipienreiteri”, tot het verabsoluteren van zogenaamde beginselen tot harde gedragsregels, waaraan op geen enkele wijze mocht worden getornd. We herinneren ons dat vooral uit de periode tussen de beide wereldoorlogen, bijvoorbeeld rondom de wijze waarop over het behoud van de Gouden Standard, en over het niet-geoorloofd zijn van overheidsbedrijven werd gesproken. Zo'n vorm van „beginsepolitiek”, die vaak blind is voor de toekomst, vormt

volg op pag. 17

Oproep aan alle ARP-leden

Op 7 april vieren wij het honderdjarig bestaan van de ARP. De ARP wordt maar één keer honderd jaar. Laten wij daarom voor deze honderdjarige de vlag uitsteken. Heel Nederland kan dan notitie nemen van de verjaardag van de ARP en vlaggen doet feestelijk aan.

U VLAGT TOCH OOK!

Feestelijke manifestatie op 7 april in Rotterdamse Doelen

Ochtend-programma

De zaal is open vanaf 9.15 uur. Het morgenprogramma zal van 10.30 uur tot 12.30 uur duren.

■ Dagopening – dr. J. Verkuyl.

Thema: „Politiek in de actieve verwachting van het Koninkrijk Gods”.

■ Portretgalerij van 9 AR-voorzitters.

Een korte terugblik op 9 partijvoorzitters en hun plaats in de ARP, m.m.v. het ereid H. Algra. Dit zijn ze dan: – dr. A. Kuyper – 1879-1905, 1907-1917

– dr. H. Bavinck – 1905-1907

– A. W. F. Idenburg – 1917-1920

– dr. H. Colijn – 1920-1933, 1939-1941

– dr. J. Schouten – 1933-1939, 1941-1945, 1946-1955

– dr. W. P. Berghuis – 1956-1968

– dr. A. Veerman – 1968-1973

– drs. J. de Koning – 1973-1975

– H. A. de Boer – vanaf 1975.

■ Honderd jaar ARP

Toespraak partijvoorzitter H. A. de Boer.

■ De kleine luyden en hun grote invloed

Toespraak voorzitter van de Tweede Kamer, dr. A. Vondeling.

■ Filtsen uit de partijhistorie

„Beelden” uit de levensloop van de honderdjarige, afgewisseld met korte interviews, m.m.v. een aantal prominente anti-revolutionairen, onder wie mevr. J. van Leeuwen en dr. J. Zijlstra.

Grepen uit een feest-programma

Middagpauze

- lopende lunch
- expositie
- vertoning TV-programma's
- informatie-markt

Middag-programma

De zaal is open vanaf 14.00 uur. Het middagprogramma zal van 14.30 tot ± 16.45 uur duren.

■ Interkerkelijk Jeugdkoor Watergraafsmeer, Nationale brassband en orgelspel:

Op het repertoire staat o.a. de uitvoering van:

- King of Kings
- Drie koralen uit „The Crucifixion” van John Stainer.

■ Gelukwensen

Een aantal sprekers zal de 100-jarige komen gelukwensen. Het woord zullen o.a. voeren mr. J. Donner, ereid, prof. Steenkamp, mr. Van Agt.

■ Koor en Combo:

Verzorging van o.a. cyclus van moderne religieuze liederen.

■ Gelukwensen

■ Koor, brassband en orgel.

– Hymne uit „Finlandia”; Jean Sibelius/Peter van Dongen

– God of our fathers; C. F. Müller.

■ Gelukwensen.

■ Koor en combo:

Uitgevoerd wordt o.a.: „God ze zeggen dat u bestaat” – Ennio Morricone/Sjoers P. Zwaan.

■ „De anti-revolutionaire richting in christen-democratisch perspectief”. Toespraak dr. B. Goudzwaard.

■ Muzikale finale – massale samenzang.

Samenzang, koor, combo, brassband en orgel.

Informeel receptie

Ontmoetingsplaats: benedenhal en foyer. Tijdstip: 16.45-17.45 uur.

Aanmelding

Zie de aanmeldingsbon op de voorpagina.

Tanja Koen en Gerard van de Berg presenteren

De presentatie op de feestelijke manifestatie zal in handen zijn van twee „niet onbekende Nederlanders”, nl. Tanja Koen en Gerard v.d. Berg, wier namen u ongetwijfeld van de beeldbuis zult kennen.

Vrije toegang bij feestprogramma

Zaterdag 7 april 1979. Rotterdam, De Doelen. Feestelijke manifestatie i.v.m. het jubileum 100 jaar ARP. Op deze pagina leest u meer bijzonderheden over het programma van deze dag. In De Doelen kunnen meer dan 2.000 bezoekers. Komen er meer bezoekers dan worden daarvoor maatregelen getroffen.

Schriftelijke of telefonische aanmelding is mogelijk bij het AR-secretariaat in Den Haag, dr. Kuiperstr. 3, 2514 BA Den Haag tel. 070-46.96.20. Zie de aanmeldingsbon op de voorpagina. Besturen van kiesverenigingen wordt verzocht de hier geboden informatie door te geven aan de leden.

Sfeervol

Tijdens de middagpauze staat het feestelijk gebeuren in De Doelen niet stil. Voorbereidingsgroepen werken momenteel hard aan het opzetten van gezellige en feestelijke ontmoetingspunten in benedenhal en foyer van De Doelen. Zo zijn bijv. tal van geestverwante ideële instellingen aanwezig met informatie-stands. De middaglunch krijgt u via allerlei kraampjes, over het gehele gebouw verspreid, aangeboden. Sfeervolle achtergrondmuziek zal aanwezig zijn.

Zij zullen er onder meer ook zijn ...!

Het Interkerkelijk Jeugdkoor Watergraafsmeer uit Amsterdam is met honderd koorleden aanwezig om de zevende april op te luisteren. Meindert Boekel begeleidt de dertig leden van het muziekgezelschap Nationale Brassband. Daarnaast is er een Combo. Aantrekkelijke muzikale programma's zijn samengesteld.

Lunch- en pauze programma

Tussen de middag wordt onder meer een lunch aangeboden. Verder is er een aantal informatiestands van geestverwante organisaties en ideële instellingen. In de foyer (eerste verdieping) is een kleine tentoonstelling ingericht over momenten uit de geschiedenis van de partij. Verder worden TV-programma's vertoond. Ook zal aandacht worden geschonken aan het project op de Nederlandse Antillen, waarvoor in het kader van de financiële akte een geldelijke bijdrage van de leden is gevraagd. De middagpauze een kleine twee uur duren.

Ook een ontmoetingsdag

Bij het opstellen van het programma voor de zevende april is onder meer uitgegaan van een ontmoetingskarakter van deze dag. Na afloop van het programma is er van omstreeks 16.45 tot 17.45 uur een ontmoetingsreceptie. Tussen de middag is er een ruime pauze aangehouden van omstreeks twee uur. Men kan „oude vrienden en bekenden” aanspreken tijdens een lopende lunch, bij de bezichtiging van een kleine expositie over de partijgeschiedenis of tijdens de vertoning van tv-programma's.

Beeldshow over geschiedenis ARP

Het jubileum wordt aangegrepen om vooruit te kijken en terug te blikken. Een beeld-show staat op het program waarin met tal van historische beelden de historie der „mannenbroeders en vrouwenzusters” belicht wordt. Kuyper, Colijn, deputatenvergaderingen, allerlei zaken komen aan de orde. Ben van Kaam en vicevoorzitter Dick Kuiper stelden deze produktie samen, die op passende wijze muzikaal begeleid wordt.

Aanmelding per telefoon.

Men kan zich ook per telefoon aanmelden voor de 7e april. Het nummer van het Kuyperhuis is: 070-46.96.20.

Aanmelding busregeling

In verband met de gelimiteerde plaatsruimte in de bussen is het niet zeker of, op het moment van publicatie van deze krant, er nog plaats is op de verschillende lijnen. Indien er plaats is ontvangt men naast de toegangkaart hieromtrent nader bericht!

Voor het bijwonen van de feestelijke manifestatie op 7 april kan men gebruik maken van een – financieel – aantrekkelijke busvervoeregeling. Zie bijkomende informatie.

Gereden wordt met touringcars, die op tevoren vastgestelde tijdstippen vertrekken van diverse plaatsen in vrijwel alle provincies, mits natuurlijk sprake is van voldoende deelname. De vertrekplaatsen worden definitief bepaald aan de hand van de opgaven voor deelname en zijn in het algemeen centraal per regio gesitueerd. Het grote voordeel is, dat iedereen – afgezien van pech onderweg – tijdig op de plaats van samenkomst aanwezig is, (men wordt voor de deur afgeleverd), terwijl men ook het gehele programma kan meemaken zonder direct gebonden te zijn aan vertrektijden van trein- en ander openbaar vervoer om weer tijdig op het thuishonk terug te keren. Bovendien kan deze vervoeregeling, naast het onderlinge contact, zeer kostenbesparend werken (zie daarvoor de ondervermelde prijsindicaties).

Afhankelijk van de deelname zal begin maart a.s. beslist worden of de vervoeregeling doorgang vindt. De deelnemers ontvangen daaromtrent nadere informatie bij de toezending van het toegangsbewijs en enkele programmagegevens in de tweede helft van maart a.s.

Prijzen

Ter nadere overweging volgen hieronder enkele vervoerslijnen, welke overigens nog op alle mogelijke manieren kunnen worden uitgebreid met vertrek vanuit andere regio's. Daarachter is een schatting aangegeven van de reiskosten per persoon, vanzelfsprekend bij voldoende deelname. Bij de opgegeven prijsindicatie dient men rekening te houden met variabele kosten afhankelijk van de instapplaats, welke gelegen zijn tussen de genoemde bedragen. Voor de goede orde nog dit: splitsingen kunnen – weer afhankelijk

van de deelname – altijd worden aangebracht, terwijl ook andere routes voor de hand kunnen liggen.

Voorbeeld A: lijn 3 rijdt na Ommen over Zwolle, terwijl een andere lijn, bijvoorbeeld vanaf Enschede over Deventer en Apeldoorn rijdt. Voorbeeld B: naast lijn 1 rijdt er ook een lijn vanaf Leeuwarden over Franeker en Harlingen via de Afsluitdijk richting Rotterdam.

Gekonstateerd kan worden, dat de besparing t.o.v. een retour treinticket 11e klas naar Rotterdam v.v. ongeveer f 7,50 tot f 15,- bedragen. Men dient er rekening mee te houden, dat de vertrektijden van de touringcars vanuit de diverse regio's soms op een vroeg tijdstip zijn bepaald. Dit om in elk geval uiterlijk ± 10.00 uur in Rotterdam te arriveren!

± f prijs per persoon

1. Dokkum-Leeuwarden-Heerenveen/Sneek-N.O. Polder-Lelystad-Hilversum	8,- – 20,-
2. Delfzijl-Groningen-Assen-Hoogeveen-Zwolle-Harderwijk	10,75 – 22,-
3. Emmen-Coevorden-Ommen-Deventer-Apeldoorn	12,- – 20,-
4. Achterhoek-Arnhem-Ede-Utrecht	7,50 – 19,-
5. Amersfoort-Utrecht	8,50 – 15,-
6. Eindhoven-Den Bosch-Gorinchem	8,- – 19,-
7. Vlissingen-Middelburg-Goes-Zierikzee	6,- – 18,-
8. Den Helder-Alkmaar-Haarlem-Leiden	5,- – 17,50
9. Amsterdam-Den Haag	5,- – 13,50

prof. G. Th. Rothuizen

prof. dr. J. P. Versteeg

prof. dr. J. Veenhof

prof. C. A. van Peursen

prof. B. Goudzwaard

Honderd jaar ARP: bezinning en perspectief

Vorige week werd het eerste exemplaar van de toekomstgerichte jubileumpublikatie, getiteld „Honderd jaar ARP – bezinning en perspectief” tijdens een persconferentie door de uitgever T. Wever uit Franeker overhandigd aan voorzitter H. A. de Boer.

Deze publikatie is een voortvloeisel uit een advies van het partijbestuur om een jubileumbundel met een toekomstgerichte publikatie het licht te doen zien.

Het partijbestuur baseerde deze aanbeveling op een eindadvies van de werkgroep „viering jubileum 100 jaar ARP”, dat begin vorig jaar in het partijbestuur aan de orde is geweest.

Werkgroep

De publikatie is voorbereid door een werkgroep bestaande uit de volgende personen: F. Bibo, H. Borstlap, M. Beinema, W. van der Bos Czn., C. Bremmer, W. C. D. Hogendijk, mw. J. van Leeuwen, J. de Leeuw, H. van Ruller, A. Schouten, A. Veerman, J. P. Versteeg, H. E. S. Woldring.

Vertegenwoordigers van de andere CDA-partijen waren eveneens uitgenodigd in deze werkgroep zitting te nemen.

Als voorzitter ervan fungeerde dr. A. Veerman, als sekretaris werd toegevoegd drs. C. Bremmer. De auteurs van deze uitgave zijn alle lid of geestverwant van de ARP. De werkgroep heeft beoogd een brede dwarsdoorsnede uit de AR te maken, naar leeftijd en anderszins.

Tot vreugde van de werkgroep bleek er in zeer ruime mate bereidheid tot medewerking te bestaan. Vergeleken bij de oorspronkelijke opzet zijn de bijdragen over het onderwerp „wetenschap en politiek” en over „de grenzen van de sociale verzekering” afgevallen.

Verschillende van de medewerkers komen uit de wereld van de

wetenschap. Dat neemt niet weg dat gestreefd is naar zo leesbaar mogelijke bijdragen. Bewust is niet gekozen voor het predikaat „wetenschappelijkheid”. De bundel wil een anti-revolutionaire bijdrage leveren aan het christen-democratische politieke denken. Dit oogmerk past geheel in het kader van de jubileumviering, die plaatsvindt in het perspectief van de vorming van het CDA.

Opbouw

Het boek is ingedeeld in een vijftal hoofdstukken.

■ Het eerste hoofdstuk draagt als titel „Visies op de uitgangspunten”. In dit eerste deel schrijven prof. J. Veenhof, prof. J. P. Versteeg, prof. G. Th. Rothuizen, prof. C. A. van Peursen en prof. B. Goudzwaard.

■ Het tweede deel heeft als titel „Visies op de mens”. Medewerkers aan dit deel zijn dr. J. Klapwijk, drs. A. Schouten en drs. H. Borstlap.

■ Het derde deel heeft als titel „Visies op de samenleving”. Medewerkers aan dit deel zijn dr. H. E. S. Woldring, prof. A. J. Vermaat, drs. P. Bos, drs. S. G. Stafleu, minister mr. J. de Ruiter, staatssecretaris mw. J. G. Kraayeveld-Wouters, drs. M. Beinema, minister dr. W. Albeda, drs. E. Heerma.

■ Het vierde deel draagt als titel „Visies op de wereld”. Prof. P. H. Kooijmans, prof. J. Verkuyl, drs. A. M. Oostlander en mr. J. N. Scholten schrijven een bijdrage.

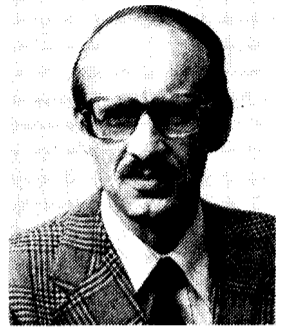
■ In het vijfde en laatste deel, „Visies op de overheid”, schrijven prof. A. M. Donner, ir. J. Plooy en partijvoorzitter H. A. de Boer. In totaal bevat het boek daarmee 24 artikelen. Het aantal pagina's bedraagt bijna 300. Foto's van de medewerkers treft u bij dit artikel aan.

Illustraties

Arend van Dam verzorgde het omslag van deze publikatie en voorts een aantal illustraties bij de diverse hoofdstukken.

Prijs

De prijs voor leden van de ARPpartij bedraagt f 15,- (inclusief port). Vanaf heden kan men de publikatie bestellen bij het AR-sekretariaat. Stort het verschuldigde bedrag op giro nr. 89673 t.n.v. AR-partijstichting Den Haag m.v.v. gewenste. Het boek komt ook in de winkel te liggen. De winkelprijs bedraagt f 19,90.

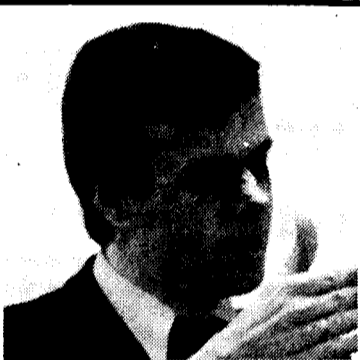
dr. J. Klapwijk

staatssecretaris J. G. Kraayeveld-Wouters

dr. H. E. S. Woldring

drs. H. Borstlap

prof. A. J. Vermaat

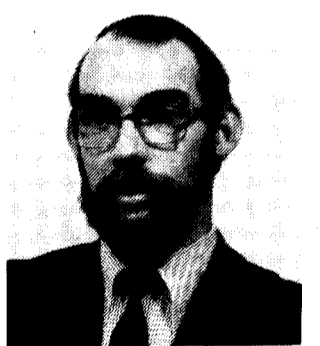
drs. P. Bos

drs. F. G. Stafleu

minister J. de Ruiter

drs. A. Schouten

drs. M. Beinema

minister W. Albeda

drs. E. Heerma

prof. J. Verkuyl

prof. P. H. Kooijmans

drs. A. M. Oostlander

prof. A. M. Donner

ir. J. Plooy

H. A. de Boer

mr. J. N. Scholten

Meer dan honderd jaar... Momenten en personen

Door dr. G. Puchinger

De datering van het eeuwfeest van de Anti-revolutionaire Partij op 3 april 1979 is een tamelijk willekeurige datum, wanneer we eraan herinneren dat bijvoorbeeld de Anti-revolutionaire Kiesvereniging van Amsterdam, „Nederland en Oranje” reeds in 1951 zijn eeuwfeest vierde, dat onder meer herdacht werd met het publiceren van een instructief gedenkboek, geschreven door dr. J. C. van der Does, De Vrijheid voorgestreeft, dat in 1951 door de historicus en geschiedschrijver Gerretson lovend besproken werd, in een artikel dat later is opgenomen in zijn Verzamelde Werken (V, pag. 130-135).

100 jaar?

Natuurlijk is donderdag 3 april 1879 een gedenkwaardige datum, als zijnde de dag waarop de eerste constituerende deputatenvergadering te Utrecht gehouden werd; maar deze gebeurtenis vormt een mijlpaal, allermindst het begin van de geschiedenis van de Anti-revolutionaire Partij. Kuyper en Lohman zouden wat verbaasd hebben opgekeken, wanneer zij geweten hadden dat een eeuw later met name die datum als start van de Anti-revolutionaire Partij zou worden gevierd. Want terecht zouden zij juist een eeuw geleden eraan hebben herinnerd, dat in 1876 – het sterfjaar van Groen en het jaar van Kuypers ernstige ziekte, waarbij Lohman hem als politiek redacteur van het anti-revolutionaire dagblad **De Standaard** verving – de Anti-revolutionaire Partij juist één van zijn zwaarste crises beleefde, spoedig gelukkig gevolgd door een moreel succes in 1878: het door Kuyper en Lohman tezamen eensgezind geleide Volkspetitionnement, waarbij de belangen van het christelijk onderwijs door de eenvoudigen in den lande met behulp van enige christelijke notabelen onder de aandacht des Konings werd gebracht, en wel ten aanschouwe van de gehele Natie. Het Volkspetitionnement was mede het resultaat van een raad die Groen na het overlijden op 7 maart 1876 van het antirevolutionaire Tweede-Kamerlid jhr. Jan Willem van Loon met klem aan Lohman had gegeven, toen deze overwoog of het zijn taak was jhr. Van Loon in de Kamer op te volgen: „Laat u niet bewegen in de 2e Kamer te komen. Niet in de Kamer maar tegen de Kamer te polemiseren is m.i. thans uwe gewichtige roeping.”

Maar hoe het zij, eigenlijk was in 1879 de Anti-revolutionaire Partij op de een of andere manier reeds veertig jaar op mars, hetgeen ten overvloede blijkt uit het verslag dat **De Standaard** van zaterdag 5 april over deze eerste deputatenvergadering vermeldt, en waarin wij lezen: „Dr. Kuyper, die haar leidde, gaf vooraf een retrospectief overzicht van de lotgevallen onzer partij sedert haar optreden in 1839, en trok uit de veranderde positie, waartoe en het wegvallen van den heer Groen, en de ontrouw der Conservatieven, ons sinds '76 met noodwendigheid gedwongen had, de onafwijsbare conclusie, dat we op den ouden voet thans niet langer konden voortgaan en tot degelijker partijorganisatie verplicht waren. Ten slotte deelde hij de bijzonderheden mede, die de optreding van het voorlopig Comité gewettigd hadden, waarop onverwijld door een

der aanwezigen onvoorwaardelijk werd teruggenomen al wat vroeger, mede door hem, tegen dit Comité was te berde gebracht.”

Er was immers eerst een anti-revolutionaire richting, die door Groen van Prinsterer nu bijna anderhalve eeuw geleden uit eigen inzicht werd ten doop geheven naar aanleiding van de Brusselse opstand van 1830. Hierop volgde een periode van studie en correspondentie met als inzet: hoe deze richting kracht te geven. Dank zij gelijke gevoelens van andere vrienden kon men, mede door de spirituele achtergrond van het Reveil, van een beweging spreken, die zowel door eenvoudigen als door enige vooraanstaanden werd voorgestaan. In 1840 werd Groen lid van het Parlement, waar zijn naam zou schitteren door zijn intellect, kennis van zaken en scherpzinnig debatvermogen. In 1860 schreef hij zijn bekende **Le parti anti-revolutionnaire et confessionnel dans l'église réformée des Pays-Bas**, voor het eerst in 1954 in het Nederlands vertaald en uitgegeven door mej. A. J. Dam. Tegen het einde van Groens leven onderhield de nijvere correspondent contacten met enige zeer bekwame jongeren als Kuyper, Lohman, Keuchenius, Fabius en de jonge A. Brummelkamp, die allen levenslang een rol zouden spelen in de landspolitiek en die in de groeiende Anti-revolutionaire Partij in onderlinge samenwerking sleutelposities zouden gaan innemen. Na een mislukking in 1871, waaraan G. M. den Hartogh in 1933 zijn dissertatie zou wijden als **Een keerpunt in de wordingsgeschiedenis der Anti-Revolutionaire Partij**, werd Kuyper op 21 januari 1874 door anti-revolutionairen en rooms-katholieken – men vergeet dit feit vandaag niet! – voor Gouda met 1504 stemmen tot lid van de Tweede Kamer gekozen met als tegencandidaat de progressieve liberaal mr. H. C. Verniers van der Loeff, die 1252 stemmen verwierf. Diezelfde dag telegrafeerde de afgescheiden predikant ds. J. H. Donner, grootvader van het tegenwoordige erelid mr. dr. J. Donner, vanuit Leiden aan de gekozen dr. Kuyper: „Uwe verkiezing mijne blijdschap”, en vijf dagen later, op 26 januari, schreef dezelfde ds. Donner aan de verkozenen: „Ik kan niets eerder en meer begeeren dan dat gij naar de Kamer gaat. – Gij zijt de van God aangewezen man om op **dezen tijd** die plaats in te nemen. – Ik beken, dat de houding onzer vrienden in de Kamer niet zonder bezwaar is. Zult ge steun vinden, zullen zij doen zijn wat gij wezen moet en wij behoeven – **hun leader?** – Misschien niet, althans vooreerst niet – maar mag U dat weerhouden?”

Opkomst dr. A. Kuyper

Wie was deze dr. Kuyper, die zozeer opviel onder de jongere vrienden van Groen van Prinsterer, dat men hem na Groens dood als zijn opvolger beschouwde, al blijft het een ironie dat Groen door een theoloog werd opgevolgd! Op 20 december 1862 was Abraham Kuyper op nog geen vijftiengjarige leeftijd bij J. H. Scholten te Leiden in de theologie gepromoveerd op het kerkbegrip van de Poolse reformator Johannes à Lasco (1499-1560) in vergelijking met Calvin. Hij had sindsdien in de dorpspastorie van Beesd de beoefening van de kerkgeschiedenis niet opgegeven. In 1866 gaf hij na ijverig zoeken in heel

Europa de oorspronkelijke latijnse werken van A. Lasco uit, die door de Jezuïeten in de dagen van de Reformatie als ketters en zeer gevaarlijk waren vernietigd. Op 20 maart 1866 schreef de Leidse historicus R. Fruin naar Beesd aan de jonge Betuwse pastor: „Gij hebt vooral bij het verzamelen van Uw bouwstof een volharding en een moed getoond, die niet alledaagsch zijn, en die door de uitkomst beloond en gerechtvaardigd zijn geworden. De meeste menschen gaan niet verder dan hartelijk te wenschen wat zij begeeren. Gij hebt het **willen** bereiken en Ge hebt U door geen tegenspoed laten afschrikken. Het is zelfs voor mij, die slechts toeschouwer ben, een genot te zien hoe de opuscula en de opera, die tusschen Petersburg en Dubiin en allerlei bibliotheken verscholen lagen, door U bijeengebracht en in Uw uitgave vereenigd zijn. Voor U moet het genot oneindig levendiger wezen, daar het de kroon is van Uw werk.” Maar Kuyper zou, ondanks veler verwachting, geen geschiedschrijver worden – zijn toegezegde A. Lasco-biografie is nimmer verschenen – maar vóór alles geschiedmaker! Laat niemand echter denken dat Kuypers weg als geschiedmaker gemakkelijk is geweest. Voor hem gelden de dichtregels waarmee Anton van Duinkerken in 1930 zijn krachtigste verzenbundel, **Lyrisch Labyrinth**, opende:

Pijnlijke paden, dorenbegroeid
voeren den eenling naar 't hart van zijn
voik.

Vanuit de kerk

Aan de Leidse academie was Abraham Kuyper geen student geweest die op de voorgrond trad, al ging hij voor conversatie wel eens een avond naar de studentensociëteit. Zijn kleine Leidse studentenkamer, door hem eens **mijn Patmos** genoemd, was hem liever. Hij had weinig persoonlijke vrienden en waardeerde het theologisch onderwijs te Leiden slechts matig. In feite is hij, evenals bijvoorbeeld Karl Barth, ondanks zijn universitaire leermeesters wier colleges hij trouw maar ongeïnteresseerd volgde, door mateloze zelfstudie levenslang in de beste zin „autodidact”

Uniegelukwens aan de ARP

Door Wm. C. de Kruijf, oud wvd. voorzitter CHU

De Anti-Revolutionaire Partij bestaat honderd jaar. De afgelopen maanden hebben de AR-kiesverenigingen, statenkringen en kamerkringen ruimschoots aandacht besteed aan dit eeuwfeest. En terecht.

Een enkele maal werd deze herdenking geplaatst in een CDA-kader, o.a. in Baarn en Den Haag. In laatstgenoemde plaats heb ik daar als voorzitter van het CDA-Verband van harte aan meegewerkt. 't Is goed, dat ook CHU'ers en KVP'ers zich voegen bij de jubilerende ARP'ers, wanneer de betekenis geschetst wordt van de oudste georganiseerde politieke partij in Nederland. Op weg naar het CDA dienen wij niet lós te haken van, doch juist in te haken op elkaars wordingsgeschiedenis. ARP en CHU vertonen nauwe verwantschap. Hoe kan 't anders. Immers, Lohman trad in 1894 met een aantal geestverwanten uit de ARP

gebleven. De enige hoogleraar die hij in zijn studententijd bewonderde en liefhad was die in de Nederlandse taalkunde, Matthijs de Vries, die hij bij zijn heengaan in zijn rectorale oratie **De Verflauwing der grenzen** op 20 oktober 1892 met warmte herdacht: „Want zoo er ooit eenige kracht van mijn taal, eenige bezieling van mijn woord uitging, ik heb het hem te danken. Hij was het die mij meer dan iemand lust voor de wetenschap instortte. Ik heb voor geheel mijn vorming zoo meer dan ik zeggen kan aan dien trouwen vriend te danken.” (pag. 59).

Zoals Abraham Kuyper gedurende zijn studententijd altijd studeerde en druk in de weer was, maar zich nauwelijks aansloot bij groeperingen in Leidse studentenkringen, zo ging het ook met hem als predikant: zijn gaven vielen op aan die bereid en in staat waren talent te erkennen, maar Kuyper was er de persoon niet naar om zich bij anderen aan te sluiten. Op zijn dorp Beesd, waar hij van 1863 tot 1867 predikant was, benauwde hem de gedachte daar altijd te moeten blijven; reeds als student had zulk een toekomst hem als schrikbeeld voor ogen gestaan.

Vandaar vanaf zijn studententijd zijn diverse reizen naar het buitenland: deels ter ontspanning van zijn nooit aflatende studie- en schrijfpassie, die reeds tijdens zijn Leidse studie jaren zijn gezondheid ernstig ondermijnde, deels juist ten bate van kerkhistorische studiën en navorsingen in buitenlandse archieven.

Kuypers sympathie voor de vrijzinnigen is misschien wel eens overschat – mogelijk achteraf ook door hem zelf, om daarmee zijn „beking” tot de gereformeerde leer des te meer accent te geven – maar in ieder geval sloot hij zich na het verschijnen van zijn eerste brochure, **Wat moeten wij doen, het**

stemrecht aan ons zelve houden of den Kerkeraad machtigen? uit het jaar 1867, al spoedig openlijk aan bij de kerkelijke „verontrusten” van zijn eeuw. Dat wil zeggen dat Kuyper op 8 oktober 1869 zijn eerste artikel in het in 1850 opgerichte weekblad **De Heraut** schreef, onder de voor hem typerende titel **Eerlijke discussie!** Aan deze groep kerkelijke verontrusten ontbrak het aan een werkelijke leider, en het blad **De Heraut**, van waaruit zij geregeerd verzamelen bliezen, ontbeerde sinds de dood van dr. C. Schwarz, die op 25 augustus 1870 plotseling stierf, een gezaghebbende, veel en knap schrijvende hoofdredacteur. Na in diverse series artikelen de kracht, lenigheid en directheid van zijn pen te hebben bewezen, ontving Kuyper de uitnodiging om als hoofdredacteur van het orgaan op te treden, welke functie hij op 6 januari 1871 aanvaardde. Kuyper begreep dat voor wie het volk direct wilde beïnvloeden – en dáarvan verwachtte immers Groen in zijn laatste levensjaren méér dan van Kamerdebatten, waaruit deze zich reeds in 1865 had teruggetrokken! – een dagblad nodig was, en meer dan enige datum is voor de Anti-revolutionaire Partij daarom van belang **1 april 1872**, de oprichtingsdatum van het anti-revolutionaire dagblad **De Standaard**, onder hoofdredactie van dr. A. Kuyper, en van hem alleen! Wie de relatie van Kuyper met de Anti-revolutionaire Partij wil begrijpen, bedenke dat Kuypers arbeid uit de kerkelijke strijd **afkomstig** is en sinds 1872 artikel voor artikel opgebouwd door zijn arbeid aan **De Standaard**. Zijn dagelijkse commentaren, nu eens in lange studie-artikelen dan weer in korte vlijmscherpe commentaren, sterkten zijn medestanders en ergerden zijn vijanden, maar beiden begrepen steeds beter dat in deze altijd publicerende predikant een man was opgestaan, waarmee men in kerkelijk en politiek Nederland rekening had te houden.

Wat Kuyper met zijn stroom van geschriften betekende voor zijn geestverwanten, blijkt uit een brief van mr. L. W. C. Keuchenius, die op 23 september 1872, dus een half jaar na de oprichting van **De Standaard**, vanuit Batavia aan Kuyper schreef: „Uwe verhandelingen over: Eenvormigheid, Nutsbeweging, het Modernisme; Uwe vertoogen in **Heraut**, **Vereeniging** en **Standaard**, Uwe beide bundels kanselredenen lezende, heb ik menigmaal lust gevoeld U te danken voor het genot en den zegen die daarbij gesmaakt werden.” Moge echter Groen van Prinsterer na het neerleggen van zijn Kamerwerkzaamheden zich volop hebben overgegeven aan zijn persarbeid in de tweede serie **Nederlandsche Gedachten** (1869-1876), Kuyper daarentegen werd door zijn journalistieke arbeid juist naar de Kamer toegedreven. Maar toen hij dan – wat voor een predikant in die dagen tamelijk uitzonderlijk was – op 21 januari 1874 tot parlementslid was gekozen, vroeg hij zich af aan welk front zijn plaats

In de tweede helft van de negentiende en in het begin van de twintigste eeuw wensten de kleine luyden ook mee te doen, te praten en te beslissen op alle terreinen van het leven. De emancipatie van het gewone volk. noemt men dat.

Dat was het tijdperk dat voor die verschillende groeperingen kranten ontstonden. De Standaard en de De Nederlander voor de protestants-christelijken, De Tijd voor de roomskatholieken, Het Volk voor de socialisten.

Het gevecht voor de christelijke scholen begon, Patrimonium ontstond en het CNV werd opgericht. Universiteiten ontstonden, hogescholen werden opgericht. De ARP, de CHU en de RKSP (Rooms-katholieke Staatspartij).

Om te weten waarom het ging, om wapenen aan te reiken voor de strijd, werden de dagbladen gebruikt.

Er is inmiddels veel bereikt en de doeleinden moeten worden verbreed en uitgediept. Daarbij zijn niet direct die strijdbare kranten van vroeger nodig. De mensen van nu willen nieuws lezen en de achtergronden daarvan kennen. Zij willen een commentaar en een interview om op die manier tot hun eigen standpunt en besluit te komen. Trouw probeert een krant te zijn voor mensen die met hun tijd meelevens.

Gefeliciteerd ARP!

Trouw

Wibautstraat 131, 1091 GL Amsterdam, tel.: 020 - 91 34 56.

Momenten en personen

Vervolg van pag. 9

was: aan dat van de kerk of aan dat van de Staat?

Kuyper Kamerlid?

In het licht van deze moeilijke beslissing was de aanmoediging van ds. J. H. Donner d.d. 26 januari begrijpelijk en zelfs gewenst, want anders dan men zou verwachten was Kuyper in persoonlijke beslissingen vaak een weifelaar. Daarbij had hij als redacteur van *De Heraut* van begin af aan moeite gehad met de anti-revolutionaire Kamerleden, zoals hij het later als *Standaard*-redacteur zou hebben met anti-revolutionaire ministers wanneer dezen zijn wensen niet stipt volgden. De Utrechtse hoogleraar B. J. L. de Geer van Jutfaas kende Kuypers aarzelingen en drong er in een schrijven van 22 januari met klem op aan dat Kuyper, nu eenmaal gekozen zijnde, niet zou bedanken: „Gij toch moet de roeping volgen, die tot U kwam, wat het U ook koste, welke bezwaren er ook aan verbonden zijn, gij moet aannemen. Dit is mijne vaste overtuiging en ik wil U mededeelen waarom. Gij zijt in de Kamer noodig. Gij zijt de eenige die eene nieuwe partijformatie leiden kan, niet slechts in onze rigting maar ook in de andere rigtingen, wij hebben nu slechts enkele individuen in de Kamer, zonder samenhang, zonder eenheid of orde. Ons ontbreekt een leader, gij kunt, gij moet dat zijn. Gij zult dat worden en daardoor onze rigting eerst invoerd en beteekenis schenken, die zij anders op het gebied des Staats nooit krijgt. Maar ook buiten de Kamer hangt al onze kracht voor het vervolg van Uw aanneming af. Ons volk is niet rijp om de beteekenis van een keus op zich zelf te schatten. Een weigering, gevolgd na zoveel inspanning, zou voor het vervolg eiken strijd door ontmoediging der strijders onmogelijk maken en zou aan de rigting elk vertrouwen ontnemen. Het antischoolwetverbod zou zijn reden van bestaan zich zien ontvallen, omdat het voor de menigte elke hoop op eenige verandering zou zien verloren gaan en de meesten of zouden wanhopen of het zouden mistrouwen.

Ook aan Uzelve zijt gij de aanneming schuldig. Gij zoudt zelf, vergeef mij het woord, uwe positie bederven en tegenover de tegenpartij die er zich vrolijk over zou maken, en tegenover onze eigene vrienden, die zich misleid en verongelijkt zouden achten, zoo gij bedanktet. Men zou U verwijten de eer eener verkeerding geweld te hebben en daarvoor de kracht eener rigting te hebben misbruikt, en opgeofferd. Beginselen en rigtingen in den *Standaard* te hebben behandeld en besproken, maar die niet in 's Lands raadzaal te durven brengen. Zelfs zou de *Standaard* zeer zeker veel, zeer veel van zijn invloed en beteekenis verliezen als men de vrucht zich zag ontvallen die elke partij zich moet voorstellen hare beginselen te zien vertegenwoordigd in de vertegenwoordiging. Gij kent het personeel in de Kamer te goed om niet mij toe te stemmen dat die vertegenwoordiging juist daarom luttel beteekenis heeft en hebben zal, omdat een hoofd, een leader ontbreekt." Op 24 januari herhaalde de Utrechtse hoogleraar zijn aandrang met de waarschuwing: „Maar denk toch dat Gij door te bedanken, onze rigting en U zelveven evenzeer vernietigen zoudt, dat de tegenpartij U een coquette zou verwijten die elken invloed zou breken, dat elke hoop op den invloed onzer beginselen zou zijn vervlogen." Maar er waren ook anderen, die vonden dat een geroepen en eenmaal kerkelijk bevestigd predikant niet in het parlement thuis hoorde. A. de Haas en G. P. Prins schreven op 31 januari 1874 gezamenlijk aan Kuyper: „Jona had een bevel van den Heere ontvangen om naar Nineve te gaan en ziet hij ging naar Tarzen, maar het bekwam hem kwalijk." Deze opinie lag ongetwijfeld in de lijn

van Isaac Capadose, de zoon van de bekende Abraham Capadose (1795-1874), die reeds op 11 januari 1874, dus nog vóór zijn verkiezing aan Kuyper geschreven had: „Ik sidder bij de gedachte, dat gij Uw leeraarsambt zoudt neêrleggen om volksvertegenwoordiger te worden. Groen heeft er nog iets kunnen doen – Maar Gij zoudt er komen onder een hoop kwājongens, die door de herdenking van Uw (dan helaas! neêrgelegd) leeraarsambt tot onheiligen spot verleid, den jeugdigen, krachtvollen ('k mag mij immers geheel uitspreken?) wel wat overmoedigen redenaar door laag gesar en vuilaardigen hoon zóólang zouden prikkelen, tot hijzelf zich blootgaf en van 't Christelijk standpunt, of laat ik liever zeggen van de Christelijke praktijk eens afweek." Nog een andersoortige stem is in dit verband van belang, de stem van de hervormde theoloog dr. I. Hooykaas, door Kuyper zelf beschouwd als zijn beste studievriend, aan wie hij in zijn aarzelingen advies had gevraagd.

Hooykaas antwoordde als vriend uiteraard zeer persoonlijk: „Je neiging leidt dunkt me, wél daarheen: In je gansche kerkelijke houding en geschiedenis ligt veel meer de staatsman, dan de kerkman, naar 't me toelijkt. – Vraag: of je in de Kamer geheel op je plaats zoudt zijn? – Ja, indien je wat eenvoudiger was, zóó eenvoudig en natuurlijk, als je bent, wanneer wij samen of geheel onder ons zijn."

Kuypers Kamerlidmaatschap een succes?

Kuyper aarzeld lang, want het viel hem zwaar zijn predikantsambt op te geven, maar hij koos ten slotte voor de politiek: hij aanvaardde het Kamerlidmaatschap, vroeg op 16 maart 1874 als predikant eervol emeritaat aan, werd op 20 maart 1874 beëindigd als Kamerlid, verhuisde in de herfst van dat jaar in alle stilte naar Den Haag, zonder zijn vele Amsterdamse vrienden daarvan bericht te geven – Kuyper zou levenslang ook voor zijn vrienden een man van verrassingen en geheimzinnigheden blijven – en werd op 16 december 1874 eervol geëmeriteerd. Is Kuypers Kamerlidmaatschap gedurende deze eerste periode een succes geweest? Ja, in zoverre men respect kan hebben voor zijn door hem zelf in 1890 onder de titel *Eenige Kameradviezen* uitgegeven Kamerredevoeringen van 1874 en 1875, die vooral over koloniale, sociale, onderwijs- en kerkelijke kwesties handelen. Zijn nooit aflatende ijver en pluriform uitdrucksvermogen blijken uit vrijwel iedere rede. Maar men heeft daarnaast de indruk dat Kuyper gedurende deze twee jaren één ding ervaren heeft, wat hij zich echter nooit bewust voor ogen heeft gesteld: dat men niet tegelijk iedere dag in de pers scherp kan polemiseren tegen ministers en mede-Kamerleden, zoals hij dagelijks in *De Standaard* gewoon was te doen in artikelen die doorgaans gekenmerkt werden door speelse ironie en schampere spot, waarbij hij met zijn politieke tegenstanders omging als de kat met de muis, en tevens op een zakelijke wijze met hen persoonlijk in de Kamer kan verkeren en samenwerken. De eerste jaren van Kuypers lidmaatschap van de Tweede Kamer verdienen nog nadere bestudering, maar wij weten dat deze periode voor Kuyper eindigde met een catastrofe: een geestelijke ineenstorting, die eraan deed twifelen of hij nog ooit weer zou genezen. Reeds in januari 1875 meldde mevrouw Kuyper aan mevrouw Groen dat Kuyper aan rheumatische aandoeningen leed, en van februari 1876 tot 1877 zou Kuyper gedwongen zijn voor zijn gezondheid buitenslands te gaan, om zich aan iedere arbeid te onttrekken. Eerst zeventien jaren later zou Kuyper in het parlement weerkomen. Gevoelde hij zich na zijn

genezing voor de politieke acties die hij beoogde voortaan veiliger achter zijn onbenaderbare redacteursbureau, later gecombineerd met zijn catheder, zónder gedwongen te zijn tot regelrechte omgang met politieke tegenstanders? Men ontkomt niet aan de indruk dat Kuypers ontslag als Kamerlid niet uitsluitend het gevolg is geweest van overwerking. Er waren tevens pijnlijke kortsluitingen ook in de kring van naaste geestverwanten. Dat Kuyper ook binnen zijn „fractie" moeilijkheden had in de omgang met zijn collega's in de Kamer, bewijst een schrijven van het anti-revolutionaire Tweede Kamerlid Jhr. J. L. de Jonge (1826-1887), die op 20 september 1875 Kamerlid was geworden, en die in een brief van 26 november 1875 aan Kuyper aldus zijn omgangservaringen vertolkte: „Onder de liefelijke gedachten, die zich bij het aanvaarden van het nooit door mij geambieerde lidmaatschap der 2e Kamer aan mij als een lichtpunt voordeed was o.a.: ook dát, dat ik daardoor in nadere vriendschappelijke, ja broederlijke relatie zoude komen met en tot U. 't Was mij een stil genot te denken, aan al hetgeen ik o.m. ook van en door U konde hooren en leeren, ja ik schaam mij zulks volstrekt niet, als gezeten aan Uwe voeten. Ik ontveins niet, dat die illusie mij eigenlijk raauw is ontvallen! En waardoor? Ronduit gezegd door Uwe wijze van zijn, die mij altijd en meer en meer den indruk gaf en geeft van, ja, ik weet het niet beter uit te drukken van „genadigheid", van eene verhouding via à vis, die zich best laat uitdrukken door het „du haut de son trône". Zou ik nu enerzijds de waarheid te kort doen, wanneer ik ontkende, dat zulks mijn gevoel van eigenwaard kwetste, anderzijds zou ik evenmin die waarheid huldigen, wanneer ik niet in één adem er bijvoegde, dat mij deze Uwe houding diep smartte en groot leed deed en nog doet. Aanvankelijk hinderde mij deze Uwe meer of min klein of nietig achtende verhouding tegenover mij, te meer, omdat ik, niet alleen daardoor, als gezegd, mijn illusie zoo smartelijk ontruk zag, maar ook, omdat ik meende, deze Uwe verhouding mij persoonlijk alleen gold. intusschen heb ik bemerkt, dat dit laatste volstrekt het geval niet is, maar dat die houding ook evenzeer geldt alle of meerdere onzer vrienden in de Kamer".

Kuyper en Lohman

Maar als voornaamste winst van deze jaren mag genoemd worden het nauwe contact dat groeide tussen Kuyper en Lohman. De jaren zeventig van de vorige eeuw zijn de „lichtjaren" van hun omgang geweest, al werden de kiemen van hun later uiteengaan reeds toen zichtbaar. Het eerst ons bekende briefje van Lohman dat Kuyper bewaard heeft dateert van 20 december 1870, maar in 1875 zijn beiden reeds volop met elkaar in contact. Lohman waarschuwde de vurige polemist Kuyper op 4 april 1875 met woorden, waaraan hij zelf als journalist levenslang is trouw gebleven: „Met hoe meer kalme wij onzerzijds de punten behandelen en hoe minder wij de tegenpartij kwetsen, hoe groter de verlegenheid wordt der tegenpartij". Kuyper van zijn kant wenste Lohman naast zich in de Kamer en schreef op 28 november 1875, toen Lohman meende dat niet te kunnen doen: „O, 't

is mij zulk een zware levensbeproeving dat de Heer mij uw bondgenootschap onthouden heeft". Lohman twijfelde er echter aan of zo'n nauwe samenwerking met Kuyper in de Kamer gewenst zou zijn. Volgens hem pakte Kuyper de Conservatieven te hard aan en hij vroeg zich tevens af of Kuyper wel genoeg begrip had voor de zwakheden van zijn anti-revolutionaire medeleden: „Die mannen, zoover ze in de Kamer zijn, zijn menschen, behept met tal van menschelijke zwakheden". Bovendien vervolgde hij in dit schrijven vanuit Den Bosch op 29 november 1875, zag hij op tegen het gebrek aan vrijheid als Kamerlid: „Buiten de Kamer is men vrij; dáár vraag ik enkel: is mijne daad goed in de oogen van God, zooals ik Hem uit den Bijbel ken. – Liefst ware ik, zoo ik de gaven ertoe had, volksprediker! Maar in de Kamer zou ik de regeien der politiek, der eerlijke politiek meenen te moeten volgen. – Als Oldenbarnevelt zou ik niets dan de nederige dienaar der Staten willen schijnen. Maar die gedragslijn volgende, zou ik met Uwe zienswijze in botsing komen. Gij zoudt willen getuigen, en ook mij daartoe noodzaken. Nu en dan wellicht zou ik U volgen, om te doen zien dat ik niet uit vreeze zwijg. Maar in den regel zou ik, zoolang de consciëntie het toelaat, de mannen van aanzien volgen. Het Parlement zelf acht ik onverbetterlijk. – Ik erken gaarne dat ik niet op Uwe hoogte sta – juist daarom zeg ik: laat mij stil hier. Hier kan ik werken, op klein gebied; hier zijn mijne krachten juist toereikend. Inmiddels wacht ik gaarne op den afloop van de door U gevolgde politiek". Maar Lohman zou aan Kuyper de grootste dienst bewijzen door hem tijdens zijn langdurige ziekte in 1876-'77 te vervangen als politiek hoofdredacteur van *De Standaard*. Reeds op 6 oktober 1876 schreef Kuyper vanuit Nice aan Lohman: „Mag ik het zeggen, dan hebt Gij, door Uw onweerstaanbare ijver, en vergun mij erbij te voegen, door het ongemeene talent, waarmee Gij, ver boven mijn lof, het zwaard gekruist hebt, onzen goeden *Standaard* van een bijna wisse dood gered; mij een bange zorg van het hart genomen; en ons vaderlandsche publiek op alleraangenaamste wijs een dementi gegeven op de meening, dat de *Standaard* in mijn persoon opging". Een zelfde toon van diepe dankbaarheid klinkt door in het schrijven van Kuyper, nadat deze de redactie weer hervat had, aan Lohman op 17 april 1877: „In het land teruggekeerd, is het mij een eerste behoefte des harten, U nogmaals mijn hartelijken, broederlijken dank te bieden, voor de beschamende wijs, waarop Gij mij de genezing uit een kruipende ziekte mogelijk hebt gemaakt. Reken levenslang op mijn trouw en erkentelijkheid". Maar daarmee waren de verschillen van karakter en inborst, van aanpak en strategie nog niet weggewerkt. Lohman heeft voor die verschillen altijd beter oog gehad dan Kuyper. Op het hoogtepunt van hun vriendschap, op 15 juni 1877, heeft hij zijn kijk op dit alles in een brief aan Kuyper nog eens rustig vastgelegd, en het is leerzaam – met het oog op al wat wij weten dat later volgen zou – nog één keer rustig naar Lohmans uiteenzetting te luisteren: Daar is, tusschen ons beiden, een vrij diep verschil, geloof ik: misschien slechts een uitvloeisel van de

meerdere vlugheid van uw geest en omvattendheid van uw blik; misschien het gevolg van een verschil van beginsel. Ik weet het niet: doch in elk geval belemmert dat verschil ons samenwerken, zoodat het beter is, dat ieder op zijne wijze, onbelemmerd, voortwerke. Dat verschil is, dunkt mij, dit.

Ik ben een vijand van plannen maken. Naar mijn overtuiging ligt de leiding van de wereld geheel in Gods hand, en heeft de mensch niets te doen, dan het werk dat voor de hand ligt; dat werk bestaat in verkondiging door daad en woord, van de ons door God geopenbaarde Waarheid; in den regel slechts in kleine kringen; slechts waar de wereld, de Staat, eene belemmering in den weg stelt, kan het des Christens roeping zijn, ook op Staatsgebied op te treden. In ons land: omdat daar de Staat de school overheerscht en door aan de Kerk wereldsche voordeelen te verbinden, die de Kerk doet verrotten; in de Oost omdat daar de vrije prediking verhinderd wordt, enz. Door dat beginsel van het Evangelie te verkondigen, ontwikkelt zich de wereld van zelf; ook de Staat dus, tengevolge van het afbreken der belemmeringen, waarvan ik sprak.

Maar direct behoeft de Christen zich niet de Staatsontwikkeling niet in te laten. Daarom kan m.i. de Christen het vormen van Staatspartijen, het maken van plannen en het vaststellen van programma's veilig overlaten aan hen, die meenen dat zij, en niet God de wereld bestuurt. ik stel in die dingen weinig belang, en ontvang van alle programma's die algemeene beginselen bevatten, dezelfde indruk. Geenszins ben ik daarom politiephoof. Waar eene belemmering is, daar treedt de Christen ook op Staatsgebied op, gelijk ik zeide. Maar dan is ook de aanval tegen belemmering het eenige doel zijner politiek; die werkzaamheid zijn welomschreven program. In ons land dus: bestrijding van de Staatsschool (gelijk het in Duitsland zou zijn: bestrijding van de Staatskerk.) Op het gebied der journalistiek zou ik dan ook niet anders dan debatterend kunnen ageren. Een tegenstander ontmoetende tracht ik het punt uit te vinden waar hij kwetsbaar is, of, vind ik dat niet, uit te verschenen waarin ik zelf faal. Want de tegenstander is er, om ook mij en den lezer op den beteren weg te helpen. Ik moet dus altijd bevoegd zijn, om ongelijk te erkennen, en daarin word ik alweer gehinderd door het vooropstellen van groote beginselen – andere dan die welke mij door God zelve geopenbaard zijn, – omdat ik zelf de port er van die groote beginselen niet genoeg vooraf kan doorzien. Ik moet vrij blijven mijzelf te ontwikkelen en tracht zelfs in den tegenstander te vinden wat hij beters heeft dan ik. Daardoor ontwikkelt zich niet de partij, qua talis; maar het volk.

vervolg op pag. 13

Nieuwe CDA-Uitgave

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van redevoeringen, gehouden op het derde CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Voorts zijn als bijlagen opgenomen de teksten van uitspraken en resoluties op dit Congres gedaan en aangenomen.

Rentmeesterschap en solidariteit
Drs. R. F. M. Lubbers,
CDA-fractievoorzitter

.....verwend volk.....
Mr. A. A. M. van Agt,
Minister-President

Resoluties CDA-Congres

uitgave:
CDA

Postbus 85676, Den Haag

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit".

Nationaal Gereformeerde Gemeentepolitiek

G. J. Schutte en H. H. Sietsma

(2e herziene en uitgebreide druk)

Een compleet handboek voor de gemeentepolitiek, gebaseerd op de richtlijnen van het GPV; met uitgebreide informatie over veel gemeentezaken.

„Deze lijvige publikatie van de Groen van Prinstererstichting (343 bladzijden) is in zekere zin een uniek boek waarop leden van andere partijen best een beetje jaloeers mogen zijn.”
(De Nederlandse Gemeente)

„Dat het boek voor een ruimere lezerskring dan die welke de uitgangspunten aanvaardt, interessant kan zijn, valt gemakkelijk aan te tonen.”

(Nederlands Juristenblad)

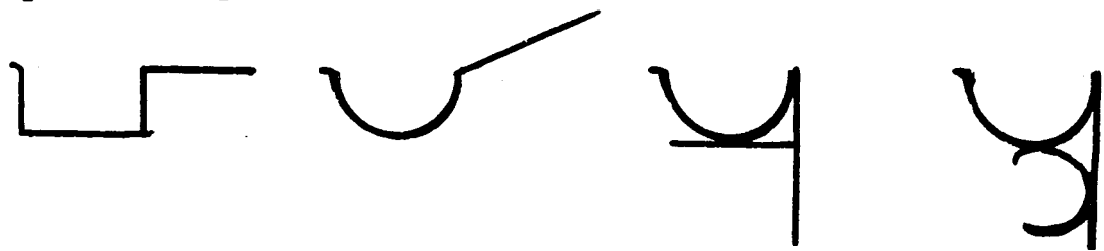
ISBN 90 6015 408 8; 343 blz. geb. geill., f 29,50

UITGEVERIJ DE VUURBAAK

Postbus 189, 9700 AD Groningen - Telefoon 050-183450

(SIER) GOOTBEUGELS

In alle gewenste afmetingen. Vraag vrijblijvend inlichtingen aan:

van der Weele's grondboorbedrijf

Metaalperserij

DEVENTERSTRAAT 135 - APELDOORN - TEL. 055-265128

aansluitend kongres: 21 april te Maarssen - vraag informatie

Het februarinummer van het reformatorisch-wijsgerig blad

BEWEGING

bevat artikelen over de positiebetaling van een christen met betrekking tot actuele vraagstukken rond arbeid:

- ★ zin van arbeid
- ★ mechanisering van arbeid
- ★ arbeidsvreugde
- ★ arbeid en vrije tijd
- ★ werkloosheid, werkverdeling, inkomensmatiging
- ★ verhouding werkgever-werknemer

auteurs: prof. B. Goudzwaard, A. Hordijk
prof. P. Nijkamp, prof. H. van Riessen
prof. E. Schuurman

Vraag dit speciale themanummer

ZIN IN ARBEID aan bij het

Centrum voor Reformatorische Wijsbegeerte
Antwoordnummer 33 (postzegel niet nodig)
3600 VB Maarssen (tel. 03465-60945)
f 3.50 inclusief verzendkosten; giro 1209598

Nog beter: neem een abonnement à f 20.- per jaar.

aansluitend kongres: 21 april te Maarssen - vraag informatie

autobedrijf
goud
krabbendijke

WESTWEG 5, TELEFOON: 01134-2010-1241

Wij hebben ± 50 stuks gebruikte auto's in voorraad.

Bei ons even of kom vrijblijvend een kijkje nemen in onze showroom, er staat zeker wel wat voor u bij.

vormingscentrum de klencke

OOSTERHESSELEN (Dr.)

zomerprogramma 1979

Wij organiseren cursussen voor: ★ jongeren rond 25 jaar ★ alleenstaande ouders met hun kinderen ★ mannen en vrouwen rond 40 jaar ★ mannen en vrouwen rond 60 jaar.

Inlichtingen bij de administratie van ons centrum: Witte Zand 18, 7861 BJ Oosterhesselen, telefoon (05248) 651.

Pak een gezonde vakantie

Bel voor informatie en folder: 04703-1684

In Arcen, Noord-Limburg.
Zes-persoons luxe bungalows
en gezinscamping op 180 hectare
natuurschoon.

*overdekt zwembad *sporthal *mini-golf *ponymannege
*wandelpark *roeivijver *restaurant, enz.
Vakantiemogelijkheden voor iedereen.

Rekreatieoord Klein Vink
Klein Vink 4-5944 EX Arcen

KEUKEN SPECIALIST

"SPECIALISME OP KEUKENGEBIED IS EVEN ONMISKENBAAR ALS DE KWALITEIT VAN KELLER KEUKENS"

Keller keukens zijn zeer veelzijdig. Elke Keller keuken is anders en afgestemd op de gebruikster. Met alle vernuft die gewenst wordt. Pasklaar, omdat vrijwel onbepaald gekombineerd kan worden met de vele onderdelen van Keller.

keller
een nederlands kwaliteitsproduct

WEVA-KEUKENS

Tulpenlaan 20a, Apeldoorn
Tel. 055-217022 en 213540

HET GROTE GEBOD

Jarenlang was men bezig om de historische gegevens van het Nederlandse verzet in de Tweede Wereldoorlog te verzamelen. Al deze documenten werden door enkele van de beste Nederlandse schrijvers tot een boeiende geschiedenis beschreven, waardoor niet alleen een betrouwbaar, maar ook leesbaar boek gereed kwam (rond 1950). Een echt standaardwerk voor tijdgenoot en nageslacht. Maar de belde delen waren snel uitverkocht, zodat voor het nageslacht (in het bijzonder de kinderen en kleinkinderen van de duizenden verzetsleden) bijna geen exemplaren meer beschikbaar zijn. Vandaar deze belangrijke herdruk. De belangrijkste bijdragen in dit boek zijn geschreven door Rogier van Aerde, Antoon Coolen, Ad Groede, K. Norel en Anne de Vries. Tevens werkten mee: A. Algra, Kees Bauer, J. A. van Bennekom, Lt. kol. b.d. Th. A. Boeree, Adriaan van Boven, J. Bulthuis, Karen van Dorp, Mevr. C. Grandia-Smits, Frits van der Haar, J. W. Hofwijk, Mr. H. B. S. Holla, Drs. L. E. M. A. van Hommerich, H. Jong, Jan Kroeze, G. H. Ligerink, K. van Loon, Drs. J. H. Middelbeek, A. Mulder, Jan Naber, Drs. Joep Nanhck, Drs. Joan K. A. van Nooij, A. Omta, J. W. Ooms, Prof. Mr. W. P. J. Pompe, Drs. A. Raaymakers, Rudolf van Reest, Dr. Ir. H. van Riessen, Mej. Ds. F. Slomp, G. Spanhaak, Drs. P. A. Verburg en A. W. Vingerhoets. Formaat 25x30 cm. Omvang 1320 blz. in 2 delen met bijna 800 illustraties. Gebonden per deel f 69.50. Voor Intekenprijs, na verschijning medio april f 78.50.

U kunt nu reeds intekenen op deze uitgave.

BESTELBON Gelieve te zenden:

Naam: .....

... ex. „HET GROTE GEBOD“

Adres: .....

Tegen voorintekenprijs
2 dln. à f 69.50 p. deel
Losse delen NIET verkrijgbaar.

Woonplaats: .....

Tel.: .....

BOEKHANDEL NOORDERMEER

Anjellerenstraat 43, 2231 GT RIJNSBURG. Tel. 01718-23063, b.g.g. 22737.
Bosplein 2, 2224 GB Katwijk aan Zee. Tel. 01718-14410.

Momenten en personen

vervolg van pag. 11

Daarom is mijn strijd met conservatieven dikwijls zachtzinniger geweest dan een „politiek” blad dulden kan. Daarom tracht ik ook, als Christen, aan partijen geen waarde te doen hechten; zie in menig antirevolutionair een conservatief – en omgekeerd: doch stel alleen prijs op de belijdenis van de door God geopenbaarde waarheden. Die b.v. waarachtig **geloof** dat een ziel meer waard is dan de geheele wereld is één der onzen – onverschillig welke zijne politieke belijdenis zij; de consequenties n.l. van zijn beginsel drijven hem tot wegbreking, **het koste wat het wil**, van elk beletsel, dat de redding der zielen in de weg staat. Mij dunkt, uit dit alles is duidelijk dat ik voor een politiek man niet deug. Mijn „Beschränktheit” zou U in Uw vaart belemmeren. Ik kan slechts werken, onder het volk; dit laten gevoelen wat de hooge eischen zijn van het christelijk geloof; en, waar de logica der wereld wetten schept ter belemmering van dat geloof, logica stellen tegenover logica. Gij daarentegen gelooft meer aan de verplichting om het volk te leiden, en er een staatkundige partij in tot stand te brengen. Ik voel dat ik geen recht heb u daarin te keer te gaan. Ook onze jongere vrienden volgen U gaarne daarin. Zij zijn verder ziende, dan ik. Hen hinderen wil ik niet.

Maar juist dit inzicht in verschil van levensinstelling accentueert te meer de jaren van goede samenwerking. Vergeten wij niet dat bovenstaande analyse van Lohman werd geschreven juist nadat deze op 10 juni 1877 aan Kuiper had geschreven: „Ik weet zeer goed, dat velen afkeuren wat gij doet, en gedaan hebt, doch tot hen allen, voor zoover zij tot onze geestverwanten behooren, zeg ik: doe gij het beter, of wijs iemand aan die het beter kan”.

Met alle kritiek die men op Kuiper kan uitoefenen blijft inmiddels het unieke feit bestaan dat hij aan zoveel fronten en in zoveel functies heeft gestreden: levenslang dagelijks als journalist, maar óók als partijleider, als minister-president, als lid van de Tweede en Eerste Kamer. Bovendien bleef hij ook na zijn emeritering uitzonderlijk actief op kerkelijk gebied: ook hier als journalist en schrijver van spirituele meditatie in **De Heraut**, kerkrechtelijk door de jaren heen in zijn vele kerkelijke brochures, terwijl hij lange tijd als ouderling het kerkeraadsliden van nabij meemaakte en langs die weg het kerkelijk leven ook landelijk beslissend beïnvloed heeft.

En voor wie menen zou dat alleen geestverwanten onder de indruk waren van de rijkdom van zijn talenten, worde herinnerd aan een woord van een onverdacht getuige als de latere minister van binnenlandse zaken, mr. J. B. Kan, die tijdens Kuipers ministerschap zijn rechterhand is geweest ten departemente, en die hem later kon vergelijken met menige opvolger met wie Kan later als secretaris-generaal heeft samengewerkt. Op 10 februari 1910 bekende Kan in een schrijven aan Kuiper, waarin hij moest bedanken voor een hernieuwde samenwerking waartoe Kuiper hem had uitgenodigd: „Als iets mij aantrekt, dan is het wel de mogelijkheid om nog eens onder Uwe leiding te mogen werken, van wien men in een half uur meer leert dan van anderen in een geheel jaar”.

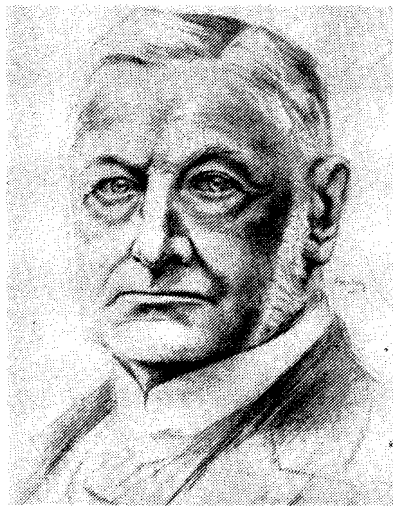
Kuipers ouderdom

De ouderdomsjaren van Kuiper zijn niet in alle opzichten gelukkig geweest. Ondanks een toenemende erkenning van zijn kwaliteiten en politieke resultaten bleek zijn hoop nog eens opnieuw het landsbewind ter hand te kunnen nemen, ongegrond. En toch leverde juist het optreden van het kabinet-Heemskerk op 12 februari 1908, waarin ook Idenburg en Talma, en later De Waal Malefijt en Colijn zitting namen, het bewijs dat een nieuwe generatie anti-revolutionairen was aangetreden, die niet alleen in

staat was de anti-revolutionaire politiek in de Kamer te verdedigen, maar ook het roer van staat in handen te nemen. Dat dit eerst kon geschieden na een trieste verdwijning met dr. Kuiper – waarvoor de kiem voor wat Heemskerk betreft reeds in 1901 was gelegd, toen deze de portefeuille van binnenlandse zaken in het nieuw te vormen kabinet weigerde, hetgeen hem én door Kuiper én door Idenburg zeer kwalijk is genomen – was, gegeven Kuipers passering als kabinetsformateur in 1908 begrijpelijk, maar niet Heemskerks schuld. Kuiper was als premier in 1908 door vrijwel niemand gewenst, en dus is het te verstaan dat de Koningin een poging ondernam een **rechts** kabinet te vormen, zonder Kuiper, hetgeen bovendien geheel strookte met haar eigen wensen. Het blijft overigens tot de beste „grepen” van Kuiper behoren dat hij, ouder geworden, jonge Indische officieren als Idenburg en Colijn, die in het verre Nederland Overzee **De Standaard** lazen, en langs die weg geheel door Kuipers pen gevormd waren, heeft geïnteresseerd voor en geïntroduceerd in de Nederlandse politiek. Wanneer in mei 1909 Colijn eindelijk heeft toegezegd Kamerlid te zullen worden, ondanks zijn aarzelingen, schrijft Kuiper, die uit eigen ervaring het samengaan van moed en aarzelingen kende, aan Colijn op 5 mei 1909 naar Indië: „Gisteren ontving ik Uw brief van 14 April, die mij zeer aanstond, juist om Uw gevoel van ongeschiktheid. Die zich op die manier ongeschikt voelen, worden straks onze beste leden. Ik zag het evenzoo aan Idenburg; die zag er ook als een berg tegenop”.

Colijn

Nauwelijks een jaar Kamerlid of Colijn werd reeds geroepen tot het ministerschap, van een departement dat geregeld in grote moeiten verkeerde. Maar Colijn had met de latere Donner en Zijlstra gemeen dat hij als minister een natuurtaent was. Zij behoorden tot de zeer weinigen die als jong minister hun departement betraden en het van stonde af aan beheersten. Het gaat er niet om of men het in alles met hen eens is, of inzake hun beleid niet nog andere mogelijkheden vandaag zouden zijn te

Jhr. mr. De Savornin Lohman

prefereren, maar zij hebben alle drie naam en faam van de Anti-revolutionaire Partij bevorderd door hun bestuurstechnische bekwaamheden en de wijze waarop zij in ieder kabinet met hun collega's onbevengden wisten om te gaan en samen te werken. Met dat al was Colijn, die in 1909 de militaire loopbaan inwisselde voor een politieke, en in 1914 de politieke prijs gaf voor een topfunctie in het bedrijfsleven, in de ogen van Kuiper als opvolger en partijleider tweede keus. Idenburg was en bleef Kuipers eerste en eigenlijk enige keuze; maar eenmaal leider van de partij geworden was Colijn in alles eerste klasse, ook in de ogen van Idenburg. Die juistheid van de keuze van Colijn als leider van de anti-revolutionairen was in de ogen van het publiek reeds vooraf bevestigd door het beroep dat de Koningin op 20 augustus 1918 op Colijn deed, om als kabinetsformateur op te treden en de leiding van het nieuwe kabinet te aanvaarden. Met Colijn brak binnen de Anti-revolutionaire Partij in velerlei opzicht een geheel nieuwe periode aan, mede omdat Colijn, anders dan Kuiper, op samenwerking uit was met andere volksgroepen, die in Kuipers politieke conceptie niet aanvaardbaar waren als regeringspartners. Hoewel op 1 april 1922 hoofdredacteur van **De Standaard** geworden, bleek al spoedig dat Colijn er, wederom anders dan Kuiper, de man niet naar was zijn politieke tegenstanders te irriteren door aanhoudende polemieken en twistgeschrijf: Colijn ging het meer om positieve, heldere, synthetische uiteenzettingen. Afkomstig uit de afgescheiden

kerkelijke traditie van 1834, die hij nimmer verloochend heeft – op donderdag 11 oktober 1934 presideerde Colijn, minister-president zijnde, de herdenkingsbijeenkomst van het eeuwfeest van de Afscheiding van 1834 – was hij mede door zijn reizen en langdurig verblijf in Nederlands Oost-Indië vóór alles mondiaal ingesteld. Wat H. Bavinck, evenals Colijn afkomstig uit de kerkelijke traditie van 1834, op kerkelijk gebied volbracht, leerde Colijn aan vele anti-revolutionairen op politiek gebied: uit te zien boven eigen geestesgrenzen, niét omdat deze te veronachtzamen zouden zijn, maar omdat zij niet in alle omstandigheden beslissend behoeven of zelfs mogen zijn om de handen ineen te slaan. Voor wat de latere volgelingen van de Afscheiding van 1834 betreft, heeft niemand méér en eerder de oecumene bevorderd dan Bavinck op kerkelijk en Colijn op politiek gebied.

Colijn en de CH

Colijns contacten met Kuiper waren wederzijds respectvol, maar nimmer warm. Zijn verhouding met Lohman getuigt veel méér van nauwe samenwerking, die tot Lohmans dood bleef bestaan, en duidelijk gestalte heeft gekregen tijdens Colijns ministerschap in de jaren 1910-1913, gedurende de kabinetsformaties van 1913 en 1918 alsmede gedurende de Vlootwetcrisis in 1923-'24. Men heeft in alles de indruk dat de tegenstellingen die tussen Kuiper en Lohman waren ontstaan in de contacten van Idenburg en Colijn met Lohman waren verzoend en weggedaan. Treffend is daarom wat Colijn over zijn laatste ontmoeting met de oude Lohman aantekende, naar aanleiding van een bericht daarover in de pers in 1930: „Inderdaad heeft de Heer Lohman, slechts enkele dagen vóór zijn verscheiden, mij verzocht om even bij hem te komen. Ik meen, dat dit was vier dagen vóór zijn sterven. Zijn verzoek bereikte mij in den voormiddag op het Ministerie van Financiën en dienzelfden namiddag bezocht ik hem, verwachtende, dat hij iets bijzonders te zeggen zou hebben. Eenigermate tot mijn verrassing sprak hij aanvankelijk over verschillende aangelegenheden van niet bijzonder gewichtigen aard. Tegen het einde evenwel kwam hij op de oorzaken van de scheiding tusschen de Anti-revolutionairen en de Christelijk-Historischen, waarbij hij nog al naar voren bracht de persoonlijke verhouding tussen Kuiper en hemzelf, welke hij in het licht van het gebeurde zag staan als een der beletselen voor nauwere aaneensluiting tusschen A.R. en C.H. Nu Kuiper evenwel was heengegaan en hijzelf het ook niet lang meer maken zou meende hij, dat althans één der beletselen voor een toekomstig samengaan van A. R. en C.H. niet meer bestond. Toen ik opmerkte, dat een eventuele hereeniging van de beide Protestantisch-Christelijke groepen waarschijnlijk meer bezwaren zou ondervinden van den kant der C.H. dan van den kant der A.R., betwistte hij dit niet, doch verzocht ten slotte mij als Leider der A.R. om van mijn kant alles na te laten, wat een hereniging zou kunnen tegenhouden, zulk een hereeniging verder aan de ontwikkeling der dingen en aan den tijd overlatende. Die belofte heb ik hem gegeven”. Zie ik het wel dan is de tragiek geweest dat nadat Kuiper was weggefallen en er met Lohman geen werkelijke verschillen meer waren, de verhouding van Colijn met J. Th. de Visser, J. Schokking en D. J. de Geer weer een achteruitgang betekende. Zeker, de samenwerking met W. L. de Vos van Steenwijk, die gedurende de jaren dertig Eerste-Kamervoorzitter was, en met wie Colijn nauwe contacten onderhield, alsmede met J. R. Slotemaker de Bruïne, die onder Colijn sociale zaken (1933-1935) en onderwijs (1935-1939) beheerde, was goed; maar vanaf de kabinetsformatie van 1922 was de verhouding tot De Geer slecht. Wat politieke vriendschap had moeten zijn, werd stille persoonlijke rivaliteit, hoewel, gegeven dit feit, hun beider integer karakter ten gevolge had dat persoonlijke botsingen tot de zeldzaamheid behoorden.

Colijn en Heemskerk

Als in Kuipers dagen bleef de Anti-revolutionaire Partij ook onder Colijn in sterke mate een Leiderspartij, waarbij één sterke persoonlijkheid de leiding gaf, zoals ook elders: Nolens bij de Rooms-Katholieken, Troelstra bij de sociaal-democraten en Marchant bij de vrijzinnig-democraten. Dit leidersbeginsel heeft het bekende conflict veroorzaakt tussen Heemskerk en Kuiper, waaraan in 1954 dr. J. Voerman zijn dissertatie wijdde. Minder bekend is dat Heemskerk inzake het leidersbeginsel in conflict is gekomen met Colijn. Toen Colijn in 1929 naar de Tweede Kamer terugkeerde, waar Heemskerk sinds 1925 fractieleider van de anti-revolutionairen was, achtte Colijn het vanzelfsprekend dat niet Heemskerk, maar hijzelf als voorzitter van de partij tévens fractieleider werd. Hij heeft daarover vooraf zelfs niet met Heemskerk gesproken! Dit nu heeft Heemskerk, als zoveel oudere dan Colijn, bezeerd en diep gegriefd. Maar hoewel Heemskerk binnenskamers zijn bezwaren tegen deze gang van zaken aan Colijn en Idenburg duidelijk heeft doen blijken, was hij zo groot om van zijn grieven en teleurstellingen in het publiek te zwijgen, om de partij niet in een uitzichtloze strijd te brengen. Het bewijst hoezeer Heemskerk een algemeen belang wist te stellen boven persoonlijke gevoelens. Men vraagt zich af, of dit stilzwijgen van Heemskerk, om de partij voor publiek ongenoege te sparen, niet tot de edelste voorbeelden behoort van christelijke levenswandel die de Anti-revolutionaire Partij te zien heeft gegeven, of – hetgeen des te meer in Heemskerk is te waarderen – juist niet te zien heeft gegeven.

Op 11 oktober 1929 schreef Heemskerk aan één van zijn kinderen: „Van Godswege moet men natuurlijk zoo iets aannemen. Ik weet zeer goed, dat God mij, ook in dingen waarin ik niet goed deed heeft gespaard, en hoe er met het oog op onze zonden zelfs een genade in is gelegen als men een duw krijgt, die men juist niet verdiend heeft. Ook strekt het zeker om mij lossen te maken van het aardsche”. In een nota d.d. 22 augustus 1930, gericht aan Idenburg, die door deze aan Colijn werd doorgezonden, ving Heemskerk aan: „Een Christen moet, als hij is verongelikt, dit dragen met volkomen vergevensgezindheid jegens hem, door wien hem onrecht is aangedaan, en, voor God, zonder eenig beklag”.

De hierop gevolgde briefwisseling leverde enige uitspraken op over het leiderschap die boeiend zijn. Heemskerk aan Idenburg op 7 oktober 1930: „Achter deze geheele historie zit eigenlijk een verschijnsel, dat buiten mijn persoon omgaat. Het verschijnsel van den aard der positie van den Leider der A.R. partij. Dit is een van de moeilijkste betrekkingen, die er bestaan. Eenerzijds wordt hij onbillijk verguisd; anderzijds bovenmatig vereerd. Zoo is het geweest met Kuiper, zoo is het met Colijn, hoewel deze weer heel anders is dan Kuiper. Maar het leidt altijd tot het gevaar, dat de Leider te veel luistert naar vleiens en te weinig naar medewerkers, die niet vleien. Ik heb nu al deze jaren dat ik er bij ben, dat altijd gevoeld als een soort ziekteverschijnsel in de partij. En daarbij zal ik het nu laten, want het middel om de partij, die anders zoo veel goeds heeft, van die ziekte te genezen, heb ik niet in mijn hand”. Op 9 oktober 1930 antwoordde Idenburg hierop: „Wat u schrijft over

vervolg op pag. 15

Geschrift Abraham Kuiper Heruitgave deputaten- rede „Niet de vrijheidsboom maar het kruis”

Ter gelegenheid van de viering van het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij wordt de toespraak van dr. A. Kuiper, „Niet de vrijheidsboom maar het kruis”, uitgesproken op 3 mei 1889 ter opening van de

tiende deputatenvergadering, her-uitgegeven.

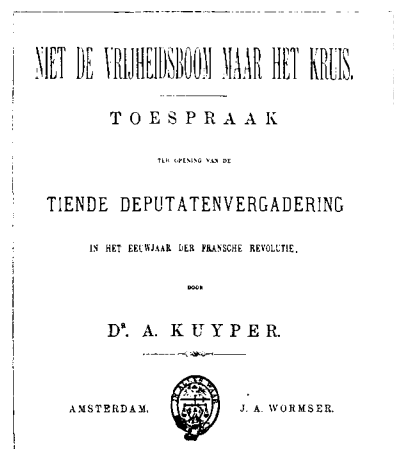
Om de tekst voor de lezer toegankelijker te maken en in het juiste tijdsbeeld te plaatsen wordt deze uitgave van annotaties voorzien. De noten zijn gedeeltelijk afkomstig van dr. Kuiper zelf en gedeeltelijk uit „Geen vergeefs woord”, (uitgave Kok, Kampen 1951), waarin een aantal deputatenredevoeringen zijn gebundeld.

Bestellingen:

De prijs van deze her-uitgave bedraagt f 3,75 inclusief porti. U kunt bestellen door het verschuldigde bedrag te storten op postgiro 89673 t.n.v. ARP-stichting, Den Haag met vermelding van: Niet de vrijheidsboom maar het kruis.

Toezending

De toezending vindt zo spoedig mogelijk na 7 april a.s. plaats.

**100 jaar ARP:
bezoek
feestelijke
manifestatie
7 april!**

Zie voorpagina

Waarom wonen op Walcheren...

- Om
- de landelijke rust
  - de zee
  - de onderwijsmogelijkheden (t/m Zeevaartschool, HTS, Ped. Academie)
  - het kerkelijk leven
  - de betaalbare huur- en kooprijzen

A. van der Maas
makelaar - taxateur o.g.

Bizetlaan 18 Vlissingen Tel 01184 - 12226

**KROON
ACCU®**

een betrouwbare stroombron voor auto's, tractoren, schepen, heftrucks, winkel- en invalidewagens, noodstroominstallaties, enz. gelijkrichters en laadautomaten, alles met langdurige garantie.

kroon accufabriek b.v.
postbus 1, 2970 AA Bieskensgraaf
tel. 01849 - 1844* telex 27101

voor
al uw
drukwerk
naar
offsetdrukkerij

„H.I.A.”

Paulusweg 137 - 3341 CV H.I. Ambacht
tel.: 01858-2849

BOOTREIZEN

Naar de Belgische Ardennen of door Nederland

DAT IS PAS EEN VAARVAKANTIE

8- en 10-daagse bootreizen met comfortabele passagiersschepen, w.o. met lift.
Prijzen: vanaf f 420.- tot f 720.- per persoon met volledige verzorging en busvervoer naar de boot.

Vraagt nu een gratis kleurenfolder bij:
Reisbureau Hanzestad b.v.
Gen. Agent van Rederij Boonstra,
Oudestraat 13, 8261 CC Kampen
Tel. 05202-15922.

Ook uw adres voor vlieg-, bus-, boot- en autoreizen.

ANTIQUARIAAT - BOEKHANDEL

LOGOS

Veelzigtstraat 27b
3022 DR Rotterdam (west)

adm. en verzendadres
Katendrechtse Lagendijk 191
3081 ZV Rotterdam (zuid)

Tel.: 010 - 25 59 76

NMB: 69.47.11.497

HET ADRES VOOR:

AL UW boeken, zowel in- als verkoop; tweede hands en nieuwe boeken; positief christelijke boeken; encyclopediën; jeugd- en kinderboeken; wenskaarten en prentbriefkaarten; prenten en schilderijen; lijst en bindwerk.

KORTOM: VOOR ELK WAT WILS!

KENT U LOGOS AL? We zijn een jong bedrijf dat snel groeit aan alle kanten. We nemen onze eigen plaats in, in de boekenwereld. We proberen een ieder naar tevredenheid te helpen, door o.a. billijke prijzen te rekenen voor tweede hands boeken, alle gewenste aandacht te besteden aan Uw bestellingen. Onze klantenkring (vrienden van **LOGOS**) breidt zich ook danig uit. Velen ervan leven zeer enthousiast mee en steunen ons zo om ons 'eigen gezicht' te bevorderen, wat een Evangeliserende inslag heeft en tevens tot doel stelt om de pelgrimerende christen te steunen met gedegen lectuur.

We hebben ook een maandblad: **BAZUIN en KLANKBEELD**

Hierin komt o.m. ons streven onder woorden en we laten ook anderen aan het woord, die iets zinvol kunnen overdragen aan de ander.

Het doorlopende thema is: Geloof en Wetenschap.

Naast een serie artikelen zijn er recensies van oude en nieuwe boeken in opgenomen en een forse resume aan oude en nieuwe boeken, die in omloop zijn. Zo stellen wij U in de gelegenheid om op afstand te kopen. Immers, U leest thuis welk boek in Uw interesse past en U maakt gebruik van het bestelformulier en binnen korte tijd heeft U de gewenste boeken thuis. Daarnaast wordt U geïnformeerd over allerlei boeken en hun inhoud.

Het abonnementsgeld is niet hoog, n.l. f 45.— per jaar.

Voor dit bedrag ontvangt U dan 12 nummers. Dus elke maand één.

Natuurlijk bent U ook van harte welkom in één van onze winkels

De koffie staat altijd klaar en gewenst hoort U op de achtergrond muziek, waardoor het zoeken en Uw bezoek plezierig genoemd kan worden.

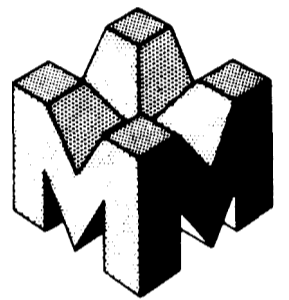
Maak eens kennis met ons. Stort f 35.— op ons gironummer 277 57 07 en U ontvangt alle voorgaande nummers van 'BAZUIN en KLANKBEELD' erbij.

Als U op deze advertentie reageert, ontvangt U een verrassing!

MOGEN WIJ OOK U VAN DIENST ZIJN?

**GOED GEREEDSCHAP
IS HET HALVE WERK...**
Houdt uw schip in optimale conditie.

Juist nu!

Het m.s. Andra Tait is een visserijsschip van het type purse-seiner.

Gebouwd voor rekening van Rederij Tait te Fraserburg - Schotland.

Afmetingen: lengte over alles ..... 41,75 m
breedte ..... 9,00 m
holte ..... 6,65 m

Hoofdvermogen 1500 pk bij 375 omw/min.

Bijzonderheid: het schip is voorzien van 6 vistanks met een totale capaciteit van 500 m³, in de tanks wordt de gevangen vis in zeewater bewaard, zulks ter bevordering van de kwaliteit. Het zeewater wordt automatisch rondgepompt en ververs.

**Maaskant
Machinefabrieken & Dok Mij.**

STELLENDAM TEL. 01879-1477-1523-1676-1607
BRUINISSE TEL. 03111-1710-1407-1402

Wij staan voor u klaar.

Momenten en personen

Vervolg van pag. 13

het leiderschap is juist. Het is de kracht van onze partij, maar kan een element van zwakte worden. De opvattingen van het „Leiderschap” zijn bij onze mensen min of meer Oud-testamentisch. Mozes was de van God aan Israël gegeven leider. Zoo geeft Hij ook in onzen tijd leiders, wat niet onjuist is – maar de parallel moet niet te ver worden doorgetrokken”.

Colijn en de Volkenbond

Direct hiernaast moet voor deze jaren genoemd worden Colijns grote succes in de Volkenbondskringen als leider van de economische wereldconferenties te Genève. Hiervoor werd hij niet alleen te Genève gehuldigd door erkende internationale staatslieden als Stresemann en Briand, maar hij oogstte ook ruime waardering daarvoor in de mémoires

Levensopbouw (1936) van de socialist F. M. Wibaut, die daarin over het werk te Genève schreef: „Het leek een zeer belangrijk gebeuren. Dit grote succes was voor een groot deel te danken aan de leiding van den Voorzitter, Dr. H. Colijn. Minister Colijn bleek te beschikken over de bijzondere bekwaamheid, de afgevaardigden van de verschillende landen met hun uiteenlopende bezwaren tegen de conceptconventie, toch op een volkomen bruikbare formule samen te brengen. Hij was in dit moeilijke werk een meester. Hij was onvermoeibaar. Een groot deel van dit werk moest feitelijk buiten de conferentie geschieden. In het hotel waar Minister Colijn logeerde hield hij voortdurend bijeenkomsten met de afgevaardigden, die hij voor het slagen der conventie het meest nodig achtte. Die bijeenkomsten duurden vaak tot in de nacht. Maar Dr. Colijn gaf de moed niet op. Hij wilde slagen, want hij begreep dat in de opheffing van uitvoerboden, al was het dan in een aantal landen zelfs niet volledig, het begin lag van verbetering der internationale economische betrekkingen. Ik heb in die tijd voor Dr. Colijn grote waardering gekregen”.

Colijn en de Rooms-Katholieken

In mijn artikel **Monseigneur Nolens** (vorig nummer, pag 73-77) heb ik reeds iets geschreven over de verhouding van de anti-revolutionairen en rooms-katholieken in deze jaren, en ik hoop daar later nog in veel breder verband op terug te komen. Die verhouding is altijd goed geweest wanneer de anti-revolutionairen en de Rooms-Katholieken beiden een sterke voorman hadden. De wijze waarop Schaepman in 1901 Kuypers heeft gesteund bij het vormen van zijn kabinet, is even voorbeeldig als de steun die Nolens in 1925 aan Colijn heeft gegeven bij de vorming van diens eerste kabinet. Men zou als voorbeelden van goede samenwerking eraan toe kunnen voegen de harmonieuze wijze waarop Colijn als minister van financiën (1923-1925) en mr. J. Donner als minister van justitie (1929-1933) hebben gewerkt onder Ruijs de Beerenbrouck. Dit kwam mede omdat Ruijs niet alleen oog had voor andere talenten, maar ook de grootheid had zijn collega's zoveel mogelijk de ruimte te laten, om ook binnen het kabinet bijeen te houden wat bijeen behoorde. Wellicht kan hetzelfde gezegd worden over de jaren toen Zijlstra minister was en Romme als fractieleider van de grootste partij het beleid mee bepaalde. De moeilijkheden zijn altijd ontstaan wanneer het één van de beide partijen aan een algemeen erkend man ontbrak. De breuk die tussen Colijn en de Rooms-Katholieken dreigde, kon in 1935 mede dank zij de grote loyaliteit van de drie Rooms-Katholieke ministers Van Schaik, Deckers en Gelissen en vooral dank zij de tempering van de wijze Ruijs nog geheeld worden; maar deze breuk werd in 1939, ondanks de goede verhoudingen tussen Colijn en de

Rooms-Katholieke ministers Goseling, Steenberghe, Romme en Welter, definitief en was niet meer te helen. Colijn had een sterke tegenspeler nodig en na het heengaan van Nolens (1931) en Ruijs (1936) werd zijn nationale positie bij gebrek aan een gelijkwaardige tegenspeler verzwakt, ja ondermijnd en tenslotte geïsoleerd als eens Kuypers.

Desondanks blijft de goede relatie Kuypers-Schaepman, evenals die van Kuypers-Loeff, alsmede de lof die Nolens in 1925 bij de kabinetsformatie van 1925 in zijn advies aan de Koningin over Colijn uitsprak – waarbij duidelijk was dat hij Colijn als premier prefereerde boven continuatie van Ruijs – een voorbeeld van nobele waardering, die gelukkig ook op ander niveau oplichtte tussen diverse rechtse politici in de erop volgende jaren.

Gerbrandy

Vaak is het ontstaan of het voortbestaan van een kabinet afhankelijk geweest van de beslissing van één anti-revolutionair, wiens persoonlijke keuze de doorslag gaf: Lohman in 1890, Colijn in 1911 en 1923, Zijlstra in 1952, De Gaay Fortman in 1963 en Albeda in 1977. Dat De Geer in 1939, na de val van het vijfde kabinet-Colijn, de anti-revolutionair P. S. Gerbrandy bereid vond de portefeuille van justitie te aanvaarden – zoals hij daartoe in 1926 na de langdurige Vaticaan Crisis J. Donner had kunnen bewegen – heeft grote gevolgen gehad. Want nadat Colijn in 1939 tot twee keer toe aan De Geer geweigerd had alsnog het premierschap te aanvaarden van het door De Geer met succes gevormde kabinet, kreeg, na het terugtreden van De Geer, uiteindelijk Gerbrandy de leiding van het inmiddels te Londen vertoovend oorlogskabinet, dat zich zeer in het bijzonder een nationale taak zag toebedeeld: de uiteindelijke bevrijding van Nederland. In aller oog heeft Gerbrandy als leider van het oorlogskabinet op zeldzaam moedige en karaktervaste wijze geheel in eigen stijl zich van zijn zware taak gekwetend, daarbij evenals Koningin Wilhelmina en Churchill beseffend dat er met de „beginselen” en praktijken van de nazi's geen enkel compromis gesloten mocht worden. Wat Gerbrandy aanvankelijk door vele partijgenoten was kwalijk genomen – zijn toetreding tot het tweede kabinet-De Geer, waarmee hij Colijns politieke leiderschap openlijk trotseerde – maakte mogelijk dat hij, niet om zijn politieke richting maar vooral vanwege zijn standvastige persoonlijkheid, in de zwaarste jaren van deze eeuw met hartstochtelijke overtuiging het symbool werd van een geestelijk vrij en bevrijd Nederland, waaromtrent zijn stem ons vanuit Londen tosprak.

Schouten en Tilanus

De verhouding Schouten en Tilanus vertegenwoordigt vooral na de oorlog een geheel eigen inbreng, die het kenmerk droeg van erkenning van geestverwantschap en wederzijds respect, maar tevens van gescheiden optrekken. Typerend acht ik voor wat het laatste betreft een voorval dat Tilanus mij eens vertelde, nadat hij reeds uit de praktische politiek was getreden. Beiden, Schouten en Tilanus, stonden gedurende een van de vele na-oorlogse kabinetsformaties toevallig tegelijkertijd op de stoep van de Beeklaan, bij de kabinetsformateur dr. Drees, wachtend om open te worden gedaan. Het duurde dit keer wat lang. Tilanus, die nog steeds onzeker was wat te beslissen inzake de voorstellen van de kabinetsformateur, zei tegen Schouten: „Zeg Schouten, wat doen jullie nou?” Schouten zag Tilanus met doorborende ogen aan en antwoordde na enige tijd koelweg: „Ja Tilanus, dát zou je nou zeker wel eens willen weten!”. Tilanus heeft dit antwoord destijds ervaren als een gebrek aan solidariteit, in een moment van moeilijke beslissingen waarvoor zij

beiden stonden. Toen Zijlstra daarentegen in 1956 korte tijd leider van de anti-revolutionaire Tweede-Kamerfractie was, en hij tot nauwe coöperatie wenste te komen met de christelijk-historischen, hield op zijn beurt Tilanus de boot af! Uit enige gesprekken met de oude en de jonge Tilanus in het midden van de jaren zestig herinner ik mij dat, sprekend over een mogelijke samenvoeging van anti-revolutionairen en christelijk-historischen, de oude Tilanus daaromtrent „ongeloviger” was dan de jonge. Ik heb het opgevat als een kenmerkend generatieverschil.

Uitzicht

Het slot is geweest dat uiteindelijk de groepering waarvoor de christelijk-historischen altijd het meest beducht zijn geweest, de Rooms-Katholieken – toen zij méér dan voorheen geëmancipeerd waren van een vanzelfsprekend kerkelijk gezag, dat ook in de politieke vragen eenvoudig **gevoeld** diende te worden – het meest gestimuleerd hebben tot een gedrieën samengaan. Diep-menselijke ontmoetingen in de jaren zestig deden het besef baanbreken dat theologische verschillen en traditionele frontlijnen ondergeschikt waren en dienden te zijn aan concrete politieke situaties, of, zoals in 1844 de Amerikaanse letterkundige en diplomaat James Russell Lowell (1819-1891) in een van zijn gedichten schreef: **New occasions teach new duties; time makes ancient good uncouth.** Ik herinner aan wat prof. dr. G. C. van Niftrik op 26 juli 1966 reeds opmerkte: „Ik voel me met Berghuis, Van der Sluis en Prins zeer verbonden, zoals ik

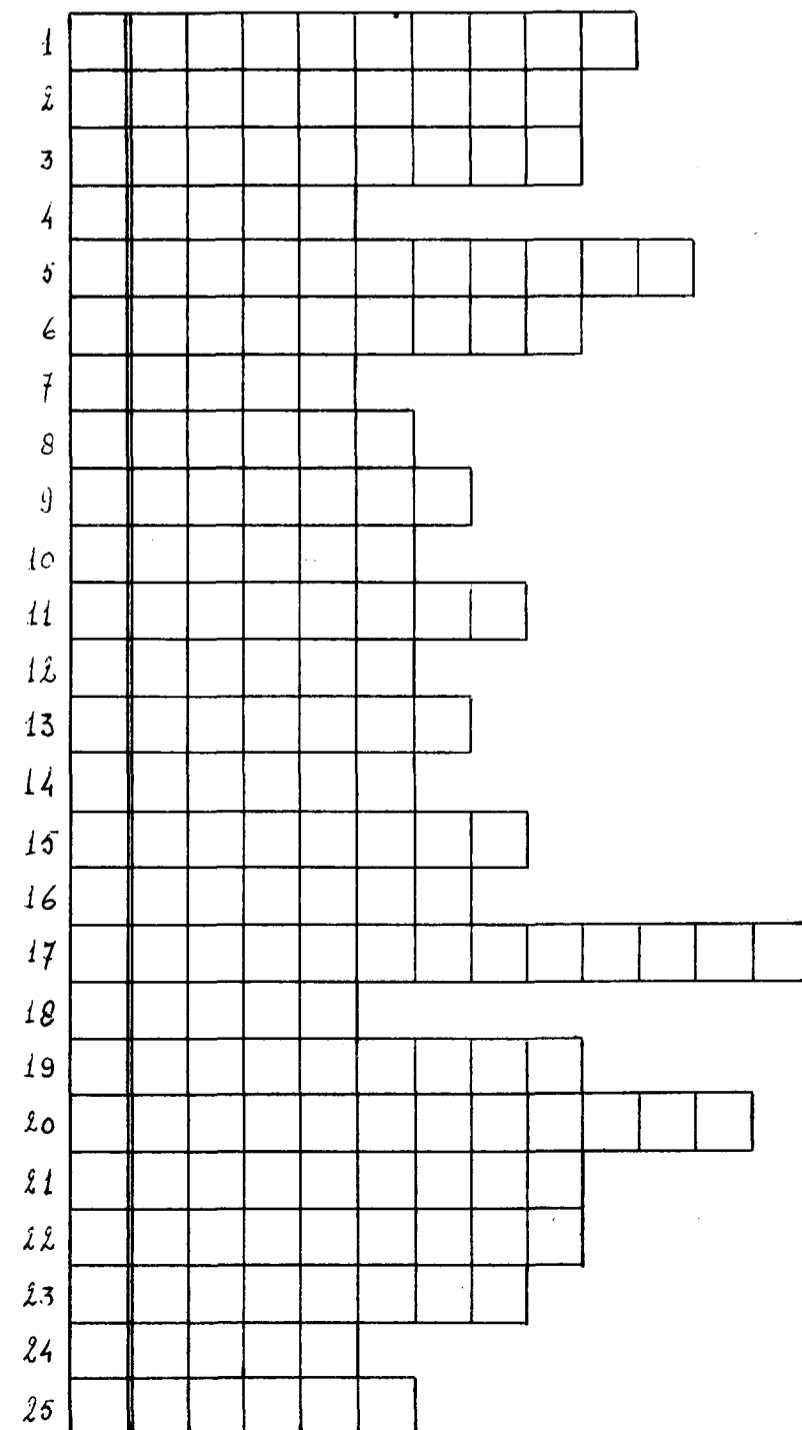
mij ook verbonden weet met J. Zijlstra – ik stond trouwens in eigen partij verder van Gerretson af dan van Zijlstra – zodat ik de stand per partijformatie niet helemaal eerlijk vind. Er zitten in de anti-revolutionaire organisatie zoveel christelijk-historisch denkende mensen, en in de C.H.U. zoveel anti-revolutionair denkende mensen, dat minstens een hergroepering voor de hand schijnt te liggen”. Met name sinds 1970 groeit er een nieuwe gemeenschappelijke beleving en **nieuwste geschiedenis** die gescheiden tradities in de schaduw stelt van het hedendaags politiek gebeuren. Wat niet wil zeggen dat de anti-revolutionaire traditie in deze eeuw geheel zal worden weggewist of vergeten, want daarvoor staat een anderhalve eeuw anti-revolutionaire politiek borg. Wel zullen, om samen te slagen, de anti-revolutionairen misschien meer oog voor Lohman moeten krijgen, die, hoewel impulsief en driftig van aard, als Kamerlid en journalist zijn mede- en tegenstanders minder voor verrassingen plaatste en minder eisen stelde dan de altijd onberekenbare Kuypers. Daarnaast staat het vast dat het gewent is dat onze christelijk-historische vrienden de diepe zin van Groens isolement en Kuypers antitheseleer – mislukt uiteraard juist en mild beleefd! – niet vergeten. En onze Rooms-Katholieke geestverwanten, die in Schaepman, Nolens en Ruijs zulke voortreffelijke leiders hebben gehad, zullen reeds sinds de Reformatie ervaren hebben dat het protestantisme in Nederland niet van gisteren is en dat er niet mee te spotten valt. Bij het naderend **verdwijnen** van de

Anti-revolutionaire **Partij** en een blijven **voortbestaan** van de anti-revolutionaire **Richting**, waaruit deze partij is voortgekomen, worde herinnerd aan een woord dat prof. dr. J. R. Slotemaker de Bruïne op 10 augustus 1940, staande op één podium met Colijn, in het aangezicht van de Duitsers sprak, op een moment dat ons aller nationale en geestelijke vrijheden op 't spel stonden, en dat daarom ondanks het dramatisch dieptepunt in onze nationale geschiedenis behoort tot een geestelijk hoogtepunt in onze richting: „Wij zeggen tot ons volk: neem ons, zoals wij zijn; en wij zijn volslagen te uwen dienste. Vraag ons niet, ter wille van de volkseenheid het heiligste, dat wij bezitten, buiten het openbare leven te plaatsen; gij zoudt daar uw volk mee verarmen en gij zoudt ons aandeel in den bouw van het volk daarmee verzwakken. Terwille van ons volk; let wel, **ter wille van ons volk**: neem ons zoals wij zijn!” Het is goed bij het „honderdjarig” bestaan van de Antirevolutionaire Partij ons zelf en allen binnen én buiten het CDA aan deze woorden van Slotemaker te herinneren. Hij eindigde zijn rede met de woorden: „Als de belijders van Christus voor het openbare leven zich van hun eigen taak bewust zijn, dan zal die taak voor hun bewustzijn een taak moeten wezen voor gansch ons volk. Niet voor een volksdeel, niet voor een groep, doch voor heel het volk. Bij al onze inspanning staat ons volk ons voor den geest. En voor den geest staat ons dat besef, even drukkend als verheffend, dat wij jegens ons volk een zware verantwoordelijkheid dragen. Gabe ist Aufgabe! Wat God ons schonk, dat is voor allen. Christelijk is nationaal!”

Jubileumpuzzel

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij bieden wij onze lezers een

jubileumpuzzel, waarmee wij u een aangenaam puzzeluur hopen te bezorgen.

Bij oplossing van het puzzelfiguur, waarvoor cryptische omschrijvingen zijn gegeven, ontstaat op de eerste verticale kolom een spreuk, waarmee in de ARP de politiek wel is aangeduid. Als aanwijzing mag gelden dat het bij de oplossingen gaat om namen en zaken die in de ARP en in de politiek een rol spelen of speelden. De oplossing, waarvoor 3 boekenbonnen van f 50,- en 7 jubileumboeken beschikbaar zijn, dient uiterlijk 17 april a.s. binnen te zijn bij de Anti-Revolutionaire Partij (t.n.v. W. Eikelboom), Dr. Kuypersstraat 3 2514 BA 's-Gravenhage. Op brief(kaart) vermelden „Jubileumpuzzel”. De oplossing en de prijswinnaars worden gepubliceerd in N.G. van 28 april 1979.

1. zet voor de kastelein het eremetaal; (10)
2. de uitspraak begint muzikaal; (9)
3. op deze plaats is tegenstand; (9)
4. aantal voor moeder; (5)
5. vertrek voor 100 mensen; (11)
6. de rede is dat deze hefboom een draai maakt; (9)
7. achteraf komt het slot na de opening; (5)
8. u zit reeds in de mast; (6)
9. verdraaid! de geit weet de volgorde niet; (7)
10. zich uitstreckende dubbele schijf; (6)
11. o, wees Groen in 1871 geen van deze plaatsen in Gelderland aan?; (8)
12. is dit lichaamsdeel van de partij?; (6)
13. een bloem voor de grap; (7)
14. is ie in Griekenland een intrigant?; (6)
15. is die man trouw?; (8)
16. de Tweede Kamer heeft het recht zelf een onderzoek in te stellen; (7)
17. kan zij ook ophelderen?; (13)
18. de weeklacht van Schmelzer in het nieuwe testament?; (5)
19. Eva opent en Giel verdraait het uitgangspunt; (9)
20. de stadsregering kan zitten en staan; (12)
21. in Duitsland komt voor Erik de maat muzikaal sterker; (9)
22. twee keer naar beneden; (9)
23. met ons, maar zonder thee kunnen deze vroegere ambtenaren zien; (8)
24. is van Soeterwoude voornaam?; (5)
25. de oudste zit onder deze senatoren; (6).

gkvg**STICHTING GEEN KERKGELD VOOR GEWELD****Interkerkelijk Verzoenings Comité
I V C**

Twee organisaties die nauw samenwerken en ondersteuning ontvangen van o.a. leden uit praktisch alle Nederlandse Kerken.

Het I.V.C. is een actie-comité dat in speciale gevallen haar stem laat horen.

De Stichting „Geen Kerkgeld voor Geweld” zegt met haar naam reeds veel. Wél geld voor de Kerk, maar géén geld voor geweld.

Uit de doelstellingen:

- Het signaleren van gevaren, welke Nederland bedreigen op het gebied van Kerk, staat en maatschappij.
- Het activeren van het kerkelijk leven, indachtig aan de oude leuze: „Tegen de revolutie het Evangelie.”
- Het streven naar beter begrip tussen Nederland enerzijds en andere landen - met name Zuid-Afrika - anderzijds.
- Het oproepen tot naleving van het „Evangelie van de Verzoening”, in plaats van een „Evangelie van de Bevrijding”.

Voor onze activiteiten hebben wij uw steun nodig.

De controle van onze administratie geschiedt door een onafhankelijk algemeen erkend accountantskantoor. Uw giften zijn fiscaal aftrekbaar.

Gironummer: Stichting „Geen Kerkgeld voor Geweld” 30 92 61 te Amsterdam
Secretariaat: Bronckhorststraat 17; 1071 WN Amsterdam
Aanvragen voor brochures e.d. en I.V.C.: Postbus 3, 1250 AA Laren

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

Voor al uw

**transporten en
veevoer**

door het gehele land.

Transportbedrijf en
Fouragehandel

H. MARKUS Jr.

Dorpsstraat 8a, BERKENWOUDE
Tel. 01826-544

**Damesconfectie
van maat 44 t/m 62**

**FORTY
FOUR**
lady shop

Ladyshop FORTY FOUR
Stationsstraat 74 (t.o. Markt)
Telefoon 055-214059
Apeldoorn

Ladyshop Forty Four
Groot in grote mode

ZWITSERLAND:

te koop aangeboden in Duitstalig Wallis
(centr. ligging op ± 1000 meter)

vrijst. vakantiechaletsop min. 400 m² eigen grond.

Uitvoeringen van 2 t.m. 4 slaapkamers, naar
behoefte meer slaapkamers mogelijk.

Prijzen v.a. 223.000 Zw.Fr. Chalets voor dubbele
bewoning v.a. 298.000 Zw. Fr.

In genoemde prijzen is o.a. begrepen:

- ★ keuze uit keramische tegels en/of tapijt
t.w.v. 75 Zw. Fr. m²
- ★ complete badkamer(s) incl. verlichting, toi-
letkast
- ★ keukens met oven, koelkast, 4 elektr. kook-
platen, grote bovenbouw en bergruimte
- ★ zwaar smeedijzeren hang- en sluitwerk.

Financiering: 70 tot event. 100% hyp. mogelijk,
looptijden van 15-30 jaar, één en ander op basis
van rekening courant.

Voor ser. kopers is bezichtiging v. d. objecten ter
plaats of d.m.v. dia's en film mogelijk. Bent u
geïnteresseerd en wilt u meer inform. omtrent
uitvoering, ligging e.d. maak dan een afspraak
en bel 033-4.13.92.

Bern. Koch b.v.

**Kerkorgelbouw
sinds 1800**

voor RESTAURATIE en NIEUWBOUW.
Al ons werk leveren wij op basis van
30 jaar garantie.

Voor inlichtingen - advies - of ontwerp:

Asselsestraat 59
7311 ED Apeldoorn.
Telefoon (055) - 214259
b.g.g. 055 - 217543
055 - 262957

HET GROTE GEBOD

Jarenlang was men bezig om de historische
gegevens van het Nederlandse verzet in de
Tweede Wereldoorlog te verzamelen. Al deze
documenten werden door enkele van de beste
Nederlandse romanschrijvers (o.a. Anton Coo-
len, K. Norel, Anne de Vries, J. W. Ooms, Rudolf
van Reest, H. van Riessen, Ds. Slomp, A. Algra),
tot een boeiende geschiedenis herschreven,
waardoor niet alleen een betrouwbaar maar ook
een leesbaar boek gereed kwam. Een echt
standaardwerk voor tijdgenoot en nageslacht.

Maar de beide delen waren snel uitverkocht,
zodat voor het nageslacht bijna geen exempla-
ren meer beschikbaar zijn. Vandaar deze be-
langrijke herdruk.

Voorjaar 1979 verschijnt de derde ongewijzigde
herdruk van dit Gedenboek van het verzet in
L.O. EN L.K.P.

Formaat 25 x 30 cm. Omvang 1320 blz. in 2
delen met bijna 800 illustraties.

Gebonden per deel bij voorintekening: f 69,50,
samen dus f 139,-.

Na verschijning wordt de prijs f 159,-. Nu be-
stellen betekent een voordeel van f 20,-.

Te betalen in 5 termijnen à f 25,- en 1 à 15,-.

VOORDEELBON

Ik teken in op HET GROTE GEBOD in 2 delen voor
de intekenprijs van f. 139,-. Ik betaal ineens/in ter-
mijnen als boven aangegeven.

Naam _____

Adres _____

Plaats _____

Deze **VOORDEELBON** zenden in open envelop aan
**Boekhandel Dijksterhuis, Antwoordnummer 186,
9800 ZC Niezijl.** Er hoeft geen postzegel op

Boekhandel Dijksterhuis

Telefoon: 05947-2516 (tot 's avonds half tien)

**DRUK-
WERK!**

noorman is er voor, om uw
drukwerk met ouderwets
vakmanschap te verzorgen.
gespecialiseerd in zowel handels-,
als familiedrukwerk.
deskundig advies, uitgebreide
offertes.

drukkerij jan noorman

nw. st. jansstr. 58/60, 9711 VK groningen,
tel. 050-121024

reis- en passagebureau
select international

Westerkade 1 hoek Catharijnesingel
3511 HA Utrecht
Telefoon 030-318408-311603
na 18.00 uur Driebergen 03438-7370

Uw reisbureau voor reizen van:
**Nederlandse Christelijke Reisvereniging
Christelijke reisstichting**

**IKVA
AMICITIA
IKV**

Reizen

Anti-Revolutionaire richting

vervolg van pag. 6

geen goede inbreng, geen echte dienst-verlening aan de christen-democratische beweging. Statische, harde gedragsregels opstellen en zich daar vervolgens door alles heen aan houden heeft ook geen recht om voor echte beginselpolitiek door te gaan. In dat verband blijft het woord van Groen van Prinsterer van betekenis, dat echte beginselen niet mensen als hun auteur hebben, maar dat de geest van Christus die auteur is. Of, om het met Dostojewski te zeggen – in zijn „Schuld en boete“: – echte beginselen zijn geen springveren. Sommige mensen zitten op „hun“ beginstelen als op springveren, die hen toestaan zich maar op één wijze te bewegen. Beginsel-politiek behoort voorrang te hebben en te krijgen, maar mag niet ontfaarden in springveer-politiek.

De strijd tegen de revolutie-geest

De anti-revolutionaire richting is historisch gezien steeds nauw verbonden geweest met de strijd tegen alle vormen van revolutie-ideologie. Het verzet tegen het „ni Dieu, ni maître“ (geen God, geen meester) van de Franse Revolutie is het basismotief geweest van Groen van Prinsterer's hoofdwerk: „Ongehoof en Revolutie“. Hij zag in de Franse Revolutiegeest een uiting van diep ongehoof, van een verwerpen van de levende God zelf. Waarom is in de politieke bewustwording van de „kleine luyden“ voor Groen en Kuyper steeds dat één van de belangrijkste concentratiepunten geweest, tot diep in de negentiende en zelfs tot in de twintigste eeuw? Op die vraag zijn vele antwoorden mogelijk. Persoonlijk zou ik het antwoord op die vraag zo willen formuleren, dat Groen en Kuyper in de revolutie-ideologie een permanente, een zich steeds weer opnieuw aandienende verschijningsvorm hebben bespeurd van de geest uit de afgrond, die vooral op het denken en handelen van westerse mensen (met hun diepe hang naar rationalisme en autonomie) zo gemakkelijk vat heeft. En daarbij hebben zij beide beseft, dat die revolutie-geest vooral daarom zo demonisch is, omdat ze een imitatie in zich bergt van de diepste kern van het Evangelie: het kruis en de opstanding van Christus. Want ook de revolutie-ideologie leert, dat er geen daadwerkelijk herstel en vernieuwing van het leven mogelijk is dan op basis van de bereidheid tot het geven en nemen van menselijk leven. De echte revolutie-geest legitimeert het geweld, het bloedige geweld, als de onontkoombare prijs voor levensherstel. En ze kiest daarbij eveneens haar zondebok: – de vereenzelving van het (maatschappelijke) kwaad met het voortbestaan van één bepaald heersende groep in de samenleving. Die kan zowel door de adel en de geestelijkheid worden gevormd – de zondebok van de Franse Revolutie – als door een bepaalde klasse – de klasse van de kapitalisten bij de Russische Revolutie – als door een bepaald ras – de Joodse bevolkingsgroep als de zondebok, die de droom van de stichting van het Groot-Germaanse rijk verstoort. De zondebokken veranderen in de loop der geschiedenis, maar de revolutie-geest die ze aanwijst blijft in wezen dezelfde. Het is de geest die de mensen voorhoudt dat zonde en kwaad ten diepste niet iets is wat bij henzelf hoort, maar steeds en altijd bij anderen. De echte revolutie-geest haakt in op de geneigdheid bij ons allen, om onszelf schoon te praten, zeker wanneer het om de oorsprong van maatschappelijke en politieke misstanden gaat. De anti-revolutionaire richting heeft in de strijd tegen deze geest haar bakermat. En in haar accent op deze strijd heeft zij een blijvende inbreng te leveren in elke christen-democratische politiek. Want de revolutiegeest is er niet alleen één van gisteren of eergisteren. Ze eist ook vandaag nog vele mensen met lichaam en ziel voor

zich op, en zal ook de wereld van morgen blijven teisteren. Want ze vormt een inspirerende en vanzelfsprekende religie voor mensen en samenlevingen, die door de boodschap van het Evangelie zijn heen gegaan en zich vervolgens daarvan hebben afgekeerd. In de vorige paragraaf, die ging over het primaat van de beginselpolitiek, is opgemerkt dat de deugden en de gebreken van de anti-revolutionaire richting soms dicht bij elkaar liggen. Die uitspraak gaat ook hier op. Er is maar één kleine stap, die een radikaal verzet tegen de revolutie-ideologie scheidt van een verheerlijking van het bestaande overheidsgezag en de bestaande samenlevingsvormen. In het verleden van de anti-revolutionaire partij is die stap dan ook niet zelden gezet. Er zijn tijden geweest in de partijgeschiedenis, waarbij de onaantastbaarheid van het overheidsgezag, hoe zich dat ook presenteerde, tot een afzonderlijk beginsel is uitgeroepen. Daarom is het van groot belang er op te wijzen, dat Groen van Prinsterer zich er uitermate goed van bewust was dat deze stap onder geen beding mocht worden genomen. Juist in dat verband maakte hij het scherpe onderscheid tussen contra-revolutionair en anti-revolutionair. Contra-revolutionair noemde hij diegenen, die elke vorm van verzet tegen de overheid reeds bij voorbaat afkeurden als een aanranding van het overheidsgezag. Anti-revolutionair hield voor hem iets anders in. Het is een woord, dat staat voor het bestrijden van de geest van de Revolutie, waar die zich ook voordoet – zelfs tot binnen in het overheidsgezag zelf. Het vervallen aan de revolutie-geest, als opstand tegen de wil van God voor het staatkundig leven, is namelijk niet iets wat alleen op burgers betrekking heeft. Ook overheden kunnen tot revolutionaire overheden worden, en wel door stelselmatig het recht te buigen en onschuldigen te onderdrukken en te vervolgen. Anti-revolutionair zijn in zulke situaties kan dan ook het *recht van verzet*, of zelfs de plicht tot verzet, inhouden. Anti-revolutionair zijn houdt niet in de eerbiediging van het gezag in al zijn uitingsvormen, maar het eerbiedigen van de normen, die voor overheid en onderdaan beide in het staatkundig leven staan. Dat sluit in vrijwel alle omstandigheden de plicht tot gehoorzaamheid in – want de overheid heeft haar macht van God, en ze behoort ook in een ten dele falend beleid als overheid aanvaard en geduld te worden. Maar wanneer ze als overheid in de greep komt van het revolutionaire streven om stelselmatig het onrecht te dienen, het zwakke te verdrukken en de godsdienst uit te roeien, houdt dezelfde anti-revolutionaire overtuiging in dat ze daarin *niet* gehoorzaamd wordt. Waarbij zelfs een ogenblik kan komen, dat een óvernemen van het gezag door anderen moet worden voorbereid, terwille van het „grote gebod“ van God ten aanzien van het politieke leven. Zo sprak ook Groen er al over, in het voetspoor van Calvijn; en het is voor de Nederlandse Christen-democratie van belang, zich deze principiële positiekeuze ook in de toekomst te blijven herinneren.

Overheid en verantwoordelijkheid in eigen kring

Een van de opvallendste „erfstukken“ uit de boedel van de anti-revolutionaire richting van de afgelopen 100 jaar is het thema van de „soevereiniteit in eigen kring“. Er zijn velen, die op dit „beginsel“ van voorheen met soevereine minachting neerkielen, zich wel bewust van de wonderlijke conclusies, die uit dit principe getrokken zijn, zoals de oproep tot algehele staatsonthouding ten aanzien van het doen en laten van ondernemingen. Anderen, die die voorkennis niet bezitten, zien het meer als een interessante curiositeit of een soort gereformeerde relikwie. Hoe goed dat allemaal ook te begrijpen is, zo dreigt toch een vorm van wezenlijk

christelijk-politiek inzicht geleidelijk verloren te gaan; – zo voel ik het tenminste persoonlijk aan. En daarom is er alle reden, om deze bijdrage met een korte uiteenzetting over juist dat typisch-anti-revolutionaire beginsel te besluiten. Het woord „soevereiniteit“ heeft bij het ontstaan van de vele misvattingen over dit principe een belangrijke rol gespeeld. Het ligt immers alleszins voor de hand, om dat woord rechtstreeks te betrekken op al degenen, die in de een of andere samenlevingskring – die van de staat, van het gezin, van de vakorganisatie, de onderneming, of de kerkelijke gemeenten – een zekere mate van gezag of „soevereiniteit“ bezitten. Soevereiniteit in eigen kring betekent dan al heel snel weinig meer dan het „baas in eigen huis“ zijn, wat naar de overheid toe inhoudt: „handen af, s.v.p.“. En het moet ronduit worden gezegd, dat het veelal meer zó is gezien en verstaan, dan in de oorspronkelijke zin, die heenwijst naar de Soevereiniteit van God over het gehele leven. Want daarmee komt een veel diepere dimensie aan de orde: – namelijk dat Gods normen (vroeger zeimen: ordinanties) op het menselijk leven in al zijn uitingsvormen *rechtstreeks* betrekking hebben. Er zijn normen van God, die gelden voor het staatkundig leven – waarvan de meest kenmerkende die is van het rechtdoen zonder aanzien des persoons. Er zijn ook normen van God die voor het gezinsleven, en voor het economisch leven staan, en die voor allen die in die „samenlevingskringen“ verkeren iets te zeggen hebben – ongeacht of ze nu gezag uitoefenen of niet. Zo gezien houdt het beginsel van de soevereiniteit (of liever:

verantwoordelijkheid) in eigen kring dan ook een elementair principieel gegeven in, ook en vooral voor het overheidsbeleid. In haar beleid heeft de overheid er te allen tijde van uit te gaan, dat overal normen van God gelden, en dat menselijke verantwoordelijkheden daar *rechtstreeks* op aangesloten zijn. De reformatie sprak in dat verband van het „coram Deo“. Waar mensen ook samenleven of samenwerken, zij staan daarin rechtstreeks „voor het aangezicht van God“, en hebben allereerst in een rechtstreekse verantwoordelijkheid aan Hem hun roeping te vervullen. Daarom komt het geen enkele overheid toe, de totaliteit van het menselijk leven aan zichzelf te onderschikken, de verantwoordelijkheden van anderen doorkruisend. Want dan dringt zij zich in tussen de Bron van alle leven en degenen, die – of zij dat nu op prijs stellen of niet – voor hun roepingsvervulling door Hem verantwoordelijk worden gehouden. Het is al vele malen gezegd, maar het dient hier met nadruk herhaald te worden, dat dit beginsel van het respecteren van ander verantwoordelijkheden niet uitloopt op staatsonthouding. Want verantwoordelijkheden hebben betrekking op de oproep om *antwoord* te geven; om *normen* ná te komen. Wanneer bijvoorbeeld ondernemingen geen inspraak gunnen aan de werknemers als leden van de bedrijfsgemeenschap, of de zorg die ze als rentmeesters moeten hebben voor het omringende milieu met de voeten treden, komt de verantwoordelijkheid die ze dragen „niet door“, of wordt zelfs met voeten getreden. Dan komt er onherroepelijk een ogenblik, waarop

het falen van die verantwoordelijkheid zich uit in, of vertaalt in, de een of andere vorm van publiek onrecht. Het respect voor de verantwoordelijkheid van anderen – wat iets anders is dan het respect voor al het doen en laten van anderen – gaat dan juist een overheidsop treden vorderen: het gaat het noodzakelijk en onontkoombaar maken. Het zich onthouden van elk ingrijpen door de overheid kan dan eerder als een minachting van de echte verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven, dan als achting daarvan worden gezien. Termen als „soevereiniteit in eigen kring“ verslijten, en mogen ook rustig aan slijtage onderhevig zijn. Maar de stijl van een christen-democratische politiek in de toekomst zal er wel bij veranderen, wanneer ze de diepe achtergrond van dit oude, anti-revolutionaire beginsel onderkent en als waardevol element in zich opneemt. Niet, om te leiden tot een starre schematiek van wat de overheid nu precies wel en niet mag doen in de algehele ontwikkeling van de samenleving. Maar wel om zich voortdurend ervan bewust te zijn, dat in elke samenleving er geheel verschillende verantwoordelijkheden zijn, die elk voor zich tegenover God en medemens, en dus ook tegenover de overheid, een onvervreemdbaar recht van bestaan hebben. – Verantwoordelijkheden ook, waarop de overheid van haar kant steeds opnieuw een *appel* heeft te doen, zodat ze voor de samenleving als geheel ook ten goede werkzaam zullen zijn. Ook daarin zal de anti-revolutionaire richting in de context van het christen-democratische *appel* voortdurend haar inbreng hebben te leveren.

Jubileumnummer AR-Staatkunde

De ARP bestaat honderd jaar. Bijna 60 jaar heeft AR-Staatkunde de partij in haar ontwikkelingen begeleid en dat wil zij ook deze maand doen.

Dit herdenkingsnummer wil niet alleen inzicht geven in het denken en doen van de ARP tot nu toe; het wil ook proberen onze blik te scherpener voor de vragen en uitdagingen van vandaag en morgen. Want het boeiende van geschiedenis en van herdenken is, dat het ons meer inzicht kan geven in wie wij zijn. Wat is nu het wezenlijke van de antirevolutionaire richting, die – wij vermelden het met bescheidenheid – een eeuw lang een stempel heeft gedrukt op politiek en samenleving (in feite anderhalve eeuw, zie de bijdrage van Puchinger). Elke generatie zal eigen accenten aanbrengen, maar staat toch op de schouders van de vorige generatie. Als de antirevolutionaire richting werkelijk wat heeft voorgesteld, dan moet die lijn van denken in de loop der jaren zichtbaar gemaakt kunnen worden. Dan blijkt trouwens tevens, of vorige generaties kans hebben gezien het vertrouwde erfgoed steeds opnieuw in gewijzigde omstandigheden tot gelding te brengen, of dat er toch perioden zijn geweest waarin men bleef steken in achterhaalde oplossingen voor nieuwe vraagstukken. De spanning tussen een vernieuwend en een conserverend beleid is een spanning die als een rode draad door de historie van het antirevolutionaire denken heen loopt. De ARP heeft in dit opzicht stellig hoogtepunten gekend, maar haar zijn de dieptepunten ook niet bespaard gebleven. Dit herdenkingsnummer opent en besluit met een blik naar de toekomst. Mr. W. C. D. Hoogendijk opent met een bijdrage waarin hij ingaat op het herdenken van de ARP en de geboorte van het CDA. Twee gebeurtenissen die nauw aan elkaar zijn verbonden. Wij sluiten dit nummer af met de weergave van een openhartig en uitvoerig gesprek tussen partijvoorzitter H. A. de Boer, twee van zijn voorgangers, dr. A. Veerman en drs. J. de Koning, de

directeur van de Kuyperstichting, drs. A. M. Oostlander, en zijn voorganger mr. W. C. D. Hoogendijk, onder leiding van prof. mr. P. H. Kooijmans. Het gesprek gaat over de vraag hoe men de herdenking van de ARP persoonlijk ervaart nu wij op het punt staan een fusie aan te gaan met de KVP en de CHU. Tussen het openingsartikel en de weergave van het gesprek publiceren wij zeven artikelen. Allereerst schrijft G. Puchinger over de personen die in ARP, CHU en KVP leidende posities hebben bekleed en over hun onderlinge verhoudingen. Dr. P. Kasteel schrijft daarna over de verhouding tussen de antirevolutionairen en de rooms-katholieken. Vervolgens worden vier bijdragen opgenomen waarin de ontwikkelingen in het denken in onze kring op enkele thema's worden geanalyseerd. Allereerst de onderwijskwesitie, die zo domineerde in de beginjaren van onze partij. Mr. J. Donner schrijft over het bijzonder onderwijs als voorwerp van aanhoudende zorg. Spoedig daarna, vooral vanaf 1891, werd de sociale kwestie als brandend probleem onderkend; de heren A. Borstlap en drs. H. Borstlap analyseren het christelijk-sociale denken tot nu toe. Prof. mr. P. de Haan schrijft vervolgens over eigendomsverhoudingen in driestromenland. Het denken over eigendom is voor onze kring kenmerkend geweest. De schrijver analyseert dit mede in relatie tot het denken hierover in socialistische en liberale kring. Het zicht op internationale politiek kwam in onze partij wat later. Prof. mr. P. H. Kooijmans schrijft over wenkend en wijkend ideaal: de internationale rechtsorde en de Nederlandse politieke hoofdrichting. Zoals gezegd sluiten wij dit nummer af met de weergave van een gesprek. Dit herdenkingsnummer verschijnt deze week. U kunt dit bijzondere nummer van A. R. Staatskunde bestellen à f 10,- op bijgaande bon. U kunt zich ook alsnog voor deze jaargang aanmelden: f 40,- of f 28,- voor studenten, leden van de ARJOS of CDJA.

AR-staatkunde
in christen-democratisch
perspectief

Herdenkingsnummer
t.g.v. 100-jarig bestaan ARP

Herdenking en geboorte:
ARP - CDA
HOOGENDIJK

Momenten en personen
PUCHINGER

ARP en rooms-katholieken
KASTEEL

Bijzonder onderwijs
DONNER

Christelijk en sociaal
(A. en H.) BORSTLAP

Eigendomsverhoudingen
DE HAAN

Internationale rechtsorde
KOOIJMANS

Dilemma's van een 100-jarige
gesprek: DE BOER, VEERMAN, DE KONING,
OOSTLANDER, HOOGENDIJK o.l.v. KOOIJMANS

BON (in enveloppe zonder postzegel) sturen
aan: Dr. A. Kuyperstichting, antwoordnummer
1904, 2500 WB 's-Gravenhage:

ik abonneer mij op ARS voor
o f 40,- per jaargang
o f 28,- per jaargang (lid Arjos/CDJA,
student)
o ik bestel het jubileumnummer à f 10,-
naam: .....
adres: .....
plaats: .....

DORDRECHT

en omstreken

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk***Handelsmaatschappij A. van ROON N.V.**WESTHAVENKADE 61, VLAARDINGEN
TEL. 34.34.92 en 34.30.46*U slaagt beslist bij ons voor uw kampeer-
en watersportartikelen*

In ons atelier worden alle voorkomende werkzaamheden op het gebied van tenten, caravans, luifels, bootzeilen etc. gedaan.

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

**LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAGENT****FOUTEN
IN TELEFONISCH OPgegeven
ADVERTENTIES**komen niet voor rectificatie
in aanmerking.**HEINEN
& HOPMAN
ENGINEERING
B.V.**

- Airconditioning
- Centrale verwarming
- Koeling
- Sanitaire installaties

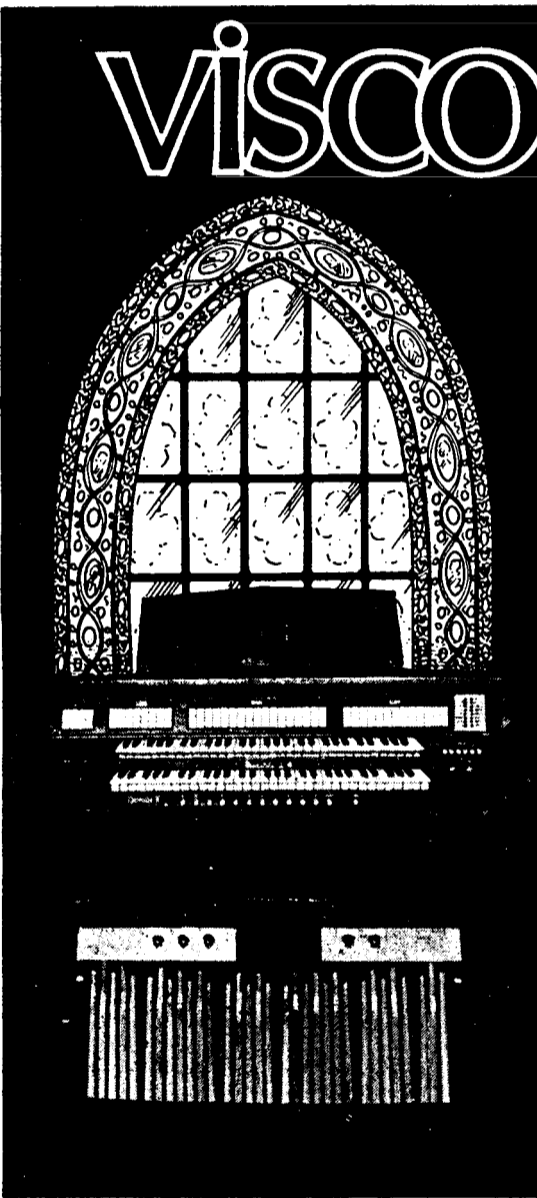
Gespecialiseerd in de aanleg van centrale verwarming in woonhuizen en openbare gebouwen, zoals bibliotheken, scholen en gemeentehuizen.

Informeel ook eens naar ons unieke service-systeem voor uw bestaande verwarming.

ZUIDWENK 45 - POSTBUS 9 - SPAKENBURG
TELEX 40101 - TELEFOON 03499 - 3014**NIEUW - NIEUW - NIEUW!!!****viscount®****Classic****Domus 8**De DOMUS-8 is zonder meer een compleet orgel.
De extra's die men doorgaans alleen in duurdere orgels aantreft,
zijn standaard en zonder meerprijs opgenomen.**Prijzen:**

Viscount Classic Domus 8 incl. elektr. nagalm	10.850.-
Viscount Classic Domus 5 incl. elektr. nagalm	6.750.- *
Viscount Classic Domus 5	5.950.- *
Viscount Classic CL 40	4.975.-
Viscount Classic CL 30	3.795.-
Viscount Classic CL 1	1.595.-

* Verkoopprijzen vanaf 1 april 1979.

INRULORGELS EN DEMONSTRATIEMODELLEN KLASIEKE ORGELS:

Johannus Opus 15 als nieuw oud Hollands eiken	6.500.-
Johannus Opus 15 als nieuw met elektr. nagalm	7.700.-
Johannus Opus 20 donker eiken	11.300.-
Johannus Opus 20 oud Holl. eiken met el. nagalm	12.500.-
Viscount C160 met leslie z.g.a.n.	4.500.-
Eminent 560 met 30-tonig pedaal	5.500.-
Solina SL met 27 tonig pedaal	3.250.-
Eminent 500 (2 x 4 oktaaf)	2.250.-
Voluna met 25 tonig pedaal	1.450.-
Viscount C 130	1.950.-
Riha Adagio (2 x 4 oktaaf)	900.-

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BVBINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 - TEL. 05400-1.56.00**Hotel-Pension „DE OUDE DUIKENBURG”****„GEZELLIGHEID KENT GEEN TIJD”**

Een goed verzorgde vakantie of zo maar eens een paar dage nrust? Kom dan eens naar de Betuwe, vooral in het voorjaar als de boomgaarden in de bloei staan.

HET ADRES OOK VOOR U ...**WEL GOED EN NIET DUUR**

(kinderen beneden 10 jaar halve prijs)

Vanuit ons hotel kunt u ook mooie fietstochten maken (worden door ons eventueel voor u uitgezet); ook begint u bij wijze van spreken voor de deur aan een fijne autotrip.

Ook voor verzorging van GROEPSDINERS, VERJAARDAGEN en RECEPTIES.

Wij garanderen een gezellige sfeer en een goede keuken.

Voor nadere inlichtingen of folder kunt u bellen of schrijven naar fam. J. de Heus.

**Hotel-Pension
„De Oude Duikenburg”**Voorstraat 30, Echteld (Gld.). Tel. 03444-1440
U vindt ons vlak bij de afslag Echteld/Oss van de A 15, snelweg
Rotterdam-Nijmegen (even ten oosten van Tiel)**VAN DER GRAAF****orgels ~ piano's**Capelle aan den IJssel, De Koperwiek 91, tel. 010-508762 vrijdag koopavond
Waddinxveen, Kon. Wilhelminaplein 43-45, tel. 01828-7678 donderdag koopavond
Bruinisse, Kerkstraat 14, telefoon: 01113-1379 vrijdag koopavond
Scherpenisse, Hoge Markt 11, telefoon: 01666-2529 vrijdag koopavond
Muziekscholen te: Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel, Monster, Waddinxveen en Bruinisse..

Het miljoenplan

Door A. van der Wees, oud-chef de bureau AR-Partijbureau

De A.R. Partij is het voeren van financiële akties niet vreemd. Dikwijls zijn grote bedragen bijeengebracht. Ik denk hierbij aan akties gevoerd bij het 75 en 90-jarig bestaan van de partij, maar niet in het minst aan de nu te voeren aktie bij het eeuwfeest van de partij.

Deze akties vallen in het niet bij het in de begin van de twintiger jaren gevoerde aktie, bekend als het miljoenplan. Men dient zich te realiseren dat dit bijeenbrengen van een bedrag van 1 miljoen gulden toen, vergelijkbaar is met een bedrag van ca. 8 miljoen gulden in deze tijd, indien we rekening houden met het verschil in loonniveau toen en nu. Wanneer de partij nu een beroep wil doen voor een financiële aktie onder haar leden dan gebeurt dat door het sturen van een acceptgirokaart en bij een goede voorlichting en begeleiding komt het geld vanzelf wel op de giro binnen, en dagelijks brengt de girodienst dozen gevuld met girobeschrijvingen, in partijterminologie „krentenbroden" genoemd.

Het is duidelijk, dat deze methode niet kon worden toegepast en het bijeenbrengen van de gelden op een minder efficiënte manier moest gebeuren en wel door er op uit te gaan en per kas de giften te ontvangen.

Dat deze aktie volledig is geslaagd, is toe te schrijven aan:

1. Het doel, dat aansprak (de oprichting van de dr. Kuypersstichting)
2. Het overlijden van Dr. Kuypers.
3. Het volk, dat achter zijn leiders staat.

Het doel van de aktie

Er was in die tijd om met dr. Colijn te spreken een behoefte om te komen tot het stichten van een bureau voor *consultatie en advies*, met daaraan verbonden een *bibliotheek en leeszaal*. In onze tijd zouden wij spreken over de noodzakelijkheid van voorlichting, het instellen van een bureau voor voorlichting, nog beter een wetenschappelijk bureau. De eerste wereldoorlog, ook al bleef Nederland er buiten, had veel losgeslagen van wat daarvoor spijkervast was. De opkomst van het socialisme en de november-revolutie in 1918 had zoveel losgewoeld, dat genoemd bureau nodig was, waar iedereen zich kon verdiepen in de anti-revolutionaire beginselen, niet alleen hierbij te denken aan kamerleden, leden van de provinciale staten, gemeenteraadsleden maar vooral de gewone man, moest in de gelegenheid worden gesteld boeken aan te vragen, aan de hand waarvan hij zich kon verdiepen en zijn inleidingen op J.V. kon voorbereiden. Inzonderheid denk ik hierbij aan de gemeenteraadsleden, die in de gemeenteraad tegen het socialisme hadden op te tornen en van wie keer op keer werden gevraagd tot een juist standpuntbepaling te komen, gebaseerd

op de antirevolutionaire beginselen. Ik zou er daarbij willen wijzen en dat is thans onvoorstelbaar en aan de jeugd niet te verkopen, dat de meeste raadsleden niet meer onderwijs hadden genoten als de lagere school. Het bezoeken van een M.U.L.O.-school was in die tijd een uitzondering om van een H.B.S. of Gymnasium maar niet te spreken. De toerusting voor wat men vroeger zo dierbaar uitdrukte, voor *Kerk, Staat en Maatschappij* werd opgedaan op de J.V. De oude garde, die uiteraard nu allang is teruggetreden, zal zo zij nog in leven is, stellig beamen, dat hun J.V.-tijd van onschatbare waarde is geweest voor hun vorming. Zij zijn er toch gekomen, maar vraag niet hoe! Daarnaast was het iedereen duidelijk, dat het te stichten bureau niet alleen kon fungeren als uitleenbibliotheek, hoe nuttig ook, maar dat er medewerkers dienden te worden aangetrokken, die zich zouden wijden aan de historische betekenis en de taak van de partij. Deze studie is van grote waarde geweest en nog steeds is de Kuypersstichting het studie-centrum nodig voor de standpuntbepalingen die er in onze tijd zo dringend nodig zijn, met name denk ik hierbij aan de totstandkoming van het C.D.A. en is de Stichting verre uitgegroeid boven hetgeen men zich in de twintiger jaren had voorgesteld. Wij kunnen alleen maar dankbaar zijn dat toen de gereedschappen zijn aangedragen, die later zo nodig bleken te zijn. Op de Deputatenvergadering van 13 april 1920, waar Colijn en Idenburg

als de nieuwe leiders werden gekozen, is dit plan dan ook in principe aanvaard, maar tot een opzet en uitwerking was men nog niet gekomen. De aanleiding daartoe was het overlijden van Dr. Kuypers. Ik ga er zondermeer vanuit, dat iedereen voelde, dat hierdoor niet alleen 50 jaar A.R. staatkunde was afgesloten, maar dat de partij zich als één man om de zo pas gekozen nieuwe leiders moest

scharen om samen en goed toegerust zijn werk voort te zetten.

Op deze pagina treft u inzake het „miljoenplan" een artikel en enkele stukjes aan, overgenomen uit „De Delvenaar" van 1921. In dit Anti-Revolutionaire weekblad voor Delft en omgeving werd dit plan uitgebreid aangekondigd en bij de lezers aangevonden.

Uit „De Delvenaar" van 21 januari 1921

Het miljoenplan

Het zeggenschap van het aantal door de heren Colijn en of Idenburg te vervullen spreekbeurten berust uitsluitend bij het Centraal Comité. Het Centraal Comité had aan de kieskring Delft één spreekbeurt toegedacht, evenals aan de veel uitgebreidere Statenkieskring Ridderkerk. Vanuit de plaatselijke kiesvereniging Maassluis is het verzoek uitgegaan aan de heren Colijn en Idenburg om te Maassluis een spreekbeurt te vervullen, zulks omdat dr. Kuypers daar het levenslicht zag, terwijl het als bekend moet worden verondersteld, dat hij een bijzondere voorliefde voor deze plaats had, gelijk wederkerig Maassluis. Daarom hebben de heren Colijn en Idenburg besloten als toegift 's avonds naar Maassluis te komen.

Zaterdag 29 januari om 3 uur zal de heer Colijn optreden te Delft in de Stadsdoelen (ongeveer 10 minuten van de laatste halte van de Westlandse Stoomtram) optreden. Des avonds om 7 uur treden de heren Colijn en Idenburg op te Maassluis in het kerkgebouw van de Geref. Kerk aan de Kerkstraat. Uitsluitend anti-revolutionaire mannen zowel als vrouwen, jongelingen en jongedochters

kunnen worden toegelaten. In overleg met de Directie van de Westlandse Stoomtram zullen extra tramtreinen worden ingezet, indien voor een zeker aantal passagiers wordt ingestaan.

Opgaven te richten aan de heer Den Ouden, die met de regeling van de spreekbeurten is belast. Namens het Centraal Comité. Voor de vergadering te Delft: heen 1.26 uit Naaldwijk, aankomst te Delft 2.20, terug uit Delft 6.30, aankomst Naaldwijk 7.20. Voor de vergadering te Maassluis: een extra tram-trein 's avonds om 9.15, aansluitend te Naaldwijk aan de trein van 9.56 naar Loosduinen en Den Haag. Bovendien bij voldoende deelnemers een extra trein om 10.10 naar Poeldijk naar Monster en 's Gravenzande. Ik spreek ten slotte het vertrouwen uit, dat ook hier ieder zal medewerken om het grootse plan te doen slagen. De berichten uit tal en tal van plaatsen zijn zo gunstig, dat ik niet twijfel aan het welslagen. God wil het! Daarvan zij een ieder doordrongen, daartoe wekke ieder zijn naaste op. De voorzitter van het Subcomité van het Miljoenplan in de Statenkring Delft. Loosduinen, 20 jan. 1921. Mr. Dr. H. W. Hovy. Op 1 februari a.s. extra optreden te Naaldwijk van de heren Idenburg en Bijveld.

No. 6

Vrijdag 4 Februari 1921

51e Jaargang

DE DELVENAAR.

Anti-Revolutionair Weekblad voor Delft en Omgeving.

Het Miljoenplan.

Na de inspectie van de beide voorzitters van het C.C. langs Zierikzee, Gouda, Barendrecht, Dordrecht, Alphen a.d. Rijn, Hoofddorp, Haarlem, Alkmaar, Enkhuizen, Zaandam, Zwolle, Hardenberg, Almelo, Zutphen, Aalten en Arnhem was het Zaterdag revue voor den Statenkring Delft. Op den noen was de heer Colijn, rechtstreeks uit Gelders hoofdstad in de residentie terug, terwijl de heer Idenburg onderweg de thuisreis nog had omgebogen naar Nijkerk om des middags daar de Veluwsche broeders te ontmoeten.

Te 3 uur trad de 1e voorzitter, de heer H. Colijn, de groote zaal van den Stadsdoele te Delft binnen en werd er door de honderden antiev. mannen en vrouwen, jongelingen en jongedochters ontvangen met de bede:

Dat's Heeren zegen op U daal' Zijn gunst uit Sion U bestraal'. De voorzitter van het sub-comité voor den kieskring Delft, Mr. Dr. Hovy, Loosduinen's burgemeester, heette, na opening der vergadering, de opgekomen schare en in het bijzonder den heer Colijn welkom in de historische veste, de stad van den grooten Zwijger, Willem, Prins van Oranje, aldus spr., was de grondvester onzer staatkundige en godsdienstige vrijheden. Vader des vaderlands, en geestelijke vader van de huidige antirevolutionairen. Het geslacht van Groen en Kuypers bouwt op grondslagen door Oranje gelegd en zoekt de kracht in den hoogsten nood als Oranje in het verbond met den Potentaat aller potentaten. Willem de Zwijger offerde goed en bloed voor de vrijheid van zijn volk. Het offer thans van zijn geestelijke zonen en dochteren gevraagd, is luttel vergeleken bij het zijne. Met den wensch, dat zij het zich een eere zouden achten, na de uiteenzetting van het grootsche plan,

daarvoor aan te brengen, wat zij kunnen, gaf de voorzitter het woord aan den heer Colijn.

De heer Colijn spreekt. Ademloos schier volgden de broeders en zusters den nieuwen leider van hun staatkundige partij, als hij hen van het graf van Dr. Kuypers – de scheiding tusschen het verleden en de toekomst der A.R.-partij – voerde langs den kritieken toestand, waarin de wereld en bijzonderlijk ons werelddeel verkeert, naar het centrum van ons partijleven en hun twee vragen ter overweging stelde: of wij wel altijd voldoende acht sloegen op de nieuwe stroomingen, die zich ook in ons geestelijk leven openbaarden, en: of het niet wellicht tijd moet worden geacht, dat de A.R.-partij zich uit de coalitie van tientallen jaren in haar isolement terugtrekken om de kracht der heilige beginselen terug te vinden. Spr. wil niet weerleggen, dat er ook in de openbaring van ons organisch partijleven veelszins reden tot klacht aanwezig is, maar hij vraagt zijn broeders en zusters, zich met hem allereerst terug te trekken, elk in zijn binnenkamer, zich af te zonderen voor God en eigen geweten, opdat de klacht over anderen moge verstommen. En dan – het oog gericht op de gevaren, die ook onze actie bedreigen den geest van vernedering; den geest, dien spr. zou willen noemen „den geest van Van der Brugghen" die herleefd, ontkent dat de Chr. belijdenis afgezonderde regelen stelt voor het staatkundig leven; den geest, die synthese zoekt met beginselen, die niet naar den Woorde Gods zijn en die de verzekerdheid des geloofs uitruilt voor de geloofswaarschijnlijkheid – moet en zal ook in terugkeer naar de oude paden van Groen en Kuypers en door de versterking der organisatie de kracht worden hervonden voor de roeping, welke de A.R.-partij draagt voor heel ons volk, en die uitgaat ver boven wat in algemeenen zin de taak eener politieke partij is. Die kracht te hervinden is meer dan

ooit nodig, nu een tijd kritieker dan ooit en met meer gevaar voor revolutionaire uitbarstingen dan voorheen onmiddellijk vóór ons ligt. 't Kan, met het oog op die toekomst, ons bang worden, als we weten, dat we Dr. Kuypers moeten missen. Maar al zijn de heer Idenburg en spr. er zich ten volle van bewust, dat ze als nieuwe leiders der partij niet aan de knieën van Dr. Kuypers reiken; één ding willen zij het A.R. volk verzekeren: Als het er in de toekomst op aan zal komen om als dr. K. de slagen op te vangen, die met uitzondering van anderen altijd weer op de A.R.-partij neervallen, dan – zal hun rug even breed zijn als de zijne. Het Antiev. volk moet dan evenwel aan zijn leiders de hulpmiddelen verschaffen, die voor de vervolging der partijtaak nodig zijn. De roeping onzer partij strekt zich ver over de grenzen van ons vaderland heen. Als in Hongarije 3 miljoen Calvinisten onder den druk tot ontwaking komen en zij voorlichting uit onze ervaring in den kamp van een halve eeuw vragen, als onze geestverwanten in Duitsland tot ons om raad en voorlichting roepen, dan mogen we tot hen niet zeggen: Gaat heen en wordt warm. Onze heerlijke roeping is: In ons land en daarbuiten weer het leven terug te voeren tot het diepste beginsel; de soevereiniteit Gods over al het geschapene. Die overtuiging, weer opnieuw helder te doen spreken in het bewustzijn van ons Antiev. volk is het onmiddellijk doel van dit grootsche plan. Wie meent, dat de leiders tot hun volk komen om geld te vragen, vergist zich. Zij leggen der partij haar roeping voor, om het dan verder voor elks conscientie te laten als een zaak tusschen zijn hart en zijn God, welke plicht hem is opgelegd. Wie smaalt, dat het Miljoen zal moeten dienen om de geestelijke armoede der A.R.-partij te bedekken, ontvangt dit antwoord: Het zal verschaffen de middelen om den geestelijken rijkdom harer beginselen uit de stormen over heel ons volk.

HET MILLIOENPLAN. VERGADERINGEN,

toegankelijk uitsluitend voor anti revolutionairen uit den Statenkieskring DELFT met hunne Dames,

op Zaterdag 29 Januari e.k.,
te DELFT in de Stadsdoele om drie uur;
Spreker: de Heer H. COLIJN,

Voorzitter van het Centraal-Comité,
Oud-Minister van Oorlog;
te MAASSLUIS in de Gereformeerde Kerk aan de
Kerkstraat om zeven uur;

Sprekers de H.H.: H. COLIJN voornoemd en
A. W. F. IDENBURG,

Oud-Gouverneur-Generaal van Ned. Indië;
Oud-Minister van Koloniën;
Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal;
2e Voorzitter van het Centraal-Comité.

De Voorzitter van het Sub-Comité in den
Statenkieskring DELFT:

Mr. Dr. H. W. HOVY.

De Secretaris:

V. Ph. VALSTAR.

Voor de vergadering te DELFT zijn toegangskaarten verkrijgbaar bij de besturen der verschillende Kiesverenigingen;

Het recht van gereserveerde plaatsen voor de vergadering te MAASSLUIS vervalt 15 minuten voor den aanvang.

Christelijke Scholengemeenschap „SCHIELAND”

voor LAVO - LHNO - LTO en ITO

Nieuwe Damlaan 762, Schiedam. Telefoon 010-70.40.21.

Direkteur: C. Bel.

De scholengemeenschap voor jongens en meisjes heeft een 2-jarige onderbouw, met een 2-jarige beroepsvoorbereidende bovenbouw.

AFDELING LTO:

bouwtechniek, elektrotechniek, mechanische techniek, motorvoertuigetechniek.

AFDELING LHNO:

zorgvakken, naaldvakken.

AFDELING ITO:

bouwtechniek, mechanische techniek.

De opleidingen kunnen op A-B-C-niveau liggen. Doorstroming naar het Middelbaar Beroepsonderwijs en leerlingstelsel is mogelijk.

I.b.v. C-diploma, ook toelaatbaar politiecholen.

AANMELDING:

dagelijks van 8.30-16.00 uur aan genoemde school. In verband met voorbereidingen voor het komende schooljaar is spoedige aanmelding gewenst.

* Bezoek aan de school elke dag na telefonische afspraak.

IN „NIEUWE WATERWEG-NOORD”

Voor de beroepsopleiding van uw kinderen natuurlijk Christelijk nijverheidsonderwijs. Dus in **MAASSLUIS**: Caland-L.T.S. Tel.: 01899-1.28.41; in **SCHIEDAM**: Chr. Scholengemeenschap „Schieland” tel.: 010-70.40.21.

De Romph en Zonen

Voor goed
schilderwerk

Ook voor
interieurverzorging

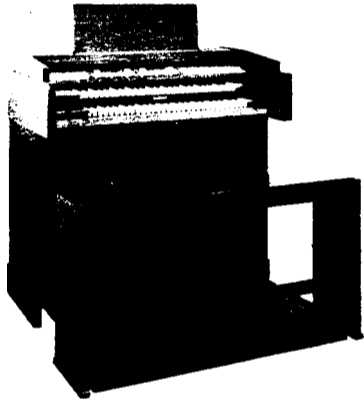
SCHILDERSBEDRIJF

Pelmolenstraat 49 ROTTERDAM
Tel. 321829 en 01862 - 2087 - 2445

voor Papendrecht en omstreken

AAN BOORD ARK WATERLELIE
WESTEIND 149 - PAPENDRECHT - TEL. 078-151411 - 155259

KLASSE ORGELS
voor klassieke muziek

OMEGAN DIPL. ING Heinz Ahlborn
en nog diverse andere merken kunnen wij u uit voorraad leveren.

Voor alle hijswerkzaamheden tot 50 ton

Aannemen en uitvoeren van

- ★ Betonstorten
- ★ Bouwkraanverplaatsing
- ★ Montages van beton- en staalconstructies

24-uurs service

Kraanverhuur Van Genderen

Placotweg 4 Vianen Z.H.
Telefoon 03473-2122 b.g.g. 1623

Voor bemiddeling
bij aan- en verkoop,
taxaties
en hypotheke
naar:

Makelaarskantoor

A. Buijtenhuis

beëdigd als makelaar-taxateur
in onroerende goederen UDDEL
Garderenseweg 80
Tel. 05770 - 1374.

HOOGENDOORN'S

ZUIVELBEDRIJF

Westeinde 231, MOORDRECHT
Tel. 01827-2338.

SPECIALITEIT in

GOUDSE KAAS

KWALITEIT is onze leus,
plus LAGE prijs en GROTE keus

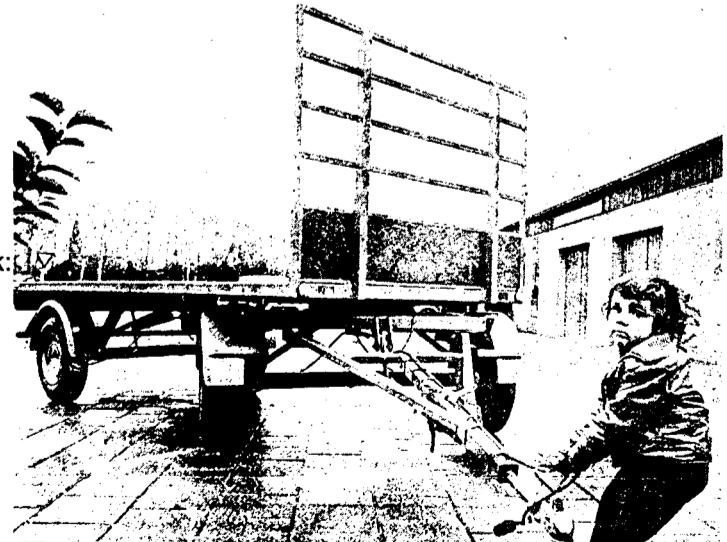
Ook te vinden op de markten in de regio ROTTERDAM

TYPE BU 2000 E - Geschikt voor pallet-vervoer

Lang:
3.60 m.

Breed:
2.00 m.

Hoogte:
hekwerk:
1.40 m.

BUNK

AANHANGWAGENS en CARROSSERIEBOUW
bedrijfsterrein, Ziedewij 56, Barendrecht. Tel. 01806-3786.

De Kuypersstichting Het Kuypershuis

In 1864 werd door een architect in combinatie 3 herenhuizen gebouwd aan de toenmalige Kanaalstraat tussen de Hooigracht en de Laan van Roos en Doorn. Deze huizen hadden alle drie een koetshuis in de Laan van Roos en Doorn. De eerste eigenaar van pand 5 was Jhr. Mr. Jan Karel Jacob de Jonge, commies-griffier van de Eerste Kamer van de Staten-generaal. Hij overleed in 1880. De erven verkochten het huis op 6 november 1894 aan Dr. Abraham Bredius, directeur van het Mauritshuis.

In 1901 vestigde zich Dr. Kuypers daarin door zijn benoeming tot Minister van Binnenlandse Zaken en tevens Voorzitter van de Ministerraad. Hij huurde dus dit pand en was geen eigenaar daarvan. Toen Kuypers op 8 november 1920 overleed kocht onmiddellijk met de bekende voortvarendheid Dr. Colijn eigen, deze op 17 januari 1921 dit pand, die het later op 20 april 1921 en met – gesloten – beurse – verkocht aan de Dr. Abraham Kuypers Stichting. In de verkoopakte staat dat als verkoper optreedt Dr. Hendrikus Colijn, Directeur van de Koninklijke Petroleum Mij en oud-minister van Oorlog. Op diezelfde dag werd de oprichtingsakte van de Dr. Abr. Kuypersstichting notarieel verleden.

Daarin wordt verklaard, dat de heren H. Colijn en A. W. F. Idenburg een stichting in het leven willen roepen omdat het Anti-Revolutionaire volk van Nederland zich opmaakt om een miljoen gulden bijeen te brengen om dat kapitaal dienstbaar te maken aan de verdieping, de doorwerking en verbreiding van de Antirevolutionaire beginselen. Dat zij om dit mogelijk te maken een stichting in het leven roepen, waarvoor zij beide bereid zijn van hun vermogen een bedrag van een honderd gulden in contanten af te zonderen en hierdoor bij akte de Doctor-Abraham Kuypersstichting in het leven te roepen. Opmerkelijk is, dat bij deze oprichting verwezen wordt naar het baanbrekende werk door Groen van Prinsterer en Dr. Kuypers. Lid twee over het doel luidt: Onder Gods Zegen en op het voetspoor van Groen van Prinsterer en Doctor Abraham Kuypers de kennis der eeuwige beginselen naar Gods Woord, die de A.R. Partij belijdt, door wetenschappelijke arbeid te verdiepen...

Kernachtig staat onder aan de akte: artikel 2 is onveranderlijk. Als doel werd niet alleen genoemd Centraal Bureau met Bibliotheek en Leeszaal maar ook de gelegenheid te scheppen voor daartoe wetenschappelijk opgeleide personen het zich wijden aan de historische en wijsgerige bestudering en verklaring van de A.R. beginselen. Als comparanten traden in deze akte naast de heren Colijn en Idenburg op:

Mr. H. Bijleveld, J. J. C. van Dijk, die jaren penningmeester is geweest, F. H. de Monté verLoren, Mr. V. H. Rutgers, Mr. J. A. de Wilde. Daar het in de bedoeling lag om in het najaar van dat jaar een Deputatenvergadering te houden, waarbij de kiesverenigingen eventuele amendementen konden indienen en waar tevens de leden voor de definitieve raad werden gekozen, werd de leiding tot zolang toevertrouwd aan een voorlopige commissie.

Pand 3

Op 13 januari 1927 kocht de Kuypersstichting het naast gelegen pand nr. 3, waarin toen de Zuid-Afrikaanse Ambassade was gevestigd en gedeeltelijk was onderverhuurd. Dit gebouw was in oppervlakte breder dan de Kuypersstichting. In het sousterrain kon een deel van de bibliotheek worden ondergebracht en was er nu de nodige ruimte voor huisvesting van het partij-secretariaat. Tot voordien huide dit in een gedeelte van een serre, maar duidelijk was, dat bij het toenemen van de werkzaamheden, dit niet meer mogelijk was. Zo kon het partijsecretariaat behoorlijk functioneren. Momenteel is de situatie zo, dat op een enkele kamer na beide panden volledig door Kuypersstichting, partij en CDA in gebruik zijn en is het ideaal van Colijn bereikt, dat alle organen, die vanuit de Kuypersstichting en AR-partij zouden functioneren, daar onderdak zouden vinden. Het legt ons de verplichting op om te zorgen, dat **boven dit Kuypershuis de vlag blijft wapperen** die vriend en vijand toont, wie daar woning heeft gezocht.

1942

De Kuypersstichting werd gelijk met het partijsecretariaat in beslag genomen, om op last van de bezetter in liquidatie te worden gebracht en werden de panden verkocht aan de Staat der Nederlanden. Hierin werd gevestigd „Het Departement van Volksvoorlichting en Kunst“. Van een „Zentralstelle für Terror und Hetze gegen Deutschland“ zoals van Duitse zijde de Kuypersstichting werd gezien, werd vanuit de panden nu een „Zentralstelle“ gevormd voor het voeren voor propaganda voor de nieuwe orde.

De toen reeds zeer uitgebreide bibliotheek werd tijdens de bezetting ondergebracht in de kelders onder de grafelijke zalen aan het Binnenhof. Het aanwezige meubilair heeft het moeten ontgelden.

Max Blokzijl, belast met de propaganda en voorlichting van de nieuwe orde vestigde zich daar met zijn staf van medewerkers en vandaaruit werd propaganda voor het duitse regiem gevoerd. In 1946 werd de opheffing van het in-liquidatie-treden met terugwerkende kracht als nietig verklaard en de eigendommen geacht als niet verloren te zijn gegaan.

De vraag blijft altijd nog wat de reden is geweest dat deze kostbare bibliotheek niet naar Duitsland is gegaan, zoals dat te doen gebruikelijk was. De mogelijkheid kan zijn, dat de illegaliteit hierin de hand heeft gehad. Het kan ook zijn, dat de N.S.B.'ers van de waarde dermate overtuigd waren, dat men het maar beter vond, die hier te houden, eventueel om achter de hand te hebben bij het einde van de oorlog. Met dankbaarheid kon echter geconstateerd worden, dat de zelfde kisten, waarin de boeken waren opgeslagen, met vermelding van het nummer van de stelling weer zijn teruggevonden. De persoonlijke bezittingen van Dr. Kuypers waren door de familie Kuypers weggehaald, zodat na de oorlog opnieuw het Kuypershuis kon worden ingericht.

Verbouwing

Geleidelijk aan zijn de gebouwen, die

Door A. van der Wees;
oud-chef de bureau ARP

door de bezetter zwaar hadden geleden weer in goede staat van onderhoud gebracht. In 1953/54 vonden er nog een aantal verbouwingen plaats met name een aantal doorbraken in de sous-terrains, zodat hier de bibliotheek kon worden ondergebracht en op een gemakkelijke wijze bereikt. Tenslotte vond ook het aanbrengen van een boekenlift plaats en kon op een efficiënte wijze gewerkt worden.

Opgemerkt dient nog te worden, dat tijdens de bezetting de gangmuren tussen beide panden werden doorbroken, waardoor men binnen door elkaar kon bereiken. Dit is gehandhaafd. De medewerkers (sters) van Kuypersstichting en partij hebben daar dankbaar gebruik van gemaakt. Met dien verstande, dat iedere nieuwe medewerker (sters) zich altijd de eerste dagen afvraagt, hoe in dit labyrint van gangen de weg te leren.

Codering

Tenslotte greep men na de verbouwing de gelegenheid aan de boeken opnieuw en nu volgens een modern systeem te coderen. Het aantal geregistreerde nummers bedroeg 10.000 exemplaren.

De Colijnbibliotheek

Colijn heeft per testament zijn

bibliotheek gratis aan de Kuypersstichting geschonken, en deze beslaat daar enkele wanden. Uit deze bibliotheek blijkt zijn liefde voor levensbeschrijvingen. Daarnaast werden door hem enkele kostbare vazen geschonken, alsmede een globe.

Groen van Prinsterer

Diens kolossale bureau bevindt zich op de directeurskamer als een geschenk van de familie, eventueel de erfgenamen.

Tenslotte

Wil ik graag opmerken, dat – met name in de periode tussen de twee wereldoorlogen – men vond het Kuypershuis gezien te moeten hebben. De toenmalige huisbewaarders hebben heel wat „mannen-broeders“ rond geleid en heel wat zaterdagmiddagen en tweede feestdagen bezoekers ontvangen.

Tegenwoordig gebeurt dat in mindere mate. U kunt echter van één ding overtuigd zijn, dat U de oude garde geen groter genoegen kunt doen door aan hen te verzoeken even op de stoel van Kuypers achter zijn bureau plaats te nemen. Daar wordt later nog lang over gesproken. Zoals elke kadercursist graag even de ere-sabel van Colijn in handen houdt.

Bekenden uit de AR-geschiedenis

Prof. dr Herman Bavinck (1854-1921)

Een man die geen principiële bezwaren had tegen het verlenen van het kiesrecht aan vrouwen. Hierin stond hij in de tijd dat hierover besluiten genomen moesten worden (± 1907-1917) in de A.R. vrijwel alleen. Hij verdedigde zijn standpunt o.a. in de brochure „De vrouw in de hedendaagse maatschappij“. Hij is verder bekend als theoloog (dogmaticus) en om zijn ideeën over het onderwijs en pedagogische vraagstukken. Zijn opvoedingsideaal was: „waarachtige godsvrucht, organisch met degelijke kennis en echte beschaving verbonden“.

Jubileumviering ARP

Plechtigheden op 3 april

3 april 1879 beschouwt men in de ARP als de eigenlijke oprichtingsdatum. In het kader van de jubileumviering 100 jaar ARP partij staan op dinsdag 3 april 1979 een aantal activiteiten op stapel.

Hierbij een kort overzicht daarvan.

Kranslegging

Het is het voornemen op dinsdagmorgen 3 april a.s. een krans te leggen bij het graf van dr. Abraham Kuypers. Het is vooral Kuypers geweest die de Anti-Revolutionaire politieke richting haar organisatorische vorm heeft gegeven. Deze kranslegging zal om 11.00 uur plaatsvinden, bij de begraafplaats „Oud Eik en Duinen“ te Den Haag. Het is de bedoeling omstreeks 10.45 uur bijeen te komen op „Oud Eik en Duinen“. Bij het graf zullen enkele korte toespraken worden gehouden, o.a. door partijvoorzitter H. A. de Boer en door minister van Sociale Zaken de heer dr. W. Albeda.

Onthulling „plastiek“ Kuypers

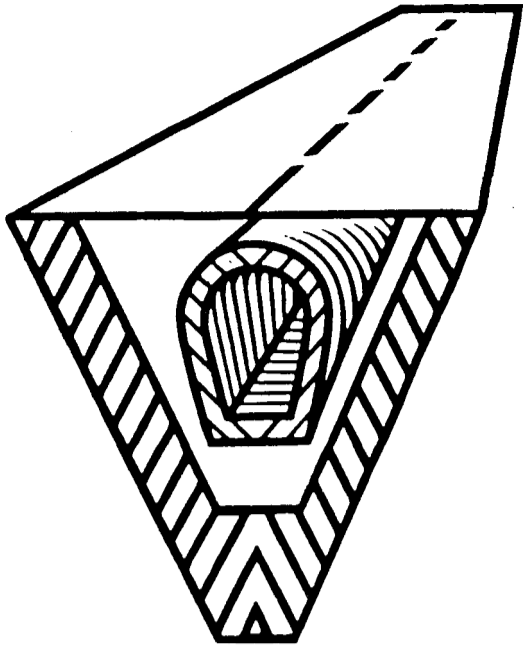
Dinsdagmiddag zal een plastiek van Abraham Kuypers onthuld worden in het gebouw van de Tweede Kamer (ingang Hofsingel). Deze plechtigheid zal plaatsvinden van 14.00 precies tot omstreeks 15.00 uur. Ook bij deze plechtigheid worden enkele korte toespraken gehouden. Het woord zullen o.a. voeren partijvoorzitter H. A. de Boer, Staatssecretaris mevrouw J. G. Kraaijeveld-Wouters en dr. A. Vondeling.

Ontvangst

Na afloop van deze plechtigheden vindt er een ontvangst plaats in de Pulchri-studio, waar men het bestuur van de ARP o.a. kan feliciteren met dit jubileum.

Verbindingen

De begraafplaats „Oud Eik en Duinen“ kan men met het openbaar vervoer bereiken van N.S.-station Den Haag-Centraal, met buslijn 2 en 26; 50, 51, 52 en 53. Van N.S.-station Den Haag-Holland Spoor, met buslijn 19.

BV AANNEMERSBEDRIJF L. VERKADE

GROND-, WEG- EN WATERBOUW
GESPECIALISEERD IN BETONWERK

MONSTER
01749-46555

ONTDEKKINGSTOCHTEN

DOOR

DE LANDEN VAN DE BIJBEL !

Theologisch verantwoorde
Archeologisch interessante
Cultureel belangwekkende
Israël
Reizen

VÓÓRDAT u 100-den guldens wèggooit . . . :

besteed eerst eens enkele duppies aan een briefkaart om bij ons te informeren naar wat wij u kunnen bieden aan reizen naar ISRAËL, GRIEKENLAND, TURKIJE en ROME !!!

Néé, als u in de maling genomen wenst te worden met die zogenaamde „stuntprijzen” – u weet wel: .v.a. f xxx,- !!!” – dan moet u NIET bij ons zijn (want wij kennen geen „kleine lettertjes”).

Wij zijn geen stuntwerkers omdat de consument – ù dus – met zo'n „uitgeklede reis” altijd in de kou komt te staan!

IMMERS:

er moet natuurlijk tòch aan verdiend worden en de winst moet uit de lengte of uit de breedte komen... reisbureaus worden nu eenmaal niet bemand door door filantropen en het moet wèl allemaal betaald worden! (óók deze advertentie trouwens!!!).

INDERDAAD:

wij zijn niet goedkoper, wèl beter! (het eerste kunnen wij u bij voorbaat vertellen, het laatste moet u zèlf proefondervindelijk meemaken: the proof of the pudding is in the eating!).

Gun ons de mogelijkheid om dit te bewijzen: vraag – uiteraard geheel vrijblijvend – nadere inlichtingen over

ONZE REIZEN:

1. „MET 'THACIR' NAAR ISRAËL” (15- of 22-daagse verkenningstochten door 'het land van de Bijbel');
2. „HERHALINGSREIZEN NAAR ISRAËL VOOR 'GEVORDERDEN'” (in uw eigen tempo naar die plaatsen, die u zèlf (nog) eens wilt bezoeken);
3. „OP EIGEN WIEKEN IN ISRAËL” (u maakt uw eigen-combinatie van 2-, 3- of meerdere weekse vakanties, individueel en/of groepsgewijs);
4. „IN DE VOETSPOREN VAN PAULUS” A (9 dagen Griekenland en 6 dagen Rome);
5. „IN DE VOETSPOREN VAN PAULUS” B (22 dagen door Griekenland en Turkije);
6. „IN DE VOETSPOREN VAN PAULUS/IN HET KIELZOG VAN ODYSSEUS” (7 dagen per luxe touringcar over het vasteland en 7 dagen per boot langs de eilanden van Griekenland).

THACIR, EUROPALAAN 14, 3844 AV HARDERWIJK
Tel. 03410-2.19.89

(U mag ons ook na 5 uur en op zaterdag bellen!)

ADVERTEREN DOET VERKOPEN

fogem b.v.

voorstraat 31,
3241 ee middelharnis,
telefoon 01870-4644
telex 26398 fogem nl.

ONBEZORGD WONEN VOOR WAT OUDERE MENSEN

U wordt een dagje ouder en u wilt het misschien wat rustiger aan gaan doen. Het onderhoud van uw huis en tuin wordt wellicht wat te vermoeiend voor u terwijl hulp nauwelijks of niet te krijgen is.

Wellicht hebt u zich misschien al op de wachtlijst laten inschrijven voor een bejaardentehuis in uw omgeving. U kent het wel zo'n manier van wonen. Volledig verzorgd, van 's morgens uw ontbijt tot en met uw kopje koffie 's avonds. U hoeft dan niets meer te doen, alles wordt voor u geregeld. Meestal is zo'n manier van wonen erg duur. Op Goeree-Overflakkee kost dit gemiddeld f 3330,- per maand voor een echtpaar. Dat is bijna f 40.000,- per jaar.

Het kan ook anders.

U kunt in de verzorgingsflat Vroonlande te Dirksland een 2 kamerflat huren.

Een flat met een woonkamer van 5.92 bij 3.80 en een slaapkamer groot 4.36 x 3.80; verder een keuken, badkamer en een toilet. Ook is er nog een aparte berging. U hebt dan niet zo'n volledige verzorging. U moet zelf ook wat doen. U zorgt voor uw ontbijt, koffie, thee enz., behalve voor de warme maaltijd. Deze wordt bereid in de centrale keuken en is bekend om de uitstekende kwaliteit.

In geval u echter hulp wenst is dit mogelijk; daar kan voor gezorgd worden. Ook als u ziek wordt; er is een verpleegster in Vroonlande. U ziet, u woont volstrekt zelfstandig in een ruime flat met eenzelfde vrijheid als u gewend was.

De kosten liggen natuurlijk lager dan f 40.000,- per jaar voor een echtpaar. In Vroonlande betaalt u vanaf f 1482,- per maand voor huur, servicekosten en de warme maaltijd of wel nog géén f 18.000,- per jaar.

Dat is nogal een verschil. U moet daar zelf dan wat voor bezig zijn, maar dat lijkt ons niet erg.

* De huuraanpassing vindt plaats volgens de wettelijke regeling.

Belt u ons eens op, of schrijft u een briefkaart voor meerdere informatie en documentatie.

flakkeese onroerend goed exploitatie maatschappij

CHRYSANTEN . . . Gebruik er meer . . . ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26,
De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

UIT DE ARJOS

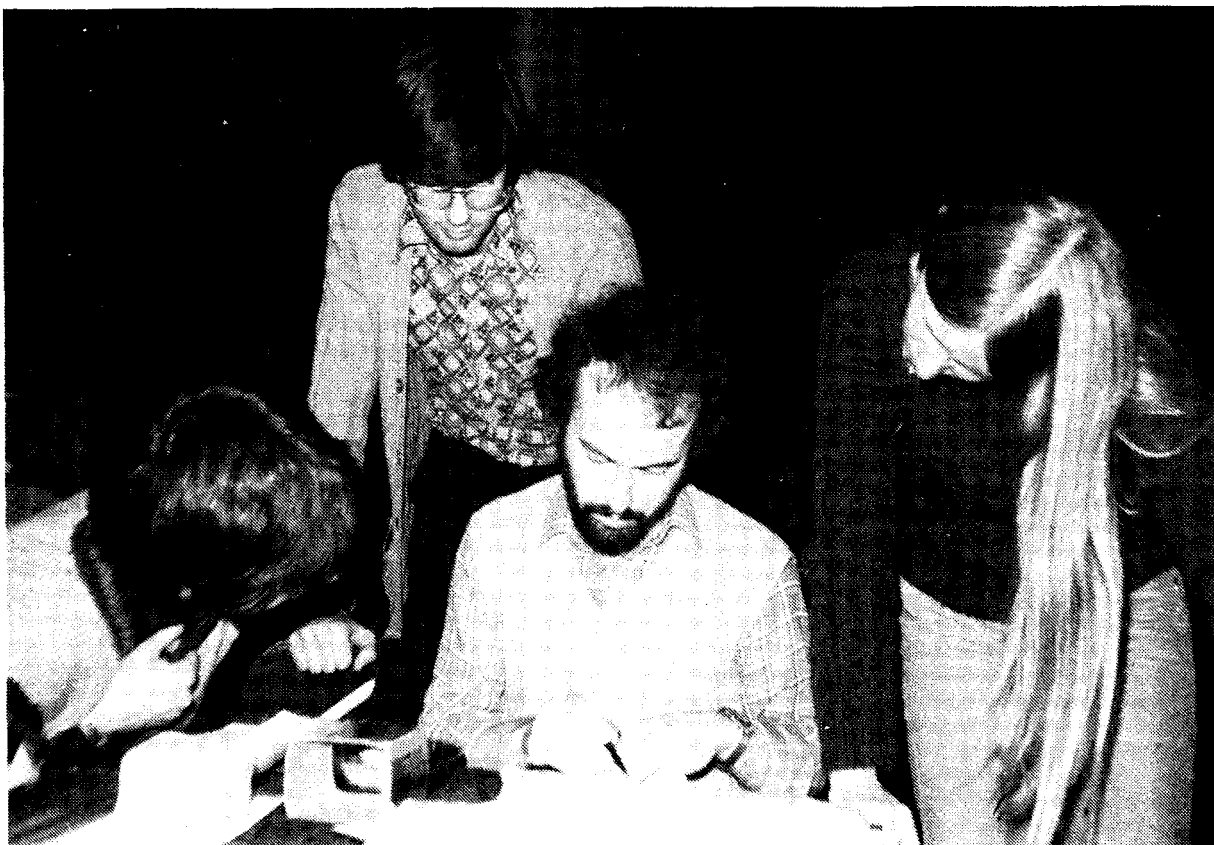
Arjosraad komt met eigen visie op abortus

„Er zijn mensen, die, wanneer er de parlementaire meerderheid voor een kabinet van Christen Democraten en Liberalen ontbreekt, D'66 aan zo'n coalitie toevoegen. D'66 lijkt daar zelf ook niet afkerig van. De regeermacht is verleidelijk, niet waar? Ik wil de gedachte dat dit onzalige monsterverbond met de VVD nog eens wordt uitgebreid met D'66 met nadruk van de hand wijzen. Het CDA zou dan samenwerken met de drie gevaarlijke geestelijke vijanden van de christen-democratie. Het konservatisme, het kapitalisme en het pragmatisme!”

Dit zei Arjosvoorzitter Klaas de Vries afgelopen zaterdag voor de Arjosraad. Hij ging nog wat nader in op de coalitiepartner na het eerste kabinet Van Agt. Dit mede naar aanleiding van de uitspraken van Jan van Houwelingen over de wenselijkheid van een herstel van de CDA/PvdA-coalitie en de heftige reacties die daarop volgden. Dit laatste was immers merkwaardig omdat het CDA tijdens de kabinetsformatie toch duidelijk blij heeft gegeven van de voorkeur voor samenwerking met de PvdA. Bovendien staat het CDA op tal van programmatische punten veel dichterbij de PvdA dan bij de VVD. Bijvoorbeeld op het gebied van wapeniging, ontwikkelingssamenwerking, democratisering van de sociaal-economische zeggenschapsverhoudingen, milieu, grondstoffen en energiebeleid. Maar belangrijker nog is de meer fundamentele maatschappijvisie die ons scheidt van het liberalisme van de VVD. Het sacraie geloof in de vrije markteconomie, de vooruitgangsideologie, de kritiekloze aanvaarding van onze consumptiemaatschappij, het ontbreken van de wil tot maatschappijvernieuwing en het gemis aan bereidheid tot bescherming van het zwakke in de samenleving. Klaas de Vries toonde zich een voorstander voor het doen van een voorkeursuitspraak voor de volgende verkiezingen. Dan kan het wantrouwen en de achterdocht tegen het CDA aanmerkelijk verminderen en een basis worden gelegd voor een herstel van de brugfunctie die het kabinet Den Uyl

maar ten dele heeft gehad. Goudzwaard kon niet onbesproken blijven. Met hem is in de discussie over het ongevraagde advies in het CDA uiterst onzorgvuldig omgesprongen. En dat terwijl we op mensen als Goudzwaard in het CDA zuinig moeten zijn, want zij zijn vele malen waardevoller voor het CDA dan degenen, die verblind zijn door het fusiestreven en zich niet bekommeren om de eenheid van denken over grondslag, program en beleid. Ook ging Klaas de Vries nog wat nader in op het onderwerp abortus. Het gevoelige, gecompliceerde en ondoorzichtige onderwerp waaraan de Arjosraad voornamelijk gewijd was. Van die ondoorzichtigheid noemde Klaas een aantal factoren en aspecten die er een rol bij spelen en soms met elkaar in strijd zijn. Met die opsomming wou hij niet uitputtend zijn maar wel aangeven dat een al te gemakkelijk „ja” of „nee” vaak een onverantwoorde versimpeling van de werkelijkheid en een uit de weg gaan van de echte problemen is. In de eerste plaats de eerbied en de beschermwaardigheid van het door God gegeven leven. Niemand van ons zal deze norm ontkennen, of als niet relevant terzijde schuiven. Als je de Schepper van alle leven belijdt, verplicht dat ook tot respect jegens al het leven dat uit Zijn hand komt. Maar als je ziet wat daarvan in de praktijk terecht komt slaat de schrik je soms om het hart. Waaruit blijkt het respect voor het menselijk leven:

- Wanneer we jaarlijks geconfronteerd worden met de honderden verkeersdoden, die geofferd worden aan de auto: de heilige koe van

V.I.n.r. Philie Burgers, Bert Kappers, Klaas de Vries en Wiep de Graaf. ...gezocht wordt naar een goede formulering...

de westerse cultuur?

- Wanneer we geconfronteerd worden met de tallozen in de derde wereld die sterven van honger en armoede?

- Wanneer de ontwikkeling van de moderne bewapening, die al het geschapen leven bedreigt, ongehinderd doorgaat?

Een simpele „abortus is moord” houding vanuit het: „Gij zult niet doden” is nauwelijks serieus te nemen; wanneer het niet gepaard gaat met een absoluut nee tegen al deze ontwikkelingen.

Een volgend aspect is de grote kloof die er al jaren bestaat tussen de abortuswet en de abortuspraktijk. Het handhaven of doorvoeren van een wet met een hoogstaand ethische norm, die in de praktijk niet functioneert is schijnheilig en ondermijnt de rechtsstaat en het gezag van de wetgever.

Tenslotte, maar zeker niet in de laatste plaats, speelt de positie van de vrouw een belangrijke rol. Dat het uiteindelijk altijd de vrouw is die de gevolgen van het moreel besef van anderen zal moeten dragen wordt in de discussie wel eens uit het oog verloren.

Arjos visie op het CDA beleid

Maar voordat de Arjosraad over kon gaan tot de behandeling van de resolutie over abortus werd eerst nog enige amendementen behandeld op de nota Arjos visie op het CDA beleid.

De fracties van de verschillende provincies konden zich wel vinden in de verschillende amendementen.

Doorgaans werd er na een korte discussie over gegaan tot stemming.

Zo kwam aan de orde de benoeming van burgemeesters. De indieners wilden dat de keuze van een burgemeester een weerspiegeling moest zijn van de lokale politieke verhoudingen en niet van de nationale.

Hier werd tegen in gebracht dat op deze manier niet de mensen uit de kleinere partijen als de PSP en PPR aan bod zouden komen voor het burgemeestersambt. Bovendien zou de burgemeester dan veel meer een politiek figuur worden. Het amendement werd dan ook verworpen.

Een voorstel waarin gevraagd werd de volgende zin op te nemen: „doordat in ons Wetboek van Strafrecht terrorisme op zichzelf niet strafbaar is gesteld is het niet mogelijk sleutelfiguren op te sporen” haalde het ook niet. De indieners hadden nog weten te vertellen dat onder een terroristische daad verstaan moest worden: „een goed georganiseerd geheel”.

Wel werd door de Arjosraad een wijziging over minderheden aangenomen. Het moet de Arjosraad echter tot nadenken geven dat de afgevaardigden van het minderheidsvolk de Friezen, tegen stemden.

Belangrijk was nog het amendement van Groningen over het Hoger

Onderwijs. Een geheel nieuwe paragraaf werd opgenomen omdat het oorspronkelijke te technisch en te zakelijk werd gevonden.

Na de behandeling van de 20 amendementen waren alle onderdelen van de Arjos visie op het CDA beleid behandeld en moest het geheel in stemming worden gebracht. Het werd met slechts 1 stem tegen aangenomen, zodat het wachten nu is op de Arjosvisie in het CDA beleid.

Er moest echter nog één onderwerp in de nota worden opgenomen, namelijk abortus. Afsproken was dat het hoofdbestuur de besluitvorming zou voorbereiden door het indienen van een ontwerp-resolutie, die naderhand ingepast zou worden in Arjos visie op het CDA beleid.

Aan het woord kwam namens de indieners Morssink. Hij legde de opbouw en inhoud uit van de resolutie. Men is niet uit gegaan van het principe „abortus is moord” of „baas in eigen buik” maar heeft getracht om met een eigen visie van de Arjos te komen, uitgaande van het leven in ruime zin en waarin de eigen verantwoordelijkheid van de vrouw, arts, overheid en maatschappij werd benadrukt. Daarna was de visie van de Arjos op de overheid gegeven en de verantwoordelijkheid van de overheid in dezen.

In de uitspraken komt duidelijk naar

voren dat abortus een noodoplossing en voorkomen altijd beter is. De overheid dient er voor te zorgen dat de vrouw in haar nood de mogelijkheid heeft samen met anderen over haar problemen te praten en adviezen te krijgen zowel voordat als nadat een beslissing over abortus provocatus plaats vindt. Van een verplicht overleg is dus niet sprake.

De vrouw dient zelf tot een beslissing te komen, nadat de betrokkene(n) de gelegenheid heeft gehad om gebruik te maken van de gespreksmogelijkheden. Wilma Noorda-Ritsema vertelde haar persoonlijke ontwikkeling met betrekking tot haar gedachtengang over abortus. Een aantal mensen herkenden zich in dit verhaal en heeft als zodanig ook een rol gespeeld in de discussie.

Een belangrijke rol in de discussie speelde ook het discussiestuk van Arend Bos en Tom Viezee. Zij hebben bezwaar tegen de gedachtengang achter de resolutie, nl. de vrouw die om abortus vraagt is in nood. Volgens hen is bij abortus altijd het ongeboren kind in nood en in bepaalde gevallen verkeert ook de vrouw in ernstige nood. In de andere gevallen is abortus niet toelaatbaar en dus kan er nooit sprake zijn van een „de vrouw beslist”.

Kritiek kwam ook van enkele fractieleden die hun minderheidsstandpunt verkondigden. Overijssel vond dat het accent te zwaar was komen te liggen op de nood van

Vervolg op bladzijde 25

Abortus

Abortus

Abortus

Resolutie Arjosraad

De Arjosraad in vergadering bijeen te Zwoile op 24 maart 1979.

Constateert:

- dat de Arjos altijd een kritisch/solidaire houding heeft ingenomen, en nog inneemt, t.a.v. de vorming van het CDA;

- dat het CDA-program „niet bij brood alleen” de Arjos bijzonder aanspreekt;

- dat daarnaast de werkelijkheid op veel punten niet beantwoordt aan het gestelde ideaal van een aansprekend en vernieuwd Chr. Dem. beleid;

- dat de Arjos onlangs heeft moeten concluderen dat het zich vervreemd voelt van het kabinetsbeleid;

- dat de partijraden en -besturen van KVP en CHU weinig tot geen begrip hebben getoond voor de zorgen, welke bij een groot deel van de ARP-leden leven, en die zo treffend zijn verwoord in Goudzwaard's advies aan de ARP-partijraad van 3 maart jl. dat met KVPJO en CHJO geen overeenstemming kon worden bereikt t.a.v. Arjosresoluties; we

noemen o.a. de resoluties m.b.t. de kernenergie, (21-1-'78) en de kernbewapening, (26-1-'78), en de resolutie m.b.t. het kabinet Van Agt (18-11-'78).

Overwegende:

- dat een politieke jongerenorganisatie een andere en onafhankelijker plaats inneemt in het politieke krachtenveld dan een politieke partij;

- dat eenheid van uitgangspunt, program en beleid een absolute voorwaarde dient te zijn om als CDJA geloofwaardig over te komen.

Spreekt uit:

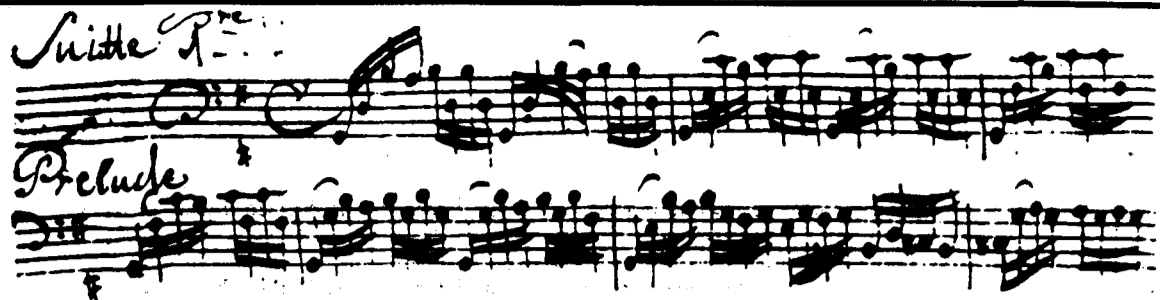
- dat de eenheid van politiek beleid volstrekt onvoldoende is om een fusie van het CDJA te rechtvaardigen. Doet een klemmend beroep op de partners in het CDJA om zich op korte termijn diepgaand te bezinnen op de gebleken verschillen van mening.

NO GEZEED

Wat afdrijvende meningen

De wijze waarop abortus in de Arjosraad is behandeld heeft nogal indruk op mij gemaakt. Men wilde goed naar elkaar luisteren, proberen de ander te begrijpen, wilde elkaar laten overtuigen en elkaars mening respecteren. Het resultaat is een resolutie met een hernieuwde visie op abortus. De verantwoordelijkheden zijn daar gelegd waar ze behoren. Getracht is om de vrouw in de nood werkelijk een helpende hand te bieden om haar enorm moeilijk probleem uiteindelijk zelf op te lossen. Ik hoop dat naar de inhoud van deze resolutie binnen ARP en CDA-kring geluisterd zal worden en men bereid is om de oude opvattingen aan kritiek te onderwerpen. De samenleving is namelijk sterk veranderd en men moet zich dan afvragen of dat vanuit ons Bijbels uitgangspunt een andere opstelling vraagt. Op de Arjosraad werd ook nog gesproken over het CDA en CDJA. Het leek er eerst op dat men met een

vergaande uitspraak zou komen. Ongetwijfeld zal de discussie hierover op de algemene ledenvergadering van 5 mei a.s. worden voortgezet. We zullen dan een goede discussie moeten hebben over welke lijn we nu willen volgen. Als Arjos zijn we altijd voor een CDA en CDJA geweest, maar nooit ongeclausuleerd. Velen van ons zijn nu teleurgesteld in zijn verwachtingen ten aanzien van het eenwordingsproces onder de christen democratische jongeren. Zo werden vele politieke uitspraken van de Arjos niet door het CDJA onderschreven. Maar ook op organisatorisch gebied functioneert het CDJA gebrekkig. Je kunt dan twee richtingen op. Je gaat door in het CDJA en probeert er wat van te maken. Of je stapt er uit en gaat door als zelfstandige jongerenorganisatie. M.a.w. de vraag zal moeten zijn: is nu het CDA en CDJA of de ARP en Arjos het beste middel om christelijk politiek te voeren. Douwe Hessel de Witte, lid redactie commissie Arjos.

Na onze succesvolle aanbieding van de langspeelplaat „LOBET DEN HERRN”, hebben wij beslag weten te leggen op een voor specialisten unieke serie klassieke grammofoonplaten in prima Duitse persingen voor zeer lage prijzen.

GUILAIN:

Orgelsuiten uitgevoerd door Wolfgang Rübsam, aan het Riegerorgel in Marienstatt, van f 24,90, nu slechts ..... f 15,90

BACH:

Brandenburgse concerten compleet op 2 langspeelplaten door het Heidelberger kamerorkest. 2 lp-album, nu slechts ..... f 10,-

REGER:

Geistliche gesänge, op. 110, schitterende l.p. van het onlangs opgeheven NCRV Vocaal Ensemble o.l.v. Marinus Voorberg. Nu slechts ..... f 13,90

MUSIK FÜR FLÖTENUHREN:

Franz Haselböck aan het orgel van de Pfarrkirche zu Obervelach. Schitterende orgelwerken van Händel, Mozart, Cherubini en Beethoven. Deze speciaal voor mech. muziekinstrumenten gecomponeerde werken nu voor ..... f 14,90

CARMINA BURANA:

Deze schitterende 13-eeuwse muziek, gespeeld op oude instrumenten door de Capella Antiqua uit München, van f 25,50 nu slechts ..... f 14,90

MENDELSSOHN:

Oktet op 20. Deze fabelachtige opname van deze grote componist uitgevoerd door het Wuhrrer Oktet voor de zeer lage prijs van ..... f 6,90

EINE FESTLICHTE ABEND MUSIK:

Werken voor orgel, hobo, viool, cello en trombone, door div. componisten zoals Krebs, Telemann, de Fesch uit de 18e eeuw nu van f 25,50 voor ..... f 12,90

KOORMUZIEK DOOR DE EEUWEN HEEN:

Werken van Ockeghem, Palestrina, Hassler en Stravinsky. Uitgevoerd door het kamerkoor Leonhard Lechner van f 25,50 nu slechts ..... f 10,-

HAYDN:

De Schepping, o.l.v. Helmuth Rilling (de dirigent van de Bachcantate); Bach Collegium uit Stuttgart. 2 langspeelplaten van f 52,00 nu voor ..... f 39,-

BACH:

Chromatische Fantasie und Fuge, Italienisches Konzert en Partita nr. 2. Elzbieta Stefanska-Lukowicz, nu slechts ..... f 8,90

HANDEL:

3 sonates voor viool en basso continuo, van f 24,90 nu voor ..... f 8,90

ZEBROWSKY:

Magnificat, ten onrechte een onbekend werk, door de madrigalisten Warschauer Kamerorkest o.l.v. Stefan Sutkowski. Poolse opname in een perfecte Duitse persing van f 25,50, nu slechts ..... f 9,90

ORGELCONCERT IN BAMBERG:

Organist Wolfgang Wunsch: werken van o.a. Boelmann (toccata uit Suite Gotique), Mendelssohn en Rathgeber van f 24,90, nu slechts ..... f 17,50

BACH:

De 6 sonates voor viool en clavecimbel, BWV 1014-1019
Hansheinz Schneeberger, viool en Eduard Müller, clavecimbel.
2 langspeelplaten van f 49,- voor ..... f 35,-

Al deze platen zijn uiteraard fabrieksnieuw en onbespeeld. U kunt deze grammofoonplaten verkrijgen door ons een briefkaartje, met de gewenste titels te sturen, daarna zullen wij prompt voor verzending zorg dragen. (porto kosten f 2,50).

Heeft u vragen over deze of andere klassieke platen dan zullen wij u graag telefonisch alle gewenste inlichtingen geven. U kunt ons bereiken onder tel. 010-362498.

wijnand van hooff NIEUWE BINNENWEG 85a - ROTTERDAM - TEL. (010) 362498
GIRO 20.31.055 - BANK: NED. MIDDENSTANDS BANK 69.33.14.90
klassieke grammofoonplaten

HERDRUK VAN HET MONUMENTALE VERZETS-BOEK

HET GROTE GEBOD

In bewerking is een herdruk van het vermaarde GEDENKBOEK VAN HET VERZET IN L.O. EN L.K.P.

Historische gegevens van het Nederlandse verzet in de Tweede Wereldoorlog. Documenten door enkele van de beste Nederlandse romanschrijvers tot een **boeiende geschiedenis** herschreven.

Het resultaat van jarenlang verzamelen en bewerken van de belangrijkste feiten en gebeurtenissen uit de jaren 1940-1945.

36 prominente medewerkers leverden hun bijdrage aan dit grote standaardwerk. De belangrijkste bijdragen zijn geschreven door Rogier van Aerde, Antoon Coolen, Ad. Goede, K. Norel en Anne de Vries.

„Trouw” schreef destijds: „Het is een groots boek. Een monument voor allen die nauwe herinneringen bewaren aan die lange, bange nacht.”

Rond 1950 verschenen was Het Grote Gebod snel uitverkocht, maar er bleef nog steeds een grote vraag bestaan. Het is op veler verzoek dat er nu een herdruk wordt voorbereid. Deze 3e druk verschijnt ongewijzigd.

Groot formaat (25 x 30 cm) 1320 blz. prachtig uitgevoerd in 2 linnen stempelbanden met bijna 800 illustraties.

TWINTIG GULDEN VOORDEEL BIJ BESTELLING VÓÓR VERSCHIJNEN!

De voorintekenprijs bedraagt f 69,50 per deel (na verschijning f 79,50 per deel) Bestel nu dit waardevolle standaardwerk voor tijdgenoot en nageslacht voordat het opnieuw uitverkocht is. U profiteert dan bovendien van de voordelige intekenprijs.

Zend vandaag nog uw bestelling op onderstaande bon (in open envelop, zonder postzegel) aan

BOEKHANDEL T. WEVER B.V.
ANTWOORDNO. 5 - 8800 VB FRANKEKER. Tel. 05170/3147.

Zend mij bij verschijnen

BON

... ex. HET GROTE GEBOD, 2 delen, tegen de voorintekenprijs van f 69,50 per deel

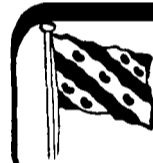
ik betaal x) direct na ontvangst/ x) in 5 termijnen van f 28,- per maand.

Naam: .....

Straat: .....

Plaats: .....

x) doorhalen wat u niet wenst.

FRIESLAND

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14-38-42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

Herhaling

is de

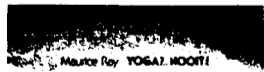
KRACHT
van de
reclame!

Paul E. Little - LEIDING . . . VAN DAG TOT DAG

Welke vragen en onzekerheden zijn er bij het zoeken naar Gods wil. Welke regels kun je vinden voor Zijn leiding en welke fouten moet je daarbij vermijden?

God is er niet op uit om je ongelukkig te maken.

Integendeel. Hij die jou gemaakt heeft, wil niets anders dan je gelukkig zien. Als je daar zeker van bent, geeft dat een machtig gevoel van blijdschap en innerlijke rust.

Maurice Ray - YOGA? . . . NOOIT

Is yoga een onschuldige ontspanningsgymnastiek en een belangrijk middel om in een jachtige wereld innerlijke rust te krijgen?

Neen, zegt Ds. Ray. In zijn studie onderzoekt hij de achtergronden van de yoga-theorie. Yoga blijkt helemaal geworteld te zijn in Oosterse godsdiensten en ontkent zo het enige middelaarschap van Jezus Christus. Daarom is de conclusie: YOGA? . . . NOOIT YOGA? . . . NOOIT! is een TELOS-uitgave van de Internationale Bijbelbond. In paperbackuitgave van 128 pag. Prijs ± f 11,90.

Internationale Bijbelbond

COUPON

Bestellingen: I.B.B., Antwoordnr. 50, Noordwijk
... Leiding . . . van dag tot dag
... Yoga? . . . nooit!
... De goeroe is dood
.....

Rabi Maharaj - DE GOEROE IS DOOD

verschijnt
binnenkort
ISBN 90.324.9503.8

Rabi Maharaj was geheel opgevoed in de leer van de goeroes. In zijn levensgeschiedenis wordt duidelijk hoe de Oosterse religies beslag leggen op het leven van hun aanhangers. Ook in Europa zijn er veel aanhangers van zgn. onschuldige ontspanningskuren van yoga, transcendente meditatie, enz. Rabi Maharaj schrijft over de verandering in zijn leven toen hij Jezus Christus leerde kennen.

Docu-drama Henk Mochel bij 100 jaar ARP

De NCRV-tv-televisie besteedde vorige week zaterdagavond op bijzondere wijze aandacht aan het honderdjarig bestaan van de ARP, de oudste politieke partij van ons land, opgericht op 3 april 1879. Geen terugblikken op Groen van Prinsterer, Kuiper of Colijn, geen zware politieke interviews. Wat de kijker tussen vijf voor tien en tien over half elf op Nederland 1 krijgt voorgeschoteld, was een gespeeld verhaal over een willekeurige antirevolutionair anno 1979, onder de titel „Slot”.

Centraal in deze door Henk Mochel bedachte en geregistreerde „gedramatiseerde documentaire” (tegenwoordig veelal docu-drama genoemd) stond de antirevolutionaire boekhandelaar B. Slot, CDA-gemeenteraadslid in het fictieve plaatsje Geuzendam. De naam van de hoofdpersoon zal bij velen de herinnering oproepen aan het voormalige ARP-Tweede Kamerlid en oud-hoofdredacteur van dagblad Trouw, Bruins Slot. Uiteraard is dat ook de bedoeling van Henk Mochel geweest. Hij wilde met de naam echter ook aangeven, dat de ARP op z'n einde loopt. Terug naar het verhaal in Geuzendam, waarvoor de opnamen in Brielle zijn gemaakt. Boekhandelaar Slot (een echte „mannenbroeder”, gespeeld door Jan Rétel) wordt als gemeenteraadslid geconfronteerd met een voorstel van b. en w. om grond ter beschikking te stellen voor de bouw van een kernfusielaboratorium.

„Worsteling”

Maar dan gaat Slot twifelen of liever gezegd (in antirevolutionaire taal) worstelen. Zijn zoon (Peter Römer), die gewetensbezwaren heeft tegen militaire dienst en tegenstander is van kernenergie, blijkt een sterke invloed op hem uit te oefenen. „Als u voor het plan stemt, bent u mede-verantwoordelijk voor een afschuwelijke ontwikkeling in onze maatschappij”, krijgt Slot te horen.

Slots twijfel wordt versterkt door de woorden van zijn moeder, die in het ziekenhuis op sterven ligt („Je moet het met je geweten nooit op een akkoordje gooien”) en uiteindelijk besluit hij tegen het voorstel te stemmen, waardoor het verworpen zal worden. Naar aanleiding van zijn stemverklaring in de raadsvergadering wordt een CDA-ledenvergadering belegd, waarin hij zijn verklaring toelicht en een bijkans dramatisch beroep op de leden doet hem te begrijpen. Ondanks dat het een geheel fictief verhaal was, gaf deze docu-drama toch zoveel herkenningpunten te zien, dat menige antirevolutionair erdoor aan het denken zal zijn gezet. En ongetwijfeld ook andere CDA-ers.

Jubileumviering op de radio

Op zaterdag 31 maart a.s. zendt TROS-Aktua op de radio een „special” uit over 100 jaar ARP op de zender Hilversum II van 18.30 tot 19.00 uur. Gesprekken worden gevoerd met diverse vooraanstaande ARP'ers, terwijl verder van de jubileumviering in de regio een aantal sfeerbeelden worden verzorgd.

Eeuwfeest ARP-Gelderland

Het Provinciaal Comité van de AR-kiesverenigingen in Gelderland en de directie van Uitgeverij De Walburg Pers organiseren ter gelegenheid van het eeuwfeest van de partij een feestelijke bijeenkomst, waarbij onder meer de eerste exemplaren van het door Arend J. Heideman geschreven boek over het destijds oudste AR-blad na De Standaard en het eerste der kleine christelijke bladen DE GRAAFSCHAPPER, worden aangeboden aan E. van Ruller (oud-redacteur), staatssecretaris drs. K. de Jong Ozn. van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en anderen.

De jubileumbijeenkomst, die wordt gehouden op zaterdag 31 maart a.s. in het Huis der Provincie, Markt 11, Arnhem, duurt van 10.00 uur 's morgens tot ongeveer één uur 's middags. In het kader van deze bijeenkomst wordt om 10.45 uur het boek officieel aangeboden. Dr. D. Th. Kuiper, onder-voorzitter van de ARP, mevrouw J. G. Kraaijeveld-Wouters, staatssecretaris van CRM en de heer J. van Houwelingen, lid van de Tweede Kamer voor het CDA, zullen in deze jubileumbijeenkomst een toespraak houden.

Vice-voorzitter Kuiper voor K.V. Delft

De AR-kiesvereniging Delft houdt op de jubileumdatum 3 april a.s. om 20.00 uur in de Immanuelkerk, Schoenmakerstraat 1 te Delft een feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de partij. Als spreker zal optreden dr. D. Th. Kuiper, vice-voorzitter van de ARP, met als onderwerp „100 jaar ARP, 100 jaar christen-democratische politiek”. Na deze rede zal informeel en gezellig deze feestelijke gebeurtenis verder worden heracht.

Eeuwfeestviering K.C. Amsterdam

De Kamercentrale van kiesverenigingen te Amsterdam viert haar 128-jarig bestaan op feestelijke wijze, dit mede gezien het feit dat de ARP landelijk haar eeuwfeest viert. Op dinsdag 3 april zal de fractiebegeleidingsavond in het teken staan van deze festiviteiten. Enneus Heerma, onze wethouder, houdt om 19.30 uur een lezing over het onderwerp „Het functioneren van de democratie in een grote gemeente”. Na

De regio viert jubileum

afloop zal een receptie gehouden worden. Alle leden zijn hierbij van harte welkom! Plaats: Het Vincentiushuis, Kloveniersburgwal 95 te Amsterdam. Op donderdag 5 april houdt de ARP-Amsterdam een grote Algemene Ledenvergadering. Dick Kuiper, de Vice-voorzitter van de ARP, houdt zijn rede: „100 jaar ARP”. Plaats: Hotel Krasnapolsky, De Dam, Amsterdam. Aanvang: 20.00 uur. Een ieder is hier van harte welkom!

St. C. Noord-Oostpolder

AR-statencentrale Noord-Oostpolder viert dinsdag 3 april het 100-jarig bestaan van de ARP. Zij doen dit in het Wapen van Ens te Ens. Aanvang 20.00 uur. Spreker is mevrouw J. van Leeuwen, over 100 jaar ARP. Na afloop van de inleiding zal deze feestelijke gebeurtenis op een wat informele wijze worden voortgezet.

St. C. Almelo en Hengelo

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP organiseren de Statencentrales Almelo en Hengelo op woensdag 4 april, om 20.00 uur een feestelijke jubileumavond in de grote zaal van het gebouw „De Cirkel”, Pastoriestraat 33 te Hengelo. Spreker zal zijn prof. dr. I. A. Diepenhorst, CDA-Eerste-Kamerlid, terwijl mevrouw E. van Velthoven-Olde, lid van het partijbestuur en landelijk bestuurslid van de ARVC en CDA-vrouwenberaad ook het woord tot ons zal richten. Medewerking aan deze avond wordt verleend door het Interkerkelijk jongerenkoor uit Almelo onder leiding van Frits Gombert. Voorafgaand aan bovengenoemde bijeenkomst wordt van 19.00 tot 20.00 uur een receptie gehouden waar men de gelegenheid heeft de besturen van de Statencentrales te feliciteren met het 100-jarig bestaan van de ARP.

Waddinxveen viert 100 jaar ARP

Onder auspiciën van de AR-kamercentrale Leiden organiseert de AR-kiesvereniging te Waddinxveen op 5 april a.s. een forumavond ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire partij. Het onderwerp luidt: „Christen in de politiek”.

In dit forum zullen plaatsnemen: prof. dr. B. Goudswaard van de ARP, mr. E. H. Toxopeus, commissaris van de Koningin in de provincie Groningen en lid van de VVD en dr. A. H. van den Heuvel, secretaris-generaal van de Hervormde Synode en tevens lid van de P.v.d.A. De avond wordt gehouden in het Anne Frank Centrum te Waddinxveen. Aanvang 20.00 uur.

Na de pauze zal een forumdiscussie worden gehouden onder leiding van P. van der Meijden, voorzitter AR-kiesvereniging te Waddinxveen.

K.V. Oudewater

In het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP houdt de ARP-kv. Oudewater een feestelijke bijeenkomst. Deze feestelijke bijeenkomst vindt plaats op 10 april a.s. in het Geref. Kerkcentrum te Oudewater. Aanvang 20.00 uur.

Deze avond zal als een verjaardag worden gevierd. Gezien de politieke perikelen rond de CDA-wethouder in 1978, is gekozen voor een politiek ganzebordspel met als thema: „Wie wordt de volgende CDA-wethouder?”. Bij dit spel zullen alle politieke partijen worden betrokken. Het geheel wordt muzikaal omlijst door het interkerkelijk jeugdkoor „Happy Sound”.

ARP Nieuwleusen (Ov.)

A.R.P.-Nieuwleusen (Ov.) organiseert 27 april 1979 een jubileum-bijeenkomst in het Geref. Jeugdgebouw aan de Burg, Backlaan met als spreker dr. W. de Kwaadsteniet uit Rotterdam, Lid der Tweede-Kamer der Staten-Generaal, ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de A.R.P.

CDA-Hardenberg

Donderdag 5 april a.s. organiseert het gemeentelijk CDA-verband Hardenberg in gebouw „De Schakel” te Hardenberg een bijeenkomst met als thema „Boeren in Europa”. Spreker is mr. A. van der Stee, minister van Landbouw en Visserij.

Arjosvisie op abortus

Vervolg van bladzijde 23

de vrouw en te weinig aandacht werd gegeven aan de bescherming van het ongeboren leven. Zij wilden dan ook het eindbeslissingsrecht met waarborgen voor het ongeboren leven omgeven. De beslissing werd dan verdeeld in drie lagen:

- overheid stelt algemene indicatiestellingen in de wet vast;
- een team beoordeelt en beslist of er sprake is van een noodsituatie;
- tot slot neemt de vrouw een beslissing, nadat de betreffende instantie heeft vastgesteld dat er sprake is van een noodsituatie.

Groningen had graag gezien dat ook de positie van de man in de resolutie was betrokken. Ook vroegen verschillende fracties wat er onder nood dient te worden verstaan. Dat laatste is moeilijk aan te geven. Ieder geval is uniek en valt daarom niet in algemene lijnen om te zetten. Bij de behandeling van de amendementen wilde Overijssel opnemen dat inzake abortus provocatus het in de wet vast leggen van algemene indicatiestellingen toch een juiste weg is. Of de beslissing nu ligt bij de vrouw, vrouw en haar arts, of bij een team, in al die drie gevallen zal dit leiden tot willekeur. Deze opstelling riep nogal wat reacties op. Immers het is uiterst moeilijk zoniet onmogelijk om geobjectiveerbare criteria aan te leggen wanneer nu wel en niet abortus mag. Bovendien moet het beslissingsrecht bij de vrouw liggen en dan kan er geen sprake zijn van willekeur want zij handelt vanuit de uniekheid van haar eigen wezen. Het amendement werd dan ook verworpen. Gelderland wilde het gesprek dat de vrouw kan voeren met een team om over haar problemen te praten en adviezen te krijgen verplicht stellen. Ook dit amendement haalde het niet, omdat een verplicht overleg weinig zin kan hebben als de betrokkene(n) er geen behoefte toe heeft. Bovendien vond men het enigszins getuigen van een paternalistische houding om de vrouw hier toe te verplichten. Toen de gehele resolutie in stemming

kwam was het tijd voor de stemverklaringen. Verschillende mensen maakten hier gebruik van. Zo vond de één dat het autonome mensbeeld een te grote invloed had gekregen en de ander dat deze resolutie een totale liberalisering van de abortus voor stond. De resolutie werd met 38 voor en 20 tegen aangenomen.

CDJA

Een Arjosraad zou een Arjosraad niet zijn als er niet gesproken zou worden over het CDA en CDJA. Ook nu lagen er twee resoluties. De verstrekkendste was ingediend door Noord-Holland en werd het eerst in behandeling genomen. In de resolutie werd uitgesproken:

■ dat de Arjos, gezien de huidige ontwikkelingen binnen het CDJA, zich noodzaak ziet als zelfstandige

jongerenorganisatie te blijven functioneren teneinde een geloofwaardige Chr. Dem. politiek te kunnen voeren;

■ dat gezocht dient te worden naar een duidelijke positiebepaling t.a.v. CDA en CDJA.

De indieners stelden dat de voorwaarde van de Arjos, nl. eenheid over uitgangspunt, program en beleid niet mocht verworden tot een papieren trits. Bij toetsing van dit criterium was men dan ook tot eerder genoemde

uitspraken gekomen. De Arjos diende dit uit te spreken wilde de Arjos een geloofwaardig radicale evangelische jongerenorganisatie blijven. Klaas de Vries antwoordde namens het d.b. dat de Arjos niets anders doet dan wat zij zelf heeft afgesproken. De Arjosraad had in een december-resolutie van 1977 de trits nader uitgewerkt in de volgende toetsingscriteria:

■ eensgezindheid over het politieke beleid wanneer dit is verwoord in een gezamenlijk op te stellen politiek pamflet.

■ eensgezindheid over relatie grondslag en politiek beleid.

■ eensgezindheid omtrent karakter, plaats en functie van het CDJA.

Dit betekent volgens het d.b. lid Johan de Leeuw dan ook dat de Arjosraad verplicht is om de hele rit uit te zitten en dan op grond van het aangeboden materiaal de zaak volledig te toetsen. Bovendien wees Klaas de Vries op de Algemene Ledenvergadering van 5 mei a.s. waar het grondslag rapport en de statuten ter discussie zullen staan. De Arjosraad diende die discussie niet door een uitspraak in de weg te staan. Daarnaast was de resolutie op bepaalde punten onjuist en onvolledig. In de algemene ronde konden de afgevaardigden zich wel in de resolutie vinden, maar vond men de uitspraken te definitief. De discussie in het CDJA leek nu te worden afgebroken in plaats van open gehouden. Bovendien werd de bezinning niet bevorderd, maar juist het wantrouwen vergroot.

Het één en ander bracht de indieners er toe om de resolutie wat te corrigeren. Zo werden de twee genoemde uitspraken ingetrokken en vervangen door:

■ dat de eenheid over het politiek beleid op dit moment onvoldoende is om een fusie te rechtvaardigen.

De resolutie werd in stemming gebracht en met 37 voor en 18 tegen aangenomen. Daarmee werd de resolutie van Groningen niet meer in behandeling genomen en iedereen een wel thuis toegewenst. Rest de schrijver nog om u te vertellen dat Durk Reitsma tot vice-voorzitter van de Arjosraad is gekozen.

Douwe Hessel de Witte.

Resolutie Arjosraad inzake abortus

De Arjosraad, bijeen op 24 maart 1979 te Zwolle, heeft zich beraden op het abortusvraagstuk en heeft daarbij het volgende overwogen:

1.1. dat wij als mensen van God de opdracht gekregen hebben het menselijk leven te eerbiedigen en te beschermen.

1.2. dat de opdracht het menselijk leven te eerbiedigen en te beschermen kan leiden tot probleemsituaties waarin keuzes gemaakt moeten worden.

1.3. dat die keuzes gemaakt moeten worden na een gewetensvolle afweging.

1.4. dat, inzake abortus provocatus er een keuze gemaakt zal moeten worden tussen enerzijds het leven, in ruime zin, van de vrouw en anderzijds het ongeboren leven en de toekomst perspectieven daarvan.

1.5. dat een keuze voor een abortus provocatus een moeilijke beslissing is.

1.6. dat abortus provocatus een noodoplossing is.

2.1. dat, vanuit onze visie, de overheid de taak heeft een maatschappij na te streven waarin de mens zijn vrijheid in verantwoordelijkheid kan beleven.

2.2. dat de overheid tot taak heeft het zwakke in de samenleving te beschermen.

2.3. dat de overheid voor de uitvoering van die taken regels zal moeten stellen om die taken waar te maken.

2.4. dat de overheid zich dient te realiseren dat in een pluriforme maatschappij, het stellen van regels zodanig dient te geschieden dat zij door de samenleving kunnen worden gedragen.

2.5. dat de overheid verantwoordelijkheid draagt voor de

regels die zij stelt, en dat daarom de overheid een eigen verantwoordelijkheid draagt inzake abortus provocatus.

2.6. dat het de taak van de overheid is zodanige waarborgen te scheppen dat er inzake abortus provocatus een verantwoorde beslissing genomen kan worden.

3.1. dat inzake abortus provocatus het in de wet vastleggen van algemene indicatiestellingen, gezien de grote verscheidenheid van gevallen die moeilijk op één noemer gebracht kunnen worden en gezien het risico van willekeur, een onjuiste weg is.

3.2. dat een team, dat samen met de vrouw de beslissing inzake een abortus provocatus moet nemen, in de praktijk niet werkbaar is, vanwege de ongelijkheid in samenstelling van de verschillende teams, die kan leiden tot willekeur.

3.3. dat een beslissing inzake abortus provocatus, genomen door de vrouw en haar arts samen, eveneens willekeur tot gevolg kan hebben.

4.1. dat een beslissing inzake abortus provocatus, de eigen verantwoordelijkheid van de arts onverlet laat.

5. dat een vrouw, nadat zij een abortus provocatus gehad heeft, opnieuw in psychische nood kan komen. Op grond van bovenstaande overwegingen komt de Arjosraad tot de volgende uitspraken.

1.1. dat abortus provocatus in het begin van de zwangerschap, als noodoplossing, mogelijk moet zijn.

1.2. dat het de taak van de overheid is, om er voor te zorgen dat de vrouw in haar nood de mogelijkheid heeft samen met anderen over haar probleem te praten en adviezen te krijgen zowel voordat als nadat een beslissing over abortus provocatus plaats vindt, dus ook de ingreep plaats heeft gevonden.

1.3. dat het de taak van de overheid is nadrukkelijk zorg te dragen voor verbetering van mogelijke probleemoplossingen zoals:

- ongehuwde moederzorg
- gezinsbegeleiding

Tevens dient de overheid zorg te dragen voor de verruiming van de adoptiemogelijkheden, waarbij de begeleiding en de nazorg voorop dient te staan.

1.4. dat gezien de eigen aard van haar verantwoordelijkheid, en de ingrijpende gevolgen voor haar persoonlijk, de vrouw uiteindelijk zelf tot een beslissing moet komen, nadat de betrokkene(n) de gelegenheid is geboden overleg te voeren over de genoemde alternatieve probleemoplossingen en gebruik te maken van de genoemde gespreksmogelijkheden.

1.5. dat abortus provocatus plaats moet vinden in erkende ziekenhuizen of klinieken die zonder winstoogmerk werken.

2. dat het een taak van de overheid blijft om maatregelen te treffen die ongewenste zwangerschap kunnen voorkomen door:

- goede voorlichting over voorbehoedsmiddelen mogelijk te maken.
- toegankelijkheid bij instanties die op dit gebied werken te vergroten.

**BIJ HET VELUWS
WOONCENTRUM,
ÉÉN VAN DE GROOTSTE
WONINGINRICHTERS UIT DE
OMGEVING, IS HET GEZELLIG
MEUBELEN, TAPIJTEN
EN GORDIJNEN KIJKEN!**

Waardecoupon

Tegen inlevering van deze bon ontvangt U
10% KORTING
op alle niet afgeprijsde artikelen.

Heeft u trouwplannen of gaat u verhuizen?

Wij maken voor u een geheel vrijblijvende
begroting van uw inrichting.

Gratis reservering voor latere levering.

VELUWS WOONCENTRUM
Brinkersweg 23^a - Nunspeet - Tel. 03412-1043

WONNIVISIE

Voor het goede boek kunt u altijd bij ons terecht

Evangelisatie Winkel

DE GOEDE HERDER

Koningstraat 1N
DEN HAAG
Tel. 070 - 881972

Dorpsstraat 69b
ZOETERMEER
Tel. 079 - 165490

TEGELHANDEL „DE PEULEN”

DE PEULEN BARST LOS

Wij hebben het winterweer niet in de hand,
maar plaatsen vast wat zonnige KNALLERS in
de krant.

Wij laten de prijzen fijn ontgooien,
dan hoeft u niet zo diep te rooien.

Knal 1

Wat doen ze nou???

Ja op het hele MOSA en SPHINX wandassor-
timent enkel eerste soort 10% KORTING

Knal 2:

Gewoon doen!!!!

VLOERTEGEL eerste soort f 18,- p. m²

Knal 3:

't Is pijnlijk maar nog steeds gratis poedertijm bij
uw bestellingen.

Weet u dat wij: 1e, 5% korting geven bij direkt
halen en betalen

2e, open haarden verkopen en het plaatsen
verzorgen

3e, op lange termijn gratis reserveren

4e, een enorme sortering hebben.

Kijken kost niets.

TEGELHANDEL „DE PEULEN”

NIJVERHEIDSSTRAAT 6
HARDINXVELD-GIESSENDAM

Tel. 01846-3866

U bereikt ons via de afslag H'veld-G'dam,
daarna witte ANWB-borden industrieterrein
„De Peulen” volgen t.o. het Delta Centrum.

PIANO's

veel keus in gebruikt en nieuw.

Prijzen vanaf f 1.350,-

KUIPERS MUZIEKHUIS LEENS

telefoon 05957-1531

INDONESIË

het mooiste land van de wereld!!

Reisprogramma's:

* **INDONESIË VOOR IEDEREEN**
(toeristische vakantie-reizen)

* **INDONESIË "TERUG NAAR TOEN"**
(reizen voor oud-militairen)

BURO VAN VULPEN

SPECIALISTEN IN INDONESIËREIZEN
Gedempte Gracht 70 · Zaandam · 075 · 162508 / 179922

Over beroepen gesproken,

schoenmaker blijf bij je leest

En als we het nu hebben over elektronische orgels, denken we aan de
Vaal in Barneveld.

Dan weet u tenminste zeker, dat u terecht bent bij de vakmensen op
elektronikagebied.

Het is toch te gek dat je bij een timmerman een elektronisch orgel gaat
kopen. Zelfs een orgelleraar moet het elektronikavak geleerd hebben
om te kunnen bepalen of een elektronisch orgel goed is of niet.

Kom eens vrijblijvend bij de Vaal naar binnen, en laat u eens
voorlichten wat voor mogelijkheden er zo al zijn, en zeker weten dat we
het best samen eens kunnen worden onder het genot van een heerlijk
kopje koffie.

*Tot ziens in die gezellige muziekwaken
waar ze dag in, dag uit voor u klaar staan.*

de Vaal

BARNEVELD

ORGELS, GRAMM.PLATEN enz.

Jan van Schaffelaarstraat 11
Tel. 03420-2706

PIANO'S, REPARATIES, STEMMEN

Kallenbroekerweg 11
Tel. 03420-5689

NIEUW

**U HOEFT GEEN
GENOEGEN TE NEMEN
MET EEN
NAMAAK KLASSIEK ORGEL!!**

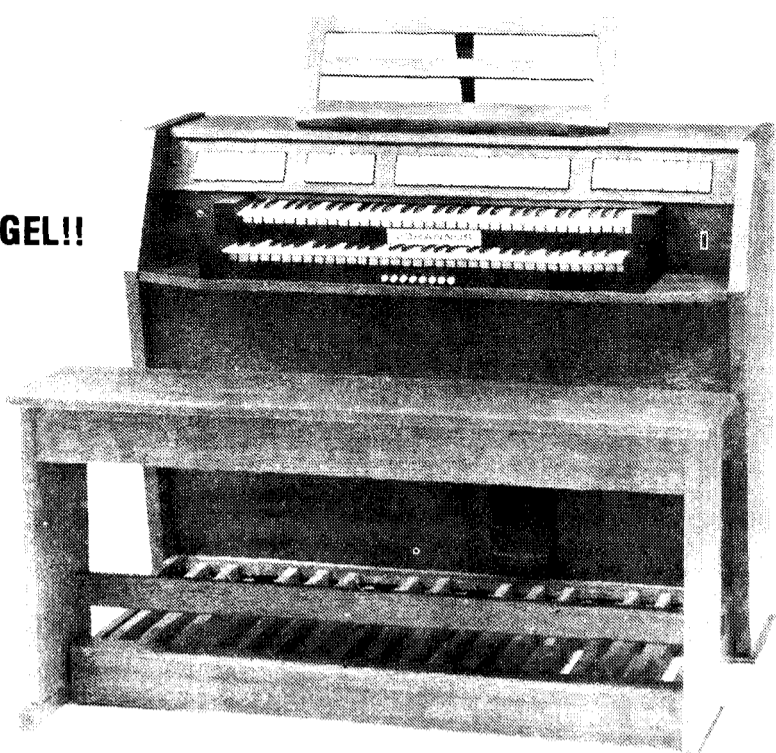
ER IS NU EEN JOHANNUS ORGEL OPUS 6

Origineel JOHANNUS orgel voorzien van

- volledig pedaal
- manueel- en pedaal-koppels
- terts- en quint-registers
- cornet, 4 sterk
- sesquialter, 2 sterk
- mixtuur, 5 sterk
- chorus

- meervoudig generatorsysteem
- unieke JOHANNUS EL. NAGALM (gepat.) met limiters en expanders
- verkrijgbaar in twee uitvoeringen

voor **7450,-**

Morsestraat 28 - 6716 AH Ede

Telefoon (08380) 1.91.48*

JOHANNUS Orgelbouw b.v.

„Delta Farm” Yerseke Velopa - Norlett Buitenlantaarns en lantaarnpalen in antieke stijl 10 jaar kou - voordeel. Koel - snack en diepsvriescentrum.

Een greep uit onze aanbiedingen:

10 kg kippepoten 45,- 40 st. pure rundvleeskroketten 12.50 enz. enz.

Helifrost, AEG, Linde en Derby, Zweedse vriezers de beste. (droge wand systeem).

Keiharde scherpe prijzen.

Derby vriezers: pure kwaliteit 5 jaar garantie

300 ltr. 598.- 350 ltr. 678.- 400 ltr. 748.- 500 ltr. 848.-

Helifrost vriezers: 310 ltr. 748.- 410 ltr. 848.- 500 ltr. 998.-

Gratis barbecue's franko huis.

Miele, AEG en Zanker drogers, was- en afwasmachines, Zanker drogers zonder afvoer.

Afzuigkappen, centrifuges, stofzuigers, koelkasten enz.

Ferm lasapparaten en compressoren. Kent koud en heetwaterreinigers.

Mase stroomaggregaten, AEG boormachines enz. 6 dagen per week 24 uur service. Reserve vriezers altijd in voorraad, franko huis + plaatsing. Prijzen incl. BTW

D. M. NIJSSEN

MOLENDIJK 40, Yerseke,
tel. 01131-1979.

SYSTEEMBOUW

Vermeulen B.V. Mill

Industrieterrein - Postbus 3 - Tel. 08859-1024

Systeembouw
(Permanent en
Semi Permanent)

**Systeembungalows,
Scholen,
Kantoren,
Houten garages,
Bedrijfsschuren en
loodsen etc.**

WELKOM IN OOSTERBEEK

Hotel Dreyeroord vernieuwt verder!

AR-LEZERS,

Momenteel kunnen wij u niet ontvangen. Er wordt hard gehamerd en getimmerd. Wij hopen ongeveer 12 april weer te kunnen openen. Wij verwachten u dan te kunnen ontvangen in ons hotel met nog veel meer comfort; voor de ouderen onder u is het prettig te weten dat wij ook over een lift beschikken.

Stel u gerust... een ding is niet veranderd: „de echte Dreyeroord-sfeer.”

Steeds meer wordt **DREYEROORD** het hotel
waar mevrouw zich **UIT**
en meneer zich **THUIS** voelt.

Tevens in de „Pietersberg” van 7/7 - 4/8 welkom.

FAMILIE VAN DER STRAATEN - TEL. 085-33.31.69

REEDS ENKELE DUIZENDEN AR-LEZERS WAREN U VOOR!

DO YOU SPEAK ENGLISH? WE DO!

Our method teaches you the English you need. Intensive courses for beginners, intermediate and advanced students.

Preparation courses for the First Certificate of Cambridge.

Speciaal voor beginners hebben we een zeer eenvoudige schriftelijke cursus samengesteld.

Gesproken teksten op cassettes. U luistert en spreekt na.

Schriftelijke begeleiding door ervaren leraar.

Laag cursusgeld.

Bent u geïnteresseerd? Vraag dan inlichtingen.

SCHOOL OF ENGLISH

(T. Wilbrink) 1e Wormensweg 238, 7331 MT Apeldoorn

BON

Naam: .....

Adres: .....

Postcode: ..... Woonplaats: .....

wenst nadere informatie over de cursussen Engels.

**Prachtig Bijbeltje - afmeting 13
x 8 cm**

met slot, echt leer, handwerk met eikeltje
of Aäron-motief.
Een pracht geschenk

Prijs: **f 325,-**

Tevens leverbaar in een iets
eenvoudiger uitvoering **f 295,-**

Alleen bij:

BOEKHANDEL NOORDERMEER

Angelerenstraat 43, 2231 GT Rijnsburg Tel. 017-8-23063, b.g.g. 22737
Bosplein 2, 2224 GB Katwijk aan Zee Tel. 01718-14410

▲
▲
druk uw
drukwerk-
kosten
plaats uw orders bij

ROOIJ & VAN DER VELDE

De drukkerij voor beter
handels-
en familie-
drukwerk

Gunstige prijzen - Snelle levering.

De allernieuwste modellen voor geboorte- en
huwelijkskaarten

De Ruyterstraat 20
Middelharnis. Tel.: 01870-2207

ZEELAND

ASD
HET ADRES VOOR

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG-
EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN,
VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE, TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

GRONINGEN

Makelaardij o.g.
J. Fokkens en Zn. Siddeburen
Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

nederlandse hartweek

kind & hart

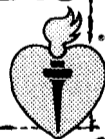
GEEF LEEF

2 t/m 8 april 1979

- steun de kollekte - postgiro 204050 - bankrekening 248

nederlandse hartstichting - den haag

Veel dank zijn wij verschuldigd aan de bedrijven op deze pagina, die deze publicatie voor hun rekening namen.

In de Noordoostpolder
en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele
kerken, scholen en
boerderijen

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF
't Harde, Bovenweg 7.
Tel. 05255-1666.

Steenhouwerij

DE KUYPER

Nieuwstraat 26
MIDDELBURG
Tel. (01180)-1.25.79

**Levering van
alle
soorten
natuursteen**

**Ook voor
grafstenen
het juiste
adres.**

Landmeet-
kundige
werkzaam-
heden

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUSTRAAT 11 - ASSEN -
TEL. 05920-1.34.00

- OPMETINGEN
T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden -
wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)-
kaarten
- ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-grootte-in-
houdber. - coördinatieberekeningen - berekeningen
- matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

- WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
- BOUWKUNDIGE WERKEN
begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen,
rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten wo-
ningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, pa-
lenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven
sturen wij u graag per omgaande toe.

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INTRICHTING

„MAURITSKADE”

ZWEMBAD Telefoon 64.25.75

Zwemmen 2,-, Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12 - 14,
14 - 16, 16 - 18 uur

zaterdag 9 - 11, 11 - 13, 13 - 15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en Herenafdelingen

Entree f 5,- plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag 12 - 22 uur
zaterdag 9 - 18 uur

dlb **SCHOOLINTERNAAT DON BOSCO LEUSDEN**

Het schoolinternaat Don Bosco stelt zich tot taak om jongens die het voortgezet onderwijs volgen een aangepaste begeleiding te geven

- technische school op eigen terrein
- speciale voorbereidingsklas voor de M.T.S.
- intensieve studiebegeleiding
- volop gelegenheid voor sport en recreatie

Het adres is: Dodeweg 6
LEUSDEN bij Amersfoort. Tel. 033-43544

KAMPEER- EN RECREATIECENTRUM „De Molenhoek”

Familie-camping. Rustig en landelijk gelegen bij het Veerse meer en het Noordzeestrand. Kantine met terras, sportveld, kampwinkel, recreatiezaal, nieuwe toiletten en wasgelegenheid, kinderspeelweide, wasserette en autowasplaats, vissen. Te huur caravans voor 30/6 en na 11/8

Molenweg 69a, Kamperland. Tel.: 01107-202.

gamma travel holland

de verre reizen experts

Van de Chinese Muur tot de Kilimanjaro, van de Seychellen tot de Masai:

Eeuwenoude Oosterse cultuur, paradijselijke eilanden in de zon of 't hartje van moeder natuur; wáár uw professionele of recreatieve belangstelling ook naar uit gaat.

Daarom organiseerden wij een aantal exclusieve reizen naar de Volksrepubliek China, Kenya, Tanzania en de Seychellen.

Wilt u er méér over weten, nadere informatie: Gamma Travel Holland Herengracht 40 Den Haag. Bellen kan ook: 070-46.96.28 of uw ANVR/Reisburo of zend de bon in.

Informatiebon.
Ik wil graag meer weten

Naam: _____
Straat: _____
Postcode: _____
Woonplaats: _____

NIUW **BIJ ONS ZIJN NOG IN VOORRAAD:**

Een nieuw Bijbels dagboek: „Het heil des HEEREN” „HET VASTE FUNDAMENT”

samengesteld door wijlen Ds. A. Vroegindewel en 11 andere Herv. Geref. predikanten.
Elke predikant behandelt 1 maand.
Aan dit boek werkten mee de predikanten: Ds. J.C. de Bie, Rijssen - Ds. W. van Gorsel, Wijk en Alburg - Ds. A. den Hartogh, Woudenberg - Ds. J. Hoek, Groenekan - Ds. W. Chr. Hovius, Katwijk aan Zee - Ds. G. S. A. de Kragt, Barneveld - Ds. J. Maasland, Barneveld - Ds. Joh. Verwelius, Waddinxveen - Ds. H. Visser, Nieuwe Tonge - Ds. W. Vroegindewel, Eemnes en Ds. Jac. Westland, Amersfoort

Aan het eind voor de Chr. feestdagen ieder een aparte bladzijde.
Het boek is gebonden in een prachtige afneembare band.
De prijs bedraagt f 28,95.
franko per post f 32,95.

„Vrouwen in de Kerk” door drs. C. VAN SLIEDREGT

96 pagina's ingenaaid. Prijs f 7,95, fr. p.p. f 9,65

Uit het voorwoord: Dit boekje is op verzoek van vrouwen in de kerk ontstaan. In de eerste plaats om ons bewust te zijn van de van God gegeven plaats, die vrouwen in de kerk kunnen en mogen innemen.

In de tweede plaats om aan te geven, waarom we - tegen de huidige emancipatiebeweging in - op bijbelse gronden menen, dat vrouwen geen zitting hebben in de kerkeraad en geen kansel opgaan. In een nieuwe generatie is het nodig, dat de gronden waarop de ambtsvervulling door vrouwen o.a. door de Ger. Bond in de N.H. Kerk werd afgewezen, bekend blijven.

„DE EERSTE BEGINSELEN”
442 Bijbelse vragen door A. AVERES
Prijs f 4,95. Franko per post f 6,60.

„ANTWOORD MIJ HEERE”
door Ds. C. VAN SLIEDREGT
Prijs f 19,75. Franko per post f 23,75.

„KORT BEGRIP”
door Ds. A. VROEGINDEWEIJ
Prijs f 1,75.

„LICHT OVER UW PAD”
door Ds. J. VAN SLIEDREGT
Prijs f 7,95.

„TUSSEN DE GOUDEN KANDELAREN”
door Ds. H. VISSER. Prijs f 12,50

„LIEFLIJK IN PSALMEN”
door Ds. J. VAN DER HAAR. Prijs f 8,50.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij
Drukkerij-Uitgeverij J. BOUT & ZONEN

Ceintuurbaan 32-34 - Postbus 3
1270 AA Huizen - Giro 177897
Bestellingen boven de f 50,- franko thuis.

WAT ZEGT U . . . DEZE MASSIEF EIKEN KEUKEN VAN DEDECKER NOG NOOIT GEZIEN?

MADRID BRETON PALLET PERIGORD TOURAINE

Houdt u van pure Hollandse degelijkheid? Kom dan naar deze keukens kijken. U zult versteld staan van de mogelijkheden; ook voor plaatsing in uw bestaande keuken.

Naast onze keukens hebben wij een ruime sortering plavuizen (65 soorten), badkamertegels (150 soorten), steenstrips en open haarden.

Wanneer u bij ons uw keuken, open haard of plavuizen koopt, kunnen wij ook alle bijkomende werkzaamheden verrichten, o.a. metselwerk, timmerwerk, tegelwerk etc. etc.

Kortom, het is zeker de moeite waard om eens een kijkje te komen nemen in onze showroom.

bouwshop kerama

SHOWROOM BARNEVELD
LIVINGSTONESTRAAT 45
TEL. 7373

OPENINGSTIJDEN:
di. t/m vrij. van 9.00-12.00 en 13.00-17.30 uur.
Vrij. van 18.00-21.00 uur, za. van 9.00-12.00 uur.

nervus? prikkelbaar? plantival geeft rust

een plantaardig preparaat druppels of druppels

DR WILLMAR SCHWABE

Stichting D.J.B. reizen

Wij hebben nog plaats op onze volgende zomerreizen:

Voor 25 jaar en ouder:
GRIEKENLAND en ELZAS

Voor jongeren van 16-25 jaar:
HUIFKARRETOCHT, ENGELAND JOEGOSLAVIË en DENEMARKEN

Vraag deze folder bij ons bureau aan via antwoordnummer 53, Heerenveen.

st. D.J.B.-Reizen Tel. 05130-2.38.41 Heerenveen.
Reisorganisatie op christelijke basis voor Jongeren en Ouderen.

Voor ouders die moeilijkheden hebben met de schoolopleiding van hun zoon, kon dit wel eens belangrijk zijn.

Alle kinderen vanuit het gezin naar school laten gaan is een ideaal, dat niet altijd te verwezenlijken blijkt. Ons internaat is er juist op gericht om dan een alternatief te bieden. Wij stellen ons immers tot doel jongens te begeleiden in hun studie van

gymnasium - atheneum - havo - mavo

R.K. Internaat 'Beresteyn'

Leidseweg 191, VOORSCHOTEN Telefoon 01717-2341

In ons internaat is plaats voor 60 leerlingen. Zij zijn naar leeftijd en klas onderverdeeld in groepen, die toch ook weer niet helemaal op zichzelf staan. Naast een serieuze begeleiding van de studie, besteden we heel wat aandacht aan kulturele, sociale en godsdienstige vorming, terwijl ook de leefbaarheid onze volle aandacht heeft. Als u het de moeite waard vindt om wat meer inlichtingen te vragen kunt u die bij de rector krijgen. Het adres is:

... we moeten naast die mens
gaan staan, die zijn bestaan
opnieuw richting wil geven – in
één woord: mede-mens zijn ...*

* Uit het nieuwe diakonale plan 'Tekenen van leven',
te bestellen door f 6,- over te maken op giro 8685 van de GDR,
Utrecht.

**Generale Diakonale
Raad van de
Nederlandse
Hervormde Kerk,
Postbus 14100,
3508 SE Utrecht**

Natuurgeneeswijze is zo gek nog niet!

Reeds meer dan tien jaar brengt Drogisterij Sikking te Haarlem meer dan veertig verschillende geneeskrachtige kruidencombinaties in de handel, o.a. tegen aambeien, astmatische bronchitis, bedwateren, bloedzuiverend, blaas en urine, dikke darm, duizeligheid, exceem, galsteen, galaandoening, hoge bloeddruk, hoofdpijn, hooikoorts, laxeer, migraine, maag, maagzweer, maden, niersteen, reumatiek, gewrichtsreumatiek, schildklier, slapeloosheid, suiker, te sterke vloeiing, spataderen, vernauwde bloedvaten, vermagering, vochtafdrijvend, wisseljaren, zenuwen.

In 1977 slaagde drogisterij Sikking erin de soorten vermagering, vochtafdrijvend en zenuwen ook in tabletvorm te fabriceren. Na ruim één jaar ervaring hiermee werden de vermageringstabletten vervangen door een sterkere soort, zodat de werking verbeterd werd, terwijl de veilige plantaardige samenstelling gewaarborgd bleef.

Dat de drie soorten tabletten in een behoefte voorzien is wel gebleken uit de enorme aantallen die in het eerste jaar verzonden werden, met name de zenuwtabletten, die met hun zuiver plantaardige samenstelling, waaronder hop, citroenmelisse, oranjebloesem, valerianawortel en engelwortel, al velen van de chemische middelen, die verslaving veroorzaken, hebben afgeholpen.

Door de steeds toenemende omzet heeft drogisterij Sikking de prijs weten te handhaven, nl. een kruidenkuur voor een maand f 12,50. Tabletten voor een maand f 15,-.

Bestellingen kunt u richten aan:
DROGISTERIJ SIKKING, Barvoetestraat 5 te Haarlem.

Tel. 023-312882 b.g.g. 324606
Postgiro 190609

Vraag eens een proefabonnement aan

voor 1 maand van het

HERV. Geref. WEEKBLAD

Dit blad verschijnt wekelijks

Redactie: ds. W. van Gorsel, Wijk bij Heusden, ds. J. Maasland, Barneveld; ds. H. Visser, Nieuwe Tonge met medewerking van de Hervormde predikanten: ds. J. v.d. Haar, Houten; ds. J. Hoek, Groenekan; ds. W. L. Tukker, Wassenaar; ds. H. Vreekamp, Epe; ds. Jac. Westland, Amersfoort.

Abonnementsprijs f 15,- per halfjaar.

Probeer u dit blad eens een maand. Het kost u niets en na het een maand gelezen te hebben kunt u zelf beoordeelen of u het wilt blijven ontvangen.

Een kaartje of brief zonder postzegel kunt u sturen naar het

HERV. Geref. WEEKBLAD

p.a. Drukk. Uitg. J. Bout & Zn.

Antwoordnummer 20, 1270 VB Huizen
Tel. 02152-53293

MAGAZIJN „HET ANKER”

HOOFDSTRAAT 94-96 – VEENENDAAL

*Zeer voordelige aanbieding in
terlenka vallen en gordijnen*

SPECIALITEIT IN NYLONKOUSEN

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRUIK

Deventer – 05700-2.32.70

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE
WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 – Tel. 1.65.07 – Zwolle

Voor de grootste en meest uitgelezen collectie orgels door vakmensen samengesteld

De hoogste inruilwaarde voor uw inruilinstrument

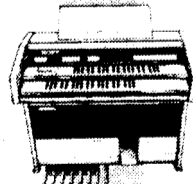
Directe financiering

Service door eigen technische dienst

Franco levering

Kom vrijblijvend kijken-luisteren-spelen

Of vraag inlichtingen bij

LAEFER

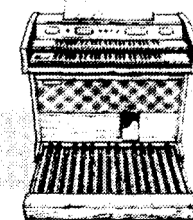
ORGELHUIS

KLANKRIJK DE BESTE

Kampen, Oudestraat 200 (05202-12352)
Let op het juiste adres

Fil. Zwolle

Fil. Lelystad

HOE KUNNEN WE DIAKONAAL BEZIG ZIJN ?

De christelijke gemeente heeft de opdracht diakonaal te leven. Het is gemakkelijker daarover een betoog te houden dan 't in praktijk te brengen. Daarom juist wil de Generale Raad gemeenteleden en diakenen helpen met informatie over diakonaat.

Diakonia

abonnementsprijs particulier f 24,- per jaar, via diakonie f 18,-

Brochures over diakonaat

Diakonaat Anno 1979	f 2,50
Teken van leven een diakonaal plan	f 6,00
Dienst aan werklozen	f 2,50
De gehandicapte in ons midden	f 2,50
Vooroordeel en discriminatie	f 2,50
Projektenboekje werelddiakonaat '79	f 3,00

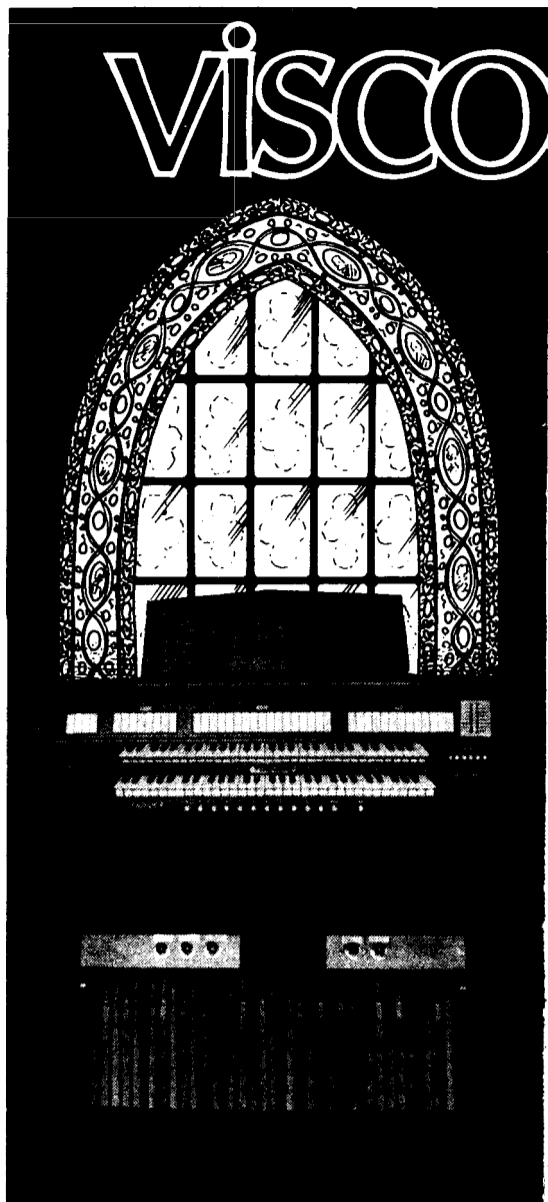
(Uitgaven kunnen worden besteld door het vereiste bedrag over te maken op giro 8685 t.n.v. GDR in Utrecht).

Generale Diakonale Raad

der Nederlandse hervormde kerk

Postbus 14100, 3508 SE Utrecht, tel. 030-33.24.26

NIEUW

viscount®

Classic

Domus 8

- ★ zonder meer een compleet orgel
- ★ extra's, die men doorgaans alleen in duurdere orgels aantreft, zijn standaard
- ★ gescheiden tremulanten, tongwerkligging, zeven vaste combinaties, aparte toongeneratoren voor manuaal I en II
- ★ 10^{2/3} + 16¹ registers vormen een rijkdragende 32¹ in het polyfoon pedaal
- ★ 4 vrije combinaties stellen de organist in staat om vooraf complete registraties te programmeren, hierdoor heeft de Domus-8 in feite de mogelijkheden van een 5-klaviers orgel.

Prijs **10.850,-**

te bespelen en te beluisteren natuurlijk alleen bij:

De Leidse piano- & orgelhandel sinds 1921

W. BARNING

STATIONSWEG 11-17 LEIDEN
TEL. 071-122858

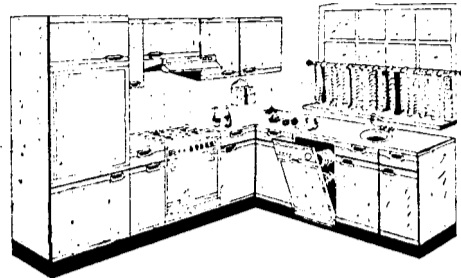
tevens dealer van **HEYLIGERS ORGELS**

NIEUW

HEBAFORM

Franco
levering
en montage
door héél
Nederland

Keukens met liefde gemaakt en ontworpen.

Tegels en
plavuizen
Ook leggen
en zetten.
Montage
van keukens!

Kunststof met eiken greeplijst 5650.-
Massief eiken of grenen lamel 6400.-
Massief eiken landhuisstijl 6870.-

- Keukens
- Inbouwapparaten
- Aanrechtbladen
- Sierblokken - beton

- Tegels (vloer en wand)
- Buffetten
- Kasten
- Plavuizen

Wegens verbouwing is er voor snelle beslissers tot eind april geld te verdienen!

Goede boeken voor jong en oud!!!!

Van de bekende schrijver J. Keuning (de vader van de bekende dichter Willem de Merode) verschenen bij ons de volgende boeken:

- De paardekoper van Helpman** Inhoud 260 pag. Geb. f 16,90
- Boer Allaard Harms van Wedde** Inhoud 216 pag. Geb. f 16,90
- Frans Schreur van Loppersum** Inhoud 304 pag. Geb. f 19,90
- Lange Michiel** Inhoud 155 pag. Geb. f 11,90
- De trouwe Zwaab** Inhoud 163 pag. Geb. f 11,90
- De zwerveling** Inhoud 164 pag. Geb. f 11,90

Deze verhalen spelen zich allemaal af in de tijd der Hervorming. Boeiende boeken van begin tot eind. Vele ouderen onder ons zullen zich deze met smaak herinneren. Ze zijn uitgevoerd in prachtige vierkleurenbanden.

Verder verscheen bij ons een gedeelte uit het oeuvre van Louwrens Penning, volksverteller bij uitnemendheid. Door zijn aangeboren talent, zijn humor, zijn spontaniteit maar ook zijn volksromantiek, die zijn verhalen kenmerkt, had hij het oor van jong en oud. Penning leefde van 1854 tot 1927)

De ellanders Een bijzonder goed verhaal over het eiland Urk van 60 jaar geleden. Geb. 210 pag. f 16,90

Het beleg van Gorcum Een waar verhaal uit de tijd der Franse overheersing in het jaar 1813. 120 pag. f 14,90

De vaandrig van de stedendwinger Een episode uit de regeringstijd van Frederik Hendrik. Verraad en dapperheid wisselen elkaar af in dit boeiende verhaal. Geb. 180 pag.

Ten dage als ik riep De schrijver voert ons in dit boek naar de christenvervolgingen in Hongarije in de 17e eeuw. Een hoofdrol speelt de bekende Michiel de Ruyter. Geb. 192 pag. f 16,90

Het kruis in de wolken Naar aanleiding van een visioen komt Constantijn de Grote tot het Christelijk geloof. Wij maken in dit verhaal kennis met hem en zijn tijdgenoten op treffende wijze. Geb. 216 pag. f 16,90

Alle boeken zijn gebonden, voorzien van prachtige illustraties van goede en bekende tekenaars o.a. Hein Kray, J. H. Isings e.a. en in prachtige vier-kleurenbanden gestoken.

Bovenstaande boeken kunt u bestellen door onderstaande bon op te sturen naar boekhandel De Vuurtoren, Antwoordnummer 34, Urk. Ook telefonisch kunt u uw bestelling opgeven aan onderstaand adres.

Vraagt ook uw boekhandelaar naar onze uitgaven!!!

BON

Ondergetekende wenst per omgaande te ontvangen:

..... ex. ....
..... ex. ....
..... ex. ....
..... ex. ....
..... ex. ....

Naam: .....
Adres: .....
Postcode: .....
Woonplaats: .....
Datum: .....
Handtekening: .....

Het adres voor het goede boek:

**Boekhandel/Uitgeverij
„De Vuurtoren”**
Kerkstraat 99, Urk.
Tel. 05277-2791 of 1937.

De Protestants Christelijke Stichting „Welzijns- zorg” voor Geestelijk Gehandicapten te Harderwijk,

vraagt voor het juli/augustus nieuw te openen gezinsvervangend tehuis in 't Harde:

A. Groepsleid(st)ers, B. Kok mnl./vrl. C. Huishoudelijke/ garderobehulp

Voor functies A, B en C wordt gevraagd:

- meelevend lid zijn van een Protestants Christelijk kerkgenootschap
- bereidheid tot het werken in teamverband
- positieve werkhouding

Voor functie A in het bijzonder:

- diploma:
- O.P.M.
  - M.B.O. (IW)
  - kinderbescherming A + B
  - Z
  - V.S.I.D.
  - minimum leeftijd van 19 jaar
  - ervaring in de zwakzinnigenzorg.

Voor functie B in het bijzonder:

- gedegen vakkennis
- capaciteiten voor het zelfstandig runnen van de keuken in zijn totaliteit
- ervaring in soortgelijk werk.

Voor functie B en C is het mogelijk om als part-timer te solliciteren. Sollicitanten moeten bereid zijn hun sollicitatie mondeling te komen toelichten bij het bestuur en het aan het G.V.T. verbonden deskundigenteam.

Geboden wordt:

- salaris volgens regeling van arbeidsvoorwaarden voor dagverblijven en gezinsvervangende huizen
- 8% vakantietoeslag
- opname in P.G.G.M.-pensioenregeling.

Het huis biedt ruimte aan 24 bewoners en is gesitueerd in een bosrijke woonwijk van 't Harde (gem. Elburg).

Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen na verschijningsdatum richten aan F. v. Hoorn, hoofd van het G.V.T. p/a Mergelstraat 10 8084 CV Postbus 93 't Harde. Telefoon 05255-2996 dagelijks tussen 16.00 en 17.00 uur.

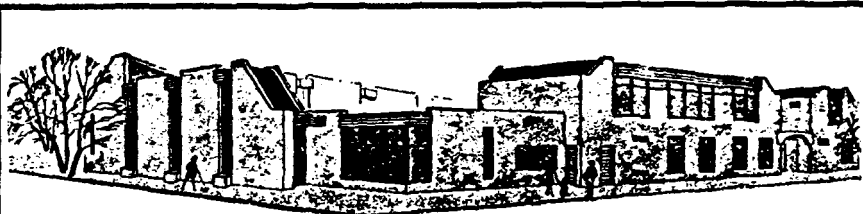
MERCASOL - ROESTPANTSER

Voor de Zweedse ML-behandeling
voor automobielen

Importeur:

PERQUIN - IMPORT B.V.

Haagweg 15, Leiden
Telefoon 071-76.92.00

Het Gerref. zalencentrum te
Oudewater
biedt U een sfeervolle
akkommodatie!

Gelegenheid voor:
VERGADERINGEN
BRUILOFTEN
RECEPTIES
KONGRESSEN
KURSUSSEN

DINERS - KOFFIETAFELS - KOUDE BUFFETTEN - EIGEN KEUKEN!

Oudewater

Westsingel 2 - Telefoon (03486) 14 99

Beheerder: R. A. Schenk

's Zaterdags gesloten!

„t Olde Huus" h.v.

**NIJKERK'S
WOONKUNST**

Na gedane arbeid is het zoet te rusten....

zegt een oud Hollands spreekwoord.

Maar . . . bij „t Olde Huus" vertellen ze u nog veel meer! Want . . . bij rust
hoort ook steer en gezelligheid. De waardevolle eigenschappen van onze
exclusieve kollektie

KLASSIEKE MEUBELEN

staan daar met „name" borg voor.

En niet te vergeten onze prachtige PERZISCHE TAPIJTEN VLOER-
BEDEKKING-VITRAGE en OVERGORDIJNEN naar ieders smaak
en voorkeur.

Ook onze VERLICHTING en afdeling PORSELEIN is iets apart.

Kortom voor een smaakvol interieur
met een geheel eigen karakter.

NIJKERK

Frieswijkstraat 2 - Tel. 03494-3806.

VRIJDAG KOOPAVOND.

H.H. ORGANISTEN...

**EINDELIJK EEN
IDEAAL STUDIEORGEL**

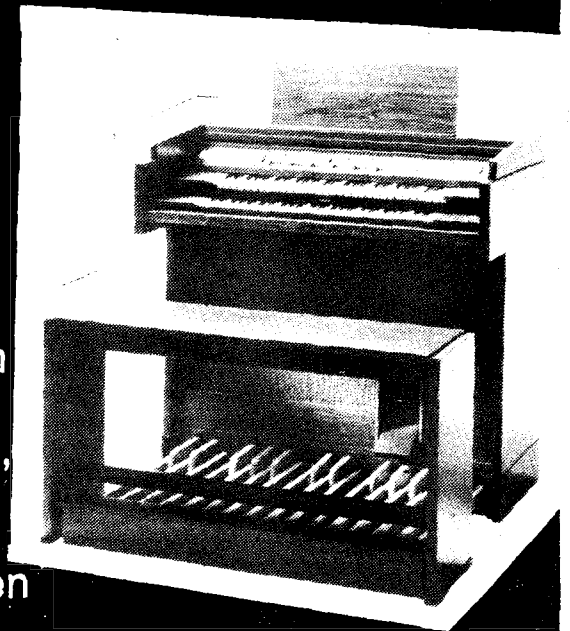
voor slechts

4645.-

(met bank)

2 manualen van
4½ oktaaf
27-tonig pedaal,
22 reglsters.

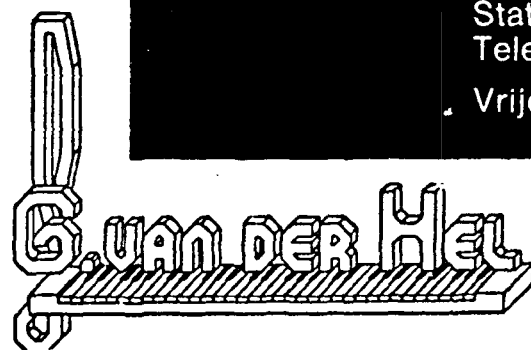
Kom luisteren en
spelen bij

ERMELO

Stationsstraat 48
Telefoon 03417-7289

Vrijdag koopavond

SERVICEFLAT „DRECHTSTREEK" SLIEDRECHT

In ons buitengewoon fraai woongebouw kunnen wij, na in de
afgelopen jaren velen te hebben moeten teleurstellen, op korte
termijn enkele van onze zeer comfortabele woningen opnieuw
verhuren, te bewonen door 1 of 2 personen.

Voor hen die reeds plannen koesterden zich in deze sfeervolle,
moderne, van alle gemakken voorziene serviceflat te laten verzor-
gen, een unieke gelegenheid.

Onze all-in huurprijs bedraagt f 1546,- tot f 1640,- per maand
voor 2 personen, bij het bewonen door 1 persoon wordt een reductie
toegepast van f 83,- per maand. In deze huurprijs is begrepen: de
warme maaltijd met keuze-menu's, verlichting, verwarming, huis-
houdelijke hulp, centrale antenne voor keuze uit 6 t.v. zenders en 10
f.m. radiozenders, gediplomeerde bejaardenverzorgsters en vele
recreatiemogelijkheden.

Onze gerenommeerde keuken verzorgt alle diëten en kookt dage-
lijks vers, ook in de weekends.

Wilt ook u profiteren van deze comfortabele manier van wonen, met
het behoud van uw volledige vrijheid, vraag dan per omgaande onze
uitvoerige prospectus, die wij u gaarne zullen toesturen.

Ook zijn wij bereid u rond te leiden en voor te lichten, op alle
werkdagen van 9.00 uur tot 16.00 uur.

Serviceflat „Drechtstreek"

Lijsterweg 31, Sliedrecht, telefoon 01840-4358.

Presto Cleaning Contractors b.v.
Kerkpad ZZ 13
3764 AM Soest
Tel. 02155-11250

SPECIALISTEN in

- ★ **gevelreiniging en conservering**
- ★ **ontalgen**
- ★ **waterdicht maken van muren**
- ★ **algemene reiniging**

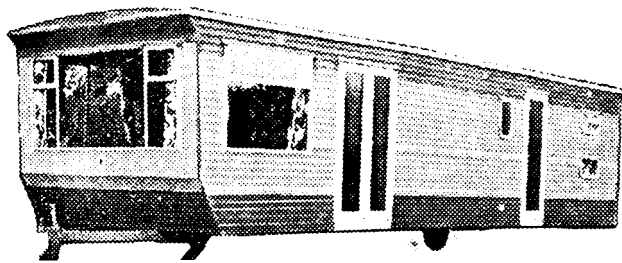
Kerkgebouwen, scholen, bedrijfsruimten, boerderijen en woonhuizen worden weer prachtig schoon en door onze speciale behandelingen beter dan tevoren bestand tegen nieuwe vervuilingen.

Gaarne verstrekken wij u vrijblijvend alle gewenste inlichtingen.

VOORTHUIZEN - VOOR EEN RUSTIGE VAKANTIE!

Temidden van de prachtige natuur en bosrijke omgeving.
CARAVANS met alle comfort (electra, water, eigen toilet) en bovendien alle moderne voorzieningen, zoals b.v. wasserette en supermarkt.

Eigen verkoop **STACARAVANS**, nieuw - zowel als gebruikt, voor permanente plaatsing op ons eigen terrein.

Mogelijkheden: vakantie, maar ook het hele seizoen.
tevens **TE HUUR STACARAVANS** voor 8 personen, volledig ingericht.

RUST... Ons kenmerk! Speciaal voor U! Zondag eerbiedigend.

Vrij voor 30 juni en na 4 augustus.

VAKANTIEOORD GERRIT JAN'S HOEVE

G. L. v. d. Munt - Voorthuizen, Lange Zuiderweg 126, tel. 03429-1571.

GEYTENSEEK GOES B.V.

Nieuwstraat 60-66 - Telefoon (01100) 14967

Verzorgde verhuizingen
dicht bij en ver weg

Verhuizingen „VAN HUIS TOT HUIS”
naar o.a. Canada, Noord-Amerika,
Zuid-Afrika.

BIJLADINGEN
GESCHENKZENDINGEN

- **verpakkingen**
- **luchtvracht**
- **verscheppingen**
- **transport**
- **opslag**

Tapijtcentrum Zeeland

Wijngaardstr. 5, tel. 01100-13525, **GOES** en
Burg. Elenbaasstr. 29, tel. 01130-2626 **Kruiningen**
Wij als tapijtspecialisten kunnen tapijten leveren tegen
absolute bodemprijzen. Als u nog geen kennis met ons
gemaakt hebt nodigen wij u uit om een bezoek te
brengen aan een van onze zaken waar u kwaliteit
koopt tegen betaalbare prijzen.

Wij leveren u tapijt vanaf 39,- tot en met 660,- per str.
mtr. gratis gelegd door heel Zeeland of gratis bezorgd
door heel Zeeland. Met hoge zelflegkortingen...

Wij hebben een speciale aanbieding van De Poortere,
een tapijt waar u overal 169,- voor betaalt, nu tijdelijk
bij ons 119,- per mtr.

Nog een pracht aanbieding van De Poortere: een tapijt

niet van wol te onderscheiden, van 169,- nu tijdelijk
139,- per mtr...

Velours tapijten te kust en te keur vanaf 79,- per mtr.
Een pracht van een wollen Berber van 229,- nu
tijdelijk voor 198,- per mtr...

Maar ook overgordijnen en vitrage zijn bij ons te
verkrijgen. Wij maken ze gratis voor u. En dan: in
Kruiningen hebben wij meubelen, goed gesorteerd in
kleinmeubel maar ook eethoeken en bankstellen. En
het mooiste is dat wij uw oude bankstel inruilen tegen
een aantrekkelijke prijs: vanaf 300,- tot en met 600,-
per stel.

Wat u ook zoekt op het gebied van de woninginrich-
ting, uw juiste adres is het

**Tapijtcentrum Zeeland B.V. Goes en
Kruiningen,**

waar u van harte welkom bent. Graag tot ziens.

HUISPIJPORGEL

Staat in onze toonzaal altijd bespeelbaar opgesteld.

2 kl. + ped. .... v.a. **14.000,-**
Folder op aanvraag

Ook dealer van: **HEYLIGERS - JOHANNUS - OMEGAN**

Door inruil op onze pijporgels hebben we aan te bieden o.a.

Heyligers F2 ..... **17.950,-**

Johannus Opus 15 met el. nagalm. **7.900,-**

Kienle TU 2 ..... **9.800,-**

Fa. S. de Wit & Zn.

Madeliefstraat 12, 2153 EV Nieuw-Vennep. Tel. 02526-2805

met

GROBA

geheel
onder de
PANNEN

Laat uw huis niet langer in de kou staan. NU uw huis laten isoleren
betekent: Meer warmte - minder kosten.
GROBA, de isolatiespecialist geeft u alle informatie.

spouwmuur- en dakisolatie

met het Aminotherm-systeem
Winter en zomer isolerend. 20% lagere
stookkosten. 30% regeringssubsidie.

zonweringen

Wij leveren een speciaal cassette-
systeem voor binnen- en buiten-
zonweringen. Speciale prijzen voor
collectieve plaatsingen.

dubbele beglazing

Perfekte afwerking van dubbele
beglazing, geen condensvorming -
geen koude straling. 10 jaar garantie -
30% rijkssubsidie. Collectieve prijzen
op aanvraag.

Vul de bon in, of kom even langs bij:

Doormanplein 1 Barendrecht
Tel. 01806 - 53 21
Vrijdagavond en zaterdag is
onze showroom geopend.

Wij verzoeken om nadere informatie over:
 Voor ons de meest geschikte zonwering
 Spouw- en dakisolatie
 Dubbele beglazing

Naam

Straat

Plaats

Telefoon

Zonder postzegel in open enveloppe zenden aan:
GROBA, Antwoordnr. 31, 2980 VE Barendrecht
Graag uw naam en adres ook op de enveloppe!

**Adverteren
doet
verkopen**

*Offset en
boekdrukkers*

Boerman B.V.

Molenwaterweg 13, Rotterdam
Tel. 010 - 660555*

Privé W. P. Peters, 01890 - 8742
A. W. Peters, 010 - 821725

**BERKELS
PERZENHUIS**
Kerksingel 24
BERKEL en RODENRIJS
(v.h. Berkels Tapijthuis)
Heden hebben wij ons nieuwe pand in gebruik genomen.
Ruime sortering in klassieke karpetten, Marokkaanse berbers en gobelin wandkleden.
Uiteraard een zeer exclusieve collectie echte
**PERZISCHE
TAPIJTEN**
Tot ziens bij de fam. De Jong.

ADVERTEREN DOET VERKOPEN

**woody wonder
geeft rekreatie een
extra aksent**

Een aksent dat ligt op de riante vormgeving en uitgekende indeling van onze bungalows en tuinhuizen

De bungalows en tuinhuizen zijn opgebouwd uit dubbelwandige bouwpanelen, vervaardigd van oregon-pine platen met een prachtige houtstructuur, en zijn geïsoleerd met steenwol.

Door verwisselbare elementen is het mogelijk de bungalows en tuinhuizen geheel aan uw eisen aan te passen.
Een bungalow van 39 m² kunt U bezichtigen op Recreatie-Expositiepark „Baarlo“, Napoleonsbaan 27-29 Baarlo (L.), telefoon: (04707) 1530

stuur mij vrijblijvend informatie over
bungalow/tuinhuus ..... m²
voor complex / bungalowpark X
naam .....
adres .....
plaats ..... tel. ....

Bedrijf: Nijverheidsstr. 39, Rijssen, 05480-4000
Afd. verkoop J. Hoogendoorn, Zevenhoven, 01723-9252

kan ongefrankeerd verzonden worden aan:
woody wonder b.v. antwoordnummer 25
2410 WG zevenhoven

Demonstratie- orgels en occasions

Viscount C 140 PL 2 x 4 oktaaf voll. pedaal	
Voluma Excellent voll. pedaal	1.250,-
Voluma Excellent voll. pedaal	1.000,-
Viscount C 160 voll. pedaal 2 x 5 oktaaf	2.990,-
Viscount Domus 4	5.500,-
Ahlborn Sonate met leslie + nagalm (eiken)	7.250,-
Viscount CL4	3.900,-
Johannus Opus 15	7.250,-
Johannus Opus 18 met nagalm	10.000,-
Riha Festivo	1.595,-
Riha Andante	1.250,-
Riha Largo	1.950,-
Solina A 100	1.395,-
Cosmovox F1	1.350,-

Dealer van
**Eminent – Solina – Viscount – Cosmovox
– Ahlborn – Johannus en Siel**

Op nieuwe orgels 2 jaar garantie.

Norman Kuykstraat 44-50
Geldermalsen, Tel.: 03455-4244.

Utrecht

Van UBO krijgt u f. 1000.- méér dan eigenlijk nodig is.

Laten we zeggen dat u zo'n dertig jaar bent.

En u sluit een levensverzekering van tienduizend gulden.

Dan betaalt u elke maand ongeveer twee tientjes.

Na 35 jaar krijgt u de eigenlijke uitkering.

U betaalde bij elkaar f 8.946,-
U krijgt ineens terug f 10.000,-.

Maar is dat alles?

Van UBO krijgt u ook nog uw deel in de winst.

En dat kan fiks oplopen.

Na een maand is uw winst-aandeel al f 1.000,- waard.

Dat komt bij andere verzekeringsmaatschappijen niet voor.

Het kan zelfs doorgroeien tot f 6.000,-.

U krijgt dan dus van UBO f 10.000,- plus f 6.000,-.

En als u een groter bedrag verzekert wordt ook uw winst-aandeel groter.

U kunt meeprofiteren.

Gebruik de bon.

Vul in en stuur op.

Zet op de envelop:

UBO-verzekeringen,
Antwoordnummer 445,
3500 VB Utrecht.

Er hoeft geen postzegel op.

... en u deelt mee in de winst

Bon voor f. 1000.- of méér

Ik wil meer weten over de winst-delende polis van UBO.
Stuur mij vrijblijvend alle gegevens.

Mijn naam is .....

Straat .....

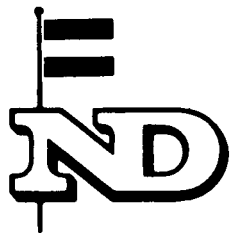
Plaats .....

Leeftijd .....

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- UBO-termijnsparplan
- begrafenisverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- brandverzekeringen
- a.v.p.-verzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- autoverzekeringen
- caravanverzekeringen
- pleziervaartuijgen-verzekeringen
- recreatie-goederenverzekeringen

Iedere dag opnieuw is het hoofdartikel in het Nederlands Dagblad voldoende reden voor een abonnement. (14 dagen op proef zal dat wel leren)

NEDERLANDS DAGBLAD

GEREFORMEERD GEZINSBLAD

Een krant met inhoud.

Bon

Ik wil die krant wel lezen.

- Zend mij de krant 14 dagen gratis op proef.
- Ik abonneer mij tot wederopzegging op het Nederlands Dagblad/Gereformeerd Gezinsblad.

Naam _____

Adres _____

Woonplaats _____

Postcode _____

Stort u nog geen geld. U ontvangt te zijner tijd automatisch een acceptgirokaart voor het abonnementsgeld van f 42,05 per kwartaal.

Deze bon in open, ongefrankeerde envelop zenden aan Antwoordnummer 114, Amersfoort.

NG 1

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 14 7 april 1979

Foto-reportage Nick Morelis

In dit nummer een fotoreportage van de plechtigheden die deze week in Den Haag plaatsvonden t.g.v. het jubileum 100 jaar ARP. Foto's vindt u onder meer van de kranslegging bij het graf van Kuyper en de onthulling van een beeld van Kuyper in de Tweede Kamer.

Tijdens de persconferentie werden de feestelijkheden ter gelegenheid van het ARP-jubileum officieel ingeluid. Uitgever T. Wever uit Franeker biedt voorzitter H. A. de Boer de jubileumbundel „100 jaar ARP – bezinning en perspectief“ aan.

CDA kan ARP niet missen

Herdenkingsbundel levert nieuw bewijs

Door prof. P. A. J. M. Steenkamp; voorzitter CDA

Als ik een boek moet bespreken, lees ik het door en zet ik in de kantlijn vraagtekens, uitroeptekens, ja en neen. Bij het doorlezen van de herdenkingsbundel heb ik tot aan de twee laatste bladzijden geen enkel vraagteken en geen enkele keer het woord „neen“ neergeschreven. Ik heb mij in vrijwel het gehele boek goed herkend.

Eerst een algemene typering. Ik vind

het boek sterk visionair (zie Van Peursen, Goudzwaard en Klapwijk). Het boek is tevens sterk appellerend (zie Schouten en Vermaat). Het is daarnaast ook uitdagend (zie Scholten, Borstlap en Verkuyll). Naast deze opmerkelijke punten wil ik wijzen op het feit dat de bundel sterk beschouwend is. Men vindt er geen therapie in. Hoogstens enkele goede analyses, die tot in details gaan (zie Bos en Stafleu).

Dwarsdoorsnee

Het is onmogelijk om de 24 artikelen te bespreken. Ik wil echter enkele onderwerpen noemen, die mij opgevallen zijn, te meer ook, omdat zij telkens terugkeren. De aandacht die aan de Bijbel wordt gegeven met name in de eerste bijdragen van Veenhof, Versteeg en Rothuizen vind ik indrukwekkend. Ik kan niet nalaten te vermelden de gedachten over het partnerschap tussen God en de mens en de mens als Gods mandataris. Versteeg geeft een aantal voorbeelden van politieke noties uit de Bijbel en ik zou graag willen dat hij nog enkele bladzijden was doorgestaan met verdere voorbeelden. Het geheel duidt duidelijk een richting aan, die onverbiddelijk is. Een tweede opmerkelijk punt vind ik dat bepaalde waarden door het hele boek

terugkeren. Ik noem de verantwoordelijkheid, dienstbaarheid, gerechtigheid, solidariteit en het rentmeesterschap. Daarnaast blijft de centrale plaats van de mens als beeldrager Gods bij alle beschouwingen opmerkelijk. Zie bijvoorbeeld Klapwijk, Woldring en opnieuw Stafleu. Als vierde punt wil ik de aandacht vermelden die door vele schrijvers is besteed aan de plaats van de overheid. Na lange tijd van stilzwijgen is het goed dat we daarop steeds meer de aandacht gaan vestigen. Een aantal artikelen dat aan de overheidstaak aandacht geeft, is een goede aanzet voor de broodnodige discussie daarover in onze kring. Deze discussie komt overigens nu ook op gang binnen de Partij van de Arbeid.

Enkele kanttekeningen

Het doet mij goed dat nergens negatief is gesproken over het denken in de kringen van de KVP en de CHU. Ik vind het alleen wat ongelukkig dat in de bijdrage van Vermaat naast de socialistische en de liberale variant alleen de anti-revolutionaire richting wordt genoemd, die een bepaalde oplossingsweg meent te kunnen aanbieden. Het onderhavige onderwerp is al decennia lang aan de orde ook in kringen van de CHU en van de KVP. Op een groot aantal bladzijden wordt teruggekeken naar het verleden en het verkeerde standpunt dat toen door de ARP werd ingenomen. Ik wijs op de periode Colijn, op het algemeen kiesrecht, op de aandacht voor de cultuur, op de aarzelingen t.a.v. supranationale organisaties enz. Het siert de schrijvers dat zij er eerlijk voor uitkomen dat de ARP ook politieke fouten heeft gemaakt. Op twee punten wil ik nog de aandacht vestigen. In zijn interessante bijdrage over „grenzen aan de vorming“ wijst Albeda op de weerstand tegen een aantal wettelijke bepalingen. Hij wijst deze weerstand aan het vrijheidsinperkende karakter van deze bepalingen en aan de frustratie. Ik geloof dat dit een deel van de waarheid is. Het verzet komt ook voort uit de weigering om afstand te doen van gegroeide posities. Een vraagstuk waarmee wij bij de oplossing van de werkloosheidsproblematiek levensgroot geconfronteerd worden. Op blz. 145 spreekt Stafleu over de spreiding van kennis, macht en

Vervolg op pag. 2

Dinsdag 3 april – de jubileumdag. Partijvoorzitter De Boer en minister van sociale zaken Albeda leggen een krans op het graf van de stichter van de ARP, dr. Abraham Kuyper. De krans op het graf van dr. A. Kuyper.

Dinsdagmiddag werd in de Rookzaal van het Tweede Kamergebouw het door de ARP aan de Tweede Kamer aangeboden borstbeeld van dr. A. Kuyper onthuld door staatssecretaris van CRM mw. Kraaijeveld-Wouters (l.) en de kleindochter van dr. A. Kuyper, mevrouw Kribbe (r.)

Kamervoorzitter A. Vondeling tijdens zijn dankwoord na de onthulling van het borstbeeld.

DEZE WEEK IN NG:

Steenkamp over jubileumbundel	pag 1-2
Verslag 100 jaar ARP	pag 4-5
Verantwoordelijkheid parlementaire pers	pag 6-7
Wat heeft de ARP voor u betekend	pag 8
Uit de Arjos	pag 9
Economische orde	pag 10-12
Kerk, geloof en politiek	pag 11
Regio viert jubileum	pag 11

Nieuw zwarte pietenspel?

Vorige week is het Centraal Economisch Plan 1979 uitgekomen. De teneur ervan is zo langzamerhand bekend en weinig opwekkend. Het economisch weerbericht blijft somber. De gasbel, die het voor ons land in het verleden relatief gemakkelijk heeft gemaakt het hoofd boven water te houden, verliest aan betekenis. Onze internationale concurrentiepositie is danig verzwakt. Wij merken dat niet alleen aan onze uitvoer, maar ook doordat buitenlandse concurrenten steeds vastere voet krijgen op de binnenlandse markt voor consumptiegoederen. Uit een vergelijking met andere Europese landen blijkt dat de loonkosten per uur in ons land uitzonderlijk hoog liggen. Veel werkgelegenheid in bedrijven staat op de tocht. De werkloosheid blijft hoog. Het aantal mensen dat arbeidsongeschikt wordt verklaard neemt nog steeds onrustbarend toe. Tegelijkertijd wordt alom de klacht gehoord, dat het zo moeilijk is bestaande vacatures te vervullen. Het zijn berichten die al enkele jaren met de regelmaat van de klok terugkeren.

Daardoor dreigt een zekere gewenning te ontstaan, vooral doordat veel mensen in hun privé-sfeer van al die moeilijke toestanden niet zo erg veel merken. De levensstandaard in ons land is nog steeds erg hoog. Mensen zijn eraan gewend geraakt om elk jaar een beetje vooruit te gaan. Ontwenning aan dat proces blijkt moeilijk, ondanks alle opwekkingen tot matigheid en soberheid. Veel mensen lijken te redeneren: als het niet uit de lengte van de inkomensstijging kan, moet het maar uit de breedte van extra consumptief krediet of een tweede hypotheek op de eigen woning waarvan de waarde in de afgelopen jaren zo lekker is gestegen. Natuurlijk met de mond belijden we wel de noodzaak van inkomensmatiging, maar met de daad hebben we kennelijk allemaal de neiging te denken: „na u"! En als we dan toch gepakt worden door kleinere algemene loonsverhogingen dan we gewend zijn, valt er individueel met de baas misschien nog wel iets te rommelen in de sfeer van een extra periodiek of iets dergelijks. Per slot zal het de baas toch

ook wel iets waard zijn een goede kracht te houden, als het kennelijk zo moeilijk is vacatures op te vullen. Als het voorgaande de sfeer in onze samenleving inderdaad redelijk typeert zal het niet zo eenvoudig zijn de economische problemen van ons land werkelijk op te lossen. Eerder is dan te verwachten, dat de neiging groot is zo mogelijk de schuld te schuiven op oorzaken buiten onszelf; op internationale factoren of op een slecht systeem, de kapitalistische structuur van onze economische orde of iets dergelijks. Nog een nieuwe zwarte piet wordt in het spel gebracht wanneer de bereidheid tot matiging afhankelijk wordt gesteld van de rechtstreeks zichtbare gevolgen in de sfeer van de werkgelegenheid. Ondernemers moeten de garantie geven dat meer winst zal leiden tot meer werk. Meer werk moet dan gegarandeerd worden, zonder dat iemand bereid of in staat is de garantie te geven dat dat verenigbaar is met meer winst. Een andere vorm krijgt deze eis wanneer de bereidheid tot inkomensmatiging gekoppeld wordt aan vormen van arbeidstijdvermindering; dat resulteert in een stijging van de loonkosten per manuur, tenzij de inkomensmatiging gelijke tred houdt met de arbeidstijdvermindering, wat meestal niet het geval is. In de sfeer van de overheid zien we iets soortgelijks indien de bereidheid tot matiging wordt gekoppeld aan de eis van meer arbeidsplaatsen in de (semi)-overheidssector. De financieringsproblematiek die dan bij de overheid optreedt blijkt vergelijkbaar met die van particuliere ondernemingen. Het vervelende van al deze zwarte pieten is dat ze de discussie hopeloos

ingewikkeld maken en het bereiken van oplossingen almaar op de lange baan schuiven. Tegelijk moet echter geconstateerd worden, dat dit waarschijnlijk in de bedoeling van geen van de bij het spel betrokkenen ligt. Elke zwarte piet is namelijk niet alleen een zwarte piet, maar ook een stukje van de waarheid. In het „na u" bij de inkomensmatiging zit een redelijk element als daarmee bedoeld wordt, dat van de hogere inkomensgroepen meer verwacht mag worden dan van de lagere. Voor zover het in haar vermogen ligt vraagt dit kabinet dat ook. Hogere ambtenaren moeten meer inleveren dan de lagere; burgemeesters van grote steden en commissarissen van de koningin moeten nog meer inleveren. Het prijsbeleid van de vrije beroepen wordt dit jaar verder aangescherpt, zodat ook daar in een aantal gevallen een nominale daling van het inkomen zal optreden. Maar altijd kan de vraag gesteld worden: wordt van die hogere groepen voldoende extra matiging verlangd? En op die vraag is alleen maar een subjectief antwoord mogelijk, waarachter men zich naar believen kan verschuilen. Ook de zwarte piet van de internationale conjunctuur of van het slecht functioneren van ons stelsel behelst een element van waarheid. Er wordt in het bedrijfsleven veel langs elkaar heen gewerkt; de bereidheid om mee te werken aan een stuk coördinatie van het beleid is bij werkgevers in het algemeen niet groot. Onze arbeidsmarkt werkt stroef en is nog teveel gebaseerd op negentiende eeuwse verhoudingen; witte boorden hebben nog altijd een hogere status dan blauwe en vaak ook een hoger inkomen. Academics hebben nog een

hoge status en dikwijls hoge salarissen. Het zou goed zijn de stofkam eens door dat soort structuren te halen. Alles wijst erop dat het tekort aan vaklieden en ongeschoolden in de toekomst nog groter zal worden, terwijl er een overaanbod van hoger opgeleiden zal ontstaan. Maar wie durft de kat de bel aan te binden? Ook de zwarte piet van de relatie tussen inkomensverdeling en de verdeling van het beschikbare werk is meer dan een zwarte piet. Kortere werken is zoals het er nu uitziet een onmisbare voorwaarde om in de toekomst weer een situatie van volledige werkgelegenheid mogelijk te maken. Maar het doel kan alleen bereikt worden als de extra vrije tijd wordt betaald door een overeenkomstige inkomensvermindering. Wie durft dat offer werkelijk vragen? En wat zullen de gevolgen ervan zijn voor de inkomensverdeling als het effect ervan wordt gecombineerd met de trend dat steeds meer gehuwde vrouwen gaan werken? Het gevaar dreigt dat er dan grote welvaartsverschillen gaan optreden tussen gezinnen met één en twee inkomensstrekken. Het bovenstaande is voldoende om duidelijk te maken dat ernstige economische problemen moeten worden opgelost in een situatie die erg complex is. Dat vereist niet alleen veel vindingrijkheid, maar ook een constructieve opstelling van alle betrokkenen. Van regering en parlement mag worden verwacht dat zij er alles aan zullen doen om dat besef niet alleen ingang te doen vinden, maar ook waar mogelijk het goede voorbeeld te geven.

B. de V.

CDA kan AR niet missen

Vervolg van pag. 1

inkomen. Hij zegt „dat is van socialistische komaf". Ik wil niet nalaten erop te wijzen dat in de nota van de Contactraad van de drie partijen van 17 juni 1972 gezegd wordt dat wij ons moeten richten op een verdere spreiding van verantwoordelijkheid, van macht, van bezit en van de cultuurgroederen. Dat is ook niet niets.

Karakteristiek

Ik heb er al op gewezen dat de bundel sterk beschouwend is, en dat er weinig over de therapie wordt gesproken. Het is opmerkelijk dat de bijdragen van mensen in het veld zoals De Ruyter, Albeda, mevrouw Kraaijeveld en Beinema het meest concreet worden. Toch heb ik de invalshoek van de financieel-economische sector erg gemist. Ik noem bijvoorbeeld de inkomensverdeling, het energievraagstuk, de werkloosheid, de grenzen van de nivellering, de

arbeidsverdeling en het nieuwe arbeidsethos als punten waaraan aandacht moet worden geschonken. Daarnaast zou ik graag iets gehoord hebben over de homofilie, de werktijdvermindering en het gezin, de grenzen van het welzijnsbeleid en over de nieuwe ethiek in een technologische samenleving. Goed voor een tweede bundel!

Hans de Boer

Helaas moet ik zeggen dat mijn vraagtekens te vinden zijn op de laatste twee volle bladzijden van Hans de Boer. Hij spreekt in een zeer interessant artikel over „Compromis en tolerantie" ook over de beleefde grondslag van het CDA. Hij is daar kennelijk niet zo optimistisch over en hij hangt zijn standpunt op aan een drietal aansprekende voorbeelden. Hij wijst op de verschillen van inzicht terzake van de economische orde, de kernenergie en de vernietigingswapens. Hij vraagt zich af of de bouwers van het CDA wel een en

ander goed voor ogen hebben gehad. En hij voegt eraan toe dat het dieper peilen binnen het CDA noodzakelijk is maar..... „het is wel zeker dat dat van meet af aan onvoldoende is begrepen". De uitsmijter die komt voor het Psalmwoord wil ik toch weergeven: „en wie meent dat problemen binnen het CDA maar om de lieve vrede moeten worden toegedekt, snijdt de weg naar de echte eenheid af." Met die drie opmerkingen kunnen de „bouwers van het CDA" het doen. Ik hoop dat het niet erg onbescheiden klinkt als ik zeg dat ik mij aangesproken voel. Welnu, ik moge op de volgende punten wijzen. Sinds het begin van deze eeuw hebben Christen-democraten in de Nederlandse politiek regelmatig nauw samengewerkt. Daar was toch een zekere overeenstemming. Daarnaast is het duidelijk dat zelfs binnen de eigen ARP over een aantal vraagstukken en zeker de ook door De Boer vermelde, verschillend wordt gedacht. Toch blijven ze bij elkaar. Het betreft hier nieuwere vraagstukken, waarover ook in andere politieke partijen de discussie nauwelijks halverwege is. Het CDA had een commissie, breed van samenstelling, die onlangs een rapport over de economische orde heeft uitgebracht. Dat rapport was unaniem. Dat moet ons toch wel wat zeggen. Neen, daar zit het probleem niet. Ook ik vind dat bedoelde drie punten van grote betekenis zijn en dat wij de discussie daarover moeten bevorderen. Maar ik vind, en niet alleen omdat ik CDA-voorzitter ben, dat de verschillende benaderingswijze op bepaalde punten er niet toe hoeft te leiden dat wij niet samen in het CDA verder gaan. Er is veel meer waarover wij het gelukkig eens zijn. Het boek bewijst dat ook. Ik zal op de drie voorbeelden nu verder niet ingaan. Die gelegenheid komt binnenkort in het CDA, en dat is ook voor ons van levensbelang.

Tenslotte

De gehele bundel heb ik met stijgende waardering en grote dankbaarheid gelezen. Ik hoop dat heel velen binnen het CDA maar ook daarbuiten kennis nemen van deze bundel van denken uit onze kring. En tenslotte rest mij de belangrijkste conclusie. Ik durf te stellen dat deze herdenkingsbundel een nieuw bewijs levert dat het CDA de-AR niet kan missen.

Bij het overlijden van minister Peijnenburg

Het niet meer onverwachte en toch plotselinge overlijden van Minister Peijnenburg heeft ons allen diep geschokt. Zijn hartelijke en blijmoedige verschijning scheen een onverwoestbare persoon in zich te herbergen. Hij leefde in quadrat. Zijn ongekende inspanningen in zijn politieke en maatschappelijke leven werden gedragen door een gerijpte innerlijke overtuiging. Christendom in de dagelijkse praktijk was zijn voortdurende drijfveer. Hij beleefde zijn christendom niet krap, voorzichtig of afgemeten, maar met de vreugde en loyaliteit van een diep gelovig mens. Hij was gezegend met een hoge intelligentie, die hij bij dag en ontij dienstbaar maakte aan de samenleving. In het vuur van discussies, in de hitte van kleinere en grotere conflicten toonde hij zijn meesterschap van gemotiveerde bemiddeling en verzoening. De hoogste stoelen in het land heeft hij nooit gezocht, wel gediend. Tenslotte tot het hoge ambt van Minister geroepen, bleef hij allen zoeken met wie hij zoveel vriendschappelijke contacten had.

Hij moet een lieve echtgenoot en innemende en wijze vader geweest zijn. In hem heeft de samenleving een man verloren, die de vele gaven die hij had in dienstbaarheid heeft weggegeven. In die dienstbaarheid heeft hij zichzelf opgebrand. Zijn God, zijn Heer, neemt hem die bereid is geweest als Zijn goede en getrouwe dienstknecht te leven nu in het Land van Belofte op. In ons blijft intense dankbaarheid voor alle sporen die Rinus Peijnenburg in ons heeft nagelaten.

drs. R. F. M. Lubbers,
fractievoorzitter CDA

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f. 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

BON

Naam .....

Adres .....

Woonplaats .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Harrisburg

Het ongeluk met de kernreactor in het Amerikaanse plaatsje Harrisburg heeft terecht grote verontrusting gewekt. De gevolgen die een dergelijk ongeluk kan hebben zijn immers slechts bij benadering te schatten. En, gezien het feit dat er heel wat kernreactoren in de wereld zijn opgesteld, zij het dat het type daarvan zeer uiteenloopt, is de belangstelling voor wat er zich in Harrisburg afspeelt, wijdverbreid. Het is nog een gelukje bij een ongeluk dat deze ramp zich heeft voltrokken in de Verenigde Staten, een land waar weinig vrees behoeft te bestaan voor verdoezeling van de feiten.

Het is nog te vroeg om definitieve conclusies uit de ramp bij Harrisburg te trekken. Met name de conclusie dat wij nu maar af moeten zien van verdere toepassing van kernenergie voor de opwekking van elektriciteit lijkt wat voorbarig. Maar wel is nu zonneklaar aangetoond dat wij het dreigende olle-tekort niet zonder meer moeten proberen op te vangen door een ongebreidelde

uitbreiding van de toepassing van kernenergie, zolang wij er niet in zijn geslaagd de risico's op een ramp tot ongeveer nul te reduceren. De redenering dat dit een zeer exceptioneel geval is en dat tot dusverre zich geen enkele ramp van een dergelijke omvang heeft voorgedaan gaat namelijk niet op, indien wij ons realiseren dat de uitwerking van zo'n ramp dermate groot en onvoorspelbaar is dat wij ons zelfs de geringste kans er op niet mogen veroorloven.

Redelijk alternatief waarvoor?

Het Congres van D'66 heeft een resolutie aangenomen waarin het heeft uitgesproken dat het zich niet eerder dan bij de verkiezingen zal uitspreken over de gewenste regeringspartner(s). Een op het eerste gezicht duidelijke uitspraak, die lijkt te passen bij het huidige karakter van D'66, dat immers nog nachtmerries krijgt als het terugdenkt aan het „krankzinnige avontuur” van het bondgenootschap

NG COMMENTAAR

met de PvdA. Maar de inkt van de resolutie was nog niet droog of de leiding van D'66 ging zich kennelijk realiseren dat dit standpunt verrassend veel lijkt op hetgeen men het CDA in het verleden als het toppunt van politieke onduidelijkheid heeft verweten. Dus haastten voorzitter en fractieleider zich om in een verklaring achteraf duidelijk te maken dat de resolutie geenszins beduidt dat D'66 niet voorafgaand aan de verkiezingen duidelijk zal maken naar wie haar voorkeur uitgaat. En omdat men zich kennelijk realiseerde dat ook dit standpunt D'66 nauwelijks onderscheidt van het CDA, voegde men er aan toe dat het ondenkbaar is dat de voorkeur niet zou uitgaan naar de PvdA. Het zou de leiders van

D'66 niet hebben misstaan als ze ook eens de moeite hadden genomen duidelijk te maken waar D'66 nu eigenlijk het redelijk alternatief voor is. Want het hele verhaal lijkt nu verrassend veel op het Europese songfestival: veel oude liedjes in een nieuw arrangement. Het is in ieder geval nuttig dat de kiezers thans in de gelegenheid zijn gesteld door dat nieuwe arrangement heen te kijken en het oude liedje te herkennen. Daarmee hebben de heren Glastra van Loon en Terlouw uiteindelijk de duidelijkheid in de politiek een dienst bewezen.

Goedkoop

De Partij van de Arbeid heeft de regering opgeroepen daadwerkelijk in te grijpen in het stokkend overleg tussen werknemers en werkgevers over de bedrijfstaksgewijze cao's. Met name zou de regering de impasse inzake de werktijdverkorting moeten proberen te doorbreken. Het is nog niet eens zo heel lang geleden (niet meer dan twee jaar) dat

Nederland door een ongekend lange stakingsgolf werd getroffen. Het was de toenmalige oppositie (de VVD) die de regering verweet dat zij zich te lijdelijk opstelde. Het argument van de minister-president van dat moment (de huidige fractievoorzitter van de PvdA) luidde dat wij in Nederland nu eenmaal het instituut van de vrije loononderhandelingen hebben en dat het in die omstandigheden de regering niet vrijstaat om in te grijpen. Er is in ieder geval in die zin voortzetting van het beleid dat de huidige regering exact datzelfde argument hanteert. Dat lijkt terecht. We hebben uitdrukkelijk gekozen voor het stelsel van de vrije loononderhandelingen en dat betekent dat de regering niet te hooien en te gras kan Ingrijpen. Als wij tot de conclusie zouden komen dat dit stelsel niet langer deugt, dan moeten wij het afschaffen. Met dat al is duidelijk hoe het optreden van de oppositie in dit soort situaties moet worden gekenschetst: als een poging – en nog wel een tamelijk goedkope – om de regering in de nesten te werken, een situatie waar die regering – gezien het stelsel dat wij hebben – niet zonder kleerscheuren uit kan komen. Zie voor verder commentaar pag. 12.

OVERWEGENDE

Bij het feest

Het eeuwfeest van onze partij wordt uiteraard niet alleen op landelijk niveau gevierd. Ook de regio weert zich geducht. En menig partijbestuurslid, lid van het kabinet of parlementair zal dezer dagen iets van een feest- of herdenkingsreide op een door een A.R.-kiesvereniging belegde bijeenkomst hebben mogen afsteken. Treffend was de zorg die besturen van kiesverenigingen of centrales ook zelf aan de viering besteedden. Ik draag kennis van het zeer geslaagde Friese en Drentse gebeuren. Onze centrale Den Haag maakte er een geweldige CDA-happening van. Te wijzen valt op een stijlvolle avond in Mijdrecht, met een tentoonstelling over 100 jaar plaatselijke ARP. De Statencentrale Zwolle kon met veel mensen, en een goede muzikale omlijsting, als reeds uit 1852 stammende kiesvereniging, de partij gelukwensen. In Baarn zorgde men, op een zeer levendige bijeenkomst, naast aandacht voor het verleden, ook voor een actuele politieke discussie. De partij beleefte het 100-jarig bestaan intens mee. De wijze waarop en de mate waarin dat gebeurt is tevens een goede graadmeter voor de activiteiten van besturen en leden van kiesverenigingen.

conservatisme, eigenwilligheid. Voor wie vanuit de pretentie van het Evangelie in de politiek staat klemt al wat niet goed was te meer. Hoe licht raken ook door een verkeerd handelen van mensen die zeggen in de politiek Jezus te willen navolgen, mensen van Jezus verwijderd. Of voor allen die ons dezer dagen willen doen geloven dat het doodzonde is dat de ARP wordt opgeheven, ook gold dat zij de door hen geprezen steunden en stemden, staat te bezien. Er is ook in het prijzen onheilig vuur op 't altaar, en niet elke beschouwing laat zich zonder het onderkennen van politieke bijbedoelingen goed lezen.

Nostalgie

Een aantal malen werd mij in de afgelopen dagen gevraagd of het mij niet vreemd te moede was het eeuwfeest van een ten dode gedoemde te vieren. Het eeuwfeest ..... een plezierige begrafenis, nochtans een begrafenis. Natuurlijk word je door het kennis nemen van veel wat mensen in de partij heeft bewogen beïnvloed. En het bijwonen van geslaagde feestavonden, gecombineerd met zoveel aandacht voor de ARP, kan een gevoel van nostalgie bij je boven doen komen. Toch heb ik de idee: nog een feestelijke begrafenis en dan is het allemaal afgelopen, bestreden. De opheffing van de ARP vindt plaats vanuit de gedachte dat wij onze opvattingen niet gaan begraven maar juist gaan indragen in een groter geheel. De opheffing vindt ook plaats omdat wij het op zich goed en nastrevenswaard achten wanneer mensen uit verschillende christelijke partijen voortaan schouder aan schouder in één verband willen optrekken. Daarin zit iets van het

ideaal dat christenmensen ook een woord voor de politieke wereld hebben. En als dat een woord is dat zij samen met meer overtuiging en met meer daadkracht kunnen brengen, dan is dat een reden te meer om over een vervuld ideaal te spreken. Of het ook allemaal zo is moet teveel de tijd leren en dat vind ik jammer genoeg afbreuk doen aan het ideaal. Voor mij staat verder vast dat straks, als de fusie – en daarmee de opheffing van de ARP – een feit is, die kritische en principiële, belijnde en lastige Anti-revolutionairen er ook in het CDA zullen zijn. En daar met overgave het politieke handwerk zullen uitoefenen.

Hoera?

Nee, geen nostalgie bij de opheffing. Maar het lijkt wel of je vandaag uitsluitend in zwart-wit-situaties terecht moet komen. Wanneer je niet zachtjes jankend ten onder gaat moet je wel op 11 oktober 1980 luid jubelend de vlag hijsen. Misschien is het karakterologisch wel zeer te verklaren dat degene die in een zekere nuchterheid het nostalgie-verhaal afdoet ook niet daarna in een hoera-stemming vervalt. Natuurlijk ligt het voor degene, die op de fusiedatum 25 jaar actieve dienst binnen de ARP afsluit, meer voor de hand met enige weemoed stil te staan bij wat afgesloten wordt, dan met hoera-geroep het, deels onbekende, nieuwe te begroeten. Hij die dat niet aanvoelt leeft buiten de werkelijkheid of leeft reeds lang als CDA'er. Voor uw voorzitter vind ik die uitbundigheid te veel gevraagd. Om en het eeuwfeest en het gaan naar het CDA toch op een harmonieuze wijze aan elkaar te knopen kunnen wij beter luisteren naar mevrouw R. Miedema-Van der Wal te Baarn, die nevenstaand gedicht maakte.

H. A. de Boer

100 jaar ARP – 100 jaar wel en wee

De eerste partij die zich organiseerde En zich sindsdien steeds dapper weerde

Zoals u misschien wel zult weten En om z'n naam niet te vergeten Was de oprichter Abraham Kuyper „de geweldige” Die zich met de kleine luyden veeneenzelfdige

Hij wist ze te inspireren en te mobiliseren Om zich tegen het toen heersende liberalisme te keren In de schoolstrijd stond hij met Lohman en Schaepman zij aan zij Om te vechten voor: „Het onderwijs moet vrij”

Ook voor de sociale gerechtigheid zetten de anti's zich in De eerste sociale wetten van Talma waren nog maar een begin Roolvink, Boersma en Albeda zetten later het werk voort En beheerden „Sociale Zaken” zoals het behoort

Voor regeringsverantwoordelijkheid gingen ze ook nooit uit de weg En waren voorstanders voor samenwerking en overleg Ze leverden zelfs minister-presidenten En dat waren dan geen ouderwetse regenten:

Kuyper, Colijn, Heemskerk, Gerbrandy, Zijlstra en Biesheuvel Maar ik stop, mensverheerlijking wordt alras tot een euvel Hebben ook onze partners niet mensen om trots op te zijn? Die vaak met ons trokken één lijn

De CHU met figuren waarvoor ze zich niet hoeven te schamen Ze droegen vaak zelfs dubbele namen De Tilanussen en „de freule” zij hier genoemd Om hun ironische instelling waren ze bijkans beroemd

Van de zeer velen van de KVP Denk ik aan Romme, Cals, v. Agt en Marga Klompé Zij allen werden gedreven, deze politici Te werken aan de christen-democratie

Omdat we dus met onze partners reeds hadden een band Kwam toen het CDA tot stand We staan nu op de drempel van de fusie En komen nu tot de volgende conclusie:

De ARP heeft veel in de federatie geïnvesteerd En is ten langen leste tot het CDA bekeerd Och, u moet denken: ze is oud en wijs En gaat niet over één nacht ijs

Ze wil nl. dat al haar leden en kiezers inclusief Straks worden ingebracht in het nieuwe huis Daarom heeft de 100-jarige soms heel wat noten op z'n zang Eén ervan is toch voor ons alle drie van veel belang:

De inhoud van onze politieke overtuiging samen formuleren Dus een soort beginselprogramma waarop we ons kunnen oriënteren Zodat we het samen eens zijn over ons politiek handelen En in de richting die het Evangelie wijst willen wandelen

Meneer de partijvoorzitter Hans de Boer- nu ik me tot u wend: Fijn dat u in ons midden bent Hartelijk gelukgewenst met het jubileum van de ARP En wanneer u straks gaat met 't CDA in zee:

Ook dan willen we u veel sterkte, wijsheid en visie toewensen En hopen tot zegen van heel veel mensen!

R. Miedema-van der Wal.

VERPLAATSBAAR HOUTEN GEBOUWEN

directie- en schafketen scholen en kerken directie- en schafwagens etc.

NOUWBOUW **HAHBO** HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Rectificatie Jubileum puzzel

Tot onze spijt is een fout geslopen in één van de omschrijvingen bij de jubileumpuzzel. De omschrijving bij 5 is niet „vertrek voor 100 mensen (11)”; maar moet zijn 5.

„vertrek voor 75 mensen (11)”; Wellicht heeft het 100-jarig jubileum van de ARP bij deze fout in de omschrijving de doorslag gegeven. Een Freudiaanse vergissing?

Bij een kranslegging

Elementen uit de toespraak van voorzitter De Boer bij de kranslegging op het graf van dr. A. Kuyper

Deze maand viert de ARP haar eeuwfeest. 100 jaar geleden, op 3 april 1879, vond de eerste deputatenvergadering plaats. Daarbij sloeg het geboorte-uur van de oudste politieke organisatie in ons land: de ARP.

Bij dit herdenken en vieren gaan onze gedachten uit naar de man die de Anti-Revolutionaire politieke richting bij uitstek haar organisatorische vorm heeft gegeven: Abraham Kuyper. Het is overigens goed hier te memoreren, dat de geschiedenis van de partij verder

terug gaat dan het jaar 1879. Ik denk bijvoorbeeld aan de grondlegger van de Anti-Revolutionaire of Christelijk-Historische richting Groen van Prinsterer. Drie jaar geleden herdachten we diens 100ste sterfdag. Velen onder de hier aanwezigen zullen zich de kranslegging bij diens graf op de begraafplaats „Ter navolging“ nog goed herinneren. Evenals de woorden die de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken, mr. W. F. de Gaay Fortman sprak. Ik keer terug naar de persoon van Abraham Kuyper, wiens streven het steeds geweest is, „de kleine luyden te

Voorzitter De Boer spreekt de aanwezigen rond het graf van dr. A. Kuyper toe alvorens samen met minister Albeda de krans te leggen.

bezielen", zoals hij van zichzelf gezegd heeft.

Het is nu bijna 60 jaar geleden dat hij overleed. Dezer dagen zal er over hem veel gesproken en geschreven worden. Over zijn verdiensten en over zijn gebreken. Ik wil dat hier niet doen. Van

mijn kant ter afsluiting slechts twee korte citaten: één van Kuyper zelf, en één van mr. Th. Heemskerk.

■ De woorden van dr. Abraham Kuyper die ik hierbij zou willen aanhalen zijn afkomstig uit zijn in 1889 uitgesproken deputatenredevoering

„Niet de vrijheidsboom maar het kruis", een rede die dezer dagen opnieuw is uitgegeven.

„Zie er moet in ons landsbestuur iets van Goddelijke majesteit blinken, en nu, wat anders zijn de stralen, die deze majesteit schitteren doen, dan de gerechtigheid, die elk volk verhoogt en de barmhartigheid, die een volk, dat in nooden wegzonk, opheft uit z'n kommer. Uit die beginselen leeft de Anti-Revolutionaire Partij".

■ Toen op twaalf november 1920 dr. Abraham Kuyper hier begraven werd, sprak als eerste namens de regering, mr. Th. Heemskerk die zijn rede aldus aanving:

„Bedienaar des Woords, Kerkreformer, Geleerde, Stichter eener Universiteit, geboren leider van velen, volksvertegenwoordiger, eerste dienaar der Kroon, heeft hij een strijd gestreden en een arbeid verricht, zooals het bijna niemand wordt gegeven".

Deze opsomming van Heemskerk geeft kort weer in welk een rijk scala van mogelijkheden Kuyper gewerkt heeft, en op hoeveel gebieden zijn arbeid ook vandaag nog nastraalt.

Tweevoudig luisteren

Gedeeltes uit de toespraak van minister Albeda bij de kranslegging op het graf van dr. A. Kuyper

Nu wij in het laatste kwart van de twintigste eeuw het honderdjarig bestaan van de ARP herdenken is het logisch en eigenlijk vanzelfsprekend, dat we bij het graf van Kuyper even stilstaan en omzien. Het lijkt mij, dat het moeilijk iets anders kan zijn, dan omzien in verwondering.

Verwondering over wat men de politieke loot zou kunnen noemen van – en dan denk ik aan Algra's verliefde geschiedenisbeschrijving – het wonder van de 19e eeuw, het Calvinistisch reveil. Kenmerkend voor het Calvinisme was volgens Biéler – blijven

luisteren naar het woord van God – blijven letten op wat er om je heen gebeurt, om conclusies te trekken. Conclusies waarvan Biéler getuigt dat ze tot activiteit, tot activisme leiden en van tijd tot tijd, gezien de tegenstelling tussen die beide, Gods woord en de maatschappij van alle dag, radikaal en zelfs subversief konden zijn.

Ongewoon mens

Het is dit luisteren in tweevoud, dat Kuyper, Calvinistisch theoloog, tot Calvinistisch politicus maakte. Minister-president Kuyper. Zonder enige twijfel heeft de Staatsman Kuyper blijvende invloed gehad niet slechts op het Anti-Revolutionaire

denken, – dat spreekt vanzelf – maar ook op het Nederlandse denken over staat en maatschappij, en met name ook over de sociale wetgeving. Het is alle Anti-Revolutionairen op het lijf geschreven: geen pragmatiek, met 1000 oplossingen voor 1000 problemen, maar ook niet voortdobbelen op de golven der traditie. Een visie, die door het tweevoudig denken zich voortdurend vernieuwt. Zonder twijfel is dit één van de punten, waarop de „Klokkenist" ons wakker maakte. Anti-revolutionair zijn zal blijven: tweevoudig luisteren en éénvoudig doen. Blijven luisteren naar Gods woord, blijven luisteren naar de signalen van de tijd. Kuyper leefde – zeggen Jan en Annie Romein – in een kentering der tijden. Meer dan anderen bespeurde hij wat er aan de hand was. Eerder dan anderen duidde hij aan wat er gebeuren moest. Hij was dan ook een ongewoon mens.

Theoloog, staatsman, denker en doener. een buitengewoon brede persoonlijkheid, een onvermoeibaar werker. Maar waren het toch niet veeleer zijn houding, zijn voortdurend bezig zijn, tweevoudig luisterend, die hem de sleutel aanreikten voor het verstaan van zijn tijd? Dat willen luisteren verklaart ook zijn populisme.

AR-houding

In Kuypers tijd moesten de ogen geopend worden voor de rechteloosheid, de armoede, de onderdrukking van de arbeider, maar ook moest de zaak van het christelijk

onderwijs veilig gesteld worden. In onze tijd is dit niet zo zeer armoede die ons bedreigt, veeleer is het, in de nieuwe verhoudingen waarheen we op weg schijnen te zijn, de vraag wat te doen met de arbeid. Is er straks wel arbeid voor iedereen? Hoeveel kansen hebben jongeren, hoeveel kansen kunnen we de vrouwen bieden? Of gaan we op weg naar een samenleving met een kleinere beroepsbevolking? Maar wat gaat de groeiende schare, die we „inactieven" noemen, doen? Moet iedereen korter werken? Kunnen wij een levensstijl ontwikkelen, waardoor arbeid en inkomen zich evenwichtig ontwikkelen zonder een onuitwisbaar spoor achter te laten van vervuiling en uitputting van ons natuurlijk milieu? Kunnen wij een nationale en

internationale economische orde ontwikkelen, waarin arme landen hun achterstand kunnen inlopen? De vrije markteconomie laat ons in de steek, van dwangconomie hebben we niets te verwachten. Traditionele oplossingen helpen ons niet verder. Voor wie ogen en oren open heeft zijn er die vragen, die op hem afstomen. We hebben „denk-tanks" om ons de toekomst-scenario's voor te schilderen. En toch, het luisteren moet tweevoudig en activerend zijn. Dat was – en blijft de AR-houding. Die houding, die natuurlijk niet het monopolie van AR-mensen is, moet blijven. In wezen is dat wat wij verwachten van het CDA. Juist Christen-democraten kunnen niet zonder het tweevoudig, activerend denken, dat Kuyper ons leerde.

Minister Albeda hield voorafgaand aan de kranslegging een toespraak.

Felle discussies op symposium ARP

In het kader van de festiviteiten in verband met het 100-jarig bestaan van de ARP is deze week in Noordwijk een internationaal symposium gehouden onder de titel „een christelijke politieke optie". Een aantal leden van christen-democratische partijen in Europa nam aan dit symposium deel.

Het symposium begon maandag met een lezing van dr. D. Th. Kuiper over de historisch-sociologische achtergronden van de ARP. Kenmerkte zijn bijdrage zich door een zekere afstandelijkheid, de toespraak van prof. dr. B. Goudzwaard van dinsdag was daarvan het tegenovergestelde. Goudzwaard ging op de voor hem kenmerkende wijze, in op de relatie tussen de politiek en de christelijke levensovertuiging. Zijn bijdrage probeerde een aantal buitenlandse deelnemers aan het symposium tot felle reacties.

Verscheidene leden van Europese christen-democratische partijen zeiden de indruk te hebben terecht te zijn gekomen in een interne theologische strijd binnen de ARP, waarmee zij nauwelijks iets te maken meenden te hebben. Ze benadrukten dat in hun partijen dergelijke discussies allang tot het verleden behoorden. Voor deze

partijen is het predikaat christelijk een aanduiding voor de sociaal-culturele achtergrond en historische context van de partij, van waaruit politiek bedreven wordt. Christenen doen in deze partijen aan politiek omdat ze persoonlijk geïnspireerd worden door een christelijke levensovertuiging. Maar ook andere stromingen komen in deze partijen wel aan hun trekken. Deze positie contrasteerde nogal met Goudzwaard's streven naar een voortdurende doordenking van wat het Evangelie te zeggen heeft voor de ordening van de samenleving, die steeds meer moet worden getoetst aan de norm van de publieke gerechtigheid. Goudzwaard's opmerkingen sloegen beter aan bij de Angelsaksische deelnemers, die geen traditie van christen-democratie kennen. Vooral de deelnemers uit de Verenigde Staten en Canada bleken intens bezig met de vragen, waarvoor de naar een crisis hollende westerse samenleving de politici plaatst. Volgende week zullen we in dit blad wellicht uitvoeriger op het symposium kunnen terugkomen.

Foto-impressie Nick Morelis

De foto's op deze pagina zijn van fotograaf Nick Morelis uit Capelle aan den IJssel.

Namens het bestuur van de ARP, stel ik het op prijs hier enkele woorden te mogen spreken. Vorig voorjaar besloot het bestuur van de ARP, met het oog op het naderende eeuwfeestjubiläum, met het presidium van de Tweede Kamer contact op te nemen omtrent de eventuele aanbieding van een beeld van Abraham Kuyper.

Dat aanbod was tot onze vreugde niet te vergeefs. In september vorig jaar kon een opdracht worden verstrekt aan de beeldhouwster, mw. Henriëtte Schepp uit Amsterdam. Erg veel tijd voor deze opdracht had u niet, mevrouw Schepp. Des te meer zijn wij u erkentelijk voor uw medewerking. In relatief korte tijd heeft u deze opdracht ten einde moeten brengen.

Ik wil verder memoreren, dat dit niet het eerste beeld is van een Anti-Revolutionair Staatsman of politicus dat hier aanwezig is. Ik denk aan de kop van Groen van Prinsterer in de schrijfkamer, en voorts aan het borstbeeld van Gerbrandy in de antichambre, twee jaar geleden aan deze Kamer aangeboden. Velen van u zullen zich deze plechtigheid nog

Bij een onthulling

Elementen uit de toespraak van voorzitter De Boer bij de onthulling van het borstbeeld in de Tweede Kamer

herinneren. Naast mevrouw Schepp wil ik verder de medewerkers van de interne dienst van deze Kamer dank zeggen voor hun aandeel in de plaatsing van dit beeld in deze ruimte. Meneer de voorzitter, staande voor dit borstbeeld van Abraham Kuyper wil ik er in het kort aan herinneren dat dr. Abraham Kuyper alle politieke vormen en mogelijkheden van een parlementslied heeft doorlopen en doorleefd.

■ Van 1874-1877 was hij als lid praktisch een eenzame opposant strijdend tegen de gehele Kamer
■ Van 1894-1901 was hij wat wij vandaag zouden noemen, leider van één van de belangrijkste fracties, die gereed stond

regeringsverantwoordelijkheid te aanvaarden.

■ Van 1901-1905 was hij minister-president.
■ In 1908 benoemde het kabinet-Heemskerk hem tot minister van Staat.
■ Van 1908-1912 was hij voorzitter van de Anti-Revolutionaire Tweede-Kamerfractie.
■ Van 1913-1920 was hij een bekend en vooraanstaand lid van de Eerste Kamer.

Deze korte opsomming, meneer de voorzitter, laat mijns inziens in voldoende mate zien, dat dit beeld van „de klokkenist der kleine luyden" hier niet misstaat.

De AR-richting in beeld

Enkele speech-elementen van staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters bij onthulling borstbeeld dr. A. Kuiper

Vandaag onthullen we een plastiek van Abraham Kuiper, klokkenist der kleine luyden, Abraham de Geweldige, ouwe Bram of welke andere typering ook gebruikt mag worden voor deze grote staatsman, theoloog, journalist, voorvechter voor de vrije school, het bijzonder onderwijs, stichter, grondlegger van de Vrije Universiteit, oprichter en indrukwekkend voorman van de nu honderjarige Anti-Revolutionaire Partij en daarmee van de eerste politieke partij in Nederland. Deze onthulling geeft ons gelegenheid met eerbied en dankbaarheid om te zien naar hen die ons voorgingen en speciaal naar een groot man die zodanige sporen getrokken heeft in onze recente Nederlandse, ook politieke geschiedenis, dat ze vandaag nog herkenbaar zijn. Deze onthulling betekent tegelijkertijd meer.

De Anti-Revolutionaire Partij biedt deze beeltenis aan aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De plastiek wordt hier geplaatst in de rookzaal, in de omgeving van enkele andere staatslieden van formaat, maar bovendien in het politieke hart van Nederland, waar op intense wijze de politieke discussie plaats vindt in de enigszins ongedwongen maar toch zo gewichtige wandelgangensfeer. Een plastiek van Abraham Kuiper, de staatsman en de politiek journalist, de man die kleine luyden tot emancipatie voerde en op zeer eigen wijze volksvertegenwoordiger was, de man die een grote bijdrage leverde aan de bezinning op de diepste grondslag van staat en politiek, waaraan hij concreet ook invulling en gestalte gaf. De

beeltenis van deze man is hier zeker op z'n plaats. Bewondering en dankbaarheid van de 1979-generatie t.a.v. mannen als Kuiper en zijn tijdgenoten, waarbij namen als Groen, De Savornin Lohman en Schaeppman zich direkt opdringen, zijn op z'n plaats. De les van de geschiedenis – onze eigen Nederlandse – en ook partijgeschiedenis – wordt ons voortdurend bij het zien van hun beeltenis in herinnering gebracht.

Positie vrouw

Het méér van deze herdenking en onthulling is gelegen in dat perspectief van het verleden, in het kennen van onszelf en herkennen van elkaar als politieke stromingen van geheel eigen aard en beginselen, vanuit een principiële visie op mens en maatschappij. De Anti-Revolutionaire Partij bestaat vandaag honderd jaar. Wij als politieke nazaten van Groen en Kuiper – als mannen en vrouwen die het oude, zo waardevol gebleken A.R.-ideeëngoed vandaag mogen vertalen in politiek beleid en bruikbare politieke munt (ook wij vrouwen in de „partij der mannenbroeders”, al heeft Kuiper met zijn opvattingen over „de eerepositie der vrouw” die hij in een artikelenserie in De Standaard zeer principiële uitleen heeft gezet, beslist grote invloed gehad op het zo lang volgehouden standpunt van de A.R. dat de vrouw zowel t.a.v. het actief kiesrecht als in later jaren t.a.v. het passief kiesrecht niet een plaats op politiek terrein moest worden geboden, een gegeven dat – in de tijd geplaatst – wel verklaarbaar is maar waarover wij vandaag toch met enige droefenis moeten spreken) – wij als A.R.-representanten van nu verheugen ons in 100 jaar A.R.-politiek. Al vieren wij dit eeuwfeest op de drempel naar een nieuw tijdperk, op weg naar een C.D.A.-fusie en het moment waarop de partij als zodanig zal verdwijnen, toch is een viering uitermate zinvol, omdat de

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters tijdens haar toespraak bij de onthulling van het borstbeeld van dr. A. Kuiper.

A.R.-richting zal blijven bestaan. Het A.R.-gedachtengoed zal immers worden ingedragen in het groter verband waarin de typische A.R.-trekken ook in de toekomst, naar wij niet alleen hopen maar ook verwachten, duidelijk te ontdekken zijn. Eerst een citaat. Een enkele aanduiding van dit typische, van deze A.R.-richting moet worden gegeven. Dit citaat, gehaald uit „Ons program” – het machtig basisstuk waarmee de A.R.-partij van start ging. „Alzoo is ze (de A.R.P.) van huis uit een militante partij die, geen vrede hebbende met de bestaande orde van zaken, daarop critiek uitoefent, die bestrijdt en poogt te wijzigen”. Begrijpelijk dat Kuiper direkt toen hij parlements lid werd begon aan te dringen op het samenstellen van een wetboek van arbeid en van wettelijk geregelde bedrijfsorganisatie, terwijl hij de sociale kwestie van meet af aan aan de orde stelde als een kwestie niet van particuliere maar van publieke aard, niet van barmhartigheid maar van recht.

Beginselen

Politiek bedrijven vanuit beginselen, dat behoort bij de A.R.-richting, toen en nu. Vertalen van het grondgegeven dat het Evangelie richtsnoer dient te zijn van ons politiek handelen en daartoe de hoofdlijnen uitzetten – gewetensvol in de meest letterlijke betekenis van het woord – hoofdlijnen die van wezenlijke belang zijn om als bepalende hoofdlijnen elk moment te functioneren onderweg naar politieke einddoelen. Politiek bedrijven waarmee de

revolutie-geest wordt bestreden, dat behoort ook bij de A.R.-richting, toen en nu. De geest van „ni Dieu, ni maître”, de geest van de autonome mens die het wel maken zal, van rationalisme en het verheerlijken van het menselijk vernuft, waarbij niet ikzelf, maar de andere mens, de andere groep schuldig is ten aanzien van nog bestaande maatschappelijke misstanden, mensen en groepen die via de revolutie uit de samenleving verwijderd dienen te worden. Tegen deze revolutie-geest principieel anti-revolutionair. Daarbij wel degelijk als anti-revolutionairen onderkennen de goden van de tijd, de machten die ons in de greep houden zoals vandaag het groeigeloof, het materiële egoïsme sterk doorwerkend tot en met de internationale schaal, het over de schreef gaan bij het bewaren van machtsevenwichten. Tegen deze goden strijden in anti-revolutionaire zin, dat wil zeggen het kwaad aangrijpen bij onszelf en allen tezamen.

Taak overheid

Politiek bedrijven vanuit een duidelijke visie op de taak van de Overheid met tegelijkertijd de erkenning van de eigen verantwoordelijkheid van ieder mens en elke groep, de soevereiniteit in eigen kring, ook dat behoort bij de A.R.-richting, toen en nu. Gods normen. Gods ordonnantiën zoals Kuiper het zei, hebben rechtstreeks betrekking op het menselijk leven in al zijn uitingsvormen. Dat vereist mogelijkheden om verantwoordelijkheden zelf waar te maken en te beleven, als verantwoordelijke mens tegenover God

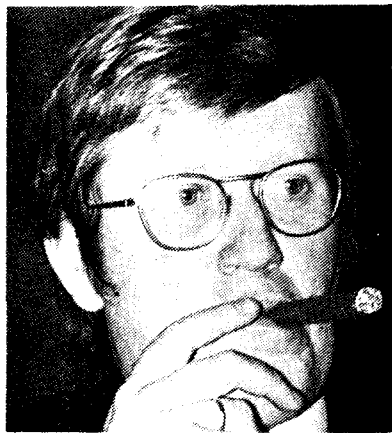
en tegenover de naaste. De Overheid kan en moet hierop een appél doen – dat komt niet alleen de verantwoordelijke mens zelf, maar ook de gehele samenleving ten goede. Het „samen verantwoordelijk” geeft tegelijkertijd voor de Overheid, die als dienaar van God mensen ten goede bezig dient te zijn, een eigen belangrijke taak.

Democratisch

Politiek bedrijven via een democratisch functionerende partij, dat behoort bij de A.R.-richting, toen – vanaf 3 april 1879 – en nu. De A.R.-leden zelf, via hun kiesverenigingen, statencentrales en kamercentrales vormen het fundament van de partij en bepalen uiteindelijk het program, de politieke richting, de hoofdlijnen en de samenstelling van de lijst der te kiezen vertegenwoordigers. De A.R.-partij heeft grote leiders gehad, waarvan Kuiper de eerste en voornaamste was. Hij kon een groot leider zijn omdat hij wist te luisteren naar de „gewone man”, omdat hij zich inspande het volk voor te lichten en in te lichten omtrent alles wat in kerk, staat en maatschappij van werkelijk belang was om te weten, omdat steeds zijn streven was de kleine luyden te bezielen, zoals hij in een deputatenrede in 1917 weergaf, omdat de vonk oversloeg op mensen die in hem een oprechte bewogen christen aanvoelden en hem vooral daarom hun volledig vertrouwen schonken, door dik en dun, in glorie-tijden en ondanks karikatuurtekening, in schoolstrijd en overwinning.

Abraham Kuiper was hún man. Ondanks de tijd waarin het gewoon was dat grote leiders het beleid maakten en invulden is toch toen reeds door Kuiper in principe, qua structuur de basis gelegd van een zeer democratische partij, een gegeven waarvan door latere A.R.-generaties een goed en dankbaar gebruik is gemaakt. Een partij waarin de stem van het volk, van mensen met een overtuiging door kan dringen en wezenlijk het beleid beïnvloeden. De A.R.-partij biedt u vandaag een plastiek van Abraham Kuiper aan. Moge de aanblik van deze staatsman een ieder hier herinneren aan zijn of haar eigen politieke herkomst, aan wat werkelijk aan diepste motieven, uitgangspunten en beginselen in de eigen politieke partij leeft, wat de eigen richting is, zodat hier dagelijks echt principiële politiek bedreven kan worden.

Wat heeft de ARP voor u betekend?

■ Wat betekent de A.R.P. voor mij?, is mij door de redactie van uw blad gevraagd; en het antwoord moet worden gegeven in niet te veel regels.
■ Dat kan ook. Want de A.R.P. is voor een buitenstaander duidelijk herkenbaar.
■ Een hecht georganiseerde partij, met markante vertegenwoordigers. Een partij die zonder omwegen zegt waar het naar haar oordeel op staat. Een partij met politici die de strijd niet schuwen, die het beleid dat in ons land wordt gevoerd duidelijk willen stempelen. Dat ook onverbloemd

willen doen in de politieke beweging die zij met K.V.P. en C.H.U. in het C.D.A. vormen. Een partij sterk, te sterk vaak, overtuigd van het eigen gelijk.
■ Anti-revolutionairen gaan in samenwerking met anderen (ik denk aan de kabinetten-De Jong en -Biesheuvel, die ik vanuit de Tweede Kamer heb gevolgd) vaak – en van harte, omdat zij hun stempel op het beleid zo sterk mogelijk willen doen zijn – tot de grenzen, die aan de spankracht van een samenwerkingsverband zijn gesteld. De debatten tussen minister Witteveen en de A.R.-fractie over de inflatiecorrectie waren een voorbeeld. Ook een voorbeeld ervan dat de anti-revolutionairen die grenzen kennen. Die kende oud-fractievoorzitter Aantjes ook, weet ik van nabij vanuit de tijd dat wij beiden onze fracties leidden. Een niet te onderschatten tegenstander in onderhandelingen en debat, ook een man die zich hield aan de afspraken welke werden gemaakt.
■ De A.R.partij, een partij van mensen die staan voor hun overtuiging, zich er sterk voor maken, wat te weinig relativerend. Een partij die het waard is het

100-jarig bestaan te vieren.
H. Wiegel
Vice-minister president
Minister Binnenlandse Zaken

Een eeuw oud maar zeer vitaal. Levend onder blad voor de mond. De „Nederlandse Gedachten” zijn er een illustratie van. Een politieke partij kan in zichzelf gekeerd zijn en zichzelf zoeken. De A.R.P. wil dat niet, ze verschuift zelfs haar gedachten in de richting van Nederlandse gedachten. Speelt hier overigens

verwerping van de korenmaat mee of is het een menselijke pretentie? De A.R.P. is eigenlijk een vreemde partij. Zo leefde de anti-revolutionair bij uitnemendheid Groen van Prinsterer, ook wel genoemd „De leidman op de baan ener christelijk-historische politiek”, vóór de geboorte van de partij. De honderdjarige is eigenlijk van oudere datum. Zo oud en dan schaamte voor het geboortjaar of juist bescheidenheid? De formele wieg is echter inderdaad van 1879.
Een partij met bewogen mensen, en die vind je bij de A.R.P., is geneigd zich in de bres te werpen. Voorop te gaan staan. Een honderdjarige met elan en niet vervuld van zichzelf maar ook gericht op de ander is een eeuwfeest waard.
In mijn gedachten dan ook: van harte gelukkigwensend en daarbij koester ik een gedachte van hoop, hoop om elkaar te zoeken en te vinden, hoop om met elkaar te werken, hoop op toekomst waarin de zegen niet ontbreekt.
Beelaerts van Blokland
De minister van
Volkshuisvesting en
Ruimtelijke Ordening

In het groeien naar één partij, het CDA, heb ik de ARP vooral leren kennen als een partij die consequent het christelijk beginsel, het Evangelie wil laten doorklinken in de besluitvorming. Lastig soms, veeleisend en zo vaak zonder enige twijfel aan eigen gelijk. Daarom een partner die je dwingt eigen argumenten te wegen en uit te dragen. Met vele K.V.P.-ers heb ik het dwingend doorpraten over wat een Christen in de politiek moest bewegen, ervaren als een verrijking van mijn politieke keus.

(M. H. M. F.
Gardeniers-Berendsen
minister van Cultuur,
Recreatie en
Maatschappelijk werk)

Vervolg van pagina 8

Verantwoordelijkheid parlementaire pers

Democratie gediend met geïnformeerde en mondige burgers

Door Rimmer Mulder

Natuurlijk had Kamervoorzitter Vondeling groot gelijk de parlementaire pers eens nadrukkelijk op haar verantwoordelijkheid te wijzen. Journalisten moeten Kamerleden voortdurend op hun vingers kijken, maar dat geeft omgekeerd die Kamerleden het recht het werk van journalisten kritisch te beoordelen. Jammer dat Vondelings lijst met klachten nogal mager uitviel.

Wie had gehoopt dat deze sociaal-democraat nu eens ondubbeltzinnig zou aantonen dat die journalisten van tegenwoordig maar raak schrijven is bedrogen uitgekomen. Of de vaderlandse pers in het algemeen en de parlementaire in het bijzonder echt lijdt aan een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel is met de voorbeelden van Vondeling in elk geval onmogelijk te bewijzen.

Vrijer

Wel staat vast dat de pers tegenwoordig aanzienlijk vrijer met gezag en gezagsdragers omspringt dan vroeger het geval was. Daar zijn verschillende oorzaken voor te noemen. Om te beginnen is de pers veel zelfstandiger geworden ten opzichte van het politieke bedrijf. Allerte personele en formele banden die er in de naoorlogse jaren nog bestonden tussen kranten en partijen zijn doorsneden. De tijd dat de fractie-voorzitter van de antirevolutionairen in de Tweede Kamer en de hoofdredacteur van Trouw één en dezelfde persoon waren is voorbij. Voor zover ik weet is alleen het Friesch Dagblad tegen deze ontwikkeling ingegaan door twee jaar geleden nog de politieke leider Sytze Faber in de hoofdredactie op te nemen. (Persoonlijk vind ik dat het FD Fabers salaris bij het ministerie van crm zou moeten kunnen declareren, want hier wordt een cultuur-historisch monument van op zijn minst grote educatieve waarde in stand gehouden, maar dit terzijde.) De enige echte partij-krant die Nederland nog heeft is De Waarheid. Voor de rest kan de pers los van alle partijen en vakbonden oordelen vellen en nieuws brengen.

Revolutie der jaren zestig

Het effect van die grotere, formele zelfstandigheid is drastisch versterkt door wat ik nu maar de revolutie van de jaren zestig zal noemen. De golf van kritiek op de bestaande orde en de openlijke uitdaging van het gezag hebben de pers, die er voortdurend met de neus bovenop zat, natuurlijk niet onberoerd gelaten. Er loopt in Nederland een flink aantal journalisten rond dat een flinke tik heeft meegereggen van de woelingen aan het eind van de jaren zestig. De meesten zullen inmiddels genezen zijn van het idee dat hun generatie de nieuwe orde zou vestigen, maar aan de andere kant zullen ze nooit meer terug vallen in volstrekte dienstbaarheid aan de oude orde. Het vuur van de jaren zestig mag dan wat gedoofd zijn, de pers treedt na provo en de Maagdenhuisbezetting iedereen die met gezag en macht is bekleed met grotere onbevangenheid tegemoet dan voorheen.

In die houding zijn de journalisten nog meer gesterkt door wat er zich in de eerste

helft van de jaren zeventig in de Verenigde Staten afspeelde. Daar ging de hoogste gezagsbekleder, die onverbloemd genoot van zijn macht, roemloos ten onder in een affaire die waarschijnlijk nooit uit de doofpot was gekomen als twee journalisten niet zo langdurig en ijverig aan het deksel hadden gewrikt. Een beter bewijs voor het belang van een vrije pers in een democratie dan de Watergate-affaire is er niet. Journalisten die dit drama van dag tot dag hebben kunnen volgen kunnen we moeilijk kwalijk nemen dat ze woorden van politici altijd wantrouwen en al snel ergens een „schandaal“ achter vermoeden.

Journalistieke speurzint

Of er hier echt journalisten rondlopen die hopen het succes van hun confraters van de Washington Post eens te kunnen evenaren (binnen de Nederlandse verhoudingen dan) weet ik niet, maar onder persmensen is de neiging om zelfstandig op onderzoek uit te gaan sinds „Watergate“ in elk geval sterk toegenomen. Ik kan me voorstellen dat mensen die zijn

Hieronder geven wij een gedeelte weer van de geruchtmakende kersttoespraak van Kamervoorzitter dr. A. Vondeling, waarin hij de beschuldigende vinger uitstak naar de parlementaire pers:
„In het afgelopen jaar en vooral in de laatste maanden, heeft één van de Britse parlementaire voorrechten mij wel eens door het hoofd gespeeld. Ik bedoel de bevoegdheid van het Lagerhuis om te oordelen over „beledigingen“ van het Huis of van leden daarvan door de pers. De overzichten die in het derde rapport van de voorrechten-commissie zijn vermeld, zijn en voor onze vaderlandse pers en voor ons, politici, erg interessant. Het zou mij niet de minste moeite kosten binnen één dag zo'n overzicht uit de Nederlandse pers samen te stellen, op basis van dezelfde normen als daar worden

aangelegd. Bovendien oordeelt de rechter in geval van onjuiste berichten over parlementariërs niet mals. Er worden in onze ogen wel heel forse boetes en vergoedingen uitgedeeld. Ik zeg niet, dat wij ook in die richting zouden moeten koersen. Maar het gemak waarmee de laatste tijd over personen wordt gesproken en ongecontroleerde beweringen worden afgedrukt en uitgesproken, moet ons toch wel allemaal verontrusten. Ik ben de mening toegedaan, dat wij niet langer alles over ons heen moeten laten gaan, hoezeer ik begrijp dat vooral politici de pers graag willen behagen en er als de dood tegen opzien ruzie te hebben, laat staan te maken met de keizerinnen en keizers van de wereld. Juist om die reden vind ik dat wij een voorbeeld moeten stellen. Het Presidium heeft zich daarover beraden en ik neem aan dat wij binnenkort daarvan blijik zullen geven.“

opgegroeid onder de oude verhoudingen tussen pers en gezag erg moeten wennen aan deze groeiende journalistieke speurzint. Een pers die braaf opschrijft wat de dames en heren aan de andere kant „rijp voor publikatie“ achten, is immers veel gerieflijker.

Daarom is het ook niet zo verwonderlijk dat mensen wel eens roepen dat de pers tegenwoordig maar raak schrijft. Journalisten moeten zich daardoor niet van de wijs laten brengen, als ze tenminste naar eer en geweten hun werk doen. Het wordt oppassen geblazen voor de pers als mensen in twijfel proberen te trekken of al dat gewroet der journalisten wel in het algemeen belang is. Meestal gebeurt dat vragenderwijs, zo van: „Is het nu echt nodig de vuile was altijd buiten de deur te hangen?“ of „Is het soms niet het beste dat het deksel maar op de beerput blijft?“ Het zijn vragen die getuigen van een verkeerde, ja, voor de democratie zelfs gevaarlijke, visie op de journalistieke verantwoordelijkheid. Die democratie is gediend met mondige, zo goed mogelijk geïnformeerde burgers. Daar ligt de belangrijkste taak van de pers. Zij heeft er voor te zorgen dat de burgers zo goed mogelijk op de hoogte zijn, althans kunnen zijn.

Taakopvatting pers

Journalisten moeten zich vooral niet te veel verantwoordelijkheden in de schoenen laten schuiven. Zij zijn er niet om de openbare orde te handhaven, de monarchie in stand te houden, het aanzien van het parlement te verbeteren, het moreel van de strijdkrachten op te vijzelen of het CDA op poten te zetten. Als er journalisten en persorganen zijn, die zich de behartiging van één of meer van deze belangen willen aantrekken is dat uitstekend. De lezers mogen zulke journalisten en organen daar vervolgens ook op aanspreken. Maar ze moeten daarbij wel voor ogen houden dat de pers in de eerste plaats dat andere belang moet dienen, dat is vastgelegd in het recht op informatie voor iedere burger. Deze taakopvatting wordt nog lang niet altijd goed begrepen door mensen die zich inzetten voor één of ander specifiek doel, zoals bijvoorbeeld de stichting van een nieuwe politieke partij. Als de verwezenlijking van dat doel niet zo gemakkelijk is als was gehoopt en de pers bericht daarover, dan mag die prompt het verwijt incasseren dat ze zo negatief is. Nog een stapje verder en de pers wordt ook nog verweten dat ze onverantwoordelijk is. Meestal is het andersom: de journalist die bewust, omwille van het goede doel informatie achterhoudt (en dan bedoel ik natuurlijk niet roddels en achterklap, maar substantiële gegevens) handelt onverantwoordelijk omdat hij bezig is het bestaansrecht van de pers, dat recht op informatie te ondermijnen.

„Drieluik“

„De verantwoordelijkheid van de parlementaire pers“. Een onderwerp dat naar de mening van de redactie boeiend en belangrijk genoeg is om in Nederlandse Gedachten ruime aandacht aan te schenken. Op deze pagina's wordt dit onderwerp van drie zijden belicht.

Allereerst geeft Rimmer Mulder, journalist bij het dagblad Trouw, zijn mening over dit onderwerp. Daarnaast gaat Piet van Tellingen, voormalig voorlichter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, in op dit onderwerp en tenslotte geeft de politicus dr. Willem de Kwaadsteniet, CDA-Tweede-Kamerlid, zijn ideeën omtrent deze zaak weer.

Eén onderwerp en drie verschillende invalshoeken: een drieluik. Een onderwerp, waar de redactie in de nabije toekomst op terug hoopt te komen.

Binnen de Nederlandse verhoudingen zullen journalisten zeer zelden beschikken over informatie die beslissend is voor leven of dood, oorlog of vrede of iets van die omvang en ze zullen daarom ook zelden verduistering van informatie kunnen rechtvaardigen met een beroep op het algemeen belang.

Affaire

In wat voor moeilijk parket een pers terecht komt die haar plicht gaat verzaken omdat één of ander groter belang dat zou eisen is aan de hand van verschillende naoorlogse affaires aan te tonen. Het sterkste voorbeeld is waarschijnlijk de affaire, die zich in de jaren vijftig rondom het Koninklijk Huis afspeelde en doorgaans wordt aangeduid als de affaire Greet Hofmans. Het gaat hier niet om de zaak zelf maar om de houding van de Nederlandse pers in die dagen. Die houding kwam er op neer dat het volk nauwelijks werd geïnformeerd over zo'n belangwekkende politieke en constitutionele kwestie. De buitenlandse pers (en heus niet alleen de sensatiebladen) berichtte er regelmatig over maar: „in Nederland kon geen gewone sterveling er iets van weten of begrijpen aangezien de nationale media zich bepaalden tot de dagelijkse weesgegroettes, richting Soestdijk“, aldus H. J. A. Hofland in „Tegels lichten.“ Ik denk dat de pers zoiets tegenwoordig niet zou overkomen; niet omdat ze zo graag de vuile was buiten hangt, maar omdat ze haar specifieke verantwoordelijkheid veel beter is gaan begrijpen. Rimmer Mulder is journalist bij het dagblad „Trouw“

Een vrije ongebonden pers onmisbaar voor democratie

Door P. van Tellingen; oud-CDA-Tweede-Kamerfractievoorzitter

Een vrije, nietgebonden pers is onmisbaar in een volwassen democratie. Dat moet bij het schrijven over de parlementaire pers, waar ik met zeer veel plezier jaren mee vertoefd heb, uitgangspunt zijn. Ik vind de beoordeling van de schrijvende en sprekende pers vaak te negatief. Ook in onze kring.

In een volwassen democratie moeten de media de noodzakelijke informatie verstrekken die kan leiden tot politieke keuzes. Wanneer journalisten dat niet

ongebonden kunnen doen – dat wil zeggen niet gebonden aan politieke groeperingen of belangengroepen via een redaktiestatuut dat onafhankelijkheid garandeert – wordt al gauw het terrein van de propaganda betreden, informatie achter gehouden.

Dan wordt het maken van keuzes bemoeilijkt. Ik vind dat journalisten in hun jacht naar de waarheid zo min mogelijk belemmeringen in de weg moeten worden gelegd. Dat wil zeggen dat zij vrij en ongebonden moeten opereren. Het zijn een paar losse opvattingen die belangrijk zijn bij de beoordeling van het werk van journalisten.

Kritiekloze maatschappij

Het geloof in een niet volmaakte samenleving is ons van huis uit meegegeven. En bij een juist gebruik van deze gedachte leert dat je relativeren, en fouten inzien. Veel kritiek op de pers komt voort uit het niet willen erkennen van eigen fouten en tekortkomingen. Zelfkritiek is het begin van de wijsheid, maar het is een gezegde dat in de politiek te weinig wordt toegepast. Indien door journalisten de vinger op een zwakke plek van onze politieke groepering wordt gelegd, een uitspraak van een onzer voormannen wordt bekritiseerd of politici schrikken van eigen stellingnames wordt te snel de vinger gewezen naar journalisten en de verzuchting geuit: hadden we maar een eigen krant of een eigen omroep.

Eigenlijk wordt dan bedoeld: hadden we maar een krant en een omroep die kritiekloos applaudiseert bij al onze goede daden. Ik moet er niet aan denken dat wij alleen maar met zulke media van doen zouden hebben. In een maatschappij te moeten leven waar kritiek wordt uitgebannen. Of dat deze natie weer wordt opgedeeld in

groeperingen of zuilen met eigen media-slaven, die als supportersverenigingen opereren en alles buiten de eigen klub als vijandig gaan beoordelen. Kritiek moet ons in het goede spoor houden, ook van media die qua uitgangspunt ons nabij staan. Zij moeten de feiten en achtergronden kunnen geven op jacht naar de waarheid. Wij moeten het vertrouwen hebben dat als de waarheid spreekt, we het lang kunnen volhouden. En als dan blijkt dat we fouten hebben gemaakt, kunnen we daar meer van leren dan ze te verdoezelen of goed te praten. Bovendien geldt nog altijd de wijsheid dat de bringer van de boodschap niet de veroorzaker van de boodschap is.

Parlementaire pers

Ik hoop echt dat datgene wat hiervoor gezegd is ook zal meewegen in de beoordeling van een groep journalisten, die in de moeilijke positie verkeert informaties door te moeten geven over het werk van politici, ook in opiniërende zin. Maar de term „parlementaire pers“ suggereert dat er

Vervolg op pag. 7

Parlementaire journalist en parlementariër

Door dr. W. de Kwaadsteniet,
CDA-Tweede-Kamerlid

Het is natuurlijk een goede zaak om elkaar te midden van alle vrijheid zo nu en dan op onze verantwoordelijkheid te wijzen. Dat kan nooit kwaad. Men zou kunnen stellen: hoe groter de vrijheid hoe groter de verantwoordelijkheid.

Zelfs met zo'n stelling moet je evenwel – althans in de actualiteit – voorzichtig zijn. Theoretisch gesproken is er op de stelling als zodanig niets aan te merken. In de praktijk bekeken kan iemand er – desgewenst en misschien heel erg op de achtergrond – toch de (na)smaak van inperking, begrenzing van de vrijheid aan overhouden. Nu behoort dit ook weer niet zo erg te zijn. Want: is vrijheid absoluut? En hoe ver moet de verantwoordelijkheid van wie gaan? Men kan wellicht stellen, dat althans „wijsheid” altijd geboden is. Maar ja, niet iedereen vindt ook hetzelfde „wijsheid”.

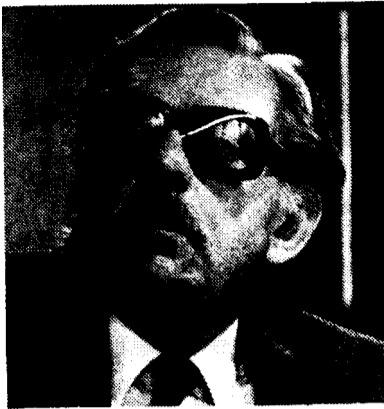
Vondeling

Maar genoeg hierover. Ook in dit artikel gaat het niet om een wetenschappelijke beschouwing. Het gaat erom iets te zeggen over parlementaire journalistiek vanuit het parlement gezien. Daarmede ga ik al weer te ver. Vanuit het parlement gezien? Voorlopig is het een globale zienswijze van één Kamerlid, weergegeven via enkele kanttekeningen, welke wel geen volledig beeld zullen geven. Vondeling reikte het punt aan toen hij de laatste vergadering van de Tweede Kamer voor het Kerstreces met een wat opschudding verwekkend speechje besloot. (De tekst van het betreffende gedeelte van het toespraakje is hiernaast afgedrukt). Kort gezegd gaf Vondeling uiting aan zijn verontrusting „over het gemak waarmee de laatste tijd over personen wordt gesproken en ongecontroleerde beweringen worden afgedrukt en uitgesproken”. De pers reageerde daarop nogal fel. Zoals Vondeling zei: als de befaamde prinses op de erwt. En hij voegde er aan toe, dat parlementariërs elke dag bloot staan aan een kritisch oordeel, terwijl het vrij zelden gebeurt dat de rollen worden omgekeerd. Er zijn stelling nogal wat Kamerleden die het – zo niet openlijk, dat toch wel in hun hart – op prijs stelden, dat de Kamervoorzitter dit vingertje eens had gegeven. Voor een gedeelte vonden misschien wel alle Kamerleden – waaronder dan om misverstand te voorkomen ook schrijver dezes – het

niet zó slecht dat er eens een attentie-seintje werd gegeven. Daarmede dan veelal de meer specifieke opmerkingen van Vondeling verbredend tot het zo nu en dan voorkomend min of meer ongelukkig zijn over de wijze van publiciteit in het algemeen. Uitgaande van deze verbreding schrijven wij hier verder. Want wie heeft niet eens iets, waarvan hij of zij vindt dat het niet juist, niet voldoende of ten onrechte in het geheel niet in de publiciteit is gebracht? En het is best aardig als parlementaire journalisten openlijk eens een keer horen, dat niet altijd alles door iedereen wordt gewaardeerd. Ik denk dat dit op zichzelf ook best gezond is.

Wijze wijze?

Maar daar tegenover staat, dat toch in het algemeen gesproken de Kamerleden de parlementaire pers wel positief waarderen. Tevens zou het mooi zijn als dat wederzijds zou kunnen zijn. Het ligt, denk ik, in het algemeen niet in de eerste plaats op de weg van Kamerleden om journalisten – in het algemeen en in het openbaar – te bekritisieren, hoewel Kamerleden best – en soms terecht – weleens ongelukkig mogen zijn met de wijze waarop zaken worden overgebracht. Dat de Kamervoorzitter nu eens een opmerking heeft gemaakt is wat anders. Of de Kamervoorzitter dat op wijze wijze heeft gedaan? Interessante vraag. Wat is wijsheid? Er zijn ook wel eens andere Kamerleden die iets zeggen, dat niet iedereen hen in dank aanneemt. Maar is het dan wel zo wijs dat dan (jargon) „iedereen over betrokkene heenvalt”? Misschien is het wijzer, dat iedereen er dan steeds wel iets van attentheid aan over houdt. Wij kunnen moeilijk nalaten hier een citaat weer te geven uit „Het Nederlandse Parlement” van dr. E. van Raalte. Hij schrijft o.a.: „Soms hebben Kamerleden nog weleens moeite gehad met eraan te wennen, dat een vrije pers in vrijheid over hun doen en laten schrijft. In dit verband was b.v. typerend hoe op 19 november 1852 een Kamerlid betoogde, dat, indien

men werkelijk openbaarheid wil, deze dag „niet moet zijn overgelaten aan de gunst of ongunst van verslaggevers, in dienst van bijzondere bladen, zonder enige verantwoordelijkheid en zonder enig toezicht van de zijde der Kamer”. Hij wenste daarom „dat in de enceinte van deze vergaderzaal geen verslaggevers worden toegelaten dan onder voorwaarde van onpartijdigheid en volledigheid, een voorwaarde, waarvan zij de vervulling op hun beurt te regelen hebben met de redactieën van dagbladen, die zij van verslagen voorzien”. In het verdere debat oogste deze afgevaardigde voor zijn suggestie gelukkig geen bijval. Zijnerzijds merkte hij toen nog eens op: „Men moet..... op de verslagen der Kamers enig toezicht uitoefenen, gelijk dit in vele landen het geval is”. Terecht ontbreekt ten enen male een parlementaire censuur, zoals die meer dan een eeuw geleden blijkens voorgaande citaten door een der leden werd aanbevolen. De volksvertegenwoordigers beseffen, dat zij de pers in hun midden geheel en al vrij dienen te laten”. Aldus het citaat.

Geen privétekstschrijvers

Verder ben ik van mening, dat wij als Kamerleden o.a. moeten beseffen, dat parlementaire journalisten niet onze privétekstschrijvers zijn voor het Nederlandse volk. Tevens kan gezegd worden: Kamerleden behoeven niet lief te zijn voor journalisten en journalisten behoeven niet lief te zijn voor Kamerleden. Beiden moeten proberen hun taak in de samenleving zo goed mogelijk te vervullen. De taak van de parlementaire journalist bestaat o.a. uit

het overdragen van betrouwbare informatie over het reilen en zeilen – in de ruimste zin – van het parlement aan het publiek, de bevolking. Daarnaast behoort tot die taak het opiniëren en het becommentariëren van het politieke gebeuren in het algemeen en het parlementaire gebeuren in het bijzonder.

Het doel en de functie van de parlementaire journalistiek in de diverse media is vooral het doorzichtig maken van de politieke besluitvorming. Dit is natuurlijk allemaal niet zo eenvoudig. Het stellen van het voorgaande is gemakkelijker dan het verwezenlijken ervan. Om te beginnen is het zeker zo, dat betrouwbare en zo exact mogelijke informatie-overdracht vraagt om een uiterst zorgvuldige en nauwkeurige berichtgeving.

Versimpeling

Maar aan de andere kant moet gezegd worden, dat het regelen in de politiek van de zaken in de samenleving vaak ingewikkeld en moeilijk is. Dat vraagt dus een doorzichtig maken, begrijpelijk maken en vertalen van de politiek voor het publiek. En dat vraagt om een zekere mate van vereenvoudiging, versimpeling van de politieke werkelijkheid. Daarbij kunnen zich overigens o.a. deze twee problemen voordoen. De journalist versimpelt, hoewel de zaak wel duidelijk is, op eigen houtje verder, zonder daarbij de zaak waar het om gaat (voldoende) recht te doen. Of de parlementariër geeft zelf aanleiding tot eigen journalistieke versimpeling, omdat door hem onvoldoende duidelijk wordt aangegeven waar de politieke keuzen liggen, of omdat getracht wordt tegenstellingen te verhullen, of omdat men meningsverschillen (voorlopig) intern wil houden. Hierbij kan vervolgens worden opgemerkt, dat wij leven in de tijd van openheid en openbaarheid, terwijl overigens de media wellicht wat meer open zouden kunnen zijn voor correctie en weerwoord. Naast de vorige twee problemen noemen wij nog een tweetal. Dat is in de eerste plaats het punt van de selectie van de feiten, waarover het publiek al dan niet (uitvoerig, althans voldoende) wordt geïnformeerd. En in de tweede plaats het punt van het voldoende kenbaar zijn van het onderscheid tussen de informatie en het commentaar daarop. Als wij het voorgaande nu overzien dan betekent dit, dat de parlementaire journalistiek moet voldoen aan zowel eisen van betrouwbaarheid als aan eisen van doorzichtigheid.

Nog een tweetal opmerkingen kan worden gemaakt. De eerste is, dat de parlementaire journalist in de samenleving ook een zekere controlerende functie heeft ten aanzien van relevante feiten in het democratisch leven. Dat is overigens een controlerende functie, welke niet op één lijn gesteld kan worden met de controlerende functie van het parlementslid, al was het alleen maar omdat de laatste een democratisch gekozen figuur is. De tweede opmerking is, dat de parlementaire journalistiek de kiezers behulpzaam kan zijn in het beoordelen van de volksvertegenwoordigers. Dat vergt dan ook wel weer een belangrijke mate van betrouwbaarheid en zorgvuldigheid van de zijde van de journalistiek, waarbij gezorgd wordt voor een aanvaardbare beeldvorming. Overigens kan ons dit nog bij de volgende aanverwante punten brengen. Geen enkele krant, noch een van de andere media, is geheel neutraal of objectief. Er zal altijd worden uitgegaan van een bepaalde visie, althans een of andere benaderingswijze. Zo zal een krant ook vaak vooral lezers uit een bepaald volksdeel werven op basis van een – eventueel onuitgesproken of globale – mens- en maatschappijvisie. Een krant kan ook werkracht op lezers uitoefenen door de inhoud en redactie primair af te stemmen op datgene wat het publiek graag leest. En dan is er nog het interessante punt of (de commentaren van) de kranten en de media in het algemeen een voldoende weerspiegeling geven van wat in het volk leeft.

Brugfunctie

Hiermede komen wij dan bij het punt, dat de (brug)functie, die de parlementaire journalistiek heeft in de verbinding tussen kiezers en gekozenen, niet voldoende is voor een optimaal contact tussen kiezers en gekozenen. Daar zijn dan ook nog andere wegen en mogelijkheden voor, die overigens ook niet altijd en allemaal voldoende zijn voor een perfecte situatie. Maar wanneer de parlementaire journalistiek in vrijheid haar werk goed doet is dat van grote betekenis voor de democratie. Een vrije pers is zeer wezenlijk bij de politieke meningsvorming. Parlementaire journalistiek en parlement moeten elkaar respecteren. Bij hun taakvervulling kunnen zij elkaar ook dienen. Beide zijn zij – ieder op eigen wijze – verantwoordelijk. Goede en verstandige contacten zijn gewenst tussen de parlementaire journalist en de parlementariër.

Vrije, ongebonden pers

Vervolg van pag. 6

sprake is van een uniforme groep. Dat is geenszins het geval. De groep van parlementaire journalisten is even veelkleurig als onze media zijn. Je vindt ze daar van Telegraaf tot Trouw en van de TROS tot de VPRO. Daarom zijn verwijten in de richting van de parlementaire pers gericht schoten in de lucht. Dan moet je man en paard noemen. Dat was ook de terecht kritiek van Max de Bok, zelf parlementair redakteur van de Gelderlander, en zo beetje voorzitter van de parlementaire persclub, – een groep journalisten die voor allerlei technische en huishoudelijke voorzieningen ten behoeve van hun werk in de Kamer wel eens bijeenkomt –, terecht kritiek op wat losse kritische kanttekeningen van Kamervoorzitter Vondeling in de richting van de parlementaire pers. Vondeling heeft zijn kritiek nooit waar kunnen maken en heeft ten dele al de algemene kritiek ingetrokken door met slechts enkele voorbeelden te komen. Ik begrijp heel wel dat Kamerleden die nu eenmaal in een glazen huisje wonen, behoefte hadden aan een uitlaatklep, nadat een enkel Kamerlid buitensporig veel keren was genoemd in een verondersteld klein financieel schandaaltje wat niets waard bleek te

zijn. Daarop behoeven journalisten nu ook weer niet zo overgevoelig te reageren als nu het geval was. Het was niet de eerste keer dat Vondeling als een echte schoolmeester de matteklopper hanteerde.

Fouten

Worden er dan geen fouten gemaakt door parlementaire journalisten?

Natuurlijk, zoals overal waar gewerkt wordt. Maar niet meer fouten dan op andere fronten, waar de journalistiek werkzaam is. Maar fouten worden ook veroorzaakt als de boodschap die gebracht wordt door politici niet helder en doorzichtig is: voor meer dan één uitleg vatbaar is. Wazige compromissen die worden gesmeed en zo niet aan lezers kunnen worden gepresenteerd omdat ze onbegrijpelijk zijn. Dan moet dat vertaald worden, en in de mist vaart ook een journalist wel eens fout. In de formatieperiodes, die ik heb meegemaakt, kwam het vrijwel wekelijks voor dat volstrekt tegenstrijdige berichten in de kranten verschenen, alleen omdat er een onduidelijke boodschap werd gebracht.

De vraag die journalisten zich wel eens mogen stellen is of als er sprake is van

een echte fout, niet ruimhartiger dan tot nu toe aan een mogelijkheid van rektifikatie of van een weerwoord mag worden gedacht. Maar ook hier moet niet gegeneraliseerd worden: een dagblad als Trouw bijv. is daar niet schaaars mee. Maar het zou nuttig zijn als daar aandacht aan wordt besteed.

Ook journalisten worden daar niet minder van.

Gevaren, die dreigen

Er bedreigen de parlementaire journalisten geen meerdere gevaren dan andere vakgenoten. Een gevaar is dat een zekere mate van vertrouwen ook de journalistieke gelederen binnen gedrongen is. Maar ook hier is een sterk excuus: zolang onze natie meer belang hecht aan sport dan aan het parlementair gebeuren, de t.v.-rubriek verkiest boven de sociaal-ekonomische perikelen en een krant terwille van het abonnemентаantal daar enigszins rekening meehoudt, is een vorm van vertrouwen binnen gedrongen. Uit lijfsbehoud moet een omroep daar wel rekening mee houden. Eigenlijk zou je ook hier van een etisch reveil moeten spreken, d.w.z. de boer op gaan om mensen interesse (alleen dat zou al wat zijn) bij te brengen voor echt belangrijke problemen. Wanneer de vertrouwen doorwerkt wordt het incident in de politiek belangrijker dan pak weg het minderhedenbeleid. Immers de mensen pruimen dat beter

en het is goed voor oplagecijfers en kijk- en luisterdichtheid. Bij vertrouwen wordt steeds meer uitgangspunt wat de mensen willen horen, zien of lezen in plaats van wat werkelijk belangrijk is voor een beoordeling van deze samenleving. Een gevaar, dat hiermee verband houdt is de wijze waarop over personen die bekendheid genieten wordt geschreven. Na „Watergate” – Rimmer Mulder is in zijn bijdrage daar ook op – is er een zekere journalistieke koorts ontstaan om autoriteiten te ontmaskeren. Daar waar grove fouten zijn gemaakt moet dat ook gebeuren. Maar ik vind dat daar waar „hoge” personen in het geding zijn extra zorgvuldigheid geboden is. Een bericht dat iemand zal schaden, – ook wanneer daar sterke redenen voor zijn – moet op een goudschaaltje worden gewogen, voordat publicatie hem of haar treft. De laatste tijd zijn er wel eens publikaties geweest die op zich gedaan moesten worden, maar die omdat het om personen ging, best zorgvuldiger hadden mogen zijn. Ik denk bijv. aan wat allemaal over Piet van Zeil geschreven is.

Betrekkelijk

Er is nog een ander gevaar dat iedereen die langer dan enige weken op en rond het Binnenhof werkt kan bedreigen. Het gevaar slachtoffer te worden van bewustzijnsvernauwing. De waan van de dag, het gevoel met iets heel belangrijks bezig te zijn, terwijl

enige nadere overpeinzing zou leren dat het een wind in een glas water is. De Tweede Kamer, instituut om te beminnen en hoog te achten, kent alle gevaren van de beslotenheid van sociëteiten: de opwinding binnen eigen muren is helser dan daar buiten, omdat de betrekkelijkheid van de opwinding op dat moment niet wordt ingezien. Nu ik enige maanden er buiten sta, ontdek je hoe zeer belangrijke beslissingen bijv. rond de scheepsbouw, minder opwinding veroorzaken rond het Binnenhof dan opmerkingen van Jan van Houwelingen, die mij althans niet als nieuw voorkwamen. Maar ook hier geldt voor journalisten het excuus: als politici zich zo opwinden over ondergeschikte onderwerpen, moet dat signaleerd worden. In een volwassen democratie zullen de kiezers dan moeten oordelen.

Uit dit relaas vol losse kanttekeningen hebt u een zekere waardering kunnen proeven voor het werk van schrijvende en radio/t.v. makende pers, die in het parlement werkt. Dat klopt, zij het dat ik erken dat er fouten worden gemaakt. Maar ik ga de barrikades op als zelfs de suggestie wordt gewekt dat dan maatregelen moeten volgen. Stelt u zich dat eens voor in een volwassen democratie, die de risico's van journalistieke fouten moet kunnen verdragen. Daarom moeten politici en journalisten gewoon aan het werk gaan, van elkaars fouten leren en elkaar blijven waarderen.

Voor iemand die een tegenstander is van partijvorming op confessionele basis (in een kerk kan men, stoelend op een religieuze grondslag, heel goed tot politieke daden komen, in een politieke partij kan men, op grond van zijn politieke uitgangspunten, uitstekend ook zijn geloofsovertuiging mede als richtsnoer van zijn handelen nemen), voor zo iemand lijkt het vreemd om te zeggen dat het hem spijt als de nu 100-jarige ARP verdwijnt. Toch is dat zo, omdat de ARP een groot aantal sterke, karaktervaste politici heeft voortgebracht en de partij zich nu gaat oplossen in een CDA dat, naar mij voorkomt, een minder consistente en minder vooruitstrevende koers zal varen dan de ARP, zeker de laatste jaren, heeft gedaan.

Jan C. Terlouw
fractievoorzitter D'66

Aan de vooravond van haar verdwijnen in het CDA is het moeilijk om de jubilerende toe te spreken zeker niet als er gemengde gevoelens zijn. Er is een AR-traditie, die ik niet waardeer. Dat is het imperialisme van het besef van het geroepen zijn, drager te zijn van eeuwige beginselen op grond daarvan in fiere een superioriteit ten toonsprekend, die in het bijzonder bij Kuiper spreekt, maar bij hem niet alleen. „De AR-richting vertegenwoordigt de grondtoon van ons volkskarakter”, het is een pretentie van belang. In die traditie passen Kuiper en Fabius, Colijn en De Wilde, Algra en Roolvink. Er is een traditie, die mij toespreekt. Dat is, bij vlagen ook Kuiper, Idenburg, Rutgers, Anema, Berghuis en De Boer. Het is een traditie van openheid zonder halfzachtigheid, waarin de onzekerheid niet wordt geschuwd en de evangelische volkspartij omtrek en inhoud krijgt. Er is in de AR een aristocratische en een volkse inslag, een op staats- en gezagshandhaving gericht denken en een radicale oriëntering. Behoud en vernieuwing, anti-revolutionair en hervormingsgezind. Bijgehouden en gebleven door het roepingsbesef van de gereformeerde gezindte; tot opgaan in het CDA bestemd op grond van een politieke ontwikkeling, waarvan niet duidelijk is of daarin macht dan wel beginsel domineert. Geen wonder dat de AR tot de laatste snik zo'n boeiende partij blijft.

drs. J. M. den Uyl
fractievoorzitter PvdA

De AR-Partij heeft de politieke emancipatie van het calvinistische volksdeel sterk bevorderd. Zij heeft veel bekwaam politici opgeleverd die aan het Nederlandse staatsbestel belangrijke diensten hebben geleverd.

Aan namen als Groen van Prinsterer, Kuiper, Colijn, Schouten en Zijlstra kan in de parlementaire geschiedschrijving niet worden voorbijgegaan. De AR-Partij heeft in ons politiek bestel steeds een markante plaats ingenomen. Daarbij heeft mij altijd zeer geboid hoe de van huis uit steile calvinistische opvattingen er de AR-leidslieden niet van hebben weerhouden zo te manoeuvreren dat de AR in de praktische politiek veelal kans zag een plaats te kiezen waardoor zij meer macht kon uitoefenen dan haar omvang in het parlement rechtvaardigde. De grote loyaliteit van de achterban heeft hiertoe ongetwijfeld bijgedragen tot vandaag toe. Of de grote zelfverzekerdheid van de „mannenbroeders” hiervan oorzaak dan wel gevolg is geweest, laat ik graag in het midden. Door de totstandkoming van het CDA lijkt aan deze markante positie van de AR een einde te zijn gekomen. Dat moge aan de kleurrijke verscheidenheid van ons politieke bestel afbreuk doen, uit een oogpunt van moderne partijvorming op basis van drie hoofdstromingen in ons politiek bestel, te weten de christen-democratische, de socialistische en de liberale, lijkt dit mij onvermijdelijk. De zekere droefheid die hierover in AR-kring bestaat, is begrijpelijk. Ik zou de AR-partij – als dat al nodig zou zijn – desondanks willen aanraden met een zekere trots haar 100-jarig bestaan te vieren. De geschiedenis rechtvaardigt dat ten volle!

mr. J. G. Rietkerk
voorzitter fractie VVD

De Anti-revolutionaire partij heeft in de honderd jaar van haar bestaan in de Nederlandse politiek een zeer markante rol gespeeld. Zij heeft politici voortgebracht die in de Nederlandse politiek in het algemeen en in het christen-democratische denken in het bijzonder blijvend hun sporen hebben nagelaten: Kuiper, Talma, Colijn, Schouten, Biesheuvel, Aantjes, Jelle Zijlstra. Onze historische kennis daarvan is door de artikelenreeks in Nederlandse Gedachten weer geactiveerd. Als CDA'er doet het dan goed te lezen hoe bijvoorbeeld op het sociale terrein Aalberse „het stokje” van Taima overnam. Door de tijden heen worden de AR-politici gekarakteriseerd door sterke sociale betrokkenheid, gekoppeld aan beginselvastheid, een krachtige overtuiging en een steilheid van opvatting. Alhoewel er door de tijden heen een golfslag tussen links en rechts

is geweest, komt men er met zulke typering niet uit. De ARP is juist een levend bewijs dat men christen-democratische politiek niet in een links-rechts schema kan terugdringen.

Als de ARP nu zo sterk op de bres staat voor een nieuw concept van sociaal-economische welvaarts- en verantwoordelijkheidsbeleving in ons land, voor een risico-dragend vredes- en veiligheidsbeleid en een middels de nieuwe economische orde te realiseren rechtvaardiger verdeling van de welvaart tussen de geïndustrialiseerde en de ontwikkelingslanden, dan herken ik mij daar politiek in. De ARP brengt haar grondslagen en politieke visie nu mee in het CDA. Wij zullen van hieruit in dat CDA samen aan de slag moeten met een christelijk geïnspireerd beleid, geënt op de noties van het Evangelie.

drs. R. F. M. Lubbers
voorzitter fractie C.D.A.

Ga er maar vanuit, dat elke politieke partij het naar eigen mening altijd bij het rechte eind heeft. Anders gezegd: een politieke partij is per definitie eigenwijs. De aantrekkingskracht, die de ARP op mij uitoefent is gelegen in de eigen wijze van eigenwijs zijn. Die komt tot uiting in een bijzonder hoge pretentie, namelijk het Evangelie handen en voeten te willen geven in de politieke praktijk. Die komt tot uiting in een soms forse onbescheidenheid, als zou Nederland er zonder ARP slecht aan toe zijn. Die komt tot uiting in de vreemde combinatie van elkaar frekwent politiek de oren wassen en desondanks bij elkaar blijven. Het is boeiend, dat zo'n partij het honderd jaar heeft uitgehouden. Dat is ook een felicitatie waard. Het is ook goed, dat zo'n partij deel gaat uitmaken van het CDA. En vlug!

drs. P. Bukman
voorzitter N.C.B.T.B.

Geconfronteerd met de vraag welke betekenis de ARP voor mij persoonlijk heeft gehad komen de volgende gedachten bij mij naar boven. Het waren met name schrijvers van AR-huize – waaronder C. Smeenk – die in mijn jonge jaren mij op indringende wijze de overtuiging hebben bijgebracht welke betekenis het christelijk geloof moet hebben voor politiek en maatschappelijk handelen. Binnen de ARP heb ik geleerd dat christelijke „beginselen” normen en waarde in praktisch politiek handelen moeten worden omgezet. Maar ook hoe moeilijk en onvolkomend dat soms is. Binnen de ARP heb ik het altijd een boeiend verschijnsel gevonden dat vogels van diverse maatschappelijke pluimage één politieke partij vormden. Het gaf

een relativering van eigen, soms eenzijdig georiënteerde werknemersstandpunten. Maar ook binnen de ARP heb ik wel „beroepsworstelaars” ontmoet, die zeer bekommerd waren over allerlei grondslagkwesies, maar de uitwerking in een concreet beleid aan anderen overlieten. Aan de ARP heb ik heel veel goede herinneringen, maar mij bekruipt geen gevoel van heimwee. Heimwee naar het verleden past een anti-revolutionair niet. Dat verleden niet vergetend, en ook mee inbrengend in een nieuw organisatorisch verband, zullen we eigentijdse antwoorden moeten geven op de vragen van deze tijd.

H. van der Meulen,
voorzitter CNV

Het NCW is sedert 1967 een samenwerkingsvorm van katholieke en protestantse ondernemers. Begonnen als federatie, werd van de aanvang duidelijk gesteld, dat het doel was: op korte termijn te komen tot één organisatie. Dit is in de praktijk een succesvolle aanpak gebleken. Daar er een duidelijke parallel ligt met de vorming van het CDA, wordt van NCW-kant nog eens benadrukt dat alleen hechte organisaties de gezamenlijke problemen goed aan kunnen. De grote nadruk die de AR altijd op de persoonlijke verantwoordelijkheid heeft gelegd, spreekt het NCW zeer aan. Het elkaar niet los laten, ook bij verschil van mening, heeft ook ons geïnspireerd.

Ondernemers hebben de neiging sterk naar de realiteit te kijken; een tegenwicht tegenover het gevaar van alleen maar pragmatisch handelen, vormt de geïnspireerdheid van de ARP.

lr. J. de Wit,
voorzitter NCW.

De anti-revolutionaire partij viert haar honderdjarig bestaan. Voor bewonderaars en sympathisanten een verheugende zaak. Het markeert een partij die erin geslaagd is haar confessioneel uitgangspunt en karakter om te zetten in politieke actie. De aantrekkingskracht van dit punt wordt vooral gevormd door het feit dat het staan voor een beginsel plaats vindt in een tijd waarin het tot de bon ton schijnt te behoren om voor „alternatief” pragmatisme te kiezen. De ARP wordt voor mij sterk gekenmerkt als politieke beweging. De band tussen achterban en politici is zeer hecht en de organisatiegraad voor een soepel contact tussen de kiezers en de gekozenen zeer hoog. De partij heeft de charme van de middelgrote partij. Directe actie, politieke slagvaardigheid, sterke

aansprekelijke uitgangspunten. Bewondering heb ik steeds gevoeld voor de onvoorwaardelijke inzet van mijn AR-vrienden, gekoppeld aan die benijdenswaardige protestantse onverschrokkenheid waardoor de daad zelf meer aandacht krijgt dan het toevallige resultaat.

Mr. S. J. M. Dijkman, lid
CDA-Tweede-Kamerfractie

Wat betekent de ARP voor mij? In alle eerlijkheid moet mijn antwoord luiden: veel, maar niet zoveel dat ik ooit meende lid te moeten worden. Een punt van kritiek heeft betrekking op de nogal absolute wijze van optreden van sommigen van de ARP-voormannen. Naast deze kritiek is er veel waardering, die de kritiek verre overtreft. Vastgesteld moet worden, dat er in de afgelopen decennia een spanning is geweest tussen de concrete politieke stellingnamen op iandelijk niveau en de opvattingen van de ARP-achterban. Niettemin is de ARP een stabiele factor in de Nederlandse politiek gebleven en heeft zelfs lettend op het aantal parlementariërs een relatief grote invloed op het bestuur in Nederland gehad. Zeer zeker komt dit door de verbondenheid van de ARP-leden met de principiële grondslag, waarop men elkander kon en kan uitspreken zonder uiteen te vallen. Men zou wensen, dat deze wijze van met elkaar politiek bedrijven ook een kenmerk wordt van het CDA.

drs. W. J. Deetman lid
CDA-Tweede-Kamerfractie

Als er onder mensen één is geweest die mij hoopvol heeft teruggebracht en gehouden bij een ARP, die ik, niet formeel maar wel feitelijk, verlaten had, is het wel Bruins Slot geweest. Ik bedoel dan niet de partijvoorzitter, maar de schrijver van hoofdartikelen in „Trouw”, een visionair criticus, nauw betrokken bij het wezenlijke wel en wee van de partij, maar er ver genoeg van afstand om het breder te zien dan binnen het beperkte partijkader en verder dan de grens van de alledaagse politiek. Daarom, gevraagd om een reactie bij het eeuwfeest van de ARP, een aanhaling uit zijn boekje over die „kleine partij in een grote wereld”. Het citaat stamt uit 1963 maar heeft aan kracht en waarde voor ARP en CDA eerder gewonnen dan verloren: „Niet wat wij vertegenwoordigen, niet onze traditie maakt uit wat wij betekenen, maar onze roeping en het weten waartoe wij geroepen zijn. Het verleden kan soms een steun in de rug zijn, soms een struikelblok, maar wij zullen zelf vooruit moeten”.

M. Beinema,
lid
CDA-Tweede-Kamerfractie

UIT DE ARJOS

Decentralisatie van beleid?

Momenteel liggen er twee wetsontwerpen bij de Tweede Kamer, die beide betrekking hebben op de organisatie van beleidsvoering. Het eerste is het wetsontwerp Voorzieningen Gezondheidszorg, afkomstig van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Dit wetsontwerp beoogt de lagere overheden beslissingsbevoegdheden te geven met betrekking tot de gezondheidszorgvoorzieningen in hun gebied.

De lagere overheden moeten hiertoe in samenwerking met de organisaties van het particulier initiatief een meerjarenplan opstellen, dat wordt goedgekeurd door de rijksoverheid. Deze goedkeuring gebeurt op grond van tevoren bekendgemaakte normen. De financiën (Ziektenwet, Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, particuliere ziektekostenverzekeringen) blijven buiten deze planprocedure.

Het tweede wetsontwerp is het ontwerp Kaderwet Specifiek Welzijn, afkomstig van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Dit wetsontwerp beoogt de lagere overheden beslissingsbevoegdheden te geven met betrekking tot de welzijnsvoorzieningen in hun gebied. Het terrein dat deze wet bestrijkt, omvat die welzijnsvoorzieningen waarvoor tot nu toe nog geen wettelijke regeling is getroffen. Globaal zijn dit alle door C.R.M. gesubsidieerde voorzieningen. Ook voor de welzijnsvoorzieningen dienen de lagere overheden een meerjarenplan op te stellen in samenwerking met de organisaties van het particulier initiatief. Ook dit plan vereist goedkeuring door het rijk op grond van tevoren bekendgemaakte normen. Eén van die normen zal zijn dat de burgers voldoende gelegenheid hebben om aan deze procedure te kunnen meedoen. Na goedkeuring van dit plan krijgen de lagere overheden een rijksbijdrage om dit plan te kunnen uitvoeren. Beide wetsontwerpen proberen uitdrukkelijk enkele bevoegdheden die tot nu toe bij de centrale overheid lagen, te verleggen naar de lagere overheden. Met andere woorden: men

streeft naar een decentralisatie van het beleid. Hierbij wordt in feite vóórondersteld dat elke gemeente, elke provincie voldoende is uitgerust om de genoemde planprocedures te kunnen uitvoeren.

Men kan zich afvragen of elke gemeente of provincie voor een bepaalde voorziening wel het meest optimale bestuursniveau vormt. Hierbij denk ik bijv. aan een ziekenhuis, dat vaak een streekvoorziening is. Bijgevolg is zo'n ziekenhuis te groot voor een gemeente en te klein voor een provincie. Daarom denkt men met name bij Volksgezondheid aan een regionalisatie, waardoor er bestuurlijke niveaus ontstaan, die een zodanige omvang hebben dat een planning van de voorzieningen doelmatig kan worden uitgevoerd. Zo lopen de lijnen van decentralisatie en reorganisatie van het binnenlands bestuur in elkaar over. Je zou zelfs kunnen zeggen dat regionalisatie een vóórwaarde is voor decentralisatie. Het lijkt immers moeilijk om een decentralisatie uit te voeren wanneer een doelmatig bestuursniveau ontbreekt!

Herkomst

Je kunt je afvragen welke motieven er spelen om zo halverwege de jaren zeventig op diverse terreinen een decentralisatie van beleid te beogen. Allereerst speelt er naar mijn mening een **politiek motief**. Het is een politiek motief om door middel van decentralisatie van beleid meer burgers te betrekken bij de totstandkoming van het beleid, waarbij bijv. als doel werd genomen het spreiden van kennis, macht en inkomen (kabinet-Den Uyl). Nauw verwant met het politieke motief is het **democratisch motief**. Je kunt zeggen dat „Den Haag” voor de burgers te veraf komt te liggen, waardoor het steeds moeilijker wordt voor „Den Haag” te kunnen beslissen

over een specifieke voorziening in een bepaald gebied, zodat tegemoet kan worden gekomen aan de wensen van de burgers in dat gebied. Een gemeentebestuur is enerzijds dichterbij voor de burger en anderzijds kan een gemeentebestuur beter de noodzaak van een bepaalde voorziening afwegen op grond van de bestaande behoeften. Een derde motief is de „**verkokering van het bestel**”. In de loop der jaren zijn er zoveel verschillende regelingen voor verschillende voorzieningen ontstaan, dat van enige samenhang nauwelijks meer sprake is. Sterker nog: enige samenhang is nauwelijks te verwezenlijken omdat door deze structuur allerlei geïsoleerde „kokers” zijn ontstaan tussen de desbetreffende voorziening en de afdeling op het ministerie. Nergens is momenteel een bestuursniveau aanwezig dat enige samenhang kan verwezenlijken en vaak zelfs totaal geen overzicht heeft. Ook het parlement niet! Met decentralisatie probeert men voorwaarden te scheppen op het lagere niveau van de provincie (regio) en gemeente om op dat niveau de nodige samenhang tussen de nodige afzonderlijke voorzieningen te kunnen bewerkstelligen. Een vierde motief is het **dichtslippen van de bureaucratie** op rijksniveau. Door de toename van het aantal regelingen drijft de bureaucratie in Den Haag steeds verder uit, waardoor de flexibiliteit die nodig is voor een goed welzijnsbeleid, amper meer mogelijk is. Daarnaast wordt het voor het parlement steeds moeilijker de controle op de uitvoerende macht daadwerkelijk uit te oefenen. Met de decentralisatie van het beleid hoopt men op z'n minst een rem te kunnen zetten op de groei van de bureaucratie op rijksniveau.

Allemaal schijn?

Naast deze zeer goede motieven is

toch de vraag, of gerealiseerd wordt wat men beoogt.

Men wil enige samenhang in beleid verwezenlijken. Maar nu al wijken de beide genoemde wetsontwerpen op een aantal punten af. Zo krijgt de gemeente of provincie op grond van de planprocedure in de Kaderwet wel een rijksbijdrage, terwijl een plan in het kader van de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg géén financiële gevolgen heeft. Hierdoor wordt het voor een lagere overheid geenszins eenvoudiger om een evenwichtige afweging te plegen tussen de diverse voorzieningen. Het zal bekend zijn dat bijv. het maatschappelijk werk (valt onder de Kaderwet) en andere gezondheidsvoorzieningen veel raakvlakken hebben en soms zelfs inwisselbaar zijn. Door de voorgestelde gescheiden procedure kan dit echter niet. Een tweede punt is de normering door de centrale overheid. In beide wetsontwerpen is voorlopig nog in het midden gelaten wat de normen zullen zijn waaraan de rijksoverheid de plannen van lagere overheden zal toetsen. Men kan zich afvragen of deze normen te zijner tijd zó worden geformuleerd dat in feite de beleidsvrijheid voor de lagere overheden niets voorstelt. Zo is de gehele „decentralisatie van beleid” nog volop in discussie. In het kader van beide wetsontwerpen zijn proefgebieden aangewezen, waar reeds volgens de voorgestelde procedures wordt gewerkt. Ik denk dat hierbij het belangrijkste punt zal zijn of inderdaad beleidsvrijheid zal ontstaan voor de lagere overheden. Ik heb wel eens het idee dat door de voorgestelde procedures de rijksoverheid alleen maar een extra instrument in handen krijgt om de touwtjes nog strakker aan te trekken.

Leo Euser

lid redactie-commissie

Paradiso en Europa

Er gaat in Amsterdam bijkans geen week voorbij of er vindt wel een demonstratie of bijeenkomst voor of tegen een bepaalde mening plaats. In deze levendige meningsuiting is ook af en toe de Amsterdamse Arjos Vondelpark betrokken. Het zijn niet altijd even opzienbarende aangelegenheden, maar er is tenminste leven in de brouwerij.

Niet uitgenodigd werd de Arjos bij de bijeenkomst over „2000 jaar Christendom” onlangs in Paradiso. Begrijpelijk overigens, het was geen puur politieke samenkomst, en bovendien lag de nadruk niet op

discussie maar op vnl. negatieve meningsuiting over de rol die het Christendom in de geschiedenis gespeeld heeft. Uit kranteverslagen is wel gebleken dat het geen al te vrolijk en opbouwend avondje is geworden. Er overheerste een toon van grimmigheid, die niet te niet kon worden gedaan door al het culturele dat ook op het programma stond. Men meende dat de balans van die 2000 jaar naar de negatieve kant uitsloeg, en in niet geringe mate. „De God van Verwoerd en Van Agt” bezorgde bezoekers en sprekers (voor het overgrote deel tenminste) een vieze smaak in de mond, die toch niet zo paste bij een „feestavond”. De eerste reacties (ook van mij) bij het lezen hiervan waren van verontwaardiging en opstandigheid. Hoeveel goede christelijke daden en

bewegingen zijn er toch niet aan te wijzen in heden en verleden? Is men niet bijzonder eenzijdig te werk gegaan bij de keuze van mensen die als voorbeeld werden gebruikt? Kijk maar eens naar wat er in de zending al niet wordt gedaan. Maar na wat langere tijd kwam de twijfel op. Want wat gebeurt er eigenlijk al niet onder een christelijk motto! Wat voor een banden bestaan er niet in Latijns-Amerika tussen de kerk en haar ambtsdragers en bloeddorstige niemand ontziende regimes, wat wordt er niet voor christelijken gelegd in de (niet alleen Zuidafrikaanse) apartheid, en hoe moeilijk hebben wij het niet zelf om tot een christelijk standpunt te komen! Nee, het is helemaal geen wonder dat mensen niet zo gelukkig zijn met het Christendom zoals het zich aan hun ogen voordoet. Dit alles heeft voor ons geen geringe gevolgen. Het betekent dat we het woord „christelijk” met uiterste terughoudendheid dienen te gebruiken. We zullen het niet als vlag mogen laten

wapperen boven een lading die er niet bij past; we zullen moeten werken vanuit de opdracht die het woord (en dus het Woord) inhoudt en niet vanuit de waanidee dat er overal zomaar één twee drie een pasklare christelijke oplossing voor gegeven kan worden. We zullen onophoudelijk terug moeten gaan tot de Bron en ons afvragen of we niet aan de verkeerde kant staan. De zodoende ingebouwde voorlopigheid van onze houding is geen concessie aan de Paradiso-criticasters, maar komt voort uit het besef van onze eigen onvolmaaktheid en terkortkomingen vergeleken bij Hem naar wie wij ons noemen. En nu las ik dezer dagen het programma van de EVP, waarmee ook in ons land gedurende de komende verkiezingscampagne zal worden gezwaaid. Wat lezen we daarin? „Hiermee zetten wij de succesrijke politiek verder van de Christen-Democratische staatslieden, Robert Schuman, Alicide de Gasperi en

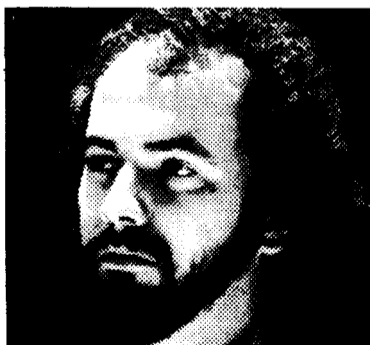
Konrad Adenauer, die de grondslagen gelegd hebben van de tot nu toe geboekte successen” (blz. 4). „De christen-democratische politiek heeft op beslissende wijze bijgedragen tot de economische en sociale vooruitgang in Europa” (blz. 15). Verder maakt men zich nog sterk met de „fundamentele christelijke waarden”, en er zijn meer van dergelijke opmerkingen te geven. Wanneer men het bovenstaande gelezen heeft, dan vergeeft men mij wellicht wanneer ik van dergelijke citaten een akelig gevoel in mijn maag krijg; Duitsland en Napels liggen niet zo ver weg. Ik denk dat het heel verstandig is geweest, dat men tenminste heeft gekozen voor een naam waar de C niet in voorkomt. Op de meer inhoudelijke kant van het EVP-programma hoop ik in een volgend artikel in te gaan.

Johan E. Knibbe

ONDER DE HAMER

De afgelopen week zijn wij hardhandig bepaald bij de gigantische gevaren die het gebruik van kernenergie met zich brengt. In de Verenigde Staten raakte een pas in werking getreden

kerncentrale defect waardoor radio-activiteit vrij kwam en andere gevaren, zoals explosie- en smeltgevaar, niet of nauwelijks beheerst konden worden. Meerdere

malen is tot nu toe van diverse kanten gewezen op de risico's die met de invoering en toepassing van kernenergie gepaard gaan. Ook het CDA-program Niet bij brood alleen wijst op die gevaren en dringt aan op de grootst mogelijke terughoudendheid. Kernenergie is een produkt van een economische en maatschappelijke orde die beheerst wordt door groei en vooruitgang. Welvaartsgroei vraagt om meer energie. De traditionele energiebronnen raken uitgeput, dus wordt gezocht naar een alternatief, waarvan zo snel mogelijk gebruik gemaakt moet worden. Desnoods met de aanvaarding van onoverzienbare risico's. Technologische en wetenschappelijke vooruitgang

worden gezien als de belangrijkste verworvenheden van onze cultuur. Elk produkt van die vooruitgang wordt maar al te vaak kritiekloos aanvaard, zonder dat men zich afvraagt, of het een bijdrage levert aan de opbouw van een leefbare samenleving. Kernenergie is er het sprekend bewijs van, dat de goden van de westerse mens hem hebben verraden. Hij heeft zich zo toevertrouwd en vastgeklampt aan deze vorm van technologische vooruitgang dat hij er nu volledig van in de ban is en zich er niet aan schijnt

te kunnen ontworstelen. We zijn door het ongeluk in de Verenigde Staten nog eens met de neus op het feit gedrukt dat wij met kernenergie de grenzen van de menselijke maat ver overschrijden en dat het eigenlijk niet te rijmen is met het begrip rentmeesterschap. Het is te hopen dat deze gebeurtenis wordt aangegrepen om de verdere ontwikkeling van kernenergie stop te zetten voor een fundamentele bezinning op de vragen rondom kernenergie.

Klaas de Vries

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
dr. Bert de Vries
Niek Hogeland (redakle-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

Nieuwe CDA- Uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van redevoeringen, gehouden op het vierde CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Voorts zijn als bijlagen opgenomen de teksten van uitspraken en resoluties op dit Congres gedaan en aangenomen.

Rentmeesterschap en solidariteit
Dis. R. F. M. Lubbers
CDA-fractievoorzitter

.....verwend volk.....

Mr. A. A. M. van Agt
Minister-President

Resoluties CDA-Congres
uitgave:

CDA

Postbus 85676, Den Haag

St. Kader- en Vormingswerk

Verslag werkgroep St. C.'s Dokkum en Heerenveen

De werkgroep heeft zich beziggehouden met het CDA-rapport: „Gespreide Verantwoordelijkheid”. Met name over hoofdstuk 2: „Grondmotieven voor christen-democratische politiek” is uitvoerig van gedachten gewisseld. In dit hoofdstuk wordt gesteld dat wij ons bevinden in een overgangsfase waarin wij ons moeten heroriënteren over ons economisch stelsel c.q. onze economische orde.

Paragraaf 2 maakt er melding van dat er vragen aan de orde zijn van een bredere strekking dan de sociaal-economische orde. De economische orde is een onderdeel van de bredere maatschappelijke orde. De verantwoordelijkheid van mensen en organisaties is dé toetsteen in een studie over economische orde. De mens is een verantwoordelijk wezen, aangesteld en toegevoerd om Gods mede-arbeider te zijn in Zijn schepping. Tot meebouwen worden mensen opgeroepen. Wij geloven dat daarin de bestemming van de mens besloten ligt. Ieder dient de harmonie in de schepping te ontdekken en zichtbaar te maken. Het verantwoordelijk zijn zit in mens en schepping. Het verantwoordelijk zijn is een wezenstrek, een levensvoorwaarde. Via de begrippen rentmeesterschap en solidariteit wordt dit verantwoordelijk zijn nader toegelicht. De kernvraag t.a.v. de overheid is: „welke bijdrage kan de overheid leveren aan een op het bewerken en bewaren en op de solidariteit georiënteerde verantwoordelijkheidsbeleving?” Tot zover hoofdstuk 2 van het rapport „Gespreide Verantwoordelijkheid”. Niet ontkomen kan worden aan de gedachte dat het begrip „solidariteit” de meeste invloed heeft gehad op de formulering van de grondmotieven. Er klinkt in dat begrip veel na van de pauselijke encyclieken: „Rerum Novarum” uit 1891 en „Quadragesimo Anno” uit 1931. Wat de spreiding van macht betreft, wordt het subsidiariteitsbeginsel naar voren gehaald. Dit lijkt te raken aan het beginsel van soevereiniteit in eigen kring. Het solidarisme, ontstaan in de tijd van de Romantiek, lijkt heimwee te hebben naar de Middeleeuwen met als economisch stelsel het gildensysteem. Dit beginsel staat erg dicht bij een corporatieve maatschappij, daarbij ervan uitgaande dat de maatschappij democratisch blijft georganiseerd. Een afglijden van solidarisme, via corporatisme naar een dictatuur met fascistoïde trekken is niet denkbeeldig. De romantische oorsprong van het solidarisme doet vermoeden dat er te weinig oog is voor realiteit. De tegenstelling bijv. tussen werknemers en werkgevers kan wel eens te groot blijken om die te overbruggen. Men onderschat die tegenstellingen. Dit probleem is nauw verwant aan het eigen belang. Het is zeer twijfelachtig of een geheel stelsel gebaseerd kan worden op het principe van de verantwoordelijke mens. Als werknemers en werkgevers elkaar in een bedrijfstak bijv. wel eens zouden kunnen vinden, kunnen ze samen de consument uitbuiten. Dat is natuurlijk niet de bedoeling, doch hier komt weer dat romantisch waas naar voren. Er wordt te veel uitgegaan van de mens zoals die zou moeten zijn of zoals men hem graag ziet in plaats van de mens zoals hij werkelijk is. In een christen-democratische studie waarin gesproken wordt over de schepping en over de mens, horen begrippen thuis als „zondeval” en „onbekwaam tot enig goed”. „Er is niemand die goed doet”, zegt Jezus, „ook niet één”. Het is naïef om te denken dat het omgekeerde het geval is, het is zelfs onbijbels. Christen-democratische politiek hoort uit te gaan van begrippen als zondeval, verzoening, naastenliefde (onbaatzuchtig) en gerechtigheid. Christen-democratische politiek dient ervan uit te gaan dat het nieuwe rijk niet door mensen gemaakt hoeft te

worden, omdat God zelf dit rijk sticht. De mensen zijn in zoverre geen mede-arbeiders Gods, dat ze de schepping nu moeten voltooien, moeten afmaken. Wel hebben Christenen hier en nu de bijbelse opdracht hun naaste lief te hebben als zichzelf. Dit gebod dient in het economisch denken voorop te staan en dan vloeit daaruit voort dat christen-democraten in de eerste plaats het pleit willen voeren voor het zwakke in de samenleving, voor de vertrapten, de ontheemden en de weerlozen. Juist in een periode waarin er geen economische groei meer zal zijn moeten we daaraan denken. En omdat we de realiteit willen blijven zien, geloven we niet te veel in het goede in de mens. Daarom juist moet een overheid een schild zijn voor het zwakke in de samenleving. Die overheid willen we als democraten uiterst zorgvuldig controleren. Het parlement dient daartoe van veel betere en fijnere werktuigen te worden voorzien. Op zo'n manier kan de overheid werkelijk dienseresse zijn, ook in een gebroken wereld. Wij willen hierna een poging wagen onze gedachten te formuleren, hoe de paragrafen 2, 3 en 4 van hoofdstuk 2: „Grondmotieven voor christen-democratische politiek” er zouden dienen uit te zien.

Grondmotieven voor christen-democratische politiek

1. Overgangsfase: heroriëntatie.
2. Grondmotief: verantwoordelijkheid. Deze vragen zijn van een bredere strekking dan de sociaal-economische vragen. In dit opzicht zijn de economische vraagstukken onderdeel

Stellingen van de werkgroep „economische orde” Statencentrale Leeuwarden

1. De overheid

Leidend beginsel bij het optreden van de overheid is met name het betrachten van gerechtigheid. Het is niet mogelijk om precies aan te geven in welke gevallen de overheid al dan niet tot taak heeft op te treden in het economisch leven.

2. Arbeid

Inconveniënten die verbonden zijn aan het verrichten van arbeid, waarbij met name gedacht moet worden aan vuil en ongezond werk, dienen via de beloning meer dan thans het geval is te worden gecompenseerd. In veel gevallen verkeert binnen de onderneming de factor arbeid ten opzichte van de factor kapitaal, voor wat betreft de te nemen beslissingen, niet in een gelijkwaardige situatie. Deze situatie dient o.a. te worden gewijzigd door een andere opzet van de ondernemingsraden.

3. Ontwikkeling economische orde

Het is een gemis, dat in het rapport

van een bredere maatschappelijke problematiek en is de economische orde een onderdeel van de bredere maatschappelijke orde. Onze opvatting is dat de economische ontwikkelingen en de economische orde getoetst moeten worden aan normen, die buiten de economische problematiek zelf vallen. Immers: de economische bedrijvigheid en de structuur waarbinnen zij plaatsvindt, ontlent hun betekenis niet aan zichzelf; zij dienen om de mensen in de gelegenheid te stellen antwoord te geven aan hun Schepper. De mens is een antwoordwezen. Heel zijn doen en laten is een antwoord op zijn schepping. Het begon reeds in het paradijs, met de vraag: „Adam, waar ben je”. De apostel Paulus zegt in zijn brief aan de Colossenzen ook: „Al wat jij doet met woord of werk, doet het alles in de naam des Heren Jezus, God de Vader dankend, door Hem”. Dit is zo uniek, dat, als wij als christen-democraten dit aanvaarden en beamen, het niet uitmaakt of we nu iets van socialisten of van liberalen overnemen, omdat we toch geheel anders zijn. De verantwoordelijkheid moet dan ook verwijzen naar een bevoegdheid. De verantwoordelijkheid zien we als gevolg van geroepen zijn. Hoewel we verantwoordelijk zijn, zijn we geenszins almachtig, geenszins geneigd tot enkel goeds. De mens is eerder een wolf voor zijn medemens. De belijdenis: „De mens is geneigd tot alle kwaad”, maakt duidelijk dat er een grote taak voor de overheid ligt. Dat dwingt ons tot nadere bezinning op de rol van de overheid.

De overheid in een verantwoordelijke maatschappij

Wellicht staan we voor een nieuwe fase in de ontwikkeling, waarbij de gebreken van de verzorgingsstaat ondervangen moeten worden. Nieuwe overheidstaken dienen zich aan. Vanuit de Wereldraad van Kerken en in de Christen-democratie hoort men het sleutelwoord „Samen verantwoordelijk”.

een overzicht ontbreekt van de ontwikkeling van het begrip economische orde vanaf de Schepping tot nu toe.

4. Prijsvorming binnen de vrije beroepen

De overheid dient een zekere mate van controle te kunnen uitoefenen op de prijsvorming die plaatsvindt binnen de vrije beroepen. Op dit moment ontbreken doeltreffende middelen om bepaalde excessen in de hoogte van de prijzen die daar berekend worden, met name in schaarste-situaties, aan banden te leggen.

5. P.B.O.-organen

Onderzocht zou moeten worden of in gevallen, waarin de P.B.O.-organen redelijk tot goed hebben gefunctioneerd, niet via een ombouw of uitbouw van deze organen een bijdrage kan worden geleverd aan het in het rapport gewenste functioneren van de bedrijfstakgenoten.

Daarin kan een positieve houding ten opzichte van de overheid worden beluisterd, waarbij deze evenwel moet worden gezien als één van de belangrijkste instituties van de samenleving. Samenleving is een begrip, maar geen eenduidig begrip. Daarom enkele beginselen van onze samenleving:

1. de verhouding tussen overheid en burgers wordt bepaald door algemene regels;
2. deze regels zijn zoveel mogelijk vooraf vastgesteld door de wetgevende organen en niet door het bestuursorgaan;
3. onafhankelijke rechten die handhaving van genoemde normen garanderen;
4. brede democratische besluitvorming met algemeen kiesrecht;
5. de overheid richt zich op het waarborgen van het collectieve welzijn van haar onderdanen; waarbij de eerste drie beginselen komen vanuit de nachtwakersstaat, terwijl door de komst van de verzorgingsstaat de laatste twee er aan toegevoegd zijn. Door ons als christen-democraten kan aan deze vijf algemene, door alle democraten aanvaarde beginselen worden toegevoegd: het beginsel van de soevereiniteit in eigen kring.

Sovereiniteit in eigen kring

Gods Woord staat niet onder, zelfs niet naast, maar boven de kring der diplomatie, der politiek en van welke kring ook. Dit Woord omvat al die gebieden, net als de kring van het privéleven met een soevereine zeggenschap. Gods wet is dan ook het hoogste richtsnoer voor alle gebieden. Sovereiniteit in eigen kring:

- is normgericht
- heeft een dynamische roeping
- heeft betrekking op de verhouding van de samenleving naar de overheid en omgekeerd.

In navolging van Gerbrandy kunnen wij vandaag nog zeggen dat dit beginsel is de soevereiniteit van goddelijke ordinariteiten in een bepaalde levenskring waarvoor én heer én knecht én overheid én volk eerbiedig hebben te buigen. Vanuit christelijk standpunt gezien is het ondenkbaar dat het gezag ooit in een normatief vacuum terecht zou mogen komen en gezien zou worden als iets dat geëerbiedigd moet worden als een doel in zichzelf, zonder rekening te houden met de wijze waarop het wordt uitgeoefend. Bij de interpretatie van het principe van de soevereiniteit in eigen kring zullen we moeten uitgaan van normen om de grenzen van het menselijk gezag te kunnen begrijpen, in plaats van uit te gaan van het menselijk gezag om dat tot een onbegrensde norm te maken. De hoofdnorm voor iedere overheid is om recht te doen in alle zaken van publiek belang. Ook voor de productiehuishouding geldt dat deze zich als echte rentmeester gedraagt, moet gedragen. Het is rechtvaardig dat de overheid optreedt om de productiehuishouding terug te roepen tot die oorspronkelijke roeping. Ingrijpende overheidsbemoeienis met het sociale en economische leven kan noodzakelijk zijn. Het is bijv. een zaak van algemene rechtvaardigheid dat de overheid optreedt om het milieu niet te zwaar te laten vervuilen. Een wetgeving om dit te voorkomen is daarom niet alleen geen aantasting van het principe van soevereiniteit in eigen kring maar is er zelfs een eis van. Want op deze manier brengt de overheid rechtvaardigheid terug in de volkshuishouding en wel op grond van een diep respect voor de eigen norm van het economische leven, namelijk de norm van rentmeesterschap. Want rentmeesterschap houdt in dat elk bedrijf een directe zorg voor zijn natuurlijk omgeving betoont. Als de overheid onverantwoordelijk optredende bedrijven terug jaagt naar hun roeping, brengt dit juist tot uitdrukking dat zij de soevereiniteit in eigen kring van het vrije ondernemerschap niet afbreekt, maar

Discussie over de economische orde

Onder coördinerende leiding van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP heeft een aantal werkgroepen zich gedurende de laatste maanden beziggehouden met de discussie ter zake de thema's „Economische Orde” en „Opslagregime van (kern)afvalstoffen”. De discussie zal worden gevoerd tijdens de tweedaagse partijraad van 18 en 19 mei 1979 in Zutphen, en wel op de avond van 18 mei 1979 in het kader van de bespreking van het politieke beleid. Ter voorbereiding van de behandeling van het thema „Economische Orde” is aan de werkgroepen het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”, een christen-democratische bijdrage aan de discussie over de economische orde, alsmede een samenvatting daarvan met discussievragen ter hand gesteld. In de komende weken zullen de resultaten van de werkzaamheden van de werkgroepen worden gepubliceerd. De eerste bijdragen zijn afkomstig uit de K.C. Leeuwarden.

juist ten volle honoreert. De positie van de overheid zal steeds belangrijker worden. Belangrijker worden wil niet automatisch zeggen, meer doen. Ook onthouding is een vorm van actief zijn.

De positie van de overheid

De overheid zal de publieke voorwaarden moeten scheppen om iedere onderneming aan te sporen en te stimuleren zich open te stellen voor een werkelijke gehoorzaamheid aan de normen van het rentmeesterschap. Voor de hedendaagse overheid is het een dynamische roeping bij uitstek om op haar eigen wijze de soevereiniteit in eigen kring van het vrije ondernemerschap te bevorderen en wel door het richten op een economisch verantwoord gedrag:

- tegenover de natuur
- ten aanzien van de medemens
- ten opzichte van de schaarse grondstoffen
- en in dienst van samenleving als geheel.

Want Gods normen behoren sovereen te zijn in het economisch leven en niet onze vlakke goedkope verlangens. Dit betekent een eind aan onze expansie-economie, waarbij alles wat economisch haalbaar is ook dient te gebeuren. Zie hier een duidelijke keus voor selectieve groei. Het adagium: De overheid is niet een doel in zichzelf, moeten we steeds herhalen. De overheid heeft de door God opgelegde plicht de norm van rechtvaardigheid in alle aangelegenheden van publiek belang te gehoorzamen. Maar dat houdt in dat de overheid ook de reële mogelijkheid moet hebben om te handelen en te reageren overeenkomstig die norm. Want als de overheid door haar burgers erin belemmerd wordt haar taak ten opzichte van de samenleving op een rechtvaardige manier uit te voeren hebben we te maken met een directe aantasting van de eigen soevereiniteit van de staat. Hierbij past een kritische blik naar actiegroepen, welke de overheid wensen te misbruiken als verlengstuk van hun eigen verlangen. Het overheidsstreven dient meer gericht te worden op rechtvaardigheid in plaats van op het zoeken naar eindeloze compromissen. Dat laatste moet in christen-democratische visie

Kerk, geloof en politiek

Door mr.
W. Aantjes

1. Het gaat in de politiek om mensen en om het samenleven der mensen. Daarom is politiek geen puur zakelijke of technische aangelegenheid. Een politieke orde is niet mogelijk zonder geestelijke achtergronden en principiële fundamenteën. Politiek handelen geschiedt altijd vanuit een visie op mens en samenleving (het samenleven der mensen).

2. Essentieel voor het politiek handelen is de vraag, vanuit welke visie, welke norm, welke geestelijke achtergronden dit handelen geschiedt.

3. Als het Evangelie voor mens en samenleving uniek en het meest zegenrijk is, dan zal dit ook in het politiek handelen tot uitdrukking kunnen en moeten komen.

4. Centraal voor het politiek handelen van de christen staat de overtuiging: „Al zo lief heeft God de wereld gehad”. Die wereld is het terrein van het politiek handelen. Gods liefde voor die wereld verdraagt zich niet met een mijding, maar slechts met een positieve benadering van die wereld.

5. Het wenkend perspectief van de christen is een Rijk, waarin gerechtigheid wonen zal. Het politiek handelen met het oog op dit perspectief sluit het vrede hebben met de bestaande maatschappij uit. Dankbaarheid en onvrede zijn de polen waartussen christelijk politiek handelen zich beweegt.

6. De vraag naar noodzakelijkheid, wenselijkheid, mogelijkheid van zulk een politiek is een geheel andere dan de vraag of daartoe ook een „christelijke” politieke partij mogelijk, wenselijk, noodzakelijk is. Dit is voornamelijk een doelmatigheidskwestie. Van belang is echter ook, dat kiezers weten vanuit welke geestelijke achtergronden en visie een politieke partij begeert te handelen (intentie, niet pretentie): een politiek program is voor de herkenbaarheid onvoldoende. Eveneens is van belang, dat christenen als eenling weinig vermogen, maar elkaars steun en kritiek hard nodig hebben om het goede spoor te vinden. Het Evangelie is als inspiratiebron niet slechts een individuele zaak, maar evenzover een gemeenschapszaak.

7. Met de keuze voor een „christelijke” politieke partij wordt niet een terrein betreden dat slechts aan de kerk zou zijn voorbehouden. Het is een keus, die voortvloeit uit de mondigheid en de eigen zelfstandige staatkundige verantwoordelijkheid van de burgers.

8. Het is de taak van de kerk de perspectieven van het komende Rijk van vrede en gerechtigheid te schilderen, de tekorten, gebreken en afval van de huidige bedeling te ontdekken, de norm voor mens en samenleving te prediken, en de troost in de gebrokenheid te verkondigen.

9. Het is de taak van de politiek een verbinding te leggen tussen norm en feitelijke situatie. Beide zijn bepalend voor de inhoud van de wetgeving en van het te voeren beleid.

10. Wie een partij („pars”) aanvaardt, aanvaardt ook dat er andere partijen zijn. Andere partijen zijn niet slechts mogelijk, maar ook wenselijk en zelfs noodzakelijk. Anders wordt de verleiding van de macht te groot of

gaan de vrijheid en mondigheid verloren. Een op algemeen-principiële uitgangspunten gebaseerde partij heeft de meeste kans een volkspartij te zijn.

11. De kansen en voordelen van een „christelijke” politieke partij zijn groter dan van een partij op „algemene” basis (eenzijdig sociaal-economisch, ontaarden in een belangenpartij). Echter zijn ook de risico's en gevaren

van een „christelijke” partij groter dan van een andere (vereenzelviging met het Evangelie, opsplitsing van het volk).

12. Christelijke politiek staat niet op gespannen voet met het compromis, maar aanvaardt het compromis dankbaar als een mogelijkheid in de samenleving iets van Gods geboden en beloften in te dragen.

Kerk, geloof en politiek

Gelijk bekend sta ik op het standpunt dat ik mij, zolang de door de Tweede Kamer ingestelde commissies niet hebben gerapporteerd, dien te onthouden van actuele politieke discussies. Om die reden woonde ik de beide laatste partijraden niet bij. Om diezelfde reden heb ik afgezien van enige actieve deelneming aan het jubileumcongres, dat ik overigens wel zal bijwonen. Ik waardeer het, dat anderen een actieve bijdrage wel op prijs hadden gesteld en op zijn plaats zouden hebben geacht. Onder die omstandigheden meen ik een zinvolle bijdrage te kunnen leveren zonder met de genoemde gedragslijn in conflict te komen.

Daartoe worden in dit nummer van Nederlandse Gedachten, dat in de week van het jubileumcongres verschijnt, in ongewijzigde vorm de stellingen afgedrukt, die ik verdedigde op het lustrum van de Utrechtse studentenvereniging SSR-NU op 31 oktober 1978. Deze keus lijkt mij om tweeërlei reden zinvol. In de eerste plaats betreft het geen onderwerp uit de actuele politiek en in de tweede plaats is het ontleend aan mijn laatste openbare optreden buiten de Tweede Kamer voor mijn aftreden. Het onderwerp zelf is en blijft echter van fundamenteel belang voor de christelijke politiek.

mr. W. Aantjes

Gelderland viert eeuwfeest AR-Partij

„De Graafschapper” oudste AR-blad na „De Standaard”

Eén van de hoofdpunten op de jubileumvergadering van de Gelderse ARP was zaterdag 31 maart jl. de presentatie van het door De Walburg Pers te Zutphen uitgegeven boekje „De Graafschapper”, geschreven door de journalist Arend J. Heideman.

Het boekje gaat over een christelijke krant, die van 1877 tot 1949 in een niet onaanzienlijk deel van Oost-Nederland verschenen is. Het was het oudste AR-blad na De Standaard; als gevolg van de maatschappelijke ontwikkelingen heeft het loodje geleegd. Het eerste exemplaar van het boekje was voor de commissaris der koningin in Gelderland, mr. W. J. Geertsema. Het tweede exemplaar van het boekje ging naar de heer E. van Ruller (één der oprichters in de oorlog van het dagblad Trouw!), die zijn journalistieke loopbaan bij De Graafschapper begon.

Staatssecretaris drs. K. de Jong Ozn, heeft destijds nog journalistieke bijdragen geleverd aan De Oosthoek, het blad dat na verdwijning van De Graafschapper met soortgelijke bedoelingen werd opgericht, maar dat het met idealisme alleen niet heeft kunnen bolwerken. Over de plannen voor oprichting van een christelijke school voor de journalistiek zei hij: „Ik zal me er sympathiek tegenover stellen. Meer kan ik nu niet zeggen, zo iets moet altijd in september. Vervelend is het wel dat er zoveel aanvragen zijn voor zo'n school; bundeling is gewenst.”

Weerbarstig

De voorzitter van de ARP-Gelderland, de heer D. van Boven, karakteriseerde de ARP als een partij met weerhaken. Dat geeft haar iets weerbarstigs. Zij is echter niet zo lastig als men soms denkt. Wel houdt zij van spelregels, oftewel getrouwheid. Andere sprekers

waren CRM-staatssecretaris mevrouw J. G. Kraaijeveld-Wouters en ARP-ondervoorzitter dr. D. Th. Kuiper.

De Gelderse ARP werd zaterdag ook gelukkig gewenst door de KVP. Opgemerkt werd van die zijde: „We zijn wat bourgondisch. U krijgt van ons tien flessen wijn van tien jaar oud, dat is samen ook honderd. Uw program is toch „Niet bij brood alleen?”

Van Houwelingen

Een van de sprekers bij de viering van het honderdjarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij in Gelderland was het Tweede-Kamerlid J. van Houwelingen. Op verzoek van het provinciaal comité van de ARP maakte hij ook enkele opmerkingen met betrekking tot de dezer dagen door hem gedane uittalingen, die niet door iedereen in dank zijn afgenomen.

„We moeten proberen de coalitie met de VVD vier jaar overeind te houden, maar het zou verkeerd zijn te menen

Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen drs. K. de Jong Ozn.

J. van Houwelingen

dat we er niet over hoeven na te denken wat we daarna willen doen. Het zou erg zijn,” aldus Van Houwelingen, „dat we om de lieve vrede de discussie moesten staken.” „Er komt naar mijn overtuiging,” zei hij, „een periode dat we dit gemakkelijke rollenspel niet meer kunnen hanteren. Nu eens regeren met deze coalitiegenoot, dan weer een ander. Dat was de achtergrond van wat ik heb gezegd.”

Christen-democratie is, aldus de heer Van Houwelingen, niet alleen een kwestie van verboden, maar ook van geboden. Onrecht bestrijden, normen stellen ten aanzien van een nucleaire problematiek, niet meer denken in termen van economische groei, zorgvuldig omgaan met de schepping.

„Als christen-democraten hoeven we niet neutraal te zijn. We zullen moeten aangeven hoe we een aantal zaken denken te kunnen bereiken. En een feit is het,” zei Van Houwelingen, „dat de programma's van PvdA en CDA daarvoor perspectieven bieden.”

CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies.”

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander – perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten.

Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uitmaakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, drs. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

wordt geschetst wat vooreerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede Kamerfractie, drs. G. van Leyenhorst tijdens de openbare commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 29-5-1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leyenhorst tijdens de Tweede-Kamerdebat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland.”

Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Stort het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

Kamercentrales steunen financiële aktie!!

Een aantal Kamercentrales heeft de afgelopen weken besloten een bijdrage als K.C. te geven voor de financiële aktie die op het ogenblik in het kader van de eeuwfeestviering gevoerd wordt. Zoals bekend, is een deel van de opbrengst, nl. 20%, bestemd voor de bouw van een tweetal dagverblijven op de Antillen t.b.v. oudere gehandicapte kinderen. De Amsterdamse K.C. besloot tot een

gift door een bedrag van f 3,- per lid te schenken, wat in totaal neerkomt op een bijdrage van f 3.000,- Ook de K.C.'s Den Haag en Utrecht lieten zich niet onbetuigd en gaven hiermee een flinke stimulans aan de aktie. De verwachting is dat meerdere Kamer- en Statencentrales dit voorbeeld zullen volgen, deze bijdragen zullen geheel bestemd zijn voor het projekt op de Antillen.

CDA in de ether

Radio

De eerstvolgende radio-uitzending van het CDA vindt plaats op woensdag 11 april a.s. via de zender Hilversum I van 18.19 uur tot 18.29 uur.

Televisie

De eerstvolgende T.V.-uitzending van het CDA vindt eveneens plaats op woensdag 11 april a.s. Deze uitzending komt via Nederland I van 19.50 uur tot 20.00 uur.

Verslag economische orde

vervolg van pag. 10

beschouwd worden als een grove aantasting van de soevereiniteit van bijbelse normen voor het publieke optreden van de overheid. Want het centrale vereiste voor iedere overheid is juist om de zwakheden te beschermen en diegenen die geen macht hebben te verdedigen. De overheid mag niet verwaarlozen dat God eigen normen heeft gegeven voor het economische leven en dat in alle kringen mensen leven voor God. God is de enige die er recht op heeft om totaal beslag op ons te leggen. Een overheid die ook volledig beslag op ons dreigt te leggen is een duivelse en moeten wij verwerpen.

De Economische Orde

De werkgroep acht zich niet in staat een rapport het licht te doen zien van het formaat van „Gespreide Verantwoordelijkheid”. Wel is, hopen wij, duidelijk geworden welke koers wij willen inslaan. Wij zijn gaan twijfelen aan de groeimogelijkheden van de huidige economie. Voor velen zijn de afgelopen jaren (na de oorlog) jaren geweest waarin de materiële welvaart aanzienlijk is toegenomen. Was deze toename van welvaart een „must” gezien de normen voor een menswaardig bestaan, nu dreigen zij voor velen om te slaan in een overweivaart. Door meer voorzieningen in de sector van de gezondheidszorg

worden wij als Nederlanders niet gezonder. Een verbreding van de voorzieningen is niet langer nodig. Veeleer een verdieping van de voorzieningen, dat wil zeggen dat meer mensen gemakkelijker toegang krijgen tot de voorzieningen, vooral de mensen die lager staan op de maatschappelijke ladder. Kernprobleem van onze maatschappij is dat wij niet langer gedifferentieerd de zaak beschouwen. Mensen willen of hebben weinig weet meer van „genoeg” en „voldoende”. Het probleem „begeerte” of „behoefte” dient beter uit de verf te komen. Er is een heroriëntatie nodig inzake onze economische orde, maar deze heroriëntatie dient te leiden toe een soort van restauratie van de huidige orde. Christen-democraten dienen zicht te hebben op de ontstellende ellende waarin ons huidige systeem de wereld heeft gestort. Christenen – wij zeggen het met schaarste en ingehouden woede – hebben het onrecht vaak meer gesanctioneerd dan gekritiseerd. Ze hebben het historisch gegroeide telkens weer uitgelegd als het goddelijk voorbeschikte. Terwijl ze beter hadden kunnen weten! Uit de Bijbel. Uit de joods-christelijke traditie. Duidelijke aanwijzingen voor de door God gewilde orde worden wellicht gegeven in de maatschappelijke bepalingen uit de Mozaïsche wetgeving in het Oude Testament. Wij noemen de bepalingen inzake de lossing, het woekerverbod, het Sabbatsjaar en het jubeljaar. Een Israëliet moest voor zijn verarmde bloedverwant diens

verbeurde bezittingen terugkopen. Hij moest de ander het benodigde geld lenen, maar mocht hierop geen rente vragen. Hij moest om de 7 jaren de uitgemergelde landbouwgrond een vol sabbatsjaar rust geven. En op het grote jubeljaar, eens in de 50 jaar, moesten de scheefgegroeide maatschappelijke ontwikkelingen ongedaan gemaakt worden, zodat iedereen vrij man werd en zijn voorvaderlijke grond en erfdeel onder zijn volksgenoten terug kreeg. Vooral dit laatste is veelzeggend. Het historisch gegroeide wordt niet maar geaccepteerd als teken van Gods voorzienig bestel, maar ongedaan gemaakt als symptoom van menselijk of maatschappelijk onrecht. Op last van God. Eén en ander leert ons dat we Gods voorzienigheid niet moeten uitleggen als noodlot, maar als vaderlijke zorg. Zodra christenen, zodra christen-democraten, maatschappelijk onrecht verbloemen als een van God beschikt lotsbestek, staan ze de God van Israël, de Vader van Jezus Christus in de weg. Een heroriëntatie dient daarom te leiden tot een vernieuwing, een vernieuwing in die zin dat het zwakke in de samenleving, zowel nationaal als mondiaal beschermd wordt. Wij zien niet dat deze vernieuwing voort zal vloeien uit een gespreide verantwoordelijkheid.

Wij vinden dat hiervoor een uiterst zorgvuldig gecontroleerde overheid noodzakelijk is. Een overheid die zichzelf ook beschouwt als diensdijns Gods, de onderdanen ten goede. Wij blijven voorstander van ondernemingsgewijze productie en een particulier initiatief. Deze zaken dienen echter ingebed te worden in een systeem van wettelijke maatregelen die recht doen aan het zwakke. Dat kunnen voor mensen, groepen en organisaties die niet gerekend kunnen worden tot het zwakke deel der natie wel eens impopulaire maatregelen betekenen. Een overheid die een aantal maatregelen neemt, die haar plaatst in de positie van schild voor hen die zelf geen schild hebben en in de positie van stem voor de stemlozen. Een nieuwe economische orde zal derhalve onderdeel moeten zijn van een nieuwe maatschappelijke orde waarin de overheid van werktuigen wordt voorzien die haar in staat stellen die schild- en die stemfunctie adequaat te vervullen.

Vervolg van pag. 3

Pluimpje voor de CHU

De Unieraad van de CHU is afgelopen zaterdag morrend akkoord gegaan met een aantal door het CDA-bestuur genomen beslissingen, te weten betreffende het uitstel van de fusie, de samenstelling van de kandidatenlijst voor de verkiezing van het Europese parlement, en het dubbele mandaat voor Kamerleden, die gekozen worden in het Europese parlement. Dat de Unieraad niet zonder morren akkoord is gegaan, is begrijpelijk: het ging hier om de CHU zeer aangelegen punten, waarover men zich op de vorige vergadering van 3 maart zeer beslist had uitgesproken. Het gaat hier nu niet om de vraag of de Unieraad van 3 maart er verstandig aan heeft gedaan om uitspraken te doen over zaken, waarmee de partij al eerder – althans wat de laatste twee problemen betreft – had ingestemd. Positief dient te worden gewaardeerd dat de raad zich nu bij het beslotene heeft aangesloten. Daarmee zijn een aantal moeilijke impasses voorkomen. En dat verdient een streep aan de balk.

Bestek '81

De door de regering gepresenteerde voortgangsnota over de bezuinigingsoperatie Bestek '81 biedt geen opwekkende lectuur. De doelstellingen dreigen niet gehaald te worden; de thans beschikbare gegevens brengen de noodzaak van het trekken aan de noodrem naderbij. Desalniettemin heeft de regering niet besloten de noodrem-operatie in werking te stellen. Daarvoor kan men begrip opbrengen. Het is een paardemiddel en men wil liever nog even aankijken hoe de verdere ontwikkelingen zijn. Maar er ligt hoogstwaarschijnlijk nog een andere reden aan ten

SPIERPILN?

Schwabe
arniflor zalf
bij: verstuikingen, lichte kneuzingen, spit
uit natuurlijke grondstoffen bereid

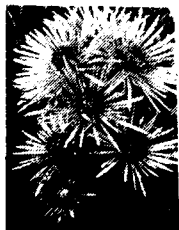
grondslag: gezien het onthaal dat Bestek '81 ten deel viel, is men uiterst huiverig nog verdergaande maatregelen te treffen. Deze stand van zaken legt zware verplichtingen niet alleen op de regering, maar ook op het parlement. Het is het parlement dat zich nu diepgaand moet bezinnen op de stand van 's lands economie en op de noodzakelijke maatregelen. Dat dit alles in een zeer nauw overleg met de regering, die immers over de gegevens beschikt, moet geschieden spreekt vanzelf. Dat hierbij met name de positie van de CDA-fractie van groot belang is, is duidelijk gezien de sleutelpositie die zij inneemt. Indien het parlement wel de doelstellingen van het bezuinigingsplan onderschrijft, doch omtrent de middelen daartoe haar twijfels heeft, dient zij ofwel de alternatieven aan te dragen, die de regering dan kan overnemen, ofwel de regering te verzoeken met een geheel nieuw plan te komen. De thans bestaande vooruitzichten dat het werkloosheidspercentage op langere termijn niet zal dalen, versterken de noodzaak van spoedig en doelbewust handelen.

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een krachtige schakel bij aan- en verkoop van ruwveevoer.

CHRYSANTEN... Gebruik er meer... ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Eisenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland.
tel. 01745-4244, telex 32723 Fides NL

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à 12000 stuks.
Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur.
Vraagt onze prijsdocumentatie – op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 15 14 april 1979

Premier Van Agt spelt hier partijvoorzitter De Boer de versierselen op, behorende bij Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Foto reportage feestelijkheden.....

Deze week in NG uitvoerige aandacht voor de feestelijkheden in het kader van het jubileum van de honderdjarige ARP. Ook zijn veel foto's opgenomen, van de hand van fotograaf Nick Morelis uit Capelle aan de IJssel, die al de feestelijkheden met zijn camera voor de partij nauwlettend volgde.

Herdenking in De Doelen werd fleurig familiefest

Door G. J. Brinkman

Met een paars bloempje in het knoopsgat en glunderend om hetgeen er in velerlei opzicht voor een christen-mens te genieten viel, hebben meer dan tweeduizend personen zaterdag het eeuwfeest van de ARP in Rotterdam gevierd. Een enkeling had de corsage kregelig afgewezen toen deze bij de ingang van De Doelen door een liefdallig Kuyperhuis-geenootje werd aangeboden. „Geen bloemen op een begrafenis”.

Over het algemeen zijn het echter vooral buitenstaanders geweest die de anti-revolutionairen, staande op de drempel van de Rotterdamse feestzaal, een begrafenis-stemming probeerden aan te praten. Natuurlijk gaat het velen, die in nauwe band met „hun partij” zijn opgegroeid, aan het hart dat veel vertrouws verdwijnen zal. Zij (en niet die verontruste buitenstaander) weten wat zij achterlaten. Maar zij weten ook drommels goed wat zij binnen het CDA meenemen. Dat vooral is hun op dit eeuwfeest nog eens op het hart gebonden.

Zij die deze veelkleurige herdenking vakkundig voorbereidden, hebben zich in ieder geval niet door sombere gedachten laten leiden. Het Rotterdamse gebeuren had, dank zij vooral de voortreffelijke omlijsting met zang en muziek en de vlotte presentatie van historische hoogtepunten, meer weg van een stijlvolle bruiloft, dan van een sombere begrafenis. Daarmee werd de nuchtere werkelijkheid trouwens geen geweld aangedaan. De zelfstandige ARP gaat niet aan levensmoeheid ten onder. Zij voelt zich integendeel vitaal genoeg om samen met twee geestverwante partners een nieuwe gemeenschap te vormen. Dat zij voor die anderen als een aantrekkelijke partij wordt beschouwd, kwam Piet Steenkamp haar in Rotterdam nog eens nadrukkelijk verzekeren. De CDA-voorzitter zei zich een beetje beschroomd te gevoelen. Zo ongeveer als een jongeman van wie iedereen op het familiefestje weet dat hij op de dochter verliefd is. Maar hij overwon

die schroom om ten aanhore van de stampvolle zaal te zeggen: „Zonder de AR, die zich altijd met volle inzet voor de publieke zaak gegeven heeft, kan het CDA niet leven”. Een liefesverklaring waarmee (om met Kuyper te spreken) iemand „tot blozens toe verlegen” zou raken.

Wijs en dwaas

Intussen betekent in calvinistische kring een bruilofts-stemming ook niet dat een naderend huwelijk met goedkope lol alleen tegemoet mag worden getreden. Dat werd reeds duidelijk door de keus van professor Verkuyl als eerste feestredenaar. Ook in de meest „gezagsgetrouwe periode” van de mannenbroeders heeft deze gewetensvolle prediker de gerusten in Sion het „Wee u!” voorgehouden. Ook nu riep hij (uitgaande van Mattheus 25 vers 1 tot 13) op om de Gelijkenis van de dwaaze en wijze maagden in gedachten te houden. „Houdt de lampen brandende”, „Altijd in verzet tegen onrecht jegens zwakken en ontrechten, solidair met de verdrukten in de wereld, niet zwerend bij de kunst van het mogelijke, maar het oog open voor de transcendentie norm van het Messiaanse Rijk”.

Of en waar de anti's zich in het verleden als wijze dan wel als dwaaze maagden gedroegen liet prof. Verkuyl in het midden. Het gaat om de beslissingen welke vandaag moeten

Het geheel werd o.m. opgeluisterd doo et interkerkelijk jeugdkoor Watergraafsmeer en de nationale brassband.

worden genomen. In zoverre was zijn rede geheel in overeenstemming met de herdenkingstoespraak van Hans de Boer, die ocriep om aan Kuyper's „architectonische critiek op onze samenleving” vandaag vorm te geven.

Voorouders-verering

Van voorouders-verering (in het verleden blikkende calvinisten wel eens aangewreven) gaf dit eeuwfeest geen blijk. Wel keek de metershoge afbeelding van Kuyper's machtige kop, naast een forse portretengalerij van latere „voor-mannen” op het fleurig versierde podium neer. Over de negen voorzitters onder hen (van Kuyper tot De Boer) vertelde Hendrik Algra enkele bijzonderheden. Hij heeft ze allen zelf nog gekend. Onder charmante begeleiding van Tanja Koen gaf hij persoonlijke herinneringen. Colijn had, als partij-leider, op Kuyper voor dat hij een zakenman was, zei Algra. Maar zo voegde hij daar aan toe, ook nu komen oud-ministers wel eens in de bankwereld terecht.

Ook de partij-historie werd met behulp van foto-beelden naar voren gebracht. Door de hele zaal (evenals in de wandelgangen) stonden monitors opgesteld. Die maakten het mogelijk het gebeuren in de stampvolle zaal ook daarbuiten te volgen. Ook werden ze gebruikt om flitsen uit de geschiedenis

der ARP in beeld te brengen. Het historische documentatiecentrum van het Nederlands protestantisme van de VU en het gemeentemuseum te Maassluis hadden daarvoor materiaal afgestaan. Door Dick Kuiper en Ben van Kaam deskundig gesorteerd. De gesproken tekst was kritisch genoeg geschreven om boeiend te blijven en het vijftal „forum-leden” (mevrouw Van Leeuwen, mevrouw Noorda, Algra, De Gaay Fortman en Zijlstra) ruimte te

laten voor commentaar (of tegenspraak) Zo kwam soms een aardige actuele noot naar voren.

Lood om oud ijzer

Jelle Zijlstra werd gevraagd wat hij, sprekend over de verhouding tot socialisten en liberalen, destijds met zijn uitspraak „lood om oud ijzer” toch precies bedoelde. Wel, antwoordde Zijlstra, in de eerste plaats heb ik de AR willen waarschuwen zich niet op de basis van een van deze twee partijen te laten dringen. Het CDA zal dat ook niet moeten laten doen. Zij is „geheel anders”.

Verder was ik van mening dat, naarmate de welvaart zou toenemen, het verschil tussen de praktische politiek van socialisten en liberalen, steeds kleiner zou worden. Daar heb ik me, gezien de latere ontwikkeling, in vergist. Maar ik heb bij de uitspraak dan ook gedacht aan de socialisten van Drees-senior en niet aan die van vandaag.

Overigens vond Zijlstra het een valse tegenstelling om (zoals toen gebeurde) sociale woningbouw boven een solide schatkist te kiezen. „Inflatie is de ergste vorm van sociale ongerechtigheid welke ik ken”, zei Zijlstra.

Gevonden voorwerpen tijdens manifestatie van 7 april jl.

Op de feestelijke manifestatie van 7 april jl. zijn enkele voorwerpen gevonden, o.a.:

- een polshorloge – merk remova (17 rubis, incabloc)
  - een vulpen, merk Parker, met goudkleurige dop.
- Informaties: AR-secretariaat, dr. Kuyperstr. 3, Den Haag, tel. 070-46.96.20.

Artikel Puchinger

In NG/AR Post van 31 maart kl. publiceerden wij een uitvoerige bijdrage van de hand van dr. G. Puchinger over „Meer dan 100 jaar ARP”.

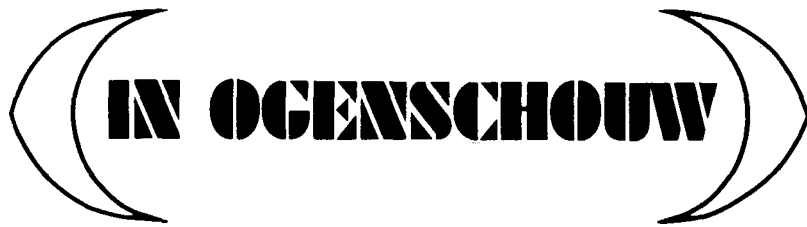
Hierbij is abusievelijk niet vermeld dat dit artikel was overgenomen uit het dubbele nummer van AR Staatkunde maart-april 1979. Hiervoor onze verontschuldiging.

DEZE WEEK IN NG:

- Zelfrespect CHU pag. 4
- Lijsttrekker Beumer pag. 4, 20
- Verslaggeving manifestatie pag. 1 t/m 15
- Symposium ARP pag. 16
- St. Kader- en vormingswerk pag. 17
- Uit de Arjos pag. 18
- De regio viert jubileum pag. 19

Vervolg op pag. 2

Redelijk alternatief?

Veel vrouwen weten ervan mee te praten: rondkomen met een krappe beurs is een moeilijke bezigheid. Dubbeltjes worden omgekeerd, uitgaven tot de meest noodzakelijke beperkt, van voordeelaanbiedingen dankbaar geprofiteerd. Niet ieder voordeel betekent winst. Op de koopjes lopen betekent ook mislopen op de koop toe nemen.

Het kabinet lijkt een beetje op een rondtobbende huisvrouw. Bezuinigen waar het kan, gretig inhaken op vermeend voordeel en vervolgens teleurgesteld constateren dat niet alle aanbiedingen voidoen aan de verwachtingen. De bezuinigingen in de gezondheidszorg zijn hiervan een aardige illustratie.

Het constateren van failliet beleid is een gemakkelijker bezigheid dan het aandragen van oplossingen. Het duo werkloosheid en inflatie zit stevig in het zadel.

Niettemin zijn er vele puzzelaars in dit land.

De oplossing die zij brengen is mede afhankelijk van de mens- en maatschappijvisie en/of de belangen die de betrokkenen erbij hebben. Er zijn mensen die geloven in een vrije-markteconomie.

Er zijn mensen die geloven in een centraal geleide economie. Er zijn mensen die geloven in het spreiden van verantwoordelijkheden. Er zijn anti-groei-propagandisten. Er zijn ondernemers en vakbonden. Al die verschillende soorten gelovigen hebben één gemeenschappelijk uitgangspunt: voor herstel van de

werkgelegenheid moeten maatregelen genomen worden in de sociaal-economische sfeer.

De recepten die zij hiervoor aandragen zijn bekend.

Stimulering van de vraag ter bevordering van de produktie.

Vermindering van de produktiekosten voor een betere rendementspositie van het bedrijfsleven.

Selectieve groei vanwege de belasting voor milieu en grondstoffen. Het stimuleren van de sociale vraag, d.w.z. het creëren van werkgelegenheid in de quartaire sector.

Arbeidstijdverkortung, zodat meer mensen voor hetzelfde werk worden ingeschakeld enz.

Een aantal van die recepten is en/of wordt uitgeprobeerd. Enkele voorbeelden:

In het recente verleden zijn bestedingen gestimuleerd en consumptieve kredieten in veelheid verstrekt, totdat de conclusie moest zijn dat de extra bestedingen die hieruit voortvloeiden eerder het buitenlandse dan het Nederlandse bedrijfsleven ten goede kwamen en dat is, de verfoeilijkheid van protectionisme ten spijt, niet de bedoeling. Dan maar beperking van de consumptieve kredieten. En passent bereik je er tevens mee dat de mensen niet meer schulden op hun nek nemen dan zij aankunnen en zodoende voorkom je veel sociale ellende.

Naast de beperking van het consumptief krediet is thans de hoop vooral gevestigd op verbetering van

de concurrentiepositie van het bedrijfsleven. De verhalen zijn bekend. De arbeid in Nederland is te duur t.o.v. het buitenland. Gevolg: dure produkten met als resultaat een slechte afzet en een boemerangeffect op de werkgelegenheid.

Inkomensmatiging is het parool. De animo ervoor is niet groot, maar er wordt aan gewerkt. Alleen... de gewenste uitkomst, meer werkgelegenheid is onzeker.

De vakbonden prediken de arbeidstijdverkortung.

Arbeidstijdverkortung leidt tot meer werkgelegenheid is de uitgangsstelling. Alles goed en wel oordelen de ondernemers, maar jullie mooie plannen kosten geld en dat is er niet. Resultaat: problemen in de c.a.o.-onderhandelingen, en kritiek op een minister die geacht wordt te zeggen hoe het moet, doch op het standpunt staat dat de partners bij de loononderhandelingen hun eigen verantwoordelijkheid dragen en eerst bereid is tot bemiddelen wanneer hem dat wordt gevraagd.

Ondanks al het zwoegen waarmee de mens zich aftoet onder de zon is de uitkomst van al dat gezwoeg nog zeer onzeker.

De vooruitzichten voor de economie en de werkgelegenheid blijven somber.

Voeg daarbij de problemen van enerzijds overscholing, anderzijds een tekort aan goed opgeleide vaklieden, de vele werkwillige gehuwde vrouwen, schoolverlaters, WAO'ers, technologisering, energie- en milieuproblemen en de derde-wereldproblematiek en het duizelt je van de complexiteit van de problematiek waarvoor regeringsleiders geacht worden oplossingen aan te dragen.

Het risico is groot dat regeringsleiders, gedwongen door de problemen van het moment, blijven steken in korte-termijnoplossingen. Geen wonder dat nogal eens advies gevraagd wordt aan een commissie, die niet belast met de aktualiteit van de vraagstukken, een lange-termijnvisie kan ontwikkelen. Wordt er een

lange-termijnvisie ontwikkeld dan staat diezelfde aktualiteit het begin van de uitvoering nogal eens in de weg. Een dergelijk lot lijkt beschoren te zijn aan de SER-commissie Betaald educatief verlof, onder voorzitterschap van prof. L. J. Emmerij. Merkwaardigerwijs hoor je niets meer over de aangedragen ideeën die zijn neergelegd in een rapport en nader uitgewerkt in het boekje „Volledige werkgelegenheid door creatief verlof”.

Jammer is dit wel. De ideeën die prof. Emmerij lanceert lijken op z'n minst de moeite waard becommentarieerd te worden.

Prof. Emmerij pleit in het belang van de derde wereld voor een open economie. Gevolg van deze keuze is een verwerpen van alle sociaal-economische maatregelen die min of meer protectionistisch van aard zijn. En daarmee verdwijnen heel wat oplossingen in de prullenbak.

Voor CDA-politici en economen is vooral ook interessant de stellingname tegen de anti-groei filosofie.

In de ogen van prof. Emmerij past het verhaal van leven op een lager niveau en het terugdraaien van de produktie- en consumptiespiraal uitstekend in het Calvinistische soberheidsdenken, doch zijn er geen voordelige effecten te verwachten voor verbetering van de economie, de werkgelegenheid en de oplossing van de derde-wereldproblematiek. Ook de gedachte dat de technologie gekoppeld moet worden aan het creëren van werkgelegenheid, waarmee een halt toegeroepen wordt aan de automatisering en een keus gemaakt wordt voor de kleinschaligheid, spreekt prof. Emmerij om dezelfde reden niet aan.

Volgens de opvatting van prof. Emmerij moet de techniek zich aanpassen bij de behoefte van de mensen. Dat betekent geen keuze voor kleinschaligheid, waarbij als het ware nu vastgelegd wordt hoe de mens zich in de toekomst moet gedragen, waarbij bovendien het risico gelopen wordt dat een keuze gemaakt wordt, die in de rest van de wereld niet wordt gevolgd,

zodat afsluiting van de rest van de wereld het resultaat is. Geen afbouw of ombuiging van de technologie, wel een ten volle benutten van de voorgrond die wij op dit terrein hebben.

Geen bijzondere maatregelen in de sociaal-economische sfeer dus. De oplossing die prof. Emmerij voor ogen staat is een andere en ligt op het sociaal culturele terrein.

Haal de schotten weg tussen de drie van elkaar gescheiden periodes in een mensenleven nl. die van het leren, arbeiden en rusten. Creëer een stelsel van wederkerend onderwijs, dat zo dicht mogelijk staat bij het gewone onderwijs en waar mensen na hun verplichte schooltijd van kunnen profiteren. Beperk de verlofperiodes niet tot het volgen van onderwijs, doch bouw tevens de mogelijkheid in tijdelijk vrij-af te nemen om te recreëren. De gunstige gevolgen die dit idee heeft voor de individuele werknemer, de arbeidsmarkt en de

onderwijsproblematiek en de manier waarop dergelijke idealen gefinancierd kunnen worden staan uitgebreid beschreven in genoemd boek. Wat er jammer genoeg niet beschreven wordt is de vraag welke gevolgen een keuze voor de technologisering heeft voor het milieu- en grondstoffenvraagstuk.

Moet er terwille van de derde wereld en alle andere genoemde voordelen positief gereageerd worden op de ideeën van prof. Emmerij? Nog niet zo lang geleden hebben de wetenschappelijke instituten van het CDA een rapport laten verschijnen dat vooral een visie geeft op de economische structuur van de samenleving.

Een oplossing voor de aanpak van het duo werkloosheid en inflatie is hiermee nog niet gegeven. 't Zou een goede zaak zijn wanneer „Gespreide verantwoordelijkheid” een vervolg krijgt. Wellicht kan op een aantal punten bij de ideeën van prof. Emmerij worden aangeknoopt.

T. B. v. G.

Fleurig familiefeest

Vervolg van pag. 1

Dat Jelle Zijlstra, door de badinerende tekst-schrijver van de beeldengalerij, in tegenstelling tot geheide partij-figuren als Kuiper en Schouten, „meer kracht van een uitzendbureau” werd genoemd, liet de oud-minister-president meesmuilend passeren.

Bij het leveren van minister-presidenten heeft de ARP in ieder geval nooit achteraan gestaan. Tweede-Kamervoorzitter Vondeling berekende dat, in jaren gerekend, de anti's ongeveer tweemaal zolang een „eigen” minister-president hadden, dan met hun aandeel in de volksvertegenwoordiging zou hebben overeengestemd.

Kleine luyden

Ook overigens wordt (zie het verslag van Vondeling's toespraak) Kuiper's „kleine luyden” invloed toegeschreven als uit hun aantal valt af te leiden. Zij leverden „het model van een democratische partij, vier generaties actieve staatsburgers, zeer veel voorbeeldige politici”, luidt het vleiend rapport van meester Vondeling.

En een zin uit het gelukstelegram van Drees-senior: „Een levenskrachtige partij”. Rotterdam's burgemeester Van der Louw liet de feestgangers telegrafisch weten de naderende opheffing van de ARP „met gemengde gevoelens” tegemoet te zien. Hans de Boer kabelde terug: „Wij hebben gemengde gevoelens over de wijze waarop de socialisten in Rotterdam met de spreiding van de macht omspringen”.

Fanfaren en applaus kondigden het ogenblik aan waarop de minister-president het podium betrad. Het was een warme ontvangst zoals die Van Agt graag wordt gegund. Als binnen het CDA maar niet de gedachte ontstaat dat dit mannenbroeders-gebruik ook (nog) tot de „eigen inbreng” van de anti's behoort dat broodnodig ontzien moet worden.

Ridder De Boer

Overigens liet Van Agt er geen twijfel over bestaan dat hij hier niet als geestverwant doch als minister-president het woord voerde.

Het was (uiteraard) ook in deze kwaliteit dat hij Hans de Boer diens benoeming tot ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw bekend maakte. Dat was toch wel een officieel eerbetoon dat de ARP-partijvoorzitter (altijd wars van gewichtsgoederij en persoonlijke praalzucht) zichtbaar deugd deed. Ook al aanvaardde hij de hoge onderscheiding dan ook als een eerbewijs „aan ons allemaal”. Bij het voor-oortogse ceremonieel voor dergelijke gelegenheden zou stellig een toegezongen zegenbede hebben behoort. (Een „Daaltje” zoals dat toen oneerbiedig werd genoemd). Nu werd het een spontaan „hiep-hoi”, gevolgd door het Volkslied. Eerst gulweg het eerste couplet. Toen, na enige aarzeling, ook „Mijn Schilt ende Betrouwe”. (Waar elders krijg je dat vandaag-de-dag nog?).

Gelukwensen

De minister-president was de laatste uit de rij van sprekers die de partij gelukwensend toespraken. Hem waren voorafgegaan: mevrouw A. C.

Leen Timp had regie

De regie van de video-t.v.-opname afgelopen zaterdag tijdens de A.R.-jubileummanifestatie was in handen van de heer Leen Timp uit Blaricum. Tijdens de manifestatie bevond hij zich voortdurend aan de achterzijde buiten het gebouw in de zgn. regiewagen en wellicht was dat wel de reden dat gewoonweg vergeten is Leen Timp aan het einde van de bijeenkomst te danken voor zijn bijdrage en inspanning aan het welslagen van de manifestatie. Langs deze weg willen wij die vergeetachtigheid enigszins goedmaken. Het succes van het AR-eeuwfeest was tenslotte in niet geringe mate mede aan hem te danken.

Westhoff-Hubée, presidente van het AR-vrouwencomité, mr. J. Donner, minister van staat en erelid, prof. Steenkamp, voorzitter van het CDA, P. C. Elfferich, namens de beide CDA-Kamerfracties, D. Zuidhof, fungerend voorzitter van het convent van Christelijk sociale organisaties en K. de Vries, voorzitter van de Arjos. Later, toen het bestuur in de benedenhal en foyer een informele receptie hield, werden nog duizenden handdrukken en waarderende woorden gewisseld. Tijdens de middag-samenkomst heeft Gerard van den Berg, die samen met Tanja Koen de presentatie van deze dag in handen had, de bezoekers bij een soort quiz betrokken. Welke ministers zijn in Maassluis geboren? Wie was de eerste Arja-voorzitter? Hoe oud was Kuiper toen hij minister werd? En nog een paar van dit soort vragen

die je tegenwoordig op de JV niet meer voorgelegd krijgt. He waren dan ook geen jongelui die als prijswinnaars op het podium verschenen. Doorgewinterde anti's ook blijkens hun antwoord. Ze zeiden volop van het feest te hebben genoten. „Maar ik zal nog blijer zijn als ik het openingsfeest van het CDA mag meemaken”.

Muziek en zang

Dat muziek en zang belangrijk tot de feestvreugde bijdroeg werd al gememoreerd. Zowel door de kwaliteit van het gebodene, als door de programma-keuze. Het waren de Nationale Brassband, onder leiding van Meindert Boekel en het Interkerkelijk Jeugdkoor Watergraafsmeer, gedirigeerd door Peter Dogger (met Dick Grasman aan het orgel) die voor deze voortreffelijke afwissling zorgden.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van: prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter) Herman Amelink mr. Philie Burgers Truus Bot-van Gijzen Dick Corporaal dr. Willam de Kwaadsteniet dr. Bert de Vries Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA 's-Gravenhage tel. (070) 46.96.20, giro 89673.

Abonnementsprijs f 16,- per halfjaar. Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage. Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement f 11,- per halfjaar. Advertentie-exploitatie 020-24.58.26

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag. Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar. Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Helder en klaar

Er komt steeds meer duidelijkheid over de politieke verhoudingen in ons land. Nadat de PvdA de VVD voor de nabije toekomst heeft afgeschreven, is dat nu ook omgekeerd gedaan. Als ons land dus in de toekomst geregeerd wil worden dan zal dat niet komen zonder het CDA. Met de altijd zo fel bekritiseerde belustheid op regeringsmacht van het CDA heeft dat dus minder te maken dan met het feit dat PvdA en VVD er kennelijk minder moeite mee hebben het land onregeerbaar te maken. Want stel je eens voor dat het CDA dit als toppunt van duidelijkheid aangeprezen voorbeeld zou volgen! Maar er blijkt nog een ander addertje onder het gras te zitten. Want als PvdA en VVD (al dan niet vergezeld van D'66) met elkaar in zee zouden gaan, dan zouden ontevreden kiezers zich wel eens tot het CDA kunnen wenden. En beiden zijn het er over eens dat dit noodlottig zou zijn omdat beiden partij-formatie op confessionele grondslag uit der boze achten. Dus is het beider belang het CDA in de regering te houden tot op het moment dat de kiezers zich definitief van het CDA hebben afgewend. En intussen maar blazen tegen het CDA dat het vlees noch vis is!

Zoals gezegd, het plaatje is er wel duidelijker op geworden: want het is zo klaar als een klontje dat van iets anders dan van programmatische verwantschap met PvdA, VVD of D'66 niet kan worden gesproken. Dat heeft niets te maken met „lood om oud ijzer“ (programmavergelijking, door het CDA niet uitgesloten, is daarmee trouwens onverenigbaar) doch wordt veroorzaakt door het feit dat alle drie genoemde partijen weigeren het eigen karakter van het CDA als politieke partij te erkennen. En de politieke verhoudingen mogen dan duidelijker zijn geworden, gezonder zijn zij niet zolang deze

partijen halsstarrig blijven weigeren te aanvaarden dat nu eenmaal een groot deel van de bevolking partijvorming op christen-democratische grondslag noodzakelijk acht en dat het CDA dus niet minder dan de PvdA en de VVD een authentieke politieke stroming vertegenwoordigt.

Dit niet, maar wat dan wel?

Steeds sterker verbreidt zich onder ons volk het gevoel dat wij in onze toekomstige energie-behoefte niet zonder meer moeten voorzien door uitbreiding van de vreedzame toepassing van kern-energie; steeds sterker verbreidt zich ook het besef dat wij onze maatschappij niet mogen verdedigen door middel van het gebruik van of zelfs maar de dreiging met kernwapens. Dat is een belangrijke ontwikkeling, een ontwikkeling ook die positief gewaardeerd moet worden; wij worden het in toenemende mate eens over een aantal grondwaarden. Maar in deze ontwikkeling zit ook een groot gevaar verscholen. Het is in het algemeen gemakkelijker het eens te worden over datgene wat men niet wil, dan over hetgeen men wél wil. Maar zo'n negatieve binding dreigt snel te verzanden, indien de alternatieven achterwege blijven. En daarom is minstens zo belangrijk als het bestaan van een algemeen gevoel van „dit niet“, het vinden van een antwoord op de vraag „maar wat dan wel“.

Actiegroepen hebben een belangrijke rol gespeeld bij het tot stand brengen van dat gevoel dat wij op de verkeerde weg zijn; zij verdienen daarvoor waardering, want actiegroepen fungeren veelal als de stem van het geweten. Maar het is de politiek die het antwoord zal moeten vinden op die vraag „maar wat dan wel“ op een zodanige

NG COMMENTAAR

wijze dat ook dit antwoord op algemene aanvaarding kan rekenen. Zowel voor de energie-problematiek als voor de veiligheidsproblematiek kunnen we niet te lang met een negatieve binding volstaan.

Energiebesparing

De minister-president heeft een klemmend beroep gedaan op de Nederlandse bevolking zuinig te zijn met energie. Om dit te bereiken is ook een aantal concrete suggesties gedaan. De vraag is evenwel of hiermee kan worden volstaan. Een dergelijk beroep is immers slechts zinvol indien er enige garantie bestaat dat bij de bevolking het besef aanwezig is dat ieder zijn steentje moet bijdragen. Welnu, er is geen enkele concrete aanwijzing dat dit besef wijdverbreid aanwezig is. Integendeel, alhoewel niemand de zorgelijke situatie van de energie-markt zal ontkennen, gaat het grootste deel van de bevolking rustig op de oude wijze voort. Dit maakt duidelijk dat een oproep als door de minister-president gedaan niet achterwege kan blijven doch dat verdergaande maatregelen geboden zijn. Het is de regering die daarmee moet komen en zij kan daarmee niet wachten totdat zal zijn gebleken dat de oproep tot de bevolking niet het gewenste effect heeft gehad. Want dat zij dat niet zal hebben, kan thans reeds met een aan zekerheid grenzende

waarschijnlijkheid worden voorspeld. Met name het onderzoek naar alternatieve energie-bronnen dient met kracht te worden versneld en de daarvoor benodigde middelen moeten dan maar worden opgebracht door de verbruikers van de bestaande, steeds schaarser wordende energie-verschaffers. Daarbij mag niemand geheel buiten schot blijven, want het is een zaak die ons allen aangaat.

Doodstraf

De afgelopen week werd de wereld opgeschrikt door het feit dat een aantal doodvonnissen ten uitvoer werd gelegd voor vergripen die een sterk politiek karakter hadden. Achtereenvolgens werden ter dood gebracht de voormalige Pakistaanse premier Bhoetto, de Zuidafrikaanse verzetsstrijder Mahlangu en de Iraanse oud-premier Hoveyda. In de eerste twee gevallen vond de executie plaats nadat van velerlei kant een beroep was gedaan op de autoriteiten het doodvonnis niet te voltrekken; in het laatste geval was daartoe geen mogelijkheid omdat de voltrekking van het vonnis plaatsvond onmiddellijk na het uitspreken ervan. Dat laatste is wel uiterst bedenkelijk; de rechtsgang, zoals die thans in Iran plaatsvindt, kan op geen enkele wijze de toets der kritiek doorstaan en onderscheidt zich in niets van de gang van zaken onder het zo bekritiseerde régime van de Sjah, zij het dat de rollen verwisseld zijn. Doch in alle drie gevallen lijken wraakgevoelens eerder bepalend te zijn geweest bij het ten uitvoer leggen van de uitgesproken straf dan het rechtsgevoel, ook al werd aan Bhoetto en Mahlangu formeel geen politiek misdrijf doch moord ten laste gelegd. Wij stellen niet dat de betrokkenen ongestraft hadden moeten blijven; politieke drijfveren geven geen

vrijbrief tot het plegen van misdrijven tegen het leven. Maar het uitoefenen van wraak roept op haar beurt wraakgevoelens op en leidt tot een kettingreactie. Wordt het geen tijd dat die landen die zich ingespannen hebben de voltrekking van de vonnissen te voorkomen, deze problematiek gezamenlijk in de Verenigde Naties aan de orde stellen? Daarmee is geen direct succes verzekerd, maar reeds eerder is aangetoond dat dit soort acties op de lange termijn toch iets opleveren.

Jubileumviering

De maand april is voor de ARP een jubileummaand. Het 100-jarig bestaan van de partij wordt herdacht. Niet alleen landelijk maar ook regionaal en plaatselijk. Het is hartverwarmend te constateren met hoeveel enthousiasme reeds activiteiten zijn ontplooid of welke nog op stapel staan. Er is sprake van een omzien in verwondering en van een open oog voor de toekomst. Zo moet een jubileum ook gevierd worden. Landelijk vormden de data 3 en 7 april de hoogpunten. De activiteiten op die dagen waren stijlvol en passend bij de AR-traditie. Waardering voor hetgeen geschied was, geen verheerlijking van mensen. Een politieke partij is een middel en geen doel. Het kan zijn dat een politieke partij in organisatorisch opzicht de bakens moet gaan verzetten. Dat is niet erg, want per slot van rekening is de inhoud bepalend. Daarom zijn alle verhalen over een begrafenis van de ARP en over bloemen voor een overledene naar aanleiding van de jubileummanifestatie in de Doelen loze verhalen. De AR-richting is niet verdwenen wanneer de plannen voor een fusie werkelijkheid worden. Het jubileum van de ARP: bloemen voor een levende!

Wat hebben deze (gedenk)stenen voor u te betekenen? (Joz.4:6)

Toespraak voorzitter H. A. de Boer op de jubileummanifestatie dd. 7 april 1979

Tijdens zijn tocht vanuit Egypte naar het beloofde land richtte het volk Israël gedenkstenen op om wanneer hun kinderen vragen: „Wat hebben deze (gedenk)stenen voor u te betekenen?“, van het werk van de Heere te kunnen, te mogen en te moeten vertellen. Door zo te gedenken doen zij Gods leiding present zijn in de verbinding met het verleden, van het heden en van de toekomst. Zo willen wij het 100-jarig bestaan van onze Anti Revolutionaire Partij gedenken, waarvan op donderdag 3 april 1879 in het gebouw van Kunsten en Wetenschappen te Utrecht de constituerende deputatenvergaderingen werd gehouden.

Het is op deze wijze dat ik met u wil stilstaan bij één van die monumenten, bij één van die gedenkstenen, waardoor de weg, waarlangs de Anti Revolutionaire Partij in een tijdsbestek van 100-jaar is opgetrokken wordt gemarkeerd.

Architectonische kritiek

Het is in zijn „architectonische kritiek“ dat de oprichter van de Anti Revolutionaire Partij dr. Abraham Kuiper niet slechts zijn vuurpijlen richt

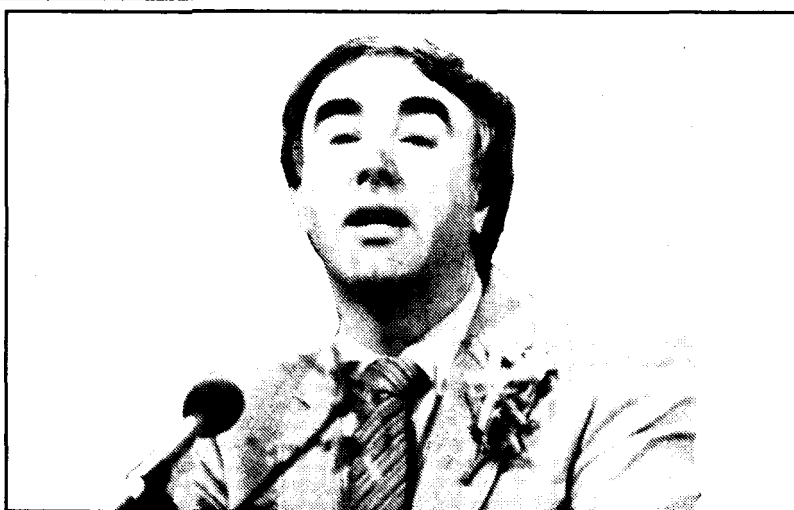
„op de onhoudbaarheid van de sociale toestand, gelijk die uit het individualisme van de Franse Revolutie geboren werd“.

Nee, hij richt primair trefzeker zijn vuurpijlen op het menselijk hart, van waaruit alle uitgangen des levens zijn. „Zo ge er nog een menselijk hart in de boezem voelt kloppen, en zo ooit het ideaal van ons heilig Evangelie u verrukt heeft, zo moet ook in u elke betere aspiratie vloeken tegen de actuele toestand. Immers gaat het zo voort, dan wordt het al minder een hemel, en krijgt het al meer iets van een hel op aarde.“

Van de Christus raakt onze maatschappij los; voor de Mammon ligt ze in het stof gebogen; en door de rusteloze prikkel van het brutaalst egoïsme, waggelen, gelijk de Psalmist klagen zou, de fundamenten der aarde. Alle binten en ankers van het maatschappelijk gebouw verschuiven; desorganisatie kweekt demoralisatie; en in de toenemende broeddronkenschap van de één tegenover het steeds klimmend gebrek van de ander, speurt ge eerder iets van de ontbinding van het lijk, dan van de frisse blos en de gespierde veerkracht van een bloeiende gezondheid.“

Reeds dit citaat uit Kuipers rede „Het sociale vraagstuk en de christelijke religie“ uitgesproken in 1891 doet -- dunkt mij -- ons inzien dat in vergelijking met de maatschappelijke situatie in de beginjaren van de ARP er -- om met Prediker te spreken -- niets nieuws onder de zon is.

Opnieuw zijn we geroepen de vraag te bespreken: wat ons als belijders van de

Voorzitter De Boer tijdens zijn toespraak.

Christus te doen staat, met het oog op de sociale noden van onze tijd.

Inhoud geven aan Gods gebod

Opnieuw zijn we geroepen om inhoud te geven aan Gods gebod de wereld te bewaren en te bebouwen. Een wereld geschapen om door de mens te worden vervolmaakt. Een schepping met de mens als kroon, een schepping op de mens betrokken, opdat de mens zijn God zou dienen.

Opnieuw zijn wij geroepen naar Gods beeld het samenwonen, het samenwerken en het samenleven te ordenen van mensen, van mannen en vrouwen, van werkgevers en werknemers, van blanken en

kleurlingen, van sterken en zwakken, van bevoorrechten en ontrechten, van jongeren en ouderen, van rijken en armen.

Ja, wij staan voor de taak het samenleven van volken niet naar eigen ontwerp, maar naar Gods wereldorde te ordenen.

Het is niet naar Gods wil, en wereldordening, dat volken zich in een krankzinnige bewapeningswedloop opmaken om tenslotte anderen en zichzelf te vernietigen; Het is niet naar Gods wil en wereldordening dat iemand zou werken en toch geen dagelijks brood zou hebben voor zich en zijn gezin; Het is niet naar Gods wil en wereldordening, dat iemand met handen en met een wil om te werken,

omdat er geen werk is zou omkomen, of verstikken in eenzaamheid; Het is Gods wil dat de mens leeft. God heeft onze wereld niet tot een baaierd, maar ter bewoning geschapen. Er is geen ongelijkheid tussen mensen en volkeren, mannen en vrouwen, werkgevers en werknemers, blanken en kleurlingen, jongeren en ouderen opdat de mensen en volkeren elkaar zouden bevechten, maar opdat zij zich van elkaar afhankelijk zouden weten.

Maatstaf

Architectonische kritiek is geen kritiek op de Architect van de goddelijke wereldorde. Architectonische kritiek is Gods maatstaf aanleggen voor datgene wat mensen er van maken.

Architectonische kritiek is kritiek op de wijze waarop de mens aan de goddelijke wereldorde beantwoordt. Zij is kritiek op de wijze waarop mensen zich onttrekken aan hun verantwoordelijkheid. Zij is kritiek op de wijze waarop mensen zelf structuren opbouwen, structuren die de mens het leven benemen, structuren die de mens verstikken.

De Prediker klaagt al: „Ik zag aan al die onderdrukkingen, die onder de zon geschieden, en zie er waren de tranen der verdrukten, en aan de zijde van hun verdrukker was macht; maar zij hadden geen trooster“.

...In die wereld heeft de Anti Revolutionaire Partij getracht een antwoord te geven in onderworpenheid en gehoorzaamheid aan Gods wet voor het leven. Met alle menselijke tekortkomingen. In onze geschiedenis zijn ons daarbij mannen als Groen van Prinsterer, Kuiper, Colijn en Schouten voorgedaan. Zeker, daarbij zijn fouten gemaakt en soms zelfs ernstige fouten, maar boven alle twijfel is en blijft verheven dat zij in de grond der zaak niets wilden weten dan Christus, dien gekruisigd! Dat brengt ons niet vanzelf bij een goede politiek, maar er is wel

Volg op pag. 7

Het zelfrespect van de CHU

Door dr. W. de Kwaadsteniet, CDA-Tweede-Kamerlid

Politiek is een boeiende zaak. In de politiek wordt beslist hoe de samenleving er vandaag, morgen en overmorgen zal uitzien. Politiek is dus ook een erg gewichtige zaak voor de mensen. In de politiek is het ook bijzonder belangrijk hoe de verhoudingen zijn, hoe de kaarten liggen en hoe met die kaarten wordt gespeeld. Er zijn globaal gezien in Nederland vier hoofdspelers: PvdA, CDA, VVD en momenteel ook D'66.

Aangezien niemand het spel alleen kan spelen is men op samenwerking aangewezen. In welke richting het spel zich ontwikkelt hangt – mede – van de samenspelende en tegenspelende partijen af. Iedereen weet dat in Nederland, althans kan dit weten. Het lijkt er echter op, dat de CHU dit òf niet ziet òf – in feite – twee opties heeft; hetzij voortgaande samenwerking met de VVD, hetzij het in de oppositie gaan van het CDA. Deze konklusie kan getrokken worden uit recente artikelen in „De nederlander”, het blad van de CHU. Nadat wij in „Nederlandse Gedachten” van 24 en 31 maart jl. hebben stilgestaan bij wat „de nederlander” schreef in de nummers van 9, 16 en 23 maart jl., vestigen wij hier nu in de eerste plaats de aandacht op „de nederlander” van 30 maart jl.

Tendentieuze schrijverij

Onder de titel „Het CDA en zijn zelfrespect” begint Van Leijenhorst vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, zijn artikel als volgt: „De laatste tijd duiken vanuit het CDA telkens geluiden op dat het CDA te gelegener tijd, in elk geval ruimschoots vóór de volgende verkiezingen, met het oog op de daarna te vormen coalitie, zijn opstelling bekend zou moeten maken tegenover de PvdA en de VVD. Nu zou het CDA met dat bekend maken

van zijn opstelling uiteraard kunnen volstaan door uit te komen met een duidelijk program van uitgangspunten en een daarop gebaseerd aansprekend politiek program. Maar daar schijnen we volgens de heer Van Houwelingen c.s. niet genoeg aan te hebben, er moet namelijk nu al een keus gedaan worden met wie wij straks in zee willen gaan en dat is – hoe raadt men het? – De PvdA.” (cursiveringen van mij, De Kw.) Einde citaat. Een (eigen)aardig citaat! Een voorbeeld van tendentieuze schrijverij is wellicht een betere kwalificatie. Eerst schrijft Van Leijenhorst in dit (korte) citaat over „te gelegener tijd, in elk geval ruimschoots vóór de volgende verkiezingen” en vlak daarop over „nu al”. Van Leijenhorst weet zelf natuurlijk heel erg goed, dat het eerst geciteerde aan de orde is en niet het „nu al”. Toch schrijft hij ook „nu al”. Of had Van Leijenhorst met het eerst geciteerde anderen op het oog dan „de heer Van Houwelingen c.s.”? Dat had hij dan beter kunnen vermelden. Wij geloven dat overigens niet. Van Leijenhorst, in feite de politieke leider van de CHU, is kennelijk bezig zich ten opzichte van zijn „eigen” achterban te profileren en dit dan ten koste van „de heer van Houwelingen c.s.”.

Wie zijn die „c.s.”

Het is overigens wel opvallend, dat het nu niet meer alleen gaat over Van Houwelingen, maar over „de heer Van Houwelingen c.s.”. Wie bedoelt Van Leijenhorst met die „c.s.” (= cum suis = met de zijnen)? Dat blijft (fijn?, en suggestief!) in het duister. Soms bijvoorbeeld o.a. de partijvoorzitter van de ARP? Hans de Boer sprak immers ook over dit punt en wel o.a. op een persconferentie d.d. donderdag 22 maart jl. ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP (nà het – overdreven en deels onjuiste – publiciteit verkregen hebbende – optreden van Van Houwelingen „In de Rooie Haan” van 17 maart jl., ten aanzien waarvan Van Leijenhorst

overigens over de letterlijke tekst beschikt). De ARP-voorzitter gaf als zijn mening, dat het CDA vóór de verkiezingen zijn voorkeur voor hetzij de VVD, hetzij de PvdA kenbaar zal moeten maken. Eventueel zou zo'n uitspraak uitgewerkt kunnen worden in een mini-akkoord. Wie zo'n akkoord als lijsttrekker in de verkiezingen moet verdedigen is een vraag van de tweede orde. Dat kan de huidige premier Van Agt zijn, maar ook iemand anders. Het CDA is dit aan zijn kiezers verplicht. Het is in hoge mate te betreuren, dat een serieuze discussie over dit onderwerp in het CDA tot op heden onmogelijk is gebleken. Aldus de globale benaderingswijze van de ARP-voorzitter, die daar (o.a.) aan toevoegde, dat je natuurlijk kunt twisten over de vraag of die discussie nu al gevoerd moet worden. Hij zei ook: de wijze kent tijd en plaats. Hij distancieerde zich tevens van de uitspraak, dat de PvdA onze natuurlijke bondgenoot zou zijn. Verder merkte hij op, dat er nu een akkoord met de VVD is gesloten en dat het spreken over voorkeuren en mini-accorden de geloofwaardigheid van het CDA niet op de tocht mag zetten. Dat laatste staat overigens ook niet ter discussie.

Duidelijke reactie

Op het interview van Van Houwelingen en na de persconferentie van de partijvoorzitter heeft de CHU (en dus niet alleen Van Leijenhorst) een duidelijke reactie gegeven. In een schriftelijke verklaring van 23 maart jl. zegt het CHU-bestuur o.a., „dat het CDA de kiezers met het eigen beleid bij de volgende verkiezingen eenduidig en onverkort tegemoet dient te treden, zonder dat het verkiezingsprogramma vóór afgeleid wordt door enig type van miniregerakkoord”. „Enig type”. Er zijn er inderdaad verschillende. Van Leijenhorst somt er enkele op in zijn artikel. Citaat: „Ik maak nu maar geen onderscheid tussen het doen van een keuze vooraf, een intentieverklaring,

programvergelijking en andere avancetechnieken. Feitelijk hebben ze allemaal hetzelfde doel: het zich uitspreken in een bepaalde richting. Trouwens wanneer nu al gezegd wordt dat het CDA-program veel meer overeenkomst heeft met het program van partij A dan met het program van partij B, dan is er weinig verbeeldingskracht voor nodig waar het een en ander op moet uitdraaien. Welnu, zoals gezegd, zijn er belijdenissen uitgesproken in de richting van de PvdA. Ik acht dit bijzonder onverstandig en ongewenst” Einde citaat. Men leze wat er in het geciteerde (en in het verdere verhaal) staat. Gedacht mag dan denkbaar wel worden – om Van Leijenhorst's woorden te gebruiken – dat „er weinig verbeeldingskracht voor nodig (is) waar het een en ander op moet uitdraaien”. Wij zouden die woorden overigens niet uit eigen aandrif gekozen hebben. Het is het goed recht van Van Leijenhorst zijn mening te hebben, als hij die van een ander ook respecteert. Maar daar lijkt het niet zo erg op, gelet op de woordkeuze. Wij wijzen ook op de door hem gebruikte aanduidingen als „avancetechnieken” en „belijdenissen”. Verder is het ook in dit citaat gehanteerde „nu al” opvallend. Wie in Nederland ontkent, dat er meer raakpunten zijn tussen (de programs van) CDA en PvdA dan tussen CDA en VVD? Wees Lubbers, de voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, daar ook niet in deze weken op? Was daarin ook niet met name gelegen het langdurig streven naar overeenkomst met de PvdA tijdens de jongste kabinetsformatie?

Keuze vooraf

Nu moet men ons overigens goed begrijpen. Wij zeggen niet dat de ARP (voorzitter) t.a.v. de „keuze vooraf” überhaupt gelijk heeft en de CHU (of Van Leijenhorst) ongelijk. Wij vinden echter wèl (kennelijk samen met de CHU!), dat dit een uiterst belangrijk punt is. En als dit punt – kort aangeduid met „keuze vooraf” – een uiterst belangrijk punt is, is het noodzakelijk dit uit te praten. Niet ná, maar vóór een fusie van de drie – overigens reeds een federatie vormende – partijen. Daar kan men dan dus beter in de komende tijd ook eens wat aan gaan doen. En zo gezien is het ook nog maar de vraag of het in wezen „de vraag is of die discussie nu al gevoerd moet worden”. Tussen de drie – ARP, CHU en KVP – moet daarover in ieder geval wel nu gediscussieerd gaan worden. Men kan zeggen, dat de fusiedatum

uitsluitend om technisch-organisatorische redenen is (en moest) worden uitgesteld. Men zou formeel ook kunnen stellen, dat er op de drie partijtijden van 3 maart jl. geen nieuwe politieke voorwaarden zijn geformuleerd, (er zijn overigens niettemin twee CDA-kommissies ingesteld; één voor het opstellen van een program van uitgangspunten en één voor het bespreken van het gevoerde beleid door fractie en kabinet alsmede over de toekomstige koers). Maar het is natuurlijk wel zonneklaar, dat een politiek punt als de zogenaamde „keuze vooraf” – overigens tevens o.a. gelet op andere punten welke eerder aan de hand van „de nederlander” door ons in de afgelopen weken zijn opgemerkt – het stellig alsnog noodzakelijk maakt over enkele zaken als drie partijen verder te praten alvorens een fusie daar is.

Wezenlijke zaak

Het gaat zeker bij een punt als dit – dat op het eerste gezicht misschien niet zó belangrijk lijkt, maar dat wel is, getuige de uitspraken van het CHU-nieuwbestuur, van Van Leijenhorst en/ook van Van Hulst (CHU), voorzitter van de CDA Eerste-Kamerfractie (zie „de nederlander van 6 april jl.”) toch ook om een wezenlijke zaak mede in het licht van uitgangspunten, beleid en koers. De ARP-voorzitter heeft daar in het verleden ook al diverse malen op gewezen. Onlangs deed hij dit – afgezien van de gememoreerde persconferentie – ook nadrukkelijk in „Nederlandse Gedachten” van 3 en 10 februari jl. Nalezing van die artikelen beveel ik gaarne aan. Op de daarin gedane uitnodiging tot gedachtenwisseling over de door hem aangedragen pro- en contra-argumenten is niet ingegaan. Het zou goed zijn wanneer de CHU daar nu eens op inging en wanneer Van Leijenhorst daar eens een fundamenteel artikel over zou schrijven in plaats van te volstaan met een verhaal, dat politieke prietpraat nauwelijks te boven gaat. Want er wordt door hem in feite volstaan met opmerkingen over „de manier waarop” en „het tijdstip waarop” en „door wie” wat gezegd is. Dat kan best interessant en soms niet onbelangrijk zijn, maar al met al raakt dat het wezenlijke punt niet. Hoewel de verleiding groot is om meer te citeren uit „de nederlander” van 30 maart en 6 april jl. volstaan wij hiermede. Wellicht zou een fundamentele bijdrage van de CHU over de „keuze vooraf”-problematiek haar zelfrespect aantrekkelijk kunnen doen toenemen.

Christen-Democraten: een eigen weg in Europa

Door drs. B. Beumer, lijsttrekker CDA bij Europese verkiezingen

Het Europa van nu, kenmerkt zich door te veel impasses, te weinig doorbraken. Impasses voor wat betreft de communautaire instellingen, voor wat betreft de relatie tussen werkgevers en werknemers, voor wat betreft een echt integratiebeleid. Te weinig doorbraken: toch het Europees Monetaire Stelsel, waarvan de betekenis tenslotte vooral afhangt van een – ook mede als gevolg daarvan – economische toenadering tussen de landen; en toch ook de directe verkiezingen.

Dat in een situatie, waarin Europa's invloed in de wereld eerder lijkt af te nemen, zijn plaats en andere, maar niet een minder betekenisvolle hoeft te zijn. Er is thans duidelijk sprake van een mondiale machtsspreiding. Naast de Verenigde Staten en Rusland, een invloedrijke positie van Japan, de OPEC-landen, Derde Wereld-landen, China. Ook binnen die landen een proces van machtsspreiding (wereldwijd emancipatieproces): steeds meer mensen krijgen deel aan de macht: dit alles betekent kleinere marges voor beleid en een grotere onderlinge afhankelijkheid. In die

situatie heeft Europa duidelijk beperkingen:
a) sterke relatieve afhankelijkheid van grondstoffen;
b) een kleine oppervlakte;
c) liggend tussen twee grootmachten

Actief

Als belangrijkste actief: een hoog technologisch (maar steeds sneller overneembaar technologisch en economisch kennisniveau) en een belangrijk handelsgebied. Vandaar uit kan het bijdragen en ontvangen. De technische en economische ontwikkelingen, die zo sterk inwerken op onze samenleving – zijn allang de nationale grenzen ontgroeid – bepalen wat er binnen die grenzen gebeurt, maar ontsnappen aan beheersing, typisch menselijke opdracht, door het ontbreken van een meegegroeid bestuurlijk kader. Maar juist in dat bestuurlijk kader, komt de werking van de democratie tot uitdrukking. Het gaat erom de democratie op die ontwikkelingen te betrekken. In het programma van de Europese Volkspartij leidt deze invalshoek tot een sterke Europese gezindheid, de optie van een federatief Europa met een Regering en een volwaardig parlement. Als die doorbraak er niet komt, kunnen wij als politieke partijen niet meer met

zoveel stelligheid spreken over een meer beheerste samenleving, ook niet over echte participatie van de burgers. De directe verkiezingen kunnen en moeten een nieuwe impuls geven. Maar kan het direct stem geven aan de burgers in een nieuw gekozen parlement iets anders betekenen dan een daarin besloten liggen van de bereidheid en noodzaak tot overdracht van bevoegdheden? Regeringen hebben zich als het ware tegelijkertijd zelf een opdracht gegeven. De directe verkiezingen hebben al een impulswerking gehad door het bevorderen van een Europese politieke partijvorming. In de programma's zijn de problemen op een rijtje gezet, zijn oplossingen en doeleinden geformuleerd, een grotere politieke overzichtelijkheid en vergelijkbaarheid is ontstaan. Multi-nationale politisering zal een te eenzijdige nationale en dus verlamdende benadering van de problemen kunnen beperken en de herkenbaarheid, de volgbaarheid voor de kiezer vergroten. Dat is het begin van winst. Er is sprake van een tweesporige ontwikkeling:

- verbetering van de organisatie-structuren, met name de bestuurlijke;
- integratie van het beleid, de

inhoudelijke kant en de wisselwerking tussen die beiden.

Duidelijke stappen

Volgens ons programma streven wij via duidelijke aangegeven stappen naar een volwaardig parlement. Daar kunnen immers pas afwegingen op de vereiste schaal gemaakt worden, gekozen worden tot beheersing, kan het samenhangende beleid ontstaan. Betere instituties betekenen betere kans op beleid – kans op een beter beleid. In het E.V.P.-programma is het ook geconcretiseerd door bijv. voor te stellen het Europees Parlement een sociaal economisch plan te doen vaststellen. Daarbij betrokken de sociale partners en veronderstellend

een sterker initieënd, een politieke commissie. Het kan ook leiden tot een commissie die ook in de uitvoering sterker komt te staan ten opzichte van de Raad van Ministers. Een Raad van Ministers, waarvan het programma zegt, dat als het voor wat betreft binnen het verdrag gelegen zaken in twee zittingen niet tot een beslissing komt dat die de beslissing dan door het Parlement moet worden genomen. Het zou de democratische controle versterken. Eén van de allergrootste vraagstukken binnen de gemeenschap is de werkloosheid, die bij gebreke van een oplossing de democratie van binnenuit zou kunnen aantasten. Daarom is hier een dubbel dwingend motief tot een geïntegreerde aanpak.

Gemeenschappelijk belang

Werkgevers en werknemers zullen nu ontbrekende kanalen moeten creëren ter bestrijding van de werkloosheid een sterk gemeenschappelijk belang veronderstellend. Dit betekent ook het eens worden over een medezeggenschapsmodel: tenminste gelijkwaardige invloed van de factor arbeid staat in ons programma. Mogelijk dat de permanente commissie voor de arbeidsmarkt, waarin commissie, raad, werkgevers en

Vervolg op pag. 20

Feestimpressies vanuit de „wandelgangen”

Door mr. Ph. Burgers

Omzien in bewondering en bescheidenheid

Afgelopen zaterdag vierde de A.R.P. haar 100-jarig bestaan. Er waren bezielende momenten, zoals bij de meditatie van ds. Verkuyl en de rede van Hans de Boer. Er waren grappige momenten zoals bij de terugblik van H. Algra op de 9 partijvoorzitters. En er waren ontroerende momenten zoals het spontaan zingen van het Wilhelmus bij de onderscheiding voor Hans de Boer, en zoals het zingen van het vredeslied „Ere zij God” aan het einde van de dag. Maar wat vonden anderen van deze dag? Hieronder volgt een weergave van een aantal meningen.

G. Puchinger: Het is net een kermis, met hele hoogstaande hoogtepunten, zoals de rede van Hans de Boer, de meditatie van Verkuyl en het verhaal van Algra. Dieptepunten op deze kermis, zoals ongelukken, zijn er niet geweest. Ook al ben je het misschien niet met de sprekers eens, het is goed naar hen te luisteren. Dat is het mooie van zo'n A.R.-kermis. En verder moeten de mensen van het Kuypershuis twee weken op vakantie gestuurd worden. Die hebben zo hard gewerkt. Als ik de komende twee weken naar het Kuypershuis bel, dan moet ik geen gehoor krijgen, ook al heb ik best wat te vragen.

■ Telegram van Vonhoff: *Hopelijk zal de geest van de A.R.P. nog lang blijven voortbestaan in ons politieke leven.*

M. Schakel: Deze hele dag vind ik zeer positief. In een aan deze tijd aangepaste stijl wordt de kern naar voren gehaald van wat de A.R.P. in al die jaren bewogen heeft. De dia's, het forum, en Algra, het is allemaal plezierig. Ik heb natuurlijk ook de viering van het 75-jarig jubileum meegemaakt. Maar dat was een strakke, echte mannenbroeders-stijl. Nu wordt wat de mensen toen bewogen heeft en nu nog beweegt voor het voetlicht gehaald.

■ Marjolijn van Geest (de „stem” van de A.R.P.): „Algra, dat is toch zalig zo'n verhaal.”

H. Algra: Zo'n dag is prachtig, in veel opzichten. En het is zo plezierig dat ik op zo'n dag veel oude kennissen ontmoet. Dat is onvoorstelbaar.

■ P. Steenkamp tegen een mevrouw in de wandelgangen: „Ja, ze zeggen altijd al dat ik een verkapte A.R.P.-er ben, bij de K.V.P. ook.” *Op zo'n dag is er toch van alles mogelijk.*

P. Steenkamp: Ik ben tot het vreugdevolle einde gebleven. Buitengewoon indrukwekkend, zo'n dag. Het plezierige voor mij is dat er géén vervelend woord over het C.D.A. is gevallen. Dat doet me helemaal goed. Ik heb ook geen heimwee geproefd. In vergelijking met een K.V.P.-partijraad spreekt me hier de sfeer enorm aan. Er wordt meer gezongen dan bij de K.V.P. Daar doe ik met genoeg aan mee. Ik heb me echt als een vis in het water gevoeld.

■ Een wandelganger: „Grandioos, hè. Als we toch geen lintje hadden gekregen, was het helemaal mis geweest.”

Mevrouw Aschhof: Het is een feest, een echt feest. Ik ben vandaag jarig, maar ik heb gezegd: „Ik ontvang niet”. Het is toch geweldig zoals iedereen gewerkt heeft. En allemaal voor elkaar. Met zo'n feestdag kun je wat doen. Vandaag zie je wat onze A.R.P. heeft mogen doen en mogen meemaken. Daarom ben ik ook niet treurig. Want de A.R.-krachten gaan mee het C.D.A. in.

De terugblik van Algra, dat is toch prachtig. Ik ben al zo'n 45 jaar lid. Wij zijn uit die tijd waar hij over vertelde. Dat kon je ook merken, want over de laatste twee partijvoorzitters wist Algra niet zoveel.

Ik heb veel geleerd uit de tijd van Talma. Dat is nou zo mooi. Talma wist veel, van alle problemen, maar zo voor

de vuist wegspreken kon hij niet. Hij moest eerst op gang gebracht worden. En heer De Gaay Fortman, dat is zo'n wijs man. Maar toen hij een keer bij ons kwam spreken wist hij een antwoord op een vraag niet. Dat heeft hij later opgestuurd. Ik heb geen kennis van al die problemen, wel over gelezen natuurlijk. Maar als je ziet dat die heren het ook wel eens niet wisten, dan is dat een stimulans om ook zo (voor de vuist) te spreken. Daar krijg je vrijmoedigheid van.

■ De A.R.P. bestaat 100 jaar, maar de A.R.-richting bestaat langer. *Arnhemsche Courant januari 1861: „Hare richting bestaat amper nog. Hare vertegenwoordigers zijn de laatsten van een uitstervend ras.” Andere tijden, andere geluiden?*

J. van Houwelingen: Ik ben bedroefd. Ik ben een beetje ouderwets. Zulke toogdagen zijn een eenzijdige gebeurtenis. Op de vorige partijraad was het plezierige dat er meer over politiek gesproken werd. Dat is nu minder. Maar het is wel feestelijk. Ik gun Hans de Boer persoonlijk de onderscheiding. Hij was wel voor de hele partij. Maar ik gun het Hans zo van harte. De hele dag is trouwens grandioos georganiseerd.

■ Een wandelganger: „Geef mij maar een A.R.P. met zo'n 8 à 10 zetels.”

Bernard Zijlstra: uit de Verenigde Staten (van het christelijk instituut uit Canada): Wij zijn hartstikke jaloers op jullie. In de Verenigde Staten is er geen A.R.-richting, ook geen C.D.A.-richting. Er is alleen een pragmatische koers. Jullie hebben normen en jullie hebben stijl. Zo'n speech van Goudzwaard. Dat is sherry met inhoud. Wanneer de A.R.P. zo haar 100-jarig bestaan kan vieren in de wetenschap dat zij volgend jaar verdwijnt, dan bestaat ze nog langer. 100 jaar zo'n partij, dat geeft kansen tot macht. dat geeft een verbreding van de horizon. De A.R. wordt weer een richting. Het is ontzettend knap dat men de organisatie kan opheffen zonder begrafenisstemming. Het elan van Groen van Prinsterer moet nationaal en internationaal weer uitgedragen worden. Op de techniek, de kernenergie, de menselijke verhoudingen, arm en rijk (het verhaal van Goudzwaard) moeten we de normen van het Evangelie betrekken. Binnen de norm der gerechtigheid.

Oud-premier dr. J. Zijlstra in gesprek met één der feestgangers.

De organisatie wordt wel opgeheven, maar de kern van het verleden moet in het C.D.A. vertolkt worden, in nationaal en internationaal verband. De A.R.-richting moet zich ook oriënteren op christenen in de niet-Nederlandse maatschappijen, ook in de Angelsaksische landen. Ik heb hier veel geleerd. De stijl, en het zingen, het Wilhelmus dat spontaan gezongen wordt, dat is toch ontroerend. Er is een grote toekomst voor het A.R. denken. (Nu horen we het ook eens van een ander! Ph. B.)

■ De A.R.P. is in de persoon van Hans de Boer ridder in de orde van de Nederlandse leeuw geworden. *Krijgt Anne Vondeling dan toch gelijk, dat ook de koningin de A.R. een warm hart toedraagt?*

Greetje Willemsma: Zo leuk, dat Algra al die partijvoorzitters heeft meegemaakt. Bij het forum vond ik het jammer dat er geen interruptiemicrofoon was. Want wat Hannie van Leeuwen over de sociale zekerheid zei...

De meditatie van Verkuyl vond ik een soort bergrede. De partij moet een verzetspartij zijn. Zijn hele typering geeft het strijdbare in de partij weer: verzetspartij zijn, transcendentie normen hanteren en het niet zoeken in de kunst van het mogelijke, maar stap voor stap verder gaan.

„Het is vandaag net een verjaardag met allemaal familieleden, waar iedereen weet dat de jongeman die ook aanwezig mag zijn, verliefd is op de dochter des huizes.. en met haar een nieuw leven wil beginnen.” (Citaat uit de gelukwens van P. Steenkamp.) Op zo'n dochter wil iedereen wel verliefd zijn. Daarom mag die dochter dan ook best kieskeurig zijn.

R. Lubbers: Hans de Boer en Verkuyl waren goed. Maar het meeste heb ik genoten van Algra en de historische interviews. Ook de dingen waar men

niet trots op is, worden genoemd. Het is net een familie waarbinnen de vrijmoedigheid overheerst. De kritiek kan gespuid worden. De dia-serie gaf voor mij het geuzenthema weer: volksheid – de gewone man (de kleine luyden van Kuypere) in combinatie met het respect voor de overtuiging van de ander. Soms heeft men die ander zijn overtuiging niet helemaal in dank afgenomen en heeft men wel eens fors misgekleund.

Maar ik hoop dat de A.R.P. haar steilheid meebrengt in het C.D.A. en de opvatting dat men elkaar vrijmoedig de waarheid zegt, maar ook de fouten inziet.

■ Mevrouw Bot: *De A.R.P. is wel zelfbewust, maar men heeft de bereidheid om de eigen organisatie op te heffen en over te stappen in een andere. De organisatie is blijkbaar niet zo belangrijk.*

De A.R.P. is een soort botter (oud type Zuiderzeevissersvaartuig - red.) die bewust met volle zeilen ten ondergaat.

B. Goudzwaard: Het risico van zo'n dag is dat men of afzakt naar een sfeer van oubolligheid waar de A.R.P. zo bang voor is, of doorslaat naar serieusheid. Het risico van mislukken is dan heel groot. Dat is nu niet gebeurd. Er is vandaag een tijdvak afgesloten. Het royale wat er al die jaren in gezeten heeft, is in een passende stijl weergegeven. De duidelijkste daden zijn gerelativeerd. We hebben ons niet op de borst geslagen. Maar vandaag was er ook een vorm van zelfkritiek. Er was geen element van rouw, meer een doorlopen van de geschiedenis. Men was niet gefrustreerd als de A.R.P. met het C.D.A. in verband werd gebracht. We hebben samen 100 jaar geschiedenis doorgebracht, we verloochenen onszelf niet, maar we gaan verder op dezelfde wijze als vroeger. Iemand heeft eens gezegd en dat is heel juist: het C.D.A. heeft toekomst, maar moet leren uit de historische wortels. Kuypere, Lohman en

Schaapman moeten in de herinnering blijven. Kuypere had ook een wezenlijke verbondenheid met Schaapman ook al werd hij afgeschilderd als een anti-papist. De politiek kan nu ook nog een kwestie van persoonlijke verhoudingen met de achterban zijn. De laatste jaren, sinds het C.D.A. in wording is, heeft de achterban geseind dat men het landelijk in Den Haag eens moest worden, omdat men plaatselijk al wel zover was. Maar de achterban voelt wel de spanning die er landelijk heerst. Binnen de A.R.P. heeft de achterban vaak de uitleg aanvaard, die de leiding gaf. Maar Schouten was de laatste leider die men klakkeloos volgde. Berghuis kreeg het al moeilijker met zijn sociaal linkse politiek. Bruins Slot werd om zijn ommekeer in de Nieuw Guinea-politiek uitgefloten. Soms is men er erg hard in om de leiding de waarheid te zeggen. Maar men heeft altijd zijn eigen mening kunnen zeggen. Ook al moest men soms van goede huize komen om de ander van het juiste van die mening te overtuigen. Het C.D.A. moest daar nog aan wennen. Daar is de achterban vaak meer een applausmachine. Bij de A.R.P. accepteert men vaak maar niet altijd de uitleg van de leiding. Maar een christelijke organisatie moet gehoorzamen aan het wezenlijke van christen-democratische politiek. Daarbij moet een organisatie niet boven alles gesteld worden.

Ook oud-fractie-voorzitter Willem Aantjes, die zich de gehele dag van enige uitspraak onthouden had, wisten wij na afloop toch enig commentaar te ontlokken. Hier zijn reactie:

„De voormiddag was vol kritische dankbaarheid voor het verleden. De slotrede van Goudzwaard was vol van echte anti-revolutionaire inspiratie voor de toekomst. Sterven is gezaaid worden, zou er als titel aan kunnen worden meegegeven. Eigenlijk een congres met bijna alleen maar hoogtepunten en waarvan ik de warmte ook persoonlijk beschamend en bemoedigend heb ervaren. Als ik in nog enkele punten mijn indrukken mag weergeven, noem ik de volgende.

Dit jubileumcongres zal bij zeer velen de overtuiging hebben gewekt of versterkt, hoe essentieel het voor de christen-democratische politiek in ons land is dat de wijze, waarop dit in de AR-partij in haar moeilijkste en beste ogenblikken is gebeurd, ook in de toekomst behouden blijft, in of buiten het CDA, maar liefst in het CDA. De trouw straalde door alles heen. Met bijna feilloze intuïtie reageerde de zaal met beleefde welwillendheid op wat in de toespraken niet geheel vrij was van gelegenheidselementen en met spontane geestdrift op wat echt aan het hart van ons anti-revolutionaire volk appelleerde.

Verrassend en bijzonder hoopgevend was de weerklank op het moedige pleidooi van Wilma van Arjos voor een eigentijdse politieke vertaling van de boodschap van het Evangelie, waarbij zij er zelfs in slaagde het adagium „Geloof en revolutie” in Groenianse zin overtuigend op de congresganger over te brengen. Kortom: een congres van een honderd jaar jonge AR-partij”.

■ De A.R.P. heeft vandaag (zaterdag 7 april) 15 nieuwe leden gekregen. Zij kunnen meedenken in de architectonische kritiek op de samenleving. Zij kunnen meehelpen om de lampen brandende te houden net als de 5 wijze maagden, om wakker te blijven en te werken aan een betere wereld. Zij kunnen meehelpen de A.R.-richting te laten voortbestaan in een partij die een verzetspartij moet zijn; die de normen uit het Evangelie moet putten; en die zich niet moet neerleggen bij de kunst van het mogelijke, maar stap voor stap verder moet gaan.

Overzicht van de zeer goed gevulde zaal; links op de foto CNV-voorzitter H. van der Meulen.

Politiek in de actieve verwachting van het gekomen en komende Messiaanse Rijk

Toespraak dr. J. Verkuyl, oud-hoogleraar missiologie en evangelistiek aan de VU te Amsterdam, op de jubileummanifestatie d.d. 7 april 1979

Dan zal het Koninkrijk der hemelen vergeleken worden met tien maagden, die haar lampen namen en uittrokken, den bruidegom tegemoet. En vijf van haar waren dwaas en vijf waren wijs. Want de dwaazen namen haar lampen mede, maar geen olie; doch de wijzen namen olie in haar kruiken, met haar lampen. Terwijl de bruidegom uitbleef, werden zij allen slaperig en sliepen in. En midden in de nacht klonk een geroep: De bruidegom, zie, gaat uit hem tegemoet! Toen stonden al die maagden op en brachten hun lampen in orde. En de dwaazen zeiden tot de wijzen: Geef ons van uw olie, want onze lampen gaan uit. Maar de wijzen antwoorden en zeiden: Neen, er mocht niet genoeg zijn voor ons en voor u; gaat liever naar de verkopers en koopt voor uzelf. Doch terwijl zij heengingen om te kopen, kwam de bruidegom en die gereed waren gingen met hem de bruiloftszaal binnen en die deur werd gesloten. Later kwamen ook de andere maagden en zelden: Heer, heer doe ons open! Maar hij antwoordde en zeide: Voorwaar, ik zeg u, ik ken u niet, waakt dan, want gij weet den dag noch het uur. (Matth. 25:1-13)

Het bestuur van de Anti-Revolutionaire Partij of de Evangelische Volkspartij vroeg mij op deze dag van het Eeuwfeest die dag te openen met de overdenking van een perikoop uit de Bijbel. Dat is een verzoek dat overeenstemt met de diepste intenties van die pioniersfiguren die vandaag in onze herinnering de revue passeren, die de stoot gaven tot de oprichting van deze partij een eeuw geleden. Zij leefden in een tijd waarin een boedelscheiding tussen geloof en politiek overal te constateren viel. Ze leefden in een tijd waarin onder christenen de neiging bestond de wereld wel boos te noemen, maar de boosheid niet aan te grijpen in de concrete gestalten, waarin die boosheid zich op sociaal-economisch en politiek niveau vertoont. Ze leefden in een tijd van politieke geheelonthouding en van politico-phobie (angst voor politieke activiteit) onder vele christenen. Temidden van die boedelscheiding en die politieke geheelonthouding en die politico-phobie werden de pioniers van deze partij bewogen door de intentie om verbindingen te trekken tussen geloof en politiek. Z'ie wilden ook op sociaal-politiek terrein de strijd aanbinden tegen sociale, economische en politieke ongerechtigheden. Ze wilden niet alleen een „School met de Bijbel“, maar ook een politieke partij waarin de Bijbelse boodschap richtinggevend functioneert. Ze leefden krachtens hun Calvinistische traditie uit het Adagium: „Ecclesiae reformata semper reformanda“ – de reformatorische kerken moeten telkens weer opnieuw getransformeerd worden. Maar ze voegden daaraan een ander adagium toe, dat evenzeer van de reformatoren stamde: „Societas semper reformanda“ d.w.z. de samenleving moet altijd weer omgevormd worden. Ze beschouwden politiek als een heilige zaak. Ze streden tegen de vergeestelijking van het Evangelie en ze waren er diep van overtuigd dat de integratie van politiek handelen en geloof en gehoorzaamheid ons is opgelegd op de tocht naar de finale manifestatie van het gekomen en komende Messiaanse Rijk. In verband met die diepste intentie om de verbinding te leggen tussen het gekomen en komende Rijk Gods en het politieke handelen heb ik gelezen een van de bekende gelijkenissen over het Rijk Gods in het Nieuwe Testament, de gelijkenis over de wijze en dwaze maagden of over de domme en verstandige meisjes uit Matth. 25:1-13.

Messiaanse Rijk

In het centrum van deze gelijkenis staat de naderende Bruidegom en de invitatie tot het Messiaanse feest. De invitatie tot het feest met en van de Bruidegom is in de Bijbel telkens weer zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament de intense, symbolische expressie van de finale manifestatie van het Messiaanse Rijk, dat komende is. Het Messiaanse Rijk is die nieuwe orde van zaken die in het leven, het kruis en de opstanding van Jezus die afwisselend de „Bridegom“ en het „Lam“ wordt genoemd, begonnen is en die door Hem en Zijn Geest volledig zal worden in het feest van de eeuwige gemeenschap van God en de mensen, de „bruiloft van het Lam“. Het Messiaanse Rijk is die nieuwe orde van zaken, waarin alle verhoudingen rechtgezet zullen worden, de verhouding tussen God en de mensen. Maar ook de verhoudingen tussen mensen, volken, rassen, sexen en generaties. Daarvan spraken Profeten en Apostelen en daarvan spreekt Jezus in deze gelijkenis. Het feest van die Bruidegom die de tekenen der nagelen in Zijn handen heeft en de littekens van een speerstoet in Zijn zijde, is de op orde gekomen schepping, het is de overwinning op de chaos, het is het verdwijnen van alle anti-Messiaanse tendenzen, het is de voltooiing van Gods bevrijdend handelen voor mensen en samenlevingen. En nu gaat het er in deze gelijkenis om dat wij midden in de geschiedenis tijdens het wentelen der jaren en der eeuwen en het voortikken van de seconden, terwijl de Bruidegom zijn komst nog uitstelt, ons prepareren voor dat feest en voor de definitieve komst van de Bruidegom. Van ons wordt gevraagd ons in te stellen op de toekomst, die op ons toekomt en daarmee voluit rekening te houden. „Waakt dan“ – neem in uw handel en wandel het rekenen met de toekomst op. Laat het feit dat u de dag en het uur niet weet een stimulans zijn tot waakzaamheid en verantwoordelijkheid. Wie zich geheel instelt op de komst van de Bruidegom, wordt wijs genoemd. Maar wie de komst van de Bruidegom wegdrukt uit zijn levensstijl en uit zijn politiek, wie niet begrijpt dat die komst een actief-wachtende en handelende instelling vraagt, wordt dwaas genoemd. In deze gelijkenis zijn er 5 meisjes die zich geheel instellen op de komst van de Bruidegom. Zelfs als ze moe worden en slaperig vanwege het lange

Prof. J. Verkuyl tijdens zijn openingstoespraak.

uitblijven van de Bruidegom blijven hun lampen branden en blijven hun voorzorgsmaatregelen van kracht, door middel van de olie-reservoirs. Als de roep komt dat de Bruidegom nabij is, dan hebben ze genoeg olie in de lampen om de lichten voluit te doen branden en zo te zorgen voor de verlichting in de processie midden in de nacht en de Bruidegom tegemoet te gaan. Maar de andere vijf meisjes zijn niet op de komst van de Bruidegom ingesteld. Ze gedragen zich alsof hij niet kwam. Ze hebben onderweg eigenlijk al afgehaakt en de relatie met de Bruidegom eigenlijk verbroken. Ze kennen de Bruidegom eigenlijk niet en ze willen eigenlijk niet dienen in de nacht. Als de Bruidegom komt, dan komen ze te laat, dan vinden ze de deur gesloten omdat ze in hun handel en wandel niet gericht waren op de komst van de Bruidegom. Dit beeld van het Rijk Gods en de consequenties van de komst ervan midden in de voorbije en contemporaine geschiedenis wordt ons – zoals een exegeet terecht opmerkt – niet gegeven om mensen in te delen en aan te wijzen als dwaas of wijs. Maar dit beeld, deze gelijkenis is ons gegeven om ons op te wekken tot een actief verwachten van het Rijk Gods. **Waakt dan, houdt de lampen brandende tijdens het naderen van de jaren en de wenteling der eeuwen.** Dat zijn de wachwoorden die afgeroepen worden in de nacht. **En het aangrijpende van deze gelijkenis is dat de beslissingen over de toegang tot het feest niet vallen op het moment dat de Bruidegom definitief verschijnt, maar dat de beslissingen eigenlijk onderweg vallen.** Telkens zijn er momenten, fasen, stations, „kairoi“ „beslissende momenten“, zoals de Bijbel het noemt, situaties waarin de gongslag klinkt van zijn nadering, waarin van ons een antwoord wordt gevraagd, zonder uitstel, zonder aarzeling, zonder twijfel. Situaties waarin wij worden geroepen instrumenten te zijn van zijn wil en ons in te zetten in verantwoordelijkheid tegenover Hem die komt. Op die momenten, in die situaties worden wij geroepen wijs te handelen of van dwaas wijs te worden.

Concretisering

Laten wij dit meer concretiseren. De komende Bruidegom, de rechtvaardige knecht des Heren komt met gerechtigheid in de verhouding der rassen, die Hij definitief recht wil zetten. Bereid u daarop voor! Laat de lampen branden in de strijd tegen raciale discriminatie. De komende Bruidegom komt om volmaakte sociale gerechtigheid te verwekelijken. Houdt daarom de lampen brandende en zet u in om recht te doen aan ontrechten en zwakken, aan jongeren, vrouwen, werklozen, aan minderheden en onderdrukten. De komende Bruidegom komt om een wereld te verwekelijken waarop **economische gerechtigheid woont.** Houdt daarom de lampen brandende in

contact met Hem om nu reeds te worstelen om verantwoordelijke productie, distributie en consumpties. De komende Bruidegom komt om volmaakte culturele gerechtigheid te verwekelijken. Houdt daarom de lampen brandende en richt u daarom reeds nu op een rechtvaardige verspreiding van cultuurgoederen over de aarde en op een toetsing van de cultuurgoederen aan de criteria van het Messiaanse Rijk. De komende Bruidegom is de **Vrededorst**, die als het **Lam Gods** vrede en verzoening verwekelijken zal over de lengte en breedte der aarde. Houdt dan in een wereld waarin massa-vernietigingswapens en -methoden de mensheid met vernietiging bedreigen en waarin we leven onder de schaduw van intercontinentale raketten en nucleaire blackmail, de lampen brandende in de duisternis om lichtsignalen te geven van het komende Rijk en te worstelen tegen de tyrannie van het militair-industriële complex. De komende Bruidegom is de **totale Bevrijder** van mensen en samenleving. Houdt dan de lampen brandende in de strijd tegen verslavingen en tegen de chaotische symptomen van een onverantwoordelijke samenleving.

Verantwoordelijkheden

Ik werk deze gedachten nu niet verder uit. Als we terugzien op de eeuw die achter ons ligt, dan merken we dat er tijdens het voortraderen der dagen en jaren telkens momenten waren waarin het er op aan kwam om wijze en geen dwaze beslissingen te nemen, om te anticiperen (vooruit te grijpen) op de komst van de Messiaanse Bruidegom en te participeren in zijn komst. Beslissingen werden gevraagd in de tijd van de schoolstrijd, toen deze partij ontstond. Beslissingen werden gevraagd te midden van de sociale tegenstellingen in het einde van de 19e en het begin van de 20e eeuw. Beslissingen werden gevraagd in de economische crisis en de massale werkloosheid rondom de dertiger jaren van deze eeuw. Beslissingen werden gevraagd in de jaren vóór de Tweede Wereldoorlog. Beslissingen werden gevraagd in de belangrijke periode van de dékolonisatie. Beslissingen werden gevraagd tijdens de ontwikkeling van de moderne militaire technologie. Beslissingen werden gevraagd in de relatie met de ontwikkelingslanden. Ik zal geen oordeel uitspreken over de beslissingen die in deze partij werden genomen. Waren ze wijs? Waren ze dwaas? Waren ze soms wijs en soms dwaas? En waren er wellicht momenten waarop we van dwaas wijs werden? Het oordeel is in de handen van Hem die de chronometer in zijn handen heeft en die de komende is en die ons oordelen zal voor de beslissingen die we namen, hetzij wijs, hetzij dwaas.

Maar het is veel belangrijker ons nu bewust te zijn van onze verantwoordelijkheden nu en morgen in de huidige wereld.

Lampen brandende houden

We leven in een bepaalde **geografische ruimte**, in het kleine Nederland binnen de EEG en de VN. We leven binnen een bepaald **chronologisch bestek**. We gaan de tachtiger jaren tegemoet en leven in de laatste decennia voor het jaar 2000. Het komt er voor ons op aan om binnen die geografische ruimte en binnen dit tijdsbestek de lampen brandende te houden, de gerichtheid op het komende Rijk voort te zetten en in actieve waakzaamheid en in mondiaal verantwoordelijkheidsbesef te handelen en te wandelen. Mag ik – in dit tijdsbestek – vooral op één aspect wijzen dat wij vaak vergeten, maar waarop sommigen onder ons terecht wijzen. Hij die komende is, is de Heiland der wereld, de Messias van het alomvattende Rijk Gods. Hij is niet de lokale godheid van de westerse samenleving. Hij is niet de cultuurheros van de westerse civilisatie. Hij is niet de stamgod van onze atlantische cultuurkring. Hij is de rechtvaardige Knecht des Heren die het erom te doen is alle volkeren over deze hele globe te betrekken bij zijn bevrijdend heil en die daarom wil dat er mondiaal een eind komt aan de hongering, aan de uitbuiting, aan de jacht op winst ten koste van de ander, aan de slaafse onderwerping, aan de machten van deze eeuw. De actieve verwachting van het Messiaanse Rijk betekent dat wij geroepen zijn ook in de politiek die zich naar zijn Naam noemt mee te werken aan het scheppen van voorwaarden voor mondiale gerechtigheid en daarom afstand te doen van vele privileges die wij veroverden of verwierven in de periode waarin gedurende vier eeuwen de wereld door het Westen werd gedomineerd. Geen enkel deel van de huidige mensheid is zo weinig bereid om deze geprivilegieerde positie prijs te geven terwille van een nieuw niveau van sociale, economische en politieke organisatie en mee te werken aan globale solidariteit en gerechtigheid, als de westerse wereld, waarvan wij deel uitmaken. Een christelijke politieke partij die die naam waard is, is geroepen om zich in te zetten voor een herverdeling van de macht en voor een verantwoordelijke productie, distributie en consumptie op wereldniveau. Als ze dat doet zullen de weerstanden groot zijn, zal men alles op alles zetten om de lampen te blussen of te laten walmen en de waakzaamheid te verdoven. Maar ook op dit gebied zal het in de komende jaren nodig zijn zich te oriënteren op de komende Bruidegom, te putten uit het contact met Hem, olie voor de lampen mee te nemen en voorzorgsmaatregelen te nemen om de lampen brandende te houden totdat Hij komt. Vooral op het terrein van de ontwikkelingshulp en de stellingname in de Oost-West-verhouding vallen in de komende jaren de beslissingen tussen wijs en dwaas. Ook op dit terrein wordt onze toewijding aan de komende Bruidegom getest op waakzaamheid of slaapzucht en verdoving. Willen we meewerken aan een internationale orde van globale solidariteit en gerechtigheid of zullen we, verblind, loom, slaperig de status quo der bevoorrechten continueren die teveel bezitten en weigeren mee te werken aan fundamentele veranderingen. Zonder olie in de lampen, zonder band met de naderende Heer zal het niet mogelijk zijn op dit terrein wijs te zijn in plaats van dwaas.

Hoe te handelen

Ik heb getracht enkele opmerkingen te maken over wat actieve verwachting van het gekomen en komende Rijk Gods van ons eist. Tenslotte wil ik nu enkele opmerkingen maken over wat dit betekent voor partijen die in de

ARP heeft in 100 jaar een fascinerende politieke rol gespeeld

Toespraak minister-president mr. A. A. M. van Agt op de jubileummanifestatie d.d. 7 april 1979

Bij sommige minister-presidenten en bij sommige gelegenheden is het gewoonte geworden aan te geven in welke kwaliteit de spreker het woord tot zijn gehoor richt. Als partijman of als bewindsman. Wanneer ik vandaag ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP hier voor u sta, is een dergelijke verduidelijking niet nodig.

Immers hoe dicht bij de Kroon hoe minder partijman. Het is daarom in de eerste plaats als minister-president dat ik de ARP gelukwens met haar 100-jarig bestaan. Vanuit de verantwoordelijkheid als minister-president doe ik dat ook in volle overtuiging omdat de ARP in de afgelopen 100 jaar een wezenlijke rol heeft gespeeld in het Nederlands politieke en staatkundige leven. Ik noem een paar namen: **Abraham Kuiper**: de klokkenist der kleine Luyden; **Heemskerk**: de jolige; **Talma**: de Christen-sociaal; **Hendrik Collijn**: „saevis tranquillius in undis”, naar sommiger mening al te rustig te midden van de woedende baren;

Schouten: de behoeder van het erfgoed; **Zijlstra, Bruins Slot, Aantjes**: zoekers naar een hedendaagse vertaling van Christelijke politiek.

Geen zwakke en enghartige personen met geen breder vlerkgewip dan de huismus, maar sterke, brede, imponerende karakters met de vleugelslag van de adelaar (variatie op woorden van Kuiper, gesproken in 1898).

Een gevarieerd gezelschap, dat borg stond voor een fascinerende politieke rol van de ARP. Het is deze rol die naar mijn vaste overtuiging een belofte voor de toekomst inhoudt.

Eigen verantwoordelijkheid

De eigen verantwoordelijkheid van bewindslieden en partijen is een wezenlijk element in ons staatsbestel. Maar deze eigen verantwoordelijkheid heeft zijn complement in loyaliteit en gebondenheid. De spanning tussen de kracht van het beginsel die tot een krachtige politieke opstelling kan leiden en die loyaliteit en verbondenheid is door de ARP – mag ik het zo zeggen – steeds gekoesterd. Ik zeg het Jan de Koning na: alleen in

die sfeer van verbondenheid zijn ook harde discussies mogelijk.

Parlementaire binding

Wellicht valt er niet aan te ontkomen dat fractie en kabinet dichter naar elkaar komen dan in de klassieke AR-staatsleer voorzien is. De reden daarvoor ligt in de parlementaire binding van het kabinet met de fracties, met name ook in de moeilijke beslissingen waarvoor dit kabinet staat. In dergelijke situaties brengt een profilering van de eigen verantwoordelijkheid van een coalitie-kabinet, waarin het CDA een belangrijk aandeel heeft, enerzijds en van de christen-democratische fractie anderzijds risico's met zich mee. Wij moeten die risico's onder ogen zien en tegelijkertijd ons tot het uiterste inspannen de eigen posities van regering en van parlement te handhaven. Dat vereist wel goed en intensief overleg tussen bewindslieden en geestverwanten in de Kamer, maar het verzet zich tegen een pragmatische politiek waarin regering en fractie elkaar slaafs volgen. We moeten van elkaar aanvaarden, dat fractie en bewindslieden elk hun eigen opdracht hebben gestalte te geven aan

Premier Van Agt aan het woord.

christen-democratische politiek. De mate waarin de christen-democratische bewindslieden hun opdracht kunnen vervullen wordt in de concrete situatie vooral bepaald door de samenwerking met onze coalitiepartner, de VVD. Niet de meerderheid in het kabinet heerst, het kabinet regeert.

Genormeerde politiek

Voor christen-democraten heeft beleid alles te maken met genormeerde politiek. Dat leidt vaak tot weinig populaire verhalen; temeer omdat onze samenleving een rijk geschakeerde is, moeten wij ook de durf hebben concessies te doen. De bewindslieden ervaren dat het duidelijkst. Ik begrijp de aarzelingen die in de ARP-kring leven ten aanzien van de toekomst, omdat juist daar zo sterk het besef leeft dat de politiek beginselpolitiek behoort te zijn. Toch moeten wij ons – misschien klinkt het paradoxaal – afvragen of dat besef niet juist door de ontwikkeling van het CDA sterker is geworden dan het voorheen reeds was. Dat zou ik een gelukkige ontwikkeling vinden. In het CDA ligt naar mijn mening de uitdaging voor de AR die steeds is uitgegaan van universele christelijke staatkunde. Het CDA heeft als christen-democratische partij die AR-inbreng nodig. De volgelingen van Schaeapman en de Savormin Lohman kennen de ARP al lang genoeg om dat te weten. De AR zal die inbreng leveren omdat ik ervan overtuigd ben dat voor haar geldt

hetgeen mij trof in de brief die Fruin in 1860 aan Kuiper schreef en waarnaar Puchinger in Ap-staatkunde verwijst: De meeste mensen gaan niet verder, dan hartelijk te wensen wat zij begeren, gij hebt het willen bereiken en ge hebt u door geen tegenspoed laten afschrikken.

Politiek instrument

De AR heeft echter ook het CDA als politiek instrument nodig om vorm te geven aan die christelijke staatkunde in antwoord op de problemen van vandaag. Alleen zo kan, bijvoorbeeld, het eigen geluid ook in Europa doorklinken.

Alleen in dit kader kan de hoop werkelijkheid worden dat met het voeren van een christelijk sociale politiek óók anderen door het CDA worden geïnspireerd.

Meer dan 100 jaar

De ARP bestaat 100 jaar; de AR-richting bestaat langer. In dit verband werd ik getroffen door een citaat uit een schets van de stand der partijen in de Arnhemse Courant van januari 1861 (u vindt het in de Schets van Welderen Rengers deel 1, pagina 232). Na de opgang van 1853 was de invloed van de AR-richting in de Kamer sterk teruggelopen en de Arnhemse Courant schrijft dan:

„Deze partij bestaat meer in herinnering dan in werkelijkheid. Hare vertegenwoordigers in de Kamer zitten daar, als de laatsten van een uitstervend geslacht.”

Dit werd geschreven op het moment dat de echte inbreng van de anti-revolutionairen in de Nederlandse politiek nog moest komen. Het is met dit voorbeeld voor ogen dat ik de toekomst van het CDA met vertrouwen tegemoet zie, met de woorden van Kuiper als opdracht en uitdaging:

„Christen-democraat te zijn is een eretitel.”

Als wij zo onze taak zien, worden wij klein vanwege de zwaarte van die taak. Klein ook tegenover elkaar. Als wij nog zo veel hebben te doen, dan is er eigenlijk geen tijd om eigen principiële koninkrijkes op te richten en elkaar voortdurend de maat te nemen. In deze kleinheid, deze zwakte tegenover God en tegenover elkaar, zou dan wel eens grote kracht kunnen liggen. Deze woorden van Jelle Zijlstra, 25 jaar geleden uitgesproken, gelden ook voor de toekomst.

(Gedenk)stenen

Vervolg van pag. 3

steeds een appèl mogelijk op elkaar. Het maakt dat er een bereidheid is de balans te verzetten en een nieuwe staat te maken. In deze lijn zullen én anti-revolutionairen én christen-democraten steeds opnieuw moeten antwoorden op de politieke problemen die zich voordoen. Bij het zoeken naar antwoorden op de uitdagingen, die iedere tijd aan ons stelt dient voor hen die politieke verantwoordelijkheid dragen gehoorzaamheid aan Gods geboden en ordeningen te gaan boven het verlangen naar stemmenwinst, of boven de opvattingen die politiek goed liggen en die politiek haalbaar geacht worden. Spreken en handelen vanuit een architectonische kritiek op mens en samenleving is tegen ons zelf ingaan. Individualisme, egoïsme en eigenmachtig handelen zijn in deze tijd even sterk als in de periode dat Kuiper zijn vlamvande protest uitsprak tegenover de sociale noden van zijn tijd. Er is veel bereikt in ons land om trots op te zijn. Maar wij vergissen ons wanneer wij menen als gerusten in Sion verder te kunnen leven. Het is er niet bij om te gaan zitten onder de wijnstok of de vijgeboom. De vakantie is prachtig, de sherry lekker en de vergetelheid zoek. Wij hebben de neiging ons te gedragen als de gearriveerden, als de mensen die het gemaakt hebben en die nog wat plooijs moeten glad strijken. Laten we wakker worden.

Sociale vraagstuk

Het sociale vraagstuk heeft wereldwijd een dimensie, die in afschuwelijkheid niet minder is dan in Kuiper's tijd. Ontwikkelingssamenwerking is goed, maar als we niet kunnen werken aan andere wereldrechtsoorde, dan blijven het druppels op een gloeiende plaat. Architectonische kritiek was en is nodig, omdat er structureel iets mis is met de verdeling van welvaart en welzijn.

Wie acht slaat op de ontwikkelingen die ziet en voelt dat arbeid in de klassieke betekenis van het woord een steeds schaarser begrip zal worden. Zullen wij er in slagen het begrip arbeid te herijken en zullen wij in staat zijn de „klassieke arbeid” rechtvaardiger en

eerlijker te verdelen? Het gaat tegen ons eigen vlees en bloed in. Het is niet een verhaal dat ons populairder maakt bij werknemers, werkgevers, ondernemers in midden- en kleinbedrijf en landbouw. Het betekent inleveren en ons keren tegen een tendens en ontwikkeling, die ons van nature lief en aangenaam is. In dit verband noem ik ook ons omgaan met energie. Wat kost het ons moeite ons anders te gaan gedragen. Bergen verzetten, met mijn God springen over muren. De samenleving is anders. Reëel zijn, met beide voeten op de grond. Wij zijn aan dat soort realisme en pragmatisme niet ontkomen. Dat te erkennen past ons ook op deze dag. Juist op deze dag. Wij kunnen en mogen ons niet verheven voelen boven allen die ons voorgingen. Op iedere generatie komt een opdracht af. Politici hebben tot taak onder de door God gegeven normen ten aanzien van het staatkundige, het politieke leven tekenen op te richten, die verwijzen naar de komst van zijn koninkrijk.

Omdat de politiek zich ook afspeelt op een terrein waarop het Schriftwoord van Christus „Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde” zijn kracht doet gelden, zal elk program, zal elk politiek program duidelijk moeten maken waar menselijke macht over de schreef gaat, omdat het belemmerend werkt op de doorwerking van Gods geboden.

Politiek program

Een politiek program zal onder de erkenning van Gods koningschap over deze wereld de functie van de staat en de taak van de overheid in de 80-er jaren van de 20e eeuw hebben te beschrijven en concrete oplossingen moeten aandragen. Om het met Kuiper te zeggen: „Zulk een program moet vooreerst een moedergedachte, een **grond**begrip, een **worteldenkbeeld** zijn, dat in het ooglopend verschilt van het worteldenkbeeld, van waaruit anderen leven. Van het worteldenkbeeld moet in de tweede plaats worden aangetoond, dat het op onmiddellijke wijze aansluit op de diepste **levensgrond** van het volk. Ten derde moeten alsdan uit dat

worteldenkbeeld de **afgeleide denkbeelden** worden losgewikkeld, die doen zien waarom men op juridisch, financieel, economisch en sociaal terrein, indien men logisch en aan zijn beginsel trouw blijft aldus en niet anders kan oordelen.

Program van uitgangspunten

Met Kuiper anders gezegd: „Een Program van Uitgangspunten is de aanleg van een jong en nieuw plantsoen, waarvan als de stekken zijn uitgezet, nog slechts de kenner zien kan wat er uit worden zal; waarin als het opgroeit, nog heel wat te besnoeien, bij te poten en in te boeten zal vallen; en waarvan eerst een volgend geslacht de vruchten zal genieten, als het in zijn dreven omwandelt of zich verkwikt in zijn schaduw, – maar dat niettemin, wij plichtsbef en niet utiliteit ons de weg afpaalt, reeds nu moest worden afgewerkt”. Een Program van Uitgangspunten houdt architectonische kritiek in omdat het een antwoord van de mens op het spreken van God politiek tot uitdrukking wil trachten te brengen. Politici, ook christen-politici, krijgen het daarmede niet gemakkelijker. Woorden moeten in concreet beleid worden waargemaakt. Maar het is wel onze gezamenlijke opdracht. Wij zullen er elkaar aan moeten herinneren, dat wij nooit de weg van de minste weerstand mogen kiezen, hoe verleidelijk ook.

Gezochte kritiek

Architectonische kritiek is tot het hart gerichte kritiek omdat het hart de richting van het antwoord bepaalt. In de politiek geldt voor ons: „Niet de vrijheidsboom, maar het kruis”, dat als het gedenteken ieder leven nieuwe impulsen kan geven en dat genezend op de samenleving inwerkt. In zijn laatste deputatenrede (in 1918) vroeg Kuiper: „Wat nu?” Welnu, laten wij, wanneer wij bij architectonische kritiek Gods maatstaf naast onze samenleving leggen ons gezamenlijk omkeren, laten wij onze harten omzetten, want „welzalig het volk, welke God de Heere is” (Ps. 144:15). „Wat hebben deze (gedenk)stenen voor u te betekenen?” De honderdjarige ARP is in dit opzicht als zodanig niet belangrijk. De Bijbel heeft een woord voor de wereld en dat •Woord blijft ons aan het werk zetten.

Messiaanse Rijk

Vervolg van pag. 5

naam van Christus pretenderen te wandelen en te **handelen**. Meestal denken wij uitsluitend na over wat dit betekent voor de **kerken**. Maar we moeten ook de moed hebben na te denken over wat dit betekent voor partijen die pretenderen in de Naam van Christus te handelen en te wandelen. Daarbij gaat het mij niet alleen om de vraag naar het bestaansrecht van christelijke partijen, maar vooral om de vraag naar de punten waarop het aankomt wanneer men ervan overtuigd is dat zulke partijen niet alleen bestaansrecht hebben, maar dat in bepaalde situaties het oprichten en het voortbestaan ervan een roeping kan zijn. Waarop komt het dan aan? Het komt erop aan dat zo'n partij de oriëntatie zoekt op het Rijk Gods.

Wat betekent dat?

Dat betekent dat zo'n partij een **verzetsbeweging** moet zijn tegen alles wat in onze eigen gemeenschap en in de bredere samenleving in strijd is met de constitutie van het Messiaanse Rijk, dat wil zeggen een verzetsbeweging tegen sociaal, economisch, cultureel, raciaal onrecht en alle onrecht in de verhouding der sexen. Een verzetsbeweging tegen alle onverantwoordelijk handelen dat schade doet aan de liefde tot God en de naaste.

Het zal niet mogelijk zijn dat onrecht te stoppen of die onverantwoordelijkheid geheel uit te bannen. Maar het punt waarop het aankomt is zich daartegen te verzetten met alle middelen die met de Geest van Christus overeenstemmen op sociaal-politiek niveau.

In de tweede plaats moet zo'n politieke partij midden in de weerbaarheid van het politieke en maatschappelijke leven en te midden van het onvermijdelijke compromissen telkens weer heenwijzen naar **transcendente normen**, de normen van het gekomen en komende Rijk.

In de derde plaats mag een politieke partij die de naam van Jezus Christus opheft **niet vastleggen op de „kunst van het mogelijke”** alleen, op die kunst die zich nuchter oriënteert aan gegevenheden.

Ze moet handelen in de spanning tussen de moeizame praktijk die vol compromissen zit en de gehoorzaamheid aan het toekomstvisioen van het Messiaanse Rijk.

Vanuit het geloof en het contact met de komende kan ze de hoop niet opgeven. Dat scheve en onbevredigende verhoudingen stuk voor stuk en trede voor trede veranderbaar zijn en dat wij samen met allen die van goede wille Zijn werktuigen bij de werkelijkheid van zulke veranderingen zijn kunnen en mogen. Hopen op de Bruidgom is hopen op datgene waarover wij niet vervoegen kunnen, maar waarvoor wij ons anticiperend inzetten mogen en kunnen met de volle inzet van geloof en hoop en liefde om Zijntwil die komende is.

„Laat dan, ook in de komende jaren uw lendenen omgord zijn en uw lampen brandende als mensen die wachten op de komst van de Heer” (Lucas 12:35-38).

En laten we luisteren naar dat verwante woord uit Marcus 13: „Wat ik u zeg, dat zeg ik allen: Waakt!” (Marcus 13:33-37).

De kleine luiden en hun grote invloed

Toespraak dr. A. Vondeling, voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal op de jubileummanifestatie dd 7 april 1979

Als Voorzitter van de Tweede Kamer, de rechtstreeks gekozen vertegenwoordiger van het gehele Nederlandse volk, wens ik U, de vertegenwoordigers van de anti-revolutionaire of christelijk-historische richting, van ganser harte geluk met de honderdste verjaardag van Uw partij, de oudste in het land, één van de oudste in de wereld.

Het was een vreugde door U op deze dag, Uw dag, uitgenodigd te worden en het is een grote eer U te mogen toespreken.

De regel is, dat een verjaardag bij het ouder worden in een kleinere, vaak alleen de familiekring wordt gevierd. U gaat tegen de gewoonte in, en waacht niet voor de eerste keer. De vijftigste en vijfenzeventigste verjaardag vierde U om zo te zeggen thuis. Nu toont U aan iedereen Uw kracht en bloei door het zelf gekozen isolement moedwillig te verlaten en iemand het woord te geven die zich niet een Evangelie-belijder kan noemen, althans niet in de betekenis die U daaraan pleegt te geven. Ook voor die ruimhartigheid wil ik U heel uitdrukkelijk danken.

Aller bezit

Des te gemakkelijker valt het mij te zeggen, dat de Anti Revolutionaire Partij niet alleen Uw eigendom is, maar een bezit van ons allen, ja, van datzelfde „gehele Nederlandse volk”, zoals de Grondwet het uitdrukt. En wellicht is het niet overbodig er hier, op deze vergadering, aan te herinneren, dat bijvoorbeeld partijen als de Pacifistisch Socialistische Partij en de Communistische Partij van Nederland ernstige bezwaren lieten horen tegen de ambtelijk voorbereide Proeve van een nieuwe Grondwet, waarin het woordje „gehele” was weggelaten uit de zinsnede, dat de Staten-Generaal het gehele volk vertegenwoordigen. Het kan niet Uw bedoeling zijn geweest, dat ik mij vandaag tot algemeenheden zou beperken. Uw grootste voorman Kuyper beet het wankelmoedige Ministerie-Heemskerk eens toe: „Geef ons een kloek ja of neen, maar scheep ons niet af met een nietszeggende frase.” Ook Uw vergadering zal de dichter, in diens gebed, nazeggen: „Het afgeblaast sermoen, ik ben er zeker van, is niet naar Uw believen!”

En de Kamer zal haar afgaande Voorzitter langzamerhand wel wat meer ruimte willen geven. Van Uw verdraagzaamheid ben ik bij voorbaat overtuigd; op een verjaardag kunt U moeilijk anders. Ik herhaal echter, dat ik over wat nu volgt niet zeker ben of ik namens alle collega's spreek, zelfs niet in grote lijnen. Maar het zal wel naar beste weten gebeuren, en zonder kleingeestige politieke bijbedoelingen.

Woordkunstenaar

„De kleine luiden en hun grote invloed” gaf ik als thema op. Een ingenieur zou zijn afkomst en opleiding ontrouw worden als hij niet zou proberen te tellen, te meten en te wegen. Wie zijn klein en wat is groot? Kuyper zal bij dat klein zeker gedacht hebben aan eenvoudig, onaanzienlijk, „Sijucht en rjucht als dy fan Boalsert” zei de Friese dichter Gysbert Japiks in de zeventiende eeuw. Slecht en recht, zoals de inwoners van Bolsward. De woordkunstenaar die Kuyper ook was, zal echter zeker om de klankkleur voorkeur hebben gegeven aan kleine luiden. Hoe klein waren ze destijds? Tegenover de aristocratie, de patriciërs en de academici waren zij inderdaad de eenvoudigen, voelden zij zich klein. En zeker was dat zo na het uitreden

van de jonkheren en -vrouwen, die het „sturen in democratische richting” niet konden verdragen. Maar hoe is het vandaag?

Precies is dat – denk ik – niet bekend. De Anti Revolutionaire Partij heft geen contributie naar draagkracht, kent althans niet de verplichting daartoe, zodat wij de inkomensverdeling niet weten. Evenmin is het beroep vastgelegd. Uit de ledenlijst worden we dus niet veel wijzer. Het NIPO heeft mij echter de helpende hand gereikt, zodat de kleinheid van de ARP-kiezende lieden enigszins gemeten kan worden. Welnu, uit onderzoeken blijkt, dat het beeld van kleine luiden niet meer klopt. In 1971 lag bij de ARP-kiezende lieden enigszins gemeten kan worden. Welnu, uit onderzoeken blijkt, dat het beeld van kleine luiden niet meer klopt. In 1971 lag bij de ARP-kiezende lieden enigszins gemeten kan worden. Welnu, uit onderzoeken blijkt, dat het beeld van kleine luiden niet meer klopt. In 1971 lag bij de ARP-kiezende lieden enigszins gemeten kan worden.

Veranderingen

Ik denk niet, dat de veranderingen nog dateren uit de dertiger jaren toen – er waren nog geen marktonderzoekers en PR-deskundigen – de Liberale Staatspartij (de Vrijheidsbond) de kiezers aanried meer liberalen naast Colijn te zetten. Zijn de veranderingen een teken van de voltooiende emancipatie, of hadden zij al een paar generaties eerder begrepen dan de liberalen, dat er harder gewerkt moest worden? Of is het een bewijs van de stelling die de socioloog Weber ontwikkelde, namelijk dat het Calvinisme het Kapitalisme heeft gevoed; dat zij tot dezelfde bloedgroep behoren, om eens een nieuwe uitdrukkingwijze te gebruiken? Ik weet het niet. Hoe het ook zij, die kleine luiden zijn niet klein gebleven, omdat ze veel over hadden voor geestelijke goederen, de Kerk, de School, de Zending. Meer dan anderen, dat is wel zeker.

Hoe groot was hun invloed? Er valt niet zo veel te meten. In de afgelopen honderd jaren bewoog het zetelstal in de Tweede Kamer zich tussen de 28 en 8 procent; 28 in 1888 en 8 in 1963 en 1971. Over de gehele periode zal het gemiddelde in de buurt van de 15 procent hebben gelegen. Was het districtenstelsel gehandhaafd, dan zou het wellicht lager zijn geweest, maar dat kan ik niet bewijzen; het is slechts een vermoeden.

Stel tegenover dat percentage van 15 – het aantal in de volksvertegenwoordiging dus – de jaren waarin een Anti-revolutionair voorzitter van de Ministerraad, de Minister-President was. Van de honderd jaren waren er dat dertig. Dus 15 procent van het zetelstal; 30 procent van het aantal Minister-Présidenten, als ik het gemakshalve zo mag zeggen. Als het waar is dat je gewone Ministers als eikenschors weegt en Minister-Présidenten als kaneel, dan mag je inderdaad van een grote invloed spreken.

Voorbeeldwerking

Zijn er nog meer bewijzen of aanduidingen, desnoods sterke vermoedens? Ik begin met de voorbeeldwerking. Die is op de partijvorming in ons land erg groot geweest. Nu is de bewijsvoering in de politiek altijd een moeilijk punt. Maar als Rogier opmerkt, dat Schaepmans Proeve van een programma (voor een katholieke partij) „bewijst dat de politieke machtsvorming bij de katholieken niet uit vrije keuze is geschied maar door de omstandigheden is opgedrongen – uit zichzelf hadden zij wellicht geen politieke partij voortgebracht; de strijd tegen het liberalisme werd er de aanleiding toe, terwijl Kuyper hen door zijn voorbeeld niet alleen voorging maar er ook toe drong?” – dan lijkt het bewijs welhaast geleverd. Schaepman

kon gewoon niet achterblijven en moest tot oprichting van een RK-partij overgaan. Zo verbazingwekkend is dat nu ook weer niet. Nog bijna dagelijks maak ik mee, dat een politieke daad wordt gesteld, omdat een andere partij of fractie iets al of niet heeft gedaan, dan wel misschien zal doen. Zo ergens, dan geldt hier: actie geeft reactie. En als het om principes gaat – bijvoorbeeld de mate waarin overeenkomstig het Evangelie wordt gehandeld – dan is er, nog steeds, wedijver.

Hard werkend, toegewijd – deskundig

De voorbeeldwerking is er stellig ook geweest als gelet wordt op de persoonlijke kwaliteiten. Als ik de periode na de Tweede Wereldoorlog overzie, dan hadden de anti-revolutionairen veelal een sterke fractie in de Tweede Kamer. Hard werkend, toegewijd en deskundig. Dat is het gemiddeld beeld over een reeks van jaren. Ik denk dat iedereen, die met mij in die na-oorlogse tijd op of rondom het Binnenhof was, tot eenzelfde oordeel moet zijn gekomen. Onder de gereformeerden – driekwart van de ARP-kiezende behoorde in 1971 en 1972 tot die kerkelijke groep – heeft altijd een grote belangstelling bestaan voor de publieke zaak, groter dan in welke andere volksgroep ook, denk ik. De toepassing van het democratisch beginsel in de kerkelijke organisatie werkte door in de maatschappelijke verenigingen en in de politiek. Hetzelfde geldt voor het beginsel van de persoonlijke verantwoordelijkheid en het daarmee verwante van de soevereiniteit in eigen kring. De ARP had daarvan niet de monopolies, maar zij hebben zonder twijfel een uitstralend effect gehad.

Die uitstraling is er ook nog op een heel andere manier geweest. Ik doel op het feit, dat nog al wat vaderlandse politici hun maatschappelijke opvoeding in jongelingsverenigingen en in een vereniging als SSR kregen, en daarvan nog vele sporen tonen, nu zij in andere partijen dan de AR werkzaam zijn.

Gesloten

Wat tot de beeldvorming van de partij ook heeft bijgedragen, is de geslotenheid van de groep en, vooral, de zichtbaar sterke behoefte aan een leider; een leider die dan torenhoog op het schild werd geheven. Ik spreek daarover geen oordeel uit; ik constateer alleen het feit. Of deze leiders invloed hebben gehad buiten de eigen AR-kring is geen vraag. De verkiezingsuitslagen van 1937 (Colijn), van 1967 (Zijlstra) en van 1972 (Biesheuvel) tonen die invloed aan. Uit de resultaten van opinie-onderzoeken is wel gebleken, dat Aantjes een tijdlang ook zo'n invloed had. De ARP heeft vele markante persoonlijkheden gehad, geheel eigenaardig. Daartoe reken ik ook Schouten en Gerbrandy. Nogmaals, ik spreek niet en oordeel niet over de wijze waarop ze invloed uitoefenden in die eerste jaren na de oorlog.

Maar ik heb wel behoefte te zeggen, dat ik mij bevoorrecht voel, hen gekend te hebben. En wat zou ons parlementaire leven bloedarmoer en saaier zijn geweest zonder die laatste twee. Ik weet dat velen zich in Uw kring de laatste tijd wel eens zorgen maken over partijgenoten-Kamerleden, die buiten de strengen slaan, om een agrarische uitdrukking te gebruiken. Mag ik hen erop wijzen, dat de AR-Kamerclub vaak met man en macht probeerde de Friese volbloed Pieter Sjoerds in toom te houden? Tevergeefs, meen ik. Maar wie bewonderde niet zijn hoge en fraaie gangen. Terecht kreeg zijn beeld, dat wij dankzij Uw gulheid een paar jaar

Kamervoorzitter dr. A. Vondeling feliciteert de ARP; achter hem de beeltenissen van de oud-AR-voorzitters Berghuis en Veenman.

geleden kregen, een plaats naast „syn Keninginne” Wilhelmina.

Strikt onpartijdig

Daarmee noem ik een politieke factor, die niet onvermeld mag blijven. Koningin Juliana doet haar moeilijke taak bij de Kabinetsformaties uiterst zorgvuldig en met groot talent. Natuurlijk heeft zij ook haar favoriete politici, denk ik. Maar als alle gegevens later openbaar worden, dan zal blijken – ik ben daar zeker van – dat zij die taak ook met strikte onpartijdigheid doet. Trouwens, er is sinds 1963-1965 bijna volledige openbaarheid. Bij Kabinetsformaties kent „Soestdijk” nog nauwelijks geheimpjes. Dat was vóór de zomer van 1945 wel even wat anders en daar heeft de ARP aantoonbaar van geprofiteerd. Het beginsel schreef en schrijft nog altijd voor, dat de Partij „geen enkele staatsvorm voor de enig aanvaardbare houdt”, maar het drievoudige snoer, hoewel van AR-maaksel, werd door Koningin Wilhelmina vaak en zonder schroom gedragen. Dat snoer viel op een lieflijke plaats, om met de psalmist te spreken.

Meer dan normale invloed wordt in de politiek verkregen door een partij die een centrumpositie inneemt, die midden op de wip zit. Zo'n plaats heeft de ARP nooit gehad, althans niet in de landelijke politiek. Des te opmerkelijker is de verhoudingsgewijs grote invloed waarover ik sprak. De andere factoren moeten dan ook wel erg dominant zijn geweest. Of moet ik in de tegenwoordige tijd spreken? Op die vraag kan alleen de jarige het juiste antwoord geven.

Beginselvastheid

Het heeft U misschien verbaasd, dat ik bij mijn poging het ARP-Kamerlid te typeren niet repte over de beginselvastheid. Dat kernwoord had ik eerst wel op mijn inventarislijstje staan. Ik kwam echter in moeilijkheden, toen ik de opeenvolgende beginselprogramma's vergeleek. Sinds 1879 is het nogal eens veranderd. Vooral de laatste wijziging, die van 1961, was heel ingrijpend! Ik noem twee voorbeelden: Tot aan dat jaar, 1961, vertegenwoordigde de AR- of CH-richting de grondtoon van ons volkskarakter. Veel, heel veel, bescheidener heet het sindsdien „dat deze richting die grondtoon van ons volkskarakter vertegenwoordigt, die zich omstreeks 1572 openbaarde.” Nog niet gering, maar wel een heel ander uitgangspunt; een heel ander beginsel. Het betreft hier zelfs de eerste zin van het programma. Een ander voorbeeld. Nu niet de eerste, maar de laatste zin. Ook niet onbelangrijk. Tot aan 1961 luidde die: „Zij (de Partij) verklaart, dat zij om deze beginselen ingang te doen vinden, de zelfstandigheid van haar partij handhaaft; zich bij geen andere partij laat indelen; en slechts dan samenwerking met andere partijen aanvaardt, indien die door een vooraf

wel omschreven accoord, met ongekrenkt behoud van haar onafhankelijkheid, kan worden verkregen.”

Nu wordt die bereidheid uitgesproken „tot samenwerking met andere partijen, indien en voorzover dit dienstig is om de algemene doelstellingen ..... ingang te doen vinden. In het bijzonder wordt een gezamenlijk optreden van allen nagestreefd, die de reformatorisch-christelijke opdracht voor het staatkundig leven aanvaarden.”

Toch zou ik deze opmerking niet hebben gemaakt, omdat ze gemakkelijk verkeerd zouden kunnen worden begrepen, als ik niet een verrassende ontdekking had gedaan. Wat vond ik in het eerste opstel van de jubileumbundel? Veenhof, hoogleraar in de dogmatiek steekt mij daar de reddende hand toe. „Niet zelden – zo zegt hij – is wat tevoren als een beginsel werd geproclameerd, later eerst in de praktijk losgelaten en vervolgens ook in de theorie afgeschreven.” „Het spreken over beginselen verloor in de nieuwe tijd zijn aantrekkingskracht en raakte van lieverlee geheel in onbruik.”³⁾ Ik laat deze mededeling voor zijn rekening. Voor mij blijft belangrijk, dat ARP-mensen behoefte hebben aan duidelijke programma's en daaraan vast willen houden zolang het programma niet is veranderd: een woord een woord, een man een man.

Democratische partij

Kuyper haalde in zijn Engelse tijd graag dit versje aan:

„Dare to be a straight-out man
Dare to stand alone
Dare to have a purpose firm
Dare to make it known.”
in vrije vertaling:
„Durf te zijn rechtaan, rechttoe
Durf alléén te gaan
Durf geloven in je doel
Durf daarvoor te stáán.”

De Kuyperiaanse samenvatting van de ideale ARP'er, zo lijkt mij. Hoezeer het ook voor de hand zou liggen een beoordeling te geven van de aard van de invloed, ten goede of ten kwade, ik kan niet doen. Maar het moet hoognodig eens gebeuren, en goed ook. Natuurlijk, de politicus moet vooruit kijken. Maar als zijn partij 100 jaar is geworden, dan mag hij wel eens even omkijken, de rekening en de balans opmaken. Aan de batenkant zal dan zeker deze post verschijnen: Geleverd aan het Koninkrijk der Nederlanden, het model van een democratische partij, vier generaties actieve staatsburgers, zeer vele voorbeeldige politici.

1) Uit: „Gebed bij de harde Dood” van De Ferron
2) „In vrijheid herboren”. Katholiek Nederland 1853-1953, blz. 360
3) 100 jaar AR-partij, bezinning en perspectief”, bladzij 17, Wever, Franeker

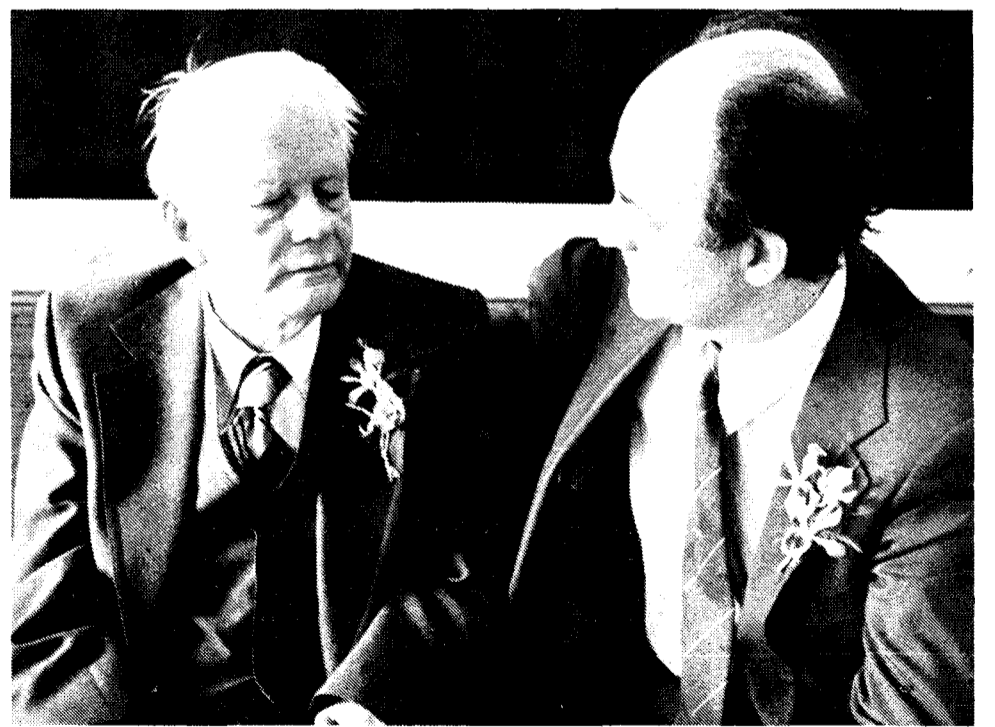

Jubileumfestiviteiten in beeld gebracht

Spontaan werd het Wilhelmus ingezet nadat premier Van Agt voorzitter De Boer de onderscheiding had uitgereikt.

Oud-fractie leider mr. W. Aantjes in gesprek met ere lid H. Algra.

De beeltenissen van de ARP-voorzitters door de jaren heen.

Voorzitter De Boer bekijkt met uitgever Wever de hem zojuist overhandigde jubileumbundel ter gelegenheid van de 100-ste verjaardag van de partij. Het startsein voor de verdere feestelijkheden.

Vele belangstellenden, w.o. erelid Donner (l.) en oud-fractie leider Aantjes (r.), woonden de kranslegging bij.

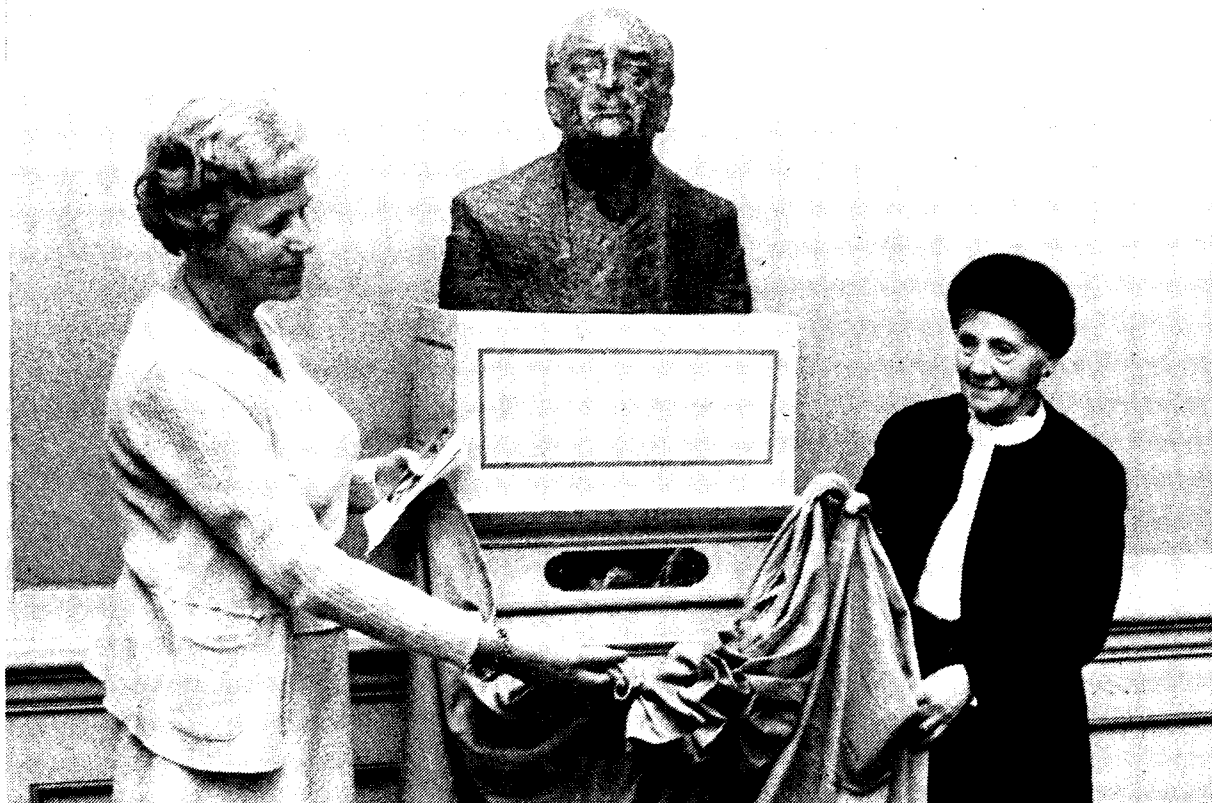
De krans op het graf van Kuyper.

Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters, tijdens haar toespraak bij de onthulling van Kuypers borstbeeld in de Tweede Kamer.

Voorzitter De Boer in gesprek met mevr. Knibbe, de kleindochter van Kuyper, nadat zij samen met staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters het borstbeeld van haar grootvader onthuld.

De onthulling door de dames Kraaijeveld-Wouters en Knibbe.

Kamervoorzitter Vondeling bedankt het bestuur van de ARP voor het borstbeeld van dr. A. Kuyper.

Telefoniste Marjolijn van Geest krijgt planten aangeboden voor haar bemoeienissen met de speciale-paarse-feestkleding van het personeel van het partijbureau.

Dat het personeelsfeest op 4 april erg gezellig was blijkt uit bovenstaande foto: Marjolijn van Geest en stafmedewerker Wim Eikelboom presenteren samen de feestliederen die vrolijk door het overige (oud)personeel worden meegezongen.

John Oldhuis uit Canada aan het woord tijdens de discussie.

De heren Reyes Vicuña uit Chili (links) en Östtuert uit Noorwegen (rechts).

Drs. A. M. Oostlander tussen vice-voorzitter Kuyper en voorzitter De Boer.

Prof. Krol geflankeerd door minister Albeda en fractieleider Lubbers.

Prof. Runner (Ver. Staten), links, en prof. Papini (Italië) – rechts –confrontatie tussen reformatisme en katholicisme.

Overzicht van de zaal met de symposiumgangers, midden op de foto dr. B. Zijlstra uit Canada.

Het gemeentebestuur van Rotterdam bood het partijbestuur vrijdag 6 april een ontvangst aan. Op de foto burgemeester Van der Louw (midden) met gemeenteraadslid prof. Christiaanse (links) en voorzitter De Boer (rechts).

Jong en oud; Arjos-voorzitter Kl. de Vries en Arjoshoofdbestuurslid H. Westhoff in gesprek met oud-gemeenteraadslid van Rotterdam de heer J. Wilschut tijdens de ontvangst van het gemeentebestuur.

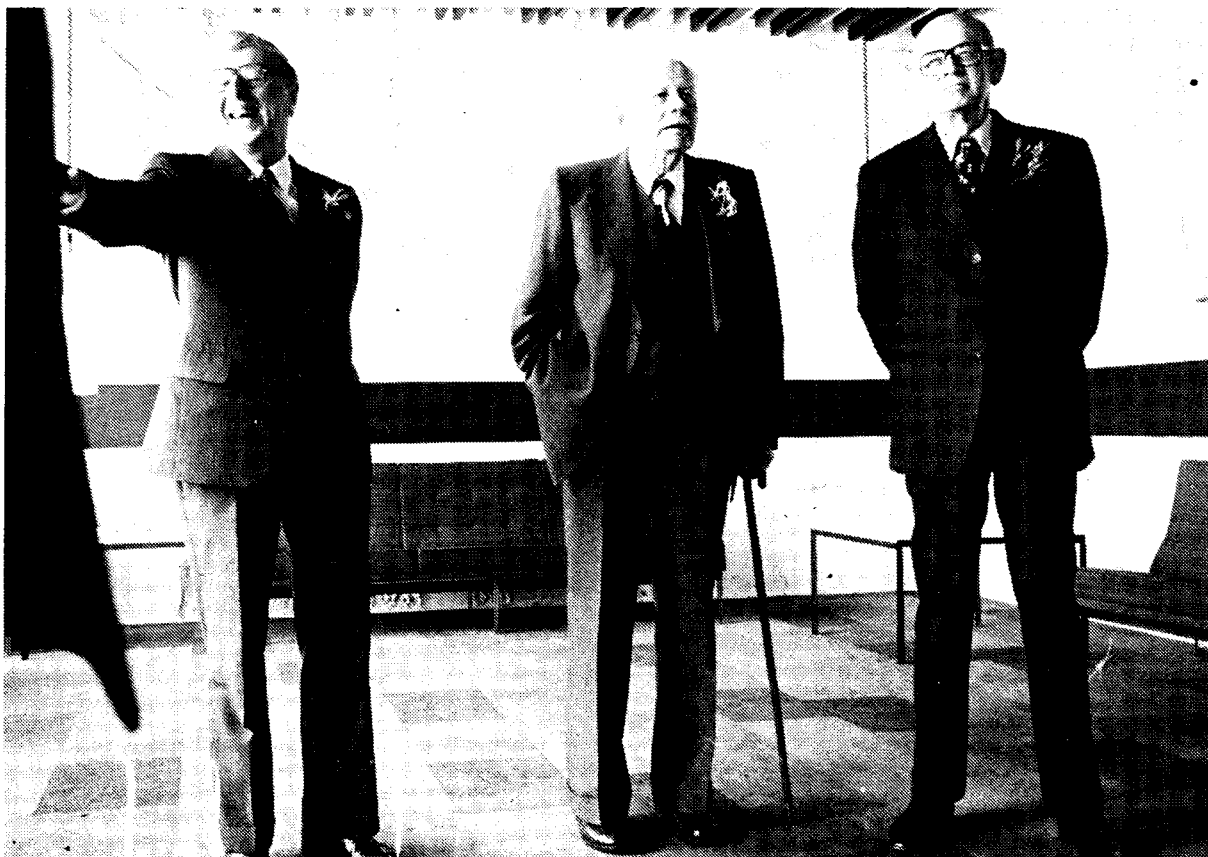
De forumdiscussie tijdens de beeldshow op de manifestatie van 7 april; v.l.n.r. forumleider Kuyper, H. Algra, mw. H. van Leeuwen, mw. Noorda, dr. Zijlstra en dr. De Gaay Fortman. Links op de foto is te zien dat dr. Kuyper met priemende ogen de zaak in de gaten blijft houden.

De brassband speelt goed en gezellig.

En lekker hebben we gegeten tussen de middag.

Erelid H. Algra, geflankeerd door oud-premier Zijlstra (l.) en oud-minister De Gaay Fortman (r.).

Druk was het die zaterdag.

Dienstbaar zijn aan heil van land en volk

Toespraak dr. J. Donner, minister van Staat en erelid ARP, op de jubileum-manifestatie d.d. 7 april 1979

Het is mij bijzonder aangenaam, dat ik in de gelegenheid word gesteld op deze feestelijke bijeenkomst ter viering van het 100-jarig bestaan van de ARP partij een kort woord te spreken.

Mijn betrekkingen tot de partij beslaan het grootste gedeelte van deze 100 jaar. Misschien kan ik zelfs zeggen, dat zij de gehele eeuw beslaan, in zoverre ik bij de constitutie van de partij bij anticipatie betrokken was in de verkiezing op 3 april 1879 van mijn grootvader, het latere Tweede-Kamerlid, tot lid van het Centraal Comité, zoals de geschiedenis meldt,

na Kuyper en Lohman met de meeste stemmen.

Vergelijking

Maar mijn bewuste meeleven strekt zich dan toch uit over meer dan driekwart eeuw. Onwillekeurig treedt men dan in een vergelijking met het verleden, hoe toenmaals vanuit dezelfde Schrift en Evangelie, als de ARP partij steeds heeft willen: volgen, de staatkundige verhoudingen werden beleefd. Dan ziet men met nu grote verschillen. Toenmaals nam men veelal zijn uitgangspunt in de scheppingsordinantiën, door God ook voor het staatkundig leven gesteld. En

dan overheerste daar vooral de tegenstelling van staat en maatschappij, die elk hun eigen terrein hadden. Het gezag van de staat werd krachtig voorgestaan, maar het was beperkt, het moest de maatschappij in haar eigen verantwoordelijkheid ontzien. Men drukte dat wel zo uit, dat de staat ten opzichte van de maatschappij niet regelend, maar slechts beschermend mocht optreden.

Veranderingen

Daaruit kwam destijds het conflict tussen Kuyper en Talma over de wet op de bakkersnachtarbeid voort, toen Talma daarbij ook de zelfstandige ondernemer wilde betrekken, maar Kuyper daarbij de grens tussen staat en maatschappij overschreden achtte. Daaruit kwam ook het verzet van de ARP partij voort tegen het Staatspensioen en de keuze voor verzekering, een strijd die jarenlang de politieke verhoudingen beheerste. Als wij met dit verleden de tegenwoordige situatie in onze partij vergelijken, dan treffen ons wel de grote verschuivingen, die hebben

plaats gehad. Natuurlijk spelen daarin een grote rol de geweldige veranderingen die de wereld en ons land hebben te zien gegeven. Maar ik geloof, dat daarnaast ook een wijziging van visie in het geding is. In onze dagen hoort men veel over de „mondigheid“ van de mens, met dienovereenkomstige verantwoordelijkheid voor alles wat hier of elders in de wereld speelt. In onze kring vond dit in zoverre weerklank dat meer dan tot dusverre de nadruk valt op het medewerkschap van de gelovige met God aan de komst van Zijn Koninkrijk. Daaruit is ook in onze partij een activisme voortgekomen, dat afsteekt bij de lijn, die in het verleden werd gevolgd.

Bezinning

Voortgaande bezinning is hier nodig. En daarbij mogen ook de elementen die in het verleden wellicht al te veel nadruk hebben gekregen, als het beperkte vermogen van de staat, de zondigheid van de mens in hun betekenis toch ook voor onze tijd niet buiten overweging worden gelaten.

Maar hoofdzakelijk is, dat de gebondenheid aan Schrift en Evangelie, die voor de ARP partij al de honderd jaar van haar bestaan grondslag en uitgangspunt is geweest, onverkort wordt gehandhaafd. Dat is in de onderhandelingen over het Christen Democratisch Appel krachtig door onze partij op de voorgrond gesteld. En met het gezegde gevolg dat met de andere partijen daarover overeenstemming is verkregen. En dat nu nog voor de fusie het beraad over de consequenties daarvan voor het politiek beleid in gang is gezet, al zal dat beraad ook na de fusie wel een voortdurend punt van gesprek moeten zijn.

Dienstbaar

Moge een politiek beleid uit dat beginsel van onze partij, nu in het bredere vlak van het CDA, bij de voortdur dienstbaar zijn aan het heil van land en volk en de wereld om ons heen, en strekken tot de verheerlijking van Gods Naam. Dat is de beste wens die ik u op deze dag mede kan geven, God leidde ons daartoe door Zijn Geest.

Herkenning en beleving wederzijdse familieband komende jaren de uitdaging

Toespraak D. Zuidhof, fungerend voorzitter Christelijke Sociale Organisaties (CNV, CBTB, NCW en NCOV) op de jubileummanifestatie d.d. 7 april 1979

In Uw feestprogramma hebt U enkele momenten ingelast voor het overbrengen van felicitaties. Dat U daarbij ook het Convent van Christelijke Sociale Organisaties het woord geeft waarden wij zeer.

Als fungerend voorzitter van het Convent mag ik U de welgemeende felicitaties overbrengen van het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV), de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB), het Nederlands Christelijk Werkgevers Verbond (NCW) en het Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond (NCOV).

Bijbelse boodschap

Ons Convent werd in 1937 opgericht. U

begrijpt dat wij als veertiger met respect tegen U als honderdjarige opzien. Overigens bestaan drie van onze samenwerkende organisaties afzonderlijk al 60 jaar en één – het CNV – zelfs al 70 jaar. In de loop van die jaren hebben U en wij gepoogd de Bijbelse boodschap gestalte te geven in onze samenleving: U vanuit Uw verantwoordelijkheid als politieke partij en wij vanuit onze verantwoordelijkheid als christelijk sociale organisaties. Daarbij staan wij als christelijke maatschappelijke organisaties ieder afzonderlijk voor de taak op te komen voor de specifieke belangen van werknemers, middenstanders, boeren en tuinders en industriële werkgevers. Maar als wij alleen maar zouden opereren vanuit het enge groepsbelang zouden wij nooit tot het voor velen toch wel wonderlijke

samenwerkingsverband van het Convent zijn gekomen. Onze basis is de gereenschappelijke overtuiging, dat de Bijbel niet alleen voor ons persoonlijk leven maar ook voor de maatschappelijke verhoudingen een bevrijdende boodschap heeft. Dat houdt ons als Convent bijeen, ook als het maatschappelijk overleg stagneert. Vaak ook leveren de ontmoetingen in het Convent een bijdrage tot het weer op gang brengen van dat overleg.

Verwantschap

Uit deze korte aanduiding van ons werk als Convent merkt U al de verwantschap, de familieband die er is tussen U als A-R-P en ons als Convent. Dat geldt zowel de ideeën als de personen die in Uw partij en in onze beweging een belangrijke rol spelen en

hebben gespeeld. Vele van Uw kaderleden, bestuursleden, kamerleden, staatssecretarissen, ministers tot minister-presidenten toe zijn in onze beweging gevormd. Niet alleen de jongelingsvereniging, maar ook de christelijk sociale beweging kan als belangrijke praktische leerschool voor politici van Uw partij worden genoemd.

Dr. Puchinger wees er onlangs niet ten onrechte op, dat het AR-volksdeel nogal een vergadergraag volkje is. Je komt ze dan ook in allerlei bestuurlijke functies tegen. Vandaar ook een aantal personele unies bij functies in Uw partij en enkele van onze organisaties. Al hebben overigens Uw partij en onze organisaties een ruimer recruitersveld. Binnen het kerkelijk zo verdeelde Nederland bent U erin geslaagd een deel van hen, die door kerkmuren werden gescheiden toch politiek in één partij bijeen te houden. Ook daarbij voelen wij ons als Conventsorganisaties met U verwant. Het organisatiepatroon is geen statisch geheel. Onze christelijk sociale organisaties verliezen hun exclusief protestants christelijk karakter, wat we dankbaar als een verrijking van onze beweging mogen beschouwen. Ook daarbij zijn er parallellen met Uw partij. U bent op weg naar het CDA, waarin Rooms Katholieken en Protestanten samen in de politiek

gestalte willen geven aan de Bijbelse boodschap en samen een Christelijk Democratisch Appel op ons volk willen doen.

Appel

Ook in de nieuwe organisatorische structuren is het broodnodig, dat U en wij er bij ons volk aan appelleren, dat het niet gaat om brood en broodbeleg alleen. Daarbij zullen wij elkaar hard nodig hebben, U met Uw Christen Democratisch Appel en wij met ons Christelijk Sociaal Appel. Uw en onze geloofwaardigheid staan op het spel als er geen herkenning en beleving van een familieband zou zijn tussen een politieke partij en sociale organisaties met een mens- en maatschappijvisie, die een antwoord wil vormen op de boodschap van de Heilige Schrift. Die herkenning en wederzijdse beleving van de familieband is de uitdaging van de komende jaren voor U en voor ons.

Anti-revolutionaire politiek heeft toekomst

Toespraak Arjosvoorzitter Klaas de Vries op de jubileummanifestatie ARP partij d.d. 7 april 1979

Honderd jaar ARP. Honderd jaar georganiseerde christelijke politiek. Een permanente worsteling om de boodschap van het evangelie te vertalen in concreet politiek handelen.

Dat is lang niet altijd vlekkeloos gegaan. De spanning tussen het christelijk geloof en de politieke werkelijkheid is altijd voelbaar in de ARP.

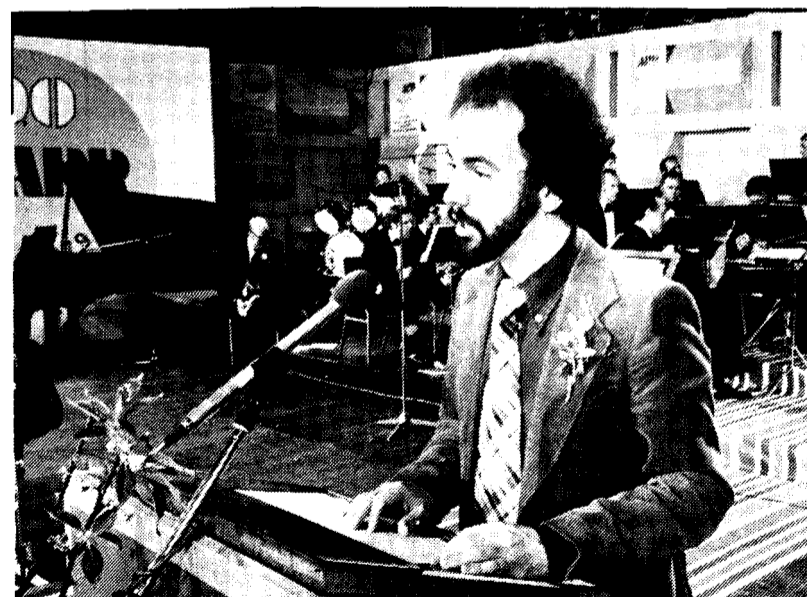
Een partij die haar politiek handelen onder de kritiek van het evangelie wil stellen maakt zich kwetsbaar. De geschiedenis van de ARP toont dat aan. Maar het is een noodzakelijke voorwaarde om een christelijke politieke partij te vrijwaren van menselijke eigendunk. Op belangrijke

momenten in het bestaan van de ARP heeft dat geleid tot fundamentele heroriëntaties en koerswijzigingen:

- Kuyper, de sociale kwestie en zijn architectonische maatschappijkritiek;
- Bruins Slot en zijn dekolonisatiepolitiek;
- Berghuis en de radicaliteit van het evangelie.

Die kracht – niet van onze politieke leiders – maar van de evangelische boodschap heeft ook voor vandaag betekenis. Christen-democratische politiek kan niet zonder die boodschap.

De problemen die zich aan het eind van de 20e-eeuw aandienen, vragen niet om pragmatische oplossingen maar om antwoorden vanuit een nieuw verstaan van het evangelie. Een sociaaleconomische wereld-orde die het onrecht dat de arme volken in de

Arjosvoorzitter Kl. de Vries spreekt zijn gelukwensen uit.

wereld wordt aangedaan, laat voortbestaan, vraagt om een radicale vernieuwing in een orde die voldoet aan normen van sociale gerechtigheid.

Rentmeesterschap

Onze eigen welvaart- en consumptiemaatschappij – produkt van ons materialisme – vraagt niet alleen om een nieuwe levensstijl, maar ook om structurele veranderingen die niet de hebzucht van de westerse mens opwekken, maar die in het teken staan van ons rentmeesterschap over de schepping en onze

verantwoordelijkheid voor de komende generaties.

Onze vertechniseerde en verwetenschappelijke cultuur – produkt van het westers vooruitgangsgeloof – vraagt om fundamentele veranderingen in wetenschap en techniek van verzelfstandigde cultuur machten in cultuurgaven die in dienst staan van de opbouw van een leefbare en verantwoordelijke samenleving. Een samenleving naar menselijke maat gesneden. Ook ons denken over vrede en veiligheid vraagt om een herbezinning.

Vrede en veiligheid

De grimmige en geldverslindende bewapeningswedloop doet de wereld balanceren op de rand van de totale vernietiging. De bewapeningsuitgaven in de wereld zijn twintig maal zo hoog als de uitgaven voor armoede-bestrijding in de derde wereld. Voor een christen-democratische politieke beweging, die er weet van heeft dat werkelijke vrede alleen bereikt kan worden door recht te verschaffen aan rechtelozen, moet dit een permanente morele verantwoordiging betekenen. Voor christen-democratische politiek is een gemeenschappelijke bezinning op de antwoorden die in onze tijd gegeven moeten worden op de oproep van het evangelie als een boodschap van recht, bevrijding en verzoening even noodzakelijk als de persoonlijke inspiratie en bezieling door de bevrijdende boodschap van Jezus Christus. Christen-democratische politiek is een zaak van het verstand én het hart.

Toekomst

Wij feliciteren de ARP vandaag van harte met haar 100-jarig bestaan. Honderd jaar politiek in de spanning tussen ideaal en werkelijkheid, tussen geloof en politiek. De zeggingskracht van anti-revolutionaire politiek houdt niet op bij 100 jaar of bij 102 jaar. Anti-revolutionaire politiek heeft toekomst. Ook na 1980.

Het profiel van de christen-democratie

Toespraak prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, voorzitter CDA, op de jubileummanifestatie d.d. 7 april 1979

Met aarzeling kom ik naar voren. Ik voel mij als de jongeman, die aanwezig is bij een groot familiefeest, maar waarvan iedereen weet dat hij verliefd is op de dochter des huizes en met haar een nieuw leven wil beginnen. ik wil uiting geven aan mijn waardering voor de inzet van de ARP binnen de christen-democratie en aan mijn dankbaarheid voor hetgeen Anti-Revolutionairen aan anderen gaven, zovelen die zich in u boven de tegenslagen en teleurstellingen uit herkend hebben. Uw feest staat in het teken van de toekomst.

Dat is terecht voor een vernieuwingsgezinde partij. Ik wil graag daartoe als een sneltekenaar een bijdrage leveren.

Profiel

Wat is het nieuwe gezicht dat wij naar

het woord van Paulus „als Gods medewerkers" aan de aarde willen geven?

1. Wij rekenen op een christen-democratie, die bereid is de democratie te democratiseren. De overheid, die als een vijand wordt ervaren, werkt niet ten goede. De democratie, waarin mensen niet meer geloven, gaat ten onder. Waakzaamheid en hervormingen moeten de democratie bewaren. Wij schuwen de conflicten onderweg niet, maar wij blijven kiezen voor de overeenstemming als einddoel, omdat de strijd als doelstelling de democratie verscheurt.
- 2-3. Wij bouwen aan een christen-democratie, die er een eer in stelt de wereldcup te veroveren op het gebied van de mensenrechten en de ontwikkelingssamenwerking.
4. Wij vertrouwen op een CDA dat de welzijnstaak van de overheid beklemtoont, wetend dat diezelfde overheid dat niet alleen kan, omdat haar arm te kort en haar hart te koud is.
5. Wij willen een CDA dat de lessen van de profeten over verantwoordelijkheid en ook het rentmeesterschap in de economische orde kansen biedt, en

6. tevens een tegenwicht schept tegen de tyrannie die uitgaat van de drang naar bezit, macht en consumptie. Dat is een oproep tot een andere levensstijl en tot bekering, weg van egoïsme en polarisatie omwille van de werkgelegenheid en de mens zelf.
7. Wij hopen op een CDA dat kijkend naar het beroep van Micha – gij zult recht doen – vast stelt dat wij veel architectonische kritiek op de inkomensverdeling moeten hebben.
8. Wij geloven in een CDA dat aan de beschermwaardigheid van het menselijk leven ook in ons verdeelde volk gestalte probeert te geven maar dat daar niet bij blijft staan. Gedachtig het verhaal van de tollenaars zeg ik, dat het CDA niet achteraan moet sjokken, neen, voorop moet lopen als het gaat om homofielen, gastarbeiders en etnische minderheidsgroepen, mensen die midden onder ons lijden aan achterstelling.
9. Wij denken aan een CDA dat weet dat het omsmeden van zwaarden tot ploegscharen risico's met zich meebrengt, risico's die wij aanvaarden in ons nieuwe veiligheidsdenken en die ons niet mogen afhouden van het zetten van stappen op een bijkans uitzichtloze weg naar vrede en dialoog.

10. Wij waarderen een CDA dat het als een bijzondere opdracht beschouwt ons christelijk onderwijs te beschermen. Het onderwijs waarvoor onze voorouders zoveel hebben geofferd en dat van levensbelang is voor het christelijk leven in dit land.

Consequenties

Dit is in tien lijnen een stukje profiel van de christen-democratie waarnaar wij toe moeten koersen. De geschiedenis leert ons dat mensen meer luisteren naar getuigen dan naar meesters. Degenen van ons die op vertrouwensposten zijn geplaatst, moeten in het bijzonder de consequenties van onze overtuiging doen doorklinken in hun persoonlijk leven en in hun werk.

1. Dat betekent dat macht op zich geen doel kan vormen en dat een CDA dat als een kat van Kinderdijk dan weer naar links en dan weer naar rechts springt alleen om haar positie te behouden, ons wezensvreemd moet zijn.
2. Dat betekent voor ieder van ons afstand nemen van de goederen en de verlokkingen van het leven.
3. Dat betekent verdraagzaamheid jegens elkaar, niemand is immers beter dan de ander... Ban de twijfel niet uit, want de twijfel zuivert.

Zonder deze koers en deze levensstijl zal het CDA niet leven. Anti-Revolutionaire christen-democraten, ik weet hoe u

denkt, en hoe uw inzet voor de publieke zaak kan zijn. Daarom zeg ik ook nu weer: zonder Anti-Revolutionairen kan het CDA niet leven. De Bijbel werpt een speciaal licht op de maatschappelijke orde en stelt zijn absolute eisen. Wij hebben nu samen een opdracht en een kans. Wanneer is het CDA geslaagd? Het CDA is niet gelukt als het fuseert in 1980 of in 1981. Het is niet geslaagd als het een beleid voert met de PvdA of de VVD. Wanneer is het CDA dan wel een succes? Ik ken maar één norm. Dat is wat ons ten diepste beweegt.

Duimbreed

Ik heb erg veel van Abraham Kuyper gelezen. Het citaat dat op mij veruit de meeste indruk heeft gemaakt, luidt als volgt: „en geen duimbreed is er op heel het erf van ons menselijk leven, waarvan de Christus, die aller Soeverein is, niet roept: mijn". 100 Jaar later schreven wij ons programma, waarvan ik u nu de volledige titel wil citeren: „De mens leeft niet bij brood alleen, maar van alles wat uit de mond van God komt". Welnu, dáár ligt de norm voor ons politieke succes. Als later blijkt dat wij deze bevrijdende opdracht hebben waargemaakt en dat wij echt gewerkt hebben in de richting van het Rijk Gods, dan pas is het CDA gelukt. Dan zal het goed zijn.

Veer en reguleur in één uurwerk

Toespraak P. C. Elfferich, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal en vertegenwoordiger AR-leden der CDA-Eerste-Kamerfractie in dagelijks bestuur en partijbestuur op de jubileummanifestatie d.d. 7 april 1979

Bij de vele gelukwensen, die de honderdjarige A.R.P. reeds hebben bereikt en ongetwijfeld nog zullen bereiken, voeg ik gaarne en van ganser harte die van 17 AR-leden en mijzelf. Achttien AR-leden die – door U – in de beide Kamers der Staten-Generaal zijn gebracht en proberen iets van doel en streven van de jubilerende partij kenbaar te maken.

Maar dat niet alleen; er is de jaren door altijd driftig gestreefd mede richting te geven aan beleid; als het even kon meeregeren. Oppositie voeren ligt ons niet en de rol van getuigenpartij was niet het doel, waarnaar gestreefd werd. Wij wilden en willen invloed uitoefenen; het altijd bescheiden getal heeft ons nimmer overmatig gehinderd. Thans 5 in de Eerste Kamer en 13 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Als ik ga wegen, een redelijke doorsnede van de A R -partij, die ook in het nu grotere verband van de CDA-fractie hun plaats weten en doorgaans hun licht niet onder de korenmaat houden. Een club, die nuanceringen kent, maar zich gebonden weet aan het uitgangspunt en zolang dat zo is, wil men, kan men elkaar niet loslaten.

Anema

Ik spreek uit ervaring, omdat ik U allen heb mogen dienen in beide Kamers, zij het in een verhouding van vier staat tot één. Er is overigens in die 20 jaar wel het een en ander veranderd. Toen ik – op enkele maanden na – 20 jaar geleden de heer Ruppert opvolgde in de Eerste Kamer, trof ik als fractievoorzitter aan Prof. Dr. A. Anema, toen 87 jaar oud. Enkele weken later nam hij deel aan de Algemene Politieke Beschouwingen – tot mijn verbazing – zonder dat fractieberaad had plaatsgevonden. Niettemin, zijn rede – hij was de laatste spreker – zette de puntjes op de i en had precies dat beschouwende, de grote lijn vasthoudend wat de Eerste Kamer behoeft en haar daarom in ons

Staatsbestel zo waardevol doet zijn. Niet iedereen was en is daarvan overtuigd. Ik weet dat! Overigens, dezelfde Anema tekende dat reeds bij de Grondwetsherziening van 1922 haarscherp. In een magistrale rede sprak Anema in de Eerste Kamer handelende over de positie van beide Kamers o.m. als volgt: „De eisch om deze Kamer uit te snijden uit het gecompliceerde weefsel onzer constitutionele instellingen is niet veel meer geweest dan een welkom programmpunt voor de gelegenheidsdemocratie van November 1918."

Anema schetst dan verder in zijn rede de ontwikkeling van het partijwezen en ziet twee gevaren. Het kan te zwak en het kan te sterk worden. In het eerste geval verflauwing en inzinking van de geestelijk principiële factoren op politiek gebied. In het tweede geval ontaarden zij in zuiver militante machtsorganisaties en dat leidt aldus Anema... tot koortsig gekijf. Er worden dan twee typen voormannen ontwikkeld; het ene type zijn de mannen van doorzicht, kracht en bezieling, die al hun energie stellen in dienst van het groepsleven om de geestelijke grondslag te bewaren en zo nodig opnieuw tot bezieling te brengen. Het andere type niet minder onverbreekbaar verbonden aan de geestelijke kern van hun groep, maar... met een besef van gevaar voor de overschatting van de groepsidee en daarom de neiging om op het universele meer de nadruk te leggen. Anema vat het samen in een beeld: „De mannen van het eerste type vormen samen de veer van het staatkundig uurwerk, die van het tweede de reguleur." En dan is de conclusie van Anema: „Die beide kanten van het partijleven, waarop het parlementaire regeerstelsel is gegrondvest, vinden hun natuurlijke uiting in het tweekamer-stelsel. De geestelijke stuwkracht in het staatkundig leven moet zich openbaren in de Tweede Kamer, de regulerende en de matigende kracht moet uitgaan van de Eerste Kamer. Hoe sterker bij voortschrijdende staatkundige ontwikkeling het

partijleven op de voorgrond treedt – en als algemeen verschijnsel juich ik dat toe – hoe onmisbaarder de Eerste Kamer wordt." Het beeld van veer en reguleur in het ene uurwerk laat zich m.i. ook heel goed gebruiken in een partij van de 80'er jaren. Nadere uitleg is overbodig.

Kansen

Ik heb gemeend u deze waarlijk profetische zienswijze, vandaag naar mijn mening in meer dan één opzicht hoogst actueel, op dit eeuwfeest niet te mogen onthouden. Allereerst omdat ik ervan overtuigd ben, dat althans de achttien, wier spreekbuis ik thans ben, maar nog veel meer leden der Staten-Generaal – ik denk dan uiteraard in CDA-verband –

deze zienswijze op de beide Kamers delen. Maar dat niet alleen, het wijst ook m.i. op de verhouding tussen partij en haar vertegenwoordigers/vertegenwoordigsters. Voluit wil ik dan zeggen, dat wij als Kamerleden alleen maar dankbaar kunnen zijn voor de ruimte, het vertrouwen, dat wij van de jubilaris van vandaag mochten ontvangen. Dat wil niet zeggen de kritiekloze achterban, gelukkig niet, maar wel altijd de bereidheid tot luisteren naar argumenten, niet alleen tegen, maar ook met elkaar praten. De ARP van 1879 was een partij van weinigen. De ARP van 1979 is een partij van velen en op weg naar samengaan met anderen. Dat moet en dat kan ook, omdat het motto van Kuyper's deputatenrede „Niet de

vrijheidsboom maar het Kruis" met ons meegaat.

Vertrouwen schenken

Het wezen van christelijke politiek is echter: steeds bezig te zijn in de samenleving. Een poging iets te verwirkelijken van het ideaal: vrede en gerechtigheid te dienen. De twee typen van Anema hebben wij daarbij hard nodig, maar dat niet alleen. Wij hebben elkaar nodig; wij moeten weer leren luisteren naar de geluiden, die tot ons komen van ver en dichtbij. Paus Johannes Paulus II heeft in zijn toespraak bij gelegenheid van de viering van de Wereldvredegedag o.m. gezegd:

„In de harten die gewonnen zijn voor het hoogste goed van de vrede, openbaart zich daarentegen de bereidwilligheid om te luisteren en te begrijpen, achting en respect voor de ander, terughoudendheid en ontzag, wat in werkelijkheid een kracht betekent en de wil om vertrouwen te schenken." Mag ik dat U allen en mijzelf voor de toekomst toewensen.

ARP-ers komen nooit los van hun verleden

Toespraak mw. A. C. Westhoff-Hubée, presidente AR-Vrouwencomité op de jubileummanifestatie d.d. 7 april 1979

Het AR Vrouwencomité is een dochter van de nu 100-jarige partij. Zonder die partij zouden wij er niet zijn geweest. Maar een vluchtig onderzoek in de geschiedenis geeft niet de indruk dat de vader nu zo blij was met die dochter. Ik zal daar nu niet verder op ingaan. We hebben nu feest.

In de beginjaren van de partij speelde de vrouw nog geen enkele rol van betekenis in de organisatie. Vader las de artikelen voor die Kuyper schreef, en moeder schonk de koffie in. Soms zorgden vrouwen voor wat opschudding. Zoals toen de dochter van de oprichter van onze partij en haar schoonzuster met elkaar in de protestantse bladen ruzie maakten

over de vraag of je ook andere kousen dan van zwart saret mocht dragen. Dat was in de jaren twintig, een tijd waarin een vrouw zich buiten de gemeenschap plaatste als ze haar haar kort geknipt had. Polka-koppen pasten niet in onze kring.

Tijden veranderen

Tijden veranderen en wij met hen, zoals u ziet. Het is een goede zaak indien die verandering tot betere resultaten leidt. Het kan toch niet gezond zijn dat de helft van de kiezers geen mogelijkheid zou hebben om met de daad mee te werken in de partij. Bovendien zou het een verspilling van talent zijn. De tijden zijn gelukkig voorbij dat men dacht dat alleen mannen de wijsheid in pacht hadden. Die waan delen we nu. Ik wil op dit feest toch ook met u in

erkentelijkheid terugdenken aan die vrouwen die hun grote gaven van hoofd en hart in dienst wilden stellen van de partij. De partij heeft hun dit niet steeds in dank afgenomen. Sommigen hebben zich na enige tijd teleurgesteld afgewend en hun talenten daar besteed waar ze meer gewaardeerd werden en daardoor beter tot hun recht kwamen. Mede door hun baanbrekend werk is de ARP pas compleet geworden. Mede door hen hebben we nu feest. Ik vind het moeilijk om op de verjaardag van een honderdjarige met veel nadruk te zeggen: „Nog veel gelukkige jaren". Daar ziet de toekomst voor de ARP ook niet naar uit.

Erfgoed

Als de fusie er is dan zullen we, en ik spreek nu niet alleen namens de vrouwen, ons met alle krachten aan het CDA geven. Maar zomin als een kind ooit loskomt van zijn opvoeding, zullen wij als ARP-ers ooit loskomen van ons verleden. Daarin was, ondanks alle onheilig vuur dat op het politieke altaar is ontstoken geweest, de evangelische geïnspireerdheid het kostbaarste. Laten wij dat erfgoed naar waarde schatten. Dan zal de nalatenschap van de ARP nog tot zegen kunnen zijn voor onze kinderen, voor ons volk. Dan mogen wij God danken dat we nu feest hebben. Dank u.

AR-richting in christen-democratisch perspectief

Toespraak prof. dr. B. Goudzwaard op de jubileummanifestatie d.d. 7 april

Godfried Bomans heeft eens een verhaal geschreven over een jonge, pas aankomende journalist, die de opdracht krijgt een honderdjarige te bezoeken. Aan de deur beneden zijn huis ontmoet hij een oude man, die hij aanziet voor de jarige, maar die hem doorverwijst naar boven – daar zal hij de gezochte man zeker kunnen vinden.

Boven aan de trap komt hij inderdaad een stokoude grijsaard tegen die hem evenwel steunend en krakend vertelt dat hij de jarige niet is hij is alleen maar een zoon van hem, zijn vader is nog een verdieping hoger aan te treffen. De journalist vliegt de trap op, in de veronderstelling dat zijn bezoek wellicht zelfs te laat zal zijn – en hij vindt daar de 100-jarige, bezig aan de rekstok met het maken van een vogelnestje. Wanneer het u gaat als mij, is dat beeld wel enigszins op onze 100-jarige van vandaag van toepassing.

Oudste politieke partij

De Anti-Revolutionaire partij is de oudste partij van ons land, ze was ook de eerste georganiseerde partij binnen ons staatkundig bestel. Maar merkwaardigerwijs heeft ze zich op die ouderdom nooit beroepen. Ze is tot op de dag van vandaag een jonge partij gebleven, vol vitaliteit en beroering, en ze construeert welhaast onafgebroken nog – voor anderen nauwelijks te ontwarren – verbijsterende politieke vogelnestjes. Terecht blijven we dan ook vandaag, tijdens dit eeuwfeest, niet bij het verleden staan. We willen zeker nu aan het slot van deze feestelijke bijeenkomst, ook onze blik op de toekomst richten. Dat is een toekomst, waarin de Anti-Revolutionaire Partij als partij niet lang meer zal bestaan, maar waarin de anti-revolutionaire richting in de Nederlandse politiek zeker niet het leven zal afleggen. Ze zal aan die Nederlandse politiek, in het perspectief van de christen-democratische samenwerking en partijorganisatie, zeker haar bijdrage willen blijven leveren, zolang dat maar enigszins tot de mogelijkheden behoort. Maar waarin kan die bijdrage bestaan, wanneer we op de toekomst letten? Die vraag is een moeilijke vraag: want de toekomst van onze samenleving zal ongetwijfeld een moeilijke toekomst zijn, waarin zware beslissingen moeten worden genomen. Misschien is het daarom goed dat ik begin met u iets van die toekomst te schilderen: en wel door in enkele streken de tendenties aan te geven, die naar mijn persoonlijk oordeel voor de toekomst van onze samenleving het meest van belang kunnen zijn. Ik ga er u een 4-tal noemen, en ze zijn voor het merendeel niet van opwekkende aard.

Minder stabiele samenleving

In de eerste plaats geloof ik, dat de samenleving van de toekomst een minder stabiele samenleving zal zijn, een samenleving met ook veel sociale onrust. De reden om dat te verwachten, ligt aan de ene kant besloten in de omstandigheid dat onze samenleving tengevolge van de toenemende ingewikkeldheid van de gebruikte technieken en besturingsmiddelen een steeds kwetsbaarder karakter zal gaan vertonen. Hoe grootschaliger en fijnmaziger een netwerk is, hoe gemakkelijker ook er misbruik van te maken is. Slechts een handjevol mensen hoeft zich ergens over verongelijkt te voelen

om het gehele raderwerk tot stilstand te brengen. Wanneer in New York de vuilnismannen staken, leidt dit binnen twee weken tot onhoudbare toestanden; maar het geldt in niet mindere mate voor ziekenhuisspecialisten, voor het personeel van kernenergiecentrales, of voor een staking van computerdeskundigen. Ook de mogelijkheden voor sabotage van tot wanhoop gedreven minderheidsgroepen nemen recht evenredig toe met de complexiteit van onze samenleving.

En waar het besef groeit dat destructieve macht kan worden uitgeoefend, zullen ook de eisen in omvang en in onbillijkheid toenemen. Naar Engeland ziende, zou ook hier wel eens in de toekomst door bepaalde beroepsgroepen kunnen worden gestaakt voor loonsverhogingen, niet van 5, maar van vijftig procent. Die verwachting van toenemende labiliteit en sociale onrust baseer ik ook op het feit, dat in de toekomst onze economische groei zal gaan vertragen, hetzij geleidelijk, hetzij door een reeks van ferme botsingen met de grenzen van onze energie- en grondstoffenvoorziening en ons kwetsbaar milieu. Daardoor zal niet alleen het probleem van de werkloosheid worden verzaagd.

Kleinere koek

Het zal ook gaan blijken, dat mensen in hun inkomen achteruit moeten. En waar de koek kleiner wordt, en minder te verdelen is, lopen de spanningen op. We naderen geleidelijk maar onontkoombaar het einde van wat Steenkamp eens onze grote Sinterklaasavond noemde, de feeëriekke strooi-partij van onze vooruitgangsheilige. De suggestie, dat we de keuze kunnen ontlopen tussen de inkomens van de actieven en de inkomens van de sociaal zwakken in onze samenleving door die beide aan elkaar te koppelen, zal dan voorgoed voorbij zijn.

We zullen economisch terug moeten, willen we een stelsel van sociale zekerheid redden, willen we een kwaliteit van het milieu behouden, en willen we niet blijven parasiteren op de toekomstige groeimogelijkheden van de ontwikkelingslanden. Dat brengt me tegelijkertijd tot een tweede ontwikkelingstendens: die van een nieuwe balkanisering van de hedendaagse wereld. Hebt u er wel eens bij stil gestaan, hoe machteloos in feite juist de rijke en machtige staten van deze wereld zijn, wanneer het gaat om hun grondstoffen en energievoorziening? De Verenigde Staten is een grondstoffen- en energierijk land, maar heeft tegelijkertijd een zodanig groot energie- en grondstoffengebruik, dat het volstrekt machteloos is zonder een gegarandeerde grondstoffen en energieaanvoer van buiten de grenzen. Op dit ogenblik beleven we reeds het tijdperk van een nieuwe opdeling van de wereld langs de lijnen van noord naar zuid. De Verenigde Staten, Frankrijk, Rusland, Japan, ze zijn volop bezig zich in de derde wereld van garanties voor toekomstige grondstoffen- en energievoorziening te verzekeren. De EEG probeert dat eveneens, maar ook op dit vlak wint een nationaal beleid het gemakkelijk van een communautair beleid. De derde wereld wordt opgedeeld, gebalkaniseerd, en daarbij gepaaid met mooie verhalen over toekomstige hulp. Ze is echter welhaast gedoemd de verliezende partij te blijven. Ontwikkelingshulp is mooi, maar ze zal in de toekomst steeds meer een doekje voor het bloeden worden, een schandprijs voor een internationaal uitbuitingsbeleid.

Toenemende betrokkenheid

Een derde ontwikkelingstendens noem ik: een toenemende betrokkenheid van de staat bij het economische leven, een leven waarmee de staat zelf steeds meer onontwaaar vervlochten raakt. Of we nu kabinetten hebben met liberalen of socialisten via de lijnen van onder meer een industrieel subsidie- en ondersteuningsbeleid, gedwongen door de nood van de werkloosheid, moeten we een toenemende centralisatie van economische beslissingen bij de overheid onder ogen zien. Dat is nu eenmaal het lot van complexe samenlevingen, die hun eigen welvaarts-groei zo fundamenteel achten, dat ze de technische vooruitgang moeten volgen waarheen die ook gaat. Parallel daaraan vrees ik een toenemende tweedeling van de samenleving tussen een heersende sociaal-economische elite en onredelijke massa, die in afdelingen van tienduizenden steeds opnieuw het Binnenhof bevolken zal, om van de overheid te eisen wat men zelf door enige terughoudendheid te betrachten niet wil opbrengen. De grenzen tussen overheid en bedrijfsleven zullen vervagen; die beide verstrengelen zich maar ze dreigen ook door de samenleving steeds meer op één hoop te worden gegooid.

Menselijke geest

Een vierde en laatste ontwikkelingstendens noem ik de toenemende macht van de beïnvloeding van de menselijke geest en de menselijke behoeften door de moderne communicatiemiddelen. De nieuwe cultuur zal meer dan ooit een cultuur van suggestie en sensatie zijn, opgeroepen door de magiërs van het beeld, en door al degenen die in de bewustzijnsbeïnvloeding in een materieel welvarende samenleving een nieuwe mogelijkheid van broodverdiening zien. Parallel daaraan zal het normbesef afnemen en het nihilisme toenemen. Waar de conditionering van de mens toeneemt, gaat hij voor zichzelf nieuwe vrijheden opeisen, nog bestaande normen van trouw, barmhartigheid, en respect voor de overtuiging van anderen zullen in naam van de menselijke vrijheid wellicht genadeloos een voor een worden gesloopt, als de laatste taboes die nog doorbroken moeten worden.

Somber?

Ik denk zo, dat u mij tot nu toe wellicht met stijgende verbazing hebt aangehoord. Is dat nu een verhaal wat thuishoort op een eeuwfeest? Het doet eerder denken aan het droevige verhaal van de hond, die het ongeluk te beurt viel op zijn eigen verjaardag te worden verzopen. Trouwens, is dat gehele toekomstbeeld ook niet iets te zwart, iets te somber aangezet? Misschien wel – zo ben ik geneigd te antwoorden. Ik heb met opzet die tendenties er uit gehaald, die ons voor grote problemen kunnen stellen. Daardoor valt het gehele beeld misschien wat te mistroostig uit. Maar ik zou er nog aan toe willen voegen, dat een politieke partij nu eenmaal geen gezelligheidsvereniging is. Er zijn

taken die ons wachten, er valt een erfenis uit het verleden te beheren – een erfenis van Groen, van Kuyper, van Gerbrandy, van Bruins Slot. En daarom is hier wel degelijk deze vraag op zijn plaats: wat zal in deze toekomst, een toekomst van labiliteit en sociale onrust, van een mogelijke balkanisering van de wereld, van een toenemende beïnvloeding van de menselijke geest en een toenemend nihilisme en centralisatie – wat zal daarin onze inbreng moeten zijn? Hoe blijven we daarin trouw aan een anti-revolutionaire richting, hoe dienen we daarin een waarachtige christen-democratie? Dat is de onontkoombare slotvraag van deze middag.

En om daarover iets zinnigs te kunnen zeggen, zou ik willen aanknopen bij het woord „anti-revolutionair” zelf. U weet het, het is van Groen van Prinsterer afkomstig.

Totale zeggenschap van het volk

Groen was het, die scherp inzag dat de beginselen van de Franse Revolutie, zoals geformuleerd door een Rousseau, door een Voltaire, door een de Condorcet niet zomaar een tijdelijke oprisping waren van een aantal Franse intellectuelen, maar dat zij – die beginselen – een wereld zouden vormen, en met hun geest de gehele samenlevingsopbouw van onze westerse samenleving zouden doordringen.

De geest van de totale zeggenschap van het volk, aan geen enkele inhoudelijke norm gebonden; de geest van het overloos vertrouwen in eigen prestatie en vooruitgang; de geest óók tenslotte van het vermogen om de oude samenleving tot op de bodem toe af te breken en een nieuwe ideale samenleving te scheppen van vrije, gelijke en in broederschap samenlevende mensen. Daartegenover riepen Groen en Kuyper het Nederlandse volk op zich de grondtoon van hun volkskarakter te herinneren dat van anti-revolutionaire aard is, een grondtoon waarin men weet heeft van normen waarvoor overheid en onderdaan zich hebben te buigen, omdat echte normen niet belemmeringen zijn voor onze vrijheid, maar juist de wegen zijn waarop wij pas vrijheid zullen kunnen ervaren en zegen zullen zien.

Tegenover de bandeloosheid van de Revolutie de Thora van het Evangelie; dat was het vaandel, waarachter zij de kleine luyden van meer dan een eeuw geleden poogden te verenigen, en waarvan de oprichting van de Anti-Revolutionaire Partij een vrucht was. Dat ik dit bij u in herinnering roep, is niet om naar een mooi verleden terug te zien. Want juist hier gaat het om de vragen van onze toekomst, om het opnieuw opnemen en beheren van een erfenis. Want is het u wel eens opgevallen, dat al die kwalen van onze tijd, die hun uitloop hebben in de vier ontwikkelingstendenzen van zoeven – dat al die kwalen uiteindelijk stelen op de geest van het overloos vertrouwen in eigen prestatie en vooruitgang; op de geest van zeggenschap die aan geen inhoudelijke normen gebonden is; in de wil om door menselijke autonomie nieuwe werelden te scheppen en oude af te breken? Daar ligt nog steeds de wortel van de modernisatie gesel, die we over de derde wereld leggen, maar ook de wortel van de manipulering van de menselijke geest door onze technische prestaties, en van een ongebonden verlangen naar steeds meer materiële welvaart voor onszelf. De Revolutiegeest kan zich vermommen, van uiterlijk veranderen, maar blijft in het hart steeds dezelfde die ze is: de opstand tegen een God in de Hemel, die het leven in deze wereld aan normen, aan zijn Thora gebonden heeft, en die die binding tot op de dag van vandaag volhoudt, zodat deze wereld op zichzelf stukloopt zodra ze denkt het zonder die normen te kunnen doen. Deze wereld is niet berekend op

het geweld van de autonome, nihilistische mens – ze is berekend op gehoorzaamheid, rentmeesterschap, onderling respect, en verteert dan ook de landen en de mensen, die het alleen met hun autonomie en hun nihilisme willen wogen.

Gezamenlijke strijd

Er liggen vandaag een honderdtal jaren achter ons, vol menselijke tekortkomingen, gearriveerdheid, geldingsdrang, kortzichtigheid. Maar ook met vruchten van rechtvaardigheid, van dienstbetoon, van willen luisteren naar de normen van God voor het staatkundig leven. En van die normen zullen we het ook in de toekomst moeten hebben – niet omdat wij norm-fanatien zijn. Prinzipiërs, maar omdat zonder een in het oog houden van die leefwegen voor christenen en niet-christenen tezamen – want er is één wet voor allen – geen toekomst zullen zien, en zullen stuklopen op onze eigen geldingsdrang en hoogmoed. Daarop, op dat inzicht, kunnen ook protestanten en katholieken zich met elkaar verbinden, en gezamenlijk de strijd aanbinden, die weliswaar op een ander toneel plaatsvindt dan een eeuw geleden, maar die in de wortel precies dezelfde strijd gebleven is.

Het is een strijd, die tegen de tendens van de vooruitgangsjacht ingaat met het Bijbelse parool van het genoeg willen hebben van het zo nodig economisch willen minderen – en die de durf heeft dat zo nodig ook te completeren met een maatschappelijk breed aanvaard inkomensbeleid. Het is daarnaast een strijd tegen de balkaniseringstendens van de wereld, door in die strijd openlijker dan ooit tevoren de zijde te willen kiezen van de verdrukte zwakke landen en volken er groepen binnen die landen. Ook wanneer dat ons in conflict zou brengen met vele multinationale ondernemingen, de economische grootmachten van deze eeuw, die tegelijkertijd en paradoxaal genoeg, de verlengstukken van onze eigen ongetoemde schraapzucht zijn. Het is ook de strijd tegen een verstatelijking van het leven, een oeverloze centralisatiezucht, die echter alleen pas dan goed kan worden gestreden, wanneer we verantwoordelijkheden weer leren opnemen, ook in bedrijven, en ook en vooral door werknemers in de bedrijven, die we tot nu toe met een grote vaart naar de overheid afgeschoven hebben. Economie is antwoord geven, en zonder antwoord geven faalt elke economie.

Ook het sturen van technische ontwikkelingen is en blijft een zaak van menselijke verantwoordelijkheid. En het is tenslotte een strijd tegen een nihilisme op alle levensterreinen. Dat omvat de strijd tegen het nihilisme van een vogelvrijverklaring van het van God gegeven leven, dat zowel de variant kent van het Revolutiedenken ten aanzien van de macht van een medische techniek, als ook het Revolutiedenken ten aanzien van de macht van een oorlogstechniek en een nucleaire techniek. Maar het omvat niet minder de strijd tegen het nihilisme, dat geen grenzen kent in de manipulering van menselijke gedachten, waarden en behoeften, wanneer het maar om geldverdiene of machtsverrijken gaat. En ook hier zal een wetgeving een strijd dienen af te sluiten – een wetgeving tegen het misbruik van de menselijke geest, zoals in de vorige eeuw een wetgeving tegen het misbruik van het menselijk lichaam nodig was. Zoals toen de mens dreigde te verworden tot een verlengstuk van de machine, dreigt hij nu een verlengstuk te worden van de groeiende manipulatie- en communicatietechniek. De strijd verplaatst zich, maar het is nog steeds één en dezelfde strijd, die moet worden geleverd.

Honderd jaar zijn voorbijgegaan, het tiende gedeelte van wat in de ogen van de Heer voor één dag telt. We vragen hem ons te bewaren bij de opdracht waarmee Hij ons in de politiek blijft roepen – onverschillig of dat is in het organisatorisch verband van een Anti-Revolutionaire Partij en een Christen Democratisch Appèl, of niet.

Een week geloof en politiek aan het Noordwijkse strand

Door H. Amelink

Het Noordwijkse hotel, waar vorige week een internationaal symposium werd gehouden in het kader van de viering van het honderdjarig bestaan van de ARP, lag nog geen tweehonderd meter van de branding. Toch waren er vrijdag, de laatste dag van het symposium, nog mensen die geen voet op het strand hadden gezet.

Enigszins merkwaardig was dat wel. Wat is er plezieriger dan op een druilerige dag over een verlaten strand te lopen? Wat is gezonder dan een nachtelijke wandeling voor het slapen, beschenen door het licht van de vuurtoren? Maar helemaal verbazend was het ook weer niet, gezien het onderwerp van het symposium, officieel „Een christen-democratische optie” getiteld, maar feitelijk een vijf dagen lang durend gesprek over het meest vertrouwde onderwerp in de ARP: de relatie tussen geloof en politiek. Wie loopt er nu van zo'n gesprek weg?

Aan het symposium werd deelgenomen door een aantal mensen, dat varieerde tussen veertig en zestig, afkomstig uit Chili, Canada, de Verenigde Staten, Portugal, Frankrijk, Italië, Zwitserland, Duitsland, Oostenrijk, Zweden, Finland, Noorwegen en Nederland. Sommigen kwamen wat later, anderen vertrokken wat eerder.

Historie

Na de officiële opening begon het symposium maandagmiddag met een historisch-sociologische inleiding over de ARP en het CDA door de socioloog dr. D. Th. Kuiper. Hij hield een wat op wetenschappelijke afstand uitgesproken verhaal om de buitenlandse gasten een indruk te geven van honderd jaar antirevolutionaire politiek in de Nederlandse samenleving. Voor de overbrugging naar het heden zorgde de staatssecretaris van onderwijs, drs. K. de Jong Oz., die niet alleen een uiteenzetting gaf van de schoolstrijd, die van zo grote betekenis is geweest voor de ontwikkeling van de ARP, maar die tevens de lijnen doortrok naar het heden door te wijzen op de actuele betekenis van het oude adagium, dat het onderwijs van de kinderen in eerste instantie een zaak van de ouders is.

Tot een eerste confrontatie tussen het denken in de ARP en het christen-democratische denken in het buitenland kwam het dinsdagochtend na de lezing van prof. dr. B. Goudzwaard over de principiële achtergronden van het politiek. Op de voor hem kenmerkende wijze — uiterst hoffelijk maar buitengewoon scherp — hekelde Goudzwaard de praktijk van buitenlandse christen-democratische partijen, die het met het evangelie op een akkoordje gooien. Hij keerde zich enerzijds tegen het eenzijdige getuigenis en het beperken van de christelijke politiek tot een aantal ethische kwesties, maar verzette zich haast nog feller tegen het politiek pragmatisme, waarbij het evangelie veelal verwordt tot een ideologie die het eigen belang moet rechtvaardigen of tot een praktisch middel om stemmen te werven. Christen-politici gebruiken het evangelie niet, ze laten zich door het evangelie gebruiken, aldus Goudzwaard.

Discussieclub

Voor de vertegenwoordigers van de Westeuropese christen-democratische partijen voldeden zich door de redes van Goudzwaard aangevallen. Ze zeiden het gevoel te hebben terecht te zijn gekomen in een soort theologische discussieclub die zich aan de politieke werkelijkheid weinig gelegen laat liggen. „Dat soort gesprekken hebben wij alleen in de kerk”, aldus één van hen.

Dr. A. M. Oostlander

In de loop van de rest van de week werd echter steeds duidelijker waar de oorzaak van de verschillen in benadering lag. Veel Europese christen-democratische partijen hebben zich door schade en schande ontworsteld aan de invloed van de clerus. Discussies over de principiële achtergronden van het bedrijven van politiek associeerden zij onmiddellijk met de enorme invloed van de religieuze en kerkelijke leiders van weleer. Langzamerhand ontstond het besef dat je ook los van de directe invloed van de kerkelijke leiding, kunt nadenken over beginselen in de politiek. Maar helemaal los van hun eerste indruk kwamen ze niet. Opvallend was de veel grotere overeenkomst in het denken binnen het CDA en dat van de Scandinavische partijen. Bij de leden van deze partijen bleek een beter begrip te bestaan voor de problematiek van de functionering van de beginselen. Met name de vertegenwoordiger van de Noorse christelijke Volkspartij legde van deze verwantschap getuigenis af. De Scandinavische christelijke partijen zijn echter geen brede volksbewegingen, zoals de partijen van bijvoorbeeld West-Duitsland en Oostenrijk. Voor deze partijen blijkt het beklommen van het geheel eigen karakter tegenover de andere partijen van veel grotere

betekenis dan voor de partijen die een zeer groot deel van de bevolking achter zich hebben staan. Bij de laatste blijft het politiek pragmatisme een veel grotere rol te spelen. Een geringe verschuiving van de kiezers in het centrum van het politieke centrum kan voor hen het verschil tussen regeren of oppositievoeren betekenen.

Macht

Van een geheel ander karakter was de inbreng van de Angelsaksische deelnemers. Het politieke stelsel waarin de vertegenwoordigers van Groot-Brittannië, Canada en de Verenigde Staten hun werk doen, is van dien aard, dat het vraagstuk van de politieke machtsvorming in het geheel niet aan de orde is. De afgevaardigden uit Noord-Amerika bleken met name geïnteresseerd te zijn in antwoorden op de vraag naar de zin van de economische groei, de gevolgen daarvan voor het milieu en de delfstoffen en de betekenis van het materiële voor het welzijn. De ramp met de kerncentrale in het Amerikaanse Harrisburg onderstreepte de actualiteit van hun vragen. Dinsdagmiddag vertrokken de deelnemers per bus naar het Binnenhof waar ze rondgeleid werden door de gebouwen van de Eerste en Tweede Kamer. Na afloop was er een receptie in de uit Haagse kringen bekende Pulchri-studio, waar niet alleen de deelnemers aan het symposium, maar ook politici ontvangen werden door het bestuur van de ARP in verband met het eeuwfeest. Eenmaal terug in Noordwijk werd de discussie van de ochtendvergadering op basis van inleidingen van enkele buitenlandse deelnemers, met hernieuwde intensiteit voortgezet. Woensdagmorgen kregen de deelnemers aan het symposium een toelichting op het filosofisch degelijk onderbouwde paper van prof. dr. H. E. Runner, hoogleraar in de filosofie aan het Calvin College in Grand Rapids (V.S.). Zijn toespraak werd gevolgd door een rede van prof. dr. R. Papini, hoogleraar in de politieke wetenschappen aan de universiteit van Triëst en een van de voornaamste denkers van de Italiaanse Christen-Democratische Partij. Klomk in

Runners inleiding de wijsbegeerte der wetsidee in alle duidelijkheid door, de rede van professor Papini gaf een beeld van katholiek politiek-maatschappelijk denken. Woensdagmiddag brachten de deelnemers een bezoek aan NCRV en KRO in Hilversum. Ze werden ontvangen door de voorzitter van de NCRV, drs. Th. D. Jansen, die een uiteenzetting gaf over het voor buitenlandse wonderbaarlijke vaderlandse omroepbestel en door mr. L. B. M. Wüst, die een zeer gewaardeerde principiële uiteenzetting gaf over het functioneren van de media in de samenleving.

Na de socioloog, de historicus-pedagoog en de „partij-ideoloog” kwamen donderdagmorgen minister van Sociale Zaken Albada en fractievoorzitter Lubbers voor de deelnemers optreden. Hun beider toespraken sloten zeer nauw op elkaar aan. Aan de orde kwamen de stagnerende economische groei, de toenemende werkloosheid, de beschadiging van het milieu, de uitputting van de energiebronnen en steeds feller botsende maatschappelijke groeperingen. Minister Albada constateerde dat door de sterk veranderende omstandigheden het prijsmechanisme niet meer werkt. De regering ziet een veelheid van problemen op zich afkomen, terwijl de samenleving zich nog steeds niet lijkt te realiseren, dat de ontwikkeling zo niet verder kan gaan. Iedereen roept dat het anders moet, maar dat resulteert niet in het inzicht dat men in eigen vlees wil snijden. Albada wees erop dat het wellicht noodzakelijk zal blijken, dat de samenleving hardhandig tot het inzicht komt dat het roer om moet. Hij achtte het ondenkbaar dat de regering de verantwoordelijkheid voor alles op zich gaat nemen. Zoiets zou tot zo'n gigantische overheidsbemoeiens leiden, dat die nauwelijks meer te controleren is. Fractie leider Lubbers pleitte eveneens voor het verschuiven van de verantwoordelijkheid voor de functioneren van de samenleving naar de groeperingen in de samenleving. Op bepaalde terreinen, zoals het milieu, zal de regering echter haar ingrijpen moeten versterken. Voor elke sector zal steeds afzonderlijk bepaald dienen te worden hoe ver het overheidsingrijpen kan gaan. Lubbers bepleitte een verschuiving van de loonvorming naar de afzonderlijke bedrijven, op voorwaarde dat deze voldoende gedemocratiseerd worden.

De mensen zullen zich op hun werkplaats bewust moeten worden van hun eigen verantwoordelijkheid voor de functionering van het hele bedrijf en zo tot verantwoorde beslissingen moeten komen.

Een ontvangst van buitenlandse gasten is ondenkbaar zonder dat ze de Deltawerken zien. Per bus vertrok het gezelschap naar Burgsluis op Schouwen, waar vertegenwoordigers van de Rijkswaterstaat een uiteenzetting gaven over de Deltawerken in het algemeen en de sluiting van de Oosterschelde in het bijzonder. Uit de reacties bleek wel, dat het bezoek ook voor tal van Nederlanders bijzonder waardevol was. Niet iedereen bleek zich voldoende bewust van de ligging van de Zeelandse eilanden en wateren. 's Avonds werd het symposium, nadat er eerst gezamenlijk gedronken en gegeten was, voortgezet in de refter van de abdij van Middelburg, die tegenwoordig dient als vergaderzaal voor de provinciale staten van Zeeland. De vergadering stond daar onder leiding van dr. C. Boertien, die niet alleen een bijzonder spirituele spreker en voorzitter bleek, maar die ook zijn verleden als minister van ontwikkelings samenwerking nog niet verloren had in Middelburg. De afgevaardigden werden achtereenvolgens toegesproken door prof. mr. Teunissen, polemoloog aan de Universiteit van Groningen en door prof. Th. Reyes Vicuna, die tot zijn verbazing alleen de achternaam van zijn moeder (Vicuna) en niet de achternaam van zijn vader in het programmaboekje had aangetroffen. „In Chili ben ik meneer Reyes, voor jullie meneer Vicuna”, aldus zijn laconiek commentaar.

Prof. Teunissen hield een wereldwijd verhaal over de verantwoordelijkheid van de christen-democraten. Hij bepleitte een grotere invloed van de landen in de derde wereld en hij riep deze landen op zich aaneen te sluiten, omdat het rijke Westen uiteindelijk alleen gevoelig is voor macht. Prof. Reyes spitte zijn betoog toe op de situatie in Latijns-Amerika, die — zoals bekend — bijzonder beroerd is, bij een enorme politieke verdeeldheid. Prof. Reyes, in de democratische periode voorzitter van de Chileense senaat, verzette zich tegen eenzijdige ideologisch geladen oplossingen voor de Latijnsamerikaanse onderontwikkeling. Alleen het hand in hand gaan van een verantwoorde economische en sociale politiek, maakt kans op succes.

De lange busreis terug bracht de deelnemers na een korte nachtrust nog wat slaperig onder het gehoor van prof. dr. A. M. Donner, die zijn toehoorders trakteerde op een voorproefje van zijn inaugurele oratie in Groningen. De toespraak van Donner over verantwoordelijkheid, volgens de Angelsaksen in een prachtig Engels gesteld, bleek een waardige afsluiting van het symposium.

Donner betoogde dat met het ingewikkelder worden van de samenleving de verantwoordelijkheden diffuser zijn geworden. De maatschappij is soms zo verantwoordelijk, dat eigenlijk niemand meer verantwoordelijk is. Hij stelde zich daarom ook de vraag: Wie is verantwoordelijk voor wat? Verantwoordelijkheid dient niet onpersoonlijk te worden. Donner waarschuwde voor ayatollah-neigingen bij de christen-democraten. Er bestaat een tendens om de heiligheid van de relatie tussen God en mens ook van toepassing te verklaren op concrete christen-democratische beginselen. De verantwoordelijkheid van de verticale verhouding tussen God en mens wordt dan rechtstreeks verbonden met de verantwoordelijkheid in de samenleving. Met de toezegging van congresvoorzitter prof. Krol, dat de volledige weergave van het gesprokene tijdens het symposium op niet al te lange termijn beschikbaar komt, met een grote hoeveelheid dankwoorden nog in het gehoor en met door een koud buffet rijkelijk gevulde magen, gingen de deelnemers aan het symposium huns weegs met het vaste voornemen elkaar weer te zien.

Herman Amelink is redakteur buitenland van het dagblad Trouw.

Thank you!

Door dr. B. Zijlstra, hoofd Institute for Christian Studies Toronto, Canada

We zijn gekomen uit Noorwegen, Zweden, Finland, Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland, Italië, België, Frankrijk, Portugal, Engeland, Chili, de (Nederlandse) Antillen, de Verenigde Staten en Canada.

Een hele week lang hebben we deelgenomen aan het Internationale Symposium dat door de A.R.-Partij en de Kuiperstichting als deel van het eeuwfeest is georganiseerd. Ons thema was: „Towards a Christian Political Option”.

Eerlijk

Wij zijn de leden van de A.R.-Partij bijzonder dankbaar dat de grootse financiële actie ten bate van het eeuwfeest ook dit symposium mogelijk heeft gemaakt. Wat een voorbereiding was hiervoor nodig! Wat een werk heeft vooral de staf van het Kuiperhuis, onder de kalme en bewaamde leiding van drs. A. Oostlander, voor dit evenement verricht. De ontvangst in Noordwijk aan Zee was uitermate goed. Het programma was uitgebalanceerd, met referaten, veel tijd voor discussie en drie uitstapjes naar het Binnenhof op 3 april, waar we het nieuwe borstbeeld van Kuiper hebben bewonderd, naar de NCRV en naar Zeeland, waar we uiteraard onder

de indruk zijn gekomen van het grootste Deltaproject. Onze voertaal was voornamelijk Engels, maar dat heeft de communicatie tussen al die mensen, die elkaar in vele gevallen voor het eerst ontmoetten, niet in de weg gestaan. Wat ons vooral opviel was de eerlijkheid, waarmee we werden geconfronteerd met de problematiek binnen de A.R.-Partij, vooral nu de fusie met het CDA voor de deur staat.

Jaloers

Wij zijn jaloers op Nederland, waar de A.R.-Partij honderd jaar lang een ingrijpende invloed heeft gehad. Wij zijn gekomen om te lezen, om iets te zien van de integrale relatie tussen christelijk geloof en de politiek. We hebben gezien hoe moeilijk het vaak is om die relatie te vinden, maar we hebben veel A.R. mensen ontmoet die de moed niet hebben opgegeven om telkens opnieuw de weg naar die relatie te zoeken. Wat ons vooral imponeerde was de moed van de jongeren, de ARJOS mensen, die telkens in de gesprekken bewezen dat ze de echte radicaliteit van het evangelie wilden vertolken in onze materialistische maatschappij.

Richting

Uiteraard hopen we dat dit eerste

internationale congres voor de A.R.-Partij niet het laatste zal zijn. Ook dat een goed boek, toegespitst op de oecumene, uit dit congres en het eeuwfeest zal worden gepubliceerd. We hopen dat de A.R. ook in de toekomst een eigen bijdrage zal leveren, nationaal en internationaal. Nu de A.R. als partij gaat verdwijnen kan het weer een richting worden, zoals in de tijd voor 1879 toen Groen van Prinsterer mede leiding gaf aan een politieke beweging in West-Europa. Een richting heeft veel meer flexibiliteit dan een partij, kan zich gemakkelijker oriënteren op de geestelijke basis waaruit de cultuur, de maatschappij, de politiek hun laatste gronden vinden. Een richting kan ook haar horizon verleggen van de nationale problematiek naar de internationale verhoudingen. Daarom bestaat de mogelijkheid dat een nauwere vorm van samenwerking kan ontstaan juist nu wanneer de A.R. weer een geestelijke richting wordt binnen het grotere verbond van het CDA. Wij feliciteren de A.R.-Partij! Wij zijn dankbaar voor het feest dat we mochten bijwonen! Wij zien uit naar de toekomst, waar de politiek slechts in een mondiale context gezien kan worden. Wij hopen dat in die toekomst het reformatorisch getuigen van de A.R.-richting duidelijk gehoord zal worden!

St. Kader- en Vormingswerk

Economische orde, verslag Statencentrale Amstelveen

Onder een economische orde verstaat de werkgroep een stelsel voor de inrichting van de maatschappij, zoals bijvoorbeeld het kapitalistische of kommunistische stelsel. Voor een bepaalde ekon. orde is een karakteristiek gegeven: waar, en dus bij wie de beschikkingsmacht ligt over het voortgebrachte produkt, hetzij goederen of diensten.

Algemeen wordt erkend dat de bestaande ekon. orde aanleiding geeft tot problemen. De oorzaak van deze problemen hebben we te zoeken bij de mens zelf. De mens is voor zijn medemens volgens een bekende oude zegswijze een wolf. Dit is nog een mild oordeel. Zijn rede en vernuft stelt hem in staat voor zijn medemens en voor de hem omringende schepping erger dan een wolf te zijn en in veel gevallen is hij dat ook. Wel is er een beschermende invloed van gewoonte en recht. Maar dit verhindert niet dat in laatste instantie het „recht“ van de sterkste overheerst ook in de ekon. orde. De sterkste zal zich daardoor een onevenredig deel van de opbrengsten verschaffen. De ekon. orde heeft zich dan ook zo ontwikkeld dat het grootste deel van de wereldbevolking geen kans heeft om zich van de eerste bestaansmiddelen te voorzien en dat er op grote schaal roofbouw gepleegd is ten nadele van de komende geslachten.

Onze huidige ekon. orde staat in het teken van: Wat hebben we, hoe kunnen we dat behouden en wat kunnen we er bij krijgen. Voor het nog altijd rijke Westen ware beter een bezinning over: Wat kunnen we missen en hoe verdelen we wat we echt nodig hebben. Voorlopig hebben we echter te maken met de onbegrensde honger naar goederen en de mentaliteit van: ik lever alleen in als alle anderen het ook doen.

Rentmeesterschap is een roeping

De Heilige Schrift zegt dat het anders kan en dat de mensheid – en daarin de mens als individu – geroepen is om het ook inderdaad anders te laten worden. De sfeer van het recht van de sterkste moet doorbroken worden en de mens moet zijn samenleving inrichten volgens de norm van de liefde.

De evangeliën hebben voor ons een groot aantal gelijkenissen bewaard waarin Jezus de norm van de liefde voor de samenleving belicht. De rijke dwaas, de talenten, de barmhartige Samaritaan, de arbeiders in de wijngaard, kortom er is een hele reeks van „norm verhalen“. Het verhaal is de beste methode om te laten zien hoe de mens is en hoe hij zou moeten zijn.

Wanneer gesproken wordt over rentmeesterschap dan is het tegen de achtergrond van die verhalen, die allen het bezit relatief stellen.

Rentmeesterschap is een tijdelijk beheer met de plicht om over dat beheer verantwoording af te leggen. Vanuit christen-democratisch gezichtspunt moet de ekon. orde dan ook georiënteerd zijn aan het dienen en niet aan het verdienen. Dit in de eerste plaats naar bijbels getuigenis de opdracht van de mens is. Vervolgens ook omdat de mentaliteit van het dienen een beter uitgangspunt is om tot een rechtvaardige verdeling van de opbrengsten van de natuur en de arbeid te komen dan de bezitsdrang.

Doelstelling van de economische orde

Wat in het voorgaande gezegd is over

de positie en opdracht van de mens leidt tot een tweeledige doelstelling van de ekon. orde.

een produktie die gericht is op wezenlijke behoeften

Sedert Adam Smith school maakte met de leer van het vrije spel van de maatschappelijke krachten heeft de economie zich geweldig ontplooid en zijn de leefomstandigheden sterk verbeterd. De beperkingen van dit systeem hebben zich eigenlijk pas goed laten voelen toen de groei van de economie begon te stokken. De grenzen aan de groei beperken het nastreven van de doelstellingen van de economie. In eerste instantie wapenen de aanhangers van de groei-economie zich tegen dit perspectief door het toepassen van een soort

„systeem-ethiek“. Deze houdt in dat men zich niet aansprakelijk acht voor die effecten van zijn activiteiten, die buiten de juridische verplichtingen van het eigen systeem – bijv. bedrijf, zaak, instelling – vallen. Zo kan men allerlei lasten afwentelen naar de gemeenschap, de overheid of de toekomst. Voorbeelden hiervan zijn het vervangen van menselijke arbeid door machines zonder zich om de gevolgen te bekommeren, het gebruik van een faillissement als middel om van schulden af te komen, het in de handel brengen en gebruiken van milieuvriendelijke artikelen, buitensporige renteaftrek bij het bepalen van winsten of inkomens (koopsompolissen). De enige methode om deze gang van zaken te doorbreken is het bewerken van de mens, hetzij door overreding, hetzij door ingrijpen van boven af.

Spreiden van verantwoordelijkheid

In de vorige paragraaf werd opgemerkt dat een doorbreking van de problemen in de ekon. orde alleen bereikt kan worden door het bewerken van de mens. Nu is het mensdom een duidelijke weerbarstige materie die zich maar moeilijk laat bewerken. Is ingrijpen van boven af via wetgeving en middelen tot handhaven van de wetten al een uiterst moeizaam proces, het overreden van de mens lijkt een bijkans onmogelijke zaak.

Toch is dit nu juist de invalshoek waarop het spreiden van verantwoordelijkheid gericht is. De wens om tegenover het diktaat van boven af het spreiden van verantwoordelijkheid te stellen komt zo

Stellingen Amstelveen

Vanuit christen-democratisch gezichtspunt moet de ekon. orde georiënteerd zijn aan het dienen en niet aan het verdienen. De ekon. orde heeft een tweeledig doel:

■ een produktie die gericht is op wezenlijke behoeften

■ een eerlijke verdeling van de opbrengsten

Niet door een diktaat van boven af maar door overreden van de mens komen tot spreiding van verantwoordelijkheid.

Voorwaarde is een besef dat ieder in eigen omgeving zorgvuldig te werk dient te gaan met de vele verworvenheden waar wij in onze tegenwoordige samenleving over kunnen beschikken.

Het delen van macht moet wat de

maar niet uit de lucht vallen. Er zijn tekenen dat de tijd ervoor rijp is. Het valt niet te ontkennen dat in moderne bedrijven van vrij grote omvang iets gedaan wordt aan het verkrijgen van een overlegsituatie. De laatste tientallen jaren hebben aan het licht gebracht dat de hiërarchie opbouw niet tegemoet komt aan bepaalde behoeften tot creativiteit die bij het personeel leven. Vooral bij jongeren is dit het geval mede als gevolg van de inhoudelijke stijging van het opleidingsniveau. Men begint dan ook de werknemers te informeren en te „horen“ ten aanzien van voorgenomen beleidslijnen van directie en leiding van afdelingen.

Daarnaast is de discussie gaande over een raaf van commissarissen nieuwe stijl, die niet meer in de eerste plaats funktioneert als waakhond van de kapitaalverschaffers, maar zich inlaat met het hele beleid, inclusief de invloeden die de onderneming of instelling uitoefent op andere sectoren van de samenleving. Een dergelijke raad van commissarissen moet uiteraard een grotere openheid vertonen naar de kant van de faktor arbeid en eventueel ook naar de kant van de konsument.

Het spreiden van verantwoordelijkheid is dan ook te beschouwen als een reeds hier en daar begonnen proces dat verdient gesteund te worden. Voorwaarde is een besef dat ieder in eigen omgeving zorgvuldig te werk dient te gaan met de vele verworvenheden waar wij in onze tegenwoordige samenleving over kunnen beschikken. Zonder dat besef zal gespreide verantwoordelijkheid zichzelf weer ongedaan maken.

Geen absoluut gegeven maar een groeiproces

In de bestaande maatschappelijke situatie is het dragen van verantwoordelijkheid een onmisbaar element. Denken we ons de plaats die dit element inneemt even in dan valt het op dat gespreide verantwoordelijkheid niet een absoluut gegeven is tegenover zoiets als on-gespreide verantwoordelijkheid. Het gaat niet om het één of ander, maar om meer of minder.

Gespreide verantwoordelijkheid op het micro niveau betekent dan allereerst een betere informatie die gegeven moet worden door degenen die veel verantwoordelijkheid dragen aan degene die minder

hoofdzaken betreft door een goede wetgeving geregeld worden. Door de opdracht aan en de samenstelling van de raad van commissarissen moeten de factoren arbeid en kapitaal en de beïnvloeding van de samenleving door een bedrijf of onderneming zo goed mogelijk behartigd worden. Gespreide verantwoordelijkheid kan alleen tot stand komen via een proces van bewustwording/mentaliteitsverandering.

De bereidheid tot overleg moet er ook zijn tussen het rijke Westen en de rest van de wereld. De verplichtingen van de rijksoverheid die hieruit voortvloeien nopen ertoe beslissingsruimte in te leveren op mikro- en mezo-niveau.

verantwoordelijkheid dragen, waardoor ook deze laatste een zeker inzicht krijgen in de motieven die bepalend zijn voor het beleid en de financiële en overige consequenties die verwacht kunnen worden op grond van de beleidsbeslissingen.

De middelen die daarvoor gebruikt kunnen worden variëren van het werkoverleg dat zich vooral afspeelt aan het grondvlak tot de ondernemingsraad die zich vooral bezighoudt met de grote lijnen. Deze verschillende vormen van overleg moeten het gezag en de invloed hebben die ze in staat stelt creatief te functioneren in het geheel van onderneming of dienstverlenende instantie. Ook ten aanzien van dit gezag gaat het niet om alles of niets maar om het tot stand brengen van de juiste proporties.

Naast de beleidsvragen dient ook de humanisering van het werk in dit overleg aan de orde te komen. Bij de raad van commissarissen ligt bij een onderneming de uiteindelijke beslissingsmacht. Daarom zal de wijze van samenstelling van deze raad een evenwichtige behartiging van alle belangen moeten waarborgen. Van de raad van commissarissen wordt in dit verband gevraagd een brede opvatting van de doelstelling van de onderneming, inclusief een afweging van de invloeden die de onderneming uitoefent op andere sectoren van de samenleving.

Daaruit blijkt al dat het spreiden van verantwoordelijkheid niet beperkt kan blijven tot het micro niveau maar als het ware vraagt om het overleg op mezo niveau. Op het mezo-niveau zal het competitie element, hoezeer het ook nodig is als menselijke drijfveer, niet het laatste woord mogen hebben. Er zal dus overleg moeten plaatsvinden tussen bedrijven in dezelfde bedrijfstak. De publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie heeft als konstruktie niet voldaan. Blijft de vraag welke oplossing hiervoor dan wel gekozen moet worden. Voor bedrijfstakken met veel betrekkelijk kleine bedrijven kan misschien gedacht worden aan een bedrijfstakraad met een adviserend-kontrollerende functie, be„man“d door vrijgestelde vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers plus overheidsvertegenwoordigers. „Vrijgesteld“ te lezen in deze zin dat vervloeiing van belangen voorkomen wordt.

Taak van de overheid

Gespreide verantwoordelijkheid kan niet alleen gebouwd worden op een bereidheid, die verkregen wordt door overreding, persoonlijk en in grotere verbanden van de betrokkenen. Parallel aan de ontwikkeling van deze bereidheid zal namelijk ook een zeker delen van macht moeten plaatsvinden. De wet werkt bevorderend of beperkend op dit groeiproces. Daarom is het van belang welke wetgeving er tot stand komt met betrekking tot ondernemingsstructuur, industriebeleid, sociaal beleid. In deze wetgeving moet de raad van commissarissen zeer duidelijk worden het orgaan van de produktiefactoren kapitaal en arbeid in (voorlopig) de verhouding $1/3-1/3-1/3$.

Hierdoor en door het functioneren van ondernemingsraden en bedrijfstakraden zal spreiding van verantwoordelijkheid mogelijk gemaakt moeten worden. Op het makro niveau heeft de overheid als taak de wetgeving, het bestuur en het top-overleg met de sociale partners. Polarisation moet daarbij vermeden worden. De standpunten moeten bespreekbaar zijn en men moet in het openbaar van standpunt durven veranderen.

Welke strategie moet worden gevolgd

De gedachte dat verantwoordelijkheid gespreid dient te worden mag niet alleen grond vinden in het feit dat de afwegingsvraagstukken zo ingrijpend

van aard zijn geworden. Verantwoordelijkheid dragen behoort een geïntegreerd deel te zijn van de totale menselijke ontplooiing.

Verantwoordelijkheid is eveneens niet los te zien van de humanisering van de arbeid. De waarde van het dragen van verantwoordelijkheid staat met andere woorden los van de ekon. ontwikkeling. De basis van een strategie om tot een nieuwe ekon. orde te komen moet gevonden worden in het denken van de mens-zelf. Nog altijd wordt de „gelukshorizon“ sterk bepaald door normen als produktiviteit, nuttigheid en zorg van de materiële welvaart. Zolang dit „vooruitgangsgeloof“ de kurk is waarop arbeid en consumptiegedrag drijven, zolang zal een werkelijke vernieuwing van de ekon. orde op zich laten wachten. De strategie zal dus gebaseerd moeten zijn op een proces van bewustwording en mentaliteitsverandering. Daarnaast zal ook het karakter van de technologische ontwikkeling moeten veranderen. Niet alleen de mens zelf, maar ook de techniek zal gericht moeten zijn op een rentmeesterschap, op verantwoordelijkheid tot medemens en schepping. De techniek en haar ontwikkeling zal zich, bij een veranderende visie op de ekon. orde, kunnen losmaken van haar enkele streven de produktiviteit van de arbeid te verhogen, om vervolgens de weg te openen naar het vervullen van verantwoordelijkheden.

In de te volgen strategie, en zeker waar het gaat om een proces van bewustwording/mentaliteitsverandering, zal de rol van de kerk, vakvereniging en onderwijs van veel waarde kunnen zijn. Deze vormende instellingen hebben bij uitstek veel invloed op 'gezindheid en houding van de mens. Het spreekt vanzelf dat de contacten tussen CDA enerzijds en de genoemde instellingen anderzijds, verstevigd dienen te worden!

De te volgen strategie zal zich moeten richten op het geleidelijk veranderen van de maatschappelijke/ economische orde. Het consumptiegedrag en zo ook de visie op arbeid zullen geen revolutionaire wijziging ondergaan. Alleen praktisch al zou dat onmogelijk zijn. Het is goed om genoemde geleidelijkheid als een wezenlijk aspect van de strategie te onderkennen.

Tenslotte zij opgemerkt dat de strategie niet stapsgewijze opgebouwd is en o.i. ook niet zo volvoerd kan worden. Zowel het proces van bewustwording/ mentaliteitsverandering, de technologische vernieuwing en het opbouwen van een konstruktieve overlegsituatie tussen CDA en bovengenoemde vormende instellingen (kerk, vakbond en onderwijs) dienen gelijktijdig gestimuleerd te worden als geïntegreerde aspecten van de strategie.

Hieruit mag gekonkludeerd worden dat o.i. de strategie flexibel en ongedwongen van karakter moet zijn. Het is een middel tot verandering; niet meer en ook niet minder. Stellen we een strategie, zoals hier aangegeven, in het licht van het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid“, dan zal de inhoud daarvan, en zeker de titel, niet meer dan een logisch voortvloeisel zijn van die strategie. De overheid zal tot taak hebben die groeiende behoefte aan het dragen van verantwoordelijkheid in goede banen te leiden en er zorg voor te dragen dat verantwoordelijkheid op alle niveaus daadwerkelijk gedragen kan worden.

Verantwoordelijkheid en de derde wereld

Bij dit alles is de invloed van (en op) de derde wereld niet genoemd. Het is een duidelijke tekortkoming in de studie dat zo'n wezenlijke zaak niet voorop wordt gesteld.

Spreiding van verantwoordelijkheid moet óók betekenen dat het Westen mede-aansprakelijk is voor de onder-ontwikkelde volkeren: voor hun welzijn en voor het handhaven van de mensenrechten daar.

Er bestaat een nauwe relatie tussen de ekon. orde in Nederland, en die in de rest van de wereld. Nederland heeft de

(Vervolg op pag. 19)

UIT DE ARJOS

Jongerendelegatie bezoekt de DDR

Onlangs bracht een delegatie van Nederlandse christelijke en christen-democratische jongeren een bezoek aan de Duitse Democratische Republiek, op uitnodiging van de Christelijk-Democratische Unie (CDU) aldaar. Ondergetekende vertegenwoordigde de Arjos in deze delegatie. Het ging om een oriënterend bezoek. We spraken met allerlei functionarissen en politici. Over enkele van deze ontmoetingen wil ik hier wat schrijven en er enkele kanttekeningen bij plaatsen.

In het hartje van Oost-Berlijn bezochten we het „Haus des Lehrers“. Dit is een pedagogisch centrum, waar o.a. een aanvullende opleiding voor leraren plaats vindt. We spraken hier met mw Dorris Wetterhahn van de afdeling buitenland van het „Haus des Lehrers“ over het onderwijssysteem in de DDR. Mw Wetterhahn zei, dat er in de DDR een uniform socialistisch onderwijssysteem bestaat. In 1965 kwam hiervoor een wet tot stand in de volkskamer, het 500 leden tellende parlement van de DDR. Men liet zich in de discussie over deze wet leiden door de vraag: „wat voor onderwijs moeten jonge mensen in de tweede helft van de 20-ste eeuw krijgen om mee te kunnen doen aan de moderne socialistische maatschappij?“ Men wilde met het onderwijs alle gebieden van het menselijk leven bereiken. Vanuit het principe, dat de mens zich ontwikkelt, doordat hij opgevoed wordt, streefde men naar een alzijdige opvoeding. Dat zou namelijk ook alzijdige persoonlijkheidsontwikkeling tot gevolg hebben. Men gaat bij het onderwijs in de DDR uit van het humanistische gedachtegoed. Het socialisme heeft namelijk humanistische doeleinden. Arbeid is de bron van alle rijkdom van de socialistische maatschappij. In het politiek onderwijs wordt de band tussen arbeid en onderwijs zichtbaar gemaakt: de leerlingen worden ingevoerd in het productieproces door te gaan werken op fabrieken enz.

Situatie 1945

Na de nederlaag van Hitler-Duitsland werden er in Oost-Duitsland geen nazi-leraars meer aangesteld. Met man en macht werd er gewerkt aan de opleiding van „democratische“ leerkrachten.

Er werden toen anti-fascistische scholen opgericht. De leerlingen kregen daar een anti-fascistische opleiding: vanuit een partijdige houding werd hen geleerd wat dient tot de uitbanning van de oorlog. Sinds 1945 is er een uniform onderwijssysteem in de DDR. De driedelige standsschool (volksschool, boerenschool, gymnasium-lyceum) werd toen afgeschaft. Alle scholen werden gesecculariseerde staatsscholen. Het onderwijs is gratis. Er is schoolplicht. Men moet minimaal het tienjarige algemeenvormend polytechnisch onderwijs volgen. In de 9e en 10e klas krijgen de leerlingen militair onderwijs. Het is verplicht en bestaat uit 4 maal 2 uur onderwijs. De jongens kunnen in kampen een voor-militaire opleiding krijgen. Meisjes kunnen getraind worden in de civiele verdediging. Verder wordt samengevat wat de leerlingen al geleerd hebben, namelijk kennis omtrent het volgende:

1. is het mogelijk oorlog te voorkomen?
2. heeft het socialisme oorlog nodig?
3. het socialisme wordt ook nu nog militair bedreigd
4. de toestand in Europa blijft gevaarlijk, ondanks de pogingen tot ontspanning; dit komt voornamelijk door de activiteiten van Westerse wapenfabrikanten en de NAVO
5. hoe is het volksleger van de DDR

opgebouwd?

Tot zover mw Wetterhahn.

Kanttekeningen

Bij haar verhaal zou ik enkele kanttekeningen willen plaatsen:

1. Vrijheid van onderwijs kent de DDR niet. Men heeft gekozen voor een socialistisch onderwijs, overeenkomstig het streven naar de opbouw van een socialistische maatschappij. Wie het daar niet mee eens is, krijgt moeilijkheden, en kan vaak niet het onderwijs volgen dat hij wil. Ouders worden gedwongen hun kinderen te sturen naar een staatsschool, waar de socialistische ideologie overheersend is. Voor godsdienstonderwijs moeten ze in de kerk zijn (dit overeenkomstig het principe van scheiding van kerk en staat, dat in de DDR geldt). Er zijn echter gevallen bekend, dat kinderen, die godsdienstonderwijs in de kerk volgden, moeilijkheden kregen op school.
2. Ondanks het principe van de scheiding van kerk en staat, wil men de leerlingen alzijdig opvoeden. Het socialisme moet op alle levensgebieden doordringen, moet geldend worden gemaakt in het totale leven. Hieruit blijkt, dat de DDR een totalitaire staat is.
3. Men praat in de DDR veel over uitbanning van de oorlog en opvoeding tot vrede. Hoe is het dan mogelijk, dat men overgaat tot militair onderwijs op de scholen? De kerken, die een herleving van het militarisme in de DDR vrezden, hebben hiertegen terecht geprotesteerd. Hierbij dient aangetekend te worden, dat de schuld van de spanning in Europa eenzijdig wordt gelegd op de schouders van het Westen en de NAVO.

Jeugdpolitiek

Met mw Christel Wieykn spraken we over de jeugdpolitiek in de DDR. Mw Wieykn is Volkskamer afgevaardigde voor de Vrije Duitse Jeugd (FDJ) en lid van de CDU. Mw Wieykn vertelde iets over haar ervaringen in de jeugdpolitiek. Binnenkort bestaat de DDR 30 jaar. Ze stelde de vraag, welke rol de jeugd gespeeld heeft in 30 jaar DDR. Volgens haar heeft de jeugd overal aan meegeholpen. Dit in het kader van de zogenaamde „totale jeugdpolitiek“ van de DDR-regering, die het volgende inhoud:

1. men schenkt de jeugd vertrouwen;
2. men geeft de jeugd verantwoordelijkheid: men moet de jeugd betrekken in de opbouw van de socialistische maatschappij. Mw Wieykn vertelde ook iets over de geschiedenis van de FDJ. Na 1945 was eenheid noodzakelijk. Duitsland lag in puin en moest weer opgebouwd worden. Het fascisme moest uitgeroeid worden. Men moest daarom de mensen laten „omdenken“. Er werden spontaan anti-fascistische jeugdcomités opgericht. Deze wilden een gemeenschappelijke organisatie oprichten. Dat gebeurde in de vorm van de FDJ, die in 1946 werd opgericht. De kerken zagen toen af van de vorming van eigen jeugdorganisaties. De FDJ is een socialistische eenheidsjeugdorganisatie. Iedereen, ongeacht geloof of wereldbeschouwing, mag er in deelnemen. Voorwaarde is wel, dat

men instemt met het statuut. In 1946 kwam het eerste parlement van de FDJ bijeen. Dit eiste vier grondrechten voor de jeugd:

1. politiek medebeslissingsrecht;
2. recht op arbeid en vakantie;
3. recht op onderwijs;
4. recht op vreugde en blijmoedigheid.

Deze rechten werden vastgelegd in de grondwet van 1949 en in de eerste jeugdwet van 1950.

Op het ogenblik heeft de FDJ 2,2 miljoen leden.

Het doel van de FDJ omschreef mw

Wieykn als:

de jeugd opvoeden door een socialistische maatschappij op te bouwen en de overgang naar het communisme tot stand helpen te brengen. De FDJ vertegenwoordigt de belangen van de jeugd.

Ze heeft 30 000 afgevaardigden in allerlei raden en parlementen. Ook in bedrijven is de FDJ actief. De bedrijfsleidingen zijn verplicht met haar te overleggen over problemen omtrent de jeugd. Verder probeert de FDJ haar leden op te voeden tot ontwikkelde socialistische persoonlijkheden. Dit houdt in een bijbrengen van:

1. verantwoordelijkheidsgevoel (bijv. om een goede vakman te worden);
  2. verantwoordelijkheidsgevoel voor het helpen opbouwen van de socialistische maatschappij;
  3. discipline;
  4. eerlijkheid;
  5. kameraadschappelijkheid.
- Ook in de DDR bestaat er dienstplicht. Elke jongeman moet minstens anderhalf jaar dienen in het volksleger. Dienstweigering komt wel voor, maar niet veel. Als een jongeman geen wapen wil dragen, kan hij terecht bij de genietroepen. Als hij dat ook niet wil, draait hij de gevangenis in.

Kanttekeningen

Tot zover het verhaal van mw Wieykn. Ook hierbij zou ik enkele kanttekeningen willen maken.

1. Mw Wieykn zegt, dat men „de“ jeugd wil betrekken bij de opbouw van de socialistische maatschappij in de DDR. Mij komt het echter voor, dat men slechts dat deel van de jeugd betreft bij de opbouw van de socialistische maatschappij, dat voor het socialisme gekozen heeft. Ik heb de indruk, dat dat niet de meerderheid van de jeugd is. In de DDR wordt de jeugd psychologisch onder druk gezet om lid te worden van de FDJ. Doet men dat niet, dan krijgt men vaak moeilijkheden. Vandaar het hoge percentage van de jeugd, dat formeel lid is van de FDJ. Mijs inziens gebeurt dat vaak niet van harte. Alleen degenen van de jeugd die bewust gekozen hebben worden logischer wijze afgevaardigd in raden en parlementen.
2. Mw Wieykn zegt, dat men de mensen na het verslaan van het fascisme moest laten „omdenken“. Mijs inziens is dit slechts in zoverre acceptabel, dat men de Duitse bevolking afbracht van het fascisme, maar het is niet meer acceptabel, dat men het Duitse volk van de ene totalitaire ideologie in de andere liet vallen, hetgeen in de DDR gebeurd is. In dit kader past dan ook een eenheidsjeugdorganisatie als de FDJ. De kerken gaven pas na onder druk gezet te zijn (o.a. vervolging van de kerkelijke jeugdorganisatie de „Junge Gemeinde“) het streven op een eigen jeugdorganisatie er op na te houden. Dat wil echter niet zeggen, dat men niet zoveel mogelijk binnen de kerk onder de jeugd werkt, zoals we bijv. merken in Gotha. Hier waren we op bezoek bij een studentengemeente. Er waren op deze avond ± 60 studenten bijeen om na te denken over de gevolgen voor de kerk van het „gesprek van de 6e maart“ (1978) tussen kerk en staat over de wederzijdse verhouding.
3. „Iedereen, ongeacht geloof of wereldbeschouwing mag in de FDJ deelnemen“. Men zou eigenlijk moeten zeggen: „Iedereen, ongeacht geloof of wereldbeschouwing, moet in de FDJ deelnemen“. Hierdoor en door het feit, dat men moet instemmen met het statuut van de FDJ komen veel christen jongeren met zichzelf en de FDJ in conflict.
4. Het recht op gewetensbezwaren tegen het vervullen van de militaire dienstplicht erkent men in de DDR slechts in zoverre, dat men voor iemand, die in gewetensnood komt als hij een wapen draagt, vrijstelt van het dragen van een wapen en indeelt bij de genietroepen. Gewetensbezwaren tegen het in dienst gaan als zodanig op geloofsgronden erkent men niet. Laat staan op politieke gronden.

Kerk en CDU

Verder hadden we een gesprek met dr. Wolfgang Cudenschwager, plaatsvervangend chef van de afdeling internationale betrekkingen van de CDU en de heer Wilckening van de afdeling kerkelijke zaken van de CDU. Het gesprek vond plaats in het Otto-Nuschke-Haus, het landelijke partijbureau van de CDU in Oost-Berlijn.

Dr. Cudenschwager vertelde iets over geschiedenis en politiek van de CDU (zie over dit onderwerp verslag in NG van 24 juni 1978).

Op deze plaats wil ik slechts ingaan op wat de heer Wilckening zei over de verhouding kerk – staat in de DDR: in de DDR bestaat er een evangelische en een katholieke kerk. De evangelische kerk bestaat uit 8 voormalige landskerken, met in totaal 7 tot 8 miljoen leden. De actieve kern is echter kleiner. De evangelische kerk was tot 1918 staatskerk. Toen voltrok zich in juridisch opzicht een scheiding tussen kerk en staat. In de Hitler-tijd ontstond de rijkskerk, die nationaal-socialistisch georiënteerd was. De belijdende kerk verzette zich hier echter tegen. In 1945, toen Hitler-Duitsland verslagen was, waren de kerken ideologie-dragend. Er ontstond toen in Oost-Duitsland een politieke orde, die socialistisch georiënteerd was. De kerken moesten toen gaan „omdenken“. Deze situatie duurt ook nu nog voort.

In 1958 vond er een eerste gesprek tussen kerk en staat plaats. De staat garandeerde de kerk toen godsdienstvrijheid. In 1969 werd de bond van evangelische kerken in de DDR opgericht. Deze was organisatorisch en juridisch gescheiden van de Westduitse kerk. De kerken gingen zich bewust oriënteren op de situatie in de DDR.

Men wil christen zijn in een socialistische maatschappij. Volgens het principe van scheiding van kerk en staat, dat in de DDR geldt, kan de staat niet ingrijpen in de kerk en de kerk niet in staatsaangelegenheden. Dit betekent echter niet, dat er geen wederzijdse betrekkingen zijn. De kerkelijke leiders hebben nog steeds veel invloed. De kerken zijn financieel „self-supporting“. De kerkelijke belasting wordt door de kerken zelf geïnd. De kerken ontvangen jaarlijks 12 miljoen Mark staatssubsidie, en bovendien betaalt de staat jaarlijks 1,2 miljoen Mark aan het onderhouden van kerkgebouwen, die op de monumentenlijst staan.

Op 6 maart 1978 vond er opnieuw een gesprek plaats tussen kerk en staat. De kerkelijke delegatie werd geleid door bisschop Schönherr, de staatsdelegatie door de voorzitter van de staatsraad en secretaris-generaal van de SED Honecker. Honecker sprak zijn waardering uit voor het vrdeswerk van de kerken, hun strijd voor sociale gerechtigheid (bijv. hun steun aan het anti-racisme programma van de Wereldraad van Kerken) en hun sociale arbeid in de DDR (hun diaconale inrichtingen). Schönherr zei o.a., dat de verhouding kerk-staat zo goed is, als de individuele christen het in zijn eigen maatschappelijke situatie ervaart.

Karakter CDU

Wilckening karakteriseerde de CDU niet als een christelijke politieke partij, maar een partij waarin christenen zich organiseren. Er bestaat geen christelijke politiek. De CDU heeft goede betrekkingen met de kerkleidingen. Verschillende CDU-leden hebben ook een functie in de kerken. Op het ogenblik vindt er in de kerk in de DDR een verschrompeling plaats van staatskerk tot belijdende kerk. Dit proces vindt nu langzamerhand zijn afsluiting. Het is nu zo, dat het bepaald geen mode is in de DDR om christen te zijn. Men is het bewust of helemaal niet. De situatie van de katholieke kerk is anders dan die van de evangelische. Ze is deel van de wereldkerk. Dit heeft een andere verhouding tot de staat ten gevolge. De

katholieke kerk neemt een meer afwachende houding aan.

Opmerkingen

Tot zover de heer Wilckening. Over hetgeen hij gezegd heeft, zou ik de volgende opmerkingen willen maken: 1. „De kerken moesten toen (in 1945) gaan „umdenken“. Hiervoor geldt hetzelfde als wat ik opmerkte bij de jeugd. Het „umdenken“ van de kerken is in zoverre acceptabel dat ze gezuiverd werd van een nationaal-socialistische ideologie (ik spreek dan niet over de belijdende kerk, maar over de rijkskerk). Moet het „umdenken“ van de kerken echter leiden tot een socialistische kerk of een kerk, die het socialisme, zoals zich dat voordoet in de DDR, theologisch fundeert, dan is het mijns inziens onacceptabel. Mijs inziens getuigt het van werkelijkheidszin van de kerkleidingen als ze zeggen „kerk in het socialisme“ te willen zijn. Men houdt dan de socialistische maatschappij voor een gegeven. Onder deze gegeven omstandigheden wil men kerk zijn.

2. Ondanks het principe van scheiding van kerk en staat geeft de staat de kerk subsidie. Als men echter de totale begroting van de DDR bekijkt (in 1976 was dat 115,9 miljard Mark) is die subsidie verhoudingsgewijs ontzettend weinig.

3. Volgens de CDU bestaat er geen christelijke politiek, wel politiek, die door christenen bedreven wordt. Dit uitgangspunt maakt het mijns inziens mogelijk, dat de CDU samenwerkt met de SED en de andere partijen van het democratisch blok. Vanuit hun eigensoortige motivatie, de christelijke inspiratie, komt de CDU tot hetzelfde politieke resultaat als de door communisten geleide SED.

Vandaar dat samenwerking mogelijk is. De CDU heeft van te voren gekozen voor het socialisme en probeert deze keuze theologisch te funderen. Ze heeft daartoe ook enkele theologen in dienst. De vraag is, of dit kan, en of de CDU zich in haar politiek handelen wel laat gezeggen door het evangelie, of ze wel eerlijk en open luistert naar het evangelie, en dat niet met een vooringenomenheid (namelijk de keuze vooraf voor het socialisme).

4. „De CDU heeft goede betrekkingen met kerkleidingen“. In enkele gevallen zal dit opgaan. Er zijn inderdaad enkele „CDU-dominées“. Een groot deel van predikanten en kerkvolk is de CDU echter niet welgezinnd wegens haar samenwerking met de SED. Tot zover enkele opmerkingen over het verhaal van de heer Wilckening.

Terugblikkend

Terugblikkend op het bezoek moet gezegd worden, dat het een leerzaam bezoek is geweest. Men kreeg een blik in het systeem van de DDR. Dit had echter ook zijn beperkingen. Enkele kritiekpunten:

1. De voorlichting was vaak eenzijdig; men stelt het socialisme als enig goede systeem voor, „consequent op de goede weg“, dat principieel foutloos is. Goeden worden geweten aan de feilbaarheid van mensen, niet van het systeem. Elke vorm van kapitalisme is uit den boze.

2. Op vragen gaf men vaak de geijkte antwoorden, die we terug vonden in de boekjes (propagandamateriaal) die we meekregen. Bij doorvragen kregen we een slecht antwoord. Men probeerde koste wat het kost het systeem te verdedigen.

3. Het zich afzetten tegen de bondsrepubliek Duitsland (dit werd vrij algemeen gedaan door de CDU-functionarissen) was irritant. Alle verworvenheden van de DDR werden vergeleken met de wantoestanden in de BRD.

We praatten voornamelijk met CDU functionarissen, waardoor we een uitstekend beeld van de situatie in de DDR kregen; alles werd mooier geschilderd dan het was. Dit bleek vooral in gesprekken die we hadden met enkele „gewone mensen“. Ik hoop met dit verslag enkele facetten van ons bezoek aan de DDR duidelijk geschilderd te hebben. Ook voor de Arjos blijven de ontwikkelingen in de DDR interessant en zijn ze de moeite van het bestuderen waard.

De toekomst: CDA

Tekst toespraak H. F. Happel, CDA-fraktievoorzitter in Den Haag, ter gelegenheid van de viering 100-jarig bestaan ARP door de Kiesvereniging Den Haag, d.d. 27 maart jl.

De vice-voorzitter van de ARP heeft vanavond het verleden mogen behandelen; aan de fractievoorzitter is de toekomst. Zo doen we dat. Toch wil ik ook met een stukje verleden beginnen. Want hebt u er wel eens aan gedacht hoe van de honderd jaren, die we vandaag herdenken, de laatste tien, twaalf jaar straks in de geschiedenisboekjes beschreven zullen worden? Het zou best eens kunnen dat ze een plaats krijgen in de reeks van 1795, 1848, 1917: jaren waarin oude vertrouwde denk- en leefpatronen doorbroken werden, waarin een nieuwe gedachte, een nieuwe mentaliteit, een nieuwe verwachting zich van de mensen begon meester te maken.

Want zoiets hebben we allemaal in de jaren '60 meegemaakt. Toen brak 't bewustzijn door dat 't ondanks de geweldige vooruitgang en de alles overtreffende welvaart van na de oorlog, toch niet geworden was wat we eigenlijk gehoopt hadden.

Bekneld

We hadden de oorlog gevoerd in naam van de vrijheid en van de democratie, maar de jongeren – die de jaren '40-'45 niet hadden meegemaakt – waren weinig gelukkig met de vrijheid en democratie, die wij dan blijkbaar veroverd hadden. Zij – en niet alleen zij – voelden zich helemaal niet vrij. Ze voelden zich bekneld tussen de grote organisaties, stelsels en regelingen op economisch, sociaal en politiek gebied, die niet te controleren waren en waarop ze geen invloed konden uitoefenen. Een klein radertje in 'n groot ongrijpbaar geheel. Er ontstond twijfel aan en later verzet tegen de voortgaande industrialisering en de materiële vooruitgang. Men begon te praten over het verschil tussen welvaart en welzijn. Er groeide een drang naar vrijheid, ruimte, verantwoordelijkheid een verlangen naar een nieuwe tijd met andere normen, andere idealen, een andere levensstijl.

De studentenoproeren in Parijs van '68 leken een voorbijgaand incident, maar de gevoelens, waaruit zij waren voortgekomen, waren niet te stuiten. Als door een virus aangestoken ontstond overal in West-Europa een door de jeugd geleide stormloop tegen het burgerlijk bestaan, tegen de als burgerlijk geziene christelijke moraal en tegen het gezag in als zijn verschijningsvormen.

Ook het rustige en bezadigde Nederland werd geschokt door telkens weer nieuwe en onverwachte gebeurtenissen, die de vertrouwde orde op zijn kop zetten. Een beweging als provo veroorzaakte hilariteit bij de een en ergernis bij de ander door met ludieke middelen de geloofwaardigheid van het gezag te ondermijnen.

Bedrijfsbezettingen stelden, vaak met succes, de macht van de werknemers tegenover die van de directies. Woningkrakers zetten de eigendomsverhoudingen van onroerend goed op losse schroeven. Aktiegroepen en demonstranten rezen op als een nieuwe stem des volks, waar bestuurders van stad en land niet meer langs konden.

Reeksen van conflicten in allerlei instellingen leken een uitgestippeld program om de gezagsverhoudingen tussen besturen en medewerkers om te keren.

De sexuele revolutie bracht ongekende

vrijheden, die sexshops en kiosken op de straat en de televisie in onze huiskamer uitdroegen.

„Protest” werd 't wachtwoord voor doorbraken naar een nieuwe maatschappij, waarvoor aanvankelijk de universiteiten en later de sociale academies de stoottroepen leverden. En inderdaad, we hebben heel wat nieuws zien komen sinds die dagen. De openheid, de openbaarheid, de inspraak, de medezeggenschap, en zoveel andere elementen in de bestuurspraktijk van stad en land, van welzijnswerk, onderwijs en bedrijfsleven, die we in het begrip „democratisering” plegen samen te vatten.

De vrijheid waarmee voorheen als taboes geldende zaken in discussie en onder kritiek gesteld kunnen worden. De aandacht voor achterstandsgroepen, het oog voor milieu- en natuurbeschoud en een ontluikend streven naar vermenselijking van starre en kille maatschappelijke verhoudingen.

Geen nieuwe ideeën

Langzamerhand zijn dat vertrouwde begrippen geworden, die hun protestachtig karakter verloren hebben. De grote vernieuwingsdrang van de jaren '60 is weggeëbd. Van demonstraties en bezettingen kijken we nauwelijks meer op; ze zijn soepel in het geordende levenspatroon opgenomen. Werkelijk nieuwe ideeën lijken niet meer boven te komen. De dreigende bandjir is keurig gekanaliseerd. Zoals dat past in ons waterland.

Maar zijn we er daar nu mee? Is dat 't nu?

Door Dries en Hans te zeggen in plaats van Excellentie hebben we de menselijke verhoudingen nog niet wezenlijk veranderd.

En de bureaucratie is nog even erg. Het ingewikkelde stelsel van raden, commissies, stuurgroepen en collectieven dat als het slib van de democratiseringsgolf is achtergebleven, heeft haar eigenlijk nog erger gemaakt. Er wordt meer gepraat – om geen ander woord te gebruiken – dan ooit. Dat naast de nog steeds onbegrensde materiële welvaart nu ook een aanzienlijk deel van ons nationaal inkomen aan ons welzijn wordt besteed zou tot gevolg moeten hebben dat de mensen hun geluk niet op kunnen. Maar de angstvallende toeneming van geweld en agressie bewijzen het tegendeel.

We verlangen besluitvaardigheid en een krachtig bestuur maar maken dat zelf onmogelijk door onze oeverloze discussies. We zijn ontevreden. We hebben kritiek op de overheid en kritiek op elkaar. Een lange-tenen-volkje. Is dat nu de nieuwe tijd, de nieuwe levensstijl, die in 't zicht leek te liggen? De vernieuwing is eigenlijk helemaal niet zo'n succes geweest.

Wat moeten we dan? Terug naar toen het allemaal nog zo vertrouwd, zo veilig en zo duidelijk was? Tekenen van restauratie zien we inderdaad in kerkelijke en burgerlijke kringen weer de kop opsteken. Ik hoef geen namen te noemen. U kent ze. Of verder? Maar hoe? En in welke richting? Weet u het?

We zijn onzeker en missen een vertrouwenwekkend uitzicht. Meer of minder bewust voelen we te leven in de „stagnerende verzorgingsstaat”, in de „onvoltooide democratie” en zoeken we naar „de gestalte der toekomst”, „de stad van de mens”, „de volwassen maatschappij”, om maar enkele publikaties te citeren.

Uitstel

Er zijn beslissende keuzen nodig en we aarzelen. We weten het nog niet.

Uitstel is een opmerkelijk verschijnsel

aan 't worden in onze samenleving.

Politici zijn geneigd belangrijke besluiten uit te stellen. Studiecommissies en onderzoeken lijken een alibi om beslissingsmomenten voor zich uit te schuiven. Jongeren studeren steeds langer en reizen steeds verder als om de intriede in de verantwoordelijkheid van een maatschappelijke functie nog te ontgaan. Uitstel lijkt het kenmerk van een aarzelende maatschappij. Welke houding moeten wij daartegenover aannemen?

In de eerste plaats: Er is geen weg terug, naar mijn overtuiging. Die is eens en voorgoed opgebroken. En het zou ons, die de inspiratie voor ons handelen willen vinden in de bijbel, ook niet passen te talmen en de weg vooruit niet aan te durven.

„Sta op en ga!” Hoofdstuk na hoofdstuk lezen we deze opwekking door de hele bijbel heen. Abraham, Isaäk, Jacob, Mozes, Elia, Jozef, de blinde en de lamme uit het Evangelie. Ook al zie je 't allemaal nog niet, „Sta op en ga!”. Blijf niet zitten, wees niet bang, kijk om je heen en pak aan! De vrouw van Lot, op weg naar een onbekende en onzekere toekomst, mocht op straffe des doods niet eens meer omkijken naar de vertrouwde stad, die zij achter zich liet. Niet meer terug dus. Vooruit.

Vervolgens: De stormloop van de afgelopen jaren heeft heel veel als onaantastbaar beschouwde normen en waarden afgebroken: conventies, sociale verbanden, moraal, gezag. Maar daar hoeven we niet tragisch over te doen. Er was veel bij dat knelde, dat mensen klein hield of muren tussen hen optrok. Waar 't om gaat is hoe de ruimte, die erdoor ontstaan is en die nog meer zal moeten ontstaan, gebruikt zal gaan worden. Hoe leven we met elkaar in de samenleving van morgen? Komen er nieuwe normen en waarden of wordt 't letterlijk „waardeloos”?

Amerikaanse wetenschappers, die de trends van onze tijd geanalyseerd hebben, menen de jaren tachtig als „the age of me” te kunnen kenmerken. „The age of me”, de tijd van het IK, een puur hedonistische samenleving, waarvan egoïsme, materialisme en zinnelijk genot de drijfveren zullen zijn. En wie om zich heen kijkt kan een grote mate van waarschijnlijkheid aan deze voorspelling niet ontzeggen.

Lichtjes in de duisternis

Het ziet er duister uit dus. Maar wie om zich heen kijkt zal in die duisternis ook lichtjes zien. Groepjes, groepen en organisaties die tegen de stroom in roeien. Die de futurologen trotseren en met studie of actie de trend willen omdraaien. Die opkomen tegen onrecht en tegen de „we zullen wel zien waar 't schip strandt-mentaliteit”. Die niet geloven in 't recht van de sterkste, die niet geloven in de macht van 't geweld, die niet geloven dat armoede, honger en oorlog onvermijdelijk zijn. Gelukkig mogen we vaststellen dat onze kerken, een groot aantal veelsoortige basisgroepen en andere christelijke gemeenschappen daaronder een belangrijke plaats zijn gaan innemen. Met toenemende moed en duidelijkheid laten die zich horen, de laatste tijd, en komen zij op voor een maatschappij van vrede, vrijheid en gerechtigheid.

Naar het voorbeeld van de reformatorische kloostergemeenschap van Taizé kwamen in het eerste weekend van de lente in Den Haag vele jongeren in gesprek en overweging bijeen rond dergelijke groepen, kerkelijke en niet-kerkelijke, die ze „plaatsen van hoop” noemden. Plaatsen waar de hoop op een betere toekomst niet alleen leeft, maar ook beleefd wordt. Waar op die toestand al wordt vooruitgegrepen.

Berusten in „the age of me” of kiezen voor „plaatsen van hoop”. Daar staan we voor in onze dagen.

Ik houd 't erop dat de laatste keuze de bijbelse is. Want leven tegen de keer in, hopen bijna tegen beter weten in, is een puur bijbels gegeven.

Dat vraagt een persoonlijke inzet, in je gewone dagelijkse leven, maar ook om politieke stellingname. Want een maatschappelijke keuze moet, wil zij effect sorteren, worden vertaald in politieke besluiten. En dan zal 't gaan om de waardigheid van de mens, om de verantwoordelijkheid van de individuele burgers en die van de overheid, om de rechten van de overheid en van het particulier initiatief, om de verantwoordelijkheid van de mensen ten opzichte van elkaar en van de hen omringende schepping, om het wezen van de democratie, om produktie en consumptie, om de doelstellingen van het onderwijs en het welzijnswerk. Dit zijn zulke wezenlijke zaken dat zij een gezamenlijke inbreng vergen van alle inspiratie, alle denkvermogen en alle werkkraft van hen, die „de tijd van het IK” willen afwenden en kiezen voor een maatschappij waar de waarden en normen van het Evangelie zullen gelden. Ze zijn zo wezenlijk dat onderlinge verschillen daarbij hun doorslaggevend betekenis verliezen. Ze vragen om een sterke politieke partij, die èn vooruitstrevend èn evangelisch is.

Geen weg terug

Een vernieuwingsbereid en evangelisch gericht CDA is in dit licht bezien geen noodsporg maar een noodzaak.

Op 3 maart jl. hebben we er dan ook definitief voor gekozen. Er was geen weg terug meer mogelijk. En het is goed dat tegelijk besloten is dat we ons tezamen gaan bezinnen op de beleving van ons program. Daar is een werkgroep voor ingesteld en de topmensen van de partij gaan er zich mee bezighouden. Komt onze keuze wel aansprekend genoeg in ons doen en laten tot uitdrukking? Is 't eigenlijk niet merkwaardig dat juist in die kringen die als „plaatsen van hoop” kunnen worden aangemerkt, in basisgemeenten en andere gemeenschappen waar christenen actief werken aan en al iets zichtbaar maken van een nieuwe, meer Evangelische samenleving, velen zich eerder herkennen in onze socialistische partijen dan in het CDA? Het is echt nodig, dunkt mij, dat het CDA, misschien in het kader van die bezinning, met deze groepen contact legt. Niet om ze te winnen of te overtuigen, maar om te luisteren, om te leren, om open te staan voor de

inspiratie die erin leeft.

De wegen van onze „stagnerende verzorgingsstaat”, van onze „onvoltooide democratie” naar een vernieuwde samenleving zijn immers nog niet in kaart gebracht. We moeten ze zelf nog zoeken. We moeten daarom een gevoel ontwikkelen om onder die talloze activiteiten in onze maatschappij die te herkennen die een opening naar deze wegen maken kunnen.

De genoemde groepen horen daartoe. Maar ook zo vele andere activiteiten, veelal juist aan de basis van onze samenleving, waar gewone mensen op hoopgevende wijze bezig zijn. Mensen die misschien nog nooit de bijbel gelezen hebben, maar die het „sta op en ga, wees niet bang, pak maar aan” in praktijk brengen. We zullen bij het ontwikkelen van onze denkrichting, onze programma's en onze strategie alle inbreng nodig hebben.

Daarom: kijken, luisteren, open staan en ons dan onomwonden bekennen tot die groepen en activiteiten, die een verwijzing zijn naar de samenleving, waarvoor wij ons blijkens ons program willen inzetten.

In onze Haagse gemeenteraad zullen wij daarvoor in elk geval ons best doen.

Toekomst CDA

„De toekomst: CDA”, heeft mijn bijdrage tot deze bijeenkomst als titel meegekregen. We hebben deze maand die toekomst vier maanden uitgesteld. Maar wat betekent dat allemaal wanneer een van de deelgenoten de wijsheid van 100 jaren met zich gaat inbrengen?

Bedankt, ARP, voor 100 jaar christen-democratische politiek in Nederland. Bedankt voor de inbreng van zoveel ervaring, zoveel stijl en zoveel inspiratie in ons aller CDA. De viering van uw jubileum in CDA-verband mag niet alleen gelden als verwijzing naar de toekomst, maar evenzeer als dank voor het verleden. Ik prijs mij bijzonder gelukkig dat bij deze viering een van huis uit KVP-er het woord heeft mogen voeren en ik geef u de verzekering dat hij dit met grote vreugde en overtuiging heeft gedaan. Of ooit het 100-jarig bestaan van het CDA gevierd zal worden weet ik niet en ik wil daarover ook niet speculeren.

Want ook onze kinderen en kleinkinderen zullen creatief de vormen en instrumenten moeten zoeken, die in hun omstandigheden het meest zijn aangewezen. Maar zeker hoop ik, dat ook dan Christus de grote bevrijder en de grote inspirator zal zijn. Dat wij daartoe de wegen openen wens ik hun van harte toe. Voor henzelf en voor Nederland.

Economische orde

Vervolg van pag. 17

plicht om (samen met de andere rijke landen) een bijdrage te leveren aan een rechtvaardiger internationale economische orde.

Problemen die op wereldschaal in elk geval tot een oplossing moeten worden gebracht, zijn die welke onder andere liggen op het terrein van de voedselvoorziening, de energievoorziening en de wereldhandel.

Een serieuze aanpak van deze problemen heeft ingrijpende gevolgen voor onze nationale ekon. orde en vereist een actief optreden van de rijksoverheid. De beslissingsruimte op het mikro- en mezo niveau zal sterk beperkt worden om de volgende redenen:

■ De noodzakelijke maatregelen voor een goede voedselverdeling (beheersing van de wereldvoedselprijs, van de aanvoer van kunstmest, vorming van buffervoorraden onder internationaal beheer) betekenen een vrijwel volledige uitschakeling van de vrije wereldvoedselmarkt.

■ De noodzakelijke overheidsmaatregelen voor een goede

energievoorziening, zoals het terugdringen van de vraag naar energie door middel van heffingen op energieverbruik en bevordering van de produktie van energiezuinige goederen en een preferent gebruik daarvan, zullen ingrijpende gevolgen hebben voor veel ondernemingen in ons land (autoindustrie, olieindustrie en de industrie in het algemeen als grote afnemer van energie).

■ Verbetering van de internationale handel in de zin van het op rechtvaardige wijze verdelen van goederen en diensten maakt een afbraak van tariefmuren en handelsbelemmeringen noodzakelijk met alle gevolgen van dien voor onder andere landbouw, scheepsbouw en textielindustrie. De overheid zal dan actief moeten optreden op het terrein van om-, her- en bijscholing, herstructurering, werkgelegenheid en dergelijke.

■ De voor alle opgesomde maatregelen benodigde financiële middelen leggen een sterke opwaartse druk op de kollektieve sektor met alle gevolgen van dien voor de particuliere sektor (belastingen).

Europese christen-democratie

Vervolg van pag. 4

werknemers participeren een invalshoek en uitvalspoor zou kunnen vormen, ook naar sector structuurbeleid: voor een gerichte aanpak van de werkgelegenheid onmisbaar, maar te zeer ontbrekend. Het zal mede een taak van het Europees Parlement moeten zijn, juist ook in deze situatie te meer gelet op haar directe mandaat – het ontstaan van zo'n instrumentarium met alle kracht te bevorderen. Weer de relatie beleid – organisatiestructuur/instrumenten. Dit speelt temeer als het aantal arbeidsplaatsen structureel minder zou groeien dan een aantal werkgelegenheden. Die kans lijkt reëel: de arbeidsplaatsen zullen dan bijv. voor wat betreft de daarbij behorende werktijden moeten worden aangepast, zodat er meer mensen kunnen worden ingeschakeld. Om die inschakeling gaat het. Dat vereist een berekend, gezamenlijk opereren, en gelet op de verschillen in concurrentiepositie tussen de landen onderling, en gelet op concurrentiepositie van Europa ten opzichte van derde landen, zoals bijv. Japan. De keuze voor vervroegde vrijwillige uittreding, educatief verlof, arbeidstijdverkorting, is bij ons daarbij vooral een zaak van doelmatigheid al zal bij de gevolgen van de keuze rekening moeten worden gehouden met bepaalde zwakke arbeidsmarktcategoryen. (Arbeidstijdverkorting met name gunstiger voor de inschakeling van vrouwen.)

Willen wij de technische en economische ontwikkeling kunnen beoordelen, en streven naar bepaalde werkgelegenheidseffecten, milieu-effecten, dan veronderstelt dat ook een veel meer op elkaar afgestemde wetgeving, een actiever richtlijnenbeleid, met tijdige antwoorden van de regeringen. Voor majeure investeringen, die van grote invloed zijn op de situatie binnen bepaalde bedrijfstakken of zelfs tot nieuwe bedrijfstakken leiden, zullen de maatschappelijke effecten vooraf beter bekend moeten worden. Het gaat vaak om het vastleggen van kapitaalstromen die daardoor niet in een andere richting kunnen worden aangewend. Milieu-effectrapportages beter nog bredere maatschappelijke effectrapportages zijn nodig, waarin energie, milieu, werkgelegenheid en derde wereld-problematiek plaats moeten hebben en ook ten opzichte van elkaar moeten kunnen worden afgewogen.

Prijs- en heffingenbeleid

Uiteraard biedt een prijs- en heffingenbeleid daartoe een mogelijkheid, maar ik vraag mij af of dat voldoende is voor een afdoende kwalitatieve afweging. Dit stelt ons nog voor grote opgaven, want doelmatigheid, zekerheid, verwerkbaarheid en slagvaardigheid zijn belangrijke randvoorwaarden voor de bedrijven. De noodzaak tot herstructurering van onze economie, van bedrijfstakken dringt zich op; de penetratie van de invoer uit de ontwikkelingslanden

neemt toe. Wij staan daar in beginsel positief tegenover. De verantwoordelijkheid naar de derde wereldlanden en naar de mensen in de betreffende bedrijfstakken veronderstelt ook het kunnen begeleiden van dergelijke processen. Bijv. een uniformer, zekerder steunbeleid. Minder protectiemogelijkheden. Dat bijvoorbeeld de ontwikkelingslanden in 1977 aan exportmogelijkheden een bedrag à 5 miljard gulden kostte. Met name de commissie moet als uitvoerend en coördinerend orgaan meer mogelijkheden hebben om een beleid ook te kunnen toepassen. Meer inzicht lijkt gewenst in de mogelijkheid van een bewust gestimuleerde groei in het midden- en kleinbedrijf en het middelgrootbedrijf. Op een onlangs door het KNOV belegde discussie is er relatief grotere vernieuwingskracht van dit type onderneming nog eens duidelijk benadrukt. Het is de vraag of het opslokken de voortdurende concentratietendens daarbij wel het meest optimaal uitwerkt. Overigens blijven de vele verschillende formaliteiten en procedures aan de binnengrens in de gemeenschap een belangrijke belemmering juist voor een toenemende exporthandel van het midden- en kleinbedrijf. Zij kunnen zo veel te weinig van de schaal van de markt profiteren. Dat kan worden verbeterd. De ontwikkelingssamenwerking speelt in ons programma een rol van de eerste orde. Gesproken wordt over een in overleg – tussen de erkende afhankelijkheidsrelatie – met de derde wereldhandel te ontwikkelen groeibeleid. Een zwaar accent valt op de armste landen. Aangesloten wordt bij een noodzaak tot een internationale orde. Die veronderstelt echter wel een Europese ordening. Wij staan immers als Europa aangesproken. Daarin zullen grondstoffenafspraken vergrote markttoegankelijkheid opvoering van de financiële hulp plaats moeten krijgen. In het programma wordt gesteld, dat de sterk achterblijvende regio's binnen Europa een echt integratiebeleid in de weg zullen staan. Zo zal dat ook gelden voor de meest achtergebleven ontwikkelingslanden. In de mate waarin Europa er in slaagt de armste landen een uitzicht op een beter bestaan te bieden, zal zij haar eigen bestaansrecht bewijzen.

Energie

Het energievraagstuk neemt beklemmende vormen aan. Niet alleen gelet op onze afhankelijkheid, op kwantitatieve tekorten, maar ook op kwalitatieve problemen. In het E.V.P. programma worden besparingen, de ontwikkeling van energiebesparende technieken, verdere exploratie van fossiele brandstoffen en de ontwikkeling van alternatieve energiebronnen (bijv. zonne-energie) in die volgorde vermeld. Wenselijk is een internationale, minstens Europese actie-programma om de aanwending in deze richting sterk te intensiveren. Gezamenlijkheid zou hier een belangrijk cumulatief effect op kunnen

leveren, waarop het uitzicht thans nog ontbreekt. De intensivering van het programma voor het naar voren halen van alternatieve energietoepassingsmogelijkheden, dat strandt op de tegenwerking van Engeland zal opnieuw ingebracht moeten worden. Dit is dus des te dringender, nu harde vraagtekens moeten worden gezet bij een verdere toepassing van kernenergie, zeker in dichtbevolkte gebieden en in feite van een te beperkte beheersbaarheid moet worden gesproken. In het programma van de Europese Volkspartij wordt het gebruik van kernenergie niet afgewezen, wel wordt gesproken over het kunnen nemen van de nodige maatregelen met het oog op veiligheid, controle en zelfbescherming. Het is de vraag of die maatregelen nu ook in toereikende mate kunnen worden genomen. Nagegaan moet worden of artikel 7 van het EG-verdrag betrekking hebbende op non-discriminatie op grond van nationaliteit aanknopingspunten zou bieden voor rechts-ontvankelijke bezwaren door buitenlanders op grond van mogelijke grensoverschrijdende activiteiten.

Dit waren enkele kanttekeningen bij het programma van de Europese Volkspartij om een hoofdlijn zichtbaar te maken. Ik heb daarbij nog niet gesproken over een meer geïntegreerde defensie-inspanning, die via een productie-onderdelenstandaardisatie mogelijk tot een zekere beperking van de stijging van de defensieuitgaven zou kunnen leiden of over het harmoniseren van een wetgeving op het punt van de gewetenswaardigheden. Ik denk ook aan een veel duidelijker invloed van het Europese parlement op het buitenlands beleid, juist om dat dit steeds meer verwezen raakt met economische belangen. Onze politiek berust op een geestelijk religieuze achtergrond, het evangelie. Het heeft mij goed gedaan, dat velen die dit als basis voor een politieke partij betwistbaar vinden de ARP deze week juist een zo bij uitstek politieke partij noemden. In die zin zal de Christen-Democratische beweging ook meer politiek gestalte moeten krijgen. Wij staan ook een bewust gewilde verscheidenheid voor, waardoor meer ruimte, motivering voor eigen verantwoordelijkheid ontstaat. Dat

betekent ook spreiding van macht.

Genormeerde markteconomie

Wij opereren niet vanuit een vooringenomenheid ten aanzien van markt of planning, maar leggen het accent op een genormeerde markteconomie. Geen planeconomie, wel een economie met planning, al naar de problemen en externe effecten de taak voor de overheid groter maken: zoals eigenlijk nu. Overigens zou elke toenemende beleidscentralisatie, waar mogelijk een tijdelijk karakter moeten dragen, steeds weer legitimatie behoeven, en voorzien zijn van een evaluatie van de gevolgen voor de beslissingsruimte van lagere organen. Vrijheid en ordening zijn voor ons het minst een tegenstelling wel een opgave voor een zich steeds herhalend, steeds nieuw vast te stellen compromis, zodat een goed toegeruste overheid de door haar verkregen macht zal hebben te verdedigen tegen vrije, maar verantwoordelijke mensen. Dat is een weg, zoals wij die in Europa zullen voorstaan:

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024

Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfsschuren en loodsen etc.

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG-
EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN,
VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE. TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

DROOG HOUT

SPECIALITEIT: GEWATERD IEPEEN, VERDER BEUKEN,
ESSEN, LINDEN, KERSEN, EIKEN EN PEREN. Incomplete
bollen en plaathout. Contant 1%

N.V. Hard- en Zachthout
Import Mij.

LOENEN (VELUWE) – TELEFOON 05765-1888

In de Noordoostpolder en
Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 – Dordrecht – Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukkerij

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken – Griendhouthandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS

ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houweligen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

A. BAARS Azn.

Exploitatie van- baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR
Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSSTRAAT 102 – TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

FA. J. A. VISSCHER & ZOON

DE NIEUWESLUIS 5 – ZWARTSLUIS
buiten kantooruren: 05208-1259-1546
Telefoon kantoor- 05208-2120
werkplaatsen: 05208-1259

Directieboten – Sleepvletten –
Dekschuiten

De A.R. kiesvereniging
Graveland-Ankeveen-Kortenhoef geeft kennis
van het overlijden van zijn medelid en
oud-voorzitter, op zondag 25 maart, br.

G. N. WILLEMSSEN

Zuidereinde 548
's-Graveland

in de leeftijd van 69 jaar.

Dat hij nu juicht voor Gods troon, zij alle
nabestaanden tot troost.

Zijn warme belangstelling voor de Christelijke
politiek zij ons tot voorbeeld.

's-Graveland, 27-3-1979

Namens het bestuur,
Dr. J. Brug, voorz.
C. Mak, secr.

W G

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 16 21 april 1979

„Het is geen ironie, maar humor der AR-geschiedenis dat juist mevr. Kraaijeveld-Wouters de portefeuille Emancipatiezaken kreeg te beheren...“ (zie pag. 7)

Zusters der mannenbroeders

In dit nummer van Nederlandse Gedachten besteedt mevrouw Diemer-Lindeboom – eerste presidente van het anti-revolutionaire Vrouwen Comité – in het kader van het 100-jarige bestaan van de partij aandacht aan de rol van de vrouwen in de geschiedenis van de ARP. Op pagina 7 beschrijft zij de eerste veertig jaar van deze geschiedenis terwijl in een volgend nummer de resterende jaren aan bod zullen komen. De concept-statuten van het CDJA zijn in zijn geheel op de pagina's 6 en 8 afgedrukt en de stichting kader- en vormingswerk tenslotte doet verslag van besprekingen in diverse werkgroepen inzage de economische orde.

Bij de dood van Solomon Mahlangu

Vrijdagochtend, 6 april jl., werd de 22-jarige Zuidafrikaanse vrijheidsstrijder Solomon Mahlangu in een gevangenis te Pretoria opgehangen, nadat verzoeken om gratie vanuit de gehele wereld, onder meer van president Carter, terzijde waren gelegd. Mahlangu werd ter dood veroordeeld wegens zijn politieke actie als lid van het verboden A.N.C. en wegens medeplichtigheid aan moord op twee blanken.

Mahlangu werd ruim 1 jaar geleden tezamen met zijn medestrijder Mondy Motlaung in het centrum van Johannesburg gearresteerd, waarbij in een vuurgevecht Motlaung mensen doodschoot. Van Mahlangu zelf kon niet worden vastgesteld dat hij wapens had gebruikt. Een bericht in de Zuidafrikaanse krant „Di Vaderland“ meldt dan ook terecht, dat Mahlangu als politieke misdadiger is gearresteerd. Aangezien er zich in Zuidafrikaanse gevangenis meer vrijheidsstrijders bevinden, vreest het A.N.C. dat er meer slachtoffers van het apartheidregime zullen vallen en dat Malangu een presedent zal zijn.

Mishandeld

Solomon Mahlangu sloot zich na de opstand in 1967 in Soweto aan bij het verboden Afrikaanse Nationale Congres (A.N.C.), een belangrijke bevrijdingsbeweging van Zuid-Afrika. Hij verliet tezamen met vele leeftijdsgenoten het land en volgde een militaire training in Angola en Mozambique. Bij zijn terugkeer werd hij tezamen met zijn vriend gearresteerd. De vriend werd dusdanig mishandeld,

Door mr. J. N. Scholten, CDA-Tweede-Kamerlid

dat er zo ernstig hersenletsel ontstond, dat hij tot op deze dag niet heeft kunnen terechtstaan. Van een rechtsstaat gesproken..... Ook Mahlangu werd in de gevangenis mishandeld.

De executie van deze zwarte verzetsman toont weer eens aan hoe barbaars en hardvochtig het blanke minderheidsregime te werk gaat, doof voor alle geluiden van mensen die het goede voorhebben met blank en zwart in Zuid-Afrika. De Secretaris-Generaal van de Zuidafrikaanse Raad van Kerken, de heer Tutu sprak van een gemiste kans voor het regime in Pretoria. De zoveelste.

Eenzijdigheid

En toch blijven sommige mensen in Nederland vooral bewogen door de positie van de blanken en vragen zij voor hen begrip. Een onbegrijpelijke eenzijdigheid.

De internationale en de nationale pers hebben aan de voltrekking van het vonnis veel aandacht besteed. Met foto's van het slachtoffer en zijn moeder met een predikant naast haar om haar te troosten. Mahlangu zal een symbool worden van het verzet tegen een arrogant regime, waarvan hij zelf één van de slachtoffers is, zoals voor hem Steve Biko dat was, en zoals er nog velen zullen volgen. Er rust hier een grote verantwoordelijkheid met name op de Westerse wereld om met verhoogde druk en met contacten met mensen van goede wil het beleid daar te veranderen; halfslachtigheid is ook hier een gemiste kans. Met name christelijke politiek moet in deze conflictsituatie partij blijven kiezen voor de ontrechten en de blanke minderheidsregering met hardere middelen onder druk zetten. In de Kamer heb ik tezamen met mijn collega Mommersteeg en Van Wezel daar onlangs via zgn. mondelinge vragen enige nadere suggesties voor gedaan. Wij deden dit alles niet met vreugde,

maar omdat wij van oordeel zijn, dat een dergelijk beleid in het belang is voor alle mensen in Zuid-Afrika, zwart en blank.

Briefje

Pasen brengt ons in het licht van de opgestane Heer. Nieuwe bezieling om met het vaak moeizame politieke werk door te gaan, in verbondenheid met vele gelijkgezinden hier en elders op de wereld. In deze Heer geloofde ook Mahlangu die zijn moeder een briefje schreef 's daags voor de executie vanuit de dodencel, waar hij een jaar had doorgebracht. Hij verzocht zijn moeder eerst ná zijn dood te lezen 1 Thess. 4 vers 13 en 14 en vers 17 en 18 waar de apostel spreekt over de positie van de gestorvenen en de levenden, bij de wederkomst van de Heer, en welk stukje eindigt met „troost elkander dan met deze woorden“. De

lezers moge ik verzoeken zelf het bijbelgedeelte te willen lezen. Wanneer we dit briefje van deze 22-jarige jongen aan zijn moeder en de woorden van Paulus op ons laten inwerken, staan

we voor raadselen. Hoe is het mogelijk, dat zoveel blanke christenen in Zuid-Afrika en ook nog soms hier de handen niet willen grijpen van zwarte en bruine broeders in de Heer.

Prof. P. Steenkamp: Jubileumbundel sterk visionair en appellerend

„Ik vind het boek „100-jaar ARP – bezinning en perspectief“ sterk visionair (zie de bijdragen van Van Peursen, Goudzwaard en Klapwijk). Het boek is tevens appellerend (zie de bijdragen van Schouten en Vermaat). Het is daarnaast ook uitdagend (zie Scholten, Borstlap en Verkuyl).

Naast deze opmerkelijke punten wil ik wijzen op het feit dat de bundel sterk beschouwend is. Men vindt er geen therapie in. Hoogstens enkele goede analyses, die tot in details gaan (zie Bos en Staffeu).

Dit zijn enkele citaten uit een artikel van prof. Steenkamp, in Nederlandse Gedachten van 7 april 1979, waarbij hij een bespreking geeft van het onlangs verschenen jubileumboek. „100 jaar Partij - bezinning en perspectief“.

bedrijfsleven mee.

Visies

Het eerste hoofdstuk draagt als titel „Visies op de uitgangspunten“. Het tweede deel heeft als titel „Visies op de mensen“. Het derde deel heet „Visies op de samenleving“. Het vierde

deel „Visies op de wereld“. In het vijfde en laatste deel wordt geschreven over „Visies op de overheid“.

De medewerkers zijn: prof. J. Veenhof, prof. J. P. Versteeg, prof. G. Th. Rothuizen, prof. C. A. van Peursen, prof. B. Goudzwaard, dr. J. Klapwijk, drs. A. Schouten, drs. H. Borstlap, dr. H. E. S. Woldring, prof. A. J. Vermaat, drs. P. Bos, drs. S. G. Staffeu, minister mr. J. de Ruiter, staatssecretaris mevrouw J. G. Kraaijeveld-Wouters, drs. M. Beinema, minister dr. W. Albeda, drs. E. Heerma, prof. P. H. Kooijmans, prof. J. Verkuyl, drs. A. M. Oostlander, mr. J. N. Scholten, prof. A. M. Donner, ir. J. Plooy en partijvoorzitter H. A. de Boer. Het boek bedraagt in totaal 300 pagina's. Arend van Dam verzorgde het omslag en illustraties bij de diverse hoofdstukken.

Prijs

De prijs voor leden van de ARP bedraagt f 15,- inkl. verzendkosten. Stort het verschuldigde bedrag op gironummer 89673 t.n.v. ARPPartijstichting, Den Haag, met vermelding van het gewenste. Het boek is ook in de winkel verkrijgbaar; de winkelprijs bedraagt f 19,90. Uitgeverij Wever te Franeker verzorgde de uitgave.

100 JAAR PARTIJ bezinning en perspectief

Een anti-revolutionaire bijdrage aan christen-democratische politiek

Oosterbaan & Le Cointre B.V. Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

Al 80 jaar drukker in Benelux voor bedrijven en organisaties

24 opstellen

Deze bundel bevat een 24-tal opstellen die een bijdrage willen leveren aan een verdere uitdieping van wat christen-democratische politiek beoogt. Aan deze publikatie werken naast politici en bewindslieden ook wetenschapsmensen en figuren uit het

DEZE WEEK IN NG:

Zuid-Afrika	pag. 1
Europese verkiezingen	pag. 2
Hier en hierna	pag. 3
Kruisinga bezoekt Egypte	pag. 4
Winkels in kleine dorpen	pag. 5
Griekse toetreding EEG	pag. 5
Arjos (CDJA-statuten)	pag. 6-8
Zusters der mannenbroeders (I)	pag. 7
St. Kader en Vormingswerk	pag. 9-11

IN OGENSCHOUW

Grondslag en politiek handelen

Het thema lijkt afgezaagd. Het is het helaas voor velen ook. Dit neemt niet weg dat wij er voortdurend aandacht aan moeten schenken. Per slot van rekening is er een fraai rapport verschenen over deze materie. Het was ongetwijfeld niet de bedoeling, dat het alleen bij het samenstellen van zo'n rapport zou blijven. Dat gebeurt natuurlijk ook niet. Er is inmiddels een werkgroep gevormd, die de politieke overtuiging nader moet invullen. Daartoe dient er een nieuw Program van Uitgangspunten te worden vervaardigd. Nu ja, nieuw? Het CDA heeft een Program van Uitgangspunten. Het is alleen nooit langs de weg van een breed beraad

tot stand gekomen. Het passeerde d.b. en a.b. van het CDA en de partijbesturen. Daarmee was de behandeling geschied. In een bepaalde situatie is zo'n werkwijze wel te aanvaarden, maar het is niet een schoolvoorbeeld van een democratische procedure. Wil een Program van Uitgangspunten in een partij resoneren, dan moet daarvoor ook een brede en diepgaande discussie kunnen plaatsvinden. Het past in deze tijd zeker niet, dat besturen een program bij wijze van spreken „ex cathedra” vaststellen. De werkgroep, die thans vol ijver aan de slag is, moet in feite komen met een breder Program van

Uitgangspunten, dat als het ware echt de politieke overtuiging van het CDA omvat. Want die politieke overtuiging vormt, blijkens het rapport van de commissie – en de partijen stemmen er mede in – de vertrouwensband tussen de leden in de partij. In de samenvatting van het rapport heet het „Zo ontwikkelt de politieke overtuiging zich steeds op grond van de ervaringen en op grond van een verbetering van ons inzicht in de betekenis van de grondslag. Het CDA zal er dus op uit moeten zijn om de politieke overtuiging te doen systematiseren en samenvatten”. Ik denk dat de ingestelde werkgroep nog niet toekomt aan een systematiseren en samenvatten en ik weet ook niet of de werkgroep met ervaringen en met verbetering van inzicht veel verder komt. Het lijkt mij van belang, dat het begrip politieke overtuiging doorzichtiger wordt gemaakt. Voor velen is het nog een duister begrip en ik krijg nogal eens reacties in de zin van „waar hebt u het over”. Die onduidelijkheid moet verdwijnen, want op deze wijze vormt de politieke overtuiging zelfs geen band, laat staan een vertrouwensband. Wat dient de inhoud van onze politieke overtuiging te zijn? Het rapport somt

een aantal elementen op en de kiesverenigingen hebben gelegenheid gekregen hun ideeën ter zake ook naar voren te brengen. Het valt daarbij op dat er nog niet in overvloedige mate gebruik van is gemaakt. In ieder geval is de werkgroep bezig. We zullen „de broedende kip” niet storen. Maar denk er ook eens over na wat volgens u de inhoud van de politieke overtuiging zou moeten zijn. Zet uw licht niet onder de korenmaat, maar vertrouw uw ideeën aan het papier toe. Het zou het overwegen waard zijn over dit thema een discussie te voeren in Nederlandse Gedachten. Intussen is het gevaar levensgroot aanwezig dat alle aandacht zich richt op de politieke overtuiging en wat daar bij hoort. Op die manier zouden de overige aanbevelingen uit het rapport gemakkelijk in het vergeetboek kunnen raken. En dat is niet de bedoeling. Wat gebeurt er in de praktijk mee? Het is meer dan een rethorische vraag. Dreigen die aanbevelingen inderdaad aan de aandacht te ontsnappen of zijn ze reeds „een voortijdige dood” gestorven? Geen aardige opmerking. Toch heb ik de indruk dat er in alle drie de partijen een beetje overheen gelezen is. Dat is jammer. Niet allereerst voor de creativiteit, die in de aanbevelingen is

neergelegd, maar vanwege het feit, dat ze ten doel hebben de grondslag „levend” te houden. De grondslag dient te functioneren wil er ooit sprake zijn van een „beleeftde grondslag”. Zo niet, dan kun je van alles beleven! Met alle bezwaren, die ik tegen het rapport grondslag en politiek handelen heb zou het mij aan het hart gaan wanneer we de aanbevelingen als niet ter zake afdoen. Daarom houd ik ze mijzelf nog eens voor en allen die verantwoordelijkheid dragen. Ik zie het niet anders dan dat de globale instemming met het rapport tevens inhoudt: aanvaarding van de aanbevelingen. Ik vraag mij bij nader inzien af of die aanbevelingen statutair en reglementair voldoende zijn verwerkt en hoe de bewaking van de uitvoering van die aanbevelingen gaat plaatsvinden? Een ieder beveel ik de eerste negen aanbevelingen uit het genoemde rapport nog eens ter lezing en overweging aan. Moge het functioneren van de grondslag ons aller zorg zijn. Laat het niet zo worden dat het ons allen geen zorg is.

D.C.

Europees Parlement IV Het temmen van de Euro-Raad

Door H. J. Ydo

Enige tijd geleden heeft president Giscard d'Estaing in zijn kwaliteit als voorzitter van de Europese Raad, een noenmaal aangeboden aan de voorzitters van de andere Europese organen, waaronder Emilio Colombo, de voorzitter van het Europese Parlement. Het gebeuren vond plaats in Parijs, op het Elysée, en is niet onopgemerkt gebleven. De pers heeft er flink wat aandacht aan besteed, hoewel minder dan wellicht verdiend.

Nu is het met die z.g. Europese Raad maar een merkwaardige zaak. In tegenstelling tot de Commissie, de Ministerraad of het Europese Hof van Justitie wordt de Europese Raad nergens genoemd in de Europese Verdragen en bestaat daarom niet als Europees orgaan. Formeel is de Raad niet meer dan de vier-maandelijke bijeenkomst van staatshoofden en regeringsleiders van de negen EEG-landen, indertijd in het leven geroepen op initiatief van Giscard d'Estaing en door hem ook nu nog voorgesteld als een betrekkelijk informeel gebeuren. De praktijk is

natuurlijk anders. Tijdens hun vier-maandelijke jamborees regelen de regeringsleiders wel degelijk allerlei zaken op het gebied van de Europese integratie en geven zij zelfs instructies aan de Ministerraad en de Commissie om dit of dat voor te bereiden of uit te voeren. Iets wat staatsrechtelijk eigenlijk helemaal niet kan. Omdat de Europese Raad formeel niet bestaat, is hij – als instituut – ook aan niemand verantwoordelijk. Zijn besluiten worden op zijn best gepubliceerd in de vorm van een soort gemeenschappelijke verklaringen en alleen de nationale parlementen kunnen, vooropgesteld dat de betreffende grondwet dit toelaat, het eigen staatshoofd of de eigen regeringsleider op het matje roepen als de Raad lijnen zou hebben uitgezet of besluiten zou hebben genomen die het nationaal parlement niet lust. De Raad opereert op olympische hoogten, ver boven controle en kritiek. Heeft President Giscard d'Estaing met zijn etentje duidelijk willen maken dat de Raad een normaal element is van het gemeenschapscircuit en helemaal niet boven de andere instituten staat? Wij weten het niet, doch het is even opvallend als verheugend dat de Voorzitter van de Commissie, Roy Jenkins, een paar weken na de lunch op het Elysée het idee lanceerde om

„kontakten in te stellen” tussen de Europese Raad en het Europese Parlement. Nu lijkt de term „kontakten instellen” vaag. Echter, wie kontakten met een parlement instelt, hecht belang aan de mening of de invloed van dat parlement en daar gaat het waarschijnlijk om bij Jenkins. Op subtiele wijze lijkt hij het Europese Parlement duidelijk te maken dat het met de Europese Raad aan de praat moet komen om op den duur op dat instituut invloed uit te kunnen oefenen (dit laatste zegt hij natuurlijk niet). Zijn

Kamercentrales steunen financiële aktie!!

Een aantal Kamercentrales heeft de afgelopen weken besloten een bijdrage als K.C. te geven voor de financiële aktie die op het ogenblik in het kader van de eeuweftstviering gevoerd wordt.

Zoals bekend is, is een deel van de opbrengst, nl. 20%, bestemd voor de bouw van een tweetal dagverblijven op

boodschap luidt: parlementariërs, probeer de Raad niet te verslaan of af te schaffen, maar erken zijn bestaan en macht. Of, in zijn eigen taal gezegd: „If you cannot beat them, join them”. Een even verstandige als pragmatische boodschap dunkt mij, waarin voor ons een reden te meer kan liggen om de Europese verkiezingen niet te

de Antillen t.b.v. oudere gehandicapte kinderen. De Amsterdamse K.C. besloot tot een gift door een bedrag van f 3,- per lid te schenken, wat in totaal neerkomt op een bijdrage van f 3 000,-. Ook de K.C.'s Den Haag en Utrecht lieten zich niet onbetuigd en gaven hiermee een flinke stimulans aan de aktie. De verwachting is dat meerdere Kamer- en Statencentrales dit voorbeeld zullen volgen; deze bijdragen zullen geheel bestemd zijn voor het project op de Antillen.

verzuimen. Het gaat daarbij om meer dan het routinematig kiezen van een parlement. Het gaat in feite ook om een poging om op de duur een instituut te disciplineren dat ons wel bestuurt, maar op welks faits en gestes wij geen vat hebben. Voor het EURO-parlement stemmen is daarom de democratie dienen.

CDA-lijsttrekker Beumer in gesprek met CNV-jongeren

De CDA-lijsttrekker voor de rechtstreekse verkiezingen voor het Europees parlement op 7 juni a.s. – drs. Bouke Beumer – houdt in het kader van deze verkiezingen met een aantal maatschappelijke groeperingen in Nederland een serie besprekingen, zodat elk van deze groepen zijn

specifieke wensen en aandachtspunten naar voren kan brengen. Op donderdag 12 april jl. was het de beurt voor de CNV-jongeren om van gedachten te wisselen met de CDA-lijsttrekker over punten zoals onder meer (jeugd)werkloosheid, arbeidsvoorzieningen en

–omstandigheden, werktijdverkorting en sociale voorzieningen.

Op de foto: drs. Bouke Beumer (rechts) in gesprek met een delegatie van de CNV-jongeren in het gebouw van de Tweede Kamer.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Idi Amin

Aan het schrikbewind van de Oegandese president Idi Amin lijkt een definitief einde te zijn gekomen. De opluchting die door het land ging moet onbeschrijflijk zijn geweest. Achteraf gezien lijkt het ongelooflijk dat deze bloeddorstige clown zijn grillen gedurende acht jaar heeft kunnen uitleven. Het is niet alleen ongelooflijk, het is ook een aanklacht tegen de wereld. In de eerste plaats tegen de Afrikaanse wereld, die veel te lang deze dictator naar de ogen heeft gezien en het enkele jaren geleden zelfs bestond hem voorzitter van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid te maken. Slechts enkelen, waaronder de Tanzaniaanse president Nyerere en de Zambiaanse president Kaunda, hebben toen protest aangetekend. Maar ook een aanklacht tegen de wereld als geheel, die er niet in is geslaagd in het kader van de Verenigde Naties een instrument tot stand te brengen dat aan dit soort wanstaltige figuren een halt toeroept. Het moet als een bewijs van armoede van de Verenigde Naties worden gezien dat Amin

slechts ten val kon worden gebracht via het verouderde en in feite onrechtmatige middel van de oorlog en dat zijn wandaden formeel zelfs nooit in de wereldorganisatie ter sprake zijn gebracht.

Toenemend geweld

Deze week vinden in Rhodesië de verkiezingen plaats voor het eerste zwarte meerderheidsbewind. Maar voordat de stembussen opengingen was reeds duidelijk dat deze verkiezingen dit zwaar geplaagde land niet de zo nodige rust en vrede zullen brengen. Binnen en buiten de grenzen neemt het geweld steeds toe. Het meest verontrustende is wel dat de strijd er steeds meer één wordt van zwarten tegen zwarten, die elkaar als verraders van het zo lang gemeenschappelijk gekoesterde ideaal beschouwen. En zulk een strijd lijkt uitzichtlozer te zijn dan de strijd voor de afwikkeling van een koloniaal regime, zoals dat van Smith er in feite één was. Maar het is Smith die op handige wijze gebruik heeft gemaakt van smeulende tegenstellingen onder de

NG COMMENTAAR

zwarte leiders en die het vuurtje heeft aangewakkerd. Het is derhalve ook Smith die in belangrijke mate medeverantwoordelijk is voor het feit dat het nieuwe Zimbabwe een sombere toekomst tegemoet gaat.

Zinnig

Het Hoofdbestuur van de VVD heeft laten weten dat het rijkelijk vroeg is nu reeds uitspraken te doen over de vraag of het huidige kabinet Van Agt inzet moet zijn van de verkiezingen. Het kabinet is nog niet eens halverwege de geplande rit en een dergelijke uitspraak kan pas na het

opmaken van de eindbalans gedaan worden. Op zich is dat een zinnige mededeling. Wij achten het de vraag of ooit een kabinet, waarin je jezelf als politieke partij nooit volledig kunt herkennen vanwege het coalitie-karakter ervan, tot inzet van de verkiezingen kan worden gemaakt, hetgeen immers geheel iets anders is dan het voor je rekening nemen van het beleid dat ook met steun van de eigen fractie is gevoerd. Maar het politieke leven in ons land wordt grondig verziekt, wanneer je iedere keer stelling moet nemen ten aanzien van de vraag of een kabinet inzet van de verkiezingen moet zijn, zelfs als die verkiezingen nog ver weg liggen en het kabinet nog volop bezig is zijn beleid te ontwikkelen. We hopen dan ook van harte dat dit soort vragen voorlopig achterwege zal blijven, want ook de volstrekt logische antwoorden op zulke vragen dreigen politiek te worden uitgelegd als een stem voor of tegen het kabinet. En dat is je reinste onzin.

Technologie

De mededeling dat er weer massale ontslagen te verwachten zijn in de

scheepsbouw, ditmaal bij de betrekkelijk jonge combinatie ICH, toont aan hoe door en door slecht het met deze bedrijfstak is gesteld.

Immers, de plannen van dit concern waren nog niet zo lang geleden opgesteld en de personeelswerving was daarop afgesteld. Het afspringen van een Egyptische order die uiteindelijk naar Japan ging, omdat dit land goedkoper kan werken, doet opnieuw de vraag rijzen hoe wij met onze hoge productiekosten op de internationale markt nog mee kunnen doen. Het zou best eens kunnen zijn dat wij in dat opzicht in toenemende mate aan het kortste eind zullen trekken, tenzij wij er in slagen een nieuwe positie te verwerven door ons toe te leggen op producten die een hoog-gequalificeerde technologie verlangen. In dat geval zouden wij ons met meer inzet moeten toeleggen op vernieuwing en verbetering van de industriële technologie. Op de lange duur moet daarvan wellicht meer heil verwacht worden dan van het tijdelijk weer op de rails zetten van bedrijven die het structureel moeilijk zullen blijven houden, al kan dit laatste vanwege de werkgelegenheid ook weer niet worden nagelaten.

Hier en hierna

Door drs. A. M. Oostlander;
directeur dr. Kuypersstichting

De meesten van ons zullen geneigd zijn om bij de uitdrukking „de oproep van het Evangelie voor het politieke leven” te denken aan bepaalde bijbelgedachten: delen uit de profeten, uit de brieven van Paulus, de gelijkenis van de barmhartige samaritaan e.d. Toch wordt die oproep ook op minder verwachte momenten gehoord. Daar moeten we oog voor hebben. De Bijbel zou best met wat meer nieuwsgierigheid gelezen mogen worden, en niet zo haastig.

In deze periode na Pasen mogen we ons extra bezinnen op de betekenis van de wederopstanding der doden en van het getuigenis over het eeuwige leven. Wat heeft dat nu met sociale en politieke vragen te maken? Ik meen: heel veel. En dan op een andere manier dan de wat opvallender „politieke teksten”. De aanvaarding van dat getuigenis werkt heel sterk door in de houding ten opzichte van het

hele leven. Het heeft een doordringende invloed op de mentaliteit van mensen. Dus heeft het ook z'n uitwerking op ons sociaal en politiek functioneren. De vraag is: „hoe?”

Zoethouder

De gedachte die het eerst en het gemakkelijkst opduikt is die aan „het zoethouden van minderbedeelden d.m.v. verwijzingen naar het hiernamaals, alwaar men z'n (achtergehouden) loon wel ontvangen zal”. Het getuigenis van de wederopstanding is ooit ten eigen bate gehanteerd door diegenen die eigen consumptievrijheid tot een onaantastbaar dogma verheieven. Het werd aangepast aan de levenswijze van de „tragen van hart”, van hen die de maatschappij niet wilden veranderen, die het doorvoeren van bevrijdend recht beschouwden als een aantasting van een heiligverklarde z.g. „natuurlijke gang van zaken”.

Van misbruik tot onbruik

Merkwaardig dat de misbruiken van het opstandingsevangelie zo bekend zijn.

verschaffen over dit briefje, dat in een vitrine tentoongesteld is geweest, wordt men verzocht contact op te nemen met het AR-sekretariaat, dr. Kuypersstraat 3, Den Haag, tel. 070-46.96.20. Men wordt verzocht contact op te nemen met C. Bremmer of G. v.d. Berg. De tekst van de brief luidt als volgt:

's-Hage, 7 februari 1870.

Waarde vriend!

Een enkel woord bij den brief dien De Geer u zal mededelen. Zoo even ontvang ik de vereeniging. Nu althans zult gij mijn staken van **Nederlandsche Gedachten** niet afkeuren. Wilde ik thans nog verder spreken, voorzeker nooit zou een zoogenaamde **leader** belachelijker figuur hebben gemaakt. Met onze hartelijke groeten, ook voor mevrouw

t.t. Groen van Prinsterer

Over de positieve betekenis worden we minder goed geïnformeerd... De oorzaak van deze merkwaardigheid zal wel weer te vinden zijn in het maatschappelijk belang dat in onze cultuur wordt toegekend aan de verdringing van het Evangelie uit het openbare leven. Het is het oude liedje. Dr. P. Kasteel haalt in het jubileumnummer van AR Staatskunde de woorden aan van Dr. Poels uit 1928: „Wat het door de kerk veroordeelde liberalisme wil, is in theorie terzijdestelling en abstrahering van het Christendom in het openbare leven. Wat in de praktijk betekent, dat op wereldlijk terrein het Christendom genegeerd en dus metterdaad geloofwaardig wordt”. En bij diegenen die Dr. Poels bedoelde, kan men tegenwoordig nog vele anderen dan „liberalen” rekenen. Tegenwoordig zal men deze verdringing met vrome woorden aankleden. Zo bijvoorbeeld de voormalige liberale leider Toxopeus bij de 100 jaar ARP-vingering te Waddinxveen, die te kennen gaf dat de Heilige Schrift zoiets verhevens is dat de politiek daar niets mee te maken kan hebben. We zeggen het erg vriendelijk tegen elkaar, vooral bij een viering! En ook voor ons is zo'n redenering een grote verleiding. Want de erkenning van de samenhang tussen politiek en Evangelie maakt ons kwetsbaar. Je excommuniceert jezelf door die erkenning, min of meer, ten opzichte van de samenleving om je heen. Tenminste, dat denken we. Omdat we zelf eigenlijk niet durven, omdat we zelf door die verdringingsverschijnselen zijn aangetast.

Moed en vrijheid

Het opstandingsverhaal zal nooit uitputtend begrepen kunnen worden. Een paar gevolgen voor onze „Sitz im leben” kunnen hier genoemd worden.

Zoals in het Oude Testament een lange reeks van dieptepunten wordt beschreven waaruit de God van Israël zijn volk steeds weer redt, zo wordt in het Paasevangelie het definitief bewijs geleverd dat mensen op God mogen vertrouwen. Hoe treurig het met de vooruitzichten van ons of van onze samenleving ervoor mag staan, we hoeven nooit meer ontmoedigd te raken. Het „absoluut” onhaalbare gaat tot de mogelijkheden behoren. Leven bij wat voorhanden is is een troosteloze zaak. Werken aan datgene wat nog niet is, dat schept hoop. Volharden tot het einde is een trefwoord van het Nieuwe Testament geworden. Die inzet wordt van ons gevraagd. Maar daarbij ontstaat een geweldige vrijheid van de beklemming die menselijke berekening vaak met zich brengt. Immers, in dit leven hoeft de vervulling van onze hoop nog niet

zichtbaar te worden. Dit bestaan is niet de plek waar alles gebeuren moet. Dit leven mag gerelativeerd worden. Wij zijn er niet in gevangen. Daarom ook kan met de vrijheid van de terughoudendheid van dit leven genoten worden. We hoeven onze kansen niet te plunderen alsof er niets meer te verwachten viel. Heeft veel kortademig streven, defaitisme, veel genotzucht en carrièrejacht niet te maken met het verdwijnen van een besef omtrent de wederopstanding uit ons dagelijks bestaan? Heeft de uitbuiting van onze medemens, van de verre naaste en van de schepping niet met dit verval, deze verdringing, te maken? Maakt de ontkenning van het „hierna” het „hier” niet onmogelijk? Heeft aanvaarding of verwerping van het getuigenis van Pasen niet een veel verdere strekking dan we ons bewust zijn?

Nu iets heel nieuws: verzekerd sparen.

Sparen, dat weten we allemaal, daar kun je 'n leuk kapitaalje mee opbouwen. Voor uzelf. Of voor uw kinderen, als ze later verder willen leren. Maar dan moet u wel elke keer mooi wat geld opzij leggen. En welke zekerheid is er dat u daarmee kunt doorgaan? Die zekerheid is er. Nu. Want nu komt UBO met iets nieuws. Met verzekerd sparen. Als u bijvoorbeeld tienduizend gulden wilt, dan komen ze er ook. Het werkt even simpel als zeker. Laten we zeggen dat u uzelf de tijd geeft, tot de kinderen groot zijn, 21 jaar. Dan moet het kapitaal er zijn.

U begint nu. U geeft elk jaar niet meer dan f 370,- aan UBO. UBO spaart dat voor u. UBO doet daar de rente bij. En u krijgt tenslotte die tienduizend gulden. U krijgt nog meer. Want UBO laat u meedelen in de winst. En die wordt nu al geschat op zo'n tweeduizendachtthonderd gulden. Dat is bij elkaar f 12.800,-.

Maar ondertussen gebeurt het onverwachte: u overlijdt. Is er nu niemand die doorspaart? Toch wel. UBO spaart door. Verzekerd sparen, daar ging het immers om. Dus UBO spaart voor uw kinderen gewoon het volledige bedrag bijeen. En geeft daar zonder meer winstdeling bij. Extra zekerheid en extra spaarwinst.

Dat kan met grote bedragen, met kleine bedragen, u kunt ook sneller sparen. UBO heeft daar alle gegevens over, onder de naam 'winstdelend UBO termijn spaarplan'. Echt iets voor u. Stuur de bon op: UBO, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Een postzegel hoeft niet.

...en u deelt mee in de winst.

Bon NG-1 voor extra zekerheid en extra grote winst.

Ik wil meer weten over dat verzekerd sparen plus extra winst. Stuur mij vrijblijvend alle gegevens over het winstdelende UBO termijn spaarplan van UBO.

Mijn naam is: _____
Straat: _____
Plaats: _____
Leeftijd: _____

Ik ben ook geïnteresseerd in:
 levensverzekeringen
 begrafenisverzekeringen
 aanvullende pensioenverzekeringen
 bromfietsverzekeringen
 brandverzekeringen
 a.v.p.-verzekeringen
 ongevalverzekeringen
 autoverzekeringen
 caravanverzekeringen
 pleziervaart- en recreatieverzekeringen
 recreatie-goederenverzekeringen

Wie kan helpen?

Briefje Groen van Prinsterer aan De Geer uit 1870. In het kader van vele activiteiten in verband met de viering van het eeuwfeest 100 jaar ARP is er onder meer historisch materiaal tentoongesteld geweest in de Pulchri studio te Den Haag op dinsdagmiddag 3 april j. tijdens een ontvangst door het AR-bestuur. Daarbij was ook een briefje van mr. Guillaume Groen van Prinsterer, gericht aan prof. De Geer van Jutfaas te Utrecht; de brief is gedateerd „7 februari 1870, 's-Hage”. Op onverklaarbare wijze wordt deze brief, die van grote historische waarde is, vermist. Wellicht dat er onder de lezers personen zijn die aanwezig waren bij de hierboven genoemde ontvangst van 3 april j. indien dit het geval mocht zijn en indien men eventueel meer informatie zou kunnen

Egypte eind februari-begin maart 1979

Vrijdag omtrent het middaguur in Caïro zijn de moskeeën overvloedig. Bij honderden staan bovendien de gelovigen bij de moskeeën buiten via luidsprekers de godsdienstoefeningen bij te wonen. De gezegden uit de Koran worden in zangerig Arabisch voorgedragen. Maar het zijn niet enkel de gezegden uit de Koran, die worden geciteerd.

Er wordt ook gewaarschuwd: „Laat je niet verleiden door moderne ontwikkelingen van de maatschappij. „Vertrouw niet op grootmachten van buitenaf zoals Rusland en Amerika.“ „Vertrouw op Alla Uw god“ „Daar alleen is Uw redding“.

Jezus

In Alexandrië is het beeld hetzelfde: ook overal moskeeën en ook vele, zeer vele gelovigen rondom de moskeeën dan weer in aandacht voor het gesprokene, dan weer in gebed. Dinsdagmiddag, de chauffeur rijdt mij voor mijn volgende afspraak. Hij heeft de radio aan staan. De tijd van de verkondiging van de Koran is weer gekomen. Hij wil de radio afdraaien. Ik vraag hem het gesprokene voor mij te vertalen.

Hij zegt: „De sjeik heeft het over Jezus“: „Hebt U gehoord van Jezus?“ Ik antwoord: „Ja zeker“. Hij zegt: „Jezus is een profeet“. Hij zegt: „Jezus is geboren uit Maria, die maagd was“: „De mensen zeggen wel, dat het niet zo was, maar het was zo“: „Jezus

Door dr. R. J. H. Kruisinga

kon wonderen doen“: „Jezus wandelde over het water“.

Niet enkel vrijdag, de zondag voor de Moslem, maar iedere dag vele malen schalt van de moskeeën en door de radio de verkondiging van de Koran. De betekenis van het woord van de Koran in Egypte is groot, zeer groot. Geen mens, die dat beter begrijpt dan Sadat. Zijn afhankelijkheid aan de Koran en de woorden van de Koran worden bij voortdurende nadrukkelijk gepubliceerd in foto's en in geschrift, inclusief zijn bezoeken aan de moskeeën etc.

Steun Sadat

Hoe sterk is de steun voor Sadat. Hij lijkt in alle lagen van de bevolking erg groot. Natuurlijk zal er in de top wel tegen hem worden geconspireerd. Tegen welke politicus, die iets voorstelt, wordt er niet samengezworen. En Sadat stelt wel meer voor dan iets. Maar de zeer stellige indruk van nu kan geen andere zijn dan dat hij thans over zeer grote steun beschikt en dat die des te groter is naarmate inkomensgroepen lager zijn. Hoe lager de inkomensgroep, hoe heftiger het verlangen naar vrede en hoe sterker de steun voor Sadat. Het verlangen naar vrede overheerst het gehele maatschappelijke gebeuren. De Egyptenaren zijn de oorlog meer dan beu. We hebben er meer dan 45 miljard dollar aan besteed en tienduizenden doden en tienduizenden invaliden waren het gevolg, dat zijn de cijfers, zegt de vice minister-president tegelijk secretaris-generaal van de

oppermachtige Democratische Partij mij. Maar we willen een rechtvaardige vrede. En die moet in elk geval drie elementen bevatten:

1. veiligheid voor de Arabische landen;
2. veiligheid voor Israël;
3. een tehuis voor de Palestijnen.

Tegelijk oppert hij een zeer gedetailleerde oplossing voor Jeruzalem. Zonder tehuis voor de Palestijnen is er echter geen oplossing. Deze vice minister-president-secretaris-generaal van de partij is een belijdend Koptisch christen.

Het lijkt niet onwaarschijnlijk, dat naast het gezag, dat hij genoot, Sadat hem graag op deze post zag. Wij vergeten in ons land dikwijls, dat in Egypte een zeer grote gemeenschap van Christenen woont. Van de meer dan veertig miljoen Egyptenaren zijn er omstreeks zeven miljoen(!) Christenen.

Christenen

De Christenen, die we hebben gesproken, ook de vooraanstaande leden daarvan, uiten geen klachten over hun behandeling in hun weliswaar belangrijke minderheidspositie; die schijnt naar het lijkt goed. Ook de voorzitter van de theologische faculteit - één van de belangrijkste van de vooraanstaande leiders van de soenitisch-mohammedaanse gemeenschap in Egypte onderstreept nog eens, dat naar zijn visie die vrijheid van geloof ook voor hem een voorwaarde is. Hij wijst er nog eens nadrukkelijk op, dat de profeten uit het Oude Testament als Jacob en uit het Nieuwe Testament Jezus ook hun profeten zijn, maar dat het Oude Testament geen letterlijke weergave is van wat de profeten hebben gezegd en dat de Evangelien niet letterlijk uit de mond van Jezus zijn opgetekend. Van de vier evangelisten heeft enkel Johannes Jezus persoonlijk gekend, zegt hij. Dat neemt niet weg, Jezus was een belangrijke Profeet en zij erkennen Zijn zéér grote betekenis. Maar Mohammed was de laatste profeet en zijn woorden zijn rechtstreeks uit de mond van de profeet opgetekend en meteen vastgelegd. Hij waarschuwt nog eens tegen de moderne ontwikkelingen in de maatschappij, die de mens afleiden van datgene, waar het voor de mens

werkelijk om gaat in zijn relatie tot Allah. Ook waarschuwt hij tegen het gebruik van „destructieve“ wapenen, die de Koran verbiedt; alleen „constructieve“ wapenen mogen worden gebruikt. Desgevraagd doet hij op met name kernwapenen. Hij stelt, dat gelet op de krachten achter de moderne ontwikkelingen in de maatschappij het de taak van iedere moslim is met nog grotere kracht op de betekenis van de Koran te wijzen.

Non-proliferatieverdrag

Ook in regeringskringen werden natuurlijk uitvoerige beschouwingen gegeven over de militaire kracht, de bewapening en de militaire krachtsverhoudingen. Ze doen er nu na het bereikte accoord misschien niet zoveel meer toe. Eén ding mag er misschien nog worden uitgelicht, omdat het in de toekomst nog wel eens actualiteit kan krijgen. Er kan geen twijfel over bestaan, dat de regeringskringen in Egypte de grootste moeite hebben met het niet tekenen van het non-proliferatieverdrag tegen kernwapenen, door welke staat dan ook en dat is dan zwak gezegd. De verwijten zijn concreter. De Mahmoed Mefacos, oud-minister van Volksgezondheid en directeur van het instituut voor kanker en nucleaire geneeskunde voegde me er nog een paar opmerkingen aan toe. „Natuurlijk“ zei hij, „als de rijke landen hun strategische wapenen (de kernwapens) gebruiken, waarom mogen dan ook niet „the poor man's strategic weapons (hij bedoelde de chemische en de bacteriologische wapens) worden gebruikt. En natuurlijk zullen de arme landen die gebruiken. Jij weet hoe gemakkelijk en goedkoop ze zijn te produceren en jij weet net zo goed ook hun uitwerking.“

Bereikte accoord

Met het thans bereikte accoord is de Midden-Oosten-problematiek natuurlijk niet opgelost. De positie van Irak en Syrië t.a.v. het vredesaccoord is niet geconsolideerd. De ontwikkelingen in Iran zijn onduidelijk en onbeslist. In Jordanië heeft koning Hoessein niet erg veel vrijheid van handelen. Egypte

Kruisinga bezoekt Egypte

Op uitnodiging van de Egyptische regering heeft dr. Kruisinga een 8-daags bezoek aan Caïro en Alexandrië gebracht. Hij sprak daar o.m. met: de vice-premier en secretaris-generaal van de democratische partij; de minister van Defensie; de minister voor de relaties met het parlement; de secretaris-generaal voor buitenlandse zaken; met de decaan van de faculteit voor de opleiding van Moslem-theologen in Alexandrië en met de priester van de oudste Christelijke Kerk (Koptische) in Caïro. Het bezoek eindigde vlak voor het bezoek van Carter aan Caïro en Alexandrië. Hij schreef daarna een verslag over de volksgezondheidsituatie en de sociale situatie en legde daarnaast enkele algemene impressies vast. De verslagen werden gedeeltelijk vóór en gedeeltelijk ná het bekend worden van het Sadat-Begin-Carter-accoord geschreven. Enkele algemene impressies volgen hiernaast.

is zeer bevriend met het huidige bewind in de Soedan. Maar de verhouding Ethiopië tot Soedan is slecht. Ethiopië voelt zich daarbij bedreigd door twee ontwikkelingen. De Erytreërs voelen zich geen Ethiopiërs en Zuid-Ethiopië wordt door Somaliërs bewoond. Egypte en Somalia voeien zich zeer verbonden onder andere doordat ze beide, eenmaal onder sterke Russische invloed gestaan hebbende, een overval van Russische adviseurs hebben afgeslagen en deze hebben verwijderd. Aan de andere zijde van de hoorn van Afrika is er vrijwel een oorlogstoestand tussen Noord en Zuid-Jemen, beide gesteund door buitenlandse machten. Kuwait, Saoedi Arabië, Quator, Bahrein zijn primair uit op bescherming van hun gevestigde posities en hun olieinkomsten. Tenslotte is aan de Westgrens van Egypte een geheel onberekenbare legermacht van Lybië aanwezig.

Eerste stap

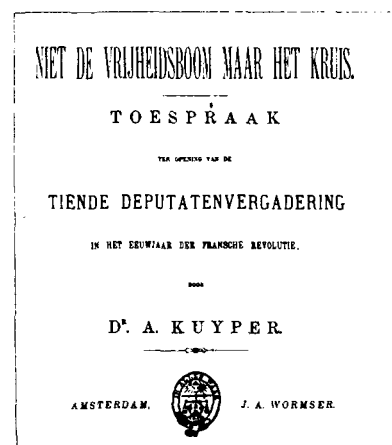
Verheugend is dat via het leiderschap van Sadat en Begin één vredesaccoord, namelijk tussen Israël en Egypte is bereikt, maar het is een eerste stap vol voetangels en klemmen op vrijwel elk vlak en internationaal, politiek en economisch en sociaal en cultureel en religieus.

Geschrift Abraham Kuyper

Heruitgave deputatenrede „Niet de vrijheidsboom, maar het kruis“

Ter gelegenheid van de viering van het 100-jarig bestaan van de Anti Revolutionaire Partij wordt de toespraak van dr. A. Kuyper, „Niet de vrijheidsboom maar het kruis“, uitgesproken op 3 mei 1889 ter opening van de tiende deputatenvergadering, her-uitgegeven.

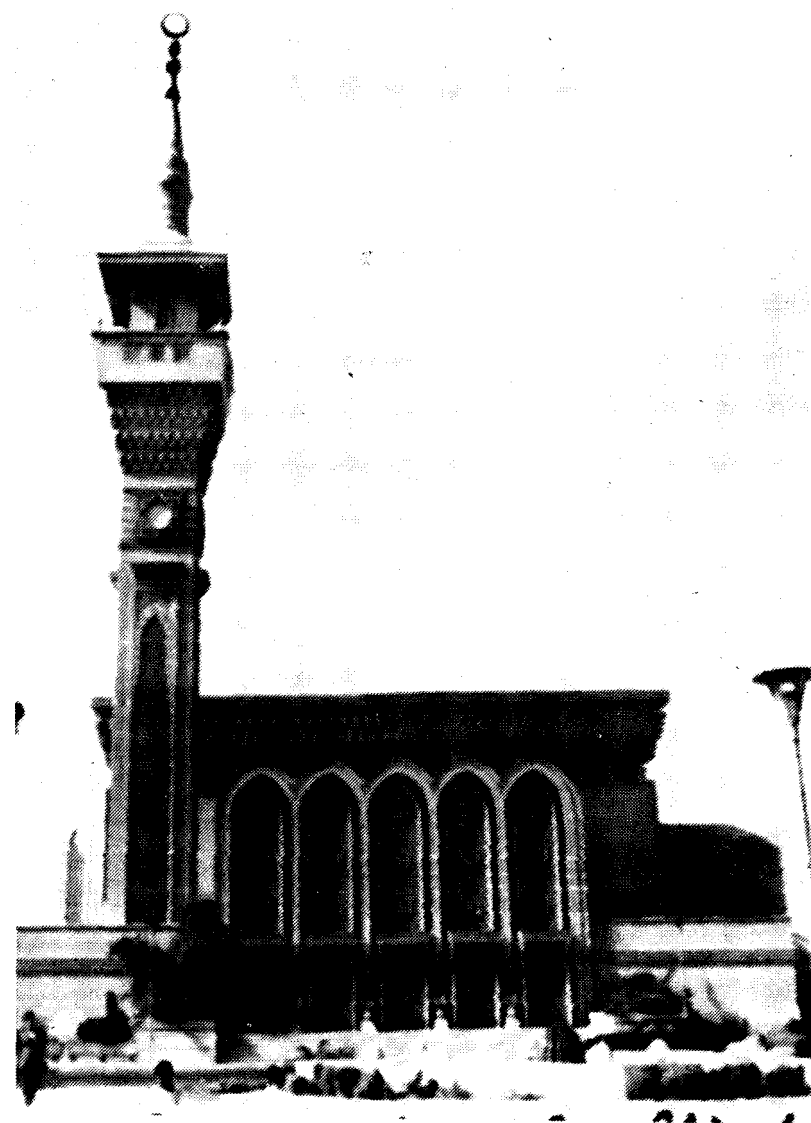
Om de tekst voor de lezer toegankelijker te maken en in het juiste tijdsbeeld te plaatsen wordt deze uitgave van annotaties voorzien. De noten zijn gedeeltelijk afkomstig van dr. Kuyper zelf en gedeeltelijk uit „Geen vergeefs woord“, (uitgave Kok, Kampen 1951), waarin een aantal deputatenredevoeringen zijn gebundeld.

door het verschuldigde bedrag te storten op postgiro 89673 t.n.v. ARP-stichting, Den Haag met vermelding van: Niet de vrijheidsboom maar het kruis.

Toezending

De toezending vindt zo spoedig mogelijk na 7 april a.s. plaats.

Rondom de moskeeën altijd zeer veel gelovigen óf in gebed óf in aandacht voor het gesprokene.

Bestellingen

De prijs van deze her-uitgave bedraagt f 3,75 inclusief porti. U kunt bestellen

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van: prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter) Herman Amelink mr. Philie Burgers Truus Bot-van Gijzen Dick Corporaal dr. Willem de Kwaadsteniet dr. Bert de Vries Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA 's-Gravenhage tel. (070) 46.96.20, giro 89673.

Abonnementsprijs f 16,- per halfjaar. Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage. Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement f 11,- per halfjaar. Advertentie-exploitatie 020-24.58.26

HET CDA IN DE ETHER

Radio

De eerstvolgende radio-uitzending van het CDA vindt plaats op woensdag 25 april a.s. via de zender Hilversum I van 18.19 uur tot 18.29 uur.

Televisie

De eerstvolgende T.V.-uitzending van het CDA vindt plaats op woensdag 20 juni a.s. Deze uitzending komt via Nederland I van 19.50 uur tot 20.00 uur.

Winkels in kleine dorpen

Door dr. B. de Vries; CDA-Tweede-Kamerlid

In de afgelopen jaren heeft het probleem van de leefbaarheid van kleinere kernen nogal eens de aandacht getrokken. Eigenlijk is het die leefbaarheid een wat vreemde zaak. Dat is niet zo'n wonder omdat het begrip zelf nogal vaag en voor meer dan één uitleg vatbaar is.

Aan de ene kant zijn er de kleine dorpen, vaak in de buurt van grote steden, die de laatste tien à vijftien jaar een relatief snelle groei hebben doorgemaakt door de trek van de bevolking naar buiten. Daardoor zijn vaak allerlei voorzieningen er verbeterd, maar werd het landelijk karakter aangetast en de oude dorpsgemeenschap ontworpen. Klachten over de leefbaarheid spitsen zich daar nogal eens op de beide laatste aspecten toe.

Aan de andere kant zijn er de kwijnende kernen, waar de bevolking – vooral de jongeren – wegtrekt, waar geen of nauwelijks nieuwbouw plaatsvindt en waar allerlei voorzieningen in het gedrang komen. Het openbaar vervoer is er slecht, het postkantoor dreigt te verdwijnen, er is geen bibliotheek en de ene middenstander na de andere houdt het voor gezien. Hier geen klachten over aantasting van het landelijk karakter of een teveel aan nieuwbouw, maar vooral over het tekortschietende voorzieningenniveau. In dit laatste geval kan en moet de vraag gesteld worden of de overheid een dergelijke ontwikkeling lijdelijk over zich heen moet laten gaan. Behoort het niet tot de taak van de overheid om een zeker minimumpakket aan voorzieningen in dergelijke kleine kernen te waarborgen? In beginsel is het antwoord op deze vraag bevestigend. Maar de vraag is dan natuurlijk wel, wat we precies onder een minimum voorzieningenniveau verstaan. Is dat in alle gevallen hetzelfde, of is een minimum voor een kern met 200 inwoners iets anders dan voor een kern met 2000 inwoners?

Minimum distributieve voorzieningen

Begin maart heeft de vaste commissie voor het midden- en kleinbedrijf met staatssecretaris Hazekamp gediscussieerd over één aspect van deze problematiek, nl. die van de winkelvoorzieningen. Dat gebeurde naar aanleiding van een beleidsnotitie over de minimum distributieve voorzieningen. Begin vorig jaar had de Kamer door het aannemen van een motie Salomons al aangedrongen op een beleidsstuk. Er was bezorgdheid ontstaan door allerlei berichten die erop wezen, dat in een toenemend aantal kleine kernen de laatste winkelvoorziening ernstig werd bedreigd of al was gesloten. De kamer vond dat uit een oogpunt van leefbaarheid een slechte zaak. Zij vroeg zich af of het niet mogelijk was met behulp van bepaalde overheidsmaatregelen, winkelvoorzieningen die uit een oogpunt van leefbaarheid van grote betekenis zijn, voor dergelijke kleine kernen te behouden. Als mogelijk instrument daarbij werd gedacht aan het in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden verlenen van een minimum-inkomensgarantie. In zijn beleidsnotitie gaf de staatssecretaris aan voor een dergelijke garantie weinig te voelen. Als argumenten worden genoemd:

- een inkomensgarantie is geen garantie voor een optimale bedrijfsvoering en geeft onvoldoende stimulansen om inventief in te spelen op nieuwe mogelijkheden,
  - de maatregel biedt weinig uitzicht, dat er zich t.z.t. capabele opvolgers zullen aanbieden voor thans gevestigde ondernemers.
- Het uitgangspunt van de staatssecretaris is dat een vaste winkel alleen daar levensvatbaar is, waar met behulp van een wat aangepast assortiment en enige deskundige begeleiding uitzicht bestaat voor een ondernemer op een inkomen van ca. twee keer het minimumloon. Uit onderzoek blijkt dat daarvoor een draagvlak nodig is van tenminste

300-400 inwoners. Er zijn momenteel een 60-tal kernen van die omvang waar geen winkel in de sfeer van de voedings- en genotmiddelen meer aanwezig is en een wat groter aantal waar de laatste voorziening op de tocht staat. Om de tot stand koming c.q. het behoud van vestigingen in deze gevallen te stimuleren zal in de eerste plaats in elk van deze kernen een kort vestigingsplaats onderzoek worden verricht. Als daaruit blijkt dat een winkel levensvatbaar is of weer kan worden, kunnen de betrokken ondernemers nu in aanmerking komen voor een investeringspremie van 25% met een maximum van f 25 000,-. Deze premies komen bovenop de al bestaande W.I.R.-premie. Blijkt uit het vestigingsplaats onderzoek dat een vaste winkel niet levensvatbaar is dan zal zoveel mogelijk worden teruggevallen op rijdende winkels. Ook ondernemers die zo'n rijdende winkel exploiteren kunnen dan in aanmerking komen voor een premie van 25%, maar alleen wanneer geïnvesteerd wordt in een sub-magazijn in de betrokken kleine kern. Om een stuk deskundige begeleiding zo goed mogelijk te verzekeren wordt het wenselijk geacht dat ondernemers, die van deze premies profiteren, aangesloten zijn bij één van de grotere landelijke commerciële organisaties.

Eerste aanzet

De CDA-fractie ziet in deze maatregelen een waardevolle eerste aanzet om een zeker minimum-pakket aan distributieve voorzieningen in kleine kernen te waarborgen. De invulling van het begrip minimum werd echter wel wat erg minimalistisch gevonden en te eenzijdig gebaseerd op bedrijfsseconomische overwegingen. Het geheel is bovendien wel erg toegespitst op de problemen van zeer

kleine kernen; ook kernen met 1000-2000 inwoners hebben nogal eens te kampen met een duidelijke achteruitgang van de winkelvoorzieningen. En tenslotte bestond er bij ons twijfel over de reikwijdte van de voorgestelde maatregelen. In hoeveel gevallen zal het voldoende zijn om het gestelde doel te bereiken? Berekningen die de staatssecretaris zelf gemaakt had gaven weinig reden tot grote verwachtingen.

Daarom werd door onze fractie aan de staatssecretaris gevraagd met een vervolgotitie te komen waarin duidelijker criteria worden ontwikkeld waarmee bepaald kan worden wat in uiteenlopende situaties voor kernen tot 2000 inwoners moet worden verstaan onder een minimum pakket aan winkelvoorzieningen. Daarnaast werd gevraagd om breder opgezette experimenten met een totaal pakket aan winkel- en andere voorzieningen. De bezwaren tegen een minimum-inkomensgarantie kwamen ons op zichzelf redelijk voor. Wij meenden echter dat zo'n garantie in een overbruggingsperiode heel wel aanvaardbaar kan zijn en hebben dat ook gevraagd. De staatssecretaris verklaarde zich daartoe bereid. Mogelijkheden zijn er thans al in het kader van de rijksregulering voor kleinere zelfstandigen. Als de eerder genoemde vestigingsplaatsonderzoeken daartoe aanleiding geven zullen de ondernemers vrijwel automatisch op deze mogelijkheid worden geattendeerd.

Leefbaarheidsuitkering

In het CDA-rapport Midden- en Kleinbedrijf dat in het najaar van 1976 werd gepubliceerd werden de bezwaren die de staatssecretaris heeft genoemd tegen een minimum-inkomensgarantie al duidelijk onderkend. Als alternatief werd gepleit voor een zogenaamde leefbaarheidsuitkering. Dat is eigenlijk een bodem-uitkering, die aan de ondernemer wordt toegekend als een soort tegenprestatie voor de bijdrage die hij levert aan de leefbaarheid. Zo'n bodem-uitkering kan op zijn plaats zijn als een winkel voor een kleine kern zelf onmisbaar wordt geacht, maar voor de ondernemer geen redelijk inkomen oplevert. De hoogte ervan zal dan ook afhankelijk moeten zijn van het exploitatie-tekort dat bij gemiddelde bedrijfsvoering haalbaar is. Het

voordeel van een bodem-uitkering is, dat de stimulans voor de ondernemer om er het beste van te maken blijft bestaan. Een leefbaarheidsuitkering kan zowel worden toegekend aan een ondernemer die een vaste als een rijdende winkel exploiteert. In het laatste geval zal de uitkering juist voldoende moeten zijn om lijnen die nu nog onrendabel zijn voor een rijdende winkel aantrekkelijk te maken. Onze fractie meent dat een dergelijke leefbaarheidsuitkering in een aantal gevallen een goed bruikbare aanvulling of een alternatief kan zijn voor de thans aangekondigde maatregelen. Wij hebben deze gedachte daarom opnieuw krachtig gepleit en daarvoor een niet onwillig oor gevonden.

Uiteraard is niet te verwachten dat daarvoor in deze tijd van ombuigingen erg grote bedragen beschikbaar kunnen worden gesteld. Voorshands ziet het er echter naar uit dat het gaat om een betrekkelijk klein aantal gevallen; misschien behoeft een relatief belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid in die gevallen de gemeenschap als totaal ook niet zo erg veel te kosten.

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

Toetreding Griekenland tot Europese Gemeenschap

Het zal niemand verbazen dat de toetreding van Griekenland tot de Europese Gemeenschap het hoofdthema vormde bij de verschillende gesprekken met de politieke leiders in Athene. Na moeizame onderhandelingen werd op 21 december van het vorig jaar overeenstemming bereikt over de verschillende voorwaarden.

De overgangperiode voor de land- en tuinbouw bedraagt 5 jaar met uitzondering van tomaten en perziken waarvoor 7 jaar zal gelden. Zodra het verdrag zal zijn getekend – waarschijnlijk eind 1980 – kan Griekenland als volledig lid gaan deelnemen, maar het land zal niet gebonden zijn aan de standpunten en verklaringen die de 9 lidstaten in het verleden hebben afgelegd. Wel is de hoop uitgesproken dat het land zoveel mogelijk één lijn gaat trekken met de overige lidstaten. De Grieken willen uit politieke overwegingen dat het verdrag van toetreding in Athene getekend zal worden. De regering wil er graag furore mee maken. Wij hebben de indruk gekregen dat de regeringsgezinde partijen er enthousiaster over zijn dan het volk als zodanig.

Referendum

De oppositie vraagt wellicht daarom eerst een referendum te houden over de toetreding. De regering staat echter sterk genoeg om hieraan voorbij te gaan. Ook hebben wij de indruk gekregen dat de Grieken in hun enthousiasme om zo snel mogelijk volwaardig lid te worden, de problemen grotelijks onderschatten. Bij de onderhandelingen moesten zij soms tegen zichzelf in bescherming genomen worden. Bij de vaststelling van de uiteindelijke teksten van de overeenkomst – waar nu hard aan gewerkt wordt – zal wel blijken dat het allemaal geen botertje tot de bodem is. De economische gevolgen voor de Gemeenschap als geheel zullen door de toetreding beperkt zijn, gezien de grootte van het land. Men schat de totale kosten voor de Gemeenschap op 400 miljoen rekeneenheden. De Griekse regering hoopt in het eerste jaar op een ruime bijdrage uit het regionaal fonds om het volk gunstig te stemmen. Hierbij speelt het gegeven dat nu de Grieken al een betalingsbalanstekort met de E.G.-partners hebben van 2 miljard. Bovendien moeten zij straks het B.T.W.-stelsel gaan invoeren en allerlei bestaande subsidies afbreken, zoals de consumentensubsidies. De boeren krijgen op kunstmest b.v. 50% subsidie. Dat mag na de toetreding niet

Door H. Wisselink; CDA-Tweede-Kamerlid

meer. Een apart probleem is het vervoer naar en van de andere lidstaten, omdat het transport over land door Joegoslavië moet. Graag hadden de Grieken hiervoor een extra premie ontvangen, maar dat is afgewezen. Wij kregen de indruk dat het Griekse bedrijfsleven voldoende vooruitstrevend is om zich snel aan te passen aan de nieuwe omstandigheden na de toetreding.

Gevolgen Nederlandse land- en tuinbouw

Maar wat zijn de gevolgen voor de Nederlandse land- en tuinbouw? Het is niet zonder reden dat onze tuinders ontevreden zijn over het gesloten akkoord. De inhoud van de afspraken is zodanig dat de tuinbouw bij de toetreding al dadelijk met de nadelige gevolgen te maken zal krijgen. Ook de wijze waarop het akkoord tot stand kwam in december jl. ontmoet terecht kritiek. Bij de slotonderhandelingen waren geen tuinbouwdeskundigen van de overheid aanwezig. Wel werd Minister Van der Stee voortdurend geraadpleegd, maar Nederland kwam alleen te staan toen Frankrijk en Italië bereid bleken tot grotere concessies. Het verzet van de Nederlandse tuinbouw geldt niet zozeer Griekenland, want aan die concurrentie kan nog wel het hoofd geboden worden, maar het kon wel eens een sterke precedent werking hebben voor de toetreding van Spanje en Portugal. Laatstgenoemde landen zijn veel meer onze concurrenten, vooral voor komkommers en tomaten. De Griekse komkommers worden hoofdzakelijk geteeld in Kreta en het duurt 3 dagen voor dit produkt in München te koop kan worden aangeboden. Het is duidelijk dat het Westland hier wel tegenop kan roeien. Mevr. Langedijk en ondergetekende hadden nog het voorrecht om vanuit een helicopter de tuinbouw in de Peloponnes te mogen bezichtigen. Het was boeiend te zien hoe de bedrijven er bij lagen. De meeste tuinders teelden er abrikozen of perziken, sinaasappelen, artisjokken en tomaten. De koude golf in

West-Europa had ook hier toegeslagen. Door de extreem lage temperaturen was een groot deel van de sinasappelenoogst mislukt. Vanuit de lucht was het goed te zien dat de bladeren van de bomen verkleurd waren en de bodem bezaaid lag met afgevallen sinasappelen. De deskundigen van het Ministerie van Landbouw, die ons vergezelden, wisten te melden dat er naar schatting 240 000 ton aan fruit als verloren kan worden beschouwd. Uit gesprekken bleek dat in Griekenland de tussenhandel meer verdient dan de telers. Er blijft zoveel aan de strijkstok hangen dat de komkommertelers al tevreden zijn met f 7,- per m². Het is zelfs zo dat de tuinders uit Kreta bij de verzending op geen stukken na nog weten wat de opbrengst zal worden. Dit betekent dat zij nog veel van onze tuinbouw moeten leren vóór zij werkelijk in staat zijn te kunnen concurreren. Niettemin is voorzichtigheid geboden omdat de komkommermarkt in de Gemeenschap nagenoeg verzadigd is.

VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN
directie- en schaftketen
scholen en
kerken
directie- en
schaft-
wagens
etc.
NOUTBOUW
HABBO
HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

UIT DE ARJOS

Hoofdstuk I

Algemene bepalingen

Naam

Artikel 1

Er bestaat in Nederland een landelijke politieke jongerenvereniging genaamd het Christen Democratisch Jongeren Appèl (CDJA). Zij is gevestigd te 's-Gravenhage.

Grondslag

Artikel 2

a. Het CDJA aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politiek handelen.
b. Het Christen Democratisch Jongeren Appèl streeft naar een maatschappij waarin de Bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend; het legt de concrete doeleinden vast in een politiek werkprogramma, waarmee het zich uitdrukkelijk richt tot de gehele Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering, welke doeleinden ongeacht de organisatiestructuur ook in de toekomst zullen gelden voor het CDJA.

Doel

Artikel 3

Het CDJA stelt zich op basis van de in artikel 2 genoemde grondslag ten doel:
a. politieke voorlichting en vorming, gericht op creatieve participatie en (politieke) standpuntbepaling;
b. het meedenken met en het kritisch begeleiden van de christen-democratie in het algemeen en het CDJA in het bijzonder.

Middelen

Artikel 4

Zij tracht het in het voorgaande artikel omschreven doel te bereiken door:
a. te bevorderen, dat de leden regelmatig bijeenkomen;
b. het uitgeven van studiemateriaal en het geven van voorlichting mede in eigen periodieken;
c. te bevorderen, dat leden actief deelnemen aan het organisatieleven in het CDJA;
d. het leggen en onderhouden van contacten met personen en organisaties in binnen- en buitenland, zowel op politiek en maatschappelijk terrein als op het gebied van jeugdwerk;
e. alle andere wettige middelen die daartoe dienstig kunnen zijn.

Lidmaatschap

Artikel 5

lid 1. Leden van het CDJA kunnen zijn personen niet ouder dan 29 jaar, behoudens de gevallen genoemd in het derde lid van dit artikel. Zij worden geacht in te stemmen met de grondslag en het doel als omschreven in de artikelen 2 en 3 van deze statuten.
lid 2. „Aan kandidaat-bestuursleden en/of bestuursleden van de in artikel 12 onder b, c, d, e, f en h genoemde organen kan gevraagd worden van welke politieke organisatie zij lid zijn.”
lid 3. De stemhebbende leden van het hoofdbestuur zoals omschreven in artikel 25 lid 2, de voorzitter van de CDJA raad en de leden van de commissie van beroep kunnen hun gehele zittingsperiode uitsluitend, ook indien zij daarbij de leeftijdsgrenzen overschrijden.

Sympathisanten

Artikel 6

Daarvoor geëigende bijeenkomsten en activiteiten staan in beginsel open voor sympathisanten, niet-zijnde leden.

Ledenadministratie

Artikel 7

lid 1. Het bestuur van de landelijke vereniging doet van de aanmelding en afschrijving van leden schriftelijk mededeling aan de provinciale afdeling, waaronder deze leden ressorteren.
lid 2. De provinciale besturen dragen de zorg voor mededeling van wijzigingen in het provinciale ledenbestand aan de plaatselijke en/of regionale kernen, voorzover deze wijzigingen deze kernen aangaan.

Algemene lidmaatschapsrechten en -verplichtingen

Artikel 8

lid 1. Onverminderd de hen elders in deze statuten toegekende rechten hebben alle leden recht op alle organisatorische bijstand, die het CDJA hen kan bieden.
lid 2. a. De leden zijn gebonden te voldoen aan hun geldelijke verplichtingen jegens de vereniging.
b. De vaststelling van de geldelijke verplichtingen van de leden geschiedt door de Algemene Ledenvergadering op voorstel van het hoofdbestuur.
c. Besluiten van de Algemene Ledenvergadering strekkende tot verzwaring van verplichtingen van geldelijke aard binden de leden.
lid 3. De leden ontvangen na betaling van de contributie een op naam gestelde lidmaatschapskaart en al de bij het lidmaatschap behorende informatie. De lidmaatschapskaart geeft hen toegang tot en stemrecht op alle bijeenkomsten van CDJA-organen, waarin zij organisatorisch zijn ondergebracht.
lid 4. Leden, die tot de vereniging toetreden, ontvangen tenminste deze statuten, het huishoudelijk reglement, het politiek werkprogramma en de geldende contributieregeling.

Schorsing

Artikel 9

lid 1. Het hoofdbestuur is bevoegd bij tenminste 2/3 meerderheid der uit te brengen stemmen een lid te schorsen voor een periode van ten hoogste twee maanden, ingeval het lid bij herhaling in strijd handelt met zijn lidmaatschapsverplichtingen of door hem één of meerdere handelingen of gedragingen zijn gepleegd, welke de belangen en/of het aanzien van de vereniging in ernstige mate schaden.
Het hoofdbestuur brengt de betrokkene per aangetekend schrijven op de hoogte van de schorsing.

Arjosledenvergadering 5 mei a.s.

Op 5 mei a.s. vindt naar aanleiding van de concept-statuten voor het CDJA als één politieke jongerenorganisatie een extra algemene ledenvergadering van de ARJOS plaats. De concept-statuten staan afgedrukt op deze pagina's. In het volgende nummer van Nederlandse Gedachten meer uitgebreide informatie over de ledenvergadering.

Gedurende de periode van schorsing vervallen de rechten, voortvloeiende uit het lidmaatschap.
lid 2. Het geschorste lid kan binnen twee weken na dagtekening van de kennisgeving tot schorsing door indiening van een beroepschrift in beroep gaan bij de commissie van Beroep als bedoeld in artikel 41. Gedurende de beroepstermijn en hangende het beroep blijft de schorsing van kracht. Binnen vier weken na ontvangst van het bezwaarschrift doet de Commissie van Beroep - na bestuur en betrokkene redelijkerwijs de mogelijkheid te hebben geboden om gehoord te worden - schriftelijk onder opgaaf van redenen uitspraak. Deze uitspraak is bindend.

Beëindiging lidmaatschap

Artikel 10

lid 1. Het lidmaatschap van de vereniging eindigt:
a. door het overlijden van het lid;
b. door opzegging door het lid;
c. door opzegging namens de vereniging;
d. door roeyment.
lid 2. Opzegging door het lid geschiedt door een schriftelijke kennisgeving aan het secretariaat van de vereniging, hetgeen het lid echter niet ontslaat van de verplichting de financiële bijdrage voor het lopende jaar te voldoen.
Deze kennisgeving dient minstens vier weken voor het einde van het boekjaar bij het landelijk secretariaat te zijn ontvangen. Leden, die na dit tijdstip hun lidmaatschap opzeggen, zijn gehouden mede hun financiële bijdrage voor het eerstkomende boekjaar te voldoen.
lid 3. Opzegging namens de vereniging vindt plaats, wanneer een lid heeft opgehouden aan de vereisten te voldoen door de statuten voor het lidmaatschap gesteld en kan voorts plaatsvinden wanneer een lid niet aan de financiële verplichtingen jegens de vereniging voldoet.
De opzegging geschiedt schriftelijk door het hoofdbestuur.
lid 4. a. Roeyment kan alleen worden uitgesproken wanneer een lid handelt in strijd met de statuten, reglementen of wettige besluiten van de vereniging of de vereniging op onredelijke wijze benadeelt;
b. het besluit tot roeyment geschiedt door het hoofdbestuur, bij tenminste 2/3 meerderheid van de uit te brengen stemmen. Het hoofdbestuur stelt de betrokkene onverwijld per aangetekend schrijven op de hoogte van het besluit onder opgaaf van redenen. Tevens wordt de provinciale afdeling, waaronder het lid ressorteert, door het hoofdbestuur van het besluit tot roeyment in kennis gesteld;
c. binnen vier weken na dagtekening van de kennisgeving van het besluit tot roeyment kan de geroeyde van beroep aantekenen bij de Commissie van Beroep als bedoeld in artikel 41. Gedurende de beroepstermijn en hangende het beroep is het lid geschorst. Dit beroep moet schriftelijk worden ingediend bij de voorzitter van de Commissie van Beroep, zulks op straffe van niet-ontvankelijkheid.
d. binnen veertig dagen na ontvangst van het beroepschrift doet de Commissie van Beroep - na hoofdbestuur en geroeyde redelijkerwijs de mogelijkheid te hebben geboden om gehoord te worden - schriftelijk onder opgaaf van redenen uitspraak. Deze uitspraak - welke bindend is - wordt zo spoedig mogelijk schriftelijk aan de betrokkene bekendgemaakt.
e. het besluit tot roeyment wordt onherroepelijk na het verstrijken van de onder art. 10 lid 4 sub c. gestelde termijn indien beroep is aangetekend na een daartoe strekkende uitspraak van de Commissie van Beroep.

Huishoudelijk reglement

Artikel 11

lid 1. De vereniging kent een huishoudelijk reglement, dat wordt vastgesteld en gewijzigd door de Algemene Ledenvergadering met gewone meerderheid van stemmen.
lid 2. Het huishoudelijk reglement, dat geen bepalingen mag bevatten in strijd met de statuten, bevat onder meer nadere regels over de organisatie, de werkwijze en de taak en bevoegdheden van de organen van de vereniging en verder alles, waarin deze statuten niet voorzien.
lid 3. Het huishoudelijk reglement bevat bepalingen met betrekking tot het aftreden, schorsen en ontslaan van bestuursleden.

Hoofdstuk II

De organen van het CDJA

Artikel 12

lid 1. De organen van de vereniging zijn:
a. de algemene ledenvergadering
b. de CDJA-raad
c. het hoofdbestuur
d. het dagelijks bestuur

Concept-statuten Landelijk Christen-Democratisch Jongeren Appèl

(zoals vastgesteld door het federatiebestuur op 9 februari 1979)

e. de provinciale afdelingen
f. de plaatselijke en/of regionale kernen
g. de permanente commissies
h. de commissie van Beroep
lid 2. Het hoogste orgaan van de landelijke vereniging is de algemene ledenvergadering.

Algemene ledenvergadering Taak en bevoegdheden

Artikel 13

lid 1. De algemene ledenvergadering bespreekt in algemene zin het beleid en functioneren van de vereniging;
lid 2. de algemene ledenvergadering heeft de bevoegdheid resoluties aan te nemen en uitspraken te doen;
lid 3. de algemene ledenvergadering stelt het jaarverslag vast;
lid 4. de algemene ledenvergadering stelt de jaarrekening en de begroting vast;
lid 5. de algemene ledenvergadering benoemt de voorzitter van de vereniging;
lid 6. de algemene ledenvergadering benoemt voorts twee leden van het hoofdbestuur en hun plaatsvervangende leden;
lid 7. de algemene ledenvergadering benoemt de leden van de commissie van beroep.
lid 8. de algemene ledenvergadering benoemt de leden van de kascommissie.

Bijeenroeping en werkwijze

Artikel 14

lid 1. Eenmaal per jaar komen de leden in algemene ledenvergadering bijeen.
lid 2. Bovendien komt de vereniging in algemene ledenvergadering bijeen:
a. als het hoofdbestuur zulks wenselijk oordeelt;
b. als tenminste drie provinciale afdelingen daartoe een met redenen omkleed verzoek schriftelijk bij het hoofdbestuur indienen of op schriftelijk verzoek van tenminste een zodanig aantal leden als bevoegd is tot het uitbrengen van een tiende gedeelte der stemmen in de algemene ledenvergadering.
Ingeval het tiende gedeelte van het aantal leden dat bevoegd is tot het uitbrengen van een stem in de algemene ledenvergadering evenwel meer dan 200 leden bedraagt, is voor het bijeenroepen van een algemene ledenvergadering een schriftelijk verzoek van 200 leden voldoende. Het hoofdbestuur is op grond van een dergelijk verzoek verplicht de vergadering bijeen te roepen tegen een datum gelegen binnen vier weken na ontvangst van het verzoek.
c. als de CDJA-raad het hoofdbestuur schriftelijk verzoekt een geschil tussen deze bestuursorganen ten aanzien van het politiek beleid voor te leggen aan de algemene vergadering. Het hoofdbestuur is dan verplicht de vergadering bijeen te roepen tegen een datum gelegen binnen 6 weken na het verzoek van de CDJA-Raad.
lid 3. De wijze van bijeenroepen van een algemene ledenvergadering als bedoeld in lid 2 sub b en c wordt geregeld bij huishoudelijk reglement.

Artikel 15

lid 1. De jaarlijkse algemene ledenvergadering wordt door het hoofdbestuur uitgeschreven op een termijn van tenminste acht weken door oproeping van de leden en/of door mededeling van deze oproeping in het orgaan van de vereniging.
lid 2. a. de oproeping dient vergezeld te gaan van de agenda, eventuele voorstellen van het hoofdbestuur betreffende politieke en organisatorische zaken; de voordracht van het hoofdbestuur betreffende de door de algemene ledenvergadering te kiezen functionarissen en dient voorts te vermelden het recht van de leden tot uiterlijk vier weken voor de vergadering voorstellen en resoluties bij het hoofdbestuur in te dienen.
b. voorstellen en resoluties niet afkomstig van het hoofdbestuur dienen te zijn ondertekend door tenminste 25 leden en te zijn voorzien van een toelichting.
lid 3. Uiterlijk 14 dagen voor de algemene ledenvergadering dienen de leden in kennis gesteld te worden van:
a. het jaarverslag;
b. de jaarrekening en de begroting;
c. de door de leden, overeenkomstig het bepaalde in het vorige lid onder b, ingediende voorstellen en ontwerp-resoluties met de daarbij behorende pre-adviezen van het hoofdbestuur.
d. de namen van bij het hoofdbestuur gestelde tegenkandidaten van de door de algemene ledenvergadering te kiezen functionarissen.
lid 4. Voor wat betreft actuele politieke zaken kunnen tijdens de vergadering voorstellen en/of ontwerp-resoluties worden aangeboden. De algemene ledenvergadering beslist of ze deze voorstellen in behandeling neemt.
lid 5. Amendementen op voorstellen en/of ontwerp-resoluties kunnen ter vergadering worden ingediend, mits ondertekend door tenminste 5 leden.
lid 6. Het huishoudelijk reglement bevat een reglement van orde betreffende de algemene ledenvergadering.

Artikel 16

lid 1. De algemene ledenvergaderingen zijn openbaar.
lid 2. Tot het houden van een besloten algemene ledenvergadering kan worden overgegaan indien ter vergadering een daartoe strekkend voorstel van het hoofdbestuur of tenminste 25 leden, met een gewone meerderheid der uitgebrachte stemmen wordt aangenomen.

Stemrecht

Artikel 17

lid 1. Alle leden die niet geschorst zijn, hebben recht

tot het uitbrengen van één stem op de algemene ledenvergadering.
lid 2. Stembiljetten worden aan de hand van de lidmaatschapskaarten en/of ledenlijst ter vergadering uitgereikt.
lid 3. De leden kunnen hun stemrecht uitsluitend in persoon in de algemene ledenvergadering uitoefenen.

Stemmingen

Artikel 18

Stemmingen over zaken geschieden mondeling of schriftelijk, stemmingen over personen dienen schriftelijk te geschieden. Voor het tellen van de stemmen wijst de algemene vergadering een stemcommissie aan van tenminste drie leden.

Artikel 19

lid 1. Voorzover in deze statuten niet anders is bepaald, worden in de algemene vergadering alle beslissingen genomen met gewone meerderheid van de uitgebrachte geldige stemmen. Staken over een voorstel de stemmen, dan wordt het voorstel geacht te zijn verworpen.
lid 2. Bij stemmingen over zaken en personen worden voor het bepalen van het aantal uitgebrachte stemmen, de blanco stemmen en de stemmen die door de stemcommissie ongeldig worden verklaard, niet meegeteld.
lid 3. Heeft bij stemming over personen, bij eerste stemming niemand de volstrekte meerderheid gekregen, dan vindt een herstemming plaats tussen de twee personen, die de hoogste aantallen stemmen hebben verkregen. Bij het staken van deze herstemming is de jongste in jaren gekozen.

CDJA-Raad

Taak en bevoegdheden

Artikel 20

lid 1. De taak van de raad omvat:
a. het vaststellen van de hoofdlijnen voor het politieke beleid van het hoofdbestuur;
b. het bespreken van het politieke beleid van de vereniging.
lid 2. De raad is bevoegd:
a. tot het doen van uitspraken en het aannemen van resoluties over vraagstukken van politiek beleid;
b. om het hoofdbestuur ter verantwoording te roepen over het gevoerde politieke beleid.

Samenstelling en verkiezing

Artikel 21

lid 1. De CDJA-raad bestaat uit stemhebbende en adviserende leden.
lid 2. De stemhebbende leden zijn:
a. de stemhebbende leden van het hoofdbestuur;
b. vijf leden uit elke provincie met een ledental beneden de honderd leden.
Voor elke veertig leden daarboven wordt één extra lid toegevoegd.
Voor de vaststelling van de provinciale ledentallen geldt het aantal betalende leden per 31 december van het voorgaande jaar.
lid 3. De adviserende leden zijn:
- de adviserende leden van het hoofdbestuur.
Naast de adviserende leden van het hoofdbestuur kunnen andere adviseurs aan de raad worden toegevoegd volgens de regels daartoe in het reglement van de raad gesteld.
lid 4. De af te vaardigen leden van een provincie worden door het provinciaal congres gekozen voor een periode van twee jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar. Voor de regels van de verkiezing wordt het gestelde in artikel 37 lid 2 analoog toegepast.
lid 5. a. de voorzitter van de raad wordt uit het midden van de raad voor een periode van twee jaar gekozen, en is in die hoedanigheid eenmaal herkiesbaar, ongeacht het aantal jaren dat hij als gewoon lid van de raad heeft uitgemaakt.
b. met de functie van voorzitter van de raad is onverenigbaar met het stemhebbend lidmaatschap van het hoofdbestuur.
c. de voorzitter heeft geen stemrecht in de raad.
d. het huishoudelijk reglement kan nadere regels stellen met betrekking tot het vice-voorzitterschap van de raad. Het kan daarbij de artikelen 5, lid 3 en 25, lid 5 sub 1 a, b en c, en 25, lid 6 van deze statuten op de vice-voorzitter van toepassing verklaren.
lid 6. a. voor de verkiezing van de voorzitter van de raad draagt het hoofdbestuur acht weken voor de vergadering, waarin de verkiezing zal plaatsvinden één kandidaat voor en stelt de provinciale afdelingen hiervan terstond in kennis.
b. iedere provinciale afdeling heeft het recht uiterlijk één maand voor deze vergadering één tegenkandidaat voor het voorzitterschap schriftelijk bij het hoofdbestuur in te dienen.

Werkwijze

Artikel 22

lid 1. De CDJA-raad wordt tenminste tweemaal per jaar door de voorzitter in openbare vergadering bijeengeroepen. De CDJA-Raad komt bovendien bijeen, indien tenminste 1/5 van het aantal stemhebbende leden van de raad bij de voorzitter een daartoe met redenen omkleed schriftelijk verzoek hebben ingediend.
De voorzitter is verplicht tegen een datum, gelegen binnen acht weken na de indiening van het verzoek, de raad bijeen te roepen.
lid 2. Stemmingen in de raad vinden plaats overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 18 en 19.
lid 3. De CDJA-raad stelt voor haar functioneren een reglement van orde op. Dit reglement behoeft de goedkeuring van de algemene ledenvergadering.
lid 4. Artikel 16, lid 2, is op de vergaderingen door de CDJA-raad van overeenkomstige toepassing.

Hoofdbestuur

Artikel 23

Taak en bevoegdheden

lid 1. Bij het hoofdbestuur berust de algemene leiding van de vereniging, zowel in organisatorisch opzicht als in politiek opzicht;
lid 2. Het hoofdbestuur bereidt de voorstellen ter behandeling op de algemene ledenvergadering voor. Het hoofdbestuur kan tevens voorstellen doen ter behandeling op de CDJA-raad;
lid 3. Het hoofdbestuur is verantwoordelijk voor de handhaving van de statuten en reglementen en draagt de zorg voor de uitvoering van besluiten van organen, die bevoegd zijn om namens de vereniging besluiten te nemen;
lid 4. Het hoofdbestuur is bevoegd, voorzover deze bevoegdheid niet bij enig ander orgaan berust, de benoemingen te doen;
lid 5. Het hoofdbestuur vertegenwoordigt de vereniging in en buiten rechte. Voor het verrichten van rechtshandelingen zijn de handtekeningen van de voorzitter tezamen met de penningmeester of de vice-voorzitter of de handtekeningen van de vice-voorzitter tezamen met de penningmeester voldoende.
lid 6. Het hoofdbestuur is bevoegd tot het sluiten van overeenkomsten tot het kopen, vervreemden of bezwaren van registergoederen, tot het sluiten van overeenkomsten waarbij de Vereniging zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt, zich voor een derde sterk maakt of zich tot zekerheidsstelling van een schuld van een derde verbindt mits 4/5 van het bestuur aanwezig is in de vergadering, waarin een besluit tot het verrichten van een rechtshandeling als in dit lid omschreven, wordt genomen en met een meerderheid van 4/5 der geldig uitgebrachte stemmen.
lid 7. Het hoofdbestuur bevoordt de oprichting, de instandhouding en het functioneren van de provinciale afdelingen.
lid 8. Het hoofdbestuur is belast met de kandidaatstelling van de door de algemene ledenvergadering te kiezen twee hoofdbestuurleden en hun plaatsvervangende leden.
lid 9. Het hoofdbestuur onderhoudt de contacten met de partijorganen van het CDJA voorzover niet aan de andere organen opgedragen.
lid 10. Het hoofdbestuur heeft tot taak de instelling en instandhouding van de permanente commissies.
lid 11. Het hoofdbestuur is belast met de kandidaatstelling van de door de algemene ledenvergadering te kiezen voorzitter van de vereniging.
lid 12. Het hoofdbestuur beslist in alle aangelegenheden, waarin niet of onvoldoende is voorzien door deze statuten, door enig reglement of door een wettig besluit der Algemene Ledenvergadering.

Verantwoording

Artikel 24

Het hoofdbestuur is voor het gevoerde beleid verantwoordelijk schuldig aan de Algemene Ledenvergadering.

Samenstelling

Artikel 25

lid 1. Het hoofdbestuur bestaat uit stemhebbenden en adviserende leden en komt tenminste 10 maal per jaar bijeen.
lid 2. De stemhebbende leden zijn:
a. de voorzitter door de Algemene Ledenvergadering in functie gekozen;
b. de door de provinciale afdelingen ingevolge artikel 36 afgevaardigde leden;
c. de stemhebbende leden van het dagelijks bestuur;
d. de twee ingevolge artikel 26 door de Algemene Ledenvergadering gekozen leden.
lid 3. De adviserende leden zijn:
a. de voorzitter van de CDJA-raad;
b. de door het hoofdbestuur benoemde secretaris;
c. de voorzitters van de permanente commissies;
d. één afgevaardigde van het partijbestuur van het CDJA.
lid 4. Het hoofdbestuur kan adviseurs aan zich toevoegen, die tot de bestuursvergaderingen kunnen worden uitgenodigd, maar daarin geen stemrecht zullen hebben.

Door de Algemene Ledenvergadering te kiezen hoofdbestuurleden

Artikel 26

lid 1. Voor de verkiezing van de door de Algemene Ledenvergadering te kiezen twee hoofdbestuurleden draagt het hoofdbestuur per te vervullen plaatsen een tweetal voor. Deze voordracht wordt acht weken voor de vergadering waarin de verkiezing zal plaatsvinden in het CDJA-organen gepubliceerd.
lid 2. Tegenkandidaten kunnen tot uiterlijk een maand voor de Algemene Ledenvergadering schriftelijk bij het hoofdbestuur worden ingediend, indien hun kandidatuur door tenminste veertig leden wordt ondersteund en is medeondertekend.
lid 3. De door het hoofdbestuur voorgedragen kandidaten en de bij het hoofdbestuur ingediende tegenkandidaten, die niet door de Algemene Ledenvergadering voor het hoofbestuurslidmaatschap worden verkozen, zullen in rangvolgorde van de meest op hen uitgebrachte stemmen als plaatsvervaarders van de door de Algemene Ledenvergadering gekozen twee hoofdbestuurleden optreden.
lid 4. De door de Algemene Ledenvergadering gekozen hoofdbestuurleden worden gekozen voor een periode van twee jaar en zijn slechts eenmaal herkiesbaar.

De zusters van de mannenbroeders (I)

De eerste veertig jaar

Door mevr. F. T. Diemer-Lindeboom;
oud-presidente Anti-revolutionair Vrouwen Comité

Een induiken in de geschiedenis van de verhouding a.r.p.tij-a.r.vrouw en omgekeerd, brengt, ondanks bepaalde vertrouwde daarmee, toch iets met zich van „omzien in verwondering”. Veel van de zo geheten „vrouwenkwesie” lijkt thans tot een ver verleden te behoren. En toch ligt die tijd nog zo kort achter ons. In nog sterker mate dan in 1952 door onze voorman I. A. Diepenhorst onder woorden werd gebracht bij de intrede van KVP-lid Dr. Anna de Waal als eerste vrouwelijke staatssecretaris: „Het is een lange weg geweest van Sara in de tent naar de vrouw op het departement”, geldt dit onze a.r.vrouwen.

Er zou nog een spanne van een kwart eeuw overbrugd moeten worden eer een onzer op zo hoge post geroepen zou worden. Het is geen ironie, maar humor der a.r.-geschiedenis dat juist zij de portefeuille Emancipatiezaken kreeg te beheren.¹⁾ En con amore werd haar die van de zijde van onze mannen – om van de vrouwen maar niet te spreken – ook gegund. In de verantwoordelijke functie binnen ons huidige staatsbestel van Mevrouw Kraayeveld culmineert het veranderingsproces in positieve richting.

Algemeen klimaat

Wanneer we terugzien willen we graag blijkbaar blijven. Te zeer vanuit het hedendaagse levensgevoel en de huidige cultuursituatie voor de vrouw en te ongenueerd wordt tegenwoordig de kenschets van de „Sitz im Leben” van de vrouwen vroeger met het woord „onderdrukt” gegeven. Dat er bij de geboorte van onze partij en ook tijdens haar eerste periode geen vrouwen aan te pas kwamen, past nog geheel in het culturele en statelijke klimaat. Het voor de industrialiseringsmaatschappij zo kenmerkende proces van geleidelijk afstropen van sferen en functies, eigen aan het veelzijdig karakter van de gezinshuishouding, begon pas. Huisvrouwen met een brede blik voor maatschappelijke noden en behoeften, grepen wei taken aan. Moeilijker was de situatie voor ongehuwde vrouwen uit burgerlijk milieu, omdat de conventie haar eigenlijk verbood een betaalde werking te zoeken, die er trouwens nauwelijks te vinden was. Talloze arbeidsters waren daarentegen door de lage mannenlonen juist gedwongen tot naast de zorg voor het gezin arbeid in fabriek of anderszins voor bijverdienste. De behoefte aan politieke invloed ontstond het eerst bij de meer liberaal getinte vrouwenbeweging en in socialistische kring. De jaren zeventig van de 19e eeuw hadden, wat de vrouw betreft, in ons land vooral gestaan in het teken van verbetering en uitbreiding van het onderwijs aan meisjes. Dat gaf al de nodige strijd.²⁾ De jaren tachtig stonden ten aanzien van het kiesrecht nog onder de census-wet krachtens welke alleen kiesgerechtigd was wie een bepaalde som aan belasting betaalde. Volgens dit stelsel was binnen het kader van de grondwet een vrouw in feite niet van het kiesrecht uitgesloten, gelijk ook wel door Mr. J. Heemskerk Azn in brochure betoogd was. Dit was aanleiding voor Aletta Jacobs, belasting betalende gediagnosticeerde medica, om in 1882 op haar recht te staan op de kiezerslijst geplaatst te worden. Na een afwijzende beschikking van de gemeente Amsterdam – „adressante moge zich

dan al op de letter van de wet beroepen, volgens de geest onze staatsinstellingen is aan de vrouw geen kiesrecht verleend” – bleef de tot voor de Hoger Raad voortgezette strijd zonder succes: de wetgever kon zoiets nooit bedoeld hebben! Daarom werd bij de grondwetsherziening van 1887 het kiesrechtartikel, aanvankelijk met „iedere Nederlander” aangevuld tot „iedere mannelijke Nederlander”. Daarmee was dan ook het sein gegeven voor de opkomst van vrouwenverenigingen tot verwerving van kiesrecht. Slechts weinig vrouwen uit uitgesproken christelijke kring sloten zich aan.

Barrière geformuleerd

Binnen de antirevolutionaire geleerden was er aanvankelijk een nauwe band met het ongeveer gelijktijdig op gang komende gereformeerd hoger onderwijs (We kennen de politieke gevolgen van het conflict Kuiper-Lohman). Bovendien speelden, wat ruimte voor de vrouw betreft, de verstrengeling met traditioneel kerkelijke opvattingen omtrent haar plaats een overheersende rol. Zo ligt er een zekere parallel tussen de opvatting, gelanceerd op een VU-meeting in 1898, dat een studerende vrouw „een ingaan tegen de ordeningen Gods is”³⁾ en de conclusie van het befaamde rapport van de commissie-Idenburg een goede twintig jaar later, die in feite het officiële partijdenken terzake verkiesbaarheid tot verantwoordelijke functies van de vrouw tot in de beginjaren vijftig beheerst heeft. Het kernelement was „dat God de vrouw in het algemeen een andere taak heeft aangewezen dan haar door het politieke passieve kiesrecht zou worden toegedacht; dat derhalve de Anti-Revolutionaire Partij zich heeft te onthouden van het candidaatstellen van vrouwen; dat op deze regel alleen uitzondering toelaatbaar is als onder de leiding des Heren het voor de Anti-Revolutionaire Partij duidelijk is geworden dat dit door God gewild is dat dit thans niet het geval is...” De Deputatenvergadering besliste in 1921 dienovereenkomstig, met dien verstande, dat het direct religieus verband niet mee opgenomen werd, zodat de resolutie tenslotte luidde: „dat door de bij het Centraal Comité aangesloten kiesverenigingen geen vrouwen behoren te worden candidaat gesteld, zolang de A.R. Partij niet in haar wettige vergadering van tegenovergesteld gevoelen blijk geeft.”

Stemrecht en beginsel

In het achterliggende decennium had in feite veel meer de kwestie van het stemrecht de gemoederen bezig gehouden, waarbij gekozen was voor het gezinshoofden-kiesrecht. Zo kwam in het Program van beginselen van 1916 o.a. te staan: „Krachtens beginsel verwerpt de partij de stemplicht en vraakt zij staatkundig vrouwenkiesrecht. Het kiesrecht der weduwen volgt vanzelf uit het kiesrecht der gezinshoofden.” „Krachtens beginsel” – wat was hier bedoeld, politiek of geloofsbeginnel? Het hier aangehaalde artikel droeg duidelijk het stempel van Abraham Kuiper, die in vele drierstarren in de Standaard van die jaren ons volksdeel in die richting geleid had. Een aantal daarvan was in 1914 op veler verzoek gebundeld tot een boekje „De eerepositie der vrouw”. De Voorrede daarvan eindigt met de woorden: „Anders dan principieel is zulk een geschilpunt niet tot beslissing te brengen.” In een volgorde, omgekeerd aan Groen's adagium „er staat geschied”, komt er dan eerst een uiteenzetting van het bestaan van twee afgescheiden sferen, enerzijds die van gezin en familie van meer particulier karakter, en anderzijds geheel daarbuiten die van Raden en Staten, op de vloot en in het leger meer

publiek van aard, elk met een eigen taak. En dan begint het zesde hoofdstukje aldus: „Met dit uit historie en ervaring verkregen resultaat stemt nu, wat ons in de Heilige Schrift geopenbaard is, overeen.” De nadruk valt dan verder op het geschapen zijn als tweerlei soort – niet maar variatie – mens en op teksten over de man als hoofd en de onderdanigheid van de vrouw. Niet alleen komt de gezamenlijke cultuuropdracht uit Gen. 1:28 nergens aan bod, maar ook wordt – men kan dat ook thans nog soms hier of daar tegenkomen – ten onrechte de aard van de huwelijksverhouding toegepast op situaties die daar niets mee van doen hebben. De visie vond wel ingang. Later, stellend dat het geroep om vrouwenkiesrecht in calvinistische kring geen enkele weerklank vond, schreef hij: „Ook de calvinistische vrouw rekent nog altoos, soms meer dan de man Calvinist, met de ordinantiën Gods.”

Impasse in 1919

Een aantal vrouwen had het onderricht in deze geest zozeer ter harte genomen, dat toen vrij onverwacht in 1919 in gevolge het initiatiefwetje-Marchant het vrouwenstemrecht werd ingevoerd, deze zich afzijdig wilden blijven houden. Dat was een schrik. Immers, dat zou meebrengen dat het stemmental van onze partij in vergelijking met dat van andere partijen zo onrustbarend zou slinken, dat „alle invloed op het staatsbeleid verijdeld zou zijn.” Aan de op grond van geloofsbeginnel weigerachtige vrouwen werd nu toegevoegd: „Hiervan waren dan echter vóór alle dingen het bewijs te leveren, en te leveren uit de Heilige Schrift... Maar in de meest volstrekte zin ontbreekt tot nu toe alle steekhoudend en afdoende bewijs dat God het verbiedt”. Niet stemmen heet dan „obstructie maken”. „Het vrouwenkiesrecht zal dan ook aan onze vrouwen als plicht worden opgelegd, en het zich niet kwijten van die plicht zal strafbaar verzuim zijn.” Zo ontmoeten we twee merkwaardig tegengesteld omgebogen lijnen: stemrecht eerst principieel afgewezen, daarna aanvaard; passief kiesrecht tegen principieel achtergrond. Ja, het passieve kiesrecht was eerst aanvaard, n.l. bij de grondwetsherziening van 1917. Daarbij waren slechts twee onderwerpen aan de orde geweest: gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs en het kiesrecht, beide tot dan jarenlang onderwerp van scherpe politieke strijd. Met wat toegevendheid ter linkerzijde inzake de onderwijskwesie en een niet al te stijf op eigen kiesrechtstandpunt blijven staan ter rechterzijde was toen pacificatie openbaar en bijzonder onderwijs bereikt, en algemeen actief en passief kiesrecht voor mannen alsmede passief kiesrecht voor vrouwen met de mogelijkheid om bij gewone wet aan vrouwen het actieve kiesrecht te verlenen, aanvaard. Dit alles met nagenoeg algemene stemmen, een unieke gebeurtenis in de parlementaire geschiedenis. Het Eerste-Kamerlid Prof. Herman Bavinck tekende hierbij aan, dat de rechtse

kamerleden zich allen haastten „om uit te spreken dat het vrouwenkiesrecht geen zaak van geloofsbeginnels was en bleken dus tot andere gedachten gekomen te zijn, dan vroeger in de partij werden uitgesproken, en waarin ook velen thans nog voortleven.”⁴⁾ Achteraf lijkt het alsof de tegenstanders met het sluiten van de deur voor het vervullen van functies door vrouwen in 1921 enigszins revanche hebben willen nemen voor de opgedrongen ontwikkeling inzake vrouwenstemrecht. Kuiper, die wel al eerder gewaagd had van het bestaan van een middenreijn „waarop het mannelijke en vrouwelijke zich dooreenstrengelt, waarop dan ook de vrouw suo iure verschijnt”, was in 1920 tot het inzicht gekomen, dat onze partij op den duur ook wel vrouwen zou moeten candideren, gaf daarbij ook uitdrukking aan enige wel ongegrond gebleken vrees voor concurrentie.

Ander, ruimtescheppend spoor

De officiële lijn ten spijt was er toch duidelijk een toenemende openheid voor een bredere visie op plaats en taak van de vrouw, met consequenties voor de politieke verhoudingen.

Herman Bavinck was hierin de grote voorman. In zijn belangwekkende Kamerrede van 1917 had hij al gewezen op de grote dienst die vrouwen kunnen bewijzen, met name in verband met de grote veranderingen in de werkzaamheden van de staat op cultureel en sociaal gebied. Kort daarop was, begin 1918 zijn boek „De vrouw in de hedendaagse maatschappij” uitgekomen, waarin hij blijk gaf de ontwikkeling van de vrouwenbeweging elders en in ons land te hebben gevolgd. Hij vroeg daarin aandacht voor de belangrijke vraagstukken die met het vrouwenleven ook toen al in verband stonden, en maakte daarbij duidelijk dat het vrouwenkiesrecht door de mannen niet op afdoende gronden kon worden geweigerd. In het hoofdstuk over de Vrouw en de Staat schetste hij in enkele zinnen de achtergrond van het streven: „... het komt op uit het ontwaakte zelfbewustzijn... vindt steun in de inkrimping van de gezinsarbeid, in het bedrijfs- en beroepsleven waartoe haar leven zich heeft uitgebreid... hangt samen met het belang dat zij persoonlijk heeft gekregen bij het bestuur des lands... de ontwikkeling der maatschappij drijft haar op nieuwe banen.” Een veelzijdig oriënterend en baanbrekend boek. (Kok, Kampen, 186 p. Men sprak toen nog van „brochure”!) In dit licht is het een wezenlijk manco van het rapport van de commissie-Idenburg, dat dit op de cultuurhistorische economische en sociale context van het vraagstuk op geen enkele wijze inging.

Vrouwen vinden eigen weg

Tot nu toe gaat dit hele verhaal over wat binnen de sfeer van uitsluitend mannen gedacht en geregeld werd.

Maar hoe stond het met de vrouwen zelf? Hoe kanaliseerde zich haar bewustwording? Bewustwording was er. Een vrouw als Johanna Breevoort had al sedert 1902 zich in woord en geschrift bezig gehouden met een bredere roeping van de vrouw vanuit geloofsvisie dan in orthodoxe kringen gangbaar was. Zij deed het nodige spitwerk tot voorbereiding van een christelijke vrouwenbeweging. Van bijzondere betekenis werd haar, net als Bavinck's boek, in 1918 verschenen werk „De vrouw vrijgemaakt door de Zoon des mensen”. Een bevrijdend stimulerend boek. Het Woord ten volle respecterend had zij daaruit telkens facetten naar voren weten te halen en belicht, welke in de traditionele benadering vanuit vaak eenzijdig

mannelijk beustzijn niet aan bod waren gekomen.

Ds. R. Zijlstra schreef in het Woord Vooraf: „... er is nu eenmaal ook onder ons een „Christelijke Vrouwenbeweging”, waarbij het niet in de eerste plaats gaat om de positie van de echtgenote in haar gezin en voor haar man, maar „... om de vraag naar voorbereiding tot en deelneming aan het publieke leven in de Kerk, zowel als in Staat en Maatschappij.

Dan was er in Nov. 1918 het moment van dreigende revolutie (Troelstra) waardoor maatschappelijk en politiek meelevende christenvrouwen op klemmende wijze het gemis gevoelden van een eigen organisatie van christenvrouwen. En het tweede christelijk sociaal congres het jaar daarop gaf nog een laatste stoot om tot zo'n eigen organisatie van christenvrouwen te komen: in 1919 vond de oprichting van de Nederlandse Christen Vrouwenbond plaats.

Het verantwoordelijkheidsbesef voor het maatschappelijk en politiek leven, gewekt dan wel versterkt door grondwettelijke en wettelijke toekenning van het volledige staatsburgerschap, beïnvloedde de doelstelling van de Bond in hoge mate: voorlichting betreffende maatschappelijke en staatkundige vraagstukken, waarvoor de oplossing zou gezocht worden bij het licht van Gods Woord. In deze organisatie verenigden zich vele christenvrouwen van antirevolutionaire en christelijk-historische huize. Deze groepen, na de politieke scheiding tengevoelen van het conflict Kuiper-de Savornin Lohman ook enigszins van elkander vervreemd, ervoeren de nieuwe band als een wederzijdse verrijking en men zette zich gezamenlijk enthousiast in om vele vrouwen uit hun kring maatschappelijk en politiek bewust te maken. Het bondsorgaan „Christelijk Vrouwenleven” bood de vrouwen uit eigen kring een welkome mogelijkheid haar kritisch ooreel over het verloop van de „vrouwenkwesie” binnen de a.r. partij, bekendheid te geven. Zo b.v. reeds in 1920 Anthonia Margaretha, en later Mevrouw A. C. Diepenhorst-De Gaay Fortman. De laatste schreef over de opgeworpen barrière en de wijze van totstandkoming daarvan: „Nog vreemder dan de beslissing was de weg die tot dit besluit leidde. Eenstemmigheid bestond er niet in de partij... geen voorstander van passief vrouwenkiesrecht mocht er in (n.l. de commissie van onderzoek en advies) zitten. Zo kon de uitkomst niet twijfelachtig zijn. Op die wonderlijke manier kwam het wonderlijke partijbesluit tot stand.” Ja, er waren al wel veel vrouwen juist in die begintijd toetreden tot de kiesverenigingen, maar zij tellden zo weinig mee, dat de afvaardiging naar de Deputatenvergadering uitsluitend uit mannen bestond. De meelevende vrouwen zaten niet bij de pakken neer, toonden zich niet gefrustreerd. Politiek is één, inderdaad belangrijk aspect van de veelzijdige samenlevingsverhoudingen. Geïnteresseerde vrouwen gaven wel op andere terreinen – al dan niet in verdere afwachting – haar persoonlijke inzet.

- 1) Niet minder opmerkelijk is dat de eerste vrouwelijke hoogleraar voor vrouwenemancipatie met opdracht deze als maatschappelijke stroming te behandelen zowel vanuit de westerse optiek als vanuit ontwikkelingen in de niet-westerse wereld ook een vrouw van antirevolutionaire huize is, Mevrouw Dr. G. Thomas.
- 2) Tegenover de vrees voor excessieve emancipatie b.v. Dr. J. B. Steyn Parvé in zijn brochure Middelbaar onderwijs voor meisjes, en Dr. A. J. Vltringa in zijn veelbesproken referaat „De opvoeding en emancipatie der vrouw”.
- 3) Een Blinkend Spoor, p. 130
- 4) De vrouw in de hedendaagse maatschappij, p. 17

St. Kader- en Vormingswerk

Verslag St.C. Noordoostpolder over CDA-rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”

Vanaf begin januari heeft een groep van 11 leden van de A.R.P. in de Noordoostpolder gestudeerd op bovengenoemd rapport inzake economische orde. De eerste reactie na het doornemen van de stof was: „Jongens wat is dit voor ons een moeilijke zaak!” Men kon zich vinden in de beschreven analyses, het rapport was goed leesbaar, maar om er dan als leken mee te werken bij de behandeling van de opgestelde discussiepunten, bleek een bijzonder moeilijke opgave.

De snelle na-oorlogse ontwikkelingen en de nu door allerlei omstandigheden ingetreden kentering, bracht voor de discussie nogal eens het gevaar met zich op bij zaken terecht te komen, in plaats van zich te concentreren op de hoofdzaken. Na een vrij lange aanloopperiode, om ons de geijkte begrippen wat eigen te maken en na de eerste algemene beschouwingen, zijn we aan de werkelijke arbeid begonnen. Ter inleiding moet verder nog worden gesteld, dat de werkgroep zijn besprekingen niet gericht heeft op de technische aspecten van het rapport. Wij achten ons hier niet voldoende toe in staat. Onze op- en aanmerkingen zullen zich vooral richten op de visie op onze economische orde, zoals deze uit het rapport blijkt. De behandeling van de discussiepunten, die aan het ons toegezonden materiaal waren toegevoegd, was moeilijker dan het op het eerste gezicht leek.

Economische orde

Teneinde de besprekingen zinvol te laten verlopen, is eerst nagegaan, of wij ons konden vinden in de in het rapport gegeven definitie van het begrip economische orde. De werkgroep is van mening, dat de definitie weliswaar ruim van opzet is, maar toch niet ruim genoeg. Wij zouden het begrip economische orde dan ook als volgt willen definiëren: „Onder economische orde wordt verstaan de wijze, waarop verantwoordelijkheden zijn gespreid in de besluitvorming over de productie van goederen en diensten, de inkomsverving, en de inkomstbesteding, waarbij ook in sterke mate rekening dient te worden gehouden met de in economische termen niet-metbare waarden, zoals milieu, grondstoffen, natuur enz.”.

Rentmeesterschap en solidariteit

Het sleutelbegrip van dit rapport, namelijk de verantwoordelijkheid, georiënteerd op rentmeesterschap en solidariteit spreekt ons erg aan als een ideaal, waarop christendemocratische politiek gericht zal moeten zijn. Overigens moet hierbij direct aangetekend worden, dat er twijfels bestaan over de haalbaarheid in de praktische politiek – waarbij christendemocraten weliswaar deel uitmaken van de regering – maar toch bestlist niet het alleenrecht en de alleenheerschappij hebben. De centrale vraag, zowel in het rapport als in de discussie is steeds weer welke bijdrage de overheid kan/moet leveren aan een op bewerken en bewaren en op de solidariteit georiënteerde verantwoordelijkheidsbeleving. Dit betekent, dat de economische orde gericht moet zijn op welvaart en welzijn in eigen land, met inachtneming van de

noden in de derde wereld. Een en ander moet vooral worden gezien in de christelijke verantwoordelijkheid voor de naaste dichtbij en veraf. Ook moeten de beslissingen worden gericht op de toekomst van ons nageslacht (hierbij valt te denken aan eindige grondstoffenvoorraden en energie, alsook het gebruik van kernenergie).

Macroniveau

De hoofdlijn in het rapport is dan een pleidooi voor het anders structureren van de verantwoordelijkheden op overheidsniveau. Meer verantwoordelijkheid moet worden toebedeeld aan het mezoniveau/bedrijfstakken en het micro-niveau (ondernemingen). Dit houdt tevens in een versterken van de overlegstructuur en dat betekent dan weer een verdergaande democratisering binnen de bedrijven. De (centrale) overheid zal het kader moeten scheppen, waarbinnen een en ander zijn beslag kan en moet krijgen. Dit houdt niet in een *afnemende* verantwoordelijkheid van de overheid, maar wel een duidelijk *veranderende*.

Ook overigens zijn wij van mening, dat de mate waarin de overheid beslissingen zal moeten nemen, zich eerder zal uitbreiden dan inkrimpen. Oorzaak van dit blijvende overheidsingrijpen is o.a. onze open economie, waardoor de problemen, die zich op internationaal niveau voordoen, ons sterk treffen (denk b.v. aan de scheepsbouw). Andere probleemgebieden zijn:

- milieu/grondstoffen/energie;
- technologie en arbeid;
- inkomsverdeling;
- produktiecapaciteit.

Over de vraag, of de toenemende ingewikkeldheid van de problemen eveneens een oorzaak moet zijn voor uitbreiding van de overheidsbemoeiing, kan verschillend worden gedacht. Wij achten het zeer wel verdedigbaar, dat dit juist niet het geval moet zijn. Meestal gaat het dan om beslissingen inzake ingewikkelde praktische

problemen. Om dan de juiste beslissingen te kunnen nemen, moet men over veel informatie kunnen beschikken en ook over juiste informatie. Deze is juist aan de basis (waar men ermee moet werken) beschikbaar. Hoe langer de afstand wordt, die deze informatie moet afleggen, hoe meer de betrouwbaarheid afneemt. Dit pleit er juist voor, om beslissingsverantwoordelijkheid toe te kennen aan lagere niveaus, zoals bedrijven en bedrijfstakken.

Mezoniveau

Hoewel wij van mening zijn, dat allerlei problemen misschien gemakkelijker op macroniveau zouden kunnen worden opgelost, zijn we het eens met de in het rapport vermelde opvatting dat een uitbreiding van het verantwoordelijkheidsbesef van ieder individu alleen wordt vergroot, wanneer hij meer eigen verantwoordelijkheid en dus ook meer zeggenschap krijgt. In deze zin zijn we het dan ook eens met het voorstel betreffende de samenstelling van Raden van Commissarissen volgens het $\frac{1}{3}, \frac{1}{3}, \frac{1}{3}$ model. Dit houdt ook in, dat het loonoverleg weer sterker op bedrijfstakniveau zal moeten plaatsvinden, binnen een door de overheid te stellen raamwerk. Wij zouden dan ook wel kunnen instemmen met het nieuw leven inblazen van gestructureerd bedrijfstaksgewijze overleg. Dat dit geen eenvoudige zaak zal zijn, kwam in de discussie telkens weer naar voren. Een moeilijke factor daarbij is de mens en zijn omgeving:

- hoe staat de mens in zijn alledaagse omgeving?
  - wat zijn de gevolgen van de verzorgingsstaat, waar we in terecht zijn gekomen?
  - is de mens zich nog bewust van zijn verantwoordelijkheid?
  - het weggebben van het verantwoordelijkheidsgevoel is een gevolg van de sterk gestegen welvaart;
  - jongeren hebben geen of nauwelijks verantwoordelijkheid geleerd;
  - de welvaart is de (een) oorzaak van een andere mentaliteit.
- Conclusie: de mens moet mentaal veranderen om tot een goede overlegmaatschappij te kunnen komen. Hier ligt een grote taak voor de christelijke organisaties, maar ook voor het onderwijs en vormingswerk en – niet in de laatste plaats – voor de gezinnen, waar nog steeds een

belangrijk deel van de opvoeding en vorming van jonge mensen plaatsvindt. Een uitbreiding van de provinciale, gewestelijke en gemeentelijke bevoegdheden, dus een sterke decentralisatie van het bestuur is ook noodzakelijk, zodat ook in de bestuurlijke sektor op kleinere schaal beslissingen kunnen worden genomen over meer zaken dan thans het geval is. Ook hier geldt: hoe dichter bij de bestuurde, hoe sterker de betrokkenheid van de bestuurder.

Microniveau

Ook zijn in de groep nog enkele opmerkingen over het microniveau gemaakt, die hier niet onvermeld mogen blijven. Als eerste aanzet, om binnen een onderneming het verantwoordelijkheidsgevoel te vergroten, moet gedacht worden aan de verbetering van de werksituatie. De betrokkenheid bij een bedrijf wordt vooral bepaald door het plezier dat men in zijn werk heeft. Een groot probleem is hier het lopende-bandwerk (=mens als verlengstuk van de machine). Verder kan gedacht worden aan een uitbreiding van de bevoegdheden van de ondernemingsraad, waarbij als randvoorwaarden een gewaarborgde informatie en een goede kwaliteit van de leden genoemd moeten worden. Tenslotte kan hier ook de vraag aan de orde komen, of men bereid is akkoord te gaan met minder inkomen maar meer vrije tijd, al lijkt dit dan ook erg idealistisch. Concluderend kan gesteld worden, dat we het rapport beschouwen als een imposant en knap stuk werk, waarin een brok idealisme is verwoord, dat ons aanspreekt, maar waarbij voor ons de vraag blijft: is dit niet (te) ideaal? Maar: „Wie geen ideaal heeft, die heeft geen toekomst!” en zeker een christen-democratische partij mag best een idealistische toekomst nastreven. Om de verwerkelijking van dit ideaal na te streven, zal veel werk verzet moeten worden en hieraan zal op korte termijn serieus moeten worden begonnen. De werkgroep heeft hiervoor enkele praktische tips:

- er zal een appèl moeten worden gedaan op allen, die erbij betrokken zijn, om mee te werken aan de realisering van de „groene” draad (een goed alternatief voor de overbekende rode) die loopt door het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”; hiervoor is het nodig, dat het rapport voor iedereen gemeengoed wordt, ook en vooral aan de basis;

Rapport werkgroep „economische orde” St. C. Oostelijk Flevoland

Als groep zijn we bij de discussie uitgegaan van de Discussiepunten ten behoeve van de werkgroepen „Economische orde”. De discussiepunten leidden inderdaad tot veel discussie. Om tot pasklare antwoorden te komen viel echter niet mee. De meningen waren hiervoor vaak ook te sterk verdeeld.

Deze manier van werken (dus de aangeboden discussiepunten) heeft ons goed geholpen om ons goed in de toch wel moeilijke materie in te leven. Als nadeel van de discussiepunten ervoeren we dat het punt voor punt behandelen van deze vragen er haast wel toe moest leiden dat we het op alle punten met het rapport eens zouden zijn. Een soort ingebouwd systeem dat precies de denktrant van het rapport volgt en daardoor haast als vanzelf „jaknikkers” oplevert. Hoe meer we ons echter in de materie verdiepten, hoe meer weerstand er groeide om

overall maar klakkeloos ja op te zeggen. Daar de discussiepunten intussen hun dienst bewezen hadden, namelijk het opwekken van een diepgaande discussie, het naar voren halen van meningen, ideeën e.d. en het bekend worden met de te bespreken stof, besloten we ons uit het keurslijf van de vragenlijst te wringen. Gepoogd is de mening(en) van onze groep, te formuleren. Om het geheel wat overzichtelijk te maken is dit onderverdeeld in drie punten.

1. Korte samenvatting rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”

- De ontwikkeling wordt weergegeven van agrarische naar industriële naar post-industriële samenleving. Hierbij treden verschuivingen op in aantal werkenden in de verschillende sectoren. Van agrarische naar industriële naar dienstensektor.
- De toenemende groei van de overheidsbemoeienis op allerlei terrein wordt gesignaleerd. Hierbij wordt

tevens de stelling geponeerd dat dit niet steeds zo door kan (mag) gaan omdat we dan uiteindelijk onherroepelijk bij de centraal geleide staat uitkomen.

c. Als oplossing voor de onder b. gesignaleerde gevaren wordt genoemd de gespreide verantwoordelijkheid. Omdat volgens de opstellers in de gespreide verantwoordelijkheid het meeste recht wordt gedaan aan christelijke opvattingen inzake (het beleven van) rentmeesterschap en solidariteit. Alle andere (sociaal)-economische problemen worden in de geschetste constructie eveneens het beste opgelost. Deze gespreide verantwoordelijkheid wordt dan verder uitgewerkt vanuit het micro-nivo via het mezo-nivo naar het macro-nivo. Bij het laagste nivo wordt een zo groot mogelijke verantwoordelijkheid gelegd. Die beslissingen die in verband met reikwijdte en intensiteit niet door het betreffende nivo genomen kunnen of mogen worden schuiven op naar het hogere nivo. Bij de uitwerking is veel nadruk gelegd op de verantwoordelijkheid van de werknemers (en dan bijna uitsluitend in de marktsector).

2. Op- en aanmerkingen op het rapport

- De historische schets geeft een reëel beeld van de ontwikkeling tot nu toe. Elders in het rapport wordt een zeer hoge waarde toegekend aan het

Discussie over de economische orde

Onder coördinerende leiding van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP heeft een aantal werkgroepen zich gedurende de laatste maanden beziggehouden met de discussie ter zake de thema's „Economische Orde” en „Opslagregime van (kern)afvalstoffen”. De discussie zal worden gevoerd tijdens de tweedaagse partijraad van 18 en 19 mei 1979 in Zutphen, en wel op de avond van 18 mei 1979 in het kader van de bespreking van het politieke beleid. Ter voorbereiding van de behandeling van het thema „Economische Orde” is aan de werkgroepen het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”, een christen-democratische bijdrage aan de discussie over de economische orde, alsmede een samenvatting daarvan met discussievragen ter hand gesteld. In deze weken worden de resultaten van de werkzaamheden van de werkgroepen gepubliceerd. De bijdragen afkomstig uit de K.C. Leeuwarden en de St.C. Amstelveen zijn in beide vorige nummers reeds gepubliceerd. Deze week de resultaten uit de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland.

- dit appèl moet – wil het weerklink kunnen vinden – op zijn minst worden verstaan; daarom zal aan iedereen, in verstaanbare taal, duidelijk moeten worden gemaakt:
  - wat we willen,
  - waarom we dat willen en
  - hoe we dat denken te bereiken.
 (ook hierbij geldt: herhaling is de toverkracht van de reklame)
- de in het rapport genoemde noodzakelijke en wenselijke studies en onderzoeken moeten met spoed ter hand worden genomen en afgerond;
- er moet voor worden gezorgd, dat de regering *ernst en haast* maakt met het scheppen van het wettelijk kader, waarin de „groene” draad van het rapport gestalte moet krijgen.

absolute behoud van de werkgelegenheid binnen ieder bedrijf en binnen iedere bedrijfstak. Hiermee wordt gesuggereerd de bovengenoemde ontwikkeling te willen stopzetten.

b. Dat de overheidsbemoeienis steeds groeiende is kunnen we onderschrijven. Het gevaar van de opkomst van de totalitaire staat voelen wij als groep niet zo aan. Ondanks de groei van de overheidsbemoeienis blijft er toch ruimte voor eigen verantwoordelijkheid. Er is zelfs tegelijkertijd een tendens de verantwoordelijkheid te spreiden, bijv. de groei van de medezeggenschap binnen de bedrijven.

– Enkele leden van de groep zagen inderdaad het probleem van de groei naar een alles regelende overheid die geen enkele ruimte laat voor eigen verantwoordelijkheid. Het gevaar bestaat dat we steeds meer genegen zijn verantwoordelijkheid naar de overheid af te schuiven, waardoor het individu op den duur ook steeds minder verantwoordelijkheid toebedeeld krijgt. De toenemende invloed van de overheid doodt het meedenken van de mensen over een betere samenleving. De aandacht voor mens en maatschappij neemt af. Het gevaar bestaat dat men als individu niets meer betekent, geen invloed meer kan uitoefenen en een nummer wordt.

– c. Waarom is er niet uitgegaan van de verantwoordelijkheid van iedere burger

Damesconfectie
van maat 44 t/m 62

FORTY FOUR
lady shop

Ladyshop FORTY FOUR
Stationsstraat 74 (t.o. Markt)
Telefoon 055-214059
Apeldoorn

Ladyshop Forty Four
Groot in grote mode

reis- en passagebureau
select
international

Westerkade 1 hoek Catharijnesingel
3511 HA Utrecht
Telefoon 03-31.84.08-31.16.03
na 18.00 uur Driebergen 03438-7370

Uw Reisbureau
voor al uw reizen

De bijbel moet op rantsoen!

De bijbelgenootschappen kunnen het niet meer bijhouden, ze komen aan het eind van hun financiële mogelijkheden. Vorig jaar verspreidden ze méér dan 400 miljoen bijbels of bijbelgedeelten. Dit jaar vragen nog meer christenen om een bijbel in hun eigen taal. **Dat betekent: vele handen blijven leeg, want de bijbel moet op rantsoen.** Laat het zover niet komen!

Word lid van de Bijbel per Maand-Club

Dat kost u f 5,- per maand (meer mag natuurlijk ook). Met dit bedrag steunt u elke maand een bijbelproject ergens in de wereld. Om onze plannen voor dit jaar te kunnen verwezenlijken hebben we nog heel veel nieuwe leden nodig. Bent u iemand die blij is met de bijbel en deze ook graag aan anderen doorgeeft? Laat het dan niet bij „graag willen”. **DOE HET NU!** Vul onderstaande bon in en word lid. Dan kunnen we samen het ideaal verwezenlijken: **Voor iedereen een bijbel, in zijn eigen taal voor een prijs die hij kan betalen.**

BON Ondergetekende geeft zich op als lid van de Bijbel per Maand-Club.
Mijn maandelijkse bijdrage is f (Bedrag van uw keuze invullen, minimaal f 5,-) GDA

Naam .....

Adres .....

Plaats .....

Over de wijze van betaling ontvangt u nader bericht

Deze bon zenden aan **BIJBEL PER MAAND-CLUB**
Nederlands Bijbelgenootschap, Antwoordnummer 86, 2000 VC Haarlem, Postgiro 343808
(Postzegel plakken is niet nodig.)

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg, Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

DRUKWERK!

noorman is er voor, om uw drukwerk met ouderwets vakmanschap te verzorgen. gespecialiseerd in zowel handels-, als familiedrukwerk. deskundig advies, uitgebreide offertes.

drukkerij jan noorman

nw. st. jansstr. 58/60, 9711 VK groningen,
tel. 050-121024

als het op smaak aankomt...

leeuwezegel
beter verpakt! langer vers!

leeuwezegel
MARGARINE

uw beste keus!

Interessant boekennieuws voor u!

Prof. Dr. R. Bijlsma
BIJBELSE KERNWOORDEN
160 blz., f 17,90

In dit nieuwe deel uit de serie 'Gemeente van Christus nu' worden 25 grondbegrippen uit de Bijbel besproken (genade, gerechtigheid, liefde, wet enz.). Veel onderwerpen van vandaag komen vanuit deze invalshoek aan de orde. Tegelijk wordt veel informatie over de Bijbel gegeven.

Prof. Dr. R. Bijlsma
BIJBELSE KERNWOORDEN
160 blz., f 17,90

Hans Bouma
WE LEVEN OP EEN SLAGVELD
48 blz., f 7,50

Dit boekje stelt onze verwoestende invloed op de natuur aan de kaak. Onnoemelijk veel onvervangbaar leven is meedogenloos onder de voet gelopen. Hans Bouma maakt niet alleen de balans op, maar gaat ook in op de bijbels-theologische vragen die hier alles mee te maken hebben.

Prof. dr. A. J. Rasker
OP DE BRES VOOR VREDE EN GERECHTIGHEID
132 blz., f 15,90

Koëxistentie en dialoog als voorwaarde. Het gaat in dit boek om twee bij elkaar horende hoofdonderwerpen: ontwapening en vrede enerzijds en koëxistentie en dialoog anderzijds. Binnen dit kader schrijft de auteur op boeiende wijze over christendom-marxisme, gerechtigheid en pacifisme. Het boek bevat voorts een interessant overzicht van de geschiedenis van het pacifisme. Een boek dat geen oppervlakkigheid toelaat, maar dat velen kan helpen bij het nadenken over de vragen van oorlog, vrede en gerechtigheid.

Prof. dr. K. Runia
EIGENTIJDSE VRAGEN
158 blz., f 18,50

Dit boek mag als een vervolg gezien worden op het eerder verschenen: *Vragen van onze tijd.* Opnieuw brengt de auteur op glasheldere wijze een aantal vragen ter sprake, waarop in deze snel veranderende tijd dikwijls diverse antwoorden gegeven worden.

Prof. dr. R. Bijlsma
BIJBELSE KERNWOORDEN
160 blz., f 17,90

Pé Faber
ACHTERGRONDEN VAN STOTTEREN EN SPREEKANGST
126 blz., f 14,90

De auteur, logopedist en docent voordrachtstechniek aan de T.H. te Delft geeft als deskundige op bijzonder informatieve wijze voorlichting over een probleem dat vrij frequent voorkomt. Van belang voor hen die hier mee te maken hebben, maar ook voor ouders, onderwijskrachten en zij die beroepshalve met spraakstoornissen geconfronteerd worden.

DR. K. RUNIA
EIGENTIJDSE VRAGEN
158 blz., f 18,50

Achtergronden van stotteren en spreekangst **studeren**

Drs. C. Stam en Drs. D. Tieleman (redactie)
STUDEREN - EEN STUK VAN JE LEVEN!
120 blz., f 13,50

Pastorale verkenningen in de wereld van de universiteit. Negen gereformeerde studentenpredikanten schreven dit boek, dat een handreiking wil zijn voor studenten, aanstaande studenten, ouders, schooldekanen enz. Het gaat in dit boek om leven in de universitaire wereld en om gestalten van geloven daar. Maar ook proberen de schrijvers de eigen situatie van het pastoraat te verkennen.

Pé Faber
ACHTERGRONDEN VAN STOTTEREN EN SPREEKANGST
126 blz., f 14,90

Verkrijgbaar in de boekhandel

UITGEVERSMATSCHAPPIJ J. H. KOK KAMPEN

Economische orde

Vervolg van pag. 9

zonder bijv. gepensioneerden, werklozen en andere uitkeringstrekkers, studerende, huisvrouwen of werknemers in overheidsdienst hiervan uit te sluiten? Ook als verbruiker/konsument is het rentmeesterschap en de solidariteit toch te beleven. Door teveel beslissingen naar een lager nivo te brengen ontstaat het gevaar dat een totaalbeeld ontbreekt. Het „beleid” op macro-nivo kan hierdoor een optelsom worden van micro- en macrobeslissingen, zonder dat hier een bepaalde lijn inzigt.

d. Het idee dringt zich op dat de opstellers van het rapport ervan uitgaan dat de samenleving (economische orde) beter wordt wanneer de structuren (mate waarin de verantwoordelijkheid is gespreid) maar worden verbeterd. Gaan ze er hierbij vanuit dat „de mens” goed is? (Het zgn. optimistische mensbeeld). Hiermee willen we niet zeggen dat de opstellers dit ook werkelijk hebben bedoeld.

3. „Vakjes en potjes”-structuur

In het rapport wordt ervan uitgegaan zoveel mogelijk verantwoordelijkheid op zo laag mogelijk nivo te leggen. Wat een bepaald nivo niet aan kan wordt doorgeschoven naar boven. Wij zijn bang dat de overheid op deze manier uiteindelijk alleen de „restant verantwoordelijkheid” krijgt te dragen. Wij vinden dat de overheid juist de mogelijkheid moet hebben een beleid te voeren zonder zich te laten beperken tot het beheren van de „restpost”. De overheid moet haar verantwoordelijkheid dragen over de grenzen van branches, bedrijfstakken en regio's heen. Dan kan er sprake zijn van een beleid in plaats van de eerder genoemde optelsom van „deel-beleidjes” met alle ingebouwde tegenstrijdigheden. Dit beleid van de overheid heeft niet te onttaarden in het in detail alles regelen. Zo deze tendens er bestaat dient die democratisch bestreden te worden. De betrokkenheid van de burger/kiezer bij

het beleid van landelijke – maar ook van gemeentelijke en provinciale – overheid dient hiertoe te worden vergroot. De politieke partijen hebben hierin een grote taak. De overheid funktioneert alleen optimaal wanneer de hele samenleving zo democratisch mogelijk wordt opgebouwd en dus iedereen zijn verantwoordelijkheid kan dragen. Wanneer de overheid het beleid bepaalt, d.w.z. de grote lijn vaststelt kan ze binnen de hierbij gestelde grenzen ieder zijn verantwoordelijkheid laten of die waar nodig vergroten.

Bijna alle huidige economische problemen reiken verder dan de grenzen van één bedrijf, branche of bedrijfstak. Daarom kan geen enkel bedrijf deze problemen zelf oplossen. Zelfs binnen een bedrijfstak zijn hiervoor de mogelijkheden zeer beperkt. Wanneer het overleg tussen verschillende bedrijfstakken enigszins wil functioneren zal toch weer de overheid regelen op moeten treden. Eén van de grootste problemen voor welke oplossing de overheid een taak

heeft is het vraagstuk van de werkloosheid. Er zijn vele werklozen die wel zouden willen en kunnen werken (niet alleen „w.w.'ers” maar ook „w.a.o.'ers”, afgekeurd voor een bepaald soort werk maar niet voor alle werk). Als een voorbeeld van de problemen waar het hier om gaat zouden we kunnen noemen de toestand in de gezondheidszorg. Er zijn vele werklozen terwijl er behoefte aan arbeidskrachten is bij ziekenhuizen, verpleeginrichtingen e.d., maar er is geen geld. De prijs om hen aan het werk te krijgen is slechts het verschil tussen toekomstig loon en huidige uitkering.

Of het probleem van hen die net zijn afgestudeerd en maar geen werk kunnen vinden. Voor velen van hen zou er wel werk zijn te creëren. Op het gebied van energie bestaat namelijk een grote behoefte aan research en ontwikkeling. Dit geldt voor het verbruik van energieonderzoek naar energiebesparende productieprocessen, naar isolatiemogelijkheden, benutting koelwater enz. Dit geldt ook voor de opwekking van energie; onderzoek naar de mogelijkheden van zonne- en

windenergie, benutting aardwarmte, kernenergie enz.

De prijs is weer het verschil loon-uitkering, hier vermeerderd met research-kosten, die waarschijnlijk in de toekomst terugverdiend kunnen worden. Deze voorbeelden zouden nog met talloze aangevuld kunnen worden. Het grote probleem is echter dat alles per vakje geregeld wordt en uit zeer vele afzonderlijke potjes betaald wordt, waardoor we ten gronde dreigen te gaan aan ons eigen starre systeem. Aan de overheid de taak om – waar nodig – deze „vakjes- en potjes-structuur” te doorbreken.

4. Eindopmerkingen

Onze relatie tot de derde wereld wordt in het rapport wel aangehaald, maar niet uitvoerig uitgewerkt. Bij ons bestaat de vrees dat er door te veel nadruk op de verantwoordelijkheid binnen de eigen kring te leggen – d.m.v. de gespreide verantwoordelijkheid – de aandacht voor de verre naaste eerder zal afnemen dan toenemen. Doordat we het vreselijk druk hebben met het overleiden houden van onze eigen economische orde kunnen we zo gemakkelijk onze verantwoordelijkheid voor de verre naaste vergeten. Het rapport laat zien dat er de komende jaren ingrijpende veranderingen in onze economische orde zullen plaatsvinden. Dit moeten we niet zo maar over ons laten komen. Er zullen beslissingen genomen moeten worden hoe we hierop inspelen. Centraal moet daarbij staan: met welke beslissingen zijn de kansen het grootst, dat we een samenleving krijgen, die uitzicht geeft op een voor ieder menswaardig bestaan.

Een samenleving, waarin mogelijkheden zijn om God en onze naaste te dienen. Dit houdt in bestrijden van onrecht, dat onze naaste wordt aangedaan en het afwentelen van bedreigingen, die het bewonen van deze aarde onmogelijk maken. Of dat nu via de weg moet van spreiding van verantwoordelijkheden, zoals in het rapport aangegeven wordt of met behulp van een steeds grotere invloed v.d. overheid is in principe niet belangrijk, het systeem dat de meeste kans van slagen heeft, dat moet onze voorkeur hebben.

Het CDA-rapport

GESPREDDE VERANTWOORDELIJKHEID

wil een christen-democratische bijdrage zijn aan de discussie over de

ECONOMISCHE ORDE

Het rapport (ruim 170 blz.) bepleit een ingrijpende hergroepering van verantwoordelijkheden t.a.v. de grote sociaal-economische vragen van deze tijd. Meer verantwoordelijkheid leggen binnen ondernemingen, op bedrijfstak-niveau en in de regio.

Het rapport bespreekt uitvoerig de taak van de overheid, van de organisaties van werkgevers en werknemers, en besluit met een strategie van verandering: een krachtig appèl op mensen (en organisaties) en een pleidooi voor wijzigingen in de zeggenschapsverhoudingen.

Het rapport is opgesteld door een werkgroep van de drie wetenschappelijke instituten van het CDA, bestaande uit de heren prof. P. A. J. M. Steenkamp (voorzitter); S. Th. van Bijsterveld; drs. G. Gerritse; mr. J. Hollander; drs. P. H. A. Klep; J. Lanser; ir. J. W. M. van Rooij; drs. B. J. Udink; dr. J. de Vries; prof. dr. A. Wette; prof. drs. J. Weitenberg; prof. dr. H. J. van Zuthem; drs. H. Borstlap (rapporteur/secretaris) en drs. A. H. A. Veenhof (co-rapporteur).

Het rapport kost f 16,- (inclusief verzendkosten) en is te bestellen bij de drie wetenschappelijke bureaus: Dr. A. Kuypertstichting, Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag (tel. 070-606838); Centrum voor Staatkundige Vorming, Mauritskade 25, Den Haag (tel. 070-653934); jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmanstichting, Wassenaarseweg 7, Den Haag (tel. 070-246791).

AR-staatkunde

in christen-democratische
perspectief

Herdenkingsnummer
t.g.v. 100-jarig bestaan ARP

Herdenking en geboorte:
ARP - CDA
HOOGENDIJK

Momenten en personen
PUCHINGER

ARP en rooms-katholieken
KASTIEL

Bijzonder onderwijs
DOWTER

Christelijk en sociaal
(A. en H.) BORSTLAP

Eigendomsverhoudingen
DE HAAN

Internationale rechtsoorde
KOOLJWANS

Dilemma's van een 100-jarige
gesprek: DE BOER, VEERMAN, DE KONING,
OOSTLANDER, HOOGENDIJK o.l.v. KOOLJWANS

BOW (in enveloppe zonder postzegel) sturen
aan: Dr. A. Kuypertstichting, antwoordnummer
1904, 2500 WB 's-Gravenhage:

ik abonneer mij op ARS voor
o f 40,- per jaargang
o f 28,- per jaargang (lid Arjos/CDJA,
student)
o ik bestel het jubileumnummer à f 10,-
NAAM: .....
ADRES: .....
PLAATS: .....

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à 12000 stuks.
Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur.
Vraagt onze prijsdocumentatie – op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

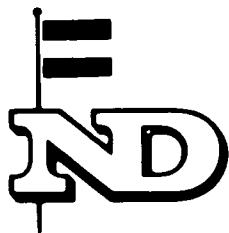
Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

Gedegen informatie over water in de wereld aan de hand is in het buitenlands overzicht van het **Nederlands Dagblad.**

(met een abonnement dagelijks in uw brievenbus)

NEDERLANDS DAGBLAD

GEREFORMEERD GEZINSBLAD

Een krant met inhoud.

Bon

Ik wil die krant wel lezen.

- Zend mij de krant 14 dagen gratis op proef.
- Ik abonneer mij tot wederopzegging op het Nederlands Dagblad/Gereformeerd Gezinsblad.

Naam _____

Adres _____

Woonplaats _____

Postcode _____

Stort u nog geen geld. U ontvangt te zijner tijd automatisch een acceptgirokaart voor het abonnementsgeld van f 42,05 per kwartaal.

Deze bon in open, ongefrankeerde envelop zenden aan Antwoordnummer 114, Amersfoort.

NG-2

Koningin Juliana 70 jaar

Maandag 30 april a.s. hoopt H.M. Koningin Juliana haar zeventigste verjaardag te vieren. Een gedenkwaardige leeftijd, waar de redactie haar graag van harte mee wil feliciteren (zie verder NG commentaar, pag. 3.).

De rechte slag en de kromme stok

Door prof. mr. P. H.
Kooijmans

Het jaar 1979 zal te boek staan als het jaar waarin – naast allerlei negatieve dingen – in ieder geval twee goede dingen gebeurden: twee monsterlijke régimes kwamen ten val, te weten dat van Pol Pot in Cambodja en dat van Idi Amin in Uganda. Wat er verder in deze beide landen ook mag gebeuren, erger dan voorheen kan het moeilijk worden. Over hun verdwijnen zal dan ook niemand een traan laten en ieder zal het erover eens zijn dat hun val eerder te laat dan te vroeg kwam. Het is echter alleszins interessant eens in te gaan op de vraag waardoor die val werd bewerkstelligd. Het is duidelijk dat geen van beide régimes zich in grote populariteit bij de bevolking kon verheugen. Zij konden slechts in het zadel worden gehouden door een systeem van de meest afschuwelijke terreur. En dit terreur-systeem was zo effectief dat hun val niet van binnenuit kon worden bewerkt, doch dat daarvoor ingrijpen van buitenaf noodzakelijk was. Zelfs als we aannemen dat ballingen medegewerkt hebben aan de gewapende strijd tegen de onderdrukkers, dan blijft het toch buiten kijf vaststaan dat zonder een massaal ingrijpen van Vietnam in het geval van Cambodja en van Tanzania in het geval van Uganda, beide régimes naar alle waarschijnlijkheid nog de macht zouden uitoefenen. Daarmee zijn we bij een interessant probleem aangeland. Want dit optreden van Vietnam en Tanzania was – in ieder geval op het eerste gezicht – in strijd met het Handvest van de Verenigde Naties en met het geldende volkenrecht. Met andere woorden: een rechte slag – de val van Pol Pot en van Amin – werd geslagen met een uiterst kromme stok – het voeren van oorlog, uitdrukkelijk verboden door het Handvest. Of, anders gezegd, de gerechtigheid werd gediend door het bedrijven van onrecht.

Als de meest fundamentele bepaling

van het Handvest van de Verenigde Naties, waarvan alle betrokken staten lid zijn, geldt wel artikel 2, lid 4: Alle leden zullen in hun internationale betrekkingen zich onthouden van bedreiging met of gebruik van geweld tegen de territoriale integriteit of politieke onafhankelijkheid van enige Staat.

Dit is het befaamde verbod van het gebruik van geweld, waarop voor de individuele staat maar één uitzondering is toegelaten, te weten het geval van legitieme zelfverdediging. Die zelfverdediging er echter alleen maar legitiem, indien er van de andere kant een gewapende aanval heeft plaatsgevonden en indien onmiddellijk de Veiligheidsraad op de hoogte wordt gesteld.

Zowel Vietnam als Tanzania hebben zich in het begin wel op het beginsel van zelfverdediging beroepen. Vietnam voerde daartoe aan de talloze grensincidenten die het met Cambodja had gehad, terwijl Tanzania zich met een schijn van recht kon beroepen op het feit dat vorig jaar Uganda een inval gedaan had in Tanzania. Alleen: 'in het eerste geval was er geen enkele aanwijzing dat het inderdaad Cambodja was dat voor die grensincidenten verantwoordelijk was, terwijl in het tweede geval de Ugandese troepen reeds geruime tijd het Tanzaniaanse grondgebied hadden verlaten. En zowel Vietnam als Tanzania hebben nagelaten de Veiligheidsraad van hun actie op de hoogte te stellen, op zichzelf reeds een bewijs dat zij zich niet zo sterk in hun schoenen voelden staan met hun beroep op zelfverdediging. De Veiligheidsraad zelf heeft nog wel een zitting gewijd aan de Vietnamese inval in Cambodja, maar dat geschiedde op verzoek van de aangevallen staat en in het geval van Uganda is de Raad zelfs niet bijeengekomen.

Opvallend is dat in de wereldpers en in de publieke opinie het Vietnamese optreden nog wel bekritiseerd is, doch dat het Tanzaniaanse optreden nauwelijks op bedenkingen is gestuit. Dat heeft er waarschijnlijk mee te maken dat ten aanzien van Vietnams motieven nogal wat twijfel bestond en dat men Vietnam ternauwernood het land vond om met kracht op te komen voor de bescherming van de mensenrechten in een buurland, gezien het feit dat er op de Aziatische zeeën nogal wat Vietnamese vluchtelingen rondzwamen. De motieven van Tanzania lijken wat minder dubieus, alhoewel ook dat land zijn politieke gevangenen kent.

Maar nog helemaal afgezien van de vraag of beide landen zonder boter op het hoofd konden opkomen voor de eerbiediging van mensenrechten in een buurland, blijven we met een levensgroot probleem zitten. We hebben in de wereld tal van régimes die in meer of minder ernstige mate de rechten van de mens in hun land schenden. De internationale gemeenschap is er tot dusverre niet in geslaagd instrumenten in het leven te roepen met behulp waarvan aan die schending een halt kan worden toegeroepen en in de gevallen waarin zij dat wel probeert te doen (overigens zonder enig succes) gaat zij nogal selectief te werk – noch Cambodja, noch Uganda zijn ooit door de volkerenorganisatie op de vingers getikt op een wijze zoals dat regelmatig geschiedt ten aanzien van Zuid-Afrika, Chili en Israël. Van de internationale gemeenschap lijkt op dit punt in de afzienbare toekomst dus niet veel te verwachten. Aan de andere kant is het zo dat met de moderne wapenen in handen van de terreur bedrijvende overheid, het voor een bevolking bijna niet doenlijk is om het juk van de onderdrukkers van zich af te schudden. Wie ziet hoeveel moeite het kost het onderdrukkende régime van Nicaragua ten val te brengen, moet zich wat dit betreft niet veel illusies maken. En naarmate het regime meer bereid zal zijn terreur toe te passen, zal het moeilijker worden het ten val te brengen.

Het lijkt er dus op dat de getergde bevolking het in de eerste plaats moet hebben van buurlanden die bereid zijn naar de wapenen te grijpen, zoals dat in Cambodja en Uganda is gebeurd. Het uiteindelijke doel – de gerechtigheid – lijkt dan het middel – de onrechtmatig verklaarde oorlog – te heiligen. Als we het ideale middel van het herstel van de mensenrechten door de internationale gemeenschap niet ter beschikking hebben, moeten we het maar met minder ideale middelen doen. Zolang kunnen we de oorlog als middel tot herstel van onrecht kennelijk niet missen.

Maar aan deze redenering zit toch wel een aantal gevaarlijke kantjes. Want als we de oorlog voor dit doel weer in ere herstellen, waarom dat niet voor andere doelen, waarvoor ook wel een zekere rechtvaardiging kan worden gevonden? En als we de oorlog voor dit doel toelaatbaar achten, zal onder het mom van herstel van de mensenrechten dit middel dan niet ook worden benut voor de verwezenlijking van andere, minder oibbare doelen?

Yusef Lule, de nieuwe president van Uganda tijdens zijn toespraak, nadat hij door de nieuwe opperrechter van Uganda was beëdigd tijdens een openluchtceremonie.

Was de opzet van Vietnam echt wel gericht op de beëindiging van de volkerenmoord in Cambodja of moest zij meer worden gezocht in het uitbreiden van de eigen invloedssfeer?

En tenslotte, het middel werkt alleen maar als het land waar de schending van de rechten van de mens plaatsvindt, minder machtig is dan het buurland dat tussenbeide komt. De Sovjet-Unie hoeft voor dit soort acties niet erg bang te zijn, evenmin als die landen die zich behaaglijk tegen een supermacht aangeschurkt hebben. Als het middel ook dan werd toegepast, zouden we immers in de wereldoorlog zijn terechtgekomen ter voorkoming waarvan de Verenigde Naties juist zijn opgericht en dat zal toch niemand geoorloofd achten? Maar als voeren van oorlog tot herstel van de mensenrechten in het ene geval geoorloofd is, dan moet het dat toch ook in het andere geval zijn? Het antwoord op de vraag naar de legitimiteit van gewapend geweld kan

toch nooit afhangen van de militaire kracht van degene tegen wie dit geweld wordt gebruikt? Men ziet, zo komen we er niet uit. De rechte slag heeft niet tot gevolg dat de stok ook recht wordt. We mogen onverkort verheugd zijn met de inwoners van de betrokken landen dat aan de onmenselijke régimes van Pol Pot en van Idi Amin een eind gekomen is, maar dat mag voor ons nog geen reden zijn om ook de middelen waarmee dat gebeurd is te vergoelijken. We mogen alleen maar met droefheid constateren dat we er in de internationale gemeenschap aardig in zijn geslaagd om te formuleren wat rechtens zou moeten gelden, maar dat het ons volstrekt niet gelukt is ook bevredigende middelen van rechtshandhaving tot stand te brengen. En daarom zijn er nogal wat schaduwzijden aan deze twee positieve gebeurtenissen van 1979.

DEZE WEEK IN NG:

Rechte slag en kromme stok	pag 1
Voorzittersverkiezing PvdA	pag 2
Uit de Arjos	pag 2
NG-commentaar	pag 3
St. kader- en vormingswerk	pag 4
CDAktueel	pag 5-8
Grondslagrapport CDJA	pag 9-12

Voorzittersverkiezing PvdA Meijer, Van den Berg en het CDA

Door H. Amelink

De Partij van de Arbeid kiest dit weekeinde haar nieuwe voorzitter. Op het eerste gezicht lijkt dat een gebeurtenis waarmee de in het CDA samenwerkende partijen niet zoveel te maken hebben. Maar het eerste gezicht bedriegt. Het gaat namelijk niet alleen om de man, maar ook om het beleid.

Het heeft iets aantrekkelijks om door een gaatje in de schutting in de tuin van de burens te kijken, zeker als die burens aan het ruzie maken zijn. De Partij van de Arbeid is het intern bijzonder oneens over het antwoord op de vraag wie de opvolger wordt van len van den Heuvel als voorzitter van de partij. Met het naderen van de datum van het congres neemt de onderlinge strijd in hevigheid toe. De strijd begon al in mei vorig jaar toen de Groningse ex-wethouder Max van den Berg zich kandidaat stelde voor het voorzitterschap, nog voordat mevrouw Van den Heuvel zich had uitgesproken over een eventuele nieuwe termijn. Acht jaar was Van den Berg wethouder van Groningen. Hij is de vader van de meerderheidsstrategie in die stad: de politisering van het gemeentebestuur. In de campagne die hij voerde voor zijn eigen kandidatuur beriep hij zich vooral op het feit dat hij niet afkomstig was uit de Haagse kringen. Hij presenteerde zichzelf als iemand van de basis. Hij verweet de vertegenwoordigers van het „Haagse circuit”, dat zij hun contacten met de basis hadden verloren. Door hem als partijvoorzitter te kiezen zou de Partij van de Arbeid eindelijk weer eens iemand krijgen die een nieuw geluid zou laten horen.

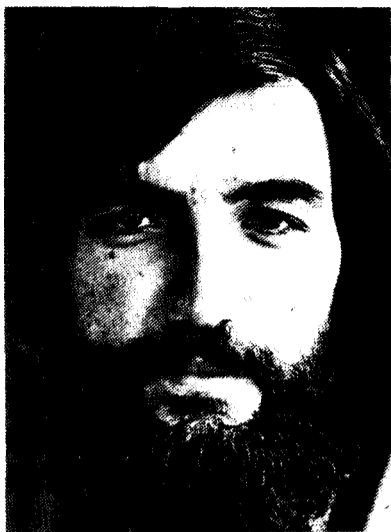
Partijtop

Pas in oktober van het afgelopen jaar presenteerde zich Van den Bergs voornaamste tegenkandidaat,

oud-staatssecretaris Wim Meijer. Hij deed dit pas na aandrang vanuit de partijtop. Aanvankelijk dacht men dat Meijer het met alle gemak van Van den Berg zou winnen. Niet alleen stond hij bekend als een onversneden linkse jongen, een van de vaders van de meerderheidsstrategie die de partij landelijk in 1976 hanteerde, maar bovendien werd hij openlijk gesteund door de figuren in de top van de partij – niet in de laatste plaats door oppositieleider Den Uyl persoonlijk, alsmede door de inmiddels ook wat ouder geworden vertegenwoordigers van de stroming Nieuw Links. Van den Berg en Meijer trokken getweeën het iand door en daar bleek dat de Groningse ex-wethouder bij de leden van de partij eigenlijk heel wat beter overkwam dan de oud-staatssecretaris. Zonder erg concreet te worden, bleek Van den Berg over een aardige babbel te beschikken, waarbij de woorden van Meijer toch wat grijs overkwamen. Een fraai voorbeeld hiervan haalde de Haagse Post onlangs aan door de woorden te citeren van een wat ouder echtpaar na een avondlange confrontatie tussen de twee kandidaten-voorzitter: „Wij zijn al dertig jaar lid van de partij. Eigenlijk waren we voor Wim Meijer. Maar die Max van den Berg is toch wel een schrandere spreker”.

Reddingsactie

De kansen van Van den Berg zijn zo langzamerhand zo hoog opgelopen, dat een aantal partijgenoten afgelopen zaterdag in Utrecht bijeen is geweest voor beraad over een laatste reddingsactie voor Wim Meijer. Was dit initiatief bedoeld „om alsnog een zakelijke discussie op gang te brengen over het voorzitterschap”, het pakte allemaal anders uit. De aanhangers van Van den Berg reageerden tamelijk fel, daarmee de strijd tussen de twee

Beide kandidaten voor het voorzitterschap van de PvdA, rechts Wim Meijer en links Max v.d. Berg.

kandidaten nog sterker in de persoonlijke sfeer trekkend. Wie uiteindelijk aan het langste eind zal trekken in deze campagne, die al vergeleken is met de voorverkiezingen voor het Amerikaanse presidentschap, waarbij leden van dezelfde partij elkaar ook politiek naar het leven staan, zal pas dit weekeinde duidelijk worden. Daarbij moet in het achterhoofd worden gehouden dat er nog een outsider is Jaap van der Doef, die het vier jaar geleden verloor van len van den Heuvel, want toen moest dringend een vrouw voorzitter van de partij worden. Hoe interessant de interne strijd binnen de Partij van de Arbeid ook is voor pottenkijkende burens, van meer belang is wat het gevolg hiervan zal zijn voor de verhoudingen tussen de politieke partijen die tot regeringsverantwoordelijkheid geroepen kunnen worden. Concreter:

wat voor gevolgen heeft de keus van een voorzitter van de Partij van de Arbeid voor de verhouding met het CDA?

Een krant constateerde vorige week terecht, dat de voorzitter van de partij in de tijd waarin deze partij in de oppositie zit, in feite de tweede man achter de fractieleider is. Tijdens deelname van de partij aan de regering ontwikkelt zich een rangorde van ministers die met de fractieleider het gezicht van de partij vormen. In zulke periodes valt de betekenis van de partijvoorzitter wat terug. Nu de Partij van de Arbeid in de oppositie is, zal de nieuwe voorzitter van de partij meer kans hebben zich te profileren. Ook binnen die partij realiseert men zich dat ter dege en dat maakt de strijd tussen de twee grote opposenten deze laatste week dan ook zo grimmig.

Twee stijlen

Politiek inhoudelijk zijn er niet zo grote verschillen tussen de twee belangrijkste kandidaten. Ze bepleiten gelijkelijk bestrijding van de werkloosheid, verhoging van ontwikkelingshulp en wat er al aan goede doeleinden te bedenken valt. Wat verschilt is de pretentie waarmee door beide heren politiek bedreven wordt. Het is totaal andere stijl. Meijer komt in de campagne naar voren als een realistisch politicus die na de mislukking van de formatie van het tweede kabinet Den Uyl tot het inzicht is gekomen, dat de meerderheidsstrategie van die dagen nu niet helemaal ideaal was. Van den Berg wordt in de media onveranderlijk beschreven als een soort heiland, die het volk een abstract profetisch ideaal voorhoudt, daarmee appellerend aan diep socialistische gevoelens. En daarvoor blijkt een groot deel van de partij gevoelig.

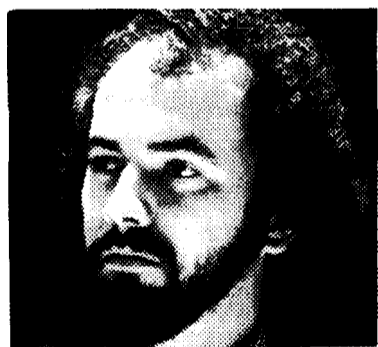
Mocht Wim Meijer er in slagen alsnog op de voorzittersstoel te komen, dan zal er waarschijnlijk in de verhouding tussen Partij van de Arbeid en CDA weinig veranderen. Meijer is zich bewust van de wederzijdse gevoeligheden. Van hem valt ook niet te verwachten dat hij tijdens een komende formatie op klompen door de politieke porceleinkast zal wandelen. Van den Berg behoort tot het type politici dat een politieke heilsverwachting belichaamt, de idee dat met wat goeie wil er een hemel op aarde valt te maken. Dit type politici heeft steeds weer de neiging de kloof tussen politieke doeleinden en politieke realiteit zo groot te maken, dat er nauwelijks méer een basis is voor overleg en compromissen met andere partijen. Het geloof in de eigen idealen wordt soms zo sterk dat het geen vermenging verdraagt met andere opvattingen. Voor de Nederlandse politieke verhoudingen is dat ontwrichtend. Van den Berg beseft dat ook wel, wanneer hij verklaart een gelegenheidscoalitie met het CDA niet uit te sluiten onder bepaalde voorwaarden. Maar zijn ondertoon blijft steeds die van een politieke heilsverwachting. Met zo'n benadering zou het in de toekomst nog best eens lastig kunnen zijn.

ONDER DE HAMMER Tussenbalans

Op 5 mei a.s. zal de algemene ledenvergadering van de Arjos een – voorlopig – oordeel moeten uitspreken over de ontwerp-statuten van het CDJA als één politieke jongerenorganisatie (vorige week in Nederlandse Gedachten afgedrukt) en over het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA (zie bijlage in dit nummer van Nederlandse Gedachten). Aan de opstelling van beide stukken is ruim een jaar van intensieve voorbereiding in de structuurcommissie en in de grondslagcommissie voorafgegaan. In beide commissies was de Arjos – uiteraard – vertegenwoordigd en hebben onze vertegenwoordigers zich met het eindresultaat kunnen verenigen. De statuten hebben bovendien de instemming van het Arjoshoofdbestuur. Voor alle duidelijkheid: op 5 mei beslist de Arjos niet over de fusie van het CDJA, laat staan over de opheffing van de Arjos. Afgezien van de nog niet afgeronde discussie over de politieke inhoud van het CDJA – waarover verderop meer – zijn aan de statuten geen overgangsbepalingen, fusieprotocol en wat dies meer zij, toegevoegd. Een huishoudelijk reglement ontbreekt trouwens ook nog. Het gaat op 5 mei „slechts” om: 1. Het behandelen van de

ontwerp-statuten van het CDJA – zoals dit reeds eerder door de algemene ledenvergaderingen van de CHJO en de KVPJO gebeurde – om t.z.t. te komen tot een definitief voorstel wanneer tot fusie van het CDJA moet worden besloten. 2. Een voorlopige bespreking van het CDJA-grondslagrapport. Dit rapport zal na uitvoerige bespreking en discussie in alle geleidingen van Arjos, CHJO, KVPJO en CDJA, vóór het fusiebesluit, moeten leiden tot het bereiken van eenstemmigheid over de relatie tussen de grondslag en het politiek beleid. De bovengenoemde besluitvormingsprocedure past geheel in de in een eerder stadium door de Arjos(raad) uitgestippelde koers. Het lijkt goed op dit moment de belangrijkste uitspraak van de Arjosraadsresolutie van december 1977 nog eens in herinnering te roepen. Daarin wordt gezegd dat „verdere stappen op weg naar de vorming van één christen-democratische jongerenorganisatie niet eerder genomen kunnen worden, dan wanneer er voldaan is aan de volgende voorwaarden: a. er dient eensgezindheid te bestaan over het te voeren politieke beleid, verwoord in een gezamenlijk politiek pamflet, binnen het CDJA; b. er dient eensgezindheid te bestaan over de relatie tussen de grondslag en

UIT DE ARJOS

het politieke beleid; c. er dient overeenstemming te bestaan over karakter, plaats en functie van het CDJA.” Voor wie het allemaal nog eens wil nalezen: het staat in „De Arjos met het oog op morgen”. De discussie over de onder b. en c.

genoemde punten is op 5 mei a.s. aan de orde. Het onder a. genoemde punt formeel (nog) niet. Er wordt inmiddels wel gewerkt aan de opstelling van zo'n politiek pamflet. Dat neemt overigens niet weg dat de algemene ledenvergadering niet een tussenbalans zou kunnen opmaken over het politiek functioneren van het CDJA tot nu toe. Het kan echter nooit een definitief oordeel zijn. Dat kan pas gegeven worden wanneer dat politiek pamflet voor ons ligt. Het gaat dus om een voorlopig oordeel. De meest betrouwbare graadmeter hiervoor zijn de politieke uitspraken die tot op dit moment gezamenlijk, als federatiebestuur, federatieraad of kongres zijn gedaan. Dat zijn: in 1977: Een brief van het federatiebestuur aan de CDU/CSU-fractie in het Westduitse parlement, waarin afkeuring wordt uitgesproken over de voorgenomen bouw van een ultracentrifugefabriek in Gronau. In 1978: Door het federatiebestuur: Een verklaring waarin erop wordt

aangedrongen de uitzending van dienstplichtige militairen voor de VN vredesmacht in Libanon zo veel mogelijk op basis van vrijwilligheid te laten plaatsvinden. Een verklaring, waarin afkeuring wordt uitgesproken over de bouw van een ultracentrifugefabriek in Gronau en de uitbreiding van de UCN fabriek in Almelo wordt heroverwogen. Een verklaring over de reacties in West-Duitsland n.a.v. het TV-optreden van CDU-leider Kohl in Nederland. Door de federatieraad: Een resolutie, waarin uitgesproken wordt dat de kernwapennota van het kabinet Van Agt op gespannen voet staat met de uitgangspunten van het CDA-programma en gepleit wordt voor concrete maatregelen om de rol van kernwapens te verminderen. Een resolutie waarin de Junge Union wordt opgeroepen om de heilloze weg naar een conservatieve combinatie in Europa te verlaten. Door het congres: Een resolutie waarin gepleit wordt voor het intrekken van de „Anti-kraakwet” en het indienen van een leegstandswet. Een resolutie waarin de nuclearisering van de Lance-raket wordt veroordeeld. Een resolutie waarin een beroep wordt gedaan op de staatssecretaris van Justitie de normen t.a.v. het vluchtelingenbeleid ruimer te interpreteren.

Een resolutie waarin de CDA-Tweede-Kamerfractie wordt opgeroepen om niet akkoord te gaan met de levering van verrijkt uranium aan Brazilië, indien niet aan de garanties, genoemd in de motie Van Houwelingen, wordt voldaan. Ik laat het bij deze inventarisatie; de ledenvergadering oordele zelf.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijsen
drs. G. de Jong
Dick Corporaal
dr. Willem de Kwaadsteniet
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

30 april

Het zingen van „Er is er een jarig, hoera, hoera” wordt kinderen al jong geleerd. Dat dit zingen altijd gepaard gaat met een je persoonlijk betrokken voelen bij de jarige en het feest leren ze er en passant bij. Het uitspreken van gelukwensen bij de verjaardag van de koningin is een vanzelfsprekendheid. Gelukkig is er hier sprake van meer dan een gelegenheidsgebaar. Inzet en menselijkheid typeren de jarige, die daarmee zelfs niet fervente oranjeklanten in de loop der jaren voor zich heeft gewonnen. Alsof dit alles niet ruimschoots voldoende is voor het uitspreken van een welgemeende gelukwens komt daar dit jaar bij het berekenen van de zeventigjarige leeftijd. Zeventig jaar worden en je op een dergelijke wijze kunnen wijden aan het werk, dat ondanks de zwaarte je hart heeft, is een zegen die niet veel leeftijdsgenoten wordt geschonken. Alle reden voor dankbaarheid en gelukwensen die wij de jarige vorstin met haar man, kinderen en kleinkinderen graag aanbieden.

Met de benen op tafel

Met de benen op tafel heeft de minister-president gefilosofeerd over de mogelijkheid van verhoging van de BTW op energie-verslindende apparaten en van verlaging ervan voor werkzaamheden die de werkgelegenheid kunnen vergroten, waarbij hij onder meer dacht aan reparatie- en onderhoudswerkzaamheden in de particuliere sfeer. De

minister-president liet daarbij duidelijk weten dat hij voor eigen rekening sprak en dat hij geen kabinetsplannen aankondigde. Het commentaar van het Ministerie van Financiën op deze bespiegelingen was nogal zuur. Belastingtechnisch is het ternauwernood in een vat te gieten en bovendien zijn we op het gebied van de BTW aan handen en voeten gebonden door EEG-regelingen. Dat laatste argument doet nogal vreemd aan: energie-besparing en bevordering van de werkgelegenheid zijn geen hobby van Nederland alleen, maar staan iedere maal hoog op de agenda van de bijeenkomsten van de Europese regeringsleiders, zonder dat dit overigens tot tastbare maatregelen leidt. Het zou derhalve meer voor de hand liggen de ideeën van de minister-president eens op hun bruikbaarheid te toetsen en vervolgens in te brengen in Europees kader in plaats van dit Europees kader aan te voeren als een belemmering. Met andere woorden, het zou best eens de moeite waard kunnen zijn de benen van tafel te halen en ze onder het bureau te steken.

Het zaad en de oogst

Nadat er herhaaldelijk in christen-democratische kring bezorgdheid was geuit over de presentatie van en de inventiviteit in het beleid van het kabinet, heeft nu ook de fractieleider van de VVD, de heer Rietkerk, fors uitgehaald op het Congres van deze partij. Hij verweet het kabinet niet alleen een ongeïnspireerde presentatie, doch ook een gebrek aan daadkracht, met name op het gebied van wat hij noemde het beleid inzake niet-materiële gebieden. Voor wat betreft het sociaal-economisch en

NC COMMENTAAR

financieel beleid noemde hij de opzet uitstekend maar de uitwerking weinig overtuigend. Nu beide regeringspartners het kabinet op niet mis te verstane wijze hebben toegesproken, kan het kabinet er niet onder uit zich over deze verwijten eens goed te bezinnen. Het gaat op naar het derde jaar van zijn zittingsperiode, gewoonlijk het „oogstjaar” genoemd. Maar om te oogsten moet er goed gezaaid zijn. Zowel over de kwaliteit als over de kwantiteit van het zaad blijken beide regeringspartijen nogal wat twijfel te hebben. Reden te meer voor het kabinet de resterende zaaiperiode goed te benutten.

Schoenmaker en leest

Een van de leden van de Europese Commissie, de Fransman Cheysson, heeft zich met boodschappen gericht tot de leiders van de Rhodessische guerrilla-beweging, waarbij hij een oordeel uitsprak over de thans in Rhodessië plaatsvindende verkiezingen en tot de leider van de nieuwe Ugandese regering. Deze boodschappen droegen een duidelijk buitenlands-politiek karakter. Nu is één van de zaken die niet tot de competentie van de Europese

Commissie behoren, de buitenlandse politiek. De heer Cheysson ging dus duidelijk buiten zijn boekje en dient daarvoor op zijn nummer gezet te worden door de regeringen van de Negen gezamenlijk, of deze het nu eens zijn met wat hij opmerkte op niet. Het is best mogelijk dat de Europese Commissie meer buitenlands-politieke bevoegdheden moet krijgen, maar dat moet dan wel eerst worden geregeld. Laat de Commissie in eerste instantie maar eens de haar wel toegemeten taken naar behoren vervullen. Daar kan nog wel het een en ander aan verbeterd worden en daarvoor heeft zij al haar inventiviteit en energie hard nodig.

Libanon

De situatie in de Zuid-Libanon wordt er niet gemakkelijker op. In opdracht van de Veiligheidsraad probeert de Libanese overheid haar gezag aldaar te herstellen, maar de door Israël gesteunde christelijke milities van majoor Haddad zien daar alleen maar een verkapt poging in om de positie van Syrië en de door dat land gesteunde PLO in het betrokken gebied te versterken. Het UNIFIL-commando verkeert daardoor in een netelige positie: het dient mee te werken aan de uitvoering van de opdracht van de Veiligheidsraad, maar dreigt daardoor gedwongen te worden de poten onder zijn eigen stoel weg te zagen, te weten zijn onpartijdigheid in het conflict tussen de strijdende partijen. Het resultaat daarvan hebben we al gezien: UNIFIL zelf werd onder vuur genomen omdat men het zag als stilzwijgende partner van de PLO. In die situatie kan UNIFIL zelf geen verandering brengen, want zij dient mee te werken aan de uitvoering van het

mandaat van haar opdrachtgever, de Veiligheidsraad. Het is dan ook dat orgaan dat zich nog eens duchtig dient te beraden over de ontstane situatie en over de noodzaak van de handhaving van de onpartijdigheid van de vredesmacht. Als die immers in gevaar komt, dreigt de hele vredebewarende operatie te mislukken.

Te haastig

Den Uyl schreef in Vrij Nederland van vorige week een artikel waarin hij Van Agt verwijt een grootmeester te zijn in het gebrek aan ernst. Als voorbeeld daarvan schrijft hij dan: „Bij de jubilerende AR zei hij (= Van Agt) in een grootse opwelling van radicalisme dat Nederland de wereldcup moest veroveren in het opkomen voor de mensenrechten en in ontwikkelingshulp. Ja, ja, laten we er een sportieve wedstrijd van maken, wie weet hoeveel toeschouwers-kiezers we trekken”. Nu was ons die uitspraak (waarbij met name de homofielen werden genoemd) ook opgevallen. Hij kwam echter niet uit de mond van Van Agt, maar van Steenkamp. Of dat dan zoveel verschil maakt? Jazeker, althans wanneer de oppositieleider het als argument aanvoert om de minister-president te typeren als iemand die bij „gebrek aan inzicht” zijn toevlucht neemt tot „oubolligheid”. Den Uyl struikelt over zijn haast Van Agt te bestrijden en verzuimt daarbij eerst met twee oren in plaats van met een half oor te luisteren.

Tuinbouw: Open markt een voortdurende uitdaging

De open markt is voor de Nederlandse tuinbouw altijd een zaak van „to be or not to be” geweest en dat zal zo blijven”. Aldus het CDA Eerste Kamerlid D. C. Efferich bij de recente behandeling in de Senaat van de begroting voor landbouw en visserij. Enkele gedeelten uit zijn lezing geven wij hierbij weer.

Besluitvaardigheid

Het nationale instrumentarium dat ten dienste van land- en tuinbouw staat, is veelzijdig en biedt ook de Minister het gereedschap om stimulerend, activerend en voorzover nodig ondersteunend werkzaam te zijn. Ik denk aan het ruilverkavelingsprogramma, dat zeker in huidige vorm, meer dan één doel kan dienen. Het is een stuk overheidsbeleid dat in goed samenspel met betrokkenen veel voor de landbouw heeft en nog zal betekenen, temeer nu ruilverkaveling in enge vorm een verouderd begrip is geworden. Dat betekent wel dat het begrip overheid, ook voor de ruilverkaveling nieuwe stijl een meer omvattend begrip is geworden dan vroeger. In het kader van provinciale en gemeentelijke planning vraagt de landbouw m.i. terecht medewerking in de vorm van afweging van belangen en vooral besluitvaardigheid. Met name de onzekerheid over het al of niet doorgaan van bestemmingsveranderingen van de grond werken fataal op de noodzakelijke aanpassingen, die een moderne bedrijfsvoering nu eenmaal vraagt; een punt van aanhoudende

oplettendheid en zo nodig druk van de betrokken Minister. Samenvattend, ruilverkaveling en de integrale aanpak daarvan maken de land- en tuinbouw sterker in zijn concurrentiepositie, temeer nu vrijwel alle andere kostenfactoren hoog en nauwelijks beïnvloedbaar zijn geworden. Het Ministerie van Landbouw heeft vaak het voortouw genomen bij allerlei nieuwe ontwikkelingen b.v. landschapsverzorging en zaken verband houdende met natuur en landschap. De C.T.D. en de dienst van Staatsbosbeheer vervullen en vervullen nuttige functies. Het wil mij voorkomen dat ook op deze punten de bewindsman op Landbouw niet alleen klaarwakker moet zijn, maar een duidelijke coördinerende rol heeft te vervullen, waarbij doelmatigheid en overleg hoog in het vaandel moeten zijn geschreven. Het zal de belangenbehartiging van alle partijen ten goede komen.

Tuinbouw

Ik wil nu een enkele opmerking maken over de tuinbouw. De directeur voor de akkerbouw en tuinbouw, de heer Ir. W. van Soest heeft onlangs t.g.v. de opening van de Ned. Tuinbouwvakbeurs een aantal belangwekkende opmerkingen gemaakt. De glastuinbouw is een vernieuwde bedrijfstak aldus Van Soest en wie zal dat willen betwisten; toch wil ik daaraan toevoegen, dat deze tak van agrarische bedrijvigheid als het ware op het scherp van een mes leeft. De open markt is een voortdurende uitdaging en van het aanpassingsvermogen van de ondernemer wordt het uiterste gevraagd.

Ik mag constateren, dat tot nu toe altijd een aangepast antwoord is gegeven, dank zij een nauwlettend volgen van de markt en onmiddellijk gebruik maken van de ontwikkelingen en inzichten op technisch gebied.

Open markt

De open markt is voor de Nederlandse tuinbouw een zaak van „to be or not to be” altijd geweest en dat zal zo blijven. Verschuivingen in teelten en teeltpatronen, de wijze van produceren, het samenspel met vervoer, bewerking en handel, zijn stuk voor stuk mogelijkheden om de kwaliteit in stand te houden en waar mogelijk te verbeteren. „Producent van kop- en schouderkwaliteit tegen een acceptabele prijs” noemt Van Soest dat en m.i. terecht. Ik voeg daar nog wel iets bij. De tuinbouw met alles erom heen en dat is heel wat, draagt duidelijk bij tot het in stand houden van onze vaderlandse economie. Alleen daarom is het noodzakelijk om door te gaan, door te zetten en ... te slagen. Ik schaar mij achter deze uitspraken van de heer Mr. J. W. H. Huyts, voorzitter

van het Centraal Bureau van veilingen in Nederland. Hij schreef dit in een artikel met de titel „Samen kansen waarmaken”. Samen d.w.z. overheid en bedrijfsleven, het klimaat scheppen waarin de ondernemer werkelijk kan ondernemen in die zin, dat hij staande blijft en zijn opdracht te produceren kan waarmaken. Dat betekent om een paar globaal aangegeven voorbeelden te noemen: open afzetkanalen, goede wegen, schoon water, betaalbare grondstoffen en een duidelijk gestructureerd overheidsbeleid op het gebied van de ruimtelijke ordening. De natuurlijke voorsprong van ligging t.o.v. het achterland en het klimaat zijn een vast gegeven. Ook voor de toekomst zullen onderwijs, onderzoek en voorlichting, marktverkenning en marktonderzoek hoog genoteerd moeten blijven. En het is vooral daarin, dat ik de Minister van Landbouw een

blijvende en niet onbelangrijke rol toeken, in Brussel en in Den Haag. De nuttige functies van het Borgstellingsfonds, het O. en S.-Fonds acht ik ook voor de toekomst nauwelijks voor discussie vatbaar. Kortom een beleid dat meer ondersteunend dan ingrijpend zal moeten zijn.

Wie kan helpen? Briefje Groen van Prinsterer aan Abraham Kuyper

In het kader van vele activiteiten in verband met de viering van het eeuwfeest 100 jaar ARP is er onder meer historisch materiaal tentoongesteld geweest in de Pulchri studio te Den Haag op dinsdagmiddag 3 april j.l. tijdens een ontvangst door het AR-bestuur. Daarbij was ook een briefje van mr. Guillaume Groen van Prinsterer, gericht aan Abraham Kuyper; de brief is gedateerd „7 februari 1870, 's-Hage”. Op onverklaarbare wijze wordt deze brief, die van grote historische waarde is, vermist. Wellicht dat er onder de lezers personen zijn die aanwezig waren bij de hierboven genoemde ontvangst van 3 april j.l. Indien dit het geval mocht zijn en indien men eventueel meer informatie zou kunnen verschaffen over dit briefje, dat in een vitrine

tentoongesteld is geweest, wordt men verzocht contact op te nemen met het AR-sekretariaat, dr. Kuyperstraat 3, Den Haag, tel. 070-46.96.20. Men wordt verzocht contact op te nemen met C. Bremmer of G. v.d. Berg. De tekst van de brief luidt als volgt:

's-Hage, 7 februari 1870

Waarde vriend!
Een enkel woord bij den brief dien De Geer u zal mededelen. Zoo even ontvang ik de vereeniging. Nu althans ontvangt u mijn staken van Nederlandsche Gedachten niet afkeuren. Wilde ik thans nog verder spreken, voorzeker nooit zou een zoogenaamde leader belachelijker figuur hebben gemaakt. Met onze hartelijke groeten, ook voor mevrouw

t. t. Groen van Prinsterer

St. Kader- en Vormingswerk

Werkgroep „economische orde” KC Leiden

Bij de publicatie van de resultaten van de werkgroep uit de Kamercentrale Leiden worden de discussiepunten gepubliceerd, die bij de aanvang van de werkzaamheden van de werkgroepen zijn voorgelegd.

Antwoorden:

1. De werkgroep is het eens met de wijze waarop economische orde is beschreven. Echter, het rapport van de economische orde, dat te maken heeft met het koopgedrag en de koopkracht van de consument dient eveneens binnen de discussie over economische orde aan de orde te komen. Het is van belang dat in dit verband ook de consument er blijk van geeft in verantwoordelijkheid met zijn zeggenschap over de beschikbare koopkracht om te gaan.

2. Economische orde dient vanuit christen-democratisch gezichtspunt genormeerd te zijn door rentmeesterschap – solidariteit – gespreide verantwoordelijkheid. Internationaal bezien dient zij door betere internationale afspraken kansen te scheppen voor ontwikkelingslanden.

3. Niemand wil een stapje terug doen, terwijl het wel kan en t.z.t. nog harder zal moeten. Pressiegroepen worden teveel gespaard (overheid loopt er omheen), waardoor ongeorganiseerden (zwakkeren?) de rekening krijgen gepresenteerd. De kosten van onze producten zijn zo hoog, dat we niet meer concurrerend kunnen werken; we hebben onszelf uit de markt geprijsd. Nu de economische groei ook in andere landen stagneert, komt dit in Nederland dubbel hard aan.

De belangrijkste problemen zijn:

- werkloosheid; niet alleen de werkgevers zijn selectief, doch ook de werknemers zijn selectief in het aanvaarden van een betrekking;
- woningnood; verdunning van gezinnen, andere samenlevingsvormen en scheidingen zijn o.m. de oorzaken;
- slecht functioneren van de arbeidsmarkt door onvoldoende

aansluiting van het aanbod op de vraag.

4. Het afwentelingsmechanisme is werkzaam in de indexering. Aanpassen van het salaris aan de index (bv. inflatiecorrectie, huurverhoging) heeft afwenteling op de werkgever (voor ambtenaren is dit de overheid) tot gevolg. Prijscompensatie in de cao; saneringsplannen in de bedrijven werken verhoging van de sociale premies in de hand (meer werklozen – meer uitkeringen); steun aan zwakke bedrijven, waardoor gezonde bedrijven ook in de rode cijfers komen; profiteren van sociale voorzieningen; niet mobiel behoeven te zijn voor werkzoekenden.

5. De overheid moet maatregelen treffen, opdat er minder beroep wordt gedaan op de overheid; m.a.w. ■ de mens moet niet meer geld uitgeven dan hij heeft; we leven nu te veel van geleend geld; ■ er moet meer worden gedecentraliseerd; ■ er moet meer worden gedelegeerd; ■ in de politiek moet men minder beloven aan de achterban; dus minder toegeven aan pressiegroepen, waardoor de zwakkeren meer worden gespaard.

6. a. in de ondernemingen: Verantwoordelijkheden spreiden over raad van commissarissen (RcV), directie en ondernemingsraad (OR). Werknemers meer verantwoordelijkheid geven in het bedrijf alwaar men werkt; waardoor meer motivatie wordt verkregen. Extra verdiensten van het bedrijf uitkeren in de vorm van aandelen in het bedrijf alwaar men werkt, niet in geld (VAD).

b. in de bedrijfstakken: Melden van investeringen aan vertrouwensman; De werkgroep stelt

zich echter wel de vraag wat hiervan terecht komt. Her- en omscholing aanpakken. Waken voor bureaucratie; is een vijand van de ondernemer.

c. in de regio: Betere afstemming van GAB's op behoefte van bedrijfsleven. GAB ook doen fungeren als uitzendbureau bij gebleken vraag, welke langs normale GAB-weg niet kan worden gehonoreerd. Regionale ontwikkelingsmaatschappijen kritisch volgen.

7. Bij gespreide verantwoordelijkheid (minder dirigisme) kan de overheid meer aan beleid doen. De overheid moet haar taak toespitsen op macroniveau. Steeds het beleid toetsen en voorts toezicht houden op de uitvoering. Het beleid ter ombuiging van de groei van de kollektieve uitgaven zal vergezeld moeten gaan van een structuurhervormend beleid.

8. Overheid moet niet op de stoel gaan zitten van de werkgever, noch van de werknemer. Wel dient de overheid de medezeggenschapsverhoudingen in de onderneming wettelijk te regelen. Overheid dient in te spelen op de ontwikkelingen in het bedrijfsleven, in die gevallen waarin de ondernemer die niet de baas kan (bv. milieuproblemen).

9. a. t.a.v. de economische groei; gespreide verantwoordelijkheid is

mogelijk t.g.v. ontwikkelingslanden; b. t.a.v. de werkgelegenheid en arbeidsmarktpolitiek; vooral m.b.t. arbeidsmarktpolitiek is van het spreiden van verantwoordelijkheden, gelet op de huidige stand van zaken minder te verwachten dan van een landelijk beleid ter zake dat leidt tot o.a. een grotere mobiliteit en een beter inzicht in vraag en aanbod.

c. inkomensvorming is vaak een kwestie van vraag en aanbod; her- en omscholing spelen een rol; Mentaliteit van het Nederlandse volk moet door politieke maatregelen worden omgebogen.

10. Raad van commissarissen moet zich met de hoofdlijnen bezighouden. Directie maakt – na overleg met de ondernemingsraad – een meerjarenplan. Dit plan wordt door de RvC goedgekeurd en directie voert plan uit. Jaarlijks wordt het plan bijgesteld (directie-ondernemingsraad-raad van commissarissen v.v.); m.a.w. wat was wel en niet uitvoerbaar (haalbaar). Aandeelhouders zijn minder sterk bij bedrijf betrokken. Zij hebben een eigen verantwoordelijkheid. Faktor kapitaal is wel nodig. Een verdeling volgens het model $1/3-1/3-1/3$ leidt tot een verbeterde spreiding van verantwoordelijkheden. Er moet maar één platform zijn, alwaar

RvC, directie en OC elkaar ontmoeten. Waken voor het instellen van een extra platform.

11. Indien de solidariteit in de bevolking onvoldoende leeft, wordt de verhouding nadelig beïnvloed.

Er moet een bepaalde verhouding zijn tussen particuliere sektor en kollektieve sektor; ook m.b.t. overheid en diensten. Zodanige ruimte scheppen, dat deze ook in goede verhouding staan tot de particuliere sektor. De meningen in de werkgroep waren verdeeld. Het verdient aanbeveling, dat een nader onderzoek wordt ingesteld door de wetenschappelijke instituten van het CDA.

12. Door een goede voorlichting op alle niveau's van het Nederlandse volk.

13. Omtrent de visie inzake gespreide verantwoordelijkheid is nodig aan de basis te beginnen met het ombuigen van de mentaliteit van het Nederlandse volk en voorhouden, dat wij te veel afzakken naar de (politiek) haalbare kaart. Christelijke politici staan te ver van de Christelijke gemeente. Zij moeten denken aan wat de Bijbel ons zegt, ons heeft geleerd en nog steeds leert.

Betere kansen voor ontwikkelingslanden. Mensen tot hun recht laten komen in huuw werk.

14. Minder egoïsme; geen centraal geleide economie; meer initiatief; meer aandacht voor de naaste.

Diskussiepunten t.b.v. werkgroepen „economische orde”

1. Onder economische orde wordt in het rapport „gespreide verantwoordelijkheid” verstaan: de wijze waarop verantwoordelijkheden zijn gespreid in de besluitvorming over de productie van goederen en diensten, de inkomensverwerving en de inkomstenbesteding. Met andere woorden vragen van economische orde dienen antwoord te geven op de vraag „Wie beslist waarover?”. Bent u het eens met deze omschrijving? Wat zou u eventueel aan deze omschrijving toe willen voegen?

2. Waaraan dienen beslissingen in de omschreven economische orde te zijn georiënteerd en hoe dient in de Nederlandse situatie het begrip „economische orde” vanuit christen-democratisch gezichtspunt nader te worden ingevuld?

3. Er zijn tal van sociaal-economische problemen in onze samenleving. Welke zijn naar uw oordeel de belangrijkste en hoe motiveert u dat?

Is er een hoofdoorzaak aan te wijzen, die ten grondslag ligt aan de door u opgesomde sociaal-economische problemen?

4. Een zo intensief mogelijke beleving van verantwoordelijkheden in het sociaal-economische leven houdt in het organiseren van een direkt overzienbare afweging van kosten en baten door de

beslissers. In onze economische structuur zien we een „afwentelingsmechanisme” werkzaam als gevolg van het feit dat een beslissers niet verantwoordelijk wordt gesteld voor de kosten, die hij kan afwentelen naar (in vele gevallen) de overheid, terwijl de beslissers wel van de baten „geniet”. Met andere woorden de verantwoordelijkheid ten aanzien van de afweging van kosten en baten is uit elkaar gerukt. Op welke wijze ziet u dit „afwentelingsmechanisme” werkzaam? Geef enkele voorbeelden daarvan.

5. Hoe kan deze „afwenteling” worden doorbroken, met andere woorden hoe kan worden bereikt dat beslissers zelf weer in verantwoordelijkheid de kosten tegen de baten moeten afwegen?

6. Op welke wijze kunnen naar christen-democratische opvatting de verantwoordelijkheden gespreid worden:

a. in ondernemingen (micro niveau)

b. in bedrijfstakken (mezo niveau)

c. in de regio (mezo niveau)

7. Hoe is de taak van de overheid op sociaal-economisch terrein te typeren bij deze spreiding van verantwoordelijkheden? En in hoeverre is de rol van de overheid daarbij wisselend?

8. Op welke wijze kan naar christen-democratische opvatting de verantwoordelijkheid tussen overheid en sociale partners gespreid zijn? (macro niveau)

En in hoeverre is de rol van de overheid daarbij wisselend?

9. Is gespreide verantwoordelijkheid mogelijk ten aanzien van:

a. economische groei

b. werkgelegenheid en arbeidsmarkt politiek

c. inkomensvorming

Zoja, wat houdt dan die gespreide verantwoordelijkheid in? Welke politieke beleidsmaatregelen zijn volgens christen-democratische opvatting nodig?

10. Hoe beoordeelt u een versterking van de bevoegdheden van de Raad van Commissarissen en welke wijze van samenstelling behoort bij de uitoefening van die bevoegdheden?

11. Hoe beoordeelt u en welke voorwaarden stelt de christen-democratische opvatting aan de verhouding tussen particuliere sektor en kollektieve sector?

12. Welke strategie moet worden gevolgd om de gespreide verantwoordelijkheid, zoals wij die in het CDA voorstaan, te bereiken?

13. Welke maatregelen acht u het meest noodzakelijk op de weg naar verandering van de economische orde in de door het CDA gewenste richting?

14. Wat mogen we verwachten van een economische orde waarin verantwoordelijkheden zijn gespreid?

Oplossing jubileumpuzzel

Grote taak voor kleine mensen

Oplossing Toelichting

1. goud-z(et)-waard;
2. re-sol-utie;
3. op-positie;
4. tal (voor) ma;
5. Eerste Kamer telt 75 leden;
6. rede = toespraak; anagram: spraak - toer;

1 G O U D Z W A A R D
 2 R E S O L U T I E
 3 O P P O S I T I E
 4 T A L M A
 5 E E R S T E K A M E R
 6 T O E S P R A A K
 7 A N E M A
 8 A L G E R A
 9 K I E S W E T
 10 V E R D A M
 11 O T T E R L O O
 12 O R G A N
 13 R O O S J E N
 14 K U I P E R
 15 L O Y A L I S T
 16 E N Q U E T E
 17 I N T E R P E L L A T I E
 18 N A C H T
 19 E V A N S F L I E
 20 M A G I S T R A T U R
 21 E L F E R I C H
 22 N E D E R L A A G
 23 S C H O U W T
 24 L O U T
 25 N E S T O R

7. a-nema (achteraf: amen-(na)-a)
8. al-ge-ra;
9. anagram: sik-weet;
10. ver-dam;
11. otterlo-o
12. (partij)-orgaan;
13. roos-jen (jen = grap);
14. Kuiper (1=4) wordt Kuiper;
15. Loyalist (loyaal = trouw)
16. enquêterecht is grondrecht Tweede Kamer;
17. interpelleren is eveneens grondrecht (interpellatie kan ook);
18. n-ach-t;
19. anagram eva-en-giel;
20. (zittende en staande) magistratuur;
21. el-ff-Erich;
22. neder-laag;
23. schouwen wordt schouten;
24. Elout (geen ewout) van Soeterwoude;
25. anagram uit senatoren.

De boekebonnen van f 50,- gaan naar: mw. H. G. van Gijssel te Rotterdam;

mw. J. G. Korevaar te Schiedam; G. J. Kottier te Westbroek.

7 jubileumboeken 100 jaar ARParij gaan naar:

Joh. Buitelaar, Maasland
 T. Dutmer, Veendam
 W. Kollen, Diever
 Sj. v.d. Kooi, Ferwerd
 G. J. Pothoven, Amsterdam
 mw. M. C. van Tellingen-Kooiman, Koog a/d Zaan
 A. J. Visser, Badhoevedorp.

GELDERLAND

MAGAZIJN „HET ANKER”

HOOFDSTRAAT 94-96 - VEENENDAAL

Zeer voordelige aanbieding in terlenka vallen en gordijnen

SPECIALITEIT IN NYLONKOUSSEN

GRONINGEN

Makelaardij o.g. J. Fokkens en Zn. Siddeburen

Voor al uw makelaardij- en assurantie zaken

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
 Telefoon Wagenborgen 05964-1371

Heelmaken, wat gebroken is

TEN GELEIDE

Bij de samenwerking van de christendemocratische politieke jongerenorganisaties in het CDJA heeft altijd het streven naar eenheid van denken over de grondslag en het politieke beleid voorop gestaan. Politieke eenstemmigheid zonder dat eensgezindheid over de grondslag en het functioneren daarvan bestaat, is even ongewenst als het omgekeerde. Grondslag en politiek beleid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zij mogen niet als geïsoleerde vraagstukken bekeken worden. Dit is voor de commissie zowel het uitgangspunt als de leidraad geweest bij het opstellen van dit rapport.

De commissie is begin 1978 door het CDJA-federatiebestuur ingesteld met als opdracht een rapport op te stellen over (het functioneren van) de in de statuten van het CDJA genoemde grondslag.

De samenstelling van de commissie is als volgt.

Klaas de Vries (voorzitter), Jacques Biskop, Egbert Bluemink, Jan Eerbeek, Michel Santbergen, Govert Veldhuijzen en Harm Waterborg.

Als onderdeel van de werkzaamheden van de commissie is op 20 en 21 oktober 1978 een CDJA-konferentie georganiseerd, in het kader waarvan tevens de brochure: „Geloof en politiek” werd uitgegeven. Sprekers op deze konferentie waren: Prof. Dr. W. C. M. Klijn, Drs. G. van Leyenhorst en Prof. Dr. J. Verkuyl. De bezinning op en de discussies over de relatie tussen grondslag en politiek beleid zijn in de commissie in een bijzonder goede sfeer verlopen.

Met betrekking tot de procedure van behandeling van het rapport staat de commissie – conform het eerder genomen besluit van het federatiebestuur – het volgende voor ogen. Nadat het rapport in de drie organisaties (ARJOS, CHJO en KVPJO) alsmede bij de „rechtstreekse” CDJA-leden is besproken, zal de commissie zich op de gemaakte opmerkingen, kanttekeningen en commentaren beraden en indien nodig eventuele wijzigingen en/of aanvullingen aanbrengen.

Ter voorbereiding van de besluitvorming stelt de commissie voorts een concept-resolutie op ten behoeve van het CDJA-federatiebestuur, die vervolgens aan de ledenvergaderingen van ARJOS, CHJO en KVPJO ter goedkeuring zal worden voorgelegd.

De commissie hoopt met haar rapport de mogelijkheid te hebben geopend voor een diepgaande bezinning op en brede discussie over de betekenis van de grondslag van de politieke identiteit van het CDJA.

Rapport van de grondslagcommissie van het CDJA

Voorwoord

Dit voorwoord is niet bedoeld als de min of meer verplichte inleiding op een rapport. Het wil werkelijk een „voorwoord” zijn: dat wat het eerst gezegd moet worden.

In het CDJA zal duidelijk zijn dat hetgeen het eerst gezegd moet worden het Woord van God is. Dat is immers aanvaard als uitgangspunt voor het CDJA. Dat brengt met zich mee dat het uitgangspunt in het CDJA de eerste plaats dient in te nemen. Het samengaan van drie christelijke politieke stromingen mag niet in de eerste plaats geworteld zijn in opportunistische overwegingen. Van meet af aan dient zij op te komen uit het besef dat we een gemeenschappelijk uitgangspunt hebben voor onze opstelling in de politiek, waardoor een afzonderlijk optrekken in feite een onmogelijkheid behoort te zijn. Wil echter een christendemocratische politieke beweging werkelijk een politieke beweging zijn, dan zal het zoeken naar eenheid mede bepaald moeten worden door overeenstemming over de politieke identiteit. Evenwel dient besef te worden dat we in het CDA en het CDJA niet iedereen verenigen die de bijbel als uitgangspunt voor het politieke handelen aanvaardt. Er zijn ook christenen in andere politieke stromingen.

Wij willen dan ook nadrukkelijk stellen dat dit rapport niet bedoeld is als de exclusieve verwoording van de betekenis van de bijbelse boodschap op politiek terrein. In dit rapport treft u een aanzet aan tot wat naar onze mening een antwoord is op de oproep van de bijbelse boodschap.

Andere antwoorden worden door ons niet bij voorbaat afgewezen. Er dient zeker in dit opzicht openheid te zijn en ruimte voor dialoog. Naast het politieke terrein zijn er nog andere terreinen, waarop men met het Woord van God bezig is, bijvoorbeeld in de Christelijke gemeente. Daar is men er zelfs op een heel eigen manier mee bezig.

Daarom zullen wij er goed aan doen telkens weer te luisteren hoe in de vele verschijningsvormen van de gemeente van Christus het Woord verwoord wordt. Zo kunnen wij betrokken blijven bij de levende stem en ervoor behoed worden te verstarren in ons politiek denken. Elke politiek wordt voor een groot deel gestempeld door de problemen waarvoor zij geplaatst wordt. Ook christendemocratische politiek ontkomt daar niet aan. Dat is in de geschiedenis van de christelijke partijen wel gebleken. De schoolstrijd ligt aan de wortel van haar bestaan.

Toch dient duidelijk gesteld te worden dat christelijke politiek zich niet door politieke „items” – hoe belangrijk ook – de wet laat voorschrijven. Vandaar: voor-woord. Het Woord zal eerst aan het woord moeten komen. Het zal daarbij niet slechts mogen gaan om antwoord te krijgen op de actuele politieke vragen. Zo'n antwoord wordt dan al gauw willekeurig, opportunistisch tijdgebonden en daardoor op den duur weinig- of nietszeggend. Er zijn diverse manieren om christelijke politiek te bedrijven: het profetische woord roept ons op het recht der armen en verdrukten te doen gelden, maar het roept ons niet minder we-

zenlijk op tot stilheid en vertrouwen. Het een kan daarbij niet losgemaakt worden van het ander. Want het Koninkrijk van God komt. Het vestigt zich en het zal zich vestigen. Dat te geloven doorbreekt onze krampachtigheid en geeft de onuitblusbare en vertrouwensvolle dimensie aan ons handelen.

Wanneer het gaat om christelijke politiek zullen we ook de erfenis uit het verleden niet mogen vergeten. In alle drie de stromingen zijn mensen geweest die zich hebben beziggehouden met vragen waar de christelijke politiek zich ook nu nog voor geplaatst ziet. De door hen ontwikkelde ideeën en oplossingen vragen verdere doordenking en nadere uitwerking. Bijvoorbeeld met betrekking tot de visie op de staat.

Voor-Woord: dat betekent ook dat niet een of andere visie op het Evangelie voor ons doorslaggevend is en voorop gaat alleen het Woord. Dat moet gezegd hebben. Dit dient wezenlijk bedacht te worden bij hetgeen we in dit rapport ter tafel brengen. Het Woord vraagt om een antwoord. Een aanzet tot een van de mogelijke antwoorden hebben we – in alle bescheidenheid – willen geven, in de wetenschap dat wij ook in deze aanzet niet kunnen ontkomen aan de onvolkomenheid van de mens.

Een ontluisterde wereld

Eens werd aan mensen een bewoonbare aarde in handen gegeven en werden mensen aan elkaar toevertrouwd om voor elkaar te bestaan. Vandaag zien wij om ons heen waar het op uitgelopen is: een ontluisterde aarde en een in veel opzichten misvormde samenleving van mensen.

De vele en omvangrijke vraagstukken die zich in deze fase van de geschiedenis aaneenrijgen zijn daarvan een sprekend bewijs. Zij vormen tezamen een verbijsterde illustratie bij het verhaal van de mens die de grenzen van een bewoonbare wereld ver te buiten gaat. Een schets van de problematiek waar mens en wereld van de twintigste eeuw in verkeren brengt veel onheil in beeld. Wij volstaan met het aangeven van enkele grote lijnen.

a. De in materieel opzicht rijke landen houden, gevangen in hebzucht – en ondanks het onuitsprekelijk lijden van de armen – de meedogenloze kloof in stand die hen scheidt van de arme landen.

In de derde wereld sterven dagelijks mensen van honger, terwijl de consumptie bij ons zo ver is opgevoerd, dat weicht wachters er aan te pas moeten komen om de mensen bij te staan om de strijd tegen overmatig lichaamsgewicht aan te kunnen binden.

b. Door de grimmige en geldverblindende bewapeningswedloop balanceert de wereld op de rand van de totale vernietiging. Politieke en militair-industriële krachten, die vaak in een ondoorzichtig patroon met elkaar verweven zijn, leggen een ongekende vindingsrijkheid aan de dag bij het ontwikkelen van middelen tot vernietiging.

Zij weten van geen ophouden de mensheid ertoe te verlokken om menselijkheid in te leveren in ruil voor een verdergaande perfec-

tionering van een barbaars systeem van afschrikking, dat het voorkomen van een oorlog moet garanderen. Maar afwezigheid van oorlog is nog geen vrede..... Zeker niet als de uitgaven voor wederzijdse bedreiging die van de bestrijding van honger en onderontwikkeling verre overstijgen en wij nog zo ver verwijderd zijn van een wereld, waarin schepping en schepsel aan hun bestemming kunnen beantwoorden.

c. In een onstuitbare rush naar meer heeft de gulzige mens de natuur op veel plaatsen in rouw gedompeld en put hij de aarde zo uit dat de overlevingsmogelijkheden voor de volgende generaties ernstig zijn aangetast. En ook is de mens van de twintigste eeuw weer overgegaan tot het brengen van offers: weerloze dieren aan de goden van de consumptiemaatschappij.

d. Ontwikkelingen in de techniek kunnen voor de mens tot zegen zijn. Een ongenormeerde en ongecontroleerde technologische ontwikkeling kan echter een vloek in zich dragen.

Wij horen steeds weer verschrikt op van mensonterende en onverantwoorde experimenten onder meer op medisch gebied. Er zijn signalen die erop wijzen dat we snel op weg zijn naar een door computers beheerste samenleving. En het scheelt niet veel of we zijn volledig in de ban van de kernenergie, zonder antwoord te weten op de gevaren die daaraan zijn verbonden. Het meest beangstigende van dit alles is dat het schrikbeeld van een volledige verkilde en ontmenselijkte samenleving ongemerkt en geleidelijk al veel dichterbij geslopen is dan we zelf beseffen.

e. Een voorwaarde voor een menswaardig bestaan is dat een mens zich kan ontplooiën naar zijn aard en dat aan zijn gevoelens recht wordt gedaan.

Maar aan groepen van zeer uiteenlopende aard wordt deze bestaansvoorwaarde structureel onthouden. Meerder- en minderheden worden veraf en

dichtbij onderdrukt op grond van ras, geloof, sexe, seksuele geaardheid, politieke overtuiging. f. Ondanks de vele welzijnsvoorzieningen neemt de vereenzaming in onze samenleving toe. Velen hebben moeite om de weg naar de ander te vinden. Ze gaan ongezien en onbegrepen onder in de massa. Maar er is niet alleen vervreemding tussen mensen. Steeds meer mensen herkennen zichzelf niet meer in het werk dat ze doen. Veel ontspanningsmogelijkheden bevredigen uiteindelijk niet. Grote groepen hebben geen vertrouwen meer in hun politieke vertegenwoordigers. Mensen raken verstrikt in het raderwerk van de anonieme bureaucratie: de formulieren- en voorschriftenmaatschappij, waar je van het kastje naar de muur wordt gestuurd en iedereen zich achter iedereen verschuilt.

g. Wij moeten met schaamte vaststellen, dat onze samenleving eigenlijk geen plaats inruimen voor kwetsbare vormen van menselijk leven, of het nu ontluikend is of tot het einde neigend of niet beantwoordt aan de doorsneeopvatting van wat volwaardig menselijk leven is.

Waar gaat het heen met de mens en de wereld?

Het kan niet genoeg worden gezegd dat het onheil dat wij tegenkomen niet het gevolg is van een noodlot dat onafwendbaar over ons is uitgestort. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij mensen. Mensen hebben door de keuzen die zij maakten (ook niet-kiezen is kiezen!) en de prioriteiten die zij stelden, hun macht, waaronder politieke en sociaal-economische macht, te vaak ten dienste van het onheil in plaats van ten dienste van het heil aangewend. Daarbij moet het accent vooral liggen op de gemeenschappelijke verant-

woordelijkheid die mensen daarvoor dragen. De problematiek is te complex om mensen daarvoor persoonlijk aansprakelijk te stellen.

Zo is onder gemeenschappelijke verantwoordelijkheid een wereld gebouwd waarin de structuren maar al te vaak niet de gerechtigheid en de vrede, maar de ongerechtigheid en de onvrede verankerd zijn. Er bestaat nationaal en internationaal een structurele onrechtvaardigheid in inkomensverhoudingen en er zijn ongelijke kansen op ontplooiingsmogelijkheden, arbeid en arbeidsomstandigheden, zeggenschap en kennis. Ook geweld en onderdrukking hebben zich in de structuren genesteld.

In onze westerse wereld laat dit wereldbeeld zich verbinden met het beeld van de mens die

■ *angstvallig lijfsbehoud en verworvenheden zoekt zeker te stellen;*

■ *zijn hart heeft verpand aan het materiële en een manier van leven heeft ontwikkeld, die een stijloze zucht naar meer – of tenminste houden wat je hebt – ademt;*

■ *zich blindelings toevertrouwt aan handlangers van de consumptiemaatschappij, die geen middel onbenut laten (waaronder reclame) om hem te bedriegen met opgeklopt geluk en om hem de ogen te doen sluiten voor wat er werkelijk in de wereld te koop is aan onheil, maar ook aan geluk;*

■ *leeft vanuit een diepgeworteld vooruitgangsgeloof: het geloof dat zijn levensgeluk en dat van de mensheid in het algemeen afhankelijk is van de economische, technologische en wetenschappelijke vooruitgang.*

Velen zijn apatisch geworden voor wat zich dichtbij en veraf voltrekt. Anderen proberen uit onvrede met wat zich in hun leven of in de wereld voltrekt, de werkelijkheid te ontvluchten en zoeken hun heil in alcohol en verdovende middelen. Nog niet zo lang geleden werd een televisie-programma gepresenteerd onder de titel „Een mens wil ook wel eens iets anders dan al die ellende op de wereld”. Op zichzelf is daar niets op tegen. Als we ons maar wel blijven realiseren dat die ellende wel bestaat en wij ons aan de verantwoordelijkheid ervoor niet mogen onttrekken.

Mensen kunnen voor zichzelf veel dingen tot vluchtwegen maken: nauwkeurige carrièreplanning, niet werken om te leven, maar leven om te werken; religieusiteit als opium voor jezelf, je mede-gelovigen en voor de gene, die je wilt bekeren; oeverloos en grenzeloos amusement; blikverenging door bedrieglijke informatie (Telegraaf) en ver-sluisende lectuur (Privé, Story). Er zijn echter ook veel mensen die op uiteenlopende plaatsen een niet aflatende strijd voeren om het tij ten goede te keren en veranderingen aan te brengen in de mentaliteit van mensen en in de structuren van de samenleving. Zij kunnen en willen zich niet neerleggen bij de wereld zoals die is. Zij voeren actie tegen het onheil, zij houden de droom levend en hun protest is niet tot zwijgen te brengen. Maar er zijn er ook die afhaken en met een gevoel van machteloosheid

„Consumptiemaatschappij”

Vervolg op volgende pag.

Vervolg van vorige pag.

het hoofd in de schoot leggen. Ze hebben met overtuiging geloofd in een betere wereld en zich daar ook voor ingezet, maar ze zijn vastgelopen omdat ze steeds weer moesten ervaren dat zij aan hun idealen geen gestalte konden geven.

De vernieuwingsbeweging van de jaren '60 en het begin van de jaren '70 werd door velen als veelbelovend ervaren. Veel jongeren geloofden in een verandering van de samenleving. De beweging tegen de oorlog in Vietnam bracht overal ter wereld duizenden op de been. Een vloedgolf van democratisering op uiteenlopend terrein kwam op tegen regentendom en machtsconcentraties. Maar de tijd is verstreken en vroegere voorvechters en aanhangers van de vernieuwingsbeweging zijn op de achtergrond geraakt.

Kleine groepen raakten geïsoleerd. Bij hen ontwikkelde zich een verbeterd fanatisme. In hun ogen kan de bestaande orde alleen nog maar langs de weg van revolutionair geweld worden betreden (Rote Armee Fraktion). Anderen hebben zich als keurige huisvaders en huismoeders genesteld in de eens zo fel bestreden kapitalistische samenleving.

Diegenen, die vanuit hun ervaring sceptisch staan tegenover de uiteindelijke mogelijkheden van radicale vernieuwing binnen een overzienbare horizon en langs de weg van de democratische kaders lijken het gelijk aan hun kant te hebben. De structuren die onrecht en onvrede in stand houden, zijn taai. De mensen lijken zich niet aan onheilsbewegingen te kunnen onttrekken. De politieke en sociaal-economische krachten en machten zijn vaak verweven in een ondoorzichtig patroon waarbij het uitzicht wordt versperd door de veelheid en complexiteit van problemen.

Maar als het zo is, dat de sceptici het gelijk aan hun kant hebben, dan dringt de vraag zich op „waar gaat het dan heen met de mens en de wereld?” Waar gaat het heen???? als de ontluistering van de wereld zich voortzet en de mens kennelijk niet in staat is dat tegen te gaan en de herbouw van een meer woonbare wereld ter hand te nemen.

Heelmaken, wat gebroken is

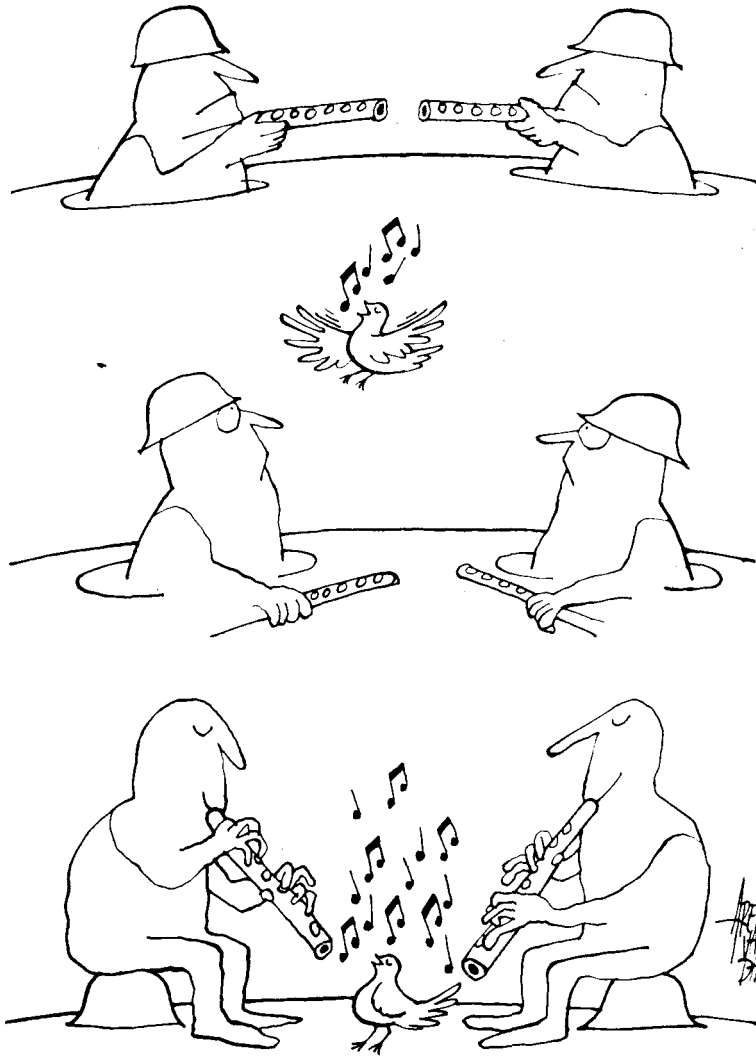
Het evangelie van Jezus Christus is een boodschap die ons zegt dat het wat God betreft ergens heen moet met ons leven en met de wereld en het zegt ons ook wat dat „ergens” is: Het Koninkrijk van God, de nieuwe aarde.

God handelt als Bevrijder in de geschiedenis. Het is hem om een woonbare wereld te doen. Een wereld die weer wordt zoals zij bedoeld is: een wereld van gerechtigheid en vrede. Als Bevrijder wil God de mensen bewegen tot heil als zij onheil over zich heentrekken. Hij wil HEELMAKEN WAT GEBROKEN IS: Overall, waar mensen elkaar of zichzelf in de weg staan wil hij ze bevrijden tot menselijkheid, waarbij:

■ ieder mens zich als een unieke gestalte kan ontplooiën en tot zijn recht kan komen;

■ de barrières kan ontplooiën en elkaar scheiden zijn opgeheven;

■ mensen elkaar dienen en niet overheersen;

Het dienen van de vrede .....

■ de mens als rentmeester de hem toevertrouwde schepping met zorg beheert.

Heel de Bijbelse Boodschap legt er getuigenis van af dat God de mens wil bevrijden uit machten die zijn mens-zijn in de weg staan. En Hij richt Zich daarbij niet alleen op de mens zelf, maar ook op de structuren en verbanden waar de mens in leeft. Ook die structuren van de samenleving die tekenen van gebrokenheid vertonen zijn voorwerp van Gods heelmakende bevrijdingswerk.

Heel dat bevrijdende handelen van God, dat zich richt op mensen en structuren, zien wij vervuld en uitgelegd in het leven en het werk van Jezus Christus. Hij is de Heelmaker, de Heiland. Hij roept de mensen op tot bekering. Dat wil zeggen: een heroriëntatie in het leven, weg van de beweging van het onheil, je daarvan losmaken en je richten op het Koninkrijk van God, dat zich baan breekt in deze wereld. Dat is: je laten bevrijden van de zonde, die daarin bestaat, dat je als mens je doel, namelijk mens te zijn op aarde naar Gods bedoeling, mist.

Het Koninkrijk van God is het Koninkrijk van de armen, de ontrechten, de machtelozen, de stemmelozen, de hongerigen en gemartelden, de weduwe, de wees, de vreemdeling. Het is een Koninkrijk dat de barmhartigen en vredestichters en de strijders voor gerechtigheid zalig prijst. Het is een Koninkrijk waarin de rijken en de rechtsverkrachters bevrijding van hun rijkdom en hun rechtsverkrachting wordt aangeboden en waarbij de machthebbers wordt voorgelaten hun macht te delen en dienstbaar te maken aan gerechtigheid en vrede.

Jezus Christus roept de mensen op tot navolging. Hij werft de mensen voor Zijn beweging van het heil om als Zijn mede-arbeiders tekenen op te richten van Zijn Rijk en van de nieuwe tijd. Zo kunnen zij iets laten zien van waar het God om te doen is en waarheen Hij met de wereld op weg is, naar de stad van vrede, het nieuwe Jeruzalem. Het Evangelie roept ons op om heel

ons denken en doen te richten op de bevrijdende heilsbeweging van God, die de ontluisterde wereld niet wil laten zoals die is, maar wil veranderen, opdat al wat gebroken is heel kan worden.

In het besef dat het God is Die weet waar het heen gaat en ook móet met deze wereld durven wij het aan om tegen beter weten in te geloven in een andere wereld dan wij nu zien, durven wij het aan, in het spoor van Zijn Zoon, die onze broeder is geworden, met Hem op te staan uit de wanhoop en de desillusie, de uittocht aan te vangen en onze handen in dienst te stellen van de vernieuwing van de wereld.

Signalen van Hoop

Het Evangelie wil ons ertoe bewegen de vernieuwing van de wereld ter hand te nemen. De ontluistering van de wereld kan echter zó overweldigend op ons afkomen dat wij erdoor verlamd raken. We zijn dan al gauw geneigd er in te berusten en te geloven dat de wereld en de mensen toch niet te veranderen zijn. Wij kiezen dan ons uitgangspunt in de wereld zoals die nu eenmaal is. Sceptis lijkt dan reëler en meer met de feiten in overeenstemming dan de droom van een nieuwe aarde.

We kunnen echter ook het uitgangspunt van ons handelen blijven kiezen in het ideaal van een woonbare wereld en de kansen daarvoor benutten of scheppen. Zo zijn er in de geschiedenis telkens weer mensen of groepen van mensen geweest die – vaak tegen de verdrukking in – die kansen gegrepen hebben. Zij gaven er blijk van dat de nieuwe wereld al in de oude wereld kan groeien.

Velen lieten zich daarbij inspireren door het Evangelie en lieten daardoor zien dat het Evangelie geen tijdgebonden boodschap is maar in de concrete werkelijkheid van de geschiedenis mensen ertoe aanzet signa-

len van hoop uit te zenden. Lichtende voorbeelden hiervan zijn in onze tijd: Martin Luther King, Dom Helder Camera, en Dr. Beijers Naudé.

Maar niet alleen bekende namen. Er zijn er ook velen die in stilte, zonder dat ze worden opgemerkt, op hun eigen onopvallende plaats met grote trouw en toewijding hun medemens dienen. Zoals mevrouw Jansen van driehoog die dag in dag uit haar zieke buurvrouw verzorgt.

Ook groepen mensen of instituten, waarin mensen bezig zijn, zenden signalen van hoop uit. We denken daarbij aan de beweging binnen de kerken die vanuit een nieuw verstaan van het Evangelie tot het inzicht is gekomen dat nieuwe wegen gegaan moeten worden en nieuwe antwoorden nodig zijn op de vragen van de twintigste eeuw.

Zo heeft het Tweede Vaticaans Concilie in de katholieke wereld een aggiornamento (dat is: de ramen open naar de wereld) teweeggebracht. In plaats van de overwegende aandacht voor de kerk als instituut, kwam nu de mens en zijn taak in deze wereld binnen de gezichtskring. In de encycliek Populorum Progressio over de vooruitgang der volkeren kiest de katholieke kerk zonder voorbehoud voor de mens en wordt opgeroepen alle aandacht op de mens te richten, alle belemmerende structuren te vernietigen en actief met de wereld en de ontrechten daarin bezig te zijn. Een ondubbelzinnige keuze voor alle zwakken in onze wereldsamenleving. Deze encycliek bouwde voort op het inzicht, vastgelegd in de encycliek Pacem in Terris (dat is: Vrede op aarde) van Johannes XXIII, dat vrede alleen het gevolg kan zijn van gerechtigheid. Een gerechtigheid die door allen als zodanig gevoeld wordt.

Ook in andere kerken zijn soortgelijke bewegingen in gang gezet. We denken bijvoorbeeld aan de Wereldraad van Kerken, die tot een duidelijke keuze wil komen ten aanzien van de vraagstukken van de wereldsamenleving. Dat komt onder meer tot uitdrukking in de programma's ter bestrijding van het racisme en het militarisme.

Binnen en buiten de kerken groeit de bezorgheid over ons wanbeheer van de schepping. Het is hoopgevend dat de beweging voor een meer verantwoord beheer van de schepping vooral ook door mensen aan de basis wordt gedragen. De beweging tegen de neutronenbom is er een sprekend voorbeeld van dat brede lagen van de bevolking het automatisme in de bewapeningswedloop niet meer nemen. Zo komen wij mensen tegen die – alleen of samen – de machteloosheid willen doorbreken en inspireren tot vernieuwing van de samenleving.

Mensen die in hun persoonlijke stijl van leven ernst willen maken met hun verantwoordelijkheid voor de wereld en die het overdadig materialisme de rug hebben toegekeerd.

Mensen die het spontaan opnemen voor minderheden die in onze samenleving gemarginaliseerd worden, die buitenlandse werknemers proberen recht te doen en recht te verschaffen, bijvoorbeeld door hun taalonderwijs te geven.

Minderheden die tegen de verdrukking in volhouden om zich een plaats te verwerven vanuit het besef dat zij ook recht hebben op een eigen identiteit en ontplooiing naar hun aard.

Mensen die volhouden om andere samenlevingsvormen, waarin zij hun geluk kunnen vinden tegen de verdrukking in gestalte geven en zo voor anderen nieuwe wegen openen.

Groepen zoals Amnesty International die opkomen voor mensen die op grond van hun persoonlijke overtuiging, ras of geaardheid, waar ook ter wereld, worden gevangen gehouden, onderdrukt of op andere wijze maatschappelijk in de knel raken.

Het zijn er gewoon te veel om op te noemen, de signalen van hoop, voor mensen die ze willen opvangen.

Christelijke partijformatie als middel

Uit het Evangelie zijn geen directe politieke consequenties voor vandaag af te lezen. Als wij in het spoor van Jezus van Nazareth, de HEELMAKER van Godswege, van vandaag naar morgen willen gaan, dan zullen wij het Evangelie voor onze tijd moeten vertalen.

Het Evangelie door Jezus uitgesproken en voorgeleefd was in Zijn dagen een fundamentele en radicale kritiek op de bestaande orde, die ook in politiek en sociaal-economisch opzicht God's heilsbedoelingen weersprak, waaraan opnieuw vorm moest worden gegeven naar de constitutie van het Koninkrijk van God.

Wij zullen de vraag moeten beantwoorden in hoeverre de Evangelische kritiek die Jezus had op de instituties en structuren van zijn tijd ook op de instituties en structuren van onze tijd van toepassing is. En wij zullen vervolgens, als instituties of structuren van onze tijd de voortgang van de bevrijdende heilsbeweging van God in de weg staan en tegenspreken, aan een beleid gestalte moeten geven dat zich richt op het afbreken van die instituties en structuren en op het vormgeven aan andere die het heil van mens en wereld dienen.

Heel het handelen van Christenen in de politiek wordt hierdoor bepaald. Zij kunnen zich dan ook niet aan de politiek onttrekken. Ook als zij zich onttrekken, doen zij aan politiek. Ook niet spreken is spreken. Het kan haast niet anders worden uitgelegd dan dat zij tenminste de bestaande „orde” sanctioneren.

Bij het politiek bezig zijn van Christenen is Christendemocratische partijformatie geen vanzelfsprekende zaak. Velen komen op grond van hun verstaan van de Bijbelse boodschap en hun analyse van de werkelijkheid waarin wij leven tot de conclusie dat zij aan de Evangelische opdracht in de politiek beter gestalte kunnen geven in een andere dan een Christendemocratische partij. Als wij kiezen voor een Christendemocratische partijformatie veroordelen wij daarmee niet degenen die een andere partij kiezen als middel om de bevrijding van mens en wereld te dienen. Wij kiezen ervoor, omdat wij geloven dat de politieke vertaling van het Evangelie gediend kan worden met een beweging die dat Evangelie als enig uitgangspunt voor haar handelen heeft, ook omdat wij elkaar in de worsteling om het verstaan van het Evangelie en de consequenties ervan voort-

Vervolg op volgende pag.

Vervolg van vorige pag.

durend kunnen bijstaan en inspireren.

Partijformatie met het Evangelie als uitgangspunt kan niet anders zijn dan middel en nooit doel in zichzelf. Christendemocratische partijformatie is slechts dan aanvaardbaar als het de intentie heeft zich te richten op de bevrijdende heilsbeweging van God, als het zich wil oriënteren op de weg die Jezus van Nazareth is gegaan en als het bereid is de consequenties die dat met zich meebrengt in beleid gestalte te geven. Christendemocratische partijformatie kan niet anders dan zich met alle kracht die in haar is richten op het HEELMAKEN van WAT GEBROKEN IS.

Wij zijn ons ervan bewust dat Christendemocratische politiek als middel in plaats van het Evangelie te dienen, het Evangelie in de weg kan staan door niet te kiezen voor de beweging van het heil en tegen de beweging van het onheil. Christendemocratische politiek kan nooit een pretentie inhouden als zou het handelen of het resultaat daarvan bij voorbaat de benaming christelijk verdienen. Het geeft veeleer een intentie aan: de bereidheid om denken en doen af te stemmen op en in dienst te stellen van het Koninkrijk van het heil.

Christendemocratische partijformatie zal herkenbaar moeten zijn aan:

■ de bereidheid tot analyse van de maatschappelijke orde waarin wij leven, en het opsporen en ontmaskeren van al datgene wat daarin niet in overeenstemming is met dat wat God ons in Zijn Woord heeft geopenbaard;

■ de wijze waarop zij haar macht verwerft en hanteert;

■ de fundamentele keuzen die zij maakt;

■ haar voorhoedementaliteit.

Zij kan zich nooit in het veilige midden koesteren. Zij zal herkenbaar moeten zijn en zich profileren als een beweging die haar karakter ontleent aan een onverslaanbare drang tot vernieuwing en navolging in het spoor van Jezus de Heilmaker.

Een nieuwe stijl van leven

Een Christendemocratische politieke beweging, die zich in navolging van Christus richt op de bevrijdende heilsbeweging van God zal de praktische consequenties in program en beleid moeten trekken. Het gestalte geven aan Christendemocratische politiek in program en beleid is een voortdurend proces, dat nooit als afgesloten kan worden beschouwd.

Het is een zich van dag tot dag vernieuwend antwoord op de Evangelische oproep. Een meer gedetailleerde uitwerking van program en beleid is binnen het bestek van onze opdracht niet mogelijk. Toch willen wij de toonzetting ervan aangeven.

Literatuurlijst

- Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij, Contactraad CDA.
- Einde of nieuw begin, F. Boerwinkel.
- Meer dan het gewone, F. Boerwinkel.
- Help, we zijn ontwikkeld, B. de Gaay Fortman, W. van Dieren, H. Thomas.
- De boodschap der bevrijding in deze tijd, J. Verkuyl.
- Schaduwen van het groeigelooft, B. Goudzwaard.
- Kapitalisme en vooruitgang, B. Goudzwaard.
- Wij zijn niet machteloos, O. Jager.

De grondtonen van waaruit Christendemocratische politiek gecomponeerd wordt, zijn:

■ **het dienen van de gerechtigheid:** dat betekent: het opkomen voor de rechten van de mens; een nationale en internationale inkomenshervreiding volgens bestaans-minima – en maxima-criteria; een nationale en internationale hervreiding van arbeid; een ingrijpende begrenzing van de mogelijkheden van het zich verwerven van bezit en het benadrukken van de sociale betekenis, die het moet hebben (jubeljaar); het afbreken van zeggenschapsconcentraties.

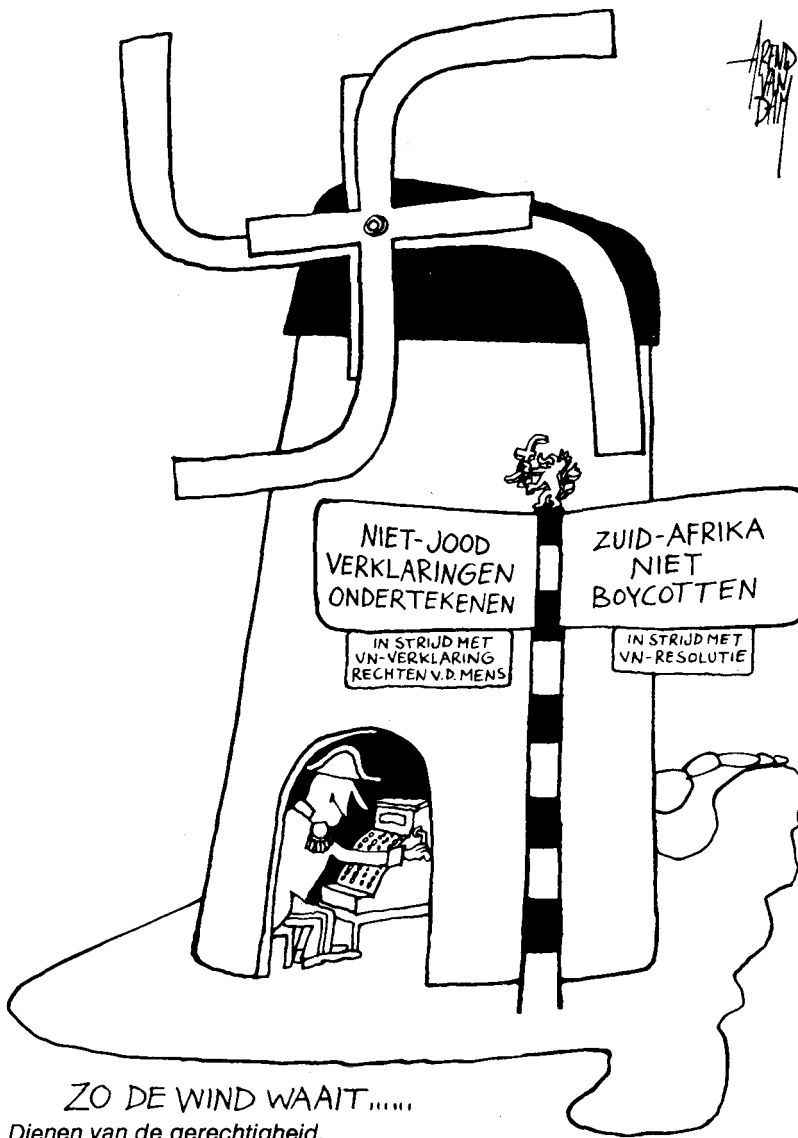
■ **het dienen van de vrede:** in naam van de vrede zal de uitzichtloze bewapeningswedloop een halt moeten worden toegevoerd. Wij zullen op een creatieve manier naar wegen moeten zoeken die het wantrouwen bij anderen wegnemen, in de hoop hen daarmee uit te dagen tot een creatief antwoord. Initiatieven die leiden tot het doen van eenzijdige stappen kunnen in dit verband overwogen worden. Onderzocht zal moeten worden hoe vormen van geweldloze weerbaarheid in defensieve strategieën kunnen worden ingebouwd. De structurele oorzaken van allerlei vormen van geweld in onze samenleving zullen moeten worden opgespoord en weggenomen.

■ **het scheppen van ruimte:** voor al wat leeft in samenlevingspatronen en structuren; voor het ongeboren, ten einde neigende of in onze ogen niet „volwaardige” leven; dat betekent ook emancipatie van mensen in achterstand-situaties en bevrijding uit onderdrukking; bevrijding van het dier (bio-industrie); zorg voor milieu en natuur.

■ **het bouwen aan een verantwoordelijke samenleving:** een samenleving waarin mensen zich verantwoordelijk voelen en verantwoordelijkheid (kunnen) dragen voor de gevolgen van hun leef- en handelwijze voor hun naaste – dichtbij en veraf –, de toekomstige generaties, het leefmilieu en het geschapen leven. Een samenleving die beantwoordt aan de Bijbelse norm van het rentmeesterschap.

Wij zijn ons ervan bewust, dat structurele veranderingen alléén onvoldoende zijn. De weg naar een meer bewoonbare wereld kan niet afgelegd worden zonder mensen die ook bereid zijn hun persoonlijke manier van leven daarop af te stemmen. Vanuit kerkelijke en niet kerkelijke kring wordt de roep gehoord tot een nieuwe stijl van leven. Het is hoopgevend dat velen in hun persoonlijke levensstijl proberen daar ernst mee te maken.

Er zijn mensen die met veel wilskracht proberen vol te houden, maar er zijn er ook die onderweg het gevoel krijgen, dat het niets of te weinig uithaalt. Daarvan zijn veel voorbeelden te noemen. Maar je moet wel een lange adem hebben om elke avond de gordijnen te blijven sluiten om energie te besparen, wanneer je buiten voortdurend tegen energieverslindende neonverlichting aankijkt. Zij hebben het gevoel een persoonlijk gevecht tegen windmolens aan te gaan. Zij stuiten bij voortduring op een samenleving die onveranderlijk lijkt, hun persoonlijke inspanningen om meer verantwoord te leven ten spijt. Een hoofdplicht voor een Christendemocratische politieke beweging in de jaren '80 is onzes inziens in te spelen op en kaders

ZO DE WIND WAAIT.....

Dienen van de gerechtigheid.

te scheppen voor de beweging van de nieuwe levensstijl. Om daarmee degenen die vanuit die beweging onderweg zijn te bevoedigen, maar ook om anderen die nog te zeer vastzitten daartoe uit te dagen en te inspireren.

Samen met anderen, het compromis

Wij leven in één land met anderen die zich niet door de Bijbelse boodschap laten leiden bij hun politiek handelen, of die de christendemocratische partijformatie niet als het juiste middel zien om „heel te maken wat gebroken is”.

Wij vormen geen meerderheid van de bevolking en als dat zo was, dan hadden wij nog rekening te houden met minderheden. Wij zullen dus altijd compromissen moeten sluiten en moeten samenwerken met anderen bij de uitvoering van ons program. Bij het kiezen van een partner zullen wij moeten toetsen waar die keuze ons heen zal brengen. Daarbij kunnen wij niet principieel kiezen voor één bepaalde weg, die ons af zou leiden van onze eigen weg.

Wij mogen ons echter ook niet laten verleiden door successen op korte termijn; bij het kiezen van onze politieke bondgenoten zullen wij oog moeten hebben voor wat hen beweegt, welke weg zij willen gaan, in hoeverre zij staan voor een op vernieuwing van de samenleving gericht politiek, gekenmerkt door het dienen van de gerechtigheid, het nastreven van vrede, het scheppen van ruimte en het bouwen aan een verantwoordelijke samenleving. Want dat zal meer dan een programkoord meebepalen of wij onze weg zullen kunnen gaan.

In de samenwerking met anderen zullen wij compromissen moeten sluiten. Ook bij het sluiten van compromissen moeten wij ons echter duidelijk voor ogen houden op welke weg zij ons brengen: op de weg van het heil of die van het onheil. Alleen die compromissen die ons – al is het via een omweg – een werke-

dan een normloos zwakken. Wij moeten steeds ernst willen maken met het vertalen van het Evangelie in ons handelen. Laten wij dit na, dan is het Evangelie slechts de vlag om een lading „haalbaarheid” te dekken, dan blameren wij het Evangelie en loochenen wij wat God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft

Waarop wij elkaar aanspreken

In hoofdstuk 5 hebben wij al gezegd dat wij als christenen ook voor christendemocratische politiek kiezen omdat wij elkaar in de worsteling om het verstaan van het Evangelie en de (politieke) consequenties ervan voortdurend kunnen bijstaan en inspireren.

Dat betekent dat wij ons gemeenschappelijk en persoonlijk voortdurend willen openstellen voor de Evangelische boodschap omdat alleen die boodschap de heilsbeweging gaande kan houden.

Dat die keuze voor een christendemocratische partijformatie niet meer is dan de keuze voor een middel om vanuit de Evangelische boodschap tot vernieuwing te komen is ook al eerder onderstreept. Zo'n politiek kan dan ook niet anders dan zich richten op de heilsbeweging van God, waarvan in het Oude en Nieuwe Testament getuigenis wordt afgelegd en die in de weg van Jezus Christus zichtbaar is geworden en gestalte heeft gekregen.

Wat betekent dat nu voor de wijze waarop wij elkaar aanspreken?

Voor een groepering die als intentie heeft om de weg die Jezus gegaan is in de politiek te vertalen, spreekt het vanzelf dat degenen die zich daarbij aansluiten, op Hem en Zijn boodschap aangesproken willen worden. Een groepering met een dergelijke intentie zal slechts kunnen functioneren en als zodanig herkenbaar zijn, als al degenen die die groepering dragen ook persoonlijk vanuit deze intentie politiek willen bedrijven.

Aanbevelingen

1. De commissie stelt voor de artikelen in de statuten van het CDJA, die betrekking hebben op grondslag en doel, als volgt te formuleren:

artikel 2 lid 1. Het CDJA aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politiek handelen.

2. Het CDJA wil zich blijvend bezinnen op de betekenis van de Heilige Schrift voor het politieke beleid, zoals dat onder meer gestalte krijgt in actieprogramma's en concreet politiek handelen.

3. Het CDJA streeft naar een maatschappij, waarin de Bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en het welzijn van allen wordt gediend.

artikel 5 lid 1. Van de leden wordt verwacht dat zij in het CDJA participeren vanuit de intentie van de in artikel 2 lid 1 omschreven grondslag en zich willen richten op de verwezenlijking van de in artikel 2 lid 2 en 3 genoemde doelstellingen.

2. De commissie geeft het CDJA-bestuur in overweging de in dit rapport verwoorde grondtrekken van christendemocratische politiek nader uit te werken in het op te stellen politiek pamflet.

3. De commissie stelt voor de bespreking en behandeling van haar rapport niet te beperken tot het CDJA maar ook initiatieven te ontwikkelen om het indringend binnen het CDA aan de orde te stellen.

Zij denkt hierbij zeker ook aan de commissie Kremers, die belast is met het opstellen van een program van uitgangspunten.

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 18 5 mei 1979

Jeugdwerkloosheid, bedreiging voor de toekomst van Europa

Samenvatting toespraak Bouke Beumer (CDA-lijsttrekker voor de Europese verkiezingen) op 1 mei te Utrecht

„De komende jaren zullen in het teken moeten staan van een versterkte bestrijding van de jeugdwerkloosheid in Europa. Meer dan 40% van de mensen zonder werk bestaat uit jongeren.

Als de politici in Europees verband geen oplossing voor dit probleem vinden, dan zullen deze jongeren hun geloof in de toekomst verliezen. Dit vormt een grote bedreiging voor de toekomst van Europa”.

Aldus Bouke Beumer, lijsttrekker van het CDA bij de start van zijn verkiezingscampagne in Utrecht.

Jeugdwerkloosheid

Beumer acht een gezamenlijke Europese aanpak van de jeugdwerkloosheid noodzakelijk. In dit verband pleit hij voor:

- meer tewerkstellingspremies voor bedrijven die extra werkgelegenheid aan jongeren bieden (geleidelijke verhoging Europees sociaal fonds);
- meer aandacht van de Europese gemeenschap en het bedrijfsleven voor zogenaamde jeugd-innovatie-projecten; hierbij moet de ontwikkeling van energie-besparende en milieu-vriendelijke producten (juist omdat ze jongeren sterk aanspreken en motiveren) centraal staan;
- afspraken die inhouden dat bij afvloeien van werknemers niet automatisch jongeren (vaak het laatst in dienst genomen) als eerste ontslagen worden;
- meer jongeren in ondernemingsraden;
- meer steun voor de

leerlingen-stelsels onder meer door een minimum-tijdgarantie van arbeidsplaatsen;

- meer aandacht voor de opleiding in praktische vaardigheden bij het algemeen beroepsopleidingsstelsel.

Buitenlandse werknemers

Een andere groep die in alle Europese landen met een toenemende werkloosheid wordt geconfronteerd, is die van de buitenlandse werknemers. Ook in Nederland. De afgelopen acht jaar stijgt de werkloosheid onder de landelijke bevolking in ons land met 60%.

De stijging onder de buitenlandse werknemers lag in diezelfde periode 6 maal zo hoog. Toch worden ze nog steeds aangetrokken. Beumer pleitte ook voor deze groep voor een samenhangend Europees beleid, gericht op gelijke kansen voor alle werknemers. Daarbij moeten niet alleen de mogelijkheden voor inschakeling in het arbeidsproces vergroot worden. Vooral ook voor de kinderen van de eerste groepen gastwerknemers (tweede-generatieprobleem) die nu op de arbeidsmarkt komen en veel meer problemen bij sollicitaties aanvaarden. Het gaat ook om maatregelen die hen in staat stellen zich „thuis” te voelen in het land waar ze werken.

Dit kan door scholing op het terrein van sociale vaardigheden én verruimde taalonderwijs-mogelijkheden. Bovendien moeten wij ons de gevolgen realiseren van het feit dat in toenemende mate gehuwde buitenlandse werknemers naar ons land zijn gehaald. De maatschappelijke gevolgen hiervan moeten opgelost worden. Gezinshereniging vindt steeds meer plaats, maar dat vraagt wel om meer aandacht voor de vrouwen en de kinderen van de buitenlanders. Met name de kinderen mogen – door

minder mogelijkheden dan Nederlandse kinderen – niet nu reeds voorbestemde werklozen van de toekomst zijn.

Congres PvdA

Bestuur en fractie van de PvdA hebben het CDA bijvoorbeeld op het punt van de kernbepaling en neutronenbom een aarzelend en inconsequent beleid verweten. Ze hebben daarbij ferme taal gesproken. Maar als het congres die ferme taal verneemt, schrikken bestuur en fractie geweldig en spreken bezwerende woorden, aldus Beumer. De kwalificaties naar het CDA toe, bleken plotseling vooral op haarzelf van toepassing. De PvdA zou zorgvuldiger kunnen zijn in haar benadering van andere partijen, om bij eigen achterban geen onjuiste indruk te wekken.

Beumer constateerde, dat juist in het CDA een indringende discussie over de problematiek van de kernbepaling plaatsvindt met zichtbare gevolgen.

AR-partijraad en „Euromanifestatie” op 18 en 19 mei te Zutphen

1. Partijraad

Op vrijdag 18 mei a.s. (van 19.30 - ± 22.00/22.30 uur) en op: zaterdag 19 mei a.s. (van 10.00 - ± 12.30 uur) is er een tweedaagse bijeenkomst van de AR-partijraad in één der zalen van het Ontmoetingscentrum De Hanzehof te Zutphen.

De voornaamste reden, dat Zutphen als plaats van bijeenkomst is gekozen, is gelegen in het feit, dat ook de CHUnieraad en de KVPpartijraad tijdens de genoemde data hun vergadering houden en het Ontmoetingscentrum voor allen voldoende vergaderaccommodatie ter beschikking heeft.

2. Euro-manifestatie

In het kader van de campagnevoering voor de Europese verkiezingen is voorts besloten om de zaterdagmiddag van de 19e mei vanaf 14.00 uur als drie partijen met

Ordeverstoring

Op het moment dat de lijsttrekker zijn redevoering zou gaan houden, werd de vergadering ernstig verstoord door de zich anarchist noemende David Bouwes. Deze scandeerde samen met zeven metgezellen minutenlang: „Breek de macht van Van Agt, van de paus en van Strauss”. Beumer bood aan openlijk met hen te discussiëren, maar daar werd niet op ingegaan. Derhalve werd de vergadering geschorst en circa drie kwartier later heropend, nadat de politie had bedreigd in te grijpen.

de rechtstreekse congresleden van het CDA een zogenaamde

Euro-manifestatie te houden in de Hanzehof, een grote sporthal van hetzelfde Ontmoetingscentrum te Zutphen. Voorafgaand aan deze Euro-manifestatie wordt dan door de partijraadsgangers van de 3 partijen gezamenlijk de lunch gebruikt.

Toespraak Beumer

Het is de bedoeling tijdens deze manifestatie een forumdiscussie te houden tussen een aantal CDA-kandidaten voor het Europees Parlement en een aantal journalisten van de dagbladers en van radio- en t.v.-rubrieken. Vanzelfsprekend steekt lijsttrekker Bouke Beumer voorts een speech af. Voor het overige volstaan wij thans met de nodige mededelingen over onze partijraad.

Discussie politiek beleid

Vorig jaar werd gestart met een experiment inzake de behandeling van

Europese verkiezingen

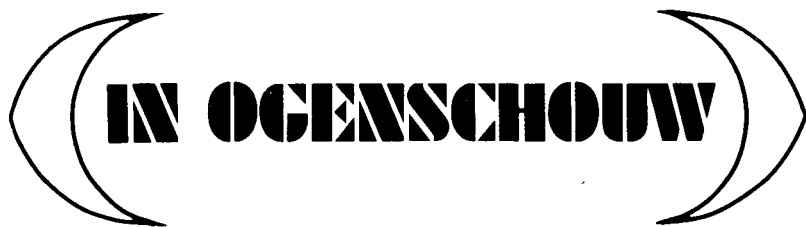
Deze week – dinsdag 1 mei jl. – is de verkiezingscampagne van het CDA voor de Europese verkiezingen officieel van start gegaan. Een samenvatting van de rede van lijsttrekker Bouke Beumer treft u op deze pagina aan. In het kader van deze verkiezingen leek het de redactie zinvol extra aandacht aan Europa te schenken. Daarom treft u op pagina vijf een artikel aan over de voorgeschiedenis van deze verkiezingen en op pagina zes een artikel over de Europese minderheden. In de volgende nummers van NG zal eveneens aandacht aan Europa worden geschonken.

DEZE WEEK
IN NG:

Beumer over Europa	pag. 1
Vergeer over Israel, Egypte en Zuid-Afrika	pag. 2
100 jaar ARP en de vrouw II	pag. 4
Voorgeschiedenis Euroverkiezingen	pag. 5
Europese minderheden	pag. 6
St. kader- en vormingswerk	pag. 7-8
Arjos	pag. 9

(Vervolg op pag. 2)

(On)toegankelijk

Vorige week hebben wij ook in Nederlandse Gedachten kennis kunnen nemen van het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA, waarin de politieke jongerenorganisatie samenwerkt, onder de titel: „Heel maken, wat gebroken is”. Een zeer leesbaar en een zeer toegankelijk rapport, zoals ieder die het gelezen heeft zelf heeft kunnen vaststellen. Op 3 pagina's in een extra groot lettertype wordt een heldere uiteenzetting gegeven. Ook dit rapport zal besproken worden en ook hierbij zullen wel kritische kanttekeningen te plaatsen zijn.

Verademing

Maar velen zullen dit jongeren-rapport als een verademing beschouwen vergeleken bij het rapport van de commissie grondslag en politiek handelen van het CDA. Dat nam (in Nederlandse Gedachten van 20 januari 1979 zo'n 10 pagina's in een normaal lettertype in beslag. Bovendien brengt het een moeizaam – zij het wel interessant – bouwsel voor het voetlicht ten aanzien van grondslag, functionering daarvan, politieke overtuiging, uitgangspunt en aanspreekbaarheid daarop. Door zowel het één als met name door het ander bleef dit ouderen-rapport voor velen een „gesloten boek”, hoezeer ook het lezen – beter gezegd: het bestuderen – waard. Want hoe zit dat nu precies met grondslag, politieke overtuiging, uitgangspunt en aanspreekbaarheid daarop volgens CDA-documenten? Gezegd moet worden, – dat is tot dusver wel duidelijk – dat het CDA als organisatie, als politieke partij een korte en krachtige grondslag heeft. Artikel 2 van de ontwerp-statuten luidt namelijk: „Het CDA aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politieke handelen.” Maar wat zegt de CDA-commissie nu over de relatie tussen grondslag en

politiek handelen? Dat lijkt moeizaam samen te vatten. In de aanbiedingsbrief d.d. 30 oktober 1978 bij het rapport wordt o.a. geschreven: „Het CDA acht zich niet bevoegd, om te vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging van zijn leden”. Daarna volgt dan: „De leden van het CDA dienen evenwel persoonlijk aanspreekbaar te zijn op onze politieke overtuiging, waarvan het hart gevormd wordt door de inspiratie van en de toetsing aan de grondslag van het CDA.”

Politieke overtuiging

De betekenis van die zin vermag niet helder tot ons door te dringen. Aanspreekbaar op de politieke overtuiging. Wat is de politieke overtuiging? Het rapport zegt, dat de politieke overtuiging tot stand komt „als antwoord op de grondslag vanuit het politieke leven”. En: de politieke overtuiging omvat de principes, de visies op staat en samenleving, welke wij in het politieke veld volgen.” Vervolgens: „wij noemen de politieke overtuiging de morele band in de partij.” Tenslotte wordt in de samenvatting geformuleerd: „De politieke overtuiging is veelomvattend. Zo ontwikkelt de politieke overtuiging zich steeds op grond van de ervaringen en op grond van een verbetering van ons inzicht in de betekenis van de grondslag. Het CDA zal er dus op uit moeten zijn de politieke overtuiging te doen systematiseren en samenvatten. In het Program van Uitgangspunten is daarmee destijds al een begin gemaakt.” Begrijpen wij het nu goed (twee weken geleden werd op deze plaats hierover ook geschreven) dan wordt de politieke overtuiging – voorlopig – gevormd door datgene wat vastligt in het Program van Uitgangspunten. Dat program is dus het uit twaalf punten

bestaande stuk, dat in „Niet bij brood alleen” voorafgaat aan het Verkiezingsprogram 1977 – 1981. Hoe dat Program van Uitgangspunten er nader uit zal gaan zien wordt – als wij het goed begrepen hebben – nu nader bestudeerd door één van de twee na de partijraderen van 3 maart jl. alsnog ingestelde werkgroepen (werkgroep-Kremers). Dat wachten wij dus af.

Grondslag

Hoe zit het nu overigens met die grondslag? Dat is nog niet duidelijk. In het hierboven weergegeven citaat wordt gesproken over de politieke overtuiging, waarvan het hart gevormd wordt door (tezamen): a. de inspiratie van de grondslag b. de toetsing aan de grondslag Het hart wordt gevormd door de inspiratie en door de toetsing. Blijkbaar niet door de grondslag. Het lijkt ons wat moeilijk. Eén ding is duidelijk uit het rapport van de CDA-commissie. De politieke overtuiging en de grondslag zijn verschillende zaken, die weer bestaan naast het fractieprogram. Keren wij terug naar de vraag van de aanspreekbaarheid. Aanspreekbaar op de politieke overtuiging. Niet op (de) grondslag, niet op (het) uitgangspunt. Want, wij citeren nogmaals de zin uit de aanbiedingsbrief: „het CDA acht zich niet bevoegd om te vragen naar de persoonlijke geloofsovertuiging van zijn leden.” En in het „voorwoord” van het rapport zelf van de commissie staat: „destijds is tijdens die discussie de vraag opgeworpen of men elkaar in het CDA op elkaars christen-zijn kan aanspreken, hoe men de openheid van de partij moet opvatten. Deze vraagstelling is in allerlei vormen een rol gaan spelen. De commissie komt in haar rapport tot de conclusie dat deze vraagstelling als zodanig niet aanvaardbaar is.” En in de samenvatting van het rapport staat: „Deze discussies leidden tot stellingnamen rond de kwestie of in het kader van een politieke partij de persoonlijke aanspreekbaarheid op de inhoud van onze grondslag aan de orde zou komen. De commissie is van mening, dat, gezien de aard van het politieke veld zelf, deze vraagstelling niet als de juiste kan worden aangemerkt.” Deze gedachten sluiten aan bij de – ons inziens ten onrechte genomen –

meerderheidsbeslissing van het CDA-congres van 23 augustus 1975. Daarbij werd gesteld: „van de leden van het CDA, en dus ook van de CDA-vertegenwoordigers wordt gevraagd, dat zij aanvaarden dat het evangelie richtsnoer is voor het politiek handelen van het CDA en dat zij op basis daarvan het program en het beleid uitdragen.” En daarop volgde dan: „het ligt niet op de weg van een politieke organisatie vragen te stellen, laat staan een verklaring te eisen omtrent iemands persoonlijke geloofsovertuiging.”

Merkwaardig verhaal

Een merkwaardig verhaal. Het gaat helemaal niet om het eisen van een verklaring van iemand. Maar de voorlaatste geciteerde zin betekende kennelijk wel – mede gekoppeld aan de laatste zin – dat CDA-leden en CDA-vertegenwoordigers zelf het evangelie niet als richtsnoer van hun politiek handelen behoeven te aanvaarden. Simpele vraag: „als iedereen er dan zo over zou denken, waar zou je dan blijven met de vraag die het CDA-congres wél aan de CDA-leden en CDA-vertegenwoordigers stelt?” De benadering in het rapport van de CDA-commissie is de voortzetting van de lijst van het CDA-congres van 1975.

Het gehele verhaal van de CDA-commissie is op dit punt trouwens warrig, zo men wil, ontoegankelijk.

Want naast het hierboven uit het rapport geciteerde kan ook nog het volgende worden aangehaald. Uit de aanbiedingsbrief: „grote waarde hecht de commissie aan de relatie tussen uitgangspunt, program en beleid welke in belangrijke mate de vertrouwensband tussen de leden van het CDA bepaalt.”

En uit het rapport zelf: „overeenstemming over de grondslag van het CDA is een noodzakelijke voorwaarde voor de inhoudelijke bepaling van onze politieke groepering.”

Vervolgens uit de samenvatting: „des te noodzakelijker is het om het publieke beroep op de grondslag in het CDA te laten functioneren. Daarin ligt de mogelijkheid om elkaar vast te blijven houden en kan het insluipen van menselijke overmoed en

zelfgenoegzaamheid altijd weer aan de kaak worden gesteld. Dit appél vanuit de grondslag moet voortdurend kunnen spreken”.

Andere taal

Je zou toch zeggen: dat is weer ietwat andere taal! Maar ja, hoe moet je zo'n rapport verstaan als het niet erg toegankelijk is.

Wij keren terug naar het CDA-rapport van het begin van ons verhaal. Daar staat over aanspreekbaarheid in – naar ons lijkt, en als wij het goed begrijpen – simpele en toegankelijke taal:

„VOOR EEN GROEPERIE DIE ALS INTENTIE HEEFT OM DE WEG DIE JEZUS GEGAAN IS IN DE POLITIEK TE VERTALEN, SPREEKT HET VANZELF, DAT DEGENEN, DIE ZICH DAARBIJ AANSLUITEN OP HEM EN ZIJN BOODSCHAP AANGESPROKEN WILLEN WORDEN.

EEN GROEPERIE MET EEN DERGELIJKE INTENTIE ZAL SLECHTS KUNNEN FUNCTIONEREN EN ALS ZODANIG HERKENBAAR ZIJN ALS AL DIEGENEN, DIE DIE GROEPERIE DRAGEN OOK PERSOONLIJK VANUIT DEZE INTENTIE POLITIEK WILLEN BEDRIJVEN.”

Dat is andere taal. Of begrijpen wij het verkeerd? Voor velen het CDA als geldt, dat er genoeg over het CDA gesproken is de fusie moet doorgaan.

Dit lijkt evenwel een wat krampachtige benadering. Immers, het CDA is er al: alleen nog niet als fusie. Of de tijd al rijp is voor een – volledige – fusie en – algehele opheffing van de drie partijen, lijkt nog steeds een vraag (die wij overigens eerder opwierpen). Daarvoor moet onder andere – het boven aangeduide vraagteken nog door een uitroepteken vervangen worden.

Voor het CDJA geldt dit vraagteken niet, als tenminste het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA wordt aanvaard. Het lijkt erop, dat het oudere CDA hier van het jongere CDJA kan leren. Wil het CDA (alsnog) het jongeren-rapport van het CDJA overnemen? Dat is één essentiële vraag! Verzoek om (duidelijk!) antwoord! W. d. K.

Eerbied voor de rechten van elk individu, is vrede voor allen

Samenvatting van de interventie van de heer W. J. Vergeer namens de Chr.-democratische fractie van het Europees Parlement bij het debat over Zuid-Afrika en de toepassing van de gedragscode

De christen-democratische fractie wii bij deze gelegenheid haar vreugde uitspreken over de ondertekening van het vredesverdrag tussen Egypte en Israël. Het optimisme dat was ontstaan over de resultaten van de conferentie van Camp David nam in de tweede helft van 1978 sterk af naarmate de onderhandelende partijen er niet in slaagden tot ondertekening voor 17 december 1978 te komen.

Eerste stap

Terecht dan ook hulde aan de Amerikaanse president Carter voor diens volharding en toewijding wat uiteindelijk met succes werd bekroond. Het getuigt van grote politieke moed om in deze uitermate gevoelige en netelige situatie voor de tweede maal zijn persoonlijk prestige op het spel te zetten. Wij realiseren ons dat dit vredesverdrag slechts een eerste doch zeer belangrijke stap is op weg naar een duurzame vrede in het Midden-Oosten. Slechts een algemene vredesregeling kan hertoe voldoende waarborgen bieden. De ondertekening van het vredesverdrag tussen Egypte en Israël is van historische betekenis. Het betekent een einde van een 100-jarige oorlogsverhouding in dat deel van het Midden-Oosten. Historisch is dat via dit

verdrag het grootste en sterkste land in de Arabische wereld zich nadrukkelijk uitsprekt voor regelingen in de toekomst via vreedzame onderhandelingen i.p.v. het grijpen naar de wapens. Er moet nog een lange weg bewandeld worden naar een algemene regeling voor het Midden-Oosten en wij zijn van mening dat Europa hierin z'n bijdrage moet leveren.

Apartheidspolitiek Zuid-Afrika

Ondanks de vele veroordelingen van de apartheidspolitiek in Zuid-Afrika is er in feite geen enkele aanwijzing, die een ontwikkeling ten goede mag doen verwachten. Integendeel: steeds opnieuw bereiken ons berichten dat de schending van de mensenrechten door de blanke Zuidafrikanen onverminderd voortduurt. Recent namen wij nog

kennis van een verzoek van Amnesty International aan de Zuidafrikaanse Ambassadeur te 's Gravenhage om opheldering te krijgen over het lot van geïnterneerde zwarte kinderen. Op 6 april jl. werd de gehele wereld opnieuw geschokt. Ondanks wereldwijde pressie om af te zien van voltrekking van het doodvonnis, werd kort na zonsopgang

Vervolg op pag. 11

Partijraad en euromanifestatie

Vervolg van pag. 1

„Grondslag en politiek handelen”, naar aanleiding van de opmerkingen, suggesties en kanttekeningen van een aantal kiesverenigingen, die het rapport hebben besproken.

Vanzelfsprekend komen op de partijraad ook de gebruikelijke en statutair verplichte punten aan de orde. Een aanmeldingsformulier is hieronder opgenomen.

Aanmeldingsformulier
Voorjaarspartijraad ARP (+ Euromanifestatie CDA) d.d. 18 en 19 mei 1979 in Ontmoetingscentrum de Hanzehof te Zutphen.

Ondergetekende: .....

Adres: .....

Woonplaats (+ code): 0JU

1. Voorjaarspartijraad

- neemt wel/niet *) deel aan de Voorjaarspartijraad
 is op vrijdagavond 18 mei a.s. wel/niet *) aanwezig
 heeft i.v.m. de groepsdiscussie voorkeur deel te nemen aan Groep I (Econ. orde) *
 Groep II (opslag afvalstoffen) *

en wil, indien realiseerbaar en wil, indien realiseerbaar wel/niet *) gebruik maken van een overnachtingsregeling (tegen kostenvergoeding)

- is zaterdagochtend 19 mei a.s. wel/niet *) aanwezig
 maakt wel/niet *) gebruik maken van de lunch (tegen kostprijs)

2. Euromanifestatie
De EUROMANIFESTATIE op zaterdagmiddag 19 mei a.s. zal ondergetekende wel/niet *) bijwonen.

Datum: ..... Handtekening: .....

*) doorhalen wat niet van toepassing is.

N.B.: Geheel ingevuld retourneren aan AR-partijsecretariaat, Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag, vòòr donderdag 10 mei a.s.!!

Oost-west 1

De vrijlating van vijf Russische dissidenten in ruil voor twee Russische spionnen die in de Verenigde Staten gevangen zaten is een vreugdevolle gebeurtenis. Met de nog steeds gevangen zittende Joeri Orlov en Anatoli Sjtsjaranski vormen de nu vrijgelaten Alexander Ginzburg, Walentin Moroz, Eduard Kuznetzow, Georgi Vins en Mark Dymshits de voorhoede van een groep mensen die zich inzetten voor de politieke en godsdienstige rechten van de volken in de Sowjet-Unie. Nu ze in het Westen zijn kunnen ze met de hen ter kennis gekomen gegevens over personen en omstandigheden de strijd aanbinden tegen de schending van de mensenrechten en zo deze strijd een nieuwe impuls geven. De vrijlating van de dissidenten is echter niet in eerste instantie het gevolg van een wat gematigder houding van de top in het Kremlin, maar veel meer het resultaat van de behoefte aan een politiek succes in de vorm van de ondertekening van een tweede akkoord ter beperking van de strategische kernbepaling. De Amerikaanse en Russische onderhandelingsdelegaties lijken het zo langzamerhand wel eens te zijn over de inhoud van het akkoord. Het moeilijke punt is echter de aanvaarding ervan door de Amerikaanse Senaat. De troefkaart die Carter daarvoor nodig had is hem door de Sowjets in handen gespeeld door middel van de vrijlating van dit vijftal.

Russische dissidenten zit ook een gevaarlijke kant. Hoe verheugend het ook is dat het vijftal, evenals de aanstichters van de mislukte kaping van 1970 bij Leningrad, is vrijgelaten, het mag natuurlijk nooit normaal worden dat burgers van een land eerst naar het buitenland moeten gaan om hun burgerrechten te kunnen uitoefenen. Ieder land dat de Universele Verklaring van de Rechten van de mens heeft ondertekend, moet telkens op die ondertekening aangesproken kunnen worden. Ook door de eigen burgers. Alexander Ginzburg verklaarde niet voor niets bij aankomst in New York dat hij nooit uit vrije wil zijn land verlaten zou hebben. Het gevaar dreigt nu dat door de vrijlating van de dissidenten de aandacht voor hun nog steeds gevangen zittende medestanders verslapt. Dat moet worden voorkomen. Een aanwijzing dat er bij de Sowjets geen sprake is van een begin van een mentaliteitsverandering is het feit dat de dissidenten zijn uitgewezen in ruil voor spionnen. Daarmee wordt althans voor de Russische bevolking de indruk gewekt dat het bij dissidenten in feite om spionnen van het Westen gaat en niet om zoiets als de uitoefening van het fundamentele recht op het uiten van een eigen mening. Een reden te meer om, mede met het oog op de naderende Olympische Spelen, steeds meer aandacht te besteden aan de onderdrukten in de Sowjet-Unie.

Turkije

Turkije raakt politiek en economisch steeds verder in het moeras. Deze week werd voor de stad Istanboel een uitgaansverbod van 29 uur afgekondigd om te voorkomen dat de viering van de eerste mei uit de

NG COMMENTAAR

hand zou lopen. Twee jaar geleden eiste de 1-mei viering in Istanboel vele levens. Het aantal provincies waar de noodtoestand van kracht is, is de vorige week gestegen van dertien naar negentien. Er is een veelheid aan oorzaken aan te wijzen voor de beroerde omstandigheden in Turkije. Men kan wijzen naar religieuze en ethnische tegenstellingen. Men kan wijzen op de labiliteit van het politieke systeem. De voornaamste oorzaak is toch wel gelegen in de economische bestaansvoorwaarden voor het land. Het land heeft vrijwel geen delfstoffen en heeft daardoor een enorme dreun gehad van de oliecrisis. Deze crisis had zijn consequenties voor het politieke leven. Latente tegenstellingen werden daardoor tot openlijke geschillen. Pas na de crisis in Iran is het tot het Westen doorgedrongen dat het Westen Turkije als betrouwbare bondgenoot wel eens zou kunnen kwijtraken. Tijdens de top van begin januari van de vier grote westelijke mogendheden op Guadeloupe werd afgesproken dat men Turkije financieel zou bijspringen. Amerika deed dat recentelijk opnieuw met een flinke gift. Ook West-Duitsland maakte zich sterk voor steun van de EG-landen, maar ging vergeefs met de pet rond. Dat is heel betreutswaardig, want een wankele democratie als Turkije kan best een steuntje in de rug gebruiken. Ook van ons land.

PvdA-congres

De PvdA heeft opnieuw gecongresseerd. Steeds was het een boeiende gebeurtenis. Bestuur en leiding bleken niet steeds op één lijn te zitten. Een verschijnsel dat meer voorkomt. Het wordt alleen bedenkelijk wanneer argumenten niet meer functioneren, maar wanneer men een uitspraak wil doen terwijl van de uitspraak zonder zich te bekommeren om de consequenties. Bij de uitspraak over de 35-urige werkweek had het daar alles van weg. En dat is niet zo best. Over de NAVO is de PvdA niet al te duidelijk meer. Waar staat deze partij in dit opzicht eigenlijk? De lijsttrekker van het CDA bij de Europese verkiezingen maakte een zeer behartenswaardige opmerking, toen hij zei dat de PvdA thans ten prooi is gevallen aan de onduidelijkheid, die het altijd aan het CDA heeft verweten op dit punt. De PvdA koos een nieuwe voorzitter en

daar is veel over te doen geweest. Het was allang duidelijk, dat de thans gekozenen het zou worden. De PvdA heeft ongetwijfeld een „knappe” voorzitter gekregen. En voor het overige wachten wij met belangstelling af.

Moelijk jaar

Het jaarverslag 1978 van de president van de Nederlandse Bank, dr. J. Zijlstra, is somber van toon. De Nederlandse economie staat voor een moeilijk jaar, zo meent Zijlstra. We dreigen als land boven onze economische stand te gaan leven. Dat kan alleen maar tot brokken leiden. De zwakste groepen in onze samenleving worden daarbij het eerst de dupe. Die kant moet het niet uit. Het is met Zijlstra te hopen, dat in goed overleg tussen alle betrokken partners er stappen in de goede richting gezet worden bij het overleg over lonen en collectieve uitgaven.

Jubileumgift van comité „Vrij Aruba”

Het Comité Vrijheid voor Aruba heeft onlangs een gift van vierhonderd gulden overgemaakt aan het bestuur van de ARP t.b.v. de jubileumactie die in het kader van het eeuwfeest georganiseerd wordt.

Vice-voorzitter D. Th. Kuiper kreeg onlangs op een spreekbeurt in Amsterdam-Bijlmer een „enveloppe met inhoud” overhandigd van een vertegenwoordiger van dit comité. Dit gebaar is door het bestuur bijzonder op prijs gesteld, wat dezer dagen het

Comité Vrijheid voor Aruba langs schriftelijke weg nog eens is meegedeeld. Intussen komen er nog steeds giften binnen voor het jubileumfonds, waarvan een deel van de opbrengst bestemd is voor de bouw van een dagverblijf voor oudere geestelijk gehandicapte kinderen op Curaçao en Aruba. Op de feestelijke jubileummanifestatie van 7 april jl. kon reeds een bedrag van honderdduizend gulden voor dit doel worden toegezegd door penningmeester M. Paats. Gironummer 712.000 t.n.v. ARP, Den Haag, m.v.v. „jubileumgift”.

Oost-west 2

Aan de vrijlating van de vijf

OVERWEGENDE

Is dit niet de zin van 't leven – mogelijk ook van de dood –: te leren ons zelve te geven in aller nood?

Dit schreef Jaap Sickinga 1 mei 1942, 23 jaar oud, tien dagen voor hij tussen muur en geweerloop zijn jonge leven liet. Vandaag stellen wij vast dat er in na 1945 gevoerde oorlogen 50 miljoen mensen de dood vonden. Wij stellen ook vast dat de heidense theorieën die aan het nationaal-socialisme ten grondslag lagen tot op vandaag levensvatbaar blijken te zijn. En wij ontkomen er niet aan reeds in 1979 discussies te voeren over de zin van de jaarlijkse dodenherdenking. „Straten houden uw namen voor heden en morgen in stand, maar onze kinderen brengen ze niet meer met u in verband.” Wij kunnen het de dichter Ed. Hoornick nazeggen dat wij de doden uit de tweede wereldoorlog nauwelijks meer kunnen bereiken: „Wij komen een zintuig tekort, wij leggen ons neer bij de feiten dat gij minder en minder wordt”.

Voor meer dan de helft van alle Nederlanders geldt dat zij na 1945 geboren zijn. En als we het hebben over die landgenoten die bewust de oorlog hebben meegemaakt spreken we over percentages tussen de 35 en 40 procent. 't Is hard, zeker voor de ouderen, te moeten constateren dat de 4e mei nauwelijks leeft. Het is harder te ervaren dat vrijheid aangevochten blijft, onrecht niet schijnt uit te bannen en de hedendaagse machthebbers het moorden en martelen niet hebben verlerd. Heeft Jaap Sickinga zich soms vergist?

Dagelijks nieuws

Godsdienstwisten zorgen voor dood

en verderf. Vlakbij in Ierland, verderop in Libanon, in Turkije. Er is op grote schaal vermoord in Cambodja, in Oeganda. Wij stonden erbij en keken er naar. In Iran werd een tiran opgevolgd door een tiran. Het moorden is hun overeenkomst. Achter het ijzere gordijn leren zij die niet in alle opzichten naar de pijpen van het heersende regime willen dansen in werkkampen, gevangenissen en „psychiatrische” inrichtingen wat het wil zeggen aan een ideaal te lijden. Het merendeel van de Latijns-Amerikaanse landen kent wel orde maar geen recht. Moord en marteling zijn de instrumenten waarvan de machthebbers zich bedienen om in het zadel te blijven. In deze opsomming ben je geneigd om de dood door gebrek aan voeding en medische verzorging niet mee te nemen. Waar blijft dat ook die, door grotere bereidheid van de hebbers om

te delen, voorkomen kan worden. En onze eigen westerse samenleving is al even kwetsbaar. In Italië en Spanje vallen er iedere dag slachtoffers door terroristenhand. Gijzeling, moord en doodslag zijn ons dagelijks nieuws. Mondiaal gezien lijkt het voor hoger

doel zich te offeren een weinig zinvolle bezigheid, onbegonnen werk.

Zin

Natuurlijk, ik weet het wel, Jaap Sickinga – en naamloos velen met hem – hadden met barbarij die over eigen land spoelde te maken. Van alles wat zich elders afspeelde wisten zij toen veel minder dan wij nu. De vijand, het lijden, het raakte hen heel direct, dichtbij. Zij weigerden slaven op een strafgalei te zijn, de wreedheid, de vernedering van de bezetter te ondergaan. En daarom namen ze het niet, kwamen ze in opstand. Waar de waarde van het mens-zijn fundamenteel wordt aangetast. Waar het in vrijheid ademen onmogelijk wordt, mensen onmondig worden. Waar protest in bloed wordt gesmoord. Ja dan ontstaat er die situatie waarover Jaap Sickinga schreef en waarmee ik dit artikel begon. En de zin van het offer van je leven voor wat je als heilig ervaart wordt ten laatste niet bepaald door het antwoord op de vraag of zij die na jou kwamen er in dankbaarheid voor jouw offer een betere wereld van maakten. Toch blijven we met de vraag naar de zin wel zitten.

Gegrond pessimisme?

De geschiedenis herhaalt zich. In het bestek van dit artikel een benauwende uitspraak. Wie het rijtje van hlerboven nog eens leest krijgt er weet van. Zou de toenemende verharding tussen mensen er ook niet mee te maken hebben? En de zich doorzettende techniek die mensen steeds machtelozer en kwetsbaarder maakt? De vraag rijst of ons denken, ons doen en laten, door de tweede wereldoorlog en door al wat er daarna aan geweld en ellende over de samenleving van mensen werd uitgestort, wel wezenlijk veranderd is. Natuurlijk, vergelijkingen laten zich hier niet goed trekken. Maar Hitler kwam wel aan de macht door werklozen, achtergestelden, kleine burgermensen een nieuw perspectief te bieden. De voedingsbodem was rijp. Dat is nog

zo. Misschien niet ten volle in Nederland. Maar men denke, met modern wapentuig als gegeven in het achterhoofd, niet al te nationaal. Ook vandaag is er onrecht, werkloosheid, achterstelling, armoede, diskriminatie, uitbuiting. En dat was, is en blijft een voedingsbodem voor oorlog, geweld, diktatuur. Wij stuurden Joden in de dertiger jaren weer de grens over op formele gronden en omdat we niet geloofden dat het zo'n vaart liep. Wie gaat het lot van mensen na die in 1979 over de grens gezet worden? De 4e mei is in discussie. Voor de jeugd ligt het offer van Jaap Sickinga in een verleden. Een verleden waarover je als 15-jarige – met een vader die de oorlog ook niet bewust meemaakte – spannende films kunt zien. Laat ons de 4e mei gedenken. Met dankbaarheid jegens hen die vielen, waardoor de 5e mei mogelijk werd. Die 4e mei zou ons in ons hart gebrand moeten worden, als dag voor vrijheid en recht. Onderwijs en media moeten er niet omheen willen. De 4e mei gedenktag, dankdag, maar waarom ook geen aktiedag. Dag waarop ons protest vermenigvuldigd wordt tegen onrecht en uitbuiting, tegen oorlog en geweld, tirannie en onderdrukking. Dag waarop wij het onszelf inprenten dat het onze taak is oorzaken die tot al die ellende mede aanleiding geven, weg te nemen. Dag van gebed tot God of Hij wil bewerken dat uit een kwaad en angstig mensenhart zegen gaat groeien, omdat die mens zich naar zijn God en naar zijn medemensen heeft toegewend. In ons pogen als christen politiek te bedrijven stuiten wij bij het lezen van de Bijbel op de allesoverheersende boodschap van bevrijdend heil en bindend recht. Een boodschap van jewelste. Aan mensen gegeven. Om er dagelijks mee te woekeren. Dat is de zin van ons leven in 1979. Zo ook verbindt het ons met het levensoffer van alle Sickinga's.

H. A. de Boer

Honderd jaar ARP en de Vrouw

Klop op de deur vindt eindelijk gehoor

Toch nog even terug in de tijd. Ik bespeurde ni., gezien de naderbij komende samensmelting van de in het CDA samenwerkende partijen, een zekere nieuwsgierigheid naar de destijds door de zusterorganisaties ingenomen houding. Misschien is het een kleine troost dat in de periode van de eerste decennia de houding van de AR er niet helemaal zo vreemd uitsprong. Aithans niet vergeleken bij die van de R.K. Staatspartij. Deze, ook weinig enthousiast, had aanvankelijk even gedacht aan kiesrecht voor ongehuwde vrouwen. De moeilijkheid was dat wie trouwde het dan weer kwijt zou raken. Daarom achtte men het „eis van verstandige politiek aan de ongehuwde vrouw geen recht te verlenen dat zij krachtens haar vrouwelijke natuur bestemd is te verliezen”. Wei stemde men in met de grondwetsherziening, en met de toekenning van stemrecht in 1919.

Maar: „De partij vond de weg niet naar de vrouwen, evenmin als de vrouwen de weg naar de partij. Het werd beschouwd te behoren tot de taak van de vrouwenorganisaties om de vrouwen politieke vorming en politiek inzicht bij te brengen. Er gebeurde echter weinig”. Na de tweede wereldoorlog werd snel ingehaald en voorbijgestreefd: de KVP kwam met 25% vrouwelijke leden aan de top. 1) Spoedig zaten twee vrouwen in het parlement en kwamen er bewindsvrouwen uit die kring. Leidinggevende vrouwen vonden elkaar in het R.K. Vrouwenhuis.

Intrigerende vragen

De geschiedenis van de CHU springt er heel anders uit. Een „vrouwenkwes- tie” kende zij eigenlijk niet. In 1922 kon Mr. C. Frida Katz reeds voor de CHU zitting nemen in de Tweede Kamer. Waar ligt de oorzaak van het verschil in houding, terwijl zij toch met de ARP oorspronkelijk op eenzelfde wortel stoelt? Een intrigerende vraag. De sleutel voor de verklaring ligt, meen ik, hierin, dat de rijke erfenis van de maatschappelijke daadkracht van de vrouwen uit het Réveil in samenwerking met de mannen uit die kring bij de scheiding aan de AR-zijde is komen te ontvallen. Had het echtpaar Groen dochters gehad, hun voetspoor volgende, wie weet hoe anders alles gelopen was. Maar mevrouw Groen was, na een vanaf haar 24ste jaar in christelijk maatschappelijk pionierswerk zeer werkzaam leven, juist een paar weken vóór de oprichting van de partij, nl. op 14 maart 1879 overleden. Zelfs na het overlijden van haar man in 1876 had zij nog zeer opmerkelijke initiatieven in evangelisch en maatschappelijk opzicht tot stand gebracht. Ik moet de verleiding weerstaan dit nader te illustreren. Met haar samenwerkende vriendinnen hadden dochters die de fakkel overnamen. Zo bijv. zetten de dochters van Marianne van Hogendorp, wat baanbrekend werk betreft, een stempel op de jaren tachtig. Met name wat betreft de dubbele moraal en het prostitutie-vraagstuk. In feite was door een in de Kamer aangenomen voorstel van mr. S. van Houten bij de behandeling van het Wetboek van Strafrecht in 1879 een bordeel gemaakt

tot een geoorloofd bedrijf, dat als ieder ander aanspraak kon maken op bescherming van politie en justitie. Dit bracht mee, dat het voor een daarin terecht gekomen vrouw vrijwel onmogelijk werd dit leven te ontvluchten: met behulp van de sterke arm werd zij opgespoord en teruggebracht.

Het vroeg destijds grote moed voor een vrouw, hiertegen de strijd aan te binden. Dat bracht smaad en verguizing mee. De inzet samen met sociaal bewogen mannen als bijv. Heldring en Pierson bleef echter niet zonder vrucht.

Wie zich daarin inleeft, gaat zich tevens realiseren hoeveel verwantschap bepaalde facetten van de huidige problematiek op het gebied van de prostitutie met die van destijds vertonen. Men komt dan wel voor de vraag te staan: Waar ligt het aan, dat heel de emancipatiebeweging van nu, ook de bewustmaking van christenvrouwen, voorbij gaat aan het toenemend structureel karakter van enerzijds de uitlevering aan prostitutie o.a. van al meer meisjes op zeer jeugdige leeftijd, en anderzijds voorgenomen overheidsmedewerking en zekerstelling inzake bedrijfsmatige exploitatie. Het totaal buiten het gezichtsveld blijven op dit terrein van echte onderdrukking, is dat uit machteloosheid of uit onverschilligheid? Destijds vond de voortzetting van de indrukwekkende reeks initiatieven op sociaal terrein plaats door de – veelszins voornamelijk – vrouwen uit de groep die na het conflict Kuyper-Lohman zich van de ARP afscheidde. Voor de partij der kleine luyden was er toen geen volgende generatie van met mannen samenwerkende vrouwen. In de CHU-kring was die samenwerking doorgegaan tijdens de strijd voor de zedelijkheidswetten (in 1911 tot stand gekomen) en was er begrip gekomen voor eventuele rechtstreekse politieke medewerking van de zijde der vrouwen. 2) De grote openheid later van een man als dr. J. Th. de Visser – ook verwoord in 1921 in het speciale vrouwennummer van „Stemmen des Tijds” in zijn bijdrage onder de titel „Christus en de vrouw” – zorgde mede voor het uitblijven van werkzame tegenstand.

Langdurige stilte

Binnen de AR-gelederen kenmerkten de jaren twintig en dertig zich door hoofdzakelijk stilte. Gesina van der Molgen mocht dan in 1925 (men zie het artikel van mr. Jacqueline Rutgers in Ned. Ged. 31-3 '79) nog een poging wagen onze mannen op goed spoor te zetten, alles bleef bij het oude. Er werd nauwelijks meer over vrouw en politiek gesproken. Het besluit van de geref. synode te Arnhem in 1930 tot besteding van de onmondigheid der vrouw in de kerk, deed ook al geen goed. Aan mr. Pieter Sjoerd Gerbrandy in Friesland kostte in de jaren dertig zijn openhartig uitkomen voor ruimte aan de vrouw, zijn Kamerzetel. Onze vrouwen hadden zich neergelegd bij het ongewenst zijn en gaven haar krachten op andere terreinen.

In oorlogstijd en de terugval daarna

Toen kwam de oorlog. Verbod van de partij op 30 juni 1941. Dus ondergronds verder! De gelederen dunden: leidende figuren opgesloten in gijzelaarskamp, vele mannen weggevoerd, andere ondergedoken, al dan niet in het verzet. Geruisloos nam nu een aantal vrouwen en meisjes haar plaats in het verzet in. Een manier was o.a. het ondergronds helpen functioneren van plaatselijke kiesverenigingen. In ieder geval moesten onder het duistere oppervlak de lampen brandende

Door dr. F. T. Diemer-Lindeboom; oud-presidente ARVC

gehouden, en licht worden doorgegeven. En alles wat daaromheen aan simpele en gevaarlijke werkjes kwam kijken, werd als vanzelfsprekend gedaan en gewaardeerd. Tot aan bevrijding toe. Maar wie gemeend had na de oorlog de samenwerking binnen de weer legale partij te kunnen voortzetten, stootte spoedig haar hoofd. De terugval in vooroorlogse verhoudingen was volledig. Het vergde enige jaren, eer er weer vrouwen in beweging kwamen. Voorjaar '48 was het zover: met een veertigtal vrouwen, uit alle delen van het land afkomstig, onder wie van verschillende kerkelijke achtergrond, werd onder leiding van Gesina van der Molgen een bezinningsconferentie belegd. Mij werd gevraagd een inleidend referaat te houden over de plaats van de vrouw in de AR-Partij. 3) De reactie van mijn man op mijn eerste impuls, dit af te wijzen („ik ben in één zin klaar: de vrouw heeft geen plaats”), leek wel een aanwijzing, dat de tijd rijp werd: Tot mijn grote verrassing stimuleerde hij mij juist met de woorden: „Het is de hoogste tijd voor verandering, werk je maar goed in”. Nu, als de jongere generatie er zó over dacht... Eén zwaluw maakte echter nog geen zomer. Op de bewuste vergadering, 21 april 1948, werden resoluties aangenomen waarin, naast de klemmende eis de opgeworpen versperring tot het uitoefenen van staatkundige functies vanuit de AR-Partij weg te nemen, de noodzaak werd gesteld van samenwerking binnen de kiesverenigingen, in welke besturen ook de vrouw vertegenwoordigd diende te zijn. Ook zou een vrouwelijk lid aan de redactie van Ned. Gedachten moeten worden toegevoegd. Partijvoorzitter Schouten was door ziekte verhinderd geweest aan de uitnodiging de bijeenkomst bij te wonen, gehoor te geven. Samenspreking korte tijd later met het moderamen van het Centraal Comité had tot gevolg de instelling van een studiec ommissie tot advies onder voorzitterschap van oud-minister Donner. Tevens ontvingen de kiesverenigingen een schrijven met het verzoek het lid worden van vrouwen te bevorderen.

Reeds in '49 bracht de commissie (vier mannen, twee vrouwen) rapport uit, culminerend in het advies tot opheffing van het Deputatenbesluit 1921, en tot het overlaten aan de plaatselijke kiesverenigingen of zij al dan niet vrouwen op de kandidatenlijsten wensten te plaatsen. Stilzwijgen volgde, hield aan. Hardnekkig dook het gerucht op, dat de partijleiding het advies blijvend wilde doodzwijgen. Uiteindelijk ontvingen de leden van de commissie een officiële door de voorzitter ondertekende brief namens het C.C. Men had tweemaal over het advies vergaderd, en tenslotte besloten „om reden van beleid het rapport niet in bespreking te nemen”. Vrouwen gingen zich beraden. Zij besloten tot een petitie-beweging per

brievenactie, gericht aan de partijvoorzitter.

Jan Schouten had dat niet verdiend

Deze werd dan ook overstelpt met brieven. Bij honderden en honderden tegelijk – op het postkantoor al spoedig in aparte zakken verzameld – werden ze bezorgd. En juist Jan Schouten had dat het minst verdiend. Maar ja, dat konden al die actief geworden vrouwen niet weten. Destijds – in 1921 – was hij het al geweest, die als jongeman op die deputatenvergadering, nadat het befaamde besluit gevallen was, de vraag gesteld had, of die beslissing toch niet behoefde te betekenen, dat men binnen de partij niet meer van afwijkend standpunt mocht gewagen. Die ruimte was toen erkend. Zelf stond hij ook nu in 't geheel niet afwijzend. Persoonlijk kwam hij in november '51 op de jaarvergadering van het landelijk Studiecentrum van Vrouwelijke Anti-revolutionairen, in de wandeling SCEVAR geheten en opgericht op die bezinningsvergadering in '48, opening van zaken geven. Zelf had hij direct het advies van de commissie – Donner willen doen uitvoeren. Echter, de helft van het Centraal Comité was tegen. Zó tegen, dat men zelfs publicatie van het rapport afgewezen had. Maar nu, na al de onrust, was men het er over eens geworden, dat behandeling toch moest plaats vinden. Maar dan pas na de Kamerverkiezingen van 1952.

Deur aarzelend geopend

Zo kwam het dan tot bijeenroeping van eerst een Centraal Convent. Daar „hebben de theologiserende Anti-revolutionairen zich ten volle kunnen uitleven. Het Schriftbewijs was de kern van het hoogstaande debat” (E. van Ruller in de Nieuwe Prov. Gron. Courant). Indruk maakte de oude broeder die van Groen van Prinsterer had geleerd, dat men het kiesrecht moest inrichten naar de maatschappelijke verhoudingen. Waar thans de vrouw haar plaats in het maatschappelijk leven met ere inneemt, waarom dan niet de gelegenheid geopend dat zij ook bij ons gekozen kan worden? Intussen, eenstemmigheid was er nog lang niet. Een speciale deputatenvergadering zou aan het besluiten moeten worden gewijd. Er was reeds een kentering in het zicht op de gegevens uit de Heilige Schrift. Lang vóór de geboorte van de feministische theologie waren er al mannelijke theologen, die ernstige eenzijdigheden in de benadering van de bijbelse gegevens aangaande de vrouw hadden onderkend en in publicaties blootgelegd. Al in '48 had dr. N.J. Hommes in het Geref. Weekblad een serie artikelen gestart over Nieuwtestamentische perspectieven betreffende de vrouw in de kerk. In '51 waren deze artikelen, opgedragen aan de christenvrouwen, in boekvorm verschenen. Terzelfdertijd ongeveer was de hervormde predikant G. Huls gepromoveerd op een proefschrift over de dienst der vrouw in de kerk, waarin hij voor het kerkelijk leven een terugkeer naar de „apostolische ruimte” van het N.T. had bepleit. Een vereenvoudigde uitgave had het resultaat van de studie voor velen toegankelijk gemaakt. De invloed van deze geschriften werkte door tot in de sfeer van de politiek. Al méér mensen gingen de eenzijdigheden van de zo lang overheersend gebleven benadering onderkennen. De speciaal voor deze zaak in 1953 bijeengeroepen Deputatenvergadering

gaf zich tenslotte gewonnen. Ook daarna bleef er intussen nog aarzeling. Er zou, in tegenstelling tot de verwachtingen ook in politieke kringen buiten de AR, nog 10 jaar voorbijgaan, eer onze eerste vrouw, mr. Jacqueline Rutgers, als Kamerlid kon worden geïnstalleerd. Wel bewerkte de opheffing van het oude besluit, dat zich in wijde kring bij de vrouwen een nieuw politiek elan ontwikkelde. Hoe deze bewustwording te kanaliseren en verder uit te breiden? Volstaan met wat via de Christenvrouwenbond (zie vorig artikel) geschiedde kon niet langer. Had de staatkundige voorlichting vóór de oorlog binnen de bond zich geheel georiënteerd op AR- en CH-visie, nadien was dat zó toegespitst niet meer mogelijk: een aantal leden ging nl. met de doorbraak mee. Des te duidelijker werd, dat deze taak binnen de eigen politieke kaders moest worden uitgevoerd. Politiek zeer geïnteresseerde CH-vrouwen hadden dat trouwens al eerder ontdekt. Want in 1935 hadden die al een Centrale van christelijk-historische vrouwen opgericht, en in 1947 waren ze gestart met een eigen maandbladje „Vrouwengeluiden”, dat ook thans nog speciale informatie verzorgt.

Eigen vrouwen-organisatie geen kans

Bij ons had het tijdens de gememoreerde bezinningsdag te Baarn in 1948 opgerichte landelijk studiecentrum SCEVAR zich mede tot taak gesteld de totstandkoming van AR-vrouwenstudieclubs te stimuleren. Met succes. Maar hoe een onderling verband tot stand te brengen? De commissie-Donner stond evenals SCEVAR positief ten opzichte van een eigen vrouwenorganisatie. De Reorganisatie-commissie, ingesteld door het C.C. om de gehele organisatie van de partij door te lichten en met voorstellen te komen, nam in haar concept-statuten de mogelijkheid op tot bundeling van de AR-vrouwenclubs in één verband op landelijk niveau. Het C.C. wou daar echter niet aan. Bij de wijziging van de partijstatuten medio 1955 werd (art. 37) slechts erkend dat onder verantwoordelijkheid van de besturen der kiesverenigingen AR-vrouwenclubs konden worden opgericht, en dat de kiesverenigingen zo nodig die arbeid financieel zouden steunen. Dat laatste was wel een vooruitgang, al bleef het mondjesmaat. Tot dan – en ten dele zou dat nog doorgaan – hadden de vrouwen haar activiteiten zelf bekostigd. Tot saambinding en enthousiasmering had SCEVAR op 18 maart 1954 een grote landelijke vergadering in K. en W. te Utrecht belegd. Voor een uitverkochte zaal – tussen 300 en 400 deelnemers – werden onderwerpen behandeld die taken naar binnen en naar buiten in balans hielden: 's morgens luisterde men naar en discussieerde met de heer H. Algra over de eigentijdse opgaven van het gezin en 's middags was er een levendig symposium over – ja, toen al – gelijk loon voor mannen en vrouwen bij gelijkwaardige arbeid!

Van SCEVAR tot AR-vrouwencomité

Niemand van de ook thans nog meelevende vrouwen uit de actieve garde van toen zal zich tekort gedaan gevoelen, wanneer hier de ontwikkeling van een eigen ARVA-Friesland en de wel zeer bloeiende Amsterdamse vrouwenclub even voor het voetlicht worden gehaald. De sfeer in de partij werd al positiever. Ook het C.C. achtte medewerking van de vrouwen voor de bloei van de partij onontbeerlijk. Men had al wel vastgelegd dat er ook vrouwen zitting kregen in het Centraal Comité en de Organisatie-commissie, terwijl er ook plaats kwam in Kamer- en Statencentrales, alsmede plaatselijke kiesverenigingsbesturen. De praktijk leerde, dat art. 37 zonder meer niet voldoende was voor een bevredigende verwerkelijking in relatie met het C.C. Vandaar dat medio '56 het scheppen van een speciale vorm.

(Vervolg op pag. 10)

Korte voorgeschiedenis der Europese verkiezingen

Het lijkt zo simpel in de verdragen van de Europese Gemeenschappen geregeld: het Parlement maakt een ontwerp voor de Europese Verkiezingen en de Raad van Ministers stelt vervolgens de regeling vast. Maar wat is er een water door de Rijn gestroomd in die tussenliggende periode vanaf de oprichting der Gemeenschappen tot het moment dat de Raad van Ministers de akte tekende (op 20 september 1976) waarbij wordt bepaald dat de vertegenwoordigers in de Vergadering van de volkeren van de gemeenschappen rechtstreeks worden gekozen.

Dat het zo lang geduurd heeft, ligt bepaald niet aan het Europese Parlement zelf. Op 19 maart 1958 trad voor het eerst het Europees Parlement onder die naam op. De naam heeft het zelf gekozen; de verdragen kennen slechts een Vergadering. Om echter beter tot uitdrukking te brengen dat het hier om een parlementaire vertegenwoordiging gaat, heeft het de naam Europees Parlement aangenomen. Vóór die datum had reeds enige jaren de Vergadering van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal gefunctioneerd. Op 17 mei 1960 reeds heeft het Europees Parlement goedkeuring gehecht aan een ontwerp-conventie „nopens de verkiezing van het Europees Parlement door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen”. Dat stuk is toen aan de Raad van Ministers aangeboden, die het echter in een lange reeks van jaren niet eens kon worden. Wat zat daar nu achter? Om een lang verhaal kort te maken; de verkiezingen zijn jarenlang uitgesteld door verzet van Frankrijk. Het is even wennen als je de oude stukken weer opslaat. Het was

inderdaad een merkwaardige tijd dat de grote generaal van Frankrijk via persconferenties de Europese politiek behandelde. De Gaulle, man van grote allure, maar tegelijkertijd de dromer over een Frankrijk met een eeuwige roeping, die het gewoon niet kon hebben dat buitenlanders zouden kunnen gaan oordelen over wat voor Frankrijk goed was. Hij liet daar, op geharnaste wijze, geen twijfel over bestaan. Op zijn persconferentie op 15 mei 1962 zei hij het onverbloemd als volgt:

„Ik wil het meer in het bijzonder hebben over de bezwaren van de integratie. Deze wordt ons als volgt voorgesteld: „Laten wij de zes staten samensmelten tot één supranationale eenheid; dat is heel eenvoudig en praktisch”. De eenheid kan echter niet worden ontdekt, omdat er een „federateur” ontbreekt, die thans in Europa over voldoende macht, vertrouwen en handigheid beschikt. Men stelt zich dan maar tevreden met een soort hybridisch stelsel, waarbij de zes staten de verplichting aanvaarden, zich neer te leggen bij de besluiten van een bepaalde meerderheid.” De gedachte dat een Europees Parlement aan de zes staten de wet zal voorschrijven was de Gaulle een gruwel. Ik geef nog een citaat van de Gaulle om te laten zien hoe duidelijk hij was:

„Dat zijn de denkbeelden, die misschien wel voor sommige geesten aantrekkelijk zijn, doch ik zie in het geheel niet hoe deze praktisch kunnen worden verwezenlijkt, zelfs al is een document door de Zes ondertekend. Zijn Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, België en Luxemburg bereid in een aangelegenheid, die voor hen nationaal en internationaal belangrijk is, te doen wat hun verkeerd lijkt, omdat anderen hun dit bevelen? Zou het bij het Franse, Duitse, Italiaanse, Nederlandse, Belgische en Luxemburgse volk opkomen erover te denken zich te onderwerpen aan wetten, die door buitenlandse afgevaardigden zijn aangenomen, wanneer deze wetten indruisen tegen

Door dr. C. Boertien,
Commissaris der Koningin in Zeeland

hetgeen zij eigenlijk wensen? Dat is niet waar: het is, zoals de zaken er thans voor staan, onmogelijk gedaan te krijgen dat een buitenlandse meerderheid weerspannige naties kan dwingen.”

Deze stellingname is zo duidelijk dat je bijna zou zeggen dat er geen woord Frans bij is. Het is toch eigenlijk wat komisch gegaan met deze zaak. Het gehele idee van de Europese integratie is namelijk mede van een Fransman afkomstig, Robert Schuman, die nota bene de eerste voorzitter van het Europees Parlement was.

Intussen heb ik al erg lang de aandacht voor het Franse standpunt gevraagd, maar dat was nodig, omdat de zaak jarenlang door Frankrijk is opgehouden. De andere vijf landen van de Europese Gemeenschap waren vanaf het begin aanzienlijk positiever tegenover het idee van de rechtstreekse verkiezingen. Er is zelfs een tijdlang een fase geweest waarin sommige van de lid-staten hebben gespeeld met de gedachte om, zolang niet de rechtstreekse verkiezingen van de gemeenschap waren geregeld, in elk geval hun eigen vertegenwoordigers naar het Europees Parlement door nationale verkiezingen aan te wijzen. Indertijd heeft Westerterp zich daarvoor in Nederland ingespannen en er is zelfs een volksinitiatief in Italië van de grond gekomen.

Het idee van de rechtstreekse verkiezingen kreeg ook na de uitbreiding van de Gemeenschap brede steun. Dit wil niet zeggen, dat ik erg enthousiast ben over alle uitingen, die op die punten te beluisteren vallen, (ik denk bijvoorbeeld aan de negatieve houding, die Labour tegenover Straatsburg innam) maar op den duur kon de Raad van Ministers toch niet onder de zaak uit.

Toen ik nog lid van het Europees Parlement was, heb ik reeds (in 1969) een aardig initiatief meegemaakt van de Juridische Commissie onder leiding van Deringer (een voortreffelijk jurist en een eminente voorzitter van de Juridische commissie). Hij had nl. bedacht (een gedachte, die door de Juridische Commissie met gejuich werd aangenomen) dat artikel 138 van het E.E.G.-verdrag de Raad van Ministers verplichtte, te beslissen over de door het Europees Parlement vastgestelde tekst inzake de verkiezingen. Hij legde een resolutie aan het Parlement voor, waarin de Raad van Ministers werd uitgenodigd een beslissing te nemen. De zaak kreeg brede steun, maar het waren alweer de Gaullisten, die hevig te keer gingen tegen deze gedachte. Het was vermakelijk te zien hoe een man als Vredeling toen de Franse Gaullisten plaagde met het feit dat zij er zo'n moeite mee hadden dat er door anderen dan „was-echte” Fransen over Frankrijk zou kunnen worden beslist. Vredeling wees erop dat alle andere Europese Fracties leden van verschillende nationaliteiten kennen en daardoor ook leren over de grenzen heen te kijken, terwijl de Gaullistische Fractie slechts Fransen telde. Ik denk nog met plezier terug aan de zelfverzekerde manier, waarop Vredeling de Franse spreker Habib-Deloncle de voordelen van een Europese Fractie schetste. Recht voor zijn raap sprak Vredeling:

„Op Europees niveau werken wij samen, in fracties, over de grenzen heen! en dat, ik heb het hier al eens eerder gezegd, dat is juist wat U mijnheer Habib-Deloncle, ons niet kan afnemen. Dat is een voorrecht dat U mist. En ik zal U dat bij elke gelegenheid weer onder de neus wrijven.”

Ik mag niet nalaten te vermelden, dat de Franse spreker toen de Nederlandse partijituatie op de hak nam met onder andere de volgende zin:

„Ik meen dat er in zijn land (land van Vredeling) partijen bestaan, die nergens hun weerga vinden, met leuke

pittoreske namen zoals de Christelijk-Historische Partij en de Antirevolutionaire Partij, die doen denken aan vervlogen tijden.” Ik moet er nog steeds een beetje om lachen als ik terugdenk aan de felle manier, waarop Vredeling zijn Antirevolutionaire makkers in het Europees Parlement ten voorbeeld stelde aan de Gaullisten: „U hebt hier over de Nederlandse situatie gesproken, mijnheer Habib-Deloncle, en pittoreske namen genoemd. Welnu, er zitten hier in deze zaal vertegenwoordigers van die partijen met die pittoreske namen. En die zijn lid van de Europese Christen-democratische fractie. In Nederland bestaan er, op gemeenteraadsniveau bijvoorbeeld, nog veel meer dergelijke leuke pittoreske namen. Maar op Europees niveau werkt men samen! Dat is het interessante, mijnheer de Voorzitter. Op Europees niveau werken wij samen in fracties, over de grenzen heen!” Dat missen de Gaullisten!

In een betrekkelijk kort artikel kan ik helaas niet een uitvoerige samenvatting geven, maar ik wil ten slotte toch nog even de aandacht vestigen op het grote debat in het Europees Parlement dat in 1975 plaatsvond over het ontwerp-verdrag met betrekking tot de Europese verkiezingen. Het was de Nederlandse socialist Schelto Patijn, een onvermoeibare strijder voor de

Europese verkiezingen, die het rapport over de Europese verkiezingen in het Parlement verdedigde en hij deed dat met enthousiasme en spitsvondigheid. Ook dit Parlement vertoonde in 1975 een niet geheel eensgezind beeld, omdat bij de eindstemming over de resolutie de Gaullisten weer tegen stemden. Enkele Gaullisten hadden weer moeite met het verdrag, omdat het aan de kleinere lid-staten teveel zetels beschikbaar stelde. Nadat het Parlement in februari 1975 de tekst van het ontwerp-verdrag had vastgesteld, hebben de Ministers van de negen landen op 20 september 1976 de akte betreffende de rechtstreekse verkiezingen ondertekend. Aan één van de discussiepunten is door deze akte thans een eind gemaakt: de theorie van de kip en het ei. Ik bedoel daarmee dat jarenlang enorm brede politieke discussies zijn gevoerd over de vraag wat er eerst moest komen: een uitbreiding van de bevoegdheid of de rechtstreekse verkiezing. Deze vraag is duidelijk beslist. De komende maanden zullen de partijen de handen vol hebben aan de verkiezingscampagne. Hier en daar hoor je al weer de bekende geluiden: Wat heeft de verkiezing voor zin als het Parlement niet voldoende bevoegdheid heeft? Ik vind dat een foute probleemstelling. Elk Parlement heeft in de loop van zijn bestaan moeten vechten voor de uitbreiding van zijn bevoegdheid. Nu het Europese publiek rechtstreeks zijn vertegenwoordigers kan kiezen, zullen deze vertegenwoordigers zich ook moeten verantwoorden tegenover hun kiezers voor hetgeen zij in Straatsburg gedaan hebben. Gedaan of nagelaten.

Europese verkiezingen

Programma lijsttrekkerdag Den Haag

In het kader van de a.s. rechtstreekse verkiezingen voor het Europees Parlement worden door het CDA diverse zgn. lijsttrekkerdagen gehouden. Op zaterdag 5 mei a.s. is het de beurt aan Den Haag. Naast lijsttrekker Beumer zal premier Van Agt eveneens een toespraak houden. Hieronder volgt het programma van deze dag.

10.00 uur (opening geraniummarkt en) start campagne-dag.

10.15 uur start ochtendrit bus naar Kijkduin; route-beschrijving bijgaand (technische leiding Hr. Swiebel).

11.00 uur aankomst van Minister-President. Ontvangst met koffie in Pulchri Studio, gevolgd door interview van Ben Pauw en Lonneke van Koot.

11.45 uur rondgang van de heer Van Agt over geraniummarkt en CDA-campagne-corner.

12.45 uur lossen van campagne-duiven door heer Van Agt (met deskundige assistentie).

13.00 uur redevoering heer Van Agt (podium-tent) voor aanwezige burgerij (overwegend Haags). Duur speech ± 20 minuten. In beginsel geen podium-discussie. Na speech nog mogelijkheid tot informeel onderhoud het heer Van Agt.

14.00 uur vertrek heer Van Agt en aankomst lijsttrekker Bouke Beumer.

14.00 – 16.00 uur optredens van Ram Shackle String band met Ierse volksliederen.

14.15 uur start middagrit bus met lijsttrekker aan boord naar Scheveningen; route-beschrijving bijgaand; (technische leiding Hr. Swiebel). Mogelijkheid open dat lijsttrekker na „vijf-minuten-speech” op boulevard Scheveningen met personenauto rechtstreeks terugkeert naar Voorhout.

Tot 16.00 uur individuele discussie-mogelijkheid met lijsttrekker

bij CDA-kramen en op de geraniummarkt.

16.00 uur redevoering lijsttrekker (podium-tent) voor aanwezige burgerij (overwegend Haags). Haagse verkiezings-punten zijn inmiddels verzorgd door Henk Happel. Duur speech twintig tot dertig minuten. Bij speech lijsttrekker (geldt ook voor Minister-President) dient rekening te worden gehouden met markt- en café-achtige ambiance.

Na redevoering gelegenheid tot vragen stellen tot 17.00 uur met aansluitend informeel gehouden onderhoud met lijsttrekker (moment vertrek nog nader te regelen in L.V.R. met lijsttrekker).

18.00 – 20.00 uur optredens van Kees Ouwejan en makkers (Nederlands cabaret en Ierse volksliederen).

20.00 – 24.00 uur optreden van Dixieland Players met dansen op Voorhout.

24.00 uur Afbreken tent, installaties, kramen e.d.

Wegens noodzakelijke grote gemeenschappelijke krachtsinspanning is hele campagneteam tot 01.00 uur 6 mei op Voorhout geconsigneerd. Bij ernstige reden tot tijdelijke afwezigheid diene men zelf voor plaatsvervanger te zorgen.

Tijdens de gehele campagne-dag wordt in de tent (en bij goed weer) op het buiten-terras bier en wijn uit de landen van de „Negen” geschonken en zijn etenswaren voorradig.

Verzorging in handen van Inge Tielman (assistentie heer Balledux) en Skolbrouwerij (heer Laurijssen).

Haagse gemeenteraadsleden, Gewestraadsleden, Statenleden, Kamerleden, CDA-candidaten

Europese Verkiezingen zijn de 5de mei aanwezig op het Lange Voorhout ter assistentie lijsttrekker,

Minister-President én campagneteam.

Mr. A. A. M. Boersma
voorzitter CDA-campagne-team
Den Haag

Europees Parlement V

Over de grenzen Door H. J. Ydo

Wie „maakten” tot nu toe in de praktijk eigenlijk Europa? Het antwoord is snel gegeven: a. een paar handvol burgers, verenigd in de Europese Beweging (als u nog geen lid bent, geef u dan onmiddellijk op), b. om en nabij 10 000 Europese ambtenaren – zij doen het monnikenwerk, c. een handvol ministers – telkens negen man voor een bepaald dossier, d. negen rechters, e. negen super accountants, f. dertien commissarissen, en tenslotte g. 200 Europese parlementariërs. In totaal een Gideon's bende van om en nabij 20 000 individuen op een bevolking van 240 miljoen Europeanen. Een echter voortrekkers' situatie dus.

Als het goed gaat, zal dit beeld met de directe verkiezing van het Europees Parlement drastisch worden gewijzigd. Dan kunnen en zullen hopelijk miljoenen Europeanen ter stembus gaan en zich opstellen achter 410 parlementariërs. Dan gaat Europa een zaak worden van u, van mij en van iedereen.

Als burgers zullen wij dan ook een beetje anders moeten gaan denken, een beetje meer over onze grenzen heen, grensverleggend zo gezegd. Wij Nederlanders pretenderen daarin goed te zijn (gidsland), zodat dat wel in orde zal komen. Hetzelfde geldt natuurlijk ook voor de parlementariërs die wij straks gaan kiezen. Hoewel de Nederlanders onder hen formeel alleen

door ons worden gekozen, door het Nederlandse volk, mogen wij van hen verwachten dat zij bereid en in staat zijn om zich echt Europees op te stellen, d.w.z. om de problemen en de belangen van de andere lidstaten even goed en even objectief te beoordelen en te behandelen als de Nederlandse. Tot nu toe hebben de meeste van onze kandidaten zich op dat punt nog niet erg kunnen profileren, doch ten minste één van hen (bij mijn weten althans), Sj. Jonker, heeft begrepen waar het om gaat. In zijn verkiezingscampagne heeft hij spreekbeurten in onze buurlanden ingelast. Hij is de eerste. Goed zo Sjouk. Wie volgt!

Wat geldt voor onze kandidaten, geldt ook voor ons, CDA'ers. Waarom zouden wij in het kader van onze verkiezingscampagne niet een paar Belgische of Duitse christen democratische aspirant-parlementariërs uitnodigen om hier hun zegje te komen zeggen? Tenslotte bestaan de grenzen tussen onze landen alleen maar voor zover wij dat zelf willen en waarom zouden wij ze niet wijd openen voor sprekers en ideeën van onze burens? Een gebaar van Europees élan, dunkt mij. Bovendien zullen een paar Duitse sprekers ons in de gelegenheid stellen om een gelijkmaker te scoren en Europa te tonen dat Nederlanders niet alleen maar bot kunnen zijn als zij kritisch zijn. Tenslotte gaan wij allemaal uit van de niet onredelijke veronderstelling dat wij een geciviliseerd landje zijn, en dat ook wij kritisch kunnen zijn en hoffelijk tegelijkertijd. Net als de mensen van de grote beschavingen. Na het Kohl-incident zouden wij dat wellicht bijna hebben vergeten.

Europa en de nationale minderheden

Door H. Amelink

De komende rechtstreekse verkiezingen voor het Europese parlement wekken nu niet bepaald groot enthousiasme. De voornaamste oorzaak daarvan is het feit dat de meeste Europeanen in nationale verhoudingen denken. Opmerkelijk is echter dat ook bij nationale minderheden relatief weinig enthousiasme voor Europa gevonden wordt.

Wie zich in de geschiedenis van Europa verdiept, moet tot de middeleeuwen teruggaan om een periode te vinden die niet gekenmerkt werd door naast elkaar en vaak tegenover elkaar bestaande nationale staten. Paus en keizer vormden in die tijd de tastbare achtergrond voor het overheersende gevoel, dat de Westeuropese mensheid – bij alle regionale verschillen die er waren – een eenheid was. Met de opkomst van de nationale staten is aan dit gevoel een einde gekomen. De keizer wordt afgezworen en de paus wordt verloochend. De aanvankelijk door de keizer gestuurde bestuurders beginnen steeds vorstelijker trekken te vertonen, terwijl een belangrijk deel van de gelovigen de band met Rome verbreekt. Daarmee wordt de fundering gelegd voor het groeiende nationale bewustzijn van de Europeanen. Steeds meer wordt men Hollander, Fransman, Brit.

Oorlog

Het opdelen van Europa in los van elkaar bestaande nationale staten, elk afzonderlijk het eigenbelang hanterend als hoogste politieke norm, heeft geleid tot eeuwen van rivaliteit en oorlog. Het duurde tot na de tweede wereldoorlog, die evenals de eerste, zijn oorzaak vond in het bestaan van nationale staten in Europa, voordat het Europese denken weer enige betekenis kreeg. Europa werd genoodzaakt samen te werken, zowel in verband met de door de Verenigde Staten verstrekte Marshall-hulp als ook met het oog op de toenemende dreiging vanuit de

Sowjet-Unie. De noodzaak om samen te werken wordt enthousiast gesteund door de zogeheten federalisten, die een Verenigd Europa met een Europese regering en een Europees parlement voorstaan. Het Europese enthousiasme is echter aan een groot deel van de Europeanen voorbijgegaan. Zes eeuwen nationalisme, culminerend in twee wereldoorlogen, laten zich niet van het ene op het andere jaar uit het denkpatroon van de burgers verwijderen. Daar komt bij dat in die zes eeuwen de invloed van het centrale, nationale gezag steeds groter geworden is. De ontwikkeling van de nachtwakersstaat naar de verzorgingsstaat bepaalt de mensen steeds sterker bij de beslissingen van de nationale regeringen.

Verzet

Het steeds sterker worden van de nationale staat bleef echter niet onbestreden. De intenser wordende greep van centrale regeringen op steeds meer terreinen, stuitte bij sommige nationale minderheden op verzet. Deze minderheden, met een afwijkend cultuurpatroon en veelal ook een eigen taal, begonnen zich bedreigd te voelen. Zo werden aan het einde van de vorige eeuw regionale-nationale bewegingen geboren. Tot die tijd hadden de nationale staten de regionale verschillen getolereerd. In de vorige eeuw begonnen ze echter in toenemende mate vanuit één centraal punt te bepalen wat er in het land moest gebeuren. Zo ontstonden de nationale bewegingen van Catalanen, Basken, Schotten, Welshmen, Bretonnen, Corsicanen etc. Waren deze regionale nationalistische bewegingen aanvankelijk vooral cultureel bepaald, gekleurd door een mystiek zelfbewustzijn, weldra ontstond ook het gevoel van achteruitstelling. In de hoofdsteden van de nationale staten werd over hun lot beslist, onder het motto „over u, zonder u”. Het verzet daartegen groeide, aangezien men het gevoel kreeg ook economisch gebruikt te worden door de centrale regering.

Basken

De meest markante vorm in Europa heeft het Baskisch nationalisme aangenomen. Ten tijde van de

republiek hadden de Basken zich een zeer grote zelfstandigheid verworven op basis van zeer oude rechten. De centralistische dictatuur van generaal Franco maakte aan deze verworvenheden krachtadig een einde. Dit leidde tot een zeer militant bewustzijn, dat zich regelmatig uitte in aanslagen op vertegenwoordigers van het centrale regime. Maar ook in andere landen van West-Europa is de invloed van regionale minderheden niet uit te vlakken. Bij de verkiezingen van 1974 in Groot-Brittannië behaalde de Schotse Nationalistische Partij dertig procent van de stemmen. In ons eigen land werd de Friese Nationale Partij opgericht. In Frankrijk pleegden Bretonse nationalistenverscheidene aanslagen. Op Corsica liet de nationalistische beweging van dat eiland regelmatig van zich horen. Ook in Wales werden nationalistenvan actief, al komt de aanhang van de Welshe beweging hier niet boven de tien procent uit. Behalve het radicale deel van de Baskische beweging, streeft geen van de nationalistische bewegingen in Europa naar volledige onafhankelijkheid. Wel valt regelmatig de uitdrukking „regionale autonomie”, maar veel verder lijkt men niet te willen gaan. Volledige zelfstandigheid is voor de meeste regio's in feite ook ondenkbaar, behalve dan misschien voor Schotland nu voor de Schotse noordzeekust olie in de bodem is gevonden. Gezien de voor de nationalistenvan zeer tegenvallende uitslag van het onlangs gehouden referendum voor meer autonomie, behoeft voorlopig niet gerekend te worden met een Schotse afscheidsbeweging.

Distantie

Theoretisch gesproken zou men van de nationale bewegingen in Europa wat meer enthousiasme mogen verwachten voor het streven naar Europese integratie. Alle nationalistische bewegingen kenmerken zich door een meer of minder grote distantie tot de nationale centrale regeringen. Daarentegen is de verhouding tot Europa tamelijk onbelast. De allergie die de verhouding tot de nationale hoofdstad kenmerkt, doet zich niet voor in de betrekkingen met Brussel, Luxemburg en Straatsburg. Nu er dit jaar voor het eerst sedert de instelling in 1952 rechtstreekse verkiezingen

Eenheid en Vrede in Europa.

worden gehouden voor het Europees parlement, zou men mogen verwachten dat nationale minderheden zich op een of andere manier zouden manifesteren. Toch is dit niet het geval. Hier wreekt zich het feit dat de Europese verkiezingen eigenlijk nauwelijks een Europese thematiek hebben. In vrijwel alle landen van de gemeenschap zijn ze het verlengde van nationale verkiezingen. In feite zijn het nationale problematieken en tegenstellingen die op Europees niveau worden uitgevochten. Alle idealisme ten spijt, blijken de verkiezingen voor het Europese parlement in genen dele een Europese stemming onder de Europeanen te bewerkstelligen. Partijgenoten bekijken elkaar over de grenzen heen met de grootste argwaan. Christen-democraten in Nederland vragen zich in gemoede af wat ze aanmoeten met hun Westduitse broeders. Bij socialisten en liberalen zijn de tegenstellingen tussen de partijen van de verschillende landen zo mogelijk nog groter. Eigenlijk tref je alleen bij de gematigde Basken in Spanje enig Europees bewustzijn aan. Daar kan men pleidooien vernemen voor een Verenigd Europa, waarbinnen nationale minderheden in betrekkelijke zelfstandigheid zouden kunnen functioneren. Daarbij denkt men aan een vereniging van Frans en Spaans Baskenland in het kader van het ene Europa, waarbinnen de invloed van Madrid en Parijs zou worden teruggedrongen ten gunste van Brussel, Luxemburg en Straatsburg.

Helaas voor Europa doen de Spaanse Basken voorlopig nog niet mee aan de Europese verkiezingen. De toetreding van Spanje tot Europa zal nog wel enkele jaren op zich laten wachten.

Niet abstract

De regelmatige herleving van de identiteit van de nationale minderheden is – met daarnaast zaken als de toenemende belangstelling voor de bescherming van het milieu (groene beweging in West-Duitsland), het verzet tegen de aanleg van wegen etc. – wel een aanwijzing voor de richting waarin de Europese politici in de toekomst moeten gaan zoeken om enige belangstelling voor de Europese problematiek te wekken. Behalve dat de meeste Europeanen staatsburger van hun eigen land zijn, gaat een belangrijk deel van hun aandacht uit naar problemen die dicht bij de deur liggen. Het Europese parlement zal zich juist voor dergelijke zaken sterk moeten maken. De grote economische en sociale problemen zijn voor een belangrijk deel van de Europese bevolking abstracte vraagstukken. Europa zal zich als het ware over de hoofden van de nationale regeringen heen tegenover de bevolking waar moeten maken, wil er bij de bevolking ooit zoiets als een Europese gezindheid groeien. Wanneer de nationale minderheden wat beter tot hun recht zouden komen, zou dat niet alleen tot een relativering van de eigen minderheidsidentiteit leiden, maar evenzeer een aanzet kunnen zijn tot wat meer Europees bewustzijn.

Herman Amelink is redakteur buitenland van het dagblad Trouw

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een krachtige schakel bij aan- en verkoop van ruwveevoer.

Van UBO krijgt u f. 1000.- méér dan eigenlijk nodig is.

Laten we zeggen dat u zo'n dertig jaar bent. En u sluit een levensverzekering van tienduizend gulden. Dan betaalt u elke maand ongeveer twee tientjes. Na 35 jaar krijgt u de eigenlijke uitkering. U betaalde bij elkaar f 8.946,-. U krijgt ineens terug f 10.000,-. Maar is dat alles? Van UBO krijgt u ook nog uw deel in de winst. En dat kan fiks oplopen. Na een maand is uw winstaandeel al f 1.000,- waard. Dat komt bij andere verzekeringsmaatschappijen niet voor. Het kan zelfs doorgroeien tot f 6.000,-. U krijgt dan dus van UBO f 10.000,- plus f 6.000,-. En als u een groter bedrag verzekert wordt ook uw winstaandeel groter. U kunt meeprofiteren. Gebruik de bon. Vul in en stuur op. Zet op de envelop: UBO-verzekeringen, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Er hoeft geen postzegel op.

... en u deelt mee in de winst

Bon voor f. 1000.- of méér

Ik wil meer weten over de winst-delende polis van UBO. Stuur mij vrijblijvend alle gegevens.

Mijn naam is .....

Straat .....

Plaats .....

Leeftijd .....

- Ik ben ook geïnteresseerd in:
- UBO-termijnsparplan
  - begrafenisverzekeringen
  - bromfietsverzekeringen
  - brandverzekeringen
  - a.v.p.-verzekeringen
  - ongevallenverzekeringen
  - autoverzekeringen
  - caravanverzekeringen
  - pleziervaarttuigen-verzekeringen
  - recreatie-goederenverzekeringen

N.G. 2

Damesconfectie

van maat 44 t/m 62

FORTY FOUR

lady shop

Ladyshop FORTY FOUR
Stationsstraat 74 (t.o. Markt)
Telefoon 055-214059
Apeldoorn

Ladyshop Forty Four

Groot in grote mode

Jubileum-bundel

De jubileumbundel „100 jaar partij, bezinning en perspectief” 24 bijdragen van vooraanstaande ARP'ers, die samen zijn gebracht in deze bundel ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP-partij.

Het boek „100 jaar partij, bezinning en perspectief” kan men voor vijftien gulden bestellen bij het AR-secretariaat. Stort het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-partijstichting Den Haag m.v.v. gewenste. Deze f 15,- is een ledenprijs. In de winkel kost het boek f 19,90. Geef dit boek eens kado!

lusteloos?

bio-fungin

versterkingswijn

dr. Willmar Schwabe bv

*uitsluitend verkrijgbaar bij apotheker en drogist

St. Kader- en Vormingswerk

Opslagregime van afvalstoffen

De oorzaak van de enorme vervuiling die de mens de laatste honderd jaar veroorzaakt heeft is niet in de eerste plaats de technische vooruitgang, maar het verder van de natuur en daardoor van zichzelf komen te staan van de mens. De zaken beginnen inmiddels echt wel wat klemmend te worden. Er komen (vuile) spatjes op „het goede Leven”. We merken de stank, de hinder en gaan het gemis aan schoon water, zuivere lucht en mooie landschappen voelen. Een van de meest zichtbare vormen van milieuvervuiling is zeker ons afvalprobleem. Niet alleen omdat de hoeveelheid steeds groter wordt, nu al zo'n 10 miljoen ton per jaar, maar vooral door de aanwezigheid van steeds grotere hoeveelheden uiterst milieugevaarlijke en moeilijke verwerkbare afvalstoffen. Vooral het probleem van chemisch en kernafval, plaatst onze maatschappij voor steeds grotere problemen.

Voor vele stoffen hebben we nog geen vernietigingsmethode terwijl toch de aanwezigheid van deze stoffen het milieu (en ook de mens) ernstig kunnen bedreigen.

Een ernstig probleem is ook dat er nog dagelijks nieuwe stoffen bijkomen waarvan we het effect m.b.t. aantasting van het milieu nauwelijks of helemaal niet kennen. In deze notitie willen we ingaan op de drie belangrijkste afvalprobleem-gebieden: het stedelijk (of huishoudelijk) afval, chemisch afval en radioactief afval. Het gaat hierbij niet primair om de techniek van de verwerking maar vooral om de maatschappelijke vragen, welke steeds klemmender op ons afkomen. Het gaat bij het afvalstoffen-probleem immers ook om vragen zoals o.a. m.b.t. de verspilling van grondstoffen, mogelijkheden van ingrijpen in productieprocessen, het verbieden van bepaalde producten (o.a. verpakkingen) en de verantwoordelijkheid van de overheid en de individuele mens. Vooral bij radioactief afval is het duidelijk hoezeer onze beslissingen ook van betekenis kunnen zijn voor vele honderden jaren. In ieder geval hebben we er allemaal mee te maken.

Huishoudelijk afval

Door onze welvaartstaat en ons economisch productiesysteem, allerlei producten krijgen een steeds kortere levensduur, neemt de hoeveelheid huishoudelijk afval nog steeds sterk toe. De erfenis van het „goede leven” wordt groter. De vuilberg groeit. In 1965 was iedere Nederlander nog „goed voor” 370 kilogram huisvuil per jaar. In 1970 was dat al 425 kilo en in 1980 zal dat naar verwachting 520 kilo bedragen. Maar dat is nog niet alles. In 1965 werden maar liefst 60.000 auto's afgedankt en kwamen op de schroothopen en autokerkhoven terecht. Hoewel er direkt na de oliecrisis wat minder nieuwe auto's werden gekocht is het toch wel waarschijnlijk, dat het aantal autowrakken in de jaren tachtig om en nabij de 200.000 per jaar zal zijn. De laatste jaren is er immers al weer een flinke stijging. Bij de huidige voortgang zal omstreeks het magische jaar 2000 ruim 16 miljoen ton vast vuil moeten worden weggewerkt. IJverige cijferaars hebben berekend dat dit voor bijvoorbeeld de Duitse Bondsrepubliek een berg zou zijn, die tot de maan reikt. Zo hoog is de vuilberg in ons land echter nog niet. In 1972 was de omvang al acht miljoen ton. En die berg bestond voor de helft uit papier en karton, 24% uit glas, 13,5% uit blik en non-ferro metalen, 9% kunststoffen en 2% overige materialen. Langzaam maar zeker wijzigt zich de samenstelling van de vuilnisberg. De hoeveelheid kunststoffen stijgt onevenredig snel, zodat over een aantal jaren deze stoffen de boventoon zullen vormen in de vuilberg. Het gaat echter niet zozeer om de hoeveelheden als wel om de gevaren. Het gaat er ook niet om Zwarte Pieten aan te wijzen, die verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van dergelijke

vuilbergen; de verpakkingindustrie bijvoorbeeld. Evenmin mag en kan de erfenis van het goede leven aanleiding zijn voor het ontwikkelen van een terug-naar-de-natuur-filosofie. Niettemin zal er een stukje mentaliteitsverandering bij iedereen moeten plaatshebben, want dat er „iets” met het afval moet worden gedaan is evident en dat „iets” zou bijvoorbeeld recycling of terugwinning van grondstoffen kunnen zijn.

Verwerkingstechnieken

Het gecontroleerd storten van afvalstoffen is een verbeterde wijze van storten, waarbij alle noodzakelijke maatregelen ten behoeve van een milieuhygiënisch en esthetisch verantwoorde verwerking worden genomen. De methode vraagt relatief geringe investeringen, indien deze kan plaatsvinden op niet al te grote afstand van de plaats waar de afvalstoffen vrijkomen. Een goede werkwijze vereist een aanvoer van afvalstoffen in kleine hoeveelheden tegelijk, zodanig, dat de bulldozer deze continu kan verwerken, aandrukken, en afdekken. Bij dagelijkse afdekking is een grote hoeveelheid afdekgrond nodig (ca. 25% van het volume aan gestort afval). Ter voorkoming van water- en bodemverontreiniging is een goed waterbeheer op en onder de stortplaats van het grootste belang. Afhankelijk van de bodemgesteldheid kan het in bepaalde gevallen noodzakelijk zijn de stortplaats volkomen te isoleren van zijn omgeving, eventueel door het aanbrengen van een bodemafsluiting, drainage, een ringsloot en een waterzuivering. Alvorens met een stortproject aan te vangen, zal door studie en onderzoek ter plaatse (o.a. bodemkundig en geohydrologisch onderzoek) nauwkeurig bekend moeten zijn, welke van genoemde maatregelen voor toepassing in aanmerking komen. Het gaat hierbij niet zozeer om de organische verontreinigingen als wel om de anorganische stoffen in de vorm

van oplosbare mineralen, zouten en metalen, die in toenemende mate in dit percolatiewater voorkomen.

Van het gedrag daarvan in de bodem, in het bijzonder onder anaerobe omstandigheden en in combinatie met organische stoffen is nog weinig bekend. Op dit punt zal nog veel onderzoek noodzakelijk zijn. De verbrandingsmethode maakt een snelle, hygiënische transformatie der stedelijke en daarmee vergelijkbare lichte industriële afvalstoffen mogelijk, waarbij het gewicht der reststoffen tot ca. 20% en het volume tot ca. 7% van het oorspronkelijke wordt gereduceerd. Het verbrandingsproces verloopt vrijwel geheel automatisch en alle processtromen kunnen volledig worden gecontroleerd en beheerst. De rookgassen dienen, alvorens naar de atmosfeer te worden afgevoerd, te worden gereinigd van vliesgas, zand en stof. Bij installaties met grote capaciteit levert het economische voordelen op, de vrijkomende warmte toe te passen voor de opwekking van elektrische energie. Bij de huidige brandstofprijzen en energiekosten is dit niet het geval bij kleinere eenheden. Hetzelfde geldt voor het terugwinnen van metalen uit de verbrandingsresten met betrekking tot de daaruit verkregen opbrengst.

Komposteren

Het komposteren van afvalstoffen is in Nederland op een groot aantal plaatsen toegepast. Door de wijzigingen in de samenstelling der stedelijke afvalstoffen en door de toegenomen hoeveelheid bedrijfs- en industrieafval, biedt deze methode thans slechts een beperkte oplossing voor het totale afvalprobleem. Een afnemend deel van het huisvuil, thans 10-50% afhankelijk van de methode, die gevolgd wordt, kan in compost worden omgezet. Door de toenemende behoefte aan stortruimte voor reststoffen en niet composteerbaar afval, alsmede door de moeilijke handhaving van de compostkwaliteit, gaan de gemeentelijke compostbedrijven de een na de ander over tot bedrijfsbeëindiging. Van de 15 oorspronkelijk aanwezige compostbedrijven zijn er thans nog een 3-tal over.

De moeilijkheden, die door de gemeentelijke compostbedrijven worden ondervonden, spelen in mindere mate een rol op de VAM-bedrijven, omdat hier de afvalstoffen niet tevoren worden verkleind, hetgeen een betere kwaliteitsbeheersing mogelijk maakt. Anderzijds is op deze bedrijven voldoende stortruimte aanwezig voor een goedkope verwerking der niet-composteerbare afvalstoffen. Het afzetgebied van compost heeft in de laatste 10 jaar een verschuiving ondergaan van de landbouwsector via

de tuinbouwsector in de richting van de recreatie- en siertuinbouwsector. In de procesgang van het composteren is terugwinning metalen mogelijk, echter bij de huidige opbrengst voor schroot, nauwelijks interessant.

Voor het maken van een keuze uit de verschillende methoden spelen naast milieuhygiënische factoren ook planologische en economische factoren een rol. Van de genoemde methoden is de gecontroleerde stortmethode de meest universele, in die zin, dat zowel composteren als verbranden slechts deeloplossingen zijn voor het composteerbare, resp. door verbranding verwerkbare gedeelte der afvalstoffen. Bij beide methoden blijft de aanwezigheid van stortplaatsen voor het niet verwerkbaar afval noodzakelijk, echter kan door de toepassing ervan het ruimtegebruik aanzienlijk worden gereduceerd. Indien de totale hoeveelheid stedelijke en industriële afvalstoffen, bouwpuin, zuiveringsslib, e.d., als uitgangspunt genomen wordt, kan door compostbereiding het ruimtegebruik beperkt worden tot ca. 67% en door toepassing van de verbrandingsmethode tot ca. 20%. De verwerkingskosten zijn bij de gecontroleerde stortmethode het laagst en bij verbranding het hoogst. Doordat echter de planologische mogelijkheden voor het gecontroleerd storten in de afvalproducerende centra meestal beperkt zijn, is voor de toepassing van deze methode extra vervoer noodzakelijk. De hierdoor ontstane extra overlaad- en transportkosten moeten in de beschouwingen worden voltrokken.

De afvalstoffenwet

Inmiddels is er in juni 1977 een afvalstoffenwet tot stand gekomen waarin de overheid tot een meer milieuverantwoorde regeling wil komen. Doelstelling van het wetsontwerp is te komen tot een meer (milieu) verantwoorde vorm van verwijdering en bewerking van afvalstoffen. Uitgangspunten:

- het voorkomen van het ontstaan van afval is belangrijker dan het opruimen ervan
  - ieder is in principe verantwoordelijk voor zijn afval.
- Naast een ophaalplicht voor gemeenten wordt de feitelijke uitvoering opgedragen aan de provincies. De provincies dienen hiertoe een provinciaal plan op te stellen gebaseerd op landelijke richtlijnen. De afvalstoffenwet kent een opbouw in drie regimes nl. een voor de huishoudelijke afvalstoffen, een voor autowrakken en een voor andere categorieën afvalstoffen. De provinciale plannen dienen goedgekeurd te worden door de Kroon. Verwerkers van afval dienen hiervoor een vergunning te hebben. De kosten i.v.m. de uitvoering van de wet worden doorberekend in een drietal heffingen: de reinigingsheffing, vergunningheffing en een produktheffing. Tenslotte kunnen er maatregelen worden genomen (art. 27) ter beperking van de afvalstroom of hergebruik te bevorderen. Tot nu toe is deze wet nog niet in werking getreden. Er moeten nog vele concrete uitvoeringsbesluiten worden uitgewerkt. Het zal duidelijk zijn dat een zo spoedig mogelijke uitvoering zeer gewenst is. Intussen blijven er wel een aantal vragen:
1. Wordt er wel voldoende aandacht besteed aan de mogelijkheden van hergebruik, juist i.v.m. het algemene grondstoffenprobleem.
  2. Op welke wijze kan de bevolking een actieve bijdrage leveren tot een meer milieubewuste levenshouding (statiegeld, oud papier en consumptiegoed).
  3. Heeft de economische uitkomst niet te veel prioriteit waardoor het streven naar hergebruik wordt bemoeilijkt.
  4. Moet de overheid niet met

Discussie politiek beleid partijraad

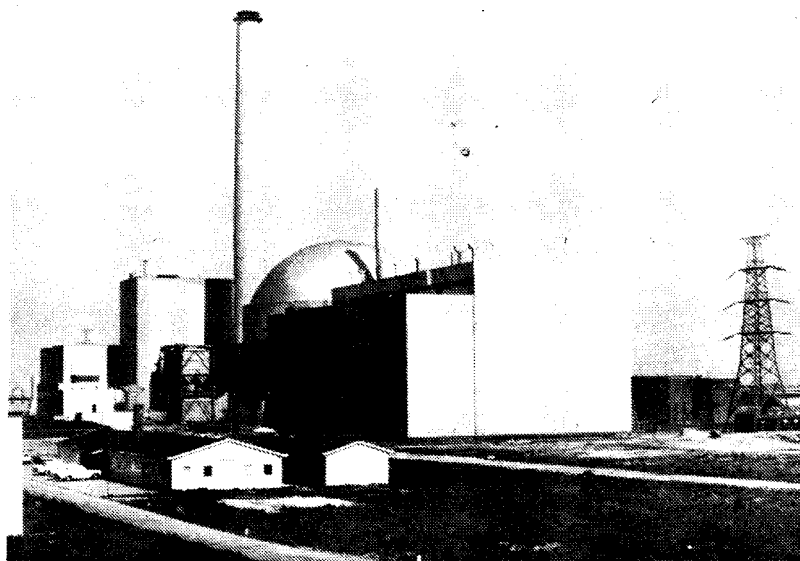
Onder coördinerende leiding van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP heeft een aantal werkgroepen zich gedurende de laatste maanden beziggehouden met de discussie ter zake de thema's „Economische Orde” en „Opslagregime van (kern)afvalstoffen”. De discussie zal worden gevoerd tijdens de tweedaagse partijraad van 18 en 19 mei 1979 in Zutphen, en wel op de avond van 18 mei 1979 in het kader van de bespreking van het politieke beleid. Ter voorbereiding van de behandeling van het thema „Opslagregime van (kern)afvalstoffen” is aan de werkgroepen het praatpapier toegezonden, hetgeen op deze pagina's afgedrukt staat. Volgende week wordt het resultaat van de werkgroep Eindhoven die zich met deze materie heeft beziggehouden, gepubliceerd.

verbodsbepalingen komen m.b.t. bepaalde verpakkingen juist i.v.m. de verwerkingsproblemen.

Chemische afvalstoffen

Hoewel de hoeveelheid chemische afvalstoffen veel geringer is, is het probleem niet minder klemmend. De schattingen over de hoeveelheid van de jaarlijks in Nederland geproduceerde afvalstoffen variëren van 500.000 tot 2 miljoen ton per jaar, waarvan 10-30% niet met de nu beschikbare methoden verwerkbaar is, althans niet tegen aanvaardbare kosten. Hoewel er zeker heel wat te zeggen is over de zogenaamde „verwerkbare chemische afvalstoffen” (veelal verbranding met nogal wat risico's m.b.t. luchtverontreiniging en watervervuiling) vormen de niet verwerkbare chemische afvalstoffen het grootste probleem. In feite is de enige oplossing tot nu toe: opslag, maar hiermee is het probleem nog niet de wereld uit. In ieder geval is er in Nederland nog geen verantwoorde methode van opslag gevonden. Het meest concreet is het plan „Induval”. Al sinds 1973 probeert de stichting Induval een „begraving” voor niet-verwerkbaar chemisch afval uit heel Nederland te realiseren. De wijze van opslag in het plan is sterk afhankelijk van de bodemgesteldheid. Uitgangspunt is namelijk dat de grondwaterschommelingen zich tussen minimaal ca. 1,5 en maximaal ca. 4,5 m. beneden het maaiveld moet afspelen. Volgens dit criterium komen alleen de hoge zandgronden (overigens in het algemeen ook landschappelijk niet oninteressante gebieden) voor de vestiging van de opslagplaats in aanmerking. Grondwaterschommelingen op de lange duur zijn echter niet te voorspellen. Garanties dat aan de grondwaterstand-eis blijvend kan worden voldaan, kunnen dan ook niet worden gegeven. De bodemafsluiting (kunststoffolie en drainage ter controle op lekkage) van de opslagplaats wordt voor niet veel langer dan tien jaar gegarandeerd. Langer is ook niet nodig, zeggen de plannenmakers, want als de opslagplaats vol is, kan ze aan de bovenzijde met een laag kunststoffolie worden afgedekt. Er kan dan geen regenwater meer door het afval sijpelen en dus komt er aan de onderzijde ook geen percolatiewater meer uit. Induval beschouwt met de afwerking van de begraving haar taak als beëindigd en wil de overheid verder verantwoordelijk stellen voor de opslagplaats. De stortplaats zal echter ten eeuwigden dage een bedreiging zijn

Vervolg op pag. 8

Kerncentrale te Borssele

Opslagregime afvalstoffen

Vervolg van pag. 7

van de bodem en het grondwater. Milieuorganisaties vinden dat voor deze wijze van opslag geen ontheffing kan worden verleend van het verbod afval op of in de bodem te brengen. Daarnaast hebben zij overigens ook grote bezwaren tegen de filosofie achter het Induval-plan, die totaal niet strookt met de lijn die hiervoor is uiteengezet.

Induval heeft inmiddels de provinciale besturen van Noord-Brabant, Limburg, Gelderland en Overijssel benaderd met het verzoek om medewerking bij het vinden van een plaats voor de opslag. Zoals reeds gebleken is voelen deze provincies hier weinig voor. Hoewel dit plan nog niet geheel van de baan is, is de kans gering dat er inderdaad een geschikte plaats zal worden gevonden. Het is in ieder geval belangrijk dat er naar alternatieven wordt gezocht. Het is echter te betreuren dat door deze uitvoeringsproblemen de Wet chemische afvalstoffen nog steeds niet kan functioneren. Zolang deze wet niet wordt uitgevoerd is het probleem van de chemische afvalstoffen een niet geringe bedreiging voor ons milieu. Bijna dagelijks wordt men geconfronteerd met berichten over clandestiene stortingen van chemisch afval. O.a. in Amerika, maar ook in ons eigen land zijn hierdoor ernstige situaties ontstaan.

De Wet Chemische Afvalstoffen

De hoofdlijnen van de wet zijn:

- de afgifte van chemisch afval en afgewerkte olie aan anderen die het willen verwerken, bewaren of vernietigen, wordt aan bepaalde regels gebonden;
- alleen bedrijven die een vergunning hebben mogen chemisch afval verwijderen;
- een en ander moet bij de minister worden gemeld;
- het storten op de bodem of onder de grond wordt verboden, tenzij hiervoor toestemming van de minister verleend is.

De wet schept de mogelijkheid, beperkingen te stellen aan het ontstaan van chemische afvalstoffen. De overheid kan bij algemene maatregel van bestuur regels stellen aan de productie en het op de markt brengen van bepaalde producten. Dat geldt bijvoorbeeld voor producten die chemische afvalstoffen bevatten, die als afvalstof niet of zeer moeilijk te verwijderen zijn. Met name is dit het geval bij stoffen waarvoor nog geen goede verwerkingsmethode bestaat. Een verbodsbepaling kan hier op zijn plaats zijn, aldus de toelichting. Daarnaast kunnen voorschriften gegeven worden als de mogelijkheid bestaat dat chemische stoffen in producten zich in het milieu verspreiden en nadelig uitwerken op mensen, dieren en planten. De wet gaat wat de financiering betreft uit van het principe dat de vervuiler betaalt. Dat geldt niet alleen voor de kosten die rechtstreeks ten laste komen van de bedrijven die zich willen ontdoen van de door hen veroorzaakte afvalstoffen, maar ook voor de kosten die de overheid moet maken om de wet uit te voeren. De kosten van de overheid zullen vergoed worden door een heffingstelsel. De wet stelt zelf geen sancties voor het overtreden er van. Als iemand de wet Chemische afvalstoffen overtreedt, valt hij onder de Wet Economische Delicten. Overweging daarvoor is, dat overtreding van de wet in de regel gebaseerd zal zijn op economische motieven.

Alternatieven

Bij de uitvoering van de Wet chemische Afvalstoffen zal er vooral aandacht gegeven moeten worden aan

hergebruik. Voor vele stoffen is dit economisch nog niet rendabel. Het is echter de vraag of dan juist de overheid niet een actieve rol moet spelen om toch hierna te streven. Verspilling van vele ook schaarse grondstoffen kan hierdoor worden afgeremd. Er zijn ook stoffen waarbij dit ook technisch mogelijk is. In zulke situaties is het denkbaar tijdelijke opslag te overwegen om doelbewust verwerkingstechnieken te ontwikkelen. In andere gevallen is het denkbaar de wettelijke bevoegdheid te hanteren producten c.q. productieprocessen te verbieden omdat er geen verantwoorde oplossing voor het afval mogelijk is. In ieder geval is het de hoogste tijd de wet ook daadwerkelijk in te voeren.

Enkele vragen:

- *Dient ook niet bij het op de markt brengen van nieuwe producten eerst aangetoond te worden dat er een oplossing bestaat voor het afvalprobleem?*
- *Moeten de kosten van de verwerking van afval niet duidelijk worden toegerekend tot de kostprijs van het product?*
- *Dient het Induvalplan in verband met het onttrekken van recycling-mogelijkheden en de risico's voor het milieu niet te worden afgewezen?*
- *Kan een stoffenbalans niet een bijdrage leveren bij een vaststelling van de omvang en aard van de chemische afvalstoffen?*
- *Moet niet het probleem van de chemische afvalstoffen een duidelijke factor zijn bij het beleid m.b.t. de verdere uitbouw van onze industrie (vergunningen)?*

Radioactief afval

Het meest in discussie is ongetwijfeld het probleem van radioactief afval. Hierbij is niet het probleem de omvang, maar veel meer de risico's voor de mens. Radioactief afval ontstaat in de vorm van: vaste stoffen, vloeistoffen en gassen. Van groot belang is echter de mate van radioactiviteit van deze stoffen en ze worden dan ook in een aantal categorieën (hoog actief afval, middel actief afval, laag radioactief afval en ksh). Inmiddels zijn er nog steeds geen definitieve oplossingen voor de vernietiging of opslag van dit afval ondergebracht. Naast verdere scheidingsmethoden wordt er thans vooral gezocht naar een verantwoorde opslagmethode. In Nederland wordt thans de discussie vooral gevoerd over een opslagmethode in steenzoutformaties. Hiertoe is echter nog veel informatie nodig, om te kunnen vaststellen of dit wel een verantwoorde methode is. De regering heeft laten weten op korte termijn te willen beginnen met de proefboringen. Hiertegen is vooral vanuit de bevolking in het Noorden bezwaar aangetekend. Men betwijfelt of er ooit voldoende garanties kunnen worden gegeven m.b.t. de veiligheid van de bevolking.

Radioactief afval-Kernenergie

Men kan natuurlijk de problemen m.b.t. radioactief afval voorlopig uit de weg gaan door eerst een duidelijk standpunt te eisen over de toepassing van kernenergie zelf. Het is duidelijk dat er een relatie is tussen beide vragen en zelfs kan men de samenhang nog verbreden naar het algemene energieprobleem. Toch zijn er goede argumenten om ook buiten het algemene (kern)energievraagstuk na te denken over verantwoorde methoden van opslag of vernietiging van radioactief afval. Tenslotte wordt er ook nu al radioactief afval geproduceerd via de bestaande kerncentrales, maar ook bv. in ziekenhuizen. De bestaande methoden zijn zeker niet ideaal en zelfs onverantwoord. Tot nu toe wordt dit afval (in gesloten vaten) gestort in de oceaan. Ook kan men moeilijk om het argument heen dat het ook voor de algemene discussie over kernenergie van belang is te weten of er een oplossing is voor het probleem van het

radioactief afval. Niet dat daarmee dan ook de beslissing voor kernenergie zou zijn genomen. In het kader van dit rapport beperken we ons verder tot het probleem van het radioactief afval. Op korte termijn is daarbij vooral in discussie de beslissing over de proefboringen in zoutkoepels omdat het onderzoek zich vooral op deze methode concentreert.

Radioactief afval in zoutkoepels

In de bodem onder noordelijke provincies bevinden zich zoutlagen van ongeveer 1 km dikte en ze liggen 2 tot 3 km onder het maaiveld. Deze zoutlagen in Groningen en Drente zijn vele malen groter en dikker dan de lagen in Oost-Nederland, waar ze zich enkele honderden meters onder de grond bevinden en een dikte hebben van ongeveer 100 m. Op een aantal plaatsen bevinden zich opstulpingen van zout, die dome's of koepels genoemd worden. Deze koepels reiken tot ongeveer 0,5 km onder het maaiveld en hebben een diameter van ca. 2 km. De hoogte van zo'n zoutkoepel is ca. 1,5 km. De zoutlagen zijn miljoenen jaren oud. Ze dateren uit de krijtperiode en zijn ontstaan uit een grote binnenzee in Noord-west Europa. Uit de zoutlagen is het zout op sommige plaatsen in de loop van miljoenen jaren „omhooggedreven”. Dit zijn de zoutkoepels, die nog steeds langzaam omhoog drijven (zo'n 3 mm per jaar). In de zoutlagen en zoutkoepels bevindt zich niet enkel zuiver keukenzout; er kunnen ook kleilagen en lagen van andere zoutsoorten tussen zitten. In enkele zoutkoepels in Groningen is de AKZ bezig zout te winnen, waardoor gaten ontstaan van ten hoogste 100 m breedte en een hoogte van ca. 500 m. Met speciale meettechnieken worden de gaten af en toe op hun vorm gecontroleerd. De gaten bevinden zich op enkele honderden meters van elkaar. In één zoutkoepel is het mogelijk 50 tot 100 gaten te maken. De vorm van de gaten kan door allerlei speciale hulpmiddelen beïnvloed worden. De gaten zelf worden gemaakt of liever ontstaan, doordat het zout in water wordt opgelost en naar boven wordt gepompt. Uit dat „pekelwater” wordt dan weer het zout gehaald. Bij het winnen van zout wordt ervoor gezorgd, dat er boven het gat nog ongeveer 400 m zout blijft zitten „als dak”. Dit gebeurt door olie in het gat te pompen, dat dan op het „pekelwater” blijft drijven en oplossing van het dak voorkomt.

Voorgestelde wijze van opslag

De Rijks Geologische Dienst (RGD) en het Energie Centrum Nederland (ECN, voorheen Reactor Centrum Nederland) hebben het plan ontwikkeld om radio-actief afval in deze zoutkoepels op te slaan. Hiertoe wil men in een zoutkoepel een mijn uithakken met schachten en horizontale dwarsgangen. Vanuit die dwarsgangen worden kamers uitgehakt, waarin het laag en middel (radio-) actief vast afval (LAVA en MAVA) in vaten verpakt, wordt geplaatst. Wanneer zo'n kamer vol is, wordt deze met zout dicht gemaakt. In Duitsland wordt in Asse op deze wijze LAVA en MAVA opgeslagen. Het LAVA wordt met vorkheftrucks in de daarvoor bestemde kamers gereden, terwijl het MAVA via automatische bediening wordt geplaatst. Het hoog (radio-) actief vast afval (HAVA) en het uit de kernreactoren zelf afkomstige kernsplijtstofafval (KSA), waaruit in de opwerkingsfabriek de nog bruikbare elementen zijn gehaald, worden nog ergens in zout opgeslagen. De bedoeling van de RGD en ECN is, dat het HAVA en het KSA eveneens in de zoutmijn worden afgesloten van de biosfeer. Over de wijze van opslag bestaan nog verschillende ideeën. Zo denkt men aan het boren van gaten vanuit de dwarsgang om dan in elk gat slechts één vat HAVA of KSA te plaatsen en het gat vervolgens weer met zout dicht te maken. Een andere gedachte is om vanuit de dwarsgangen zeer diepe gaten te

boren (bijvoorbeeld 2 km diep) waarin, afgewisseld met 20 meter zout, de vaten met het zeer radio-actief afval worden geplaatst (of dit bij het ECN levende plan technisch uitvoerbaar is, is ook bij de RGD nog een zeer grote vraag).

Om een idee te krijgen van wat er speelt bij het aanleggen van een zoutmijn voor radio-actief afval, volgt hier de procedure die de RGD zich voorstelt. De RGD wilt eerst uitzoeken welke zoutkoepel het meest geschikt is voor het opslaan van radioactief-afval. Dit gaat zij doen door middel van geologische-hydrologische boringen. Dit zijn boringen tot vlakbij de zoutkoepel, maar niet erin. In het water dat men aantreft, wil men kijken of er zout in voorkomt en of dat mogelijk van de zoutkoepel afkomstig is (controle op breuken in de zoutkoepel of in de harde, niet uit zout bestaande, bovenlaag, de zogenaamde caprock). Per koepel zijn een vijf à zes boringen nodig, wat 3/4 jaar per koepel betekent. Mogelijk kunnen twee koepels tegelijk worden onderzocht. (Men moet nog met deze geologisch-hydrologische boringen beginnen.) Na deze geologisch-hydrologische boringen is bepaald welke zoutkoepels men wil gebruiken. In deze zoutkoepel worden dan twee gaten geboord. Hiervoor is – nog steeds aldus de RGD – een boorvergunning nodig (met het hieraan verbonden tijdsverlies). Het boren van deze gaten, die zo'n 10 cm doorsnee hebben, zal een maand of acht duren. Hetgeen uit deze boorgaten komt, wordt onderzocht op samenstelling en op mechanische eigenschappen (tijd: 2 maand tot een jaar). Tegelijk worden in het gat zelf ook metingen verricht. Mocht bijvoorbeeld uit het onderzoek blijken, dat men gestuit is op kleilagen of lagen van goed-oplosbare zouten, dan heeft men de keuze tussen het boren van een nieuw gat of het (bij het aanleggen van de schacht) dichtpleisteren van die laag. Wanneer het boren van de gaten en het onderzoek gereed is, moet er een exploitatievergunning worden aangevraagd, hetgeen weer de nodige tijd zal kosten. Daarna kan worden begonnen met de mijnbouw, die een vijf tot tien jaar in beslag neemt. Op de plaats van de twee boorgaten zullen schachten komen van een 3 meter doorsnee. Tussen deze twee schachten komen dan dwarsgangen. De kleilagen en lagen van goed-oplosbare zouten, die men bij het maken van de schacht of dwarsgangen tegenkomt, zullen worden afgepleisterd.

Voor- en nadelen

De voorkeur van de RGD voor opslag in zoutmijnen, uitgehakt in zoutkoepels, berust vooral op het vertrouwen dat men heeft zowel in de stabiliteit van de zoutkoepels als in de ondoordringbaarheid ervan voor water. Het wordt gemotiveerd met een aantal argumenten: Het feit dat de zoutkoepels zelf al miljoenen jaren oud zijn, bewijst al dat op die plaats geen water komt, daarnaast wijst deze ouderdom op een grote stabiliteit. Een ander kenmerk van zoutkoepels is de plasticiteit...: wanneer er een breuk in het zout zou ontstaan, wordt deze door het plastische gedrag van het zout weer gedicht en bovendien zal in geval van langzaam oplossen van het zout, doordat mogelijk aan de rand van de

koepel continu water komt, zout van onderuit de koepel zich naar boven verplaatsen en het gat steeds weer opvullen. Daarnaast is de bodem in Noord-Nederland als geheel zeer stabiel; er zijn hier geen aardverschuivingen voorgekomen. Bij de opslag van afval in zout hanteert men verder de gedachte van het zoveel mogelijk bouwen van barrières. Zo heb je eerst het vat, dan de zoutlagen en dan nog voor water ondoordringbare lagen boven het zout.

Bij deze redenering van de RGD zijn o.a. de volgende kanttekeningen te plaatsen:

- wat de stabiliteit van de zoutkoepels betreft: stabiliteit in het verleden geeft wel een vermoeden, maar geen zekerheid voor de verre toekomst, het afval moet namelijk veilig opgeborgen blijven gedurende enkele honderden tot duizenden jaren;
- geologisch gezien ■ de zoutkoepels in Nederland zijn jong en bewegen nog (ongeveer 3 mm per jaar), dit betekent dat er spanning in de aardkorst zit;
- wat de gevolgen van de werking van vooral zwaar radio-actief afval op het zout zullen zijn, is nog onbekend (kan er chloor-waterstof-gas ontstaan en wat zijn daar dan de gevolgen van?)
- wat zijn de gevolgen voor de aardgaswinning (aardgas bevindt zich onder het zout)?
- breuken in het zout zullen wel geheeld worden, maar hier gaat toch wel enige tijd overheen, wat kan er in de tussentijd gebeuren?
- men weet niet zeker wat mensen later met de zoutkoepel zullen uithalen. In Kansas (USA) heeft men een zoutmijn voor opslag van radio-actief afval niet kunnen gebruiken, omdat door oudere boringen de zoutlaag iets weg had van een gatenkaas, de mogelijkheid bestond namelijk dat water door één gat naar binnenkomt en met meevoering van het opgeslagen radio-actief afval door een ander gat weer naar buiten stroomt, waardoor het materiaal in de biosfeer komt; gezien de registratie van boringen in Nederland, lijkt een situatie als in Kansas onwaarschijnlijk. Voor de toekomst betekent het echter, dat deze registratie honderden jaren op een goed hanteerbare en leesbare wijze bewaard moet blijven (is dit te garanderen?).
- het concept heeft als laatste barrière voor water ondoordringbare lagen boven de zoutkoepel ingecalculeerd. Bij het steeds dieper gaan voor het vinden van drinkwater vervalt mogelijk deze barrière;
- de opslag van radioactief afval in een zoutkoepel legt het gebruik van deze koepel voor de komende duizend(en) jaren vast en is een ongevraagde belasting voor ons nageslacht.

Enkele vragen:

1. *Moet er niet meer openheid worden betracht over alle aspecten (algemene informatie, rapporten en toetsingscriteria) welke samenhangen met de opslag van radioactieve afvalstoffen?*
2. *Moet de beslissing over de proefboringen ook geen onderdeel uitmaken van de voorgenomen maatschappelijke discussie over kernenergie?*
3. *Is het wel aanvaardbaar ongeacht de uitkomsten van het onderzoek naar opslag van radioactief afval, een methode te kiezen waarbij risico's, hoe gering ook, gedurende honderden jaren blijven bestaan?*

Nieuwe CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van redevoeringen, gehouden op het vierde CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag

Voorts zijn als bijlagen opgenomen de teksten van uitspraken en resoluties op de Congres gedaan en aangenomen

Rentmeesterschap en solidariteit

Drs. R. F. M. Lubbers,

CDA-tracevoorzitter

.....Verwend volk.....

Mr. A. A. M. van Agt,

Minister-President

Resoluties CDA-Congres

uitgave

CDA

Postbus 85676, Den Haag

UIT DE ARJOS

Tijdens het recente AR-jubileumsymposium „A Christian Political Option” in Noordwijk bleden de daar aanwezige ARJOS-sers en Noord Amerikanen elkaar verrassend veel te vertellen te hebben. Zowel de visies op de uitgangspunten als de praktische politieke stellingnames lagen dicht bij elkaar. De Amerikaanse gasten van de ARP waren leden van de Association for Public Justice, gevestigd in Washington, D.C. Van Canadese kant waren er mensen van het Institute for Christian Studies in Toronto en van de Committee for Public Justice (CJL), een organisatie die tracht om in Canada vanuit de Bijbel tot politieke en economische bezinning en actie te komen. De oorsprong van CJL ligt bij Canadezen van Nederlandse afkomst, maar ook niet-Nederlanders voelen zich meer en meer aangetrokken tot het werk van deze organisatie. CJL is in omvang te vergelijken met de ARJOS, maar de financiële en organisatorische offers en het doorzettingsvermogen wat dit soort arbeid in een land en een samenleving als die van Canada vereist, zijn natuurlijk veel groter. Met twee symposiumbezoekers hadden wij een gesprek.

Bernard Zylstra: Ik ben in Friesland geboren in 1934 en in 1948 met vijf broers en drie zusters naar de USA geëmigreerd. Ik heb theologie en rechten gestudeerd en ben aan de VU gepromoveerd. Sinds elf jaar woon ik nu in Canada en doceer staatsleer en staatsfilosofie aan het Institute for Christian Studies.

Gerald Vandezande: Met mijn ouders ben ik in 1953 naar Canada geëmigreerd. Niet vrijwillig, ik had toen al interesse in de Nederlandse politiek, ook via de ARJOS, waar ik een paar maanden lid van ben geweest. Ik heb gewerkt bij een boerderij, een bank, een ijzerwinkel en een multinational, zodat ik het kapitalisme van binnenuit ken. Daarna was ik executive director van de Christian Labour Association of Canada en nu ben ik sinds 1974 public affairs director van de CJL, waar we zoeken naar alternatieve oplossingen voor de basisproblemen. Daar houden politici zich in de regel niet mee bezig. *Mag je CJL een Canadese ARP noemen?*

Gerald: We zijn geen partij, al zal dat er misschien uitkomen. We proberen een christelijk politiek geweten van de grond te brengen. Ik heb veel geleerd van de AR-beginselen, het begrip verantwoordelijkheid zoals dat door bijvoorbeeld Bob Goudzwaard en het programma Niet Bij Brood Alleen verwoord wordt. Maar je kunt niet met je Nederlandse probleemstelling naar Canada emigreren. We zitten daar tegen de ruige, ruwe realiteit van het kapitalisme te werken en tegen een soort piëtiesme in de kerken, dat zich vereenzelvigt met het kapitalisme. Toch zijn er in de kerken, ook in de katholieke, steeds meer groepen die verband leggen tussen het geloof en het dagelijks handelen. We zijn blij met hen samen te werken.

Voor ons is het een merkwaardige ervaring om van Amerikanen een AR-geluid, een Goudzwaard-geluid zelfs, te horen. We stelden ons Amerikanen doorgaans voor als camera-dragende dikbuiken die de Europese binnensteden platlopen. Hoe is een en ander bij jullie gegroeid?

Bernard: Ik kwam destijds tussen andere Nederlanders in Grand Rapids terecht. Al heel gauw drong een waas van Amerikaans nationalisme en chauvinisme in onze opvoeding door. Begin jaren vijftig echter attendeerde iemand als professor Evan Runner van Calvin College, die nu ook hier in Noordwijk is en zelf geen Nederlander was, ons op wat hier in Nederland gebeurde. De laatste tien, twaalf jaar oriënteren we ons vanuit die wortels meer op de Noordamerikaanse context. We ontdekken nu dat de VS het grootste imperialistische regime ter wereld is. In de jaren '40 en '50 had je daar geen weet van, toen was Amerika met z'n presidenten Roosevelt en Truman het hoogtepunt van de westerse cultuur.

Een volgende fase was de bijdrage van iemand als Bob Goudzwaard, die we elke twee of drie jaar systematisch naar Toronto importeren. Hij attendeerde ons op de economische dynamiek van de westerse cultuur. We zien nu bijvoorbeeld veel duidelijker de Amerikaanse greep op de Canadese grondstoffen en industrie. In Zuid-Amerika is die greep nog sterker. Als christenen hebben we in dat geweldige imperium een taak. We kunnen veel leren van het Nederlandse calvinistische geweten en moeten dat verwerken binnen de Angelsaksische cultuur.

Gerald: Ik heb moeite met dat „Goudzwaard-geluid”. Ik heb hier in Nederland tot nu toe een paar goede verhalen gehoord en ze kwamen van katholieken. Daar moet je recht aan doen. Je moet je niet afsluiten voor oecumenisch samenwerken, ook al

Vraaggesprek met twee Amerikanen: „Als het CDA iets wil bereiken, dan ligt dat aan de jonge generatie van nu”

De heren Vandezande (links) en Zylstra (rechts)

hebben sommigen de „sovereiniteit in eigen kring” niet zo goed begrepen als het hier in Noordwijk begrepen wordt. Kijk eens naar de Wereldraad van Kerken. Die schrijven dingen die, als ze in Niet Bij Brood Alleen stonden, voor veel AR-, CH- en KVP-leden een reden zouden zijn om eruit te lopen. In hun rapporten geven ze veel aandacht aan de Scheppingsgedachte: je als mens niet boven de Schepping stellen, maar juist luisteren naar de Schepping. In zoiets zie je dat de macht en de kracht van de Geest ook in andere kringen bezig is.

Jullie hebben de discussie in het CDA gevolgd, de persoonlijke aanspreekbaarheid, zoals de AR die kende, zien we in het CDA minder terug. Dat is ons probleem.
Gerald: Een beroep op de Schrift alleen is niet genoeg.
Nee, maar dat maakt persoonlijke

aanspreekbaarheid op die Schrift niet overbodig.

Gerald: De grondslag moet verwerkt worden in een politiek program, het moet duidelijk zijn welke visie de CDA-fusie wil gaan uitdragen. Ik heb moeite met het verhaal van Van Zuthem, die zegt dat een christelijke partij moet bestaan uit christenen. Nee, een christelijke partij moet een christelijke politieke visie verkondigen, het moet een kleine partij met een grote boodschap durven te zijn.

Hoe kijken jullie aan tegen wat er op dat terrein in Nederland gebeurt?

Bernard: Twee dingen. Ten eerste zijn we jaloers op jullie, dat jullie nog verband leggen tussen grondslag en politiek. De meeste Amerikanen denken in een post-ideological society te leven, waar ideologische factoren geen rol meer spelen. We zouden het allemaal immers wel eens zijn over de

grondkwesties. Maar uiteraard is dat ook een ideologie, die zich ontwikkelt met allerlei negatieve resultaten voor ons en voor de derde wereld. Een nieuwe ideologisering, beter gezegd, een principiële duidelijkheid, is van groot belang.

Ten tweede over het CDA. Als christenen niet meer kunnen samenwerken, wie moeten het dan wel kunnen? Maar dat is niet alles. De Italiaan Papini zei het van de week al: er is een crisis in de christendemocratie en een gebrek aan inzicht in de problemen van de westerse cultuur. Hoe komt dat? Dat heeft alles te maken met de verhouding Bijbelse inspiratie – maatschappij. Ik kreeg de indruk dat voor Papini de Bijbelse inspiratie een springplank is en de maatschappij neutraal terrein waar je allerlei praktische problemen moet oplossen en waar die inspiratie geen rol meer speelt. Op dit punt hebben juist de AR-jongeren in het CDA een grote rol te spelen: de Bijbelse aanspraak moet het zuurdesem zijn, van de eerste tot de laatste fase van het politieke handelen.

Zou jezelf in het CDA willen werken, gesteld dat je Nederlander zou zijn?
Bernard: Ik zou zeker in het CDA willen werken.

Wat zijn in Noord-Amerika jullie voornaamste politieke items?

Gerald: Voor de CJL zijn dat het lot van de mensen die geen bescherming kunnen krijgen binnen de conservatief-liberale staatsidee van Canada, verder de schreeuwende noden van de armen in de derde wereld en tenslotte onze eigen levensstijl, de consumption rat race die met armoede en met grondstoffen geen rekening houdt.

Bernard: Aanvullend, van Amerikaanse kant: het omvormen van het USA-imperium tot een „just state”, een recht-staat; dan het zoeken naar een niet-nucleaire basis voor vrede tussen de USA en de USSR en verder het spelen van een niet-paternalistische rol ten gunste van de derde wereld.

Laatste vraag: Zien jullie een AR-jongerenorganisatie zitten?

Gerald: Nee. Het gaat in de politiek niet om je leeftijd, maar om je verhaal. Soms zeggen mijn dochters van 14 en 16 dingen à la Psalm 8, dan denk je, daar zit je met je 45 jaar en je goeie gedrag. Dat betekent niet dat je ze in het hoofdbestuur van de CJL zet, maar je moet er wel voor open staan. In het CDA-fusieproces moet geestelijke stootkracht aanwezig zijn. De bazen moeten meteen van jongeren horen, hoe zij erover denken. „Jong” en „oud”, dat is een vals onderscheid. Je moet alles als geloofsopdracht zien. Bernard: Ik kijk er toch anders tegen aan. Juist vanuit de Reformatie werd altijd de nadruk gelegd op persoonlijke verantwoordelijkheid. In teamverband, niet individualistisch. Jongeren moeten niet alleen luisteren, maar op hun eigen manier en in hun eigen vormgeving ook meedoen. Als het CDA iets wil bereiken, dan ligt dat aan de jonge generatie van nu. Daarin heeft de ARJOS een geweldige taak.

Klaas de Vries
Wilma Noorda
Aart van Bochove

Algemene jaarvergadering Arjos

Deze dag zal voornamelijk in het teken staan van het CDJA. In N.G. van 20 april jl. troffen jullie reeds het ontwerp van de CDJA-statuten aan en in het nr. van 28 april vind je het CDJA-grondslagrapport alsmede een „Onder de Hamer” van Arjosvoorzitter Klaas de Vries over het CDJA.

Deze dag wordt ook een nieuw vrij gekozen hoofdbestuurslid gekozen. Kandidaten door het hoofdbestuur voorgesteld zijn (in alfabetische volgorde)

■ Johan de Boer, Utrecht, 23 jaar, student biologie. Aktief in ARJOS en ARP Utrecht. Lid CDJA-strukturkommissie.

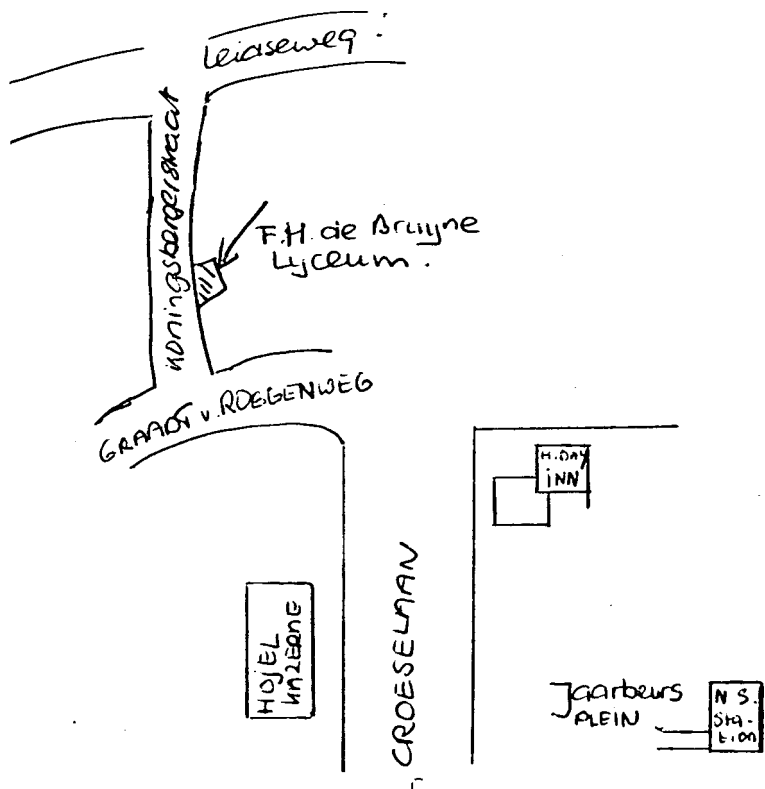
■ Marga Smit, Amsterdam, 22 jaar, studente theologie. Lid redactiekommissie, lid vormingskommissie.

Programma algemene ledenvergadering

Hieronder lezen jullie het programma van de algemene ledenvergadering op 5 mei a.s. Komt allen naar het F. H. de Bruynelyceum, Koningsbergerweg 2 te Utrecht.

- 10.00 uur:
■ ontvangst.
10.15 uur:
■ opening door de voorzitter
■ jaarrede van de voorzitter
■ agenda, ingekomen stukken, mededelingen
■ behandeling jaarverslag 1978
■ CDJA

- rede partijvoorzitter H. de Boer
12.45 uur:
■ LUNCHPAUZE
14.00 uur:
heropening vergadering
■ CDJA
■ rondvraag
■ 16.00 uur:
■ sluiting

**VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN**
directie- en schaftketen
scholen en
kerken
directie- en
schaft-
wagens
etc.

**HOUTBOUW
HARDINXVELD**

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Vervolg van pag. 4

100 jaar ARP en de vrouw

met het oog op „deze wel heel grote en zeer belangrijke groep” werd overwogen. Partijbestuur en SCEVAR vonden elkaar via de werkzaamheid van een daartoe ingestelde commissie (5 vrouwen, 4 mannen) in de opzet van een Landelijke Vrouwencontactcommissie, die haar werk in nauwe samenwerking met het C.C. zou verrichten. De vrouwelijke C.C.-leden zouden dan ook q.q. van deze commissie deel uit maken. De overige leden zouden door het C.C. benoemd worden, rekening houdend met regionale aspecten, zodat uit het werkgebied van elke Kamercentrale (c.q. Provinciaal Comité) een vrouw zitting diende te hebben. Tevens zou de vrouw meer ingeschakeld worden binnen de Kamercentrales onder verantwoordelijkheid van die centrales. Deze landelijke contactcommissie,

haar leven vervolgend onder de naam Anti-Revolutionair Vrouwen Comité (ARVC), werd op 27 oktober 1959 door partijvoorzitter Berghuis geïnstalleerd, met o.a. de woorden: „De partij heeft voor de toekomst meer dan ooit de hulp van de vrouwen nodig.” SCEVAR kon zichzelf opheffen, nu de 80-jarige partij de vrouwen officieel een eigen plaats had ingeruimd. Gemoedigd samen verder!

- 1) Dr. J.C. Schokking „De vrouw in de Nederlandse politiek, 1958 geeft naast dit percentage voor de KVP-vrouwen, voor CHU 6% en voor AR 2,5% vrouwen.”
- 2) Zie ook mr. dr. P.M. Franken-Van Driel, „De vrouw in de moderne maatschappij”, 1957, p.90, Wereldbibliotheek-uitgave.
- 3) De daar weergegeven geschiedenis verscheen in uitgewerkte vorm in een boekje van mijn hand „Man en vrouw in het volle leven”, 1949, Libertas, Utrecht.

fogem b.v.

voorstraat 31,
3241 ee middelharnis,
telefoon 01870-4644
telex 26398 fogem nl.

ONBEZORGD WONEN VOOR WAT OUDERE MENSEN

U wordt een dagje ouder en u wilt het misschien wat rustiger aan gaan doen. Het onderhoud van uw huis en tuin wordt wellicht wat te vermoeiend voor u terwijl hulp nauwelijks of niet te krijgen is.

Wellicht hebt u zich misschien al op de wachtlijst laten inschrijven voor een bejaardentehuis in uw omgeving. U kent het wel zo'n manier van wonen. Volledig verzorgd, van 's morgens uw ontbijt tot en met uw kopje koffie 's avonds. U hoeft dan niets meer te doen, alles wordt voor u geregeld. Meestal is zo'n manier van wonen erg duur. Op Goeree-Overflakkee kost dit gemiddeld f 3330,- per maand voor een echtpaar. Dat is bijna f 40.000,- per jaar.

Het kan ook anders.

U kunt in de verzorgingsflat Vroonlande te Dirksland een 2 kamerflat huren.

Een flat met een woonkamer van 5.92 bij 3.80 en een slaapkamer groot 4.36 x 3.80; verder een keuken, badkamer en een toilet. Ook is er nog een aparte berging. U hebt dan niet zo'n volledige verzorging. U moet zelf ook wat doen. U zorgt voor uw ontbijt, koffie, thee enz., behalve voor de warme maaltijd. Deze wordt bereid in de centrale keuken en is bekend om de uitstekende kwaliteit.

In geval u echter hulp wenst is dit mogelijk; daar kan voor gezorgd worden. Ook als u ziek wordt; er is een verpleegster in Vroonlande. U ziet, u woont volstrekt zelfstandig in een ruime flat met eenzelfde vrijheid als u gewend was.

De kosten liggen natuurlijk lager dan f 40.000,- per jaar voor een echtpaar. In Vroonlande betaalt u vanaf f 1482,- per maand voor huur, servicekosten en de warme maaltijd of wel nog géén f 18.000,- per jaar.

Dat is nogal een verschil. U moet daar zelf dan wat voor bezig zijn, maar dat lijkt ons niet erg.

* De huuraanpassing vindt plaats volgens de wettelijke regeling.

Belt u ons eens op, of schrijft u een briefkaart voor meerdere informatie en documentatie.

flakkeese onroerend goed exploitatie maatschappij

ONTDEKKINGSTOCHTEN

DOOR

DE LANDEN VAN DE BIJBEL !

THACIR
Theologisch verantwoorde
Archeologisch interessante
Cultureel belangwekkende
Israël
Reizen

VÓÓRDAT u 100-den guldens wèggooit . . . :

besteed eerst eens enkele duppies aan een briefkaart om bij ons te informeren naar wat wij u kunnen bieden aan reizen naar ISRAËL, GRIEKENLAND, TURKIJE en ROME !!!

Néé, als u in de maling genomen wenst te worden met die zogenaamde „stuntprijzen” – u weet wel: .v.a. f xxx,- !!! – dan moet u NIET bij ons zijn (want wij kennen geen „kleine lettertjes”).

Wij zijn geen stuntwerkers omdat de consument – ù dus – met zo'n „uitgeklede reis” altijd in de kou komt te staan!

IMMERS:

er moet natuurlijk tòch aan verdiend worden en de winst moet uit de lengte of uit de breedte komen... reisbureaus worden nu eenmaal niet bemand door door filantropen en het moet wèl allemaal betaald worden! (óók deze advertentie trouwens!!!).

INDERDAAD:

wij zijn niet goedkoper, wèl beter! (het eerste kunnen wij u bij voorbaat vertellen, het laatste moet u zèlf proefondervindelijk meemaken: the proof of the pudding is in the eating!).

Gun ons de mogelijkheid om dit te bewijzen: vraag – uiteraard geheel vrijblijvend – nadere inlichtingen over

ONZE REIZEN:

1. „MET 'THACIR' NAAR ISRAËL” (15- of 22-daagse verkenningstochten door 'het land van de Bijbel');
2. „HERHALINGSREIZEN NAAR ISRAËL VOOR 'GEVORDERDEN'” (in uw eigen tempo naar die plaatsen, die u zèlf (nog) eens wilt bezoeken);
3. „OP EIGEN WIEKEN IN ISRAËL” (u maakt uw eigen-combinatie van 2-, 3- of meerdere weekse vakanties, individueel en/of groepsgewijs);
4. „IN DE VOETSPOREN VAN PAULUS” A (9 dagen Griekenland en 6 dagen Rome);
5. „IN DE VOETSPOREN VAN PAULUS” B (22 dagen door Griekenland en Turkije);
6. „IN DE VOETSPOREN VAN PAULUS/IN HET KIELZOG VAN ODYSSEUS” (7 dagen per luxe touringcar over het vasteland en 7 dagen per boot langs de eilanden van Griekenland).

THACIR, EUROPALAAN 14, 3844 AV HARDERWIJK
Tel. 03410-2.19.89

(U mag ons ook na 5 uur en op zaterdag bellen!)

Voor ouders die moeilijkheden hebben met de schoolopleiding van hun zoon, kon dit wel eens belangrijk zijn.

Alle kinderen vanuit het gezin naar school laten gaan is een ideaal, dat niet altijd te verwezenlijken blijkt. Ons internaat is er juist op gericht om dan een alternatief te bieden. Wij stellen ons immers tot doel jongens te begeleiden in hun studie van

**gymnasium - atheneum -
havo - mavo**

R.K. Internaat 'Beresteyn'

Leidseweg 191, VOORSCHOTEN Telefoon 01717-2341

In ons internaat is plaats voor 60 leerlingen. Zij zijn naar leeftijd en klas onderverdeeld in groepen, die toch ook weer niet helemaal op zichzelf staan. Naast een serieuze begeleiding van de studie, besteden we heel wat aandacht aan culturele, sociale en godsdienstige vorming, terwijl ook de leefbaarheid onze volle aandacht heeft. Als u het de moeite waard vindt om wat meer inlichtingen te vragen kunt u die bij de rector krijgen. Het adres is:

Debat over Zuid-Afrika

Vervolg van pag. 2

in de gevangenis van Pretoria de 23-jarige zwarte verzetsstrijder Solomon Mahlangu ter dood gebracht. Samen met Mahlangu werden op de binnenplaats van de gevangenis vier andere veroordeelden – drie kleurlingen en een zwarte – opgehangen.

Hoewel wij weten, dat op tal van andere plaatsen in de wereld op deze wijze zonder genade mensen worden afgemaakt, schokken ons deze misdaden des te meer omdat ze door blanken worden begaan en deze er gelijktijdig niet voor terugdeinzen zich in hun politiek handelen te beroepen op christelijke inspiratie. De door de Zuidafrikaanse regering in Kaapstad uitgegeven verklaringen, dat de protesten in westelijke landen op deze terechtstellingen moeten worden aangeduid als „selectieve

verontwaardiging tegen Zuid-Afrika" wijzen wij met klem af.

Mensbeeld

Het programma van de Europese Volkspartij herinnert op een ondubbelzinnige manier aan het feit, dat de christen-democraten hun politiek grondvesten op „een mensbeeld dat zich laat inspireren door de fundamentele christelijke waarden en dat uitdrukking vindt in de waardigheid, in de onvervreembare en onschendbare vrijheid van de persoon, en in zijn verantwoordelijkheid”.

De christen-democraten zetten zich ervoor in, dat deze rechten en vrijheden overal ter wereld worden gerespecteerd, rechten waarvan zij een gedetailleerde opsomming voorleggen,

onder andere:

- bescherming tegen discriminatie;
- recht op vrij verkeer;
- recht op toegang tot het vaderland en bescherming tegen uitwijzing uit dat land.

Allemaal rechten, welke door het Zuidafrikaanse regime worden versmaad.

Wij willen herinneren aan het feit, dat de mensenrechten en de fundamentele vrijheden overal ter wereld boven het soevereiniteitsprincipe staan en wij hebben besloten in deze geest op te treden tegen elke vorm van tirannie en onderdrukking.

De christen-democraten herinneren in het recent aangenomen verkiezingsprogramma aan hun vastberaden wil een Europa te bouwen dat zich inzet om de mensenrechten en burgerlijke vrijheden in de wereld te respecteren, en dat elk despotisch regime verwerpt: „Eerbied voor de rechten van ieder individu, betekent vrede voor allen”.

Dit is in het bijzonder van toepassing op zuidelijk Afrika, waar racistische

regimes, institutioneel voortdurend de schending van de menselijke waardigheid in stand houden, de vrijheid en de ontwikkeling van het gebied ernstig bedreigen en de tussenkomst van vreemde mogendheden begunstigen, welke verlangend uitzien om de situatie uit te buiten en alzo hun eigen invloedzones uit te breiden.

Gedragscode

Een van de middelen om met name in Zuid-Afrika een vreedzame ommekeer tot stand te brengen is ongetwijfeld de „gedragscode” voor de in Zuid-Afrika gevestigde of vertegenwoordigde ondernemingen van de Gemeenschap, die in september 1977 door de ministers van Buitenlandse Zaken van de Negen is vastgesteld. Het gaat hierbij met name om de bestrijding van de apartheidswetten op het gebied van de werkgelegenheid.

De eerbiediging van de mensenrechten dient te worden beschouwd als een belangrijk onderdeel van de

internationale rechtsorde en dat betekent, dat ook internationale ondernemers hiermede rekening dienen te houden. Een ondernemer die investeert in een land met een verwerpelijk regime, dat mensen onderdrukt, ondersteunt daarmee economisch dat regime en is daardoor mede-verantwoordelijk voor dat beleid. Iedere bijdrage die beoogt de toepassing van de gedragscode te versterken en uit te breiden heeft onze instemming.

Wij hebben ook tot uitdrukking willen brengen, dat de gedragscode, hoewel niet bindend, een test-case is m.b.t. de politieke wil van de „Negen” en dat het een belangrijk element dient te zijn bij de uitwerking respectievelijk opstelling van een totaal-concept voor de strijd tegen de apartheid, toegespitst op meer menswaardige werkomstandigheden voor de Zwarte bevolking, aldus de heer W. J. Vergeer tijdens zijn interventie bij het debat over Zuid-Afrika.

(Advertentie)

INFORMATIE OVER EUROPA en DE EUROPESE VERKIEZINGEN

Met het oog op de Europese verkiezingen van 7 juni a.s. heeft de Stichting Burgerschapkunde een schriftelijke cursus van 10 informatieboekjes uitgebracht met veel (achtergrond)informatie over het hoe en waarom van deze verkiezingen.

Uiteraard ontbreken ook de politieke partijen niet met hun doelstellingen en partijprogramma's.

STICHTING
BURGERSCHAPS-
KUNDE

Dankzij subsidie van het Nationaal Comité Europese Verkiezingen kon de prijs laag blijven, nl. f 15,- voor alle 10 deeltjes samen.

Voor meer informatie kunt u een open lege enveloppe (zonder postzegel) met uw naam en adres sturen aan Stichting Burgerschapkunde, Antwoordnummer 235B, 2300 VB Leiden. Inschrijven is mogelijk door storting van f 15,- op giro 1501169, onder vermelding van EVK-B.

afd. schriftelijk onderwijs, tel. 071-899272
Erkend door de minister van onderwijs en wetenschappen, bij beschikking d.d. 23.4.1975, BVO/SFO-129.708.

Nieuw
Evangelisch
Maandblad

”WOORD EN GEEST”

Gevraagd: nog meer aanmeldingen voor een abonnement. Wij vragen niet alleen uw hulp voor een abonnement maar ook uw gebed voor dit unieke maandblad waarin de Here Jezus centraal staat en de Heilige Geest die plaats krijgt die hij in een christenleven hoort te hebben.

Bel 010-764807 voor gratis proefnummer

Uitgeverij Gramma

(Woord en Geest)
Van de Poelstraat 58-62, Rotterdam.

DORDRECHT

en omstreken

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

Handelsmaatschappij A. van ROON N.V.WESTHAVENKADE 61, VLAARDINGEN
TEL. 34.34.92 en 34.30.46

*U slaagt beslist bij ons voor uw kampeer-
en watersportartikelen*

In ons atelier worden alle voorkomende werkzaamheden op het gebied van tenten, caravans, luifels, bootzeilen etc. gedaan.

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	Ijzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAAGENT

Uw adres voor

TAPIJEN - GORDIJNSTOFFEN -
DEKENS - TAFELKLEDEN - STOEL-
LEN - OVERTREKKEN ENZ.

Woninginrichting M. VAN SCHAIK

VOORSTRAAT 41 - VLAARDINGEN - TEL. 5430

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

ZEELAND

HET ADRES VOOR

**BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG-
EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN,
VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL**

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE. TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

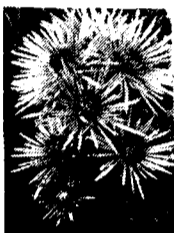
Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.

SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

*CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.*

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSAANTHEMUMS

Burg. Eisenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

FRIESLAND

*Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting*

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

ROTTERDAM**W. J. SPOORMAKER B.V.**

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

**ADVERTEREN
DOET VERKOPEN**

OVERIJSEL**DEKKLEDEN LASTECHNIEK****STRUIK**

Deventer - 05700-2.32.70

Op 10 mei 1979 hopen, zo de Here wil, onze ouders

N. VAN DER BRUGGE

en

G. VAN DER BRUGGE-ADMIRAAL

te gedenken, dat zij 40 jaar geleden elkaar trouw beloofden.
Dinsdag 8 mei 1979 is er van 20.00 tot 21.30 uur gelegenheid
tot feliciteren in „Motel Banneweg” te Gorinchem.

Lidy en Frans, Piet en Marijke, Doede en Annie,
Barbara en Simon, Margreeth en Floor en
kleinkinderen

4205 AM Gorinchem, Dr. Biegelstraat 7

Handel & Industrie

PALLET-BEDRIJF J. STAAT B.V. POSTBUS 102 BARENDRECHT

Gevestigd te Barendrecht:

Grootste depot in Nederland voor de uitgifte en inname van:

EUR-DB-POOL-PALLETS

Doel: Het doel van deze DEPOT-vestiging is de NIEUWE-EUR-DB-POOL-
pallets tegen een zo laag mogelijke prijs „uit” te geven, en de gebruikte
EUR-POOL-pallets tegen zo hoog mogelijke prijs „in” te nemen.

Voorraad: Het DEPOT start met een werkvoorraad nieuwe EUR-DB-POOL-pallets à
12000 stuks.
Het DEPOT is geopend van 8.00 tot 16.00 uur.
Vraagt onze prijsdocumentatie - op uw zakenpapier a.u.b.

OPSLAGTERREINEN: Noldijk 140 Barendrecht.

Telefoon 01857-2477

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN**&****LE COINTRE B.V.**

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*

DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

AR

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 19 12 mei 1979

De lijsttrekkerdag van zaterdag 5 mei jl. in Den Haag is bijzonder geslaagd. Op de foto lijsttrekker Bouke Beumer in gesprek met enkele leden van het Haagse campagne team met op de achtergrond de Scheveningse pier. Meer over de Europese verkiezingen en Europa op de pagina's 5 en 6

Europese verkiezingen

Ook deze week in Nederlandse Gedachten weer veel aandacht voor de Europese verkiezingen, die op 7 juni a.s. zullen worden gehouden. Informatie over het Europees parlement en een aantal uitspraken van lijsttrekker Bouke Beumer treft u aan op pagina 5, terwijl op pagina 6 een artikel staat over het Europese sociaal beleid. Zaterdag, 5 mei jl., hield de Arjos haar jaarlijkse ledenvergadering; op pagina 3 leest u de tekst van partijvoorzitter De Boer op deze vergadering. Een verslag ervan staat afgedrukt op de pagina's 9 en 12.

Arbeidskostenmatiging blijft noodzaak

In het recent uitgebrachte Jaarverslag van de Nederlandsche Bank blijft prof. Zijlstra hameren op de noodzaak van arbeidskostenmatiging. Naar mijn oordeel terecht.

Ik voeg daar wel aan toe dat deze alleen te bereiken is door middel van een goed gestructureerd inkomensbeleid. Het bewijs daarvoor wordt dit jaar geleverd. De vrijwel stabilisatie van belastingen en premiedruk heeft niet in die mate als de regering hoopte, geleid tot minder salarissijging. Hoe komt dat?

Welnu, dan moeten wij allereerst vaststellen dat niemand uit zichzelf bereid is een stapje terug te doen en dat er tegelijk een opwaartse salarissbeweging is doordat er een gebrek aan vakbekwaam personeel is en zij die onaangenaam werk doen ook meer salaris moeten krijgen. Dat moet ergens uit betaald worden. Dat betekent weer dat men zich in ondernemingen en sectoren moet realiseren - een zaak van werkgevers én werknemers - dat de noodzakelijke salarisverbeteringen voor deze groepen goeddeels gecompenseerd moet worden door verminderingen elders. Dat betekent bijvoorbeeld

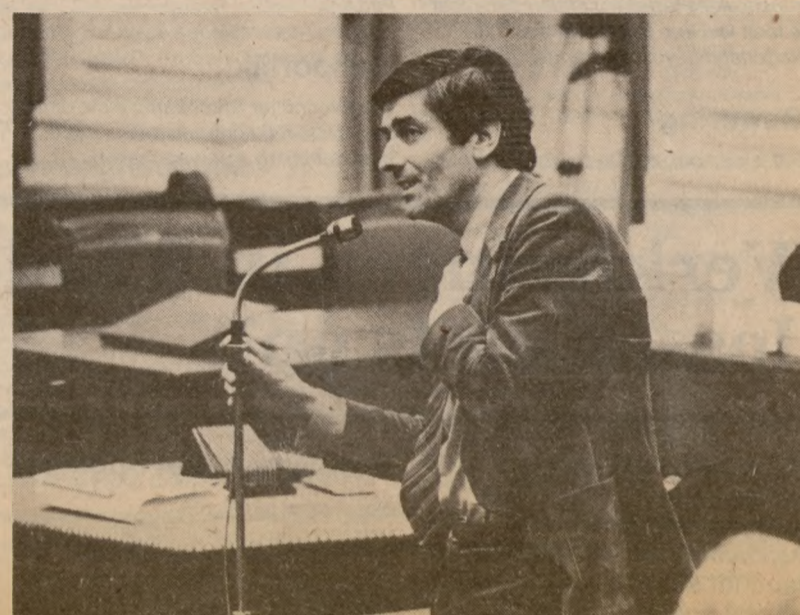
Door drs. R. F. M. Lubbers; voorzitter CDA-Tweede-Kamer fractie

lagere aanvangssalarissen voor bepaalde groepen - denk aan jonge academici, tragere leeftijdsopbouw en geringere uitloop bij hoger betaalden.

Herverdeling

Waar er niet meer geld is moet herverdeeld worden. Dit vraagt om planmatige ontwikkeling van de loonsom, herverdeling van de loonsom in bedrijf en bedrijfstak. Aanpassing van beloningsverhoudingen op deze wijze kan natuurlijk alleen maar stap voor stap, geleidelijk. Maar het moet wel zo gebeuren. Een onbeheerste ontwikkeling alleen naar omhoog is funest. Dat werkt immers onrechtvaardig uit tegenover de zwakkeren en schaadt het werkgelegenheidsbeleid. Inkomensbeleid op deze wijze sluit aan bij de arbeidsmarktverhoudingen. Betera betaling voor schaars vakmanschap en werk waar moeilijk mensen voor te krijgen zijn. Tot zover de beloningsverhoudingen. Intussen is het ook van belang te voorkomen dat het hele gebouw van salarissen en sociale uitkeringen als geheel omhooggeklukt wordt door allerlei automatismen, waarin ongerechtigheden zitten. Zo dreigde dit jaar de verwerking van oude, reeds lang bestaande toeslagen in de bouw (en ook in de „uitzendcao“) in de normale salarissen, waar de bouwvakker zelf weinig beter van wordt, te leiden tot aanzienlijke doorwerking bij ambtenaren, de minimum (jeugd) lonen en de sociale uitkeringen. Welnu, die weelde kunnen wij ons niet veroorloven. Een bijzondere wetgeving daarop gericht per 1 juli zal dit dan ook moeten voorkomen. Leuk is dat natuurlijk niet. Het werkt

immers van onderuit in het loongebouw en raakt dus ook de laagste inkomensniveaus. Het is tegen die achtergrond dat de CDA-fractie aan de bovenkant van het loongebouw ook een algemene maatregel wil treffen om het - door Zijlstra zo belangrijk geachte - loongebouw te beheersen. Daarmee kom ik aan de aftopping vanaf 30 juni, dus het niet geven van prijscompensatie over inkomensbestanddelen boven f 50.000,-. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat wij f 50.000,- een hoog inkomen vinden. Maar het is natuurlijk wel zo dat als op 1 juli een salaris vanwege de prijsstijging met 2% omhoog zou gaan, zoiets eigenlijk pas aantikt bij salarissen die veel hoger liggen. Men moet immers al een ton verdienen om maar een halve prijscompensatie te krijgen en dan houd ik nog geen rekening met de belastingen. Doet men dit wel dan vindt met zo'n echte matiging van zeg 1% alleen bij de zeer hoge salarissen.

Twee doelen

Zo'n aftopping is zeker niet in de eerste plaats een nivelleringsinstrument. Het dient wel heel nadrukkelijk twee doelen:

- het geeft een eigen bijdrage aan de noodzakelijke arbeidskostenmatiging en dat betekent meer werkgelegenheid;
- bovendien geeft het een aanknopingspunt om ook voor de inkomensbestanddelen onder het niveau een matigingsbeleid te voeren.

Om dat alles achten wij een aftopping van het loongebouw rechtvaardig en nodig; het is het minste wat wij kunnen doen als wij ook de onderkant van dat loongebouw afremmen. Bovendien moet bedacht worden dat wij omwille van diezelfde werkgelegenheid - ook van de hogere inkomensgroepen! - de sociale uitkeringen niet geheel ongemoeid laten, al hebben wij op dit punt heel bewust afgedongen op de regeringsvoorstellen.

AR-partijraad en „Euromanifestatie“ op 18 en 19 mei te Zutphen

Op vrijdag 18 mei a.s. (van 19.30 - ± 22.00/22.30 uur) en op: zaterdag 19 mei a.s. (van 10.00 - ± 12.30 uur) is er een tweedaagse bijeenkomst van de AR-partijraad in één der zalen van het Ontmoetingscentrum De Hanzehof te Zutphen.

De voornaamste reden, dat Zutphen als plaats van bijeenkomst is gekozen, is gelegen in het feit, dat ook de CHUnieraad en de KVP-partijraad tijdens de genoemde data hun vergadering houden en het Ontmoetingscentrum voor allen voldoende vergaderaccommodatie ter beschikking heeft.

In het kader van de campagnevoering voor de Europese verkiezingen is voorts besloten om de zaterdagmiddag van de 19e mei vanaf 14.00 uur als drie partijen met de rechtstreekse congressleden van het CDA een zogenaamde Euro-manifestatie te houden in de Hanzehof, een grote sporthal van hetzelfde Ontmoetingscentrum te Zutphen.

Aanmeldingsformulier Voorjaarspartijraad ARP (+ Euromanifestatie CDA) d.d. 18 en 19 mei 1979 in Ontmoetingscentrum de Hanzehof te Zutphen.

Ondergetekende: .....

Adres: .....

Woonplaats (+ code): .....

1. Voorjaarspartijraad

neemt wel/niet *) deel aan de Voorjaarspartijraad

is op vrijdagavond 18 mei a.s. wel/niet *) aanwezig

heeft i.v.m. de groepsdiscussie voorkeur deel te nemen aan Groep I (Econ. orde) *

Groep II (opslag afvalstoffen) *

en wil, indien realiseerbaar wel/niet*) gebruik maken van een overnachtingsregeling (tegen kostenvergoeding)

is zaterdagochtend 19 mei a.s. wel/niet *) aanwezig

maakt wel/niet *) gebruik maken van de lunch (tegen kostprijs)

2. Euromanifestatie

De EUROMANIFESTATIE op zaterdagmiddag 19 mei a.s. zal ondergetekende wel/niet *) bijwonen.

Datum: ..... Handtekening: .....

*) doorhalen wat niet van toepassing is.

N.B.: Geheel ingevuld retourneren aan AR-partijsecretariaat, Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Organisatie Europese verkiezingen

De dag van de Europese verkiezingen komt snel dichterbij. Deze week meer informatie over de organisatorische voorbereiding daarvan, evenals over het bij volmacht stemmen (zie pag. 11).

DEZE WEEK IN NG:

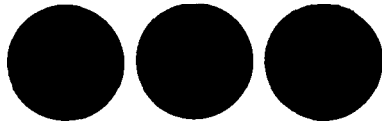
Arbeidskosten matiging	pag. 1
Rhodesische verkiezingen	pag. 2
Idealen en daden	pag. 3
Britse verkiezingen	pag. 4
Mens zijn en mens blijven	pag. 4
Europese verkiezingen	pag. 5-11
Europees sociaal beleid	pag. 6
Vijfde Unctad conferentie	pag. 7
Uit de Arjos	pag. 9-12
Van de partij	pag. 11

Beeldmontage jubileumfeest 100 jaar ARP

Voor kiesverenigingen en andere afdelingen is een kleine twee uur durende televisie-cassette gereedgekomen die een beeld-samenvatting geeft van het jubileumfeest in de Rotterdamse Doelen van 7 april 1979. Zie pag. 11 voor meer informatie hierover.

OVERWEGENDE

„Ouweneelen”

Ja dat kan niet missen. Ons partijblad zou ons partijblad niet zijn, wanneer er met geen woord over de activiteiten van de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat zou worden gerept. Wees gerust. Het wordt geen verhandeling over de PTT.

Het gaat ook niet over de KLM, hoewel u dat misschien gehoopt had. Zelfs de problemen van schippers en van wegvervoerders hebben mevrouw N. Smit-Kroes niet tot die beleidsdaden gebracht die haar op de voorpagina van alle kranten brachten. Dit keer was het allemaal anders.

Mevrouw Neel nam plaats en op de stoel van de partijvoorzitter en van de fractievoorzitter van de VVD en van de eerste liberaal in het kabinet. Voorwaar geen geringe prestatie. Wil je al die kunststukjes tegelijk uithalen dan moet je toch wel een Boodschap aan het Nederlandse volk te brengen hebben.

Bewering

Dat is dan ook zo. De bewindsvrouw

hield op 3 mei een spreekbeurt in het Stikkerhuis te Amsterdam. Daar rolde het volgende uit haar mond: „Wij moeten nooit en te nimmer aan onze coalitiepartners een alibi verschaffen om naar aanleiding van de verkiezingsuitslag (bedoeld wordt die van 7 juni a.s.) al tijdens de rit te gaan onderhandelen met de socialisten. U zult zeggen, dat kan toch niet. Dat doen behoorlijke mensen toch niet. Toch heb ik er tastbare bewijzen van, dat er binnen het CDA al een rapport circuleert waarin heel duidelijk te verstaan wordt gegeven dat afhankelijk van de verkiezingsuitslag (anders gezegd: als er geen meerderheid meer is voor de huidige coalitie) er de volgende dag aan de deur zal worden geklopt van de PvdA.”

Behoorlijk

CDA-voorzitter Steenkamp eiste direkt dat de staatssecretaris haar beschuldiging zou waarmaken.

Slaagde zij daar niet in dan dienden er publiekelijk excuses te worden aangeboden en anders... aftreden. Binnen 24 uur na haar spreekbeurt verklaarde mevrouw Smit dat zij „hetgeen zij publiek heeft gemaakt niet nader waar kon maken”. De beschuldigingen konden niet worden waargemaakt, hetgeen gepaard ging met het aanbieden van excuses aan het CDA. Hierop verklaarde o.a. de premier de zaak voor afgedaan. Wie schetst de verbazing dat mevrouw Smit in het NOS-journaal van 4 mei volhield een stuk te hebben gezien, maar dat niet kon tonen omdat zij haar bron niet in moeilijkheden kon brengen. Toppunt was dat zij uit het zich „van de in het stuk voorgestelde handelwijze” distantiëren van het bestuur van het CDA meende te kunnen afleiden dat haar verwijt aan de CDA-top kennelijk aan een verkeerd adres was gericht.

Als of het distantiëren op de handelwijze sloeg. Wie geen stuk kent – en dat geldt voor iedereen in de CDA-leiding – behoeft zich niet te distantiëren. Het was op de avond van de 4e mei duidelijk dat mevr. Smit toch

probeerde haar optreden te rechtvaardigen.

Om deze draaikonerij aan de kaak te stellen sprak ik bij de ARJOS op 5 mei zoals ik sprak. En ik heb later er in dit kader kennis van genomen dat de premier de zaak als afgedaan beschouwde zonder de nadere TV-uitspraak van mevrouw Smit te kennen.

Betrouwbaar

Het laat zich verstaan dat na de draai van mevrouw Smit de CDA-leiding de beschuldigingen niet ongestraft kon laten passeren. Alsof er toch een stuk zou zijn, alsof de CDA-leiding toch met dubbele tong sprak! Steenkamp stelde op de hem eigen wijze zijn 10 vragen. Bij die 10 springen er 4 uit: Deze:

a. wie hebben het stuk ondertekend, respectievelijk wie waren de aanwezigen.

b. wat was de datum van het stuk.

c. welke plaatsaanduiding stond erop.

d. u geeft toe dat uw verwijt ten onrechte aan de CDA-top

was gericht, aan wie zou u het dan ten rechte hebben moeten richten? De antwoorden van de op 3 mei zo fors in de bus blazende staatssecretaris waren als volgt:

vraag a: onbekend, in elk geval kwam in het stuk geen enkele naam voor van enig mij bekend lid van het CDA
vraag b: draag ik geen kennis van
vraag c: draag ik geen kennis van
vraag d: de status van het stuk moet een zeer geringe zijn geweest, temeer waar ik geen enkele aanwijzing heb over de vraag voor wie en van wie de notitie was.

Toch een stuk

in de op 8 mei uitgegeven slotverklaring blijft – naast bovenstaande antwoorden en naast herhaalde excuses – overeind dat de staatssecretaris een gespreksnotitie heeft gezien.

De notitie is niet van het CDA-bestuur. Er staan vele namen onder, echter geen enkele bekende en mevrouw Smit herinnert er zich niet één van. Kort van memorie, dat wel.

Het geziene stuk overleggen kan ze niet.

Geen stuk.

Toch een stuk?

Je weet hoe dat gaat in de politiek. Deze zegt: Tante Neel is niet helemaal op haar achterhoofd gevallen. Er zal wel wat zijn. Gene is niet grootgebracht bij het zomaar vertrouwen van CDA-mensen. Ja, wat moet je dan...

Zouden wij zulke creatieve leden hebben dat of een met ons sympathiserende onbekende studentenwerkgroep of het CDA te Boerenkoolstronkeradeel een strategiestuk voor een tegenvallend verkiezingsresultaat zou hebben vervaardigd? Maar even opsturen dan a.u.b.

De staatssecretaris kan niets waarmaken, niets bewijzen.

Zij herhaalt excuses aan het CDA in het kwadraat.

Moet zij nu eigenlijk niet weg?

Het antwoord op de vraag hoezeer zij door haar houding de politiek heeft geschaad, moet zij zelf maar geven. Voor ons is de zaak glashelder.

Aan de kust, waar altijd een open wind vanuit zee waait, zeggen ze het zonder omwegen.

De staatssecretaris moet niet zo ouweneelen.

En ook hier en dan verder maar een punt achter gezet.

H. A. de Boer

Verkiezingen in Rhodesië lossen niets op

Door mr. J. N. Scholten;
CDA-Tweede-Kamerlid

De onlangs gehouden verkiezingen in Rhodesië suggereren, dat er een fundamentele wijziging in dat land tot stand is gekomen, vooral ook door de hoge opkomst. Ook hier is het echter waarschijnlijk dat de schijn bedriegt en dat argumenten worden gebruikt die in feite een ware bedoeling moeten verhullen. Het is niet voor niets, dat uitgerekend enkele conservatieve senatoren in Amerika hebben aangedrongen op een gewijzigde koers t.a.v. Rhodesië, tot dusver zonder succes en het ziet er vooralsnog niet naar uit, dat Carter hun koers zal volgen.

Waarom schijn? Allereerst moet opgemerkt worden, dat de regeling die Smith met een deel van de zwarte leiders overeenkwam werd gesloten door een illegaal bewind, dat onder scherpe veroordeling staat van de Verenigde Naties, sinds het op 11-11-1966 de onafhankelijkheid uitriep (de zgn. UDI, oftewel Unilateral Declaration of Independence).

Handelingen van een illegaal regime zijn zelf ook weer illegaal en kunnen moeilijk worden erkend. Dit zou minder moeilijk vallen, wanneer de overeenkomst tussen Smith enerzijds en Moezorewa en ds. Sithole anderzijds zou voldoen aan de criteria, die de Verenigde Naties terzake hebben gesteld. Dat is echter niet het geval. De blanken behouden een bevoorrechte positie o.m. tot uiting komend in het feit, dat ze met 4% van de bevolking 28 zetels in het parlement van 100 bezetten en voorts leger, politie en justitie onder controle houden. Van echte „majority rule” is dan ook geen sprake. De constitutie van Rhodesië is onaantvaardbaar voor een ieder, die de grondprincipes van dekolonisatie hoog wil houden, zoals de Nederlandse regering, die dan ook en terecht een wijziging van de politieke koers t.o.v. Rhodesië heeft afgewezen, daarbij direkt weer gehinderd door kritische vragen vanuit de VVD-Tweede-Kamerfractie.

Problemen niet opgelost

Naast meer juridische, volkenrechtelijke argumenten, moet gewezen worden op het wel zeer belangrijke politieke feit, dat de werkelijke problemen door deze verkiezingen niet worden opgelost, omdat het draagvlak te klein is. De in het zgn. Patriottisch Front verenigde bevrijdingsbewegingen ZANU en ZAPU namen niet aan de verkiezingen deel en konden dit ook niet, omdat ze in augustus 1978 waren verboden. De leiders van het Patriottisch Front Mugabe (ZANU) en Nkomo (ZAPU), die vanuit de zgn. frontlijnstaten het Smith-regime attackeerden hebben dan ook verklaard, dat er voor hen niets veranderd is. De organisatie voor Afrikaanse Eenheid en de vijf frontlijnstaten zullen de zgn. interne regeling ook zeker niet accepteren. Dit zijn Zambia, Tanzania, Mozambique, Botswana en Angola. Naast deze juridische en politieke omstandigheden rijst de vraag naar de echtheid van de gehouden verkiezingen. Is het zonder meer een „fraude” zoals Andrew Young heeft verklaard? De berichten zijn tegenstrijdig, maar overheersend is, dat de verkiezingen noch vrij, noch fair

waren, zoals een drietal Engelse parlementsliden, van iedere partij één, in een ingezonden stuk in de Washington Post heeft verklaard. Ook de in Rhodesië geboren hoogleraar in de rechten aan de Universiteit van Kent, Clare Palley, schrijft, na de verkiezingscampagne ter plekke bestudeerd te hebben, in de Guardian nogal vernietigend over de verkiezingen.

Het bekende Engelse liberale parlementslid Lord Chitnis die namens de zgn. mensenrechtengroep van het Britse parlement de verkiezingen volgde heeft de verkiezingen „noch vrij, noch rechtmatig” genoemd en een „massale verkiezingsfraude”. Ook ds. Sithole, die voor zijn beweging 12 van de 72 „zwarte” zetels verwierf, noemt de verkiezingen „bedrog op grote schaal”. Feit is, dat drie kwart van het land onder militair bestuur staat en dat een zware pressie op de bevolking wordt uitgeoefend, die om professor Palley nog eens aan te halen, door waarnemers die op geplande verkiezingstochten worden meegenomen even weinig worden opgemerkt, als officiële bezoekers in Rusland iets merken van inbreuk die wordt gemaakt op de rechten van de mens.

Dit alles liegt er niet om, temeer niet, gezien in samenhang met genoemde juridische en politieke feiten en omstandigheden. In feite zijn tot dusver de pogingen van Engeland en Amerika om een goede oplossing in Rhodesië tot stand te brengen mislukt en zijn de initiatieven van deze landen tezamen met Duitsland, Frankrijk en Canada

HET CDA IN DE ETHER

In het kader van de Europese verkiezingen op 7 juni a.s. vinden de volgende radio- en televisie-uitzendingen van het CDA plaats.

Radio

Woensdag 23 mei van 18.03 tot 18.13 uur op Hilversum III en op woensdag 30 mei van 18.50 tot 19.00 uur op Hilversum II.

Televisie

Donderdag 24 mei op Nederland I direct vóór het avondprogramma en op donderdag 31 mei op Nederland II onmiddellijk vóór het laatste journaal.

t.a.v. Namibië eveneens niet gelukt. Erkenning van de beperkte interne regeling in Rhodesië zou eveneens een honorering van een interne regeling in Namibië inhouden en moet ook om die reden worden afgewezen.

Echte oplossingen

Op beide fronten zowel in Namibië als in Rhodesië zal getracht moeten worden alsnog echte oplossingen tot stand te brengen. De uitslag van de Engelse verkiezingen is hier niet zonder betekenis. De geclaimde speelruimte van de conservatieven om zich soepeler t.o.v. het regime Smith-Moezorewa op te stellen dan de socialisten wordt wellicht meer door binnenlandse electorale overwegingen ingegeven dan door feitelijke mogelijkheden. Ook bij de nu behaalde conservatieve overwinning zal Thatcher niet tegen de USA ingaan en niet de landen van de Commonwealth tegen de haren kunnen instrijken, die in augustus a.s. in Lusaka (Zambia) bijeenkomen.

Oosterbaan & Le Cointre B.V. Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

Al 80 jaar drukker in Benelux voor bedrijven en organisaties

Callaghan heeft verklaard, dat hij bij een eventuele overwinning de oude draad voor een breed ondersteunde oplossing weer had willen oppakken. De Nederlandse lijn zal niet anders mogen zijn dan een afwijzing van de interne oplossing. De CDA-fractie zal de liberale Minister van Buitenlandse Zaken hierin gaarne die steun geven, die zijn eigen fractie hem voor de zoveelste keer meent te moeten onthouden.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag. Geen postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar. Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Unctad 5

In de Filipijnse hoofdstad Manilla is afgelopen maandag de vijfde internationale conferentie begonnen over handel en ontwikkeling. Tot 1 juni zullen de rijke en arme landen met elkaar praten over de onderlinge economische betrekkingen, de economische hulp en de schulden. De geschiedenis van de vier vorige UNCTAD-conferenties heeft al wel aangetoond hoe zulke besprekingen verlopen. Regelmatig zullen er berichten komen over mislukkende gesprekken, vastzittende onderhandelingen, de derde wereld onderling verdeeld. Pas op of na de laatste dag zal er een compromis uitroilen, dat weer een klein stapje verder is voor de derde wereld, maar nauwelijks een offer inhoudt voor de rijke landen. Er zit iets moedeioos makends in dat hele proces. Misschien dat oplossingen ook pas haalbaar zijn als rijk en arm er achter komen dat ze ook

gemeenschappelijke belangen hebben.

's Lands wijs

's Lands wijs 's lands eer, zegt het spreekwoord. Dat geldt zeker voor de manier waarop het Britse kiesstelsel werkt. De Britse Labour Party verloor bij de vorige week gehouden verkiezingen ruim twee procent van de stemmen ten opzichte van de verkiezingen in oktober 1974. De partij ging van 39,3 naar 36,9 procent. Desondanks duikelde de parlementaire aanhang met veertig zetels. Wel was de partij nog altijd goed voor 268 zetels in het House of Commons. De liberale partij behaalde met meer dan een derde van het stemmental van Labour slechts elf zetels.

Voor wie gewend is aan de evenredige vertegenwoordiging is het beschouwen van de resultaten van zo'n rigoreus districtenstelsel

NG COMMENTAAR

als in het Verenigd Koninkrijk altijd weer een verbijsterende zaak. Een Britse journalist maakte na het bekend worden van de verkiezingsuitslag echter deze opmerking: „Laten we blij zijn dat we geen evenredige vertegenwoordiging hebben zoals op het continent, want dan konden we nu nog eens een tijdlang getuige zijn van het touwtrekken van de partijen bij het vormen van een kabinet. De formatie duurt bij ons gelukkig niet lang." 's Lands wijs 's lands eer - we schreven het al.

AOW en verandering

De „graafelijke" woorden die de staatssecretaris van Sociale Zaken sprak over een eventueel niet terug betalen van AOW-premie voor werkende gehuwde vrouwen, wanneer het totale premiebedrag het maximum overschrijdt, zijn hem niet in dank afgenomen. Het premie-inkomen van man en vrouw wordt tot nu toe bij elkaar opgeteld.

Werken beide partners, dan kan in een aantal gevallen een deel van de premie worden teruggekregen. Daar staat dan tegenover dat de gehuwde vrouw bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd niet in aanmerking komt voor AOW als haar man dat ook niet is. Want voor een echtpaar geldt dat het AOW krijgt wanneer de kostwinner 65 jaar is geworden. De

staatssecretaris vraagt zich af of de huidige situatie zo moet blijven. Hij vindt het de moeite waard te overwegen tot een andere regeling te komen bij terugbetaling van AOW.

Wij geloven dat dit een goede zaak is. De huidige regeling past zeker niet bij een gelijkstelling van man en vrouw. Het recht op AOW zal dan ook anders geregeld moeten worden. De gedachte van de staatssecretaris is niet nieuw. Toch is er al onwelwillend op gereageerd omdat men op het ministerie van niets wist en omdat het nauwelijks in de publiciteit werd geworpen.

Hiervoor verdient de staatssecretaris wellicht geen schoonheidsprijs. Belangrijker is echter te constateren dat iedere suggestie om iets te veranderen ten aanzien van de sociale regelingen en verzekeringen al haast op voorhand wordt weggeschreven. Als het inderdaad die kant op zou gaan is dat een zeer bedenkelijke ontwikkeling. Met statische regelingen zijn wij niet gebaat.

Bij omzetting van idealen in daden moeten Arjossers vooroplopen

Je moet toch maar moed hebben. Neem nou zo'n meneer Van Trier. Volgens wat mevrouw Smit-Kroes ergens meende te lezen wordt hij maar voor één maand minister. Ja, je moet toch maar moed hebben. Terwijl het aantal werklozen in geen geval daalt, verdergaande ongecontroleerde steun aan bedrijven voor te staan. Te hameren op rendementsverbetering, verdergaande aftopping van hogere inkomens niet te zien zitten, belastingverhoging ver van je bed te houden, over meer ombulgingen te spreken en verdere korting op sociale uitkeringen door te willen zetten.

Je moet toch maar moed hebben. Als enige grote politieke partij glad vóór de neutronenbom te zijn. Een olieboycot tegen Zuid-Afrika onzin te vinden, dat schaadt de commercie. Ongebreidelde uitbreiding van reclame voor te staan, dat dient de commercie. Anno 1979, de liberalen in Nederland. In een zwak moment zou ik overigens best wel eens liberaal willen zijn. Problemen? Geen problemen. Alle hens aan dek, de handen uit de mouwen, de liberalen klaren het wel.

Smit-Kroes

En als hun zetelaantal in enquêtes terugloopt, wel dan hanteren ze een beproefd recept, je beschuldigt de christendemocraten van onbetrouwbaarheid, en het eigen liberale varken is weer schoongewassen. Liberaal-zijn is gemakkelijk. Je mag dan ook veel meer. Mevrouw Kappeijne van de Coppelio mag best hardop het CDA onbetrouwbaar noemen. Het CDA reageert niet. De heren Nypels en Jacobse mogen van de daken schreeuwen dat er een combinatie VVD/PvdA moet komen. Geen vuiltje aan de lucht. Het CDA reageert niet. En een echte staatssecretaris van een heus coalitie-kabinet heeft - alle excuses ten spijt - dan toch maar beweerd dat het CDA het kabinet-Van Agt zal oplazen als de huidige coalitie van CDA en VVD bij de Europese verkiezingen onder de 75 zetels duikt. Mevrouw Smit-Kroes had de bewijzen. Nu, na een gesprek met de heren Wiegel, Rietkerk en Korhals, heeft ze de bewijzen niet langer. Bij haar heeft over het karakter van een stuk waarop ze haar vergaande conclusies grondde, een misverstand post gevat. Zij handhaaft haar beschuldiging niet

Tekst slottoespraak AR-voorzitter H. A. de Boer tijdens Arjosvergadering d.d. 5 mei jl. te Utrecht

langer en biedt haar excuses aan. Vierentwintig uur geleden noemde mevrouw Smit de ontkenning van een rapport vanuit het CDA een judas-houding. Het zou mevrouw Smit sieren het stuk waaruit ze haar conclusies meende te moeten trekken openbaar te maken. Dan weten wij waar we het over hebben. En zolang mevrouw Smit-Kroes dat nalaat moet zij het niemand kwalijk nemen, dat zij voortaan niet zondermeer op ieders vertrouwen staat kan maken. Ook de premier kan het bij deze excuses niet laten. Er is een zware beschuldiging geuit. De premier moet openbaarmaking van het bewuste stuk vanzelfsprekend vinden als behorend bij die geweldig plezierige sfeer die er altijd in dit kabinet blijkt te heersen. Bij weigering weet de heer Van Agt het paard van Troje in zijn ploeg te hebben. Tel uit je winst. Trouwens in uw kring zijn er vast die het niet erg gevonden zouden hebben wanneer zo'n rapport wel zou bestaan.

Tweede-keuscoalitie

Maar ik moet u teleurstellen. Wij zijn betrouwbaar volk. En diegenen die het regeerakkoord hebben gesteund, zullen er zich in eer en deugd aan houden ook. Ondertussen sta je toch wel met je ogen te knippen, wat die liberalen kennelijk allemaal van meneer Van Agt en het CDA mogen. In eigen kring mag bijna niks. De premier klaagde er op een spreekbeurt in het Zaanse over dat de glans van het kabinet er af was o.a. door gehakketak binnen het CDA. Als hij op de opmerkingen van mijn vriend Jan van Houwelingen doelt wacht ik op de spreekbeurt waarop hij de liberalen er

collega te veel aan de actuele politiek en te weinig aan de uitgangstellingen die in de politiek gelden hebben gedacht.

CDA geen applausmachine

Liberalen en socialisten zijn beiden verklaarde tegenstanders van christelijke partijvorming. Zij moeten als partijen niets hebben van het evangelie van Jezus Christus als basis van politiek handelen. Daarom staan zij recht tegenover het CDA als politieke richting. En is van een natuurlijk bondgenootschap geen sprake. Dat gezegd hebbend is degenen met wie je samen regeert natuurlijk geen lood om oud ijzer. Dan is een programma belangrijk; en een mentaliteit van waaruit je handelt en de hoofdproblemen waarvoor je staat en het zicht op de oplossing daarvan. Wanneer ik dat allemaal in ogenschouw neem dan zou een jaren durende coalitie tussen christen-democraten en socialisten een zegen voor dit land kunnen zijn. Maar ik kan dit nu wel zeggen. Voor een combinatie zijn er echter minstens twee nodig. En wie op de uitspraken van socialistische voorlieden let, houdt er geen opgewekte dag aan over. Ze zien tegenwoordig in, dat ze tijdens de kabinetsformatie fouten hebben gemaakt. Maar je moet wel met een vergrootglas zoeken om dat toegeven van fouten eruit te halen. En het moet direct weer worden omgeven met allerlei banvloeken in de richting van CDA. Het kabinet weg, Van Agt weg, en als van ouds stellen de socialisten de eisen. Kom nou. Wanneer worden we nou weer voor vol aangezien? Een meerderheidsstrategie ontkent de eigen waarde van degenen met wie men wil gaan samenwerken. Men bouwt op voorhand een kabinet op wantrouwen. Dat kan geen goede zaak zijn. Het CDA is een partij met eigen doelstellingen, met een eigen program, met een eigen visie op de gewenste inrichting op de samenleving. Het CDA is geen applausmachine. Niet voor de regering van Van Agt, ook niet voor socialisten. De PvdA zorgt zelf voor wat zij een zigzagkoers van christen-democraten noemt. Het is namelijk geen pretje te regeren of te gaan regeren met socialisten die openlijk verklaren, dat het goede werk eigenlijk alleen door hen zelf verricht kan worden. Die de deur op een kier houden, omdat ze je nodig hebben. Maar het liefst zouden ze je naar een onbewoond eiland wensen. Waarom kan dat nu nooit op een normale manier? Vanuit een gezindheid die een ander in z'n waarde laat. Vanuit de aanvaarde stelling het alleen niet te kunnen en daarom in een land van

minderheden op een positieve manier tot coalitievorm met anderen te willen komen.

D'66 doet het in dat opzicht stukken fatsoenlijker en reëler. Een partij om mee te regeren, en inderdaad voor de VVD een redelijk alternatief.

Glans terugwinnen

Twee vragen aan het kabinet, in het bijzonder aan CDA-ministers van AR-huize.

Anders zeggen ze weer dat ik alleen KVP'ers en CHU'ers bekritiseer.

Meneer De Ruiter wanneer kunnen we eindelijk het volledige wetsontwerp met betrekking tot de grondpolitiek verwachten? Het heeft nu echt lang geduurd. Wij zitten met ongeduld uit te zien naar een wet waarin de prijsbeheersing landbouwgronden zit. Waarin het zo zwaar bevochten akkoord van de negatieve ontwikkelingsschade is opgenomen. Wim Aantjes vroeg het op deze plaats al op 19 november 1977. Nog voor het kabinet begon. Nu mag het dan wel eens.

Meneer De Koning, was het niet een uiterst formeel argument om Tanzania geen extra steun te geven? Klopt ons hart dan niet sneller wanneer er ten minste nog een land blijkt te bestaan dat de moordenaars-bende van Amin durft op te ruimen? En wilt u er, a.u.b. om denken dat in uw portefeuille de zaak van de mensenrechten extra gediend kan worden.

Zou de wat verdwenen kabinetsglans soms terug kunnen komen wanneer onze minister De Koning zich vierkant achter de olieboycot tegen Zuid-Afrika stelt? Het advies-orgaan voor internationale zaken van de in het CDA werkende partijen - de equipe - heeft vorige week unaniem verklaard de boycot een goede zaak te vinden. Je kunt je als premier, als kabinet voortdurend bezighouden met het antwoord op de vraag hoe het komt dat je ploeg aan glans verliest. Je kunt er ook met verve tegen aangaan.

Beziel door het aanspreekbare program dat wij hebben. Gedreven, om de uitdaging die heden ten dage op ons afkomt, te aanvaarden en gezapigheid te overwinnen. En als dat allemaal niet blijkt te lukken, omdat de liberalen een blok aan het been zijn, nou laat het CDA dan zijn eigen rapport maar schrijven en het, ten afscheid met een glimlach aan mevrouw Smit-Kroes aanbieden.

Jullie praten de hele dag over het CDA en jullie eigen toekomst als Arjos in het CDA en het CDJA. Ik spreek daarover niet. Ik vind het ook niet de meest boeiende vraag die er is. Boeiender is het hoe we van het al volop opererende CDA een

Beleid Britse conservatieven niet zonder gevaar

De overwinning van de Britse conservatieven bij de vorige week in Groot-Brittannië gehouden algemene verkiezingen is nu eens niet toe te schrijven aan de persoonlijke populariteit van de partijleider. Tot aan de dag van de verkiezingen gaven bijna alle opiniepeilingen winst voor de Conservatieven aan, maar een opmerkelijk grotere persoonlijke populariteit voor Labour-leider James Callaghan. De verkiezingsoverwinning van de Britse conservatieven is een overwinning van het politieke programma van deze partij.

Wat zijn de oorzaken van de overwinning van de Conservatieven op Labour? De eerste lijkt vooral een politiek-psychologische. De laatste maanden van de regering van premier Callaghan werden gekenmerkt door een enorme regeermoeieheid. Labour beschikte zelf niet over een meerderheid in het parlement en moest door middel van allerlei trucs proberen toch die meerderheid te krijgen. Een tijd lang werkte Callaghan samen met de Liberalen van David Steel. In latere instantie probeerde hij de steun te verwerven van de Weishe en Schotse nationalistische door hun intern zelfbestuur te beloven. Door al deze manipulaties, die in het geheel niet passen in het Britse stelsel dat vooral is toegesmeden op het vormen van hechte regeermeerderheden door één partij, raakte Labour steeds verder verstrikt in een complex proces van zelfhandhaving, dat zelfs veel Labourleden begon tegen te staan.

Vakbonden

Een tweede oorzaak van de overwinning van de Conservatieven is het optreden van de vakbonden in de afgelopen wintermaanden. Er werd de afgelopen maanden weer op grote schaal gestaakt voor loonsverhogingen die de toch al deplorabele toestand van

de Britse economie nog verder achterop hielpen. Treinen vielen stil. Het huisvuil hoopte zich op in de straten, zeer tot ergernis van een groot deel van het Britse volk. Het uiteindelijk tussen de Labourregering en de vakbonden bereikte concordat vermocht de negatieve stemming niet meer te keren. Een groot deel van de kiezers wilde eindelijk wel eens de door Margaret Thatcher in het vooruitzicht gestelde maatregelen tegen de arrogante, oppermachtige bonden. De derde factor in de overwinning van de Conservatieven is de belofte van deze partij dat de belastingen verlaagd zullen worden. Veel Britten hebben het gevoel in een oververzorgde samenleving te leven, die desondanks niet functioneert. Wanneer iedereen nu meer financiële ruimte krijgt om voor zichzelf te gaan zorgen, moet het wel beter gaan, schijnen ze gedacht te hebben. En ze gaven hun stem aan de Conservatieven.

Weerbarstig

De vraag is nu wat er van de beloften en verwachtingen terecht zal komen de komende tijd. Zal Thatcher er inderdaad in slagen de macht van de vakbonden aan banden te leggen? Zal ze het inderdaad wagen de steun aan noodlijdende bedrijven zonder

Door H. Amelink

overlevingskansen stop te zetten, ook al komen daardoor duizenden mensen op straat te staan? Zal ze inderdaad die diep ingrijpende belastingmaatregelen nemen die ze de kiezers voorgespiegeld heeft? Of zal de politieke praktijk weerbarstiger blijken dan de politieke voornemens tot dusver hebben doen vermoeden? Er zit een sterke parallel tussen de huidige verkiezingszege van Margaret Thatcher en die van de vorige conservatieve Britse premier Edward Heath in 1970. Heath trad in 1970 aan tegen premier Harold Wilson. Zijn voornaamste punten in de verkiezingscampagne van dat jaar waren: verlaging van de belastingen en van de overheidsuitgaven, een legale terugdringing van de enorme invloed van de vakbonden, fel verzet tegen een inkomenspolitiek en een terugtrekking van overheidsbemoeienis in de industrie. In feite precies dezelfde punten, waarmee Margaret Thatcher nu de verkiezingen gewonnen heeft. Ook Edward Heath won in 1970 op zijn programma de verkiezingen. Maar hij slaagde er niet in zijn beleid uit te voeren. Een loonpolitiek bleek noodzakelijk om excessieve loonsstijgingen tegen te gaan. Pogingen om de rechten van de bonden aan banden te leggen leidden juist tot een nog grotere activiteit van die bonden. Besnoeiing van de overheidsuitgaven bleek al evenzeer onmogelijk en het stopzetten van regeringssteun aan de industrie bleek ook al niet haalbaar. De nieuwe regeringsploeg die mevrouw Thatcher in het veld gebracht heeft, wordt algemeen als gematigder omschreven dan de club waarmee Heath in 1970 begon te regeren. Het

lijkt dan ook niet gewaagd te veronderstellen dat van het markante beleid dat Thatcher tijdens haar oppositieperiode en in de verkiezingstijd voorstond naar verhouding weinig zal overblijven. Immers de werkelijkheid is nogal weerbarstig en de ruimte voor werkelijke beleidsveranderingen in een complexe samenleving gering en veelal een zaak van lange adem.

Buitenland

Wat zal het buitenland merken van de regeringsswisseling in Londen? De Verenigde Staten hebben al impliciet duidelijk gemaakt niet onverdeeld gelukkig te zijn met de machtswisseling in het Verenigd Koninkrijk. De verwachting is vrij algemeen dat de nieuwe regering meer op Europa dan op de grote Atlantische bondgenoot zal leunen. In Brussel is men in ieder geval niet ongelukkig met de machtswisseling. Vooral de laatste tijd was het met de Labour-honden, van wie een groot deel toch anti-Europa is, zeer slecht hazen vangen. De Britse minister van landbouw Silkin lag veelvuldig dwars. Van de nieuwe Britse regering kan nu niet direct verwacht worden dat ze alles wat in Brussel wordt voorgekoekt zonder nadenken slikt, maar de verhouding zal in ieder geval een stuk vriendelijker worden. Het wordt in Brussel zelfs niet uitgesloten dat de traditionele band tussen West-Duitsland en Frankrijk in de komende tijd zal uitgroeien tot een Dreibund, zodat een Duits-Brits-Franse samenwerking het Verenigd Europa in feite zal gaan domineren. Daarvoor is dan wel noodzakelijk dat Groot-Brittannië zich dan metertijd weer in Europees monetair vaarwater manoeuvreert.

Defensie

Een tweede gevaar dat dreigt is dat van een militaire samenwerking binnen het Verenigd Europa. Mevrouw Thatcher heeft in het verleden al

herhaaldelijk aangedrongen op nauwere relaties in de defensie-inspanningen tussen de landen van de Europese Gemeenschap, al noemde ze daarbij wel steeds het kader van de NAVO. Maar het blijft niet langer ondenkbaar dat versterking van deze militaire samenwerking op deze tocht leidt tot een verzelfstandiging van de Westeuropese defensie ten opzichte van de Verenigde Staten. Dit effect zou nog worden versterkt door een samengaan van de Britse en Franse nucleaire inspanningen. In hoeverre de machtswisseling in Londen zal leiden tot een verandering van het beleid ten aanzien van zuidelijk Afrika moet vooralsnog worden afgewacht. De Conservatieven hebben er tijdens hun periode in de oppositie geen geheim van gemaakt dat ze niet direct afwijzend staan tegenover de interne regeling in Rhodesië. Maar het lijkt ook niet erg waarschijnlijk dat de Duitse regering een beleid zal gaan volgen dat geheel los staat van de politiek van de regering van de Verenigde Staten. Zolang de Verenigde Staten niet bereid zijn tot erkenning van de interne regeling in Rhodesië, zal de Britse regering dat moeilijk wel openlijk kunnen doen. De conclusie lijkt dan ook gerechtvaardigd dat de marges voor de nieuwe conservatieve regering minder groot zijn dan de conservatieve partij in de oppositie het Britse volk heeft willen doen geloven. Als er wijzigingen in het beleid komen, dan zullen dat geleidelijke wijzigingen zijn. De wil tot verandering is duidelijk bij de kiezers wel aanwezig gebleken, maar de mogelijkheden zijn — getuige het verleden — gering. De voornaamste bezorgdheid die de conservatieve regering veroorzaakt, betreft het Europese beleid. Bij een Frans-Brits-Duits directorium in de Gemeenschap hebben we geen enkel belang. En bij een zelfstandige Europese defensie nog minder.

Herman Amelink is redacteur buitenland van dagblad Trouw.

Mens zijn en mens blijven; een essentiële taak

Door mr. Ph. Burgers

Vrijdag 4 mei 20.00 uur. Het was 2 minuten stii. Nederland herdacht degenen die in de 2e Wereldoorlog gevallen zijn. De Nederlanders, de Joden. Hopelijk ook de zigeuners, de homofielen en allen die door het nazi-regime vielen vanwege hun „afwijking”. Men zal zeggen dat het vanzelfsprekend is allen die om welke reden gevallen zijn, te herdenken. Nu, 34 jaar na de oorlog, is het gemakkelijker dat vanzelfsprekend te vinden.

Ook voor mij zelf geldt dit want ik heb de oorlog niet meegemaakt. Maar in de oorlog was het moeilijker om als vanzelfsprekend op te komen voor hen die bedreigd werden. Voor de Joden kwamen veel mensen op; maar ook voor de zigeuners en de homofielen? Vrijdag 4 mei; 19.30 uur was ik in de Stadsschouwburg in Amsterdam. Daar was een herdenkingsprogramma georganiseerd, door Trouw, Parool en Vrij Nederland. Het publiektheater las documenten en getuigenissen voor uit de jaren '40-'45. Eén ding trof mij daarbij in het bijzonder. Er was een NSB'er die met zijn partij-speldje nogal provocerend de Jodenwijk in Amsterdam inging. Een aantal mensen grepen hem daarop vast en hielden hem op een brug boven het water. Hij riep: niet doen, niet doen, ik ben toch ook een mens. Men gooide hem het water in. En haalde hem er vervolgens

weer uit, omdat hij beloofd had weer mens te worden.

Mens zijn en blijven

Mens zijn en blijven is een essentiële taak die ons is gesteld. De nazi's lieten veel mensen geen mens meer zijn. Nog een passage uit het herdenkingsprogramma. „Mensen die in een SS-kamp hadden gezeten, hielden wanneer er van mens tot mens tot hen gesproken werd”. Zij voelden zich door het kamp geen mens meer. Ontmenselijkt worden is een van de ergste dingen die een mens kan overkomen. De mensen in de kampen, Joden, zigeuners, homofielen en anderen werden niet meer als mens beschouwd zij werden ontmenselijkt. Maar ook degenen die de macht hadden, waren geen mensen meer. Geen mens meer in de echte betekenis. Zij hadden niet meer de normen van goed en kwaad in zich. Zij achtten zichzelf beter en hoger dan anderen. Zij lieten anderen niet meer in hun waarde; in hun (mens) zijn. Ook nu gebeurt het nog dat mensen anderen niet in hun waarde laten; dat mensen zichzelf beter achten dan anderen en daar naar handelen. De voorbeelden liggen voor het opscheppen. In andere landen, maar ook in eigen land. Blanken behandelen zwarten minderwaardig omdat ze zwart zijn. Machthebbers behandelen hun onderdanen minderwaardig, omdat zij anders denken. Heterofielen behandelen homofielen minderwaardig omdat zij anders geaard zijn. Mensen worden het land uitgezet omdat ze zigeuner zijn, omdat ze niet meer nodig zijn, omdat ze last veroorzaken. Mensen vinden zichzelf beter dan een

ander, omdat die ander van „lagere stand” is, werkloos is. Meestal noemen mensen niet die reden: Jood, zwart... maar worden er redeneringen opgezet die de echte reden moeten versluieren. Principes worden dan wel eens opzij gezet om onder het mom van die redenering uiting te geven aan het idee dat die ander toch wel minder is. Vooroordelen tegen beaalde groeperingen zijn daar vaak een uiting van: Joden zijn gewiekste zakenlui; negers zijn lui; zigeuners stelen en zijn een slecht voorbeeld voor de kinderen. En ga zo maar door. Die redeneringen versluieren vaak het feit dat mensen elkaar niet accepteren in hun mens zijn.

Herdenking blijft zinvol

Voor mensen die de oorlog niet meegemaakt hebben zal een

dodenherdenking daarom ook zinvol blijven. Voor mij in ieder geval wel. Ter nagedachtenis van hen die tegen een van de ergste ontmenselijkingen gestreden hebben. Ter nagedachtenis aan datgene wat door die ontmenselijking tewegg is gebracht. En zinvol om te denken aan wat er heden ten dage aan ontmenselijking gebeurt. Hier en elders. Op grote en kleine schaal. De ene keer uit het zich in martelingen. De andere keer in het ondertekenen van een niet-Jood-verklaring. Bij beide accepteert men de ander niet omdat hij anders denkt, zwart is of Jood is. We weten wat er nu gebeurt aan ontmenselijking. We kunnen het lezen in de kranten, wanneer we onze ogen er niet voor sluiten. En wanneer we denken dat het wel meevalt, moeten we beseffen dat het gaat om de intentie van de mensen. Wie de ander niet als mens en in zijn mens zijn accepteert

omdat hij Jood, zigeuner, zwart of gastarbeider is, heeft m.i. een verkeerde intentie. Denken aan '40-'45 kan helpen te verhinderen dat mensen van kwaad tot erger vervallen, kan helpen door de redeneringen heen te kijken; kan helpen bij het proberen mens te worden en te blijven.

Anne Frank-krant

Hoe de ontmenselijking van '40-'45 kon ontstaan, zich verder kon ontwikkelen en wat daaruit te leren valt voor nu kan men leren in de Anne Frank-krant. Deze is bij de nagedachtenis aan het feit dat Anne Frank 50 jaar geleden geboren werd, uitgegeven door de Anne Frank-Stichting. Deze krant is te bestellen bij de Protestantse leetuurvoorzichting, Parkweg 20a, 2271 AT Voorburg (A.F.-krant). Anne Frank-Stichting, Prinsengracht 263, Amsterdam

Idealen en daden

Vervolg van pag. 3.

herkenbare, op vernieuwing gerichte, politieke beweging kunnen maken. Daarbij zijn jullie broodnodig. En ik wilde wel dat je aan die taak begon in plaats van je bezig te houden met de vraag in welke club dat het beste kan. Die vraag komt, als het onverhoopt fout zou gaan later van zelf wel terug. Maar wie altijd op de wind let, zal nooit zaaien. Niet wat er fout kan gaan, maar wat er goed moet gaan behoort ons te drijven. Daarbij behoort, naar mijn inzicht de Arjos voorop te lopen.

Geen idealen maar daden

Eén ding nog. Wij denken deze dagen terug aan de massa-moord op de joden. Wij denken terug aan onderdrukking, tirannie, slavernij van de geest. En de vraag rijst, wat heeft de wereld daarvan geleerd. Wie om

zich heen ziet krijgt het er benauwd van, onmacht en geweld gaan hand in hand. Het recht struikelt nog steeds op de straten. Politieke moord is niet langer een middel uit een Midden-Amerikaanse staat, ver weg. Het gebeurt om ons heen. Hebben miljoenen dan vergeefs hun leven gegeven. Soms zou je het denken. Wij blijken de werkloosheid niet op te kunnen lossen. De lijdenssemmer van geweld en marteling blijft overvol. En om alle gevaar te keren, plaatsen we ons zelf op een kruisvat, omgeven door vernietigingstuig zonder eind. Is er dan geen hoop, geen perspectief voor de geplaagde mensheid? Die is er. Hij die wij de Levensvorst noemen, heeft onder ons Zijn teken van hoop opgericht. Wie Hem in zijn hart toelaat, wordt een ander mens. De partij die echt begint vanuit bijbelse notities politiek te bedrijven zal weer wonderen gaan meemaken. De wereld wordt dan anders. Het is ons beloofd. Geef het niet op. Verzet je

tegen terreur, ook tegen moderne aantasting van de democratie. En ik denk hier ook aan de door de CDU verdedigde Berufsverbote. Wij dienen die met felheid van de hand te wijzen.

Verzet je tegen materialistische leegheid, waardoor het verkeerde in een mens zoveel kansen krijgt. Wij denken aan hen, die alles gaven voor vrijheid, voor recht. Ten onrechte moet ook vandaag de strijd gevoerd. Verdrukten vragen ook nu om onze solidariteit, onze steun. Hongerigen willen recht. Wij moeten hun dat recht verschaffen. Een andere Nederlandse samenleving tot stand brengen. Natuurlijk, geleidelijk. Maar wel doelbewust. Een christelijke politieke beweging barst van de idealen. Wie heeft er zo veel te bieden wat de mens in nood echt helpt en tegelijkertijd de bevoorrechte kleine en grote bezitter in het Nederlandse welvaartsland toch bezielt, inspireert? Maar die idealen moeten wel in de weerbarstige werkelijkheid van alle dag in daden worden omgezet. Arjossers moeten in die poging tot omzetting voorlopers zijn.

Lijsttrekker Bouke Beumer tijdens verkiezings-
toespraken in Nijmegen (2 mei) en Den Haag (5 mei)

Grootscheeps plattelands- ontwikkelingsplan:

Enige kans armste landen nu echt te helpen

De hulp aan de armste landen in de wereld kan versneld worden door aparte ontwikkelingsplannen op te stellen voor het platteland. Dit is een van de punten die de christen-democraten zo snel mogelijk aan de orde moeten stellen in het nieuwe Europese Parlement, aldus Bouke Beumer. Beumer wees erop dat in de armste landen de werkloosheid groot is, de bevolking sterk groeit en de voedselproductie achterblijft.

Door de ontwikkelingssamenwerking meer te richten op het stimuleren van het platteland, wordt een aantal zaken bereikt.

- het plan beantwoordt in sterke mate aan de nationale behoeftes van de betrokken landen;
  - het heeft een groot effect op de werkgelegenheid;
  - het sluit aan bij de cultuur van de betrokken landen;
  - het geeft de Europese landen de gelegenheid hun kennis op het gebied van landbouw- en productiviteitsverbetering ten dienste te stellen aan de armste landen;
  - het gaat de stroom van de bevolking van het platteland naar de steden tegen;
  - het bestrijdt ongelijke groei van verschillende regio's en het scheidt afzetgebieden en productiemogelijkheden voor agrarische producten verwerkende industrieën in de betrokken landen zelf.
- Wil het plan – dat overeenkomt met aanbevelingen van de internationale arbeidsorganisatie – slagen dan moet wel aan enkele voorwaarden worden voldaan. Beumer wees er onder meer

op dat er extra gelden beschikbaar moeten komen, dat de wereldbank meer de nadruk moet gaan leggen op steun aan grootschalige, goed draaiende, minder arbeids-intensieve landbouwbedrijven en dat de zgn. anti-verwerkingsclausules van de EEG teruggedrongen moeten worden. Dit ten voordele van de ontwikkelingslanden.

Steun aan bevrijdingskerk in Latijns-Amerika

Nu de kerk in Latijns-Amerika oproept tot bevrijding van armoede en stopzetting van de uitbuiting, zullen de christen-democraten in Europa meer aandacht aan Latijns-Amerika moeten gaan besteden.

Beumer stelde dat de Europese christen-democraten – via het Europees Parlement – politieke steun aan de kerk in Latijns-Amerika moeten geven, met name op het terrein van de sociale politiek. Hij wees hierbij op het programma van de Europese Volkspartij (waarin het CDA samenwerkt met christen-democratische partijen uit de 8 andere EG-landen). In dat programma wordt gevraagd om grotere druk uit te oefenen op de militaire regimes in diverse landen in Latijns-Amerika. Druk met name bedoeld om de eerbiediging van de mensenrechten af te dwingen. Verder zou een beleid zoals de Verenigde Naties dat voert ten opzichte van Zuid-Afrika, ook ten opzichte van een aantal Latijns-Amerikaanse dictaturen gevoerd moeten worden.

Mensenrechten

Op bevrijdingsdag 5 mei jl. vroeg

Beumer in een toespraak in Den Haag aandacht voor de relatie tussen bevrijdingsdag en de mensenrechten. Bevrijdingsdag viert betekend stilstaan bij het feit dat wij bevrijd zijn van een totalitaire staat. De klassieke vrijheidsrechten (vrijheid van woord, vrijheid van vereniging en vergadering) worden in het Westen geëerbiedigd. Bevrijding, aldus Beumer, betekent echter ook bevrijd zijn van honger en van de eerste levensbehoeften (sociale grondrechten). Tussen beide typen rechten bestaat een samenhang, aldus Beumer. Immers, hij/zij die niet weet waar hij zijn dagelijks voedsel vandaan moet halen, wiens hele leven cirkelt om die ene vraag: „Hoe vul ik mijn buik?“ zal weinig hebben aan de vrijheid van meningsuiting.

Beumer wees op het gevaar van de ontwikkelingen na de WO II t.a.v. de vrijheidsrechten. Juist omdat de klassieke vrijheidsrechten met name vanuit het Westen zijn benadrukt en de welzijnsrechten vanuit Oost-Europa en de Derde Wereld is het risico groot dat deze rechten tegen elkaar worden uitgespeeld. Dat het een kwestie wordt van „of ... of“ in plaats van „en ... en“. Vanuit de christen-democratische visie op de mens en zijn plaats in de samenleving moet men blijven vasthouden aan die onverbrekelijke, samenhang: geen volledig mens, zonder een zekere mate van vrijheid en een zekere mate van welzijn. Ten aanzien van de ontspanningspolitiek tussen Oost en West betekent dat vasthouden aan respecting van de rechten van de mens in de landen in Oost-Europa en de Sowjet-Unie. Ten aanzien van de Derde-Wereldlanden betekent dat speciale aandacht voor de sociale grondrechten en benadrukking van tenminste de meest elementaire mensenrechten: recht op leven en menswaardige behandeling.

Europees Parlement VI

Lieve dochter,

Door H.J. Ydo

Je schijnt nogal kritisch te staan tegenover de Europese Verkiezingen en je vraagt mij bovendien welke CDA-kandidaat ik de beste vind. Het moet mij van het hart dat ik je kritiek maar in geringe mate deel. Natuurlijk is – zoals je zegt – een Verenigd Europa een bewegend en wijkend doel. Echter, wat zou dat? De geschiedenis geeft veel voorbeelden van bewegende en wijkende doelen, die toch gehaald werden. Kijk maar eens naar de Republiek van de Zeven Verenigde Provinciën. Het heeft decennia geduurd voordat die provincies echt verenigd waren en zelfs verenigd, was het vaak een „bosje vlooiën“; erger nog dan de huidige EEG-Ministerraad. Toegegeven, de bewoners van die Zeven Provinciën waren min of meer verbonden via een gemeenschappelijke taal, iets wat in het huidige Europa ontbreekt. Daar staat echter weer tegenover dat de grote keizer- en koninkrijken van de Middeleeuwen soms volken omvatten van veel verschillende talen, doch die toch politiek een eenheid vormden (met een sterk gedecentraliseerd bestuur natuurlijk en met regelmatig uit de band springende stadhouders). Ik ben van mening, dat, als je over een

Verenigd Europa spreekt, je een beetje anders moet denken dan bv. Arie Groenevelt of een korte-baan-ondernemer. De ene wil een 39-urige werkweek, maar dan wel morgen (voor de donder!); de ander wil grote winst, maar dan wel vandaag (s.v.p.). Zo gaat het natuurlijk niet met Europa. Dat heeft zijn tijd nodig en, vooral, onze hulp. Als je ze onderkent, kan je historische processen soms een beetje helpen. In dit geval is de beste hulp die wij kunnen geven, ter stembus te tigen.

Je vraagt wie ik de beste CDA-kandidaat vind. Aangezien je geen tijd schijnt te hebben dat zelf uit te zoeken, zal ik je een beetje coachen. Een

risikolooz en prima bod is natuurlijk lijsttrekker Bouke Beumer. Als je weet dat Bouke een eerste klas econoom is en als je bovendien bedenkt dat Europa voorlopig in de eerste plaats een economische aangelegenheid is, dan hoeft je keus niet moeilijk te zijn. Ik zou me echter voor kunnen stellen dat je als vrouw voor een vrouw wil opteren. Gooi dan kruis of munt, of Elise Boot of mev. May Weggen, want ik zou niet weten wie van beiden de beste is. Zij zijn beiden zeer taalgevoelig en snel en bijzonder toegewijd. Elise ken ik een beetje en ik heb haar hoog; mev. May Weggen wordt zelfs door Vrij Nederland geprezen. Als je echter iemand zoekt met een langdurige en solide parlementaire ervaring, vergelijk dan eens Tolman met Van der Gun, Vergeer en Harry Nootboom. Zij hebben allen hun eigen stijl en specialisme en beschikken over een doortimmerde kennis van het parlementaire spel. Een „special“ onder de eerste negen is natuurlijk Jean Penders, een bijzonder geinige zuiderling en watervlug. Die jongen denkt vlugger dan menigeen en de verbale weergave van zijn gedachten is even amusant als precies. Voor de echte Europese kennis en ervaring ten slotte, moet je natuurlijk bij Sjouk Jonker zijn. Ik denk dat hij van alle kandidaten het Europese dossier het beste kent en het meest bedreven is in het Europese spel. Je ziet, keus genoeg. Mijn advies: kies een vakman of vakvrouw die bovendien warm overkomt.

Je vader

CDA-lijsttrekker Bouke Beumer is blijens de foto niet ontevreden met zijn cartoon achter op de jongerenkrant

Lijsttrekker Beumer wordt hartelijk begroet door premier Van Agt, die zijn campagne van harte ondersteunt

Premier Van Agt lost onder deskundige begeleiding duiven tijdens de lijsttrekkerdag op 5 mei in Den Haag

Bouke Beumer in een geanimeerd gesprek verwekt

Het Europees Parlement en het sociaal beleid

Door B. Pronk, medewerker Internationale zaken CNV

De vraag, welke de relatie is of zou kunnen worden tussen het Europese Parlement en een (europees) sociaal beleid, is moeilijk te beantwoorden. Dit hangt sterk af van de invloed die het parlement heeft ten aanzien van het sociaal beleid en van de manier waarop die invloed gebruikt zal gaan worden. Nog meer is deze vraag echter afhankelijk van het probleem welke bevoegdheden op het gebied van sociale politiek de organen der Europese Gemeenschappen gezamenlijk hebben of zullen krijgen. Wij zullen beginnen met het laatstgenoemde probleem, om vervolgens een antwoord proberen te vinden op eerstgenoemde vraag.

Allereerst moet geconstateerd worden dat het Europees verdrag aan de sociale politiek een betrekkelijk geringe plaats toekent. Slechts enkele artikelen worden aan het sociaal beleid gewijd. Dit hangt samen met de in 1958 heersende gedachte dat een goed functionerende gemeenschappelijke markt op den duur sociale problemen vanzelf wel zou oplossen. Immers door een tekort aan arbeidskrachten in een bepaald gebied zouden de lonen in dit gebied vanzelf omhoog gaan. Dit zou werknemers uit de gehele gemeenschap naar dit gebied toelokken, waardoor ook in de gebieden met een overschot op de arbeidsmarkt op den duur een zeker evenwicht zou ontstaan. Anderzijds waren sommige landen, waaronder Nederland, bang door een harmonisatie van sociale bepalingen zoals arbeidstijd en vakantie in een ongunstige concurrentiepositie te komen. De twee meest belangrijke sociale verbeteringen die het verdrag tot stand bracht waren het vrij verkeer van werknemers en de gelijke beloning van mannen en vrouwen. Het vrij verkeer maakt het mogelijk te werken in de gehele gemeenschap, alsof men de nationaliteit bezit van het land waarin men zich bevindt. Slechts in zeer uitzonderlijke situaties mag een lidstaat een onderdaan van andere lidstaten werk weigeren of uitzetten. Deze zeer belangrijke bepaling geeft aan migranten rechten tegenover de nationale bureaucratieën, waaraan ze daarvoor waren overgeleverd. Het recht op vrij verkeer past economisch gezien natuurlijk geheel bij het vrije marktdenken, waarvan het verdrag uitging. Het principe van gelijke beloning tussen man en vrouw zou ongetwijfeld in Nederland zonder druk vanuit de EG niet ingevoerd zijn. Daarvoor zijn begrippen als het kostwinnerschap te veel in de Nederlandse volksziel ingebakken. Zelfs nu is Nederland er niet in

geslaagd de bepalingen geheel in de nationale wetgeving op te nemen.

Aanknopingspunten

Hoewel het verdrag weinig aanknopingspunten biedt voor sociaal beleid is de commissie er in samenwerking met het Europees Parlement in geslaagd toch een groot aantal richtlijnen op sociaal gebied aanvaard te krijgen. Als voorbeeld valt daarbij onder andere te denken aan de richtlijn inzake collectief ontslag. Deze richtlijn, die een aantal waarborgen geeft die bij een ontslag van een groot aantal werknemers in acht moeten worden genomen, volgt niet direct, maar slechts indirect uit het verdrag in tegenstelling tot bijvoorbeeld de gelijke beloning van mannen en vrouwen.

Directe sociale maatregelen zijn tot 2 jaar geleden slechts genomen in de kolen en staalsector, waar de gemeenschap over grotere bevoegdheden beschikt. In de kolen en staalsector zijn afvloeiingsregelingen, omscholingen e.d. door de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal betaald. In andere sectoren niet. Dit was enerzijds te wijten aan een gebrek aan bevoegdheden van de EG, anderzijds werd de noodzaak niet zo gevoeld omdat Europa van 1958 tot 1973 in een voortdurende hoogconjunctuur met een vrijwel volledige werkgelegenheid leefde. Dit met uitzondering van bepaalde regio's, waar men via een regionale politiek tot een oplossing probeerde te komen. Na de oliecrisis ging deze sfeer echter veranderen. De werkloosheid begon grimmige vormen aan te nemen en werd een structureel en permanent verschijnsel. De droom van een gemeenschappelijke markt waarin alle sociale problemen vanzelf zouden worden opgelost werd tot een illusie. Nationale oplossingen leken niet meer te helpen en op Europees niveau ontbrak het instrumentarium om sociale maatregelen te nemen. Dit met uitzondering van de kolen en staal en de landbouw.

Zo kan men constateren dat het Europees verdrag op het ogenblik op twee punten tekortschiet, nl. bij de bevoegdheid om EG-verordeningen en richtlijnen op sociaal niveau uit te vaardigen en bij de bevoegdheden om sociale maatregelen te nemen. Tenslotte geeft het verdrag evenmin de sociale infrastructuur om problemen op sectorieel niveau te bespreken en gezamenlijk met de sociale partners naar oplossingen te zoeken.

Initiatieven

Het bestaan van een hoge werkloosheid en de kennelijk onmogelijkheid om via de werking van de gemeenschappelijke markt alleen tot een oplossing te komen, heeft vanaf 1973 tot een aantal initiatieven geleid die enig succes gehad hebben, maar waarvan op dit ogenblik nog niet te

overzien valt of er mee een blijvende verbetering van de situatie zal worden bereikt.

In de eerste plaats moet daarbij gedacht worden aan de uitbreiding van de taken en mogelijkheden van het sociaal fonds. Dit fonds is gecreëerd in het verdrag van Rome als een tijdelijk fonds om de sociale gevolgen van het tot stand komen van de gemeenschappelijke markt te verzachten.

Met andere woorden, als er, doordat de invoerbepalingen tussen de lidstaten verdwenen zijn, werkgelegenheid wegviel moest het fonds bijspringen. Deze taak is allang voorbij, omdat de gemeenschappelijke markt inmiddels tot stand is gekomen. Daarna werd het fonds vooral voor beroepsopleiding in de verschillende lidstaten gebruikt, waarbij een speciale nadruk lag op de in moeilijkheden verkerende regio's in de gemeenschap.

Nu zijn enige initiatieven genomen om ook op andere gebieden hulp te verlenen. Het eerste project dat nu door de raad is goedgekeurd betreft de jeugdwerkloosheid. De werkloosheid onder jongeren is het meest griezelige gedeelte van het werkloosheidsprobleem in Europa. In alle lidstaten is het percentage jongeren dat werkloos is veel hoger dan dat van andere leeftijdsgroepen. Bovendien is de kans dat men een generatie opvoedt zonder uitzicht op de toekomst en zonder vertrouwen in de democratie juist bij jongeren het grootst.

Het sociaal fonds heeft echter een voortdurend gebrek aan middelen, omdat de ministers van Financiën juist hier een mooi veld voor bezuinigingen zien op EG-uitgaven. Een tweede initiatief is het bevorderen van consultaties tussen de sociale partners en de Europese commissie over bedrijfstakken in moeilijkheden. Te denken valt daarbij aan de scheepsbouw, de textiel en de schoenenindustrie.

Reeds jaren bestaan in sommige andere sectoren bijv. landbouw en vervoer en in iets andere vorm de kolen en staal paritaire comités waarin werkgevers en werknemers tot oplossingen van problemen van hun bedrijfstak trachten te komen. Behalve in de kolen en staal is dit nooit erg gelukt. Werknemers verwijten dit aan de onwil van de werkgevers om op Europees niveau te willen praten, laat staan tot afspraken te komen. In sectoren in moeilijkheden loopt het overleg iets beter, omdat de EG de bevoegdheden heeft invoerbepalingen in te stellen, kartels af of niet goed te keuren en ook nationale steun aan plafonds te binden. Deze factoren maken dat consultaties in sectoren in moeilijkheden zinvol kunnen zijn. Besprekingen in een voor de betreffende bedrijfstak minder wanhopige situatie vinden in een veel moeilijker atmosfeer plaats. Op het gebied van consultaties met de sociale partners over het globale beleid van de gemeenschap hebben zich de laatste jaren veel veranderingen

voorgedaan. In het verdrag werd als enig orgaan van consultatie het economisch en sociaal comité genoemd. Dit comité moet in een groot aantal in het verdrag voorzien gevallen geraadpleegd worden, vooral daar waar het de toepassing van de gemeenschappelijke markt betreft. Het comité heeft een jarenlange strijd moeten voeren om zich te emanciperen. Het moest aanvankelijk in het geheim advies uitbrengen en was verstoken van het recht initiatief-adviezen naar voren te brengen. Pas in 1971 kon dit veranderd worden. Het comité heeft nuttig werk verricht bij het becommentariëren van de talloze verordeningen en richtlijnen die in de EG inmiddels zijn aangenomen, waarmee vaak veel te weinig rekening is gehouden.

Het comité leent zich echter minder goed voor directe gesprekken met Raad, commissie en parlement over het te voeren beleid. Dit komt omdat het zeer heterogeen (werkgevers, werknemers, midden- en kleinbedrijf, landbouwers, consumenten en onafhankelijken) is samengesteld en niet paritair. Bovendien zitten de leden op persoonlijke titel en binden hun organisaties formeel niet. Daarom hebben vooral de werknemers, die sinds 1972 verenigd zijn in het Europees vakverbond, directe contacten gezocht met Raad, Commissie en Parlement. Deze wens is geconcretiseerd in de totstandkoming van de tripartite conferentie waarvan er nu vier gehouden zijn. Deze conferenties waren aanvankelijk alleen een zaak van de Raad. Later hebben Commissie en Parlement er ook een belangrijke rol in gespeeld. Inmiddels zijn de tripartite conferenties ook op een mislukking uitgelopen. Dit is vooral het gevolg van het optreden van de Raad waarvan de ministers niet tot een eenduidig standpunt kunnen komen. Daardoor wordt iedere conferentie al een mislukking bij voorbaat, omdat er geen besluiten en zelfs geen aanbevelingen kunnen worden aangenomen. Er blijft slechts een verklaring van de voorzitter over die van tevoren zonder overleg is opgesteld en niet meer gedurende de conferentie wordt veranderd. Het parlement heeft zich er ingespannen voor de conferentie, evenals de commissie. Het is echter duidelijk dat er iets aan de procedure veranderd moet worden wil deze conferentie zinvol zijn.

Taak parlement

De taak van het parlement bij bovengenoemde processen is nog onduidelijk. Per definitie is sociale politiek een politiek waar de belangrijkste rollen gespeeld worden door de sociale partners en de uitvoerende macht. Het parlement kan meestal slechts een stimulerende rol vervullen die evenwel essentieel is voor de voortgang van het proces. Wel kan het parlement een belangrijke rol spelen bij sociale wetgeving en het tot stand komen van een juiste institutionele opbouw voor een sociaal-economische democratie. Uit het voorgaande is gebleken dat de EG zich op sociaal gebied in een zeer moeilijke situatie bevindt. De werkloosheid is ernstiger dan ooit

tevooren. Deze werkloosheid roept om maatregelen van sociale politiek op EG-niveau. De EG beschikt wel over bepaalde bevoegdheden, maar eigenlijk nog niet over de instrumenten. Immers het sociaal fonds beschikt over te weinig geld. De sectorpolitiek is nog nauwelijks ontwikkeld en vindt geen aansluiting op een handelspolitiek beleid. De instrumenten voor een sociaal-economische consultatie zijn nog onvoldoende volgroeid. De tripartite conferentie moet zelfs nog helemaal geherstructureerd worden. Dit laat voldoende ruimte voor initiatieven van een gekozen Europees Parlement.

Belangrijke rol parlement

Tenslotte wil ik nog de aandacht vestigen op drie elementen van sociaal-economisch beleid waar het parlement direct een zeer belangrijke rol zou kunnen spelen. Het eerste is de Europese vennootschapswetgeving. Er liggen een aantal richtlijnen op aanneming te wachten, die belangrijke verbeteringen zouden kunnen geven. In het bijzonder de richtlijn over de Europese N.V. zou een zeer belangrijke verbetering van de medezeggenschap op Europees niveau kunnen betekenen. Indien daarbij tenminste zou worden uitgegaan van de 1/3, 1/3, 1/3 verdeling in de Raad van Commissarissen (1/3 werkgevers, 1/3 werknemers, 1/3 onafhankelijk). Wanneer men niet het Nederlandse achterhaalde coöptatiemodel zou overnemen. Het tweede punt is de multinationals. Het Europees Verdrag geeft de EG bepaalde bevoegdheden om de activiteiten van multinationale ondernemingen wettelijk te regelen. Van deze bevoegdheden is tot op heden weinig gebruik gemaakt. De huidige EG-commissie schijnt voor het onderwerp heel weinig belangstelling te hebben. Toch wordt de noodzaak om een regeling te treffen voor multinationale ondernemingen steeds groter. Temeer omdat de codes die tot nu toe tot stand zijn gekomen een niet bindend karakter hebben. Indien op EG-niveau geen maatregelen genomen worden zal de druk steeds groter worden - ook in Nederland - om op nationaal niveau deze problemen te regelen. Dit zou een zeer slechte oplossing zijn, ofschoon beter dan helemaal geen oplossing. Op dit ogenblik is er echter voor een nieuw gekozen Europees parlement alle gelegenheid initiatieven te nemen op dit gebied. Het derde punt is de sociale zekerheid. Tot nu toe heeft de EG slechts regelingen op het gebied van de sociale zekerheid van migrerende werknemers kunnen realiseren. Harmonisatie op het gebied van de sociale zekerheid is nauwelijks van de grond gekomen. Toch zou het mede in het licht van de uitbreiding als zeer wenselijk moeten worden geacht te streven naar minimum-normen die in de gehele EG zouden moeten gelden. Dit zou een oplossing betekenen voor de extreme armoede die nog steeds in de gemeenschap en in de nieuwe lidstaten bestaat en zou kunnen leiden tot een vermindering van concurrentie-distorties.

Poppentheater over Europese verkiezingen

Heeft u in het kader van de activiteiten van de Europese verkiezingen wel eens aan een poppentheater gedacht? Die mogelijkheid is er!

In een twintig minuten durende voorstelling wordt het belang van de Europese Verkiezingen uiteengezet. In die voorstelling is onder meer een belangrijke rol weggelegd voor premier Van Agt (Jan Klaassen).

De kosten van het „Poppen theater Hildebrand“ zijn voor een afdeling van een van de CDA-partijen f 250,- per middag of avond, waarvoor men dan drie voorstellingen te zien krijgt. Voor grotere afstanden worden reiskosten in rekening gebracht (f 0,35 cent per km). Adres: Poppentheater Hildebrand, Bloemstede 171, 3608 TC Maarssen, tel. 03465-62648. In Utrecht trekt dit theater veel publiek.

CDA-Euromanifestatie op 19 mei te Zutphen

In het kader van de Europese verkiezingen zal aansluitend aan de partijraden/ledenvergadering van resp. ARP, KVP en CHU op zaterdag 19 mei a.s. in de Hanzehal, Coehoornsingel te Zutphen een grote landelijke CDA-Euromanifestatie worden gehouden, aanvang 14.00 uur. Op deze manifestatie zullen CDA-kandidaten voor het Europees Parlement aanwezig zijn om o.l.v. mr. F. J. F. M. van Thiel een forumdiscussie aan te gaan met een aantal journalisten; ook zal de CDA-lijsttrekker drs. B.

Beumer een toespraak houden. Voorafgaand aan deze Euromanifestatie, na sluiting van de partijraden en ledenvergadering, zal in de Coehoornsingel te Zutphen, een zgn. Euro-lunch te gebruiken zijn, kosten f 15,-, aanvang 12.30 uur. Om zowel aan de lunch en/of Euromanifestatie deel te nemen, kunt u zich opgeven bij de onderscheiden partijbureaus. Deelname aan de Euromanifestatie is, behoudens de lunch, gratis.

Gezin en andere samenlevingsvormen (I)

Boeiende discussie door AR-kamercentrale Den Helder

Door mevr. M. Bos-van Eck

Honderd jaar A.R. Al meer dan honderd jaar een politieke organisatie, die put uit de rijke inspiratiebron van het evangelie. Een mijlpaal om wel even bij stil te staan. De Kamercentrale Den Helder vierde dit jubileum op 21 april in de Alkmaarse Vest. Een jubileum, waarbij vooral de blik op de toekomst gericht bleef en wel door een discussie over Gezin en andere samenlevingsvormen. Deze week treft u het eerste deel aan van het verslag van de jubileumviering door de kc Den Helder.

Alvorens echter deze zo belangrijke discussie aan te gaan keek voorzitter L. C. van Galen terug op honderd jaar christelijk geïnspireerde politiek. Hij keek terug op het belangrijkste werk, dat gedaan is door Groen van Prinsterer, die de stem van een volksdeel vertolkt heeft, zonder dat het georganiseerd was en door Abraham Kuiper, die dit volksdeel gegroepeerd en geëmancipeerd heeft. Leiders, die de fakkel weer doorgegeven hebben aan nieuwe leiders. Hij vergeleek de huidige ontwikkeling van de AR met het paasverhaal, naar het evangelie van Marcus, in het bijzonder het verhaal over de Emmausgangers, mensen op weg en onderweg, vertwijfeld en teleurgesteld, over het opgepakt zijn van hun grote leider. Alle illusies aan flarden, met nog maar weinig volgelingen over. Hieraan koppelde de heer Van Galen de vraag of onze samenleving vandaag iets weg heeft van het gekomen of komende Messiaanse rijk. Kiezen wij niet te veel voor een geïrdend en veilig bestaan. Vertonen onze gevestigde orden en instituten niet te veel trekken van behoudendheid. Zijn wij niet te behoudend, nu wij behoren tot de bezittende klasse, zo vroeg de heer Van Galen zich af. Een goede aanzet voor de discussie, die moest gaan volgen. Dit onderwerp werd gekozen, omdat de landelijke AR had opgeroepen, hierover aan de basis van gedachten te wisselen. Inmiddels heeft de partijraad al op 20 mei een resolutie aangenomen over dit onderwerp. Toch wilde de Kamercentrale nog een discussie wijden aan deze zaak, omdat de door de Kamercentrale opgestelde ontwerpresolutie verder ging, dan de uiteindelijk door de partijraad aangenomen resolutie. Ook is deze discussie nog steeds actueel, door de aandacht, die er onlangs door de ARJOS aan is besteed. Verder bleek dit onderwerp, doordat het niet alleen politieke, maar ook maatschappelijke aspecten heeft, vele van de ongeveer honderdvijftig aanwezige AR-ieden aan te spreken.

Voor de discussie was een forum uitgenodigd, dat onder voorzitterschap stond van drs. A. M. Oostlander (directeur van de A. Kuiperstichting). De heer Oostlander stelde de forumleden voor en gaf tevens een korte Inleiding over de invalshoek, van waaruit elk forumlid het onderwerp zou benaderen. De heer Oostlander was verheugd, dat de honderdjarige AR zich nog voortdurend, zonder schrik of vrees blijft bezighouden met actuele vraagstukken. Hij wees ook op het gevaar van het verpolitieken van dit onderwerp. In verband hiermee haalde hij de uitspraak van minister president Van Agt aan, waarin deze zei, dat de overheid schroomvallig dient te zijn ten aanzien van de levenswijze van de inwoner, ter wille van de persoonlijke vrijheid en persoonlijk gezag.

Juridische benadering

Dr. J. Rinzema (gereformeerd predikant uit Soest), begon met een benadering vanuit de heilige schrift. Hij begon met te constateren, dat het probleem al in de titel van de discussie „Gezin en andere samenlevingsvormen” zat. De titel suggereert een unieke plaats van het gezin. Het komt ongeveer over als: blanken en andere mensen, aldus de

predikant en hij wees in dit verband op de achtergestelde positie van vele ongehuwden, die door de buitenwereld eigenlijk niet voor voi worden aangezien. Ook de hedendaagse kerk is nog te veel een gezinskerk, hetgeen vaak blijkt uit preken en organisatie. Vaak hebben juist de Christenen, als een soort handrem gefunctioneerd bij noodzakelijke ontwikkelingen. De kreet: Het gezin is de hoeksteen van de samenleving, heeft zo'n handremfunctie gehad. In feite gaat het echter om de ontspooling van de mensen.

In de bijbel is volgens de heer Rinzema, niet het gezin maar de kerkelijke gemeenschap de hoogste samenlevingsvorm. Desalnietemin beschouwt de heer Rinzema het huwelijk als een groot goed, hoewel het hedendaagse gezin steeds meer in een soort isolement dreigt te raken, vooral die gezinnen, die in flats leven hebben het in dit opzicht moeilijk. Meer aandacht voor ongehuwden, zoals bijvoorbeeld homofielen is noodzakelijk, vooral omdat ongehuwden sociologisch moeilijk inpasbaar zijn, vooral waar het gaat om praktische problemen, zoals het woonprobleem. Als een groot probleem signaleerde ds. Rinzema ook het ontbreken van een ethiek voor ongehuwden en homofielen. De meeste mensen worden opgevoed in een gezin, waar zij de ethiek van het gezin meekrijgen; als zij dan later alleen blijven, of homofiel blijken te zijn, dan valien zij in een ethisch gat. De

taak van de overheid zag de predikant, als een beschermende en regelende taak. De overheid dient volgens de heer Rinzema de voorwaarden te scheppen, waarbinnen de mensen tot bevrijding en tot leven kunnen komen.

Sociologische benadering

De sociologische aspecten werden nader belicht door mevrouw drs. H. te Winkel-Kornijn (staflid van de Protestantse Stichting tot Verantwoorde Gezinsvorming). In het dagelijks leven praat zij met mensen, vooral Christenen, over hoe ze hun relaties inrichten en beleven. Volgens haar kan de politiek niet meer doen dan voorwaarden scheppen. Achter de politiek gaan allerlei emoties en gevoels schuil, die de overheid niet kan afdwingen. Zij achtte het van belang, dat we bij het beoordelen van relatievormen, onze eigen gevoelens in de gaten houden. Zij signaleerde een aantal factoren, die een onbevooroordeeld zicht op de problematiek van de alternatieve relatievormen, vertroebelen. Allereerst heerst er een volstrekt onjuist beeld over hoe het gezin in de loop van de tijd geweest is. Het vroegere gezin wordt te veel geïdealiseerd. Het huwelijk, zoals wij dat nu kennen is pas in de negentiende eeuw ontstaan. Voor die tijd waren er ook veel minder mensen getrouwd en om andere redenen. Een huwelijk was toen meer een economische stap. De relaties duurden ook minder lang, doordat de mensen korter leefden. Daardoor was de emotionele band met de partner anders. Door de grote kindersterfte was ook de relatie tussen ouders en kinderen minder hecht. Vóór de negentiende eeuw bleven dus meer kinderen bij hun ouders wonen, ook als ze volwassen waren. Broers en zusters bleven ook in veel gevallen samen wonen. Verder werd de sexualiteit anders beleefd dan tegenwoordig. Ten

tweede hebben wij vaak een verkeerd beeld van alternatieve relaties. Te vaak denken we daarbij aan vormen, die we eng vinden, zoals samenlevende homofielen. Daardoor verwaarlozen we andere ook voorkomende vormen, zoals samenlevende broers en zussen, ouders en volwassen kinderen, mannen met huishoudsters en alleenstaanden. Ten derde staan wij vaak te snel met een oordeel klaar over alternatieve samenlevingsvormen, zonder ons te verpfaatsen in de situatie van de ander en zonder de motieven te begrijpen. We zijn vaak te bang om uit ons eigen veilige straatje te komen. Het is echter onze plicht als Christenen, om allerlei ontwikkelingen goed te overwegen, niet alleen met ons hoofd, maar ook met ons hart. Ten vierde staren wij ons te veel blind op de vorm.

Naar het waarom wordt niet gevraagd, dat verzinnen we zelf. Bijvoorbeeld: „mensen die scheiden zijn egoïstisch”.

Jammer vond mevrouw Te Winkel het ook, dat alle leden van het forum gewoon getrouwd waren, omdat dit weer een bepaald maatschappijbeeld versterkt. Als de vorm goed is wordt de inhoud van een relatie vaak verwaarloosd. Zo blijven veel slechte huwelijken onbekritiseerd. Mevrouw Te Winkel moest dan ook tot haar spijt constateren, dat zekerheid en veiligheid ons meer aanspreken dan vaart en jeugd. Christenen zouden bij nieuwe ontwikkelingen meer voorop moeten lopen, omdat het gaat om gerechtigheid, zo besloot mevrouw Te Winkel haar betoog.

Feministische benadering

Mevrouw G. J. Strikwerda-Van Klinken, lid van de emancipatiecommissie, gaf een politieke beleidsbenadering, vanuit het feminisme, over de problematiek. Ook zij constateerde, een achterstand van het CDA, waar het moeilijke ethische vraagstukken betreft. Deze constatering ontleende zij aan een interview met minister De Ruyster, dat in Trouw heeft gestaan. De strekking van dat interview was ongeveer, dat nu de christelijke partijen geen politieke meerderheid meer hebben, de vanzelfsprekendheid van het christelijk stempel zoek is. De christelijke partijen zouden, volgens De Ruyster, nu het zoeken naar oplossingen voor ethische problemen te gemakkelijk aan anderen overlaten. Wij laten kansen liggen vond mevrouw Strikwerda, daar waar het op het erkennen van maatschappelijke ontwikkelingen aankomt. Zo is er volgens haar nooit een royale ommezwaai geweest ten aanzien van de homofilie. Zij stelde vast, dat ook vakbonden en andere politieke partijen gezinsgericht zijn. Veel mensen houden te veel vast aan onduidelijke idealen, terwijl in werkelijkheid de zaken anders liggen. Zo hebben vele ouders het er moeilijk mee, dat hun kinderen samenwonen. Mevrouw Strikwerda had er zelf geen moeite mee ervoor uit te komen, dat drie van haar vier kinderen samenwonen. Zij verklaarde zelfs blij te zijn, dat haar kinderen zo bewust hadden durven kiezen.

Vijfde Unctad-conferentie: We mogen het er niet bij laten zitten

Deze maand wordt in Manilla op de Philippijnen de vijfde UNCTAD-conferentie gehouden. Daar zal getracht worden weer een stap in de goede richting te doen ten gunste van de ontwikkelingslanden. Wij kunnen niet langer ontkennen dat de volkeren der aarde voor wat betreft hun welvaart onderling afhankelijk van elkaar geworden zijn.

Zoals in een bedrijf er mensen met een hoge en lage opleiding aanwezig zijn en toch ieder een behoorlijke boterham moet kunnen verdienen, zoals in een land er mensen zijn die wel kunnen werken, en anderen – om welke reden dan ook – niet, terwijl zij toch allemaal recht op inkomen hebben, zo is het ook tussen de volkeren gesteld. Onze welvaart kan niet bestaan zonder grondstoffen en inspanningen in andere landen, en waar handel is hoort er ook een eerlijke inkomensverdeling bij.

Verplichtingen

Die verplichtingen worden nog

Door drs R.F.M. Lubbers; voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie

versterkt doordat met radio, televisie, kranten, toerisme, reizen en ga zo maar door, alle volken, rijk en arm, als het ware in elkaars huiskamer zitten, althans er volop in binnen kijken. Maar dan is het ook een zaak van menselijke waardigheid om welvaartsverschillen te verkleinen.

Is dat alleen een zaak van ontwikkelingshulp; neen, natuurlijk niet, het gaat er vooral om dat andere volken zichzelf kunnen ontplooiën. Is dat alleen een zaak van economie; natuurlijk niet en als wij de zeer nuttige projecten bekijken die wij in het kader van missie en zending verrichten, dan zie je heel duidelijk dat het gaat om de ontwikkeling van de mens zelf. Intussen blijven de internationale economische vragen natuurlijk wel van belang.

Allereerst het niveau van de ontwikkelingshulp in termen van geld zelf. Dat blijft veel te laag. De daarvoor internationaal geldende norm heeft Nederland weliswaar bereikt, maar het rijke, machtige, socialistisch geregeerde Duitsland niet. Dat is armoede en soms vraag je je af of wij niet hoger moeten gaan om op dat stuk

bevriende naties het vuur nog meer aan de schenen te leggen. Dan de noodzaak ontwikkelingslanden vrij toegang te geven tot onze markten en redelijke grondstoffenprijzen te garanderen. UNCTAD-conferenties worden iedere 4 jaar gehouden en vormen zo als het ware een maatlat om vooruitgang op deze terreinen af te meten. De grondstoffenproblematiek is zo belangrijk omdat de werking van de vrije markt zulke enorme schommelingen in de opbrengstprijzen te zien geeft, terwijl ontwikkelingslanden juist behoefte hebben aan redelijke, stabiele prijzen zodat zij planmatig hun economie kunnen versterken d.m.v. investeringen.

Tussenvormen

Wij zouden onze landbouwers niet aandoen het alleen van een vrije ongeordende markt te moeten hebben.

Dit voorbeeld toont overigens al aan dat iedere keer tussenvormen gevonden moeten worden tussen een

door overheden geordende economie en de vrije-markteconomie. Een andere belangrijke kwestie is ontwikkelingslanden die nog aan de vooravond staan van een welvaartsopbouw, die wij al lang gekend hebben, te helpen met kredieten, kredieten en kredieten. Er bestaat een heel belangrijk netwerk van financiële instellingen maar het gaat erom dat deze in meerdere mate ten dienste komen van de ontwikkelingsinspanning.

Kredietverlening aan arme landen, die zich nu gaan ontplooiën, vindt – wil het niet ontaarden in internationale geldontwaarding – natuurlijk zijn grenzen in de bereidheid van rijke landen (en ondernemingen én burgers) uit te lenen, dat wil zeggen zelf te sparen. Zo bezien is het een slechte zaak dat wij in onze welvaartsroes zo ver gegaan zijn dat wij weer een tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans hebben. Dus meer opmaken dan wij produceren.

Konkrete praktijk

Te weinig maken wij ons een konkrete voorstelling van de enorme problemen waar de landen in de derde wereld voor staan. Te weinig ruimen wij daar in ons beleid echt plaats voor in.

En tenslotte dit. Het is niet alleen een zaak van idealisme – er is meer aan de hand. Deze welvaart zal op drijfzand blijken gebouwd te zijn als wij nu niet meewerken andere volken de kans te geven ook welverend te worden. Niet in slogans maar in de konkrete praktijk. Wij mogen het er niet bij laten zitten. Onze minister De Koning is er bij.

St. Kader- en Vormingswerk

Opslagregime van afvalstoffen

Verslag werkgroep Eindhoven

De Eindhovense werkgroep, waaraan vijf AR-leden en één rechtstreeks CDA-lid deelnamen, heeft zich beziggehouden met de bodemverontreiniging ten gevolge van de opslag van vast afval in of op de bodem. De toenemende omvang zowel als de giftigheid van de afvalstromen vragen steeds dringender om een politieke stellingname.

In onze besprekingen waren wij ons bewust van het complexe van de situatie op dit punt, waardoor het doen van uitspraken in de vorm van stellingen een hachelijke onderneming is. Van de noodzaak om te komen tot doelstellingen op nationaal, EEG- en wereldniveau teneinde de bedreiging van het milieu in te perken zijn wij echter evenzeer overtuigd. Voor het CDA is het formuleren van een politieke overtuiging inzake technologische ontwikkelingen, die niet genormeerd worden door een verantwoord rentmeesterschap een gebiedende eis. Zie bijv. de aanbevelingen, gedaan in het rapport „Grondslag en politiek handelen”. Eén van die ontwikkelingen betreft de bedreiging van bodem en grondwater. Het manifest „Alarm '81” van negentien Nederlandse milieuoorganisaties, op 5 oktober 1978 aan het kabinet aangeboden, handelt o.a. hierover. Voor de Eindhovense werkgroep viel deze problematiek uiteen in een aantal deelaspecten, waaraan enkele deelbenaderingen werden gekoppeld.

a. Culturele aspecten. De natuurwetenschappelijke kennisexplosie en de toepassing van deze kennis noopt tot een opnieuw doordenken van de menselijke verbondenheid met deze schepping en tot het zoeken naar een op het evangelie geënte levensstijl. In dit verband verwijzen wij gaarne naar het rapport „Kernenergie. De Kerken een zorg” (met name hfst 5) van de Raad van Kerken in Nederland, dat onlangs verscheen. Ook het punt van voorlichting en het appelleren op de verantwoordelijkheid van producent en consument verdient aandacht.

b. Economische aspecten. Wij moeten toe naar een mede op de ecologie geïntendeerde economische orde. In plaats van het wegwerp-principe de recycling gedachte, in plaats van overinvesteringen, investeren in milieu, afvalverwerking en energiebesparing. De afwenteling op het milieu moet in de prijzen zichtbaar worden.

c. Huishoudelijk afval. Reductie van omvang en giftigheid vraagt om uitgewerkte plannen van gemeente en provincie. De betrokkenheid van de consument hierbij dient te worden gestimuleerd, b.v. door het principe van scheiding bij de bron. Landelijke richtlijnen voor de verpakkingindustrie. Streven naar standaardisering van glasverpakking en herinvoering statiegeld. Gekontroleerd storten restfrakties, welke overblijven bij de afvalverwerkingsprocessen. Spoedige totstandkoming van Wet Bodembescherming en Afvalstoffenwet. Verbod milieuvriendelijke producten. Milieusaneringsacties.

d. Industrieel afval. Voor de opslag van giftig, milieu-vriendelijk afval zijn alleen noodmaatregelen denkbaar, gekenmerkt door een tijdelijk karakter. In plaats van storten op de wijze van het Induval-plan: gescheiden opslag in op fabrieksterreinen opgestelde tanks (negatieve te ugekoppeling op ecologisch gezien onaantoonbare processen). Tevens dient gestreefd te worden naar internationale overeenkomsten voor permanente opslag in geschikte geologische

formaties. Ondersteuning wetenschappelijke research ter oplossing van de knelpunten. Openbaarmaking van de aard van deze knelpunten; een spoedige invoering van de Wet Chemische Afvalstoffen mag niet afhankelijk gemaakt worden van bedrijfsgeheimen en van een voor alle partijen acceptabele oplossing van de deelproblematiek van de niet-verwerkbare chemische afvalstoffen. Een actief beleid t.a.v. het stellen van normen aan uitstoot van milieu-vrijdige stoffen. Waar mogelijk dient fixatie (b.v. in bitumen, glas) van milieugevaarlijke stoffen te worden toegepast. Aanmoediging milieu-vriendelijke productieprocessen; blijvend afwijzen diepwellozingen.

e. Mestoverschotten. Reeds enige tientallen jaren is er, met name op de hogere zandgronden van Brabant en Gelderland, sprake van overproductie aan (drijf)mest. Dit draagt bij tot de eutrofiering van oppervlaktewater, brengt de kwaliteit van het grondwater in gevaar (nitraten) en vormt zo een bedreiging van de drinkwatervoorziening. Dit zal nog versterkt worden op het moment (wanneer is nog de vraag) dat de aan fosfaat oververzadigde bodem „doorslaat”. Verder vormt ook het kopergehalte van de mest een probleem. Ook landelijk gezien is de jaarlijkse productie aan fosfaat, tezamen met het fosfaatkunstmestgebruik, aanmerkelijk groter dan de onttrekking door de gewassen. Van het fosfaatoverschot in Brabant ad 26.247 ton in 1975 werd slechts een klein gedeelte via de mestbank vervoerd. Deze biedt hierin geen soulaas. Het in het CDA-modelprogramma Raads- en Statenverkiezingen geformuleerde „standstill-beginsel”: geen verslechtering van relatief schone gebieden en sanering vervuilde regio's komt door deze situatie in de knel. Onze werkgroep maakt zich dan ook zorgen over aantasting van nog aanwezige natuurterreinen. De onkosten ten gevolge van landbouwoverschotten en de milieukosten ten gevolge van de mestoverschotten dienen te worden verkleind door de functie van de boer als milieu-beheerder te versterken. De Wet op de Ruimtelijke Ordening zou de veebezetting per regio aan een maximum per ha cultuurgrond kunnen binden. Invoering van een vergunningstelsel ter verkleining van zowel de landbouw- als de mestoverschotten. Veel vragen resteren.

f. Radioactief afval. Evenzeer als de oplossing van bijv. het probleem van het toxische Rotterdamse havenslib of de toekomstige extra uitstoot van zwaveldioxyde bij herinvoering van de kolentechnologie gezocht moet worden bij de bron, is dat naar onze mening het geval bij het vraagstuk van reaktorafval. D.w.z. zolang voor de opslag van het afval geen oplossing gevonden is, moet de vraag naar de maatschappelijke aanvaardbaarheid met kracht blijven weerklanken, evenzeer als de vraag of dit type afval blijvend mag worden geproduceerd. Men kan tegenwerpen, dat bij overschakelen op steenkool de door arseen en seleen giftige vliegias (verwacht 10 miljoen ton per jaar in Nederland tegen 1990) ook het probleem schept om die permanent buiten de biosfeer te houden. Technologisch zal dit altijd gemakkelijker zijn dan de afvalstromen aan radioactief materiaal. Het gaat hierbij, al naar de omvang van de stralingsschade aan biologische weefsels om vier categorieën: LAVA, MAVA, HAVA en KSA. Anders dan bij de vliegias, die wellicht nog te ontgiften is, is het radioactieve probleem van een plutonium-economie

gekenmerkt door het feit dat hiermee de geologische klok teruggedraaid wordt naar tijden waarin het ontstaan van leven belemmerd werd door de natuurlijke radioactieve vervalprocessen. Door de koppeling kernenergie-kernwapens ontstaat een reële mogelijkheid naar die terugval in prehistorische tijden. Wat betreft de onvermijdelijke noodzaak tot opslag van thans geproduceerd reaktorafval staat de werkgroep op het standpunt, dat een objectief onderzoek naar opslag in zoutkoepels onderwerp dient uit te maken van een brede maatschappelijke discussie. Gezien het feit dat de introductie van kernenergie vooraf is gegaan aan het zoeken naar veilige opslagmogelijkheden is de vraag naar de maatschappelijke aanvaardbaarheid de meest primaire; het vinden van een geschikte zoutkoepel betekent geen automatische uitvoering van het geplande kernenergieprogramma.

Stellingen

a.1. Eerder dan vanuit een appèl op het technisch kunnen moeten aanzetten tot een ombuiging van het milieubedrijf geboren worden vanuit een appèl op het geweten; een appèl, waarin het economische ondergeschikt gemaakt wordt aan een verantwoorde omgang met de levende en levenloze bouwstenen van de biosfeer. Onderwijs en voorlichting spelen een belangrijke rol in het komen tot een door het evangelie geïnspireerde levensstijl.

a.2. Remmen op de tendens tot steeds grotere productie zouden o.a. moeten zijn: natuurbehoud, cultuurbehoud, eindige grondstoffen- en energievoorraden, recycling. De huidige economische orde is in veel opzichten in strijd met een goed rentmeesterschap.

a.3. Het aanwijzen van de Wadden als wereldnatuurgebied en het tegelijk toestaan dat Embden tot een grote zeehaven kan uitgroeien en Delfzijl een LNG-terminal krijgt illustreert de

gespletenheid van ons milieubeheer.

b.1. De huidige mens is ondergeschikt aan technologie en organisatie. Men organiseert niet met als uitgangspunt de mens en zijn mogelijkheden. Het uitgangspunt is: produktiviteit, de mens moet zich daaraan aanpassen (denk o.a. aan arbeidsvreugde, stijgend ziekteverzuim, vooral bij ouderen).

b.2. De diensten- en goederenstroom worden geleid met geld als waardemeter. Naast geld zou men met andere waarden moeten opereren, o.a. de waarde van de mens, van dier, van plant, risico's van grootschaligheid enz. M.a.w.: voor de producten dient de sociale prijs te worden berekend.

c.1. Het ligt op de weg van gemeentelijke provinciebesturen plannen te ontwikkelen, die de betrokkenheid van de burger bij het afvalprobleem intensiveren.

c.2. Het ligt op de weg van de regering aan de verpakkingindustrie en de afnemers daarvan eisen te stellen, die dienstig zijn ter oplossing van de omvang van de afvalstroom en leiden tot energiebesparing. De bereidheid van zowel producent als consument om in hun gedrag het afvalprobleem mede een rol te laten spelen, dient te worden aangemoedigd.

d.1. Het blijvend vrijkomen van afvalstoffen, die vanwege toxiciteit, persistentie of radioactiviteit tot onoplosbare opslagproblemen aanleiding geven, is onaanvaardbaar.

d.2. Temporiseren van de wetgeving inzake bodem- en grondwaterbescherming is gezien tegen de positieve effecten van de wetgeving inzake lucht- en oppervlaktewaterverontreiniging niet aanvaardbaar. Spoedige invoering van een raamwet terzake kan niet afhankelijk gesteld worden van het treffen van noodvoorzieningen voor een klein gedeelte van de afvalstroom.

d.3. Een rechtvaardige economische orde dient mede georiënteerd te zijn op eerbiediging van ecologische principes. Dit houdt o.a. in dat de verwerkingskosten van de afval in de kostprijs van het produkt moeten worden doorberekend en dat de producent de primair-verantwoordelijke is voor de verwerkbaarheid van het ontstane afval. In dit verband dient het Induval-plan te worden afgewezen.

e. De intensivering van, en de schaalvergroting in de bioindustrie

Verslag werkgroep Drenthe

We bevinden ons aan het begin van een maatschappelijke discussie over de toepassing van de kernenergie voor electriciteitsopwekking. Volgens een regeringsverklaring van november vorig jaar dient er echter eerst een aanvaardbare oplossing voor de opslag van radioactief afval te zijn, voordat er meer kerncentrales gebouwd mogen worden. Ook in de maatschappelijke discussie over kernenergie wordt dit een van de centrale punten.

Men kan natuurlijk de problemen voor het opslaan van radio-actief afval uit de weg gaan door eerst een duidelijk standpunt te eisen over de toepassing van kernenergie zelf. Toch moet er ook gedacht worden over verantwoorde methoden van opslag of vernietiging van radio-actief afval. Tenslotte wordt er nu al radio-actief afval geproduceerd via de bestaande kerncentrales, ziekenhuizen en diverse laboratoria. Bestaande methoden (o.a. storten in gesloten vaten in de oceaan) zijn verre van ideaal en mogen zelfs onverantwoord genoemd worden. Het huidige onderzoek en de discussie richten zich vooral op de opslagmethode in steenzoutkoepels. Hiervoor wil de regering op korte termijn proefboringen uitvoeren. Een en ander is, met name in het Noorden

des lands, gestuit op verzet van de lokale en provinciale overheden en op onrust in brede lagen van de bevolking. Wat ons opvalt is het ontbreken van gelijklopende adviezen van de wetenschappers. Terwijl in de USA steeds meer stemmen opgaan voor verder onderzoek blijkt het ECN, de interdepartementale commissie en vrijwel zeker de regering hier geen waarde aan te hechten. Waar in 1975 gesproken werd over een stortholte van 35.000 m³, wordt nu al de mogelijkheid geopperd van één mijn met zelfs twee (in geld een stortholte ca. 80 miljoen en per mijn 210 miljoen). Wij vragen ons af of bij het formuleren van de prioriteiten welke tot de conclusies kwamen dat zoutkoepels geschikt waren, het afsluiten van de biosfeer als belangrijkste argument gehanteerd moest worden. Het is voor ons duidelijk dat kernenergie niet uitgebreid mag worden liever ermee stoppen (zie ook de recente gebeurtenissen bij Harrisburg). Zolang de wetenschappers ons geen redelijke alternatieve of gelijklopende oplossingen geven, is ook door ons geen oplossing aan te geven.

Eenzijdige economische overwegingen mogen op geen enkele wijze van invloed zijn op de keuze van de definitieve opslag

Voorop staat de bescherming van mensen, dieren en planten. Op deze bescherming mag geen enkel risico genomen worden. Onze economische normen mogen wij projecteren op de

Discussie politiek beleid partijraad

Onder coördinerende leiding van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP heeft een aantal werkgroepen zich gedurende de laatste maanden beziggehouden met de discussie ter zake de thema's „Economische Orde” en „Opslagregime van (kern)afvalstoffen”. De discussie zal worden gevoerd tijdens de tweedaagse partijraad van 18 en 19 mei 1979 in Zutphen, en wel op de avond van 18 mei 1979 in het kader van de besprekingen van het politieke beleid. Deze week treft u de laatste resultaten aan van de werkgroepen, die zich met eerdergenoemde onderwerpen hebben beziggehouden.

dient niet alleen ter bestrijding van de overmaat aan produkten, maar ook ter bestrijding van het mestoverschot te worden teruggedraaid. Vloeit deze problematiek niet rechtstreeks voort uit een ethisch onverantwoorde uitbuiting van huisdieren en verspilling van grondstoffen?

f.1. Het onderzoek naar het buiten de biosfeer brengen van LAVA en MAVA radio-actief materiaal dient in Nederland met voortvarendheid te geschieden. De vraag of de zoutkoepels in Drenthe en Groningen bestand zullen zijn tegen de dynamiek van KSA-opslag zal waarschijnlijk slechts proefondervindelijk beantwoord kunnen worden. Daarom dient het opslagprobleem van HAVA en KSA onderdeel uit te maken van een brede discussie over de maatschappelijke aanvaardbaarheid van kern- en plutoniumtechnologie.

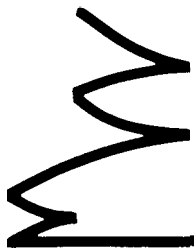
f.2. Als de energiestroom (oliestroom) stagneert, komt er een ramp: geen verwarming (ook geen uitweg naar steenkool), onmogelijkheid om tijdig te zaaien en te oogsten. Dergelijke risico's zijn niet acceptabel. Het opvangen daarvan vereist een energienood-programma.

Opslag van radio-actief afval in zoutmijnen dient als een van een aantal mogelijkheden onderzocht te worden

Het doen van proefboringen is niet het proberen te geven van een zodanig compleet beeld van de eigenschappen, het „gedrag” en invloed op de omgeving van de zoutkoepels, dat het verantwoord zou kunnen zijn om aan de opslag van radio-actief afval in deze koepels de vereiste zeer hoge graad van betrouwbaarheid te mogen toekennen. Het noemen van andere mogelijkheden behoort niet tot onze opdracht en dient als studie-object aan b.v. TNO o.i.d. gegeven te worden. *Gezien de huidige stand van zaken en de wetenschappelijke onenigheid is en blijft het een gok om voldoende veiligheid te garanderen aan opslag in zoutkoepels. De consequenties zijn nog niet te overzien. Wij mogen nu geen beslissingen nemen.*

Wij weten niet genoeg en zullen waarschijnlijk nooit genoeg weten om enige veiligheidsgarantie te geven. Een

UIT DE ARJOS

Arjos jaarvergadering 1979

„Politieke éénwording vóór organisatorische”

Afgelopen zaterdag werd in Utrecht de algemene ledenvergadering van de Arjos gehouden. Een kleine 100 mensen waren om half elf aanwezig en luisterden na zich wat konsumptiebinnen en koffie verschaft te hebben naar de jaarrede van Arjosvoorzitter Klaas de Vries. Het overgrote deel van de dag stond in het teken van het CDJA. Concept statuten en het rapport van de grondslagcommissie lagen ter discussie. Tegenover deze wat duffe organisatorische verplichtingen, stond de sprankelende en bezielende rede van Hans de Boer, (voorzitter ARP; zie pag. 3 van deze krant).

Geen eindoordel

Klaas de Vries zag het punt waarop de Arjos nu gekomen is in de ontwikkelingen rond het CDJA als geheel anders dan ooit tevoren. In 1980 zullen de moederpartijen één worden, geen tijd meer voor vrijblijvend discussiëren. Het rapport „De Arjos met het oog op morgen”, dat vorig jaar door de ledenvergadering aanvaard werd, stipfelt de koers uit die de Arjos zal volgen bij het éénwordingsproces van de Christen Democratische

Jongerenorganisaties. Klaas beklemtoonde nog eens dat vandaag geen eindoordel gegeven zou worden aan de hand van de toetsingspunten in genoemd rapport (uitgangspunt, politiek program, praktisch politiek beleid, organisatiestructuur). „Wel aan de orde is een voorlopig oordeel over hetgeen tot nu toe bereikt is”:

■ **Struatuurrapport** dat aanvaard is, waarborgt de zelfstandige status van het CDJA.

Resolutie Groningen

De ledenvergadering van de Arjos, in vergadering bijeen op 5 mei te Utrecht,

constateert

■ dat de landelijke federatie CDJA nu bijna twee jaar bestaat;

overweegt

- dat de Arjos bij voortdurende tracht om de federatie politiek gestalte te geven;
- dat tot nu toe te weinig politieke uitspraken van de Arjos door het CDJA is onderschreven;
- dat in essentiële beleidszaken zoals Zuid-Afrika, het kabinetsbeleid en abortus bij herhaling diepgaande meningsverschillen zijn gebleken;
- dat het CDJA organisatorisch gebrekkig funktioneert;
- dat een sfeer van onderling vertrouwen ontbreekt;
- dat het politiek handelen binnen het CDJA bij voortdurende als

kwaleitsverlies ervaren wordt;

- dat het CDJA weinig wervingskracht onder de jongeren heeft getoond;
- dat de inhoudelijke bezinning op een diskussie over deze problemen tot nu toe onvoldoende is geweest.

spreekt uit

- teleurgesteld te zijn in zijn verwachtingen ten aanzien van het éénwordingsproces onder de christen-democratische jongeren;
- dat de motivatie om te komen tot een fusie-CDJA zeer op de proef wordt gesteld;
- Doet een klemmend beroep op alle vier de partners in het CDJA om zich op korte termijn te bezinnen op de gebleken verschillen van mening, opdat zij straks gemotiveerd voor een CDJA kunnen kiezen.

Veel belangstelling was er voor de brochuretafel

■ De organisatiestructuur komt in grote trekken overeen met de Arjosstructuur „Waarom ook niet? Die heeft zijn diensten al bewezen”. De provincies vormen de kern van de organisatie. Verder zijn er: de ledenvergadering, CDJA-raad, Hoofdbestuur en Dagelijks bestuur, enkele vaste commissies en fractiebegeleidingsgroepen.

■ Het politieke pamflet is nog (steeds) niet klaar. Ook de Arjos heeft een onevenredig deel van de beschikbare tijd en energie besteed aan organisatorische en bestuurlijke zaken.

„De federatieve stuktur werkt, wat dit betreft, verlamdend en demoraliserend”. Later op de dag zegde Klaas toe dat binnen „enkele weken” het politieke program, ook van Arjoszijde gereed zal zijn.

■ „Wat betreft het praktische politieke beleid is het CDJA nog geen toonbeeld van eenstemmigheid, aldus Klaas. Hij moest zelfs een verslechterende onderlinge sfeer constateren en dat er te weinig bereidheid is om tot politieke overeenkomst te komen. Dit zal verbeterd moeten worden. Dit kan door enerzijds plaats in te ruimen voor politieke discussie en door anderzijds het gereed maken van een definitief en onaantastbaar Arjosstandpunt.

God, zoals die ons in het Evangelie wordt voorgehouden. Deze analyse leverde geen opgewekt beeld op, eerder een beeld dat gemakkelijk een gevoel van machteloosheid, apathie, fatalisme of onverschilligheid oproept; dit kunnen we dan ook dagelijks om ons heen zien. In het grondslagrapport wordt daartegenover gesteld dat de betekenis van het evangelie is dat het ons oproept het uitgangspunt van ons handelen niet te kiezen in de wereld zoals die is en in de mens zoals die is, maar in dat wat God met zijn wereld voor heeft: zijn Koninkrijk, de nieuwe aarde. Met grote eenstemmigheid is in de grondslagcommissie de conclusie getrokken, vanuit de gehele strekking van het rapport, ten aanzien van de vraag wat dat nu betekent voor de wijze waarop wij elkaar aanspreken: Het is vanzelfsprekend dat degenen die zich bij een partijformatie aansluiten die zich wil oriënteren op de bevrijdende heilsbeweging van God, op Hem en Zijn boodschap aangesproken willen worden. Alleen dan zal zo'n politieke beweging kunnen functioneren en als zodanig herkenbaar zijn, als degenen die die politieke groepering dragen, ook persoonlijk vanuit die intentie politiek willen bedrijven.

Kabinet Van Agt

Klaas maakte vorige week ook een tussenbalans op van het Kabinet van Agt; het heeft de helft van z'n regeerperiode erop zitten. „De samenwerking is er niet hartelijker op geworden. De CDA-fractie probeert, zo nodig met behulp van de oppositie, het beleid zoveel mogelijk bij te sturen in de goede richting; de WD werpt zich nog steeds op als verdediger van het beleid. De principieel-politieke verschillen tussen Chr. Dem. en Liberalen beginnen zich – althans in het parlement – steeds duidelijker af te tekenen. Het kabinet doet intussen nog niet veel moeite om de geuite kritiek te loochenstraffen. Er gaat nog steeds weinig bezieling en inspiratie van uit. Alleen met verbetering van de

Grondslag CDJA

Het onlangs verschenen rapport van de grondslagcommissie van het CDJA „Heelmaken, wat gebroken is” noemde Klaas een verademing in dit rijtje. „Dit rapport geeft de grondslag en de richting aan waarin het CDJA zich als politieke jongerenorganisatie wil gaan profileren. Het geeft aan wat onze politieke drijfveren en idealen zijn. De grondslagcommissie heeft getracht om vanuit een globale analyse van de wereldproblemen waarmee onze generatie gekonfronteerd wordt te zoeken naar antwoorden, vanuit de verwachting van het Koninkrijk van

Resolutie Zuid-Holland

De ledenvergadering van de Arjos in vergadering bijeen op 5 mei te Utrecht

constaterende:

- 1.1 dat het CDJA nu twee jaar als federatie bestaat
- 1.2 dat het CDJA hiermee volgens de huidige fusie-schema's er $\frac{2}{3}$ van haar federatietijd heeft opzitten.
- 2.1 dat de Arjos als eis voor het aangaan van de fusie heeft gesteld: eenheid van uitgangspunt, program en politiek beleid.
- 2.2 dat de Arjos als toetsingsmiddelen hiervoor heeft gesteld: statuten; grondslagrapport, gemeenschappelijk politiek pamflet en gemeenschappelijke politieke uitspraken
- 2.3 dat aan bovenstaande eis op geen van de drie onderdelen nog is voldaan
- 2.4 dat volgens de Arjos politieke éénwording vooraf dient te gaan aan organisatorische éénwording
- 3.1 dat de bereidheid om gezamenlijke (CDJA-) verklaringen uit te geven, over volgens de Arjos belangrijke (partij) politieke zaken, waarvoor de CDJA-federatierraad en

het federatiebestuur als graadmeter dienen, onvoldoende is gebleken.

- 4.1 dat van de ledenvergadering een beslissing over de CDJA-statuten gevraagd wordt.

- 5.1 dat de Arjos veel moeite heeft met de huidige ontwikkeling van het CDA.
- 5.2 Dat de Arjos in haar kritische benadering van het CDA alleen staat binnen het CDJA

overwegende:

- 1.1 dat volgens de huidige fusie-schema's de beslissingen t.a.v. de fusie binnen een jaar afgehandeld dienen te worden
- 2.1 dat naast kritische begeleiding van de moederpartij, politieke voorlichting aan en vorming van jongeren de doelen van een politieke jongerenorganisatie zijn, waarvoor een duidelijke politieke visie noodzakelijk is.
- 2.2 dat de politieke éénwording van

presentatie is men er niet: Je moet niet alleen de verkooptechniek verbeteren als het produkt slecht is”.

Voorkeursuitspraak

Half-opweg doen de grote partijen alweer gissingen in de richting van nieuwe bondgenoten voor de komende kabinetsperiode. „Ook het CDA zou er verstandig aan doen om ruim vóór de verkiezingen duidelijk te maken met welke partij(en) zij op politiek-programmatische gronden bij voorkeur in een volgend kabinet wil samenwerken”. Klaas pleitte voor een langduriger samenwerkingsverband van christendemokraten en socialisten „in de eerste plaats omdat christen-dem. en soc. wat hun visie betreft op de belangrijkste politieke vraagstukken dichter bij elkaar staan dan liberalen en chr.-dem. of lib. en soc. Ook om de essentiële politieke keuze voor de toekomst van onszelf en toekomstige generaties is zo'n samenwerking gewenst. Alleen bij een stabiele regering en een breed politiek en maatschappelijk draagvlak kunnen dergelijke keuzen gemaakt worden. En zo'n klimaat, kan niet bereikt worden in een coalitie met de VVD.

Discussie

Alvorens de discussie over het CDJA geopend wordt merkt Henk van Drunen op, en Zuid-Holland met hem, dat hij het een grof schandaal vindt en hoogst ondemocratisch om vandaag beslissingen te nemen terwijl niet iedereen de stukken heeft ontvangen. Hoe zit dat... Allerlei organisatorische problemen .... Niet geheel tevreden, maar ja, gaat Henk weer zitten en vervolgens stelt Johan Kribbe uit Noord-Holland de eerste en tevens ook de laatste vraag over het jaarverslag dat ongewijzigd vastgesteld wordt. Besloten wordt om een algemene ronde te houden over het CDJA voordat de statuten behandeld worden. Een rijtje sprekers geeft zich op: Bert Valk vraagt met klem om uitwerking van alternatieven voor het CDJA om straks echt te kunnen kiezen. Henk v.d. Meij geeft een sfeertekening van de Zuidhollandse situatie: de werkers daar komen zowat om in de politieke mistigheid. De gang van zaken is te weinig bekend bij de basis, alles gebeurt aan de top. Hij waarschuwt voor het gevaar je te verliezen in organisatorische en bestuurlijke zaken. Ook het doorsnee lid zal een politieke discussie aan moeten kunnen gaan. Daarom graag snei een politiek pamflet. Bernard Anold zegt dat hij moed put uit het iedental van de Arjos. Dat maakt 2/3 deel uit van het huidige CDJA! Dat kan toch haast niet anders of het moet goed gaan! Klaas Neutel vindt het grondslagrapport een doorbraak in de CDJA-geschiedenis. Wanneer dit de basis wordt van het CDJA, dan is er nog hoop. Paul Doop was erg blij met de rede van de

Vervolg op pag. 12

het CDJA ver achter loopt bij de organisatorische éénwording

- 2.3 dat wat tot nog toe van CHJO- en KVPJO-zijde aan politieke visies geproduceerd is, volstrekt onvoldoende is.
- 3.1 dat het vaak voorkomt dat Arjossers binnen CDJA-verband het gevoel hebben met vreemden te praten i.p.v. te spreken met politieke geestverwanten.
- 4.1 dat goedkeuring van de statuten van het CDJA de organisatorische éénwording dichterbij brengt
- 5.1 dat de ontwikkelingen binnen het CDJA het negatieve beeld van het CDJA alleen maar versterken

spreekt uit:

- 1.1 dat de Arjos het nu ongewenst acht verdere beslissingen te nemen in de richting van een organisatorische éénwording van Arjos, CHJO en KVPJO
- 1.2 dat door de Arjos-ledenvergadering op dit moment geen CDJA-statuten goedgekeurd kunnen worden
- 2.1 dat zulke beslissingen pas weer kunnen worden genomen bij gebleken politieke eensgezindheid.

Resolutie grondpolitiek

De algemene ledenvergadering van de ARjos te Utrecht bijeen op 5 mei 1979

- Konstateert, dat het kabinet Van Agt nog steeds geen initiatieven heeft ontwikkeld t.a.v. de grondpolitiek
- Overweegt dat nr. 161 van het verkiezingsprogram „Niet bij brood” alleen zegt dat grondpolitiek nodig is om een ruimtelijk beperkt land bewoonbaar en leefbaar te houden. Het beheer van de grond centraal staat; de vraag naar eigendom over de grond behoort

- daaraan ondergeschikt te zijn.
- Overweegt, voorts dat het CDA bij voortdurende heeft gezegd in de grondpolitiek te willen tonen, dat niet alleen de socialistische maatschappijvernieuwing nastreven
- Spreekt uit dat het Kabinet op zo kort mogelijke termijn een tweede ontwerp omtrent de grondpolitiek het licht laat zien. Ingediend door Ernst Haltsma e.v.a.

Economische orde

Verslag Statencentrale Tiel

De mening van de groep die aan de discussie over het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”, deelnam, kan als volgt worden samengevat.

Het rapport bepleit een economische orde waarin de verantwoordelijkheden zijn gespreid in de besluitvorming over productie van goederen en diensten, de inkomensverwerving en de inkomensbesteding.

De groep vindt dat in het rapport te weinig aandacht wordt geschonken aan de potentiële macht van de consument tegenover hen die de macht over de produktiemiddelen hebben.

Beslissingen in de na te streven economische orde dienen georiënteerd te zijn aan het ons door God gegeven rentmeesterschap, aan de solidariteit (naasteliefde) en aan de Bijbelse gerechtigheid.

De mensen moeten hun verantwoordelijkheid kunnen beleven en waarmaken. Hieruit volgt dat de beslissingen op een zo laag mogelijk niveau in ondernemingen en instellingen (bijv. in de non-profit sfeer)

genomen dienen te worden. De besluitvormers dienen over voldoende informatie te beschikken, die evt. via de wet afgedwongen kan worden. In de praktijk zal blijken dat het proces van besluitvorming een positieve invloed heeft op de betrokkenheid en kennis van de deelnemende partijen.

De belangrijkste sociaal-economische problemen in onze huidige samenleving, zowel nationaal als internationaal, die opgelost dienen te worden binnen de gewijzigde economische orde, zijn in volgorde van belangrijkheid:

1. Verhouding tussen rijk en arm (internationaal) (voeding, kleding en onderdak voor allen);
  2. Werkgelegenheid in de E.E.G.;
  3. Milieu;
  4. Vermogensongelijkheid (als stabilisator van de huidige verhoudingen);
  5. Grondstoffen en energieproblematiek.
- Sterke nadruk wordt door de groep gelegd op punt 1. Als hoofdoorzaak van alle, door de groep, genoemde problemen wordt het afwentelingsmechanisme aangemerkt.

Dit afwentelingsmechanisme is in de westerse samenleving ontstaan uit het menselijk egoïsme en kan functioneren door een gebrek aan openheid en inzicht, waardoor de menselijke verantwoordelijkheid en vrijheid in de knel komen.

T.a.v. het afwentelingsmechanisme wordt door de groep opgemerkt dat de economische orde een gesloten systeem is; populair gezegd: wat links weggehaald wordt, moet rechts bijgestopt worden en omgekeerd, dus afwentelen.

Enkele voorbeelden:

- oneigenlijk gebruik van B.V.'s;
  - arbeidsarme investeringen ten tijde van een overschot op de arbeidsmarkt;
  - claims van overheidsvoorzieningen door kleine en grote groepen;
  - elementen in de loonpolitiek (bijv. prijscompensatie voor grondstoffenprijsstijgingen t.g.v. schaarste op de wereldmarkt).
- Om dit afwentelingsmechanisme te doorbreken, moeten de burgers en hun organisaties naar de verantwoordelijke groepen wijzen en niet in de eerste plaats naar de overheid. Ook de manier waarop de inkomensverdeling tot stand komt dient gewijzigd te worden. De huidige koppeling van verantwoordelijkheid aan salaris heeft als nadelen dat de laagst betaalden de verantwoordelijkheid afwijzen en de hoger betaalden deze juist naar zich toetrekken.

De ondernemingsraden, als één van de laagste beslissingsniveaus, hebben nog te weinig mogelijkheden; vooral door de gecompliceerde structuur van vele ondernemingen (dochterondernemingen en multinationals). Datgene wat in het rapport vermeld is bij de bedrijfstakraden wordt door de groep onderschreven. In de regio bepleit de groep een grotere rol voor de Kamers van Koophandel en verder vindt de groep streekplannen en gemeentelijke structuurplannen belangrijke beleidsinstrumenten.

De overheid dient groot-schalig regelend en voorwaardenstellend op te treden. De ondernemingen en instellingen moeten over de vereiste informatie kunnen beschikken en de research (T.N.O.) dient meer afgesteld te worden op de behoeften. De overheid dient een zodanig beleid te ontwikkelen dat er ook op micro-niveau verantwoorde financiële risico's genomen kunnen worden. Christen-democraten dienen er voor te waken dat op macro-niveau geen beslissingen worden genomen die beter op een lager niveau hadden kunnen plaatsvinden. Ook de overheid dient in haar beleid daarop in te spelen. De economische groei is een macro-economische grootheid ten aanzien waarvan gespreide verantwoordelijkheid erg moeilijk is.

Ook de internationalisatie van het bedrijfsleven bemoeilijkt de gespreide verantwoordelijkheid. Wel zijn er mogelijkheden op het terrein van de inkomensverschillen (hiertoe is openbaarmaking van de inkomens noodzakelijk), de werkgelegenheid en de arbeidsmarktpolitiek.

Algemene opmerkingen

- *Christen-democratische beginselen dienen uitgedragen te worden ongeacht het feit dat een meerderheid van de bevolking ze niet aanvaardt.*
- *In het rapport komt een te optimistisch mensbeeld naar voren wat op gespannen voet leeft met de zondige natuur van de mens en de realiteit van het leven, waarin de sterkste altijd boven iigt. De sterksten zijn zij die beschikken over kennis, geld en macht. Binnen de gewijzigde economische orde dienen nieuwe wettelijke kaders te worden voorzien in een spreiding van kennis, geld en macht.*
- *Het rapport bepleit een verandering van de economische orde en spitst dit toe op het nationale vlak. Realisatie hiervan zonder dat ook de internationale economische betrekkingen herzien worden lijkt praktisch onmogelijk.*
- *Voor de ontplooiing van het mens-zijn is niet alleen het betaalde werk belangrijk.*

Verslag Statencentrale Heusden

1. Economische orde is de wijze waarop verantwoordelijkheden zijn gespreid in de besluitvorming over productie en distributie van goederen en diensten, de inkomensverwerving en de inkomensbesteding en het perspectief van waaruit de besluitvorming plaatsvindt, aangezien deze aspecten de totale samenleving raken.

2. Besluitvorming die binnen de economische orde plaatsvindt dient als randvoorwaarde te hebben dat welvaart en welzijn van iedereen zo optimaal mogelijk tot hun recht komen. De mens, naar Bijbelse opvatting als beelddrager Gods, dient God lief te hebben boven alles en de naaste als zichzelf, en zal vanuit dit kader naar een maatschappijstructuur moeten streven, waarin iedereen zich verantwoordelijk kan en bovenal wil voelen.

3. Omdat veel sociaal-economische problemen onderling gerelateerd zijn in termen van oorzaak en gevolg, kan in een opsomming van de problemen een volgorde van globale prioriteit worden gegeven:

- maatschappelijke verzadigingsverschijnselen
- mondiale ontwikkelingen, duidelijker wordende Noord-Zuidproblematiek
- aantasting van ons natuurlijk leefmilieu
- uitputting van grondstoffen
- het onverantwoord streven naar meer welvaart
- aantasting concurrentie-positie
- structurele werkloosheid.

De oorzaak van deze sociaal-economische problemen is op veelal indirecte wijze het voortuitgangsgeloof, waaruit een materialistische, egoïstische, gebrek aan verantwoordelijkheidsbesefhebbende houding is voortgesprongen, uitmondend in een samenleving waarin het fenomeen „verdienen” z'n relatie tot de grondwaarde dienen heeft verloren; met daarnaast een steeds diffuser wordende economische verwevenheid, die naar zich laat aanzien van karakter aan het veranderen is. Dit alles levert veelal een wat pessimistische levenshouding, die voedingsbodem

geeft aan de idee: na ons de zondvloed.

4. Door het afwentelingsmechanisme dat een verwijdering teweegbrengt tussen keuze en gevolg (meestal negatief) wordt veelal door z'n algemeen aanvaarde vorm 1. het onmogelijk gemaakt een reële afweging van kosten en baten te verrichten.

2. hierdoor het zogenaamde profiteren (dat dikwijls veroordeeld wordt) in de hand gewerkt.

In volkomen willekeurige volgorde van belangrijkheid kan bij de volgende situaties van een werkzaam afwentelingsmechanisme gesproken worden:

- de eenzijdige vraag naar gemeentelijke voorzieningen (bijv. baten - zwembad, kosten - belasting)
- relatie van bruto- en netto-loon
- energie-verbruik. Te snelle keuze van gebruik van „gemakkelijke” energie leidt tot grote kosten resp. schade voor de toekomstige generatie.
- medische zorg: dure, gedeeltelijk overbodige therapie wordt „betaald” door de verzekering.

● gebruik van boeken van school of van bibliotheek, verband tussen zuinigheid op boek en hoogte van huur resp. abonnementsgeld.

5. Er heeft een overgang plaatsgevonden van immaterieel denken naar materieel, welke gepaard is gegaan en zichtbaar is geworden in een afwentelingsdenken en een afwentelingsbevorderende ondoorzichtige en onduidelijke organisatie van de samenleving. De samenleving zal doorzichtiger en duidelijker moeten worden georganiseerd. Belangrijker is echter dat verantwoordelijkheidsbesef en rentmeesterschap niet vanuit het voortuitgangsgeloof, maar in bijbelse zin - van materieel naar immaterieel denken - meer gestalte krijgen. Op economisch gebied zou dat kunnen doorwerken in pogingen te komen tot schaalverkleiningsprocessen.

A. Door de economische ontwikkeling, in gang gezet door de industriële revolutie, is de mens meer en meer een werktuig geworden, d.w.z. een ontzield produktiemiddel in het streven naar winst, waarbij het beleven van verantwoordelijkheidsgevoel geminimaliseerd en geïndividualiseerd is. Het voorgaande laat onverlet dat er uiteraard ook talloze positieve

aspecten in deze ontwikkelingen te onderkennen zijn.

B. Dit hangt samen met de schijnbare vanzelfsprekendheid dat op zich zinvolle arbeid wordt vervangen door nog „gewilliger” machines, d.w.z. machines, die nog minder denken; daarnaast is er tevens sprake van een verbluffende moeite, die aangewend moet worden om mensen op verantwoordelijke posities aangesteld te krijgen.

C. Het bijzonder onderwijs blijkt in de loop van 100 jaar een gevangene geworden te zijn van binnenwereldlijke situaties. Het onderwijs is meer en meer een bevestiging geworden van de maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland; de nodige afstand t.o.v. de samenleving welke het bijzonder onderwijs zou moeten kenmerken raakt verwaterd.

D. Deze afstand t.o.v. de samenleving en haar voortgang vloeit voort uit de plaats die o.a. Augustinus al zag voor een gelovige in deze wereld. Enerzijds is een gelovige in zijn bestemming onthecht aan deze samenleving, anderzijds moet hij juist vanuit deze ervaren onthechtheid werkzaam zijn ten dienste van de naaste.

E. Dit brengt met zich mee, dat we de economische „wan”-orde als veranderbaar beschouwen en dat in dit kader de tegenstelling tussen particulier initiatief en overheidsinmenging op een ander niveau wordt gebracht. Ten aanzien van problemen, die door hun ideologische versluiering (liberalistisch dan wel socialistisch) in dat veld van tegenstellingen opgelost moeten worden, hebben we een existentiële benadering voor ogen, die genommerd is door rentmeesterschap en solidariteit (van en op deze aarde), waarin de mens zich in „volledige” vrijheid kan ontplooiën en z'n verantwoordelijkheden kan en leert dragen.

Werkgroep Drenthe

Vervolg van pag. 8

wetenschappelijk advies of beslissing is niet te geven.

Het gevaar bestaat ook dat deze beslissing zou inhouden dat er dan een oplossing zou zijn voor opslag van radio-actief afval en daarmee dan ook de beslissing voor kernenergie zou zijn genomen.

Voor de langere termijn, tienduizenden jaren, geeft ons het volle besef van de betrekkelijkheid waarin wij thans geldende maatstaven willen toepassen. Persoonlijk kunnen wij deze beslissing niet nemen en wij vragen ons af of de beslissing maatschappelijk, kerkelijk en politiek genomen kan worden. Ook de toepassing van kernenergie valt hieronder. Vooral de gevaren waarmee wij geconfronteerd zijn met het binnentreden van het atoomtijdperk zijn onvoldoende onderkend en onderzocht (zie boek Yung). Verwijzing naar de veiligheidsaspecten van kerncentrales is hier op zijn plaats.

De radio-actieve afval van kerncentrales is veel groter dan in enig wetenschappelijk rapport is omschreven.

De radio-activiteit die bij normaal gebruik in een kerncentrale vrijkomt

bestaat uit laag-, middel- en hoogactief afval en kern-splijtingsafval. Maar nergens wordt genoemd dat na 25 of 30 jaar de beton- en andere materialen zo doordrenkt zijn van radio-activiteit dat zij bij ontmanteling ook als radio-actief vast afval beschouwd moeten worden. Zelfs bij winning van uranium wordt ca. 95% als afval bij en rond de mijnen opgeslagen. Dit afval

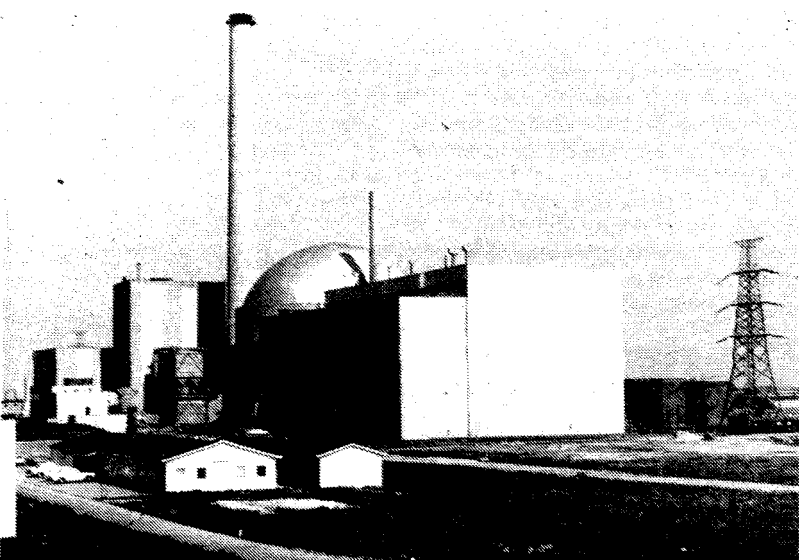
moet ook als radio-actief vast afval beschouwd worden.

Voordat er overgegaan mocht worden tot opslag van radio-actief afval in zoutkoepels mag dit alleen na volledige informatie en maatschappelijke discussie. Vooral de psychologische consequenties mogen niet verwaarloosd worden. Hoe makkelijk redeneert men niet turf weghalen, olie uit Schoonebeek, gas uit Slochteren en stop dan maar afval ervoor terug. Bij deze maatschappelijke discussie

moet voldoende ruimte gegeven worden aan de diverse alarmgroepen. Zeker op het gebied van informatieverstrekking. Wat is maatschappelijke discussie? Hoeveel mensen doen eraan mee, hoe worden de resultaten gewogen etc. Er moet duidelijkheid komen over de voorwaarden, er moeten gedragsregels tussen de overheden en het volk komen.

Voordat aan proefboringen mag worden begonnen dienen de criteria waaraan een geschikte zoutkoepel moet voldoen duidelijk geformuleerd te worden (of de huidige criteria te ontdoen van de vaagheden). Overheidsinstanties (zoals ENC en RGD) mogen geen dubbelfuncties krijgen. Zij geven advies over opzet en uitvoering van het onderzoek, maar krijgen ook een belangrijke taak bij de uitvoering zelf. Hierdoor treedt vermenging van advisering en uitvoering op, waardoor democratische controle van het onderzoek bemoeilijkt wordt.

De elektriciteitscentrales voorspellen een stijgend energieverbruik. Dus redenen om kerncentrales te plannen. Mag je een stijgend energieverbruik voetstoots aannemen. Moeten er geen onderzoeken komen naar deze groei en/of het verantwoord beperken ervan. Er kunnen en moeten alternatieve energievormen gepland en gevonden worden (niet op één paard wedden). De tussenliggende periode kan o.i. overbrugd worden.

Kerncentrale te Borssele

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

ARP

VAN DE PARTIJ

Laat organisatie Europese verkiezingen niet sloffen! Campagnenewenken I

Donderdag 7 juni a.s. Europese Verkiezingen. Hoe staat het met de voorbereiding daarvan in uw gemeente? De tijd staat niet stil. En een goed voorbereide verkiezingscampagne vraagt nogal wat. In bijgaand artikelje enige campagnenewenken.

1. Campagneteam?

Kent uw gemeente al een commissie om de verkiezingen voor te bereiden? Zo niet, dan is het de hoogste tijd!

Affiches en folders moeten verspreid; bijeenkomsten en manifestaties aangekondigd; kiezers moeten gewonnen etc. Stel een **campagneplan** op. Zet alle

Stem op 7 juni 1979!! Denk om volmachtstemmen bij Europese verkiezingen

Laat u niets wijs maken! De Europese verkiezingen zijn wel degelijk van grote betekenis. Elke stem telt. Ook voor het CDA en de Europese Volkspartij.

Verloren stemmen

Bij alle verkiezingen gaan duizenden stemmen verloren door onachtzaamheid; met vakantie gaan of op zakenreis zijn zonder dat er voor een volmacht is gezorgd; vissers, zeevarenden, militairen of werknemers, die in het buitenland zijn, zonder dat iemand zich bekommert om een machtiging; ouden van dagen, die niet stemmen, omdat niemand er aan denkt; zieken, die niet benaderd worden om een machtiging. In iedere plaats vraagt de gang naar de stembus nu al veel aandacht. Thans vooral ten aanzien van het stemmen bij volmacht. De volgende mogelijkheden doen zich voor; de kiezer stemt zelf; Aan de Europese verkiezingen mag worden deelgenomen door alle Nederlanders die op de dag der stemming 18 jaar zijn. Iedereen krijgt een oproepkaart toegezonden en daarop staat tevens aangegeven waar de stem moet worden uitgebracht. De opkomstplicht bestaat in Nederland niet meer, zodat niemand verplicht is zijn stem uit te brengen. „Vroeger” was het stemmen bij volmacht een nogal ingewikkelde procedure. Onlangs is dit sterk vereenvoudigd.

Zelfde stembureau

De kiezer kan zijn oproepingskaart overdragen op de verkiezingsdag zelf. Volmachtgever en gevolmachtigde dienen dan echter in hetzelfde stembureau te zijn ingeschreven. Een stembureau houdt in feite in, dat de gemachtigde in hetzelfde stembureau zijn/haar stem moet kunnen uitbrengen als waar de volmachtgever zelf voor is opgeroepen. Beide ondertekenen de oproepingskaart. De gevolmachtigde moet beide stemmen gelijktijdig uitbrengen.

Stemmen in een stembureau naar keuze

Het verzoek om in een stembureau naar keuze te stemmen kan zowel schriftelijk als mondeling worden

gedaan. Een schriftelijk verzoek moet worden gedaan op een formulier dat kosteloos verkrijgbaar is bij de gemeentesecretarie. Het formulier en de oproepingskaart moeten uiterlijk op 23 mei 1979 bij de gemeentesecretarie worden ingediend. Bovendien is het mogelijk een verzoek om te stemmen in een stembureau naar keuze uiterlijk op 1 juni 1979 in persoon en onder overlegging van de oproepingskaart, bij het Bevolkingsregister in te dienen. De inwilliging van het verzoek blijkt uit de omzetting van de oproepingskaart (op de achterzijde) in een kiezers-legitimatiekaart. Een kiezers-legitimatiekaart kan, indien deze in het ongereede is geraakt, niet worden vervangen.

Stemmen bij volmacht

Voor degenen die hun stem door een ander willen laten uitbrengen bestaat de mogelijkheid tot het stemmen bij volmacht. Een volmacht kan worden verleend hetzij door overdracht van de oproepingskaart dan wel op schriftelijke aanvraag. De aan te wijzen

Beeldsamenvatting jubileumfeest ARP 7 april

Van de feestelijke manifestatie t.g.v. het 100-jarig bestaan van de ARP, gehouden in de Rotterdamse doelen op 7 april j., is een kleine twee uur durende televisiemontage gemaakt.

Voor de kiesverenigingen en andere partij-afdelingen zijn twee exemplaren van deze beeld-samenvatting beschikbaar. Voor het vertonen heeft men een video-recorder nodig (type VCR) en een TV-toestel. De beeldsamenvatting bevat de volledige weergave van de historische beeldshow, en van de gesprekken die met mevrouw J. van Leeuwen, H.

taken op een rijtje, met een kostenbegroting erbij, evenals een lijst van verantwoordelijke personen. Selecteer enthousiaste mensen die bereid zijn de laatste weken „er een paar avonden in te steken”. Goed contact met het (CDA)-bestuur is belangrijk. Bestuur en team moeten op één lijn zitten.

2. Kiezers opzoeken

Kiezers stemmen „niet vanzelf” op het CDA. Men moet ze opzoeken: in huis; door huisbezoek in de wijken, vooral daar waar veel potentiële CDA-kiezers wonen. op publieke plaatsen als weekmarkten; winkelcentra; op school eventueel, bij stations etc. Vraag zo nodig advies aan uw regionaal campagneteam.

3. Publiciteit

Het CDA komt niet „vanzelf” in de krant. Maak tijdig een persbericht van uw bijeenkomsten/manifestaties. Hou uw bericht kort, zakelijk, en netjes, (lieft typen, duidelijk schrijven!). Stuur kranten ook zelf verslagen van gebeurtenissen niet altijd zijn

gemachtigde moet zelf bevoegd zijn om te stemmen; hij mag niet meer dan twee aanwijzingen als gemachtigde aanvaarden.

Bij machtiging door overdracht van de oproepingskaart is de tussenkomst van de gemeente niet nodig. Machtiging op deze wijze kan uitsluitend geschieden indien de gemachtigde in hetzelfde stembureau woont (de adressen van het stembureau en het nummer van het stembureau op de oproepingskaart moeten gelijk zijn). De machtiging geschiedt door invulling en ondertekening van de op de voorzijde van de oproepingskaart voorkomende verklaring en de overhandiging van de aldus in een volmachtlegitimatiekaart omgezette oproepingskaart aan de gemachtigde. De aldus gemachtigde moet de volmachtstem tegelijk met zijn eigen stem in het op de oproepingskaarten vermelde stembureau uitbrengen. Indien de volmachtgever en de gemachtigde niet in hetzelfde stembureau wonen kan een schriftelijk verzoek tot het stemmen bij volmacht worden gedaan op een formulier dat kosteloos verkrijgbaar is bij de gemeentesecretarie. Het formulier moet uiterlijk 23 mei 1979 bij het Bevolkingsregister worden ingediend. Bij inwilliging van het verzoek ontvangt de gemachtigde een volmachtlegitimatiekaart waarmee de volmachtstem door de gemachtigde in een willekeurig stembureau in Nederland kan worden uitgebracht. Een volmachtlegitimatiekaart kan niet vervangen worden bij in ongereede raken.

Oproepingskaart

Heeft u omstreeks half mei nog geen oproepingskaart ontvangen dan is het zaak eens te informeren bij uw gemeentehuis (afdeling verkiezingszaken) waar uw kaart blijft.

verslaggevers aanwezig. Vergeet de huis-aan-huis-bladen niet.

4. Volmacht, stemmen

Elke stem telt. Kiezers die op 7 juni a.s. verhinderd zijn te stemmen kunnen dit toch doen via een volmacht-stem, zelfs kan dit op de verkiezingsdag nog. Zie elders dit nummer voor meer informatie over het bij volmacht stemmen.

5. Kleur bekennen

Het gezicht van het CDA moet einde mei overal te zien zijn. Bij leden en geestverwanten affiches voor de ramen. Denk ook aan publiekelijk opvallende plaatsen: borden in tuinen, aan lantaarnpalen/lichtmasten (overleg met uw gemeente, men zal het de laatste dagen voor de 7e juni zeker toestaan). Poog bij folderverspreiding uw hele gemeente te bestrijken. Organiseer tijdig de medewerkers (vergeet de jongeren niet). Is dit niet mogelijk, selecteer dan die gedeelten waar het CDA zeker kansen heeft.

6. CDA-secretariaat advies vragen!

Voor meer informatie kunt u ook terecht bij het CDA-secretariaat in Den Haag (tel. 070-) of bij de secretariaten van de ARP/CHU/KVP. Probeer het eerst bij uw regionale campagneteam.

7. Adressen regionale campagneteams

VOORZITTERS:

Groningen: I. van Dellen, Wilhelminalaan 42, Bedum, 05900-2975 (th).
Friesland: G. Hiemstra, Brantgummei 5, Hantum 05198-317 (th).
Drente: C. v.d. Hout, Van Ewsenlaan 24, Coevorden, 05280-7.00.92. (th).
Overijssel: drs. T. den Dunnen, De Cingel 16, Heino. 05200-8.23.35. (kt), 05729-2030 (th).
Gelderland: J. Reezigt, Brucknerlaan 1, Apeldoorn, 055-23.36.50. (th).
Utrecht: mr. W. J. C. Knopper, Brugakker 1,

Zeist, 03404-5.20.03. (th)
Amsterdam: F. L. Tammings, Bijlmermeer 2, Amsterdam, 02940-
Den Helder: J. N. v.d. Hoeven, Postbus 1001, Zaandam, 075-16.70.60.
Haarlem: H. Boomgaard, Hoekse Waard 4, Amstelveen, 020-45.76.94. (th)
Leiden: J. Boer, Geestdorp 22, Woerden.
Dordrecht: L. C. M. Vijverberg, Simonsstraat 90, Delft, 015-12.42.58. (th).
Den Haag: A. A. M. Boersma, Riouwstraat 38, Den Haag, 070-81.40.11. (th).
Rotterdam: ir. H. Batelaan, Parallelstraat 73, Rotterdam, 010-13.90.20. (th)
Brabant: mr. D. C. B. Burgers, Driehoeven 7, Haaren, 04114-1845 (kt), 04117-1201 (th).
Zeeland: E. P. Nieuwkerk, Paasdijkstraat 10, Poortvliet, 01662-476 (th).
Limburg: H. Savelsbergh, Brinkstraat 31, Heerlen, 045-76.55.55. (kt), 045-21.24.11. (th).

SECRETARIATEN

Groningen: A. Poort, Smaragdstraat 44, Groningen, 050-77.90.41. (th).
Friesland: A. Terveer, Raaigras 5, Leeuwarden, 05100-8.14.18. (th).
Drenthe: R. Kremers (voorlopig), Zuiderkruis 69, Hoogeveen, 05280-7.00.92. (th).
Overijssel: mevr. H. Meulenbeld-Smoes, Grutto 1, Vriezenveen, 05499-1802 (th).
Gelderland: F. C. Geenen, p/a Provinciaal Bureau Markt 38, Arnhem, 085-42.71.59.
Utrecht: mevr. N. J. van Dolderen, Bergweg 8, Leersum (voorlopig), 03434-1980 (th).
Amsterdam: Th. H. M. Lunshof, Wieringerwaardstraat 202, Amsterdam, 020-36.90.06. (th).
Den Helder: mevr. I. Gerssen-Bloema, Fortuinstraat 19, Jisp, 02982-1965 (th).
Haarlem: W. J. van der Ploeg (oud), Oranje Nassaulaan 64, Overveen, 023-26.59.50. (th).
Leiden: A. van der Stoep, Prinsenhof 38, Pijnacker, 01736-5687 (th).
Dordrecht: J. D. Looije, Waterlelie 42, Naaldwijk, 01740-2.81.89. (th).
Den Haag: A. den Harder, Sneeuwbalstraat 36, Den Haag, 070-63.17.35. (th).
Rotterdam: ir. H. Batelaan, Parallelstraat 73, Rotterdam, 010-13.90.20. (th).
Brabant: mevr. W. E. M. Strien, p/a Provinciaal Bureau, St. Janssingel 21, Den Bosch, 073-14.68.55.
Zeeland: A. P. Cappendijk, Fahrenheitlaan 468, Terneuzen, 01150-9.70.38. (th).
Limburg: W. Boekraad, Marisstraat 17, Geleen, 04494-4.91.19. (th).

Agenda Euroverkiezingen

12-5-'79	H. Eversdijk	Amersfoort	congres ENWB
J. J. M. Penders	J. J. P. de Boer	Leidschendam	
F. H. J. J. Andriessen	Sj. Jonker	Nootdorp	
B. Beumer reg.c.t.	T. Tolman	Woerden	Concordia
H. A. C. M. Notenboom	F. H. J. J. Andriessen	Doetinchem	
J. de Koning	L. de Graaf	Friesland	
H. Eversdijk	H. Eversdijk	's-Gravenzande	
15-5-'79	L. Tindemans	Maaseik (Belgie)	Int. bijeenkomst
W. K. N. Schmelzer	mevr. C. H. Evenhuis	Leiden	
van Essen	J. de Koning	Dedemsvaart	
B. Beumer	Sj. Jonker	Rhenen	
Sj. Jonker	W. J. Vergeer	Katwijk	
W. J. Vergeer	T. Tolman		
H. A. C. M. Notenboom	H. A. C. M. Notenboom	20.00 uur	Arnhem
H. Eversdijk	mevr. J. G. Kraayeveld-	20.00 uur	Lekkerkerk
16-5-'79	F. Borgman	20.00 uur	Alblasserdam
B. Beumer	H. Gualthérie van	20.00 uur	Alkmaar
H. Gualthérie van	Weezel	20.00 uur	Naaldwijk
Weezel	H. A. C. M. Notenboom	20.00 uur	Beek (NB)
H. A. C. M. Notenboom	mevr. J. G. Kraayeveld-	20.00 uur	Rosmalen
mevr. J. G. Kraayeveld-	Wouters	20.00 uur	Venlo
Sj. Jonker	Sj. Jonker	20.00 uur	Warnsveld
W. J. Vergeer	Y. Schaaf	20.00 uur	
Y. Schaaf	A. B. M. Frinking	20.00 uur	Uithoorn
A. B. M. Frinking	17-5-'79	20.00 uur	Leiden
17-5-'79	R. v.d. Linden	20.00 uur	Voorburg
R. v.d. Linden	mevr. J. R. H. May-	20.00 uur	Doorn (U)
mevr. J. R. H. May-	Weggen	20.00 uur	Assen
Weggen	M. v. Ditsmarsch	20.00 uur	Schoondijke
M. v. Ditsmarsch	Sj. Jonker	20.00 uur	Tiel
Sj. Jonker	W. J. Vergeer	20.00 uur	Wagenborgen
W. J. Vergeer	B. Beumer	20.00 uur	Woubrugge
B. Beumer	H. A. C. M. Notenboom	20.00 uur	
H. A. C. M. Notenboom	A. B. M. Frinking	20.00 uur	Heerlen Nrd.
A. B. M. Frinking	H. Gualthérie v. Weezel	20.00 uur	Nw. Einde „Romantica”
H. Gualthérie v. Weezel	18-5-'79	20.00 uur	Pijnacker
18-5-'79	mevr. P. A. L. Mulder-	20.00 uur	Voorschoten
mevr. P. A. L. Mulder-	van Dam	20.00 uur	Middelburg
van Dam	mevr. J. G. Kraayeveld-	20.00 uur	Den Haag
mevr. J. G. Kraayeveld-	Wouters	20.00 uur	Tilburg
Wouters	Mej. T. Kok	20.00 uur	Weert
Mej. T. Kok	W. K. N. Schmelzer	20.00 uur	Driebergen
W. K. N. Schmelzer		20.00 uur	Loenen
		20.00 uur	Vledder
		20.00 uur	Tezel
		20.00 uur	Heerlen (Z)
		20.00 uur	Bergen (L)
			Eurodancing Heerlerbaan

Arjos jaarvergadering 1979

Vervolg van pag. 9

voorzitter en ziet deze als een (noodzakelijke) aanvulling op diens laatste „onder de hamer”. Hij licht de resolutie van Zuid-Holland (zie elders op deze pagina) nader toe, die pleit voor politieke bezinning voor verdergaande organisatorische eenwording. Ernst Haitsma somde op weike resoluties niet als eenstemmige CDJA-verklaringen de deur uit konden: over het kabinet Van Agt, meedoen aan de aktie Shell helpt terreur e.a. Ook deze zaken moeten opgenomen worden in het opmaken van de balans om te voorkomen dat we in een failliete zaak stappen, of gesplitst worden verkocht (vgi. Nederhorst-Bouw). Sikko Boeema maakte de vergadering de eigenoot van zijn politieke gevoelens: wat moeten wij straks eigenlijk bij het CDA? Stel dat we een goede jongerenorganisatie krijgen, passen wij dan als jongeren met onze visie wel bij het CDA waarmee je toch wordt geïdentificeerd? Arend Bos pleit

voor echte eenheid en ondersteunt daarom de resolutie van Zuid-Holland omdat die de tijd geeft om tot echte eenheid te komen.

In zijn beantwoording wijst Klaas er nogmaals op dat we vandaag geen uiteindelijke beslissing nemen. Hij geeft een verklaring voor zijn laatste „onder de hamer”: hij wilde alleen een neutrale opsomming geven omdat we duidelijk voor ogen moeten hebben hoeveel uitspraken er zijn geweest. Op verzoek vulde hij nu zijn opsomming van gemeenschappelijke uitspraken aan met een opsomming van niet-gemeenschappelijke (U.C.IV-neutronenbom-kerk-marokkanen-Shell helpt). De resolutie van Zuid-Holland vindt het bestuur in die zin overdreven dat wij ons niet laten dwingen door organisatorische eenheid, het gaat gelijk op. Er kan dan ook niet met deze resolutie ingestemd worden omdat dan niet verder onderhandeld kan worden over bijv. de statuten! De

resolutie van Groningen (zie ook elders op deze pagina) kan er mee door. In de volgende sprekersronden komen sommigen terug, ontevreden over het antwoord dat ze kregen: opheldering, informatie, hoe zit dat nou... het bestuur heeft het druk! Een enkeling geeft nog een toelichting op hetgeen reeds gezegd is. Paul Doop bijv. zegt dat organisatorische zaken wél doorgang kunnen vinden, alleen er kunnen geen beslissingen genomen worden om te voorkomen dat een fusie uit org. dwang tot stand komt. Ko Scheele licht de Groninger resolutie nog wat toe en geeft zijn mening over die van Z.H. Hij vindt hem een kopij van de resolutie van de laatste Arjosraad. Daarom richt de Groninger resolutie zich op het aan het werk gaan voor politieke eenwording. Bij stemming blijkt dat zowel de Zuidhollandse als de Groninger resolutie instemming krijgen van de ledenvergadering. Over het grondslagrapport neemt haast niemand het woord. Aart van Bochove roept de vergadering op om toch vooral niet te gemakkelijk over het rapport heen te lopen maar bewust ja te zeggen en ermee werken. Over de statuten nemen enkele mensen het woord. Even laat het vuur weer op: kan de beslissing hierover

niet uitgesteld worden? Het concept was te laat in het bezit van de leden. Klaas zegt toe dit mee te nemen in overleg met de andere partners. Klaas Neutel heeft bereikt dat er nog eens grondig berekend gaat worden hoeveel leden de CDJA-raad moet hebben wil zij niet overschaduwd worden door het hoofdbestuur. Arend Bos beleeft ook een overwinning! Zijn amendement over de status van HB-leden – die tevens lid van het provinciaal bestuur moeten zijn – wordt aangenomen. Evert Haitsma heeft nog een puntje voor de rondvraag: of iedereen kan instemmen met de door hem ingedende resolutie over de grondpolitiek (zie pag. 9). Met 1 stem tegen (het was al laat) wordt deze aangenomen.

Afscheid van Chris Westerlaken

Helemaal aan het eind van de vergadering werd afscheid genomen van Chris Westerlaken als (vrijgekozen = direct door de ledenvergadering) hoofdbestuurder. Klaas sprak enkele woorden van waardering en dank. Ikzelf ben verkozen tot zijn opvolger. Marga Smit lid redaktiekommissie

Arjos- Noord-Holland

Arjos Noord-Holland houdt op 25 en 26 mei 1979 haar voorjaarsbijeenkomst en jaarvergadering in jeugdherberg „Koningsbosch”, Heereweg 84, Bakkum. Het onderwerp is RECHTEN VAN DE MENS. Vrijdag 25 mei wordt om 20.00 uur begonnen met een inleiding op het onderwerp door Cent van Vliet (lid buka). Zaterdagmorgen wordt de jaarvergadering gehouden. Aan de orde komt o.a. het provinciaal jaarverslag. Zaterdagmiddag zullen prof. mr. P. H. Kooijmans, oud-staatssecretaris van buitenlandse zaken, en een vertegenwoordiger van Amnesty International over „rechten van de mens” spreken. Natuurlijk is er voicp gelegenheid voor discussie. Tegen 18.00 uur zal de bijeenkomst worden beëindigd. Verdere informatie wordt verstrekt in Arjos-Taal. Je kunt je voor deze dagen opgeven bij Bert Valk, Hof van Zaenden 53, Zaandam, tel. 075-17.25.17. Deelnemers krijgen vooraf een informatiebulletin toegestuurd. Deelname staat ook open voor Arjossers en belangstellenden uit andere provincies.

CDJA-congres op 12 mei a.s.

Plaats: „Unitas”
Lucas Bolwerk 8
Utrecht
Aanvang: 10.00 uur.

Programma: 's morgens o.a. behandeling jaarverslag, verkiezing rechtstreekse leden in CDJA-federatiebestuur, benoeming

nieuwe CDJA-voorzitter.
's Middags: thema
jeugdwerkloosheid. Sprekers: Dhr. B. Beumer, minister Albada en dhr. Grasman van het CNV.

Reiskosten boven f 5,- worden vergoed! Lunch is te gebruiken. Kosten f 5,-.

Afscheid en welkom Wisseling in NG-redaktieteam

dr. Bert de Vries

Oplettende lezers van dit weekblad zal het wellicht zijn opgevallen dat in het zgn. colofon, waarin de redactiesamenstelling van Nederlandse Gedachten is vermeld, een verandering is aangebracht.

Het redactielid dr. Bert de Vries heeft nl. door zijn benoeming enige tijd geleden tot lid van de CDA-Tweede

drs. Gerrit de Jong

Kamerfractie bedankt voor het redactielidmaatschap. Vanaf 12 juni 1978 maakte de heer De Vries deel uit van de redactie. Ondanks de relatief korte tijd dat hij redactielid was danken wij hem hartelijk voor zijn inbreng en bijdragen.

Daarnaast wensen wij zijn opvolger, drs. Gerrit de Jong, veel succes en plezier toe in de werkzaamheden die het redactielidmaatschap met zich meebrengen.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijsen
Dick Corporaal
drs. G. de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuyperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR
Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamdrukwerk

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULÈN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024
Systeembouwers (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfsschuren en loodsen etc.

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG-
EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN,
VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE. TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

Utiliteits- en woningbouw
Kerklaan 9. Moordrecht.
Telefoon 01827-3044 en 3045

In de Noordoostpolder en
Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF

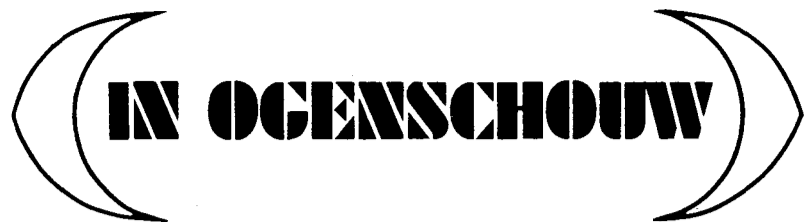
N.V. GEBR. SALVERDA

† HARDE - BÖVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

Fractie, waar is uw visie?

Voordat de verkiezingsstrijd voor een nieuwe volksvertegenwoordiging losbarst, stelt een partij een programma op. Werkend vanuit dit programma probeert een fractie vorm te geven aan een beleid. Het programma van het C.D.A., „niet bij brood alleen“, is opgesteld voor de jaren 1977-1984. Inmiddels is het mei 1979 en zijn we op de helft van de zittingsperiode voor de volksvertegenwoordigers gekomen. De vraag kan gesteld worden hoe de fractie tot nu toe gefunctioneerd heeft. Tegenwoordig heeft een fractie het steeds moeilijker de controlerende taak t.o.v. de regering en de wetgevende taak uit te oefenen. Regeren, besturen is een ingewikkeld en omvangrijk iets geworden. Het parlement dient dan ook steeds meer kennis van zaken te hebben, om het regeringsbeleid te kunnen controleren. Ministers hebben departementen met een ambtenarenapparaat achter zich, waardoor zij qua kennis een grote voorsprong hebben op de parlementariërs. Hoe specifieke het terrein, hoe meer het euvel speelt.

Een parlementariër zal dan gemakkelijk de kluts kwijt raken, vooral wanneer de overheid niet erg meewerkt om openheid in deze te verschaffen. Vaak ontbreekt hem ook de tijd om zich de materie eigen te maken, want er zijn zoveel zaken waar hij alert op moet reageren. Misschien is dit probleem structureel. Een omvangrijke taak voor de overheid, terwijl het parlement een achterstand bezit in kennis, mankracht en tijd om de zaken voor te bereiden. Misschien moeten we in dat geval toe naar een systeem van functionele decentralisatie. Zodat de controlerende taken naar gemeenteraden en provinciale staten gaan, hetgeen ook weer veranderingen inhoudt voor de wijze van functioneren van deze lichamen. Maar daarover nu niet meer. Bovengenoemd probleem speelt elke fractie parten, maar de C.D.A.-fractie, mijns inziens, nog sterker. Immers een federatie van drie partijen kent naast organisatorische problemen ook nog andere. Er kan angst ontstaan voor overheersing door één van de

drie. Men dient kennis te nemen van opvattingen van anderen, die voortkomen uit andere wijzen van denken. Uit die verschillende opvattingen moet een fractie een gemeenschappelijk standpunt zien te vormen. In een nieuwe fractie zal men ook strijd leveren wie de woordvoerders voor bepaalde onderwerpen zullen worden. Velen zullen terreinen toegewezen willen krijgen, die publiciteitsgevoelig zijn en spectaculair zijn, of men ventileert zijn mening over een zaak die gevoelig ligt en waaruit men politiek voordeel wil halen. Dat is weer goed voor de publiciteit en levert bekendheid op voor de volgende verkiezingen. Ik herinner me nog de opmerking van een Kamerlid, dat verzuchtte dat er voor nieuwelingen daardoor veel werk bleef liggen, maar dat dit werk minder publiciteitsgevoelig was. Ook al wil je daaraan niet meewerken, je moet toch zorgen dat je de volgende keer weer verkozen wordt. Ook een C.D.A.-fractie lijdt aan dergelijk duwen trekwerk om vooraan te komen, de goeden niet te na gesproken. Het is de vraag of alleen de algemene problematiek van een parlement de reden is voor een te vaak ad hoc bezig zijn van de fractie. Of dat de laatste genoemde perikelen hiervoor verantwoordelijk zijn. De fractie reageert vaak pas laat. Bijvoorbeeld de vluchtelingen en vreemdelingen. De fractie heeft t.a.v. de Turkse christenen nog geen standpunt ingenomen. Ook t.a.v. de kerk-Marokkanen heeft zij zich lange tijd in stilzwijgen gehuld. Na druk van buitenaf zal er vermoedelijk een standpunt komen. Maar de fractie handelt niet vanuit een visie op het vluchtelingenbeleid, in nauwe samenhang met de rechten van de

mens. In een programma kan globaal een richting aangegeven worden. Voor een concrete invulling en uitwerking is een programma te klein. Dat dient door de fractie te gebeuren met behulp van bouwstenen van uit de partij. Op het gebied van de zedelijkheidswetgeving loopt de fractie meer achter de zaken aan dan dat zij werkt vanuit een visie op deze kwestie. Hoe dient de rol van de overheid in deze te zijn? Hoe kan men de zwakke het beste beschermen zonder dat men hen tot amedigheid veroordeelt? T.a.v. de veranderende maatschappelijke samenlevingsvormen geldt hetzelfde. Kan men niet als uitgangspunt de relatie tussen twee mensen nemen, gebaseerd op duurzaamheid, liefde en trouw, al dan niet uit de vorm van een huwelijk? Hetgeen consequenties heeft voor andere beleidsterreinen: de huisvesting, de kinderen, inkomens, de belastingen en de sociale verzekeringen. In plaats van het individu als uitgangspunt nemen, zoals de liberalen en socialisten doen. In het programma wordt aangegeven de sprong uit de cirkel van de economische groei te halen en de inkomens meerdere jaren op de nullijn te zetten. Tijdens de Bestek '81-discussie in het parlement werden er voornamelijk bijsturingen gegeven op het idee van de regering om te bezuinigen op de overheidsuitgaven. Nu pas komt fractieleider Lubbers met het idee de hogere inkomens af te toppen voor de prijscompensatie, inkomensmatiging dus. T.a.v. de ontwikkelingshulp heeft men geen zwaarwegende argumenten aangevoerd tegen de interdependentiepolitiek van minister

De Koning: wij moeten groeien in het belang van de derde wereld. Maar komt die groei ten goede aan de derde wereld en aan de allerarmsten in die derde wereld? Of betekent meer groei dat wij minder hoeven te bezuinigen op de overheidsuitgaven en minder loon hoeven in te leveren. Dit nog afgezien van de vraag of meer groei haalbaar is en in overeenstemming is met een soberder levensstijl uit verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de schepping. Op het gebied van defensie zijn de meningen van individuele personen gelukkig vertaald in een visie op de kernbepaling, van waaruit de fractie kan werken. Misschien heb ik het mis, dat de fractie wel een beleid voert vanuit een visie op de verschillende terreinen; maar dan blijkt daar weinig van naar buiten. Misschien is de al eerder gesignaleerde problematiek debet aan dit euvel. Zolang de fractie daarover nog geen visie heeft gegeven, blijft mijn vraag bestaan: fractie, waar is uw visie? Een visie die zijn uitstraling heeft op de met elkaar samenhangende onderwerpen. Een visie met als startpunt „niet bij brood alleen“.

Ph.B.

CDA en Israëliëse sportlieden

Twee jaar geleden moest de internationale tafeltennisfederatie besluiten welk land de volgende wereldkampioenschappen (in 1979) zou mogen organiseren.

Het was al spoedig duidelijk, dat Noord-Korea een belangrijke gegadigde was. De Nederlandse afvaardiging kon daar niet zonder mee instemmen. Gezien de ervaringen in het verleden was het immers niet ondenkbaar, dat (o.a.) deelnemers uit Israël geboycot zouden worden. Dit bleek voor de Noord-Koreanen echter geen enkel probleem te zijn. Ze beloofden zwart op wit, dat de Israëliëse deelnemers niet geweerd zouden worden. En mede op grond van deze toezegging werd de organisatie van het wereldkampioenschap 1979 toegewezen aan Noord-Korea.

Wat de belofte van de Noord-Koreanen waard was, bleek veertien dagen geleden toen er geen visa beschikbaar waren voor de Israëliëse sportlieden. Ondanks allerlei uitvluchten, die de Noord-Koreanen te berde brachten, was het zonneklaar, dat het hierbij ging om een ergerlijk staaltje van discriminatie. Voor de CDA-fractie was dit aanleiding om deze zaak in een interpellatie-debat aan de orde te stellen.

„Sportcode”

Mede in het voetspoor van een VN-resolutie heeft CRM-minister van Doorn indertijd spelregels opgesteld m.b.t. de vraag hoe er z.i. gehandeld zou moeten worden als Zuid-Afrika geen gemengde ploegen afvaardigt naar internationale sportevenementen. Maar wat er gedaan moet worden als Israëliëse sportlieden gediscrimineerd

Door dr. S. Faber:
CDA-Tweede-Kamerlid

worden, is erg duister. En dat is een uiterst onbevredigende situatie. Vooral doordat de Aziatische en Oosteuropese landen één lijn plegen te trekken, zijn Israëliëse sportlieden vaak de verschoppelingen van de grote sporttoernooien. De sportorganisaties worden hierdoor opgezadeld met een zeer gerichte, harde internationale politiek. De CDA-fractie staat op het standpunt, dat de overheid dan niet met de handen over elkaar mag blijven zitten. Vandaar, dat een motie werd ingediend, waarin de regering gevraagd werd „zo spoedig mogelijk helderheid te verschaffen over de gedragslijn, die naar zij hoopt gevolgd zal worden door de Nederlandse sportorganisaties als het Israëliëse sportlieden onmogelijk gemaakt wordt deel te nemen aan officiële internationale sportevenementen”. Vorige week woensdag werd deze motie met algemene stemmen door de Tweede Kamer aanvaard. De betreffende bewindsman, staatssecretaris Wallis de Vries, beloofde de motie te zullen uitvoeren. Hopelijk komt er nu binnen afzienbare tijd een soort code, waarnaar de Nederlandse sportlieden en sportorganisaties zich zullen richten als Israëliëse sportlieden in de toekomst weer met oneigenlijke methoden buiten de deur gehouden worden. Als de westelijke landen dergelijke boycot-acties namelijk min of meer stilzwijgend over hun kant laten gaan, zal het hek gauw helemaal van de dam zijn!

CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies”.

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander – perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten. Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uit maakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, ds. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

wordt geschetst wat voor eerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, ds. G. VAN Leijenhorst tijdens de openbare commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 29.5.1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leijenhorst tijdens het Tweede-Kamerdebat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland”. Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Stort het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van: prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter) Herman Amelink mr. Philie Burgers Truus Bot-van Gijsen Dick Corporaal dr. Willem de Kwaadsteniet dr. Bert de Vries Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA 's-Gravenhage tel. (070) 46.96.20, giro 89673.

Abonnementsprijs f 16,- per halfjaar. Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage. Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement f 11,- per halfjaar. Advertentie-exploitatie 020-24.58.26

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Rechten van de mens

De recentelijk door de ministers van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking gepubliceerde nota over het Nederlands beleid inzake de rechten van de mens kondigt geen nieuwe verrassende initiatieven aan. Dat was niet te verwachten en dat mocht ook niet verwacht worden. De nota zet uiteen op welke manieren de zaak van de rechten van de mens in de wereld kan worden gediend en welke complicaties zich daarbij kunnen voordoen. Als zodanig nodigt de nota uit tot een diepgaande en uitvoerige discussie. Indien die discussie leidt tot een scherper inzicht in de verschillende mogelijkheden en derhalve tot een duidelijker profilering van het beleid, is er reeds veel gewonnen. Bij die discussie zal centraal moeten staan de vraag naar de effectiviteit van de door Nederland te ondernemen stappen, en niet de vraag of de Nederlandse regering een goede beurt maakt bij de eigen onderdanen of bij andere regeringen. Het gaat immers niet om ons blazozen, maar om de verbetering van het lot van anderen.

Ongehoord

Iedere wereldburger is thans in

dienst genomen door het bewind van de Ayatollah Khomeiny. Iedere wereldburger heeft namelijk het recht gekregen het door een revolutionaire rechtbank uitgesproken doodvonnis over de sjah en zijn gezin te voitrekken. Een dergelijke procedure is, naar ons bekend is, nog niet eerder toegepast. Het lijkt verrassend veel op de in de Middeleeuwen gebruikelijke en iater terecht als onmenselijk bestempelde vogelvrijverklaring. Een onzer dagbladen bestempelde deze gang van zaken als een uitnodiging tot sluipmoord. Dat lijkt een goede typering. Men behoeft geen enkele sympathie te hebben voor de thans in ballingschap levende sjah om de door het huidige régime aangewende methode volstrekt verwerpelijk te achten.

Zwart geld

De afgelopen week is er een – nog niet gepubliceerd – rapport gereedgekomen over de omvang van het zogenaamde zwart-geld-circuit in Nederland. Indien de eerste geruchten omtrent de inhoud van dat rapport op waarheid berusten, dan is er alle reden tot bezorgdheid. Met de vroeger zo torenhoog geprezen belastingmoraal in Nederland schijnt het niet zo best meer te zijn gesteld. Het zou al te simpel zijn dat te schrijven op rekening van het vervlakkend normbesef. We komen pas verder als we nauwgezet nagaan hoe het

NO COMMENTAAR

komt dat op dit gebied dat vroeger kennelijk wel bestaande normbesef geleidelijk aan is uitgehold. Dat zou wel eens te maken kunnen hebben met een toegenomen maatschappelijke onvrede, die niet alleen door meer geperfectioneerde belastingmaatregelen kan worden opgeheven. En dat er iets gedaan moet worden is duidelijk. Want naarmate het zwart-geld-circuit toeneemt, worden de lasten meer afgewenteld op diegenen, die over een vast en duidelijk traceerbaar inkomen beschikken, te weten de loontrekkers. En dat leidt weer tot maatschappelijke onvrede bij die groep. Met een democratische structuur van onze samenleving is dat alles niet verenigbaar.

Salt II

Het verdrag over beperking van de strategische kernwapens tussen Amerika en de Sovjet-Unie is dan toch uiteindelijk afgerond. Veel enthousiasme kon dit bericht niet

meer wekken, want de afsluitende besprekingen hebben zo lang geduurd, dat het verrassingselement volledig verdwenen was. En ook de inhoud is niet van dien aard dat we kunnen zeggen dat we nu op de goede weg zijn naar ontwapening. Toch dient de totstandkoming van het verdrag positief gewaardeerd te worden, althans in zoverre het de hoop wettigt dat het aanleiding kan geven tot verdere stappen, die echt ontwapening zullen inhouden. Maar inmiddels is reeds duidelijk geworden dat het verdrag op geharnaste tegenstand in de Amerikaanse Senaat kan rekenen en dat het geenszins zeker is dat het ongeschonden de eindstreep zal halen. Het is dus nog veel te vroeg om zelfs maar een gedempt gejuich aan te heffen.

Behaagziek

Inmiddels doet de Sovjet-Unie alles om de Amerikaanse publieke opinie gunstig te stellen ten aanzien van het SALT II-verdrag. Zo althans menen wij de uitwisseling van een aantal dissidenten tegen een tweetal spionnen uit te mogen leggen; en zo zal ook wel de Russische tegemoetkomende houding van afgelopen week in de Weense besprekingen over de reductie van troepen in Centraal-Europa uitgelegd moeten worden. Het is overigens de vraag of deze behaagzieke houding van de Russen niet contra-productief zal blijken te zijn. Indien de Amerikaanse

senatoren, die niet zo veel van het SALT-verdrag moeten hebben, de indruk krijgen dat er de Sovjet-Unie buitengewoon veel aan gelegen is het verdrag goedgekeurd te zien, kan dit bij hen alleen maar de gedachte versterken dat de baten wat onevenredig in het voordeel van de Sovjet-Unie zijn uitgevallen. Dat behoeft helemaal niet het geval te zijn, maar indrukken zijn nu eenmaal in de politiek vaak minstens zo belangrijk als feiten.

Goede keus

Het kabinet lijkt met het aantrekken van Professor van Trier als de nieuwe minister voor het Wetenschapsbeleid een goede keus te hebben gedaan. De nieuwe minister is immers ten volle vertrouwd met de materie waarmee hij te maken krijgt. Vele jaren heeft hij zich van binnen uit met het wetenschapsbeleid beziggehouden. In een tijd waarin vernieuwing van technologie en modernisering van wetenschappelijk onderzoek hoge prioriteit moeten hebben, getuigt het van wijsheid de politieke verantwoordelijkheid te leggen bij iemand die het bedrijf goed kent, zeker als hij halverwege een kabinetsperiode moet instappen. Het tot dusverre ontbreken van een duidelijke politieke binding – waarmee niet gezegd wil zijn dat die binding er niet was – met het CDA is daarmee vergeleken van minder belang.

OVERWEGENDE

Het is met de gezondheid van onze economie maar mager gesteld. De oorzaken van de kwaal zijn wel zo om en nabij bekend. Over de toe te dienen medicijnen blijkt verschil van mening mogelijk. En het innemen van de „drankjes“ wil ook al niet vlotten. De economische groei is de laatste tijd minder dan we in de voorbije jaren gewend waren. Wanneer dat een gevolg was van ons streven naar een meer selectieve groei, viel er weinig op aan te merken. Dan had je zelf gekozen voor matiging in verband met bijvoorbeeld het milieu, humanisering van arbeid en het sterker rekenen met de gevolgen van ons handelen voor ontwikkelingslanden. In ons land is er echter om andere redenen van een terugslag in de economie sprake. De groei is kleiner als gevolg van een achterblijvende groei op het wereldhandelsniveau en er is sprake van een verzwakking van onze nationale economie. De gevolgen laten zich raden: er is minder te verdelen. En dat laatste plaatst ons voor de gezamenlijke opgave tot matiging.

Hoe

De roep tot matiging wordt door een ieder omschreven. Wie wil er nou niet proberen om de werkloosheid terug te dringen? En diep in z'n binnenste voelt elk mens natuurlijk aan dat minder groei (dat is dus minder vooruit) best te verteren valt, wanneer we er op zo'n eenvoudige manier weer bovenop zouden kunnen komen. En wanneer een mens z'n volle handen maar één moment zou willen vergelijken met de wijze waarop die handen elders op de wereld gevuld zijn, dan bleef er slechts schaamte over, zoveel gezeur over minder meer. Maar ja, zo eenvoudig gaat dat niet. Mensen moeten het gevoel hebben dat hun stapje minder vooruit echt helpt voor het oplossen van de werkloosheid. Zij moeten er in het bijzonder van overtuigd zijn dat allen mee matigen en dat de sterkste

schoulers de zwaarste lasten dragen. Het plan tot herstel van onze economie voorziet in een ombuigingsoperatie van ca. 10 miljard gulden. De invulling gaat o.a. uit van:

- de nullijn voor vrij besteedbare inkomens.
  - een reëel offer van inkomen boven de f 50.000;
  - een beperking van de verhoging van sociale uitkeringen, op grond van gekonstateerde systeemfouten;
  - een beperking van de verhoging van overheidsalarissen; en
  - een poging in de rijksbegroting zelf te matigen.
- Voorstellen tot invoering van een eigen bijdrage in de gezondheidszorg leden tot nog toe schipbreuk.

Voortgangsnota

Na een jaar blijkt dat het niet meevalt alle aannames uit Bestek '81 waar te maken. Het parlement sloeg gaten in het plan. Wil men van de 10 miljard blijven uitgaan, dan moeten die gaten worden gedicht. Een sterk minpunt is dat er van matiging op het loonfront weinig sprake is. De consumptie is hoog, de cao-lonen stijgen te sterk. En van aftopping van hogere inkomens komt weinig of niets terecht. Het financieringstekort van de overheid voor 1979 dreigt de gestelde norm van 6 procent van het nationale inkomen te overschrijden. Welke weg is nu de best begaanbare? Verhoging van directe of indirecte belastingen? Daarin schuilt het gevaar van nieuwe looneisen of van een afwenteling. De uitkomst zou het paard achter de wagen spannen zijn. Wanneer het echter nauwelijks mogelijk blijkt de loonstijging te drukken en met name de hogere inkomens aan te pakken, mag je dan wel de zwakkeren pakken door middel van ombuigingen in de collectieve sektor? Meer ombuigingen is gemakkelijker gezegd dan gedaan, en zou bovendien ten koste van de werkgelegenheid gaan. Voor een

beleid dat op steun van brede groepen kan rekenen is inzicht in de relatie tussen die ombuigingen en arbeidsplaatsen nodig. De regering hoopt op de vele vragen die uit de behandeling van de voortgangsnota zijn overgebleven in een ca. half juni in te dienen Voorjaarsnota concreet antwoord te geven.

Kiezen

Een jaar bestek leert ons dat vrijwillig matigen niet meevalt. Wie aan matiging denkt, denkt aan z'n buurman. Sterke belangengroepen zien in elke maatregel een aanslag op de verworven positie. Van solidariteit blijkt weinig. Het valt ook niet mee voor matiging te kiezen op een moment dat er 100.000 vakatures blijken te zijn. Het arbeidsmarktbeleid functioneert moeizaam, hoe minister Albeda – ook op dit front – het uiterste probeert. Een jaar bestek leert ons dat de maatschappij nauwelijks bereid blijkt om zelf keuzes te maken. Wat betekent dat, in het bijzonder voor een partij die gespreide verantwoordelijkheid voorstaat? Mag men verwachten dat de werknemers in bedrijven uit zichzelf tot herverdeling van de loon- en salarissom komen en op die manier tot bijv. delen van arbeid kunnen overgaan? Elke analyse van onze economische situatie brengt ons bij de konklusie dat de loonkosten en de sociale lasten te zeer zijn gestegen. Onze concurrentiepositie is daardoor nogal aangetast. In vrijheid matigen

blijkt zeer moeilijk te verlopen. Zwakken aanpakken zonder dat de sterken fors meebetalen is niet aanvaardbaar.

Overheid

De vraag dringt zich dan ook op of er hier niet een zwaardere rol voor de overheid moet worden weggelegd. Die vraag klemt te meer omdat de verdelingsvraag aan de orde is en de zwakkeren daarvan niet de dupe mogen worden. Waar willen wij in de komende jaren nieuwe banen vinden? Ook daarover is verschil van mening mogelijk. De één houdt het op de marktsektor, werk moet verdiend worden. De ander verwacht wonderen van de kwartaire sektor. Moet het CDA daar niet, net als het in onze dagen opnieuw doordenken van de plaats van de overheid, bestek naar de toekomst uitzetten? In een plan voor

morgen van CDA-ekonomen zal daarbij de zorg voor de derde wereld niet kunnen ontbreken, evenmin als een analyse van de te verwachten technologische ontwikkelingen en de gevolgen daarvan.

De discussies over meer ombuigingen of belastingverzwaring, over de plaats van aandelen en niet-aandelen, over nieuwe banen en de zorg voor de terechte verdeling wanneer er gematigd moet worden, brengen ons bij vele vragen die met de te kiezen weg samenhangen. In het bijzonder brengen die discussies ons bij de vraag wat bij de economische orde van de toekomst de plaats van de overheid zal zijn. Het CDA zou er zeer bij gebaat zijn wanneer enkele politiek bevriende economen de handen ineenslaan en ons deze zomer met een studie verrassen, waarin gepoogd wordt wegen te wijzen waarlangs wij samen verantwoord verder kunnen gaan.

H. A. de Boer

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

100 jaar ARP en de vrouw (slot)

De laatste twintig jaar: Met ARVC op weg naar CDA-vrouwenberaad

Lang vóór het kwam tot een CDA-verband zoals we dat nu kennen is er al zo iets als een voorpost aan de kant van de vrouwen geweest. In de vorm n.l. van een Nederlandse Sectie van de Europese Frauen Union, kortweg EFU geheten.

Christen-democratische, met name katholieke vrouwen in het na de oorlog door communistische staten omringde Oostenrijk, daardoor extra waakzaam, hadden in 1953 te Salzburg vertegenwoordigsters van gelijkgezinde partijen uit een aantal Westeuropese landen tesamen geroepen om de oprichting van een eigen christelijke internationale politieke organisatie van vrouwen te overwegen. In 1955 was deze in Den Haag een feit geworden. De KVP-vrouwen, als gastvrouw optredend, deden al direct volop mee. Een SEVAR-delegatie woonde als waarnemer die eerste Generalversammlung bij, daar aansluiting van ook prot. chr. bij het openbare leven betrokken vrouwen een algemene wens was.

Vanaf 1957 deden AR-vrouwen, met instemming van de partijdag, als lid van de Nederlandse sectie mee. Bij de totstandkoming van het ARVC werd de samenwerking met geestverwante vrouwen en vrouwenorganisaties in het buitenland, in het bijzonder in West-Europa uitdrukkelijk mede als taak genoemd, zodat dit, in de lijn van de Nouvelles Equippes gaande, werk officieel erkend karakter ging dragen. De CHU-vrouwen bleven aanvankelijk nog afzijdig. Freule Wittewaai van Stoetwegen, zelf overbezet door haar parlementaire taak, had de voor medearbeid geschikte vrouwen te hard nodig voor het interne werk. Het sein kwam op groen toen een aantal jaren later een jonge bekwaam garde beschikbaar kwam.

Aan de inbreng van de Nederlandse sectie zat veel vast: vooral die internationale commissies (juridische, sociale, familie, vluchtelingen, economische en onderwijs) moesten betreffende vragen over de situatie in eigen land uitgezocht en in Frans, Duits en Engels worden vertaald. Het omvangrijke secretariaat van de sectie, die jarenlang onder voorzitterschap van mr. Sijs Sutorius-Alting van Geusau stond, werd van '57-'74 voortreffelijk beheerd door onze AR-juriste Wimmie Derksen-Koppen, en sedertdien door Ineke Scholten. Aan het werken in dit verband is nu een eind gekomen. De terugtrekking daaruit hangt samen met het op den duur al groter wordend bezwaar, dat in de EFU conservatieve elementen een overheersende rol gingen spelen. Uit landen n.l. die geen partijformatie op christelijke grondslag kennen namen vertegenwoordigsters van conservatieve partijen deel, waardoor het stempel al meer bepaald werd.

Even leek het erop dat een eigen bundeling van vrouwen niet meer nodig zou zijn. Na de vervanging van de Nouvelles Equippes door de Europese Unie van Christen-Democraten vaardigden de Nederlandse aangesloten partijen daarin ook elk een vrouw af. Voor de AR waren dat achtereenvolgens de dames Derksen en Scholten. Maar andere landen hielden het voor de EUCD op mannen, zodat contact met een achterban van vrouwen gemist werd. Vandaar dat toch met instemming een eigen vrouwenorganisatie, EUCDF, van de grond kwam. Nu met het oog op de Europese verkiezingen, waarbij alleen de EEG-landen betrokken zijn, de Europese Volkspartij is opgericht, heeft ook deze een pendant gekregen in een vrouwenorganisatie, de EVPF. Na de opheffing van de Nederlandse Sectie van de Europese Vrouwen Unie is er dan ook een nieuw begin gemaakt

Door dr. F. T. Diemer-Lindeboom;
oud-presidente ARVC

met de oprichting in jan. jl. van een Sectie Buitenland van het CDA-Vrouwenberaad. In vroeger dagen heeft het internationale werk van de vrouwen die zich daarvoor inzetten, naast de vele energie, ook aanzienlijke financiële offers gekost. Het subsidie-bedragje was jaren lang, de officiële waardering ten spijt, weinig meer dan symbolisch. Daartegenover staat echter de bevrijding van eigen financiële zorgen inzake binnenlandse aangelegenheden sinds de overgang van SCEVAR in ARVC.

Elan in de jaren zestig

Een zeer gewaardeerde vooruitgang betekende toen ook de medewerking van de partijsecretaris en assistenten. We hoefden zelf niet meer overal achter aan. Zaaltes en zalen werden voor ons gehuurd. Geen eigen kuchje behoefde meer te worden meegebracht, een keurige broodmaaltijd placht klaar te staan. Het grootste vrouwen-appel is wel geweest dat van 22 maart 1962. Het had iets pikants dat het Utrechtse Tivoli, traditionele vergaderplaats van deputatenvergaderingen, waarbij vroeger geen vrouw te bekennen was, toen gevuld met 1500 vrouwen, die aandachtig luisterden naar dr. Schouten, prof. Gesina van der Molen en de heer Roolvink. De NCRV verzorgde uitzending via de radio. Ook later zou die nog wel eens tijd ter beschikking stellen aan het ARVC. Velen hebben dan ook thuis b.v. vice-presidente Van Tuinen-Scheepsma wel kunnen beluisteren.

Een aardige wegwijzer, „Receptenboek voor AR- politiek”, voor degenen die op pad wilden gaan om vrouwen partijlid te maken, samengesteld door mevrouw Bik-Meima, heeft goede diensten gedaan („Voorzitter Berghuis en ik zijn er nogal verguld mee”, schreef partijsecretaris W. R. van der Sluis). Op een landelijke samenkomst 16 maart 1966 kreeg de partijvoorzitter 1020 nieuwe vrouwelijke leden aangeboden.

Al eerder was het percentage vrouwen – in de jaren vijftig nog maar 2 1/2 % – toegenomen tot 10%. Ongehuwde vrouwen namen iets minder dan 2/3 daarvan voor hun rekening. (Vergelijkende cijfers voor nu ontbreken). Reeds SCEVAR was er op gespist geweest buitenshuis werkende – toen nog voornamelijk ongehuwde – vrouwen actief bij de politiek te betrekken. Een moeilijkheid destijds, toen de vrije zaterdag nog onbekend was, vormde het vinden van een vergadertijd waarop toch zoveel mogelijk deelname van die zijde te verwachten was.

In '65 werd een grote conferentie gehouden van vrouwen, werkzaam in beroepen. Een grote verscheidenheid in functie en deskundigheid presenteerde zich. Veel stof, de moeite van doorgeven aan hen die verantwoordelijkheden in wetgevende

en beleids sfeer droegen ten volle waard, werd ingebracht. De bedoeling was, om de paar jaar zo'n samentreffen te hebben. Daar is, voor zover mij bekend, niet meer van gekomen. Misschien iets voor het CDA-vrouwenberaad om eens te overwegen?

Problematiek oudere ongehuwde werkende vrouw

Al vroeg was er ook aandacht en begrip voor de boven-60-jarige ongehuwde werkende vrouwen, voor wie de laatste jaren tot het 65ste vaak een te zware last vormen. Overigens zijn ze in meer dan een opzicht achtergesteld. (Zo b.v. bij weduwen van dezelfde leeftijd, die in het algemeen aan de AWW een recht op pensioen ontlenen, terwijl ze er wel aan mee betalen, enz.). Een zich nog altijd voortslepend probleem. Op de grote landelijke vrouwenvergadering in 1966 sprak de heer Roolvink, wiens pleidooi in de Kamer in een aanvaarde motie tot onderzoek naar een eventuele vervroegde AOW-uitkering, over dit onderwerp uitmondde. De SER werd met het onderzoek belast. Tot resultaten kwam het niet. Onze tweede parlementsvrouw, Hannie van Leeuwen AR-defensie- en volksgezondheidsspecialiste tevens doorkreef in sociale zaken, heeft in de afgelopen jaren deze zaak, in breder context gesteld, weer opgenomen en door een ook aangenomen motie getracht een oplossing te bespoedigen. Intussen gaat het de-jaren-vol-moeten-maken ongewijzigd door.

Ook nu laat die problematiek van de oudere werkende ongehuwde vrouw mr. Jacqueline Rutgers, die als eerste AR-vrouw in 1963 de parlementaire arena betrad, niet los. Begin van dit jaar (26 jan.) greep zij nog naar de pen. Met de noodkreet „Doe toch wat, Tom Poes” als titel, gaf zij op de Podium-pagina van Trouw uiting aan haar ongeduld inzake het uitblijven van een regeling. Maar daar blijft het niet bij. In een heldere korte analyse brengt zij „de geweldig moeilijke problematiek” terug tot haar werkelijke proporties. Het is te hopen dat de in volle ernst, maar in speelse aanspraak (Tom Kraaijeveld, Poes de Graaf, Olivier Albeda) toegeworpen handschoen ook opgenomen wordt.

Onvrede beginjaren zeventig

Men kan niet altijd op de berg verkeren. De beginjaren zeventig vormden een dalperiode. Als we het goed pellen, was het toen ook binnen de partij als geheel niet eenvoudig buiten het kader van de gekozen in raden, staten en parlement mensen voor politieke arbeid te interesseren. In een eerdere periode van een zekere malaise – eind vijftig – viel er nog een enthousiaste groep, n.l. van vrouwen te

ARP-voorzitter dr. W. P. Berghuis spreekt de AR-vrouwenvergadering toe op 22 maart 1962. Op de foto een overzicht van de volle zaal met links op de foto dr. Berghuis met achter hem het bestuur en rechts op de foto een zangkoor ter muzikale omlijsting van het geheel.

„ontdekken” en binnen te halen. Nu, begin '70 waren ook de vrouwen in mineur. Binnen het ARVC gingen zelfs stemmen op om er maar mee te stoppen: de eigen functie zou te zwevend zijn; een top zonder eigen direct aanspreekbare achterban en als zodanig zonder invloed hoe dan ook binnen de partij. De adviserende taak stelde weinig of niets voor. In tal van delen van het land vond beraad in kleine groepsgesprekken plaats. Uiteindelijk werd de conclusie: in de overgangsfase naar volledige integratie van de vrouw binnen de partij is bouw nodig in de richting meer van vormingsstructuur dan van adviserend orgaan. Locale kernen met een kernleidster zouden het uitgangspunt vormen van te ontplooiën activiteiten. En vandaaruit zouden signalen aangaande wensen en behoeften via de regionale contactcommissies naar boven kunnen worden doorgegeven. Zo kwamen er nieuwe impulsen op gang.

Een leuke ervaring

Intussen werd er door vrouwen in raden, staten en parlement hard gewerkt. Dat waren er toen zo'n kleine veertig geworden, sinds eind '59 te Rotterdam (vanwege de droeve reden van het overlijden van het raadslid De Kwaadsteniet, de vader van ons huidige raadslid De Kwaadsteniet), voor het eerst een AR-vrouw een gemeenteraadsetel was gaan bezetten. Er valt uit die beginjaren zeventig ook wel een leuke ervaring te melden. Te Leiden, waar de AR en CHU al samenwerkten, maar de SGP een eigen zetel telkens niet placht te missen, kwam het tot een gedrieën optrekken. Resultaat: ook die partij kon nu een gemeenteraadslid binnenhalen en een gezamenlijk fractiebeleid worden gevoerd. En dat gebeurde onder voorzitterschap van .... een vrouw, mevrouw mr. I. Geelkerken-Brusse. Vier jaar lang en in de beste harmonie!

Tot op de valreep naar ruimer eenheid

Ook nu – zo komt in een gesprek met de tegenwoordige presidente mevrouw Westhoff-Hubee naar voren – is men nog niet tevreden over de structuur. Zeker, het meedraaien in partijbestuur en commissies loopt goed, in prettige verhouding. Naar de regio toe is er te weinig werkzame binding. De relatie ARVC-top-regio vraagt om zinvoller uitwerking. De eigen verantwoordelijkheid van de kiesverenigingsbesturen om vrouwen bij het werk te betrekken kon ook wel beter gestalte krijgen. In het algemeen wordt het in feite toch wel zeer besloten functioneren van het ARVC in de huidige situatie als een bezwaar ervaren. Naar meer openbaarheid wordt gestreefd. Grote landelijke AR-vrouwenconferenties als in de vorige decennia hebben de jaren zeventig niet meer gekend. Wel werd in het kader van het CDA-Vrouwenberaad aandeel genomen in het beleggen van

verschillende studiedagen over onderwerpen als: het CDA-program; gezin en andere samenlevingsvormen, Europa en laatstelijk nog over het rapport betreffende de grondslag, geloof en politiek. Belangstellenden staat het vrij, voor zulke dagen, waaraan tevoren ruime publiciteit wordt gegeven, in te tekenen. Daarnaast worden er al sinds een jaar of vijf voor het leidinggevend kader in de maand januari studiedagen belegd tot voorbereiding op de onderwerpen voor politieke scholing.

Ten opzichte van de KVP-en CHU-vrouwen met ieder een eigen vrouwenorganisatie staan de AR-vrouwen met alleen een ARVC-structuur in een wat moeilijker positie. Er moet wel wat gebeuren. Voor het probleem waar nogal tegenaan gekeken is, n.l. of het CDA-Vrouwenberaad al dan niet de vorm van een eigen organisatie zou mogen aannemen, is, gelijk bekend, zeer onlangs een compromis-oplossing gevonden. Functioneren als bijzondere organisatie kreeg toen licht. Politieke standpunten zullen ingebracht worden in het door de het CDA gevoerde en te voeren beleid, zodat de uiteindelijke verantwoordelijkheid bij de partij blijft liggen. Lid van het Vrouwenberaad wordt men niet automatisch, maar slechts door persoonlijke toetreding. Dat een ander grote consequenties heeft voor het ARVC laat zich raden. Nieuwe structuren zijn belangrijk. Maar hier nu geen gefilosofeer over de toekomstige structuur van het vrouwenkader. Belangrijker nog dan de vorm is het inhoudelijk gestalte geven. Betreurend dat, door het uitreden van onze voortreffelijke politica Hannie van Leeuwen, de enige AR-Vrouwenstem uit de tweede kamer is verdwenen, hopen we natuurlijk dat bij volgende verkiezingen successievelijk in beide kamers ook vrouwen uit alle drie groeperingen van het CDA zitting zullen kunnen nemen en het tot een ruimere vertegenwoordiging in gemeente- en provinciale besturen komt. In de publieke sfeer directe politieke verantwoordelijkheid dragende personen zijn er verhoudingsgewijs altijd maar weinig. Dat geldt voor de mannen, meer nog voor de vrouwen.

Confrontatie met huidige emancipatiegolf

In de huidige situatie lijkt er bij voorrang een taak aanwezig tot het vinden van een eigen weg, temidden van de wirwar van emancipatorische en feministische stromingen met jaar diverse opvattingen en eisen. Zeker, er is een algemeen samenstemmen inzake opheffing van bepaalde beperkingen en het inhalen van achterstanden e.d. Ook is er het gezamenlijk besef, dat vrouwen zich meer op de samenleving moeten oriënteren. Een en ander mag ons echter niet de ogen doen sluiten voor de mogelijk diep ingrijpende consequenties van onderliggende verschillen in wortel en visie op mens en maatschappij waaruit het

Vervolg op pag. 5

CDA Vrouwenberaad Gelderland

Europadag te Arnhem

29 mei 1979

Spreekers: Hanja Mey en Elise Boot

Inlichtingen: mevr. Wolfshagen te Zevenaar
Telefoon: 08360-2.39.97

Hernieuwde kennismaking met goede afloop

Zaterdag 12 mei jl. hield het CDJA in „Unitas” te Utrecht de jaarvergadering. In deze vergadering droeg Ria Oomen-Ruijten de voorzittershamer over aan Peter Heukels. In haar toespraak ging zij in op de drie criteria waaraan de fusie getoetst wordt:

Eenheid in organisatie

„Op basis van het vorig jaar door u goedgekeurde structuurrapport zijn de CDJA-statuten vervaardigd. In de verschillende ledenvergaderingen zijn deze aan de orde geweest. Ongeschonden kwamen ze daar zeker niet uit. Het federatiebestuur zal, en heeft zich voor een deel al uitgesproken over de opgelopen „avenj”. Dit najaar zullen de ledenvergaderingen de statuten ter finale goedkeuring voorgelegd krijgen.

Eenheid in uitgangspunt

Veel waardering wil ik uitspreken voor de nota „Geloof en politiek handelen” welke door de grondslagcommissie in

februari jl. werd aangeboden. Het rapport wordt momenteel besproken in de organisaties: in juni zal het ook onderwerp van gesprek in de federatieraad zijn. Een brede en diepgaande bespreking in alle geledingen acht ik van groot belang. Onze discussie zal namelijk bepalend zijn voor het karakter van het CDA en CDJA. Vernieuwingsgezind, zo noemen we ons. Het waarom en de wijze waarop we dit pretentius karakter invullen en gestalte gaan geven, dat zal de essentie zijn.

Eenheid in politiek beleid

Het valt me moeilijk om in deze ook maar enigszins tevreden te zijn, zeker wanneer ik moet constateren dat de werkzaamheden aan ons politiek pamflet nog maar nauwelijks ter hand zijn genomen. Maar wanneer ik praat over politieke eenheid is dat voor mij niet et alleen het samenstellen en de discussie over een politiek pamflet. Het is ook een wil, een mentaliteit, een intentie om in politiek opzicht met elkaar één lijn te willen trekken. Je komt daar natuurlijk nooit aan toe als je doorgaat op de weg, die we nu ingeslagen zijn. De discussie over

politieke zaken wordt enorm gefrustreerd door het enerzijds beletten van uitspraken in federatief verband omdat een der organisaties al met het onderwerp bezig is en anderzijds omdat de stelling al betrokken zijn omdat een der organisatorische kaders de uitspraak voor haar rekening heeft genomen en er tot op de letter aan vasthoudt bij de toetsing tot CDJA-uitspraak.

Ik ben en blijf van mening dat wanneer we de net gesignaleerde manier van discussie loslaten, wij meer eensgezind zijn als we nu vaak laten doorschemeren. Ik kan daar een voorbeeld van geven: de UCN-discussie is zonder stellingen vooraf gevoerd, we kwamen tot een eensgezind standpunt. Hoe gaat het kabinet de grote problemen van deze tijd te lijf? Te lijf gaan ..... was het dat maar. Het beleid dat nu gevoerd wordt is er niet een van doordrammen geïnspireerd er tegenaan. Het ondervindt dan ook veel en voortdurend kritiek, niet alleen vanuit het oppositionele kamp, maar ook van onze eigen mensen. De kritiek wordt door het kabinet als kreterig ervaren en door de premier negatief gewaardeerd. Er blijkt na twee jaar coalitie een steeds groter spanningsveld te zijn ontstaan tussen datgene wat onze christen-democraten in het regeringsbeleid tot uitdrukking brengen en het program waarop ze als CDA-politici gekozen zijn. De rode draad in ons program, de nieuwe stijl van leven, is niet terug te vinden in maatregelen op sociaal-economisch terrein, zelfs niet in aanzetten.

Je vraagt je af of onze politici zich wel de consequenties voor de samenleving, voortvloeiend uit het program, realiseerden. Of is men uit elektorale overwegingen misschien niet bereid om echte offers te vragen en werkelijke aanzetten te geven tot structurele veranderingen. Als het echt menens is met de in ons program uitgestippelde lijn, maak er dan iets van christen-democraten in het kabinet. Laat zien hoe christen-democraten scheef gegroeide inkomensverhoudingen aanpakken. Grijp de door de fractie aangegeven weg tot aftopping, doe minder aan de inflatiecorrectie, bekijk de belastingen en laat de sterke schouder wat meer van ons aller last nemen. En als we dan praten over de beteugeling van de consumptieve bestedingen, pak dan toch de kredieten, stel een grens aan de aftrekbaarheid ervan voor de belastingen. f 250.000,- is toch al mooi meegenomen nietwaar. Beste christen-democraten laat de mensen zien wat gebeurt met hun inleveren; meer werk, meer zeggenschap en meer betrokken zijn bij de gang van zaken, dat vraagt men ervoor. Meer werk en nog meer steunmaatregelen voor de werkloze jongeren, 1 op de 3 werklozen is jonger dan 23 jaar. Delen van werk, laat de overheid aanzetten geven, het bedrijfsleven volgt. Positieve discriminatie van jonge werklozen bij vakatures van de overheid ook dat zijn aanzetten tot een oplossing. Vervroegd pensioneren

waarom niet bij de Overheid? Steun aan bedrijven, nu maatregelen ad hoc en vaak druppels op een gloeiende plaat. Creëer betere mogelijkheden tot begeleiding van het management en vergroot de overheidsinvloed op de steungelden. Het effect van het aan ons aller voorzieningen onttrokken geld zal dan zeker groter worden. Geef wat meer van de financiële ruimte aan nieuwe kleinschalige ondernemingen, vaak jonge mensen, die met veel inventiviteit creatief meedenken en meewerken aan innoverende technieken. Christen-democraten moeten laten zien wat het betekent, dat streven naar een betere wereldverdeling.

Coalitie

Na 18 maanden kabinet Van Agt zit men al druk te speculeren over de kleur van de komende coalitie. Helemaal rood, dat is de voorkeur van de socialisten. Geheel groen zou in onze kring meer aanspreken. Noch het een, noch het ander zal haalbaar blijken. Uit een oogpunt van spreiding van macht zouden wij er zelfs niet aan toe mogen geven. We leggen onze programma's naast elkaar, vergelijken, constateren en analyseren de vele raakvlakken. De kiezer maken wij over twee jaar dan best duidelijk waarom u als PvdA en wij als CDA een hernieuwde kennismaking met goede afloop in een vruchtbare coalitie willen vieren. Dat beste mensen is politieke duidelijkheid", aldus Ria Oomen-Ruijten in haar toespraak voor de CDJA-jaarvergadering.

CDJA-congres van 12 mei jl.

Zaterdag 12 mei jl. kwam het CDJA-congres bijeen te Utrecht. Het morgengedeelte werd bijna volledig in beslag genomen door organisatorische perikelen.

Naast het kiezen van een nieuwe voorzitter (Ria Oomen trad af en Peter Heukels werd gekozen) werd langdurig stilgestaan bij de benoeming van drie rechtstreekse CDJA-leden in het federatie-bestuur. Bezwaar werd aangetekend tegen de kandidatuur van Harm Waterburg, aangezien hij naast kandidaat namens de rechtstreekse leden eveneens ambtelijk secretaris is van de KVPJO. Harm Waterburg werd uiteindelijk niet herkozen. Het middagedeelte stond in het teken

van de Europese verkiezingen. Het thema was: jeugdwerkloosheid in Europees perspectief. Uitstekende inleidingen hierover werden gehouden door B. Beumer, CDA-lijsttrekker Europese verkiezingen, min. Albeda en dhr. Grasman van het CNV. Aan het eind van de middag werden de ingediende resoluties behandeld. Een korte samenvatting hiervan volgt hieronder:

Jeugdwerkloosheid

Uitgesproken wordt dat ook jongeren niet gedwongen kunnen worden werk te aanvaarden, dat beneden hun opleidingsniveau ligt. Daarnaast zijn de maatregelen genoemd in een notie van de regering dd. 30 maart jl. onvoldoende.

Kernbewapening

Het CDJA-kongres spreekt uit diep teleurgesteld te zijn over het feit dat de regering de kritiek van een groot aantal maatschappelijke groeperingen op de „nota Scholten” niet serieus tegemoet treedt en doet daarbij een klemmend beroep op de regering dit alsnog te doen. Daarnaast dringt het CDJA-er bij de regering op aan om gebruik en bezit van en dreiging met kernwapens terug te dringen d.m.v. wederzijdse besprekingen.

Shell-aktie

Het CDJA sprak zich uit voor de aktie van het komitee zuidelijk Afrika en de werkgroep Kairos, om te komen tot een olie-boycot tegen Zuid-Afrika. Bij de

Nederlandse regering wordt aangedrongen op het daadwerkelijk initiatieven nemen om te komen tot een effectief olie-embargo tegen Zuid-Afrika.

Almere-spoorlijn

Het CDJA-congres sprak zich uit voor het tracé Weesp, aangezien dit tracé het Naardemeer en de Nieuwe Keverdijkse Polder vrijwel onaangetast laat.

Inpoldering van Noord-Friesland buitendijks

Het CDJA-congres sprak zich uit voor plan A, hetgeen inhoudt dat alleen de bestaande zeedijk wordt opgehoogd, aangezien op deze wijze het unieke Waddengebied behouden blijft

Nota Pais

Het CDJA-congres is van mening dat

de nota hoger onderwijs voor velen geen uitgangspunt voor het beleid m.b.t. het wetenschappelijk onderwijs mag worden. Bovendien moet er een evaluatie plaatsvinden, en waar nodig bijstelling, indien tot ingrijpende structuurwijzigingen in het wetenschappelijk onderwijs wordt overgegaan

Beleid staatssecretaris van Justitie

Besloten wordt een brief te sturen naar de CDA-Tweede Kamer-fractie over het beleid van mevr. Haars (zie elders op deze pagina). Politiek inhoudelijk gezien waren de aanwezige Arjossers (± 35 van de 150 deelnemers) tevreden over het behaalde resultaat.

Het CDJA zag men veelal optimistischer tegemoet dan een week geleden, toen de Arjos een algemene ledenvergadering hield over het CDJA.

100 jaar ARP en de vrouw

Vervolg van pag. 4

emancipatiestreven gevoed wordt. De huidige emancipatiegolf is er bij alle variatie typisch een van gehuwde werkende vrouwen uit de bovenlaag¹⁾. Veelszins in samenhang met een streven naar een socialistische samenleving²⁾ met een zó enorme nadruk op de betekenis van het hebben van een baan en vooral ook een zelfstandig inkomen, dat deze beide elementen dan als 't ware de toetssteen vormen voor het al dan niet geëmancipeerd zijn. Niet ten onrechte wordt vanuit sociologische hoek ten aanzien van de structuur van het gezin het werken van de vrouw als scharnierpunt voor veranderingen aangemerkt³⁾. Nog staat vrijheid van de vrouw en de mogelijkheid tot werken buitenshuis centraal. Maar reeds presenteert zich de gedachte, dat, met het oog op een gelijke verdeling van politieke en maatschappelijke macht, bedoelde vrijheid op den duur in dwang uit zal monden⁴⁾. Aan zo'n vrucht onderkent men de voosheid van de vrijheidsboom.

Enquête ARVC 1966

In 1966, toen er, in tegenstelling tot het tekort aan werkgelegenheid nu, juist een grote behoefte aan deelname van gehuwde vrouwen in het arbeidsproces was, gezien het tekort aan werkrachten, heeft ook het

AR-vrouwencomité meegedaan aan de beantwoording van de vragen uit een door het Nederlands Vrouwencomité aan de vrouwenorganisaties aangeboden discussie-stuk over „Arbeid van de vrouw buiten het eigen gezin”.

Toen was uiteraard nog niet aan de orde de gedachte van herverdeling van de arbeid in het gezin op fifty-fifty-basis van binnen- en buitenwerk tussen man en vrouw, gelijk nu al meer gepropageerd wordt. Desondanks hebben de vragen en antwoorden van toen nog duidelijke actualiteit nu. Het resultaat van een enquête onder 110 niet en wel beroepsarbeid verrichtende gehuwde, ook weduwen en ongehuwde AR-vrouwen uit alle delen van het land – onder wie ook de 40 van het ARVC zelf – is destijds wel samengevat in een Nota. Deze nota is echter niet gepubliceerd. Hoe dat komt, valt niet te achterhalen. Maar de inhoud is naar het mij voorkomt, ook nu nog de moeite waard. Interessant in verband met zo juist aangestipte trends is de afstandelijkheid ten opzichte het element van verhoging van materiële welvaart, indien andere gezinsbelangen daardoor in 't gedrang komen. Aan de keuze-vrijheid tot al dan niet deelnemen aan het sociaal-economisch leven zou niet getornd mogen worden. Haast onnodig te vermelden dat de opvatting over de

eigen vrijheid bepaald niet georiënteerd was op – in veel vormingswerk zo sterk gepropageerde – pure zelfverwerkelijking.

Hoe belangrijk voor het wel en wee van de samenleving in deze tijd van verschuivingen juist de houding van de vrouw zal zijn, kan wel haast niemand ontgaan.

Eigen profilering

Emancipatie, zelfontplooiing, ja. Zelfverwerkelijking als spel zonder grenzen, of in dienst van hoger doeleinden geprofileerd? In beginsel ligt het antwoord al opgesloten in het streven van het Christen Democratisch Appél „naar een maatschappij waarin de bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen gediend wordt”.

Die bijbelse gerechtigheid is van een machtige draagwijdte. Zij omvat een handelen in gemeenschapstrouw overeenkomstig de door God bedoelde werkelijkheid in levensverbanden en andere verhoudingen, niet alleen tussen mensen onderling, maar ook ten opzichte van vee en land, natuur en milieu enz.

Bij zuik een grootse algemene doelgerichtheid past ook een stelling nemen tegen vereenzelving van emancipatie met eigen inkomensverwerving en het pleidooi voor meer waardering voor onbetaalde arbeid: „Het maatschappelijk aanzien

zal veeleer moeten van het dragen van maatschappelijke verantwoordelijkheid, of die nu gedragen wordt in het gezin door opvoeding van de kinderen, in een betaalde functie, of b.v. in milieugroepen, schoolbesturen, ziekenhuisbesturen, of alle andere vormen van vrijwilligerswerk”⁵⁾ Naar de basis toe vrouwen helpen emanciperen, niet door ze ontevreden te maken, maar een hart onder de riem te steken door ze open te maken voor diverse vormen van arbeid die juist herwaardering verdienen, van burenhulp tot wijkraadswerk, onafhankelijk van geldelijke beloning. Eventuele herverdeling van taken tussen man en vrouw kan best binnen het gezichtsveld gehaald worden, mits in het besef niet alleen dat dit een aangelegenheid is van lange adem, maar ook wezenlijk hierbij is, dat ieder niet alleen lette op eigen belang, maar evenzeer op dat van de ander (vgl. Phil. 2:4). De weergaven in vogelvlucht van de

wederwaardigheden van de politiek bewuste vrouwen binnen de nu honderd jaar oud geworden ARP heeft plaats op een tijdstip, waarop de individuele partijgeschiedenis naar haar afsluiting neigt, open naar een toekomst in bredere eenheidsverband. De vrouwen delen daarin, mede-verantwoordelijk in vrijheid. Een vrijheid, geënt op de in Christus gewortelde vrijheidsboom, die bij zelfverwerkelijking zelfverloochening insluit, waarbij ook de negenvoudige vrucht van de Geest tot rijping kan komen (Gal. 5:28). Een christen-democratisch emancipatie-appél in evangelisch perspectief, zal dat niet van onze AR en andere CDA-vrouwen uitgaan, heilzaam voor volk en maatschappij?

¹⁾ Hilda Verwey-Jonker „De vrouw in de Nederlandse maatschappij”, Wendingnummer over de vrouw, Dec. 1975

²⁾ Rita de Bruyn Ouboter in „70 Jaar Socialistische Vrouwenbeweging”, 1978, 35.

³⁾ Ir. W. H. Douma „Het gezin tussen verleden en toekomst”, diss. 1975, p. 198 e.v.

⁴⁾ Joke Smit „De minderheidsgroep met de thuiswaarde”, Socialisme en Democratie, okt. '78, p. 469.

⁵⁾ „Samen op weg naar een verantwoorde samenleving”, p. 23, 13. In deze geest ook Frank R. Boddendijk „Vrouwen in de politiek. Staan de beste stuurlied in de keuken?” VU-Magazin, juni '78.

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
 directie- en schaftketen
 scholen en kerken
 directie- en schaft-wagens etc.

HAHBO
 HOUTBOUW
HARDINXVELD
 tel. Glessendam-Hardinxveld 3888

De taak van de begrotingscommissie

Door drs. H. A. C. M. Notenboom, lid Europees Parlement en CDA-Tweede -Kamerlid

Om een inzicht te krijgen in de taak en werkwijze van de commissies van het Europees Parlement is het nodig voor ogen te houden, dat de werkwijze van het Europees Parlement met name in de rol van de parlementscommissies een andere is dan in Nederland. Het Europees Parlement kent het systeem van rapporteurs, iets wat wij in de Nederlandse Tweede Kamer niet kennen. Vele andere Parlementen kennen dat systeem trouwens ook.

Een rapporteur (door een commissie zelf benoemd, waarbij praktisch steeds een advies wordt gevolgd van de gezamenlijke politieke fracties, die daarover overeenstemming hebben bereikt) tracht een meerderheidsstandpunt te bereiken in zijn commissie en presenteert dan dat standpunt, neergelegd in een ontwerp-resolutie met schriftelijke toelichting, aan de plenaire vergadering.

Die ontwerp-resolutie behoeft niet zijn persoonlijke mening weer te geven. Meent echter een commissie een standpunt aan de plenaire vergadering voor te moeten leggen, dat absoluut indruist tegen diens mening, dan legt hij zijn rapporteurschap neer en wordt hij vervangen door iemand, die het rapport wel bereid is te verdedigen. De plenaire vergadering kan natuurlijk amenderen of rapporten terugverwijzen naar de commissie(s).

Wat nu de specifieke taak van de begrotingscommissies betreft, durf ik te stellen, dat deze in twee opzichten zwaarder is dan die van de meeste andere commissies. Ten eerste wegens de omvang van het werk en de

frequentie van de vergaderingen. Ten tweede, omdat het Parlement juist op het punt van de begroting beslissings-bevoegdheden heeft verworven, waarvan de uitoefening door de begrotingscommissie wordt voorbereid. Deze bevoegdheden zijn niet statisch, maar dynamisch, zijn voortdurend in ontwikkeling. Het nieuw gekozen Parlement zal met het grotere gezag dat het door de rechtstreekse verkiezing zal verwerven, die ontwikkeling verder kunnen bevorderen.

De taken van de begrotingscommissie zijn:

- voorbereiden van de begrotingsbehandeling,

- voortdurende controle op de uitvoering van de begroting, grotendeels gedelegeerd aan haar subcommissie controle,

- het geven van adviezen aan andere commissies over voorstellen van de Europese Commissie met financiële consequenties,

- voorbereiden van de kwijting van de jaarrekeningen van de instellingen van de Europese Gemeenschap.

De begrotingsbehandeling

De belangrijkste taak van de begrotingscommissie is het voorbereiden van het standpunt van het Europees Parlement over de begroting van de Europese Gemeenschap. Dit standpunt van het Europees Parlement is zeer belangrijk omdat het Europees Parlement samen met de Ministerraad de begrotingsautoriteit van de Europese Gemeenschap vormt en deze beide organen moeten dus tot overeenstemming met elkaar komen voordat de begroting definitief kan

worden aangenomen. In dit zoeken naar overeenstemming speelt de begrotingscommissie een grote rol. Het initiatief tot het opstellen van de begroting is in handen van de Europese Commissie. Deze dient in juli van elk jaar een voorontwerp in bij de Ministerraad. De Ministerraad pleegt langdurig overleg over dit voorontwerp en brengt meestal zeer grote wijzigingen aan. Dit gewijzigde voorontwerp wordt in september aan het Europees Parlement voorgelegd.

Het Europees Parlement belast zijn begrotingscommissie om een rapport hierover in de laatste helft van oktober voor te leggen. De begrotingscommissie heeft dus zes weken tijd om deze ontwerp-begroting te bestuderen en een oordeel hierover voor te bereiden. Dagenlang wordt er gediscussieerd met de Europese Commissie en de Raad. Het is typisch dat de Raad bij alle vergaderingen van de begrotingscommissie vertegenwoordigd is, ook die waarin de begrotingscommissie de tactiek bespreekt die zal worden aangehouden in bijv. onderhandelingen met de Raad.

De Raad kent dan alle verschillen of nuances in de opvattingen binnen het Parlement, terwijl dat omgekeerd niet het geval is. Bij de voorbereiding van de begroting wordt over de meeste artikelen informatie ingewonnen bij de Commissie of de Raad om inzicht te verkrijgen, niet alleen waarom bepaalde bedragen (uitgedrukt in Europese Rekenenheden: op dit moment is één E.R.E. rond f 2,80) worden voorgesteld, waarom de Raad bijv. minder heeft voorgesteld dan de Commissie in het voorontwerp had staan, maar ook over de toelichting. De toelichting bevat een aanduiding waarvoor precies de middelen zullen mogen worden aangewend. Veel leden

van de begrotingscommissie zijn zeer deskundig en hebben de begroting van de Gemeenschap al jaren gevolgd en kunnen dan ook terdege beoordelen of bepaalde begrotingsposten de benodigde gelden bevatten, er voldoende continuïteit in zit en er voldoende nieuwe politieke ontwikkelingen kunnen worden. Nadat uitvoerige informatie van de Raad en de Commissie verkregen zijn, ontwikkelt zich het politieke spel in de begrotingscommissie om voldoende meerderheden te vinden voor bepaalde standpunten, neer te leggen in de vorm van ontwerp-amendementen voor de plenaire vergadering, die deze tijdens de zg. eerste lezing (eind oktober) behandelt. In deze standpuntbepaling ligt enerzijds het initiatief bij de rapporteur, die in deze vergadering, volgend op de algemene discussie, een groot aantal ontwerp-amendementen voorlegt. Daarnaast kan elk individueel lid zulke voor-ontwerp-amendementen indienen. Intussen hebben echter ook alle vaste commissies over de ontwerp-begroting vergaderd en voorontwerp-amendementen bij de begrotingscommissie ingediend.

Als men de politieke samenstelling ziet van de begrotingscommissie: 11 socialisten, 10 christen-democraten, 4 liberalen, 3 „gaullisten“, 4 communisten, 3 conservatieven, samen 35 leden dan zal men zich kunnen voorstellen dat het geen gemakkelijke opgave is om telkens opnieuw voor elk amendement een meerderheid te vinden, een meerderheid die min of meer garandeert dat zich een zelfde meerderheid (met een minimum van 100 stemmen) zal manifesteren in de debatten en stemmingen tijdens de openbare behandeling van de begroting in de plenaire zitting. De aldus door de plenaire zitting aangenomen amendementen kunnen alleen door de Raad worden gewijzigd als een gekwalificeerde meerderheid van de Raad dit wil. In november 1978 was dit niet het geval. Er was wel een meerderheid, maar geen gekwalificeerde in de Raad om een amendement van het Parlement, dat de uitgaven voor het Regionaal Fonds had verhoogd, ongedaan te maken. In samenhang met het feit dat er ook nog een maximum stijgingspercentage van de begroting in acht genomen moet worden, tenzij Parlement en Raad samen vinden dat dit verhoogd moet worden - heeft deze situatie een spanning opgeroepen tussen Raad en Parlement. Het voert te ver in dit verband dit verder uiteen te zetten. 1) 1) Zie daarvoor bijv. H.J.M. Marijnen en

J.H.M. Tak: „Het spel van de Europese knikkers: de begrotingsautoriteit in beweging“ Internationale Spectator, maart 1978

De door de Raad gewijzigde begroting wordt teruggestuurd naar het Parlement voor de tweede lezing. Ook dan vindt er weer eerst een behandeling plaats in de begrotingscommissie, die op dezelfde wijze als de eerste keer ontwerp-amendementen zal voorbereiden. Nu echter wat fijnschaliger, want nu moet het Parlement zich ervan bewust zijn, dat ze alleen maar het laatste woord heeft, wanneer ze (natuurlijk weer met gekwalificeerde meerderheid) zich houdt binnen een bepaalde speelruimte, tenzij Raad en Parlement samen vinden dat deze verhoogd kan worden.

In die tussentijd vindt echter een belangrijk gebeuren plaats, want alvorens de Raad zijn oordeel geeft over het resultaat van de eerste lezing van het Parlement is er „samenspraak“ van 9 leden van het Parlement met de Raad. Samen 18 mensen vormen dan de overlegcommissie, ook wel concertatiecommissie genoemd. Het grootste deel van de 9 leden van het Parlement bestaat uit leden van de begrotingscommissie. In deze overlegcommissie vindt een rechtstreeks gesprek plaats op basis van gelijkheid tussen beide partners van de begrotingsautoriteit. Tijdens dit overleg verdedigen de vertegenwoordigers van het Parlement de door de plenaire vergadering aangenomen amendementen en proberen zij de Raad van de noodzaak van deze amendementen te overtuigen. In de praktijk blijkt dat beide zijden wat deskundigheid betreft elkaar in evenwicht houden, waarbij echter het grotere politieke engagement van de parlementsleden bij moeilijke beslissingen wel eens van doorslaggevende aard is geweest.

Mede door deze concertatieprocedure zijn de laatste jaren geleidelijk meer feitelijke beslissingsmogelijkheden door het Parlement verkregen. Door de ontwikkeling rond de begroting 1979 is er een principiële geschied ontstaan tussen een aantal leden van de Begrotingsraad en het Parlement.

Een goede oplossing daarvoor is nodig om in de toekomst weer een besluitvaardige begrotingsautoriteit te hebben.

Na deze overlegprocedure vergadert de Raad en besluit welk standpunt zij inneemt over de amendementen van het Parlement en deelt dit het Parlement mede, die weer opdracht geeft aan de begrotingscommissie een standpunt voor de tweede en definitieve lezing in de plenaire zitting voor te bereiden. Tijdens de overlegprocedure is meestal duidelijk geworden hoeveel de begrotingsruimte voor het Parlement in feite is en het is in eerste instantie een grote opgave voor de

Vervolg op pag. 7

Europees parlement VII Via de commissie naar de Raad

Door H.J. Ydo

Heeft het Europees Parlement weinig bevoegdheden en is het maar een onmachtig orgaan? Ja en nee. Het heeft zo ongeveer alle bevoegdheden die nationale parlementen ook hebben en het kan de Commissie, het uitvoerend orgaan van de Gemeenschappen, ter verantwoording roepen en naar huis sturen. Het heeft die bevoegdheden heiaas niet met betrekking tot de echte baas van het spel, de Ministerraad. Wij hebben hier al eerder op gewezen.

Nu zijn er straffe lieden die beweren dat het Parlement van zijn bevoegdheden een te beperkt gebruik maakt en in het bijzonder de Commissie strenger zou moeten aanpakken om meer (indirecte) invloed te krijgen op de Raad. Deze mening is niet van logika ontbloot. Volgens de regels van de Verdragen, werkt de Commissie voorstellen uit die, veelal na advies van het Sociaal-Economisch Comité en flatterend door het Parlement, de Ministerraad bereiken. In veel gevallen wordt de Raad dan herschepen in een oosterse markt, waar na veel loven en bieden compromissen tot stand komen die

soms belangrijk afwijken van het oorspronkelijk voorstel. Nu kan de Raad formeel alleen besluiten nemen op een voorstel van de Commissie. Wanneer zij dan ook een besluit neemt dat van het oorspronkelijke Commissievoorstel afwijkt, betekent dit dat tijdens het loven en bieden de Commissie een compromis van de Raad heeft overgenomen en formeel als eigen voorstel heeft ingediend. Dat zulks noodgedwongen gebeurt en op grond van nobele motieven (Europa moet vooruit; als wij geen compromissen aanvaarden gebeurt er niets), doet aan de zaak zelf niets af. Het is hoogstens een verklarende omstandigheid, die het Parlement er niet van hoeft te weerhouden (zoals tot nu toe het geval is) om de Commissie of de betrokken Commissaris naar huis te sturen, indien en voorzover het compromis het Parlement niet bevalt. Een aldus gewaarschuwde Commissie zal in het vervolg in de Ministerraad flinker optreden. Bovendien zal dit de Ministerraad ertoe brengen meer op de wensen van het Parlement te achten. Tot zover de argumentatie. Is deze juist? Wij moeten vrezen van wel. Hoe je het ook wendt of keert, de enige weg voor het Parlement om greep te krijgen op de Raad loopt via de Commissie. Tot nu toe is het Parlement lief geweest voor de Commissie en heeft de zaken nooit op scherp gezet; het heeft nooit een

Commissaris naar huis gestuurd. Dat is wel begrijpelijk omdat het tenslotte ook waar is dat als de Commissie regelmatig zou weigeren om voor de Raad aanvaardbare compromissen als voorstel over te nemen, er op bepaalde, wellicht belangrijke gebieden, geen Europese wetgeving tot stand zou komen. Echter, het neveneffect van deze matiging is wel dat de invloed van het Parlement op de Raad gering is gebleven. Daarom, als het Parlement ooit aan invloed wil winnen, zal het toch waarschijnlijk eens door de zure appel heen moeten bijten en, met de mantel van Brutus om zijn schouders, de Raad na het hoofd van een Commissaris tot de orde moeten roepen. Het Parlement zal dan echter het gambiet zorgvuldig moeten kiezen en de inzet zal moeten overtuigen. Dat het Parlement dat begrijpt, heeft het recentelijk bewezen bij de vaststelling van de begroting van het Europese Regionale Fonds. Het ging toen om een stukje Europese solidariteit met als inzet monetaire overdrachten naar de arme gebieden van Ierland en Italië. Voor zo iets zal ook het straks te kiezen Parlement zich sterk moeten maken en zo nodig een Commissie of een Commissaris moeten willen opofferen. Daarvoor hebben wij in Straatsburg mensen nodig die hun opgaven serieus nemen en in staat zijn het Parlement op een consistente lijn te brengen. Daarom, ga vooral ter stembus.

Studiemateriaal over CDA/EPV

In CDA-verband zijn de laatste jaren enkele publikaties uitgegeven waarin een CDA-visie op Europa gegeven wordt. Wij noemen hier:

- **Bouwstenen voor een Europees beleid** (1976), 60 pag, f 6,50.

- **Europese Gemeenschap - Impasse en perspectief**, een advies van de Permanente Program- en Adviescommissie (1977), 47 pag, f 3,50.

- **Het Europees Manifest** - standpuntbepaling van de

Europese Unie van Christen-Democraten, vastgesteld door het bestuur van de EUCD (februari 1976) - 12 pag, f 2,-.

- **Het politiek program van de Europese Volkspartij** - federatie van christen-democratische partijen in de Europese Gemeenschap. f 2,-.

Bestellingen

Start het verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. ARP-stichting, Den Haag, m.v.v. gewenste.

Begrotings- commissie

Vervolg pag. 6

begrotingscommissie om een keuze te maken om prioriteiten aan te geven betreffende gelden die nog op de verschillende begrotingsposten kunnen worden ingeschreven.

In deze laatste fase is het zeer belangrijk de meerderheden te vinden die nodig zijn om aan de begroting een definitief politiek karakter te geven, bepaald door de keuze die het Parlement maakt ten aanzien van de nog te besteden gelden. Dit vinden van meerderheden wordt voor het grootste gedeelte bepaald door de compromissen die gevonden worden in de begrotingscommissie. De ontwerp-amendementen die nu worden gepresenteerd door de begrotingscommissie en waarover dan door de plenaire zitting in december wordt gestemd zijn grotendeels, althans kwantitatief, een weerspiegeling van de overlegprocedure met de Raad en als erover gestemd is door de plenaire vergadering reageert de Raad meestal direct instemmend, waarop de voorzitter van het Parlement de begroting definitief vaststelt, tenzij het Parlement met gekwalificeerde meerderheid besluit de begroting te verwerpen.

Met de begroting 1979 is het anders gelopen. Doordat een aantal leden van de Raad meende, dat het amendement van het Parlement inzake het Regionaal Fonds niet in overeenstemming was met het Verdrag (speelruimte overschreden) heeft het Parlement in tweede lezing geen komma of punt meer gewijzigd aan de begroting zoals die in tweede lezing door de Raad was vastgesteld. Het Parlement liet daardoor een aantal zeer wenselijke amendementen schieten, b.v. sociaal-beleid, onderzoek-beleid, teneinde sterker in de schoenen te staan wanneer een rechtsgeval zou ontstaan. Dit raakt het hart van de bevoegdheden van het

Parlement. De voorzitter van het Parlement, Colombo, stelde wel deze – dus niet meer in tweede lezing door het Parlement gewijzigde – begroting definitief vast, conform het Verdrag. De Raad heeft de rechtsgeldigheid daarvan niet kunnen aantasten.

Nog twee opmerkingen:

1. Het amendementsrecht van het Parlement geldt alleen de zogenaamde niet-verplichte uitgaven. Populair uitgedrukt: nieuwe initiatieven. Langs deze weg heeft de CD-fractie bijv. een post voor ontwikkelingshulp via niet-regeringsautoriteiten (missie en zending e.a.) in de EEG-begroting geïntroduceerd. Voor de andere soorten uitgaven, bijv. het landbouwbeleid heeft het Parlement alleen het recht om met gewone meerderheid wijzigingsvoorstellen in te dienen. Deze hebben echter alleen de betekenis van een advies.
2. Het streven om de EEG-begroting sterk te verhogen vloeit voor de meeste leden niet voort uit het verlangen de totale openbare uitgaven in de EEG te verhogen, maar om op een aantal beleidsterreinen het beleid te „vereuropaaniseren”, d.w.z. meer Europese politiek staat dan tegenover

minder nationale politiek, b.v. landbouwbeleid, ontwikkelingssamenwerking, industriepolitiek en onderzoekbeleid.

Controle op de uitvoering van de begroting

In feite wordt deze uitgevoerd door de subcommissie controle van de begrotingscommissie, die ook de kwijting (décharge) voorbereidt. De begrotingsbevoegdheden van het Parlement zouden in feite niets betekenen als het Parlement niet zou kunnen controleren of de begroting ook zo wordt uitgevoerd als hij is opgesteld; daarbij is belangrijk na te gaan of de politieke doelstellingen die het Parlement voor ogen stonden bij de vaststelling van de begroting, wel worden verwezenlijkt, terwijl tegelijkertijd gecontroleerd dient te worden of de gelden niet op onregelmatige wijze worden uitgegeven. Deze laatste taak wordt eigenlijk verricht door de subcommissie controle die vooral klaarheid tracht te brengen in de uitvoering van het landbouw-gedeelte van de begroting, die steeds moeilijker controleerbaar wordt door het ingewikkelde systeem van monetaire compenserende bedragen tussen de lid-staten waardoor helaas meer dan eens fraudes opduiken. Helaas komt fraude voor bij heffingen en restituties. De subcommissie controle besteedt hier veel aandacht aan. Een keer heeft de subcommissie controle een motie van wantrouwen tegen de Europese Commissie ingediend, toen die bepaalde documenten niet vertrouwelijk ter inzage wilde geven.

Na deze dreiging kreeg de subcommissie bepaalde documenten vertrouwelijk te zien („mout-affaire”). Het is het Parlement, dat jaren gestreden heeft voor een officiële onafhankelijke Europese Rekenkamer die er tenslotte na Verdragsaanvulling is gekomen. De Rekenkamer heeft een begin gemaakt met haar werkzaamheden en werkt goed samen met het Parlement. Elke vergadering van de subcommissie controle wordt bijgewoond door de vertegenwoordiger van de Rekenkamer. Op verzoek van het Parlement neemt de Rekenkamer onmiddellijk bepaalde onderzoeken ter hand, los van de jaarlijkse algemene controle.

De politieke controle vindt zijn vorm in de voortdurende contacten van de begrotingscommissie met de Europese Commissie. Nagegaan wordt in hoeverre de Europese Commissie de begroting uitvoert en of de Raad geen belemmeringen in de weg legt door bijv. geen wetgevende besluiten te nemen die nodig zijn om bepaalde uitgaven te doen. De Raad kan nl. veel uitgaven blokkeren door het juridisch kader dat er voor nodig is niet vast te leggen. Het is het belang van het Europees Parlement dit precies te volgen daar haar begrotingsbevoegdheden alleen dan zin hebben als de begroting ook wordt uitgevoerd en niet door de andere begrotingsautoriteit, d.w.z. de Raad, wordt geblokkeerd. Constateert de begrotingscommissie dergelijke moeilijkheden, dan stelt zij vragen op

aan de Raad die dan in een plenaire vergadering behandeld worden. Over elk voorstel van de Europese Commissie dat in de vakcommissies behandeld wordt en dat financiële consequenties heeft, wordt door de begrotingscommissie een advies opgesteld. Uitgangspunt van de begrotingscommissie is steeds om met zo weinig mogelijk openbare middelen zoveel mogelijk gemeenschappelijke acties te financieren. De begrotingscommissie strijdt naar vermogen tegen te veel ambtenarij, bijv. door meer flexibiliteit in de formaties te bevorderen. Een belangrijk element voor haar werk is het financieel memorandum dat de Commissie bij elk voorstel voegt en dat handelt over de financiële gevolgen. In navolging hiervan heeft de Nederlandse Regering ook toegezegd bij alle relevante wetsontwerpen en nota's zo een standaardformulier te voegen.

Voorbereiding van de kwijting

Elk jaar voor 1 juni moet de Europese Commissie de jaarrekeningen van de

instellingen over het afgelopen jaar opstellen. De Rekenkamer stelt hierover een rapport op en beide documenten worden dan voor 1 november aan Parlement en Raad toegezonden. De door het Parlement uitgesproken kwijting moet voor 30 april van het jaar daarop worden verleend. Deze documenten worden door de begrotingscommissie en meer in het bijzonder de subcommissie controle uitvoerig bestudeerd en de rapporteur die destijds het rapport over de begroting heeft gemaakt, is nu ook rapporteur voor deze kwijting. De 7 leden van de subcommissie controle verdelen het werk onderling, zodat iedereen een onderdeel zeer diepgaand bestudeert. De déchargehandelingen van het Europees Parlement worden intensiever uitgevoerd dan de Tweede Kamer het Slot van de Rekening en andere begrotingsuitvoeringscontrole pleegt te behandelen.

Deze uiteenzetting is onvolledig en opzettelijk vereenvoudigd om enig idee te geven hoe het Parlement de financiële aspecten behandelt.

Poppentheater over Europese verkiezingen

Heeft u in het kader van de activiteiten van de Europese verkiezingen wel eens aan een poppentheater gedacht? Die mogelijkheid is er!

In een twintig minuten durende voorstelling wordt het belang van de Europese Verkiezingen uiteengezet. In die voorstelling is onder meer een belangrijke rol weggelegd voor premier Van Agt (Jan Klaassen).

De kosten van het „Poppen theater Hildebrand” zijn voor een afdeling van een van de CDA-partijen f 250,- per middag of avond, waarvoor men dan drie voorstellingen te zien krijgt. Voor grotere afstanden worden reiskosten in rekening gebracht (f 0,35 cent per km).
Adres: Poppentheater Hildebrand, Bloemstede 171, 3608 TC Maarssen, tel. 03465-62648.
In Utrecht trekt dit theater veel publiek.

CDA-Euromanifestatie op 19 mei te Zutphen

In het kader van de Europese verkiezingen zal aansluitend aan de partijraden/ledenvergadering van resp. ARP, KVP en CHU op zaterdag 19 mei a.s. in de Hanzehof, Coehoorsingel te Zutphen een grote landelijke CDA-Euromanifestatie worden gehouden, aanvang 14.00 uur. Op deze manifestatie zullen CDA-kandidaten voor het Europees Parlement aanwezig zijn om o.l.v. mr. F. J. F. M. van Thiel een forumdiscussie aan te gaan met een aantal journalisten; ook zal de CDA-lijsttrekker drs. B.

Beumer een toespraak houden. Voorafgaand aan deze Euromanifestatie, na sluiting van de partijraden en ledenvergadering, zal in de Hanzehof, ook aan de Coehoorsingel te Zutphen, een zgn. Euro-lunch te gebruiken zijn, kosten f 15,-, aanvang 12.30 uur. Om zowel aan de lunch en/of Euromanifestatie deel te nemen, kunt u zich opgeven bij de onderscheiden partijbureaus. Deelname aan de Euromanifestatie is, behoudens de lunch, gratis.

Agenda Euroverkiezingen

21 mei 1979

G. v. Leijenhof, 20.00 uur, Uddel; H. Wisselink, 20.00 uur, Holten; G. v. Muiden, 20.00 uur, Capelle a/d IJssel; M. J. van Rooyen, 20.00 uur, Roden; T. Tolman, 20.00 uur, Wieringermeer; Y. Schaaf, 20.00 uur, Terschelling; G. J. M. Braks, 20.00 uur, Sint Michielsgestel; S. Jonker, 14.00 uur, Terneuzen; B. Beumer + H. May-Weggen, Lijsttrekkerdag, Emmen; F. G. v.d. Gun, 20.00 uur, Culemborg; F. Borgman, 20.00 uur, Amsterdam; R. F. M. Lubbers, 20.00 uur, Epe; J. N. Scholten, 20.00 uur, Vlijmen; Mevr. M. H. M. F. Gardeniens-Berendsen, 19.30 uur, Sittard, Aula Agnietenberg; H. A. C. M. Notenboom, 20.00 uur, Venray; A. F. v.d. Mei, 20.00 uur, 's Hertogenbosch; W. F. de Gaay Fortman, 20.00 uur, Capelle a/d IJssel.

22 mei 1979

J. J. M. Penders, 20.00 uur, Alkmaar; P. H. van Zeil, 20.00 uur, De Bilt; Mevr. M. H. M. F. Gardeniens-Berendsen, 20.00 uur, Alphen a/d Rijn; A. D. v.d. Stee, 20.00 uur, Ouderkerk a/d IJssel; J. de Koning, 20.00 uur, Deventer; F. G. v.d. Gun, 20.00 uur, Castricum; G. J. M. Braks reg.c.t. Gelderland; Y. Schaaf, 20.00 uur, Groningen; R. F. M. Lubbers, 20.00 uur, Laren N.H.; F. H. J. J. Andriessen, 20.00 uur, Enschede; J. L. Janssen van Raay, 20.00 uur, Strijen/Harlingen; P. J. A. v.d. Sanden, 20.00 uur, Numansdorp; B. Bakker, 20.00 uur, Vleuten-De Meern; A. Oliemans, 20.00 uur, Klaaswaal; H. M. van Kink, 20.00 uur, St. Oedenrode; B. Roolvink, 20.00 uur, Leerdam; S. Jonker, 20.00 uur, Vlissingen; H. Eversdijk, 20.00 uur, Katwijk a/d Rijn; J. van Iersel, 20.00 uur, Bathmen.

23 mei 1979

A. M. Oostlander, 20.00 uur, Zandvoort; Mevr. H. van Leeuwen, 20.00 uur, Oosterwolde, J. Frankensingel; T. Tolman, 20.00 uur, L. v. Heusden en Altena; Y. Schaaf, 19.30 uur, Grijskerk, De Burcht; Mevr. J. R. H. May-Weggen, 21.00 uur, Leiden, „Minerva”, Breestr. 46-50; J. N. Scholten, 20.00 uur, Made; K. de Jong Ozn, 20.00 uur, Sneek; H. Eversdijk, 20.00 uur, Amsterdam, Tropen-museum; S. Jonker, 20.00 uur, Meppel; W. J. Vergeer r.c.t., 20.00 uur, Overijssel; G. J. M. Braks, 20.00 uur, Westland, Euromanifestatie; F. G. v.d. Gun, 20.00 uur, Soest.

24 mei 1979

G. van Leijenhof, 20.00 uur, Voorschoten; A. A. M. van Agt + B. Beumer, 14.00 uur, Maastricht, Maaspaviljoen.

25 mei 1979

R. F. M. Lubbers, 20.00 uur, Bodegraven; G. J. M. Braks, 20.00 uur, Lingen (WD); H. Gualthère van Weezel, 20.00 uur, Rijswijk; H. May-Weggen, 20.00 uur, Warmond; Y. Schaaf, 19.30 uur, Leens; J. N. Scholten, 20.00 uur, Erp, Vianen.

26 mei 1979

G. C. Wijnbergen, 13.30 uur, Velsen N.; H. A. C. M. Notenboom, Hasselt (B); R. F. M. Lubbers, Amsterdam, „De Populier”; 17.30 uur, Alphen a/d Rijn, voetbalwedstrijd met politici tegen artiesten; A. A. M. van Agt, 11.30 uur, Alphen, Hoge Burcht; Mevr. M. H. M. F. Gardeniens-Berendsen, 's middags, Roermond; F. Brink, 20.00 uur, Schoonebeek.

27 mei 1979

R. v.d. Linden, Sittard.

Gezin en andere samenlevingsvormen (II)

Boeiende discussie door AR-kamercentrale Den Helder

Door mevr. M. Bos-van Eck

Honderd jaar A.R. Al meer dan honderd jaar een politieke organisatie, die put uit een rijke inspiratiebron van het evangelie. Een mijlpaal om wel even bij stil te staan. De Kamercentrale Den Helder vierde dit jubileum op 21 april in de Alkmaarse Vest. Een jubileum, waarbij vooral de blik op de toekomst gericht bleef en wel door een discussie over Gezin en andere samenlevingsvormen. Vorige week werd het eerste deel geplaatst van het verslag van de jubileumviering door de KC Den Helder. Toen werd afgesloten met het eerste gedeelte van het betoog van mevr. Strikwerda-Van Klinken, lid van de Emancipatiecommissie. Dit betoog wordt nu vervolgd, terwijl eveneens verslag wordt gedaan van het betoog van de heer Van Dijk. Afgesloten wordt met de discussie.

In de vrouwenvereniging, wordt al behoorlijk lang gesproken over een onderwerp als homofilie en het gezin in onzettijd. Sinds de mens de mogelijkheden gekregen heeft de vruchtbaarheid te beheersen is er ook een tweede emancipatiegolf op gang gekomen, verklaarde mevrouw Strikwerda. De vrouwen beginnen kritisch te kijken naar de wereld om hen heen. Vragen als: „Wil ik wel zo in de politiek stappen? Wil ik wel binnen deze kerkstructuur bezig zijn? En wil ik nog wel leven in zo'n (traditioneel) gezin? komen naar voren. Steeds meer vrouwen willen een ander soort gezin. Als er meer verschillende relatievormen mogelijk waren, zouden meer mensen beter tot hun recht komen. Mensen moeten vrij kunnen kiezen zonder ethische, juridische of theologische vooroordelen. De misvatting, dat de mens getrouwd hoort te zijn, was volgens mevrouw Strikwerda, helaas ook in het CDA verkiezingsprogramma terug te vinden. De kijk op het moederschap is volgens mevrouw Strikwerda terecht aan het veranderen. Een ontmythologiseren van het moederschap meent zij echter ook in de bijbel tegengekomen te zijn en wel in het oude testament, in het verhaal over Hanna, die lang naar een kind verlangd heeft, maar die als ze dat kind krijgt, toch niet aarzelt om het af te staan aan de tempel. Met deze beweringen wil mevrouw Strikwerda echter geen afbreuk doen aan het huwelijk. Zij is van mening, dat alle verschillende relatievormen, dus ook het huwelijk, naast elkaar moeten kunnen bestaan. Verder gaf mevrouw Strikwerda in vier punten aan, waarom het zo belangrijk is dit onderwerp in de politiek ter discussie te stellen. Ten eerste, omdat niet gehuwden vaak gediscrimineerd worden. In de tweede plaats omdat een samenleving, die zo gericht is op traditionele vormen, wel tekort moet doen aan andere. Ten derde mag er wel wat meer aandacht komen voor de vorm van het huwelijk. Waarom doet de regering er zo weinig aan, dat mensen zich gelukkig kunnen voelen binnen het gezin, zo vroeg zij zich af. Ten vierde achtte mevrouw Strikwerda een betere voorlichting over het huwelijk absoluut noodzakelijk. „Nu is het huwelijk nog te vaak een contract, waarvan je de kleine lettertjes niet leest.”

Juridische benadering

Professor meester P. L. Dijk (notaris en hoogleraar V.U.) gaf ten slotte een uiteenzetting over de juridische aspecten en de activiteiten van de overheid op dit terrein. Hij begon met het geven van een definitie van het woord huwelijk, dat zoveel betekent als: een door de overheid geregelde samenleving tussen man en vrouw, die op duurzaamheid is gericht. Relaties houden echter meer in dan alleen de juridische kant. Ons recht is beïnvloed door het Romeinse recht. Volgens dit recht en in de eerste eeuwen van het christendom was het huwelijk een wilsovereenstemming tussen twee partners. Een derde had daar niets mee te maken. Later is voor het eerst vanuit de niet-christen Erasmus, het idee gekomen om het huwelijk door de

overheid te laten registreren. Luther heeft dit denkbeeld van Erasmus overgenomen. Nadat enige tijd de aandacht voor de vorm van het huwelijk gering was (jaren zestig en begin jaren zeventig), ziet de heer Dijk nu weer een grotere belangstelling voor de vorm. „Er komen zelfs weer verlovingen voor”, constateerde hij met genoegen. Hij verklaarde zich een tegenstander van het wettelijk regelen van andere relatievormen. Bij het huwelijk zelf is ook geen wettelijke regeling nodig, die is pas van belang bij scheiding, aldus professor Dijk. Hij was van mening, dat de politieke partijen op juridisch gebied schromelijk zijn tekort geschoten, daar waar het de wijziging van het sterk verouderde erfrecht betreft. Een erfrecht waarvan vooral de ongehuwd samenlevenden de dupe dreigen te worden, bij het overlijden van een van hen. Voor de overgebleven partner gelden in dat geval namelijk zulke hoge successierechten, dat hij gedwongen kan zijn om een deel van het gezamenlijk bezit, zoals bijvoorbeeld de woning, te verkopen, om aan de zware verplichtingen te kunnen voldoen. De heer Dijk vond het een voorbeeld van een slechte politiek, dat geen enkele politieke partij zijn nek had durven uitsteken, om hier iets aan te veranderen, ondanks een dringend advies in die richting, van De Bond van Notarissen.

Discussie

In de, op de inleidingen volgende, discussie werd vooral ingegaan op: de opvoedingstaak van het gezin, de rol van de vrouw binnen het gezin, de motieven van samenwonenden, wat de bijbel ons te zeggen heeft over het gezin en het moeilijk opgenomen worden en inpasbaar zijn van alleenstaanden in de kerkelijke

gemeente. Uit de discussie bleek, dat met name het functioneren van de alleenstaande binnen de kerkelijke gemeente nog veel te wensen over laat. Activiteiten zijn vaak gericht op gezinnen. Alleenstaanden worden vaak moeilijk geaccepteerd en vallen zo tussen de wal en het schip.

Opvoeding

Bij een veranderende kijk op huwelijk en gezin blijft natuurlijk altijd het probleem van de opvoeding over. Teveel mensen ontsproten in hun later leven door een verwaarloosde opvoeding. De kinderen mogen dus niet het slachtoffer worden van een veranderde kijk op het gezin. Dit signaleerde een van de aanwezigen, die van het forum graag enige uitleg hierover wilde horen. Ook werd in dit verband gesuggereerd, dat de overheid het de mensen te makkelijk maakt om te scheiden. Veel taken, die vroeger bij het gezin lagen, zijn al door de overheid overgenomen. Scholen, bejaardentehuizen en ziekenhuizen hebben de taak van het gezin al verlicht. Waar blijft echter de eigen verantwoordelijkheid, als mensen zo makkelijk de totale verzorging van hun kinderen kunnen afschuiven op de staat.

Mevrouw Te Winkel antwoordde hierop, dat onze hedendaagse kleine gezinnen, vaak gehuisvest in flats, ook niet altijd de beste opvoedingssituatie bieden. Zij pleitte dan ook voor het zoeken van creatievere opvoedingsmogelijkheden en ze wees in dit verband op het goed functioneren van de kibboets in Israël. Volgens mevrouw Te Winkel moeten we nieuwe ontwikkelingen niet ontkennen, maar juist betere voorwaarden er voor scheppen. Mevrouw Strikwerda was van mening, dat er binnen het gezin iets mis is. Het is namelijk in de meeste gevallen zo, dat niet het gezin, maar alleen de moeder voor de opvoeding van de kinderen zorgt. Mevrouw Strikwerda vond dit een slechte zaak en sprak zich ervoor uit, dat man en vrouw samen de kinderen opvoeden en samen aan zichzelf werken. Ook voerde zij aan, dat een crèche, met name voor kinderen in kleine gezinnen, een zinvolle oplossing kan zijn. Opvang in een crèche kan én voor moeder én voor kind positief werken, aldus mevrouw Strikwerda. Ook dominee Rinzeema was van mening, dat de problemen zitten in het gezin zelf. Er rammelt iets in het gezin, wat echter

niet wil zeggen, dat huwelijk en gezin, maar afgeschaft moeten worden. Het gezin is alleen dringend aan revisie toe, vond de predikant. Professor Dijk, was het niet met deze stellingname eens. Gooi geen oude, goed passende schoenen weg, als je nog geen nieuwe hebt, daar kwam zijn betoog op neer. Het huwelijk is gebaseerd op een eeuwenlange juridische ontwikkeling en heeft zijn waarde bewezen.

Rol van de vrouw

Ook voor wat betreft de rol van de vrouw week zijn oordeel iets af van dat van de andere forumleden. „Ik gun iedere vrouw, die graag wil werken een baan, maar gun de anderen dan ook dat ze graag huisvrouw zijn. De verantwoordelijkheid van de man voor de vrouw is een bijbelse verantwoordelijkheid. Wij moeten dankbaar zijn voor de bescherming, die het huwelijk biedt, en die in onze zondige maatschappij hard nodig is.” Aldus professor Dijk. Ook in de wetenschap had hij motieven gevonden om zijn stelling te staven. Hij wees erop, dat de affectie tussen moeder en kind in de eerste jaren beslissend zou zijn. Een stellingname, die blijkens de reacties uit de zaal wel weerklank vond, hoewel met name enkele vrouwen zowel uit de zaal, als uit het forum, niet zo erg geloofden in dat gelukkig zijn van de huisvrouw, die uitsluitend voor haar gezin zorgt. Op die manier verliest de vrouw namelijk makkelijk de aansluiting op de maatschappij, hetgeen haar vooral opbreekt, als de kinderen volwassen zijn en de deur uitgaan. De vrouw blijft dan immers met lege handen achter, terwijl ze te lang uit het arbeidsproces is weggevoerd, om nog te kunnen gaan werken, reageerde een vrouw. Een andere vrouw stelde de zaak nog scherper door te zeggen, dat huisvrouwen juist moeten worden aangemoedigd en zelfs opgejut om iets te gaan doen, al hoeft dit niet altijd een betaalde baan te zijn. Ook mevrouw Strikwerda geloofde niet in het sprookje

van de huisvrouw, met de ramen wijd open. Zij vond de verheerlijking van de huisvrouw zelfs gevaarlijk en wees in dit verband op het Italiaanse fascisme, dat ook de huisvrouw verheerlijkte. In een tijd van economische neergang, wordt de vrouw altijd weer op valse ethische gronden terug naar de keuken gestuurd. „De sukkel op de sokkel”, citeerde mevrouw Strikwerda, Harriët Freezer. Dat ook Bestek '81 op dit soort feiten gebaseerd is vond zij een treurige zaak.

Motieven voor samenwonen

De vraag naar de motieven van samenwonenden bleek een erg moeilijke te zijn. Er zijn eigenlijk net zoveel motieven, als samenwonenden, dat kwam als algemeen beeld naar voren. Mensen kunnen vaak heel gegronde motieven hebben om niet te trouwen, maar samen te gaan wonen. Vaak is het samenwonen een soort proefhuwelijk, dat dan later bevestigd wordt door een echt huwelijk. Een goede reden, daar was het forum het over eens. Professor Dijk vond echter, dat er ook wel verkeerde motieven zijn. Het samenwonen is volgens hem een soort modeverschijnsel geworden. Het motief van de man, die niet wil trouwen, omdat zijn vorige vrouw hem bij de scheiding zo dwarsgezeten heeft, kon in geen geval de goedkeuring van professor Dijk wegdragen. Met het samen gaan leven van bejaarden, en homofielen had hij overigens geen moeite. Tenslotte signaleerde professor Dijk, dat een hoop experimentele communes alweer verdwenen zijn. Niet zo'n goede formule dus, hoewel hij respect had voor diegenen, die te goeder trouw, binnen hun commune iets van de waarden uit de eerste eeuwen van het Christendom proberen te brengen.

Bijbel

Dominee Rinzeema zag geen mogelijkheid, binnen zo'n kort tijdsbestek, de hele bijbelse kant van de zaak uit te doeken te doen. Door de hele bijbelse geschiedenis heen zien we een diversiteit van huwelijksvormen, die echter wel uitgaan van constante motieven zoals trouw, gerechtigheid en verbondenheid. Ook signaleerde de predikant, dat je de bijbel op velerlei wijzen uit kunt leggen. „Dominee Glashouwer zal de bijbel anders interpreteren dan dominee Klamer”, aldus dominee Rinzeema. Mevrouw Te Winkel sprak de hoop uit, dat de gevoerde discussie slechts een aanzet zou zijn, om verder te praten. Drs. Oostlander sloot de discussie af met nog enkele slotopmerkingen, die het verder denken en praten over dit soort zaken nog eens extra aanmoedigden. Hij drukte de mensen op het hart, deze problemen niet te benaderen als problemen van anderen, maar als dingen die over jezelf gaan. Drs. Oostlander wees man en vrouw op hun taak, om zich maatschappelijk te bezinnen. „Vraag niet alleen bij een homofiele relatie, waarom is dat zo? Maar stel die vraag ook bij de eigen heteroseksualiteit.” Tot slot stelde hij vast, dat zijn eigen vrouw thuis zat om voor drie kinderen en een hond te zorgen en hieraan koppelde hij de vraag: „Deelt onze partner wel voldoende in datgene waarmee wij bezig zijn?”

Europese verkiezingen

Aantrekkelijke verkiezingskranten

Ten behoeve van de Europese verkiezingscampagne zijn enkele aantrekkelijke verkiezingskranten uitgegeven, die gratis beschikbaar zijn. Men kan ze bestellen via het Regionale Campagneteam, dan wel via het CDA-secretariaat in Den Haag (070-46.52.22).

CDA-Eurokrant

Allereerst is er de vier pagina's tellende „CDA-Eurokrant”. Aantrekkelijk verzorgd in tweekleurendruk met illustraties. Op de achterzijde is een affiche in kleur opgenomen, die men voor de ramen e.d. kan hangen. Deze uitgave informeert de kiezers over datgene wat het CDA en de christen-democraten met Europa voorstaan. Centraal staan daarbij 5 actiepunten:

- een anti-armoede program
- beter werk voor meer mensen

- een meer democratisch Europa
  - meer onderling respect, ook voor onze omgeving
  - vrede en veiligheid in onze kleiner wordende wereld.
- Deze krant is erg geschikt voor verspreiding, (denk aan weekmarkten, manifestaties, eventueel huis aan huis verspreiding).

CDA-jongerenkrant

„Bouwen met Bouke” is de titel van een onlangs verschenen CDA-jongerenkrant. Deze uitgave is

zeer aantrekkelijk verzorgd. Arend van Dam tekende een groot aantal cartoons. De bekende tekenaar Lou Lap schetste een affiche, welke op de achterzijde is meegenomen. Deze affiche zal ongetwijfeld in de smaak vallen bij talloze jongeren. Verder bevat de krant korte stukjes informatie o.a. over jongerenwerkloosheid, de eigen weg van de christen-democratie en het belang van Europese samenwerking. Deze krant is zeer zeker een „must” voor jongeren. Uitstekend geschikt om te verspreiden op manifestaties, op scholen, werkende jongeren etc. etc.

Overige informatie

Verder kan men gratis verkrijgen een kleurrijk magazine waarin de Europese Volkspartij – federatie van christen-democratische partijen – informatie geeft over datgene wat zij in Europa voorstaat. Tevens zijn interviews opgenomen met enkele Nederlandse Europese parlementariërs en bewindslieden over hun visie op de verschillende problemen van Europa. Aan het woord komen o.a. minister J. Koning, staatssecretaris Van der Mei, Europese parlementariërs: Nooteboom, Van der Gun, Tolman, De Gaay Fortman.

UIT DE ARJOS

Het CDJA naar meer politieke duidelijkheid

Vijf mei jl. is het mogelijk geweest de ledenvergadering van de arjos bij te wonen. Op deze matig bezochte dag werden de leden ondermeer gekonfronteerd met een tweetal resoluties met betrekking tot het CDJA, nl. één van Groningen en één van Zuid-Holland. Van deze twee maakte de laatste de meeste discussie los, voornamelijk door het vrij harde oordeel dat daarin werd uitgesproken. Opgezet als een tussentijdse balans van het CDJA, zoals dat nu twee jaar als federatie funktioneert, kon dit ook niet anders. De beoordeling viel negatief uit, voornamelijk door een gebleken gebrek

aan politieke eensgezindheid bij de drie federatiepartners.

Bij een deel van de aanwezigen ontstonden nogal wat problemen rond de interpretatie van dit oordeel. Wat wil de arjos nu met dit oordeel bereiken? Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het goed even terug te gaan naar het verleden. De arjos heeft een aantal voorwaarden geformuleerd waaraan eerst voldaan moet worden voordat besloten kan worden tot een fusie in CDJA-verband over te gaan. Deze eisen hadden betrekking op: het uitgangspunt, het politieke program, het praktische politieke beleid, de organisatie-doelen en de organisatiestructuur van het CDJA. Wie het allemaal nog eens na wil lezen; zie het rapport: „de arjos met het oog op morgen”. Binnen het CDJA wordt, niet in de laatste plaats door arjossers, hard gewerkt om er voor te zorgen dat aan die voorwaarden voldaan kan worden. Zo zijn er reeds

concept-statuten aanwezig en is er een concept grondslag-rapport verschenen.

Niet aan eis voldaan

Maar de eis die gesteld is met betrekking tot het bereiken van eenstemmigheid rond het praktische politieke beleid, kon na twee jaar nog niet worden ingelost. Eerder is er sprake van een groot verschil van mening hieromtrent bij de federatiepartners. Een aardig voorbeeld hiervan kan gevonden worden in het jaarverslag van de arjos over 1978, waarin ondermeer staat: „Helaas kan in 1978 over geen enkele resolutie van de arjos overeenstemming worden bereikt met de andere partners”. Juist deze resoluties vormen de weerslag van een te voeren politiek beleid van een jongerenorganisatie. Men kan zich afvragen waarom nu een resolutie op de laatste ledenvergadering moest worden opgesteld, waarin juist dit ene punt van de eenheid van politiek beleid naar voren wordt gehaald, terwijl het toch duidelijk is dat daaraan ook gewerkt wordt. Je kunt uiteindelijk niet alles tegelijk afhebben. De oplossing voor dit vraagstuk is eenvoudig. De federatie bestaat nu twee jaar, en zoals het er nu naar uitziet heeft ze haar langste tijd als federatie gehad. Een gefuseerd CDJA zal waarschijnlijk binnen een jaar van de grond komen. Organisatorisch zijn wij in het CDJA al een heel eind op weg. Denk maar aan de al genoemde statuten. Maar omdat de politieke eensgezindheid nog ver te zoeken is, moet er nu eerst rond het te voeren politieke beleid van het CDJA meer duidelijkheid gaan bestaan. Natuurlijk kan er wel aan de voorbereiding van de fusie op organisatorisch niveau worden doorgewerkt, maar wel op een lager

pitje. Eerst moet er een werkelijk politieke discussie op gang komen, die meer duidelijkheid kan geven omtrent de politieke koers van het CDJA.

Geen weg terug?

Stel nu dat wij in de situatie komen te verkeren dat statuten en grondslagrapport aan de ledenvergadering van de arjos worden voorgelegd ter goedkeuring zonder dat er overeenstemming bestaat over het te voeren politieke beleid. Op zich genomen zou dit niet zo erg zijn, want het goedkeuren van bijvoorbeeld statuten, is nog geen formele beslissing om toe te treden tot het CDJA. Maar men bedenke wel, dat het een beslissing is die de fusie in CDJA-verband naderbij brengt. Daarnaast bestaat het gevaar dat goedgekeurde statuten een rol gaan spelen bij de beoordeling van de eis van dat er eenheid moet bestaan over het praktisch politieke beleid. Er zal dan gezegd kunnen worden dat nadat de statuten goedgekeurd zijn, nadat ook het grondslagrapport goed bevonden is, het eigenlijk niet meer mogelijk is om nog terug te keren van de ingeslagen weg. Zo'n moeilijke situatie willen wij proberen te voorkomen. Daarom vraagt de resolutie ook om eerst meer politieke duidelijkheid. Tast dit het CDJA aan? Misschien wel. Als er inderdaad op korte termijn werkelijk geen overeenstemming kan worden bereikt over het te voeren praktische politieke beleid, zal de arjos zich moeten gaan bezinnen over wat haar te doen staat. Maar het kan ook heel positief uitwerken voor het CDJA. Een goede politieke discussie binnen de organisaties, die leidt tot een duidelijk eensgezinde koers, zal tot gevolg hebben dat de leden de fusie ook gaan

beschouwen als iets dat door hun graag gewild wordt. Dat inspirerend werkt en hun een beetje vaste grond onder de voeten geeft. Maar wanneer nu al verregaande beslissingen worden genomen, in de richting van één organisatie, zonder dat de leden het gevoel hebben dat zij zich politiek ook in die nieuw klub thuis voelen, zal dat het CDJA tot een opgelegde zaak maken. Besluiten komen dan ondanks de leden tot stand in plaats van door de leden. Dit geldt eveneens voor provinciale CDJA-verbanden. Zij moeten niet het gevoel krijgen dat zij qua organisatie al één zijn met het landelijk CDJA, zonder dat zij zich politiek met het landelijk CDJA verwant voelen. Zij moeten nu nog bijna altijd uitspraken aanhalen van één van de drie jongerenorganisaties, als zij een politiek standpunt willen verdedigen. De provinciale verbanden hebben nog te weinig „politiek” houvast aan het CDJA.

Stootblok

De belangrijkste taak voor de arjos is om nu eerst meer politieke helderheid te bewerkstelligen binnen het CDJA. Zolang dat nog niet gebeurd is, kunnen geen statuten en dergelijke door de ledenvergadering worden goedgekeurd. Dit betekent een zekere terughoudendheid als het gaat om het werken aan de organisatorische eenwording. De politieke discussie heeft nu voorrang. Niet om elkaar politiek de maat te nemen, of het CDJA op een „onneembaar” stootblok tot stilstand te laten komen, maar om van het CDJA een duidelijke politieke keuze te eisen om werkelijk „heel te maken wat gebroken is”.

PAUL DOOP

voorzitter CDJA Zuid-Holland
HENK VAN DER MEIJ
voorzitter arjos Zuid-Holland

Open brief Christen Democratisch Jongeren Appèl

**Aan de
CDA-Tweede-Kamerleden,
Binnenhof 1a, 1513 AA Den
Haag.**

11 mei 1979,

Op het congres van het CDJA (waarin federatie samenwerken Arjos, CHJO en KVPJO, alsmede rechtstreekse CDJA-leden beneden 35 jaar) dat op 12 mei te Utrecht is gehouden, is besloten u onderstaande brief te doen toekomen.

Geachte CDA-Tweede-Kamerleden, De bezetting van de Domkerk Sint Jan in Den Bosch heeft de situatie van de in ons land asiel-zoekende Turkse christenen (Armeniërs en Syrisch-orthodoxen) in het bijzonder onder onze aandacht gebracht. Reeds voor de tweede keer in deze kabinetsperiode, nemen asielzoekers een toevlucht (asiel) tot het bezetten van een kerk, om kracht bij te zetten aan het verzoek tot een verblijfsvergunning aan de Staatssecretaris van Justitie. Ook wij worden daardoor geconfronteerd met de wijze waarop mevrouw Haars het criterium wie als vluchteling aangemerkt kan worden, stelt en invult. Daarom willen wij middels deze brief aan uw fractie het vluchtelingenbeleid van mevrouw Haars in zijn algemeenheid aan de orde stellen. De overheid die zich altijd graag en met trots beroepen heeft en nu nog beroept op zijn gastvrijheid voor hen die om politieke en/of godsdienstige redenen vervolgd worden kan langzamerhand geen aanspraak meer maken op deze hoedanigheid. Ons land voert een restrictief toelatingsbeleid, waarbij jaarlijks 750 vluchtelingen toegelaten mogen worden. Wanneer er onverwacht grote groepen vluchtelingen vanwege hun noodsituatie in ons land toegelaten worden (bijvoorbeeld de Vietnamezen – ons inziens overigens zeer terecht –) betekent dit dat er voor anderen die in een soortgelijke schrijnende situatie verkeren, geen plaats meer is in ons

„gastvrije” land. Ons land dat op internationaal terrein ijvert voor het naleven van de mensenrechten, zou dit ook daadwerkelijk moeten concretiseren door vervolgd toe te laten. Gezien de schending van de mensenrechten op grote schaal is het raadzaam voor groepen die hun land ontvluchten vanwege vervolging op internationaal terrein oplossingen te zoeken. Immers, het is niet te verwachten dat vervolgingen op korte termijn beëindigd zullen worden, maar ook is het niet zo, dat mensen die aan deze vervolgingen blootgesteld worden, hun toevlucht bij uitstek in ons land zullen willen zoeken. Veelal zal het hun voldoende zijn in een land opgenomen te worden waar zij niet meer vervolgd zullen worden. De Staatssecretaris van Justitie dient daartoe op internationaal terrein initiatieven te ontplooiën, zodat haar vrees voor het verlenen van een voorkeursbehandeling verminderd kan worden. De Nederlandse overheid zou in dezen het voortouw kunnen nemen, zodat door een internationale aanpak de spreiding in de opvang van vluchtelingen mogelijk wordt. Wij begrijpen dat Turkije – onze Navo-bondgenoot – in het geval van de Turkse christenen met fluwelen handschoenen aangepakt dient te worden, maar desondanks zijn wij van mening, dat de Rechten van de mens – door Turkije aanvaard op 18 mei 1954 – niet ondergeschikt gemaakt mogen worden aan de praktische internationale politiek. De geloofwaardigheid van Nederland staat op het spel wanneer ons land wel opkomt voor de mensenrechten, maar vervolgd in de kou laat staan. In het bijzonder staat de geloofwaardigheid van het CDA op het spel dat in zijn programma „Niet bij brood alleen” de zinsnede: „Krachtens haar opdracht is de overheid geroepen de samenleving op een zo rechtvaardig mogelijke wijze te dienen. Deze dienst houdt onder meer in dat zij opkomt voor de zwakken, vervolgd en ontheemden .... de gewetensvrijheid en de persoonlijke

levenssfeer eerbiedigt....” Program van Uitgangspunten onder 2, pag. 4”, „De Nederlandse overheid volgt een ruime interpretatie van het asielrecht, ten aanzien van al degenen die buiten onze grenzen in strijd met de rechten van de mens vervolgd of zwaar gediscrimineerd worden.” programma art. 18, blz. 12) en „gerichte zorg moet haar voren komen in een ruimhartig toekennen van asielrecht aan vluchtelingen (toelichting op blz. 21) heeft opgenomen. Art. 15 lid 1 Vreemdelingenwet: „vreemdelingen die afkomstig zijn uit een land waarin zij gegronde redenen hebben te vrezen voor vervolging, wegens hun godsdienstige of politieke overtuiging, of hun nationaliteit, danwel wegens het behoren tot een bepaald ras of tot een bepaalde sociale groep, kunnen door onze Minister als vluchteling worden toegelaten”. Het vluchtelingenverdrag van Genève (28 juli 1951), preambule: „vluchteling is hij die in het land dat hij ontvlucht is, een behandeling te wachten staat in strijd met de rechten van de mens”. Art. 1 sub A (2): „vluchteling is hij die uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land, waarvan hij de nationaliteit bezit en die de bescherming van dat land niet kan, of uit hoofde van bovenbedoelde vrees niet wil inroepen....”. Mevrouw Haars heeft een nadere geheel eigen invulling aan het begrip vluchteling gegeven, door als criteria „persoonlijk ondervonden, schrijnend leed” te stellen. Dit houdt in de praktijk in, dat iemand wanneer hij voor zijn ogen één van zijn naaste familieleden gemarteld, c.q. vermoord heeft zien worden, vanwege diens geloofs- of politieke overtuiging, niet als vluchteling door mevrouw Haars aangemerkt zal worden. Terwijl iemand wanneer hij door martelingen om dezelfde reden zijn pink moet missen wel als vluchteling beschouwd zal worden. De absurditeit van het door mevrouw Haars gehanteerde criterium

sprekt ons inziens duidelijk uit dit voorbeeld. Daarnaast blijft nog de vraag staan hoe men dient te bewijzen geestelijk leed te hebben ondervonden. „Een gegronde vrees voor vervolging” komt volgens het criterium van mevrouw Haars in het geheel niet in aanmerking bij de beoordeling van een vluchtelingenstatus. Wij maken ons ook ernstige zorgen over het betrachten van een nauwkeurige rechtsgang bij de aanvragen van het vluchtelingschap. Het ministerie van Justitie draagt in de praktijk een deel van haar verantwoordelijkheid over aan de vluchtelingen-organisaties. In veel gevallen krijgt de vluchteling voor de rechter geen eerlijke kans om, wanneer hij door een vluchtelingen-organisatie niet als vluchteling aanvaard is, aan te tonen dat hij wel degelijk als vluchteling beschouwd moet worden. Van een gelijke behandeling kan op deze wijze geen sprake zijn. Vervolgens blijkt dat aan het vereiste „het zorgvuldig beoordelen van ieder geval apart”, wat onder andere d.m.v. een gesprek met een speciale ambtenaar van het ministerie van Justitie geschiedt, in het geval van de Turkse christenen vele malen niet is voldaan. (Zie het interview met mr. W. van Bennekom voor de Vara-radio op 21 oktober 1978). Wij vragen ons tevens af of in alle gevallen bij de verhoring van de asielzoekenden ook gebruik is gemaakt van ter zake kundige tolken. Veel vluchtelingen komen bij hun asielaanvragen alleen in contact met de ambtenaren van de vreemdelingendienst. Gezien de onduidelijkheid ten aanzien van de deze dienst lijkt het ons raadzaam de bevoegdheden van deze dienst nader af te grenzen en duidelijk te omschrijven, zodat op haar werkzaamheden controle mogelijk is door het parlement. De procedure om als vluchteling te worden toegelaten neemt een te lange tijdsduur in beslag, hetgeen onzekerheid voor de asielzoekenden in

de hand werkt. Bovendien bemoeilijkt de langdurige procedure het werk van de onderwijswereld en andere hulpverlenende instanties. Immers leerplichtige kinderen van vluchtelingen vallen onder de leerplichtwet. En het ministerie van CRM stelt gelden ter beschikking voor de aanpassing van volwassenen. Het verrichten van werk voor vluchtelingen over een qua lengte onzekere periode geeft onrust en spanningen. Bovendien is het voor asielzoekenden onbegrijpelijk dat er dergelijke voorzieningen worden geboden, terwijl er toch uitzetting kan volgen. De wet geeft de vluchteling de mogelijkheid tot beroep bij de Raad van State, afdeling rechtspraak, wanneer men een jaar feitelijk verblijft in Nederland. Ondanks toezeggingen van voorgaande bewindslieden is het mogelijk dat vluchtelingen de uitspraak van dit orgaan niet meer in ons land kunnen afwachten, maar in een land waarnaar zij uitgezet zijn. Voor hen is het dan onmogelijk terug te keren naar ons land, wanneer de Raad van State, afd. rechtspraak, positief op hun beroep zou beslissen. Zoals het recht op beroep nu functioneert is het ons inziens een loos recht. Bij het instellen van beroep bij de Raad van State, afd. rechtspraak, zou een schorsende werking gegarandeerd moeten worden, zodat het recht van beroep ook inhoud krijgt. Op grond van het bovenstaande doen wij een dringend beroep op uw fractie het falende beleid ten aanzien van de vluchtelingen van mevrouw Haars aan de orde te stellen; en dit beleid op zodanige wijze om te buigen, dat het in overeenstemming is met de gangbare rechtsnormen en humanitaire beginselen. Tevens verzoeken wij uw fractie de Turkse christenen als vluchtelingen te erkennen indien hun vrees voor vervolging op grond van een christelijke overtuiging gegrond is.

Met vriendelijke groet en hoogachting,
(Anneke Raven)
bestuurlijk sekretaris CDJA
CC. CDA-bewindslieden

Jan Smallenbroek (1909-1974)

Door prof. dr.
I.A. Diepenhorst

De antirevolutionaire partij heeft in de oorlogsjaren 1940 tot 1945 haar geschiedenis met bloed geschreven. Men kan van mening verschillen of het verzet dat gericht was op een de vijand zo veel mogelijk afbreuk berokkenen soms geen onevenredig zware risico's heeft genomen en of het naast zijn psychologische betekenis feitelijk groot gewicht heeft bezeten. Het harde optreden der Duitsers, hun ombuigen van het recht naar eigen behoeven, de meedogenloze houding aangenomen tegenover de joden rechtvaardigen voor veler besef niet enkel een zekere lijdelijke weerstand maar fel aanvallend handelen. Vrijheid en gerechtigheid naar hun volle inhoud genomen stonden op het spel en het was duidelijk van wie de dreiging uitging; de tentoonse terreur moest wat het ook kostte met inzet van alles en een ieder worden bedwongen.

Onder hen die snel en overtuigd positie kozen bevond zich Jan Smallenbroek. Geboren in 1909 in een wat men noemt degelijk gezin had hij na de HBS b gekozen voor de opleiding registratie en notariaat. Reeds jong gaf hij van politieke belangstelling blijk. Als nog niet kiesgerechtigde debatteerde hij in 1925 met Marchant, in 1933 met Kersten en Lingbeek. In 1936 te Elburg tot ontvanger van de registratie en de domeinen benoemd, vervulde hij daar de functie van gemeente-raadslid, wethouder en loco-burgemeester. Als ambtenaar kreeg hij in 1941 moeilijkheden met de Duitsers. Teruggekeerd naar zijn geboorteplaats Assen nam hij deel aan ondergronds werk, raakte in het laatste oorlogsjaar gevangen – hij zat als „Todeskandidat“ opgesloten aan de Weteringschans in Amsterdam – en werd eind april 1945 naar Scheveningen overgebracht, nog op de dag der bevrijding door de Duitsers tot dienstverrichting gedwongen. Van het noodparlement maakte hij deel uit over de periode 10-11-1945 tot 3-06-46. Eind 1956 werd hij opnieuw lid der Tweede Kamer, tot 1965, toen hij als Minister van Binnenlandse Zaken in het Kabinet Cals, dat hij mee had helpen formeren, optrad. Hij moest toen uiteraard het ambt van gedeputeerde in Drente, door hem sinds 1946 vervuld, neerleggen.

Stampij

Aan zijn bewindvoering kwam op 31 augustus 1966 een einde. Hij was in enige moeilijkheden geraakt toen er in Amsterdam zich rond het huwelijk van Prinses Beatrix relletjes voordeden en de zaken uit de hand van Amsterdamse magistratuur en politie liepen, terwijl vanuit het „Torentje“ weinig leiding leek geboden te worden. Stonden aldus zijn papieren – goedgevoerd onoverdiend – niet hoog, de late botsing met een geparkeerde auto op 16 juli 1966 en het naar aanleiding daarvan ontstaande stampij noopten hem op de genoemde 31 augustus ontslag te vragen als minister. Voor de verkiezingen van 1969 werd hij door zijn partij niet gecandidateerd. Hij ontving een benoeming tot lid van de Raad van State in hetzelfde jaar en overleed na een slopend lijden in 1974.

Bestuurlijke bekwaamheid

Belast met het voorzitterschap van de Dr. Abraham Kuiper Stichting had hij zich ook gedurende zijn laatste jaren

*Tevreden mens,
zonder de norm uit het oog te verliezen*

voor de partij die hij steeds met de grootste loyaliteit, zelfs toen zij hem liet vallen, behulpzaam bleef, naar beste krachten verdienstelijk gemaakt. Zijn betekenis ontleent hij aan een bepaalde mate van bestuurlijke bekwaamheid. Hij kon met gemakkelijke aandacht aan veel dingen tegelijk zijn aandacht geven. Hij wist niet zonder succes het belangrijke en het bijkomstige te scheiden. Op het persoonlijk vlak straalde hij een bepaalde warmte en trouwhartigheid uit die onder een wat abrupt en weinig gepolijst optreden verborgen lagen. Voelde hij zich op zijn gemak dan werd hij wel vaderlijk joviaal. Gesteld op de genoemens van het leven verenigde hij bij tijden stevig eten en drinken met voortdurend hard werken. Wie hem oppervlakkig kende meende met een hoekige, doortastende figuur die, wanneer het geraden leek als een tank voortwalste, van doen te hebben. Werkelijk was hij ook een weinig samengesteld mens met duidelijke anti- en sympathieën. Hij maakte de indruk van iemand die goed door de bezetting en haar gevaren was gekomen en voor wie zich na de oorlog

een breder werkteerterrein had geopend dan anders het geval zou zijn geweest. En stellig is Smallenbroek van de Stichting 1940-1945 die veel voor de oorlogsslachtoffers deed, een goed voorzitter geweest, die zich steeds een persoonlijk lotgeval van zwaar getroffen aantrok. Zijn provinciaal bestuurderschap, waarin hij zelf voldoende vond, ging hem uitnemend af. Daar hij met minder slaap dan normaal toe kon, leverde de combinatie met het Haagse Kamerwerk niet te groot bezwaar op en hij ontmoette veel mensen buiten de provinciale sfeer.

Zijn aansluiting bij Bruins Slot en Hazenbrink was nauw, de verhouding waarin hij stond tot de geestverwanten in het kabinet de Quay koel. Het bleek niet de sterkste tijd van de antirevolutionaire fractie in de Tweede Kamer. Hij kwam er ondertussen, terwijl Bruins Slot in 1963 niet naar het parlement terugkeerde, zonder kleerscheuren af. Men mocht hem wel in het land en ook met het in 1964 hem toebedeelde leiderschap van de Antirevolutionaire fractie liep het redelijk.

Kritiek

Toch heeft de bezettingstijd hem hoogstwaarschijnlijk dieper geknauwd dan anderen oordeelden en hij zelf besefte. Wie de dood dichtbij waant, heeft veel te verstouwen. Indien daarna de omstandigheden er toe leidden dat men tot vrij belangrijke en zeker omvangrijke werkzaamheden wordt geroepen, zodat er toch minstens enige gespannenheid ontstaat of de opgevatte taak naar behoren kan worden verricht, moet de man in kwestie wel uitzonderlijk taai van gestel zijn. Welnu, het beheer van het Departement verliep aanvankelijk bevredigend. Een vergelijking met voorgangers viel in 1965 met name bij de meer ondergeschikte medewerkers, ten gunste van de nieuwe bewindsman uit, die ook met medewerkers op hoog niveau, de Staatssecretaris Westerhout voorop, een band legde. Echter sommige kamerfracties waren geneigd tot kritiek, de pers werd geleidelijk onwelwillend. Naar de vergrotende faam wilde, werd de rust na drukke arbeid een enkel keer té uitbundig beleefd – dit overigens in aansluiting

op een wat joyeus gedrag van sommige antirevolutionaire Kamerleden omstreeks 1960 – en dan was er een te zwak optreden in 's lands vergaderzaal toen het Amsterdams gebeuren – het leek er even op dat het zou stormen in de hoofdstad naar aanleiding van de vorstelijke verbintenis tussen Prinses Beatrix en Prins Claus – daar voorwerp van debat was. Een minister die bij het aan de orde zijn van zulk een hachelijke materie slordig spreekt, zich in de war laat brengen, niet boven de situatie uitrijst, de impressie wekt van een hortend beleid te voeren, dat achteraf een merkwaardig optredend hoofdcommissaris geringe, een minstens even merkwaardig optredend burgemeester, grote ruimte gunt zonder dat intussen volstreekte duidelijkheid verkregen wordt waar de minister zelf staat, moet wel op tegenkanting stuiten.

Wind tegen

Met de wind mee of althans met de wind niet krachtig voortdurend tegen en zonder aanrijdings-incident zou Smallenbroeks regeringsperiode aan het einde beslist een vrij gunstig beeld hebben vertoond. Hij kreeg echter niet ondanks zijn „goed huisvaderschap“, zijn bekwaamheid als gedeputeerde, zijn brede politieke oriëntatie verworven in het jarenlang lid zijn der Tweede Kamer en in een sedert de bevrijding bij de leiding der antirevolutionaire partij betrokken zijn, de kans zich volledig waar te maken. Plotseling werd van hem echter echt staatsmanschap verlangd en dat terwijl hij wel een behoorlijke politieke intuïtie bezat, maar de bredere scholing miste waarin van hem gevraagd werd besluitvaardigheid wortelen moest. Bovendien had de kaars aan twee zijden gebrand. De laatste weken van zijn ministeriële ambtsvervulling heeft hij – de pers voerde een uitputtingslag – aan zichzelf wel getwijfeld. Tekenend voor hem is dat hij tijdens een kerkdienst, naar hij zelf vertelde, de beslissing nam weg te gaan. In het licht van latere gebeurtenissen en de inschikkelijkheid tegenover in veel groter ongerief rakende dienaren der Kroon betracht, is Smallenbroeks lotgeval dubbel hard en wel erg onbillijk geweest.

Goede herinnering

In weerwil van dit alles behoudt zijn werk voor de antirevolutionaire partij gewicht en blijft zijn figuur aantrekkelijk. Zij, die hem beter kennen, bewaren aan hem een goede herinnering en zij die hem in het verzet meemaakten stellen hem hoog. Na vertrek van dr. Schouten als fractievoorzitter en partijleider heeft hij aanwezige tegenstellingen eerder verzacht dan verscherpt en is door hem beslist een samenbindende invloed geïeënd. Niets lag hem verder dan een breuk in de partij of het daartoe aanleiding geven. Het was zijn kameraadschappelijke natuur als het ware aangeboren om anderen vast te houden. Dit brengt voor de laatste keer op zijn karakter dat niet uitgesproken fijnzinnig, dat echter in de kern zuiver was. De in het najaar 1966 overleden latere hoogleraar in het volkenrecht aan de Vrije Universiteit dr. Gezina van der Molen heeft op het eerlijke, blijmoedige en onverschrokken dat Smallenbroek kenmerkte in de jaren van de grote beproeving 1940-1945 zonder enige reserve gewezen. De antirevolutionaire partij zal dit oordeel tot het hare moeten maken. Zij kan niet anders dan erkennen dat de man van Drente haar in deze provincie werkelijk heeft geleid en dat hij haar in het land van 1940 tot 1945 mede gedragen, dat hij haar in Kamer, Kabinet en Raad van State met toewijding gediend heeft. Het behoort tot de niet ontsluitende raadsele van het bestaan dat het de één meezit de ander tegenloopt. Smallenbroek heeft, zich nooit anders voordoende dan hij was, de dingen genomen gelijk zij op zijn weg kwamen. Hij was een tevreden mens – zonder de volstreekte norm los te laten. Hij wenste de Almachtige niet na te rekenen en voegde zich naar Hoger schikking, zich als een kind verheugend in wat het geloof hem aan uitzicht schonk.

VAN DE P A A R T I J

Campagnenewenken II

Persoonlijke benadering van de kiezers is meest doeltreffend

Een zeer belangrijk element in de campagne voor het Europese parlement is de persoonlijke benadering van de kiezer. Gezien de grote mate van onbekendheid met de Europese instellingen, alsmede de twijfel die geuit wordt aan de zin van deze verkiezingen is het van het grootste belang om zoveel mogelijk kiezers persoonlijk te informeren over de visie van het CDA op Europa en het Europese parlement. Daarbij zal uiteraard tevens de noodzaak van christen-democratische politiek in Europa beklemtoond moeten worden. En tot slot de voornemens van het CDA en de EVP, zoals neergelegd in het politiek program. Bijgaand enige richtlijnen voor de toepassing van de persoonlijke benadering. De ervaringen bij de Staten- en Raadsverkiezingen met deze methode waren erg succesvol. De kiezer staat open voor deze vorm van contact. Drempelvrees voor de medewerkers verdwijnt in de praktijk als „sneeuw voor de zon”.

Het gaat daarbij om een persoonlijke benadering in de letterlijke zin van het woord.

De campagnemedewerkers en kandidaten voorop, moet het CDA zich als een „groep van mensen” aan de kiezers presenteren, moet zij de kiezers opzoeken.

Niet alleen via de pers, niet alleen via radio en t.v., niet alleen via vergaderingen en verkiezingsbijeenkomsten, maar „van aangezicht tot aangezicht” dienen de kiezers het CDA te ontmoeten. De kiezer moet – waar mogelijk in een persoonlijk gesprek – ervan overtuigd

worden, dat zijn stem belangrijk is en dat hij, door te stemmen, maar vooral door te kiezen, invloed kan uitoefenen op Europa. Het is een appelleren aan het gevoel dat hij medeverantwoordelijk is voor de toekomst van Europa.

a) Twee-richting-verkeer

Het begrip „persoonlijke benadering” roept misschien beelden op van breedglimlachende, handenschuddende kandidaten, zoals bij de Amerikaanse verkiezingscampagnes. Hun enige doel lijkt het te zijn, zich in een zo kort

mogelijke tijd, aan zoveel mogelijk mensen te tonen. Onze nogal nuchtere instelling doet ons enigszins gereserveerd staan tegenover een dergelijke vertoning, al beseffen we wel, dat er meer achter moet schuilen. En dat méér dient de inhoud te zijn van „onze” campagne en van onze wijze van persoonlijk benaderen. Campagneteamleden en -medewerkers en kandidaatparlementariërs zullen de individuele kiezer moeten benaderen vanuit de gedachte, dat zij die kiezer iets te vertellen hebben, maar ook dat zij naar hem willen luisteren. Het ideaal is, dat er een twee-richting-verkeer ontstaat, hetgeen bij de kiezer zou kunnen leiden tot een gevoel erbij betrokken te zijn. De partij moet ook voor de buitenstaander een „gezicht” krijgen, hoe moeilijk het ook is met de beschikbare mankracht dit ideaal te verwezenlijken.

b) De kiezers thuis

Het spreekt vanzelf, dat er maar beperkte mogelijkheden zijn om de stemgerechtigde Nederlanders in hun persoonlijke omgeving op te zoeken. Reden te meer om de zaak organisatorisch zo goed mogelijk voor te bereiden.

Het bezoek is ongevraagd en het is duidelijk dat men zich vriendelijk, kort en zakelijk moet presenteren. Als het aan de regio toegewezen kandidaat-kamerlid „mee op pad” is, is het uiteraard voor hem een onmogelijke taak om alle deuren persoonlijk af te gaan. Bij het bezoeken van een flatgebouw bijvoorbeeld, zal hij één der galerijen voor zijn rekening nemen, terwijl de leden van het campagneteam en hun aanhang op de andere galerijen mededelen, dat zij namens hem komen.

Naast een opwekking om op het CDA te stemmen kan men een CDA-EVP-issue aansnijden en bovendien de aandacht vestigen op komende verkiezingsbijeenkomsten, een naderende t.v.-uitzending etc. Men overhandigt een verkort program, eventueel een brochure gewijd aan een bepaald onderwerp en ander verkiezingsmateriaal, bijvoorbeeld ballonnen of stickers. De huisbezoekers dienen zich voor te bereiden op diverse situaties, op een vriendelijke en onvriendelijke

bejegening. Voor door de kiezer te stellen vragen of te maken opmerkingen dient men liefst antwoorden gereed te hebben, of informatie beschikbaar. Samenvattend: korte, zakelijke en beleefde presentatie. Debat vermijden, opwekken om naar vergaderingen te komen.

c) De kiezer op straat

Deze ontmoeting zal in hoofdzaak overdag moeten plaatsvinden. Ook hier dient weer een inventarisatie gemaakt te worden en wel van punten waar veel mensen bijeenkomen, bijvoorbeeld winkelcentra, fabrieken en kantoren, sportvelden, stations, etc. Veelal zal men zich bij de uitgangen dienen op te stellen om zo de mensen te ontmoeten.

Evenals voor het huisbezoek dient een planning gemaakt te worden. Per dag dient een schema opgesteld te worden, waarbij afwisseling in de te bezoeken punten belangrijk is. Zes bejaardencentra op één dag bijvoorbeeld lijkt erg zwaar. Het contact met de kiezers individueel verloopt in grote lijnen gelijk aan dat bij het huisbezoek.

Alleen dient de straatcampagne **spektakulair** te zijn.

Een autobus, een geluidswagen, opgetuigde partikuliere auto's, noodzakelijke instrumenten. Bovendien zal met gulle hand verkiezingsmateriaal uitgedeeld moeten worden, waarbij bijvoorbeeld de ballonnen in de eerste plaats voor kinderen bedoeld zijn.

d) De kandidaat op pad.

Het voorgaande is een meer algemene schets van de wijze waarop de kiezer persoonlijk benaderd kan worden. De regionale campagneteams hebben hiermee in vorige campagne's (1972, 1974, 1977, 1978) reeds de nodige ervaring opgedaan. Voor een belangrijk deel van de kandidaten is het de eerste maal dat zij met deze wijze van campagnevoeren in aanraking komen.

Vooroverleg

Het is van groot belang dat door kandidaten bij het vooroverleg dat met de campagneteams wordt gevoerd over de verkiezingsactiviteiten, goed

wordt doorgesproken wat men van elkaar op dit terrein verwacht. Daarbij zal het campagneteam vaak stellen dat men meer van de kandidaat verwacht dan alleen maar het houden van een spreekbeurt. Omgekeerd moet de kandidaat duidelijk maken wat voor hem mogelijk en onmogelijk is. Zowel qua beschikbare tijd, als fysiek als qua mentale instelling. Vooral het laatste is erg belangrijk. Nogmaals, hoewel het van belang wordt geacht dat zoveel mogelijk kiezers „buiten zalen” worden ontmoet, kunnen wij ons voorstellen dat dat niet voor iedere kandidaat even gemakkelijk is. Bespreek dat tevoren met de campagneteams, zodat onnodige teleurstellingen tijdens de campagne vermeden worden.

Tips

Tot slot enkele „tips” voor de kandidaten als zij op pad zijn:

- Houdt u zich aan de tijdschema's van het campagneteam.
  - Gedraagt u zich zoals u bent, niet overdreven, ook niet schichtig; toon zelfvertrouwen gebaseerd op uitgangspunten en program van CDA/EVP.
  - Als u contact hebt met iemand die al zeker weet CDA te stemmen, rek het gesprek dan niet, maar beëindig het op een beleefde wijze.
  - Wijs eventueel op de avondbijeenkomst.
  - Laat u niet monopoliseren door enkele belangstellenden of tegenstanders; wijs erop dat ook anderen u willen spreken.
  - Gebruik het documentatiemateriaal „gericht”, strooi er niet mee.
  - Denk erom dat beloftes schuld maken; noteer ze, evenals vragen waarop u niet direct antwoord hebt. Geef deze door aan „Den Haag”, met het verzoek een reactie te verzorgen.
  - Praat niet alleen, maar luister ook goed naar de kiezers.
- TOT SLOT: MAAK DUIDELIJK DAT HET OM EUROPA GAAT!

Meer-informatie

Meer informatie over deze methode van persoonlijke benadering is te verkrijgen bij het ARP-secretariaat, dr. Kuyperstr. 3, 2514 BA Den Haag, 070-46.96.20 (vraag naar C. Bremmer).

Handel & Industrie

CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSAANTHEMUMS

Burg. Eisenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

Stem op 7 juni 1979!!

Denk om volmacht stemmen bij Europese verkiezingen

Laat u niets wijs maken!

De Europese verkiezingen zijn wel degelijk van grote betekenis. Elke stem telt. Ook voor het CDA en de Europese Volkspartij.

Verloren stemmen

Bij alle verkiezingen gaan duizenden stemmen verloren door onachtzaamheid;

- met vakantie gaan of op zakenreis zijn zonder dat er voor een volmacht is gezorgd;
- vissers, zeevarenden, militairen of werknemers, die in het buitenland zijn, zonder dat iemand zich bekommert om een machtiging;
- ouden van dagen, die niet stemmen, omdat niemand er aan denkt;
- zieken, die niet benaderd worden om een machtiging.

In iedere plaats vraagt de gang naar de stembus nu al veel aandacht. Thans vooral ten aanzien van het stemmen bij volmacht. De volgende mogelijkheden doen zich voor:

- de kiezer stemt zelf;
- Aan de Europese verkiezingen mag worden deelgenomen door alle Nederlanders die op de dag der stemming 18 jaar zijn. Iedereen krijgt een oproepkaart toegezonden en daarop staat tevens aangegeven waar

de stem moet worden uitgebracht. De opkomstplicht bestaat in Nederland niet meer, zodat niemand verplicht is zijn stem uit te brengen. „Vroeger” was het stemmen bij volmacht een nogal ingewikkelde procedure. Onlangs is dit sterk vereenvoudigd.

Zelfde stemdistrict

■ De kiezer kan zijn oproepingskaart overdragen op de verkiezingsdag zelf. Volmachtgever en gevolmachtigde dienen dan echter in hetzelfde stemdistrict te zijn ingeschreven. Een stemdistrict houdt in feite in, dat de gemachtigde in hetzelfde stembureau zijn/haar stem moet kunnen uitbrengen als waar de volmachtgever zelf voor is opgeroepen. Beiden ondertekenen de oproepingskaart. De gevolmachtigde moet beide stemmen gelijktijdig uitbrengen. Het verzoek om in een stembureau naar keuze te stemmen kan zowel schriftelijk als mondeling worden gedaan. Een schriftelijk verzoek moet

worden gedaan op een formulier dat kosteloos verkrijgbaar is bij de gemeentesecretarie. Het formulier en de oproepingskaart moeten uiterlijk op 23 mei 1979 bij de gemeentesecretarie worden ingediend. Bovendien is het mogelijk een verzoek om te stemmen in een stembureau naar keuze uiterlijk op 1 juni 1979 in persoon en onder overlegging van de oproepingskaart, bij het Bevolkingsregister in te dienen. De inwilliging van het verzoek blijkt uit de omzetting van de oproepingskaart (op de achterzijde) in een kiezers-legitimatiekaart. Een kiezers-legitimatiekaart kan, indien deze in het ongereede is geraakt, niet worden vervangen.

Stemmen bij volmacht

Voor degenen die hun stem door een ander willen laten uitbrengen bestaat de mogelijkheid tot het stemmen bij volmacht. Een volmacht kan worden verleend hetzij door overdracht van de oproepingskaart dan wel op schriftelijke aanvraag. De aan te wijzen gemachtigde moet zelf bevoegd zijn om te stemmen; hij mag niet meer dan twee aanwijzingen als gemachtigde aanvaarden. Bij machtiging door overdracht van de oproepingskaart is de tussenkomst van de gemeente niet nodig. Machtiging op deze wijze kan uitsluitend geschieden indien de gemachtigde in hetzelfde stemdistrict als de volmachtgever woont (de adressen van het stembureau en het nummer van het stemdistrict op de oproepingskaart moeten gelijk zijn). De machtiging geschiedt door invulling en ondertekening van de op de voorzijde van de oproepingskaart voorkomende verklaring en de

overhandiging van de aldus in een volmachtlegitimatiekaart omgezette oproepingskaart aan de gemachtigde. De aldus gemachtigde moet de volmachtstem tegelijk met zijn eigen stem in het op de oproepingskaarten vermelde stembureau uitbrengen. Indien de volmachtgever en de gemachtigde niet in hetzelfde stemdistrict wonen kan een schriftelijk verzoek tot het stemmen bij volmacht worden gedaan op een formulier dat kosteloos verkrijgbaar is bij de gemeentesecretarie. Het formulier moet uiterlijk 23 mei 1979 bij het Bevolkingsregister worden ingediend. Bij inwilliging van het verzoek ontvangt

de gemachtigde een volmachtlegitimatiekaart waarmee de volmachtstem door de gemachtigde in een willekeurig stembureau in Nederland kan worden uitgebracht. Een volmachtlegitimatiekaart kan niet vervangen worden bij in ongereede raken.

Oproepingskaart

Heeft u omstreeks half mei nog geen oproepingskaart ontvangen dan is het zaak eens te informeren bij uw gemeentehuis (afdeling verkiezingszaken) waar uw kaart blijft.

Beeldsamenvatting jubileumfeest ARP 7 april

Van de feestelijke manifestatie t.g.v. het 100-jarig bestaan van de ARP, gehouden in de Rotterdamse doelen op 7 april jl., is een kleine twee uur durende televisiemontage gemaakt.

Voor de kiesverenigingen en andere partij-afdelingen zijn twee exemplaren van deze beeld-samenvatting beschikbaar. Voor het vertonen heeft men een video-recorder nodig (type VCR) en een TV-toestel. De beeldsamenvatting bevat de volledige weergave van de historische beeldshow en van de gesprekken die met mevrouw J. van Leeuwen, H.

Algra, dr. J. Zijlstra, minister De Gaay Fortman en Wilma Noorda-Ritzema gevoerd zijn n.a.v. deze beeldshow. Ook de uiteenzetting van de heer Algra bij een negental AR-partij-voorzitters is volledig opgenomen. Daarnaast bevat deze montage flitsen van de toespraken van prof. Verkuyl, partijvoorzitter De Boer, premier Van Agt, prof. Steenkamp, afgewisseld met o.a. muziek, zang, en quiz. Kortom: een boeiende beeld-impressie van een feestelijke dag die bij velen diepe indruk heeft gemaakt. **Aanvragen AR-secretariaat, dr. Kuyperstr. 3, 2514 BA, Den Haag, 070-46.96.29 (G.v.d. Berg of C. Bremmer).**

Inkomsten uit A.O.W.

Om eens een juist overzicht te krijgen van wat het leven voor ons als oudere mensen kost, ben ik in januari 1978 begonnen alles te noteren wat voor de huishouding werd uitgegeven. Dit mede naar aanleiding van de op- en aanmerkingen in verband met de laagste inkomens.

Voor mij was de kernvraag: kan een echtpaar dat enkel moet leven van A.O.W., daarvan rondkomen? En hoe? Het antwoord vindt u in onderstaande tabel

Uit het bedrag van f 275,72 per maand moet worden gereserveerd voor: vernieuwing elektrische apparatuur plus onderhoud, vloerbedekking, meubelen enz. Ook voor b.v. reductiekaart Ned. Spoorwegen, betaling verzekeringen, evt. kerkelijke bijdrage, vakbond enz. Deze uitgaven zijn, behoudens uitzonderingen, nooit vooraf precies vast te stellen, maar zijn ze er, dan moet het geld aanwezig zijn. Reservering is dus beslist noodzakelijk, wel men niet voor moeilijkheden komen te staan. Hoe men uitkomt, is voor een

groot deel afhankelijk van iemands persoonlijke instelling en verlangens in het leven. Mijn mening is dat voor ons mensen boven de 65 jaar met de inkomsten uit A.O.W. goed te leven is.

Naschrift

In hoeverre geeft dit consumptiepatroon een redelijk representatief beeld van de huishouding van een bejaard echtpaar. Daartoe heb ik de cijfers even globaal vergeleken met de wegingscoëfficiënten die het CBS hanteert bij het opstellen van het indexcijfer van de kosten van gezinsconsumptie. Ik vond daarbij geen onverwachte dingen. Het ligt voor de hand, dat het uitgavenpatroon van een bejaard echtpaar niet helemaal gelijk is aan dat van een werknemersgezin met twee kinderen, waarvan het CBS uitgaat. De post voeding ligt bij dit gezin ongeveer op hetzelfde niveau als gemiddeld; de post huisvesting, incl. alles wat daarbij hoort ligt wat hoger.

A.O.W., 6 maanden f 1281,00	f 7686,00
6 maanden f 1314,50	f 7887,00 totaal f 15 573,00

vakantiegeld f 1034,25, maar wordt buiten beschouwing gelaten.

in mindering: loonbelasting over A.O.W. en vakantiegeld	f 826,05
in 1978 te besteden f 14 746,95	

uitgaven 1978:

huishuur per maand f 182,63	f 2191,56
centrale verwarming en algemene voorzieningen (per maand f 99,85)	f 1198,20
ziekenfonds (laagste premie) p. maand f 25,10	f 301,20
P.E.N. elektrisch koken en apparatuur	f 454,14
telefoon, abonnement en gesprekskosten	f 420,80
P.W.N.	f 204,27
omroepbijdrage	f 60,00
couranten, dagblad, weekblad, radiogids enz.	f 270,00
rioolbelasting	f 104,00
onroerend goedbelasting	f 57,00
ophaaldienst huisvuil	f 74,00
rioolzuiveringslasten	f 126,90
roken (schatpost), per week f 11,00	f 572,00
schoenen en kleding, gemiddeld	f 1000,00
verjaardagen, geschenken, collectes enz.	f 200,00
totaal	f 7234,07
voor consumptie besteed	f 4204,24
totaal besteed in 1978	f 11 438,31

voor onvoorzien uitgaven beschikbaar in 1978	f 3308,64
dat is per maand f 275,72.	

Opmerking: huishuur boven f 180,00 per maand kan in aanmerking komen voor huursubsidie, als inkomen enkel bestaat uit A.O.W.

LEZERS SCHRIJVEN

Regelmatig houdt de redactie van NG ruimte vrij voor bijdragen en/of reacties van de lezers. Slechts door de schrijvers ondertekende brieven, bijdragen of reacties kunnen worden gepubliceerd, terwijl de redactie daarnaast zich het recht voorbehoudt te lange stukken in te korten. De gepubliceerde stukken blijven steeds voor verantwoording van de schrijver.

Uitschieters naar beneden zijn de post medische voorzieningen (dank zij bejaardentarief) en de post ontwikkeling, ontspanning en verkeer; ook t.a.v. het laatste is het niet onlogisch dat een bejaard echtpaar daar iets minder aan uitgeeft. Het feit dat bejaarden i.h.a. geen kinderen meer te hunnen laste hebben en bovendien profiteren van bepaalde goedkope tarieven, maakt het niet onwaarschijnlijk, dat zij iets gemakkelijker kunnen rondkomen dan een werknemer die op het minimumloon zit. Of dat betekent dat het „goed leven” is van een AOW-uitkering hangt, waarschijnlijk heel sterk af van het consumptie-niveau waaraan men gewend was voordat men met pensioen ging.

dr. B. de Vries

Jubileumnummer AR-Staatkunde

De ARP bestaat honderd jaar. Bijna 60 jaar heeft AR-Staatkunde de partij in haar ontwikkelingen begeleid en dat wil zij ook deze maand doen.

Dit herdenkingsnummer wil niet alleen inzicht geven in het denken en doen van de ARP tot nu toe, het wil ook proberen onze blik te scherpen voor de vragen en uitdagingen van vandaag en morgen. Want het boeiende van geschiedenis en van herdenken is, dat het ons meer inzicht kan geven in wie wij zijn. Wat is nu het wezenlijke van de antirevolutionaire richting, die – wij vermelden het met bescheidenheid – een eeuw lang een stempel heeft gedrukt op politiek en samenleving (in feite anderhalve eeuw, zie de bijdrage van Puchinger).

Elke generatie zal eigen accenten aanbrengen, maar staat toch op de schouders van de vorige generatie. Als de antirevolutionaire richting werkelijk wat heeft voorgesteld, dan moet die lijn van denken in de loop der jaren zichtbaar gemaakt kunnen worden. Dan blijkt trouwens tevens, of vorige generaties kans hebben gezien het vertrouwde erfgoed steeds opnieuw in gewijzigde omstandigheden tot gelding te brengen, of dat er toch perioden zijn geweest waarin men bleef steken in achterhaalde oplossingen voor nieuwe vraagstukken. De spanning tussen een vernieuwend en een conserverend beleid is een spanning die als een rode draad door de historie van het antirevolutionaire denken heen loopt. De ARP heeft in dit opzicht stellig hoogtepunten gekend, maar haar zijn de dieptepunten ook niet bespaard gebleven.

Dit herdenkingsnummer opent en besluit met een blik naar de toekomst. Mr. W. C. D. Hoogendijk opent met een bijdrage waarin hij ingaat op het herdenken van de ARP en de geboorte van het CDA. Twee gebeurtenissen die nauw aan elkaar zijn verbonden. Wij sluiten dit nummer af met de weergave van een openbaar en uitvoerig gesprek tussen partijvoorzitter H. A. de Boer, twee van zijn voorgangers, dr. A. Veerman en drs. J. de Koning, de

directeur van de Kuyperstichting, drs. A. M. Oostlander, en zijn voorganger mr. W. C. D. Hoogendijk, onder leiding van prof. mr. P. H. Kooijmans. Het gesprek gaat over de vraag hoe men de herdenking van de ARP persoonlijk ervaart nu wij op het punt staan een fusie aan te gaan met de KVP en de CHU. Tussen het openingsartikel en de weergave van het gesprek publiceren wij zeven artikelen. Allereerst schrijft G. Puchinger, over de personen die in ARP, CHU en KVP leidende posities hebben bekleed en over hun onderlinge verhoudingen. Dr. P. Kasteel schrijft daarna over de verhouding tussen de antirevolutionairen en de rooms-katholieken. Vervolgens worden vier bijdragen opgenomen waarin de ontwikkelingen in het denken in onze kring op enkele thema's worden geanalyseerd. Allereerst de onderwijswestie, die zo domineerde in de beginjaren van onze partij. Mr. J. Donner schrijft over het bijzonder onderwijs als voorwerp van aanhoudende zorg. Spoedig daarna, vooral vanaf 1891 werd de sociale kwestie als brandend probleem onderkend: de heren A. Borstlap en drs. H. Borstlap analyseren het christelijk-sociale denken tot nu toe. Prof. mr. P. de Haan schrijft vervolgens over eigendomsverhoudingen in driestromenland. Het denken over eigendom is voor onze kring kenmerkend geweest. De schrijver analyseert dit mede in relatie tot het denken hierover in socialistische en liberale kring. Het zicht op internationale politiek kwam in onze partij wat later. Prof. mr. P. H. Kooijmans schrijft over wenkend en wijkend ideaal: de internationale rechtsorde en de Nederlandse politieke hoofdrichtingen. Zoals gezegd sluiten wij dit nummer af met de weergave van een gesprek.

Dit herdenkingsnummer verschijnt deze week. U kunt dit bijzondere nummer van A. R. Staatkunde bestellen à f 10,- op bijgaande bon. U kunt zich alsnog voor deze jaargang melden: f 40,- of f 28,- voor studenten, leden van de ARJOS of CDJA.

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 21 26 mei 1979

Forumleider Van Thiel (links), lijsttrekker Beumer (midden) en enkele forumleden w.o. T. Tolman (rechts) tijdens de discussie.

AR-partijraad en CDA-Euro- manifestatie

Vrijdagavond 18 en zaterdag 19 mei jl. werden in het Zutphense „Hanzehof” de vergaderingen gehouden van de ARP- en KVP-partijraden en de CH-Unieraad, die zaterdagmiddag werden afgesloten met de gezamenlijke manifestatie t.b.v. de verkiezingen voor het Europees parlement. In dit nummer van Nederlandse Gedachten staat de verslaggeving van de AR-partijraad en de CDA-Euromanifestatie centraal. Verder in dit nummer een artikel over de voormalige ARP-Tweede-Kamerfractie-voorzitter H. van Eijsden in het kader van de serie over historische figuren uit de ARP-geschiedenis.

Anti-revolutionair zijn blijft: tweevoudig luisteren en eenvoudig doen

Openingsrede partijvoorzitter H. A. M de Boer voor de AR-partijraad op 18 en 19 mei jl. te Zutphen

Hebben wij in de afgelopen periode vanwege ons 100-jarig bestaan feest kunnen vieren, vanavond en morgen is „zaken doen” het parool. Het is al weer 6 jaar geleden dat wij voor het laatst een 2-daagse partijraad hielden, namelijk op 22 en 23 juni 1973. En de bespreking van het politieke beleid en de landelijke Euro-manifestatie van morgenmiddag zijn voor het partijbestuur reden geweest deze vrijdagavond aan de „zaterdagse voorjaarspartijraad” toe te voegen.

Politieke discussie

Vanavond en morgenochtend besteden wij aandacht aan de politieke discussie. Op het programma staan de thema's „Opslag van radio-actief afval” en „Economische orde”. Door vele tientallen partijgenoten zijn deze onderwerpen het afgelopen seizoen voorbereid. De diverse werkstukken geven daarvan blijk. Mede dank zij dit „voorwerk” in het hele land is deze politieke discussie mogelijk. Al die partijleden hierbij hartelijk dank voor hun enthousiaste inzet.

Economische orde

Wat betreft het thema „Economische orde” heeft het partijbestuur het

wenselijk geoordeeld de partijraad nu nog geen resolutie in behandeling te geven, en de voorlopige ontwerp-resolutie aan te houden. Het gaat hier om een belangrijke problematiek die een bredere en meer diepgaande bespreking verdient. Het partijbestuur zal al het werk dat tot nu toe verricht is graag op een aparte partijconferentie in het volgende seizoen aan de orde stellen, en de discussie op deze partijraad als een gezamenlijk begin willen zien. Mede gezien de huidige sociaal-economische problematiek waarvoor wij momenteel geplaatst staan is zo'n discussie van groot gewicht. De beraadslagingen op de CDA-studiedag die in januari jl. over het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid” zijn gehouden tonen aan dat op dit terrein „nog veel werk verricht moet worden” om Albeda te citeren.

Vragen over bijvoorbeeld de medezeggenschap in de bedrijven, de samenstelling van de Raad van Commissarissen, over de mate van invloed van de overheid, sturing van investeringen etc. roepen om een nadere doordenking vanuit een anti-revolutionaire c.q. christen-democratische visie. Wij dienen ons voortdurend af te vragen of wij het economisch leven zo hebben georganiseerd en vorm gegeven dat de mens daarin kan voldoen aan zijn bijbelse roeping. Steeds moeten wij ons de vraag stellen of onze economische orde voldoet aan de normen van de bijbel. Een studiedag over al deze zaken is bepaald geen overbodige zaak. In dit verband kan ik u tevens meedelen, dat een studiedag in voorbereiding is over het thema „Gezin en andere samenlevingsvormen” een toezegging die een uitvloeisel is van de bespreking van dit thema op de vorige voorjaarspartijraad. Ook zal er een vervolg studieconferentie gehouden worden over de problemen van de Molukkers in ons land. Eind februari is over dit vraagstuk een eerste bijeenkomst gehouden, eveneens een uitvloeisel van de voorjaarspartijraad van vorig jaar mei.

Afvalstoffen

Dan is er het probleem van de opslag van radio-actief afval. Een ontwerp-resolutie hierover komt vanavond aan de orde. Het gaat hier

om een uitermate actuele zaak. Niet alleen voor het noorden van ons land. Dit probleem raakt ons allen. De opslagproblematiek van radio-actief afval behelst slechts een deel van het nu reeds beschikbare afval. Men kan zich tevens de vraag stellen of het niet dringend gewenst is ons over de kernenergie als zodanig een hernieuwd oordeel te vormen. Ons programma vraagt om „uiterste terughoudendheid”. Het gebeuren in Harrisburg maakt nog eens duidelijk hoe noodzakelijk een brede maatschappelijke discussie is. Toenemende problemen op het vlak van de energievoorziening brengen de noodzaak van het nemen van beslissingen ten aanzien van de bouw van kerncentrales steeds dichterbij. Het mag niet zo zijn dat tijd- en oliegebrek ons bij onverantwoorde beslissingen brengen. Het is de hoogste tijd een fundamentele discussie te beginnen. Ook als partij zullen wij daaraan meedoen. Er komen bij die discussie vele, vaak moeilijke vragen op ons af. Een centrale vraag blijft voor ons: hoe zorgvuldig gaan wij met Gods Schepping om, en welke verantwoordelijkheid mag een overheid ten aanzien van niet ten volle te overziene risico's voor komende geslachten nemen. Het is een verheugende zaak dat de energieproblematiek onder ons zo leeft. Ik hoop dat de discussie ons ook politiek echt verder helpt.

Grondslag

Op de najaarspartijraad van 9 december 1978 heb ik de wens uitgesproken dat de kiesverenigingen het rapport van de commissie relatie grondslag en politiek handelen intensief zouden bespreken. Diverse kiesverenigingen hebben aan die oproep gehoor gegeven. Een

samenvattend overzicht van de reacties ligt ter bespreking gereed. Ik noem enkele van de belangrijkste conclusies:
■ de kiesverenigingen kunnen in het algemeen instemmen met de strekking van het rapport;
■ kanttekeningen plaatst men vooral daar waar het rapport ingaat op het functioneren van de politieke overtuiging als samenbindend element in een politieke partij ten opzichte van het door het CDA aanvaarde uitgangspunt: de Heilige Schrift;
■ de totstandkoming van een Program van Uitgangspunten, waarin de verantwoording van de politieke overtuiging zijn weerslag vindt, dient evenals het rapport van de commissie grondslag-politiek handelen aan

kiesverenigingen en andere partijgedelingen ter bespreking worden gegeven;

■ voorts stellen de kiesverenigingen een verkorte, populaire versie van het grondslagrapport op prijs.

Ik zeg de partijraad toe dat het zeker de bedoeling is het Program van Uitgangspunten in de partij ter discussie te stellen. Hoe zou dat anders kunnen, waar het de opzet is uitgangspunten te formuleren die bij het concrete politieke werk tot leidraad, tot richting bepalen.

Het is niet verbazingwekkend dat vele kiesverenigingen opmerkingen maakten over het functioneren van de politieke overtuiging in relatie tot het uitgangspunt van het CDA: de Heilige Schrift. Hier achter schuilt de vrees dat het ontbreken van een persoonlijk „ja” tegen de grondslag negatieve gevolgen voor het functioneren van de politieke overtuiging zal hebben. Ik kan deze vrees begrijpen. Het behoort echter in de praktijk niet bewaarheid te worden. Ik meen dat wij in vrouwen de uitwerking van de politieke overtuiging dienen af te wachten. Daarna kunnen wij samen beoordelen of – menselijkerwijs gesproken – het evangelisch appèl ook in de doorwerking van het politieke handelen

Radio

Woensdag 30 mei van 18.50 tot 19.00 uur op Hilversum II.

Televisie

Donderdag 31 mei op Nederland II onmiddellijk vóór het laatste journaal.

Vervolg op pag. 3

DEZE WEEK
IN NG:

AR-partijraad	pag. 1, 3, 4, 8
Jaarverslag	
Nederlandsche Bank	pag. 2
Europese impressies	pag. 2
CDA-Euro-manifestatie	pag. 4, 5, 6, 7
Fraktievoorzitter	
Van Eijsden	pag. 7
Agenda Euroverkiezingen	pag. 8
Uit de Arjos	pag. 9, 10
100 jaar ARP	
in de regio	pag. 10
Campagnen III	pag. 11
Lezers schrijven NG	pag. 11, 12

Jaarverslag Nederlandsche Bank

Op dinsdag 1 mei j. heeft de president van de Nederlandsche Bank, dr. J. Zijlstra, zijn jaarverslag gepresenteerd.

In dit als vanouds helder geschreven verslag wijst Zijlstra als belangrijkste verstoringen factoren voor de binnenlandse situatie aan de te hoge arbeidskosten en het uit de pan rijzende financieringsstekort van de overheid. Immers ondanks alle gepraat over nullijn zien we het reële inkomen van de modale werknemer met 3% toenemen en – bang voor afwenteling van premieverhoging als ze is – zien we de overheid nu al bijna f 9 miljard stoppen in de sociale fondsen. Als uitweg uit de moeilijkheden wijst

Door drs. G. de Jong

Zijlstra op de noodzaak de uitgaven van de collectieve sector minder snel te laten groeien. Niet omdat deze uitgaven slechter of beter zouden zijn dan die van de marktsector, maar omdat de financiering ervan tot onoverkomelijke moeilijkheden aanleiding geeft. Zou je namelijk belastingen en premies verhogen, zoals eigenlijk zou moeten, dan draai je langzaam maar zeker nog meer bedrijven de nek om, want op de bedrijven worden tenslotte deze verhogingen afgewenteld. Het alternatief van een vergroot

financieringsstekort heeft de overheid inmiddels opgesoupeerd, de inflatie zou er alleen maar door toenemen. Voor het terugdringen van de te hoge loonstijging verwijst Zijlstra naar zijn vroegere verslagen. Het verhaal wordt in de loop der jaren wellicht te eentonig. Op dat gevaar af willen wij het nog wel een keer vaststellen: de geloofwaardigheid van een kabinet staat op het spel wanneer het de nullijn propageert en naderhand een reële inkomensgroei van 3% wordt geconstateerd, wanneer het belastingen en premies niet meer durft te verhogen omdat deze toch linea recta worden afgewenteld op de werkgever. Inkomensbeleid is momenteel hoeksteen en toetssteen van regeringsbeleid.

Dr. J. Zijlstra, president van de Nederlandsche Bank.

Europese impressies vanuit Luxemburg

Door T. Tolman, CDA-Tweede-kamerlid
en lid Europees parlement

Aangezien het de laatste formele vergaderweek was van het Europees Parlement in zijn oude samenstelling moesten alle opene zaken worden afgewerkt. Het was een bonte verzameling van onderwerpen. Een variatie van zeer belangrijke zaken zoals medezeggenschap in de bedrijven, diverse landbouwvraagstukken, energieproblemen, isoglucose tot het moment van afscheid en herdenking.

Robert Schuman-dag

De voorzitter van het Europees Parlement, de heer Emilio Colombo, legde op 9 mei j. om 09.00 uur een krans bij het monument voor Robert Schuman, die op 9 mei 1950 zijn historische verklaring aflegde die tot oprichting van de Europese Gemeenschappen heeft geleid. Herdenking Aldo Moro. Voorzitter Colombo herdacht eveneens op 9 mei j. aan het begin van de vergadering het feit dat het Parlement precies een jaar geleden vernam dat Aldo Moro door terroristenhand om het leven was gebracht.

v.d. Gun

Onze man van sociale zaken hield een gedegen betoog over de aspecten van de herstructurering van de staalindustrie. V.d. Gun sprekende namens de fractie verenigde zich met de voorgestelde aanpak van de driepartijenconferentie en gaf zijn oordeel over de recente besluiten van de Commissie. Drie kernpunten kwamen in deze discussie naar voren:

- Herverdeling van arbeid;
- Het sociale beleid bij de staalherstructurering;
- Procedure inzake de driepartijenconferentie.

Echternach

Een belangrijk punt van de agenda was het rapport Caillavet, genoemd naar de voorzitter van de landbouwcommissie. Dit rapport is samengesteld naar aanleiding van een driedaagse bezinning over de landbouwpolitiek in de Gemeenschap. Helaas is deze discussie door onvoldoende tijd niet geheel tot zijn recht gekomen. Wel staat vast dat een regelmatige bezinning over de landbouwvraagstukken op langere termijn nuttig en noodzakelijk worden geacht. Toch zijn er fundamentele gedachten aanvaard.

Nieuw-Zeeland

Een en andermaal is in deze rubriek aandacht aan dit verre land geschonken. Nieuw-Zeeland is zeer eenzijdig van structuur en zal zijn bakens moeten verzetten. De oude banden met het Verenigd Koninkrijk kunnen in de handelsrelaties niet zo blijven bestaan. Het is te dwaas om alsmat boter te blijven importeren uit dit land. Conclusie was dan ook om op een correcte wijze de zaken af te werken. Met name in een internationale zuivelovereenkomst denken aan de positie van dit land. Uit de onderlinge contacten blijkt dat de Nieuw-Zeelanders daar meer begrip voor hebben dan sommige Engelse Labourafgevaardigden, waaronder de spreekster Dunwoody. Men zal iets minder naar het verleden en meer naar de toekomst moeten kijken!

Inhaalmanoeuvre

Deze kunnen in het verkeer gevaarlijk en soms fataal zijn. De voorzitter van de socialisten, Fellemerer en de oud-minister van landbouw van Frankrijk Pisani oordeelden het nodig om nog een urgentie aanvraag in te dienen over de herziening van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Een urgentieverklaring is te vergelijken met een interpellatie in het Nederlandse Parlement. Een merkwaardige manoeuvre. Waarom? Tenzij er plotseling een concrete actuele kwestie aan de orde moet worden gesteld. Dan is een urgentieverklaring zinvol, maar dat was niet het geval. Het was dan ook een slag in de lucht. Naast de landbouwzaken die een grondige voorbereiding hebben gehad, zoals het reeds genoemde rapport Caillavet en bijv. het rapport Howell was deze aanvraag te veel van het goede. Mogelijk is een en ander te herleiden tot het feit dat toen de belangrijke discussie omtrent het prijsbeleid gaande waren in Brussel deze fractie om onduidelijke redenen de zaal verliet en verder niet aan de discussie heeft deelgenomen. Een merkwaardige – en onlogische inhaalmanoeuvre!!

Peter Walker

Dat is de nieuwe minister van landbouw in Engeland. De verkiezingen

Het CDA-rapport.

GESPREIDE VERANTWOORDELIJKHEID

wil een christen-democratische bijdrage zijn aan de discussie over de

ECONOMISCHE ORDE

Het rapport (ruim 170 blz.) bepleit een ingrijpende hergroepering van verantwoordelijkheden t.a.v. de grote sociaal-economische vragen van deze tijd. Meer verantwoordelijkheid leggen binnen ondernemingen, op bedrijfstak-niveau en in de regio.

Het rapport bespreekt uitvoerig de taak van de overheid, van de organisaties van werkgevers en werknemers, en besluit met een strategie van verandering: een krachtig appèl op mensen (en organisaties) en een pleidooi voor wijzigingen in de zeggenschapsverhoudingen.

Het rapport is opgesteld door een werkgroep van de drie wetenschappelijke instituten van het CDA, bestaande uit de heren prof. P. A. J. M. Steenkamp (voorzitter); S. Th. van Bijsterveld; drs. G. Gerritse; mr. J. Hollander; drs. P. H. A. Klep; J. Lanser; ir. J. W. M. van Rooij; drs. B. J. Udink; dr. J. de Vries; prof. dr. A. Wattel; prof. drs. J. Weitenberg; prof. dr. H. J. van Zuthem; drs. H. Borstlap (rapporteur/secretaris) en drs. A. H. A. Veenhof (co-rapporteur).

Het rapport kost f 16,- (inclusief verzendkosten) en is te bestellen bij de drie wetenschappelijke bureaus: Dr. A. Kuypertstichting, Dr. Kuypertstraat 3, Den Haag (tel. 070-606838); Centrum voor Staatkundige Vorming, Mauritskade 25, Den Haag (tel. 070-653934); jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmanstichting, Wassenaarseweg 7, Den Haag (tel. 070-246791).

zijn, zoals u inmiddels weet, een groot succes voor de conservatieven geworden. We kunnen ons met het oog op de verdere Europese eenwording daarover zeer verheugen. Natuurlijk Engelsen blijven Engelsen – maar terugkomend op de vorige minister van Landbouw, slechter kon het niet. De eerste indruk van minister Walker is een goede.

memoreerde alle Parlementsvoorzitters, te beginnen bij Robert Schuman en richtte een bijzonder woord van dank tot alle leden die niet meer in het Europees Parlement zullen terugkeren. Commissievoorzitter Jenkins sloot zich bij deze afscheidswaarden aan. Hij wees erop dat het Europees Parlement in 26 jaar iets groots totstand heeft gebracht. Ook de rechtstreekse verkiezingen hebben hun vorm in het Parlement gekregen. Bijzondere erkentelijkheid eveneens voor de heer Colombo, die volgens de heer Jenkins welverdiend over twee weken in Aken de Karel de Groteprijs in ontvangst zal nemen. Dank aan alle parlementsleden voor de steun, de aanmoediging en de kritiek, kortom „voor de diensten aan Europa bewezen”.

Dankbetuigingen aan het scheidende Parlement

De fungerend voorzitter, Bernard Reymond, nam namens de Raad afscheid van het Europees Parlement, dat deze week voor het laatst in de oude, niet rechtstreeks gekozen samenstelling bijeen was. Hij

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuypertstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

Pijnlijke keuze

Tijdens de bijeenkomst van de ministers van defensie van de NAVO is uitvoerig van gedachten gewisseld over de problemen rondom de in Europa opgestelde kernwapens. Met name speelde daarbij de vraag op welke wijze gereageerd moet worden op de invoering van nieuwe kernwapens aan Oosteuropese zijde. Vooral de opstelling van een nieuwe raket, de SS-20, baarde de NAVO-bondgenoten zorgen. Iedereen is het er eigenlijk over eens dat de bestaande tactische kernwapens die de alliantie in West-Europa heeft opgesteld, voor een groot gedeelte verouderd zijn. De vraag is: moeten we ze, gezien de hyper-moderne Russische wapens, zo snel mogelijk door gemoderniseerde kernwapens vervangen, of moeten we eerst zien door middel van onderhandelingen de Oosteuropese dreiging te verminderen? Diegenen die zeggen dat je je onderhandelingspositie van te voren zo sterk mogelijk moet maken, pleiten voor modernisering op zo kort mogelijke termijn. De Russen zijn immers slechts bereid iets in te leveren als ze iets gelijkwaardigs terug kunnen verwachten. De strikte logica lijkt hen gelijk te geven. Maar moet je op het gebied van kernwapens van de regels van de logica uitgaan? Die regels hebben tot dusverre toch maar bitter weinig op het gebied van de wapenvermindering opgeleverd? Wij zijn derhalve van mening, dat, tenzij onomstotelijk zou zijn aangetoond dat de veiligheid van ons werelddeel wezenlijk zou worden bedreigd en het systeem van wederzijdse afschrikking

fundamenteel zou zijn verstoord, geen voldongen feiten moeten worden gecreëerd, die de bewapeningswedloop slechts kunnen opvoeren. Wij ontkennen geenszins dat de keuze pijnlijk is, doch menen dat vooralsnog de grootst mogelijke zelfbeheersing moet worden betracht.

Bestek '81

De minister-president heeft zich afgelopen week pessimistisch uitgelaten over de mogelijkheden alle doelstellingen van Bestek '81 te realiseren. Reden voor dit pessimisme is blijken de uitlatingen van de premier onder meer de zorgwekkende ontwikkeling van de energie-prijzen. De zorg daaromtrent is alleszins gerechtvaardigd. Dagelijks melden de kranten ons berichten over nieuwe prijsverhogingen en produktie-beperkingen. Maar dit alles zou een aansporing voor de regering moeten zijn niet langer te volstaan met het doen van een beroep op de bevolking zuinig te zijn met energie, doch over te gaan tot het treffen van wettelijke maatregelen om het energie-verbruik aan banden te leggen. Teneinde de zo nodige maatschappelijke aanvaarding te verwerven moeten deze maatregelen betrekking hebben op alle verbruik van energie-bronnen; in toenemende mate kan men immers irritatie bemerken over de neiging vooral de huishoudens en het auto-verkeer te beschouwen als verkwesters van energie, alhoewel deze sectoren slechts verantwoordelijk zijn voor ruwweg 20% van het energie-verbruik. Het is best mogelijk dat besparingen in de

NOG COMMENTAAR

industriële sector moeilijker te verwezenlijken zijn, doch dat betekent nog niet dat deze buiten schot kan blijven. Indien opgeroepen wordt tot een gezamenlijke krachtsinspanning, dan dient dit ook metterdaad een zaak van allen voor allen te zijn.

Abortus

Afgaande op de uitlatingen die afgelopen zaterdag op de partijraden van de KVP en de CHU, zijn de vooruitzichten voor de aanvaarding van het wetsontwerp Ginjaar-De Ruiter niet onverdeeld gunstig. Een parlementaire meerderheid tekent zich nog niet af. Wellicht zullen velen daar niet om rouwen. Op de vorige week gehouden hoorzitting in de Tweede Kamer waren immers voor- en tegenstanders van het vrijgeven van abortus opvallend eensgezind in hun negatieve opstelling ten aanzien van het wetsontwerp: de eersten gaat het niet ver genoeg, de laatsten gaat het veel te ver. Deze stand van zaken zou overigens juist parlementariërs in hun functie van mede-wetgever tot nadenken moeten brengen. Steeds duidelijker immers is het dat het niet langer gaat om de vraag of we een goede of een nog betere

abortuswet zullen krijgen; we staan voor de keus tussen wetgeving of continuering van de bestaande wetteloosheid. Een ieder die verantwoordelijkheid draagt voor de publieke zaak zal dit laatste als een onaanvaardbare zaak moeten kwalificeren.

Arabische boycot

Zacht gezegd is de reactie van het kabinet op het rapport van de Bijzondere Tweede Kamercommissie inzake de Arabische boycot weinig elegant. De voorzitter van de commissie noemde het kabinetsstandpunt zelfs ronduit onttellend. Wat is het geval? De Kamercommissie brengt een uitvoerig rapport uit, waarvan de gegevens eigenlijk door niemand ernstig bestreden zijn. Het kabinet heeft enige maanden de tijd om zich over dit rapport te beraden. Vervolgens deelt de regering mee dat zij zelf een onderzoek in gaat stellen, niet omdat zij het met de feiten niet eens zou zijn, maar omdat zij een aantal interpretaties, die in het commissierapport worden gegeven, niet deelt. Zo wil de regering zelf nagaan of bij de Arabische boycot inderdaad wordt gediscrimineerd naar ras of geloof. En vervolgens zal dan worden bezien of wettelijke of andere maatregelen nodig zijn. Welnu, tot deze conclusie had de regering ook een week na verschijning van het kamerrapport kunnen komen. In dat licht vraag je je af wat de regering al die maanden heeft gedaan en hoelang zij dan wel niet nodig zal hebben voor haar eigen onderzoek. De conclusie moet dan ook luiden dat de regering weinig begrip toont voor het belang dat de Kamer en de

publieke opinie aan deze materie hecht. En dat is inderdaad onttellend.

Benarde positie

President Carter bevindt zich in een benarde positie. De Senaat heeft hem met grote meerderheid verzocht de meerderheidsregering van bisschop Muzorewa in Rhodesië te erkennen en de sancties tegen dat land op te heffen. Het zal de president niet makkelijk vallen om op dit punt de Senaat te bruseren want daarmee brengt hij de goedkeuring van de SALT-verdragen in gevaar. Toegeven aan de wens van de Senaat betekent echter dat hij de steun van de zwarte bevolking, die hij voor zijn herverkiezing hard nodig heeft, kan verliezen. Hij verkeert dus in een weinig benijdenswaardige positie. Spelen op uitstel lijkt dan ook de beste methode, temeer omdat de nieuwe Britse regering van mevrouw Thatcher, die in haar hart eveneens voorstander is van de opheffing van de sancties, de beslissing gaarne wil uitstellen tot na de Gemeenbest-conferentie van Augustus dit jaar. Dit gemeenschappelijk belang bij uitstel kan wellicht toch nog iets goeds opleveren als beide landen er in slagen de huidige regering in Salisbury en de leiders van het Patriottisch Front aan tafel te brengen. Daar immers ligt de sleutel tot de oplossing voor de problemen van het zo zwaar geteisterde Rhodesische volk. Opheffing van de sancties door Amerika of Engeland – die daartoe formeel niet eens bevoegd zijn, want dat kan alleen de Veiligheidsraad – draagt tot de oplossing van die problemen in feite niets bij.

Eenvoudig luisteren en tweevoudig doen

Vervolg van pag. 1.

hoorbaar is op een wijze die ons als Anti-Revolutionairen met vertrouwen verder met onze partners in het CDA doet optrekken.

Partijraden van 3 maart jl.

Ruim 2 maanden geleden waren wij op 3 maart bijeen in de Flevohof voor de behandeling van de ontwerp-statuten. De partijraad van de KVP en de Unieraad van de CHU vergaderden die dag eveneens. De resultaten van dit beraad en van de 2 weken daarna gehouden „conference” zullen u inmiddels bekend zijn, onder andere via Nederlandse Gedachten. Een compromis over de status van het CDA-vrouwenberaad als bijzondere organisatie, waarbij bepaald is dat de politieke inbreng er één is in het door het CDA gevoerde beleid. Voor het politieke beleid blijft de verantwoordelijkheid in alle gevallen bij de partij liggen. Verder is het tijdschema naar de fusie toe bijgesteld. Het nieuwe schema verplaatst de fusiedatum van 1 juni naar 11 oktober 1980. Wanneer die extra tijd inhoudt dat wij een zo goed mogelijke organisatie op poten zetten, betekent dat uitstel alleen maar winst. Het dagelijks bestuur van het CDA zal pogen de benodigde bijlagen bij het fusieprotocol vóór september a.s. gereed te krijgen. Er zijn maatregelen getroffen om scherper toe te zien op nakoming van afspraken. Het presidium van het CDA b.v. is mede ter wille van deze „fusiebewaking” verbreed. Ik hoop van harte dat dit nieuwe tijdschema haalbaar zal blijken. Echter: aan het sacraliseren van fusiedata weigeren wij ook nu mee te werken. Een weloverwogen organisatiestructuur en vertrouwen in een herkenbaar en

karaktervol beleid dient voorop te blijven staan. Daarbij kom ik dan meteen aan de commissie Kremers die bezig is met het opstellen van een Program van Uitgangspunten. En aan de commissie Steenkamp die zich beraadt over de politieke koers van het CDA nu en in de toekomst. Het werk van de commissie Kremers komt tegemoet aan de wens van de AR-partijraden van 9 december 1978 en 3 maart jl. de politieke overtuiging van het CDA verder uit te werken. De arbeid van de commissie Steenkamp is niet los te zien van de wens van onze partijraad van 3 maart te komen tot een evaluatie van het politieke beleid van kabinet en fractie. Van mijn kant heb ik kritiek op het kabinetsbeleid, indien nodig, nooit verzwegen. Meerdere malen heb ik van mijn ontevredenheid over de koers van het kabinetsbeleid doen blijken. Wij moeten zulke dingen openlijk tegen elkaar kunnen zeggen. Ik hoop van harte dat de resultaten van de commissie Steenkamp er mede toe zullen leiden dat er wat „meer glans gaat afstralen” van het kabinetsbeleid.

Zware opgaven

Trouwens ook de CDA-fractie kan creatieve impulsen vanuit deze commissie goed gebruiken. Fractie en kabinet staan voor zware opgaven. Hoofddoelstelling blijft het terugdringen van het aantal werklozen. Een uiterst moeilijk karwei in een tijd dat er economisch van zwaar weer sprake is. Impopulaire maatregelen zullen nodig zijn. Dat vraagt om moed en karakter in de politiek. Dat vraagt bereidheid om prioriteiten te stellen. In die zin mogen kabinet en fractie op steun en vertrouwen rekenen. Voor de partij geldt daarbij dat de hoofddoelstelling niet bereikt mag worden ten koste van andere belangrijke uitgangspunten uit ons programma. Ik doel op de relatie

Partijvoorzitter De Boer in gesprek met de directeur van de Kuypersstichting drs. A. M. Oostlander; achter hen de heren M. Schorten (zittend) en v.r.n.l. staatssecretaris De Jong Ozn., Eerste-Kamerlid Elfferich en penningmeester Paats.

tussen ombuigingen en arbeidsplaatsen en op de taak ook in moeilijke omstandigheden een sociaal verantwoord beleid te voeren. Een beleid waarin solidariteit van alle werkers zichtbaar wordt. Een beleid ook waarin duidelijk wordt dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Dan mag er ook bereidheid tot minder meer van iedereen – en als dat echt moet, inclusief de uitkeringsdragers – worden gevraagd.

Europese verkiezingen

Wij staan nog maar enkele weken af van de Europese Verkiezingen. Ik neem er met teleurstelling kennis van dat deze verkiezingen in de publiciteitsmedia nog niet die aandacht krijgen die ze verdienen. Als christen-democraten hebben wij een eigen visie wat wij met Europa willen. Wij willen ook in Europa werken aan een rechtvaardige samenleving. Dit vanuit het besef dat niet de eigen belangen maar de gerechtigheid, zoals het evangelie het ons voorhoudt, centraal moet staan. Voor ons – in het meest welvarende deel van Europa –

betekent dit onder meer, dat wij afstand moeten doen van onze bevoorrechte positie. Wij moeten ons mede-verantwoordelijk voelen voor anderen elders in Europa maar ook daar buiten. Lijsttrekker Bouke Beumer is dagelijks op pad om deze boodschap uit te dragen, en zet zich hiervoor keihard in. Hij verdient hiervoor onze hartelijke steun.

Actualiteit

Over actuele politieke zaken wil ik ditmaal kort zijn. In een toespraak voor de jaarvergadering van de ARJOS ben ik op diverse punten ingegaan. In Nederlandse Gedachten van vorige week hebt u daarvan in extenso kunnen kennismaken. Voor één zaak vraag ik uw bijzondere aandacht. Onze partijprogramma's hebben er nooit twijfel over laten bestaan dat wij elke vorm van discriminatie tussen mensen en groepen van mensen afwijzen. Dat afwijzen gebeurt niet zomaar, maar dat gebeurt omdat wij denken fundamenteel in strijd achten met bijbelse noties over het beeld van Gods zijn van de mens. Van elke mens.

Dat doet ons op marxistisch denken gestoeld klassedenken resoluut van de hand wijzen. Dat doet ons, om een ander sprekend voorbeeld te noemen, elke op rassendiscriminatie gerichte politiek, krachtig bestrijden. En de economische situatie, en een verder isolement en – naar mijn vaste overtuiging – uitgeoefende internationale druk houden in dat ook het Zuidafrikaanse bewind op veranderingen in het gevoerde beleid zint. Dat dient positief te worden beoordeeld. Tevredenheid kan er eerst dan zijn als het in de wortel foute beleid wordt verlaten, en de zwarte mens eindelijk gelijkwaardige rechten krijgt. Steun aan hen die daaraan werken – ik denk in het bijzonder aan het Christelijk Instituut – blijft broodnodig. Thans wordt actie gevoerd voor een olie-boycot, een vitaal onderdeel voor de economie van de moderne blanke samenleving. Wij zijn niet verantwoordelijk voor elke vorm waarin de actie – ik denk aan de affiches – wordt gevoerd. Een detail moet ons ook niet van de hoofdzaak afleiden. Het partijbestuur heeft steun aan de actie verleend. Onze zwarte en blanke medemensen die voor een ander beleid in Zuid-Afrika strijden, hebben recht op onze hartelijke en royale steun. Ik roep de fractie op de doelstellingen van de boycot in beleid te helpen vertalen.

Bezinning

In de afgelopen periode vierden wij ons 100-jarig bestaan. Door die herdenking zijn wij er weer eens te meer bij bepaald waar het in onze politieke beweging ten diepste om dient te gaan. Vanuit het geloof in Jezus Christus vorm willen geven aan de vragen die vanuit de nationale en internationale samenleving op ons afkomen, en die om een politiek antwoord vragen. Dat bezielde de oprichters van onze partij, dat wil ook vandaag ons in beweging zetten. Albeda zei het onlangs zo: Anti-revolutionair zijn zal blijven: tweevoudig luisteren en éénvoudig doen. Blijven luisteren naar Gods woord, blijven luisteren naar de signalen van de tijd. En dan daarnaar handelen.

ARP en CDA: inhoudelijk en mat

In Zutphen met zijn fraaie omgeving werd afgelopen vrijdag en zaterdag 18 en 19 mei de voorjaarspartijraad gehouden. Het verlangen zo'n omgeving te behouden drukt je eens te meer op de uiterste voorzichtigheid die geboden is bij kernenergie en radio-actief afval. Hierbij staat de vraag centraal zoals Hans de Boer het in zijn rede zei: „Hoe zorgvuldig gaan wij met Gods schepping om en welke verantwoordelijkheid mag een overheid ten aanzien van niet ten volle te overziene risico's voorkomende geslachten nemen”.

Het is verheugend dat deze problematiek niet alleen de mensen in de desbetreffende regio's een zorg is, maar de hele bevolking. Kernpunt in de discussie vrijdagavond was of praten over radio-actief afval wel mogelijk is zonder over kernenergie te spreken. Neen, dat zou kiekeboe spelen zijn. Maar kernenergie en radio-actief afval moeten niet zodanig gekoppeld worden dat ja tegen de opslag van afval ook ja tegen kernenergie betekent. Een verantwoorde wijze van opslag is een absolute voorwaarde voor eventuele kernenergie. De vraag of radio-actief afval wezenlijk verschilt van ander afval (bijv. van ziekenhuizen en laboratoria), werd positief beantwoord. Het griezelige is nl. dat we niet weten hoeveel jaren, hoeveel eeuwen radio-actief afval zijn werking behoudt, zowel voor de bevolking als voor het milieu. Bovendien blijkt een technische oplossing voor de andere afvalstoffen geen afdoende oplossing te zijn voor radio-actief afval. De deskundigen in de VS zijn nogal pessimistisch over de opslag in zoutkoepels. De angst voor de onzekerheid over de

Door mr. Ph. Burgers

onbekende gevolgen van opslag van radio-actief afval is dan ook gerechtvaardigd. Studie naar de gevolgen zijn hard nodig. Eveneens een brede maatschappelijke discussie ook over kernenergie. Daar moet men mee beginnen, alvorens aan proefboringen te beginnen. Het antwoord van die discussie moet afgewacht worden. Niet alleen actiegroepen moeten zich hiermee bezighouden. Ook kamerleden zouden zich beter op de hoogte moeten stellen. Van Houwelingen werd in de plenaire discussie van deze „beschuldiging” gezuiverd. De resolutie van het partijbestuur werd in bovengenoemde zin bijgesteld en zaterdag met slechts 1 stem tegen aangenomen.

Orde in de wanorde

De andere kluit voor discussie was de economische orde aan de hand van het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid”. Men was het in grote lijnen eens over het spreiden van

Aan de groepsdiscussie werd o.m. deelgenomen door v.r.n.l. CDA-Eerste-Kamerlid Elfferich, AR-bestuurslid prof. Krol en minister mr. J. de Ruiter.

verantwoordelijkheid. Maar moet dat gebeuren op de manier zoals het rapport veronderstelt? Een aantal mensen vond het optimisme van het rapport niet gerechtvaardigd: De mens is geneigd tot alle kwaad. Spreiding naar het micro- en mesoniveau leidt tot egoïsme. De overheid kan pas ingrijpen, als de conflicten al op tafel liggen. De bedoeling van het rapport is dat de problemen die op lager niveau opgelost kunnen worden, daar ook behandeld worden. De resterende problemen zijn dan voor de overheid. Verder vroeg men zich af of de overheid teruggejaagd moet worden naar de eigen verantwoordelijkheid of dat zij nieuwe instrumenten moet krijgen, zodat de verantwoordelijkheid gedeeld wordt; en zodat de zeggenschapsverhoudingen binnen de ondernemingen, bedrijfstakken en regio's vernieuwd worden. Men kwam nog op een derde weg: verantwoordelijkheid toedelen via politieke kanalen. Dan was het niet zo erg dat de economische belangen gegroepeerd waren. De overheid moet dan gedemocratiseerd worden. Een appèl op de mensen om de verantwoordelijkheden op te pakken is nodig. Wat is het effect? Het onderwijs en het vormingswerk zou hierin een belangrijke taak kunnen vervullen. Daarnaast moeten we proberen boven de belangenstrijd in de samenleving uit te komen. Het streven daarnaar moet wel gebeuren met beide benen in de realiteit. Men miste in het rapport de solidariteit met onze verre naaste, de derde wereld. Diens positie was in het voorgestelde systeem onvoldoende gewaarborgd.

Over het algemeen genomen had men er begrip voor dat het partijbestuur over deze moeilijke zaak nog geen resolutie opgesteld had. Hoewel de voorzitter 's-zaterdag toezet dat het onderwerp nog nader aan de orde zal komen, wilde de heer Feddema zijn resolutie over economische orde toch in stemming brengen. Hij bepleitte dat „minstens de helft van de commissarissen rechtstreeks door de werknemers in de bedrijven zou worden gekozen”. FNV en werkgevers hebben elkaar op een gegeven moment gevonden op de éénderde éénderde formule in de raad van commissarissen waarbij het FNV wel een concessie heeft gedaan zo in de trant van: als het dan echt moet dan slechts éénderde rechtstreeks gekozen door de werknemers zodat wij bij eventuele kritiek altijd kunnen zeggen, we kunnen er niets aan doen we zijn in de minderheid, we hebben maar éénderde rechtstreeks gekozen commissarissen. De werkgevers hebben dit met beide handen aangegrepen en wat lijkt nu het CDA te doen, ze bijt zich vast in de compromis van FNV en werkgevers ook het rapport „Gespreide verantwoordelijkheid” en laten het CNV met haar evangelische uitweg wijzende program als een baksteen vallen en zo blijft alles bij het oude, aldus Feddema. En ja, toen werd hij verworpen. Dokkum en Heerenveen waren zo verstandig hun resolutie aan te houden. Naast een conferentie over de economische orde komt er één over gezin en andere samenlevingsvormen en één over de Molukkers. In dat

Behandeling grondslag- rapport

Op de partijraadsvergadering van 18 en 19 mei is het geagendeerde punt behandeling „grondslag-rapport” niet meer aan de orde gekomen door tijdgebrek. Partijvoorzitter De Boer heeft toegezegd dat dit punt op de najaarspartijraad – gepland op 1 december a.s. – opnieuw op de agenda zal komen. Dit houdt in dat kiesverenigingen en andere partij-afdelingen alsnog de komende maanden een reactie op dit rapport kunnen doen toekomen aan het partijsecretariaat, en dat deze reactie zal worden toegevoegd aan de lijst met geïnventariseerde reacties.

moesten vooral het psychologische effect voor de samenleving niet uitwissen. Want het is politiek niet te verkopen om de sociale uitkeringen te korten en de hoge inkomens niet af te toppen. (Dus toch koppelverkoop uit praktisch oogpunt, Ph. B.) Moet het omroepbestel gewijzigd worden? Misschien wel, maar zonder de fundamentele criteria te verwerpen. De commercie moet er buiten blijven. En de omroep moet gebaseerd zijn op religieuze, politieke en culturele bewegingen. De cultuur is te goed om als animeermeisje voor de commercie te dienen. Ook binnen de sport en de recreatie moet de commercie geen kans krijgen. Daarom was de fractie met de PvdA tegen de shirt-reclame. Na de veel geplaaide bewindslieden van volkshuisvesting een hart onder de riem gestoken te hebben kwam Schakel op het defensie-terrein terecht. Prijzende woorden voor de heer Scholten. Onze geloofwaardigheid binnen de NAVO was niet minder geworden. De Duitse Leopardtank is een kwalitatief goed wapen. Nu komt de NAVO met lange afstands-raketten, voor het afschrik-effect. De atoomdrempel wordt zo verlaagd. Het niet atomair maken van de 155 mm houwtisers is maar een topje van de ijsberg. Het verlagen van de atoomdrempel staat haaks op het CDA-programma. Maar we moeten vasthouden aan de NAVO, kritisch. „Toen ik in mei '40 in velddienst stond met inferieure wapens, heb ik mezelf beloofd: dat nooit meer. Daarover valt

Vervolg op pag. 6

Resolutie „Turkse christenen”

De partijraad van de Anti Revolutionaire Partij, in vergadering bijeen op 18 en 19 mei in de Hanzehof te Zutphen,

overwegende:

- dat gedurende reeds vijf weken een groep van ongeveer tweehonderd Turkse christenen een actie voert in de Kathedraal Sint Jan te Den Bosch voor het verkrijgen van een verblijfsvergunning,
- overwegende dat het CDA-verkiezingsprogram „Niet bij brood alleen” van de Nederlandse overheid een ruime interpretatie van het asielrecht verlangt,
- constaterende, dat het nieuwe criterium: „het persoonlijk ondervonden schrijnend leed” eerder een beperkende dan een ruime

interpretatie van het asielrecht inhoudt 4. overwegende dat de Raad van State heeft uitgesproken, dat christenen in Turkije om hun overtuiging worden vervolgd en de Turkse overheid niet in staat blijkt hen te beschermen.

Besluit:

- een dringend beroep te doen op de Nederlandse regering:
- haar beleid t.a.v. de 200 van Den Bosch te herzien, in die zin dat aan gerechtvaardigde verlangens wordt voldaan,
  - te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is, via hulpverlening in Oost-Turkije de positie van de daar verblijvende christenen te verbeteren en
  - haar vluchtelingenbeleid af te stemmen op een ruime interpretatie van het asielrecht.
- en gaat over tot de orde van de dag.

Resolutie „kernwapenbeleid”

De partijraad van de ARP in vergadering bijeen op 18 en 19 mei te Zutphen,

- heeft kennis genomen van de in het Defence Planning Committee van de NAVO, uitgesproken bereidheid tot medewerking aan de aanschaf van nieuwe zware atoomraketten.
- heeft verder kennis genomen van de voornemens om met de Sovjet-Unie onderhandelingen te beginnen, teneinde een nucleaire wapenwedloop in Europa te voorkomen.
- overweegt dat het CDA-programma „Niet bij brood alleen”, het terugdringen van de kernwapens aankondigt.
- brengt haar uitspraak omtrent de neutronengranaat en de nucleaire veiligheidspolitiek van 20 mei 1978 in

herinnering.

- sprekt uit dat het beleid van enerzijds onderhandelingen en anderzijds aanschaf van nieuwe kernwapens in zich tweeslachtig is, en geen bijdrage levert aan de doorbreking van de bewapeningsspiraal.
- sprekt voorts uit dat aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-programma en met eerdere in en door het CDA ingenomen standpunten.
- doet een klemmend beroep op de CDA-fractie in de Tweede Kamer zich wat dit onderwerp betreft te houden aan letter en geest van het programma, en met kracht te werken aan de verdere beheersing en terugdringing van de kernwapens.

Resolutie „opslag radio-actief afval”

De partijraad van de Anti-Revolutionaire Partij, in vergadering bijeen op 18 en 19 mei in de Hanzehof te Zutphen.

In aanmerking nemende:

- dat de behandeling en conditionering van afval een breder terrein bestrijkt dan de opslag van radio-actief afval, daarbij wordt met name aan chemisch afval gedacht;
  - dat proefboringen teneinde de radio-actief afval, zowel betreft de opslag van afval met geringe radio-activiteit (b.v. ziekenhuis-afval) als de opslag van afval met grote radio-activiteit (o.a. plutonium uit kerncentrales);
  - dat de regering in november 1978 heeft uitgesproken dat er een aanvaardbare oplossing voor opslag c.q. verwerking van reeds nu aanwezig radio-actief afval dient te zijn, voordat er meer kerncentrales gebouwd mogen worden;
- overweegt:**
- dat in de te voeren maatschappelijke discussie over kernenergie een aanvaardbare en verantwoorde oplossing voor de opslag van radio-actief afval één van de punten dient te vormen;
  - dat proefboringen teneinde de

mogelijkheden tot opslag van radio-actief afval in zoutkoepels te onderzoeken, leiden tot ongerustheid bij de bevolking;

- dat radio-actieve straling van met name hoog-radio-actief afval nog vele eeuwen met mogelijk levensgevaar werkzaam is;
- dat de effecten voor het nageslacht van opslag van radio-actief afval in zoutkoepels thans niet te overzien zijn;
- dat de problematiek van opslag van radio-actief afval niet alleen een nationale, maar ook een internationale problematiek is;

sprekt uit:

- dat de brede maatschappelijke discussie over kernenergie en over een aanvaardbare en verantwoorde oplossing voor de opslag van radio-actief afval vooraf dient te gaan aan proefboringen ter zake;
- dat geen beslissing genomen mag worden tot opslag van radio-actief afval in zoutkoepels, alvorens de bevolking op verantwoorde wijze is voorgelicht en zich daarover door middel van inspraak heeft kunnen uitspreken;
- dat opslag van radio-actief afval in zoutkoepels niet als enige potentiële oplossing van de opslag-problematiek moet worden gezien;

Gerechtigheid en rentmeesterschap

Rede CDA-lijsttrekker voor de verkiezingen van het Europees Parlement op de CDA-Euro-manifestatie op 19 mei te Zutphen

Bij de start van de Europese Gemeenschap speelde een drietal motieven een doorslaggevende rol:

- 1) Het verzekeren van een blijvende vrede tussen de landen die bij de Gemeenschap betrokken werden.
- 2) De opbouw van een verwoest Europa door gemeenschappelijke inspanning.
- 3) Het fungeren als stabiliserende factor in de wereldpolitiek. Zich veilig tellen tegenover militaire expansie vanuit het oosten en economische politieke dominantie vanuit de Verenigde Staten.

De manier waarop deze drie doeleinden werden nagestreefd is typerend voor het gezicht, dat de Europese Gemeenschap van oorsprong heeft. De vrede tussen oude ervijanden werd verzekerd door hen te binden in een gezamenlijke taak, de wederopbouw van Europa.

Voor de toekomst van hun onderlinge betrekkingen was het van groot belang dat juist de sector van kolen- en staalindustrie een gemeenschappelijk boven-nationaal bestuur kreeg. Daardoor werd een stuk nationalisme doorbroken en bleken de regeringen ineens in staat een deel van hun economie in die dagen af te staan ten behoeve van een gemeenschappelijk te dragen verantwoordelijkheid. Een werkelijk nieuw feit in de politiek, waarbij vooral christen-democratische regeringsleiders in die dagen een stap van betekenis doorzetten. Zich mede verantwoordelijk voelen – typerend politiek kenmerk – ook voor vestiging van vrede in West-Europa, heeft bij de start van de Europese Gemeenschap een doorslaggevende rol gespeeld.

Democratie op de tocht

Er is sindsdien wel degelijk wat bereikt: Douane-unie, gemeenschappelijke landbouwpolitiek, aanzet tot tegenwicht ten opzichte van internationale concerns, beperking oneerlijke concurrentie, vrij verkeer van goederen en diensten, aanzet voor regionaal beleid, ontwikkelingsbeleid, milieubeleid. Gewogen tegen de huidige problemen beperkt, maar de huidige problemen wegen zonder die ontwikkelingen daarin te betrekken kan niet. De oorspronkelijke doelen zijn eigenlijk vergaan gerealiseerd. De meeste Europese burgers hebben sindsdien een bijzonder krachtige welvaarts-groei meegemaakt. Maatschappelijke hervormingen en democratisering bleven daarbij echter achter. Het ging allemaal te gemakkelijk, eventuele problemen konden met economische groei worden afgekocht. Vooral na de energiecrisis van 1973 zijn wij in West-Europa wakker geworden, zijn plotseling de niet meer door nationale staten te behartigen zaken op ons afgestormd: energiepolitiek, grondstoffenpolitiek, werkgelegenheids- en inflatiebeleid, milieubeleid op diverse terreinen. Nieuwe baanbrekende stappen schijnen in de politiek alleen mogelijk te zijn als de druk der omstandigheden wordt gevoeld. Juist in een periode van druk zoals wij nu meemaken moeten ze opnieuw worden gezet. De Europese instellingen hebben zich ontwikkeld tot samenwerkingsvormen tussen regeringen en ook de Europese commissie is – ondanks andere bedoelingen, steeds meer in dat vaarwater gekomen. Echte samenwerking tussen volken, zoals die tot uitdrukking zou moeten komen in daarop aansluitende controlerende en besluitvormende macht van een Europees Parlement is achtergebleven. Regeringsleiders en ministers vormen zonder voldoende ontwikkeling daarvan een college van regenten, dat oplegt voor zover ze het onderling zelf eens worden.

Laten we ons het goed realiseren: democratische invloed via het Europees Parlement is nog onderontwikkeld, terwijl die van de nationale parlementen tegelijkertijd

afneemt. Democratie op de tocht. Wij vinden dat **volstrekt** onaanvaardbaar, macht verplicht tot verantwoorden. Verantwoording heeft alleen zin als veranderingen kunnen worden afgedwongen. Een parlement is daarvoor het meest aangewezen orgaan. Het Europees parlement zal dat moeten worden.

Democratisering steunen

Directe verkiezingen vormen daartoe een onontbeerlijk begin. Het lijkt mij geen wonder, dat met ons diep-geworteld nationalistisch denken daarvoor tijd nodig is.

Temeer waar de besluitvaardigheid van het meest op zichzelf betrokken land het tempo bepaalt. Waar vaak meer belangen dan visies maatgevend zijn. Daarom is niet van doorslaggevende betekenis of een dergelijk parlement er binnen 5, 10 of 15 jaar zal zijn. Hoewel het tempo op zich natuurlijk ook een proces beïnvloedende factor is. Versnellend kan werken:

- sterkere politisering door gebondenheid – voor het eerst – aan Europese programma's;
- functionele – immers organisatorisch en politiek niet meer vrijblijvende – contacten tussen verwante politieke partijen;
- noodzaak van een continue Europese beleidsvorming, betrokken op een veel breder veld van problemen – zie de programma's – dan tot dusver gebeurde.

Bij nogal wat beschouwingen over de kansen voor het nieuwe Europese parlement is te formeel en te weinig politiek gedacht. De veel zwaarder belaste economische groei – zowel door verlies aan economische machtspositie als door onontkoombare vermaatschappelijking, nieuwe selectiviteit – noodzaakt tot integratie ook uitgaand van eigen-belang-denken, dat zich zo sterk manifesteert. De economische monetaire une is daarvan een voorbeeld.

Men zal een mede-besluitvormend parlement straks niet kunnen missen voor legitimering van noodzakelijke stappen, door het doorhakken van knopen, om te voorkomen dat een politiek beslis-vacuüm maatschappelijke verlangens ongehonoreerd zou laten. Christen-democraten zullen een proces van democratisering krachtig ondersteunen, zodat macht en machten worden ingehouden en steeds opnieuw mandaat voor hun activiteiten moeten verwerven. Het zou in dat verband aan te bevelen zijn als de Europese commissie bij installatie van het Europese parlement haar zetels ter beschikking zou stellen. Een nieuw mandaat zou vervolgens door het nieuwe parlement kunnen worden bevestigd na een debat ook op politieke uitgangspunten.

Onvolwassen benadering

Over uitgangspunten gesproken: met verbijstering heb ik Roos in de Vuist

Forumleider Van Thiel met rechts van hem lijsttrekker Beumer tijdens de forum discussie.

van 14 mei jl. gelezen. Wat ik van Vondeling niet had gehoord lees ik van nieuwe PvdA-voorzitter v.d. Berg. Inzet van de Europese verkiezingen is het al of niet steunen van het Europa van het kabinet Van Agt.

Zo simpel is dat. Zo informeer je de basis. Zo maak je de basis bewust, zet die aan het denken, laat die echt bijdragen. Boeiend te horen dat Van de Berg Van Agt zo'n uitstralingseffect toekent, erkenning geleerd door ervaring. Maar het is een volstrekt onvolwassen benadering van de kiezer. Heeft het er iets mee te maken dat de oproep van de Europese socialisten een aarzeland verlegenheidsstuk is? Schmidt heeft zelfs dat nog ontkracht door ontwikkelingssamenwerking niet als eerste prioriteit te bestempelen, maar wat schrijft Van de Berg: „het CDA is ten volle verantwoordelijk voor verdere maatschappelijke ontsparingen tussen rijk en arm in de wereld. De inzet van deze verkiezingen houdt wat meer en anders in dan voor of tegen het kabinet Van Agt in Europa: het gaat om doorgezette democratisering. Maar waarom ontbreken dan in de socialistische benadering de einddoelen van een Europees integratie-proces?; het gaat om harde keuzen tussen méér welvaart hier of meer welvaart dáár en waar die ontbreekt om echte spreiding van de macht, pluriforme politieke en economische democratie. Waar is een uitgewerkt mede-zeggenschapsmodel van de socialisten? Daàrom is het kiezers-dilemma van Van de Berg verullend en ridicul. Anti-politiek. Zo legt hij zijn lijsttrekker te vondeling. Kwalificaties in plaats van kwaliteit. Dat typeert zijn verhaal.

Programmatische benadering

Wat is typerend voor onze programmatische benadering? Het versterken van de positie van hen die weinig drukmiddelen hebben om hun rechten tot gelding te brengen. Op wie mensenrechten onvolledig – soms zéér onvolledig – van toepassing blijken te zijn. Daarom een aanvaarde verplichting tot het menswaardig kunnen leven van de mensen in de armste ontwikkelingslanden. Zodat ze kunnen beantwoorden aan het mensbeeld waarover we zo graag spreken. In de nieuwe christen-democratische fractie zullen we daartoe verdergaande concrete voorstellen moeten uitwerken. In contact moeten treden met die ontwikkelingslanden om na te gaan hoe we met hen delen van hun meerjarenplannen zouden kunnen uitvoeren: gericht op ontkrotting van hun steden, ontwikkeling van hun platteland, zelfvoorzieningsgraad van de kleinere en kleinste boeren, met respect voor het eigene van hun cultuur.

Hoever procent van de miljarden die

wij uitgeven voor research (9 miljard in Nederland) zou gericht zijn op aangepaste technologie in de ontwikkelingslanden? Ik vrees dat het bedroevend weinig is. Dat betekent een onvoldoende acute

probleemgerichtheid. Het program van de christen-democraten dwingt ons tot concentratie op de armste landen. In het spoor van de emancipade-Mexico bepleiten wij regionale actieplannen ten behoeve van de vrouw. In de Derde Wereld waar hun positie zeer zwak, afhankelijk is; ook in Europa waar ongelijke behandeling nog aan de orde van de dag is.

Wij benadrukken de noodzaak van het ingeschakeld kunnen zijn in het proces van maatschappelijke voortbrenging. Het moet niet zo zijn dat jongeren hierover kunnen zeggen: van mij wordt eigenlijk niets concreets verwacht, ik ben niet nodig.

Daarom zal er ruimte gemaakt moeten worden voor de werkkraft van jongeren, gehandicapte mensen en met name ook de kinderen van buitenlandse werknemers die minder gemakkelijk geaccepteerd worden. Het is een kortzichtige maatschappij die dat zou laten bestaan. Er zullen ook middelen moeten worden vrijgemaakt om dat inschakelingsproces te realiseren

Ligt er nog niet een geweldige markt op het gebied van alternatieve en energie besparende technieken, milieu verbeterende en zuiverende activiteiten? Waarom zich niet daarop richten met de nadruk op midden- en kleinbedrijven die snellere ontwikkelingen mogelijk maken en niet direct veel tijd vragende, grote investeringen?

Laten we er sterker onze WIR op richten. Op Europees niveau gecoördineerde plannen ontwikkelen. Het sluit ook aan op een denkwijze die bij geringere sterkte blijkt te leven.

Concrete aanknopingspunten

Het programma van de Europese christen-democraten biedt concrete aanknopingspunten. Het is diep treurig dat de Europese Gemeenschap niet tot een gemeenschappelijk standpunt kan komen over maatregelen tegen de hoge olie-prijzen, de absurde winsten van de olie-maatschappijen. Niet praktisch, anders zou er maar een zwarte markt ontstaan zei een Nederlandse vertegenwoordiger van economische zaken spijtig. Ik ben van mening dat er wel een gemeenschappelijke aanpak uit had moeten komen ondanks het ontbreken van garanties voor waterdichtheid. Er was dan tenminste een psychologisch klimaat geschapen waarin beroepen op energiebesparing ook door de landen beter zou hebben kunnen functioneren. De huidige zorg-voor-je-zelf-situatie onderstreept nog eens de bittere noodzaak van meer dwingend

gemeenschappelijk beleid. Ons programma zegt dat we moeten kiezen en delen. Daarom ook zal de rol van de consument betekenisvoller moeten worden. Productie zal niet alleen bepaald moeten worden door gebleken of vaak ook opgewekte behoeftes, maar ook door maatschappelijke randvoorwaarden. Een bewuster consumptiepatroon, waarbij we veiligheid, milieu-effecten en verspillende luxe tegen elkaar afwegen zal door ons moeten worden gestimuleerd. Dat tegen de achtergrond van een soberder levensstijl, die de aarde en de mensen minder zal belasten.

Ethiek en zakelijkheid horen bij elkaar. Ethiek zonder zakelijkheid leidt tot vrijblijvendheid, zakelijkheid zonder ethiek tot onmenselijkheid. We zullen moeten rekenen. We kunnen niet en opvoering van eigen comfort-consumptie als uitgangspunt blijven nemen en tegelijkertijd kiezen voor ontwikkelingslanden, hervreiding van arbeid, opwaarderen van milieu en landschap, kleine boeren. De conclusie zal moeten zijn dat voor een kwantitatieve verhoging van onze levensstandaard gemiddeld geen ruimte is. Dat christen-democraten op dat punt niets extra's te bieden hebben. In het programma van de EVP ontbreekt dan ook de nadrukkelijke verwijzing naar handhaving van de eigen levensstandaard, zoals wel bij de liberalen het geval is. Een betere verdeling van de bestaande welvaart is van de welvaart meer welzijn maken.

Politieke opstelling

Er is verschillend geoordeeld over Puebla – de bisschoppenconferentie in Mexico. Er ontbrak een deel van de zogenaamde bevrijdingstheologen. Het slotdocument laat verscheidenheid van opvatting zien. Er was een huiver zich al te zeer uit te spreken voor een kerk aan de kant van de armen in verband met het algemeen karakter van de zending van de kerk. Anderen, zo schrijft een Nederlandse geestelijke als waarnemer aanwezig, hadden er minder moeite mee: zij wezen op de gemakkelijke contacten van nogal wat kerkleiders, in het verleden gericht op de beter bedeedden.

Toch zijn uitspraken over sociale rechtvaardigheid, veroordelingen van onmenselijke systemen en praktijken, in het bijzonder van de theorie en het stelsel van de nationale veiligheid; oproepen tot het eerbiedigen van de rechten van ook de allerarmsten en werklozen scherper geformuleerd dan ooit. Tien jaar geleden was het onmenselijke klimaat van de permanente staat van oorlog, ter verdediging van de nationale veiligheid tegen een grotendeels gefingeerde vijand, het internationaal communisme – waarbij gemakshalve ook alle streven naar sociale rechtvaardigheid wordt

Vervolg op pag. 7

Samen – voor elkaar – verantwoordelijk

Slottoespraak van H. A. de Boer, voorzitter Euro-CVC, tijdens Euro-manifestatie op zaterdag 19 mei 1979 in de Hanzehal te Zutphen.

Europa komt er nog wat van?

Jaren hebben we dat geroepen.

We wilden een gekozen parlement. De democratie mocht geen halt houden bij de landsgrenzen.

Nu gaat 't er van komen.

En wat is de nationale verkiezingsleus?

Kom op voor Europa. Met zorgelijke gezichten vragen we ons af of de opkomst van de kiezers wel boven de 50% zal liggen. Het gaat er naar uitzien dat we tevreden zijn als 't er maar boven ligt.

Anderen proberen er een nationale campagne van te maken omdat het Europese niet voldoende werkracht zou hebben, niet bij de kiezer overkomt.

Wil je anderen overtuigen, moet je eerst zelf overtuigd zijn.

Anders vonkt 't niet.

Op Europese idealen valt veel aan te merken.

Het blijft nog te vaak bij mooie woorden.

Maar is het op zich zelf al niet iets heel bijzonder dat Europeanen uit de landen samen kunnen gaan kiezen, omdat zij elkaar zien staan? Nog geen 40 jaar geleden stonden wij elkaar naar het leven.

Praten wij nu in een bloeiende meimaand over democratie, toen werd de democratie om hals gebracht. Bloeiendaand werd bloedmaand.

Boodschap

Men moet zijn zegeningen ook willen tellen!

Ons optreden in Europa is, na een lange aarzelende aanloop, een begin. Bij elk begin zie je nog niet veel.

Ook nu is het volschrijven van een vel kritiek gemakkelijker dan het aandragen van creatieve ideeën die Europa verder brengen.

Wij geloven in onze boodschap. Heel eenvoudig, maar heel rijk: **samen, voor elkaar verantwoordelijk.**

Positieve instelling

Het welvarende westen voelt zich verantwoordelijk voor hen die achterop komen. Dat verdedigen wij in de ontwikkelingspolitiek die wij met kracht voorstaan.

Dat staan wij voor in een beleid binnen de gemeenschap waarin solidariteit met de zwakkeren ons drijft en waarbij wij het normaal vinden dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Samen voor elkaar verantwoordelijk betekent ook dat wij rusteloos bezig zullen zijn om mensen aan zinvolle arbeid te helpen, en de ellende van de werkloosheid te bestrijden. Samen.

Ook met partners waarop wij wel het nodige hebben aan te merken. Zij omgekeerd trouwens ook op ons. De SPD en de PvdA staan net zo dicht bij

elkaar als de CDU en het CDA. Nogal ver van elkaar vandaan, n.l. Elkaar verketteren kost niets. De neutronenbom, kernenergie, de economische orde, wij zullen het met onze burenen indringend bespreken. In een geest van kritische verbondenheid. Dat brengt ons verder. Europese verkiezingen brengen partijen aan één tafel met geheel verschillende tradities, stijlen, cultuurpatronen, godsdienstige en maatschappelijke achtergronden, ja zelfs politieke voorkeuren. Dat brengt moeilijkheden mee. Die te ontlopen is vluchten voor je verantwoordelijkheid. Ook hier geldt: samen voor elkaar verantwoordelijk. En vanuit een positieve instelling kan je kritiek ook lijnen.

Voorbeelden

Samen voor elkaar verantwoordelijk. Wij hebben een boodschap voor en aan elkaar. Kerncentrales aan de grenzen zijn daarvan een sprekend voorbeeld.

En de milieu-vervuiling die niet stopt bij de grens.

Vrij verkeer van personen en goederen is een ander voorbeeld. Ook daar is gemeenschappelijk gedragen beleid nodig vanuit solidariteit met elkaar.

Daarbij dragen wij ook verantwoordelijkheid voor komende geslachten. Het moet in onze wijze van politiek bedrijven herkenbaar zijn. Samen – voor elkaar – verantwoordelijk.

Wie onze situatie vergelijkt met die van mensen elders op aarde komt tot de slotsom dat wij in weelde baden.

Techniek en wetenschap schijnen ons nauwelijks voor grenzen te stellen. Onze macht lijkt onbegrensd. In onze westerse samenleving heerst

vrijheid. Wij hebben inspraak, zijn mondig, spreken een woordje mee. Welvaart, opbloei, macht. Ongekende mogelijkheden. En de mens?

Grote inzet

Velen weten met hun vrije tijd geen raad. Anderen hebben geen werk. Weer anderen kopen leegheid voor het vele geld dat zij bezitten. Ongekende consumptiedrift. Opgeklapte vrolijkheid in de wereld waarin de ene mens zich niet verantwoordelijk voelt voor de ander. In die verharde westerse samenleving ploft onze boodschap: **samen – voor elkaar – verantwoordelijk.**

Wij verzinnen dat niet zelf. In het hart van ieder mens huist de oorsprong van alle kwaad dat deze wereld oplevert. En wij willen eigenlijk helemaal niet voor elkaar verantwoordelijk zijn. Op ons zelf staan, voor ons zelf opkomen, of voor de eigen groep, de klasse. En samen? Voor elkaar opkomen? Kom er eens om.

Toch is dat de kracht van onze boodschap.

Wij leven niet als mensen die geen hoop hebben.

Wij werken aan vrede, aan gerechtigheid, een verantwoord leven. Wij doen dat als mensen die perspectief zien, omdat zij in hun hart het geloof in Christus willen laten wonen.

Dat kan het kwaad de baas. Dat kan ik in wij veranderen. Hebben in iets voor elkaar zijn.

Mijn huis, mijn geld, mijn toekomst: in samen – voor elkaar – verantwoordelijk.

Een boodschap voor alle mensen. Een hoopgevend verhaal. In woorden gezegd, in daden vertaald. Kleine beginnetjes soms. Maar doelbewust. Vanuit het hart. Dat merken de mensen eerst echt iets te brengen. Laat ons die boodschap met grote inzet brengen.

De bevoegdheden van het parlement zijn niet wat ze moeten worden. Besluitvaardigheid staat nog op de tocht.

De verschillen tussen landen en partijen zijn groot. Het is zo'n stap bij de stap-zaak dat het vergrootglas tot je vaste uitrusting moet behoren.

Ja, die kritiek is gemakkelijk.

Wij vallen daar niet van achterover.

Onze eigen democratie, de inrichting van onze samenleving is ook niet op één dag bereikt. Zij is ook niet ideaal.

Toch lopen wij warm voor Europa.

Waarom?

CDA-voorzitter Steenkamp, staatssecretaris Haars en minister Beelaerts van Blokiand (v.l.n.r.) luisteren geboeid naar de redevoering van lijsttrekker Beumer

ARP en CDA: inhoudelijk en mat

Vervolg van pag. 4

met mij niet te sjoemelen."

Enigszins tegenstrijdig, leek mij. Want aan de andere kant moesten we van Schakel nog maar eens nalezen wat De Kwaadsteniet over de nota kernbewapening in de openbare commissievergadering heeft gezegd. Dat is het herlezen waard. Kern daarvan is het terugdringen van de atomaire bewapening. De kwestie van de Turkse christenen vond de heer Schakel moeilijk, omdat deze zaak ons zo op het hart gebonden ligt. Aan de andere kant moesten we de feiten blijven zien. Eén ding was vanzelfsprekend. Het asielrecht is iets individueels. Als na onderzoek blijkt dat een individu vervolgd is, moet de grens van de deur af en moet het individu barmhartig opgenomen worden.

Collectieve toelating van de 200 Turken is onaanvaardbaar. Het is een heilloze weg als Nederland afstapt van het individuele toetsingsrecht. De fractie zal bij mw. Haars en de heer Van der Klauw aandringen op het ruimhartig hanteren van de individuele toetsingsnormen, op pogingen om internationaal deze groep te helpen en op het versnellen van de procedure. Maar het warme hart mag nooit met het verstand op hol slaan.

Schakel vond het goed dat het opereren van de CDA-fractie een bestendig risico is voor het kabinet. De ARP is gepakt en gemazeld in het dualisme. Daarom zijn er ook kritische noten op fractievergaderingen en partijraden. De volgende Kamerverkiezingen hebben we wat aan te bieden. De Ruiter heeft veel goodwill. En is Ginjaar zoveel minder dan Vorrink? Eventuele kritiek op Van Agt ontkrachtte Schakel al bij voorbaat door te zeggen dat Van Agt zijn eigen stijl van aanpakken heeft. Daarmee heeft hij ook veel goodwill. Maar de fractie gaat door met de kritische noot. En met de zin: „Overigens ben ik van mening, dat er in de Tweede Kamer

der Staten-Generaal te veel moties ingediend worden", eindigde Schakel zijn rede.

Resoluties

De Amsterdamse resolutie over de Turkse christenen werd toegelicht. Het CDA-programma wil een ruime toepassing van het asielrecht. In de praktijk is daar geen sprake van. De fractie vergeet de regering te toetsen. Wij zijn niet geloofwaardig als we over de grenzen de mond vol hebben voor de schending van mensenrechten, maar in eigen land niets doen. Er wordt geklopt, het past niet bij het CDA de deur dicht te doen.

Een gast, een van de Turkse „Kathedraal christenen" de heer Ibrahim Uncü, vertelde over de toestand van Turkije. Eeuwenlang zijn de christenen door moslims vervolgd. Het leven daar is onmogelijk voor hen. Na de actie in de St.-Jan is terugkeer onmogelijk, blijkt uit brieven uit Turkije. Het was eerst niet de bedoeling de kerk te bezetten. Maar het was een noodsporang, om toevlucht te zoeken en uitzetting te voorkomen. Hij deed een beroep op het CDA solidair te zijn met hun medechristenen. De resolutie werd daarop unaniem aanvaard. De resolutie van Arjosvoorzitter, Klaas de Vries ging over de verontrustende stappen in de NAVO. Wat maakt het uit de 155 mm houwtser niet atomaire te maken, als we nieuwe raketten aanschaffen. Zo komen we geen stap verder. We moeten verder met de terugdringing van atoomwapens. Het bleek in de pers niet helemaal juist weergegeven te zijn wat de heer Scholten in NAVO-verband had gezegd. Dit euvel werd snel verholpen. En de resolutie werd met slechts zo'n 10 stemmen tegen, aangenomen.

Vragen

De Anti Revolutionaire vertegenwoordiger uit de

CDA-Eerste-Kamerfractie, de heer Efferich, werd gevraagd wat meer haast te maken met het aannemen van de sanctiewet tegen Zuid-Afrika, en de noodwet gelijke behandeling mannen en vrouwen aan te nemen. T.a.v. het grondslagrapport was uit de reacties van de kiesverenigingen gebleken dat men behoefte heeft aan een populaire versie van het rapport.

Hoe het bestuur trouwens tot de conclusie kwam dat de kiesverenigingen in grote lijnen met het rapport kunnen instemmen, is me een raadsel. Hun reacties geven toch wel aan dat men de aanspreekbaarheid op de grondslag gehandhaafd wil zien. Op een vraag werd toegezegd dat er nog reacties uit de kiesverenigingen kunnen komen. Alles zal behandeld worden op de najaarspartijraad. Het partijbestuur werkt er erg hard aan alle bijlagen vóór half augustus naar de kiesverenigingen te sturen. Tot 1 november kan men amendementen indienen. De maand november is voor de Kamercentrales om de amendementen te behandelen.

Ondanks dat de Kuypertstichting aandelen heeft bij Shell, heeft het bestuur tegen de afrekening van de koninklijke gestemd vanwege de politiek in Rhodesië en Zuid-Afrika. Nadere vragen hierover en over het beleid van de Kuypertstichting in deze kunnen op de najaarspartijraad gesteld worden. Vervolgens werd de partijraad gesloten. Het is een goed idee om concrete onderwerpen aan de orde te stellen in discussiegroepen. Meer mensen voelen zich erbij betrokken en het trekt mensen die normaal misschien niet zo snel naar een partijraad komen. Het is zeer plezierig dat de drie resoluties (zie elders) aangenomen zijn. Zij zijn in overeenstemming met het CDA-programma, haken in op de actualiteit en geven een lijn aan voor de toekomst.

Euro-manifestatie

Na de partijraad was er zaterdagmiddag een Euro-manifestatie met onze CHU- en KVP- broeders. Om

Europa bij de mensen te laten leven hadden de organisatoren o.a. journalisten uitgenodigd om een aantal CDA-Euro-kandidaten vragen te stellen. In dit forum hadden zitting: mr. F. J. F. M. van Thiel, oud-Tweede-Kamervoorzitter, drs. B. Beumer, W. J. Vergeer, T. Tolman, mw. mr. E. C. A. M. Boot, mw. J. R. H. May-Weggen, mr. R. E. J. M. van der Toorn; verder 5 journalisten t.w.: H. v.d. Werf (NOS-panoramiek), R. Eibersen (NCRV-tv) H. Lichtenveld (Omroep-Oost), Y. Lanstra (Zutphense Courant) en mw. mr. C. C. Meijers, (Fin. Dagblad).

Mw. Groensmit-v.d. Kallen opende de manifestatie. Vervolgens heette oud-Kamervoorzitter Van Thiel alle aanwezigen, „allen even belangrijk" welkom. KVP-voorzitter en Euro-parlementariër Vergeer meende dat men van de huidige bevoegdheden van het parlement meer gebruik moest maken. Beumer wilde meer invloed voor het parlement. Als de Europese politieke partijen zich baseerden op hun programma's, ontstond er op een aantal punten gebondenheid en kon de invloed stijgen. Het parlement laat ook instrumenten ongebruikt, bijv. hearings. Als de regeringen besluiten de burgers erbij te betrekken, dan heeft het parlement over een aantal jaren meer bevoegdheden. Als het percentage

stemmen laag is, dan heeft dit geen consequenties voor het kabinet. De partijen moeten zich dit aantrekken. Ondanks saamhorigheid in de Europese fractie zal men op bepaalde punten beter met anderen kunnen samenwerken. Dat kan ook met de andere Nederlandse fracties. Je zit wel in een Europees Parlement, maar je houdt je Nederlandse achtergrond. Mw. May wees er nog op dat de EVP een programma heeft met duidelijke doelen. De socialisten hebben alleen een manifest, een soort minimum. Verder hanteert men de nationale programma's. Zij wees er ook op dat in het EVP-programma de richtlijn van de V.N. staat opgenomen om een regionaal actieplan voor de gelijkstelling van vrouw en man op te stellen. Nederland heeft zo'n plan nog niet. Daar moeten we wei naar streven. Euro-CVC-voorzitter Hans de Boer en CDA-lijsttrekker Bouke Beumer spraken na het forum elk op eigen inspirerende wijze de aanwezigen toe. Elders staan hun speeches afgedrukt. Ook in Zutphen werd duidelijk dat Beumer in zijn rol groeit. De beangstelling voor deze bijeenkomst liet, waarschijnlijk mede vanwege het fraaie zomerweer, enigszins te wensen over: 500 à 600 belangstelienden. Ook de kwaliteit van de geluidsinstallatie was gezien de accommodatie onvoldoende.

Nieuwe CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit".

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van redevoeringen, gehouden op het eerste CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 in Den Haag.

Voorts zijn alle besluiten opgenomen die betrekking hebben op de Congres besluiten en aanbevelingen.

Rentmeesterschap en solidariteit

Drs. R. F. M. Lubbers, CDA-voorzitter

.....verwend volk.....

Mr. A. A. M. van Agt, Minister-President

Resoluties CDA-Congres

uitgave:

CDA

Postbus 85676, Den Haag

Fraktievoorzitter Henk van Eijsden (1903-1964)

Door G. A. Kieft, voormalig
ARP-Tweede Kamerlid

In de maanden van zijn voorzitterschap werd het gebruik elkaar bij de voornaam te noemen ruimer gehanteerd dan voorheen het geval was. Voordien was dit gebruik voorbehouden aan een klein deel van de fractie: de mannen met provinciale of landelijke bestuurservaring en aangetrouwde familieleden. Vandaar: „Henk” in de kop van dit artikel.

Kamerlid

Henk werd 3 februari 1953 lid van de Tweede Kamer in de vacature die ontstond door het overlijden van de heer Terpstra. De toenmalige AR-fraktievoorzitter, dr. J. Schouten, kende hem vanuit Rotterdam als een actieve en meelevende anti-revolutionair. Ook kende dr. Schouten diens weloverwogen wijze van helder formuleren. Het was dan ook geen wonder dat Henk direkt na zijn eerste aflossing ten overstaan van de Kamervoorzitter door de fractie (zeg dr. Schouten – zo iag dat toen veelal!) aangewezen werd als sekretaris van de AR-fractie.

Tegelijk werd hij aangewezen zitting te nemen in de redactie van het AR-weekblad „Nederlandse Gedachten”. In de jaren die volgden ontwikkelde hij zich van een deskundige in de fractie op het terrein van economie en middenstandsbeleid tot een all-round politicus. Dat laatste heb ik ervaren toen ik in 1958 in de Tweede Kamer zitting kreeg. Er was in die dagen maar één fraktielid die zich bezighield met nieuwkomers. Dat was Henk. Hij was een grondige informant voor nieuwelingen zodat zij na die inwerkperiode „losgelaten” konden worden.

Begeleider

Bijzonder veheugend was te constateren dat hij van hen geen „tweede Van Eijsden” wilde maken. Hij begeleidde hen met het meegeven van het besef van elks eigen verantwoordelijkheid. Goed begeleiden is alleen maar mogelijk als de

begeleider een algemeen politicus is die vanuit zijn diepste politieke overtuiging toch de weegschaal hanteert. In zijn Kamerperiode heb ik dat onder meer meegemaakt in een tweetal situaties waarin sprake was van een politiek geladen atmosfeer. De eerste was tijdens de laatste dagen van het laatste kabinet Drees eind 1958. De spanning was al weken voelbaar onder het beleid van dat kabinet, dat tenslotte viel over belasting-voornemens van minister Hofstra. Men kreeg genoeg van het autoritaire optreden van de socialisten in dit kabinet zowel als van het optreden van de toenmalige PvdA fraktievoorzitter mr. Burger. Trouwens, de fractie was het in-oppositie-zijn ook meer dan moe. Het belasting-voorstel van minister Hofstra dreigde afgestemd te worden met de zekerheid van het aftreden van het kabinet.

Henk bepleitte in de fractie een tussenstandpunt: „Laat de voorzitter doorgaan doch geef uw definitief oordeel drie maanden later”. Tenslotte ging de fractie akkoord, maar deze reddende hand werd door minister Hofstra hard van de hand gewezen. Henk bezigde in de fractie het voor hem altijd zeer zwaar wegende argument dat in politiek moeilijke situaties je de tijd moet nemen om alle facetten nog eens op een rijtje te zetten. Het tweede voorval had betrekking op de ernstige botsing tussen de AR-fractie en de AR-minister van Volkshuisvesting Van Aartsen over het aantal te bouwen woningwetwoningen. De val van het kabinet stond hierbij op het spel. Henk was het die zijn voorstel zag aangenomen, alvorens een beslissing te nemen deze aangelegenheid vooraf door te spreken met de CHU-fractie. Hij was er niet van overtuigd dat de AR-achterban zou accepteren dat de AR-fractie een „eigen” minister (met het gehele kabinet) naar huis zou zenden. Vandaar de noodzaak tot naar zijn mening dat bredere overleg. Zo opereerde hij: verstandig, wijs, ter zake kundig en met grote liefde voor de uitgangspunten van de ARP.

Teleurstellende uitslag

De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen 1963 was voor de ARP teleurstellend. De socialisten ondergingen een klap. Men suggereerde uit die hoek (oud-minister Suurhof) dat niet de PvdA, maar de democratie zelf een nederlaag had geleden. Stemmen op de vele splinterpartijen, aldus het Vrije

Volk, is een uiting van politiek onbehagen. En dat onbehagen komt voor rekening van het beleid van het afgetreden kabinet-De Quay. Men vond in die kringen dat de oppositiepartij bij uitnemendheid (de PvdA) het slachtoffer werd van dit onbehagen! De ARP verloor één zetel. Fraktievoorzitter Bruins Slot moest ervaren dat de onvrede bij de kiezers over de vernieuwde AR-politiek inzake Nieuw-Guinea op hem werd verhaald. Hij trok zich – overigens mede om gezondheidsredenen – uit de praktische politiek dan ook terug. Hij zou zich – het toenmalige fraktielid Frans van Nierop had hem in een eerder stadium ervan overtuigd – volop geven aan het doorlichten van de evangelische uitgangspunten van de ARP met het oog op vandaag en morgen. De vraag wie de AR-lijsttrekker 1963 zou worden werd compromisoir beantwoord door er drie aan te wijzen: Biesheuvel, Roolvink en Smalenbroek. Dit drietal heeft tijdens de rit het uiterste van zichzelf geveerd.

Unaniem verzoek

Voor een belangrijk deel was de fractie

vernieuwd (voor de eerste maal was ook een vrouw verkozen: mevr. J. Rutgers).

In die situatie moest de fractie een voorzitter kiezen! De controverses die een rol speelde bij het lijsttrekkerschap bleken ook aanwezig te zijn bij het beraad in de fractie – met name ook in de „wandelingen”.

De fractie kwam op korte termijn unaniem uit deze moeilijkheden. Er was immers een fraktielid met grote Kamerervaring, die bekend stond om zijn grote kennis van zaken en bewezen had in moeilijke situaties evenwichtig en wijs het voortouw te nemen. Bovendien wist men van hem dat hij, de rijke band met het verleden erkennend, van harte openstond voor de toekomst zoals dat in het program van aktie 1963 vernieuwd was verwoord. Daarenboven was het evident dat Henk door elk van de lijsttrekkers bijzonder hoog geschat werd om zijn persoon. Hij werd unaniem in een voltallige fraktievergadering verzocht als voorzitter op te treden. Vaststaat – ik ben Henk als fraktiesekretaris opgevolgd en heb uit dien hoofde veel mogelijkheden gehad met hem te praten – dat hij heel sterk

heeft geaarzeld. Hij meende op grond van het onderkennen van diens afwezigheid van spectaculaire eigenschappen, de taak van fraktieleider naar de realisatie van het program van aktie 1963 te zwaar voor hem zou zijn.

Bovendien wist hij dat van de kant van de PvdA krachtige oppositie te verwachten was. Dat was door deze fractie niet onder stoelen of banken gestoken. Toch heeft hij ja gezegd, in breed overleg met zijn vrouw. Hierom: hij zag het als zijn plicht aan het unanieme verzoek van de fractie gehoor te geven. Hij zag het als de konsekwentie van zijn Kamerlidmaatschap. En hij wist – hij had dit nadrukkelijk gevraagd zonder dit als voorwaarde te stellen – dat alle fraktieleiden hem op „eerste afroep” zouden bijstaan. Eén van zijn eerste voorstellen hield in dat het fraktiebureau (toen nog voorzitter, vice-voorzitter en sekretaris) zou fungeren als advies-„orgaan” ten behoeve van de fractie en haar voorzitter gedurende de kabinetsformatie.

Henk was m.i. ook de eerste fraktievoorzitter die heel open de voltallige fractie uitvoerig informeerde over de gang van zaken waarvoor hij met name was geroepen: informatie aan de vorstin; informatie en overleg met de overige fraktievoorzitters; vooral in een later stadium met de voorzitters van de fracties teneinde samen een nieuw parlementair kabinet te vormen. Met het verheugende gevolg dat thans alle fraktieleiden de geleidenheid kregen zijn beleid zondig bij te buigen. Met name was hij er voor geporteerd, nu de CHU-fractie een nieuwe voorzitter had gekregen, ook in het persoonlijke vlak de CHU te benaderen teneinde elkaar beter te leren verstaan. Op die wijze wilde hij wederzijds de bereidheid voor een nauwere samenwerking voorbereiden. Dat was in zijn ogen een dringende noodzaak geworden.

Ziekbed

Helaas, kort voor het einde van de kabinetsformatie heeft hij zijn werk moeten opgeven – maar de grondslagen van het latere „akkoord van Wassenaar” waren gelegd. Wij dachten dat dit het gevolg was van de inspanningen en de spanningen van die – altijd weer – moeilijke periode. Het bleek niet het geval. Zijn vrouw vertelde ons dat dit de doorwerking was van een hersenkwaal die zich reeds had aangekondigd. Na een ziekbed van ruim een jaar is Henk van Eijsden op 16 juli 1964 overleden. De AR-fractie heeft hem in Rotterdam mede ten grave gedragen. Wij hadden in hem een eerlijke en trouwe vriend verloren, en een samenbindende persoon. Een man die met hart en hoofd geloofde in de realisatie van evangelische politiek.

Gerechtigheid en rentmeesterschap

Vervolg van pag. 5

De christen-democraten zijn er niet door zich in Europa partij te stellen, ze zullen ook nog partij moeten kiezen. Dat is eerder voor de machtlozen dan voor de machthebbers, eerder voor de bezitlozen dan voor de bezitters, eerder voor de milieu-beheerders dan voor de milieu-verbruikers, eerder voor de vrede-stichters dan voor de oorlogsdreigers. Last hebben van je uitgangspunt. Niet de weg van de gemakkelijke instemming maar van de moeizame overtuiging. Niet een politiek ingesloten, alle willekeur en terreur wordt goed gepraat, nog niet zo wijdverspreid als nu. Ondubbelzinnig heeft Puebla zich er nu tegenover opgesteld. Een kerk is geen politieke groepering, kan minder als zodanig functioneren. De politieke formatie van christen-democraten in Europa kan dat wel. Haar politieke opstelling zal in het verlengde van Puebla een harde consequente afwijzing van de totalitaire regimes moeten zijn. Grote druk moeten uitoefenen om die regimes te

doen verdwijnen. Contacten moeten leggen met de illegale christen-democraten en sociaal-democraten die naar gerechtigheid en democratie streven. Wellicht een Zuid-Afrika-beleid voor Latijns-Amerika. Christen-democraten hebben het niet gemakkelijk. Het meeste last hebben ze eigenlijk van hun uitgangspunt – de opdracht volmaakter te leven, te laten leven. Het maakt ons kwetsbaar omdat het niet moeilijk is een kloof te zien tussen opdracht en gedrag. Het brengt ons in een verdedigende positie – we worden aangesproken op onze opdrachten – aangevochten op ons gedrag. Kan een uitgangspunt dat het ons zo lastig maakt wel een blijvende basis bieden voor politiek, is teleurstelling niet vaste begeleider. We kunnen ontsnappen door het uitgangspunt wat meer tussen haakjes te plaatsen – programmatischer te opereren – meer te letten op belangengroepen, partijbelangen, dan vooral de partij te zijn voor de belangelozen.

die veel belooft maar een politiek die veel vraagt. Het zal niet mijn benadering zijn te profileren door het zich afzetten tegen andere politieke stromingen. Je kweekt daarmee loos gewicht. Ons politieke beleid zal zich moeten kenmerken door gebondenheid aan normen, zodat het berekenbaar en betrouwbaar is. Wij willen een van die normen afhankelijke politiek voeren. Het gaat om gerechtigheid en rentmeesterschap. Gerechtigheid? Dat is het recht van de sterke onrecht noemen. Het voorrecht voor de zwakke recht. Gerechtigheid in die zin is pas gelijkberechtiging. Het gaat om rentmeesterschap: de schepping niet gebieden maar eerbiedigen, niet uitputten maar bron laten blijven. Een christen-democratie uitgaand van die normen kan niet vervallen in totalitarisme – waarbij macht is verabsoluteerd en gepersonifieerd in enkelingen – waarin de staat niet de wil van het volk uitdrukt maar onderdrukt – waar de anonimiteit van de enkeling voorwaarde is voor gelijkgeschakelde gemeenschap. – waarin een meer partijstelsel en een onafhankelijke vakbeweging ongewenst zijn; law and order hoofdzaak. Kan niet vervallen tot kapitalisme;

waarin de macht zelf anoniem is. Economische en technische ontwikkeling en samenleving overheersen – uitkomsten mensen willekeurig treffen, de sociale component ondergeschikt is. Wij zullen moeten ordenen en plannen waar rechtvaardigheid en rentmeesterschap dat vragen. Een nieuwe economische ordening moeten opbouwen, waarbij recht vooraf gaat aan direct rendement. In de liberale benadering is recht te zeer bij-produkt van eigen groei. Maar ook de markt moeten benutten om efficiency en doelmatigheid te bevorderen. De socialisten doen daar vaak erg schichtig over – bij aanwending van schaarse middelen. Een dogmatische voorkeur voor markt of planning maakt aanpak van de problemen die zich tegelijk kenmerken door toenemende verscheidenheid en ingewikkeldheid minder effectief. Wij zeggen: **openheid** ten opzichte van de instrumenten, **gebondenheid** aan normen. Beweeglijk en tevens richtingvast dat moet ons onderscheiden.

Martin Buber

Ik wil besluiten met enkele zinsneden uit een rede die de Joodse filosoof

Martin Buber in Duitsland hield op 1 mei 1933. „We kunnen niet met God spreken als we de wereld aan zichzelf overlaten. We kunnen alleen met hem spreken als we onze armen zo goed als we dat kunnen om de wereld heen leggen, dat wil zeggen Zijn waarheid en gerechtigheid in alles binnendragen. Er kan geen religieuze sanctie verleend worden aan politieke doelstellingen. Er is geen politieke partij die zou kunnen zeggen dat zij alleen door God gewenst is. Maar dat is iets anders dan te zeggen: voor Hem doet het er niet toe of we het een doen of het ander. Hij geeft elke periode van de geschiedenis Zijn tekenen en wij moeten antwoorden. Gemeenschap moet iets reëls en waarachtigs zijn. Te grote verschillen in bezit, vrijheid en veiligheid verstoren dat. Het geloof moet erkennen dat het zijn plicht is politiek zo veel mogelijk te doordringen. De wetenschap die ook ons christen-democraten – kiezend de weg van weerstand en ongemak – mag bemoedigen is, dat voor Hem, op wie wij vertrouwen, alle macht nietig is.” Dat was Martin Buber in een gevaarlijke tijd met hart en ziel. Moge het tot nadenken stemmen en moed geven. Het gaat om hetzelfde Europa, dezelfde wereld, dezelfde mensen.

Overleg tussen fractie en volksvertegenwoordiging heeft heel behoorlijk gewerkt

Samenvatting van de toespraak M.W. Schakel, vice-voorzitter CDA-Tweede kamerfractie, voor de AR-partijraad op 19 mei te Zutphen

„Het overleg tussen kabinet en volksvertegenwoordiging, zeker wat onze fractie aangaat, heeft heel behoorlijk gefunctioneerd.”

Dit zei het Kamerlid Maarten Schakel voor de ARP-partijraad van 18 en 19 mei te Zutphen waar hij als eerste Anti-Revolutionair in de CDA-Tweede Kamerfractie overeenkomstig de partijstatuten, verantwoording aflegde van het door de CDA-Tweede Kamerfractie gevoerde beleid.

Bijgaand leest u dat gedeelte uit zijn betoog, dat slaat op de recentelijke gevoerde discussie n.a.v. de voorjaarsnota tegen de achtergrond van „Bestek '81”. Omdat Nederlandse Gedachten deze week in verband met Hemeivaartsdag 1 dag eerder gedrukt is, was het niet mogelijk andere gedeeltes uit zijn betoog in dit nummer te publiceren.

Bestek '81

„Bestek '81 waarvan u de opzet op dit moment kent. Een totaal aan collectieve uitgaven van 160 miljard dat zonder ingrijpen in 1981 zou zijn opgelopen tot 210 miljard. En dat zou onze werkgelegenheid erg schaden. Vandaar dat het kabinet gezegd heeft: „we moeten pogen die 210 miljard van 1981 niet te halen maar af te ronden op 200 miljard. Daar hebt u dan de befaamde 10 miljard die in de politieke discussie een rol speelt. Hoe moet die 10 miljard gevonden worden? Daar doet de overheid wat aan via beleidsombuigingen en daar vragen we allemaal wat aan bij onder het motto: allemaal iets minder meer. De problematiek vangt echter aan als men zich tot invulling van deze doelstellingen zet. Daar heeft ook de fractie van het CDA zich de afgelopen periode bezig mee gehouden. We hebben daarin onze inbreng trachten te regelen en ik moet u daar verantwoording over afleggen. Mijn conclusie durf ik toch wel samen te vatten: het overleg tussen kabinet en volksvertegenwoordiging, zeker wat onze fractie aangaat, heeft heel behoorlijk gefunctioneerd. Het kabinet heeft de bereidheid getoond om onder het overeind houden van de doelstelling van 10 miljard in een redelijke mate in te spelen op wensen die vanuit de CDA-fractie naar voren zijn gebracht. En als u mij vraagt vanuit welke achtergrond die CDA-fractie haar wensen naar voren bracht, dan vind ik daar telkens weer één en hetzelfde motief achter kloppen: en dat is dat de fractie op een groot aantal onderdelen telkens gepoogd heeft om via amendement of motie de gewichten wat meer weg te schuiven bij de zwakkeren onder ons en nog wat meer te deponeren bij de sterkeren onder ons. Mag ik u dat eens illustreren met een paar voorbeelden?

■ De kwestie van de ambtenaren-salarissen. U weet het kabinet startte het overleg met de bedoeling om 0,5% per half jaar te korten. Een en ander is uitgelopen op een gespreide korting, oplopend van 0,3 naar 0,7%.

■ De kosten van de nationale gezondheidszorg, u weet het, het aanvankelijk voornemen van de

Op de achtergrond CDA-vice-fractievoorzitter M. W. Schakel met rechts op de foto een overzicht van de bestuursstaf.

regering was onder meer f 10,- per dag aan eigen bijdrage. Via een tussenstadium van f 5,- per dag aan eigen bijdrage zijn we nu aanbeland bij een nota van staatssecretaris Verder-Smit. Wie die nota goed leest hervindt veel terug van wat in de motie, die door de heer Lubbers in de eerste ronde werd ingediend is neergelegd. Centrale inhoud van die motie-Lubbers, gedragen door de hele fractie: maak die eigen bijdrage niet tot een hoeksteen van de sanering, maar tot een sluitsteen en bed het totaal in in een groter geheel van kostenbeheersing en prioriteitenbepaling. Als je die nota-Verder-Smit ziet, dan vind je daarin veel van terug.

■ Een derde voorbeeld: wij zijn genoopt geweest om met betrekking tot de kinderbijslagen voor studerende kinderen van 16 en 18 jaar nogal een forse veer te laten. Dat is nogal insnijdend geweest. Maar we hebben gelukkig een wijzigingsvoorstel kunnen aanbrengen waarbij de studiekosten voor studerende kinderen in de zin van studiecompensatie verhoogd kon worden, zodat in ieder geval deze categorie van jonge mensen door deze maatregel geen studiekans verspeelt. En als ik via een laatste voorbeeld mag aangeven de manier waarop het kabinet op de wensen van de fractie heeft willen reageren dan mag ik wijzen op de groeikorting bij de sociale uitkeringen. Aanvankelijk is hierbij gedacht aan vaste bedragen. Ook hier een ontwikkeling in een richting waarbij de groeikorting lager wordt naarmate de uitkering lager is, en waarbij de groeikorting hoger wordt naarmate de uitkering hoger is.

Werkgelegenheid

■ Als je kijkt naar de werkgelegenheid: wij zitten nog altijd met werkloosheidscijfers van ruimschoots boven de 200 000. Wat het benauwende daarin is, is dat het niet een op en neergaande lijn is, een conjuncturele schommeling, maar dat het zo'n benauwende structurele lijn is. Wat verder ernstig te denken geeft is dat onder die 200 000 er 73 000 zijn die nog geen 23 jaar oud zijn. Een paradoxaal feit in onze nationale arbeidsmarkt is dat dat voor honderden en nog eens honderden hard-noodzakelijke banen gekwalificeerde arbeidskrachten niet aanwezig zijn. In betekende mate is dit

feit verantwoordelijk voor de vertraagde groei van onze productie.

■ Dan de beheersing van de loonkostenontwikkeling. Wij moeten gewoon constateren dat de loonsom ruim 1% hoger is uitgevallen dan de bedoeling was. En hier kunnen we niet primair de beschuldigende vinger in de richting van de regering richten. Hier moeten de maatschappelijke krachten zelf constateren dat ze het met elkaar niet hebben kunnen opbrengen om dat te bereiken. Een ontwikkeling die onze fractievoorzitter Lubbers genoopt heeft aan de regering de vraag voor te leggen of het niet verstandig zou zijn om ruimschoots voordat de begroting 1980 publiek wordt overleg te hebben met de sociale partners, over het vraagstuk of de regering binnen het kader van de wet inkomensbeleid niet een ruimer instrumentarium ter beschikking zal moeten krijgen teneinde te voorkomen dat deze dingen blijvend uit de hand gaan lopen.

■ Een laatste voorbeeld waar onze centrale intentie m.b.t. deze financiële operaties ook weer uit blijkt is ons nogal vasthouden als fractie aan de aftopping van de prijscompensatie boven de f 50 000,-. Een punt waar wellicht het nodige op valt aan te merken. Als er straks bij de bespreking van dit onderwerp iemand opstaat en zegt: weet spreker dan niet dat een aantal CAO's zojuist zijn afgesloten? En: is het zo wijs dat een regering dan vlot daarna door die CAO's heenmarcheert? Ja, die feiten zijn ons bekend. En als er straks iemand opstaat en zegt: luister eens meneer Schakel dat is prachtig die aftopping boven f 50 000,-, maar hebt u weleens uitgerekend wat dat opbrengt? Nou, dan weet ik ook wel dat we dan niet in een pot met miljoenen terecht komen. Maar men moet niet veronachtzamen dat politiek ook altijd een zaak blijft van emotie, van gevoelsmatige effecten die in een samenleving niet te miskennen zijn. Wij kunnen het verhaal niet overbrengen dat je uitkeringstrekking kort en dat je inkomsten boven die streep m.b.t. de prijscompensatie, om welke reden dan ook, zou hebben te ontzien. Wij vinden dat onze opstelling in dezen behoort tot de consistente lijn die wij in de „Bestek '81” discussies hebben proberen vast te houden, en waarvan ik gehoopt heb de centrale lijn, naar ik hoop ten overvloede, aan u duidelijk te maken”, aldus tenslotte in dit verband de heer Schakel.

Agenda Euroverkiezingen

26-5-'79	G. C. Wijnbergen H. A. C. M. Notenboom R. F. M. Lubbers	13.30 uur	Velsen (N) Hasselt (B) Amsterdam Alphen a/d Rijn
	A. A. M. v. Agt Mevr. M. H. M. F. Gardeniers-Berendsen F. Brink	17.30 uur 11.30 uur 's-middags 20.00 uur	Alphen Roermond Schoonebeek
27-5-'79	R. v.d. Linden		Sittard
28-5-'79	J. N. Scholten Mevr. C. Kakes-Veen K. de Jong Ozn + H. W. v. Heuven G. J. M. Braks W. Albeda F. G. v.d. Gun R. F. M. Lubbers J. v. Iersel A. D. v.d. Stee Mevr. E. C. Boot Sj. Jonker G. v. Leijenhorst T. Tolman H. de Boer B. Beumer K. de Jong Ozn. W. F. de Gaay Fortman	20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur	Zwolle Schoorl Voorschoten Uden Hoogeveen Baarn Gaasterland Den Haag Oss Groningen Goos Kesteren Borger Roermond Apeldoorn Voorschoten Capelle a/d IJssel
29-5-'79	P. A. C. Beelaerts van Blokland Mevr. J. R. H. May-Weggen J. de Ruiter H. Eversdijk R. F. M. Lubbers P. A. J. M. Steenkamp + J. v. Iersel T. Tolman J. J. M. Penders B. Beumer Mevr. Mulder A. M. Oostlander W. J. Vergeer r.c.t. P. A. C. Beelaerts van Blokland N. Schmelzer	20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur	Alkemade Noordwijk Pijnacker Middelharnis Bochoitz Deurne Wommels Oostvoorne Dordrecht Paterswolde Weesp Haarlem Leiden Voorburg
30-5-'79	M. J. v. Rooyen P. H. v. Zeil L. M. v. Leeuwen J. de Koning A. J. Hermes r.c.t. J. J. M. Penders F. H. J. J. Andriessen Mevr. Evenhuis G. J. M. Braks Sj. Jonker G. v. Leijenhorst H. Wisselink W. J. Vergeer J. v. Iersel T. Tolman r.c.t. F. G. v.d. Gun B. Beumer Mevr. H. v. Leeuwen P. A. C. Beelaerts van Blokland D. F. v.d. Mei R. v.d. Toom	20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 10.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 20.00 uur 19.30 uur 20.00 uur 20.00 uur	Moordrecht Rijswijk (Z.-H.) Hilversum Drachten Leiden Heiloo Bunschoten Bovenkarspel Den Haag Almkerk Enkhuizen Lochem Rotterdam Nijmegen Zeeland Leersum Eindhoven Franeker Appingedam Delfzijl Bellingwolde
31-5-'79	W. M. Scholten W. F. de Gaay Fortman Mevr. A. M. van Heel-Kasteel H. de Boer F. G. v.d. Gun B. Beumer + R. F. M. Lubbers + T. Tolman W. J. Vergeer G. J. M. Braks Mevr. J. R. H. May-Weggen S. Faber R. A. E. Indemans Mevr. J. G. Kraayeveld-Wouters J. v. Noord Mevr. E. C. Boot Sj. Jonker D. F. v.d. Mei P. H. v. Zeil A. J. Hermes J. N. Scholten	20.00 uur 20.00 uur	Zoetermeer Lelystad Gouda Hillegersberg/Schiebroek Zevenbergen Amsterdam Amersfoort Nw. Millingen Dalen Winschoten Zuidwolde Boxtel Assen Veendam Haarlem Bodegraven Den Haag Lisse Zoetermeer

Agenda Euroverkiezingen

UIT DE ARJOS

Shell-aktie loopt geolied

„Mijnheer de voorzitter, ik ben hier gekomen in de hoop om te spreken over het jaarverslag. Ik ben hierin erg teleurgesteld.” Dit zei een van de Shell-aandeelhouders als reactie op de Zuidelijk-Afrika-actie van de werkgroep Kairos en Pax Christi Nederland. Kairos en Pax Christi dienden op donderdag 17 mei een resolutie in op de aandeelhoudersvergadering van de Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij (de moedermaatschappij van de Shell-bedrijven) om het beleid van de Shell ten aanzien van Zuidelijk Afrika ter discussie te stellen.

Schaapsklere

Ook ons had de oproep van Kairos en Pax Christi bereikt om naar de aandeelhoudersvergadering van de Shell te komen om de resolutie te steunen. In de voorafgaande weken werd een enkel aandeel gekocht, dat recht geeft op het bijwonen van de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering. 's Morgens om half vijf uit bed gerold om genoeg tijd te hebben om een mooie knoop in de stropdas te leggen. En dat lukte en geheel in schaapsklere begon de lange reis naar Den Haag. Toch vielen vele ad hoc-aandeelhouders op en wel door de veertig jaren leeftijdsverschil met de grote rest van de andere aandeelhouders. Behalve een paar ambitieuze dertigers die pientere vraagjes probeerden te stellen, bestond het publiek uit zeer gesettelede zestig-plus-plussers.

Sympathisanten

Het waren niet alleen kleine aandeelhouders die met de aktie sympathiseerden. De bisdommen Utrecht en Breda, de Witte Paters, de Franciskanen, het Gemeenschappelijk

Arjos-Vondelpark

De Arjos Vondelpark zal op donderdag 31 mei a.s. een openbare ledenvergadering houden die gewijd zal zijn aan het Hoger Onderwijs, en meer in het bijzonder aan de plannen die Minister Pais daarover ontwikkelt. De volgende heren hebben we bereid gevonden voor ons hun visie te ontvouwen: drs. M. Beinema, CDA-Tweede Kamerlid en hogeronderwijs deskundige, en dr. D. Th. Kuiper, lector sociologie VU en ondervoorzitter ARP. De avond zal om 20.15 uur beginnen en plaatsvinden in Sociëteit PH'31, Pr. Hendriklaan 31, Amsterdam. Verderop in dit nummer is een artikel opgenomen over de Nota-Pais.

Beleggingsfonds (waarbij de meeste NVV-bonden zijn aangesloten), de Quakers en de Abraham Kuypertstichting waren enkele van de ruim 200 aandeelhouders die achter de resolutie van Kairos en Pax Christi stonden.

Resolutie

De resolutie was vantevoren bekend gemaakt in verschillende Nederlandse dagbladen, de Frankfurter Allgemeine en Le Matin. Op de vergadering werd de resolutie toegelicht door Pax Christi vice-voorzitter Trip. In de resolutie werd gevraagd om geen olie en olieproducten te leveren en te vervoeren naar Zuid-Afrika en Namibia om daardoor doorvoer van deze producten door anderen naar Rhodesië te voorkomen, en om geen personeel, technologie en kapitaal beschikbaar te stellen voor Zuid-Afrika, Namibia en Zimbabwe (Rhodesië), alsmede sluiting van de vestigingen in Zuid-Afrika en Namibië. Bij de overwegingen werd gewezen op uitspraken van verschillende internationale organisaties: de **Veiligheidsraad** van de Verenigde Naties heeft tegen Zuid-Afrika een bindend wapenembargo afgekondigd. Hieruit volgt logischerwijze als volgende stap een olie-embargo om daarmee te voorkomen dat tanks en vliegtuigen van brandstof worden voorzien om voor de onderdrukking van de zwarte meerderheid te worden ingezet. De Algemene Vergadering van de **Verenigde Naties** heeft dan ook de lidstaten opgeroepen (met 105 stemmen vóór, 6 tegen en 16 onthouding) om de levering van olie aan Zuid-Afrika te staken. De **bevrijdingsbewegingen** hebben al herhaaldelijk gevraagd een eind te maken aan de economische samenwerking met de blanke minderheidsregimes, evenals de **Wereldraad van Kerken** die aangesloten lidkerken en individuele christenen vroeg hun invloed aan te wenden om te komen tot des-investering door bedrijven met vestigingen in Zuid-Afrika, Namibia en Rhodesië. De internationale

vakbeweging heeft geprotesteerd tegen de rechteloosheid van de zwarte arbeiders die niet de mogelijkheid hebben, zoals hun collega's in de westerse landen, zich te verenigen in wettelijk erkende en vrije vakorganisaties.

Bingham-rapport

In de resolutie stonden tenslotte ook nog enige conclusies uit het Bingham-rapport. De heer Bingham is de voorzitter van een Britse commissie die een onderzoek heeft ingesteld naar het ontduiken van het door de Veiligheidsraad ingestelde embargo tegen Rhodesië door de grote oliemaatschappijen. Deze commissie heeft in september vorig jaar een rapport uitgebracht, het zogenaamde Bingham-rapport, waarin ook de Shell in de beklagdenbank wordt gezet. In het Bingham-rapport wordt geconcludeerd dat vestigingen van de Koninklijke/Shell groep betrokken waren bij levering van olie en olieproducten aan Rhodesië. Ook sloot de Shell een ruilvereenkomst met de Total, zodat Total aan Rhodesië leverde voor de Shell, waarvoor Shell op verschillende punten in Zuid-Afrika aan Total olie mocht leveren.

„Geklets”

Na de heer Trip sprak de heer Mutasa van de ZANU-vleugel van het Patriottisch Front. Hij sprak over de situatie in Rhodesië, de bombardementen op vluchtelingenkampen en de rol van de Shell daarin: Shell was geruime tijd enige leverancier van vliegtuigbenzine voor de Rhodesische luchtmacht. Terwijl de heer Mutasa sprak, schreeuwde een aandeelhouder door de zaal: „Moet dat nou doorgaan, dat geklets!” De heer Wagner, voorzitter van de raad van commissarissen van de Shell, vertaalde dit met „There was a suggestion to be brief.” Ook andere aandeelhouders uitten hun ongenoegen en waren van mening dat de vergadering door discussies over Zuid-Afrika werd ontsierd.

Geen levering

Namens de Shell-directie antwoordde

Kommer

De Arjos heeft onlangs een commissie ingesteld, die zich bezighoudt met computers, chips, automatisering enz. De commissie noemt zich kommer wat de afkorting is van: commissie elektronische revolutie. De commissie zoekt nog een aantal Arjossers en ARP-ers die belangstelling hebben voor deze materie. Met name wordt gezocht naar mensen die iets weten over de sociale aspecten die bij dit onderwerp een rol spelen. Voor meer informatie kun je terecht bij de coördinator van de „kommer”: Arend Bos, Hooftstraat 253, Alphen a.d. Rijn., tel.: 01720-7.24.90.

de heer De Bruyne, president-directeur van de Shell. Eerst trok hij van leer tegen de Shell-aktie van Kairos en het Komitee Zuidelijk Afrika, daarmee inspelend op de gevoelens van de aandeelhouders van de aandeelhouders. Hij noemde de aktie bijzonder „waisend: „Door suggestieve opmaak en woordgebruik, wordt van Shell een beeld geschilderd waarin deze onderneming zoal niet medeplichtig aan, dan toch medeverantwoordelijk voor terreur en moord zou zijn. Er ontstaat daarmee indrukken, die vertekend, willekeurig en onjuist zijn.” „Apartheid vraagt om een evenwichtiger, van meer werkelijkheidszin getuigende benadering.” Hij verklaarde uitdrukkelijk dat Shell geen leveringen aan Rhodesië doet, noch regelingen daartoe getroffen heeft. Hij zei ook dat het onmogelijk was te voorkomen dat door Zuid-Afrika olie naar Rhodesië werd gestuurd vanwege de politiek en de geografische ligging van Zuid-Afrika. Daarvoor zou een embargo tegen Zuid-Afrika nodig zijn.

Leugen

Over het Bingham-rapport zei de heer De Bruyne, dat met de huidige wetenschap (na de publikatie van het rapport in 1978) bepaalde zaken beter anders aangepakt hadden kunnen worden, zoals de rapportage binnen de groep. Zeker voor de heer De Bruyne gaat niet op, dat hij onkundig was van wat er met betrekking tot Rhodesië gebeurde aan het eind van de jaren zestig. Juist in 1968 toen de ruil met Total plaatsvond, dat zij olie vanuit Mozambique aan Rhodesië zou leveren in plaats van Shell, was de heer De Bruyne directeur van Shell-Mizambique!! De heer de Bruyne vertelde dus een **pertinente leugen** met te zeggen dat de gegevens uit het Bingham-rapport nieuw voor Shell waren.

Discriminatie

De heer de Bruyne was vol lof over de maatregelen van Shell-Zuid-Afrika om de diskriminatie af te schaffen. Ook in het jaarverslag stond dat bij het recruterings- en promotiebeleid geen diskriminatie plaatsvindt, bijvoorbeeld ten aanzien van vrouwen en minderheidsgroeperingen. Een pientere Duitse vroeg toen hoe het kwam, dat er 16 blanke mannen achter de tafel zaten. De heer De Bruyne was ook van mening dat er beweging zit in het apartheidssysteem. (Hiermee bedoelt hij een positieve beweging en niet de door vele anderen waargenomen negatieve beweging, als het verbieden van het Christelijk Instituut, de vakbonden en andere geweldloze groeperingen en het verscherpen van de censuur.) Hij eindigde met de Shell-visie: „Daar blijven, doorgaan, en je best doen.”

Prachtig land

Er waren ook sympathisanten van het Zuidafrikaanse beleid aanwezig: „Ik

Shell aandeelhoudersvergadering

Bert Kappers is lid van de Arjos en maakt deel uit van de buitenlandse commissie; tevens is hij lid van het CDJC, de buitenlandse commissie van het CDJA. Daarnaast is hij aandeelhouder van de Shell. Hij schrijft over de aandeelhoudersvergadering van vorige week waar Kairos en Pax Christi het Zuidelijk-Afrika-beleid van de Shell aan de kaak stelden. Pax Christi is de Internationale Rooms-Katholieke Vredesbeweging. Werkgroep Kairos werd opgericht als steungroep van het , nu verboden, Christelijk Instituut in Zuid-Afrika. Zij wilde Apartheid bestrijden en richt zich vooral tot christenen en kerken in Nederland.

kan iedereen aanraden naar Zuid-Afrika te gaan. Zuid-Afrika is een prachtig land. Er is geen rassendiscriminatie. Wij moeten ons schamen.” Ook rolde over tafel het „argument” dat het in Zuid-Afrika beter is dan in Rusland. De bekende heer Boot deed ook een duit in het zakje: „Geen enkel zwart land kan zonder Zuid-Afrika bestaan.” „De basisrechten worden helemaal gehonoreerd.” Hij noemde als voorbeeld o.a. de vrijheid van onderwijs en de vrijheid van meningsuiting voor hen die de staat niet met geweld willen omgooien. (Blijft er door deze definitie van vrijheid van meningsuiting wel een land over waar géén vrijheid van meningsuiting is? En wat zegt de heer Boot van de banning-order van Beyers-Naudé?)

Bordeel

„Als kapitaalverschaffer ben ik alleen geïnteresseerd in het rendement.” Dit

Vervolg op pag. 10

Arjos-Fryslân

Op vrijdag 8 juni aanstaande organiseert de Arjos-Fryslân in samenwerking met het politiek café de „Reade Swetser” uit Heerenveen een avond over „energie”. Het thema voor deze avond is „Energievoorziening in een eindige wereld”. Als spreker is uitgenodigd de voorzitter van de vaste Tweede-Kamercommissie voor kernenergie, drs. J. van Houwelingen. De vergadering wordt gehouden in het politiek café de „Reade Swetser”, Gedempte Molenwiek 13 te Heerenveen. Aanvang 20.00 uur. Toegang vrij.

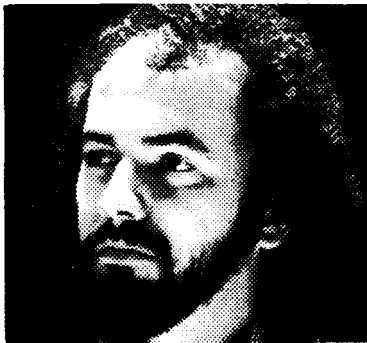
ONDER DE HAMMER

De afgelopen weken hebben twee gebeurtenissen plaatsgevonden, die voor de ARJOS speciale betekenis hadden. Dat zijn achtereenvolgens de algemene ledenvergadering van de ARJOS op 5 mei en het CDJA-kongres op 12 mei.

Op de algemene ledenvergadering heeft de ARJOS de te volgen koers met betrekking tot het CDJA eenwordingsproces – zoals in de nota „De Arjos met het oog op morgen” vastgelegd – nog eens bevestigd en teleurstelling uitgesproken over het ontbreken van voldoende politieke eensgezindheid. De organisatorische zaken nu op een „laag pitje” zetten en meer energie in de politieke discussie steken, is de belangrijkste konklusie van 5 mei. Over het CDJA-kongres van 12 mei moet ik afgaan op het oordeel

van anderen. (Ik was zelf die dag verhinderd.)

Daarvan heb ik begrepen dat het politieke gedeelte, inclusief de forumdiskussie met Albeda, Beumer en Grasman, zeer geslaagd genoemd mag worden. Resoluties en toespraken van (oude en nieuwe) CDJA voorzit(s)sters met bouwstenen voor een herkenbaar politiek profiel. Bij de bestuursverkiezing daarentegen schenen de sporen van het gebrek aan onderling vertrouwen en de onvolkomenheden van de federatieve organisatiestructuur duidelijk zichtbaar. Naarmate er meer politieke eensgezindheid komt zullen deze problemen zich ongetwijfeld vanzelf oplossen. Hoe nu verder met het CDJA?

Als we ons zelf serieus willen nemen zullen we de komende periode moeten benutten om op alle fronten in de politieke discussie het voortouw te nemen. In het bestuur, maar ook in de federatierraad en op het kongres; bij de discussies over het grondslagrapport en bij het opstellen en bediscussiëren van het politiek pamflet, waarin de lijnen van het grondslag rapport worden doorgetrokken. Teleurstelling uitspreken over het gebrek aan politieke eenheid en het zelf af laten

weten als het op politieke meningsvorming en standpuntenbepaling aankomt is te goedkoop en de Arjos onwaardig. Intussen staan er ook heel wat eigen Arjos-activiteiten op stapel. In de eerste plaats natuurlijk het 50-jarig jubileum in november a.s., dat niet onopgemerkt zal voorbijgaan. Rondom het thema „Geloof en Revolutie” worden een flink aantal activiteiten georganiseerd.

Een themanummer van AR Staatskunde, een vijftal regionale Gedachten gepaste aandacht aan het jubileum worden gegeven, zal er drie weken lang een dubbeldekker door het land trekken en zullen de jubileumactiviteiten worden afgesloten met een denderend slotfeest (inclusief kabaret). Een andere Arjos-activiteit die binnenkort van start gaat is het vormingsproject voor jongeren rond de 16 à 17 jaar. Ruim een jaar lang heeft

een vormingswerkgroep op dit project zitten „broeden” en het ziet er naar uit dat de provincies na de zomer met het project kunnen beginnen. Het is niet bedoeld als vorming voor Arjos-leden maar voor groepen jongeren die (nog) niet politiek georganiseerd – of zelfs geïnteresseerd – zijn. Politiek vormingswerk voor jongeren is één van de belangrijkste doelstellingen van een politieke jongerenorganisatie. (Zie: „De Arjos met het oog op morgen” en de structuurnota van het CDJA.) Ook in CDJA-verband zullen we een duidelijke visie en concrete programma's moeten ontwikkelen voor het politiek vormingswerk onder jongeren. Het zou in strijd zijn met onze opvattingen over politiek jongerenwerk als we dit werkterrein aan het CDA uit handen geven. Van Arjossers wordt de komende tijd veel gevraagd. Dat realiseer ik me. Maar wie voor de Arjos kiest weet dat hij of zij niet gekozen heeft voor een bezadigd „debating-club” maar voor een zelfbewuste en strijdbare politieke jongeren-organisatie.

KLAAS DE VRIES

Delftse ARP gedenkt feestelijk het partijjubileum

„100 jaar ARP – 100 jaar christen-democratie”

Onder grote belangstelling en in een feestelijk aangeklede zaal herdacht de AR-kiesvereniging Delft onlangs het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij.

In zijn openingswoord memoreerde voorzitter H. van Dorp, dat de Delftse kiesvereniging uit de zestiger jaren van de vorige eeuw stamt en daarmee behoort tot één der oudste kiesverenigingen van ons land. Op 3 april 1879 werd Delft bij de officiële oprichting van de landelijke AR-Partij vertegenwoordigd door de bekende J. C. Fabius.

Historie

De vice-voorzitter van de AR-Partij – dr. D. Kuiper – hield vervolgens een boeiend betoog over „100 jaar ARP –

100 jaar christen-democratie”. In de verklaring van het tweede deel van de titel van zijn verhaal, memoreert hij, dat in de eerste vijftien bestaansjaren van de ARP nog met de christelijk-historische richting en de vrije anti-revolutionaire werd samengewerkt, waarna de afscheiding van deze groeperingen in de CHU een feit werd.

De laatste vijftien jaren is de ARP, samen met KVP en CHU, op weg naar het CDA.

In de tussentijd waren er weliswaar regelmatig kleinere en grotere verschillen van mening tussen de drie, maar samenwerking was er toch zeer veel en vaak intensief....

In vogelvlucht gaat Kuiper vervolgens langs de historie van de AR-Partij aan de hand van de verschillende leidende ARP'ers, zoals achtereenvolgens Groen van Prinsterer, Kuijper, Colijn en J. Schouten. Na deze vier kent de partij in feite geen echte leiders meer en komt eigenlijk de grote ommezwaai. Weliswaar zijn er de figuren als Bruins-Slot, Berghuis en Smallegen, maar leiders in de zin als de eerste vier genoemden zijn zij toch niet. De grote prestatie van de ARP in de zestiger jaren is dat deze partij – meer dan de andere (christen-democratische) partijen – de leden bijeen heeft weten te behouden. Een doelstelling, die momenteel nog altijd sterk geldt, hetgeen partijvoorzitter Hans de Boer memoreerde op de laatst gehouden AR-Partijraad op 3 maart jl. te Dronten. Zijn doelstelling was toen hij het voorzitterschap aanvaardde om de AR-Partij in zijn geheel én eensgezind het CDA binnen te brengen.

Samenwerking

Na deze feestelijke en historische rede

feliciteerde de Delftse CDA-voorzitter Jongewel, mede namens de CDA-gemeenteraadsfractie en de besturen van CHU en KVP, de 100-jarige. Daarbij sprak hij de hoop uit, dat naast de uitstekende samenwerking in CDA-verband die er in Delft bestaat, ook landelijk deze goede samenwerking snel gestalte zal krijgen. Daarbij zal als kompas, als richtsnoer voor het politieke handelen het Evangelie moeten dienen.

Dankbaarheid en voortgang

Het slotwoord werd gesproken door het CDA-Eerste-Kamerlid R. D. Elfferick – jarenlang gemeenteraadslid en wethouder in Delft – met als kernwoorden dankbaarheid en voortgang.

Dankbaarheid aan de leiders en werkers van en in de partij, die zoveel hebben betekend voor 's lands belang in de afgelopen 100 jaar; voortgang voor wat betreft onze opdracht in de komende jaren het ideaal en het beginsel van het CDA duidelijk inhoud te geven.

ARP-vice-voorzitter D. Th. Kuiper

Delftse AR-voorzitter H. van Dorp

Vervolg van pag. 9

werd keihard door een van de aandeelhouders naar voren gebracht. Juist tegen deze houding protesteren de kerken en kerkelijke organisaties: Ethiek en economisch handelen zijn niet te scheiden. Je geloof moet meespreken in al je beslissingen, ook in beslissingen over investeringen. Maar als Shell zich uit Zuid-Afrika terugtrekt, dan pikt een ander toch dat marktaandeel in? Bij deze vragen hoort de tegenvraag: Moet je dan maar aan alles blijven meedoen? Zij die alleen geïnteresseerd zijn in het rendement, kijken niet naar hoe hun winst gevormd wordt: door het bouwen van een bordeel of door het bouwen van een ziekenhuis. Het is duidelijk dat in de CDA-visie deze houding sterk moet worden afgewezen. Toch ergerden vele aandeelhouders zich eraan, dat niet alleen over de cijfertjes en de winstvorming werd gepraat. De vrees werd geuit dat aandeelhoudersvergaderingen op die manier niet meer zouden gaan over het jaarverslag maar zouden ontaarden in een politieke vergadering.

18 miljard

Het was Pax Christi en de werkgroep Kairos niet gelukt om hun resolutie op de agenda te krijgen. Volgens de Nederlandse wetgeving kunnen aandeelhouders die 10% van het aandelenkapitaal vertegenwoordigen een agendapunt opvoeren. Voor de Shell betekent dat 10% van 18 miljard gulden, een onnoemelijk groot bedrag dat niemand bij elkaar krijgt. Die 10% grens is voor grote bedrijven dan ook veel te hoog.

De aandeelhouders die achter de resolutie stonden, werd aangeraden om dan maar tegen de vaststelling van de jaarrekening te stemmen. Bij deze

stemming waren de tegenstanders van het Shell-Zuidelijk-Afrika-beleid in het voordeel door de regel dat iedere aandeelhouder maximaal 300 stemmen mag uitbrengen. Hierdoor wordt de macht van de grote aandeelhouders voor een belangrijk deel uitgeschakeld. Uiteindelijk bleken 75 265 stemmen te zijn uitgebracht voor de vaststelling van de jaarrekening en 8160 stemmen ertegen.

Verantwoordelijkheden

In zijn slotwoord wees de heer Wagner de opposenten erop dat andere mensen andere verantwoordelijkheden hebben. Bij vele aandeelhouders bleek echter geen andere verantwoordelijkheid te bespeuren als de verantwoordelijkheid voor de eigen beurs. De heer Wagner waarschuwde de aktievoerders, dat als zij de straat opgingen, zij moesten oppassen de naam Pax Christi geen blasfemie te laten worden. Dit wekte grote verontwaardiging op bij Pax Christi en de Dominikaner Orde. Vele mensen blijken nog niet te weten, dat het de grootste blasfemie (= godslastering) is om 's zondags mooie woorden te zeggen en ze 's maandags weer te vergeten. Juist deze blasfemie proberen Pax Christi en Kairos te bestrijden.

Grote aktie

De aandeelhoudersaktie bij de Shell was een onderdeel van een grote aktie om te komen tot een olie-embargo tegen Zuid-Afrika. Men wil voorkomen dat de tanks en vliegtuigen van brandstof worden voorzien waardoor zij het apartheidssysteem met geweld kracht bijzetten.

Ook de jongeren van het CDA hebben zich op hun laatste congres achter deze brede aktie geschaard. Het is

heel belangrijk dat ook de CHU en KVP zich in navolging van de ARP snel achter deze aktie scharen!!

Voortzetting

Na de aandeelhoudersvergadering was er een nabespreking voor de ondersteuners van de resolutie. Zij werden toegesproken door vertegenwoordigers van het Patriottisch Front en Kairos (zie foto). Er werd benadrukt door de aktievoerders dat Shell ook met zeer positieve dingen bezig is. Shell is ook niet het enige olieconcern dat op z'n Zuid-Afrika-beleid wordt aangesproken. In Groot-Brittannië en de Verenigde Staten worden gelijke akties gevoerd door kerken en kerkelijke organisaties tegen daar gevestigde olieconcerns. Tenslotte werd er gediscussieerd over de voortzetting van de aktie: In het najaar is in het parlement een motie te verwachten van Scholten (CDA) en Ter Beek (PvdA) over een olieboycot. In de vakbonden starten cursussen over de problematiek. In het najaar komt een werkgroep waar o.a. Den Uyl (PvdA) en H. A. de Boer (CDA) zullen spreken. Op vele plaatsen in het land zijn groepen bezig met deze olie-boycotaktie. Laten CDA-leden en CDA-jongeren van harte zich inzetten voor het bereiken van deze olieboycot! (Zowel de gereformeerde als de hervormde synode hebben zich vóór deze olieboycot uitgesproken!)

Voor meer informatie kan men terecht bij:

■ Arjos, Dr. Juyperstraat 3, Den Haag. 070-46.96.20/45.03.24.

■ CDJA, p/a Mauritskade 25, Den Haag. 070-65.39.34.

Bert Kappers

BESTUURSFORUM

maandblad voor christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders

inhoud

mei 1979

COMMENTAAR

Energiebesparing (cjk)

ARTIKELN

K. H. Mollema: Gemeentelijke automatisering – een zaak voor bestuurders

Drs. H. Eversdijk: Totale afschaffing van het Kroonberoep ligt niet voor de hand

Interne CDA-procedure bij burgemeestersbenoemingen

C. P. A. Bakker: Leegstand en kraken in een ruimer perspectief (met een naschrift van mr. A. J. Bransen)

Drs. C. J. Klop: De Rijksbijdrage-regeling sociaal-culturele activiteiten

RUBRIEKEN

Reacties van lezers

Bouwvergunning en rechtsbescherming, door J. J. J. M. Festen (met een naschrift van mr. G. J. Jansen)

Boeken en brochures

Deconcentratie (mr. F. A. M. Stroink diss.), door J. C. Schroot

Kroniek

Positie pre-gewesten / Projectontwikkelaars en woningbouw

Den Haag

Onder meer: Grondwetsherziening Vergaderverlof voor raadsleden e.a. Vergoedingen statenleden Wijzigingen wetsontwerp bestuurlijke reorganisatie / Steun voor emancipatie-activiteiten

Subsidies

Onder meer: Geldelijke steun eigen woningen en verbetering particuliere woningen

Vraag en antwoord

Controle op steunfraude / Benoeming raadslid tot ambtenaar / Cumulatie van bezoldiging

Verenigingsnieuws

Verlagen afdelingsvergaderingen Groningen en Limburg

BON

Ja, ik ben ook geïnteresseerd in het maandblad **BESTUURSFORUM**
 Noteert u mij meteen maar voor een abonnement (f 28,75 per jaar), met ingang van .....

Ik ontvang liever eerst vrijblijvend een gratis proefnummer.

Naam: .....

Adres: .....

Plaats: .....

U kunt deze bon – zonder postzegel – in een open enveloppe sturen naar: **BESTUURSFORUM, ANTWOORDNUMMER 360, 2500 VB 's-GRAVENHAGE.**

Telefonische inlichtingen: 070-65 39 34.

Zomerconferentie Europees gesprekscentrum jonge evangelische politici

Het Europees Gesprekscentrum van jonge evangelische politici zal de jaarlijkse zomerconferentie dit keer in Nederland houden, en wel van dinsdagavond 26 juni t/m zaterdagmorgen 30 juni 1979 in „Vredeshiem” bij Steenwijk (Overijssel).

Er zijn dit keer een tweetal onderwerpen gekozen die los van elkaar staan. Met name het tweede onderwerp is op speciaal verzoek van de Noordeuropese leden van het Gesprekscentrum. Het eerste onderwerp handelt over een nieuwe economische orde, het tweede over gezin en alternatieve samenlevingsvormen en dan met name de rol van de overheid in deze. De conferentie begint dinsdagavond 26 juni met de ontvangst van alle gasten en de inleidingen door de verschillende delegaties over de politieke situatie in hun land. Woensdag 27 juni spreekt prof. dr. B. Goudzwaard over „Kapitalisme en vooruitgang”; donderdag 28 juni spreekt Jos Lemmers, coördinator van het

NIO-Komitee (NIO = nieuwe internationale orde), over een nieuwe internationale economische orde. Deze beide dagen zullen aan dit onderwerp worden besteed. Vrijdag 29 juni zijn mevrouw J. Kraaijeveld-Wouters, staatssecretaris van CRM, en dhr. H. A. de Boer, voorzitter van de ARP, onze gasten – staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters houdt een inleiding over het tweede onderwerp van de conferentie, terwijl dhr. De Boer de ontwikkelingen in ARP en CDA zal belichten. Zaterdagmorgen zullen eventuele resoluties aan de orde komen en zaterdagmiddag wordt de conferentie met een informeel programma beëindigd. Aan de conferentie zullen delegaties deelnemen uit Nederland (ARJOS), Zwitserland (Evangelische Volkspartij), Noorwegen (Kristelig Folkeparti Ungdom), Zweden (Kristelig Demokratisk Samling), Denemarken (Kristelig Folkeparti Ungdom) en enige waarnemers uit Finland (Christelijke Liga). De kosten bedragen f 35,- per persoon per dag.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

geeft zich op voor de conferentie van het Gesprekscentrum.

Hij/Zij is aanwezig:

de gehele conferentie.

26 juni, 27 juni, 28 juni, 29 juni 30 juni.*)

* Doorhalen wat niet van toepassing is. Deze bon opsturen voor dinsdag naar Arjos, Dr. Kuijperstraat 3, Den Haag.

VAN DE P A A R T I J

Campagnewenken III

CDA-campagneleiding schrijft brief aan plaatselijke besturen

Geacht bestuur, In drie achtereenvolgende jaren vinden er verkiezingen plaats. Het is voor de vierde achtereenvolgende keer dat daaraan de naam van het CDA is verbonden. De Tweede Kamerverkiezingen verliepen voor het CDA niet onredelijk. De Staten- en Raadsverkiezingen waren voor het CDA een succes. Dat was in belangrijke mate te danken aan de inzet en aan het enthousiasme van de plaatselijke en regionale partijverbanden. Centraal kun je veel zaken voorbereiden, maar in iedere gemeente moet het eigenlijke campagnewerk worden verzett. En dat is gebeurd. Wanneer de zaken goed gaan, kan het gemakkelijk gebeuren dat er minder energie aan de voorbereiding van een volgende campagne wordt gewerkt. Des te sterker speelt dat een rol wanneer de mensen het gevoel hebben dat de zaken verder van hen verwijderd liggen. Bij de Europese verkiezingscampagne spelen deze zaken een rol. Daarmede kan het CDA in een ongunstige positie geraken. En dat moeten wij met elkaar zien te voorkomen. Vandaar deze brief.

Stemmen

Het is van belang dat allereerst

onze eigen kiezers worden opgewekt naar de stembus te gaan. Wij willen als CDA zo krachtig mogelijk vertegenwoordigd zijn in de christen-democratische fractie

Het artikel van Marcel van Dam uit de Haagse Post van 4 april 1978 toont overduidelijk aan, hoe belangrijk opkomstbevordering kan zijn voor de uitslag van de verkiezingen. Dat is niet nieuw, dat weten we al lang en er is ter gelegenheid van vorige verkiezingen veel over gepubliceerd. Een paar tips op een rijtje.

- Opkomstbevordering werkt alleen echt effectief, als je het „aan huis” doet, met aanbellen. Dus niet op stations, bushaltes etc.
- Hoe dichter bij de dag van de verkiezingen, hoe beter. Dus in dit geval op woensdagavond of op donderdag tussen 17.00 en 18.30 uur.
- In de hele stad opkomstbevorderen is meestal niet mogelijk en meestal onwenselijk. Selekteer dus een aantal wijken. Die selektie gebeurt aan de hand van twee criteria: de ontwikkeling van het aantal PvdA-stemmen in de wijk

in het Europese Parlement. Daartoe is het uitbrengen van een stem van alle leden sympathisanten erg belangrijk. Te veel stemmen gaan verloren; vaak uit nalatigheid en onachtzaamheid. Gaarne aandacht daarvoor. U kunt daar als bestuur het nodige aan doen. Van de mogelijkheden die het stemmen bij volmacht biedt wordt onvoldoende gebruik gemaakt. Daarom hebben wij bij dit schrijven nog eens opnieuw enige informatie gevoegd over het stemmen bij volmacht (reeds

gepubliceerd in Nederlandse Gedachten van 12 mei j.l.).

Affiches

De ervaring leert, dat veel mensen zich nog amper realiseren dat er op 7 juni verkiezingen zijn. Affiches hebben vooral betekenis als herkenningsteken en als herinnering voor de mensen. Er zijn duizenden affiches het land ingegaan juist om die reden. Ze zijn gratis voor alle verbanden beschikbaar gesteld. Het is echter niet de bedoeling dat ze blijven liggen om na de verkiezingen bij het oud papier gevoegd te worden. Daarom doen wij een beroep op u krachtig te bevorderen, dat er in uw gemeente zoveel mogelijk affiches worden opgehangen.

Huis-aan-huis folder

Bij de campagne is het streven

Brief campagne leiding...

De campagneleiding van het CDA voor de Europese Verkiezingen heeft vorige week de besturen van de CDA-verbanden en kiesverenigingen en afdelingen aangeschreven over enkele punten betreffende de Eurocampagne i.v.m. de verkiezingen op 7 juni a.s. Bijgaand drukken wij de tekst van deze brief af, als de derde aflevering van „Campagnewenken”.

er op gericht alle kiezers te bereiken. Dat lukt niet helemaal; zeker niet in de grote steden, maar in belangrijke mate kan het wel gebeuren. Het gaat echter niet vanzelf.

Er moet een aantal mensen gemobiliseerd worden om het te regelen. Via de regionale campagneteams bereiken de folders u. Tussen nu en 1 juni is verspreiding nodig. Het liefst zien wij dat ze bij ieder huis persoonlijk worden overhandigd met het verzoek toch te gaan stemmen. Is dat niet mogelijk, stop ze dan in ieder geval in de brievenbus. Het belang ervan wordt schromelijk onderschat.

Ochtendgroet

Het CDA heeft een laatste oproep voor de kiezers samengesteld. De bedoeling is dat deze in de late avond voor of in de nacht van de verkiezingen, dus 6 juni of bij het ochtendgloren van 7 juni, wordt verspreid. Het is een laatste opwekking aan de kiezers – 60k aan de eigen CDA-achterban – om toch in ieder geval naar de stembus te gaan. Beseft u wel dat dit wellicht een aantal CDA-stammers nog net over de streep kan helpen. Wij vertrouwen erop dat u alle beschikbare vrouw- en mankracht mobiliseert om ervoor te zorgen dat heel Nederland donderdagochtend 7 juni een goedemorgen wordt gewenst door onze lijsttrekker.

Present zijn

Het CDA moet present zijn, vooral op plaatsen waar veel mensen komen. Daarom: naar markten, winkelcentra enz. Het CDA moet zich laten zien en horen. Het regionaal team in uw gebied beschikt over voldoende uitdeel- en weggeefmateriaal. Dat team heeft ook de beschikking over model-advertenties, die u zo in huis-aan-huisbladen en nieuwsbladen kunt plaatsen. In de laatste week voor de verkiezingen zorgt het Euro-CVC voor advertenties in een groot aantal regionale bladen. Die advertenties worden geplaatst op 2, 5 en 6 juni a.s. Met elkaar vertrouwen wij op een goed resultaat van de verkiezingscampagne. Dat zal zeker gelukken met uw inzet en hulp. Veel sterkte daarbij. Met vriendelijke groet en hoogachting, w.g. (D. Corporaal), campagneleider.

dat het martelaarschap (onder het communisme) het alternatief kan/zal zijn. Het inhoud geven aan het „Nee-standpunt” (van de Synode Schets) bleek een groot verschil van inzicht op te leveren. De minister stelt dat het stuk een duidelijk IKV-stempel draagt, en

Vervolg op pag. 12

Het belang van „opkomstbevordering”

tijdens de laatste drie verkiezingen en het opkomstpercentage in verhouding tot het gemiddelde plaatselijke percentage.

- Bij deze verkiezingen zal er nog meer dan bij andere verkiezingen aandacht moeten worden besteed aan jonge en oude kiezers en aan kiezers met een beneden-modaal opleidingsniveau.
- De grootste tegenstander van opkomstbevordering is de „drempelvrees” oftewel „bel-angst”. Mensen willen wel, maar durven niet. Stuur ze er dus niet alleen op uit. Werk in ploegen van ten minste 4 à 6 personen. Organiseer vooral en

na afloop een aardige en aantrekkelijke bijeenkomst.

- Begin al ruim te voren (4 à 6 weken) te werken aan mobilisatie van de leden. Wie doet er wanneer mee?
- Denk aan de machtigingen. Bij aanbel-acties kan je daarop wijzen als mensen zeggen niet te kunnen gaan stemmen. Je kan er een advertentie aan wijden. Je kan ook een stencil maken dat je gelijktijdig met de folderverspreiding kan rondbrengen. Op dit stencil dan zoveel mogelijk feitelijke gegevens. (Wat mensen moeten doen, wie ze kunnen opbellen, hoe ze met de partij anderszins in contact kunnen komen.) Zorg dat zoveel mogelijk partijleden en stemmers per kiesdistrict worden gevonden die een machtiging kunnen meenemen.

★ Deze informatie, gebaseerd op o.a. een artikel van drs. Van Dam in de Haagse Post is overgenomen uit een kaderbrochure van de PvdA t.b.v. de Europese Verkiezingen, laat het initiatief niet aan de andere partijen.

Uit de boekenhoek

Verre van vrij

Door J. B. Vos

Titel: Verre van vrij
Subtitel: Energiegebruik en groeiende afhankelijkheid
Auteur: Anne Boermans
Uitgever/jaar: Meulenhoff Informatief bv, 1978
Prijs: f 19,50
Vorm: Paperback, 128 pagina's.

Het probleem van de energieproblematiek is eigenlijk dat deze zich vandaag de dag aan de meesten van ons niet als zodanig voordoet. Een eerste besef van de schaarste van energie ontstond tijdens de oliekrisis, nu vijf jaar geleden. In die vijf jaar is evenwel voor velen vast komen te staan dat het met de energieschaarste wel meevalt. Aan niemand is immers ook maar enige beperking bij het gebruik van olie, aardgas en elektriciteit opgelegd en aan de hogere prijzen voor deze produkten, die als schaarstesignaal zouden moeten worden opgevat, is men snel gewend geraakt. Toch moet worden vastgesteld dat, mondiaal gezien, de voorraden aardolie en aardgas op dit moment kleiner zijn dan tijdens de periode waarin in Nederland de benzine op de bon was, terwijl het verbruik van energie sinds 1973 verder is toegenomen. Deze ontwikkeling zal er toe leiden dat eens vraag en aanbod elkaar ontmoeten, wat zal resulteren in een absoluut energietekort: de „echte”

energiecrisis. Deze situatie kan slechts worden uitgesteld of vermeden, wanneer de vraag naar energie afneemt of wanneer het aanbod toeneemt. De belangrijke waarde van het door de journalist Anne Boermans geschreven „Verre van vrij” is mijns inziens daarin gelegen, dat hij aantoonde dat noch het afremmen van de vraag naar energie, noch het vergroten van het aanbod ervan in de nederlandse situatie simpele zaken zijn. Ten aanzien van de vraag naar energie maakt Boermans duidelijk dat er, samenhangend met onze welvaartstoename een steeds groeiende afhankelijkheid van olie, aardgas en elektriciteit is ontstaan. Deze afhankelijkheid kan, wanneer de nood aan de man komt, niet zomaar ongedaan gemaakt worden. Een voorbeeld: in de laatste 10 à 20 jaar is de gemiddelde afstand tussen woning en werk in Nederland sterk toegenomen, wat mogelijk werd gemaakt door de grote opmars van de auto als partikulier vervoermiddel en door de relatief lage brandstofprijzen. Een plotseling optredend of zelfs een zich langzaam aftekenend benzinetekort zal de woon-werkafstand, in verband met de grote mate van blijvendheid van onze gebouwde omgeving en de op de auto afgestemde ruimtelijke inrichting van ons land, niet of slechts na een

zeer pijnlijke maatschappelijke aanpassing, kunnen bekorten. Deze afhankelijkheid van energie betekent tevens een afhankelijkheid van het buitenland voor de vervulling van onze energiebehoeften. Een spreiding van het gebruik van de diverse energiebronnen (olie, gas, steenkool, kernenergie) zal niet tot een vermindering van die afhankelijkheid leiden, wanneer de vraag naar energie niet wordt afgeremd. De mogelijkheden van het vergroten van het aanbod van energie, zonder dat de afhankelijkheid van het buitenland daarbij toeneemt, zijn voor Nederland niet groot. Toch zou volgens Boermans het momenteel nogal passieve energiebeleid van de overheid meer gericht moeten zijn op de ontwikkeling van nieuwe, lokaal toepasbare bronnen als zonne- en windenergie en energie uit biomassa, omdat dat, naast het bevorderen van besparingen, de enige manier is volgens welke voorkomen kan worden dat de nederlandse afhankelijkheid van het buitenland in de toekomst groter wordt, wat in een politiek onzekere wereld een verre van aantrekkelijke positie mag heten. Het energieprobleem zou een probleem voor allen moeten zijn, gezien de dringendheid van een substantiële energiebesparing in de nabije toekomst. Boermans kan met dit boekje bijdragen tot een breder besef van dit probleem door het ontsluiten van veel in moeilijk toegankelijke rapporten verborgen informatie, waarbij hij het evenwicht tussen overzicht en detail heeft bewaard, en door de vlotte en onderhoudende, de journalist kenmerkende stijl van schrijven. **Drs. J. B. Vos is wetenschappelijk medewerker van het Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit te Amsterdam.**

ARP en IKV

In Ned. Ged. (17/3/79, pag 9) schrijft de heer K. de Vries een misprijzend verhaal tegen/over de minister van Defensie, omdat min. Scholten kritisch staat tegenover de, met IKV inbreng geschreven, „Schets voor een nieuw Synodaal geschrift over Kernwapens” van de Ned. Herv. Kerk. De minister stelde dat het Synodale geschrift theologisch niet onderbouwd is. De heer De Vries, die de minister een dissident noemt, stelt – zeer tevreden – dat het rapport met grote waardering van rechts tot links in de Herv. Kerk is ontvangen. Is dat een juiste weegave? Is dissident juist? Uiteraard sprak niemand zich enthousiast uit voor kernwapens. En daar hield, volgens het synodeverslag, de eensgezindheid op. Volgens het vergaderingsverslag, misten vele synodeleden de theologische grondslag. Ds. Abma „Deze schets had ook op de tafel van een partij-politieke groepering kunnen liggen.” Vele synodeleden wezen er op

IKV en ARP

Vervolg van pag. 11

daardoor eenzijdig is. De heer De Vries vindt – helaas – die IKV inbreng helemaal geen reden om het stuk te wantrouwen, integendeel. De minister heeft m.i. zowel als kerklid en als CDA'er (CHU'er) volkomen gelijk de dominerende politiek gevaarlijke IKV-inbreng te wantrouwen. Wie het met de IKV-leuzen eens is, neemt m.i. onze vrijheid niet serieus, en kan alleen maar ... PPR/PSP (CPN) stemmen. Dat is, dacht ik, voor ons AR een toch wel zeer verdachte kleur (SR Zie o.a. IKV-manifest 1977 (herhaald in 1978) in de zgn. Vredeskrant 1977 (pag 3). Noch van een CHU'er, noch van een echte AR kan en mag men verwachten het met de uiteindelijke IKV-doelstellingen eens te zijn. Er zijn IKV leiders (o.a. Ter Laak in '73 en Ter Veer in '77) die stellen dat Europa pas veilig zal zijn als het onder de Russische invloedssfeer ligt en die geen verzet tegen Rusland wensen. Het is noodzakelijk dat Solzjenitzin meer wordt gelezen! Als het om het martelaarschap gaat ... dan vind ik nergens in de Bijbel dat ik dat moet zoeken.

Bovendien brengt het eenzijdige uitbouwen van kernwapens atoom chantage en (door de eenzijdigheid) de oorlog – die wij en IKV niet willen – juist dichterbij. De – ogenschijnlijk, zo mooie – gevaarlijke IKV filosofie verslaat door haar zoet gevoels haar tienduizenden. Blijkbaar ook in het CDA en zelfs in de principiële AR. De minister geeft blijk de eigen verantwoordelijkheid van de overheid te kennen, ... ook als trouw en zeer meelevend kerklid. Ede, 17 maart. H. Meijer. *Wie net met dat IKV-manifest een moet (volgens dat manifest) ook zo zijn/haar stemkeuze bepalen.

Regelmatig houdt de redactie van NG ruimte vrij voor bijdragen en/of reakties van de lezers. Slechts door de schrijvers ondertekende brieven, bijdragen of reakties kunnen worden gepubliceerd, terwijl de redactie daarnaast zich het recht voorbehoudt te lange stukken in te korten. De gepubliceerde stukken blijven steeds voor verantwoording van de schrijver.

Keuchenius'

Neen het is geen opgewekt beeld dat Prof. Diepenhorst over Keuchenius geeft in het nr. van N.G. van 3 maart j.l. Natuurlijk was het geen domme jongen die K. en die het daarom tot in de hoogste gezagskringen bracht maar dan volgent, een serie negatieve zinnen te zijnen nadele. „Fel in debat, ongunstig oordeel, wijdlopiegheid, Roomsenshater, kwetsende tegenstanders” ziedaar

B. de Boer

waar we het mee mogen doen. Hadden wij in de 20er jaren onze eerste AR propagandacub niet naar hem genoemd en heeft ondergetekende in HUIZEN NH zijn kinderen niet als leerlingen op de „Keucheniuschool” gehad? Mag ik nu tegenovergesteld aan „kwetsende tegenstanders” toch nog het volgende t.z.g. naar voren brengen als aanvulling op het epistel van Prof. D. In zijn levenswerk „Van Christen tot Anarchist” verhaalt Domela Nieuwenhuis, hoe hij, na wegens detentie weer in de kamer te zijn teruggekeerd, uiteraard door alle medeleden volkomen genegeerd, onverwacht vanuit de ministersbanken een kleine schuifelende figuur op zich af zag komen. Als enige van alle kamerleden kwam minister Keuchenius op hem af en begroette hem met een handdruk. Dit gebaar deed Domela Nieuwenhuis bijzonder goed waarom hij het in zijn boek meende te moeten memoreren. Als tegenhanger op bovenvermelde kwalificaties op zijn aard, karakter enz. mocht m.i. dit voorval niet onvermeld blijven.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Jubileumnummer AR-Staatkunde

De ARP bestaat honderd jaar. Bijna 60 jaar heeft AR-Staatkunde de partij in haar ontwikkelingen begeleid en dat wil zij ook deze maand doen.

Dit herdenkingsnummer wil niet alleen inzicht geven in het denken en doen van de ARP tot nu toe, het wil ook proberen onze blik te scherpen voor de vragen en uitdagingen van vandaag en morgen. Want het boeiende van geschiedenis en van herdenken is, dat het ons meer inzicht kan geven in wie wij zijn. Wat is nu het wezenlijke van de antirevolutionaire richting, die – wij vermelden het met bescheidenheid – een eeuw lang een stempel heeft gedrukt op politiek en samenleving (in feite anderhalve eeuw, zie de bijdrage van Puchinger).

Elke generatie zal eigen accenten aanbrengen, maar staat toch op de schouders van de vorige generatie. Als

de antirevolutionaire richting werkelijk wat heeft voorgesteld, dan moet die lijn van denken in de loop der jaren zichtbaar gemaakt kunnen worden. Dan blijkt trouwens tevens, of vorige generaties kans hebben gezien het vertrouwde erfgoed steeds opnieuw in gewijzigde omstandigheden tot gelding te brengen, of dat er toch perioden zijn geweest waarin men bleef steken in achterhaalde oplossingen voor nieuwe vraagstukken. De spanning tussen een vernieuwend en een conserverend beleid is een spanning die als een rode draad door de historie van het antirevolutionaire denken heen loopt. De ARP heeft in dit opzicht stellig hoogtepunten gekend, maar haar zijn de dieptepunten ook niet bespaard gebleven.

Dit herdenkingsnummer opent en besluit met een blik naar de toekomst. Mr. W. C. D. Hoogendijk opent met een bijdrage waarin hij ingaat op het herdenken van de ARP en de geboorte

van het CDA. Twee gebeurtenissen die nauw aan elkaar zijn verbonden. Wij sluiten dit nummer af met de weergave van een openhartig en uitvoerig gesprek tussen partijvoorzitter H. A. de Boer, twee van zijn voorgangers, dr. A. Veerman en drs. J. de Koning, de directeur van de Kuypersstichting, drs. A. M. Oostlander, en zijn voorganger mr. W. C. D. Hoogendijk, onder leiding van prof. mr. P. H. Kooijmans. Het gesprek gaat over de vraag hoe men de herdenking van de ARP persoonlijk ervaart nu wij op het punt staan een fusie aan te gaan met de KVP en de CHU. Tussen het openingsartikel en de weergave van het gesprek publiceren wij zeven artikelen. Allereerst schrijft G. Puchinger, over de personen die in ARP, CHU en KVP leidende posities hebben bekleed en over hun onderlinge verhoudingen. Dr. P. Kasteel schrijft daarna over de verhouding tussen de antirevolutionairen en de rooms-katholieken. Vervolgens worden vier bijdragen opgenomen waarin de ontwikkelingen in het denken in onze kring op enkele thema's worden geanalyseerd. Allereerst de onderwijskwesitie, die zo domineerde in de beginjaren van onze partij. Mr. J. Donner schrijft over het bijzonder onderwijs als voorwerp van aanhoudende zorg. Spoedig daarna, vooral vanaf 1891 werd de sociale kwesitie als brandend probleem onderkend: de heren A. Borstlap en drs. H. Borstlap analyseren het christelijk-sociale denken tot nu toe. Prof. mr. P. de Haan schrijft vervolgens over eigendomsverhoudingen in driestromenland. Het denken over eigendom is voor onze kring kenmerkend geweest. De schrijver analyseert dit mede in relatie tot het denken hierover in socialistische en liberale kring. Het zicht op internationale politiek kwam in onze partij wat later. Prof. mr. P. H. Kooijmans schrijft over wenkend en wijkend ideaal: de internationale rechtsorde en de Nederlandse politieke hoofdrichtingen. Zoals gezegd sluiten wij dit nummer af met de weergave van een gesprek.

Dit herdenkingsnummer verschijnt deze week. U kunt dit bijzondere nummer van A. R. Staatskunde bestellen à f 10,- op bijgaande bon. U kunt zich alsnog voor deze jaargang melden: f 40,- of f 28,- voor studenten, leden van de ARJOS of CDJA.

Het bestuur van de gemeentelijke Anti-revolutionaire kiesvereniging c.q. Statencentrale Leeuwarden geeft met grote verslagenheid kennis van het overlijden van haar voorzitter de heer

JACOB DAMSMA

Met grote waardering denken wij aan de gewetensvolle wijze waarop hij ruim negen jaar zijn taak heeft vervuld.

Moge de almachtige God mevrouw Damsma en haar kinderen troostend nabij zijn.

Rom.: 8 vers 37-39

Namens het bestuur
mevrouw F. S. Beunen-Haitsma

Beeldsamenvatting jubileumfeest ARP 7 april

Van de feestelijke manifestatie t.g.v. het 100-jarig bestaan van de ARP, gehouden in de Rotterdamse doelen op 7 april jl., is een kleine twee uur durende televisiemontage gemaakt.

Voor de kiesverenigingen en andere partij-afdelingen zijn twee exemplaren van deze beeld-samenvatting beschikbaar. Voor het vertonen heeft men een video-recorder nodig (type VCR) en een TV-toestel. De beeldsamenvatting bevat de volledige weergave van de historische beeldshow en van de gesprekken die met mevrouw J. van Leeuwen, H.

Algra, dr. J. Zijlstra, minister De Gaay Fortman en Wilma Noorda-Ritzema gevoerd zijn n.a.v. deze beeldshow. Ook de uiteenzetting van de heer Algra bij een negental AR-partij-voorzitters is volledig opgenomen. Daarnaast bevat deze montage flitsen van de toespraken van prof. Verkuyl, partijvoorzitter De Boer, premier Van Agt, prof. Steenkamp, afgewisseld met o.a. muziek, zang, en quiz. Kortom: een boeiende beeld-impressie van een feestelijke dag die bij velen diepe indruk heeft gemaakt. Aanvragen AR-secretariaat, dr. Kuypersstr. 3, 2514 BA, Den Haag, 070-46.96.29 (G.v.d. Berg of C. Bremmer).

Poppentheater over Europese verkiezingen

Heeft u in het kader van de activiteiten van de Europese verkiezingen wel eens aan een poppentheater gedacht? Die mogelijkheid is er!

In een twintig minuten durende voorstelling wordt het belang van de Europese Verkiezingen uiteengezet. In die voorstelling is onder meer een belangrijke rol weggelegd voor premier Van Agt (Jan Klaassen).

De kosten van het „Poppentheater Hildebrand” zijn voor een afdeling van een van de CDA-partijen f 250,- per middag of avond, waarvoor men dan drie voorstellingen te zien krijgt. Voor grotere afstanden worden reiskosten in rekening gebracht (f 0,35 cent per km). Adres: Poppentheater Hildebrand, Bloemstede 171, 3608 TC Maarssen, tel. 03465-62648. In Utrecht trekt dit theater veel publiek.

CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies”.

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander – perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten. Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uit maakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, ds. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

wordt geschetst wat voor eerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, drs. G. VAN Leijenhorst tijdens de openbare commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 29.5.1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leijenhorst tijdens het Tweede-Kamerdebat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland”. Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Stort het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

De CDA-
TWEDE KAMERFRAKTIE

CDA christen
democratisch
appél

vraagt op korte termijn een

BELEIDSMEDEWERK(ST)ER

Taak: Het assisteren van de fractiecommissie Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening bij de voorbereiding van de behandeling van regeringsvoorstellen en bij de beleidsvoorbereiding op langere termijn.

Gevraagd: Bij voorkeur een pas afgestudeerde jurist, danwel bouwkundig ingenieur met belangstelling voor en/of specialisatie volkshuisvesting.

Economische en planologische basiskennis strekt tot aanbeveling. Verwantschap met de politiek van het CDA wordt verwacht.

De salariering voor deze interessante functie is afhankelijk van opleiding en ervaring.

Sollicitaties richten aan:

CDA-Tweede Kamerfractie

t.a.v. de heer G. H. C. Halleen
Postbus 20018, 2500 EA Den Haag.

WAG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij
35e jaargang nr. 22 - 2 juni 1979

Stem CDA/Europese Volkspartij

Bouke Beumer

Lijst 2

Donderdag 7 juni de dag van de Europese Verkiezingen. Laat geen stem verloren gaan. Niet die van u zelf, noch van geestverwante christen-democraten. In het CD/Aktueelkatern meer informatie over verkiezingstips voor de laatste dagen. Juist activiteiten tijdens de laatste paar dagen zijn vaak beslissend voor het stemgedrag van veel kiezers. Informeer bij uw campagne team of kiesvereniging of u nog voor activiteiten kunt worden ingeschakeld.

Samen naar een Europa voor vrije mensen

Rechten van de mens in het buitenlandse beleid

Onlangs heeft de regering een nota uitgebracht over de rechten van de mens in het buitenlandse beleid. Er is ruim een jaar op deze problematiek gestudeerd en als resultaat is een vrij uitgebreide nota naar buiten gebracht.

Tijdens de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken heb ik vorig jaar, namens de CDA-fractie, het verzoek gedaan om een specifiek beleidsstuk over de mensenrechten uit te werken. Het doel hiervan was een meer samenhangend beleid op dit vitale beleidsdeel te verkrijgen.

Een dergelijk stuk zou het kabinet de gelegenheid geven een geprofileerde visie te presenteren, terwijl het een gerichte discussie in de samenleving kan bevorderen. Een aantal inhoudelijke punten heb ik toen genoemd: een weergave van de feitelijke ontwikkelingen; evaluatie van het gevoerde beleid; doeleinden en middelen van het beleid; de relatie met de ontwikkelingslanden, enz. Wij zijn de regering voor het inbrengen van deze nota erkentelijk en in het onderstaande artikel zal ik kort ingaan op de hoofdpunten van de nota.

Kenmerken en historische ontwikkeling van de rechten van de mens

In het eerste deel van de nota worden

Door mr. J. H. Scholten; CDA Tweede-kamerlid

enkele kenmerken van het begrip mensenrechten besproken. Daarna volgt een historisch overzicht van de ontwikkeling van de mensenrechten als voorwerp van nationale en van internationale normen.

In de eerste plaats waren deze rechten noodzakelijk om het individu tegen de willekeur van de staat te beschermen. Deze rechten worden veelal ondergebracht in de categorie klassieke mensenrechten. Daarnaast worden de sociale mensenrechten onderscheiden, die juist een actief optreden van de overheid vereisen. Op deze wijze worden voorwaarden gekreëerd om de sociale mensenrechten te verwezenlijken. De eerste zou men vrijheidsrechten, de tweede welzijnsrechten kunnen noemen.

De regering stelt, dat geen eensluidend antwoord te geven is op de vraag welke specifieke rechten het begrip mensenrechten omvat. Dit hangt af van wat men onder een menswaardig bestaan verstaat en welke de maatschappelijke omstandigheden zijn. Ik ben met de regering van mening dat de verschillende ideologische en religieuze denkrichtingen elk op hun eigen wijze inhoud kunnen geven aan het begrip mensenrechten. Dit betekent echter niet dat verschillend gedacht kan worden over een aantal kernrechten. Zonder de verwezenlijking van deze rechten komt het mensenleven direkt in gevaar. Ik denk hierbij aan de drie klassieke kernrechten die betrekking hebben op gevangenhouding, marteling en procesvoering, én aan het voorzien in de minimale basisbehoeften.

Speerpunten in de historische ontwikkeling van de mensenrechten zijn de Magna Charta Liberatum (1215), de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring (1776) en de Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger (1789). Met de in 1948 aangenomen Universele Verklaring van de Rechten van de Mens is de internationale normstelling goed op gang gekomen. Deze normstelling gaat ook nu nog verder. Daarnaast is het van essentieel belang de overeengekomen normen in de praktijk na te komen. Dit zal niet alleen van onze regering, maar ook van regeringen van andere landen en van nationale en internationale organisaties een enorme krachtsinspanning vragen. In het beschrijvende gedeelte van de nota geeft de regering een uitgebreid en goed gestructureerd overzicht van activiteiten van de V.N., de Raad van Europa, de regionale stelsels buiten Europa en de niet-gouvernementele

organisaties op het gebied van de mensenrechten. Met name het onderscheid in normen, organen en toezicht-procedures in V.N.-verband is zeer waardevol.

Het Nederlandse mensenrechtenbeleid

In het derde gedeelte van de nota - de analyse - worden de problemen die zich bij het mensenrechtenbeleid voordoen besproken. In dit deel schetst de regering het te voeren mensenrechtenbeleid. Ik zal in het onderstaande geen uitgebreide opsomming en commentaar geven op de verschillende beleidsonderdelen, maar beperk me tot het aanstippen van enkele positieve en minder positieve punten van het beleid.

De bevordering van de mensenrechten wordt als wezenlijk onderdeel gezien van het buitenlands beleid.

Reeds in de Memorie van Toelichting van de Begroting Buitenlandse Zaken 1979 werd gesteld dat vrede, veiligheid, bestrijding van armoede en de bevordering van de fundamentele rechten van de mens kernelementen van het Nederlandse beleid zijn. Hiervan uitgaande lijkt het me gewenst, dat, juist wat zo'n essentieel onderdeel als de mensenrechten betreft, er toetsingsmomenten in het buitenlands beleid worden ingevoerd. Ik ben ervan overtuigd, dat de mensenrechten niet in alle omstandigheden kunnen prevaleren, maar het is van het grootste belang dat in de verschillende gevallen een weloverwogen keuze wordt gemaakt. Deze duidelijke keuzemomenten in het beleid geven het parlement en de niet-gouvernementele organisaties de gelegenheid het beleid van de regering beter te controleren en, indien noodzakelijk, te kritiseren.

Mogelijkheden om dit te bevorderen zijn m.i. een jaarlijkse rapportageplicht betreffende mensenrechten en een zodanige departementale organisatie dat de mensenrechten als gelijkwaardig kernelement in het buitenlands beleid wordt ingebracht. Daarnaast heeft ook het parlement een duidelijke taak op dit gebied. Een (sub-)commissie zou zich met de problematiek van de mensenrechten kunnen bezighouden. Een ander positief punt is de opstelling van Nederland in multilaterale financieringsinstellingen. „Een beoordeling van economische overwegingen ter verwezenlijking van de doelstellingen van de (Wereld)Bank mag voorts niet voorbijgaan aan de vraag, of hulpactiviteiten van de Bank eventueel zelf een direkte bijdrage zouden kunnen vormen tot bestendiging van grove en voortdurende schending van mensenrechten” (p. 82-83). Verder wordt in de nota gesteld dat bij de

beschikbaarstelling van bankhulpgelden het in het algemeen veelal geboden zal zijn stringente criteria te hanteren, teneinde te bewerkstelligen dat de hulp in het bijzonder ten goede komt aan de bevolkingsgroepen wier lotsverbetering wordt beoogd.

Dit zelfde standpunt wordt ingenomen ten aanzien van de relatie tussen de E.G.- en de A.C.S.-landen. „De uit de overeenkomst voortvloeiende contractuele verplichtingen van de E.G. zouden hun grens moeten hebben daar waar hulpverlening zou leiden tot medeplichtigheid aan ernstige schendingen van de rechten van de mens”. (p. 82).

In de Oost-West relatie is het mijns inziens juist dat de mensenrechten in het kader van de ontspanning, stabiliteit en wapenbeheersing worden gezien. Op deze manier zal het, ondanks tegenslagen, mogelijk zijn optimaal invloed uit te oefenen om de mensenrechtensituatie in de Oosteuropese landen te verbeteren. Ook in de relatie met de ontwikkelingslanden signaleer ik een positieve houding ten aanzien van de verwezenlijking van zowel de klassieke als de sociale en economische mensenrechten.

De regering hanteert een realistisch uitgangspunt door te stellen dat economische emancipatie van de ontwikkelingslanden een onmisbaar onderdeel van de bevordering van de mensenrechten is. Hierdoor worden zowel voorwaarden voor de verwezenlijking van de sociale als klassieke rechten geschapen.

vervolg op pag. 5

DEZE WEEK IN WAG:

Mensenrechten en buitenlands beleid	pag. 1-5
Democratie van het CDA	pag. 2
Collijn in oorlogstijd	pag. 4
Homofilie en politiek	pag. 5
Unctad V	pag. 6
Uit de Arjos	pag. 7-9
Briefwisseling Van den Berg/Beumer	pag. 9
100 jaar ARP in de regio CDAktueel	pag. 9

CDA Europa-express in actie!!

CDA-trein op 5 en 6 juni door Nederland

In het kader van de Europese verkiezingen reist er op 5 en 6 juni, de dinsdag en woensdag vóór de Europese verkiezingen een speciale „CDA Europa Express” door Nederland. Aan boord onder meer lijsttrekker

Beumer, CDA-fractieleider Lubbers en minister-president Van Agt. In het CDAktueelkatern uitgebreide informatie over het programma, stations, aankomst- en vertrektijden etc. etc.

Energieverslindend

Begin dit jaar is binnen het Internationale Energie Agentschap – dat is een club van achttien westerse, olie-importerende landen die in 1974 is opgericht – afgesproken het verbruik van aardolieproducten in de aangesloten landen, waaronder Nederland, met 5% te verminderen. Deze afspraak is te beschouwen als een reactie op de stagnatie van de olie-exporten uit Iran en op de prijsverhogingen die door de olieproducerende landen worden doorgevoerd.

In ons land resulteert een en ander in een optreden van de minister-president in het NOS-journaal en in een actieprogramma dat door minister Van Aardenne naar de Tweede Kamer wordt gestuurd. In dit actieprogramma wordt, met de zomermaanden voor de deur, de nadruk gelegd op bezuinigingen in het wegverkeer; ook op gas en elektriciteit moet worden bezuinigd; de overheid geeft het voorbeeld en dit alles gebaseerd op vrijwillige medewerking. Een aantal weken later – het is inmiddels eind april – verschijnt de minister-president weer op de T.V. en lanceert dan het idee van de invoering van een super-B.T.W. op energieverslindende producten. Een paar kanttekeningen bij deze beleidsvoornemens en reacties daarop maken duidelijk hoe moeilijk een beleid gericht op vermindering van het energieverbruik van de grond is te krijgen.

Ten aanzien van het beroep op vrijwilligheid viel half Nederland over Van Agt heen: hoe kan iemand nu zoiets onnozels bedenken. De

Nederlander die zich vrijwillig in zijn energieverbruik matigt moet nog worden geboren. Alleen dwangmaatregelen met onmiddellijke ingang helpen. Net alsof het niet de meest normale gang van zaken is dat allereerst een beroep wordt gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van iedere burger. Het is nog maar de vraag of de schrijvers en commentatoren die zich zo misprijzend over de oproep van Van Agt uitlieten, wanneer onverhoopt binnenkort wordt geconstateerd dat het beroep op vrijwilligheid onvoldoende effect heeft gehad, deze gang van zaken niet mede zelf hebben opgeroepen. Met dit alles is niet gezegd dat met een beroep op vrijwilligheid moet worden volstaan. In eerste instantie is een dergelijk beroep terecht. Levert dit echter onvoldoende resultaat op dan zijn wettelijke maatregelen vereist. Het accent dat wordt gelegd op energiebesparing in het wegverkeer kan de indruk wekken alsof juist de automobilisten de grote boosdoeners zijn. Boosdoeners zijn het zeker, maar of ze de grootste zijn is niet bekend. Immers als de wettelijk voorgeschreven maximumsnelheid van 100 km per uur wordt nageleefd betekent dit een besparing van 3 1/2% op het verbruik van benzine en olie in het wegverkeer. De gevraagde 5% besparing van energie lijkt voor het wegverkeer geen onoverkomelijke zaak.

De idee van een super-B.T.W. voor energievreters heeft een paar aantrekkelijke kanten. Allereerst geeft het de consument de vrijheid om zelf te beslissen het duurder geworden

artikel te blijven kopen of het verbruik ervan te verminderen. Bovendien is het selectiever dan een globale maatregel als de oproep aan iedere energiegebruiker om 5% te bezuinigen, ongeacht of deze al zuinig omsprong met energie of niet. Er zijn echter een aantal zaken die vooraf duidelijk moeten zijn om tot invoering van dit hoge B.T.W.-tarief over te gaan.

Primair is de vraag: wat zijn energieverblindings? Waarschijnlijk denkt iedereen hierbij aan Amerikaanse auto's, droogtrommels en afwasmachines en dat is ook terecht, maar er is meer. Het gaat niet alleen om de apparaten die veel energie gebruiken, maar evenzeer om de producten die slechts met behulp van zeer veel energie kunnen worden voortgebracht. Er zijn wel eens berekeningen gemaakt van het aandeel van de energiekosten in de totale produktiekosten per bedrijfstak, maar een rangorde van consumptieartikelen naar de hoeveelheid energie nodig voor gebruik en productie is niet voorhanden. Toch zal althans de top van zo'n lijst met artikelen bekend moeten zijn om te weten welke zaken voor het super-B.T.W.-tarief in aanmerking komen.

In de tweede plaats moet je iets weten over de reactie van de consument op een dergelijke prijsverhoging. Als de consument erg ongevoelig is voor een prijsverhoging van de uitverkoren zaken dan heeft een dergelijke maatregel weinig effect. Hetzelfde geldt wanneer de reactie op de prijsverhoging slechts een eenmalig energiebesparend effect heeft bijvoorbeeld doordat in het jaar van invoering van de super-B.T.W. de verkoop stagneert maar vervolgens deze het oude groeitempo weer aanneemt. Met andere woorden, als je niet kunt verwachten dat de groei van de vraag naar de desbetreffende producten afneemt is een super-B.T.W. een kanon om een mug dood te schieten.

Vervolgens moet vaststaan dat de prijsverhoging als gevolg van deze super-B.T.W. niet tot prijscompensatie in de lonen leidt. In het geval van

energie gaat het om werkelijke schaarste en deze kan nooit worden opgeheven door de prijsverhogingen die van die schaarste het gevolg zijn in de lonen te compenseren. Gebeurt dit wel dan worden de ontvangers van de looncompensatie in staat gesteld dezelfde hoeveelheid energie en energieproducten aan te schaffen als voorheen, zonder dat die er is. Het gevolg is slechts dat de prijzen verder oplopen en inflatie aanwakkeren. Tenslotte is er de vraag naar de gevolgen voor de inkomensverdeling. Verhoging van het B.T.W.-tarief leidt tot een prijsstijging voor een bepaald produkt ongeacht of het door een minimumloner dan wel door iemand met een topsalaris wordt aangeschaft. Van deze laatste wordt daarom wel verondersteld dat hij door de super-B.T.W. nauwelijks wordt getroffen, dit in tegenstelling tot de minimumloner die de volle lading krijgt. Vanuit die optiek is het beter om in plaats van prijsverhogingen rantsoeneringsmaatregelen te treffen.

Maar ook dan zijn de verdeelingsperikelen de wereld nog niet uit. Zou bijvoorbeeld een ieder in dezelfde mate worden gekort in zijn gebruik van energie en energieproducten dan wordt de verdeling zoals die vóór de korting bestond in stand gehouden en het is nog maar helemaal de vraag of die nu wel zo juist was. Deze perikelen zijn ook de wereld nog niet uit wanneer iedereen eenzelfde hoeveelheid energie en energieproducten zou worden toegewezen. Afgezien van de praktische moeilijkheden zouden vele uitzonderingen noodzakelijk zijn die deze gelijkheid verstoren. Het is duidelijk dat ook op dit punt van de relatie tussen energiebesparing en inkomensverdeling klaarheid moet worden verschaft. Het lijkt echter niet onmogelijk dat super-B.T.W. en rantsoenering elkaar kunnen aanvullen: naast verhoging van de prijs door het hogere B.T.W.-tarief kan een maximum aan het verbruik worden gesteld.

In „Niet bij brood alleen” staat „dat bestudeerd zal worden, hoe de indirecte belastingen gebruikt kunnen worden als instrumenten voor het

beïnvloeden van de vraag naar grondstoffen en energie”. De super-B.T.W. kan, mits weloverwogen, een instrument zijn van een beleid gericht op energiebesparing. De lancering van de super-B.T.W. door Van Agt moet dan ook niet als een losse flodder worden afgedaan. Het is veel eerder onderdeel van een breder opgezette beleidsbenadering zoals door Lubbers vorig jaar bij het jubileum van het blad Bedrijfskunde al is aangegeven. Hij constateert daar dat onze zo welvarende maatschappij behoefte heeft aan nieuwe taakstellingen en nieuwe oriëntaties. Selectieve groei en maatschappelijk dienstbetoon zijn daarbij slagwoorden. Als één van de instrumenten die de overheid hiertoe kan hanteren is er het fiscale instrumentarium. Hiervan is het element van het inkomstenbeleid via het draagkrachtbeginsel van de directe belastingen ruimschoots gebruikt. Lubbers vervolgt dan – en het is te verleidelijk om tot slot hem niet meer uitgebreid te citeren – : „Evenzeer moet het toch mogelijk zijn bij het gebruiken van het op rechtsgronden gebouwde fiscale instrumentarium de selectieve groei-overwegingen in te bedden; met name uiteraard op het gebied van de indirecte belastingen. De ontwikkeling terzake is nog aarzeland. De discussie rond de B.T.W. voor de reparatiesector is daar een voorbeeld van, maar evenzeer het ontbreken van reclamehellingen en het zodanig achterblijven van accijns op roken, drinken en benzine dat deze artikelen nu relatief structureel goedkoper worden. Het fiscaal dwingen tot kleinere en zuinigere auto's lijkt al even moeilijk als de effectivering van de maximumsnelheid in het verkeer, alhoewel die getransformeerd tot verkeersveiligheid, waarschijnlijk een grotere bijdrage levert tot gezond en veilig leven dan tal van zeer kostbare uitbreidingen in de medische sector. Een maatschappij en een overheid die zich graag voorzien van het epitheton „vooruitstrevend” lijken op deze terreinen – het zijn maar willekeurige voorbeelden – te terughoudend”.

G.d.J.

De democratie van het CDA

Door drs. A. M. Oostlander, directeur dr. Kuypersstichting

De commissie Van Verschuier heeft in z'n rapport in enkele hoofdlijnen beschreven wat de democratie van de christen-democratie is. Er zijn mensen die stellen dat tussen „christelijk” en „democratisch” een spanning bestaat, misschien wel een tegenstelling. Is dat wel zo? Het gaat er maar om wat je onder democratie verstaat.

Geen imitatie van een oud verhaal

In de lijn van het rapport „Grondslag en Politiek Handelen” blijkt wel dat onze democratie-opvatting bepaald geen kopie of imitatie is van het gangbare denken.

Veel gepraat over democratie komt voort uit een oud verhaal: „er waren eens mensen, die tot de ontdekking kwamen dat ieder er op zichzelf belang bij had als er een leider zou zijn die het nakomen van afspraken kon afdwingen en die de verdediging tegen anderen

organiseerde. Deze van oorsprong geheel zelfstandige enkelingen stonden (op grond van een welbegrepen eigen belang) toen een deel van hun vrije beslissingsmacht of aan een daartoe aangewezen autoriteit die vervolgens regeerde op basis van de wil van de meerderheid”. Daardoor werd, binnen de grenzen van de sociale doelmatigheid, de wil van zoveel mogelijk enkelingen gerespecteerd.

Men kan zo blijven spreken van een regering door het volk. De meerderheid kan steeds als de beste vertegenwoordiger van het volk worden aangemerkt. Goed, d.w.z. democratisch, bestuur is dus meerderheidsbestuur. Een andere norm om goed en slecht bestuur van elkaar te onderscheiden is er in dit verhaal niet. Dat is het verhaal van het „sociaal contract”.

Zonder bovenmenselijke norm geen menswaardig bestuur

Voor christen-democraten heeft dit mooie verhaal geen werkelijkheidswaarde. Overheden zijn

er altijd geweest. Dat hoort bij de menselijke cultuur. Overheden hebben zich wel ontwikkeld en zien er dus steeds weer anders uit. De norm voor goed of slecht bestuur vinden wij niet in het menselijke zelf maar in het Evangelie dat het richtsnoer wil zijn voor ons politiek handelen. Wij weten danksels goed dat we iemand die de meerderheidsopvatting meent te vertegenwoordigen niet zomaar geloven of volgen moeten. Integendeel, christen-democraten raken daarvan niet onder de indruk. Het enige wat indruk bij ons mag maken is een serieuze argumentatie op grond van het Evangelisch appél. Daarbij gaat het niet om het „eerste de beste” oppervlakkige idee dat bij ons heeft postgevat. Daarom zeggen enquêtes ons niet zoveel omdat die immers aan oppervlakkige meningen (waar de ondervraagden zelf meestal helemaal niet aan gehecht zijn) een overmatige waarde toekennen.

Spreekbuis, maar vooral gids!

Die opvatting over democratie heeft

een grote invloed op de stijl van christelijke politiek. Wij kunnen onmogelijk steun zoeken bij de zelfzucht, de zorg om het eigenbelang, van onze kiezers en leden. Daarop mogen we beslist niet speculeren omdat we elkaar dan op een dwaalspoor zetten. We mogen ons als CDA niet laten leiden door „wat de volksmond zegt”. We moeten van onze politieke ambtsdragers eisen dat ze niet domweg spreekbuis, maar vooral ook gids zijn voor partij en volk. Wie voor ons geen nieuwe perspectieven opent is ons politiek vertrouwen niet waard. Niemand van ons kan op elk politiek terrein geheel z'n eigen oordeel vormen. Daarom is het van belang dat wij het politieke handwerk kunnen laten doen door mensen die zich steeds afvragen „hoe verhouden mijn politieke ideeën zich tot de oproep van het Evangelie voor het politieke leven” en „wat kan ik van die oproep leren voor mijn standpuntbepaling?”. Bij de beantwoording van die vragen zullen

onze vertegenwoordigers vaak de mist ingaan. Wij zelf trouwens niet minder. Maar door de bank genomen moet zulk zelfkritisch politiek bedrijven tot resultaten voeren die herkenbaar zijn als christen-democratisch.

Het beginsel, niet de dorpsdespoot

Daarbij willen wij hen helpen waar we kunnen. Zij zouden nl. best eens het wezenlijke van christelijke politiek kunnen vergeten of verwaarlozen. Hoe serieuzer wij die hulp vanuit de evangelische inspiratie bieden, hoe „mondiger” we zijn. Daardoor staan wij in het CDA allemaal in wezen op hetzelfde niveau, zijn we uiteindelijk gelijk of we nu kiezer of gekozene, functionaris of vrijwilliger zijn. Dat „beginsel onttoont de dorpsdespoot”, zoals men vroeger zei. En daarmee zijn we dan bij het echt democratische van de christen-democratie.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische Volkspartij
 Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
 prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
 Herman Amelink
 mr. Philie Burgers
 Truus Bot-van Gijzen
 Dick Corporaal
 drs. Gerrit de Jong
 dr. Willem de Kwaadsteniet
 Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
 Dr. Kuypersstraat 3,
 2514 BA 's-Gravenhage
 tel. (070) 46.96.20,
 giro 89673.

Abonnementsprijs
 f 16,- per halfjaar.
 Giro 89673 ten name
 van de A.R. Partijstichting
 te 's-Gravenhage.
 Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
 abonnement
 f 11,- per halfjaar.
 Advertentie-exploitatie
 020-24.58.26

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Werk aan de winkel

Voor de regeringspartijen zelf is er nu het nodige werk aan de winkel. Nu de regering met een aantal concrete voorstellen is gekomen, dienen zij zich afzonderlijk en gezamenlijk diepgaand te bezinnen, niet alleen over de inhoud van deze voorstellen maar ook over de consequenties van de eventuele verwerping van het geheel of een deel ervan. De beide fractievoorzitters hebben zich in hun eerste commentaar op de voorstellen voorzichtig opgesteld. Dat is verstandig; fractieberaad had immers nog niet plaats gevonden. En aan politiek stunts hebben we geen behoefte. Hier zijn zaken in het geding (aftopping, korting op de sociale uitkeringen) die voor met name het CDA grote principiële betekenis hebben. En deze zaken, waarbij de geloofwaardigheid van het CDA in het geding is, doen zich voor in de kontekst van een weinig rooskleurig economisch perspectief. Op de verantwoordelijkheidszin van de fractie wordt dan ook, zowel voor wat betreft de nationale economie als voor wat betreft het eigen program, een zware wissel getrokken.

Zuid-Europa

De stabiliteit in Zuid-Europa – dat

aantrekkelijke vakantiegebied – is nog ver te zoeken. De democratie blijkt er maar een tere en moeilijk tot wasdom te komen plant. De aanslagen van de laatste week in Madrid tonen aan dat ook in deze prille democratie de gevaren nog aan alle kanten op de loer liggen. En velen verwijten thans de democratie dat zij onvoldoende waarborgen biedt tegen dit soort aanslagen. Daarmee dreigt Spanje in dezelfde kringloop van het geweld terecht te komen als we thans in Italië en Turkije zien, waar de echte democraten zich tegen elkaar laten uitspelen door niet-democratische krachten. Het is te hopen dat de echte democraten in Spanje dit spelletje vroegtijdig zullen doorzien, want wie er uiteindelijk ook wint, in dit soort gevallen is het zelden de democratie.

Zot

De zotte vertoning in de Tweede Kamer, waarbij de CDA-fractie zich door de andere fracties moest laten voorlichten hoe zij moest stemmen, omdat haar woordvoerder niet aanwezig was, is niet erg belangrijk en voor iemand, die de uiterst ingewikkelde en hoogst specialistische materie van wetsontwerpen kent, zelfs gemakkelijk en zeer begrijpelijk.

Menten

De vernietiging door de Hoge Raad

NG COMMENTAAR

van het vonnis van de Haagse Bijzondere Strafkamer in de zaak-Menten is door velen als een bevrijdende uitspraak ervaren. Het rechtsgevoel van ons volk, dat zwaar beschadigd was door het feit dat Menten was ontslagen van rechtsvervolging en bijgevolg in vrijheid was gesteld, is door de nieuwe uitspraak van de Hoge Raad bevredigd. Het gaat niet aan dat misdaden als aan Menten ten laste zijn gelegd onbestraft blijven, indien niet duidelijk is komen vast te staan dat hij ze niet bedreven heeft. Niettemin blijft enige onvrede met de gang van zaken op zijn plaats. Het is een weinig fraaie zaak dat eerst de Hoge Raad moest vaststellen dat de Amsterdamse rechter met de door het ministerie van Justitie gedane toezeggingen te lichtvaardig was omgesprongen in voor Menten negatieve zin en thans moet vaststellen dat de Haagse rechter er te lichtvaardig mee is omgesprongen in voor Menten positieve zin. Een rechtsgang kan nooit zorgvuldig genoeg zijn; een

verdachte heeft daar ook recht op. Maar de procedure-Menten begint te lijken op een gerechtelijke eierendans. Het feit dat de zaak emotioneel en politiek zo geladen is, zal daar wel niet vreemd aan zijn. Op zichzelf is dat niet erg. Een rechter blijft per slot van rekening fungeren in de maatschappij. Maar hij moet wel recht spreken.

Politieke voetzoekers

Tijdens het parlementaire debat over de voortgangnota en thans naar aanleiding van de door het kabinet ingediende voorstellen in het kader van Bestek '81 zijn de verschillen van inzicht tussen de beide regeringspartijen door de oppositie breed uitgemeten. Dat is het goede recht van de oppositie. En het is onzin om te ontkennen dat er diepgaande meningsverschillen bestaan tussen de CDA- en de VVD-fracties. Wanneer echter bij herhaling wordt gezegd door Kamerleden van de PvdA dat zij zich niet kunnen heugen dat regeringspartners zo verdeeld waren, dan pleit dat niet voor het geheugen van deze Kamerleden. Waren het niet deze zelfde kamerleden die enige jaren geleden stelden dat de kloof tussen de regeringspartijen PvdA en KVP schier onoverbrugbaar was, al geruime tijd voordat het kabinet-den Uyl viel? Wij zullen dan ook maar aannemen dat dit soort uitlatingen politieke voetzoekers zijn: leuk voor

het publiek, maar zonder effect. En toch mag het niet voorkomen. Want het wekt de volstrekt verkeerde indruk dat de dames en heren niet voor hun taak berekend zijn en gehoorzaam achter die ene woordvoerder aanhollen. Dat is helemaal niet waar, maar je moet wel in de keuken gekeken hebben om te weten waarom het niet waar is. Zulke dingen mogen niet voorkomen om de simpele, maar hoogst belangrijke reden dat het aanzien van het parlement er niet door wordt gediend.

Doodstraf

De tenuitvoerlegging van de doodstraf aan de Amerikaan John Spenkink heeft duidelijk gemaakt hoe onmenselijk deze straf is. Kan men het een medemens aandoen hem zo lang in doodstrijd te houden, want als zodanig moet men toch de eindeloze reeks gerechtelijke procedures kenschetsen, om hem vervolgens toch ter dood te brengen? De vraag stellen is haar beantwoorden. Voor het eerst in twaalf jaar is in Amerika de doodstraf aan iemand tegen zijn wil voltrokken. In Amerikaanse gevangenissen wachten nog enige honderden ter dood veroordeelden, wier vooruitzichten nu somberder zijn geworden. Het is te hopen dat de schokwerking die van de dood van Spenkink uitgaat het Amerikaanse volk en de Amerikaanse wetgever in de verschillende staten er toe zullen brengen deze straf af te schaffen.

OVERWEGENDE

Je overgeven.....

De liberalen hebben een nieuwe leus bedacht. Een leus die op 't eerste gehoor wel toespreekt.... „gewoon jezelf zijn". Het kiezen van leuzen is een vak apart. Hoewel de Anti's het eigenwoningbezit willen bevorderen bedoelden ze toch iets anders met de verkiezingsleus „Uw eigen huis". De leus pakte dan ook niet. De mensen begrepen er de diepere achtergrond niet van. De titel van het CDA-programma „Niet bij brood alleen" kan gemakkelijk op een verkeerde manier worden uitgelegd. Er wordt soms een caricatuur van gemaakt – ook door eigen mensen – in de trant van „een biertje hoort er ook bij". Die CDA-ers, zo redeneert men, hebben het wel begrepen, een mens wil immers meer dan brood alleen. En zo krijgt de titel een betekenis die omgekeerd is aan de bedoeling. Tja, dat staat je te wachten als je de helft van een bijbeltekst als titel aan een politiek programma meegeeft. Ook de liberalen zullen al hebben ontekt dat hun nieuwe leus door de politieke tegenstanders gebruikt kan worden om alle fouten en vermeende fouten met de eigen leus nog eens extra aan te dikken. Vele artikelschrijvers hebben daar al aardige staaltjes van laten zien. Het lijkt echter beter de leus serieus te nemen.

Vrijheid voor de individu

Gewoon jezelf zijn, wat willen de liberalen met zo'n slagzin? De liberalen stellen de vrijheid van de individu voorop. Individuele ontplooiingskansen dienen zoveel mogelijk te worden bevorderd. Het Tweede-Kamerlid De Korte merkt in zijn boekje „naar een vrije samenleving, een nieuwe liberale toekomstvisie" onder meer op dat het liberalisme – meer dan enige andere ideologie – de mens als individu aan

het begin en aan het eind van het maatschappelijk proces plaatst. De fractievoorzitter voor de VVD in de Eerste Kamer, mevrouw H. van Someren-Downer, zei onlangs op het liberale congres in Breda: „Onze leus: gewoon jezelf zijn, is geen constatering maar een strijdkreet. We kunnen niet gaan slapen met de gedachte dat Nederland een tolerant land zou zijn. Vrijheid is niet vanzelfsprekend". De nieuwe liberale leus is een meer moderne vertaling van reeds lang verkochte waar: voorrang voor de individu, het beklemtonen van de eigen verantwoordelijkheid, meer vrijheid voor de burger zich zelf te zijn en zich te ontplooiën. Niet allemaal op Vader Staat leunen maar zelf de handen uit de mouwen. Het is niet moeilijk van de nieuwe leus een caricatuur te maken. De kans gewoon jezelf te kunnen zijn neemt immers toe naarmate men ook meer mogelijkheden heeft. Degene die goed woont, die onbekommerd kan studeren, die een verantwoordelijke baan met een goed inkomen heeft kan gemakkelijker gewoon zichzelf zijn dan degene die dit alles moet ontberen. En het kan nu eenmaal niet worden ontkend dat de VVD het met name van die maatschappelijk geslaagden moet hebben. De liberalen moeten met die vertekening maar rekening houden.

Europa

Wat moet men met een leus als „gewoon jezelf zijn" in Europa aan? Wie denkt aan de schrijnende armoede in grote delen van Italië en straks van Griekenland en Spanje, wie het oog richt op de miljoenen werklozen alleen reeds in de Gemeenschap, die kan met de liberale leus totaal niet uit de voeten. Er bestaan in eigen land en daarbuiten ongerechtvaardigd grote verschillen in

inkomens en vermogens. De onderwijs- en ontplooiingskansen zijn voor zeer velen in alle opzichten ongelijk. Over de kansen gewoon zichzelf te zijn van hen die in ontwikkelingslanden leven en het mede van onze op verandering, op hervorming van hun samenleving gerichte politiek moeten hebben,

sprekten we dan maar helemaal niet. Het „gewoon zichzelf zijn" is misschien een goede vertaling van het liberalisme, maar dan had Wim Aantjes het met z'n 3 H's van halen, hebben en houden in elk geval aan het rechte eind. De kiezers in Europa, waarop hierboven wordt gedomd, kunnen er geen kant mee op.

heeft de mens nog niet gelukkiger kunnen maken. Van dit alles was het „gewoon jezelf zijn" niet het resultaat. Het „ik doe wat ik doe" ligt de moderne mens dan wel voor in de mond bestorven, maar daarom is dat nog niet een kant van het jezelf zijn die om navolging of verdediging vraagt.

Jezelf zijn

Dat is voor de liberalen „baas in eigen buik". Ongebreidelde reclame op de T.V., commercie in de sport en in de omroep. Vrijheid, blijheid. Die kant van het jezelf zijn hebben wij als christen-democraten nooit erg zien zitten, 't gaat vaak ook om een vals soort vrijheid. Gewoon jezelf zijn is echter ook meer mogelijkheden voor de individu zich in vrijheid te ontplooiën. En dat kan vaak een hele goede zaak zijn. Alles regelen, alles verbieden en gebieden doodt het initiatief, maakt de bereidheid zelf verantwoordelijkheid te dragen geringer. Maar de vraag „vrijheid waartoe" kan hierbij niet worden ontlopen. Veel vrije tijd, meer geld, meer luxe, meer consumptie, het

Vorm

Bij liberalen en bij socialisten is de mens de maat van alle dingen. De Korte vatte het liberale gedachtegoed samen: „de mens als individu aan het begin en aan het eind van het maatschappelijk proces". Nu valt ook het ware liberale licht op de nieuwe slagzin. Degene die bepaalt wat uiteindelijk behoort bij het gewoon jezelf kunnen zijn is de mens. En dat de vrije individu, al wil hij zijn verantwoordelijkheid voor de gemeenschap nog zo goed mogelijk trachten te beleven, daarbij zeer ontspreken kan, moet dan maar voor lief worden genomen. In de mens-beschouwing van de liberalen ligt tegelijkertijd ons hartgrondig „nee" tegen hun filosofie. De ik-gerichte mens die het allemaal wel zal invullen wat het gewoon jezelf zijn betekent. Er gaat in mensenlevens en in dat wat wij samen op deze wereld doen en laten heel veel fout. Dat laat zich niet goed beoordelen wanneer de oorzaak van die fouten wordt ontkend, nl. de zondige aard van de mens zelf. Die zondige aard zorgt ervoor dat het gewoon jezelf zijn uiteindelijk uitloopt op normloos leven, op het zichzelf dienen, op egoïsme. Christen-democraten spreken uit dat zij door het appél dat God op mensen doet in dienst zijn genomen. Dat vraagt overgave in plaats van gewoon jezelf zijn. Wij kunnen aan het ik-gericht-zijn ontkomen door de God van de Bijbel als onze God te aanvaarden. Daarna zien wij de dingen anders. Ook al die dingen die de wereld bij het gewoon jezelf zijn vindt behoren. Ook een op zich aansprekende slagzin van de liberalen kan ons veel leren. Bijv. om niet te verslappen, om het onderscheidingsvermogen te behouden van wat goed en wat fout is. Het kan ons opnieuw leren ons in overgave bereid te maken te spreken, te handelen, kortom te leven vanuit..... alle Woord dat uit de mond van de levende Heer uitgaat.

H. A. de Boer

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Dr. Colijn in oorlogstijd

Hoe het begon

Door R. Gosker

In onderstaand artikel gaat de heer R. Gosker, voormalig adjunct-secretaris van de ARP in de periode 1940 tot 1957, in op zijn ervaringen met dr. H. Colijn in oorlogstijd. U leest hoe de heer Gosker als kersverse adjunct-secretaris in aanraking kwam met dr. Colijn.

Wij Calvinisme

Het was in de nadagen van de glorie van de mannenbroeders dat ik het voorrecht had regelmatig Dr. Colijn te ontmoeten en vrijwel dagelijks met hem verkeerde. Het was in de sloffase van het zich op de borst kloppend wij-calvinisme, zoals dr. C. van Rijnsdorp dat eens zo plastisch en tegelijk zo ironisch typeerde in het Dagblad Trouw. Hij deed dat klaarblijkelijk niet zonder leedvermaak. Vanuit zijn verleden was dat ook wel begrijpelijk. Dit „Wij-Calvinisme“ was reeds aan het wegebben. We wisten toen nog niet dat de wacht zou worden afgelost door het overmoedige „Wij zijn er ook nog christendom“, dat als maar schuldbelijdend voor de zonden der vaders met te grote zelfverzekerdheid weet wat goed is voor de mens. Het zich op de borst kloppend Wij-Calvinisme! Dat roept herinneringen op aan de Deputatenrede van dr. Kuyper, getiteld „Wij Calvinisten“ uitgesproken in 1909. Ik geloof niet dat het een van de beste redevoeringen is die Kuyper uitgesproken heeft. Het was aan de vooravond van de verkiezingen die een eclatante overwinning brachten aan rechts. Daardoor werd het aan Talma mogelijk gemaakt zijn baanbrekend werk te verrichten. In die jaren zijn de grondslagen gelegd van de sociale verzekering. De socialisten kwamen er toen ternauwernood aan te pas. Maar wat ging er om in het hoofd van die oude volksman toen hij deze rede uitsprak? Droomde hij van het leiderschap van een tweede kabinet Kuyper, zoals ook de tachtigjarige Gladstone vóór hem de teugels van het bewind in Engeland in handen genomen had? Waaraan heeft hij gedacht toen de uitslag van de verkiezingen een schitterende overwinning bracht en de smaad van 1905 werd uitgewist?

Kleine garde

Laat men de redevoering van dr. Kuyper „Wij Calvinisten“ nu nog maar eens nalezen. Maar dan moet men haar wel plaatsen in de tijd waarin ze werd uitgesproken. Mits men dan ook bereid is zich in te denken wie dan wel de hoorders waren die Tivoli in Utrecht vullen als dr. Kuyper statig en zelfbewust binnenschreeft en zijn Deputatenrede, doorspekt met vreemde woorden, uitsprak. Die hoorders hadden wel een bemoedigend woord nodig om hun zelfbewustzijn wat op te vijzelen. Die hadden behoefte aan een opwekkend woord. Te lang waren ze door de liberalen in de goot getrapt en door de socialisten als femelaars uitgejouwd. Het denkend deei der natie wist van wanten. De kritiek van de rode rakkers loog er niet om. Toen al betoogde Kuyper dat de Antirevolutionairen nooit boven de 15 zetels zouden uitkomen. Maar dat mocht niet een reden zijn om politieke verantwoordelijkheid te weigeren. We moesten meedoen naar de mate van onze kracht. In kerk, staat en maatschappij. En dat hebben ze gedaan, de mannenbroeders. Die kracht was overigens zo groot niet. Het valt in de praktijk van het politieke leven niet mee om op te komen voor de eer van God en de volksoverheden. Jawel, het eerste ging voorop! Het is

niet zo eenvoudig aan de materiële ontwikkeling van het leven een geestelijke inhoud te geven. Wanneer je dat probeert sta je al gauw bloot aan venijnige kritiek. We zijn dan ook wel wat voorzichtiger geworden, wat meer bescheiden. De ere Gods. Dat stond hoog in het vaandel geschreven. En op de Deputatenvergadering zongen ze het altijd: „Door U door U alleen, om 't eeuwig welbehagen“. Dat kon niet missen. En ze wisten wat ze zongen. Het was niet de grote massa van het christenvolk dat daar solide en met geestdrift achterstond. Het was een betrekkelijk kleine garde die door de ideeën en door het idealisme van Kuyper gegrepen was. Verspreid over het land in stad en dorp sjouwden ze van 's morgens vroeg tot 's avonds laat om die ideeën ingang te doen vinden. Maar wanneer een idee leeft wordt zij door dwergen gedragen. Wanneer een idee dood is kunnen ook reuzen haar niet levend houden. Het waren dwergen die de calvinistische idee uitdroegen. Het waren geen meesters in de rechten en geen doctorandi in de economie. In deze constatering gaat geen sarcasme schuil. De tijden waren toen anders. Het was het volk achter de kiezers dat was wakker geschud. Er zat veel ongeschoolde intelligentie in die groep. En echte vroomheid! Dat wel. En vooral gróte trouw. Inderdaad wanneer men de Deputatenredevoeringen van dr. Kuyper nog eens doorleest moet men zich goed realiseren onder welke omstandigheden deze uitgesproken werden. Wie was de orator? Wie waren de hoorders? Zelfs in zijn woordgebruik vijzelde hij zijn geestverwanten op. Zo kon je het volk zelfs toespreken. Zo achterlijk waren ze niet. En ze verstonden hem ook. En ze jubelden hem toe. Ze werden van hun minderwaardigheidscomplex verlost. Dat klinkt krijgshaftig en arrogant. Maar 's avonds werden knieën gebogen. Dat was de andere kant!

Na Kuyper Colijn...

Colijn was Kuyper niet. Het is wel de man die het stempel van zijn persoonlijkheid gezet heeft op de Nederlandse binnenlandse politiek gedurende de periode tussen de beide wereldoorlogen. Het is niet zo dat hij de politieke verhoudingen heeft beheerst. Daarvoor heeft hij teveel nederlagen geleden. Heeft Kuyper het antirevolutionaire volk het diensthuis van de liberale hegemonie uitgeleid, Colijn heeft het Nederlandse volk geleid door de woestijn van een economische crisis. Dat was wis en waarachtig geen gemakkelijke taak. Het Kanaän van de welvaartsstaat lag ver weg. Dat zou pas na de Tweede Wereldoorlog worden betreden. Daardoor werd Colijn meer dan Abraham Kuyper een nationale figuur. De antithese bleef het ferment van de antirevolutionaire politiek, maar door de crisis genoopt werd steeds meer een beroep gedaan op samenwerking en concentratie van alle goedwillende krachten in de samenleving om de crisis te overwinnen.

Adjunct-secretaris

In het najaar van 1939 werd de heer A. R. den Ouden 70 jaar en nu werd een nieuwe adjunct-secretaris van het Centraal Comité gevraagd. Er waren 52 kandidaten! In december van dat jaar had ik een gesprek met Zijne Excellentie dr. H. Colijn. Jawel „Zijne Excellentie“, want hij was Minister van Staat. Hij was toen opnieuw voorzitter van het Centraal-Comité. Ik herinner het me nog als de dag van gisteren. Hij ontving mij in de statige Kuyperkamer van het Dr. Kuyperhuis in Den Haag. Ik was jong. Net dertig jaar. Hij was de zeventig gepasseerd. Ik kwam uit de provincie. Zo groen als gras. Ik was een bewonderaar van de grand old

man. Voor Colijn hadden we gevochten. En voor hem hadden we bij de laatste verkiezingen de overwinning behaald. Met hem zelf te spreken was een gebeurtenis van jewelste. Dat overkwam niet iedereen. Na de selectie waren er een drietal kandidaten overgebleven. Die drie zouden door dr. Colijn zelf worden gepolst. Het gesprek duurde hooguit een half uur. De sollicitatiebrief werd doorgenomen. Naar aanleiding daarvan werden de vragen gesteld. Het was zaak kort en duidelijk te antwoorden. De vragen werden helder geformuleerd. Ieder woord en iedere letter tot aan de naamvalsuitgang toe kwam over. De klanken schreden door de ruimte van het grote vertrek en weerkaatsten tegen de wanden zodat de echo nog eens scheen te onderstrepen wat zo juist werd gevraagd. Want alles wat dr. Colijn zei was belangrijk. En hij wist dat. Dat behoorde nu eenmaal bij zijn stijl. Of misschien was hij in de loop der jaren zo geworden. Het was niet alleen zo bij dit sollicitatiegesprek. Het was altijd zo. Waar hij ook kwam, hij was overal direct het middelpunt. En dat niet alleen in de kring van zijn geestverwanten.

Ik herinner me later een bijeenkomst van een aantal prominenten op de Witte Brug in Den Haag. De Witte Brug in Den Haag was in die dagen min of meer een politiek begrip. Er was een receptie. Waarvan of voor wie weet ik niet meer. Maar zoals dat gaat de politieke oppertent bewoog zich door de zalen. Romme stond er te praten met een paar Kamerleden en oud-ministers. Colijn kwam binnen. Het gesprek verstomde. Iedereen week terug en zweeg. Colijn nam het woord en kreeg de aandacht. Iedereen schoof zo dicht mogelijk nabij om geen woord te verliezen van wat hij zei. Dat ging helemaal vanzelf. Hij sprak in feite altijd voor een publiek dat groter was dan de mensen die direct rondom hem stonden. Men probeerde steeds mee te luisteren naar wat hij te beweren had. Het was klaarblijkelijk altijd erg belangrijk wat hij te berde bracht. Zijn gedragen manier van spreken droeg daar waarschijnlijk toe bij. Je moest eenvoudig naar hem luisteren, of je nu wilde of niet. Maar men deed het ook. En eerbiedig. Ik zie nog de ontstemming op het gezicht van Romme. Die nam het niet. Hij moest wel. Maar dat het tussen die twee niet boterde was wel duidelijk. Colijn moest van Romme niet veel hebben. Of dat samenhang met de val van het vierde kabinet? Dat zal wel.

Verandering

Ik werd in die functie benoemd. Het betekende wel een grote verandering in mijn leven. Met ambitie wilde ik aan mijn nieuwe taak beginnen. Ik wist dat het hard werken zou worden. Daartoe was ik bereid. Het salaris interesseerde me niet veel. De hoogte daarvan speelde daarbij nauwelijks een rol. Omdat in die tijd het werken voor een beginsel, en dat was het toch, veel meer op vrijwillige basis gebeurde. In verkiezingstijd liep iedereen zich het vuur uit de sloffen. Je organiseerde. Je deed huisbezoek. Dat werd altijd goed voorbereid. C. van de Heuvel schreef er de handleiding voor. Je bracht pamfletten rond. Een artikel in „Nederland Waakzaam“ of in „Antirevolutionaire Staatskunde“ leverde financieel niets op. Het was een eer wanneer het werd geplaatst. Je deed het uit liefde voor de zaak. Het werd van je gevraagd en je deed het. In latere jaren heb ik er aan meegewerkt dat dit werd veranderd. Aan het Centraal Comité legde ik het voorstel voor om artikelen voor Nederlandse Gedachten voortaan te honoreren. Ik herinner me nog dat Schouten zijn voorhoofd fronste en bedenkelijk vroeg: „Moet dat nu Gosker?“ Maar het

Centraal Comité ging ermee akkoord. Dat was de nieuwe tijd die zich aandiende.

Partijbureau

Met veel ambitie begon ik mijn werk. Ik voelde me als een kat in een vreemd pakhuis. Het bureau van het Centraal Comité stelde niet zoveel voor. Als er geen verkiezingen waren was er ook niet zoveel te doen. Het Centraal Comité vergaderde in vreedstijd misschien één keer per jaar. Het voornaamste werk was het verzorgen van de contributie-afdracht. Er waren vóór de Tweede Wereldoorlog een kleine duizend kiesverenigingen met een 55 000 leden. Plaatselijk bedroeg de contributie f 1,- tot f 2,50 per jaar. De afdracht aan het Centraal Comité was per kiesvereniging een kwartje per lid. Het totale budget bedroeg derhalve nog geen f 13 000,- per jaar. Dat was het budget van de partij. Uit dit bedrag werden betaald de bureaukosten, het salaris van de adjunct-secretaris, van een medewerker en van één stenotypiste. De stenotypiste was mej. C. van der Burgh. Wat een werk heeft zij al die jaren verzet. Ik denk nog altijd met waardering aan haar terug. Niet het minst voor de accuratesse waarmee het werk werd gedaan. De andere medewerker was de heer Van Frankenhuyzen. Deze was meer speciaal belast met de verzorging van het verkiezingsfonds. Het was zijn taak bepaalde mensen in het land te gaan bezoeken en te trachten van hen een jaarlijkse bijdrage te verkrijgen voor dit fonds. Hij reisde daarvoor het land af. De zittende Kamerleden waren min of meer verplicht daaraan mee te doen voor f 25,- per jaar. Onder invloed van de bezuinigingen was de vergoeding voor de Kamerleden teruggebracht van f 5000,- tot f 4500,- per jaar. Sommige Kamerleden foeterden over deze bijdrage. Of er nu iets geregeld is weet ik niet. Dit alles was wel een ontvullende verrassing voor me. Veel om het lijf had het niet. Het verkiezingsfonds werd verder door de heer Duymaer van Twist in zijn zakboekje geadministreerd. Een geheim potje. Zo ging dat toen. Dat het systeem van het dubbel boekhouden al een paar eeuwen geleden was uitgevonden was echter op het bureau van het Centraal Comité nog niet doorgedrongen. En dat er zo iets als een balans bestond was men nog niet aan de weet gekomen.

Een eenvoudig kasboek, wel tabellarisch ingericht, was wel voldoende. Het was trouwens ook voldoende. De leden van het Centraal Comité waren hoofdelijk aansprakelijk voor de eventuele tekorten want rechtspersoonlijkheid bezat het Centraal Comité niet. Maar dat had in de voorafgaande 60 jaar nooit enige moeilijkheid opgeleverd. Het leven was

vroeger blijkbaar niet zo ingewikkeld. Een typemachine was er wel. Zelfs een stencilmachine. Zo klopte de tijd toch op de deur van het Centraal Comité. Meer was in die dagen ook niet nodig. We hadden tenslotte 17 zetels in de Tweede Kamer. En de voorzitter van het Centraal Comité was de dominerende figuur in de binnenlandse politiek van Nederland, en een belangrijke persoonlijkheid in het buitenland.

Ik voelde me de eerste weken niet alleen als een kat in een vreemd pakhuis. Ik gedroeg me als een kat in een porseleinkast. Ik had al spoedig een botsing met de heer Duymaer van Twist. De heer Van Frankenhuyzen reisde immers het land af om contribuanten te werven voor het verkiezingsfonds. Maar een eenvoudig rekensommetje leerde mij dat de kosten van verwerving veel hoger waren dan het bedrag dat jaarlijks aan nieuwe giften binnen kwam. Ik meende dat aan deze situatie zo snel mogelijk een einde moest worden gemaakt. Ik sprak er over met de heer Van Frankenhuyzen. Maar deze beriep zich op de heer Duymaer van Twist, want dat was de penningmeester. Hoe de zaak nu precies in elkaar zat wist ik overigens niet. Het kladboekje was immers in handen van de penningmeester. De heer Van Frankenhuyzen was boos. De heer Duymaer van Twist niet minder. Maar ja, de argumentatie loog er niet om. In ieder geval werd er in de kortste keren een einde aan gemaakt. De loop der gebeurtenissen in de volgende weken maakte verdere narijheid onmogelijk. Op 10 mei brak de oorlog uit. En toen veranderde opeens alles. Spekken van het verkiezingsfonds was voorlopig niet meer nodig.

Onderhoud Schouten

Intussen had ik al wel bemerkt dat de organisatie van de partij niet zo bar veel voorstelde. Het Centraal Comité had meer dan een jaar geleden vergaderd. Het dagelijks bestuur vergaderde nooit. Alles werd gewoon anderszinds afgedaan. Jan Schouten had als voorzitter gefungeerd gedurende de tijd dat dr. Colijn en mr. De Wilde minister waren. Ik schreef derhalve een brief aan de heer Schouten en vroeg om een onderhoud teneinde eens te worden ingelicht over wat ik nu eigenlijk op het bureau moest doen. Dat onderhoud kreeg ik. Het leverde evenwel niets op. Ik was daarna even wijs als daarvoor. De heer Schouten luisterde aandachtig. Hij zou alles eens overwegen en er met dr. Colijn over spreken. Of hij dat gedaan heeft, ik heb er in ieder geval niet veel van gemerkt. En achteraf heb ik reden om het te betwijfelen. De oorlog brak uit. En daarmee verdwenen al dit soort kwesties geheel naar de achtergrond.

Homofilie en politiek

Waarom kregen bisschop Gijsen van Roermond en bisschop Simonis van Rotterdam de laatste tijd zo veel belangstelling naar aanleiding van hun uitspraken over homofilie? Mgr. Gijsen sprak in een interview met Elsevier (20 januari jl.) zijn afkeuring uit over homoseksualiteit. Ook zei hij homoseksuelen, die het zondige van hun gedragingen niet inzien, de sacramenten te zullen weigeren. Mgr. Simonis schreef in twee brieven (11 december 1978 en 6 maart jl.) aan de priesters en andere pastorale werkers in zijn bisdom, dat homoseksueel gedrag afgekeurd moet worden. Bisschop Bluysen van Den Bosch en bisschop Ernst van Breda lieten zich op een geheel andere wijze over deze zaak uit.

Waarom was de afwijzing van homoseksualiteit door twee katholieke bisschoppen voor velen teleurstellend en schokkend? Had men iets anders mogen verwachten? Iemand die een mening over homofilie heeft moet deze met argumenten kunnen onderbouwen, terwijl deze argumenten van tijd tot tijd kritisch getoetst moeten worden. Voor christenen zal deze toetsing aan de hand van de bijbel gebeuren. Het is bekend dat in de bijbel niet gesproken wordt over homofilie, d.w.z. over de aanleg en gerichtheid van iemand die zich aangetrokken voelt tot een seksegenoot. Wel spreekt de bijbel over homoseksualiteit, d.w.z. over een seksuele handeling tussen seksegenoten. Wat kunnen wij uit de bijbel over dit onderwerp leren?

Seksuele wildernis

Vaak beroept men zich voor het afwijzen van homoseksualiteit op het verhaal van Sodom in Genesis 19. Dit verhaal verloopt als volgt. Tegen het vallen van de avond komen op zekere dag twee engelen in mensengedaante de stad Sodom binnen. Lot ziet hen en nodigt hen met oosterse gastvrijheid uit in zijn huis te overnachten. Zij gaan eerst met elkaar eten; daarna gaan ze slapen. Ineens blijkt het huis van Lot omsingeld te zijn; letterlijk staat er: „de mannen van Sodom omsingelden het huis, van jong tot oud, de hele bevolking, niemand uitgezonderd.” De hele meute roept Lot naar buiten; zij schreeuwen dat zijn gasten ook naar buiten moeten komen, „opdat wij gemeenschap met hen hebben”. Lot weigert dit zeer beslist; hij springt voor zijn gasten in de bres en zegt tegen die kerels dat ze zijn dochters wel mogen hebben. De mannen van Sodom weigeren dit, ze zijn razend op Lot. Waarschijnlijk was er een ernstige vechtpartij ontstaan, als de in-mensengedaante-verschenen engelen niet hadden ingegrepen: zij sloegen de mannen van Sodom met blindheid. Theologen hebben de laatste jaren uitvoerig, diepzinnig en soms niet geheel vrij van spekulaties over dit bijbelgedeelte geschreven. Ik laat hun beschouwingen rusten. Wat mij in dit verhaal het meest opvalt is, dat het in Sodom een grote troep was. Laten we er maar niet te fatsoenlijke en te gepolijste woorden voor gebruiken; het

Door dr. H.E.S. Woldring; bestuurslid ARP

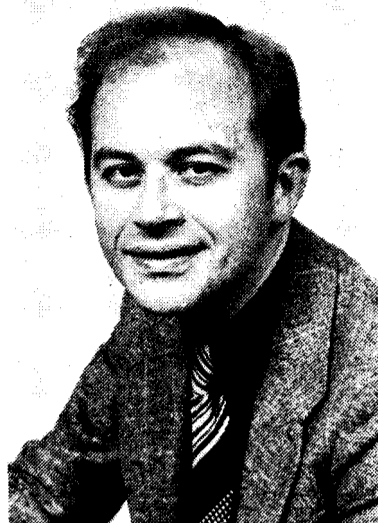
was er een seksuele en morele rotzooi. Men wist in Sodom heel goed van heteroseksuele omgang. Jong en oud stonden rondom het huis van Lot te springen; jonge mensen dus, die uit heteroseksueel verkeer geboren waren. Lot bood nota bene zijn dochters aan die kerels aan, die om gemeenschap met mannen staan te roepen. Lot probeerde een heteroseksueel lokaas; hij wist blijkbaar dat men het niet te nauw nam en dat heteroseksuele wantoestanden evenzeer aanwezig waren als homoseksuele.

Gebruik en misbruik

Welke konklusie men uit het bovenstaande verhaal ook wil trekken, in elk geval deze: in Sodom heerste een hetero- en homoseksuele chaos. Daarom de vraag: wat heeft die troep te maken met de situatie van een homofiele jongen die verliefd is op een andere jongen? Mag men de homoseksuele handelingen en gebruiken die in zo'n vriendschap plaatsvinden over een kam scheren met homoseksuele misbruiken? Het lijkt mij voor homofiele vrienden kwetsend en beledigend, als men hen bekritiseert met het verhaal over Sodom. Wij komen in het oude testament nog zo'n geschiedenis tegen: in Richteren 19 staat een verhaal over Gibeon. In deze stad omsingelen de mannen een huis waarin een leviet zijn intrek heeft genomen; zij willen met deze nieuweling gemeenschap hebben. De heer des huizes gaat naar buiten, neemt het voor zijn gast op en biedt zijn dochter en zijn vrouw aan... Wat in Sodom niet lukte, gebeurt hier wel: de mannen van Gibeon gaan er dan maar met de vrouw vandoor – die na een nacht misbruikt te zijn, sterft. Opnieuw moet de konklusie luiden: er heerste seksuele chaos, die met homofiele vriendschap niets te maken heeft. Als wij in het nieuwe testament de brief van Paulus aan de Romeinen lezen, ontmoeten wij in het eerste hoofdstuk een situatie die met die van de bovenstaande verhalen vergelijkbaar is. In dit hoofdstuk wordt zelf gezegd, dat mannen het heteroseksuele verkeer opgegeven hebben; zij zijn in wellust voor elkaar ontbrand, d.w.z. zij zijn hoofdzakelijk op lichamelijke bevrediging ingesteld. Deze seksuele wildernis wordt beschreven als een gevolg van hun goddeloosheid en ongerechtigheid. De goddeloosheid is blijkbaar zo ernstig geweest, dat er bij staat dat God hen aan hun schandelijkheid heeft overgegeven. Ook in deze beschrijving van seksuele ontucht kan ik niets lezen dat betrekking heeft op een zuivere homofiele vriendschap tussen twee jongens of twee meisjes die van elkaar houden. Natuurlijk kan pervers gedrag tussen homoseksuelen voorkomen – evenals tussen heteroseksuelen –, maar wil dat zeggen dat alle homoseksuele gebruiken pervers zijn? Ook kan men van homofiele mensen niet zeggen, dat hun geaardheid en wijze van leven voortkomt uit goddeloosheid of dat zij de omgang met een vrouw hebben opgegeven; zij kennen deze omgang meestal niet en wensen haar evenmin. Op grond van het bovenstaande is het noodzakelijk niet alleen onderscheid te maken tussen homofilie (gerichtheid op dezelfde sekse) en homoseksualiteit (seksuele handelingen tussen seksegenoten); ook binnen de homoseksualiteit kunnen wij een onderscheid maken tussen homoseksuele gebruiken en misbruiken, tussen gedrag en wangedrag.

Norm?

Maar wordt ons dan niet elders in de bijbel een norm voorgelaten? In de wetten van Mozes (Leviticus 18 vers 22) wordt gezegd: „Gij zult geen

gemeenschap hebben met iemand van het mannelijk geslacht, zoals men gemeenschap heeft met een vrouw; het is een gruwel.” In Leviticus 20 wordt zelfs gezegd, dat mannen die homoseksueel contact hebben ter dood gebracht moeten worden. In het nieuwe testament (I Corintiërs 6 vers 10, I Timoteus 1 vers 8-10) worden hoereerders, afgodendienaars, overspelers, wettelozen en tuchtelozen, vader- en moedermoordenaars samen met knapenschenders en schandknepen genoemd: zij gaan tegen de gezonde leer in, zij zullen het koninkrijk Gods niet beërven. Wat deze teksten uit het nieuwe testament betreft, ben ik geneigd opnieuw te denken aan een algehele morele dekadentie en seksuele losbandigheid. Niets wijst hier op homofiele vriendschapsrelaties. Knapenschenders en schandknepen worden in een adem genoemd met afgodendienaars, wettelozen en anderen. Leveren de teksten uit Leviticus ons meer moeilijkheden op? Ook hier kan het verbod van homoseksueel verkeer gericht zijn tegen losbandigheid. Ook kan het tegen de zogenaamde „kultische prostitutie” gericht zijn: homoseksuele prostitutie vond bij tempels en andere heilige plaatsen veelvuldig plaats. Of heeft dit verbod in de wet van Mozes een algemenere gelding? Ik zou dit niet graag beweren. In de eerste plaats zal men vandaag niet meer de doodstraf zetten op homoseksuele handelingen, zelfs niet op homoseksuele ontucht. In de tweede plaats zijn er veel meer verboden in de wetten van Mozes, al of niet met de doodstraf gepaard gaande, die wij vandaag niet meer houden omdat wij vinden dat zij voor ons niet meer gelden. (Zo mocht volgens Leviticus 21 (vers 21) iemand met een lichamen gebrek geen priester worden. Niemand zal tegenwoordig een theologiestudent iets in de weg leggen om priester of predikant te worden. Ook denken wij anders over het onderscheid tussen rein en onrein en over de reinigingswetten.) Het maakt de indruk van willekeur als men juist de teksten over homoseksuele contacten wel van toepassing verklaart

op de seksualiteit in een homofiele vriendschap.

Normaal

De vraag „is homofilie een normaal verschijnsel?”, wordt door de betrokkenen zelf meestal als pijnlijk ervaren. Soms hebben zij na een moeilijke periode van strijd hun zó-zijn en hun wijze van leven aanvaard. Zij zijn zoals ze zijn en vinden zich als zodanig normaal. In het bovenstaande heb ik niet naar volledigheid gestreefd, maar voor zover ik zie zijn er geen bijbelgedeelten die homoseksuele vriendschap zouden veroordelen. Sommige christenen wijzen wel eens naar de eerste bijbelhoofdstukken, die over de paradijsituatie spreken. De oorspronkelijke en normatieve seksuele relatie wordt daar beschreven als een heteroseksuele; na de zondeval is in de wereld veel verstoord en de homofilie zou een van de uitingen van die versterking zijn. Op zichzelf is deze redenering niet onjuist, maar zij kan tot gevaarlijke konklusies leiden. Zo schrijft mgr. Simonis in zijn brief van 6 maart jl., dat mensen om hun homofiel-zijn niet gediskrimineerd mogen worden, maar homoseksuele handelingen wijst hij af omdat zij met „Gods scheppingsordering” in strijd zouden zijn. Het lijkt mij voor de meeste homofielen onzinnig, dat hun handelingen gemeten worden naar een heteroseksuele norm. Deze raakt hen niet, is onbereikbaar en ongewenst. Is er voor hen dan geen andere levenswijze? Mensen die homoseksuele handelingen als antinormatief en zondig bestempelen, maken ten onrechte wel eens een vergelijking met kleptomanen en pyromanen: iemand die een ziekelijke drang tot stelen of brandstichting heeft, laten wij toch ook niet zijn gang gaan? Inderdaad, maar we moeten wel beseffen, dat kleptomanen en pyromanen anderen schade en leed doen. Daarentegen streven veel homofiele vrienden en vriendinnen naar een duurzame relatie van geborgenheid; zij zoeken en geven liefde – en de liefde doet de ander geen kwaad, zegt de brief aan de Romeinen (hfdst. 13 vers 10). Sterker: waar liefde woont, daar schenkt de Heer zijn zegen.

Homofilie zonder seksualiteit?

In zijn reeds genoemde brief laat bisschop Simonis de mogelijkheid voor een homofiele vriendschap open, maar keurt seksuele handelingen in deze vriendschapsrelatie af. Een standpunt dat m.i. om een kritische bezinning vraagt. Twee punten zou ik ter overweging willen noemen. Ten eerste: zoals in alle tussenmenselijke relaties funktioneert de mens ook in zijn vriendschapsrelatie altijd in zijn lichamenlijkheid. Het „ik ben mijn lichaam” is een grondgegeven. Niet dat het lichaam en de seksualiteit centraal staan, maar zij funktions in relaties met anderen. In de homofiele liefdesrelatie zoekt de vriend zijn vriend, niet slechts om het lichamenlijke maar in en door de lichamenlijkheid. Er zijn homofiele mensen die – vaak na strijd – in een seksuele onthouding leven. Maar deze gave van de onthouding is niet als een verplichting aan anderen op te leggen. Men zou er velen geweld mee aandoen. Een

homofiele vriendschap brengt met zich mee, dat de partners op een bepaalde lichamenlijke en seksuele wijze in deze relatie funktions. Een tweede punt van overweging is, dat het doen van uitspraken over seksuele handelingen tussen homofiele vrienden mij toeschijnt als indiskreet. Tenzij iemand er tegenover een arts, psycholoog, geestelijk verzorger of een ander over begint, lijkt het mij ongepast naar het seksuele leven in een hetero- of homorelatie te vragen of er uitspraken over te doen. **Als men de homofiele vriendschap als een eigengeaarde samenlevingsvorm aanvaardt, onttrekt zich het intiem-lichamenlijk functioneren aan de beoordeling van éke buitenstaander.**

In de kou?

In een politiek tijdschrift verwacht men doorgaans politieke beschouwingen. Opzettelijk koos ik in dit artikel voor een ethische benaderingswijze, ten einde geargumenteerde tot een politieke konklusie te komen. Een konklusie die reeds geformuleerd is in het CDA-verkiezingsprogramma „Niet bij brood alleen”. In art. 4 wordt bijzondere aandacht gevraagd „voor velerlei groeperingen alleenstaanden, zoals ongehuwden, weduwen, weduwnaars, gescheidenen (...) en voor samenwonenden in andere samenlevingsvormen.” Een CDA-werkgroep is ingesteld, ter bestudering van problemen als woningbouw en woningtoewijziging, successierechten, pensioenen, adoptie en andere voor andere samenlevingsvormen dan het gezin. Naar aanleiding van de recente uitspraken van mgr. Gijsen en mgr. Simonis voelen veel katholieke homofielen (en hun familie en vrienden), dat hun kerk hen in de kou laat staan. In de woorden van de bisschoppen hoorden zij te veel en kritiekloos de traditie en te weinig het evangelie van de kerk doorklinken. Ik heb dit artikel niet namens het CDA-bestuur of welke andere CDA-instantie geschreven. Toch weet ik naar aanleiding van veel gesprekken binnen het CDA over dit onderwerp, dat ik de gevoelens en inzichten van velen vertolk; een stem uit het CDA die solidariteit met de homofiele mensen uitsprekt en die op grond van het CDA-verkiezingsprogramma hun rechten wil verdedigen en wil helpen realiseren in politiek beleid.

**H. R. van Triest
B.V.**

Hoogeveen

**Al 20 jaar een
krachtige schakel bij
aan- en verkoop van
ruwveevoer.**

Mensenrechten en buitenlands beleid

Vervolg van pag. 1

Naast deze positieve punten plaats ik een aantal kritische kanttekeningen bij een aantal beleidsonderdelen. In het algemeen wordt het beleid dat gericht is op concrete inbreuken op de rechten van de mens aan zoveel voorwaarden gebonden dat als gevolg daarvan de beleidsruimte van de regering sterk ingeperkt wordt. Wat betreft de konsequenties van het mensenrechtenbeleid voor de economische betrekkingen merk ik het volgende op. De regering is van mening dat ernstige

en stelselmatige schendingen van mensenrechten onder bepaalde voorwaarden aanleiding kunnen zijn tot beperkende maatregelen ten aanzien van de economische betrekkingen met het betreffende land. Ik ben ook van mening dat wat betreft de toepassing van economische maatregelen de situaties verschillend beoordeeld moeten worden, maar vraag me wel af wat de gevolgen zijn van de stelling, dat zulke maatregelen geen onevenredige schade mogen toebrengen aan de Nederlandse

belangen, evenals de nota stelt. Indien we, voor de rechten van de mens willen opkomen – en wie betwijfelt dat! – dan mogen we niet uitsluiten dat dat in bepaalde omstandigheden van de Nederlandse samenleving offers zal vragen. Deze offers zullen echter relatief gering zijn indien we beseffen hoe groot het leed van de slachtoffers van de schendingen van de mensenrechten is. Dit accent zou sterker aangebracht kunnen zijn. Ter afsluiting wil ik er opnieuw voor pleiten dat er een gerichte maatschappelijke discussie over deze nota zal plaatsvinden. Ik hoop dat de regering deze de komende maanden mogelijk zal maken en stimuleren. De CDA-Tweede Kamerfractie zal zich gaarne voor een brede maatschappelijke inbreng openstellen.

**VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN**
directie- en schaftketen
scholen en
kerken
directie- en
schaft-
wagens
etc.

HAHBO
HARDINXVELD

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Wereldhandelsconferentie te Manilla (I)

Door mr. C. P. van Dijk;
CDA-Tweede-Kamerlid

Eerste indrukken Unctad V

De vijfde VN-Conferentie over Handel en Ontwikkeling (UNCTAD) is, op het moment waarop ik dit schrijf, nog meer dan een week van haar eindpunt verwijderd. Aangezien die laatste week beslissend zal worden voor de uitkomst, valt daarover nu nog weinig te zeggen.

Dit eerste artikel geeft slechts de indrukken weer van iemand die het genoegen heeft gehad de eerste achttien dagen van de conferentie mee te maken – de aanloopperiode, waarin kiinkende redevoeringen worden afgestoken, stellingen worden betrokken en waar schermschietingen plaatsvinden maar waarin de werkelijke strijd nog moet beginnen. In een volgend artikel wordt o.a. stilgestaan bij de handels-politiek en financieel/monetaire zaken.

Plaats van handeling

De Philippijnen, „Islands in the Sun“, een paradijselijk tropisch land van meer dan 7000 eilanden met een vriendelijke, gastvrije en bijna altijd iachende bevolking. Manilla, de hoofdstad, een metropool van bijna 8 miljoen inwoners – sinds mijn laatste bezoek in 1972 duidelijk verder gemoderniseerd: moderne, torenhoge kantoorgebouwen, luxe hotels, en een congrescentrum, met ruimte voor bijna 6000 deelnemers, dat zijns gelijke in Nederland tevergeefs zal zoeken.

Onmiddellijk achter deze façade van welvaart – de bittere armoede van de meerderheid van de bevolking, de sloppen en krottenwijken, de vele monden die uit een te schamel inkomen moeten worden gevoed, de bedelaars en prostituties. Een enthousiaste publicatie over de economische vooruitgang van de Philippijnen vermeldt vol trots dat het reële inkomen per hoofd van de bevolking tussen 1972 en 1978 met 25% is gestegen, maar laat twee bladzijden verder zien dat de lonen van geschoolde arbeiders in die jaren met 28% in koopkracht zijn gedaald en die van ongeschoolde arbeiders met 35%. De harde realiteit achter die cijfers ervaren we bij een bezoek aan een vissersdorp niet ver van Manilla. De mensen, die wij spreken, zijn eenparig van mening dat het leven in de afgelopen vijf jaar moeilijker is geworden – het inkomen van f 3 tot f 4 per dag moge niet zijn afgenomen in die periode maar de kosten van levensonderhoud zijn zodanig gestegen dat het steeds moeilijker wordt het hoofd boven water te houden. Een recent bevolkingsonderzoek wees uit dat 60% van de dorpsbevolking aan tuberculose lijdt. De conferentie is mijnierv verwijderd van dit soort alledaagse zaken. Een demonstratie van het stedelijk proletariaat en de armen op het platteland, op een zondag in Manilla georganiseerd om ook hun stem op Unctad V te doen horen, werd door de politie snel ontbonden en is vrijwel onopgemerkt gebleven.

Organisatie van de Conferentie

De massaliteit en complexiteit van dit evenement is zodanig dat de conferentie moeilijk volledig te beschrijven is. Zoals bekend is UNCTAD het wereldwijde forum waarop West en Oost en Zuid elkaar ontmoeten om te trachten overeenstemming te bereiken over de vraag hoe de economische wereldorde er in de toekomst zou moeten uitzien, toegespitst (zoals de naam al aangeeft) op de terreinen van handel en economische ontwikkeling. Meer dan 5000 afgevaardigden uit bijna 160 landen, met de meest uiteenlopende opvattingen, die het in vier weken eens moeten worden over een lange lijst van bijzonder ingewikkelde onderwerpen! Op de agenda staan: de huidige toestand van de economische betrekkingen tussen rijke en arme landen (trefwoord: interdependentie), de handelspolitiek in het algemeen, het grondstoffenvraagstuk, de handel in (half)fabrikaten, het monetaire stelsel, de omvang en samenstelling van de ontwikkelingshulp en andere kapitaal-

stromen, het schuldenprobleem, de overdracht van technologie, de scheepvaart, de positie van de allerarmste en geïsoleerde ontwikkelingslanden, de relatie met het Oostblok, de samenwerking tussen de ontwikkelingslanden onderling en tenslotte de toekomstige rol en functie van UNCTAD zelf. Om deze formidabele agenda enigszins hanteerbaar te maken, wordt de zaak in acht delen gesplitst en voor elk daarvan wordt een onderhandelingsgroep gevormd.

Vier groepen

De deelnemende landen vallen in vier groepen uiteen: de rijke Westerse landen (de zgn. B-groep), de ontwikkelingslanden (de G-77), het communistische Oostblok (de zgn. D-groep) en China. De eerste twee groepen vallen weer in sub-groepen uiteen. Binnen de B-groep neemt de EEG bijv. een aparte positie in. Binnen de G-77 vallen Latijns-Amerika, Afrika, de Arabische landen en Azië als sub-groepen te onderscheiden. Ik heb zelf getracht, tot ver in de derde week toen collega Aarts in Manilla arriveerde om mij te vervangen, om de voortgang in een drietal onderhandelingsgroepen te volgen: groep I (interdependentie), II (handelspolitiek) en IV (financiële en monetaire vraagstukken). Veel van mijn indrukken, die hieronder volgen zijn opgedaan in deze drie groepen en mijn verslag is dus verre van volledig. Mijn bevindingen over de groep II en III komen in een volgend artikel aan de orde.

Blinde vlekken

Toch eerst nog iets over een aantal zaken, die door de G-77 op deze conferentie niet aan de orde zijn gesteld. Er zijn nogal wat blinde vlekken.

1. Een strategie voor de bestrijding van de armoede binnen de ontwikkelingslanden ontbreekt. De versterking van de internationale economische positie van die landen (het centrale thema van UNCTAD V) is voor die bestrijding wel een noodzakelijke voorwaarde maar houdt niet zonder meer in dat de armsten ook metterdaad geholpen worden. Zie de cijfers die ik hiervoor gaf over de Philippijnen. De noodzaak om zowel nationaal als internationaal de beschikbare middelen mede te richten op de voorziening in een aantal basisbehoeften van de allerarmsten ligt buiten het kader van deze conferentie. In dit opzicht in UNCTAD V oer-conservatief: het aandringen op meer ontwikkelingshulp (en dan liefst vrij besteedbaar en zonder voorwaarden), grotere kapitaalstromen en onbelemmerde toegang voor eigen exportproducten tot de Westerse markten – hoe gerechtvaardigd ook op zichzelf – zijn oude concepties, die te weinig duidelijk maken welke effecten worden beoogd en bereikt binnen de sociaal-economische structuur van de ontwikkelingslanden zelf. In iets minder ingewikkelde taal: worden de armen van dat alles iets beter en, zo nee (of in onvoldoende mate), hoe kan men verzekeren dat dit wel gebeurt?

2. Differentiatie binnen de groep van ontwikkelingslanden. Men laadt de verdeling op zich verdeeldheid te willen zaaien binnen de G-77 als men wijst op de zeer uiteenlopende economische posities van landen binnen deze groep. Maar zodra men zich zet tot een beoordeling van de problemen en tot het formuleren van oplossingen, is het vrijwel onmogelijk te doen alsof er geen verschil is tussen bijv. Brazilië, Mexico, Korea en Taiwan enerzijds en Tsjaad, Niger en Bangladesh anderzijds, om van de olieproducerende ontwikkelingslanden nog te zwijgen. De rijkere, geïndustrialiseerde ontwikkelingslanden zullen

binnen de G-77 een groter verantwoordelijkheid en een trekkende functie moeten aanvaarden en daarbij geleidelijk aan af moeten zien van preferentiële behandeling door de rijke landen om zodoende meer ruimte te laten voor hun armere groepsgenoten. Maar de bereidheid hiertoe is op UNCTAD nog niet erg sterk ontwikkeld.

3. De bevolkings-, energie- en voedselvraagstukken komen niet voor op de agenda.

4. De rol die de olieproducerende landen in de afgelopen jaren (op economisch, monetair en energiegebied) hebben gespeeld, komt evenmin op de agenda voor. Pogingen van de Latijns-Amerikaanse landen om dit punt wel te bespreken leiden tot verdeeldheid in de G-77.

5. De geïndustrialiseerde Westerse landen zitten in de beklagdenbank en de (dikwijls zeer terecht) kritiek is nogal fors. De socialistische Oostbloklanden, wier bijdrage aan de ontwikkeling van de derde wereld slechts een fractie is van die van het Westen, worden aanzienlijk milder behandeld en de toekomstige rol die hun is toebedacht komt minder goed uit de verf.

6. De sterk remmende factoren die binnen de ontwikkelingslanden zelf hun groei beperken en met name een grens stellen aan de snelheid en effectiviteit waarmee zij de beschikbare interne en externe hulpbronnen kunnen benutten, liggen buiten het gezichtsveld van de conferentie.

Samenhang

Over de samenhang tussen de economieën van de rijke en de arme landen is het oordeel van de G-77 zeer kritisch, zo niet ronduit afwijzend. Na de koloniale perioden leven we nu in een periode die door velen werd beschreven als neokolonialistisch waarin we nog steeds aan het kortste eind trekken. Vooral de huidige economische crisis heeft geleid tot een situatie waarin de problemen van economische stagnatie en inflatie eenzijdig op ons, arme landen, worden afgewenteld. Die oude economische orde staat op instorten. De daarbij behorende instituten (zoals I.M.F. en Wereldbank) zijn niet meer tegen de huidige problemen opgewassen en dienen grondig te worden herzien. Een nieuwe internationale economische orde dient gestaite te krijgen waarin ons, als ontwikkelingslanden, niet alleen een groeiend inkomen uit exporten van grondstoffen en van steeds meer industrieproducten tegen redelijke prijzen is gegarandeerd en onze economische ontwikkeling wordt versneld door een massale stroom van kapitaal en technische kennis, maar waarin wij ook een grotere stem hebben in het economische, commerciële en monetaire beheer van deze wereld.

Daartoe zullen aan UNCTAD (waarin de ontwikkelingslanden een meerderheid hebben) nieuwe taken en bevoegdheden moeten worden gegeven; het doen en laten van de rijke landen moet op een aantal punten onder internationaal toezicht worden gesteld.

Zo zou men, in grote lijnen, de positie van de ontwikkelingslanden op UNCTAD V kunnen samenvatten. Hun ongeduld en ontevredenheid met de geringe vooruitgang is begrijpelijk zeer groot. Dat men daarbij overdrijft en dikwijls onpraktische en onhaalbare voorstellen doet, mag ons niet afleiden van de hoofdzaak: dat de huidige verdeling van inkomen en zeggenschap nog steeds fundamenteel onevenwichtig is en dat op UNCTAD V althans een aantal concrete verdere stappen naar een nieuwe orde zullen moeten worden aanvaard wil deze conferentie slagen. Vooralsnog is de houding van de Westerse landen, verenigd in de B-groep, nogal terughoudend en defensief. De Nederlandse delegatie neemt binnen de EEG en de B-groep consequent de houding aan dat wij de voorstellen van de G-77 construc-

tief en met grote soepelheid willen bespreken.

Een nieuwe internationale economische orde, waarin de arme landen een rechtvaardige en volwaardige plaats zullen hebben, is niet iets dat van de ene dag op de andere tot stand komt maar een proces dat zich over een lange reeks van jaren zal ontwikkelen. Dat daarbij in de afgelopen jaren in het geheel geen voortgang zou zijn gemaakt (zoals enkele leden van de G-77 beweerden) is niet juist. Wie de cijfers, door het UNCTAD secretariaat opgesteld, nauwkeurig bestudeert, komt tot wat meer genuanceerde conclusies.

Allereerst is de inkomensgroei van de ontwikkelingslanden, ook als men de olielanden terzijde laat, in de laatste vijf jaar vele malen groter geweest dan in de rijke landen. Dit geldt ook, zij het in mindere mate, voor de groep van zeer arme ontwikkelingslanden. Alleen bij de allerarmste landen (de harde kern van het probleem) bleef de groei achter. In sommige ontwikkelingslanden was de ontwikkeling zo snel dat ze nu tot de nieuwe Industrielanden worden gerekend. Dat het ontwikkelingstempo duidelijk onder de huidige economische crisis geleden heeft en onder de verwachtingen is gebleven, neemt niet weg

dat de grenzen tussen arm en rijk minder star zijn dan soms wordt aangenomen. Ook de buitenlandse handel van de ontwikkelingslanden ontwikkelde zich in die jaren zeer snel. Niet zozeer de grondstoffen, maar vooral de export van fabrikaten nam tussen 1970 en 1977 met 400% toe in waarde; de hoeveelheid verdrievoudigde. Drie kwart van die uitvoer wordt afgenomen door de rijke westerse landen. Het Oostblok neemt enkele procenten voor zijn rekening. Dat de prijzen voor ingevoerde en uitgevoerde goederen ten nadele van de ontwikkelingslanden zou zijn veranderd, is een halve waarheid. Rekenen men de olieprijs mee, dan is de ruilvoet tussen 1970 en 1978 jaarlijks met 5,3% in het voordeel van de ontwikkelingslanden veranderd. Laat men de olie erbuiten dan was er een verslechtering van 1,9% per jaar.

Ook op het punt van de kapitaalstromen blijven de rijke Westerse landen het sterkste trekpaard van de derde wereld. De snelle ontwikkeling op dit gebied krijgt vooral reliëf als ze vergeleken wordt met de tekorten op de lopende rekening van de betalingsbalansen van de niet-olieproducerende ontwikkelingslanden:

(in \$ miljarden)	1971	1977
Tekorten op lopende rekening betalingsbalans	14,3	25,9
Kapitaaloverdrachten op lange termijn idem op korte termijn	13,3	48,8
Credieten van het IMF	1,8	-10,6
Toename in Valuta-reserves	0,8	12,2

Ongeveer 90% van de kapitaaloverdrachten op lange termijn is afkomstig van de Westerse wereld. Het aandeel van het Oostblok daalde van 10% in

1971 tot 1,8 in 1977. De olieproducerende ontwikkelingslanden namen in 1977 bijna 9% voor hun rekening.

Bovenstaande gegevens brengen enige nuance aan in het algemeen nogal sombere beeld, dat op UNCTAD V van de relatie tussen arme en rijke landen werd geschilderd. Bedacht dient te worden, dat in bovenstaande cijfers meer dan honderd zeer uiteenlopende ontwikkelingslanden worden samengevoegd. De situatie per afzonderlijk land is vaak zeer veel ongunstiger dan men op grond van dit soort globale cijfers zou verwachten.

Wie verre reizen doet moet soms veel betalen.

Als u aan vakantie denkt, dan denkt u aan zon, aan zee. Niet aan ongelukken. Niet aan die andere, die hele dure "verblijfplaats": het ziekenhuis.

Dat moet u zo houden. U denkt aan plezier. UBO denkt aan de rest.

UBO verzekert de kosten van geneeskundige hulp, extra reizen en verblijfkosten, telefoontjes en telegrammen, bagage die verloren gaat, paspoort dat zoek is en noemt u zo maar op.

Het geeft niet hoe ver u gaat. De ideale reisverzekering van UBO is geldig voor de gehele wereld.

Voor 'n luttel bedrag hebt u 'n veilig verzekerde vakantie. Dat is toch 'n prettig gevoel. Stuur de bon voor meer informatie naar: UBO, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Een postzegel hoeft niet.

BON
voor een veilig
verzekerde vakantie.

Ik wil alle informatie over de ideale reisverzekering van UBO. Gratis en vrijblijvend.

Mijn naam is: _____

Straat: _____

Plaats: _____

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- pleziervaart- en caravanverzekeringen
- autoverzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- a.v.p. verzekeringen
- brandverzekeringen
- inboedelverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- aanvullende pensioenverzekeringen
- begrafenisverzekeringen
- levensverzekeringen

UIT DE ARJOS

Europa, waar moet dat heen?

Nadat ik een vorige keer critiek heb geuit op de gezwellen toon die in het programma van de Europese Volkspartij (EVP) wordt aangeslagen, zal ik nu proberen een meer inhoudelijke beoordeling ervan te geven. Achtereenvolgens komen aan de orde de mogelijke drijfveren voor Europese samenwerking, de gebieden waartoe deze beperkt dient te blijven, enkele kernpunten uit het EVP-programma en de waardering daarvan. Tenslotte komt de rol van de Arjos aan de orde.

De motieven om naar samenwerking in Europese verband te streven zijn van tweeërlei aard. Om te beginnen kunnen we het ideale standpunt onderscheiden: na de verschrikkingen van de tweede wereldoorlog is het zaak de banden tussen de staten zo nauw aan te halen, dat iets dergelijks niet meer voor kan komen. Later kwam hier nog bij dat Europa als zodanig haar stem in de wereld diende te verheffen ter bestrijding van onrecht en armoede. Naast deze richting speelt nog een tweede reeks van argumenten een rol, en wel die met als achtergrond de praktische voordelen welke samenwerking kan hebben. Hierbij spelen militaire zowel als economische en internationaal-politieke aspecten mee, vaak in onderlinge samenhang. Tindemans heeft dit laatste complex van redenen eens voortreffelijk omschreven: „Europa heeft maar één keus: of de beslissingen worden zonder haar genomen, of zij organiseert zich om haar eigen toekomst te bepalen” (Christlich-democratisches Panorama, 2-3/78). Degenen die de laatste gedachtegang volgen hebben steeds in het achterhoofd de hun bedreigend voorkomende blokvorming op het politieke toneel (de OPEC, Afrika, communistisch blok). Uitsluitend als één Europa is er dan nog een toekomst

voor ons weggelegd. Zouden we met deze gedachten zonder meer aan de gang gaan, dan kunnen we binnen de kortste keren de nationale grenzen wel oprollen. Maar er is meer. Er zijn namelijk nogal wat verschillen, bijvoorbeeld naar binnenlandse structuur en denkwijze, maar ook wat de opstelling naar buiten aangaat. Wie het turbulente Italië vergelijkt met het rustige Denemarken, of het neokoloniale Frankrijk met het tamelijk verlichte Nederland, die zal van de eenheidsfreaks niet zo onder de indruk zijn. Op welke terreinen is nu samenwerking nodig en gewenst, en welke doeleinden moeten al of niet worden nagestreefd?

Terugdringen economische groei.

In mijn ogen is het allereerste waarnaar een christendemocratische partij in West-Europa behoort te streven een terugdringen van de economische groei. Belangrijke redenen hiervoor zijn al de ongelukkige verdeling van welvaart over de wereld, de congestieverschijnselen in onze omgeving en de te vreezen uitputting van grondstoffen. Doorslaggevend is de gedachte dat men niet voor zichzelf rijkdommen dient te verzamelen, maar juist de naaste moet kleden en voeden. Vandaar dat ontwikkelingssamenwerking grote nadruk moet krijgen, en hiervoor is het Europese niveau bij uitstek geschikt: de banden met de voormalige kolonies zijn nog aanwezig evenals een relatief grote betrokkenheid bij en kennis over deze landen. Met dit voornemen hangt natuurlijk wel het een en ander samen. Vooral het industrieel beleid zal op dit uitgangspunt moeten worden geënt, gestreefd moet worden naar een gerichte openstelling van de Europese grenzen voor producten uit de derde wereld (d.w.z. voor die producten waarvan de reventuën ook in het betreffende land terechtkomen). Een tweede punt van belang lijkt mij de economisch-monetaire politiek. Hiermee is al een begin gemaakt (de slang is wel geen boa constrictor maar

toch ook weer groter dan een miezerig addertje). Juist in tijden van economische moeilijkheden is het van belang dat zogenaamde hernationalisering niet om zich heen gaat grijpen. Dan zou de concurrentieslag, gepaard gaande met allerlei nationale steunmaatregelen, funest zijn voor het klimaat om tot economische zelfbeperking te komen. Ook het milieubeleid verdient in dit verband vermelding. Met groot wantrouwen beluister ik degenen die ook een gemeenschappelijke defensiepolitiek op Europees niveau willen voeren. Een Europees leger onafhankelijk van de V.S. is mijns inziens meer een gevaar dan een aanwinst in positieve zin voor het mondiale krachtenspel. Het gemak waarmee de Fransen hun leger uitzenden naar Afrika, het ernstige dreigen van een Europese kernmacht en het vooruitzicht dat Nederland in al die ellende zou worden meegesleurd, het zijn weinig aanlokkelijke beelden. Ook een op allerlei gebieden doorgevoerde unificering is mij een schrikbeeld. Waarom moeten alle Europeanen hetzelfde soort onderwijs, cultuur en maatschappelijke omgeving ondergaan? Hiervóór is geen enkele reden, er tegen zijn vele aan te voeren; maar in het land van Schoolstrijd en verzuiling hoef ik daar toch niet aan te beginnen!

Leidende beginselen

Wat staat er nu allemaal in het politieke programma van de EVP? Het gaat uit van een paar „leidende beginselen” aangaande mensbeeld en maatschappij. Sterk wordt de nadruk gelegd op de tweede plaats. Verder gaat het uit van de idee dat er een „Europese identiteit” bestaat met als basis de cultuur, een begrip waar wat

Arjos-Fryslân

Op vrijdag 8 juni aanstaande organiseert de Arjos-Fryslân in samenwerking met het politiek café de „Reade Swetser” uit Heerenveen een avond over „energie”. Het thema voor deze avond is „Energievoorziening in een eindige wereld”. Als spreker is uitgenodigd de voorzitter van de vaste Tweede-Kamercommissie voor kernenergie, drs. J. van Houweelingen. De vergadering wordt gehouden in het politiek café de „Reade Swetser”, Gedepte Molenwiek 13 te Heerenveen. Aanvang 20.00 uur. Toegang vrij.

mee af wordt en werd (Kultur) gegoocheld. Enige notie van een boven de mens uitstekend perspectief ontbreekt ten enen male. Verder komt de rol van Europa in de wereld aan de orde, o.a. met betrekking tot de ontwikkelingslanden. Hier wordt alleen in Oost-Europa een „groei van het militair potentieel” opgemerkt, net of er in de E.G. geen tank meer wordt aangeschaft. Het ontwikkelingsbeleid houdt weinig in, het moet dan ook zoveel mogelijk gebeuren binnen het kader van de vrije-markteconomie. Diezelfde vrije-markteconomie komt in het deel aangaande de Gemeenschaps politiek nog meermalen voor. Naast positieve kanten (structuurbeleid) vinden we hier toch weer op elke bladzijde een groeigeloof terug waar je van achteroverslaat. Wanneer het gaat over de werkgelegenheid, dan staat er bijvoorbeeld: „Volledige werkgelegenheid vereist een efficiënte strijd tegen inflatie en een voldoende economische groei”. Ook de concurrentie gooit hoge ogen; zo zijn de kleine ondernemingen van belang omdat zij „door hun streven naar rendement en hun bereidheid risico's te nemen in grote mate bijdragen tot de concurrentie en daardoor bijdragen tot de ontwikkeling van een dynamische economie en een zeer uitgewerkt sociaal systeem”. Eerder is al opgemerkt, de „ondernemingsgeest van de burgers en de vrije mededinging onder de partners aan te wakkeren” zijn. Duidelijk is dat in deze visie geen sprake kan zijn van goed rentmeesterschap gegrond op bijbelse noties. Vervolgens over de defensie kon men onlangs in Amsterdam uit de mond van de heer Mommersteeg horen dat we het „voorlopig” nog maar met de Navo moeten doen; men wil het daar echter kennelijk niet bij laten! Kortom: eenheid op alle fronten.

Eigen wensen in de strijd

Al met al geloof ik hiermee enige punten te hebben aangedragen die bij de beoordeling van het verkiezingsprogramma van belang zijn. Concluderend meen ik te mogen zeggen, dat er naast de positieve onderdelen zoveel betreurenswaardige beleidslijnen en gedachtegangen zijn te vinden dat het een schier onmogelijke zaak is met dit stuk mee in zee gaan. Dit geldt voor de Arjos, maar zeker ook voor het CDA. Het is mij overigens een raadsel dat de ARP over "CDA-programma en grondslag zoveel stampij kan maken, terwijl het onderhavige programma voor zoete koek geslikt wordt! Hoewel de Arjosraad van 3 maart vorig jaar geen hard heen heeft laten horen („een zwak groen licht”), zou het toch zinvol

zijn om-in de lijn van de Arjos Friesland en de club Vondelpark bij nader inzien zo weinig mogelijk werk te maken van de EVP-campagne Het is immers een farce om van de CDA'ers in het Europese parlement te verlangen dat ze „behalve op het EVP-programma ook op het CDA-program „Niet bij brood alleen” aanspreekbaar moeten zijn” (uitspraak Arjosraad dd. 3 maart 1978). Dit is onbestaanbaar: je kunt niet twee heren dienen! Dit geldt a fortiori voor de Arjos, aangezien de „Arjosvisie op CDA-beleid” nog verder afstaat van het EVP-programma dan „Niet bij brood alleen”. Het zou van wijsheid getuigen, wanneer de Arjos niet slechts verbaal haar afkeuring naar buiten (bijv. naar het CDA) brengt, maar tevens en tegelijkertijd haar eigen wensen en idealen in de strijd werkt. Deze zijn wel de moeite waard.

Johan E. Knibbe

Jaarvergadering Arjos-Groningen

Op 8 juni organiseert het provinciaal verband van de Arjos in de provincie Groningen haar jaarvergadering/algemene ledenvergadering. Na een aantal organisatorische punten, o.a. verkiezingen en bespreking van het jaarverslag zal door dhr. C. Hoogstraten een lezing gehouden worden over: „Werkgelegenheidsbeleid in de provincie Groningen”. Dhr. C. Hoogstraten is gedeputeerde in onze provincie en o.a. verantwoordelijk voor het werkgelegenheidsbeleid. De jaarvergadering zal worden gehouden in het CJMV-gebouw, Spilsluizen 5, Groningen op 8 juni, aanvang 19.45 uur.

GRIEP?
nisylén
druppels
t is plantaardig
t helpt!

DR. WILMAR SCHWABE

NO GEZEED

Wie ben ik...
Wie ben jij...
Waarom ben ik...
Wat zal, wat kan, wat wil ik zijn...
Waar gaat het eigenlijk om...
Waarom werk ik...
Vragen die iedere jongere zich van tijd tot tijd stelt. Vragen die lange tijd soms, onbeantwoord blijven, soms nooit beantwoord worden, beter uit de weg gegaan kunnen worden.
„Ik” kun je niet loszien van „jij” en van „het”. „Ik” sta niet op mezelf, maar in een samenleving met anderen. Dan pas „besta” ik, dan pas „leef” ik. Het staan in een samenleving kun je soms opeens beleven. Wanneer je bijv. in een demonstratie meeloopt, zoals afgelopen week-end, tegen de kernwapens. Met z'n allen sta je ergens voor, je hoort ergens bij. Of wanneer je besluit het toch voorlopig maar bij je transistorradiotje te houden. Je voelt een zekere verantwoordelijkheid t.o.v. de wereld waarin je leeft.

Toch zouden deze bezigheden je leven niet kunnen vullen. Het zijn momenten waarop je je min of meer voelt functioneren, je hebt een doel voor ogen, je weet wat je wilt.

Maar ook tijden van het „ten dode toe bedroefd-zijn” staan hier tegenover. Momenten waarop je het allemaal zo zeker niet weet. Wanneer bijv. een beste vriend van je toch opeens een zak blijkt te zijn: teleurstelling in een mens. Wanneer je je afvraagt of dat ge-aktievoer nou allemaal wel wat uithaalt, wanneer je je optimisme verloren hebt bij het kijken naar Holocaust en je je realiseert dat „elk land z'n eigen joden heeft”: teleurstelling in de mensheid.

Stel dat je je perspectief dan niet had, je doel, dat toch wel weer wat helderder wordt na een tijdje. Stel dat je je nog nooit ergens hebt „voelen functioneren”. Stel dat je het gevoel hebt niet daarbij te horen waar de dingen gebeuren, er buiten te vallen als het belangrijk wordt. Er zijn ongeveer 90.000 jonge mensen in Nederland die zich wezenlijk zo voelen. Ons bekend onder de naam „jeugdige werklozen.” Hun situatie is daarom zo ernstig omdat zij, juist in een fase waarin het gericht zijn op een doel van belang is voor de verdere ontwikkeling, het zonder moeten doen. Natuurlijk, werken om te werken is niet de bedoeling maar een plaats te

hebben in een samenleving, ergens aan mee te doen, jezelf te ontplooiën zijn wel essentiële voorwaarden voor een menswaardig bestaan. Het onderwijs heeft nauw te maken met deze problematiek. De relatie tussen opleiding en gevraagd werk is er niet meer een die geen breuk vertoont. Het onderwijs kan zich dan ook niet meer veroorloven, louter op te leiden voor een baan. Het moet eerder mensen geschikt maken voor het leven in situaties die steeds veranderen, dus ook op situaties waarin geen werk verricht wordt. Een mentaliteitsverandering dus, iets voor de (verre?) toekomst; wel iets dat gebeuren moet, dat zeggen ons „de cijfers” wel. Thans echter vormen genoemde jongeren een belangrijk aandeel van de verkiezingscampagne van de E.V.P. voor de Europese verkiezingen. Reden waarom ik er aandacht aan schenk. Ik hoop van harte, en eigenlijk vertrouw ik erop, daarom ga ik op 7 juni toch maar stemmen, dat de heer Beumer de bestrijding van deze „bedreiging voor de toekomst van Europa” hoog in z'n vaandel blijft houden, ook na de verkiezingscampagne! Voor wat Nederland betreft bereikte ons twee weken geleden een noodkreet: „de leerplicht voor 16- en 17-jarigen moet afgeschaft worden.” Deze jongeren zouden, omdat ze gedeeltelijk leerplichtig zijn, eerder

ontslagen worden dan als ze dit niet zijn. Hier zit iets van waarheid in. Jongeren zijn echter zo wie so de eersten die de laan uitgestuurd worden als er een tekort aan werk dreigt. Ik acht dan ook het afschaffen van de leerplicht geen oplossing, zeker niet wanneer je bekijkt welke rol het onderwijs kan spelen bij de identiteitsvorming van jongeren. Je zou dit op zo'n manier aan toch al zwak staande jongeren onthouden (zwak: laag opleidingsniveau geeft geringere kans op werk, geeft meer „eigen-tijd” geeft grotere kans op terugvallen op verveling of criminaliteit en alcoholisme). Aan het huidige partiële leerplicht-systeem en de uitwerking daarvan in de vormingscentra valt nog heel wat te verbeteren. Naast verbetering van het onderwijs zou leerplichtverlenging eerder op z'n plaats zijn. Scholing is nl. een onmisbare factor in het zicht krijgen op heden vanuit het verleden en daarmee het pogen toekomstperspectieven te ontdekken. Degene die een toekomstperspectief heeft kan zich in beweging zetten, kan zelf initiatieven nemen, kan gemotiveerd bezig-zijn: kan menswaardig mens zijn. Een zeer nuttige taak voor de nu in hun noodzakelijkheid bedreigde vormingscentra m.i. Er dienen wat dit betreft goede programma's ontwikkeld te worden, het is het meer dan waard! Dit vergt nu al en in de toekomst, veel

tijd en inspanning. (hierbij zou een deel van de in 1982 29.000 werkloze onderwijzers betrokken kunnen worden). De overheid kan hierbij niet achterblijven. Een mentaliteitsverandering, okay, maar dat gaat er natuurlijk niet in wanneer de meerderheid van de werknemers nog acht uur per dag werkt. Ook dezen zullen bij dit proces betrokken moeten worden. Samen verantwoordelijk, nietwaar? Eerlijker verdeling van bestaande en het scheppen van nieuwe zinvolle arbeid. Het is nog geen 1981, er kan nog iets goeds komen van dit kabinet wanneer het de konsekwenties trekt uit het falen van het meer winst - meer werk-principe. Wanneer het i.p.v. een haast symbolisch bedrag de gelden, tot nu toe gestoken in bedrijven zou gebruiken voor het ontwikkelen van arbeidsprojecten voor jongeren, bijv. op gebieden als: gezondheidszorg, energiebesparing, milieuverzorging, onderwijs aan buitenlanders, crèches en ga zo maar door. Er zijn op dit gebied al een aantal initiatieven ontwikkeld, van verschillende kanten. Ik beveel deze van harte aan het kabinet ter overdenking aan en hoop, wederom van harte, dat het niet blijft bij overdenking alleen!

Marga Smit
lid redaktiekommissie

Beeldsamenvatting jubileumfeest ARP

7 april

Van de feestelijke manifestatie t.g.v. het 100-jarig bestaan van de ARP, gehouden in de Rotterdamse doelen op 7 april jl., is een kleine twee uur durende televisiemontage gemaakt.

Voor de kiesverenigingen en andere partij-afdelingen zijn twee exemplaren van deze beeld-samenvatting beschikbaar. Voor het vertonen heeft men een video-recorder nodig (type VCR) en een TV-toestel. De beeldsamenvatting bevat de volledige weergave van de historische beeldshow en van de gesprekken die met mevrouw J. van Leeuwen, H.

Algra, dr. J. Zijlstra, minister De Gaay Fortman en Wilma Noorda-Ritzema gevoerd zijn n.a.v. deze beeldshow. Ook de uiteenzetting van de heer Algra bij een negental AR-partij-voorzitters is volledig opgenomen. Daarnaast bevat deze montage flitsen van de toespraken van prof. Verkuyl, partijvoorzitter De Boer, premier Van Agt, prof. Steenkamp, afgewisseld met o.a. muziek, zang, en quiz. Kortom: een boeiende beeld-impressie van een feestelijke dag die bij velen diepe indruk heeft gemaakt.

Aanvragen AR-secretariaat, dr. Kuiperstr. 3, 2514 BA, Den Haag, 070-46.96.29 (G.v.d. Berg of C. Bremmer).

In het meinummer van AR-STAATKUNDE:

EUROPA
Beumer

WELZIJNSBELEID
Van Harberden/Lafaille/Stalpers
Landsman

HONDERD JAAR ARP

Nabetrachting: Bakhuizen van den Brink
Stellingen: Van den Heuvel
Jubileumboek: De Zeeuw

BON (in enveloppe zonder postzegel) sturen aan: Dr. A. Kuiperstichting, antwoordnummer 1904, 2500 WB 's-Gravenhage:

ik abonneer mij op ARS voor
o f 40,- per jaargang
o f 28,- per jaargang (lid Arjos/CDJA, student)
o ik bestel het meinummer à f 5,-
naam: .....
adres: .....
plaats: .....

BESTUURSFORUM

maandblad voor christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders

inhoud

mei 1979

COMMENTAAR
Energiebesparing (cjk)

ARTIKELN
K. H. Mollema:
Gemeentelijke automatisering – een zaak voor bestuurders

Drs. H. Eversdijk:
Totale afschaffing van het Kroon-beroep ligt niet voor de hand
Interne CDA-procedure bij burgemeestersbenoemingen

C. P. A. Bakker:
Leegstand en kraken in een ruimer perspectief (met een naschrift van mr. A. J. Bransen)

Drs. C. J. Klop:
De Rijksbijdrage-regeling sociaal-culturele activiteiten

RUBRIEKEN
Reacties van lezers
Bouwvergunning en rechtsbescherming, door J. J. J. M. Festen (met een naschrift van mr. G. J. Jansen)

Boeken en brochures
Deconcentratie (mr. F. A. M. Stroink, diss.), door J. C. Schroot

Kroniek
Positie pre-gewesten / Projectontwikkelaars en woningbouw

Den Haag
Onder meer: Grondwetsherziening Vergaderverlof voor raadsleden e.a. Vergoedingen statenleden Wijzigingen wetsontwerp bestuurlijke reorganisatie / Steun voor emancipatie-activiteiten

Subsidies
Onder meer: Geldelijke steun eigen woningen en verbetering particuliere woningen

Vraag en antwoord
Controle op steunfraude / Benoeming raadslid tot ambtenaar / Cumulatie van bezoldiging

Verenigingsnieuws
Verslagen afdelingsvergaderingen Groningen en Limburg

CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies”.

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander – perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten.

Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uit maakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, ds. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

wordt geschetst wat vooreerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, drs. G. van Leijenhof tijdens de openbare commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 29.5.1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leijenhof tijdens het Tweede-Kamerdebat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland”. Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Stort het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

woody wonder geeft recreatie een extra aksent

Een aksent dat ligt op de riante vormgeving en uitgekende indeling van onze bungalows en tuinhuizen

De bungalows en tuinhuizen zijn opgebouwd uit dubbelwandige bouwpanelen, vervaardigd van oregon-pine platen met een prachtige houtstructuur, en zijn geïsoleerd met steenwol.

Door verwisselbare elementen is het mogelijk de bungalows en tuinhuizen geheel aan uw eisen aan te passen. Een bungalow van 39 m² kunt U bezichtigen op Recreado-Expositiepark „Baarlo”, Napoleonsbaan 27-29 Baarlo (L.), telefoon: (04707) 1530

stuur mij vrijblijvend informatie over

bungalow/tuinhuis ..... m²

voor complex / bungalowpark

naam

adres

plaats

Bedrijf: Nijverheidsstr. 39, Rijssen, 05480-4000
Afd. verkoop: J. Hoogendoorn, Zevenhoven, 01723-9252

kan ongefrankeerd verzonden worden aan:
woody wonder b.v. antwoordnummer 25
2410 WG zevenhoven

GELDERLAND

GRONINGEN

MAGAZIJN „HET ANKER”

HOOFDSTRAAT 94-96 – VEENENDAAL

Zeer voordelige aanbieding in terlenka vallen en gordijnen

SPECIALITEIT IN NYLONKOUSSEN

Makelaardij o.g.

J. Fokkens en Zn. Siddeburen

Voor al uw makelaardij- en assurantie-zaken

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

ZEELAND

ASD
HET ADRES VOOR

BURGERLIJKE- EN UTILITEITSBOUW, GROND-, WEG- EN WATERWERKEN, CONSTRUCTIEWERKEN, VERHUUR AANNEMERSMATERIEEL

AANNEMINGSBEDRIJF SCHOUWEN-DUIVELAND BV
GROENEWEEGJE 13, 4301 RN ZIERIKZEE. TELEX 55231 ASD
TELEFOON KANTOOR 01110-3951; WERKPLAATS 01110-2040

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES – MIDDELBURG

Landmeetkundige werkzaamheden

BUREAU VOOR LANDMEETKUNDE

POSTBUS 15 – SPAKENBURG – TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 – ASSEN – TEL. 05920-1.34.00

● OPMETINGEN
T.B.V.: uitbreidingsplannen – saneringsgebieden – wegverbeteringen – verkavelingen – revisie(basis)-kaarten

● ALS: kaartenvervaardiging – hoogte-grootte-inhoudber. – coördinatieberekeningen – berekeningen – matenplannen – en uitzetgegevens

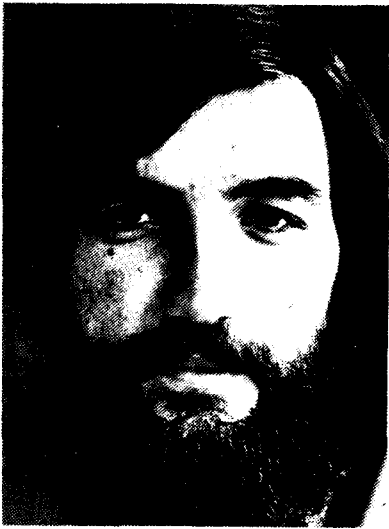
UITZETTEN

● WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
● BOUWKUNDIGE WERKEN
begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen, rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten woningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, palenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven sturen wij u graag per omgaande toe.

Open briefwisseling tussen PvdA-voorzitter Van den Berg en CDA-lijsttrekker Beumer

Open brief van P.v.d.A.-voorzitter Max van den Berg aan C.D.A.-lijsttrekker bij de Europese Verkiezingen, Bouke Beumer.

Beste Bouke, 21 mei 1979

Je bent verbijsterd, las ik vanochtend in het dagblad Trouw. Ik zou het al of niet steunen van het kabinet Van Agt tot

inzet van de Europese verkiezingen hebben gemaakt. Daar sta ik toch echt even van te kijken. Ben je echt zo kort van memorie? Ben je nu al vergeten hoe die staatssecretaris heette, die een direct verband legde tussen het aanblijven van het kabinet en de uitslag van de komende verkiezingen? En is je soms ontschoten welke C.D.A.-politici vervolgens om het hardst verklaarden dat uiteraard de komende verkiezingen een graadmeter zouden vormen voor het kabinetsbeleid? Trouwens, herinner je je nog hoe Van Agt reageerde na de voor hem gunstig uitgevallen raadsverkiezingen van vorig jaar. Ter zake echter. Wat ik werkelijk heb gezegd is, dat het bij de Europese verkiezingen gaat om een keuze tussen het Europa van Strauss, Von Habsburg, Van Agt en Thatcher en het Europa van Brandt, Van Miert, Vetter en Vondeling. Gelet op jouw interesse wil ik daar best aan toevoegen, dat het bij de komende verkiezingen ook gaat om de vraag of mensen als Andriessen, van Aardenne, Alberda en Van Agt met hun Bestek-filosofie ons land nog langer in de Europese Ministerraad moeten vertegenwoordigen. In die zin hebben de verkiezingen ook een nationaal karakter, jazeker. Maar daarmee houdt het op.

Je zult overigens gemerkt hebben dat ik aarzel om jou in het eerste rijtje op te nemen. Daar vind ik je een veel te integer en bekwaam politicus voor. Maar ik was wel verbijsterd jou als aanvoerder van een club aan te treffen, die ook vandaag kernwapens, kernenergie en de economische crisis halfslachtig blijft benaderen. Ik weet dat je tegen Strauss en Von Habsburg, tegen kernwapens en kernenergie bent en vóór een totale, eerlijke inkomenspolitiek. Toch ben je lijsttrekker in een partij (de Europese Volks Partij), die juist voor het tegendeel van dat alles symbool staat. Dat verbijstert mij.

Met vriendelijke groet,
Max van den Berg

Beste Max, 25 mei 1979

Toegegeven, ik ben niet kort van memorie. Herinner jij je niet dat ik uitspraken van Neelie Smit-Kroes ondubbelzinnig heb gekritiseerd, omdat zij een verband legde tussen de Europese verkiezingen en het voortbestaan van het kabinet Van Agt.

Sinds wanneer spiegel jij je aan haar uitspraken! Ik ga overigens af op wat je schreef in „Roos in de vuist“ (14 mei

jl.). Daarin heb je het over het Europa van het kabinet Van Agt en stel je vervolgens vast, dat er maar één antwoord past: een gunstige progressieve verkiezingsuitslag. Je artikel is preciezer dan je open brief. Je vereenvoudigt de keuze voor de kiezers niet alleen, je versimpelt die. Dat verwacht ik niet van iemand die terecht zegt de basis zo belangrijk te vinden. Als je Van Agt in één rijtje zet met Strauss, Von Habsburg en Thatcher,

dan is dat zeer bedenkelijke voorlichting. Je leidt daarmee bovendien de aandacht af van een echte programmatische beoordeling. Omdat een gezamenlijk Europees socialistisch program – jammer genoeg – ontbreekt? Wat blijft er van jouw indeling over als je je herinnert, dat Van Agt de wind van voren kreeg van Schmidt over onze kritische benadering ten opzichte van kernenergie? Hadden niet juist socialisten als Schmidt en Callaghan bezwaren tegen onze URENCO-opstelling? Ik heb samenwerking met de conservatieven vierkant van de hand gewezen. Maar wat is eigenlijk jouw mening over Mitterrand die met een communist van het type Marchais in een volksfront wil samenwerken? Natuurlijk geeft dat bij jullie nogal wat verwarring. Dat verwijt ik jou niet. Ook wij hebben zo onze problemen. Ik steek die niet onder stoelen of banken. Ik spreek echter als lijsttrekker van het CDA voor de Europese verkiezingen en dus namens het CDA.

En dan nog iets: je weet best dat het Europees Parlement geen invloed heeft op de samenstelling van de Raad van Ministers in Europa. Deze verkiezingen bepalen dus niet of Albeda, Van Agt of anderen wel of niet naar die Europese Raad van Ministers worden afgevaardigd. Waarom suggereer je het de kiezers dan? Ik blijf erbij, je neemt je basis zo toch minder serieus dan je voorgaf te zullen doen. En daarom gaat het toch allereerst in een echte democratie. Of niet soms?

Met vriendelijke groet,
Bouke Beumer

De ARP voorheen – het CDA straks

Sprekend ter gelegenheid van het eeuwfeest der antirevolutionaire partij voor de Statencentrale Heusden in de Grote Kerk van Woudrichem, betoogde Prof. Mr. I. A. Diepenhorst dat een vergelijking van de eerste 25 jaar der partij met de laatste kwart eeuw zeker ten gunste van de eerste periode uitviel.

Hij tekende Kuyper als de man die steeds tegen verkerkelijking en bekrompen innerlijkheid waarschuwend een voor zijn tijd sluiten geheel van staatkundige opvattingen vanuit een christelijk standpunt had ontwikkeld. Zijn opvolger Colijn had op zijn beurt de nadruk gelegd op datgene wat met behoud van eigen grondslag nationaal samenbond. In deze tijd dreigt men daarentegen wel eens tot een soort principiële verbijzondering te vervallen, waarbij men in een op het persoonlijk

leven toegesneden moraal verzuimde voor staat en samenleving bruikbare oplossingen te bieden. Wat waren vandaag rechten en plichten van de enkeling, wat van de gemeenschap?

Hoe moest de bewapeningswedloop worden verminderd zonder aan een nieuw absolutisme vrij baan te gunnen? Op wat voor wijze kon het milieu beschermd worden en was het tijdig mogelijk door industrialisatie nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen? Het was zaak zowel internationaal te concurreren als nationaal aan gerechtvaardigde verlangens van sociale aard te voldoen. Nuchterheid gebod te erkennen, dat er vandaag minder van vooruitgang en vooruitgangsgelooft sprake was dan wel van de noodzaak als Nederlanders – een volk dat tot taak had de derde wereld bij te springen – het hoofd boven water te houden. Indien men een christelijke politiek bleef verdedigen ook in de toekomst,

dan behoorde men niet de voornaamste kracht te zoeken in afzetten tegen of aanleunen bij

anderen. Zelfstandig dienden de grote staatkundige lijnen te worden getrokken. Het was verkeerd wanneer zij die graag van de „christelijke inspiratie“ spraken in de regel vlak bij niet geestverwanten uitkwamen onder voortdurende kritiek op partijgenoten. De antirevolutionaire partij had terecht honderd jaar lang in weerwil van vergissingen bepaald grote, niet zelf

verzonnen beginselen uitgedragen. Vandaag vormde het een opdracht zo breed mogelijk in verantwoorde samenwerking als Christen Democratisch Appèl terzake van de kardinale politieke problemen positie te kiezen. De nieuwe partij zou het daarbij moeilijk krijgen: geen eigen blad; veel bestrijding in de microfoon en op het beeldvenster; de samenstellende delen trachten nog te zeer vanuit het oude, persoonlijk vertrouwde politieke verleden te werken. Maar zo goed als in 1879 de antirevolutionairen waren begonnen onder heel moeilijke omstandigheden, moest het nu uitvoerbaar zijn in een modern partijverband er wat van te maken. Als velen hun verantwoordelijkheid beseften en zich voor een geleerd jargon hoedend, duidelijk verklaarden waar het op stond, mochten de vooruitzichten hoopvol worden genoemd. Het was verkeerd een soort loyale wispelturigheid aan de dag te leggen en steeds met persoonlijke lievelingsideeën voor het voetlicht te treden. Eerder leek het de plicht vanuit de historische verworvenheden het Appèl tot een bloeiende christelijke partij te maken, die in de komende jaren de „grote zaak“ wilde dienen.

Abraham Kuyper toch niet naar Groningen....

Uit een brochure van de Kamercentrale Groningen, verschenen in het kader van de viering 100 jaar ARP, lezen we de volgende passage. Het gaat om een weergave uit de notulen van de vergadering van het provinciaal comité Groningen van 14 januari 1910. Hoofdpersoon: de grote leider Abraham Kuyper. In 1911 herinnert men dr. Abr. Kuyper aan z'n belofte nog eens

voor ons in Groningen op te treden. Aan het eind van dit jaar doet de voorzitter de verblijdende mededeling dat hij „onze grote leider“ dr. Abr. Kuyper voor een paar dagen in blakende welstand heeft aangetroffen; zelfs zijn doofheid is veel verbeterd. Als de voorzitter rept over een mogelijk spreken van dr. K. komt de mededeling dat Zijne Excellentie datmaal niet zou komen, misschien later...??

Europese verkiezingen Wat moeten de minderheden ermee?

We schrijven het jaar 1979. Europese verkiezingen in het verschiet. „Historisch feit; zeer belangrijk; kom op voor Europa“, met dergelijke kreten worden er vertwijfelde pogingen gedaan om de kiezers er maar van te overtuigen dat ze in juni trouw ter stembus moeten trekken. Maar het wordt steeds duidelijker dat het bij de mensen helemaal niet leeft. Erg groot zal de opkomst so-wie-so niet zijn.

Campagne voeren dan maar? Waarvoor vraag ik mij dan af. Voor een programma dat zo zwak is, en waar zo weinig geïnspireerdheid vanuit ons christelijk beginsel uit straalt, dat de landelijke Arjos er met moeite een zwak groen licht aan wilde geven en dat Arjos-Fryslân om o.a. deze reden zei: Wij doen niet mee aan de campagne! Ik vraag mij af of het wel eerlijk is campagne te voeren voor zoiets. Je wilt graag serieus genomen worden, juist ook door andere partijen. Ondergraaf je op dit punt je positie dan

niet? Wordt die „C“ hier dan niet de vlag die de lading moet dekken? Ik denk dat het gevaar groot is dat anderen hun respect voor christelijke politiek totaal verliezen en het is ze niet kwalijk te nemen. Respect afdwingen vereist duidelijkheid en juist die wordt hier zo node gemist. Een ander aspect, dat om de hoek komt kijken: wat moeten etnische minderheden met Europese verkiezingen (overigens: wat is hier Europa? Slechts een gedeelte). Voor u smadelijk de neus optrekt en zegt: „Dat zijn natuurlijk de Friezen

weer, die ook in het koor willen meezingen,“ wil ik dit wel even opmerken. De Friezen zijn slechts één van de vele minderheidsvolken in Europa. Zijn er dan nog zoveel meer? Jazeker: Basken (Fr + Sp), Bretons (Fr), Corsicanen (Fr), Welshmen, Cornishmen, Scots (Gr.B), West-Friezen (Ned.), Noord-Friezen (Dtl. + Den), bewoners van de Farøer (Den) etc. Om nog maar te zwijgen van volksgroepen die door veroveringen in het verleden opeens tot een ander volk zouden behoren, bv. Z.-Nederlanders in Noord-Fr., De Elzassers etc. Van al deze volken zijn wat betreft de Europese verkiezingen de Welshmen en de Schotten nog het best af. Zij kunnen tenminste hun stem uitbrengen op een afgevaardigde uit hun eigen Schotse of Welsh partij. Voor de anderen geldt dit niet. Zij moeten maar stemmen op iemand van de grote nationale partijen, want... een Fries kan

niet op een Schot stemmen; over Europees gesproken .... Hoe kunnen die andere minderheden er dan nog op rekenen dat er aan hun specifieke talen, cultuur e.d. in groter verband aandacht wordt besteed? Wel, ze kunnen het wel vergeten. Dat is voor Europa toch niet interessant. Een zoveelste klap dus in het gezicht van de minderheden. Wat kan een Breton, die nu in Frankrijk al op alle mogelijke manieren gediskrimineerd wordt enkel en alleen vanwege het feit dat hij zich Breton wenst te voelen en ruimte wil voor z'n taal en cultuur, verwachten van een Europees parlement? Waarschijnlijk niets, hij zal nu totaal doodgezwegen worden. Mensen die nog steeds menen het af te kunnen doen met bijv.: „De Friese cultuur heeft toch binnen de Nederlandse cultuur genoeg mogelijkheden“, die hebben het nog steeds niet begrepen; willen dat

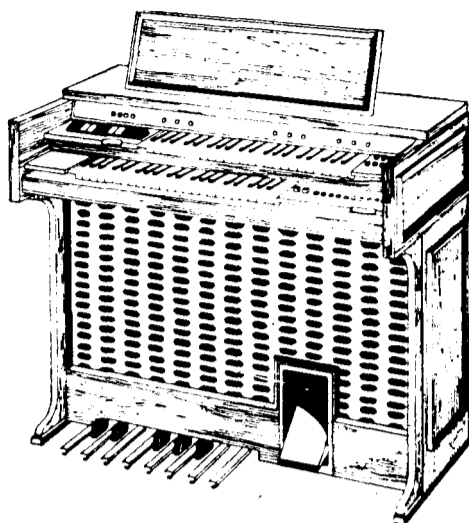
helemaal niet begrijpen; nee, in hun denken viert het centralisme nog steeds hoogtij. Minderheden hebben geen behoefte aan zo nu en dan een gunst, mocht die al gegeven worden; zij weten zelf wel hoe ze hun eigen beleid op de diverse punten moeten voeren. Wat kunnen we in dit verband van onze CDA-ers verwachten? Of concreter: wat kan Friesland van B. Beumer verwachten? Een Europa van volkeren? Het lijkt verder weg dan ooit. Moeten ze dat nu allemaal maar weer over hun kant laten gaan? Er kan wel eens een tijd komen dat ze het werkelijk beu zijn. Dat kan op verschillende manieren tot uiting komen. Bijv. zoals nu al in Baskenland gebeurt. Het kan ook op een vriendelijker manier, nl. doordat alle minderheidsvolken op 7 juni thuis blijven. Stel u eens voor dat dat deze keer al zou gebeuren. Dan zouden meer dan 12 miljoen mensen te kennen geven dat ze het met deze verkiezingen niet eens zijn. Toch wel iets om eens aandacht aan te besteden....

Wiep de Graaf.
(vice-voorzitter Arjos Fryslân)

ORGELOCCASIONS

voor zeer lage prijzen!

Solina.....	f	950.-
Tomas.....	f	980.-
Philips 2x4 octaaf.....	f	2000.-
Riha.....	f	1200.-
Riha.....	f	1650.-
Riha.....	f	2400.-
Viscount.....	f	950.-
Viscount met vol pedaal.....	f	2450.-
Solina.....	f	1450.-
Philicorda.....	f	850.-
Viscount met vol pedaal.....	f	3250.-
Riha.....	f	1795.-

Demonstratie orgels
Johannus opus 15
Ahlborn sonate
Eminent 2000

Excl. dealer

VISCOUNT
SOLINA
EMINENT
JOHANNUS
AHLBORN
SIEL
COSMOVOX

octaaf

Herman Kuykstraat 44-50
 Tel. 03455-4244
 GELDERMALSEN

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
 Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
 en het eiland IJsselmonde.

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
 HENGELO-O.
 POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

Christine Hermine School Zetten

School met internaat

Chr. School voor MHNO.

Opleidingen:

- KV/JV

kinderverzorging/jeugdverzorging/
 opleiding pedagogisch medewerker

- INAS

nieuwe stijl
 interim algemene schakelopleiding

- VHBO

vooropleiding hoger beroepsonderwijs
 toelating LHNO IV en MAVO

- VK

vormingsklas (1 jaar)
 toelating uitsluitend MAVO IV en HAVO

INTERN wonen en studeren is mogelijk.
 Indien gewenst begeleiding en hulp bij huiswerk.
 Ook voor LHNO.

Inlichtingen:

Steenbeekstraat 7, 6671 AK Zetten.
 Telefoon 08880-1858.

Spreekuur directie:

mw. B. H. Obink donderdag 11.00-12.00 uur.

OVERIJSEL

DORDRECHT

en omstreken

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRIJK

Deventer - 05700-2.32.70

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
 voor meerkleuren
 reklamedrukwerk

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
 GROOTHANDEL EN FABRIEKSAAGENT

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE
 WONINGINRICHTING
J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

Wij zijn
 gespecialiseerd
 in de

'echte' handgeknoopte
PERZISCHE TAPIJEN

met echtheidscertificaat in vele
 grote en kleine maten

Klein meubelen
 Karpetten

**BERKELS
 PERZENHUIS**

Berkel en Rodenrijs:
 Kerksingel 24 - Tel. 01891-6532

* Op verzoek komen wij ook
 's avonds bij U aan huis

Nieuw
Evangelisch
Maandblad

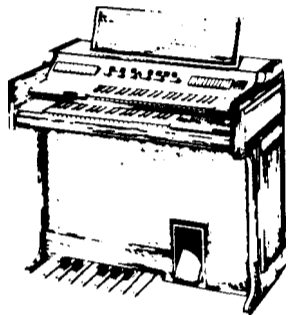
"WOORD EN GEEST"

Gevraagd: nog meer aanmeldingen voor een abonnement. Wij vragen niet alleen uw hulp voor een abonnement maar ook uw gebed voor dit unieke maandblad waarin de Here Jezus centraal staat en de Heilige Geest die plaats krijgt die hij in een christenleven hoort te hebben.

Bel 010-764807 voor gratis proefnummer

Uitgeverij Gramma

(Woord en Geest)
Van de Poelstraat 58-62, Rotterdam.

YAMAHA

OMEGAN

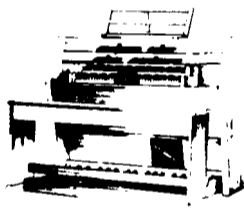
eminent

solina

JOHANNUS
FARFISA

heyligers

viscount

STUK VOOR STUK KLASSE ORGELS

voor de populaire en de klassieke organist.

Prijzen vanaf **1795.—**

UW ORGELSPECIALIST

VAN DER GRAAF

orgels ~ piano's

Capelle a/d IJssel
De Koperwiek 91
tel. 010-508762
Vrijd. koopavond

Bruinisse
Kerkstraat 14
tel. 01113-1379
Vrijd. koopavond

Scherpenisse
Hoge Markt 11
tel. 01666-2529
Vrijd. koopavond

Waddinxveen
Kon. Wilhelmina-
plein 43
tel. 01828-7678
Dond. koopavond

*Primaire en Voortgezette
opleidingen volgens het
leerlingwezen, alsmede
schriftelijke cursussen voor de
patroonsexamens.*

**Autoschade-
hersteller
Carrosserie-
bouwer
Auto-
spuiter**

STICHTING
VAKOPLEIDING
CARROSSERIEBEDRIJF

Oegstgeest Oranjelaan 2, Postbus
1050. Tel. 071-154944

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INRICHTING

„MAURITSKADE”

ZWEMBAD Telefoon 64.25.75

Zwemmen 2,—, Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12 - 14,
14 - 16, 16 - 18 uur

zaterdag 9 - 11, 11 - 13, 13 - 15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en Herenafdelingen

Entree f 5,— plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag 12 - 22 uur
zaterdag 9 - 18 uur

Voor ouders die moeilijkheden hebben met de schoolopleiding van hun zoon, kon dit wel eens belangrijk zijn.

Alle kinderen vanuit het gezin naar school laten gaan is een ideaal, dat niet altijd te verwezenlijken blijkt. Ons internaat is er juist op gericht om dan een alternatief te bieden. Wij stellen ons immers tot doel jongens te begeleiden in hun studie van

**gymnasium - atheneum -
havo - mavo**

R.K. Internaat 'Beresteyn'

Leidseweg 191, VOORSCHOTEN Telefoon 01717-2341

In ons internaat is plaats voor 60 leerlingen. Zij zijn naar leeftijd en klas onderverdeeld in groepen, die toch ook weer niet helemaal op zichzelf staan. Naast een serieuze begeleiding van de studie, besteden we heel wat aandacht aan kulturele, sociale en godsdienstige vorming, terwijl ook de leefbaarheid onze volle aandacht heeft. Als u het de moeite waard vindt om wat meer inlichtingen te vragen kunt u die bij de rector krijgen. Het adres is:

WAT BEZIELT DIE MENSEN EIGENLIJK?

Een blik achter de schermen van de politieke geschiedenis.

Een schriftelijke cursus van 8 boekjes met veel historisch fotomateriaal over de meest toonaangevende stromingen in de Nederlandse politiek. De prijs voor alle deeltjes samen bedraagt – dank zij financiële steun van CRM – slechts f 37,50

FASCISME: Italië, Duitsland, Mussolini en Hitler, Nederlands fascisme tot '33, oprichting van de Nationaal Socialistische Beweging, Mussert, NSNAP .....

ANARCHISME: Van individualisme tot socialisme, Rousseau, Max Stirner, revolutionaire experimenten, reformistisch anarchisme .....

LIBERALISME: De liberale beginselen, prof. mr. P.J. Oud, Thorbecke, ontwikkeling als politieke organisatie in Nederland, de huidige politieke situatie .....

SOCIALISME: De geschiedenis van de SDAP, Domela Nieuwenhuis, Troelstra, oprichting van het NVV, "de Tribune", van SDAP tot P.v.d.A. ....

CALVINISME: Herleving van het Nederlands Calvinisme in de 19de eeuw de AR of CH-richting in de Schoolstrijd, ontstaan van een driedeling in de prot. politieke wereld.

MARXISME: Karl Marx, Hegel, de geschiedenis van de klassenstrijd, Marx's visie op de kapitalistische economie, de ontwikkeling van het Marxisme in Nederland .....

KATHOLICISME: Het karakter en de geschiedenis van de katholieke partij in Nederland, Schaepman, de periode Nolens, van R.K. Staatspartij naar KVP, oprichting CDA .....

NIEUWE STROMINGEN: Nieuw-Links in de P.v.d.A., Democraten 66, Radikalen, Democratisch-Socialisten '70 .....

**STICHTING
BURGERSCHAPS-
KUNDE**

AFD. SCHRIFTELIJK ONDERWIJS
ERKEND DOOR DE MINISTER VAN ONDERWIJS
EN WETENSCHAPPEN, BIJ BESCHIKKING
d.d. 23.4.1975, BVO/SFO-129.708

INSCHRIJVEN is mogelijk door overmaking van f37,50 op postgiro 150 11 69 t.n.v. Stichting Burgerschapskunde – Postbus 349 – Leiden, onder vermelding van "PVSL – H"

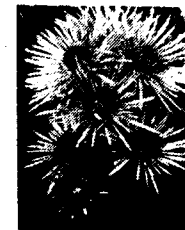
FRIESLAND

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14-38-42, SNEEK – Midstr. 114, JOURE

CHRYSAnten... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSAntHEMUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

DAT SCHOONMAKEN VAKWERK IS,
WIST U AL!

Maar dat het inschakelen van een van de modernst geoutilleerde schoonmaakbedrijven enorm KOSTENBESPAREND is, vergeleken met het schoonmaken van uw bedrijf in eigen beheer, willen wij u geheel vrijblijvend komen voorrekenen.

Bel 010-50.07.28 of stuur vrijblijvend voor offerte onderstaande bon naar:

J. M. v. d. HELM

Wilgenhoek 49, Capelle aan den IJssel

**Totaal schoonmaak onderhoud van:
SCHOLEN – KANTOREN – GEBOUWEN**

Naam .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Tel. ....

Wenst inf. over: .....

**OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.**

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

WAG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35ste jaargang nr. 23 9 juni 1979

Met argumenten kon CDA-lijsttrekker Beumer, tijdens de Euro-verkiezingsactie, beter overweg dan met stuntwerk. Aan dit genoeglijke verkiezingstafereeltje beleefde echter ook hij zijn plezier.

Deze week 8 pagina's

Dit nummer telt dit keer 8 pagina's. De redactie heeft hiertoe besloten vanwege onder meer vakantie van de redactiesecretaris. De laatste loodjes van de verkiezingsstrijd begin deze week waren verder aanleiding tot dit besluit, aangezien de verkiezingsactiviteiten een volledige vervanging van de redactiesecretaris in de weg stonden. Volgende week „gewoon” weer 12 pagina's.

Groep Arameërs klopt in koude kerk op onze deur

Wij zijn geen gastarbeiders. Er bestaan onder de Nederlanders valse misverstanden over ons. We hebben een Turks paspoort, maar we zijn in ethnische zin geen Turken. We hebben de St. Jan ook niet bezet, zoals velen denken. We zijn vluchtelingen, die asielrecht hebben aangevraagd, zodra we de Nederlandse grens passeerden. We zijn Arameërs, spreken het Aramees, de taal, die ook door Jezus werd gesproken en zijn vanaf het jaar 38 christenen, nu voor het merendeel behorend tot de Syrisch-Orthodoxe kerk.

Goede Vrijdag is voor ons een belangrijke heilige dag. Het is dan ook niet voor niets, dat we op die dag onze toevlucht hebben gezocht in de St. Jan. We stonden met de rug tegen de muur. Twintig van ons hadden na een langdurige procedure een uitwijzingsbevel gekregen. Om elf uur op de avond voorafgaande aan Goede Vrijdag kwamen we ineens tot het besluit om te vluchten in een kerk. We herinnerden ons, dat in de periode van het Oude Testament Joden in moeilijkheden dat ook deden, d.w.z. bescherming zoeken in de tempel. We kozen Den Bosch, niet omdat we die stad kenden, integendeel, we wisten niet eens dat hier een kathedraal is. We hadden gehoord dat in deze stad een bisschop zetelt, en in onze traditie is een bisschop een hoge, invloedrijke geestelijke leider. En zo kochten we allen op de vroege ochtend van Goede Vrijdag een treinkaartje naar Den Bosch.

Aram en Assur

Aan het woord zijn christenen uit

**DEZE WEEK
IN WAG:**

Turkse christenen, pag. 1-2
Colijn in oorlogstijd, pag. 4
Unctad V, pag. 5
Natuurbeheer en domeingronden, pag. 5-8
Wet openbaarheid van bestuur, pag. 6
Uit de Arjos, pag. 7

Door dr. J. P. Feddema, docent niet-Westerse sociologie aan de V.U. te Amsterdam

Oost-Turkije in de St. Jan, die ik bezoek om meer te weten te komen van hun motieven voor hun wanhoopsdaad. Ze behoren tot een volk van ongeveer 2.3 miljoen mensen. Ongeveer 2 miljoen leven in India, de zgn. Thomaschristenen. De overigen wonen verspreid in Syrië, Libanon, Irak, Egypte, Amerika, Duitsland, Zweden en Australië. In het uiterste zuid-oosten van Turkije tussen de rivieren de Euphraat en de Tigris, waar ze sinds mensenheugenis hebben gewoond en een bloeiende cultuur hebben gehad met vele steden, wonen in enkele dorpen nog 20 000 van hen. De Arameërs zeggen af te stammen van Aram, een van de zonen van Noach, en zijn van oudsher een vreedzaam volk van dichters en schrijvers.

Assur, een broer van Aram, heeft een meer oorlogszuchtig volk voortgebracht, nl. de Assyriërs. Onder invloed van het opkomende, nationalistisch getinte radicalisme in het Midden-Oosten heeft zich vanuit Irak onder enkele jongeren het idee postgevat zich niet langer Arameërs, maar Assyriërs te noemen. In Nederland is dat onder de Arameërs niet of nauwelijks het geval, maar bijv. wel in Zweden, waar enkele duizenden van hen de laatste jaren niet om religieuze, maar om politieke redenen asiel hebben verkregen. De religie en de politiek spelen echter beide een rol in de onderdrukking en vervolging van deze christenen. Tijdens het Romeinse rijk zijn ze vanaf Nero tot Diocletianus door verschillende keizers om hun geloof vervolgd. In de 13e en 14e eeuw zijn de meeste van hun kloosters en kerken verwoest door de Tartaren en de Timoerlang. In meer recente jaren zijn vooral 1895, 1914 en 1974 zeer bittere tijden voor hen. Vóór 1914 voelden de Arameërs zich ondanks hun tweederangs positie in het islamitische Turkse rijk, nog redelijk sterk. De Koerden waren nog niet zo ver naar het westen opgedrongen, in het noorden woonden op niet zo'n grote afstand de Armeniërs, ook christenen met een vrij hoge cultuur en als Arameërs waren zij vrij welvarend. Je kon al reizend in hun gebied meteen zien of het een moslem- of christendorp betrof. De Turkse heilige oorlog tegen de Armeniërs in de periode van 1914-1918, in een tijd dus, dat de wereld met zichzelf bezig was, kostte aan 1½ miljoen Armeniërs en aan een 1/2 miljoen Syrische Orthodoxe

Arameërs het leven. Van het eerst zo talrijke volk der Arameërs waren er toen in Turkije nog slechts 60 000 overgebleven. Europa werd een beetje wakker.

In het verdrag van Lausanne in 1923 tussen o.a. Engeland, Frankrijk, Italië, Roemenië en Turkije werd bepaald dat de laatste de culturele en religieuze rechten van minderheden zal respecteren. In het verdrag werden echter alleen de Joden, de Armeniërs en de christelijke Grieken en niet de Syrisch Orthodoxe Arameërs als minderheden erkend. De Turkse minister van Onderwijs, Ugur, verwees volgens het Turkse dagblad de Hurriyet van 28 september 1978, naar dat verdrag om het ingrijpen van de autoriteiten te rechtvaardigen, toen ontdekt werd dat in het klooster van Deyr-El-Zafaran kinderen in het Aramees in de Syrisch-Orthodoxe godsdienst werden onderwezen. De Arameërs mogen, ook in hun kerken – die overigens niet mogen worden uitgebreid noch gerenoveerd – geen collectief onderwijs geven, zelfs niet in hun godsdienst. Op de Turkse scholen worden ze door de leraren vaak zo geslagen, dat ze meestal voortijdig de lagere school verlaten. Volhouden ondanks alles heeft ook daarom

Arameërs tijdens hun verblijf in de kathedraal Sint Jan te Den Bosch.

nauwelijks zin, omdat een middelbare of universitaire opleiding weinig of geen perspectief biedt, gezien het feit, dat de Syrisch Orthodoxe Arameërs van alle staatsambten zijn uitgesloten. Zelfs een positie als straatveger of als postbode is voor hen taboe.

Gewelddaden en vijandschap

Afgezien van deze officiële religieuze en economische discriminatie, zijn de Arameërs de laatste jaren weer in hoge mate het object van gewelddaden en vijandschap van de zijde van hun omgeving. De Cyprus-kwestie speelt daarbij een rol. Sinds 1974 hebben de Arameërs volledig de moed opgegeven. Lange tijd durfde geen van hen zich te vertonen op straat, omdat ze overal onder het uitroepen van de

scheldnaam „hond” voor aartsbisschop Makarios werden lastiggevallen. Een christen doden is geen zonde, zo heet het, en ook is er de bekende uitspraak, dat de dood van één moslem door een onrein mens, d.w.z. een christen, met de dood van tien christenen moet worden gewroken. De Cyprus-periode is echter niet de enige. Na de slachtpartij tijdens wereldoorlog I zijn de Koerden in grote aantallen het gebied van de Arameërs binnengedrongen. Met hen werden extra onderdrukkende feodale structuren geïntroduceerd. Sindsdien zijn de christenen nl. in een positie van horigheid beland tegenover de Aga. Dat zijn Koerdische lokale machthebbers, meestal grootgrondbezitters, die over een groot aantal gewapende dienaren beschikken. De horigheid aan de Aga betekent in dit geval niet alleen schatplichtigheid, herendiensten en het geven van geschenken, maar ook het ondergaan van geweld en willekeur via diefstal, onteigening, bruidroof en doodslag. Bij de bruidroof moet men ook bedenken dat in Oost-Turkije de mannen een bruidsprijs moeten betalen, variërend van f 5000,- tot f 40 000,- al naar gelang de schoonheid en de status van de betreffende vrouw. Behalve de Aga, die

Vervolg op pag. 2

Eisenpakket Turkse christenen

Op 2 mei jl. maakten de Turkse christenen in de Sint Jan te Den Bosch aan staatssecretaris Haars van Justitie een pakket met 5 eisen kenbaar. Bijgaand geven wij deze weer.

1. Afschaffing van de discriminerende normen van 21 februari 1979;
2. Heroverweging door de staatssecretaris binnen 6 maanden na het verlaten van de St. Jan van alle op dit moment aanhangige of afgedane asiolverzoeken van christenen, afkomstig uit Turkije;
3. Schorsende werking zolang het heroverwegingsproces en de lopende procedures nog niet zijn afgesloten;
4. Voor degenen die zelf na een

eventuele procedure bij de Raad van State geen toelating als vluchteling of geen verblijfsvergunning hebben gekregen geen uitzetting naar Turkije. T.b.v. zoekt de Nederlandse regering binnen een zo kort mogelijke termijn, die ten hoogste drie maanden bedraagt, een land dat tot definitieve opname bereid is. Heeft het zoeken naar een zodanig land na 3 maanden geen positief resultaat, dan wordt het verblijf van de betrokkenen in Nederland aanvaard alsof zij voldoen aan de daarvoor gestelde eisen.

5. Nu krachtens het voorgaande uitzetting naar Turkije niet zal plaatsvinden dient gezinshereniging niet langer uitgesteld te worden.

**Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Goes**

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

**Al 80 jaar drukker
in Benelux voor
bedrijven en organisaties**

IN OGENSCHOUW

Gelijke monniken, gelijke kappen

Het is er dan toch van gekomen. Kop in de Volkskrant d.d. 23-5-1979: Onderscheid in sekse bij ontslag taboe. De kop heeft betrekking op het aanvaarden van een noodwetje, waarvan de belangrijkste bepaling is dat werkgevers bij het ontslaan van werknemers geen onderscheid mogen maken tussen gehuwden en ongehuwden, mannen en vrouwen. Direkt belanghebbenden bij dit wetje zijn een x aantal gehuwde onderwijzeressen, dat voorrang leek te krijgen bij de grote afvloeiing van arbeidskrachten bij het kleuter- en basisonderwijs, waar binnen 5 jaar 13 000 ontslagen zullen vallen. Het noodwetje dat met terugwerkende kracht tot 1 februari jl. in werking treedt kan gezien worden als een voorloper van een toekomstige wet tegen seksediscriminatie. In deze wet zal de Nederlandse wetgeving worden

aangepast aan de Europese richtlijn inzake gelijke behandeling van mannen en vrouwen, daterend van 9 febr. 1976. Nederland is in dit opzicht, aldus de heer Vredeling, Europees commissaris, een achterlijk landje. In een land waar emancipatie zo belangrijk wordt gevonden dat er een staatssecretaris voor is aangesteld, kunnen achterlijke toestanden natuurlijk niet blijven bestaan. De Tweede Kamer ging, toen een aantal gehuwde onderwijzeressen de dupe dreigde te worden, dan ook bijna unaniem akkoord met de aanvaarding van het noodwetje, er de bepaling aan toevoegend, dat niet alleen het maken van onderscheid tussen mannen en vrouwen, doch ook tussen gehuwden en ongehuwden, discriminatoir, dus verboden is. De CDA-fractie in de Eerste Kamer had aanvankelijk nogal wat problemen

het voorbeeld van de Tweede Kamer te volgen en royaal in te stemmen met het wetje. Alhoewel zij het, uiteraard, vanzelfsprekend vond in te stemmen met de gedachte van gelijke behandeling van mannen en vrouwen, stelde zij met name de vraag of verschillen in behandeling tussen mannen en vrouwen, gehuwden en ongehuwden, onder alle omstandigheden discriminatoir moeten worden aangemerkt, dan wel of deze in sommige gevallen als een gerechtvaardigd onderscheid in behandeling kunnen worden beschouwd.

De fractie noemde deze vraagstelling principieel. Zorgvuldige afweging moet mogelijk zijn. Spoed is uit den boze.

De vraagstelling schoot een aantal CDA-vrouwen in het verkeerde keelgat. Reden voor actie. Brief naar de fractie, resolutie op de partijraad. Geruststellende woorden van de heer Elfferich, aanvaarding van het noodwetje.

In het kader van een emancipatiebeleid is het een stap in de goede richting dat het noodwetje aanvaard is.

Doch, minstens zo belangrijk als de beantwoording van de vraag of je op grond van sekse mag discrimineren bij ontslag en het nemen van wettelijke maatregelen ter voorkoming daarvan, is de vraag: Hoe serieus neemt de regering de wens van veel vrouwen in het arbeidsproces te worden opgenomen? Zelfs zonder het maatschappelijk heil

te verwachten van loonarbeid wordt het wel duidelijk dat verdeling van arbeid noodzaak is wil er sprake zijn van maatschappelijke gelijkwaardigheid van man en vrouw. Tot nu toe speelt de gehuwde vrouw in de discussie die het werkgelegenheidsprobleem oproept, slechts een marginale rol.

De zorg van de regering evenals die van de vakbeweging lijkt zich te beperken tot het aantal geregistreerde werklozen. Werkwillige vrouwen zijn daarin niet begrepen. Plannen van werkgevers en/of werknemerszijde waarin, wanneer er gesproken wordt over arbeidstijdverkorting, rekening wordt gehouden met de wens van vrouwen te komen tot verkorting van de arbeidsdagen i.p.v. te denken aan meer vakantiedagen, vrije vrijdagmiddagen e.d., zijn niet bekend. Als je de zin van je bestaan zoekt in het hebben van een baan, dan ben je als gehuwde vrouw slecht af. Ook al ben je geweldig gemotiveerd, in het bezit van een gedegen opleiding en voortreffelijke kwaliteiten en al baal je van huis-tul- en keukenaarbeid, er zijn nog duizenden wachtenden voor u.

Zou dat nu werkelijk niet anders kunnen? Eigenlijk is er in allerlei sectoren werk in overvloed. Neem nu het onderwijs, vanouds een beroepstak waarin veel vrouwen werk vinden. Duizenden moeten worden ontslagen. Officiële reden: afname van het aantal kinderen. Werkelijke reden... er is geen geld.

De problemen in het onderwijs zijn zo groot dat er eigenlijk beroepskrachten te weinig zijn. De grote toename van het aantal niet-nederlandstalige kinderen, onderwijsvernieuwingen en concentratieproblemen bij de jeugd bezorgen de leerkrachten meer werk dan zij aankunnen. Met meer geld zouden de klassen verkleind kunnen worden en het buitengewoon onderwijs worden uitgebreid.

Meer arbeidsplaatsen, meer aandacht voor de kinderen, minder spanning voor de arbeidskrachten. Geen geringe winstpunten. Het ziet er maar uit dat dat geld er alleen kan komen wanneer we allemaal bereid zijn in te leveren.

Begin deze maand is binnen de Gereformeerde kerken een aantal predikantsechtparen een actie begonnen om de predikantstractementen ter discussie te stellen. Hervormde predikanten in de groep met de toepasselijke naam „Dienen en verdienen” zijn hun daarin al enkele jaren voorgegaan. Lofwaardige initiatieven. Voorgangers, die navolging verdienen.

Bij een grote toeloop van bekeerlingen kan zelfs de V.V.D. haar verzet tegen de aftopping staken. Een niet onbelangrijk, bijkomstig voordeel, wanneer het kabinet zijn zittingsperiode wil uitdienen. T.B.-v.G.

Arameërs kloppen op onze deur

Vervolg van pag. 1

het nogal eens gemunt hebben op een extra mooie vrouw van de Arameërs, trekken ook vaak arme Koerden de christendorpen in om met behulp van gewapende vrienden met geweld een vrouw te bemachtigen voor wie ze geen bruidsprijs hoeven te betalen.

Turks nationalisme

De Koerden, aan wier willekeur de Arameërs nu zijn overgeleverd, zijn in Turkije ook zelf een gediscrimineerde minderheid. Er is de laatste tijd sprake van een oplevend Turks nationalisme. De Turken nemen zelf in het Midden-Oosten een zekere uitzonderingspositie in, in de zin dat ze geen Arabieren zijn. Mogelijk is dat een oorzaak voor hun nationalisme en hun agressie tegenover minderheden. In elk geval is er in Turkije een opkomende fascistische beweging, die ook reeds in het parlement vertegenwoordigd is via de M.H.P., de Milliyetçi Halk Partisi, en bovendien de terreurorganisatie Grijsse Wolven in het leven heeft geroepen. Zoals de fanatieke en machtige moslempartij, de M.S.P., de Milli Selamet Partisi, als slogan heeft: „Alleen Moslims in Turkije”, zo heeft de beweging rondom de M.H.P. en de Grijsse Wolven als adagium: „Turkije alleen voor de Turken”. De christenen hebben het van beide groepen zwaar te verduren, niet alleen op het platteland, maar juist ook in de steden (zie o.a. het Zweedse

rapport Carragher), maar de M.H.P. en de Grijsse Wolven richten zich eveneens tegen de Koerden, die dat op hun beurt weer afreageren op de christenen in hun omgeving. Dat laatste heeft ook te maken met de ontwikkelingen in Iran. De Koerden, die in Turkije 8 miljoen mensen tellen, hebben daardoor nieuwe hoop gekregen op een eigen staat, die dan gevormd zou kunnen worden uit delen van Iran, Irak, Syrië en heel Oost-Turkije. En dan moeten de christenen weg, want de ideeën van bijv. de M.S.P. over een zuiver islamitische staat spreken hen zeer aan. Dit alles en ook het politiek geladen islamitisch reveil in het algemeen in het Midden-Oosten maakt dat de Syrisch-Orthodoxe Arameërs nu dus van meerdere kanten in de hoek zitten waar de slagen vallen. De druk is zo groot geworden en de situatie zo uitzichtloos, dat voor hen slechts één vorm van protest lijkt te zijn overgebleven, nl. die van de vlucht.

Zweden heeft reeds 12 000 van hen opgenomen, Duitsland 10 000 en Australië 3000. En wat doet Nederland? Twee keer, nl. in juni 1976 en in maart 1977, wordt een collectieve verblijfsvergunning gegeven, samen voor ongeveer 400 Arameërs, maar steeds op zulk een wijze, dat niet het probleem wordt erkend. En in maart 1977 wordt tevens besloten de zaak van de Arameërs voortaan alleen op individuele basis te bekijken. Het

gevolg is lange procedures, erin resulterend, dat bijv. een zoon wel asiel krijgt en de vader niet of andersom.

Niet alleen een Nederlands juridisch foeije om de zaak niet structureel te hoeven aanpakken, maar ook een vorm van typisch westers ethnocentrisch handelen. Immers, een beetje cultureel-antropologische kennis had tot het inzicht kunnen leiden, dat men in Turkije zulke kwesties niet individueel beziet, dat daar nog tradities van bloedwraak heersen, dat een hele groep of een heel dorp aansprakelijk kan worden gesteld en dat in elk geval geen onderscheid wordt gemaakt tussen gezinsleden.

Door iemand asiel te verlenen en zijn broer uit te wijzen, al of niet op grond van het absurde discriminerende criterium van „persoonlijk ondervonden schrijnend leed” van 21 februari 1979, betekent een absoluut zekere vogelvrijverklaring voor de laatstgenoemde. De openlijke missie van drie Kamerleden heeft ook weinig zin.

Extra drempel

Immers, de achtergebleven christenen in Turkije ondervinden nu reeds wraak voor de actie in de St. Jan, laat staan wanneer ze iets zouden loslaten aan een officiële buitenlandse delegatie en dan nog wel via tolken. Uit alles blijkt een benadering, waarin de vluchtelingen slechts via onze bril worden bekeken en niet als mensen vanuit de eigen culturele en politieke situatie. Dat komt ook naar voren uit de vele klachten over kontaktabtenaren en toegewezen advocaten. Nederland heeft een toelatingsnorm van slechts 750 vluchtelingen per jaar en steekt daarbij schril af tegenover de ons omringende landen. We beijveren ons terecht voor de rechten van de mens in andere landen van de wereld. En wat doen we, nu er een kans is om in eigen land daadwerkelijk iets te doen? We gaan voor de christenen uit Turkije een extra drempel inbouwen via het discriminerende criterium van 19 februari 1979. En dat terwijl de Raad van State op 18 augustus 1978 heeft uitgesproken, dat er in Turkije voor de christenen een situatie van vervolging heerst. Tweehonderd Arameërs in een koude kathedraal kloppen op onze deur. Ze kunnen niet meer terug. Ze doen op geweldloze wijze een beroep op ons. Hoe lang moet het nog duren, voordat het Nederlandse volk hun recht verschaft?

Nieuwe CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de besluiten van de raadsvergadering, gehouden op het verzoek van de CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Voorts zijn als bijlagen opgenomen de besluiten van de uitkomsten en besluiten op het verzoek van de raadsvergadering van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Rentmeesterschap en solidariteit
Drs. R. F. M. Lubbers,
CDA-fractievoorzitter

.....Verzend volk.....
Mr. A. A. M. van Agt,
Minister-President

Resolutie CDA-Congres
uitgave:
CDA
Postbus 85676 Den Haag

CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies”.

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander — perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten. Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uitmaakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, ds. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

wordt geschetst wat vooreerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, ds. G. van Leijenhorst tijdens de openbare commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 29.5.1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leijenhorst tijdens het Tweede-Kamerdebat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland”. Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Stort het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste aantal.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuypersstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

30 jaar NAVO

De herdenking van het dertigjarig bestaan van de NAVO wordt met weinig uiterlijk vertoon gevierd. Voor een militaire verdedigingsorganisatie is daar ook weinig reden voor. Bovendien ziet de NAVO zich voor grote problemen geplaatst. Op één daarvan heeft de minister-president in zijn openingsrede van de voorjaarsvergadering van de ministers van buitenlandse zaken gewezen. Hoe moet het bondgenootschap reageren op de snelle modernisering van de Russische kernwapens die met name op West-Europa staan gericht? De simpelste manier is die modernisering eenvoudig te ontkennen en net te doen of er niets aan de hand is. Het ziet er echter, gezien de Amerikaanse verontrusting over die wapens, niet naar uit dat die weg gekozen zal kunnen worden; het zou trouwens ook dicht in de buurt van de struisvogelpolitiek komen. Een andere betrekkelijk simpele manier van reageren is de Russen met gelijke munt betalen en dus zelf ook allerlei moderne kernwapens gaan opstellen. Ook deze weg is door de minister-president afgewezen, omdat dit aanjagen van de bewapeningswedloop zal inhouden. De heer Van Agt vroeg daarentegen om diepgaande bezinning teneinde een antwoord te vinden dat enerzijds de dreiging wegneemt doch anderzijds de wapenbeheersing de wind niet uit de zeilen neemt. Hij spoorde met andere woorden aan tot het zoeken van een antwoord dat de veiligheid werkelijk vergroot. Belangrijk in dit verband was dat hij wees op de noodzaak van het vinden van een antwoord dat voor alle bondgenoten aanvaardbaar is, dus

ook voor Nederland. Een antwoord dat de bondgenoten verdeelt, is immers geen bijdrage tot de veiligheid. En het was goed dat de premier afsloot met te zeggen dat de soms afwijkende opvatting van ons land gezien moet worden als uitdrukking van onze diepe verbondenheid met de democratische partners in het bondgenootschap. Het gaat ons ook dan immers om de waarden, die het bondgenootschap wil verdedigen.

DC-10

De resultaten van inderhaast uitgevoerde controle's op vliegtuigen van het type DC-10 na het ontstellende ongeluk in Chicago zijn ronduit verbijsterend. In Japan een vliegtuig, waar de bout die een motor bevestigt aan de romp zelfs geheel ontbrak. In Amerika bij zeven vliegtuigen ernstige gebreken, waaronder één motor, die met de hand heen en weer kon worden bewogen. Men kan zich afvragen hoe het komt dat dit soort dingen niet eerder ontdekt worden, want het gaat hier toch om vitale onderdelen, die veelvuldig moeten worden gecontroleerd. De leuze dat vliegen veiliger is dan men denkt, blijkt een wrange bijsmaak te hebben; er wordt kennelijk ook door heel wat beschermengelen passage geboekt. Het thans gebeurde mag ook weer niet leiden tot de conclusie dat vliegen per definitie onveilig is. Maar wel moet het een aansporing zijn de controle-systemen nog te perfectioneren. De passagier mag nimmer het slachtoffer worden van een zo intensief gebruik van vliegtuigen dat de noodzakelijke controle in de knel komt. Dit geldt wellicht slechts voor een enkele maatschappij, maar het probleem is dat dit soort zaken hun weerslag

NC COMMENTAAR

hebben op het gehele luchtvervoer. En een tweede conclusie is dat bij de productie van vliegtuigen de materialen nog intensiever uitgetest moeten worden.

Geen oplossing

Het zoeken van een oplossing voor het probleem van de drugverslaafden in Amsterdam lijkt zo langzamerhand op het zoeken naar de kwadratuur van de cirkel. De oplossing waarvoor het gemeentebestuur nu heeft gekozen, spreiding van het probleem door de oprichting van dagverblijven in verschillende stadswijken, lijkt al bij voorbaat mislukt door de negatieve opstelling van die wijken. De door het gemeentebestuur georganiseerde hoorzittingen hebben geleid tot beschamende tafereelen, waarover iedere welenkende Amsterdamer en Nederlander zich ten zeerste moet generen. Maar die hoorzittingen hebben tevens aangetoond hoe diep de angst er bij de Amsterdamse bevolking in zit, waarbij het er verder weinig toe doet of die angst nu gerechtvaardigd is of niet. Die angst is er en die uit zich op schokkende en weinig verheffende wijze. Die negatieve opstelling zal ook de verslaafden niet erg aansporen zich naar die dagverblijven te begeven

om zich daar te laten behandelen en daarmee is de vicieuze cirkel weer rond. Het is de vraag of ooit een oplossing kan worden gevonden indien niet doorgestoten wordt naar de sociaal-economisch-culturele achtergronden van het drug-probleem. Daarmee zijn de huidige moeilijkheden niet opgelost, maar het kan er misschien toe bijdragen dat het vertrouwen van de bevolking in de aanpak van de problemen wordt hersteld.

Hulp aan weggelopen minderjarigen

Een ander controversieel probleem van onze dagen is de hulp aan weggelopen minderjarigen. Het enkele feit dat een minderjarige het ouderlijk huis verlaat wijst op een verstoorte relatie tussen ouders en kind. Soms zal die relatie nog hersteld kunnen worden, in andere gevallen zal dat niet meer het geval zijn. Beide partijen bij die relatie hebben rechten en belangen, die echter vanwege het verstoord zijn van die relatie, niet meer parallel lopen. Het initiatief-tussentoe Roethof/Haas-Berger, dat deze afgelopen week door de Tweede Kamer werd behandeld, leek de weegschaal te ver te laten doorslaan in de richting van de belangen van het kind en dat nog op een onevenwichtige wijze. Terecht wees de CDA-woordvoerder erop dat er een meldingsplicht moet bestaan voor de hulpverlener bij een objectieve instantie en dat er met betrekking tot de zorgvuldigheid van de hulpverlening duidelijker criteria moeten komen. Dat laatste is overigens niet alleen in het belang van de ouders, maar evenzeer, zo

niet meer in dat van het kind. Het getuigt van wijs beleid bij de indieners van het wetsontwerp dat zij in hun antwoord begrip bleken te hebben voor deze bezwaren, zodat CDA en VVD om verdrag van de behandeling konden vragen. Op die manier is het wellicht nog mogelijk te komen tot een regeling van een probleem dat bij hantering van de huidige wettelijke maatstaven, iedere keer weer leidt tot een situatie, waarbij de reeds verstoorte relatie nog dieper wordt verstoord.

Alternatief beleid

In rap tempo heeft de PvdA haar eerste bezuinigingsprogramma „Werkgelegenheid door solidariteit” aangepast aan de gewijzigde economische situatie. Dat rappe tempo heeft het nadeel dat de conclusies nog een beetje in de lucht hangen, omdat het plan niet door het Centraal Planbureau is doorberekend. Het geeft ook verder aanleiding tot veel vragen. Wordt er niet te veel gewed op het paard van de bereidheid tot vrijwillige inkomensmatiging, terwijl anderzijds weinig geloof wordt getoond in de bereidwilligheid tot bijvoorbeeld energiebesparing? Zijn er echt concrete aanwijzingen dat de bevolking wel bereid zal zijn tot die vrijwillige inkomensmatiging als puntje bij paaltje komt? Dat alles neemt niet weg dat het plan nauwkeurige bestudering vergt en dat het op zijn merites dient te worden getoetst. Jammer in dit verband is het dat de PvdA, door zich zo fel afwijzend op te stellen tegen de regeringsvoorstellen, er weinig toe bijgedragen heeft het klimaat voor een zakelijke en verantwoorde discussie te begunstigen.

OVERWEGENDE

Op de markt van het politieke leven is het woord „macht” een begrip. Machtsvorming behoort bij de politiek. Macht, invloed is noodzakelijk voor het uitvoeren van wat men voorstaat. Het hebben van macht is niet iets waarvoor je je zou moeten schamen. Er zijn er die ons dat willen aanpraten. In hun ogen is macht – zeker in andermans hand – vies. En op een goed gebruik ervan behoeft op voorhand niet te worden gerekend. Vaak hebben zij die zo over macht spreken ook van de politiek geen hoge pet op. Zelden hoort men uit hun mond over politiek in brede zin positieve uittalingen. Politiek? Allemaal vuiligheid. Voor velen nog steeds de hoogste wijsheid. Jammer dat deze criticasters begrippen als macht en politiek nooit eens toepassen op wat men gewoon in eigen leven meemaakt. Zij zullen ongetwijfeld slechte bazen kennen. Maar vast niet willen volhouden dat er per definitie geen goede bazen bestaan. Zij zullen weet hebben van mensen die geoeffend zijn in het ik-denken. Maar zeker ook mensen hebben ontmoet die in hun eigen leven lieten zien dat zij echt met anderen wilden rekenen. De aanhangers van de „allemaal-vuiligheid-theorie” zullen wraaknemers kennen die het liefst de lijn trekken. Maar echt niet willen volhouden dat elke werknemer eerst tevreden is wanneer hij zijn snor kan drukken. En wellicht heeft men er zelfs oog voor dat ook niet alle eigen woorden en daden voor ere-prijzen in aanmerking komen. Maar waarom zou wat ieder in eigen leven ervaart en in het samen-leven met z'n mede-mensen dagelijks meemaakt nu ineens helemaal anders zijn wanneer het om politiek, en daarbij behorende machtsvorming gaat?

Beeld

Komt dat omdat wij met z'n allen de betekenis van politiek zo hebben bijgekleurd dat velen er ook alles van verwachten. Dat moet op teleurstelling uitlopen. Wie niet aanvaardt dat eigen tekortkomingen een weerslag hebben op wat anderen – ook politici – vermogen, wie niet inziet dat politici met andere mensen gemeen hebben dat ook zij fouten maken, zal zelden bij een oordeel in redelijkheid uitkomen. Anderen kijken uitsluitend tegen politieke uitkomsten aan vanuit de stelling: wat levert het mij op? Zij zullen dikwijls ontevreden zijn, omdat niet wordt aanvaard, dat de overheid niet vanuit diezelfde ik-stelling kan en mag opereren. Het „ik” wordt door weer anderen door „de groep” vervangen. Maar wie voorstellen en resultaten in de politiek alleen voor een groepswil beoordeelt, of slechts oog heeft voor het antwoord op de vraag of de voorgestelde maatregel met eigen doelstellingen strookt, zal slechts tegenvallers noteren.

Er zijn er ook die menen dat de macht van de overheid onbegrensd is. Behept met deze overspannen verwachting van het handelen van de overheid, valt te vrezen dat men menigmaal de kous op de kop krijgt. De overheid kan niet alles. En zeker niet die handelingen overnemen die de burger in eigen verantwoordelijkheid zelf had behoren uit te voeren. Het is met macht en politiek net als met vele andere zaken in het mensenleven. Het kwaad schuilt niet in de dingen zelf. Een bijl is een alleszins nuttig instrument, zolang men het niet gebruikt om een ander de hersens in te slaan. Dan wordt dat nuttige instrument een moordwerktuig. Zo is ook het

gebruik van macht en het bedrijven van politiek in zichzelf niet slecht. Het komt op het gebruik, op het beheer, aan.

Macht

Politiek is wel aangeduid als de kunst om vorm te geven aan de samenleving. Over de meest gewenste vorm van de samenleving denkt niet iedereen gelijk. Om die reden zijn er programma's, worden doelstellingen geformuleerd, jagen mensen hun idealen na, zetten zij hun na te streven koers uit. Voor een flink deel hangt de verwezenlijking daarna af van de grootte van de verkregen invloed. Daarvoor is machtsvorming noodzakelijk. Voor een flink deel blijft dat mensen niet alles kunnen. Macht kan ten eigen bate worden aangewend. Om anderen onder de duim te houden, om wel onderschreven belangen te beschermen. Wie macht heeft is in staat datgene in de maatschappij, wat men per se behouden wil, ook metterdaad in stand te houden. Door het hebben van macht bezet men sleutelposities, houdt men de zaak op de gewenste koers. Macht kan ook worden gebruikt ten gunste van de machteloze. Met de verworven invloed kan men hervormingen van

verhoudingen bewerkstelligen, idealen in concrete werkelijkheid omzetten. Wie macht bezit kan hiermee strijden, er bijvoorbeeld mee proberen tot een rechtvaardige verdeling van welvaart en welzijn te komen. Zoals met alles onder mensen kan ook macht ten goede en ten kwade worden gebruikt. En de mens zelf dient de keuze te maken.

Begeerd?

Met macht beschikken machthebbers over leven en dood, recht en onrecht, deel van leven voor allen of slechts voor de bevoorrechten. In onze parlementaire democratie wordt het ontberen van macht door betrokkenen betreurd. Het veroordeelt tot oppositie. De situatie van grote mond en de krachteloze vuist. Het hebben van macht is in onze landen overigens ook niet alles. De verworven invloed stelt de machthebbers voor grote verantwoordelijkheden. Macht kan ook dan verkeerd worden gebruikt. Kritiek kan ten onrechte worden weggewoven. Macht kan zelfs corrumperen. In onze politieke richting begeren wij geen macht om onbekommerd de baas te kunnen spelen. De verkregen invloed moet worden benut om de samenleving te sturen. Te richten vanuit door ons aanvaarde uitgangspunten. Daarbij willen wij voor de kompasbepaling van onze koers op het evangelie terugvallen. Het evangelie is niet een soort boodschappenlijstje waarop wij alles af kunnen lezen wat wij allemaal precies nodig menen te hebben. Het is wel een richtingwijzer, een Boodschap die ons over de richting voor verantwoord handelen spreekt.

Dienst

Ieder mens, iedere groep van mensen en ook de overheid heeft God boven zich. Daaruit reeds wordt duidelijk dat niet de mens vrijmachtig bepaalt hoe ontvangen macht moet worden gebruikt. Er dient over het gebruik ervan verantwoording te worden afgelegd. Zij die macht hebben krijgen

evangelisch vermaan van Jezus zelf mee. Hij kwam om te dienen, niet om zich te laten dienen. En hij leerde ons niet te heersen, maar te dienen. De christen-politicus wordt geroepen rechtvaardige verhoudingen na te streven. Beter te delen, opdat allen deel van leven hebben. De christen-politicus zal in het bijzonder opkomen voor al wat zwak is. Hij/zij zal trachten een goed rentmeester over de hem/haar toevertrouwde Schepping te zijn. Onrecht en uitbuiting bestrijden. Vrede door recht zonder ophouden bevorderen. Als één die dient. Daartoe dient gekregen macht. En wanneer met die opvatting de meerderheid niet wordt gehaald? Belangenbehartiging voor bepaalde groepen – en daarmee hun steun en sterkte – op de tocht komt te staan, omdat dáár bij keuzes de prioriteit van het beleid niet behoort te liggen? Wanneer in concrete situaties macht wordt aangewend voor versterking van eigen welvaart en dit ten koste gaat van onze beheerstaak voor al wat leeft? Wij maakten fouten en zullen er nog genoeg maken. Maar: als voor ons – en voor een ieder die op ons let – maar duidelijk is dat wij er met kracht naar streven dienstbaar te zijn. Onze macht te benutten op een manier die bijbels genormeerd is. Het kan best dat wij dan geen grote en machtige partij weten op te bouwen. Wie zal het zeggen. Wanneer wij aan de slag gaan om naar de mate van ons kunnen onze taken uit te voeren en de „C” in de politiek tot gelding proberen te brengen, dan hope en bidde een ieder, als het er op aankomt, het onderscheid tussen heersen en dienen te kennen en ernaar te handelen.

Schrammen en builen?

Hametum ZALF

ook bij schaafwonden, lichte brandwondjes, ruwe, schrale en gesprongen huid.

uit natuurlijke grondstoffen bereid

Colijn in oorlogstijd (II)

Door R. Gosker

Het vertrek van de Koningin

Plotseling was er een geheel nieuwe situatie ontstaan. Gedurende de daarop volgende maanden stond ik voortdurend in persoonlijk contact met Dr. Colijn. Ik ontmoette hem vrijwel dagelijks. En dat wel in de zeer bewogen periode van 5 mei 1940 tot 30 juni 1941. In die gehele periode is het Centraal Comité éénmaal in vergadering bijeen geweest. Dr. Colijn had er behoefte aan tekst en uitleg te geven over de onderhandelingen die gevoerd waren met het driemanschap van de Nederlandse Volks Beweging en over het standpunt dat daarbij door hem was ingenomen. Maar voor de rest trok hij de leiding geheel aan zich. Gezien de omstandigheden kon dat ook moeilijk anders.

Mevrouw Colijn

In het voorjaar van 1940 was Dr. Colijn een wat verbitterd man. Dat liet hij trouwens nooit blijken. Mevrouw Colijn wel. Zij was kennelijk boos op Mr. J. A. de Wilde door wiens aftreden als minister van Financiën het vierde kabinet Colijn in de herfst van 1939 gesneuveld was.

Het was nl. zo dat reeds enkele dagen na het uitbreken van de oorlog, toen de bezetting van ons land door de Duitsers een feit geworden was, de afspraak werd gemaakt dat ik zo nodig dagelijks met Dr. Colijn zou overleggen wat er organisatorisch zou moeten gebeuren. Ik kwam dan ook vaak aan de Stadhouderslaan. Wanneer de bespreking soms wat lang duurde en dat gebeurde nogal eens dan werd ik uitgenodigd bij de lunch aan te zitten. Zo ontmoette ik ook mevrouw Colijn die zich in de tafelgesprekken nog wel eens liet gaan. Ik had trouwens een wit voetje bij mevrouw Colijn. Zij vroeg mij nl. om wanneer Dr. Colijn op reis ging hem steeds te vergezellen. Dr. Colijn was immers een ambteloois burger geworden en raakte vrij spoedig zijn particuliere auto kwijt. Ook hij moest van het openbaar vervoer, de trein gebruik maken. Mevrouw Colijn vertelde mij dat haar man vooral in het donker bij het afdalen van een trap of van een stoep nogal last van zijn ogen had. Het moet voor mevrouw Colijn trouwens een veilig gevoel geweest zijn dat altijd iemand met haar man mee reisde. Het waren ook wel bijzondere tijden. En zij was op alles voorbereid.

Dr. Colijn was een goed causeur. Hij praatte graag en veel. Nadat de zaken waren afgedaan en er waren geen andere afspraken dan bleef ik gewoon naar hem luisteren. Hij had er kennelijk behoefte aan om zijn gedachten over de dingen van de dag onder woorden te brengen. Het was dan gewoon een soort hardop denken en een afwegen van de argumenten. Dikwijls werd dan teruggegrepen op vergelijkende situaties in het verleden. Hij had een grote bewondering voor een man als Metternich. Maar ook de naam van Gladstone kwam nogal eens op de proppen. Gedurende de treinreizen die soms vrij lang duurden hield hij lange vertogen. Wij zaten dan in een eerste klas coupé. Lezen deed hij dan vrijwel nooit. Langzamerhand ontstond er wel een vertrouwensrelatie. Hij wilde wel wat aan mij kwijt.

Diepe teleurstelling

Wat was de impulsieve Colijn razend

nijdig over de vlucht van de ministers naar Londen en over het vertrek van de Koningin. Hij was gewoon woedend. Het streek hem tegen alle haren in. Als de Tweede Kamer op de morgen van de tiende mei in vergadering bijeenkomst hoort zij het bewogen protest van haar voorzitter Van Schaik aan. Maar de ministers, inclusief de voorzitter van de Ministerraad, schitteren door afwezigheid. Dat hij nu Nederlander is maakte hem beschaamd. Het vertrek van de Koningin was voor hem een diepe teleurstelling. De vlucht van de ministers kenschetste hij als lafhartigheid zonder pardon. Er is een zonde die nooit vergeven wordt. Dat is de zonde tegen de Heilige Geest. Vlak daarachter komt die van de lafhartigheid. Praat me er niet van mijne heren. Als witte spoken in nachtgewaad hebben de excellenties rondgezworven in de schuilkelders. De minister van Defensie was voor eigen departement niet te spreken. De minister-president heeft Hare Majesteit de Koningin gedurende de oorlogsdagen slechts gedurende twee minuten gesproken. Waarschijnlijk reeds vrijdag. Dat was de dag waarop de Duitsers ons land waren binnengevallen. Op die dag is waarschijnlijk het Engelse oorlogsschip reeds besteld. Ik schaam mij diep Hollander te zijn. Met 400.000 man hebben we geen kans gezien 120.000 man langer dan vijf dagen tegen te houden. De doorbraak in Holland is de oorzaak van heel het echec in Vlaanderen, Artois en Noord-Frankrijk. De geruchten rondom het gevaar dat de Koningin liep wanneer zij in handen van de Duitsers zou vallen waren volgens hem niet meer dan fabeltjes. Ook het verhaal dat Prins Bernhard voor de radio hield maakte geen indruk op hem. Neen, over de houding van de ministers was Dr. Colijn bepaald niet te spreken. Wat hebben ze eigenlijk gedurende de oorlogsdagen uitgevoerd? Nu laten ze de zaak over aan een paar hoofdambtenaren. Waar zijn ze geweest? Wat hebben ze gedaan. Juist nu het erop aankomt leiding te geven. Niets hebben we van ze gehoord. Alleen het bericht dat ze de benen hebben genomen naar Londen. En de Koningin heeft zich door de Heren laten inpalmen. Dat prinses Juliana en Prins Bernhard vertrokken was juist. Het voortbestaan van de monarchie moest worden gewaarborgd en veilig gesteld. Dat de minister van Defensie, van Koloniën en van Buitenlandse Zaken mee gingen was akkoord. Want de oorlog moet worden voortgezet. Maar wat moet de minister van Binnenlandse Zaken nu in vredesnaam in Londen doen? Hij heeft daar niets te maken. Zijn werk en zijn verantwoordelijkheid liggen hier. Dat kun je zo maar niet aan de

secretaris-generaal van het departement overlaten.

„Chevalresque”

Hij ijsbeerde door zijn kamer heen en foeterde aan één stuk door. Ongetwijfeld zou Dr. Colijn als voorzitter van de ministerraad -- toen was het nog niet gebruikelijk om van de minister-president te spreken -- de show meesterlijk en in ieder geval anders hebben opgevoerd. Ik bedoel het woord show in dit verband bepaald niet denigrerend. Dr. Colijn was nu eenmaal de intuïtieve romanticus. Het chevalresque zat in zijn bloed. Dat was iets in hem waaraan de bedachtzame en weloverwogen Schouten zich eigenlijk een beetje ergerde en waar de olijke De Wilde plezier in had. Die mocht dat wel. Hij waardeerde het al was hij te nuchter en te burgerlijk om er aan mee te doen. Dr. Colijn kon dan theateraal -- en daarin toch levensecht -- uit de hoek komen. Indrukwekkend was zijn gebaar en sonoor klonk dan zijn stem. „Mijne Heren, Koningin Wilhelmina had zich in dit uur van nood en gevaar tot het Nederlandse volk moeten wenden met een proclamatie: Meer dan veertig jaar heb ik over u geregeerd. In voorspoed en in tegenspoed was ik bij u, mij gedragen wetend door uw liefde en door uw verknochtheid aan mij en mijn huis. Ook in deze benauwende dagen mag ik mijn volk niet verlaten. De kroonprinses, haar gemaal en haar kinderen hebben de wijk genomen naar Londen. Enkele ministers die direct betrokken zijn bij het voortzetten van de oorlog gaan met hen mede. Maar in dit uur van nood en beproeving van ons volk blijft uw Koningin in uw midden. Maar als Uw Koningin kan en mag ik mij niet overgeven aan de vijand. Daarom doe ik afstand van de troon ten behoeve van mijn dochter die thans in Londen vertoef. Leve Koningin Juliana! Uw oude Koningin blijft bij U. Getekend Wilhelmina”. Dan mijne Heren zou de dynastie drie eeuwen bevestigd zijn geweest. Want weglopen in het uur van gevaar mag nooit. De opdracht aan Generaal Winkelman verleend was naar mijn mening een grote blunder. Een generaal in oorlog moet nooit met het civiel bestuur worden belast. De Duitsers hadden ook deze generaal als krijgsgevangen officier kunnen en mogen internen. Dan was er helemaal geen civiel gezag geweest. De Duitsers vonden hier een toestand van volkomen anarchie. Zij moesten daarom wel in het burgerlijk bestuur voorzien. Dat is de dwaasheid geweest in de houding van de Nederlandse Regering. Maar dan ook een onvergeeflijke dwaasheid. Veel van deze woorden zijn zo letterlijk door Dr. Colijn uitgesproken. Ik ontleen een groot gedeelte aan een brief die ik enkele dagen later aan mijn vader schreef. Daarom heb ik geen aanhalingstekens gebruikt. Maar daar kwam het wel op neer. Dr. Colijn schreef zijn artikel in de Standaard. Dat is hem erg kwalijk genomen. Men heeft in het algemeen het vertrek van de Koningin goedgekeurd. Al spoedig circuleerde het gedicht van „Neen, 't was geen vlucht die U deed gaan, maar volgen waar God riep”. Men heeft het ook staatsrechtelijk juist geoordeeld. Men heeft het ook vergeleken met het gedrag van de Koning van België en daaruit geconcludeerd dat het besluit om weg te gaan juist geweest is. Maar de Koning van België deed geen afstand van de troon ten behoeve van zijn zoon, die naar het buitenland was gegaan. De zaak lag wel anders. Het vertrek van de Koningin mag staatsrechtelijk te verdedigen zijn. Het zij zo. Maar de spontane reactie van Dr. Colijn vond ik prachtig. Dat afstand

Verkiezingen 1937: Colijn maakt propaganda voor het 1-cents fonds

Artikelenserie „Colijn in oorlogstijd”

In een achttal artikelen gaat de heer R. Gosker, voormalig adjunct-secretaris van de ARP in de periode 1940-1957, deze weken in op zijn ervaringen met dr. H. Colijn in oorlogstijd. In het eerste artikel dat wij vorige week in NG afdrukten las u hoe de heer Gosker als kersvers adjunct-secretaris in aanraking kwam met dr. Colijn. Het tweede artikel -- op deze pagina -- geeft ervaringen weer n.a.v. het vertrek van koningin

Wilhelmina naar Engeland. Het derde artikel verhaalt o.a. van Colijns verhouding met Jan Schouten. De vierde bijdrage over Colijns contacten „in het land” in de loop van 1940. Artikel vijf gaat o.a. over „De Standaard.” In artikel zes komt de illegaliteit o.a. ter sprake. In artikel zeven „Nederlands Gedachten” en slotbijdrage nummer acht handelt over de brochure „Op de grens van twee werelden.”

doen van de troon en dat „leve Koningin Juliana” was gewoonweg een vondst. De visie van Colijn zou de brede massa van het volk wel degelijk hebben aangesproken. Aan de staatsrechttheoreticus moest je het dan maar achteraf overlaten om te beoordelen of het zo inderdaad wel kon. Op veel vergaderingen heb ik in die dagen dit verhaal met veel genoegte verteld. De reactie van Colijn sloeg bij het volk dan ook aan. Hij had de gave van de intuïtie. Hij wist op zijn manier het klavier van de volksconsciëntie te bespelen.

„Buiten spel”

Het was natuurlijk ook zo dat hij er in deze dagen moeite mee had op dit beslissende moment van de geschiedenis buiten spel te zijn gezet. Na de val van het kabinet had hij nog een buitenlandse reis gemaakt. Hij heeft daarvan klaarblijkelijk verslag uitgebracht aan het nieuwe kabinet. Wat daar toen besproken is weet ik niet. Maar ongetwijfeld heeft hij toen enkele dingen geadviseerd waaraan men geen gevolg gegeven heeft. De rol van werkeloos toeschouwer werd hem in die bewogen dagen opgedrongen. Hij kon zijn partij niet meeblijven. Het heeft hem ook pijn gedaan dat men hem in die dagen niet heeft geraadpleegd. Hij was tenslotte ook nog minister van Staat. Dat met name de Koningin niet naar hem heeft gevraagd en er waarschijnlijk ook niet aan gedacht heeft dat te doen heeft hem gegriefd. Een en ander heeft dan ook de verhouding tussen die beide mensen vertroebeld. Het schrijven van zijn artikel in de Standaard heeft uiteraard ook de Koningin niet onberoerd gelaten. Hij heeft haar daarmee diep gekwetst. Vermoedelijk heeft zij hem dat ook bitter kwalijk

genomen. Bij de herbegraving van zijn stoffelijk overschot was de reactie van het Hof dan ook vrij koel. Er was wel een bloemstuk, maar daarmee was het dan ook wel uit. Beide mensen hadden zoveel jaren zoveel met elkaar opgetrokken. Dr. Colijn had gesproken bij het veertigjarig jubileum van Koningin Wilhelmina in 1938. Wat woog hem de Monarchie zwaar. Tussen hen was een veelszins vrouwelijke verhouding gegroeid. Zij hebben elkaar hoog gewaardeerd. Dat was met Dr. Kuyper wel anders geweest. Maar na 10 mei 1940 hebben zij elkaar niet meer ontmoet. Daar zit een brok tragiek in. Ik denk dat zij beiden onder dit gebeuren hebben geleden.

Dit alles overwegende moet men wel goed begrijpen dat Dr. Colijn drommels goed wist wat hij zei en wat hij schreef. Hij besefte zeer wel de consequenties van de opvattingen die hij zo impulsief en zo openhartig ventileerde. Ook voorzover het zijn verhouding tot de Koningin betrof. Het was niet een persoonlijke gekrentheid die hem zó deed spreken. Het was doodgewoon Colijn ten voeten uit. Hij kon eenvoudig niet anders. En dat hij zo sprak was in overeenstemming met heel zijn verleden. Rancuneuze gevoelens speelden daarin niet mee. Zeker niet voor zoveel het de Koningin betrof. Hij was een man van te groot formaat om daaraan toe te geven. Was hij te spontaan? Zijn reactie was zo echt menselijk. Dr. Colijn besefte zeer wel dat door zijn uitspraken de verhouding met het Hof voorgoed bedorven zou zijn. En dan gaan geroutineerde en bedachtzame politici vragen of het onder die omstandigheden nu wel nodig en verstandig was om zo te reageren. Nu zij hebben dat niet verstandig gevonden en zij hebben dat ook doen blijken.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f. 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

STER ELITE FREESIA'S

ELITE ANJERSTEEKEN

VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

Wereldhandels- Door mr. C. P. van Dijk, CDA-Tweede-Kamerlid conferentie te Manilla (II)

Eerste indrukken Unctad V

Het vorige artikel (NG nr. 22 d.d. 2 juni jl.) gaf de indrukken weer van iemand, die het genoeg heeft gehad de eerste achttien dagen van de conferentie mee te maken – de aanloopperiode, waarin klinkende redevoeringen werden afgestoken, stellingen werden betrokken en waar schermutselingen plaatsvonden, maar waar de echte strijd nog moest beginnen. In dit tweede artikel wordt onder andere stilgestaan bij de handelspolitiek en de financieel/monetaire zaken.

Handelspolitiek

De G-77 richtte de kritiek in het bijzonder op het toenemende protectionisme van de Westerse landen, dat het de ontwikkelingslanden bijzonder moeilijk maakt te industrialiseren en een groeiend aandeel in de wereldhandel in (half)fabrikaten te verwerven. Men is zeer beducht, dat vooral de nieuwe vormen van protectionisme („vrijwillige” exportbeperkingen, marktordeningsafspraken, Westerse regeringssteun aan zwakke industrieën) hand over hand zullen toenemen. De te geringe bereidheid tot industriële herstructurering (inkrimping van minder rendabele bedrijfstakken, die beter in de arme landen tot ontwikkeling gebracht kunnen worden) door de rijke landen wordt gelaakt. De G-77 wenst niet alleen een snelle afbraak, onder internationaal toezicht, van de protectionistische maatregelen van de rijke landen en een algemeen preferentiesysteem voor de arme landen (zonder differentiatie tussen deze landen op grond van hun graad van ontwikkeling) maar ook internationaal toezicht door UNCTAD-UNIDO-ILO op de industriële herstructurering in de rijke landen. Daarbij zouden deze laatste alleen na internationale onderhandelingen, op strikt tijdelijke basis, maatregelen tot bescherming van hun eigen industrie mogen nemen en daarbij tevens geldelijke schadevergoeding moeten betalen aan ontwikkelingslanden, die daarvan nadeel ondervinden. In internationaal verband zouden industrietakken moeten worden aangewezen die in de rijke landen zouden moeten verdwijnen. In eigen resoluties heeft de B-groep nogal vlak en vrijblijvend gereageerd (de resolutie over herstructurering was zo vlak, dat Nederland die niet eens heeft gesteund). Weliswaar worden de deugden van een vrij handelsverkeer bezongen en het ongewenste van het protectionisme erkend, maar anderzijds wordt op de economische, sociale en veiligheidsbelangen van het Westen gewezen en feitelijk geen uitzicht geboden op een werkelijke afbraak van protectionistische maatregelen. Vermeldenswaard is, dat Australië (fel gekant tegen het protectionisme van de EEG) zich van de B-groep distantieerde en in de kritiek op het protectionisme de kant van de G-77 koos.

Ik ben van mening dat de ontwikkelingslanden deze zaak terecht met zoveel indringendheid aan de orde hebben gesteld. In het voorafgaande hoofdstuk werd weliswaar aangegeven, dat het protectionisme de ontwikkelingslanden tot dusver niet heeft belet hun uitvoer van industrieproducten naar de rijke landen zeer snel uit te breiden (daarvoor zijn de nieuwe protectionistische maatregelen nog te beperkt in omvang en reikwijdte) maar dit betekent geenszins dat een eenmaal in gang gezette politiek van industriebescherming, vooral in een tijd van werkloosheid, geen wezenlijke bedreiging zou inhouden voor de alleszins gerechtvaardigde aspiraties van de arme landen om een groter aandeel in de wereldhandel te verwerven – vooral voor die landen, die nu nog nauwelijks aan de bak komen. Dat hier internationale regels moeten worden gesteld, lijkt mij niet te veel

gevraagd. Maar dat de rijke landen hun nationale industriële herstructureringspolitiek onder internationale curatele zouden willen stellen lijkt mij niet waarschijnlijk.

Grondstoffen

De overeenstemming, die enkele maanden geleden bereikt werd over het gemeenschappelijk grondstoffenfonds, wordt vrij algemeen erkend als een stap in de goede richting. Zoals bekend dient het fonds om de prijzen van grondstoffen te stabiliseren op een niveau dat voor de ontwikkelingslanden redelijk winstgevend is; een zgn. „tweede loket” zal o.m. de verbetering van produktie, verwerking en research moeten financieren. Sterke aandringing wordt uitgeoefend om het fonds zo spoedig mogelijk in werking te stellen. Daartoe zal een voldoende aantal landen hun bijdrage aan het fonds moeten toezeggen. Een aantal landen (o.m. België en Noorwegen) maakt van de gelegenheid gebruik om tijdens de conferentie hun financiële bijdrage aan het tweede loket bekend te maken. Nederland, dat reeds jaren geleden \$ 25 miljoen voor het fonds heeft opzijgezet, laat in de eerste weken de kans op vroegtijdige publiciteit wat voorbijgaan, door de toezegging aan het tweede loket nog niet te specificeren maar zal dat, naar verwachting, voor het einde van de conferentie nog wel doen. De G-77 willen ook zo spoedig mogelijk overgaan tot onderhandelingen over een zo groot mogelijk aantal individuele grondstoffenovereenkomsten en daarmee niet wachten (zoals de B-groep) totdat het voorbereidend overleg tussen producenten en consumenten is afgerond.

Natuurbeheer en domeingronden

In een onlangs door de Tweede Kamer aanvaarde motie van CDA en VVD wordt de Regering uitgenodigd „maatregelen te treffen om domeinlandbouwgronden te verkopen om op deze wijze de voorgenomen aankoop van natuurgebieden te kunnen blijven realiseren”. Het blijkt, dat deze motie enige vragen heeft opgeroepen.

Sommigen hebben de indruk, dat pachters van domeinlandbouwgronden als gevolg van de betreffende motie genoopt zullen kunnen worden hun bedrijfsgronden te kopen. En dat dat zeker bij de exorbitant hoge grondprijzen van tegenwoordig tot grote problemen kan leiden, spreekt vanzelf. Welnu, het is in de verste verte niet de bedoeling van de CDA-fractie om deze weg in te slaan. Wat er wél aan de hand is, hoop ik met onderstaande opmerkingen te verduidelijken.

Uitgangspunten

Om te beginnen is het goed om even te memoreren wat de beleidslijn van de fractie is geweest bij de behandeling

Financiële en Monetaire Zaken

De G-77 wenst een aantal hervormingen van het monetaire stelsel, zodat dit meer wordt afgestemd op de belangen van de ontwikkelingslanden: niet alleen grotere monetaire stabiliteit, maar ook waarborgen dat de valutareserves van de arme landen hun reële waarde behouden en een groter aandeel in de beschikbare liquiditeiten (i.h.b. de trekkingsrechten op het I.M.F.). Naar de mening van de G-77 zijn de betalingsbalanstekorten van de ontwikkelingslanden veroorzaakt door externe factoren, waarover deze landen geen macht hebben (m.n. de inflatie die uit de rijke landen overwaait) en dit rechtvaardigt nieuwe, speciale creditfaciliteiten van het I.M.F. die zijn afgestemd op de specifieke ontwikkelingsbehoeften van de arme landen. De condities, die het IMF aan de creditverlening verbindt, zullen moeten worden verzacht, want zij remmen de economische en sociale ontwikkeling. Daarnaast dient een sterk vergrote (massale) kapitaalstroom naar de ontwikkelingslanden in gang gezet te worden. Snelle opvoering van de officiële ontwikkelingshulp (ODA), opvoering van het leningvolume van de internationale instellingen, vrijere toegang tot de kapitaalmarkten in de rijke landen. Voor de omzetting en kwijtschelding van schulden zal een betere regeling moeten worden getroffen, waartoe een

schuldencommissie van wijze mannen in het leven moet worden geroepen. Een inter-gouvernementele groep van deskundigen zal zich over de hervorming van het monetaire stelsel moeten buigen. Een wereldconferentie over monetaire zaken zal moeten worden bijeengeroepen. Dit is slechts een samenvatting van de verlangens van de G-77. De volledige lijst is langer. Er zit in deze lijst een aantal elementen, dat zeker welwillende overweging verdient. Terecht wijzen de ontwikkelingslanden ons erop dat de officiële ontwikkelingshulp (ODA) zeer aanzienlijk is achtergebleven bij de taakstelling. Helaas boden de grote donorlanden (Verenigde Staten en West-Duitsland) op UNCTAD geen enkel uitzicht op snelle verbetering in de toekomst. Alleen Japan zegde toe de ontwikkelingshulp binnen enkele jaren te zullen verdubbelen. Weliswaar is de totale kapitaalstroom naar de ontwikkelingslanden in de afgelopen jaren niet onaanzienlijk toegenomen (zie hierboven) maar dit is in hoge mate het gevolg van de groei in de particuliere kapitaalverschaffing, die over het algemeen onder hardere voorwaarden wordt verleend. Anders gezegd: de samenhang is ongunstiger geworden:

(\$ miljarden)

	1971	1977
Officiële (bilaterale en multilaterale) financiering: op ODA-voorwaarden	4,9	13,4
andere officiële financiering	1,3	4,6
Oostblok	1,4	0,9
Totaal	7,6 (57%)	18,9 (39%)
Particuliere investeringen		
– directe investeringen	3,1	8,4
– bankcredieten	0,6	8,5
– exportcredieten	1,6	4,8
– andere (o.a. aandelen)	0,4	8,2
	5,7 (43%)	29,9 (61%)
Totale lange-termijnfinanciering	13,3 (100%)	48,8 (100%)

De indruk, die tijdens de conferentie werd gewekt, dat I.M.F. en Wereldbank weinig zouden hebben gedaan om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van de ontwikkelingslanden, is eenvoudig in strijd met de feiten. Een verdere aanpassing van de financieringsfaciliteiten en -methoden aan nieuwe behoeften en inzichten blijft niettemin geboden en er is geen reden waarom zich die aanpassing niet binnen het raam van die instellingen zou kunnen voltrekken. Nederland is ook zeker bereid naar een beter toegankelijke en meer geordende behandeling van het schuldenvraagstuk te zoeken, bij

voorkeur binnen bestaande, terzake kundige organisaties zoals IMF en Wereldbank. Er zijn dus zeker een aantal punten waarop de B-groep constructief op de verlangens van de G-77 zou kunnen en moeten inspelen. Toch is, naar mijn mening, de monetaire analyse die ten grondslag ligt aan de positie van de G-77 weinig bevredigend en op een aantal punten in strijd met de feiten. De geloofwaardigheid van die analyse wordt te zwaar belast als men de betalingsbalanstekorten toeschrijft aan externe oorzaken (alsof men die zou kunnen scheiden van de interne) en daarbij de rol van de olieproducerende leden van de eigen club geheel buiten beschouwing laat. De erkenning ontbreekt, dat ook ontwikkelingslanden een eigen, interne monetaire discipline dienen na te streven, zeker in het belang van hun eigen economische ontwikkeling. Die ontwikkeling vereist ongetwijfeld een ruim aanbod van financieringsmiddelen, maar die zal toch – naast een geleidelijke vergroting van interne besparingen – gevonden moeten worden in buitenlandse kapitaalverschaffing en niet zozeer in monetaire financiering middels additionele IMF-faciliteiten.

Slot

De voorgaande hoofdstukken bevatten slechts een enkele greep uit de overvolle agenda van UNCTAD V. Vele andere, minstens even belangrijke agendapunten moesten onbesproken blijven. Evenmin kon op de grote, onderliggende ontwikkelingen die aan dit alles ten grondslag liggen worden ingegaan. Zodra UNCTAD V is afgesloten en de resultaten bekend zijn, hoop ik in een tweede artikel op de betekenis van deze conferentie terug te komen.

Door dr. S. Faber, CDA-Tweede-Kamerlid

overheid ervoor moet zorgen, dat de aangekochte terreinen ook goed beheerd worden. En daar wringt de schoen. Een enkel cijfer ter illustratie. Onlangs is door een werkgroep van deskundigen berekend, dat het beheren van een hectare natuurterrein gemiddeld minstens f 550,- moet kosten. Het areaal CRM-reservaten, dat op het ogenblik in beheer is bij Staatsbosbeheer, bedraagt ongeveer 35.500 ha. Als men dit aantal hectares vermenigvuldigt met het minimaal verantwoorde beheersbedrag van

f 550,- dan komt men uit op een bedrag van bijna 20 miljoen. Op de begroting van CRM is voor dit doel echter slechts 9 miljoen beschikbaar gesteld. Kortom, er ligt hier een „gat” van bijna 11 miljoen gulden. Maar daarmee zijn we er nog lang niet. Door de particuliere natuurbeschermingsorganisaties wordt een areaal van 72.000 ha aan natuurgebieden beheerd. Als men ook dit aantal hectares vermenigvuldigt met het minimaal normbedrag van f 550,- dan levert dat een bedrag op van ongeveer 40 miljoen. CRM en de provincies verstrekken echter slechts subsidies tot een bedrag van 18 miljoen. Een tekort derhalve van 22 miljoen. Samenvattend: alleen al met betrekking tot het minimale beheer van natuurgebieden is er een jaarlijks tekort van om en nabij 33 miljoen!

Uitweg

Het zal duidelijk zijn, dat het beleid met betrekking tot het natuurbeheer muurvast zal lopen als er niet naarstig naar oplossingen wordt gezocht. Als de overheid geen geld beschikbaar heeft voor het onderhouden van aangekochte natuurgebieden dan zal

De wet openbaarheid van bestuur

Door P. Boon: wetenschappelijk medewerker staatsrecht V.U. te Amsterdam

Eind vorig jaar verscheen in het Staatsblad de wet openbaarheid van bestuur. Deze wet kan beschouwd worden als een van de belangrijkste stukken wetgeving van de laatste jaren. De wet is nog niet in werking getreden omdat eerst nog een aantal uitvoeringsregelingen tot stand moet komen.

In dit artikel zal ik achtereenvolgens een aantal algemene opmerkingen maken over openbaarheid als staatsrechtelijk beginsel, de historische achtergrond schetsen van de nieuwe wet, de belangrijkste bepalingen van de wet toelichten en wijzen op een belangrijke consequentie die de wet kan hebben voor het functioneren van de Raad van State.

Openbaarheid: een eis van democratie

Democratie betekent letterlijk regering door het volk. Vandaag de dag verstaan wij er een regeringsstelsel onder waarin de invloed van de bevolking op het overheidsbeleid zo groot mogelijk is. Een regeringsstelsel dat gebaseerd is op, maar tevens vorm geeft aan de politieke wil van de (meerderheid van de) bevolking. Een regeringsstelsel tenslotte waarbij de fundamentele rechten van minderheden gerespecteerd worden. Om deze beginselen uit te werken is er een aantal instellingen en procedures in het leven geroepen. Zeer belangrijk voor een democratie is dat het beleid gecontroleerd wordt. Traditioneel is die controle langs vooral de volgende twee wegen georganiseerd. In de eerste plaats is er een parlement, een volksvertegenwoordiging. De taak daarvan is tweeledig: het scheidt, rekening houdend uiteraard met factoren als bijvoorbeeld de economische mogelijkheden en de internationale verhoudingen, het algemene kader waarbinnen het regeringsbeleid zich moet afspelen én het controleert dat beleid. In de tweede plaats zijn er onafhankelijke rechters, die ervoor waken dat de overheid zich houdt aan de wetten en aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur.

Om ervoor te zorgen dat deze instellingen blijven functioneren in het belang van de bevolking is openbaarheid nodig. Openbaarheid van het parlementaire werk om de bevolking de gelegenheid te geven bij de volgende verkiezingen een oordeel uit te spreken over de vraag of de zittende volksvertegenwoordigers hun werk goed gedaan hebben; openbaarheid van de rechtspraak omdat daardoor tekortkomingen in de wetgeving eerder en duidelijker blijken en dus ook sneller kunnen worden hersteld. Door openbaarheid wordt bevorderd dat de overheid zich niet afsluit van de samenleving, dat zij niet „verkokert”. Heel belangrijk hierbij is vanzelfsprekend een vrije pers. Tot zover, in het kort en enigszins grof geschetst, het traditionele beeld van de rol van openbaarheid in een democratie.

Nieuwe ontwikkelingen

Sinds jaar en dag is de openbaarheid van parlementaire vergaderingen en van terechtzittingen in de Grondwet vastgelegd. Maar de vraag is gerezen of dit nog wel toereikend is. Niet alleen de samenleving is de afgelopen tientallen jaren ingrijpend gewijzigd, maar vooral ook de rol van de overheid daarin.

In de eerste plaats heeft de overheid een groot aantal nieuwe taken gekregen. Haar bemoeienissen met het economische, sociale en culturele leven hebben een tot dusver ongekende omvang aangenomen. Dit

heeft ertoe geleid dat het overheidsapparaat geweldig gegroeid is. Een minister kan al nauwelijks meer bijbenen wat er op zijn departement, dus formeel onder zijn verantwoordelijkheid, allemaal omgaat. Laat staan dat een kamerlid dat zou kunnen.

Daar komt bij dat het parlement niet alleen controleert, het heeft ook andere functies. Eén daarvan is het overeind houden, door de meerderheid in het parlement, van het zittende kabinet tegen de kritiek van de oppositie in. Het zal duidelijk zijn dat deze functie op gespannen voet staat met de controlefunctie, die toch al door de enorme groei van het overheidsapparaat onder druk staat. In de tweede plaats is de wetgeving van karakter veranderd. Veel vaker dan vroeger worden in wetten aan de overheid ruim omschreven bevoegdheden toegekend. De wet is niet alleen gedragsnorm, regel die zegt hoe te handelen, meer en meer is zij ook beleidsinstrument geworden. Dit betekent een bedreiging voor de controle door de rechters, die immers aan de wet gebonden zijn. Want als een wet de overheid een ruime armslag biedt zullen de rechters het gevoerde beleid, zo lang dit maar niet in strijd met de wet is, moeten respecteren. Nu hebben de rechters hun controlefunctie wel uitgebreid door ook ongeschreven normen (algemene beginselen van behoorlijk bestuur) te ontwikkelen waaraan het overheidsbeleid wordt getoetst, maar hun controle blijft toch beperkt tot de vraag of er in strijd met het recht is gehandeld. De vraag of het gevoerde beleid, hoewel niet in strijd met het recht, misschien toch geen goed beleid is geweest, is niet aan hen ter beoordeling.

Uit onvrede over deze situatie is de roep ontstaan om meer openbaarheid van bestuur. Als beleidsvoornemens eerder dan tot nog toe het geval was bekend worden, ontstaat voor de bevolking de mogelijkheid actiever bij de bepaling van het beleid betrokken te raken. Controle vooraf dus, naast de traditionele controle achteraf. Door een tijdige inbreng van reacties op beleidsvoornemens kunnen parlement, pers en publiek het ideaal van de democratie, een regering van het volk, voor het volk en door het volk, een stapje dichterbij brengen.

De geschiedenis van de wet

Al in 1946 werd een commissie ingesteld die de regering van advies moest dienen over de overheidsvoorlichting. In haar rapport maakte deze commissie een duidelijk onderscheid tussen het verstrekken van informatie en het voeren van propaganda. De overheid mocht geen propaganda voeren, wel had zij het recht haar beleid toe te lichten. Over een recht van de burgers op informatie wordt dan nog niet gesproken. Dit recht stond wel centraal bij het werk van de commissie heroriëntatie overheidsvoorlichting, die onder voorzitterschap stond van de toenmalige leider van de Tweede-Kamerfractie van de ARP, de heer Biesheuvel. Deze commissie werd in 1968 ingesteld. De hierboven gesignaleerde problematiek – hoe kan naast de bestaande tekortschietende controle achteraf door meer openbaarheid de beleidsvorming controlerend begeleid worden – was toen veel actueler geworden. In 1970 bracht de commissie-Biesheuvel rapport uit. De commissie kwam onder meer tot de volgende slotsom: „De wijze waarop de ministeriële verantwoordelijkheid tegenover de in het openbaar optredende volksvertegenwoordiging thans functioneert, is ontoereikend om de openbaarheid van het bestuur

waarover die verantwoordelijkheid zich uitstrekt, te waarborgen”.

Met andere woorden: controle achteraf is niet voldoende. De commissie stelde voor aan de burgers het recht toe te kennen op informatie over het gevoerde en te voeren bestuur. Een wet openbaarheid van bestuur zou dit recht en de daarmee samenhangende verplichting van de overheid informatie te verschaffen nader moeten uitwerken. De commissie voegde bij haar rapport de tekst van een ontwerp van zo'n wet.

In 1975 werd door de regering een officieel wetsontwerp bij de Tweede Kamer ingediend. Dit wetsontwerp week op verschillende belangrijke punten af van het ontwerp van de commissie-Biesheuvel. In de loop van de parlementaire behandeling werd het ontwerp nog ingrijpend veranderd. Het ontwerp passeerde de Tweede Kamer in februari 1977 en de Eerste Kamer gaf er haar fiat aan in november 1978, waarna spoedig publicatie in het Staatsblad plaatsvond.

De inhoud van de wet

De wet beperkt zich praktisch tot de openbaarheid van documenten. Zij bevat geen bepalingen over de openbaarheid van bijvoorbeeld kabinetsvergaderingen, vergaderingen van adviesinstaties, ambtelijk overleg e.d. Er zijn twee wijzen van informatieverstrekking, nl. informatieverstrekking uit eigen beweging en informatieverstrekking op verzoek.

Informatieverstrekking uit eigen beweging

De overheid „verschafft uit eigen beweging informatie over het beleid, waaronder begrepen de voorbereiding en de uitvoering daarvan zodra dit in het belang is van een goede en democratische bestuursvoering” (art. 2 van de wet). De informatie moet worden verschaft in begrijpelijke vorm en op een zodanige manier, dat zoveel mogelijk geïnteresseerde burgers worden bereikt. Ook moet de informatie verstrekt worden op een zodanig tijdstip, dat de burgers „hun inzichten in de loop van het bestuursproces tijdig ter kennis van het overheidsorgaan kunnen brengen”. De term „goede en democratische bestuursvoering” is erg rekbaar. Artikel 2 is dan ook niet veel meer dan een verklaring van goede bedoelingen.

Informatieverstrekking op verzoek

Belangrijker is de informatieverstrekking op verzoek (art. 1, lid 2 van de wet):

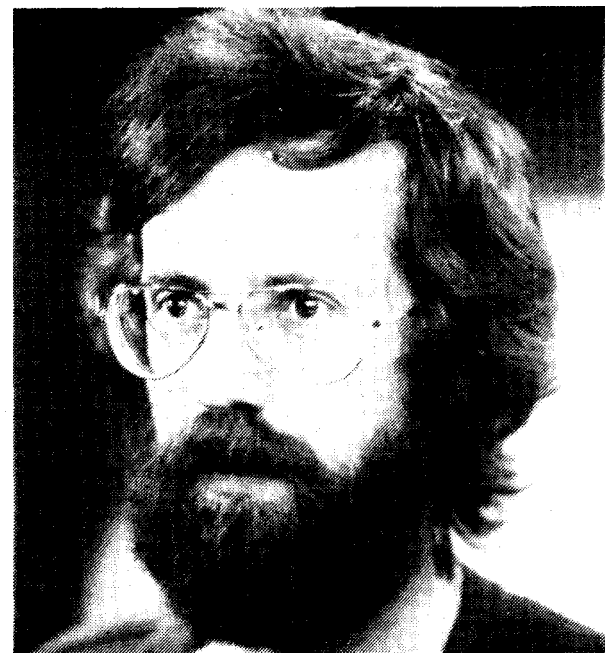
„Een verzoek om informatie, vervat in documenten die zijn opgesteld ten behoeve van intern beraad, wordt ingewilligd behoudens voor zover het betrekking heeft op:

- a) gegevens, die nog in bewerking zijn of die, hoewel gereed, op zichzelf een onvolledig en daardoor vertekend beeld zouden geven;
- b) persoonlijke beleidsopvattingen van bewindslieden, bestuurders of ambtenaren.

Over de in deze documenten vervatte feitelijke gegevens over de aangelegenheid, waarop het verzoek betrekking heeft, uit die gegevens afgeleide prognoses en beleidsalternatieven, wordt wel informatie verstrekt”.

Openbaarheid van adviezen

Bovendien bepaalt de wet dat beleidsadviezen, door adviescommissies aan de centrale overheid uitgebracht, openbaar moeten worden gemaakt. Dit geldt niet voor ambtelijke adviezen. Als er van een adviescommissie ook maar één lid een ambtenaar is, die ondergeschikt is aan

de minister aan wie geadviseerd wordt, dan geldt de adviescommissie als ambtelijk en is publicatie van het advies dus niet verplicht (art. 3 van de wet). Belangrijk in dit verband is dat voortaan de adviezen van de Raad van State openbaar zullen zijn. Voor de adviezen van de Sociaal-Economische Raad brengt de wet weinig nieuws. Zijn adviezen waren altijd of bijna altijd al openbaar.

Uitzonderingen

Artikel 4 van de wet noemt een aantal uitzonderingen op de verplichtingen van de overheid tot openbaarmaking van gegevens. Zo vindt geen openbaarmaking plaats als dat de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen of de veiligheid van de staat zou kunnen schaden; evenmin als het gaat om aan de overheid vertrouwelijk meegedeelde bedrijfs- en fabricagegegevens. Bij de eerste twee genoemde uitzonderingen kan men bijvoorbeeld denken aan correspondentie tussen de koningin en ministers of staatssecretarissen en aan bepaalde defensiegeheimen. Een aantal andere belangen moet tegen het openbaarheidsbelang worden afgewogen. Dit betekent dat deze belangen in bijzondere situaties een inbreuk op de openbaarheidsregel kunnen rechtvaardigen. Die belangen zijn:

- de betrekkingen van Nederland met andere landen;
- de economische en financiële belangen van de staat en andere publiekrechtelijke lichamen (bijv. de gemeenten en provincies, PB);
- de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
- inspectie, controle en toezicht door of vanwege overheidsorganen;
- het recht van een ieder op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en de bescherming van medische en psychologische onderzoekresultaten, die individuele gevallen betreffen;
- het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken personen of van anderen.

Overige bepalingen

De door deze wet aan de overheid opgelegde verplichtingen gelden voor de ministers en staatssecretarissen en voor de bestuursorganen van provincies en gemeenten, d.w.z. de colleges van gedeputeerde staten en van burgemeester en wethouders, de commissarissen van de koningin en de burgemeesters. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen andere overheidsorganen worden aangewezen waarvoor deze verplichtingen ook gelden (art. 1 lid 1).

Wat de centrale overheid betreft bepaalt de wet dat voor het op verzoek verschaffen van documenten een kostenvergoeding in rekening kan worden gebracht (art. 7). Ten aanzien van gemeenten en provincies zegt de wet over dit punt niets.

Tegen het weigeren van informatie door de overheid staat beroep open op de afdeling rechtspraak van de Raad van State, dit op grond van de wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen (wet a.r.o.b.). Een van de taken van de Raad van State is het adviseren van de regering

over wetsontwerpen die deze bij de Tweede Kamer wil indienen. Tot dusver werden die adviezen in het algemeen niet openbaar gemaakt. Een uitzondering is bijvoorbeeld het advies over het onlangs ingediende wetsontwerp over de abortus. In de toekomst zullen openbare adviezen regel en niet-openbare adviezen uitzondering zijn. Behalve de uitzonderingen die in het algemeen ten aanzien van de openbaarmakingsverplichting zijn vastgesteld, is voor de adviezen van de Raad van State bovendien bepaald dat zij niet worden gepubliceerd als zij zonder meer instemmend luiden of alleen opmerkingen van redactionele aard bevatten.

Ex-minister-president Drees heeft er al eens op gewezen dat vooral bij politiek netelige wetsontwerpen het advies van de Raad van State slechts een geringe rol speelt. Dit komt omdat in die gevallen het wetsontwerp vaak het karakter zal hebben van een moeizaam bereikt compromis tussen soms ver uiteenlopende standpunten. Juist gezien de moeite waarmee zo'n compromis tot stand is gekomen zal men het overeind willen houden. Het advies van de Raad van State zal dus maar een kleine rol meer kunnen spelen. Het wetsontwerp over de abortus is een voorbeeld hiervan. De vraag is nu wat die rol zal zijn als de adviezen van de Raad van State gepubliceerd worden. Omdat de adviezen nu nog meestal geheim zijn is over de kwaliteit ervan weinig bekend. Uit de enkele adviezen die wel gepubliceerd zijn blijkt evenwel dat de Raad van State zich er niet met een Jantje van Leiden van afmaakt. Hoe dit ook zij, de adviezen kunnen door openbaarheid alleen maar aan kwaliteit winnen. De opstellers zullen, omdat zij zich realiseren dat hun werk nu onder zo veel meer ogen komt, zeker niet minder zorgvuldig te werk gaan, eerder meer.

De Raad van State adviseert minder over de politieke kanten van een wetsontwerp dan over de juridische. In zijn adviezen staan belangen als een innerlijk niet tegenstrijdige wetgeving en juridische helderheid en precisie centraal. Dit betekent dat het des te moeilijker wordt zo'n openbaar advies naast zich neer te leggen. Openlijk moeten erkennen dat je rammelwerk aflevert is niet aantrekkelijk en compromissen gaan nu eenmaal vaak ten koste van de helderheid. Maar het weer ter discussie stellen van een moeizaam bereikt compromis heeft ook nadelen, al was het alleen maar het nadeel dat het wetgevingsproces wordt vertraagd.

Toch overwegen naar mijn mening de voordelen duidelijk. Het feit dat men minder om openbare adviezen heen kan dan om geheime zal ertoe leiden, dat men, ook bij het compromiskarakter dat veel wetgeving eigen is, zoveel mogelijk zal streven naar goede wetgeving. En is er in een bepaald geval geen tijd meer om het wetsontwerp aan het advies van de Raad van State aan te passen of zit er in het bereikte compromis geen enkele rek meer, dan is het toch goed dat de grenzen van het op dat moment mogelijk duidelijk in het openbaar worden aangewezen.

UIT DE ARJOS

Het ware gezicht van het CDA bij sobere levensstijl

In een verzorgingsstaat te leven wordt altijd als een groot voorrecht beschouwd, omdat het daar is, waar men begeleid wordt van de wieg tot het graf. Nadelen zijn er ook, al willen we ze niet altijd zien.

Zo heeft het ons kwetsbaar gemaakt. Zelfs bij de geringste problemen vinden we dat de staat ze maar moet oplossen. De neiging om eerst zelf te proberen eruit te komen, desnoods met een stapje terug, lijkt verdwenen.

De verzorgingsstaat heeft ons ook de welvaartsziekten gebracht. Daarbij hoeven we alleen maar te denken aan de verkeerde voedingsgewoonten. De verzorgingsstaat, zoals verwezenlijkt in Nederland, is nog niet ideaal. Ook hier zijn nog onrechtvaardigheden te vinden. Zo verdient de één duizenden gulden per week, terwijl de ander nauwelijks rond komt. Maar mogen we eerstgenoemde wel zoveel laten verdienen als er mensen in de rest van de wereld omkomen van honger en armoede? We dienen te streven naar een geïntegreerd beleid waarbij in Nederland de inkomens rechtvaardiger verdeeld worden en waarbij de mensen uit de Derde Wereld worden betrokken die geen woning, geen eten en geen kleding hebben.

In dat beleid zal ook ruime aandacht moeten worden gegeven aan de gevaren die de mensheid bedreigen. Eén daarvan is kernenergie. We kunnen de risico's dat er iets gebeurt heel klein maken. Maar als het dan mis gaat, zijn de gevolgen rampzalig. Een ander gevaar is de bewapeningswedloop, waarin de rol van de nucleaire wapens ons grote zorg zou moeten baren. Zij zijn in staat

om de wereld, waar wij verantwoordelijk voor zijn, te vernietigen. Als antwoord op al deze problemen wordt tegenwoordig een andere en sobere levensstijl gegeven. Het moet toch niet zo moeilijk zijn om een deel van ons inkomen af te staan aan hen die het slechter hebben. Verstandiger omgaan met energie kan de noodzaak om kernenergie te gebruiken in ieder geval vooruitschuiven en bij een dan aanwezig goed alternatief zelfs verwerpen. Toch blijkt dit niet zo eenvoudig te zijn en daarmee komen we bij een ander probleem van de verzorgingsstaat. Er is geen heersende ideologie met als gevolg dat als er offers gevraagd

Arjos-Amsterdam

Arjos Amsterdam heeft een eigen krantje. Onlangs verscheen het eerste nummer van „De Bierkaai”. Ook niet-Amsterdammers kunnen zich hierop abonneren. De kosten zijn f 5,- per jaar. Dit bedrag dient overgemaakt te worden op postgiro 3615300 t.n.v. Irene Verbree, Amsterdam, o.v.v. „Abt. Bierkaai”.

worden, een ieder zich verschuilt achter de houding „na u”. Dit laatste noemen we ook nog menselijk. Vreemd hoe we iets onmenselijks menselijk kunnen noemen.

Kabinet Van Agt

Toen vorig jaar het kabinet via de koningin sprak werd de indruk gewekt dat deze regering met zo weinig liberalen en zo vele christen-democraten trachtte via versobering tot een nieuwe levensstijl te komen. Immers in de Troonrede stond het begrip verantwoordelijkheid centraal. Er werd zelfs op iedereen een beroep gedaan om „als verantwoordelijke burgers versobering te aanvaarden en matiging te betrachten”. En dat moest dan niet alleen om de ernstige problemen in Nederland te lijf te gaan. Om op deze manier te offeren om de werkgelegenheid op langere termijn veilig te stellen. Nee, ook om de noden elders in de wereld te lenigen. De regering vertrouwde er zelfs op dat we bereid zullen blijven om ons te gedragen in overeenstemming met die verantwoordelijkheden. Je mag dus verwachten dat het kabinet met een beleid zal komen dat hierop inspeelt. Bestek '81 was daarvoor een pracht kans. Maar wat gebeurt er? Van Agt vindt een verdergaande inkomensmatiging „realistisch noch gewenst” en deed dus geen appèl op de Nederlandse bevolking om versobering te aanvaarden en matiging te betrachten. Met Bestek '81 werden de ombuigingen gezocht in de collectieve sector.

CDA-program

Hiermee kwam het kabinet in strijd met het CDA-program, want juist dat appèl is een wezenlijk element in het program „Niet bij brood alleen”. De mensen dienen hun verantwoordelijkheid te beseffen en de overheid dient die verantwoordelijkheden niet over te nemen. Het program pleit voor een nieuwe en soberder levensstijl. Dat betekent onder andere dat men een extra inkomensmatiging wil om zo de collectieve sector meer te ontzien. Het is echter voor dovemans oren. En dat is nu zo vreemd. Immers Van Agt was nummer 1 op de lijst en de huidige minister van Financiën nummer vier.

ARJOS

Nog geen Arjoslid?

Regel dit!

- politieke jongerenorganisatie ARP
- evangelisch geïnspireerde idealen
- politieke actie en politieke bewustwording
- kritisch-solidair t.o.v. CDA/ARP

- Elk Arjoslid krijgt automatisch een abonnement op het ARP/Arjosweekblad Nederlandse Gedachten
- Maximumleeftijd 29 jaar

Geef je op d.m.v. onderstaande bon

Naam:

BON

Adres:

Woonplaats:

Geb. datum:

- Geeft zich op als Arjoslid
 Wenst eerst nog wat informatie

Opsturen naar:

Arjos
Dr. Kuiperstraat 3
Den Haag (070-46.96.20)

Vooral de eerste heeft met veel verve en ondersteund door vele sprekkoren het CDA-program verdedigd. Een program dat tot een soberder levensstijl komt omdat we verantwoordelijk voor elkaar zijn en verantwoordelijk voor de ons toevertrouwde belangen. „Niet bij brood alleen” past bij een andere stijl van leven, waarin de materiële verworvenheden er in de eerste plaats niet zijn om op te maken, maar om er verantwoord gebruik van te maken.

Tot slot

Het is al eerder gezegd. Het kabinet handelt in strijd met het CDA-program, omdat het niet inspeelt op de mogelijke

bereidheid tot meer inkomensmatiging. De CDA-fractie schijnt zich daarbij neer te leggen. Er is dan ook alle reden om te vrezen, dat zolang dit kabinet zit, een nieuwe levensstijl overeenkomstig „Niet bij brood alleen” politiek gezien niet van de grond komt. Ook dit kabinet heeft zijn heil gezocht in het materialistische vooruitgangsgeloof. En dat is jammer omdat wij juist moeten proberen om de zelfzucht en enghartigheid van de enkeling en van de maatschappelijke groepering te overwinnen. Maar wat moet ik nu met de CDA-fractie en de CDA-ministers? De troonrede en het CDA-program waren haar woorden, Bestek '81 haar daad. Ik ga geloof ik maar oogkleppen kopen.

Zomerconferentie Europees gesprekscentrum jonge evangelische politici

Het Europees Gesprekscentrum van jonge evangelische politici zal de jaarlijkse zomerconferentie dit keer in Nederland houden, en wel van dinsdagavond 26 juni t/m zaterdagmorgen 30 juni 1979 in „Vredeshiem” bij Steenwijk (Overijssel).

Er zijn dit keer een tweetal onderwerpen gekozen die los van elkaar staan. Met name het tweede onderwerp is op speciaal verzoek van de Noordepese leden van het Gesprekscentrum. Het eerste onderwerp handelt over een nieuwe economische orde, het tweede over gezin en alternatieve samenlevingsvormen en dan met name de rol van de overheid in deze. De conferentie begint dinsdagavond 26 juni met de ontvangst van alle gasten en de inleidingen door de verschillende delegaties over de politieke situatie in hun land. Woensdag 27 juni spreekt prof. dr. B. Goudzwaard over „Kapitalisme en vooruitgang”, donderdag 28 juni spreekt Jos Lemmers, coördinator van het NIO-Komitee (NIO = nieuwe internationale orde), over een nieuwe internationale economische orde. Deze

beide dagen zullen aan dit onderwerp worden besteed. Vrijdag 29 juni zijn mevrouw J. Kraaijeveld-Wouters, staatssecretaris van CRM, en dhr. H. A. de Boer, voorzitter van de ARP, onze gasten - staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters houdt een inleiding over het tweede onderwerp van de conferentie, terwijl dhr. De Boer de ontwikkelingen in ARP en CDA zal belichten. Zaterdagmorgen zullen eventuele resoluties aan de orde komen en zaterdagmiddag wordt de conferentie

met een informeel programma beëindigd. Aan de conferentie zullen delegaties deelnemen uit Nederland (ARJOS), Zwitserland (Evangelische Volkspartij), Noorwegen (Kristiigt Folkeparti Ungdom), Zweden (Kristelig Demokratisk Samling), Denemarken (Kristelig Folkeparti Ungdom) en enige waarnemers uit Finland (Christelijke Liga).

De kosten bedragen f 35,- per persoon per dag.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

geeft zich op voor de conferentie van het Gesprekscentrum.

Hij/Zij is aanwezig:

- de gehele conferentie.
 27 juni, 28 juni, 29 juni, 30 juni. *)

*) Doorhalen wat niet van toepassing is. Deze bon opsturen voor dinsdag naar Arjos, Dr. Kuiperstraat 3, Den Haag.

Vorige week zaterdag, 26 mei jl., kwamen in „De oude tram” te Amersfoort zowel het dagelijks als het hoofdbestuur bijeen. Op de bovenste foto ziet u allereerst het dagelijks Arjosbestuur, terwijl de onderste foto het hoofdbestuur laat zien.

Vervolg van pag. 5

Natuurbeheer en domeingronden

dat op den duur onherroepelijk leiden tot een stagnatie van het aankoopbeleid. Als de financiën niet voorhanden zijn om eenmaal aangekochte gebieden te beheren, kan men immers ook maar beter een punt achter het aankopen zetten. Maar dat betekent, dat er waardevolle natuurgebieden definitief verloren zullen gaan. En we hebben er al zo weinig van!

Momenteel is er jaarlijks 15 miljoen beschikbaar voor het aankopen van natuurgebieden. Als dat nog een jaar of tien wordt volgehouden, zijn alle belangrijke gebieden, die daarvoor in aanmerking komen, aangekocht. Maar nogmaals, aangekochte gebieden zullen ook deskundig beheerd moeten worden. Wat te doen?

Het lijkt weinig vruchtbaar om in deze tijd van bezuinigingen en ombuigingen te proberen van andere departementen of van andere CRM-posten gelden over te hevelen naar het natuur- en landschapsbeheer. Er zal een andere uitweg gevonden moeten worden.

De CDA-fractie heeft erop gewezen, dat het beheerstekort van zo'n 33 miljoen gulden voor bijna de helft „gedekt” kan worden door de voor aankoop beschikbare 15 miljoen. Maar moet er dan een eind komen aan het voorgenomen aankoopbeleid? Dat zou niet stroken met de doelstellingen van het CDA-verkiezingsprogramma, dat in opmerkelijk warme bewoordingen spreekt over het belang van een goed natuur- en landschapsbeheer. De fractie meent een gedeeltelijke oplossing gevonden te hebben in wat wel de **neutrale grondbalans** genoemd is. Deze gedachte komt erop neer, dat de overheid jaarlijks voor ongeveer 15 miljoen koopt aan natuurgebieden (zoals het plan was) en dat dit bedrag beschikbaar moet komen uit het verkopen van landbouwdomeingronden. De waarde van de grond, die in overheidshanden is, blijft daarmee op peil. Aan de ene kant komt er iets bij, aan de andere kant gaat er iets af. En het beheerstekort is voor bijna de helft gedekt.

Domeingronden

Uit het bedrag van 15 miljoen gedurende een jaar of tien valt reeds af te leiden, dat er geen sprake kan zijn van een „uitverkoop” van domeingronden. Bovendien is door de CDA-fractie zeer duidelijk gesteld, dat het uitgesloten is, dat pachters gedwongen kunnen worden om hun bedrijfsgrond te gaan kopen. Waar gaat het dan wel om?

Er zijn de volgende mogelijkheden genoemd: het verkopen in plaats van het verpachten van een aantal nog uit te geven kavels in de nieuwe IJsselmeerpolders, het verkopen van boerderijen in de oudere IJsselmeerpolders als er geen opvolger is, het verkopen van kazerneterreinen en het verkopen van nog resterende staatslandbouwbedrijven in de Wieringermeer en de Noordoostpolder. Om te illustreren om welke orde van grootte het gaat: naar onze schattingen zal door een mogelijke verkoop van bedoelde (veertig) staatslandbouwbedrijven het **totale aankoopbeleid** (tien jaar) van natuurgebieden al grotendeels gerealiseerd kunnen worden!

Besluit

Bij de Algemene Beschouwingen in oktober van vorig jaar heeft minister-president Van Agt zich in positieve zin uitgelaten over de CDA-gedachte inzake de „neutrale grondbalans”. Dat was voor de fractie aanleiding om deze gedachte bij de behandeling van de „groene nota's” samen met de VVD-fractie neer te leggen in een motie, die naderhand door de Tweede Kamer is aanvaard. De uitvoering van de motie vergt natuurlijk het nodige overleg. Zo is het departement van CRM in belangrijke mate verantwoordelijk voor het natuur- en landschapsbeheer, terwijl het ministerie van Financiën verantwoordelijk is voor de domeingronden. Hopelijk wordt het interdepartementale overleg spoedig afgerond. Dan weten we wat beter waar we aan toe zijn met het natuurbehoud in ons land.

Meinummer AR-Staatkunde: Europa, welzijnsbeleid en 100 jaar ARP

Deze week werden in ons land de eerste rechtstreekse verkiezingen gehouden voor het Europees Parlement. De lijsttrekker van het CDA, drs. B. Beumer, opent het meinummer van AR-Staatkunde, met een bijdrage waarin hij uiteenzet wat de inzet van het CDA daarbij was.

Hij schetst de opgaven waarvoor elke stroming in het bijzonder komt te staan. De christen-democratie zal de gedachten van rentmeesterschap en gerechtigheid (waarop de Nederlanders en de Belgen de nadruk leggen) moeten verwerken naast begrippen als vrijheid en christelijke waarden, waar de Duitsers de nadruk op leggen. De socialisten staan voor de opgave, een hang naar enerzijds centralisme te verenigen met een behoeftige persoonlijke betrokkenheid van de mensen bij het gebeuren te versterken. Ook liberalen en communisten (kan een versterking van het Europees Parlement het euro-communisme bevorderen, dat lossers kan opereren van de

Sovjet-Unie?) staan voor interne spanningen van niet geringe omvang. Beumer, die zijn artikel begint met een korte historische schets „al eeuwen lang bestaat er een Europese gedachte”) is van mening, dat de gerichtheid van Europa op de derde wereld van cruciale betekenis is.

Welzijnsbeleid

Vervolgens publiceren wij twee bijdragen over het welzijnsbeleid. Allereerst schrijven de heren Van Harberden, Lafaille en Stalpers onder de titel: Sleutelen aan het welzijnsbeleid. Na een historische schets, waarin heel instructief de verschillende beleidsperiodes van de laatste decennia worden onderscheiden, concluderen de schrijvers dat het huidige beleid nog steeds uitgaat van de beleidsconceptie van het eind van de zestiger jaren, waarvan inmiddels duidelijk is dat deze onvoldoende aanslaat. Men mist een heldere en ordenende visie op mens en maatschappij en het welzijn vlucht in diffuse doelstellingen en een discussie over de middelen. De relatie maatschappij-welzijn zal opnieuw geformuleerd moeten worden, aldus de schrijvers van dit artikel. Zij bepleiten in

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024

Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Schoien, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfschuren en loodsen etc.

DROOG HOUT

SPECIALITEIT: GEWATERD IEPEN, VERDER BEUKEN,
ESSEN, LINDEN, KERSEN, EIKEN EN PEREN. Incomplete
bollen en plaathout. Contant 1%

N.V. Hard- en Zachthout
Import Mij.

LOENEN (VELUWE) - TELEFOON 05765-1888

In de Noordoostpolder en
Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF

N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52. TEL. 05400-1.56.00

dit verband een welzijnscharter, dat voor een bepaalde periode de ideologische uitgangspunten van de verzorgingsstaat onder woorden brengt.

Vervolgens schrijft de heer Landsman over de betekenis van levensbeschouwing in het welzijnswerk, naar aanleiding van het verslag van een experiment hierover, dat onder meer is opgesteld vanuit de theologische faculteit van de Katholieke Hogeschool in Tilburg. Het boeiende van dit rapport is dat de onderzoekers enigszins werden verrast door de conclusie, dat welzijnswerk niet los gezien kan worden van vragen die verband houden met de zin en de waarde van het menselijk bestaan. De heer Landsman geeft vervolgens aan wat naar zijn opvatting enkele consequenties zijn van deze conclusie voor het welzijnswerk.

100 jaar ARP

Vervolgens zijn in dit nummer drie bijdragen opgenomen naar aanleiding van de viering van het honderdjarig bestaan van de ARP. Allereerst blijkt prof. dr. J.N. Bakhuizen van den Brink

terug op de Jubileum Partijraad van 7 april jl., die hij heeft bijgewoond. Daarna publiceren wij de stellingen die dr. A.H. van den Heuvel uitsprak tijdens een forumdiscussie die ter gelegenheid

van de herdenking te Waddinxveen is belegd. Tenslotte bespreekt dr. ir. D. de Zeeuw de bundel „Bezinning en Perspectief” die ter gelegenheid van de herdenking is uitgebracht.

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14-38-42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR

Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

FA. J. A. VISSCHER & ZOON

DE NIEUWESLUIS 5 - ZWARTSLUIS
buiten kantooruren: 05208-1259-1546
Telefoon kantoor- 05208-2120
werkplaatsen: 05208-1259

Directieboten - Sleepvletten -
Dekschuiten

Sleepdienst Broedertrouw n.v.

v/h Fa. C. DEN BOER & ZONEN
Corr.-adres MAASPLEIN 9 - ZWIJNDRECHT
Telefoonnummer 078-12.61.66 (4 lijnen)

ALLE TRANSPORTEN TE WATER

AR-staatkunde

NOW (in enveloppe zonder postzegel) sturen
aan: Dr. A. Kuyperstichting, antwoordnummer
1904, 2500 WB 's-Gravenhage:

ik abonneer mij op ARS voor
o f 40,- per jaargang
o f 28,- per jaargang (lid Arjos/CDJA,
student)

o ik bestel het jubileumnummer a f 10,-

naam: .....

adres: .....

plaats: .....

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 24 16 juni 1979

Lijsttrekker Bouke Beumer over uitslag Europese verkiezingen

Herkenbaarheid

Het kan hier slechts om een voorlopige indruk gaan. Met name de spreiding van de uitslag naar leeftijd, regio's, inkomen, herkomst verlies en winst van het CDA zullen nog eens grondig moeten worden bezien.

Allereerst een opmerking over het verband tussen opkomst en resultaat van het CDA. Er zijn zeker aanwijzingen voor, dat het lage opkomstpercentage voor het CDA relatief bevoordelend heeft gewerkt. Toch zou ik er op willen wijzen dat de hoge opkomstpercentages in 1970 gepaard gingen met achteruitgang van de CDA-partijen. Het is mij ook opgevallen, dat in de provincie met een hogere opkomst bij deze verkiezingen, de resultaten van het CDA niet ongunstiger waren. Vastgesteld moet worden, dat alle partijen een beroep op de kiezers hebben gedaan om steun te geven. Het gaat uiteindelijk om de realisatie van die gevraagde steun. Wat dit betreft bleek het appèl van het CDA vergelijkenderwijze gunstig uit te vallen. Dit laatste moet ook gezien worden tegen de achtergrond van een breder beroep op de kiezers dat in feite door de PvdA op de kiezers is gedaan.

Windeieren

Immers niet alleen werd de kiezers gevraagd de socialist (PvdA) in Europa zo sterk mogelijk te maken, er werd tevens gesteld (Max, Roos i/d Vuist, Vara, laatste-dag-advertentie in de dagbladen), dat een stem voor de socialisten de oppositierol van de PvdA zou verstevigen. Niet onbetekenend gelet op de opmerking van de PvdA tegenover het huidige kabinet. Die dubbelrol heeft de PvdA windeieren gelegd. Vredeling

heeft daar onomwonden en terecht de staf over gebroken. Mijn bezwaar daartegen heb ik al uiteen gezet in een open brief aan PvdA-voorzitter Max v.d. Berg. Met zoveel woorden heeft Vredeling gezegd: „die mensen hebben best begrepen dat het niet ging om een voor of tegen het kabinet-Van Agt.” Dat het ging om het op de vereiste schaal aanpakken van de problemen die ons boven het hoofd dreigen te groeien: werkloosheid, een fundamenteel antwoord op de problemen van de derde wereld dat van Europa wordt verwacht; de minderheden in Europa.

Volwassen democratie

De PvdA heeft de basis, het begrip van de gewone mensen onderschat, ze hebben niet echt geloofd in die dubbelbenadering. Ik vind dat het bij een volwassen democratie hoort de mensen genuanceerder (is vaak vollediger) voor te lichten. Zeker bij het 'zo zeer benadrukken van toenemende mondigheid. Men mag best vereenvoudigen, maar niet versimpelen. Overschrijden van een grens hierbij leidt al snel tot demagogie. Dat is ook het wezen van commerciële reclame. Het eigen produkt kritiekloos aanprijzen zonder op goede kanten van andere te wijzen. Zo kun je wél overhalen, niet overtuigen. Dat laatste houdt afwegen in. Ook dat laatste moet een partij mogelijk - durven - maken. In deze verkiezingscampagne heeft het CDA geprobeerd duidelijk te maken waartoe zij vindt dat haar uitgangspunt verplicht. Wat de politieke vertaling daarvan zou moeten zijn. Daarbij stelden wij ons zelf tegelijkertijd op nogal wat punten ook in gebreke. De positieve rol van de socialisten bij de emancipatie van met name de industriële - arbeidersbevolking - is daarbij benadrukt. Ook de blijvende betekenis daarvan. Het CDA heeft een belangrijke taak uit eigen aard hieraan meer wezenlijke aandacht te besteden. Het heeft een meer kritisch-zakelijke benadering van de socialisten niet uit de weg gegaan. Hetzelfde geldt ten aanzien van de liberalen. Onderstreping van hun gehechtheid aan individuele vrijheid, kritiek op hun onvolledige uitwerking daarvan: volledige vrijheidsbeleving houdt veel grotere sociaal economische gelijkheid in, niet in het minst ook mondiaal gezien. Juist ook gelet op dit laatste punt zullen de christendemocraten met de conservatieven niet uit de voeten kunnen. Kennisnemend van

bijvoorbeeld het programma van de Engelse Conservatieven valt op hoezeer de voorgestane politiek wordt bepaald door het primaat van het eigen belang. Dat laatste is uitgangspunt. Verdediging daarvan staat voorop. Ik heb dat tijdens deze verkiezingen ondubbelzinnig van de hand gewezen, het is niet te verenigen met naar letter en geest uitvoeren van het EVP-programma. Het kan alleen maar een reductie betekenen van onze inzet met name gericht op de minst bedeeden. Daarom nadrukkelijk geen instemming met de oproep van Kohl aan de Engelse conservatieven tot nauwe samenwerking. Als de Duitse christen-democraten die kant zouden opgaan, zullen grote spanningen in de nieuwe fractie ontstaan.

Tot slot

Wij hebben een op Europa gerichte campagne gevoerd, tot het eind toe. Dat is overgekomen. Ik mag hier nog wel eens onderstrepen hoe sterk in CDA-kring de bezorgdheid bleek over de benadering van

Ontvangst van lijsttrekker Beumer op één van de stopplaatsen van de CDA-Europa Express.

CDA-Europa Express

Twee dagen vóór de op 7 juni jl. gehouden verkiezingen voor het Europese Parlement reisde een speciale CDA-Europa Express-trein kras door Nederland. Aan boord natuurlijk lijsttrekker Beumer, andere Europese CDA-kandidaten, maar ook fractieleider Lubbers, ministers en staatssecretarissen. Bij elk station waar de trein op z'n reis halt hield, kwam het tot grote activiteiten. O.a. was er gelegenheid voor veel persoonlijk contact met het publiek dat vrijwel overal in groten getalen belangstelling toonde. Uit de gunstige verkiezingscijfers voor het CDA valt wellicht te oordelen, dat de campagnevoering, zowel technisch als inhoudelijk, tot succes heeft geleid. Uiteraard in dit, wederom 8 pagina's tellend, NG-nummer alle aandacht daarvoor.

christen-democratische politiek door mensen als Strauss. Ik heb geen CDA-vergadering meegemaakt zonder dat die bezorgdheid is uitgesproken. Velen hebben mij laten weten om die reden aarzelingen te hebben een stem op de Europese Volkspartij uit te brengen. Bij het beoordelen van het eindresultaat voor het CDA dient die aarzeling niet over het hoofd te worden gezien. Door de aard van onze campagne hebben wij verplichtingen op ons genomen die niet gering zijn. De steun die de nieuwe CDA/EVP-fractie daarbij heeft gekregen, de wijze waarop dit tot stand kwam, zal er toe moeten bijdragen dat het zo goed mogelijk lukt. **Herkennen van wat we zeiden na te streven.**

De Uitslag

	aantal stemmen	perc.	zetels
CDA	2.017.692	35,61	10
PvdA	1.721.949	30,39	9
VVD	914.661	16,4	4
D'66	511.590	9,03	2

In dit overzicht zijn alleen de 4 Nederlandse partijen vermeld, die zetels hebben behaald in het Euro-Parlement.

Enorme belangstelling, veel vragen, persoonlijk contact, toespraken en vooral aandacht voor CDA-lijsttrekker Beumer en z'n mede-treinreizigers tijdens de verkiezingscampagne. Hier op de markt in Hilversum.

DEZE WEEK IN NG:

- Europese verkiezingen pag. 1, 2, 3 en 5
- Colijn in oorlogstijd III pag. 4
- Kernbewapening pag. 5
- Mensenrechten in buitenlandse beleid pag. 6
- Uit de Arjos pag. 7
- Reactie op in Oegenschouw pag. 8

IN OGENSCHOUW

Politieke partij en politieke organisatie

Een politieke partij heeft een groot aantal taken. Ze heeft een uitgangspunt en ze vormt op basis daarvan een Program van Uitgangspunten, waarin de visie op de overheid en de samenleving worden uiteengezet. De hoofdlijnen voor het politieke beleid worden op die wijze vastgelegd. Een Program van Uitgangspunten vormt als het ware de politieke geloofsbelijdenis van een generatie.

Daarnaast heeft een partij een verkiezingsprogramma, waarin wordt neergelegd welke concrete doeleinden de politieke partij voor een periode van 4 jaar nastreeft. De praktijk leert, dat er zoveel in een verkiezingsprogramma terecht komt, dat de inhoud ervan een periode van 4 jaar verre overschrijdt. Voortdurend wordt gezegd, dat een dergelijk programma in de loop van een parlementaire periode moet worden bijgesteld, maar in de praktijk gebeurt dat als regel nooit. De beide genoemde programma's staan model voor de provincie- en gemeenteprogramma's. Ook in die programma's legt een politieke partij neer waarvoor het zich in provincie en gemeente sterk wil maken. Iedere volksvertegenwoordiger die het programma van zijn eigen partij achteloos terzijde legt verdient zo'n partij niet langer te vertegenwoordigen.

Selectie

Verwerking van programma's is één van de hoofdtaken van een politieke partij en in verband daarmee het selecteren en opleiden van kandidaten voor vertegenwoordigende lichamen. Niet, dat er in onze kring veel criteria voorhanden zijn voor de selectie, maar aangezien er kandidatenlijsten moeten worden ingediend vindt er toch op een meer rancuneuze wijze een selectie

plaats. Voorwaarden voor het kandidaatschap zijn het lidmaatschap van de partij, instemming met programma's en een leeftijdsgrens naar boven toe. Andere openbare criteria zijn niet tot algemene regel verheven en dit is dus een vrij schamel geheel. Aan het gericht opleiden van kandidaten voor vertegenwoordigende lichamen zijn wij binnen het CDA nog niet toegekomen.

Studie

Een geheel ander facet van het werk van een politieke partij wordt gevormd door het (doen) verrichten van studies over vraagstukken die op de korte of de lange(re) termijn spelen. Daarbij gaat het vooral om een aangeven van een benadering, het ontwikkelen van een visie om tot een oplossing voor bepaalde vraagstukken te komen. Deze studies vinden niet altijd direct een vrij brede instemming binnen de partij. Zij zijn echter uiterst belangrijk om een partij levend, fris en bij de tijd te houden. Ook het politieke ambacht ontkomt niet aan het gevaar van de verstarring. Een studiecentrum kan ervoor zorgen, dat een partij ook toekomstgericht bezig blijft.

Breed scala

Er is sprake van een veelheid van activiteiten die een politieke partij moet verrichten. In toenemende mate worden ook de internationale relaties van een partij van groot belang. Met het voortschrijden van de Europese samenwerking springt dit duidelijker in het oog. Te veel worden de internationale aangelegenheden als een kleinigheid afgedaan. Te noemen zijn ook het belang van vorming en scholing, van voorlichting en propaganda. Het onderhouden van

kontakten met maatschappelijke groeperingen en speciaal met geestverwante organisaties is van niet minder belang. Er zijn tal van verbindinglijnen en aanrakingsvlakken met maatschappelijke organisaties, maar zij dreigen toch gemakkelijk verloren te gaan. Een politieke partij, die niet een levendig contact weet te onderhouden met allerlei organisaties en instellingen loopt het risico een beetje geïsoleerd te geraken.

Sinds de 60'er jaren zijn actie-groepen niet meer weg te denken uit onze samenleving. Vanuit de christen-democratie is er als regel nogal afstandelijk op gereageerd. Nog moet af en toe worden geconstateerd, dat de reactie verre van adequaat is op ideeën en suggesties vanuit actiegroepen. Toch kan een politieke partij zich dat in feite niet veroorloven.

Leden

Wat een partij wil staat of valt in belangrijke mate met het ledenbestand en met de activiteit van de leden. Voor alle activiteiten is een partij primair afhankelijk van de gelden, die de leden op tafel leggen. Voor sommige sectoren van activiteiten wordt subsidie verkregen, maar op basis van die subsidie kan een partij niet het totale politieke veld bestrijken. Een levende politieke partij heeft daaraan echter niet genoeg. Partijleden behoren niet slechts te fungeren als contributie-betalers, maar allereerst als deelnemers in het politieke proces. De echte actieve deelname laat nogal te wensen over. Het zijn „smaldelen” van de leden die meedoen en die in

vergaderingen de dienst uitmaken. Dat is een ongezonde situatie en dat kan tot vertekeningen aanleiding geven. De democratie in een partij functioneert naar de mate waarin de leden gebruikmaken van de hun geboden mogelijkheden. De partij zelf zal er echter naar moeten streven de mogelijkheden voor de leden zo optimaal mogelijk te maken.

Moderne organisatie

Wil een politieke partij in deze tijd iets voorstellen dan is een goede, moderne organisatie onontbeerlijk. Een overzichtelijke structuur, een goede afbakening van bevoegdheden en verantwoordelijkheden en een duidelijke omschrijving van rechten en plichten zijn daarbij onontbeerlijk. Dat geldt ten aanzien van de leden, maar het geldt ook ten aanzien van de verschillende partij-organen. Een politieke partij heeft een zo omvangrijk takenpakket en moet op zoveel fronten actief zijn, dat er bepaald niet met de pet naar de organisatie kan en mag worden gegooid.

Het CDA als gefuseerde partij van drie partijen staat daarbij voor een grote uitdaging. Het zal de partij moeten worden, die drie bestaande partijen vervangt en die daarnaast een aantal rechtstreekse leden onderdak biedt. De partij zal daardoor groter worden dan de drie bestaande partijen gezamenlijk zijn of gezamenlijk ooit zijn geweest. En ze zal bovendien nog slagvaardig moeten kunnen opereren in de tachtiger jaren en daarna. Vooral staat zij voor de uitdaging als partij een duidelijk beleid voor het voetlicht te brengen. Er is inmiddels veel gedokterd aan ontwerp-statuten van

het CDA zelf en aan met het CDA gelieerde organisaties. Het eind is daarvan nog niet in zicht, al wordt er krachtig aan gewerkt om de kiesverenigingen en de leden vanaf half augustus het resultaat van alle inspanningen voor te leggen, zodat er een grondig onderzoek van de voorstellen kan plaatsvinden. Het totstandbrengen van het CDA als één nieuwe partij lijkt allemaal heel simpel, maar het is een gigantische operatie. Er is niet slechts sprake van drie partijen, maar elk van die partijen heeft zelf een aantal gelieerde organisaties, die vaak weer een verschillende structuur hebben, ook al zijn zij van dezelfde soort. Het zijn partijen en organisaties met een lange geschiedenis en met een eigen traditie en de behoefte om dat allemaal overboord te zetten is niet zo erg groot.

Eigen koninkrijk

Maar natuurlijk, iedereen is van goede wil. Maar alleen die die goede willen komen daarbij nog niet bij hetzelfde uit. Wat mij in alle gesprekken en onderhandelingen opvalt is, dat ieder toch vecht voor een eigen koninkrijkje. Ieder wil het CDA, maar ieder wil graag een stukje eigen ruimte om op basis van hetzelfde-uitgangspunt en hetzelfde programma desnoods iets anders te kunnen zeggen dan het CDA als partij zegt. Daarvoor worden prachtige termen gebruikt als decentralisatie en als spreiding van verantwoordelijkheid. De begrippen fungeren vaak als dekmantel om verworven posities vanuit het verleden

Vervolg op pag. 3

Dit zijn de tien Nederlandse CDA/EVP-kandidaten, die – zo bleek afgelopen maandag na de telling – werden verkozen tot lid van het Europese Parlement.

Allen zullen deel uitmaken van de christen-democratische fractie van de Europese Volkspartij, welke in totaliteit 108 zetels (van de 410) bezetten. Direct na de verkiezingsuitslag werd CDA-lijsttrekker Bouke Beumer door de gekozen Nederlandse Christen-democraten unaniem tot delegatieleider aangewezen.

Nederlands delegatieleider van de Christen-democraten, Bouke Beumer ( )

Aan de regionale campagneteams

Beste campagnevoerders, Graag wil ik langs deze weg de regionale campagneteams bedanken voor hun grote inzet. Ik doe dit mede uit naam van alle kandidaten. Nog goed herinner ik mij de aarzelingen op de eerste gemeenschappelijke vergadering met name ook over de onbekendheid van de lijsttrekker. Het waren daarom ook voor de regionale campagneteams des te moeilijker verkiezingen. Dit werd nog versterkt door het hier voor het eerst om Europese verkiezingen ging, toch wat verder afstaand van de kiezers, wat ook is gebleken.

Toch is men met veel elan op pad gegaan, is er erg veel werk verzet – met verschillende teams nog de extra organisatie van de trein-ontvangst – en kan van het CDA gezegd worden, dat het een zeer actieve campagne heeft gevoerd. Aan veel nieuwe – ook persoonlijke – kontakten bewaar ik goede herinneringen. Ik hoop dat we over 5 jaar des te gemotiveerder op pad kunnen gaan voor een CDA dat ook iets heeft kunnen waarmaken; uw inzet stimuleert daartoe in elk geval. Nogmaals dank en hartelijke groet, Bouke Beumer

Wim Vergeer ( )

Teun Tolman ( )

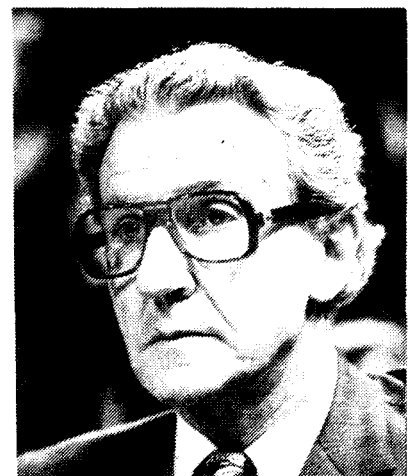
Harry Notenboom ( )

Elise Boot ( )

Sjouke Jonker ( )

Frans v.d. Gun ( )

Jean Penders ( )

Hanja May-Weggen ( )

Jim Janssen v. Raaij ( )

Europese verkiezingen I

Het is al vele malen gezegd en tot in den treure herhaald: de opkomst bij de Europese verkiezingen was teleurstellend laag. Het is waar: het zou veel beter zijn geweest indien er een opkomst van omstreeks de zeventig procent was geweest. Maar we hoeven er ook weer niet diep over in de put te zitten: Europa is kennelijk nog geen levensgroot probleem voor vele kiezers en datgene wat verkiezingen vaak zo spannend maakt: de mogelijkheid om direct via je stem bij te dragen tot voortzetting of ombuiging van beleid, ontbrak hier. Wat het eerste betreft, het is de taak van de thans gekozenen Europa dichter bij de kiezers te brengen en het tweede element komt dan waarschijnlijk ook dichter in de buurt. Het zou pas echt erg zijn als bij de tweede directe verkiezingen voor het Europese parlement de opkomst in dezelfde orde van grootte zou liggen, want dan zou het instituut van het direct gekozen Europese parlement zijn doel hebben gemist.

Europese verkiezingen II

Het is het privilege van lijsttrekkers om aan de avond van verkiezingen onzinnige uitspraken te doen. De eerste prijs in dit genre werd ongetwijfeld gewonnen door de lijsttrekkers van de PSP en de CPN, toen zij stelden dat ruim veertig procent van de kiezers (de thuisblijvers) zich tegen Europa had uitgesproken. Wij hebben de

betrokkenen nog nooit horen zeggen dat de 30% thuisblijvers bij gemeenteraadsverkiezingen zich uitgesproken hebben tegen de gemeentelijke democratie. De thuisblijvers waren gewoon niet geïnteresseerd genoeg; als zij echt tegen waren geweest, zouden zij hun stem wel op de PSP of op de CPN hebben uitgebracht. Weinig minder onzinnig was de opmerking van VVD-lijsttrekker Berkhouwer toen hij zei dat zes van de tien Nederlanders zich vóór Europa hadden uitgesproken. Gemakshalve vergat hij de 10% kiezers in rekening te brengen die gestemd hadden op de meer extreem linkse en rechtse partijen, die geen van allen veel liefde voor het Europese integratieproces aan de dag gelegd hebben. Maar, zoals gezegd, uitspraken aan de avond van een verkiezingsuitslag gedaan, wegen veelal niet meer dan een duiveveer.

Europese verkiezingen III

Practisch het enige waarover de geleerden het eens zijn, is dat aan de uitslag van de Europese verkiezingen geen grote betekenis voor de nationale politiek mag worden toegekend. De heer Den Uyl zat wel schadelijk te lachen toen de heer Lubbers zich niet door de hardnekkige interviewer liet verlokken consequenties aan de uitslag te verbinden voor het lot van het kabinet-Van Agt, maar toen puntje bij paaltje kwam, liet hij zich er evenmin toe verleiden. Dit is des te opvallender omdat de PvdA er in haar laatste advertenties wel degelijk brood in had gezien om de kiezers op te roepen tegelijkertijd met het uitbrengen van hun

NOG COMMENTAAR

Europese stem hun afkeuring van het regeringsbeleid te verwoorden. De enige - negatieve - conclusie kan derhalve luiden dat de kiezers niet van de gelegenheid gebruik gemaakt hebben te hoop te lopen tegen het beleid van het kabinet-Van Agt. Zo hoog is de nood kennelijk ook weer niet gestegen.

Europese verkiezingen IV

De uitslag van de Europese verkiezingen in haar totaliteit leent zich moeilijk voor een éénduidig oordeel. Daarvoor waren er in een aantal landen van de Gemeenschap - anders dan bij ons - te veel nationale factoren in het spel. Tegenover de redelijke tot hoge opkomst in enkele landen (waaronder drie van de grote partners) staat de beschamend lage opkomst in Engeland. In iets mindere mate geldt deze kwalificatie ook voor Denemarken, maar daar is bovendien opvallend het succes van het anti-EEGblok. Men kan rustig stellen dat - met uitzondering van Ierland - de nieuwkomers zich nog niet zo gelukkig voelen in de Gemeenschap, hetgeen op de ontwikkeling binnen

de Gemeenschap een remmend effect kan hebben. Het is goed om de oorzaken hiervan eens diepgaand te bestuderen, zeker nu het ledental in de toekomst nog verder zal worden uitgebreid. Een ander opvallend verschijnsel is het voor de socialistische landen tegenvallende resultaat. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat de socialistische partijen in de verschillende landen nogal uiteenlopende opvattingen met betrekking tot de Europese integratie koesteren. De socialisten zullen er daarom goed aan doen zich in de komende periode eens grondig te bezinnen over een gemeenschappelijke positie, teneinde zich een volgend maal als een duidelijke politieke groepering te kunnen manifesteren. Waarmee niet gezegd wil zijn dat de overige groeperingen zich kunnen permitteren deze bezinning achterwege te laten.

Origineel

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft een rapport over ethnische minderheden uitgebracht. Op het eerste gezicht lijkt het dat dit rapport waardevolle elementen bevat voor de reeds lang over tijd zijnde bezinning op de problematiek van deze minderheden. Eén advies van de WRR echter wordt wel erg vreemd beargumenteerd. De Raad adviseert om het actieve en passieve kiesrecht aan diegenen van de vreemdelingen toe te kennen, die quasi-permanent in ons land verblijven. Als argument daarvoor wordt aangevoerd dat slechts dan de politieke partijen voldoende aandacht aan deze groepen zullen besteden, omdat het verwerven van hun stem dan belangrijk wordt. Het

is voor het eerst dat wij een dergelijke redegeving voor de verlening van het kiesrecht tegenkomen. Maar het moet gezegd worden dat het wijde perspectieven opent: bijvoorbeeld het ontnemen van het kiesrecht aan al diegenen die in meer dan evenredige mate de aandacht van de politieke partijen opeisen. Wij kijken reikhalzend naar verdere rapporten van de WRR op dit gebied uit.

Onverstandig

De plannen van het kabinet om voor een bedrag van een half miljard te bezuinigen op de bouwbeegroting van dit jaar, omdat door de strenge winter de streefcijfers toch niet gehaald kunnen worden, kunnen niet anders dan een gevoel van lichte verbijstering oproepen. Het kabinet moet toch geweten hebben hoe gevoelig de woningbouw-problematiek bij alle politieke partijen ligt, de regeringspartijen inbegrepen. Het korten op de bouwbeegroting op een moment, waarop nog onvoldoende kan worden gepeild of de achterstand kan worden ingelopen, kan niet anders dan gevoelens van grote onrust teweegbrengen bij al diegenen, die zich nog kort geleden bij de begrotingsbehandeling hebben sterk gemaakt voor opvoering van de bouwcapaciteit in de sociale sector. Nog afgezien van de merites van het regeringsvoornemen, duidt dit plan dan ook op een gebrek aan politiek inzicht bij het kabinet. Zeker in het licht van het feit dat de reeds ingediende voorstellen, die per 1 juli van kracht moeten worden, op groot verzet stuiten bij een deel der sociale partners, getuigt het niet van wijs beleid de kat nog verder de gordijnen in te jagen.

OVERWEGENDE

Samen tevreden - Samen bedankt

Het CDA heeft bij de verkiezingen voor het Europese Parlement een prachtig resultaat geboekt. Er is dan ook alle reden om lijsttrekker Bouke Beumer - en allen achter hem - van harte geluk te wensen met de behaalde einduitslag. Er is voor deze uitslag hard gewerkt. En door de kandidaten, en door de campagneleden en door het centraal verkiezingscomité. Je zou graag eens wat namen noemen van mensen die zich extra hebben ingezet. Wij zien er toch van af. Samen tevreden. Samen bedankt!

Opkomst

Bij een gewoon blij zijn en een welgemeende gelukwens aan onze 10 gekozenen kan het niet blijven. De onvermijdelijke uitleggerij hoort er ook bij. U wilt het wel waarderen voor wat het waard is. Ook deze profetie eet brood. De opkomst van 57,8% valt tegen wanneer deze wordt geplaatst tegen de opkomst van de kiesgerechtigden bij Kamer- en Statenverkiezingen. De opkomst valt niet tegen wanneer men bedenkt dat het om iets nieuws gaat, iets waarvan de mensen de volle zin nog niet hebben leren ervaren. De opkomst valt zeker niet tegen wanneer men meeweegt dat de kiezers werden geconfronteerd met groepen - ook groepen uit een grote partij als de PvdA - die opriepen maar niet te gaan stemmen. Groepen die er een behagen in schenen te hebben de waarde van het Europees parlement te kleineren en het te kiezen parlement vooral als belangenbehartiger van multinationals af te schilderen. Sommigen hebben het thuisblijven van kiezers uitgelegd als een gevolg van het feit dat Europa zo ver van des kiezers bed ligt. De schaalvergroting in de politiek zou niet toespreken. Deze uitleggers echter zouden moeten

verklaren waarom de opkomst bij verkiezingen voor de gemeenteraad traditioneel dan het laagst van onze 3 soorten verkiezingen kan zijn. Dan gaat het wel om zaken dicht bij huis. Toch .... de laagste opkomst. Zo beoordeeld is het behaalde percentage van bijna 58% voor de eerste keer zo slecht nog niet.

Thuisblijvers

Uit gehouden onderzoek wordt duidelijk dat met name de jonge kiezers het hebben laten afweten en de kiezers uit wat Den Uyl „volkswijken" noemt het voor gezien hielden. En passant werd daaruit het verlies voor de PvdA verklaard. Een uitspraak die weer vraagtekens oproept wanneer uit de cijfers wel blijkt dat D'66 jongeren aansprak en het CDA de gunst van 22% van de nieuwe kiezers wist te verwerven. En de vraagtekens vermenigvuldigen zich wanneer de cijfers laten zien dat het verlies van de PvdA zich bepaald niet tot de volkswijken beperkt. De socialisten verloren ook in de forensgemeenten, ook op het platteland. En ons land is niet één grote volkswijk. Overigens blijft het thuis blijven van de genoemde groepen teleurstellend. Vele ouderen hebben oog voor Europa zeker na wat zij - bij een verdeeld Europa - in een tweede wereldoorlog hebben meegemaakt. Vrede en welvaart wennen kennelijk; aan jongeren zal op nieuwe manieren duidelijk moeten worden gemaakt waarom Europeanen ook samen problemen het hoofd hebben te bieden en concrete oplossingen moeten proberen te vinden. Wanneer het waar is dat de aandacht voor Europa meer verbleekt naarmate men minder opleiding heeft genoten en een lager inkomen geniet, dan interesseren ons

in het bijzonder welke opvattingen over de zin en onzin van Europa hieraan ten grondslag liggen. Om deze groep kiezers toe te dichten dat zij alleen belang hebben bij eigen welvaartspositie en vanuit die invalshoek hun stem uitbrengen, gaat veel te ver. En ook die toedichting zal eerst bewezen moeten worden.

Vergelijken

De vergelijking van de uitslag met die van de Tweede Kamer is weinig zinvol. Het belangrijkste argument voor die stelling blijft dat het niet ging om nationale politiek. Een tweede argument is dat de positie van de kleine partijen bij Tweede-Kamerverkiezingen totaal anders is dan bij die voor het Europese parlement. De kleintjes waren kansloos. Dat was vooruit bekend. Men kan te hoop lopen tegen de 4% drempel. Men kan zich met evenveel recht afvragen of de kleintjes hun resultaat niet te danken hebben aan hun weigering met gelijkgestemden tot vormen van samenwerking te komen. Een derde argument om aan vergelijkingen geen al te groot gewicht toe te kennen is het grote verschil in opkomst: 87.4 tegen 57.8%. De oppositie heeft getracht het door het kabinet-Van Agt gevoerde beleid in de verkiezingsstrijd te betrekken. Tevergeefs. De uitslag laat zich niet naar het door het kabinet gevoerde

beleid toe vertalen. Men blijf er oog voor houden dat het om Europa ging. In de verkiezingscampagne heeft het CDA dat tot aan de laatste dag volgehouden. Ook de uitslag: in het regeringskamp verlies voor de VVD en winst voor het CDA; bij de oppositie: verlies voor de PvdA en winst voor D'66, wijst niet erg op een duidelijke uitspraak van de kiezers over het kabinetsbeleid. Waar en bemoedigend blijft dat vele CDA-kiezers het CDA trouw zijn gebleven en er van nieuwe kiezers sprake was.

Slot

Alles botertje tot de boom voor het CDA? Nee. Ook voor ons is het uiteindelijke resultaat lager dan bijv. bij de in 1978 gehouden Statenverkiezingen. In Limburg valt het verschil zelfs scherp op. De totale opkomst lag in de grensprovincies Limburg en Noord-Brabant trouwens beneden het landelijk gemiddelde. Uit onderzoek blijkt verder dat er in de winst- en verliesrekening van het CDA een vertrekssaldo is naar de PvdA en

naar D'66. Wat is daarvan de reden? Moet nu plotseling wel de regeringscombinatie of Bestek '81 worden opgevoerd? Wij laten het na. Verder onderzoek is geboden, niet in het minst om er lering uit te trekken. Ook geen vrede alhier wie ziet wat ons in Europa wacht. Vechten voor grotere bevoegdheden voor het pas gekozen parlement. Ertegen waken dat de CD-fractie samen met liberalen en conservatieven een anti-blok tegen socialisten gaat vormen. Het „samen voor elkaar verantwoordelijk" gaat ook hier op. Een anti-houding leidt tot heilloze polarisatie. En tenslotte .... er met grote inzet aan gaan werken dat ons programma wordt uitgevoerd; om werk verlegen zijn wij niet. Er zijn grote aantallen werklozen. Er is reële armoede en achterstand ook binnen de gemeenschap. Er is onze opdracht om meer dan tot nog toe de positie van de ontwikkelingslanden in onze politieke stellingname te betrekken. Er is alle reden ons tiental alle sterkte toe te wensen.

H. A. de Boer

Vervolg van pag. 2

veilig te stellen of om alsnog posities te verwerven.

Oog voor gevaren

Ik vind dit één van de grootste gevaren die het CDA straks bedreigen. Wij moeten ons realiseren dat er na de fusie een groot aantal middelpuntvliedende krachten ontstaat. De zaken zullen straks anders gaan dan men tot dan gewend was. Na de fusie treedt er een ander mechanisme van besluitvorming in werking. Het geldt niet alleen voor landelijke en regionale organen, maar het geldt ook voor plaatselijke organen. De minste moeite zal daar ontstaan waar uitsluitend Rooms-Katholieken, CHU'ers of Anti-Revolutionairen aanwezig zijn. In alle andere gevallen zal het moeilijker liggen en dat moet ieder zich goed realiseren: Er zijn mensen die nu al weerstanden hebben. Voorstellen en besluiten zullen weerstanden oproepen, terwijl anderen vinden dat hun te kort wordt gedaan. In zo'n

situatie lijkt het mij dodelijk, wanneer categorale organisaties of wanneer een deelgroepering zal beschikken over een zodanige eigen ruimte, dat het mogelijk is tot een eigen zelfstandige politieke stellingname te komen. Natuurlijk moet er ruimte zijn voor verschillende organisaties. Er is plaats voor een wetenschappelijk instituut, voor bestuurders, voor vrouwen en jongeren. Het behoort echter onomstotelijk vast te staan dat de politieke verantwoordelijkheid en de politieke stellingname behoort te liggen bij het CDA als partij. Er mag geen situatie ontstaan, waarbij er sprake kan zijn van verschillende CDA-standpunten. Overigens vormen de jongeren een verhaal apart. Zij zijn - hopelijk - nog op weg naar de volwassenheid. Alle anderen zijn lid van het CDA en het zijn volwassen mensen. Zij dienen tot politieke standpuntbepaling te komen via de organen van het CDA en dat CDA als partij moet zich niet tegen een categorale organisatie behoeven af te zetten. Of het allemaal goed komt? De tijd zal het leren! Als ze maar oog hebben voor de gevaren. D.C.

Colijn in oorlogstijd (III)

Door R. Gosker

Buiten spel gezet

De val van het vierde kabinet zat Colijn erg dwars. Ik geloof meer dan de wanhopige poging om het vijfde kabinet tot stand te brengen. Hem was de openlijke oorlogsverklaring van de Rooms-Katholieken bij monde van Deckers liever dan het lijdelijk verzet dat reeds zoveel jaren lang de rechtse samenwerking had verstoord.

Colijn weigerde tenslotte zich op de rechtse coalitie vast te pinnen. Hij had er langzamerhand schoon genoeg van. In 1933 kwam de brede samenwerking tot stand. De Vrijzinnig-Democraten en de Liberalen waren daartoe bereid. Maar in 1937 moest en zou er opnieuw een rechts kabinet komen. Het moest op positief christelijke basis berusten. Het viel dr. Colijn niet gemakkelijk van zijn oude medewerkers afscheid te nemen. De samenwerking met Mr. P. J. Oud had geen enkele moeilijkheid opgeleverd en was bijzonder hartelijk geweest. Maar De Geer, sprekend namens de Christelijk Historischen had zich duidelijk tegen de brede samenwerking verzet. En Deckers, voor de Rooms-Katholieken het woord voerend, deed dat eveneens. Dr. Colijn ging onder het Goudijns juk door. Was dr. Colijn te groot van formaat voor de politieke hakketakkerij van het parlement? En zo stond Dr. Colijn in de meidagen van 1940 buiten spel. Hij had redenen genoeg om zich over het verloop der dingen te verwonderen. Hij heeft het zich bijzonder aangetrokken. Het heeft hem pijn gedaan. Dat hij in deze donkere meidagen nu helemaal niets kon doen was hem een kwelling.

De Geer

De ironie van de geschiedenis wilde dat juist de mannen die hem in 1937 verhinderden een kabinet van brede samenstelling te vormen, in de herfst van 1939 een kabinet tot stand brachten waaraan door socialistische werd deelgenomen. Uitgeroemd de Geer werd formateur. Dat is voor een man als Dr. Colijn onverteerbaar geweest. Maar ik heb hem nooit smadelijk over De Geer horen spreken. Hij zweeg! Niet dat hij aan de kant gezet was griede hem. Dat hij nu niets kon doen dat ergerde hem. Dat maakte hem wanhopig. Dat kon hij niet verdouwen. Maar nogmaals, hij heeft daarover tegenover mij nooit iets losgelaten. Misschien tegenover intieme vrienden? Misschien tegenover Dr. J. J. C. van Dijk? Die heeft later toen ik met deze oud-minister in St. Michielsgestel vele maanden in nauwe relatie stond daarover wel een en ander losgelaten. Maar deze was zelf ook bij dit gebeuren betrokken.

Op de achtergrond speelde ook nog iets anders mee. Dr. Colijn werd gedwarsboemd in zijn beleid door de Katholieke Kamerfractie. Ook door De Geer werd hij in de wielen gereden. Maar de heren Schouten en De Wilde zaten hem meermalen dwars. Ik wil het niet met grote stelligheid beweren want meer dan een algemene indruk is het niet, maar nu ik op deze periode terugzie is het toch alsof het aan cordiale samenwerking tussen de leiding gevende persoonlijkheden in de Antirevolutionaire Partij ontbrak. Het staat als een paal boven water dat, zolang de leiding gevende mannen het met elkaar goed eens zijn over het te voeren beleid en zij wat dat betreft één lijn trekken, dat dan de brede massa van het kiezersvolk die leiding accepteert en volgt. Jaren lang was Dr. Colijn erin geslaagd een hechte homogeniteit in het beleid te bewerkstelligen. C. van den Heuvel en de jonge Rip waarborgden de medewerking van de landbouwers en de boeren. C. Smeenk, die de sociale

artikelen in de Standaard schreef en Patrimonium vulde, fungeerde als de sociale filosoof. Stapelkamp en Amelink hielden de christelijke vakbeweging in het goede spoor. H. Botterweg hield de middenstanders en de werkgevers in het gareel. Kort en goed men vond elkaar en hielp elkaar door de moeilijke tijd heen. Daar waren sterke persoonlijke vriendschapsbanden. Men was er diep van overtuigd dat het geheim daarvan lag in de gemeenschappelijke levensovertuiging. Onmiskenbaar speelde ook de invloed van Dr. Colijn daarin een rol.

Jan Schouten

Maar het begon te kraken in de leiding van de partij. De officieren van lagere rang begonnen te rebelleren. De overheersende positie van Dr. Colijn werd niet langer con amore aanvaard. Een man als Jan Schouten was helemaal niet gelukkig met de verkiezingsuitslag van 1937. Er waren naar zijn mening te veel Liberalen die op Colijn hadden gestemd. Dat hing samen met zijn principiële onverbuigbare rechtlijnigheid. Niet de resultaten van het gevoerde beleid maar de beginselen behoorden bij de verkiezingen de doorslag te geven. Van deze kiezersgunst was hij niet gediend. Het is niet bevreemdend dat ook Jan Schouten Dr. Colijn niet hartelijk heeft ondersteund om bij de kabinetsformatie een samenwerking op breder vlak te verkrijgen.

De heer Schouten was waarnemend voorzitter van het Centraal-Comité zolang Dr. Colijn en Mr. de Wilde als minister optraden. Hij was tevens voorzitter van de Kamerfractie. Aan de vooravond van de verkiezingen van 1937 spreekt hij de Deputatenrede uit en dan laat hij duidelijk weten dat samenwerking met de socialistische een onmogelijkheid is. Ook al hadden deze toen reeds de revolutie afgezworen en hun verzet tegen de defensie laten varen. Dat was bedoeld als een schot voor de boeg. Was Dr. Colijn daar eigenlijk wel zo tegen? Ik heb redenen om aan te nemen dat zijn gedachten die kant wel eens uitgingen. Maar die weg werd door de voorzitter van het Centraal-Comité wel goed geblokkeerd.

Ook als voorzitter van de Tweede-Kamerfractie had Schouten reeds een duidelijk en waarschuwend geluid laten horen. Bij de behandeling van het Voorlopig Verslag bij de begroting van 1937, dus nog vóór de verkiezingen hadden plaatsgevonden, zegt hij: „Het volk gevoelt zich in menig opzicht veilig onder zijn leiding. Het heeft vertrouwen in de bekwaamheid van de ministers, inzonderheid van den Voorzitter van den Ministerraad en van den Minister van Financiën". Maar dat neemt niet weg, „dat een constellatie, welke met zich brengt, dat de beginselstrijd zoveel mogelijk wordt vermeden, niet van langen duur kan

zijn. En voortgaande betoogt Schouten dan dat de voorkeur van zijn groep uitgaat naar een kabinet van een samenstelling op den grondslag van de positief-christelijke levensbeschouwing." Dan is er eenheid in algemene beginselen voor het Staatsbeleid. Met betrekking tot den oorsprong van het leven, het doel van het leven, de grondoorzaak van de ellende van het leven, ten aanzien van de bron van het gezag, de gebondenheid van het gezag, de algemene taak van het gezag, betreffende den grondslag van het recht, het huwelijk en het gezin, het onderwijs en de opvoeding, met betrekking tot 's lands defensie en het volkerenrecht etc. is er dan eenheid in algemene overtuiging, in ieder geval grotere eenheid dan anders het geval kan zijn. Groen van Prinsterer, Kuypers en Lohman hebben het steeds zo gesteld en daaraan vastgehouden, hoe zij ook zijn bestreden, soms bespot en beschimpt".

Het is een prachtig voorbeeld van de brede volzinnen waarmede Schouten de Kamer wist te boeien. Aan duidelijkheid liet dit betoog overigens niets te wensen over. Dr. Colijn hoorde die volzinnen aan en dacht er het zijne van. Gelukkig was hij er niet mee. Er zat een dreiging in. En dat was ook zo. Het was niet alleen De Geer. Het waren niet alleen de Katholieken. Hij werd door zijn eigen mensen in de steek gelaten. Dr. Colijn dacht in die dagen wel degelijk over de mogelijkheid om ook met de socialistische tot samenwerking te komen. In 1939 heeft hij daaraan uiting gegeven in een rede voor het Centraal-Comité. Schouten reageert daarop in zijn rede bij het algemeen begrotingsdebat. Hij zegt dan: „Wanneer Dr. Colijn de vorming van een kabinet mogelijk geacht of gewild heeft met medewerking van de sociaal-democraten, dan is er op dit punt verschil tussen hem en mij... ik zie nog steeds zowel de principiële als de praktische verschillen tussen de sociaal-democraten en de anti-revolutionairen zo groot, dat samenwerking in algemeen zin uitgesloten moet worden geacht".

Revolte

En dat gebeurde allemaal in de augustusmaand van 1939. Het kabinet van De Geer was opgetreden op 10 augustus. Op 1 september trekt Hitler Polen binnen en daarmee begint de tweede wereldoorlog. Maar Dr. Colijn was uitgeraasd. Hij was diep gegriefd. Ook teleurgesteld door zijn eigen mensen die op dat moment de grotere belangen van het volk niet hebben gezien. Hoe zeer was er op dat moment behoefte aan een nationaal kabinet van brede samenstelling! Maar Dr. Colijn vond niet alleen Schouten op zijn weg. Groter grief bestond er waarschijnlijk tegenover De Wilde. Want Mr. De Wilde had als minister van Financiën er het bijtje bij neergegeoid. Goed de ambitieuze Romme was met zware eisen voor de dag gekomen. Er ontstond daardoor een ongedekt begrotingstekort. Maar speelde dat onder deze omstandigheden een zo grote rol? Moest daarom aan het verder werken van het kabinet een eind worden gemaakt? Hield men dan werkelijk geen rekening met de dreiging van het oorlogsgevaar? Hoe moet Dr. Colijn daaronder geleden hebben! Want hij met zijn internationale ervaring zag het wel degelijk. Hij heeft van al dat geharrewar in zulk een tijd niets begrepen. De gehele ontwikkeling der dingen heeft hem zeer teleurgesteld. De leiding van de Antirevolutionaire partij was inderdaad niet meer eensgezind. De cordiale samenwerking was grondig kapot. Ook Dr. Kuypers heeft aan het einde van zijn leven een revolte meegemaakt. Maar deze revolte tegen Dr. Colijn was in zijn gevolgen ernstiger. Het was tragisch

Artikelenserie „Colijn in oorlogstijd”

In een achttal artikelen gaat de heer R. Gosker, voormalig adjunct-sekretaris van de ARP in de periode 1940-1957, deze weken in op zijn ervaringen met dr. H. Colijn in en rond de oorlogstijd. In het eerste artikel, dat wij enige weken terug in NG afdrukten, las U hoe de heer Gosker als kersvers adjunct-sekretaris in aanraking kwam met dr. Colijn. Het tweede artikel – vorige week gepubliceerd – gaf ervaringen weer n.a.v. het vertrek van Koningin Wilhelmina naar

Engeland. Het derde artikel – op deze pagina – verhaalt o.a. van Colijn's verhouding met Jan Schouten.

De vierde bijdrage handelt over Colijn's kontakten „in het land” in de loop van 1940. Artikel nr. 5 gaat o.a. over de „Standaard”. In artikel 6 komt de illegaliteit o.a. ter sprake, in artikel 7 ons weekblad „Nederlandse Gedachten”, terwijl in de slotbijdrage de brochure „Op de grens van twee werelden” aan de orde komt.

voor de Antirevolutionaire Partij. Was het inderdaad een revolte? Zij werd min of meer stilzwijgend binnen de innercircle van de Antirevolutionaire Partij volvoerd. De file and rank van de kiesverenigingen merkten er niet zo veel van. Naar buiten werd het niet openbaar hoezeer er meningsverschillen waren die de onderlinge verhoudingen toch op den duur gingen vertroebelen. Schouten en De Wilde zagen in de spontaniteit van Dr. Colijn een gevaar. Je kon met Dr. Colijn de raarste dingen beleven. Hij moest wel kritisch en oplettend worden begeleid. Dat was in het verleden wel gebleken. De wat roerige minister Marchant was in de Kamer komen opdagen met grote plannen tot reorganisatie van ons gehele onderwijs. Dat viel niet zo best omdat ook de uitgaven voor het lager onderwijs moesten worden beperkt. Een tijdelijke maatregel werd voorgesteld. Deze bepaalde dat het aantal leerlingen vereist voor het oprichten van een nieuwe school, indien deze aanspraak maakt op steun uit de openbare kas, met de helft wordt verhoogd. Dit betrof de bijzondere scholen. Voor het openbaar onderwijs gold tot nog toe deze beperking niet. Maar de oprichting van nieuwe openbare scholen werd nu aan dezelfde beperking onderworpen. Marchant ging evenwel verder. Een aantal kleinere scholen diende te verdwijnen. De concentratie van scholen werd doorgevoerd, als gevolg waarvan vrij veel openbare scholen werden opgeheven. Maar diezelfde maatregelen werden niet op het bijzonder onderwijs toegepast. De voorstanders van het openbaar onderwijs voelden zich daardoor tekort gedaan. Het is allemaal binnenskamers gebleven. Maar Dr. Colijn was wel bereid zijn ambtgenoot van Onderwijs te hulp te komen. Schouten stak daar een stokje voor. Dat zou in strijd zijn met de bepalingen van de Grondwet. En dat was ook zo! Wel worden door hem in zijn Kamerrede de voorstanders van het bijzonder onderwijs opgeroepen vrijwillig hun medewerking te verlenen. Maar wettelijke

maatregelen zijn onaantvaardbaar. Dat heeft toen nogal wat moeite opgeleverd. Dr. Colijn in zijn spontane eerlijkheid meende dat het openbaar en het bijzonder onderwijs op dezelfde wijze dienden te worden behandeld en zocht naar een oplossing om dit tot stand te brengen. Dit alles heeft aan de populariteit van Marchant geen goed gedaan. Maar ook de verhouding tussen Dr. Colijn en Schouten is er wel door vertroebeld. Je kon Dr. Colijn niet alleen laten want dan kwam je plots voor verrassingen te staan. Schouten had gelijk! Hij had altijd gelijk! Er was het grondwettige bezwaar. Colijn had ook gelijk! Het was niet billijk. Een voor beiden aanvaardbare oplossing werd niet gevonden. Schouten was de overwinnaar. Dr. Colijn schikte zich mopperend.

Argwaan.....

Dat was allemaal ook duidelijk in het eerste oorlogsjaar. De luitenanten volgden argwanend de stappen die de generaal ondernam. Je kon maar niet weten wat hij in zijn schild voerde. Dr. Colijn had een gesprek met Seys Inquart. Wat moest hij daar nu doen? Wat had hij daar te zeggen? Je wist maar nooit. Dr. Colijn was nu eenmaal een man van de daad. Hij kon niet stilzitten. Hij moest wat doen. Maar de ervaren politici waren er diep van overtuigd dat er niets moest worden gedaan. Hier botsten karakters met elkaar. Dr. Colijn moest voor alles tegen zich zelf worden beschermd. De wijze mannen hielden hun hart vast toen Dr. Colijn deelnam aan de besprekingen om te komen tot een nationale concentratie. En telkens was er de beduchtheid dat hij bij een of andere actie de leiding wilde nemen. De driftige man van de daad moest zoveel mogelijk in de hand gehouden worden. En dat was langzamerhand tot een zeker wantrouwen uitgedijd. Het boterde niet meer zo. Aan waardering voor de grote man ontbrak het niet. Men sprak altijd met lof over hem. Naar buiten werd het conflict dan ook niet openbaar. Maar het was er wel!

Terugdringing rol der kernwapens!?!

Door dr. W. de Kwaadsteniet,
lid redactie en CDA-Tweede-Kamerlid

Tijdens het debat over de defensiebegroting in de Eerste Kamer heeft CDA-woordvoerder Gooden, ten aanzien van het kernbepalingsbeleid gemeend afstand te moeten nemen van de benaderingswijze terzake van de CDA-Tweede-Kamerfractie. Zonder dat hij die fractie bij name noemde – dat behoort immers bij de hogere politiek! – was Gooden's bedoeling duidelijk en deze is dan ook door de publiciteitsmedia signaleerd.

Men kan dit ook terugvinden in de „defensiekrant” van 31 mei jl. (Dit is een wekelijkse uitgave van de directie Voorlichting van het Ministerie van Defensie, bestemd voor het gehele defensiepersoneel). In een artikel onder de kop „Krachtige steun van CDA, VVD, SGP en GPV voor kernwapenbeleid” wordt o.m. opgemerkt: „Doelend op de meerderheid van de Tweede Kamer – inclusief het CDA – merkte de christen-democraat Gooden op „dat mijn fractie de politieke wijsheid van uitspraken, ten doel hebbend de regering in geallieerd overleg aan nauwere banden te leggen dan in het regeerakkoord is voorzien, ernstig in twijfel trekt.”

Eerste contra Tweede

Trouwens Gooden's betoog was wat dat betreft niet onduidelijk. Hij maakte bijvoorbeeld ten aanzien van wapensystemen een onderscheid tussen transportmiddelen en ladingen, welk onderscheid „een groot deel van de Kamer aan de overzijde” zou verwaarlozen. En Gooden vervolgt dan: „Naar de mening van mijn fractie heeft de uitspraak ten aanzien van de zogenaamde „dual capability” van het 155 mm geschut van de Koninklijke Landmacht geen wezenlijke betekenis voor de terugdringing van het gebruik van nucleaire lading. De uitspraak spreekt slechts de wens uit de transportmiddelen te beperken, overigens tegen de wens in van de NAVO- en de defensieleiding, waarvan deze ministers hier de representanten en de hoogste verantwoordelijke leden van de regering zijn.” En na deze toch lichtelijk gezwollen taal volgt dan Gooden's hiervoor geciteerde uitspraak over „politieke wijsheid”. Na vervolgens enkele passages over de conventionele verhoudingen tussen Warschau-pact en NAVO en de cijfermatige problematiek, wordt aansluitend een „no first use”-verklaring, het niet als eerst gebruiken van kernwapens, van de hand gewezen. Tevens wordt ten aanzien van de gedachte van het mogelijkere instellen van kernwapenvrije zones volstaan met onderschrijving van de uitspraak van Van der Klaauw, dat een kernwapenvrije zone in Europa gezien de thans bestaande verhoudingen destabiliserend zou werken. Aldus de senatoriale fractie bij monde van Gooden.

Kanttekeningen:

Wij volstaan met slechts enkele kanttekeningen. Wij hebben destijds uitvoerig bericht gedaan over de benaderingswijze van de CDA-Tweede-Kamerfractie tijdens de behandeling van de terugdringing van de rol van de kernwapens op 15 december 1978 en 5 februari 1979. Dat was tijdens de openbare commissievergaderingen van de Vaste Commissies voor Buitenlandse Zaken en voor Defensie van de Tweede Kamer. De motie over het afzien van toekenning van een „dual capability” (geschikt voor conventionele en nucleaire bewapening) aan het 155 mm geschut werd door de

CDA-Tweede-Kamerfractie ingediend en was als eerste ondertekend door J. (Joep) J.P. de Boer (alsmede door Frinking, De Kwaadsteniet, Mommersteeg, Scholten, Gualthérie van Weezel en Couprie). De motie verwierf in de Tweede Kamer een zeer grote meerderheid. Alleen VVD, SGP en GPV stemden tegen. Ten aanzien van kernwapenvrije zones is onzerzijds aan de regering gevraagd een actief steunen van het tot stand komen van zuike zones. Dit is gedaan op basis van het CDA-verkiezingsprogramma '77-'81. Niet bij brood alleen (punt 172c, blz. 56). Ten aanzien van de mogelijkheid van een „no first use”-verklaring is onzerzijds aan de regering overigens gevraagd dit te bezien, waarbij de diverse vormen daarvan onderzocht zouden moeten worden: wederzijds, eenzijdig, ten aanzien van tactische en/of strategische kernwapens. De wenseelijkheid van nader onderzoek wordt eveneens in het CDA-verkiezingsprogramma, ter toelichting op de paragraaf „Verantwoordelijkheid voor de wereld”, naar voren gebracht (blz. 62).

Benaderingswijze

Het lijkt temeer noodzakelijk, dat deze problematiek van het eerste gebruik nader wordt bestudeerd, nu Gooden hierover bijna losjes praat. Hij zegt: „Mocht het Warschau-pact ooit tot het besluit komen dat West-Europa rijp is voor een communistisch regime naar de daar nu geldende snit en dat met militaire middelen willen forceren, dan lijkt, gezien de nu nog bestaande conventionele krachtsverhoudingen, voor het bieden van reële weerstand van westelijke zijde het gebruik van tactische nucleaire wapens welhaast onvermijdelijk”. (kursivering van mij, De Kw.) Ligt dat zo simpel? Gooden noemt het onderwerp wel verschrikkelijk. Maar kan er zo afstandelijk over gesproken worden als hij toch wel doet? Hij vervolgt namelijk: „Daarin ligt – dat zal ieder beamen – een groot gevaar voor verdere escalatie; een gevaar voor complete vernietiging van het noordelijk halfrond, wellicht deze aarde. Naar mijn mening, mijnheer de voorzitter, ligt de betekenis van de kracht van nucleaire wapens niet zozeer in hun gebruik – dat leidt in ieder geval tot zeer grote vernietiging – maar méér in hun voorlopig nog noodzakelijke aanwezigheid en vooral in de bereidheid tot inzet”. (kursivering van mij, De Kw.) Als de afschuwelijkheid van een kernoorlog vaststaat, als na het begin van gebruik, escalatie als een paal boven water staat, als er gevaar is voor „complete vernietiging van het noordelijk halfrond, wellicht deze aarde”, dan mogen wij nog wel eens nadenken. Dat nadenken zal de NAVO toch ook wel moeten doen en met welke overgave denkt men dat het Warschau-pact zal afsterven op die complete vernietiging?

Beelddragers

Overigens komt Gooden aan het slot van zijn betoog zelf toch ook bij een zeer gewillige vraag. Hij zegt: „Wij, die

vandaag oordelen en beslissen, zullen misschien morgen of overmorgen op bepaalde punten tot andere conclusies komen. Daar is het ethisch kardinale vraagstuk: mogen beelddragers Gods andere beelddragers Gods met ongerichte, met niet in hun effect te beheersen wapens massaal ombrengen?” Wanneer Gooden hiermede niet geëindigd maar begonnen was, zou dan zijn benadering niet dichter bij die van de CDA-Tweede-Kamerfractie (moeten) zijn gekomen? Nu had zijn betoog o.a. een strekking om enige afstand te nemen van die fractie. Bij het doorpraten van de gehele problematiek kan overigens blijken, dat de afstand niet zo groot is of er niet blijft... Dat doorpraten is overigens wel noodzakelijk voor het CDA.

Bepaald beleid

Het kernbepalingsvraagstuk is een van de prioriteiten van het CDA. Dan is het niet goed wanneer Gooden, sprekend namens de CDA-Eerste-Kamerfractie – waarvan o.a. ook de voorzitter van het CDA, prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, lid is – afstand neemt van de CDA-Tweede-Kamerfractie. Overigens is het de Tweede-Kamerfractie, die in eerste instantie op basis van het programma het actuele beleid bepaalt en de regering vraagt zich daarnaar te richten. Daarbij is op geen enkele wijze sprake van strijd met het regeerakkoord. Integendeel. De suggestieve opmerking van Gooden ter zake is onjuist. Met grote inspanning en vindingrijkheid, stap voor stap en met volharding, zal én in Nederland en door Nederland in de NAVO gewerkt moeten worden aan de hier in het geding zijnde vraagstukken. Dat Gooden de betekenis van de NAVO beklemtoont is juist. Ook de drie woordvoerders van de CDA-Tweede-Kamerfractie hebben dat gedaan. Ik wil wat dit betreft nog eens citeren hetgeen mijnerzijds op 15 december jl. ter zake naar voren is gebracht: „Wij staan nog altijd met overtuiging op het standpunt, dat de NAVO een hoeksteen is van het veiligheidsbeleid. Maar dat betekent niet, dat het NAVO-beleid bij voorbaat de hoeksteen is van ons beleid. Wij stemmen ter zake van harte in met de opmerkingen in de inleiding van de memorie van toelichting (op de defensiebegroting 1979 van minister Scholten), dat ons lidmaatschap niet kritiekloos moet zijn en dat wij voorstellen en gedachten van bondgenoten voortdurend moeten toetsen aan onze eigen opvattingen. Onze geloofwaardigheid vereist, dat onze opvattingen ter zake van het terugdringen van de rol van kernwapens in het NAVO-beleid herkenbaar moeten zijn. Nederland moet op dit punt als het ware een „luis in de NAVO-pels” zijn. Onze loyaliteit als NAVO-bondgenoot houdt niet in, dat wij bij voorbaat instemmen met of ons neerleggen bij welke beslissing dan ook. Wij begrijpen uit de memorie van toelichting, dat de regering deze opvatting onderschrijft”.

Wij moeten thans tot een afsluiting komen. Duidelijk is, dat wij ons allen onafgebroken met deze problematiek moeten bezighouden.

Nieuwe CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP EN SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van redevoeringen, gehouden op het vierde CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Voorts zijn als bijlagen opgenomen de teksten van uitspraken en resoluties op dit Congres gedaan en aangenomen.

Rentmeesterschap en solidariteit

Dr. R. F. M. Lubbers, CDA-fractievoorzitter

.....verwend volk.....
Mr. A. A. M. van Agt, Minister-President

Resoluties CDA-Congres
uitgave

CDA

Postbus 85676, Den Haag

Enkele beelden in verband met de campagne van het CDA voor de rechtstreekse verkiezingen van het Europese Parlement.

Na de verkiezingsuitslag. PvdA-lijsttrekker Vondeling (kan kennelijk slechts slissend een „gefeliciteerd” tussen de lippen door krijgen?) en CDA-voorman Beumer (denkend: Tja jongen, een verkeerde campagne-strategie en een slecht Europees verhaal doen je de das om?) in een onderonsje.

De trein-verkiezingsstunt van het CDA trok veel belangstelling en publiciteit. Op vrijwel alle stopplaatsen stroomde het publiek toe om te luisteren naar en te spreken met Bouke Beumer en de zijnen.

Men zat niet alleen in de trein. In Raalte werd het gezelschap met een huifkar in ijtempo van het station naar het centrum en weer terug vervoerd.

Woensdag 6 juni, de slotmanifestatie in de Buitensociëteit te Zwolle. Na ontvangst met een tweetal muziekkorpsen hield lijsttrekker Beumer zijn laatste campagneredevoering voor een meer dan duizendkoppig zaalpubliek en onder de welwillende aandacht van o.a. fractieleider van het CDA in de Tweede Kamer Lubbers en minister-president Van Agt.

Rechten van de mens in het buitenlands beleid

Door mr. J. N. Scholten, voorzitter
CDA-fractiecommissie buitenland

Naar aanleiding van het verschijnen van de Nota „De rechten van de mens in het buitenlands beleid” van de regering, gaat het CDA-Tweede-Kamerlid mr. J. N. Scholten speciaal voor NG-lezers in een aantal artikelen nader in op deze problematiek.

In dit eerste artikel zal op de doeleinden van het totale beleid worden ingegaan. In een volgend artikel komen de activiteiten betreffende mensenrechten in V.N.-verband, de Raad van Europa en andere regionale organisaties aan de orde. De relatie met het mensenrechtenbeleid van president Carter en het concrete beleid van de Nederlandse regering op de afzonderlijke deelgebieden zijn punten voor de laatste artikelen.

Doeleinden beleid

Bij de zaak van de mensenrechten zijn naast de politieke partijen ook verschillende organisaties betrokken. Ik denk hierbij met name aan Amnesty International en de Internationale Commissie van Juristen terwijl ook een jonge organisatie als de Vereniging van de Nieuwe Internationale Orde (N.I.O.) zich voor de verwezenlijking van de mensenrechten inzet.

In het algemeen kan gezegd worden dat de mensenrechten in de Nederlandse samenleving een brede belangstelling genieten. Mede daarom is de nota van de regering van groot belang. Destijds heb ik, namens de CDA-Tweede-Kamerfractie de regering om een geïntegreerd beleidsstuk betreffende mensenrechten gevraagd. De regering heeft meer dan een jaar over haar huiswerk gedaan en ik hoop dat op basis hiervan een goede discussie plaatsvindt.

„De regering ziet de bevordering van de mensenrechten als een wezenlijk onderdeel van haar buitenlands beleid”, aldus de nota. Dit is een juiste uitgangssituatie, alhoewel het opsommen van de andere beleidsonderdelen wel gewenst is. Het maakt nogal wat uit of de mensenrechten één van de drie of één van de acht zijn.

In de Memorie van Toelichting van de Begroting Buitenlandse Zaken 1979 werden drie onderdelen van het buitenlands beleid opgesomd, nl. vrede en veiligheid, ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten. In de nota geeft de regering echter in een aantal gevallen prioriteit aan de belangen van de Nederlandse economie. We kunnen ons afvragen met welke andere onderdelen van het buitenlands beleid de mensenrechten moeten concurreren. Meer duidelijkheid over de plaats van de mensenrechten in het buitenlands beleid lijkt in ieder geval gewenst.

Dit betreft ook de departementale en interdepartementale organisatie van dit onderdeel van het buitenlands beleid. Er moeten duidelijk toetsingsmomenten in het beleid worden ingevoerd, zodat bij de uitvoering van het beleid zichtbaar kan worden wat in welke omstandigheden prevaleert. Mensenrechten is één van de beleidsonderdelen van het buitenlands beleid, dat niet in alle omstandigheden directe prioriteit kan

genieten. De andere beleidsonderdelen – o.a. vrede en veiligheid en ontwikkelingssamenwerking – kunnen echter ook een bijdrage leveren aan het mensenrechtenbeleid, een meer indirecte. „Evenals een beleid gericht op ontspanning kan ook de ontwikkelingssamenwerking worden gezien als een ondersteuning van het mensenrechtenbeleid”, aldus de nota. Als landen zich van buitenaf bedreigd voelen kan dit aanleiding zijn om intern onderdrukkende maatregelen te nemen. Een ontspanningsbeleid kan hieraan een bijdrage ten goede leveren en in ieder geval aan landen het excuus ontnemen om op basis van externe omstandigheden repressie uit te oefenen. De ontstellende armoede in veel derde-wereldlanden vormt een belangrijke belemmering voor de verwezenlijking van de sociale en economische mensenrechten. Ontwikkelingssamenwerking kan dus gezien worden als ondersteuning van het mensenrechtenbeleid, primair gericht op de zgn. welzijnsrechten. Naast de doorwerking van het mensenrechtenbeleid in andere delen van het beleid, heeft het beleid gericht op de verwezenlijking van de mensenrechten een aantal meer zelfstandige doeleinden:

- de totstandkoming van internationale normen;
- de feitelijke naleving van die normen;
- hulpverlening aan slachtoffers van inbreuken op de rechten van de mens;
- steun aan niet-gouvernementele organisaties.

Internationale normen

Deze normstelling heeft wat Nederland betreft hoofdzakelijk in het verband van de V.N. en de Raad van Europa plaatsgevonden. In dit verband is er reeds zeer veel werk verricht en in een volgend artikel hoop ik hier dieper op in te kunnen gaan. Ik onderschrijf de stelling van de regering dat zij het actieve beleid ten aanzien van de totstandkoming van nieuwe internationale normen inzake mensenrechten wil voortzetten. Er liggen nog vele probleemgebieden die om een oplossing vragen. Dat dit, zoals de nota stelt, voornamelijk een aanvullend karakter zal dragen, valt voorshands te betwijfelen. Ook in het kader van de Raad van Europa zal er in de toekomst naar een verdere perfectionering van het rechtssysteem moeten worden

gestreefd.

Vorig jaar heb ik in een bijeenkomst van de Vereniging voor Internationale Rechtsorde (VIRO) gepleit voor een aantal verbeteringen betreffende behandeling van gevangenen, recht op een eerlijk proces, de noodwetgeving en het individuele klachtrecht, dus binnen het raam van de Raad van Europa.

Ook het opnemen van sociale, economische en culturele rechten in de Europese Conventie voor de Rechten van de Mens zal onder bepaalde voorwaarden verder uitgebreid moeten worden.

Naleving van normen

Naast de bevordering van de internationale toezichtprocedures en de voorlichting en vorming omvat de feitelijke naleving van de normen ook het reageren op specifieke situaties waar inbreuken plaatsvinden.

Aangaande de voorlichting en vorming draagt de regering bij aan activiteiten van niet-gouvernementele organisaties (N.G.O.'s) Voorts worden ambtenaren in hun opleiding met het mensenrechtenvraagstuk enkele dagdelen geconfronteerd.

Dit laatste lijkt ontoereikend. Eerder in dit artikel wees ik erop dat het mensenrechtenbeleid gevolgen zou moeten hebben voor de departementale organisatie.

Het organiseren en stimuleren van discussies rondom deze nota door de regering, zou aan haar voorlichtings- en vormingsbeleid concreet inhoud geven. Financiële steun van de overheid is daarbij onmisbaar. Een essentieel onderdeel bij de naleving van de normen is de reactie op schendingen. Deze kunnen zowel betrekking hebben op activiteiten die de situatie verbeteren als het achterwege laten van activiteiten die de inbreuken ondersteunen.

De regering laat zich bij het reageren op schendingen door een aantal overwegingen leiden: onpartijdigheid, niet-selektief zijn, geen averechts effect, begrip voor problemen van anderen, geen morele zelfingenomenheid en de behartiging van andere waarden en belangen door de regering, aldus de nota.

In zijn algemeenheid ben ik het met de meeste punten wel eens. Leidraad bij het reageren op schendingen moet echter m.i. vooral zijn, de veroorzaakte schending.

De nota gaat uitgebreid in op de eventuele consequenties voor de economische betrekkingen, indien de mensenrechten ernstig en stelselmatig worden geschonden. Er worden een aantal voorwaarden gesteld, alvorens eventuele maatregelen te nemen:

- gebleken moet zijn dat andere middelen om de situatie inzake de mensenrechten te verbeteren duidelijk ontoereikend zijn;
- dat van beperkingen (van de betrekkingen) een invloed ten goede mag worden verwacht;
- gebleken moet zijn dat handhaving van de betrekkingen bijdraagt tot voortzetting of versterking van de schendingen;
- dat een dergelijke beperking in overeenstemming is met het algemene beleid om de mensenrechten te bevorderen (dus in overeenstemming met het ontspanningsbeleid tussen Oost en West en het beleid ten aanzien van de economische en sociale emancipatie van de Derde Wereld);
- dat een dergelijke beperking niet strijdig is met de humanitaire belangen van de bevolking van het betreffende land;
- dat Nederlandse belangen niet onevenredig worden geschaad.

Mijn indruk is dat zoveel voorwaarden worden gesteld aan het nemen van maatregelen op dit gebied, dat er nauwelijks concreet beleid gevoerd kan worden, althans dat de mogelijkheden daartoe worden versmald.

Alhoewel in V.N.-verband de laatste jaren enkele studies verschenen zijn die een duidelijk verband leggen tussen

handelsrelaties en schendingen van mensenrechten, is het in het algemeen niet altijd vast te stellen, wat de effecten van maatregelen, met name op korte termijn, zijn.

Wat betreft de onevenredige schade

aan de Nederlandse belangen zou het accent meer moeten liggen op het enorme leed van de slachtoffers van de schendingen. Daárbij vergeleken zullen de Nederlandse offers niet snel onevenredig groot zijn.

De Turkse christenen

Reeds geruime tijd duurt de discussie over het al of niet toelaten van de zgn. Turkse christenen. Het is kennelijk (weer eens) een zaak met veel facetten en zo ingewikkeld dat het voor het kabinet en met name voor de staatssecretaris mev. Haars moeilijk, zo niet onmogelijk is deze mensen in ons land toe te laten. Met juridische spitsvondigheid worden argumenten gevonden om de toelating van deze rest van een bijna uitgemoord volk te weigeren.

Men moet er op bedacht zijn geen precedent te scheppen, niet waar!

Anderen hebben ook hun verantwoordelijkheid enz. enz.

Een vergelijking met de jaren dertig dringt zich op. Het artikel van dr. Feddema in N.G. nr. 23 van 9 juni 1979 is mij uit het hart gegrepen, evenals de resolutie van de partijraad van de ARP van 18 en 19 mei jl. en de uitspraken van de Arjos over de kwestie. Ik hoop dat de gehele CDA-fractie eenzelfde mening huldigt en dat ze er in slaagt om de staatssecretaris tot een ander beleid te bewegen. Behoren deze aramese christenen niet tot de hongerigen die gevoed en tot de naakten die gekleed moeten worden?

R. Feitsma

lid AR-Kiesvereniging te Arnhem

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuyperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R.P. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

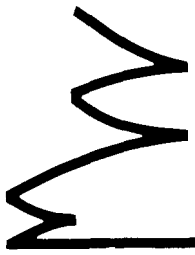
Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

UIT DE ARJOS

Arjos zachtjes jankend ten onder

Door Aart van Bochove

Het koesteren van idealen en het warm lopen daarvoor is een lastige bezigheid. Het maakt je onrustig en zet je aan 't werk. Vandaar dat een idealistische groepering bijna automatisch in een isolement terecht komt. Op zich is dat niet ernstig. Vervelend wordt het pas wanneer de mensen binnen die groepering de blik niet langer naar het echte werkterrein, de buitenliggende maatschappij, richten, maar in plaats daarvan in hun isolement beginnen met elkaar op te vreten. Onze efficiënt ingerichte welvaartsmaatschappij heeft geen moeite dat soort brandhaardjes uit te blussen.

Het ziet er maar uit dat de ARJOS

momenteel in dat stadium is aangeland. Als Arjossers elkaar ergens in het land tegenkomen vragen zij elkaar niet meer: wat doen jullie aan Chili, zijn jullie actief in de gemeentepolitiek, hebben jullie het grondslagrapport al besproken, demonstrenen jullie mee voor de Shell-boycot, hebben jullie contacten met het IKV en al die andere vragen die toch het leven in een ARJOS, erfgenaam van de christen-radicalen beweging van de jaren zestig, moeten domineren. In plaats daarvan vervallen we tot weinig elanvolle debatten over strategieën, toetsingscriteria, procedures, extra ledenvergaderingen, verwijten van tweeslachtigheid en wat de ARJOS maar meer aan verbaal geweld ter tafel heeft gebracht gedurende de laatste maanden. Het ARJOS-bestaan lijdt aan apolitieke schimmigheid. Aangaande de grondslag bepleiten we „persoonlijke aanspreekbaarheid”, maar zelf weten we met die Bijbel ook niet goed raad. Die laten we dus maar dicht. Van horen zeggen weten we dat het CDJA niet

veel voorstelt. Daar bemoeien we ons dus niet mee. Het EVP-program bevat dingen die ons niet aanstaan. Daarom steken ARJOS Friesland en ARJOS Amsterdam in N.G. van 2 juni hun kop maar in het oude vertrouwde Hollandse zand.

Zelfs is het naar mijn ervaring hier en daar zo, dat iemands politieke geloofwaardigheid wordt afgemeten aan de mate waarin hij of zij anti-CDJA dan wel anti-EVP gezind is. Waar komt de grote matheid, het gebrek aan strijdlust in de ARJOS van dit moment vandaan? Waarom is de ARJOS in z'n vijftigste jaar met het CDJA in het verschiet, bezig om, in de bekende woorden van Ben van Kaam, „zachtjes jankend ten onder te gaan”? Waarom begroet de ARJOS Europa en de EVP niet als een nieuw platform waar het gevecht voor vrede en gerechtigheid moet worden aangegaan, waar het zout der aarde, zoals we ons zelf graag zien, z'n kracht kan bewijzen?

De beweging naar het CDA vond haar bron destijds bij vernieuwingsgezinde katholieken, gedreven door het Tweede Vaticaans Concilie, door een nieuw evangelisch ministerie in Zuid-Amerika, en bij dito protestanten, die vier eeuwen nationalistisch-conservatief stof afschudden en opnieuw, daartoe aangezet door bijvoorbeeld hun vrienden uit de Wereldraad van Kerken, hun Bijbel gingen lezen. Hun beweging is overgenomen door het establishment uit de oude confessionele partijen, nette, kerkse, aardige Nederlanders, in wier handelen wij toch te weinig de, wat Aantjes ooit noemde, bewogen wervende en ergernis oproepende kracht van het Evangelie herkennen. Aan de

christenradicalen binnen en buiten de ARJOS is de taak om het CDA weer op dat vernieuwingsgezinde spoor te zetten. Maar dan moeten we die taak wel accepteren en niet terugkruipen in ons knusse, gereformeerde isolement, waar we het zo met elkaar eens waren en waar we inhoudelijke discussies niet nodig hadden.

Angst is een slechte raadgever, maar in de afkeer van menig Arjoser voor CDA en EVP valt weinig anders dan angst voor het nieuwe en onbekende te bespeuren. Het EVP-program benaderen we met een „wat de boer niet kent dat eet hij niet”-mentaliteit. Het is waar dat de Duitsers met hun sociale marktwirtschaft dwepen. Maar we moeten ook de halve eeuw geschiedenis die daaraan vooraf ging willen zien. Het is waar dat de Belgen niet zo happig zijn op het „Bijbelse zuurdesem”. Maar zij kampen nog steeds met een kerkelijk gezag dat voor eigen verantwoordelijkheid niet veel ruimte laat. En laten we proberen ook nog eens met andermans ogen te kijken. Na lezing van de EVP-paragraaf over bijvoorbeeld gezinspolitiek doet het betreffende hoofdstuk in ons eigen Niet Bij Brood Alleen toch wat kneuterig, wat ethisch réveil-achtig aan.

Schrijver van dit artikel woont in Groningen en dat is een stad waar de ARJOS zich met een eigensoortig enthousiasme op de Europese verkiezingen geworpen heeft. De tientallen spreekbeurten voor scholen, jeugdverenigingen en andere clubs werden allemaal door Arjossers verzorgd en achteraf mogen we blij zijn met de geboden mogelijkheid. We pasten er wel voor op, dat we niet alleen onze kritiek op de CDU en onze

steun voor Beumer kwijt konden, maar en passant ook een poging konden doen ons gehoor te motiveren voor het over de eigen, enge grenzen heen kijken, voor de derde wereld, voor de strijd tegen kernwapens. De ARJOS Groningen heeft zich met al dat sjuuwwerk het recht veroverd de EVP op de huid te zitten. Ze zullen naar ons moeten luisteren.

CDJA, CDA en EVP zijn experimenten, zoals de nu opeens zo veel geprezen ARP en ARJOS slechts middelen, politieke instrumenten zijn. Een experiment kan mislukken en wellicht moeten we die mogelijkheid over een aantal jaren onder ogen zien. Maar dat onttrekt ons nu niet aan de opdracht onze talenten in te zetten. „Jullie moeten jezelf niet onderschatten”, voegde een oudere ARP'er de verzamelde en uiteraard twijfelende ARJOS Groningen enkele weken geleden toe.

Velen onzer ervaren Christus' tegenwoordigheid in hun persoonlijk leven. Vanwaar dan die bangelijkheid, het gebrek aan moed als het gaat om het politieke gebeuren? Er wordt veel gesproken over het Exodusmotief: de Uittocht uit de ketenen van het heden naar een onbekende toekomst, die vol zal zijn van kloppartijen. Het oude volk Israël waagde het erop, in het vertrouwen niet alleen te staan. Dat motief moeten we nu wel voor vandaan waar maken. Jesaja 58 roept ons op „Herstellers van bressen” te worden, „Herbouwers van straten”, heelmakers van wat gebroken is. Geen sabbathchristenen die zich terugtrekken in een zelfgenoegzaam isolement. Provincialisme van het GPV-slag mag niet van Jesaja. Daar kunnen we het voorlopig weer mee doen.

NO GEZEED

Oogkleppen

Zo langzamerhand kennen we in Nederland ook een „ijzeren maagd”. Zelden zal iemand zo kil en koel hebben geredeneerd. Zelden zal iemand dit ook zo star en koppig hebben volgehouden. Op zich, zou je zeggen, is kil en koel redeneren nog geen ramp. Maar het wordt rampzaliger wanneer iemand ook nog strikt en eng denkt, en beslissingen moet nemen die voor velen ingrijpende gevolgen hebben. Iemand kan tot een onjuist uitgangspunt komen, doordat men te strikt redeneert. Vaak zitten die redeneringen logisch en juridisch gezien redelijk in elkaar. Maar dat is juist het gevaarlijke. Men redeneert alleen vanuit zijn eigen gebiedje. Men kan het eigen gebiedje zo klein maken als men zelf wil. En men heeft oogkleppen op voor wat buiten het eigen gebiedje ligt. Dit wordt ook niet meegenomen in de redenering of meegewogen in een beslissing. Een sprekend voorbeeld van zulk kil en strikt denken is mevrouw Haars. Zij zegt dat de Syrisch orthodoxen en de Armeniërs geen vluchtelingen zijn. Haar criterium (persoonlijk ondervonden schrijnend leed) is, zo stelt zij, dan nog heel mild. „Want hoewel deze mensen geen enkel recht op toelating hebben, wil ik de schrijnendste gevallen toelaten”. Zo geredeneerd, is dat inderdaad heel vriendelijk. Maar hoe staft zij haar bewering dat deze mensen geen vluchtelingen zijn? Door te stellen dat deze mensen misschien wel vervolgd worden door de plaatselijke bevolking, maar dat deze vervolging niet van de Turkse regering uitgaat. Dus, geldt de Vreemdelingenwet niet. Dus is er ruimte voor een eigen beleid. Maar deze bevolkingsgroep wordt wel degelijk vervolgd door de plaatselijke moslimbevolking vanwege hun christelijke geloof. De Turkse regering stimuleert of activeert zelf niet de vervolging. Maar zij doet ook niets om de vervolging tegen te gaan. Ben je dan als overheid niet mede schuldig?

En bovendien stelt de Vreemdelingenwet als criterium voor een vluchteling dat deze afkomstig moet zijn uit een land waar hij gegronde reden heeft te vrezen voor vervolging wegens zijn politieke of godsdienstige overtuiging enz. Nergens staat vermeld dat de vervolging van de regering zelf moet uitgaan. Haar bewijs dat deze mensen geen vluchteling zijn, is op het eerste gezicht misschien logisch, maar onjuist. In het licht hiervan is haar criterium (persoonlijk ondervonden schrijnend leed) een slap aftreksel van datgene waar men recht op heeft. En niet, zoals mevrouw Haars stelt, een milde bejegening van haar kant. Een ander voorbeeld van haar enge en strikte denken is het feit dat mevrouw Haars geen initiatieven op internationaal terrein wil ontplooiën om te proberen een gezamenlijk beleid te ontwikkelen. Want, zo zegt zij, dat is mijn gebiedje niet. Het lijkt een beetje op verstopperje spelen zoals kleine kinderen dat doen: je ogen dicht doen en denken dat die ander je niet ziet, omdat jij die ander ook niet ziet. Strikt genomen is mevrouw Haars inderdaad staatssecretaris van Justitie en heeft met buitenlandse zaken niets van doen. Maar het is niet van elkaar te scheiden. De vreemdelingenpolitiek (onder verantwoordelijkheid van mevrouw Haars) geeft zelf ook al aan dat het toelatingsbeleid in overeenstemming moet zijn met buitenlandse zaken. En wanneer je mensen uit een ander land in Nederland als vluchteling toelaat, geef je aan dat het in zo'n land niet helemaal snor zit met de naleving van de rechten van de mens en kan dat de, betrekkingen met zo'n land schaden. Het verleden geeft van het feit dat mensen om die reden niet toegelaten werden, genoeg voorbeelden. Waarom zou je dan niet vanwege deze verwevenheid samen met de verantwoordelijke bewindslieden van andere landen oplossingen proberen te bedenken voor de grote groepen

vluchtelingen.

Een derde voorbeeld van strikt juridisch redeneren toont mevrouw Haars ten aanzien van de regularisatie-slachtoffers, die nu de Universiteit van Amsterdam hebben bezet. De regularisatieregeling hield in dat illegale werknemers moesten kunnen aantonen dat zij vóór 1975 in Nederland verbleven. Kon men dat niet bewijzen, dan volgde uitzetting. Normaliter is het zo, dat degene die iets stelt, moet bewijzen. Iemand die formeel en strikt denkt zou dat bewijs zelfs zo kunnen leveren; immers op papier bestonden deze mensen niet. Maar van hogerhand was bepaald dat de illegale werknemers zelf maar moesten bewijzen dat ze er vóór 1975 waren. En vervolgens wordt het hun onmogelijk gemaakt het gevraagde bewijs te leveren. De werkgevers hadden deze mensen zwart in dienst, betaalden geen sociale premies en hielpen uit economische motieven niet mee het bewijs te leveren. Enfin, als het bewijs niet geleverd kan worden, volgt er uitzetting. Dat is logisch, niet waar?

Aan de bezettingen merken we tot welke situaties dergelijk beperkt denken kan leiden. Zolang mevrouw Haars zo strikt en met oogkleppen voor blijft redeneren, blijven dergelijke situaties bestaan. En zullen deze afschuwelijke situaties blijven ontstaan. Het wordt de hoogste tijd dat mevrouw Haars haar oogkleppen afdoet en wat verder kijkt dan haar neus lang is. Dergelijke mensen vormen een gevaar, zeker als zij politieke macht bezitten.

Phillie Burgers

lid redactiecommissie ARJOS

Beeldsamenvatting jubileumfeest ARP 7 april

Van de feestelijke manifestatie t.g.v. het 100-jarig bestaan van de ARP, gehouden in de Rotterdamse doelen op 7 april jl., is een kleine twee uur durende televisiemontage gemaakt.

Voor de kiesverenigingen en andere partij-afdelingen zijn twee exemplaren van deze beeld-samenvatting beschikbaar. Voor het vertonen heeft men een video-recorder nodig (type VCR) en een TV-toestel. De beeldsamenvatting bevat de volledige weergave van de historische beeldshow en van de gesprekken die met mevrouw J. van Leeuwen, H.

Algra, dr. J. Zijlstra, minister De Gaay Fortman en Wilma Noorda-Ritzema gevoerd zijn n.a.v. deze beeldshow. Ook de uiteenzetting van de heer Algra bij een negentai AR-partij-voorzitters is volledig opgenomen. Daarnaast bevat deze montage flitsen van de toespraken van prof. Verkuyl, partijvoorzitter De Boer, premier Van Agt, prof. Steenkamp, afgewisseld met o.a. muziek, zang, en quiz. Kortom: een boeiende beeld-impressie van een feestelijke dag die op velen diepe indruk heeft gemaakt.

Aanvragen AR-secretariaat, dr. Kuiperstr. 3, 2514 BA, Den Haag, 070-46.96.29 (G.v.d. Berg of C. Bremmer).

CDJA-federatieraad

Op 23 juni a.s. vindt een CDJA-federatieraad plaats. Deze federatieraad wordt gehouden te: **UTRECHT, JAARBEURS, aanvang: 10.00 uur.** Tijdens het morgendeelte zal een resolutie worden behandeld over de inkomenspolitiek. Het middagedeelte zal in het teken staan van het CDJA-grondslagrapport: *Heelmaken wat gebroken is*. Door één van de leden van de grondslagcommissie zal een inleiding worden gehouden, waarna discussie zal plaatsvinden. Indien je de stukken voor de vergadering wilt ontvangen

geef je dan even op bij:

- CDJA, Mauritskade 25, Den Haag of
- Arjos, Dr. Kuiperstraat 3, Den Haag.

Auteur

In N.G. van vorige week is abusievelijk de naam van de schrijver van het artikel „CDA en de sobere levensstijl weggelaten. Schrijver is: Douwe de Witte, lid redactiecommissie Arjos.

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens etc.
HOUTBOUW **HAHBO**
HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f. 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Parijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Gelijke monniken en het ware CDA-gezicht

Door dr. B. de Vries, CDA-Tweede-Kamerlid

Het is niet erg gebruikelijk dat een kamerlid reageert op artikelen in ons partijblad. Voor de onderlinge communicatie tussen partij en fractie is het misschien toch weleens nuttig, vooral wanneer er misverstanden ontstaan of onjuiste beeldvorming plaatsvindt. In dit stuk wil ik graag enig commentaar geven op twee artikelen in N.G. van 9 juni jl. Het eerste betreft de In Ogenschouw: Gelijke monniken, gelijke kappen van het redactielid Mevr. Bot-van Gijzen. Daarin gaat het om het recht op arbeid van (gehuwde) vrouwen. In feite worden twee stellingen geponeerd:

- bij het verdelen van werk mag geen onderscheid gemaakt worden tussen mannen en vrouwen, gehuwden en ongehuwden, kostwinners en niet-kostwinners.
- bij het verdelen van werk hoeft zo'n onderscheid ook niet gemaakt te worden, omdat er genoeg werk voor iedereen is of zou zijn, als iedereen maar bereid zou zijn een stukje inkomen in te leveren.

Begrip

Ik heb begrip voor de vrees van vrouwen dat zij het meest gedupeerd zullen worden door verschillen in behandeling, maar we moeten wel nuchter blijven in een discussie en de gevolgen van onze eigen ideeën eerlijk onder ogen zien. Dat mis ik in zo'n voorstelling van zaken. Daarbij ben ik het eens met Mevr. Bot – en dat wil ik voorop stellen – dat er inderdaad

genoeg werk voor iedereen zou zijn, als er op grote schaal ingeleverd wordt. Maar laten we ons nu eens voorstellen dat die bereidheid er zou zijn. Wat gebeurt er dan met de inkomensverdeling? Aan de ene kant krijgen we steeds meer gezinnen of alternatieve samenlevingsvormen met twee inkomens. Aan de andere kant zullen er gezinnen zijn die blijven kiezen voor het traditionele rollenpatroon. Conclusie: de ene inkomenstrekker in dat gezin moet fors inleveren om het andere gezin aan twee inkomens te helpen. De welvaartsverschillen tussen gezinnen zullen daardoor aanzienlijk groter worden dan nu. Aanvaardt Mevr. Bot die consequentie? Zo niet, hoe denkt ze dat te kunnen voorkomen en hoeveel tijd zal daar dan wel voor nodig zijn? Wordt intussen de rechtvaardigheid inderdaad het meest gediend door geen enkel verschil in behandeling tussen kostwinners en niet-kostwinners te accepteren? Een tweede kanttekening. De voorstellen van Mevr. Bot impliceren een sterke uitbreiding van de werkgelegenheid bij de overheid en de niet commerciële dienstverlening om dat te kunnen financieren zal de druk van belastingen en premies aanzienlijk verder opgevoerd moeten worden. Als beginsel heb ik daar begrip voor, maar de werkelijkheid laat zien dat de neiging tot afweten, ontwijken en ontduiken van collectieve lasten nu al ontstellend groot is. Hoe kunnen we voorkomen dat die neiging nog veel sterker wordt als de druk nog verder wordt verzaagd?

Uit de Arjos

Mijn tweede commentaar betreft het artikel in de rubriek „Uit de Arjos”, waarvan de titel luidde: „Het ware gezicht van het CDA bij sobere levensstijl”.

De schrijver ervan neemt zich voor oogkleppen te kopen, omdat hij geen uitweg ziet uit de spanning tussen het CDA-program en Bestek '81. „Het program pleit voor een soberder levensstijl. Dat betekent onder andere dat men een extra inkomensmatiging wil om zo de collectieve sector meer te ontzien”. Maar ziet hoe anders de politieke daden van kabinet en fractie zijn. „Ook dit kabinet heeft zijn heil gezocht in het materialistische vooruitgangsgeloof”. Het speelt niet in „op de mogelijke bereidheid tot meer inkomensmatiging”.

Toen ik dat las vroeg ik me af of de schrijver ons verkiezingsprogram eigenlijk wel gelezen had. Op pag. 43 onder punt a staat daarin: „Voor wat de loonontwikkeling betreft zal daarin naar een nagenoeg gelijkblijvend contractloon moeten worden gestreefd, althans voor de gemiddelde (of modale) werknemer (inclusief het zgn. incidentele loon, overeenkomend met 1 % reële loonsverbetering per jaar) gekoppeld aan een maximum voor de te verstrekken prijscompensatie”. Het zijn exact deze uitgangspunten – die ter grondslag liggen aan Bestek '81, uitgezonderd de aftopping in de prijscompensatie, maar dat ontbrekende element is er onder druk van de Tweede-Kamerfractie van het CDA aan toegevoegd.

Mogelijk bedoelt de schrijver dat het kabinet had moeten uitgaan van nog meer bereidheid tot inkomensmatiging dan het CDA-program voor mogelijk hield, omdat ook Den Uyl dat deed in zijn alternatief „Werkgelegenheid door solidariteit”. Wie vindt dat ons verkiezingsprogram inmiddels achterhaald is, omdat de oppositieleider nog verdergaande ideeën heeft geponeerd mag dat natuurlijk zeggen. Maar het is niet eerlijk om het dan zo voor te stellen alsof het kabinet en de fractie handelen in strijd met hun eigen program. Ik zou de schrijver dan ook willen adviseren geen oogkleppen te kopen, maar ze af te zetten. Overigens nog een opmerking bij de door ons bepleite sobere levensstijl. Betreft dat pleidooi voor soberheid uitsluitend onze privé-sfeer of ook de samenleving in zijn totaliteit? Ging het

om minder privé-luxe en meer collectieve luxe? Als dat zo is hebben we het dan echt over soberheid of willen we alleen een andere verdeling omdat we daarvan verwachten dat we met zijn allen een hoger welzijnsniveau zullen bereiken? Ik heb daar niks tegen, maar ik heb er wel iets tegen – ik proef er iets dubbelhartigs in – om dat soberheid te noemen.

Tenslotte nog een opmerking om eventuele misverstanden te voorkomen. Nu – een jaar na de indiening van Bestek '81 – zijn de economische vooruitzichten dermate zorgwekkend, dat ook ik geloof, dat ons verkiezingsprogram inmiddels

achterhaald is. Gevreesd moet worden dat een oplossing inderdaad niet meer bereikbaar is zonder een nog verdergaande inkomensmatiging. Dat verdient ook naar mijn mening de voorkeur boven een nog verdergaande ombuiging dan in Bestek '81 is voorzien. De weerstanden die de Bestek-operatie tot dusver heeft opgeroepen zullen het de regering niet gemakkelijk maken in goed overleg met de vakbeweging een basis voor die extra inkomensmatiging te leggen. Men kan zich daarover terecht zorgen maken maar men levert geen bijdrage tot een verbetering van die situatie door verkeerde voorlichting in het eigen partijblad.

CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies”.

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander – perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten.

Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uitmaakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, ds. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

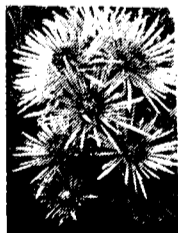
wordt geschetst wat vooreerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, drs. G. van Leijenhof tijdens de openbare commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 29.5.1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leijenhof tijdens het Tweede-Kamerdebat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland”. Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Start het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste aantal.

Handel & Industrie

CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

Burg. Eisenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

**OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.**

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

Hieronder op deze pagina gaat het CDA-Tweede-Kamerlid mr. J. N. Scholten in een tweede artikel in op de mensenrechten in het buitenlands beleid.

N.G. in de zomerperiode

Evenals de vorige jaren te doen gebruikelijk was zal het AR-weekblad **Nederlandse Gedachten** in de (zomer) maanden juli en augustus eens in de twee weken verschijnen met acht pagina's i.p.v. wekelijks met twaalf pagina's. Dit betekent dat de eerstvolgende N.G. na dit nummer verschijnt op 7 juli a.s. In dit - voorlopig - laatste wekelijkse nummer overigens weer een aantal zeer interessante artikelen. Zo gaat onder meer partijvoorzitter De Boer in op Europa en behandelen de Kamerleden Van Dijk en Scholten respectievelijk de onderwerpen Unctad V en mensenrechten in het buitenlandse beleid.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 25 23 juni 1979

De rechten van de mens in het buitenlands beleid (II)

Door mr. J. N. Scholten: CDA-Tweede-Kamerlid

Naar aanleiding van het verschijnen van de nota „De rechten van de mens in het buitenlands beleid” wordt in dit artikel een uiteenzetting van mensenrechtenactiviteiten van de V.N., de Raad van Europa en de regionale stelsels buiten Europa gegeven.

De Verenigde Naties

Allereerst is in V.N.-verband de normstelling inzake mensenrechten van belang. Daarnaast spelen de organen en de toezichtprocedures een essentiële rol. Als gevolg van deze internationale normstelling werden niet alleen de standsgrenzen daterend uit de Middeleeuwen, maar ook de staatsgrenzen overschreden. Niet een bepaalde elite of een regering bepaalde welke de rechten van de mens zijn, maar een internationale organisatie waarin staten participeren. De normen met betrekking tot de rechten van de mens die in het kader van de V.N. tot stand zijn gebracht, hebben hun basis in het Handvest. Dit komt zowel in de preambule als in de verschillende artikelen naar voren. Van bijzonder belang zijn de artikelen 55 en 56 waaruit blijkt dat alle leden van de V.N. de verplichting op zich nemen om, in samenwerking met de Organisatie, maatregelen te nemen om o.a. de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden voor allen, zonder onderscheid naar ras, geslacht,

taal of godsdienst te verwezenlijken. De normen zijn zowel in verklaringen als in juridisch bindende verdragen vastgelegd. De Universele Verklaring vormt tezamen met twee verdragen van 1966, waarin een controlestelsel is opgenomen, een drieliuk betreffende mensenrechten. De Verklaring was

uitdrukkelijk bedoeld als een doelstelling en niet als norm. In de loop van de jaren evalueerde deze echter tot een belangrijk document bij de internationale normstelling inzake mensenrechten. Dit was mede te danken aan het uitblijven van een mensenrechtenverdrag. Bij herhaling is getracht aan de Universele Verklaring

dezelfde status te verlenen als aan het Handvest, bijv. bij de dekolonisatieverklaring van 1960 en bij de Verklaring ter uitbanning van elke vorm van racisme in 1963. Eerst in 1976, traden de Verdragen van 1966, inzake burger-, politieke, economische, sociale en kulturele rechten in werking. Dus achttien jaar na de aanvaarding van de Universele Verklaring, waarvan ze een uitwerking bedoelden te zijn. Momenteel zijn ruim 50 landen, waaronder alle Oostbloklanden, bij de verdragen betrokken. Uiteindelijk zijn de verdragen voor ons koninkrijk op 11 maart 1979 in werking getreden. Het Verdrag betreffende de burger- en politieke rechten bestrijkt de in de Universele Verklaring opgesomde klassieke rechten met uitzondering van

het recht op eigendom, het recht om asiel te zoeken en het recht op een nationaliteit. Toegevoegd zijn o.m. bepalingen betreffende het zelfbeschikkingsrecht, het verbod van oorlogspropaganda en bepalingen inzake minderheden. Het Verdrag voorziet in de oprichting van een bijzonder orgaan: het Comité voor de Rechten van de Mens. Dit uit achttien personen bestaande orgaan, heeft tot taak de rapporten betreffende de uitvoering van het Verdrag te behandelen. Het Verdrag inzake economische, sociale en kulturele rechten is ongeveer gelijktijdig met het andere Verdrag van 1966 in werking getreden. De artikelen in het Verdrag leiden niet tot onmiddellijk opeisbare verplichtingen; ze hebben meer het karakter van beleidsdoelstellingen. In V.N.-verband houden vele organen zich met vraagstukken betreffende mensenrechten bezig. 1.- De **Algemene Vergadering** kan o.m. onderzoek verrichten en aanbevelingen doen en verdragen vaststellen; 2.- De **Economische en Sociale Raad (ECOSOC)** heeft de bevoegdheid aanbevelingen aan de Algemene Vergadering te doen inzake de bevordering van universele inachtneming van de rechten van de mens. De ECOSOC heeft verschillende commissies ingesteld, die zich met mensenrechtzaken bezighouden: 3.- De **Commissie voor de Rechten van de Mens** is het centrale V.N.-orgaan voor de mensenrechten. Ze heeft op het gebied van de normstelling baanbrekend werk verricht. De voorstellen worden aan de ECOSOC gedaan. Behalve de normstelling heeft de Commissie zich ook met vele andere

Vervolg op pag. 2

Burgemeester Corporaal

Op de vergadering van het partijbestuur van afgelopen vrijdag hebben wij al een heildronk op de nieuwe burgemeester van de glasstad Leerdam uitgebracht. In ons eigen weekblad willen wij partijsecretaris Dick Corporaal van harte gelukwensen met zijn benoeming, welke op 16 augustus a.s. ingaat. Elders in dit nummer maakt Corporaal zelf duidelijk waarom hij meende een „andere staat des levens” te mogen begeren. Wij onderkennen zijn motieven als zuiver en kunnen ze dan ook slechts respecteren. Meer dan eens hebben alle bij het CDA betrokken partijen duidelijk gemaakt dat zij Corporaal graag als de eerste algemeen secretaris van het gefuseerde CDA zouden zien. Onze secretaris meende andere wegen te moeten inslaan. Het zij hem van harte gegund. Wij hebben veel redenen om dankbaar te zijn voor de wijze waarop Dick Corporaal zijn drie functies binnen Arjos en ARP in de afgelopen 18 jaar heeft uitgeoefend. Zouden wij dan nu niet met hem en zijn vrouw even dankbaar zijn dat zij samen aan een geheel nieuwe taak in Leerdam kunnen beginnen? De vraag stellen is haar beantwoorden. Leerdam valt te benijden. Wij van onze kant hopen bij het definitieve vertrek van Dick Corporaal uiteraard op de betekenis van zijn persoon en werk voor de partij terug te komen.

H. A. de Boer

Oproep

In het kader van het 50-jarig bestaan van de Arjos wordt een brochure geschreven over de Arja/Arjos geschiedenis van 1929-1979. De schrijvers roepen iedereen op die in het bezit is van materiaal, herinneringen enz. dat van belang kan zijn voor de samenstellers, contact op te nemen met: Wout Oprel Vlierdreef 23 Sleeuwijk Tel. 01830-2.28.00.

DEZE WEEK IN N.G.:

Mensenrechten en buitenlands beleid II	pag. 1-2
Partijsecretaris Corporaal vertrekt	pag. 1-6
Partijvoorzitter De Boer over Europa	pag. 3-5
Colijn in oorlogstijd IV	pag. 4
Unctad V (slot)	pag. 5
Energiebeleid	pag. 6
Europees beleid is ook sociaal beleid	pag. 7
Uit de Arjos	pag. 9-11
Europese impressies	pag. 11

IN OGENSCHOUW

Zullen we het woord „solidariteit” maar niet een poosje schrappen?

De berichten dat de regeringen van Thailand en Maleisië besloten hebben geen vluchtelingen uit Cambodja en Vietnam meer op te nemen en hun binnenkomst desnoods met geweld te beletten, terwijl reeds op hun grondgebied verkerende vluchtelingen alsnog zullen worden teruggezonden, heeft grote verontrusting en verontwaardiging teweeggebracht. Tientallen en honderden mensen staan daarmee immers aan een wisse dood bloot en het is dan ook begrijpelijk dat humanitaire instanties een klemmend beroep op de betrokken regeringen hebben gedaan aan hun voornemens geen uitvoering te geven. Het is echter hoogst twijfelachtig of de Thaise en de Maleisische regering aan dit beroep gevolg zullen geven; en de kans is daarmee niet gering dat zij vervolgens in het beklagdenbankje van de publieke opinie zullen komen te zitten. Het ligt geenszins in de bedoeling de handelwijze van de betrokken regeringen goed te praten, maar het is toch de vraag of zij nu wel bij uitstek in dat beklagdenbankje thuishoren.

Laten we de situatie eens even door hun ogen bekijken. Reeds enkele jaren – sinds het einde van de Vietnamese oorlog, een einde dat tevens het begin moest zijn van de periode van zegenrijk herstel voor de

Vietnamese bevolking – zijn zij overstroemd door honderdduizenden vluchtelingen zonder dat de internationale gemeenschap iets ondernam om de oorzaken van die vluchtelingenstroom aan te pakken. Het behoort tegenwoordig kennelijk tot het goed recht van een overheid om haar onderdanen het leven zo moeilijk te maken dat zij er de voorkeur aan geven hun vaderland te verlaten. Ach-en-wee geroep overal en hier en daar is zelfs een land bereid om een klein aantal van deze vluchtelingen op te nemen. Maar de meeste landen vinden toch dat het maar beter is dat die vluchtelingen in hun eigen regio blijven en maken geld over om in hun levensonderhoud te voorzien. De betrokken landen blijven evenwel met het levensgrote probleem zitten hoe zij deze mensen onderdak en een mogelijkheid van bestaan moeten verschaffen, nog afgezien van het punt dat grote aantallen van deze ontheemden een destabiliserend element in de samenleving vormen. En alhoewel de regeringen van de het meest door de vluchtelingenstroom getroffen landen al jarenlang zeggen dat de last hen boven het hoofd groeit, blijft de rest van de wereld meelevende geluiden maken zonder daadwerkelijk iets te doen. Is het dan

een wonder dat de betrokken regeringen zeggen: ze kunnen ons wat met al dat gepraat over solidariteit, want ze laten ons uiteindelijk de prijs er voor betalen! Wie horen er dan allereerst in het beklagdenbankje plaats: Thailand en Maleisië, of soms Vietnam en Cambodja voor wier ambassades in het Westen merkwaardig weinig demonstranten verschijnen, of wellicht de landen van het Westen die hun geweten afkopen met geldoverschrijvingen naar het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen?

De onlangs in Manilla gehouden UNCTAD-conferentie over ontwikkelingssamenwerking heeft geen resultaat opgeleverd. Ondanks een dringend beroep van de zijde van onze minister de Koning bleken de Westelijke landen (om van Oost-Europa maar te zwijgen) niet bereid om aanzienlijk meer gelden voor ontwikkelingshulp beschikbaar te stellen. De Westelijke landen staan er zelf moeilijk voor, het aantrekken van de economie, waarvan een aarzeland begin – met name in Amerika en Duitsland – kon worden geconstateerd, wordt ernstig bedreigd door de sterk stijgende energie-prijzen en het hemd is nu eenmaal nader dan de rok. Laten de olieproducerende landen met hun sterk gestegen nationaal inkomen nu eerst maar eens over de brug komen en hun solidariteit tonen. En wat doen die? Zij vermeederen hun bijdrage aan het door hen ingestelde ontwikkelingsfonds met zegge en schrijve 100 miljoen dollar. En dat is maar een fractie van wat de ontwikkelingslanden nu voor de ook voor hen duurder geworden olie extra moeten betalen. De Westelijke landen weigeren om naast hun eigen verhoogde energie-rekeningen ook nog eens de extra-rekeningen van de niet-olieproducerende ontwikkelingslanden te betalen. Al te goed is buurmans gek; en bovendien krijg je zo nooit een behoorlijk ontwikkelingsproces van de grond want al het extra-geld voor ontwikkelingshulp zou toch in de zakken van de olie-producenten terecht komen. Maar het kind van de

rekening zijn wel de ontwikkelingslanden; zij kunnen de moeizaam op gang gebrachte ontwikkeling van hun land wel vergeten. Over solidariteit gesproken! Israël en Egypte zijn huizenhoog geprezen om hun streven naar vrede. Wil die vrede een duurzaam karakter krijgen, dan is het gewenst dat vooral Egypte daarvan de nodige economische vruchten plukt. Sadat heeft zijn volk gouden bergen van de vrede voorspeld, maar wil de stemming niet omslaan dan moeten die gouden bergen wel een tastbare vorm aannemen. Wie moet hem daarbij helpen en hem de daarvoor nodige fondsen verschaffen? Naast Amerika lijken daarvoor in de eerste plaats de landen van de Europese Gemeenschap en ook Japan in aanmerking te komen. Maar zouden de Europese landen, die voor hun energie-voorziening zo sterk afhankelijk zijn van de Arabische landen, de moed hebben om de toorn van deze landen op te wekken door aanzienlijke steun te verlenen aan de uitgestoten Sadat? De vraag stellen is haar beantwoorden. Het is één ding de reis van Sadat naar Jeruzalem een „daad van historische betekenis” te noemen; maar het belonen van die daad is kennelijk een heel andere zaak. Sadat moet zijn „historie” verder maar alleen schrijven, want van Begin krijgt hij ook niet zo verschrikkelijk veel hulp.

En hoe doen we het in eigen land, dat land dat als „gidsland” model zou moeten staan voor zoveel andere landen? Met enige schaamte hebben wij er van kunnen kennis nemen dat wij – tesamen met het progressieve Denemarken – behoren tot de voor vluchtelingen minst gastvrije landen. Lang niet zo progressieve landen als Duitsland, Frankrijk en Zwitserland hebben een beduidend betere score. Maar deze blaam kunnen we nog op rekening van het huidige en het vorige kabinet schrijven, al zou het ons tot nadenken moeten stemmen dat de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (die overigens een uitzondering maakt voor vluchtelingen) een restrictief beleid aanbeveelt voor

wat betreft het toelaten van vreemdelingen. Als volk zijn wij kennelijk niet zo best in het opvangen van de vreemdelingen binnen onze poorten. Licht het wellicht tegenover onze mede-Nederlanders beter? De minister-president doet een klemmend beroep op ons om zuinig te zijn met energie. Hij spreekt ons toe als mondige burgers en doet een beroep op onze solidariteit. Probeer nu eens met de maximaal toegestane snelheid van 100 kilometer per uur 5 kilometer lang op de linker baan van een Nederlandse snelweg te blijven rijden (het mag niet, maar alla!) Tien tegen één dat U er tenminste twintig keer afgetoeterd wordt of dat U rechts wordt ingehaald (daarom mag het niet).

De noodzaak tot bezuiniging en matiging wordt door iedereen onderkend. Maar we liggen wel dag in dag uit met elkaar in de slag over de wijze waarop dit moet gebeuren. Met een beroep op de solidariteit zeggen we dat de ander het eerst zijn bereidheid tot inleveren moet tonen, want hij moet solidair zijn met ons. En wie op een betaallijst staat die voorkomt op de begroting van een bepaald departement, vindt dat bij de kortingen voor dat departement een uitzondering moet worden gemaakt, want daár is de pijngrens reeds bereikt. Vice-premier Wiegels houdt een roerend verhaal over de noodzaak van een werkelijk-nationale aanpak. Maar waar haalt hij de basis vandaan die toch aan zo'n nationale aanpak ten grondslag moet liggen? Waar – buiten het voetbalstadion in Buenos Aires – voelen wij nog dat ons nationale bestel op het spel staat? Wellicht zouden we er goed aan doen plechtig af te spreken vijf jaar lang het woord „solidariteit” niet meer in de mond te nemen, maar gewoon te proberen daden van solidariteit te stellen. Na afloop zal dan misschien blijken dat dat tot de draad toe versleten begrip toch weer nieuwe glans heeft verkregen.

P.H.K.

Mensenrechten in het buitenlands beleid

Vervolg van pag. 1

kwesties beziggehouden o.a. studies betreffende apartheid, de rechten van arrestanten en de verwezenlijking van economische, sociale en culturele rechten;

4.– De **Subcommissie inzake Voorkoming van Discriminatie en Bescherming van Minderheden**, heeft in de hoop van de jaren op allerlei terreinen taken toebedeeld gekregen op het gebied van de rechten van de mens. Van bijzonder belang zijn de werkzaamheden m.b.t. het onderzoek

van schendingen;

5.– De **Commissie voor de Rechtstoestand van de Vrouw**, is tot 1962 hoofdzakelijk bezig geweest met onderzoek bezig geweest maatschappelijke positie van de vrouw en het formuleren van normen gericht op de uitbanning van discriminatie naar geslacht. Vanaf 1962 is meer aandacht besteed aan de rol van de vrouw in het ontwikkelingsproces.

6.– De **Commissie voor Sociale Ontwikkeling** adviseert de ECOSOC over kwesties inzake sociale ontwikkeling;

7.– De **Commissie ter Voorkoming en Beheersing van Misdaad**.

Door de Algemene Vergadering van de V.N. zijn een aantal specifieke commissies inzake dekolonisatie, en apartheid ingesteld. Bovendien stelde de A.V. het Statuut van de Hoge Commissaris van de V.N. voor Vluchtelingen vast (1950).

Twee organen die op basis van bijzondere verdragen werden vastgesteld, zijn de Commissie voor de Uitbanning van Rassendiscriminatie en het eerder genoemde Comité voor de Rechten van de Mens.

De verschillende organen hebben in veel gevallen onderscheiden toezichtsprocedures. De totstandkoming van een veelvoud van procedures en organen voor het uitoefenen van toezicht op de verwezenlijking van mensenrechten heeft geleid tot een gekompliceerde en onoverzichtelijke situatie. Een betere coördinatie zou in dit verband wenselijk zijn. De regering stelt dit in de beleidsconclusies van de Nota ook voor (blz. 102).

De Raad van Europa

In vergelijking met de V.N.-verdragen van 1966 gelukte het de in de Raad van Europa samenwerkende staten in relatief korte tijd een verdrag inzake mensenrechten op te stellen. Dit Europese verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens is in september 1953 in werking getreden. Het gaat hierbij voornamelijk om burger- en politieke rechten. Ter handhaving van de rechten is er een Commissie en een Hof voor de Rechten van de Mens en een Comité van Ministers van de Raad van Europa ingesteld. Iedere partij bij het Verdrag kan een vermeende schending bij de Commissie aanhangig maken. Dit geldt ook voor een individu, althans als het individuele klachtrecht door het desbetreffende land is erkend. Na de beoordeling van de ontvankelijkheid

moet de Commissie zowel de feiten vaststellen als een minnelijke schikking trachten te bewerken. Indien dit laatste niet mogelijk is, wordt een rapport aan het Comité van Ministers voorgelegd. Het Europese Verdrag heeft een uitgebreid implementatiesysteem; dit betekent echter niet dat er geen tekortkomingen zijn. Met name wat betreft de behandeling van gevangenen, de procesvoering, de noodwetgeving en het individuele klachtrecht zijn verbeteringen wenselijk.

Regionale stelsels buiten Europa

De Inter-Amerikaanse Conventie voor de Rechten van de Mens is in juli 1978 voor elf Amerikaanse landen in werking getreden. De andere landen moeten dit verdrag nog ondertekenen en/of ratificeren. Het individuele klachtrecht is niet facultatief, maar verplicht. De Commissie is bevoegd bindende uitspraken te doen over verdragsschendingen indien de zaak niet naar het Hof verwezen wordt. Het Inter-Amerikaanse Hof voor de

Rechten van de Mens heeft de bevoegdheid een eindbeslissing te nemen inzake een beweerd schending. Deze beide punten zijn een duidelijke verbetering van het internationale controlesysteem. Een nadeel kan zijn dat een aantal landen, als gevolg van de stringente implementatie, ratificatie van het Verdrag weigeren. De instelling van een Afrikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens werd voor het eerst tijdens een Conferentie over de Rule of Law in Lagos in 1961 voorgesteld. Deze Commissie zou bij besluit van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid tot stand komen. In april 1971 werd onder auspiciën van de Economische Commissie voor Afrika van de V.N. en met medewerking van de O.A.U. in Addis Abeba hiertoe een conferentie gehouden. Tot nu toe hebben de voorstellen en conferenties helaas nog niet tot een resultaat geleid. Helaas, omdat van een regionaal stelsel wellicht een meer effectieve uitwerking mag worden verwacht, uiteraard wel op basis van de universele verklaring en het Handvest van de Verenigde Naties.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr. Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuyperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20,
giro 89673.

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar.
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

Pakistan

Het zou een ironische speling van het lot genoemd kunnen worden indien zou blijken dat, terwijl de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken zich het vuur uit de sloffen liep om te voorkomen dat Brazilië met uit Nederland verkregen verrijkt uranium zich een kernwapen zou kunnen verschaffen, inmiddels in een ander land, Pakistan, de voorbereidingen werden getroffen voor het vervaardigen van een kernwapen met behulp van uit datzelfde Nederland ontvreemde technologie. Maar er is geen enkele reden om daarover te lachen, zeker niet indien zou blijken dat het verhaal op waarheid berust, dat dit kernwapen mede ter beschikking zal komen van Libië, dat daarmee overigens zijn verplichtingen uit het Non-Proliferatie Verdrag zou schenden, want – anders dan Pakistan – is het daarbij partij. Het is nog te vroeg om te kunnen vaststellen of de gegevens, die zijn verzameld door de overigens zeer betrouwbare journalist Cronkite,

allemaal op waarheid berusten. In ieder geval is duidelijk dat een diepgaand onderzoek geboden is, met name in Nederland. Het zou toch te gek zijn indien zou blijken dat Nederland, dat zich altijd zo heeft ingezet voor de niet-verspreiding van kernwapens, niet eens op zijn eigen atoomgeheim blijkt te kunnen passen.

Arabische boycot

De secretaris buitenland van de Nederlandse Christelijke Werkgevers heeft gezegd dat Nederland, gezien de hachelijke energie-situatie, bij het aanpakken van de Arabische boycot vooral praktisch en niet te zeer principieel te werk moet gaan. Kijk, dat is nu eens een uitspraak waar we recht op van gaan zitten. Het betekent ongeveer zoveel als dat wij zolang onze economische vlag er niet al te fier bij hangt, maar moeten ophouden een enigszins actieve buitenlandse politiek moeten voeren. We kunnen het ons

NCW COMMENTAAR

eenvoudig niet veroorloven pal te staan voor principiële zaken als de rechten van de mens. Zou het niet bij de NCW opkomen, dat het best eens een zaak van binnenlandse aard zou kunnen zijn? Wij kennen immers in ons land geen Joodse bedrijven en Joodse landgenoten; wij kennen slechts Nederlandse bedrijven en Nederlandse onderdanen. En zou het daarom niet het beste zijn tegenover de Arabische klanten te zeggen: het spijt ons, maar U vraagt ons een onderscheid te maken, wat wij niet kunnen maken en wat onze wet ons verbiedt te maken? Dat was overigens het antwoord dat van het begin af aan had behoren te worden gegeven.

Weense top

Voor het eerst sinds vier jaar hebben de leiders van de beide machtigste landen elkaar weer ontmoet. Dit geschiedde in Wenen ter gelegenheid van de ondertekening van het tweede SALT-verdrag. Of het de historische ontmoeting zal blijken te zijn geweest die het had kunnen zijn, moeten we nog maar afwachten. Want wat hebben de beide heren kunnen klaarstomen? Breznev maakt de indruk een door een automaat voortbewogen man te zijn en Carter kan niet eens garanderen dat de Senaat het betrokken verdrag wel zal goedkeuren. Als het inderdaad mocht worden verworpen, moet gevreesd worden dat ook in Moskou de voorstanders van een meer geharnaste opstelling het overwicht zullen krijgen. Het is een benauwende gedachte dat de twee landen, die beschikken over arsenalen die de wereld enkele malen kunnen vernietigen, geleid worden door mannen wier invloed in eigen land maar beperkt is. Want wie zal dan wel de richting aangeven

voor een uiterst tumultueuze wereld?

Economenwijsheid

Liefst 91 economen hebben de moeite genomen om gezamenlijk in vereniging de vloer aan te vegen met Bestek '81. Zij hebben ons volk te kennen gegeven dat uitvoering van de regeringsvoornemens niet kan bijdragen tot het realiseren van een aantal hoogst gewenste doeleinden: handhaving van de koopkracht, versterking van de werkgelegenheid, vergroting van de zeggenschap van de werknemers binnen de onderneming, verkorting van de arbeidstijd, etc. Het zal best waar zijn, maar juist daarom zou het niet on aardig zijn geweest indien tevens zou zijn aangegeven hoe al deze nastrevenswaardige doeleinden wel kunnen worden verworven in de huidige economische situatie. Daarover laten de economen ons echter volstrekt in het duister. Hetgeen weer eens aantoonde dat onze nationale zegswijzen de zaak kernachtig kunnen aangeven: de beste stuurlijf staan aan wal.

OVERWEGENDE

Europa

Dank

Er zijn vele dankwoorden gesproken. Ik incasseer ze voor de mensen die het werk hebben gedaan. Meestal andere dan die hier verhalen houden. Bouke Beumer uitgezonderd. Namen noemen? Nee. Samen gewerkt. Samen bedankt. En verder aan de slag.

Opkomst

Onvermijdelijk iets over de opkomst te zeggen. 58% in Nederland. Goed wanneer je bedenkt dat het om een soort verkiezing gaat die men niet kent, waarmee niemand ervaring heeft. Goed omdat er veel anti-geluiden waren. Verscheur je kaart maar. Bevoegdheden voor het parlement? Ho maar. Goed omdat veel mensen kiezen vanuit het: wat levert het op, hoe stel ik mijn belang veilig. Die motivatie was er niet, Europa is niet verboden – enkele pogingen ten spijt – met sociale uitkeringen, aftopping en inkomensmatiging. Slecht omdat 40% toch vrij veel is, zeker wanneer je bedenkt welke groepen met name wegbleven. Europa... ver van je bed. Wie dat als reden voor een lage opkomst ziet houde het gegeven vast dat gemeenteraadsverkiezingen in ons land (kleinschalig, dicht bij de deur) traditioneel het laagst scoren. Slecht omdat je zo hoopt dat de idealen die ons drijven in Europa meer mensen zouden hebben bewogen naar de stembus te gaan. Slecht wie op de miljoenen let die er in de voorbereidende fase zijn gestoken. Echt slecht wordt het wanneer – na 5 jaar parlement – de opkomst een volgend maal weinig beter is. Naar motieven van thuisblijvers moet onderzoek plaatsvinden.

Thuisblijvers

Met name jongeren en mensen uit arbeiderswijken zouden zijn thuisgebleven. Waarom? Ook hier is onderzoek nodig. Ouderen zouden wat in Europa zien omdat ze de gevolgen van een verdeeld Europa in crisis- en oorlogstijd aan den lijve hebben ervaren. Jongeren leven als vanzelfsprekend in welvaartsland. De informatie zou onvoldoende zijn. Vakanties, veel grensoverschrijdend verkeer, TV-uitzendingen uit buurlanden, gemiddeld meer opleiding, het is alles kennelijk onvoldoende. Zit de begeerte naar

schaalverkleining er achter of een gevoel van onzekerheid en machteloosheid bij zulke grote problemen, vaak ver van de deur? Doet het onderwijs te weinig aan kennisoverdracht waarom samenwerking moet? Is er teveel op het materiële gemikt – EEG, landbouwpolitiek – dat het jongeren niet toesprekt? Generaliseren is al niet mogelijk omdat D'66 veel jongeren aantrok en wij over ons aandeel v.w.b. de nieuwe kiezers niet ontevreden behoeven te zijn. Een duidelijk inzicht ontbreekt ook hier. Van de thuisblijvers in de arbeiderswijken kan men vermoeden dat voldoende informatie ontbreekt, waardoor de impuls om mee te doen – en z'n democratische rechten te benutten – uitblijft. Anderen gooien het op de materiële kanten. Waar die niet duidelijk aanwezig zijn, ook niet qua wensen en ideeën gepersonifieerd in mensen als Den Uyl, Wiegels van Van Agt, zou de prikkel om naar de stembus te gaan afwezig zijn. Ik zeg „zou“ veronderstellenderwijs. Voorzichtigheid is geboden, ook hier heeft het CDA groot belang bij gedegen onderzoek. Wat zijn onze zwakke plekken en waarom.

Gebieden

Dat onderzoek is ook regionaal noodzakelijk. De achterblijvende resultaten van Limburg en Noord-Brabant vallen op. Grensprovincies. Je had het wellicht andersom verwacht. Andere grensprovincies volgen die lijn niet.

Nieuwe CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit“.

Waaronder in het zuiden wel? Te veel in standen gedacht. Geen open lijn naar de mensen. Zoeken positie – stuurloos?? In forensengemeenten en op het verstedelijkte platteland vallen onze resultaten tegen. Dat verbaast. Jarenlang is er onder ons betoogd dat wij geen campagne in de grote stad konden voeren. Reden: onze aanhang was uit de stad verhuisd naar de randgemeenten. Wie denkt ze daar nu in groten getale aan te treffen komt bedrogen uit. En al weer: waarom. Daar waar de trein – een zeer geslaagd experiment – verscheen, zijn in algemene zin de uitslagen beter dan bij vorige verkiezingen. Zoiets blijkt ook uit zeer goed met materiaal bewerkte wijken. Echt het helpt.

Winnaars – Verliezers

Het CDA heeft een resultaat geboekt waarover wij een korte tijd tevreden mogen zijn. Lang moet het niet duren. Achteroverzakken is er niet bij. De socialisten en de liberalen bleven achter. De liberalen al weer minder dan in de profetieën zat. De echte winnaar is D'66. Stemmen

trekkend van allen. Concurrent voor allen. Jongeren gaven bij voorkeur hun stem aan de Demokraten. Ook in absolute zin was er overal vooruitgang. Het waarom is voor ons van groot belang. D'66 is voor het CDA een concurrent. Wij zijn er nog niet in geslaagd onze houding tegenover dit fenomeen te vinden. Ik probeer de club te schetsen. Niet dogmatisch, niet polariserend, redelijk, idealistisch en realistisch, iets van het nieuwe, niet belast, weinig verdeeldheid in presentatie, inspelend op het moderne levensgevoel, een stijl van optreden die aanspreekt.

Nou, zo kan het wel. Een resultaat bereikt door weinig mensen. Zonder tonnen uit Europa die de 3 groten wel kregen. Zonder veel eigen centen. Ja het moet gezegd, wie niet van zijn tegenstanders wil leren is dom. Is onze verkoopstechniek, onze presentatie, voldoende? Is het enerzijds – anderzijds euvel wat ons vaak wordt verweten, te overwinnen. Is de stijl van optreden naar de basis toe, naar de mensen met hun problemen, wel goed. Zijn wij niet te bezadigd, te weinig agressief, te afwachtend van instelling? Speelt het losraken van christelijke achtergronden ons parten omdat wij wat ons beweegt niet aansprekend genoeg weten over te brengen. Maakt onze federatieve structuur ons tijdelijk wat machteloos? Vragen. De antwoorden moeten wij samen geven. Er is een groep mensen nodig die de resultaten van deze verkiezingen grondig onderzoekt en adviezen opmaakt. Winnaars lijken degenen die niet polariserend zijn opgetreden. Dat is op zich winst. Op de winst verkrijgt men zich als CDA niet. Wie door de cijfers en de 10 zetels heen kijkt – ik weet dat de vergelijking mank gaat – houdt extrapoleren naar Twee-Kamerverkiezingen voor verlies voor het CDA over. Ook om die reden is er geen aanleiding tevreden in de leunstoelen terug te zakken.

Nationaal

Vergelijken gaat niet op. Het waren geen Tweede-Kamerverkiezingen. Zou ons nu bij Europa gelukt zijn wat ons bij verkiezingen voor Prov. Staten nooit lukt. Ze niet naar de samenstelling van de Tweede Kamer door te trekken en als graadmeter voor de landelijke politiek te zien? Het lijkt zo. Ik denk echter dat het bij een ander resultaat voor de PvdA wel degelijk was gebeurd. Ook hier rekene men zich niet rijk.

Argumenten

Vergelijken is weinig zinvol. Groot verschil in opkomst; 88 tegen 58%. Totaal andere positie kleine partijen. De dwars door regering en oppositie

heenlopende winsten en verliezen en als hoofdargument: het ging ook echt niet om nationale politiek. Ik houd mij aan mijn benadering: het kabinetsbeleid is veroordeeld noch beoordeeld, geprezen noch gehoord. Het kabinet kan heel normaal op eigen kracht en met de steun van 25 mei 1977 vooruit, en wordt op eigen merites beoordeeld.

Campagne

In het Euro-CVC hebben we de eerste evaluatie over de campagne achter de rug. Ook dat dient nog serieuzer en meer uitgebreid te gebeuren. Hoe was de medewerking van de regionale campagneteams. Wat gebeurde er met het materiaal. Hoe werkte het bestaan van een Europees Verkiezings Comité en Europees materiaal op onze campagne in. Waren de items goed. Werden ze door de pers opgepikt. Zo nee, waarom niet. Draaiden de ondersteunende werkgroepen naar behoren. Oordeel over de trein. Wisten de kandidaten alles over Europa. Hoe was de gezamenlijke presentatie. Het moet onderzocht en er moet uit geleerd worden. Zwakke ster in het CDA. Hoe bereik je dat evaluatie in beleidslijnen wordt omgezet en er uitvoering aan wordt gegeven. Geen dikke evaluatierapporten voor het bestuur, naar mijn oordeel volstaan met helder geformuleerde voorstellen. In de LVR is een op waarde toetsen van de campagne noodzakelijk. Ook de relatie kiezers – gekozenen moet in beslissende zin aan de orde komen. Hoe gaan de plaatselijke verbanden interesse voor Europa wekken, de band met de parlementariërs onderhouden... Ik wijs ook op de verbinding tussen nationale parlementen en Europa en tussen partijbestuur en Europees Parlement. Een nota hierover – vanuit de Equipe – wordt vervaardigd.

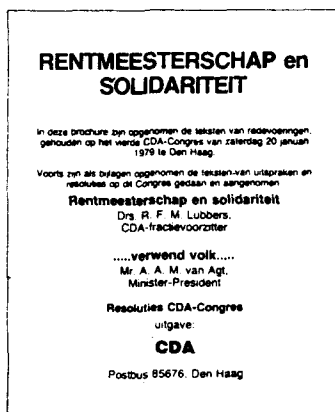
Europa

10 gekozenen. Bouke Beumer eendrachtig als delegatieleider aangewezen: aan de slag. En nu... afspraken tussen liberalen/conservatieven en christen-democraten over de voorzittersstoel en nog meer? Positie heer Jahn? Relatie EVP-partijen en Europese Democratische Unie? Actuele politiek. Een enkele opmerking.

Verschillende posities

In Nederland is er een afbakening voor de positie van fractievoorzitter/politiek leider, en partijvoorzitter. Die is er in gelijke zin in het Europese niet. Of de positie van partijvoorzitter valt

vervolg op pag. 5

Colijn in oorlogstijd (IV) Door R. Gosker

Contact met het volk

Het was niets voor een man als Colijn om stil te zitten. Hij wilde iets doen. De Duitsers hadden ons land bezet. De regering was op de vlucht. Er moest nu iets worden gedaan. Het moest niet zo zijn dat de Duitsers zonder meer hun gang konden gaan met het binnenlands bestuur.

Er zou op een of andere manier tegenstand geboden moeten worden. Rusteloos liep hij door zijn kamer heen en weer. Wat zou hij kunnen doen?

Allerlei gedachten dwarrelden door zijn hoofd. Hoe zou nu de tegenstand het beste kunnen worden georganiseerd? Want dat er tegenstand geboden moest worden was voor hem niet alleen duidelijk maar was ook plicht. Ik ga niet in den brede vertellen hoe dat allemaal met de Nederlandse Unie is gegaan. Er zijn heel wat besprekingen geweest. Maar op een bepaald moment zag hij zeer duidelijk dat het die kant niet op moest. Toen wendde hij zich weer tot het volk.

Het eerste wat gedaan moest worden was een tegenactie. Veel mogelijkheden waren er niet. Maar er ging een ledenverfactie van start. In een korte circulaire werden de kiesverenigingen daartoe opgeroepen.

Binnen korte tijd was het ledenaantal van de Antirevolutionaire partij opgevoerd tot 12 000. De aanmeldingen stroomden binnen. Wij hadden er op het bureau handen vol werk aan. De Nederlandse Unie beriep zich immers op haar onverwachts grote aanhang. Daar moest iets tegen worden gedaan. Het is verwonderlijk hoe goed de kiesverenigingen de bedoeling begrepen. De reactie was overweldigend. En aan de Nederlandse Unie werd op deze manier duidelijk gemaakt dat een groot deel van het volk haar niet zou volgen. Toen na de bevrijding in 1945 de Antirevolutionaire partij haar werkzaamheden hervatte was binnen korte tijd het ledental ruim 103 000. Wel een bewijs hoe zeer de actie van 1940 was ingeslagen. Het aantal leden was vergeleken bij vóór de oorlog ongeveer verdubbeld.

Apollohal

Maar bovendien Dr. Colijn trok het land in om te spreken voor grote vergaderingen. Het begon in Amsterdam. Op 10 augustus 1940 stroomde de Apollohal vol. Het was nodig op die dag driemaal te vergaderen. Prof. V. H. Rutgers sprak het openingswoord. Van hem was het initiatief uitgegaan. Maar Dr. Colijn ging daar gretig op in. Hij sprak over „Eenheid en eensgezindheid”. Prof. J. R. Slotemaker de Bruïne had als thema „Christelijk is Nationaal”. Vijftien duizend toehoorders op één dag voor een politieke bijeenkomst die eigenlijk een plaatselijk karakter droeg. Dr. Colijn had eerder met betrekking tot de Nederlandse Unie het advies gegeven: nu even wachten, voorshands u onthouden. Maar op 3 augustus was de breuk definitief. De onderhandelingen waren volledig vastgelopen. Geen steun aan de Nederlandse Unie was nu het duidelijke advies. De geforceerde eenheidsbeweging nieuwe stijl werd resoluut afgewezen. Eendracht, niet eenheid van het devies. Eendracht berust op verscheidenheid. Eenheid voert tot „Gleichschaltung”. Dit werd met andere woorden gezegd. Maar de goede luisteraar begreep wat er werd bedoeld. Goed luisteren was toen wel een vereiste. Maar het volk leerde dat al snel. Het begreep maar al te goed dat niet alles meer kon worden gezegd op de oude manier. Het moest ook leren lezen tussen de regels door. Het wende vlug. Want de uitgesproken redevoeringen werden in druk uitgegeven. De brochure ging bij duizenden het land in.

HU

Een gelukkige omstandigheid was dat nu ook de Christelijk Historische Unie meedeed. Dr. Colijn en Slotemaker de Bruïne stonden samen op één podium. En dat deed hem deugd! Prof. V. H. Rutgers had als voorzitter van het Provinciaal Comité Noord-Holland het initiatief genomen. Niet lang daarna heb ik hem in het Oranjehotel van Scheveningen een keer moeten opzoeken. Hij heeft daar niet zo lang gezeten en werd weer vrij gelaten. In ieder geval werd op deze dag aan het driemanschap van de Nederlandse Unie onomwonden duidelijk gemaakt dat het niet spreken kon namens het gehele Nederlandse volk. De duizenden, die op deze merkwaardige zaterdag in de Apollohal samenstroonden protesteerden grommend tegen een opgedrongen eenheidscultuur, geleid door een driemanschap, dat hoe zachtvaardig ook, toch een leidersbeginsel introduceerde, waarvan het volk niets hebben moest. Maar over het hoofd van de Nederlandse Unie heen was het ook een signaal aan de bezettende macht dat niet kon worden misverstaan. De beginselen van het Nationaal-Socialisme werden afgewezen. Indien de Duitsers soms hadden gehoopt dat het Protestants Christelijk volksdeel, dat immers de beginselen van de Franse Revolutie zo krachtadig verwierp en daarom zo duidelijk stond tegenover het communisme, zich misschien zij het morrend schikken zou in de nieuwe orde van zaken, dan werd het door deze demonstratie klaar en duidelijk dat deze verwachting niet zou worden vervuld. De bezettende macht kon haar conclusies trekken. En zij deed het. Want het bleef niet bij Amsterdam. Den Haag liet zich niet onbetuigt. Al was de opkomst daar niet zo groot. De Hagenaars waren waarschijnlijk nog niet helemaal wakker. De week daarop ging het naar Leeuwarden. De Friezen waren wel wakker genoeg. Dat in een zo korte tijd een zo grote vergadering kon worden georganiseerd was eenvoudig verbluffend. De toeloop was zo groot dat er in Leeuwarden geen zalen genoeg beschikbaar waren. Met de grootste spoed werd een tent gehuurd. Meer dan tienduizend mensen stroomden samen. Daarop volgde Groningen. Daar van hetzelfde laken een pak. Ook daar een grote tent. Vervolgens was Assen aan de beurt. Dit maal waren het zesduizend mensen. Het werd gewoon een nationale zegetocht voor Dr. Colijn. Het werkte aanstekelijk. Over werden voorbereidingen getroffen. Arnhem was nu aan de beurt. Maar daar stak de bezettende macht een stokje voor. Het was nu mooi genoeg geweest. Het werd haar al te gortig. Daar moest kort en goed een eind aan worden gemaakt. Dergelijke massademonstraties werden verboden. Al die dagen waren dr. Colijn en ik samen op reis. Tussen de meeting in Leeuwarden en Groningen werd nog een spreekbeurt vervuld in Anjum vlak bij Dokkum gelegen. De gereformeerde jongelingsvereniging vierde daar haar eeuwfeest. We werden met een Friese tilbury met een paard ervoor gehaald en we hobbelden in dat koetsje over de klinkerweg naar het afgelegen Friese dorp. De kerk was afgeladen vol. Geen eeuwfeest van een jongelingsvereniging is indrukwekkender gevierd. Het waren eenvoudig ontroerende momenten. Het was een ervaring om zo met dr. Colijn op stap te zijn. Op doorreis naar Leeuwarden stopte de trein in Nunspeet. Op het perron stonden een honderdtal jongelui. Ik denk voor een vacantiëtocht. Een van hen ontdekte dat dr. Colijn in de trein zat. En plotseling was daar een ovatie, een gejuich en een handenklappen. We liepen een keer door Breda. De Bismarck was tot zinken gebracht. Dat wisten we nog niet. Maar onderweg werd het ons wel zesmaal verteld. Op een andere maal liep een reeds wat

oudere man met ons mee en fluisterde dr. Colijn toe: „Is er een kwaad in de stad dat de Here niet ziet”. En weg was hij.

Religieuze verbondenheid

Het waren prachtige dagen die we beleefden. Alles tintelde van geestdrift. Het was of de mensen weer nieuwe moed kregen. Nooit waren dr. Colijn en het gewone volk nauwer met elkaar verbonden dan in die dagen. De verkiezingsbijeenkomsten van 1937 vielen daarbij in de schaduw. Men hing aan zijn lippen. Men juichte hem toe. Het waren dagen die men eenvoudig niet meer vergeten kan. Het was ook allemaal niet zo grimmig en niet zo somber als het later worden zou. Het was niet de politieke eenstemmigheid die overheerste. Het was een diepe religieuze verbondenheid die zich duidelijk manifesteerde en die de harten bewoog. Men kan zich dat vandaag nauwelijks meer indenken, dat zoiets mogelijk is geweest. Maar het was ontroerend hoe aan het eind van iedere vergadering de duizenden spontaan opstonden en samen zongen: „Dat 's Heren zegen op U daal, Zijn gunst uit Sion U bestraal”. Het is voor dr. Colijn hartverwarmend geweest. Want ze meenden het nog ook. Met heel hun hart. In dit verband moet ik nu ook maar iets zeggen over het verhaal van de Heer Theun de Vries dat hij in juni 1965 gepubliceerd heeft in „Politiek en Cultuur” over een antirevolutionair-communistisch contact dat weliswaar uitsluitend uit communistische bron komt maar toch door antirevolutionairen niet voor onmogelijk gehouden wordt. Zo werd het verhaal in V.U. Magazine ingeleid. Ik heb mijn ogen uitgewreven toen ik dat las. Het verhaal van Theun de Vries luidt als volgt.

Februaristaking

„Hoe was de Februaristaking tot stand gekomen?”
Eind 1940 reisden tussen Den Haag en Amsterdam in een eerste klas coupé twee Nederlanders – de een een antirevolutionair en „groot” politicus, voormalig premier en minister van Staat, de ander deel uitmakende van de inmiddels illegaal geworden Communistische Partij van Nederland, een van haar voormalige vertegenwoordigers in het parlement. De vroegere premier had de communist om dit onderhoud verzocht. Wat hij zijn oude politieke tegenstander had mee te delen kwam op het volgende neer: Sinds ons land bezet is, streven de Duitsers in het geheim naar de volgende stap, de inlijving. Deze inlijving is maar een kwestie van tijd; de weg daartoe moet geopend worden door het instellen van een Quisling-regering zoals men dat in Noorwegen heeft gedaan, en de Nederlandse Quisling zal Adolf Mussert heten.
„Het crisispunt komt snel naderbij” zei volgens dit verhaal de oude politicus tot de communist.
„In deze crisis moet ik de machteloosheid van de oude politieke partijen, mijn eigen machteloosheid erkennen. Er is echter in Nederland nog één element, één factor, waarmee iets kan worden gedaan tegen de annexatieplannen van de bezetter. Dat is het arbeidende deel van de bevolking. De mensen, waarop jullie, communisten, vat hebben, die door jullie in beweging kunnen worden gebracht. Is het mogelijk dat door jullie in deze nationale zin iets kan worden ondernomen? Etc. De naam van de ex-premier was dr. H. Colijn. Het vroegere communistische Kamerlid heette Louis de Visser.”
De communisten eisen steeds voor zich de eer op dat zij de Februaristaking hebben voorbereid en georganiseerd. Ik heb deze staking altijd veel meer

Artikelenserie „Colijn in oorlogstijd”

In een achttal artikelen gaat de heer R. Gosker, voormalig adjunct-sekretaris van de ARP in de periode 1940-1957, deze weken in op zijn ervaringen met dr. H. Colijn in en rond de oorlogstijd. In het eerste artikel, dat wij enige weken terug in NG afdrukten, las U hoe de heer Gosker als kersvers adjunct-sekretaris in aanraking kwam met dr. Colijn. Het tweede artikel – twee weken geleden gepubliceerd – gaf ervaringen weer n.a.v. het vertrek van Koningin Wilhelmina naar

Engeland. Het derde artikel – vorige week gepubliceerd – verhaalt o.a. van Colijn's verhouding met Jan Schouten.

Deze vierde bijdrage handelt over Colijn's kontakten „in het land” in de loop van 1940. Artikel nr. 5 gaat o.a. over de „Standaard”. In artikel 6 komt de illegaliteit o.a. ter sprake, in artikel 7 ons weekblad „Nederlandse Gedachten”, terwijl in de slotbijdrage de brochure „Op de grens van twee werelden” aan de orde komt.

gezien als een spontane actie van de Amsterdamse burgerij, waaraan niet veel van te voren is georganiseerd. Een echte volksbeweging. Hoe groot het aandeel van de communisten daarin is geweest weet ik niet en kan ik niet beoordelen. In dat eerste oorlogsjaar wisten we alleen van het pact dat tussen Hitler en Stalin was gesloten. We wisten ook dat de Russische legers Polen tegelijk met de Duitsers waren binnengevallen. We wisten dat de communisten zich op bevel van Rusland koest moesten houden. Bij de besprekingen van de echte Nederlandse Unie waren de communisten niet betrokken geweest. Die werden daar om begrijpelijke redenen buiten gehouden. Dat in het najaar van 1940 een bespreking – een toevallige ontmoeting – zou hebben plaatsgehad tussen Dr. Colijn en Louis de Visser lijkt mij dan ook hoogst onwaarschijnlijk. Ik zou er ongetwijfeld bij geweest zijn of er van gehoord hebben. Want dr. Colijn ging niet alleen op reis. Ik vergezelde hem altijd. Ik behoor dan ook niet tot de leidende antirevolutionairen van die dagen die dit verhaal niet voor volstrekt onmogelijk houden. Ik behoor tot hen die het verhaal volstrekt onzin vinden. Zo ontstaan fabeltjes. En geschiedvervalsing. Ik kan mij niet herinneren dat dr. Colijn ooit een opmerking heeft gemaakt in de zin van

steun zoeken bij de communisten. Of dat hij daarop ook maar gezinspeeld heeft. Nadat Hitler Rusland binnenviel is het allemaal anders geworden. Maar toen zat dr. Colijn achter slot en grendel. Ik heb ook nooit kunnen begrijpen dat het V.U. Magazine van 11 december 1975 aan dit sprookje aandacht heeft kunnen geven. Inderdaad zijn er contacten geweest tussen antirevolutionairen en communisten in Schoorl. Maar ook dat was na 30 juni 1941. We zaten met 92 man in een barak en we werden in vergelijking met de geïnterneerde communisten inderdaad „anständig” behandeld. Daar heb ik ook voor het eerst met eigen ogen gezien hoe de communisten werden afgeranseld. Ze stonden met het gezicht naar de muur en handen omhoog. En zo werd er op los geslagen. Het was een verbijsterend moment. Het ging door mijn ziel heen. Daarna heb ik nog veel meer gezien. Maar dat mensen zo mensen kunnen behandelen gaf een geweldige schok. Het was afgrijselijk. En ik vergeet het nooit. Ik had het allemaal wel reeds in boeken gelezen. Maar dan dringt het toch niet goed tot je door. Nu zag ik het zelf. Maar wat de contacten betreft die waren zeer oppervlakkig. Het waren menselijke contacten. Een herkenning, een groet. Maar politieke contacten? Neen.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Unctad V

Een nabeschuiving

Door mr. C. P. van Dijk: CDA-Tweede-Kamerlid

Wie geprobeerd heeft door lezing van de Nederlandse kranten een inzicht te krijgen in de afloop van UNCTAD V, moet wel de indruk hebben gekregen, dat de conferentie als een nachtkaars is uitgegaan. Helaas is deze indruk net ver bezijden de waarheid. Enkele weken geleden schreef ik dat op UNCTAD V althans een aantal concrete verdere stappen naar een nieuwe internationale economische orde zou moeten worden gezet om deze conferentie te doen slagen. De conclusie moet luiden, dat UNCTAD (gemeten met deze maatstaf) niet is geslaagd. Zonder de besluiten, die tenslotte toch nog genomen zijn te willen kleineren, dient erkend te worden dat geen daarvan kan worden beschouwd als een concrete stap naar meer gelijkwaardige verhoudingen tussen rijke en arme landen en dat evenmin duidelijk uitzicht is geboden op versnelde economische groei van de laatste groep.

Tegen de achtergrond van de gigantische ontwikkelingsproblematiek zijn de resultaten die nog zijn bereikt eenvoudig te klein om onder de noemer „voortgang” te worden gebracht. De meeste vallen in één of meer van de volgende groepen: (1) goedwillende intentieverklaringen zonder duidelijke verplichtingen, (2) besluiten tot onderzoek en studie en (3) herhaling en verdere invulling van reeds eerder genomen besluiten. Het loont nauwelijks de moeite om gedetailleerd op die resultaten in te gaan.

Achtergronden en oorzaken

Nog eens omkijkend naar oorzaken en achtergronden van deze weinig bevredigende afloop, springen een paar zaken dus naar voren. Allereerst een gebrek aan visie op de toekomstige ontwikkeling van de wereldeconomie bij de groep van rijke landen, die deze ontwikkeling in hoge mate bepalen. Een gebrek aan visie, dat gepaard ging met een defensieve, afwerende houding tegenover voorstellen tot vernieuwing, resulterend

in zeer geringe bereidheid om op welk punt dan ook concrete toezeggingen te doen. Oorzaken: de huidige economische crisis (werkloosheid, inflatie, monetaire instabiliteit, energieproblemen) maakt onzeker, en onzekerheid maakt behoudend. Die behoudendheid zou echter op zichzelf een factor kunnen vormen, die de problemen weer verder vergroot.

Daarnaast ook duidelijk interne problemen in een aantal rijke landen, die de onderhandelingsruimte van de delegaties hebben beperkt: de uiterst geringe politieke speelruimte van de Amerikaanse regering tegenover het Congres en de recente regeringswisseling in Engeland zijn enkele voorbeelden. Men had eenvoudig niet veel weg te geven.

Maar ook ter andere zijde zijn factoren aan te wijzen, die de conferentie ongunstig hebben beïnvloed. Ik beschreef in mijn vorige artikel al de overladen agenda en de lange lijst van (niet altijd even goed doordachte) wensen en verlangens, die de ontwikkelingslanden op tafel hadden

gelegd. De conferentie was in dit opzicht overbelast. Daarnaast leidde de onenigheid tussen de ontwikkelingslanden onderling (m.n. op het punt van het energievraagstuk en de olieprijs) tot zeer grote vertraging in de onderhandelingen. Tenslotte heeft ook de poging van een aantal ontwikkelingslanden om niet aan de orde zijnde politieke vraagstukken in de conferentie in te brengen (het Palestijnse vraagstuk, veroordeling Zuid-Afrika) de sfeer geen goed gedaan.

Optreden van de Nederlandse delegatie

Nederland was op deze conferentie vertegenwoordigd door een sterke en capabele delegatie, die in haar instructie voldoende vrijheid was gegeven om positief en constructief op de voorstellen van de ontwikkelingslanden in te gaan en van die vrijheid ook gebruik maakte. In dit opzicht onderscheidde de delegatie zich duidelijk van andere westerse delegaties, m.n. ook binnen de EEG. Op verscheidene punten leidde dit tot een afwijkend Nederlands standpunt. De (Nederlandse) Vereniging voor een Nieuwe Internationale Orde, die naar eigen zeggen beslist geen bewonderaar is van de huidige regering en de conferentie zeer kritisch heeft gevolgd, schreef Minister De Koning op 1 juni als volgt: „Niettegenstaande onze reserves ten aanzien van het Nederlandse regeringsbeleid, waren wij verheugd te constateren dat, temidden van de grauwe en grijze opstelling van de meerderheid van ontwikkelde landen op deze conferentie, de Nederlandse delegatie zich zonder enige twijfel constructief heeft ingespannen om in Manilla toch, op zijn minst redelijke voortgang te boeken

in de Noord-Zuiddialoog”.

Slot

Die inspanning moge dan op dit moment niet tot de gewenste resultaten hebben geleid, ze zal in de nabije toekomst eenvoudig moeten worden voortgezet. Tenslotte bepaalt de onbevredigende uitkomst van UNCTAD V gelukkig niet welke voortgang er in de komende jaren, zowel bilateraal als multilateraal, zal worden geboekt bij de totstandkoming van rechtvaardiger verhoudingen tussen arme en rijke landen. Er ligt voor de onmiddellijke toekomst een werktein open bij de verdere vormgeving van het gemeenschappelijke grondstoffenfonds en de afzonderlijke grondstoffenovereenkomsten. Er is ook geen reden om aan te nemen, dat binnen de instellingen van Wereldband en I.M.F. in de komende jaren geen voortgang zou kunnen worden gemaakt met een betere regeling van het schuldenvraagstuk, een uitbreiding van de credietfaciliteiten van het I.M.F. en van de multilaterale kapitaaloverdrachten van Wereldbank en regionale ontwikkelingsbanken. Gezien de grote mate van eenstemmigheid op dit punt, is het ook zeer goed mogelijk, dat de voornaamste donoren hun hulp bij de aanvang van het derde ontwikkelingsdecennium volgend jaar wat meer bewust zullen richten op de basisbehoeften van de armste groepen in de ontwikkelingslanden. De voortgang op de weg naar een nieuwe nationale economische orde moge naar onze mening te langzaam zijn, er is geen ander alternatief dan maar te proberen, stap voor stap, die orde in de komende jaren wat dichterbij te brengen.

Europa

vervolg van pag. 3

samen met die van politiek eerst verantwoordelijke of er is anderszins een veel sterkere verwevenheid. Tot nog toe merkten wij daar niet veel van. Nu er een EVP is, er een fractie bestaat, er zaken gedaan gaan worden, valt die verschillende positie op. Ik althans moest eraan wennen afgelopen woensdag op de bijeenkomst van partijvoorzitters van alle ledenpartijen der EVP mij zeer intensief bezig te moeten houden met de punten die ik noemde. Wie daarnaast bedenkt dat de partijvoorzitters van onze Italiaanse, Belgische, Franse en Luxemburgse vrienden ook nog Europees parlamentslid zijn – naast nationaal parlamentslid – realiseer zich de in onze ogen verstrengeling van zaken/macht. Ook die kant van de zaak pleit voor nauwe overlegbanden tussen partij/equipe/gekozenen.

Voorzitterkeuze

Er ligt inderdaad een afspraak uit 1977 van de oude fractie tussen liberalen en christen-democraten. Anders ware ook de CD-er Colombo niet gekozen. Nu zou de liberaal aan bod zijn. Later weer een CD-er. Ik veroorloof mij de kritische noot dat deze afspraak niet in partijverband – equipe – aan de orde is geweest.

Wanneer de nieuwgekozenen zich niet aan de afspraak houden ontstaat een beeld van onbetrouwbaarheid. Anderzijds kon de oude fractie de nieuwe niet binden. Men had zich al om deze overwegingen moeten afvragen of de afspraak wel gemaakt mocht worden. De nieuwe leden zijn naar mijn oordeel niet gebonden en het woord is aan de fractie. De kandidaat is de liberaal mev. Veil uit Frankrijk. Frankrijk: tegen verdere uitbreiding van bevoegdheden. Tel uit je winst. Laat ik de felle voorstander van volledig vrije abortus die mev. Veil is, verder laten rusten. Mij lijkt de verkiezing van een Fransman een slechte zaak. Wie rekent op de machtswisseling in de BRD volgend jaar en acht slaat op het Frans-Duitse vriendschapsverdrag, ziet dan z'n geest al dwalen. Thatcher- Giscard en

een CDU-kanselier gedrieën in één span.

En in dat licht de relatie tussen christen democraten en conservatieven zoals dat bij sommige EVP-partijen in de EUD gestalte krijgt. Bij de keuze van een Fransman of een Luxemburger zie ik ook het vraagstuk van de vaste zetel van het parlement met alle daaraan verbonden nadelen, niet opgelost.

Bij de afspraak tussen liberalen en christen-democraten houde men in 't oog dat steun van conservatieven daarbij wordt verondersteld. Uit de UDF-combinatie komen een aantal kandidaten met de Franse CDS-afvaardiging mee naar de EVP-fractie, die door deze manoeuvre de grootste wordt. Wanneer hier een koppeling wordt gelegd naar de tot voorzitter te kiezen Giscard rechterhand mev. Veil of een andere Fransman, krijg ik een smaak in de mond die mij in de fractie tot een erg onafhankelijk oordeel zou brengen. Ik heb niets tegen macht. Maar ik moet het gevoel houden dat die wordt aangewend om problemen te lijf te gaan, idealen in werkelijkheid te zetten, niet om de touwtjes in handen te hebben.

CDA-lijsttrekker Bouke Beumer spreekt de toehoorders toe tijdens de voor het CDA geslaagde campagne voor de verkiezingen van het Europees Parlement.

CDU-voorzitter Helmuth Kohl heeft ons nu het dringende verzoek voorgelegd definitief te beslissen over de relatie tot de EDU. De CDU wil dat wij die EVP- of EUCD-leden die wel een relatie met conservatieven willen respecteren en niet als EVP-ers van minder allooi tegemoet treden. Het gaat om een soort werkgemeenschap. De partij blijft de EVP. Ik vind het niet eenvoudig deze vraag los te zien van de weg die men qua blokvorming met de voorzitterskeuze gaat. Blokvorming kan een zakelijke beoordeling van problemen in de weg staan. Het Europees parlement moet z'n geld nog helemaal gaan verdienen. 't Slechtste wat men daarbij kan doen is polariserend optreden. Men geeft met name links voip gelegenheid tot polarisatie door blokvorming. Daarna kan men dan de socialisten weer van polarisatie beschuldigen.

De voiksfrontgedachte naar links of naar rechts verwerp ik. Die gedachte verdient geen enkele steun. Onze kracht in het Europese parlement ligt niet in het vechten tegen andere fracties. Eerder zal er tegen het oude nationalisme en zijn uitwerkingen in de huidige structuren strijd geleverd moeten worden. Een min of meer

gestructureerde samenwerking met conservatieven in de vorm van een werkgemeenschap is voor ons een onaantvaardbare zaak. Wie de programma's van de conservatieven beklijkt zal menigmaal met hen kunnen samenwerken, maar zal er ook menigmaal lijnrecht tegenover staan. Zo ligt 't ook met liberalen en socialisten. Voor de mensen in Europa met hun zorgen en misschien hun verwachtingen van Europa is het opdelen in twee blokken geen enkele bijdrage aan de oplossing van hun problemen. Integendeel de blokvorming frustreert oplossingen. Inmiddels hoede men zich voor uitsluitend emotionele benaderingen. De CD kent geen partijen in Engeland en Denemarken en bij uitbreiding ook niet in Griekenland en Spanje. Is dat blijvend te accepteren? Ik heb al eens gepleit voor een dieperstekende programvergelijking. Men kan de CSU accepteren en de Deense conservatieven willen afhouden, maar men moet dan wel precies kunnen aangeven waarom men dat doet. De CSU snapt dat niet, en daar kon ze wel eens gelijk in hebben. Is de „C” voldoende, of de vanouds geldende aansluiting bij de EUCD? Hier liggen problemen die om een meer gemotiveerd antwoord vragen. Wij voor ons hebben in Nederland wel een duidelijk antwoord op de vraag waarom wij geen EDU-lid zijn. Een partij die zich moeite getroost politiek te bedrijven vanuit de opdracht welke het Evangelie de mens meegeeft, wenst geen verzagering met het conservatisme. De vraag blijft of het voldoende is dat in Nederland met elkaar eens te zijn. Gaat 't om een woordenspel, om nationaal bepaalde afschuw van een begrip of om meer? De EDU heeft ons nu definitief een verzoek voorgelegd. Binnenkort zullen wij die vraag moeten beantwoorden. Enkele elementen die daarbij spelen duidde ik aan. Discussie kan ons bij het formuleren van een definitief antwoord verder op weg helpen. Ik sluit af. Enkele aspecten aangeduid. Veel vragen blijven. Veel onderzoek nodig. Werkloos worden we niet gelaten. Mij houdt de opkomstvraag zeer bezig. Mensen hebben rechten, verworvenheden in een betrekkelijk vrij en democratisch land. Ze gaan er onverschillig mee om. Het ergste zou 't mij treffen wanneer onderzoek zou uitwijzen dat velen

wegbleven omdat de eigen broodvraag niet aan de orde was of niet aan de orde werd gevonden. Wij leven in een ik-gerichte maatschappij. De stormloop op Bestek '81 leert ons hoe moeilijk het is mensen tot enige matiging te mobiliseren ter wille van de werkloosheid van de ander. Een grotere vrijheid, meer invloed, meer mondigheid, meer democratie bracht ons ook bij sterke pressiegroepen. Groepen die opnieuw moeten leren dat groepsbelang zich tegen je kan keren als de bereidheid tot het behartigen van het algemeen belang uit het blikveld verdwijnt. Is de Nederlander zo eng op de portemonnee gericht? Heeft het materialisme ons zo vast in onze greep? Het CDA bracht in 1977 en nu een andere boodschap. Zette ons op het spoor van Samen verantwoordelijk. Op het: voor elkaar op willen komen. Bijbels. Niet heersen maar dienen. Ook met het eigenbelang. Dat dreef Beumer en z'n collega's in Europa. Dat drijft ons in Nederland. Met moeite. Zoekend naar de juiste weg moeten we volhouden, dat 't niet om brood alleen gaat, maar om alle woord dat uit Gods mond komt. Om brood en gerechtigheid bij verwerven en delen daarvan om eigen brood. Jazeker, maar zonder de ander mag 't niet smaken. In liefde en in medeverantwoordelijkheid wordt ook die wet vervuld. In die lijn – eerlijk gebracht – consequent volgehouden zal de kiezer ons herkennen. En om woorden, misschien beleven we tijden waarin 100% opkomsten over ons heen komen omdat, om met het grondslagrapport te spreken, er offerbereidheid is, wij niet langer door het egoïsme in de tang worden genomen omdat wij ons door het appèl dat God op mens en samenleving doet in dienst hebben laten nemen. Die droom wenkt. Die droom vraagt om enthousiasme, om grote ijver, om gedrevenheid. Van u en van mij.

H. A. de Boer

De energiesituatie

Door ir. R. E. Bosch, PC-lid ARP-Limburg

Nevenstaand artikel kreeg de redactie toegezonden van ir. R. E. Bosch. Ir. Bosch is energiebesparingsdeskundige van een groot woningbouwbedrijf. De behandelde materie is momenteel erg actueel en bijzonder interessant. Reden waarom de redactie heeft gemeend dit artikel lezers van NG/ARPost niet te onthouden.

Op 30 juni 1978 riep Minister Van Ardenne per brief op tot een „brede maatschappelijke discussie over de toepassing van kernenergie”. Sedertdien zijn we voortdurend herinnerd aan ons gebrek aan energie door allerlei berichten in de pers hier en in het buitenland en over verhoging van energieprijzen, recentelijk resulterend in oproepen tot vrijwillige besparing en met het vooruitzicht op maatregelen die meer stringent zullen zijn. Deze laatste meer doordringende kreten werden des te luider na een andere bijzondere gebeurtenis n.l. het bijna ongeïk van „Three-Miles-Island” Harrisburg, Pa.

Men zou vermoeden dat beide zaken ons land zouden hebben doen schokken maar zeker die voortdurende uitspraken over energietekorten schijnen de bewoners van ons land niet erg te verontrusten. Harrisburg deed wel wat maar had toch ook weer geen schokkende uitwerking op de algemene publieke opinie in Europa. De indringende vraag is hoe komt dit nu, waarom ziet men zeker voor wat betreft de eerst aangesneden zaak kennelijk niet de ernst van de situatie in?

Eén van de redenen is m.i. de weinig inspirerende houding van de overheid die uiterst weinig doet om door maatregelen de mensen aan te tonen dat het werkelijk menens is.

Besparing

Het is mijn overtuiging dat wij hier in Nederland bij het onderzoeken van de energiesituatie niet eerst moeten kijken naar alternatieve energiebronnen als zonne-energie of kernenergie maar in de eerste plaats ons moeten richten op energiebesparing ofwel efficiency-verbetering en ons daarbij zullen moeten realiseren dat dit voor zowel de oliemaatschappijen als de elektriciteitsbedrijven en energiebedrijven een omzetvermindering zal betekenen en moet betekenen. Dit is een zéér belangrijk punt omdat in zeer veel concrete gevallen bij betrokkenen de al of niet juiste indruk ontstaat dat dat eigenlijk niet de bedoeling is en dat daarom veeleer naar andere energievormen gezocht moet worden

bijvoorbeeld kernenergie zodat er geen daling van de totale hoeveelheid kilowatts behoeft te komen. Op 17 mei jl. lekte b.v. in België een rapport uit van de energiebedrijven waarbij werd betoogd dat nieuwe kernenergie centrales niet nodig zouden zijn omdat er anders meer zou worden geproduceerd dan de vraag is – over besparing in het algemeen werd niet gesproken.

Toch moeten wij ons, zeker met het oog op een goed rentmeesterschap en op toekomstige generaties, in de eerste plaats toeleggen op bezuinigingen temeer daar bijv. in de woningenergie-verbruiksector, die ca. 33% van het landelijk energieverbruik voor zijn rekening neemt, zonder comfortbeperking eenvoudig 40 à 50% bespaard kan worden. Wel moeten er dan maatregelen worden genomen die deze besparingen bevorderen.

Gidsland?

Nederland ziet zichzelf altijd graag als zgn. gidsland maar is m.b.t. energiebeperkende maatregelen één van de meest achterlijke landen in N.W.-Europa. Vergeleken met de eisen voor isolatie van huizen en gebouwen in bijv. Scandinavië of Duitsland zijn onze eisen belachelijk en hier zouden op zéér korte termijn bv. de Duitse DIN normen moeten worden overgenomen, die zonder meer 30% besparing zouden opleveren in de nieuw te bouwen huizen. Het is toch zonder meer belachelijk dat voor vrije sectorhuizen in het geheel geen eisen bestaan m.b.t. isolatie hoewel ook voor de bewoner deze maatregelen zeer rendabel zullen zijn. Als men al van een super BTW spreekt pas die dan toe op verwarmingsinstallaties met een laag rendement. Ook hier zijn geen voorschriften en de rendementen lopen uiteen van ca. 50% tot 90% – nogal een breed scala waar dus heel wat

besparing te verkrijgen is. Het probleem is nu eigenlijk hoe moeten we de bewoners/eigenaars van de al bestaande huizen „dwingen” om ook hun huizen te isoleren en installaties te verbeteren? M.i. zou hier een nieuw systeem van betaling van de energiekosten wenselijk zijn n.l. voor iedere woning b.v. aan de hand van het aantal kubieke meters inhoud uit te rekenen wat een „normaal” energieverbruik zou zijn. Deze hoeveelheid zou dan tegen een „normale” prijs kunnen worden verkregen en alles wat daar boven komt progressief verder belasten b.v. de eerste 10 extra procenten 20% duurder, de volgende 10%, 40% duurder enz.

Op deze wijze worden de mensen via hun portemonnaie „vrijwillig gedwongen” om én zuiniger te zijn én om maatregelen te nemen die dan verder wellicht nog gesubsidieerd zouden kunnen zijn. Een ander belangrijk punt is in flatgebouwen om in de toekomst niet meer collectief maar individueel te gaan berekenen. In dit kader lijkt het me niet zinvol allerlei zaken verder in detail aan te geven, maar de mogelijkheden zijn legio.

Elektriciteitscentrales

Een ander zéér grote besparing zou kunnen worden gerealiseerd bij de elektriciteitscentrales die nu met een rendement van ca. 35% draaien, vooral met het oog op piekbelasting en overcapaciteit, welke laatste in Nederland liefst 60% is (waarom eigenlijk?). Het is mogelijk om dit rendement in Nederland op te voeren via een ander principe (zie Prof. Rietjens) tot ca. 60% terwijl de restwarmte (water) voor stadsverwarming zou kunnen worden gebruikt. In Nederland schijnen de elektriciteitsmaatschappijen echter in de eerste plaats aan omzet te denken, de nieuwste elektriciteitscentrale in Maasbracht heeft weer een rendement van 35%!

De meest efficiënte wijze om elektriciteit op te wekken is echter via

de zgn. warmtekrachtcentrales ofwel „total energy systems” waarbij kleine centrales bestaan met een rendement van ca. 90% zodat in dat geval elektriciteit kon concurreren met alle andere energiebronnen. Meer dan eens zijn echter al dergelijke projecten, die dus zeer energiebesparend zijn, door onwil tot medewerking van de zijde van de energiemaatschappijen niet uitgevoerd. Het is dus zaak dat van hetzij regeringszijde hetzij van kamerzijde een uitspraak komt over deze warmtekrachtcentrales en richtlijnen van de energiebedrijven m.b.t. deze ontwikkelingen.

Snel echt beleid starten

Concluderend kan zonder meer worden gesteld dat het zaak is dat er snel een echt beleid wordt gestart m.b.t. energieproblematiek en waarbij men ervan uitgaat om nieuwe energie in de eerste plaats uit besparingen te verkrijgen en het moge duidelijk zijn dat op dit moment in Nederland de mogelijkheden daartoe legio zijn. Het bouwen van meer kerncentrales zal dan voorlopig niet nodig zijn, temeer daar uit een recent Engels rapport blijkt dat de groei van de vraag naar elektriciteit in de toekomst in Europa heel wat minder zal zijn dan tot nu toe werd verwacht. Harrisburg heeft ons geleerd dat we nog lang niet toezien aan werkelijk veilige kernenergiecentrales ondanks alle garanties en de vraag kan zeker worden gesteld of kernenergie – als de centrales 1/3 van de tijd wegens onderhoud c.q. veiligheidsredenen buiten werking gesteld zijn – wel economisch rendabel zal zijn ook t.o.v. zonne-energie en zeker t.o.v. steenkool en gas.

Hopelijk kan dit artikel er mede toe bijdragen dat men zich ook in regerings- c.q. parlements kringen zal realiseren dat de energiesituatie op een veel meer voor de hand liggende wijze kan worden opgelost dan door reeds een premature oplossing aan te dragen in de vorm van meer kerncentrales met alle problemen van dien – tastbaar en emotioneel.

Ontslagbrief partijsecretaris D. Corporaal

Aan het bestuur van de ARP,
t.a.v. de voorzitter de heer H. A. de Boer,

14 juni 1979,

Geachte heer De Boer,

In verband met mijn benoeming per 16 augustus 1979 tot burgemeester van de gemeente Leerdam verzoek ik u mij met ingang van die datum ontslag te willen verlenen als secretaris van de ARPPartij.

Een zakelijk verzoek, waar echter heel veel achter schuil gaat. In september 1960 ben ik indirect in dienst van de partij getreden, omdat ik toen secretaris/penningmeester van de Arjos werd. Op 1 oktober 1966 trad ik echter in dienst van de partij in de functie van adjunct-secretaris en na circa 6 jaar werd ik secretaris van de ARPPartij.

Een aanzienlijk deel van mijn leven heb ik tot nu toe in en om het Kuyperhuis doorgebracht. Het waren goede jaren, waaraan ik met veel plezier terugdenk.

Als regel heb ik mij als een vis in het water gevoeld. De politiek is mij altijd ter harte gegaan, maar niet vanwege de politiek als zodanig.

Hetgeen de ARP ten diepste steeds beweegt heeft mij in belangrijke mate gemotiveerd en gestimuleerd. Het Evangelie als bron van inspiratie voor het politieke handelen is inderdaad een krachtbron. Alleen door van daaruit met politiek bezig te zijn houd je het hoofd boven water, verwerk je politieke teleurstellingen en nederlagen en kun je doorgaan.

Politieke activiteit hang je niet op aan mensen, maar het is plezierig te mogen constateren, hoe goed de menselijke relaties als regel zijn binnen de partij, ook als er sprake is van verschil van inzicht.

Een partijsecretaris zit in de partij op een centrale post. Hij kan alleen maar functioneren wanneer hij aanspraak kan maken op een grote mate van vertrouwen.

Ik stel het zeer op prijs dat u mij dat vertrouwen steeds hebt gegeven. Zelf heb ik dat althans zo ervaren. Daardoor heb ik mij ook steeds gesteund en gesterkt gevoeld in al die gevallen dat ik u moest vertegenwoordigen of de belangen van de ARP diende te behartigen.

Ik heb mijn werk bij de partij uit overtuiging en met overgave mogen doen. Dat ervaar ik als een reden tot dankbaarheid.

Om ieder misverstand uit te sluiten hecht ik er aan mede te delen, dat mijn vertrek niets te maken heeft met een bepaalde politieke constellatie of met het streven naar fusie van ARP, CHU en KVP. Het is u niet geheel onbekend, dat ik daar bepaalde opvattingen over heb, maar die opvattingen zouden geen belemmering zijn om bij de partij in dienst te blijven of te zijnertijd in dienst van het CDA te treden. Beslissingen komen binnen de ARP op democratische wijze tot stand en goede democraten leggen zich bij die beslissingen neer.

Reeds bij mijn benoeming tot partijsecretaris heb ik de toenmalige partijvoorzitter laten weten dat ik de functie van partijsecretaris zeer ambieerde voor een periode van circa 6 jaar. Daarna zou mijns inziens een ander op de stoel van partijsecretaris moeten komen te zitten. Een partij is voortdurend in beweging, het is een komen en gaan van bestuursleden, commissieleden, volksvertegenwoordigers en bewindslieden. Het doet de partij geen goed wanneer bij al die wisselingen slechts de partijsecretaris blijft. Het heeft voordelen maar het kan gemakkelijk leiden tot verstarring en die is beter te voorkomen dan te genezen.

Daar komt bij dat de functie zo veeleisend is dat het gezin er altijd schromelijk bij tekort komt.

In goed overleg kan dat een aantal jaren, maar wil een gezin intact blijven dan kan men daar niet straffeloos mee door gaan.

Zelf heb ik er geen twijfel over laten bestaan dat het naar mijn wijze van zien voor het CDA het beste is wanneer in de gefuseerde partij niet één van de huidige partijsecretarissen de leiding zou krijgen, maar een persoon die geheel onbevangen ten opzichte van de gefuseerde partij staat, maar ook daarover kan men van mening verschillen.

Met u en met de gehele partij voel ik mij sterk verbonden en ik hoop dat die verbondenheid blijft, ook als er in de Nederlandse politiek gesproken gaat worden over een Anti-Revolutionaire richting binnnen het CDA.

Met vreugde aanvaard ik het ambt van burgemeester, maar ik stel het op prijs u deze verantwoording te kunnen geven.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

(D. Corporaal)

Heruitgave deputatenrede Kuyper

Ter gelegenheid van de viering van het 100-jarig bestaan van de Anti-Revolutionaire Partij wordt de toespraak van Dr. A. Kuyper, „Niet de vrijheidsboom maar het kruis”, uitgesproken op 3 mei 1889 ter opening van de tiende deputatenvergadering, her-uitgegeven.

Om de tekst voor de lezer toegankelijker te maken en in het juiste tijdsbeeld te plaatsen is deze uitgave van annotaties voorzien. De noten zijn gedeeltelijk afkomstig van

Dr. Kuyper zelf, en gedeeltelijk uit „Geen vergeefs woord”, (uitgave Kok, Kampen 1951), waarin een aantal deputatenredevoeringen zijn gebundeld.

Bestellingen:

De prijs van deze her-uitgave bedraagt f 3,75 inclusief porti. U kunt bestellen door het verschuldigde bedrag te storten op postgiro 89673 t.n.v. ARPPartij Stichting, Den Haag met vermelding van: **Niet de vrijheidsboom maar het kruis.**

Burgemeester van Leerdam Partijsecretaris vertrekt

Met ingang van 16 augustus a.s. is onze Anti-Revolutionaire partijsecretaris D. Corporaal benoemd tot burgemeester van de ca. 16 000 inwoners tellende gemeente Leerdam in de provincie Zuid-Holland. Met ingang van 16 augustus a.s. zal ook een einde komen aan een bijna 20 jaar vertoeven op het partijbureau in Den Haag.

In september 1960 werd Derk Corporaal, 23 jaar oud, aangesteld als secretaris/penningmeester van de Arjos. Vanaf 1966 dient hij de partij, achtereenvolgens als adjunct-secretaris en – nu al weer 6 jaar – als partijsecretaris. Voorwaar een staat van dienst voor ARPPartij, waar Corporaal zelf, zijn gezin en de partij trots op mogen zijn. Enerzijds zal een ieder, die de persoonlijkheid van

onze partijsecretaris heeft leren kennen en ondervinden, zijn a.s. vertrek betreuren – de inzet en werkkraft van een man als Corporaal hadden wij graag willen inbrengen in de nieuwe CDA-organisatie. Anderzijds is het zo, dat wij met z'n allen verheugd moeten zijn, dat hij thans een functie kan gaan bekleden, waar zijn ambities naar uitgingen en waarin en waarmee hij hopelijk tegelijk wat meer aandacht kan gaan besteden aan zijn gezin. In een somtijds slopend bestaan als partijfunctionaris zijn vrouw en kinderen – ongetwijfeld – veel aandacht te kort gekomen. Als partij zeggen wij: „jammer Corporaal, dat je nu gaat”; als mensen van de partij moeten en willen wij, sprekend uit eigen ervaring, zeggen „Leerdam, gelukgewenst met zo 'n burgemeester”. (T.z.t. komen wij nog op het officiële vertrek van partijsecretaris Corporaal terug).

Europees beleid ook sociaal beleid

De Europese Gemeenschappen zijn ontstaan in een tijd waarin het behoud van de vrede en de economische wederopbouw voorop stonden. Wie de Europese Verdragen naieest vindt deze accenten duidelijk terug. Wanneer de Europese Verdragen in deze tijd zouden zijn opgesteld dan zouden daarin zeker ook andere accenten zijn neergelegd. Ongetwijfeld zou meer aandacht zijn besteed aan bijv. het milieubeleid, de grondstoffenschaarste, aan de sociale problemen en aan onze verhouding tot de derde wereld.

De eenzijdigheid van de Europese Verdragen mag ons er echter niet van weerhouden de problemen van deze tijd aan de orde te stellen, ook in Europees verband. Dat gebeurt gelukkig ook. Wie het *politieke programma van de Europese Christen-Democraten* voor de jongste verkiezingen leest, vindt daarin aandacht voor al die grensoverschrijdende zaken die mensen van nu bezighouden, of bezig horen te houden.

Welvaart-Welzijn

Economische ontwikkeling was en is een belangrijke zaak. Een goede en evenwichtige economische ontwikkeling kan leiden tot meer welvaart voor iedereen. Welvaart is echter niet genoeg voor dit leven. Welvaart behoort hand in hand te gaan met welzijn. Wij kunnen niet leven „bij brood alleen“. Juist als Christen-Democraten weten we dat maar al te goed. Sociaal beleid heeft alles te maken met welzijn. In het sociale beleid gaat het om humane en veilige arbeidsomstandigheden, om medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid, om eerlijke arbeidsvoorwaarden en sociale zekerheid. In het sociale beleid gaat het ook om de positie van kwetsbare groepen, om werklozen, jongeren en vrouwen, ouderen en gehandicapten, om buitenlandse werknemers en om leden van minderheidsgroepen. Hun welzijn is ook onze zorg, behoort zelfs onze grootste zorg te zijn. In de Europese Gemeenschap is het sociale beleid pas in de jaren '70 enigszins op gang gekomen. Dat is niet zo verwonderlijk. De Europese Verdragen gaan ervan uit dat economische groei via een gemeenschappelijke markt alle sociale problemen op den duur wel oplost. Een gedachte die bij de start van de Europese Gemeenschap heel vanzelfsprekend leek. De verdragen houden nauwelijks rekening met de mogelijkheid van een stagnerende groei en de gevolgen daarvan. De economische recessie die in het begin van de jaren '70 is begonnen stelt de Gemeenschap dan ook voor grote problemen. Problemen die zich vooral profileren op het sociale vlak.

Werkloosheid

De Europese Gemeenschap telt ruim 6 miljoen werklozen. Een ontstellend getal. Het zou ons echter nog veel meer moeten benauwen als we zien wie er werkloos zijn. 35% van de werklozen zijn jongeren. Onder de vrouwen is de werkloosheid 2 x zo groot als onder de mannen. Verder bevinden zich onder de werklozen opvallend veel mensen uit minderheidsgroepen, steeds meer gastarbeiders, veel gehandicapten en veel mensen met een minder goede gezondheid. Voor Christen-Democraten kan een ontwikkeling, waarbij kwetsbare groepen de dupe worden van de werkloosheid, niet aanvaardbaar zijn. Wij erkennen dat iedereen recht heeft op arbeid: mannen en vrouwen,

jongeren en ouderen, sterkeren en zwakkeren. De ene groep niet meer dan de ander. Recht op arbeid is ook een mensenrecht.

Bestrijding van de werkloosheid

De nationale staten zijn bij hun pogingen om de werkloosheid te bestrijden niet veel opgeschoten. De vele miljarden die in diverse maatregelen zijn geïnvesteerd hebben zelfs nogal eens tot gevolg gehad dat de moeilijkheden op de buurlanden werden afgewenteld. Het wordt steeds duidelijker dat de werkloosheid niet meer eenzijdig en nationaal bestreden kan worden. De economieën van de 9 landen zijn daarvoor te zeer onderling verstrengeld. Een gezamenlijke aanpak is niet alleen nuttig, is noodnodig.

Economisch herstel

Het beleid zal daarbij in de eerste plaats gericht moeten zijn op het herstel van de economie. Stabilisatie van de munt en bestrijding van de inflatie is daarvoor een eerste voorwaarde. De huidige activiteiten om de monetaire stelsels van de aangesloten lidstaten zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen verdienen daarom onze volle steun. Daarnaast zullen op Europees niveau structuurplannen moeten worden ontwikkeld voor kwetsbare industrietakken. Voorkomen moet worden dat industrieën elkaar op onverantwoorde wijze wegconcurreren in de strijd om te overleven. Beter is het om samen na te gaan welke industrieën een goede kans hebben voor de toekomst en welke industrietakken beter kunnen worden afgebouwd. Ook kunnen in gezamenlijk overleg nieuwe arbeidssectoren worden opgezet waarbij bijv. kan worden gedacht aan de ontwikkeling van hoogwaardige technologieën, aan de ontwikkeling van aangepaste technieken voor ontwikkelingslanden en aan milieu- en energiebesparende technieken. Goed overleg kan onnodige concurrentie in de vaak moeilijke beginfase van een nieuwe industriële ontwikkeling voorkomen.

Sociaal beleid

Economisch herstel zal het terugdringen van de werkloosheid zeker kunnen bevorderen. Economisch herstel garandeert echter nog geen volledige werkgelegenheid. Een gedeelte van de huidige werkloosheid heeft niet alleen conjuncturele maar ook structurele oorzaken. De werkloosheid onder de jongeren is daarvan wel het meest sprekende voorbeeld. In de Gemeenschap treden per jaar ca. 4 miljoen jongeren toe tot het arbeidsproces, terwijl slechts 2,5 miljoen dit proces verlaten. Zelfs bij een stabiele economie zou dat problemen opleveren. Het zal daarom nodig zijn om in een aantal arbeidssectoren *het werk beter te verdelen*. Verschillende voorstellen hiertoe werden al gedaan en met de uitvoering van enkele vormen van arbeidstijdverdeling is al een begin gemaakt. Welke verdelingsmethodes het meest effectief zijn zal per arbeidssector moeten worden bekeken. Enige kritische zin is daarbij niet overbodig. Voorkomen moet worden dat al te aantrekkelijke vormen van arbeidstijdverkorting als alleenzalmakend worden aangeprezen. Belangrijker is, dat bij het zoeken naar methodes voor betere arbeidstijdverdeling wordt gekeken naar het bedoelde effect: hoeveel arbeidsplaatsen levert het op en wat is het effect voor de zwakkere groepen. Het invoeren van 5-ploegendiensten (directe uitbreiding van de werkgelegenheid), vrijwillig vervroegd uitreden (meer ruimte voor de jongeren) en meer deeltijdarbeid

Door J. R. M. May-Weggen
lid Europees Parlement

(gunstig voor vrouwen) lijken vooralsnog meer effectief dan een vrije vrijdagmiddag of een week extra vakantie. Ook bij een betere arbeidstijdverdeling zullen de *zwakkeren in onze samenleving kwetsbaar blijven*. Inpassing van deze groepen in het arbeidsproces vereist extra beschermende en stimulerende maatregelen. We zullen bereid moeten zijn om na te gaan wat de specifieke moeilijkheden van deze groepen zijn en welke middelen nodig zijn om juist hun problemen op te lossen. Gericht onderzoek en gericht beleid is noodzakelijk.

Samen verantwoordelijk

Bij het zoeken naar oplossingen voor de problemen van de werkloosheid hebben de 9 lidstaten van de Europese Gemeenschap elkaar hard nodig. Maar niet alleen zij, ook de verdere betrokkenen zullen de handen ineen moeten slaan. De onderscheiden organisaties van werkgevers en werknemers zullen meer dan voorheen bereid moeten zijn om zich op Europees niveau te organiseren en op Europees niveau te onderhandelen. Het bestaande Sociaal Economisch Comité (waarin werkgevers, werknemers, landbouwers, middenstanders en consumenten zijn vertegenwoordigd) blijkt een veel te log instrument voor het geven van evenwichtige adviezen voor specifieke arbeidstakken. In sommige sectoren (landbouw, vervoerswezen en staalindustrie) zijn al Europese overlegorganen van werkgevers en werknemers ingesteld. Het overleg in deze sector verloopt daardoor al wat soepeler. Ook zijn er enkele grotere „Drie Partijen Conferenties“ georganiseerd. Conferenties tussen afgevaardigden van de Gemeenschap, werkgevers- en werknemersorganisaties. Erg succesvol zijn deze conferenties overigens nog niet geweest. Over het algemeen staat het overleg tussen de Gemeenschap en de Sociale Partners nog in de kinderschoenen. Dat is geen goede zaak. Niet voor de bestrijding van de werkloosheid en ook niet met het oog op de kwaliteit van de werkgelegenheid.

De kwaliteit van de werkgelegenheid

In het sociaal beleid mag het niet alleen gaan om de bestrijding van de werkloosheid. Het moet ook gaan om de kwaliteit van de werkgelegenheid. Juist in tijden van economische recessie en een overvolle arbeidsmarkt dreigt de aandacht voor de kwaliteit van de arbeid te verslappen. Ook hier blijken zwakkere groepen het meest kwetsbaar. Alle redenen om ook op Europees niveau de vinger aan de pols te houden. Het gaat om belangrijke zaken: om humane en veilige arbeidsomstandigheden, om regels voor medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid, om eerlijke arbeidsvoorwaarden en om sociale

zekerheid. Vergelijkend onderzoek op deze punten kan voor de lidstaten verhelderend werken. Sommige landen lopen op deze gebieden meer achter dan vaak wordt toegegeven. Er is al eens geprobeerd om op sommige terreinen tot algemene minimumnormen te komen, bijv. m.b.t. de minimumlonen. Ook hier zijn eerste pogingen niet erg succesvol gebleken. Wel zijn er belangrijke Richtlijnen tot stand gekomen m.b.t. grote collectieve ontslagen. Richtlijnen die ervoor zorgen dat bij gelijktijdig ontslag van grote aantallen werknemers bepaalde regels in acht worden genomen. Ook op deelreinen heeft de Gemeenschap enkele belangrijke eerste stappen kunnen zetten. Als voorbeeld kunnen worden genoemd de Richtlijnen m.b.t. de arbeidspositie van de vrouw: Gelijk loon voor gelijke arbeid (1972), verplichte gelijkwaardige behandeling van mannen en vrouwen bij sollicitaties, bij bedrijfsopleidingen, bij loopbaanplanning en bij ontslag (1976) en de verplichting tot gelijkwaardige behandeling van mannen en vrouwen in de wetgeving m.b.t. de sociale verzekering (1978). Overigens is gebleken dat sommige landen grote moeite hebben met de aanpassing van hun wetgeving aan deze Richtlijnen en met de naleving ervan.

Europees Sociaal Fonds

De bereidheid van de aangesloten lidstaten om sociale maatregelen te nemen, ook in Europees verband hangt natuurlijk ook af van de financiële middelen die een land ter beschikking heeft. Daar waar de nationale middelen te kort schieten kan gebruik worden gemaakt van het Europees Sociaal Fonds, een fonds dat al bij het Verdrag van Rome werd ingesteld. Het fonds was destijds bedoeld als tijdelijk hulpmiddel om de sociale gevolgen van het instellen van een gemeenschappelijke markt op te vangen. De doelstellingen, taken en bevoegdheden zijn inmiddels gewijzigd en meer aangepast aan de sociale problemen van deze tijd. Het Sociaal Fonds heeft de laatste jaren op diverse terreinen bescheiden hulp kunnen verschaffen, o.a. bij de omscholing en herintegratie van gehandicapten, bij de bijscholing en aanpassing van buitenlandse werknemers, bij steunprojecten voor

werkloze jongeren en werkloze vrouwen, bij noodzakelijke invoering van 5-ploegendiensten enz. De financiële middelen van het fonds zijn echter beperkt en de vraag naar hulp vooral ten dienste van zwakke regio's is groot.

Europees beleid is ook sociaal beleid

Nu, in tijden van economische teruggang is een gezamenlijk sociaal beleid meer noodzakelijk dan ooit. Voor het nieuwe Europese Parlement ligt hier een belangrijke taak. Initiatieven en impulsen zijn broodnodig, bijvoorbeeld bij:

- Het bevorderen van een sociaal economisch beleid dat gericht is op het terugdringen van de werkloosheid, vooral onder de zwakke groepen.
- Het ontwikkelen van sociaal-economische structuurplannen voor kwetsbare arbeidssectoren.
- Het zoeken naar effectieve methodes voor arbeidstijdverdeling.
- Het stimuleren van overleg op Europees niveau tussen werkgevers- en werknemersorganisaties, per bedrijfstak.
- Het bewaken van de kwaliteit van de werkgelegenheid, vooral ook ten dienste van de zwakke groepen.
- Het bevorderen van meer harmonisatie op het gebied van sociale wetgeving, uitgaande van algemeen erkende minimumnormen.
- Het uitbreiden van de doelstellingen, taken en bevoegdheden van het Europees Sociaal Fonds.
- Het uitbreiden van de financiële middelen van dit fonds.

Bij het treffen van maatregelen om de sociale problemen in de Gemeenschap op te lossen zal ons oog echter vooral gericht moeten zijn op de mensen achter de problemen. Wie zijn de meest kwetsbare groepen. Waarom raken juist zij in de knel. Het is benauwend te moeten vaststellen dat in onze samenleving juist zwakkere groepen het meest worden bedreigd: gehandicapten, gastarbeiders, minderheidsgroepen, vrouwen en jongeren. Voor ons kan dat niet aanvaardbaar zijn. Van Christen-Democraten wordt daarom solidariteit gevraagd, solidariteit met de zwakkeren in onze maatschappij. Hun positie vormt de toetssteen voor de kwaliteit van ons sociaal beleid, ook in de Europese Gemeenschap.

Beeldsamenvatting jubileumfeest ARP 7 april

Van de feestelijke manifestatie t.g.v. het 100-jarig bestaan van de ARP, gehouden in de Rotterdamse doelen op 7 april jl., is een kleine twee uur durende televisiemontage gemaakt.

Voor de kiesverenigingen en andere partij-afdelingen zijn twee exemplaren van deze beeld-samenvatting beschikbaar. Voor het vertonen heeft men een video-recorder nodig (type VCR) en een TV-toestel. De beeldsamenvatting bevat de volledige weergave van de historische beeldshow en van de gesprekken die met mevrouw J. van Leeuwen, H.

Algra, dr. J. Zijlstra, minister De Gaay Fortman en Wilma Noorda-Ritzema gevoerd zijn n.a.v. deze beeldshow. Ook de uiteenzetting van de heer Algra bij een negental AR-partij-voorzitters is volledig opgenomen. Daarnaast bevat deze montage flitsen van de toespraken van prof. Verkuyll, partijvoorzitter De Boer, premier Van Agt, prof. Steenkamp, afgewisseld met o.a. muziek, zang, en quiz. Kortom: een boeiende beeld-impressie van een feestelijke dag die op velen diepe indruk heeft gemaakt.

Aanvragen AR-secretariaat, dr. Kuyperstr. 3, 2514 BA, Den Haag, 070-46.96.29 (G.v.d. Berg of C. Bremmer).

**Nieuw
Evangelisch
Maandblad**

"WOORD EN GEEST"

Gevraagd: nog meer aanmeldingen voor een abonnement. Wij vragen niet alleen uw hulp voor een abonnement maar ook uw gebed voor dit unieke maandblad waarin de Here Jezus centraal staat en de Heilige Geest die plaats krijgt die hij in een christenleven hoort te hebben.

Bel 010-764807 voor gratis proefnummer

Uitgeverij Gramma

(Woord en Geest)
Van de Poelstraat 58-62, Rotterdam.

FRIESLAND

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14-38-42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

DORDRECHT

en omstreken

Drukkerij De Longte B.V.
Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22
*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

v.h. GEBR. HARKEMA
SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT
ZOWEL VOOR Automateriaal tel. 3.94.29
WONING Gereedschappen tel. 3.94.33
GARAGE Hang- en Sluitwerk tel. 3.32.21
FABRIEK OF IJzerwaren tel. 3.43.03
SCHIP Bevestigingsartikelen tel. 3.43.03
LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAAGENT

ZEELAND

Bouwmaterialen **Keukens**
TEGELS BEKLEDINGSPLATEN VOOR BINNEN- EN BUITENWERK
TIELSA ALFINETTE ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

GRONINGEN

Makelaardij o.g.
J. Fokkens en Zn. Siddeburen
*Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken*
Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

GROTE KOLLEKTIE NOTEN-MEUBELEN

**EXTRA AANBIEDING
MODERNE EIKEN EN KLASSIEKE
BANKSTELLEN van 2995,-
NU 1995,-**

Wandmeubel
modern zwart essen, 250 breed 1875,- nu 1395,-
Wandmeubel 200 breed 1695,- nu 1295,-
Eiken wandmeubel 260 breed 2375,- nu 1995,-
Eiken wandmeubel 260 breed 2275,- nu 1795,-

o.a. Vitrine kasten,
Bergmeubels,
Kleinmeubelen.
Op Heuga tegels
20% KORTING
5 JAAR GARANTIE

Rib hoek 2-3 van 1975,- nu 1295,-
Hoek combinatie 2-3 hoek van 2495,-

nu 1995,-
Eiken leder van 3875,- nu 2995,-
Modern leder van 3775,- nu 2795,-
Tienerkamers 398,- 498,- 598,-
Eiken kast 170 breed 795,-
Eiken kast 200 breed 895,-

4 stoelen + tafel eiken 1095,- nu 798,-
4 stoelen + tafel wengé 1175,- nu 698,-
4 stoelen + tafel Old Pine 698,- nu 398,-

Nylon tapijt 400 breed 79,- nu 39,75
van het beste

Nylontapijt 400 breed 119,- nu 79,50

Wollen tapijt 400 breed
coupons van de bekendste merken,

prachtkleuren 298,- nu 198,-

Nylon keukentapijt extra zwaar
400 breed 119,- nu 79,-

Heugafelt 25 x 25, per tegel
reclame 1,50

Heugaflor 25 x 25, per tegel
reclame 1,98

Heugalaine per tegel 28,95 nu 14,95

Heuga object in 3 kleuren, per tegel
13,75 nu 5,98

Op heugategels 20% korting - 5 jaar garantie.

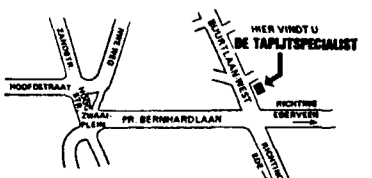
Onze afdeling
tapijten,
de grootste uit de
omgeving, meer dan
400
ROLLEN IN
VOORRAAD!
nu extra afgeprijsd.

Op al onze tapijten nu extra 10% korting!

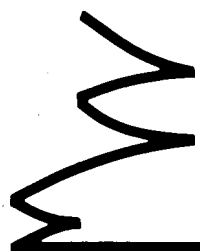
DE TAPIJTSPECIALIST

Buurtlaan west 10 - Veenendaal. Tel. 08385-10528.

Als vanouds alleen in Veenendaal. Maandagmorgen en tussen 12.00-13.00 uur gesloten. Vrijdag koopavond.

UIT DE ARJOS

Kanttekeningen bij de abortusdiscussie op de Arjosraad

Op de Arjosraad van 24 maart heeft een discussie plaatsgehadt over abortus. Die discussie heeft geresulteerd in een in NG van 31 maart afgedrukte resolutie. Een aantal mensen was het met deze resolutie fundamenteel oneens. Het probleem was echter, waar de knelpunten precies lagen: kwa principes zijn we het volledig eens, de redeneringen van voor- en tegenstanders van de resolutie gingen een heel eind gelijkop, maar ergens gaan de wegen uit elkaar, wat tot twee tegenovergestelde standpunten leidde.

De resolutie komt nl. neer op totale liberalisering van abortus, terwijl bijv. ik juist geval voor geval getoetst wil zien en de beslissing per se niet bij de vrouw alléén wil leggen. Een aantal van de bovengenoemde knelpunten zal ik in dit artikel bespreken. Wellicht kunnen één of meer reacties erop nog wat meer licht op de zaak werpen.

De nood

Eén van de kernproblemen was, wat ik zou willen noemen: het inschatten van de nood van de vrouw die om abortus vraagt. De resolutie gaat ervan uit, dat de vrouw, die om abortus vraagt, in een dusdanig ernstige nood verkeert, dat die alleen d.m.v. abortus weggenomen kan worden. Ik ben van mening, dat dat niet voor alle gevallen geldt. In gevallen, waarin het (fysiek of geestelijk) leven van de vrouw niet echt in een dusdanig gevaar verkeert (dat is wat anders dan nood!), dat het beëindigen van een leven (nl. van het ongeboren kind) gerechtvaardigd is, is m.i. abortus ontoelaatbaar. Het is bijv. zeer waarschijnlijk, dat in de nabije toekomst een vrouw al tijdens de zwangerschap veel over het kind zal kunnen weten. Er kunnen zich dan gevallen voordoen (en die zullen zich m.i. ook voordoen) waarin een vrouw om abortus vraagt, omdat ze een meisje krijgt, maar een jongen wil. In zulke gevallen moet abortus verboden

zijn, daar zijn we het hopelijk over eens. Maar ook in een geval als bij staatssecretaris Smit-Kroes, die nu al weet, dat ze, als ze zwanger wordt, abortus zal laten plegen. Reden? Geen tijd om het kind op te voeden. En ze is de enige niet. De Duitse vrouwen, die zich hier in Nederland laten aborteren (en daarmee 3/4 van de in Nederland gepleegde abortussen vertegenwoordigen), zijn min of meer vergelijkbare gevallen.

Wat bij het inschatten van de nood van de vrouw een heel belangrijke rol speelt, is wat je zelf m.b.t. abortus hebt meegemaakt. Wie van heel nabij een paar gevallen van echte nood heeft meegemaakt, zal er anders tegenaan kijken dan wie er geen ervaring mee heeft (zoals ik) of wie een „ik mot dat kind niet” situatie heeft meegemaakt. Het is zaak om deze dingen open en eerlijk te bespreken, omdat ze de persoonlijke standpunten zeer kunnen verhelderen.

Gesprekken

Iets anders, waar op de Arjosraad nogal eens over gepraat werd, zijn de gesprekken, die de vrouw tussen de aanvraag en het uitvoeren van de abortus zou moeten (kunnen) hebben met mensen in de kliniek. Daar werd over gepraat alsof een abortuskliniek een soort eerstelijns hulp is en een aborteur een wijkverpleegkundige.

Maar we moeten wel bedenken, dat het hier om commerciële praktijken gaat: abortus is business! Stel nou eens, dat een abortuskliniek iemand in dienst had om met de vrouwen te praten vóór de abortus, en stel dat die iemand z'n werk zó goed doet, dat hij (of zij) de helft van de vrouwen „bekeert”. Ik denk, dat hij dan gauw een andere baan zou moeten zoeken.

Op de Arjosraad werd nog een amendement ingediend, wat inhield, dat de vrouw wel zelf mocht beslissen, als de gesprekken maar gevoerd waren (verplicht dus). Daarmee zijn we echter op een fundamenteel verkeerd spoor. Daarbij wordt er echter van uit gegaan, dat de vrouw wel de juiste beslissing zal nemen, „als er maar over gepraat is”. Dat is een, ik aarzel niet om dat hier te zeggen, onchristelijke rationalistische manier van denken.

Overheid

Een derde „knelpunt” betreft de rol van de overheid in dezen en alles wat daaraan vast zit. In deze kwestie heeft de overheid een taak t.o.v. de vrouw zowel als t.o.v. het ongeboren kind. De vrouw moet geholpen kunnen worden (medisch zowel als psychisch) en het ongeboren kind moet beschermd worden. Wie alleen naar het eerste kijkt, zal voor totale liberalisering pleiten; wie alleen naar het laatste kijkt, zal voor een algeheel verbod pleiten. Wij kijken naar beide levens en dus wordt het lastiger. Dan moet er nl. afgewogen worden en dus moet er afgewogen kunnen worden. Daar zijn dus criteria-normen voor nodig, die dus in een wet vastgelegd moeten worden. Die normen gelden voor iedereen, of je ze nou zelf aanvaardt of niet.

Iets wat in de discussie sterk heeft meegespeeld, was de angst voor willekeur bij de uitvoering van de wet, als er algemene indicatiestellingen in de wet worden vastgelegd. Die angst is terecht. Maar waar bescherming plicht is, kan de angst voor willekeur die plicht niet wegnemen. Bovendien is er maar één alternatief voor willekeur: geen bescherming. Dat geldt voor alle wetten, en elke wet heeft dan ook het risico in zich van willekeur in de toepassing ervan. Overigens kan de willekeur verminderd worden door een strengere handhaving van de wet, zodat het duidelijk is, dat naast de letter van de wet zeker de geest van de wet bepalend is voor wat mag en wat niet mag.

Het bovenstaande lost tevens het probleem van het „brede maatschappelijke draagvlak” op, want ook de breedte van het draagvlak heeft geen invloed op de plicht van de

overheid tot bescherming; wel kan het nakomen van die plicht erdoor beïnvloed worden, in die zin, dat het moeilijker of makkelijker wordt.

Samenleving

Een ander punt, hoewel daarover minder onenigheid bestond dan hier en daar werd vermoed, is de rol en de taak van de samenleving, in het bijzonder de directe omgeving van de vrouw in kwestie. Die samenleving is vaak de oorzaak van de abortus (geweest?). Wat dat betreft, hebben de meeste kerken dan ook boter op hun hoofd, als ze over abortus praten. Het zal echter juist die samenleving moeten zijn en met name de kerken, die de vrouw op moeten vangen als ze in nood verkeert. Dat geldt zowel als er abortus is gepleegd als (en zelfs met name) wanneer er géén abortus is gepleegd en de vrouw met het kind verder moet. Juist dan moet er naastenliefde betracht worden, moet een samenleving zijn naam wáár maken.

De praktijk

Als laatste een punt, wat in de discussie op de Arjosraad niet zo sterk heeft meegespeeld, maar wat toch wel van belang is. Dat is nl. de mogelijkheid om de praktijk te veranderen en dus de gevolgen van een nieuwe wet. Ik ga er

daarbij vanuit, dat de nieuwe wet niet alleen maar de huidige praktijk zal sanctioneren. (Daar ziet het met het huidige wetsvoorstel echter wel naar uit, omdat daarmee de praktijk niet in te dammen is en dus in feite gesanctioneerd wordt.) Aan zo'n wetsvoorstel mogen CDA-ers, alleen op grond van het CDA-programa, nooit meewerken. Maar goed, stel dat er een wet komt, die de praktijk niet goedkeurt. Dan beginnen de problemen pas goed. Die wet zal nl. ook uitgevoerd moeten worden. Dat zal de nodige heibel geven, want reken maar dat er dan weer vrouwen de barricaden op gaan. (Het zou overigens een stukje emancipatie zijn, om ook daar met de „normale” middelen op af te gaan.) Gesteld dat ook dat probleem wordt overwonnen, dan blijft altijd het probleem van de ontduiking over. En daarmee zitten we dan bij een oud probleem: degenen die een hoop geld hebben, kunnen nl. makkelijker de wet ontduiken dan degenen die minder geld hebben. Ik ben echter van mening, dat dat ons er niet van moet weerhouden om toch zo'n wet te maken en proberen deze problemen zo goed mogelijk op te lossen. Zo doen we het trouwens altijd. Ik hoop met dit artikel de knelpunten wat duidelijker gemaakt te hebben, zodat de resolutie van 24 maart geen eindpunt zal zijn, maar een tussenstation in de discussie.

Arend Bos

Commentaar op artikel Arend Bos

Het probleem bij een discussie is vaak dat men persoonlijke standpunten en de wijze waarop bepaalde zaken in een wet vastgelegd dienen te worden, door elkaar haalt. Vooral bij ethische kwesties is het heel moeilijk deze twee dingen te scheiden. De emoties lopen hoog op en men kan niet meer onderscheiden wat de ander als persoonlijke opvatting huldigt en hoe de ander de rol van de wetgever ziet.

In het op deze pagina afgedrukte artikel van Arend Bos over abortus, is dit ook enigszins het geval.

Hij weegt het leven van de vrouw én van de ongeborene tegen elkaar af. Het leven van de vrouw moet dusdanig in gevaar verkeren dat het gerechtvaardigd is het leven van de vrucht af te breken. Deze criteria — om af te wegen — wil hij in een wet vastleggen en voor iedereen laten gelden.

Zijn persoonlijk standpunt heeft hij hierna toegevoegd. Toch dient men eerst te bekijken wat de taak van de overheid als wetgever in deze

behoort te zijn.

Waardeoordelen

De overheid legt algemeen geldende rechtsbeginselen neer in wetten. Eerbied voor het leven is bijvoorbeeld in de strafwet vastgelegd in een verbod om te doden en te moorden. Bij ethische kwesties is er veeleer sprake van waardeoordelen. De overheid kan en mag een bepaald waardeoordeel niet vastleggen in een wet en tot norm voor iedereen

vervolg op pag. 11

ONDER DE HAMMER

Niet bij bestek alleen

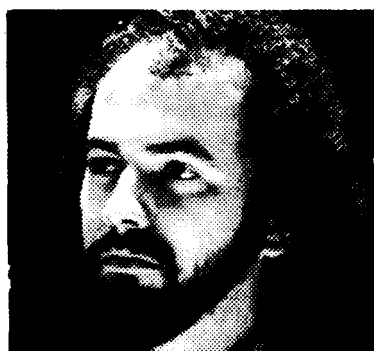
Gewoontegetroou staan kabinet en parlement aan de vooravond van het zomerreces (het parlementaire jargon voor vakantie) weer voor een krachttoer.

Bestek '81 staat op het spel. Het „heilsplan” van Van Agt, waarmee het kabinet zoveel onheil over zich afroept. Voor wie het allemaal vergeten was: het voornaamste doel van Bestek '81 was het terugdringen van de werkloosheid door de groei van de overheidsuitgaven en de sociale uitkeringen te beperken. Dat blijkt een moeilijke operatie te zijn. De economische groei „valt tegen” en daardoor ook de omvang van het financieringsstekort van de overheid. (Hier wreekt zich het groeioptimisme dat ook aan Bestek '81 ten grondslag ligt.) De betalingsbalans verslechtert — mede veroorzaakt door de stijging van de olieprijs — en de particuliere inkomens blijken ook niet vanzelf te matigen. De maatschappelijke en parlementaire weerstand neemt toe. Maar het kabinet gaat dapper door.

Wiegel laat geen kans kans onbenut om zijn recept aan te prijzen, gretig inspelend op de angstgevoelens voor een economische crisis: „Alle hens aan dek”, „Zwaar weer op komst”, „De schouders er onder”. Albeda lijkt ten prooi gevallen aan de verelendung als je zijn interview in Vrij Nederland leest. En volgens Van Agt is de kritiek op het kabinetsbeleid allemaal anti-propagandistisch.

Om van Bestek '81 te redden wat er te redden valt heeft het kabinet in de zg. Voortgangsnota haar verdere voornemens bekendgemaakt, die inmiddels tot wetsontwerpen zijn verheven en waarover deze week in de Tweede Kamer wordt beslist. De twee voorstellen waarover de meeste beroering is ontstaan zijn de aftopping van de prijscompensatie vanaf f 55 000,— en de verdere korting op de sociale uitkeringen.

In de parlementaire discussie zullen deze twee punten ook wel centraal

staan. Het voorstel om de prijscompensatie vanaf f 55 000,— af te toppen is een weinig vindingrijke oplossing om aan de standpunten van zowel de VVD als het CDA tegemoet te komen.

Het CDA heeft bij de behandeling van de Voortgangsnota het standpunt ingenomen dat een verdere korting op de sociale uitkeringen alleen aanvaardbaar is wanneer er door de hogere inkomensgroepen ook een wezenlijke bijdrage wordt geleverd. Vandaar het voorstel om de prijscompensatie vanaf f 50 000,— af te toppen (dat betekent dat het absolute bedrag vanaf dat inkomen gelijk blijft). Die f 50 000,— komt globaal overeen met de aftopping die bij de ambtenarensalarissen is overeengekomen.

De VVD is eigenlijk tegen de aftopping omdat de „middengroepen” (!) daarvan de dupe worden. Vreemd genoeg gaat de VVD wel zonder slag of stoot akkoord met de korting op de

sociale uitkeringen. Maar ja, daar zitten ook niet zoveel „middengroepers” bij. De VVD heeft echter laten weten dat een aftopping bij f 60 000,—, als het dan toch moet, wel aanvaardbaar was. Wie gehoopt had dat het kabinet in deze situatie met creatieve voorstellen zou komen kwam bedrogen uit. De tegenstand van de FNV en de PvdA tegen het principe van de aftopping doet overigens wat opportunistisch aan. Nog niet zo lang geleden (1973) verloren de industriebonden een staking om de aftopping van de prijscompensatie. Nu de vakbeweging het in de schoot geworpen krijgt staat de FNV op het uiterst formele standpunt dat niet in de reeds afgesloten CAO's mag worden ingegrepen. Zou dat bij een kabinet van een andere signatuur ook niet mogen?

Het kabinetsvoorstel om de sociale uitkeringen per 1 juli a.s. verder te korten ondervindt niet minder weerstand. Het argument voor de korting is dat er in het verleden oneigenlijke vergoedingen zijn doorberekend. Om dat recht te trekken is aan de SER gevraagd een advies uit te brengen over een betere berekening van de loonindex, waaraan de sociale uitkeringen gekoppeld zijn. Vooruitlopend op dat SER-advies wordt het parlement gevraagd alvast een voorschot te nemen op de uitkomst van de berekening en de vaststelling van die systeemfouten. Dat is nu zelfs CDA-voorzitter Steenkamp

te gortig. En hij heeft gelijk. Is het wel verantwoord om te korten op de sociale uitkeringen als niet vaststaat of en in welke mate er oneigenlijke elementen in doorberekend zijn? Zeker nu blijkt dat de inkomens van de „aktieven” meer zijn gestegen dan waar in Bestek '81 van werd uitgegaan.

Het CDA heeft ook altijd op het standpunt gestaan dat de solidariteit tussen „aktieven” en inaktieven niet doorbroken mag worden. Het kabinet heeft met de presentatie van deze voorstellen haar levenskansen niet vergroot. De overtuigingskracht, de visie en de inspiratie, die nodig is om de samenleving en het parlement te overtuigen van de noodzaak tot inkomensmatiging is ver te zoeken. Zelfs de (GPV)krant „Nederlands Dagblad” verzucht in een commentaar: „Wij zouden geneigd zijn over de verdwijning van dit kabinet weinig te treuren, want het is niet wat Nederland in deze moeilijke tijd nodig heeft. Het enige wat ons remt, is de twijfel of wat ervoor in de plaats zal komen, beter zal zijn.”

Het is tekenend voor de politieke matheid, waartoe het kabinet Van Agt aanleiding geeft. Het CDA moet binnenkort weer beginnen met het opstellen van een nieuw verkiezingsprogramma. Ik weet een goede titel. „Niet bij bestek alleen”.

KLAAS DE VRIES

EEG en Derde Wereld

Arjosbulletin buitenlandse politiek

In de serie Arjosbulletins Buitenlandse Politiek is vorige week het eerste bulletin van de jaargang 1979 verschenen met als onderwerp: „EEG en Derde Wereld”.

Juist in deze periode van Europese verkiezingen is het belangrijk niet stil te blijven staan bij de interne problemen van de Europese Gemeenschap, maar aandacht te schenken aan de externe verantwoordelijkheden van de EEG, met name ten opzichte van de Derde Wereld.

Deze verantwoordelijkheid vormt het onderwerp van dit bulletin. De drie artikelen geven een zekere mate van verbijzondering van probleempunten in het EEG-beleid (Verdrag van Lomé etc.) naar het program van de Europese Volkspartij en de (sociaal-economische) rechten van de mens, naar het christen-democratisch denken in Europa over ontwikkelingssamenwerking. Reeds eerder verscheen er een bulletin over de Rechten van de Mens. De problematiek van de handhaving hiervan is de laatste jaren steeds meer in de belangstelling komen te staan, enerzijds als gevolg van de toenemende schendingen, anderzijds als gevolg van de accentuering van mensenrechten als onderdeel van het buitenlands beleid, getuige ondermeer de zojuist verschenen nota rechten van

de mens van de ministers Van der Klaauw en De Koning. In dit bulletin wordt gepoogd een aantal aspecten van mensenrechten weer te geven.

Na de inleiding wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de geschiedenis van het begrip mensenrechten. Van het respecteren van standsrechten komen we tot die van staatsrechten en vervolgens zien we het respecteren van de rechten van de mens op internationaal- en regionaal niveau. In het derde hoofdstuk wordt ingegaan op de verschillende interpretaties van het begrip mensenrechten. Een konfrontatie van deze verschillende begrippen zien we tijdens de conferentie van Europese Veiligheid en Samenwerking in Helsinki.

Het laatste hoofdstuk gaat in op de relatie tussen buitenlandse politiek en mensenrechten.

Bovengenoemde bulletins kunnen besteld worden, door f 2,50 (per bulletin) over te maken op gironummer 127164 t.n.v. Stichting Arjos, Den Haag, onder vermelding van resp. „EEG en Derde Wereld” en „Mensenrechten”.

Beter is het om zich te abonneren op de Arjosbulletins Buitenlandse Politiek, waarvan er 4 per jaar verschijnen. Dit kan door f 10,- over te maken op bovenstaand gironummer onder vermelding van „BUKA 1979”. Doen dus!

Bernard Arnold

AR-staatkunde
in christen-democratisch
perspectief

BON
 ik abonneer mij op ARS voor f 40,- per jaargang
 ik bestel het themanummer 'Kabinetsformatie 1977: Toeschouwers en medespelers' af f 10,-
 Naam: .....
 Adres: .....
 Plaats: .....

Deze bon in enveloppe zonder postzegel zenden aan:
 Dr. h. Kuiperstichting
 Antwoordnummer 1904
 2500 WB 's-Gravenhage

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
 Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
 en het eiland IJsselmonde.

GELDERLAND

MAGAZIJN „HET ANKER”

HOOFDSTRAAT 94-96 - VEENENDAAL

*Zeer voordelige aanbieding in
 terlenka vallen en gordijnen*

SPECIALITEIT IN NYLONKOUSEN

OVERIJSEL

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE

WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRIJK

Deventer - 05700-2.32.70

**ADVERTEREN
 DOET
 VERKOPEN**

PONSBURO MINERVA

VOOR AL UW
 PONSWERK

**Ponsen en controle-
 ponsen.**

Univac 80 Kol.

**magneetband record-
 lengte tot 200.**

Korte levertijden.

Lage prijzen.

**Eigen vervoer door
 heel Nederland.**

Torrestraat 51.

TEL. 020-128195

WAT BEZIET DIE MENSEN EIGENLIJK?

Een blik achter de schermen van de politieke geschiedenis.

Een schriftelijke cursus van 8 boekjes met veel historisch fotomateriaal over de meest toonaangevende stromingen in de Nederlandse politiek. De prijs voor alle deeltjes samen bedraagt - dank zij financiële steun van CRM - slechts f 37,50

FASCISME: Italië, Duitsland, Mussolini en Hitler, Nederlands fascisme tot '33, oprichting van de Nationaal Socialistische Beweging, Mussert, NSNAP .....

ANARCHISME: Van individualisme tot socialisme, Rousseau, Max Stirner, revolutionaire experimenten, reformistisch anarchisme .....

LIBERALISME: De liberale beginselen, prof. mr. P.J. Oud, Thorbecke, ontwikkeling als politieke organisatie in Nederland, de huidige politieke situatie .....

SOCIALISME: De geschiedenis van de SDAP, Domela Nieuwenhuis, Troelstra, oprichting van het NVV, "de Tribune", van SDAP tot P.v.d.A. ....

CALVINISME: Herleving van het Nederlands Calvinisme in de 19de eeuw de AR of CH-richting in de Schoolstrijd, ontstaan van een driedeling in de prot. politieke wereld.

MARXISME: Karl Marx, Hegel, de geschiedenis van de klassenstrijd, Marx's visie op de kapitalistische economie, de ontwikkeling van het Marxisme in Nederland .....

KATHOLICISME: Het karakter en de geschiedenis van de katholieke partij in Nederland, Schaepman, de (J.P. Gribling) periode Nolens, van R.K. Staatspartij naar KVP, oprichting CDA .....

NIEUWE STROMINGEN: Nieuw-Links in de P.v.d.A., Democraten 66, Radikalen, (J. de Lange) Democratisch-Socialisten '70 .....

**STICHTING
 BURGERSCHAPS-
 KUNDE**

AFD. SCHRIFTELIJK ONDERWIJS
 ERKEND DOOR DE MINISTER VAN ONDERWIJS
 EN WETENSCHAPPEN, BIJ BESCHIKKING
 d.d. 23.4.1975, BVO/SFO-129.708

INSCHRIJVEN is mogelijk door overmaking van f37,50 op postgiro 150 11 69 t.n.v. Stichting Burgerschapskunde - Postbus 349 - Leiden, onder vermelding van "PVSL - H"

Europese impressies vanuit Oldeholtpade

Door T. Tolman; lid Europees Parlement

De Nederlandse delegatie van het CDA zal uit 10 leden bestaan. Dat is een voortreffelijk verkleingsresultaat! Wij mogen ons daarover zeer verheugen. Er is door een ieder hard gewerkt. Niet alleen door de kandidaten maar ook door de campagne teams, de commissies. Er straalde overtuiging uit. De uitslag is een bekroning van deze arbeid. Het ging niet om ja of nee te zeggen tegen de E.G. Dat was reeds een feit. Het ging nu om de volgende fase.

Welk deel van de 25 zetels zouden wij krijgen? Het aantal van 25 stond vast voor Nederland. Ongeacht of wij nu al of niet massaal zouden opkomen. Dat hebben sommige critici waarschijnlijk over het hoofd gezien. Daarmee is de CDA-groep de grootste delegatie uit Nederland. Dat schept verplichtingen. Ook t.a.v. de andere partijen uit ons land. Wij zullen uiteraard geen nationale stokpaardjes gaan berijden. Maar wel streven naar een constructieve verhouding met onze andere Nederlandse collega's in Europa.

Opkomst?

Het opkomstpercentage is in ons land wel een hard gegeven. Niet slecht, maar even beneden de verwachting. Dat is jammer. Excuses van dat Europa zover van de mensen ligt en dat Straatsburg ons niets zegt, kunnen niet serieus genomen worden. Wij hier in Nederland hebben wel een oordeel over al de vraagstukken in de wereld welke veel verder van ons af liggen. Of zijn dat juist degenen die het hardst roepen en nu voor Europa

verstek lieten gaan? Het zou wel eens kunnen zijn. Het probleem is dat juist bij deze Europese ontwikkeling men niet kan vergelijken wat Europa ons gebracht heeft. Degene die wil nadenken kan niet tot een andere conclusie komen dan dat juist de eenwording ons grote economische voordelen heeft opgeleverd. Ook nu met de problemen die we vandaag hebben. Geen E.G. in 1979 betekent dat de problematiek van vandaag een veelvoud zou betekenen van de huidige.

Wij hebben op een geruisloze wijze geweldig geprofiteerd van Europa.

Jongeren

De jongeren, dat blijkt uit de cijfers, lopen niet het hardst voor Europa. De mensen - uit bejaardentehuizen - voorzover van hardlopen gesproken mag worden - wel. Dat is merkwaardig. Waarschijnlijk hebben de jongeren toch onvoldoende de oorsprong van de Gemeenschap op zich laten inwerken. Geén oorlog meer - basisindustrieën in één hand. En noemt U maar op. De oorlog is gewonnen; voor de vrede moet voortdurend gevochten worden. Dat is waarschijnlijk teveel over het hoofd gezien door sommige jongeren. Afijn, ook zij kunnen over 5 jaar aan de

herkansing deelnemen.

Taakverdeling

De E.V.P.-fractie telt 107 leden. Alhoewel bij de kandidaatstelling geen rekening is gehouden met specifieke deskundigheid mag gekonstateerd worden dat er een ruime spreiding van geïnteresseerden aanwezig is. In de komende weken zal er intern veel overleg moeten plaatsvinden. In welke commissies komen onze leden terecht? Welke andere verantwoordelijkheden gaat men dragen? Wie wordt voorzitter van het Europees Parlement? Nog veel vraagtekens. Binnenkort zullen we het weten.

Australië

Voor de Europese parlementariërs betekende de laatste tijd veel werk in de verkiezingscampagne, weinig werk in Europa. Toch gaan de ontwikkelingen verder. Volgens persmededelingen is Gundelach in Australië geweest. De Australische premier Malcolm Fraser is enthousiast. Hij kwalificeert de ontwikkeling als een stap in de goede richting. De E.G. zal meer vlees en kaas importeren uit Australië. Het valt de mensen niet kwalijk te nemen dat dit niet meer begrepen wordt. Overschotten zijn er volgens sommigen. Daardoor is het uitgaavepeil voor de landbouw zo hoog en moeten de prijzen worden bevroren. En nu weer méér importeren. Tegenstrijdig! Natuurlijk we kunnen geen protectionistisch beleid voeren. Maar als Gundelach aan de andere kant van de aardbol zegt dat de overschotten aanzienlijk gedaald zijn, mag hij zich hier wel iets anders gedragen!

Esperanto

De taalproblemen blijven in Europa de gemoederen bezighouden. Het wondermiddel zou zijn Esperanto voor iedere Europese parlementariër. Wij geloven daar niet in. Sinds de lange tijd dat Esperanto bestaat is men er niet in geslaagd deze taal zo populair te maken dat men er overal mee terecht kan. De moderne talen hebben de overhand en zullen dat blijven houden. Ondanks de begrijpelijke pogingen van de Esperantisten.

Wie verre reizen doet moet soms veel betalen.

Als u aan vakantie denkt, dan denkt u aan zon, aan zee. Niet aan ongelukken. Niet aan die andere, die hele dure "verblijfplaats": het ziekenhuis.

Dat moet u zo houden. U denkt aan plezier. UBO denkt aan de rest.

UBO verzekert de kosten van geneeskundige hulp, extra reisen verblijfkosten, telefoontjes en telegrammen, bagage die verloren gaat, paspoort dat zoek is en noemt u zo maar op.

Het geeft niet hoe ver u gaat. De ideale reisverzekering van UBO is geldig voor de gehele wereld.

Voor 'n luttel bedrag hebt u 'n veilig verzekerde vakantie. Dat is toch 'n prettig gevoel. Stuur de bon voor meer informatie naar: UBO, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Een postzegel hoeft niet.

BON
voor een veilig
verzekerde vakantie.

Ik wil alle informatie over de ideale reisverzekering van UBO. Gratis en vrijblijvend.

Mijn naam is: _____

Straat: _____

Plaats: _____

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- pleziervaart- en verzekerings
- caravanverzekeringen
- autoverzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- a.v.p. verzekeringen
- brandverzekeringen
- inboedelverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- aanvullende pensioenverzekeringen
- begrafenisverzekeringen
- levensverzekeringen

Arjos, zachtjes jankend ten onder....

Aart van Bochove bedoelt het goed, maar de titel wekt meer verwachtingen dan er in het artikel worden beschreven. Aart probeert een rechtvaardiging te vinden/te geven voor de twijfelachtige deelname aan de Europese (EG) verkiezingen (zie Arjosraad uitspraak dd. 3 maart 1978) door diegenen die niet mee gedaan hebben te verwijten dat zij er toe bijdragen dat de Arjos zich minder politiek opsteit dan goed voor haar is.

Hij verwoordt dit achteruitgaan van politieke stellingnamen door: „Daarom steken Arjos-Friesland en Arjos-Amsterdam in NG van 2 juni hun kop maar in het oude vertrouwde Hollandse zand”. Waarna in het vervolg van zijn artikel nog een lofrede volgt op de situatie in Groningen. Wij nemen dat voor kennisgeving aan, onder verwijzing naar Lucas 14 vers 11.

Nu zouden we kunnen ophouden, maar volledigheidshalve willen we nog even een aantal politieke stellingnamen vermelden welke de Arjos-Fryslân (mede) heeft ontwikkeld. Niet alleen hebben we ons gewijd aan interne discussies, maar we hebben ook gepleit tegen de investering van de ZPC in Chili, omdat we het fascistische bewind daar veroordelen (dec. '78). Wij zijn actief geweest in de Provinciale politiek, inzake de Waddenzee, inzake de regionale omroep, inzake de jeugdwerkloosheid, inzake de jeugdhuisvesting, inzake het welzijnsbeleid met betrekking tot de bibliotheekvoorziening. Voorts hebben wij spreekbeurten gehouden voor scholen en clubs over de Europese verkiezingen, over kernenergie, over de Economische Orde (CDA-rapport „gespreide verantwoordelijkheid”). De olieboycot Zuid-Afrika ondersteunen wij.

Natúrlijk hadden we meer moeten doen, maar wij zijn ook maar amateurs. En dat wil geen verontschuldiging zijn, maar een reden te meer om met Jesaja 58 ernst te maken.

Het verschil tussen heelmakers van wat gebroken is en Sabbath-christener is niet de deelname aan de Europese verkiezingen, maar de gezindheid.

Namens het dagelijks bestuur van de Arjos-Fryslân,
H. Oosterman, voorzitter.
Sj. Veerman, secretaris.

Commentaar

vervolg van pag. 9

verheffen. Abortus is zo'n kwestie. Het gaat hierbij om het afwegen van de belangen van de vrouw én die van het ongeboren leven. De één zal het belang van de vrouw hoger stellen, de ander dat van het ongeboren kind; en een derde zal afwisselend het belang van het kind en dat van de vrouw hoger stellen. In een pluriforme maatschappij zal het opleggen van waardeoordelen door de overheid aan de hele samenleving onrechtvaardig zijn. De overheid dient in ethische kwesties als abortus zich te onthouden van waardeoordelen en deze niet vast te leggen in wetten. Zij kan een algemeen kader aangeven, neutraal van begrip; en daarnaast mogelijkheden scheppen om de ongewenst zwangere vrouw helpen te beslissen wat te doen. De nood van de vrouw kan als zo'n uitgangspunt gelden.

Resolutie Arjosraad

In de resolutie van de Arjosraad ging het niet om het inschatten van de nood van de vrouw; maar om de nood van de vrouw. Dat is wel wat anders. Het eerste houdt in dat anderen zo objectief mogelijk proberen de nood in te schatten en te beoordelen. Allereerst zullen dan weer anderen bekijken of de vrouw in nood is. Maar een vrouw kan zelf echt wel bekijken of zij in nood verkeert. Hulp van anderen is daarbij welkom. Maar dit zal men niet verplicht moeten stellen, om niet de verantwoordelijkheid van de vrouw aan te tasten. De overheid, als helper en beschermer van zowel de vrouw als het ongeboren kind, dient de mogelijkheden tot gesprekken met anderen te creëren om de vrouw zo

goed mogelijk haar afweging te laten maken. Maar uiteindelijk zal zij zelf dienen te beslissen.

Het inschatten van de nood van de vrouw, houdt ook in dat men toch meer algemene indicatiestellingen naar binnenhaalt. Immers wanneer anderen zo objectief mogelijk die nood moeten inschatten, zullen er algemene criteria moeten komen, ook om willekeur proberen te vermijden. En of zoiets individueel als „nood” objectief in criteria ingeschat kan worden, betwijfel ik ten zeerste. Maar, zoals ik al gezegd heb, is het juist een algemeen kader in de wet aan te geven (zoals „de nood van de vrouw”), omdat de overheid geen waardeoordelen tot een wet dient te verheffen; en dus geen indicatiestellingen dient op te nemen.

Algemene indicatiestellingen

Arend Bos verheft „dusdanig in gevaar verkeren van het leven van de vrouw, dat abortus geoorloofd is” tot algemene indicatiestelling. Buiten het feit dat hiemee de nood wel erg beperkt wordt, geldt hetgeen hiervoor al gezegd is ten aanzien van het inschatten van de nood. De enige mogelijkheid om te voorkomen dat er toch weer algemene indicatiestellingen binnengehaald worden, is de nood van de vrouw subjectief uit te leggen. De vrouw ervaart zelf haar zwangere positie als nood; en weegt zelf, eventueel met behulp van gesprekken met anderen, de belangen af. Is zij in staat allerlei mogelijkheden tot opvoeding te bieden als het kind eenmaal geboren is? Deskundigen kunnen haar hierbij raadgeven. Maar op vrijwillige basis. Een gedwongen gesprek haalt niets uit.

UIT DE ARJOS

Nog een enkele kanttekening bij het artikel van Arend Bos. Om zijn criterium van ernstig levensgevaar voor de vrouw te onderstrepen haalt hij voorbeelden aan van vrouwen die liever een jongen dan een meisje geboren willen laten worden. Dergelijke voorbeelden zijn extreem en mogen dan ook niet dienen om een erg streng criterium aan te gaan hangen. Verder wordt de indruk gewekt alsof je zomaar tot abortus beslist. De meeste vrouwen zullen wel degelijk een tijd hierover nadenken, afwegen, praten met anderen, voordat zij tot deze echt niet zo ideale beslissing overgaan. En zij gaan er dan toe over, omdat zij niet anders kunnen. Algemene indicatiestellingen in de wet laten zich niet door strengere handhaving van die wet nakomen, zodat willekeur vermeden wordt.

Willekeur

Op het moment dat anderen zo objectief mogelijk moeten bekijken of de nood van de vrouw aan de algemene indicatiestelling voldoet, kan er al sprake zijn van willekeur. Iedere deskundige kan er immers weer anders over oordelen.

Bovendien kan er ook willekeur ontstaan doordat de individuele nood moeilijk te vertalen en vast te leggen is in algemene indicatiestellingen.

Phillie Burgers.
lid redaktiekommissie
Arjos

Maandblad BijEEN. Boeiend magazine, 48 pag., vol foto's in zwart-wit en kleur. In juni nummer: Europese verkiezingen en ontwikkelingshulp: ● 5 politieke partijen geven hetzelfde antwoord ● Kritiek uit Ghana: Europa zoekt eigen voordeel ● Armoede binnen de EEG ● Groningse veeboer wil niet alsmar groeien en ● Steeds minder missionarissen: geen drama ● Kleurenreportage uit Indiaas weversdorp.

Zend u mij gratis proefnummer BijEEN

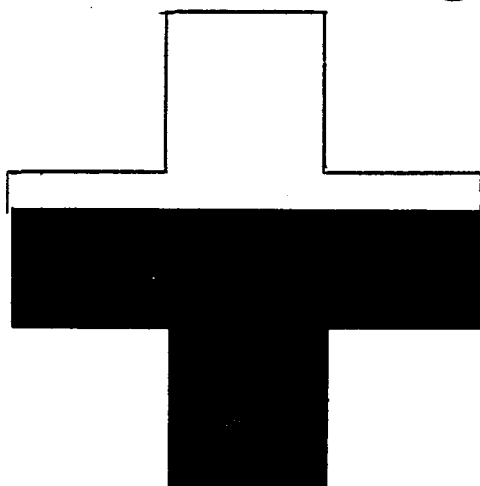
Naam: _____

Adres: _____

Woonplaats: _____

Opsturen naar BijEEN, Antwoordnr. 15, Deurne. Postzegel niet nodig. 6-8

**Het Rode Kruis
heeft leden nodig.**

**Wordt lid.
Als u dat doet,
kunnen wij nog meer doen.**

Geef u op bij het Nederlandse Rode Kruis, Prinsessegracht 27, Den Haag.

De publikatie van deze advertentie werd mogelijk gemaakt door de medewerking van onderstaande sponsors.

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

**Landmeet-
kundige
werkzaam-
heden**

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 - ASSEN -
TEL. 05920-1.34.00

● OPMETINGEN
T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden -
wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)-
kaarten

● ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-grootte-in-
houdber. - coördinatieberekeningen - berekeningen
- matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

● WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
● BOUWKUNDIGE WERKEN
begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen,
rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten wo-
ningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, pa-
lenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven
sturen wij u graag per omgaande toe.

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

Steenhouwerij

**DE
KUYPER**

Nieuwstraat 26
MIDDELBURG
Tel. (01180)-1.25.79

**Levering van
alle
soorten
natuursteen**

**Ook voor
grafstenen
het juiste
adres**

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INRICHTING

„MAURITSKADE”

ZWEMBAD Telefoon 64.25.75

Zwemmen 2,-, Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12 - 14,

14 - 16, 16 - 18 uur

zaterdag 9 - 11, 11 - 13, 13 - 15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en Herenafdelingen

Entree f 5,- plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag 12 - 22 uur

zaterdag 9 - 18 uur

LID

Op pagina 5 ontvoert ARP-secretaris Corporaal een aantal gedachten over de politieke organisatie en het functioneren daarvan in het artikel „Koninkrijksgedachten”. Ongecroonde koningen in eigen koninkrijkes of niet.

Mr. W. Aantjes

Ondanks de zomerperiode deze week toch een Nederlandse Gedachten van twaalf pagina's. De afgelopen weken gaven daar ook alle aanleiding toe, nl. het debat over het zgn. 1-juli pakket en de nu gepubliceerde rapporten van de Commissies Enschede en Patijn over het oorlogsverleden van mr. W. Aantjes. Voorzitter H. A. de Boer gaat in zijn rubriek „Overwegende” uitvoerig in op beide gepubliceerde rapporten, terwijl op de pagina's zes en zeven de commentaren op de rapporten staan afgedrukt van respectievelijk CDA-fractievoorzitter Lubbers, het ARP-presidium en mr. W. Aantjes zelf.

Ombuigen blijft moeilijk

Door J. van Houwelingen, CDA-Tweede-Kamerlid

Na de kamerdebatten over het zogenaamde 1 juli-pakket zullen weinigen echt tevreden zijn. De oppositie niet omdat de regeringsplannen voor een belangrijk deel ongewijzigd werden aanvaard. De regeringspartijen niet omdat aan elkaar toegestelde wijzigingen niet konden worden geëffectueerd door een onaanvaardbaar van het kabinet. De regering niet omdat opnieuw vele problemen naar de toekomst moesten worden verschoven.

Nu is het wat te simpel te constateren dat er eenmaal altijd weinig eer te behalen is aan bezuinigen. Tenslotte is iedereen het er wel over eens dat matiging onafwendbaar en ook noodzakelijk is, hoewel er niet geringe verschillen bestaan over de gewenste omvang en de verdeling.

Hoe men het debat over het 1 juli-pakket ook wil waarderen, teleurstellend is het in ieder geval dat er nog zo weinig uitzicht is op een wat breder maatschappelijk en politiek draagvlak voor een noodzakelijk beleid. In feite verkeren we thans in zekere zin in een „pat-stelling”, terwijl het verder wegschuiven van verdergaande maatregelen onmogelijk is.

Nu is het onzin de zwarte piet alleen toe te schuiven naar de regering. Ook de maatschappelijke organisaties dragen een belangrijke verantwoordelijkheid voor o.a. de loonkostenontwikkeling. Dit alles neemt

niet weg dat nu de regering primair verantwoordelijk is, om in de komende weken een aantal knopen door te hakken. Bezien we de huidige situatie dan is het duidelijk dat dit geen eenvoudige opgave is. Over de bestaande situatie allereerst enkele feiten:

1. Hoewel matiging vrij algemeen als onontkoombaar en noodzakelijk wordt gezien neemt de weerstand tegen onderdelen van het Bestek '81-beleid toe.
2. Ook door externe oorzaken (hogere energieprijzen) is het zeer de vraag of de doelstellingen van Bestek '81 nog wel haalbaar zijn. De minister-president sprak enige tijd geleden over het opnieuw aangeven van prioriteiten. In ieder geval ontbreekt het perspectief voor een aanzienlijk lager werkloosheidspercentage.
3. Over belangrijke onderdelen van het sociaal economisch beleid bestaat er een meer of minder diepgaand verschil van mening tussen de regeringsfracties. Naast afwijkende opvattingen over de omvang van de ombuigingen, over de eventuele noodzaak van belastingmaatregelen, is het conflict over de gewenste inkomenspolitiek (aftopping prijscompensatie) een niet onaanzienlijke politieke complicatie voor de komende maanden.

Herstellen of vernieuwen

Op basis van de genoemde feiten is het duidelijk dat thans niet alleen volstaan kan worden met wat aanvullende maatregelen. Trouwens het is ook een ernstig misverstand dat het alleen maar zou moeten gaan om wat meer ombuigingen of een aantal belastingmaatregelen. Van de regering mag verwacht worden dat men thans opnieuw met een samenhangend beleid zal komen. Een beleid gericht op bestrijding van de werkloosheid en het rechtvaardig verdelen van de lasten. Of we dit nu een fundamentele herziening van Bestek '81 noemen of een reconstructie daarvan, is in feite minder essentieel. Belangrijker is het of we er in zullen slagen een beleid te ontwikkelen, dat meer algemeen als rechtvaardig en noodzakelijk zal worden ervaren. Zonder deze instemming en erkenning zal een werkelijk matigingsbeleid mislukken.

Suggesties

Na alle „Bestek debatten” zullen de CDA-wensen voor zo'n beleid niet erg verrassend kunnen zijn. De

belangrijkste wil ik echter toch opnieuw noemen, zeker omdat ook in de komende maanden nog duidelijker dan tot nu toe het zal gaan om politieke keuzen:

■ Dat matiging nodig is om hierdoor werkgelegenheid te creëren zal duidelijker zichtbaar gemaakt moeten worden. Als we werkelijk perspectief willen bieden dan kunnen we niet volstaan met algemene termen maar zal het nu moeten gaan om concrete voorstellen zoals:

- invoering arbeidsplaatsencriterium binnen de W.I.R.
  - werkgelegenheidsfonds gevoed o.a. door aftopping van de prijscompensatie
  - arbeidsplaatsenovereenkomsten per bedrijf of bedrijfssectoren gebaseerd op loonkostenmatiging
  - realiseren van arbeidsplaatsen in de overheidssector (en kwartaire sector) in relatie met matiging ambtenarensalarissen en trendvolgers.
- Een politieke keuze voor geen verdere wezenlijke ombuiging in de directe overheidsuitgaven, juist terwille van de werkgelegenheid in sectoren waar ook thans een duidelijke behoefte is.
- Het achterwege laten van verdere kortingen op de sociale uitkeringen zolang hiervoor geen wettelijke basis is. Prioriteit dient gegeven te worden aan een actief volumebeleid gebaseerd op overleg hierover met de sociale partners.

■ Een keuze voor belastingmaatregelen bij voorkeur in de indirecte sfeer in plaats van wezenlijk verdergaande ombuigingen. Na de recente forse olieprijsverhogingen is het zeer de vraag of thans het financieringsstekort geforceerd teruggebracht dient te worden. In ieder geval dient dit thans niet de hoogste prioriteit te hebben.

■ Een actiever inkomensbeleid is een voorwaarde voor het werkelijk realiseren van ombuigingen. Uitgangspunt dient te blijven, paralleliteit tussen actieven en inactieven en het ontzien van inkomensgroepen onder modaal. Handhaving van de koopkracht boven deze grens kan in de bestaande situatie moeilijk een uitgangspunt

blijven. De aftopping van de prijscompensatie tenminste vanaf f 50 000 zal als een structurele maatregel moeten worden ingevoerd. Met een meer fundamentele herziening van de beloningsstructuur, ook terwille van het arbeidsmarktbeleid mag niet langer worden gewacht. De overheid kan hierbij zelf „trendsetter” zijn.

Machtigingswet

Dat een matiging van de looninkomens een voorwaarde is voor een beleid gericht op herstel van de werkgelegenheid zonder de sociale-verzekeringtrekkers daarvan de dupe te laten worden, zal duidelijk zijn. Maar ook hierbij is een zo breed mogelijk maatschappelijk draagvlak essentieel. Via een machtigingswet kan men dit afdwingen, zonder voldoende instemming zal het resultaat echter zeker op wat langere termijn weinig positief zijn. Ook hierbij zijn immers tal van afwentelingsmethoden mogelijk. Succes is alleen te verwachten als zo'n maatregel in overleg met de sociale partners tot stand kan komen. De overheid zal hiertoe ook zelf een bijdrage moeten leveren voor een zo gunstig mogelijk klimaat. Daartoe behoren zeker ook structureel hervormende maatregelen zoals de

totstandkoming van de V.A.D. en nieuwe zeggenschapsverhoudingen. Bovendien is hierbij een terughoudend ombuigingsbeleid nodig.

Tenslotte

Het is duidelijk dat een werkelijk rechtvaardig ombuigingsbeleid niet eenvoudig en in een korte periode geëffectueerd kan worden. Hiervoor is nu eenmaal veel overleg nodig met de diverse betrokkenen. Hieraan heeft het in de afgelopen periode te veel ontbroken. De CDA-fractie is bereid verantwoordelijkheid te dragen ook voor impopulaire maatregelen. Voorwaarde is wel dat in voldoende mate de hoofdpunten uit het CDA-programma m.b.t. een rechtvaardig inkomensbeleid en een meer selectieve economische groei als doelstelling herkenbaar zijn. We zijn ons ervan bewust dat er niet ontkomen kan worden aan moeilijke politieke keuzen. Het ontlopen hiervan alleen terwille van handhaving van de bestaande politieke samenwerking is gezien de ernst van de bestaande situatie niet verantwoord. Ik ga ervan uit dat het kabinet erin zal slagen tot een beleid te komen, waarbij we ons als CDA in voldoende mate zullen herkennen.

Het 1-juli pakket	Pag. 1-2
Voorzitter De Boer over Aantjes	pag. 3
Colijn in oorlogstijd V	pag. 4
Nogmaals de partij-organisatie	pag. 5
Lubbers, AR presidium en Aantjes over rapporten Enschede en Patijn	pag. 6-7
Van Lent en de theologen	pag. 8
Uit de Arjos	pag. 9-10
Energievoorziening	pag. 10
Kader- en vormingswerk	pag. 11
Benoemingen op sekretariaat	pag. 11

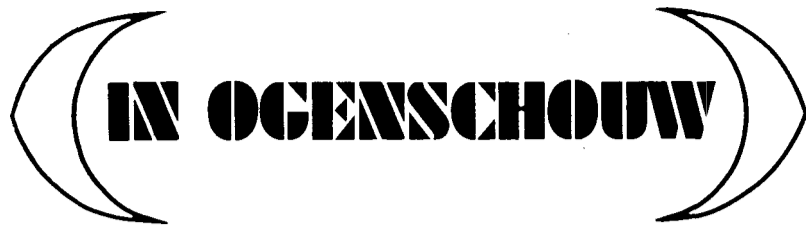
schrammen en builen?

Schwabe
Hametum ZALF
het kanamelic preparaat

ook bij: schaafwonden, lichte brandwondjes, ruwe, schrale en gesprongen huid.

uit natuurlijke grondstoffen bereid

IN OGENSCHOUW

Grondslag en politieke koers

Verwacht mag worden dat, in de komende weken, in ieder geval voor het einde van de zomervakantie, twee belangrijke CDA-rapporten op tafel zullen liggen.

Wij doelen op de rapporten van de twee - na de partijraden van 3 maart jl. - alsnog ingestelde werkgroepen. In de eerste plaats is er de werkgroep, die zich beraadt over het beleid van fractie en kabinet, de zogenaamde werkgroep Steenkamp.

In de tweede plaats is er de werkgroep met als opdracht, het opstellen van een Program van Uitgangspunten, dat de politieke

overtuiging van het CDA omvat, de zogenaamde werkgroep-Kremers. De rapporten van beide werkgroepen zullen in de partijen aan de orde worden gesteld. Zowel regionaal als plaatselijk zullen de leden er over kunnen discussiëren. Dat is van veel gewicht, want het gaat om voor de drie partijen zeer belangrijke zaken. De bedoeling is, dat de partijorganen op alle nivo's in de gelegenheid worden gesteld te reageren op de inhoud van de rapporten. Het is van veel betekenis, dat dit gebeurt. Het gaat zeker niet om zaken die alleen de kleine, dunne bovenlaag aangaan.

Wat een politieke organisatie vindt van grondslag, politieke overtuiging en concreet politiek handelen, is een gewichtig punt van alle samenstellers van een partijorganisatie, dus: alle leden, bij uitstek de - op deze plaats op 16 juni jl. als zodanig aangeduide - deelnemers in het politieke proces. Verwacht mag dus worden, dat over de zaken, die in deze beide rapporten aan de orde komen, in het najaar, met name in september en oktober, een brede discussie zal plaatsvinden. Datzelfde kan ook nog gelden voor het rapport van de commissie Grondslag en Politiek Handelen, de voluit zogenaamde commissie-Van Verschuur. Dit rapport kon reeds in de afgelopen maanden door de kiesverenigingen besproken worden. Die termijn is verlengd, omdat ook over dit rapport eerst meer definitief gesproken zal worden op de partijraad van 1 december a.s. De discussie over het grondslagrapport van het CDA kan verbreed en versterkt worden door daarbij tevens te betrekken het grondslagrapport van het CDJA, waarin de drie jongerenorganisaties samenwerken. Dat rapport verscheen onder de titel „Heelmaken wat gebroken is”.

Het CDJA-rapport is zowel ten aanzien van de benaderingswijze, de politieke overtuiging, als ten aanzien van de persoonlijke aanspreekbaarheid op de grondslag meer toegankelijk en recht op de man-vrouw af. Wij schreven hier al eerder over in Nederlandse Gedachten van 5 mei jl.

In simpele en toegankelijke taal wordt in het jongerenrapport bijvoorbeeld over de aanspreekbaarheid gezegd: „voor een groepering die ook de intenties heeft om de weg die Jezus gegaan is in de politiek te vertalen, spreekt het vanzelf, dat degene, die zich daarbij aansluit op Hem en Zijn boodschap aangesproken willen worden.

Een groepering met een dergelijke intentie zal slechts kunnen functioneren en als zodanig herkenbaar zijn als al diegenen, die die groepering dragen ook persoonlijk vanuit deze intentie politiek willen bedrijven”.

Het zou goed zijn wanneer het oudere CDA voor een zelfde benadering koos als het jongere CDJA. Daarover zou in de gesprekken in de partijen ook eens gesproken moeten worden.

Maar er zit veel meer stof tot overdenken en tot bespreken in de diverse rapporten. Een intensieve

discussie in de partijen - landelijk, regionaal en plaatselijk - is van doorslaggevende betekenis. Alleen dan zal een goede samenwerking van de drie partijen in een CDA-verband tot stand kunnen komen. Een grote eensgezindheid is immers noodzakelijk om te voorkomen dat in een nieuw verband zich in de kortste keren te zeer uiteenlopende krachten ontwikkelen.

Waar de partijleden zo zeer bij deze zaak betrokken zijn en dienen te zijn, is een goed voorbereide en gestructureerde discussie nodig. Het partijbestuur zou een aantal handvaten voor de discussies en voor het gemakkelijk en duidelijk kunnen reageren op de diverse stukken moeten aanreiken. Het is van belang, dat tijdig wordt voorbereid, zodat de discussies zo goed en zo vlot mogelijk kunnen plaatsvinden, diepgaand en zonder oppervlakkigheid, niettemin zo veel mogelijk binnen de voorlopig geraamde tijdsperiode. Voor een CDA als beoogd is die tijd „goud” waard.

W.d.K

Europese impressies vanuit Brussel

Door T. Tolman, lid Europees Parlement

„Wij zijn de overwinnaars in Europa”, aldus een vreugdevolle uitspraak van dr. Egon Klepsch, fractievoorzitter van de E.V.P. En gelijk heeft hij!! Nu alle stemmen geteld zijn, is de situatie duidelijk. In bijna alle landen waar de E.V.P. aan de verkiezingen deelnam, is sukses geboekt. De socialisten zijn de grote verliezers.

Met name in Engeland zijn de gevolgen catastrofaal. Door de verkiezingsuitslag in Duitsland heeft Brandt - de leider van de socialisten - zijn politiek leidende positie verloren. Leo Tindemans daarentegen is de ongekroonde koning in België. Dat is nu door deze verkiezingen nog eens duidelijk bevestigd.

28 leden

Waarschijnlijk zal onze fractie de

grootste worden in het Europees Parlement als een aantal leden van de U.D.F. zullen gaan toetreden. Kortom vele nieuwe maar ook vele oude bekenden ontmoeten elkaar weer. 28 leden van de voormalige fractie zijn weer herkozen. Zij kunnen hun arbeid continueren!

86 jaar

Uiteraard na veel voorbereidingen, vergaderingen over de samenstelling van de commissies, komt op 17 juli a.s. het nieuwe Parlement voor het eerst bijeen. Zoals gebruikelijk zal de eerste zitting - waarin de voorzitter gekozen wordt - eerst onder leiding staan van het oudste parlementlid in jaren. Deze eer valt een 86-jarige Française te beurt! Wie spreekt er nu nog over, dat men om en nabij 50 jaar nog moeilijk aan de slag kan komen?

Men mag wel veel respect hebben voor deze dame, die nog zoveel élan heeft om deze arbeid te beginnen. De Fransen zullen ongetwijfeld hun

redenen hebben gehad om haar kandidaat te stellen.

Onafhankelijk

Opvallend is het niet, dat er nogal gespeculeerd wordt welke koers onze fractie zal varen. Welke bindingen er zullen zijn met andere fracties. Duidelijk is wel dat coalitievorming minder noodzakelijk is dan in een, en althans in ons nationaal Parlement. Onze opstelling zal onafhankelijk zijn. Per onderwerp zullen er wisselende meerderheden gevormd kunnen worden. Wel belangrijk is te weten welk deel van de U.D.F. uit Frankrijk zich bij ons zal voegen. Ook Christen politici uit niet zich Christelijk noemende partijen kunnen een belangrijke rol spelen in onze fractie. Wij hebben wat dat aangaat geen privileges en moeten ons die ook niet aanmeten. Onze oude collega's uit Frankrijk, Mont en Caro, waren daarvan een uitstekend voorbeeld.

Energievraagstukken

Het is duidelijk dat een tweetal onderwerpen veel en directe aandacht zullen hebben in de Europese politiek van onze fractie; nl. de kernenergie of beter gezegd het energie vraagstuk in het algemeen en de jeugdwerkloosheid. Het is een goed voorstel van de E.V.P. om een werkgroep samen te stellen, die aan de hand van de actuele inzichten ons zal rapporteren. Voor de fractie is dat geen nieuwe ontwikkeling. Om maar een tweetal namen te noemen: dr. Hanna Waltz en de Italiaan Noë zijn erkende Europese deskundigen op dit terrein. Dat de ontwikkeling op het gebied van kerncentrales en de planning nogal uiteen loopt, kunt u zien uit nevenstaand staatje. In België bijv. komt 25% van de energie reeds uit kerncentrales. Nederland staat en blijft mogelijk op dit terrein althans wat de omvang aangaat in de kinderschoenen staan.

De E.V.P. eist dat wordt gestreefd naar internationale overeenkomsten inzake uitwisseling van gegevens en samenwerking op het gebied van de bescherming tegen stralingen en catastrofen, ook en in het bijzonder met de oostelijke buurlanden van de E.G. Gezien de zeer uiteenlopende standpunten in de publieke opinie inzake het al dan niet aanvaarden van de kernenergie in de lid-staten van de E.G., dringt de E.V.P. erop aan dat de diverse wetenschappelijke en politieke standpunten in gemeenschappelijke openbare conferenties en hoorzittingen nader tot elkaar worden gebracht. De resultaten van dit overleg dienen in het kader van een gemeenschappelijk Europees voorlichtingsbeleid aan de burgers van de Gemeenschap in een begrijpelijke vorm te worden medegedeeld.

Eindsprint van de secretaris

(Foto's Nick Melis)

Bijgestaan door „meesterknecht” Ria Voerman reed ARP-secretaris Dick Corporaal vorige week donderdag de monstertocht Moordrecht-Den Haag-Moordrecht. In politiek Den Haag is het rijwiel zeker niet onbekend. Oud-kamervoorzitter Vondeling reed eens een aantal dagen door Nederland en de premier laat zijn voorliefde voor de smalle banden ook regelmatig blijken. Alhoewel Dick Corporaal dus niet de eerste is die op de fiets stapte leverde hij donderdag toch een bijzonder knappe prestatie, die de aandacht zeker even van het Franse tourgebeuren afleidde. Met een gemiddelde snelheid van maar liefst 16 km. en 443 mtr. per uur werd de

afstand van 37 km. van Moordrecht naar Den Haag afgelegd in twee uur en 15 minuten. Gelukkig is het tweetal de man met de hamer niet tegengekomen, maar afzien was het wel voor met name Corporaal (zie foto boven), maar ja, wat wil je met zo'n snelheid. Dank zij echter het vele en goede kopwerk van Ria Voerman kon de AR-secretaris de rit van Moordrecht naar Den Haag winnend afsluiten. (zie foto onder). Uiteraard werd het duo uitgebreid gehuldigd. Door tijdwaarnemer Frans Jehue werd hen de verdiende medailles opgespeld en de bijbehorende bloemen werden overhandigd door „kissmis” Marjolijn van Geest

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van: prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter) Herman Amelink mr. Phillie Burgers Truus Bot-van Gijzen Dick Corporaal drs. Gerrit de Jong dr. Willem de Kwaadsteniet Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA 's-Gravenhage tel. (070) 46.96.20, giro 89673.

Abonnementsprijs f 16,- per halfjaar. Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage. Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement f 11,- per halfjaar. Advertentie-exploitatie 020-24.58.26

Aantjes

Het rapport van de commissie-Enschede over de gedragingen van Wim Aantjes gedurende de oorlog heeft gebracht wat velen gehoopt en verwacht hadden: Aantjes mag misschien dingen hebben gedaan die niet geheel de toets der kritiek kunnen doorstaan, hij is niet fout geweest. Daarover verheugen wij ons oprecht, evenals wij ons verheugen over het feit dat nu een einde kan komen aan een periode van zich zelf opgelegde non-activiteit van de heer Aantjes. Of één en ander moet leiden tot een terugkeer van Aantjes in de actieve politiek, achten wij op dit moment van ondergeschikt belang. Wij zijn echter zeker van dat Aantjes wegen zal vinden om zijn grote gaven van hoofd en hart in dienst te stellen van het christen-democratisch denken en werken. Het CDA zelf kan daar slechts wel bij varen. Deze gehele affaire heeft wederom aangetoond hoe buitengewoon belangrijk het is hoe met iemands goede naam wordt omgegaan. Wij ontzeggen het Rijksinstituut voor Oorlogsdokumentatie niet het recht om bepaalde feiten naar buiten te brengen. Doch wel kan achteraf worden vastgesteld dat de nodige zorgvuldigheid niet is betracht. Wat dit met name voor het gezin van Aantjes betekend heeft, kan niemand peilen. Nu, met het verschijnen van het rapport een nieuwe fase is ingetreden, spreken wij de hoop uit dat dat ook in hun persoonlijk leven het geval mag zijn.

Taboe-sfeer

Minister-president Van Agt is door de Tweede Kamer tot de orde geroepen terzake van zijn uitspraken over kern-energie bij gelegenheid van de Europese Raad te Straatsburg. Het lijkt inderdaad dat de Nederlandse ministers te Straatsburg niet dezelfde terughoudendheid aan de dag gelegd hebben die zij bij een eerdere zitting van de Europese Raad in Parijs in maart jongstleden wel betoond hadden. Tijdens het debatje in de Tweede Kamer slaakte de minister-president echter een verzuchting die onze aandacht ten volle verdient. Hij zei daar: „Stilaan is in ons land een-atmosfeer ontstaan, dat wie nog serieus nadenkt en spreekt over de noodzaak van kernenergie en de kernenergie op te lossen, wordt aangewezen als een waanzinnige dan wel een barbaar”. Voortdurend wordt gewezen op de noodzaak van een brede maatschappelijke discussie; wil zulk een discussie aan zijn doel beantwoorden, dan betekent dat dat een ieder het volste recht van spreken moet hebben, tegenstanders zowel als voorstanders van kern-energie. Als de laatste in een verdachte hoek worden geplaatst en

NG

COMMENTAAR

een taboe-sfeer rond de kernenergie wordt opgetrokken, kunnen we die brede maatschappelijke discussie wel vergeten. Die ontardt dan in een dialoog tussen doven.

Top van Tokio

De bijeenkomst van de regeringsleiders van de zeven grootste geïndustrialiseerde landen te Tokio vond wel op een uiterst actueel tijdstip plaats. Fris van de lever konden de dame en heren reageren op de verhogingen van de olie-prijzen, zoals die juist door de ministers van de OPEC-landen waren vastgesteld. De ongerustheid en de verontwaardiging over die prijsverhogingen waren ongetwijfeld echt, maar de bereidheid om ook de consequenties voor het eigen beleid daaruit te trekken was minder overtuigend. Weliswaar kwam men overeen de invoer van olie te verminderen, maar het feit dat de grootste slokop van olie, Amerika,

als peildatum nam het jaar 1977, het topjaar van olieverbruik in de Verenigde Staten, laat zien dat van een werkelijk daadkrachtig de tering naar de nering zetten, geen sprake was. President Carter, de man die eens met een zeer ambitieus energie-program kwam, ziet er kennelijk niet eens meer heil in zijn landgenoten te proberen te overtuigen van de noodzaak van een krachtige energie-bepijking. Het feit dat daarnaast vergroting van de steenkoolproductie en opvoering van de kernenergie als troefkaarten achter de hand worden gehouden, duidt erop dat op een echte ombuiging van beleid niet gerekend behoeft te worden. Dat stemt niet erg hoopvol.

Onverantwoordelijk

De Saoedi-Arabische minister van olie-zaken, sheik Yamani, heeft zich de vorige week in het Westen nogal populair gemaakt, door zich tot het laatst toe te verzetten tegen een buitensporige verhoging van de olie-prijzen. Hij ontleent daaraan kennelijk nu het recht om dreigende taal te uiten. Hij heeft gezegd dat indien de verlangens van de Palestijnse bevolking naar een eigen vaderland nog langer gedwarsboomd worden, dit er wel eens toe kan leiden dat een aantal olietankers in de grond geboord worden in een zeestraat, waardoor

de verdere toevoer van olie in belangrijke mate belemmerd zal worden. Kennelijk wil hij op deze manier het Westen ertoe bewegen Israël onder druk te zetten. Maar het middel dat hij daartoe bezigt, is je reinste chantage. En bovendien lijkt het een onverholven uitnodiging aan terroristen om toe te slaan. Voor iemand die zelf het slachtoffer is geweest van een terroristische ontvoering is dat bijna ongelofelijk. Het is in ieder geval onverantwoordelijk.

Dienaar van velen

De nieuwe opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten in Europa, generaal Rogers, heeft aan de vooravond van zijn ambtsaanvaarding een aantal krachtige opmerkingen gemaakt over de zijns inziens gewenste wapenopstelling in Europa. Hij sprak zich daarbij onder meer uit voor stationering van de neutronbom. Het is te hopen dat generaal Rogers zich, nu hij zijn ambt aanvaard heeft, zal realiseren dat hij een dienaar van velen is en dat het de regeringen van de bondgenoten zijn die uiteindelijk beslissen wat er ten aanzien van de wapens dient te gebeuren. Het is zoals secretaris-generaal Luns zovaak heeft opgemerkt: het zijn niet de militairen, doch de politici die in de NAVO de dienst uitmaken. Juist daarom dient de hoogste NAVO-militair zich de nodige zelfbeperking op te leggen.

OVERWEGENDE

Wim Aantjes

Het verschijnen van de rapporten van de commissies Enschede en Patijn moet voor Wim Aantjes en de zijnen een moment van bevrijding zijn geweest. In november verlaat je van de één op de andere dag door de achterdeur het politieke toneel. Wat dat op zich al niet inhoudt. Daarna mag je meemaken hoe anderen over je schrijven, oordelen. Hoe mensen zich ontladen in brieven en telefoontjes. Eigen niet verwerkte gevoelens afreageren. Weggejaagd als een landloper, zo drukte Wim Aantjes het zelf uit. Dan komen er maanden van zwijgen. Voor anderen geldt dat zij tot en met in beslag genomen worden door de aktualiteit van de dag. Ik heb het gevoel dat het voor Wim Aantjes zo'n beetje begin november is gebleven. Het „waarom” houdt je blijvend bezig. En is het niet normaal, dat er verbittering bijkomt over de wijze waarop de politiek verlaten werd? De vraag stellen is haar beantwoorden. Ondertussen houden velen zich uitgebreid met jouw „zaak” bezig. Zelf word je geacht je van commentaar te onthouden. Je wordt in de positie geplaatst waarbij je hebt te ondergaan wat anderen over je hoofd uitstorten. En mensen kunnen wreed zijn. Mij werd in de afgelopen maanden de betekenis van David's verzuchting duidelijk: „Laat ons toch vallen in de hand des Heren, want zijn barmhartigheid is groot; maar laat mij niet vallen in de hand der mensen.” Nu, na het verschijnen van de beide rapporten, valt er druk weg. Er kan weer gesproken worden. En er kan, naar ik vurig hoop, bij Wim Aantjes ook zelf meer ruimte voor andere dingen komen.

Rapport

De inhoud van het rapport van de

commissie-Enschede stemt tot grote voldoening. Wie zich de conclusies van het RIOD, op grond waarvan Aantjes tot zijn vertrek kwam, herinnert, zal getroffen worden door de opmerkelijke verschillen tussen wat toen werd beweerd en wat het nadien verrichte onderzoek heeft opgeleverd. Geen lid van de Waffen-SS, zoals in november werd gesteld. In Port Natal geen bewaker maar gevangene, dwangarbeider. Het nederlandschap staat niet ter discussie. Geen lidmaatschap van de NSB of enige andere nat. soc. organisatie. Geen vrijwillige inzet voor de arbeidsdienst. Het ging in november '78 om niet geringe beschuldigingen. Nu kan het woordje „geen” gebruikt worden; maar vorig najaar was de beschuldiging voldoende voor een smadelijk vertrek. Wat bleef? De aanmelding voor de Germaanse S.S. Er blijft verschil van mening bestaan of de aanmelding in een effectief lidmaatschap is omgezet. De commissie-Enschede neemt dit – zonder daarvoor overtuigend bewijsmateriaal te hebben – aan, Aantjes tast die konklusie aan. Deze aanname heeft samenhang met het geloof in de motieven die Aantjes tot aanmelding brachten. Wie Aantjes zelf gelooft n.l. dat de aanmelding uitsluitend gold als middel om zodoende weer in Nederland terug te komen, oordeelt anders dan degene die dit als een op schoonerpraterij gerichte juridische formulering beschouwt. Eerstgenoemde houdt geen „zaak Aantjes” over. De ander ziet de aanmelding als de intentie om dienst te willen nemen, als instemming met een verderfelijke systeem. Spreken en oordelen vindt dan vanuit die vooronderstelling plaats. Het praesidium van de ARP heeft uit overtuiging verklaard aan de motieven

van Wim Aantjes niet te twijfelen. Het stelt teleur dat de commissie-Enschede zich met de gezindheid, met motieven, niet heeft willen bezighouden. En voor het overige blijf ik bij mijn mening de aanmelding bij de Germaanse S.S., ook als middel voor andere doeleinden, fout te vinden.

Zwijgen

Het tweede dat overleefd blijft is het én in 1945 én daarna zwijgen van de volle waarheid. Ja, en dan treden alle openbare aanklagers weer aan. Stel je voor, een politicus die liegt. Ook ik moet het niet naar waarheid antwoorden afkeuren. Ik schrijf „moet”. Wij mensen moeten wel meer dat we niet doen. Dat is geen vrijbrief. Op ons mensen blijft de taak rusten naar alle geboden te leven. Maar ik lees in Zondag 44 H.C. ook dat de allerheiligsten maar een klein beginsel van de nieuwe gehoorzaamheid bezitten. Ik praat het zwijgen niet goed, maar ik vind het hypokriet het zo voor te stellen alsof het voluit spreken de gewoonste zaak van de wereld was en is. Wij leven niet in een open en ontspannen samenleving. In een Belgische krant van 9 november 1978 vroeg een commentator zich af waarom Aantjes in 1945 niet openlijk toegaf zich voor de Germaanse S.S. te hebben gemeld? En de krant vervolgt

dan: „Het antwoord is natuurlijk: omdat hij het niet durfde. Maar ligt de verantwoordelijkheid hiervoor uitsluitend bij Aantjes? Het klimaat na de bevrijding was zo vergiftigd door de anti-Duitse hetze, dat het begrijpelijk is dat de jongen niet de hele waarheid heeft verteld. Ligt daar niet de kern van het hele drama? Heeft het kader, waarin de „zuivering” geschiedde, Aantjes niet zodanig afgeschrikt dat het hem verhinderde de etterende wonde helemaal te reinigen en met een schone lei het bestaan van de volwassenen binnen te treden? Nogmaals, begrip hebben is niet alles wegweven. Maar wie dit angstklimaat niet onderkent spreekt over het zwijgen naar mijn mening op al te gemakkelijke wijze.

Partij

De in november 1978 door de Tweede Kamer ingestelde commissie-Patijn moest nagaan hoe de onderzoekresultaten van het RIOD voortijdig konden uitlekken en proberen licht te verschaffen in de zgn. komplottheorie. Dit onderdeel is duister gebleven. De commissie komt er niet uit. Een andere opdracht was na te gaan wat men binnen de ARP wel of niet van een oorlogsverleden wist en wat men met die kennis had gedaan. De commissie is er verwonderd over dat partij-voorzitter Berghuis in 1967 zo'n zware verantwoording op zich heeft genomen door eenzijdig vast te stellen dat „de zaak was afgedaan”. Wij hebben daarover in Nederlandse Gedachten van 25 november 1978 het onze gezegd. Daar is niets aan toe te voegen. Ook na de rapporten van de beide commissies kan het praesidium zich in de toentertijd gemaakte afweging nu goed vinden.

Terug?

Wie van de commentaren in de media na het verschijnen van de rapporten kennis neemt moet het opvallen hoeveel aandacht wordt besteed aan de vraag „kan Aantjes terug in de politiek?”. Die vraag is van belang omdat men een relatie kan leggen tussen het terugtreden in november

1978 na de geuite beschuldigingen, teneinde een betere mogelijkheid te scheppen tot gedegen onderzoek en effectief verweer, en het antwoord op de vraag of na het onderzoek Aantjes in de praktische politiek kan terugkeren. Nu de conclusies nogal afwijken van die welke in november Aantjes tot aftreden brachten kan immers de vraag rijzen of dat aftreden terecht was. Lettend op de aangegeven relatie acht ik de „terug-vraag” van belang, onafhankelijk van het antwoord van Aantjes. Ik koppel het ook doelbewust aan die relatie. Mij lijkt – buiten die relatie – het al dan niet in de politiek terugkeren van Aantjes niet het meest wezenlijke.

Wezenlijk is dat niet uit onderzoek blijkt dat de belangrijkste RIOD-conclusies onjuist of slechts ten dele juist waren. Wezenlijk was reeds dat vanaf het eerste moment vaststond dat aan niemand enige schade werd toegebracht. Wezenlijk is zeker dat Wim Aantjes met opgeheven hoofd verder kan en dat de familie verder kan leven zonder op de ontleedtafel van elke Nederlander te liggen. Het „interessante” is er immers af. De konklusie kan blijven: fouten gemaakt, niet fout geweest. Eind augustus komt er nog een kamerdebat. Het daar gesprokene zal er waarschijnlijk niet zoveel meer toe doen. Aantjes terug? Die vraag kan, als het om terugkeer in de praktische politiek gaat, bij kandidaatstellingen volgens de geëigende statutaire procedures aan de orde komen. Nu is die vraag, zeker ná Aantjes' eigen uitingen ter zake bij tussentijdse vakatures, niet opportuun. De vraag of, en zo ja op welke wijze, Aantjes zijn gewaardeerde bijdrage aan de christelijke politiek zal willen en kunnen leveren zal vooral door hemzelf beantwoord moeten worden. Anderen doen er, zeker in eigen kring, goed aan niet te vlug met hun ja of nee klaar te staan. En voor het overige hopen wij van harte dat het Wim Aantjes gegeven is wat los te komen van wat hem in het afgelopen half jaar is overkomen. Mag in de wijze waarop wij allen hem daarbij tot steun zijn ook iets zichtbaar worden van hoe het onder christenen hoort toe te gaan.

H. A. de Boer

Colijn in oorlogstijd V

Door R. Gosker

De standaard en de overval op het Kuyperhuis

Intussen speelde zich nog iets anders af. In die periode werd de Standaard niet verboden maar werd aan de redactie een man opgedrongen die voortaan de lakens zou uitdelen. Max Blokzijl. Dat was voor Dr. Colijn, de fungerende hoofdredacteur, onaanvaardbaar. Trouwens de Standaard kon toch al niet meer schrijven zoals zij wilde. Er waren reeds beperkingen opgelegd. Velen, zeer velen zaten er op te wachten dat het sein gegeven zou worden om voor de Standaard te bedanken. Het wachten was op het advies van Colijn.

"Ten afscheid"

Dr. Colijn schreef zijn artikel "Ten Afscheid". Maar dat artikel was zo slap. Er stond duidelijk in dat de lezers het blad toch maar niet moesten opzeggen. Dr. Colijn had nog zijn best gedaan een nieuwe redactie in elkaar te timmeren. Hij had ondermeer een beroep gedaan op Dr. J. H. A. J. S. Bruins Slot. De jonge burgemeester van Adorp in Groningen. Maar deze had daar feestelijk voor bedankt. Dat was zijn goed recht. En dat niet alleen. Hij had nog schoon gelijk ook. Zo dacht ik er althans over en ik waardeerde dit standpunt. Maar wat ik Dr. Bruins Slot wel kwalijk neem is dat hij dit artikel van Dr. Colijn zo denigrerend behandeld heeft.

Crossen van de Standaard moest en zou Dr. Colijn spreken over het artikel "Ten Afscheid". Daar was met de directie over gepraat. Wanneer dit artikel werd geplaatst zou het betekenen dat iedereen het abonnement zou opzeggen. Maar Zijne Excellentie diende niet te vergeten dat er na de bevrijding weer een Standaard moest zijn, die dan vrij zou kunnen spreken. Maar bovendien bij de Standaard werkten een veertigtal mensen in vaste dienst. Veertig gezinnen waren afhankelijk van het voortbestaan van de Standaard. Waar moesten die dan naar toe? Die kon je toch maar niet zo broedeios maken. Nog afgezien van eventueel verdere gevolgen voor de leden van de directie. Het artikel moest worden verzacht. En of Zijne Excellentie er meer akkoord kon gaan dat het zo en zo werd gewijzigd.

Maar toen we een paar dagen later in Leeuwarden waren kwam de Heer Crossen opnieuw opdagen. Andere wijzigingen werden nu voorgesteld. En op de avond dat we in Groningen waren herhaalde zich dit nog eens.

Welke wijzigingen in het oorspronkelijke artikel zijn aangebracht weet ik niet. Ik weet wel dat de scherpte eruit gehaald is. Neen, ik neem het de Heer Crossen niet kwalijk. Ook hij moet beoordeeld worden in de tijd en in de omstandigheden waarin hij werkte. Hij voerde trouwens een opdracht uit van de directie.

Bruins Slot

Maar ik weet wei wat de motieven geweest zijn die Dr. Colijn ertoe brachten het artikel te verzachten. In ieder geval niet dat de Standaard zou moeten blijven bestaan om na de oorlog opnieuw te kunnen verschijnen. Maar wel de moeilijkheden die zouden ontstaan in de gezinnen van hen die bij de krant in dienst waren, die voor hun bestaan van de Standaard afhankelijk waren, de drukkers, de journalisten en de krantenbezorgers. In zijn kritiek heeft Dr. Bruins Slot die factor uit het oog verloren. Dat heeft hem tot een onbillijk oordeel gebracht. In verschillende gesprekken die ik meemaakte bemerkte ik dat de mensen bij Colijn kwamen om advies en raad. Excelentie, wat zoudt u nu doen in dit geval? Wat van mij wordt gevraagd kan ik toch eigenlijk niet doen. Dat mag ik niet doen. Vindt u ook niet? Dat kan men toch voor zijn geweten niet verantwoorden. Of wel? Wat denkt u daarvan? Ja, als u nu zegt dat het toch eigenlijk niet kan...? Maar dan moet ik de consequenties daarvan wel aanvaarden. En mijn gezin dreigt er dan de dupe van te worden. Maar, als u meent dat het niet anders kan, dat het zo moet... dan. Maar dan moest Dr. Colijn het wel zeggen. Zo probeerde men de verantwoordelijkheid af te wentelen op Dr. Colijn. Een verantwoordelijkheid, die Dr. Colijn niet kon en niet mocht overnemen. Telkens weer heb ik mij verbaasd over de reacties van hen die meenden zo nodig Dr. Colijn te moeten consulteren, zochten zij een vrijbrief voor hun eigen geweten? Dr. Colijn begreep dan de situatie drommels goed. In voorzichtige bewoordingen probeerde hij dan duidelijk te maken dat zij zelf de verantwoordelijkheid moesten aanvaarden. Dat zij zelf tot een beslissing moesten komen. Dat niet hij geroepen was te zeggen wat zij in deze omstandigheden behoorden te doen. Dr. Colijn heeft het Dr. Bruins Slot niet kwalijk genomen dat hij weigerde in de redactie van de Standaard te gaan zitten. Integendeel hij heeft dat wel gewaardeerd. Hij zou het zelf onder die omstandigheden ook niet gedaan hebben. Het gezag dat men dr. Colijn toekende verhinderde hem om duidelijk te zeggen waar het op stond. Hij behandelde de kwestie die hem werd voorgelegd, maar hij weigerde aan iemand de beslissing op te leggen. Voor die beslissing stond men zelf. Maar het waren dan ook beslissingen van leven en dood. Jongeren, zoals ik zelf, konden fel reageren en zeggen waar het op stond. Ik was ervan overtuigd dat de Standaard diende te verdwijnen. En wel hoe eer hoe beter. Maar voor Dr. Colijn golden in zijn positie andere

maatstaven. Wanneer twee hetzelfde zeggen is het effect nog niet hetzelfde. En wie goed luisterde naar wat Dr. Colijn adviseerde wist wat hij te doen had. Maar hoe vaak horen we alleen maar wat we horen willen. Dr. Colijn was niet onduidelijk in zijn advies. Maar de beslissing moest je zelf nemen. Zelf! Veel lezers van de Standaard hebben dat begrepen en hebben dan ook bedankt. Maar hoe het verder ook zij, Dr. Colijn is voor sociale argumenten gewicht. Zijn voorbeeld was overigens duidelijk genoeg. Hij zelf wilde er niets mee van doen hebben.

Niet-Jood verklaring

Ik heb dat ook ervaren bij de moeilijke discussie die, nadat de grote meetings waren afgelast en derhalve die van Arnhem niet doorging, plaatsvond te Apeldoorn. Daar was een ontmoeting gearrangeerd met een vijftiental burgemeesters uit Gelderland op initiatief van Jhr. dr. C. G. C. Quarles van Ufford, de burgemeester van Apeldoorn. Daar kwam voor het eerst in alle ernst het Jodenvraagstuk aan de orde. Bevel was afgekomen dat ambtenaren moesten verklaren niet-Jood te zijn. Zouden burgemeesters daaraan kunnen en mogen medewerken? Kon en mocht dit worden aanvaard? En daar zit je dan met vijftien burgemeesters van verschillende politieke overtuiging om je heen.

En als je er dan zo plotseling voor gezet wordt om, Dr. Colijn zijnde, je oordeel te geven? In zo'n kwestie? Ga er maar aan staan. Het resultaat is niet geweest dat geadviseerd werd als burgemeester aan te blijven. Ook in dit geval heeft Dr. Colijn getracht op voorzichtige wijze duidelijk te maken dat een ieder zijn verantwoordelijkheid moet dragen en naar de stem van zijn geweten heeft te handelen. Ik vond het toen ook maar half-half gedoe. Het was voor mij een beetje teleurstellend. Maar achteraf gezien ben ik toch van mening dat hij in zijn positie niet anders kon doen. En toch. Wie goed luisterde naar wat Dr. Colijn adviseerde wist wat hij te doen had. Maar hoe vaak horen we alleen maar wat we horen willen. Dr. Colijn was niet onduidelijk in zijn advies.

Het was de eerste maatregel die tegen de Joden genomen werd. Het was er een van administratieve aard. Maar de bedoeling was wel duidelijk. Namelijk dat er meer maatregelen zouden volgen. Dat dit nog slechts het begin was. Het eerste jaar van de bezetting verliep immers over het algemeen nogal rustig. De Duitsers hebben aanvankelijk geprobeerd een goede indruk te maken. Het viel immers allemaal nog wel wat mee. Maar op

Het Kuyperhuis, dat op 10 januari 1941 door de Grüne Polizei werd overvallen. Al het toen aanwezige personeel werd daarbij gevangen genomen.

deze vergadering werd de ernst van de situatie wel degelijk onderkend. Het was een eerste stap die werd gezet. Er zou meer volgen. Het was een benauwende discussie. De atmosfeer was loodzwaar. We eindigden met gebed. Het werd door Dr. Colijn met diepe ernst uitgesproken.

Persoonlijkheid

Dr. Colijn verstond de kunst mensen aan zich te binden. Hij schiep een sfeer van vertrouwelijkheid om zich heen en bewaarde desondanks een zekere distantie. Het was de kracht van zijn persoonlijkheid die de mensen wist te overtuigen. Vooral zijn naaste medewerkers wist hij aan zich te binden. Of het nu Schnabel was of Riek, de huishoudhuip die jaren lang dienst deed in het gezin van Dr. Colijn, zij gingen altijd voor hem door het vuur. Schnabel was jaren lang zijn particuliere chauffeur. Op 10 januari 1941 werd het Dr. Kuyperhuis door de Grüne Polizei bezet. Al het aanwezige personeel werd gevangen genomen.

Dr. J. W. Nootboom, Dr. C. Bekenkamp en de Jonge Mr. van Andel werden naar Buchenwald getransporteerd. De Heer van Frankenhuyzen en Mej. Krüger werden na enkele dagen weer vrijgelaten. Zelf was ik op die dag het land in om.ergens te spreken.

Maandagmorgen daarna werden wij die overgebleven waren bij Dr. Colijn geroepen. Dat waren Mej. C. van den Burgh, Mej. Dijk van de Kuyperstichting en ik.

Verteld werd hoe een en ander was toegegaan. Bij de overval werden door de Duitse bevelvoerende officier uitlatingen gedaan die er op wezen dat de Dr. A. Kuyperstichting door de Duitsers werd beschouwd als: "Eine Zentrallstelle von Hetze und Terror gegen Deutschland". Nu zover mis waren ze daarbij zeker niet. Er was vermoedelijk verraad gepleegd door een van de werksters, die uit de papierbakken materiaal had overgegeven aan de Duitse instanties.

Alle kasten op het partijbureau en in de Dr. Kuyperstichting waren door de Grüne Polizei verzegeld. Maar verder was er eigenlijk niets aan de hand. Dr. Colijn hoorde het verhaal aan. Hij concludeerde toen dat, hoe dan ook, de partij niet verboden was. We zouden dus kunnen doorgaan met ons werk.

Hij keek ons aan en vroeg of we daartoe bereid waren. Dat waren we.

Vooruit dan kinderen met Gods hulp maar weer aan de slag en doen wat we doen kunnen. Het was een van die ernstige ogenblikken dat je je wel bewust bent waar je mee bezig bent.

En Dr. Colijn wist ook wel wat hij van ons vroeg. Een paar maanden later ontmoette ik mijn collega's in Buchenwald. De heer van Frankenhuyzen is tijdens de oorlog overleden.

Alle kasten waren dus door de Grüne Polizei verzegeld. We konden dus eigenlijk niet zoveel doen. Maar we werden toch verder met rust gelaten.

Een week of wat later besloot ik dan maar door te tasten. Met behulp van groene zeep en heet water werden alle zegels verwijderd. Zo, dat er geen spoor meer van te zien was dat er zegels waren geweest. Voor zover het de Dr. Kuyperstichting betrof had ik daarvoor uiteraard toestemming moeten vragen aan de penningmeester van deze Stichting t.w. de heer Dr. J. J. C. van Dijk. Maar dat deed ik niet. We namen de verantwoordelijkheid maar voor onze rekening. Echter de heer van Dijk was daar wel boos over. Hij deed zijn beklag bij Dr. Colijn. Deze riep mij ter verantwoording. Maar zijn ogen glinsterden. Hij vond het helemaal niet de moeite waard daar veel drukte over te maken. Integendeel hij vond het maar wat goed. Hoe hadden we anders kunnen werken?

Indertijd Dr. Colijn wist de mensen aan zich te binden. Je werkte met plezier voor hem.

Artikelenserie „Colijn in oorlogstijd”

In een achttal artikelen gaat de heer R. Gosker, voormalig adjunct-sekretaris van de ARP in de periode van 1940-1957, deze weken in op zijn ervaringen met dr. H. Colijn in en rond de oorlogstijd.

In het eerste artikel, dat wij enige weken terug in NG afdrukten, las u hoe de heer Gosker als kersvers adjunct-sekretaris in aanraking kwam met dr. Colijn. Het tweede artikel gaf ervaringen weer n.a.v. het vertrek van Koningin

Wilhelmina naar Engeland. Het derde artikel verhaalt o.a. van Colijns's verhouding met Jan Schouten. De vierde bijdrage handelt over de Colijn's kontakten „In het land” in de loop van 1940. Artikel nr 5 - deze week in NG - gaat o.a. over de „Standaard”. In artikel 6 komt de illegaliteit o.a. ter sprake, in artikel 7 ons weekblad „Nederlandse Gedachten”, terwijl in de slotbijdrage de brochure „Op de grens van twee werelden” aan de orde komt.

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN.

directie- en schafketen scholen en kerken
directie- en schaf- wagens etc.

HOUTBOUW
HAHBO
HARDINXVELD

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA
n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

Koninkrijksgedachten

Eigenstandig of samen verantwoordelijk?

In Nederlandse Gedachten van 16 juni jl. schreef ik een In Ogenchouw onder de titel „Politieke partij en politieke organisatie”.

In dat verhaal betoogde ik o.a. dat iedereen toch vecht binnen het CDA voor een eigen koninkrijkje. Ieder wil het CDA, maar ieder wil graag een stukje eigen ruimte om op basis van hetzelfde uitgangspunt en hetzelfde program desnoods iets anders te kunnen zeggen dan het CDA als partij zegt.

Het bovenstaande is een letterlijk citaat en ik voegde eraan toe dat daarvoor prachtige termen worden gebruikt als decentralisatie en als spreiding van verantwoordelijkheid.

Op de inhoud van dat verhaal zijn enkele reacties binnengekomen. In die reacties wordt gevraagd of de ingenomen positie niet enigszins overtrokken is.

Ook werd de vraag gesteld om de geponeerde stelling eens concreet toe te lichten.

Ik wil daar graag gevolg aan geven, want de materie is belangrijk genoeg. Nu straks bij de start van het nieuwe seizoen de kiesverenigingen en de andere partijorganen zich gaan buigen over de verschillende ontwerp-statuten en reglementen is het van belang op de hoogte te zijn van elkaars intenties en bedoelingen.

Gemeente- en provinciebestuurders

Allereerst een voorbeeld uit de kring van de gemeente- en provinciebestuurders.

In ontwerp-statuten die in de ledenraad van dit verband aan de orde zijn geweest, wordt o.a. als doel van de vereniging gesteld de toepassing te bevorderen van de christen-democratische beginselen bij het besturen van gemeenten, provincies en andere lokale en regionale publiekrechtelijke lichamen. Een uitstekende doelstelling, die op tal van wijzen kan worden nagestreefd. In artikel 4 van de ontwerp-statuten van het verband worden ook een aantal middelen concreet aangegeven. Eén middel springt daarbij in het bijzonder naar voren, waarin verklaard wordt dat de vereniging o.a. het doel tracht te bereiken door „standpunten in te nemen en verklaringen af te leggen inzake lokale, regionale en provinciale politiek”.

Ik vind dat hier een categorale organisatie een ruimte voor zichzelf creëert die het mogelijk maakt tot een eigenstandig en zelfstandig oordeel en beleid te komen ten aanzien van lokale, regionale en provinciale politiek. Mijs inziens behoort een dergelijke stellingname te zijn voorbehouden aan het CDA als partij. Het mag niet zo zijn, dat het CDA als landelijke organisatie zich bezighoudt met landelijke politieke vraagstukken, dat men enkele artikelen in het program opneemt met betrekking tot het regionale en het plaatselijke beleid en dat dan vervolgens een categorale organisatie de concrete standpuntbepaling zou kunnen gaan uitvoeren. Een dergelijke tweesporigheid moet mijs inziens worden voorkomen.

Wanneer men dit artikel vergelijkt met de statuten en reglementen van het verband van verenigingen van ARP-gemeente- en provinciebestuurders dan zal men ook ontdekken dat het in die statuten en reglementen ontbreekt.

En terecht. Bestuurders zijn leden van een politieke partij en zij zullen er als regel geen behoefte aan hebben buiten die partij om tot afzonderlijke

Door D. Corporaal; secretaris ARP

zelfstandige positiebepaling te komen. Maar als dat zo is, waarom dan nog die ruimte geschapen in de statuten?

Politieke scholing KVP

Nog interessanter is de pagina van het instituut voor politieke scholing van de KVP in het KVP-blad Politiek Nieuws van 2 juni 1979.

Toen ik het eerder genoemde artikel schreef had ik de bewuste pagina nog niet gelezen. Het artikel is ondertekend door het bestuur van de Stichting Vormingswerk KVP, maar de namen daarbij ontbreken.

Het bestuur van de Stichting is van mening dat in de ontwerp-statuten onvoldoende ruimte gelaten wordt aan het zo noodzakelijke vormingswerk. Wel moet worden opgemerkt, dat de ontwerp-statuten de unanieme instemming van het bestuur van het CDA hebben en dat de drie partijbesturen zich er mede hebben verenigd.

Het bestuur constateert, dat er voor vormingswerk in de toekomst ruimte zal moeten zijn. Dat is een juiste constatering.

Het vormingswerk wordt omschreven als – ik citeer uit Politiek Nieuws dd. 2 juni 1979 – „het overdragen en verspreiden van kennis en vaardigheden; het versterken van kennis, inzicht (en vermogen tot het bepalen van een eigen houding en meningen in de politiek) die noodzakelijk zijn voor het realiseren van de eigen verantwoordelijkheid voor mens en samenleving.

Een eigen houding en een eigen mening zal kunnen leiden tot participatie binnen het CDA”.

Het artikel vervolgt dan: „uit de aard van het vormingswerk vloeit voort dat niet kan worden uitgegaan van bij

voorbaat vastgelegde standpunten, Het gaat er juist om tot een eigen standpunt te komen en vervolgens welbewuster, met meer achtergrond het eigen standpunt te onderbouwen. Binnen een politieke partij zal een dergelijk zoekend proces immer moeten plaatsvinden.

Enerzijds opdat (toekomstige) leden bewust binnen de partij (gaan) participeren, anderzijds omdat de partij als geheel steeds weer geconfronteerd wordt met nieuwe wegen, waarop oude oplossingen niet passen. Als gevolg hiervan bestaat er een spanningsveld ten opzichte van eerder uitgezette beleidslijnen. Voor dit spanningsveld moet er ten behoeve van het vormingswerk ruimte zijn omdat anders vormingswerk wordt verengd tot een louter propagandistische activiteit”.

Eigen weg?

Er wordt in het bovenstaande nogal wat gezegd. Het is in ieder geval duidelijk dat er binnen de drie partijen geen overeenstemming bestaat over de inhoud van het politieke vormings- en scholingswerk. Binnen de ARP wordt overigens gesproken over kader- en vormingswerk.

De stichting die de ARP hiertoe in het leven heeft geroepen draagt ook die naam.

Het gaat er allereerst om kader te vormen ten behoeve van de partij zelf en het gaat er vooral om leden te scholen. De praktijk is ook zodanig, dat allereerst kader- en vormingswerk plaatsvindt onder de eigen leden. Dat geldt ten opzichte van alle drie de partijen. Het gaat ons er niet om leden van andere partijen te scholen; het gaat er ons ook niet in eerste instantie om te doen aan algemene burgerschapsvorming.

Er is nog genoeg werk te doen binnen de eigen kringen. De stellingname, die het KVP-stichtingsbestuur inneemt, betekent, dat er een zodanige ruimte moet zijn dat een vormingsstichting zijn eigen weg moet kunnen gaan. Dat laat kennelijk ruimte voor een eigen invulling van de politiek en van de

politieke praktijk. Natuurlijk moet het kader- en vormingswerk zich langs eigen lijnen kunnen ontwikkelen, maar die lijnen moeten nauw aansluiten bij de opvattingen die in de partij leven en bij de wegen die de partij zelf wil bewandelen. Ik dacht dat er in het verleden in andersoortige organisaties voldoende leergeld is betaald aan eigenstandigheid en aan zelfstandigheid en aan eigen verantwoordelijkheid dan dat het de moeite waard zou zijn ons binnen het CDA in een scholingsavontuur te storten.

Eigen koninkrijk

Wat wil men eigenlijk concreet? Is in de afgelopen jaren sinds 1975 ooit gebleken dat er voor het politieke kader- en vormingswerk onvoldoende ruimte aanwezig was?

Hebben partijbesturen of partijraden zich betuttelend uitgelaten over de inhoud van de politieke vormingsprogramma's?

Binnen de ARP is dit nooit het geval geweest. Juist bij de ARP is de stichting direct gekoppeld aan de partijactiviteiten.

De stichting heeft geen mogelijkheid om een zelfstandig en een eigenstandig beleid te voeren. Het bestuur van de ARP-stichting heeft daar ook in geen enkel opzicht behoefte aan. Waaruit komt die behoefte bij de KVP voort?

Ik kan met de beste wil van de wereld niet inzien dat het kader- en vormingswerk zou verengd worden tot een eng propagandistisch gedoe. Er is ook geen enkele reden om aan te nemen dat de begeerte daartoe aanwezig is.

Welke slechte ervaringen brengen het bestuur van de stichting vormingswerk van de KVP ertoe om een dergelijke gedachte leven in te blazen? Ik zie het niet anders dan dat hiermee een stukje eigen koninkrijk wordt gecreëerd en dat bepaalde vormingswerkers graag een eigen zelfstandige positie willen behouden. Het kan echter nooit om eigen posities gaan, maar het moet allemaal passen binnen het bredere geheel.

Uit het vervolg van het stuk van het bestuur van de stichting vormingswerk KVP blijkt ook, dat men meent, dat geregeld contact met allerlei andere groepen en organisaties in het CDA belangrijk is. Men noemt dan de contacten met het wetenschappelijk instituut en de Tweede-Kamerfractie.

Het artikel vervolgt dan: „van het vormingswerk dat zich zo opstelt wordt gehoopt dat de partij ernaar zal willen luisteren, omdat dat vormingswerk mensen kan stimuleren tot oorspronkelijk en verrassend denken. Voor zover wellicht dit denken, ook van kritische aard, tot de resultaten van het vormingswerk behoort, wordt gehoopt op een open houding van de partij die met de resultaten van het vormingswerk haar voordeel wil doen”. Het bovenstaande staat in het artikel in Politiek Nieuws vet gedrukt. Ook uit deze passage blijkt opnieuw dat men via het vormingswerk als het

Niet met beide benen op de grond

Uit het vervolg van het stuk van het bestuur van de stichting vormingswerk KVP blijkt ook, dat men meent, dat geregeld contact met allerlei andere groepen en organisaties in het CDA belangrijk is. Men noemt dan de contacten met het wetenschappelijk instituut en de Tweede-Kamerfractie. Het artikel vervolgt dan: „van het vormingswerk dat zich zo opstelt wordt gehoopt dat de partij ernaar zal willen luisteren, omdat dat vormingswerk mensen kan stimuleren tot oorspronkelijk en verrassend denken. Voor zover wellicht dit denken, ook van kritische aard, tot de resultaten van het vormingswerk behoort, wordt gehoopt op een open houding van de partij die met de resultaten van het vormingswerk haar voordeel wil doen”. Het bovenstaande staat in het artikel in Politiek Nieuws vet gedrukt. Ook uit deze passage blijkt opnieuw dat men via het vormingswerk als het

ware een extra dimensie aan de politiek wil geven en dat dit vormingswerk als het ware aanleiding zou kunnen zijn tot een veranderde politieke stellingname. Ik vind dat vooral politiek vormings- en scholingswerk in zo'n situatie niet meer met beide benen op de grond staat. Men gaat dan mikken op zaken die niet tot de competentie van het vormings- en scholingswerk behoren. De stellingname van het KVP-stichtingsbestuur geeft alleen maar aanleiding om met des te meer klem vast te houden aan de opzet voor het kader- en vormingswerk zoals dat in de statuten thans is neergelegd. Bij een andere constructie voorzie ik alleen maar grote brokken en grote moeilijkheden.

Tweerichtingverkeer

Zeker er moet tweerichtingverkeer zijn, maar er is geen enkele aanleiding om daartoe een zelfstandige organisatie, als het wetenschappelijk instituut in feite is, te gaan creëren. Als het kader- en vormingswerk geschiedt via een commissie van de partij vrees ik niet dat het KVP-stichtingsbestuur, dat daarmee die eigenstandigheid van het vormingswerk niet langer gegarandeerd is.

„Ingrijpen op elk moment zowel in het beleid als in de uitvoering daarvan zal daardoor mogelijk zijn. Het gevaar is niet denkbeeldig dat op enige termijn het vormingswerk dan toch een voorlichting, propaganda-apparaat van de partij zal zijn”.

Het zijn ongemotiveerde stellingen, waarvoor iedere bewijsvoering ontbreekt.

Kader- en vormingswerk is er ten dienste van de partij; het is tevens bedoeld om een bredere reikwijdte te hebben. Welk belang of welk motief zou een partij hebben om het eigen kader- en vormingswerk de nek om te draaien?

Nogmaals, ik versta de duistere taal niet van het bestuur van de stichting vormingswerk KVP.

In het overleg tussen de besturen van de stichtingen die zich in elk van de drie partijen bezighouden met het kader- en vormingswerk heerst bepaald geen overeenstemming over de aanpak en over de opzet. Dat is jammer, maar dat is overkomelijk en daar kan verder over worden gesproken.

Symptomatisch

Ik vind het veel symptomatischer, dat het bestuur van de stichting vormingswerk KVP de KVP-leden en de besturen van de plaatselijke afdelingen oproept om amendementen op de ontwerp-statuten die het bestuur van de stichting vormingswerk KVP zelf heeft ingediend mede te ondersteunen. En dit alles gebeurt dan onder het motief dat de lijn vanuit het verleden voortgezet moet worden.

Alsof het kader- en vormingswerk in groot gevaar is. Hooguit is de positie of de mate van zelfstandigheid van enkele personen in gevaar. Wellicht is daar iets aan te doen. Maar laten we niet van bepaalde muggen olifanten maken. Dan is men zeker niet optimaal dienstbaar aan het gehele CDA.

nervus?
prikkelbaar?
plantival
geeft
rust
een plantaardig preparaat
dragees of druppels
DR. WILLMAR SCHWABE

Staatsuitgeverij

Verschenen bij de Staatsuitgeverij Christoffel Plantijnstraat 's-Gravenhage, tel. 070-78.99.11

RAPPORT VAN DE COMMISSIE VAN DRIE IN DE ZAAK AANTJES (Commissie Enschedé)

- Deel 1: De uitkomsten van het onderzoek
  - Deel 2: Taak, samenstelling, uitrusting, werkwijze
  - Deel 3A: Betoog, toelichting, aanvulling
  - Deel 3B: Documenten
  - Deel 3C: Getuigenverklaringen
  - Deel 4: Naam- en zaakregister
- Prijs f 45,00 (per post f 50,00)

RAPPORT VAN DE BIJZONDERE KAMERCOMMISSIE VAN ONDERZOEK NAAR KENNIS OMTRENT DE GEDRAGEN VAN MR. W. AANTJES TIJDENS DE TWEDE WERELDOORLOG

1. Rapport
2. Gesprekken

Prijs f 60,00 (per post f 65,00)

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel

Lubbers over rapporten commissies Enschede en Patijn

De commissies Enschede en Patijn, die zijn ingesteld teneinde enige gedragingen van Wim Aantjes gedurende de jaren 1940-1945 te onderzoeken en om na te gaan wie van die gedragingen kennis droegen en wat met die kennis is gedaan, hebben zeer veel werk moeten verzetten. De CDA-fractie is de leden van die commissies voor hun inzet veel dank verschuldigd en stelt het op prijs dat men erin is geslaagd gelijktijdig rapport uit te brengen.

Het rapport van de commissie-Enschede over de feitelijke gedragingen van Wim Aantjes spreekt niet over de eerste oorlogsjaren. Dit is jammer, omdat er nu te veel onweersproken geruchten over deze periode blijven bestaan. Dit is te meer te betreuren, omdat het rapport over de periode daarna zulk een heldere beschrijving geeft van de feitelijke toedracht. Uit deze beschrijving komt, op pijnlijke wijze naar voren hoezeer het voorlopige RIOD-rapport op enkele essentiële punten de plank missloeg en hoezeer daardoor in zijn totaliteit beschouwd het RIOD-rapport een

Verklaring van de voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie

verkeerd licht op een aantal gebeurtenissen heeft geworpen. Dat laat zich helaas niet gemakkelijk meer uitwissen. Het rapport van de commissie-Enschede is in haar sobere formulering niet alleen een kritiek op sommige gedragingen van Wim Aantjes, het is ook een duidelijke kritiek op het RIOD-rapport. De eerlijkheid gebiedt ons hieraan toe te voegen dat wij moeten constateren dat uit het rapport-Enschede blijkt dat Wim Aantjes bij enkele gelegenheden de feitelijke gang van zaken, waaronder met name de vrijwillige aanmelding bij de Germaanse SS, om daardoor naar Nederland terug te keren, niet heeft willen meedelen. Wij realiseren ons echter dat de ware feiten ten aanzien van de aanmelding bij de Germaanse SS, maar het niet werkelijk uitoefenen van activiteiten daarin een moeilijk uit te leggen situatie was. Daarbij tekenen wij aan, dat uit het rapport-Enschede duidelijk blijkt, dat Wim Aantjes in Port Natal geen bewaker was, maar gevangene. Zijn aanmelding liep slechts uit op gevangenschap in het laatste half jaar van de oorlog.

Er is bij ons ook teleurstelling over bepaalde handelingen van het kabinet in de bewuste laatste dagen vóór de publicatie van het RIOD-rapport van donderdag 2 tot en met maandag 6 november 1978. Het beleid van het kabinet in die dagen wordt gekenmerkt door een grote terughoudendheid die in schril contrast staat met de actieve betrokkenheid bij de zaak van de directeur van het Rijksinstituut voor

Oorlogsdocumentatie prof. dr. L. de Jong. Deze laatste leek meer bezig met een actie die politieke en juridische consequenties zou hebben, dan met een wetenschappelijk onderzoek op basis waarvan de regering initiatieven zou moeten nemen. De formele verantwoordelijkheid van de regering voor deze gang van zaken staat vast. De kritische vraag moet dan ook worden gesteld, of de betrokken ministers voldoende adequaat hebben gereageerd op het feit, dat de heer De Jong herhaaldelijk voorstellen heeft gedaan, die behoorden tot de politieke besluitvorming van de betrokken bewindslieden. Deze teleurstelling over de wijze van behandeling door het kabinet mag echter niet verward worden met de nu gebleken zwakte van het RIOD-rapport. Dat was de onbetwiste verantwoordelijkheid van het RIOD zelf. De druk van de op handen zijnde perspublicaties heeft nadelig gewerkt op de zorgvuldige afwikkeling door het kabinet. Tenslotte constateren wij met vreugde dat onomstotelijk is komen vast te staan dat Wim Aantjes Nederlander is. Het beeld dat uit het rapport-Enschede naar voren komt wijkt in zijn totaliteit wezenlijk af van het RIOD-rapport en sluit met name met betrekking tot het gevangene zijn in Port Natal aan op wat Wim Aantjes hierover naar voren bracht. De door hem gemaakte fouten willen wij niet goedpraten. Wat hij fout deed is echter door het rapport-Enschede tot aanmerkelijk geringere proporties teruggebracht. Zijn verdiensten blijven daarnaast volop overeind.

Verklaring van het presidium van de AR-partij

Het presidium van de Anti Revolutionaire Partij heeft kennis genomen van de rapporten van de Commissie-Enschede en Patijn en spreekt als zijn oordeel het volgende uit:

1. Met grote voldoening stelt het presidium vast dat de Commissie-Enschede ten aanzien van de drie belangrijkste conclusies uit het rapport van het RIOD tot geheel andere uitspraken komt:
a. de heer Aantjes was geen lid van de Waffen SS, hij meldde zich er ook niet voor aan;
b. hij was in Port Natal geen bewaker

maar dwangarbeider;
c. het Nederlandschap van de heer Aantjes staat dus niet ter discussie. Wel was er sprake van een aanmelding voor de Germaanse SS, naar het oordeel van de heer Aantjes om zich langs die weg aan verdere tewerkstelling te onttrekken. Van een omzetten van de aanmelding in een lidmaatschap is niets gebleken. De commissie neemt het formele lidmaatschap – zonder bewijsvoering – aan. De commissie spreekt geen oordeel uit over de gezindheid die tot de aanmelding leidde. Het presidium twijfelt niet aan de motieven, die de heer Aantjes tot zijn

stap brachten.
2. Het presidium heeft begrip voor de zeer moeilijke positie, waarin het kabinet met betrekking tot het door het RIOD aangedragen materiaal verkeerde. Het meent nochtans dat het kabinet het RIOD, en in het bijzonder haar directeur de heer De Jong, in deze kwestie te zeer zelfstandig en overhaast heeft laten opereren, waardoor, achteraf bezien, de heer Aantjes te weinig kansen tot verweer kreeg.
3. De commissie-Patijn spreekt er zijn verwondering over uit dat met name de heer dr. Berghuis in 1967 een zware verantwoordelijkheid op zich heeft genomen door eenzijdig vast te stellen

dat „de zaak hiermee was afgedaan”. De commissie meent verder dat de toenmalige AR-leiding een grote verantwoordelijkheid op zich heeft genomen door latere bestuursleden van de partij niet of niet volledig te informeren en evenmin de heer Aantjes te hebben voorgehouden zijn verdere politieke loopbaan af te stemmen op de wetenschap bepaalde politieke functies niet te kunnen bekleden. Het presidium meent dat beslissingen genomen in 1967 in het jaar 1979 niet beoordeeld kunnen worden buiten de context van die tijd. Alhoewel vast staat dat met name de heer Berghuis verdere democratisering binnen de ARP heeft doorgezet, was aan de voorzittersfunctie een groot gezag verbonden. De activiteiten in het verzet van de toenmalige AR-leiding zijn een ieder bekend en staan buiten alle twijfel. Hun verzetsverleden gaf hun daarom ook persoonlijk gezag. Het presidium kan zich in de toentertijd gemaakte

afweging dat de zaak was afgedaan ook nu zeer wel vinden.
4. Het presidium betreurt het, dat voor de commissie-Patijn in feite het rapport van het RIOD in hoge mate als basis voor de verrichte werkzaamheden heeft gegolden. Uit de getuigenverklaringen blijkt tot tweemaal, dat geweigerd werd de naam van „de zegsman op het Binnenhof” te noemen. Het presidium meent, gegeven de opdracht van de commissie om de complot-theorie te onderzoeken, dat de commissie-Patijn niet had mogen volstaan met het opnemen van beide verklaringen. Het heeft het presidium teleurgesteld, dat de commissie-Patijn niet tot een zelfstandig oordeel over de afgelegde verklaringen is gekomen.
5. Het presidium van de ARP hoopt, dat de heer Aantjes zijn bijdrage ten dienste van de christelijke politiek ook in de toekomst zal blijven leveren. Den Haag, 22 juni 1979.

Commentaar van mr. W. Aantjes op rapport Commissie van Drie

Aanleiding tot het onderzoek waren de conclusies van het RIOD-rapport. De resultaten van het rapport van de Commissie van Drie moeten dan ook tegen deze achtergrond worden beoordeeld.

1. Port Natal

Eén der zwaarste punten in het RIOD-rapport was mijn positie in het strafkamp Port Natal. Ik zou daar bewaker of stafid zijn geweest, geen gevangene. De Commissie van Drie stelt onomstotelijk vast dat ik van het begin tot het eind nooit iets anders ben geweest dan dwangarbeider.

2 Nederlandschap

Een zwaar punt voor de Tweede Kamer en uiteraard voor mij was, dat het RIOD-rapport mijn nederlandschap in twijfel trok, hetgeen van belang is voor mijn toelating als Kamerlid in 1959. De bevindingen van de Commissie van Drie laten voor die twijfel geen enkele ruimte.

3. Arbeidsinzet

Het RIOD-rapport concludeerde dat ik in 1943 vrijwillig naar Duitsland zou zijn gegaan. Het opperde zelfs dat ik bij de PTT in dienst was getreden met het oogmerk door PTT naar Duitsland te worden uitgezonden. Uit de door de Commissie van Drie vastgestelde feiten blijkt dat van dit oogmerk niets is gebleken en dat de uitzending geenszins vrijwillig was.

4. Studieblokkade

Het RIOD bestreed dat ik in 1942 niet ben gaan studeren vanwege mijn weigering de loyaliteitsverklaring te tekenen en ontkende ook dat er een andere vaderlandslievende reden geweest kon zijn. De Commissie van Drie stelt vast dat men in 1942 alleen mocht gaan studeren na vervulling van de arbeidsdienstplicht. Inderdaad ben ik niet gaan studeren, omdat ik mij niet aan deze voorwaarde kon onderwerpen. Zoals ik al eerder heb gezegd, heb ik destijds uit mijn herinnering sprekende, kennelijk loyaliteitsverklaring en arbeidsdienstplicht doorleek gehaald.

5. Houding op het gymnasium

Het RIOD concludeerde dat ik een pro-Duitse houding had aangenomen en liet zelfs de mogelijkheid van een lidmaatschap van NSB of Jeugdstorm open. De Commissie van Drie heeft tot mijn grote spijt deze periode niet nader onderzocht, aangezien zij dit niet binnen de opdracht achtte te vallen, zoals deze door de Kamervoorzitter was vastgesteld. Aangezien het RIOD-rapport daarover wel een uitspraak doet, betreurt ik het dat deze periode niet is onderzocht. Ik verwijs in dit stadium naar publieke uittalingen van verschillende klasgenoten, met name in de Haagse Post van 25 november 1978 en in ingezonden stukken in verschillende dagbladen, die de beweringen van het RIOD logenstraffen.

6. Opvattingen in Duitsland

Het RIOD concludeerde dat ik in Duitsland sterk onder de indruk zou zijn gekomen van de Duitse propaganda. Het baseerde zich daarbij op de

verklaringen van slechts één getuige, die zijn gegevens niet uit eigen waarneming had, maar beweerde deze aan een gesprek met mijzelf te hebben ontleend, hetgeen ik met klem heb betwist. De verklaringen van de door de Commissie van Drie gehoorde getuige, die mij dagelijks van nabij heeft meegemaakt, zijn daaraan geheel tegengesteld.

7. Dienstneming

Heel zwaar was de conclusie in het RIOD-rapport dat ik mij vrijwillig zou hebben gemeld voor militaire dienst in de Landstorm Nederland, een onderdeel van de Waffen-SS. De Commissie van Drie heeft geconstateerd dat daar geen sprake van is geweest.

8. Vluchtweg

Na het uitkomen van het RIOD-rapport heb ik gezegd mij in de zomer van 1944 voor de Germaanse SS te hebben gemeld met het oogmerk mij op die wijze aan de tewerkstelling in Duitsland te onttrekken. Aan een lidmaatschap zou namelijk een training

in Nederland vooraf gaan en ik was voornemens, om eenmaal in Nederland, de benen te nemen. De Commissie van Drie is van oordeel dat ik, formeel gesproken, lid ben geweest. Ik betwist deze conclusie en verwijs daarvoor naar mijn bij het rapport gevoegde commentaar. Overigens merk ik op dat de Commissie van Drie geen oordeel uitspreekt over gezindheden, motieven of beweegredenen, maar slechts feiten vaststelt. Voor een billijk oordeel is mijns inziens echter juist het motief doorslaggevend. Naar mijn mening was geen enkel middel om zich aan de invloedsfeer van de Duitse macht te onttrekken, ongeoorloofd, mits het niet leidde tot enige actieve steunverlening aan de vijand, ik aan niemand schade berokkende en alle risico's alleen door mijzelf werden gedragen. De door mij gevolgde gedragslijn past geheel in de poging langs deze weg mij aan de tewerkstelling te onttrekken. Het RIOD had betwist dat dit middel daartoe werd aangegrepen. De bevindingen van de Commissie van Drie wijzen uit, dat dit wel degelijk vaker het geval is geweest, met name sinds maart/april 1944.

9. PTT-zuivering

Het RIOD-rapport concludeerde of suggereerde althans een onzorgvuldige gang van zaken bij het

Volg op pag. 7

De rechten van de mens in het buitenlands beleid (III)

Het Amerikaanse Congres en President Carter geven de laatste jaren meer prioriteit aan de zaak van de mensenrechten. Deze beleidsomgeving heeft zowel positieve als negatieve gevolgen gehad. Positief in die zin, dat ook andere landen zich meer voor de verwezenlijking van de mensenrechten inzetten of gedwongen worden schendingen op te heffen. Negatief voor wat ook wel gezien wordt als een nieuwe vorm van imperialisme. Voldoende redenen om de hoofdlijnen van het Amerikaanse beleid uiteen te zetten.

Voor een goed begrip van het Amerikaanse beleid moeten de initiatieven van Carter in het kader van de activiteiten van het Congres geplaatst worden.

Congres

De politiek die wordt aangeduid als de Carter-politiek is een lijn die hij eerder van het Congres heeft overgenomen dan zelf heeft bedacht. Wakker geschud door o.a. de gebeurtenissen in Vietnam is het Congres scherper gaan letten op de steun van hun regering aan de verschillende regimes. Het was ook een antwoord op het nogal traditionele beleid van Kissinger inzake diplomatieke en andere interventies bij schendingen van de mensenrechten. Een invloedrijk Congreslid uit Minnesota, Don Fraser, heeft als voorzitter van de subcommissie voor internationale organisaties en bewegingen verschillende initiatieven ontplooid. Hij organiseerde een serie hoorzittingen over „de internationale bescherming van de rechten van de mens” en over schendingen van mensenrechten in die landen die Amerikaanse militaire en economische hulp ontvangen. Deze hoorzittingen hadden een reeks van aanbevelingen en amendementen op wetten inzake buitenlandse hulp tot gevolg. De aanbevelingen aan het

State Department betreffen o.m. de wens dat de mensenrechten bij de beleidsvoorbereiding en -uitvoering een geregeld onderdeel bij het buitenlands beleid moeten zijn. Verder kunnen maatregelen tegen schendende landen worden genomen. Daarnaast kan de organisatie van het State Department op het gebied van de mensenrechten versterkt worden. Hierbij valt te denken aan het opzetten van een afdeling voor mensenrechten, het aanstellen van een mensenrechtensdeskundige op elk regionaal bureau en het benoemen van een juridisch adviseur voor de mensenrechten op het „Bureau juridische adviezen”. Tenslotte geven we de wens van het Congres weer om een adviescommissie inzake mensenrechten in te stellen, die het State Department met betrekking tot internationale mensenrechten adviseert. Naast deze greep uit de aanbevelingen diende het Congres verschillende amendementen op wetten in. Een amendement op de wet inzake buitenlandse hulp voor 1974 verklaarde dat de president van de V.S. geen bijstand voor veiligheid mag verlenen of voortzetten aan landen die „een bestendig patroon van grove schendingen” van internationaal erkende rechten van de mens vertonen. Ook werden amendementen inzake de economische hulp ingediend. In de Internal Security Assistance and Arms Export Control Act van 1976 heeft het Congres een paragraaf aangenomen, die het State Department verplichtte rapporten voor te bereiden over de mensenrechten in alle landen waarvoor hulp ten behoeve van de veiligheid werd voorgesteld. Deze rapporten zijn 'n duidelijk evaluatiemoment in het beleid van de V.S. inzake mensenrechten. Dit was in grote lijnen de stand van zaken toen Carter zijn ambt aanvaardde. Ik acht het door het Congres ontwikkelde beleid ook voor het Nederlands parlement van groot belang. Tijdens de hoorzittingen en debatten over de Nota „De rechten van de mens in het buitenlands beleid” zal hier de nodige aandacht aan besteed kunnen worden.

Het beleid van Carter

De Amerikaanse Minister van

Door mr. J. N. Scholten;
CDA-Tweede-Kamerlid

Buitenlandse Zaken maakte op 30 april 1977 de richtlijnen voor het optreden van de Amerikaanse regering inzake mensenrechten bekend. Hij zei dat de V.S. bij de beslissing of en hoe te handelen de volgende vragen in

overweging moet nemen:

- wat is het karakter van het geval;
  - welke zijn de vooruitzichten op een doeltreffend optreden;
  - zaakkundig en zorgvuldig oordeel.
- Deze richtlijnen lijken mij tezamen met de controlemogelijkheden van het Congres een goede aanzet voor een serieus mensenrechtenbeleid. Dit betekent niet, om met Helderling te spreken, dat nu een spoorboekje voor het mensenrechtenbeleid gereed is. Integendeel, steeds veranderende situaties en verschillende beoordelingen van situaties geven een aantal probleemvelden weer. Dit maakt het echter wel noodzakelijk naast de richtlijnen en intensies een strategie voor het mensenrechtenbeleid te ontwikkelen. Er moet een relatie gelegd worden tussen de algemene doeleinden en het specifieke beleid. Indien niet duidelijk gemaakt kan worden wat op welk moment waarvoor bedoeld is, zijn er duidelijke gevaren voor het mensenrechtenbeleid aanwezig. De keuzen zijn in bepaalde opzichten altijd onplezierig. Indien de V.S. te selectief is, kan haar houding hypokriet worden. Indien alle mensenrechten overal aan de kaak gesteld worden is het waarschijnlijk dat het beleid voor de V.S. destructief zal zijn. Indien het beleid echter alleen verbaal is, zal dit een prachtige demonstratie van impotentie zijn. Het is dus van het grootste belang de onderdelen van het beleid op elkaar af te stemmen en een zekere prioriteitsstelling aan te brengen. Geen spektakel-, maar een

gestructureerd beleid.

Een belangrijke beslissing van Carter, naast het overnemen van initiatieven voor het Congres, is het instellen van een speciaal Comité voor de mensenrechten: het Christopher Comité. Dit bestaat uit vertegenwoordigers van alle ministeries die iets met hulp aan het buitenland te maken hebben, en heeft tot taak de Amerikaanse hulpverlening en de bezorgdheid over mensenrechten met elkaar in overeenstemming te brengen. Zo heeft het een Amerikaanse lening aan Chili tegengehouden en het Amerikaanse beleid in internationale financiële organisaties beïnvloed. De macht van het Comité is echter beperkt tot economische hulp.

Slotopmerkingen

In de komende jaren zal blijken of de Amerikanen daadwerkelijk wat over hebben voor hun mensenrechtenbeleid. Een aantal korte termijnoffers zijn geleverd: Latijns-Amerika, Rhodesië. In ieder geval kunnen we nu vaststellen dat President Carter een verwaarloosd issue, onder druk van het Congres, naar voren heeft gebracht in de buitenlandse politiek. Een doordacht beleid van de V.S. inzake mensenrechten kan de steun van de Westeuropese landen niet missen. Het is daarom verheugend te constateren dat Nederland als één van de weinige landen haar beleidsvoornemens in een nota bekend heeft gemaakt.

CDA-bestuur over Nicaragua-comité

Het algemeen Bestuur van het CDA heeft zaterdag 16 juni jl. uitspraken van het Nicaragua-comité onderschreven. Die uitspraken zijn:

1. Geen militaire noch politieke interventie van de V.S. in Nicaragua.
2. Erkenning van het zelfbeschikkingsrecht van het Nicaraguanse volk en de door haar gesteunde oppositie om te komen tot een vrij en onafhankelijk Nicaragua.

3. Handhaving wapenembargo van Somoza.
4. Elke interventie van het Centraal Amerikaans Militair Pact (CONDECA) ten gunste van het Somozisme zonder Somoza publiekelijk aan de kaak te stellen.
5. Via de haar ten dienste staande kanalen Israël onder druk te zetten de wapenleveranties aan Somoza te stoppen.
6. Binnen het Internationale Monetaire Fonds de reeds toegekende lening van 67 miljoen dollar alsnog af te keuren in verband met de huidige genocide der Nicaraguanse bevolking.

Molukker en Nederlander

Perspectieven van een relatie

Brochure van de wetenschappelijke instituten van het CDA, opgesteld door mr. H. W. J. Droesen e.a.

31 pag.; f 5,-

(incl. verzendkosten)

Bestellingen:

- giro 23 73 39 t.n.v. Centrum voor Staatkundige Vorming, Den Haag
- giro 89 67 3 t.n.v. AR-Partijstichting, Den Haag
- giro 60 45 00 t.n.v. de Savornin-Lohmanstichting, Den Haag

Commentaar mr. W. Aantjes

Vervolg van pag. 6

eervol ontslag door PTT in september 1945. Uit het rapport van de Commissie van Drie blijkt dat de PTT-leiding zowel in Dordrecht als in 's Gravenhage in 1945 met betrekking tot mijn vertrek uit Duitsland over dezelfde gegevens heeft beschikt als het RIOD in zijn rapport heeft opgenomen en dat beide PTT-instanties toen onafhankelijk van elkaar hebben geconcludeerd dat er geen reden was tot het ondernemen van enige stap tegen mij. Het is onrechtvaardig en onverantwoord daarvan achteraf de PTT een verwijt te maken. Men zag er op grond van de werkelijke feiten terecht geen aanleiding toe.

10. Studentenzuivering

Het RIOD beweerde dat ik niet voor de studentenzuiveringscommissie was verschenen en vermoedelijk valsheid in geschrifte had gepleegd. De Commissie van Drie stelt vast dat ik wel degelijk (en op eigen verzoek) door de studentenzuiveringscommissie ben gehoord. Weliswaar is de Commissie van Drie „na ampele overweging” tot de slotsom gekomen dat ik de betreffende verklaring niet had kunnen ondertekenen. Dat ik die verklaring heb ondertekend, hangt uiteraard samen met mijn overtuiging dat ik niet onder

de omschrijving van de verklaring viel, omdat ik naar mijn oordeel geen lid van één der in die verklaring genoemde organisaties was geweest. Van de vereisten, waaraan moet zijn voldaan alvorens de zware beschuldiging van valsheid in geschrifte mag worden geuit, is dus in elk geval al geen sprake. Overigens verwijs ik voor dit onderdeel naar mijn commentaar op hoofdstuk 6 van het rapport van de Commissie van Drie, welk commentaar als bijlage bij dat rapport is gevoegd (pag. 75-78 en 84-85).

11. Na de oorlog

Juist is dat ik na de oorlog in het algemeen vermeden heb de aanmelding bij de GSS als middel om uit Duitsland te komen, te noemen. Deze letters waren en zijn zozeer met brisant geladen, dat ik moest vrezen dat het niet mogelijk zou zijn geweest de werkelijke betekenis van mijn handelen daarmee over te brengen. Ik heb moeten ervaren dat dit – mede door de publicatie en presentatie van het RIOD-rapport – in 1978 wellicht nog moeilijker was dan het voordien zou zijn geweest. Dat ik dit punt niet genoemd heb hangt natuurlijk ook samen met het feit dat naar mijn overtuiging zelfs van een

puur formeel lidmaatschap niet kon worden gesproken. Daarom was er voor mij ook geen reden daarvan melding te maken. In plaats daarvan heb ik een weergave van de gang van zaken gegeven, die emotioneel misschien minder geladen, maar inhoudelijk ernstiger was door te spreken van een melding voor wachtbataljon of politiediensten.

Materieel gezien heb ik wel degelijk zeer veel verteld. Ik wijs erop, dat het verwijt iets te hebben verzwegen, mij vooral is gemaakt op basis van de gegevens van het RIOD-rapport. Door de bevindingen van de Commissie van Drie komt ook dit in een geheel ander licht te staan. Het beeld dat daaruit prijst, is niet wezenlijk anders dan uit een aantal interviews reeds naar voren

was gekomen.

Conclusie

Met voldoening concludeer ik dat de bevindingen van de Commissie van Drie een aanmerkelijk ander en zuiverder beeld geven van de werkelijke gang van zaken dan de beweringen van het RIOD-rapport. Ik wijs erop dat de Heren De Jong en Van der Leeuw hun rapport uitdrukkelijk als het resultaat van een voortopig onderzoek hebben aangeduid. Ik vertrouw erop, dat zij thans ook de onhoudbaarheid ervan zullen erkennen. Het zal hen als wetenschappelijk onderzoekers immers niet om hun gelijk gaan, maar om de waarheid. Naar mijn overtuiging bevestigen de bevindingen van de Commissie van Drie wat ikzelf heb gezegd, namelijk dat ik wel fouten heb gemaakt, maar niet fout ben geweest. Die fouten ontken ik niet. Ik reken daartoe met name mijn aarzeling in het begin van de oorlog en het niet getracht hebben mij in 1943 reeds aan de tewerkstelling door PTT in Duitsland te onttrekken. Van een onvaderlandslievende gezindheid is echter geen sprake geweest. Ook waar ik in veler ogen een aanvechtbaar middel heb aangegrepen om mij in 1944 aan de tewerkstelling in Duitsland alsnog te onttrekken, heb ik uit goede motieven gehandeld. Overigens vestig ik in dit verband in het bijzonder de aandacht op de slotopmerkingen in mijn commentaar, dat als bijlage gevoegd is bij het rapport van de Commissie van Drie (pag. 86-88). Den Haag, 22 juni 1979.

Van Lent en de „theologen”

Op maandag 11 juni jl. vond in de Tweede Kamer een openbare commissievergadering plaats over het dienstplichtbeleid. Gesproken werd aan de hand van een nota d.d. 25 mei 1979 van de bewindslieden van Defensie – minister Scholten en staatssecretaris Van Lent – over het in het regeerakkoord uitgesproken voornemen om te bezien "hoe binnen de beperkte financiële mogelijkheden een rechtvaardiger systeem van dienstplicht kan worden gerealiseerd".

Namens de CDA-fractie werd het woord gevoerd door F. Borgman, V. Korte-van Hemel en schrijver dezes. Mijn bijdrage aan het debat betrof het onderdeel "vrijstelling geestelijk ambt", waartoe dit artikel zich beperkt. Zoals bekend (zie o.a. mijn artikel in NG van 17 januari 1978) had staatssecretaris Van Lent reeds in 1975 zijn voornemen bekendgemaakt om de vrijstelling van dominees, priesters en studenten in de theologie af te schaffen. Hij zou daarover contact opnemen met de kerkgenootschappen. Dat contact heeft inmiddels (!) plaatsgevonden en de bewindslieden zijn tot de conclusie gekomen, dat de vrijstelling voor ambtsdragers (dominee, priesters, etc.) niet, maar die van studenten in de theologie wel moet worden afgeschaft. Een voorlopige conclusie, zoals later tijdens de discussies op 11 juni jl. zou blijken.

In zijn brief van 21 december 1978 aan de Tweede Kamer had de staatssecretaris reeds over de reacties van de kerkgenootschappen op zijn aanvankelijke voornemen om de vrijstellingsgrond voor "theologen" te laten vervallen het volgende geschreven. "Uit de reacties van die zijde blijkt – zoals te verwachten was – dat genuanceerd wordt gedacht over de verschillende facetten van een eventuele afschaffing van deze vrijstellingsgrond. In het algemeen bestaat echter geen bezwaar tegen afschaffing voor diegenen, die voor een zodanig ambt in opleiding zijn, dat wil zeggen in hoofdzaak de studenten in de theologie. Het een en ander heeft mij tot het standpunt gebracht, dat de vrijstelling

voor ambtsdragers niet moet worden afgeschaft, maar wel de vrijstellingsmogelijkheid voor degenen, die daarvoor in opleiding zijn".

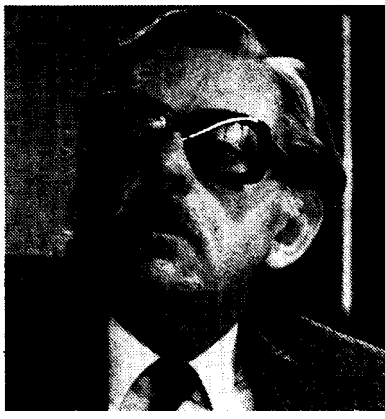
Standpunt kerken

Hoe hadden de kerkgenootschappen gereageerd? In zijn brief d.d. 7 november 1978 laat het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken weten "dat de kerken over de verschillende facetten van een eventuele afschaffing van de vrijstelling van dienstplicht genuanceerd oordelen".

Vervolgens wordt in die brief dan medegedeeld, dat de Nederlands Hervormde Kerk, de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Remonstrantse Broederschap en de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland géén bezwaren van principiële aard zien tegen het opheffen van de vrijstelling. Daarentegen, zo vervolgt de brief, hebben de R.K. Kerkprovincie, evenals de Gereformeerde Kerken in Nederland, de Evangelisch Lutherse Kerk en de Unie van Baptisten Gemeenten in Nederland wél principiële bezwaren tegen het opheffen van de vrijstelling voor ambtsdragers.

Interessant is de nadere standpuntbepaling van de Nederlandse bisschoppenconferentie van de R.K. Kerkprovincie. Bisschop Bluysen schrijft namens die conferentie in een brief van 20 april 1978 aan staatssecretaris Van Lent o.a.: "..... het blijft noodzakelijk dat de wetgever principiële erkent, dat de kerken en hun ambtsdrager zelf moeten kunnen bepalen of zij meewerken aan de krijgsmacht, gezien het grote verschil tussen haar doelstelling en die van de kerken".

Van de Gereformeerde Kerken in Nederland zijn ons geen argumenten bekend geworden. Trouwens, wie wist tot dusver, dat deze kerken „principiële bezwaren tegen het opheffen van de vrijstelling voor ambtsdragers" zouden hebben? Nooit van gehoord. En als het al zo zou zijn, een verrassend standpunt, waarvan met verbazing kennis wordt genomen. Een andere zaak is, dat een aantal kerkgenootschappen "practische problemen" zien, o.a. vanwege het geringe aantal en de mogelijke onmisbaarheid van ambtsbekleders en van personen daartoe in opleiding. Daarop is bijvoorbeeld ook gewezen door o.a. het Kerkgenootschap

Door dr.

W. de Kwaadsteniet;
CDA-Tweede Kamerlid

Verbond van Liberaal-Religieuze Joden in Nederland, het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap en de Hoofdcmissie voor de Zaken van het Portugees-Israëlitisch Kerkgenootschap in Nederland, welke drie echter eveneens géén principiële bezwaren hebben tegen afschaffing van de vrijstelling.

Het is overigens volstrekt duidelijk, dat indien er bijzondere omstandigheden, bijvoorbeeld onmisbaarheid, aanwezig zijn, via uitstel en eventueel via vrijstelling op grond van "aanwezigheid van een bijzonder geval" aan gerechtvaardigde belangen tegemoet gekomen kan worden. Daarvoor is geen (principiële) aparte vrijstelling (opleiding) geestelijk ambt nodig.

Voorlopig

Wij komen nu weer terug op de benaderingswijze van de bewindslieden. De betreffende passage uit de brief d.d. 21 december 1978 van Van Lent aan de Tweede Kamer hebben wij hierboven al geciteerd. In de nota van 25 mei jl. schrijven de bewindslieden als vervolg daarop: "Uit de daarna aan de vaste commissie (voor defensie) overgelegde stukken uit de correspondentie, die over deze zaak met de kerkgenootschappen is gevoerd, blijkt dat een belangrijk deel van de kerkgenootschappen principiële bezwaren heeft tegen het afschaffen van de vrijstelling van ambtsdragers.

Bovendien is er geen praktische noodzaak deze vrijstelling af te schaffen.

Omdat de bezwaren tegen het afschaffen van de vrijstelling ten aanzien van degenen in opleiding minder zwaarwegend zijn, vinden wij dat deze vrijstelling kan vervallen." Voor het afschaffen van de vrijstelling voor studenten is een wetswijziging in voorbereiding.

Ten aanzien van het al dan niet opheffen van de vrijstelling voor ambtsdragers bleek tijdens het debat op 11 juni jl. dat de bewindslieden op dit punt toch nog géén definitief standpunt hebben ingenomen. Dit in tegenstelling tot hetgeen men uit de weergegeven citaten uit de brief d.d. 21 december 1978 en de nota d.d. 25 mei 1979 kan lezen.

De staatssecretaris bleef in zijn reacties op vragen van diverse Kamerleden ten aanzien van dit punt weliswaar wazig, maar Van Lent verklaarde overigens terzake toch: "Ten aanzien van het punt vrijstelling geestelijk ambt zijn wij ook nog met de kerken in gesprek om een en ander zo goed mogelijk te onderbouwen. Vandaar dat ik nog geen definitief standpunt op dit terrein (op dit punt) naar voren kan brengen. Het overleg gaat voort."

Interruptie-debat

En in een interruptie-debat in de tweede termijn zei Van Lent o.a. ook: "Ik geloof dat het juist is om als regering, als men van verschillende zijden argumenten hoort – men weet, dat zij nogal genuanceerd zijn – uiteindelijk met een geargumenteerde brief aan de Kamer te komen, waarin wordt gezegd wat uiteindelijk onze beslissing zal zijn, maar gelet op de stand van het overleg zeg ik, dat er nu geen reden is om deze (cursiveringen van mij, De Kw.). Hoe men dit ook keert of wendt, uit het debat is daarmede naar voren gekomen dat er – in tegenstelling tot

wat bleek uit de schriftelijke stukken – nog géén definitieve standpuntbepaling van de regering is. En dat is maar goed ook. In de eerste plaats omdat er nog overleg is met de kerken. In de tweede plaats omdat er van de zijde van de regering nog geen eigen duidelijk en goed beargumenteerd verhaal (naar voren gekomen) is terzake van het al dan niet juist zijn van een aparte, principiële vrijstellingsgrond voor ambtsbekleders.

Het wordt nu overigens wel zo langzamerhand tijd, dat er op dit punt duidelijkheid komt en een beslissing wordt genomen. Deze zaak sleept zich immers al voort sinds in maart 1966 H. Algra namens de gehele ARP-Eerste-Kamerfractie verklaarde, dat het zeer belangrijk zou zijn "om deze uitzonderingsbepaling voorgoed te laten verdwijnen". Wij hopen, dat het overleg met de kerken nu snel wordt afgerond. Wij hopen, dat wij bijvoorbeeld ook kennis kunnen nemen van de "principiële bezwaren" van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Eigen verhaal regering

Wij hopen, dat wij ook een duidelijk en goed beargumenteerd eigen verhaal van de regering onder ogen zullen krijgen, waarom de vrijstelling ambtsbekleders wel kan worden afgeschaft of niet zou moeten worden afgeschaft.

Er ligt al sinds 31 januari 1977 een motie bij de Kamer om de vrijstelling te doen vervallen. Die motie is sindsdien nog steeds aangehouden. Er zal natuurlijk wel binnen afzienbare tijd ooit eens een beslissing over genomen moeten worden.

Wij hopen, dat er t.z.t. een beter debat over deze zaak mogelijk zal zijn, waarin op de diverse – ook onzerzijds gestelde – vragen nauwgezet wordt ingegaan. Het is goed te blijven bedenken, dat – na alle overleg – door de wetgever (regering en parlement) uiteindelijk zelf een beslissing zal worden genomen.

Spanningen tussen natuurbescherming en landbouw nemen toe

Door H. Wisselink; CDA-Tweede-Kamerlid

In Ootmarsum is enkele weken geleden door een groepje boeren uit protest een aantal bomen omgezaagd in het prachtige natuurreservaat het Agelerbroek. Jarenlang was hun beloofd dat zij cultuurgrond zouden terugkrijgen ter compensatie van de grond in het natuurreservaat. Deze ruiling is door allerlei procedures zo lang op sleeptouw genomen dat het geduld eindelijk oprakte met alle gevolgen van dien.

Met de meeste boeren valt heus wel te praten over bescherming van waardevolle gebieden, maar zij zeggen: voor wat hoort wat. Dat betekent of compensatie door middel van uitruil met de door de Dienst Beheer Landbouwgronden verworven normale cultuurgronden of compensatie in geld, zodat zij zelf elders kunnen aankopen of een goede beheersvergoeding voor de inkomensderving vanwege de lagere opbrengsten, die reservaatgronden nu eenmaal met zich meebrengen. Bij de beheersvergoedingen moet er een contract afgesloten worden geheel op vrijwillige basis. Het nare is echter dat bij de uitwerking veel voetangels en klemmen opdoemen en bovendien de vergoedingen veelal te laag gesteld worden. De boeren zitten wat hun inkomens betreft, in tegenstelling tot andere groepen uit de samenleving,

toch al op de nullijn of zelfs nog lager. Zij staan met de rug tegen de muur en willen niet voor een koopje de beheersvoorwaarden accepteren. Uitrui met normale cultuurgronden is derhalve de beste oplossing maar de grondmobiliteit is helaas juist in gebieden van grote landschappelijke waarde erg gering. Volgens mij zijn de ambities van de zijde der natuurbescherming te groot. Omdat de financiële middelen krap zijn en de cultuurgrond schaars, zal bij de reservaatvorming niet te veel hooi op de vork genomen moeten worden. Het beginsel van de relatiemotie onderschrijft men wel, maar in de de uitwerking ligt de pijn.

Voor alles is nodig dat er duidelijkheid komt en dat de meest urgente gebieden moeten worden uitgezocht. Bij het opmaken van Streekplannen dient hier terdege rekening mee gehouden worden. Wat ook in ons land zal worden geregeld om de waardevolle gebieden te beschermen men zal steeds voor ogen moeten houden dat de boeren hierbij niet gemist kunnen worden. Zonder hen zal het landschap verpauperen, gewoon omdat onderhoud door derden onbetaalbaar is. De boer kan het landschap het beste dienen door gewoon boer te blijven. Dat moeten de overheden van alle bestuurs-lagen goed beseffen. Bovendien het zij nogmaals gesteld: voor wat hoort wat. Bij inkomensderving vanwege de voorgeschreven beperkingen zal men hier niet omheen kunnen, anders komen er brokken van, zoals in Ootmarsum.

Fiasco socialistisch welzijnsbeleid

Het Amsterdamse probleem van de opvang van heroïne-verslaafden is opgelost door het particulier initiatief (een bundeling van kerkelijke en Surinaamse welzijnsinstellingen). Een aanbod van de christelijke instellingen was in het verleden door het gemeentebestuur hooghartig afgewezen. Socialistische menen dat welzijnswerk uitgevoerd moet worden door de overheid. Democratisch zelfbestuur van kleine gemeenschappen is hun ideaal, particuliere organisaties passen niet in dit beeld.

De botsing van wethouder Vorrink met de wijken kan haar leren dat de basis niet uit zichzelf solidair is, ook niet als deze inspraak heeft. Daar is meer voor nodig. Levens- of wereldbeschouwing als drijvende kracht. En dus zijn particuliere organisaties de aangewezen uitvoerders van welzijnswerk. De Amsterdamse ervaring heeft dat weer eens keihard aangetoond.

NG COMMENTAAR

Vluchtelingen

Er schijnt nu eindelijk ernst gemaakt te worden met het probleem van de Indo-Chinese vluchtelingen. Over enkele weken komt een conferentie onder auspiciën van de Verenigde Naties bijeen en een aantal regeringen, waaronder de Nederlandse, heeft een ruimer opnemingsbeleid aangekondigd. De Nederlandse toezegging voldoet weliswaar nog niet aan de verlangens, zoals die door de CDA-fractie zijn verwoord, doch betekenen wel een duidelijke verruiming. Indien uit de VN-conferentie de noodzaak van toelating van nog grotere contingenten mocht blijken, nemen wij aan dat het kabinetsstandpunt

daaraan zal worden aangepast. Het betreft hier immers letterlijk een zaak van leven of dood voor duizenden.

Vreemd

De Nederlandse Raad van Kerken heeft een brief geschreven aan de regering van Vietnam, waarin de grote bezorgdheid over het aldaar gevoerde beleid ten aanzien van de vluchtelingen wordt uitgesproken. Dat is een goede zaak, want daarmee wordt de eerst verantwoordelijke aangesproken. Des te bevreedender is een passage, waarin de Vietnamese regering wordt geprezen vanwege haar bereidheid mee te werken aan een meer geregelde en ordelijke emigratie van bepaalde categorieën mensen, mits andere landen bereid zouden zijn deze mensen op te nemen. Ook de Chileense regering was enige jaren geleden bereid slachtoffers van het regime aldaar naar het buitenland te gaan, maar – terecht – is zij daar nimmer om geprezen. Waarom gebeurt dat dan nu wel? De Raad wil toch niet Vietnam het recht toekennen haar onderdanen het land uit te werken, mits dat maar ordelijk gebeurt?

UIT DE ARJOS

Federatieraad CDJA

Boeiende discussie over CDJAgrondslag rapport

Aantjes moet terug in de actieve politiek nu uit het onderzoek van de commissie-Enschede gebleken is dat het rapport en de verklaring van prof. L. de Jong in november 1978 voorbarig en eenzijdig waren. Dat was de strekking van een van de uitspraken, die de CDJA-federatieraad op 23 juni deed.

Op het programma stonden de behandeling van een resolutie over inkomenspolitiek (zie elders op deze pagina) en het rapport „Heelmaken wat gebroken is” van de grondslagcommissie van het CDJA.

Moedig

CDJA-voorzitter Peter Heukels, opende de vergadering met een toespraak, waarin hij felle kritiek leverde op de bijdrage van de VVD-fractie aan het Voorlopig Verslag voor het wetsontwerp Zwangerschapsafbreking. Hij noemde het onbegrijpelijk, dat zij als een olifant in de porseleinkast de hoofdlijnen van het wetsontwerp onderuit haalt, en daarmee kiest voor een feitelijke wetteloosheid en het voortbestaan van het kabinet in gevaar brengt. Meer waardering wist hij op te brengen voor de houding van de CDA-fractie die door hem als moedig werd omschreven. Een principieel „nee” tegen abortus en een „nee” tegen medewerking aan wetgeving die het moet regelen, betekent, dat het CDA ook „nee” moet zeggen tegen regeringsverantwoordelijkheid, wanneer de huidige praktijk zich voortzet. Het CDA heeft echter gekozen voor meewerken aan wetgeving, waarbij aanvaard wordt dat een door een meerderheid niet aanvaarde norm van overheidswege niet opgelegd kan worden. Dat betekent dat de CDA-fractie de delegatie van beslissingsbevoegdheid van de overheid aan de burger heeft aanvaard, mits zij met waarborgen is omgeven.

Noodzakelijk is, dat er een anonieme registratie wordt ingevoerd om toetsing mogelijk te maken. Een abortusaanvraag moet worden

verstaan als een roep om hulp. Deze hulp moet in eerste instantie worden geboden door de arts, maar ook door andere deskundigen. Het betrekken van dezen bij de beslissing moet in het wetsontwerp worden verbeterd.

UNCTAD

Aandacht besteedde Peter Heukels ook aan het 1 juli-pakket dat door het kabinet door de Tweede Kamer was gelooft. Hij achtte de rek voor verdere bezuiniging niet meer aanwezig. De regering moet nog dit jaar met maatregelen komen om de inkomensstijging af te romen en zo werkgelegenheid te scheppen. Ook het scheppen van werkgelegenheid in het bedrijfsleven is immers een zeer belangrijke noodzaak, om ons sociale gebouw in stand te kunnen houden. Ook internationaal moet een rechtvaardiger inkomensverdeling tot stand komen. Te betreuen was dan ook dat er op de UNCTAD-conferentie geen vooruitgang werd geboekt naar een internationale economische orde. Teleurstellend was met name het gebrek aan eensgezindheid binnen de EG; en dat na de Europese Verkiezingen, terwijl er toch in het EVP-programma duidelijke dingen over staan.

Bedroevend achtte de CDJA-voorzitter het, dat de Amerikaanse Senaat voor het SALT-accord moet worden gepaaid met een nieuwe raket met tien kernkoppen. En dat terwijl binnen de Salt de onderhandelingen zo lang duren, dat het bedrag bij het ondertekenen al weer achterloopt op de ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de problemen rond de zogenaamde grey area-wapens. Tot zover enkele fragmenten uit de rede van Peter Heukels op de CDJA-federatieraad.

Grondslagrapport

Jan Eerbeek – lid van de grondslagcommissie – gaf een toelichting op het rapport „Heelmaken wat gebroken is”. De commissie is er van meet af aan van uitgegaan, dat een gemeenschappelijke visie op het functioneren van de grondslag slechts dan ontwikkeld kan worden als daaraan voorafgaat een gemeenschappelijke visie op de relatie tussen evangelie en politiek. De betekenis die het Evangelie heeft voor de samenleving wordt in de eerste drie hoofdstukken van het rapport aangegeven. Wij leven in een ontlusterde wereld waar niet de gerechtigheid en de vrede, maar de

ongerechtigheid en de onvrede hoogtij vieren. Een wereld waar de één zich vastbijt in de bewapening en de welvaart en de ander nog geen korst brood heeft om z'n tanden in te zetten. De oorzaken die ertoe hebben geleid dat zo'n wereld kan ontstaan concentreren zich in het rapport op 2 punten:
■ structurele ongerechtigheid en onvrede in nationale en internationale samenlevingsverhoudingen
■ het beeld van de westerse mens, die zich laat knechten door het materiële en daar z'n zekerheid en geluk zoekt.
Politiek bedrijven vanuit het Evangelie in de 20e eeuw is tegen de werkelijkheid van de ontlustering in geloven dat het niet alleen anders moet maar dat het ook anders kan. Daarom moeten we meer letten op de signalen van hoop, die overal ter wereld worden uitgezonden. Jan Eerbeek was het niet eens met de kritiek dat het rapport een te somber beeld geeft van de wereld. Er wordt een realistisch beeld gegeven: de zaken in de wereld worden niet anders voorgesteld dan ze zijn. Als je dat tot je door laat dringen dan kun je daar inderdaad somber van worden. Maar dat wordt aan de lezer overgelaten. Iemand die vindt dat de schildering van de wereld niet realistisch is behoort feiten aan te dragen om dat aan te tonen.

Chr.-dem. partijformatie

Over de betekenis van christen-democratische partijformatie merkte Jan Eerbeek op dat deze slechts geloofwaardig is als zij bereid is op basis van een grondige analyse van de nationale en internationale samenlevingsverhoudingen de fundamentele en radicale kritiek die Jezus had op de instituties en structuren van zijn tijd naar onze tijd toe te vertalen en in een hervormingsgezind beleid gestalte te geven. Christen-democratische politiek zal zich echter niet alleen moeten richten op de structuren van de samenleving, maar ook een beroep moeten doen op de mensen om ook in hun persoonlijk leven vanuit een nieuwe mentaliteit, een nieuwe levensstijl te gaan leven. Niet met woorden, maar vooral met daden laten zien dat het anders kan. Christen-democratische politiek zal zo zelf moeten worden tot een signaal van hoop, waardoor meer wordt aangericht aan vernieuwing dan zij zelf in instituties en structuren kan vastleggen. Het rapport is een poging om onder woorden te brengen dat wij vanuit een gemeenschappelijke oriëntatie op het Evangelie politiek willen bedrijven en dat wij de lijnen

Vervolg op pag. 10

Resolutie inkomenspolitiek

De federatieraad van het CDJA, in vergadering bijeen te Utrecht op 23 juni 1979, overwegende,

■ dat rechtvaardiger inkomensverhoudingen een kernpunt zijn in het CDA-programma „Niet bij brood alleen”, waarin nadruk wordt gelegd op herwaardering van het welvaartsbegrip, de ontwikkeling van een nieuwe levensstijl en selectieve groei,
■ dat de ernst van de sociale economische situatie een strakke inkomensontwikkeling vereist,
■ dat de hogere inkomensstijging dan was gepland de doelstelling van de regeringsplannen (terugdringing van de werkloosheid en de inflatie) bedreigt,
■ dat inkomensmatiging als perspectief meer werkgelegenheid moet bieden, adviseert het federatiebestuur van het CDJA uit te spreken
■ dat het kabinet in het aangekondigde overleg met de sociale partners een pakket met de volgende samenhangende inkomenspolitieke voorstellen in

moet brengen,
a) een nullijn voor de inkomens boven het modale inkomen,
b) een koopkrachtgarantie voor de inkomens beneden modaal,
c) aftopping van de prijscompensatie bij f 50 000,-
d) zuivering uit de prijscompensatie van de stijging van energiekosten en van de prijzen van de meest schaarse grondstoffen,
e) een scherpere differentiëring van het percentage van de kortingen op de groei van de sociale uitkeringen,
f) actieve steun van de overheid aan de totstandkoming van arbeidsplaatsenplannen in bedrijven en op bedrijfstakniveau.
■ dat indien dit overleg desondanks geen gunstig resultaat heeft, de indiening van een machtigingswet ernstig overwogen moet worden,
■ dat de aangekondigde raamwet inkomensvorming, de wet op de VAD en een wet ter

hervorming van de raden van commissarissen spoedig moeten worden ingediend,
■ dat de voorstellen Hofstra (zuivering van inflatiegevolgen uit de belastingheffing) spoedig dienen te worden doorgevoerd, en voor zover dat voor de laagste inkomens tot negatieve gevolgen leidt, in de bezits- en inkomensverhoudingen, deze met behulp van inkomenspolitieke en andere daartoe geëigende instrumenten gecorrigeerd moeten worden,
■ dat spoedig moet worden overgegaan tot invoering van een super BTW op energieverlindende en milieubedervende producten,
■ dat op de kortst mogelijke termijn studies moeten worden uitgevoerd naar de mogelijkheden om de fiscale afwenteling van de op inkomensmatiging gerichte maatregelen te verhinderen,
■ dat om tot een nadere invulling van het begrip rechtvaardige inkomensverhoudingen te kunnen komen de spoedige instelling van de raad voor het inkomensbeleid wordt vereist.

NO GEMEED

Aantjes terug?

De C.D.J.A.-federatieraad heeft uitgesproken dat mr. Aantjes terug moet in de politiek, omdat „de konklusies van het rapport De Jong eenzijdig en voorbarig waren.” Nu zijn er inderdaad bossen vraagtekens te plaatsen bij dat rapport maar om nu onmiddellijk te roepen „Aantjes terug in de politiek” gaat mij wat te ver. Het andere uiterste uitspreken („Aantjes nooit meer terug in de politiek”) gaat mij ook te ver. Het gaat mij erom dat je op moet passen met zulke uitspraken als het C.D.J.A. deed. Daardoor worden én mr. Aantjes én de C.D.A.-fractie in een positie gemanoeuvreerd, waarin de verwachtingen te hoog gespannen kunnen zijn.

Sociaal-economisch beleid

Met het „1-julipakket” heeft het kabinet weer een aantal ingrijpende maatregelen genomen op het sociaal-economisch terrein. Het sociaal-economisch beleid van het

kabinet wordt van verschillende kanten hevig bekritiseerd. De kritiek draait om de volgende punten:

a. De correcties op de berekeningswijze van de sociale uitkeringen gebeuren als voorschot op een nog te verwachten SER-advies. Dit kan vanuit financieel oogpunt bitter noodzakelijk zijn, maar dan valt het naar voren halen van de stijging van sociale uitkeringen van 1 januari 1980 niet te begrijpen. Het kabinet zal naar zijn mening dan ook eens duidelijk maken hoe het nu zit met de berekeningswijze van de sociale uitkeringen. De meningen daaromtrent zijn geenszins eensluidend, hetgeen de aanvaardbaarheid (legitimatie) van het beleid geenszins bevordert.
b. De kortingen op de stijgingen van inkomens van ambtenaren en de zg. „trendvolgers” staan geheel op zichzelf. Het heeft er veel van weg dat het kabinet steeds groep na groep werknemers op het oog heeft m.b.t. beperking van de inkomensstijging, maar waarbij de argumentatie steeds wisselt. Bij de ambtenaren ging het om

hun rechtspositie e.d., bij de trendvolgers om een berekeningswijze, bij de volgende groep zal het wel gaan om.....

c. Wanneer het kabinet maatregelen neemt t.a.v. inkomens, lijkt het in het Nederlandse bestel voor de hand te liggen overleg te voeren met daarvoor in aanmerking komende belangengroepen. Hoewel er dan allerlei mistige situaties ontstaan in het raakvlak tussen regering en vijfde macht – om de woorden van Den Uyl te gebruiken – is dit noodzakelijk om enige steun voor het beleid te verkrijgen. Minister Albada heeft in Vrij Nederland wel gezegd dat de vakbeweging niet is ingegaan op allerlei initiatieven zijnerzijds, maar hij handelt in het kader van Bestek '81 en dat kader wijst de vakbeweging af. Dan lijkt het me wat moeilijk overleg voeren.

d. Het kabinet heeft nog geen alomvattend inkomensbeleid op poten gezet, terwijl zoets van vele zijden hoogst wenselijk wordt geacht. Op zichzelf is dit wel terecht, maar of zoiets lukt is de vraag. In vier jaar is het kabinet Den Uyl ook niet veel verder gekomen dan een Nota Inkomensbeleid, waar geen vervolg aan is gegeven. Minister Albada heeft nu enkele initiatieven genomen: 't is te hopen dat hij de klus op een goede manier kan klaren. Zoets is hard nodig. Deze week stond in de krant dat de sociale premies volgend jaar

fors omhoog moeten. De arbeidskosten zullen – bij ongewijzigd beleid – dan wel weer flink uit de hand lopen. En dan zijn we weer even ver van huis.

e. Op één punt is het kabinet erg goed: het vooruitschuiven van de problemen. Minister Andriessen zit én met een lege schatkist én met een te

groot financieringstekort. Belasting versneld innen en uitgaven wat later doen, brengt mij op de gedachte dat dit kabinet van jongens met pit, mannen van stavast als lijfspreuk hanteert: „Na ons de zondvloed”.

Leo Euser
lid redactie-kommissie

De ARJOS

zoekt op korte termijn een

SEKRETARIS

(mnl./vr.)

- middelbare of gelijkwaardige opleiding
- organisatorische kwaliteiten

Van kandidaten wordt verwacht dat zij instemmen met de grondslag en de doelstelling van de ARJOS en dat zij bereid zijn aan de samenwerking met onze zusterorganisaties in het CDJA in politiek, organisatorisch en bestuurlijk opzicht vorm en inhoud te geven.

Sollicitaties richten aan de voorzitter van de ARJOS, Klaas de Vries, Raamstraat 102, 2613 SG Delft.

Energievoorziening: Zorgenkind van de toekomst

Sinds 1973 kampt de geïndustrialiseerde wereld met het probleem van de energievoorziening. In dat jaar slaagden de olieproducenten er in een nagenoeg gesloten front te vormen. Vanaf dat moment was de grondstof olie niet alleen een politiek wapen maar vormde ook een hefboom in het internationale herverdelingsvraagstuk. De westerse wereld reageerde volstrekt in verwarring.

Nu, zes jaar later, moeten wij constateren dat van een gemeenschappelijk energiebeleid nog weinig terecht is gekomen. Slechts enkele incidentele gebeurtenissen waren voldoende om ons hernieuwd met de neus op de feiten te drukken. De politieke crisis in Iran en een strenge winter demonstrenen onze kwetsbare positie en het pijnlijke gebrek aan een Europese energiepolitiek. Enkele cijfers onderbouwen dit verder. De importafhankelijkheid van de EEG van de voor onze economie vitale grondstof energie bedraagt 55%. Bijna 40% van de in de EEG geïmporteerde olie is afkomstig uit Saoedi-Arabië en Iran. Het energieverbruik per hoofd van de bevolking uitgedrukt in aardolie-equivalent bedraagt 7800 kg voor de V.S., 3100 kg voor Europa en 300 kg voor de ontwikkelingslanden. Uitspraken van de Europese Raad in Straatsburg laten evenmin twijfel bestaan over de ernst van de situatie. De Raad is van mening dat dringend actie geboden is, dat er een permanent gebrek aan evenwicht is tussen vraag en aanbod van olie en dat de wereldenergievoorziening zowel op lange als op korte termijn precair is. Zij waarschuwt dat het uitblijven van een gemeenschappelijk energiebeleid gericht op besparing en alternatieve energiedragers zal leiden tot een economische en sociale crisis in de wereld. In de Tweede Kamer is dezer dagen

het energiebeleid en de zorgwekkende situatie op de oliemarkt aan de orde geweest. Deze situatie gebiedt ons om in de toekomst zuiniger met onze energie om te springen. Op korte termijn kunnen wij (helaas) slechts een bijdrage leveren via een effectief doorgevoerd besparingsbeleid, op middellange en lange termijn zal dit ondersteund moeten worden met verbetering van het rendement van het energiegebruik en het ontwikkelen van nieuwe energiedragers of het verleggen van bestaande energiedragers m.n. kolen. Beide beleidslijnen moeten structureel van aard zijn. Het programma van het CDA zegt: Een verantwoord beheer van Gods schepping. Daar dient ons beleid aan getoetst te worden. In menig opzicht kan de manier waarop wij met deze vitale grondstof omspringen deze toets der kritiek niet doorstaan. Het rendement binnen de EEG komt uit op $\pm 50\%$, d.w.z. een verlies van om en nabij de helft. Daarbij kunnen wij tevens constateren dat er sprake is van energievervalsing soms zelfs aanzienlijke verspilling.

Korte termijn

Het feit dat besparing op het ge-, resp. verbruik van energie het enige directe instrument is dat wij kunnen inzetten om aan een nieuwe dreigende energiecrisis het hoofd te bieden geeft onze politiek-strategische afhankelijkheid weer. Dit instrument zal ten volle ingezet moeten worden in het bewustzijn dat het geen definitieve oplossing kan bieden. Dat is ook niet mogelijk bij een structureel vraagstuk van deze omvang. Energiebesparing is slechts „tijd kopen”, tijd om nieuwe energiebronnen op te sporen en technieken te ontwikkelen om de energie waarover we beschikken effectiever te gebruiken. Maar daar moet dan wel onverwijd werk van gemaakt worden. Op korte termijn zijn vele maatregelen te bedenken zoals het bevorderen van het selectieve autogebruik, het stimuleren van diesel- en lpg-autogebruik, het terugdringen van het huishoudelijk energiegebruik, het

Door R. van der Linden;
CDA-Tweede-Kamerlid

belasten van energieverslindende apparatuur, toestaan van maximum temperaturen in publiek- en semi-publieke gebouwen, verbieden lichtreklames en etalageverlichting na een bepaald tijdstip, straat- en autowegverlichting, isoleren van woningen en gebouwen, hanteren van het prijsmechanisme, actief voorlichtingsbeleid, etikettering, e.a. Uitgangspunt zou kunnen zijn dat wie of wat tot overmatig energieverbruik leidt, en daardoor ook een grotere bijdrage levert aan de schaarste op de markt, ook zwaarder belast wordt. Ook de maatregelen die op korte termijn genomen kunnen worden en die direct tot besparing leiden dienen structureel van aard te zijn.

Lange termijn

Ter onderbouwing van een effectiever toekomstgericht energiebeleid zijn maatregelen op langer termijn van levensbelang. Met name op het gebied van de rendementsverbetering van het energiegebruik kan zeker op termijn heel wat gebeuren. Het is van het grootste belang dat aan het regeerakkoord, dat spreekt van een stelselmatig energiebesparingsbeleid, meer en snel inhoud gegeven wordt.

De lange-termijnmaatregelen moeten zich op 3 punten toespitsen.

1. Research en ontwikkeling gericht op alternatieve energiedragers in de toekomst (inclusief kernenergie), en effectiever gebruik van de bestaande.
  2. Herwaardering van bestaande energiebronnen, met name kolen.
  3. Onderzoek naar de bijdrage die landbouwalcohol, methanol en biomassa aan het energievraagstuk kunnen leveren.
- Uitgangspunt van het beleid mag niet de (toevallige) voorzieningssituatie zijn maar moet gebaseerd zijn op:
- het feit dat energie schaars is en voor de voorzienbare toekomst schaars blijft.
  - het tegengaan van verspilling en het verhogen van het rendement van het energiegebruik.
  - het intensiveren van de inspanningen op het gebied van research en ontwikkeling en het zoeken naar alternatieve energiedragers. Uit het angstwekkende feit dat een enkel land in staat is om via de bediening van de oliekraan de westerse wereld in ernstige problemen te brengen trekken we nog steeds onvoldoende lering.

Rol van de Overheid

De Overheid heeft bij het richting geven aan een nieuw bewuster energiegebruik een belangrijke taak, niet alleen omdat zij zelf voorop dient te gaan maar evenzeer omdat zij de draagwijdte van de problematiek meer dan welke individuele burger kan overzien. De houding van de Overheid (zowel lagere als hogere) is in hoge mate bepalend voor de geloofwaardigheid van een energiebesparingsprogramma en energiebeleid. De weg van besparing, effectiever aanwending, research en ontwikkeling moet resoluter ingeslagen worden. In de huidige situatie en in het licht van het structureel karakter van de problematiek kan alleen een pakket van maatregelen met een verplichtend karakter de gewenste zekerheid opleveren.

Vrijwillig – verplicht

Er is een vijftal redenen dat ervoor pleit om maatregelen een verplichtend karakter te geven.

- 1) De situatie is te ernstig om nog langer te wachten.
- 2) Het gaat om een structureel probleem.
- 3) De uitkomst van vrijwillige besparing is te onzeker.
- 4) De jaren '73 en volgende hebben

geleerd dat vrijwillige besparing slechts een beperkte tijdsduur effectief functioneert en dat vrij snel verslappingsverschijnselen optreden. 5) Een groot aantal landen binnen de EEG heeft maatregelen met een verplichtend karakter genomen. Onze levensstijl is afgestemd op energieovertuulde terwijl in de voorzienbare toekomst energie een schaars produkt zal blijven. Daarom is het van belang dat het traditionele groeiritm wordt doorbroken met een aanzet gericht op een besparing die aanzienlijk hoger ligt dan 5%. Slechts een stelselmatig en effectief beleid kan een groeiend bewustwordingsproces bij de burgers in gang zetten. De beste waarborg voor het welslagen van zo'n beleid vormen wettelijke maatregelen gericht op een eerlijke verdeling van de schaarse middelen. Een belangrijk onderdeel zijn de consequenties voor de ontwikkelingslanden. Deze consequenties worden door onze eigen problemen volstrekt ten onrechte overschaduwd. Deze zijn hoofdzakelijk van tweeërlei aard, n.l. het versnelde opteren van de voorraden op langere termijn, wat vooral ook consequenties heeft voor de ontwikkelingslanden, en het feit dat hiervan een extra negatieve werking kan uitgaan voor hun betalingsbalans, als gevolg van de sterke prijsstijging die wordt veroorzaakt door vooral de vraag uit de geïndustrialiseerde landen. West-Europa, bij monde van de heer Brunner, commissaris bij de Europese Gemeenschap, verwijt de Verenigde Staten te hoge olie-importen. Kunnen de ontwikkelingslanden niet met hetzelfde recht deze zelfde opvatting verkondigen ten aanzien van West-Europa?

Wij mogen echter niet alle heil verwachten van de maatregelen van de overheid. Iedere burger moet er zich van bewust zijn dat besparing een appél is aan zijn persoonlijke verantwoordelijkheid zowel vanwege de onderlinge solidariteit als de solidariteit met de derde wereld. Slechts indien een dergelijk beleid gedragen wordt door brede groepen van de samenleving kan het een kans van slagen hebben. Het uitdragen van een dergelijke boodschap dient tot de CDA-stijl te behoren die appelleert aan een bewustere levensstijl, aan een verantwoord beheer, aan de bekommernis om anderen in deze wereld en de persoonlijke verantwoordelijkheid.

CDJA-federatieraad

Vervolg van pag. 9

Discussie

Tijdens de discussie die op de toelichting van Jan Eerbeek volgde werd o.a. gesteld dat het rapport door het taalgebruik ontoegankelijk was voor bepaalde groepen mensen. Daartegenover stelde de commissie dat het opnieuw vertalen van bijbelse notities voor de politiek altijd inspanning van mensen vraagt om dat zich eigen te maken. De discussies in de grondslagcommissie hebben dat ook bewezen.

Sommige mensen zochten achter het rapport een bepaalde theologische denkriching. (Bevrijdingstheologie) Kun je zo'n theologie, die vanuit de Latijnsamerikaanse situatie is ontstaan zo maar op onze samenleving overplanten? zo vroeg men zich af. Gaat de commissie niet te ver in het aangeven van concrete politieke oplossingen? Is een zekere scheiding tussen de omschrijving van de grondslag en de politieke implicaties ervan niet noodzakelijk? De commissie liet in antwoord op deze vragen weten dat niet gekozen was voor een steriele benadering van de grondslag. De samenhang met de politieke consequenties heeft altijd voorop gestaan. De grondslag alleen hoeft ook nog niets te zeggen. Algemeen aanvaarde termen als gerechtigheid zeggen op zichzelf niet veel als je er niet bij zegt wat dat politiek concreet betekent. In zekere

zin kan het CDJA-rapport gezien worden als een nadere aanduiding van de politieke overtuiging, waar de CDA-commissie Kremers zich mee bezighoudt.

Een vragensteller vroeg zich af of de grote nadruk op vernieuwingsgezindheid in het rapport

Resolutie W. Aantjes

De Federatieraad van het Christen-Democratisch Jongeren Appèl, in vergadering bijeen d.d. 23 juni 1979, Constaterende,

dat het op vrijdag 22 juni gepubliceerde rapport van de commissie-Enschede aangetoond heeft, dat het rapport en de verklaring van Prof. Dr. L. de Jong met betrekking tot de houding van Mr. W. Aantjes in de oorlog, voorbarig en eenzijdig waren,

Overwegende dat de belemmeringen voor een terugkeer van Mr. W. Aantjes in de actieve politiek weggenomen zijn, Roept het CDA op te bevorderen dat een terugkeer van Mr. W. Aantjes in de actieve politiek mogelijk gemaakt wordt.

wel juist was. Moet Christen-democratische politiek in sommige opzichten juist niet conservatief zijn? (ouderlijk gezag, gezin e.d.)

Richtwijzers

Jan Eerbeek antwoordde dat de Thora gegeven is als „geboden voor onderweg”, het zijn richtingwijzers naar het land waar het leven leefbaar is. De geboden zeggen op zichzelf niets: ze dienen ergens voor. Het ouderlijk gezag functioneert alleen als daardoor in het gezin de relatie ouders-kinderen tot zijn recht komt. Het gezin is op zichzelf ook niets, een institutie; het wordt pas iets als er mensen op weg zijn in een open relatie.

Deze en vele andere vragen, opmerkingen en kritiek (de taal van de overheid; het begrip bijbelse gerechtigheid) zal de grondslagcommissie van het CDJA „meenemen” om aan het eind van het jaar tot een gemeenschappelijke CDJA-standpuntbepaling te komen. De discussie op de federatieraad was daarvoor een goede aanzet.

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een
krachtige schakel bij
aan- en verkoop van
ruwveevoer.

UIT DE ARJOS

Arjos Leeuwarden

Arjos-Leeuwarden heeft 100 donateurs. Deze mijlpaal werd op 30 juni jl. bereikt. De honderdste donateur, dhr. D. Kramer, voorzitter

AR-kiesvereniging Wirdum, kreeg bij deze gelegenheid de jubileumbundel „bezinning en perspectief” aangeboden. Arjos-Leeuwarden heeft een eigen krantje „Nader Nieuws”. Personen die hierop een abonnement willen hebben of donateur willen worden van Arjos-Leeuwarden kunnen dat doen door overmaking van minimaal f 5,- op giro 3826844 t.n.v. Penn. Arjos-Leeuwarden te Leeuwarden.

Resolutie inzake Vietnamese vluchtelingen

De federatieraad van het Christen-Democratisch Jongeren Appèl, op 23 juni te Utrecht bijeen,

Constaterende dat:

- er op dit moment enkele tienduizenden tot honderdduizenden vluchtelingen uit Vietnam en Cambodja in aangrenzende landen verblijven,
- de Vietnamese regering aangekondigd heeft, dat er nog wel ca. 2,5 miljoen vluchtelingen te verwachten zijn,
- de Vietnamese regering niets voelt voor een conferentie over dit probleem,
- Thailand, Maleisië, Hong Kong en andere nabijgelegen landen nauwelijks of niet de mogelijkheden hebben deze mensen te helpen,
- de houding van de Vietnamese regering in deze zaak op zijn zachtst gezegd verwerpelijk te

noemen is,

- de oorzaak van het probleem niet ligt bij de opvang van de vluchtelingen, maar bij de houding van de Vietnamese regering zelf,
- de regering initiatieven dient te nemen om in internationaal verband, met name in Indonesië en Maleisië mogelijkheden tot opvang te scheppen,
- ook Nederland op ruimere schaal Vietnamese vluchtelingen, met name de bootvluchtelingen, zal moeten opnemen,
- de regering initiatieven moet nemen, om oplossingen van het probleem in Vietnam zelf te bevorderen, desnoods met drukmiddelen.

Kader- en vormingswerk

De Stichting politiek vormings- en scholingswerk CDA is het samenwerkingsverband van de Kader- en vormingsstichtingen van ARP, CHU en KVP. Gezamenlijk presenteren de vormingsstichtingen een programma voor de nog resterende maanden in 1979, met een uitloop naar de eerste maanden in 1980.

Basiccursussen

Met het doel de betrokkenheid van geïnteresseerde CDA-leden bij het CDA te bevorderen en hen te brengen tot een actief lidmaatschap, zullen op de basiccursussen een aantal schema's aan de orde worden gesteld, waarbij de deelnemers in staat worden gesteld kennis te maken met de organisatie, de uitgangspunten en de doeleinden van het CDA. De cursussen vinden plaats:

Almelo, in café-restaurant Suisse, Stationsplein 14

op donderdag van 10.00-16.30 uur.
20 september 1979 – organisatie van het CDA
– christen-democratische uitgangspunten.
4 oktober 1979 – sociaal-economische politiek
– volkshuisvesting
november 1979 – vrede en veiligheid actuele politiek.
22 november 1979 – welzijnsbeleid
– raadspel welzijnsbeleid
6 december 1979 – bezoek aan „politiek Den Haag”

II Arnhem in Hotel-restaurant Haarhuis, Stationsplein 1

op donderdag van 10.00-16.30 uur.
27 september 1979 – organisatie van het CDA
– christen-democratische uitgangspunten
11 oktober 1979 – sociaal-economische politiek
– volkshuisvesting
8 november 1979 – vrede en veiligheid
– actuele politiek
29 november 1979 – welzijnsbeleid
– raadspel welzijnsbeleid
13 december 1979 – bezoek aan „politiek Den Haag”

III Soesterberg in Centrum Kontakt der Continenten, Amersfoortseweg 20

op vrijdagavond en zaterdag, met

eventuele overnachting.
5/6 oktober 1979 – organisatie van het CDA
– christen-democratische uitgangspunten
2/3 november 1979 – sociaal-economische politiek
– volkshuisvesting
11/12 januari 1979 – actuele politiek
– vrede en veiligheid
8/9 februari 1979 – welzijnsbeleid
– raadspel welzijnsbeleid
De reiskosten boven f 10,- worden per bijeenkomst vergoed, op basis van kosten van het openbaar vervoer.

Deelname

Opgave tot deelname aan één van de basiccursussen kan door a. overschrijving van het cursusgeld ad .... op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, te Den Haag o.v.v. de cursus waar u voor inschrijft. b. toezending van bijgaand inschrijfformulier.

AANMELDINGSBON

Ik neem deel aan de basiccursus te:

- Almelo
 Arnhem
 Soesterberg

Naam:

Adres:

Woonplaats:

- lid ARP
 CHU
 KVP
 CDA

Deelnameformulier toezenden aan:
Stichting Kader- en Vormingswerk ARP
Dr. Kuiperstraat 3
2514 BA Den Haag

Cursus voor gemeenteraadsleden

Deze cursus is vooral bedoeld voor hen die in de praktijk te maken hebben met de problemen c.q. vraagtekens rondom de diverse onderwerpen. De onderwerpen worden ingeleid door een deskundige. Vervolgens vindt discussie plaats, die, mede omdat het aantal deelnemers beperkt is, leidt tot nuttige gedachtenwisseling en informatie over en weer.

Inschrijving

U kunt alleen deelnemen door tijdig het verschuldigde cursusgeld ad f 45,- over te maken op giro 3966745 t.n.v. Stichting politiek vormings- en scholingswerk CDA, Wassenaarseweg 7, 's-Gravenhage.

Na ontvangst van uw betaling ontvangt u het materiaal en nadere gegevens voor de eerste zaterdag. Reiskosten boven f 10,- kunt u te zijner tijd declareren. De inschrijving dient voor 10 oktober binnen te zijn. Op dat moment wordt bekeken of een cursus op een bepaalde plaats door kan gaan. Het aantal deelnemers per cursus is maximaal 15 personen. Vermeldt a.u.b. bij uw betaling duidelijk uw naam en adres en ook de cursusplaats waarnaar uw voorkeur uitgaat.

Onderwerpen

De cursus omvat het behandelen met elkaar op vier zaterdagochtenden van de volgende onderwerpen:

1. Bestek'81 en het gemeentelijke overheidshandelen
2. Milieubeheer
3. De „Arob”
4. Binnengemeentelijke decentralisatie: Wisselwerking raad/burgerij (commissies, openbaarheid, openheid etc.).

Waar – wanneer?

Leeuwarden	27/10	17/11	8/12	19/1
Assen	3/11	24/11	5/1	16/1
Zwolle	10/11	1/12	12/1	2/2
Amhem	27/10	17/11	8/12	19/1
Roermond	3/11	24/11	5/1	26/1
Eindhoven	10/11	1/12	12/1	2/2
Rotterdam	27/10	17/11	8/12	19/1
Goes	3/11	24/11	5/1	26/1
Breda	10/11	1/12	12/1	2/2
Utrecht	27/10	24/11	12/1	9/2
Hoom	3/11	1/12	19/1	16/2
Haarlem	10/11	8/12	26/1	23/2
Leiden	17/11	5/1	2/2	1/3

De cursus vangt aan om 9.30 uur precies en duurt tot ongeveer 12.30 uur.

Kadercursussen

In Breda en Haarlem worden kadercursussen georganiseerd, waarbij in tegenstelling tot het verkennend karakter van de basiccursussen diepgaander op de te behandelen thema's wordt ingegaan. De plaatsen waar en de data waarop deze worden gehouden worden nader gepubliceerd.

Studiedagen

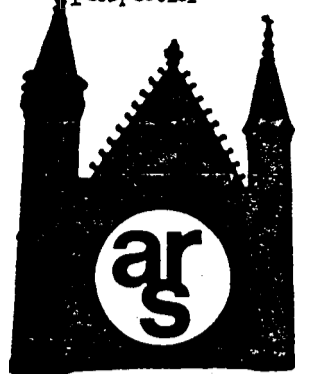
In samenwerking met verschillende CDA-organisaties en organen worden door de Stichtingen kader- en vormingswerk eveneens een aantal studieconferenties belegd.

I donderdag 4 oktober 1979 in de Jaarbeurs te Uffecht in samenwerking met het CDA-Vrouwenberaad een studie n.a.v. de door het CDA-Vrouwenberaad uitgebrachte brochure „Gezin: samenleven in verantwoordelijkheid”.

II zaterdag 27 oktober 1979 in „Hoog Brabant” te Utrecht verleent de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP zijn medewerking aan een studiedag ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het ARVC met als thema: „Arbeid! Bevrijding van de vrouw?”

III zaterdag 10 november 1979 in de Jaarbeurs te Utrecht in samenwerking met de Kuiperstichting een studiedag „Gezin en andere samenlevingsvormen”.

AR-staatkunde

In het juninummer van AR-Staatkunde:

VOLKSGEZONDHEID

Kuiper

WELZIJNSBELEID

Klop

INTERNATIONALE ECONOMISCHE ORDE
Van Drimmelen

BOEKBESPREKING

Jelle Zijlstra door Kooijmans

Den Uyl's Inzicht en Uitzicht, door Bogers

BON (in enveloppe zonder postzegel) sturen aan: Dr. A. Kuiperstichting, antwoordnummer 1904, 2500 WB 's-Gravenhage:

Ik abonneer mij op AR-Staatkunde
o f 40,- per jaargang
o f 28,- per jaargang (lid Arjos/CDJA, student)
o ik bestel het juninummer à f 5,-
Naam: .....
Adres: .....
Plaats: .....

Regionale projecten

In verschillende regio's zijn en worden uiteenlopende activiteiten ontwikkeld, waarvoor thans wel commissies zijn gevormd, speciaal belast met het organiseren van regionale cursussen en werkgroepen. De regionaal te ontwikkelen activiteiten worden door de vormingsstichting ondersteund met advies en een financiële bijdrage, die kan oplopen tot 70% van de kosten.

Bij drie benoemingen Partijbestuur voorziet snel in vacatures

Het bestuur van de partij heeft er geen gras over laten groeien om in de vacature te voorzien, die ontstaat door het vertrek van de huidige partijsecretaris. Het zou ook niet goed zijn wanneer deze post lang vacant zou blijven nu de drie partijen nog ruim een jaar verwijderd zijn van de voorgenomen fusie. In deze fase moeten er allerlei zaken goed worden geregeld.

Daarbij is een goede bezetting van het partijsecretariaat van veel belang. Met het oog daarop heeft het partijbestuur besloten snel te handelen en geen procedure te volgen die veel tijd vergt. Dat kon ook gemakkelijk, want de huidige adjunct-secretaris drs. C. Bremmer (31) had zich doen kennen als een toegewijd en enthousiast werker. Het partijbestuur had er dan ook geen enkele moeite mee om hem met ingang van 16 augustus 1979 te benoemen tot partijsecretaris. Op die manier valt er geen gat en is de voortgang van de werkzaamheden verzekerd.

Drs. C. Bremmer trad in 1973 in dienst van de partij als redactiesecretaris van Nederlandse Gedachten. Hij werd tevens belast met de organisatie van het kader- en vormingswerk van en voor de partij. Hij was toen juist afgestudeerd in politicologie en leerde in die jaren dat je soms – en bij de partij zelfs vaak – met veel dingen tegelijk bezig kunt zijn. Toen de heer M. N. G. Kool in augustus 1976 bij de partij vertrok was het dan ook logisch dat Bremmer adjunct-secretaris werd, daarbij tevens de plaatsvervanger van de secretaris. In die functie, door meer partijsecretarissen bekleed, leerde hij al een aantal vingeroefeningen, die hem het spel gemakkelijker zullen maken. Door de benoeming van de heer Bremmer moest er een nieuwe

adjunct-secretaris komen. Ook daarin heeft het partijbestuur inmiddels voorzien door de benoeming van de heer G. van den Berg (29) thans als stafmedewerker bij de partij werkzaam. Hij trad in 1974 in dienst van de ARP. Voordien was hij onderwijzer in Willemstad. Bij de partij heeft hij zich vooral met organisatie- en voorlichtingswerk beziggehouden. En ook dat is een zeer goede leerschool geweest. De laatste anderhalf jaar heeft hij vooral zijn sporen verdiend als secretaris van de Statutencommissie. Een klus die uiterst arbeidsintensief

was. Samen hebben Bremmer en Van den Berg zich beziggehouden met de organisatie van de viering van het 100-jarig bestaan van de ARP en wie aan deze manifestatie terugdenkt kan er zich alleen maar over verheugen dat beiden benoemd zijn tot respectievelijk secretaris en adjunct-secretaris. Ik voeg er een persoonlijke noot aan toe. Mijsz inziens heeft het partijbestuur een zeer verstandige beslissing genomen. Beide mensen zijn capabel en weten organisatorisch en politiek van wanten. Zij zullen zich geen knollen voor citroenen laten verkopen. Daar is niet alleen de ARP mee gebaat, maar ook het CDA als geheel. Het is bovendien voor mij plezierig op te merken dat ikzelf heb bevorderd, dat beiden bij de partij als stafmedewerker werden benoemd. Ook de overige medewerkers en medewerkers stemmen gaarne met deze benoeming in. Dat is tekenend voor de sfeer en de manier van omgaan met elkaar in het Kuiperhuis. Gaarne wens ik de beide benoemden geluk met hun benoeming. Kees en Gerrit sterke, wijsheid en vooral veel zegen op jullie werk. Nog is er overigens het einde niet. Ook Van den Berg liet een plaats achter. En ook die plaats moest vervuld worden wilden de werkzaamheden niet in de knel komen. In die vacature is inmiddels eveneens voorzien door de benoeming van mej. A. Raven (23), thans secretaris van de Arjos. Zij werd

dat in april 1977. Daarvoor was zij directie-secretaresse bij het Electriciteitsbedrijf te Groningen. Eveneens een benoeming, die hartelijke instemming kan hebben en die dat ook heeft. Onder de stafmedewerkers zal een herverkaveling van taken plaatsvinden en ook dat is een teken van goede teamgeest en van een bereidheid samen de schouders eronder te zetten. De enige die op dit moment met problemen zit is de Arjos. In dit nummer treft u dan ook een advertentie aan, want de Arjos wil graag op korte termijn een nieuwe secretaris. Bij een zo levende en goede jongerenorganisatie als de Arjos is, moet dat ook tot de mogelijkheden behoren. De Arjos heeft nooit om mensen verlegen gezeten. Zou dat nu wel het geval zijn?

D. Corporaal

drs. C. Bremmer

G. van den Berg

mej. A. Raven

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*Schimmelpenninck*

V.S.O.P.

*Het Rijkte Poken*FOUTEN
IN TELEFONISCH OPGEGEVEN
ADVERTENTIESkomen niet voor rectificatie
in aanmerking.

A. BAARS Azn.

**Exploitatie van
baggermaterieel B.V.**

VERKOOP EN VERHUUR

Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT

Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van ScheepslierenDORPSSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

„In het huis mijns Vaders zijn vele woningen.”

Johannes 14:2.

Met zijn hand in Gods hand is overleden

Mr. ANTONIE CORNELIS VAN DER SPEK

geboren 23 februari 1909.

Rotterdam: G. A. van der Spek-Pereboom

Bussum: Jan van der Spek
Marijke van Bork

Rotterdam: Derk van der Spek

Rotterdam: Madzy van der Vlist-van der Spek

Hans van der Vlist

Menno en Leonie

Schalkhaar: Bea van Blitterswijk-van der Spek

Jaap van Blitterswijk

Mariken en Dieuwke

Rotterdam: Heleen van der Spek

26 juni 1979

Breitnersingel 39

3055 BB Rotterdam

De bijzetting in het familiegraf heeft inmiddels plaatsgevonden
op de Algemene Begraafplaats te Ede.als het op
smaak aankomt...

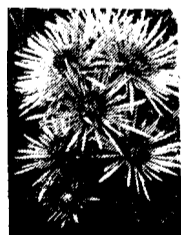
uw beste keus!

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDE DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN**A. van Houwelingen - Moordrecht**

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

UIT ONZE BOUW- EN
AANNEMERSWERELDSYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024
Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfschuren en loodsen etc.Utiliteits- en woningbouw
Kerklaan 9. Moordrecht.
Telefoon 01827-3044 en 3045

Handel & Industrie

CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSAANTHEMUMS

Burg. Eisenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland.
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NLIn de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.**N.V. GEBR. SALVERDA**

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35e jaargang nr. 28/29 - 21 juli 1979

Prof P. A. J. M. Steenkamp, voorzitter van de CDA-commissie Politieke Koers.

CDA- „smaak- nota”

In dit zomernummer van Nederlandse Gedachten vindt u de integrale tekst van de zogeheten „Smaaknota” van de CDA-commissie politieke koers, alsmede het begeleidende persbericht. Verder gaat het Tweede-Kamerlid De Kwaadsteniet in op de onlangs gehouden parlementsverkiezingen op de Nederlandse Antillen en treft u het volledige programma voor het seizoen 1979/1980 van de Stichting Kader- en Vormingswerk aan in dit nummer. Het volgende nummer van NG verschijnt over twee weken op 4 augustus a.s.

Commentaar Aantjes op rapport „Commissie van Drie”

In het vorige nummer van 7 juli jl. zijn wij uitvoerig ingegaan op de verschijning van de rapporten van de Commissie van Drie (Commissie-Enschedé) en van de Commissie-Patijn. Behalve een weergave van de hoofdpunten trof u ook aan een redactioneel commentaar, een beschouwing van partijvoorzitter De Boer en een samenvattend commentaar van Aantjes zelf op het rapport van de Commissie-Enschedé.

Behalve zijn in het vorige nummer reeds afgedrukte puntsgewijze commentaar op het rapport van de Commissie-Enschedé heeft hij ook een uitvoerig meer beschouwend commentaar gegeven, waartoe de commissie hem (evenals de heer De Jong) vooraf in de gelegenheid heeft gesteld en dat als bijlage bij het rapport zelf is opgenomen. Helaas leent de omvang ervan er zich niet toe dit verweerschrift in zijn geheel in Nederlandse Gedachten af te drukken. De slotbeschouwing eruit willen wij echter in elk geval ter kennis van onze lezers brengen.

Brochure

Voorafgaande aan deze slotbeschouwing gaat Aantjes uitvoerig op de verschillende onderdelen van het rapport in. Op tal van punten spreekt hij uiteraard zijn voldoening uit over het geheel andere licht, dat de bevindingen van de commissie werpen op zijn gedragingen gedurende de oorlogsjaren dan in het RIOD-rapport het geval was, terwijl daarnaast teleurstelling wordt uitgesproken over bijv. het niet in het onderzoek betrekken van de gymnasiumperiode

DEZE WEEK
IN NG:

Commentaar Aantjes op rapport Cie van Drie parlementsverkiezingen op Ned. Antillen pag. 1-2
Gelijke monniken, gelijke kappen II pag. 4
CDA-„smaaknota” pag. 5
Uit de Arjos pag. 6
St. Kader- en Vormingswerk pag. 7

en het buiten de beoordeling blijven van de gezindheid, beweegredenen, motieven. Uitvoerig en gedocumenteerd bestrijdt Aantjes de conclusies, die de Commissie gemeend heeft te moeten trekken ten aanzien van een (zij het gedurende slechts enkele weken en dan nog slechts puur formeel) lidmaatschap van de Germaanse SS, en de gronden waarop de commissie meende deze conclusie te kunnen baseren. Het is jammer dat de commissie op deze argumentatie niet meer is teruggekomen, vooral omdat met deze conclusie van de commissie tevens staat en valt haar zienswijze ten aanzien van het „verzwijgen” van dit element. Maar zoals gezegd, het is onmogelijk dit o.i. zeer goed geargumenteerde verweer in zijn geheel in ons blad op te nemen. Wij vrezen, dat de prijs van f 105,- voor de meesten ook te hoog is om het rapport zelf aan te schaffen. Wellicht zou Aantjes zelf nog eens kunnen overwegen de verschillende door hem gegeven commentaren tot een brochure om te werken. Want ook na het afrondende Kamerdebat van 28 augustus a.s. zal er ongetwijfeld belangstelling voor zijn zienswijze blijven bestaan.

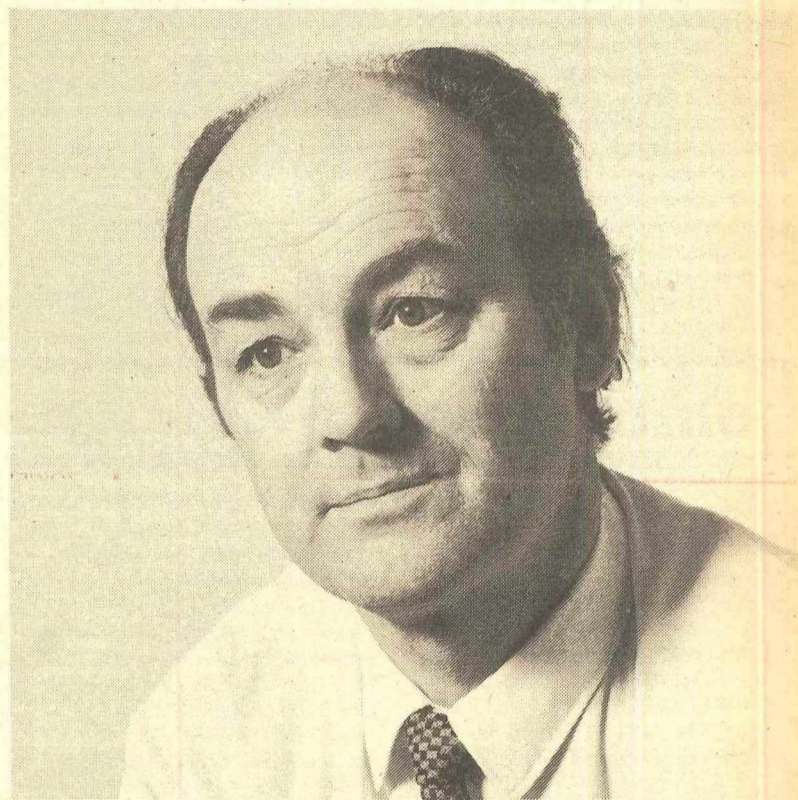
Slotopmerkingen

Aantjes besluit zijn in het rapport der Commissie van Drie opgenomen commentaar met een aantal slotopmerkingen, waarin hij na het diep ingrijpende afgelopen halfjaar zich nogmaals rekenschap geeft van zijn houding in en na de oorlog en waarbij hij ook zijn verhouding tot de anti-revolutionaire partij, het CDA en de politiek in het algemeen betreft. Die „slotopmerkingen” laten wij hieronder in hun geheel volgen. „Zoals uit het voorgaande blijkt, kan ik op sommige onderdelen uw conclusies niet volgen. Dit geldt met name de conclusie inzake een lidmaatschap van de GSS en wat daarmee samenhangt, bijvoorbeeld ten aanzien van de studentenzuivering. Ik realiseer mij dat dit (mede) een gevolg is van de omstandigheid dat uw taakstelling tot feiten en gedragingen was beperkt en daardoor voor een eindoordeel mijns inziens essentiële factoren als beweegredenen en gezindheden buiten beschouwing moesten blijven. Dit neemt niet weg - en ik wil dat graag tot uitdrukking brengen - dat ook ik reden heb uw Commissie erkentelijk te zijn dat zij de opdracht heeft willen aanvaarden. Daardoor is mijns inziens van mijn houding en gedrag in de oorlog een ander en reëler beeld ontstaan dan door de

publicaties van begin november 1978 was opgeroepen. Vergelijking van de conclusies van het RIOD-rapport met de resultaten van uw onderzoek kan daar mijns inziens geen twijfel over laten bestaan.

Geen ander beeld

Naar mijn mening is het aldus ontstane beeld niet wezenlijk anders dan in een aantal interviews van de laatste jaren naar voren is gekomen. Tot dat beeld behoort dat ik, gelijk ik nimmer heb ontkend en ook nu blijf erkennen, fouten heb gemaakt. Door de gebeurtenissen van de laatste maanden heb ik een stuk van mijn leven van ongeveer 35 jaar geleden opnieuw in details moeten nagaan en mij opnieuw afgevraagd: wat vind je er nu van? Het resultaat van die overwegingen wil ik in terugblik op die oorlogsjaren aan het slot van dit schrijven nog eens samenvatten. Anders dan vele anderen, ook leeftijdgenoten, heb ik in het begin van de oorlog onvoldoende het ware karakter van de Duitse macht en van de nationaal-socialistische krachten doorzien (overigens geen kwestie van jaren, zoals door sommigen is gesuggereerd, maar van maanden en zonder dat dit tot enig lidmaatschap van een nationaal-socialistische organisatie of tot enige activiteit in die

geest heeft geleid). Ik had niet naar Duitsland moeten gaan. Aan de uitzending door PTT had ik mij moeten trachten te onttrekken. Als gevolg van een verkeerde afweging van factoren heb ik dat ten onrechte niet gedaan. Reeds in de oorlog heeft mij dit in toenemende mate zodanig gehinderd, dat ik, eenmaal in Duitsland, een uiterste poging heb gedaan mij aan de tewerkstelling alsnog te onttrekken.

Gedragslijn

Daarbij heb ik mij voor ogen gehouden dat het daartoe aan te grijpen middel geen daadwerkelijke steunverlening aan de vijand tot gevolg zou mogen hebben, geen medemens (behalve dan uiteraard eventueel de bezettende macht) schade zou mogen berokkenen, en de risico's alleen op mijzelf terecht zou mogen doen komen. Aan die gedragslijn heb ik mij sindsdien ook strikt gehouden. Hoe riskant en aanvechtbaar het middel ook geweest moge zijn, ik meen dat de vluchtweg van een aanmelding bij de GSS (mijns inziens in die omstandigheden het enig overgebleven middel) aan deze criteria voldeed en als zodanig toen ook niet ongeoorloofd was. Niemand die toen op de hoogte was, heeft na de bevrijding daarin aanleiding gezien enige stap tegen mij te ondernemen. Dit geldt voor de getuigen, die uit de eerste hand verklaringen konden afleggen, het geldt bijvoorbeeld ook voor PTT zowel in Dordt als in Den Haag. Toen was het gedrag doorslaggevend. De formele handeling werd vanuit de gezindheid en het gedrag beoordeeld en niet, zoals 35 jaar later soms is gebeurd, andersom. Daaraan had ik het inzicht moeten ontleen om vanaf de aanvang overal waar dit terecht aan de orde geacht kon worden de gang van zaken volledig en exact te vertellen, in het mijns inziens gerechtvaardigde vertrouwen, dat dit niet tot een andere beoordeling van mijn persoon en werk zou hebben geleid dan in de afgelopen decennia van mijn publieke activiteiten mijn deel is

De Gaay Fortman uit Europees Parlement

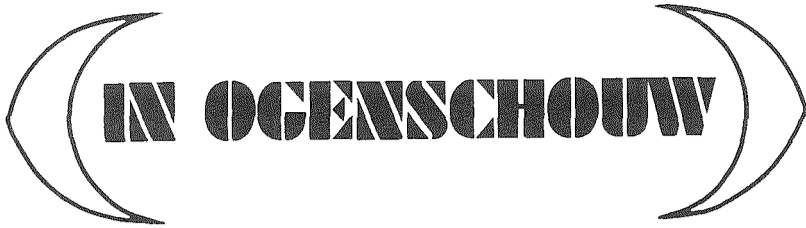
Oud-minister De Gaay Fortman heeft deze week afscheid genomen van het Europese Parlement. Sedert zijn Eerste-Kamerlidmaatschap - na zijn terugtrekken als bewindsman einde 1977 - was hij eveneens lid van het Europese Parlement. Hij volgde hiermee drs. J. de Koning op die toetrad tot het kabinet Van Agt. Op de jubileumpartijraad t.g.v. het 100-jarig bestaan van de partij heeft De Gaay Fortman o.a. uiteengezet dat dit werk hem veel voldoening gaf. ARP en CDA zijn mr. W. F. De Gaay Fortman veel dank verschuldigd voor de wijze waarop hij het lidmaatschap van het Europese Parlement heeft bekleed. Mevrouw May-Weggen en de heren Beumer en Jonker zijn thans de anti-revolutionaire

vertegenwoordigers in het nieuwe E.P. dat op 17 juli jl. voor het eerst in nieuwe samenstelling bijeenkwam.

Vervolg op pag. 2

Vrede in het Midden-Oosten?

De ontvangst van de Palestijnse leider Jasser Arafat door de Oostenrijkse kanselier Bruno Kreisky en de voorzitter van de Westduitse sociaal-democraten Willy Brandt, heeft de emoties in Israël hoog doen oplopen. Met overgrote meerderheid veroordeelde de Knesset, het Israëlijs parlement, de ontvangst van de Palestijnse leider door de twee voormannen van de socialistische Internationale. Ook de leider van de socialistische Arbeiderspartij in Israël, Simon Peres, liet zich in het openbaar in de meest afkeurende zin erover uit. Het gaat niet aan dat verantwoordelijke socialistische voormannen zich inlaten met een terroristenleider – zo luidde het vrijwel unanieme standpunt in Israël.

De overval van Palestijnse ambassade's op de Egyptische ambassade in de Turkse hoofdstad Ankara van het afgelopen weekende leek de justitie van het Israëlijs standpunt nog eens te onderschrijven. Wat de Palestijnen ook zeggen, eigenlijk kun je ze nooit vertrouwen.

Als ze de kans krijgen, dan vermoorden ze zelfs hun Arabische broeders. Ondanks de Israëlijs woedeuitval en ondanks de Palestijnse actie, lijkt er zich toch een fundamentele verandering in de verhoudingen in het Midden-Oosten aan het voltrekken te zijn. De traditionele tegenstelling tussen Israël aan de ene kant en Palestijnen en Arabieren aan de andere kant, is bezig plaats te maken voor een andere tegenstelling, namelijk tussen Israël en gematigde Arabieren en Palestijnen aan de ene kant en radicale Palestijnen en Arabieren aan de andere kant.

Keerpunt

De historische reis van de Egyptische president Sadat naar Jeruzalem in november 1977 vormt het uitwendige keerpunt in de ontwikkelingen in het Midden-Oosten. Sadat doorbrak daarmee het Arabische front, dat overigens nooit gekenmerkt is geweest door een overmaat van

eensgezindheid, maar dat wel op beslissende momenten de gelederen sloot. De historische reis van Sadat leidde na veel moeilijkheden tot de akkoorden van Camp David. Even leek het er daarna op dat de hele Arabische wereld toen alsnog de gelederen zou sluiten tegen het Egyptisch-Israëlijs vredesinitiatief. De afspraken die in de Iraakse hoofdstad Bagdad werden gemaakt logen er niet om. De praktijk bleek echter ook nu weer sterker dan de leer. Van werkelijke stappen tegen Egypte is het in de Arabische wereld nauwelijks gekomen, het bleef bij een fel uitgesproken, maar toch uitsluitend verbaal protest.

Het bezoek van de Israëlijs premier Begin aan Sadat in de Egyptische havenstad Alexandrie vorige week, heeft opnieuw duidelijk gemaakt dat het vredesakkoord tussen beide landen wel een stootje kan verdragen en dat men, bij alle meningsverschillen die er nog steeds zijn, rustig op de ingeslagen weg doorgaat.

Palestijnen

De Palestijnse leider Arafat is zich langzamerhand gaan realiseren dat zijn beweging, als zij volhardt in haar pure confrontatiepolitiek tegenover Israël, de boot volledig gaat missen. Van de Arabische landen, die de Palestijnen op beslissende momenten steeds in de steek hebben gelaten, heeft hij enigszins niets te verwachten. Geen enkel Arabisch buurland van Israël, is meer bereid een confrontatie met dat land aan te gaan. De meeste kampen daarvoor ook met teveel interne moeilijkheden. Alleen de op een redelijk veilige afstand van Israël

wonende Libische leider Khadafi, is nog wel bereid tot militaire avonturen. Zijn recente rondreis langs tien hoofdsteden in het Midden-Oosten hebben hem echter weinig bijval opgeleverd.

De Palestijnse leiding is nu duidelijk bezig eieren voor haar geld te kiezen. Wat ze door gewelddadige confrontatie en met de beperkte steun van de Arabische landen niet heeft weten te verkrijgen – een seculaire Palestijnse staat – heeft ze nu opgegeven. Arafat heeft nu openlijk verklaard dat hij bereid is genoegen te nemen met een Palestijnse staat „in welk deel dan ook van Palestina”. Voor deze doelstelling probeert de Palestijnse beweging momenteel de steun te krijgen van in eerste instantie Europa en vervolgens ook de Verenigde Staten.

Internationale

Het is niet zonder reden dat de Palestijnen contact hebben met de Jood Bruno Kreisky en de voorzitter van de socialistische Internationale Willy Brandt, wiens knieval in Polen hem gemaakt heeft tot de voor Israël meest aanvaardbare Duitser. Via de socialistische Internationale onderhouden Kreisky en Brandt rechtstreeks contact met de Israëlijs Arbeiderspartij, die, ondanks het feit dat ze in de oppositie is, nog altijd een enorme invloed in dat land heeft en na de eerstvolgende verkiezingen een redelijke kans heeft weer aan het bewind te komen. Het contact van Arafat met Brandt en Kreisky zal ongetwijfeld ter sprake komen tijdens de bijeenkomst die de socialistische Internationale deze week

in Stockholm houdt. Daar zullen de Duitse en de Oostenrijkse leider hun Israëlijs collega Peres duidelijk proberen te maken, welke politiek de Palestijnse leider momenteel voorstaat. Ze zullen Peres daarbij wijzen op de openlijke veroordeling door de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie van de gewapende overval op de Egyptische ambassade in Ankara. Ze zullen hem nog eens duidelijk maken dat Arafat indirect het bestaan van de staat Israël erkent door zijn uitlating dat hij bereid is genoegen te nemen met een Palestijnse staat „in welk deel dan ook van Palestina”. En ze zullen Peres erop wijzen dat Arafat Palestijnse vertegenwoordigers in de bezette gebieden toestemming heeft gegeven op een of andere manier te gaan meedoen met de Egyptisch-Israëlijs besprekingen over de toekomstige status van die gebieden. Daarmee is het nog geen vrede in het Midden-Oosten. Dertig jaar tegenstellingen, regelmatig uitlopend op oorlogen, laten zich niet zomaar uitvlakken. Tussen Begins idee van autonomie voor de bewoners van de bezette gebieden en een zelfstandige Palestijnse staat gaapt nog een enorme kloof. Maar de eerste pijlers voor een brug over die kloof zijn inmiddels gelegd. De woede van de Israëlijs over de ontvangst van Arafat is alleszins te rechtvaardigen. Toch is te hopen dat ze de tekenen die de Palestijnse beweging momenteel geeft, verstaan. De PLO kan een en ander nog duidelijker maken door openlijk te verklaren dat zij de gewelddaden tegen Israël stopt, al was het maar voor een periode van enkele maanden. Want dan is het woord echt aan Israël.

H A

Commentaar W. Aantjes

Vervolg van pag 1

geweest. En uit een goed geweten had ik de moed moeten putten om het risico van verkeerd begrip en misbruik van feiten te dragen. Een uitzondering maak ik voor het politieke onderzoek in 1945, gezien de wijze waarop het verhoor door de POD in Sliedrecht

plaatshad. Ik verwijs hiervoor naar mijn tegenover uw Commissie afgelegde verklaring en mijn commentaar op hoofdstuk 4 van uw rapport. Had ik bevroed tot welk een opschudding dit nog aan het eind van de zeventiger jaren zou kunnen leiden, ik zou stellig anders hebben gehandeld. Ik heb die risico's te lichtvaardig opgevat en betreur het dat daardoor, naar nu is gebleken, de

mogelijkheid aanwezig is gebleven van schade aan de Anti Revolutionaire Partij, die mij zeer dierbaar is, aan het CDA, waarin ik de idealen van een christelijke politiek heb trachten mede te gestalten te geven, en aan de politiek in het algemeen waarin ik het als mijn taak gezien heb te proberen bij te dragen tot de opbouw van een democratische, vreedzame en rechtvaardige samenleving voor allen, idealen die het verzet tegen de Duitsers hebben geïnspireerd. Alleen dat kon mijns inziens mijn inzet in de na-oorlogse politiek rechtvaardigen en dat heb ik in de afgelopen twintig jaar met overtuiging en oprecht nagestreefd, aldus de slotopmerkingen van het commentaar van mr. W. Aantjes bij het rapport van de Commissie van Drie.

In memoriam L. Götzen

Het afgelopen weekende overleed te Den Haag op de leeftijd van 84 jaar de heer L. Götzen, die onder meer minister zonder portefeuille was in de periode 1947-1951.

In het overzicht van AR-bewindslieden na de Tweede Wereldoorlog, gepubliceerd in „Een kleine eeuw kleine Luyden”, komt men ook zijn naam tegen. Götzen is overigens niet „op politieke titel” tot de kabinetten Beel en Drees/Van Schaik toegetreden. Immers, pas in 1952 trad de ARP weer toe tot het regeerkasteel, via de bewindslieden Zijlstra en Algera. Het is dan ook op grond van persoonlijke kwaliteiten en deskundigheid dat Götzen enige jaren minister en staatssecretaris – van 1951-1952 – is geweest, onder meer belast met de fin- econ aangelegenheden van de overzeese rijkdelen. Zijn deskundigheden lagen vooral op financieel gebied. Zo was hij voorts voorzitter van de Algemene Rekenkamer. Bijzondere bestuursactiviteiten in de ARP heeft Götzen overigens niet ontplooid. Op maatschappelijk en kerkelijk gebied heeft hij in Den Haag overigens diverse functies bekleed.

Drs. Bouke Beumer uit Tweede Kamer

Het anti-revolutionaire CDA-Tweede-Kamerlid Bouke Beumer, die sinds 21 januari 1975 zitting had in de Tweede Kamer, heeft deze week afscheid genomen van het Nederlandse Parlement. Voor de CDA-lijsttrekker bij de Europese verkiezingen is, volgens in CDA-verband gemaakte afspraken, het lidmaatschap van het Europese Parlement niet verenigbaar met het lidmaatschap van de Tweede Kamer. Deze onverenigbaarheid geldt trouwens ook voor het Eerste-Kamerlidmaatschap. Het afscheidende Kamerlid heeft zich

de afgelopen jaren een goede reputatie verworven in het Nederlandse Parlement, o.a. vanwege zijn gedegen kennis van zaken op sociaal-economisch terrein. Wij twifelen er niet aan of hij zal zich snel weten in te werken en thuis voelen in het Europese Parlement. Als eerstvolgende kandidaat komt hiervoor in aanmerking mr. J. Buikema uit Hengelo nu mr. W. Aantjes heeft aangevraagd van het willen benoeming; zie de hieronder opgenomen verklaring van Aantjes.

Mededeling van mr. W. Aantjes inzake vakature drs. B. Beumer

Van de Kiesraad ontving ik bericht dat ik in de vacature-Beumer ben benoemd verklaard tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In de gebeurtenissen, die volgden op de publicatie en presentatie van het RIOD-rapport, heb ik op 7 november van het vorige jaar aanleiding gevonden mijn functies van CDA-fractievoorzitter en Tweede Kamerlid neer te leggen. Hoewel de inmiddels uitgebracht rapporten der door de Kamer ingestelde commissies de zaken in een geheel ander licht hebben gesteld, acht ik het als consequentie van mijn beslissing van 7 november 1978 toch juist thans niet opnieuw op basis van het kiezersmandaat van 1977 in de Tweede Kamer zitting te nemen. Met deze overwegingen loop ik

op geen enkele wijze vooruit op een volgende parlementaire periode. Zij zijn uitsluitend ingegeven door het respect voor wat een correcte gang van zaken in ons stelsel van parlementaire democratie mijns inziens vereist. Dat de Tweede Kamer heeft besloten binnenkort nog een debat aan de uitgebrachte rapporten te wijden, is voor mij een bijkomende reden de thans vrijgekomen zetel niet in te nemen. Derhalve heb ik aan de Kiesraad doen weten de benoeming niet te aanvaarden. Dit antwoord heb ik per kerende post verzonden, aangezien fractie, parlement en regering er niet mee gediend zouden zijn, indien de vacature onnodig zou voortduren. 13 juli 1979

W. Aantjes

De ANTI-REVOLUTIONAIRE PARTIJ

zoekt een

JOURNALISTIEKE STAFMEDEWERK(ST)ER

met belangstelling voor politiek met name in christen-democratisch verband

Taak:

Het werk van deze stafmedewerk(st)er zal bestaan uit

- het voeren van het redactiesekretariaat van het weekblad „Nederlandse Gedachten”,
- het verzorgen van de produktie van het blad,
- organisatorische en beleidsvoorbereidende werkzaamheden,
- het onderhouden van mondelinge en schriftelijke contacten

Zij/hij zal in teamverband met de andere stafmedewerkers op het partijsekretariaat werkzaam zijn. Voornamelijk wordt de te benoemen medewerker in tijdelijk dienstverband aangesteld vanwege de beoogde fusie van het CDA in oktober 1980.

Vereisten:

- leeftijd 23 tot 30 jaar,
- tenminste middelbare schoolopleiding, bij voorkeur tevens een voortgezette studie, (praktische ervaring op journalistiek gebied strekt tot aanbeveling)
- positieve instelling t a v de samenwerking van ARP, CHU en KVP in CDA-verband,
- goede contactuele eigenschappen

Honorering:

Het salaris zal – afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring – worden vastgesteld overeenkomstig functies bij de Rijksoverheid.

Sollicitaties met uitvoerige gegevens kunnen gericht worden aan het sekretariaat van de ARP, t a v D Corporaal, Dr Kuypersstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Nadere informatie m b t de functie te verkrijgen bij drs. C. Bremmer (tel. 070-46 96 20).

Smaaknota

In deze zomerse komkommertijd hebben de kranten bol gestaan over de onbetrouwbaarheid van het CDA. Met veel ophef werd onthuld dat in een bijeenkomst van de CDA-top in Veldhoven eind april blijkt was gegeven van voorkeur voor samenwerking met de PvdA na de verkiezingen van 1981. Tegelijkertijd werd maar even vlot aangenomen dat Neelke Smit-Kroes klaarblijkelijk toch gelijk had gehad met haar indiscretie van begin mei. De feiten blijken wel even anders te liggen. Wat is begrijpelijker dan dat de top van een politieke partij over de horizon van de volgende verkiezingen probeert te kijken? Wat is logischer dan dat men in zulk een situatie alle alternatieven bekijkt? En sinds wanneer is het een nieuw feit dat een aantal mensen binnen het CDA de voorkeur geeft aan samenwerking met de PvdA? Was de PvdA onbetrouwbaar toen een aantal PvdA-leden zich vóór de verkiezingen van 1977 uitsprak voor een verbreking van de samenwerking met het CDA? Is de VVD onbetrouwbaar indien een aantal leden stelt dat nagegaan moet worden of in de toekomst een combinatie PvdA-VVD kan worden bewerkstelligd? Als men de feiten op een rijtje zet, dan is duidelijk dat alle opschudding niet meer is dan een zomerstorm in een glas lauwbier.

Boycot

De door de regering ingestelde

inter-departementale werkgroep is gereed gekomen met haar advies over de te nemen maatregelen inzake de Arabische boycot. Dat advies loopt niet over van daadkracht. Eén polis-voorwaarde van de Nederlandse Credietverzekeringsmaatschappij dient te verdwijnen; voor de rest moet de zaak maar in internationaal verband tot een oplossing worden gebracht. Het is begrijpelijk dat de reacties van een aantal Kamerleden negatief van toon waren. Want van een oplossing in internationaal verband dient men zich op korte termijn niet veel voor te stellen. En daarmee blijft de huidige beschamende toestand, waar de werkgroep wel wat al te veel begrip voor opbrengt, voortduren. Het is te hopen dat de regering het geheel nog wat zal aanscherpen indien zij zich over het advies buigt. Anders zal de Kamer zelf maar iets moeten ondernemen, tenzij de regering overtuigend kan aantonen waarom in Nederland niet kan wat blijkens wettelijke maatregelen in andere landen elders wel mogelijk is.

Strauss

De verkiezing van Franz Joseph Strauss tot kandidaat voor het bondskanselierschap in de Duitse Bondsrepubliek zal niet alleen verstrekkende gevolgen hebben voor de partijverhoudingen in ons buurland maar ook voor de christen-democratische partijvorming in Europa. De Duitse christen-democraten vormen immers de grootste nationale groepering in de christen-democratische fractie van het Europese Parlement. Van Strauss is bekend dat het typisch

NG COMMENTAAR

christelijke in de politiek hem niet erg na aan het hart gebakken is en dat hij met liefde de C van Christen-democraat in de naamgeving van de Europese partij zou vervullen voor de C van conservatief. Aan de zijde van de overige christen-democratische partijen in Europa is dus nu uiterste waakzaamheid geboden, waarbij in laatste instantie de vraag niet zal kunnen worden ontweken wat nu het gemeenschappelijk element in de opstelling in Europees kader is van al die partijen die zich onder het christen-democratisch vignet presenteren. Ook wat de Duitse situatie betreft dient de keus van Strauss te worden. Zijn kandidaatstelling kan alleen maar leiden tot een grotere polarisatie tussen de politieke partijen en betekend een verrechtiging van de CDU die wel moet gaan ten koste van de toch al niet overdadige sociale beweging van deze partij. De conclusie moet dan ook zijn dat de Christen-democratische Bondsfractie met deze keus de christen-democratie in Duitsland en Europa geen goede dienst heeft bewezen.

Carter

Op het dieptepunt van zijn

populariteit aangeland (nog slechts een op de vier Amerikaanse staatsburgers heeft vertrouwen in de president) heeft Carter een ambitieus programma tot besparing van energie aangekondigd. Op langere termijn dient de afhankelijkheid van Amerika van de olie-producenten met vijftig procent te worden vermindert. De eerste reacties vanuit het Congres op Carter's plannen lijken positief. Maar daarmee is nog weinig gezegd, want dat hebben we eerder gezien. Waar het op aankomt is de vraag of het Congres bereid is de concrete maatregelen stuk voor stuk goed te keuren, daarbij het risico lopend de gram van de verschillende belangengroeperingen op te wekken. Tot dusverre heeft het Congres op dit punt weinig moed aan de dag gelegd. We moeten maar afwachten of het dit keer anders zal gaan.

Zelfdiscipline

Het kabinet-van Agt heeft na veel dubben meegedeeld dat voorlopig geen stringente dwingende maatregelen tot beperking van het energieverbruik worden overwogen. Geen autoloze dagen dus, geen benzinerantsoenering; alleen het toezicht op naleving van de maximum-snelheid zal worden verscherpt. Als argument werd aangevoerd dat in de Duitse Bondsrepubliek een aanzienlijke besparing was bereikt zonder dat men dwingende maatregelen had genomen. Inderdaad lijkt het moeilijk om hier stringente maatregelen te nemen, indien vlak over de grens vrijheid nog steeds blijheid is.

OVERWEGENDE

Over gelijk en ongelijk

In een politiestaat moet je je onschuld bewijzen. In een rechtsstaat dient je mogelijke schuld te worden bewezen. Een verschil van dag en nacht. Het wonen in de rechtsstaat die Nederland is, ondergaan de meeste burgers als iets vanzelfsprekends. Ons overkomt niet wat mensen in Rusland, Vietnam, Chili, Nicaragua of Iran overkomt. Wij weten wel dat men daar als het erop aankomt rechteloos is. Maar daarbij voortdurend stilstaan? Een mens went zo gauw. Zelfs aan onrecht elders. Het „wat kan ik eraan doen“, is ook te dikwijls waar. Hoewel uw geld, uw stem, uw protest, uw meedoen aan bijv. Amnesty International, het is wel degelijk van groot belang. Waarom dit alles geschreven? Eigenlijk om met enige teleurstelling vast te stellen dat je ook in dit land

van alles kunt beweren, tot leugens toe. Je wordt er niet voor opgepakt, dat is waar. Er blijft iets over voor gezamenlijke voldoening. Maar dat je ook in een rechtsstaat soms staat voor de opdracht je onschuld te bewijzen is buiten kijf.

Betrouwbaar

Ik lees heel gewoon in de krant dat mevrouw Smit-Kroes wel degelijk gelijk had en dat het bewuste stuk nu boven water is. In het Haarlems Dagblad van 7 juli jl. stond onder andere: „Confessionele politici ondervinden meer kritiek dan anderen, omdat zij wat hun gedrag en zuiverheid van oogmerken betreft méér pretenderen. In werkelijkheid moeten zij, om zich en hun partij te handhaven, echter op bepaalde momenten het spel van de politieke onwaarachtigheid ten volle

meespelen. Nu achteraf gebleken is dat het toch waar was." En dan krijgt mevrouw Smit weer gelijk. De Telegraaf constateert op 9 juli in een hoofdartikel zonder meer „De onbetrouwbaarheid van het CDA in ons land, dat een levensbehoefte heeft aan een stabiele centrumpartij, is opnieuw een ernstige zorg voor de regeerbaarheid in de toekomst." Op het TV-journaal van 6 juli jl. maakte mevrouw Smit-Kroes het erg bont door slechts te zeggen „lees het stuk" en daarmee te suggereren dat dat het bewuste stuk was waarover zij op 3 mei in Amsterdam sprak. Denkend aan de rechtsstaat, waarin je je onschuld niet hoeft te bewijzen, houd ik overeind dat mevrouw Smit-Kroes en op 3 mei en op 6 juli onwaarheid sprak.

Feiten

Het ANP heeft de hand gelegd op een samenvattend overzicht van opmerkingen, gemaakt op een vergadering van het Dagelijks Bestuur van het CDA met de leden van de commissie „Politieke koers", gehouden te Veldhoven op 27 en 28 april jl. Het bewuste overzicht is op 30 mei jl. getikt en vermenigvuldigd. Dit overzicht bestond eenvoudig niet op 3 mei. Derhalve kan mevrouw Smit-Kroes dat niet hebben gezien. Het verslag bevat een

aanenschakeling van meningen van individuele bestuurs- en commissieleden. Het is geen bestuursstandpunt en conclusies zijn er niet getrokken. Ik schrijf dat met spijt, het ware mij liever dat het beraad van 27 en 28 april wel iets opgeleverd had. Maar ook hier dient men de waarheid geen geweld aan te doen. De discussie in Veldhoven werd gevoerd aan de hand van een nota-Steenkamp, een werkstuk uit de commissie „Politieke koers" gedateerd 18 april. Dat stuk zou de staatssecretaris van verkeer derhalve op of vóór 3 mei hebben kunnen zien. In dat stuk echter – thans ook gepubliceerd – is de beschuldiging van mevrouw Smit-Kroes op geen enkele wijze terug te vinden. Letterlijk zei mevrouw Smit op 3 mei: „Ik heb er tastbare bewijzen van, dat er binnen het CDA al een rapport circuleert waarin heel duidelijk te verstaan wordt gegeven dat afhankelijk van de verkiezingsuitslag (7 juni Europese verkiezingen) – anders gezegd: als er geen meerderheid meer is voor de huidige coalitie – er de volgende dag aan de deur zal worden geklopt van de PvdA." Alle grote woorden als onbetrouwbaarheid en onwaarachtigheid van media ten spijt blijft overeind dat mevrouw Smit haar beweringen niet heeft kunnen waarmaken. Het is zeer ontmoedigend dat je voor je gelijk, de waarheid, al bijna naar de rechter moet stappen. Het is al evenzeer teleurstellend te moeten ervaren dat de kleur in toenemende mate iemands reactie bepaalt. Het Haarlems Dagblad moet niets van confessionele partijen hebben, dus zijn de commentaren bijkans altijd negatief. De Telegraaf wil een CDA als centrumpartij die – liefst samen met de VVD – het bestaande in stand houdt. Elke be- en veroordeling vindt dan ook vanuit die invalshoek plaats. De feiten worden gekleurd. Een objectieve weergave van wat er echt gebeurd is, komt meer en meer te ontbreken. Een teleurstellende ontwikkeling.

Veldhoven

Wat stellen stukken en discussies wel voor? Op de partijraden van de KVP en ARP is in december en maart een aantal kritische noten gekraakt over het door kabinet en fractie gevoerde beleid. Dat bracht het CDA-bestuur tot het instellen van een commissie die tot taak kreeg het door kabinet en fractie gevoerde beleid te inventariseren, te beoordelen en er ook voorstellen ter verbetering/verandering aan vast te knopen. De commissie „Politieke koers" onder leiding van CDA-voorzitter Steenkamp inventariseerde 36 min of meer belangrijke onderwerpen en kwam tot een „smaakstuk" over beleid en optreden van kabinet en fractie. Dit stuk werd op 27 en 28 april in Veldhoven behandeld. De inhoud treft u in dit nummer van Nederlandse Gedachten aan. De discussies werden beheerst door de navolgende vraagpunten. Hoe beoordelen wij het kabinetsbeleid? Hoe verhoudt zich dat beleid tot ons program? Is het al dan niet noodzakelijk een voorkeursuitspraak te doen? En zo ja, ten gunste van welke politieke partij dient zo'n uitspraak dan te geschieden? En of u het gelooft of niet, maar uit al die vragen zijn we in Veldhoven niet gekomen. Ik heb er nooit enige twijfel over laten bestaan. Wie de problemen van de jaren serieus inschat, komt bij een vanzelfsprekende combinatie tussen christen-democraten en socialisten uit. Maar die vanzelfsprekendheid was niet het resultaat van Veldhoven. Wij laten het in het midden. Voor vele christen-democraten is dat een hele geruststelling. Voor anderen een teleurstelling. Voor mevrouw Smit-Kroes een aanwijzing. En, als het om Veldhoven gaat, opnieuw van haar ongelijk. Maar dat wisten eerlijke mensen al. Waarvan akte!

H. A. de Boer

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van
prof mr Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
mr Philie Burgers
Truus Bot-van Gijzen
Dick Corporaal
drs Gerrit de Jong
dr Willem de Kwaadsteniet
Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel (070) 46 96 20,
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R.P. Partijstichting
te 's-Gravenhage
Losse verkoop f 0,85

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar
Advertentie-exploitatie
020-24 58 26

Parlementsverkiezingen in de Nederlandse Antillen

Op vrijdag 6 juli jl. werden er parlementsverkiezingen gehouden in de door zes eilanden gevormde Nederlandse Antillen.

De Nederlandse Antillen kennen het één-Kamerstelsel Het parlement – de Staten – is samengesteld uit twee-en-twintig leden Deze parlementsleden hebben – evenals de Nederlandse Tweede-Kamerleden – gedurende vier jaar zitting, zoals de Staatsregeling van de Nederlandse Antillen in artikel 50 bepaalt

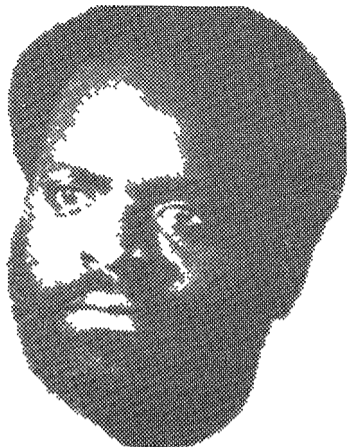
Aparte eilandgebieden

De zes eilanden vormen vier eilandgebieden Elk eilandgebied is een kieskring Het eilandgebied Aruba (± 62 000 bewoners) verkiest acht Statenleden, het eiland Bonaire (± 8700 bewoners) verkiest één lid, het eilandgebied De Bovenwindse Eilanden – Sint Maarten (± 10 000 bewoners), Sint Eustatius (± 1400 bewoners) en Saba (± 1000 bewoners) – verkiest ook één lid, terwijl het eilandgebied Curaçao (± 155 000 bewoners) twaalf Statenleden verkiest Er zijn dus vier – niet met elkaar verbonden – kieskringen De deelnemende partijen zijn geen lands-partijen, maar eilandelijke partijen Eén van de tekenen, dat natievorming in de Nederlandse Antillen nog niet ver gevorderd is

Vervroegde verkiezingen

De parlementsverkiezingen van 6 juli jl waren zogenaamde vervroegde

Door dr. W. de Kwaadsteniet; CDA-Tweede-Kamerlid

Don Martina

verkiezingen na parlementsontbinding Normale verkiezingen hadden eerst in 1981 moeten plaatsvinden Op die parlementsontbinding komen wij straks nog terug In de tabel ziet u de resultaten van de verkiezingen, vergeleken met die van 1977 en 1973 In 1977 was de winnende partij de Democratische Partij (DP) van SGM („Boy“) Rozendal Rozendal kreeg van de gouverneur van de Nederlandse Antillen, drs B M Leito, de opdracht een kabinet te vormen, dat geacht kon worden het vertrouwen van de meerderheid der Staten te genieten Rozendal maakte een coalitie, steunende op de Democratische Partij (DP) en de Nationale Volkspartij (NVP-U) op Curaçao, de PPA (Partido Patriotico Aruba), de UPB (Bonaire) en de DP (Bovenwinden) Daarmee waren dus

de twee overige partijen, – de Frente Obrero van Curaçao en de MEP (van Betico Croes) van Aruba – in de oppositie De regering-„Boy“ Rozendal heeft het niet vier jaar kunnen – volhouden Verschillen tussen partijen en onvoldoende interne samenhang binnen het kabinet leidden er toe, dat het kabinet zijn ontslag aanbood aan de gouverneur, de ministers stelden hun portefeuilles ter beschikking Tegelijkertijd werd bij landsbesluit van donderdag 5 april jl besloten tot ontbinding van de Staten en derhalve vervroegde verkiezingen voor het nationale parlement

Statenontbinding

De ontbinding van de Staten berustte met name op de overweging „dat voor het voeren van een krachtig beleid ter doorvoering van de noodzakelijke sanering van de overheidsfinancien en verbetering van de financieel-economische situatie in het algemeen de regering verzekerd zal moeten zijn van een solide meerderheid in de Staten, die voldoende representatief is voor de huidige inzichten van het volk met betrekking tot het te vormen beleid“ De ontbinding van de (oude) Staten en de sluiting van de huidige zitting gaan in op vrijdag 27 juli a s , terwijl de nu inmiddels dus nieuw gekozen Staten bijeengeroepen zijn voor de dag daarna, zaterdag 28 juli a s Het was niet voor het eerst, dat tot Statenontbinding in de Nederlandse Antillen werd overgegaan Het

ontbindingsrecht werd in 1948 in de Staatsregeling van de Nederlandse Antillen opgenomen Er is nu viermaal gebruik van gemaakt, namelijk in 1954, 1958, 1969 en thans in 1979

Grote verschuivingen

De verrassend grote winnaar op Curaçao is wel de MAN (Beweging voor de Nieuwe Antillen) van Don Martina Overigens had deze ook reeds bij de Eilandraadsverkiezingen in april jl veel stemmen weten te trekken Grote verschuivingen bij verkiezingen komen overigens op de Nederlandse Antillen wel meer voor Dat kan bijvoorbeeld blijken uit de tabel met betrekking tot de partijen op Curaçao

Kabinetformatie

Op het eerste gezicht lijkt een nieuwe regeringscoalitie, waaraan met name de MAN en de MEP deelnemen, voor de hand te liggen Een combinatie van deze twee partijen berust op een meerderheid van 12 van de 22 zetels Daarnaast is dan overigens nog steun te verwerven van één of meer van de kleinere partijen Hoe de kabinetformatie zich verder zal gaan ontwikkelen is op het moment, dat wij dit schrijven (7 juli) nog niet te overzien Binnenkort komen wij hier

TABEL	1973	1977	1979
Curaçao			
NVP-U	5	3	2
DP	1	6	3
Frente Obrero	3	3	0
MAN	–	–	7
Overigen	3	–	–
Totaal	12	12	12
Aruba			
MEP	5	5	5
PPA	3	3	1
AVP	–	–	2
Totaal	8	8	8
Bonaire			
UPB	1	1	1
Bovenwinden			
DP	1	1	1
Totaal generaal	22	22	22

Artikelenserie „Colijn in oorlogstijd“

Door de grote aanvoer van kopij voor dit nummer van Nederlandse Gedachten en gezien de actualiteit ervan is het de redactie helaas niet mogelijk gebleken de zesde afdeling van de artikelenserie „Colijn in oorlogstijd“ in dit achtpaginanummer op te nemen. Deze bijdrage zal nu worden geplaatst in het volgende nummer dat 4 augustus a.s. uit zal komen.

stellig nog op terug Gehoopt moet worden op een niet veel tijd vergende formatie Elk land, met name ook de Nederlandse Antillen, is gediend met een regering en parlement, welke in goed samenspel aan het werk zijn En er is veel te doen

Gelijke monniken, gelijke kappen (II)

Reactie op „Gelijke monniken en het ware CDA-gezicht“ door dr. B. de Vries in Nederlandse Gedachten nr. 24 d.d. 16 juni 1979.

Door T. Bot-van Gijzen

Het is niet erg gebruikelijk dat een Kamerlid reageert op artikelen in ons partijblad, aldus de heer De Vries in een artikel „Gelijke monniken en het ware CDA-gezicht“, waarin o.a. commentaar geleverd wordt op het door mij geschreven artikel „Gelijke monniken, gelijke kappen“.

Het ontstaan van misverstanden of onjuiste beeldvorming die door bepaalde artikelen, w o het mijne, kunnen ontstaan, doen de heer De Vries over zijn schroom heen stappen, c q in zijn pen klimmen Gealarmeerd door de beginregels, las ik gespannen verder of ik door mijn verhaal op voet van oorlog zou komen te staan met de heer De Vries, die ik, vanuit het samenwerken binnen de redactie in het recente verleden, heb leren kennen en waarden als een vreedzaam mens Gelukkig viel het allemaal nogal mee In feite is de heer De Vries het zelfs met mij eens Hij bevestigt mij in mijn voorzichtig geuite veronderstelling, dat er genoeg werk voor iedereen, dus ook voor vrouwen zou zijn, als er op grote schaal wordt ingeleverd De heer De Vries voegt er nog aan toe dat dit niet wegneemt dat we nuchter moeten blijven en – uitgaande van de bereidheid tot inleveren op grote schaal – ons moeten voorstellen wat er zou gebeuren met de inkomensverdeling De conclusie van de heer De Vries is dat, doordat er gezinnen zijn die blijven kiezen voor traditionele rolpatronen, de welvaartsverschillen tussen de gezinnen aanzienlijk groter zullen

worden dan nu Aan een oproep tot nuchter blijven wil ik graag voldoen Het eerste waar ik bij tijd en wijle aan twijfel is, of die bereidheid tot inleveren op grote schaal aanwezig is Vandaar mijn oproep aan het eind van het artikel daar serieus aan te werken Ook hierin kan ik me gesteund weten door de bijval van de heer De Vries, getuige de teneur van zijn laatst geschreven „In Nieuw Zwartpietenspel?“ d d 7-4-79 Een punt waar ik, als vrouw, vermoedelijk zwaarder aan til dan de heer De Vries is, hoe bereik je dat man en vrouw ook in maatschappelijk opzicht gelijkwaardig zijn De gegeven aanzet in het noodwetje is een stap in de goede richting, maar daarmee zijn we er niet Aangezien arbeid, met name betaalde arbeid, in deze maatschappij als nummer één genoteerd staat, moet je wel constateren, zelfs zonder dat je zelf de waarde van de mens afmeet aan zijn of haar bereikte arbeidsstatus, dat verdeling van alle soorten arbeid, zowel binnens- als buitenshuis, een belangrijke voorwaarde is om te komen tot maatschappelijke gelijkwaardigheid Je inzetten voor een emancipatiebeleid zonder tegelijk een werkgelegenheidspolitiek te voeren die hiermee in overeenstemming is, is slechts half werk leveren Het valt te voorzien dat meerdere scholing voor meisjes en vrouwen, waar de heer Pais zich voor inzet, de vraag naar beroepsarbeid alleen maar zal doen toenemen Ondanks begrip voor de slechte economische situatie, waardering voor de inzet van mevr Kraaijeveld en de heer Pais en de overtuiging dat de waarde van de mens niet samenvalt

met de economische waardering van de verrichte arbeid en de daaraan verbonden status, is het triest te moeten vaststellen dat de problemen van op dit moment naar schatting 570 000 werkwillige vrouwen (Het Orgaan d d 20/6/1979), amper serieus genomen worden Zou hier geen taak liggen voor christen-democratische politici? Maar, wat moeten we dan met de toename in welvaartsverschillen tussen gezinnen waarvan pa en ma beiden en die waarvan alleen pa de kost verdient? Allereerst kan worden opgemerkt dat in gezinnen waar gekozen wordt voor een traditionele rolverdeling die keus in volle vrijheid en, naar je mag aannemen, met aanvaarding van de consequenties wordt gemaakt

Het feit dat er gezinnen zijn waar bewust wordt vastgehouden aan de traditie hoeft m i bepaald niet te betekenen dat politici dit als argument gaan gebruiken een eerlijke arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen discutabel te stellen Is het niet vreemd dat de koppeling arbeidsverdeling/inkomensverdeling ter sprake komt op een moment dat veel vrouwen aanspraak willen maken op één van de rechten van de mens, nl het recht op arbeid? Maken we ons binnen het CDA altijd zo bezorgd over inkomensverschillen tussen de gezinnen? Het is niet moeilijk je situaties voor te stellen waarbij zelfs dubbele inkomens achterblijven bij enkele Voor zover dat nog niet doorgedrongen was, heeft de „Geld en Gelukshow“ van de IKON dat nog eens overduidelijk aangetoond Overigens is daarmee het probleem niet van de baan Een eerlijker verdeling van de inkomens zal vanuit het CDA zeker gestimuleerd moeten worden Uiteraard zijn daarbij ook vragen rondom dubbele inkomens aan de orde, alsmede, in relatie daarmee, vragen rondom de belasting- en sociale verzekeringswetgeving Een gemakkelijke opgave zal dat zeker niet zijn In hoeverre strookt bij de sterke tendens naar individualisering

van de belasting- en sociale verzekeringswetgeving met eigen uitgangspunten of botsen we hier op een niet aanvaardbare ieder-voor-zich-de-staat-voor-ons-allen

Zoeken naar een antwoord op deze vragen mag m i niet uitsluiten dat serieus gepoogd wordt een begin te maken met herverdeling van arbeid op

een zodanige wijze dat mannen meer vader kunnen en vrouwen minder moeder hoveven te zijn Iedereen die moeite heeft de billijkheid van deze gedachte te onderschrijven kan zich troosten met de idee dat zelfs bij 100% inzet van politici, vakbondsleders en werkgevers de verwezenlijking van dit ideaal en de realisering ervan meer dan één generatie in beslag zal nemen

100 jaar ARP-Enschede Secretaris beschreef geschiedenis

„Naar aanleiding van de herdenkingswoorden door de voorzitter uitgesproken ter nagedachtenis van dr. Kuyper, wordt door enkele broeders de vraag gesteld, waarom we op de vooravond van de begrafenis van dr. Kuyper hier geen gedenkavond gehouden hebben, zoals op vele plaatsen het geval was. De voorzitter antwoordt, dat hij de kans van slagen in zo'n korte spanne tijds, niet mogelijk heeft geacht, waarom daartoe niet was overgegaan. De broeders delen evenwel deze mening niet.“

Een fragment uit een onlangs verschenen boekje over de geschiedenis van de Anti Revolutionaire kiesvereniging te Enschede Het boekje, „de ARP-Enschede – flitsen uit haar bijna 100-jarige historie“, is samengesteld door de secretaris van de AR-kiesvereniging, de heer J A

Sybrandi De schrijver verdient een compliment vanwege het samenstellen van dit geschrift, dat een prima verzorgde uitgave is geworden met talloze illustraties Als zodanig is het een geslaagd voorbeeld voor anderen, die nu de ARP binnenkort in het CDA zal opgaan, de geschiedenis van het reilen en zeilen van de ARP-organisatie in hun eigen gemeente op papier willen stellen Het boekje ARP-Enschede telt 100 pagina's In een 12-tal hoofdstukken wordt o a stilgestaan bij de eerste AR-vertegenwoordiging in de gemeenteraad van Enschede, de pioniers van de ARP-organisatie, de structuur van de ARKV, evangelische politiek in de jaren 20, de figuur van Colijn, de tweede wereldoorlog, het ontstaan van het GPV, en de weerslag die dit had binnen de ARP-organisatie, de samenwerking in CDA-verband, een hoofdstukje met boeiende citaten uit notulenboeken en tenslotte wordt vermeld een overzicht van raadsleden van de partij over de periode 1895-1979 Het adres van de samensteller is: J. A. Sybrandi, Roessinghsbleekweg 108, Enschede, Tel. 053-35339.

CDA-commis- sie politieke koers

Nota betreffende de smaak van het beleid en het optreden van kabinet en fractie

I
Bij het beoordelen van het door kabinet en fractie gevoerde beleid dienen enige „klimaat-factoren” in gedachten te worden gehouden:

1 de regeringsverklaring is uitgebracht op 16 januari 1978, daarnaast moest een begroting van het vorige kabinet behandeld worden,
2 er lagen nogal wat zaken die niet of nauwelijks aan uitwerking toegekomen waren, maar die veelal wel gepresenteerd waren (de nota Inkomenspolitiek, het complex van het 1%-beleid enz.),
3 de oppositie voert een beleid, dat af en toe sterk kenmerken heeft van regelrechte obstructie regelmatig worden spoeddebatten, interpellaties en mondeling overleg gevraagd, die veel tijd en energie kosten, zonder iets anders dan irritatie op te leveren (het c a o -debat, interpellatie-Pronk, herhaalde plenaire scheepsbouwdebatten, Philip Agee),
4 de oppositie doet voorstellen en dient moties in over zaken waar ze van zou schrikken als ze aangenomen zouden worden (bij de begroting-veelal dure voorstellen, gefinancierd uit het alternatieve Bestek van Den Uyl)

II
Het in het voorgaande gestelde ontleent een deel van de kracht en de redelijkheid aan verwijten, zoals „de vaart is er uit” en „ze passen alleen maar op de winkel”. Deze verwijten worden onder meer gevoerd door de houding van de oppositie van „als wij maar waren blijven zitten, dan”, hetgeen een stelling is die moeilijk te bewijzen is (evenals trouwens het omgekeerde).
Het kabinet komt wat moeilijk op gang. Het gaat met een aantal zaken van het vorige wel door, maar veelal met vertraging en herziening. De eerste begrotingsbehandeling, die noodgedwongen vlak was en het zich afzetten van de VVD tegen het vorige kabinet versterken dit zowel optisch als inhoudelijk. Ook een eigen beleid lijkt wat moeilijk van de grond te komen. En het is niet de stijl van het huidige kabinet, om door het oproepen van interne crises de schijn van een grote beleidsactiviteit te wekken.
Het feit dat de CDA-mensen in het kabinet niet uit „aan-de-weg-limmeraars” bestaan verzwakt de beeldvorming van het optreden van het kabinet. Daar komt bij dat Bestek '81 als een zware, maar niet te vermijden, (tijd, energie en goodwill verslindende en de rest van het beleid overschaduwende) wolk boven het kabinet hangt.

III
Bestek '81 heeft nogal wat problemen voor het kabinet opgeroepen, deels onvermijdelijke, deels wel degelijk vermijdbare. De noodzaak van de hoofdlijnen van een program als Bestek '81 wordt door de overgrote meerderheid van het Nederlandse volk en zijn politici onderschreven, helaas in verschillende toonaarden. Maar gelijk hebben is nog wat anders dan gelijk krijgen. Ook wanneer men gelijk heeft (en het in juni '76 in betere economische tijden geschreven „rode boek” van Den Uyl ondersteunt het gelijk van het kabinet) moet men toch evenwichtig formuleren om gelijk te

krijgen en moet men daarbij de voorzienbare reacties van betrokkenen inculceren.
■ hoewel Bestek '81 goede intenties bevat ten aanzien van maatschappelijke verandering (over het al dan niet voldoende zijn ervan kan getwist worden en wordt getwist), zijn die onvoldoende overgekomen en zij vonden te weinig weerklank bij het maatschappelijk draagvlak. Bij Bestek '81 zijn kwesties van presentatie en het zien en leggen van verbanden en het inschatten van de maatschappelijke haalbaarheid van veel belang. Een akelig voorbeeld van een opeenstapeling van minder gelukkige taxatie, presentatie en reactie is de kwestie van de f 10,-, die via f 5,- in het niet verdween. Een dergelijke eigen bijdrage had gevraagd kunnen worden in een context zoals de motie-Lubbers later moest vragen. Toen het duidelijk verloren bleek had het met een royaal gebaar, en niet bij stukjes en beetjes, weggegeven moeten worden. De gang van zaken zoals hij nu geweest is maakt zowel kabinet als fractie tot verliezers t o v de oppositie. Verloren zaken moet men zich niet uit de handen laten wringen.
T a v de reactie op Bestek '81 moet men zich ook realiseren dat het oordeel over de wijze van presenteren mede bepaald wordt door de manier waarop de fractie een dergelijke maatregel oppakt. De reactie van de fractie is mede beïnvloed door het bestaan van meningsverschillen tussen fractie en kabinet over de inhoud van Bestek '81.

IV
De verhouding tussen vakbeweging enerzijds en fractie en kabinet anderzijds is niet optimaal. De vakbeweging (en het CDA moet zich zowel richten op het CNV als op de FNV, die veeleer de PvdA beïnvloedt i p v aan de leiband daarvan te lopen) moet een beleid kunnen en willen steunen. Het kunnen hangt af van inhoud en presentatie van het beleid, het willen van de contacten, de mate dat men het gevoel heeft gehoord ingewogen te worden en de mate waarin men bereid is dat gevoel te hebben en van dat gevoel te getuigen. Contacten zijn dan niet officiële hearings met groepjes nette heren aan weerszijden van de tafel, die elkaars

taal slecht spreken, het zijn ook geen geheimzinnige ad hoc contacten, die geheimzinnig en beperkt blijven. Er moet sprake zijn van regelmatige contacten, ook zonder de directe aanleiding van een dreigende (nood)-situatie. Deze contacten zijn er niet met de fractie (N B een PvdA-delegatie ziet twee maal per jaar een CNV-delegatie).
De bestaande contacten tussen de vakbeweging en individuele bewindslieden, die veelal een incidenteel karakter hebben, zouden verbreed moeten worden tot structurele contacten tussen de vakbeweging en delegaties uit de ministerraad, waaraan ook de Minister-President dient deel te nemen. In deze contacten moeten beide kanten open staan voor elkaars opvatting en het bestaan van dit overleg moet ook terug te vinden zijn in hun opstelling. De indruk bestaat dat het aan dat laatste wel eens schort bij een deel van de vakbeweging.

V
Het eigen bestaan in verhouding tot VVD en PvdA is een hekelpunt voor het CDA. De indruk wordt soms gewekt dat de fractie zich te weinig als eigenstandige politieke beweging manifesteert. Dat komt naar buiten over als een houding van aarzeling en onzekerheid en gebrek aan zelfvertrouwen, hetgeen het vertrouwen van vele leden in het CDA aan het wankelen brengt. Het CDA, met name de fractie, zou meer voor zichzelf en het eigen program moeten durven kiezen.

VI
Vanzelfsprekend mag het bestaan van de coalitie en het regeerakkoord niet weggedeneerd worden. De coalitie heeft het CDA aangegaan en die moet naar eer en geweten (let wel ook haar geweten, en dat moet rekening houden met het program) nageleefd worden. Het regeerakkoord ligt er, zowel voor fractie als kabinet. Het bevat echter punten die verschillend te interpreteren zijn en de prioriteiten liggen niet vast. Bovendien kan een regeerakkoord niet in alle situaties voorzien. Er kunnen dus volkomen te rechtvaardigen meningsverschillen zijn tussen fractie en kabinet en met de VVD. Ieder heeft daarin zijn eigen verantwoordelijkheid en ieder moet die van de ander aanvaarden zonder hem te verketteren (zeker niet in het openbaar). Ieder moet de ander ook de kans geven zijn verantwoordelijkheid te dragen. Bij reactie op elkaar moet men elkaar met goede wil benaderen, hetgeen de mogelijkheid van een scherpe beoordeling of zelfs veroordeling niet mag uitsluiten.

VII
In gesprekken over de verhouding tussen fractie en kabinet wordt het dualisme nog al eens opgebracht. Het dualisme is een reële zaak die onderstreept dat er gescheiden verantwoordelijkheden zijn. Het mag echter niet gebruikt worden om contactarmoede mee goed te praten.

Bijeenkomst Veldhoven op 27 en 28 april 1979

Via het ANP werd begin juli een samenvattend overzicht gepubliceerd van een discussie van het DB van het CDA met leden van de commissie „Politiek Koers”, gehouden op 27 en 28 april jl. te Veldhoven. Deze discussie kreeg recentelijk veel aandacht van de publiciteitsmedia, mede na v de beweringen van staatssecretaris mevrouw Smit-Kroes op 3 mei jl. over de houding van het CDA t o v de PvdA. Zij stelde toen onder meer over tastbare bewijzen te beschikken dat afhankelijk van de verkiezingsuitslag op 7 juni het CDA bij de PvdA om samenwerking aan de deur zou kunnen gaan kloppen. Het verslag van Veldhoven is

Commissievoorzitter Steenkamp

echter pas op 30 mei vastgesteld. Zie hiervoor ook het op deze pagina afgedrukte persbericht van het CDA. Mede vanwege deze publiciteit drukken wij de integrale tekst van de „smaaknota” af.

Het is voor fractie en kabinet alleen maar verstandig om elkaar van plannen en meningen op de hoogte te houden en het is even verstandig deze bij de besluitvorming in te wegen. Het lijkt nog wel eens te schorten bij fractie en kabinet aan bereidheid elkaar deze kans te geven. Dat lokt dan weer reacties over en weer uit die de coherentie van het CDA (en zeker het beeld daarvan) schaden. De poging tot remedie, het de direct betrokkenen uit fractie en kabinet over bepaalde clusters van onderwerpen regelmatig te doen spreken en overleggen, is tot nu toe niet erg succesvol. Er is nog niet veel geclusterd en met name het aspect „overleggen” vlot niet erg.

VIII
Aan Den Uyl werd verweten dat hij als Minister-President teveel partijman was. De vraag rijst of Van Agt van de weeromstuit(?) de andere kant op gaat. Een te terughoudende opstelling kan er toe leiden dat het kabinetsbeleid teveel „geobjectiverd” wordt, waardoor de CDA-inbreng er niet in uitkomt. De staatsrechtelijke traditie in ons land eist dat de partij, uit wie de Minister-President voortkomt, deze afstaan aan het nationale belang. De Minister-President wordt als het ware „ingesnoerd” in de coalitie. Daardoor is hij in het gegeven geval voor het CDA verloren als de man die het profiel van het CDA bepaalt. Die functie gaat over op de voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie. De hiervoor geschetste situatie kan voet geven aan de politieke tweedeling in ons land. In mindere mate geldt het voorgaande ook voor de CDA-bewindslieden. Een ander aspect van de zaak is dat CDA-bewindslieden in hun publieke optreden gehouden zijn het kabinetsbeleid te verdedigen. De Commissie stelt vast dat hier een moeilijk probleem ligt waarover het CDA zich ernstig dient te bezinnen.

Perscommuniqué n.a.v. CDA-„smaaknota”

Den Haag, 6 juli 1979

1 Op een vergadering van het Dagelijks Bestuur van het CDA te Veldhoven dd 27 en 28 april jl. is gediscussieerd naar aanleiding van de „Nota betreffende smaak van het beleid en het optreden van kabinet en fractie”. De nota is dd 18 april opgesteld door een commissie onder leiding van de voorzitter van het CDA, prof Steenkamp.

2 In de nota, die hierbij voor publicatie wordt vrijgegeven, staat geen enkele opmerking, die aanleiding zou kunnen zijn voor de op 3 mei jl. door mevrouw Smit-Kroes gedane suggesties als zou het CDA een deloyale coalitiepartner zijn en de huidige coalitie met de VVD zou hebben

willen opbreken na een voor de coalitie slechte uitslag bij de Europese verkiezingen.
3 Tijdens de door het Dagelijks Bestuur te Veldhoven gevoerde discussie naar aanleiding van de nota is uiteraard ook de verhouding tot de andere politieke partijen ter sprake gekomen. Dit is een volstrekt normale zaak. Elke politieke partij die zichzelf respecteert doet dit met regelmaat.
4 Van de DB-vergadering te Veldhoven is een „samenvattend overzicht van de ter vergadering gemaakte opmerkingen” opgesteld. Het betreft hier dus opmerkingen die door individuele leden van het Dagelijks Bestuur zijn gemaakt. Het zijn geen conclusies en/of besluiten van de vergadering. Dit samenvattend

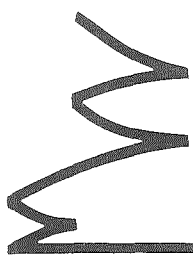
overzicht wordt hierbij ook vrijgegeven. Voor alle duidelijkheid zij nogmaals benadrukt dat het in dit overzicht uitsluitend gaat om gesproken opmerkingen ter vergadering.
5 Dit samenvattend overzicht is opgesteld dd 30 mei en vastgesteld op een DB-vergadering van 8 juni. Het kan daarom nooit aanleiding zijn geweest voor de gevraagde opmerkingen van mevrouw Smit-Kroes dd 3 mei jl.
6 Voor alle duidelijkheid zij nog eens onderstreept dat het CDA zich vanzelfsprekend loyaal opstelt jegens de huidige coalitie, waaraan het CDA een wezenlijke bijdrage levert. De na eerstvolgende verkiezingen te vormen coalitie is een open kwestie.

IX
Enige opmerkingen t a v het functioneren van de fractie.
1 Het komt nogal eens voor dat zeer wezenlijke zaken in de fractie niet uitgediscussieerd worden, of zelfs niet, door het werk van alle dag, aan de orde komen (bijvoorbeeld de opmerkingen van Van Houwelingen en Faber en het Tubantia-stuk van Weijers). Voorzover hierover gesproken is, ging het meer over vorm dan inhoud. Onbevredigende discussies doen oud zeer cumuleren, dat dan ligt te broeien en de voedingsbodem vormt voor nieuwe problemen.
2 De indruk wordt nogal gewekt dat de fractieleiden vechtend door de zaal rollen. Deze indruk wordt versterkt door:
■ het feit dat het niet gewend zijn aan de in de poten van het CDA uiteenlopende wijze van discussieren tot misverstanden en de schijn van ruzie leiden,
■ het feit dat het voor velen moeilijk in te zien is dat een partij in wording als het CDA voor de pers de ideale club is om iedere mug tot een bovenmaatse olifant op te blazen. Dit gebrek aan inzicht doet de soms zeer gewenste terughoudendheid t a v de media ontbreken.

X
De houding van het CDA t o v de PvdA is er te sterk één van mensen die zich in politiek masochisme in de goot laten trappen. Zowel kabinet als fractie zouden harder moeten terugslaan, en dat kan best, zonder op de man te spelen of onder de politieke gordel te slaan (b v door de daden van Den Uyl als Minister-President en zijn „rode boek” meer te citeren, door wat meer zout op socialistische slakken te leggen, door meer in te spelen op interne PvdA-problemen). We hoeven niet te polanseren, maar we moeten ons realiseren dat profileren en polanseren dicht bij elkaar liggen. Bij onze opstelling t o v de VVD is het goed ons te realiseren dat deze partij meer de neiging krijgt op eigen behoud te spelen. De bereidheid van de VVD-fractie tot overleg is klein, het initiatief tot overleg gaat meer uit van de fractie van het CDA dan van de fractie van de VVD.

XI
De houding van het CDA zou er meer een van actie dan van reactie moeten zijn. Een regelmatig overleg tussen bewindslieden, fractie en bestuur is nodig voor het ontwikkelen en bijstellen van een visie, hoe onze doeleinden te realiseren en het opstellen van een strategie voor het omzetten van de visie in concreet beleid. Een dergelijk overleg zou kunnen worden voorbereid door werkgroepen vanuit de drie wetenschappelijke instituten, waarna een brede discussie in de partijen moet plaatsvinden.

Aldus vastgesteld in Utrecht, 18 april 1979
P. A. J. M. Steenkamp, voorzitter
J. P. van Rijswijk, secretaris

UIT DE ARJOS

Conferentie gesprekscentrum jonge evangelische politici

Op dezelfde manier vanuit de bijbel met politiek bezig zijn geeft moed

Van 26 tot 30 juni werd in Steenwijk de jaarlijkse conferentie van het „Gesprekscentrum voor jonge evangelische politici” gehouden. Daaraan nemen jongerenorganisaties deel van protestants-christelijke politieke partijen uit Zweden, Noorwegen, Denemarken, Zwitserland en Nederland (Arjos). Finland was als waarnemer aanwezig.

Herkenning

Wat vooral opviel tijdens de conferentie was, dat ondanks de verschillen in de moederpartijen, in kerkelijke en culturele achtergrond we toch verrassend „op één lijn” zaten. Zo zijn in Scandinavië de christelijke partijen veelal van het formaat van getuigenispartijen, hebben ze veelal een lutherse achtergrond en is de culturele situatie ook verschillend. Dat je dan toch op dezelfde manier vanuit de bijbel met politiek bezig bent, geeft je moed. Op de agenda stonden twee onderwerpen, en wel de economische orde in de wereld en het „gezinsbeleid”. Over de economische orde is een resolutie aangenomen, die elders op deze pagina afgedrukt is.

Goudzwaard

De eerste spreker over de economische orde was prof Goudzwaard, die zijn betoog de bekende titel „Kapitalisme en vooruitgang” had meegegeven. Hij stelde, dat als je als christen over politiek wilt praten, je eerst een maatschappijvisie moet ontwikkelen, omdat die overbrekelijk samenhangt met je politieke visie. Bij een christen moet maatschappijkritiek trouwens tevens zelfkritiek zijn. Dan rijst wel de

vraag, of een christelijke maatschappijvisie überhaupt mogelijk is. Er zijn nu twee gangbare maatschappijvisies. Volgens de éne is het heden het natuurlijke en noodzakelijke gevolg van het verleden, en dus ligt op dezelfde manier de toekomst vast. Deze visie ontkent dus de eigen verantwoordelijkheid van de mens voor hetgeen hij doet, want „het maakt toch niets uit”. Volgens de tweede visie is de huidige samenlevingsstructuur louter een gevolg van menselijke keuzes. Dat houdt in, dat we de samenleving naar believen kunnen veranderen, als en wanneer we dat maar willen. Daartegen is het bezwaar, dat een samenleving zichzelf altijd in stand zal willen houden, inclusief zijn structuren. Tevens zijn er teveel onopgeloste en onoplosbare problemen om deze visie echt geloofwaardig te doen zijn. Als christen moet je ook nadenken over hoe alles tot stand gekomen is en voorzichtig zijn met veranderen (maar niet bang zijn om iets te veranderen, als het móet).

Kapitalisme

Dát nadenken moet je ook doen, als je over het kapitalisme praat. Volgens Goudzwaard zijn er vier oorzaken, die er tezamen voor gezorgd hebben, dat

het kapitalisme, zoals we dat nu kennen, kon ontstaan. Deze oorzaken zijn:

- De Renaissance heeft de mens „bevrijd van de natuur”, ze leerde hem, dat hij door zijn werk zijn omstandigheden kan verbeteren.
- Het Calvinisme heeft het idee van de menselijke keuze bijgedragen en tevens een „stevig” arbeidsethos.
- Overigens staat de groeigedachte van het kapitalisme haaks op de soberheid van het Calvinisme.

- Het deïsme leerde, dat God de wereld volmaakt geschapen heeft (inclusief de „markt”) en dat hij direkt na de Schepping met pensioen ging en alles aan de mensen overliet.

- De Verlichting leerde het geloof in menselijke mogelijkheden en vooruitgang. Vooral de resultaten van de wetenschap speelden daarin een rol. Tevens werd geleerd, dat, als de mens zijn omstandigheden verbetert, hij zelf ook zal verbeteren. De combinatie van deze vier factoren heeft geleid tot een nadruk op vooruitgang, waarbij in de consumptie het ware geluk te vinden zou zijn en waarbij de produktie alleen een middel is om dat geluk te realiseren. Arbeid, kapitaal, land en grondstoffen zijn dus ook alleen maar middelen om die consumptie te bereiken. Het kapitalisme heeft nogal wat problemen gebracht.

- de werkloosheid, die in de visie van het kapitalisme tevens zegen en vloek is. Ook een zegen, want je kunt dus met weinig mensen veel produceren. Wie dus echt tegen werkloosheid is, zal dus ook de produktiestructuur zélf moeten bekritiseren.

- de vervreemding van het werk, die komt omdat alleen het eindresultaat belangrijk is.

- de milieuproblemen, die in het echte kapitalisme niet op te lossen zijn. En dat zijn dan nog alleen maar problemen in de rijke landen. Als we de problemen echt willen verhelpen, zullen we naar de diepste oorzaken toe moeten, en die liggen op het structurele en het culturele vlak. We zullen het geluk niet meer moeten zoeken in het hebben van zoveel mogelijk consumptiegoederen, maar in ál ons doen en laten, inclusief ons werk. We moeten beginnen met „genoeg” te hebben. I p v meer te willen hebben. Dus moet de consumptie een instrument worden en de produktie meer doel. In die produktie worden nu de gevolgen voor milieu, derde wereld en de zin van het werken bepaald. Aangezien er ook oorzaken liggen in de structuren, zullen we ook die moeten aanpakken. Als bijv de overheid niets doet, wordt steeds de meest „verantwoordelijke” onderneming (in de zin van het zich-rentmeester-weten) weggeconcurrereerd.

Na deze inleiding ontstond zich een levendige discussie. Hierin werd o a gevraagd, hoe het kapitalisme op gang blijft, ondanks de problemen. Volgens Goudzwaard heeft het kapitalisme de mogelijkheid om zichzelf uiterlijk te veranderen om in leven te blijven, terwijl de kern dezelfde blijft. Daarom is ook onze maatschappij naar een gemengde economie toegegroeid. Over de wisselwerking tussen religie, cultuur en structuur zei Goudzwaard nog, dat deze elkaar wederzijds beïnvloeden. De structuur heeft dus ook invloed op de cultuur en die weer op de religie. We zien het (als christenen) meestal het liefste alleen andersom.

Nieuwe Orde

De tweede spreker was Karel de Vey Mestdagh, stafid van het Nederlands comité voor de Nieuwe Internationale Economische Orde (afgekort NIEO). Hij gaf allereerst een aantal feiten over de noodzaak van een NIEO. Een paar van die feiten: minstens 30% van de wereldbevolking lijdt aan ondervoeding, meer dan de helft van de wereldbevolking moet met minder dan f 400,- per jaar rondkomen en 800 miljoen mensen moeten het zelfs met minder dan f 100,- (echt waar honderd gulden) per jaar doen. Redenen te over voor verandering in de verdeling van rijkdom – dus verandering van de internationale economische orde. Wat houdt die NIEO nu in? Allereerst ligt daarin de nadruk op structurele veranderingen. Het huidige systeem heeft de arme landen nog nooit geholpen en begint nu zelfs voor de rijke landen nadelig te werken. Als resultaat van die veranderingen zullen de arme landen zélf hun eigen zaken moeten kunnen regelen. Daarnaast zal ook op het nationale vlak het één en ander moeten gebeuren, niet alleen in de arme, maar ook in de rijke landen. Daar die veranderingen niet alleen op het economische vlak zullen liggen, is het beter om van een Nieuwe Internationale Orde (NIO) te spreken (wat dan ook in de resolutie is gedaan). In het licht van wat er nodig was, is de laatste UNCTAD-conferentie in Manilla een mislukking geweest. De reden is bekend: de meeste rijke landen denken alleen maar aan eigenbelang op de korte termijn. We zitten dus met de situatie, dat de noodzaak van verandering steeds nijpender wordt, terwijl de wil tot verandering bij de rijke landen niet aanwezig is. Volgens de spreker moeten er in de rijke landen nog jonge politici zijn, die wél willen veranderen. Laten we aan de slag gaan.

Multinationals

Het zal duidelijk zijn, dat deze inleiding een levendige discussie opriep. Vaak ging het over de multinationals, waar de rijke landen niet aan willen komen en waar de arme landen niet los van kunnen komen. Ook de banken spelen een belangrijke rol. Bijv onder Allende kreeg Chili geen geld. De conclusies van deze discussie zijn neergelegd in

de elders op deze pagina afgedrukte resolutie. Uit die resolutie blijkt, dat er zeker bij de jonge evangelische politici de wil tot verandering is. Het is zaak om daar gebruik van te maken. Met name de moederpartijen zouden dat meer moeten doen.

Family policy

Op verzoek van vooral de Noren en de Denen werd de vrijdag besteed aan gezinspolitiek. Huwelijk en andere samenlevingsvormen en vrouwenemancipatie. 's Morgens hield staatssecretaris Kraayeveld een inleiding. In haar uiteenzetting stond centraal de verantwoordelijkheid als individu en als regering. In het regeer-accorderd, dat gebaseerd is op het CDA-programma staat, dat het gezin een hoeksteen van de samenleving is, dus niet de enige. In een samenleving die verandert, en waar in 1980 nog maar 37% traditionele gezinnen zijn, kan en mag de overheid niet meer de traditionele samenlevingsvorm als enige legale beschouwen. „Family we like, but we have responsibilities for the others” („Het gezin vinden we belangrijk, maar we hebben ook verantwoordelijkheid voor anderen”).

De definitie op gezin die gegeven werd – groep mensen die intiem samenleven, met een gezamenlijke huishouding – (van NCVB – Ned Chr Vrouwen Bond) is op vele samenlevingsvormen toepasbaar, stelde de staatssecretaris. Ook op het gebied van de vrouwenemancipatie heeft de regering haar verantwoordelijkheid. Vrouwen hebben recht op een plaats in de samenleving, die ze zelf kiezen – ook met verantwoordelijkheid – en zij hebben het recht hun talenten de samenleving aan te bieden.

Gezin

In de discussie met mevr Kraayeveld kwam vooral het verschil met de Noren uit. De anderen roerden zich niet zo erg. Vermoedingsverschijnselen! In alle toonaarden werd het huwelijk bezongen. Het huwelijk (= traditionele gezin) is heilig, is het beste en moet gestimuleerd worden. Dat is een christelijk principe, het is niet alleen het beste voor de kinderen, maar ook omdat het voor het hele leven gesloten wordt, in het openbaar. Andere samenlevingsvormen mogen er zijn, maar verminderen het respect voor het huwelijk en mogen dan ook niet legaal zijn. Aldus de Christen-democratisch Noren. De Denen, Finnen denken er net zo over. Ze gaven toe dat christelijke principes als liefde, zorg en verantwoordelijk voor elkaar het belangrijkste zijn, maar naar hun mening het best te verwezenlijken in het instituut huwelijk. Waar wij het niet (allemaal?) mee eens waren. Mevr Kraayeveld benadrukte nog eens – na een vraag – dat ook wij het huwelijk zien als „for ever, for better and worse” („Voor altijd, in goede en slechte tijden”) en dat de ouders de eerst

vervolg op pag 8

Resolutie inzake Nieuwe Internationale Orde

Het Gesprekscentrum voor jonge evangelische politici, in conferentie bijeen in Steenwijk van 26 tot 30 juni 1979

Constaterende,

- dat er vandaag de dag 600 miljoen mensen op de hele wereld onder de absolute armoedegrens leven,
- dat in de rijke landen veel mensen niet weten wat ze met hun geld aan moeten,
- dat er in 1979 – het Jaar van het Kind – in de Derde Wereld elke dag 80 000 kinderen sterven door gebrek aan eten,
- dat er in de rijke landen mensen sterven door te veel eten,
- dat de rijke landen en de rijke elites in de arme landen niet bereid zijn om deze situatie te veranderen teneinde de kloof te dichten,

Overwegende,

- dat de kloof tussen arm en rijk voornamelijk het gevolg is van het beleid van de ex-koloniale landen om de grondstoffen uit de kolonies weg te halen en ze in

hun eigen land te verwerken,

- dat de derde wereld meer eigen produktie nodig heeft, en wel zodanig dat de hele bevolking de vruchten ervan eet,
- dat een uiteindelijke en rechtvaardige oplossing voor al deze problemen stabiel moet zijn, in de tijd gezien,
- dat het, omdat de aarde eindig is en vanwege ecologische redenen, onmogelijk is dat de hele wereld op het westerse niveau van produktie en consumptie komt,
- dat dit inhoudt, dat de mensen in de rijke landen een belangrijke deel van hun consumptie zullen moeten afstaan;
- dat zelfvoorziening van elk land, gebaseerd op aangepaste technologie een hoofdbestanddeel van de Nieuwe Internationale Orde moet zijn,
- dat een Nieuwe Internationale orde niet alleen economisch, maar ook politiek en cultureel nieuw moet zijn, ook nationaal gezien,

Spreekt uit,

- dat de ontwikkelingslanden

hun eigen grondstoffen moeten

kunnen verwerken en met hun produkten toegang moeten krijgen tot onze markten, terwijl ze stabiele en rechtvaardige prijzen voor zowel grondstoffen als eindprodukten moeten krijgen („Integraal Programma voor Consumptiegoederen” van de UNCTAD),

- dat de ontwikkelingslanden een rechtvaardig aandeel in de wereldhandel en het transport moeten krijgen,
- dat de ontwikkelingslanden toegang moeten krijgen tot onze technologie,
- dat de nationale economieën geherstructureerd moeten worden om ze aan de Nieuwe Internationale Orde aan te passen,
- dat speciaal de regeringen, de politieke partijen (inclusief de jongerenorganisaties), de kerken en de vakbeweging het publiek van deze problemen bewust moeten maken en hen de bovengenoemde oplossing doen accepteren.

NO GEVEED Aantjes terug? II

In Nederlandse Gedachten van 7 juli schrijft Leo Euser dat de uitspraak van het CDJA, dat Aantjes terug moet in de aktieve politiek hem te ver gaat. Argumenten noemt hij niet. Het is misschien zinvol de argumenten die een rol speelden bij de indiener(s) van de resolutie nog eens op een rijtje te zetten. Het op vrijdag 22 juni gepubliceerde rapport Enschede bevestigt grotendeels de in november 1978 door Aantjes weergegeven versie van zijn houding en gedragingen tijdens de jaren '40-'45 (zie commentaar W Aantjes, NG 7 juli, blz 6 en 7). Met de uitspraak in de CDJA-resolutie wordt m i impliciet een oordeel uitgesproken over de gedragingen van

Aantjes, want, degenen die zeggen dat Aantjes niet in de politiek dient terug te keren, zeggen in feite dat door hem gemaakte fouten onvergeeflijk zijn. De CDJA-uitspraak komt erop neer dat, de „fouten” die Aantjes gemaakt heeft (hij is niet fout geweest) in geen verhouding staan tot zijn verdiensten voor de politiek in het algemeen en voor de ARP en het CDA in het bijzonder. De beslissing over een eventuele terugkeer ligt uiteraard bij Aantjes zelf en bij de ARP, maar het CDJA heeft uitgesproken nog steeds vertrouwen te hebben in Aantjes en in de wijze waarop hij aan Christelijke politiek gestalte probeerde te geven. Mieke Schotting

UIT DE ARJOS

Jonge evangelische politici

vervolg van pag 6

aangewezenen zijn om kinderen op te voeden. Interessant is het overigens hoe dit laatste is geregeld in Zweden: betaling van 1000 kronen per maand aan die ouder die bij het kind thuisblijft.

In de praktijk is de man dit meestal niet. Mevr. Kraayeveld: „De ouders moeten zelf kiezen en dit niet automatisch aan de vrouw overlaten”.

Homofiele samenlevingsvormen

In de „wandelingen” – hier dus het bos – heb ik verder vernomen dat de Scandinaviërs vooral erg tegen legalisering van homofiele samenlevingsvormen zijn. Ze zijn erg gekant tegen homoseksualiteit en houden zich letterlijk aan de bekende teksten uit de bijbel hierover. Een verschil in bijbelinterpretatie dat niet te overbruggen was.

GRONINGEN

Makelaardij o.g.
J. Fokkens en Zn. Siddeburen

Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

DORDRECHT

en omstreken

v.h. **GEBR. HARKEMA**

SINDS 1948 JOHAN STAAT – DORDRECHT

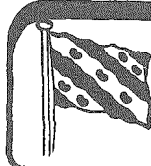
ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel 3 94.29
WONING	Gereedschappen	tel 3.94 33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel 3 32.21
FABRIEK OF	Ijzerwaren	tel. 3 43 03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel 3 43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIKSAGENT

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 – Dordrecht – Tel 078-3 43 22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

FRIESLAND

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14-38-42, SNEEK – Midstr 114, JOURE

ZEELAND

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES – MIDDELBURG

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaartsbocht 246 – Telefoon 010-85 28 33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde

OVERIJSEL

DEKKLEDEN

LASTECHNIEK

STRUIK

Deventer – 05700-2.32.70

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE

WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 – Tel. 1 65.07 – Zwolle

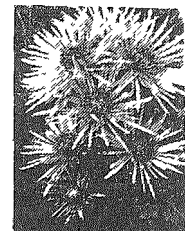
als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

Handel & Industrie

CHRYSAANTEN Gebruik er meer
ze staan zo lang

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSAANTHEMUMS

Burg Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z-H), Holland,
tel 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7

Tel 0 5255-1666

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2 75 55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O
POSTBUS 52 TEL 0 5400-1 56 00

Bij de onlangs gehouden Europese verkiezingen behaalde het CDA tien zetels in de EVP-fractie van het Europees Parlement. De lijsttrekker voor deze verkiezingen, drs. Bouke Beumer, gaat in het openingsartikel op deze pagina in op enkele zaken t.a.v. het Europees Parlement.

Informatie- beleid

In een uitgebreid artikel gaat op pagina vijf van Nederlandse Gedachten van deze week de heer P. van der Maas in op de noodzaak om in Nederland te komen tot een consistent informatiebeleid. Hij spreekt in deze bijdrage de vrees uit dat Nederland anders zal worden overvleugeld door landen als de Verenigde Staten en Japan en dat als gevolg daarvan Nederland op den duur voor wat betreft de benodigde informatie zelfs afhankelijk van deze landen zal worden. Verder in dit nummer een gelijkenis door de heer H. Algra en twee historische bijdragen.

Start van de zitting

Christen-democraten zoeken weg in Europees Parlement

Door drs. Bouke Beumer
Europees parlementariër CDA

Destijds al vond ik de overgang van de 14 leden tellende AR-fractie naar de 49 van het CDA een geduchte overgang. Praten via microfoons etc. De 108 leden tellende Christen-Democratische Fractie in het Europese parlement maakt qua omvang de indruk op je van een vergadering van het Nederlandse parlement zelf.

Omdat de fractie-vergaderingen niet 2x zo lang duren als in Nederland (nee, eerder korter tot dusver) moet je sneller reageren om aan het woord te komen vóór het eind van de vergadering.

Fractievoorzitter

Het was misschien ook aan het tijdgebrek te wijten, dat fractie-voorzitter Klepsch er tot verbazing van de Nederlandse delegatie niet toe was overgegaan zijn eerste politieke verhaal in het Europese parlement aan die fractie voor te leggen. Zelfs niet voor wat betreft de hoofdpunten. Nadat wij daar (als enige delegatie overigens) bezwaar tegen hadden gemaakt, kregen we de concept-tekst ter

beschikking en konden suggesties doen. Voor wat betreft de onderdelen energie en ontwikkelingssamenwerking hebben we daar ook gebruik van gemaakt.

In overeenstemming met onze opstelling tijdens de Europese verkiezingscampagne is ten aanzien van kernenergie uitgesproken, dat her-evaluatie „manche überprüfung“ nodig is. Dit voorbehoud hadden wij nodig voor de energie-discussie, die in het komende parlementaire jaar zeker zal volgen. In de tweede plaats hebben wij tijdens de campagne gepleit voor een plattelandsontwikkelingsplan ten gunste van de armste landen. Die suggestie is overgenomen: „so halten wir es zum Beispiel für günstig einen agrarentwicklungsplan für die ärmsten länder zu initiieren“. Daar zal onder meer werk voor Wim Vergeer in zitten, die ontwikkelingssamenwerking als hoofdtak (naast zijn vice-voorzitterschap van de fractie) heeft gevraagd en gekregen.

Naamgeving

Tijdig reageren bleek ook nodig toen zonder veel omslag een naamsverandering van de fractie werd voorgesteld. Tot dusver heette het: Christen Democratische fractie, het voorstel was: Fractie van de Europese Volkspartij (de naam van de partij). De Nederlandse delegatie heeft bezwaar gemaakt tegen het veranderen van de naam. Waarom een naam waarin het uitgangspunt van onze politiek niet meer is terug te vinden? De steun van een aantal Italianen en Ieren was niet voldoende ons voorstel elke naamsverandering achterwege te laten, erdoor te krijgen. In september zullen we een ander voorstel doen: Fractie van de Europese Volkspartij - Christen Democraten. Ik neem aan dat dit voorstel meer kans maakt.

Ik heb een hekel aan die neutrale naam Europese Volkspartij. Het kan voor alles staan. We zullen ons er niet bij neer moeten leggen, zo'n nietszeggende naam voor de fractie en dat om electorale redenen. Om die

reden in je naamgeving de achtergrond van je politiek bedrijven verdoezelen is verwerpelijk.

Politieke lijn

Behalve over de naam zal in september ook gesproken worden over de politieke lijn van de CD-fractie in de komende jaren. Tijdens verschillende fractievergaderingen bleek, dat met name een deel van de Duitse delegatie er veel aan gelegen is om een meer blijvende samenwerking met liberalen en conservatieven te realiseren. In die zin zouden wij bij voorkeur het akkoord met de liberalen over de voorzitterskeuze graag ruimer zien opgevat. Met name onze delegatie, maar ook de Italianen hebben laten blijken daarvoor niet te voelen. Waarom niet? Wie het programma van de conservatieven leest wordt getroffen door het sterke accent op de belangen van Europa zelf. Ook de relaties met de landen van de derde wereld worden primair bezien vanuit het Europese

Gosker over Colijn in oorlogstijd

Deze week het zesde artikel van de voormalige adj.-secretaris van de ARP de heer R. Gosker - zie foto - over „Colijn in oorlogstijd“, dat ditmaal handelt over de „Twaalf apostelen“.

belang. Deze benadering staat principieel haaks op onze visie op de Europese ontwikkeling. Die zien wij niet in het minst als bijdragen aan een rechtvaardige ordening in de wereld, sociaal en economisch, waarbij ten gunste van de armste landen zal moeten worden gediscrimineerd. Dat betekent ook correcties op het markt-mechanisme die niet direct in ons voordeel zijn. Ik neem aan, dat we op dit punt gemakkelijker zullen kunnen samenwerken met de socialisten en heb dat ook in de fractie uitgesproken. Het zal niet zo mogen zijn dat het 'Duitse model: de polarisatie tussen Socialisten en Christen Democraten een samenwerking op Europees niveau in de weg zal staan.

Voorzitterskeuze

Met name door het optreden van de Luxemburgse ex-premier en liberaal is de voorzitterskeuze tot op het laatste moment een spannende zaak geweest. Er bestond een akkoord tussen Christen-Democraten en Liberalen waarbij de ene partij zich voor een bepaalde periode verplichtte de kandidaat van de andere partij te stemmen en omgekeerd. Op die basis was de Christen-Democraat Colombo de afgelopen jaren voorzitter van het Europese parlement geweest en was dus nu de beurt aan een liberaal. Na veel vijven en zessen (20 tegen 16) kozen de liberalen de Franse ex-minister van Volksgezondheid mevrouw Veil. Met name ook door de Christen-Democraten minder geprefereerd dan Thorn die a) sociaal-economisch tamelijk progressieve ideeën heeft, b) zeker pro-Europeser bekend staat. Degenen die op grond van haar abortus-opvattingen Mme Veil minder geschikt vonden, konden echter op dat punt Thorn niet de voorkeur geven. Als voorstander van dezelfde opvattingen. Men had zich dan tot een Christen-Democraat als voorzitterskandidaat moeten beperken.

Vervolg op pag. 2

Verschijsing tijdens zomer- maanden

In de zomermaanden verschijnt deze krant tweewekelijks. Het volgende nummer komt derhalve uit op 18 augustus 1979.

DEZE WEEK
IN NG:

Beumer over Europees Parlement	pag. 1-2
Colijn in oorlogstijd VI	pag. 3
Millioenplan II	pag. 4
Dijkdoorbraak	pag. 4
Consistent informatiebeleid	pag. 5
Uit de Arjos	pag. 6
Lezers schrijven NG	pag. 6
Boekenhoek	pag. 7

Vooroordelen

Ieder mens heeft zo zijn vooroordelen. Je mag iemand niet, omdat hij op een bepaalde manier draagt of gekleed is. Of je hebt bijv. een vooroordeel tegen zoonlief, omdat de vader je van je kamer af wil zetten. Zoonlief kan er niets aan doen dat zijn vader dat doet. Maar toch zal ieder woord of iedere daad van de zoon in het licht van het vooroordeel gewogen worden. Wat is het eigenlijk een vooroordeel? Het is iets onberedeneerds. Het is een afgaan op de uiterlijke omstandigheden. Het is een niet in ogenschouw nemen van de mens zelf.

Het is ook vaak het projecteren van eigenschappen van een enkeling op een hele groep. In trams worden de zakken vaak gerold. Je hoort alleen maar over Surinamers die dat doen. En de gevolgtrekking van veel mensen is dat alle Surinamers zakkenrollers zijn. De daad van enkelingen wordt aan een hele bevolkingsgroep toegeschreven. Het is ook gemakkelijk. Mensen hoeven niet te erkennen dat ze een hekel hebben aan of bang zijn voor negers. Nee, ze kunnen hun

afkeer of angst vertalen in iets heel aannemelijks: het zakkenrollen. Soms komt er nog een andere redenering bij. Nederland is al zo overvol, en er is al te weinig werk voor Nederlanders: Nu moeten we ook nog die Surinamers erbij huisvesten, voeden, kleden en werk geven. Onvrede of jaloezie wordt geprojecteerd op sociale verzekerings„rijders“. Die mensen krijgen toch bijna net zoveel geld als „fatsoenlijke“ mensen die ervoor werken. Het is trouwens frappant dat de ene groep wordt aangeduid met negatieve woorden als „die“, „lijders“ e.d.; terwijl de andere groep plotsklaps verheven wordt tot „fatsoenlijk“. Men denkt niet dat men genoeg heeft aan het eigen inkomen: en dat het dan toch niet geeft als een ander net zoveel krijgt. Nee, verschil moet er zijn. Het verrichten van arbeid is tenslotte een prijzenswaardige bezigheid.

Maar o wee, als een bepaalde groep heel veel meer verdient. Arbeid is weliswaar arbeid, maar dan wekken grote verschillen naar boven opeens

ook jaloezie op. Het kan nog erger. Mensen hebben tegen een bepaalde groep een vooroordeel. Die groep wordt door angst of jaloezie tot een massale zondebok bestempeld. Maar het wordt gevaarlijk als machthebbers op deze onlustgevoelens inspelen en de mensen tot agressie oproepen tegen die oproep. De geschiedenis kent daar genoeg voorbeelden van. Ik kan zo nog een hele lijst van minderheidsgroepen met de bijbehorende negatieve bijvoeglijke naamwoorden opnoemen: homofielen, Turken, Zigeuners enz. Maar dat is niet de bedoeling. Vooroordelen kunnen gevaarlijk zijn of worden. Omdat het vaak onberedeneerde gevoelens en emoties zijn waaromheen men prachtige redeneringen bouwt. En het wordt helemaal oppassen geblazen als ze speelbal van andere mensen worden.

Men zal zeggen dat het ene vooroordeel het andere niet is; en dat het meestal zo'n vaart niet zal lopen. Maar in wezen is elk vooroordeel gebaseerd op een niet naar de mens zelf kijken. Op een niet de uniekheid van het individu (willen) zien. Een vooroordeel wat bij tijd en wijle de kop opsteekt, is het vooroordeel tegen rooms-katholieken. In de vorige eeuw stak het de kop op, toen Thorbecke de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland wilde herstellen. Ook de leider(s) van de AR-partij waren nu niet bepaald een voorstander van de rooms-katholieken. En ook nu weer steekt het vooroordeel tegen de rooms-katholieken de kop op, nu de AR-partij

bezig is op te gaan in een CDA en de kiesverenigingen zich daartoe moeten uitspreken over de statuten. Het bijvoeglijk naamwoord bij dit vooroordeel is „onbetrouwbaar“. Bepaalde figuren worden aangewezen als de exponenten van die onbetrouwbaarheid. Het pragmatisme, wat aan de roomsen wordt toegeschreven, is daarvoor een goede dekmantel. Ze hebben een bepaald standpunt. En uit pragmatistische overwegingen namen ze opeens een ander standpunt in, daarbij een hele, halve of kwart slag draaiend. En de mensen zeggen: zie je wel, die roomsen zijn onbetrouwbaar. Is er reden voor dit vooroordeel? Vaak worden mensen in hun vooroordeel bevestigd doordat iemand die deel uit maakt van de groep, iets doet in de lijn van het vooroordeel; of men interpreteert in de lijn van het vooroordeel. Ik denk dat veel mensen het politieke gehannes van Lubbers tegenover minister Albeda in de kwestie van de prijscompensatie en de korting op de sociale uitkeringen, als onbetrouwbaar hebben gezien. In de kwestie van het grondslagrapport wordt door de mensen sterk de nadruk gelegd op de relatie „grondslag-politieke overtuiging“ (en de persoonlijke aanspreekbaarheid op de grondslag), omdat „die“ roomsen zo pragmatisch zijn en daardoor de kans hebben niet beginselvast te handelen. En men merkt weinig van een vanzelfsprekende verbinding tussen datgene wat men voorstaat en datgene wat men ermee doet. Er is ook de angst om overvleugeld te

worden door de meerderheid van het getal. Maar omdat één figuur of verschillende figuren de indruk wekken onbetrouwbaar te zijn en het vooroordeel voeden, hoeven nog niet alle roomsen onbetrouwbaar te zijn. Net zo goed als niet alles' maar goed praten van iemand die we graag mogen; of op onze politieke koers ligt. Bij een vooroordeel is moed nodig om bij zichzelf te rade te gaan waarop het vooroordeel berust; of het angst of jaloezie is; en of niet de eigenschappen van een enkeling betrokken worden op een hele groep. Men zal zich moeten bezinnen of men niet een prachtige redenering heeft opgezet om het vooroordeel te maskeren. Men zal zich moeten richten op elke mens uit die groep. Maar dat kost tijd; tijd om tot een reëel oordeel te komen, tijd om de ander te leren vertrouwen, om te leren dat niet alle Surinamers zakkenrollers zijn, niet alle roomsen onbetrouwbaar zijn. Men kan garanties proberen te scheppen: wanneer de persoonlijke aanspreekbaarheid aanvaard wordt, is de kans dat ze in denken (beginselen) en doen (praktijk) verschillen gering. Maar garanties kunnen vooroordelen niet uitbannen. Het ene vooroordeel zal dieper geworteld zijn dan het andere en heeft meer tijd nodig om te verdwijnen. Er is niet één twee drie een oplossing voor alle vooroordelen. Maar misschien is de suggestie om de AR-kiesverenigingen nog niet op te heffen, nog niet zo slecht. Men heeft dan in ieder geval meer tijd. Tijd die broodnodig kan zijn om misschien één vooroordeel te laten verdwijnen.

Ph. B.

Vervolg van pag. 1

Christen-democraten zoeken weg

Vragen

Aan Mme Veil zijn door de Christen Democraten de volgende vragen voorgelegd om te kunnen nagaan, of ze voor ons een aanvaardbare kandidaat zou kunnen zijn:

■ kunt u een onafhankelijk voorzitter zijn, dus niet (over)-gevoelig voor druk van supporter Giscard?

■ bent u bereid meerderheidsbesluiten van het parlement niet alleen te respecteren (uiteraard) maar ook actief te bevorderen. Die vraag kwam er dus eigenlijk op neer bevestigd te krijgen dat de nieuwe voorzitter de strijd met de Raad van ministers en de regeringsleider om meer invloed voor het parlement ook echt aan te gaan. Op beide vragen kwam een nadrukkelijk ja.

Ze bevestigde dat nog eens in haar overigens wat vlakke openingsrede. Wie de Franse pers de dag na haar verkiezing leest, ziet dat de vreugde om een Frans voorzitterschap sterk is getemperd door een te vergaand pro-Europese benadering van Mme Veil. Sterker dan men uit haar verkiezingscampagne had kunnen opmaken.

De nieuwe leden van de Christen-Democratische Fractie – ook de Nederlandse – hebben nogal gearzeld omtrent de vraag, of ze wel een boodschap hadden aan het akkoord met de liberalen. Formeel was dat in geen enkel opzicht het geval. Dat ze er toch toe besloten was met name

gebaseerd op de overweging dat de Christen-Democraten hun deel van het akkoord al binnen hadden (Colombo) en de liberalen nu voor hun deel op ons waren aangewezen. Vanuit (o.a.) de delegatie zijn twee voorwaarden gesteld:

■ We willen duidelijk uitgesproken zien, dat deze voorzitterskeuze naar liberalen en conservatieven toe geen

verdergaande politieke consequenties heeft.

■ Dat werd bevestigd na voorlezing van de akkoordbrief dat wij niet van zins zijn nog eens akkoorden af te sluiten van deze aard, die nieuwe parlementariërs (volgende parlementaire periode) binden. Daarvan is kennis genomen.

Politieke lijn

Begin september zal de brede Christen-Democratische Fractie afzonderlijk vergaderen over één agendapunt: de politieke lijn van de komende jaren. Die suggestie is met name van Nederlandse zijde gekomen. We zullen een bewust beleid moeten ontwikkelen. Dat is iets anders dan voortgaan op eenmaal ingeslagen wegen, waarbij zo gemakkelijk kruispunten worden genegeerd. Werkgelegenheid, verdeling van welzijn en welvaart, (kern)-energie, milieu verlangen keuzes voor de toekomst tegenover offers nu. Op basis van ons programma zullen we punt voor punt moeten nagaan of ook in de praktijk ons beleid daartoe zal leiden. Meer middelmoed, dan middelmaat.

Bouke Beumer

Het CDA-rapport

GESPREIDE VERANTWOORDELIJKHEID

wil een christen-democratische bijdrage zijn aan de discussie over de

ECONOMISCHE ORDE

Het rapport (ruim 170 blz.) bepleit een ingrijpende hergroepering van verantwoordelijkheden t.a.v. de grote sociaal-economische vragen van deze tijd. Meer verantwoordelijkheid leggen binnen ondernemingen, op bedrijfstak-niveau en in de regio.

Het rapport bespreekt uitvoerig de taak van de overheid, van de organisaties van werkgevers en werknemers, en besluit met een strategie van verandering: een krachtig appèl op mensen (en organisaties) en een pleidooi voor wijzigingen in de zeggenschapsverhoudingen.

Het rapport is opgesteld door een werkgroep van de drie wetenschappelijke instituten van het CDA, bestaande uit de heren prof. P. A. J. M. Steenkamp (voorzitter); S. Th. van Bijsterveld; drs. G. Gerritse; mr. J. Hollander; drs. P. H. A. Klep; J. Lanser; ir. J. W. M. van Rooij; drs. B. J. Udink; dr. J. de Vries; prof. dr. A. Wattel; prof. drs. J. Weitenberg; prof. dr. H. J. van Zuthem; drs. H. Borstlap (rapporteur/secretaris) en drs. A. H. A. Veenhof (co-rapporteur).

Het rapport kost f 16,- (inclusief verzendkosten) en is te bestellen bij de drie wetenschappelijke bureaus: Dr. A. Kuypersstichting, Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag (tel. 070-606838); Centrum voor Staatkundige Vorming, Mauritskade 25, Den Haag (tel. 070-653934); jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmanstichting, Wassenaarseweg 7, Den Haag (tel. 070-246791).

De CDA-TWEEDE KAMERFRAKTIE roept sollicitanten op voor de volgende functies:

a. BELEIDS-MEDEWERK(STER)

justitie;

b. BELEIDS-MEDEWERK(STER)

binnenlandse zaken

Deze beleidsmedewerk(st)ers zullen de fractiekommissies justitie resp. binnenlandse zaken assisteren bij de voorbereiding van de behandeling van regeringsvoorstellen en bij de beleidsvoorbereiding op langere termijn.

De beleidsmedewerk(st)er justitie zal bij voorkeur een pas afgestudeerde jurist zijn met specialisatie en/of belangstelling voor civielrecht danwel strafrecht.

De beleidsmedewerk(st)er binnenlandse zaken zal bij voorkeur een pas afgestudeerde jurist zijn met specialisatie staatsrecht danwel bestuursrecht.

Verwantschap met de politiek van het CDA wordt verwacht.

De salariering voor beide functies is afhankelijk van opleiding en ervaring.

Sollicitaties richten aan:

CDA-Tweede Kamerfractie t.a.v. G. H. C. Halleen, Postbus 20018, 2500 EA 's-Gravenhage.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van: prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter) Herman Amelink mr. Philie Burgers Truus Bot-van Gijzen Dick Corporaal drs. Gerrit de Jong dr. Willem de Kwaadsteniet Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie Dr. Kuypersstraat 3, 2514 BA 's-Gravenhage tel. (070) 46.96.20, giro 89673.

Abonnementsprijs f 16,- per halfjaar. Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage. Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement f 11,- per halfjaar. Advertentie-exploitatie 020-24.58.26

Nog eens Carter

Wat de Amerikaanse president Carter onlangs aan populariteit won door zijn bergrede over de energiesituatie in de Verenigde Staten, lijkt hij weer te hebben verspeeld door de veranderingen in zijn regering. De manier waarop de president deze veranderingen aanbracht was op zijn zachtst nogal theatraal. Op verzoek van de president dienden alle ministers en medewerkers van de president hun ontslag in, zodat Carter een heel nieuw begin zou kunnen maken. Nu er uiteindelijk slechts vier ministers verdwenen zijn - van wie je je moet afvragen of ze eigenlijk niet de zondebokken in de woestijn zijn - wordt de vraag des te klemmender of de Amerikaanse president in het zicht van de naderende verkiezingscampagne niet wat al te krampachtig begint te handelen. De president lijkt het nu helemaal te

willen gooien op een sterke positie van de medewerkers die hij indertijd uit Georgia meenam. Hij drukt daarmee zijn afkeer uit van het Washingtonse circuit. Kon Carter dat bij de vorige campagne zich inderdaad veroorloven, dit maal lijkt hij niet te beseffen dat hij voor alle Amerikanen onderdeel is van dit circuit. Betere betrekkingen met de partij die hem aan een tweede ambtstermijn moet helpen, zouden hem een aanzienlijk sterkere uitgangspositie voor de hernieuwde race om het presidentschap hebben opgeleverd.

Italië

Italië kampt sedert januari, toen de communisten de christen-democratische minderheidsregering van premier Andreotti niet langer wilden gedogen, met een kabinetscrisis die

NOG COMMENTAAR

zo langzamerhand lijkt uit te lopen op een crisis van de staatsinstellingen van dat land. De algemene verkiezingen die vorige maand een oplossing hadden moeten brengen hebben de moeilijkheden eigenlijk alleen nog maar vergroot. Tijdens de vakantieperiode blijft de Italiaanse crisis nog beschreven door de zon, waardoor het allemaal niet zo ernstig lijkt. Maar als het openbare leven over ruim een maand weer volledig op gang is gekomen en sociale en politieke tegenstellingen zich met hernieuwde hevigheid aandienen, dan kunnen de Italianen nog heel

wat warme uurtjes verwachten. De kabinetscrisis, die gepaard gaat met een economisch toch al niet zo rooskleurige situatie, heeft het gevaar in zich de democratie in het land aan te tasten. Het wordt dan ook tijd dat de politieke partijen elkaar vinden, de handen ineen slaan en beleid gaan maken. De christen-democraten moeten daarbij beseffen dat ze een minderheid, zij het een grote, vormen, en dat ze niet om samenwerking met anderen heen kunnen.

India

India wordt traditioneel omschreven als de grootste democratie ter wereld en dat is gezien de honderden miljoenen mensen die er wonen ook terecht. Dreigde deze democratie ruim twee jaar terug om zeep geholpen te worden door de dictatoriale aspiraties van mevrouw Indira Gandhi, dit maal wordt het land

SPIERPILN?
Schwabe
arniflor zalf
bij: verstuikingen, lichte kneuzingen, spijt
uit natuurlijke grondstoffen bereid

geconfronteerd met een nieuwe aantasting van de democratie door het uiteenvallen van de regering, bestaande uit de toenmalige tegenstanders van mevrouw Gandhi. Van de wijze waarop de moeilijkheden in dit land worden opgelost, zal voor een belangrijk deel de geloofwaardigheid afhangen van de westerse democratie als stelsel voor de landen in de derde wereld.

Colijn in oorlogstijd VI

Door R. Gosker

De twaalf apostelen

Intussen werd de illegale organisatie van de Anti-Revolutionaire Partij voorbereid. Na de overval op het Kuyperhuis begreep dr. Colijn ook wel dat er aan de officiële organisatie op een goede dag wel een eind zou komen. De partij zou dan worden opgeheven. Maar dan zou er een schaduworganisatie moeten zijn die ondergronds de actie zou voortzetten. Het initiatief daartoe is van dr. Colijn uitgegaan. We hebben een en ander samen voorbereid.

Op een goede dag moest ik bij hem komen. Hij legde me uit wat zijn bedoeling was. Er moest een schaduworganisatie worden gevormd van een twintigtal mensen, die verspreid woonden over het land en die niet een vooraanstaande positie innamen in de partijorganisatie en die dus niet gevaar liepen bij verbod van de partij aanstonds te worden gearresteerd. Een aantal namen van mensen die bereid waren daaraan mee te doen had hij reeds. In gezamenlijk overleg werd dit aantal tot een twintigtal aangevuld. De bedoeling was dat deze groep regelmatig bijeen zou komen voor een gesprek met dr. Colijn en daarna zouden ze het land in gaan om te spreken voor kleine vergaderingen van niet meer dan 20 personen. Alle grotere vergaderingen waren door de Duitsers verboden. Nu dat werd zo georganiseerd. Regelmatig kwamen we met dr. Colijn bijeen. Dan werden alle mogelijke dingen doorgesproken. De arbeidsdienst, de jodenkwestie, het schoolverzet, de winterhulp, de maatregelen tegen de pers, in het bijzonder De Standaard. Dr. Colijn was vrijwel met alles op de hoogte. Van hem hoorden we het nieuws dat niet in de couranten werd vermeld. Dan trokken we het land in met de laatste bekende gegevens. En er werd vergaderd in het land. Avond aan avond waren er spreekbeurten. Het hield niet op.

„Twaalf apostelen”

Ieder van ons had een bepaald district te bewerken. Voor de geschiedenis zijn de namen van deze mensen niet eens vastgelegd. Er werd immers niets meer op papier voorbereid en de hele zaak werkte slechts een paar maanden. Ik herinner me nog mr. Algera, Eb van Ruller, Hagoort en G. M. A. Laernous, Van der Spek uit Haarlem. Deze groep van twintig mensen

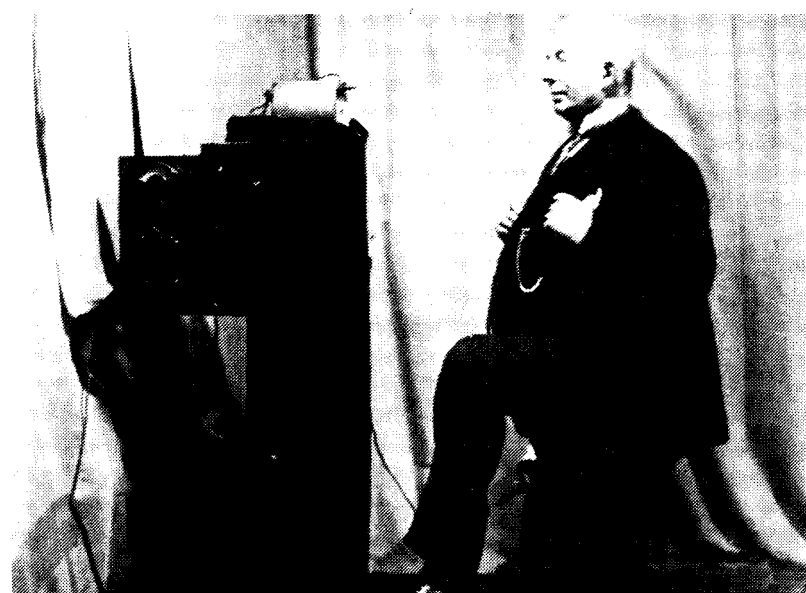
werd al spoedig aangeduid met de naam van de twaalf apostelen. Het is niet een etiket dat zij zich zelf hebben opgeplakt. Ik geloof trouwens dat we maar half beseften wat we aan het doen waren. De meesten van ons waren jong. We dachten er eigenlijk nauwelijks over na welke risico's we liepen. Toch kregen we het advies een koffer, een niet al te grote, met het aller noodzakelijkste in te pakken. Wanneer we dan zouden worden gearresteerd dan stond die koffer in ieder geval klaar. De koffer heeft klaar gestaan, enige maanden lang. Toen de Duitsers kwamen om mij mee te nemen was hij niet klaar. In aller haast moest het hoog nodige worden ingepakt. We waren dan ook helemaal niet echt voorbereid op de illegaliteit. We lieten ons eenvoudig arresteren. In die dagen waren we van mening dat onderduiken toch niet hielp. De Grüne Polizei nam dan je vrouw en je kinderen mee. Het had dus geen zin. Door ervaring wijzer geworden werden later de zaken wel anders aangepakt. Maar in het begin leek alles zo simpel. Toen op 30 juni 1941 een groot aantal vooraanstaande antirevolutionairen werd gearresteerd was de heer Schouten niet thuis. In School misten we hem. Maar Schouten dook daarna onder. Nu was hij niet getrouwd. Hij behoeft in ieder geval niet aan zijn gezin te denken. Maar ook anderen die de dans ontsprongen werden bij wijze van spreken niet de volgende dag opgehaald en hun vrouwen bleven ongemoeid. Wij lieten ons als schapen ter slachting wegvoeren. Zo was dat in het begin. Later werd dat allemaal wel anders.

De twaalf apostelen is wel een begrip geworden in die dagen. Onvermoeid waren zij dag in dag uit in touw. En het had ook resultaat. Zelf reisde ik vrijwel het gehele land door. Zo sprak ik op een vrijdagavond in Hardenberg voor een groep van 20 mensen. Dat was in een streek waar de boeren nogal

geïmponeerd waren door de Duitse bezetting. Met het verzetten van de tijd was het gedaan. De Duitsers hadden daar kort en goed een eind aan gemaakt. De landbouwprijzen gingen omhoog. De omstandigheden waren niet zo kwaad voor de boeren. Ik sprak voor deze groep voornamelijk over de beginselen van het Nationaal-Socialisme. Ik kende het boek van Rauschning: Die Revolution des Nihilismus. Het had een diepe indruk op mij gemaakt. In dit boek werd met profetische kracht aangehouden waartoe het systeem van Adolf Hitler zou moeten leiden. Uiteraard kende ik ook het boek van Hitler zelf: Mein Kampf en dat van Alfred Rosenberg: Der Mythos des zwanzigsten Jahrhunderts. Het mocht dan in het eerste jaar van de bezetting allemaal nog wel wat meevallen maar het zou niet goed zijn als we ons daardoor in slaap zouden laten wiegen. De consequenties van de verkeerde beginselen zouden straks wel duidelijk openbaar worden. Mijn speech maakte nogal indruk. In ieder geval ds. Slomp uit Heemse vroeg mij na afloop of ik bereid was de volgende morgen deze speech nog eens te houden te zijnen huize. Hij zou zorgen dat dan een aantal predikanten uit de omgeving aanwezig zouden zijn. En dat is gebeurd. De volgende morgen heb ik opnieuw gesproken. 's Middags was ik in Almelo voor weer een andere groep om mijn verhaal nog eens te vertellen. Dat was mijn kennismaking met ds. Slomp. Dat was later Frits de zwerfer. Zo werkte dit systeem. Het werkte klaarblijkelijk goed. Hetgeen ook de bedoeling was!

Prof. Rutgers

In dit verband moet ik ook vertellen dat

dr. Colijn mij op een dag verzocht naar prof. V. H. Rutgers te gaan en hem te verzoeken om wanneer dr. Colijn zou zijn gearresteerd de leiding van deze groep en van de illegale partijorganisatie over te nemen. Dr. Colijn legde mij uit waarom de keus op prof. Rutgers was gevallen. Een van de argumenten was dat deze het initiatief genomen had voor de grote massabijeenkomst in Amsterdam. Maar ook overigens was dr. Colijn van mening dat juist prof. Rutgers beschikte over de eigenschappen om de ondergrondse partij te leiden. Ik ben toen inderdaad naar Amsterdam gereisd en heb met prof. Rutgers gesproken. Deze wilde uiteraard weten waarom dit verzoek aan hem werd gericht. Wij hadden bij hem thuis daar een lang gesprek over. Ik moet zeggen dat het mij bij die gelegenheid een beetje vreemd te moede was. De vraag kwelde mij waarom prof. Rutgers en waarom niet Jan Schouten? In zijn gesprek met mij had dr. Colijn ook nog wel enkele andere namen genoemd maar die van Schouten was daar niet bij. Het stemde mij tot nadenken. Ik begreep dat toen niet zo goed van Schouten.

Schouten was toch eigenlijk de eerst aangewezen om daarmee te worden belast. Maar nu ik achteraf aan deze periode terugdenk moet ik zeggen dat er nauwelijks contacten waren tussen dr. Colijn en Schouten. Zij ontmoetten elkaar wel bij de besprekingen over de Nederlandse Unie. Het Moderamen van het Centraal Comité vergaderde in die dagen nooit. Dr. Colijn nam de volle verantwoordelijkheid voor zich. Hij pleegde eigenlijk met niemand overleg. En de namen van Schouten en De Wilde werden nooit genoemd. Dat viel mij in die dagen wel op. Maar goed begrijpen deed ik het eigenlijk niet. Dat is pas later goed tot mij doorgedrongen. Maar vreemd vond ik het toen wel. Schouten was in de partij immers zeer populair en als spreker zeer gezocht. Zijn principiële onverzettelijkheid lag er 'dik boven op. Ook naar zijn mening had de Standaard al lang moeten verdwijnen. Maar dr. Colijn sprak nooit

over Jan Schouten. In deze gehele periode heb ik Schouten dan ook praktisch niet ontmoet. Het was alsof Schouten voor dr. Colijn niet bestond. En nu hij naar een opvolger zocht viel zijn keus op prof. Rutgers. Ik heb van 1945 tot 1957 onder Schouten gediend. Maar dat is een ander verhaal. Natuurlijk sprak Schouten altijd met

waardering over Colijn. Maar als de antirevolutionaire illegaliteit na de oorlog in Hoofddorp bijeen is en felle kritiek uitoefent op het beleid dat door dr. Colijn is gevoerd dan neemt Schouten het niet op voor dr. Colijn, maar dan verdedigt hij het standpunt dat door de Antirevolutionaire Kamerfractie is ingenomen. Dat is niet alleen typisch voor Schouten. Daar school meer achter. Daar school ook achter de controverse die hij met dr. Colijn had. Met de verkiezingsoverwinning van 1937 is Schouten nooit gelukkig geweest. In zijn beoordeling van Colijn was hij steeds gereserveerd om niet te zeggen terughoudend. In het boek van B. Offringa: „Een groot Vaderlander” schrijft Schouten het eerste artikel. Het gaat over de vraag of dr. Colijn nu inderdaad een groot econoom was. Eerst wordt dan opgesomd wat voor soorten economen er dan wel zijn. Maar alle mogelijkheden worden verworpen. De conclusie is dat dr. Colijn in ieder geval een man was met grote economische belangstelling. Een meer onvriendelijk oordeel is eigenlijk niet mogelijk. Zeker niet wanneer het gegeven wordt door een geestverwant die zo nauw bij de gebeurtenissen van de laatste jaren betrokken was en die het economisch beleid van dr. Colijn verdedigd heeft. Was nu in deze beoordeling de cerebrale middelmatigheid aan het woord? Of speelt ook hier het voor Schouten karakteristieke een rol. Het door niets en niemand geïmponeerd willen worden. Het recht opeisen ook een man als dr. Colijn koel en zonder gepassioneerdeheid aan het oordeel van zijn gezond verstand te onderwerpen. Inderdaad het waren dan ook wel twee zeer verschillende persoonlijkheden.

Verwijdering

Al met al heb ik de sterke indruk dat er langzamerhand tussen hen beiden een verwijdering is ontstaan. In zijn optreden naar buiten was Schouten eigenlijk nooit emotioneel geladen. Hij beheerste zich volkomen. Hij had zich zelf in bedwang. Als er wat uit te vechten viel deed hij dat in de binnenkamer. Trad hij naar buiten dan was de lava van de eruptie al tot steen gestold. Dr. Colijn was anders. Bij hem sloeg van de lava nog de damp af. Wezenlijk hadden ze geen contact met elkaar.

Het miljoenplan II

Door A. v.d. Wees, oud-chef de bureau AR-Partijsecretariaat

Een half jaar nadat de leiding van de partij was overgedragen, stierf op 8 november 1920 dr. A. Kuyper. Dat was de aanleiding, dat het hele volk zich wierp op het miljoenplan. Het overlijden van Kuyper was voor die generatie zo'n ingrijpende gebeurtenis, dat een ieder, die de A.R.-beginselen was toegedaan zich hierbij betrokken voelde en bereid was hiertegenover een daad te stellen. Met dit overlijden was een periode van 50 jaar leiderschap afgesloten en iedereen was ervan overtuigd, dat dit werk diende te worden voortgezet.

De slag was groot, tot zeer groot. Ik citeer uit „De Delvenaar” van 12 november 1920 „Weet gij niet, dat er heden een vorst, ja een grote in Israel gevallen is? Deze woorden die David sprak bij de dood van Abner, zijn ook van toepassing bij de dood van dr. Kuyper. Want dr. Kuyper was een groot man, groot als staatsman, als partijleider, als journalist en als theoloog. Iemand met een ontzaglijke werkkraft en een ijzere wilskracht”. Uit „De Delvenaar” van 10 november citeer ik „Zo er één blijft spreken, nadat hij gestorven is, zal dat dr. Kuyper zijn. Zijn schriftelijke nalatenschap is een bibliotheek op zichzelf. Niet te vergeefs gaat daar om raad, wie raad behoeft. Wie zijn geschriften bestudeert, gevoelt, dat zij ver over zijn eigen tijd heenreiken. Ook het nageslacht zal er bij leven. En voedsel vinden voor hoofd en hart. De zilvermijnen blijven!”

De Dr. Abraham Kuyperstichting

Het moet mij van het hart dat ik, die opgegroeid ben in de periode Colijn, de grote leider in onze tijd, dat ik mij nooit heb gerealiseerd wat Kuyper voor de generaties die voor mij leefden moet zijn geweest. Hier viel niet alleen een leider weg, maar iemand die uit niets een „geordend” volk heeft opgebouwd, waarmede het mogelijk was, mits goed geleid, de partij verder te sturen voor de komende generaties. Kuyper is door zijn volk ten grave gedragen op een wijze, die alleen toen maar mogelijk was. In een tijd dat radio en televisie er nog niet waren om zoiets te verslaan en men aangewezen was op de pers. Het zegt toch voor ons wel iets te lezen, dat op Oud Eik en Duinen naar schatting

10 000 mensen aanwezig waren om hem de laatste eer te bewijzen. Dat vanuit de Zuiderkerk in Den Haag zich 3000 mensen verzamelden om gezamenlijk naar het graf te gaan. Om dat graf een carré voor 3000 personen, dat wil zeggen dat daar iedereen, die een politieke functie vervulde aanwezig was, alsmede de hele V.U. en niet te vergeten de Theologische School te Kampen, zowel professoren als studenten. Dat de lange begrafenistoet geopend werd met 2 hofrijtuigen van het Koninklijk Huis. Vertegenwoordigers van de koningin en de koningin-moeder. Kortom hier werd een man begraven, die een rol in de partij en de politiek heeft gespeeld als geen ander. Hoeveel mensen zullen langs de weg hebben gestaan om de stoet gade te

slaan. De zure opmerking in een krant „dat het nu met het werk en de bezieling van Kuyper uit is en zijn werk met hem zinkt in het graf” was volkomen naast de werkelijkheid, want nooit was de partij zich van haar verantwoordelijkheid zo sterk bewust als op dat moment.

Het volk, dat achter zijn leiders staat

Men ging aan het werk voor het miljoenplan. Hiervoor moest veel werk worden verzet. In iedere kiesvereniging werd een plaatselijk comité gevormd, die belast werd met de incassering van de gelden. Typend vond ik het hierover te lezen in „De Delvenaar” van 21 januari 1921, dat in de kiesvereniging 's Gravenzande een comité van 30 personen gereed stond om na de te Naaldwijk te houden bijeenkomst, waar Idenburg en Bijleveld zouden spreken, aan de slag te gaan. Het is de verdienste van Colijn en Idenburg geweest, dat zij zich er niet met een gift hebben afgemaakt, maar samen de regionale vergaderingen hebben bezocht. Er zal een enkele keer wel eens iemand zijn ingesprongen, maar de meeste hebben zij samen bezocht. Dit moest ook wel, omdat het bezoek langs de regio's tevens benut werd als een

kennismaking met de partij. Gesproken werd dan ook over de inspectie-reis van de beide voorzitters. In „De Delvenaar” van 4 februari 1921 staat de ontvangst te Delft en Maassluis uitvoerig weergegeven. Weliswaar doet het bij het lezen allemaal wat oud-testamenteel aan, maar in de stijl der jaren twintig vond hier een gebeurtenis plaats, die zijn weerga niet kende. In Delft en een overvolle Doelenzaal en in Maassluis in een kerkgebouw, dat in enkele minuten volliet met 1500 personen. De wijze, waarop Colijn de actie presenteerde is uniek en is typerend voor zijn optreden in de jaren dertig. Men waant zich op de Bondsdagen van de J.V.

De kernpunten uit zijn betoog zijn:

1. Met het oog op de toekomst is het de leiders, gezien het uitvallen van dr. Kuyper soms bang te moede!

2. Verzekeren zij het A.R.-volk, dat hun ruggen even sterk zullen zijn om de slagen op te vangen zoals Kuyper deed, met dien verstande, dat zij ervan overtuigd zijn, dat zij als nieuwe leiders van de partij niet aan de knieën van dr. Kuyper konden reiken.

3. Komen zij als hun leiders niet om geld op te halen, maar alleen om hun haar roeping voor te leggen en het dan verder aan ieders consciëntie over te laten, welke plicht hem is opgelegd. Hierna zullen de leiders ongetwijfeld de zegenbede zijn toegezongen hetgeen in die tijd onlosmakelijk verbonden was aan een vergadering als deze. Deze samenkomsten werden centraal geregeld en vonden per Statencentrale plaats. Het voordeel hiervan was dat dan ook heel Nederland werd bezocht. De 1e verantwoording van de Kamercentrale Dordrecht, waaronder Delft en Maassluis ressorteren vond op 22 september 1921 in „De Delvenaar” plaats en bedroeg f 86 816,62½. Alle Kamercentrales werd een bepaalde aanslag opgelegd, die op hun beurt, een aanslag aan de plaatselijke comité's toespeelden. Men wist dus wat er werd verwacht.

In „De Standaard” werd regelmatig de opbrengst gepubliceerd, zodat een ieder het verloop kon volgen. Op 13 april 1922 werd op de Deputatenvergadering het eerste deel door Idenburg aan Colijn als voorzitter overgedragen, groot f 849 859,75 met de woorden:

„De ontvangst, die ons bij onze tocht door het land te beurt viel, is boven alle lof verheven. Wij hebben ons volk gevonden en ons volk heeft ons gevonden.....”

Ons volk heeft leren geven, ons volk kan geven, ons volk wil geven als het gaat om de eer van God!”

De 61e verantwoording in „De Standaard” gaf aan f 903 429,85. Op 8 april 1925 gaf de penningmeester de eindverantwoording weer van f 1 012 890,12½, met inbegrip van de koopwaarde van het Kuyperhuis het woonhuis van Kuyper, dat persoonlijk door Colijn aan de Kuyperstichting

Het miljoenplan

In het jubileum nummer van Nederlandse Gedachten (nr 13) ten tijde van de viering van het 100-jarige bestaan van de ARP werd op 31 maart jl. van de hand van de oud-chef de bureau van het ARP-secretariaat, de heer A. van der Wees, een bijdrage geplaatst over de in de twintiger jaren gevoerde financiële aktie onder de naam „miljoenplan”.

In deze tweede bijdrage gaat Van der Wees nader in op het welslagen van dit plan en hoe één en ander werd gerealiseerd.

werd geschonken. Het was voor Colijn duidelijk, dat bij de dood van Kuyper het huis, waarin hij de laatste 20 jaar van zijn leven gewoond had, voor de partij bewaard moest blijven en zoveel mogelijk in dezelfde staat moest worden gehouden.

Werkkamer

Dat is gebeurd en daar treft men ook nu nog aan de 2 naast elkaar gelegen werkkamers van de oude staatsman, op de eerste verdieping, de achterzijde met uitzicht op de tuin. Daar schreef hij, achter zijn monumentale bureau gezeten, zijn artikelen voor „De Standaard” en „De Heraut” en elke zondag zijn meditatie. Achter dit bureau werden ook zijn deputatenredes geschreven en zijn 2 delen A.R. Staatskunde, althans het grootste deel ervan. Daar staan ook de geschenken hem aangeboden bij het zilveren jubileum van „De Standaard” als hoofdredacteur. Als minister-president en als minister van Binnenlandse Zaken pleegde hij daar te werken en voerde hij er met zijn ambtsgenoten besprekingen, in het bijzonder in 1903 na de eerste spoorwegstaking, toen hij door ziekte aan huis gebonden was. In de voorsalon vergaderde in 1904 de Ministerraad na de verwerping van de Hoger-onderwijswet en nam er het besluit een particuliere audiëntie aan te vragen aan Hare Majesteit op het Loo, ten einde te adviseren tot ontbinding van de Eerste Kamer. In dat huis staan de verschillende bewijzen van vriendschap hem aangeboden bij zijn 70e en 80e verjaardag. De heer Wiegel heeft gelijk, toen hij onlangs opmerkte in verband met zijn voorkeur voor „het Torentje” op het Binnenhof, dat alle ministers van Binnenlandse Zaken, daar hun werkkamer hebben gehad met uitzondering van dr. Kuyper.

HET MILLIOENPLAN. VERGADERINGEN,

toegankelijk uitsluitend voor anti-revolutionairen uit den Statenkieskring DELFT met hunne Dames, op Zaterdag 29 Januari o.k., te DELFT in de Stadsdoele om drie uur; Spreker: de Heer H. COLIJN,

Voorzitter van het Centraal-Comité, Oud-Minister van Oorlog;

te MAASSLUIS in de Gereformeerde Kerk aan de Kerkstraat om zeven uur; Sprekers de H.H.: H. COLIJN voornoemd en A. W. F. IDENBURG,

Oud-Gouverneur-Generaal van Ned. Indië; Oud-Minister van Koloniën; Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal; 2e Voorzitter van het Centraal-Comité.

De Voorzitter van het Sub-Comité in den Statenkieskring DELFT: Mr. Dr. H. W. HOVY.

De Secretaris: V. Ph. VALSTAR.

Voor de vergadering te DELFT zijn toegangskaarten verkrijgbaar bij de besturen der verschillende Kiesverenigingen; Het recht van gereserveerde plaatsen voor de vergadering te MAASSLUIS vervalt 15 minuten voor den aanvang.

De dijkdoorbraak

Een gelijkenis

Door H. Algra

De dijk was doorgebroken. Dat was een feit. Daar kon niemand wat aan veranderen. En de polder lag voor eb en vloed. Dat kon iedereen zien.

Natuurlijk werden er heel wat beschouwingen aan gewijd, of hier ook van schuld sprake was. Op de vergaderingen van het Hoogheemraadschap waren de discussies soms heftig. Sommigen zeiden, dat hier sprake was van plichtsverzuim. De dijk was niet voldoende bewaakt, en zelfs verwaarloosd. Anderen zeiden, dat de dijk verkeerd gelegd was, en dat zij altijd al hadden voorzien, dat er eens een doorbraak zou komen. Met die

debatten gingen jaren voorbij. En in die jaren veranderde de situatie. Er was geen mogelijkheid meer, om het gat te dichten door de dijk in zijn oude staat te herstellen. Elk etmaal stuwde tweemaal de vloed naar binnen door dat gat, en elk etmaal sleurde de ebstroom resten van de dijk naar buiten. Het gat werd hopeloos diep en breed terwijl de discussies geregeld werden voortgezet en de verwijten niet van de lucht waren. Toen zeiden sommigen: wij mogen die polder niet jaar in jaar uit voor eb en vloed laten liggen. Wij moeten het stroomgat afsluiten door meer binnenwaarts een nieuwe dijk aan te leggen. Dat is in zulke gevallen de enige mogelijkheid. Er moet een inlaag

komen en elke waterbouwkundige weet, wat dat betekent. Hij kan de mensen vele voorbeelden aanwijzen bij een tocht langs de dijken. Toen is er onder de ingelanden een polarisatie ontstaan. Of in elk geval een splitsing van de meningen. Er waren enigen, hoewel niet velen, die zeiden: wij moeten toch proberen de oude dijk te herstellen. Op hoop tegen hoop. Maar verreweg de meesten zeiden: ge ziet zelf toch wel in, dat zo iets onmogelijk is! Maar die anderen, die weinigen,

zeiden: wij zien zelf wel in, dat ons voorstel geen kans van slagen heeft, maar wij dienen het toch in, als een protest tegen het gevoerde beleid en als een formulering van onze diepste wens. Anderen zeiden: wij zijn het met die eersten eens, maar wij weten heel goed, dat menselijkerwijs gesproken een herstel van de oude dijk niet meer mogelijk is. Wij weigeren verantwoordelijkheid te dragen voor de aanleg van een inlaag. Wij protesteren daartegen, omdat het een capitulatie is, waarvoor wij de verantwoordelijkheid niet mee willen dragen. Maar er kwamen ook andere meningen naar voren. Een groot aantal van de ingelanden, die hogerop woonden zeiden: laat die polder maar blijvend over aan de natuur, aan de krachten van de natuur. De natuur heeft haar rechten, de zee laat zich niet dwingen. Ten slotte de lieden, die vonden, dat een inlaag de enig mogelijke oplossing was, om nog een déél van de polder te redden. Zij geraakten in een jarenlange

discussie over de plaats, waar de nieuwe dijk moest liggen. Sommigen zeiden zo dicht mogelijk bij het gat. Anderen zeiden: wa' verder af, maar zo, dat we hem dan ook met grote waarschijnlijkheid kunnen houden. Die discussie heeft nu al jaren geduurd, de discussie over de plaats van die inlaag, en terwijl de discussie voortduurt, wordt het gat dagelijks groter en dieper. En blijft men elkaar in gebreke stellen. (De verstandige lezer zal wel begrijpen, waar dit verhaal op slaat.)

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
Directie- en schaftketen scholen en kerken
directie- en schaft-wagens etc.
HANBO HARDINXVELD
tuf. Glessendam-Hardinxveld 3888

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een krachtige schakel bij aan- en verkoop van ruwveevoer.

Consistent informatiebeleid noodzakelijk

Het is tegenwoordig blijkbaar in over de "chip" te spreken op een wijze die doet denken aan de manier waarop bepaalde groepen in onze samenleving destijds over de stoommachine spraken. De chip zou onze samenleving bedreigen, de werkgelegenheid verminderen en wat al niet meer. Hoe gemakkelijk het in de omgang moge zijn een eenvoudige kapstok te hebben, waaraan men vage theorieën kan ophangen, al is die kapstok maar een woord dat men toch niet begrijpt; het is te enen male misleidend.

Een dergelijke over-simplificatie leidt gemakkelijk tot een voorbijgaan aan de zaken die daarachter liggen en die vele, vele malen belangrijker zijn. Ik doel hierbij op de totale "informatie-industrie".

Het enorme belang van deze industrie moge blijken uit het volgende:

1. De Nederlandse "informatie-industrie" bereikt jaarlijks een omzet van 25 tot 30 miljard gulden.
2. De informatie- en communicatie-bedrijvigheid in de meest ruime zin heeft de omvang van ca. een derde van ons Bruto Nationaal Produkt.

Informatiemaatschappij

Een National Information Policy rapport aan de Amerikaanse president zegt er het volgende van: "Het is alledaags geworden te verklaren dat de Verenigde Staten een informatiemaatschappij aan het worden is... Informatie is een nationale hulpbron geworden. Het is de grondstof voor kennis en daardoor een essentieel onderdeel van het moderne economische, politieke en sociale leven. Informatie speelt een centrale rol op de markt, niet alleen bij de voortbrenging van goederen en diensten, maar ook als verbruiksartikel op zichzelf. Het belang van informatie als hulpmiddel neemt toe naarmate het Informatie Tijdperk nadert" (National Information Policy, rapport aan de Amerikaanse president, samengesteld door de staf van de Domestic Council Committee on the Right of Privacy, Washington 1976, Nelson A. Rockefeller, voorzitter).

En Marc U. Porat schrijft: "Informatie-technologieën raken zo veel sectoren, dat de noodzakelijke kennis om een informatiepolicies te plannen, te controleren, uit te voeren en te evalueren niet kan en ook niet mag worden ontwikkeld door een "verticaal" georiënteerd bureau... Er is geen enkel onderdeel van de Amerikaanse economie, dat niet wordt aangeraakt door informatie-technologie en de gevolgen van deze technologie zijn te belangrijk om te worden overgelaten aan de technologen. Beslissingen, die binnen de communicatiepolitiek en de daarmee samenhangende bedrijfstakken op het "verticale" vlak worden genomen, hebben ook gevolgen voor vele mensen, organisaties en ondernemingen daarbuiten, wier stemmen niet altijd worden gehoord door degenen die de beslissingen nemen, waarmee het land niet goed wordt gediend" (Marc U. Porat, The Information economy: definition and measurement, US department of Commerce, Office of Telecommunications, Washington 1977).

Imposant geheel

Gaat men na welke bedrijven en instellingen bij deze informatie-industrie zijn betrokken, dan komt men tot de volgende imponerende opsomming: De PTT, de computerfabrikanten, de software-leveranciers, uitgeverij, drukkers, radio, televisie, de reclamebranche, de foto- en filmindustrie, het onderwijs, het CBS, het Centraal Planbureau, TNO, de Koninklijke Academie, de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid, producenten van apparatuur op het gebied van telefoon, telex, facsimile, kopieerapparatuur, kabels, wordprocessors, schrijfmachines, radio- en TV-zenders, grammofoonplaten, beeldplaten, geluidsbanden, videobanden enz. enz. Nogmaals, voorwaar een imposant geheel. En wat doen wij? Wij babbelen over en knabbelen en sabbelen aan de "chip". Kijken wij verder dan onze grenzen, dan moeten wij constateren, dat men elders wel oog heeft voor het belang van de informatie en communicatie. Landen als Amerika en Japan hebben het grote belang al jaren geleden onderkend en hebben daardoor een enorme voorsprong genomen. Het is interessant in dit verband te weten, dat

Door P. van der Maas

er in Zweden al 200 bedrijven zijn die informatie uit de VS importeren. Informatie wel te verstaan, geen chips! Het praten over chips is misleidend, ook doordat men geïmponeerd raakt door de technologie, die er achter zit en dan tot de conclusie komt dat wij, wat dit betreft, toch altijd wel bij de Amerikanen zullen achterblijven. Men bedenke overigens dat Philips door een recente overname van een Amerikaans bedrijf deze know-how in huis heeft gehaald en bovendien bezig is met de ontwikkeling van geavanceerde geheugentechnologieën. U ziet dat ik, noodgedwongen, mij toch weer even moest laten verleiden tot het zijspoor van de chip.

Informatie-samenleving

Terugkerend tot de werkelijk belangrijke zaak: Amerika en Japan zijn bezig onze informatie-samenleving van de toekomst te gaan beheersen. Dit betekent, dat wij voor onze informatie, iets waarop onze maatschappij is gestoeld, afhankelijk worden van, ja zelfs overgeleverd worden aan andere landen. Dit is naar mijn mening nog veel erger dan economische afhankelijkheid! Stelt u zich voor dat het Ministerie voor CRM de beslissing aangaande het al of niet sluiten van enkele instituten voor zwakzinnigenzorg moet laten afhangen van gegevens, die men van een gegevensbank in Japan moet halen. (Men herinnere zich de eerder genoemde 200 Zweedse ondernemingen.) Als men dit even goed op zich laat inwerken, dan slaat de schrik om het hart en men gaat zich afvragen:

- 1) Kunnen wij er wat aan doen?
  - 2) Wat kunnen wij eraan doen?
  - 3) Doen we er wat aan?
- De antwoorden hierop zijn respectievelijk:
- 1) Ja
  - 2) Heel veel
  - 3) Vrijwel niets
- Laat ik beginnen met de "verzachtende omstandigheden". Ons land bevindt zich in een economische crisis van beduidende omvang. Deze crisis is niet alleen van conjuncturele aard, maar ook van structurele. De scheepbouw-, de textiel- en de auto-industrie zien zich geconfronteerd met een enorme concurrentie, die er, naar het zich laat

aanzien, toe leiden zal dat, internationaal gezien, de hergroepering van deze industrieën zal voortgaan. Dit zal tot gevolg hebben, dat deze industrieën, wat Nederland betreft, voor een (belangrijk) deel gaan verdwijnen. Dit is een zeer complex en omvangrijk probleem, zeker voor een land dat van oudsher voor een belangrijk deel op deze industrieën heeft gedreven. Voor de langere termijn kunnen we onze gasbel aan dit rijtje toevoegen. Immers, ook die bron zal langzamerhand uitgeput raken. Dit opraken van een aantal belangrijke hulpbronnen maakt het noodzakelijk uit te zien naar alternatieven. En ziehier, een van die alternatieven ligt binnen handbereik: De "informatie-industrie".

Nederland vierde

De vraag kan zich opdringen of Nederland niet te klein is om op dit terrein iets te kunnen betekenen. Gelukkig hebben de grondleggers van Philips, Shell en Unilever zich destijds niet met deze vraag beziggehouden. De eerder in dit artikel besproken recente activiteiten van Philips geven van een zelfde houding blijk. Bovendien: Viewdata is een Nederlandse vinding en tenslotte: Nederland neemt in Europa *nog* de vierde plaats in op het gebied van informatica en communicatie. Als men de vraag naar de kleinheid van Nederland interpreteert als beperktheid in visie, dan is er alle reden voor vrees voor de toekomst. Immers, de visie, met name bij de politici, ontbreekt en men maakt geen zichtbare aanstalten daaraan iets te doen. Ruim een jaar geleden heeft prof. Vinken op verzoek van staatssecretaris Smit-Kroes de argumenten die pleiten voor een nationaal informatiebeleid in een notitie vastgelegd. Deze notitie is aan het kabinet voorgelegd en zeer snel van tafel verdwenen. Op de mogelijke oorzaken wil ik straks ingaan, maar laat ik eerst enige gevolgen bespreken van het uitblijven van een consistent informatiebeleid van de overheid. Onder de eerder opgesomde industrieën en instanties die betrokken zijn bij de informatie-industrie, zijn er die willen en kunnen investeren. De vraag is echter, waarin dan wel te investeren. Prof. Vinken (zie Het Financieel Dagblad van 22 en 23 mei 1979) stelt deze vraag op de volgende kernachtige wijze: Gaat het bedrijfsleven investeren in het laatste hoofdstuk van het oude boek of in het eerste hoofdstuk van het nieuwe boek? Investeren in het laatste hoofdstuk van het oude boek zullen zeer snel leiden tot veroudering, waardoor dezelfde gevaren zouden kunnen gaan

dreigen, waarmee nu scheepbouw en textiel worden geconfronteerd... Deze gevaren kunnen slechts worden afgewend als er sprake is van een duidelijk overheidsbeleid, waardoor men weet waar men aan toe is. Een beleid dat duidelijk maakt wat voor rekening en verantwoordelijkheid van de overheid komt en op welke terreinen het bedrijfsleven kan en mag inspelen. Momenteel hebben drie ministeries, los van elkaar een commissie in het leven geroepen, die elk een facet van het totale informatiegebied moeten onderzoeken. Het zijn: CRM, Wetenschapsbeleid en Verkeer en Waterstaat. Een dergelijke ongecoördineerde versnipperde aanpak moet wel tot inconsistentie leiden.

Beleid met allure gevraagd

Wat gevraagd wordt, is een werkelijk nationaal beleid van een allure zoals van de industrialisatie van ons land van vlak na de oorlog. Dit beleid is zeer dringend nodig. Dit beleid zal moeten kunnen leiden tot het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen. Het blijkt duidelijk dat het bedrijfsleven op dit terrein bereid is tot zeer forse investeringen. Het wordt tijd dat onze politici zich hiervan bewust worden en de chip als zodanig laten rusten. Die chip komt er toch wel, daar hebben we als Nederlanders een probaat middel voor: we importeren hem gewoon. Die chip op zich is ook niet het fenomeen waarover men zich zorgen moet maken. Het is de totale informatie-industrie die al jaren wacht op duidelijkheid, op een consistent beleid en op visie. Vanuit dit perspectief behoeft geen politicus bang te zijn dat er onvoldoende aangrijpingspunten zouden zijn. Vrees voor de gevolgen van dit niets doen en de zaken op hun beloop laten is hier meer op zijn plaats. Ik zou er daarom voor willen pleiten dat de wetenschappelijke bureaus van het CDA zeer spoedig beginnen aan een rapport dat de CDA-politici in staat stelt een nationaal informatiebeleid te helpen realiseren. Vaak hoort men dat regeren, zeker in een klein land als het onze, met zijn omvangrijke wetgeving, neerkomt op beleidsvoering in de marge. Hier ligt nu juist een zaak, die werkelijk van verstrekkende betekenis is, met name voor ons nageslacht. Geen sprake dus van "rommelen" in de marge. Het gaat hier om een zaak van een omvang en importantie gelijk aan de industrialisatie van de jaren veertig en het Deltaplan van de jaren vijftig.

Uiterste terughoudendheid geboden bij toepassing kernenergie

Door drs. H. Eversdijk; CDA-Tweede-Kamerlid

Na de gebeurtenissen in de kerncentrale te Harrisburg staat de discussie over de kernenergie weer volop in de belangstelling. Daar komt nog bij dat wij in Zuidwest-Nederland geconfronteerd worden met een steeds uitgebreider kernenergiepark bij Doel in België, vlak over de Nederlandse grens, en met problemen over de opwerking van het radio-actief afval van de Nederlandse kerncentrale bij het dorp Borssele in Zeeland.

Het is vooral het afvalprobleem wat in Nederland sterk de aandacht trekt, want gelukkig is vastgesteld dat een gebeurtenis als in Harrisburg in de kerncentrale van Borssele niet erg waarschijnlijk is. Dat betekent beslist niet, dat er geen scherpe veiligheidsmaatregelen moeten worden genomen, integendeel! Ook na de gebeurtenissen in Harrisburg zijn de veiligheidsmaatregelen in Borssele weer verscherpt en dat is een goede zaak. Overigens verdient het personeel van de kerncentrale in Borssele een pluim voor de grote zorgvuldigheid waarmee gewerkt wordt.

Afvalprobleem

Het radio-actief afval van de kerncentrale in Borssele wordt momenteel naar Frankrijk gestuurd. Daar wordt het "opgewerkt". Dat betekent dat het nog bruikbare materiaal eruit wordt gehaald en dat betekent ook dat er plutonium vrijkomt. Plutonium is de grondstof voor het maken van de atoombom. Voor de CDA-Tweede-Kamerfractie is dit vrijkomen en dus beschikbaar komen van plutonium een probleem van de eerste orde. Wij willen namelijk proberen om de hoeveelheid plutonium in de wereld te beperken, om zodoende geen uitbreiding te krijgen van atoomwapens. Als we niet willen dat er uit het afval van Borssele plutonium wordt gemaakt, zouden we dus dit afval niet meer naar Frankrijk moeten sturen om opgewerkt te worden. Maar dan zitten we natuurlijk wel met het probleem: "Wat doen we dan met het afval als we het niet naar Frankrijk sturen om opgewerkt te worden?"

Afval komt toch terug

Nu wil het geval dat Frankrijk van plan is om toch het afval terug te gaan sturen, nadat de opwerking heeft plaatsgevonden. Dat betekent dus dat eerst in Frankrijk het bruikbare materiaal eruit gehaald wordt en dat

daarna toch het hoog radio-actief afval wat overblijft, naar Nederland terugkomt. Met andere woorden, ook als de afvalproducten naar Frankrijk worden gestuurd om opgewerkt te worden, komen we toch in Nederland met het radio-actief afval te zitten. Als dat zo is, dan moet de vraag onder ogen worden gezien of we het afval nog wel naar Frankrijk moeten sturen en of het maar niet beter is om het onopgewerkt in Nederland op te slaan. Dan heb je tenminste het voordeel dat uit ons Nederlandse afval geen plutonium wordt gemaakt. Daar komt nog bij dat het in de toekomst zeer de vraag is of het economisch nog wel voordelig is om het afval op te werken.

Waar opslaan?

Bij deze discussie over de problemen van het afval (eerst opwerking of direct opslaan) ga ik er vanuit, dat de kerncentrale te Borssele in ieder geval in bedrijf blijft. Dan komt natuurlijk de grote vraag naar voren: "Waar sla je dit al of niet opgewerkte afval op?" Er zijn plannen om het radio-actief afval op te slaan in dikke zoutkoepels in het Noorden van Nederland. Maar daar is veel verzet tegen gerezen. Het ziet er in ieder geval niet naar uit dat deze opslagmogelijkheid op redelijk korte termijn tot de mogelijkheden behoort.

Daarom zullen we opslag bij of in de kerncentrale te Borssele onder ogen moeten zien. Hierover zal nog een uitvoerige discussie nodig zijn en ook de bevolking die in de buurt van de kerncentrale woont, zal daar een pittig woord over mee moeten kunnen spreken. Want men heeft in dit gebied straks niet alleen een kerncentrale, maar misschien ook de opslag van het afval. Dan moet toch de vraag gesteld worden of dit niet te veel gevraagd is. Maar ook moet gedacht worden dat niet veel gemeenten in Nederland zullen zitten te springen om het afval te ontvangen. Bovendien is het niet verstandig om dit materiaal veel heen en weer te slepen.

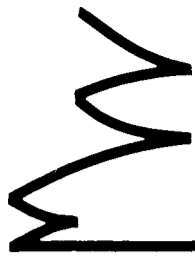
Voor de afvalproblematiek is zo ernstig, dat een uiterste terughoudendheid geboden is bij de verdere uitbreiding van de toepassing van kernenergie. Door de regering wordt binnenkort een brede maatschappelijke discussie gestart over de toepassing van kernenergie. Daarbij zal het afvalprobleem natuurlijk een grote rol spelen. Voordat deze brede maatschappelijke discussie is gehouden, moeten in ieder geval geen beslissingen worden genomen, die vooruitlopen op de uitkomst van deze discussie. Een pas op de plaats is dus zeker geboden.

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

UIT DE ARJOS

Kindermishandeling

Is het verkeerd een kind een klap te geven? Eén keer misschien niet, maar waar ligt de grens? Wanneer is het aantal klappen zo groot geworden dat je kunt spreken van kindermishandeling? In het jaar van het kind kijken ons vanuit verschillende tijdschriften de zielige kinderen met gebroken arm of blauw geslagen ogen aan. Daaronder de tekst: Jantje zegt dat hij van de trap is gevallen, maar is hij niet het slachtoffer van mishandeling?

Ideaal beeld

Velen zullen denken, wat zijn dat voor ouders, die hun kind dit aandoen. „Wat dat betreft is het in tegenstelling met de ideeën die wij over ouders hebben: ouders en liefhebbend zijn twee woorden die bij elkaar horen. Mishandelen past niet in dat beeld. „Goede” ouders doen dat niet. Jarenlang heeft men niet kunnen geloven dat „onverklaarbare” botbreuken het gevolg waren van mishandeling door de ouders. Een beschuldigende vinger is snel geweest naar zulk soort ouders. Maar dat is ook het meest makkelijke. Immers vanuit ons beschermde wereldje, waar de meesten van ons het goed hebben, is het misschien onvoorstelbaar dat je agressie richt op je kind. Een kind dat niet weerbaar is en afhankelijk is van de ouders voor zijn verzorging.

Een klap is een signaal

Maar wanneer men leeft in moeilijke omstandigheden is de klap veel sneller uitgedeeld. Wanneer één van beide ouders werkeloos is, of wanneer men een paar kamers als woonruimte heeft en door de gehorigheid alles van elkaar of van de burens hoort, of wanneer de huwelijksrelatie vol problemen zit of ... Zo kan ik doorgaan met het creëren van situaties, waarin het geduld van de ouders op de proef wordt gesteld en waarin de problemen gemakkelijk boven het hoofd groeien. Er ontstaat dan een situatie die door een ouder tijdelijk of langdurig als uitzichtloos wordt ervaren. Wanneer een kind dan constant huult, niet wil eten of niets anders wil dan de ouder, is een klap

snel uitgedeeld. Daarmee is het niet goed te praten, maar wel kan men proberen begrip voor de ouders op te brengen. Doorgaans zijn het geen ouders die er plezier in hebben hun kind(eren) te mishandelen. Deze ouders hebben zelf problemen die zij niet de baas kunnen en daarom afreageren op hun kind. Het mishandelen is een signaal, een roep om hulp. Wanneer die roep niet gehoord wordt, zal de mishandeling blijven doorgaan. Maar wanneer men iets aan hun problematiek zou kunnen veranderen, zou de mishandeling ook weleens kunnen verdwijnen.

De eigen jeugd van de ouders

Vaak zijn het ook ouders die in hun eigen jeugd mishandeld zijn. Wanneer deze ouders zelf kinderen hebben, mishandelen ze hun kinderen op hun beurt ook weer. Maar de redenering dat ze in hun eigen jeugd zo gewend zijn dan het slaan van kinderen, dat ze later zelf ook gaan slaan, gaat niet op. De ouders hebben als kind erg onder het slaan geleden. Ze willen dat later hun eigen kind niet aandoen. Maar deze ouders ontvluchten het ouderlijk milieu vaak, door een huwelijk aan te gaan. Zij hebben hiervan zeer hooggestemde verwachtingen en zijn met de beste voornemens beziel om hun eigen kind(eren) anders op te voeden. Ook van hun kind(eren) hebben zij hooggestemde verwachtingen. Ze verwachten dat hun kind(eren) hen de liefde zal geven die ze in hun eigen jeugd hebben moeten missen. De eerste paar maanden dat het kind

geboren is, gaat het allemaal goed. Een kind hoeft dan nog niet zoveel problemen op te leveren. Maar wanneer het kind wat zelfstandiger wordt, een eigen wil gaat ontwikkelen, en de aandacht ook aan anderen dan de moeder gaat geven, gaat het vaak mis. Het kind beantwoordt niet meer aan de verwachtingen. Het wordt lastiger, vraagt meer ruimte, doet niet altijd wat de ouders graag willen. Het kind geeft niet alleen de liefde die de ouders verwachten. Het kind beantwoordt niet meer aan het idee dat het (over) beschermd moet worden. De ouders zijn teleurgesteld. Ze bedoelen het zo goed; waarom wil het kind dan niet zoals zij het zich allemaal gedacht hebben. De teleurstelling kan zich uiten in een klap. En van die ene klap komt de andere.

Risico kinderen

Ouders die bang zijn dat ze het niet goed zullen doen, kunnen hun kind overbeschermen. Zij geven het kind, elke keer als het huult, eten. Ze zijn bang dat het kind tekort zal komen, en verstikken het kind in hun liefde en voedseldrang. Wanneer een kind zo teveel voedsel binnenkrijgt, gaat het vaak spugen. De angst dat het kind te weinig voedsel binnenkrijgt, leidt opnieuw tot voeden. Een dwangmatige neiging. Uitdroging kan het gevolg zijn. Slaan omdat het kind niet wil eten, kan ook het gevolg zijn. Een kind, dat om welke reden dan ook niet gewent is (bijv. doordat een abortus niet doorging). Een kind dat een gebrek heeft, wat de ouders het kind verwijten en waardoor de ouders teleurgesteld zijn. Een pleegkind wat niet voldoet aan de verwachtingen van de pleegouders. Een stoomis in de moeder-kind-relatie

om welke reden dan ook. Ouders die niet durven toegeven dat ze het niet aankunnen. Ouders die bang zijn het niet goed te doen. (Soms kan het van meer moed getuigen dat toe te geven en het kind eventueel tijdelijk toe te vertrouwen aan anderen, dan maar door te modderen). Ga zo maar door. Allemaal kinderen die het risico lopen mishandeld te worden.

Wat is normaal?

In de loop der eeuwen is men de opvoeding van het kind steeds anders gaan zien. In de klassieke oudheid gold een Spartaanse opvoeding als je van het. De uitdrukkingen „zachte heelmeeesters maken stinkende wonden” en „wie ik liefheb, kastijd ik” leven ook nu nog voort. In de late middeleeuwen zag men het kind als een volwassene in het klein. Een kind moest zich daarnaar dan ook gedragen. De opvoeding was gericht op het kweken van braven, weke modelkinderdjes. Pas in deze eeuw is men steeds meer tot het inzicht gekomen dat een kind een kind mag zijn. De ouders zullen proberen het kind door hun, eigen voorbeeld bepaalde waarden mee te geven. Maar niet op de drilmethode. De rechten van de ouders t.o.v. hun kinderen zijn in de loop der eeuwen ook veranderd. Van volkomen bezit naar het aandacht hebben voor de eigen persoon van het kind. In samenhang daarmee zijn ook de normen veranderd. De lijfelijke straffen, die bij de Spartanen als normaal zouden gelden in de opvoeding, zullen nu als kindermishandeling beschouwd worden. Dat is iets wat men in de gaten

Vervolg op pagina 8

In een tweetal artikelen gaat Philie Burgers in op het verschijnsel kindermishandeling. In dit eerste artikel komt vooral aan de orde hoe men tot de mishandeling komt en welke kinderen het meeste risico lopen. Het tweede artikel zal meer gaan over de psychische mishandeling en over de hulpverlening.

In Memoriam Anneke Velzink-Smits

Uit Frankrijk vernamen we het ontstellende bericht dat ten gevolge van een verkeersongeval is overleden Anneke Velzink-Smits uit Groningen, 21 jaar oud.

Nog geen twee maanden was ze getrouwd met Egbert Velzing. Samen waren ze op vakantie in Frankrijk.

Bij het ongeluk is Egbert ernstig gewond. Hij heeft twee weken in een Frans ziekenhuis gelegen, maar is inmiddels weer terug in Nederland. Zijn herstel zal nog wel geruime tijd duren.

Anneke heeft in de tijd dat ze in de Arjos meedraaide veel gedaan. Ik herinner me hoe ze, toen ze pas lid was, al enthousiaste spreekbeurten voor de clubs in Groningen hield over het boek van Goudzwaard; kapitalisme en vooruitgang.

Dat viel op en het duurde dan ook niet lang of ze kwam binnen de provincie Groningen in verschillende functies terecht. Stedelijk Verbandsbestuur, provinciale bestuur en het provinciale CPJA-bestuur. Besturen waar ze onlangs uitstapte omdat haar studie geschiedenis veel tijd van haar vroeg. Door haar functies kwam ze met veel Arjossers in contact. Velen in Groningen zullen haar gekend hebben. Ze zal gemist worden, vooral als mens. Ze had veel persoonlijke vrienden in de Arjos. Op 23 juli hebben we Anneke in Haren (Gr.) begraven. Ze geloofde in God, dat mag voor Egbert, haar familie en ons een troost zijn. Egbert blijft alleen achter. Ik hoop dat hij de kracht mag ontvangen om verder te willen en te kunnen leven.

HANS MORSSINK.

Zaterdag 24 november 1979

Arjosjubileum

Op zaterdag 24 november viert de Arjos haar 50-jarige bestaan.

Dit jubileum zal gevierd worden te:
*Utrecht, F. M. de Bruyne
Lyceum Koningsbergerstraat 2.*

Het thema van het jubileum en dus ook van deze dag zal zijn:
Geloof en Renovatie.
Als sprekers zijn uitgenodigd:
Dhr. Tomic (Chilense

Christen-Democraat) en prof. De Gaay Fortman sr. Aan het eind van deze dag zal een receptie worden gehouden. 's Avonds zal er een feest worden georganiseerd met o.a. cabaret en een dizyland orkest. Uiteraard krijg je meer informatie maar NOTEER DE DATUM ALVAST!

Democratie

Met de kreten: medezeggenschap, inspraak, mondigheid, democratie enz. wordt ons tegenwoordig nogal eens, bij tal van gelegenheden, op zeer karikaturale wijze de wet aangezegd.

Het nare daarbij meestal echter is, bovendien, dat men zich in zulke gevallen als veronderstelde gelovige schare tegelijk min of meer autoritair bejegend voelt, geïnctrineerd zoals dat heet. Terecht, dacht ik. Want ervaar je zoiets niet als de drammerige sfeer die je vroeger wel bij tijden onder een krijgstuft – ter wille van de krijgstuft – had te ondergaan? Desondanks evenwel is er met de genoemde termen, mits men de wat eenzijdige naamgeving en die bazige aandiening als zodanig doorziet en wil doorzien, een stand van zaken met een voor onze maatschappij grandioze mogelijkheid voor een bron van een gelukkig leven aangegeven. Wat is immer het geval?

En wat is er in feite aan de orde? Welnu, zou men voor die bedoelde stand van zaken, die men met de term democratie in elk geval ook aan de orde stelt, als christen niet steeds in grote lijnen op twee gegevenheden de aandacht hebben te vestigen?

1. Is er, om te beginnen, niet die werkelijkheid van de omgang met God, en met Zijn kinderen, onze zusters en broeders? Betekent dit niet dat wij, bovenal, ieders eigen persoonlijkheid

zullen behoren te respecteren, ieders eigen privacy en familieleven en ieders eigen nationale bestaan? Dat wij oog zullen moeten hebben voor ieders eigen rol in het teamwork van het maatschappelijke leven, voor het collegiale element hierbij, ook indien dit een leiders- en een gezagspositie impliceert en voor de burgerlijke verantwoordelijkheid (ministerschap!) zal medebrengen? Tenslotte, dat wij slechts van richting recht zullen mogen gewagen; vóórt van een rechtsgelijk dat, uitsluitend, het geluk voor elk en een iegelijk zal hebben op te leveren?

2. Is er, vervolgens, niet die mogelijkheid geboden, dat wij door de huisregels voor ons privacy-leven, door de voor ons leven op het publieke erf in acht genomen en in acht te nemen zede, door het in ons nationale leven geldende positieve recht structuren en instrumenten in handen gekregen hebben, en krijgen, waarbinnen ieders persoonlijkheid tot en aan zijn recht zal kunnen komen? Bestaat niet daarenboven binnen deze structuren de gelegenheid, en is niet een eigenschap van die instrumenten, dat ieder onzer in deze of die rol, als collega zus dan wel zo, en als burger die of die, zijn persoonlijke inbreng optimaal zal kunnen waarmaken, te weten als teamlid en -leider, en als overheidsrepresentant, waarbij het erom zal hebben te gaan, dat ook ieders macht met het daarvoor passende gezag dienstbaar voor het algemene welzijn zal worden ingezet?

En waarom is het dan te doen? Gaat het er niet om, dat in de strijd om ieders

titel zijn eigen recht vervolgens zal gevonden worden? En zal worden ten uitvoer gelegd? En wel op zulk een wijze, dat vóór alles ieders gelijk, zoals dit toch de diepere bedoeling is, tegelijk het geluk van hem en van ieder ander, erbij betrokken, zal vermogen tot ontplooiing te brengen.

U ziet het, in principe kent ons leven, en ons samenleven een ongelooflijk goede in- en aanzet voor een gezonde democratie. Zelfs is het zó, dat wij, waar die mentaliteit, dat ethos aanwezig is, eventueel met gebrekkige huisregels, met een niet volwaardige adat en met lacunes in ons positieve recht, desondanks, wonderen van gemeenschapszin zullen kunnen realiseren! Ook met een kromme stok – het is een oude waarheid – zul je rechte slagen vermogen te geven!

En aan de andere kant kunnen, in weerwil van de allerbeste structuren,

zowel op het gebied van onze privacy als van onze zede als van ons positieve recht, desalniettemin de meest affreuzende toestanden van gebrek aan gemeenschapszin, van elitaire en doctrinaire opstelling aan de dag komen. Wat wil je immers als de geest van de gelovige omgang met God, en met Zijn kinderen niet langer vaardig over ons is?

Om twee dingen is het derhalve te doen. Om een gezond ethos. En om maatschappelijke, juridische structuren die praktisch bruikbaar zijn, en die als het ware inviteren tot een goede democratische inzet. Wat het laatste betreft, dienen zich drie vragen aan, vragen van sociologische, vragen van politieke en vragen van juridische aard.

A. Hoe is het met de organisatie binnen ons bijzonder onderwijs gesteld? Fel herinner ik mij, hoe wij binnen onze eigen Vereniging ooit eens gedebatteerd hebben over de vraag: zullen wij, ja dan neen, onze Vereniging in een stichting omzetten?

Nog altijd ben ik blij dat ik met volle overtuiging bij die gelegenheid voor een hartgrondig neen geopteerd heb. En dat de meerderheid van onze leden er ook zo over dacht. Biedt niet de verenigingsconstructie de ideale aan- en inzet voor een gezonde democratische ontplooiing? Terwijl een stichting daarentegen een uitnodiging als het ware voor een elitair optreden, voor coöptatie en voor een autoritaire aanpak belichaamt. Doch mogen wij ons in een zeer gezond verenigingsleven verheugen, staan wij

tévens daarmee voor gehéél het bijzonder onderwijs in Nederland model? Ik ben bang van niet. En daarom lijkt mij een rapportage hierover niet van belang ontbloeit! B. Daarnaast zou ik gaarne over de vraag, hoe men in politicus over deze dingen denkt, geïnformeerd willen worden. Heeft men een verantwoorde beleidsvisie, hetgeen wat anders is dan verlegenheidsmanoeuvres, zoals wij die moesten leren kennen in het evangelie over de „schoolgemeenschapsraad”? (Eerste deel-advies van de Commissie „Ondernemingsraad/Democratisering” van het bestuur van de Ned. Prot. Chr. Schoolraad te Voorburg.) C. Tenslotte, biedt ons bestaande positieve recht niet ruim voldoende gelegenheid voor een schoolgemeenschap, die deze naam ook waard is? Zou ik op het reilen en zeilen binnen onze Vereniging (Vereniging voor Christelijk Voortgezet Onderwijs te Utrecht, p/a Corn. Houtmanstraat 2, tel. 030-71.22.70) mogen wijzen? Natuurlijk zullen, hiér en dáár, óók wij ondemocratisch handelen, hetgeen ongetwijfeld te kwalijker is, omdat wij er dan blij van geven eenvoudig misbruik van goede gaven te maken! Moge ik, ten besluite, er nogmaals de aandacht voor vragen, dat het gewoon een heilige noodzaak is om, zou men tot een ideale samenleving willen komen, in de eerste en in de laatste plaats in theorie en in praktijk volstrekt waar te maken, dat men slechts mèn's kan zijn mèt en vóór alle andere mèn'sen!

mr. G. W. von Meyenfeldt

UIT DE BOEKENHOEK

Corruptie in Nederland

Door L. Ph. Westhoff

Indien men Dr. H. Bouman mag geloven dan tieren ambtelijke willekeur en corruptie welig in Nederland. De heer Bouman, gepensioneerd wetenschappelijk hoofdamtenaar, legt daarvan getuigenis af in een boek dat hij heeft geschreven, zoals hij zegt, aan de hand van eigen ervaringen en die van andere slachtoffers.

Op de achterzijde van de omslag is in het kort aangegeven waarover het boek zal gaan en dat lijkt niet kinderachtig. Het zal gaan over het verzwijgen van misstanden, het misbruik van de aan bepaalde organisaties verleende autonomie, de onverschilligheid en het falen van uitvoerende en controlerende instanties en vakbonden, het doelbewust verhinderen van financiële controle, het uitschakelen van mensen die zich tegen beleidsfouten verzetten, de wijze waarop medische en rechterlijke instanties bedrogen worden en zich laten bedriegen, worden met het noemen van namen van de schuldigen uitvoerig behandeld. Daarnaast, zo wordt beloofd, wordt aangetoond hoe de volksvertegenwoordiging als controlerend orgaan faalt. Indien men dan tevens leest dat de schrijver tot 1974 werkzaam was ten behoeve van de Academische Raad, dan sla je vol spanning deze paperback van 245 pag. incl. personen- en zakenregister open. Wie echter verwacht een verhandeling te vinden van een niveau in

overeenstemming met de wetenschappelijke pretenties van de schrijver, komt bedrogen uit. Om die reden is er aarzeling om dit boek aan te kondigen. De heer Bouman haalt een groot aantal zaken overhoop en sommige meerdere malen maar dan uit verschillende gezichtshoek bekeken. Als bronnen verwijst hij naar kranteknipsels en verklaringen van hen die hij als slachtoffers introduceert. Wat anderen daartegen inbrengen wordt als leugen of ontwijking afgedaan. Ten aanzien van een bepaalde zaak schrijft hij: „Ik heb overigens geen onderzoek ingesteld naar de toedracht van het conflict. Ik had namelijk bepaald een weersin tegen een poging om mij persoonlijk met de betrokken functionarissen in verbinding te stellen – uit de stukken bleek mij namelijk dat deze volkomen onbetrouwbaar waren.” Op cruciale punten komt men voor een conclusie de worden tegen „We mogen aannemen” of „ik vermoed”, waarmede hetgeen bewezen moest worden weer in het onzekere komt. Toch wil het voorgaande niet zeggen dat het boek niet het lezen waard is. Vooral zij die op het politieke erf bezig zijn dienen er zich van bewust te zijn dat ze in een glazen huis wonen. Waarmee niet gezegd wil zijn dat Dr. Bouman daar met modder tegen gooit. Corruptie is volgens hem het opzettelijk in een vertrouwenspositie, een dienstverhouding of openbaar ambt op het voordeel van een persoon of een groep gericht handelen of nalaten van handelen, zodat een andere persoon of groep dan wel de maatschappij schade wordt toegebracht of niet tegen schade wordt beschermd. Het boek staat vol van ervaringen van mensen die menen bedrogen te zijn of onbillijk behandeld. Misschien is dat ook wel zo in sommige gevallen, hoewel het boek niets bewijst. Wel wordt duidelijk hoe belangrijk het is om in het handelen

ook de schijn van het kwaad te mijden. Een ander punt dat voor leden van vertegenwoordigende lichamen van belang is wordt gevormd door het pleidooi dat Bouman voert voor de behandeling van de rekening. Voor de behandeling van een begroting wordt onnoemelijk veel tijd uitgetrokken, het vaststellen van de rekening is vaak een hamerslag. Het rekening en verantwoording afleggen betreft per definitie niet een komende periode maar iets wat reeds is gepasseerd.

Bouman geeft in zijn boek een visie van wat genoemd kan worden een buitenstaander. Dit ondanks zijn grote persoonlijke betrokkenheid. Wellicht dank zij die betrokkenheid. Hetgeen echter niet wegneemt dat die visie waardevol genoeg is om daar eigen doen en laten aan te toetsen. Daarom, ondanks bezwaren, een boeiend boek. *Ambtelijke willekeur en corruptie in Nederland.* Dr. H. Bouman. Uitg. Het Wereldvenster, Baarn.

Ontvangen boeken

Hoort gij de donder niet?

Een persoonlijke terugblik over het begin van het einde der Nederlandse gezagvoering in Nederlands-Indië. Auteur: Daniël van der Meulen. Dit boek telt 366 tekstpagina's en 32 pagina's aan foto's. De prijs van een gebonden exemplaar is f 35,-. Uitgever: Wever, Franeker.

Besturen overzee

Herinneringen van oud-ambtenaren bij het binnenlands bestuur in Nederlands-Indië. Samenstellers: prof. dr. S. L. van der Wal, en anderen. Het boek telt 329 pagina's en kost gebonden f 45,-. Bovengenoemde boeken zijn uitgaven van T. Wever te Franeker. Voor iedereen die geïnteresseerd is en die belangstelling heeft voor de geschiedenis van Indonesië, een „must”.

Monniken en moordenaars

Door dr. K. J. Fopma en dr. H. E. S. Woldering. Dostojewski (1821-1881) was een geniaal verteller en dichter. Ook was hij een groot denker, die de diepten van het leven en de achtergronden van maatschappelijke veranderingen en politieke gebeurtenissen peilde. De schrijvers typeren hem als „een ziener van mensen”. Zij gebruiken voor het begrijpen van Dostojewski's mensbeeld het motief van de dubbelganger: de mens die in zijn dubbelganger zichzelf en tegelijk een zijn identiteit bedreigende en vernietigende figuur ontmoet. Dit boek heeft een tweeledig doel: het wil een inleiding zijn in de romans van de schrijver, tevens beoogt het een bijdrage te leveren tot de Dostojewski-interpretatie. Het boek telt 255 pagina's en wordt uitgegeven door Buijten en Schipperheijn B.V. te Amsterdam. Prijs f 27,50.

De kunst van het ivoordraaien

Van de hand van het oud-Tweede-Kamerlid Bas de Gaay Fortman verscheen onlangs een „handleiding voor het politieke ambacht”, getiteld „De kunst van het ivoordraaien”. Het boek telt een kleine 130 pagina's en kost f 14,50. Het is een uitgave van uitgeverij „Het Spectrum BV” te De Meern. Het boek wil een blik geven in de keuken van de Nederlandse politiek. Bas de Gaay Fortman heeft zes jaar lang een vooraanstaande rol in de Nederlandse politiek gespeeld. Voor De Gaay Fortman is politiek een kunst, net als ivoordraaien. Daarmee vergelijkt hij het politieke ambacht liever dan met het schaakspel. Daarmee sluit hij aan bij een uitspraak van het oud-Eerste-Kamerlid Van Riel: „Je hebt goede en slechte ivoordraaiers.”

J. J. Kalma, „Er valt voor recht te strijden”

Het 170 pagina's tellende boek „Er valt voor recht te strijden” handelt over de roerige dagen rond 1890 in Friesland. Toen de socialistische beweging in Nederland en speciaal ook in Friesland begon. De schrijver zou zich verheugen „als dit boekje iets mocht bijdragen tot de grote ontmoeting tussen christendom en socialisme, die er de tijden door was, maar ook steeds weer moet zijn”. De prijs van deze uitgave is f 23,90.

N.I.V.V.-publicaties

Politieke samenwerking in Europa.

Van de hand van mr. K. M. Schreiner verscheen een N.I.V.V.-uitgave over de politieke samenwerking in Europa, die sinds eind 1977 van de grond is gekomen. De schrijver maakt duidelijk door na te gaan wat de politieke samenwerking tot dusver op een aantal terreinen heeft opgeleverd: in de verhouding van West-Europa tot de

Arabische wereld, de Verenigde Staten, de Sovjetunie en Afrika. Het boekje telt 130 pagina's en kost f 8,00.

2. Wapenfeiten 1976

Gegevens over bewapening, ontwapening en militaire uitgaven gebaseerd op het S.I.P.R.I.-jaarboek 1976.

3. Euro-communisme Italiaanse stijl.

N.I.V.V.-medewerker, drs. C. J. Visser schreef een boekje over Euro-communisme Italiaanse stijl, dat verscheen als nummer 17 in de N.I.V.V.-reeks. De schrijver staat vooral stil bij de Italiaanse communistische partij (PCI) die vooral de moeite waard is met haar evolutionaire ideeën over de vorming van een socialistische maatschappij en met haar pogingen zich aan buitenlandse invloed te onttrekken, school heeft gemaakt bij de Westeuropese communistische zusterpartijen, die elk op haar beurt hebben getracht naar dit voorbeeld te handelen. Het boekje telt 130 pagina's en kost f 8,00.

Bestellingen N.I.V.V.-publicaties: Maak het verschuldigde bedrag over op postgiro 1756564 van de penningmeester van het N.I.V.V. te Den Haag, met vermelding van gewenste publicatie(s) of via een brief aan het N.I.V.V., antwoordnummer 1275, 2500 XK te Den Haag.

CDJA-EIst

Donderdag 9 augustus a.s. organiseert het CDJA-EIst een grootscheepse manifestatie gedurende de gehele dag in Elst. 's Morgens wordt reeds om 8 uur gestart op de markt in Elst waar het CDJA d.m.v. een kraam en met muziek nadrukkelijk aanwezig zal zijn. 's Middags wordt met een geluidswagen rondgereden en wordt strooimateriaal uitgedeeld. 's Avonds zal in zaal Trefpunt te Elst om 20.00 uur het desbetreffende CDA-Tweede-Kamerlid een toespraak houden over het onderwerp „Energieproblematiek”, waarna de mogelijkheid tot discussie open staat.

Schakel in de vierdaagse

Maarten Schakel, de eerste anti-revolutionaire vertegenwoordiger in de CDA-fractie, vierde tijdens de „Vierdaagse” zijn tweeëntwintigste verjaardag. Op 17 juli 1917 werd hij te Meerkerk geboren zo kan men lezen in de bekende uitgave „Parlement en Kiezer”.

Schakel is al tientallen jaren een trouw deelnemer aan dit grote wandelevenement. Blijkens deze foto heeft hij het er nog best naar zijn zin!

Kader- en vormingswerk seizoen 1979/'80

Een volledig overzicht van het programma kader- en vormingswerk 1979-1980 is afgedrukt in Nederlandse Gedachten van 21 juli j., d.i. nummer 28/29. Ook zijn aanmeldingsbonnen opgenomen.

CDA-smaaknota

De zogeheten „Smaaknota” van de CDA-commissie politieke koers staat volledig afgedrukt in dit weekblad in het nummer van 21 juli, d.i. nr. 28/29.

Belgisch CDA-verband

Aan alle Nederlandse christen-democraten in België

De veranderende politieke verhoudingen in Nederland, het plaatsvinden van directe verkiezingen voor het Europese Parlement en de van verscheidene kanten gebleken belangstelling hebben ondergetekenden tot de overtuiging gebracht, dat het ogenblik gekomen is om ook in België een CDA-verband op te richten.

Hierover hebben eerste contacten met CDA-partij-instanties in Nederland plaatsgevonden, die zulks toejuichen. Dit verband zou een schakelfunctie kunnen vervullen tussen Nederlandse en Europese politici en politiek belangstellenden. In dit kader zou van

de hier bestaande internationale ervaring gebruik kunnen worden gemaakt. Wij zouden het bijzonder op prijs stellen, als CDA-leden en sympathisanten zouden willen meewerken. Ondergetekenden roepen alle geïnteresseerden, die aan de voorbereidende werkzaamheden zouden willen deelnemen, op daartoe contact op te nemen met één hunner.

Jos Beusmans 7350040; Frans Bruins 2302100; Dirk Hartkamp 7366000; Joline Heidema 7367900; Theo Hustinx 7358040; Sjouke Jonker 6571907; Gijts Peeters 7367900; Jan Prillewitz 5134070; Brunhilde Smislaert 7350040; Adriaan Slingerland 7675876; Rein van Swinderen; Han Tak 7366000; Elias Verploeg 7366000; Herman van Zonneveld 7358030.

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerkals het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

DROOG HOUTSPECIALITEIT: GEWATERD IEPEN, VERDER BEUKEN,
ESSEN, LINDEN, KERSEN, EIKEN EN PEREN.
Incomplete bollen en plaathout. Contant 1%N.V. Hard- en Zachthout
Import Mij.

LOENEN (VELUWE) - TELEFOON 05765-1888

A. BAARS Azn.

**Exploitatie van
baggermaterieel B.V.**

VERKOOP EN VERHUUR

Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT

Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van ScheepslierenDORPSSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL**Kindermishandeling**

Vervolg van pagina 6

moet houden. Het is belangrijk te kijken naar het cultuurpatroon waarin iemand opgroeit. In een cultuur of milieu, waarin de handen wat sneller los zitten, is een uitgedeelde klap heel iets anders dan in een milieu, waar men nooit een klap uitdeelt. Een klap uitgedeeld in een „sociaal zwak” milieu is misschien wel minder mishandeling dan de klap uitgedeeld in het „beschaafde” milieu. De ijzige stiltes waarmee in het ene milieu een kind bestraft wordt, kunnen veel straffender zijn dan een aantal scheldwoorden uit een ander milieu.

Dit kan men ook doortrekken naar andere culturen uit onze samenleving.

In bijv. de Marokkaanse of Turkse cultuur is een strikte gehoorzaamheid en onderdanigheid aan de vader normaal. Treedt een kind daarbuiten, dan dient de gehoorzaamheid, volgens dit cultuurpatroon, er desnoods ingeslagen te worden. Wanneer dit extreme vormen aanneemt, moet men natuurlijk wel iets er tegen ondernemen, omdat men nu eenmaal in de Nederlandse samenleving woont waar andere normen gelden. Maar men moet ervoor waken te snel de eigen normen aan anderen op te leggen en die anderen volgens de eigen normen te veroordelen. Men moet rekening houden met het milieu waarin een kind opgroeit en met datgene wat daarin als normaal geldt.

Phille Burgers

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

**UIT ONZE BOUW- EN
AANNEMERSWERELD**

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024

Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfsschuren en loodsen etc.

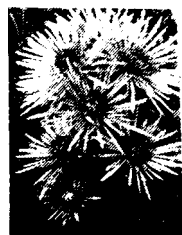
FA. J. A. VISSCHER & ZOON

DE NIEUWESLUIS 5 - ZWARTSLUIS
buiten kantooruren: 05208-1259-1546
Telefoon kantoor- 05208-2120
werkplaatsen: 05208-1259

Directieboten - Sleepvletten -
Dekschuiten

Handel & Industrie

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Elsenweg 2. Postbus 26. De Lier (Z.-H.), Holland.
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwen wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN

&

LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

WAG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35e jaargang nr. 32/33 – 18 augustus 1979

Tussen de erehaag van personeelsleden met versierde paraplu's doet het echtpaar Jelly en Dick Corporaal zijn intrede.

Afscheid Corporaal

Een opvallende persoonlijkheid keert na 15 augustus a.s. niet terug op het AR-partijsecretariaat: partijsecretaris Dick Corporaal. Hij vertrekt per 16 augustus naar Leerdam, waar hij tot burgemeester is benoemd. Vrijdagmiddag 10 augustus j.l. heeft hij afscheid genomen van de „werkers in het Kuyperhuis”. Langs de weg van ernst en luim zijn Corporaals voetsporen in en om het kuyperhuis die middag in kaart gebracht; iets waar Nederlandse Gedachten in dit nummer uitgebreid bij stil staat. Via zijn „Overwegende” staat voorzitter De Boer stil bij dit vertrek terwijl u in dit nummer verder een uitgebreide reportage van dit afscheidsfeest aantreft.

OVERWEGENDE

Corporaal bedankt!

Wanneer u dit stukje onder ogen krijgt geldt voor Dick Corporaal reeds dat hij secretaris van de ARP is geweest. Op 16 augustus werd de heer Corporaal geïnstalleerd als burgemeester van de glasstad Leerdam.

Voor iemand die 19 jaar in het AR-huis werkzaam was, wordt het even wennen. Voor de partij en voor allen die in zijn secretariaatsfuncties met hem te maken hadden, geldt al evenzeer een periode van gewenning nu hij er niet meer dagelijks bij zal zijn. De ARP heeft aan Dick Corporaal een geweldige stuwende kracht gehad, een secretaris met grote gaven van hoofd en hart. Zo iemand te missen is dan ook geen schande.

Organisatie

De functie van secretaris is binnen de partij na de oorlog steeds meer in gewicht toegenomen. De oorzaak: de partij werd actiever, ging taken aanpakken die voorheen niet door de partij werden verricht. Ik denk aan het buitenlandse werk, het kader- en vormingswerk, het pogen kiesverenigingen tot politieke werkplaatsen om te bouwen, het overgaan op centrale inning van de contributie.

Daarnaast geldt dat onze samenleving in toenemende mate het beeld vertoont dat uitvoerend werk – ik denk aan nota's, rapporten – niet meer door de leden van een vereniging zelf worden gemaakt, maar door beroepskrachten. Deze ontwikkeling is ook aan de ARP niet voorbijgegaan.

De kracht van Dick Corporaal heeft zeker niet uitsluitend op één bepaald terrein gelegen, maar zijn

organisatorische talenten lagen er wel dik bovenop. Creatief in het verzinnen van nieuwe wegen wanneer werk verzandt. Een snelle, efficiënte werker die de organisatie tot en met in z'n vingers had. Corporaal, en vele ARP-ers met hem, verlangde voor de politieke partij waarvoor hij werkte een hecht organisatorisch bouwwerk. Hij zag dat als voorwaarde voor welslagen, voor het goed kunnen vervullen van de door een politieke partij te verrichten taken. Velen zullen hem daarbij als lastig en kritisch hebben ervaren. Het is bij Dick Corporaal niet gauw goed, geen detail ontgaat hem en met halve compromissen is hij niet zo maar tevreden. Er zullen er bij de opbouw van het CDA velen geweest zijn die hem al jaren eerder in Leerdam wensten. Er zijn er nu al velen die de waarde van zijn vasthouden aan een hecht doortimmerd organisatorisch CDA-huis hebben leren inzien. Ik ben er van overtuigd dat dat aantal nog zal toenemen. Binnen de ARP hebben wij van zijn gaven op het organisatorisch vlak in ruime mate mogen profiteren. Wij zijn met z'n allen dankbaar voor een inbreng en een inzet als die van Dick Corporaal.

Politiek

De functie van secretaris is in de na-oorlogse jaren sterk gewijzigd. Ook op het politieke terrein kan een partijbestuur het niet langer stellen

zonder professionele voorbereiding en begeleiding. Het ligt toch ook voor de hand dat vrije-tijdspolitici – wat wij binnen de partij merendeels zijn – behoefte hebben aan steun van mensen die de politieke ontwikkeling beroepsmatig volgen en gebaat zijn bij voorbereide stukken, die het nemen van beslissingen door het partijbestuur meer verantwoord mogelijk maakt. De secretaris treedt in die politiek ondersteunende functie niet op de voorgrond. Hij staat het bestuur terzijde, zoals dat zo mooi heet. Binnen het CDA is een discussie gaande over de vraag of de secretaris op het politieke vlak wel een taak dient te hebben. Binnen de ARP hebben wij die taakstelling als een levensvoorwaarde voor een actieve partij in een moderne tijd leren ervaren. Natuurlijk bleef daarbij overeind dat het bestuur beslist. Wij voor ons kunnen dan ook bevestigen dat ook besluiten waartegen Corporaal zich bij de zich binnenkamers afspelende voorbereiding had verzet, zeer loyaal werden uitgevoerd wanneer het bestuur eenmaal tot uitvoering had besloten. Die loyaliteit vond Corporaal normaal en die ervoer het partijbestuur als normaal. In onze huidige samenleving is het ondenkbaar dat een politieke partij een ook inhoudelijk goede organisatie overeind houdt zonder aan de secretaris of directeur ook een voorbereidende en ondersteunende taak toe te kennen.

Principieel

Wij hebben Dick Corporaal leren kennen als een echte Anti. Daar horen

ook de minkanten bij. Soms te stijfhoofdig, te vierkant, te weinig rekenend met zwakheden van anderen. Wie het te veel doet mislukt. Wie had daar het goede midden? Ik heb Dick Corporaal al die 19 jaar mogen meemaken en kan u verzekeren dat hij een stuk milder is geworden. Want wat kon hij jaren geleden al zijn zin doordrijven! Bij een echte Anti hoort dat er orde op zaken is waar het de eigen huishouding aangaat. Die was er dan ook. Bij een Anti hoort ook een grote belangstelling voor de vraagstukken die christenen hebben te beroeren wanneer zij naar vooruitwijzen van het Evangelie willen leven.

De vraag wat een zich christelijk noemende politieke partij behoort voor te staan, te bevorderen en wat zij dient te bestrijden heeft Dick Corporaal van meet af geboeid en nooit meer losgelaten. Daarvan heeft hij in gesprekken, in notities en in vele artikelen getuigenis afgelegd. Mensen denken de natuurlijke neiging allereerst aan zich zelf te denken, op eigen voordeel uit te zijn, verworven posities te behouden. Wie christus in zijn hart toelaat blijft z'n leven lang strijden tegen ik-gerichtheid maar hij heeft de sleutel tot verandering bij zich. Een christelijke politieke partij komt nooit af van de worsteling om de goede koers. Zij is geroepen politiek te bedrijven die iets laat zien van wat gerechtigheid, vrede, verantwoordelijkheid in bijbelse zin betekent. Welslagen valt voor een partij als de onze slechts te verwachten als de mensen ook zelf in eigen leven christus hebben leren kennen en aanvaarden en zich voor Zijn Woord hebben leren buigen. Het „hoe” van het vorenstaande kwam als problematiek levensgroot terug in het CDA.

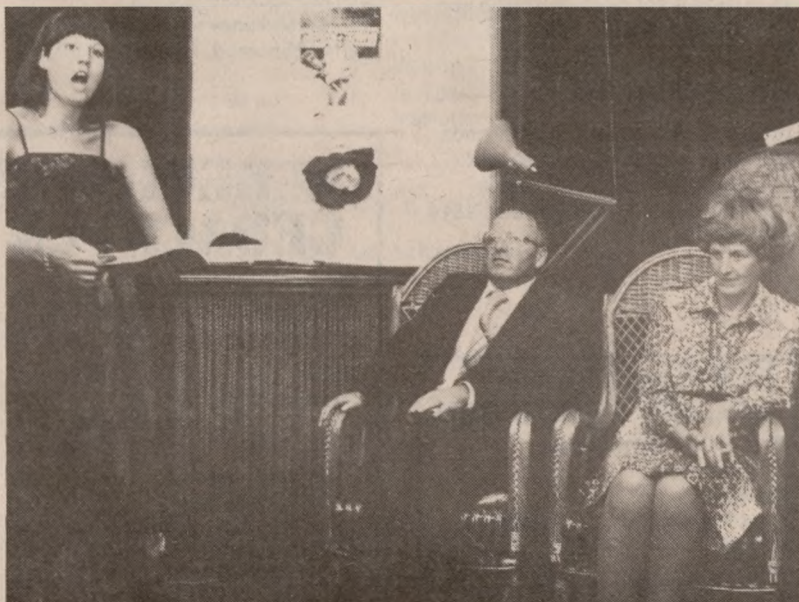
Corporaal heeft niet onder stoelen of grondslagoplossing onvoldoende te

vinden. Maar daarom gaat hij niet weg, ik wil dat hier nog maar eens vermelden. Ik meen zelf dat de „oplossing” zich niet in een formule laat vangen. Wij hebben menselijkerwijs gesproken de partij zo dicht gemaakt – zonder dat op een al te dogmatische manier te doen – dat men veel vrijmoedigheid en een ruim geweten moet bezitten om in het CDA mee te gaan doen en te menen dat te kunnen doen zonder een boodschap aan het bijbels uitgangspunt te hebben. Verder zal de toekomst wel uitwijzen of wij op deze manier met elkaar verder kunnen optrekken. En aan het beleven van de grondslag komt nooit een eind.

De ARP heeft veel aan Dick Corporaal te danken. Hij voor zijn vorming en ontwikkeling ook aan de ARP. Dat is een gelukkige wisselwerking. Een „hartelijk bedankt” is zeer op z'n plaats. Wij wensen de familie Corporaal een zegenrijke tijd in Leerdam toe. Wij gaan met anderen verder. De openvallende plaatsen zijn weer vervuld. Kees Bremmer heeft al weer een flink aantal jaren kunnen leren hoe het wel en niet moet. Van zichzelf brengt hij ook de nodige gekregen talenten mee en heeft hij al laten zien het een en ander in zijn mars te hebben. Het partijbestuur heeft de leiding van het secretariaat in het volste vertrouwen in handen van Kees Bremmer en de benoemde adjunct-secretaris Gerrit van den Berg gelegd. Wij bouwen op de jeugd. Van de ongeveer 20 medewerkers op het partijbureau is er slechts één ouder dan 36 jaar.

En het loopt als een trein. En daarom kan dit aan Corporaal gewijde artikel eindigen in een lofredre op het gehele secretariaat. Want zonder die steun, zonder een op samenwerking ingestelde ploeg redt ook de beste secretaris het niet.

H. A. DE BOER

Ernst en luim bij het afscheid; secretaresse Pia Schütz (links) zingt een Italiaanse afscheidsaria, terwijl later de Kuypersisters (rechts-telefoniste Marjolijn van Geest en CDA-secretaresse Nel v.d. Zande) de scheidende secretaris toezongen onder de titel „Hé hallo, weet u het heel erg zeker....”, iets wat hem veel plezier deed.

DEZE WEEK IN NG:

De Boer over vertrek Corporaal	pag. 1
Colijn in oorlogstijd VII	pag. 3
Mogelijkheden/gevaren computer m.b.t. de privacy	pag. 4
Fotoreportage afscheid Corporaal	pag. 5
dr. Jelle Zijlstra	pag. 6
Hulpverlening minderjarigen	pag. 7
Lezers schrijven NG	pag. 8
Uit de Arjos	pag. 9/10
Civiele verdediging	pag. 10
Kader en vormingswerk	pag. 11

IN OGENSCHOUW

Bezitten of bezeten

Vlakbij San Francisco ligt het plaatsje Marin County. Het is een geliefd woonoord voor de welvarende middenklasse, de artsen, TV-regisseurs, wetenschappers en jonge managers. Cyra McFadden geeft van deze samenleving een onthullende en satirische schets in haar feuilletonachtige boek *The Serial* (helaas nog niet vertaald in het Nederlands). Het is het verhaal van de in modieuze consumptie en prietpraat vervallen groep. Het volgen van de mode is een ongeschreven wet en bijna niets is uitgesloten van soms snel wisselende modetrends. Je rijdt er geen auto, maar Volvo; je hebt er geen keuken, maar een Bauknecht en waar je je waarachtig het hoofd over breekt is of je je vrouw zult inruilen voor haar vriendin of dat momenteel een commune trendgevoeliger ligt.

Ook Nederland kent zijn Marin County en wel meer dan één. Het zijn de oorden met de verbouwde boerderijtjes, de overmaat aan rashonden, rijpaarden en volle winkelders. Het zijn de buurten waar men eikaars consumptiepatroon nauwlettend in de gaten houdt om vooral niet achterop te raken bij de rest. Er heerst consumptiedwang en consumptieverstaving. Het verhaal van McFadden speelt door je hoofd wanneer je leest dat de laatste jaren de particuliere consumptie in ons land maar steeds

sterker stijgt dan het reële inkomen, dat de besparingen afnemen en het aantal eerste en tweede hypotheeklen vrijwel explosief groeit. Op dit laatste verschijnsel zijn inmiddels al twee reacties te melden. Zo heeft De Nederlandsche Bank de banken de duimschroeven aangedraaid door deze te verplichten dat ze voldoende dekking aanhouden tegenover de verstrekte hypothecaire leningen. Nu zijn banken meedenkers en bovendien laten ze niet graag hun cliëntèle in de steek. Op grote schaal lenen de banken daarom kapitaal op de kapitaalmarkt. Hierbij gedragen ze zich niet al te bescheiden. Het Centraal Planbureau acht het bijvoorbeeld waarschijnlijk dat in 1978 de gemeenten hiervan de dupe zijn geworden. Dit levert een interessante keuze op: de hypotheeklen, de financiële basis van onder meer Marin County, winnen het van de gemeentelijke investeringen, die vooral openbare werken, bouwrijp maken van grond en scholenbouw betreffen. In de tweede plaats is er de mededeling van de Vereniging voor volkskredietwezen, die momenteel het aantal gezinnen en alleenstaanden met een uitzichtloze schuldpositie op ongeveer 150.000 schat, terwijl de Amsterdamse makelaars berichten dat het aantal gedwongen executie- verkopen van huizen de komende maanden nog aanzienlijk zal toenemen. Maar moeten we niet een aanzienlijk

deel van de inmiddels bij ons opgekomen bezwaren tegen deze consumptiewoede inslikken omdat toch niet te ontkennen valt dat groei van de consumptie goed is voor de voortgang van onze toch al niet zo florissante nationale economie? Afgezien van de krachtige afwijzing van de achterliggende groeifilosofie, zoals door Goudzwaard in zijn *Kapitalisme en Vooruitgang* welsprekend verwoordt, valt hier materieel ook wel het één en ander tegen in te brengen.

Zo is het opvallend dat de toenemende consumptie zich in steeds sterkere mate richt op artikelen en diensten die uit het buitenland worden gehaald. Denk maar aan buitenlandse vakanties en auto's. Het al genoemde Centraal Planbureau heeft becijferd dat de groei van de particuliere consumptie in de jaren zestig voor ruim 20% in het buitenland werd besteed, maar dat dit percentage inmiddels is opgelopen tot zo'n 30%. Het is zelfs zo dat als rekening wordt gehouden met de invoer van grondstoffen en halffabrikaten voor onze consumptiegoederenindustrie deze, wat we noemen marginale invoerquote van de consumptie, ver boven de 50% is beland. Het is dus vooral het buitenland dat van onze toenemende consumptie profiteert. Als we vervolgens de blik wenden naar het consumptieniveau, dan moeten we tot de conclusie komen dat we schromelijk boven onze stand leven. De consumptie betalen we door enerzijds minder te sparen en anderzijds het loon of het inkomen op te krikken. We hebben het wat dit laatste betreft inmiddels zover geschopt dat het niveau van de (nominale) loonkosten in ons land 35% hoger ligt dan in de andere landen van de EEG. In het begin van de jaren zeventig was dit percentage nog 20. Het zal duidelijk zijn dat mede hierdoor onze concurrentiepositie ten opzichte van de EEG-landen, waar 70% van

onze uitvoer naar toe gaat, danig is verzwakt. Ons aandeel in de wereldhandel neemt de laatste jaren af. Als we bedenken dat de export één van de belangrijkste kurken is waar onze nationale economie op drijft dan is de ernst van de situatie duidelijk. De sterk afnemende werkgelegenheid in de op export gerichte industrieën is daarvan het schrijnende voorbeeld. Daarnaast hebben de gedurende een reeks van jaren sterk gestegen arbeidskosten tot versnelde invoering van arbeidsbesparende technieken geleid en daardoor in belangrijke mate de afbrokkelende werkgelegenheid in de industrie veroorzaakt.

Na dit alles zal de – overigens toch al niet – nieuwe conclusie weinig opzien baren dat ook voor meer evenwichtige economische verhoudingen in ons land een drastische matiging van lonen en inkomens een volstrekt noodzakelijke (maar niet voldoende) voorwaarde is. Om de orde van grootte te bepalen moeten we hierbij echt niet denken aan een nullijn voor de genietier van het modale inkomen, maar aan een reële daling. De volgende vraag is dan natuurlijk hoe dit te verwezenlijken valt. Het is geen geringe zaak wanneer je er voor pleit dat het overgrote deel van de inkomenstrekkers er reëel op achteruit gaat. Vele op groei van inkomen en consumptie ingestelde verwachtingspatronen moeten worden omgebogen. Objectief gezien behoeft er tegen een dergelijke daling niet veel bezwaar te bestaan, zeker niet als de omvang ervan gekoppeld wordt aan de hoogte van het inkomen. Bij de periodieke verhogingen van lonen en inkomens gaat het al lang niet meer om het garanderen van een voldoende inkomen ter voorziening in de basisbehoeften. Het gaat veeleer om een streven de relatieve positie te verbeteren. Zelfs het minimumloon kan op zijn best worden beschouwd als een slecht woord voor een mooie zaak. Om een echt minimum gaat het daarbij

niet. Ons kamerlid De Vries schreef in 1975 in AR Staatskunde dat het minimum-inkomen in ons land op dat moment op een niveau lag dat qua koopkracht vergelijkbaar was met wat een hoofdonderwijzer in het begin van de jaren vijftig verdiende. Nee, echte minimale inkomens komen slechts voor in de derde wereld.

Er is echter nog een ander punt dat een pleidooi voor een reële inkomensachteruitgang voor grote delen van de bevolking minder hard doet zijn dan het op het eerste gezicht lijkt. Een jaar of zes geleden is uit onderzoek naar voren gekomen dat inkomensverbeteringen geweldig tegenvallen wanneer ze eenmaal zijn geïncasseerd. Een loonsverhoging van bijvoorbeeld f 100 netto, waarvan men van te voren hoge verwachtingen koestert blijkt in ons land, gemiddeld, achteraf slechts te worden getoond als een netto loonsverhoging van f 35,-. Het is een tegenvallende vooruitgang. Waar echter voor gewaarschuwd moet worden is dat men voor het realiseren van een dergelijke achteruitgang alle hoop stelt op de regering, op het inkomensbeleid. In ons land is één van de kenmerken van het economisch systeem nog steeds dat de ontwikkeling van lonen en prijzen in eerste instantie de verantwoordelijkheid is van de (georganiseerde) werknemers en werkgevers. Dat betekent niet dat de regering niet kan stimuleren in deze richting, maar voor dat een regering een dergelijk beleid kan realiseren is een grote mate van eensgezindheid in onze samenleving op dit punt nodig. Met politieke maatregelen alleen kom je er zeker niet. Maar wat let ons als christenen verenigd in politieke partij, kerk en vakbeweging in dezen het voortouw te nemen? Wij zijn immers, zoals de titel luidt van het speciale aprilnummer van het blad *Kerkinformatie*, „vrij om te delen”. G.d.J.

Draaiboek seizoen 1979/1980 binnenkort gereed!

Binnenkort komt gereed het draaiboek voor de kiesverenigingen ten behoeve van het nieuwe seizoen 1979/1980. Ook dit jaar is de brochure in een handzaam formaat uitgegeven, met een omslagtekening van Arend van Dam. In kort bestek komen allerlei zaken aan de orde die voor de kiesverenigingen in het seizoen 1979/1980 van groot belang zijn.

Onderwerpen

Een greep uit de onderwerpen:
 ■ de dienstverlening van het partijsecretariaat, met een uitvoerig overzicht van de verschillende werkzaamheden die op het partijbureau gedaan worden, met vermelding van de namen van personen die de werkzaamheden verrichten.

■ een organisatieschema van de ARPpartij.

■ het CDA: tussen federatie en fusie. Een samenvattend overzicht van alle organisatorische en politieke beslissingen die het komende seizoen genomen moeten worden en die van belang zijn voor de kiesverenigingen.

■ een samenvattend overzicht van de procedure voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de Tweede Kamerverkiezing. Deze procedure gaat in oktober 1979 al van start, met de start van de zogenaamde groslijstprocedure.

■ tips voor een goed functioneren van de kiesverenigingen.

■ tips voor een goed functioneren van een CDA-verband.

■ verzorging van contacten met de pers; opzetten van persberichten.

■ tips voor oprichting en erkenning van CDA-verbanden.

■ een overzicht van actuele publikaties van ARP, Stichting Kader- en Vormingswerk ARP en CDA. Dit was zo maar een willekeurige greep. De lijst van behandelde onderwerpen is daarmee nog lang niet compleet. In de komende weken zullen wij in deze krant meer informatie aan het nieuwe draaiboek schenken.

Bestellingen

Het een kleine 100 pagina's tellende draaiboek is GRATIS verkrijgbaar. Aanvragen bij het bureau van de ARPpartij, p/a dr. Kuypersstraat 3, 2514 BA Den Haag.

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
 directie- en schaftketen scholen en kerken
 directie- en schaftwagens etc.
HAHBO
HARDINXVELD
 tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Buikema, nieuw Anti-Revolutionair Kamerlid

Reeds eerder meldden wij dat de heer Bouke Beumer i.v.m. zijn toetreding tot het Europese Parlement met ingang van 17 juli jl. heeft bedankt voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer.

In zijn plaats werd in eerste instantie benoemd mr. W. Aantjes, die echter voor deze benoeming bedankte, zonder daarbij overigens vooruit te lopen op volgende parlementaire perioden. Een verklaring van hem werd in één van de vorige edities van NG opgenomen. Wij spraken toen de verwachting uit dat mr. J. Buikema te Hengelo in de ontstane vacature van het Anti-Revolutionaire lid Beumer zou worden benoemd. Inmiddels is dit

inderdaad geschied en op 6 augustus jl. heeft de heer Buikema meegedeeld zijn benoeming met vreugde te aanvaarden. In een van de eerstvolgende openbare vergaderingen zal de heer Buikema thans als lid van de Tweede Kamer worden beëdigd. Vanzelfsprekend zal hij ook toetreden tot de fractie van het CDA.

De heer J. Buikema oefent op dit moment nog het beroep uit van ondervoorzitter van de Raad van Beroep en het Ambtenarengerecht te Zwolle. Daarnaast is hij voorzitter van de AR kiesvereniging in Hengelo en vice-voorzitter van het CDA-verband geweest Twente. De 35-jarige heer Buikema (op 14 juli 1944 werd hij geboren) woont aan de Röntgenstraat 3 te Hengelo (Ov.). Wij wensen hem alvast veel sterkte, wijsheid en succes toe bij de nieuwe arbeid, die hij binnenkort aanvangt.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
 Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
 prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
 Herman Amelink
 mr. Philie Burgers
 Truus Bot-van Gijszen
 Dick Corporaal
 drs. Gerrit de Jong
 dr. Willem de Kwaadsteniet
 Niek Hogeland (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
 Dr. Kuypersstraat 3,
 2514 BA 's-Gravenhage
 tel. (070) 46.96.20,
 giro 89673.

Abonnementsprijs
 f 16,- per halfjaar.
 Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage.
 Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
 abonnement
 f 11,- per halfjaar.
 Advertentie-exploitatie
 020-24.58.26

Bon

voor het aanvragen van het draaiboek 1979/1980.

Zend u mij ... exemplaren van het draaiboek seizoen 1979/1980.

NAAM:

ADRES:

WOONPLAATS:

Iran

De ontwikkelingen in Iran beginnen met de dag rampzaliger vormen aan te nemen. Met het vertrek van de sjah en de komst van ayatollah Khomeini is het land van de spreekwoordelijke regen in de drup gekomen. De aanvankelijke opluchting over het einde van de dictatuur van de sjah is gevolgd door de groeiende vrees voor een nieuwe dictatuur die in wreedheid en willekeur weinig onderdoet voor de vorige. Symptomatisch voor de nieuwe machthebbers is de versterking van de binnen- en buitenlandse censuur. Kranten in Iran die kritisch schrijven over het bewind kunnen niet meer verschijnen. Buitenlandse journalisten die hun vraagtekens zetten bij het doen en laten van de ayatollahs vliegen het land uit. Een regime dat zich op deze manier overeind probeert te houden, begint aan de verkeerde kant. Zo vraagt het gewoon om verzet en om chaos.

Midden-Oosten I

„Een oplossing van het Midden-Oosten-conflict vereist, dat Israël en zijn Arabische buurlanden kunnen bestaan binnen veilige en erkende grenzen, dat territoriale bezettingen worden beëindigd en dat de positie der Palestijnen in staatkundige vorm wordt geregeld”.

Deze woorden uit het verkiezingsprogramma van het CDA, geformuleerd in artikel 184, zijn richting gevend voor het beleid dat het CDA met betrekking tot de problematiek in het Midden-Oosten voorstaat. Het diplomatieke offensief dat de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO in het Westen heeft ontketend, zal binnenkort ook binnen het CDA moeten leiden tot een hernieuwde bezinning over deze materie. De PLO is bezig zich te presenteren als een respectabele gesprekspartner die serieus wenst genomen te worden. De ontvangst van de Palestijnse leider Jasser Arafat in Wenen en van Faroek Khaddoemi in Parijs alsmede het bezoek van de Westduitse liberaal Mölleman aan Beiroet zijn politieke gebeurtenissen die zeker een vervolg zullen krijgen. Het is zaak dat er binnen het CDA tijdig een discussie op gang komt over de manier waarop op deze gebeurtenissen dient te worden ingespeeld.

Midden-Oosten 2

Artikel 184 van „Niet bij brood alleen” geeft een goed handvat voor de benadering van de nieuwe ontwikkelingen in het Midden-Oosten. Dit artikel noemt als eerste vereiste voor een vredesregeling in dit gebied dat Israël en zijn Arabische buurlanden kunnen bestaan binnen veilige en erkende grenzen. Met recht wordt Israël eerst genoemd. De veiligheid van dit land dient voor alles

verzekerd te worden. Men mag van Jeruzalem niet verwachten, dat het na dertig jaar oorlog genoeg neemt met een halve vrede. In de opstelling van het CDA zal de solidariteit met Israël onverdeeld tot uitdrukking moeten komen, zonder dat dit behoeft in te houden dat de partij zich zonder meer stelt achter iedere beslissing van de Israëlische regering.

Midden-Oosten 3

De centrale vraag van de komende tijd zal echter zijn de verhouding tot de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie. De PLO wordt door alle Arabische landen erkend als de wettige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. De laatste zinsnede van artikel 184 stelt dat de positie van de Palestijnen in staatkundige vorm moet worden geregeld. Het ligt dan in de rede om de vertegenwoordiger van de Palestijnen bij het overleg daarover te betrekken. Nu spreekt het handvest van de PLO nog steeds

over de vernietiging van de staat Israël, maar recente uitlatingen van hoge Palestijnse leiders hebben al wel duidelijk gemaakt dat men bereid is genoeg te nemen met een Joodse en een Palestijnse staat op het grondgebied van Palestina. Die Palestijnse houding is uit de nood geboren. Ook na de Egyptisch-Israëlische vredesregeling heeft de PLO van de overige Arabische landen slechts verbale steun gekregen. Om het vredesstreven van de gematigde Palestijnen kans van slagen te geven is het van belang dat deze mensen steun vinden in het Westen. Als hun na aan de gang zijnde missie zou mislukken, dan is het woord weer aan de radicalen met alle gevolgen van dien. Het CDA zal daarom niet moeten huiveren desgevraagd met deze gematigde Palestijnen te praten, al zal bij dat gesprek het bestaansrecht van Israël voorop moeten staan.

Politie 1

Onlangs zijn twee rapporten verschenen, beiden door mensen van de politie samengesteld. Voor het rapport: „de sterkte van de politie” kunnen we alleen bewondering hebben. Het getuigt van grote moed wanneer een organisatie de hand zó in eigen boezem steekt. Het blijkt, dat de politie-organisatie gekenmerkt wordt door een bureaucratisch, hiërarchische structuur, wanneer een gering deel van de tijd besteed wordt aan het eigenlijke politie-werk.

De taak van de politie, het handhaven van de openbare orde, hulpverlening en het opsporen van strafbare feiten, verdraagt een dergelijke structuur niet. Bureaucratie brengt vaak vergaande specialisatie met zich mee, waardoor deze taken niet meer in evenredigheid en evenwichtigheid worden uitgevoerd. Het is te hopen, dat minister Wiegels, als hoofd van de gemeentepolitie, zich de conclusie van het rapport aantrekt, en haast maakt met het creëren van oplossingen, die niet verlegen zijn in het uitbreiden van de politiestructuur.

Politie 2

Waartoe specialisatie nog meer kan leiden toont het rapport van de commissie Valken aan. Specialisatie heeft het gevaar in zich, dat men blind is voor andere terreinen dan het eigen terrein. Het aanbevelen van de stopkugel als nieuwe munitie voor de politie is hiervan een goed voorbeeld. Een oplossing die enerzijds gericht is op technische aspecten, maar anderzijds andere, medische en etische, aspecten uit het oog verliest, kan geen goede oplossing zijn. Juist van een politie-apparaat, dat dienst verlenen in de samenleving hoort te staan, hadden we anders mogen verwachten. Niemand, noch de politie noch de samenleving, is gediend met slechte technische oplossingen. Is het bovenstaande tekenend voor een bureaucratische en specialistische samenleving? Misschien doet het goede voorbeeld van het eerste rapport goed volgen.

Colijn in oorlogstijd VII

Door R. Gosker

Nederlandse Gedachten

Dr. Colijn greep ieder gelegenheid aan om het contact met zijn achterban te versterken. De ledenwerfactie die we hadden doorgevoerd had duidelijk gemaakt dat er naast het Nationaal Front, de N.S.B. en de Nederlandse Unie nog een vierde politieke beweging aanwezig was en dat was de Antirevolutionaire Partij. De andere oude politieke partijen lieten niet veel meer van zich horen. De Katholieken hadden merendeels een schuilplaats gezocht en gevonden bij de Nederlandse Unie en ook veel Sociaal-Democraten waren daar schuil gegaan.

Onder leiding van Dr. Colijn zeiden de Antirevolutionairen duidelijk en onomwonden „neen”. Dat meer dan 120.000 leden zich in korte tijd aanmelden betekende dat deze groep ook wat getalssterkte betreft zeker van betekenis was. Maar ook overigens waren we op versterking van de organisatie bedacht. In het begin van de oorlogsmaanden was in de verwarring van het ogenblik het oude „Nederlands Waakzaam” opgeheven. Dat was inderdaad een fout. Dat hadden we nooit moeten doen. Het was helaas ondoordacht gebeurd. Nu werd een poging gedaan deze fout te herstellen. Het middel daartoe was het blad „Nederlandsche Gedachten”. Het eerste nummer verscheen in september 1940. Begin april 1941 werd het blad door de Duitsers verboden. De uitgave bleek al spoedig een succes. Het aantal abonnementen steeg al spoedig tot boven de dertigduizend en iedere week kwamen nieuwe aanmeldingen binnen. De vreugde duurde maar kort. Toch was ook de verschijning van dit blad een bewijs dat de Antirevolutionaire groep zich in de nood van de tijd niet onbetuigd wilde laten. Dr. Colijn

schreef zelf enkele artikelen. In het novembernummer schreef hij over „De Nederlandsche Unie en wij”. Op dat moment, in de meest moeilijke omstandigheden waarin ons volk toen verkeerde, poneerde Dr. Colijn de stelling: „de antirevolutionaire of christelijk historische richting vertegenwoordigt voor zoveel ons land aangaat den grondtoon van ons volkskarakter, gelijk dit door Oranje geleid, onder invloed van de Hervorming, omstreeks 1572 zijn stempel ontving”. Dat is, zo betoogde hij verder: „de protestantsch-Christelijke opvatting aangaande het karakter van volk en Staat in Nederland. En hoe kan men nu een oogenblik denken, dat de Unie met haar groot aantal roomsch-katholieken, met de opvatting instemmen, zich erdoor wil laten leiden? Ons schijnt dit uitgesloten.”

Andere verhoudingen

Momenteel liggen de verhoudingen geheel anders. De antirevolutionairen en de rooms-katholieken werken nu eensgezind samen in het C.D.A. Ik ben het daar hartelijk mee eens en sta daar geheel achter. Maar in de bezettingstijd lagen de dingen toch wel anders. De antirevolutionairen lieten toen onder leiding van Dr. Colijn een geheel eigen en krachtig geluid horen. En hoezeer was dat in de verwarring van de tijd ook nodig. In het decembernummer schreef hij een tweede artikel over: „Eenheid of Samenwerking”. De gevraagde eenheid onder leiding van het driemanschap van de Unie of onder leiding van één man (de naam werd niet genoemd, maar dat was ook niet nodig) werd door hen met kracht verworpen. Tot samenwerking met volledig behoud van eigen zelfstandigheid verklaarde hij zich bereid. In het januarinummer volgde weer een artikel over: „Nu en straks”. Dr. Colijn is er dan van overtuigd dat de samenwerking voor het heden niet veel meer te betekenen heeft. „Wij kunnen ons slechts voorbereiden voor den dag

des vredes”, zo luidt zijn advies. En hij eindigt met de exclamatie: „Mits het niet ga om het nu, doch over straks. Maar dan saämwerking en niet saämsmelting”. In het laatste nummer dat van Nederlandse Gedachten in oorlogstijd verscheen is het eerste artikel waarschijnlijk van de hand van Dr. Colijn: „Veranderde levenshouding”. Deze herinneringen neerschrijvend heb ik die nummers van Nederlandsche Gedachten nog eens doorgebladerd en doorgelezen. Dit was het laatste artikel van Dr. Colijn. Ik wil er niet uit citeren. Het zou goed zijn als dit artikel als bijlage werd toegevoegd. Het kan zonder meer worden beschouwd als zijn politiek testament. Voor een eerlijke beoordeling van Dr. Colijn is het nodig dit politiek testament te kennen. Leg dit testament maar naast: „Niet bij brood alleen”. Dan kunt u de overeenstemming constateren. Het slot van dit artikel is ontroerend. „Wij wilden God dienen in ons werken en betoonden dit door ons volk te dienen. Bovenal door hen, die lijdten moesten, geestelijk en lichamelijk te steunen, voort te helpen, ook weer te dienen met onze gaven, kracht en gebed. Wij hadden dit werk lief, juichten als het voortgang had, verheugden ons over elke vordering, dankten God als we konden volharden en voortvaren”.

Misverstand

Ik kan het ook niet helpen dat er zo'n ontzettend misverstand is ontstaan over de opvattingen en over het werk van Dr. Colijn. Na de tweede wereldoorlog heeft men hem op de vuilnishoop gegooid. Maar een staatsman wordt niet gerechtvaardigd uit zijn werken. Een storm van kritiek is losgebarsten over zijn vergeefse poging het werkloosheidsprobleem tot een oplossing te brengen. Ik blijf nog steeds van mening dat men ook Dr. Colijn moet beoordelen in de tijd waarin hij heeft geleefd. En voor het overige

Scholten, Dr. Joh. H. Schreur, E. van Ruller. Op de achtergrond was altijd voelbaar de invloed van Dr. W.J. Kolkert.

Eén bestuur

Voorshands werd volstaan met één bestuur voor beide organisaties. Dr. Colijn trad op als voorzitter daarvan. Zelf werd ik secretaris. Mr. G.A. Diepenhorst en Dr. L. W. G. Scholten werden leden. De A.R.J.A. Toogdag en de jaarvergadering van de Antirev. Prop. Clubs zou voortaan gemeenschappelijk worden gehouden.

De A.R.J.O.S. dateert van na de oorlog. Maar de grondslag werd in de bezettingstijd gelegd. Een oud maar reeds lang bestaand zeer werd daarmee geheeld. De organisatorische kracht werd erdoor versterkt. Maar ook dit feest zou niet lang duren. Op 1 november 1940 vond de gemeenschappelijke jaarvergadering plaats. Het was Mr. J.A. de Wilde die het voorstel tot samenwerking toelichtte en in de middagvergadering sprak Dr. H. Colijn een rede uit. Woord en daad, theorie en praktijk waren dan eindelijk gebundeld. Dat was de bedoeling in 1940.

Neen, Dr. Colijn heeft in dat eerste oorlogsjaar bepaald niet stil gezeten. Hij heeft alles gedaan wat hij kon doen om de Antirevolutionaire Partij in het leven te houden en tot activiteit op te wekken. Rusteloos was hij daarmee bezig. Iedere mogelijkheid werd daartoe aangegrepen. Het was bijzonder prettig in al deze dingen met hem samen te werken. Met lange en breedvoerige verhalen moest je niet bij hem aankomen. Zo kort en zakelijk mogelijk moesten de voorstellen zijn.

Lang werd er dan niet over gepraat. Of hij nog overleg pleegde met de andere moderamenleden weet ik niet. Het moderamen van het Centraal Comité kwam in ieder geval niet in vergadering bijeen. Ik denk wel dat er voeling gehouden werd. Maar in die dagen kon dat ook moeilijk anders. Er kwam ook zoveel aan de orde. Beslissingen moesten snel en doortastend genomen worden. Zou ons veel tijd gelaten worden om alles uit te voeren? Immers neen. En dat wisten we toch ook wel. Maar daarom moest het wel worden gedaan!

Mogelijkheden en gevaren van de computer met betrekking tot de privacy

Wat mij – als computertoepassers – al enige tijd in het bijzonder bezig houdt, is het vraagstuk van de interactie tussen computergebruik en de angst voor een inbreuk op de privacy. Anders gezegd: het is mij niet zomaar duidelijk, dat de computer enige invloed zou kunnen hebben op de privacy van de gemiddelde burger. Zijn er niet al vele volkstellingen eerder geweest? Bestaan er thans al niet uitvoerige politie- en medische dossiers? Weet de belastinginspectie dan nog iets niet van ons? Waarom wordt er juist sinds het bestaan van de computer zo'n nadruk gelegd op het recht van privacy?

Wat is „privacy” eigenlijk precies? Wanneer wij ongevraagd drukwerk in onze post vinden via de adressenlijst van onze tennisclub, beschouwen we dat als een inbreuk op onze privacy. Als we op een donkere winteravond rond de open haard een drankje drinken met een stel vrienden, doen we de gordijnen dicht „vanwege de privacy”. We vinden het een inbreuk op de privacy om in onze tuin gefotografeerd te worden en gaan vervolgens naar een naaktstrand. Wat bedoelen we dan toch met „privacy”? Onze vriend Van Dale zegt: persoonlijke vrijheid, het ongehinderd alleen, in eigen kring of met een partner ergens kunnen vertoeven; gelegenheid om zich af te zonderen, om storende invloeden van de buitenwereld te ontgaan. Je kunt wel merken dat Van Dale nog niet zoveel van computers gehoord heeft: in zijn omschrijving komt noch het woord „gegeven” noch het woord „computer” voor. Na veel discussie met allerhande mensen (niet alleen informatici) ben ik tot de volgende definitie van privacy gekomen: „afwezigheid van gegevens omtrent onze persoon”. Het recht op privacy is dan het recht om niet waargenomen te worden of ook het recht om eerder afgestane gegevens niet gebruikt te zien. De volgende vraag, die we m.i. beantwoord moeten hebben voordat we met vrucht aan de invloed van computers kunnen toekomen is: waarop berust het recht op privacy? Waaraan ontleent de mens het recht, niet waargenomen te worden. Ook deze vraag blijkt moeilijk te beantwoorden te zijn: er zijn althans geen pasklare antwoorden op gepubliceerd. Van Dale's „persoonlijke vrijheid” en het „ontgaan van storingen” komen er, denk ik, heel dichtbij; toch is het moeilijk in te zien, dat onze individuele vrijheid bedreigd wordt door het bestaan van gegevens omtrent onze persoon. Er mankeert duidelijk nog een schakel in de analyse. Dat is: het gebruik dat er van die gegevens gemaakt worden zal of kan.

Gegevens kunnen op drie – nogal uiteenlopende – manieren benut worden:

- ze kunnen de aandacht vestigen op gevaren en op mogelijkheden,
- ze kunnen benut worden om meer inzicht te krijgen,
- ze kunnen benut worden om het gedrag te regelen.

Wanneer wij als individu worden waargenomen lopen we dus de kans dat we opgemerkt worden als een gevaar of als een „mogelijkheid” voor wat dan ook; we lopen de kans dat iemand een oordeel of meer inzicht over ons krijgt; we lopen de kans dat iemand zijn gedrag gaat bepalen ten opzichte van ons. Wanneer dat ons tot voordeel strekt, zijn we niet op onze

Door prof. dr. ir. G. C. Nielen, hoogleraar te Nijmegen

privacy gesteld (mij dunkt dat er erg weinig mensen bezwaar zouden maken als de hoofdprijs in de toto hun werd toegestuurd via een niet-voor-dat-doel-bestemde adressenlijst). De roep om privacy hangt blijkbaar samen met een vermeend *misbruik* van de betrokken gegevens!

Misbruik

Verwarrend genoeg verschuift nu onze vraagstelling naar de precieze betekenis van het woord „misbruik”. Uiteraard zijn er hele duidelijke gevallen: een adressenlijst van de tennisclub moet niet gebruikt worden door een encyclopedie-verkoper, medische gegevens moeten niet gebruikt worden buiten het medische gebeuren etc., etc. Soms ook wordt het zeer moeilijk in te zien waar de grens van misbruik overschreden wordt: mag de tennisclub de adressen doorgeven aan de firma die tennisballen met korting aanbiedt? Mag de arts een oordeel geven over een baan met specifieke gevaren voor zijn patient? Mag de politie beschikken over allerlei gegevens van mensen die (nog) géén misdaad hebben begaan? (In de Verenigde Staten is nogal een hete discussie aan de gang over de omschrijving van „potentieel crimineel”). Dit laatste voorbeeld introduceert overigens nog een nieuwe nuance in de probleemstelling: In hoeverre mag de *overheid* gegevens gebruiken over individuen; waar ligt in de verhouding overheid/burger de grens van het misbruik en van gegevens? Mij dunkt dat er sprake is van misbruik van gegevens wanneer die gegevens leiden tot ongewenst gedrag ten opzichte van het individu dan wel tot een verkeerd oordeel omtrent het individu. Sta mij toe, geachte lezer, de gedachtevorming over wat „ongewenst” en wat „verkeerd” is in de ethische zin hier voor gezien te houden en mij in het vervolg te beperken tot „ongewenst” en „verkeerd” in de informatorische zin van die woorden.

Wanneer iemand namelijk tot een verkeerd oordeel of tot verkeerd gedrag komt, kan dat – behalve aan zijn misdadige bedoelingen – ook liggen aan een *defecte gegevensverwerking*. In het bijzonder treedt deze mogelijk defecte gegevensverwerking op bij de oordeelsvorming (hoewel ook met betrekking tot het regelen van onze acties voorbeelden genoeg te vinden zijn: denk bijvoorbeeld maar eens aan al die snelheidsmeters die in onze automobielen ongetwijfeld 100 km per uur aanwijzen terwijl we gemiddeld zo'n 120 rijden). Mij dunkt bovendien dat de bedreiging van onze privacy door computertoepassing het sterkst is op het vlak van de oordeelsvorming; vandaar wil ik nu dit verhaal beperken tot dat onderwerp alleen: het vormen van een oordeel (over personen) met behulp van gegevens.

Exploratieve gegevensverwerking

Wanneer onze aandacht getrokken is door een of ander fenomeen en we hebben besloten ons daaromtrent een oordeel te vormen, gaan we over tot wat we in de informatica „exploratieve gegevensverwerking” noemen. Deze vorm van gegevensverwerking wordt gekenmerkt door de afwezigheid van een klare doelstelling, door onzekerheid met betrekking tot wat we weten, wat we willen en wat we kunnen. De mens is daar overigens ontzettend knap in; zijn hele denktechniek (voorzover we daar tenminste iets van weten), zijn uitdrukingsvorm (de natuurlijke taal)

en zijn communicatie zijn afgestemd op het zich bewegen in onzekere situaties. Met name onze taal is een wonder van dubbelzinnigheid, inconsequentie en dus flexibiliteit. We kunnen daar alle kanten mee uit; we brengen er gedachten mee tot uitdrukking die zelfs voor de spreker nieuw kunnen zijn. De aan deze taal intrinsieke mogelijkheid van *misverstand* lossen we op met het herhalen van onze boodschappen in een andere vorm, met het vragen om bevestiging, met het aanreiken van een „context”. Als voorbeeld van oordeelsvorming geef ik hier een stukje persoonsbeschrijving (het is uit een verhaal van H. G. Wells): *De hoofd-opzichter van de drie dynamo's die ratelden en zoemden en de elektrische spoorweg aan de gang hielden, kwam uit Yorkshire en zijn naam was James Holroyd. Hij was een handig electricien maar dol op whisky, een zware, roodharige bruto met onregelmatige tanden. Hij twijfelde aan het bestaan van een Godheid doch accepteerde de Carnot-cycle, en hij had Shakespeare gelezen die hij zwak vond in scheikunde. Zijn hulpje kwam uit het mysterieuze Oosten en zijn naam was Azuma-zi. Maar Holroyd noemde hem Poe-bah.* Het zal u, lezer, gaan zoals het mij gedaan is. Deze Holroyd behoeft geen verdere beschrijving; ons oordeel over hem is – tot het tegendeel zou mogen blijken – overweldigend negatief.

De computer

Laat ons nu de computer ten tonele voeren. De machine die zo snel gegevens verwerken kan, nooit een fout maakt en onvermoeibaar werkt als de beste der machinale slaven. „Als een spin in haar web reikt de computer over alle grenzen, verzamelt gegevens in zijn eindeloos groot geheugen en spuwt zijn oordeel-over-ons uit in kleine, geheime kamertjes waar op ons bloed beluste mannetjes met rood omrande oogjes zitten te broeden.” Computers – of beter: computerprogramma's – verstaan onze taal niet: slechts formele, precies gedefinieerde, on dubbelzinnige gegevens kunnen met een computer verwerkt worden. Dat geldt eigenlijk voor elke machine: hij ontleent zijn prestatievermogen mede aan de precieze, on dubbelzinnige instructies die wij hem in een of andere vorm

geven. Deze beperking in flexibiliteit is blijkbaar een onvermijdelijke voorwaarde voor grote prestaties. De mens is dan ook nooit tot grote prestaties in staat geweest (in de zin van kilometers per uur, hoogspringen, onder water zwemmen) maar excelleert in flexibiliteit, in universaliteit, in creativiteit. Computers zijn hoogst ongeschikt voor het werken in onzekerheid, voor het vormen van een oordeel, voor het exploreren. Daarentegen zijn ze geweldig in het verzamelen, ordenen en snel ter beschikking stellen van gegevens. Wanneer ik nu terugkom op de beschrijving van Holroyd, moeten we om te beginnen inzien dat die beschrijving als zodanig in een computer kan worden gevoerd, opgeslagen en ter beschikking kan worden gesteld op elke plaats en op elk tijdstip. De beschrijving bestaat tenslotte uit letters en die kunnen in een computergeheugen worden herkend. Dit echter is niet de manier waarop wij als regel onze persoonsgegevens in een computer organiseren. (Het zou dus best kunnen maar we doen het niet; ik kom daar straks nog even op terug). In de computers van vandaag zou Holroyd zo ongeveer als volgt zijn opgenomen: naam holroyd voornaam james geb. datum 540912 geb. plaats york beroep electricien maar dol op whisky, haarkleur rood De rest van Well's beschrijving zou niet in aanmerking komen voor het dossier! Ziehier de kern van de bedreiging voor onze privacy. Weliswaar blijven in de beschrijving van Holroyd alle kwalijke elementen buiten de computer maar voor hetzelfde geld vinden we voorbeelden van het niet kunnen opnemen van allerlei verzachtende of begrip-kwekende details.

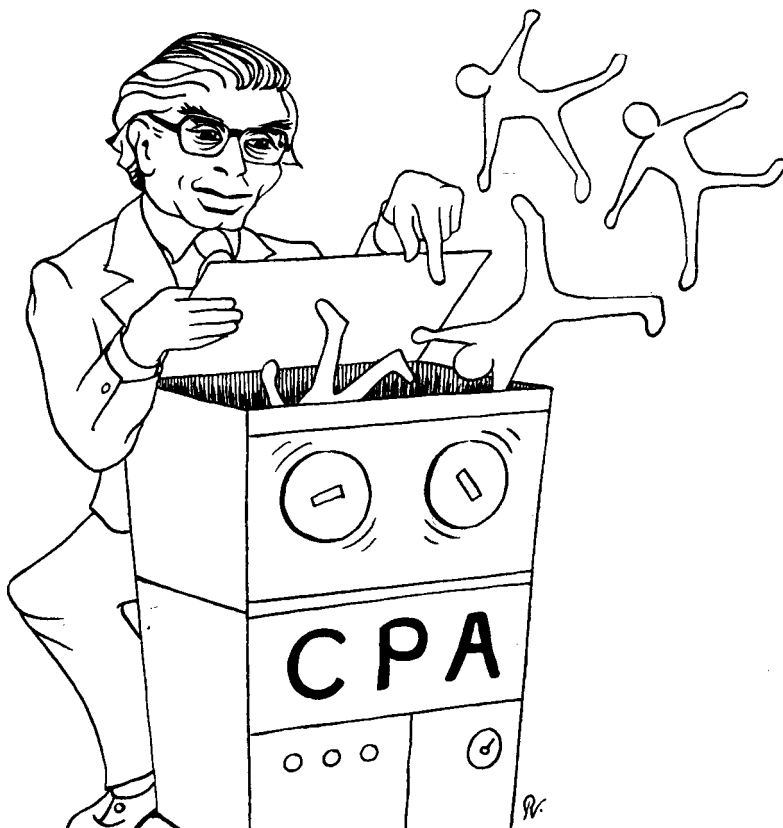
Defecte gegevens

Het oordeel dat wij ons van een mens vormen op basis van gecodeerde, on dubbelzinnige gegevens is zó onvolledig, dat we met recht kunnen spreken van defecte gegevens. Met enige verbijstering heb ik vastgesteld, dat de in de pers naar voren gebrachte bezwaren tegen de computer als verwerker van persoonlijke gegevens, van een ander karakter zijn. Men noemt steeds de gevaren van „koppeling”, van de integratie van tot nu toe afzonderlijk bestaande gegevenshopen; verder blijven de bezwaren in het vage: angst voor misbruik, voor het bestaan van ons onbekende registraties. Bovendien heeft van alle populaire bezwaren alleen de koppeling iets *met computers* te maken; alle andere bezwaren en bedreigingen zijn ook bestaanbaar zonder computer (en bestaan dan ook al geruime tijd). Nu wil het ongeluk, dat ik in dat koppelen alleen maar voordelen zie. Wanneer zullen we eindelijk eens verlost worden van het

invullen van onze hele burgerlijke stand-gegevens op allerhande overheids- en semi-overheids vragenlijsten? Wanneer komt het eindelijk zover, dat we niet zelf ons receptje naar de apotheek moeten dragen? Wanneer is het eindelijk voldoende om bij een verkeersongeval onze naam te noemen, zodat de gekoppelde computers kunnen uitzoeken, wie precies bij welke maatschappij tegen welk risico en onder welk polisnummer verzekerd is? De gevaren van gekoppelde gegevensbestanden zijn mijns inziens slechts als volgt uit te drukken: wie aan enkele gecodeerde gegevens géén oordeel over een mens durft te verbinden en aan een groot aantal gecodeerde gegevens wél, die vormt een gevaar voor onze samenleving; een gevaar dat met computertechniek tot leven kan worden gewekt. Voor de rest is de invloed van de computer op onze privacy een hersenschim; de bedreiging het resultaat van een hetze, zoals er tegenwoordig zoveel voor de pers worden gecreëerd en in stand gehouden tot lering ende vermaak van het lezersvolkje. Ze vinden onveranderlijk hun fundament in een diepliggende, onbewuste angst bij het grote publiek. Het publiek herinnert zich de verschrikkingen van Nagasaki en Hiroshima: de pers bouwt er een hetze tegen (vreedzaam) gebruik van kernenergie op. Het publiek heeft vage indrukken van een machine die „denkt” en die veel van ons werk kan overnemen; onvermijdelijk volgt een hetze tegen de „chips”, tegen het concentreren van computergebruik, tegen het integreren van bestanden. In geen enkel geschrift van de laatste tijd over de invloed van computers op de werkgelegenheid wordt vermeld, dat de computer in essentie een produktiviteitsverhogende en dus een welvaartsverhogende invloed heeft. In geen enkele vlugschrift over „computer en privacy” wordt vermeld, dat gegevens die in een computer vastliggen, veel *beter* tegen ongewild gebruik kunnen worden beveiligd dan die in conventionele systemen. Daar komt nog bij dat het juist de computer onder gegevensverwerkende machines is, die met vrije tekst kan omgaan. Niet alleen met tekst in zijn syntactische aspecten (lettervormen, een rechte kantlijn, het afbreken van woorden, het bijhouden van paginanummers en de referenties daarnaar), maar ook met tekst zijn grammaticale aspecten (spelfouten corrigeren, zinsbouw controleren, stijlfouten aanduiden) en zelfs met tekst in zijn semantische aspecten (waarover gaat de tekst, in positieve of negatieve zin). Met behulp van computers moet het mogelijk zijn, persoonsbeschrijvingen zoals die van Wells ter beschikking te stellen van beoordelaars (en geheim te houden voor allen die er niets mee te maken hebben.) Veel van wat wij thans als een computer-versus-privacy probleem voorgeschoteld krijgen is eigenlijk het gemeenschap-versus-individueel probleem. Wij hebben allemaal wel een beetje het gevoel, dat de gemeenschap teveel grip op het individu heeft. De computer maakt het mogelijk dat de gemeenschap nog meer grip krijgt op het individu, gemakkelijker onze belastingaangifte controleert, sneller onze hele doopceel op allerlei plekken ter beschikking heeft.

Samenvallend

Wat mij betreft zou ik willen, dat *alle* gegevens over mijn persoon in één computer onder centraal overheidsbeheer werden opgeslagen onder gelijktijdige vernietiging van alle andere registraties, inclusief de adressenlijst van de tennisclub. Als de tennisclub mijn adres wil hebben, kunnen ze dat – na zorgvuldige legitimatie- bij die ene, centrale computer opvragen (uiteraard automatisch en binnen enkele seconden). Dat onze computertechniek dit nog lang niet aan kan, is mij bekend; het was ook alleen maar een manier van uitdrukken hoe ik denk over de bedreiging van mijn privacy. Een manier van uitdrukken die door mensen verstaan kan worden, die niet alles letterlijk nemen.

Centrale Persoons Administratie; „waarom wordt er juist sinds het bestaan van de computer zo'n nadruk gelegd op het recht van privacy?”

Dick en Jelly Corporaal Vaarwel!

Deze week gaat voor de medewerkers van het Kuyperhuis niet onopgemerkt voorbij. Een opvallende persoonlijkheid keert na 15 augustus niet terug op kantoor: partijsecretaris Dick Corporaal. Een karakteristiek en kleurrijk man.

Niet iemand die ontwikkelingen leidend afwachtte. Integendeel: altijd alert en strijdvaardig waar het de belangen van de Anti-Revolutionaire Partij betrof. Altijd met grote inzet en betrokkenheid werkend. In het bezit van een goed ontwikkelde „politieke neus“.

Boven alles een doel-gericht-werker. Of zijn benaderingswijze daarbij anderen aantrok of niet interesseerde Corporaal in de grond van de zaak niet zo. Of het nu ging om de grondslag van het CDA dan wel om een ogenschijnlijk organisatorisch detail als het niet nakomen van gemaakte afspraken, maakte dan geen verschil. Zijn taalgebruik en gebaren kwam daarbij ook niet altijd uit de porseleinkast... Vooral voor niet ARP'ers was dat wel „even wennen“. Op afstand kreeg men daardoor wellicht aanvankelijk een verkeerd of onvolledig beeld van hem. Allen die nauw met de nieuwe Leerdamse burgemeester hebben samengewerkt weten inmiddels beter.

Soms tot eigen verrassing bemerkte men dat Corporaal wel degelijk soepel kon zijn. En niet alleen „dwars wilde liggen“ of eigenzinnig was. En dat hij zeker oog had voor de mens achter de zaak. En relativiteitszin kon betonen. En ongelooflijk lachen....

Afscheidsfeest

Afscheid nemen doe je op een moment dat plaatsvindt tussen een verleden dat wijkt en een toekomst die wenkt. Een verleden dat terugtreedt, maar nog niet helemaal uit het zicht verdwenen is. Een toekomst die wenkt, maar die nog niet volledig in beeld is.

Tussen deze twee scharnieren, tussen Leerdam en Den Haag draaide vorige week vrijdagmiddag het afscheidsfeest, dat Dick en Jelly Corporaal in de kleine kring van de werkers op het Kuyperhuis bereid werd.

Langs de weg van luim en ernst zijn Corporaals voetsporen die middag in en om het Kuyperhuis in kaart gebracht.

Enkele flitsen uit het feest-programma.

De „huis-jurist“ van ARP en CDA, de kersverse adjunct-secretaris Gerrit v.d. Berg relativeerde via een onderzoek van de grondwet het ambt van burgemeester, dat men in dit belangrijke document tevergeefs zoekt, zo toonde hij aan.

Telefoniste/receptioniste Marjolijn van Geest zette tal van karakteristieke belevenissen alfabetisch op rijm.

Secretaresse Pia. B. Schütz oogstte groot applaus met het zingen van een smartelijke Italiaanse afscheids-aria.

Die waardering groeide nog toen zij diezelfde aria vervolgens op passende Nederlandse tekst toonzette.

CDA-adjunct Jan Willem Lohman vroeg zich af of de scheidende secretaris ten aanzien van het CDA niet steeds een wezenlijk onbereikbaar ideaal heeft willen nastreven. „Het CDA is juist gezien zijn uitgangspunt in deze werkelijkheid nooit af, en kan dit ook niet zijn“, aldus Lohman. Opvolger Bremmer deed een duik in Corporaals pennevruchten, eerder in dit weekblad verschenen. Hij belichtte tot duidelijke hilariteit van het gezelschap, enkele „dubieuze passages“ uit een aantal artikelen die Corporaal schreef in de rubriek „In Ogenschouw“. Raadsleden hebben heel snel de neiging in hun stukken en vergaderingen op te gaan en daar dan bijna in te verzuipen ook. Dat laatste kan niet de bedoeling zijn van AR-politiek“

Geschenken

Vice-voorzitter Kuiper sprak namens het presidium en bood een boek van Tolkien aan, daarbij geestig inhakend op Corporaal's inbreng in ARP en CDA.

De arbeider is zijn loon waard. Een groot aantal geschenken viel het scheidende echtpaar ten deel. Een brokje verleden uit Den Haag reist mee naar Leerdam: een album met fraaie etsen van schilderachtige plekjes uit het buurtschap 2005 - de omgeving rondom de bekende Haagse Dennenweg.

Verder een „personeelskrant“ waarin in woord en beeld 19 jaren van Corporaals voetstappen in de ARP zijn geschetst. Voorts een aantal sportieve hobby-artikelen. Wij noemen een paarskleurige zwembroek met schouderbanden tegenwoordig weer zeer modern. Verder een fraai wielrennersbroekje in echte CDA-kleuren.

Ook in zijn sportieve activiteiten kan Leerdams nieuwe voorman herkenbaar blijven...

Goede reis...

Tenslotte een greep uit Corporaals eigen afscheidswaard... „Met vreugde heb ik hier bijna 20 jaar gewerkt. Met vreugde vertrek ik naar Leerdam. Als secretaris had ik mij voorgenomen zo'n 5 à 6 jaar dit werk te doen en dan naar iets anders om te zien.

Het burgemeestersambt heeft mij steeds getrokken. Met plezier aanvaardden wij het nieuwe avontuur naar Leerdam“. Voor alle medewerkers aan het programma een dankwoord. Vanzelfsprekend werd niet nagelaten enkele die middag gerezen „onbetaalde rekeningen“ nog snel te vereffenen. „Voor zijn doen was de speech van Arie Oostlander - directeur van het wetenschappelijk instituut - ongetwijfeld wetenschappelijk, voor mij zeker niet“, zo verwoordde de scheidende partijman. Al met al een sfeervol en plezierig afscheid. Ceremoniemeester v.d. Berg en met hem de personeelscommissie timmerden een smaakvol afscheidsprogramma in elkaar. Dick, bedankt voor de samenwerking en betoonde vriendschap. Met Jelly en kinderen een goede reis naar Leerdam gewenst. Vaarwel!

Personeel AR-bureau

Bij de foto's

Dick en Jelly Corporaal bekijken samen de fotocollage, die ter gelegenheid van het afscheid is samengesteld (foto geheel boven). De scheidende secretaris mocht zelf het fotoportret onthullen, dat de wanden van de Kuyperkamer, tezamen met andere grote voorgangers, zou moeten sieren (tweede foto van boven).

De Kuypersisters (Marjolijn en Nel) in actie (foto boven), Dick Corporaal tijdens zijn dankwoord, hij heeft er nog steeds lol in. (foto hiernaast)

Dr. Jelle Zijlstra

Een boekbespreking

Door dr. B. de Vries

Op 27 augustus 1978 werd dr. Jelle Zijlstra 60 jaar. Ongeveer een half jaar later verscheen, ter gelegenheid van dat feit, een boek over hem dat samengesteld werd door dr. G. Puchinger. Het boek bestaat uit twee delen: *Gesprekken en Geschriften*. De gesprekken houden het midden tussen een autobiografie en een terugblik naar een aantal maatschappelijke en politieke ontwikkelingen van de afgelopen vijftig jaar, waar dr. Zijlstra nauw bij betrokken is geweest. De geschriften vormen een selectie uit artikelen en redevoeringen.

Politieke-econoom

Uit de combinatie van beide delen ontstaat een duidelijk beeld van de politieke-econoom Zijlstra, d.w.z. van de econoom, die zich als mens en als christen steeds zeer nauw betrokken en medeverantwoordelijk heeft gevoeld voor de maatschappelijke en politieke consequenties van economische ontwikkelingen. Zelf formuleerde hij dit in 1951 in zijn nog steeds actuele bespreking van het P.v.d.A.-rapport „De weg naar de vrijheid” aldus: „Wij hebben ons als economen te mengen in – zelfs leiding te geven bij – de wel zeer complexe economisch-politieke strijdsvragen van de dag: dat is onze bijzondere verantwoordelijkheid”. Achter dit verantwoordelijkheidsbesef zat de stellige overtuiging dat de moderne economie een zeer belangrijke bijdrage kon leveren voor het oplossen van tal van ernstige macro-economische problemen. Deze overtuiging en dit verantwoordelijkheidsbesef brachten als consequentie met zich de bereidheid eventueel een functie te aanvaarden in de sfeer van de actieve financieel-economische politiek. Tegelijkertijd verklaart het iets van de tweeslachtigheid in de houding van Zijlstra ten opzichte van de politiek. Politiek als handwerk trok hem niet: „Ik ben geen homo-politicus” schreef hij in 1962 aan Berghuis. Politiek als middel om zijn economische inzichten tot gelding te brengen moet hem echter wel degelijk hebben aangetrokken. Wie na 11 jaar ministerschap de functie van president van De Nederlandsche Bank nog ambieert, wil meer zijn dan alleen maar een studeerkamergeleerde!

Afstandelijk

Voor zijn politieke positie heeft de afstandelijke opstelling van Zijlstra zowel voor- als nadelen gehad. Aan de ene kant versterkte het het beeld bij de kiezers van de uiterst bekwame en integere professor, die bijna tegen wil en dank in de politiek terecht was gekomen, hetgeen zijn prestige ongetwijfeld niet weinig heeft versterkt. Aan de andere kant maakte diezelfde afstandelijkheid het contact met de „echte” politici niet gemakkelijker. Zelfs in die perioden waarin hij optiade als lijsttrekker van de ARP had hij dikwijls het gevoel dat er door de partijtop spelletjes werden gespeeld waar hij buiten werd gehouden. Over de politieke strategie van die partijtop in de jaren vijftig en zestig zal men in het boek weinig positieve opmerkingen tegenkomen; eerder nauwelijks verholten irritatie. Illustratief daarvoor is bijv. dat over de rol van Bruins Slot terzake van het Nieuw Guinea beleid met geen woord wordt gerept, terwijl wel melding wordt gemaakt van de unanieme afkeer die er destijds binnen het kabinet bestond ten aanzien van allerlei activiteiten in ons land, die onze onderhandelingspositie zowel ten opzichte van Indonesië als de Verenigde Staten zeer verzwakten. Een ander voorbeeld betreft de wisselende voorkeur van de partijtop met betrekking tot de coalitievorming. In de tweede helft van de jaren vijftig waren het Berghuis en Bruins Slot die aandrongen op een coalitie met de V.V.D. om aldus duidelijk te maken dat ook zonder de P.v.d.A. een goed sociaal beleid gevoerd kon worden.

Toen die coalitie er eenmaal was begon die zelfde partijtop al snel aan te dringen op een hernieuwde samenwerking met de P.v.d.A.

Belijnd

Zelf komt Zijlstra uit het boek naar voren als iemand wiens leer en leven gekenmerkt worden door een vaste lijn. In zijn studententijd schreef hij al een scriptie over de omloopsnelheid van het geld, daarbij sterk geïnspireerd door het proefschrift van dr. M. W. Holtrop. Later, in 1948, promoveerde hij op hetzelfde onderwerp. Nog later, in 1967, zou hij dr. Holtrop opvolgen als president van De Nederlandsche Bank. In al die jaren heeft zijn denken over economische vraagstukken weinig verandering ondergaan, evenmin als zijn reeds genoemde overtuiging dat de economische wetenschap goed bruikbare instrumenten kan aandragen voor het bestrijden en voorkomen van problemen als inflatie, werkloosheid e.d. Men zou hem, om een term van hemzelf te gebruiken, een „belijnd man” kunnen noemen: vanuit uitgekristalliseerde overtuigingen voelde en voelt hij zich in staat tot het trekken van vaste lijnen. Kenmerkend voor de politieke-econoom Zijlstra zijn de beide volgende uitgangspunten:

a) Een echte parlementaire democratie is in economisch opzicht alleen verenigbaar met een stelsel van ondernemingsgewijze productie. „Een maatschappelijke orde, die staatkundig gezien een democratie is, en

economisch gezien alle produktiemiddelen concentreert in handen van de staat, is een huis dat tegen zichzelf verdeeld is” (pag. 220). Een te grote omvang van de publieke sector zal op den duur onafwendbaar leiden tot de totalitaire staat. Dat was zijn meest fundamentele kritiek op het door Den Uyl in 1951 geschreven rapport „De weg naar de vrijheid”. Dat is vandaag nog één van zijn grootste bezwaren tegen zogenaamde progressieve pleidooien voor fundamentele hervormingen van het stelsel van ondernemingsgewijze productie.

b) Behorend tot de eerste generatie economen die sterk beïnvloed werd door de Engelse econoom Keynes, was en is Zijlstra er diep van overtuigd, dat ernstige ontsparingen van het economisch leven met betrekkelijk globale maatregelen kunnen en moeten worden vermeden c.q. bestreden. Onmisbare voorwaarde voor een dergelijk beleid is evenwel dat overheden, politieke partijen en vakbonden, zowel nationaal als internationaal, bereid zijn korte termijnbelangen en groepsbelangen ondergeschikt te maken aan een gezonde macro-economische ontwikkeling op langere termijn. Vakbonden moeten loonmatiging aanvaarden als de ontwikkeling van de winsten, de investeringen of de internationale concurrentiepositie dat vergt, zelfs als die matiging zich slechts met een vrij grote vertraging en dan nog langs indirecte weg vertaalt in meer werkgelegenheid, welvaart en

welzijn. Politieke partijen moeten accepteren dat overheidsuitgaven, belastingen en begrotingstekorten worden gebruikt om betrekkelijk globale en vage macro-economische doelstellingen te bereiken. Heel concrete dingen zoals de bouw van enkele duizenden woningen moeten dan bijv. worden opgeofferd aan een vage doelstelling als inflatiebestrijding; de politieke relevantie van dit voorbeeld blijkt uit de huizen crisis van december 1960, die resulteerde in een kabinetcrisis. Om een stelsel van vaste wisselkoersen duurzaam overeind te kunnen houden zullen nationale overheden soms hoogst impopulaire maatregelen moeten nemen: bestedingsbeperkingen, loonmaatregelen, ombuiging van collectieve uitgaven enz.

Maatschappij-visie

Zijlstra heeft – zeker aanvankelijk – gedacht dat dit alles niet teveel gevraagd zou zijn van verantwoordelijke leiders van politieke partijen en belangrijke pressiegroepen. Ook wat dit betreft hoopte hij dat de moderne economische inzichten zouden bijdragen tot het overbruggen van ideologische tegenstellingen en de opbouw van een harmonische maatschappij. De scherpe verschillen tussen socialisme en liberalisme zouden er naar zijn verwachting door verdwijnen. „Liberal socialism” en „social liberalism” zouden uiteindelijk erg dicht bij elkaar komen te liggen. Dat proces zou sneller gaan naarmate de

vruchten van het beleid in de vorm van een stijgende welvaart beter zichtbaar zouden worden. Bij het vijftenzeventig jarig bestaan van de ARP in 1954 stelde Zijlstra dan ook: „vandaag zou ik de stelling durven verdedigen, dat een stijging van de welvaart met zeg twintig à dertig procent, de nog bestaande verschillen tussen liberalen en socialisten in Nederland vrijwel volledig zou uitwissen”.

Sedert 1954 is de welvaart niet met twintig à dertig procent, maar met twee à driehonderd procent gestegen. De tegenstelling tussen liberalen en socialisten lijkt echter groter dan ooit na de tweede wereldoorlog. Hoe komt dat? De verklaring die Zijlstra achteraf geeft is weinig bemoedigend voor politici die hopen en verwachten nog eens een betere wereld tot stand te kunnen brengen. Zijn boodschap is als het ware deze: er is een gerede kans dat de mensen knorriger op een dergelijk streven reageren naarmate het meer resultaat heeft.

Niet de resultaten van een beleid als zodanig, maar de verhouding tussen die resultaten en de verwachtingen zouden in hoofdzaak bepalend zijn voor die reacties. Daarom ook kenschetst hij zijn eerste periode als minister van economische zaken als de gemakkelijkste. In die jaren – van 1952 tot 1956 – werden de verwachtingen van de mensen voortdurend overtroffen, niet omdat de resultaten beter waren dan in latere jaren, maar omdat de verwachtingen zo laag waren. „Een betere positie kan men zich politiek gesproken nauwelijks voorstellen.” Maar dat is niet altijd zo gebleven: „op een bepaald moment hebben de verwachtingen de werkelijkheid ingehaald, en zijn deze vooruitgesnel, en dan begint de politieke heisa!” (pag. 44).

Deze „revolution of rising expectations” wordt de laatste jaren ook door vooraanstaande sociologen wel gezien als belangrijke bron van maatschappelijke en politieke onrust. Oppositionele bewegingen, die een grote achterban willen mobiliseren, zijn er dan ook dikwijls op uit de kloof tussen verwachtingen en werkelijkheid te vergroten. Zijlstra’s visie leidt eerder tot de conclusie, dat leiders die echt uit zijn op bevordering van het menselijk welzijn ernaar zullen streven de groei van de verwachtingen zoveel mogelijk af te stemmen op datgene wat „haalbaar” is.

Iets van teleurstelling zit er wel in deze vrij pessimistische verklaring achteraf. In zijn jeugd heeft ook Zijlstra wel eens gedroomd van een blauwdruk van een ideale maatschappij. Het is vooral prof. Okma geweest, die hem ervan overtuigd heeft dat het wezen van de christelijke politiek in iets anders ligt, nl. het zodanig inrichten van staat en maatschappij dat belemmeringen worden weggenomen en/of ruimte wordt geschapen voor het volgen van Gods geboden, te weten liefde tot God en liefde tot de naaste (pag. 30). Zulk een politiek is volgens hem geen kwestie van vrome leuzen, maar vereist een grondige kennis van de problemen waarmee men bezig is. In die zin is christelijke politiek voor Zijlstra door en door zakelijk. Een beroep op evangelische radicaliteit alleen zal hem dan ook niet erg aanspreken.

Slotopmerkingen

Ik kom tot een afronding. Bij een bespreking van een boek als dit kan men kiezen uit twee methoden. De eerste is dat gepoogd wordt een beeld te geven van de inhoud van het boek. De tweede is dat gepoogd wordt in kort bestek een zo scherp mogelijk beeld te geven van de persoon wiens levensloop wordt beschreven. In beide gevallen is het resultaat subjectief gekleurd.

Zelf heb ik gekozen voor de tweede methode, omdat die mij, met alle eraan verbonden risico’s, het meest interessant leek voor de lezers van dit blad.

Zijlstra was en is één van de meest vooraanstaande leden van de ARP. Zijn denkbeelden die vijftig jaar geleden nog als bedenkelijke nieuwlichterij in onze partij golden, klinken nu vele jongeren ongetwijfeld al weer als betrekkelijk conservatief in de oren. Generaties wisselen elkaar zeer snel af tegenwoordig!

Hulpverlening minderjarigen

Vorstel van wet van de leden Roethof en Haas-Berger tot aanvulling van artikel 280 van het Wetboek van Strafrecht

Het is alweer bijna een jaar geleden dat de openbare behandeling van dit initiatief-voorstel in de Tweede Kamer aan de orde gesteld werd. In 1975 dienden de P.v.d.A.-Tweede-Kamerleden Roethof en mevrouw Haas-Berger een initiatiefwetsontwerp in tot aanvulling van artikel 280 van het Wetboek van Strafrecht voor wat betreft de hulpverlening aan minderjarigen. Eerst in september 1978 sprak de Tweede Kamer in het openbaar over het wetsontwerp.

Jammer genoeg is de regering niet zelf met een wetsvoorstel ter behandeling gekomen of heeft dit in het vooruitzicht gesteld. Naar onze mening behandelt het initiatief-voorstel slechts een gedeelte van de problematiek. Wat is er eigenlijk aan de hand. Artikel 280 van het Wetboek van Strafrecht (Hulpverlening aan Minderjarigen) luidt:

„Hij, die opzettelijk een minderjarige, die onttrokken is of zich onttrokken heeft aan het wettig over hem gesteld gezag of aan het opzicht van degene die dit desbevoegd over hem uitoefent, verbergt of aan de nasporing van de ambtenaren der justitie of politie onttrekt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar”.

Het initiatief-voorstel van de leden Roethof - Haas-Berger is om hier aan toe te voegen:

„Het voorgaande is niet van toepassing op hem die handelt in het kader van zorgvuldige hulpverlening aan de minderjarige van twaalf jaar of ouder”. De opstelling van de C.D.A.- en V.V.D.-frakties was in september j.l. de volgende: er moet een meldingsplicht bestaan voor de hulpverlener en deze moet de verlangde gegevens verstrekken aan een onafhankelijke derde. Onze gedachten gingen uit naar de kinderrechter.

Een onafhankelijk kinderrechter kan tussen de partijen: ouders/voogden en kind dat steun gezocht heeft bij een hulpverlener, volgens onze visie inderdaad objectieve normen hanteren.

Amendement

Om het C.D.A. en de V.V.D. enigermate tegemoet te komen, diende op 21 september de woordvoerder van de P.v.d.A. een amendement in, waarin verwoord werd dat: „onder zorgvuldige hulpverlening aan een minderjarige als bedoeld in artikel 280 wordt mede verstaan melding door de hulpverlener aan degene, die het gezag over de minderjarige uitoefent, dat hulp wordt verleend.”

Maar dit amendement gaf ons nog onvoldoende zekerheid dat die gegevens verstrekt zouden worden, die een onafhankelijke derde mogelijkerwijze nodig vond in het belang van kind en opvoeders. Naar aanleiding van deze discussie, werd door de Vaste Kamercommissie een brief geschreven aan de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, afd. Familie- en Jeugdrechtspraak.

Op de volgende punten werd een antwoord gevraagd:

1. Indien in het wetsontwerp een meldingsplicht voor de hulpverlener zou worden ingevoerd, waar zou deze melding dan dienen te geschieden (zie amendement nr. 13)?
2. Indien een melding aan de kinderrechter in het wetsontwerp zou worden opgenomen, hoe ziet de

Door H. Evenhuis-van Essen; CDA-Tweede-Kamerlid

afdeling dan de taak van de kinderrechter?

3. Wat is het oordeel van de afdeling over de voorgestelde informatieplicht van de ouders (zie amendement nr. 14)?

Het antwoord dat de Vaste Kamercommissie van Justitie op 25 januari 1979 ontving, was niet bepaald inspirerend. In dat antwoord kwam duidelijk naar voren dat ook de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, net als onze fractie, worstelde met het begrip „zorgvuldige hulpverlening”. Er staat hierover in de brief het volgende: „Wij achten het begrip zorgvuldige verlening in de voorgestelde constructie onhandteerbaar. Niet omdat het een begrip zou zijn dat zich niet laat concretiseren door jurisprudentie en wetenschap. Maar omdat het feitelijk nauwelijks waarneembaar is, hoogstens na grondig onderzoek achteraf. En welke feiten moeten dan worden bekeken?

Een hulpverlener kan volstrekt falen in zijn pogingen om de weggelopen minderjarige te helpen en toch zorgvuldig te werk zijn gegaan, in elk geval met goede bedoelingen. Anderzijds kan een weglooppbleem geruisloos worden opgelost, zonder dat dat op het credit van de verbergende hulpverlener kan worden geschreven, misschien zelfs kwam de oplossing zijns ondanks tot stand. De strafrechtspraak kan niet uitsluitend werken met (veronderstelde) vakbekwaamheid, goede bedoelingen, goede trouw, zorgvuldigheid en dergelijke; er zullen feiten en omstandigheden moeten zijn die de waarnemer de overtuiging bijbrengen dat de hulpverlener zich terecht op zorgvuldigheid beroept. Hoe moet dat in de praktijk gaan? Opmerkelijk is dat het de indieners van het ontwerp kennelijk zeer goed voor ogen staat aan welke eisen de hulpverlening in ieder geval moet voldoen. Melding alleen is vrijwel zinloos: het betekent slechts dat de minderjarige ergens is, maar waar en bij wie blijft onbekend.”

Meldingspunten

Verder kwam de Afdeling Familie- en Jeugdrecht na „rijp beraad” tot de conclusie dat twee meldingspunten in aanmerking komen, en wel „1. De Raden voor de Kinderbescherming. Hiervoor pleit dat zij uit een oogpunt van hulpverlening de aangewezen instantie zijn om ter zake handelend op te treden. Dikwijls zullen zij reeds met de problematiek bekend zijn. In ieder geval kunnen zij een onderzoek instellen en zo nodig de gewenste maatregelen uitlokken. Natuurlijk moeten zij steeds bereikbaar zijn.

voorwaarden voldoet; vaststellende, dat op dit moment terecht een terughoudend vervolgingsbeleid terzake van artikel 280 Sr. wordt gevoerd; verzoekt de Regering, op korte termijn, maar uiterlijk in de Memorie van Toelichting op de Begroting van Justitie voor het jaar 1980, haar definitieve oordeel te geven over een mogelijke oplossing van de problematiek van de weggelopen minderjarigen”.

Dat wij niet meetekenden, kunt u zich ongetwijfeld voorstellen. Wanneer men een dergelijke motie indient, had men beter in september 1978 vóór het wetsvoorstel kunnen stemmen. De „hoon” van de woordvoerder van de P.v.d.A., Patijn, en de mede-initiatiefnemer Roethof, bleef dan ook niet uit. Er werd daarna, zowel door de V.V.D. als door het C.D.A. schorsing van de beraadslaging gevraagd om nog eens rustig na te gaan wat de mogelijkheden nog waren. Al gauw bleek, dat de V.V.D. „om” was en de woordvoerder Nijpels probeerde via een nieuw amendement alsnog het initiatiefvoorstel te steunen.

Nieuw amendement

Dit amendement zette het hele „verleden” op zijn kop door de lijn, die wij gezamenlijk hadden uitgestippeld, volkomen te verlaten. Het amendement luidde als volgt: „In het enig artikel wordt de aan artikel 280 toe te voegen volzin als volgt gelezen: Het voorgaande is niet van toepassing op hem die de raad voor de kinderrechter ten spoedigste de verblijfplaats van de minderjarige mededeelt, noch op hem die handelt in het kader van zorgvuldige hulpverlening. Toelichting: Het amendement beoogt een facultatieve meldingsplicht voor de hulpverlener te creëren en ontleent de noodzaak van opsporing door de politie indien de hulpverlener heeft gemeld. Meldt de hulpverlener niet, dan zal de politie haar nasporingen kunnen verrichten en zal in een eventuele strafzaak getoetst kunnen worden of van zorgvuldige hulpverlening sprake is geweest. Aan de rechter kan overgelaten worden aan het begrip „zorgvuldigheid” van geval tot geval nader inhoud te geven, met inachtneming van de nadere concretisering van het amendement-Patijn, ten aanzien waarvan wij ervan uitgaan, dat het naast ons amendement wordt gehandhaafd en aanvaard”. De „inspiratie” tot dit amendement was aangegeven in een artikel in de N.R.C.

van november 1978, geschreven door Prof. Enschede en Mr. van de Werk. Dat wij dit amendement niet konden steunen is duidelijk en wel om volgende redenen. De wrijvingen tussen hulpverleners en Justitie worden hierdoor niet uit de wereld geholpen. Er zal nog steeds pas achteraf getoetst worden of van zorgvuldige hulpverlening sprake was. In de tussenliggende periode - wanneer in drie instanties geprocedeerd wordt soms zelfs twee jaar - blijft een pat-stelling bestaan. De hulpverleners die zich beroepen op deel twee van amendement-Nijpels („zorgvuldige hulpverlening”) kunnen de reeds bestaande afspraken met politie en Justitie aan hun laars lappen.

Continuïteit

Toch dienden ook wij nog een amendement in, waarin de volgende regel: „mits hij overeenkomstig bij algemene maatregel van bestuur gestelde regelen aan de Raad voor de kinderrechter onverwijld heeft bericht, dat hij de minderjarige hulp verleent en de Raad voor de kinderrechter verlangde gegevens onverwijld verstrekt.” Ons amendement had ten doel ook andere leden van de Kamer, die net als wij continuïteit van beleid voorstaan, de gelegenheid te bieden de door ons voorgestane continuïteit inhoud te geven. In het amendement, dat wij indienden, is de Raad voor de kinderrechter opgenomen als meldingsinstantie in plaats van de kinderrechters, dit naar aanleiding van de reactie, die wij van de kinderrechters kregen. Wij voegden er aan toe, dat de melding moet geschieden naar regels, bij algemene maatregel van bestuur te stellen, met het doel de rol van de raden zoveel mogelijk te objectiveren en daarmee de rechtszekerheid voor alle betrokkenen te dienen. Juist die positie van de hulpverlener is steeds ter discussie geweest. Natuurlijk hebben wij volledig begrip voor het feit, dat de hulpverlener een bijzonder moeilijke taak heeft; er wordt een zware verantwoordelijkheid op zijn schouders gelegd. Maar waarom die niet gedeeld met een onafhankelijke derde? Waarom niet blij met het feit dat men die verantwoordelijkheid kan delen met iemand die ook door ouders/opvoeders gezien wordt als een vertrouwenspersoon? Waarom wordt de onafhankelijke derde gezien als een soort pottekijker? Waar is dat wantrouwen op gebaseerd?

Afloop

U kunt de afloop wel raden! Woensdag 28 juni zei de voorzitter van de Tweede Kamer: „Ik bepaal hierbij dat de twee indieners het voorstel van wet in de Eerste Kamer zullen verdedigen.”

Dick Corporaal verlaat tevens redactie Nederlandse Gedachten

De partij-secretaris maakt ambtshalve deel uit van de redactie-commissie van Nederlandse Gedachten. Nu Dick Corporaal de functie van partij-secretaris neerlegt, moeten wij hem dus ook in de redactie-commissie missen.

Missen is wel het juiste woord, want al was Dick Corporaal dan beroepshalve lid van de redactie, het was voor hem geen functie die er nu eenmaal ook bij hoorde. Juist omdat hij diep overtuigd was van het belang van een partijblad voor het onderhouden van de contacten met de leden van de partij, was zijn aanwezigheid in de redactie altijd inspirerend. Voeg daarbij zijn onuitputtelijk gevoel van humor en zijn niet geringe slagvaardigheid en men zal zich een voorstelling kunnen maken van de leegte die zijn vertrek ook in de redactie-commissie teweegbrengt. Dat neemt niet weg dat wij ons oprecht verheugen over zijn benoeming tot burgemeester van Leerdam en wij wensen hem in die nieuwe functie veel succes en veel geluk toe. Vol van zijn jarenlange werkzaamheden als lid van de redactie van Nederlandse Gedachten is de partij Dick Corporaal veel dank verschuldigd. Gezien het feit dat de partijsecretaris ambtshalve deel

uitmaakt van de redactie-commissie, is de vacature-Corporaal onmiddellijk vervuld door het optreden van Kees Bremmer als zodanig. Daarmee is Kees Bremmer teruggekeerd in de redactie-commissie, die hij een aantal jaren geleden als redactie-secretaris heeft gediend. En wie zich zijn staat van dienst als zodanig herinnert, zal zich kunnen voorstellen dat wij ons op de hernieuwde samenwerking oprecht verheugen.

P. H. Kooijmans, redactievoorzitter N.G.

Afscheidsreceptie voor partij-secretaris Corporaal

Het partijbestuur biedt de scheidende secretaris Corporaal een afscheidreceptie aan op donderdag 6 september a.s. in de Haagse Pulchri-studio, van 16.30 uur tot omstreeks 18.30 uur. De Pulchri-studio is gelegen aan de Lange Voorhout 15, dit is vlak bij NS-station en bij Het Centraal en bij Het Binnenhof. Allen die met de scheidende secretaris op de een of andere wijze in partijverband hebben samengewerkt zijn hier van harte welkom.

Homofilie en politiek

Het is verbijsterend dat juist in deze dagen van wetsverachting en verkilling van de liefde (Math. 24:12), wordt uitgevonden dat homosexualiteit niet in strijd is met het Evangelie, en waar deze kwestie verboden wordt, zowel in het O.T. als N.T., alleen maar de excessen worden veroordeeld!

Fantastische inlegkunde!!

Zie het artikel in N.G. van 2-6-'79 van dr. Woldring, lector aan de V.U. (stichter Dr. A. Kuiper), bestuurslid CDA. Er werd niet namens het CDA geschreven, wél wordt vermeld „stem uit het CDA“. Zie ook N.G. van 21-10-'78

Voorop zij gesteld, dat een homo of lesbische (zonder seksualiteit) volledig dient gerespekt te worden in zijn/haar dagelijkse strijd. Minachting is niet op haar plaats.

Iets anders is, dat zo iemand niet op zijn plaats is bij het chr. onderwijs, in een kerkeraad als ouderling of predikant en in de politieke vertegenwoordigende lichamen. Discriminatie is zo zachtjes aan een vies woord, maar dat heeft hier niets mee te maken.

En wel om het punt van ergernis geven. Paulus schrijft in Rom. 14:21, dat het vlees eten en wijn drinken dient nagelaten te worden (hoewel geoorloofd) als een ander er zich aan ergert. Dat is ook Evangelie. Want de grote massa van ons volk verafschuwt terecht homosexualiteit. Slechts een kleine pressiegroep gilt nogal hard momenteel. Denk o.a. aan het optreden van het C.O.C. tijdens de laatste synode te Lunteren, waarbij pornografische lectuur werd achtergelaten, hetwelk bij Ds. Hegger een misverstand deed ontstaan. De belangrijkste teksten in Gods Woord omtrent deze materie vindt u in: Gen. 19-Lev. 18: 22 en 20: 13, Richteren 19, 1 Cor. 6: 10/11, 1 Tim. 1: 10/11, Rom. 1: 24/7.

a. De heer W. pikt nu de geschiedenissen van Sodom (Gen. 19) en van Gibea (Richteren 19), eruit om te poneren: zie nu toch eens wat een excessen en dus vandáár de doodstraf op homosexualiteit (Lev. 18:22). Die excessen kwamen voor onder de heidense volken (Moloch) en niet in die extreme vormen onder Gods uitverkoren volk, en om ook dit volk tegen „die seksuele en morele rotzooi“ (hr. W.) te behoeden kwamen scherpe ge- en verboden, zelfs de doodstraf onder de theocratische regering en Mozaïsche wetgeving. Voortdurend werd Israël gewaarschuwd zich niet te verzwageren met de heidenen. Dit gebod geldt helmaal niet meer, zegt hr. W., want o.a. en b.v. kon iemand met een gebrek geen priester worden. Nu kan dat wel. En die scherpe afschuw van deze excessieve zonden, zegt hr. W., hebben niets te maken met b.v. twee jongens die verliefd op elkaar zijn, dat is onschuldig. Notabene: waar liefde woont gebiedt de Heer Zijn zegen, schrijft hij!!!

b. Over homofilie wordt niet gesproken in de Bijbel, zegt hr. W., maar wel over homosexualiteit en homofiele vriendschap brengt met zich mee, als uiting hiervan: seksuele contacten, en een buitenstaander mag geen oordeel vormen over deze sex, dat is ongepast. De Heer belijft tot Zijn volk te spreken d.m.v. ambtsdragers, dus ook deze niet als zij als boodschapper van de Hemelse Vader in oprechtheid handelen?

Jezus gaat zelf wél heel ver, als Hij zegt: „Wie een vrouw aanziet om haar te begeren, die doet reeds overspellen!“ Dus niet alleen de excessen! Dit is het zwakste punt in zijn excessen-theorie. Waarom ontsteelt men ons toch in deze dagen de charme van het geheim van het normale seksuele leven? c. Tegenover dit zwakste punt, noem ik het krachtigste Bijbelse argument n.l. dat ruim 30 keer de liefdesverhouding tussen Christus en Zijn gemeente, wordt vergeleken met een gehuwde man en/of vrouw! **Waarom niet twee homo's?**

God is een God van orde, ook al bij de schepping: „man en vrouw schiep Hij ze“. Ook biologisch passen deze bij elkaar. In 1 Tim. 1: 10/11 en 1 Cor. 6: 10/11, (let ook op de remedie: heiligen en afwassen), is het verboden tegen de gezonde leer in te gaan, en dat geldt zowel voor seksuele losbandigheid, als voor „onschuldige“ feiten. Dus niet alleen de excessen!

d. Is het leed, de strijd, van een homo, zonder sex, groter dan die van een jonge frisse vrouw, die maar de ware Josef niet kan vinden, en toch wil blijven lopen op geëffende paden? Ja maar, zegt W. een homo met sex, doet een ander geen kwaad, want in Rom. 13: 10 staat, dat de liefde de ander geen kwaad doet. Maar dit geldt dan ook voor die zondigt tegen „Gij zult niet begeren“. Dit heeft ook met liefde te maken, hoewel deze de ander geen kwaad doet!

Ook laat de hr. W. twee bisschoppen opdraven (Gijssen en Simonis) en twee anderen (Blyssen en Ernst) die een wat andere mening hebben. Je zou ook de openbare aanklager in Londen kunnen noemen (pers 12-6-'79) die over Thorpe, de in ongenade gevallen liberale leider, zegt: „dat deze het slachtoffer is geworden van één groot defect: zijn homofiele neigingen“. Leest u ook eens over deze materie de opwekkingskrant 1979, van Ben Hoekendijk. Ik dacht dat deze beter in de geest van Gods Woord handelt en spreekt.

Artikel 4 van het verkiezingsprogramma van het CDA, hetgeen de hr. W. aanhaalt, heb ik altijd zo gelezen t.a.v. samenwonenden en andere samenlevingsvormen te denken is aan b.v. twee samenwonende broers of zusters. Toch niet aan hokkers of homo's alstublieft? Moet een jong fatsoenlijk getrouwd echtpaar b.v. een woningtoewijzing hun neus voorbij zien gaan, omdat twee homo's voorrang hebben? Welke koers gaat dan toch het CDA varen?

De genoemde CDA-ingestelde-werkgroep kan beter gaan jodelen, want hier liggen juridisch onoplosbare problemen en één en ander produceert een bron van geknoei t.a.v. eventuele nieuwe belastingfaciliteiten, erfrecht, pensioenen etc.

Een gehuwde man heeft alimentatie-plicht ter bescherming van echtgenote en kinderen. Hebben ander duo's ook soortgelijke plichten? Waarom dan nieuwe faciliteiten scheppen?

Hopelijk worden wij voortaan verschoond van soortgelijke artikelen in N.G. Laat men liever eens schrijven over b.v.: „Emancipatie-excessen“ over het leed van een eerbare huisvader met kinderen op een flat, die zonder zijn schuld werkloos is, terwijl een echtpaar met dubbel inkomen ontzien is.

Ermelo

J. A. Abbink

Verantwoording van een standpunt

Op verzoek van de redactie wil ik graag ingaan op het ingezonden artikel van onder meer de heer Abbink. De ernst die hij in zijn schrijven toont, spreekt mij aan. Vooral zijn centrale vraag, die ik kort in eigen woorden weergeef en die hierop neer komt: **waar blijft de normativiteit van de bijbel als wij over homosexualiteit spreken? Ook de andere reacties hebben mij opnieuw bij deze vraag bepaald. Ten overvloede maar voor alle duidelijkheid wil ik zeggen, dat in het denken over maatschappelijke en politieke verschijnselen ook voor mij de bijbel als een gezaghebbend woord centraal staat.**

Nu moet ik allereerst opmerken, dat de heer Abbink meer beweert dan

LEZERS SCHRIJVEN NG

argumenteert. Ik heb in mijn artikel over homofilie in Nederlandse Gedachten van 2 juni jl. geargumenteed waarom bijbelgedeelten over Sodom, Gibea en Romeinen (hoofdstuk 1) niet zonder meer gebruikt kunnen en mogen worden tegen homofiele vriendschappen. In deze verhalen gaat het namelijk niet om homofiele vriendschap, maar om seksueel wangedrag en morele dekadentie. Hoe vaak zijn homofiele mensen achterna gezeten met deze bijbelteksten! Zulk bijbelgebruik doet deze bijbelgedeelten geweld aan, is niet ter zake en is voor homofielen kwetsend. Ook al zouden de heer Abbink en ik het eens worden over dit onjuiste bijbelgebruik, blijft dan toch zijn „krachtigste bijbelse argument“ niet staande, namelijk dat in de bijbel „ruim 30 keer de liefdesverhouding tussen Christus en Zijn gemeente, wordt vergeleken met een gehuwde man en/of vrouw (...) God is een God van orde, ook al bij de schepping: „Man en vrouw schiep Hij ze“. Ook al gaat het in de verhalen over Sodom, Gibea en Romeinen over een algehele seksuele ontucht en deze verhalen niet op homofiele vriendschap betrekking hebben, is er dan toch niet een fundamentele normatieve visie op seksualiteit in de bijbel aanwezig? Dit is inderdaad het geval; deze normativiteit komt naar voren in de relatie man en vrouw, bruidegom en bruid; de bijbel verwijst regelmatig naar deze relatie in verband met de eenheid tussen Christus en Zijn gemeente. Maar nu zijn we niet klaar, nu begint het pas.

Wij leven niet in een paradijsituatie. Door en na de zondeval is er een diepe en ernstige gebrokenheid in ons persoonlijk en samen-leven ontstaan. Daar lijden wij in meerdere of mindere mate allemaal onder. Deze gebrokenheid uit zich overal en in elk opzicht; ook in een afwijkend seksuele aanleg. Deze aanleg kan bij heteroseksuele mensen ernstig verstoord zijn; zij kan zich ook in een homoseksuele aanleg uiten. Zulke afwijkingen bestaan, zonder dat men deze heeft gewild.

Op zeventien- of achttienjarige leeftijd kan een jongen tot de ontdekking komen dat leeftijdgenoten verkering krijgen. Hij voelt er helemaal niets voor; hij kan het gewoon niet. Zonder het te willen wordt hij opeens op een andere jongen verliefd. Niet zelden kan zo'n jongen na een lange periode van eenzaamheid en strijd zijn aanleg min of meer aksepteren. Een feitelijke situatie waaraan in de meeste gevallen niets te veranderen is. De christenhomofiel weet ook wel, dat in Genesis over een heteroseksuele relatie gesproken wordt. Hij of zij kan niet aan deze norm voldoen, omdat hij niet in een Genesis-situatie leeft maar daarna. Daar zit nu juist het verschil.

Naar mijn indruk hebben veel homofiele mensen het moeilijk als op-zichzelf-staanden, omdat zij zich

Schrammen en builen?

ook bij: schaafwonden, lichte brandwonden, ruwe, schrale en gesprongen huid

uit natuurlijke grondstoffen bereid

eenzaam voelen. Met name zij ervaren met dankbaarheid wat vriendschap betekent en zijn zij blij met een sekseggenoot een relatie te kunnen aangaan. Evenals in een heteroseksuele relatie gaat het in een homoseksuele relatie gewoon om het geven en ontvangen van echte liefde; een liefde die de ander geen kwaad doet, zoals Romeinen 13 vers 10 zegt, maar die warmte en bescherming geeft. Daarom schreef ik, dat óók voor de homofiele vriendschap de woorden gelden: waar liefde woont, daar schenkt de Heer zijn zegen.

Er is nog een ander punt in het artikel van de heer Abbink, waaraan ik enige aandacht wil schenken. In het begin van zijn artikel schrijft hij, dat wij leven in een tijd van „wetsverachting en verkilling van de liefde“. Ik denk dat dit inderdaad zo is. Daarbij moeten we wel bedenken, dat we het verleden niet gaan romantiseren. Op geen enkele wijze is aan te tonen, dat er in het verleden minder wetsverachting en kouwe liefde was. Dit neemt niet weg dat wij in onze tijd deze situatie moeten onderkennen.

Het is opvallend dat waar de bijbel spreekt over homoseksueel wangedrag dit plaatsvindt in tijden van algeheel moreel verval. Dit betekent niet, dat elk homoseksueel verkeer gelijk te stellen is aan moreel verval, maar moreel verval komt vaak wel tot uiting in homoseksueel wangedrag. Wij zien dit ook in onze tijd. Wat betekent dit voor ons standpunt ten aanzien van homofiele vriendschappen?

Beter kunnen wij deze vraag als volgt formuleren: wat betekent dit voor homofiele mensen zelf? Zij worden openlijk en vaak zeer uitdagend gekonfronteerd met dekadent-seksuele verleidingen. De mogelijkheid om in verkeerde gelegenheden terecht te komen (met name in de grote steden) is in ruime mate aanwezig. Juist een echte vriendschap kan in deze situatie een oplossing zijn. „Twee is beter dan één“, zegt Prediker (IV,9). Waarom zouden deze woorden alleen voor een huwelijk gelden? Misschien beseffen getrouwden onvoldoende hoe zeer sommige homofiele mensen een duurzame vriendschapsrelatie nodig hebben om staande te blijven. Dit geldt natuurlijk niet voor alle homofielen. Laten we vooral niet zielig doen. Waar het mij om gaat is een verdediging van de homofiele vriendschap tegenover de homoseksuele dekadentie, opdat de homofiele mens zijn ontplooiing in deze relatie kan vinden zonder dat hij

Jaarlijkse bijeenkomsten met afgevaardigden van Kamercentrales

In de maanden september en oktober a.s. vinden de jaarlijkse bijeenkomsten met de afgevaardigden van de Kamercentrales en Provinciale Organisaties plaats.

De voor woensdag 26 september a.s. geplande vergadering met de voorzitters van de KC's en Provinciale Organisaties wordt uitgesteld. De voorzitters ontvangen binnenkort bericht. Plaats van bijeenkomst Utrecht. Partijvoorzitter De Boer hoopt deze vergadering voor te zitten. Op donderdag 11 oktober a.s. vergaderen de secretarissen, eveneens te Utrecht. De voorzitter van de Organisatie

Rectificatie

Tot onze spijt is in het vorige nummer van Nederlandse Gedachten op pagina 6 in de rubriek „Lezers schrijven NG“ in de bijdrage „Democratie“ van mr. G. W. von Meyenfeldt ter zetterij een zin weggelaten, waardoor men het desbetreffende gedeelte verkeerd zou kunnen interpreteren.

Het laatste gedeelte van het onder 1) genoemd in de bovenste helft van de tweede kolom dient als volgt gelezen te worden: „... Dat wij oog zullen moeten hebben voor ieders eigen rol in het teamwork van het maatschappelijk leven, voor het collegiale element hierbij, ook indien dit een leiders- en een gezagspositie impliceert en voor de burgerlijke verantwoordelijkheid die naarmate de bekleding met gezag toeneemt, grotere dienstbaarheid (ministerschap) zal meebrengen. Tenslotte, dat wij slechts van richtig recht zullen mogen gewagen; voorts van een rechtsgelijk dat uitsluitend, het geluk voor elk en een legelij zal hebben op te leveren...“.

met verkeerde bijbelteksten achterna gezeten wordt.

Dat de grote massa van ons volk homoseksualiteit verafschuwt, zoals de heer Abbink schrijft, kan ik niet controleren. Indien die zo zou zijn, mogen christenen de meerderheid in dit kwaad niet volgen. Christenen kunnen beter weten. Wij behoren onze medemensen – ook de homofiele – te aanvaarden, zoals Christus ons aanvaard heeft. Daarom schreef ik mijn artikel over „Homofilie en politiek“ in Nederlandse Gedachten van 2 juni jl. Ook schreven „honderd vooraanstaande Nederlanders“ enige tijd geleden een open brief aan de bisschoppen; onder deze Nederlanders waren ook anti-revolutionairen. Vanuit het evangelie toonden zij solidariteit met en kwamen zij op voor deze vaak gekwetste en kwetsbare medemensen om hen te aanvaarden zoals zij zijn; medemensen die daarom ook in het christelijk onderwijs, in de kerken en in de politiek hun rechtmatige plaats behoren te hebben.

Amsterdam dr. H. E. S. Woldring

Commissie zal deze bijeenkomst voorzitten.

Op donderdag 25 oktober a.s. vergaderen de penningmeesters. Landelijk AR-penningmeester Plaats zal deze bijeenkomst leiden. Ook deze vergadering vindt in Utrecht plaats. Hopelijk zijn alle Kamercentrales en Provinciale Organisaties present. In verband met de op handen zijnde samensmelting van de CDA-partijen wordt het komende seizoen erg veel gevraagd van alle partij-afdelingen. Besturen dienen zorgvuldig geprepareerd te zijn op de komende ontwikkelingen die diep ingrijpen in de organisatiestructuur van de partij. Uitnodigingen voor de hier aangekondigde bijeenkomsten zijn vorige week verzonden naar de betrokken partij-organen.

UIT DE ARJOS

Kinder- mishandeling II

Ouders laten een jong kind rustig bij een steile trap spelen, zonder een hekje voor de trap te maken. Ouders laten een jong kind in een kamer bij een hete kachel spelen en gaan zelf de kamer uit. Ouders vergeten een kind eten te geven. Bij deze soortgelijke dingen is het beter te spreken van nalatigheid of verwaarlozing. Ouders laten iets na, wat ze gezien de leeftijd van het kind, niet zouden mogen nalaten. Tenslotte kan je van ouders redelijkerwijs verwachten dat ze het gevaar van trappen, kachels e.d. inzien.

Maar ouders kunnen zo door hun eigen problemen opgeslokt worden, dat zij de zorg voor het kind verwaarlozen. Met bovengenoemde situatie is aangegeven dat we op een steeds moeilijker terrein komen. Want hoe kunnen we weten dat de nalatigheid als signaal van dieper liggende problemen gezien moeten worden? Iedere ouder is wel eens een keer niet attent. Iedereen zal daarvan voorbeelden uit eigen ervaring kennen. Er is sprake van een signaal als dergelijke dingen vaak gebeuren.

Bij een arts die een kind vaak ziet door de gevolgen van nalatigheid of verwaarlozing, moet een lampje gaan branden.

Psychische mishandeling

Nog moeilijker wordt het bij de psychische mishandeling. Dat is helemaal een vaag, abstract begrip. Uiterlijk is er niets van te zien. Gevolgen door de ontwikkeling komen veel later aan het licht. Op grond van een proefschrift uit 1956 (mevr. B. L. F. Clemens-Schöner) komt men tot een aantal concrete voorbeelden: een kind wordt getreiterd en uitgescholden, bang gemaakt, genegeerd, achtergesteld bij andere kinderen, opgesloten, afgewezen, gepest met een handicap waar het niets aan kan doen; het kind wordt opgezadeld met eisen waarvan de

ouders weten dat het kind er onmogelijk aan kan voldoen. Meestal gebeurt het stiekum, terwijl de ouders tegenover de ouders de schone schijn ophouden. Ook hier geldt weer dat één keer geen ramp is, maar 100 keer wel. Er is sprake van continuïteit. Ook hier geldt weer dat het zal blijven gebeuren, als de problemen van de ouders niet opgelost worden. Een voorbeeld ter verduidelijking:

In een gezin zijn drie kinderen, waarvan het eerste kind een mongooltje is, het tweede een hazelip heeft, en het derde „normaal” is. De moeder is erg teleurgesteld dat ze in haar ogen twee niet normale kinderen heeft. Op het mongooltje kan ze haar teleurstelling niet afreageren. Op het „normale” kind evenmin, die is haar trots. Het kind met de hazelip is de klos. Die beseft het ook wanneer moeder hem voortdurend confronteert met de hazelip.

Er wordt wel eens verzucht dat je, als je het goed bekijkt, alles dan wel onder psychische mishandeling kan laten vallen. Het is denk ik, ook nodig te kijken of het kind nog andere opvangmogelijkheden heeft. Een kind dat thuis vaak genegeerd wordt, kan daarnaast nog heel goed aan zijn trekken komen bij een buurvrouw of op school. De schade aan het kind kan dan nog wel meevallen. In buurten waar mensen dichter op elkaar wonen, zullen die opvangmogelijkheden groter zijn dan in de villawijken met meters

tuin tussen de huizen of in flatgebouwen waar de één de ander niet kent.

Fabeltje

Door het op elkaars lip zitten wordt kindermishandeling vaker geconstateerd in de zgn. „volksbuurten”. Men weet meer van elkaar, dus ook of het kind van de bureaus mishandeld wordt. Maar het heeft ook voordelen: het kind kan sneller geholpen worden. Het fabeltje dat er in de lagere milieus meer mishandeld wordt, gaat dan ook niet op.

In de lagere milieus wordt het sneller gesignaleerd. Misschien vallen er wel meer klappen. Maar in de hogere milieus leeft men meer afgeschermd. De buitenwereld merkt niet zo snel als er iets mis is. Men slaat er waarschijnlijk minder want dat is niet beschaafd. Daarentegen heeft men verbaal meer mogelijkheden: bijv. het kind voortdurend dwingen tot te moeilijke leerprestaties; en het falen daarbij voortdurend voor de voeten gooien.

Hulpverlening

Hoe kan men de mishandelende ouders en het kind proberen te helpen? Aandacht voor het feit dat opvoeden moeilijk is en dat je als ouders daarbij mag falen. Aandacht voor de problemen van de ouders. Maar vaak zal men er met aandacht alleen nog niet zijn. Er zal vaak meer moeten gebeuren. Hoewel er al veel hulpverlenende instellingen bestaan, vereist de kindermishandelingsproblematiek een aparte deskundigheid. In 1972 werden daarom vier Bureaus Vertrouwensarts inzake kindermishandeling opgericht: later uitgebreid tot elf. Een ieder die een vermoeden van kindermishandeling heeft, kan dit melden bij het Bureau. De mensen kunnen anoniem melden, (drempel verlagend). Dit levert wel eens valse meldingen op van bijv. familieleden of bureaus uit pesterij. Maar deze wijze is gekozen, omdat veel mensen niet zouden durven melden als hun naam bekend werd tegenover het gezin. Zij zijn bezorgd over het gezin, maar durven hun naam niet te noemen, omdat men het idee heeft de ouders aan te klagen (taboe, nog steeds, op de kindermishandeling). Naast deze meldingen komen er ook meldingen van artsen, wijkverpleegsters, scholen e.d. In dat opzicht kunnen consultatiebureaus ideale plaatsen zijn

om de kindermishandeling te constateren en problemen met de ouder te bespreken.

Na het binnenkomen van een melding informeert het Bureau rond het gezin of de melding serieus is.

Meestal komt men dan ook op het spoor of er al hulpverleners in het gezin bezig zijn. Soms loopt de hulpverlening prima en doet het Bureau dan niets. Soms zijn er meerdere hulpverleners bezig zonder dat zij het van elkaar weten. Soms is er nog geen hulpverlening. Het Bureau probeert de hulpverlening op gang te brengen of te coördineren. Het verleent doorgaans zelf geen hulp, maar blijft op de achtergrond actief. Het organiseren van hulp gebeurt vaak d.m.v. een overleg met de hulpverleners die al actief zijn in het gezin. Door te bespreken wat er allemaal in het gezin gebeurd en geprobeerd is, probeert men een strategie te ontwikkelen over de verdere aanpak. Soms weten hulpverleners niet dat er sprake is van kindermishandeling. Mishandelende ouders zijn er goed in het probleem te ontkennen of te ontvluchten, (taboe, wederom) Het Bureau vraagt hen dan alert te zijn en de mishandeling bij de hulpverlening te betrekken. Voor advies kan men altijd weer terugvallen op het Bureau. Het kan zijn dat de ouders het na verloop van tijd weer aankunnen, maar daarna weer terugvallen in de mishandeling. Of de hulpverleners blijven weg, omdat de ouders hen niet meer willen zien, (vaak een zaak van ontkennen en ontvluchten).

Juist bij kindermishandeling is hardnekkigheid van de kant van de hulpverleners hard nodig. Ouders proberen de hulp te ontlopen, wat weer gevaren oplevert voor het kind: nieuwe mishandeling, subtieler om niet weer ontdekt te worden. Het Bureau informeert daarom van tijd tot tijd hoe de hulpverlening verloopt, en of er andere maatregelen nodig zijn.

Daarmee voorkomt men dat er gezinnen tussen de wal en het schip vallen en dat men attent blijft op het terugkomen van de mishandeling.

Gedwongen hulp

Het Bureau zal eerst proberen hulpverlening op vrijwillige basis te organiseren. Soms lukt dit niet, en is er gedwongen hulp nodig. Soms is er direct ingrijpen in de gezinssituatie nodig. Het kan bijv. zijn dat ouders een

Dit tweede artikel over kindermishandeling zal gaan over de psychische mishandeling en over de hulpverlening. (Het eerste ging meer over het ontstaan van kindermishandeling en welke kinderen het meeste risico lopen.)

(mishandeld) kind dreigen weg te halen uit het ziekenhuis tegen het medisch advies in. Soms hebben ouders en kind een rustpauze nodig, zodat het kind een tijdje uit huis moet.

In dergelijke gevallen kan het Bureau de Raad voor de kindbescherming inschakelen, om hulpverlening, gedwongen mogelijk te maken; of om een kind een tijdje het huis uit te krijgen. De Raad zal na een onderzoek een maatregel vragen (wanneer zij dat zelf ook nodig vindt) bij de kinderrechter. Meestal zal dit een onder toezichtstelling zijn, waarbij het gezin de hulp krijgt van een gezinsvoogd. Het ouderlijk gezag is beperkt en de ouders moeten overleggen met de gezinsvoogd. In noodsituaties kan de Raad snel een voorlopig toevertrouwing aan de Officier van Justitie vragen. De ouders hebben dan niet meer het recht het kind uit het ziekenhuis te halen; het kind is dan voorlopig toevertrouwd aan de Raad; de ouders zijn in hun bevoegdheden geschorst.

Door het taboe op de kindermishandeling weet men niet hoe groot het aantal gevallen is. Het Bureau registreert daartoe alle bij hem gemelde gevallen en registreert het verdere verloop. Zo hoopt men zicht te krijgen in de omvang. Daarnaast probeert het Bureau het taboe op te heffen door voorlichting te geven (naast de Vereniging tegen kindermishandeling in Den Haag).

Er zou nog veel meer te schrijven zijn over kindermishandeling, de bureaus, de hulpverlening. Een aantal zaken heb ik noodgedwongen kort aangestipt of niet genoemd. Maar de bedoeling van deze artikelen was een (beter?) begrip over kindermishandeling en degenen die mishandelen, te kweken. Ik hoop dat ik hierin een beetje geslaagd ben en het taboe op de kindermishandeling weer wat geringer is geworden.

Philie Burgers

Startvergadering Arjos Fryslân

Op zaterdag 1 september a.s. hoopt de Arjos-Fryslân een begin te maken met het nieuwe seizoen. De startvergadering wordt dit jaar gehouden in Drachten, in de Opdracht (2 minuten lopen van het busstation).

's Morgens om tien uur is de ontvangst met koffie (en, onder voorbehoud: filmimpressie van Drachten). Omstreeks kwart over tien wordt de vergadering door de voorzitter

geopend. Na de rede van de voorzitter worden verkiezingen gehouden voor secretaris, plv. HB-lid en Arjosraadsleden. Tegen kwart voor elf zal dan een paneldiscussie plaatsvinden met de diverse OUD-ARJOS-FRYSLAN-VOORZITTERS van de laatste tien jaar, over het CDA-CDJA heden en verleden. Een terugblik en een vooruitblik m.b.t. christelijke partijvorming. Na dit gebeuren kan een sobere, doch voedzame maaltijd worden genuttigd. Om twee uur (14.00) wordt dan

opnieuw begonnen. De discussie zal 's middags gaan over „Het gezin, samenleven in verantwoordelijkheid” (n.a.v. brochure van het CDA-vrouwenberaad). Twee vrouwen, te weten: **Mr. V. Korte-van Hemel** (2e kamerlid en lid van de werkgroep „Gezin en maatschappij”) en **E. van Velthooven-Oldé** (lid van het dagelijks bestuur A.R. Vrouwencomité), zullen het onderwerp nader toelichten.

Vrouwen en mannen, worden van harte uitgenodigd deel te nemen aan de discussies tijdens deze startvergadering. Voor nadere inlichtingen kunt U terecht bij resp. vice-voorzitter en voorzitter van Arjos-Fryslân; 05100-8.28.14 en 05120-1.52.67.

De secretaris, Sjoerd Veerman

Arjos-Groningen (stad)

De Arjos-Groningen (stad) houdt het weekend van 14, 15 en 16 september te Midlaren haar traditionele najaarsconferentie.

Het onderwerp luidt: „**geweldloze weerbaarheid**”.

Spekers zullen zijn:
■ J. de Boer, lid van de Tweede Kamer voor het CDA, defensiespecialist;
■ Prof. J. Niezing, voorzitter van een regeringscommissie m.b.a. geweldloze weerbaarheid;
■ H. Kleinfelder, oud-medewerker van Martin Luther King;
De kosten zullen ± f 25,- per persoon

bedragen. Iedereen die belangstelling heeft, is van harte welkom. Voor aanmeldingen en/of meer informatie kun je terecht bij:
Berend Kamphuis, 2e Hunzestraat 2, Groningen. Tel. 050-73.28.59.

Jubileum- viering Arjos

Zoals in het vorige nummer reeds werd aangekondigd viert de Arjos op 24 november a.s. haar 50-jarig jubileum. Het thema voor dit jubileum is: „Geloof en revolutie” en niet zoals in het vorig nr. stond vermeld „Geloof en renovatie”.

NO GEZEED

Vijf procent

De laatste tijd worden we weer regelmatig geconfronteerd met oproepen en adviezen om verstandig met energie te zijn. Op zichzelf uiteraard een goede zaak, maar er zijn toch wel wat vraagtekens te plaatsen. Naar aanleiding van de stagnerende oliestromen uit Iran is onze EEG-top in conclaaf bijeengekomen. Vermoedelijk hebben de deelnemers van dit

topoverleg hun natte vingers in de lucht gehouden en toen is er 5% besparing uit de hoge hoed te voorschijn gekomen. Van Agt heeft de boodschap goed overgebracht en het Nederlandse volk wordt weer regelmatig opgeroepen om niet harder dan 100 km/uur te rijden en om de verwarming een graadje lager te zetten.

Toch blijven er nog een aantal vragen over. In de eerste plaats is het mij nog steeds onduidelijk wat de regering nu

met 5% besparing bedoeld. Moeten we in 1979 5% minder gebruiken dan in 1978. Dat betekent dan wel dat we ca. 8% moeten besparen omdat we door allerlei oorzaken per jaar een stijging in het energieverbruik hebben van ca. 3%. Of bedoeld de regering dat we 5% minder moeten gebruiken dan de prognoses aangeven (Dus 3-5 is dus 2% minder dan 1978. Of is die 5% alleen maar genoemd om aan te geven hoe ernstig de situatie op dit moment is?

Een heel andere vraag is of de situatie na de slemmen in Iran nu opeens zoveel slechter is geworden. Uitgaande van de al eerder genoemde groei van ca. 3% per jaar komen we over pakweg 25 jaar op een energieverbruik dat 2 x zo hoog ligt

als nu. En daarbij denk ik nog niet eens aan de ongelijke verdeling van het energieverbruik (heel weinig mensen gebruiken erg veel energie en heel veel mensen gebruiken nauwelijks energie).

Het energieverbruik is bepaald een zaak die continu onze aandacht vraagt en niet alleen als er toevallig ergens problemen ontstaan met de olieaanvoer. Uiteraard kan en mag ik dit artikelje nu niet besluiten zonder ook enige suggesties te doen voor een beter energiebeleid. In de eerste plaats heeft de praktijk ons wel geleerd dat goed bedoelde adviezen om bepaalde dingen niet te doen of minder te doen weinig effect hebben. Op korte termijn geeft het enig effect, maar op de lange duur is

het effect nihil. Als we echt wat willen bereiken dan moeten we nu investeren om apparatuur en auto's te maken die om dezelfde prestaties te leveren minder energie gebruiken. Dan moeten we niet investeren met het oogmerk om de investering er binnen 2 jaar uit te halen. We moeten dan rekenen met de reële afschrijvingstermijn van het apparaat.

Als we dat doen kunnen we op de langere termijn rekenen op een besparing van ca. 30% op de dan geldende prognoses. En dat is dan zeker de moeite waard. Voor de korte termijn is het dan misschien nog interessant om op te roepen om de verwarming lager te zetten en de gordijnen dicht te doen.

Jan van de Lagemaat

Civiele verdediging, wat is dat eigenlijk

Door drs. H. Eversdijk; CDA-Tweede-Kamerlid, voorz. CDA-kamercommissie Civiele Verdediging

Civiele verdediging is een begrip dat aanleiding geeft tot hardnekkige misverstanden. Veel mensen denken dat het een militaire aangelegenheid is. Dat is niet juist. Immers, de naam zegt het eigenlijk al. Civiele verdediging is een zaak van en voor de burger, een werk met een duidelijk humanitair karakter. Een ander veel verbreid misverstand is, dat men denkt dat Civiele verdediging hetzelfde is als de B.B., de organisatie Bescherming Bevolking. Maar de B.B. is slechts een – belangrijk – onderdeel van de totale Civiele Verdediging.

Takenpakket

De taak van de civiele verdediging is – in tijd van vrede – het voorbereiden van een groot aantal maatregelen en voorzieningen, om er in benarde tijden gebruik van te kunnen maken. Het doel van dit alles is om de samenleving in stand te houden, ook in moeilijke tijden, zoals een oorlog of een zeer grote ramp. Onze samenleving is buitengewoon ingewikkeld geworden en daarom zijn voor de instandhouding daarvan veel en omvangrijke maatregelen nodig. Het denken over en werken aan de civiele verdediging is vaak moeilijk. Wie wil immers in tijd van vrede en welvaart graag stil staan bij het treffen van maatregelen, waarvan men hoopt, dat ze nooit uitgevoerd zullen worden! Toch moeten de voorbereidingen juist in tijd van vrede worden getroffen.

Het regeringsbeleid

In 1974 is de nota Civiele Verdediging samengesteld. In deze nota wordt de noodzaak aangetoond om aandacht te blijven besteden aan de voorbereiding van de civiele verdediging. De nota geeft verder aan hoe de uitbouw van de civiele verdediging zal moeten gebeuren.

Een aantal projecten zal in de komende twintig jaar met voorrang moeten worden uitgevoerd. Enkele voorbeelden daarvan zijn: havenvoorzieningen, de aanschaf van uitrusting voor mobiele chirurgische teams, het bouwen van

schuilgelegenheden en het aanschaffen van materiaal voor het blussen van branden, het redden van mensen en het verschaffen van geneeskundige hulp.

De regering is van mening dat – ondanks de slechte economische situatie – de mogelijkheid tot uitvoering van deze projecten, weliswaar aangepast aan nieuwe inzichten, op een enigszins redelijk peil moet worden voortgezet.

Organisatie

In ons land bestaat geen afzonderlijke organisatie voor de civiele verdediging. Alle overheidsorganen met elkaar, het bedrijfsleven en particuliere organisaties en instellingen zorgen voor de civiele verdedigingsvoorbereidingen. Rijksoverheid, provincies, gemeenten en bedrijfsleven hebben daarbij ieder hun eigen taak. De coördinatie berust bij de minister van Binnenlandse Zaken. De werkzaamheden op zich zijn opgedragen aan de Staf voor de Civiele Verdediging.

De B.B.

Een belangrijk onderdeel van de totale civiele verdediging is de „B.B.“. De organisatie Bescherming Bevolking is opgezet met als doel maatregelen te treffen om de bevolking en haar bezittingen te beschermen tegen de onmiddellijke gevolgen van oorlogsgeweld. *De B.B. wordt zonnig en als het mogelijk is ook in vrede tijd ingeschakeld bij ongevallen en rampen, met name als met de bestrijding daarvan langere tijd gemoeid is. Vanuit de Tweede Kamer is er een sterke aanranding om vooral dit functioneren in vrede tijd van de B.B. beter van de grond te krijgen.* We moeten daarbij natuurlijk wel bedenken dat het personeel van de B.B. voornamelijk bestaat uit personen, die een normale functie in het maatschappelijk leven hebben. Zij kunnen pas na mobilisatie voor langere tijd beschikbaar zijn. Toch is het nodig om steeds te bezien of de kennis en het materiaal van de B.B. doelmatig gebruikt kunnen worden ook in vrede tijd.

Bescherming

In tijd van oorlog is vanzelfsprekend een heel groot en belangrijk onderdeel van de bescherming van de

burgerbevolking: de schuilgelegenheid. Sedert 1968 is bij nieuwbouw van flats hierin voorzien door in de onderbouw een schuilgelegenheid te bouwen. Dat is bijvoorbeeld ook het geval onder het nieuwe ministerie van Binnenlandse Zaken. Maar er zijn in Nederland natuurlijk nog heel veel huizen en kantoren, die geen schuilgelegenheid hebben. Daarom zijn op vele plaatsen openbare schuilgelegenheden aangewezen bijv. parkeergarages en metrostations. Bovendien heeft elk redelijk groot bedrijf van de overheid de opdracht gekregen te zorgen voor een Bedrijfszelfbescherming (B.Z.B.). Bij calamiteiten in oorlogstijd moet de BZB voorzieningen treffen voor de bescherming van het aanwezige personeel. Onder de werknemers van het bedrijf worden daartoe vrijwilligers geworven. Zij vormen dan één of meer ploegen voor brandbestrijding, redding en eerste hulp. Vanzelfsprekend worden ze daartoe in vrede tijd opgeleid.

Vele maatregelen

Binnen het kader van de Civiele Verdediging moeten nog vele andere maatregelen zorgvuldig worden voorbereid. We moeten daarbij denken aan transportmogelijkheden, watervoorziening, energievoorziening, voedselvoorziening enz. Vooral aan een aspect als voedselvoorziening zitten veel maatregelen vast. Zo zijn er noodvoorraden biscuits en zuigelingenvoedsel en noodkeukens voor de bereiding van warme maaltijden beschikbaar. Een uiterst belangrijk aspect is ook de gezondheidszorg. In tijd van oorlog zullen er helaas veel gewonden kunnen zijn.

De ziekenhuiscapaciteit zal in zo'n situatie worden uitgebreid met 20 000 bedden met alle toebehoren en bijbehorende medische hulpmiddelen.

Voor de nabehandeling zal de opnamecapaciteit van 170 verpleeghuizen en dergelijke worden uitgebreid door het bijplaatsen van ca. 7000 bedden met toebehoren. Ook is er nog het noodbeddenplan met 30 000 bedden voor het opnemen van slachtoffers voor wie opname en behandeling in ziekenhuizen nog niet mogelijk is.

Belangstelling

Het is wel te begrijpen dat in een tijd van vrede en in een periode waar niet veel grote rampen voorkomen, de algemene belangstelling voor de Civiele Verdediging niet groot is. *Maar als de nood aan de man komt is er geen tijd meer om alles op poten te zetten. Dat moet vóór die tijd gebeuren. Daarom is het noodzakelijk dat de overheid aandacht blijft geven aan de Civiele Verdediging.*

(Noot: Voor het schrijven van dit artikel is met toestemming van het Ministerie van Binnenlandse Zaken gebruik gemaakt van de brochure: „De Civiele verdedigingsvoorbereiding in Nederland. Voor belangstellenden is deze brochure gratis verkrijgbaar bij de afdeling voorlichting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Schedeldoekshaven 200, Den Haag).

Ev.

Seizoen 1979/1980: zaak voor alle partijleden Kiesverenigingen opgelet!

De start van het seizoen 1979/1980 is aanstaande. Aan de vooravond van de beoogde samensmelting van de CDA-partijen staat de kiesverenigingen een flink programma te wachten. Een kort overzicht van de onderscheidene activiteiten die op stapel staan geven wij hierbij weer.

1. Draaiboek 1979/1980

Binnenkort krijgen de ARKV's het draaiboek voor het seizoen 1979/1980 toegezonden. Gratis exemplaren ervan kan men ook aanvragen bij het partij-secretariaat. Het draaiboek geeft in kort bestek een samenvattend overzicht van de belangrijkste punten die de ARKV's te wachten staat. Besturen worden dringend aangeraden deze brochure spoedig door te nemen en hun vergaderactiviteiten mede op basis van dit draaiboek af te stemmen.

2. Toezending CDA-statuten

Het is de bedoeling dat Nederlandse Gedachten/ARPost van 1 september a.s. het ontwerp fusie-protocol plus bijlagen (ontwerp-statuten en reglementen) wordt opgenomen in een speciale katern die tegen de 30 pagina's zal gaan bevatten. Alle leden krijgen dus de ontwerp-statuten voor het ene CDA thuis gezonden.

3. Tijdschema behandeling CDA-statuten

De kiesverenigingen hebben tot 1 november a.s. de tijd op de ontwerp CDA-statuten amendementen in te dienen bij de Kamercentrales. Zij hebben hiervoor dus twee maanden de tijd. Het is van het allergegrootste belang dat men in die twee maanden in de ledenvergaderingen aan een diepgaande behandeling toe komt. Een **tijdige vergaderplanning** is hiervoor een allereerste vereiste.

Indien de KC's amendementen niet overnemen van de kiesverenigingen dan kunnen de KV's deze tot 15 december a.s. indienen bij het partijbestuur. Het reeds genoemde draaiboek geeft een uitvoerig overzicht van de procedure.

4. Kandidaatstelling

Begin van de komende herfst start de procedure van de kandidaatstelling voor de Tweede Kamer. Ook daarover worden de KV's binnenkort geïnformeerd (zie ook draaiboek). In oktober a.s. start de groslijstprocedure al: kiesverenigingen worden dan tot half december a.s. in de gelegenheid gesteld namen te noemen van kandidaten die zij geschikt achten voor een eventuele kandidatuur. Ook hier geldt: plan tijdig een ledenvergadering!

5. Politieke discussie

Kiesverenigingen kunnen nog tot omstreeks 1 november a.s. een reactie geven op het grondslagrapport. Een aantal KV's moet hun mening nog doen toekomen aan het partijbestuur. Op de najaarspartijraad van 1 december a.s. komt dit rapport opnieuw aan de orde. Verder zullen het **Program van Uitgangspunten**, waar een CDA-commissie o.l.v. dr. Kremers zich mee bezighoudt, en een rapport van de commissie „politieke koers“ dat o.l.v. CDA-voorzitter Steenkamp wordt opgesteld in de KV's aan de orde kunnen worden gesteld. Beide rapporten komen a.s. herfst gereed. Voor de verdere procedure verwijzen we naar het draaiboek.

Tenslotte

Naar verwachting krijgen de KV's eind augustus een schrijven van het secretariaat waarin op de bovenstaande punten uitvoerig wordt ingegaan. Bij die zending is o.a. het draaiboek en de statutenkrant gevoegd. De komende weken hopen wij in deze krant regelmatig terug te komen op de zaken die hier aan de orde werden gesteld.

AR-staatkunde in christen-democratisch perspectief

De anti-revolutionaire en christelijk-historische richting op de grens van heden en toekomst door prof. dr. H.E. Runner

Christen-democratische beweging en internationale verantwoordelijkheid door prof. mr. P.J. Teunissen

Een christen-democratische visie op Latijns Amerika door T. Reyes Vicuna

Verantwoordelijkheden door prof. mr. A.M. Donner

Enkele opmerkingen over het Nederlandse omroepbestel door mr. L.B.M. Wüst

Discussies

50N (in enveloppe zonder postzegel) sturen aan: Dr. A. Kuiperstichting, antwoordnummer 1904, 2500 WB 's-Gravenhage:

In het zomernummer van AR-Staatkunde:

Uitgangspunten en politiek handelen door prof. dr. B. Goudzwaard

Commentaar door drs. W.C.M. Klijn

De identiteit van de christen-democratie door prof. dr. R. Papini

Ik abonneer mij op AR-Staatkunde voor

o f 40,- per jaargang
o f 25,- per jaargang (ind Arjos/CDJA, student)

o ik bestel het zomernummer à f 10,-

Naam: .....

Adres: .....

Plaats: .....

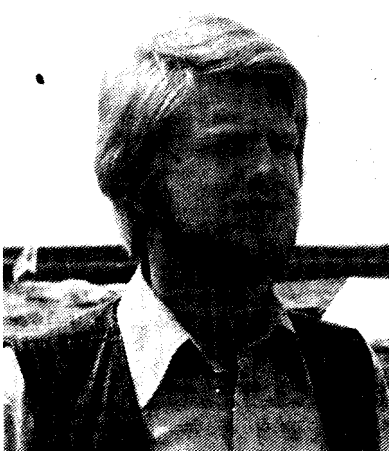
UIT DE ARJOS

Arjos heeft nieuwe secretaris

Het Arjoshoofdbestuur heeft onlangs een nieuwe Arjossecretaris benoemd, om te voorzien in de vacature die was ontstaan, nadat de huidige secretaris – Anneke Raven – een staffunctie bij de ARP heeft aanvaard.

De nieuwe secretaris is: **Dik Koopmans uit Den Haag.** Voor de Arjossers uit Zuid-Holland is Dik zeker geen onbekende. Tot voor kort was hij provinciaal secretaris. Dik is 22 jaar oud. Na het behalen van zijn LEAO en MAVO-4 diploma heeft hij de HAVO doorlopen.

Momenteel is Dik werkzaam op het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Zijn vrije tijd wordt geheel opgeslokt door verschillende functies binnen het Gereformeerde jeugdwerk in Den Haag. Dit varieert van o.a. voorzitter van een jongerenkoor, penningmeester van de organisatie die jeugddiensten voorbereid tot voorzitter van een werkgroep die een jongerensociëteit op poten wil zetten. Wanneer Dik in dienst zal treden is nog niet helemaal zeker: of per 1 oktober of per 15 september a.s. In ieder geval wensen we je erg veel succes in deze nieuwe, intensieve, afwisselende en boeiende baan!

Kader- en Vormingswerk 1979/1980

De Stichting politiek vormings- en scholingswerk CDA is het federatief samenwerkingsverband van de kader- en vormingsstichtingen van ARP, CHU en KVP. Met als doel de betrokkenheid van de leden bij het CDA en de christen-democratische politiek te bevorderen is een programma opgesteld, waarvan de volgende activiteiten deel uitmaken.

A. Basiscursussen

Doel: geïnteresseerde CDA-leden in kennis stellen met de organisatie, de uitgangspunten en de doeleinden van het CDA om hun aldus behulpzaam te zijn tot een actief lidmaatschap te komen.

Plaats, tijd en inhoud

I. Almelo, café-restaurant Suisse, Stationsplein 14, op donderdag van 10.00-16.30 uur, 20 september 1979

- organisatie van het CDA
- christen-democratische uitgangspunten

4 oktober 1979

- sociaal-economische politiek
- volkshuisvesting

1 november 1979

- vrede en veiligheid

22 november 1979

- welzijnsbeleid

6 december 1979

- bezoek aan politiek Den Haag

II. Arnhem, hotel-restaurant Haarhuis, Stationsplein 1, op donderdag van 10.00-16.30 uur. Het programma is gelijk aan dat van Almelo (onder AI genoemd). De cursusdata zijn:

27 september 1979, 11 oktober 1979, 8 november 1979, 29 november 1979, en 13 december 1979

III. Soesterberg, Centrum Kontakt der Continenten, Amersfoortseweg 20, op vrijdagavond en zaterdag, met eventuele overnachting. Het programma is gelijk aan dat van Almelo (onder AI genoemd). De cursusdata zijn:

5/6 oktober 1979, 2/3 november 1979, 11/12 januari 1980 en 8/9 februari 1980

De reiskosten boven f 10,- worden per bijeenkomst vergoed, op basis van kosten van openbaar vervoer. Als inleiders/docenten op de basiscursus treden deskundigen op uit de kring van het CDA, zoals Kamerleden, medewerkers van de wetenschappelijke instituten en bestuurders. De cursusleiding is in handen van W. Eikelboom. Voorjaar 1980 zullen basiscursussen gehouden worden te Alkmaar en te Utrecht; plaats en data worden t.z.t. in de partijbladen gepubliceerd.

Deelname

Opgave tot deelname aan een van de basiscursussen kan door: overschrijving van het cursusgeld à f 50,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader- en Vormingswerk ARP te Den Haag.

B. Kadercursussen

Voor partijkader en geïnteresseerde CDA-leden worden als vervolg op de basiscursussen, kadercursussen belegd, waarin naast de grondslagen van politieke stromingen, een ruime plaats is toebedeeld aan het behandelen en beoefenen van vaardigheden.

Plaats, tijd en inhoud:

I. Haarlem op donderdag van 10.00-16.30 uur en 1 vrijdagavond + zaterdag.

25 oktober 1979

- vaardigheid: vergaderen

- grondslag CDA

8 november 1979

- vaardigheid: voorbereiding van vergaderingen; uitgangspunten van socialisten en liberalen.

22 november 1979

- vaardigheid: spreken in het openbaar

- politieke kaart van Nederland

6 december 1979

- vaardigheid: notuleren en verslaglegging

- economische orde

4/5 januari 1980

- vaardigheid: onderhandelen

10 januari 1980

- bezoek aan politiek Den Haag.

II Breda. Het programma is gelijk aan dat van Haarlem (onder BI genoemd). De cursusdata zijn:

1 november, 15 november, 29 november en 13 december 1979 en 11/12 januari en 24 januari 1980.

III. Apeldoorn. Programma gelijk aan dat van Haarlem (onder BI genoemd) De cursusdata zijn:

6 maart, 13 maart, 20 maart, 27 maart, 4/5 april en 10 april 1980.

Opgave tot deelname aan een van de kadercursussen kan door telefonische opgave aan Stichting Vormingswerk KVP (mei. v.d. Houert); Mauritskade 25, Den Haag (070-65.39.34) of door toezending van de bijgaande aanmeldingsbon naar bovenstaand

adres. De cursusleiding is in handen van P. F. Dudink.

C. Cursus voor gemeenteraadsleden

Deze cursus is vooral bedoeld voor hen die in de praktijk te maken hebben met de problemen c.q. vraagtekens rondom de diverse onderwerpen. De onderwerpen worden ingeleid door een deskundige. Vervolgens vindt discussie plaats, die, mede omdat het aantal deelnemers beperkt is, leidt tot nuttige gedachtenwisseling en informatie over en weer.

Inschrijving

U kunt alleen deelnemen door tijdig het verschuldigde cursusgeld ad f 45,- over te maken op giro 3966745 t.n.v. Stichting politiek vormings- en scholingswerk CDA, Wassenaarseweg 7, Den Haag. Na ontvangst van uw betaling ontvangt u het materiaal en nadere gegevens voor de eerste zaterdag. Reiskosten boven f 10,- kunt u t.z.t. declareren. De inschrijving dient voor 10 oktober binnen te zijn. Op dat moment wordt bekeken of een cursus op een bepaalde plaats kan doorgaan. Het aantal deelnemers per cursus is maximaal 15 personen. Vermeldt a.u.b. bij uw betaling duidelijk naam en adres en ook de cursusplaats waarnaar uw voorkeur uitgaat.

Onderwerpen

De cursus omvat het behandelen met elkaar op vier zaterdagochtenden van de volgende onderwerpen:

1. Bestek '81 en het gemeentelijk overheidshandelen;
2. Milieubeheer;
3. De „Arob“;
4. Binnengemeentelijke decentralisatie: wisselwerking raad/burgerij (commissies, openbaarheid, openheid etc.).

D. Studiedagen

In samenwerking met verschillende CDA-organisaties en organen wordt een aantal studieconferenties belegd:

I. *Gezin: samenleven in verantwoordelijkheid* op donderdag 4 oktober 1979 in de Jaarbeurs te Utrecht in samenwerking met het CDA-vrouwenberaad een studiedag n.a.v. de door het CDA-vrouwenberaad uitgebrachte brochure;

II. *Arbeid! Bevrijding van de vrouw?* op zaterdag 27 oktober 1979 in „Hoog-Brabant“ te Utrecht verleent de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP zijn medewerking aan een studiedag ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het ARVC;

III. *Verkeersveiligheid* op zaterdag 3 november 1979, in samenwerking met de Vereniging voor christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders en de CDA-wetenschappelijke instituten, in de Jaarbeurs te Utrecht. Max. deelname: 70 personen;

IV. *Gezin en andere samenlevingsvormen* op zaterdag 10 november 1979 in de Jaarbeurs te Utrecht, in samenwerking met de dr. A. Kuypersstichting. Max. deelname: 100 personen;

V. *Het CDA en maatschappelijke organisaties* op zaterdag 24 november 1979 in de Jaarbeurs te Utrecht, in samenwerking met de CDA-wetenschappelijke instituten.

In het begin van 1980 zijn gepland:

- een studiedag „Ontwikkelingssamenwerking“;
- een ARP-studiedag „Economische Orde“.

E. Werkgroepen

1. Werkgroepenwerk

Onder leiding van een centrale werkgroep fungeert op initiatief van de Stichting Vormingswerk KVP het werkgroepenwerk. De centrale groep zorgt dat over een aantal onderwerpen werkstukken worden gemaakt en stelt vragen op over het werkstuk. Die werkstukken worden afgedrukt in het KVP-blad „Politiek Nieuws“. De werkgroepen bestuderen het rapport, beantwoorden de vragen, sturen deze op en de centrale werkgroep maakt een verzamelrapport, zorgt voor commentaar en publiceert dit in Politiek Nieuws.

Aan de orde komen op

3 oktober 1979

- begroting '80

- Bestek '81

14 november 1980

- minderheden

20 december 1979

- ontwikkelingssamenwerking

Wie wil meedoen kan contact opnemen met Stichting Vormingswerk KVP, Mauritskade 25, Den Haag. Tel. 070-65.39.34.

II. Werkgroepen „Bespreking politiek beleid“

Binnen de ARP hebben sinds 2 jaar werkgroepen de bespreking van het politieke beleid op de partijraad voorbereid. Een basispaper, studie in de werkgroepen en publicatie van de werkgroep rapporten hebben geleid tot resoluties over „Gezin en andere samenlevingsvormen“, „Vrede en veiligheid“ en „Opslag van radioactief afval“.

In het seizoen 1979/1980 zullen werkgroepen worden geformeerd, die zich gaan bezighouden met het rapport van de commissie-Steenkamp en met het nieuwe Program van Uitgangspunten van de commissie-Kremers. Nadere informatie hierover volgt in „Nederlandse Gedachten“.

F. Lesbrieven „Politiek? Kom nou!“

Voor gebruik in werk- en praatgroepjes geeft de gezamenlijke CDA-vormingsstichting een lesbrievenserie uit onder de titel „Politiek? Kom nou!“.

Les 1: *Politiek? Kom nou!*

de eerste lesbrief handelt over het thema politiek

Les 2: *Partij kiezen*

de belangrijkste politieke stromingen worden behandeld.

Les 3: *Samen-werken? Een hele onderneming...*

diverse opvattingen over het gebeuren in de onderneming komen aan de orde

Les 4: *Verkiezingen en democratie*

de invloed van de kiezer in een democratisch stelsel wordt gekenschetst.

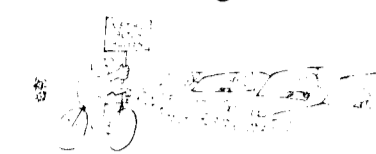
Les 5: *Gemeente*

een inzicht in het politiek functioneren van de gemeente in ons bestuurlijk

bestel.

BESTUURSFORUM

Themanummer over verkeersveiligheid

„Verkeersveiligheid - een politieke keuze“. Dat is het motto van een themanummer van Bestuursforum (1979/3) over het verkeersveiligheidsbeleid. Dit nummer bevat tien bijdragen van CDA-politici en andere deskundigen over het beleid op de drie overheidsniveaus en over bijzondere aspecten, zoals het politietoezicht, de verkeersopvoeding en de bescherming van „zwakke“ verkeersdeelnemers. Plus cartoons van Arend van Dam.

U kunt dit belangwekkende nummer bestellen door f 5,- over te maken op giro-nummer 3725758 t.n.v. Bestuursforum, Den Haag, met de vermelding: „Verkeersveiligheid“.

Bestuursforum, Mauritskade 25, 2514 HD Den Haag; tel. 070 - 65 39 34.

Les 6: Provincie in beeld

een inzicht in het bestuurlijk en politiek functioneren van de provincie.

In voorbereiding zijn lesbrieven over

- geloof en politiek
- ontwikkelingssamenwerking
- welzijnsbeleid

G. Regionale projecten

In verschillende regio's zijn en worden uiteenlopende activiteiten ontwikkeld, waarvoor thans commissies zijn gevormd, speciaal belast met het organiseren van regionale cursussen en werkgroepen. De regionaal te ontwikkelen activiteiten worden door de vormingsstichting ondersteund met advies en een financiële bijdrage die kan oplopen tot 70% van de kosten.

H. Cursus voor jongeren

Met succes is in juli 1979 door de Vormingsstichting KVP een CDA-cursus voor jongeren georganiseerd, gedurende 1 week. Van 16-22 december 1979 zal deze cursus opnieuw worden gehouden. Voor nadere informatie kunt u bellen naar een van de CDA-vormingsstichtingen.

Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, dr. Kuypersstraat 3, Den Haag.

tel. 070-46.96.20 of 070-45.10.15;

Stichting Kader- en Vormingswerk CHU, Wassenaarseweg 7, Den Haag,

tel. 070-24.45.16;

Stichting Vormingswerk KVP, Mauritskade 25, Den Haag, tel.

070-65.39.34.

Waar - wanneer?

Leeuwarden	27/10	17/11	08/12	19/01
Assen	03/11	24/11	05/01	16/01
Zwolle	10/11	01/12	12/01	02/02
Arnhem	27/10	17/11	08/12	19/01
Roermond	03/11	24/11	05/01	26/01
Eindhoven	10/11	01/12	12/01	02/02
Rotterdam	27/10	17/11	08/12	19/01
Goes	03/11	24/11	12/01	26/01
Breda	10/11	01/12	12/01	02/02
Utrecht	27/10	24/11	12/01	09/02
Hoorn	03/11	01/12	19/01	16/02
Haarlem	10/11	08/12	26/01	23/02
Leiden	17/11	05/01	02/02	01/03

De cursus vangt aan om 9.30 uur precies en duurt tot ongeveer 12.30 uur.

AANMELDINGSBON BASISCURSUSSEN

Ik neem deel aan de basiscursus te:

- Almelo
- Arnhem
- Soesterberg

Naam: _____ lid

Adres: _____

Woonplaats: _____

Deelnameformulier toezenden aan:
Stichting Kader- en Vormingswerk ARP
Dr. Kuypersstraat 3
2514 BA Den Haag

AANMELDINGSBON KADERCURSUSSEN

Ik neem deel aan de kadercursus te:

- Haarlem
- Breda
- Apeldoorn

Naam: _____ Lid

Adres: _____

Woonplaats: _____

Deze bon toezenden aan:
Stichting Vormingswerk KVP
Mauritskade 25
Den Haag

Zojuist verschenen:

Brochure met redevoeringen partijraad 18/19 mei 1979 en „Euromanifestatie“

Vorige week verscheen onder de titel „Tweevoudig luisteren, eenvoudig doen“ een brochure waarin opgenomen de teksten van de redevoeringen gehouden op de voorjaarspartijraad van 18 en 19 mei jl. te Zutphen en de teksten van de redevoeringen gehouden op de „Euro-manifestatie“ in het kader van de campagne voor de Europese Verkiezingen. De brochure telt 40 blz. en kost f 3,50. Bestellingen: giro 89673, t.n.v. ARPstichting te Den Haag, m.v.v. het gewenste en aantal.

GRONINGEN

Makelaardij o.g.
J. Fokkens en Zn. Siddeburen
*Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken*

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

DORDRECHT

en omstreken

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAAGENT

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

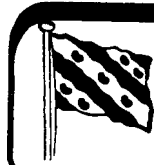
*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

FRIESLAND

*Alle textielgoederen,
bedden, dekens,
matrassen, complete
woninginrichting*

Grootzand 14 - 38 - 42, SNEEK - Midstr. 114, JOURE

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

OVERIJSEL

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRUIK

Deventer - 05700-2.32.70

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

ZEELAND

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE

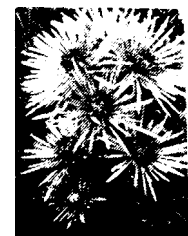
WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

Handel & Industrie

CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSAANTHEMUMS

Burg. Eisenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

W G

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 34/35 1 september 1979

OVERWEGENDE

Ten geleide

We zijn een nieuw werkseizoen ingegaan.

Het laatste dat wij samen binnen het verband van de Anti Revolutionaire Partij zullen meemaken. Wij hebben immers met elkaar het tijdstip van opheffing bepaald. Elf oktober 1980 zijn ARP, CHU en KVP verleden tijd.

Afscheids- receptie voor partij- secretaris Corporaal

Het partijbestuur biedt de scheidende secretaris Corporaal een afscheidsreceptie aan op donderdag 6 september a.s. in de Haagse Pulchri-studio, van 16.30 uur tot omstreeks 18.30 uur. De Pulchri-studio is gelegen aan de Lange Voorhout 15, dit is vlak bij NS-station Den Haag Centraal en bij Het Binnenhof. Allen die met de scheidende secretaris op de een of andere wijze in partijverband hebben samengewerkt zijn hier van harte welkom.

DEZE WEEK IN NG:

Overwegende	pag 1
In memoriam	
H. K. J. Beernink	pag 2
NG-commentaar	pag 3
Uit de Arjos	pag 3
Van de partij	pag 4
Katern	
CDA-ontwerp-statuten	

Vanaf die dag is het CDA ons enig politieke thuis. Vóór die datum moet er nog wel het een en ander gebeuren. Daarover gaat het in dit artikel. Onze A.R.-kiesverenigingen, statencentrales en kamercentrales krijgen in het seizoen 1979/1980 met het drukste jaar uit hun bestaan te maken. De allerslechtste dienst die wij het CDA kunnen bewijzen is om luchtig over die drukte heen te stappen. Zo van „het zal wel goed zitten“. De opheffing van onze partij in alle geledingen, moet verantwoord gebeuren. Het is onze taak optimaal invloed uit te oefenen teneinde de opbouw van ons nieuwe politieke huis zo goed mogelijk te doen zijn. Dat zijn wij verplicht aan de toekomst van de christen-democratie. Dat zijn wij ook verplicht aan allen die zich meer dan een eeuw in onze partij voor de doorwerking van het geloof in Jezus Christus op het staatkundig terrein hebben ingezet.

Om in oktober 1980 bij het CDA uit te komen zult u zich dit laatste jaar vooral met de ARP moeten bezighouden! Het partijbestuur rekent erop dat leden en besturen zich tot het uiterste zullen inspannen om tot zo verantwoord mogelijke besluitvorming voor wat betreft de opheffing van AR-organen en de inrichting van het CDA te komen.

Statuten

In dit nummer van NG/AR-post vindt u voorstellen die zijn neergelegd in een zgn. fusieprotocol en concept-statuten voor de nieuwe partij. Daarbij gaat het om statuten voor de landelijke opbouw, maar ook voor kamercentrales, provinciale verbanden en plaatselijke afdelingen. De voorstellen behelzen richtlijnen voor de organisatie van vrouwen en jongeren en het wetenschappelijk instituut. Zij geven aan hoe de kandidaatstelling gedacht wordt en hoe de samenstelling van een politiek programma verloopt.

Uit deze opsomming wordt u duidelijk dat u een bijzonder belangrijk nummer in handen hebt. Wij hadden kunnen volstaan met het sturen van een enkel exemplaar naar de kiesverenigingen. Wij hebben er bewust geld voor willen uitgeven om elk partijlid persoonlijk alle voorstellen die op de opbouw van het nieuwe CDA betrekking hebben toe te sturen. Wij hopen dat de zin van democratie zo onder ons leeft dat de 60.000 partijleden van de inhoud van

CDA- ontwerp- statuten

Deze week treft u in Nederlandse Gedachten/ARPost aan het ontwerp-CDA-fusieprotocol plus bijlagen (ontwerp-statuten en -reglementen). Deze 32 pagina's tellende speciale katern voor alle ARP-leden moet dit najaar door de kiesverenigingen worden besproken ter eventuele amendering van de ontwerp-CDA-statuten. Van het grootste belang is, dat in de komende twee maanden de diverse ledenvergaderingen deze ontwerp-statuten diepgaand behandelen.

mogelijkheden behoort. Waar de partijraad van 3 maart 1979 de formele koppeling tussen het zenden van statuten en bijlagen heeft verworpen, meent het partijbestuur dat zij met bovengeduide regeling in haar poging de materiële koppeling wel tot stand te brengen is geslaagd. Overigens gaat het bij de bijlagen om voor kiesverenigingen niet-amendabele stukken.

dit nummer serieus kennis zullen nemen en aan de besluitvorming zullen deelnemen. Nu alle leden alle stukken zelf in huis hebben moet het onmogelijk zijn dat er één AR-kiesvereniging de kans krijgt om niet over de voorstellen te vergaderen. Amendementen dienen vóór 15 november bij de eigen kamercentrales te zijn ingediend.

Flevohof

De kiesverenigingen bezitten nu alle stukken waarover van hen een oordeel wordt gevraagd. Voor de partijraad ontbreken er nog een aantal voorstellen. Er is binnen het CDA, sinds we op 3 maart als partijraad op de Flevohof over het CDA spraken, onnoemelijk veel werk verzet. Toch zijn een aantal belangrijke bijlagen niet gereed. Het partijbestuur meent dat, willen wij het nieuw vastgestelde tijdschema handhaven – en de kiesverenigingen voldoende tijd voor bestudering van de voorstellen geven – er niet langer met toezending van stukken mag worden gewacht. Een drietal belangrijke bijlagen, namelijk die over de financiën, het personeel en de zetelverdeling voor de Staten-Generaal, verkeren in een eindfase. Zij zullen de partijraadsleden ruim voor de partijraad van 1 december a.s. bereiken. Zij zullen ook op een dusdanig tijdstip publiek zijn dat een beoordeling van alle partij-organen vóór 15 november tot de

H. R. van Triest B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een
krachtige schakel bij
aan- en verkoop van
ruwveevoer.

CDA in onze stemming over de opheffing van de ARP – een rol spelen.

De commissie-politieke koers inventariseert, met programma en regeerakkoord in de hand, verschillen tussen partij, fractie en kabinet, en doet zondig voorstellen die tot verbetering van de situatie kunnen leiden. Ook het resultaat van deze commissie zal in de herfst openbaar worden.

Aan de slag

Er is een aantal jaren geleden in een rapport van de organisatiecommissie gekonstateerd dat de kiesverenigingen over het algemeen te lauw waren en nauwelijks politiek opereerden. In dat rapport werd het pleidooi gevoerd de traditionele kiesvereniging om te vormen tot actiecentrum, tot politieke werkplaats. Velen hebben gelukkig wat in het werkplaatsplan gezien en kwamen tot verhoogde politieke activiteit. Er ligt een jaar voor ons waarbij het in de actieve werkplaats zal gonzen van werkdrijf. Ik hoop u allen tot dadendrang te hebben kunnen prikkelen.

Het gaat om ons politiek tehuis van morgen. Hoe democratisch zal de opzet zijn? Hoe zit het voorgestelde gebouw precies in elkaar? Hoe herkenbaar en karaktervol zal de christendemocratie in de nabije toekomst zijn?

Over dat alles kunt u allemaal mee-oordelen en mee-beslissen. Ik hoop vurig dat het CDA ons allemaal zo ter harte gaat dat de gehele Anti Revolutionaire Partij zich in het nu begonnen seizoen zal weren. Zal weren omdat het zich vandaag om morgen wil bekommeren.

H. A. de Boer

Zojuist verschenen:

Brochure met redevoeringen partijraad 18/19 mei 1979 en „Euromanifestatie”

Onlangs verscheen onder de titel „Tweevoudig luisteren, eenvoudig doen” een brochure waarin opgenomen de teksten van de redevoeringen gehouden op de voorjaarspartijraad van 18 en 19 mei jl. te Zutphen en de teksten van de redevoeringen gehouden op de „Euro-manifestatie” van 19 mei jl. in het kader van de campagne voor de Europese Verkiezingen. De brochure telt 40 blz. en kost f 3,50. Bestellingen: giro 89673, t.n.v. ARPstichting te Den Haag, m.v.v. het gewenste en aantal.

Een nieuw gezin-CDA-kwaliteit?

■ Buskruit onder CDA-hoeksteen,
 ■ Een politieke knaller,
 ■ Het woord Gods als obstakel in de hedendaagse politiek;
 ■ Rapport bepleit nieuw gezinsbeleid;
 ■ Erkenning van hoeksteen in de samenleving, een lang niet complete opsomming van „koppen” in de vaderlandse pers, n.a.v. de in het voorjaar verschenen discussienota van het CDA Vrouwenberaad, „Het gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid”.

Hoewel de nota bedoeld is als discussienota binnen het CDA om te komen tot bepaalde standpunten waarop het beleid geënt kan worden, ziet het er op dit moment niet naar uit dat de discussie tot het CDA beperkt blijft. Het rapport blijkt een „bestseller” te zijn. Afnemers zijn o.a. Rooie Vrouwen, Man/Vrouw/Maatschappij, VOS-cursussen, N.C.V.B. afdelingen, emancipatiecommissie enz.

Wat willen die vrouwen nu eigenlijk?

Als je je door een fikse hoeveelheid bladzijden hebt heengewerkt en je vergeet de geplaatste kanttekeningen bij allerlei zinsneden van socialistische, liberale en modieuze snit, dan kom je tot de ontdekking dat het in de nota eigenlijk gaat over twee stellingnames, die wel-is-waar met elkaar te maken hebben, maar bepaald niet onder één noemer gebracht kunnen worden. Het gaat over: a. uitbreiding van het begrip gezin; b. de positie van de vrouw in gezin en samenleving. Als norm voor de stellingname wordt gekozen de liefde.

De norm liefde

Gesproken wordt over liefde als communicatie. Hieronder wordt verstaan het in relatie staan tot jezelf en de andere mens. De mens draagt verantwoordelijkheid voor de relatie die hij heeft, voor de communicatie die hij aangaat. Relatie en communicatie zijn niet beperkt tot die van man/vrouw, doch die kan men beleven in alle mogelijke verhoudingen van de ene mens tot de ander. Onbekommerd somt het rapport op: „Het kan een communicatie tussen vrienden gelden, tussen partners in een huwelijk, tussen ouders en kinderen en omgekeerd, maar ook tussen een melkboer en zijn klant, de politicus en degene die zegt zich in te zetten.” Het kader waarin liefde geplaatst wordt is alles en allen omvattend, hoofdzakelijk is het gezamenlijk verstaan en beleven van de rentmeesteropdracht. Ondanks het feit dat de schrijfster van dit deel van het rapport op een originele en sympathieke wijze haar zienswijze geeft en er weinig tegen is het begrip liefde zeer ruim te interpreteren, valt hier op een essentieel punt, helaas, een gat. Wanneer je liefde kiest als norm voor je stellingname dan zal je daarop dieper moeten ingaan.

Daarbij komen allerlei vragen aan de orde, zoals: Maakt de Bijbel in Oude en Nieuwe Testament onderscheid tussen liefde en liefde? Is er onderscheid tussen Oude en Nieuwe Testament, zijn er overeenkomsten, verschillen? Waarom gebruiken de schrijvers van het N.T. zo vaak het woord agapè, terwijl het Grieks voor liefde ook nog de woorden philia en eros kent? Wat is de betekenis die de Bijbel hecht aan huwelijk- en gezinsverhoudingen? Het niet beantwoorden van deze en dergelijke vragen heeft er waarschijnlijk mede toe geleid dat de werkgroep is gekomen tot een omschrijving van het begrip gezin, die weinig meer te maken heeft met de gestelde norm.

Uitbreiding van het begrip gezin

De samenstellers van het rapport zijn van mening dat men voor het voeren van een gezinsbeleid niet meer uit de voeten kan met het traditionele beeld dat er van een gezin bestaat, n.l. dat van man, vrouw en enkele kinderen. Te veel mensen vallen er dan buiten. Om te komen tot hun definitie hebben ze hun oor te luister gelegd in de gewone alledaagse samenleving, waarin, aldus het rapport, in het spraakgebruik geen onderscheid gemaakt wordt of een vader en een moeder al dan niet wettelijk getrouwd zijn. „Men spreekt van „het gezin van nummer 9” en bedoelt dan de mensen die in dat huis wonen en zich als gezin gedragen.” Ook bleek er „een kentering te bespeuren in het spreken over twee mensen van hetzelfde geslacht die samen een huishouding voeren en samen een huis of flat bewoonden.”

Niets ontdekkende dat er tegen zou zijn de benaming gezin te reserveren voor het van ouds bekende, wordt gekozen voor de omschrijving van het begrip gezin als: „niets meer en niets minder dan een groep van minimaal twee mensen die zich zodanig met elkaar verbonden voelen dat zij hun levens tezamen willen leven en daaraan ook een voor blijvend bedoelde vorm willen geven. Zij leven samen in één huis; zij voeren samen een huishouding.”

Behalve dat het de vraag is of je voor de wetgeving uit de voeten kan met dit weidse begrip en welke consequenties dit heeft, voorkom je hiermee niet mensen buiten te sluiten. Te denken valt b.v. aan één-ouder-gezinnen, waarvan de minderjarige kinderen niet zullen kunnen voldoen aan het criterium „een voor blijvend bedoelde vorm”. Je moet m.i. wel zeer veel waarde hechten aan de term gezin om zomaar iedereen daarvoor te annexeren. De definitie waarvoor nu gekozen is lijkt meer te zijn ingegeven door modieus denken en een bijna overdreven angst voor discriminatie, dan dat er sprake is van een duidelijke relatie tussen norm en doelstelling. Hier wrekt zich, zoals ik al stelde, het niet uitwerken van de norm. Immers, zeker de Bijbelse liefde staat niemand in de weg a, en b, b te noemen, m.a.w. de mens te accepteren naar zijn gaardheid en te zoeken naar daarbij passende omschrijvingen.

De positie van de vrouw in gezin en samenleving

De positie van de vrouw wordt bezien vanuit Genesis 2, waar de mens, man en vrouw, van God een tweeledige opdracht krijgt, n.l. een voortplantings- en een rentmeesteropdracht. Het mensbeeld wordt getekend als: „Het met elkaar ...in samenleving...aan Gods beeld voldoen. Dat is mens zijn. Verantwoordelijkheid dragen; tot zelfverwerkelijking komen. In het samen zijn en in het uniek één zijn. Gemeenschapsmens én individu. Het doel van het eerste deel van de opdracht „de aarde vervullen” is inmiddels bereikt.” Het is vanuit deze visie op de mens, die de laatste jaren, i.v.m. het emancipatiebeleid, binnen het CDA meermalen naar voren is gebracht, een vanzelfsprekende zaak dat het mede tot de verantwoordelijkheid van de vrouw wordt gerekend inhoud te geven aan het tweede deel van de opdracht een opdracht die verder reikt dan huishoudelijke en gezinstak die de vrouw in het traditionele gezin draagt wordt uit te oefenen. Het is een goede zaak dat het rapport hier nog eens op wijst.

Blauwdruk voor een betere maatschappij?

Voor de samenstellers van het rapport is dit niet het hele verhaal. Ruimte voor verantwoordelijkheidsbeleving van de vrouw buiten het gezin en vrijheid voor het kiezen van relatievormen leiden tot een vernieuwd gezin, dat wel-is-waar geen pijler van de samenleving (het rapport spreekt ten onrechte van hoeksteen) genoemd wordt, maar wel „de kern” van waaruit alles gebeurt. Het beeld dat van dit gezin geschetst wordt komt neer op optimale ontplooiing van alle gezinsleden, openheid naar en inzet voor een betere samenleving in wereldwijd perspectief. Nu is een pleidooi voor het jezelf inzetten voor een betere samenleving nooit weg. Erg nieuw is dit echter niet. Althans, in A.R. kring was het jezelf inzetten voor kerf, staat en maatschappij altijd een vanzelfsprekende zaak, die echter, wel in hoofdzaak door de man moest worden waargemaakt. Het appèl die verantwoordelijkheid niet te reserveren voor de heer des huizes maar deze te delen met moeder de vrouw begint langzaam door te

dringen. Het rapport kan daaraan zeker een steentje bijdragen.

Een gemiste kans?

De ARP sprak zich in haar partijraad d.d. 20 mei 1978 – zonder gelijkschakeling van alle relatievormen en uitgaande van een bepaalde visie op de beperkte taak van de overheid uit voor het bieden van passende rechtsbescherming aan andere samenlevingsvormen. De samenstellers van de nota zijn – met gelijkschakeling van alle relatievormen – dezelfde mening toegedaan. Ook zij vragen rechtsbescherming en harmonisatie van de wetgeving. Gelijkberechtiging kan op verschillende manieren worden nagestreefd. Men kan bepleiten dat alle samenlevingsvormen worden gelijkgesteld met gezin en huwelijk, men kan ook streven naar individualisering van de wetgeving. Tenslotte is het mogelijk een geheel nieuwe regeling te maken voor alle samenlevingsvormen, waarbij inbegrepen het gezin en huwelijk. Hoewel het rapport – zeker waar het gaat om de positie van de vrouw – tendert naar een individualistische benadering – wordt hiervoor geen expliciete keus gemaakt. Als we binnen het CDA toewillig naar gelijkberechtiging – ook m.i. een goede zaak – dan zullen we met elkaar wel moeten bepalen hoe dat moet. Waar, terecht, zo'n grote waarde wordt toegekend aan het leven in relatie lijkt het niet onlogisch een individualistische benadering af te wijzen.

Tenslotte:

Met opzet heb ik me beperkt tot de hoofdlijn van het rapport, waarbij ik helaas moest concluderen dat het rapport op een essentieel punt christelijke normen niet uitwerkt en daardoor niet ontkomt aan modieus, pragmatisch denken. Daarmee is niet het hele rapport gekwalificeerd. Uiteraard bevat het ook goede elementen en is het goed dat het onderwerp ter discussie wordt gesteld. Het zou een goede zaak zijn binnen onze eigen partij de discussie over dit onderwerp voort te zetten, te meer daar in het rapport een aantal noties voorkomen die op gespannen voet lijken te staan met het AR-denken in deze.

T. B. v. G.

In memoriam H. K. J. Beernink

Hieronder leest u van de hand van B. Roolvink (69) een in memoriam bij het overlijden van mr. H. K. J. Beernink. De heer Roolvink heeft de heer Beernink én als Kamerlid én als collega-bewindsman in het kabinet De Jong (1967-1971) meegemaakt.

Met het overlijden van Hendrik Karel Jan Beernink is een markante figuur uit de Nederlandse samenleving heengegaan. Al is het waar dat ieder mens uniek is, de een is meer en de ander minder uniek. Beernink hoorde ongetwijfeld tot de meer unieke figuren. Ik zie geen kans hem op bevredigende wijze met een ander te vergelijken. Hij was anders dan Tilanus en dat geldt zowel voor de vader als de zoon. Hij heeft grote betekenis gehad voor het politieke leven in ons land en in het bijzonder voor de hem zo dierbare Christelijk Historische Unie. Henk Beernink was zo op het eerste gezicht een wat stroeve figuur bijna op het norse af. Wie echter het voorrecht had hem meer van nabij te leren kennen ontdekte al spoedig met een zeer

inwendig mens te doen te hebben. Een warm meelevend vriend. Het kon je maar zo gebeuren dat Henk op een goede dag tegen je zei: „is er iets tussen ons, we hebben elkaar in een wat lange tijd niet gesproken”. Als je dan opmerkte dat er niets aan de hand was, klaarde zijn gezicht op.

Het leven van Hendrik Karel Jan (HKJ)-met deze initialen ondertekende hij vele stukken—was ten nauwste vervlochten met het binnenlandse bestuur. Reeds op jeugdige leeftijd afgestudeerd – hij was nog maar 22 jaar – aanyardde hij een werkkring bij de gemeente Papendrecht en vertrok na enige tijd naar Almelo om daarna vele jaren de snel groeiende gemeente Rijswijk (ZH) te dienen, eerst als Commies en vervolgens als Gemeentesecretaris. Henk Beernink verstond de kunst vele activiteiten te combineren. Het is vandaag niet meer mogelijk, maar hij wist, zonder dat er achterstand van enige betekenis ontstond lid en fractie-voorzitter van de C.H.U., gemeentesecretaris van een middelgrote gemeente en tegelijk voorzitter van de C.H.U. te zijn. Daarbij kreeg je nooit de indruk met een voortgejaagd man te doen te hebben. Rustig,

laconiek en altijd gelegenheid voor een praatje. De onafscheidelijke sigaar tussen de vingers, nu en dan een flinke rookwolk uitblazende, nooit ingewikkeld of gewichtig doende maakte hij een ontspannen indruk. Hij heeft het Ministerschap als een kroon op zijn werk gezien. In deze functie heb ik hem van zeer nabij leren kennen. Weinigen kenden de politieke en godsdienstige kaart van Nederland zoals hij. Met grote trefzekerheid wist hij je te vertellen of een bepaalde burgemeesters'-candidaat al of niet de juiste man op de juiste plaats zou zijn. Uitdrukkingen als: „dat valt niet goed bij de mensen; die man moet je daar niet neerzetten” of: „hij is wel hervormd, maar in die plaats moet je toch een andere hervormde hebben”, heb ik vaak uit zijn mond opgevangen. Hij kende de rechten en plichten van de ambtenaren als weinigen en leefde via een actief lidmaatschap van de Ned. Chr. Bond van Overheidspersoneel zeer actief mee met het sociaal gebeuren in de Overheidssector. Als Kamerlid en in het bijzonder als Minister heeft Beernink zijn grote gaven van hoofd en hart in dienst gesteld van ons land. Vooral na het vertrek van Tilanus Sr. is zijn leven ten nauwste verweven met de C.H.U. De Unie

was voor hem zeker niet een politieke organisatie met een activistische inslag. Hij zag de functie van „zijn” Unie als bescheiden; niet in het getal evenmin in het uitoefenen van macht, ook niet in een straffe partij-organisatie lag de kracht van de Unie volgens Beernink, maar veel meer in de doorwerking van de Chr. Historische beginselen. Hij had bijna een mystieke band met zijn kiezers; mist leden en vooral niet-leden van de Unie voor zijn zaak te winnen. Op verschillende plaatsen in het land heb ik op openbare vergaderingen de degen met hem gekruist. Ik was een groot voorstander van een fusie tussen de AR en de CH. Deze twee horen bij elkaar zo was mijn stelling; niet alleen historisch maar ook de huidige tijd vraagt een verantwoorde concentratie van geestverwante partijen. Beernink liep hier-zacht gezegd-niet warm voor. Wanneer ik na soms pittige discussie alle mij ter beschikking staande argumenten op tafel had gelegd, deed Beernink niet veel moeite mijn argumenten te weerleggen. Laconiek als altijd, sprak hij ongeveer in deze geest: „het zit er niet in; de mensen zijn er niet rijp voor; het zal een achteruitgang voor de beide partijen betekenen, er zijn nog veel te veel plaatsen in het land, waar nog geen enkel contact tussen onze partijen aanwezig is.” Kort en goed: „begin er niet aan al

wil je het nog zo graag.” Beernink ging uit van een aantal voor hem vaststaande feiten en baseerde daarop zijn beleid. Wel was hij een groot voorstander van een oprechte samenwerking van AR en CH, maar geen fusie. Daarom verheugt het mij bijzonder, dat hij tenslotte voor het CDA is gewonnen. Hij heeft het CDA niet gepropageerd, was geen warm voorstander, maar heeft zich gewonnen gegeven. Was eenmaal een besluit genomen, dan kon je op Beernink rekenen. Dan werd de blik voorwaarts gericht. Ik ben er van overtuigd dat het velen in de AR de CHU en in de KVP oprecht goed zal hebben gedaan dat Beernink zijn verzet tegen de ontwikkeling naar het CDA heeft opgegeven en in de laatste maanden van zijn leven zich actief voor het CDA heeft ingezet. Wij zullen deze enigszins gebogen gestalte, dragende een donkere overjas en getooid met een breedgerande hoed zeer missen. Een goede vriend ging van ons heen. Een markant figuur, die zijn gebreken kende. Maar ook een dankbaar mens die zich verlost wist door het werk van Christus. Een man die sedert het heengaan van zijn lieve vrouw vaak door eenzaamheid werd overvallen. Zijn heengaan is voor velen ook een persoonlijk verlies en onder die velen schaar ik mij gaarne.

B. Roolvink.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

ARP

EVANGELISCHE VOLKSPARTIJ

ANTI-REVOLUTIONAIRE PARTIJ, DR. KUYPERSTRAAT 3, 'S-GRAVENHAGE, TEL. 070-469620,
POSTGIROREKENING 89673, TEN NAME VAN ANTI-REVOLUTIONAIRE PARTIJSTICHTING

I Inleiding

Statuten behoren bij de belangrijkste documenten van een politieke partij. Op basis van de overigens veelal dorre teksten ervan moet een partij goed leven en werken op een zo democratisch mogelijke en tegelijkertijd werkbare wijze.

Mede daarom heeft de ARP altijd veel aandacht besteed aan de totstandkoming van de statuten van het CDA. Op de AR-partijraad van 3 maart jl. te Dronten is dit tijdens uitvoerige en diepgaande discussies opnieuw gebleken. Een zorgvuldige behandeling van voorgestelde teksten voor de statutaire en reglementaire vorm van het CDA als eenheidspartij vraagt de benodigde tijd.

Op de genoemde partijraad te Dronten is afgesproken dat de statuten voor het CDA als eenheidspartij naar de kiesverenigingen zouden worden gezonden, zodra het fusie-protocol met de diverse bijlagen gereed zou komen. Inmiddels is het dan vrijwel zo ver. Bij deze zending treft u een katern aan van enkele tientallen pagina's met teksten van ontwerp-statuten en reglementen. Ook de tekst van deze brief aan de kiesverenigingen is daarbij opgenomen.

Zoals u bekend is, is de beoogde fusiedatum van het CDA vastgesteld op 11 oktober 1980 (zie ook het opgenomen tijdschema voor de CDA-fusie). Zeer summier geven wij hierbij nogmaals de weg weer, die het CDA de afgelopen jaren gegaan is. Ruim vier jaar geleden, voorjaar 1975, besloten de anti-revolutionaire kiesverenigingen akkoord te gaan met de CDA-statuten en daarmee met de definitieve oprichting van het CDA als een federatie van ARP, CHU en KVP. De in het CDA verenigde partijen kozen toen voor een federatie met een groeimodel naar een fusie.

Naarmate de politieke samenwerking duidelijker gestalte zou krijgen, zou ook de eenwording in organisatorisch opzicht meer gestalte gegeven kunnen worden. Het partijbestuur heeft overigens altijd op het standpunt gestaan, en doet dit nog, dat tot aan het moment van de fusie de eigen anti-revolutionaire partijorganen dienen te blijven functioneren en dat er geen bevoegdheden kunnen worden overgedragen aan CDA-organen. Tot aan het moment van de fusie blijft het CDA een federatie van drie zelfstandige partijen, die gezamenlijk op weg zijn naar één partij.

Inmiddels staat de ARP dan aan de vooravond van de beoogde samensmelting tot één partij. Het dagelijks bestuur van het CDA stelde op 5 november 1977 een zogeheten „brede statutencommissie" in, die tot taak kreeg een juridisch raamwerk te vervaardigen voor de totstandkoming van het CDA als eenheidspartij. Dit juridische raamwerk is nu grotendeels gereed gekomen.

II. Fusie-protocol

Het CDA-fusie-protocol behelst de overeenkomst tussen ARP, CHU en KVP, welke de totstandkoming van het CDA als eenheidspartij en de juridische inrichting daarvan regelt. Dit protocol bestaat uit 4 gedeeltes en 7 bijlagen:

1. **de considerance** (A t/m N); Deze bevat in het kort de voorgeschiedenis van de fusie.
2. **de invoeringsbepalingen** (P1 t/m P9); Deze bepalingen regelen de techniek van de overgang van federatie naar eenheidspartij.
3. **een hoofdstuk R**, dat de statuten en reglementen bevat die bij het aangaan van de fusie van kracht worden, voor zover tenminste geen andere overgangsbepalingen voor bepaalde tijd gelden.
4. **de overgangsbepalingen** (S1 t/m S9); Met het oog op een zekere mate van continuïteit zijn er een aantal regelingen getroffen, ondermeer ter zake van de bezetting van de diverse CDA-organen en besturen, welke voor een tevoren vastgestelde tijd van toepassing zullen zijn.

III Toelichting

Steeds zijn bij de diverse soorten ontwerp-teksten globale „toelichtingen" opgenomen, die nadere informatie geven over achterliggende gedachten en uitgangspunten, welke een rol hebben gespeeld bij het opstellen ervan.

Leest u deze toelichtingen daarom zorgvuldig.

IV Overeenstemming CDA-partners

Over de thans voorliggende ontwerp-teksten bestaat volledige overeenstemming tussen de daarvoor bevoegde organen van ARP, CHU en KVP.

Het huidige raamwerk is besproken en volledig geaccordeerd door het dagelijks bestuur van het CDA en de partijbesturen van respectievelijke ARP, CHU en KVP. Voor wat betreft de amendabele ontwerp-voorstellen zijn ook de partijraden van KVP en ARP, alsmede de CH-Unieraad hiermede akkoord gegaan.

Op dit moment worden de voorliggende teksten ook in de partijorganen van CHU en KVP uitvoerig doorgesproken, ook al kent men daar op sommige punten andere procedures.

Naast deze partijen worden ook de rechtstreekse leden van het CDA in de gelegenheid gesteld, hun positieve en/of negatieve kritiek te leveren.

V Mogelijkheid van amendering

Bij het fusie-protocol zijn ook een aantal bijlagen gevoegd. De volgende bijlagen daarvan kunnen niet door de kiesverenigingen worden geamendeerd:

- ontwerp-regelingen bijzondere organen;
- ontwerp-regelingen in te stellen bijzondere organen;
- ontwerp-regelingen bijzondere organisaties;
- ontwerp-teksten bijlagen van fusie-protocol.

De reden van het ontbreken van de mogelijkheid tot amendering is gelegen in het feit, dat de AR-kiesverenigingen daartoe volgens de AR-statuten niet bevoegd zijn. Overigens zullen deze „niet-amendabele" stukken uiteindelijk wel door de AR-partijraad moeten worden goedgekeurd.

VI Diepgaande bespreking gewenst

„Wie een fusie-protocol, statuten en vele (huishoudelijke) reglementen serieus wil behandelen, zal daarvoor ook de benodigde tijd moeten hebben", aldus zei de AR-partijvoorzitter tijdens zijn rede voor de extra partijraad te Dronten op 3 maart jl.

Het partijbestuur en de partijraad doen thans een dringend beroep op u de u voorgelegde ontwerpen zeer serieus te behandelen. Het gaat uiteindelijk om de opbouw van een goed doortimmerde structuur van het CDA als eenheidspartij. Een hechte fundering is daarbij van het allergrootste belang. De degelijkheid van de constructie van dit „huis" hangt voor een groot deel ook af van de behandeling door de kiesverenigingen. Het is gewenst dat eigenlijk alle leden zich hierbij betrokken voelen en weten. Het tijdig bijeenroepen en convoceren van ledenvergaderingen van kiesverenigingen is daarvoor een eerste vereiste. „Huiswerk" vooraf door de besturen van de kiesverenigingen is zeker niet overbodig. Heeft u bepaalde vragen: u kent (via het draaiboek) de weg naar het partijsecretariaat.

VII Behandeling tijdschema

vóór 01-09-1979: Verzending statutenpakket naar kiesverenigingen.

01-11-1979: Sluiting termijn inzending amendementen bij Kamercentrales.

vóór 01-12-1979: Behandeling amendementen kv's door Kamercentrales en besluitvorming omtrent amendementen, die worden overgenomen, dan wel bij p.r. worden ingediend.

01-12-1979: Sluiting termijn indiening amendementen Kamercentrales.

15-12-1979: Sluiting termijn indiening amendementen kiesverenigingen, welke niet door KC's zijn overgenomen.

vóór 15-01-1980: Bundeling amendementen door secretariaat.

vóór 01-03-1980: Behandeling en advies statutencommissie omtrent ingediende amendementen.

28-03-1980: Pre-advies DB-CDA m.b.t. amendementen.

vóór 15-04-1980: Besluitvorming bestuur AR, CHU en KVP omtrent pre-advies m.b.t. amendementen.

vóór 25-04-1980: Definitief pre-advies DB-CDA m.b.t. amendementen.

vóór 03-05-1980: „Ja dan nee akkoord" van besturen AR, CHU en KVP op definitieve voorstellen DB-CDA.

vóór 10-05-1980: Verzending amendementen met definitieve pre-adviezen DB-CDA en definitieve besluitvorming besturen AR, CHU en KVP naar partijraden.

31-05-1980: Beslissing over ingediende amendementen en machtiging aan deelnemers van konference tot vaststelling definitieve teksten statutenpakket op partijraden AR en KVP, resp. CH-Unieraad.

vóór 14-06-1980: Verwerking resultaten partijraden en Unieraad t.b.v. konference – vaststelling definitieve tekst statutenpakket en machtiging aan Statutencommissie tot eventuele technische aanpassingen.

vóór 16-08-1980: Verwerking en eventuele technische aanpassing aanvaardde amendementen en door konference vastgestelde teksten.

vóór 30-08-1980: Verzending definitieve tekst statutenpakket en stembiljet over aangaan fusie en opheffing partij aan kiesverenigingen ARP en partijraad ARP, aan de Algemene Ledenvergadering CHU, aan de partijraad KVP (aanvang stemmingen).

vóór 15-09-1980: Verzending definitieve tekst Statutenpakket aan leden Congres federatie CDA.

30-09-1980: Sluitingsdatum inlevering/zending stembiljetten bij bestuur ARP over aangaan fusie.

vóór 05-10-1980: Definitieve beslissing over aangaan fusie en opheffing partij door Algemene Ledenvergadering CHU, partijraad KVP en opstelling proces-verbaal door stemcommissie ARP.

11-10-1980: Besluitvorming Congres CDA over omzetting federatie in één CDA-partij.

VIII Behandeling statuten (fusie-protocol + bijlagen)

Uit het tijdschema „behandeling en besluitvorming fusie" valt het volgende af te leiden:

■ eind augustus 1979 vindt verzending plaats van het statutenpakket naar de kiesverenigingen. Het is de bedoeling dat het hele pakket in een extra editie van AR-Post wordt afgedrukt, zodat alle partijleden over de tekst ervan kunnen beschikken;

■ voor 1 november 1979 dienen de kiesverenigingen eventueel amendementen op de zogenaamde amendabele stukken in bij de desbetreffende Kamercentrales;

■ indien een Kamercentrale amendementen niet overneemt, (de officiële indiening van amendementen door de Kamercentrales moet voor 1 december 1979 geschieden!) kan een kiesvereniging deze, vergezeld van een schriftelijke toelichting op het voorstel, rechtstreeks indienen bij het partijbestuur (art. 10 lid 3 van de partij-statuten). Dit dient men dan wel vóór 15 december 1979 te doen;

■ de amendementen worden door de partijen gebundeld en gerubriceerd, waarna dan de procedure vervolgd wordt door het CDA – het dagelijks bestuur – en de ARP – het partijbestuur –.

Op de ARPartijraad van 31 mei 1980 zal dan het definitieve statutenpakket worden vastgesteld, dat, na verwerking van de resultaten van de andere CDA-partijen, op een zogeheten „konference" ter beoordeling aan de kiesverenigingen wordt toegezonden. Deze uiteindelijke beoordeling betekent in feite dat de kiesverenigingen op grond van de dan definitieve regelingen alleen nog ja, dan wel nee tegen de fusie in de ene CDA-partij kunnen zeggen.

Het is de bedoeling dat de kiesverenigingen tot eind september 1980 in de gelegenheid zijn te stemmen over het al dan niet aangaan van de fusie en daarmee over een al of niet opheffen van de ARP.

Op het CDA-congres, dat op 11 oktober 1980 is gepland, zal deze besluitvorming dan kunnen worden afgerond.

De hierboven vermelde procedure sluit aan bij artikel 32 lid 11 van de AR-statuten. Dit artikel stelt dat een besluit tot fusie en tot ontbinding van de ARP genomen moet worden door de kiesverenigingen en de stemhebbende leden van de partijraad te zamen. Een meerderheid van tweederden van de uitgebrachte stemmen is hierbij vereist.

IX Nog een enkel punt

a. Veel ontwerp-voorstellen voor regelingen met betrekking tot de structuur van het CDA als eenheidspartij treft u hierbij aan. Toch zijn nog niet alle wenselijke stukken gereed gekomen. Zo ontbreekt bijvoorbeeld nog de ontwerp-tekst van de statuten van de CD-Jongerenorganisatie (CDJA). Door onverwachte omstandigheden waren de respectievelijke jongerenorganisaties nog niet in staat een ontwerp-tekst te leveren. Binnenkort hopen zij één en ander wel af te ronden, maar het partijbestuur is van mening geweest dat wat gereed is, nu toch al aan de kiesverenigingen en de leden toe te sturen. Geпоogd wordt de enkele nog niet gereed zijnde stukken in de AR-Post editie van eind september aan de leden ter kennis te brengen.

Daartoe behoren o.a. ook ontwerp-teksten van de zgn. financiële en personele bijlage van het fusie-protocol. Voor de goede orde: het betreft hier uitsluitend voor de kiesverenigingen en Kamercentrales niet amendabele ontwerp-regelingen en teksten!

b. Bij de diverse bijgevoegde bijlagen van het fusie-protocol treft u niet aan ontwerp-voorstellen met betrekking tot de zetelverdelingen van de Eerste en Tweede Kamer.

Een CDA-commissie, bestaande uit de respectievelijke partijvoorzitters, is met beide stukken nog niet gereed gekomen. Dit is echter niet de hoofdreden van het er niet bijvoegen. Dat is gelegen in het feit, dat een voorstel voor de zetelverdeling van de in te dienen kandidatenlijsten, overeenkomstig statutair voorschrift, eerst moet worden vastgesteld door de partijraad. Er is dus nog circa 2 maanden de tijd om met definitieve voorstellen ter tafel te komen. Na vaststelling door de partijraad wordt het voorstel voorgelegd aan de kiesverenigingen en stemhebbende leden van de partijraad, die er schriftelijk al dan niet akkoord mee kunnen gaan. De hier bedoelde procedure is gepland vanaf 1 december a.s. tot half februari 1980.

X Verzoek

Aan het eind van deze aanbiedingsbrief doen wij de kiesverenigingen en Kamercentrales een dringend verzoek.

Bij de wel-amendabele ontwerp-voorstellen treft u ook teksten aan van reglementen betreffende de kandidaatstelling voor het Europese Parlement en de Provinciale Staten en het standaardreglement voor de Wijk- of dorpsafdeling van het CDA.

In verband met het feit, dat KVP en CHU reeds eerder met de amendingsprocedure zijn aangevangen – waarbij de hierboven bedoelde ontwerp-reglementen niet toegestuurd zijn, omdat ze nog niet gereed waren – zou het zeer verwarrend kunnen werken, wanneer de ARP hierop uiteindelijk amendementen aanvaardt.

Wij willen u beslist niet onthouden van uw bevoegdheid om op deze ontwerpen amendementen voor te stellen, maar wellicht is het u mogelijk eventuele gewenste wijzigings- en/of aanvullingsvoorstellen aan te geven bij de ontwerp-kandidaatstellingsreglementen voor de Tweede Kamer (79/37) of gemeenteraad (79/38), respectievelijk op het standaardreglement voor de gemeentelijke afdeling (79/40).

Deze laatste reglementen zijn namelijk analoog opgesteld en deze teksten hebben KVP en CHU wel ontvangen.

XI Tenslotte

Hier bijgevoegd treft u een zeer uitgebreide krant met vele en vele ontwerp-regelingen aan.

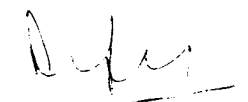
Voor te stellen is dat u met dit alles door de bomen de voorgestelde ene CDA-structuur niet meer kunt zien. Besluitend wijzen wij u daarom op de mogelijkheid u bij de bespreking(en) in bestuurs- en ledenvergaderingen nader te laten voorlichten over de bedoelingen en achtergronden van het voorgestelde.

Leden van de CDA-statutencommissie, maar ook onze AR-buitendienstfunctionarissen zullen desgewenst en voor zover dat natuurlijk mogelijk is, u graag verder gewijzigd proberen te maken in dit „rijk van juridische regelingen". Schroomt u derhalve niet de bijstand in te roepen van de buitendienstfunctionaris binnen uw rayon (zie draaiboek KV's) of het partijsecretariaat (tel. 070-49.69.20).

Rest slechts u succes en sterkte te wensen bij de komende behandelingsperiode.

Denkt u er vooral aan uw amendementen vóór 1 november a.s. bij uw Kamercentrale in te leveren.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

(H.A. de Boer)
partijvoorzitter

(drs. C. Bremmer)
secretaris

ONTWERP- REGELINGEN FUSIE CDA

Ontwerp CDA-fusie-protocol (st. nr. 79/44)

Bij besluit van het Dagelijks Bestuur van het CDA van 5 november 1977 werd een zogeheten Brede Statutencommissie in het leven geroepen, waarvan de samenstelling was als volgt:

mr. J. L. Janssen van Raay – voorzitter
G. van den Berg – sekretaris
mr. H. K. J. Beernink †
mr. J. M. Boll
mr. H. van den Broek
mr. V. H. Bruins Slot
D. Corpoaal
dr. G. J. Fleers
mr. J. J. M. Kaulingfreks
dr. W. de Kwaadsteniet
mr. dr. A. Postma

O.a. de secretaris van de federatie CDA mr. J. G. H. Krajenbrink was als adviserend lid aan de commissie toegevoegd. De Brede Statutencommissie kreeg tot taak het juridische raamwerk te vervaardigen voor de totstandkoming van het CDA als eenheidspartij. Dit raamwerk is besproken door het Dagelijks Bestuur van het CDA en de partijbesturen. Vervolgens heeft het Dagelijks Bestuur de definitieve ontwerp-tekst vastgesteld met het fiat van de partijbesturen van ARP, CHU en KVP zoals deze de partijraden zijn aangeboden. Het raamwerk bestaat uit de overeenkomst tussen partijen zelve (het CDA-fusie-protocol) met als bijlagen de statuten en de belangrijkste reglementen. In deze toelichting komen deze stukken achtereenvolgens ter sprake.

Het CDA-Fusie-Protocol

Zoals gezegd is het CDA-fusie-protocol de overeenkomst tussen ARP, CHU en KVP, die de totstandkoming van het CDA als eenheidspartij en de juridische inrichting daarvan regelt. De overgang van federatieve partij tot eenheidspartij kan op twee wijzen

Toelichting (st. nr. 79/44A)

geschieden: opheffing van ARP, CHU en KVP en de federatie CDA, en oprichting van een geheel nieuwe vereniging (politieke partijen zijn juridisch gezien verenigingen), dan wel ombouw van de bestaande federatieve vereniging tot een eenheidsvereniging, zulks onder opheffing van ARP, CHU en KVP. In de voorgestelde opzet is gekozen voor de tweede methode. Dit heeft als groot voordeel dat het ledenbestand van het CDA kan aanblijven. Nieuwe aanmelding van de huidige leden is niet nodig. Zij waren immers via de oude partij al lid van het CDA. Ook de rechtstreekse leden kunnen gewoon lid blijven. Een nieuwe aanmelding als lid, wél noodzakelijk bij de eerste methode, kan nu achterwege blijven.

Een additioneel voordeel voor de rechtstreekse leden, die formeel geen contractspartij zijn bij de fusie en er derhalve bij de eerste methode in het geheel niet aan te pas zouden komen, is dat bij het volgen van de tweede methode ook het huidige congres waarin thans 140 rechtstreekse leden zitting hebben, de wijziging van de federatiestatuten, welke het gevolg van deze methode is moet goedkeuren.

De gang van zaken wordt als volgt:

De partijen beslissen gelijktijdig tot het aangaan van de fusie door te stemmen over fusie-protocol en bijlagen, onder de opschortende voorwaarde, dat alle drie de partijen hun instemming betuigen en dat ook het CDA-congres hiermede akkoord gaat. Geschiedt dit vervolgens, dan is de fusie een feit en treden de bepalingen van protocol en bijlagen in werking. Tezeldertijd

worden ARP, CHU en KVP opgeheven. Ter vermindering van misverstand zij erop gewezen, dat die partijen niet van de ene dag op de andere van de aardbodem verdwenen zijn. Zij geraken in staat van liquidatie en die liquidatie wordt afgewikkeld volgens de daarvoor geldende regels. Liquidatie betekent kort gezegd, dat de activiteiten zijn gestaakt en de lopende zaken worden afgewikkeld.

Het fusie-protocol zelf bestaat uit vier gedeelten en 7 bijlagen:

1. De Considerans (A t/m N)
Deze bevat in het kort de formule voorgeschiedenis van de fusie, en spreekt voor zichzelf.

2. De invoeringsbepalingen (P1 t/m P9)

Deze regelen de techniek van de overgang van federatie naar eenheidspartij. In een tweetal nog vast te stellen bijlagen (uiterlijk september 1979) wordt de financiële en personele overgang geregeld. Met betrekking tot de financiële overgang van de plaatselijke, gemeentelijke, regionale en provinciale verbanden moet een en ander worden vastgelegd in een door de respectievelijk bevoegde organen van de drie partijen ondertekende overeenkomst. Tenslotte wordt in artikel P9 gewaarborgd dat na de fusie niet opeens andere lijsten worden ingediend, welke gebruik maken van de oude partijnamen. Landelijk is dit overbodig want de Kiesraad onthoudt gedurende dertig jaar na opheffing van een partij zijn goedkeuring aan het bezigen van deze naam, maar voor verkiezingen van andere vertegenwoordigende lichamen is

deze bescherming geen overbodige luxe.

3. Een hoofdstuk R, dat de statuten en reglementen bevat, die bij het aangaan van de fusie van kracht worden, met inachtneming evenwel van.....

4. De overgangsbepalingen (S1 t/m S9)

Met het oog op een zekere mate van continuïteit is bepaald dat de bezetting van de CDA-organen, alsmede van de besturen daarvan en de besturen van de verbanden op de verschillende niveaus vooralsnog dezelfde blijft, terwijl bovendien voor alle vertegenwoordigende lichamen geldt, dat de opvolgings-afspraken, zoals neergelegd in de bijlage bij het fusie-protocol van kracht blijven tot de eerstvolgende verkiezing daarna. In 1978 zijn er bijvoorbeeld gemeenteraadsverkiezingen geweest. Daarbij zijn afspraken gemaakt, dat bij tussentijds aftreden AR, door AR, CHU door CHU, KVP door KVP en CDA door CDA wordt opgevolgd in plaats van de eerstkomende op de lijst. Welnu, ondanks de fusie blijven deze afspraken van kracht tot de volgende verkiezingen in 1982. Daarna zijn zulke afspraken, althans in dit geval voor wat betreft de raadsverkiezingen, uiteraard per definitie onmogelijk. Teneinde na de fusie een ernstige verstoring in de verhoudingen te voorkomen is gekozen voor een College van Bindend Adviseurs, dat in een dergelijke situatie bindende bevoegdheden krijgt. Men had natuurlijk ook scherpe percentages tussen katholieken en protestanten kunnen afspreken, maar los van het probleem hoe dit te regelen tussen ARP en CHU, gaat in het

belang van de integratie de voorkeur uit naar de zachtere methode van ingrijpen, ingeval van een kennelijke verstoring van het evenwicht. Een hoge drempel is opgeworpen met de eis, dat de klacht niet voor ieder miskend kandidaat openstaat, maar slechts kan worden ingediend door ten minste vijf leden van het landelijk partijbestuur.

Een groot probleem vormen de in 1981 te verwachten verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal, terwijl daarnaast in 1980 ook reeds verkiezingen plaatsvinden voor een deel van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Normaliter zou de kandideringsprocedure al op de voet van de nieuwe statuten en reglementen moeten plaatsvinden. De procedure neemt evenwel zoveel tijd in beslag, zelfs vóór de beoogde fusiedatum aanvangend, dat na rijp beraad besloten is voor deze verkiezingen de oude procedure te volgen, ook al omdat niet verwacht mag en kan worden, dat direct na de fusie de nieuwe organisatie al over de gehele linie gestroomlijnd zal zijn. In overgangsbepaling S8 is de status geregeld van de op het moment van de fusie reeds erkende CDA-verbanden binnen de federatie CDA. In principe worden de erkende verbanden als officiële verbanden van de nieuwe partij-organisatie beschouwd. Als laatste overgangsbepaling is opgenomen een bepaling met betrekking tot de ereleden en/of leden van verdienste van de drie partijen, welke voor zichzelf spreekt.

Tot slot zij vermeld, dat het fusie-protocol niet alleen beoogt de nieuwe situatie te regelen, maar ook de continuïteit wenst te waarborgen van datgene wat reeds tot stand is gekomen.

De ondergetekenden:

1. de Anti Revolutionaire Partij, hieronder te noemen: „AR”,
2. de Christelijk-Historische Unie, hieronder te noemen: „CHU”,
3. de Katholieke Volkspartij, hieronder te noemen: „KVP”.

IN AANMERKING NEMENDE:

A. dat de partijbesturen, c.q. het Uniebestuur van AR, CHU en KVP in 1967 met elkaar besprekingen zijn begonnen met als doel te geraken tot een nauwere samenwerking tussen deze Nederlandse christen-democratische partijen;

B. dat deze besprekingen in concreto er toe geleid hebben, dat AR, CHU en KVP voor de Tweede-Kamerverkiezingen in 1971

uitkwamen met een gemeenschappelijk urgentieprogramma, zij het dat de drie onderscheiden Kamerfracties hun zelfstandigheid behielden;

C. dat de drie partijen vervolgens in februari 1972 de zogenaamde „Contactraad” instelden, die tot taak kreeg de mogelijkheden van een verdere politieke en partij-organisatorische samenwerking nader te onderzoeken;

D. dat de Contactraad in juni 1972 een nota uitbracht, getiteld: „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij”, met als ondertitel „Een politieke strategie voor de zeventiger jaren”,

E. dat deze nota in de drie partijen uitvoerig en diepgaand besproken werd, hetgeen – ondanks het ontbreken van een gemeenschappelijk programma voor de vervroegde Tweede-Kamerverkiezingen in 1972 en een verschil in politieke opstelling van de drie partijen jegens het kabinet-Den Uyl – leidde tot het opstellen van een gelijkluidende resolutie, die op 23 juni 1973 door de partijraden van AR en KVP en de Algemene Vergadering van de CHU als de daartoe bevoegde partij-organen werd aanvaard en welke als bijlage 1 aan dit fusie-protocol wordt toegevoegd (de AR-partijraad aanvaardde een amendement op deze resolutie, welke in de bijlage apart is vermeld);

F. dat krachtens vermelde resolutie een pre-federatieve samenwerking tot stand kwam, genaamd Christen Democratisch Appèl (CDA), onder leiding van een voorlopig bestuursorgaan, dat als speciale opdracht kreeg om concrete voorstellen betreffende de vormgeving van het CDA uit te werken;

G. dat het bestuursorgaan voorstelde een federatie in het leven te roepen als groeimodel tot een algemene fusie van AR, CHU en KVP in de partij het CDA;

H. dat op 15 april 1975 de statuten van de federatie door alle bevoegde partij-organen van AR, CHU en KVP zijn aanvaard, waardoor het CDA als federatie tussen de partijen tot stand kwam, geleid door federatieve organen, bekleed met federatieve bevoegdheden;

J. dat tijdens een bijeenkomst van de drie partijen, gehouden te Berg en Dal op 30 en 31 oktober 1975, een verschil van mening bleef bestaan over de vraag of van de vertegenwoordigers van het CDA mocht worden verwacht, dat zij ook persoonlijk het Evangelie voor hun politiek handelen aanvaardden, zij het dat dit meningsverschil geen belemmering vormde voor het uitkomen met één lijst voor de Tweede Kamerverkiezingen in 1977;

K. dat inmiddels de partijraden van AR en KVP en de CH-Unieraad in hun respectieve vergadering van 9 december 1978 zich positief uitspraken over het rapport „relatie geloof en politiek handelen”, opgesteld door een CDA-commissie, welke was ingesteld, nadat de partijen een verschil van mening over het functioneren van de grondslag hadden geconstateerd;

L. dat de bevoegde partij-organen, zijnde de partijraden van AR en KVP en de Unieraad van de CHU, in hun respectieve vergadering van 9 december 1978, uitspraken, dat zij ieder de kern van het rapport „relatie geloof en politiek handelen” voor hun rekening nemen door de aanvaarding van een resolutie met een gelijkluidende tekst, welke als bijlage 2 aan dit fusie-protocol wordt toegevoegd;

M. dat deze juridisch-organisatorische stap politieke inhoud heeft gekregen, doordat de fracties van AR, CHU en KVP in de Tweede Kamer in mei 1976

Ontwerp-regelingen fusie CDA

besloten tot gemeenschappelijke fractievergaderingen, hetgeen er mede toe leidde, dat de AR, CHU en KVP voor de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer op 25 mei 1977 uitkwamen met één lijst, uitmondend in één CDA-fractie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zulks terwijl de drie fracties in de Eerste Kamer met ingang van 20 september 1977 opgingen in één CDA-fractie;

N.

dat de AR, CHU en KVP zich beraden hebben en overeenstemming hebben bereikt met ingang van 1 juni 1980 het federatieve verband door fusie om te vormen tot een partij, onder de vigeur van de navolgende statuten en reglementen, tot stand komend krachtens de hieronder volgende invoeringsbepalingen en tevens geregeerd door de na de statuten en reglementen vermelde overgangsbepalingen.

VERKLAREN TE ZIJN OVEREENGEKOMEN ALS VOLGT:

P. Invoeringsbepalingen

Artikel P.1.

De partijen heffen zich per 1 juni 1980 op teneinde door volledige fusie op te gaan in één partij: het als zodanig omgevormde Christen Democratisch Appèl (CDA). De daartoe benodigde wijziging van de statuten van de federatie CDA behoeft, krachtens artikel 8 daarvan, de goedkeuring van het Congres. Volgens de inleiding van de statuten van de federatie CDA dienen wijzigingen daarvan te worden goedgekeurd door dezelfde organen van AR, CHU en KVP, die deze statuten hebben vastgesteld en die deze goedkeuring zullen verlenen onder de opschortende voorwaarde, dat het Congres van de federatie CDA de statuten ongewijzigd goedkeurt.

Artikel P.2.

De organen, krachtens eigen statuten bevoegd tot opheffing van de partij, mitsgaders aangaan van de fusie zijn: **voor de AR:** de stemhebbende leden van de partijraad en de kiesverenigingen tezamen, handelende op de voet van artikel 32 lid 11 van de statuten van de AR; **voor de CHU:** de Algemene Vergadering, beslissende krachtens artikel 7 van de statuten van de CHU; (N.B.: de Algemene Vergadering van 1979 dient in de statuten een nieuw artikel op te nemen, dat de bevoegdheid tot fusie en opheffing bevat) **voor de KVP:** de partijraad, beslissende krachtens artikel 100a van het Algemeen Reglement van de KVP. (N.B.: de partijraad van 1978 heeft in het Algemeen Reglement een nieuw artikel opgenomen, dat de bevoegdheid tot fusie en opheffing bevat).

Door de unanieme aanvaarding van het fusieprotocol besluiten deze organen tot opheffing der afzonderlijke partijen en door middel van fusie op te gaan in het CDA.

Artikel P.3.

Aangezien ingevolge artikel 5 van de statuten van de federatie CDA de leden van AR, CHU en KVP reeds - naast de rechtstreekse leden - lid zijn van het CDA, is er, behoudens ten opzichte van die leden van de CHU die gebruik hebben gemaakt van de hun bij artikel 1 lid 2 van de Unie-statuten geboden mogelijkheid om afstand te doen van het automatische lidmaatschap van het CDA, geen afzonderlijke wilsverklaring vereist om als lid toe te treden tot het CDA. Na de fusiedatum gelden voor beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend de desbetreffende

bepalingen van de statuten van het CDA.

Artikel P.4.

Met ingang van de fusiedatum brengen AR, CHU en KVP de rechten en verplichtingen van henzelf en van met haar gelieerde organisaties in als vermeld in bijlage 3 van dit fusie-protocol. (N.B.: Omtrent de inhoud van de hier bedoelde bijlage dient uiterlijk in september 1979 overeenstemming te zijn tussen de bevoegde organen van AR, CHU en KVP)

Artikel P.5.

Met ingang van de fusiedatum worden de partijorganen, met uitzondering van statencentrales c.q. statenkringen van AR, CHU en KVP op provinciaal, regionaal, gemeentelijk en plaatselijk niveau geacht te zamen een overeenkomstig verband van de partij het CDA te vormen, respectievelijk aangeduid als provinciale afdeling, kamerkring, gemeentelijke afdeling, wijk- of dorpsafdeling en/of bijzondere afdeling. Zij brengen ieder hun rechten en verplichtingen in, welke vermeld worden in een door de voorzitters en secretarissen van de respectieve bevoegde organen van AR, CHU en KVP ondertekende overeenkomst. Uit de overeenkomst moet eveneens blijken, dat de binnen het werkgebied, van het nieuw gevormde of nog te vormen CDA-partijverband, wonende leden, afkomstig uit de verschillende componenten van het CDA, daarin genoegzaam zijn gerepresenteerd. Een afschrift van deze overeenkomst wordt vóór de fusiedatum toegezonden aan elk van de partijbesturen van AR en KVP en aan het CH-Uniebestuur. Met ingang van de fusiedatum wordt deze overeenkomst gevoegd bij de officiële erkenningsstukken van het nieuw gevormde of nog te vormen CDA-partijverband.

(N.B.: Omtrent de inhoud van elke overeenkomst dient, met name ten aanzien van kamerkringen en provinciale afdelingen, in het voorjaar van 1979 volledige duidelijkheid te bestaan!)

Artikel P.6.

Met ingang van de fusiedatum worden statencentrales, casu quo statenkringen van AR, CHU en/of KVP geacht te zijn ontbonden. Bestaande statenkringverbanden binnen de federatie CDA, worden eveneens geacht met ingang van de fusiedatum te zijn ontbonden, tenzij de kamerkring, casu quo de provinciale afdeling, waaronder zij statutair ressorteren, de instelling van een desbetreffend federatief statenkringverband wil handhaven als regionaal verband, overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 42 en/of 48 van de statuten en de artikelen 23 en 27 van het huishoudelijk reglement van de partij het CDA. Voor het handhaven van de instelling van een dergelijk regionaal verband is vóór de fusiedatum de instemming vereist van het landelijk Dagelijks Bestuur van de federatie CDA.

Artikel P.7.

Met betrekking tot wijk- of dorpskiesverenigingen, casu quo wijk- of dorpsafdelingen van AR, CHU en/of KVP en bestaande wijkverbanden binnen de federatie CDA, is artikel P.6. van dit fusie-protocol van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat in plaats van kamerkring en/of provinciale afdeling gelezen moet worden gemeentelijke afdeling.

Artikel P.8.

Het personeel van AR, CHU en KVP en de federatie CDA kan desgewenst in dienst treden, casu quo blijven, van het CDA op de arbeidsvoorwaarden en in de functies als vermeld in bijlage 4 van dit fusie-protocol. (N.B.: Omtrent de inhoud van de hier bedoelde bijlage dient uiterlijk in september 1979 overeenstemming te

zijn tussen de bevoegde organen van AR, CHU en KVP).

Artikel P.9.

Het dagelijks bestuur van het CDA wordt met ingang van de fusiedatum gemachtigd, ter bescherming van het exclusief gebruik van de namen en/of aanduidingen van AR, CHU, KVP en/of CDA, telkens wanneer zulks noodzakelijk blijkt te zijn, voormelde namen en/of aanduidingen van AR, CHU, KVP en/of CDA te doen registreren.

R. Het CDA wordt geregeerd door de navolgende statuten en reglementen:

- de statuten (zie bijlage 79/30).
  - het huishoudelijk reglement (zie bijlage 79/43).
  - het reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (zie bijlage 79/37).
  - het reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van het Europees parlement (zie bijlage 79/248).
  - het reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal (zie bijlage 79/36).
  - het reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Provinciale Staten (zie bijlage 79/250).
  - het reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Gemeenteraad (zie bijlage 79/38).
  - het reglement voor de vaststelling van programs (zie bijlage 79/39).
  - de standaard-reglementen voor CDA-verbanden (zie bijlagen 79/40 + 79/41 + 79/42).
- Overige gelijksoortige reglementen als hierboven opgesomd, en bij statuten van de partij het CDA vereist, worden voorafgaande aan de fusiedatum naar analogie geregeld en vastgelegd. (N.B.: de ontwerp-tekst van de hier bedoelde analoge reglementen dient uiterlijk in september 1979 gereed te zijn).

S. Overgangsbepalingen

Artikel S.1.

De voorzitter, de beide ondervoorzitters, de leden van het Dagelijks Bestuur, van het Algemeen Bestuur in enkelvoudige samenstelling en van het Congres van het CDA, die met ingang van de fusiedatum als zodanig zitting hebben, worden per die datum geacht rechtsgeldig benoemd, respectievelijk verkozen te zijn voor de eerste zittingsperiode. De statutaire termijnen beginnen vanaf die datum te lopen. Gedurende de eerste zittingsperiode vindt bij tussentijds aftreden en/of bij ontstaan van een vacature de plaatsvervangende plaats vanuit de door de respectieve partijen en door de rechtstreekse leden van de federatie CDA, voorafgaande aan de fusiedatum, aangewezen plaatsvervangers; een totaal overzicht daarvan is als bijlage 5 aan dit fusie-protocol toegevoegd. Bij uitputting van de lijst van plaatsvervangers vinden de statutair vastgestelde regels toepassing.

Artikel S.2.

De voorzitter, de leden van het dagelijks bestuur en van het bestuur van de verbanden van het CDA op provinciaal, regionaal, gemeentelijk en plaatselijk niveau, die met ingang van de fusiedatum als zodanig zitting hebben, worden per die datum geacht rechtsgeldig benoemd, respectievelijk verkozen te zijn voor de eerste zittingsperiode. De statutaire termijnen beginnen vanaf die datum te lopen. Een totaal overzicht daarvan wordt, voorafgaande aan de fusiedatum, als

bijlage bij de overeenkomst, als bedoeld in artikel P.5. van dit fusieprotocol, gevoegd. Bij tussentijds aftreden en/of bij ontstaan van een vacature gedurende de eerste zittingsperiode vinden de statutair vastgestelde regels toepassing.

Artikel S.3.

Met ingang van de fusiedatum is de samenstelling van de partijraad van de partij het CDA als vermeld in bijlage 6 van dit fusieprotocol. Als verdeelsleutel over de respectieve partijen en de rechtstreekse leden van de federatie CDA geldt de sleutel voor de samenstelling van het Congres, zoals deze op de fusiedatum van toepassing is. Gedurende de eerste zittingsperiode vindt bij tussentijds aftreden en/of bij ontstaan van een vacature de plaatsvervangende plaats vanuit de door de respectieve partijen en door de rechtstreekse leden van de federatie CDA, voorafgaande aan de fusiedatum, aangewezen plaatsvervangers; een totaal-overzicht daarvan is in genoemde bijlage 6 vermeld. Bij uitputting van de lijst van plaatsvervangers vinden de statutair vastgestelde regels toepassing.

Artikel S.4.

Alle opvolgingsafspraken, getroffen vóór de fusiedatum met betrekking tot vertegenwoordigende lichamen, blijven ook na die datum voor de volle termijn, waarop die afspraken betrekking hebben, gehandhaafd. De geldende termijnen m.b.t. elk van de vertegenwoordigende lichamen zijn vermeld in bijlage 7 van dit fusie-protocol.

Artikel S.5.

- Er komt een College van Bindend Adviseurs, bevoegd om een bindende uitspraak te doen op klachte van tenminste vijf leden van het partijbestuur, dat bij de opstelling van een kandidatenlijst voor een vertegenwoordigend lichaam casu quo de kandidaatstelling voor een partij-orgaan, in redelijkheid geen recht is gedaan aan de opbouw van het CDA uit de verschillende componenten.
- Vóór de fusiedatum wijst elk der partijen, alsmede de delegatie van rechtstreekse leden in het Congres, tien personen aan als haar bindend adviseurs, respectievelijk op de lijsten B, C, D en E. Na de fusiedatum worden voorkomende vacatures op die lijst vervuld door coöptatie van de leden van de desbetreffende lijsten.
- Het Dagelijks Bestuur van het CDA benoemt tien onafhankelijke voorzitters op lijst A, alsmede de voorzitter van het College van Bindend Adviseurs.
- Op een klacht wordt uitspraak gedaan door een Kamer van vijf personen, één van elke lijst, welke Kamer telkens wordt samengesteld door de voorzitter van het College van Bindend Adviseurs.
- De secretaris van het CDA of zijn plaatsvervanger treedt op als secretaris en als adviserend lid.
- Tijdig vóór de fusiedatum stellen de bevoegde partij-organen van AR, CHU en KVP een reglement voor het College van Bindend Adviseurs vast.

Artikel S.6.

Voor de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in 1981, of zoveel eerder als noodzakelijk mocht blijken te zijn, geldt de volgende zetelverdeling over de AR, CHU, KVP en rechtstreekse leden: (N.B.: deze zetelverdeling moet uiterlijk in oktober 1979 tussen de partijbesturen van AR en KVP en het CH-Uniebestuur zijn overeengekomen. De najaars-partijraden van 1979 dienen met deze zetelverdeling akkoord te gaan, waarna de AR-kiesverenigingen, als zijnde de bevoegde organen van de AR, de overeengekomen zetelverdeling kunnen betrekken bij hun definitieve oordeelsvorming aangaande de fusie). De kandidaten worden aangewezen volgens de eigen procedures geldende

voor iedere afzonderlijke partij. Met betrekking tot de rechtstreekse leden geldt de volgende procedure: het Dagelijks Bestuur van de federatie CDA stelt een groslijst op en maakt een voordracht voor de volgorde. De rechtstreekse leden van het Congres stellen vervolgens de definitieve volgorde vast.

Artikel S.7.

Voor de verkiezingen van de helft van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal in 1980, of indien verkiezingen van alle leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal uiterlijk in 1981 noodzakelijk mocht blijken te zijn, geldt de volgende zetelverdeling(en) over de AR, CHU, KVP en rechtstreekse leden: (N.B.: Deze zetelverdeling(en) moet(en) uiterlijk in oktober 1979 tussen de partijbesturen van AR en KVP en het CH-Uniebestuur zijn overeengekomen. De najaarspartijraden van 1979 dienen met deze zetelverdeling(en) akkoord te gaan). De kandidaten worden aangewezen volgens de eigen procedures geldende voor iedere afzonderlijke partij. Met betrekking tot de rechtstreekse leden geldt de volgende procedure: het Dagelijks Bestuur van de federatie CDA stelt een groslijst op en maakt een voordracht voor de volgorde. De rechtstreekse leden van het Algemeen Bestuur in verbubbelde samenstelling stellen vervolgens de definitieve volgorde vast.

Artikel S.8.

De op het moment van de fusie bestaande erkende CDA-verbanden behouden die status ook na de fusie. Vanaf de fusiedatum geldt voor ieder verband het desbetreffende standaard-reglement. Indien een erkend verband binnen zes maanden na de fusiedatum geen wijzigingsvoorstellen indient, wordt het standaard-reglement definitief vastgesteld voor dat verband. In gemeenten waar op het moment van de fusie geen erkende CDA-verbanden bestaan, worden de in die gemeenten woonachtige leden van het CDA, mits tenminste tien in getal, geacht een CDA-verband in oprichting te vormen; voor dit verband in oprichting geldt eveneens het standaard-reglement. De besturen van de tot de fusiedatum in de desbetreffende gemeenten bestaande gemeentelijke organisaties van de drie partijen zijn er voor verantwoordelijk, dat binnen zes maanden na de fusiedatum een nieuw bestuur van het verband in oprichting wordt gekozen, volgens de procedure vermeld in het standaard-reglement. Bestonden er tot de fusiedatum geen gemeentelijke organisaties van de drie partijen in een bepaalde gemeente, dan wordt de zojuist genoemde verantwoordelijkheid overgenomen door het bestuur van de betreffende kamerkring. Het nieuw gekozen bestuur van het CDA-verband in oprichting draagt zorg, dat de aanvraag om erkenning vanwege het partijbestuur van het CDA binnen zes maanden na de fusiedatum wordt aangevraagd, conform de daarvoor geldende procedure, als vastgelegd in de statuten en reglementen van de partij het CDA.

Artikel S.9.

Leden van het CDA, die vóór de fusiedatum zijn geïnstalleerd als erlid of lid van verdienste van één van de partijen AR, CHU en/of KVP, zijn, met ingang van de fusiedatum en zolang hun lidmaatschap van de partij het CDA voortduurt, adviserend lid van de partijraad.

T. Slotbepaling

De federatie CDA verklaart door mede-ondertekening van dit fusie-protocol in te stemmen met de daarin tussen AR, CHU en KVP overeengekomen omzetting van de federatie CDA tot één partij, geheten het CDA, en de daaruit voor haar voortvloeiende rechten en verplichtingen op zich te nemen.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Ontwerp-statuten CDA (st. nr. 79/30)

Statuten behoren bij de belangrijkste documenten van een politieke partij. Op basis van de overigens veelal dorre teksten ervan moet een partij goed leven en werken op een zo democratisch mogelijke wijze.

Hoewel de bepalingen van de statuten zo beknopt en eenvoudig mogelijk zijn geformuleerd en verdere uitwerking heeft plaats gevonden in een daarbij behorend huishoudelijk reglement, is een toelichting op diverse onderdelen ter verduidelijking van betekenis. Bij de statutaire bepalingen moeten tevens de parallel lopende bepalingen in het huishoudelijk reglement in het oog gehouden worden.

Hoofdstuk I:

Partij

De grondslag van het CDA is ondubbelzinnig vastgelegd: de Heilige Schrift. Verder commentaar is overbodig.

In dit kader kan overigens onder meer verwezen worden naar de aanbevelingen bij het rapport „Grondslag en politiek handelen”.

Hoofdstuk II:

Lidmaatschap

De leeftijdsgrens voor het lidmaatschap is verlaagd tot veertien jaar. Iedere leeftijdsgrens is betrekkelijk willekeurig, maar wij menen toch met veertien jaar een leeftijdsgroep te ontvangen, die al ontvankelijk kan zijn voor het gebeuren in de samenleving en dus in de politiek. De steeds meer blijvende toegenomen belangstelling van jongeren, ook bijvoorbeeld op scholen e.d., doet ons hopen en verwachten, dat ook een politieke partijformatie als de onze daar een vruchtbare bodem kan aantreffen. Het is dan ook goed een statutaire deur open te zetten.

Hoofdstuk III:

Partijorganisatie

Gestreefd is naar een moderne democratische partijopbouw, welke o.a. recht doet aan het beginsel van decentralisatie en tevens een werkbare landelijke leiding waarborgt. De hoofdlijn in de partijorganisatie wordt gevormd door de gemeentelijke afdelingen, de kamerkringen en de landelijke organen.

Daarnaast worden (desgewenst) plaatselijke (in wijken en dorpen), regionale en provinciale verbanden ingesteld.

Door deze spreiding krijgen de leden alle kans te participeren in het partijwerk en uiteindelijk de landelijke lijn met elkaar uit te stippelen. Via de gemeentelijke afdelingen en kamerkringen bepalen zij wie in landelijke organen zitting zullen hebben.

Hetzelfde geldt voor eventuele regionale verbanden en voor bijzondere afdelingen.

Verspreiden komen tot stand krachtens erkenning door het partijbestuur. De erkenningsregeling houdt in, dat het partijbestuur nagaat of het gereguleerde, het werk en de taak ook werkelijk plaatsvindt. Het mag

niet gaan om wassen-neuzen. De erkenning betekent dus minder een formeel ja of nee zeggen dan wel een bezien of het goed gaat.

Verbanden zijn:
gemeentelijke afdeling
wijk- of dorpsafdeling
kamerkring
provinciale afdeling
bijzondere afdeling
(zo nodig en gewenst kan een regionale of statenkring worden gevormd)

Organen zijn:
congres
partijraad
partijbestuur
dagelijks bestuur
presidium

Bijzondere organen zijn:
Kader- en Vormingscommissie
Commissie Buitenland
Financiële Commissie
Commissie van Beroep

Bijzondere organisaties zijn:
wetenschappelijk instituut
Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders
jongerenorganisatie
vrouwenberaad

De landelijke organen zijn wat betreft samenstelling en bevoegdheden zorgvuldig gewogen.

Het belangrijkste orgaan is ongetwijfeld de partijraad, die ongeveer 425 leden zal tellen. De samenstelling komt voornamelijk vanuit de kamerkringen. De belangrijkste bevoegdheden zijn in dit orgaan geconcentreerd.

Toch is de partijraad niet het hoogste orgaan. Dat is het congres, dat ongeveer 1600 leden zal tellen. Dit orgaan is evenwel te groot om zo regelmatig bijeen te komen als de partijraad.

Het congres komt daarom als regel eenmaal per twee jaar bijeen, de partijraad daarentegen ten minste tweemaal per jaar, zoals in de parallel lopende bepalingen in het huishoudelijk reglement is voorzien. Deze opzet bevordert een werkbare handel. Daarom heeft de partijraad een groter aantal bevoegdheden. Maar aan het congres zijn wel de belangrijkste bevoegdheden toevertrouwd. Afgezien van zijn formele taken en bevoegdheden zal het congres ook fungeren als de belangrijkste ontmoetingsplaats van de afgevaardigden uit het gehele land, vanuit de gemeentelijke afdelingen en via de partijraad.

Aan het congres zal ook door de partijraad verantwoording worden afgelegd. In principe wordt uitgegaan van een gemandateerde stemming door de afgevaardigden van de gemeentelijke afdelingen, gelet op de (voorlopige) standpuntbepaling in de gemeentelijke afdeling over zaken waarover vooraf gesproken kan worden. Rekening houdend met het gevoelen van de gemeentelijke afdeling kan de afgevaardigde gehoord de discussies op het congres de stembepaling in heroverweging nemen, overigens uiteraard eveneens met de plicht terzake verantwoording af te leggen aan de ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling.

Voor de hanteerbaarheid van de leiding van de partij treden als achtereenvolgende (uitvoerings) organen op het partijbestuur (ongeveer

zestig leden), het dagelijks bestuur (ongeveer vijftien leden) en het presidium (vijf leden).

Om de democratische cirkel te sluiten worden de voorzitter en de beide ondervoorzitters schriftelijk gekozen door de gemeentelijke afdelingen en de stemhebbende leden van de partijraad te zamen. Door deze opzet krijgt bij deze verkiezing elk lid via de ledenvergadering van elke gemeentelijke afdeling een zo maximaal mogelijke invloed. Naast deze zorgvuldig uitgewogen partijorganen kent het CDA ook bijzondere organen en bijzondere organisaties. Hoewel deze termen bijna gelijklopend zijn gaat het om twee groepen totaal verschillende instellingen, welke overigens in elk van beide groepen ook onderling geheel eigen karakteristieken kennen. Toch is deze indeling in twee groepen van betekenis in verband met o.a. de statutaire regeling van de dwarsverbindingen.

De bijzondere organen maken deel uit van de partij via een directe band. De bijzondere organisaties daarentegen zijn via een indirecte band met de partij verbonden instellingen. Van het verschil tussen bijzondere organen en bijzondere organisaties blijkt ook in de andersoortige statutaire bepalingen in resp. de artikelen 76/78 en de artikelen 99/100.

Het is juist vanwege haar verbondenheid met de partij, die het ook ten aanzien van de bijzondere organisaties nodig maakt zekere statutaire voorzieningen te treffen. Hiervoor wezen wij ook al op de regeling van de dwarsverbindingen. Een verduidelijking kan wellicht nog gewenst zijn. Zo is het wetenschappelijk instituut gerangschikt in het kader van de bijzondere organisaties. Ten opzichte van de andere drie in deze groep – die uiteraard ook weer onderling verschillen – heeft het

wetenschappelijk instituut uiteraard zijn geheel eigen karakteristiek. Over het wetenschappelijk instituut informeren ons de statuten van dat instituut en het huishoudelijk reglement van dat instituut. De daarin opgenomen bepalingen en de betreffende bepalingen in de statuten van de partij sluiten op elkaar aan. Het wetenschappelijk instituut verricht zijn taak in een grote mate van zelfstandigheid en niet in een positie van hiërarchische onderschikking. De verbondenheid van het instituut met de partij verhindert o.a. – uiteraard – niet, dat het ook een kritische instantie kan zijn. Tenslotte regelt het hoofdstuk partijorganisatie het partijsecretariaat. Het partijbureau heeft als professionele drijfveer van de partij een dienende taak, die juridisch tot uiting komt doordat de benoemde secretaris adviserend lid is van alle partijorganen.

Rest nog een kanttekening te maken bij het in dit hoofdstuk opgenomen artikel 25. De daar bedoelde bijzondere omstandigheden staan geen afwijking toe van het onder de naam CDA deelnemen aan de verkiezingen, maar slechts het niet-deelnemen aan de verkiezingen vanwege een niet-kunnen-deelnemen.

Toelichting (st. nr. 79/30A)

Hoofdstuk IV:

Verkiezingen

Zeer belangrijk voor iedere partij zijn de activiteiten betreffende de verkiezingen op alle niveaus. Verkiesbaar voor alle vertegenwoordigende lichamen zijn alle leden van het CDA, die voldoen aan de wettelijke eisen en bereid zijn schriftelijk te verklaren dat zij instemmen met het program van uitgangspunten en het verkiezingsprogram, met recht van gravamen. Dit laatste betreft een voorbehoud ten aanzien van een of meer programpunten, dat een kandidaat kenbaar kan maken. Het betreffende bestuur beslist of bezwaren al dan niet een belemmering vormen om de betrokkene op de in te dienen kandidatenlijst te plaatsen. Van groot belang is ook de verhouding tussen vertegenwoordiger en partij als vastgelegd in o.a. de artikelen 134 en 144. De vertegenwoordiger behoudt zijn eigen verantwoordelijkheid als gekozen, maar wordt geacht bij het verrichten van zijn taak rekening te houden met uitspraken en verklaringen van de bevoegde partijorganen. Met andere woorden, de partij mag de vertegenwoordiger aanspreken op zijn verrichtingen in het vertegenwoordigende lichaam waarin hij verkozen is. Tenslotte krijgt de vertegenwoordiger de plicht opgelegd om regelmatig contact met de partij te onderhouden. Hij komt na zijn verkiezing niet in een vacuum terecht, maar blijft juist in verbinding met de partij die hem gekandideerd heeft, zoals ook omgekeerd de partij verbinding met hem op prijs zal stellen.

Hoofdstuk V:

Huishoudelijk reglement en andere reglementen

De statuten bevatten vanzelfsprekend de belangrijkste bepalingen terzake van het CDA, maar deze worden verder uitgewerkt in tal van reglementen. Zeer belangrijk is daarbij het huishoudelijk reglement, dat daarom via een stringente procedure langs de gemeentelijke afdelingen door het congres wordt gewijzigd en vastgesteld. De overige reglementen worden gewijzigd en vastgesteld door de partijraad. Deze reglementen vloeien overigens direct voort uit de statuten en het huishoudelijk reglement en mogen daarmee op geen enkele wijze in strijd zijn.

Hoofdstuk VI:

Algemene bepalingen

In dit hoofdstuk zijn nog enige belangrijke – algemeen geldende – zaken geregeld. In de eerste plaats stemrecht, stemming en besluitvorming. Verder is voorzien een algemeen geldende zittingsperiode van vier jaren met slechts eenmaal de mogelijkheid van herverkiezing. Dit betekent, dat er in principe een zittingsperiode is van tweemaal vier jaar. De doorstroming is met name ook voor een politieke partij van wezenlijk belang.

Ten aanzien van de artikelen 176 en 177 wordt nog opgemerkt, dat de regeling terzake van de periodieke aftreding uiteraard alleen geldt voor de gekozenen, niet voor de benoemden. Vervolgens is er een bepaling opgenomen betreffende het principe van de vervanging. In dit hoofdstuk zijn vervolgens de bepalingen opgenomen inzake incompatibiliteiten en cumulatie van functies.

De statuten sluiten aan bij recente maatschappelijke ontwikkelingen door uit te gaan van drie belangrijke uitgangspunten:

1. Spreiding van macht. Men mag slechts lid zijn van één vertegenwoordigend lichaam.
2. Zuiverheid van verhoudingen tussen bestuur en vertegenwoordigend lichaam op hetzelfde territoriale niveau. Men kan niet tegelijkertijd bestuurslid zijn en lid van het daarmede corresponderende vertegenwoordigende lichaam.

Kanttekening

Er is een ontheffingsmogelijkheid voor de onverenigbaarheden in de statuten opgenomen.

Hierbij is met name gedacht aan de mogelijkheid, dat de voorzitter van het CDA tevens lid kan zijn van een van de Kamers der Staten-Generaal. Maar ook in situaties, waarin een gebrek aan beschikbare krachten zou leiden tot onaanvaardbare bestuurlijke situaties zijn op zeer beperkte schaal ontheffingen denkbaar.

3. Beteugeling van cumulatie van functies en openbaarmaking daarvan. Afgezien van de precies aan te geven publieke functies waarvan combinatie ongewenst is, dient het partijbestuur te kunnen ingrijpen bij ongewenste cumulatie van functies.

Het partijbestuur delegeert deze bevoegdheid, met behoud van zijn uiteindelijke verantwoordelijkheid, aan een speciaal daarvoor benoemde toetsingscommissie. Dat is een vaste commissie, zoals bedoeld in artikel 71 onder I met door het partijbestuur vastgestelde richtlijnen.

Bij het voorgaande moeten nog drie opmerkingen worden gemaakt. In de eerste plaats treedt de onverenigbaarheid pas in werking bij de aanvaarding van een functie; niet bij de kandidering daarvoor.

Zo kan bijvoorbeeld een burgemeester, die door de partij naar voren wordt geschoven als kandidaat-gedeputeerde, zeker de kandidatuur voor de Provinciale Staten aanvaarden. Wordt hij inderdaad als gedeputeerde gekozen, dan neemt hij zijn ontslag als burgemeester. Wordt hij niet gekozen, dan moet hij zich direct terugtrekken als lid van de Provinciale Staten. In de tweede plaats leidt niet-navolging van de betreffende bepalingen tot roeyment. Tenslotte moet aan de hand van de praktijk worden bezien of te eniger tijd instelling van toetsingscommissies op regionaal en/of plaatselijk niveau wenselijk zou zijn.

Aan het einde van dit laatste hoofdstuk volgen dan nog de bekende routine-bepalingen over ontbinding en vereffening, wijziging en aanvulling van de statuten en de regeling van de bevoegdheid in die gevallen waarin statutair noch reglementair is voorzien.

Statuten van het Christen Democratisch Appèl

De vereniging het Christen Democratisch Appèl – hierna te noemen: „CDA” – is opgericht op..... en wordt in al haar geledingen beheerst door de volgende statuten, welke zijn vastgesteld op.....

Hoofdstuk I: PARTIJ

A. Naam en zetel

Artikel 1:
Het Christen Democratisch Appèl is een politieke partij en heeft zijn zetel te 's-Gravenhage.

B. Grondslag

Artikel 2:
Het CDA aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politieke handelen.

C. Doel

Artikel 3:
Het CDA streeft naar een maatschappij waarin de bijbelse

gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend; het legt zijn politieke overtuiging vast in een Program van Uitgangspunten en zijn concrete doeleinden in een actieprogramma, waarmee het zich uitdrukkelijk richt tot de gehele Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of

maatschappelijke groepering.

Artikel 4:
Het CDA wil op basis van de in artikel 2 genoemde grondslag haar doel bereiken door het bevorderen van de bezinning op, alsmede de verdieping, vernieuwing en verbreiding van de christen-democratische gedachte met alle middelen, welke hem ten dienste staan.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Hoofdstuk II: LIDMAATSCHAP

A. Leden

Artikel 5: Lid van het CDA kan zijn iedere Nederlander, die de leeftijd van veertien jaar heeft bereikt en die instemt met grondslag en doel.

Artikel 6: De aanmelding voor het lidmaatschap vindt plaats rechtstreeks bij het partijsecretariaat te 's-Gravenhage of via de gemeentelijke afdeling. Het partijsecretariaat geeft van elke inschrijving van een lid kennis aan de betreffende gemeentelijke afdeling en, indien aanwezig, aan de betreffende wijk- of dorpsafdeling.

Artikel 7: Gedurende een periode van acht weken na de inschrijving heeft een lid geen stemrecht en kan het niet voor bestuurlijke en vertegenwoordigende functies worden gekandideerd.

Artikel 8: Ieder lid verplicht zich tot betaling van een jaarlijks door de partijraad vast te stellen contributie overeenkomstig zijn financiële draagkracht.

B. Leden buitenland

Artikel 9: De in het buitenland woonachtige leden ressorteren onder de kamerkring 's-Gravenhage. Van hun contributiebedrag draagt het partijbestuur een deel af aan dit verband.

Artikel 10: De in artikel 9 bedoelde leden zijn bevoegd voorstellen en amendementen, ter behandeling door de partijraad en het congres, in te dienen bij de kamerkring 's-Gravenhage en deze in de vergadering van de kamerkring te verdedigen.

C. Beëindiging lidmaatschap

Artikel 11: Het lidmaatschap van CDA eindigt door:
a. overlijden; b. opzegging;
c. vervallenverklaring vanwege het partijbestuur wegens het niet-voldoen aan de aan het lidmaatschap verbonden financiële verplichtingen;
d. roeyement.

Artikel 12: Opzegging van het lidmaatschap moet schriftelijk plaatsvinden, hetzij rechtstreeks bij het partijsecretariaat te 's-Gravenhage, dan wel via de gemeentelijke afdeling. De opzegging dient vóór 1 november van het lopende contributiejaar bij het partijsecretariaat te zijn gemeld. Opzegging ontslaat niet van de verplichting tot contributiebetaling over dat jaar. Opzeggingstermijnen worden geregeld bij huishoudelijk reglement.

Artikel 13: Samenstelling, organisatie en werkwijze, alsmede taak en bevoegdheden van een gemeentelijke afdeling worden geregeld in, overeenkomstig het bepaalde in artikel 17 van deze statuten vast te stellen reglementen.

Artikel 14: Tegen het besluit van het partijbestuur tot vervallenverklaring van het lidmaatschap en/of tot roeyement staat beroep open bij de Commissie van Beroep.

Hoofdstuk III: PARTIJORGANISATIE

Artikel 15: Het CDA kent binnen zijn partijorganisatie op plaatselijk, gemeentelijk, regionaal en provinciaal niveau verbanden; op landelijk niveau achtereenvolgens organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties.

A. Verbanden

Artikel 16: Verbanden van het CDA zijn: de gemeentelijke afdeling, de wijk- of dorpsafdeling, de kamerkring, de provinciale afdeling, de bijzondere afdeling. Een verband komt tot stand krachtens erkenning door het partijbestuur.

Artikel 17: Samenstelling, organisatie en werkwijze alsmede taak en bevoegdheden van de verbanden worden geregeld in door de partijraad vast te stellen reglementen, welke geen bepalingen mogen bevatten strijdig met de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA. Het dagelijks bestuur kan afwijking van deze reglementen toestaan.

Artikel 18: Een verband kan de bevoegdheden, welke krachtens deze statuten en/of krachtens enig ander reglement binnen partijverband zijn toegekend, alleen uitoefenen, wanneer aan de financiële verplichtingen tegenover het partijbestuur over het voorafgaande boekjaar is voldaan.

Artikel 19: Het partijbestuur heeft de bevoegdheid een verband, ter zake van overtreding van deze statuten en/of van enig ander reglement binnen partijverband en/of besluiten van de partijorganen, dan wel omdat de partij op onredelijke wijze wordt benadeeld, van haar rechten vervallen te verklaren. Van de beslissing van het partijbestuur staat beroep open bij de Commissie van Beroep.

A.1.: GEMEENTELIJKE AFDELING

Artikel 20: Alle leden van het CDA, woonachtig binnen de grenzen van een gemeente, vormen een gemeentelijke afdeling. Een afdeling dient ten minste tien leden te tellen.

Artikel 21: Het partijbestuur wijst, in overleg met de betreffende kamerkring, aan tot welk werkgebied van een nabij gevestigde afdeling een gemeente behoort, waar niet of niet meer een afdeling bestaat. De in die gemeente woonachtige leden hebben voor de behandeling van landelijke en provinciale en/of regionale aangelegenheden, toegang tot de vergaderingen van die aangewezen afdeling. Deze leden hebben in die vergaderingen met betrekking tot landelijke en provinciale en/of regionale aangelegenheden dezelfde rechten als tot die afdeling behorende leden.

Artikel 22: Binnen een zelfde werkgebied kan slechts één gemeentelijke afdeling werkzaam zijn.

Artikel 23: Met instemming van het partijbestuur kunnen binnen het werkgebied wijk- of dorpsafdelingen worden ingesteld. Indien binnen een gemeente een wijk- of dorpsafdeling tot stand is gekomen, zijn de bepalingen genoemd in de artikelen 29 tot en met 33 van deze statuten van toepassing.

Artikel 24: Samenstelling, organisatie en werkwijze, alsmede taak en bevoegdheden van een gemeentelijke afdeling worden geregeld in, overeenkomstig het bepaalde in artikel 17 van deze statuten vast te stellen reglementen.

A.1.1.: Kandidaatstelling voor de gemeenteraad

Artikel 25: Iedere gemeentelijke afdeling is – behoudens bijzondere omstandigheden, zulks ter beoordeling van het partijbestuur – verplicht aan de raadsverkiezingen binnen haar werkgebied deel te nemen met een CDA-kandidatenlijst.

Artikel 26: In afwijking van het bepaalde in artikel 25 van deze statuten, kan de gemeentelijke afdeling, met instemming van het partijbestuur en nadat het bestuur van de betrokken kamerkring is geraadpleegd, te zamen met één of meer andere politieke groeperingen binnen haar werkgebied met een kandidatenlijst aan de verkiezingen voor leden van de gemeenteraad deelnemen.

Artikel 27: Het bestuur van de gemeentelijke afdeling heeft de leiding bij de voorbereiding en de organisatie van de verkiezing van leden van de gemeenteraad.

Artikel 28: De kandidaatstellingsprocedure wordt geregeld in het reglement voor de voorbereiding der kandidaatstelling voor verkiezing van leden van de gemeenteraad als bijlage 1 bij deze statuten gevoegd.

A.2.: GEMEENTELIJKE AFDELING MET WIJK- OF DORPSAFDELING

Artikel 29: Overeenkomstig artikel 23 van deze statuten kunnen binnen het werkgebied van een gemeentelijke afdeling één of meer wijk- of dorpsafdelingen worden ingesteld.

Artikel 30: Alle leden van het CDA, woonachtig binnen de grenzen van een nader aan te duiden werkgebied, vormen een wijk- of dorpsafdeling. Een wijk- of dorpsafdeling dient tenminste tien leden te tellen.

Artikel 31: Binnen eenzelfde werkgebied kan slechts één wijk- of dorpsafdeling werkzaam zijn.

Artikel 32: Indien twee of meer wijk- of dorpsafdelingen binnen één gemeente tot stand zijn gekomen, vormen zij, in afwijking van het bepaalde in artikel 20 van deze statuten, de gemeentelijke afdeling.

Artikel 33: Samenstelling, organisatie en werkwijze, alsmede taak en bevoegdheden van een wijk- of dorpsafdeling en een door meer van deze afdelingen gevormde gemeentelijke afdeling worden geregeld in, overeenkomstig het bepaalde in artikel 17 van deze statuten vast te stellen, reglementen.

A.3.: KAMERKRING

Artikel 34: De afdelingen, gevestigd binnen de grenzen van een Kamerkiekring, vormen te zamen een kamerkring.

Artikel 35: Binnen een zelfde werkgebied kan slechts één kamerkring werkzaam zijn.

Artikel 36: De vergaderingen van de kamerkring zijn toegankelijk voor alle leden binnen haar ressort.

Artikel 37: De gemeentelijke afdelingen wijzen naar rato van hun ledentallen afgevaardigden aan, die stemrecht hebben in de vergaderingen van de kamerkring. In die gevallen, waarin een gemeentelijke afdeling wordt gevormd door twee of meer wijk- of dorpsafdelingen heeft iedere laatstbedoelde afdeling in alle gevallen het recht tot aanwijzing van ten minste één afgevaardigde naar de kamerkring, zóls overeenkomstig de bepalingen in de reglementen als in artikel 33 van deze statuten bedoeld.

Artikel 38: Vallen de grenzen van de Kamerkiekring samen met die van een gemeente, dan is de gemeentelijke afdeling tevens de kamerkring.

Artikel 39: Met instemming van het partijbestuur kunnen de kamerkringen, welke binnen de grenzen van een provincie hun werkgebied hebben, taken en bevoegdheden overdragen aan de binnen die provincie aanwezige provinciale afdeling.

Artikel 40: Met instemming van het partijbestuur kunnen op verzoek van één of meer der betrokken kamerkringen in gevolge artikel 39 van deze statuten overgedragen taken en bevoegdheden aan een provinciale afdeling wederom door alle hierbij betrokken kamerkringen ter hand worden genomen.

Artikel 41: Vallen de grenzen van een Kamerkiekring samen met de grenzen van een provincie, dan is de kamerkring tevens de provinciale afdeling.

Artikel 42: Met instemming van het partijbestuur kan een kamerkring de uitvoering van bepaalde taken overdragen aan regionale kringen binnen haar ressort.

Artikel 43: Samenstelling, organisatie en werkwijze, alsmede taak en bevoegdheden van een kamerkring worden geregeld in, overeenkomstig het bepaalde in artikel 17 van deze statuten vast te stellen, reglementen.

A.4.: PROVINCIALE AFDELING

Artikel 44: De afdelingen, gevestigd binnen de grenzen van een provincie, vormen te zamen een provinciale afdeling.

Artikel 45: Binnen eenzelfde werkgebied kan slechts één provinciale afdeling werkzaam zijn.

Artikel 46: De vergaderingen van de provinciale afdeling zijn toegankelijk voor alle leden binnen haar ressort.

Artikel 47: De gemeentelijke afdelingen wijzen naar rato van hun ledentallen afgevaardigden aan, die stemrecht hebben in de vergaderingen van de provinciale afdeling. In die gevallen, waarin een gemeentelijke afdeling wordt gevormd door twee of meer wijk- of dorpsafdelingen, is het bepaalde in artikel 37 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

Artikel 48: Met instemming van het partijbestuur kan een provinciale afdeling de uitvoering van bepaalde taken overdragen aan regionale kringen binnen haar ressort. In die gevallen waarbij artikel 41 van deze statuten niet van toepassing is, behoeft de instelling van deze kringen tevens de instemming van de hierbij betrokken kamerkringen.

Artikel 49: Indien binnen het werkgebied van een provinciale afdeling twee of meer kamerkringen hun werkgebied hebben, wijst de algemene ledenvergadering van elk van deze kamerkringen één of meer van haar bestuursleden aan als lid van het bestuur van deze provinciale afdeling.

Artikel 50: Samenstelling, organisatie en werkwijze, alsmede taak en bevoegdheden van een provinciale afdeling worden geregeld in, overeenkomstig het bepaalde in artikel 17 van deze statuten vast te stellen, reglementen.

A.4.1.: Kandidaatstelling voor de Provinciale Staten

Artikel 51: Iedere provinciale afdeling is verplicht aan de statenverkiezingen binnen haar werkgebied deel te nemen met een CDA-kandidatenlijst.

Artikel 52: In afwijking van het bepaalde in artikel 51 van deze statuten kan de provinciale afdeling, met instemming van het partijbestuur, te zamen met één of meer andere politieke groeperingen binnen haar werkgebied met een kandidatenlijst aan de verkiezingen voor leden van de Provinciale Staten deelnemen.

Artikel 53: Het bestuur van de provinciale afdeling heeft de leiding bij de voorbereiding en de organisatie van de verkiezingen van leden van de Provinciale Staten.

Artikel 54: De kandidaatstellingsprocedure wordt geregeld in het reglement voor de voorbereiding der kandidaatstelling voor verkiezing van leden van de Provinciale Staten, als bijlage 2 bij de statuten gevoegd.

A.5.: BIJZONDERE AFDELING

Artikel 55: De afdeling(en) gevestigd binnen de grenzen van een gebied, waarvoor bij de wet een openbaar lichaam is ingesteld, dan wel waarvoor binnen de grenzen van een gemeente deelraden worden geformeerd, vormen (te zamen) een bijzondere afdeling.

Artikel 56: De bepalingen in de artikelen 45, 46 en 50 tot en met 53 van deze statuten zijn hierbij van overeenkomstige toepassing.

Artikel 57: Indien sprake is van een bijzondere afdeling in eerstbedoelde zin, is artikel

47 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

Artikel 58: De kandidaatstellingsprocedure wordt geregeld in het reglement voor de voorbereiding der kandidaatstelling voor verkiezing van leden van het, bij wet ingestelde openbaar lichaam, als bijlage 3 bij deze statuten gevoegd.

Artikel 59: Indien sprake is van een deelraad, dan vormt de binnen de grenzen van bedoeld gemeentelijk deelgebied tot stand gekomen wijk- of dorpsafdeling tevens een bijzondere afdeling. Hebben twee of meer wijk- of dorpsafdelingen binnen de grenzen van bedoeld gemeentelijk deelgebied hun ressort, dan is artikel 47 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

Artikel 60: In geval artikel 59 van deze statuten van toepassing is, wordt de kandidaatstellingsprocedure geregeld in het reglement voor de voorbereiding der kandidaatstelling voor verkiezing van leden van de bij gemeentelijk besluit ingestelde deelraad, als bijlage 4 bij deze statuten gevoegd.

Artikel 61: Is er geen formeel tot stand gekomen verband binnen de in artikel 55 van deze statuten bedoelde grenzen aanwezig, dan zijn voor deelname aan de hier bedoelde verkiezingen respectievelijk de provinciale afdeling en de gemeentelijke afdeling verantwoordelijk.

Artikel 62: Indien artikel 61 van deze statuten van toepassing is, hebben uitsluitend de binnen bedoelde grenzen woonachtige leden ten aanzien van de kandidaatstellingsprocedure stemrecht.

Artikel 63: Een bijzondere afdeling is met adviserende stem vertegenwoordigd in de betrokken kamerkring(en) en provinciale afdeling(en) respectievelijk in de gemeentelijke afdeling.

B. Organen

Artikel 64: Organen van het CDA zijn: het congres, de partijraad, het partijbestuur, het dagelijks bestuur en, het presidium.

Artikel 65: Samenstelling, organisatie en werkwijze alsmede taak en bevoegdheden van CDA-organen worden geregeld in het door het congres vast te stellen huishoudelijk reglement, dat geen bepalingen mag bevatten strijdig met deze statuten.

B.1.: CONGRES

B.1.1.: Samenstelling

Artikel 66: Het congres bestaat uit:
a. *stemhebbende leden*
1. de leden, aangewezen door de gemeentelijke afdelingen;
2. de stemhebbende leden van de partijraad;
3. de leden van het bestuur van het vrouwenberaad;
4. de leden van het bestuur van het wetenschappelijk instituut;
5. de leden van het bestuur van de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders;
6. de leden van het bestuur van de jongeren-organisatie.

b. *adviserende leden*
1. de leden van de Eerste Kamerfractie en de leden van de Tweede Kamerfractie der Staten-Generaal en de Nederlandse leden van de christen-democratische fractie in het Europese Parlement;
2. de secretaris, benoemd door het partijbestuur;
3. de leden van de door het partijbestuur ingestelde vaste en bijzondere commissies;
4. de leden van de Financiële Commissie;
5. de leden van de Commissie van Beroep.

B.1.2.: Taak en bevoegdheden

Artikel 67: Het congres heeft tot taak en is bevoegd tot:
a. de toetsing van het politieke beleid, met name van de fracties in de Eerste Kamer en in de Tweede Kamer der

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Staten-Generaal en van de christen-democratische fractie in het Europese Parlement;

b. de bespreking van het beleid van de partijraad;

c. de bekrachtiging van programs ten behoeve van de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en van de leden van het Europese Parlement. De procedure voor de totstandkoming en vaststelling van programs is geregeld in het reglement voor de vaststelling van programs, dat als bijlage 5 bij deze statuten is gevoegd;

d. de bekrachtiging van model-programs ten behoeve van verkiezingen van de leden van de vertegenwoordigende lichamen, welke niet in lid c. van dit artikel zijn genoemd;

e. de vaststelling van het Program van Uitgangspunten van het CDA en wijziging daarvan, waartoe een meerderheid van tweederden van de uitgebrachte stemmen is vereist;

f. de vaststelling van de uitslag van de schriftelijke verkiezing van de voorzitter en de beide ondervoorzitters door de gemeentelijke afdelingen en de stemhebbende leden van de partijraad te zamen;

g. de verkiezing, c.q. aanwijzing van de lijsttrekker(s) voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, overeenkomstig het bepaalde in artikel 10 van het reglement voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dat als bijlage 6 bij deze statuten is gevoegd;

h. de vaststelling en wijziging van de statuten, waartoe een meerderheid van tweederden van de uitgebrachte stemmen is vereist;

i. de vaststelling en wijziging – met inachtneming van de bepalingen van deze statuten – van het huishoudelijk reglement;

j. de verkiezing van ten minste vijf leden en hun plaatsvervangers van de Commissie van Beroep, op voordracht van de partijraad;

k. de benoeming van ereleden op voorstel van het partijbestuur.

B.2.: PARTIJRAAD

B.2.1.: Samenstelling

Artikel 68:

De partijraad bestaat uit:

a. *stemhebbende leden*

1. de stemhebbende leden van het partijbestuur;
2. de leden, aangewezen door de kamerkringen;
3. de leden van de Kader- en Vormingscommissie;
4. de leden van de Commissie Buitenland;
5. de leden van het dagelijks bestuur van het vrouwenberaad;
6. de leden van het dagelijks bestuur van het wetenschappelijk instituut;
7. de leden van het dagelijks bestuur van de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders;
8. de leden van het dagelijks bestuur van de jongerenorganisatie.

b. *adviserende leden*

1. de leden van de Eerste Kamerfractie en de leden van de Tweede Kamerfractie der Staten-Generaal en de Nederlandse leden van de christen-democratische fractie in het Europese Parlement;
2. de secretaris;
3. de leden van het bestuur van het vrouwenberaad;
4. de leden van het bestuur van het wetenschappelijk instituut;
5. de leden van het bestuur van de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders;
6. de leden van het bestuur van de jongerenorganisatie;
7. de leden van de door het partijbestuur ingestelde vaste en bijzondere commissies;
8. de leden van de Financiële Commissie;
9. de leden van de Commissie van Beroep.

B.2.2.: Taak en bevoegdheden

Artikel 69:

De partijraad heeft tot taak en is bevoegd tot:

a. de behandeling en

vaststelling van de jaarverslagen van de partijorganen en van de bijzondere organen en de behandeling van de jaarverslagen van de bijzondere organisaties, direct of indirect werkzaam binnen het partijverband;

b. de behandeling en vaststelling van de balans en de rekening van baten en lasten, alsmede de begroting van de instanties, welke – ten behoeve van de in lid a. van dit artikel bedoelde partijorganen en bijzondere organen – de geldmiddelen en/of eigendommen beheren. Na goedkeuring van de balans en rekening van baten en lasten van deze instanties wordt décharge verleend aan het partijbestuur en de besturen van de bedoelde bijzondere organen;

c. de behandeling van de balans en de rekening van baten en lasten, alsmede de begroting van de in Hoofdstuk III, paragraaf D bedoelde bijzondere organisaties;

d. de vaststelling van programs ten behoeve van de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en van de leden van het Europese Parlement. Ten aanzien van de procedure is artikel 67 lid c van deze statuten van toepassing;

e. de vaststelling van model-programs ten behoeve van verkiezingen van de leden van de vertegenwoordigende lichamen, welke niet in lid d. van dit artikel zijn genoemd;

f. de vaststelling van de – overeenkomstig de in de reglementen voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor verkiezing van respectievelijk de leden van de Tweede Kamer en de leden van het Europese Parlement vastgestelde procedure (achtereenvolgens als bijlage 6 en 7 bij deze statuten is gevoegd) – in te dienen kandidatenlijst(en);

g. het aannemen van resoluties en het doen van uitspraken, ook over vraagstukken van politiek beleid. Een resolutie of uitspraak moet schriftelijk worden ingediend.

h. de bespreking van het politieke beleid van de fracties in de Eerste Kamer en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal en van de fractie in het Europese Parlement;

i. het opstellen van een voordracht voor de verkiezing van de voorzitter en de beide ondervoorzitters, alsmede voor de verkiezing van de leden en hun plaatsvervangers van de Commissie van Beroep;

j. de vaststelling en wijziging – met inachtneming van de bepalingen van deze statuten – van reglementen, onverminderd het bepaalde in artikel 67 lid i van deze statuten, alsmede van notarieel te verlijden statuten van instanties, die voor bijzondere organen in het leven worden geroepen ten behoeve van het beheer van geldmiddelen en/of eigendommen;

k. de goedkeuring van, alsmede wijziging van statuten en reglementen van de in Hoofdstuk III, paragraaf D van deze statuten bedoelde bijzondere organisaties;

l. de vaststelling van de hoogte van de jaarlijkse contributie per lid, door de gemeentelijke afdelingen verschuldigd;

m. het optreden als plaatsvervanger van het congres in spoedeisende gevallen;

n. de verkiezing van ten minste tien stemhebbende leden van het partijbestuur;

o. de verkiezing van de leden van de Financiële Commissie;

p. het nemen van beslissingen over alle voorstellen van organisatorische en financiële aard, welke door kamerkringen en/of door gemeentelijke afdelingen tenminste acht weken voordat de vergadering van de partijraad plaatsvindt, ter behandeling op de partijraad bij het partijbestuur zijn ingediend, dat zulks van een preadvies voorziet.

B.3.: PARTIJBESTUUR

B.3.1.: Samenstelling

Artikel 70:

Het partijbestuur bestaat uit:

a. *stemhebbende leden*

1. de voorzitter en de beide ondervoorzitters, te kiezen door de gemeentelijke afdelingen en de

stemhebbende leden van de partijraad tezamen;

2. tenminste tien leden, te kiezen door de stemhebbende leden van de partijraad;
3. de leden, te kiezen door de kamerkringen;
4. de voorzitter van het vrouwenberaad; vrouwenberaad;
5. twee leden van het bestuur van de jongerenorganisatie, waaronder de voorzitter.

b. *adviserende leden*

1. de voorzitter van de Eerste-Kamerfractie en de voorzitter van de Tweede-Kamerfractie, alsmede een vertegenwoordiger van de Nederlandse leden van de christen-democratische fractie in het Europese Parlement;
2. de secretaris;
3. de voorzitter van de Kader- en Vormingscommissie;
4. de voorzitter van de Commissie Buitenland;
5. de voorzitter en de directeur van het wetenschappelijk instituut;
6. de voorzitter van de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders.

B.3.2.: TAAK EN BEVOEGDHEDEN

Artikel 71:

Het partijbestuur heeft tot taak en is bevoegd tot:

a. het leiding geven aan alle politieke en organisatorische activiteiten van en binnen het CDA;

b. de voorbereiding van de besluitvorming en uitvoering van de besluiten van partijraad en congres;

c. de zorg voor de handhaving van statuten en reglementen;

d. het opstellen van ontwerp-(model-)programs ten behoeve van de verkiezingen van de leden van de vertegenwoordigende lichamen, overeenkomstig de procedure voor de totstandkoming en vaststelling van programs, geregeld in het reglement voor de vaststelling van programs, dat als bijlage 5 bij deze statuten is gevoegd;

e. het beleggen van partijconferenties ter behandeling van actuele vraagstukken;

f. de voorbereiding en organisatie van de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en van het Europese Parlement;

g. de uitgifte van partij-organen;

h. het beheer van de geldmiddelen en eigendommen van het CDA door middel van de .....

i. de benoeming, de schorsing en het ontslag van het personeel, op voordracht van het dagelijks bestuur;

j. de benoeming, de schorsing en het ontslag van de secretaris, op voordracht van het dagelijks bestuur;

k. het nemen van beslissingen in spoedeisende gevallen en in alle gevallen, waarin door deze statuten en bijbehorende reglementen niet is voorzien;

l. het instellen en opheffen van vaste en bijzondere commissies, alsmede de benoeming van leden hiervan;

m. de vaststelling van reglementen en/of richtlijnen voor de in lid i van dit artikel bedoelde vaste en bijzondere commissies;

n. de verkiezing van de penningmeester uit het midden van de stemhebbende leden;

o. de verkiezing van ten hoogste zeven leden van het dagelijks bestuur uit zijn midden.

B.4.: DAGELIJKS BESTUUR

B.4.1.: Samenstelling

Artikel 72:

Het dagelijks bestuur bestaat uit:

a. *stemhebbende leden*

1. de voorzitter en de beide ondervoorzitters;
2. de penningmeester, te kiezen door en uit het partijbestuur;
3. ten hoogste zeven leden te kiezen door en uit het partijbestuur.

b. *adviserende leden*

1. de voorzitter van de Eerste-Kamerfractie en de voorzitter van de Tweede-Kamerfractie;
2. de secretaris;
3. de voorzitter van het vrouwenberaad; vrouwenberaad;

4. de voorzitter en de directeur van het wetenschappelijk instituut;

5. de voorzitter van de jongerenorganisatie.

B.4.2.: Taak en bevoegdheden

Artikel 73:

Het dagelijks bestuur heeft tot taak en is bevoegd tot:

a. de dagelijkse leiding van alle politieke en organisatorische activiteiten van en binnen het CDA;

b. de voorbereiding van de besluitvorming en uitvoering van de besluiten van het partijbestuur;

c. het nemen van beslissingen in spoedeisende gevallen, waarbij het namens het partijbestuur optreedt.

B.5.: PRESIDIUM

B.5.1.: Samenstelling

Artikel 74:

Het presidium bestaat uit:

a. *stemhebbende leden*

1. de voorzitter en de beide ondervoorzitters;
2. de penningmeester.

b. *adviserende leden*

de secretaris

B.5.2.: Taak en bevoegdheden

Artikel 75:

Het presidium heeft tot taak en is bevoegd tot:

a. de voorbereiding van de besluitvorming van en in het dagelijks bestuur en het partijbestuur;

b. het nemen van beslissingen in spoedeisende gevallen, waarbij het namens het partijbestuur optreedt;

c. het vertegenwoordigen van het CDA in en buiten rechte, door twee leden van het presidium, te weten de voorzitter of één van de beide ondervoorzitters en de partijsecretaris of zijn plaatsvervanger. Tezamen zijn voorenoemde leden bevoegd aan elkaar of derden te delegeren.

C. Bijzondere organen

Artikel 76: Bijzondere organen van het CDA zijn:

De Kader- en Vormingscommissie, de Commissie Buitenland, de Financiële Commissie, de Commissie van Beroep. Op voorstel van het partijbestuur kan de partijraad andere bijzondere organen instellen.

Artikel 77: Organisatie en werkwijze, alsmede taak en bevoegdheden van bijzondere organen worden geregeld in door de partijraad vast te stellen reglementen, welke geen bepalingen mogen bevatten strijdig met deze statuten en/of het huishoudelijk reglement.

Artikel 78: De partijraad kan voor een doelmatig en juist beheer van de geldmiddelen van een bijzonder orgaan een beheersinstantie instellen. De partijraad stelt de eventuele statuten en reglementen van een dergelijke instantie, na overleg met het betreffende bijzondere orgaan, vast.

C. 1.: Kader- en Vormingscommissie

Artikel 79: De Kader- en Vormingscommissie is belast met de leiding en de coördinatie van het politieke vormings- en scholingswerk binnen het partijverband. Zij verricht haar taak in samenwerking met en onder verantwoordelijkheid van het partijbestuur.

Artikel 80: De Kader- en Vormingscommissie bestaat uit ten minste zeven leden. Adviserende leden zijn de partijsecretaris, een vertegenwoordiger van de Commissie Buitenland, alsmede een vertegenwoordiger van elke bijzondere organisatie.

Artikel 81: De voorzitter wordt, op voordracht van het partijbestuur en gehoord de Kader- en Vormingscommissie, door de partijraad in functie verkozen. De overige stemhebbende leden worden op voorstel van het dagelijks bestuur en gehoord de Kader- en Vormingscommissie, door het partijbestuur benoemd.

Artikel 82: Met het secretariaat van de Kader- en Vormingscommissie wordt een door het partijbestuur benoemde medewerker van het partijsecretariaat belast.

C.2.: COMMISSIE BUITENLAND

Artikel 83: De Commissie Buitenland is belast met de voorbereiding en coördinatie van alle internationale activiteiten binnen het partijverband. Zij adviseert het partijbestuur hieromtrent. Zij heeft de zorg voor een goed functioneren van het buitenlands contact. De Commissie Buitenland begeleidt en ondersteunt de internationale vertegenwoordiging van het CDA waar nodig. Zij verricht haar taak in samenwerking met en onder verantwoordelijkheid van het partijbestuur.

Artikel 84: De Commissie Buitenland bestaat uit tenminste zeven leden, waaronder de voorzitter en/of één van de beide ondervoorzitters. Adviserende leden zijn de partijsecretaris en een vertegenwoordiger van de Kader- en Vormingscommissie, van het wetenschappelijk instituut, van de jongerenorganisatie, en van het vrouwenberaad, alsmede een vertegenwoordiger aangewezen door de Eerste-Kamerfractie, door de Tweede-Kamerfractie en door de Nederlandse christen-democratische leden van het Europese Parlement.

Artikel 85: De voorzitter wordt, op voordracht van het partijbestuur en gehoord de Commissie Buitenland, door de partijraad in functie verkozen. De overige stemhebbende leden worden, op voorstel van het dagelijks bestuur en gehoord de Commissie Buitenland, door het partijbestuur benoemd.

Artikel 86: Met het secretariaat van de Commissie Buitenland wordt een door het partijbestuur benoemde medewerker van het partijsecretariaat belast.

C.3.: FINANCIËN

C.3.1.: Financiële Commissie

Artikel 87: De Financiële Commissie is belast met het jaarlijkse onderzoek van de balans en de rekening van baten en lasten van de instanties welke ten behoeve van de in artikel 69 lid b. en lid c. van deze statuten bedoelde organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties de geldmiddelen en/of eigendommen beheren en het daarvan verslag uitbrengen aan de partijraad. Zij adviseert het partijbestuur over belangrijke financiële aangelegenheden.

Artikel 88: De Financiële Commissie bestaat uit drie leden, geen lid zijnde van de besturen van de in artikel 15 van deze statuten bedoelde organen, bijzondere organen en/of bijzondere organisaties. Zij worden op voordracht van het partijbestuur, door de partijraad verkozen.

Artikel 89: De Financiële Commissie wordt in haar werkzaamheden bijgestaan door een door het partijbestuur benoemde medewerker van het partijsecretariaat, die belast is met de financiële administratie.

C.3.2.: Financiën partij

Artikel 90: De geldmiddelen van de partij worden beheerd door de .....

Artikel 91: De geldmiddelen bestaan uit:

- a. de jaarlijkse contributie van de leden, welke door middel van een centrale inning van hen wordt ontvangen;
- b. renten van belegde gelden;
- c. schenkingen, erfstellingen en legaten;
- d. andere inkomsten.

Artikel 92: Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Artikel 93: De regelmatige controle op de wijze waarop de financiële administratie wordt gevoerd, wordt opgedragen aan een registeraccountant.

Artikel 94: Balansen, rekeningen van baten en lasten en begrotingen worden uiterlijk op de in de tweede helft van het jaar te houden vergadering van de partijraad behandeld en vastgesteld.

C.4.: COMMISSIE VAN BEROEP

Artikel 95: De Commissie van Beroep beslist over geschillen, welke voortvloeien uit de toepassing van de bepalingen van deze statuten en daaruit voortvloeiende reglementen. De

Ontwerp-regelingen fusie CDA

uitspraak van de Commissie van Beroep inzake een voorgelegd geschil is bindend voor alle betrokkenen.

Artikel 96: De Commissie van Beroep bestaat uit ten minste vijf leden die met hun plaatsvervangers voor voordracht van de partijraad, door het congres worden verkozen. Leden en plaatsvervangers kunnen niet tevens stemhebbend lid zijn van de besturen van de in artikel 15 van deze statuten bedoelde organen, bijzondere organen en/of bijzondere organisaties.

Artikel 97: Bij ontstentenis of ingeval een lid van de Commissie van Beroep direct of indirect is betrokken bij een geschil als bedoeld in artikel 95 van deze statuten wordt zijn plaats ingenomen door zijn plaatsvervanger.

Artikel 98: De Commissie van Beroep wordt voor zover nodig in haar werkzaamheden bijgestaan door het partijsecretariaat.

D. Bijzondere organisaties

Artikel 99: Bijzondere organisaties van het CDA zijn: het wetenschappelijk instituut, de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders, de jongerenorganisatie, het Vrouwenberaad.

Artikel 100: Samenstelling, organisatie en werkwijze alsmede taak en bevoegdheden van bijzondere organisaties worden geregeld in door deze bijzondere organisaties vastgestelde statuten en/of reglementen, welke door de partijraad dienen te worden goedgekeurd en welke geen bepalingen mogen bevatten strijdig met deze statuten en/of het huishoudelijk reglement.

D.1.: WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT

Artikel 101: Het wetenschappelijk instituut is belast met de uitvoering van alle taken ter verwezenlijking van het doel, omschreven in zijn statuten op basis van de grondslag van het CDA en in aansluiting aan het Program van Uitgangspunten. Het instituut stimuleert met name de bezinning op de relatie tussen levensvertoeging en politiek handelen. Het geeft gedocumenteerde adviezen over de hoofdlijnen van het beleid, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek vanuit de partij en/of van leden van de partij in vertegenwoordigende lichamen.

Artikel 102: Het wetenschappelijk instituut kent een bestuur, dat bestaat uit elf leden, waaronder de partijvoorzitter of één van de beide ondervoorzitters. Drie leden van het bestuur van het wetenschappelijk instituut worden aangewezen, c.q. benoemd door het partijbestuur.

Artikel 103: De voorzitter wordt op voordracht van het wetenschappelijk instituut, in overleg met het partijbestuur, door de partijraad in functie verkozen. De overige bestuursleden worden gekozen c.q. benoemd zoals in de in artikel 100 van deze statuten bedoelde statuten en/of reglement wordt bepaald.

Artikel 104: Het wetenschappelijk instituut brengt jaarlijks schriftelijk verslag uit van haar werkzaamheden ter behandeling door de partijraad. Dit verslag, waarin onder meer een meerjarenprogramma is opgenomen, wordt tevoren in een vergadering van het partijbestuur behandeld. Het wetenschappelijk instituut dient jaarlijks, ter behandeling door de partijraad, tijdig de balans, de rekening van baten en lasten en de begroting voor het komende jaar bij het partijbestuur in.

Artikel 105: Voor de vervulling van de in artikel 101 van deze statuten bedoelde taken ontvangt het wetenschappelijk instituut van de partij een jaarlijks in de begroting vast te stellen deel van de contributie. Voor het verrichten van specifieke administratieve taken wordt het wetenschappelijk instituut bijgestaan door het partijbureau.

D.2: VERENIGING VAN GEMEENTE- EN PROVINCIEBESTUURDERS

Artikel 106: De Vereniging van Gemeente- en

Provinciebestuurders is belast met de uitvoering van alle taken ter verwezenlijking van het doel, omschreven in haar statuten. Zij verricht haar taken in samenwerking met het partijbestuur.

Artikel 107: De Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders is opgebouwd uit provinciale en landelijke groepen en kent een bestuur, dat bestaat uit ten minste twaalf leden.

De partijsecretaris is adviserend lid.

Artikel 108: De bestuursleden van de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders worden gekozen c.q. benoemd, zoals in de in artikel 100 van deze statuten bedoelde statuten en/of reglementen wordt bepaald.

Artikel 109: Ten aanzien van de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders is artikel 104 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

Artikel 110: Voor de vervulling van de in artikel 106 van deze statuten bedoelde taken ontvangt de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders indien nodig een financiële bijdrage van de partij.

D.3: JONGERENORGANISATIE

Artikel 111: De jongerenorganisatie, het Christen Democratisch Jongeren Appèl – hierna te noemen: „CDJA” – is belast met de uitvoering van alle taken ter verwezenlijking van het doel, omschreven in haar statuten. Zij verricht haar taken in samenwerking met het partijbestuur.

Artikel 112: Het CDJA is opgebouwd uit plaatselijke, provinciale en landelijke groepen en kent een bestuur, dat bestaat uit ten minste vijftien leden. Een vertegenwoordiger, aangewezen door het partijbestuur is adviserend lid van het bestuur.

Artikel 113: De bestuursleden van het CDJA worden gekozen c.q. benoemd, zoals in de in artikel 100 van deze statuten bedoelde statuten en/of reglement wordt bepaald.

Artikel 114: Ten aanzien van het CDJA is artikel 104 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

Artikel 115: Voor de vervulling van de in artikel 111 van deze statuten bedoelde taken ontvangt het CDJA van de partij een jaarlijks in de begroting vast te stellen deel van de contributie.

Artikel 116: De partijverbanden zijn verplicht, wanneer het CDJA binnen hun werkgebied plaatselijke, regionale en/of provinciale afdelingen kent, het werk hiervan te bevorderen en waar nodig financieel te steunen. Partijverbanden nemen, indien mogelijk, twee of meer vertegenwoordigers van de CDJA-afdeling binnen hun werkgebied in hun bestuur op, terwijl zij bevoegd zijn een vertegenwoordiger als adviserend lid in de besturen van de CDJA-afdelingen te benoemen.

Artikel 117: Met het secretariaat van het CDJA wordt een door het CDJA-bestuur, en na overleg met het partijbestuur, benoemde medewerker belast. Dit secretariaat is gevestigd op het partijsecretariaat. Voor het verrichten van specifieke administratieve taken wordt het CDJA bijgestaan door het partijbureau.

D.4.: VROUWENBERAAD

Artikel 118: Het CDA kent een CDA-vrouwenberaad, dat in nauwe samenwerking en overleg met het partijbestuur is belast met de navolgende taken:

- het bevorderen van de politieke bewustwording bij vrouwen;
- het bevorderen van de integratie van vrouwen in de partij;
- het leveren van een inbreng in het politieke beleid; de politieke verantwoordelijkheid ligt in alle gevallen bij het bevoegde partij-orgaan;

d. het vervullen van een vertegenwoordigende rol in de daarvoor in aanmerking komende Nederlandse en Europese vrouwenorganisaties;

e. het bij het partijbestuur voordragen van vrouwen voor functies binnen en buiten de partij, en in de politieke vertegenwoordigingen;

f. het adviseren van het partijbestuur en de besturen van partijverbanden met betrekking tot de sub a. en b. genoemde onderwerpen.

Artikel 119: Het vrouwenberaad is opgebouwd uit plaatselijke, provinciale en landelijke groepen overeenkomstig de partijopbouw en kent op landelijk niveau een bestuur, dat bestaat uit ten minste vijftien leden. Adviserende leden zijn onder meer de partijsecretaris en een vertegenwoordiger, aangewezen door het partijbestuur.

Artikel 120: De voorzitter wordt op voordracht van het vrouwenberaad, in overleg met het partijbestuur, door de partijraad in functie verkozen. De overige bestuursleden worden gekozen c.q. benoemd zoals in het in artikel 100 van deze statuten bedoelde reglement bepaald.

Artikel 121: Ten aanzien van het vrouwenberaad is artikel 104 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

Artikel 122: De partij staat het vrouwenberaad bij de uitoefening van haar taken terzijde en stelt, op basis van een door het vrouwenberaad ingediende begroting, financiële middelen ter beschikking.

Artikel 123: Met het secretariaat van het vrouwenberaad wordt een door en in overleg met het partijbestuur benoemde medewerker belast, na voordracht van het vrouwenberaad. Dit secretariaat is gevestigd op het partijsecretariaat. Voor het verrichten van specifieke administratieve taken wordt het vrouwenberaad bijgestaan door het partijbureau.

E. Partijsecretariaat

E.1.: PARTIJBUREAU

Artikel 124: In de werkzaamheden van partijbestuur, dagelijks bestuur en presidium en voor de administratieve activiteiten van de in Hoofdstuk III, paragraaf C en D van deze statuten genoemde bijzondere organen en bijzondere organisaties, wordt men bijgestaan door het partijbureau.

Artikel 125: Het partijbureau staat onder leiding van de secretaris.

Artikel 126: Het partijbestuur stelt de instructie vast, waarin de verplichtingen en bevoegdheden van de secretaris nader zijn omschreven.

Artikel 127: Salaris en rechtspositie van het personeel van het partijbureau worden door het partijbestuur geregeld en vastgesteld op voorstel van het dagelijks bestuur.

E.2.: PERSONEELSCOMMISSIE

ARTIKEL 128: De personeelsleden van het partijbureau kiezen een personeelscommissie overeenkomstig bij reglement vast te stellen regels.

Artikel 129: Samenstelling, organisatie en werkwijze alsmede taak en bevoegdheden worden vastgelegd in een afzonderlijk reglement, dat onder goedkeuring van het partijbestuur, door het personeel van het partijbureau wordt vastgesteld, tenzij de wet anders bepaalt.

Hoofdstuk IV: VERKIEZINGEN

A. Tweede Kamer

Artikel 130: Het partijbestuur heeft de leiding bij de voorbereiding van en de te voeren activiteiten voor de

verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Artikel 131: De wijze van kandidaatstelling wordt geregeld in een reglement, dat door de partijraad wordt vastgesteld en gewijzigd, en als bijlage 6 bij deze statuten is gevoegd. Dit reglement mag geen bepalingen bevatten strijdig met deze statuten en/of huishoudelijk reglement.

Artikel 132: Als kandidaat voor de Tweede Kamer kunnen die personen worden gesteld, die bij verkiezing voldoen aan de eisen der wet, lid zijn van het CDA en bereid zijn schriftelijk te verklaren dat zij instemmen met het Program van Uitgangspunten en het verkiezingsprogram, met recht van gravamen. Overige vereisten zijn genoemd in het in artikel 131 van deze statuten bedoelde reglement.

Artikel 133: Bezwaren tegen de in artikel 132 van deze statuten bedoelde programma's moeten door de personen, aan wie een kandidatuur voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer wordt aangeboden, schriftelijk worden kenbaar gemaakt vóór de indiening van het kandidatenlijst(en) aan het dagelijks bestuur. Het partijbestuur beslist vervolgens gehoord het pre-advies van het dagelijks bestuur, of bezwaren al dat niet een belemmering vormen om de betrokkene op de in te dienen kandidatenlijst te plaatsen. Tegen het besluit van het partijbestuur is geen beroep mogelijk.

Artikel 134: De leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden geacht, met behoud van ieders persoonlijke verantwoordelijkheid, bij het verrichten van hun taak, rekening te houden met uitspraken en verklaringen van de bevoegde partijorganen.

Artikel 135: De leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal hebben de verplichting, als onderdeel van hun taak regelmatig contact te onderhouden met de verschillende geledingen van de partij. Daartoe behoort onder meer het geven van voorlichting aan de kamerkringen, welke aan elk van hen, in overleg tussen fractie en dagelijks bestuur, worden toegewezen.

B. Europees Parlement

Artikel 136: Het partijbestuur heeft de leiding bij de voorbereiding van en de te voeren activiteiten voor de verkiezingen van de leden van het Europees Parlement.

Artikel 137: De wijze van kandidaatstelling wordt geregeld in een reglement, dat door de partijraad wordt vastgesteld en gewijzigd en als bijlage 7 bij deze statuten is gevoegd.

Artikel 138: De Artikelen 132 tot en met 135 van deze statuten zijn ten aanzien van de kandidaatstelling en verkiezingen van leden van het Europees Parlement van overeenkomstige toepassing.

C. Eerste Kamer

Artikel 139: Het dagelijks bestuur heeft de leiding bij de voorbereiding van en de te voeren activiteiten voor de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Artikel 140: De wijze van kandidaatstelling wordt geregeld in een reglement, dat door de partijraad wordt vastgesteld en gewijzigd en als bijlage 8 bij deze statuten is gevoegd.

Artikel 141: De artikelen 132 tot en met 135 van deze statuten zijn ten aanzien van de kandidaatstelling en verkiezing van leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal van overeenkomstige toepassing.

D. Provinciale Staten

Artikel 142: Het bestuur van de provinciale afdeling, bedoeld in Hoofdstuk III, paragraaf A.4. van deze statuten heeft de leiding bij de voorbereiding van en de te voeren activiteiten voor de verkiezingen van de

leden van de Provinciale Staten in zijn ressort.

Artikel 143: De artikelen 132 en 133 van deze statuten zijn ten aanzien van de kandidaatstelling en verkiezing van leden van de Provinciale Staten zijn overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat in plaats van partijbestuur gelezen moet worden bestuur van de provinciale afdeling.

Artikel 144: De leden van de Provinciale Staten worden geacht, met behoud van ieders persoonlijke verantwoordelijkheid, bij het verrichten van hun taak rekening te houden met uitspraken en verklaringen van de bevoegde partijorganen alsmede van de verbanden binnen het ressort.

Artikel 145: De leden van de Provinciale Staten hebben de verplichting, als onderdeel van hun taak, regelmatig contact te onderhouden met de verschillende geledingen van de partij binnen de provinciegrenzen. Daartoe behoort onder meer het geven van voorlichting aan de provinciale afdeling, de kamerkring (en) en de gemeentelijke afdelingen.

E. Gemeenteraad

Artikel 146: Het bestuur van de gemeentelijke afdeling, bedoeld in Hoofdstuk III, paragraaf A.1. van deze statuten heeft de leiding bij de voorbereiding van en de te voeren activiteiten voor de verkiezing van de leden van de gemeenteraad in zijn ressort.

Artikel 147: De artikelen 132, 133 en 144 van deze statuten zijn ten aanzien van de kandidaatstelling en verkiezing van leden van de gemeenteraad van overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat in plaats van partijbestuur gelezen moet worden bestuur van de gemeentelijke afdeling.

Artikel 148: De leden van de gemeenteraad hebben de verplichting, als onderdeel van hun taak, regelmatig contact te onderhouden met de verschillende geledingen van de partij binnen de gemeentegrenzen. Daartoe behoort onder meer het geven van voorlichting aan de afdeling(en).

F. Vertegenwoordigende openbare lichamen

Artikel 149: Het bestuur van de bijzondere afdeling, bedoeld in Hoofdstuk III, paragraaf A.5. van deze statuten, heeft de leiding bij de voorbereiding van en de te voeren activiteiten voor de verkiezing(en) van de leden van het vertegenwoordigende openbare lichaam respectievelijk de deelraad in zijn ressort.

Artikel 150: De artikelen 132, 133 en 144 van deze statuten zijn ten aanzien van de kandidaatstelling en verkiezingen (en) van leden van vertegenwoordigende openbare lichamen, respectievelijk van deelraden, van overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat in plaats van partijbestuur gelezen moet worden bestuur van de bijzondere afdeling.

Artikel 151: De leden van vertegenwoordigende openbare lichamen, respectievelijk van deelraden, hebben de verplichting, als onderdeel van hun taak, regelmatig contact te onderhouden met de verschillende geledingen van de partij binnen de grenzen van het openbaar lichaam, respectievelijk van de deelraad. Daartoe behoort onder meer het geven van voorlichting aan de afdeling(en) binnen het ressort.

Hoofdstuk V: HUISHOUDELIJK REGLEMENT EN ANDERE REGLEMENTEN

A. Huishoudelijk reglement

Artikel 152: Het congres stelt een huishoudelijk reglement vast, waarin

Ontwerp-regelingen fusie CDA

deze statuten nader worden uitgewerkt. De inhoud van dit reglement mag niet in strijd zijn met de bepalingen van deze statuten.

Artikel 153: Het partijbestuur en/of een kamerkring kan het initiatief nemen om wijziging in het huishoudelijk reglement aan de partijraad voor te stellen.

Artikel 154: De gemeentelijke afdelingen hebben het recht om voor de vergadering van de partijraad bij het partijbestuur schriftelijk amendementen, voorzien van een toelichting, in te dienen.

Artikel 155: De partijraad bespreekt de voorgestelde wijziging en de eventueel daarop ingediende amendementen, voorzien van een pre-advies van het partijbestuur. De partijraad besluit de wijziging, al dan niet geamendeerd, aan het congres voor te leggen.

Artikel 156: Het congres kan het wijzigingsvoorstel, al dan niet geamendeerd, aanvaarden of verwerpen.

Artikel 157: Voor wijziging van het huishoudelijk reglement is een tweederde meerderheid van de uitgebrachte stemmen vereist, voor aanvaarding van een amendement op een voorstel tot wijziging is een eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen vereist.

Artikel 158: De indieners van amendementen, als bedoeld in artikel 154 van deze statuten, zijn gerechtigd de vergadering van de betreffende partijraad bij te wonen en desgewenst een toelichting daarop te geven.

B. Andere reglementen

Artikel 159: De partijraad stelt de reglementen van bijzondere organen vast, waarin de statuten en het huishoudelijk reglement nader worden uitgewerkt. Hetzelfde is van toepassing ten aanzien van de vaststelling van statuten van instanties, welke ten behoeve van het beheer van geldmiddelen en eventuele eigendommen van de partij en van bijzondere organen in het leven zijn geroepen. De bepalingen mogen niet in strijd zijn met de bepalingen van deze statuten en het huishoudelijk reglement.

Artikel 160: Statuten en reglementen van bijzondere organisaties, alsmede wijziging daarvan, zijn onderworpen aan de goedkeuring door de partijraad. Statuten en reglementen mogen niet in strijd zijn met de bepalingen van deze statuten en het huishoudelijk reglement.

Artikel 161: Het partijbestuur en/of de bijzondere organen kunnen het initiatief nemen om wijziging in de in artikel 159 van deze statuten bedoelde reglementen en statuten voor te stellen voorgestelde wijziging dient voorzien te zijn van een toelichting.

Artikel 162: De partijraad bespreekt de voorgestelde wijziging en eventueel daarop ingediende amendementen, welke eveneens voorzien moeten zijn van een toelichting, en kan de wijziging al dan niet geamendeerd aanbrengen. Voor wijziging van de in artikel 159 van deze statuten bedoelde reglementen is een eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen vereist. Voor wijziging van de in artikel 159 van deze statuten bedoelde statuten is een tweederde meerderheid van de uitgebrachte stemmen vereist.

Artikel 163: Voor aanvaarding van een amendement op een voorstel tot wijziging van de in artikel 159 van deze statuten bedoelde reglementen en statuten is een eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen vereist.

Artikel 164: De partijraad stelt de overige reglementen vast al bedoeld in

de artikelen 28, 54, 58, 60, 131, 137 en 140 van deze statuten, waarin de bepalingen van deze statuten en het huishoudelijk reglement nader worden uitgewerkt. De bepalingen in de hier bedoelde reglementen mogen niet in strijd zijn met de bepalingen van deze statuten en/of het huishoudelijk reglement.

Artikel 165: Het partijbestuur kan, op voorstel van het dagelijks bestuur, het initiatief nemen om wijziging in de in artikel 164 van deze statuten bedoelde reglementen voor te stellen. Het initiatief kan ook worden genomen door middel van ondertekening door ten minste één kamerkring, dan wel door ten minste tien gemeentelijke afdelingen, van een schriftelijk ingediend voorstel tot wijziging bij het partijbestuur. In beide gevallen dient het voorstel, voorzien van een toelichting, schriftelijk aan de leden van de partijraad en de gemeentelijke afdelingen ter kennis te worden gebracht.

Artikel 166: Elke gemeentelijke afdeling en/of een kamerkring en/of het partijbestuur heeft het recht voor de vergadering van de partijraad, bij het partijbestuur schriftelijk amendementen, voorzien van een toelichting, in te dienen.

Artikel 167: De partijraad bespreekt de voorgestelde wijziging en de eventueel daarop ingediende amendementen, voorzien van een pre-advies van het partijbestuur, en kan de wijziging al dan niet geamendeerd aanbrengen.

Artikel 168: Voor wijziging van de in artikel 164 van deze statuten bedoelde reglementen is een tweederde meerderheid van de uitgebrachte stemmen vereist; voor aanvaarding van een amendement op een voorstel tot wijziging is een eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen vereist.

Hoofdstuk VI: ALGEMENE BEPALINGEN

A. Stemrecht en stemming

Artikel 169: In de vergaderingen van de verbanden, organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties, wordt het stemrecht uitgeoefend door die personen, die daar krachtens de bepalingen van deze statuten, het huishoudelijk reglement en de betreffende reglementen toe bevoegd zijn.

Artikel 170: Het stemrecht kan slechts worden uitgeoefend, wanneer – en voor zover van toepassing – aan de financiële verplichtingen jegens de partij respectievelijk de betreffende bijzondere organisatie is voldaan.

Artikel 171: Een persoon kan niet meer dan één stem uitbrengen.

Artikel 172: Besluiten van de besturen van de verbanden, organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties, worden, tenzij anders bij statuten en/of reglement(en) bepaald, genomen met eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen, met dien verstande dat geen geldig besluit kan worden genomen, wanneer niet de helft van de stemhebbende leden van het bestuur van het betreffende verband, orgaan, bijzondere orgaan of bijzondere organisatie aanwezig is.

Artikel 173: Besluiten van de ledenvergaderingen van de verbanden, organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties worden genomen met eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen, tenzij anders is bepaald.

Artikel 174: Indien het vereist quorum ontbreekt, wordt binnen termijnen, te bepalen bij reglement, een nieuwe vergadering belegd, waarin hetzelfde voorstel opnieuw aan de orde is. Ongeacht het aantal der aanwezige stemhebbende leden, worden in die vergadering geldige besluiten genomen

bij eenvoudige meerderheid van de uitgebrachte stemmen, tenzij anders is bepaald.

Artikel 175: Over personen wordt schriftelijk gestemd, behalve ingeval van enkelvoudige candidaatstelling. Over zaken wordt mondeling gestemd, tenzij door de meerderheid van de stemhebbende leden van de vergadering een schriftelijke stemming wordt verlangd.

B. Zittingsperiode

Artikel 176: De stemhebbende leden van besturen van verbanden, organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties worden – met uitzondering van de benoemde secretaris en/of directeur – gekozen, respectievelijk benoemd voor een periode van ten hoogste vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar.

Artikel 177: De in artikel 176 van deze statuten bedoelde besturen stellen een rooster van periodiek aftreden op, zodanig dat de functies van voorzitter en penningmeester en de functies van secretaris en ondervoorzitter of algemeen adjunct niet tegelijkertijd vacant komen.

Artikel 178: Bij het ontstaan van een tussentijdse vacature van één van de stemhebbende leden van de in artikel 176 van deze statuten bedoelde besturen, verkiest het betreffende verband, orgaan, bijzondere orgaan en/of bijzondere organisatie, overeenkomstig de in statuten en reglementen vastgelegde bepalingen, een nieuw lid.

Artikel 179: Bij tussentijdse vacature treedt de gekozen in het schema van de gene in wiens plaats hij kwam.

C. Vervanging

Artikel 180: De bevoegde verbanden kunnen voor hun afgevaardigden naar organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties plaatsvervangers aanwijzen, overeenkomstig de procedure, welke is vastgelegd in de statuten en/of betreffende reglementen.

D. Incompatibiliteiten en cumulatie van functies

Artikel 181: Behoudens ontheffing, te verlenen door de partijraad op voorstel van het partijbestuur in bijzondere gevallen, zijn onverenigbaar de navolgende functies:

- lid van een deelraad, als bedoeld in artikel 55 van deze statuten, en
- bestuurder van een wijk- of dorpsafdeling;
- bestuurder van een gemeentelijke afdeling;
- lid van een ander, rechtstreeks gekozen, vertegenwoordigend lichaam.

- gemeenteraadslid (niet-wethouder) en
- bestuurder van een wijk- of dorpsafdeling;
- bestuurder van een gemeentelijke afdeling;
- lid van een ander, rechtstreeks gekozen, vertegenwoordigend lichaam.

- wethouder en
- bestuurder van een wijk- of dorpsafdeling;
- bestuurder van een gemeentelijke afdeling;
- lid van een ander, rechtstreeks gekozen, vertegenwoordigend lichaam;
- indien wethouder in een gemeente met meer dan 30.000 inwoners, iedere andere full-time functie.

- lid van een rechtstreeks gekozen raad, waarvoor bij de wet een openbaar lichaam is ingesteld (niet-gecommitteerde) en
- bestuurder van een regionaal verband;
- lid van een ander vertegenwoordigend lichaam.

- gecommitteerde bij een rechtstreeks gekozen raad, waarvoor bij de wet een openbaar lichaam is ingesteld, en

- bestuurder van een regionaal verband;
- lid van een ander vertegenwoordigend lichaam
- ieder andere full time functie.

- lid Provinciale Staten (niet-lid Gedeputeerde Staten) en
- bestuurder van een kamerkring en/of een provinciale afdeling;
- lid van een ander vertegenwoordigend lichaam

- lid Gedeputeerde Staten en
- bestuurder van een kamerkring en/of een provinciale afdeling;
- lid van een ander vertegenwoordigend lichaam
- ieder andere full-time functie.

- burgemeester en
- bestuurder van een wijk- of dorpsafdeling c.q. gemeentelijke afdeling;
- lid van een vertegenwoordigend lichaam;
- gecommitteerde van een rechtstreeks gekozen raad, waarvoor bij de wet een openbaar lichaam is ingesteld;
- iedere andere full-time functie.

- Commissaris van de Koningin en
- bestuurder van een partijorgaan en/of een verband.
- iedere andere full-time functie.

- lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en
- bestuurder van een partijorgaan, c.q. een kamerkring en/of een provinciale afdeling;
- lid van een ander vertegenwoordigend lichaam
- burgemeester;
- iedere andere full-time functie

- lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal en
- bestuurder van een partijorgaan c.q. een kamerkring en/of een provinciale afdeling;
- lid van een ander vertegenwoordigend lichaam
- burgemeester

- lid van het Europese Parlement en
- bestuurder van een partijorgaan en/of een -verband;
- lid van een ander vertegenwoordigend lichaam;
- burgemeester;
- iedere andere full-time functie.

- minister of staatssecretaris en iedere andere maatschappelijke functie.

Artikel 182: In afwijking van bovenstaande onverenigbaarheden geldt, dat een fractievoorzitter en/of zijn plaatsvervanger op de respectievelijke niveaus steeds adviserend lid is van het bestuur van een partijorgaan, c.q. -verband op hetzelfde niveau.

Artikel 183: Ter voorkoming van een ongewenste cumulatie van functies benoemt de partijraad, op voordracht van het partijbestuur, een toetsingscommissie, bestaande uit vijf leden. De secretaris, of zijn plaatsvervanger, treedt op als secretaris van de commissie en als adviserend lid.

Artikel 184: Personen die worden gekandideerd voor de Eerste en/of Tweede Kamer der Staten-Generaal en/of voor het Europese Parlement en/of voor het dagelijks bestuur, alsmede personen die al lid van voormelde lichamen zijn en die overwegen een nevenfunctie te aanvaarden, dienen deze nevenfunctie(s) aan de beoordeling van de toetsingscommissie te onderwerpen.

Artikel 185: De toetsingscommissie beslist binnen dertig dagen, nadat om een oordeel is gevraagd, en stuurt haar besluit terstond ter flattering aan het partijbestuur. De instemming van het partijbestuur wordt geacht verleend te zijn, indien het niet binnen veertien dagen na ontvangst van het besluit van de toetsingscommissie een ander besluit neemt.

Artikel 186: De toetsingscommissie neemt haar besluit onder andere aan de hand van de navolgende criteria:

- belangenvermenging;

- fysieke belasting;
- aanzien van het ambt;
- spreiding van functies.

Artikel 187: Alle nevenfuncties van leden van de partij in vertegenwoordigende lichamen, van de leden van het dagelijks bestuur en van de voorzitters van de besturen van de verbanden dienen publiek te zijn.

Artikel 188: Medewerkers van het partijsecretariaat kunnen, tenzij zij tot secretaris van een partijorgaan, bedoeld in artikel 64 van deze statuten, zijn benoemd niet tevens lid zijn van een partijorgaan.

E. Ontbinding en Vereffening

Artikel 189: Ontbinding van de partij geschiedt uitsluitend door besluit van de gemeentelijke afdelingen en stemhebbende leden van de partijraad te zamen. De stemming over dit besluit dient schriftelijk te geschieden.

Artikel 190: Ingeval van ontbinding wijst het partijbestuur de bestemming aan van de bezittingen van de partij, met dien verstande, dat zij zo enigszins mogelijk zullen worden aangewend ten bate van het doel, waarvoor zij zijn verkregen.

Artikel 191: Ontbinding van verbanden geschiedt, onverminderd het bepaalde in artikel 20 van deze statuten, door besluit van de betreffende ledenvergadering, dan wel door besluit van het partijbestuur. De stemming over dit besluit dient schriftelijk te geschieden. Indien ontbinding plaatsvindt door besluit van de betreffende ledenvergadering is tevens vereist, dat het landelijk dagelijks bestuur toestemming verleent tot ontbinding van een verband.

Artikel 192: Ontbinding van bijzondere organisaties geschiedt door besluit van de betreffende ledenvergadering. De stemming over dit besluit dient schriftelijk te geschieden. Tevens is vereist dat het landelijk dagelijks bestuur toestemming verleent tot ontbinding van een bijzondere organisatie.

Artikel 193: Ingeval van ontbinding van een in de artikelen 191 en 192 van deze statuten bedoeld verband of bijzondere organisatie wijst de betreffende ledenvergadering, dan wel het partijbestuur, de bestemming van de bezittingen van het verband of de bijzondere organisatie aan, met dien verstande, dat zij zo enigszins mogelijk worden aangewend, ten bate van het doel, waarvoor zij zijn verkregen.

Artikel 194: Voor besluiten tot een algemeen accordo van federatieve samenwerking voor de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de leden van het Europese Parlement, alsmede tot het aangaan van een federatie en voor besluit tot fusie, is artikel 189 van deze statuten van overeenkomstige toepassing. Een meerderheid van tweederden van de uitgebrachte stemmen voor het nemen van een dergelijk besluit is vereist.

F. Wijziging en aanvulling

Artikel 195: Wijziging en aanvulling van deze statuten is slechts mogelijk, indien het congres daartoe besluit. Hierbij zijn de bepalingen in de artikelen 155 tot en met 158, alsmede 165 en 166 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

G. Slotbepaling

Artikel 196: In alle gevallen, waarin deze statuten, het huishoudelijk reglement en andere reglementen niet voorzien, beslist het partijbestuur, voorzover het de organen en bijzondere organen betreft; het bestuur van het verband beslist, voorzover het het verband betreft en het bestuur van een bijzondere organisatie, voorzover het de bijzondere organisatie betreft.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Ontwerp-huishoudelijk reglement CDA (st. nr. 79/43)

I: Van het lidmaatschap

Artikel 1:

Aanmelding en inschrijving

- 1.1. De aanmelding voor het lidmaatschap kan rechtstreeks plaatsvinden bij het partijsecretariaat. Indien het bestuur van een verband een aanmelding voor het lidmaatschap ontvangt, zendt de secretaris van het betreffende verband deze binnen veertien dagen toe aan het partijsecretariaat.
- 1.2. Terstond na ontvangst van een aanmelding voor het lidmaatschap gaat het partijsecretariaat tot inschrijving over.
- 1.3. Binnen veertien dagen na de inschrijving wordt hiervan bericht gegeven aan de ingeschrevene.
- 1.4. Ten minste eenmaal per jaar zendt het partij-secretariaat aan de secretarissen van de gemeentelijke afdelingen en, indien aanwezig, van de wijk- of dorpsafdelingen een volledig overzicht van onder die afdeling ressorterende leden.
- 1.5. Het partijsecretariaat zendt in beginsel eenmaal per maand aan de secretariaten van de gemeentelijke afdelingen en, indien aanwezig, van de wijk- of dorpsafdelingen opgaven van wijzigingen, die blijkens het register in de ledenlijst zijn aangebracht.

Artikel 2:

Toelating

- 2.1. Een lid wordt geacht tot het CDA te zijn toegelaten, tenzij ingevolge artikel 2.3. van dit reglement de toelating is geweigerd.
- 2.2. Na de in artikel 1.3. van dit reglement bedoelde berichtgeving van inschrijving geldt voor de ingeschrevene een voorlopige toelating van het lidmaatschap gedurende een termijn van ten hoogste acht weken.
- 2.3. Binnen deze termijn kan het partijbestuur en/of het bestuur van een verband de toelating weigeren.
- 2.4. Indien een bestuur van een verband de toelating weigert, geeft het hiervan kennis aan het partijbestuur.
- 2.5. Van een besluit tot weigering geeft het partijbestuur per aangetekend schrijven kennis aan de ingeschrevene, onder vermelding van de redenen en van de bevoegdheid van de ingeschrevene tegen dit besluit beroep in te stellen bij de Commissie van Beroep binnen vier weken na dagtekening van het aangetekend schrijven.
- 2.6. Door een besluit tot weigering van de toelating worden alle rechten en verplichtingen, die aan het lidmaatschap zijn verbonden, opgeschort, behoudens de bevoegdheid tot beroep als bedoeld in artikel 2.5. van dit reglement; de opschorting duurt voort tot het besluit onherroepelijk is geworden, dan wel is vernietigd.
- 2.7. Een besluit tot weigering van de toelating wordt onherroepelijk door het verstrijken van de in artikel 2.5. van dit reglement bedoelde beroepstermijn of een besluit van de Commissie van Beroep, waarbij het ingestelde beroep is afgewezen.

Artikel 3:

Opzegging

De opzegging van het lidmaatschap, als bedoeld in artikel 12 van de statuten, kan rechtstreeks schriftelijk plaatsvinden bij het partijsecretariaat of via de gemeentelijke afdeling, waaronder het betreffende lid ressorteert. In het laatste geval zendt het secretariaat van deze afdeling onverwijld bericht van de opzegging aan het partijsecretariaat.

Artikel 4:

Royement

- 4.1. Het partijbestuur kan bij eigen besluit, dan wel op voordracht van het bestuur van een verband beslissen een royement van een lid in overweging te nemen. Een dergelijk besluit wordt onverwijld en met redenen omkleed

Toelichting (st. nr. 79/43A)

Een huishoudelijk reglement maakt operationeel hetgeen in de statuten is verankerd, voorzover dit niet in andere speciale reglementen is geschied. Ook een huishoudelijk reglement is voor de dagelijkse gang van zaken in en rondom de huishouding van de partij zo belangrijk, dat vaststelling en wijziging daarvan door het congres plaatsvindt. Bij andere reglementen is een meer eenvoudige methode aangehouden.

De bepalingen omtrent het lidmaatschap spreken voor zichzelf. Aangezien de ledenadministratie via de computer wordt geregistreerd zijn de bepalingen hieraan geheel aangepast. Aandacht verdienen de bepalingen omtrent het royement. Royement kwam bij de drie partijen gelukkig slechts zelden voor. Maar toch moet geregeld worden, dat in voorkomende gevallen krachtig ingrijpen van de verantwoordelijke partij-instansies mogelijk is. Er zijn tenslotte op een aantal punten normen waarvan de overtreding uiteindelijk de mogelijke sanctie van royement behoeft. Daartegenover staat de zorgvuldige bescherming van de rechten van elk lid binnen de partij. Een van de belangrijkste organisatorische taken zal zijn het schoeien van de drie partijorganisaties op de nieuwe leer. De samenstelling, taken en bevoegdheden van de verbanden op alle niveaus zijn uitgebreid geregeld. Volstaan kan worden met een verwijzing naar de betreffende bepalingen. De bepalingen betreffende de partijorganen spreken eveneens voor zichzelf. Ten aanzien van de samenstelling van het congres wordt een andere methodiek gebezigd. Aangezien het van essentieel belang is dat het aantal te verkiezen leden vaststaat, is de kiesdeeler van de gemeentelijke afdelingen variabel gemaakt, terwijl het aantal stemhebbende congresleden is

bepaald op 1500 en ten hoogste 1600.

De aandacht wordt er nogmaals op gevestigd, dat de voorzitter en de beide ondervoorzitters worden gekozen door de gemeentelijke afdelingen en de stemhebbende leden van de partijraad tezamen. De lijsttrekker voor de Tweede Kamerverkiezingen wordt door en op het congres verkozen c.q. aangewezen, overeenkomstig het bepaalde in artikel 11 van het reglement voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de verkiezing der leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Aandacht wordt ook gevraagd voor de algemene stemmingsregeling in artikel 59, met name betreffende stemmingen over personen. De voorgeschreven procedure, die voor alle stemmingen over personen geldt behalve wanneer statuten en reglementen speciale procedures voorschrijven, wordt de meest democratische geacht. Wanneer bij de eerste vrije stemming geen meerderheid wordt behaald, blijft daaruit intussen wel hoe de voorkeuren van de stemgerechtigden in getallen tot uitdrukking komen. Het zou minder goed zijn vervolgens meteen een gebonden stemming over de twee hoogst noterenden voor te schrijven, aangezien de stemgerechtigden dan niet de kans hebben aan de hand van de uitslag van de eerste stemming hun mening te herzien. Levert ook de tweede vrije stemming geen meerderheidsuitslag op, dan is het voor de handliggend dat in een derde, ditmaal gebonden, stemming gekozen moet worden uit de twee kandidaten die de meeste stemmen op zich hebben verzameld. In de diverse reglementen is nauwkeurig bepaald hoe kandidaatstellingen van personen voor een bestuursfunctie of voor een lidmaatschap van een vertegenwoordigend lichaam plaatsvinden. Er is steeds voorzien in de mogelijkheid tot het stellen van tegenkandidaten. Mocht bij uiteindelijke stemming blijken, dat geen tegenkandidaat is gesteld, dan is

het op zichzelf zinloos een schriftelijke stemming te houden.

Vandaar de regeling, dat bij enkelvoudige kandidaatstelling een schriftelijke stemming niet noodzakelijk is. Ten aanzien van oprichting en erkenning van verbanden zijn nauwkeurige bepalingen gegeven. Een goed en democratisch georganiseerde partij op alle niveaus is van wezenlijk belang. Taken en bevoegdheden moeten goed worden uitgevoerd, terwijl rechten zowel als verplichtingen duidelijk moeten vaststaan. Vanzelfsprekend geldt dit naast algemene zaken ook de financiële verplichtingen. Ook de bestuurssamenstellingen dienen met zorgvuldigheid te worden geregeld. Voorzien is de mogelijkheid van instelling van regionale kringen (statenkringen) binnen de kamerkring en van wijk- of dorpsafdelingen binnen de gemeentelijke afdeling. De procedures daartoe zijn nauwkeurig omschreven. Ook is voorzien de mogelijkheid van overdracht van taken en bevoegdheden van kamerkringen binnen de grenzen van een provincie aan de provinciale afdeling. Deze bepalingen (artikel 22 e.v. huishoudelijk reglement i.o. artikel 39 statuten) kunnen dus gelden ten aanzien van Gelderland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant. Gewezen wordt vervolgens op de algemene bepalingen, welke gelden ten aanzien van organen, bijzondere organen en bijzondere organisaties. Leden daarvan, zowel stemhebbende als adviserende, dienen lid te zijn van het CDA. Van belang zijn ook de bepalingen inzake de technische commissies en campagnecommissies terzake van de verkiezingen van de leden van alle vertegenwoordigende lichamen. Grote zorgvuldigheid in het werk is vereist. De noodzaak van de algemene bepalingen in het huishoudelijk reglement vloeien mede voort uit de algemene bepalingen, welke in de statuten zijn opgenomen.

erkenning te worden vermeld. 5.6. Het dagelijks bestuur beoordeeld of de in artikel 5.5. van dit reglement bedoelde afwijkingen van het standaard-reglement voor het betreffende verband in oprichting zijn toegestaan. Is het antwoord hierop bevestigend dan draagt het dagelijks bestuur het betreffende verband in oprichting ter erkenning voor aan het partijbestuur. Indien er geen voorstellen tot afwijking van het standaard-reglement ingediend zijn, wordt zonder meer, namens het partijbestuur, tot erkenning van het betreffende verband in oprichting overgegaan. 5.7. Het partijbestuur beslist of een verband, op grond van een voordracht van het dagelijks bestuur, wordt erkend. 5.8. Terstond na het besluit van het partijbestuur een verband te erkennen, wordt hiervan schriftelijk mededeling gedaan aan het voorlopige bestuur van het betreffende verband onder medezending van één, namens het partijbestuur gedagtekend, exemplaar, van het reglement van het betreffende verband. 5.9. Wanneer het dagelijks bestuur van oordeel is dat er redenen aanwezig zijn een verband in oprichting (nog) niet voor te dragen tot erkenning bij het partijbestuur, treedt het daaromtrent in overleg met het voorlopige bestuur van het betreffende verband in oprichting. Het dagelijks bestuur geeft daarbij aan welke mogelijkheden er zijn om tot een voordracht tot erkenning te kunnen overgaan. De voorlopige algemene ledenvergadering van een verband in oprichting beslist of met de voorstellen van het dagelijks bestuur wordt ingestemd. 5.10. Binnen twaalf weken na verzending van het gedagtekende besluit van het partijbestuur tot erkenning van het verband, belegt het voorlopige bestuur van dat verband een algemene ledenvergadering ter verkiezing van een bestuur, alsmede voor het treffen van eventueel noodzakelijke maatregelen. De samenstelling van het definitieve bestuur dient terstond schriftelijk ter kennis gebracht te worden aan het partijsecretariaat.

Artikel 6:

Algemene bepalingen

- 6.1. Aan een erkend verband worden rechten toegekend, welke zijn opgenomen in en voortvloeien uit de bepalingen van de statuten en alle daarbij behorende reglementen. De uitoefening van de rechten worden opgeschort, wanneer een verband niet voldoet aan één of meer van de verplichtingen, die krachtens de bepalingen van de statuten en/of enig ander reglement binnen partijverband aan hem zijn toegekend. Het dagelijks bestuur geeft richtlijnen inzake het eventueel opschorten van de uitoefening van rechten.
- 6.2. De algemene ledenvergadering van een verband is het hoogste orgaan van dat verband.
- 6.3. Aan de algemene ledenvergadering van een verband komen, voor wat betreft het betrokken werkgebied, alle bevoegdheden toe, welke niet door de wet, de statuten en/of andere reglementen binnen partijverband aan anderen zijn opgedragen.
- 6.4. Jaarlijks roept het bestuur van een verband de algemene ledenvergadering ten minste eenmaal – en voorts zoveel als bij reglement bepaald – in vergadering bijeen, onder andere ter behandeling en vaststelling van het jaarverslag, de rekening van baten en lasten en de begroting voor het komend jaar, alsmede ten behoeve van de periodieke bestuursverkiezing van het verband en de bespreking van het politieke beleid in algemene zin.
- 6.5. Van het vastgestelde jaarverslag stuurt het bestuur van het verband een exemplaar aan het partijsecretariaat en, voorzover van toepassing, aan de besturen van alle verbanden, waaronder het ressorteert.

schriftelijk aan het betrokken lid meegedeeld, terwijl de betrokkene in de gelegenheid wordt gesteld door ten minste drie leden van het partijbestuur te worden gehoord, binnen een termijn van vier weken na een besluit tot overweging van een royement.

4.2. Het partijbestuur beslist, nadat het betrokken lid is gehoord, binnen vier weken of al dan niet tot royement wordt overgegaan.

4.3. Per aangetekend schrijven stelt het partijbestuur het betrokken lid op de hoogte van zijn besluit, waarbij wordt meegedeeld, dat de betrokkene de bevoegdheid heeft tegen dit besluit beroep in te stellen bij de Commissie van Beroep binnen vier weken na dagtekening van het aangetekend schrijven.

4.4. Door een besluit tot (overweging van) royement worden alle rechten en verplichtingen, die aan het lidmaatschap zijn verbonden, opgeschort, behoudens de bevoegdheid tot horen als bedoeld in artikel 4.1. van dit reglement en tot beroep als bedoeld in artikel 4.3. van dit reglement; de opschorting duurt voort tot het besluit onherroepelijk is geworden, dan wel is vernietigd.

4.5. Een besluit tot royement wordt

onherroepelijk door het verstrijken van de in bepaling 4.3. van dit reglement bedoelde beroepstermijn of een besluit van de Commissie van Beroep, waarbij het ingestelde beroep is afgewezen.

II: Van de verbanden

Artikel 5:

Oprichting en erkenning

5.1. Ten minste tien leden kunnen een verband, als bedoeld in artikel 16 van de statuten, oprichten, met dien verstande, dat wanneer zich een verband, als bedoeld in artikel 16 van de statuten, heeft gevormd, hiervan door het voorlopige bestuur van dat verband schriftelijk mededeling wordt gedaan aan het partijbestuur, onder opgave van de namen en adressen van de leden van het voorlopige bestuur van het nieuwe verband.

5.2. Ook het partijbestuur, op voorstel van het dagelijks bestuur en na overleg met de betrokken kamerkring, dan wel een kamerkring, na overleg met het dagelijks bestuur, kan het initiatief nemen tot vorming van een verband, als bedoeld in artikel 16 van de statuten. In dit geval wijst de kamerkring in overleg met het dagelijks bestuur, de leden van een voorlopig

bestuur aan.

5.3. Ten behoeve van de vorming van een verband zendt het partijsecretariaat een adressenoverzicht van de leden, die onder het verband in oprichting zullen ressorteren, aan het voorlopige bestuur van dat verband. Voorts ontvangt het voorlopige bestuur een exemplaar van het standaard-reglement voor het betreffende verband, respectievelijk als bijlage a tot en met f bij dit huishoudelijk reglement gevoegd.

5.4. Binnen twaalf weken na de in artikel 5.3. van dit reglement bedoelde verzending dient het voorlopige bestuur van een verband in oprichting, daartoe gemachtigd door de voorlopige algemene ledenvergadering, welke wordt gevormd door de leden, die onder het verband in oprichting zullen ressorteren, schriftelijk een aanvraag om erkenning door het partijbestuur in bij het dagelijks bestuur.

5.5. Als reglement voor een verband in oprichting geldt het door de partijraad vastgestelde en in artikel 5.3. van dit reglement genoemde standaard-reglement. Eventuele gewenste afwijkingen van het reglement dienen op een afzonderlijke verklaring bij de aanvraag om

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Artikel 7: Financiën

7.1. Een verband dient binnen een door het partijbestuur vast te stellen termijn te voldoen aan alle financiële verplichtingen, welke het tegenover partijorganen en/of bijzondere organen, en/of bijzondere organisaties en/of andere verbanden heeft. Wordt binnen de gestelde termijn niet aan deze verplichtingen voldaan, dan worden daarmee automatisch de rechten, als bedoeld in artikel 6.1. van dit reglement opgeschort.

7.2. Het partijbestuur is gerechtigd te beschikken over eventuele tegoeden van verbanden, zolang een verband niet volledig aan de financiële verplichtingen, als bedoeld in artikel 7.1. van dit reglement, heeft voldaan.

7.3. Van de jaarlijkse contributie-opbrengst van de leden wordt een deel bestemd voor de partij, terwijl van het overige een verdeling plaatsvindt over de verbanden, waaronder de betreffende leden ressorteren.

De verdeelsleutel wordt jaarlijks bepaald door de partijraad, terwijl elke kamerkring, eveneens jaarlijks, bepaalt op welke wijze het bedrag, dat bestemd is voor de verbanden en afkomstig van de onder hen ressorterende leden, wordt verdeeld over die verbanden.

7.4. Wanneer in een provincie twee of meer kamerkringen aanwezig zijn, bepalen zij gezamenlijk en in overleg met het bestuur van de provinciale afdeling welk deel van het bedrag, dat bestemd is voor de verbanden en afkomstig van de onder hen ressorterende leden, bestemd is voor de binnen de provinciegrenzen aanwezige provinciale afdeling.

7.5. De afdelingen, die een bijzondere afdeling vormen, bepalen zelf welk deel van het hun toekomende deel van de contributie-opbrengst van de onder hen ressorterende leden, wordt bestemd voor die bijzondere afdeling.

7.6. Indien een verband heeft voldaan aan zijn financiële verplichtingen, als bedoeld in artikel 18 van de statuten, en artikel 7.2. van dit reglement niet van toepassing is, kan het beschikken over hem toekomende tegoeden. Het partijsecretariaat draagt, na verzoek daartoe, zorg voor verstreking van het gevraagde tegoed binnen veertien dagen.

7.7. Regelmatig, maar ten minste één maal per jaar zendt het partijsecretariaat, onder verantwoordelijkheid van de penningmeester, een financieel overzicht, onder andere vermeldende de gemiddelde contributie-opbrengst met betrekking tot een bepaald verband, aan de penningmeesters van de betrokken verbanden.

Artikel 8: Ontbinding

8.1. Een verband, als genoemd in artikel 16 van de statuten, waaronder op 1 januari van enig jaar minder dan tien leden partij-organisatorisch ressorteren, is automatisch ontbonden. Het partijsecretariaat treft onder verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur de noodzakelijke regelingen hieromtrent.

8.2. De algemene ledenvergadering van een verband is bevoegd, overeenkomstig bij statuten en/of reglement vastgestelde regels, dat verband voor ontbinding voor te dragen aan het dagelijks bestuur, indien van toepassing in overleg met de betrokken gemeentelijke afdeling en/of kamerkring.

8.3. Van een besluit tot (definitieve) ontbinding van een verband wordt het bestuur van het betrokken verband zo spoedig mogelijk bij aangetekend schrijven kennis gegeven, onder vermelding van de bevoegdheid van het bestuur binnen vier weken na verzending van de kennisgeving tegen het ontbindingsbesluit beroep in te stellen bij de Commissie van Beroep.

8.4. Door een besluit tot ontbinding wordt het betrokken verband geschorst in de uitoefening van al zijn rechten, behoudens de bevoegdheid van het bestuur beroep in te stellen tegen het ontbindingsbesluit. De schorsing is beëindigd na het onherroepelijk worden dan wel het vernietigen van het besluit.

8.5. Een besluit tot ontbinding wordt onherroepelijk door het verstrijken van de beroepstermijn zonder dat beroep is ingesteld of door een besluit van de Commissie van Beroep, waarbij het beroep is afgewezen.

Artikel 9: Werkgebied buiten grenzen werkgebied verband.

9.1. Wanneer artikel 21 van de statuten van toepassing is, treedt één van de aldaar woonachtige leden op als contactpersoon.

9.2. Zowel het partijbestuur als de besturen van de betreffende regionale, gemeentelijke en plaatselijke verbanden zijn verplicht met de in artikel 9.1 van dit reglement bedoelde persoon in voorkomende gevallen het contact te onderhouden.

Artikel 10: Organen van een verband.

De organen van een verband zijn het bestuur, waaronder eventueel het dagelijks bestuur, en de algemene ledenvergadering.

Artikel 11: Bestuur gemeentelijke afdeling.

11.1 Het bestuur van de gemeentelijke afdeling wordt door de leden uit hun midden ter vergadering gekozen. Aan een lid, dat verhinderd is de desbetreffende vergadering bij te wonen, wordt desgevraagd toegestaan vóór de aanvang van de vergadering zijn stembiljet persoonlijk bij een door het bestuur aangewezen bestuurslid in te leveren. Overigens is het bepaalde in artikel 7 van de statuten ter zake van de uitoefening van het stemrecht onverminderd van toepassing.

11.2. Indien in een gemeente een (werk)groep bestaat van het vrouwenberaad en/of van de jongerenorganisatie, dient in het bestuur ten minste één vertegenwoordiger daarvan zitting te hebben.

11.3 Het reglement van een gemeentelijke afdeling kan bepalen dat er een dagelijks bestuur is, met dien verstande, dat dit minder dan de helft van het aantal bestuursleden van deze afdeling moet tellen, terwijl de door de algemene ledenvergadering in functie te verkiezen voorzitter, alsmede de secretaris en de penningmeester in elk geval daarvan deel uitmaken.

11.4. Eén van de leden van het bestuur wordt in het bijzonder belast met de taken van de gemeentelijke afdeling op het gebied van de propaganda en voorlichting.

11.5. Eén van de leden van het bestuur wordt in het bijzonder belast met de taken van de gemeentelijke afdeling op het gebied van de vorming en scholing.

11.6. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling doet opgave van zijn samenstelling aan het partijsecretariaat en aan de secretariaten van de verbanden, waaronder het ressorteert. Van wijzigingen in de samenstelling dient binnen vier weken na het besluit daartoe aan bedoelde secretariaten kennis gegeven te worden.

11.7. Het bestuur van een gemeentelijke afdeling brengt ieder jaar een schriftelijk verslag uit over de toestand van de afdeling en de werkzaamheden in het afgelopen verenigingsjaar. Dit verslag omvat ook het verslag van de vormings- en scholingswerkzaamheden, waaronder met name de activiteiten ten behoeve van de vrouwelijke leden en de jongeren en de ten uitvoer gebrachte activiteiten met betrekking tot het raadsfractiewerk. Het bestuur van een gemeentelijke afdeling zendt jaarlijks een afschrift van het verslag aan het partijbestuur en de besturen van de verbanden, waaronder de afdeling ressorteert.

11.9. Het bestuur van een gemeentelijke afdeling ziet toe, dat van alle inkomsten en uitgaven van de afdeling nauwkeurig aantekening wordt gehouden. Jaarlijks brengt het financieel verslag uit aan de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling.

11.10. Het bestuur van een gemeentelijke afdeling zendt jaarlijks een afschrift van het financieel verslag

aan het partijbestuur en de besturen van de verbanden, waaronder de afdeling ressorteert.

11.11. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling draagt zorg voor het nauwkeurig bijhouden van de ledenadministratie, overeenkomstig nader door het partijbestuur te stellen regels.

Artikel 12: Algemene ledenvergadering gemeentelijke afdeling.

12.1. De algemene ledenvergadering is het hoogste orgaan van de gemeentelijke afdeling.

12.2. Jaarlijks komt de algemene ledenvergadering ten minste tweemaal in vergadering bijeen.

12.3. De oproeping tot bijwoning van de algemene ledenvergadering wordt verzonden op een termijn van ten minste acht dagen aan alle leden van de gemeentelijke afdeling. De oproep vermeldt tijd en plaats van de vergadering en de te behandelen agenda.

12.4. Het bestuur is verplicht tot het bijeenroepen van de algemene ledenvergadering binnen een termijn van vier weken, na verzending van een schriftelijk verzoek daartoe door ten minste tien leden, ressorterend onder de betreffende gemeentelijke afdeling, onder opgave van de onderwerpen, die de verzoekers aan de algemene ledenvergadering wensen voor te leggen; indien aan het verzoek niet binnen drie weken na ontvangst daarvan gevolg is gegeven door verzending van een oproep, als bedoeld in artikel 12.3. van dit reglement, hebben de verzoekers het recht van beroep bij het bestuur van de kamerkring, casu quo de provinciale afdeling, waartoe de gemeentelijke afdeling behoort.

12.5. In geval beroep is ingesteld bij het bestuur van de kamerkring, casu quo de provinciale afdeling, roept deze binnen drie weken na ontvangst van het beroep de algemene ledenvergadering van de betreffende gemeentelijke afdeling bijeen op de wijze als in lid 3 van dit artikel bepaald. Een op deze wijze bijeengeroepen algemene ledenvergadering vindt plaats onder leiding van het bestuur van de betreffende kamerkring, casu quo provinciale afdeling.

12.6. De algemene ledenvergadering van een gemeentelijke afdeling komt voorts bijeen, indien het partijbestuur daartoe besluit, na overleg met de betrokken kamerkring, casu quo de provinciale afdeling. Het partijbestuur kan zelf voor de bijeenroeping zorgen, zonder gebonden te zijn aan de in lid 3 van dit artikel genoemde termijn en zelf in de leiding van de vergadering voorzien.

Artikel 13: Taken gemeentelijke afdeling.

13.1 Tot de taak van de gemeentelijke afdeling behoort:

a. het op basis van de grondslag van het CDA bijdragen aan en bevorderen van de verwezenlijking van de doelstelling van de partij;

b. het bevorderen van de deelneming aan het werk even en de onderlinge samenwerking van de leden in de partij, onder meer door de bevordering van de participatie van vrouwen en jongeren.

13.2. De activiteiten welke de gemeentelijke afdeling onder meer ter bereiking van de doelstelling ten dienste staan, zijn omschreven in het reglement, als bedoeld in artikel 24 van de statuten.

Artikel 14: Wijk- of dorpsafdeling.

14.1 De grenzen van het werkgebied van een wijk- of dorpsafdeling worden bepaald door de gemeentelijke afdeling, waaronder de wijk- of dorpsafdeling zal ressorteren, in overleg met het bestuur van de betrokken kamerkring en het landelijk dagelijks bestuur.

14.2. Met betrekking tot het bestuur en de algemene ledenvergadering van een wijk- of dorpsafdeling zijn de artikelen 11 en 12 van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

Artikel 15: Gemeentelijke afdeling gevormd door twee of meer wijk- of dorpsafdelingen.

15.1. Een op grond van artikel 32 van de statuten tot stand gekomen gemeentelijke afdeling is mede verantwoordelijk voor de verwezenlijking van de doelstelling en de uitvoering in het reglement, als bedoeld in artikel 33 van de statuten, welke zijn toegekend aan de twee of meer ingestelde wijk- of dorpsafdelingen.

15.2. Het bestuur van een overeenkomstig artikel 32 van de statuten gevormde gemeentelijke afdeling bestaat uit ten minste één afgevaardigde van elke erkende wijk- of dorpsafdeling, en voorts zoveel afgevaardigden, als waarop een wijk- of dorpsafdeling, binnen het door de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling vast te stellen aantal bestuursleden, naar rato van zijn ledental recht heeft.

15.3. De voorzitter, de secretaris en de penningmeester van een overeenkomstig artikel 32 van de statuten gevormde gemeentelijke afdeling worden door de algemene ledenvergadering in functie gekozen uit de leden van het bestuur. De voorzitter kan niet tegelijk bestuurslid zijn van een onder deze gemeentelijke afdeling ressorterende wijk- of dorpsafdeling.

15.4. Het bepaalde in artikel 11.2 tot en met 11.11 van dit reglement is ten aanzien van het bestuur van een overeenkomstig artikel 32 van de statuten gevormde gemeentelijke afdeling van overeenkomstige toepassing.

15.5. Tot de algemene ledenvergadering van een overeenkomstig artikel 32 van de statuten gevormde gemeentelijke afdeling hebben alle leden, woonachtig binnen het werkgebied, toegang. Stemgerechtigd zijn uitsluitend die personen, die door de erkende wijk- of dorpsafdelingen als afgevaardigden aangewezen zijn.

15.6. Elke wijk- of dorpsafdeling is gerechtigd één afgevaardigde met stemrecht aan te wijzen naar de vergaderingen van de overeenkomstig artikel 32 van de statuten gevormde gemeentelijke afdeling. Daarenboven is elke wijk- of dorpsafdeling gerechtigd voor elk vol aantal van vijftig leden een extra stemgerechtigde afgevaardigde aan te wijzen.

15.7. De in artikel 15.2. en 15.6. van dit reglement bedoelde afgevaardigden worden aangewezen door de algemene ledenvergadering van elke betrokken wijk- of dorpsafdeling bij een schriftelijke verkiezing, tenzij sprake is van een enkelvoudige kandidaatstelling. Aan een lid, dat verhinderd is de betreffende vergadering bij te wonen, wordt desgevraagd toegestaan vóór de aanvang van de vergadering zijn stembiljet persoonlijk bij een door het bestuur van de wijk- of dorpsafdeling aangewezen bestuurslid in te leveren.

Artikel 16:
Taken wijk- of dorpsafdeling.
Met betrekking tot de taken van een wijk- of dorpsafdeling is het bepaalde in artikel 13 van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

Artikel 17: Afvaardiging naar andere verbanden en Congres

17.1. Elke overeenkomstig artikel 32 van de statuten erkende gemeentelijke afdeling heeft het recht ten minste één afgevaardigde namens elke onder haar ressorterende wijk- of dorpsafdeling aan te wijzen als afgevaardigde naar de algemene ledenvergaderingen van de verbanden, waartoe de gemeentelijke afdeling de afvaardigingsbevoegdheid heeft, alsmede naar het Congres.

17.2. Heeft de gemeentelijke afdeling op grond van haar ledental het recht meer afgevaardigden aan te wijzen, dan wordt de aanwijzing van deze vertegenwoordigers bepaald naar rato van de ledentallen van de onder haar ressorterende wijk- of dorpsafdelingen. De verdeelsleutel dient te zijn vastgesteld in het in artikel 33 van de

statuten bedoelde reglement van de gemeentelijke afdeling.

17.3. Komen voor de aanwijzing van een afgevaardigde vertegenwoordigers van twee of meer wijk- of dorpsafdelingen in aanmerking dan wordt de keuze bepaald op een vertegenwoordiger van die wijk- of dorpsafdeling, welke voor wat betreft het aantal leden, na vaststelling van de in artikel 17.2. van dit reglement bedoelde verdeelsleutel, het grootste overschot heeft.

17.4. De in artikel 17.1. van dit reglement bedoelde afgevaardigden worden bij schriftelijke verkiezing aangewezen door de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling op bindende voordrachten van de betreffende wijk- of dorpsafdelingen, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling. In het reglement van de gemeentelijke afdeling kan bepaald worden, dat elke hier bedoelde voordracht uit meer dan één kandidaat dient te bestaan.

Artikel 18: Gemeentelijke afdeling met één wijk- of dorpsafdeling

Ingeval onder een gemeentelijke afdeling slechts één wijk- of dorpsafdeling ressorteert, dan heeft deze afdeling het recht één of meer afgevaardigden aan te wijzen als afgevaardigde in het bestuur van de betreffende gemeentelijke afdeling. De sleutel voor het aantal afgevaardigden wordt vastgelegd in het reglement van de gemeentelijke afdeling.

Artikel 19: Bestuur kamerkring

19.1. Het bestuur van de kamerkring wordt door de algemene ledenvergadering bij schriftelijke verkiezing aangewezen, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling, en bestaat uit een oneven aantal van ten minste elf leden.

Ten hoogste twee bestuursleden mogen behoren tot dezelfde gemeentelijke-, dan wel wijk- of dorpsafdeling.

19.2. De voorzitter van de kamerkring wordt door de algemene ledenvergadering in functie gekozen. De voorzitter kan niet tegelijk voorzitter zijn van een onder de kamerkring ressorterend verband.

19.3. Het bepaalde in artikel 11.2. tot en met 11.11. van dit reglement is ten aanzien van het bestuur van een kamerkring van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat een kamerkring in elk geval een dagelijks bestuur als orgaan kent.

19.4. In het dagelijks bestuur van de kamerkring dienen in elk geval zitting te hebben ten minste twee vertegenwoordigers van de in het werkgebied aanwezige (werk)groep van het vrouwenberaad en van de jongerenorganisatie.

19.5. Indien als apart verband functionerend wijst de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling, die haar werkgebied heeft in de provincie, waarbinnen de kamerkring eveneens haar werkgebied heeft, één van haar bestuursleden aan als lid van het bestuur van de kamerkring. Dit bestuurslid kan niet tegelijk lid van het bestuur van een andere kamerkring zijn.

19.6. Een afgevaardigde van een bijzondere afdeling, waarvan het werkgebied tevens het werkgebied, of een deel daarvan, van de kamerkring bestrijkt, door de algemene ledenvergadering van deze bijzondere afdeling bij schriftelijke verkiezing aangewezen, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling, maakt als adviserend lid deel uit van het bestuur van de kamerkring.

Artikel 20: Algemene ledenvergadering kamerkring

20.1. Het bepaalde in artikel 12.1 en 12.2 van dit reglement is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van de algemene ledenvergadering van de kamerkring.

20.2. Het bepaalde in artikel 12.3. van dit reglement is van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat de

Ontwerp-regelingen fusie CDA

oproep wordt toegezonden aan de onder de kamerkring ressorterende gemeentelijke afdelingen en de erkende wijk- of dorpsafdelingen.

20.3. Het bepaalde in artikel 12.4. en 12.5. van dit reglement is van overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat het verzoek moet worden gedaan door ten minste honderd leden, ressorterend onder de betreffende gemeentelijke afdelingen, dan wel door ten minste vijf gemeentelijke afdelingen. Het recht van beroep is in dit geval bij het partijbestuur. Na instelling van beroep vindt een bijeenroepen algemene ledenvergadering plaats onder leiding van het partijbestuur.

20.4. Tot de algemene ledenvergadering van een Kamerkring hebben alle leden, woonachtig binnen het werkgebied, toegang. Stemgerechtigd zijn uitsluitend die personen, die door de gemeentelijke afdeling als afgevaardigden aangewezen zijn.

20.5. Elke gemeentelijke afdeling is gerechtigd één afgevaardigde met stemrecht aan te wijzen naar de vergadering van de kamerkring. Daarenboven is elke gemeentelijke afdeling gerechtigd voor elk vol aantal van honderd leden een extra afgevaardigde aan te wijzen, echter met inachtneming van het bepaalde in artikel 17 van dit reglement.

20.6. De in artikel 20.4. van dit reglement bedoelde afgevaardigden worden aangewezen door de algemene ledenvergadering van elke gemeentelijke afdeling bij schriftelijke verkiezing, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling.

20.7. Op een vergadering van de algemene ledenvergadering van de kamerkring worden de op de partijraad te behandelen zaken vooraf besproken. De in artikel 21.2.f. van dit reglement bedoelde afgevaardigden van de kamerkring brengen verslag uit op de eerstvolgende algemene ledenvergadering.

20.8. De algemene ledenvergadering van de kamerkring is bevoegd te allen tijde voorstellen en amendementen ter behandeling door de partijraad in te dienen bij het partijbestuur, tenzij het verplicht is een voorstel of een amendement, dat een gemeentelijke afdeling heeft ingediend, binnen een door het partijbestuur gestelde termijn te behandelen.

Artikel 21: Taken kamerkring

21.1. Met betrekking tot de taken van een kamerkring is het bepaalde in artikel 13 van dit reglement van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat in plaats van artikel 24 gelezen moet worden artikel 43 van de statuten.

21.2. De kamerkring heeft voorts tot taak:

- het (mede) zorgen voor alle organisatorische belangen van het CDA in haar werkgebied;
- het voeren van de algemene propaganda en het (mede) coördineren van de propaganda en activiteiten van de verbanden binnen haar werkgebied;
- het toezicht op alle verbanden binnen haar werkgebied;
- de bespreking van het politieke beleid in algemene zin en van het CDA in het bijzonder, alsmede het geven van alle gewenste en noodzakelijke voorlichting daaromtrent;
- het ondernemen van de gewenste en noodzakelijke activiteiten in verband met het politieke vormings- en scholingswerk, het jongerenwerk en het vrouwenwerk;
- de verkiezing van één of meer afgevaardigden en zijn (hun) plaatsvervanger(s) naar de partijraad en het partijbestuur, overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 37 en 41 van dit reglement;
- al hetgeen hem door het partijbestuur is of wordt opgedragen;

Artikel 22: Overdracht taken en bevoegdheden kamerkring aan provinciale afdeling

22.1. Een besluit tot overdracht van taken en bevoegdheden, als in artikel 39 van de statuten bedoeld, wordt genomen door de algemene ledenvergadering van de betreffende kamerkring, met dien verstande, dat

een tweederde meerderheid van het aantal uitgebrachte stemmen is vereist.

22.2. Binnen twee weken na het nemen van een besluit als in artikel 22.1. van dit reglement bedoeld, stelt het bestuur van de kamerkring daarvan het partijbestuur in kennis.

22.3. Alvorens in te stemmen met het aldus genomen besluit onderzoekt het partijbestuur of een dergelijk besluit door alle kamerkringen, die binnen de bedoelde provincie hun werkgebied hebben, oprechtsgeldige wijze is genomen, alsmede of de overdracht dezelfde taken en bevoegdheden omvat. Tevens wordt nagegaan of de eventueel te maken afspraken niet in strijd zijn of komen met de bepalingen van statuten en/of huishoudelijk reglement.

22.4. De inhoud van het genomen besluit en de daarbij eventueel te maken afspraken worden vastgelegd in een in tweevoud op te stellen schriftelijke overeenkomst, die door de voorzitters en sekretarissen van alle betrokken kamerkringen en van de betreffende provinciale afdeling wordt ondertekend, waarna het ter mede-ondertekening wordt toegezonden naar het partijbestuur.

22.5. Na ondertekening door het partijbestuur van de overeenkomst – waarvan één exemplaar bestemd is voor eigen behoud, terwijl het andere exemplaar wordt toegezonden naar het bestuur van de betreffende provinciale afdeling – wordt de in deze overeenkomst vastgestelde overdracht, met de daarbij gemaakte afspraken, met onmiddellijke ingang geacht van kracht te zijn.

22.6. Direct na het van kracht worden zijn de betrokken kamerkringen en provinciale afdelingen, alsmede het partijbestuur gehouden in alle opzichten die maatregelen te nemen, welke wenselijk en noodzakelijk zijn om aan de gemaakte afspraken te voldoen.

22.7. De algemene ledenvergadering van een kamerkring is bevoegd aan het partijbestuur te verzoeken een besluit tot overdracht van taken en bevoegdheden ongedaan te maken. De stemming over een dergelijk verzoek geschiedt schriftelijk en in aanwezigheid van één of meer door het partijbestuur aan te wijzen vertegenwoordigers.

22.8. Binnen vier weken na ontvangst van een verzoek tot het ongedaan maken van de overeenkomst besluit het partijbestuur of hiermee wordt ingestemd, mede op grond van de overwegingen tot dit verzoek en de afspraken, welke in de in artikel 22.4. van dit reglement bedoelde overeenkomst zijn vastgelegd.

22.9. Na inwilliging van een verzoek tot het ongedaan maken van de overeenkomst worden alle overgedragen taken en bevoegdheden aan een provinciale afdeling weer terstond ten uitvoer gebracht door de hierbij betrokken kamerkringen. Hiervan worden alle betrokken partijverbanden, en – organen schriftelijk door het partijbestuur op de hoogte gesteld.

22.10. Alle betrokken partijverbanden en –organen dienen vanaf het moment dat een kamerkring overweegt een verzoek in te dienen tot het ongedaan maken van de overeenkomst, door deze kamerkring voortdurend schriftelijk op de hoogte te worden gehouden van alle feiten en gebeurtenissen, welke in verband staan met dit verzoek.

Artikel 23: Overdracht taken kamerkring aan regionale kringen

23.1. Indien het voor de realisering van de doelstelling bevorderlijk is, kan een kamerkring desgewenst – en met instemming van het partijbestuur – regionale verbanden binnen haar werkgebied instellen voor de uitvoering van bepaalde, bij afzonderlijk reglement vast te stellen, taken.

23.2. Inzake een besluit als in artikel 23.1. van dit reglement bedoeld, is het bepaalde in artikel 22.1. en 22.2. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

23.3. De grenzen van het werkgebied van een regionaal verband worden bepaald door de kamerkring, waaronder het regionale verband zal ressorteren, in overleg met het

dagelijks bestuur.

23.4. De bij de instelling van een regionaal verband te maken onderlinge afspraken worden vastgelegd in het reglement van dat regionale verband. De afspraken hebben in ieder geval betrekking op de bepalingen, als vastgelegd in het door de partijraad vast te stellen reglement voor een regionale kring of statenkring. Het dagelijks bestuur kan afwijking van dit reglement toestaan.

23.5. Indien het partijbestuur instemt met de instelling van een regionaal verband, wordt dit verband beschouwd als erkende regionale kring of statenkring. Alvorens de instemming wordt verleend, onderzoekt het partijbestuur of de besluiten rechtsgeldig zijn genomen en de afspraken, overeenkomstig de bepalingen van statuten en/of huishoudelijk reglement zijn vastgelegd. Alle betrokken verbanden worden schriftelijk van het besluit van het partijbestuur op de hoogte gesteld.

23.6. Direct na de instemming van het partijbestuur met de instelling van een regionale kring of statenkring zijn alle betrokken verbanden en het partijbestuur gehouden in alle opzichten die maatregelen te nemen, welke wenselijk en noodzakelijk zijn om aan de gemaakte afspraken te voldoen.

23.7. De kamerkring blijft te allen tijde (mede) verantwoordelijk voor de uitvoering van de overgedragen taken aan een regionale kring of statenkring.

Artikel 24: Bestuur provinciale afdeling

24.1. Met betrekking tot het bestuur van de provinciale afdeling is het bepaalde in artikel 19.1. tot en met 19.4. en in artikel 19.6. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

24.2. Indien in het werkgebied van de provinciale afdeling twee of meer kamerkringen hun werkgebied hebben, wijst de algemene ledenvergadering van elk van deze kamerkringen één of meer van haar bestuursleden aan als lid van het bestuur van de provinciale afdeling tot een maximum van drie bestuursleden. Het definitieve aantal per kamerkring wordt na onderling overleg schriftelijk vastgelegd. Ten hoogste drie leden van de besturen van de kamerkringen kunnen tegelijk lid zijn van het dagelijks bestuur van de provinciale afdeling. De voorzitter van de provinciale afdeling kan niet tevens de voorzitter zijn van een kamerkring.

Artikel 25: Algemene ledenvergadering provinciale afdeling

Het bepaalde in artikel 20.1. tot en met 20.6. van dit reglement is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling.

Artikel 26: Taken provinciale afdeling

26.1. Met betrekking tot de taken van een provinciale afdeling is het bepaalde in artikel 13 van dit reglement van overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat in plaats van artikel 24 gelezen moet worden artikel 50 van de statuten.

26.2. De provinciale afdeling heeft voorts tot taak:

- het (mede) zorgen voor alle organisatorische belangen van het CDA in haar werkgebied;
- het voeren van de algemene propaganda en het (mede) coördineren van de propaganda en activiteiten van de verbanden binnen haar werkgebied, voor zover het betrekking heeft op provinciale aangelegenheden;
- de bespreking van het politieke beleid op provinciaal niveau in algemene zin en van het CDA in het bijzonder, alsmede het geven van alle gewenste en noodzakelijke voorlichting daaromtrent;
- het ondernemen van de gewenste en noodzakelijke activiteiten in verband met het politieke vormings- en scholingswerk, het jongerenwerk en het vrouwenwerk, één en ander, voorzover van toepassing, in overleg met de betrokken kamerkringen binnen het werkgebied.
- al hetgeen haar door het

partijbestuur is of wordt opgedragen;

- het uitvoeren van die taken en bevoegdheden van kamerkringen, die haar overeenkomstig het bepaalde in artikel 39 van de statuten en in artikel 22.1. tot en met 22.6. van dit reglement zijn overgedragen.

Artikel 27: Overdracht taken provinciale afdeling aan regionale kringen

27.1. Indien het voor de realisering van de doelstelling bevorderlijk is, kan een provinciale afdeling desgewenst – in overleg met de kamerkring, welke binnen de grenzen van het werkgebied van de provinciale afdeling haar werkgebied heeft, en met instemming van het partijbestuur – regionale verbanden binnen haar werkgebied instellen voor de uitvoering van bepaalde, bij afzonderlijk reglement nader vast te stellen, taken.

27.2. Met betrekking tot de instelling van deze regionale verbanden is het bepaalde in artikel 23.2 tot en met 23.7. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

Artikel 28: Bestuur bijzondere afdeling

28.1. Met betrekking tot het bestuur van een bijzondere afdeling, voorzover het door meer dan één afdeling wordt gevormd, is het bepaalde in artikel 19.1. tot en met 19.4. en artikel 19.6. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

28.2. De algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling en van de kamerkring, waarvan het werkgebied tevens het werkgebied van de bijzondere afdeling, voorzover het door meer dan één afdeling wordt gevormd, bestrijkt, wijst elk één van haar bestuursleden bij schriftelijke verkiezing aan, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling, die als adviserend lid deel uitmaakt van het bestuur van de bijzondere afdeling.

28.3. Indien het betreft een bijzondere afdeling voor het gebied, waarvoor binnen de grenzen van een gemeente een deelraad wordt geformeerd, wijst de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling bij schriftelijke verkiezing, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling, één van haar bestuursleden aan, die als adviserend lid deel uitmaakt van het bestuur van deze bijzondere afdeling. Het hier bedoelde bestuurslid kan niet tevens als lid woonachtig zijn binnen de grenzen van het werkgebied van deze bijzondere afdeling.

Artikel 29: Algemene ledenvergadering bijzondere afdeling

Het bepaalde in artikel 20.1. tot en met 20.6. van dit reglement is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van de algemene ledenvergadering van de bijzondere afdeling, voorzover het door meer dan één afdeling wordt gevormd.

Artikel 30: Taken bijzondere afdeling

Met betrekking tot de taken van een bijzondere afdeling is het bepaalde in artikel 13 van dit reglement, van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat in plaats van artikel 24 gelezen moet worden artikel 56 van de statuten.

Artikel 31: Deelname verkiezingen openbaar lichaam en/of deelraad

31.1. Indien artikel 61 van de statuten van toepassing is draagt het bestuur van de provinciale afdeling respectievelijk het bestuur van de gemeentelijke afdeling zorg voor een zo stipt mogelijke uitvoering van de bepalingen en het in artikel 58 van de statuten bedoelde reglement.

31.2. Het in artikel 31.1. van dit reglement bedoelde bestuur is verantwoordelijk voor de schriftelijke oproeping voor vergaderingen in verband met de kandidaatstelling voor een openbaar lichaam of een deelraad, welke gericht moet zijn aan alle gemeentelijke afdelingen, en wijk- of dorpsafdelingen, die hun werkgebied hebben binnen de kieskringgrenzen van het openbaar lichaam, respectievelijk aan alle leden, woonachtig binnen de kieskringgrenzen van een deelraad.

31.3. Het bestuur van de provinciale afdeling respectievelijk het bestuur van de gemeentelijke afdeling is belast met de leiding van vergaderingen, als in artikel 31.2. van dit reglement bedoeld.

III: Van de organen

Artikel 32: Algemene bepalingen

32.1. Leden van de in artikel 64 van de statuten genoemde organen, zowel stemhebbend als adviserend, dienen lid te zijn van het CDA.

32.2. In alle gevallen, waarin de statuten, dit reglement en/of andere reglementen niet voorzien, voorzover het betreft het functioneren van organen, als in artikel 64 van de statuten genoemd, beslist het partijbestuur op voorstel van het dagelijks bestuur.

Artikel 33: Congressamenstelling

33.1. De in artikel 66 lid a.1. van de statuten bedoelde afgevaardigden worden aangewezen door de algemene ledenvergadering van elke gemeentelijke afdeling bij schriftelijke verkiezing, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling.

33.2. Elke gemeentelijke afdeling is gerechtigd één afgevaardigde met stemrecht aan te wijzen naar de vergadering van het congres, onverminderd het bepaalde in artikel 17.1. van dit reglement. Daarenboven is elke gemeentelijke afdeling gerechtigd voor een telkenmale door het partijbestuur te bepalen vol aantal leden een extra afgevaardigde aan te wijzen tot een maximum van vijf afgevaardigden, echter met inachtneming van het bepaalde in artikel 17 van dit reglement.

33.3. De sleutel van het door het partijbestuur te bepalen aantal leden, als bedoeld in artikel 33.2. van dit reglement, wordt bepaald aan de hand van het aantal stemhebbende leden van het congres, welk aantal minimaal 1500 en maximaal 1600 leden kan bedragen.

33.4. Elke gemeentelijke afdeling dient ten minste twaalf weken voor een vergadering van het congres in kennis te zijn gesteld van de door het partijbestuur bepaalde sleutel, als bedoeld in artikel 33.3. van dit reglement, alsmede van het partijsekretariaat de mededeling te ontvangen hoeveel personen de betreffende afdeling als stemgerechtigd(e) lid (leden) mag afvaardigen naar de vergadering van dat congres.

33.5. Ten minste acht weken voor een vergadering van het congres dient het bestuur van elke gemeentelijke afdeling de namen en adressen van de aangewezen afgevaardigde(n) en zijn (hun) plaatsvervanger(s) schriftelijk ter kennis te brengen van het partijsekretariaat.

33.6. Indien het congres, door onvoorziene omstandigheden binnen een termijn van twaalf weken in vergadering wordt bijeen geroepen, worden de in dit artikel genoemde sleutel en termijnen door het dagelijks bestuur bepaald.

33.7. Voor elke in artikel 33.1. van dit reglement bedoelde afgevaardigde kan de algemene ledenvergadering van een gemeentelijke afdeling één of meer plaatsvervangers aanwijzen. Een plaatsvervanger is gerechtigd bij verhindering van een afgevaardigde, als in artikel 33.1. van dit reglement bedoeld, in zijn plaats op te treden.

33.8. Indien een afgevaardigde zich moet laten vervangen, dient het partijsekretariaat uiterlijk twee dagen voor de vergadering van het congres hiervan op de hoogte te zijn gebracht. Een afgevaardigde zorgt zelf voor het overdragen van de vergaderstukken, welke zijn toegezonden, aan zijn plaatsvervanger.

33.9. Het dagelijks bestuur heeft het recht een plaatsvervanger, die als zodanig tevoren niet door het bestuur van de gemeentelijke afdeling bij het partijsekretariaat schriftelijk is aangemeld, het stemrecht op de vergadering van het congres te onthouden.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Artikel 34: Werkwijze congres

34.1. Het congres komt ten minste eenmaal per twee jaar in vergadering bijeen. Het congres komt in ieder geval bijeen in het jaar, dat verkiezingen plaatsvinden voor de leden van de Tweede Kamer, met uitzondering van onvoorziene omstandigheden, als bepaald in artikel 16 van het reglement, als bedoeld in artikel 131 van de statuten. Deze vergadering dient ten minste acht weken voor de dag, waarop de verkiezingen gehouden worden, plaats te vinden.

34.2. Voorts komt het congres bijeen, wanneer de partijraad, op voorstel van het partijbestuur, daartoe besluit en/of wanneer ten minste honderd afdelingen en/of ten minste vijf kamerkringen, met opgaaf van redenen, dit verzoeken. Laatstbedoeld verzoek dient schriftelijk te zijn ingediend bij het partijbestuur, dat binnen twaalf weken na verzending aan het verzoek moet voldoen.

34.3. De plaats en het tijdstip van een vergadering van het congres wordt door het partijbestuur bepaald.

34.4. De vergaderingen van het congres zijn openbaar, tenzij en voorzover het congres zelf anders besluit.

34.5. De verantwoordelijkheid voor de vergaderingen van het congres berust bij het partijbestuur. De uitvoering van de werkzaamheden wordt gedelegeerd aan het dagelijks bestuur, dat onder meer een reglement van orde vaststelt voor de vergadering van het congres, dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de leden van het congres.

34.6. Het dagelijks bestuur zorgt voor een tijdige oproep tot deelname aan een vergadering van het congres en verzending van alle relevante gegevens aan de leden van het congres. De oproep dient ten minste zes weken voor de vergaderdatum te worden verzonden. Alle gemeentelijke afdelingen worden ten minste zes weken voorafgaand aan de vergadering schriftelijk geïnformeerd omtrent de inhoud van de te bespreken onderwerpen.

34.7. Gedurende een door het dagelijks bestuur te bepalen termijn van ten minste twee weken na verzending van de informatie hebben de algemene ledenvergaderingen van gemeentelijke afdelingen de bevoegdheid voorstellen ter behandeling door het congres in te dienen bij het partijbestuur. Het partijbestuur voorziet deze voorstellen van een pre-advies. Voorstellen en pre-advies worden ten minste twee weken voorafgaand aan de vergadering van het congres aan de leden toegezonden.

34.8. Het partijbestuur heeft na het verstrijken van de in artikel 34.7. van dit reglement genoemde termijn de bevoegdheid zijn voorstellen bij nota van wijziging te wijzigen.

34.9. Over personen wordt overeenkomstig het bepaalde in artikel 175 van de statuten schriftelijk gestemd, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling. In dat geval wordt voorgesteld betrokkene(n) bij acclamatie te verkiezen casu quo te benoemen. Indien ten minste vijftientig leden van het congres dit verlangen, wordt desgewenst toch schriftelijk gestemd.

34.10. Het congres kan slechts rechtsgeldige besluiten nemen inzake onderwerpen, waarover de leden schriftelijk vóór de betrokken vergadering zijn geïnformeerd behoudens

a. ontwerp-uitspraken over politieke onderwerpen, die na bedoelde informatie aktueel zijn geworden;

b. onderwerpen, die door het partijbestuur of het dagelijks bestuur worden voorgelegd; één en ander voorzover het congres met meerderheid van stemmen tot de behandeling besluit.

Artikel 35: Verkiezing voorzitter en ondervoorzitters

De periodieke of tussentijdse verkiezing van de voorzitter en/of ondervoorzitter(s) vindt plaats volgens de navolgende procedure:

35.1. Ten minste twaalf weken voor de vergadering van het congres, als bedoeld in artikel 67 lid f van de statuten, stelt de partijraad een voordracht op voor de verkiezing van de voorzitter en/of ondervoorzitter(s) door de gemeentelijke afdelingen en de stemhebbende leden van de partijraad te zamen. De voordracht wordt terstond schriftelijk ter kennis gebracht van de gemeentelijke afdelingen.

35.2. Gedurende vier weken na verzending van de in artikel 35.1. van dit reglement bedoelde voordracht heeft elke gemeentelijke afdeling de bevoegdheid schriftelijk aan het partijbestuur te verzoeken de naam van een door hem gewenste kandidaat toe te voegen. Aan dat verzoek wordt voldaan, wanneer het door ten minste tien gemeentelijke afdelingen wordt gesteund.

35.3. Ten minste zes weken voor de vergadering van het congres als bedoeld in artikel 67 lid f van de statuten, worden de gemeentelijke afdelingen en de stemhebbende leden van de partijraad schriftelijk in kennis gesteld van de voordracht van de partijraad en de eventuele gestelde tegenkandidaten voor de verkiezing van de voorzitter en/of de ondervoorzitter(s) onder gelijktijdige toezending van een door het partijbestuur getuigd stembiljet.

35.4. De algemene ledenvergadering van elke gemeentelijke afdeling bepaalt bij schriftelijke stemming, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling, de keuze uit de gestelde kandidaten.

35.5. Het ingevulde stembiljet kan tot drie dagen voor de vergadering van het congres, als bedoeld in artikel 67 lid f van de statuten, worden toegezonden naar het partijbestuur of door een afgevaardigde tijdens de vergadering van het congres worden ingeleverd.

35.6. Voor de stemhebbende leden van de partijraad is dezelfde procedure van toepassing.

35.7. Het congres benoemt een stemcommissie, die belast wordt met de telling van de uitgebrachte stemmen, welke wordt vastgelegd in een proces-verbaal.

35.8. Het congres stelt na het mondeling verslag van de ingestelde stemcommissie ter vergadering de uitslag van de verkiezing van de voorzitter en/of de ondervoorzitter(s) definitief vast.

35.9. De gemeentelijke afdelingen brengen inzake de verkiezing van de voorzitter en/of de ondervoorzitter(s) hun stem uit naar rato van het ledental. Aan elke gemeentelijke afdeling wordt per vacature één stem toegekend en voorts voor elk vol aantal van vijfenzeventig leden één stem meer. Het aantal stemmen, dat een gemeentelijke afdeling per vacature kan uitbrengen, wordt vermeld op het in artikel 35.3. van dit reglement bedoelde stembiljet.

35.10. De stemhebbende leden van de partijraad kunnen voor iedere vacature elk één stem uitbrengen, hetgeen eveneens wordt vermeld op het in artikel 35.3. van dit reglement bedoelde stembiljet.

35.11. Voor vervulling van een tussentijdse vacature voor de functie van voorzitter en/of ondervoorzitter is het bepaalde in artikel 35.1. tot en met 35.10. van dit reglement, zoveel als mogelijk is, van toepassing.

Artikel 36: Verkiezing leden en plaatsvervangers Commissie van Beroep

De periodieke of tussentijdse verkiezing van de leden en/of hun plaatsvervangers van de Commissie van Beroep vindt plaats volgens de navolgende procedure:

36.1. Ten minste twaalf weken voor de vergadering van het congres, als bedoeld in artikel 67 lid j van de statuten, stelt de partijraad een voordracht op voor de verkiezing van de leden en/of hun plaatsvervangers van de Commissie van Beroep. De voordracht wordt terstond schriftelijk ter kennis gebracht van de leden van het congres, voorzover zij geen partijraadslid zijn, en aan de

gemeentelijke afdelingen.

36.2. Gedurende vier weken na verzending van de in artikel 36.1. van dit reglement bedoelde voordracht heeft elk stemhebbend lid van het congres, alsmede elke gemeentelijke afdeling, de bevoegdheid schriftelijk aan het partijbestuur te verzoeken de naam van een door hem gewenste kandidaat toe te voegen. Aan het verzoek wordt voldaan, wanneer het door ten minste vijftig leden van het congres, dan wel door ten minste tien gemeentelijke afdelingen, wordt gesteund.

36.3. Met betrekking tot de verkiezing van de leden en/of hun plaatsvervangers van de Commissie van Beroep, als bedoeld in artikel 67 lid j van de statuten, worden de stemhebbende leden van het congres ten minste zes weken voor de vergadering van dat congres schriftelijk in kennis gesteld van de voordracht van de partijraad, en de eventuele gestelde tegenkandidaten onder gelijktijdige toezending van een door het partijbestuur getuigd stembiljet.

36.4. Het ingevulde stembiljet kan tot drie dagen voor de vergadering van het congres, als bedoeld in artikel 67 lid j van de statuten, worden toegezonden naar het partijbestuur of op de vergadering van het congres persoonlijk worden ingeleverd.

36.5. Met betrekking tot de telling der stemmen is het bepaalde in artikel 35.7. en 35.8. van dit reglement van toepassing.

36.6. De stemhebbende leden van het congres kunnen voor iedere vacature één stem uitbrengen.

36.7. De procedure neergelegd in artikel 36.1. tot en met 36.6. van dit reglement is eveneens van toepassing op de verkiezing van de voorzitter en de plaatsvervangende voorzitter van de Commissie van Beroep. Beiden dienen verkozten te zijn tot lid van de Commissie van Beroep.

Artikel 37: Samenstelling partijraad

37.1. De in artikel 66 lid a.2. van de statuten bedoelde afgevaardigden worden aangewezen door de algemene ledenvergadering van elke kamerkring bij schriftelijke verkiezing, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling.

37.2. Elke kamerkring is gerechtigd vijf afgevaardigden aan te wijzen als leden van de partijraad. Daarenboven is elke kamerkring gerechtigd voor elk vol aantal van duizend leden een extra afgevaardigde aan te wijzen, tot een maximum van vijftientig afgevaardigden.

37.3. De zittingsduur van de leden van de partijraad is vier jaar. Inzake aftreden, herverkiezing en vervulling van tussentijdse vacature is het bepaalde in de artikelen 175 tot en met 179 van de statuten van toepassing.

37.4. Voor elke in artikel 37.1. van dit reglement bedoelde afgevaardigde kan de algemene ledenvergadering van een kamerkring, eveneens bij schriftelijke verkiezing, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling, één of meer plaatsvervangers aanwijzen. Een plaatsvervanger is gerechtigd bij verhindering van een afgevaardigde, als in artikel 37.1. van dit reglement bedoeld, in zijn plaats op te treden.

37.5. Inzake vervanging van een afgevaardigde op een vergadering van de partijraad is het bepaalde in artikel 33.5., 33.8. en 33.9. van dit reglement van overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat in plaats van het bestuur van de gemeentelijke afdeling gelezen moet worden het bestuur van de kamerkring.

Artikel 38: Werkwijze partijraad

38.1. De partijraad komt ten minste tweemaal per jaar in vergadering bijeen. Eén vergadering wordt in elk geval in de eerste helft van het jaar gehouden, terwijl een andere vergadering in elk geval in de tweede helft van het jaar wordt gehouden.

38.2. Voorts komt de partijraad bijeen, wanneer het partijbestuur daartoe besluit en/of wanneer ten minste vijfenzeventig leden van de partijraad

en/of ten minste drie kamerkringen, met opgaaf van redenen, dit verzoeken. Laatstbedoeld verzoek dient schriftelijk te zijn ingediend bij het partijbestuur, dat binnen acht weken na verzending aan het verzoek moet voldoen.

38.3. De plaats en het tijdstip van een vergadering van de partijraad wordt door het dagelijks bestuur bepaald.

38.4. De vergaderingen van de partijraad zijn openbaar, tenzij en voorzover de partijraad zelf anders besluit.

38.5. De verantwoordelijkheid voor de vergaderingen van de partijraad berust bij het partijbestuur. De uitvoering van de werkzaamheden wordt gedelegeerd aan het dagelijks bestuur, dat onder meer een reglement van orde vaststelt voor de vergadering van de partijraad, dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de leden van de partijraad.

38.6. Het dagelijks bestuur zorgt voor een tijdige oproep tot deelname aan een vergadering van de partijraad en verzending van relevante gegevens aan de leden van de partijraad. De oproep dient, uitgezonderd bijzondere omstandigheden, ten minste vier weken voor de vergaderdatum te worden verzonden. Alle kamerkringen worden, uitgezonderd bijzondere omstandigheden, ten minste drie weken voorafgaand aan de vergadering schriftelijk geïnformeerd omtrent de inhoud van de te bespreken onderwerpen.

38.7. Gedurende een door het dagelijks bestuur te bepalen termijn van ten minste één week na verzending van de stukken heeft een kamerkring de bevoegdheid voorstellen, en daaronder begrepen amendementen, welke verband houden met deze stukken, ter behandeling door de partijraad in te dienen bij het partijbestuur. Het partijbestuur voorziet deze voorstellen van een pre-advies. Voorstellen en pre-advies worden zo mogelijk ten minste één week voorafgaand aan de vergadering van de partijraad aan de leden toegezonden.

38.8. De kamerkring is verplicht een voorstel of een amendement, dat een gemeentelijke afdeling ter behandeling door de partijraad bij haar heeft ingediend, binnen een door het dagelijks bestuur vastgestelde termijn te behandelen. De kamerkring beslist welke voorstellen of amendementen van de gemeentelijke afdeling door haar worden overgenomen om, overeenkomstig het bepaalde in artikel 69 lid p van de statuten en in artikel 38.7. van dit reglement, te worden ingediend.

38.9. Indien een voorstel of een amendement van een gemeentelijke afdeling niet door de kamerkring is overgenomen, heeft de betreffende gemeentelijke afdeling de bevoegdheid zelf dat voorstel of amendement toe te zenden aan het partijbestuur, vergezeld van een schriftelijke toelichting. De betreffende gemeentelijke afdeling heeft tevens het recht een vertegenwoordiger te zenden naar de vergadering van de partijraad, waarin het voorstel of amendement wordt behandeld, om desgewenst een mondelinge toelichting te geven.

38.10. Het partijbestuur heeft na het verstrijken van de in artikel 38.8. van dit reglement genoemde termijn de bevoegdheid zijn voorstellen bij nota van wijziging te wijzigen.

38.11. In de vergadering van de partijraad zijn de leden, aangewezen door een kamerkring, door welk een voorstel of een amendement op een voorstel is ingediend, bevoegd, gehoord de discussie dit voorstel of dit amendement te wijzigen, dan wel in te trekken. Hetzelfde is van toepassing op het partijbestuur.

38.12. Het bestuur van iedere bijzondere organisatie is eveneens bevoegd voorstellen en amendementen ter behandeling door de partijraad in te dienen bij het partijbestuur. Het terzake bepaalde in de artikelen 38.7. tot en met 38.11. van dit reglement is van overeenkomstige toepassing, tenzij het dagelijks bestuur anders besluit.

38.13. In de vergadering van de partijraad, in de eerste helft van het

jaar, als bedoeld in artikel 38.1. van dit reglement, worden behandeld de jaarverslagen van de partij en van iedere bijzondere organisatie, binnen het partijverband werkzaam, en wordt in het bijzonder het politiek beleid van de fracties in de Eerste Kamer en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal alsmede van de fractie in het Europese Parlement besproken. Ter behandeling van bepaalde onderwerpen kunnen sprekers worden uitgenodigd.

38.14. Uiterlijk in de vergadering in de tweede helft van het jaar, als bedoeld in artikel 38.1 van dit reglement, worden de financiële verslagen van het voorafgaande boekjaar en de begrotingen voor het komende boekjaar van de partij en van iedere bijzondere organisatie, binnen het partijverband werkzaam, behandeld. Ter behandeling van bepaalde onderwerpen kunnen sprekers worden uitgenodigd.

38.15. De partijraad verricht alle werkzaamheden, welke door of krachtens de bepalingen van de statuten en/of van de reglementen aan hem zijn opgedragen.

38.16. Met betrekking tot de stemming over personen is het bepaalde in artikel 34.9. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

38.17. Met betrekking tot het nemen van rechtsgeldige besluiten is het bepaalde in artikel 34.10. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

Artikel 39: Verkiezing leden partijbestuur.

39.1. Ten minste acht weken voor de vergadering van de partijraad, waarop de leden van het partijbestuur, overeenkomstig het bepaalde in artikel 69 lid n en in de artikelen 176 tot en met 179 van de statuten, dienen te worden verkozen, casu quo herkozen, stelt het partijbestuur een voordracht op voor de verkiezing van ten minste tien leden van het partijbestuur door de stemhebbende leden van de partijraad. Het definitieve aantal wordt, op voorstel van het partijbestuur, bepaald door de partijraad. De voordracht wordt terstond schriftelijk ter kennis gebracht van de leden van de partijraad en van de kamerkringen.

39.2. Gedurende zes weken na verzending van de in artikel 39.1. van dit reglement bedoelde voordracht heeft elk lid van de partijraad en/of elke kamerkring de bevoegdheid schriftelijk aan het partijbestuur te verzoeken de naam van een door hem gewenste kandidaat toe te voegen. Aan dat verzoek wordt voldaan, wanneer het door ten minste vijftientig leden van de partijraad en/of door ten minste drie kamerkringen wordt gesteund.

39.3. Ter vergadering wordt aan elk stemhebbend lid van de partijraad of zijn plaatsvervanger een door het partijbestuur getuigd stembiljet uitgereikt. Het ingevulde stembiljet kan gedurende een door het dagelijks bestuur vast te stellen termijn tijdens de vergadering van de partijraad worden ingeleverd.

39.4. De partijraad benoemt een stemcommissie, die belast wordt met de telling van de uitgebrachte stemmen, welke wordt vastgelegd in een proces-verbaal.

39.5. De partijraad stelt, na het mondelinge verslag van de ingestelde stemcommissie, ter vergadering de uitslag van de verkiezing van deze leden van het partijbestuur definitief vast.

39.6. De stemhebbende leden van de partijraad kunnen voor iedere vacature elk één stem uitbrengen.

Artikel 40: Verkiezing leden Financiële Commissie.

Met betrekking tot de verkiezingen van de leden van de Financiële Commissie is het bepaalde in artikel 39 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 41: Overige leden partijbestuur.

41.1. De in artikel 70 lid a.3. van de statuten bedoelde afgevaardigden worden aangewezen door de algemene ledenvergadering van elke kamerkring.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Bij schriftelijke verkiezingen, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling.

41.2. Elke kamerkring is gerechtigd één afgevaardigde aan te wijzen als lid van het partijbestuur. Daarenboven is elke kamerkring gerechtigd voor elk vol aantal van vijfenzeventighonderd leden een extra afgevaardigde aan te wijzen, tot een maximum van drie afgevaardigden.

41.3. De zittingsduur van de leden, van het partijbestuur is vier jaar. Inzake aftreden, hervervulling en vervulling van tussentijdse vacature is het bepaalde in de artikelen 176 tot en met 179 van de statuten van toepassing.

41.4. Voor elke in artikel 41.1. van dit reglement bedoelde afgevaardigde kan de algemene ledenvergadering van een kamerkring, eveneens bij schriftelijke verkiezing, één of meer plaatsvervangers aanwijzen. Een plaatsvervanger is gerechtigd bij verhindering van een afgevaardigde, als in artikel 41.1. van dit reglement bedoeld, in zijn plaats op te treden.

Artikel 42:

Werkwijze partijbestuur.

42.1. Het partijbestuur komt ten minste zesmaal per jaar in vergadering bijeen.

42.2. Voorts komt het partijbestuur bijeen, wanneer het dagelijks bestuur en/of het presidium daartoe besluit en/of wanneer ten minste tien leden van het partijbestuur en/of ten minste twee kamerkringen, met opgaaf van redenen, dit verzoeken. Laatstbedoeld verzoek dient schriftelijk te zijn ingediend bij het presidium, dat binnen vier weken na verzending aan het verzoek moet voldoen. Voldoet het presidium niet binnen de gestelde termijn aan het verzoek, dan hebben de bedoelde leden en/of de kamerkringen de bevoegdheid zelf voor bijeenroeping zorg te dragen, waarbij zij tevens zelf kunnen voorzien in de leiding van dat partijbestuur.

42.3. De plaats en het tijdstip van de vergadering van het partijbestuur wordt door het presidium bepaald.

42.4. De vergaderingen van het partijbestuur zijn besloten, tenzij en voorzover het partijbestuur zelf anders besluit.

42.5. De leiding van het partijbestuur berust bij het presidium. Het presidium bepaalt de orde voor de vergaderingen van het partijbestuur.

42.6. Het presidium zorgt, in overleg met het partijsecretariaat, voor een zoveel mogelijk tijdige oproep tot deelname aan een vergadering van het partijbestuur en verzending van alle relevante en noodzakelijke gegevens aan de leden van het partijbestuur.

42.7. Elk lid van het partijbestuur is bevoegd voorafgaand of tijdens een vergadering voorstellen ter behandeling door het partijbestuur te doen. Zo mogelijk voorziet het dagelijks bestuur of het presidium deze voorstellen van een pre-advies.

42.8. Het partijbestuur bereidt de voorstellen ter behandeling op de partijraad en het congres voor en zorgt voor de uitvoering van genomen besluiten.

42.9. Het partijbestuur doet de benoemingen, neemt de beslissingen en verricht voorts alle werkzaamheden, welke door of krachtens de bepalingen van de statuten en/of van de reglementen aan hem zijn opgedragen. Het beslist in spoedeisende aangelegenheden en in alle gevallen, waarin door de statuten en/of bijbehorende reglementen niet is voorzien.

42.10. Overeenkomstig het bepaalde in artikel 71 lid g van de statuten is het partijbestuur verantwoordelijk voor de uitgave van partij-organen. Het benoemt de leden van de redacties van deze organen en stelt een reglement en/of richtlijnen voor een redactie vast.

42.11. Met betrekking tot de verkiezing van de in artikel 71 lid n en lid o van de statuten genoemde penningmeester en de leden van het dagelijks bestuur stelt het dagelijks bestuur zo mogelijk een voordracht op, welke overigens op generlei wijze bindend is.

42.12. Met betrekking tot de stemming over personen is het bepaalde in artikel 34.9. van dit reglement van toepassing, met dien verstande, dat desgewenst

toch schriftelijk wordt gestemd, wanneer twee stemhebbende leden van het partijbestuur dit verlangen.

Artikel 43:

Samenstelling dagelijks bestuur.

43.1. De in artikel 72 lid a.2. en lid a.3. van de statuten bedoelde leden van het dagelijks bestuur worden aangewezen door de stemhebbende leden van het partijbestuur bij schriftelijke verkiezing, tenzij sprake is van enkelvoudige kandidaatstelling.

43.2. Twee of meer afgevaardigden van dezelfde kamerkring kunnen niet tegelijk lid zijn van het dagelijks bestuur.

43.3. De zittingsduur van de leden van het dagelijks bestuur is vier jaar. Inzake aftreden, hervervulling en vervulling van tussentijdse vacature is het bepaalde in de artikelen 176 tot en met 179 van de statuten van toepassing.

43.4. Het bepaalde in artikel 180 van de statuten is met betrekking tot de stemhebbende leden van het dagelijks bestuur niet van overeenkomstige toepassing.

Artikel 44:

Werkwijze dagelijks bestuur.

44.1. Het dagelijks bestuur komt ten minste twaalf maal per jaar in vergadering bijeen.

44.2. Voorts komt het dagelijks bestuur bijeen, wanneer het presidium of de voorzitter daartoe besluit en/of wanneer ten minste drie leden van het dagelijks bestuur, met opgaaf van redenen, dit verzoeken. Laatstbedoeld verzoek dient schriftelijk te zijn ingediend bij de voorzitter, die binnen twee weken na verzending aan het verzoek moet voldoen. Voldoet de voorzitter niet binnen de gestelde termijn aan het verzoek, dan hebben

bedoelde leden de bevoegdheid zelf voor bijeenroeping zorg te dragen, waarbij zij tevens zelf kunnen voorzien in de leiding van het dagelijks bestuur.

44.3. De plaats en het tijdstip van de vergadering van het dagelijks bestuur wordt door het presidium of de voorzitter bepaald.

44.4. De vergaderingen van het dagelijks bestuur zijn besloten.

44.5. De leiding van het dagelijks bestuur berust bij de voorzitter. Hij bepaalt de orde voor de vergaderingen van het dagelijks bestuur.

44.6. De voorzitter zorgt, in overleg met het partijsecretariaat, voor een zoveel mogelijk tijdige oproep tot deelname aan een vergadering van het dagelijks bestuur en verzending van alle relevante en noodzakelijke gegevens aan de leden van het dagelijks bestuur.

44.7. Het dagelijks bestuur bereidt de voorstellen ter behandeling door het partijbestuur voor en zorgt voor uitvoering van de genomen besluiten, alsmede voor de handhaving van de bepalingen in statuten en/of reglementen.

44.8. Met betrekking tot de eventuele stemming over personen is het bepaalde in artikel 34.9. van dit reglement van toepassing, met dien verstande, dat desgewenst toch schriftelijk wordt gestemd, wanneer één stemhebbend lid van het dagelijks bestuur dit verlangt.

Artikel 45:

Werkwijze presidium

45.1. Het presidium komt ten minste twaalf maal per jaar in vergadering bijeen.

45.2. Voorts komt het presidium bijeen, wanneer de voorzitter daartoe besluit en/of ten minste twee leden van het presidium, met opgaaf van redenen, dit verzoeken aan de voorzitter. Voldoet deze niet binnen twee weken aan het gestelde verzoek, dan hebben bedoelde leden het recht van beroep op het dagelijks bestuur, die in deze nader beslist.

45.3. De plaats en het tijdstip van de vergadering van het presidium wordt door de voorzitter bepaald.

45.4. De vergaderingen van het presidium zijn besloten.

45.5. De leiding van het presidium berust bij de voorzitter.

Hij bepaalt de orde voor de vergaderingen van het presidium.

45.6. De voorzitter zorgt, in overleg met het partijsecretariaat, voor een,

zoveel mogelijk tijdige oproep tot deelname aan een vergadering van het presidium en verzending van alle relevante en noodzakelijke gegevens aan de leden van het presidium.

45.7. Overeenkomstig het bepaalde in artikel 75 lid c. van de statuten verricht het presidium namens het partijbestuur rechtshandelingen.

45.8. Aan de voorzitter en/of de ondervoorzitters en/of de penningmeester kan door het partijbestuur een financiële vergoeding voor hun werkzaamheden worden toegekend, welke jaarlijks kan worden herzien.

IV: Van de bijzondere organen

Artikel 46:

Algemene bepalingen

46.1. Leden van de in artikel 76 van de statuten genoemde bijzondere organen, zowel stemhebbend als adviserend, dienen lid te zijn van het CDA.

46.2. In alle gevallen, waarin de statuten, dit reglement en/of statuten en reglementen, als bedoeld in artikel 78 van de statuten, en/of andere reglementen niet voorzien, voor zover het betreft de functionering van

bijzondere organen, als in artikel 76 van de statuten genoemd, beslist het partijbestuur, na overleg met het desbetreffende bijzondere orgaan.

46.3. De in artikel 78 van de statuten bedoelde statuten en/of reglementen mogen geen bepalingen bevatten strijdig met de statuten en/of dit reglement.

46.4. Leden van een bijzonder orgaan dienen bij hun werkzaamheden ten behoeve van dat bijzonder orgaan te voldoen aan de bepalingen van de statuten, van dit reglement en van de statuten en/of reglementen, als bedoeld in de artikelen 77 en 78 van de statuten.

Artikel 47:

Adviserende leden

47.1. De adviserende leden van bijzondere organen, als bedoeld in respectievelijk de artikelen 80 en 84 van de statuten worden aangewezen door de leden van elk (bijzonder) orgaan en/of het bestuur van elke bijzondere organisatie.

47.2. Een bijzonder orgaan en/of een bijzondere organisatie is bevoegd een, in artikel 47.1. van dit reglement bedoelde vertegenwoordiger te doen vervangen, indien en wanneer dit noodzakelijk is.

47.3. Ook een in artikel 84 van de statuten bedoelde vertegenwoordiger van de Eerste Kamerfractie, van de Tweede Kamerfractie en/of van de Nederlandse christen-democratische leden van het Europese Parlement kan zich laten vervangen, indien en wanneer dit noodzakelijk is.

47.4. Andere adviserende leden van een bijzonder orgaan worden aangewezen, casu quo benoemd door het betreffende bijzondere orgaan, overeenkomstig het bepaalde in het in artikel 77 van de statuten bedoelde reglement.

Artikel 48:

Verkiezing leden bijzondere organen

48.1. De voorzitter van een bijzonder orgaan, als bedoeld in artikel 76 van de statuten, wordt in functie verkozen, casu quo aangewezen door de partijraad.

48.2. Ten minste zes weken voor de vergadering van de partijraad, waarop de in artikel 48.1. van dit reglement bedoelde voorzitter, dient te worden verkozen, casu quo herkozen, casu quo aangewezen, stelt het partijbestuur een voordracht op overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 81 en 85 van de statuten en in artikel 48.1. van dit reglement.

De voordracht wordt terstond schriftelijk ter kennis gebracht van de leden van de partijraad en van de kamerkringen.

48.3. Gedurende vier weken na verzending van de in artikel 48.2. van dit reglement bedoelde voordracht

heeft elk lid van de partijraad en/of elke kamerkring de bevoegdheid schriftelijk aan het partijbestuur te verzoeken de naam van een door hem gewenste kandidaat toe te voegen. Aan dat verzoek wordt voldaan, wanneer het door ten minste vijftientig leden van de partijraad en/of door ten minste drie kamerkringen wordt gesteund.

48.4. Indien een voordracht uit meer dan één kandidaat bestaat wordt ter vergadering aan elk stemhebbend lid van de partijraad of zijn plaatsvervanger een door het partijsecretariaat gewaarmerkt stembiljet uitgereikt. Het ingevulde stembiljet kan gedurende een door het dagelijks bestuur vast te stellen termijn tijdens de vergadering van de partijraad worden ingeleverd.

48.5. Met betrekking tot de vaststelling van de uitslag van de verkiezing van de in artikel 48.1. van dit reglement bedoelde voorzitter is het bepaalde in artikel 39.4. en 39.5. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

48.6. De stemhebbende leden van de partijraad kunnen voor iedere vacature elk één stem uitbrengen.

48.7. Voor de benoeming van de overige stemhebbende leden van bijzondere organen door het partijbestuur, stelt het dagelijks bestuur een voordracht op overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 80 respectievelijk 81, 84 en 85 van de statuten.

De voordracht wordt terstond schriftelijk ter kennis gebracht aan de leden van het partijbestuur, van de kamerkringen en van de bijzondere organen.

48.8. Gedurende drie weken na verzending van de in artikel 48.7. van dit reglement bedoelde voordracht heeft elk lid van het partijbestuur en/of elke kamerkring en/of elk bijzonder orgaan de bevoegdheid schriftelijk aan het dagelijks bestuur te verzoeken de naam van een door hem gewenste kandidaat toe te voegen. Aan dat verzoek wordt voldaan, wanneer het door ten minste vijf leden van het partijbestuur en/of door ten minste twee kamerkringen en/of door één bijzonder orgaan wordt gesteund.

48.9. Met betrekking tot de stemming over en de vaststelling van de uitslag van de verkiezing van de in artikel 48.7. van dit reglement bedoelde stemhebbende leden van bijzondere organen is het bepaalde in de artikelen 39.3. tot en met 39.6. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

48.10. Met betrekking tot de verkiezing van de leden van de Financiële Commissie en de leden en hun plaatsvervangers, alsmede de voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter van de Commissie van Beroep zijn, in tegenstelling tot de in dit artikel vermelde procedure, de betreffende bepalingen in de statuten en dit huishoudelijk reglement van toepassing.

Artikel 49:

Benoeming vertegenwoordigers

49.1. Met de verkiezing, casu quo benoeming van een vertegenwoordiger van een bijzonder orgaan in een orgaan of organisatie buiten het partijverband, waartoe het betreffende bijzondere orgaan de afvaardigingsbevoegdheid heeft, dient het partijbestuur in te stemmen.

49.2. De verkiezing, casu quo benoeming van vertegenwoordigers van de partij door het partijbestuur dient, indien van toepassing, te geschieden in overleg met en na voordracht van het betreffende bijzondere orgaan.

V: Van de bijzondere organisaties

Artikel 50:

Algemene bepalingen

Leden van de in de artikelen 101, 106 en 118 van de statuten genoemde bijzondere organisaties, zowel stemhebbend als adviserend, dienen lid te zijn van het CDA.

Artikel 51:

Verkiezing voorzitter

Met betrekking tot de verkiezing, casu quo aanwijzing van de voorzitter van de in de artikelen 101 en 118 van de statuten genoemde bijzondere organisaties is het bepaalde in de artikelen 48.1. tot en met 48.6. van dit reglement van toepassing, met dien verstande, dat de voordracht wordt opgesteld door de genoemde bijzondere organisatie, overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 103 en 120 van de statuten.

Artikel 52:

Indiening jaarstukken

De in artikel 99 van de statuten genoemde bijzondere organisaties zijn verplicht het jaarverslag, de jaarrekening en de balans over het voorafgaande boekjaar, alsmede de begroting voor het komende boekjaar, ten minste acht weken vóór de in artikel 104 van de statuten bedoelde vergadering van de partijraad bij het partijbestuur in te dienen.

VI: Van het partijsecretariaat

Artikel 53:

Administratieve taken

53.1. De administratieve activiteiten van bijzondere organen en bijzondere organisaties betreffen die werkzaamheden, waarvan in redelijkheid verlangd kan en mag worden, dat deze geheel of ten dele door het partijbureau worden uitgevoerd.

53.2. De werkzaamheden in verband met de administratieve activiteiten van bijzondere organen, welke onder andere de administratie, de voorbereiding en verwerking, alsmede verzending van stukken, als ook voorbereiding en uitvoering van besluiten kan of kunnen betreffen, worden in onderling overleg tussen het partijsecretariaat en het betreffende bijzondere orgaan vastgesteld. De boekhouding van bijzondere organen is ondergebracht bij de boekhouding van de partij.

53.3. De werkzaamheden in verband met de administratieve activiteiten van bijzondere organisaties, welke onder andere de ledenadministratie, de verzending van stukken en de boekhouding kan of kunnen betreffen, worden in onderling overleg tussen het partijsecretariaat en de betreffende bijzondere organisatie vastgesteld.

53.4. Bij verschil van mening omtrent de vaststelling en/of uitvoering van administratieve werkzaamheden tussen het partijsecretariaat en een bijzonder orgaan en/of een bijzondere organisatie beslist het partijbestuur.

Artikel 54:

Benoeming personeel.

In beginsel wordt het personeel van het partijbureau, overeenkomstig het bepaalde in artikel 71 lid i. van de statuten benoemd, geschorst of ontslagen na overleg met het betreffende bijzondere orgaan, als genoemd in artikel 76 van de statuten. Met betrekking tot het personeel van de jongerenorganisatie pleegt het bestuur van deze bijzonder organisatie tevoren overleg met het partijbestuur.

VII: Van de verkiezingen

Artikel 55:

Technische- en Campagnecommissie

55.1. Het partijbestuur stelt ten behoeve van de verkiezingen van de leden van elk vertegenwoordigend lichaam een commissie in, welke belast wordt met de voorbereiding en de uitvoering van de campagne-activiteiten. De partijsecretaris heeft de leiding bij de gehele organisatie van de campagnevoering, daarin bijgestaan door nader aan te wijzen medewerkers van het partijsecretariaat.

55.2. Het partijbestuur stelt ten behoeve van de verkiezingen van de leden van elk vertegenwoordigend lichaam eveneens een commissie in,

Ontwerp-regelingen fusie CDA

welke belast wordt met het treffen van, casu quo het adviseren over die maatregelen, welke verband houden met de technische voorbereiding op en de wijze van kandidaatstelling, alsmede met het geven van adviezen ter bevordering van de verkiezing van de gestelde kandidaten voor de leden van vertegenwoordigende lichamen. Met het secretariaat van deze commissie wordt een door het partijbestuur benoemde medewerker van het partijsecretariaat belast.

55.3. Ter zake de voorbereiding en de te voeren activiteiten voor de verkiezing van de leden van de Provinciale Staten pleegt het bestuur van de betreffende provinciale afdeling, als bedoeld in artikel 142 van de statuten, direct of indirect overleg met de door het partijbestuur ingestelde, en in artikel 55.1. respectievelijk 55.2. van dit reglement bedoelde commissies.

55.4. Ter zake de voorbereiding en de te voeren activiteiten voor de verkiezing van de leden van de Gemeenteraad, van een openbaar lichaam en/of van een deelraad pleegt het bestuur van de betreffende afdeling, als bedoeld in artikel 146 respectievelijk artikel 149 van de statuten, direct of indirect overleg met een door het bestuur van de provinciale afdeling, waaronder het werkgebied van de betreffende afdeling ressorteert, ingestelde commissie, welke belast wordt met de voorbereiding en de uitvoering van, alsmede de advisering over de campagne-activiteiten in de betreffende regio.

55.5. Indien noodzakelijk en gewenst kan het bestuur van een in artikel 55.4. van dit reglement bedoelde afdeling een beroep doen op de medewerking, casu quo de advisering van de in artikel 55.2. van dit reglement, bedoelde commissie.

VIII: Van de reglementen

Artikel 56:
Inwerkingtreding
56.1. De bepalingen van reglementen en statuten, als bedoeld in artikel 159 respectievelijk in artikel 160 van de statuten treden eerst in werking, nadat de partijraad deze heeft vastgesteld, casu quo goedgekeurd.

56.2. Met betrekking tot wijziging en/of aanvulling van reglementen en statuten, als bedoeld in artikel 159 respectievelijk in artikel 160 van de statuten is het bepaalde in artikel 56.1. van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

Artikel 57:
Wijzigingsprocedure
57.1. Een voorstel tot wijziging en/of aanvulling van de in artikel 161 van de statuten bedoelde reglementen en statuten dient uiterlijk acht weken voor de vergadering van de partijraad

schriftelijk aan de leden van de partijraad en aan elke kamerkring, alsmede aan het betreffende bijzondere orgaan ter kennis te worden gebracht.

57.2. Elk lid van de partijraad en/of kamerkring heeft het recht om ten minste vier weken vóór de vergadering van de partijraad bij het partijbestuur schriftelijk amendementen, voorzien van een toelichting, in te dienen.

57.3. Het partijbestuur brengt elk ingediend amendement, voorzien van een pre-advies, uiterlijk twee weken vóór de vergadering van de partijraad, ter kennis van zijn leden.

57.4. Een voorstel tot wijziging en/of aanvulling van de in artikel 164 van de statuten bedoelde reglementen dient uiterlijk twaalf weken voor de vergadering van de partijraad schriftelijk aan de leden van de partijraad en aan elke kamerkring, alsmede aan de gemeentelijke afdelingen ter kennis te worden gebracht.

57.5. Met betrekking tot de indiening en het ter kennis brengen van een amendement, als bedoeld in artikel 164 van de statuten, is het bepaalde in de artikelen 57.2. en 57.3. van dit reglement van toepassing, met dien verstande, dat een lid van de partijraad in deze geen bevoegdheid heeft tot indiening van een amendement.

IX: Van de algemene bepalingen

Artikel 58:
Besluitvorming
58.1. Inzake de convocatie van een nieuwe vergadering, als bedoeld in artikel 174 van de statuten, dient een termijn van ten minste veertien dagen in acht genomen te worden.

58.2. Indien het onderwerp, waaromtrent het desbetreffende bestuur en/of de betreffende ledenvergadering van een verband, orgaan, bijzonder orgaan of bijzondere organisatie een besluit dient te nemen, een zodanig spoedeisend karakter draagt, dat de in artikel 58.1. van dit reglement gestelde termijn voor convocatie redelijkerwijs niet in acht kan worden genomen, is het desbetreffende bestuur bevoegd de gestelde termijn zoveel te bekorten als noodzakelijk is.

58.3. Indien het spoedeisende karakter door meer dan drie leden van het desbetreffende bestuur en/of door meer dan tien leden van de betreffende ledenvergadering van een verband, orgaan, of bijzondere organisatie wordt betwist, staat beroep open bij de Commissie van Beroep, mits dit terstond wordt ingesteld. Het instellen van beroep heeft een schorsende werking.

58.4. In geval van beroep sprake is, als bedoeld in artikel 58.3. van dit

reglement doet de Commissie van Beroep op de kortst mogelijke termijn, maar uiterlijk binnen zeven dagen na instelling van het beroep, uitspraak.

Artikel 59:
Algemene stemmingsregeling
59.1. Over zaken wordt mondeling gestemd, tenzij door de meerderheid van de betreffende vergadering van het bestuur of van de ledenvergadering van een verband, orgaan, bijzonder orgaan en/of bijzondere organisatie een schriftelijke stemming wordt verlangd.

59.2. Bij staken van stemmen bij besluiten over zaken wordt het betreffende voorstel geacht te zijn verworpen.

59.3. Bij stemmingen over personen zijn de eerste twee stemmingen vrij. Is een derde stemming noodzakelijk, omdat niemand de meerderheid van de uitgebrachte stemmen op zich verenigd heeft, dan kan slechts gekozen worden tussen de twee personen, die bij de tweede vrije stemming de meeste stemmen op zich verenigd hebben.

59.4. Hebben evenwel personen bij deze tweede vrije stemming een gelijk aantal stemmen op zich verenigd, met het gevolg dat niet vaststaat wie van hen tot de in artikel 59.3. van dit reglement bedoelde twee personen moet worden gerekend, dan vindt tussen deze personen een tussenstemming plaats.

59.5. Staken bij deze tussenstemming of bij de derde stemming de stemmen, dan wordt de jongste in leeftijd geacht te zijn verkozen.

59.6. Is bij een stemming over personen sprake van een enkelvoudige kandidaatstelling, dan wordt voorgesteld betrokkene(n) bij acclamatie te verkiezen, casu quo te benoemen. Desgewenst wordt toch schriftelijk gestemd, indien dit door een, bij reglement nader te bepalen, aantal leden van een verband, orgaan, bijzonder orgaan en/of bijzondere organisatie wordt verlangd.

X: Van de voorzitter en de ondervoorzitters

Artikel 60:
Taken
60.1. De partijvoorzitter heeft de leiding van de vergadering van het partijbestuur, van het dagelijks bestuur en van het presidium.

60.2. Indien niet anders door het dagelijks bestuur vastgesteld, heeft de partijvoorzitter tevens de leiding van de vergaderingen van het congres en van de partijraad.

Artikel 61:
Vervanging
61.1. Ter vervanging van de voorzitter, bij diens ontstentenis of belet, wordt één der beide ondervoorzitters door het presidium aangewezen als eerste

waarnemend voorzitter, terwijl de andere ondervoorzitter dan als tweede waarnemend voorzitter fungeert.

XI: Van de penningmeester

Artikel 62:
Taken
62.1. De penningmeester is, onder eindverantwoordelijkheid van het partijbestuur, belast met het algemeen beheer van de gelden.

62.2. Onder verantwoordelijkheid van de penningmeester wordt de partijsecretaris en/of zijn plaatsvervanger belast met het dagelijks beheer van de gelden.

62.3. In samenwerking met en met behulp van het partijsecretariaat zorgt de penningmeester voor:

- de inning van de jaarlijkse contributie van de leden en van alle andere inkomsten;
- het doen van de nodige betalingen;
- het regelmatig afleggen van rekening en verantwoording van het beheer van de gelden aan het dagelijks bestuur respectievelijk aan het partijbestuur;
- het jaarlijks tijdig doen opstellen van de rekening van baten en lasten en de balans over het voorafgaande boekjaar, alsmede de begroting voor het komende boekjaar. De begroting dient tevens een advies te bevatten inzake de vaststelling van de contributie van de leden voor het komende jaar.

Artikel 63:
Décharge
De penningmeester wordt gedechargeerd voor het algemeen beheer van de gelden door de goedkeuring van de rekening van baten en lasten vanwege de partijraad. Deze goedkeuring strekt het dagelijks bestuur, respectievelijk het partijbestuur, tot décharge voor het gevoerde financiële beleid.

XII: Van de financiën

Artikel 64:
Bijdragen van leden
64.1. De jaarlijkse contributie van de leden wordt met behulp van een centraal inningssysteem door het partijsecretariaat geïnd.

64.2. De hoogte van de contributie wordt vastgesteld door de partijraad.

64.3. Het totaal van de afdracht van de bijdragen van de leden, bestemd voor het partijbestuur, en door elke gemeentelijke afdeling verschuldigd, wordt bepaald naar rato van het aantal leden dat per 1 november van het jaar, voorafgaand aan het jaar waarover de bijdrage moet worden voldaan, in het ledenregister van de betreffende gemeentelijke afdeling is ingeschreven.

64.4. De hoogte van de afdracht per lid

per jaar, door elke gemeentelijke afdeling verschuldigd, wordt op voorstel van het partijbestuur door de partijraad vastgesteld.

64.5. De afdracht betreft elk lid, ongeacht de grootte van het bedrag, dat het betreffende lid jaarlijks aan contributie betaalt.

64.6. Voor leden van de jongerenorganisatie, die tevens lid zijn van het CDA, is geen afdracht verschuldigd, indien zij de leeftijd van 23 jaar nog niet hebben bereikt.

64.7. Alleen onder zeer bijzondere omstandigheden kan het partijbestuur op een daartoe strekkend en met redenen omkleed verzoek, in uitstel, vermindering of kwijtschelding van de afdracht bewilligen.

Artikel 65:
Wijzigingsprocedure
65.1. Een voorstel tot wijziging en/of aanvulling van de statuten, dient uiterlijk zestien weken voor de vergadering van het congres, als bedoeld in artikel 195 van de statuten, schriftelijk aan de leden van het congres en de gemeentelijke afdelingen ter kennis te worden gebracht.

65.2. De indiening van een amendement op een wijzigingsvoorstel, als bedoeld in artikel 166 van de statuten, dient tenminste vier weken voor de vergadering van de partijraad, als bedoeld in artikel 155 van de statuten, bij het partijbestuur te zijn ontvangen.

65.3. Het partijbestuur brengt elk ingediend amendement, voorzien van een pre-advies, uiterlijk twee weken vóór de vergadering van de partijraad ter kennis van de leden van de partijraad.

65.4. Een, overeenkomstig het bepaalde in artikel 155 van de statuten, aan het congres voorgelegd wijzigingsvoorstel dient uiterlijk vier weken vóór de vergadering van het congres, als bedoeld in artikel 195 van de statuten, schriftelijk aan de leden van het congres en aan de gemeentelijke afdelingen ter kennis te worden gebracht.

XIII: Van het huishoudelijk reglement

Artikel 66:
Wijzigingsprocedure
Met betrekking tot een voorstel tot wijziging en/of aanvulling van het huishoudelijk reglement, alsmede tot de indiening en het ter kennis brengen van een amendement, als bedoeld in artikel 154 van de statuten, is het bepaalde in artikel 65 van dit reglement van overeenkomstige toepassing, met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 152 tot en met 158 van de statuten.

Ontwerp-reglementen kandidaatstelling t.b.v. verkiezingen (st. nrs. 79/37; 79/248; 79/36; 79/250 en 79/38)

Toelichting (st. nr. 79/37A + 79/248A + 79/36A + 79/250 A + 79/38A)

Zoals in de toelichting op de statuten reeds is vermeld, vormen de verkiezingen, naast de politiek-organisatorische gang van zaken, één der belangrijkste bezigheden van een politieke partij, en daarvan zijn de Tweede Kamerverkiezingen dan nog de allerbelangrijkste. Aan de kandidaten worden zware eisen gesteld, die o.a. vermeld staan in artikel 2 van het desbetreffende reglement. De kandidaten moeten niet alleen bereid zijn zitting te nemen in het vertegenwoordigend lichaam, maar ook en vooral in principe bereid zijn de gehele zittingsperiode als lid van dat vertegenwoordigend lichaam aan te willen blijven. Het moet, zeer bijzondere gevallen daargelaten, niet

zo zijn dat personen, die tevoren zich bereid tonen een kandidatuur te aanvaarden – toch mede met het doel om verkozen te worden, direkt of indirekt – in ijltipo voor het lidmaatschap van een vertegenwoordigend lichaam bedanken, omdat hun mogelijk primaire ambitie niet wordt vervuld. Voorts wordt voorgeschreven dat een CDA-kandidaat lid wordt van de fractie en zijn zetel ter beschikking moet stellen als hij uit de fractie of de partij treedt. Weliswaar is deze bepaling niet rechtstreeks, overeenkomstig de kieswettelijke bepalingen, afdwingbaar, maar de persoon die haar overtreedt, maakt zich schuldig aan woordbreuk en dat dient onherroepelijk tot consequenties te

leiden. De kandidering zelf is zo democratisch mogelijk geregeld, waarbij ieder lid zijn inbreng kan leveren. De kandidaten worden in eerste instantie gesteld en, na het uitbrengen van een advies door het partijbestuur, uiteindelijk ook verkozen door de afdelingen. Bij de Tweede Kamerverkiezingen heeft het partijbestuur, en dan nog versterkt vanuit de regio, in deze een adviserende taak. Daarbij is slechts het congres in zeer bijzondere gevallen bevoegd af te wijken van de, via de stemming door de afdelingen vastgestelde, volgorde van de kandidaten. Er moet overigens een wel zeer speciale reden zijn, zoals bijvoorbeeld het bedanken of plotseling uitvallen van een kandidaat

met bepaalde deskundigheden. Bij de verkiezing van de kandidaten voor de overige rechtstreeks verkozen vertegenwoordigende lichamen gelden soortgelijke regelingen, zij het dat het daarbij vanzelfsprekend op het betreffende niveau geschiedt. Gezien het uitzonderlijk belang van de verkiezing van de lijsttrekker is daarvoor een afzonderlijke, zij het wederom democratische procedure vastgesteld. Ten aanzien van de Tweede Kamerverkiezingen stelt te zijnen opzichte weliswaar de partijraad, welke grotendeels is samengesteld vanuit de regio, op voordracht van het partijbestuur de voordracht vast, maar tien afdelingen hebben het recht tegenkandidaten te stellen. Het congres, hoofdzakelijk samengesteld met afgevaardigden van de afdelingen, bepaalt uiteindelijk wie het wordt of worden. Van de voorgeschreven procedure kan slechts door het partijbestuur, casu quo het dagelijks bestuur, worden

afgeweken ingeval onvoorziene omstandigheden zulks noodzakelijk maken. Normaliter zal dit slechts geschieden bij tussentijdse verkiezing, omdat dan de termijnen niet altijd kunnen worden gehaald. Buiten dit geval moet er echt sprake zijn van een acute, onvoorziene nood situatie. Voor het provinciale- en plaatselijke niveau gelden ook hierbij weer soortgelijke regelingen. Bij het reglement voor de kandidaatstelling voor de Eerste Kamerverkiezingen verdient vermelding dat, zoals bekend zal zijn, de Eerste Kamerverkiezingen getrapte verkiezingen zijn. De bepalingen van het reglement spreken voor zichzelf. Slechts wordt de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat de verantwoordelijkheid voor de vaststelling van de kandidatenlijst is gelegd bij het partijbestuur, zij het natuurlijk met een zo maximaal mogelijke inspraak van de betrokken statenleden.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Ontwerp-reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (st. nr. 79/37)

Artikel 1

Indiening van lijsten

- De leiding van de werkzaamheden betreffende de verkiezingen van leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal berust bij het partijbestuur.
- Het CDA neemt deel aan de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal door indiening in eik van de achttien Kamerkiezingskringen van een kandidatenlijst, bevattende het maximum aantal – bij de wet vastgelegd – namen, welke lijsten ingevolge hoofdstuk H van de Kieswet worden verbonden.
- De partijraad bepaalt in de najaarsvergadering van het jaar voorafgaande aan dat, waarin de periodieke verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden gehouden, op voorstel van het partijbestuur:
  - indien besloten wordt verschillende lijsten in te dienen, in welke kamerkring(en) een afzonderlijke lijst en in welke kamerkring(en) gelijklopende lijsten zullen worden ingediend;
  - indien besloten wordt met een gelijklopende kopijlijst in het gehele land en met staartlijsten in de achttien kamerkringen uit te komen, het aantal namen, dat op de kopijlijst en het aantal namen, dat op de staartlijst zal worden geplaatst;
  - of met één dan wel meer lijsttrekkers aan de verkiezingen wordt deelgenomen.

Artikel 2

Kandidaten

- Tot kandidaat voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor het CDA kunnen worden gesteld, zij, die voldoen aan de eisen van de wet, lid zijn van het CDA, niet ouder zijn dan 63 jaar en indien sprake is van een eerste kandidaatstelling niet ouder dan 60 jaar en bereid zijn schriftelijk te verklaren, dat zij:
- instemmen met het door het congres vastgestelde Program van Uitgangspunten en het verkiezingsprogramma, met het recht van gravamen zoals in artikel 133 van de statuten omschreven;
  - bereid zijn zitting te nemen in de Kamer en in principe de gehele zittingsperiode als lid van de Kamer aan te willen blijven;
  - gekozen tot lid van de Kamer in fractieverband samen te werken, alsmede regelmatig contact te onderhouden met en voorlichting te geven aan de verschillende geledingen van de partij;
  - zijn/haar zetel in de Kamer ter beschikking te stellen, indien hij/zij uit de fractie treedt, en evenzo bij beëindiging en/of ontzetting van het lidmaatschap van het CDA;
  - de door de partijraad vast te stellen procedure volledig in acht te nemen en na te leven;
  - ten aanzien van het hebben en/of aanvaarden van één of meer nevenfuncties, al of niet gehonoreerd, zich tevoren te onderwerpen aan het oordeel daarover van de toetsingscommissie en de flattering daarvan van het partijbestuur, zoals omschreven in de artikelen 183 tot en met 186 van de statuten.

Artikel 3

Groslijst

- De gemeentelijke afdelingen hebben het recht vóór elke kandidaatstelling voor de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal schriftelijk de namen van ten hoogste vijf personen voor te dragen als kandidaten voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer en deze in te zenden aan het partijbureau.
- In verband hiermee richt het bestuur vóór 1 mei van het jaar, voorafgaande aan dat, waarin de leden van de Tweede Kamer periodiek aftreden, tot alle gemeentelijke afdelingen het schriftelijke verzoek vóór 16 juni van dat jaar aan de secretaris van het CDA vertrouwelijk opgave te doen van ten hoogste vijf personen, die zij voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer in aanmerking wensen te brengen.
- Het partijbestuur stelt een alfabetische groslijst samen van de kandidaten voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer met een korte toelichting omtrent iedere daarop voorkomende persoon. Deze groslijst bevat:
  - de namen van de personen, die vijf of meer malen door de gemeentelijke afdelingen zijn genoemd, dan wel door één of meer gemeentelijke afdelingen zijn genoemd, waaronder te zamen ten minste duizend leden ressorteren;

- de namen van de aftredende CDA-leden van de Tweede Kamer;
  - de namen van de CDA-bewindslieden.
- De secretaris van het CDA bericht terstond na opstelling van de alfabetische groslijst aan ieder van de daarop vermelde personen, dat zij voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer in aanmerking zijn gebracht. Hij verzoekt hun daarbij zo spoedig mogelijk, doch in ieder geval vóór 1 september van bedoeld jaar mede te delen of zij een eventuele kandidaatstelling zullen aanvaarden. Tegelijkertijd verzoekt de secretaris aan bedoelde personen een opgave te verstrekken van geboortedatum, beroep, nevenfuncties en andere voor de kandidaatstelling van belang zijnde gegevens. In geval binnen de genoemde termijn geen bericht wordt ontvangen, wordt de desbetreffende persoon geacht zich niet beschikbaar te stellen voor een kandidatuur.
  - Met inachtneming van de termijnen, genoemd in het tweede lid van dit artikel, stelt het dagelijks bestuur voorts iedere persoon, die voldoet aan de eisen, gesteld in artikel 132 van de statuten, in de gelegenheid te solliciteren naar een kandidatuur voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer. Van die personen, waarvan het dagelijks bestuur en het partijbestuur, als bedoeld in artikel 4 lid 3 van dit reglement, zulks wenselijk acht, worden alie noodzakelijke gegevens in verband met een eventuele kandidatuur, schriftelijk meegedeeld aan de gemeentelijke afdelingen, tegelijk te verzenden met de in artikel 6 lid 1 van dit reglement bedoelde stukken.

Artikel 4

Advieslijst

- Het partijbestuur vergadert uiterlijk vóór 16 september voorafgaand aan een verkiezingsjaar omtrent de vraag welke personen voor een kandidatuur voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer in aanmerking komen, dit mede in verband met de gewenste samenstelling van de fractie en de onderscheiden deskundigheden. De namen worden met een korte toelichting op een eerste advieslijst geplaatst.
- Het partijbestuur zendt de in artikel 3 lid 3 van dit reglement bedoelde eerste advieslijst naar de kamerkringen met het verzoek even zoveel extra afgevaardigden aan te wijzen als men vertegenwoordigers heeft in het partijbestuur ten behoeve van de in het volgende lid bedoelde bijeenkomst.
- Het partijbestuur, versterkt met de extra afgevaardigden van elke kamerkring, vergadert uiterlijk vóór 16 oktober van bedoeld jaar ter vaststelling van een genummerde advieslijst van ten minste honderd namen, in de volgorde welke wenselijk en noodzakelijk wordt geacht. Op deze advieslijst kunnen namen worden geplaatst van personen, die niet op de groslijst voorkomen. Indien op deze advieslijst de naam van een zitting hebbend Kamerlid, dan wel een bewindsman/vrouw onbreekt, wordt de reden daarvan meegedeeld aan alie, bij de kandidaatstelling, betrokkenen.
- De voorzitter van de Tweede-Kamerfractie wordt bij de samenstelling van de advieslijst geraadpleegd.

Artikel 5

Onthouding van akties

- Nadat de in artikel 4 lid 3 van dit reglement bedoelde genummerde advieslijst is vastgesteld, zijn partijorganen en/of -verbanden verplicht zich te onthouden van enigerlei aktiviteit ten bate of ten nadele van personen, waarvan de namen voorkomen op de groslijst, als bedoeld in artikel 3 lid 3 van dit reglement, en/of op de genummerde advieslijst, als bedoeld in artikel 4 lid 3 van dit reglement, één en ander op straffe van vervallenverklaring van alie rechten.

Artikel 6

Stemming

- Direct na vaststelling van de genummerde advieslijst, als in artikel 4 lid 3 van dit reglement bedoeld, wordt deze en de alfabetische groslijst, voorzien van een korte toelichting met voor de kandidaatstelling relevante gegevens van elke kandidaat, aan de stemgerechtigde gemeentelijke afdelingen toegezonden. Tegelijkertijd ontvangen de gemeentelijke afdelingen een door het partij-secretariaat gearmerkt stembiljet, waarop is aangegeven het

stemmenaantal, dat de gemeentelijke afdeling heeft.

- Het partijbestuur stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van vormgeving en verzending van de op de kandidaatstelling betrekking hebbende officiële stukken.
- Indien op grond van artikel 18 en/of 19 van de statuten afdelingen niet aan de stemming kunnen deelnemen, wordt hiervan mededeling gedaan aan de kamerkringen.
- De gemeentelijke afdelingen vergaderen vóór 16 november, voorafgaand aan een verkiezingsjaar, ter bespreking van de genummerde advieslijst. In dezelfde bijeenkomst stemt elke afdeling, overeenkomstig de in de artikelen 169 tot en met 174 van de statuten en in de in het volgende artikel 7 lid 1 b. vastgelegde regeling, over de door haar gewenste volgorde van de kandidatenlijst. De schriftelijke stemming heeft betrekking op ten minste vijfenzeventig kandidaten. Het definitieve aantal hiervan wordt vastgesteld door het partijbestuur. Op het toegezonden stembiljet worden de namen vermeld van de kandidaten, in de volgorde, zoals deze door de stemmingsuitslag door de leden van de gemeentelijke afdeling wordt gewenst.
- Een stembiljet, dat niet het door het partijbestuur vastgestelde aantal namen, als in het vorige lid bedoeld, bevat, dan wel namen vermeldt van personen die niet op de in artikel 5 lid 1 van dit reglement bedoelde groslijst en/of genummerde advieslijst voorkomen, wordt ongeldig verklaard.
- Het stembiljet dient uiterlijk vóór 1 december van bedoeld jaar ingevuld aan het partijsecretariaat te worden teruggezonden.
- De betrokken kamerkring houdt toezicht op strikte naleving van het in de voorgaande leden van dit artikel bepaalde.

Artikel 7

Uitslag van de stemming

- Een onderzoekscommissie, door het partijbestuur benoemd, stelt met behulp van het partijsecretariaat de uitslag van de stemming vast. Het opmaken van de uitslag van de stemming, in een procesverbaal, geschiedt als volgt:
  - aan elke gemeentelijke afdeling wordt één stem toegekend en voorts voor ieder vol aantal van vijfenzeventig leden één stem meer;
  - aan de kandidaat, wiens/wier naam op een stembiljet is gesteld op de eerste plaats, worden toegekend zoveel punten als er namen op de kandidatenlijst zullen voorkomen; de tweede plaats geldt voor één punt minder en zo vervolgens.
- Het partijbestuur stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van verwerking en telling van de stemmen.
- De uitslag van de stemming is beslissend voor de samenstelling van de kandidatenlijst en de volgorde, waarin de kandidaten op de in te dienen lijsten zullen voorkomen, onverminderd het bepaalde in artikel 1 lid 3 en in artikel 11 van dit reglement.
- Uitsluitend op voorstel van het partijbestuur is de partijraad bevoegd, wanneer het op grond van zeer bijzondere omstandigheden van oordeel is, dat van de op deze wijze verkregen lijst moet worden afgeweken, een voorstel daartoe in te dienen bij het congres, mits geen naam op de lijst wordt geplaatst, welke niet op de groslijst of op de genummerde advieslijst voorkomt.

Ontwerp-reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van het Europese parlement (st. nr. 79/248)

artikel 1

Indiening van lijsten

- De leiding van de werkzaamheden betreffende de verkiezingen van leden van het Europese Parlement berust bij het partijbestuur.
- Het CDA neemt deel aan de verkiezingen van de leden van het Europese Parlement door indiening van een kandidatenlijst bij het Centraal Stembureau te 's-Gravenhage, bevattende het maximum aantal namen – bij de wet vastgelegd en toegestaan.
- De partijraad bepaalt ten minste twaalf weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van de leden van het Europese Parlement, op voorstel van het partijbestuur, of met één dan wel meer lijsttrekkers aan de verkiezingen wordt deelgenomen.

artikel 2

Kandidaten

- Tot kandidaat voor het Europese Parlement voor het CDA kunnen worden gesteld, zij, die voldoen aan de eisen van de wet, lid zijn van het CDA, op de dag van kandidaatstelling, bij de wet bepaald, niet ouder zijn dan drieënzestig jaar en indien sprake is van

een voorstel tot afwijking is eerst door het congres aanvaard, wanneer ten minste tweederden van de uitgebrachte stemmen zich daarvoor verklaart.

- Valt één van de kandidaten, door welke omstandigheden ook, uit, dan vindt aanvulling van de lijst slechts door opschuiving plaats, tenzij een eventueel voorstel tot afwijking door het congres wordt aanvaard.

Artikel 8

Staartlijsten

- Indien noodzakelijk wijzen de kamerkringen de kandidaten aan voor de eventueel overeenkomstig artikel 1 lid 3 b. van dit reglement aangewezen en nog niet vervulde plaatsen. Hiertoe vergaderen de kamerkringen vóór 16 november voorafgaand aan een verkiezingsjaar. In deze vergadering vindt de schriftelijke stemming over bedoelde kandidaten plaats overeenkomstig de in de artikel 169 tot en met 174 van de statuten en in artikel 7 lid 1 a. en b. van dit reglement vastgelegde regeling.
- De besturen van de kamerkringen brengen de voigorde van de kandidaten voor hun staartlijsten ter kennis van het partijbestuur. Indien het partijbestuur zich niet kan verenigen met de samenstelling van één of meer van deze lijsten, dan beslist daaromtrent de partijraad.

Artikel 9

Geldigheid lijsten

- Geen kandidatenlijst voor leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal is geldig, tenzij deze door het congres is bekrachtigd, behoudens het bepaalde in artikel 7 lid 4, eerste volzin, van dit reglement.

Artikel 10

Openbaarmaking

- De kandidatenlijst, met vermelding van de eerstvolgende reservekandidaten, alsmede de in de diverse kamerkringen in te dienen deellijsten worden openbaar gemaakt en ten minste vier weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aan de gemeentelijke afdelingen toegezonden.
- Indien door gemeentelijke afdelingen bezwaren mochten worden ingebracht tegen de gepubliceerde kandidatenlijst op grond van vermeende onregelmatigheid, dan beslist de partijraad daarover.

Artikel 11

Lijsttrekker

- De partijraad stelt op voorstel van het partijbestuur, versterkt met de extra afgevaardigden van elke kamerkring, een voordracht vast voor de verkiezing van de kandidaat-lijsttrekker door het congres.
- Tien of meer gemeentelijke afdelingen kunnen tezamen een tegen-kandidaat voordragen. Een tegenvoordracht moet uiterlijk tien dagen vóór de vergadering van het congres, waarop de lijsttrekker wordt verkozen, schriftelijk zijn ingediend. Het voorstel dient door de voorzitters en secretarissen van de betreffende gemeentelijke afdelingen te zijn ondertekend.
- De stemming over de keuze van de lijsttrekker vindt plaats overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 169 tot en met 174

van de statuten, behoudens het geval dat slechts één kandidaat voor het lijsttrekkerschap is gesteld.

- Op alle in te dienen kandidatenlijsten voor de verkiezingen van leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal neemt de verkozen lijstaanvoerder de eerste plaats in.
- Indien op grond van artikel 1 lid 3 c. van dit reglement besloten is met twee of meer lijsttrekkers aan de verkiezingen deel te nemen, dan vinden de bepalingen van lid 1 tot en met 3 van dit artikel overeenkomstige toepassing.
- De plaatsing op de in te dienen kandidatenlijsten van deze twee of meer lijsttrekkers wordt, op voorstel van het partijbestuur, dan door de partijraad bepaald.

Artikel 12

Onthouding van voorkeursakties
Nadat de kandidatenlijst, overeenkomstig de procedure vermeld in dit reglement, definitief is vastgesteld, zijn partijorganen en/of -verbanden, op straffe van vervallenverklaring van alle rechten, alsmede CDA-leden, op straffe van roeyment, verplicht zich te onthouden van enigerlei aktiviteit ten bate of ten nadele van één of meer kandidaten, wier naam is vermeld op de definitieve kandidatenlijst.

Artikel 13

Verklaring van bewilliging

Het partijsecretariaat draagt er zorg voor, dat de krachtens artikel G 12 eerste lid van de Kieswet vereiste verklaringen van bewilliging, alsmede de in artikel 132 van de statuten bedoelde bereidverklaring van de betreffende kandidaten vóór de eerste maart van het verkiezingsjaar ondertekend ter beschikking zijn, teneinde de gewenste regelingen te kunnen treffen.

Artikel 14

Inlevering en verbinding van de lijsten

- Het partijsecretariaat draagt zorg voor een juiste regeling voor de ondertekening en de inlevering van de formulieren voor de kandidaatstelling in elke Kamerkiezingskring.
- Het partijbestuur benoemt een algemene gemachtigde en zijn plaatsvervanger, die zorgt voor de verbinding van de lijsten, overeenkomstig artikel H 11 van de Kieswet.

Artikel 15

Schema van de werkzaamheden

Het partijbestuur stelt een schema van werkzaamheden op met vermelding van de data waarop en de termijnen waarbinnen de voorgeschreven handelingen moeten worden verricht.

Artikel 16

Onvoorzien omstandigheden

- Indien door onvoorzien omstandigheden de normale uitvoering van dit reglement en/of van de besluiten van de partijraad en het congres wordt verhinderd, neemt het partijbestuur, in uiterste noodzaak het dagelijks bestuur, de vereiste beslissingen.
- Bij tussentijdse verkiezingen, volgende op ontbinding van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, vinden de bepalingen van dit reglement overeenkomstig toepassing. De vastgestelde en nog vast te stellen data en termijnen worden dan door het partijbestuur bepaald

- ten aanzien van het hebben en/of aanvaarden van één of meer nevenfuncties, al of niet gehonoreerd, zich tevoren onderwerpen aan het oordeel daarover van de toetsingscommissie en de flattering daarvan van het partijbestuur, zoals omschreven in de artikelen 183 tot en met 186 van de statuten.

artikel 3

Groslijst

- De gemeentelijke afdelingen hebben het recht vóór elke kandidaatstelling voor de verkiezingen van de leden van het Europese Parlement schriftelijk de namen van ten hoogste vijf personen voor te dragen als kandidaten voor het lidmaatschap van het Europese Parlement en deze in te zenden aan het partijbureau.
- In verband hiermee richt het bestuur vóór 1 september van het jaar, voorafgaande aan dat waarin de leden van het Europese Parlement periodiek aftreden, tot alle gemeentelijke afdelingen het schriftelijke verzoek vóór 1 oktober van dat jaar aan het bestuur van het CDA vertrouwelijk opgave te doen van ten hoogste vijf personen, die zij voor het lidmaatschap van het Europese Parlement in aanmerking wensen te brengen.
- Het partijbestuur stelt een alfabetische groslijst samen van de kandidaten voor het lidmaatschap van het Europese Parlement met een korte toelichting omtrent iedere daarop voorkomende persoon. Deze groslijst bevat:
  - de namen van de personen, die vijf of meer malen door de gemeentelijke afdelingen zijn genoemd, dan wel door één of meer gemeentelijke afdelingen zijn genoemd, waaronder te zamen ten minste duizend leden ressorteren;
  - de namen van de aftredende

Ontwerp-regelingen fusie CDA

CDA-leden van het Europese Parlement.

4. Het partijbestuur bericht terstond na opstelling van de alfabetische groslijst aan ieder van de daarop vermelde personen, dat zij voor het lidmaatschap van het Europese Parlement in aanmerking zijn gebracht. Het verzoekt hen daarbij zo spoedig mogelijk, doch in ieder geval vóór 1 december van bedoeld jaar mede te delen of zij een eventuele kandidaatstelling zullen aanvaarden. Tegelijkertijd wordt aan bedoelde personen verzocht een opgave te verstrekken van geboortedatum, beroep, nevenfuncties en andere voor de kandidaatstelling van belang zijnde gegevens. In geval binnen de genoemde termijn geen bericht wordt ontvangen, wordt de desbetreffende persoon geacht zich niet beschikbaar te stellen voor een kandidatuur.

5. Met in achtname van de termijnen, genoemd in het tweede lid van dit artikel, stelt het dagelijks bestuur voorts iedere persoon, die voldoet aan de eisen, gesteld in artikel 132 van de statuten, in de gelegenheid te solliciteren naar een kandidatuur voor het lidmaatschap van het Europese Parlement. Van die personen, waarvan het dagelijks bestuur en partijbestuur, als bedoeld in artikel 4 lid 3 van dit reglement, zulks wenselijk acht, worden alle noodzakelijke gegevens in verband met een eventuele kandidatuur, schriftelijk meegedeeld aan de gemeentelijke afdelingen, tegelijk te verzenden met de in artikel 6 lid 1 van dit reglement bedoelde stukken.

artikel 4

Advieslijst

1. Het partijbestuur vergadert uiterlijk vóór 16 oktober in het jaar voorafgaand aan het jaar, waarin de periodieke verkiezingen van de leden van het Europese Parlement plaatsvinden, omtrent de vraag welke personen voor een kandidatuur voor het lidmaatschap van het Europese Parlement in aanmerking komen, dit mede in verband met de gewenste samenstelling van de fractie en de onderscheiden deskundigen. De namen worden met een korte toelichting op een eerste advieslijst geplaatst.

2. Het partijbestuur zendt de in artikel 3 lid 3 van dit reglement bedoelde groslijst en de in lid 1 van dit artikel bedoelde eerste advieslijst naar de kamerkringen met het verzoek even zoveel extra afgevaardigden aan te wijzen als men vertegenwoordigers heeft in het partijbestuur ten behoeve van de in het volgende lid bedoelde bijeenkomst.

3. Het partijbestuur, versterkt met de extra afgevaardigden van elke kamerkring, vergadert uiterlijk vóór 16 november in het jaar voorafgaand aan het jaar, waarin de periodieke verkiezingen van de leden van het Europese Parlement plaatsvinden, ter vaststelling van een genummerde advieslijst van ten minste veertien namen, in de volgorde welke wenselijk en noodzakelijk wordt geacht. Op deze advieslijst kunnen namen worden geplaatst van personen, die niet op de groslijst voorkomen. Indien op deze advieslijst de naam van een zitting hebbend Nederlands christen-democratisch lid van het Europese Parlement ontbreekt, wordt de reden daarvan meegedeeld aan alle, bij de kandidaatstelling, betrokkenen.

4. De vertegenwoordiger van de Nederlandse christen-democratische leden van het Europese Parlement in het partijbestuur wordt bij de samenstelling van de advieslijst geraadpleegd.

artikel 5

Onthouding van acties

Nadat de in artikel 4 lid 3 van dit reglement bedoelde genummerde advieslijst is vastgesteld, zijn partij-organen en/of -verbanden verplicht zich te onthouden van enigerlei activiteit ten bate of ten nadele van personen, waarvan de namen voorkomen op de groslijst, als bedoeld in artikel 3 lid 3 van dit reglement, en/of op de genummerde advieslijst, als bedoeld in artikel 4 lid 3 van dit reglement, een en ander op straffe van vervallenverklaring van alle rechten ex. artikel 19 van de statuten van het CDA.

artikel 6

Stemming

1. Direct na vaststelling van de genummerde advieslijst, als in artikel 4 lid 3 van dit reglement bedoeld, wordt deze en de alfabetische groslijst, voorzien van een korte toelichting met voor de kandidaatstelling relevante gegevens van elke kandidaat, aan de stemgerechtigde gemeentelijke afdelingen toegezonden. Tegelijkertijd ontvangen de gemeentelijke afdelingen een door het partijsecretariaat gewaarmerkt stembiljet waarop is aangegeven het stemmen aantal, dat de gemeentelijke afdeling heeft. Het partijbestuur stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van vormgeving en verzending van de op de kandidaatstelling betrekking hebbende officiële stukken.

2. Indien op grond van artikel 18 en/of 19 van de statuten afdelingen niet aan de stemming kunnen deelnemen, wordt hiervan mededeling gedaan aan de kamerkringen.

3. De gemeentelijke afdelingen vergaderen vóór 1 januari van het jaar, waarin de periodieke verkiezingen van de leden van

het Europese Parlement plaatsvinden, ter bespreking van de genummerde advieslijst. In dezelfde bijeenkomst stemt elke afdeling, overeenkomstig de in de artikelen 169 tot en met 174 van de statuten en in de in het volgende artikel 7 lid 1b. vastgelegde regeling, over de door haar gewenste volgorde van de kandidatenlijst. De schriftelijke stemming heeft betrekking op ten minste vijftientig kandidaten. Het definitieve aantal hiervan wordt vastgesteld door het partijbestuur.

Op het toegezonden stembiljet worden de namen vermeld van de kandidaten, in de volgorde, zoals deze door de stemmingsuitslag door de leden van de gemeentelijke afdeling wordt gewenst.

4. Een stembiljet, dat niet het door het partijbestuur vastgestelde aantal namen, als in het vorige lid bedoeld, bevat, dan wel namen vermeld van personen, die niet op de in artikel 3 lid 3 van dit reglement bedoelde groslijst en/of genummerde advieslijst voorkomen, wordt ongeldig verklaard.

5. Het stembiljet dient uiterlijk vóór 15 januari van het jaar, waarin de periodieke verkiezingen van de leden van het Europese Parlement plaatsvinden, ingevuld aan het partijsecretariaat te worden teruggezonden.

6. De betrokken kamerkring houdt toezicht op strikte naleving van het in de voorgaande leden van dit artikel bepaalde.

Artikel 7

Uitslag van de stemming

1. Een onderzoekscommissie, door het partijbestuur benoemd, stelt met behulp van het partijsecretariaat de uitslag van de stemming vast. Het opmaken van de uitslag van de stemming, in een proces-verbaal, geschiedt als volgt.

a. aan elke gemeentelijke afdeling wordt één stem toegekend en voorts voor ieder vol aantal van vijftien leden één stem meer;

b. aan de kandidaat, wiens/wier naam op een stembiljet is gesteld op de eerste plaats, worden toegekend zoveel punten als er namen op de kandidatenlijst zullen voorkomen; de tweede plaats geldt voor één punt minder en zo vervolgens. Het partijbestuur stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van verwerking en telling van de stemmen.

2. De uitslag van de stemming is beslissend voor de samenstelling van de kandidatenlijst en de volgorde, waarin de kandidaten op de in te dienen lijst(en) zullen voorkomen, onverminderd het bepaalde in artikel 1 lid 3 en in artikel 10 van dit reglement.

3. Uitsluitend op voorstel van het partijbestuur is de partijraad bevoegd, wanneer het op grond van zeer bijzondere omstandigheden van oordeel is, dat van de op deze wijze verkregen lijst moet worden afgeweken, een voorstel daartoe in te dienen bij het congres, mits geen naam op de lijst wordt geplaatst, welke niet op de groslijst of op de genummerde advieslijst voorkomt. Een voorstel tot afwijking is eerst door het congres aanvaard, wanneer ten minste tweederden van de uitgebrachte stemmen zich daar vóór verklaart.

4. Valt één van de kandidaten, door welke omstandigheden ook, uit, dan vindt aanvulling van de lijst slechts door opschuiving plaats, tenzij een eventueel voorstel tot afwijking, in gevolge lid 3 van dit artikel, door het congres wordt aanvaard.

Artikel 8

Geldigheid lijsten

Geen kandidatenlijst voor de verkiezingen van de leden van het Europese Parlement is geldig, tenzij deze door het congres is bekrachtigd, behoudens het bepaalde in artikel 7 lid 4 van dit reglement.

Artikel 9

Openbaarverkiezing

1. De kandidatenlijst, met vermelding van de reservekandidaten, wordt openbaar gemaakt en ten minste vier weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van leden van het Europese Parlement aan de gemeentelijke afdelingen toegezonden.

2. Indien door een gemeentelijke afdeling bezwaren mochten worden ingebracht tegen de gepubliceerde kandidatenlijst op grond van vermeende onregelmatigheid, beslist de partijraad.

artikel 10

Lijsttrekker

1. De partijraad stelt op voorstel van het partijbestuur, versterkt met de extra afgevaardigden van elke kamerkring, een voordracht vast voor de verkiezing van de kandidaat-lijsttrekker door het congres.

2. Tien of meer gemeentelijke afdelingen kunnen te zamen een tegenkandidaat voordragen. Een tegenvoordracht moet uiterlijk tien dagen voor de vergadering van het congres, waarop de lijsttrekker wordt verkozen, schriftelijk zijn ingediend. Het voorstel dient door de voorzitters en secretarissen van de betreffende gemeentelijke afdelingen te zijn ondertekend.

3. De stemming over de keuze van de lijsttrekker vindt plaats overeenkomstig het

bepaalde in de artikelen 169 tot en met 174 van de statuten, behoudens het geval dat slechts één kandidaat voor het lijsttrekkerschap is gesteld.

4. Op de in te dienen kandidatenlijst voor de verkiezingen van leden van het Europese Parlement neemt de verkozen lijststaandvoerder de eerste plaats in.

5. Indien op grond van artikel 1 lid 3 van dit reglement besloten is met twee of meer lijsttrekkers aan de verkiezingen deel te nemen, dan vinden de bepalingen van lid 1 tot en met 3 van dit artikel overeenkomstige toepassing. De plaatsing op de in te dienen kandidatenlijst van deze twee of meer lijsttrekkers wordt, op voorstel van het partijbestuur, dan door de partijraad bepaald.

artikel 11

Onthouding van voorkeursacties

Nadat de kandidatenlijst, overeenkomstig de procedure vermeld in dit reglement, is vastgesteld, zijn partijorganen en/of -verbanden, op straffe van vervallenverklaring van alle rechten ex. artikel 19 van de statuten van het CDA,

alsmede CDA-leden, op straffe van roeyment, ex. artikel 13 van de statuten van het CDA, verplicht zich te onthouden van enigerlei voorkeursactie(s).

artikel 12

Verklaring van bewilliging

Het partijsecretariaat draagt er zorg voor, dat de krachtens de Wet Europese Verkiezingen vereiste verklaringen van bewilliging, alsmede de in artikel 132 van de statuten bedoelde bereidverklaring van de betreffende kandidaten vóór de eerste april van het verkiezingsjaar ondertekend ter beschikking zijn, ten einde de gewenste regelingen te kunnen treffen.

artikel 13

Inlevering van de lijst

1. Het partijsecretariaat draagt zorg voor een juiste regeling voor de ondertekening en de inlevering van de formulieren voor de kandidaatstelling bij het Centraal Stembureau te 's-Gravenhage.

2. Het partijbestuur benoemt een algemene gemachtigde en zijn plaatsvervanger, die zorgt voor de indiening van de lijst,

overeenkomstig het bepaalde in de Wet Europese Verkiezingen.

artikel 14

Schema van de werkzaamheden

Het partijbestuur stelt een schema van werkzaamheden op met vermelding van de data waarop en de termijnen waarbinnen de voorgeschreven handelingen moeten worden verricht.

artikel 15

Onvoorziene omstandigheden

1. Indien door onvoorziene omstandigheden de normale uitvoering van dit reglement en/of van de besluiten van de partijraad en het congres wordt verhinderd, neemt het partijbestuur, in uiterste noodzaak het dagelijks bestuur, de vereiste beslissingen.

2. Bij tussentijdse verkiezingen, volgende op ontbinding van het Europese Parlement, vinden de bepalingen van dit reglement overeenkomstige toepassing. De vastgestelde en nog vast te stellen data en termijnen worden dan door het partijbestuur bepaald.

bericht wordt ontvangen, wordt de betreffende persoon geacht zich niet beschikbaar te stellen voor een kandidatuur.

Artikel 4

Vaststelling van de lijsten

1. Ten hoogste vier weken na de verzending van de genummerde advieslijst aan de provinciale afdelingen en de CDA-leden van de Provinciale Staten, welke bij de kandidaatstelling zijn betrokken, roept het dagelijks bestuur een vergadering bijeen van de leden van het partijbestuur met de betrokken CDA-statenleden en een vertegenwoordiger van elke betrokken provinciale afdeling. In deze vergadering worden de kandidaten en de gewenste samenstelling van de fractie aan de hand van de genummerde advieslijst besproken.

2. De betrokken CDA-statenleden kunnen namen van andere kandidaten noemen, dan wel wijziging in de door het partijbestuur aangegeven volgorde pleiten.

3. Het partijbestuur stelt, zo mogelijk in de in het eerste lid van dit artikel bedoelde vergadering, maar uiterlijk zes weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, de verschillende in te dienen kandidatenlijsten definitief vast door middel van schriftelijke stemming en buiten aanwezigheid van de in het eerste lid van dit artikel bedoelde CDA-statenleden en vertegenwoordigers van provinciale afdelingen.

4. Wanneer een stemgerechtigd partijbestuurslid verhinderd is aanwezig te zijn en zich niet kan doen laten vervangen, wordt het betreffende lid in de gelegenheid gesteld vóór de aanvang van de in het eerste lid van dit artikel bedoelde vergadering een door het partijsecretariaat gewaarmerkt stembiljet persoonlijk bij één der leden van het dagelijks bestuur in te leveren. Op deze wijze binnengekomen stembiljetten worden door het dagelijks bestuur bij de ter vergadering ingecomme stembiljetten gevoegd.

5. Het opmaken van de uitslag der stemming geschiedt als volgt:

a. aan een kandidaat, wiens/wier naam op een stembiljet is gesteld op de eerste plaats, worden toegekend, zoveel punten als er namen op de kandidatenlijst zullen voorkomen; de tweede plaats geldt voor één punt minder en zo vervolgens;

b. de definitieve uitslag van de stemming wordt vastgesteld in een proces-verbaal, dat wordt ondertekend door een ter vergadering benoemde onderzoekscommissie. Het dagelijks bestuur stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van verwerking en telling der stemmen.

6. De stemmingen hebben betrekking op ten minste de eerste tien plaatsen van iedere groepslid. Het definitieve aantal wordt bepaald door de in het eerste lid van dit artikel bedoelde vergadering.

Artikel 5

Aanvulling van lijsten

1. Indien noodzakelijk worden, voor het volgen van de overeenkomstig artikel 4 lid 5 en lid 6 vastgestelde lijst, kandidaten verkozen door de leden van de Provinciale Staten, behorend tot één groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet, wier lijst dit betreft. Deze verkiezing geschiedt op een door hen zelf vastgestelde wijze.

2. De betreffende fracties brengen de in het eerste lid van dit artikel bedoelde samenstelling ter kennis van het dagelijks bestuur.

3. Indien ter zake geschillen ontstaan, welke niet tot een oplossing kunnen worden gebracht, worden deze voorgelegd aan een beslist door het partijbestuur.

Artikel 6

Wijziging lijsten

1. Alleen op grond van zeer bijzondere omstandigheden kan het dagelijks bestuur in een vergadering als bedoeld in artikel 4 lid 3 van dit reglement, voorstellen indienen tot wijziging van de, krachtens het bepaalde in

Ontwerp-reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal (st. nr. 79/36)

Artikel 1

Indiening van lijsten

1. De leiding van de werkzaamheden betreffende de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal berust bij het dagelijks bestuur.

2. Het CDA neemt deel aan de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal door in elke provincie, behorend tot een groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet, ten minste één, al of niet gelijklopende, lijst in te dienen. Het dagelijks bestuur beslist of de ingediende lijsten ingevolge hoofdstuk R5 van de Kieswet geheel of ten dele onderling worden verbonden.

3. Het dagelijks bestuur bepaalt ten minste vier weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, indien besloten wordt verschillende lijsten in te dienen, in welke provincie(s), behorend tot een groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet, een afzonderlijke lijst en in welke provincie(s), behorend tot een groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet, gelijklopende lijsten worden ingediend.

Artikel 2

Kandidaten

Tot kandidaat voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal voor het CDA kunnen worden gesteld, zij, die voldoen aan de eisen van de wet, lid zijn van het CDA, niet ouder zijn dan 63 jaar en indien sprake is van een eerste kandidaatstelling niet ouder dan 60 jaar en bereid zijn schriftelijk te verklaren, dat zij:

a. instemmen met het door het congres vastgestelde Program van Uitgangspunten en het verkiezingsprogramma, met het recht van gravamen, zoals in artikel 133 van de statuten omschreven;

b. bereid zijn zitting te nemen in de Kamer en in principe de gehele zittingsperiode als lid van de Kamer aan te willen blijven;

c. gekozen tot lid van de Kamer in fractieverband samen te werken, alsmede regelmatig contact te onderhouden met en voorlichting te geven aan de verschillende geleidingen van de partij;

d. zijn/haar zetel in de Kamer ter beschikking te stellen, indien hij/zij uit de fractie treedt en evenzo zij beëindiging van en/of ontzetting van het lidmaatschap van het CDA;

e. de door het dagelijks bestuur en het partijbestuur vast te stellen procedure volledig in acht te nemen en na te leven;

f. ten aanzien van het hebben en/of aanvaarden van één of meer nevenfuncties al of niet gehonoreerd, zich te voren te onderwerpen aan het oordeel daarover van de toetsingscommissie en de fiattering daarvan van het partijbestuur, zoals omschreven in de artikelen 183 tot en met 186 van de statuten.

Artikel 3

Advieslijst

1. Het dagelijks bestuur vergadert ten minste zestien weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal omtrent de vraag welke personen voor een kandidatuur voor het lidmaatschap van de Eerste Kamer der Staten-Generaal in aanmerking komen, dit mede in verband met de gewenste samenstelling van de fractie en

de onderscheiden deskundigheden. De namen worden met een korte toelichting op een eerste advieslijst geplaatst. Voor elke groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet, wordt één afzonderlijke advieslijst opgesteld. De voorzitter van de Eerste-Kamerfractie of, bij ontstentenis, diens vervanger wordt bij de samenstelling van elke eerste advieslijst geraadpleegd.

2. Ter vaststelling van een in het eerste lid van dit artikel bedoelde eerste advieslijst gelden de volgende bepalingen:

a. Het dagelijks bestuur stelt de provinciale afdelingen en de CDA-leden van de Provinciale Staten, welke bij de kandidaatstelling zijn betrokken, tevoren in de gelegenheid personen voor te dragen, die voor een kandidaatstelling in aanmerking kunnen komen.

b. Een eerste advieslijst, als bedoeld in lid a. van dit artikel, wordt besproken in een vergadering van het partijbestuur, welke ten minste twaalf weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal moet plaatsvinden. Voor deze vergadering worden eveneens uitgenodigd:

- één vertegenwoordiger van elk van de betrokken Statenfracties;
- één vertegenwoordiger van elk bestuur van de betrokken provinciale afdelingen, voorzover deze niet in het partijbestuur zijn vertegenwoordigd.

c. In dezelfde vergadering als genoemd in lid 2.b. van dit artikel wordt een genummerde advieslijst vastgesteld voor elke groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet, waarin verkiezingen voor de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal plaatsvinden. Stemrecht inzake de vaststelling van een genummerde advieslijst is voorbehouden aan de stemhebbende leden van het partijbestuur.

d. Een ingevolge lid c van dit artikel tot stand gekomen genummerde advieslijst wordt uiterlijk tien weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal toegezonden aan de provinciale afdelingen en de CDA-leden van de Provinciale Staten, welke bij de kandidaatstelling zijn betrokken.

e. Het advies heeft betrekking op de, al of niet gelijklopende, lijst(en), in te dienen in elke provincie, behorende tot één groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet, ten behoeve van de verkiezingen van leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, en vermeldt de gewenste volgorde van de namen van ten minste de eerste tien kandidaten.

f. De secretaris van het CDA bericht terstond na opstelling van een genummerde advieslijst(en) aan ieder van de daarop vermelde personen, dat zij voor het lidmaatschap van de Eerste Kamer in aanmerking zijn gebracht. Hij verzoekt hun daarbij zo spoedig mogelijk en binnen vier weken na de in lid 2.b. van dit artikel bedoelde vergadering, mee te delen of zij een eventuele kandidaatstelling zullen aanvaarden.

Tegelijkertijd verzoekt de secretaris aan bedoelde personen een opgave te verstrekken van geboortedatum, beroep, nevenfuncties en andere voor de kandidaatstelling van belang zijnde gegevens. In geval binnen de genoemde termijn geen

Ontwerp-regelingen fusie CDA

artikel 4 van dit reglement totstandgekomen kandidatenlijsten.
Het dagelijks bestuur voorziet deze eventuele voorstellen van een gemotiveerd advies.

2. Voor de aanvaarding van een dergelijk voorstel is in bedoelde vergadering een meerderheid van tweederden van de uitgebrachte stemmen vereist.
Het bepaalde in artikel 4 lid 4 van dit reglement is hierbij van overeenkomstige toepassing.
3. Valt één der kandidaten, op een overeenkomstig artikel 4 lid 5 en 6 van dit reglement vastgestelde lijst uit, dan vindt als regel aanvulling door opschuiving plaats. Het bepaalde in lid 1 en 2 van dit artikel is van overeenkomstige toepassing, wanneer van deze regel wordt afgeweken.

Artikel 7

Onthouding van akties
Nadat een kandidatenlijst, overeenkomstig de procedure vermeld in dit reglement, definitief is vastgesteld, zijn partijorganen en/of -verbanden, op straffe van vervallenverklaring van alle rechten, alsmede CDA-leden, op straffe van roeyment, verplicht de door het dagelijks bestuur en het partijbestuur vast te stellen procedure volledig in acht te nemen en na te leven, alsmede zich te onthouden van enigerlei aktiviteit ten bate of ten nadele van één of meer kandidaten, wier namen is vermeld op een definitieve kandidatenlijst.

Artikel 8

Verklaring van bewilliging
Het partijsecretariaat draagt er zorg voor, dat de krachtens artikel Q 6 lid 1 van de Kieswet

vereiste verklaringen van bewilliging, alsmede de in artikel 128 van de statuten bedoelde bereidverklaring van de betreffende kandidaten, ten minste één maand voor de dag van de kandidaatstelling, ondertekend ter beschikking zijn, ten einde de gewenste regelingen te kunnen treffen.

Artikel 9

Inlevering en verbinding van de lijsten
1. Het partijsecretariaat draagt zorg voor een juiste regeling voor de ondertekening en de inlevering van de formulieren voor de kandidaatstelling in elke provincie, behorend tot één groep, als bedoeld in artikel P1 van de Kieswet.

2. Het dagelijks bestuur benoemt in overleg met de statenfracties, behorend tot één groep, als bedoeld in artikel P1 van de

Kieswet, een algemene gemachtigde en zijn plaatsvervanger, die zorgt voor de verbinding van de lijsten, overeenkomstig artikel R 5 van de Kieswet.

Artikel 10

Schema van werkzaamheden
Het dagelijks bestuur stelt een schema van werkzaamheden op, met vermelding van de data waarop en de termijnen waarbinnen de voorgeschreven handelingen moeten worden verricht.

Artikel 11

Onvoorziene omstandigheden
1. Indien door onvoorziene omstandigheden de normale uitvoering van dit reglement en/of van de besluiten van de in artikel 4 lid

3 van dit reglement bedoelde vergadering wordt verhinderd, neemt het partijbestuur, na overleg met de betrokken provinciale afdeling(en) en statenfractie(s) en in uiterste noodzaak het dagelijks bestuur, na overleg met de voorzitter(s) van de betrokken provinciale afdeling(en) en statenfractie(s), de vereiste beslissingen.

2. Bij tussentijdse verkiezingen, volgende op ontbinding van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, vinden de bepalingen van dit reglement overeenkomstige toepassing. De vastgestelde en nog vast te stellen data en termijnen worden dan door het dagelijks bestuur bepaald.

Ontwerp-reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Provinciale Staten (st. nr. 79/250)

artikel 1

Indiening van lijsten

1. De leiding van de werkzaamheden betreffende de verkiezingen van de leden van de provinciale staten berust bij het bestuur van de provinciale afdeling.
2. Het CDA neemt deel aan de verkiezingen van de leden van de provinciale staten door indiening in elk van de Statenkiezings binnen de grenzen van een provincie van een kandidatenlijst, bevattende het maximum aantal namen – bij de wet vastgelegd en toegestaan – welke lijsten ingevolge hoofdstuk H van de Kieswet worden ingediend.
3. De algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling bepaalt ten minste acht weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van de leden van de provinciale staten, op voorstel van het bestuur van de provinciale afdeling:
a. indien besloten wordt verschillende lijsten in te dienen, in welke staten kieskring(en) een afzonderlijke lijst en in welke staten-kieskring(en) gelijkkluidende lijsten zullen worden ingediend;
b. indien besloten wordt met een gelijkkluidende koplijst in de kieskringen uit te komen, het aantal namen, dat op de koplijst zal worden geplaatst;
c. of met één dan wel meer lijsttrekkers aan de verkiezingen wordt deelgenomen.

artikel 2

Kandidaten

Tot kandidaat voor de provinciale staten voor het CDA kunnen worden gesteld, zij, die voldoen aan de eisen van de wet, lid 3 van het CDA, op de dag van de kandidaatstelling, bij de wet bepaald, niet ouder zijn dan drieënzestig jaar en indien sprake is van een eerste kandidaatstelling niet ouder dan zestig jaar en bereid zijn schriftelijk te verklaren, dat zij:
a. instemmen met het door het congres vastgestelde Program van Uitgangspunten en het door de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling vastgestelde provinciale verkiezingsprogram, met het recht van gravamen, zoals in artikel 133 van de statuten omschreven;
b. bereid zijn zitting te nemen in de provinciale staten en in principe de gehele zittingsperiode als lid van de provinciale staten aan te blijven;
c. gekozen tot lid van de provinciale staten, in fractieverband zullen samenwerken en toe zullen treden tot de Vereniging van gemeente- en provinciebestuurders van het CDA, alsmede regelmatig contact zullen onderhouden met en voorlichting zullen geven aan de binnen de provinciegrenzen aanwezige CDA-afdelingen;
d. na benoemdverklaring tot lid van de provinciale staten zich, bij verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, onderwerpen aan het door de partijraad vastgestelde reglement voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal en de daarin opgenomen bepalingen volledig na leven;
e. hun zetel in de provinciale staten ter beschikking stellen, indien hij/zij uit de fractie treedt, en evenzo bij beëindiging en/of ontzetting van het lidmaatschap van het CDA;
f. de door de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling van het CDA vast te stellen procedure volledig in acht nemen en na zullen leven.

artikel 3

Groslijst

1. Elke gemeentelijke afdeling, ressorterend onder de provinciale afdeling, heeft het recht vóór elke kandidaatstelling voor de

verkiezingen van de leden van de provinciale staten schriftelijk bij het bestuur van de provinciale afdeling de namen van ten hoogste tien personen voor te dragen als kandidaat voor het lidmaatschap van de provinciale staten.

2. In verband hiermee richt het bestuur van de provinciale afdeling vóór 1 september van het jaar, voorafgaande aan dat, waarin de leden van de provinciale staten periodiek aftreden, tot alle gemeentelijke afdelingen, ressorterend onder de provinciale afdeling, het schriftelijke verzoek vóór 15 oktober van dat jaar aan het bestuur van de provinciale afdeling vertrouwelijk opgave te doen van namen van personen, die zij voor het lidmaatschap van de provinciale staten in aanmerking wensen te brengen.

3. Het bestuur van de provinciale afdeling stelt een alfabetische groslijst samen van de kandidaten voor het lidmaatschap van de provinciale staten met een korte toelichting omtrent iedere daarop voorkomende persoon.
Deze groslijst bevat:

- de namen van de personen, die drie of meer malen door de gemeentelijke afdelingen zijn genoemd, dan wel door één of meer gemeentelijke afdelingen zijn genoemd, waaronder te zamen ten minste vijfhonderd leden ressorteren;
  - de namen van de aftredende CDA-leden van de provinciale staten.
4. Het bestuur van de provinciale afdeling bericht terstond na opstelling van de alfabetische groslijst aan ieder van de daarop vermelde personen, dat zij voor het lidmaatschap in aanmerking zijn gebracht en verzoekt hen daarbij zo spoedig mogelijk, doch in ieder geval binnen drie weken, mede te delen of zij een eventuele kandidaatstelling zullen aanvaarden. Tegelijkertijd wordt aan bedoelde personen verzoekt een opgave te verstrekken van geboortedatum, beroep, nevenfuncties en andere voor de kandidaatstelling van belang zijnde gegevens.
In geval binnen de genoemde termijn geen bericht wordt ontvangen, wordt de betreffende persoon geacht zich niet beschikbaar te stellen voor een kandidatuur.

artikel 4

Advieslijst

1. Het bestuur van de provinciale afdeling vergadert uiterlijk vóór 1 november voorafgaande aan een verkiezingsjaar omtrent de vraag welke personen voor een kandidatuur voor het lidmaatschap van de provinciale staten in aanmerking komen, dit mede in verband met de gewenste samenstelling van de fractie en de onderscheiden deskundigen.
2. Het bestuur van de provinciale afdeling stelt uiterlijk vóór 16 november van het jaar, voorafgaande aan dat, waarin de leden van de provinciale staten periodiek aftreden, een genummerde advieslijst vast, in de volgorde welke wenselijk en noodzakelijk wordt geacht.

Deze advieslijst dient ten minste vijf namen van personen meer te vermelden, dan het aantal leden van de functionerende CDA-provinciale statenfractie telt. Op de genummerde advieslijst kunnen namen worden geplaatst van personen, die niet op de groslijst voorkomen. Indien op de advieslijst de naam van een zitting hebbend statenlid ontbreekt, wordt de reden daarvan medegedeeld aan alle onder de provinciale afdeling ressorterende gemeentelijke afdelingen.
3. De voorzitter van de CDA-provinciale statenfractie wordt bij de samenstelling van de advieslijst geraadpleegd.

artikel 5

Stemming

1. Direct na vaststelling van de genummerde advieslijst, als in artikel 4 lid 2 van dit reglement bedoeld, wordt deze en de alfabetische groslijst, voorzien van een korte toelichting met voor de kandidaatstelling relevante gegevens van elke kandidaat, aan de stemgerechtigde gemeentelijke afdelingen toegezonden. Tegelijkertijd ontvangen de gemeentelijke afdelingen een door de secretaris van de provinciale afdeling gewaarmerkt stembiljet, waarop is aangegeven het stemmenaantal, dat de gemeentelijke afdeling heeft. Het bestuur van de provinciale afdeling stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van vormgeving en verzending van de op de kandidaatstelling betrekking hebbende officiële stukken.

2. Indien op grond van artikel 18 en/of 19 van de statuten afdelingen niet aan de stemming ter vaststelling van de kandidatenlijst voor verkiezingen van leden van de provinciale staten mogen deelnemen, wordt hiervan aan de betrokken afdeling(en) mededeling gedaan.

3. De gemeentelijke afdelingen vergaderen vóór 15 december, voorafgaande aan een verkiezingsjaar, ter bespreking van de genummerde advieslijst. In dezelfde bijeenkomst stemt elke afdeling, overeenkomstig de in de artikelen 169 tot en met 174 van de statuten en in de in lid 4 van dit artikel en in het volgende artikel 6 lid 1 vastgestelde regeling, over de door haar gewenste volgorde van de kandidatenlijst. De schriftelijke stemming heeft betrekking op ten minste vijftientig kandidaten. Het definitieve aantal hiervan wordt vastgesteld door het bestuur van de provinciale afdeling, met in achtname van het bepaalde in artikel 4 lid 2 van dit reglement.

4. Op het toegezonden gewaarmerkte stembiljet worden de namen vermeld van de kandidaten in de volgorde, zoals deze door de stemmingsuitslag door de leden van de gemeentelijke afdeling wordt gewent.
5. Een stembiljet, dat niet het door het bestuur van de provinciale afdeling vastgestelde aantal namen, als bedoeld in lid 3 van dit artikel, bevat, dan wel namen vermeld van personen, die niet op de in artikel 3 lid 3 van dit reglement bedoelde groslijst en/of genummerde advieslijst voorkomen, wordt ongeldig verklaard.
6. Het stembiljet dient uiterlijk vóór 1 januari van het jaar, waarin de periodieke verkiezingen voor de leden van de provinciale staten plaatsvinden, ingevuld aan het bestuur van de provinciale afdeling te worden teruggezonden.
7. De betrokken kamerkring, c.q. provinciale afdeling houdt toezicht op strikte naleving van het in de voorgaande leden van dit artikel bepaalde.

artikel 6

Uitslag van de stemming

1. Een onderzoekscommissie, door het bestuur van de provinciale afdeling benoemd, stelt de uitslag van de stemming vast. Het opmaken van de uitslag van de stemming, in een proces-verbaal, geschiedt als volgt:
a. aan elke gemeentelijke afdeling, ressorterend onder de provinciale afdeling, wordt één stem toegekend en voorts voor ieder vol aantal van vijftienzestig leden één stem meer;
b. aan de kandidaat wiens/wier naam op een stembiljet is gesteld op de eerste plaats, worden toegekend zoveel punten als er namen op de kandidatenlijst zullen voorkomen; de tweede plaats geldt voor één punt minder en zo vervolgens. Het bestuur van de provinciale afdeling stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van verwerking en telling van de stemmen.
2. De uitslag van de stemming is beslissend voor de samenstelling van de kandidatenlijst en de volgorde, waarin de kandidaten op de in te dienen lijsten zullen voorkomen, onverminderd het bepaalde in artikel 1 lid 3 en in artikel 10 van dit reglement.
3. Wanneer het bestuur van de provinciale afdeling van oordeel is, dat op grond van zeer bijzondere omstandigheden van de op deze wijze verkregen lijst moet worden afgeweken, kan het een voorstel daartoe voorleggen aan de algemene

ledenvergadering van de provinciale afdeling, mits geen naam op de kandidatenlijst wordt geplaatst, welke niet op de groslijst of op de genummerde advieslijst voorkomt. Een voorstel tot afwijking is eerst door de algemene ledenvergadering aanvaard, wanneer ten minste tweederden van de uitgebrachte stemmen zich daarvoor verklaart.
4. Valt één van de kandidaten, door welke omstandigheden ook, uit, dan vindt aanvulling van de lijst slechts door opschuiving plaats, tenzij een eventueel voorstel tot afwijking, in gevolge lid 3 van dit artikel, door de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling wordt aanvaard.

artikel 7

Staatlijsten

1. Indien noodzakelijk wijzen de gemeentelijke afdelingen binnen de grenzen van een statenkieskring de kandidaten aan voor de eventueel overeenkomstig artikel 1 lid 3b. van dit reglement aangewezen en nog niet vervulde plaatsen. Hiertoe verzendt het bestuur van de provinciale afdeling tegelijk met de in artikel 5 lid 1 van dit reglement bedoelde stukken een tweede gewaarmerkt en speciaal daarvoor ingericht stembiljet aan de betreffende gemeentelijke afdelingen. In de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling, als bedoeld in artikel 5 lid 3 van dit reglement vindt de schriftelijke stemming over bedoelde kandidaten plaats overeenkomstig de in de artikelen 169 tot en met 174 van de statuten en in de in artikel 5 lid 4 alsmede in artikel 6 lid 1 van dit reglement vastgelegde regeling.

2. Het bestuur van de provinciale afdeling brengt de volgorde van de kandidaten voor de respectievelijke staatlijsten ter kennis van de betrokken gemeentelijke afdelingen. Indien het bestuur van de provinciale afdeling zich niet kan verenigen met de samenstelling van één of meer van deze lijsten, dan beslist daaromtrent de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling.

artikel 8

Geldigheid lijsten

Geen kandidatenlijst voor leden van de provinciale staten is geldig, tenzij deze door de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling is bekrachtigd, behoudens het bepaalde in artikel 6 lid 4 van dit reglement.

artikel 9

Openbaarmaking

1. De CDA-kandidatenlijst, met vermelding van de eventuele reservekandidaten, wordt openbaar gemaakt en ten minste drie weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van leden van de provinciale staten aan de onder de provinciale afdeling ressorterende gemeentelijke afdelingen toegezonden.
2. Indien door een gemeentelijke afdeling bezwaren mochten worden ingebracht tegen de gepubliceerde kandidatenlijst op grond van vermeende onregelmatigheid, beslist het landelijk dagelijks bestuur.

artikel 10

Lijsttrekker

1. Het bestuur van de provinciale afdeling stelt een voordracht vast voor de verkiezing van de kandidaat-lijsttrekker door de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling.
2. Vijf of meer gemeentelijke afdelingen, ressorterend onder de provinciale afdeling, kunnen te zamen een tegenkandidaat voordragen. Een tegenvoordracht moet uiterlijk tien dagen vóór de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling, schriftelijk bij het bestuur van de provinciale afdeling zijn ingediend. Het voorstel dient door de voorzitters en de secretarissen van de betreffende gemeentelijke afdelingen te zijn ondertekend.
3. De stemming over de keuze van de lijsttrekker vindt plaats overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 169 tot en met 174 van de statuten, behoudens het geval dat slechts één kandidaat voor het lijsttrekkerschap is gesteld.
4. Op alle in te dienen kandidatenlijsten voor de verkiezingen van leden van de provinciale

staten neemt de verkozen lijststaanvoerder de eerste plaats in.

5. Indien op grond van artikel 1 lid 3c. van dit reglement besloten is met twee of meer lijsttrekkers aan de verkiezingen deel te nemen, dan vinden de bepalingen van lid 1 tot en met 3 van dit artikel overeenkomstige toepassing. De (volgorde van) plaatsing op de in te dienen CDA-kandidatenlijsten van deze twee of meer lijsttrekkers wordt, op voorstel van het bestuur van de provinciale afdeling, door de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling bepaald.

artikel 11

Onthouding van voorkeursacties

Nadat de kandidatenlijst, overeenkomstig de procedure vermeld in dit reglement, is vastgesteld, zijn partijorganen en/of -verbanden, op straffe van vervallenverklaring van alle rechten, ex. artikel 19 van de statuten van het CDA, alsmede CDA-leden, op straffe van roeyment, ex. artikel 13 van de statuten van het CDA, verplicht zich te onthouden van enigerlei voorkeursactie(s).

artikel 12

Verklaring van bewilliging

Het bestuur van de provinciale afdeling draagt er zorg voor, dat de krachtens artikel G 12 eerste lid van de Kieswet vereiste verklaringen van bewilliging, alsmede de in artikel 132 van de statuten bedoelde bereidverklaring van de betreffende kandidaten ten minste twee weken vóór de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezingen van leden van de provinciale staten ondertekend ter beschikking zijn, teneinde de gewenste regelingen te kunnen treffen.

artikel 13

Inlevering en verbinding van de lijsten

1. Het bestuur van de provinciale afdeling draagt zorg voor een juiste regeling voor de ondertekening en de inlevering van de formulieren voor de kandidaatstelling in elke statenkieskring binnen de grenzen van de betreffende provincie.
2. Het bestuur van de provinciale afdeling benoemt een algemene gemachtigde en zijn plaatsvervanger, die zorgt voor de registratie van de naam van de politieke groepering CDA, ter plaatsing boven de kandidatenlijsten en, indien noodzakelijk, voor de verbinding van de ingediende kandidatenlijsten in de statenkieskringen binnen de grenzen van de betreffende provincie, overeenkomstig artikel H 11 van de Kieswet.

artikel 14

Schema van werkzaamheden

Het bestuur van de provinciale afdeling stelt een schema van werkzaamheden op met vermelding van de data waarop en de termijnen waarbinnen de voorgeschreven handelingen moeten worden verricht.

artikel 15

Onvoorziene omstandigheden

1. Indien door onvoorziene omstandigheden de normale uitvoering van dit reglement en/of van de besluiten van de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling wordt verhinderd, neemt het bestuur van de provinciale afdeling in uiterste noodzaak het dagelijks bestuur van de provinciale afdeling, de vereiste beslissingen.
2. Bij tussentijdse verkiezingen, volgende op ontbinding van de provinciale staten en bij provinciale herindeling, vinden de bepalingen van dit reglement overeenkomstige toepassing. De vastgestelde en nog vast te stellen data en termijnen worden dan door het bestuur van de provinciale afdeling bepaald.
3. Bij verkiezingen naar aanleiding van provinciale herindeling worden met betrekking tot de voorbereiding van de kandidaatstelling de aanwezige gemeentelijke afdelingen binnen het heringedeelde gebied geacht één provinciale afdeling te vormen. In dat geval benoemt het partijbestuur een commissie, bestaande uit ten minste vijf personen, welke geacht wordt het voorlopige bestuur te vormen van de binnen het heringedeelde gebied op te richten provinciale afdeling.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Ontwerp-reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezing der leden van de gemeenteraad (st. nr. 79/38)

Artikel 1

Indiening van lijsten

1. De leiding van de werkzaamheden betreffende de verkiezing van de leden van de gemeenteraad berust bij het bestuur van de gemeentelijke afdeling.
2. Het CDA neemt deel aan de verkiezing van de leden van de gemeenteraad door indiening in elke gemeentelijke kieskring van een kandidatenlijst, zo enigszins mogelijk bevattende het maximum aantal namen – bij de wet vastgelegd en toegestaan. In geval de gemeente in meer dan één kieskring is opgedeeld, worden de ingediende lijsten ingevolge hoofdstuk H11 der Kieswet verbonden.
3. De algemene ledenvergadering bepaalt ten minste twee weken voor de dag van de kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van de leden van de gemeenteraad, op voorstel van het bestuur van de gemeentelijke afdeling:
  - a. indien meer dan één kandidatenlijst, ingevolge lid 2, van dit artikel moet worden ingediend, in welke kieskring eventueel een afzonderlijke lijst en in welke kieskringen eventueel gelijkluidende lijsten worden ingediend;
  - b. indien besloten wordt met een gelijkluidende kopijlijst in de kieskringen uit te komen, het aantal namen, dat op de kopijlijst zal worden geplaatst;
  - c. of met één dan wel meer lijsttrekkers aan de verkiezingen wordt deelgenomen.

Artikel 2

Kandidaten

- Tot kandidaat voor de gemeenteraad voor het CDA kunnen worden gesteld, zij, die voldoen aan de eisen der wet, lid zijn van het CDA, niet ouder zijn dan 63 jaar en indien sprake is van een eerste kandidaatstelling niet ouder dan 60 jaar, en bereid zijn schriftelijk te verklaren, dat zij:
- a. instemmen met het door het congres vastgestelde Program van Uitgangspunten en het door de algemene ledenvergadering van de afdeling vastgestelde gemeentelijk verkiezingsprogram met het recht van gravamen, zoals in artikel 133 van de statuten omschreven;
  - b. bereid zijn zitting te nemen in de gemeenteraad en in principe de gehele zittingsperiode als lid van de gemeenteraad aan te willen blijven;
  - c. gekozen tot lid van de gemeenteraad in fractieverband samen te werken en toe te treden tot de Vereniging van Gemeente- en Provinciebestuurders van het CDA, alsmede regelmatig contact te onderhouden met en voorlichting te geven aan de binnen de gemeentegrenzen aanwezige afdeling(en);
  - d. zijn/haar zetel in de gemeenteraad ter beschikking te stellen, indien hij/zij uit de fractie treedt, en evenzo bij beëindiging en/of ontzetting van het lidmaatschap van het CDA;
  - e. de door de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling vast te stellen procedure volledig in acht te nemen en na te leven.

Artikel 3

Groslijst

1. De leden van het CDA, ressorterend onder de gemeentelijke afdeling, hebben het recht vóór elke kandidaatstelling voor de verkiezing van de leden van de gemeenteraad schriftelijk bij het bestuur van de gemeentelijke afdeling personen voor te dragen als kandidaten voor de gemeenteraad.
2. In verband hiermee richt het bestuur van de gemeentelijke afdeling vóór 1 januari van het jaar, waarin de leden van de gemeenteraad periodiek aftreden, tot alle in de gemeente woonachtige leden het schriftelijk verzoek aan de secretaris van de gemeentelijke afdeling vertrouwelijk opgave te doen van namen van personen, die zij voor het lidmaatschap van de gemeenteraad in aanmerking wensen te brengen. Voor het doen van de hierbedoelde opgave hebben de leden ten minste vier weken na verzending van het verzoek de gelegenheid.
3. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling stelt een alfabetische groslijst samen van de kandidaten voor het lidmaatschap van de gemeenteraad met een korte toelichting omtrent iedere daarop voorkomende persoon. Deze groslijst bevat:
  - a. de namen van de personen, die door de leden van de gemeentelijke afdeling zijn genoemd;
  - b. de namen van de aftredende CDA-leden van de gemeenteraad.
4. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling bericht terstond na opstelling van de alfabetische groslijst aan ieder van de daarop vermelde personen, dat zij voor het lidmaatschap van de gemeenteraad in aanmerking zijn gebracht en verzoekt hen

daarbij zo spoedig mogelijk, doch in ieder geval binnen drie weken mede te delen of zij een eventuele kandidaatstelling zullen aanvaarden. Tegelijkertijd verzoekt het bestuur van de gemeentelijke afdeling aan bedoelde personen een opgave te verstrekken van geboortedatum, beroep, nevenfuncties en andere voor de kandidaatstelling van belang zijnde gegevens. In geval binnen de genoemde termijn geen bericht wordt ontvangen, wordt de betreffende persoon geacht zich niet beschikbaar te stellen voor een kandidatuur.

Artikel 4

Advieslijst

1. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling vergadert ten minste tien weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van leden van de gemeenteraad omtrent de vraag welke personen voor een kandidatuur voor het lidmaatschap van de gemeenteraad in aanmerking komen, dit mede in verband met de gewenste samenstelling van de fractie en de onderscheiden deskundigheden.
2. Tenminste acht weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van leden van de gemeenteraad stelt het bestuur van de gemeentelijke afdeling een genummerde advieslijst vast, in de volgorde welke wenselijk en noodzakelijk wordt geacht. Deze advieslijst dient ten minste vijf namen van personen meer te vermelden, dan het aantal leden van de functionerende CDA-gemeenteraadsfractie telt. Op de genummerde advieslijst kunnen namen worden geplaatst van personen, die niet op de groslijst voorkomen. Indien op de advieslijst de naam van een zitting hebbend gemeenteraadslid ontbreekt, wordt de reden daarvan medegedeeld aan alle onder de gemeentelijke afdeling ressorterende leden.
3. De voorzitter van de CDA-gemeenteraadsfractie wordt bij de samenstelling van de advieslijst geraadpleegd.

Artikel 5

Stemming

1. Direct na vaststelling van de genummerde advieslijst, als in artikel 4 lid 2 van dit reglement bedoeld, wordt deze en de alfabetische groslijst, voorzien van een korte toelichting met voor de kandidaatstelling relevante gegevens van elke kandidaat, aan de stemgerechtigde leden van de gemeentelijke afdeling toegezonden.
2. Indien op grond van artikel 7 en/of 170 van de statuten een lid niet aan de stemming ter vaststelling van de kandidatenlijst voor verkiezing van leden van de gemeenteraad mag deelnemen, wordt hiervan aan de betrokkene(n) mededeling gedaan.
3. De algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling vergadert ten minste vier weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van leden van de gemeenteraad ter bespreking van de genummerde advieslijst. In dezelfde bijeenkomst stemt elk stemgerechtigd lid, overeenkomstig de in de artikelen 169 tot en met 175 van de statuten en in de in lid 4 van dit artikel en in het volgende artikel 6 lid 1 vastgestelde regeling. De schriftelijke stemming heeft betrekking op het totaal aantal namen, dat de kandidatenlijst zal bevatten. Dit aantal wordt vastgesteld door het bestuur van de gemeentelijke afdeling, met inachtneming van het bepaalde in artikel 4 lid 2 van dit reglement.
4. Op het gewaarmerkte stembiljet, dat ter vergadering wordt uitgereikt, worden de namen vermeld van de kandidaten in de volgorde, welke het stemgerechtigde lid wenselijk acht.
5. Overeenkomstig het bepaalde in artikel 10 lid 6a, van het reglement van de gemeentelijke afdeling wordt een stemgerechtigd lid, dat verhinderd is bij de vergadering bedoeld in lid 3 van dit artikel aanwezig te zijn, in de gelegenheid gesteld vóór de aanvang van deze vergadering een door het bestuur van de gemeentelijke afdeling gewaarmerkt stembiljet persoonlijk bij een door dit bestuur aangewezen bestuurslid in te leveren. Op deze wijze binnengekomen stembiljetten worden door het bestuur bij de ter vergadering ingenomen stembiljetten gevoegd.

Artikel 6

Uitslag van de stemming

1. Een onderzoekscommissie, door het bestuur van de gemeentelijke afdeling ter vergadering, als bedoeld in artikel 5 lid 3 van dit reglement, benoemd, stelt de uitslag van de stemming vast. Deze wordt opgenomen in het verslag van de vergadering. Het opmaken van de uitslag van de stemming, geschiedt als volgt:
  - aan een kandidaat, wiens/wier naam op

een stembiljet is gesteld op de eerste plaats, worden toegekend, zoveel punten als er namen op de kandidatenlijst zullen voorkomen; de tweede plaats geldt voor één punt minder en zo vervolgens.

Het bestuur van de gemeentelijke afdeling stelt een instructie vast met betrekking tot de wijze van verwerking en telling der stemmen.

2. De uitslag van de stemming is beslissend voor de samenstelling van de kandidatenlijst en de volgorde, waarin de kandidaten op de in te dienen kandidatenlijst(en) zullen voorkomen, onverminderd het bepaalde in artikel 1 lid 3 en in artikel 8 van dit reglement.

3. Wanneer het bestuur van de gemeentelijke afdeling van oordeel is dat op grond van zeer bijzondere omstandigheden van de op deze wijze verkregen lijst moet worden afgeweken, kan het een voorstel daartoe voorleggen aan de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling, mits geen naam op de kandidatenlijst wordt geplaatst, welke niet op de groslijst of op de genummerde advieslijst voorkomt.

Een voorstel tot afwijking is eerst door de algemene ledenvergadering aanvaard, wanneer ten minste tweederden van de uitgebrachte stemmen zich daarvoor verklaart.

4. Valt één der kandidaten, door welke omstandigheden ook, uit, dan vindt aanvulling van de lijst slechts door opschuiving plaats, tenzij een eventueel voorstel tot afwijking door de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling wordt aanvaard.

Artikel 7

Openbaarmaking

1. De CDA-kandidatenlijst, met vermelding van de eventuele eerstvolgende reservekandidaten, wordt openbaar gemaakt en ten minste drie weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van leden van de gemeenteraad aan de onder de gemeentelijke afdeling ressorterende leden toegezonden.
2. Indien door een lid bezwaren mochten worden ingebracht tegen de gepubliceerde kandidatenlijst op grond van vermeende onregelmatigheid, dan beslist het landelijk dagelijks bestuur daarover.

Artikel 8

Lijsttrekker

1. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling stelt een voordracht vast voor de verkiezing van de kandidaat-lijsttrekker door de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling.
2. Vijf of meer onder de gemeentelijke afdeling ressorterende leden kunnen te zamen een tegenkandidaat voordragen. Een tegenvoordracht moet vóór de aanvang van de vergadering, waar over de keuze van de lijsttrekker wordt beslist, schriftelijk bij het bestuur van de gemeentelijke afdeling zijn ingediend, ondertekend door de betreffende leden.
3. De stemming over de keuze van de lijsttrekker vindt plaats overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 169 tot en met 174 van de statuten, behoudens het geval dat

slechts één kandidaat voor het lijsttrekkerschap is gesteld.

4. Op de in te dienen CDA-kandidatenlijst(en) voor de verkiezing van de leden van de gemeenteraad neemt de verkozen lijststaanvoerder de eerste plaats in.

5. Indien op grond van artikel 1 lid 3c van dit reglement besloten is met twee of meer lijsttrekkers aan de verkiezingen deel te nemen, dan vinden de bepalingen van lid 1 tot en met 3 van dit artikel overeenkomstige toepassing. De (volgorde van) plaatsing op de in te dienen CDA-kandidatenlijst(en) van deze twee of meer lijsttrekkers wordt, op voorstel van het bestuur van de gemeentelijke afdeling, door de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling bepaald.

Artikel 9

Onthouding van voorkeursakties

Nadat de kandidatenlijst, overeenkomstig de procedure vermeld in dit reglement, definitief is vastgesteld, zijn partij-organen en/of -verbanden, op straffe van vervallenverklaring van alle rechten, alsmede CDA-leden, op straffe van royerment, verplicht zich te onthouden van enigerlei activiteit ten bate of ten nadele van één of meer kandidaten, wier naam is vermeld op de definitieve kandidatenlijst.

Artikel 10

Verklaring van bewilliging

Het bestuur van de gemeentelijke afdeling draagt er zorg voor, dat de krachtens artikel G 12 eerste lid van de Kieswet vereiste verklaringen van bewilliging, alsmede de in artikel 132 van de statuten bedoelde bereidverklaring van de betreffende kandidaten ten minste twee weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van leden van de gemeenteraad ondertekend ter beschikking zijn, teneinde de gewenste regelingen te kunnen treffen.

Artikel 11

Inlevering (en verbinding) van de lijst(en)

1. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling draagt zorg voor een juiste regeling voor de ondertekening en de inlevering van de formulieren voor de kandidaatstelling in de gemeentelijke kieskring(en).
2. Het bestuur benoemt een algemeen gemachtigde en zijn plaatsvervanger, die zorgt voor de registratie van de naam van de politieke groepering CDA, ter plaatsing boven de kandidatenlijst(en) en, indien noodzakelijk, voor de verbinding van de ingediende kandidatenlijsten in meer dan één kieskring binnen de gemeente, overeenkomstig artikel H 11 van de Kieswet.

Artikel 12

Schema van werkzaamheden

Het bestuur van de gemeentelijke afdeling stelt een schema van werkzaamheden op met vermelding van de data waarop en de termijnen waarbinnen de voorgeschreven handelingen moeten worden verricht.

Artikel 13

Onvoorzienne omstandigheden

1. Indien door onvoorzienne omstandigheden de normale uitvoering van dit reglement en

van de besluiten van de algemene ledenvergadering van de gemeentelijke afdeling wordt verhinderd, neemt het bestuur van de gemeentelijke afdeling, in uiterste noodzaak het dagelijks bestuur van de gemeentelijke afdeling, de vereiste beslissingen.

2. Bij tussentijdse verkiezingen, volgende op ontbinding van de gemeenteraad en bij gemeentelijke herindeling, vinden de bepalingen van dit reglement overeenkomstige toepassing. De vastgestelde en nog vast te stellen data en termijnen worden dan door het bestuur van de gemeentelijke afdeling bepaald.
3. Bij verkiezingen naar aanleiding van gemeentelijke herindeling worden met betrekking tot de voorbereiding van de kandidaatstelling de aanwezige gemeentelijke afdelingen binnen het heringedeelde gebied geacht één gemeentelijke afdeling te vormen, terwijl de besturen van die gemeentelijke afdelingen met betrekking tot de voorbereiding van de kandidaatstelling worden geacht het voorlopige bestuur te vormen van de binnen het heringedeelde gebied op te richten gemeentelijke afdeling.

Artikel 14

Regeling bij gemeentelijke afdeling, gevormd door twee of meer wijk- of dorpsafdelingen.

- Indien een gemeentelijke afdeling, overeenkomstig artikel 32 van de statuten, wordt gevormd door twee of meer wijk- of dorpsafdelingen, zijn de bepalingen van dit reglement van overeenkomstige toepassing, met inachtneming van de volgende gewijzigde regeling:
- a. het in artikel 3 lid 2 van dit reglement bedoelde verzoek dient gedaan te worden via de besturen van de wijk- of dorpsafdelingen;
  - b. op de in artikel 3 lid 3 van dit reglement bedoelde groslijst worden de namen vermeld van de personen, die vijf of meer malen door de leden van de gemeentelijke afdeling zijn genoemd;
  - c. de in artikel 4 lid 2 van dit reglement genoemde vaststelling van de genummerde advieslijst geschiedt in een vergadering van het bestuur van de gemeentelijke afdeling, versterkt met even zoveel extra afgevaardigden van elke wijk- of dorpsafdeling als deze afdeling vertegenwoordigers heeft in het bestuur van de gemeentelijke afdeling;
  - d. de in artikel 4 lid 2 van dit reglement bedoelde mededeling dient overgebracht te worden via de besturen van de wijk- of dorpsafdelingen;
  - e. de in artikel 5 lid 1 van dit reglement bedoelde toezending vindt plaats aan de stemgerechtigde wijk- of dorpsafdelingen. Tegelijkertijd ontvangen deze wijk- of dorpsafdelingen een door het bestuur van de gemeentelijke afdeling gewaarmerkt stembiljet, waarop is aangegeven het stemmenaantal, dat de wijk- of dorpsafdeling heeft;
  - f. de in artikel 5 lid 2 van dit reglement bedoelde mededeling dient ook gedaan te worden aan de wijk- of dorpsafdeling, waaronder het betrokken lid ressorteert;
  - g. in artikel 5 lid 3 van dit reglement is de algemene ledenvergadering van de verschillende wijk- of dorpsafdelingen bedoeld;
  - h. in artikel 5 lid 5 van dit reglement is het bestuur van de wijk- of dorpsafdeling, waaronder het betreffende lid ressorteert, bedoeld;
  - i. op het in lid e. van dit artikel toegezonden stembiljet worden door het bestuur van de wijk- of dorpsafdelingen de namen vermeld van de kandidaten, in de volgorde, zoals deze door de stemmingsuitslag door de algemene ledenvergadering van de wijk- of dorpsafdeling wordt gewenst. Dit stembiljet dient uiterlijk drie weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van leden van de gemeenteraad ingevuld aan het bestuur van de gemeentelijke afdeling te worden teruggezonden. Een stembiljet, dat niet het door het bestuur van de gemeentelijke afdeling vastgestelde aantal namen, als bedoeld in artikel 5 lid 3 van dit reglement, bevat, dan wel namen vermeld van personen, die niet op de in artikel 5 lid 1 van dit reglement bedoelde groslijst en/of genummerde advieslijst voorkomen, wordt ongeldig verklaard.
  - j. de in artikel 6 lid 1 van dit reglement bedoelde onderzoekscommissie wordt door het bestuur van de gemeentelijke afdeling benoemd. De uitslag van de stemming wordt in dit geval opgenomen in een proces-verbaal, dat naar de wijk- of dorpsafdelingen wordt toegezonden;
  - k. het opmaken van de uitslag der stemming door de wijk- of dorpsafdelingen geschiedt, overeenkomstig het bepaalde in artikel 6 lid 1 van dit reglement, met dien verstande, dat aan elke wijk- of dorpsafdeling één stem wordt toegekend en voorts voor ieder vol aantal van vijftig leden één stem meer.
  - l. de in artikel 7 lid 1 van dit reglement bedoelde toezending dient plaats te vinden ten minste twee weken voor de dag van kandidaatstelling voor de periodieke verkiezing van de leden van de gemeenteraad aan de wijk- of dorpsafdelingen.

Op bovenstaande foto CDA-voorzitter professor P. Steenkamp op het vliegveld van Willemstad (Curaçao), met in zijn handen het eerste exemplaar van de door de statutencommissie opgestelde ontwerp-regelingen fusie CDA. Deze regelingen zullen na de fusie de „grondwet van de CDA-partij” gaan vormen.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Ontwerp-reglement voor de vaststelling van programs (st. nr. 79/39)

ex-artikel 67 lid c. en e. van de statuten

Artikel 1

- Het partijbestuur stelt de ontwerp-tekst op van:
  - het Program van Uitgangspunten;
  - het program ten behoeve van de verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer en de Tweede Kamer der Staten-Generaal;
  - het program ten behoeve van de verkiezingen van de leden van het Europese Parlement.
- Het kan daartoe één of meer bijzondere commissies benoemen.
- Het partijbestuur zendt de ontwerp-tekst toe aan de gemeentelijke afdelingen en, indien aanwezig, aan de wijk- of dorpsafdelingen alsmede aan de kamerkringen en de bijzondere organen en de bijzondere organisaties, als bedoeld in de hoofdstukken C en D van de statuten.
- Voor de opstelling van de ontwerp-tekst en de vaststelling van programma's, welke niet in het eerste lid van dit artikel zijn genoemd, wordt door de betrokken partijorganen en/of -verbanden, zoveel als mogelijk is, de in dit reglement vastgelegde procedure gevolgd.

Artikel 2

- De leden van het CDA zijn bevoegd voorstellen tot amendementen op de ontwerp-tekst in te dienen op de vergadering van de gemeentelijke afdeling, c.q. de wijk- of dorpsafdeling, waaronder zij ressorteren.
- Het bestuur van de in het eerste lid van dit artikel bedoelde afdelingen, kan eveneens amendementen voorstellen.
- Op een vergadering van de gemeentelijke afdeling, c.q. de wijk- of dorpsafdeling, wordt over deze voorstellen tot amendementen gestemd.
- De aldus aangenomen voorstellen tot amendementen worden door het bestuur van de gemeentelijke afdeling, c.q. de wijk- of dorpsafdeling, binnen een door het partijbestuur te bepalen termijn, als amendementen op de ontwerp-tekst, ingediend bij de kamerkring, waaronder zij ressorteren.
- De in artikel 9 van de statuten bedoelde leden kunnen hun voorstellen tot amendementen rechtstreeks indienen bij de kamerkring 's-Gravenhage.

Artikel 3

- De ontwerp-tekst en de daarop door de afdelingen ingediende voorstellen tot amendementen worden behandeld in een vergadering van elke kamerkring binnen een door het partijbestuur vast te stellen termijn.
- De kamerkring rubriceert de ingediende voorstellen tot amendementen, welke op één onderwerp betrekking hebben.
- De kamerkring besluit, door middel van stemming, welke voorstellen tot amendementen worden overgenomen om als amendementen doorgezonden te worden aan de partijraad.
- De kamerkring is bevoegd ook zelfstandig amendementen op de ontwerp-tekst bij de partijraad in te dienen.

Artikel 4

De kamerkring zendt de amendementen binnen een door het partijbestuur vast te stellen termijn toe aan het partijsecretariaat.

Artikel 5

De bijzondere organen en de bijzondere organisaties, als bedoeld in de hoofdstukken C en D van de statuten, zijn eveneens bevoegd tot het indienen van amendementen, welke aan het partijsecretariaat dienen te worden toegezonden, binnen de in artikel 4 van dit reglement bedoelde termijn.

Artikel 6

Indien een voorstel tot amendement van een gemeentelijke afdeling, c.q. een wijk- of dorpsafdeling, niet door de kamerkring, waaronder zij ressorteert, is overgenomen, is die afdeling bevoegd zelf dat voorstel tot amendement toe te zenden aan het partijsecretariaat binnen de in artikel 4 van dit reglement bedoelde termijn. Het als zodanig ingediende amendement dient vergezeld te zijn van een schriftelijke toelichting.

Artikel 7

De overeenkomstig de artikelen 4 tot en met 6 van dit reglement ingediende amendementen worden door het partijsecretariaat gerubriceerd op onderwerp en volgorde van de ontwerp-tekst en met vermelding van de respectievelijke indieners op een overzicht van amendementen, te zamen met de ontwerp-tekst, aan de leden van de partijraad toegezonden, binnen een door het partijbestuur vast te stellen termijn.

Artikel 8

Het partijbestuur is bevoegd, op grond van de ingediende amendementen, wijzigingen in zijn ontwerp-tekst aan de partijraad voor te stellen. Dit dient eveneens te geschieden binnen de in artikel 7 van dit reglement

bedoelde termijn.

Artikel 9

De in artikel 7 van dit reglement bedoelde lijst van amendementen en de in artikel 8 van dit reglement bedoelde wijzigingen worden binnen de in artikel 7 van dit reglement bedoelde termijn toegezonden aan de kamerkringen en de afdelingen, welke rechtstreeks amendementen hebben ingediend.

Artikel 10

Een (De) door een afdeling, overeenkomstig artikel 6 van dit reglement ingediend(e) amendement(en) kan (kunnen) bij monde van (een) door de betreffende afdeling aangewezen vertegenwoordiger(s) op de vergadering van de partijraad, waarop de tekst van een in artikel 1 lid 1 van dit reglement genoemd program wordt vastgesteld, worden toegelicht.

Artikel 11

Ook bijzondere organen en bijzondere organisaties, als bedoeld in de hoofdstukken C en D van de statuten, kunnen eventueel (een) door hen, overeenkomstig artikel 5 van dit reglement, ingediend(e) amendement(en), bij monde van (een) door het betreffende bijzondere orgaan en/of bijzondere organisatie aangewezen vertegenwoordiger(s) op deze vergadering van de partijraad toelichten.

Artikel 12

De partijraad beslist over de ingediende amendementen en de eventueel voorgestelde wijzigingen, overeenkomstig artikel 8 van dit reglement, van het partijbestuur. Na de besluitvorming hieromtrent stelt de partijraad de tekst van een in artikel 1 lid 1 van dit reglement genoemd program vast en draagt het aldus vastgestelde program ter bekrachtiging voor aan het congres.

Artikel 13

Overeenkomstig artikel 67 lid c. van de statuten bekrachtigt het congres de door de partijraad vastgestelde tekst van een in artikel 1 lid 1 van dit reglement genoemd program, waarmee het definitief is vastgesteld als program van het CDA.

Artikel 14

Voor de definitieve vaststelling, wijziging en/of aanvulling van het in artikel 1 lid 1 a. van dit reglement genoemde Program van Uitgangspunten, is, overeenkomstig artikel 67 lid e. van de statuten een meerderheid van tweederden van de uitgebrachte stemmen van het congres vereist.

Artikel 15

Voor voorstellen tot wijziging en/of aanvulling van het in artikel 1 lid 1 a. van dit reglement genoemde Program van Uitgangspunten is de procedure als vermeld in de artikelen van dit reglement van toepassing.

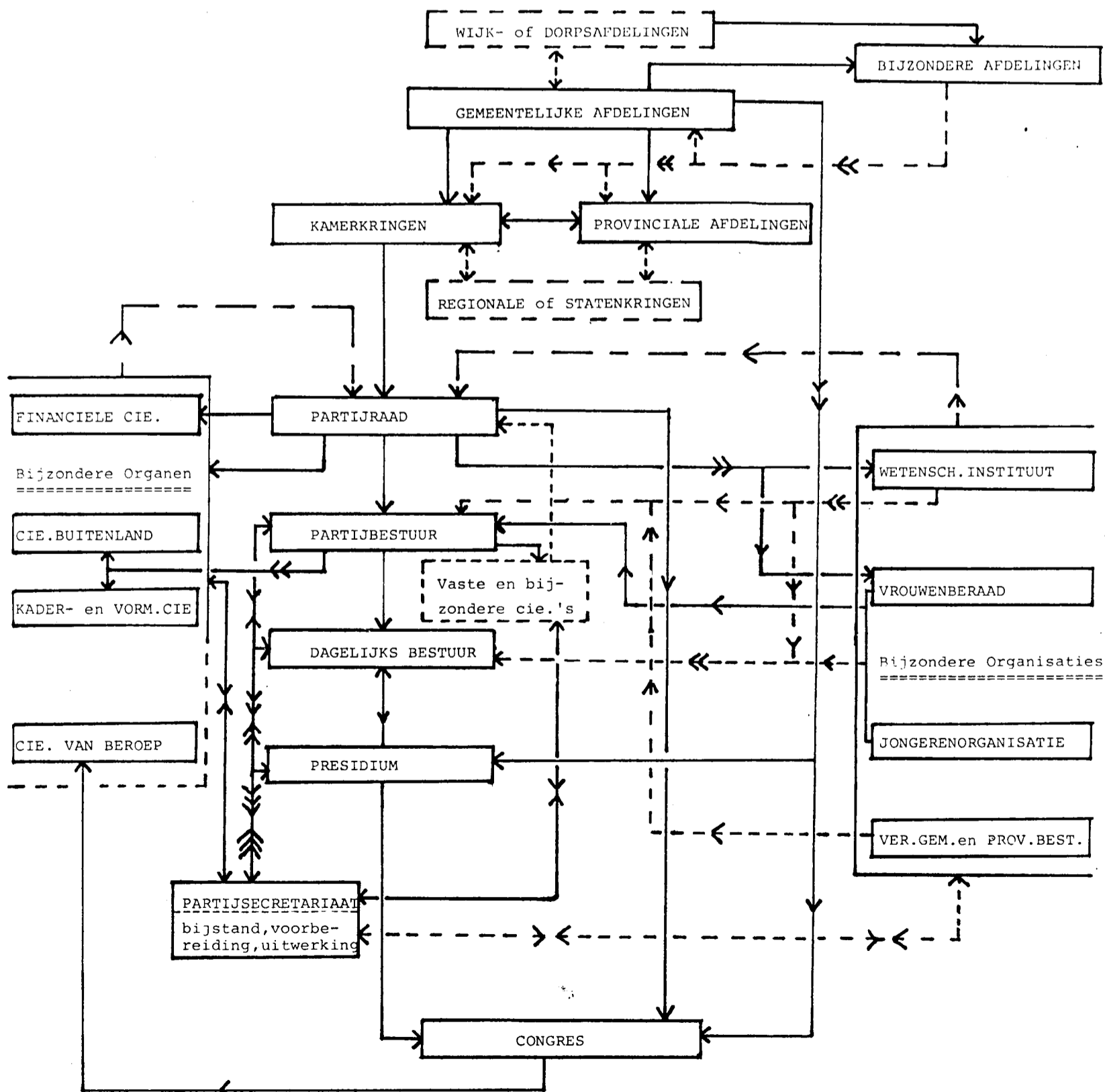
Artikel 16

Indien door onvoorziene omstandigheden de normale uitvoering van dit reglement wordt verhinderd, neemt de partijraad, als plaatsvervanger van het congres, op voorstel van het partijbestuur, de vereiste beslissingen, echter met dien verstande, dat de bepalingen van dit reglement zoveel mogelijk worden toegepast. Onvoorziene omstandigheden kunnen nimmer van toepassing zijn op de vaststelling, wijziging en/of aanvulling van het in artikel 1 lid 1 a. van dit reglement genoemde Program van Uitgangspunten.

Toelichting (st. nr. 79/39A)

Naast de verkiezingen is een andere kardinale bezigheid van een politieke partij het vaststellen en eventueel wijzigen van het Program van Uitgangspunten, maar vooral ook van verkiezingsprogramma's. Die programma's moeten worden gedragen door alle partijgeledingen. Daarom is bij afzonderlijk reglement de procedure tot vaststelling van die programma's vastgelegd, waarin een maximale inbreng vanuit het geheel van de partij verankerd ligt.

ONTWERP ORGANISATIE-SCHEMA CDA

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Ontwerpstandaardreglementen afdelingen (st. nrs. 79/40, 79/41 en 79/42)

Toelichting (st. nr. 79/40/A + 79/41A + 79/42/A + 79/444)

In de ontwerp-statuten van het CDA wordt bepaald dat de samenstelling, organisatie en werkwijze, alsmede taak en bevoegdheden van de verbanden (dat zijn de gemeentelijke afdeling, eventueel de wijk- of dorpsafdeling, de kamerkring, de provinciale afdeling en de bijzondere afdeling) worden geregeld in door de partijraad vast te stellen reglementen, welke geen bepalingen mogen bevatten strijdig met de statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA. Belangrijk is, dat het dagelijks bestuur afwijking van deze reglementen kan toestaan; dit laatste zou eventueel kunnen geschieden voor een bepaalde tijd, waarbij rekening wordt gehouden met een overgangsfase en ook definitief, waarbij dan rekening wordt gehouden met specifiek gemeentelijke, regionale of provinciale omstandigheden. In principe moet zulks echter tot de uitzonderingen worden gerekend.

Standaardreglement gemeentelijke afdeling (79/40)

Artikel 1: Hierin worden geregeld: de naam, zetel en het werkgebied van de afdeling. Bepaald is dat de afdeling gevestigd is ten huize van de secretaris. Bijzonder grote afdelingen hebben wellicht een eigen kantoor of bureau. Dan is denkbaar, dat de afdeling daar gevestigd is, maar daarbij wordt er van uitgegaan, dat de secretaris in zijn functie ook daar zetelt.

Artikelen 2 t/m 4:

Betreft de formulering, casu quo omschrijving van de grondslag, het doel, de middelen en taken van de afdeling. De afdelingen zijn als vanzelfsprekend rechtstreeks overgenomen uit de statuten, mede naar aanleiding van de conclusies van het rapport „relatie geloof en politiek handelen”. Het verdient aanbeveling dat elke afdeling zich steeds bezint op de uitvoering van de haar opgedragen taken. Hier ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor het bestuur van de afdeling. In elke gemeente zal bijvoorbeeld nagegaan moeten worden of er aanleiding bestaat tot het vormen van plaatselijke, casu quo wijkafdelingen. Gedacht wordt wat dit betreft aan uitgebreide plattelandsgemeenten en de grote steden. Van belang is hierbij de te nemen maatregelen, welke in diverse bepalingen in de statuten en het huishoudelijk reglement zijn neergelegd.

Artikel 5: zegt dat de gemeentelijke afdeling wordt gevormd door de in de gemeente woonachtige, bij het landelijk partijsecretariaat geregistreerde (ingeschreven) CDA-leden. Voortdurend contact ter zake tussen de secretaris van de afdeling en het landelijk partijsecretariaat is natuurlijk onmisbaar. Dat zal ook moeten en kunnen blijken uit de uitvoering van het bepaalde in de artikelen 1 t/m 3 van het huishoudelijk reglement.

Artikel 6: regelt de rechten van de leden.

Artikel 7 t/m 9: regelen de eventuele voordracht tot roeyment. Dient – onverhoopt – tot roeyment van één of meer leden te worden overgegaan, dan dient stipte naleving van deze artikelen plaats te vinden. Of uiteindelijk tot werkelijk roeyment van een lid wordt overgegaan, is aan het partijbestuur, die daarvoor de bepalingen van de statuten en het huishoudelijk reglement dient te volgen.

Artikel 10: bepaalt dat de organen van de afdeling zijn: de algemene ledenvergadering, het bestuur en het dagelijks bestuur. In sommige gevallen kan het zich natuurlijk voordoen, dat een dagelijks bestuur, bijvoorbeeld gezien de grootte van de afdeling, niet noodzakelijk wordt geacht. Indien een dergelijke afwijking wordt gekozen moet daarvoor dus de instemming van het landelijk bestuur worden gevraagd.

Artikel 11: houdt bepalingen in omtrent de ledenvergadering. Deze bepalingen bevatten de voor een vereniging – en derhalve ook voor een afdeling van een landelijke vereniging het CDA, wat juridisch gesproken zo is – de gebruikelijke regels omtrent het beleggen en houden van vergaderingen, jaarverslagen, stemmingen en dergelijken.

Artikel 12: regelt de samenstelling van het bestuur. Van betekenis is, dat het bestuur zodanig dient te zijn samengesteld, dat de binnen het woongebied van de afdeling wonende leden, afkomstig uit de verschillende componenten van het CDA, daarin genoegzaam zijn gerepresenteerd. Raadsleden kunnen geen stemhebbend lid van het bestuur zijn, dit overeenkomstig het bepaalde in de statuten. De voorzitter moet in functie worden gekozen door de algemene ledenvergadering.

Artikel 13 en 14: handelen over de taak, bevoegdheden en werkwijze van het bestuur. Vanzelfsprekend dienen deze artikelen niet alleen gelezen, maar ook nageleefd te worden.

Artikel 15: houdt bepalingen in omtrent het dagelijks bestuur. Deze bepalingen zijn in zekere zin een afgeleide van de bepalingen omtrent het bestuur en spreken voor zich zelf.

Artikel 16 t/m 18: houden de gebruikelijke bepalingen in omtrent de taken van de voorzitter, de secretaris en de penningmeester. Er wordt op gewezen, dat de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat in zeer grote afdelingen (met een eigen bureau of kantoor), een administrateur belast wordt met bepaalde werkzaamheden die normaal door de secretaris moeten worden verricht. Het blijft daarmee echter wel tot de verantwoordelijkheid van de secretaris behoren.

Artikel 19 t/m 21: handelen over de financiën en de kascommissie. Nadere toelichting lijkt overbodig.

Artikel 22: betreft de kandidaatstelling voor gemeenteraad. Strikte naleving van het reglement, dat daarop betrekking heeft, is, mede ter voorkoming van narigheden en conflicten, dringend noodzakelijk en statutair ook verplicht. De leden hebben daarmede optimaal te beslissen, hetgeen voor een democratische gang van zaken vereist is.

Artikel 23 en 24: handelen over permanente activiteiten en propaganda. Een commissie ter zake moet worden benoemd. Het bestuur behoudt echter de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid (denk aan de financiën!).

Artikel 25: houdt droeve gedachten in. Het handelt over de ontbinding van de afdeling. Het is overigens zeer de vraag of een slapende afdeling die op sterven na dood is, zich van dit artikel veel zal aantrekken. Daartoe is in de landelijk gestelde bepalingen een regeling getroffen, waarbij het partijbestuur de bevoegdheid heeft de gewenste maatregelen te nemen.

Overigens wordt een verband automatisch ontbonden verklaard, wanneer het minder dan 10 leden telt.

Artikel 26: is een slotbepaling, handelende over wijziging en aanvulling van het reglement. Goedkeuring daarop van het landelijk dagelijks bestuur is in alle gevallen noodzakelijk.

Artikel 27: bepaalt tenslotte dat in alle gevallen waarin het reglement, de CDA-statuten en andere CDA-reglementen mogelijk niet voorzien, het bestuur, in dit geval van de betreffende afdeling, beslist.

Standaardreglementen provinciale afdeling (79/41) en kamerkring (79/42)

Met betrekking tot het regionale en provinciale niveau gelden de meeste regelingen voor de gemeentelijke afdelingen, mutatis mutandis, ook voor de afdelingen van het CDA op die niveaus, zoals de provinciale afdelingen en de kamerkring. Ten aanzien van de provinciale afdeling wordt er daarbij op gewezen, dat deze in de hiërarchisch organisatorische lijn functioneert voor alle provinciale aangelegenheden, welke direct of indirect verband houden met de provinciale statenverkiezingen. Wel is er de mogelijkheid, dat provinciale afdelingen taken en bevoegdheden krijgen opgedragen die primair behoren tot het takenpakket van de kamerkring.

Hiervan kan met name sprake zijn in die provincies waar twee of meer kamerkringen zijn gevestigd. Uiteraard is het laatste niet van toepassing, wanneer provinciegrenzen samenvallen met de grenzen van een Kamerkieskring. In dat geval vormt de kamerkring tevens de provinciale afdelingen is voor de organen van dit ene verband, afhankelijk van de situatie waar men voor staat, of het standaardreglement voor de provinciale afdeling, dan wel het standaardreglement voor de kamerkring van toepassing. Met betrekking tot de kamerkringen wordt aangekend, dat ons land achttien Kamerkieskringen telt. Evenals trouwens bij een provinciale afdeling binnen de provinciegrenzen, vormen de gemeentelijke afdelingen, gevestigd binnen de grenzen van een Kamerkieskring te zamen een kamerkring. Bij een kamerkring is, meer dan bij een gemeentelijke afdeling, denkbaar, dat een bureau of kantoor met een administrateur wordt ingesteld.

De kamerkring heeft een belangrijke taak bij het organisatorisch reilen en zellen van de partij. Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer en voor het Europese Parlement hebben de kamerkringen een belangrijke adviserende stem in het kapittel. Daarnaast hebben zij ook de zorg voor de naleving van de vastgestelde regelingen voor verbanden die binnen de Kamerkieskringgrenzen hun werkgebied hebben. Artikel 4 lid 8 van het standaardreglement voor de kamerkring maakt de instelling van regionale verbanden (denk aan de statenkring) mogelijk, hetgeen overigens feitelijk is uitgewerkt in de landelijke statuten en het huishoudelijk reglement. Ook in de kamerkring – en dat geldt voor de provinciale afdeling weer evenzo – zijn de organen: de algemene ledenvergadering, gevormd door de afgevaardigden van de gemeentelijke afdelingen, het bestuur en het dagelijks bestuur. Het laatste orgaan is bij een dergelijk verband in elk geval onmisbaar en dus noodzakelijk.

Ontwerpstandaardreglement gemeentelijke afdeling CDA (st. nr. 79/40)

I: Naam, zetel en werkgebied

Artikel 1:
1. De afdeling is de gemeentelijke organisatie van het Christen Democratisch Appél, hierna te noemen CDA;
2. De afdeling is gevestigd ten huize van de sekretaris;
3. De grenzen van het werkgebied der afdeling worden gevormd door de grenzen der gemeente.....

II: Grondslag

Artikel 2: De afdeling aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politiek handelen.

III: Doel, middelen en taak

Artikel 3: De afdeling streeft naar een maatschappij waarin de bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend; het legt zijn politieke overtuiging vast in een Program van Uitgangspunten en zijn concrete doeleinden in een actieprogramma, waarmede het zich uitdrukkelijk richt tot de gehele Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering.

Artikel 4: De afdeling wil op basis van de in artikel 2 genoemde grondslag haar doel bereiken door het bevorderen van de bezinning op en de verdieping, vernieuwing en verbreding van de christen-democratische gedachte met alle middelen, welke haar ten dienste staan, met name door uitvoering van de volgende taken:

1. allen, die instemmen met grondslag en doel van het CDA te brengen tot samenwerking;
2. de burgers in haar werkgebied de opvattingen van het CDA regelmatig onder de aandacht te brengen, o.a. door voorlichting en kadervorming;
3. het stellen van kandidaten voor het lidmaatschap van de gemeenteraad, overeenkomstig de procedure vastgelegd bij de statuten van het CDA, de indiening van de aldus verkregen CDA-kandidatenlijst en het naar vermogen bevorderen van de verkiezing van de gestelde kandidaten;
4. de vaststelling van een politiek werkprogramma, zulks met een landelijk op te stellen model-program als leidraad;
5. de instelling van een permanente activiteiten- en propagandacommissie;
6. de bevordering van de samenwerking van de in de gemeenteraad via de kandidatenlijst van het CDA gekozen gemeenteraadsleden onderling en van die tussen deze raadsleden en de afdeling. Zo mogelijk wordt het werk der raadsleden ondersteund door instelling van één of meer fraktiebegeleidingsgroepen;
7. te bevorderen, dat ook in andere vertegenwoordigende lichamen vertegenwoordigers van het CDA worden gekozen;
8. met instemming van het partijbestuur – indien dit voor de realisering van de doelstelling bevorderlijk is – (doen) instellen, vormen en versterken van wijk- casu quo dorpsafdelingen binnen de gemeente en bevordering van de samenwerking van deze verbanden;
9. in overleg en met instemming van het partijbestuur (doen) aangaan van een intergemeentelijk samenwerkingsverband;
10. het houden van, al dan niet besloten, (leden)vergaderingen;
11. het uitvoeren van alle andere taken haar bij CDA-statuten of reglementen opgedragen.

IV: Leden

Artikel 5: De gemeentelijke afdeling wordt gevormd door de in de gemeente woonachtige, bij het landelijk partijsecretariaat geregistreerde, CDA-leden.

Artikel 6:
1. Elk lid heeft toegang tot de algemene ledenvergadering;
2. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, te stemmen, amendementen en moties in te dienen en – onverminderd het bepaalde omtrent kandidaatstelling en reglementswijziging – voorstellen te doen.

IVA: Van het roeyment

Artikel 7: Een lid kan geroyeerd worden door het partijbestuur op voordracht van het bestuur van de gemeentelijke afdeling. Een voorstel tot voordracht voor roeyment van een lid moet bij het bestuur van de gemeentelijke afdeling schriftelijk en met redenen omkleed ingediend worden. Het bestuur van de gemeentelijke afdeling geeft het betrokken lid onmiddellijk schriftelijk kennis van het ingediende voorstel, dan wel van het voornemen van het bestuur een voordracht voor roeyment bij het partijbestuur in te dienen. Het betrokken lid kan zich binnen vier weken na de dagtekening van deze kennisgeving schriftelijk bij het bestuur van de gemeentelijke afdeling tegen het ingediende voorstel verweren.

Artikel 8: Van een besluit van het bestuur van de gemeentelijke afdeling tot voordracht voor roeyment wordt onmiddellijk aan het betrokken lid schriftelijk mededeling gedaan. Het betrokken lid kan binnen vier weken na verzending van deze mededeling schriftelijk tegen het besluit van het bestuur van de gemeentelijke afdeling in beroep gaan bij de in artikel 9 van dit reglement bedoelde commissie van beroep, wier uitspraak bindend is. Het instellen van het beroep heeft schorsende werking.

Artikel 9: In voorkomende gevallen stelt het bestuur van de kamerkring, waaronder de gemeentelijke afdeling ressorteert, een commissie van beroep van drie CDA-leden in, die geen lid zijn van de betreffende gemeentelijke afdeling en tevens niet direct betrokken zijn bij het voorliggende geschil. Deze commissie doet uitspraak over het krachtens artikel 8 ingestelde beroep. Zij brengt haar uitspraak ter zake binnen vier weken na verzending van het beroepsschrift schriftelijk ter kennis aan klager en aan het bestuur van de gemeentelijke afdeling en aan het bestuur van de betrokken kamerkring.

De commissie bepaalt zelf haar werkwijze met inachtneming van de bepalingen van de statuten en reglementen van het CDA. Alle kosten komen voor rekening van de desbetreffende gemeentelijke afdeling.

V: Organen van de afdeling

Artikel 10: De organen van de afdeling zijn:
1. de algemene ledenvergadering;
2. het bestuur;
3. het dagelijks bestuur.

VA: Ledenvergadering

Artikel 11:
1. Tot de algemene ledenvergadering hebben alle leden toegang. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, te stemmen, amendementen en moties in te dienen en – onverminderd het bepaalde omtrent kandidaatstelling en reglementswijziging – voorstellen te doen. Bedoelde rechten kunnen slechts worden uitgeoefend, indien het desbetreffende lid vóór een door het partijbestuur vast te stellen tijdstip heeft voldaan aan de aan het lidmaatschap van het CDA verbonden financiële verplichtingen. De gemeentelijke afdeling komt ten minste tweemaal per jaar in algemene ledenvergadering bijeen.
2. Eén der jaarlijkse ledenvergaderingen vindt als regel plaats in de maand november. Buitengewone ledenvergaderingen worden gehouden zo dikwijls het bestuur dit nodig oordeelt of ten minste tien leden van het CDA, woonachtig binnen het werkgebied, met opgaaf van redenen, dit schriftelijk verzoeken, aan welk verzoek het bestuur binnen vier weken na dagtekening moet voldoen. Voldoet het bestuur niet aan dit verzoek, dan hebben bedoelde leden het recht van beroep bij het bestuur van de kamerkring, c.q. van de provinciale afdeling.
3. Jaarlijks komt op de algemene ledenvergadering in elk geval aan de orde:
a. het jaarverslag van de sekretaris;
b. de jaarrekening over het voorafgaand boekjaar;
c. het verslag van de kascommissie, door het bestuur in te stellen;
d. de begroting voor het komende jaar;
e. de periodieke bestuursverkiezing.
4. Afgevaardigden en hun plaatsvervaardigers naar de vergaderingen van de kamerkring, c.q. van de provinciale afdeling, van het

Ontwerp-regelingen fusie CDA

congres en andere instellingen, organen of verbanden, waartoe de ledenvergadering de afvaardigingsbevoegdheid heeft, worden aangewezen door de leden bij verkiezing. Deze verkiezing wordt op de agenda van de desbetreffende ledenvergadering vermeld.

5. Met betrekking tot de verkiezing door de algemene ledenvergadering van de leden van het bestuur en de afgevaardigden en hun plaatsvervangers naar de vergaderingen van de kamerkring, van de provinciale afdeling, van het congres en andere instellingen, organen of verbanden waartoe de ledenvergadering de afvaardigingsbevoegdheid heeft, gelden de volgende bepalingen. Het bestuur doet voorstellen omtrent de vervulling van een vacature. Daartoe stelt het bestuur de leden tijdig op de hoogte van het bestaan van een vacature; ieder lid heeft het recht om voor de desbetreffende vacature één of meer kandidaten schriftelijk bij het bestuur aan te melden. Het bestuur stelt een voordracht op, welke – tegelijkertijd met de namen van de binnengekomen, doch niet op de voordracht voorkomende kandidaten – ten minste één week vóór de ledenvergadering, waarop de verkiezing zal plaatsvinden, aan de leden wordt bekendgemaakt.

Gekozen kan slechts worden uit hen, die overeenkomstig de voorgaande bepaling bekend gemaakt zijn.

Tegenkandidaten kunnen echter alsnog worden gesteld, indien hun kandidatuur door tenminste tien leden wordt ondersteund. In spoedeisende gevallen is het bestuur bevoegd van bovenstaande regeling af te wijken.

6. a. per stemming heeft ieder lid slechts één stem. Desgevraagd wordt aan leden, bij verhindering aanwezig te zijn, toegestaan voor de aanvang van de vergadering hun stembiljet persoonlijk bij een door het bestuur aangewezen bestuurslid in te leveren; b. over personen wordt schriftelijk gestemd, behalve in geval van enkelvoudige kandidaatstelling. Indien bij een stemming over personen de volstrekte meerderheid der geldig uitgebrachte stemmen niet is verkregen, wordt herstemd tussen de twee personen, die bij de eerste stemming de meeste stemmen hebben verkregen, en is de persoon gekozen op wie bij deze herstemming de meeste stemmen zijn uitgebracht; c. heeft bij een stemming één der personen een betrekkelijke meerderheid behaald, terwijl twee of meer personen een gelijk aantal stemmen hebben verkregen, dan vindt eerst een tussenstemming plaats tussen de laatstbedoelde personen, om uit te maken wie mede voor herstemming in aanmerking komt; d. komen door het verkrijgen van een gelijk aantal stemmen meer dan twee personen voor herstemming in aanmerking, dan wordt herstemd tussen deze meer dan twee personen; e. indien bij een verkiezing over personen vervolgens de stemmen staken, beslist het lot; f. over zaken wordt mondeling gestemd, tenzij door de meerderheid van de stemgerechtigde leden van de vergadering een schriftelijke stemming wordt verlangd. Alle besluiten worden genomen met volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen. Bij staking van stemmen over een voorstel wordt dit in een volgende vergadering wederom in stemming gebracht. Staken de stemmen in dat geval opnieuw, dan wordt het voorstel geacht te zijn verworpen; g. blanco stemmen gelden als van onwaarde.

V B: Bestuur

Artikel 12:

Samenstelling.

1. Het bestuur bestaat uit een oneven aantal van ten minste 5 leden.

2. Het bestuur dient zodanig te zijn samengesteld, dat de binnen het werkgebied van de afdeling wonende leden, afkomstig uit de verschillende componenten van het CDA, daarin genoegzaam zijn gerepresenteerd.

3. Raadsleden, leden van een deelraad, als bedoeld in artikel 55 van de statuten, en leden van het Europese Parlement kunnen geen stemhebbend lid van het bestuur zijn. Wel maakt in elk geval de fractievoorzitter of zijn plaatsvervanger, namens de CDA-raadsfractie, als adviserend lid deel uit van het bestuur.

4. Met betrekking tot de verkiezing van bestuursleden door de algemene ledenvergadering zijn de bepalingen, genoemd in artikel 11 lid 5 en lid 6 van dit reglement van toepassing.

5. De stemhebbende leden van het bestuur worden gekozen voor een periode van vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar. Hun zittingsperiode vangt aan terstond na afloop van de jaarlijkse algemene ledenvergadering, waarin zij tot bestuurslid gekozen zijn, behoudens het geval van vervulling van een tussentijdse vakature.

6. Het lid van het bestuur, dat gekozen is ter vervulling van een tussentijdse vakature, heeft als zodanig zitting in het bestuur, vanaf het moment dat hij gekozen is tot het eind van de zittingsperiode, waarvoor het lid van het bestuur, in wiens plaats hij getreden is, gekozen werd.

7. De voorzitter wordt in functie gekozen door de algemene ledenvergadering. De verdeling van de overige functies vindt plaats door het bestuur uit haar midden.

8. Zo mogelijk nemen ten minste één vertegenwoordiger namens het CDJA binnen het werkgebied en één vertegenwoordiger namens het vrouwenberaad binnen het werkgebied als leden van het bestuur zitting.

9. Het bestuur maakt voorafgaand aan de jaarlijkse algemene ledenvergadering, een rooster van periodiek aftreden op, overeenkomstig het bepaalde in artikel 177 van de statuten van het CDA, dat te zamen met de convocatie voor die ledenvergadering aan de leden gezonden wordt.

10. Het bestuur kan voor zover noodzakelijk, aan bepaalde personen verzoeken de vergaderingen van het bestuur als adviserend lid bij te wonen.

Artikel 13:

Taak en bevoegdheden

1. Het bestuur is belast met de algemene leiding van de afdeling en met de uitvoering van de taken, welke aan de afdeling zijn opgedragen. Het bereidt de vergaderingen van de algemene ledenvergadering voor.

2. Het bestuur overweegt bij voortdurende politieke toestand en de toestand van het CDA, beide zowel binnen het werkgebied der afdeling als daarbuiten.

3. Het bestuur dient ter zake van de hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

4. Het bestuur is bevoegd, onder behoud van eigen verantwoordelijkheid, machtiging te verlenen aan het dagelijks bestuur tot het verrichten van bepaalde werkzaamheden, welke aan het bestuur zijn opgedragen.

Artikel 14:

Werkwijze

1. Het bestuur vergadert tenminste eenmaal per kwartaal.

2. Het gestelde in artikel 11 lid 6 van dit reglement van overeenkomstige toepassing.

V C: Dagelijks Bestuur

Artikel 15:

1. Het dagelijks bestuur bestaat uit ten minste de voorzitter, de secretaris en de penningmeester en voorts uit zoveel leden als de algemene ledenvergadering zal bepalen met inachtneming van het bepaalde in artikel 11 lid 3 van het Huishoudelijk Reglement.

2. Voorzitter en/of secretaris en/of penningmeester kunnen, zoveel mogelijk in onderling overleg, in spoedeisende gevallen namens de afdeling, het bestuur en het dagelijks bestuur optreden.

3. Het dagelijks bestuur overweegt bij voortdurende politieke toestand en de toestand van het CDA, beide zowel binnen het werkgebied der afdeling als daarbuiten.

4. Het dagelijks bestuur dient ter zake van de hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

5. Het gestelde in artikel 14 lid 1 en lid 2 van dit reglement is voor het dagelijks bestuur van overeenkomstige toepassing.

Artikel 16:

De voorzitter

De voorzitter leidt de vergaderingen, regelt de werkzaamheden en zorgt voor een juiste uitvoering van de genomen besluiten, voorzover niet aan anderen opgedragen.

Artikel 17:

De secretaris

De secretaris stelt in overleg met de voorzitter de agenda voor de vergaderingen op, convoceert deze en maakt het verslag ervan. Hij maakt het jaarverslag en bewaart het archief. Hij zorgt voor het bijhouden van een ledenlijst.

Artikel 18:

De penningmeester

De penningmeester heeft het beheer over de gelden en is daarvoor verantwoordelijk. Hij zorgt, dat de leden hun contributie, via het landelijk partijsecretariaat, betalen en boekt alle ontvangsten en uitgaven, de laatste door kwitanties gedekt. Regelmatig wordt door hem aan het bestuur en jaarlijks aan de algemene ledenvergadering rekening en verantwoording afgelegd van het gevoerde beheer en verslag uitgebracht over de financiële toestand van de afdeling. Het gehele bestuur is verantwoordelijk voor het gevoerde financiële beleid.

VI: Financiën

Artikel 19:

De geldmiddelen van de afdeling bestaan uit:

- het aan de afdeling toekomende en van het partijbestuur te ontvangen deel van de contributie van de onder de afdeling ressorterende leden;
- giften;
- andere baten.

Artikel 20:

Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Artikel 21:

Het bestuur benoemt elk jaar een kascommissie bestaande uit ten minste twee personen, lid zijnde van de afdeling en buiten het bestuur, die tot taak heeft de boeken van de penningmeester na te zien en verslag uit te brengen aan het bestuur en de algemene ledenvergadering. Goedkeuring hiervan strekt de penningmeester tot décharge voor het door hem gevoerde beheer en het bestuur voor het gevoerde financiële beleid.

VII: Kandidaatstelling Gemeenteraad

Artikel 22:

De CDA-kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezing wordt door de algemene ledenvergadering vastgesteld, overeenkomstig het bij de statuten van het CDA behorende reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezing der leden van de gemeenteraad.

VIII: Permanente activiteiten en propaganda

Artikel 23:

Het bestuur benoemt, al of niet uit zijn midden, een commissie, die onder verantwoordelijkheid van en in overleg met het bestuur belast is met de zorg voor de activiteiten en de propaganda binnen het werkgebied. Het bestuur heeft de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid omtrent alle te ondernemen activiteiten en propaganda.

Artikel 24:

Indien de voorzitter van de in het vorige artikel bedoelde commissie geen deel uitmaakt van het bestuur, woont hij de bestuursvergaderingen bij zo dikwijls het bestuur dit nodig oordeelt. Inzake de propaganda en activiteiten heeft hij adviserende stem.

IX: Ontbinding

Artikel 25:

Ontbinding van de afdeling vindt plaats bij besluit van de algemene ledenvergadering, dan wel bij besluit van het partijbestuur. De stemming over dit besluit geschiedt schriftelijk overeenkomstig de bepalingen van de statuten van het CDA. Vereist is dat het landelijk dagelijks bestuur van het CDA toestemming verleent tot ontbinding van de afdeling. In geval van ontbinding wijst de algemene

ledenvergadering, dan wel het partijbestuur de bestemming aan voor de eigendommen van de afdeling, met dien verstande, dat zij zo enigszins mogelijk worden aangewend ten bate van het doel, waarvoor zij zijn verkregen.

X: Slotbepaling

Artikel 26:

Wijziging(en) en aanvulling(en) van dit reglement kan (kunnen) op voorstel van het bestuur of van ten minste vijf leden, woonachtig binnen het werkgebied, worden aangebracht door de algemene ledenvergadering. Het wordt eerst van kracht na goedkeuring door het landelijk dagelijks bestuur van het CDA.

Artikel 27:

In alle gevallen waarin dit reglement, de CDA-statuten en andere CDA-reglementen niet voorzien, beslist het bestuur.

In gevolge artikel 16 en 17 van de statuten van het CDA is goedkeuring van dit reglement verkregen van het partijbestuur bij schrijven van

.....
waarmee de gemeentelijke afdeling

.....
overeenkomstig artikel 5 van het huishoudelijk reglement van het CDA is erkend.

Ontwerp standaard-reglement provinciale afdeling CDA (st. nr. 79/41)

I: Naam, zetel en werkgebied

Artikel 1:

1. De provinciale afdeling is de organisatie van het Christen Democratisch Appèl, hierna te noemen CDA, binnen een provincie.

2. De provinciale afdeling is gevestigd ten huize van de secretaris.

3. De grenzen van het werkgebied der provinciale afdeling worden gevormd door de grenzen van de provincie.....

II: Grondslag

Artikel 2:

De provinciale afdeling aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politiek handelen.

III: Doel, middelen en taak

Artikel 3:

De provinciale afdeling streeft naar een maatschappij waarin de bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend; het legt zijn politieke overtuiging vast in een Program van Uitgangspunten en zijn concrete doeleinden in een actieprogramma, waarmee het zich uitdrukkelijk richt tot de gehele Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar geloofsbeleving of maatschappelijke groepering.

Artikel 4:

De provinciale afdeling wil op basis van de in artikel 2 genoemde grondslag haar doel bereiken door het bevorderen van de bezinning op en de verdieping, vernieuwing en verbreiding van de christen-democratische gedachte met alle middelen, welke haar ten dienste staan, met name door uitvoering van de volgende taken:

1. allen, die instemmen met grondslag en doel van het CDA, te brengen tot samenwerking;
2. de burgers in haar werkgebied de opvattingen van het CDA regelmatig onder de aandacht te brengen, o.a. door voorlichting en kadervorming;
3. het stellen van kandidaten voor het lidmaatschap van de Provinciale Staten, overeenkomstig de procedure vastgelegd bij de statuten van het CDA, de indiening van de aldus verkregen CDA-kandidatenlijst en het naar vermogen bevorderen van de verkiezing van de gestelde kandidaten;
4. de vaststelling van een politiek werkprogramma, zulks met een landelijk op te stellen model-program als leidraad;
5. de instelling van een permanente activiteiten- en propagandacommissie;
6. de bevordering van de samenwerking van de in de Provinciale Staten via de kandidatenlijst van het CDA gekozen Statenleden onderling en van die tussen deze Statenleden en de provinciale afdeling. Zo mogelijk wordt het werk der Statenleden ondersteund door instelling van één of meer fractiebegeleidingsgroepen;
7. te bevorderen, dat ook in andere vertegenwoordigende lichamen vertegenwoordigers van het CDA worden gekozen;
8. met instemming van het partijbestuur – indien dit voor de realisering van de doelstellingen bevorderlijk is – (doen)

instellen, vormen en versterken van regionale verbanden en de bevordering van de samenwerking van deze verbanden;

9. het desgewenst uitvoeren – indien door alle binnen de provincie aanwezige kamerkringen overgedragen – van taken en bevoegdheden van een kamerkring, zoals neergelegd in de statuten van het CDA en het standaardreglement kamerkring CDA;

10. het houden van, al dan niet besloten, (leden)vergaderingen;

11. het uitvoeren van alle andere taken haar bij CDA-statuten of reglementen opgedragen.

IV: Leden

Artikel 5:

De gemeentelijke afdelingen, gevestigd binnen de grenzen van een provincie, vormen te zamen een provinciale afdeling.

Artikel 6:

1. Elk lid, woonachtig binnen de grenzen van het werkgebied, heeft toegang tot de algemene ledenvergadering.

2. Stemgerechtigd in de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling zijn slechts die personen, die door de gemeentelijke afdelingen als afgevaardigden aangewezen zijn. Elke gemeentelijke afdeling is gerechtigd ten minste één afgevaardigde met stemrecht aan te wijzen naar de vergaderingen van de provinciale afdeling. Daarenboven is elke gemeentelijke afdeling gerechtigd voor elk vol aantal van honderd leden een extra stemgerechtigde afgevaardigde aan te wijzen.

3. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, amendementen en moties in te dienen en – onverminderd het bepaalde omtrent kandidaatstelling en reglementswijziging – voorstellen te doen.

V: Organen van de Provinciale Afdelingen

Artikel 7:

De organen van de provinciale afdeling zijn:

- de algemene ledenvergadering, gevormd door afgevaardigden van de gemeentelijke afdelingen;
- het bestuur;
- het dagelijks bestuur.

V A: Ledenvergadering

Artikel 8:

1. Tot de algemene ledenvergadering hebben alle leden woonachtig binnen het werkgebied, toegang. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, vragen te stellen en voorstellen te doen. Het stemrecht wordt slechts uitgeoefend door de aangewezen afgevaardigden van de gemeentelijke afdelingen, alsmede door de stemhebbende leden van het bestuur. Bovenbedoelde rechten kunnen slechts worden uitgeoefend, indien:

- a. de gemeentelijke afdeling, namens wie één of meer personen als afgevaardigden naar de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling zijn aangewezen, vóór een door het partijbestuur vast te stellen tijdstip aan alle financiële verplichtingen jegens het CDA heeft voldaan.
- b. een afgevaardigde kan rechten slechts uitoefenen, indien is voldaan aan de aan het lidmaatschap van het CDA verbonden financiële verplichtingen.

De provinciale afdeling komt ten minste éénmaal per jaar in algemene ledenvergadering bijeen.

2. Eén der jaarlijkse ledenvergaderingen vindt als regel plaats in de maand oktober of de maand november;

3. Jaarlijks komt op de algemene ledenvergadering in elk geval aan de orde:

- a. het jaarverslag van de secretaris;
- b. de jaarrekening over het voorafgaand boekjaar;
- c. het jaarverslag van de kascommissie, door het bestuur in te stellen;
- d. de begroting voor het komende jaar;
- e. de periodieke bestuursverkiezing;
- f. de werkzaamheden van de permanente activiteiten- en propagandacommissie;
- g. de bespreking van actuele politieke onderwerpen, met name op het provinciaal terrein.

4. Afgevaardigden en hun plaatsvervangers naar instellingen, organen of verbanden, waartoe de ledenvergadering de afvaardigingsbevoegdheid heeft, worden aangewezen door de stemgerechtigde leden bij schriftelijke verkiezing.

5. Met betrekking tot de verkiezing door de algemene ledenvergadering van de leden van het bestuur, en de afgevaardigden en hun plaatsvervangers naar instellingen, organen of verbanden, waartoe de ledenvergadering de afvaardigingsbevoegdheid heeft, gelden de volgende bepalingen. Het bestuur doet voorstellen omtrent de vervulling van een vacature. Daartoe stelt het bestuur de gemeentelijke afdelingen tijdig op de hoogte van het bestaan van een vacature; elke afdeling heeft het recht om voor de betreffende vacature één of meer kandidaten schriftelijk bij het bestuur aan te melden. Het bestuur stelt een voordracht op, welke – tegelijkertijd met de namen van de binnengekomen, doch niet op de voordracht voorkomende kandidaten – ten minste vier weken vóór de algemene ledenvergadering, waarop de verkiezing zal plaatsvinden, aan de gemeentelijke afdeling wordt bekend gemaakt.

Gekozen kan slechts worden uit hen, die overeenkomstig de voorgaande bepaling bekend gemaakt zijn. Tegenkandidaten kunnen echter alsnog worden gesteld, indien hun kandidatuur door ten minste honderd leden of ten minste vijf gemeentelijke afdelingen wordt ondersteund. In spoedeisende gevallen is het bestuur bevoegd van bovenstaande regeling af te wijken.

6. a. per stemming heeft iedere aangewezen afgevaardigde van een gemeentelijke afdeling, alsmede een stemhebbend lid van het bestuur, slechts één stem. Bij verhindering van een afgevaardigde om aanwezig te zijn, kan het stemrecht aan een plaatsvervanger, uit en namens dezelfde afdeling worden overgedragen, mits dit vóór de aanvang van de vergadering door de gemeentelijke afdeling bij het bestuur is bekend gemaakt;

b. over personen wordt schriftelijk gestemd, behalve ingeval van enkelvoudige kandidaatstelling. Indien bij een stemming over personen de volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen niet is verkregen, wordt herstemd tussen de twee personen, die bij de eerste stemming de meeste stemmen hebben verkregen, en is de persoon gekozen op wie bij deze herstemming de meeste stemmen zijn uitgebracht;

c. heeft bij een stemming één van de personen een betrekkelijke meerderheid behaald, terwijl twee of meer personen een gelijk aantal stemmen hebben verkregen, dan vindt eerst een tussenstemming plaats

Ontwerp-regelingen fusie CDA

tussen laatstbedoelde personen, om uit te maken wie mede voor herstemming in aanmerking komt;

d. komen voor het verkrijgen van een gelijk aantal stemmen meer dan twee personen voor herstemming in aanmerking, dan wordt herstemd tussen deze meer dan twee personen;

e. indien bij een verkiezing over personen vervolgens de stemmen staken, beslist het lot;

f. over zaken wordt mondeling gestemd, tenzij door de meerderheid van de stemgerechtigde leden van de vergadering een schriftelijke stemming wordt verlangd. Alle besluiten worden genomen met volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen. Bij een staking van stemmen over een voorstel wordt dit in een volgende vergadering wederom in stemming gebracht. Staken de stemmen in dat geval opnieuw, dan wordt het voorstel geacht te zijn verworpen;

g. blanco stemmen gelden als van onwaarde.

V B: Bestuur

Artikel 9:

Samenstelling

1. Het bestuur bestaat uit:

- een oneven aantal van ten minste elf leden, onder wie de voorzitter, gekozen door de algemene ledenvergadering;
- twee leden, gekozen door de algemene ledenvergadering, namens het vrouwenberaad binnen het werkgebied der provinciale afdeling, op overigens niet bindende voordracht van het bestuur, gehoord en in overleg met het vrouwenberaad;
- twee leden, gekozen door de algemene ledenvergadering, namens het CDJA binnen het werkgebied der provinciale afdeling, op overigens niet bindende voordracht van het bestuur, gehoord en in overleg met het CDJA;
- indien van toepassing op grond van artikel 49 van de statuten en artikel 24 lid 2 van het huishoudelijk reglement, één of meer door de algemene ledenvergadering van elke kamerkring afgevaardigde bestuursleden.

2. Het bestuur dient zodanig te zijn samengesteld, dat de binnen het werkgebied van de afdeling wonende leden, afkomstig uit de verschillende componenten van het CDA, daarin genoegzaam zijn gerepresenteerd.

3. Leden van de Provinciale Staten, van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal alsmede leden van het Europese Parlement, kunnen geen stemhebbend lid van het bestuur zijn. Wel maakt in elk geval de fractievoorzitter of zijn plaatsvervanger, namens de CDA-Statenfractie, als adviserend lid deel uit van het bestuur.

4. Met betrekking tot de verkiezing van bestuursleden door de algemene ledenvergadering zijn de bepalingen, genoemd in artikel 8 lid 5 en lid 6 van dit reglement van toepassing.

5. De stemhebbende leden van het bestuur worden gekozen voor een periode van vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar. Een zittingsperiode vangt aan terstond na afloop van de jaarlijkse algemene ledenvergadering, waarin zij tot bestuurslid gekozen zijn, behoudens het geval van vervulling van een tussentijdse vacature.

6. Het lid van het bestuur, dat gekozen is ter vervulling van een tussentijdse vacature, heeft als zodanig zitting in het bestuur, vanaf het moment dat hij gekozen is tot het eind van de zittingsperiode, waarvoor het lid van het bestuur, in wiens plaats hij getreden is, gekozen werd.

7. De voorzitter wordt in functie gekozen door de algemene ledenvergadering. De verdeling van de overige functies vindt plaats door het bestuur uit haar midden.

8. Het bestuur maakt, voorafgaand aan de jaarlijkse algemene ledenvergadering, een rooster van periodiek aftreden op, overeenkomstig het bepaalde in artikel 177 van de statuten van het CDA, dat te zamen met de convocatie voor die ledenvergadering aan de gemeentelijke afdelingen en de adviserende leden gezonden wordt.

9. Het bestuur kan, voorzover noodzakelijk, aan bepaalde personen verzoeken de vergaderingen van het bestuur als adviserend lid bij te wonen.

Artikel 10:

Taak en bevoegdheden

1. Het bestuur is belast met de algemene leiding van de provinciale afdeling en met de uitvoering van de taken, welke aan de provinciale afdeling zijn opgedragen. Het bereidt de vergaderingen van de algemene ledenvergadering voor.

2. Het bestuur overweegt bij voortdurende de politieke toestand en de toestand van het CDA, beide zowel binnen het werkgebied der provinciale afdeling als daarbuiten.

3. Het bestuur dient ter zake van de hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

4. Het bestuur is bevoegd, onder behoud van eigen verantwoordelijkheid, machtiging te verlenen aan het dagelijks bestuur tot het verrichten van bepaalde werkzaamheden, welke aan het bestuur zijn opgedragen.

Artikel 11:

Werkwijze

1. Het bestuur vergadert ten minste vier maal per jaar.

2. Het gestelde in artikel 8 lid 6 van dit reglement is van overeenkomstige toepassing.

V C: Dagelijks bestuur

Artikel 12:

1. Het dagelijks bestuur bestaat uit een oneven aantal en ten minste vijf leden onder wie de voorzitter, de secretaris, de penningmeester en de algemeen adjunct en voorts uit zoveel leden als de algemene ledenvergadering zal bepalen. Eén van de bestuursleden, als bedoeld in artikel 9 lid b van dit reglement en een van de bestuursleden, als bedoeld in artikel 9 lid c van dit reglement, worden door de algemene ledenvergadering aangewezen als lid van het dagelijks bestuur.

2. Voorzitter en/of secretaris en/of penningmeester kunnen, zoveel mogelijk in onderling overleg, in spoedeisende gevallen namens de provinciale afdeling, het bestuur en het dagelijks bestuur optreden.

3. Het dagelijks bestuur overweegt bij voortdurende de politieke toestand en de toestand van het CDA, beide zowel binnen het werkgebied der kamerkring als daarbuiten.

4. Het dagelijks bestuur dient ter zake van de hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

5. Het gestelde in artikel 11 lid 1 en lid 2 van dit reglement is voor het dagelijks bestuur van overeenkomstige toepassing.

Artikel 13:

De voorzitter

De voorzitter leidt de vergaderingen, regelt de werkzaamheden en zorgt voor een juiste uitvoering van de genomen besluiten, voor zover niet aan anderen opgedragen.

Artikel 14:

De secretaris

De secretaris stelt in overleg met de voorzitter de agenda voor de vergaderingen op, convoceert deze en maakt het verslag ervan. Hij houdt een adressenlijst bij van de binnen de provinciale afdeling aanwezige gemeentelijke afdelingen, maakt het jaarverslag en bewaart het archief.

Artikel 15:

De penningmeester

De penningmeester heeft het beheer over de gelden en is daarvoor verantwoordelijk. Regelmatig wordt door hem aan het bestuur en jaarlijks aan de algemene ledenvergadering rekening en verantwoording afgelegd van het gevoerde beheer en verslag uitgebracht over de financiële toestand van de provinciale afdeling. Het gehele bestuur is verantwoordelijk voor het gevoerde financiële beleid.

VI: Financiën

Artikel 16:

De geldmiddelen van de provinciale afdeling bestaan uit:

- het aan de provinciale afdeling toekomende en van het partijbestuur te ontvangen deel van de contributie van de binnen het werkgebied woonachtige leden;
- giften;
- andere baten.

Artikel 17:

Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Artikel 18:

Het bestuur benoemt elk jaar een kascommissie bestaande uit ten minste twee personen, stemgerechtigd lid zijnde van de provinciale afdeling en buiten het bestuur, die tot taak heeft de boeken van de penningmeester na te zien en verslag uit te brengen aan het bestuur en de algemene ledenvergadering. Goedkeuring hiervan strekt de penningmeester tot décharge voor het door hem gevoerde beheer en het bestuur voor het gevoerde financiële beleid.

VII: Kandidaatstelling Provinciale Staten

Artikel 19:

De CDA-kandidatenlijst voor de Provinciale Statenverkiezingen wordt door de algemene ledenvergadering vastgesteld, overeenkomstig het bij de statuten van het CDA behorende reglement voor de voorbereiding van kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Provinciale Staten.

VIII: Permanente activiteiten en propaganda

Artikel 20:

Het bestuur benoemt, al of niet uit zijn midden, een commissie, die onder verantwoordelijkheid van en in overleg met het bestuur, belast is met de zorg van de activiteiten en de propaganda binnen het werkgebied. Omtrent de samenstelling en de taken van de commissie pleegt het bestuur overleg met de kamerkringen welke hun werkgebied hebben binnen het werkgebied van de provinciale afdeling. Het bestuur heeft de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid omtrent alle te ondernemen activiteiten en propaganda.

Artikel 21:

Indien de voorzitter van de in het vorige artikel bedoelde commissie geen deel uitmaakt van het bestuur, woont hij de bestuursvergaderingen bij zo dikwijls het bestuur dit nodig oordeelt. Inzake de propaganda en activiteiten heeft hij adviserende stem.

IX: Ontbinding

Artikel 21

Ontbinding van de provinciale afdeling vindt plaats bij besluit van de algemene ledenvergadering, dan wel bij besluit van het partijbestuur. De stemming over dit besluit geschiedt schriftelijk overeenkomstig de bepalingen van de statuten van het CDA. Vereist is dat het landelijk dagelijks bestuur van het CDA toestemming verleent tot ontbinding van de provinciale afdeling. In geval van ontbinding wijst de algemene ledenvergadering, dan wel het partijbestuur de bestemming aan voor de eigendommen van de provinciale afdeling, met dien verstande, dat zij zo enigszins mogelijk worden aangewend ten bate van het doel, waarvoor zij zijn verkregen.

X: Slotbepaling

Artikel 22:

Wijziging(en) en aanvulling(en) van dit reglement kan (kunnen) op voorstel van het

bestuur of van ten minste honderd leden woonachtig binnen het werkgebied, of van ten minste vijf gemeentelijke afdelingen, worden aangebracht door de algemene ledenvergadering. Het wordt eerst van kracht na goedkeuring door het landelijk dagelijks bestuur van de CDA.

Artikel 23:

In alle gevallen waarin dit reglement, de CDA-statuten en andere CDA-reglementen niet voorzien, beslist het bestuur.

In gevolge artikel 16 en 17 van de statuten van het CDA is goedkeuring van dit reglement verkregen van het partijbestuur bij schrijven van

.....
waarmee de provinciale afdeling
.....

.....
overeenkomstig artikel 5 van het
huishoudelijk reglement van het CDA is
erkend.

Ontwerp-standaard-reglement kamerkring CDA (st. nr. 79/42)

I: Naam, zetel en werkgebied

Artikel 1:

1. De kamerkring is de organisatie van het Christen Democratisch Appél, hierna te noemen CDA, binnen een Kamerkieskring.

2. De kamerkring is gevestigd ten huize van de secretaris.

3. De grenzen van het werkgebied der kamerkring worden gevormd door de grenzen van de Kamerkieskring.....

II: Grondslag

Artikel 2:

De kamerkring aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politiek handelen.

III: Doel, middelen en taak

Artikel 3:

De kamerkring streeft naar een maatschappij waarin de bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend; het legt zijn politieke overtuiging vast in een Program en Uitgangspunten en zijn concrete doeleinden in een actieprogramma, waarmede het zich uitdrukkelijk richt tot de gehele Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering.

Artikel 4:

De kamerkring wil op basis van de in artikel 2 genoemde grondslag zijn doel bereiken door het bevorderen van de bezinning op en de verdieping, vernieuwing en verbreding van de christen-democratische gedachte met alle middelen, welke hem ten dienste staan, met name door uitvoering van de volgende taken:

1. allen, die instemmen met grondslag en doel van het CDA, te brengen tot samenwerking;
2. de burgers in zijn werkgebied de opvattingen van het CDA regelmatig onder de aandacht te brengen, o.a. door voorlichting en kadervorming;
3. onder leiding van het partijbestuur werkzaam te zijn ten behoeve van de verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en het Europese Parlement en het naar vermogen bevorderen van de verkiezing van de gestelde kandidaten;
4. de zorg voor de organisatorische belangen binnen zijn werkgebied, waaronder het toezicht op het functioneren van de binnen het werkgebied formeel tot stand gekomen verbanden;
5. de instelling van een permanente activiteiten- en propagandacommissie;
6. te bevorderen, dat in alle vertegenwoordigende lichamen vertegenwoordigers van het CDA worden gekozen;
7. de bespreking en verslaggeving van alle op de partijraad en het congres te behandelen zaken, alsmede eventuele indiening van voorstellen en amendementen ter behandeling op de partijraad en/of het congres, al dan niet door de gemeentelijke afdelingen bij de kamerkring ingediend;
8. met instemming van het partijbestuur – indien dit voor de realisering van de doelstelling beter en bevorderlijk is – (doen) instellen, vormen en versterken van regionale verbanden en de bevordering van de samenwerking van deze verbanden;
9. het desgewenst, met instemming van het partijbestuur, aangaan van een samenwerkingsverband met een andere

kamerkring, dan wel – indien nodig en bevorderlijk – het, samen met de andere kamerkringen, die binnen de grenzen van een provincie hun werkgebied hebben, overdragen van taken en bevoegdheden aan de binnen die provincie aanwezige provinciale afdeling;

10. het houden van, al dan niet besloten, (leden)vergaderingen;

11. het uitvoeren van alle andere taken hem bij CDA-statuten en/of reglementen opgedragen.

IV: Leden

Artikel 5:

De gemeentelijke afdelingen, gevestigd binnen de grenzen van een Kamerkieskring, vormen te zamen een kamerkring.

Artikel 6:

1. Elk lid, woonachtig binnen de grenzen van het werkgebied, heeft toegang tot de algemene ledenvergadering.

2. Stemgerechtigd in de algemene ledenvergadering van de kamerkring zijn slechts die personen, die door de gemeentelijke afdelingen als afgevaardigden aangewezen zijn.

Elke gemeentelijke afdeling is gerechtigd één afgevaardigde met stemrecht aan te wijzen naar de vergaderingen van de kamerkring. Daarenboven is elke gemeentelijke afdeling gerechtigd voor elk vol aantal van honderd leden een extra stemgerechtigde afgevaardigde aan te wijzen.

3. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, amendementen en moties in te dienen en – onverminderd het bepaalde omtrent kandidaatstelling en reglementswijziging – voorstellen te doen.

V: Organen van de kamerkring

Artikel 7:

De organen van de kamerkring zijn:

- de algemene ledenvergadering, gevormd door de afgevaardigden van de gemeentelijke afdelingen;
- het bestuur;
- het dagelijks bestuur.

V A: Ledenvergadering

Artikel 8:

1. Tot de algemene ledenvergadering hebben alle leden, woonachtig binnen het werkgebied, toegang. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, vragen te stellen en voorstellen te doen. Het stemrecht wordt slechts uitgeoefend door de aangewezen afgevaardigden van de gemeentelijke afdelingen, alsmede door de stemhebbende leden van het bestuur. Bovenbedoelde rechten kunnen slechts worden uitgeoefend, indien de gemeentelijke afdeling, namens wie één of meer personen als afgevaardigden naar de algemene ledenvergadering van de kamerkring zijn aangewezen, vóór een door het partijbestuur vast te stellen tijdstip alle financiële verplichtingen jegens het CDA heeft voldaan. Een afgevaardigde kan rechten slechts uitoefenen, indien is voldaan aan de aan het lidmaatschap van het CDA verbonden financiële verplichtingen. De kamerkring komt ten minste twee maal per jaar in algemene ledenvergadering bijeen.

2. Eén der jaarlijkse ledenvergaderingen vindt als regel plaats in de maand oktober.

Buitengewone ledenvergaderingen worden gehouden zo dikwijls het bestuur dit nodig oordeelt, of ten minste honderd leden van het CDA, woonachtig binnen het werkgebied, met opgave van redenen, dit schriftelijk verzoeken, aan welk verzoek het bestuur binnen vier weken na dagtekening moet voldoen. Voldoet het bestuur niet aan dit verzoek dan hebben bedoelde leden het recht van beroep bij het partijbestuur.

3. Jaarlijks komt op de algemene ledenvergadering in elk geval aan de orde:

- a. het jaarverslag van de secretaris;
- b. de jaarrekening over het voorafgaand boekjaar;
- c. de begroting voor het komende jaar;
- e. de periodieke bestuursverkiezing;
- f. de werkzaamheden van de permanente activiteiten- en propagandacommissie;
- g. de bespreking van actuele politieke onderwerpen.

4. Afgevaardigden en hun plaatsvervangers naar de partijraad en het partijbestuur en andere instellingen, organen of verbanden, waartoe de ledenvergadering de afvaardigingsbevoegdheid heeft, worden aangewezen door de stemgerechtigde leden bij schriftelijke verkiezing.

5. Met betrekking tot de verkiezing door de algemene ledenvergadering van de leden van het bestuur, en de afgevaardigden en hun plaatsvervangers naar instellingen organen of verbanden, waartoe de ledenvergadering de afvaardigingsbevoegdheid heeft, gelden de volgende bepalingen. Het bestuur doet voorstellen omtrent de vervulling van een vacature. Daartoe stelt het bestuur de gemeentelijke afdelingen tijdig op de hoogte van het bestaan van een vacature; elke afdeling heeft het recht om voor de betreffende vacature één of meer kandidaten schriftelijk bij het bestuur aan te melden. Het bestuur stelt een voordracht op welke – tegelijkertijd met de namen van de binnengekomen, doch niet op de voordracht voorkomende kandidaten – ten minste vier weken vóór de algemene ledenvergadering, waarop de verkiezing zal plaatsvinden, aan de gemeentelijke afdelingen wordt bekend gemaakt. Gekozen kan slechts worden uit hen, die overeenkomstig de voorgaande bepaling bekend gemaakt zijn. Tegenkandidaten kunnen echter alsnog worden gesteld, indien hun kandidatuur door ten minste honderd leden of ten minste vijf gemeentelijke afdelingen wordt ondersteund. In spoedeisende gevallen is het bestuur bevoegd van bovenstaande regeling af te wijken.

- a. per stemming heeft iedere aangewezen afgevaardigde van een gemeentelijke afdeling, alsmede een stemhebbend lid van het bestuur, slechts één stem.

Bij verhindering van een afgevaardigde om aanwezig te zijn, kan het stemrecht aan een plaatsvervanger worden overgedragen, mits dit vóór de aanvang van de vergadering door de gemeentelijke afdeling bij het bestuur is bekend gemaakt;

- b. over personen wordt schriftelijk gestemd, behalve in geval van enkelvoudige kandidaatstelling. Indien bij een stemming over personen de volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen niet is verkregen, wordt herstemd tussen de twee personen, die bij de eerste stemming de meeste stemmen hebben verkregen, en is de persoon gekozen op wie bij deze herstemming de meeste stemmen zijn uitgebracht;
- c. heeft bij een stemming één van de personen een betrekkelijke meerderheid behaald, terwijl twee of meer personen een gelijk aantal stemmen hebben verkregen, dan vindt eerst een tussenstemming plaats

Ontwerp-regelingen fusie CDA

tussen de laatstbedoelde personen, om uit te maken wie mede voor herstemming in aanmerking komt;

d. komen door het verkrijgen van een gelijk aantal stemmen meer dan twee personen voor herstemming in aanmerking dan wordt herstemd tussen deze meer dan twee personen;

e. indien bij een verkiezing over personen vervolgens de stemmen staken, beslist het lot;

f. over zaken wordt mondeling gestemd, tenzij door de meerderheid van de stemgerechtigde leden van de vergadering een schriftelijke stemming wordt verlangd. Alle besluiten worden genomen met volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen. Bij staking van stemmen over een voorstel wordt dit in een volgende vergadering wederom in stemming gebracht. Staken de stemmen in dat geval opnieuw, dan wordt het voorstel geacht te zijn verworpen;

g. blanco stemmen gelden als van onwaarde.

V B Bestuur

Artikel 9:

Samenstelling

1. Het bestuur bestaat uit:

- een oneven aantal van ten minste elf leden, onder wie de voorzitter, gekozen door de algemene ledenvergadering;
- twee leden, gekozen door de algemene ledenvergadering, namens het vrouwenberaad binnen het werkgebied van de kamerkring, op overigens niet bindende voordracht van het bestuur, gehoord en in overleg met het vrouwenberaad;
- twee leden, gekozen door de algemene ledenvergadering, namens het CDJA binnen het werkgebied van de kamerkring, op overigens niet bindende voordracht van het bestuur, gehoord en in overleg met het CDJA;
- indien van toepassing op grond van artikel 19 lid 5 van het huishoudelijk reglement, een door de algemene ledenvergadering van de provinciale afdeling afgevaardigd bestuurslid.

2. Het bestuur dient zodanig te zijn samengesteld, dat de binnen het werkgebied van de kamerkring wonende leden, afkomstig uit de verschillende componenten van het CDA, daarin genoegzaam zijn gerepresenteerd.

3. Leden van de Eerste Kamer en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de leden van het Europese Parlement, alsmede leden van de Provinciale Staten kunnen geen stemhebbend lid van het bestuur zijn. Wel maakt in elk geval de fractie-voorzitter of zijn plaatsvervanger, namens de CDA-Statenfractie, als adviserend lid deel uit van het bestuur.

4. Met betrekking tot de verkiezing van bestuursleden door de algemene ledenvergadering zijn de bepalingen, genoemd in artikel 8 lid 5 en lid 6 van dit reglement van toepassing.

5. De stemhebbende leden van het bestuur worden gekozen voor een periode van vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar. Hun zittingsperiode vangt aan terstond na afloop van de jaarlijkse algemene ledenvergadering, waarin zij tot bestuurslid gekozen zijn, behoudens het geval van vervulling van een tussentijdse vacature.

6. Het lid van het bestuur, dat gekozen is ter vervulling van een tussentijdse vacature, heeft als zodanig zitting in het bestuur, vanaf het moment dat hij gekozen is tot het eind van de zittingsperiode, waarvoor het lid van het bestuur, in wiens plaats hij getreden is, gekozen werd.

7. De voorzitter wordt in functie gekozen door de algemene ledenvergadering. De verdeling van de overige functies vindt plaats door het bestuur uit haar midden.

8. Het bestuur maakt, voorafgaand aan de jaarlijkse algemene ledenvergadering, een rooster van periodiek aftreden op, overeenkomstig het bepaalde in artikel 177 van de statuten van het CDA, dat te zamen met de convocatie voor die ledenvergadering aan de gemeentelijke afdelingen en de adviserende leden gezonden wordt.

9. Het bestuur kan, voorzover noodzakelijk, aan bepaalde personen verzoeken de vergaderingen van het bestuur als adviserend lid bij te wonen.

Artikel 10

Taak en bevoegdheden

1. Het bestuur is belast met de algemene leiding van de kamerkring en met de uitvoering van de taken, welke aan de kamerkring zijn opgedragen. Het bereidt de vergaderingen van de algemene ledenvergadering voor.

2. Het bestuur overweegt bij voortdurende politieke toestand en de toestand van het CDA, beide zowel binnen het werkgebied van de kamerkring als daarbuiten.

3. Het bestuur dient ter zake van de hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

4. Het bestuur is verantwoordelijk voor activiteiten in verband met het politieke

vormings- en scholingswerk, het jongerenwerk en het vrouwenwerk. Het belast voor elk van de genoemde terreinen, in overleg met de betreffende bijzondere partijorganen, één bestuurslid met de coördinatie van de activiteiten.

5. Het bestuur is bevoegd, onder behoud van eigen verantwoordelijkheid, machtiging te verlenen aan het dagelijks bestuur tot het verrichten van bepaalde werkzaamheden, welke aan het bestuur zijn opgedragen.

Artikel 11:

Werkwijze

1. Het bestuur vergadert ten minste acht maal per jaar.

2. Het gestelde in artikel 8 lid 6 van dit reglement is van overeenkomstige toepassing.

V C Dagelijks bestuur

Artikel 12:

1. Het dagelijks bestuur bestaat uit een oneven aantal en ten minste vijf leden, onder wie de voorzitter, de secretaris de penningmeester en de algemeen adjunct en voorts uit zoveel leden als de algemene ledenvergadering zal bepalen. Eén van de bestuursleden, als bedoeld in artikel 9 lid b, van dit reglement en één van de bestuursleden als bedoeld in artikel 9 lid c van dit reglement, worden door de algemene ledenvergadering aangewezen als leden van het dagelijks bestuur.

2. Voorzitter en/of secretaris en/of penningmeester kunnen, zoveel mogelijk in onderling overleg, in spoedeisende gevallen namens de kamerkring, het bestuur en het dagelijks bestuur optreden.

3. Het dagelijks bestuur overweegt bij voortdurende de politieke toestand en de toestand van het CDA, beide zowel binnen het werkgebied der kamerkring als daarbuiten.

4. Het dagelijks bestuur dient ter zake van de hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

5. Het gestelde in artikel 11 lid 1 en lid 2 van dit reglement is voor het dagelijks bestuur van overeenkomstige toepassing.

Artikel 13:

De voorzitter

De voorzitter leidt de vergaderingen, regelt de werkzaamheden en zorgt voor een juiste uitvoering van de genomen besluiten, voor zover niet aan anderen opgedragen.

Artikel 14:

De secretaris

De secretaris stelt in overleg met de voorzitter de agenda voor de vergaderingen op, convocert deze en maakt het verslag ervan.

Hij houdt een adressenlijst bij van de binnen de kamerkring aanwezige gemeentelijke afdelingen, maakt het jaarverslag en bewaart het archief.

Artikel 15:

De penningmeester

De penningmeester heeft het beheer over de gelden en is daarvoor verantwoordelijk. Regelmatig wordt door hem aan het bestuur en jaarlijks aan de algemene ledenvergadering rekening en verantwoording afgelegd van het gevoerde beheer en verslag uitgebracht over de financiële toestand van de kamerkring. Het gehele bestuur is verantwoordelijk voor het gevoerde financiële beleid.

VI: Financiën

Artikel 16:

De geldmiddelen van de kamerkring bestaan uit:

- het aan de kamerkring toekomende en van het partijbestuur te ontvangen deel van de contributie van de binnen het werkgebied woonachtige leden;
- giften;
- andere baten.

Artikel 17:

Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

Artikel 18

Het bestuur benoemt elk jaar een kascommissie bestaande uit ten minste twee personen, stemgerechtigd lid zijnde van de kamerkring en buiten het bestuur, die tot taak heeft de boeken van de penningmeester na te zien en verslag uit te brengen aan het bestuur en de algemene ledenvergadering. Goedkeuring hiervan strekt de penningmeester tot décharge voor het door hem gevoerde beheer en het bestuur voor het gevoerde financiële beleid.

VII: Permanente activiteiten en propaganda

Artikel 19:

Het bestuur benoemt, al of niet uit zijn midden, een commissie, die, onder verantwoordelijkheid van en in overleg met het bestuur, belast is met de zorg voor de activiteiten en de propaganda binnen het werkgebied. Het bestuur heeft de

uiteindelijke beslissingsbevoegdheid omtrent alle te ondernemen activiteiten en propaganda.

Artikel 20:

Indien de voorzitter van de in het vorige artikel bedoelde commissie geen deel uitmaakt van het bestuur, woont hij de bestuursvergaderingen bij zo dikwijls het bestuur dit nodig oordeelt. Inzake de propaganda en activiteiten heeft hij een adviserende stem.

VIII: Ontbinding

Artikel 21:

Ontbinding van de kamerkring vindt plaats bij besluit van de algemene ledenvergadering, dan wel bij besluit van het partijbestuur. De stemming over dit besluit geschiedt schriftelijk, overeenkomstig de bepalingen

Ontwerp-standaardreglement wijk- of dorpsafdeling CDA (st. nr. 79/444)

I: Naam, zetel en werkgebied

artikel 1

1. De afdeling is de plaatselijke of wijk-organisatie van het Christen Democratisch Appèl, hierna te noemen CDA.

2. De afdeling is gevestigd ten huize van de secretaris;

3. De grenzen van het werkgebied der afdeling worden gevormd door de grenzen van de wijk/het dorp (c.q. de wijken/dorpen) ..... binnen de gemeente.....

II: Grondslag

artikel 2

De afdeling aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politiek handelen.

III: Doel, middelen en taken

artikel 3

De afdeling streeft naar een maatschappij, waarin de bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt, de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven en waarin het welzijn van allen wordt gediend; het legt zijn politieke overtuiging vast in een Program van Uitgangspunten en zijn concrete doeleinden in een actieprogramma, zulks in overeenstemming met het actieprogramma van de gemeentelijke afdeling, waaronder het ressorteert, waarmee het zich uitdrukkelijk richt tot de gehele Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering.

artikel 4

De afdeling wil op basis van de in artikel 2 genoemde grondslag haar doel bereiken door het bevorderen van de bezinning op en de verdieping, vernieuwing en verbreiding van de christen-democratische gedachte met alle middelen, welke haar ten dienste staan, met name door uitvoering van de volgende taken:

1. allen, die instemmen met grondslag en doel van het CDA te brengen tot samenwerking;
2. de burgers in haar werkgebied de opvattingen van het CDA regelmatig onder de aandacht te brengen, onder andere door voorlichting en kadervorming;
3. het, overeenkomstig de bepalingen van statuten, huishoudelijk reglement en bijbehorende reglementen van het CDA en onder leiding van de gemeentelijke afdeling, waaronder het ressorteert, mede stellen van kandidaten voor het lidmaatschap van de gemeenteraad, alsmede het naar vermogen bevorderen van de verkiezing van de gestelde kandidaten;
4. de medewerking aan de door de gemeentelijke afdeling, waaronder de afdeling ressorteert, ingestelde commissies/begeleidingsgroepen en het eventueel, met instemming van het bestuur van de gemeentelijke afdeling, waaronder men ressorteert, instellen van een permanente activiteiten- en propagandacommissie;
5. het houden van, al dan niet besloten, (leden) vergaderingen;
6. het uitvoeren van alle andere taken haar bij CDA-statuten of reglementen opgedragen.

IV: Leden

artikel 5

De wijk- of dorpsafdeling wordt gevormd door de binnen de wijk- of dorpsgrenzen woonachtige, bij het landelijk partijsecretariaat geregistreerde, CDA-leden.

artikel 6

1. Elk lid heeft toegang tot de algemene ledenvergadering;

2. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, te stemmen, amendementen en moties in te dienen en voorstellen te doen.

van de statuten van het CDA. Vereist is dat het landelijk dagelijks bestuur van het CDA toestemming verleent tot ontbinding van de kamerkring. In geval van ontbinding wijst de algemene ledenvergadering, dan wel het partijbestuur, de bestemming aan voor de eigendommen van de kamerkring, met dien verstande, dat zij zo enigszins mogelijk worden aangewend ten bate van het doel, waarvoor zij zijn verkregen.

IX: Slotbepaling

Artikel 22:

Wijziging(en) en aanvulling(en) van dit reglement kan (kunnen), op voorstel van het bestuur of van tenminste honderd leden, woonachtig binnen het werkgebied, of vijf gemeentelijke afdelingen, worden aangebracht door de algemene ledenvergadering. Het wordt eerst van kracht

na goedkeuring door het landelijk dagelijks bestuur van het CDA.

Artikel 23:

In alle gevallen waarin dit reglement, de CDA-statuten en andere CDA-reglementen niet voorzien, beslist het bestuur.

In gevolge artikel 16 en 17 van de statuten van het CDA is goedkeuring van dit reglement verkregen van het partijbestuur bij schrijven van

.....
waarmee de kamerkring

.....
overeenkomstig artikel 5 van het huishoudelijk reglement van het CDA is erkend.

IV A: Van het roeyement

artikel 7

De afdeling kan een voorstel tot voordracht voor roeyement van een lid bij het bestuur van de gemeentelijke afdeling schriftelijk en met redenen omkleed indienen.

Ter zake de roeyementsprocedure zijn de bepalingen van het reglement van de gemeentelijke afdeling, waaronder men ressorteert, van toepassing.

V: Organen van de afdeling

artikel 8

De organen van de afdeling zijn:

1. de algemene ledenvergadering;
2. het bestuur;
3. het dagelijks bestuur.

V A: Ledenvergadering

artikel 9

1. Tot de algemene ledenvergadering hebben alle leden toegang. Elk lid is gerechtigd aan de beraadslagingen deel te nemen, te stemmen, amendementen en moties in te dienen en - onverminderd het bepaalde omtrent kandidaatstelling en reglementswijziging - voorstellen te doen. Bedoelde rechten kunnen slechts worden uitgeoefend indien het betreffende lid vóór een door het partijbestuur vast te stellen tijdstip heeft voldaan aan de aan het lidmaatschap van het CDA verbonden financiële verplichtingen.

De wijk- of dorpsafdeling komt ten minste tweemaal per jaar in algemene ledenvergadering bijeen.

2. Eén der jaarlijkse ledenvergaderingen vindt als regel plaats in de maand november. Buitengewone ledenvergaderingen worden gehouden zo dikwijls het bestuur dit nodig oordeelt of ten minste tien leden van het CDA, woonachtig binnen het werkgebied, met opgaaf van redenen, dit schriftelijk verzoeken, aan welk verzoek het bestuur binnen vier weken na dagtekening moet voldoen. Voldoet het bestuur niet aan dit verzoek, dan hebben bedoelde leden het recht van beroep bij het bestuur van de gemeentelijke afdeling, waaronder men ressorteert.

3. Jaarlijks komt op de algemene ledenvergadering in elk geval aan de orde:

- a. het jaarverslag van de secretaris;
- b. de jaarrekening over het voorafgaand boekjaar;
- c. het verslag van de kascommissie, door het bestuur in te stellen;
- d. de begroting voor het komende jaar;
- e. de periodieke bestuursverkiezing.

4. Afgevaardigden en hun plaatsvervangers naar de vergadering van de gemeentelijke afdeling en andere instellingen, organen of verbanden, waartoe de ledenvergadering van de wijk- of dorpsafdeling de afvaardigingsbevoegdheid heeft, worden aangewezen door de leden bij verkiezing. Deze verkiezing wordt op de agenda van de betreffende ledenvergadering vermeld.

5. Met betrekking tot de verkiezing door de algemene ledenvergadering van de leden van het bestuur en de afgevaardigden en hun plaatsvervangers naar de vergaderingen van de gemeentelijke afdeling en andere instellingen, organen of verbanden, waartoe de ledenvergadering de afvaardigingsbevoegdheid heeft, gelden de volgende bepalingen.

Het bestuur doet voorstellen omtrent de vervulling van een vacature. Daartoe stelt het bestuur de leden tijdig op de hoogte van het bestaan van een vacature; ieder lid heeft het recht om voor de betreffende vacature één of meer kandidaten schriftelijk bij het bestuur aan te melden.

Het bestuur stelt een voordracht op, welke - tegelijkertijd met de namen van de binnengekomen, doch niet op de voordracht

voorkomende kandidaten - ten minste één week vóór de ledenvergadering, waarop de verkiezing zou plaatsvinden, aan de leden wordt bekendgemaakt.

Gekozen kan slechts worden uit hen, die overeenkomstig de voorgaande bepaling bekendgemaakt zijn.

Tegenkandidaten kunnen echter alsnog worden gesteld, indien hun kandidatuur door ten minste tien leden wordt ondersteund. In spoedeisende gevallen is het bestuur bevoegd van bovenstaande regeling af te wijken.

6. a. per stemming heeft ieder lid slechts één stem. Desgevraagd wordt aan leden, bij verhindering aanwezig te zijn, toegestaan voor de aanvang van de vergadering hun stembiljet persoonlijk bij een door het bestuur aangewezen bestuurslid in te leveren;

b. over personen wordt schriftelijk gestemd, behalve in geval van enkelvoudige kandidaatstelling. Indien bij een stemming over personen de volstrekte meerderheid der geldig uitgebrachte stemmen niet is verkregen, wordt herstemd tussen de twee personen, die bij de eerste stemming de meeste stemmen hebben verkregen, en is de persoon gekozen op wie bij deze herstemming de meeste stemmen zijn uitgebracht;

c. heeft bij een stemming één der personen een betrekkelijke meerderheid behaald, terwijl twee of meer personen een gelijk aantal stemmen hebben verkregen, dan vindt eerst een tussenstemming plaats tussen de laatst bedoelde personen, om uit te maken wie mede voor herstemming in aanmerking komt;

d. komen door het verkrijgen van een gelijk aantal stemmen meer dan twee personen voor herstemming in aanmerking, dan wordt herstemd tussen deze meer dan twee personen;

e. indien bij een verkiezing over personen vervolgens de stemmen staken, beslist het lot;

f. over zaken wordt mondeling gestemd, tenzij door de meerderheid van de stemgerechtigde leden van de vergadering schriftelijke stemming wordt verlangd. Alle besluiten worden genomen met volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen.

Bij staking van stemmen over een voorstel wordt dit in een volgende vergadering wederom in stemming gebracht.

Staken de stemmen in dat geval opnieuw, dan wordt het voorstel geacht te zijn verworpen;

g. blanco stemmen gelden als van onwaarde.

V B: Bestuur

artikel 10

1. Het bestuur bestaat uit een oneven aantal van ten minste drie leden.

2. Het bestuur dient zodanig te zijn samengesteld, dat de binnen het werkgebied van de afdeling wonende leden, afkomstig uit de verschillende componenten van het CDA, daarin genoegzaam zijn gerepresenteerd.

3. Raadsleden, leden van een deelraad, als bedoeld in artikel 55 van de statuten, en leden van het Europese Parlement kunnen geen stemhebbend lid van het bestuur zijn. Wel maakt in elk geval de fractievoorzitter of zijn plaatsvervanger, namens de CDA deelraadsfractie, als adviserend lid deel uit van het bestuur.

4. Met betrekking tot de verkiezing van bestuursleden door de algemene ledenvergadering zijn de bepalingen, genoemd in artikel 9 lid 5 en lid 6 van dit reglement van toepassing.

5. De stemhebbende leden van het bestuur worden gekozen voor een periode van vier jaar.

Zij zijn eenmaal herkiesbaar. Hun zittingsperiode vangt aan terstond na afloop van de jaarlijkse algemene ledenvergadering, waarin zij tot bestuurslid gekozen zijn, behoudens het geval van

Ontwerp-regelingen fusie CDA

vervulling van een tussentijdse vacature.

6. Het lid van het bestuur, dat gekozen is ter vervulling van een tussentijdse vacature, heeft als zodanig zitting in het bestuur, vanaf het moment dat hij gekozen is tot het eind van de zittingsperiode, waarvoor het lid van het bestuur, in wiens plaats hij getreden is, gekozen werd.

7. De voorzitter wordt in functie gekozen door de algemene ledenvergadering. De verdeling van de overige functies vindt plaats door het bestuur uit haar midden.

8. Zo mogelijk nemen ten minste één vertegenwoordiger namens het CJDA binnen het werkgebied en één vertegenwoordiger namens het vrouwenberaad binnen het werkgebied als leden van het bestuur zitting.

9. In het bestuur neemt eveneens zitting een vertegenwoordiger uit het bestuur van de gemeentelijke afdeling, waaronder men ressorteert.

10. Het bestuur maakt voorafgaand aan de jaarlijkse algemene ledenvergadering, een rooster van periodiek aftreden op, overeenkomstig het bepaalde in artikel 177 van de statuten van het CDA, dat te zamen met de convocatie voor die ledenvergadering aan de leden gezonden wordt.

11. Het bestuur kan voor zover noodzakelijk, aan bepaalde personen verzoeken de vergaderingen van het bestuur als adviserend lid bij te wonen.

artikel 11

Taak en bevoegdheden

1. Het bestuur is belast met de algemene leiding van de afdeling en met de uitvoering van de taken, welke aan de afdeling zijn opgedragen.

Het bereidt de vergadering van de algemene ledenvergadering voor.

2. Het bestuur overweegt bij voortdurende de politieke toestand en de toestand van het

CDA, beide zowel binnen het werkgebied der afdeling als daarbuiten.

3. Het bestuur dient ter zake van de hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

4. Het bestuur is bevoegd, onder behoud van eigen verantwoordelijkheid, machtiging te verlenen aan het dagelijks bestuur tot het verrichten van bepaalde werkzaamheden, welke aan het bestuur zijn opgedragen.

Artikel 12

Werkwijze

1. Het bestuur vergadert ten minste eenmaal per kwartaal.

2. Het gestelde in artikel 9 lid 6 van dit reglement is voor het bestuur van overeenkomstige toepassing.

V C: Dagelijks bestuur

artikel 13

1. De wijk- of dorpsafdeling kan naast het bestuur ook een dagelijks bestuur als orgaan kennen, dat dan in ieder geval dient te bestaan uit ten minste de voorzitter, de secretaris en de penningmeester en voorts uit zoveel leden als de algemene ledenvergadering zal bepalen met inachtneming van het bepaalde in artikel 11 lid 3 van het huishoudelijk reglement.

2. Voorzitter en/of secretaris en/of penningmeester kunnen, zoveel mogelijk in onderling overleg, in spoedeisende gevallen namens de afdeling, het bestuur en het dagelijks bestuur optreden.

3. Het dagelijks bestuur overweegt bij voortdurende de politieke toestand en de toestand van het CDA, beide zowel binnen het werkgebied der afdeling als daarbuiten.

4. Het dagelijks bestuur dient ter zake van de

hem opgedragen werkzaamheden initiatieven te ontplooiën, voorstellen te doen en besluiten te nemen.

5. Het gestelde in artikel 12 lid 1 en lid 2 van dit reglement is voor het dagelijks bestuur van overeenkomstige toepassing.

artikel 14

De voorzitter

De voorzitter leidt de vergaderingen, regelt de werkzaamheden en zorgt voor de juiste uitvoering van de genomen besluiten, voor zover niet aan anderen opgedragen.

artikel 15

De secretaris

De secretaris stelt in overleg met de voorzitter de agenda voor de vergaderingen op, convoceert deze en maakt het verslag ervan.

Hij maakt het jaarverslag en bewaart het archief. Hij zorgt voor het bijhouden van een ledenlijst.

artikel 16

De penningmeester

De penningmeester heeft het beheer over de gelden en is daarvoor verantwoordelijk. Hij zorgt, in overleg met de penningmeester van de gemeentelijke afdeling, waaronder men ressorteert, dat de leden hun contributie, via het landelijk partijsecretariaat, betalen en boekt alle ontvangsten en uitgaven, de laatste door kwitanties gedekt.

Regelmatig wordt door hem aan het bestuur en jaarlijks aan de algemene ledenvergadering rekening en verantwoording afgelegd van het gevoerde beheer en verslag uitgebracht over de financiële toestand van de afdeling. Het gehele bestuur is verantwoordelijk voor het gevoerde financiële beleid.

VI: Financiën

artikel 17

De geldmiddelen van de afdeling bestaan uit:

- het aan de afdeling toekomende en van de gemeentelijke afdeling te ontvangen deel van de contributie van de onder de afdeling ressorterende leden;
- giften
- andere baten

artikel 18

Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

artikel 19

Het bestuur benoemt elk jaar een kascommissie bestaande uit ten minste twee personen, lid zijnde van de afdeling en buiten het bestuur, die tot taak heeft de boeken van de penningmeester na te zien en verslag uit te brengen aan het bestuur en de algemene ledenvergadering.

Goedkeuring strekt de penningmeester tot décharge voor het door hem gevoerde beheer en het bestuur voor het gevoerde financiële beleid.

VII: Ontbinding

artikel 20

Ontbinding van de afdeling vindt plaats bij besluit van de algemene ledenvergadering, dan wel bij besluit van het partijbestuur. De stemming over dit besluit geschiedt schriftelijk overeenkomstig de bepalingen van de statuten van het CDA. Vereist is dat het landelijk dagelijks bestuur van het CDA toestemming verleent tot ontbinding van de

afdeling.

In geval de ontbinding van de afdeling plaatsvindt bij besluit van de algemene ledenvergadering van de wijk- of dorpsafdeling is eveneens vereist dat de gemeentelijke afdeling, waaronder men ressorteert, toestemming verleent.

In geval van ontbinding wijst de algemene ledenvergadering, dan wel het partijbestuur de bestemming aan voor de eigendommen van de afdeling, met dien verstande, dat zij zo enigszins mogelijk worden aangewend ten bate van het doel, waarvoor zij zijn verkregen.

VIII: Slotbepaling

artikel 21

Wijziging(en) en aanvulling(en) van dit reglement kan (kunnen) op voorstel van het bestuur of van ten minste vijf leden, woonachtig binnen het werkgebied, worden aangebracht, door de algemene ledenvergadering.

Het wordt eerst van kracht, indien de instemming is verkregen van de gemeentelijke afdeling, waaronder men ressorteert, en na goedkeuring door het landelijk dagelijks bestuur van het CDA.

artikel 22

In alle gevallen waarin dit reglement, de CDA-statuten en andere CDA-reglementen niet voorzien, beslist het bestuur.

In gevolge artikel 16 en 17 van de statuten van het CDA is goedkeuring van dit reglement verkregen van het partijbestuur bij schrijven van ..... waarmee de wijk- of dorpsafdeling ..... overeenkomstig artikel 5 van het huishoudelijk reglement van het CDA is erkend.

Niet amendabele bijlagen bij ontwerp-statuten CDA

Ontwerp-regelingen bijzondere organen

Ontwerp-statuten Stichting Kader- en Vormingswerk CDA (st.nr. 79/409)

Preambule:

Deze statuten vormen het reglement voor het in artikel 76 van de partijstatuten bedoelde bijzondere orgaan van het CDA, genaamd: de Kader- en Vormingscommissie.

Naam en zetel

Artikel 1

1. De Stichting draagt de naam: Stichting Kader- en Vormingswerk CDA.

2. Zij is gevestigd te 's-Gravenhage.

Grondslag

Artikel 2

De Stichting aanvaardt de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politieke handelen.

Doel en middelen

Artikel 3

Het doel van de Stichting is het ten dienste van het Christen-Democratisch Appél, hierna te noemen CDA, en te algemene nutte politieke kader-, vormings- en scholingsactiviteiten te organiseren en te ontwikkelen, teneinde aan hen die daarvan gebruik willen maken een zo goed mogelijk inzicht te geven in de politieke overtuiging van het CDA, alsmede hen te stimuleren tot politieke bewustwording en actieve deelname aan het CDA.

Artikel 4

De Stichting tracht haar doel te bereiken door:

- a. het organiseren en ontwikkelen c.q. ondersteunen van politieke vormingscursussen voor leden en aspirant-leden van het CDA, voor het partijkader en voor gekozen vertegenwoordigers van het CDA in openbare lichamen als gemeenteraden, provinciale staten e.d.;
- b. het samenstellen en publiceren van documentatie- en cursusmateriaal t.b.v. gebruik op politieke vormingscursussen en in werkgroepen e.d.;
- c. het voorbereiden en samenstellen en/of publiceren van documentatie-materiaal voor o.a. scholen, verenigingen en vergelijkbare groepsgewijze werkende instellingen, die

omtrent de politieke doeleinden van de partij voorlichting vragen;

- d. het trainen in spreek- en discussievaardigheden en -technieken;
- e. het opleiden en begeleiden van vormingsconsulenten, die met het leiden en/of uitvoeren van cursussen, dan wel met het geven van voorlichting zijn of worden belast;
- f. het uitvoeren van alle andere taken, die voortvloeien uit de bepalingen van de statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA, voor zover niet strijdig met het in artikel 3 van deze statuten omschreven doel;
- g. alle andere wettige middelen te gebruiken, die dienstbaar zijn aan de realisering van het in artikel 3 omschreven doel.

Geldmiddelen

Artikel 5

1. De geldmiddelen van de Stichting bestaan uit:

- a. jaarlijkse donaties van het CDA;
- b. subsidies van de overheid;
- c. inschrijf- en/of deelnemersgeld;
- d. renten van belegde gelden;
- e. schenkingen, instellingen en legaten;
- f. andere inkomsten.

2. Erfstellingen kunnen slechts onder het voorrecht van boedelbeschrijving en onder goedkeuring van het partijbestuur van het CDA worden aanvaard.

Boekjaar en jaarstukken

Artikel 6

1. Het boekjaar loopt van 1 januari t/m 31 december;

2. Het bestuur is verplicht van zijn vermogenstoestand zodanige aantekeningen te houden dat daaruit te allen tijde zijn rechten en verplichtingen kunnen worden gekend;

3. Het bestuur steit uiterlijk vier maanden voorafgaande aan het komende kalenderjaar een begroting op;

4. Het bestuur is verplicht jaarlijks binnen zes maanden na afloop van het boekjaar een balans en een rekening van baten en lasten vast te stellen. Vaststelling van de balans en de rekening van baten en lasten strekt tot décharge van de penningmeester;

5. Alle jaarstukken van de Stichting worden

gecontroleerd door een extern deskundige;

6. Het bestuur dient jaarlijks, overeenkomstig het bepaalde in de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA de balans, de rekening van baten en lasten en de begroting voor het komende boekjaar bij het partijbestuur van het CDA in ter goedkeuring door de partijraad;

7. Het bestuur is verplicht de bescheiden bedoeld in de leden 2 en 3 van dit artikel tien jaar lang te bewaren.

Artikel 7

Het bestuur stelt jaarlijks een meer-jaren programma en een daaraan ontleend jaarlijks activiteitenplan op. Het meer-jarenprogramma en het activiteitenplan worden jaarlijks ter goedkeuring aan het partijbestuur van het CDA en ter behandeling door de partijraad aangeboden.

Artikel 8

Het bestuur brengt jaarlijks schriftelijk verslag uit van zijn werkzaamheden ter behandeling door de partijraad van het CDA.

Bestuur

Artikel 9

1. De Stichting wordt bestuurd door een bestuur bestaande uit een oneven aantal leden met een minimum van zeven;

2. Het partijbestuur van het CDA bepaalt – met inachtneming van het in lid 1 bepaalde – het aantal bestuursleden;

3. De voorzitter wordt, op voordracht van het partijbestuur van het CDA en gehoord het bestuur van de Stichting door de partijraad van het CDA in functie benoemd;

4. De overige stemhebbende leden worden op voorstel van het dagelijks bestuur van het CDA en gehoord het bestuur van de Stichting door het partijbestuur van het CDA benoemd;

5. Het bestuur kiest, in overleg met het CDA-partijbestuur, uit het midden van de stemhebbende leden een dagelijks bestuur. De voorzitter is tevens voorzitter van het dagelijks bestuur;

6. Adviserende leden zijn de partijsecretaris, een vertegenwoordiger van de Commissie Buitenland, alsmede een vertegenwoordiger van elk der bijzondere organisaties van het CDA;

7. Met secretariaat en boekhouding van de Stichting worden door het partijbestuur benoemde medewerkers van het

partijsecretariaat belast;

8. Indien het Stichtingsbestuur uit minder dan het in lid 1 vastgestelde minimum aantal leden bestaat, behoudt het niettemin zijn bevoegdheden, onverminderd de verplichting van het bestuur van het CDA om in de vacature(s) te (doen) voorzien;

9. De stemhebbende leden worden gekozen, respectievelijk benoemd voor een periode van ten hoogste vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar;

10. Het bestuur stelt overeenkomstig artikel 177 van de statuten van het CDA een rooster van aftreden op. Hij die benoemd wordt ter voorziening in een tussentijds ontstane vacature neemt op het rooster van aftreden de plaats van zijn voorganger in.

Bestuursvergadering

Artikel 10

1. Het bestuur van de Stichting vergadert ten minste vier keer per jaar en voorts zo dikwijls als de voorzitter of drie bestuursleden dit gewenst achten;

2. De bestuursleden worden ten minste acht dagen van tevoren schriftelijk onder opgave van de agenda ter vergadering opgeroepen;

3. Rechtsgeldige bestuursbesluiten worden genomen met eenvoudige meerderheid der uitgebrachte stemmen in een bestuursvergadering, waarin ten minste de helft van de stemhebbende bestuursleden aanwezig is. Indien het vereiste quorum ontbreekt wordt een nieuwe vergadering belegd, waarbij artikel 174 van de CDA-statuten en artikel 58 van het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing zijn;

4. Ieder stemhebbend bestuurslid heeft één stem;

5. In spoedgevallen – ter beoordeling van de voorzitter – kunnen ook buiten vergadering rechtsgeldige besluiten worden genomen, mits schriftelijk en met tweederde meerderheid van geldige stemmen. Een dergelijk besluit staat gelijk met een besluit, genomen in een vergadering;

6. Over personen wordt schriftelijk, over zaken wordt mondeling gestemd. Blanco en niet juist uitgebrachte stemmen tellen niet mee. Artikel 175 van de statuten van het CDA en de bijbehorende bepalingen in artikel 59 van het huishoudelijk reglement van het CDA zijn over dit statuut van overeenkomstige toepassing.

Bestuursbevoegdheid en vertegenwoordiging

Artikel 11

1. Het dagelijks bestuur bestaat uit ten minste vier leden, waaronder de voorzitter, de vice-voorzitter en een lid, dat in samenwerking met de penningmeester van het CDA wordt belast met het beheer van de financiële middelen van de Stichting. De secretaris maakt als adviserend lid deel uit van het dagelijks bestuur;

2. Het dagelijks bestuur is belast met de

dagelijkse leiding, met de voorbereiding en de uitvoering van de genomen besluiten.

Artikel 12

Het bestuur is bevoegd tot het sluiten van alle overeenkomsten, gene uitgezonderd. De in de wet voorkomende mogelijke bevoegdheidsbeperkingen op dit punt gelden derhalve niet.

Artikel 13

De Stichting wordt in en buiten rechte vertegenwoordigd door twee leden van het dagelijks bestuur, te weten de voorzitter of de vice-voorzitter en de secretaris of zijn plaatsvervanger. Te zamen zijn voorgenoemde leden bevoegd aan elkaar of derden te delegeren.

Artikel 14

1. Het bestuur van de Stichting stelt een huishoudelijk reglement op, dat de werkwijze van de Stichting nader regelt. De vaststelling c.q. wijziging en/of aanvulling van dit huishoudelijk reglement geschiedt door de partijraad van het CDA;

2. Het huishoudelijk reglement mag geen bepalingen bevatten, die in strijd zijn met de wet, met de statuten van de Stichting en/of met de statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA.

Wijziging van de statuten

Artikel 15

1. Voor wijziging en/of aanvulling van deze statuten zijn de bepalingen van de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing;

2. Een statutewijziging treedt eerst in werking, nadat deze is vastgesteld door de partijraad van het CDA en hiervan een notariële akte is opgemaakt.

Ontbinding van de Stichting

Artikel 16

1. Een besluit tot ontbinding van de Stichting kan slechts worden genomen door de partijraad van het CDA, op voorstel van het CDA-partijbestuur, gehoord het bestuur van de Stichting;

2. Het partijbestuur van het CDA is bij ontbinding van de Stichting belast met de vereffening. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van de Stichting zoveel mogelijk van kracht;

3. Een eventueel voordelig saldo van vereffening bestemt het partijbestuur van het CDA zo enigszins mogelijk voor een doel, dat het meest overeenstemt met het doel van de Stichting.

Slotbepaling

Artikel 17

In alle gevallen waarin door de wet en/of deze statuten en/of de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA niet is voorzien, beslist het CDA-partijbestuur, na overleg met het bestuur van de Stichting.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Ontwerp-reglement Commissie Buitenland CDA (st. nr. 79/429)

artikel 1

De Commissie Buitenland van het Christen-Democratisch Appèl, hierna te noemen C.B., is een bijzonder orgaan van het CDA, als bedoeld in de artikelen 76 en 83 van de partijstatuten.

Taak

artikel 2

De C.B. is in samenwerking met en onder verantwoordelijkheid van het CDA-partijbestuur belast met de voorbereiding en coördinatie van alle internationale contacten binnen het partijverband, alsmede met de voorbereiding van het beleid ten aanzien van internationale vraagstukken. De C.B. adviseert het partijbestuur hieromtrent. Zij heeft de zorg voor een goed functioneren van het buitenlands contact en begeleidt en ondersteunt de internationale vertegenwoordiging van het CDA waar nodig.

Samenstelling

artikel 3

De C.B. bestaat uit:

a. *stemhebbende leden, t.w.:*

1. de voorzitter, op voordracht van het partijbestuur en gehoord de C.B. door de partijraad in functie verkozen;

2. acht leden, waaronder de partijvoorzitter en/of één van de beide ondervoorzitters, op voorstel van het CDA-dagelijks bestuur en gehoord de C.B. door het partijbestuur benoemd.

b. *adviserende leden, t.w.:*

1. de CDA-partijsecretaris;

2. een vertegenwoordiger van de CDA-Kader- en Vormingscommissie;

3. een vertegenwoordiger van het CDA-wetenschappelijk instituut;

4. een vertegenwoordiger van de CDA-jongerenorganisatie;

5. een vertegenwoordiger van het CDA-vrouwenberaad;

6. een vertegenwoordiger, aangewezen door de CDA-Eerste Kamerfractie;

7. een vertegenwoordiger, aangewezen door de CDA-Tweede Kamerfractie;

8. een vertegenwoordiger, aangewezen door de Nederlandse christen-democratische leden van het Europese Parlement;

9. de secretaris van de C.B., aangewezen door het partijbestuur na overleg met de C.B.

artikel 4

De C.B. wijst in overleg met het CDA-dagelijks bestuur uit het midden van de stemhebbende leden een lid aan als vice-voorzitter, alsmede een lid, dat in samenwerking met en onder eindverantwoordelijkheid van de penningmeester van het CDA, wordt belast met het beheer van de financiële middelen, welke door het partijbestuur jaarlijks ter beschikking worden gesteld voor de buitenlandse werkzaamheden en activiteiten.

Zittingsperiode

artikel 5

De leden van de C.B., met uitzondering van de aangewezen secretaris, hebben een zittingsperiode van vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar. De bepalingen van dit artikel zijn van overeenkomstige toepassing ter zake van de herbenoembaarheid van de in artikel 3 lid b.2. t/m b.8. van dit reglement genoemde adviserende leden van de C.B.

artikel 6

De C.B. stelt, in overleg met het partijbestuur, een rooster van periodiek aftreden op, zodanig dat de functies van de voorzitter, van de vice-voorzitter en van het lid, dat belast is met het financiële beheer, niet tegelijkertijd vacant komen.

artikel 7

Met betrekking tot het ontstaan en de vervulling van een tussentijdse vacature zijn de bepalingen van de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

Dagelijkse gang van zaken

artikel 8

De behartiging van de dagelijkse gang van zaken, de voorbereiding en de uitvoering van de genomen besluiten behoort tot de verantwoordelijkheid van de voorzitter en/of de vice-voorzitter te zamen met de secretaris, één en ander zoveel mogelijk in overleg met de voorzitter en/of één van de beide ondervoorzitters van het CDA.

Vergaderingen

artikel 9

De C.B. komt ten minste zes maal per jaar in vergadering bijeen en voorts zo dikwijls als de voorzitter en/of drie leden, dan wel wanneer de voorzitter en/of één van de beide ondervoorzitters van het CDA dit gewenst acht(en).

artikel 10

De leden worden ten minste acht dagen tevoren schriftelijk, onder opgave van de agenda, ter vergadering opgeroepen. In spoedeisende gevallen, ter beoordeling van de voorzitter, is de secretaris bevoegd van deze termijn af te wijken.

Werkgroepen

artikel 11

De C.B. kan, wanneer zij dit wenselijk vindt, ten behoeve van de voorbereiding en de uitvoering van bepaalde taken, welke onderdeel vormen van de in artikel 2 van dit reglement genoemde taken, ad-hoc en/of permanente werkgroepen instellen. Ingestelde werkgroepen krijgen van de C.B. een duidelijk geformuleerde taakopdracht welke schriftelijk wordt vastgelegd en ter kennisneming aan het CDA-partijbestuur wordt toegezonden.

De C.B. is in alle gevallen verantwoordelijk voor de werkzaamheden en de activiteiten welke een door haar ingestelde werkgroep onderneemt.

Besluitvorming

artikel 12

Met betrekking tot het stemrecht, de stemming en besluitvorming binnen en van de C.B. zijn de bepalingen van de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

Lidmaatschap EUCD en EVP

artikel 13

De C.B. is, in samenwerking met de partijvoorzitter en/of één van de beide ondervoorzitters van het CDA, verantwoordelijk voor het rechtstreeks onderhouden van de contacten en het ondernemen van alle activiteiten, welke voortvloeien uit het lidmaatschap van het CDA van de Europese Christen-Democratische Unie (EUCD) en van de Europese Volkspartij, federatie van christen-democratische partijen in de Europese Gemeenschap (EVP). Hiervan wordt verantwoording afgelegd aan het partijbestuur en/of de partijraad van het CDA.

Benoeming vertegenwoordigers

artikel 14

De C.B. verkiest, c.q. benoemt (een) afgevaardigde(n) en zijn (hun) plaatsvervanger(s) van de C.B. naar een ander orgaan of naar een organisatie, echter met dien verstande, dat de instemming van het partijbestuur is vereist, wanneer het een orgaan en/of een organisatie buiten het partijverband betreft.

artikel 15

De C.B. is, namens het partijbestuur, bevoegd tot verkiezing, c.q. benoeming van één of meer vertegenwoordigers van de partij in de internationale organen en/of internationale organisaties buiten het partijverband, één en ander met instemming van het partijbestuur. Wanneer het een vertegenwoordiging betreft, waarbij een ander bijzonder orgaan en/of een bijzondere organisatie van het CDA is betrokken, dient te voren overleg met het betreffende bijzondere orgaan en/of de betreffende bijzondere organisatie gepleegd te worden.

Verslag, rekening en begroting

artikel 16

De C.B. dient jaarlijks ter behandeling en vaststelling door de partijraad, ten minste acht weken voor de in artikel 38 van het huishoudelijk reglement van het CDA bedoelde vergadering, haar schriftelijk verslag over haar werkzaamheden, alsmede een overzicht van ontvangsten en uitgaven over het voorafgaande boekjaar en de begroting voor het komende boekjaar bij het partijbestuur in.

Wijziging en/of aanvulling

artikel 17

Op voorstel van het partijbestuur en/of een bijzonder orgaan, als genoemd in artikel 76 van de partijstatuten, kan tot wijziging van en/of aanvulling op dit reglement worden besloten door de CDA-partijraad overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 159 en 161 t/m 163 van de partijstatuten. Ten aanzien van de procedure hierbij is het bepaalde in de artikelen 56 en 57 van het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

Slotbepalingen

artikel 18

De leden van de C.B. dienen bij hun werkzaamheden ten behoeve van dit bijzondere orgaan van het CDA te voldoen aan de bepalingen van de statuten en van het huishoudelijk reglement van het CDA, alsmede aan de bepalingen van dit reglement.

artikel 19

In alle gevallen, waarin dit reglement en/of de partijstatuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA niet voorzien, beslist het partijbestuur, na overleg met de C.B.

Ontwerp-reglement Commissie van Beroep (st. nr. 79/443)

artikel 1

De Commissie van Beroep van het Christen-Democratisch Appèl, hierna te noemen C.v.B., is een bijzonder orgaan van het CDA, als bedoeld in de artikelen 76 en 95 van de partijstatuten.

Taak

artikel 2

De C.v.B. beslist op ingestelde beroepen tegen beslissingen van partijorganen en/of -verbanden, waartegen krachtens de statuten van het CDA en daaruit voortvloeiende reglementen beroep ingesteld kan worden.

Leden en plaatsvervangende leden

artikel 3

De C.v.B. bestaat uit vijf leden. Elk lid van de C.v.B. heeft een vaste plaatsvervanger. Leden en plaatsvervangende leden worden, op voordracht van de partijraad van het CDA, door het CDA-congres verkozen. Leden en plaatsvervangende leden kunnen niet tevens stemhebbend lid zijn van de besturen van de in artikel 15 van de statuten van het CDA bedoelde organen, bijzondere organen en/of bijzondere organisaties.

artikel 4

Bij ontstentenis of in geval een lid van de C.v.B. direct of indirect is betrokken bij een ingesteld beroep als bedoeld in artikel 2 van dit reglement, wordt zijn plaats ingenomen door zijn plaatsvervanger.

artikel 5

De leden en de plaatsvervangende leden hebben een zittingstermijn van vier jaar. Zij zijn eenmaal herkiesbaar. Met betrekking tot de zittingsperiode, het periodiek aftreden, het ontstaan en/of vervullen van een (tussentijdse) vacature zijn de bepalingen van de statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

Voorzitter

artikel 6

De voorzitter en de plaatsvervangende voorzitter van de C.v.B. worden gekozen door de stemhebbende leden van het CDA-congres, overeenkomstig de procedure vermeld in artikel 36 van het huishoudelijk reglement van het CDA.

Griffier

artikel 7

Het dagelijks bestuur van het CDA wijst, in overleg met de voorzitter van de C.v.B. of zijn plaatsvervanger, een functionaris van het partijsecretariaat aan als griffier.

Indiening van beroepschriften

artikel 8

1. Een beroepschrift moet bevatten een opgave van de naam, zo mogelijk de voornamen en het adres van de appellant en zondig de ten aanzien van de procedure gekozen woonplaats, voorts een zo volledig mogelijke aanduiding van de naam en het adres van het orgaan of verband van het CDA, dat de aangevochten beslissing heeft genomen en een mededeling van de vordering en gronden waarop deze berust.

2. Een beroepschrift moet in drievoud worden ingediend en door de appellant of zijn gemachtigde worden ondertekend. Het dient (eventueel) vergezeld te gaan van afschriften van op de zaak betrekking hebbende stukken.

3. Indien het beroepschrift niet voldoet aan de eisen, in lid 1 en lid 2 van dit artikel vermeld, wijst de voorzitter de appellant op het gepleegde verzuim en nodigt hij hem uit

binnen acht dagen een hersteld beroepschrift in te dienen.

Behandeling van beroepschriften

artikel 9

1. De voorzitter zendt onmiddellijk na ontvangst van het (hersteld) beroepschrift een exemplaar daarvan, vergezeld van de in artikel 8 lid 2 van dit reglement bedoelde afschriften, aan het orgaan of verband van het CDA, dat de aangevochten beslissing heeft genomen.

2. Hij verzoekt daarbij hem binnen twee weken na ontvangst een verweerschrift in drievoud te doen toekomen met bij elk exemplaar afschriften van de voornaamste op de zaak betrekking hebbende stukken.

3. Na ontvangst van het verweerschrift zendt hij onverwijld een exemplaar daarvan, vergezeld van de daarbij behorende afschriften, aan de appellant.

4. Het geschil wordt behandeld in een besloten zitting van de commissie.

5. De voorzitter bepaalt de plaats, de dag en het uur, waarop de commissie de zaak zal behandelen. Die dag mag niet later worden gesteld dan vier weken na ontvangst van het (hersteld) beroepschrift.

6. De voorzitter geeft beide partijen bij aangetekende brief tijdig kennis van de plaats, de dag en het uur der zitting, waarop de zaak zal worden behandeld.

7. Ten minste acht dagen voor de zitting, zendt de voorzitter aan de (plaatsvervangende!) leden van de commissie afschriften van alle op het geschil betrekking hebbende stukken, voorzover die nog niet eerder waren toegezonden.

8. Ten minste acht dagen voor de zitting, worden de partijen voor zover mogelijk en nog nodig in de gelegenheid gesteld alle op het geschil betrekking hebbende stukken in te zien.

9. Tijdens de zitting wordt aan de partijen gelegenheid gegeven haar belangen voor te dragen of te doen voordragen, getuigen te doen horen en kennis te nemen van alle op het geschil betrekking hebbende stukken.

Afwijkende wijze van behandeling van beroepschriften

artikel 10

In gevallen van eenvoudige aard, dan wel in spoedeisende gevallen, kan op voorstel van de voorzitter en met instemming van beide partijen en van de overige leden der commissie een schriftelijke behandeling (derhalve zonder zitting) of een eenvoudige, van artikel 9 afwijkende wijze van behandeling, plaatsvinden.

Beslissing van de commissie

artikel 11

1. Binnen twee weken na de zitting beslist de C.v.B. op het beroepschrift.

2. De beslissing wordt met gewone meerderheid van stemmen genomen. Met betrekking tot de stemming en het stemrecht zijn de bepalingen van de statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

3. De beslissing wordt met redenen omkleed door de voorzitter binnen twee weken, nadat deze is genomen bij aangetekend schrijven, ondertekend door de voorzitter of zijn plaatsvervanger en de griffier, aan de bij het beroepschrift betrokken partijen toegezonden.

4. De beslissing van de C.v.B. is bindend voor alle bij het beroepschrift betrokkenen.

Ontwerp-regelingen nieuw in te stellen bijzondere organen

Ontwerp-regeling College van Bindend Adviseurs (st. nr. 79/425)

De ARP, CHU, KVP en de rechtstreekse leden van de federatie het CDA hebben op de voet van artikel S.5. sub. b. van het fusie-protocol ieder de navolgende tien leden aangewezen als haar bindend adviseurs.

lijst B (ARP)

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

lijst C (CHU)

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

lijst D (KVP)

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

lijst E (R. L. CDA)

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Voorts stellen de ARP, CHU en KVP bij besluit van de haar bevoegde organen het navolgende reglement vast voor het College van Bindend Adviseurs in de zin van artikel S.5. sub f. van het fusie-protocol:

ontwerp-reglement voor het college van bindend adviseurs

artikel 1

Het College van Bindend Adviseurs van het Christen-Democratisch Appèl, hierna te noemen CDA, is een bijzonder orgaan van het CDA, als bedoeld in de artikelen 76 en .. van de partijstatuten.

artikel 2

Het College van Bindend Adviseurs is bevoegd uitspraak te doen op een klacht van ten minste vijf leden van het CDA-partijbestuur, inhoudende dat bij de opstelling van een kandidatenlijst voor een vertegenwoordigend lichaam, casu quo de kandidaatstelling voor een partij-orgaan en/of een -verband in redelijkheid geen recht is gedaan aan de opbouw van het CDA uit de verschillende componenten.

artikel 3

Het College van Bindend Adviseurs bestaat uit eenenvijftig leden, te weten de voorzitter, gekozen door de CDA-partijraad op

voordracht van het CDA-partijbestuur, alsmede telkens tien leden, respectievelijk voorkomend op de lijsten, A, B, C, D en E.

artikel 4

De voorzitter wordt genoemd voor een periode van vier jaar. Hij is eenmaal herkiesbaar.

artikel 5

Het CDA-partijbestuur benoemt op voordracht van het dagelijks bestuur van het CDA tien onafhankelijke personen op lijst A, bestemd om voorzitter van een kamer te worden. Zij worden benoemd voor een periode van vier jaar en zijn eenmaal herbenoembaar.

artikel 6

Op de lijsten B, C, D en E komen telkens tien personen voor, afkomstig van de componenten, waaruit het CDA is samengesteld. Zij zijn benoemd voor onbepaalde tijd. In vacatures, ontstaan door overlijden of vrijwillig aftreden, wordt zo spoedig mogelijk doch uiterlijk binnen twee maanden na het ontstaan van de vacature, voorzien door coöptatie door de overblijvende leden van de betreffende lijst. Blijven deze hierbedoelde leden ter zake in gebreke, dan voorziet het dagelijks bestuur van het CDA in de vacature. In beide gevallen geldt als richtsnoer voor de benoeming, dat de te benoemen persoon, voorzover dat mogelijk is, representatief is voor het component, waarop de betreffende lijst betrekking heeft.

artikel 7

De secretaris van het CDA, dan wel diens plaatsvervanger, treedt ambtshalve op als secretaris van het College van Bindend Adviseurs. Hij heeft een adviserende stem.

artikel 8

De beslissing over een ingediende klacht geschiedt door een kamer van vijf personen. De kamer wordt samengesteld door de voorzitter van het College van Bindend Adviseurs, die uit lijst A de voorzitter van de kamer aanwijst en uit de lijsten B, C, D en E telkens een lid benoemt.

artikel 9

Leden van de kamer, die persoonlijk bij het ontwerp van de klacht betrokken zijn, of wier bloed- of aanverwanten, tot de derde graad ingesloten, bij de uitkomst belang kunnen hebben, kunnen geen benoeming aanvaarden en dienen zich te verschonen, indien het beletsel na hun benoeming is opgekomen. De voorzitter van het College van Bindend Adviseurs draagt in dat geval onverwijld zorg voor vervanging.

artikel 10

Iedere klacht moet bij aangetekend schrijven, gericht aan de in artikel 7 van dit reglement genoemde secretaris, ondertekend door ten minste vijf leden van het partijbestuur, worden ingediend. De klacht moet een zo duidelijk mogelijke omschrijving bevatten van de kandidaatstelling waarom het gaat, en een

Ontwerp-regelingen fusie CDA

motivering, waarom geen recht zou zijn gedaan aan de opbouw van het CDA uit de verschillende componenten. Tevens dienen eventuele van belang zijnde termijnen te worden vermeld.

artikel 11

De voorzitter van het College van Bindend Adviseurs is bevoegd, alvorens tot samenstelling van een kamer over te gaan, een minnelijke regeling in verband met de klacht te beproeven. Hij zal daarin geslaagd blijken te zijn, indien het aantal klagers daartoe twee personen. Klagers, die hun klacht intrekken, dienen dit schriftelijk en ondertekend te doen. De voorzitter van het College van Bindend Adviseurs bevestigt een dergelijke intrekking onverwijld schriftelijk aan alle betrokkenen.

artikel 12

De behandeling van de klacht geschiedt mondeling in één of meer zittingen. Bij de bepaling van de zitting(en) wordt rekening gehouden met de in de klacht vermelde termijnen.

artikel 13

De kamer is verplicht desgevraagd de klagers en derzelver raadslieden te horen. Voorts is de kamer ambtshalve of op verzoek van de klagers bevoegd derden te horen, alsmede al datgene te doen, wat tot een goede beslissing kan bijdragen.

artikel 14

De kamer beslist naar redelijkheid en billijkheid, bij meerderheid van stemmen, en bij wege van een bindend advies. De gemotiveerde beslissing wordt zo spoedig mogelijk schriftelijk aan ieder der klagers en aan de bij de klacht rechtstreeks betrokkenen toegestuurd. Wordt de klacht geheel of gedeeltelijk toegewezen, dan geeft de kamer in haar beslissing tevens aan hoe ter zake moet worden gehandeld. Alle leden van het CDA zijn gebonden aan de betreffende beslissing, zulks op straffe van roeyment.

Ontwerp-statuten Stichting CDA-huisvesting (st.nr. 79/449)

Prae-ambule:

De Stichting CDA-huisvesting is een bijzonder orgaan van het Christen-Democratisch Appèl, hierna te noemen CDA, in de zin van artikel 76 van de CDA-statuten.

Naam en zetel

Artikel 1

1. De Stichting draagt de naam: Stichting CDA-huisvesting.

2. Zij heeft haar zetel te 's-Gravenhage.

Artikel 2

De stichting heeft ten doel: het exploiteren van de huisvesting ten behoeve van CDA-organen en -organisaties, één en ander in de ruimste zin.

Duur

Artikel 3

De stichting is opgericht voor onbepaalde tijd.

Middelen

Artikel 4

1. De middelen van de stichting bestaan uit:

- huren;
- subsidies;
- schenkingen, legaten en erfstellingen;
- donaties;
- opbrengst van belegde middelen;
- alle overige haar toevallende baten.

2. Erfstellingen kunnen slechts onder het voorrecht van boedelbeschrijving en onder goedkeuring van het partijbestuur van het CDA worden aanvaard.

Bestuur

Artikel 5

1. De stichting wordt bestuurd door een bestuur bestaande uit zeven leden.

2. Het partijbestuur van het CDA en het bestuur van het wetenschappelijk instituut van het CDA benoemen ieder drie bestuursleden. De voorzitter wordt, op voordracht van het partijbestuur van het CDA en gehoord het bestuur van de stichting, door de partijraad van het CDA in functie verkozen.

3. Indien het bestuur uit minder dan het vastgestelde aantal leden bestaat, behoudt het niettemin zijn bevoegdheden, onverminderd de verplichting van het bestuur om in de vacature te doen voorzien.

4. De benoeming van een bestuurslid geschiedt voor een tijdvak van vier jaar. Een aftredend bestuurslid is voor één tijdvak van vier jaar herbenoembaar.

5. Telkenjare treedt ten minste één bestuurslid af volgens een door het bestuur op te maken rooster. Hij die benoemd wordt ter voorziening in een tussentijds ontstane vacature neemt op het rooster van aftreding de plaats van zijn voorganger in.

6. Het bestuurslidmaatschap eindigt:

- door overlijden;
- door periodiek aftreden;
- door schriftelijk bedanken;
- door beëindiging van het lidmaatschap van het CDA;
- door ontslag door het orgaan dat het betreffende bestuurslid benoemd heeft.

Bestuursbevoegdheid en vertegenwoordiging

Artikel 6

1. Het bestuur van de stichting is, met inachtneming van het bepaalde in artikel 15 van deze statuten, bevoegd tot het sluiten van overeenkomsten. De in de wet voorkomende mogelijke bevoegdheidsbeperkingen op dit punt gelden derhalve niet.

2. De stichting wordt in en buiten rechte vertegenwoordigd door de voorzitter, te zamen met de secretaris, dan wel hun onderscheidene plaatsvervaarders.

Dagelijkse leiding

Artikel 7

1. Het bestuur kiest, in overleg met het CDA-partijbestuur, uit zijn midden een secretaris en een penningmeester, die te zamen met de voorzitter het dagelijks bestuur vormen.

2. De voorzitter, de secretaris en de penningmeester zijn belast met de dagelijkse leiding. Onder de verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur wordt één persoon aangesteld, die belast wordt met het beheer van en de zorg voor de goede gang van zaken in de huisvesting van het CDA.

3. Het bestuur is verplicht, in overleg met het CDA-partijbestuur, een plaatsvervanger aan te wijzen respectievelijk voor de voorzitter, de secretaris en de penningmeester.

Vergaderingen

Artikel 8

1. Het bestuur vergadert ten minste twee maal per jaar en voorts zo dikwijls de voorzitter dit nodig oordeelt.

2. Voorts is de voorzitter op schriftelijk verzoek – onder opgave van de te behandelen punten – van ten minste twee bestuursleden verplicht tot het bijeenroepen van een bestuursvergadering op een termijn van niet langer dan veertien dagen. Indien aan het verzoek niet wordt voldaan, kunnen de verzoekers zelf tot bijeenroeping overgaan, op de wijze waarop het bestuur de bestuursvergadering bijeenroep, op welke vergadering als dan over bedoelde punten rechtsgeldige besluiten kunnen worden genomen.

3. Van een vergadering worden door de secretaris of een ander door de voorzitter daartoe aangewezen persoon verslagen gehouden, die in dezelfde vergadering, dan wel in een volgende vergadering worden vastgesteld.

Stemrecht, stemming en besluitvorming

Artikel 9

Ten aanzien van het stemrecht en de stemming, alsmede de besluitvorming zijn de artikelen 169 tot en met 175 van de statuten van het CDA, respectievelijk de artikelen 58 en 59 van het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

Boekjaar, jaarstukken en begroting

Artikel 10

Het boekjaar van de stichting valt samen met het kalenderjaar.

Artikel 11

1. Het bestuur is verplicht van de vermogenstoestand van de stichting zodanige aantekeningen te houden, dat daaruit te allen tijde haar rechten en verplichtingen kunnen worden gekend.

2. Door het bestuur wordt na afloop van elk boekjaar en ter voldoening aan het bepaalde in artikel 38 lid 13 van het huishoudelijk reglement van het CDA, tijdig een jaarverslag vastgesteld, dat ter goedkeuring door de CDA-partijraad aan het partijbestuur van het CDA wordt aangeboden.

3. Het bestuur dient jaarlijks, binnen zes maanden na afloop van het boekjaar de jaarrekening en de begroting voor het komende jaar bij het partijbestuur in. De CDA-partijraad stelt de jaarrekening en de begroting, gehoord het bestuur van de stichting, vast. Het bestuur steit in overleg met het CDA-partijbestuur een registeraccountant aan, ter controle van de jaarstukken en de boekhouding.

4. Het bestuur van de stichting is verplicht de in de leden 1 en 2 vermelde bescheiden tien jaar lang te bewaren.

Reglementen

Artikel 12

Het bestuur van de stichting kan reglementen opstellen, welke door de partijraad van het CDA dienen te worden vastgesteld. Deze reglementen mogen geen bepalingen bevatten strijdig met deze statuten, de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA en/of de wet. De vaststelling van wijziging en/of aanvulling van reglementen geschiedt door de partijraad van het CDA.

Wijziging van de statuten en ontbinding van de stichting

Artikel 13

1. Voor wijziging en/of aanvulling van deze statuten zijn de bepalingen van de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

2. Een statutenwijziging treedt eerst in werking, nadat deze is vastgesteld door de partijraad van het CDA en hiervan een notariële akte is opgemaakt.

Artikel 14

1. Een besluit tot ontbinding van de stichting kan slechts worden genomen door de partijraad van het CDA, op voorstel van het CDA-partijbestuur, gehoord het bestuur van de stichting.

2. Bij ontbinding van de stichting is het partijbestuur van het CDA belast met de vereffening. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van deze statuten zoveel mogelijk van kracht.

3. Het besluit tot ontbinding van de stichting moet inhouden de bestemming van een eventueel batig saldo met dien verstande dat een batig saldo moet worden bestemd voor een doel dat het meeste overeenstemt met het doel van de stichting.

Andere belangrijke besluiten

Artikel 15

Besluiten tot het kopen, vervreemden, huren en verhuren van onroerende zaken, alsmede besluiten tot het aangaan van leningen boven honderduizend gulden, behoeven de goedkeuring van het CDA-partijbestuur.

Slotbepaling

Artikel 16

In alle gevallen waarin niet door deze statuten, de reglementen van de stichting, de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA, dan wel door de wet is voorzien, beslist het CDA-partijbestuur na overleg met het bestuur van de stichting.

Ontwerp-regelingen bijzondere organisaties

Ontwerp-statuten Stichting Studiecentrum CDA (wetenschappelijk instituut st.nr. 79/414)

Preambule

de stichting..... is als zijnde het wetenschappelijk instituut, een bijzondere organisatie, gelieerd aan het CDA, zo als vervat in de statuten van het CDA.

Naam en zetel

artikel 1

1. De stichting draagt de naam: (nader te bepalen)

2. Zij heeft haar zetel te 's-Gravenhage.

Doel en middelen

artikel 2

De stichting heeft ten doel het (doen) verrichten van wetenschappelijke arbeid ten behoeve van het CDA op basis van de grondslag van het CDA en in aansluiting aan het program van uitgangspunten. De stichting stimuleert met name de bezinning op de relatie tussen levens overtuiging en politiek handelen. Zij geeft gedocumenteerde adviezen over de hoofdlijnen van het beleid, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek vanuit het CDA en/of van leden van het CDA in vertegenwoordigende lichamen.

artikel 3

De stichting tracht dit doel te bereiken door:

- bij te dragen – middels onderzoek en studie – tot standpuntbepalingen binnen het CDA en door de fracties van deze partij in vertegenwoordigende lichamen;
- het uitgeven van geschriften en rapporten betreffende de staatkundige vraagstukken;
- het instellen van commissies ter begeleiding van de meningsvorming op bijzondere terreinen van staatkunde;

d. het verschaffen van documentatie;

e. de uitgaven van periodieken;

f. gebruik te maken van alle andere wettige middelen die het gestelde doel kunnen bevorderen.

Duur

artikel 4

De stichting is opgericht voor onbepaalde tijd.

Geldmiddelen

artikel 5

1. De geldmiddelen van de stichting bestaan uit:

- jaarlijks vast te stellen bijdragen van het CDA;
- subsidies;
- schenkingen, legaten en erfstellingen;
- opbrengst van belegde middelen;
- donaties;
- alle andere baten.

2. Erfstellingen kunnen slechts worden aanvaard onder het voorrecht van boedelbeschrijving.

Bestuur

artikel 6

1. De stichting wordt bestuurd door een bestuur, bestaande uit elf leden.

2. Van deze leden worden ten minste vijf leden benoemd door de in artikel 10 genoemde Stichtingsraad op voordracht van het bestuur. Drie leden worden benoemd door het partijbestuur van het CDA. De partijvoorzitter of één van de beide ondervoorzitters maakt q.q. deel uit van het bestuur.

3. De voorzitter van het bestuur wordt in functie gekozen door de partijraad van het CDA op voordracht van het bestuur van de stichting in overleg met het partijbestuur van het CDA.

4. Het bestuur kiest uit zijn midden een vice-voorzitter en een penningmeester.

5. De directeur van het instituut is adviserend lid van het bestuur.

artikel 7

1. Indien het bestuur, in geval van vacature(s), uit minder dan het vastgestelde aantal leden bestaat, behoudt het niettemin zijn bevoegdheden, onverminderd de verplichting van het bestuur om te bevorderen, dat in de vacature(s) wordt voorzien.

2. De benoeming van een bestuurslid geschiedt voor een tijdvak van vier jaar. Een aftredend bestuurslid is terstond herbenoembaar met dien verstande, dat niemand meer dan acht jaar achtereenvolgende zitting kan hebben.

3. Telkenjare, te beginnen per ..... treden drie bestuursleden volgens een door het bestuur op te maken rooster af. Hij, die benoemd wordt ter voorziening in een tussentijds ontstane vacature neemt op het rooster van aftreding de plaats van zijn voorganger in.

4. Het lidmaatschap van het bestuur eindigt:

- door overlijden;
- door periodiek aftreden;
- door schriftelijk bedanken;
- door beëindiging van het lidmaatschap van het CDA.

Bevoegdheden bestuur en vertegenwoordigingen

artikel 8

1. Het bestuur is bevoegd tot het verrichten van alle rechtshandelingen, geen uitgezonderd. De in de wet voorkomende bevoegdheidsbeperkingen op dit punt gelden derhalve niet.

2. De stichting wordt in en buiten rechte vertegenwoordigd door het bestuur of door de voorzitter of door zijn plaatsvervanger, te zamen met de penningmeester of diens

plaatsvervanger.

artikel 9

1. Het bestuur benoemt de medewerkers van de stichting; met uitzondering van de directeur, die wordt benoemd door de Stichtingsraad op voordracht van het bestuur.

2. Het bestuur, dat minstens zesmaal per jaar vergadert, beslist over de publicatie van rapporten, stelt de commissies en secties samen, keurt studieopdrachten goed en controleert de voortgang van de werkzaamheden.

3. Het bestuur stelt het onderzoeksplan vast, alsmede de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag.

Stichtingsraad

artikel 10

1. De stichting kent een Stichtingsraad, bestaande uit ten hoogste vijftig leden.

2. De leden van de Raad zijn:

- de leden van het bestuur van de stichting;
  - één lid benoemd door elk van de Kamerkringen van het CDA;
  - één lid benoemd door het bestuur van de Christen-Democratische Jongerenorganisatie;
  - één lid benoemd door het bestuur van het CDA-vrouwenberaad;
  - één lid benoemd door het bestuur van de Vereniging van Christen-Democratische gemeente- en provinciebestuurders;
  - één lid benoemd door de Kader- en Vormingscommissie van het CDA;
  - één lid benoemd door de Commissie Buitenland van het CDA;
  - ten minste één lid per sectie benoemd door het bestuur op voordracht van de secties van de Stichting.
3. Adviserende leden van de Raad zijn de directeur en de wetenschappelijke medewerkers van de stichting, benevens de secretaris van het partijbestuur van het CDA, twee leden benoemd door de Tweede-Kamerfractie van het CDA, één lid benoemd door de Eerste-Kamerfractie van het CDA en een der Nederlandse Christen-Democratische leden van het Europese Parlement.

artikel 11

De Stichtingsraad vergadert ten minste twee maal per jaar, behandelt het onderzoeksplan van het instituut en keurt de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag goed.

Voorzitter, vice-voorzitter en penningmeester

artikel 12

De voorzitter, de vice-voorzitter en de penningmeester van het bestuur zijn tevens de voorzitter, en de vice-voorzitter en de penningmeester van de Stichtingsraad.

Vergaderingen

artikel 13

1. Met inachtneming van het bepaalde in artikel 9 lid 2 en in artikel 11, belegt de voorzitter een vergadering, wanneer hij dit nodig oordeelt.

2. Voorts is de voorzitter op schriftelijk verzoek – onder opgave van de te behandelen punten – van ten minste tien leden van de Raad, respectievelijk drie leden van het bestuur, verplicht tot het bijeenroepen van een vergadering op een termijn van niet langer dan vier weken.

Indien aan het verzoek niet wordt voldaan, kunnen de verzoekers zelf tot bijeenroeping overgaan op de wijze, waarop de vergaderingen bijeengeroepen worden, op welke vergadering(en) als dan over bedoelde punten rechtsgeldige besluiten kunnen genomen worden.

3. De leden van de Stichtingsraad en het bestuur worden ten minste zeven dagen van tevoren schriftelijk onder opgave van de agenda ter vergadering geroepen.

Besluitvorming

artikel 14

1. Geldige besluiten kunnen, voor zover in deze statuten niet anders is bepaald, slechts in de vergaderingen en met volstreekte meerderheid der stemmen worden genomen in een vergadering waarin ten minste de helft van het aantal (bestuurs)leden aanwezig is.

2. Is op een vergadering het voorgeschreven aantal (bestuurs)leden niet aanwezig, dan kunnen in een volgende vergadering, ongeacht het aantal aanwezige (bestuurs)leden over de punten vermeld op het voor de vorige vergadering verzonden convocaat besluiten worden genomen.

3. Ieder (bestuurs)lid heeft één stem.

4. Over personen wordt schriftelijk, over zaken mondeling gestemd, tenzij door de meerderheid van de stembepende leden van de vergadering een schriftelijke stemming wordt verlangd. Blanco en niet juist uitgebrachte stemmen tellen niet mee. Artikel 175

Ontwerp-regelingen fusie CDA

van de statuten van het CDA en de bijbehorende bepalingen in artikel 59 van het huishoudelijk reglement van het CDA zijn over dit statuut van overeenkomstige toepassing.

5. In spoedgevallen – ter beoordeling van de voorzitter – kunnen ook buiten vergadering rechtsgeldige besluiten worden genomen, mits schriftelijk en met tweederde meerderheid van de geldige stemmen. Een dergelijke besluit staat gelijk aan een besluit genomen in een vergadering.

Boekjaar en jaarstukken artikel 15

1. Het boekjaar van de stichting valt samen met het kalenderjaar.

artikel 16

1. Het bestuur is verplicht van de vermogenstoestand van de stichting zodanig

aantekeningen te houden, dat daaruit te allen tijde haar rechten en verplichtingen kunnen worden gekend.

2. Het bestuur is verplicht jaarlijks binnen zes maanden na afloop van het boekjaar een balans en een staat van baten en lasten van de stichting op te maken.

3. Het bestuur dient de controle van de jaarstukken op te dragen aan een register-accountant.

4. Het bestuur is verplicht de in de leden 1 en 2 van dit artikel vermelde bescheiden ten minste tien jaar lang te bewaren.

Reglementen artikel 17

Het bestuur kan reglementen vaststellen, onder meer betreffende een nadere afbakening en omschrijving van de taken van de Stichtingsraad en van het bestuur, die geen bepalingen mogen bevatten, welke met

deze statuten, de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA en of de wet strijden. Deze reglementen, alsmede wijziging daarvan, behoeven de goedkeuring van de partijraad van het CDA.

Wijziging van de statuten en ontbinding der stichting artikel 18

1. De Stichtingsraad is bevoegd tot wijziging van de statuten of tot ontbinding van de stichting.

2. Een besluit tot wijziging van de statuten of tot ontbinding van de stichting kan slechts worden genomen met ten minste tweederde van de geldig uitgebrachte stemmen in een vergadering van de Stichtingsraad, waarin ten minste tweederde van het aantal leden aanwezig zijn.

3. Is in deze vergadering het voorgeschreven aantal leden niet aanwezig, dan kan in een volgende vergadering, welke tussen twee en zes weken na die eerste vergadering moet worden gehouden, ongeacht het aantal aanwezige leden, met ten minste tweederde van de geldig uitgebrachte stemmen een besluit hierover worden genomen.

4. Voordat een besluit tot wijziging van de statuten of tot ontbinding van de stichting geldigheid verkrijgt, dient goedkeuring te zijn verkregen van de partijraad van het CDA.

5. Een statutenwijziging of besluit tot ontbinding van de stichting wordt eerst in werking, nadat hiervoor instemming is verkregen van het landelijk dagelijks bestuur van het CDA en hiervan een notariële akte is opgemaakt.

artikel 19

1. Bij ontbinding van de stichting is het

bestuur belast met de vereffening.

Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van deze statuten zoveel mogelijk van kracht.

2. Een besluit tot ontbinding van de stichting moet inhouden de bestemming van een eventueel batig saldo met dien verstande, dat een batig saldo moet worden besteed voor doelen, die het meest met het doel van de stichting overeenstemmen.

Slotbepaling artikel 20

In alle gevallen, waarin niet door deze statuten en/of de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA is voorzien, beslist het bestuur van de stichting.

Ontwerp-statuten van de Vereniging van christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders (st. nr. 79/417)

Preambule: de vereniging van christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders is een bijzondere organisatie, gelieerd aan het CDA, zoals vervat in de statuten van het CDA.

Naam, zetel en duur

artikel 1

1. De vereniging draagt de naam: „Vereniging van christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders”.
2. Zij heeft haar zetel te 's-Gravenhage.
3. De vereniging is op één januari negentienhonderd achtenzeventig opgericht door het Verband van verenigingen van antirevolutionaire gemeente- en provinciebestuurders, de Vereniging van christelijk-historische leden van gemeente- en provinciebestuurders en de Katholieke Volkspartij en duurt voor onbepaalde tijd voort.

Grondslag, doel en middelen

artikel 2

De vereniging heeft tot grondslag de beginselen – die zijn vervat in de statuten van het Christen Democratisch Appèl – hierna te noemen: het CDA.

artikel 3

De vereniging stelt zich ten doel de toepassing te bevorderen van de christen-democratische beginselen bij het besturen van gemeenten, provincies en andere lokale en regionale publiekrechtelijke lichamen.

artikel 4

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- in elke provincie een afdeling in stand te houden en de werkzaamheid daarvan te bevorderen;
- bezinning op de positie van de leden in hun hoedanigheid van christen-democratisch bestuurder mogelijk te maken en hun belangen als zodanig te behartigen;
- contacten tussen en meningsvorming van de leden te stimuleren, onder meer door vergaderingen en andere bijeenkomsten te beleggen;
- een tijdschrift uit te geven of te laten uitgeven, dan wel deel te nemen in de uitgave daarvan, dat hoofdzakelijk gewijd is aan het bestuur van gemeenten, provincies en andere lokale en regionale publiekrechtelijke lichamen;
- ook anderszins informatie en advies aan de leden te verstrekken, onder meer door publicaties te verrichten of te doen verrichten;
- het leveren van een inbreng in het politieke beleid op basis van het politiek program van het CDA, met name op vraagstukken inzake lokale, regionale en provinciale politiek.

De politieke verantwoordelijkheid ligt in alle gevallen bij het bevoegde CDA-partijorgaan;

- alle andere geoorloofde middelen te baat te nemen die dienstig kunnen zijn om het doel te bereiken.

Leden

artikel 5

1. De vereniging kent gewone en buitengewone leden.

2. Gewone leden kunnen zijn:

- leden van gemeenteraden en daarmee gelijk te stellen adviesraden, burgemeesters, gemeentesecretarissen en secretarissen van met gemeenten gelijk te stellen lokale publiekrechtelijke lichamen;
- leden van Provinciale Staten, commissarissen der Koningin en griffiers van Provinciale Staten;
- leden, voorzitters en secretarissen van bij of ingevolge de wet ingestelde gewestraden;
- leden, voorzitters en secretarissen van deelgemeenteraden en publiekrechtelijke wijkraden (hierna ook te noemen: lokale en regionale publiekrechtelijke lichamen), zulks

voor zover zij lid zijn van het CDA en behoudens het gestelde in lid 3 en lid 4;

3. Indien en voor zover zulks in de statuten en/of een reglement van het CDA is bepaald, zijn de CDA-leden van gemeenteraden en daarmee gelijk te stellen adviesraden, Provinciale Staten, gewestraden, deelgemeenteraden en publiekrechtelijke wijkraden door het enkele feit verplicht zich als gewoon lid der vereniging aan te melden.

4. Indien in een vertegenwoordigend orgaan van een lokaal of regionaal publiekrechtelijk lichaam een CDA-fractie is gevormd, met inachtneming van de regels die het CDA daarvoor heeft gesteld, komen andere leden van dat (vertegenwoordigend) orgaan niet in aanmerking voor het gewone of buitengewone lidmaatschap der vereniging.

5. Buitengewone leden kunnen zijn zij, die één van de functies vermeld in lid 2 hebben vervuld of kandidaat zijn voor de benoeming in één der vermelde functies voor gekozenen, zulks voor zover men lid is van het CDA.

6. Het bestuur van de vereniging kan leden van het CDA die in hun werkring of anderszins nauw betrokken zijn bij het bestuur van gemeenten, provincies of andere lokale of regionale publiekrechtelijke lichamen op hun verzoek toelaten als buitengewoon lid van de vereniging. Bij afwijzing van een dergelijk verzoek stelt het bestuur betrokkene binnen vier weken na de datum waarop het desbetreffende besluit is genomen, daarvan met opgave van redenen schriftelijk in kennis. Betrokkene heeft gedurende zes weken na de ontvangst van de kennisgeving recht van beroep op de ledenraad; dit recht van beroep moet in de kennisgeving worden vermeld.

7. Voor zover in deze statuten niet anders is bepaald, worden hierna onder leden zowel gewone leden als buitengewone leden verstaan.

artikel 6

Buitengewone leden hebben geen stemrecht. Zij kunnen niet verkozen worden in het bestuur van de vereniging of in de ledenraad.

artikel 7

Voor zover het lidmaatschap niet voortvloeit uit het gestelde in artikel 5 lid 3 wordt het lidmaatschap van de leden bedoeld in artikel 5 lid 2 en lid 5 verkregen op het moment dat men zich aanmeldt bij de secretaris van de vereniging.

Einde van het lidmaatschap

artikel 8

1. Het lidmaatschap eindigt:

- door overlijden van het lid;
- door opzegging door het lid;
- door opzegging namens de vereniging.

Deze moet geschieden, wanneer een lid heeft opgehouden aan de vereisten voor het lidmaatschap, bij de statuten gesteld, te voldoen, wanneer het lidmaatschap van het CDA is beëindigd, wanneer het lid zijn verplichtingen jegens de vereniging niet nakomt, als ook wanneer redelijkerwijs van de vereniging niet geveerd kan worden het lidmaatschap te laten voortduren;

- door ontzetting. Deze kan alleen worden uitgesproken wanneer een lid in strijd met de statuten, reglementen of besluiten der vereniging handelt of de vereniging op onredelijke wijze benadeelt.
- Opzegging door een lid kan te allen tijde schriftelijk geschieden bij het secretariaat met inachtneming van het bepaalde in artikel 5 lid 3.
- Opzegging namens de vereniging, als ook ontzetting, geschiedt door het bestuur, dat een lid binnen vier weken na de datum waarop het desbetreffende besluit is genomen, daarvan met opgave van redenen schriftelijk in kennis stelt. Het lid heeft gedurende zes weken na de ontvangst van de kennisgeving recht van beroep op de ledenraad; dit recht van beroep moet in de

kennisgeving worden vermeld.

Gedurende de beroepstermijn en hangende het beroep is het lid geschorst.

4. Het bestuur is bevoegd een lid te allen tijde te schorsen, indien gronden tot opzegging of ontzetting aanwezig zijn. Een schorsing die niet binnen zes maanden gevolgd wordt door een besluit tot opzegging of ontzetting eindigt door het verloop van die termijn. Het bepaalde in artikel 8 lid 3 is van overeenkomstige toepassing.

5. Wanneer het lidmaatschap in de loop van het verenigingsjaar eindigt ten gevolge van opzegging door het lid, blijft de contributie voor het gehele jaar verschuldigd.

Geldmiddelen en contributie

artikel 9

1. De middelen van de vereniging bestaan uit:

- contributies der leden;
  - schenkingen, legaten en erfstellingen;
  - donaties van begunstigers;
  - alle andere baten en inkomsten.
2. Erfstellingen kunnen slechts worden aanvaard onder het voorrecht van boedelbeschrijving.

artikel 10

1. De leden zijn verplicht jaarlijks een door de ledenraad vast te stellen contributie te betalen.

2. Een lid kan niet door opzegging van zijn lidmaatschap de toepasselijkheid van een besluit tot contributieverhoging te zijnen opzichte uitsluiten.

Bestuur

artikel 11

1. De vereniging wordt bestuurd door een bestuur bestaande uit twaalf bestuursleden of zoveel meer als de ledenraad zal benoemen.

2. De bestuursleden worden, behoudens het bepaalde in lid 5, door de ledenraad uit de gewone leden benoemd.

De voorzitter, de vice-voorzitter en de penningmeester worden in functie benoemd.

3. Voor de benoeming van bestuursleden kunnen door het bestuur, of ten minste een zodanig aantal afgevaardigden als bevoegd is tot het uitbrengen van één/tiende gedeelte der stemmen in een ledenraadsvergadering of een provinciale afdeling, kandidaten worden gesteld.

4. Indien het bestuur uit minder dan het vastgestelde aantal bestuursleden bestaat, behoudt het niettemin zijn bevoegdheden, onverminderd de verplichting van het bestuur om in de vacature te doen voorzien.

5. De ledenraad kan een secretaris uit de gewone leden in functie benoemen of het bestuur machtigen een bezoldigd secretaris te benoemen, die in het laatste geval niet-stemhebbend bestuurslid zal zijn.

6. Bij huishoudelijk reglement, vast te stellen en/of te wijzigen, c.q. goed te keuren overeenkomstig het bepaalde in artikel 30 van deze statuten, wordt bepaald welke lichamen gerechtigd zijn een adviserend lid van het bestuur aan te wijzen.

artikel 12

1. De benoeming van bestuursleden zal telkens plaatsvinden binnen acht maanden na de datum waarop de periodieke gemeenteraadsverkiezingen zijn gehouden.

2. De benoeming van een bestuurslid geschiedt voor een tijdvak van vier jaar. De zittingsperiode van een bestuurslid kan slechts eenmaal voor een aansluitende periode van vier jaar worden verlengd. De herbenoembaarheid herteelt vier jaar na het einde van een zittingsperiode.

Einde bestuurslidmaatschap, schorsing

artikel 13

1. De ledenraad kan een bestuurslid te allen tijde schorsen of ontslaan, met dien verstande dat een bezoldigd secretaris wordt ontslagen door het orgaan, dat hem heeft benoemd. Een besluit hiertoe kan slechts

worden genomen met ten minste tweederde van de geldig uitgebrachte stemmen. Een schorsing, welke niet binnen zes maanden gevolgd wordt door een besluit tot ontslag, eindigt door het verloop van die termijn.

2. Het bestuurslidmaatschap, met uitzondering van de bezoldigd secretaris, eindigt voorts:

- door bedanken;
- door periodiek aftreden en
- door het eindigen van het lidmaatschap van de vereniging.

Bestuursbevoegdheid en vertegenwoordiging

artikel 14

Het bestuur is bevoegd tot het verrichten van alle rechtshandelingen, met dien verstande dat het bestuur de machtiging behoeft van de ledenraad tot het sluiten van overeenkomsten tot het kopen, vervreemden of bezwaren van registergoederen, tot het sluiten van overeenkomsten waarbij de vereniging zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt, zich voor een derde sterk maakt of zich tot zekerheidsstelling voor een schuld van een derde verbindt.

artikel 15

De vereniging wordt in en buiten rechte vertegenwoordigd door de voorzitter of vice-voorzitter, te zamen met de secretaris of de penningmeester.

Jaarverslag, rekening en verantwoording en begroting

artikel 16

1. De penningmeester beheert de geldmiddelen. Hij stelt jaarlijks de balans en de staat van baten en lasten op en legt rekening en verantwoording af aan het bestuur.

2. Het bestuur brengt in een ledenraadsvergadering, te houden binnen zes maanden na afloop van een verenigingsjaar – behoudens verlenging van deze termijn door de ledenraad – ter voldoening aan het bepaalde in artikel 109 van de statuten van het CDA, tijdig zijn verslag uit over dit verenigingsjaar en doet, eveneens tijdig, onder overlegging van een balans en een staat van baten en lasten, rekening en verantwoording over zijn in dat jaar gevoerde bestuur, één en ander ter behandeling door de CDA-partijraad.

3. De ledenraad benoemt jaarlijks uit de leden een commissie van ten minste twee personen, die geen deel mogen uitmaken van het bestuur. De commissie onderzoekt de rekening en verantwoording van het bestuur en brengt aan de ledenraad verslag van haar bevindingen uit.

4. Vereist het onderzoek van de rekening en verantwoording bijzondere boekhoudkundige kennis, dan kan de commissie van onderzoek zich door een deskundige doen bijstaan. Het bestuur is verplicht aan de commissie alle door haar gewenste inlichtingen te verschaffen, haar desgewenst de kas en de waarden te vertonen en inzage van de boeken en bescheiden der vereniging te geven.

5. De opdracht van de commissie kan te allen tijde door de ledenraad worden herroepen, mits gelijktijdig een andere commissie wordt benoemd.

6. Goedkeuring van de rekening en verantwoording door de ledenraad strekt tot décharge van de penningmeester en het bestuur.

7. Het bestuur is verplicht de bescheiden bedoeld in lid 2 ten minste tien jaar te bewaren.

8. Het bestuur stelt telkenjaare een begroting voor het komende verenigingsjaar op. De begroting wordt, ter voldoening aan het bepaalde in artikel 109 van de statuten van het CDA, vastgesteld in een vergadering van de ledenraad, die dient plaats te vinden voor de aanvang van het komende verenigingsjaar. Na de vaststelling wordt de begroting tijdig ter behandeling aangeboden aan de CDA-partijraad.

Ledenraad

artikel 17

1. De ledenraad, zijnde de algemene vergadering, bestaat uit afgevaardigden, die door en uit de gewone leden van de provinciale afdeling worden gekozen.

2. Elke provinciale afdeling kiest vóór elke volle honderd gewone leden in haar provincie één afgevaardigde en één plaatsvervanger, met dien verstande dat elke provinciale afdeling ten minste twee afgevaardigden en twee plaatsvervangers kan aanwijzen en ten hoogste vijf. Het aantal gewone leden van een provinciale afdeling wordt door het bestuur vastgesteld naar de toestand op één januari van het desbetreffende jaar.

3. Het bepaalde in artikel 12 en 13 is van overeenkomstige toepassing op de afgevaardigden en de provinciale afdeling.

4. Bestuursleden zijn niet benoembaar als afgevaardigde, respectievelijk plaatsvervanger, behoudens de mogelijkheid dat een bestuurslid tevens afgevaardigde, respectievelijk plaatsvervanger is in de periode gelegen tussen de datum van de periodieke gemeenteraadsverkiezingen en het tijdstip waarop de periodieke benoeming van de bestuursleden als bedoeld in artikel 12 lid 1 plaatsvindt.

5. In de ledenraad hebben elke afgevaardigde en bij zijn afwezigheid zijn plaatsvervanger en elk stemhebbend bestuurslid één stem.

6. Niet-stemhebbende en adviserende leden van het bestuur zijn tevens adviserend lid van de ledenraad.

7. Het partijbestuur van het CDA is gerechtigd een adviserend lid in de ledenraad aan te wijzen.

artikel 18

1. Het bestuur roept de ledenraad bijeen, wanneer het dit wenselijk oordeelt of wanneer het daartoe volgens de wet of de statuten verplicht is, doch ten minste tweemaal per jaar.

2. Het bestuur is verplicht de ledenraad bijeen te roepen op schriftelijk verzoek van ten minste een zodanig aantal afgevaardigden als bevoegd is tot het uitbrengen van één/tiende gedeelte der stemmen in een ledenraadsvergadering of van ten minste twee provinciale afdelingen en wel op een termijn van niet langer dan vier weken na ontvangst van een zodanig verzoek.

Indien aan het verzoek binnen veertien dagen geen gevolg wordt gegeven, kunnen de verzoekers zelf tot bijeenroeping overgaan op de wijze waarop het bestuur de ledenraad bijeenroept.

3. Voor zover de statuten niet anders bepalen, worden de leden van de ledenraad ten minste veertien dagen van tevoren schriftelijk onder opgave van de agenda ter vergadering opgeroepen.

artikel 19

De vergaderingen van de ledenraad zijn voor de leden toegankelijk.

Binnen de orde van de vergadering is elk lid gerechtigd deel te nemen aan de beraadslagingen, vragen te stellen en/of voorstellen te doen.

De datum en de agenda van een vergadering worden de leden bekendgemaakt in het blad dat de vereniging (mede) uitgeeft.

artikel 20

1. De vergaderingen van de ledenraad worden geleid door de voorzitter of de vice-voorzitter.

Bij beider ontstentenis of belet treedt één der andere bestuursleden, door het bestuur aan te wijzen, als voorzitter op. Wordt ook op deze wijze niet in het voorzitterschap voorzien, dan voorziet de vergadering daarin zelve.

2. Het ter vergadering van de ledenraad uitgesproken oordeel van de voorzitter, dat door de vergadering een besluit is genomen, is beslissend. Hetzelfde geldt voor de inhoud van een genomen besluit voor zover gestemd werd over een niet schriftelijk vastgelegd voorstel.

3. Wordt echter onmiddellijk na het uitspreken van het in het tweede lid bedoelde oordeel de juistheid daarvan betwist, dan vindt een nieuwe stemming plaats, wanneer de meerderheid der vergadering of, indien de oorspronkelijke stemming niet hoofdelijk of schriftelijk geschiedde, een stemgerechtigde aanwezige dit verlaagt. Door deze nieuwe stemming vervallen de rechtsgevolgen van

Ontwerp-regelingen fusie CDA

de oorspronkelijke stemming.

artikel 21

Van een ledenraadsvergadering wordt door de secretaris of een ander door de voorzitter daartoe aangewezen persoon een verslag opgemaakt, dat in dezelfde vergadering dan wel in een volgende ledenraadsvergadering wordt vastgesteld.

Provinciale afdelingen

artikel 22

1. Een provinciale afdeling wordt gevormd door de leden in een provincie.
2. Elke provinciale afdeling heeft een afdelingsbestuur, bestaande uit ten minste zeven en ten hoogste vijftien leden, dat door en uit de gewone leden van de provinciale afdeling wordt benoemd.
3. Het bepaalde in artikel 12 en 13 is van overeenkomstige toepassing op het afdelingsbestuur en de provinciale afdeling.
4. De voorzitter, de vice-voorzitter, de secretaris en de penningmeester van het afdelingsbestuur worden in functie benoemd.

artikel 23

1. Het afdelingsbestuur brengt jaarlijks, in een in de tweede helft van het jaar te houden vergadering van de leden van de provinciale afdeling, verslag uit over het afgelopen verenigingsjaar en doet, onder overlegging van een balans en een staat van baten en lasten, rekening en verantwoording over zijn in dat jaar gevoerde bestuur.
2. Het afdelingsbestuur stelt telkenjare een begroting voor het komende verenigingsjaar op. De vaststelling daarvan vindt plaats in de in lid 1 bedoelde vergadering.

3. Na goedkeuring en vaststelling van de rekening en verantwoording en de begroting zendt het afdelingsbestuur deze ter kennisgeving aan het bestuur.

artikel 24

Afdelingsbestuurders kunnen door de vereniging worden gevolmachtigd om in naam van de vereniging te handelen.

artikel 25

Elke provinciale afdeling bepaalt haar werkwijze met inachtneming van het bepaalde in deze statuten en de reglementen.

Besluitvorming

artikel 26

1. Voor zover deze statuten en/of de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA en/of de wet niet anders bepalen, worden alle besluiten van de organen van de vereniging genomen met volstrekte meerderheid der uitgebrachte stemmen.

2. Een persoon kan niet meer dan één stem uitbrengen.

3. Over personen wordt schriftelijk, over zaken mondeling gestemd. Blanco en niet juist uitgebrachte stemmen tellen niet mee. Artikel 175 van de statuten van het CDA en de bijbehorende bepalingen in artikel 59 van het huishoudelijk reglement van het CDA zijn over dit statuut van overeenkomstige toepassing.

Wijziging van de statuten en ontbinding van de vereniging

artikel 27

1. Wijziging van de statuten en ontbinding

van de vereniging kunnen slechts plaatsvinden op voorstel van het bestuur of van ten minste een zodanig aantal afgevaardigden als bevoegd is tot het uitbrengen van één/tiende gedeelte der stemmen in een ledenraadsvergadering of van ten minste twee provinciale afdelingen. De termijn voor oproeping tot een desbetreffende vergadering van de ledenraad bedraagt ten minste vier weken.

2. Op de agenda van de vergadering van de ledenraad, waarin het voorstel aan de orde komt, dient mededeling te worden gedaan dat aldaar wijziging van de statuten of ontbinding van de vereniging zal worden voorgesteld.

De agenda vermeldt tevens de plaats waar het in lid 4 bedoelde afschrift voor de leden ter inzage ligt.

3. Het voorstel tot statutenwijziging of tot ontbinding van de vereniging dient vier weken vóór de vergadering van de ledenraad, waarin het voorstel aan de orde komt, ter kennis van de afdelingsbesturen en de afgevaardigden te worden gebracht.

4. Zij die oproeping tot de vergadering van de ledenraad ter behandeling van een voorstel tot statutenwijziging hebben gedaan, moeten ten minste vijf dagen vóór de vergadering een afschrift van dat voorstel, waarin de voorgeschreven wijziging woordelijk is opgenomen, op een daartoe geschikte plaats voor de leden ter inzage leggen tot na afloop van de dag waarop de vergadering wordt gehouden.

5. Een besluit tot wijziging van de statuten of tot ontbinding van de vereniging kan slechts worden genomen in een vergadering

van de ledenraad met ten minste tweederden der geldig uitgebrachte stemmen.

6. Een statutenwijziging treedt niet in werking dan nadat hiervoor goedkeuring is verkregen van de partijraad van het CDA en hiervan een notariële akte is opgemaakt. Tot het doen verlijden van de akte is ieder bestuurslid, dan wel een door de ledenraad te machtigen persoon, bevoegd onder overlegging van een uittreksel uit de notulen van de vergadering.

artikel 28

1. Bij ontbinding van de vereniging is het bestuur belast met de vereffening. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van deze statuten zoveel mogelijk van kracht.

2. Het besluit tot ontbinding van de vereniging moet inhouden de bestemming van een eventueel batig saldo, met dien verstande dat een batig saldo moet worden bestemd voor een doel dat het meest overeenstemt met het doel van de vereniging.

Verenigingsjaar

artikel 29

Het verenigingsjaar valt samen met het kalenderjaar.

Reglementen

artikel 30

1. De ledenraad kan op voorstel van het bestuur reglementen vaststellen, die niet in strijd mogen zijn met de wet, noch met deze statuten, noch met de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA.
2. Besluiten tot het vaststellen of wijzigen

van een reglement kunnen slechts worden genomen met een meerderheid van ten minste tweederden van de geldig uitgebrachte stemmen in een vergadering van de ledenraad en nadat hiervoor de goedkeuring is verkregen van de CDA-partijraad.

Inschrijving in het verenigingsregister

artikel 31

1. Het bestuur is verplicht de vereniging te doen inschrijven in het verenigingsregister, gehouden door de Kamer van Koophandel en Fabrieken, binnen welker gebied de vereniging haar zetel heeft, en een authentiek afschrift van de akte, dan wel een authentiek uittreksel van de akte bevattende de statuten, ten kantore van dat register neer te leggen.

2. Het bestuur draagt zorg dat in bedoeld register steeds worden ingeschreven de naam, de voornaam en de woonplaats van de bestuursleden en andere personen, die de vereniging in en buiten rechte kunnen vertegenwoordigen.

Slotbepaling

artikel 32

Aan de ledenraad komen alle bevoegdheden toe, die niet door de wet en/of deze statuten en/of de CDA-statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA aan andere organen zijn opgedragen.

Ontwerp-statuten CDA-Vrouwenberaad (st.nr. 79/426)

Preambule:

het CDA-vrouwenberaad is een bijzondere organisatie, gelieerd aan het CDA, zoals vervat in de statuten van het CDA.

Naam en zetel

artikel 1

De Vereniging van Vrouwelijke leden van het Christen-democratisch Appèl (hierna te noemen: het CDA) heeft de naam CDA-vrouwenberaad en heeft haar zetel te 's-Gravenhage.

Grondslag

artikel 2

Het CDA-vrouwenberaad heeft tot grondslag de beginselen, welke zijn vervat in artikel 2 van de statuten van het CDA en in het Program van Uitgangspunten van het CDA.

Doel en middelen

artikel 3

Het CDA-vrouwenberaad stelt zich tot doel, in nauwe samenwerking en overleg met het partijbestuur van het CDA

- a. het bevorderen van de politieke bewustwording bij vrouwen;
- b. het bevorderen van de integratie van vrouwen in de partij;
- c. het leveren van een inbreng in het politieke beleid op basis van het politiek program van het CDA, waarbij de politieke verantwoordelijkheid in alle gevallen ligt bij het bevoegde CDA-partijorgaan.

artikel 4

Dit doel tracht het CDA-vrouwenberaad te bereiken door

- a. het ontwikkelen van vormings- en emancipatie-activiteiten op landelijk, provinciaal, regionaal en lokaal niveau;
- b. het vervullen van een vertegenwoordigende en adviserende rol in de daarvoor in aanmerking komende nationale en internationale vrouwenorganisaties;
- c. het, bij het partijbestuur van het CDA, voordragen van vrouwen voor functies binnen en buiten de partij en in de politieke vertegenwoordigingen;
- d. het adviseren van het partijbestuur en de besturen van partijverbanden met betrekking tot de in artikel 3 sub a en b genoemde onderwerpen.

Lidmaatschap

artikel 5

Lid van het CDA-vrouwenberaad is het vrouwelijk lid van het CDA, dat de wens hiertoe schriftelijk kenbaar heeft gemaakt.

artikel 6

Het lidmaatschap van het CDA-vrouwenberaad eindigt door

a. beëindiging van het lidmaatschap van het CDA, overeenkomstig de bepalingen van de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA;

b. door schriftelijke opzegging, hetzij bij het landelijk secretariaat van het vrouwenberaad, hetzij bij de plaatselijke groepering;

Adspirant-lidmaatschap

artikel 7

- a. Adspirant-leden kunnen zijn zij, die geen lid zijn van het CDA;
- b. Het adspirant-lidmaatschap eindigt in ieder geval twee jaar na aanmelding;
- c. Adspirant-leden hebben actief, noch passief kiesrecht in de vereniging, noch stemrecht.

Bestuur

artikel 8

Het CDA-vrouwenberaad is opgebouwd uit plaatselijke, provinciale en landelijke groepen overeenkomstig de partijopbouw van het CDA. Het landelijke bestuur bestaat uit ten minste vijftien leden t.w.:

a. stemhebbende leden

1. de voorzitter, op voordracht van het CDA-vrouwenberaad, in overleg met het partijbestuur van het CDA, door de partijraad van het CDA in functie verkozen;

2. de vice-voorzitter, de secretaris en de penningmeester, in functie benoemd uit de leden door de Landelijke Raad van het CDA-vrouwenberaad;

3. ten minste één lid aangewezen c.q. benoemd door elk van de provinciale afdelingen van het CDA-vrouwenberaad uit haar bestuur.

b. adviserende leden

1. de, door het landelijk bestuur van het CDA-vrouwenberaad benoemde, voorzitters van de, door de Landelijke Raad van het CDA-vrouwenberaad op te richten, secties;

2. de door het partijbestuur van het CDA benoemde partijsecretaris;

3. een vertegenwoordiger, aangewezen door het partijbestuur van het CDA.

Zittingsduur

artikel 9

Met betrekking tot de zittingsperiode en de herkiesbaarheid van de leden van het bestuur van het CDA-vrouwenberaad, alsmede tot het opstellen van een rooster van periodiek aftreden en/of het ontstaan en de vervulling van een (tussentijdse) vacature, zijn de bepalingen van de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

artikel 10

Een bestuurslidmaatschap van het CDA-vrouwenberaad wordt als beëindigd beschouwd, wanneer het betreffende lid ophoudt lid van het CDA-vrouwenberaad te zijn.

Aigemene bepalingen

artikel 11

Alle stukken, waarbij de vereniging zich verbindt, dragen de handtekening van de voorzitter en die van de secretaris of de penningmeester.

artikel 12

Het geldelijk beheer wordt gevoerd door de penningmeester met medewerking van het bestuur, dat daarvan verantwoording aflegt aan de Landelijke Raad van het

CDA-vrouwenberaad.

Landelijke Raad

artikel 13

De Landelijke Raad is het verenigingsorgaan, dat in de wet wordt betiteld als Algemene Vergadering.

artikel 14

De Landelijke Raad bestaat uit afgevaardigden van de provinciale afdelingen van het CDA-vrouwenberaad. De leden van elke provinciale afdeling kiezen daartoe drie leden uit hun bestuur.

artikel 15

Met betrekking tot de zittingsperiode en de herkiesbaarheid, het rooster van periodiek aftreden en/of het ontstaan en vervullen van (tussentijdse) vacatures, alsmede het lidmaatschap van de Landelijke Raad van het CDA-vrouwenberaad, zijn de artikelen 9 en 10 van deze statuten van overeenkomstige toepassing.

artikel 16

- a. Het landelijk bestuur roept de Landelijke Raad ten minste twee maal per jaar in vergadering bijeen;
- b. Voorts is het bestuur verplicht de Landelijke Raad bijeen te roepen op schriftelijk verzoek van ten minste één tiende gedeelte van de leden van de Landelijke Raad en wel op een termijn van niet langer dan vier weken na ontvangst van een zodanig verzoek;
- c. Indien aan een verzoek, als bedoeld in lid b. van dit artikel, binnen veertien dagen geen gevolg is gegeven, kunnen de verzoekers zelf tot het bijeenroepen van de Landelijke Raad overgaan.

artikel 17

- a. De vergaderingen van de Landelijke Raad zijn voor de leden van het CDA-vrouwenberaad toegankelijk;
- b. Datum en agenda voor een vergadering van de Landelijke Raad worden in ieder geval bekendgemaakt in de verenigingsbladen van het CDA;
- c. De voorzitter van het CDA-vrouwenberaad is tevens voorzitter van de Landelijke Raad.

Raad van Advies

artikel 18

Ten behoeve van het CDA-vrouwenberaad kan er een Raad van Advies zijn. In dat geval benoemt de Landelijke Raad de leden, die het landelijk bestuur en de Landelijke Raad van het CDA-vrouwenberaad van advies dienen.

Huishoudelijke Reglementen

artikel 19

Taken en bevoegdheden van het bestuur, van de Landelijke Raad, van de eventuele Raad van Advies, van de provinciale en plaatselijke groepen en van de vertegenwoordiging van het CDA-vrouwenberaad binnen de partij-organen van het CDA worden bij afzonderlijke huishoudelijke reglementen vastgesteld.

Deze reglementen dienen te worden goedgekeurd door de partijraad van het CDA.

Financiën

artikel 20

Het CDA-vrouwenberaad wordt bij de uitoefening van zijn taken met raad en daad terzijde gestaan door het CDA, dat op basis van een door het CDA-vrouwenberaad ingediende begroting financiële middelen ter beschikking stelt.

artikel 21

1. De geldmiddelen van het CDA-vrouwenberaad bestaan uit:
  - a. de middelen door het CDA op basis van begroting jaarlijks ter beschikking gesteld;
  - b. bijdragen van plaatselijke en/of provinciale afdelingen van het CDA, voorzover binnen het werkgebied van deze afdelingen het CDA-vrouwenberaad overeenkomstig deze statuten en de bijbehorende huishoudelijke reglementen werkzaam is;
  - c. eventuele bijdragen van leden en adspirantleden;
  - d. rente van belegde gelden;
  - e. schenkingen, erfstellingen en legaten;
  - f. andere inkomsten.

2. Erfstellingen kunnen slechts onder het voorrecht van boedelbeschrijving en onder goedkeuring van het partijbestuur van het CDA worden aanvaard.

artikel 22

- a. Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december;
- b. De regelmatige controle van de wijze, waarop de financiële administratie wordt gevoerd, wordt opgedragen aan een door de Landelijke Raad, uit de leden te benoemen financiële commissie, buiten het bestuur;
- c. Balans, rekeningen van baten en lasten en begroting worden uiterlijk op de in de tweede helft van het jaar te houden vergadering van de Landelijke Raad behandeld en vastgesteld.

Besluitvorming

artikel 23

Met betrekking tot het stemrecht, de stemming en besluitvorming in en van het bestuur, de Landelijke Raad en andere organen van het CDA-vrouwenberaad zijn de bepalingen van de statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA van toepassing.

Slotbepalingen

artikel 24

a. Wijziging en/of aanvulling van deze statuten alsmede ontbinding van het CDA-vrouwenberaad kan slechts plaatsvinden op voorstel van het bestuur of van ten minste vijf leden van de Landelijke Raad. De termijn voor oproeping van een desbetreffende vergadering van de Landelijke Raad bedraagt ten minste vier weken;

b. Wijziging en/of aanvulling van de statuten van het CDA-vrouwenberaad dienen te worden goedgekeurd door de partijraad van het CDA;

c. Ontbinding van het CDA-vrouwenberaad geschiedt door besluit van de Landelijke Raad. De stemming over dit besluit dient schriftelijk te geschieden. Tevens is vereist, dat het landelijk dagelijks bestuur van het CDA toestemming verleent tot ontbinding van het CDA-vrouwenberaad.

artikel 25

a. Deze statuten kunnen slechts worden

gewijzigd door een besluit van de Landelijke Raad, waartoe is opgeroepen met de mededeling dat in de desbetreffende vergadering wijziging van de statuten zal worden voorgesteld;

b. Een afschrift van het voorstel, waarin de voorgedragen wijziging woordelijk is opgenomen, moet door diegenen, die de Landelijke Raad hiertoe hebben opgeroepen ter behandeling van het voorstel tot wijziging der statuten, ten minste veertien dagen voor de vergadering ter kennis van de leden van de Landelijke Raad zijn gebracht;

c. Een besluit tot wijziging der statuten behoeft ten minste tweederden van de stemmen uitgebracht door de stemhebbende leden van de Landelijke Raad;

d. De wijziging treedt pas in werking, nadat deze door de partijraad van het CDA is goedgekeurd en nadat van de wijziging een notariële akte is opgemaakt;

e. Het bestuur is verplicht een authentiek afschrift van de wijziging en gewijzigde statuten neer te leggen ten kantore van het in artikel 29 van boek II van het BW bedoelde register.

artikel 26

a. Het in artikel 25, lid a t/m c bepaalde is op overeenkomstige wijze van toepassing op een voorstel, respectievelijk besluit tot ontbinding;

b. In geval van ontbinding van het CDA-vrouwenberaad is artikel 193 van de statuten van het CDA van toepassing;

c. Zij die met de vereffening zijn belast dragen zorg voor het inschrijven van de ontbinding in het register bedoeld in artikel 25 lid e.

artikel 27

In alle gevallen, waarin niet wordt voorzien door deze statuten en/of de huishoudelijke reglementen van het CDA-vrouwenberaad, alsmede niet door de statuten en/of het huishoudelijk reglement van het CDA, beslist het bestuur van het CDA-vrouwenberaad, dat daarvan mededeling doet aan de Landelijke Raad. Elk lid kan ter zake beroep instellen op de Landelijke Raad.

artikel 28

Deze statuten, alsmede de huishoudelijke reglementen van het CDA-vrouwenberaad, als bedoeld in artikel 19 van deze statuten, treden pas in werking na verkregen goedkeuring van de partijraad van het CDA en voor wat betreft deze statuten daarvan tevens notariële akte is opgemaakt. Het bestuur van het CDA-vrouwenberaad is verplicht de akte in te schrijven in het verenigingsregister, dat gehouden wordt door de Kamer van Koophandel en Fabrieken te 's-Gravenhage en authentiek afschrift van de akte ten kantore van dat register neer te leggen.

Ontwerp-regelingen fusie CDA

Bijlagen bij ontwerp-CDA-fusieprotocol

Bijlage I

Tekst resolutie over christen-democratische samenwerking

Op 23 juni 1973 aanvaardde de AR-partijraad de navolgende resolutie met betrekking tot de christen-democratische samenwerking.¹⁾

De partijraad

1. **spreekt uit** dat de in de nota „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij” geschetste hoofdlijnen voor een politieke strategie voor de 70-er jaren in overwegende mate voldoen aan de eisen, die gesteld kunnen worden aan een strategie en een beleid van een partij, die bij voortdurende uitdaging van het evangelie wil antwoorden, en die zich daartoe laat gezeggen door de verplichtende norm van het evangelie, zodat er geen sprake kan zijn van gelijkwaardigheid van andere inspiratiebronnen.

2. **ervan uitgaande** dat de politieke wilsovereenstemming verder gestalte zal krijgen, **is van mening** dat deze politiek in onze tijd met name moet inhouden dat:

■ de overheid krachtens haar eigen verantwoordelijkheid zich dient in te zetten voor de overwinning van het recht in nationale en internationale verhoudingen en voor goede mogelijkheden tot ontplooiing van alle burgers; haar zorg dient met name gericht te zijn op degenen, die niet in staat zijn op eigen kracht in de welvaarts- en welzijnsontwikkeling te delen; en ieder mens als vrij en verantwoordelijk schepsel leven kan en „een ieder die politiek gezag of economische macht bezit, daarvan verantwoording moet afleggen aan God, en aan degenen, wier welzijn daarvan afhangt”; wij afwijzend staan tegenover een overprikkelde productie- en consumptiemaatschappij, teneinde te voorkomen dat het welzijn van onze

generatie en van toekomstige generaties schade lijdt;

■ wij ons diepgaand moeten bezinnen op de ethische aspecten van ontwikkeling op medisch en technisch gebied, uitgaande van de unieke en onvervangbare waarde van elke mens zullen met name maatregelen moeten worden getroffen om de menselijke waardigheid en het menselijk leven in al zijn fasen een optimale bescherming te garanderen;

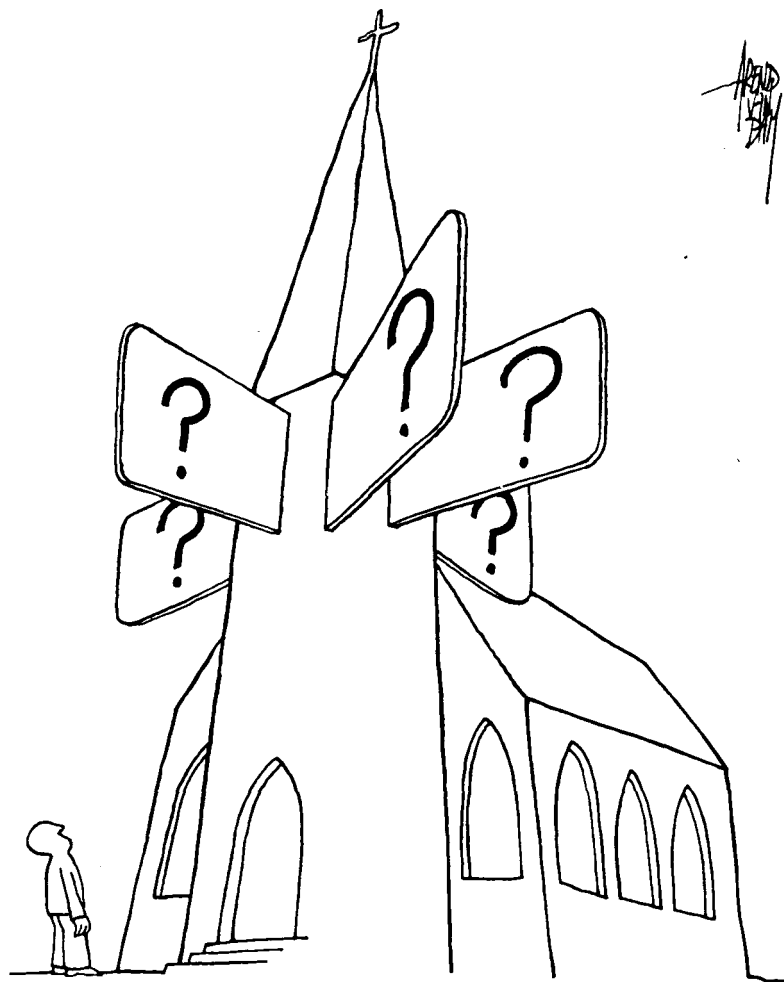
■ wij streven naar een rechtvaardiger verdeling van macht, inkomen, bezit en cultuuroederen;

■ wij, ook in de volkerenwereld, vrijheid, vrede en gerechtigheid willen nastreven, geweld en discriminatie willen bestrijden.

3. **vaststellende** de reeds tussen de A.R.P., C.H.U. en K.V.P. gegroeide overeenstemming en samenwerking vooral op provinciaal en gemeentelijk niveau, **besluit** een beroep te doen op gemeentelijke en provinciale partij-organen om bij en na de verkiezingen van 1974 ten aanzien van program, lijst en fractie tot een zo groot mogelijke eenheid te komen, opdat in de provinciale staten en gemeenteraden de christen-democratische verbondenheid duidelijk tot uitdrukking komt.

De partijraad is er zich daarbij van bewust dat de partijorganen op die terreinen hun eigen bevoegdheden hebben en beseft evenzeer dat rekening moet worden gehouden met wat in regionale en plaatselijke verhoudingen mogelijk is.

4. **overwegende voorts** de bestaande politieke verwantschap alsmede de groeiende samenwerking tussen de fracties in de Tweede Kamer, waarop de bij de kabinetsformatie gebleken

meningsverschillen geen blijvende invloed mogen hebben. **is van oordeel** dat de drie partijen – mede in het kader van de noodzakelijke partijpolitieke vernieuwing waaraan wij een bijdrage willen leveren, die geen verder uitstel gedooft – moeten streven naar politieke éénwording (op basis van de eerdergenoemde nota) en **besluit**, samen met de A.R.P. en de C.H.U. (resp. met de C.H.U. en K.V.P., met de A.R.P. en K.V.P.) tot de oprichting van het christen-democratisch appèl. Dit heeft

vooralnog het karakter van een samenwerkingsverband. Het dient echter op korte termijn een nieuwe organisatievorm te krijgen, waarin zowel aan de politieke eenheid als aan de geestelijke verscheidenheid tussen de drie partijen recht wordt gedaan.

Het christen-democratisch appèl staat onder leiding van een bestuursorgaan, dat

a. leiding geeft aan de politieke activiteiten van de drie partijen, dan wel deze activiteiten coördineert,

b. een permanente commissie instelt, die

■ zich voortdurend bezint op de relatie tussen levensovertuiging en politiek handelen;

■ de hoofdlijnen van de nota van de contactraad uitwerkt;

■ de uitvoering van het programma volgt en het waar nodig bijstelt.

c. een nieuwe organisatievorm voorbereidt.

Het christen-democratisch appèl richt zich tot het gehele Nederlandse volk. Ook rechtstreeks tot het C.D.A. toegetreten leden worden vertegenwoordigd in het bestuursorgaan.

draagt aan het bestuursorgaan op voor 1 oktober 1973 daaromtrent voorstellen te doen, die in het najaar van 1973 ter beslissing aan elk van de drie partijen worden voorgelegd, overeenkomstig de statutaire bepalingen, die te dien aanzien in de drie partijen gelden. Deze voorstellen dienen tenminste betrekking te hebben op:

■ een coördinatiecommissie voor alle activiteiten;

■ een begin van integratie van de activiteiten van de drie partijorganisaties;

■ verdere samenwerking o.a. door taakverdeling tussen de drie wetenschappelijke instituten.

doet een beroep op de fracties in de Eerste en Tweede Kamer van de drie partijen hun werkzaamheden zodanig te integreren, dat tussen nu en het najaar van 1973 de eensgezindheid van de drie partijen wordt weerspiegeld in het beleid van de fracties.

¹⁾ De partijraden van C.H.U. en K.V.P. aanvaardden 23 juni 1973 dezelfde resolutie. In de partijraad van de A.R.P. werd in de voorgelegde ontwerp-resolutie een wijziging aangebracht door de aanvaarding van een amendement van de Provinciale Organisatie Gelderland m.b.t. punt 1.

Na het woord „antwoorden” werd aan punt 1 toegevoegd:

„en die zich daartoe laat gezeggen door de verplichtende norm van het evangelie, zodat er geen sprake kan zijn van gelijkwaardigheid van andere inspiratiebronnen.”

BIJLAGE II

Tekst resolutie over grondslagrapport

De partijraad aanvaardde de navolgende resolutie over de „grondslagkwesitie” met een stemmenverhouding van 127 tegen 50 stemmen (aanvaard op 9 december 1978).

Het Dagelijks Bestuur van het CDA heeft zich beraden over de inhoud van het rapport „Grondslag en politiek handelen”. Het rapport was noodzakelijk geworden nadat partijen in „Berg en Dal” (30/31 oktober 1975) een verschil van mening over het functioneren van de grondslag hadden geconstateerd.

Het Dagelijks Bestuur **spreekt uit**:

1. dat het belangrijkste bindende element, waardoor het CDA tot een

samenhangende politieke partij wordt gevormd is, de politieke overtuiging, welke vanuit het politieke leven als antwoord op de oproep vanuit de Heilige Schrift tot stand dient te komen;

2. dat op het CDA de verantwoordelijkheid rust te bevorderen dat de leden tezamen hun politieke overtuiging in antwoord op het evangelisch appèl kunnen blijven ontwikkelen;

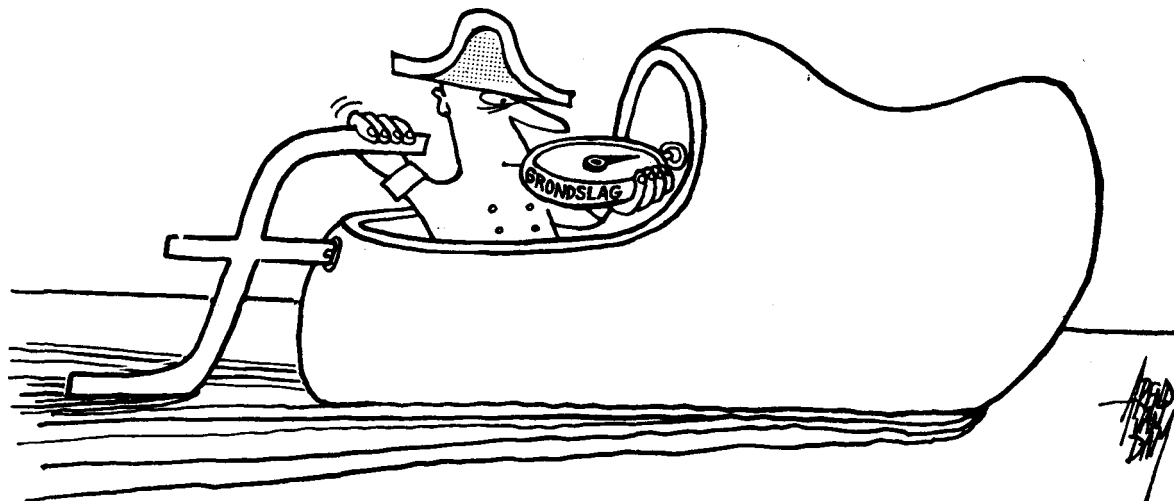
3. dat deze politieke overtuiging als antwoord op het evangelisch appèl op adequate wijze zijn vertolking moet blijven vinden in het zich ontwikkelend program van uitgangspunten, het politieke beleid en de politieke keuzes van alledag;

4. dat de leden van het CDA persoonlijk aanspreekbaar dienen te zijn op onze politieke overtuiging, waarvan het hart wordt gevormd door

de inspiratie van en de toetsing aan de boodschap van de Heilige Schrift voor het politieke leven;

5. de partijen aan te bevelen deze uitspraken – het hart van het rapport „grondslag en politiek handelen”

weergevend – te onderschrijven en in het fusieprotocol vast te leggen en gaat over tot de orde van de dag.

Beeldsamenvatting jubileumfeest ARP 7 april

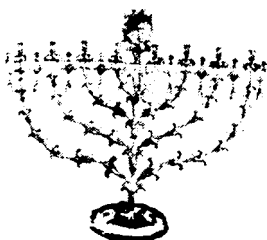
Van de feestelijke manifestatie t.g.v. het 100-jarig bestaan van de ARP, gehouden in de Rotterdamse doelen op 7 april jl., is een kleine twee uur durende televisiemontage gemaakt.

Voor de kiesverenigingen en andere partij-afdelingen zijn twee exemplaren van deze beeld-samenvatting beschikbaar. Voor het vertonen heeft men een video-recorder nodig (type VCR) en een TV-toestel. De beeldsamenvatting bevat de volledige weergave van de historische beeldshow en van de gesprekken die met mevrouw J. van Leeuwen, H.

Algra, dr. J. Zijlstra, minister De Gaay Fortman en Wilma Noorda-Ritzema gevoerd zijn n.a.v. deze beeldshow Ook de uiteenzetting van de heer Algra bij een negental AR-partij-voorzitters is volledig opgenomen. Daarnaast bevat deze montage flitsen van de toespraken van prof. Verkuyl, partijvoorzitter De Boer, premier Van Agt, prof. Steenkamp, afgewisseld met o.a. muziek, zang, en quiz. Kortom: een boeiende beeld-impressie van een feestelijke dag die op velen diepe indruk heeft gemaakt.

Aanvragen AR-secretariaat, dr. Kuiperstr. 3, 2514 BA, Den Haag, 070-46.96.29 (G.v.d. Berg of C. Bremmer).

ONTDEKKINGSTOCHTEN DOOR DE LANDEN VAN DE BIJBEL THACIR

Misschien is 1979 het jaar van uw reis naar

ISRAEL: vertrekdata: 11/9; 02/10; 30/10; 20/11; 22/12.

TURKIJE: vertrekdatum 06/10;

GRIEKENLAND/ROME: vertrekdatum: 01/11.

Voor bovengenoemde bestemmingen en vertrekdata hebben wij voor hen, die snel reageren, nog een aantal mogelijkheden! Voor 1980 zijn alle mogelijkheden nog open... óók naar **EGYPTE!**

Vraag geheel vrijblijvend inlichtingen bij:

REISSTICHTING

THACIR

TH eologisch verantwoorde
A rcheologisch interessante
C ultureel belangwekkende
I sraël
R eizen

**Europalaan 14, 3844 AV HARDERWIJK
Telefoon: 03410-21989**

(U mag ons ook na 5 uur en op zaterdag bellen!)

WAT BEZIET DIE MENSEN EIGENLIJK?

Een blik achter de schermen van de politieke geschiedenis.

Een schriftelijke cursus van 8 boekjes met veel historisch fotomateriaal over de meest toonaangevende stromingen in de Nederlandse politiek. De prijs voor alle deeltjes samen bedraagt – dank zij financiële steun van CRM – slechts f 37,50

FASCISME: Italië, Duitsland, Mussolini en Hitler, Nederlands fascisme tot '33, oprichting van de Nationaal Socialistische Beweging, Mussert, NSNAP .....

ANARCHISME: Van individualisme tot socialisme, Rousseau, Max Stirner, revolutionaire experimenten, reformistisch anarchisme .....

LIBERALISME: De liberale beginselen, prof. mr. P.J. Oud, Thorbecke, ontwikkeling als politieke organisatie in Nederland, de huidige politieke situatie .....

SOCIALISME: De geschiedenis van de SDAP, Domela Nieuwenhuis, Troelstra, oprichting van het NVV, "de Tribune", van SDAP tot P.v.d.A. ....

CALVINISME: Herleving van het Nederlands Calvinisme in de 19de eeuw de AR of CH-richting in de Schoolstrijd, ontstaan van een driedeling in de prot. politieke wereld.

MARXISME: Karl Marx, Hegel, de geschiedenis van de klassenstrijd, Marx's visie op de kapitalistische economie, de ontwikkeling van het Marxisme in Nederland .....

KATHOLICISME: Het karakter en de geschiedenis van de katholieke partij in Nederland, Schaepman, de periode Nolens, van R.K. Staatspartij naar KVP, oprichting CDA .....

NIEUWE STROMINGEN: Nieuw-Links in de P.v.d.A., Democraten 66, Radikalen, Democratisch-Socialisten '70 .....

**STICHTING
BURGERSCHAPS-
KUNDE**

AFD. SCHRIFTELIJK ONDERWIJS
ERKEND DOOR DE MINISTER VAN ONDERWIJS
EN WETENSCHAPPEN, BIJ BESCHIKKING
d.d. 23.4.1975, BVO/SFO-129.708

INSCHRIJVEN is mogelijk door overmaking van f37,50 op postgiro 150 11 69 t.n.v. Stichting Burgerschapskunde – Postbus 349 – Leiden, onder vermelding van "PVSL – H"

RIJN- EN WIJNFESTREIS

3-daagse touringcarreis voor 195,- p.p.

Deze eenmalige manifestatiereis vertrekt op vrijdag 28 september a.s. Enkele plaatsen nog beschikbaar. Inbegrepen: 2 persoons kamer, 2 maal ontbijt, 2 maal diner, entree op het grote Rheingauer Wijnfeest, wijnproef met stemming etc. Alle excursies en reisverzekeringen.

RIJN-, PLATZ- EN EIFELREIS

3-daagse touringcarreis voor 190,- p.p.

Een zusje van de Rijn- en wijnfeestreis met vertrek op vrijdag 7, 14 en 21 september a.s.

ZUID-ZWEDEN MINI

3-daagse bus/minicruise voor 225,- p.p.

Door het grote succes... nu nog extra vertrekdata op 20, 26 en 29 augustus a.s. en op iedere zondag en dinsdag in de maanden september en oktober a.s. Inbegrepen: 2 persoons luxe hut met douche en toilet, 2 maal ontbijt, 3 maal diner, alle reisverzekeringen en excursies met o.a. een grote dagexcursies naar Malmö, Helsingfors, Kristianstad etc.

DE CHAMPAGNESTREEK

3-daagse touringcarreis voor 215,- p.p.

Door het overweldigende succes, zijn er alleen nog maar boekingsmogelijkheden op 21 september en 12 oktober a.s. Inbegrepen: luxe, hotel, alle kamers met bad/douche en toilet, radio, telefoon etc. 2 maal ontbijt, 3 maal diner, alle excursies en reisverzekeringen.

ZUIDOOST-NOORWEGEN

5-daagse luxe bus/minicruise voor 595,- p.p.

Vertrekdata: 3, 17 september en 15 oktober a.s. Inbegrepen: 2 persoons luxe hut/kamer met bad/douche en toilet, 4 maal ontbijt, 5 maal diner, 2 maal uitgebreide Vikingsbuffet, alle excursies en reisverzekeringen.

ZUID-IERLAND

7-daagse luxe bus/minicruise voor 880,- p.p.

Vertrekdata: 9 september en 14 oktober a.s. Inbegrepen: 2 persoons luxe hut, alle kamers met bad, groot middeleeuws banket, alle excursies en reisverzekeringen.

WENEN EN OMGEVING

9-daagse touringcarreis voor 710,- p.p.

Vertrekdatum: 13 oktober a.s. Inbegrepen: 2 persoons kamer, 8 maal ontbijt, 9 maal diner, alle excursies en reisverzekeringen.

CRUISE-, CULTUUR EN NATUURREIZEN

Keuze uit zo'n 70 verschillende reizen in Europa en naar Azië, Afrika en Amerika onder leiding van een of meerdere wetenschappelijke reisdeskundigen.

KERST & OUD- EN NIEUWJAAR ONDER DE PALMEN!

18-daagse Kerstcruise naar Portugal Marokko en de Canarische eilanden vanaf 2.085,- p.t.

Vertrekdatum: 21 december a.s. Inbegrepen: luxe hutten met douche en toilet, 17 maal ontbijt, 18 maal diner, alle reisverzekeringen en excursies met o.a. de grote 2-daagse excursie, die dwars door Marokko gaat, van Tanger naar Casablanca etc.

KERST & OUD- EN NIEUWJAARSPROGRAMMA '79

Dit programma verschijnt ca. 15 september a.s., stuur nu alvast een briefkaart met uw naam en adres voor gratis toezending.

ATTENTIE: vakantiegangers die bij ons reeds staan ingeschreven, ontvangen het automatisch per post.

Diverse vertrekplaatsen in Nederland voor alle reizen.

Bel of schrijf voor een gratis programma:

CLUB EUROPA B.V.

Telefoon 020-95.38.73

1101 AV Amsterdam, Gerenstein 335

Seizoen 1979/1980: zaak voor alle partijleden Kiesverenigingen opgelet!

De start van het seizoen 1979/1980 is aanstaande. Aan de vooravond van de beoogde samensmelting van de CDA-partijen staat de kiesverenigingen een flink programma te wachten. Een kort overzicht van de onderscheidene activiteiten die op stapel staan geven wij hierbij weer.

1. Draaiboek 1979/1980

Binnenkort krijgen de ARKV's het draaiboek voor het seizoen 1979/1980 toegezonden. Gratis exemplaren ervan kan men ook aanvragen bij het partij-secretariaat. Het draaiboek geeft in kort bestek een samenvattend overzicht van de belangrijkste punten die de ARKV's te wachten staat.

Besturen worden dringend aangeraden deze brochure spoedig door te nemen en hun vergaderactiviteiten mede op basis van dit draaiboek af te stemmen.

2. Toezending CDA-statuten

In dit nummer van Nederlandse Gedachten/ARPost van 1 september is het ontwerp fusie-protocol plus bijlagen (ontwerp-statuten en reglementen) opgenomen in een speciale katern die 32 pagina's bevat. Alle leden krijgen hierbij dus de ontwerp-statuten voor het ene CDA thuis gezonden.

3. Tijdschema behandeling CDA-statuten

De kiesverenigingen hebben tot 1 november a.s. de tijd op de ontwerp CDA-statuten amendementen in te dienen bij de Kamercentrales. Zij hebben hiervoor dus twee maanden

de tijd. Het is van het allergrootste belang dat men in die twee maanden in de ledenvergaderingen aan een diepgaande behandeling toe komt. Een **tijdige vergaderplanning** is hiervoor een allereerste vereiste.

indien de KC's amendementen niet overnemen van de kiesverenigingen dan kunnen de KV's deze tot **15 december a.s.** indienen bij het partijbestuur. Het reeds genoemde draaiboek geeft een uitvoerig overzicht van de procedure.

4. Kandidaatstelling

Begin van de komende herfst start de procedure van de kandidaatstelling voor de Tweede Kamer. Ook daarover worden de KV's binnenkort geïnformeerd (zie ook draaiboek). In oktober a.s. start de groslijstprocedure al: kiesverenigingen worden dan tot half december a.s. in de gelegenheid gesteld namen te noemen van kandidaten die zij geschikt achten voor

een eventuele kandidatuur. Ook hier geldt: plan tijdig een ledenvergadering!

5. Politieke discussie

Kiesverenigingen kunnen nog tot omstreeks 1 november a.s. een reactie geven op het grondslagraapport. Een aantal KV's moet hun mening nog doen toekomen aan het partijbestuur. Op de najaarspartijraad van 1 december a.s. komt dit rapport opnieuw aan de orde.

Verder zullen het **Program van Uitgangspunten**, waar een CDA-commissie o.l.v. dr. Kremers zich mee bezighoudt, en een rapport van de commissie „politieke koers” dat o.l.v. CDA-voorzitter Steenkamp wordt opgesteld in de KV's aan de orde kunnen worden gesteld. Beide rapporten komen a.s. herfst gereed.

Voor de verdere procedure verwijzen we naar het draaiboek.

Tenslotte

Naar verwachting krijgen de KV's eind augustus een schrijven van het secretariaat waarin op de bovenstaande punten uitvoerig wordt ingegaan. Bij die zending is o.a. het draaiboek en de statutenkrant gevoegd. De komende weken hopen wij in deze krant regelmatig terug te komen op de zaken die hier aan de orde werden gesteld.

Van UBO krijgt u f. 1000.- méér dan eigenlijk nodig is.

Laten we zeggen dat u zo'n dertig jaar bent. En u sluit een levensverzekering van tienduizend gulden. Dan betaalt u elke maand ongeveer twee tientjes. Na 35 jaar krijgt u de eigenlijke uitkering. U betaalde bij elkaar f 8.946,-. U krijgt ineens terug f 10.000,-. Maar is dat alles?

Van UBO krijgt u ook nog uw deel in de winst. En dat kan fiks oplopen. Na een maand is uw winst-aandeel al f 1.000,- waard. Dat komt bij andere verzekeringsmaatschappijen niet voor. Het kan zelfs doorgroeien tot f 6.000,-.

U krijgt dan dus van UBO f 10.000,- plus f 6.000,-. En als u een groter bedrag verzekert wordt ook uw winst-aandeel groter. U kunt meeprofitieren. Gebruik de bon.

Vul in en stuur op. Zet op de envelop: UBO-verzekeringen, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Er hoeft geen postzegel op.

... en u deelt mee in de winst

Bon voor f. 1000.- of méér

Ik wil meer weten over de winst-delende polis van UBO. Stuur mij vrijblijvend alle gegevens.

Mijn naam is

Straat

Plaats

Leeftijd

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- UBO-termijnsparplan
- begrafenisverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- brandverzekeringen
- a.v.p.-verzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- autoverzekeringen
- caravanverzekeringen
- pleziervaarttuigen-verzekeringen
- recreatie-goederenverzekeringen

cda

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaresse)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

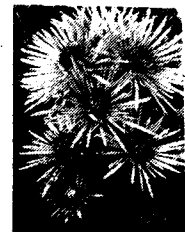
INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Handel & Industrie

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO.O.
POSTBUS.52 TEL. 0 5400-1.56.00

"Ik wil het even met u hebben over héél wat ernstiger dingen!"

Over kankerbestrijding. Het Koningin Wilhelmina Fonds heeft zich verplicht jaarlijks 'n bedrag van zo'n f 25 miljoen bijeen te brengen. Dat bedrag moet er komen. Om tenminste het lopende onderzoek te kunnen voortzetten. Stop straks de kollektebus vol. Steun de kollekte.

Je kunt en mag er niet omheen.

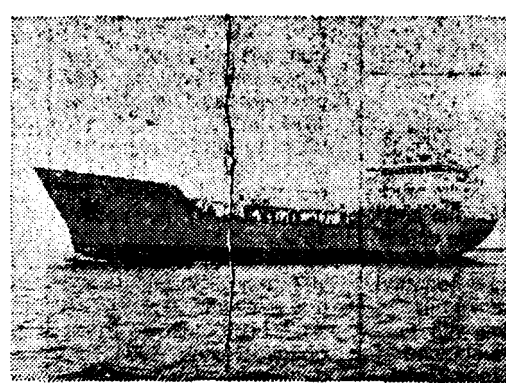
Koningin Wilhelmina Fonds voor de kankerbestrijding

KWF. Centraal Bureau: Koninginneweg 28, 1075 CZ Amsterdam. Tel.: 020-726000. Giro 26.000.

Veel dank zijn wij verschuldigd aan de bedrijven op deze pagina, die de publikatie van deze advertentie hebben mogelijk gemaakt.

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

varend vakmanschap

Elk schip dat de werf verlaat, bewijst het. Jaar na jaar, onder alle omstandigheden. Tot volle tevredenheid van elke opdrachtgever.

Nieuwbouwcapaciteit: alle typen schepen tot de volgende maximum maten:

- lengte over alles: 120 m.
- breedte : 15.8 m.
- ledige diepgang : 3.5 m.

Stipte levering.
scherp concurrerend
Informeel. Vrijblijvend.

Tille Scheepsbouw bv
Kootstertille/Fri.

Industrieterrein-Oost

Tel. 05121 - 341

Telex 46252

Incorporated in Conoship

Landmeetkundige werkzaamheden

BUREAU VOOR LANDMEETKUNDE

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966

Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 - ASSEN - TEL. 05920-1.34.00

OPMETINGEN

T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden - wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)-kaarten

• ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-grootte-inhoudber. - coördinatieberekeningen - berekeningen - matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

• WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
• BOUWKUNDIGE WERKEN

begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen, rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten woningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, paalenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven sturen wij u graag per omgaande toe.

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 05255-1666.

Steenhouwerij

DE KUYPER

Nieuwstraat 26
MIDDELBURG
Tel. (01180)-1.25.79

Levering van alle soorten natuursteen

Ook voor grafstenen het juiste adres

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INRICHTING

„MAURITSKADE”

ZWEMBAD Telefoon 64.25.75

Zwemmen 2,-, Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12 - 14,

14 - 16, 16 - 18 uur

zaterdag 9 - 11, 11 - 13, 13 - 15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en Herenafdelingen

Entree f 5,- plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag 12 - 22 uur

zaterdag 9 - 18 uur

Tragisch

Indien het niet om zulke ernstige dingen ging, zou men de vertoning die vorige week in de Veiligheidsraad is opgevoerd, komisch kunnen noemen. Een aantal landen dat niet op stemming over een door hen ingediende resolutie aandringt om de Amerikaanse vertegenwoordiger niet in verlegenheid te brengen; een Amerikaanse vertegenwoordiger, die – zittend op de stoel van zijn land – er niet voor terugdeinst de politiek van zijn eigen land belachelijk te noemen. Het is tekenend voor de ontreding waarin het Amerikaanse schip van staat onder president Carter lijkt te zijn geraakt. Zonder in te hoeven gaan op de verdiensten van de verschillende standpunten, kan men het rondweg tragisch noemen als een wereldmacht als Amerika in een zodanige staat van verwarring verkeert dat anderen dat knap kunnen uitbuiten. Dat dit kon gebeuren in het orgaan dat de verantwoordelijkheid draagt voor de handhaving van internationale veiligheid en vrede, is een zaak waarover niemand zich vrolijk hoeft te maken.

Hete herfst?

Gaan wij een hete herfst tegemoet, zoals iedere commentator ons wil doen geloven? De stakingen bij de vleeswarenindustrie en bij de Rotterdamse sleepers lijken er op te wijzen. Want deze stakingen, hoe onvergelykbaar zij overigens ook

zijn, werpen hun schaduwen vooruit op het komende arbeidsvoorwaardenoverleg. Voor de werknemersorganisaties is daarbij van groot belang wat het belangrijkste accent moet krijgen, de immateriële arbeidsvoorwaarden zoals werktijdverkorting, vervroegde uitkering etc. of de loonsom. Het is duidelijk dat men in eerste instantie aan het eerste dacht, doch de stakingen van vorige week lijken er op te wijzen dat de achterban het laatste belangrijker vindt. En allebei kan niet, want ook de immateriële arbeidsvoorwaarden kosten geld. Voeg bij dit alles de door het kabinet nog niet opgeloste kwestie van de sociale premiedruk en de consequenties daarvan voor het behoud van de koopkracht, en het is duidelijk dat alle ingrediënten voor een warm herfstgerecht aanwezig zijn. Het is te hopen dat alle betrokkenen genoeg verantwoordelijkheidsgevoel zullen hebben om het zo koud mogelijk op te dienen.

Kernwapens

Het voortijdig bekend worden van de inhoud van een ontwerprapport van een studiecommissie van de CDA-wetenschappelijke instituten over de kernwapenproblematiek heeft tot de nodige opschudding geleid. Die opschudding lijkt niet terecht. Een rapport van een studiecommissie is geen beleid, het is een bijdrage tot een discussie. En het is duidelijk dat wij de komende maanden een uitermate belangrijke discussie zullen moeten hebben over de vraag welke positie het Westen zal moeten innemen tegenover de nucleaire opstelling van de Sovjet-Unie. Wanneer een

NG COMMENTAAR

fractie-lid opmerkt dat de inhoud van het betreffende rapport te feitelijk, te analytisch en te weinig geïnspireerd is, dan zou dat de indruk kunnen wekken dat men de discussie niet op basis van een feitelijke analyse aandurft. Dat kan natuurlijk niet waar zijn, maar daarom is het goed het rapport gewoon te aanvaarden voor wat het is; een bijdrage tot de discussie. Het is uiteindelijk de fractie die het beleid bepaalt en dat beleid dient de resultante te zijn van zowel geïnspireerdheid en van zorg om het behoud van de schepping als van een nuchtere analyse van de feiten. Dat is Christelijke politiek.

Aktie vluchtelingen

Het ziet er naar uit dat de nationale actie voor de vluchtelingen van Zuid-Oost Azië een succes is geworden. Weliswaar bleef het aantal giften beneden de raming, maar de omvang ervan overtrof de verwachtingen. Het was een goede zaak dat deze actie uitdrukkelijk was aangekondigd als een actie ten behoeve van alle Indo-Chinese vluchtelingen, niet alleen voor de bootvluchtelingen. Het aantal zgn.

landvluchtelingen, voornamelijk afkomstig uit Laos en Cambodja overtreft immers het aantal bootvluchtelingen vele malen, en hun lot is minstens even uitzichtloos. Wellicht is mede door deze aktie hun toekomst – althans in materieel opzicht – weer enige tijd veilig gesteld. Het is echter duidelijk dat dit soort akties niet eenduidig herhaald kan worden. Daarom zal met des te meer kracht naar structurele oplossingen gezocht moeten worden. Voorlopig ziet het er helaas naar uit dat die alleen gevonden kan worden in een sterk vergrote bereidheid van Westelijke landen deze vluchtelingen een blijvend tehuis te bieden.

Israël en de PLO

Er lijkt een volstrekte impasse te zijn ontstaan met betrekking tot aanzetten tot een oplossing van het Palestijnse probleem. De kunst is verstranding en een geest van wantrouwen te doorbreken. De vraag is wat anderen kunnen doen om deze volstrekte impasse tussen Israël en de Palestijnen te doorbreken. Daartoe kunnen contacten met beide partijen in het conflict nuttig zijn, zoals o.m. is voorgesteld door het CDA-kamerlid mr. J. N. Scholten. Niet om daarmee instemming te betuigen met geheel verkeerde doelstellingen maar om deze contacten juist te gebruiken voor informatie en voor het uitdragen van eigen standpunten terzake, hetgeen o.m. inhoudt een volstrekte afwijzing van de houding van de PLO t.a.v. Israël en ook het becritiseren van onjuist beleid van Israël, zoals minister Van der Klaauw onlangs bij een bezoek van minister

Dajan heeft gedaan. En in beide gevallen gaat het ook om het afwijzen van onnodig geweld waarvan onschuldige burgers het slachtoffer worden. Open benadering van beide partijen in het conflict wil niet zeggen, dat Nederland in dit stadium hetzelfde gewicht aan beide contacten moet toekennen. De speciale positie en de verbondenheid met Israël rechtvaardigen dat deze relatie het volle pond krijgt in een geest van wezenlijke solidariteit met het voortbestaan van Israël, waarvoor ook de heer Scholten terecht bij herhaling heeft gepleit (al is dit laatste kennelijk niet zo bij iedereen overgekomen). Deze solidariteit mag ons echter niet blind maken voor het lot der Palestijnen. Immers het gaat om een vrede gebaseerd op recht en gerechtigheid.

Ongewenste publiciteit

Het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie heeft zich opnieuw in de publiciteit geplaatst. De heren De Jong en De Leeuw hebben een nieuw rapport over de zaak-Aantjes opgesteld dat van de regering geen vriendelijke beoordeling kreeg. Met dat al heeft het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie weer een stuk negatieve publiciteit verkregen. Dat is jammer, temeer waar die negatieve publiciteit betrekking heeft op de uiterst belangrijke vraag of wel zorgvuldig genoeg met personen wordt omgesprongen. Met iets meer wijsheid en inzicht had dit voorkomen kunnen worden.

UIT DE ARJOS

Introductieconferentie nieuwe Arjosleden

Op 14 en 15 september organiseert de Arjos een introductieconferentie voor nieuwe leden. Doel van deze conferentie is, leden meer gewijs te maken in de Arjos.

Een gedeelte van de conferentie zal gezamenlijk gehouden worden met de andere partners in het CDJA (nl. CHJO, KVPJO, alsmede rechtstreekse CDA-leden beneden de 35 jaar). Het programma is globaal als volgt:

Vrijdagavond 14 september

- aankomst + welkom (± 19.00 uur) in CDJA-verband
- introductie in de eigen organisatie

- spel (in CDJA-verband).

Zaterdag 15 september

's morgens

- inleiding door Arjosvoorzitter Klaas de Vries – thema: Wat betekent voor jou christelijke politiek.

's middags

- simulatie spel Kamerdebat (in CDJA-verband) m.m.v. staatssecretaris mev. J. Kraaijeveld-Wouters. De conferentie wordt gehouden in Elst, provincie Utrecht. De deelnemerskosten bedragen f 15,- per persoon. Reiskosten boven f 7,50 worden vergoed.

Startvergadering Arjos Fryslân

Op zaterdag 1 september a.s. hoopt de Arjos-Fryslân een begin te maken met het nieuwe seizoen. De startvergadering wordt dit jaar gehouden in Drachten, in de Opdracht (2 minuten lopen van het busstation).

's Morgens om tien uur is de ontvangst met koffie (en, onder voorbehoud: filmimpresie van Drachten). Omstreeks kwart over tien wordt de vergadering door de voorzitter geopend. Na de rede van de voorzitter worden verkiezingen gehouden voor secretaris, plv. HB-lid en Arjosraadsleden. Tegen kwart voor elf

Arjos-Groningen (stad)

De Arjos-Groningen (stad) houdt het weekend van 14, 15 en 16 september te Midlaren haar traditionele najaarsconferentie.

Het onderwerp luidt: „geweldloze weerbaarheid”. Sprekers zullen zijn:

- J. de Boer, lid van de Tweede Kamer voor het CDA, defensiespecialist;
- Prof. J. Niezing, voorzitter van een regeringscommissie m.b.a. geweldloze weerbaarheid;
- H. Kleinfelder, oud-medewerker van Martin Luther King;

 De kosten zullen ± f 25,- per persoon bedragen. Iedereen die belangstelling heeft, is van harte welkom. Voor aanmeldingen en/of meer informatie kun je terecht bij:

Berend Kamphuis, 2e Hunzestraat 2, Groningen. Tel. 050-73.28.59.

zal dan een paneldiscussie plaatsvinden met de diverse OUD-ARJOS-FRYSLAN-VOORZITTERS van de laatste tien jaar, over het CDA-CDJA heden en verleden. Een terugblik en een vooruitblik m.b.t. christelijke partijvorming. Na dit gebeuren kan een sobere, doch voedzame maaltijd worden genuttigd.

Om twee uur (14.00) wordt dan opnieuw begonnen. De discussie zal

Arjos/ARVC-Overijssel

Een werkgroep samengesteld uit leden van de A.R.J.O.S. en A.R.V.C. (Anti-Revolutionair Vrouwencomité) en oud-leden van de A.R.J.O.S. is bezig in opdracht van de provinciale A.R.J.O.S. Overijssel een conferentie voor te bereiden ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de A.R.J.O.S. Daar verder het A.R.V.C. dit jaar haar 20-jarig bestaan herdenkt werd besloten dit samen te doen.

De conferentie zal worden gehouden op vrijdag 21 en zaterdag 22 september a.s. in de Pniëlkerk aan de Rembrandtlaan te Almelo. Het thema van deze conferentie is: ONZE ECONOMISCHE ORDE, een onderwerp dat zeer actueel is en vele facetten bevat.

Als spe(e)kers(sters) zullen optreden: R. Breman, directeur van een bedrijf te Genemuiden; Prof. B. Goudzwaard; J. van Houwelingen, C.D.A. 2e-Kamerlid;

's middags gaan over „Het gezin. samenleven in verantwoordelijkheid” (n.a.v. brochure van het CDA-vrouwenberaad). Twee vrouwen, te weten: Mr. V. Korte-van Hemel (2e kamerlid en lid van de werkgroep „Gezin en maatschappij”) en E. van Velthoven-Olde (lid van het dagelijks bestuur A.R. Vrouwencomité), zullen het onderwerp nader toelichten. Vrouwen en mannen, worden van harte uitgenodigd deel te nemen aan de discussies tijdens deze startvergadering. Voor nadere inlichtingen kunt U terecht bij resp. vice-voorzitter en voorzitter van Arjos-Fryslân; 05100-8.28.14 en 05120-1.52.67. De secretaris, Sjoerd Veerman

G. Terpstra, hoofdbestuurlid C.N.V.; mev. E. van Velthoven-Olde, hoofdbestuurlid A.R.V.C. en landelijk bestuurslid C.D.A. Wij meenden als werkgroep goed te doen door u reeds nu op deze conferentie die zal aanvangen op vrijdag 15.00 uur, te attenderen. Voor meer informatie kan men terecht bij dhr. T. Hilverda, Clematisstraat 27 te Almelo, tel. 05490-1.08.13.

Bon

Onderstaande .....
 Naam: .....
 Adres: .....
 Woonplaats: .....
 tel.nr.: .....

geeft zich op voor de introductieconferentie op 14 en 15 september.

Deze bon voor 6 september sturen naar: Arjos, Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

VERPLAATSBARE
 HOUTEN GEBOUWEN
 directie- en schaftketen
 scholen en
 kerken
 directie- en
 schaft-
 wagens
 etc.
 HOUTBOUW HAHBO
 HARDINXVELD
 tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Afscheid redactiesecretaris Niek Hogeland

De samenstelling van de redactie-commissie is de laatste tijd nogal eens aan veranderingen onderhevig. Namen wij de vorige maal afscheid van de partij-secretaris, thans moeten wij de

Niek Hogeland

redactie-secretaris uitzwaaien.

Gedurende drie jaren heeft Niek Hogeland deze bepaald niet gemakkelijke functie uitgeoefend. Niet gemakkelijk, want verzorging en samenstelling van het blad dient altijd kop over bol te geschieden en de kritiek, zowel van de kant van de lezers als van die van de schrijvers komt altijd het eerst bij de redactie-secretaris terecht. Voor de manier waarop Niek Hogeland zijn functie heeft uitgeoefend, zijn wij hem zeer erkentelijk. Wij wensen hem in zijn nieuwe baan alle succes toe. Als zijn opvolger verwelkomen wij Anneke Raven. Voor velen, met name in Arjos-kring, is zij geen onbekende. Wij hopen dat zij haar taak met de van haar bekende voortvarendheid zal vervullen.

Anneke Raven

Op het landelijk partijbureau van de ARP is plaats voor

EEN MEDEWERK(ST)ER

met gevoel voor verantwoordelijkheid die zorgt voor de verzending en administratieve verwerking van brochures, voor diverse lichte administratieve werkzaamheden, voor het bijhouden van het magazijn en voor koeriersdiensten.

Wij zoeken iemand met LEAO of vergelijkbare opleiding in de leeftijd van 18-25 jaar.

Salariëring volgens rijksregeling, overeenkomstig leeftijd, opleiding en ervaring.

Vooralsnog wordt de te benoemen medewerk(st)er in tijdelijk dienstverband aangesteld vanwege de beoogde fusie van het CDA in oktober 1980.

Sollicitaties richten aan: ARP, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag t.a.v. de heer drs. C. Bremmer, tel. informatie 070-46.96.20 (de heer Bremmer of Jehée).

Het CDA-VROUWENBERAAD

vraagt een

EMANCIPATIEWERKER (vrl.)

volledige functie (eventueel duobaan)

die een stimulerende en ondersteunende functie zal vervullen ten behoeve van de interne en externe emancipatie werkzaamheden op plaatselijk en landelijk niveau, welke de deelname van CDA-Vrouwen aan politieke maatschappelijke activiteiten beogen te bevorderen.

Een uit het CDA-Vrouwenberaad samen te stellen commissie begeleidt deze werkzaamheden.

Taak:

- op gang brengen en begeleiden van projecten waardoor het bewustwordingsproces bij vrouwen wordt gestimuleerd en de participatie aan het politieke leven wordt bevorderd;
- zorg dragen voor ontwikkeling en versterking van organisatorische vaardigheden zodat door de afdelingen nieuwe plaatselijke activiteiten op gang kunnen worden gebracht;
- meehelpen formuleren en samenstellen van commentaren op het beleid van overheden, waarop het plaatselijke, provinciale en landelijke Vrouwenberaad wil reageren;
- kanaliseren van informatiestromen van basis naar beleid en omgekeerd;
- verrichten van uit het bovenstaande voortvloeiende administratief organisatorische werkzaamheden.

Vereist: Werk en denk-niveau dat overeenkomt met minimaal H.B.O. (tenminste diploma H.B.O.) Bij voorkeur ervaring met het functioneren van vrouwenorganisatie en enige ervaring met het functioneren van vrouwenorganisaties en enige ervaring met emancipatiewerk. C.D.A. lid.

Standplaats: Den Haag.

Salaris: afhankelijk van opleiding en ervaring, max. f4502,- per maand (rijksregeling, schaal 114), exclusief vakantie-uitkering.

Sollicitaties binnen 14 dagen zenden aan: Sekretariaat CDA-Vrouwenberaad, Berkenbosch Blokstraat 7, 2586 HD Den Haag.

Aanmeldingsbon Studiedag „gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid”

Ik neem deel aan de studiedag op 4 oktober 1979

Naam: LID
 ARP
 CHU
Adres: KVP
Woonplaats: CDA

is wel/niet in bezit van de brochure Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid

Deelnameformulier toezenden aan:
Stichting Kader- Vormingswerk ARP
Dr. Kuiperstraat 3
2514 BA Den Haag

Jaarlijkse bijeenkomsten met afgevaardigden van Kamercentrales

In de maanden september en oktober a.s. vinden de jaarlijkse bijeenkomsten met de afgevaardigden van de Kamercentrales en Provinciale Organisaties plaats.

De voor woensdag 26 september a.s. geplande vergadering met de voorzitters van de KC's en Provinciale Organisaties uitgesteld. De voorzitters ontvangen binnenkort bericht dat DE BIJEENKOMST NU PLAATSVINDT op 1 oktober a.s.

Plaats van bijeenkomst Utrecht. Partijvoorzitter De Boer hoopt deze vergadering voor te zitten.

Op donderdag 11 oktober a.s. vergaderen de secretarissen, eveneens te Utrecht. De voorzitter van de Organisatie

Commissie zal deze bijeenkomst voorzitten.

Op donderdag 25 oktober a.s. vergaderen de penningmeesters. Landelijk AR-penningmeester Plaats zal deze bijeenkomst leiden. Ook deze vergadering vindt in Utrecht plaats. Hopelijk zijn alle Kamercentrales en Provinciale Organisaties present. In verband met de op handen zijnde samensmelting van de CDA-partijen wordt het komende seizoen erg veel gevraagd van alle partij-afdelingen. Besturen dienen zorgvuldig geprepareerd te zijn op de komende ontwikkelingen die diep ingrijpen in de organisatiestructuur van de partij. Uitnodigingen voor de hier aangekondigde bijeenkomsten zijn vorige week verzonden naar de betrokken partij-organen.

Studiedag over het Gezin

Het C.D.A. Vrouwenberaad is van plan het komende seizoen veel aandacht te besteden aan de bespreking van de door haar uitgegeven brochure: „Het Gezin:

Samenleven in verantwoordelijkheid”.

Als start van de vele activiteiten die in provinciaal en plaatselijk verband zullen worden georganiseerd, wordt in samenwerking met de CDA Stichting Kader- en Vormingswerk een landelijke studiedag gehouden op donderdag 4 oktober 1979, in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht.

Het program ziet er als volgt uit:

9.30-10.00 uur: Ontvangst met koffie

10.00-10.15 uur: Opening en mededelingen

10.15-10.45 uur: Toelichting op het rapport door mr. Ph. Weijnenborg - Pot, voorzitter CDA Vrouwenwerkgroep „Gezin en Maatschappij”

10.45-11.15 uur: Kanttekeningen bij het onderwerp door dr. H. E. S. Woldring, sociaal-filosoof aan de V.U.

11.15-12.30 uur: Bespreking in discussiegroepen

12.30-13.30 uur: Lunch

13.30-14.00 uur: Richtlijnen voor provinciale studiedagen

14.00-16.00 uur: Terugmelding + plenaire bespreking

16.00 uur: Sluiting.

Hoewel deze studiedag primair is bedoeld voor het provinciale kader van de CDA Vrouwenberaden is het daarnaast, voor een beperkt aantal deelnemers, mogelijk zich aan te melden.

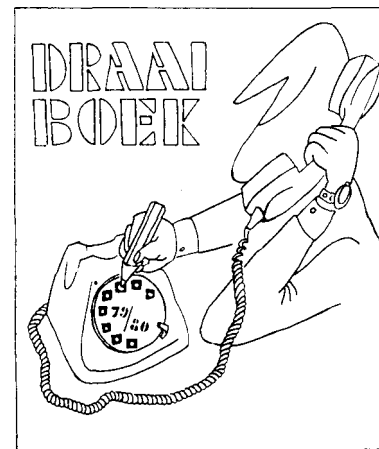
De kosten voor deelname bedragen f7,50, daarin zijn begrepen de kosten voor het materiaal, lunch en consumpties.

Deze kosten dienen bij de inschrijftafel te worden voldaan, waarna de benodigde consumptiebonnen worden uitgereikt.

U kunt meedoen door nevenstaande bon in te vullen en op te zenden. Na aanmelding wordt een syllabus, bestaande uit reactie op de brochure en eventueel de brochure toegezonden.

Draaiboek seizoen 1979/1980 gereed!

Binnenkort komt gereed het draaiboek voor de kiesverenigingen ten behoeve van het nieuwe seizoen 1979/1980. Ook dit jaar is de brochure in een handzaam formaat uitgegeven, met een omslagtekening van Arend van Dam. In kort bestek komen allerlei zaken aan de orde die voor de kiesverenigingen in het seizoen 1979/1980 van groot belang zijn.

Onderwerpen

Een greep uit de onderwerpen:

de dienstverlening van het partijsecretariaat, met een uitvoerig overzicht van de verschillende werkzaamheden die op het partijbureau gedaan worden, met vermelding van de namen van personen die de werkzaamheden verrichten.

een organisatieschema van de ARPpartij.

het CDA: tussen federatie en fusie. Een samenvattend overzicht van alle organisatorische en politieke beslissingen die het komende seizoen genomen moeten worden en die van belang zijn voor de kiesverenigingen.

een samenvattend overzicht van de procedure voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de Tweede Kamerverkiezing. Deze procedure gaat in oktober 1979 al van start, met de start van de zogenaamde grolijstprocedure.

tips voor een goed functioneren van de kiesverenigingen.

tips voor een goed functioneren van een CDA-verband.

verzorging van contacten met de pers; opzetten van persberichten.

tips voor oprichting en erkenning van CDA-verbanden.

een overzicht van actuele publikaties van ARP, Stichting Kader- en Vormingswerk ARP en CDA.

Dit was zo maar een willekeurige greep. De lijst van behandelde onderwerpen is daarmee nog lang niet compleet. In de komende weken zullen wij in deze krant meer informatie aan het nieuwe draaiboek schenken.

Bestellingen

Het een kleine 100 pagina's tellende draaiboek is GRATIS verkrijgbaar. Aanvragen bij het bureau van de ARPpartij, p/a dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

AANVRAAGBON DRAAIBOEK 1979/1980

Zend u mij ... exemplaren van het draaiboek seizoen 1979/1980.

NAAM:

ADRES:

WOONPLAATS:

Deze bon opsturen aan het bureau van de ARPpartij, dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den HAAG.

WAG

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 36 8 september 1979

Het Aantjes-debat

Premier van Agt:

„Twijfel over nationaliteit weggenomen”

„Niettemin hechten wij eraan uitdrukkelijk te zeggen dat, nu de twijfel is weggenomen voor zover die mocht zijn gerezen over de nationaliteit van de heer Aantjes, voluit van toepassing is dat naar grondwet en wet de heer Aantjes als elke Nederlandse burger benoembaar is in alle functies en ambten”, aldus minister president Van Agt, in zijn rede, uit gesproken tijdens het debat Aantjes. In onderstaand artikel treft u gedeelten aan uit bovengenoemde toespraak van minister president Van Agt.

Persconferentie

Veel van de kritiek die op het hoofd van het kabinet is neergedaald vindt haar oorsprong in de persconferentie van maandagavond. Terecht is gezegd, ook gisteren weer, dat het kabinet daarvoor verantwoordelijk is. Het kabinet is er verantwoordelijk voor, dat de directeur van het RIOD met een van zijn naaste medewerkers een persconferentie houdt. Als het kabinet van te voren geen aanwijzingen geeft voor het inrichten van die persconferentie, is het ook voor het niet verschaffen van zodanige aanwijzingen verantwoordelijk. Zoals ik in november reeds heb gezegd hadden wij, toen wij begrepen dat de heer De Jong, op de avond van de dag waarop de zaak officieel in de openbaarheid zou komen door toezending van het rapport aan de Kamer, een persconferentie zou geven, tegen hem kunnen zeggen: u treedt niet voor de pers. Ik houd het er nog altijd voor dat een zodanige ingreep, die volstrekt ongebruikelijk is – in de

loop van decennien heeft de directeur van het RIOD werkstukken van het rijksinstituut voor de pers gebracht – in die dagen volstrekt niet zou zijn begrepen en naar ik veronderstel ook niet zou zijn aanvaard. Ik sprak niet voor niets van „officieel in de openbaarheid komen”. Er waren die maandagmiddag zeer veel aanwijzingen ter beschikking. Belangrijke onderdelen van de zakelijke inhoud van het rapport waren toen bekend. Zoals ik in november heb gezegd hadden wij ons, naar achteraf bleek ten onrechte, een andere voorstelling gemaakt van de persconferentie, in het bijzonder van de toezetting. Dit betekent echter niet dat wij er niet verantwoordelijk voor zijn.

Geheimhouding

Er is kritiek geoeft op het niet nemen van maatregelen ter verzekering van de geheimhouding door de Regering. Die kritiek begrijp ik niet goed. Naar sommiger mening hebben wij te veel geheimhouding betracht, in de zin dat wij het rapport ten minste enkele dagen te lang zorgvuldig onder onszelf hebben gehouden. Het is beperkt gebleven tot kennisneming door drie Ministers en één ambtenaar die ons terzijde stond. Uit de stukken zal zijn gebleken dat wij er zelfs niet mee naar de Ministerraad gingen. De kring van degenen die van het bestaan en de inhoud van het voorlopig rapport van begin november op de hoogte kwam was uiterst minimaal; die kon eigenlijk niet minimaler zijn. Nadat was vastgesteld in onze kritische bevragingen van het voorlopig rapport, dat nader onderzoek op enkele punten toch waarlijk wel was geboden en de heren De Jong en Van der Leeuw daarmee ook volledig instemden, hebben zij dat onderzoek in die komende dagen, met name in het daaropvolgende weekeinde, verricht, met de overtuiging die zij hadden en waarvan wij wisten dat zij die hadden, dat dit natuurlijk met de grootst mogelijke discretie moest gebeuren. Men mocht vertrouwen dat de beide heren deze discretie ook zouden betrachten en ik heb geen enkele reden om te zeggen dat zij die niet hebben betracht. Ik begrijp echt niet – wij staan uiteraard voor alle kritiek open, maar dan wil ik haar ook graag

begrijpen – wat wij op het stuk van geheimhouding meer hadden kunnen doen dan

■ de informatie van 2 november beperkt houden tot een minimum aantal mensen – er kon er nauwelijks één af – en

■ met elkaar als een vanzelfsprekendheid nog eens vaststellen dat een nader onderzoek dat nodig was zou geschieden in uiterste discretie. Bij mijn beste weten is dat ook gebeurd. Ik heb in november aan de Kamer gezegd dat de door ons gevolgde procedure de schoonheidsprijs niet verdient. Wij hebben, voorafgaande aan dat debat van toen, aan de Voorzitter geschreven dat een eerdere informatie van hem welbeschouwd beter zou zijn geweest. Ik heb dat toen in dat debat nog eens herhaald. Daarom kon ik zeggen: wij hebben in de bejegening van de Kamer geen optimale procedure gevolgd. Ik heb toen al gezegd en ik wil het herhalen: er is het verwijt gemaakt dat wij onzorgvuldig zouden hebben gehandeld jegens Wim Aantjes.

Niet onzorgvuldig

Dat verwijt heeft mij, zoals iedereen zal begrijpen, niet alleen op een functionele manier buitengewoon geraakt. Ik heb toen gezegd: nee, dat is echt niet het geval; ik ben ervan overtuigd dat wij geen onzorgvuldigheid jegens de persoon van de betrokkene hebben begaan. Dat verwijt moet ik in volle overtuiging van de hand wijzen, zei ik in november namens ons drieën en dat doe ik ook vandaag nog. Wij konden, zulks in overeenstemming met mr. W. Aantjes, niet anders, meen ik, in de omstandigheden van toen, dan het rapport dat wij hadden maandag naar de Kamer doorgeleiden. Wij hadden in zeker opzicht te maken met contrasterende verantwoordelijkheden, met elkaar conflicterende verantwoordelijkheden. Er was aan de ene kant de verantwoordelijkheid van de Regering ten opzichte van de volksvertegenwoordiging en aan de andere kant de verantwoordelijkheid van de Regering van een van onze medeburgers ten aanzien van privacy en rechtsbescherming. Die stonden tot elkaar in een onmiskenbare spanning in die situatie. Ik meen dat wij in die spanning de enig mogelijke keuze hebben gedaan. Ik spreek dus nu over

Partijvoorzitter De Boer en vice-fractie-leider Schakel tijdens het Aantjes-debat

Aantjes- debat

In november 1978 werd in de Tweede Kamer gesproken over de zaak Aantjes n.a.v. het rapport van het Rijks Instituut voor Oorlogs Dokumentatie (RIOD). Op 29 augustus kwam de Kamer opnieuw bijeen. Nu om te spreken over de rapporten van de Commissie van Drie (onder voorzitterschap van mr. Enschede) en van de commissie Patijn, waaraan nog werden toegevoegd het aanvullend rapport van het RIOD, en het verweerschrift van mr. W. Aantjes. In deze krant treft u gedeelten aan van de bijdragen van CDA-fractievoorzitter Lubbers, minister-president Van Agt en een samenvatting van de reactie van Aantjes op het RIOD-rapport.

de doorgeleiding van het stuk naar de Tweede Kamer op het moment dat het feitelijk al in brede kring bekend was.

Onderzoeken

We hebben in november 1978 de bereidheid uitgesproken, voor zover daartoe rechtens en feitelijk bij machte, gevolg te geven aan eventuele verzoeken van de Kamer tot medewerking aan onderzoeken die deze zou laten instellen. De Kamer heeft die onderzoeken ingesteld en doen instellen omdat naar het oordeel van de Kamer verder onderzoek, behoudens ten aanzien van de vraag over de nationaliteit, niet op de weg van de Regering lag. De resultaten van al die nadere onderzoeken liggen thans voor en het oordeel daarover is aan de Kamer. De Regering moet daarin zeer terughoudend zijn. Wel wil ik zeggen, met inachtneming van die terughoudendheid, dat de rapporten natuurlijk een compleet beeld geven dan vorig jaar in het RIOD-rapport van november, dat trouwens door de onderzoekers als voorlopig werd aangemerkt, werd gereleveerd. Derhalve is nu een meer gefundeerd oordeel mogelijk. Het beeld dat nu voor ons ligt brengt belangrijke nuanceringen aan van het eerder geschetste beeld, en wel ten gunste van de heer Aantjes. Dat stemt tot vreugde.

Benoembaarheid

Van diverse zijden is gisteren de vraag aan de orde gesteld en besproken hoe de heer Aantjes verder kan functioneren in het politieke en maatschappelijke leven. De Kamer als geheel heeft daar het oordeel van de Regering niet over gevraagd. Ik meen ook dat de Regering daarin zeer behoedzaam moet zijn. Niettemin hechten wij eraan uitdrukkelijk te zeggen dat, nu de twijfel is weggenomen voor zover die mocht zijn gerezen over de nationaliteit van de heer Aantjes, voluit van toepassing is dat naar grondwet en wet de heer Aantjes als elke Nederlandse burger benoembaar is in alle functies en ambten. Het is in eerste instantie aan de heer Aantjes zelf te beoordelen op welke wijze hij verder politiek en

maatschappelijk wil functioneren, zo is van alle kanten opgemerkt. Het oordeel is vervolgens aan eventueel voordragende en benoemende instanties. Dat oordeel zal kunnen verschillen naar gelang de aard van de functie waarom het gaat. In sommige gevallen, bij voorbeeld belangrijke bestuurlijke benoemingen, zullen maatschappelijke factoren moeten meewegen. Die maatschappelijke factoren zullen vaak bekend worden doordat, zoals gebruikelijk in onze tijd, inspraakprocedures worden gevolgd. Het oordeel van zijn eigen partijpolitieke groepering, maar ook dat van andere maatschappelijke groeperingen, is dan mede van belang. In andere gevallen zullen de verschillende bekwaamheden en vaardigheden van de heer Aantjes veel meer of misschien zelfs uitsluitend bepalend zijn. Sinds 2 november 1978, zo kan en moet men dus stellen, is meer leed over de heer Aantjes en de zijnen gebracht dan in overeenstemming is met hetgeen hem uiteindelijk zou kunnen worden verweten. Dat trekken wij ons aan.

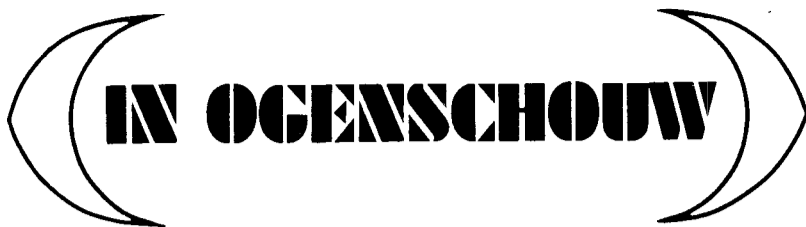
Hoe nu verder?

De vraag „hoe nu verder?” zou ik als volgt willen beantwoorden. Bij de beoordeling van de vraag hoe mr. Willem Aantjes verder kan functioneren in onze samenleving dient niet alleen in aanmerking te worden genomen het feit dat grote beroering is teweeggebracht door mededelingen die ons in november 1978 bekend zijn geworden en ook niet het feit, dat er nog steeds aanmerkelijke beroering is, ook na de herziening van het beeld dat de nadere rapportering heeft opgeleverd. Ook dient rekening te worden gehouden met het feit dat het hier gaat om een mens en een medeburger met grote kwaliteiten van hoofd en hart en waarvan wij weten – ik zei het al in november en het is niet weersproken – dat hij zich belangrijke verdiensten heeft verworven voor het bestuur van het land. De Regering is van harte bereid om, voorzover het in haar vermogen ligt, eraan mee te werken dat Wim Aantjes opnieuw kan functioneren ten dienste van onze samenleving opdat hij de gaven, waarvan ik sprak, optimaal dienstbaar kan maken.

DEZE WEEK
IN WAG:

Aantjes-debat pag. 1, 2, 4
Colijn in oorlogstijd VIII pag. 5
Uit de Arjos pag. 6
Van de Partij pag. 7
CDAktueel middenkatern

Aan de vooravond.....

„Het is jammer van die Commissie tot Vernieuwing van Rommeldam, besloot hij, maar dank zij u is er een frisse geest in onze gemeente gevaren een echte feunix-geest, mag ik wel zeggen”.

Een citaat uit één van de belevenissen van „heer” Bommel. Het is afkomstig uit het verhaal over de feunix. Met „feunixe” wordt in dit verhaal de denkwijze aangeduid, die de leefregel: „weg met het oude – en wat er komt zien we nog wel” bepleit. Aan de voor-avond van de start van het seizoen 1979/1980 kan het zin hebben iets langer stil te staan bij dit adagium uit Bommel.

„Weg met het oude – en zien wat er komt” is soms een aanlokkelijk en

verleidelijk perspectief.

Verleiding

Partijvoorzitter De Boer heeft er verleden week in deze krant op gewezen dat voor de partij-afdelingen het komende seizoen het drukste jaar uit hun bestaan wordt. Vele vitale beslissingen moeten in relatief krappe tijd genomen worden. Twee uitvoerige brieven aan de kiesverenigingen waren er voor nodig om alle zaken voor het komende seizoen op een rij te zetten. De verleiding is dan groot om te spelen op „zien komen” en hoofdzakelijk te drijven op het enthousiasme van de samenwerking in CDA-verband. Reacties als: „het zal allemaal wel meevallen, waar maken we ons nu nog

druk over, of: de samenwerking in CDA-verband loopt toch lekker” liggen al gauw op de tong. Die samenwerking is inderdaad een goede zaak.

Alleen: de grote beslissingen die voor de deur staan kunnen veelal niet in het gemeentelijke CDA-verband worden opgelost. De Anti-Revolutionaire kiesverenigingen moeten zelf de hand aan de ploeg slaan. Dat zal wel eens moeite kosten. In vele gemeenten heeft men de laatste jaren weinig tijd besteed aan het bewerken van de eigen Anti-Revolutionaire akker. Soms kan men bij deze landarbeid niet meer de geestdrift van vroeger opbrengen.

Niet gemakkelijk

De weg naar de fusie is echter een niet gemakkelijke. Men kan het „oude huis” niet zondermeer achter zich laten. Ook bij een politieke verhuizing geldt dat tal van procedures moeten zijn afgewikkeld voordat men het nieuwe gebouw officieel kan betrekken. In dit verband zij alleen maar het besluit tot opheffing van de eigen kiesvereniging gememoreerd met alle gevolgen die dat met zich meebrengt. Het is een illusie te menen dat het nieuwe CDA-huis er vanzelf wel komt, of dat nieuwbouw ook bij voorbaat kwaliteitsbouw betekent.

Brug

Het seizoen 1979/1980 vormt voor de leden van de partij bij uitstek een brug tussen verleden en toekomst. 1979: een eeuwjaar voor de partij; het afgelopen voorjaar hebben wij er uitvoerig bij stil gestaan.

1980: het jaar van de beoogde samensmelting van de CDA-partijen. Meer dan in het recente verleden het geval geweest is zijn wij er de afgelopen tijd bij bepaald wat de wezenlijke drijfveren waren van de oprichters en voortrekkers in de ARP. Ook in dit blad zijn de lezers daar veelvuldig bij bepaald. Het is een gelukkig voorval geweest dat die herdenking juist aan de vooravond van de fusie plaatsvond. Het is voorts te hopen, dat de bezinning in het kader van het jubileum ook zal doorwerken tijdens de politieke discussie die de komende tijd op het programma staat. In dit verband noemen wij onder meer het zo juist gereed gekomen rapport van de Commissie van Uitgangspunten. Op meerdere regionale conferenties zal dit stuk behandeld worden. Hopelijk zal men er in de partij veel aandacht aan besteden.

Partijleden

Het woord kiesvereniging is al

meerdere malen gevallen. Uiteindelijk bepalen de leden zelf de kracht van haar activiteit. Zeker aan de vooravond van de fusie is het alleen maar te wensen indien zoveel mogelijk leden betrokken worden bij de komende beslissingen.

Behandeling van de nieuwe-ontwerp-statuten voor het CDA; vaststelling van de advieslijst van Tweede-Kamerkandidaten; beslissingen over opheffing van de landelijke partij en de plaatselijke kiesvereniging; behandeling van de proeve van het Program van Uitgangspunten ..... en de besluitvormingslijst is hiermee nog lang niet volledig.

Terugblik

Wil men eind volgend jaar niet bij een „Rommeldam” uitkomen, maar bij een goed doortimmerd CDA-huis, dan is „kortschichtige activiteit” vanaf heden geboden. Aan de besturen van de partij-afdelingen is het de taak dezer dagen aan de leden het startschot te geven. En laat men bij het bepalen van het definitieve bestek voor het nieuwe CDA-huis geregeld het interieur van het oude maar even voor de geest halen.....

C.B.

Het Aantjes-debat

Mr. W. Aantjes:

„RIOD zoekt zijn gelijk”

„Uw laatste geschrift wekt de indruk, dat u kost wat kost uw gelijk zoekt. U valt de commissies bij, waar dit uw conclusies kan bevestigen. U bestrijdt hen waar hun onderzoek tot andere uitkomsten heeft geleid”, aldus mr. W. Aantjes in zijn verweerschrift. Hieronder volgen enkele grepen uit de reactie van mr. W. Aantjes op het aanvullend rapport van het RIOD dd 22 augustus 1979. In zijn reactie verwijst Aantjes geregeld naar het rapport van de heren De Jong en Van der Leeuw; zie de tussen haakjes aangegeven punten.

De samenvatting

„Als ik mijnerzijds het vorenstaande leg naast de twaalf door u in uw samenvatting genoemde punten dan constateer ik het volgende:

■ Getoetst aan de uitkomsten van het onderzoek hebben geen stand kunnen houden uw conclusies met betrekking tot:

- De dienstneming bij een Duitse militaire organisatie (uw punt 5).
- Mijn status in Port Natal (uw punt 6).
- Mijn Nederlanderschap (uw punt 12).
- De vluchtweg (uw punt 8).
- De studieblokkade in 1942 (uw punt 2).
- De tewerkstelling in Duitsland (uw punt 3).

■ Ten onrechte worden door u als resultaat van de toetsing aan de uitkomsten van het onderzoek de volgende conclusies staande gehouden, aangezien die onderwerpen niet zijn onderzocht (wel zijn er nadere

aanwijzingen die een aan uw conclusies juist tegengesteld beeld geven):

g. Mijn houding in de gymnasiumperiode (uw punt 1).

h. Mijn opvattingen in Güstrow (uw punt 4).

i. Mijn opvattingen in Port Natal (uw punt 7).

■ In de uitkomsten van de onderzoeken vinden steun uw conclusies met betrekking tot:

j. Het verzwijgen, zij het dat dit in uw conclusies op ernstiger gegevens en veronderstellingen betrekking had dan in de uitkomsten van de onderzoeken der commissies (uw punt 11).

k. Mijn verklaring bij de studentenuivering, zij het dat de onderzoeken niet de beschuldiging van valsheid in geschrifte rechtvaardigen (uw punt 9).

l. Het eervol ontslag bij PTT dat overigens in uw conclusies niet als negatief kon worden aangemerkt (uw punt 10).

■ Onbeantwoord door u is gebleven de kernvraag, namelijk of de uitkomsten van het onderzoek met name van de Commissie van Drie de door u op 6 november 1978 ondernomen activiteiten en de sindsdien daaruit voortgevloede gevolgen rechtvaardigen.

Slotopmerkingen

Tegen mijn voornemen in is dit, hoe onvolledig ook, toch nog een uitvoerige brief geworden. Wellicht is het naar uw gevoel ook een scherpe brief geworden; dat onderken ik zeer wel. U moet daarbij bedenken, dat ik in slechts enkele dagen een commentaar moet leveren op een stuk waaraan u beiden enkele maanden hebt kunnen werken. De voornaamste reden is echter, dat uw stuk mij diep heeft teleurgesteld, niet alleen vanwege de inhoud maar vooral vanwege de benadering. Niet eerder heb ik mij rechtstreeks tot u gericht. Ik heb geen conflict met het RIOD en evenmin met dr. De Jong en de heer v.d. Leeuw. Ik heb ook de indruk willen vermijden dat dit wel zo was. Ik ben partij in geding, u niet. Tegen andere signalen in heb ik gehoopt dat u dat ook niet zoudt worden, dat het u niet om uw gelijk te doen zou zijn maar om de waarheid, dat u niet teleurgesteld zoudt zijn als u ongelijk zou blijken te hebben maar oprecht verheugd. Dat heb ik gehoopt en daar heb ik naar uitgezien. Ook ik zelf ben uiteindelijk meer gebaat met de waarheid dan met mijn gelijk. Tot

het vinden van die waarheid heb ik getracht mijn bijdrage te leveren, al wist ik dat ik mij zelf daardoor kwetsbaar maakte. Ik mag daartoe in het bijzonder verwijzen naar mijn gesprek met de Commissie van Drie op de middag van 27 februari 1979 dat (als enige van de door de commissie gevoerde gesprekken) in zijn geheel in het rapport is opgenomen.

Uw laatste geschrift wekt de indruk, dat u kost wat kost uw gelijk zoekt. U valt de commissies bij, waar dit uw conclusies kan bevestigen. U bestrijdt hen waar hun onderzoek tot andere uitkomsten heeft geleid. U geeft zichzelf gelijk op punten die niet in het onderzoek zijn betrokken. U selecteert getuigen, verklaringen en documenten al naar gelang het u in het licht van uw aanvankelijke conclusies past. Waar uw ongelijk niet te ontkennen is, schuift u anderen de schuld in de schoenen. Ook ik kan op een belangrijk punt de conclusie van de Commissie van Drie niet volgen. Ik heb in mijn bij haar rapport gevoegde commentaar die conclusie geargumenteeerd bestreden. Ik verwijs daar thans naar. Het doet niet af aan mijn respect en erkentelijkheid voor het grondige en serieuze werk van de commissie. Het verschil blijft een zakelijk verschil, hoewel het diep ingrijpende gevolgen heeft voor de beoordeling van mijn verklaringen ten aanzien van de politieke rechte en de studentenuivering. In uw stuk echter kom ik telkens tegen dat u uit de rapporten pikt wat u dient, en negeert of verbuigt wat niet met uw rapport van 6 november 1978 overeenkomt. Verder tref ik een voortdurende omkering van de bewijslast aan. Nergens, waar uw beschuldigingen

onbewezen of zelfs onhoudbaar bleken, wordt dit royaal erkend. Als die erkenning onvermijdelijk is, wordt zij nog verpakt of wordt de oorzaak aan anderen toegeschreven.

Met dit alles hebt u afstand genomen van uw status als objectief wetenschappelijk onderzoeker en zich tot partij in geding gemaakt. De verleiding voor mij is groot dit twistgeding dan ook tot het einde toe en met alle juridische middelen uit te vechten. Ik zal dat niet doen. Ik hoop de rest van mijn leven en mogelijkheden beter te besteden. Ik hoop slechts dat de nu door u toegepaste methodiek niet op het gehele RIOD zal overgaan.

Een kernvraag

Er was door u eigenlijk maar één kernvraag te beantwoorden: rechtvaardigen de uitkomsten van de onderzoeken der beide commissies, met name die van de Commissie van Drie, op wat door u zelf als de hoofden kernpunten werd aangeduid de gang van zaken in november 1978 en alles wat daaruit is voortgevloeid voor mij persoonlijk, voor mijn gezin, voor mijn partij en politieke richting, voor het gehele politieke bestel, en voor de velen wier oorlogsleed daardoor opnieuw werd verlengd. Die vraag

wordt door u ontlopen en in de nevelen van een 35 pagina's lang geschrift, van een vervaging van hoofd- en bijzaken, en van een optel- en aftreksom gehuld. U moet dit niet verstaan als bitterheid of rancune. Die koester ik werkelijk niet. Aan de partijraad van de Anti-Revolutionaire Partij heb ik eens als een kenmerk van christelijke politiek voorgehouden: niet terugzien in wrok en niet vooruitzien in wraak. Daar wil ik ook mijzelf aan houden.

Wat de gevolgen van uw activiteiten in november 1978 voor mij betreft, tracht ik mij steeds voor te houden, dat ik er zelf niet onschuldig aan ben en er aanleiding toe heb gegeven. Ik aanvaard de consequenties van wat mij terecht kan worden aangerekend, niet van wat mij ten onrechte werd of wordt aangerekend. Of de ingetreden gevolgen evenredig zijn aan de door mij gemaakte fouten, zal uiteindelijk door anderen dan mij en u worden beoordeeld. Ik heb geen enkele aanvechting mijn twistgeding met u tot een slepende affaire uit te rekken. Tenslotte moeten zowel u als ik ons voor ons eigen geweten verantwoorden. En daarmee zet ik er een streep onder en zet de mij nog gegeven tijd en mogelijkheden liever in ten dienste van de idealen, die mij ook tot mijn werk in de afgelopen decennia hebben geïnspireerd”.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

Al 80 jaar drukker
in Benelux voor
bedrijven en organisaties

Rhodesië I

De Britse premier Margaret Thatcher is erin geslaagd alle bij het conflict om Rhodesië betrokken partijen naar Londen te krijgen. Op 10 september zullen zowel vertegenwoordigers van de regering van premier Muzorewa als vertegenwoordigers van het Patriottisch Front van Nkomo en Mugabe zich om de tafel scharen met de Britse minister van buitenlandse zaken Lord Carrington. De conferentie is in de eerste plaats een succes voor mevrouw Thatcher, die dat resultaat overigens mede dankt aan de regeerders van de aan Rhodesië grenzende frontlinjstaten, die zo langzamerhand wel eens van de moeilijkheden in dat land afwillen. Het is maar de vraag of Nkomo en Mugabe in Londen zouden zijn komen opdraven zonder de druk van die landen. Overigens heeft ook de regering Muzorewa in Salisbury wel heel wat moeten overwinnen, aangezien de plannen voor een nieuwe grondwet van Britse makelij plus nieuwe verkiezingen zonder meer een afwijzing inhouden van de weg die Rhodesië heeft ingeslagen op weg naar een zwart meerderheidsbestuur.

Rhodesië 2

Het houden van een conferentie

waaraan alle betrokken partijen deelnemen betekent overigens allerminst dat alle moeilijkheden eigenlijk al overwonnen zijn. Wellicht wordt men het over de tekst van een nieuwe grondwet en over de noodzaak van nieuwe verkiezingen nog wel eens, maar de centrale vraag is vooralsnog wie het land tot aan nieuwe verkiezingen moet besturen en wanneer nieuwe verkiezingen zullen kunnen worden gehouden. Ook valt niet te verwachten dat de regering Muzorewa gemakkelijk zal instemmen met de vervanging van de huidige veiligheidsstroepen door andere militairen. Daar komt bij dat de kans groot is dat ook de binnen de zwarte leiding bestaande meningsverschillen de kop weer zullen opsteken. Hoewel de conferentie als zodanig reden tot vreugde is, moet nog worden afgewacht of het resultaat van het overleg ook reden tot juichen zal geven. De twijfel overheerst vooralsnog.

Goede aanvulling

Staatssecretaris van Sociale Zaken De Graaf heeft vorige week een wetsontwerp ingediend dat een wijziging van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet beoogt. Voor de zelfstandigwerkende of in het bedrijf van haar man meewerkende vrouw gaat het hier om een belangrijke zaak. Het is het voornemen dat vrouwen voortaan gelijke uitkeringsrechten als mannen

NO COMMENTAAR

zullen kunnen ontlenen aan deze wet. Dat is een stap in de goede richting, die onze volledige instemming heeft.

Realiteitsbesef

Kleinere politieke partijen hebben er wel eens moeite mee het rechte zicht te houden op de verhouding tussen ideaal en werkelijkheid. Ook de PPR heeft in het verleden wel eens aan dit euvel geleden. De verkiezingsuitslag van 1977 zette de radicalen weer met beide benen op de grond. Uit een onlangs verschenen beleidsnota „De PPR naar de jaren '80", blijkt dat men in de kring van de PPR bereid is lessen te trekken uit het jongste verleden. In beginsel is men nu bereid tot samenwerking met elke democratische partij. Ook indien er geen progressief meerderheidskabinet gevormd zou kunnen worden, is de PPR bereid deelname aan een coalitie te

overwegen. Wij zijn benieuwd waar dit herwonnen realiteitsbesef toe zal leiden. Want de beleidsnota zegt ook dat de PPR „natuurlijk wel haar voorkeuren heeft".

Begroting 1980

Het kabinet Van Agt is het op de valreep eens geworden over de opzet van de begroting 1980. Het is mede tekend voor de problemen waarvoor ons land gesteld staat dat het een buitengewoon moeilijke opgave bleek om over de begroting overeenstemming in het kabinet te bereiken. Bij alle moeiten is het een verheugende zaak dat de koopkracht van de modale inkomens - omstreeks 32 000 gulden bruto per jaar - er in beginsel niet op achteruit zal gaan. Daarmee houdt het kabinet zich aan een bij de start van zijn optreden gegeven belofte dat de laagste inkomens zouden worden ontzien. Wij vinden het een goede zaak, dat het kabinet ook in een zeer moeilijke economische situatie, dit uitgangspunt poogt te handhaven. Wij hopen dat deze lijn ook op Prinsjesdag, bij de presentatie van troonrede en miljoenennota duidelijk uit de verf zal komen.

Jammer

Het Tweede-Kamerdebat van afgelopen week over de

kwestie-Aantjes had een ander verloop dan men op grond van de stukken had mogen vermoeden. Ter discussie stonden immers de rapporten van de Commissies-Enschede en Patijn. Maar kernpunt van het debat bleek te zijn de vraag of Aantjes al dan niet kan terugkeren in de actieve politiek. Ook al kan het nuttig zijn dat over het antwoord op die vraag een zekere duidelijkheid is ontstaan, het is een zaak die niet in de eerste plaats ter beoordeling van de Kamer staat, zeker niet in dit stadium. Het is immers in eerste instantie een zaak van de heer Aantjes zelf en van de partij, waartoe hij behoort. Het is dan ook te betreuren dat de Kamer zich niet uitvoerig heeft bezig gehouden met de rapporten zelf en de conclusies die daaruit voor het verleden en de toekomst getrokken moeten worden. Daarop had niet alleen de heer Aantjes recht; maar aangezien hier ook speelde de vraag naar de grenzen die gesteld zijn aan de bescherming van de privé-sfeer en de zorgvuldigheid waarmee deze grenzen moeten worden bewaakt, had het debat ook verstrekkender dimensies kunnen verkrijgen. Dat dat niet is gebeurd, is jammer.

lusteloos?

bio-fungin

versterkingswijn

dr. Willmar Schwabe bv

* uitsluitend verkrijgbaar bij apotheker en drogist

OVERWEGENDE

Welke weg?

„Gehoorzaam aan uw heilig woord, blijf ik gedurig op uw wegen". Twee regels uit psalm 17.

U en ik zingen ze regelmatig. Mij troffen die beide regels afgelopen zondag in de eredienst sterker dan anders. Vaak is er onnadenkendheid. Zeggen en zingen loopt dan niet uit op veranderen, omkeren, doen of juist laten. Woorden verliezen in ons hun zeggingskracht. Er gaat niets meer van uit. Je kunt hier nog uitkomen door eraan vast te houden dat de versregels het ideale weergeven. Wij weten wel, om psalm 18 te citeren, dat het woord van onze Koning ons laatste behoud is. Maar tegelijkertijd staat ons bij dat er van weten naar handelen een proces ligt dat een leven lang duurt. Met deze kant van ongehoorzaamheid die ons op zelf gekozen wegen brengt, weten wij wel raad. Wij moeten altijd weer terug naar Huis. „Maar zonder U, oh Heer, verdwaa ik altijd weer". Steeds opnieuw proberen. Het jagen naar de volmaaktheid. Een nooit eindigend proces dat ons ook op het staatkundig erf niet om werk verlegen laat.

Twee wegen

Maar met het bovenstaande zijn wij niet uit de moeite die een leven naar het psalmvers met zich meebrengt. Weet u heel precies welke de wegen zijn die met de gevraagde gehoorzaamheid sporen? Zelfs binnen een betrekkelijk hechte politieke gemeenschap als de onze kan het ons aanvliegen wanneer wij op willen merken welke wegen wij samen zoal met het heilig woord plegen in te slaan. In elk geval zeer verschillende. Ondanks gemeenschappelijke bereidheid tot gehoorzaamheid aan dat woord. Dat valt je op wanneer je op publieke uitingen in bijv. tijdschriftartikelen acht slaat. Dat merk je uit brieven die je van leden of kiezers ontvangt. De één vindt onverkorte steun aan onze broeders in

Zuid-Afrika eis van christelijke politiek. De ander hangt op grond van het Evangelie de omgekeerde opvatting aan.

Er zijn er die het bezit van kernwapens met Romeinen 13 in de hand verdedigen. En er zijn er die in datzelfde hoofdstuk grond vinden om van dat bezit af te zien. In de rapportage vanuit een tiental werkgroepen binnen onze partij bleek vorig jaar dat het aanvaarden van het homofiel-zijn in relatie tot het Evangelie door bijkans alle groepen als vanzelfsprekend werd aanvaard. Nu lees ik in ons partijblad weer ingezonden brieven waaruit een tegenovergestelde benadering spreekt.

Er zijn er die een verbinding menen te moeten leggen tussen de bijbelse oproep tot verantwoord rentmeesterschap en hun oordeel over economische groei, konsumptiedrift, materialisme. Anderen zien dat verband niet en vinden dat het aanvaarden van onze bijbelse cultuuroppdracht tot een geheel andere politiek aanzet. De voorbeelden laten zich vermenigvuldigen.

Wervend

Men kan als reden tot onderscheiden oordelen verschillen in leeftijd, milieu en opleiding aanvoeren. Een mens spreekt immers naar zijn positie. Voor een deel zal hierin een verklaring liggen. Maar van allen moet zelfs worden aangenomen dat zij eenzelfde vertrek- en eindpunt hebben. Het „gehoorzaam aan uw heilig woord" treft allen. Maar ondertussen. Wordt hier nu niet afdoende duidelijk dat het bedrijven van politiek met als uitgangspunt de Heilige Schrift tot de onmogelijkheden behoort? Immers het bijbels uitgangspunt gaat op een slecht soort stoplap lijken indien ieder er - zeker wanneer het om de grote lijnen van de politiek gaat - wat van zijn gading in meent te kunnen vinden.

De totaal verschillende uitkomsten zorgen, ondanks een gelijk vertrekpunt, niet voor een politiek die wervend is, elan vertoont.

Nuances

Anderen hebben het met het in dit stukje gesignaleerde niet moeilijk. Zij hebben de verbinding tussen geloof de partijformatie al losgelaten. Daarmee ontkennen de zulken niet dat het geloof ook hen veel te zeggen heeft. Het blijft echter bij een privé-benadering. De zeggingskracht van de bijbelse boodschap krijgt geen invulling in de standpuntbepaling van de partijgroepering, als gevolg van een aanvaarden van allen van het uitgangspunt. Wij hebben met elkaar nooit als sluitende verklaring voor grote verschillen aanvaard dat men nu eenmaal in dit hiernumaals nog als door een spiegel in raadselen ziet. De wetenschap dat een grote politieke partij vleugels kent leidde wel tot het aanvaarden van het verschijnsel dat er verrijking voor allen ligt in nuanceringen maar nooit tot het zich neerleggen bij blijvend grote verschillen binnen de ene beweging. Eerder is het tegendeel het geval. Er wordt een verkiezingsprogramma

opgesteld en een politieke overtuiging ontwikkeld juist om gemeenschappelijke conclusies uit het werken vanuit het uitgangspunt te kunnen trekken. Ontwikkeld ook om er elkaar aan te houden, op te kunnen aanspreken. Men kan nog volhouden dat in de wijze waarop men formuleert de benodigde ruimte kan liggen, maar van opzet is dan naar mijn overtuiging geen sprake. Veeleer denk ik dat de functie die deze en gene aan een program en aan aanvaarde rapporten toekent verschilt. Ook speelt mee de reële verwachting die men ten aanzien van de doorvoering van hervormingen van de samenleving koestert, en van de rol die met name de overheid hierin kan spelen. Het verdient aanbeveling dat beide punten binnen het CDA breder ter discussie worden gesteld.

Selectiviteit versus overgave

De waarde die aan het spreken van de kerk wordt toegekend wordt steeds minder. Met de invloed van de religie op iemands persoonlijke standpuntbepaling is het al weinig beter gesteld. Er is sprake van toenemende selectiviteit. Wat in de eigen kraam past wordt gebruikt. Wat niet uitkomt wordt als overleefd of als nieuwlichterij terzijde geschoven. Voor veel mensen valt de selectiviteit samen met de onzekerheid in eigen leven die door de gesignaleerde waardevermindering optreedt. Mensen zoeken ook in hun keuzes weer een houvast. Het kan niet worden ontkend dat dit vaak tot een traditionalistische instelling leidt. Waar bij anderen het omgekeerde het geval is, mag als resultaat van dit proces op een breder wordende kloof, op vervreemding, worden gewezen. Moet hieruit nu de conclusie worden getrokken dat het Evangelie ons niet tot een allen bindende en overtuigende politieke benadering brengt en dat het in het CDA van de toekomst ook niet veel anders en beter zal zijn? Men zegge hier niet te snel „ja". Het verschil in helderheid zowel als invloed tussen een kleine en een grote politieke partij blijft namelijk wèl waar. Men behoeft zich niet achter menselijke onvolkomenheid, achter de doorwerking van de zonde, te verschuilen om toch de invloed ervan wel degelijk te blijven onderkennen. Het spreken naar je positie blijft waar en kan, waar men de betrekkelijkheid

van ieders oordeel ook een plaats gunt, je voor eenzijdigheid behoeden. Bovenal blijft waar dat het gehoorzaam zijn aan het heilig woord eerst om persoonlijke overgave vraagt, vooraleer er van bereidheid tot het aanvaarden van consequenties - soms tot in eigen vlees toe - sprake zal zijn. Ik meen ook dat er veel gebed moet zijn om inzicht in de bedoeling van onze Heer met Zijn wereld. En bronnenstudie om te weten waar het in het Evangelie wel en niet om gaat. Dat dat alles ons, juist ook vanwege het gemeenschappelijk uitgangspunt, samenbindt en bijeen houdt, zeker zolang er van een serieus nemen van het vertrekpunt sprake is, mag als iets waarop men zuinig en waarvoor men dankbaar moet zijn, worden ervaren. Maar die houding mag niet uitlopen op het toedekken van verschillen, het verdoezelen van het wezenlijke.

Stromingen

Er zijn er die er maar toe groeien te aanvaarden dat er onder degenen die christelijke partijformatie voorstaan, twee stromingen bestaan. Stromingen, gemakshalve te duiden als de meer hervormingsgezinde en de meer traditionele, welke niet langer als vleugels van de ene christen-democratische richting kunnen worden aangeduid. Achter de verschillen gaan vaak totaal verschillende visies schuil. Houdt men het vol, zo stellen deze partijleden, alle stromingen bijeen te houden louter op grond van hetzelfde uitgangspunt? Dat deze stellingname ook alles te maken heeft met het al dan niet bereid zijn zich voor verkiezingen uit te spreken voor samenwerking met een bepaalde richting, laat zich denken. Dat kan door andere, op zich vaak echt wel toesprekende argumenten tegen voorkeursuitspraken, niet worden weggepraat. Mijn conclusie zit in mijn waarschuwing voor een te snel oordeel. Dat zal niet een ieder tevreden stellen. Maar daarvoor gaat het dan ook om iets wat elke christelijke groepering blijvend in zijn greep houdt. De worsteling om de waarheid. Het tasten naar dé weg. Het vraagt bekering, een bereidheid zich om te keren. Soms tot een partijformatie toe. Ook hierin kan men immers geen laatste woord spreken. Het blijft gedateerd.

H. A. de Boer

Het Aantjes-debat

Fractie leider Lubbers:

„Wij wachten beslissing in vol vertrouwen af”

„En wat mij betreft, ik vertrouw dat Wim Aantjes een weg zal vinden om zijn talenten weer ter beschikking te stellen van de samenleving. In of buiten de politiek. Dat moet beide kunnen. Mocht de samenleving na een besluit van Aantjes en zijn partij straks bij nieuwe verkiezingen terzake weer tot oordelen worden geroepen, dan wachten wij die beslissing in vol vertrouwen af”, aldus CDA-Tweedekamer-fractievoorzitter Lubbers. Elementen uit zijn rede treft u bijgaand aan.

Zonder twijfel?

Komt Aantjes dan zonder twijfel de oorlog uit? Natuurlijk niet. Hij had nu eenmaal de weg van aanmelding voor de Germaanse SS gekozen en dat woord werkte toen ook als brisant. Hij zal zeker teruggedacht hebben aan uitlatingen, gedragingen ook die niet goed waren, niet anti-Duits, ja zelfs momenten van geïmponeerdheid door de Duitsers. Kortom foute momenten. Dat droeg hij met zich mee. Aantjes komt daar ook niet meer van los. Hij moet steeds beslissen wat hij daarvan vertelt en aan wie?

Benus, gepakt door de Duitsers voor illegaal werk, zegt ons via het Rapport, dat Aantjes nog in De Krim – dus direct na de bevrijding – bij hem kwam met een krant, waarin stond dat mensen die bij de Germaanse SS waren geweest, aangegeven moeten worden en zei: „nu kunt u mij aangeven”. Benus deed het niet. Tegenover hem zat immers de man die dienst weigerde in Hoogeveen, de man die met hem gevangen had gezeten in Port Natal. Zo loopt het spoor van Benus naar Berghuis.

Twijfels bij Aantjes ook als hij een brief schrijft – eigenlijk achteraf – aan de zuiveringscommissie, waarna hij overigens geen echt open kaart speelt. Evenmin als hij dat deed bij het PRA-onderzoek. Dat is niet allemaal goed te praten, maar verklaarbaar is het wel. Hij had fouten gemaakt; maar er was geen sprake van wezenlijke steun aan de vijand, laat staan dat hij in enige rechtstreekse handeling een Nederlander benadeeld zou hebben. Daar waar hij zonder anderen te schaden zijn eigen belang nastreefde, gebruikte hij onverschuldigde, anderen zullen zeggen, onoirbare middelen. Daarover was hij tèt zwijgzaam na de oorlog. Daar richt zich nu dan de meeste kritiek op, ook van ons. Begrijpelijk, maar toch wil ik ook daar kanttekeningen bij maken. Allereerst dit: wij leven niet in een open en ontpannen samenleving. Een samenleving die in rust een bezonken oordeel geeft over personen en hun gedragingen. Moet daarom openheid ontraden worden? Neen, maar zij moet wel plaatsvinden op een wijze, qua vorm, plaats en tijd, dat een eerlijk oordeel mogelijk is. November 1978 is een voorbeeld hoe zogenaamde openheid in het tegengedrag van zorgvuldigheid kan verkeren.

Port Natal

Zweeg daarom Aantjes terecht, ook tegenover hen die in concrete vragen recht op de waarheid hadden? Ik denk aan de studentenzuivering, het PRA-onderzoek en Berghuis. Dat was naar mijn oordeel niet terecht, hoezeer Aantjes in zijn formele benadering – wel aanmelding, geen materieel lidmaatschap – zich misschien verschoond achtte van het vermelden

van die louter formele handeling. Ik kan die redenering niet helemaal volgen. Toch moeten wij ook hier oppassen. Dat Aantjes via de Germaanse SS naar Nederland was gekomen en dienst geweigerd had bij de Waffen-SS was in Port Natal volop bekend. Hij is toen beoordeeld, maar niet veroordeeld door de mensen die daar toch gewerkt hebben onder het Duitse juk. Het is geen volstrekt verzwegen, geheim, feit, dat nu als donderslag boven tafel komt. Mocht Aantjes niet meewegen dat de mannen van Port Natal er het zwijgen toe wensten te doen? Zij wisten wat wij nu weten en wat zij met die kennis deden, moest en mocht toch van betekenis voor Aantjes zijn. Zwart wit iag de zaak niet, want in 1967 kwam er toch beweging onder hen. Zij spreken met Berghuis; er vindt echter in 1967 ook een gesprek plaats tussen Aantjes en betrokken oud-Port Natal-genoten, waarna zij laten weten geen probleem meer te zien. Tot in 1978 enkelen een aan hen voorgelegde verklaring tekenden. De onderlinge verhouding of herinnering uit 1944-1945 is kennelijk gesleten, of moet ik zeggen „Hoge bommen vangen nu eenmaal meer wind”?

Het heeft velen verbaasd dat Berghuis en de zijnen geen actie ondernomen hebben. Was het inderdaad een gebrek aan informatie wat daartoe leidde? Heeft Berghuis te weinig gevraagd, of Aantjes te weinig gezegd? Opvallend is in ieder geval wel dat Berghuis geen aanleiding zag veel anderen met alle gegevens die hij had te confronteren. Al wist iemand als Geertsema het kennelijk wel, maar ook hij ondernam geen actie. Is het inderdaad zo vreemd, dat Berghuis zelf oordeelde en zweeg? Was de hele geschiedenis met alle aspecten inderdaad objectief in de publiciteit te brengen?

Van Benus tot Berghuis

Een zekere zwijgzaamheid dus van Benus tot Berghuis. Pleit dit ook Aantjes vrij; had hij niet openhartiger moeten zijn, behoedzamer ook in zijn politieke opgang? Het kost mij geen moeite daar ja op te antwoorden. Ook dat bekent Aantjes ruiterlijk in zijn reactie op het rapport wat nu voor ons ligt. Er is hier in de Kamer geen Berghuis, Bruins Slot of Smallembroek meer die kunnen zeggen waarom zij Aantjes zijn Kamerwerk lieten doen zoals hij het deed.

Berghuis, Bruins Slot en Smallembroek, die echte oorlogservaring hadden en de hele naoorlogse periode goed kenden. Zij hielden hun kennis onder zich. Diezelfde Berghuis besloot inmiddels het daarheen te leiden dat Aantjes geen minister zou worden. Hoge bommen vangen nu eenmaal meer wind en dat had kunnen leiden tot een onaanvaardbare situatie. Gaf Aantjes in de loop der jaren bij diverse gelegenheden een onvolledige, onjuiste of gekleurde gang van zaken waar het zijn oorlogsjaren betrof; hij werd in die onzorgvuldigheid in november 1978 door het RIOD binnen enkele dagen ruimschoots overtroffen. Dat pleit Aantjes natuurlijk niet schoon. Het moet ons in deze Kamer wel dubbel voorzichtig maken.

Evaluatie „November 1978”

Maar eerst wil ik teruggaan naar november 1978 en naar de verantwoordelijkheden van het kabinet toen.

Terzake wil ik een viertal punten van kritiek en een punt van lof

onderscheiden.

1. Werd de Kamervoorzitter niet te laat ingelicht?

2. Werd niet te veel uitgegaan van de eigen verantwoordelijkheid van het RIOD voor een door haar te verrichten onderzoek?

3. Weigerde de minister-president niet terecht het reeds op die donderdag op basis van het eerste rapport van het RIOD naar buiten komen voor radio en televisie met een conceptrede van de heer De Jong en bevroegen de ministers de heren De Jong en Van der Leeuw niét terecht zeer kritisch?

4. Had, nadat betrokkenen het weekeinde in waren gegaan met de gedachte dat er nog ruim tijd was voor allerlei soorten van beraad en verificatie van gegevens, niet op zondag onmiddellijk moeten worden ingegrepen in de procedure, toen berichten over uitlekken binnenkwamen?

5. Had de regering niet tenminste ook met een eigen verklaring in de Kamer moeten verschijnen? Terzake van het eerste punt kan ik kort zijn. De regering zelf heeft immers gesteld dat zij beter eerder contact op hadden kunnen nemen.

Verantwoordelijkheid RIOD

Wij hebben om betere afspraken met het RIOD gevraagd. Die zijn er inmiddels ook gekomen. Dat is tegelijk een bewijs van het onbevredigende van de situatie toen. Het is bij het ontbreken van zulk een regeling niet eenvoudig vast te stellen of de regering begin november vorig jaar het RIOD te veel zijn eigen richting liet beproeven, zoals ik eerder stelde. Alles afwegend blijf ik bij mijn mening. Ik blijf zeggen dat er voldoende aanwijzingen waren dat in dit geval het RIOD meer actiegericht bezig was dan wetenschappelijk.

Ik bedoel daarmee dat het RIOD kennelijk niet bezig was een zo compleet mogelijk beeld op tafel te leggen, doch slechts belastende verklaringen en feiten verzamelde. Dat zo zijnde had de regering duidelijker in moeten grijpen.

De Jong

Naar nu is vast komen te staan ging het RIOD en zijn directeur er in het eerste gesprek met de minister vanuit dat de zaak rond was... De heer De Jong bracht de concept-speech uit te spreken door de minister-president voor radio en televisie maar meteen mee.

Terecht – hoe terecht is pas later gebleken – stapte de minister-president hier niet in. Integendeel, 36 uur later was niet alleen de concept-speech maar ook de onomstotelijkheid van het eerste RIOD-rapport zelfs in de ogen van de opstellers verdwenen. Toch neemt het kabinet de zaak niet echt in de hand en ten onrechte laat zij het RIOD te veel de vrije teugel.

Het lijkt er nu op alsof in die fase het kabinet een tussenweg zocht, waarbij het RIOD binnen haar autonome domein eerst verder bleef onderzoeken, en waarbij pas later mede afhankelijk daarvan in een nader gesprek bezien zou worden, hoe de verdere procedure formeel zou moeten zijn.

Fractie leider Lubbers tijdens het debat in gesprek met VVD-leider Rietkerk.

Mijn vraag aan de regering is: was dit inderdaad zo? Maar ook dan bevredigt het niet, dat door het loutere verloop der gebeurtenissen de zaak uit de hand liep.

Ministers en Aantjes – en naar ik aanneem ook de RVD, denken dan in termen van volgende week, maar die ruimte komt er niet.

Persconferentie

Had zelfs naast een persconferentie van de heer De Jong het kabinet niet zelf een verklaring in de Kamer moeten geven. Ook hier kan een formele redenering niet tot een dwingend „ja” leiden. Toch is er bij mij geen twijfel dat en gezien het karakter van de zaak, en de eerder genoemde kwestieuze punten, daar alle aanleiding voor was. Verzuimd was immers de Kamervoorzitter te informeren, het betrof een situatie met belangrijke politieke implicaties en de procedure was uit de hand gelopen of zoals het kabinet zelf zegt „de hand van het kabinet was gedwongen”. Maandag geeft het kabinet zich over aan een procedure die alleen zeer formalistisch te verdedigen is. Wel te verdedigen omdat die maandag ook Aantjes akkoord ging met de aanbieding van het RIOD-rapport aan de Kamer.

Kabinet

Kritiek dus op het kabinet, daarover geen twijfel. Veroordeling van het kabinet, dat niet. Er waren geen duidelijke afspraken met het RIOD om een geval als dit aan dit te toetsen. Het kabinet had te maken met een instituut en een directeur van wiens autoriteit een ieder uitging; het kabinet dwong ook in eerste instantie tot grotere zorgvuldigheid. Maar toch, uiteindelijk dwong het RIOD – zo men wil de vijfde macht – de hand van het kabinet en dat mag niet.

RIOD

Ik ben vorig jaar bitter geweest over het RIOD en zijn directeur. Ik zal dat nu niet doen. Ik heb er geen enkele behoefte aan dat te doen. De feiten spreken voor zich. Vanuit dat nu overduidelijke ongelijk van het RIOD kan ik nu zelfs makkelijker begrip opbrengen dan toen voor de geharnaste gemotiveerdheid van het RIOD, toen het stootte op de letters S.S. De sfeer van de roddels maakte plaats voor het kille document. S.S.: daar stond het toch maar en dat werkte ook bij het RIOD als brisant. Een teken, ook zo'n verderfelijke teken, S.S., kan machtig zijn. Haat en intens verdriet, niet mee te leven, geen dag. Dat was november 1978. Het kabinet werd meegezogen en ook hier in de Kamer waren misverstanden toen onvermijdelijk. Ik waardeer het dat het RIOD in zijn reactie op het rapport van de Commissie van Drie voor wat betreft de fase Port Natal toegegeven heeft de plank misgeslagen te hebben. Ik betreur dat zij voor het overige moeilijk ongelijk erkennen, ook daar waar dat ongelijk uit de stukken spreekt. Ook het aanvullende geschrift bedoeld als een kritische toetsing, versterkt de indruk van het primair willen bewijzen van het eigen gelijk. Ik betreur dit temeer omdat zeker de verantwoordelijken van het RIOD moeten beseffen wat daardoor allemaal ten onrechte zonder dat het feitelijke grond had, over het hoofd van Aantjes en zijn gezin is heengekomen.

Opstelling tegenover Aantjes

Dat brengt mij terug bij Aantjes zelf, zijn gedragingen tijdens de oorlog en zijn mededelingen na de oorlog over die periode. Hoe moet ik daar in dit debat als politicus tegenover staan? In het gesprek met de heer Berghuis en de commissie-Patijn lezen wij nu dat Aantjes in 1967 tot hem zei: „Ja, mijn oorlogsverleden is niet helemaal geweest, zoals behoort”. Dat besef heeft Aantjes nog scherper verwoord in zijn brief aan de heer Benus van 28 september 1945: „Ik heb menige fout begaan, al kon ik op nog zo bescheiden wijze dagelijks trachten iets te zijn voor hen, die om betere redenen dan ik daar (in Port Natal) verblijf moesten houden”. Die worsteling met het verleden, dat gevoel toch tekort geschoten te zijn, heeft Aantjes sinds het eind van de oorlog niet meer losgelaten.

En waar staan wij nu? Kritiek, akkoord; ja, maar voor één ding wil ik waarschuwen. Het mag niet zo zijn dat in onze samenleving de morele verantwoording zo geliefd is, dat bewijslasten omgekeerd worden, dat wij gretiger zijn in het vinden van schuld dan onschuld; alsof dat iemand in de samenleving moreel ook maar één procent beter maakt. Dat heeft niets te maken met toedekken, verdoezelen of zelfs niet met vergeven. Aantjes maakte fouten en aan ons de vraag wat wij daar hier en nu mee doen. Dat is de vraag, niets meer en niets minder.

Aantjes besloot in november 1978 onmiddellijk zijn Kamerlidmaatschap neer te leggen. Ook zijn hand werd gedwongen en het onderzoek moest zijn kans krijgen. Aantjes zag af van de plaats die in deze Kamer weer voor hem open lag na het vertrek van Bouke Beumer. Aantjes zal als goed parlementair zeker ook nu luisteren naar wat hier in het parlement gezegd wordt, maar of hij ooit weer in de politiek terugkeert, dat maken wij niet uit, dat is zijn beslissing, die van zijn partij en die van de kiezers, die zulks in een democratie bepalen. Ik mis een collega die – de minister-president zei het vorig najaar terecht – zich voor het bestuur van ons land aanzienlijke verdiensten heeft verworven. Een collega, die fouten heeft gemaakt, belangrijke fouten, maar die in november 1978 ook zwaar heeft moeten boeten en die mede door onzorgvuldigheid een te hoge rekening heeft moeten betalen. Dat is met name ook zijn gezin aangedaan. Wij, ook hier in de Kamer, stonden er bij en keken er naar. Ik pleit Aantjes niet schoon. Waarom zou ik? Hij erkent ook zelf zijn fouten. Waar het nu om gaat is een punt achter deze zaak te durven zetten. Een democratie mag gemeten worden naar de mate waarin zij in openheid durft te oordelen, niet naar de kracht en gretigheid waarmee zij blijft veroordelen.

En wat mij betreft, ik vertrouw dat Wim Aantjes een weg zal vinden om zijn talenten weer ter beschikking te stellen van de samenleving. In of buiten de politiek. Dat moet beide kunnen. Mocht de samenleving na een besluit van Aantjes en zijn partij straks bij nieuwe verkiezingen terzake weer tot oordelen worden geroepen, dan wachten wij die beslissing in vol vertrouwen af. Wim Aantjes. Dienst aan de samenleving. In de politiek of daarbuiten. Maar, hoe dan ook, dienst aan de samenleving. Van die plicht is hij niet te ontslaan.

„Er met elkaar flink tegen aan”

Wat moet er nog gebeuren voor 11 oktober 1980 het fusie-congres kan plaatshebben? CDA-secretaris, mr. J. Krajenbrink, geeft op pagina 3 een overzicht van de stand van zaken. Zijn conclusie: „Het komt mij voor dat we zowel politiek-inhoudelijk als organisatorisch onze handen vol zullen hebben het komende seizoen. Belangrijke, ja vitale beslissingen moeten worden genomen. Werkelijke betrokkenheid moet worden gedemonstreerd, er zal een beroep op de beurs worden gedaan, er zijn volop kansen op successen en teleurstellingen. Kortom: we moeten er met elkaar weer flink tegen aan, zoals een politieke beweging betaamt.”

Mr. Van Agt over abortus-wetgeving

„Het voorstel dat het kabinet onlangs heeft gedaan, verdient te worden aanvaard. Het zal zeker geen einde maken aan het afbreken van zwangerschappen door artsen. Wel zal het ordening brengen in de situatie van feitelijke wetteloosheid waarin wij nu leven.”

pagina 2

Redactieteam

Drs. C. Bremmer (voorzitter)
A. v.d. Beld-Pott
Drs. H. Glimmerveen
Drs. A. de Kok
Wm. C. de Kruijff
Dr. W. de Kwaadsteniet
H. Lokkerbol
mej. A. H. Raven
G. J. Brinkman (secretaris)

CDAktueel

redactie-adres:
postbus 85676
2508 CS Den Haag
Telefoon 070-64.79.40

Tweede jrg. no. 6 – aug./sept. '79

Oogst of misoogst

Na de zomervakantie is het werk in de Tweede Kamer hervat. Onze fractie is aan de slag gegaan, er is samen veel werk op te knappen. Het kabinet Van Agt staat voor de taak haar program van wetgeving en bestuurlijke maatregelen met verve voort te zetten. De tijd dringt. Steeds meer maatschappelijke vraagstukken vragen om een politieke aanpak, terwijl het kabinet minder tijd rest. De helft van de kabinetsperiode is inmiddels verstreken.

De fractie in de Tweede Kamer heeft tot taak bij de voorstellen, die aan haar worden voorgelegd, de christen-democratische vormgeving van het beleid te bevorderen en te bewaken en als het even kan ook vaart te zetten achter de behandeling van die voorstellen.

Grondpolitiek

Onder meer de wetsontwerpen over de grondpolitiek zullen nu geogst moeten worden. Evenzo geldt dat voor de sociale verzekeringswetgeving. Wij zijn gebonden, na de ommekomst van de SER-adviezen, de broodnodige wetgeving tot stand te brengen die én de ongerechtigden in het sociale verzekeringsstelsel wegneemt én tegelijk de rechten van de uitkeringsgerechtigden vastlegt zodat daarover geen onzekerheden meer blijven bestaan.

Energie

Wat voor werk wacht ons niet op het terrein van de energie? Er wordt beleid ontwikkeld en uitgevoerd van isolatie om energieverlies tegen te gaan tot het opwekken van electriciteit met behulp van kolen. Maar we staan nog maar aan het begin. Het wachten is op hoe de regering nu verder wil. Dat moet dan blijken uit de tweede energienota. Vast staat al dat het besparingsbeleid prioriteit nummer één is. Als het daarbij op maatregelen aankomt die onaantrekkelijk zijn voor de individuele burger (beperkingen en/of prijsverhogingen) dan mogen wij daarvoor niet terugschrikken. Besparingsbeleid is te meer nodig omdat wij in aansluiting op ons programma de kernenergie met uiterste terughoudendheid tegemoet treden. De recent uitgebrachte nota over de maatschappelijke discussie, die we nu over de kernenergie moeten gaan voeren, bevat goede uitgangspunten. Een open discussie is inderdaad gewenst.

Kernbepanning

Een ander in het oog springend punt is het militair-nucleair debat. Hoe staat het met de vormgeving van ons programmaonderdeel (en van het regeerakkoord, hetgeen wel eens vergeten wordt) daar waar gesproken wordt over het terugdringen van de rol van kernwapens. Nederland is nu lid van de zogenaamde Nucleair Planning Group van de NAVO. Dat verplicht te meer mee vorm te geven aan die terugdringing van de enorme groei die opgetreden is bij de kernwapens. Het gaat er ons nu om aan veranderingen in het nucleaire potentieel te werken met in ons achterhoofd de vraag of deze wapens onontbeerlijke voorwaarden zijn voor, respectievelijk rechtstreekse bijdragen aan, een proces van wederzijdse wapenbeheersing. Ook

door drs. R. F. M. Lubbers, CDA-fractievoorzitter in de Tweede Kamer.

hier geldt de vraag wordt het een jaar van oogsten of misoogsten.

Abortus

Zo kan ik voortgaan van welzijnsbeleid tot onderwijs, van emancipatie tot specifiek bestuurlijke vraagstukken. Het zal ons niet gegeven zijn pas op de plaats te maken. Dat moeten we ook niet willen, zelfs niet ter zake van het wetsontwerp over de abortus. Het kabinet kent onze voorlopige opstelling, het wachten is nu op de memorie van antwoord van de regering. Hoe verschillend dit onderwerp in de coalitie beoordeeld wordt, de geest van het regeerakkoord gebiedt een ordelijke afhandeling zonder onnodige vertragingen.

Miljoenennota

Wij zien natuurlijk ook uit naar de miljoenennota. Met de sociaal-economische ontwikkelingen is het een merkwaardige zaak. In vier jaar hebben wij de geldontwaarding van meer dan tien procent terug gedrongen tot minder dan vier procent per jaar. Dit is van groot belang geweest; én voor de kleine man, die minder prijsstijgingen voor zijn kiezen heeft gekregen én voor het bedrijfsleven dat zich in zijn concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland langzaam heeft kunnen herstellen. Maar wat zien wij nu? Zelfs bij 200 000 werklozen blijkt het mogelijk dat er hier en daar op de arbeidsmarkt weer echte spanningen optreden met als inzet extra looneisen. Alsof wij voor niets gewerkt hebben voor onder andere beloningsverbeteringen

en ook een beter functionerende arbeidsmarkt. Als die looneisen die nu incidenteel gehoord worden zich verspreiden en men ook gedwongen wordt daarop in te gaan zitten wij voordat wij het weten weer in een scherp olopende inflatie met alle ellende van dien. Het is tegen die achtergrond dat de regering haar miljoenennota moet maken. Indirecte belastingverhoging lijkt daarbij onvermijdelijk om het huishoudboekje van de overheid rond te krijgen. Is het dan niet redelijk dat bijvoorbeeld voor enkele vormen van energie of voor luxe producten iets meer betaald wordt. Er is een maar. Voordat je het weet is de koopkracht opnieuw aangetast. Voorzichtigheid is geboden, zeker wanneer de sociale premies in deze moeilijke puzzel een extra rol gaan spelen. Het zal veel overleg, bereidheid en moed van sociale partners en regering vergen om goed uit deze puzzel te komen. Lukt dat niet dan betalen wij met z'n allen de rekening. Ook hier geldt: oogst of misoogst.

Bij het oplossen van deze problemen gaat het natuurlijk niet alleen om koopkracht. Het is ook een zaak van voortgaan met de structureel-hervormende maatregelen, van perspectief bieden voor meer arbeidsplaatsen, van een eerlijke verdeling van „het stapje terug”, van geloofwaardigheid bij het verdelen van de lasten.

Een zware taak: oogst of misoogst. Maar ook een echt politieke opgave, die wij als christen-democraten niet uit de weg zullen gaan. Het is een kwestie van gewoon aanpakken vanuit onze sociale en maatschappelijke benadering. En waarom ook niet. Met die benaderingswijze kan het kabinet goed voor den dag komen.

COMMENTAAR

Oogstjaar

Voor het kabinet Van Agt staat het derde jaar van zijn zittingsperiode voor de boeg. In parlementaire jargon noemt men dit wel het „oogstjaar”. Men bedoelt daarmee aan te duiden dat vooral tijdens dat jaar het kabinetsbeleid vruchten pleegt af te werpen. Wij hopen voor de ploeg van Van Agt dat het komende jaar inderdaad een oogstjaar zal worden, en voorts dat de vruchten daarvan ook bij christen-democraten goed in de smaak zullen vallen.

Midden-Oosten

Het Midden-Oostenvraagstuk, en in het bijzonder de positie van de Palestijnen daarbij, staat volop in de internationale politieke belangstelling. Het CDA-program „Niet bij brood alleen” stelt over dit vraagstuk onder meer dat Israël en zijn Arabische buurlanden binnen veilige en erkende grenzen kunnen bestaan. Er kan geen enkel misverstand over bestaan dat de relatie van Nederland met Israël een bijzondere is. Deze relatie verdient ten volle gehonoreerd te worden in een geest van wezenlijke solidariteit met het voortbestaan van Israël. Dit neemt niet weg dat ook het lot van de Palestijnen om onze aandacht vraagt. Met het blind de ogen sluiten voor hun problematiek komt niemand verder, ook Israël niet.

Minderheden

Minister Albeda heeft laten weten dat zijn departement het beleid het komend jaar concreet wil toespitsen op versterking van de positie van ethnische minderheden. Wij onderschrijven volledig het standpunt van de bewindsman van Sociale Zaken dat het volstrekt onaanvaardbaar is dat bevolkingsgroepen in ons land geen toegang hebben op de arbeidsmarkt op basis van hun anders zijn. Het beleid van de bewindsman past volledig in de filosofie van het CDA-program over het arbeidsmarktbeleid.

Antwoordbrief premier Van Agt inzake het abortusvraagstuk

Op uw brief wil ik graag het volgende antwoorden:

1. Onlangs heeft de regering bij het parlement een voorstel ingediend tot herziening van de wettelijke bepalingen over het afbreken van zwangerschap (abortus provocatus). Opnieuw blijkt dat dit onderwerp diepe emoties bij de mensen oproept. Ook wordt het weer duidelijk dat de opvattingen binnen ons volk hierover zeer verschillend zijn. Aan de ene kant vindt men de zienswijze dat het beschikkingsrecht van de vrouw over haar eigen lichaam zou inhouden dat zij ook het recht heeft om zelf uit te maken of haar zwangerschap al dan niet zal worden voortgezet. De andere uiterste in de reeks van meningen is dat het afbreken van zwangerschap onder alle omstandigheden moord zou zijn en dus nooit toelaatbaar.

2. Over de ethische beoordeling van abortus provocatus bestaat dus in ons volk geen overeenstemming; de verschillen van mening zijn daarentegen zeer groot. Maar dat is niet het enige probleem van de wetgever. Die stuit ook op de vraag, hoever de verantwoordelijkheid van de overheid reikt bij het stellen van regels omtrent dit onderwerp en waar de persoonlijke verantwoordelijkheid in het geding is. In het wetsontwerp is abortus provocatus aan beperkingen gebonden. Het ontwerp tast de persoonlijke verantwoordelijkheid niet aan; ook in gevallen waarin de wet zich niet tegen abortus verzet, moet ieder voor zijn eigen geweten uitmaken of die ingreep al dan niet te verantwoorden is.

3. Wij wonen in een levensbeschouwelijk verdeeld land; besluiten in ons parlement kunnen alleen worden genomen wanneer diverse fracties zich tot een kabinet bestaat uit een coalitie van verschillende politieke groeperingen. Dit maakt het onvermijdelijk dat ook in de abortus-kwestie een wettelijke regeling slechts een vergelijk kan zijn tussen uiteenlopende meningen en wensen.

4. Waarom moeten de bestaande bepalingen over abortus eigenlijk veranderd worden, zo wordt vaak gevraagd. Die bepalingen, zo zegt men dan, zijn goed, maar de overheid heeft de laatste jaren gefaald in de handhaving daarvan. Dit is echter een misvatting. De bestaande strafbepalingen, voor een deel daterend uit het einde van de vorige eeuw en voor een ander deel uit het begin van deze eeuw, zijn niet meer te handhaven. Dat heeft een aantal oorzaken. De belangrijkste daarvan is wel deze dat het bestaande recht ruimte maakt voor het verrichten van abortus wanneer de arts handelt volgens de regels van zijn beroep. Daarmee heeft de wetgever van destijds in zijn regeling een verwijzing ingebouwd naar de medische ethiek. Dat gebeurde in een tijd toen de medische ethiek het afbreken van zwangerschap alleen goedkeurde in gevallen waarin bij het achterwege laten daarvan het leven van de vrouw in dadelijk gevaar zou komen. Maar in de loop van de latere jaren heeft de medische ethiek een ontwikkeling doorgemaakt naar het aanvaarden van abortus ook in gevallen waarin de gezondheid van de vrouw door het voortzetten van de zwangerschap schade zou oplopen en daarbij wordt dan niet alleen op de lichamelijke gezondheid maar ook op de geestelijke gezondheid gedoeld. Dat alleen al heeft het voor de justitie bijzonder moeilijk gemaakt een strafvervolgning tegen een arts wegens abortus provocatus tot een goed einde te brengen. Want allicht weet de arts in kwestie een of meer van zijn collega's bereid te vinden voor de rechter te verklaren dat het verrichten van abortus in het geval waarop de strafzaak betrekking heeft, wordt gerechtvaardigd door de medische ethiek zoals die vandaag de dag luidt. Zo heeft het kunnen gebeuren dat onder een oude wet die abortus slechts bij hoge uitzondering lijkt toe te laten zich een praktijk heeft ontwikkeld van een veelvuldige toepassing van deze ingreep door een tamelijk groot aantal artsen.

5. Het nieuwe wetsvoorstel van de re-

gering heeft ten doel ordening te brengen in de situatie die aldus is ontstaan. Indien het voorstel tot wet zou worden, komt er een deugdelijk toezicht op de inrichtingen waarin zwangerschappen worden afgebroken. Die inrichtingen moeten voortaan een vergunning hebben en om die vergunning te kunnen krijgen, zullen ze moeten voldoen aan een aantal wettelijke eisen. Die eisen worden gesteld om te verzekeren dat de vrouw die om abortus vraagt verantwoorde voorlichting krijgt over andere oplossingen van haar noodsituatie. Ook hebben die eisen ten doel zeker te stellen dat de arts alvorens een abortus te verrichten zich ervan overtuigt dat de vrouw zich in een noodsituatie bevindt en ook dat zij haar verzoek om abortus heeft gedaan in vrijwilligheid, na zorgvuldige overweging en in het besef van haar verantwoordelijkheid ook voor menselijk leven in wording. Het wetsvoorstel bevat een aantal strafbepalingen. De belangrijkste daarvan zijn de volgende. Strafbbaar wordt gesteld de arts die de ingreep verricht elders dan in een ziekenhuis of kliniek die een vergunning heeft. Ook stelt het het wetsontwerp strafbaar het verrichten van abortus elders dan in een erkend ziekenhuis in gevallen waarin de zwangerschap reeds 13 weken oud is. Belangrijk is voorts dat volgens het wetsontwerp ook strafbaar zal zijn de arts die tot het

Over het abortus-vraagstuk lopen de meningen zeer uiteen. Vooral wanneer het gaat om de vraag wat in dit opzicht van de overheid mag en moet worden verwacht. Het was dan ook te voorzien dat het ingediende wetsontwerp inzake het afbreken van zwangerschappen veel reacties zou uitlokken. Ook CDA-bewindslieden en Kamerleden worden telkens benaderd met vragen van verontruste kiezers, die zich met de voorgelegde wettelijke bepalingen maar moeilijk kunnen verenigen. Omdat soortgelijke vragen ook de redactie van CD/Aktueel wel bereiken leek het ons goed hierbij een door mr. Van Agt ondertekende antwoordbrief te publiceren, waarin de verscheidene aspecten van het vraagstuk worden belicht.

verrichten van de gevraagde ingreep overgaat vóór de zesde dag nadat hij voor de eerste maal met de betrokken vrouw heeft gesproken. Die termijn van een kleine week tussen het eerste bezoek van de vrouw en de ingreep is gesteld om zo veel mogelijk te bevorderen dat de vrouw zich nog eens beraadt over de wens die zij tijdens dat gesprek heeft kenbaar gemaakt. De bepalingen van het wetsontwerp en van de daarop gegeven toelichting maken duidelijk (a) dat het afbreken van zwangerschap alleen in aanmerking kan komen in geval de vrouw zich in een noodsituatie bevindt en (b) dat ook dan nog moet worden overwogen of er andere oplossingen zijn om in die noodsituatie te voorzien.

6. In menig commentaar op dit wetsontwerp wordt gezegd dat het de abortus provocatus zal "legaliseren". Uit het voorgaande blijkt wel dat deze weergave van het wetsontwerp misleidend is. Overigens moet men goed in het oog houden dat strafrecht en ethiek geen samenvallende gebieden zijn. Veel menselijke gedragingen die ethisch gesproken ontoelaatbaar of zelfs verwerpelijk zijn, vallen niet onder het bereik van enige wettelijke strafbepaling. Zo kan vrijwel nooit met behulp van een strafbepaling worden opgetreden tegen degene die zich schuldig maakt aan psychische mishandeling, zelfs niet in de gevallen waarin het leven van mensen daardoor volledig wordt vergald. Liegen is evenmin strafbaar en hetzelfde geldt

voor het breken van het gegeven woord, ook dan niet wanneer degene die de belofte ontving daardoor heel ernstige schade oploopt en eventueel zelfs wordt geruïneerd. Zo zijn er meer voorbeelden te geven. Het ontbreken van een strafbepaling in die gevallen betekent echter niet, dat de overheid dergelijke handelingen goedkeurt. Evenmin is er sprake van dat de overheid het afbreken van zwangerschap goedkeurt in die gevallen, die ingevolge de wet niet strafbaar zijn.

7. Niet zelden wordt de invloed van de wetgever op het gedrag van de mensen overschat. Geen wetgever is bij machte de naleving veilig te stellen van een ethische norm die niet meer door de mensen wordt gedragen. Dat is het juist wat ik bedoeld heb met mijn oproep tot een ethisch reveil die ik enige jaren geleden deed. Om me toe te spitsen op deze kwestie: eerbied voor het leven kan niet door artikelen van een wetboek worden afgedwongen. Het besef van de waarde daarvan moet wortelen in de mensen zelf. Niet de inhoud van de wet is hier beslissend, maar het normbesef van de burgers. Voor zover dat normbesef te kort zou schieten, ligt hier niet zo zeer een taak voor de overheid alswel voor de mensen zelf, hun maatschappelijke organisaties en in het bijzonder de kerken.

8. Een vraag die vaak wordt opgeworpen is deze. Kan het aantal verzoeken om abortus provocatus niet worden verminderd door verruiming van de wetgeving omtrent adoptie? Daarover het volgende. In de afgelopen jaren zijn de wettelijke bepalingen over adoptie in ons land al in aanmerkelijke mate verruimd. Thans is de feitelijke situatie dan ook deze, dat er meer aanvragen om adoptie zijn dan kunnen worden ingewilligd. Anders gezegd: er is geen tekort aan adoptiefouders, maar aan adoptiekinderen. Afgezien daarvan is adoptie vaak geen alternatief voor afbreken van zwangerschap. In menig geval heeft de vrouw immers onoverkomelijke bezwaren tegen de zwangerschap zelf.

9. Het gaat hier inderdaad om een heel ernstige zaak. Al bijna tien jaar lang worden in ons land door regering en parlement pogingen gedaan om de verouderde en, zoals gezegd, niet meer toepasbare abortus-wetgeving die wij hebben te veranderen. Het voorstel dat het kabinet onlangs heeft gedaan, verdient te worden aanvaard. Het zal zeker geen einde maken aan het afbreken van zwangerschappen door artsen. Wel zal het ordening brengen in de situatie van feitelijke wetteloosheid waarin wij nu leven.

Ik dank u voor de aandacht die u aan dit belangrijke vraagstuk heeft gegeven.

Met de meeste hoogachting,
w.g. Mr. A.A.M. van Agt

Redactieteam CD/Aktueel gewijzigd

De benoeming van Dick Corporaal tot burgemeester van Leerdam heeft ook voor de redactie van CD/Aktueel gevolgen. Hij vertegenwoordigde in onze redactie het AR-partijblad „Nederlandse Gedachten”. Nu hij door zijn vertrek naar Leerdam deze redactie verliet, moest hij ook afscheid nemen van de CD/Aktueelredactie, waarvan hij voorzitter was.

Kees Bremmer, die Corporaal als secretaris van de ARP is opgevolgd en ook diens plaats in de redactie van Nederlandse Gedachten inneemt is nu tevens tot de redactie van CD/Aktueel toegetreden. Overeenkomstig het advies van de CD/Aktueel redactie is drs. C. Bremmer door het CDA-bestuur als redactievoorzitter benoemd.

Voorts zal Niek Hogeland, die als redactioneel medewerker aan CD/Aktueel toegevoegd was deze taak beëindigen. Hij deed dit werk in combinatie met zijn functie van redactie-secretaris van Nederlandse Gedachten, doch aanvaardde onlangs een andere tevens redactionele functie bij de Stichting Bouwcentrum te Rotterdam. Anneke Raven zal in zijn

plaats als redactie-secretaris van Nederlandse Gedachten op gaan treden en ook diens aandeel in CD/Aktueel overnemen voor wat betreft de opmaak en de productie van dit blad.

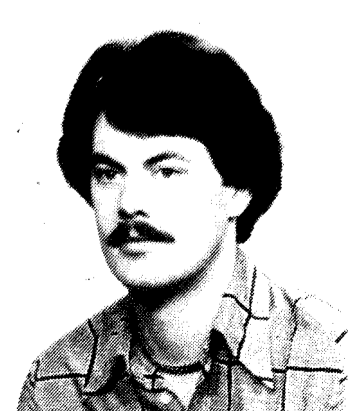
G. J. Brinkman
redactiesecretaris

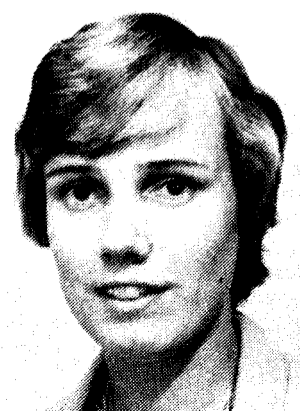
D. Corporaal

drs. C. Bremmer

N. M. Hogeland

mej. A. H. Raven

Laatste jaar voor de fusie wacht nog veel werk

CDA-Congres 15 december in De Meerpaal (Dronten)

Het komend seizoen zal het laatste zijn waarin de drie partijen ARP, CHU en KVP als zelfstandige eenheden functioneren. Ook het laatste voor het CDA als federatie van deze drie partijen. Zij zijn immers voornemens de fusie (van partijen en rechtstreekse leden) tot dat ene CDA in het najaar van 1980 te realiseren. Het fusie-congres daarvoor is vastgesteld op 11 oktober 1980. Er wacht dus een jaar waarin nog veel moet gebeuren. November 1977 werd een planningsmodel voor de fusie vastgesteld dat inmiddels op onderdelen werd bijgesteld. Hoe liggen de kaarten hier? Wat is er gebeurd en welk werk wacht nog?

De uitbouw van de federatieve samenwerking, met name ook in regio en gemeente heeft belangrijke vorderingen gemaakt. In alle rijkskieskringen fungeren thans de zogeheten CDA-Kamerkringverbanden, met dien verstande dat er nog steeds enkele zijn die de officiële erkenning niet hebben verkregen (Kamerkring Leeuwarden, Den Haag en Leiden). Het aantal gemeentelijke CDA-verbanden is fors gestegen. Wij kennen thans 408 erkende CDA-verbanden, terwijl in 193 gemeenten het CDA in staat van oprichting verkeert.

De kaart toont hier een tweetal in het oog springende „zwarte“ vlekken: het gebied rond de Alblasterwaard en grote delen van de provincie Limburg. Voor wat Limburg betreft is het bekend dat de christen-democratie daar vooral functioneerde in het verband van de statenkringen. Niettemin zal daar in de komende periode aan de gemeentelijke CDA-organisatie grote aandacht moeten worden besteed. In de Alblasterwaard overheerst kennelijk nog de afwachtende houding. De nog resterende tijd moet benut worden om het aantal erkende CDA-verbanden zo veel mogelijk op te voeren. Dit is ook van belang voor een soepele overgang van federatie naar fusie.

Een ander belangrijk punt uit het planningsmodel was en is het rapport van de commissie met betrekking tot de relatie tussen grondslag en politiek handelen (in de wandeling de commissie-Van Verschuer genoemd). Dit rapport is in brede kring besproken en over het algemeen positief beoordeeld.

Op de partijraden van 9 december 1978 is over het rapport een gemeenschappelijke resolutie aanvaard. Voortgezette bezinning wordt algemeen noodzakelijk geacht, terwijl ook concretisering van het begrip „politieke overtuiging“ wordt gevraagd. Dit laatste met name door een nieuw te formuleren program van uitgangspunten.

Veel te regelen

In het planningsmodel namen voorts opstelling en behandeling van de statuten van het CDA als eenheidspartij een belangrijke plaats in.

Het karwei bleek omvangrijker dan oorspronkelijk was gedacht. Dat was ook in belangrijke mate de aanleiding dat de oorspronkelijk geplande fusiedatum met enige maanden moest worden uitgesteld. Niettemin is dit gigantische karwei thans in feite afgerond. De stukken zijn in ontwerp vrijwel gereed. Het woord is nu aan de partijen. Er zijn nogal wat regelingen nodig om een politieke partij van een omvang als het CDA te laten functioneren.

Behalve statuten en huishoudelijk reglement voor het CDA als eenheidspartij moeten er reglementen komen voor de kandidaatstelling voor Tweede Kamer, Europees Parlement, Eerste Kamer, Provinciale Staten, Gemeenteraden, Gewestraden (boven-gemeentelijke organisaties) en wijk- of dorpsraden. Voorts een reglement voor vaststelling van gemeentelijke CDA-afdeling, provinciale afdeling, Kamerkring, wijk- of dorpsafdeling, bijzondere CDA-afdeling en regionaal verband of statenkring. Dan statuten Stichting Kader- en Vormingswerk en reglementen commissie buitenland, commissie van beroep en college van bindend adviseurs. Voorts statuten stichting CDA-huisvesting, stichting Studiecentrum CDA (we-

tenschappelijk instituut), vereniging CDA-gemeente- en provinciebestuurders, CDA-Vrouwenberaad en jongerenorganisatie (CDJA). Tenslotte: rechtspositiereglement personeel CDA-bureau, pensioenregeling CDA-personeel en reglement personeelsraad (commissie) CDA.

Naast dit 28-tal moet dan nog vermeld worden het zogenaamde fusieprotocol. In dit document wordt onder andere de overdracht van bevoegdheden, rechten en verplichtingen van de drie partijen vastgesteld en de overgangsbepalingen geregeld, waarmee het CDA in de eerstvolgende jaren na de fusie tot werkelijke eenheidspartij moet gaan groeien.

Bij dat fusieprotocol behoren weer niet onbelangrijke bijlagen, onder andere met betrekking tot het personeel, de financiën en zetelverdelingen voor diverse vertegenwoordigende lichamen. Bovendien zullen de gelieerde instanties van de partijen, als het wetenschappelijk instituut, de jongeren enz., ongetwijfeld ook nog eigen (huishoudelijke) reglementen op moeten stellen, evenals eigen fusie-protocollen, welke hun resp. overgang in gefuseerde CDA-instanties regelen.

Zoals gezegd alle eerstgenoemde stukken en het fusieprotocol van het CDA zijn inmiddels vrijwel gereed.

Er wordt onder andere nog gewerkt aan de zogeheten personele bijlage, waarin de regelingen voor het personeel van het toekomstige CDA-secretariaat zijn vervat, en aan de financiële bijlage, waarin de overdracht van de financiële rechten en verplichtingen dient te worden geregeld.

Nieuw hoofdkwartier

Een zeer forse achterstand is inmiddels opgelopen bij de samenvoeging van de resp. partij-secretariaten in één pand, welke oorspronkelijk was gepland voor 1 januari jl. Hoewel er in plannen en begrotingen veel tijd en energie werd gestoken is de besluitvorming belangrijk vertraagd.

Gelukkig heeft het dagelijks bestuur van het CDA onlangs op dit punt beslissingen kunnen nemen. De architect kreeg opdracht tot het vervaardigen van een bouwplan met bestek en begroting voor de renovatie van de panden dr. Kuiperstraat 1, 3 en 5 te Den Haag. Daar zal het nieuwe CDA-hoofdkwartier worden gevestigd, waar zowel het partij-secretariaat als het wetenschappelijk instituut onderdak zullen vinden, en vermoedelijk ook de secretariaten van bv. de vrouwen- en jongerenorganisatie.

Het preciese tijdstip waarop één en ander gerealiseerd zal zijn valt nog niet met zekerheid aan te geven, maar najaar 1980 hopen we toch zeker in het nieuwe gebouw onze intrek te kunnen nemen. We zullen er met de planning rekening mee moeten houden dat (in ieder geval) de secretariaten van CDA en AP gedurende de bouwperiode een tijdelijk onderkomen elders zullen moeten vinden. Ondanks het feit dat de achterstand in de bouwplannen hoogst hinderlijke effecten heeft dienen we ons maximaal in te spannen voor de tijdige realisering van het nieuwe CDA-huis, temeer als bedacht wordt, dat we eind 1980 midden in de voorbereidingen op de verkiezingscampagne 1981 zitten.

Zoals reeds in eerdere stadia aangekondigd: dit bouwproject zal veel geld gaan kosten. Alle leden zullen hier hun steen aan moeten bijdragen en vermoedelijk zal nog meer van hen worden

door mr. J. G. H. Krajenbrink, secretaris CDA

Het CDA-bestuur heeft een architect opdracht gegeven een bouwplan te ontwerpen voor de renovatie van de panden dr. Kuiperstraat 1, 3 en 5 te Den Haag. Daar zal het nieuwe CDA-hoofdkwartier worden gevestigd. Zowel het partijsecretariaat als het wetenschappelijk instituut zullen hier onderdak vinden.

gevraagd dan alleen maar een financiële bijdrage. Thans worden ter zake acties voorbereid waarover nadere berichten volgen. Ook de CDA-verbanden zullen worden benaderd.

Het komende seizoen

Op een aantal punten van het planningsmodel zijn we dus redelijk bij. Op andere punten liggen we achter. Achterstanden zullen we zoveel mogelijk in het komende seizoen moeten inhalen.

In de eerste plaats zullen we uiteraard de aandacht moeten richten op de besluiten die nodig zijn voor het aangaan van de fusie. Daarmee doel ik dan primair op de behandeling van de hierboven reeds genoemde fusiestukken. Om u gerust te stellen: niet alle hierboven genoemde stukken behoeven in behandeling te komen bij alle organen van de partijen. Wij onderscheiden de zogeheten amendabele en niet-amendabele stukken. Slechts een beperkt deel van de stukken is bedoeld om per partij de weg van de amendering te doorlopen.

Die weg ziet er globaal als volgt uit:

1e fase: indiening amendementen door plaatselijke en regionale organen;

2e fase: behandeling van alle amendementen en formulering van een pre-advies ter zake door het dagelijks bestuur van het CDA;

3e fase: behandeling van amendementen en pre-adviezen op de partijraden van ARP, CHU en KVP;

4e fase: de zogenaamde conférence: CDA-bijeenkomst waarop de verschillen in besluitvorming op de drie partijraden moeten worden rechtgetrokken;

5e fase: stemming AR-kiesverenigingen en CH-Algemene Ledenvergadering;

6e fase: definitieve fiatting door CDA-Congres (11 oktober 1980).

Wij bevinden ons thans in de eerste fase. Helaas loopt die eerste fase in de drie partijen niet synchroon. De KVP heeft deze fase al achter de rug. De CHU zit er middenin. En de ARP moet er op dit moment nog aan beginnen. Niettemin hopen we vanaf fase 2 gelijk op te trekken. De start van fase 2 is vastgesteld op 15 december a.s.

Kandidaatstelling

Een tweede belangrijk punt is de kandidaatstellingsprocedure voor de verkiezingen van leden van de Tweede Kamer, die bij normaal verloop in 1981 plaats zal vinden. Het is de bedoeling deze kandidaatstelling nog te doen verlopen volgens de daarvoor in de drie partijen afzonderlijk geldende procedures. Bij wijze van overgangsregeling is namelijk in het fusieprotocol overeengekomen dat de CDA-kandidatenlijst voor de eerstvolgende kamerverkiezingen nog federatief zal zijn opgezet. Er dient een lijst te komen met toedeling van de plaatsen aan de drie partijen en de rechtstreekse leden, waarna de drie partijen en de rechtstreekse leden, ieder volgens eigen procedures de desbetreffende kandidaten aanwijzen. Ook de opvolging bij vacatures zal in de komende zittingsperiode nog verlopen volgens het principe „kier volgt kleur op“. Omdat er vanaf de fusiedatum geen drie afzonderlijke partijen meer zijn, dient de hele kandidaatstellingsprocedure te voren te zijn afgewikkeld. Een karwei dat de gemoederen nog wel zal bezighouden.

Grote betekenis moet ook worden toegekend aan de behandeling van een tweetal belangrijke rapporten. Ik doel in

de eerste plaats op het rapport van de commissie „Politieke Koers“, welke commissie onder voorzitterschap staat van prof. Steenkamp. De eerste vruchten van het werk van deze commissie hebben in de afgelopen periode al het nodige stof doen opwaaien. Verhoopt zal dat ook met het eindrapport het geval zijn. Het is de bedoeling dat dit rapport in brede kring wordt besproken, vooral ook aan de basis. Wellicht zal dit kunnen leiden tot een beoordeling door het Congres op 15 december a.s.

Het CDA-lid zal tevens een nieuw program van uitgangspunten in ontwerp krijgen voorgeschoten, opgesteld door een commissie onder voorzitterschap van het Limburgse CDA-lid, dr. Kremers. Opzet is het ontwerp van de commissie na behandeling in het landelijk bestuur, via een aantal regionale conferenties te bespreken, waarna de daaruit naarvoren komende opmerkingen kunnen worden verwerkt in een herziene tekst. Na de fusie zal de alsdan definitieve ontwerp-tekst voor het program van uitgangspunten de normale amendingsprocedure van het CDA moeten doorlopen. Op moment van schrijven zijn de commissies Steenkamp en Kremers in het laatste stadium van hun werkzaamheden.

In dit kader moet ook worden meegegeeld, dat zeer spoedig de voorbereiding van een nieuw verkiezingsprogram ter hand zal worden genomen, door een commissie, in te stellen door het Dagelijks bestuur van het CDA.

Congres in Dronten

Het aanstaande CDA-Congres van 15 december zal deze keer niet in Den Haag of Amsterdam worden gehouden maar in „De Meerpaal“ te Dronten. De agenda staat nog niet vast, maar het fractiebeleid en het zojuist genoemde rapport van de commissie „Politieke koers“ zullen vermoedelijk de hoofd-moten zijn. „De Meerpaal“ kan meer dan 2.000 Congresgangers bergen, zodat we dit jaar niet gauw „nee“ hoeven te verkopen. Blokkeer de datum van 15 december alvast in uw agenda.

Ik maak van de gelegenheid gebruik te wijzen op de vele activiteiten die ook dit jaar in het kader van het CDA Kader- en Vormingswerk worden ontwikkeld. Een overzicht daarvan wordt elders in dit blad gepubliceerd.

In dit overzicht van komende activiteiten moet zeker ook worden genoemd het plan om per kamerkring een contactavond te beleggen voor de rechtstreekse leden die deel uitmaken van bestuurlijke en vertegenwoordigende lichamen. Over de opzet hiervan vindt dezer dagen overleg plaats met de kamerkringbesturen.

Tenslotte wil ik nog eenmaal terugkeren naar het hierboven reeds breder aangegeven statutaire gebeuren. De voorbereidingen voor de fusie dienen niet alleen plaats te vinden op landelijk niveau. Ook op de regionale en plaatselijke niveaus moet de fusie-activiteit formeel en feitelijk ter hand worden genomen. Denk daar niet te licht over. Wij moeten met elkaar door deze appel heen bijten en nogmaals:

erkende CDA-verbanden vergemakkelijken die taak. Zeer binnenkort krijgen alle CDA-verbanden en organen van de drie partijen richtlijnen met standaardfusiecontracten, die bij de fusie-besluitvorming op regionaal en plaatselijk niveau kunnen worden benut.

Het komt mij voor dat we zowel politiek-inhoudelijk als organisatorisch onze handen vol zullen hebben het komende seizoen. Belangrijke, ja vitale beslissingen moeten worden genomen. Werkelijke betrokkenheid moet worden gedemonstreerd, er zal een beroep op de beurs worden gedaan, inhoudelijke en organisatorische creativiteit is nodig en er zijn volop mogelijkheden zowel voor successen als voor teleurstellingen, kortom: we moeten er met elkaar weer flink tegen aan, zoals een politieke beweging betaamt.

De nieuwe grondwet

De provincies en de gemeenten

door dr. S. Faber;
CDA-Tweede-Kamerlid

Er wordt momenteel hard gewerkt aan een algehele herziening van de grondwet. Het is niet uitgesloten, dat de tientallen wetsontwerpen, die daar betrekking op hebben, nog voor 1 januari 1981 behandeld zullen worden door de beide Kamers der Staten-Generaal. Dat is uitermate gewenst.

Zoals bekend, moet een herziening van de grondwet twee keer behandeld worden door de Staten-Generaal. Na de eerste lezing, waarbij een enkelvoudige meerderheid in beide Kamers voldoende is voor aanvaarding van de desbetreffende wetsontwerpen, moeten de Kamers ontbonden worden voordat begonnen kan worden met de tweede lezing, waarvoor een tweederde meerderheid nodig is.

Nu is het in de praktijk zo, dat steeds geprobeerd wordt de ontbinding van de Tweede Kamer in verband met een grondwetsherziening samen te laten vallen met de normale periodieke verkiezingen. Vandaar, dat het zo belangrijk is, dat het parlement volgend jaar klaar komt met de eerste lezing. Dat betekent immers, dat de grondwetsherziening dan „meegenomen” kan worden bij de kamerverkiezingen van 1981. En dat bespoedigt de procedure ten zeerste.

Amendementen

In de afgelopen zittingsperiode heeft de Tweede Kamer een stap in de goede richting gezet door onder meer de bepalingen inzake provincies en gemeenten in de nieuwe grondwet af te handelen. Zoals de zaken er nu voorstaan, zal de Eerste Kamer zich het komend najaar over de desbetreffende wetsontwerpen buigen. En daarmee zal dan wat de provincies en gemeenten betreft, de eerste lezing van de grondwetsherziening afgerond zijn.

Het verdient de aandacht, dat deze wetsontwerpen niet ongewijzigd aanvaard zijn door de Tweede Kamer. Op initiatief van de CDA-fractie zijn een hele serie amendementen aangebracht. Daarbij ging het er steeds om in de nieuwe grondwet zoveel mogelijk inhoud te geven aan de gedachte van de decentralisatie.

Ieder heeft de mond vol van decentralisatie. Maar dat blijkt niet altijd het nodige effect te sorteren als het op daden aankomt. Dat was naar het oordeel van het CDA ook het geval met de wetsontwerpen, die de plaats van de provincie en de gemeente in de nieuwe grondwet zouden moeten regelen. Vandaar, dat deze wetsontwerpen (indertijd ingediend door het kabinet-Den Uyl en naderhand overgenomen door het kabinet-Van Agt) op nogal wat punten bijgebogen zijn. Zo werd op initiatief van de CDA-fractie bewerkstelligd, dat ook in de herziene grondwet vastgelegd zal worden, dat de provincies en gemeenten een eigen domein, een eigen „huishouding” hebben. Daardoor wordt tot uit-

drukking gebracht, dat we in ons land in een eenheidsstaat leven, maar dan wel in een **gedecentraliseerde** eenheidsstaat.

Niet onbelangrijk was bovendien, dat de mogelijkheid geschrapt werd (behoudens bij provinciale en gemeentelijke herindelingen), dat de rijksoverheid dwingend aan de lagere bestuursorganen kan opleggen, dat zij overgaan tot binnenprovinciale of binnengemeentelijke decentralisatie. Zowel de christen-democraten als de liberalen vonden, dat een dergelijke bevoegdheid van het rijk op geen enkele manier te rijmen viel met de decentralisatie gedachte. Provincies en gemeenten zijn mans genoeg om zelf uit te maken hoe ze het beste bestuurd kunnen worden.

Ook werd er een CDA-amendement aangenomen, waardoor in de herziene grondwet uitgesloten wordt, dat er in de toekomst een ongebreideld toezicht op provinciale en gemeentelijke besluiten plaats gaat vinden.

In de debatten werd ook nogal wat aandacht geschonken aan de positie van de commissaris der koningin (c.d.k.). Ook met betrekking tot dit onderwerp werd een amendement van christen-democratische zijde door de Kamer aanvaard. Het gevolg daarvan is, dat in de nieuwe grondwet uitdrukkelijk wordt opgenomen, dat de c.d.k. in de eerste plaats bestuurder van de **provincie** is. Ook dat is een uitvloeisel van het decentralisatie beginsel. Wél zal in de herziene grondwet de mogelijkheid geopend worden, dat de commissaris door de **gewone** wet (dan is dus geen tweederde meerderheid nodig) in het kader van een **ambtsinstructie** belast kan worden door de rijksoverheid met de uitvoering van bepaalde opdrachten. Maar dat komt duidelijk op de tweede plaats. De klemtoon valt zeer nadrukkelijk op de commissaris der koningin als man van de provincie. Der is in de ogen van de CDA-fractie een logisch sluitstuk van de ontwikkelingen, die zich met betrekking tot de provincie en de c.d.k. sinds Thorbecke hebben voltrokken.

Voorzitterschap

Eén CDA-amendement, dat met name met behulp van de VVD werd aanvaard, kan in de toekomst misschien nog een politiek staartje krijgen. In het desbetreffende amendement wordt het voorzitterschap van provinciale staten en van de gemeenteraad nadrukkelijk gekoppeld aan het ambt van commissaris der koningin en van burgemeester.

Het wetsontwerp voorzag niet in een dergelijke koppeling. Dat had de volgende betekenis. In de nieuwe **grondwet** zou komen te staan, dat de c.d.k. en de burgemeester door de Kroon **benoemd** worden, terwijl in de gewone **wet** zou staan, dat zij voorzitter zijn van resp. de staten en de gemeenteraad. Het gevolg zou zijn, dat in de toekomst een **gewone** kamermeerderheid (en dus niet een tweederde meerderheid, zoals voor een grondwetsherziening nodig is) voldoende zou zijn het voorzitterschap van de staten en de raad los te koppelen van het ambt van resp. commissaris der koningin en burgemeester.

De socialisten en de leden van D'66 waren erg ingenomen met dit onderdeel van het wetsontwerp. Dat was heel goed te begrijpen. Zij staan afwijzend tegenover de benoeming door de Kroon. Er was echter geen schijn van kans, dat zij deze bepaling uit de grondwet zouden kunnen amenderen. Maar er was wel het perspectief, dat in de toekomst een gewone kamermeerderheid genoeg zou zijn om het voorzitterschap te ontnemen aan de c.d.k. en de burgemeester, waardoor beide ambten min of meer ontmanteld zouden kunnen worden.

Een dergelijke ontwikkeling achtten de christen-democraten en de liberalen niet in het belang van een ordelijk en verantwoord bestuur van provincies en gemeenten. Vandaar, dat door middel van een amendement werd aanvaard, dat in de nieuwe **grondwet** wordt opgenomen, dat het voorzitterschap van staten en raad gekoppeld is aan de c.d.k. en de burgemeester. Deze gang van zaken was voor de oppositie aanleiding om tegen het hele wetsontwerp te stemmen. Daar vloeide geen bloed uit omdat een kamermeerderheid verzekerd was. Dat ligt anders als t.z.t. de tweede lezing van het wetsontwerp aan de orde komt. Dan is immers een tweederde meerderheid vereist. En die zal niet worden gehaald als PvdA en D'66 ook dan zouden besluiten tegen te stemmen. Daarmee zou het werk van vele jaren voor niets geweest zijn. Deze fracties zouden de indruk wekken wel bijzonder slechte verliezers te zijn als ze het zover zouden laten komen. Verwerping van het wetsontwerp houdt immers in, dat de bestaande situatie gehandhaafd blijft. En in de bestaande grondwet wordt bepaald, dat de door de Kroon benoemde c.d.k. voorzitter is van provinciale staten. En in de huidige grondwet staat ook, dat de voorzitter van de raad door de Kroon wordt benoemd.

Kortom, socialisten en democraten '66 hebben niets te winnen als ze ter zijner tijd tegen de desbetreffende grondwetsherziening zouden stemmen. De dreigende taal, die tijdens de recente debatten door de betrokken woordvoerders werd gebezigd, zal dan ook wel vooral ten doel gehad hebben om het CDA te bewegen het hen onwelgevallige koppelingsamendement alsnog in te trekken.

De CDA-fractie is er overigens niet op uit deze kwestie op de spits te drijven. Aan het eind van het debat werd uitgesproken, dat het CDA vasthield aan het betreffende amendement, maar dat dit niet uitsloot, dat de fractie bereid zal zijn mee te werken aan een nadere regulering en democratisering van de benoemingsprocedure van de burgemeester en de commissaris der koningin.

Met andere woorden: het CDA houdt vast aan de benoeming door de Kroon en aan de koppeling met het voorzitterschap, maar is bereid te praten over een nadere regeling van de inspraak van de provinciale en gemeentelijke volksvertegenwoordigers bij de benoemingsprocedure met betrekking tot de commissaris der koningin en de burgemeester. Ook deze benadering sluit aan bij de opvatting, dat ons land een **gedecentraliseerde eenheidsstaat** is. Dat wil zeggen, dat altijd gezocht moet worden naar een verantwoord evenwicht, zodat recht gedaan wordt én aan de eigen „huishouding” van provincie en gemeente én aan de eenheid van ons staatsbestel. Deze benadering is typerend geweest voor de CDA-inbreng bij de behandeling van de bepalingen in de herziene grondwet over de provincies en gemeenten.

Over de media

door Ton de Kok

Dissidenten

Op het moment dat dit stukje geschreven wordt ligt nog een aanzienlijk deel van mijn landgenoten met de bolle kant boven ergens in de zon. Met andere woorden er is in ons land politiek nog niets te beleven. De redacteurs van de media zitten daar ook mee en zoeken in deze tijd hun journalistieke heil grotendeels in de wereldpolitiek.

Zo kwam mij bij toeval een nummer van Elseviers Magazine onder ogen waarin uitgebreid aandacht werd besteed aan het geval Moroz. Valentyn Moroz is een Oekraïner die veertien jaar in Russische gevangenschappen en kampen heeft doorgebracht. Als gevolg van persoonlijke bevoelenis van president Carter was Moroz een van de vijf dissidenten die tegen twee Sovjet-spionnen werd uitgewisseld.

Als ik de uitspraken van dissidenten zoals Moroz lees, dan bekruipt mij altijd tegenstrijdige gevoelens. Aan de ene kant zijn hun verhalen telkens in staat mijn woede op te wekken over de mensonterende manier waarop het fossiele Sovjet-regime iedere vrije en creatieve geest tracht te neutraliseren; aan de andere kant zijn de uitspraken van mensen als Moroz, Solzenitsyn en Amalrik zo militant en agressief dat, wanneer wij ons in onze politiek daar naar zouden richten, we binnen de kortste keren weer in het diepste dal van de koude oorlog terecht zouden komen. Begrijp u me goed, ik vind het volstrekt begrijpelijk dat deze mensen zo (af)reageren. Wie van ons zou in staat zijn zijn kwelgeesten genuanceerd te beoordelen nadat hij vele jaren door hen aan diepe vernederingen is onderworpen? Waar het mij om gaat is dat sommige redacties de verhalen en uitspraken van dissidenten zo brengen dat de lezer/kijker die niet in staat is over deze zaak een zelfstandig oordeel te vormen, op suggestieve wijze een mening krijgt opgedrongen.

Dat zou allemaal nog tot daar aan toe zijn, ware het niet dat een dergelijke suggestieve presentatie ook van invloed is op de oordeelsvorming van politici.

Hoe dan de uitlatingen van Moroz te beoordelen? Wel, Moroz heeft veertien jaar in kampen doorgebracht. Al die tijd is er van enig contact met de buitenwereld nauwelijks sprake geweest. Hij kon daardoor de maatschappelijke ontwikkelingen niet volgen, laat staan dat hij op de hoogte heeft kunnen blijven van wat er in de communistische partij leeft. Zijn vermogen tot oordelen over de buitenlandse politiek van zijn land kan dus niet

anders zijn dan zeer gering. Zelfs partijleden (maar een zeer klein gedeelte van de bevolking is partijlid) met een redelijke positie zijn vaak minder op de hoogte van wat hun regering in het buitenland uitvoert, dan de gemiddelde Westerse Oost-West student. Persoonlijke ervaringen met Russische partijleden hebben mij in die mening gesterkt. Afgezien van het mistige beeld dat dissidenten vaak hebben van de buitenlandse politiek van hun land, is hun voorstelling van wat het Westen is en voorstaat veelal nog troebeler. Solzenitsyn gaf dit zelf toe. Na enige tijd in het Westen te hebben gewoond, uitte hij zijn teleurstelling over het feit dat het Westen niet aan zijn (opgeklopte) verwachtingen had kunnen voldoen. Ook Amalrik was een duidelijk teleurgesteld man toen hij ons land verliet. Nemen we nu enige uitspraken van Moroz, dan zien we dat ook hij geen duidelijk beeld heeft van het werkelijke gezicht van Oost en West. Moroz stelt dat „de Sovjetunie in staat is met een oorlog te beginnen. China is veel te zwak en het Westen te beschaafd om er een te ontketenen.” Wanneer ik dat lees krijg ik een onbehagelijk gevoel als ik bedenken wat dat z.g. beschaafde Westen in deze eeuw allemaal heeft uitgevreten. Dat gevoel wordt nog sterker als Moroz beweert dat de Sovjetunie in de twintigste eeuw de grootste agressor aller tijden is geweest. Zo'n stelling vind ik ronduit verbijsterend tegen de achtergrond van het leed dat de Duitsers in twee wereldoorlogen over Europa hebben gebracht. Bovendien hebben Amerikanen, Engelsen en Fransen sinds de Tweede Wereldoorlog aanzienlijk vaker overal ter wereld geïntervenieerd aan de Russen.

Maar misschien bedoelt Moroz dat de Russen ideologisch gezien de grootste agressors zijn van de twintigste eeuw. Mogelijk is dat zo. Je kan je alleen afvragen wat wij daar met onze „westerse waarden” tegenover hebben gesteld. Nogmaals, ik verwijt Moroz niets. Het is alleen te hopen dat journalisten en politici uitspraken en meningen van dissidenten op de juiste manier op hun oordeelsvorming laten inwerken.

CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van resoluties, gehouden op het vierde CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Voorts zijn als bijlagen opgenomen de teksten van uitspraken en resoluties op de Congres gedane en aangenomen.

Rentmeesterschap en solidariteit

Drs. R. F. M. Lubbers,

CDA-fractievoorzitter

.....verwend volk.....

Mr. A. A. M. van Agt,

Minister-President

Resoluties CDA-Congres

uitgave

CDA

Postbus 85676, Den Haag

Colijn in oorlogstijd VIII

Door R. Gosker

Op de grens van twee werelden

In dat eerste jaar van de bezetting is ook de brochure van Dr. Colijn: „Op de grens van twee werelden” verschenen. Daarover is nogal wat te doen geweest. Wat zal ik daarvan zeggen? Ook geestverwanten en dan niet de eersten de besten hebben het scherp afgekeurd dat deze brochure werd gepubliceerd in bezettingstijd. En die critiek was soms niet mals. Neen door velen is dit geschrift Dr. Colijn niet in dank afgenomen. Ik geloof, achteraf gezien, dat het niet goed mogelijk is de publicatie daarvan ronduit te verdedigen. Het was politiek maar vooral psychologisch minder juist om op dat moment deze dingen zo te zeggen in het publiek.

Maar wanneer dat dan schoorvoetend wordt toegegeven dan moeten toch ook wel een paar andere dingen worden gezegd. Want men heeft uit het verschijnen van de brochure „Op de grens van twee werelden” ook conclusies getrokken, die eenvoudig kant noch wal raken. Men heeft de integriteit van de persoon Dr. Colijn aangetast. Men heeft de zuiverheid van zijn bedoelen aangevochten. Men heeft het vermoeden doen doorschemeren dat hij op de een of andere manier met de bezettende macht tot een akkoord wilde komen. Ook zijn democratische gevoelens heeft men in twijfel getrokken. Welnu tegen die beweringen wil en moet ik Dr. Colijn in bescherming nemen. Dr. Colijn was heel de oorlog door een waarachtig en goed vaderlander en zijn trouw aan Oranje was onwrikbaar. En wat zijn democraat zijn betreft is er vandaag meer dan genoeg reden zijn brochure nog eens ter hand te nemen en goed te lezen wat hij daarover te vertellen heeft.

Riskante onderneming

Natuurlijk was het een riskante onderneming om in het najaar van 1940 een brochure uit te geven. De vrijheid van meningsuiting was toch wel aan banden gelegd. Je kon niet alles meer openlijk zeggen zoals je dat meende. Maar ook binnen die beperkte vrijheid is Dr. Colijn toch wel over de schreef gegaan. Dat hangt overigens samen met een karaktertrek van Dr. Colijn. Hij zag nu eenmaal altijd de werkelijkheid nuchter en zakelijk onder ogen. Hij constateerde de feiten zoals ze waren. En dan moet niet worden vergeten dat de feitelijke situatie er bepaald niet om loog. Duitsland was baas in West-Europa van de Pyreneeën tot de Noordkaap. Frankrijk was onder de voet gelopen. België, Nederland, Denemarken en Noorwegen waren door Hitlers tankdivisies bezet. De enige vijand die nog weerstand bood was Engeland. Daar had Churchill de teugels van het bewind in handen genomen. Maar wat moest Engeland? De Duitse duikboten boorden honderdduizenden tonnen scheepsruimte de grond in. De resten van het verslagen Engelse leger waren temauwernood aan de vernietiging en gevangenschap ontkomen. Al het legemateriaal moest aan de kust van Calais worden achtergelaten en viel in handen van de vijand. Het waren weinig Spitfires geweest die de grote luchtaanval van Duitsland hadden weerstaan. Het moest merkwaardig heten dat Engeland in dat uur van verschrikking overeind bleef en de strijd voortzette. Maar iedereen in ons land vond dat eenvoudig vanzelfsprekend. De voormalige ontwapenaars inclusief.

Merkwaardig optimisme

Neen, de grote massa van het

Nederlandse volk was niet zo nuchter. Er heerste vrijwel overal een merkwaardig optimisme. Het was een ongemotiveerd optimisme waarover men zich achteraf verbazen moet. Het is gewoon onvoorstelbaar als men daar later aan terugdenkt. Blijmoedig monterde men elkaar op met de verwachting dat de zaak met een maand of zes wel geklaard zou zijn. In de voorgaande jaren was ons ook zo duidelijk gemaakt dat een volgende wereldoorlog eenvoudig niet langer dan zes maanden zou kunnen duren. De moderne vernietigingswapens, het gas en de bacteriën, maakten een langdurige oorlog immers eens en voorgoed onmogelijk. Met een paar maanden, hoogstens een jaar was het wel bekeken.

Hoe het ook zij het was een vreemde, een onverklaarbare en een volstrekt ongefundeerd optimisme dat in die dagen opgeld deed. Ik geloof dat we blij moeten zijn dat dit optimisme er was. Maar het steunde nergens op. Alle begrip voor de werkelijke situatie ontbrak. En Dr. Colijn heeft daartegen willen waarschuwen. Hij wilde de feiten beoordelen zoals ze er lagen. Zoals ook Churchill ze zag. Daarom schreef hij in de brochure: „En dan zal men zich niet kunnen onttrekken aan de gevolgtrekking dat ook het taatste verzet van Engeland niet zulk een keer in de toestand brengen kan, dat Duitsland gedwongen zou kunnen worden zijn nieuw verworven positie weer prijs te geven. Dat betekent derhalve dat de continentale aangelegenheden voortaan door Duitsland zullen worden gedirigeerd”. En verder schrijft hij: „Het alles dominerende feit is dan dat, tenzij er werkelijk wonderen gebeuren, het vaste land van Europa in de toekomst geleid zal worden door Duitsland.” Maar hij voegde daaraan toe: „Wij spreken naar den mens”. In particuliere gesprekken haalde hij steeds het voorbeeld aan van de olifant die de walvis niet kan overwinnen en omgekeerd. Een landmogendheid kan een zeemogendheid niet op de knieën dwingen. Duitsland, hoe sterk ook kan Engeland niet klein krijgen. Maar Engeland is evenmin in staat aan Duitsland zijn wil op te leggen. Het zou lang duren! Erg lang! Maar ik heb Dr. Colijn ook meegemaakt op de morgen dat bekend werd dat Hitler zijn tankdivisies opdracht gegeven had om Rusland binnen te marcheren. De eerste overwinningsberichten van de Duitse legerleiding schalden door de radio. Maar het was ineens een andere Dr. Colijn. Hij ijsbeerde weer door zijn studeerkamer. Maar nu met grote opgewektheid: „Nu is Duitsland verloren. Nu gaat het zijn nederlaag tegemoet. Het kan nog lang duren. Het zal nog lang duren. Maar het pleit is beslist. Nu moet Duitsland opnieuw op twee fronten vechten. Dat is de grootste blunder die Hitler kon maken. Het is gewoon onvoorstelbaar. Wat een kapitale fout. Wie had dit nu ooit kunnen verwachten? En nu komt vandaag of morgen ook Amerika los”.

Hij was gewoon opgetogen van blijdschap. Hij had het eenvoudig voor onmogelijk gehouden dat Hitler ooit zo'n dwaze streek zou uithalen. De wonderen, waarover hij in zijn brochure geschreven had, waren nu inderdaad geschied. Opeens zag de toekomst er heel anders uit. Er was weer hoop en verwachting. Ik had hem nog nooit zo vrolijk en opgewekt gezien. Het was de laatste maal dat ik hem heb ontmoet.

Legio misverstanden

Het was inderdaad niet zo plezierig in deze wintermaanden om de brochure te verdedigen. Vele malen is mij gevraagd haar nader toe te lichten. De misverstanden waren legio. Uiteraard heb ik, nu ik dit verhaal na zoveel jaren ga schrijven, de brochure nog eens doorgelezen. Ik lees ze nu natuurlijk met andere ogen dan toen. Ben ik zelf kritischer geworden? Bij het doorbladeren van oude paperassen ben ik uitspraken van mezelf tegengekomen waarvan ik stellig zou ontkennen dat ik ze ooit had gedaan. Ik denk dat ieder die in zijn leven veel heeft moeten schrijven, die ervaring wel zal opdoen. Dr. Colijn is daaraan niet ontkomen. Evenmin als Dr. Kuiper. Oude plunje! Nu moet ik toegeven het werkelijk hoofdbezwaar ging niet zozeer tegen de nuchtere constatering van de feitelijke omstandigheden op dat ogenblik. Die waren inderdaad zo. Dat kon niet worden ontkend. De conclusies die daaruit werden getrokken waren logisch niet onjuist maar zij waren in ieder geval voorbarig. Men vond dat Dr. Colijn hiermee psychologisch een fout beging. De weerstand bij het volk zou daardoor worden ondermijnd. Het eigenlijke bezwaar ging tegen de bewering van Dr. Colijn dat er nu iets moest worden gedaan. Maar wat kon er in vredesnaam gedaan worden? Ik hoop in het voorgaande duidelijk gemaakt te hebben wat Dr. Colijn daarmee heeft bedoeld. Het was hem met name te doen om een actie uit het volksleven zelf opkomend en gericht tegen de doorwerking van de gedachten van een nieuwe orde. Daarom moest de strijd worden aangebonden met de Nederlandsche Unie toen deze niet bereid bleek met de oude vaderlandse traditie rekening te houden en zij met name bereid bleek de trouw aan Oranje te verloochenen. Wanneer men de brochure leest zonder te denken aan de N.S.B. en aan de manier waarop het driemanschap van de Nederlandsche Unie bezig was te opereren, dan krijgt men inderdaad een verkeerde indruk. Dan lijkt het er soms op dat hij op de een of andere manier bereid is met de bezettende macht een gesprek aan te gaan. Hij drukt zich wel vaag uit. Hij weet het zelf ook niet goed hoe hij dat nu onder woorden moet brengen. Hij kon het in ieder geval niet helder en duidelijk formuleren. Maar als een fanfarestoot klinkt het door de brochure heen: „het gaat om wat voor ons het hoogste goed is: het behoud van onze geestelijke vrijheden en die vrijheden achten wij verzekerd in een vrij Nederland onder de leiding van Oranje”. Ongetwijfeld ging Dr. Colijn

wel wat ver in het berijden van zijn stokpaard toen hij in de brochure het falen van de democratie in West-Europa zwaar beklemtoonde. Maar anderzijds klonk het ook als een klarenstoot: „Met volle erkenning van het feit, dat ook ten onzent verbeteringen nodig zijn, met name wat aangaat de positie van de landsregering en dat de zelfstandigheid en taak der lagere organen, in het belang de volksvrijheden, verruiming behoeven, zal echter altijd dit beginsel gehandhaafd moeten worden, dat de stem des volks moet blijven klinken op een wijze dat uitdrukking kan worden gegeven aan de in het volk levende principiële overtuigingen. Een gezonde volksinval moet blijven we, als we zelf over ons lot kunnen beslissen, voor Nederland onontbeerlijk achten”.

Onwelgevallige zinnen

Dit waren zinnen die aan de bezettende macht werkelijk onwelgevallig waren. Voor de N.S.B. klonk het toch nog walgelijk democratisch. Voor het driemanschap was het een oorlogsverklaring. Want op de trouw aan Oranje waren de besprekingen stuk gelopen. Het waren ook uitdrukkingen waarmee hij probeerde het volk weer moed te geven. Ik moet wel vaststellen dat zijn werkelijke bedoelingen niet goed zijn overgekomen. Hij beoogde de mensen een hart onder de riem te steken. Ze ervan te weerhouden mee te doen aan het drijven van de Nederlandsche Unie. Daartegen in het geweer te komen. Maar het pakte anders uit. Wat dat betreft is de brochure door velen niet goed begrepen. Het klikte ditmaal eenvoudig niet. Door de verpakking kwam „die Sache” ditmaal niet tot zijn recht. Dat was wel jammer. De naar mijn mening veel te scherpe veroordeling van geestverwante critici heeft ertoe bijgedragen dat de werkelijke boodschap niet werd verstaan. Geestelijke vrijheid en trouw aan Oranje. Zo heb ik de brochure begrepen en verder verteld. Op de vergaderingen van de kiesverenigingen kon ik dit verhaal wel kwijt. Maar bij de studenten in Kampen kreeg ik het zwaar te verduren. Het hielp niet veel!

Circulaire over „koper”

Een andere herinnering aan mijn omgang met Dr. Colijn is mij nog levendig bijgebleven. Afgelopen was een verordening van de bezettende macht waarin werd bevolen dat alle koper, in particulier bezit, moest worden ingeleverd. Dr. Colijn schreef een korte circulaire, bestemd voor de duizend kiesverenigingen in het land, waarin hij adviseerde daaraan niet te voldoen. Dat was me te gortig. Ik vond dit te ver gaan. Een duizendtal circulaire, uitgaande van het Centraal-Comité van Antirevolutionaire Kiesverenigingen en dat per open post verzonden dat moest ongetwijfeld narigheid geven. En waarom? Voor een zootje koper? Dat vond ik de moeite niet waard. Als het nu ging om de Joden. Of om een andere principiële zaak. Dan was het wat anders. Maar voor een paar koperen potten en pannen .....? Maar wie was ik? De circulaire lag voor mij. Hij was dit keer per post aan me toegezonden. We hadden er niet samen over gepraat. Ik zat er danig mee in mijn maag. Zo maar weigeren? Daar moest je dan wel lef voor hebben. Ik besloot eerst een andere Antirevolutionaire grootmogendheid te raadplegen. Ik belde Dr. J. Donner op en vroeg om een onderhoud over een aangelegen

onderwerp. Ik legde hem de zaak voor. Ik kreeg een lang en breed uitgesponnen betoog aan te horen. Van de juridische kant bekeken, politiek beoordeeld en staatsrechtelijk beschouwd. De kwestie werd grondig van alle kanten bekeken en in vele onderdelen geanalyseerd. Het sluitstuk was dat het maar beter was als de circulaire maar niet de deur uitging. Nu, dat was dan dat! Maar daar was het mij nu niet bepaald om te doen. Want zelf was ik op een wat minder ingewikkelde manier ook tot deze conclusie gekomen. Schuchter probeerde ik de heer Donner ertoe te bewegen zijn bevindingen over deze circulaire aan Dr. Colijn ter kennis te brengen. Maar, dat lukte me niet. Dat was teveel gevraagd. Ik moest maar zien. Innerlijk nijdig verliet ik de heer Donner. Ik vond dat hij me alleen liet modderen. Toch had hij schoon gelijk. Dr. Colijn had hem niet om advies gevraagd. Hij had geen bevoegdheid om zich met de zaak te bemoeien. Mijn toorn was niet billijk ontstoken. Toen heb ik de stoute schoenen maar aangetrokken. Ik schreef een kort zakelijk briefje aan Dr. Colijn met daarin de vraag of het nu wel zo noodzakelijk was deze circulaire te verzenden? Was het sop de kool wel waard? Tjonge, wat heb ik gezweet toen dat briefje de deur uit was. Wat zat ik in de rats! De volgende morgen een telefoontje of ik maar komen wilde. Ik naar de Stadhouderslaan. Met bevend hart en lood in de schoenen. Daar zat Dr. Colijn. Achter zijn grote bureau. Helemaal schoon. Er was nooit rommel op zijn bureau. Middenop lag één brief wit en naakt. Hij grijnsde mij aan. Het was mijn brief. „Ik heb uw brief gelezen”, kwam de stem van achter zijn bureau. „U hebt gelijk. Dit is niet de moeite waard. Steek een sigaar op”. En ik kreeg een echte onvervalste havana, zoals hij er nog een paar had. De zaak was afgedaan.

„Achter slot en grendel”

„U hebt gelijk” had het geklonken. Maar ik had geen gelijk! Hij gaf me gelijk. Omdat ik niet durfde. Had ik wel gedurfd dan was de zaak natuurlijk gewoon doorgegaan. Maar het deed er immers niets toe waarom de partij verboden zou worden. De ene reden was even goed als de andere. De zaak van koper inleveren was niet minder dan de Jodenkwestie. Het is pas veel en veel later tot me doorgedrongen dat ik me had moeten schamen. Een paar weken later zaten we beiden achter slot en grendel. 30 juni 1941. Het was een stralende zomermorgen. Mijn vrouw en ik zaten aan het ontbijt. De kleine jongen in de box deed wanhopige pogingen op eigen kracht overeind te komen. Het lukte hem voor de eerste maal. Daar ging de bel. Een auto was voor de deur gestopt. Twee Duitse officieren stapten binnen. Of ik maar mee wilde gaan. Voor hoelang. Misschien voor een dag, maar precies wisten ze dat ook niet. Ik mocht het ontbijt wel beëindigen. Zij zouden even wachten en namen in de aangrenzende kamer plaats. Ik las aan tafel psalm 27. Daarna nam ik afscheid. Voor hoe lang? Ik stapte in de auto. Daar zat Dr. J. Donner, de president van de Hogeraad. Ach ja, hij had ditmaal op mij moeten wachten. Zo ging dat. Het duurde drie en een half jaar eer dat ik mijn vrouw terugzag. Dr. Colijn heb ik niet meer ontmoet.

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

UIT DE ARJOS

Rapport overstijgt discussie persoonlijke aanspreekbaarheid

Drs. R. F. M. Lubbers

"Heelmaken, wat gebroken is", een ambitieuze titel. Het rapport geeft terecht aan dat mensheid en wereld gebroken is, en dat er heel te maken is. Het alpha en de omega van de politiek. Toch een ambitieuze, ja in zekere zin gevaarlijke titel. Eén van de gevaren immers die de politiek bedreigen, is te vervallen in het utopische. In een denkhouding dat als de goede politiek gevoerd wordt, alles ideaal wordt. Met zo'n houding overschat men het domein en de werkingkracht van de politiek.

Men mag de titel dan ook alleen maar toejuichen, waar zij eschatologisch verstaan mag worden, d.w.z. als een streven van de mens om staande voor Hem, die ons geschapen heeft, ook in de staatkundige organisatie en vormgeving van de samenleving zo werkzaam te willen zijn, dat daarin tot uitdrukking kan komen een op weg zijn naar Hem, die staat aan het eind der tijden. Maar in diezelfde eschatologische benadering is het voortdurend tekort van mens en mensheid begrepen. Daarom toch blij met "Heelmaken, wat gebroken is", omdat de referentie aan de Heilsboodschap voor ons die onderweg blijven er direct uit spreekt. Blij met dit grondslagrapport, omdat het overstijgt de discussie van de persoonlijke aanspreekbaarheid, maar begint vanuit die vanzelfsprekendheid. De grondslagdiscussie zal een permanente moeten zijn. Zij raakt niet afgesloten omdat zij ons steeds weer plaatst voor nieuwe inzet. Zij moet onze

politiek vitaliseren. Het is goed dat het rapport de "gebrokenheid" intens schildert. Dat markeert de uitdaging. Opmerkelijk is dan de zinsnede: "De problematiek is te complex om mensen daarvoor persoonlijk aansprakelijk te stellen". Deze constatering leidt rechtstreeks tot de noodzaak van een aanvallende, sleur en verstarring doorbrekende overheid. Deze constatering is boeiend omdat zij in een gespannen verhouding lijkt te staan met de gedachte van "de gespreide verantwoordelijkheid", die in onze rapporten zulk een centrale plaats inneemt. In feite zijn beide invalshoeken waardevol, mits zij maar tot actie leiden. Ruimte voor individuele (en groepsgewijze) verantwoordelijkheidsbeleving is zelfs afgezien van de vaak grotere doelmatigheid, een levensvoorwaarde voor een zich ontplooiende mensheid. En toch moet de overheid niet aarzelen te ordenen daar waar het niet anders kan. Dat doet zij dan met wetten en regels. Terecht, want wij vrezen een wetteloze en willekeurige overheid. Dat is tegelijk kracht en zwakte van de overheid. Immers met de regel van de

CDJA- grondslagrapport

Enige tijd geleden is het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA, "Heelmaken wat gebroken is", in Nederlandse Gedachten gepubliceerd. De redaktiekommissie van de Arjos heeft onlangs besloten een aantal "prominente" CDA-leden te vragen naar hun commentaar op dit rapport. Deze week de commentaren van prof. dr. B. Goudzwaard, lid van de commissie-Kremers (die een program van uitgangspunten voor het CDA opstelt), mr. O. W. A. Baron van Verschuur, voorzitter van de CDA-grondslagcommissie en drs. R. F. M. Lubbers, voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie. In een volgend nummer van Nederlandse Gedachten worden de overige commentaren geplaatst.

wet – hoe bevrijdend zij ook kan zijn – wordt altijd iets vastgelegd, en begint de verstarring. Dat vraagt dan weer om onder kritiek stellen enz. En vanwege de zondige mens en mensheid die toch ruimte behoeft, en vanwege de noodzaak steeds weer te "vestigen" en dan weer "open te breken" is politiek in zekere zin altijd tekortschietend. Toch moet men oppassen van daaruit de politiek te kritisch te beoordelen. Als de wereld zondig is, is onze politiek dan fout? Het is vanuit dat punt, dat ik wat aarzel bij het hoofdstuk "samen met anderen, het compromis". Natuurlijk wat daar staat is waar, maar zelfs als er alleen christen-democraten zouden zijn en die zouden politiek nog gelijk denken ook, zelfs dan is ieder politiek besluit een compromis op de grens van droom en realiteit en een stap in een zondige wereld. Laten wij dit goed zien. Het kan ons sparen voor te eenzijdige kritiek op de concrete politiek die gevoerd wordt. Het is goed dat dit grondslagrapport van de jongeren nu in discussie komt. Het is te hopen dat het zijn pendant vindt in initiatieven om in het jongerenwerk de politieke actie aan de basis, het strijden ook voor "kleine" doelen, te activeren.

In deze geest verder

prof. dr. B. Goudzwaard

Het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA heeft me niet alleen toegesproken, maar ook moed gegeven. Er schuilt een diep engagement in, en een inspirerende bereidheid om het Evangelie ook in politicus te volgen waarheen het ons wijst. Ook bij de opzet van het rapport van de commissie-Kremers (uitgangspunten CDA) kon op diverse punten van de inhoud van dit rapport gebruik worden gemaakt; er is m.i. een wezenlijke verwantschap tussen met name de toelichting van de commissie-Kremers en dit rapport.

Zijn er ook verschillen? Ik dacht van wel, zij het, dat die minder liggen op het vlak van de concreet-politieke inhoud, dan wel op het vlak van de vormgeving. Twee dingen spelen daarbij een rol: in het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA mis ik een specifieke belichting van de rol en de taak van de overheid, die nu juist wel in het rapport van de commissie-Kremers te vinden is. Het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA wekt de indruk vanuit één breed maatschappelijk inzicht te zijn geschreven, waarbij de sprong van wat maatschappelijk is gewenst en politiek – door overheidsop treden – moet worden gerealiseerd, wel heel gemakkelijk wordt genomen. Is dat niet wat jammer? Want ik vind het juist een van de belangrijkste winstpunten uit ons partijpolitieke verleden, dat daarin de structurele visie op de plaats en taak van de overheid steeds een wezenlijke plaats heeft ingenomen, in samenhang met de erkenning van de pluriforme normativiteit (of soevereiniteit) in de samenleving als

geheel. Die structurele analyse is in "Heelmaken wat gebroken is" wat ondergesneeuwd, terwijl die toch echt nodig is om ons fundamenteel van andere politieke stromingen, zoals socialisme en liberalisme, te onderscheiden. Het is de vraag, of een program van uitgangspunten niet een zekere soberheid van uitdrukking vergt, soberder dan in het grondslagrapport is geschied, juist omdat het naar leden en vertegenwoordigers ook een bindend karakter moet hebben. In dit verband herinner ik aan de – wellicht zelfs té sobere – manier, waarop Kuyper het noodzakelijk minimum verwoorden dan de volheid van wat ons bezielt en drijft? Die twee opmerkingen die ik gemaakt heb moeten overigens wel in de juiste context worden verstaan. Ik gevoel op geen enkel punt een afstand met dit rapport. Ik heb me er intengendeel in herkend, en wel zo dat ik het haast woord voor woord kan nazeggen. Als dit hetgene is wat de CDJA-jongeren bezielt, dan is er een echte toekomst voor het CDA weggelegd. In déze geest zullen we verder moeten.!

ONDER DE HAMMER

Vorige week heeft de Tweede Kamer de „zaak-Aantjes“ afgesloten. De Rapporten van de door de Tweede Kamer ingestelde commissies Patijn en Enschede en een nieuw rapport van het RIOD met een reactie van Aantjes werden besproken.

Vrijwel alle fracties hebben uitgesproken dat met dit kamerdebat de „zaak-Aantjes“ wat hen betreft is afgesloten.

Het is opvallend dat in en rond het kamerdebat de aandacht zich vrijwel uitsluitend richtte op de vraag: kan Aantjes terug in de Tweede Kamer?

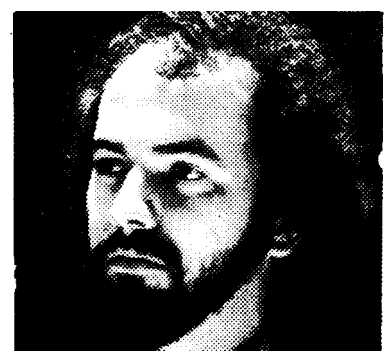
Dat is zeker geen vraag zonder politieke betekenis maar je kunt je afvragen of door deze vraag zo centraal te stellen wel recht gedaan is aan alle betrokkenen; Aantjes, de Regering, de commissies Patijn en Enschede en het RIOD.

Lubbers is eigenlijk de enige geweest die een gedegen en systematische vergelijking heeft gemaakt van de verschillende rapporten en daaruit zijn conclusies heeft getrokken.

Hoe nu verder? Er doen al diverse speculaties de ronde over de banen die er voor Aantjes na het kamerdebat nog zouden zijn overgebleven.

Van Agt heeft namens de regering verklaard dat hij in alle openbare functies benoembaar is maar dat „maatschappelijke factoren“ meewegen.

De VVD heeft al bij voorbaat aangekondigd zich tegen iedere benoeming te zullen verzetten. De woordvoerders van de fracties in de Tweede Kamer hebben zich uitgesproken over de (on)wenselijkheid van een terugkeer

van Aantjes in het parlement. Maar één ding staat vast: de beslissing daarover zal uiteindelijk genomen moeten worden door de ARP, Aantjes en de kiezers.

Dat is ook met zoveel woorden in de Tweede Kamer gezegd. Het woord is nu eerst aan de ARP. Ik ga ervan uit dat die hem zal vragen of hij bereid is een plaats op de lijst voor de Tweede-Kamerverkiezingen te aanvaarden.

Dan volgt voor Aantjes zelf een uitermate moeilijke keuze. Maar die keuze moet hij zelf maken. De Arjos en het CDJA hebben er geen twijfel over laten bestaan hoe zij denken over een terugkeer van Aantjes in de actieve politiek. Hebben die dan geen bezwaren tegen het zwijgen van Aantjes over zijn aanmelding bij de Duitse SS? De enige „beschuldiging“ die nog over is? Ach, als we iedere politicus op het punt van zwijgen de maat zouden moeten nemen (de verzwegen politieke motieven in het debat Aantjes?), dan zou het Binnenhof wel eens aardig kunnen uitdunnen.

Klaas de Vries

Rapport sluit aan bij CDA-nota Geloof en Politiek

mr. O. W. A. Baron van Verschuur

Graag wil ik kort reageren op de mij toegezonden „CDJA bezinning“, welke is verwoord in het rapport „Heel maken wat gebroken is“. Zoals ik in een mondelinge reactie – over het concept – al eerder zei meen ik, dat dit rapport heel wel aansluit bij de nota geloof en politiek. Ik herken de „tonen“ van het stuk en acht deze juist. Mag ik volstaan met twee kanttekeningen en één opmerking.

Niet genoeg kan benadrukt worden dat Christen-Democratische politiek niet een rechtstreekse vertaling van de bijbel is en mag zijn. Het getuigen over en van onze Heer en Heiland in de wereld heeft geen politiek programma tot gevolg. Het is onze wil om ons verantwoordelijk te willen stellen – vanuit ons geloof – in de politiek en wij doen vanuit die politiek (en niet vanuit ons Christen-zijn) een beroep op allen om daaraan mee te doen. Hoewel in het stuk wel elementen

hiernaar wijzen zou dit – om geen ergernis te wekken die onnodig is – nog wel eens in het voorwoord kunnen worden benadrukt.

Bij elke „preek“ hoort een toepassing. Het stuk zou aan waarde winnen als de elementen die hier worden genoemd nu eens voor een aantal problemen van nu en morgen zouden worden toegepast. Ons wordt vaak – niet altijd ten onrechte – verweten dat onze theorieën mooier, zuiverder, verhevener zijn dan ons praktisch handelen. Hetzelfde verwijt gaat naar de kerkganger, die de vooraanzitting – Zondags – niet schuwt en vaak verweten wordt dit als een alibi te beschouwen voor het leven van maandag tot en met zaterdag. Het spanningsveld van norm en praktijk is een heel wezenlijk bestanddeel van onze politieke groepering, die we best mogen versterken en zeker niet mogen toedekken. Mag ik twee voorbeelden noemen. Laat het CDJA zich eens buigen over inkomensproblematiek van de samenlevingsverbanden en daarbij ook de problematiek van de eerlijke verdeling van arbeid (betaalde en onbetaalde) betrekken. Buig je hoofd over een maatschappelijke orde die

voldoet aan de begrippen van gerechtigheid, verantwoordelijkheid en ruimte (blz. 9) en het „vage“ begrip „Nieuwe levensstijl“ invult. Tot slot dan één opmerking. Het CDJA moet zich bewust zijn radicaler in de goede betekenis van het woord te kunnen en ook wel moeten zijn dan het CDA. Dat hangt samen met de jeugdige aversie tegen kleurloosheid en dus kleurloze compromissen en de wetenschap dat zij meer de theorie kunnen aanhangen dan de praktijk (vandaar mijn tweede kanttekening). De radicaliteit van het CDJA – tegengestelde krachten in het CDA – mag nooit zover worden doorgetrokken dat daardoor het spanningsveld – te vergelijken met die van norm en praktijk – dat tussen CDJA en CDA behoort te staan, gaat ontbreken. Ik stel er prijs op te verklaren dat dit stuk m.i. in dit spanningsveld past en aan de discussie over heel wezenlijke zaken in het CDA een belangrijke bijdrage levert.

VAN DE PAAR TIJ

Buikema, nieuw A.R.-kamerlid

Op 28 augustus is mr. J. Buikema te Hengelo beëdigd als lid van de Tweede Kamer.

Hiermee is voorzien in de vakature van B. Reumer die is toetreden tot het Europees Parlement.

De twaalf apostelen

In zijn lezenswaardige serie artikelen over „Colijn in oorlogstijd” schreef R. Gosker in Nederlandse Gedachten van 4 augustus jl. o.a. over de in het leven geroepen schaduworganisatie van de ARPartij en de zogenaamde „twaalf apostelen”.

Een vijftal namen van hen herinnerde Gosker zich. Ook ik herinnerde mij – naast die Gosker noemde – er tenminste nog één, namelijk (gemakkelijk uiteraard) mijn vader, die Gosker zich nu ook stellig weer zal herinneren. Er zijn tussen Gosker en mijn vader nogal wat contacten geweest. Maar wij behoeven geen van beiden op onze herinnering af te gaan. Toen ik voor een jubileumbijeenkomst Nieuwleusen in het kader van 100 jaar ARP een zeer uitvoerig verhaal over de partijgeschiedenis voorbereidde kwam ik uiteraard o.a. ook terecht bij „Het volk ten baat”, de geschiedenis van de ARPartij, 1979, van mr. J. A. de Wilde en C. Smeenk (vgl. blz. 686 e.v.). Aangezien het aanvankelijk twaalf personen waren, die de landelijke boodschap doorgaven aan de kiesverenigingen, burgerde het begrip „de twaalf apostelen” in. Het aantal kwam door rayonuitbreiding spoedig op zeventien. Deze eerste groep werd gevormd door: – mr. J. Algera, Leeuwarden; dr. K. Boeijenga, Den Haag;

Reaktie

In de serie artikelen „Colijn in oorlogstijd” schreef R. Gosker in NG van 4 augustus jl. over de in het leven geroepen schaduworganisaties van de ARPartij. Van Dr. W. de Kwaadsteniet ontving de redactie daarbij de volgende kanttekeningen.

- J. Bootsma, Enschede; mr. T. A. van Dijken, Den Haag;
  - H. Dienske, Amsterdam; E. van Eik, Nijkerk;
  - J. W. van Frankenhuizen, Den Haag;
  - R. Gosker, Den Haag;
  - R. Hagoort, Utrecht; P. M. Hooykaas, Den Haag;
  - dr. K. Huizenga, Middelburg; A. R. de Kwaadsteniet, Rotterdam;
  - G. M. A. Laernoës, Utrecht; H. J. W. Meijerink, Arnhem;
  - R. A. den Ouden, Oegstgeest; E. van Ruller, Barendrecht;
  - F. P. Vermeulen, Velsen.
- Overigens is, met alle verdiensten die het heeft, een boek als „Het volk ten baat” geen voldoende bron voor de geschiedenis van de ARP. Het zou best de moeite waard zijn wanneer ter zake een echte studie zou verschijnen. Dat zal veel werk en tijd vergen.

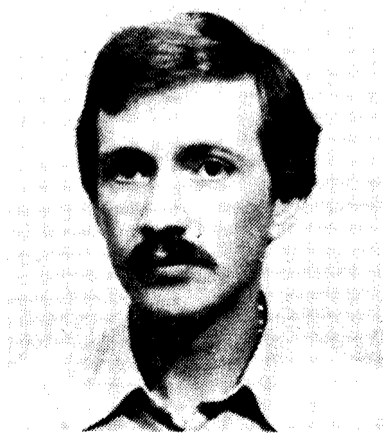
dr. W. de Kwaadsteniet, Rotterdam

ARP heeft nieuwe stafmedewerker

Met ingang van 1 september jl. heeft een nieuwe stafmedewerker zijn intrede gedaan op het ARPartijbureau te Den Haag, te weten de heer C. P. van Santen uit 's-Gravendeel.

Bij de ARP is hij speciaal belast met diverse partij-organisatorische aangelegenheden en de interne voorlichting, die daarmee verband houdt. Voorts onderhoudt deze stafmedewerker contacten over tal van zaken, bijvoorbeeld over afvaardigingen, CDA-samenwerking uit de Kamer- en Statencentrales, provinciale organisaties en kiesverenigingen. Deze medewerker is verder belast met de eindredactie van specifieke publikaties (adressengids en draaiboek). De heer Van Santen vervult een vakature die was ontstaan door het vertrek van secretaris Corporaal. Reeds eerder meldden wij dat adjunct-secretaris Bremmer tot sekretaris werd benoemd, terwijl stafmedewerker G. v.d. Berg in de functie van adjunct-secretaris werd benoemd.

De plaats die laatstgenoemde openliet kon nu m.i.v. 1 september worden vervuld door de heer C. P. van Santen.

C. P. van Santen

Hij was voorheen werkzaam op een scholengemeenschap in Spijkenisse, waar hij geschiedenis en Engels doceerde.

De heer Van Santen, 24 jaar en gehuwd, is met het oog op de fusie van het CDA in 1980, en de afspraken die daarbij zijn gemaakt, in tijdelijke dienst tot aan de fusiedatum.

Vanzelfsprekend hopen wij van harte dat de nieuwe stafmedewerker zich gaat thuisvoelen in ons team. En wij hopen dat hij zijn taak met vreugde zal uitoefenen.

Chili-manifestatie 1979

Het is alweer zes jaar geleden dat Salvador Allende in Chili vermoord werd; dat er een junta o.l.v. Pinochet werd gevormd. De poging van Allende om Chili democratisch te besturen werd in de kiem gesmoord en onmogelijk gemaakt.

Zes jaar lang heeft het regime zich kunnen handhaven. Sinds die tijd zijn duizenden opgepakt, gemarteld of worden vermist. Sinds die tijd is de armoede, honger en werkloosheid voor het merendeel der bevolking groter dan ooit. Het kleine percentage rijken dat de ondernemingen en bedrijven bezit, wordt niets in de weg gelegd om zich verder te verrijken. Mensen die zich verzetten tegen de dictatuur worden zonder vorm van proces opgeborgen. In de Chili Beweging Nederland hebben zich allerlei politieke, kerkelijke en vakbondsorganisaties verenigd om mensen in Nederland bewust te maken van de situatie in Chili. Zij zijn solidair met de onderdrukten in Chili. Zij willen op enigerlei wijze meewerken aan het

herstel van de democratie en de eerbiediging van de mensenrechten. Daartoe wordt elk jaar een manifestatie georganiseerd in Amsterdam, als uiting van deze solidariteit. Dit jaar zal deze plaatsvinden op 11 september a.s., waar ook mw. Allende aanwezig zal zijn. Ook het CDA is solidair en probeert mee te werken aan een internationale isolering van de junta. Namens het CDA zal Hans de Boer op deze bijeenkomst spreken. De bijeenkomst begint op het Beursplein in Amsterdam, waar een informatiemarkt is en waar Chileense muziekgroepen zullen spelen. Na de demonstratie naar het J. D. Meyerplein zal er een krans gelegd worden bij het S. Allende-monument en zullen vertegenwoordigers van politieke partijen, CNV en FNV, de Raad van Kerken, en mw. Allende spreken. Ter ondersteuning van deze bijeenkomst worden er ook steunkaarten verkocht à f 1,-. Ook u kunt u solidariteit tonen door aanwezig te zijn op deze bijeenkomst en een steunkaart te kopen. Kom dus de 11e september, om 17.00 uur naar Amsterdam!

Philie Burgers

Studiedag over het gezin

Het C.D.A.-Vrouwenberaad is van plan het komende seizoen veel aandacht te besteden aan de bespreking van de door haar uitgegeven brochure: „Het Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid”.

Als start van de vele activiteiten die in provinciaal en plaatselijk verband zullen worden georganiseerd wordt in samenwerking met de CDA Stichting Kader- en Vormingswerk een landelijke studiedag gehouden op donderdag 4 oktober 1979, in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht. Het program ziet er als volgt uit: 9.30-10.00 uur: Ontvangst met koffie 10.00-10.15 uur: Opening en mededelingen 10.15-10.45 uur: Toelichting op het rapport door mr. Ph. Weijenborg-Pot, voorzitter CDA-Vrouwengroep „Gezin en Maatschappij”. 10.45-11.15 uur: Kanttekeningen bij het onderwerp door dr. H. E. S.

Woldring, sociaal-filosof aan de V.U. 11.15-12.30 uur: Bespreking in discussiegroepen 13.30-14.00 uur: Richtlijnen voor provinciale studiedagen 14.00-16.00 uur: Terugmelding + plenaire bespreking 16.00 uur: Sluiting. Hoewel deze studiedag primair is bedoeld voor het provinciale kader van de CDA-Vrouwengroepen is het daarnaast voor een beperkt aantal deelnemers mogelijk zich aan te melden.

De kosten voor deelname bedragen f 7,50, daarin zijn begrepen de kosten voor materiaal, lunch en consumpties.

Deze kosten dienen bij de inschrijftafel te worden voldaan, waarna de benodigde consumptiebonnen worden uitgereikt. U kunt meedoen door onderstaande bon in te vullen en op te zenden. Na aanmelding wordt een syllabus, bestaande uit reacties op de brochure en eventueel de brochure toegezonden.

Aanmeldingsbon Studiedag „Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid”

Ik neem deel aan de studiedag op 4 oktober 1979

Naam: ..... Lid
 ARP
 CHU
 KVP
 CDA

is wel/niet* in bezit van de brochure Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid.

Deelnameformulier toezenden aan:
Stichting Kader-Vormingswerk ARP
Dr. Kuiperstraat 3
2514 BA Den Haag

* doorhalen wat niet van toepassing is

CDA-vrouwenberaad Wassenaar

Het bestuur van het C.D.A.-Vrouwenberaad Wassenaar maakt u attent op de door haar georganiseerde volgende bijeenkomsten.

Wij starten met het bijwonen van de gemeenteraadsvergadering in september, de derde maandag, dat is 17 september a.s. 19.30 uur. Wilt u er vooral tijdig zijn.

In de maand oktober vangen we wederom aan met onze politieke gespreksavonden. Op maandag 22 oktober behandelen we het onderwerp „politieke stromingen” met als inleider Professor P. H. Kooymans. Een maand later op maandag 19 november het onderwerp „democratie” waarvoor drs. W. K. N. Schmelzer zich bereid verklaard heeft onze inleider te willen zijn. We verwachten dan ook weer een grote opkomst ten huize van de voorzitter, des avonds om 20.00 uur, Nachtegaallaan 1.

Van ieder die meedoet wordt verwacht zich goed voor te bereiden door middel van de boekjes: „Politieke stromingen” en „Democratie”, die u bij deelname worden thuisgestuurd. Ook nieuwe Wassenaarse leden zijn hartelijk welkom.

Namens het bestuur van de C.D.A.-Vrouwengroep Wassenaar: mevr. M. A. Barge-v.d. Putt, voorzitter, Nachtegaallaan 1, Wassenaar. Mevr. W. v. Nassau-Damen, v. Wass. Obdamlaan 4, Wassenaar tel. 1.51.54 secretaris.

CDA-Kamerkringverband „Haarlem”

„Het CDA-Kamerkringverband „Haarlem” organiseert op dinsdag 25 september 1979 een grote politieke bijeenkomst in Het Gooi.

Deze zal worden gehouden in Zaal 1 van Schouwburg Gooiland, aan de Emmastraat 2 te Hilversum; aanvang 20.00 uur. Het bestuur acht het van groot belang, dat gekozen vertegenwoordigers uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Provinciale Staten, Gewest- en Gemeenteraden elkaar en partijleden, alsmede andere kiezers, die zij vertegenwoordigen ontmoeten in de regio. Op deze openbare vergadering, één week na Prinsjesdag, kan ieder in de gelegenheid worden gesteld actuele politieke vraagstukken aan de orde te stellen. Belangstellenden zijn van harte welkom!

Namens de CDA-fractie van de Tweede Kamer zal o.a. het woord worden gevoerd door de Heer F. Borgman.”

Seizoen 1979/1980: zaak voor alle partijleden

Kiesverenigingen opgelet!

Het seizoen 1979/1980 is sinds kort gestart. Aan de vooravond van de beoogde samensmelting van de CDA-partijen staat de kiesverenigingen een flink programma te wachten. Een kort overzicht van de onderscheidene activiteiten die op stapel staan geven wij hierbij weer.

1. Draaiboek 1979/1980

Aan de ARKV's is het draaiboek voor het seizoen 1979/1980 inmiddels toegezonden. Gratis exemplaren ervan kan men ook aanvragen bij het partij-secretariaat. Het draaiboek geeft in kort bestek een samenvattend overzicht van de belangrijkste punten die de ARKV's te wachten staat. Besturen worden dringend aangeraden deze brochure spoedig door te nemen en hun vergaderactiviteiten mede op basis van dit draaiboek af te stemmen.

2. Toezending CDA-statuten

In het nummer van Nederlandse Gedachten/ARPost van 1 september is het ontwerp fusie-protocol plus bijlagen (ontwerp-statuten en reglementen) opgenomen in een

speciale katern die 32 pagina's bevat. Alle leden kregen hierbij dus de ontwerp-statuten voor het ene CDA thuis gezonden.

3. Tijdschema behandeling CDA-statuten

De kiesverenigingen hebben tot 1 november a.s. de tijd op de ontwerp CDA-statuten amendementen in te dienen bij de Kamercentrales. Zij hebben hiervoor dus twee maanden de tijd. Het is van het allergrootste belang dat men in die twee maanden in de ledenvergaderingen aan een diepgaande behandeling toe komt. Een tijdige vergaderplanning is hiervoor een allereerste vereiste.

Indien de KC's amendementen niet overnemen van de kiesverenigingen dan kunnen de KV's deze tot 15 december a.s. indienen bij het partijbestuur. Het reeds genoemde draaiboek geeft een uitvoerig overzicht van de procedure.

4. Kandidaatstelling

Begin van de komende herfst start de procedure van de kandidaatstelling voor de Tweede Kamer. Ook daarover worden de KV's binnenkort

geïnformeerd (zie ook draaiboek). In oktober a.s. start de grosluistprocedure al: kiesverenigingen worden dan tot half december a.s. in de gelegenheid gesteld namen te noemen van kandidaten die zij geschikt achten voor een eventuele kandidatuur. Ook hier geldt: plan tijdig een ledenvergadering!

5. Politieke discussie

Kiesverenigingen kunnen nog tot omstreeks 1 november a.s. een reactie geven op het grondslagrapport. Een aantal KV's moet hun mening nog doen toekomen aan het partijbestuur. Op de najaarspartijraad van 1 december a.s. komt dit rapport opnieuw aan de orde.

Verder zullen het Program van Uitgangspunten, waar een CDA-commissie o.l.v. dr. Kremers zich mee bezighoudt, en een rapport van de commissie „politieke koers“ dat o.l.v. CDA-voorzitter Steenkamp wordt opgesteld in de KV's aan de orde kunnen worden gesteld. Beide rapporten komen a.s. herfst gereed. Voor de verdere procedure verwijzen we naar het draaiboek.

Tenslotte

Naar verwachting krijgen de KV's eind augustus een schrijven van het secretariaat waarin op de bovenstaande punten uitvoerig wordt ingegaan. Bij die zending is o.a. het draaiboek en de statutenkrant gevoegd. De komende weken hopen wij in deze krant regelmatig terug te komen op de zaken die hier aan de orde werden gesteld.

Arjos/ARVC-Overijssel

Een werkgroep samengesteld uit leden van de A.R.J.O.S. en A.R.V.C. (Anti- Revolutionair Vrouwencomité) en oud-leden van de A.R.J.O.S. is bezig in opdracht van de provinciale A.R.J.O.S. Overijssel een conferentie voor te bereiden ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de A.R.J.O.S. Daar verder het A.R.V.C. dit jaar haar 20-jarig bestaan herdenkt werd besloten dit samen te doen.

De conferentie zal worden gehouden op vrijdag 21 en zaterdag 22 september a.s. in de Priëlkerk aan de Rembrandtlaan te Almelo.

Het thema van deze conferentie is: ONZE ECONOMISCHE ORDE, een onderwerp dat zeer actueel is en vele facetten bevat.

Als spe(e)kers(sters) zullen optreden: R. Breman, directeur van een bedrijf te Genemuiden; Prof. B. Goudzwaard; J. van Houwelingen, C.D.A. 2e-Kamerlid;

G. Terpstra, hoofdbestuurslid C.N.V.; mevr. E. van Velthoven-Older, hoofdbestuurslid A.R.V.C. en landelijk bestuurslid C.D.A.

Wij meenden als werkgroep goed te doen door u reeds nu op deze conferentie die zal aanvangen op vrijdag 15.00 uur, te attenderen. Voor meer informatie kan men terecht bij dhr. T. Hilverda, Clematisstraat 27 te Almelo, tel. 05490-1.08.13.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

Hij boet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden; maar zo hoog de hemel is boven de aarde, zo machtig is Zijn goedertierenheid over wie Hem vrezen.

Psalm 103: 10 en 11

De Heer nam plotseling tot Zich, Zijn kind, mijn lieve man, onze vader en grootvader

PIETER RENKEMA

Ridder in de Orde van Oranje Nassau, op de leeftijd van 70 jaar.

Putten: J. Renkema-Jager

Drachten: Jan en Riet Renkema-

Hamer

Anneke, Peter Jan

en Margreet

Goor: Sipko en Aagje Renkema-

Waterham

Peter en Christa

Rotterdam: Rie en Nico Spronk-

Renkema

Monique en Frans

Hardinxveld-

Giessendam: Tineke en Arie van Eijk-

Renkema

Janny, Wim en Peter

Putten, 1 september 1979, Emmalaan 18

De begrafenis heeft plaatsgevonden woensdag 5 september 1979 op de nieuwe algemene begraafplaats te Putten.

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

Schimmelpenninck

V.S.O.P.

Het Rijke Roken

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024

Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten garages, Bedrijfsschuren en loodsen etc.

Utiliteits- en woningbouw
Kerklaan 9, Moordrecht.
Telefoon 01827-3044 en 3045

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF
N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR

Telefoon (01840)-5566

Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT

Telefoon (01840)-5566

NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

Sleepdienst Broedertrouw n.v.

v/h Fa. C. DEN BOER & ZONEN
Corr.-adres MAASPLEIN 9 - ZWIJNDRECHT

Telefoonnummer 078-12.61.66 (4 lijnen)

ALLE TRANSPORTEN TE WATER

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

Israël en de Palestijnen

Door mr. J. N. Scholten; CDA-Tweede-Kamerlid

Tijdens de ontmoeting vorige week in Haifa tussen president Sadat en premier Begin bereiken de twee regeringsleiders, in het kader van de uitwerking van de zogenaamde akkoorden in Camp David, overeenstemming over een aantal hangende kwesties tussen beide landen, m.n. over de levering van olie door Egypte aan Israël, nadat dit land de oliebronnen in de Sinaï aan Egypte zal hebben overgedragen, als onderdeel van het vredesverdrag tussen beide landen.

Vrede

Het is uiteraard voor Israël van grote betekenis, dat het na meer dan 30 jaar vrede kan sluiten met het land, dat onder de Arabische staten steeds een leidende rol heeft vervuld in het verzet tegen het ontstaan en het bestaan van de staat Israël. Het is een vrede, die niet zonder concessies tot stand kon komen, het overdragen van de ook voor Israël zo vitale oliebronnen is er één van. Israël nam er meer. Ook Sadat heeft met zijn initiatief risico's aanvaard. Hij brak de eenheid van de Arabische wereld en dat kwam hem voorlopig op een politiek isolement te staan. Met name wordt hem verweten dat hij de zogenaamde Palestijnse zaak heeft verraden.

De conferentie van niet gebonden landen in Cuba veroordeelde om die reden de Camp David akkoorden. Want werd in Camp David allereerst de verhouding tussen Israël en Egypte

Het CDA-Tweede-Kamerlid J. N. Scholten is vorige week teruggekeerd van een reis naar Israël. Deze zomer heeft hij een bezoek gebracht aan Jordanië, Syrië en Lybië. In bijgaand artikel wordt naar deze bezoeken verwezen.

geregeld – onder het toezend oog van president Carter – ook werd een voorziening getroffen voor de toekomst van sinds 1967 door Israël bezet gebied, dat Israël op grond van resolutie 242 van de Veiligheidsraad moet verlaten. In dit tweede deel zit de pijn volop, ook gelet op de meningsverschillen die intussen aan de dag zijn getreden tussen Israël en Egypte.

Om het met de woorden van een vooraanstaand politicus in Jeruzalem te zeggen: „We agree to disagree” in feite is men niet veel verder gekomen dan het uitzetten van een procedure, al wordt aan beide zijden via interpretatie meer gesuggereerd, terecht of ten onrechte. Zo verklaart Israël, dat Camp David per definitie een zelfstandige Palestijnse staat uitsluit. In feite draait de zaak om een autonomie-plan voor de eerste vijf

jaar, waarna definitief over de toekomst van bezet gebied zal worden beslist. Jordanië is daarbij een rol toegedacht. De regering Begin wil bezet gebied echter niet meer teruggeven. „Administratieve zelfbeschikking; ja, territoriale afstand; neen” aldus een eerste adviseur van premier Begin, die de zogenaamde West Bank stelselmatig aanduidt met de woorden Judea en Samaria en daarmee een hele filosofie weergeeft.

Autonomie-plan

In het zogenaamde autonomie-plan is Jeruzalem niet begrepen, in ieder geval niet in de visie van Israël. Noch regering Begin, noch socialistische oppositie zijn bereid ooit afstand van Jeruzalem te doen, waarvan sinds 1967 Israël het oostelijk gedeelte in bezit heeft. Uit bezoeken aan Syrië en Jordanië is mij gebleken, dat daar de teruggave even beslist wordt gevraagd als door Israël geweigerd. Een levensgroot conflict!

Dat geldt ook voor het zogenaamde autonomie-plan. De Egyptische premier Khalil heeft zich onlangs weer uitgesproken voor het recht van zelfbeschikking van de inwoners van Gaza en de West Bank. Met andere woorden deze mensen en hun

vertegenwoordigers moeten zelf allereerst kunnen uitmaken wat hun toekomst is. De betrokkenen zelf wijzen het autonomie-plan van de hand en zijn niet bereid er met Israël zelfs maar over te praten. Mosje Dayan tracht inmiddels langs informele weg openingen te vinden door het voeren van gesprekken met vooraanstaande Palestijnen, waarvan bekend is, dat ze sympathiseren met de PLO. Dit laatste doen ook overigens velen van de gekozen burgemeesters in bezet gebied.

Niet alleen onder de Palestijnen, ook binnen Israël zelf is verzet tegen de plannen. Een gerespecteerd lid van een buiten parlementaire groep zei: „Begin handelt tegen de dominante norm van deze tijd door het recht van zelfbeschikking af te wijzen en daarom zal hij falen.” Anderen wijzen erop, dat door Camp David in Israël een proces op gang gekomen is, dat tot een doorbraak ten aanzien van de andere bezette gebieden zal kunnen leiden, dat daar voor Nederland heeft mijns inziens hierbij – een zij het bescheiden – taak, zij het ook dat wij daarbij steeds oog moeten hebben voor de veiligheids garanties die als het ware onlosmakelijk aan teruggave verbonden zijn. Zonder een goede oplossing van het Palestijnse vraagstuk is vrede in het Midden-Oosten niet mogelijk. De nederzettingenpolitiek van Israël moet

Het gezin

In dit nummer wordt ruime aandacht besteed aan het gezin. Verschillende aspecten worden belicht, o.a. ethische, juridische en sociale. Deze artikelen zijn mede bedoeld ter voorbereiding van een CDA-vrouwenstudiedag op 4 oktober a.s. en een studiedag op 11 november a.s. In dit nummer verder o.a. aandacht voor Israël en de Palestijnen en de vraag of een politieke partij democratisch kan functioneren.

Op de Arjospagina gaat prof. Klijn, lid van de CDA-Grondslagcommissie, in op het CDJA-grondslagrapport „Heel maken wat gebroken is”.

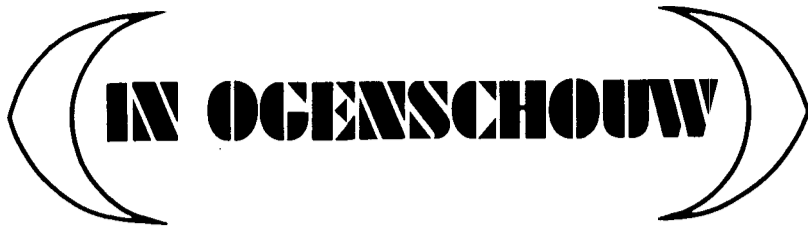
DEZE WEEK
IN NG:

- Het gezin: samenleven in verantwoordelijkheid pag. 4, 5, 6, 7, 8
- Functioneren partijdemocratie pag. 9
- Uit de Arjos pag. 10
- Van de partij pag. 11
- Lezers schrijven NG pag. 12

Met een uitbundig handschudden bezegelen president Sadat, president Carter en premier Begin het juist ondertekende vredesacckoord.

Schuld-boete-vergeving II

Het is bijna een jaar geleden dat onder bovenstaande titel in deze rubriek onder meer de volgende zin voorkwam naar aanleiding van de zaak Aantjes: „maar als de onduidelijkheden zijn opgehelderd en de verantwoordelijkheden duidelijk zijn vastgesteld, blijven we toch met die eerste vraag zitten: wat betekent het begrip „vergeving”, ook en juist in ons politieke bestel?”

Grondvraag

Welnu, de commissies Enschede en Patijn hebben hun werk gedaan, de Tweede Kamer heeft een debat aan hun bevindingen gewijd. Veel onduidelijkheden (zij het niet alle) zijn opgehelderd en de verantwoordelijkheden zijn vastgesteld. Betekent dat dat we iets verder zijn gekomen met de beantwoording van die grondvraag? De commissie-Enschede heeft in haar rapport aangetoond dat veel van hetgeen Wim Aantjes was aangewezen niet kon worden waargemaakt. Aantjes' stelling dat hij fouten heeft gemaakt, maar dat hij niet fout is geweest, lijkt door het onderzoek te zijn bevestigd. De

„schuld” was minder dan aanvankelijk werd aangenomen. Desalniettemin lijkt de Kamer in meerderheid tot de conclusie te zijn gekomen dat een terugkeer van Aantjes in de actieve politiek niet dient plaats te vinden. Is daarmee de kous af? Het lijkt zo plausibel om te zeggen: het is duidelijk hoe de kaarten liggen; Aantjes zal altijd een omstreden figuur blijven, hij zal altijd geconfronteerd worden met dat verleden (of dat nu terecht is of niet) en op die manier kan een politicus niet functioneren.

Als hij verstandig is ziet hij dat zelf in en zal hij zich „in deze redenering” zelf niet aan een dergelijke situatie blootstellen. Nogmaals: het is een plausibele redenering. Het is in eigen kring verkondigd door Maarten Schakel, die men van geen enkele bijbedoeling kan verdenken en Aantjes zelf heeft voor de televisie de klemmendheid ervan erkend. Maar deze redenering behelst geen antwoord op de in de aanhef geformuleerde vraag, of het zou het antwoord moeten zijn dat er in het politieke bestel kennelijk geen „vergeving” bestaat. We kunnen de zaak niettemin hierbij

laten en concluderen dat gebleken is dat Aantjes' terugkeer in de politiek blijkbaar op moeilijkheden zal stuiten en dat het partijbestuur en Aantjes zelf daar maar eens gedegen over moeten nadenken. Dat laatste zal ongetwijfeld gebeuren en het past niet op de uitslag daarvan vooruit te lopen. Maar als we met deze conclusie volstaan, maken we ons wel mooi van het probleem af. Omdat anderen het kennelijk niet kunnen opbrengen de spons over de lei te halen, achten wij ons ontslagen van de plicht zelf een antwoord op de vraag te geven of wij daartoe bereid zijn. En wij kunnen ons nog een veer op de hoed steken door te wijzen op de houding van de CDA-fractie en van de minister-president die hebben opgemerkt dat huns inziens niets een terugkeer van Aantjes in de weg staat. Het zijn „de anderen” die dit onmogelijk maken.

Een mens heeft gauw de neiging om in argumenten van de rede weg te vluchten als hij een ethisch oordeel of een gevoelsoordeel wil ontwijken. Die argumenten van de rede kunnen ongelooflijk klemmend zijn; veelal zal er zelfs niet aan te ontkomen zijn, maar ze kunnen nooit dat ethisch oordeel vervangen, omdat dat van een heel andere orde is.

Bestaat er zo iets als „vergeving” in de politiek? Het zal duidelijk zijn dat verggeving niet moet worden gezocht in de zin van „iets door de vingers zien” of van het wegschrijven van negatieve dingen in het verleden tegen positieve dingen en, als daar dan een batig saldo overblijft, de persoon in kwestie nog een kans geven. Verggeving heeft eigenlijk weinig te maken met omvang en mate van schuld en zwaarte van fouten (die

overigens in het geval van Aantjes anders lagen dan aanvankelijk werd aangenomen); verggeving werkt bevrijdend, het schept een nieuwe ruimte en een nieuwe niet door het verleden belaste, verhouding. Verggeving weegt het verleden niet, het stoot ramen open naar een nieuwe toekomst.

Niet gemakkelijk

Nu is dat geen gemakkelijke zaak in menselijke relaties. Hoe vaak steekt in de besloten gezinssfeer het spook van het verleden de kop weer niet op, ook al is er gesproken van verggeving? En hoeveel te meer zal dat niet het geval zijn in het glazen huis van de politiek?

Maar dat doet niets af aan de klemmendheid van de vraag of we bereid zijn die nieuwe ruimte te creëren als politieke partij, als partijleden. Eerst binnen die nieuwe ruimte kunnen dan zaken aan de orde komen als de vraag of iemand nog politiek kan functioneren. Dat is een vraag die in eerste instantie de betrokkene en de partijleiding aangaat. Maar die vraag kan pas in onbevangenheid worden besproken als duidelijk is dat die nieuwe ruimte ook daadwerkelijk is geschapen. En dat is een zaak waarover de partijleiding geen zeggenschap heeft, maar die vanuit de partij zelf moet zijn tot stand gebracht.

Zuivere discussie

We mogen de problematiek niet naar de partijleiding toespelen, als we niet voor ons zelf die grondvraag hebben beantwoord. Nu zijn we als partij in het verleden niet erg ruimhartig geweest in

het begraven van politieke vetes. En wellicht zijn er soms wel eens politieke vetes uitgevochten aan de hand van niet politieke incidenten.

Het valt ook niet altijd mee om hoofden bijzaken van elkaar te scheiden en gescheiden te houden, maar toch moeten we trachten de discussie zo zuiver mogelijk te houden. En het begin van die discussie zou moeten zijn dat we eerst ons zelf klaarheid verschaffen over de vraag of wij bereid zijn te zeggen „de spons erover”. Op dat antwoord heeft ook Aantjes, aan wie onze partij geweldig veel te danken heeft, recht. Pas dan kan ook hij in onbevangenheid zijn oordeel vormen.

Waar zou de spons over moeten? Ik denk dat daarbij – naast de politieke beoordelingsfout van de gekozen vluchtweg naar Nederland tijdens de oorlog – het allerbelangrijkste is het geen opening van zaken geven nadien. Waarbij overigens kan worden opgemerkt, dat dit laatste minder laakbaar is naarmate de verzwegeningen minder ernstig waren. Maar met dat laatste argument zijn we toch weer aan het wegen. En, al kan het ons helpen om de zaken wat beter op een rijtje te zetten, het kan, als het gaat om het creëren van nieuwe ruimte, nooit de doorslag geven.

Na een jaar hebben we een duidelijker inzicht in de omvang van de „schuld”. Van de „boete” kunnen we ons slechts bij benadering een oordeel vormen. Maar hoe staat het met de „vergeving”? Dat is de vraag waaraan wij ons als politieke partij niet mogen onttrekken.

P.H.K.

Buskes 80 jaar onder ons

Door mr. W. Aantjes

A.s. zondag wordt een man 80 jaar, die in zijn leven voortdurend en met grote felheid posities heeft ingenomen en standpunten vertolkt die hem ver verwijderden van wat als Anti-Revolutionair gold of wat in de kringen, waaruit Anti-Revolutionairen voornamelijk afkomstig zijn, aanvaardbaar werd geacht.

Hij koos en stemde trouwens ook niet AR, al voor de oorlog niet. De bezetting bracht hen weer dicht bij elkaar. Maar toen hij zich na de oorlog, nog voor de doorbraak, aansloot bij de SDAP, was de afstand groter dan ooit. En toch zullen zeer velen in de ARP het gevoel hebben dat de 80-jarige van overmorgen bij ons behoort. In elk geval hebben zij, hoewel met overtuiging AR, het gevoel dat zij bij hem behoren. Wie is er dan veranderd? Die vraag ligt voor de hand. Misschien is de vraag zelf wel goed, maar het is verkeerd hem te stellen. Want wat doet het er eigenlijk toe? Ertoe doet alleen dat het zo is en dat wij er ons wederzijds van heler harte over verheugen. Wat wel mag worden gezegd, is, dat Buskes er veel toe heeft bijgedragen dat het zo is. Hoe fel zijn positie-keuze ook was, hij heeft zich zijn leven lang even fel verzet tegen schematisering en vereenzelviging. Even fel en overtuigd als hij zijn keus voor het (democratisch) socialisme verdedigde, verdedigde hij zijn keus, liefde en inzet voor het christelijk bijzonder onderwijs. Alle onbegrip, tegenstand, onrecht, verguizing, en zelfs haat die hij ontmoette, heeft hij niet met rancune beantwoord. Ik weet dat Buskes nu bezwerend zijn hand zal opheffen en tegen me zeggen: „nee, Aantjes, dat moet je niet doen, zulke uitdrukkingen mag je niet op een mens overbrengen”, maar toch zeg ik met volle overtuiging: in al zijn wedervaren was hij een man,

die als men hem schold, niet wedschold. Daarin volgde hij zijn Heer na. Daarmee heeft hij, als anderen de bruggen opblezen, de wankelste loopplankjes naar de ander bewaakt en gekoesterd. En daarmee heeft hij het gewonnen. Toen hem in de televisie-uitzending vorige week werd gevraagd, hoe het komt dat hij vandaag in zo'n brede kring wordt geaccepteerd en gerespecteerd, antwoordde hij spottend: „omdat ik oud ben”, en veel minder spottend: „soms benaauwt het me en vraag ik mij af of ik het wel goed doe”. Laat mij dan eens tegen hem mogen zeggen: nee, Buskes, dat is een vergissing. Het is een vrucht van wat je door het geloof mocht zijn. Wees er niet bang maar dankbaar voor dat je daarvan hier al iets mag zien.

Toch de vraag: is Buskes veranderd? Ja zeker. Hij was altijd al om de mensen bewogen, maar hij is bij het klimmen der jaren steeds meer van de mensen gaan houden. Hij houdt van de mensen op een manier waarbij niet de individuele mens in de massa verdwijnt, maar waarbij de massa vervaagt achter de individuele mens. Buskes is iemand die alleen door de bomen het bos kan zien. Daarom denk ik, dat hij eigenlijk ook niet thuis hoort in een socialistische partij, waarin de „structuren” altijd weer het primaat krijgen boven de mensen. Dat is hij vast niet met mij eens. Of misschien ook juist wel en dan zal hij zeggen: „ik zit toch alleen maar in de PvdA bij gebrek aan beter? Waarom is de ARP dan niet dat betere?”

Als iemand het recht heeft zo de bal terug te spelen, dan is het Buskes wel. Want overal waar hij iets van dat betere bespeurde, stond hij naast ons. In de strijd om een echte naar het evangelie luisterende politiek was Buskes nimmer een concurrent maar altijd een bondgenoot. En waar de zaak hem met personen samenbond, daar droeg hij

die verbondenheid ook op de personen over. Dan was hij ineens de pastor, die voortdurend met je bezig was en over je met zijn God bezig was, die je bemoedigde met zijn woorden en begeleidde met zijn gebed. Er zijn in de jongste geschiedenis van de ARP mensen geweest (Bruins Slot is er één van) die dat op sterkende wijze hebben ervaren.

Het valt mij op, dat ik hierboven soms in de verleden tijd over Buskes schrijf. Dat is niet zo vreemd, want in de afgelopen maanden leek zijn einde ook naar zijn eigen verwachting herhaaldelijk zeer nabij. Het is anders gegaan. Buskes leeft nog, is daar volstrekt geen uitdrukking voor. Buskes' leven is verlengd als dat van Hizkia. Hij is ons nog gelaten. Ja, ook ons! Dat willen wij hem vanuit de Anti Revolutionaire Partij vandaag met vreugde en dankbaarheid zeggen.

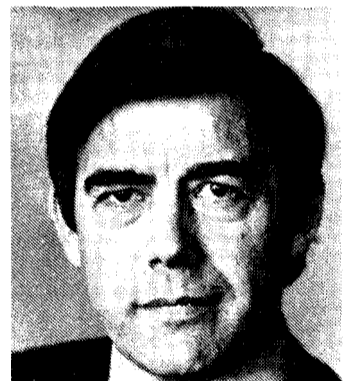
VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens etc.
HOUTBOUW **HAHBO**
HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Unifil

Door. T. Frinking; CDA-Tweede-Kamerlid

Op de dag van het kamerdebat over Unifil, 6 september 1979, zat het Nederlandse bataljon precies een half jaar in Zuid-Libanon. Het parlement wilde wel eens nagaan, hoe de situatie zich inmiddels had ontwikkeld en hoe zinvol de Nederlandse deelname aan deze VN-taak wel was.

Het CDA begon met het uitspreken van grote waardering voor de wijze waarop de Nederlandse eenheid haar taak onder zeer moeilijke omstandigheden uitvoert. Ook ouders en familieleden, die in Nederland vaak veel spanning moeten verwerken, werden in die waardering betrokken. Hoewel de situatie in Libanon veel zorg oproept, (de regering beschreef die als explosief), is eens te meer duidelijk, dat de stabiliteit in het gebied thans alleen kan worden gehandhaafd door VN-troepen. Pas de grote verzoening tussen Israël en de Palestijnen maar ook tussen linkse en rechtse Libanezen zal echte vrede brengen. Toen Nederland besloot het vertrek van een Franse eenheid op te vangen door Nederlandse troepen beschikbaar te stellen, kon men weten, dat de gehele operatie gevaarlijk en langdurig zou zijn. Nu het conflict, vooral door de zware beschietingen van Israël op steden en andere woongebieden is verhevigd, is het zicht op een spoedige oplossing verder vertroebeld. Gelukkig is dank zij een verontwaardigde publieke opinie en politiek overleg inmiddels een staakt-het-vuren afgekondigd. Het getuigt echter van weinig realiteitszin, zoals bleek uit het met veel pathos uitgesproken betoog van D'66'er Brinkhorst en uit de solo van VVD'er Blaauw, als reeds na een half jaar wordt getwijfeld aan de effectiviteit van het VN-optreden en de eventuele verlenging van het mandaat nu al aanleiding zou kunnen zijn om te spreken over een mogelijk terugtrekken van de Nederlandse bijdrage. Alsof daarmee de vrede zou zijn gediend. Het CDA heeft er moeite mee, dat men

al na een half jaar ongeduldig wordt en uitkijkt naar andere landen om de last over te nemen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat het risico voor de Nederlandse troepen uit het oog wordt verloren, noch dat Nederland vele jaren in het Midden-Oosten zou moeten verblijven, zonder een reëel uitzicht op vooruitgang. Maar vooruitgang kan alleen worden bereikt langs politieke wegen. Daarom ook zal het CDA niet instemmen met een wijziging in de taak van Unifil, waarbij het gebruik van wapens mogelijk zal worden, anders dan uit zelfverdediging. Het politieke beleid moet worden gericht op de start van vredesbesprekingen tussen Israël en de Arabische volken in het Midden-Oosten. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is, dat de beschietingen en terreuracties tussen Israël en de Palestijnen worden beëindigd. Nederland draagt daaraan bij door met troepen in Zuid-Libanon aanwezig te zijn en door samen met de andere regeringen, die VN-troepen leveren, politieke stappen te ondernemen en druk uit te oefenen. Dat vraagt wijsheid en geduld en het CDA vond in het debat, dat de regering dat in haar beleid ook toont. Voor het handhaven van de internationale vrede en veiligheid in Libanon is de verdere aanwezigheid van ook Nederlandse militairen in VN-verband van wezenlijk belang.

Onnodig

Men kan zich afvragen waarom de PvdA-fractie het nodig heeft gevonden zoveel ophof te maken over het feit dat Prins Bernhard in uniform de begrafenis van Lord Mountbatten heeft bijgewoond. Indien er onmiddellijk grote beroering onder het volk was ontstaan dan had het voor de hand gelegen de regering via het middel van schriftelijke vragen te benaderen. Maar daarvan was geen sprake. Was het dan niet logischer geweest, indien er bij de fractie zelf werkelijk twijfel was ontstaan over de vraag of het huidige kabinet nog wel het standpunt van Regering en Kamer van enige jaren geleden deelde, daar eerst eens vertrouwelijk naar te informeren? Maar ook voor die twijfel was weinig aanleiding, nu de Rijksvoorlichtingsdienst (met een overigens ongelukkige toelichting) zelf had meegedeeld dat het hier om een uitzonderlijke situatie ging. De conclusie kan dan ook niet anders luiden dan dat het optreden van de PvdA-fractie onnodig en onhandig was.

Niet gemakkelijk

Intussen is het gemak waarmee het werkgeversfront door de knieën is gegaan voor de toch waarlijk niet

onbenullige looneisen van de vervoersbonden verbluffend. Dat het hierdoor aan de vakbeweging gemakkelijk wordt gemaakt is echter valse schijn. Immers de vakbeweging heeft de laatste jaren – en gezien de grote werkloosheid terecht – loonmatiging hoog in het vaandel staan. Het is echter overduidelijk dat de nu tot stand gekomen haven-cao ver uitgaat boven bijvoorbeeld de nullijn voor modale inkomens. Hoewel deze cao op zich het loonmatigingsbeleid van de vakcentrales doorkruist hoeft dit niet het faillissement van dit beleid te betekenen. Niet elke loondifferentiatie behoort immers op dogmatische gronden te worden afgewezen. Gevaar dreigt slechts wanneer van de haven-cao een olievlekwerking uit zou gaan. Dit niet denkbeeldige bezwaar te bezweren, zie daar de niet gemakkelijke opgave waarvoor de georganiseerde werknemers in ons land op dit moment staan.

Cubaanse crisis

Het lijkt koddig dat er in Amerika zo grote opschudding is ontstaan over de aanwezigheid van 2000 à 3000 Russische gevechtsmilitairen op Cuba. Het strategisch evenwicht zal door die aanwezigheid immers niet verstoord zijn, terwijl bovendien is gebleken dat ze er al heel wat jaren

NG COMMENTAAR

waren. Desalniettemin spreekt minister Vance van een zeer ernstige situatie, die niet langer getolereerd kan worden. Maar de opschudding en de ferme taal van Vance worden begrijpelijk indien men dit gebeuren plaatst tegen de achtergrond van de goedkeuring van de SALT-verdragen. Want de aanwezigheid van de Russische militairen is vanuit de Senaat aan het licht gebracht en geen minister van buitenlandse zaken kan zich in het huidige stadium van de goedkeuringprocedure veroorloven de Senaat tegen de haren in te strijken. En voor de Senaat hangt deze kwestie nauw samen met de betrouwbaarheid van de Sovjet-Unie, een betrouwbaarheid die van het grootste belang is voor de naleving van de SALT-accorden. Het is nog maar de vraag of terugtrekking van de Russische troepen van Cuba voldoende zal zijn om het vertrouwen in de Sovjet-Unie te herstellen. Het is derhalve niet onmogelijk dat een op zichzelf weinig belangrijke gebeurtenis verstrekkende gevolgen zal hebben,

nl. de verwerping van het SALT-verdrag waarmee op de lange termijn niemand gebaat zal blijken te zijn.

Kommer en kwel in Havana

Het is een ironie van het lot dat de conferentie van niet-gebonden landen, die zich altijd sterk heeft gemaakt voor het terugtrekken van vreemde troepen en bases, plaatsvond in Havana op het tijdstip dat de aanwezigheid aldaar van Russische troepen in de openbaarheid kwam. Maar ook zonder dat werd deze conferentie door genoeg muizenissen gekweld. Want de beweging liep ernstig gevaar haar ongebonden karakter te verliezen door het streven van Fidel Castro (de nieuwe voorzitter) en anderen de

club méér in het Russische vaarwater te brengen. Dat is uiteindelijk niet gelukt, mede door het grote gezag dat iemand als president Tito nog geniet. Maar de onderlinge band is duidelijk verslapt en het slotcommuniqué dat met veel vertraging tot stand is gekomen kan de barsten maar nauwelijks verhelen. Dat is geen reden tot blijdschap. De ongebonden beweging heeft in de vijftiger jaren voorkomen dat de wereld in twee vijandelijke kampen werd opgedeeld. Achteraf kan dat alleen maar positief worden beoordeeld. Indien Castro zijn zin had gekregen zou dat schrikbeeld toch weer naderbij zijn gebracht. Maar ondanks zijn falen is hij er wel in geslaagd de beweging te ondermijnen. (een bewijs dat hij er nimmer in thuishoorde), en dat is noch voor de ongebonden noch voor de „gebonden” landen (ook niet de Sovjet-Unie) een winstpunt.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

OVERWEGENDE

Diepenhorst en Nypels

Het zal een ieder bekend zijn dat de CDA-fractie in de Eerste Kamer ook de Anti-Revolutionair prof. mr. I. A. Diepenhorst onder haar leden telt. Niet iedereen zal weten dat de heer Diepenhorst tevens wekelijks een kolom in Elseviers Magazine vult. Ik ga er tenminste niet van uit dat alle anti's elke week liberaal-konservatieve weekbladen lezen. Dan hebben zij ditmaal ook het artikel „een ongelukkige gelukwens” gemist. De heer Diepenhorst meent dat schrijver dezes „over de schreef gaat door te verklaren dat een tweede kabinet-Den Uyl en een christen-democratisch-socialistische samenwerking van lange duur door hem ten zeerste gewenst worden”. In zijn Elsevierontboezemingen haait de heer Diepenhorst bij voorkeur uit naar Anti-revolutionairen. Er was dan ook al menigmaal aanleiding te reageren. Ik liet dat na omdat ik meen dat niemand met een polemiek tussen partijgenoten gediend is. Soms echter kan het te gortig worden. De heer Diepenhorst vraagt geen precieze tekst bij mij op, overlegt niet – nooit trouwens – maar maakt zijn oordeel direct publiek. Ik meen nu ook publiek te moeten reageren en duidelijk te maken dat het artikel van de heer Diepenhorst er naast zit.

Nypels

Het Tweede-Kamerlid Nypels heeft uit het artikel van de heer Diepenhorst kennelijk inspiratie geput. Op een spreekbeurt in Hengelo verklaarde de liberaal het „ronduit schandelijk te vinden dat de ARP-voorzitter de wens heeft geuit dat de ex-premier zo snel mogelijk in het Catshuis zou dienen terug te keren”. Ik tart de heer Nypels mij de tekst over te leggen waaruit zijn geciteerde oprisping blijkt. De heer Nypels ergert zich met name aan het uitspreken van voorkeur voor hernieuwde samenwerking tussen socialisten en christen-democraten. Degene die niet onmiddellijk vergeet zal weten dat het uitgerekend de heer

Nypels is die publiek al menigmaal heeft gepleit voor een samenwerking tussen liberalen en socialisten. En dat gebeurde tijdens deze combinatie. Voordien was de heer Nypels nog geen parlementariër. En dezelfde heer Nypels roept tijdens zijn Hengelose predikbeurt de oppositiepartij D'66 op om met de VVD te gaan samenwerken. De heren Diepenhorst en Nypels hebben met elkaar gemeen dat zij op een zin of een deel van een zin hun uitspraken bouwen. Wat de voorwaarden voor die zin zijn – en die komen in mijn radio-gelukwens terdege voor – daarover leest men in hun artikel/redevoering niets. Dit artikel is dan ook nodig om de volle waarheid te vernemen.

Glans

In zijn artikel maakte de heer Diepenhorst duidelijk dat ik het eerste waarderende woord voor dit kabinet nog spreken moet. Ik heb op de partijraad van 3 maart 1979 getracht mijn zin door te drijven. Het CDA kon bij mij best wachten. En ik heb in partijberaad bewerksteld dat ten faveure van de socialisten heel ruim voor de datum van de toekomstige verkiezingen zou worden gekozen. En hoe kan je iets goeds van socialisten zeggen? De heer Diepenhorst meent dat de PvdA zich onaangenaam heeft ontwikkeld. Stevige polarisatie. Het voeren van oppositie om de oppositie. Van loyaliteit tegenover het kabinet-Van Agt is niet meer de geringste sprake. En, nog erger, de huidige positiekeuze van de ARP wordt doorbroken. Gesuggereerd wordt dat ik mij zo aan socialisten wens te binden dat er van een zelfstandige koers niets overblijft.

Letterlijk

Een ieder leze wat ik voor de radio wel en niet zei: „Ik denk dat bijna iedereen het vanzelfsprekend vindt dat de heer Den Uyl nog een hoofdrol – en dan bedoel ik een andere dan die van

oppositieleider – in de politiek in Nederland gaat spelen. Ik hoop ook dat dat gebeuren zal, maar ik denk dat de realisering voor een veel groter deel dan men binnen de PvdA inziet, van de heer Den Uyl zelf af zal hangen. Dan zie ik twee dingen. In de eerste plaats denk ik dat de heer Den Uyl ervoor moet waken dat hij door de nieuwe voorzitter van de PvdA, de heer v. d. Berg, zelf niet tot een verdergaande polarisatie komt. De negering kan bestaan om met name wanneer men in de oppositie is het beleid nog verder van de realiteit en van de werkelijkheid af in te vullen. Het zou weleens kunnen zijn dat zulk een invulling door de nieuwe leiding wordt verhevigd en ik vind dat Den Uyl ervoor moet zorgen dat dat niet het geval zal zijn. Het tweede wat hem zou kunnen afhouden van die hoofdrol in de Nederlandse politiek is het volgende. Socialisten hebben een heleboel goede eigenschappen, maar ook enkele slechte. Dat hebben ze ook met alle mensen gemeen. Maar één van die slechte eigenschappen is hun mateloze arrogantie. Het wordt van anti-revolutionairen binnen het CDA ook altijd gezegd. Daarom zie ik het misschien zo goed bij een ander. De socialisten weten het, en het beleid kan eigenlijk alleen maar goed zijn,

wanneer zij het voor het zeggen hebben. Een ander mag dan in een bijwagenrol. En als er over spreiding van kennis, macht en inkomen gesproken wordt, dan bedoelt men dat eigenlijk voor de eigen kring. Wat ik nu ook van harte hoop dat is dat er een samenwerking komt tussen christen-democraten en socialisten – langdurig en dat dat gebeurt aan de hand van een duidelijk hervormingsgezinnd programma. Maar ik denk dat dat vooral ook tot de mogelijkheden gaat behoren wanneer socialisten leren – en Den Uyl voorop – anderen in hun waarde te laten, anderen te respecteren en gewoon vanuit de pluriformiteit van ons meer-partijstelsel uit te gaan. Dat alles wens ik met name Joop den Uyl in de komende tijd van harte toe. Dan ben ik ervan overtuigd dat dat ook leidt tot een langdurige samenwerking tussen christen-democraten en socialisten”.

Staan voor je program

Wie uit het bovenstaande een gelukwens haalt zoals de heer Diepenhorst mij aanwijft moet wel zeer selectief lezen. De onaangenaamheden die hij bij de PvdA ziet, ontwaar ook ik en ik geef er publiek uiting aan. Dat ook schrijver dezes achter een zelfstandige politieke koers staat laat zich uit meer dan één artikel van mijn kant bewijzen. Ook ik heb vanuit mijn uitgangsstellingen geen structurele voorkeur voor socialisten boven liberalen. Ik heb dat meerdere malen betoogd. Ik heb er wel iets bij gezegd. Zelfstandige koers of niet, er komt een moment van keuze. Ik meen dat er vanuit de grote problemen waarvoor wij staan – het het hoofd bieden aan het immense werkloosheidsvraagstuk in al zijn facetten en met alle gevolgen – aanleiding is gedurende een reeks van jaren samen met socialisten deze hoofdproblemen aan te pakken. Niet omdat wij ze nodig hebben om impopulaire maatregelen door te voeren. Maar vanuit ons eigen programma en vanuit onze gemeenschappelijke bereidheid op andere terreinen tot een hervormingsgezinnd beleid te komen. En dat ook dan nog een verkiezingsuitslag en een akkoord waarin alle partners zich kunnen herkennen van zeer grote betekenis zijn, en ons zelfs niet bij socialisten kunnen doen uitkomen, wordt ook door mij als een realiteit ervaren.

Ik ontken dat ik het eerste waarderende woord voor het kabinet nog moet spreken. Ik ontken niet dat het hartelijker zou kunnen, maar het beleid moet er dan wel naar zijn. Ik stel overigens vast dat de heer Diepenhorst spreekt over een „niet zo handige presentatie” en over een „redelijk beleid”. Zelts uit zijn mond kan het kennelijk niet warmer. Ik ben zeer benieuwd naar enige bewijsvoering als zou ik op de partijraad van 3 maart geprobeerd hebben mijn zin door te zetten. Voor wie er was en ook voordien meeleefde was het glashelder dat het een klein kunstje was die dag de ARP in tweeën uiteen te laten vallen. Mijn beleid was en is erop gericht – en het wordt door het partijbestuur volledig gesteund – met z'n allen bij het ene CDA aan te komen. Daarbij is mijn loyaliteit naar het CDA toe buiten twijfel. Wat de poging om met z'n allen bij een zo herkenbaar mogelijk CDA uit te komen te maken heeft met zindoordrijverij ontgaat mij te enen male. Dat ik heb getracht in „partijberaad te bewerken dat ten faveure van de socialisten heel ruim voor de datum van de toekomstige verkiezingen zou worden gekozen” moet de heer Diepenhorst nog maar eens uitleggen. Er is eenmaal door mij op een partijraad aan het CDA gevraagd om een herijking van het standpunt met betrekking tot voorkeursuitspraken. Ik heb verzocht alle voors en tegens nogeens onder elkaar te zetten. Wat is daarop tegen? En ik heb eenmaal, net als alle anderen, in een vergadering van het Algemeen Bestuur van het CDA mijn stem verheven over het door de heer Diepenhorst ter tafel gebrachte punt. Toen ging het om een agendapunt wat de partijraad van de ARP mij op 10 april 1976 als huiswerk had meegegeven. En ook ik heb mij als demokraat bij de uitslag van de stemming – die ik als teleurstellend ervoer – neergelegd, en vanuit die stellingname aan de verkiezingscampagne meegewerkt. Overigens is het al of niet uitspreken van een voorkeur vooraf slechts een vraag van de tweede orde. Je program en je beleid moeten zo duidelijk zijn dat de beste combinatie er als het ware uitspringt. Ik heb al betoogd dat ik het niet mijn taak acht de vaak suggestieve artikelen van de heer Diepenhorst in Elsevier van commentaar te voorzien. Ditmaal meende ik dat hij mij in een zodanige zin onrecht doet dat zwijgen verkeerd zou kunnen worden uitgelegd.

H. A. de Boer

Samenleven in verantwoordelijkheid

Het gezin in de bijbel

De ereplaats van het gezin

Het valt niet te ontkennen, dat het gezin in de bijbel een belangrijke plaats inneemt. Ons allen is bekend het vijfde gebod „Eert uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land, dat de Here uw God u geven zal”. In zekere zin wordt het gezin in dit vijfde gebod aangegeven als een „hoeksteen van de samenleving”. De woorden „opdat uw dagen verlengd worden” zijn nl. niet individueel bedoeld. Ze willen niet zeggen, dat een brave zoon een lang leven zal hebben en een opstandige zoon spoedig zal sterven. „Maar ze hebben een collectieve betekenis, d.w.z. ze slaan niet op het persoonlijke voortbestaan, maar op het voortbestaan van de maatschappij. Waar gezonde gezinsverhoudingen zijn is een volk levenskrachtig, waar instituties bezwijken, gaat een volk ten gronde aan de daaruit voortvloeiende chaos.

Het gezin heeft vele vormen gehad

Wanneer wij evenwel met name de woorden uit het Oude Testament lezen, dan dienen we er wel bij te bedenken, dat het gezin ook in het Oude Testament vele vormen gehad heeft. Het oud-testamentische gezin was niet het moderne kerngezin. Tot dit gezin behoorden niet alleen de ouders en de kinderen, maar ook de grootouders, de slaven en slavinnen, in vele gevallen neven en nichten. (Lot bijv. die bij Abraham ingetrokken was.) In veel opzichten was in de dagen van het Oude Testament het gezin ook een verzorgingsgemeenschap. Sociale voorzieningen bestonden er niet in die tijd. Geraakte iemand in armoede, dan was het de plicht van de familie om hem te verzorgen (zie bijv. het boek Ruth). Wij moeten, wanneer wij de oud-testamentische uitspraken over het gezin lezen, te allen tijde bedenken, dat zij functioneerden in een geheel ander cultuurpatroon. Een alleenstaande vrouw, die een eigen woning had en voor zichzelf de kost verdiende was in de dagen van Abraham ondenkbaar. De enige manier waarop zulk een vrouw de kost zou kunnen verdienen was in de prostitutie. Wat Abraham dus met Hagar deed was in feite een groot kwaad. Niet alleen in letterlijk, maar ook in overdrachtelijk opzicht werd zij „de woestijn”

Door Dr. J. Rinzema

ingestuurd. Want als op zichzelf staande vrouw was het voor haar onmogelijk om zelf de kost te verdienen. Haar redding en geluk was, dat zij een zoon had, Ismaël. Wanneer wij dus zeggen, dat in het Oude Testament het gezin een hoeksteen van de samenleving is, dan dienen wij hierbij wel te bedenken, dat dit in veel opzichten cultuur bepaald was, omdat heel de maatschappij familie wijze geordend was. Ook als ongetrouwde leefde je in een familie. Je was bijv. de concubine van de „heer” of je verdiende er je kost als slaaf. Misschien moeten wij wel zeggen, dat de oud-testamentische maatschappij in veel opzichten barmhartiger was dan onze tijd. Vereenzaming van enkelingen kwam niet voor. Ongetrouwde vrouwen waren er eigenlijk niet. Je leefde in kleine, hechte gemeenschappen. Er waren mensen, die voor je instonden en die voor je zorgden. En dat alles zijn elementen, die in onze moderne geïndividualiseerde maatschappij door velen gemist worden.

Het gezin als kleine gemeente

Het gezin was niet alleen een sociale eenheid. Het was ook in belangrijke mate een godsdienstige gemeenschap. Het eigenlijke godsdienstige leven speelde zich niet af in de tempel, maar in het huisgezin. (De synagoge is eerst van latere datum uit de periode van na de ballingschap.) Maar de eigenlijke godsdienstige verkondiging geschiedde in de gezinnen en was vooral de taak van de ouders (zowel vader als moeder). Hier werd de geschiedenis van het heil verkondigd door het ene geslacht aan het andere. En op deze manier werd de keten van de traditie in stand gehouden, zoals dit omschreven wordt in de woorden van Psalm 78: Hetgeen wij gehoord hebben en weten, en onze vaders ons hebben verteld, dat willen wij voor onze kinderen niet verhehlen, wij willen vertellen aan het volgende geslacht des HEREN roemrijke daden, zijn kracht, en de wonderen, die Hij gewrocht heeft.

Relativering van het gezin in het Nieuwe Testament

Een beslissend kenmerk voor het

functioneren van het gezin in het Oude Testament was, dat het zich afspeelde in een samenleving, die wat godsdienst, gezinsleven en maatschappelijk leven betreft nog een onverbreekbare eenheid was. Eigenlijk was de maatschappij een gezinsmaatschappij. In het gezin werd de godsdienst onderwezen. Het bedrijf was een gezinsbedrijf. En ook de sociale voorzieningen waren in feite de gezinsvoorzieningen. Dit wordt anders in de dagen van Jezus. Het kenmerkende van zijn optreden is geweest, dat het mensen tot een persoonlijke beslissing opriep en daardoor scheuren in de gezinnen veroorzaakte. Ook in het Oude Testament geldt als „regel” „Eert uw vader en uw moeder” (Efeze 6:2). Ook Jezus was in dit opzicht een voorbeeldig kind, dat hij zijn ouders onderdanig was en in dit opzicht de hele wet – ook het vijfde gebod – heeft vervuld. (Lukas 2:51). Ook in het Nieuwe Testament geldt als grondregel dus het vijfde gebod. Maar deze grondregel wordt doorkruist door een ander gebod, nl. dat men aan God meer gehoorzaam moet zijn dan aan de mensen. (Hand. 5:29). Dit heeft ook gevolgen voor de gezinsverhoudingen. Men wordt zelfs opgeroepen tot het **haten** van zijn vader en moeder (Lukas 14:26). Jezus noemt als een van de tekenen der tijden, dat ouders tegen hun kinderen zullen opstaan en hen doden en hun ouders zullen overleveren (Marcus 13:12). De hier geschetste situatie kan ontstaan, wanneer er in een gezin onenigheid komt over de navolging van Jezus. Ouders zeggen tegen kinderen: wanneer jij de Rabbi van Nazareth wilt navolgen, dan is er voor jou geen plaats meer in het gezin. Dat betekent, dat je moet kiezen tussen de navolging van Christus en de verzorging door je ouders. We mogen aannemen, dat veel kinderen, omdat zij Jezus volgden, door hun ouders verstoten zijn. We

mogen ook aannemen, dat veel ouders, omdat zij de Rabbi van Nazareth als hun Messias aanvaard hebben, door hun kinderen op hun oude dag niet meer verzorgd werden. Dat betekende, dat zij door hun geloofsblijdenis hun sociale zekerheid kwijtraakten. De diepste levensgemeenschap is in het Nieuwe Testament dan ook niet het gezin, maar de gemeente. Dit is de zin van het woord van Jezus: „Al wie de wil van God doet, die is mijn broeder en zuster en moeder”. De **gemeente** moet het sociale voorzieningspakket overnemen, dat vroeger in het natuurlijke gezin geschonken werd. Hier moet de liefde en de geborgenheid aanwezig zijn, die men normaliter van zijn familieleden verwacht. En wie zijn aardse broeders en zusters prijsgeeft, krijgt vele broeders en zusters in de Heer terug. Het natuurlijke gezin kan opgeblazen worden doordat men een beslissende keuze voor Jezus als de Messias gemaakt heeft. Het kan ook opgeblazen worden doordat de mens een speciale oproep ontvangt om als rondtrekkend Evangelieprediker door het land te gaan. Dit is bijvoorbeeld het geval geweest met de apostelen (zie bijv. Matth. 19:27). Ook de apostel Paulus doet er op, wanneer hij in 1 Cor. 7 zegt, dat je, wanneer je je helemaal aan de dienst van de Heer wilt wijden, je soms beter ongehuwd kunt zijn. En ook voor Paulus heeft de gemeente de plaats ingenomen, die vroeger werd ingenomen door het zgn. natuurlijke gezin.

Consequenties voor de tegenwoordige tijd

Men kan zich voor de stelling, dat het gezin de hoeksteen is van de samenleving niet beroepen op bijbelse gegevens. Wel is het duidelijk, dat in de bijbel het gezin „een” hoeksteen is, maar zeer zeker niet „de” hoeksteen. Men kan op een verschillende wijze een gelovige zijn. Abraham was een huisvader, die vele kinderen verwekte, maar hij wandelde met zijn God. Paulus is nooit gehuwd geweest en heeft langs vele gemeenten getrokken. Maar beslissend voor de waarde van hun leven was niet het feit, of zij gehuwd, dan wel ongehuwd geweest zijn, maar dat zij de roepstem van God in hun leven hebben gehoord en daaraan gehoor hebben gegeven. Niet getrouwd zijn, of ongehuwd zijn is van belang, maar of je in Christus Jezus een nieuwe schepping bent. Dit alles heeft ook consequenties voor onze tijd. Wij kennen een aantal moderne

probleemstellingen, die zich in de tijd van het oud-testamentische maatschappijbeeld nog niet voordeden. Wij kennen het probleem van de ongehuwde vrouw. Veel vrouwen zijn tegen hun wil ongehuwd, doordat zij om maatschappelijke redenen de goede partner niet konden vinden. Wij hebben een ander inzicht in de aard van de homofilie dan de apostel Paulus. Wij weten, dat zij niet moeten trouwen met een lid van het andere geslacht, omdat zij hiervoor niet bestemd zijn.

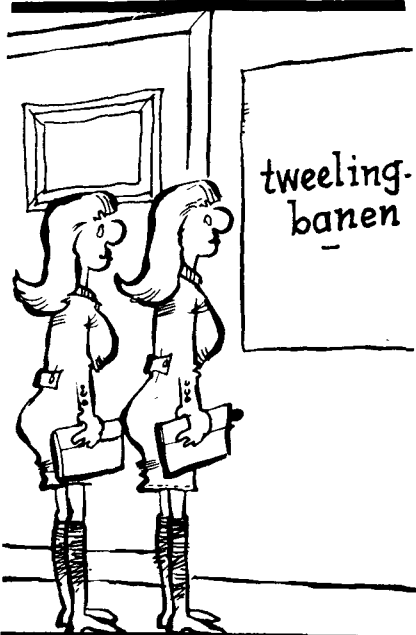
Veel problemen in de moderne tijd zijn ontstaan door de zgn. individualisering van de maatschappij. Onze maatschappij is niet meer familie wijze geordend, maar langs de weg van organisatorische, zakelijke verbanden. Dit betekent, dat zowel de moderne op zichzelf staande als het moderne gezin in een isolement zijn terecht geraakt en dit isolement is noch voor het gezin, noch voor de op zichzelf staande goed. De vraag, die wij ons redelijkerwijze mogen stellen is dan ook, of wij op grond van christelijke en menselijke motiveringen ons niet mogen bezinnen op andere vormgevingen aan de maatschappij.

In de dagen van het Nieuwe Testament was de kerk in veel opzichten het „thuis” voor mensen, die op een of andere wijze maatschappelijk uit de boot vielen.

We zouden ons kunnen afvragen, in hoeverre in de tegenwoordige tijd gemeenten nog als „schuilplaats” voor de mensen die dit nodig hebben kunnen fungeren. We zouden ons moeten afvragen, op welke wijze – indien dit met het gemeentelven niet het geval is – hierin verandering zou moeten komen.

Een kwestie van politieke en maatschappelijke aard is, in hoeverre wij kunnen komen tot andere vormen van samenleving, waarin de gezinnen meer „open” worden ten opzichte van hen die op zichzelf staan, en de op zichzelf staanden meer verbindingen krijgen met het zgn. „normale” gezinsleven.

Dit alles aan te geven ligt buiten het bestek van mijn artikel. Maar het is de bedoeling van God, dat ieder mens een medemens heeft. Het is de bedoeling van God, dat niemand hoeft te zeggen „Niemand ziet naar mij om, niemand vraagt naar mij” (Ps. 142:5). En opdat de klacht van de eenzame verstorme, opdat ieder mens een medemens op zijn levensweg vinde, is het goed dat er een samenspel in de bezinning en in de actie op gang komt tussen kerken, maatschappelijke instanties en politieke partijen.

Studiedag over het gezin

Het C.D.A.-Vrouwenberaad is van plan het komende seizoen veel aandacht te besteden aan de bespreking van de door haar uitgegeven brochure: „Het Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid”.

Als start van de vele activiteiten die in provinciaal en plaatselijk verband zullen worden georganiseerd wordt in samenwerking met de CDA Stichting Kader- en Vormingswerk een landelijke studiedag gehouden op donderdag 4 oktober 1979, in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht. Het program ziet er als volgt uit: 9.30-10.00 uur: Ontvangst met koffie 10.00-10.15 uur: Opening en mededelingen 10.15-10.45 uur: Toelichting op het rapport door mr. Ph. Weijnenborg-Pot, voorzitter CDA-Vrouwenwerkgroep „Gezin en Maatschappij”. 10.45-11.15 uur: Kanttekeningen bij het onderwerp door dr. H. E. S.

Woldring, sociaal-filosoof aan de V.U. 11.15-12.30 uur: Bespreking in discussiegroepen 13.30-14.00 uur: Richtlijnen voor provinciale studiedagen 14.00-16.00 uur: Terugmelding + plenaire bespreking 16.00 uur: Sluiting. Hoewel deze studiedag primair is bedoeld voor het provinciale kader van de CDA-Vrouwenberaden is het daarnaast voor een beperkt aantal deelnemers mogelijk zich aan te melden. De kosten voor deelname bedragen f 7,50, daarin zijn begrepen de kosten voor materiaal, lunch en consumpties.

Deze kosten dienen bij de inschrijftafel te worden voldaan, waarna de benodigde consumptiebonnen worden uitgereikt. U kunt meedoen door onderstaande bon in te vullen en op te zenden. Na aanmelding wordt een syllabus, bestaande uit reacties op de brochure en eventueel de brochure toegezonden.

Aanmeldingsbon Studiedag „Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid”

Ik neem deel aan de studiedag op 4 oktober 1979

Naam: ..... Lid
 ARP
 CHU
 KVP
 CDA

is wel/niet* in bezit van de brochure Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid.

Deelnameformulier toezenden aan:
Stichting Kader-Vormingswerk ARP
Dr. Kuiperstraat 3
2514 BA Den Haag

* doorhalen wat niet van toepassing is

GRIEP?
nisylén
 druppels

‘t is plantaardig
 ‘t helpt!

DR. WILLMAR SCHWABE

Gezin en maatschappij

Het gezin een pijler?

Welke betekenis heeft het gezin in en voor de samenleving? Welke betekenis heeft de samenleving voor het gezin? Twee spiegelbeeld-vragen, die ik in dit artikel slechts kort kan bespreken. De wijze waarop een huwelijk en een gezin gevormd worden, is nooit los te zien van de samenleving waarin dit gebeurt.

Vaak zien wij dat een bepaald type samenleving leidt tot bijzondere huwelijks- en gezinsvormen. In de feodale samenleving zochten aristocratische ouders de huwelijkspartners voor hun (vaak nog zeer jonge) kinderen. Deze keuze werd door stand en geld bepaald. In een samenleving met een dominante positie van de rooms-katholieke kerk werd het huwelijk gesloten met het doel het krijgen van kinderen. In sommige protestantse kringen bestond deze visie ook. In agrarische samenlevingen gold voor de keuze van een huwelijkspartner: „bunder bij bunder” en „kapitaal bij kapitaal”. Ook werd in deze samenleving de vruchtbaarheid van de vrouw vóór het huwelijk getest. Kinderen waren noodzakelijk voor de voortzetting van het boerenbedrijf en voor een verzorgde „oude dag”. De vraag is reëel: wat zijn de eigenlijke en typerende kenmerken voor een huwelijk en voor een gezin en wat zijn maatschappelijk „aangekoekte” kenmerken. Anders gezegd: welke wezenlijke, interne kenmerken moeten wij onderscheiden van externe kenmerken die per samenleving en tijdsperiode sterk kunnen verschillen? Als ik de bijbel goed begrijp, dan wordt het huwelijk naar zijn wezenlijke, interne aard gezien als een door liefde, trouw en duurzaamheid gekenmerkte

Door dr. H. E. S. Woldring

relatie tussen een man en een vrouw. Men kan het huwelijk ook een gezin noemen, maar onder een gezin wordt ook verstaan een gemeenschap tussen de beide of één der ouders en hun natuurlijke en/of ook geadopteerde kinderen die bij hen in huis wonen; in het evangelie wordt ook deze relatie tussen ouders en kinderen door liefde gekenmerkt.

Conflict met zelfontplooiing

Is het huwelijk een belemmering voor de partners om tot zelfontplooiing te komen? En hoe zit het bij het gezin? In het rapport van het CDA-vrouwenberaad „Het gezin: samenleven in verantwoordelijkheid” wordt over deze vraag veel verstandig gezegd. Ik deel de heldere uiteenzetting en kritiek in dit rapport op het man-gecentreerde huwelijk en gezin dat in de westerse samenlevingen zo veel voorkomt. De man en zijn baan en promotiekansen staan centraal; de vrouw is „aanhanger” en zorgt voor de kinderen. Deze belabberde situatie kan niet krachtig genoeg bekritiseerd worden; juist vanuit een christelijke visie op de mens en de samenleving.

Emancipatie

In het moderne rooms-katholieke en reformatorisch denken over de samenleving kunnen wij twee emancipatie „elementen” onderscheiden. In de eerste plaats wil men de samenleving en onze tussenmenselijke relaties en groepen bevrijd zien van de supervisie of voogdij van de kerk en van de staat. Ook de economische belangen van het bedrijfsleven mogen de samenleving niet overwoekeren. Wij

moeten proberen zo zuiver mogelijk de eigen aard van allerlei relaties en structuren voor ogen te krijgen en die met elkaar vorm te geven. In de tweede plaats behoren deze relaties en structuren zo vorm te krijgen dat alle participanten zich optimaal kunnen ontplooiën. Niet de mensen zijn er voor de structuren; de structuren zijn er voor de mensen en behoren hun ontplooiing als mensen te dienen. In een christelijke visie op de samenleving is een man-gecentreerd huwelijks- en gezinspatroon uit den boze.

Huwelijk, gezin en zelfontplooiing voor alle partners is geen tegenstelling; zij behoren in eikaars verlengde te liggen. De mens is een typisch relatie-wezen; hij is aangelegd op andere mensen en kan alleen maar in relaties functioneren; zowel tot God als tot medemensen in allerlei verbanden. Dit wordt in het tweede hoofdstuk van het genoemde rapport ook uitgewerkt.

Vandaar mijn verwondering en kritiek naar aanleiding van blz. 12 waar gesproken wordt over „de individuen die samen de maatschappij vormen” en over „de geïndividualiseerde mens van onze tijd”. Welke maatschappij-visie hier beschreven wordt, staat er niet bij. Een christelijke is het in ieder geval niet. Waarschijnlijk wordt er slechts een ontwikkelingsstadium van de westerse samenleving mee bedoeld; deze verdient dan wel een zeer kritische bespreking.

Ik zou er niet graag argumenten voor een gezinsbeleid aan ontleen. Die argumenten worden in een christelijke visie aan de mens-als-relatie-wezen ontleend.

Een lintje?

Je komt tegenwoordig nogal eens vrouwen tegen, die zo afkerig zijn van het man-gecentreerde gezinsleven, dat zij ook volledige banen willen hebben en de kinderen ergens onderbrengen. Vanuit deze concurrentie-positie wordt naar mijn indruk dan te veel gedacht aan eigen succes, eigen belangen van de vrouw. Het man-gecentreerde huwelijks- en gezinsleven wordt alleen maar na-geaapt, maar niet echt gecorrigeerd. Het man-gecentreerde leven betekent niet alleen dat de man in zijn baan iets moet presteren, hij moet ook in „kerk, staat en maatschappij” actief zijn.

Dat wil zeggen: hij is ouderling, diaken of iets anders in de kerk, zit in het bestuur van een kiesvereniging, schoolbestuur; met andere woorden: hij is zelden thuis.

En, nota bene, zulke mensen krijgen dan op koninginndag een lintje voor hun vele maatschappelijke functies; 30 april: feestdag voor slechte huisvaders. Vrouwen moeten m.i. niet afzakken naar dit niveau. Wil het man-gecentreerde denken werkelijk gecorrigeerd worden, dan moet de man inleveren. In dit proces heeft een vrouw evenals een man het recht overeenkomstig haar opleiding en capaciteiten in een baan ontplooiing te zoeken...

Samen zijn zij hun huwelijk begonnen, samen hebben zij kinderen gekregen. Samen moeten zij huiselijke en opvoedingszaken op zich nemen. Overigens moet niemand zich illusies maken: in sommige gezinnen is dit „samen verantwoordelijk” moeilijker te realiseren dan in andere, maar het mag nooit alleen ten koste van de vrouw gaan. In het bovenstaande breng ik een normatieve visie en intentie onder woorden.

Een pijler?

In het CDA-verkiezingsprogramma „Niet bij brood alleen” wordt het gezin „een onmisbare pijler van onze samenleving” genoemd. Deze constatering lijkt mij zowel vanuit de

feitelijke situatie als vanuit de bijbel bekeken juist. Voor de ontplooiing van veel mannen, vrouwen en kinderen is het gezin onmisbaar en dus rustig een pijler te noemen. Daarbij dienen wij te beseffen, dat het gezin niet de enige pijler is. Wij zouden het in onze samenleving niet graag zonder scholen, bedrijven en andere instellingen willen doen die voor ons leven onmisbaar zijn.

Ook deze instellingen zijn pijlers van de samenleving. Wie over het gezin spreekt, denkt natuurlijk direct aan mensen die niet (meer) in een gezinsverband leven.

Ik denk aan op zichzelf staande en homo- en heterofiele mensen die samenwonen en die in hun relaties het meest geëigende klimaat voor hun ontplooiing vinden. Het gezinsrapport van het CDA-vrouwenberaad heeft veel problemen, waarmee deze mensen te maken hebben, opgesomd.

Ook tekorten en onrechtvaardigheden in onze wetten worden genoemd. Dit alles gebeurt erg kort; de problemen worden naar mijn smaak niet uitgelegd, maar slechts aangestipt. Ook deze andere samenlevingsvormen, die voor de betrokkenen onmisbaar zijn, kunnen wij pijlers van onze samenleving noemen. Zij behoren daarom niet een bij het gezin vergeleken achtergestelde plaats in te nemen.

„Niet bij brood alleen” (art. 4) spreekt dan ook niet over andere samenlevingsvormen van op-zichzelf-staanden en anderen als iets dat achter het gezin aan komt, maar over „daarnaast”.

Overigens lijkt mij het spreken over „andere samenlevingsvormen” als huishoudens ongewenst. In de eerste plaats is het woord „huishouding” onduidelijk.

Ook een bedrijf, een bejaardenhuis, een studentenvereniging en een staat hebben een huishouden, dat wil zeggen een economische gang van zaken die typisch afgestemd is op en past binnen het kader van de betreffende samenlevingsvorm. In de tweede plaats gaat het bij zgn. „andere samenlevingsvormen” niet slechts om een huishouden, maar om een ethische relatie die door liefde, trouw en duurzaamheid gekenmerkt wordt. Terminologische kuisheid lijkt mij in het spreken over deze onderwerpen belangrijk.

Het gezin:

Samenleven in verantwoordelijkheid

In mei van dit jaar publiceerde het CDA-Vrouwenberaad een discussienota getiteld: Het Gezin: Samenleven in verantwoordelijkheid. Aanleiding tot het schrijven van deze nota was een studiedag in 1976 over het „onvolledige gezin”. Op deze studiedag bleek dat er bij de aanwezigen zoveel verschillen van mening en zoveel onduidelijkheden bestonden over het begrip „gezin” dat conclusies of aanbevelingen nauwelijks konden worden opgesteld. Dit trof des te meer omdat in ons politieke programma „Niet bij brood alleen” het gezin als pijler in de maatschappij werd omschreven. Het stond er wel zo, maar wat werd er precies mee bedoeld. Hoe moest deze zin die in de verkiezingscampagne zo vaak werd gebruikt precies worden uitgelegd en ingevuld.

Werkgroep

Het presidium van het CDA-Vrouwenberaad besloot een

werkgroep te belasten met een grondige studie over het gezin. De werkgroep die daartoe werd ingesteld bestond uit 9 CDA-vrouwen; 3 uit de kring van de CHU: Hanske Evenhuis-van Essen (Lid van de Tweede Kamer), Beatrice Bos-Beernink (bekend uit bestuursfuncties binnen de vrouwenorganisaties en betrokken bij het werk t.d.v. ongehuwde moeders) en Marrie Mudde-Koopman (psychologe); 3 vrouwen uit de KVP: Virginie Korte-van Hemel (Lid van de Tweede Kamer), Marlies Nagel-Cornelissen (KVP Hoofdbestuurslid en Gelders Statenlid) en Philo Weyenborg-Pott (oud-Statenlid en advocaat in Noord-Brabant). Van AR-zijde werkten mee: Jannie Omta (sociologe), Corrie Elenbaas-Murrée (Maatsch. werkster bij de Zeeuwse Kinderbescherming) en Hanja May-Weggen, schrijfster van dit artikel.

De werkgroep werd verder met raad en daad bijgestaan door de Lohmanstichting, het wetenschappelijk instituut van de CHU m.n. door haar Directeur mevrouw Eske Sleyser-Tegelaar. Behalve de specifieke deskundigheid die elk van de werkgroepleden met zich mee bracht was er één belangrijke gezamenlijke deskundigheid: 8 van de 9 werkgroepleden waren naast hun politieke e.a. werkzaamheden als huisvrouw en moeder dagelijks betrokken bij het wel en wee in het eigen gezin.

Door mevr.
J. R. H. May-Weggen

De grote mate van betrokkenheid die uit de nota spreekt geeft aan hoezeer de schrijfsters zich bij dit onderwerp letterlijk thuis hebben gevoeld.

Werkwijze

Dat de opdracht toch niet eenvoudig was moge blijken uit het feit dat de werkgroep ruim 2 jaar nodig had om te komen tot een afgerond concept. Al snel werd duidelijk dat het gezin niet geïsoleerd kon worden bestudeerd. Het gezin is een onderdeel van de maatschappij en ondervindt dagelijks de invloed van die maatschappij. Het gezin groeit bovendien mee met de ontwikkelingen in de geschiedenis. Het gezin van 100 jaar geleden was anders gestructureerd, functioneerde anders dan het gezin van nu en het gezinsverband van onze klein- en achterkleinkinderen zal er weer anders uitzien dan het onze. Wie denkt dat het gezin een stabiele rots is in onze snel veranderende maatschappij, ontkent de realiteit van de geschiedenis.

Terreinverkenning

De werkgroep besloot daarom haar studie te beginnen met een terreinverkenning, een terreinverkenning in historisch en sociologisch perspectief of in gewone woorden: in tijd en ruimte. In de eerste plaats werd nagegaan hoe het gezin in de loop van de geschiedenis functioneerde.

Uit deze studie, die u terugvindt in Hoofdstuk I, bleek al spoedig dat het gezin zoals we dat nu kennen, betrekkelijk jong is. Wie spreekt over „het traditionele gezin” spreekt eigenlijk over het gezin van de laatste 3 à 4 generaties. Het gezin van 100 jaar geleden, het 17-eeuwse gezin en het Middeleeuwse gezinsverband vertonen grote onderlinge verschillen zowel in samenstelling als in functie. Vervolgens werd nagegaan welke invloeden het gezin ondergaat vanuit de diverse structuren in de samenleving: de invloed van de Kerken, de invloed van andere samenlevingsvormen, de invloed van emancipatiebewegingen, de invloed van de overheid. Tenslotte werd in dit eerste hoofdstuk aandachtig gekeken naar de gezinsvormen in andere culturen en naar de gezinsvormen van de etnische minderheden in ons land. De bedoeling van dit eerste hoofdstuk is vooral geweest onze blik wat te verbreden, iets verder te kijken dan de eigen keukentafel.

Bijbels samenleven

In het eerste hoofdstuk is o.a. veel aandacht besteed aan de invloed van de Kerken op de gezinsvormen die we in de loop van de geschiedenis hebben gekend.

De lijnen die de Christelijke Kerken in de loop van de eeuwen t.o.v. het gezin en de individuele gezinsleden hebben gevolgd poogden alle een antwoord te geven op de richtlijnen die we terugvinden in de Bijbel.

De eerlijkheid en objectiviteit gebieden te zeggen dat kerkelijke gezagsdragers hierbij het spoor wel eens bijster zijn geraakt.

De schrijfsters van deze nota hebben mede daarom gemeend zich in Hoofdstuk II vooral te moeten oriënteren op de bron van het kerkelijk gezag: de Bijbel zelf. Gezocht is naar wat in het Oude en Nieuwe Testament staat over het samenleven van mensen. Verbehoefden we niet te zoeken; de Bijbel staat er vol van.

Hoe de mens leeft en samenleeft, zo wordt ons voorgelicht, hangt af van zijn intenties. De verhouding tussen de individuele mens en God is daarbij van fundamenteel belang. Het belangrijkste gebod, dat van de liefde, is toetssteen voor elke menselijke relatie, voor elke menselijke handeling binnen die relatie. Daar ligt de kern van menselijk samenleven, zowel binnen als buiten het gezin.

Bij het opstellen van dit tweede hoofdstuk heeft de werkgroep enige assistentie gehad van vaktheologen zowel uit R.K. als uit Prot. Chr. kring. Voor de inhoud en de redactie draagt de werkgroep echter zelf de volledige verantwoordelijkheid.

Lijnen naar de toekomst

Na de historische en sociologische verkenning in het eerste hoofdstuk en

Vervolg op pag. 6

vervolg van pagina 5

Samenleven in verantwoordelijkheid

het normstellende tweede hoofdstuk volgt in **Hoofdstuk III** de aanzet voor lijnen naar de toekomst. Duidelijk wordt dat we ons bevinden in een overgangsfase, waarbij het huidige gezinspatroon overgaat naar een nieuwe gezinsvorm. De veranderingen zijn niet spectaculair. Ze komen geleidelijk tot stand. Veranderingen in gezagsrelaties en rolpatronen tussen de gezinsleden lijken hierbij centraal te staan. Dat deze veranderingen ons onrustig en zelfs angstig kunnen maken is heel begrijpelijk. Veranderingen brengen onzekerheden met zich mee. Pessimistische beschouwers vrezen dat het gezin aan haar veranderingsdrang ten onder zal gaan en roepen om behoud van het „traditionele gezin”. Daarmee bedoelen zij dan het vertrouwde gezinspatroon van de laatste 2 à 3 generaties.

Optimisten zien een visioen van ideale gezinsverhoudingen waarbij individuele gezinsleden niet in traditionele rollen worden gedrukt maar zich al naar gelang hun talenten vrij kunnen ontplooiën, niet ten koste maar ten dienste van elkaar. Intussen is de realiteit dat nog maar ongeveer 35% van onze Nederlandse burgers en burgeressen binnen een traditioneel gezinsverband leeft. In het licht van deze ontwikkelingen heeft de werkgroep voor een ruime

formulering van het begrip gezin gekozen:

„Niets meer en niets minder dan een verband van minimaal 2 mensen die zich zodanig met elkaar verbonden voelen dat zij hun levens samen willen leven en daar ook een voor blijvend bedoelde vorm aan willen geven. Zij leven samen in één huis en voeren samen één huishouding. In hoeverre deze omschrijving bruikbaar zal blijken te zijn voor concrete wetgeving is een open vraag. De omschrijving is vooral bedoeld als „intentieverklaring”. Duidelijk is dat de werkgroep vindt dat grote voorzichtigheid moet worden betracht bij de beoordeling, en vooral bij de veroordeling, van niet huwelijkse gezinsverbanden. De gedachte dat deze nieuwe samenlevingsverbanden het traditionele gezin aan zouden tasten zou wel eens meer op angst voor de toekomst en op hoogmoedige behoudzucht kunnen berusten dan op begrip en liefde voor de toekomstige generaties en de maatschappij waarin zij zullen moeten leven en waaraan zij vorm zullen moeten geven. Wezenlijk is hoe mensen met elkaar omgaan. De kern van een relatie laat zich niet aflezen aan een uiterlijke verschijningsvorm. Vooral Christen Democraten dienen andere criteria aan te leggen. Hoofdstuk II poogt daarbij

behelpzaam te zijn. Essentieel acht de werkgroep de positie van de zwakkeren binnen een samenlevingsvorm. We lopen te hoop voor onrechtvaardigheden in verre landen. Hoe staat het eigenlijk met de positie van onze kinderen, van onze bejaarden. Hoe met de vluchtelingen: de „vreemdeling in onze poort”.

Signalen voor gezinsbeleid

De rechtsbescherming van het gezin (het traditionele gezin en de nieuwe gezinsverbanden) en van de individuele gezinsleden staat centraal in **Hoofdstuk IV**. In het eerste hoofdstuk (overheid en gezinsbeleid) blijkt dat het begrip „gezin” geen duidelijk omschreven begrip is in onze wetgeving. Ieder wordt kennelijk geacht te weten wat er met een gezin wordt bedoeld. In een tijd waarin sprake is van een grote eenvormigheid m.b.t. gezinsverbanden zal dit weinig problemen opleveren. Nu echter de veelkleurigheid toeneemt ligt het gevaar van willekeur en rechtsongelijkheid voor de hand. In de nota worden daarvan een aantal voorbeelden gegeven. De gemakkelijkste oplossing zou wellicht zijn de gehele wetgeving maar te individualiseren. In liberale en socialistische kring wordt dit nogal eens pleit. De werkgroep voert geen pleidooi in deze richting. Op enkele onderdelen zal, m.n. i.v.m. de veranderende rolpatronen tussen mannen en vrouwen enige individualisering wel nodig zijn. Het is een beetje dwaas om i.g.v. echtgenoten of partners met een

evenredig inkomen de één tot kostwinner over de ander te benoemen. Essentieel is echter dat de **verantwoordelijkheid** die men in een samenlevingsverband voor elkaar wil en moet nemen tot uitdrukking wordt gebracht in wetgeving, in rechten en plichten. Dit geldt zowel voor het traditionele gezin als voor nieuwe gezinsvormen. Ook moeten we ons realiseren wat het betekent wanneer we het gezin een centrale plaats willen geven in onze samenleving. Het gezin als primaire bouwsteen van onze maatschappij verdient die plaats zeker. Hoofdstuk IV laat ons echter de rekening zien van datgene wat we vaak zo gemakkelijk uitspreken. Zijn we bereid om die rekening te betalen?

Belangstelling

De werkgroep heeft bij de uiteindelijke redactie van de nota gekozen voor een minder traditionele schrijfstijl en ambtelijke of wetenschappelijke taal zoveel mogelijk vermeden. Deze stijl werd bewust gekozen om de nota toegankelijk te maken voor een zo breed mogelijk publiek. Dat een breed publiek belangstelling heeft voor politiek denkwerk juist op dit gebied is inmiddels gebleken. De eerste oplage was binnen een maand uitverkocht en de tweede druk die in augustus is verschenen lijkt een zelfde lot beschoren. De belangstellenden blijken voor 60 à 70% vrouwen. De belangrijkste afnemers zijn naast plaatselijke CDA-afdelingen en CDA-Vrouwenberaden vooral veel Kerkelijke instellingen en gespreks-groepen, vrouwenorganisaties en

allerlei maatschappelijke instellingen die direct of indirect met het gezin te maken hebben. Ook de pers heeft zich niet onbetuigd gelaten. Alle landelijk verschijnende dagbladen (m.u.v. de Telegraaf), verscheidene opiniebladen en zeer veel regionale dagbladen besteedden aandacht aan de nota. De reacties zijn opmerkelijk positief.

Discussienota

De grote belangstelling van zoveel CDA-varianten en buitenstaanders doet de werkgroep natuurlijk goed. Met nog meer belangstelling zien we echter de discussie **binnen** ons eigen CDA tegemoet. De nota zal dit seizoen in veel gelederen van de partij aan de orde worden gesteld. Het CDA-Vrouwenberaad, het Kader- en Vormingswerk, onze politieke kranten; ieder levert een eigen bijdrage. De werkgroep wacht met belangstelling het resultaat van de discussies af en zal over ca. 2 jaar, op grond van de resultaten van deze discussies de nota bijstellen. Pas dan zal deze discussienota de vorm krijgen van een beleidsnota. Wij hopen met deze studie te hebben bijgedragen tot een positieve en constructieve discussie over het veranderende gezin. Het gaat ons daarbij om het welzijn van ieder mens en we hebben beseft dat dit welzijn in belangrijke mate wordt bepaald door de situatie waarin de mens samenleeft met anderen. Wij hopen op een eerlijke en openhartige discussie. Het gezin, dat velen van ons zo dierbaar is, dat ten volle waard.

Op weg naar een nieuw gezin?

Door mevr. A. M. Vollebregt

Velen, binnen en buiten het CDA, hebben uitgezien naar een uitwerking van de stelling, genoemd in het politiek program „Niet bij brood alleen”, dat het gezin een pijler is van de samenleving. Sommigen hebben dit zelfs geïnterpreteerd als de pijler. Hierover is nogal wat verwarring ontstaan en daarom is het goed dat er nu een discussienota over dit onderwerp verschenen is.

Het onderwerp is de moeite waard om mee bezig te zijn, omdat we dagelijks in aanraking komen met vragen die het gezin aangaan.

De vraag blijft natuurlijk of deze nota besproken moet worden binnen de vrouwenorganisatie of tezamen met allen die bij deze problematiek betrokken zijn: mannen, vrouwen en jongeren?

In de discussienota „Gezin, samenleven in verantwoordelijkheid” wordt hoofdstuk III, getiteld „Lijnen naar de toekomst”, gezien als de kern van het rapport, de zaak – waar – het om – gaat.

Reden voor een discussie

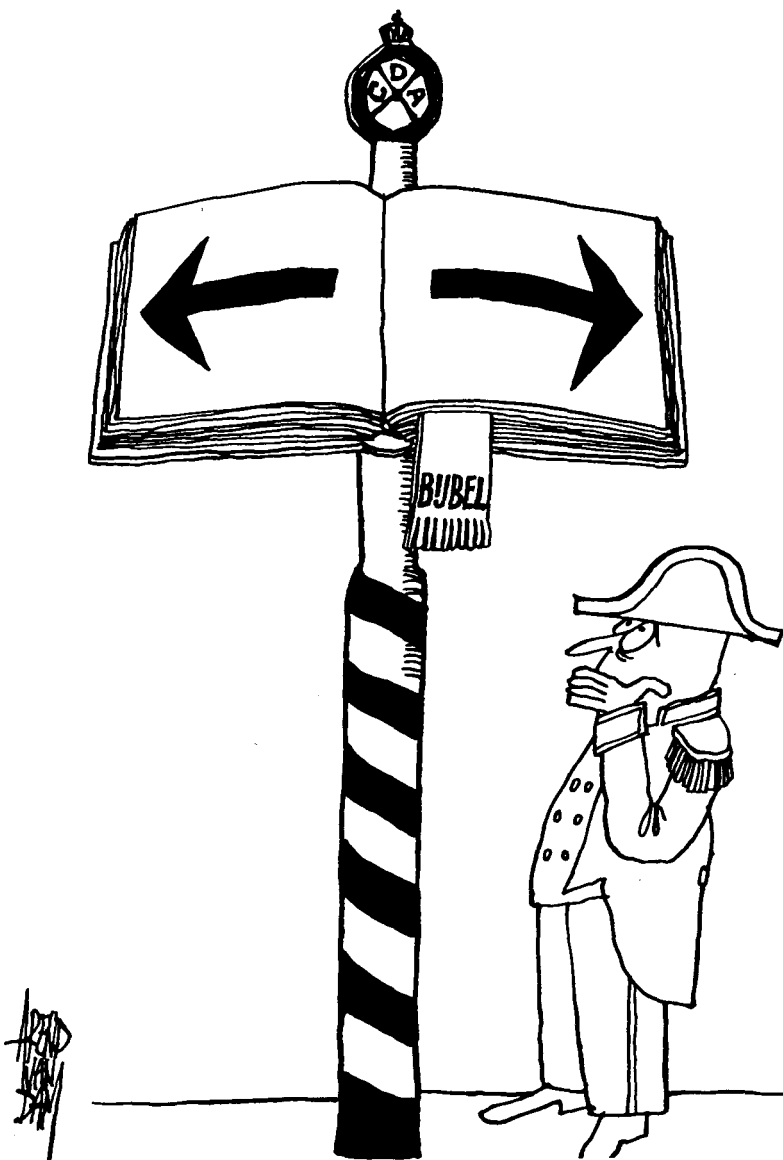
Als we gaan spreken over lijnen naar de toekomst, zullen we ons af moeten vragen waarom dit nodig is. Immers, wanneer men tevreden is met de huidige gang van zaken, behoeft men de discussie niet aan te kaarten en tijd en energie aan dit onderwerp te verspillen.

Eén van de redenen om ons wel intensief met deze vragen bezig te houden, is het feit, dat de maatschappij dit van ons eist, maar vooral omdat velen van ons, binnen in zichzelf, voelen dat er iets niet goed zit in hun relatie met anderen. Vanuit een christelijke levensovertuiging leeft een mens in een driehoeksverhouding: God, de medemens en zichzelf. Het hangt voor

een groot deel van de eigen keuze af, welke relatie men aangaat met de medemens. Er zal altijd gekozen moeten kunnen worden in vrijheid en ervan uitgaande dat de ander gelijkwaardig is, d.w.z. evenveel waarde heeft als mens. Dan ontstaat een evenwichtig samenleven, waarin op basis van gelijkwaardigheid afspraken kunnen worden gemaakt en taken verdeeld. Dan ook mag en moet men een beroep doen op ieders eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid binnen een relatie.

Ook in de onderwijsmethoden wordt het beeld van de sterke, avontuurlijke jongen tegenover het huiselijke, zwakkere meisje nog steeds met de paplepel ingegoten. In de meeste leerboekjes op de lagere scholen wordt over ongehuwden niet gesproken en kinderfoze echtparen komen in het plaatje, dat onze kinderen voorgeschoteld krijgen niet voor. Meestal staat er wel een lief gebloemd wiegje in een huis en is moeder alleen bezig met de zorg voor man en kinderen. Oude mensen zijn ook vaak een beetje zielig en kinderen weten nooit iets beter dan volwassenen. Er zijn weinig christen-opvoeders die hiertegen protesteren. De meesten vinden het normaal dat meisjes leren handwerken en koken, terwijl het zeer nuttig geacht wordt dat jongens omgaan met hamer en nijptang. Waarom zijn we zo weinig alert op dit soort zaken? Onkunde, onwil of onmacht? Hoe zal men met deze gegevens (en er zijn talloze andere voorbeelden te noemen) kunnen hopen op een werkelijke verbetering in de huidige situatie? Zolang er binnen het stramien van opvoeding en onderwijs niet wezenlijk iets verandert, zullen velen de veilige haven van het huwelijk binnen vluchten – de jongen op zoek naar verzorging, het meisje omdat zij zich, o.a. financieel, niet zelfstandig kan handhaven.

Natuurlijk zijn er mannen en vrouwen die zich, soms krampachtig, ontworstelen aan vooroordelen, zoals die bestaan. Maar dat blijft beperkt tot een bepaalde groep aan de marge, die niet groot genoeg is om wezenlijk

invloed uit te oefenen en ook meestal niet gestoeld is op de fundamentele uitgangspunten. Tot nu toe hebben we niet gesproken over de specifieke relatie die binnen een gezin tot stand komt. Natuurlijk heeft dit een reden: de normen en waarden die voor iedere relatie gelden, hebben uiteraard ook betrekking op de kleinschalige vorm van samenleven, die we gezin noemen.

Het gezin – een begripsbepaling

In de voor ons liggende discussienota wordt nadrukkelijk gezocht naar één woord, dat de diverse vormen van samenleven, op kleine schaal, onder

we ze als gelijkwaardig beschouwen. Maar discriminatie wordt niet voorkomen door het hanteren van één term, maar door de innerlijke overtuiging, gegrond op bijbelse normen, dat de ene vorm van samenleven niet minder is dan de andere. Het lijkt mij in de praktijk wat geforceerd aandoen om bijvoorbeeld twee samenwonende zusters of een ouder echtpaar zonder kinderen te betitelen als een gezin. Alleen daar waar sprake is van een relatie tussen ouder(s) en kind (eren) zal men kunnen spreken van een gezin. Andere vormen van samenleven in – kleiner – verband zullen onder hun eigen benaming naast het gezin volwaardig moeten kunnen functioneren en gelijkwaardig worden behandeld. Omdat het om mensen gaat, die door de Schepper toegerust zijn om te leven in een wereld, waarin geen onderscheid kan en mag gemaakt worden op grond van de relatie die zij met anderen al dan niet hebben aangegaan.

Lijnen naar de toekomst

Dat is de kern van de nota. Niet het constateren van de situatie van het heden, maar om verder na te denken over oplossingen, die de vormen van samenleven kunnen verbeteren. Het is een duidelijke zaak, dat, daar waar mensen samenleven fouten worden gemaakt en misvattingen bestaan. Hoe deze laatste kunnen ontstaan is reeds eerder besproken. Alleen als we de ander als gelijkwaardig beschouwen zullen we in gelijke verantwoordelijkheid kunnen samenleven. Niet alleen in kleiner verband, maar dan zal onze verantwoordelijkheid ten opzichte van de ander niet ophouden bij onze voordeur.

Dan zullen we ons, ieder naar de hem of haar geschonken gaven, moeten bezighouden met vragen en problemen van de wereld, dichtbij en veraf. Dan zullen we misschien iets waar kunnen maken van de opdracht, die ons door de Schepper is gegeven, namelijk deze „de aarde leefbaar te maken en te houden, niet alleen voor onszelf, maar ook voor de ander”. Om aan die opdracht te kunnen voldoen, zullen we elkaar de tijd en de ruimte moeten geven en zelf daarvoor tijd en ruimte moeten maken. Alleen dan kunnen we samen op weg naar een nieuwe levenssituatie.

Signalen voor een beleid

Door Drs. M. Beinema: CDA-Tweede-Kamerlid

In het vierde en laatste hoofdstuk van de door het CDA-Vrouwenberaad gepubliceerde „bijdrage tot de discussie over gezin en gezinsbeleid” worden in de voorwaardelijke vorm 28 vraagtekens gezet bij diverse situaties in onze maatschappij. Voorwaardelijk zijn deze kritische kanttekeningen doordat hun geldigheid afhankelijk is van de eraan voorafgaande beschrijving en analyse van wat de historie en de bijbel ons over het „gezin” leren.

Als die beschrijving en analyse juist zijn, moet er tenminste op die 28 punten veel veranderen in gezinsbeleid, arbeidsbeleid, vredesbeleid, milieubeleid, vreemdelingenbeleid en ontwikkelingshulp.

Plaats voor de enkeling?

De veelheid van beleidsterreinen die de schrijfters vanuit het gezichtspunt „gezin” in ogenschouw nemen, doet allereerst weldadig aan – hier geen benepen beperking tot de horizon van de huiskamer – maar wekt vervolgens toch ook, bij mij althans, enige twijfel. Zo worden bijvoorbeeld de zorg voor milieu en voor vrede genoemd en gemotiveerd vanuit „gezinsverantwoordelijkheid” en vanuit „de verantwoordelijkheid t.o.v. het nageslacht”. Die motivering is op zichzelf niet onjuist, maar daarbij dient toch bedacht en gezegd te worden dat zij die niet binnen de ruimhartige omschrijving van „gezin” (p.56) vallen, op eigen, deels andere maar zeker niet

mindere wijze verantwoordelijkheid dragen voor vrede, milieu en komende generaties. Een soortgelijke opmerking kan gemaakt worden over ontwikkelingssamenwerking. De groepen die dit afwisselend tot instemming of tegenspraak prikkelende geschrift gaan bespreken, doen er, meen ik, goed aan na te gaan of en waar zij, die in onze samenleving alleen moeten of willen staan, ten onrechte verdwijnen achter het breeduit geïdealiseerde „moderne gezin”.

Hoofd- en bijzaken

Die definitie van „gezin”, zoals vermeld te vinden op p. 56, luidt als volgt: „niets meer en niets minder dan een groep van minimaal twee mensen die zich zodanig met elkaar verbonden voelen dat zij hun levens tezamen willen leven en daaraan ook een voor blijvend bedoelde vorm willen geven. Zij leven samen in één huis; zij voeren samen één huishouding”. Andere schrijvers van deze reeks artikeltjes geven, mag ik veronderstellen, hun opvatting over deze omschrijving. Mede aan de hand daarvan zal elk bewust lid van elke gespreksgroep voor zichzelf en met anderen moeten komen tot „een bezinning op datgene wat blijvend van essentiële betekenis is” (p.53). Blijft zo, met verlies van tijdelijke en te missen bijzaken, de kern behouden van wat de bijbel ons leert over het samenleven van mensen?

Grenzen voor de overheid

Is er overigens steeds een rechtstreeks verband tussen de toetsing van bedoelde definitie én de vele en velerlei punten van een

„gezins”-beleid die we op p. 70 tot en met 77 vinden? Voor de samenstellers van de brochure zeker niet. Ook wie zelf als privé-persoon bepaalde wél binnen de definitie passende samenlevingsvormen afwijst, is volgens deze schrijfters als maker en uitvoerder van een beleid gehouden „de persoonlijke verantwoordelijkheid van de mondige mens” (p. 60) te eerbiedigen en elke burger in zijn keuze voor een samenlevingsvorm gelijke rechtsbescherming te bieden. Een beleidsvoorbeeld dat geheel in deze lijn ligt, deed zich onlangs voor in de Tweede Kamer bij de behandeling van „de bepalingen met betrekking tot huur en verhuur van woonruimte”. Vooral ook onder druk van en in samenwerking met de CDA-fractie kwam minister De Ruitertot een wijziging, die de niet-huwelijkse samenlevingsvormen gelijke rechten geeft. Hierbij bleef de achterliggende vraag niet onbeantwoord. Ik citeer de minister: „ik denk dat de overheid te ver zou gaan door waardering – welke, wat de overheid betreft, niet anders dan een soort persoonlijke waardering zou kunnen zijn – voor relaties die mensen met elkaar aangaan tot uitdrukking te laten komen in het al of niet beschermen van mensen in hun woonrechten, c.q. hun woonsituaties”. (Handelingen, 1978-1979, p.5087).

Familierechtelijke positie van het gezin

Door E. H. Haitsma

Waar functioneert een mens goed? Waar komt hij tot zijn bestemming? Het zijn vragen die minister De Ruitertelde in een interview van een Journaal-uitzending van 18 oktober 1978 na de studieconferentie van AR-jongeren over het gezin en alternatieve samenlevingsvormen.

Onze samenleving kent een wettig erkende samenlevingsvorm nl. een door de staat erkende vereniging van één man en één vrouw tot een duurzame levensgemeenschap: het huwelijk. Voor andere samenlevingsvormen kent de wetgever geen juridisch model. Wel wordt hier en daar terzijde de mogelijkheid geopperd bijv. bij het einde van een alimentatieverplichting waar we lezen in het BW: dat, „de verplichting eindigt wanneer de wederpartij is gaan samenleven met een ander als waren zij gehuwd ....” Bij de laatste begrotingsbehandeling van Justitie heeft minister De Ruitert opgemerkt persoonlijk nogal wat bezwaren te hebben tegen het opzetten van een algemeen model voor alternatieve relaties of samenlevingsvormen.

Huwelijk en andere samenlevingsvormen

Voor andere relaties dan het huwelijk bestaat wel de mogelijkheid een contract aan te gaan, dat gedeponereerd kan worden bij de notaris. Een bekend voorbeeld is het Leids Modei, ontwikkeld aan de Leidse universiteit. Overigens is dit niet in de wet vastgelegd.

De wetgever geeft geen definitie van het huwelijk, wel zegt de wet in art. 30 dat het huwelijk alleen in zijn burgerlijke betrekkingen beschouwd wordt.

Het burgerlijk wetboek geeft verder in een vijftigtal artikelen de formaliteiten aan waaraan een huwelijk moet voldoen. Regelen worden gegeven o.a. omtrent de aangifte (de ondertrouw in de volksmond), afkondiging en voltrekking van het huwelijk. Voorondersteld wordt een affectieve relatie en de wens een levensgemeenschap te institutionaliseren. Voor wat betreft de vraag of beide huwelijkspartners het besluit tot het aangaan van een huwelijk wel voldoende hebben doordacht stelt de wet zich terughoudend op. Bescherming tegen ondoordachtzaamheid wordt door de overheid niet geboden en dat terwijl er zoveel echtscheidingen zijn. Het huwelijk – zo wordt wel gezegd – is de belangrijkste beslissing in iemands leven, die in principe een leven lang duurt, kent slechts enkele waarborgen tegen overhaasting.

We vinden ze in de leeftijdsgrenzen: de man moet de ouderdom van 18 jaar en de vrouw die van 16 jaar hebben bereikt. Overigens in het verleden is er een periode geweest dat men die grenzen niet kende. Een andere waarborg tegen al te snel huwen is de aangifteplicht bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. In praktijk blijkt deze waarborg niet als zodanig te leven. Er zou een betere voorlichting gegeven kunnen worden omtrent de maatschappelijke gevolgen van het huwelijk. Ideeën aspecten worden wel gezien in de regels dat echtgenoten elkaar getrouwheid, hulp en bijstand

verschuldigd zijn, én dat zij verplicht zijn hun kinderen te verzorgen en op te voeden. Daarnaast zijn echtgenoten jegens elkander tot samenwoning verplicht tenzij gewichtige redenen zich daartegen verzetten.

Uitgebreid wordt verder het huwelijksvermogensrecht geregeld met als mogelijkheden de wettelijke gemeenschap van goederen en de huwelijkse voorwaarden. De vraag of bovenstaande regels ook voor andere samenlevingsvormen moeten gelden of dat naar het model van het huwelijk regels tot stand moeten komen is zeer moeilijk, in aanmerking genomen, dat de problematiek complex is mede in verband met verscheidenheid van die relaties.

Gemakkelijker is het dat er gewerkt wordt aan de opheffing van discriminatoire bepalingen in afzonderlijke wetgevingen. Dat gebeurt dan ook: denk bijv. aan de bepalingen met betrekking tot huur en verhuur van woonruimte waarbij de wet niet-gehuwd samenwonenden grotendeels gelijk stelt met gehuwd samenwonenden. „Familierechtelijk” zou mijns inziens voor de wetgeving een samenlevingsvorm dienen te bestaan uit de voorondersteide affectieve band en een gemeenschappelijke huishouding gericht op duurzaamheid met eventuele uitbouw mogelijk als dat wenselijk is, in die zin dat de wetgeving een verscheidenheid in het relatiericht gaat aanbrengen. Te denken valt hierbij aan een regeling m.b.t. kinderen uit het oogpunt van kindbescherming.

Actualiteiten

Wat betreft het einde van de relatie zijn momenteel enkele zaken in de Tweede Kamer aan de orde. Op 27 augustus is gesproken over de duur van de alimentatie in het licht van de financiële positie van de gescheiden

De vraag naar wezen en omvang van de overheidstaak zal in de discussies over de hier besproken brochure vaak gesteld en naar vermogen beantwoord moeten worden. Naar mijn opvatting heeft A. M. Donner een doeleinde – dat is tegelijkertijd een grens – van het overheid-zijn goed getroffen in de eis „dat in het uitoefenen van het gezag steeds wordt gestreefd naar vormen, regels en voorzieningen die de mensen vrij laten hun „eigen” emancipatie te zoeken en te vinden”. (Honderd JaAR Partij, p. 268.).

Dit inzicht heft in de praktijk van beslissen en besturen de spanning niet op, die vaak optreedt tussen persoonlijke overtuiging en publieke taak. Maar de verleiding is nooit ver weg deze stelling te laten overvloeien in een of andere spanningloze variant van de twee-rijken-leer. Juist bij zulke ethisch-politieke problemen zijn discussies van belangstellenden en belanghebbenden in feite onmisbaar om tot een verbreed en verdiept inzicht te komen; het is dan ook de grote waarde van deze brochure dat die daartoe ruimschoots aanleiding geeft.

Bezinnen en beginnen

Het hier besproken hoofdstuk IV geeft ook een reeks signalen die ons niet zozeer tot principiële vóórvragen voert, maar die we zonder meer kunnen beamen vanuit de eenvoudige zekerheid dat politiek pas voluit evangelisch kan zijn, als ook en vooral gastarbeiders en andere minderheidsgroepen in werken en wonen met hun gezinnen tot hun recht kunnen komen. De gespreksgroepen zullen het niet mogen laten bij de beschamende constatering hoeveel er op dit terrein nog te doen is, maar snel moeten trachten te komen tot wat het moeilijkste is, het zelf doen in eigen omgeving, en tot het anderen, ook overheden, stimuleren te doen vanuit hun posities. Bezinnen en beginnen vormen samen trouwens in het algemeen de beste weg waarlangs men met deze brochure

dichterbij het daarin beoogde doel kan komen: „de kern van de problematiek (...) ligt in een veranderde geesteshouding t.o.v. het functioneren van een mens die mede-verantwoordelijk wil en moet kunnen zijn voor de hele samenleving. Die visie bepaalt ook hoe wij in de kleinste kern van die samenleving, het gezin, functioneren en hoe wij ons samenleven daarin verrichten”. (p. 68). Dat er ook eenlingen zijn, als nog kleinere kernen, heb ik al gezegd.

Vrouwen en mannen

Het lijkt erop, dat het vooral vrouwengroepen zijn, die deze brochure bestellen. Het is evenwel meer dan gewenst, dat ook mannen aan de verhoorde discussies deel nemen, liefst in gemengde groepen. De emancipatie, waartoe ook een aantal „signalen voor een beleid” opwekken, is immers een zaak van vrouwen én mannen; het mag dan ook voor onze gespreksgroepen bemoedigend zijn, vast te stellen dat de emancipatie in die breedte, waarin deze zich gunstig van het buitenland onderscheidt, mede gestalte begint te krijgen door het beleid van CDA-staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters.

Ik besluit met het laatste „signaal” ongewijzigd door te geven en daarop te reageren met een vraag: „in het eigen beeld van alle politieke partijen wordt nog altijd onvoldoende ernst gemaakt met het betrekken van vrouwen bij het politieke werk. Met name in het politieke huisgezin, het plaatselijk verband én de daaruit voortvloeiende participatie en functie vervulling op alle niveaus maken mannen te weinig plaats voor vrouwen en zijn vrouwen nog te weinig emotioneel betrokken bij het werk dat beiden aangaat”. Als vrouwen zich meer emotioneel betrokken gaan voelen bij het politieke werk en zich daarvoor meer daadwerkelijk beschikbaar gaan stellen in de kiesverenigingen, heeft dat toch wel als snel te verwezenlijken consequentie, dat de specifiek-vrouwelijke politieke organisaties opgeheven kunnen en moeten worden?

vrouwen en haar gezin. Uitgangspunt blijft dat ook na beëindiging van het huwelijk een zekere zorg voor elkaar nodig en gewenst is en verder dat iedere volwassene in principe in staat moet zijn voor zichzelf te zorgen. Opgemerkt is dat er naar de toekomst gekeken moet worden en dat het nog niet voitoelen van het emancipatieproces van de vrouw geen argument mag zijn om limitering van de alimentatieperiode in de weg te staan. Verschillende situaties zijn mogelijk waarbij een verschillende alimentatietermijn past. Op stapel staat ook een herziening van het echtscheidingsproces recht en een nieuwe regeling van het omgangsrecht. In het wetsontwerp wordt o.a. voorgesteld minderjarige kinderen van 12 jaar en ouder verplicht te horen als het gaat om beslissingen over het gezag of over de omgang tussen ouder en kind.

Afgeschaft wordt, althans in het wetsvoorstel, de verplichte verschinging van beide echtgenoten voor de rechter, omdat in het algemeen zo'n gesprek van de rechter met partijen over hun problemen en een eventuele verzoening weinig zin heeft. De voorgestelde regeling van het omgangsrecht gaat uit van de gedachte dat de omgang tussen ouder en kind ook na de scheiding, in beginsel in het belang van het kind is. De regeling maakt de positie van de ouder die met het gezag over het kind is belast, weer sterker. Daarnaast is tot uitdrukking gebracht dat omgang een wederkerige aangelegenheid is, namelijk van ouder en kind.

Emancipatie en familierecht

Nog steeds is het familierechtelijke patroon van onze wetgeving op de man gecentreerd ondanks het feit dat nu niet meer de zinsnede voorkomt dat de man het hoofd der echtvereniging is. Een enkel punt zal ik aanstippen. ■ Bij het recht op de naam vinden we dat een vrouw die gehuwd is, of die gehuwd is geweest en niet is hertrouwd, steeds bevoegd is de

geslachtsnaam van haar man te voeren of op de voor haar gebruikelijke wijze, aan de hare te doen voorafgaan. Omgekeerd bestaat die mogelijkheid voor de man niet!

Echter steeds meer vrouwen blijven hun eigen naam dragen. Ook bij kinderen is de geslachtsnaam in het algemeen die van de vader. Er bestaan ideeën om kinderen de naam van de moeder te geven, waarna zij op een bepaalde leeftijd zelf kunnen beslissen of zij de naam van de vader of van de moeder verkieszen verder te dragen. ■ Bij de keuze van de plaats van samenwoning vinden we in de wet, dat die in onderling overleg wordt vastgesteld. Verder staat dat bij gebrek aan overeenstemming de man bepaalt. Ook lezen we dat o.a. wanneer de man onder curatele staat de vrouw de plaats van samenwoning bepaalt. We zien duidelijk de historisch heersende positie van de man uitgebeeld bij deze regeling.

■ Een ander punt betreft het huishoudgeld. We leren in de wet dat de man verplicht is aan zijn vrouw die met hem samenwoont, ten behoeve van de gewone gang van de huishouding, voldoende gelden ter beschikking te stellen. Omgekeerd bestaat de verplichting voor de vrouw niet! Een duidelijk geval waarin het traditionele rolpatroon in de wet verankerd ligt met de man als inkomstenverwerfer en de vrouw in de huishouding. Of zoals wel is gesteld door minister Van Oven: er is een onmiskenbaar verschil in roeping, taak en verantwoordelijkheid tussen man en vrouw. Alhoewel bovenstaande zin heden ten dage nauwelijks nog opgeld doet vertoont het huidige familierecht nog wel de sporen daarvan. Vernieuwing is gewenst.

Toezeggingen aangaande bovenstaand heeft minister De Ruitert bij de laatste begrotingsbehandeling gedaan; Deze en andere bepalingen die nog herinneren aan vroeger tijden moeten uit de wet geschrapt worden.

Individualisering en sociale wetgeving

Door mevr. J. van Leeuwen

Ja, dat stond er werkelijk: „Individualisering en sociale wetgeving”. Wat zou de redactie daarmee nu precies bedoelen? Ook de brochure „Het gezin: samenleven in verantwoordelijkheid”, publicatie van het C.D.A.-vrouwenberaad, verschaft niet de door mij zo gewenste duidelijkheid.

Onder het kopje „opkomst van de sociale wetgeving” komt deze passage voor: „Daarnaast (naast de wetten die een vervangend inkomen garanderen in geval van ongeval, ziekte en blijvende invaliditeit) werden regelingen getroffen voor allen die niet in staat zijn zich met beroepsarbeid een basis-inkomen te verwerven: Algemene Ouderdoms Wet (1957), Algemene Weduwen- en Wezenwet (1959), Algemene Bijstands Wet, Algemene Arbeidsongeschiktheids Wet (1976), Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en Algemene Kinderbijslag Wet. Aan iedere burger wordt een minimum-inkomen gegarandeerd. De hoogte van het inkomen (uitkering) varieert naar behoefte, gehuwd, ongehuwd, alleenstaand, inwonend, jonge kinderen, enz. De financiële positie van het gezin wordt zo in belangrijke mate veilig gesteld.” (Einde citaat).

Minimum inkomen

Het is maar te hopen dat het C.D.A.-vrouwenberaad nog eens een andere uitgave over de sociale wetgeving het licht doet zien, want het is natuurlijk niet juist dat bijv. de A.W.B.Z. en de A.K.W. een regeling bevatten voor hen die zich met beroepsarbeid geen basis-inkomen kunnen verwerven. De A.W.B.Z. bijv. geeft recht op **behandeling en verpleging** in een groot aantal inrichtingen van intramurale gezondheidszorg (soms pas vanaf de 366e dag) en voor sommige vormen van dagbehandeling. De A.K.W. voorziet (nog) in kinderbijslag vanaf het derde kind voor gezinnen van zowel werknemers als zelfstandigen. Komt daardoor ook de hierna volgende, boven geciteerde passage wat in de lucht te hangen, de conclusie dat in de Nederlandse sociale wetgeving in belangrijke mate de positie van het gezin wordt veilig gesteld, kan ik van harte onderschrijven.

Tweeslachtigheid

Verder wordt in de brochure dan ingegaan op de tweeslachtigheid in de sociale wetgeving, die soms uitgaat van het begrip kostwinner en dan weer van het individu. Gesteld wordt dat de belangen van de kostwinner lang niet altijd parallel lopen met de belangen van de gezinsleden, met name de **positie van de vrouw. vraagt om verbetering.** Ook wordt gewezen op de problemen van de weduwnaar en op het niet-erkend zijn van de economische inbreng van de gehuwde, niet buitenshuis werkende vrouw. Inderdaad, reële problemen, maar of daarop het antwoord zou moeten en kunnen komen via **individualisering** van de sociale wetgeving is voor mij nog zeer de vraag. Juist degenen, die graag willen uitgaan van „solidariteit met de zwakkeren in de samenleving”, zullen hierin gewetensvol moeten handelen, ook al zal de uitkomst dan niet altijd kunnen zijn wat geëmancipeerde christen-vrouwen graag zouden willen zien. Om tot een juiste beoordeling te kunnen komen, is het echter noodzakelijk eerst stil te staan bij de achtergronden van het huidige stelsel van sociale zekerheid. In enkele vervolgartikelen zal ik dan op de in de brochure opgeworpen problemen nader ingaan.

Sociale verzekering

Het doel van de sociale verzekering is van meet af aan geweest en ook nu nog steeds: **het garanderen van een**

inkomen aan al degenen, die door welke oorzaak – calamiteit – dan ook niet meer kunnen werken, alsook het opvangen van risico's.

Het is met name een christelijk sociaal streven geweest om in de weg van publiekrechtelijke verzekeringen vooral de sociaal zwakkeren, en zo mogelijk ook andere groepen in de samenleving, te beschermen tegen zware risico's, die niet „**leder voor zich**” konden worden gedragen. De taak van de overheid – het ook in dit opzicht bevorderen van sociale gerechtigheid het bieden van meer optimale welzijnsmogelijkheden – was duidelijk. Aanvankelijk bleef de draagwijdte van de sociale verzekering zeer beperkt: het was een aangelegenheid voor werknemers en dan nog voor de meest kwetsbaren onder hen, die aan meer dan normale risico's bloot stonden en later nog uitsluitend voor werknemers met een inkomen beneden de welstandsgrens, terwijl bovendien zoveel mogelijk aansluiting werd gezocht bij de bestaande particuliere verzekeringen. Er was dus een duidelijke relatie tussen **premie en uitkering.**

Bij de **werknemersverzekeringen** werd en wordt uitgegaan van het equivalentiebeginsel en op grond hiervan wordt ook geen rekening gehouden met **relatieve behoeften.** Met andere woorden: er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gehuwden en alleenstaanden, tussen gezinnen met en zonder kinderen, enz..

Volksverzekeringen

Anders ligt het bij de **volksverzekeringen.** In 1957 – bij de inwerkingtreding van de Algemene Ouderdoms Wet als eerste volksverzekering – werd een begin gemaakt met een omvangrijke uitbreiding van het toepassingsgebied van de sociale verzekeringen. Het was ook het begin van een ontwikkeling, die veel sterker het **sociale element** in de sociale verzekering beklemtoonde. Deze ontwikkeling liet namelijk de sociale verzekering in de klassieke vorm, zoals wij deze in de werknemersverzekeringen kennen, varen. De volksverzekeringen vertonen duidelijk trekken van een **bewust gekozen inkomensoverdracht door een vergaande toepassing van het draagkrachtbeginsel.** Wel werden aan de solidariteit **grenzen** gesteld: de premie-inkomensgrenzen, alsmede een afgrenzing van de relatieve behoeften tot een bepaald percentage. Door deze ontwikkeling werd niet het **doel** van de sociale verzekering aangetast, maar toch wel het **karakter.** In zijn boek „Inleiding tot de sociale verzekering” noemt dr. Veldkamp op pagina 185 dit herverdelingsaspect het „economisch karakter” van de sociale verzekering: zij grijpt in in de primaire inkomensverdeling door een gedeelte van het nationale inkomen ten goede te laten komen aan hen, die door omstandigheden buiten hun schuld geen productieve bijdrage tot het nationale inkomen kunnen leveren.” Deze ontwikkeling werd in onze kringen toegejuicht, aangezien met name het **solidariteitsprincipe** als een **wezenlijk christelijk sociale gedachte** werd beschouwd. Al werd en wordt tegen de ver doorgevoerde solidariteit in de sociale verzekering in onze kring ook wel eens protest aangetekend en rezen na de beginperiode in een later stadium vragen of op basis van de huidige premie-inkomensgrenzen de **middengroepen** en de **ongehuwden** niet te zwaar belast werden. De Commissie Vos bracht over de verdeling van de premiedruk al jaren geleden een rapport uit, maar tot het trekken van de consequenties hieruit is het nog nimmer gekomen. Wordt „de vrouw” binnen de verschillende sociale

verzekeringswetten gediscrimineerd? Dat is een vraag, die zich niet zo gemakkelijk laat beantwoorden. Als voorbeeld duik ik even in de AOW/AWW, twee volksverzekeringen.

In de huidige sociale volksverzekeringswetten is veelal uitgegaan van de vooronderstelling, dat binnen het gezin van oudsher een duidelijke taakverdeling tussen man en vrouw (de man voor het gewin, de vrouw voor het gezin) bestond. De maatschappelijke ontwikkeling heeft echter niet stil gestaan – vele gehuwde vrouwen hebben naast hun huishouding een werkkring – en hieraan kan ook in de sociale verzekering niet worden voorbijgegaan. Veelal beperkt een pleidooi voor het wijzigen van het bestaande stelsel zich dan echter tot het claimen van een zelfstandig recht op een uitkering, dat de vrouw binnen de huidige AOW (Algemene Ouderdoms Wet), bijvoorbeeld niet kent.

Een zelfstandige aanspraak op een uitkering zal echter gepaard dienen te gaan met een zelfstandige premiebetaling, hetgeen voor werkende gehuwde vrouwen nog wel te realiseren zou zijn, voor de groep van uitsluitend „huisvrouwen” veelal niet. Dit zou uitlopen op discriminatie binnen de groep van gehuwde vrouwen. Wel het recht op een uitkering toekennen en geen premiebetaling vragen zou weer repercussies bij de ongehuwden (zeker de oudere) veroorzaken. Het solidariteitsoffer van de ongehuwden binnen de sociale verzekeringen is in feite al té groot.

Vooral in de AWW (Algemene Weduwen- en Wezenwet) komt het beeld van de vrouw, die thuis man en kinderen verzorgt, wel erg sterk naar voren. Het onverzorgd achterblijven van de man speelde destijds (denk nu aan de problematiek van de weduwnaars met enkele kinderen) geen rol, het onverzorgd achterblijven van de vrouw wel.

In de uitwerking van de AWW schuilt overigens een sterke discriminatie t.o.v. de oudere ongehuwde vrouw, omdat ook weduwen boven de 40 jaar **zonder kinderen** tot 65 jaar een AWW-uitkering verkrijgen. In vroegere jaren, toen als argument mede gold de ontwenning van deze categorie vrouwen aan het arbeidsproces, te begrijpen, thans bepaald niet meer.

Intussen wordt voor de toekomst zelfs gedacht aan een nog sterkere inkomensherverdeling via de sociale verzekering – nu ook binnen de werknemersverzekeringen – door bijv. het binden van de uitkeringen aan een plafond, het loslaten van de relatie tussen inkomen en uitkering, e.d. Deze discussies (voor mij een principiële) zijn nog volop aan de gang, al wil ik niet krampachtig vasthouden aan allerhande elementen van de klassieke sociale verzekering. Wel dienen naar mijn overtuiging de **maatschappelijke aanvaardbaarheid** en de **economische haalbaarheid** met elkaar in evenwicht te zijn. Mede als gevolg hiervan – maar meer nog omdat de sociale zekerheid in toenemende mate beslag legt op de ruimte, die de economische groei van jaar tot jaar biedt, als gevolg van een afnemend aantal actieven en een relatief toenemend aantal in-actieven en post-actieven, staan we voor de noodzaak van een grondige bezinning op de herijking van doel, grondslagen en samenhang van de sociale verzekeringswetten. In dat kader mogen uiteraard ook **legitieme wensen** van de vrouwen meespelen.

Positie vrouw

Behoeft de positie van de vrouw metterdaad verbetering? Of met andere woorden: Al deze gedachten vragen nog om diepgaande uiteenzetting. Deze komt vanwege de opgegeven lengte voor het artikel een andere keer.

Zestig jaar vrouwenkiesrecht

Door mevr.

H. Evenhuis-Van Essen

Het heeft ons een postzegel opgebracht, waarop vrouwen afgebeeld staan, die strede voor het algemeen kiesrecht. „Vrouwenbelangen” nam het initiatief en vroeg de Staatssecretaris Nelie Smit-Kroes te willen bevorderen dat een speciale postzegel werd uitgebracht, zodat iedere Nederlander en de hier werkende of vakantie-houdende buitenlander van dit heugelijke feit kon kennis nemen. Aan dat verzoek werd graag voldaan!

Verleden

Laten wij toch nog eens terug gaan naar het verleden om in herinnering te brengen hoe moeizaam de strijd verliep!

Het is bijna honderd jaar geleden dat dr. Aletta Henriëtte Jacobs, arts, een verzoekschrift indiende om op de kiezerslijst geplaatst te worden. Dit verzoek werd afgewezen door B en W te Amsterdam „daar de vrouw niet in het volle genot der burgerlijke en burgerschapsrechten is, bijv. omdat zij geen voogd mag zijn over haar minderjarige kinderen.” De discussie hierover werd voortgezet in de pers en het toenmalige Handelsblad schreef dat het beroep van B en W op de burgerschapsrechten niet juist was, omdat volgens die redenering ook jonge mannen onder de dertig, die geen lid mochten zijn van de Tweede Kamer, dan geen volslagen burgers zouden zijn. Iedereen, aldus het blad, is in het volle bezit van zijn burgerrechten, behoudens enkele, nauwkeurig in de wet omschreven, uitzonderingsgevallen.

Voor Aletta Jacobs was hiermee zeker de kous niet af. Tot bij de Hoge Raad vocht zij voor haar rechten en dit hoogste rechtscollege wees op 18 mei 1883 arrest. Afwijzend, omdat „zij niet geacht kon worden in het volle genot van haar burgerlijke en burgerschapsrechten te zijn, want ... zij derft het recht om kiezer te zijn. Onder Nederlander en ingezetene moest volgens de Raad alleen de man worden verstaan, want indien het anders was, dan zou dat uitdrukkelijk zijn vermeld.” Voor het ogenblik vergetende, dat ook de ongehuwde vrouw en de weduwe belasting betaalden, stelden de heren tenslotte nog, dat „de man en vader de belasting betaalt voor zijn vrouw en minderjarige kinderen en dat daaruit ommissenbaar blijkt, dat de gehuwde vrouw geen kiesrecht heeft”.

Ook in die tijd werden vrouwen weliswaar aangemoedigd zich met de politiek te bemoeien, maar als het om zelf stemmen ging, ho maar... Vrouwen waren een geschikt propaganda-middel, zo werd door de voormannen gezegd!

Algemeen Kiesrecht

De „Vrije Vrouwen Vereniging” organiseerde in 1891 een grote openbare vergadering voor algemeen kiesrecht. In 1893 toen het ontwerp van Tak van Poortvliet het kiesrecht voor mannen sterk uitbreidde, bleek dat de vrouwen toen echt nog niet serieus genomen werden om hun gerechtvaardigde eis van algemeen kiesrecht te verwezenlijken. Zelfs een „adres” aan de Tweede Kamer kreeg alleen spot en verbazing, maar geen enkel begrip. De illustraties uit die tijd spreken boekdelen. De „Vereniging voor Vrouwenkiesrecht” maakte een prent, waarop de hiervolgende tekst stond, die velen van ons ongetwijfeld kennen: „Op 't kantoor als klerk, doen we 't zelfde werk, Voor de klas, komen we beiden te pas. In de fabriek, werken we geëlik. Om ziekte te weren, strijden zowel dames als heeren. Maar komt 't Op kiezen an, dan kiest alleen de man?”

Die vereniging, opgericht in 1894 en nu nog steeds actief onder de naam: „Nederlandse Vereniging van

Vrouwenbelangen, Vrouwenarbeid en Gelijk Staatsburgerschap”, korthedshalve „Vrouwenbelangen” geheten, begon haar strijd onder leiding van Annette Versluys-Poelman. De anti-brochure, die in die tijd werd verspreid, gaf de volgende sombere conclusies. „Hebt gij er wel eens ernstig over nagedacht, wat er nu van kom, als de vrouw kiesrecht heeft en gaat stemmen? Luister eens goed, dan zal ik het zeggen:

■ Het huisgezin wordt uit rand en band gehaald; het wordt een huishouding van Jan Steen.

■ Erkomt van de opvoeding der kinderen weinig of niets van terecht. En die opvoeding moet op de eerste plaats door de vrouw, door de moeder geschieden.

■ Man en Vrouw hebben in minder dan geen tijd ruzie en vliegen elkaar in de haren, als zij elkander de ogen niet uitkrabben.

■ Het huis wordt voor de man een hel; hij loopt er uit en waar komt hij terecht? In de kroeg en in het bordeel.

■ Zoals de ouden zongen, piepen de jongen. De kinderen worden een aartje naar hun vaartje: zij volgen het voorbeeld van hun lieve ouders; zij worden straatbengels en straatslijpers met alle gevolgen van dien.”

En een geducht tegenstander sprak de onvergetelijke woorden: „... uit een rib gemaakt en toch wat te zeggen?”

„...Nooit!” De opvattingen van de liberaal Cort van der Linden van 1886 en 1915 waren volmaakt tegenstrijdig, eerst sprak hij over „onnatuurlijke neigingen”, later werd hij positief, hoewel de vrouw werd toegedacht dat zij meer instinctmatig inzicht had, dan dat zij in staat zou zijn logische gevolgtrekkingen te maken.

Confessionele partijen stonden voor het vrouwenkiesrecht niet te trappelen.

Houding partijen

In 1917 stemde de A. R. voor de wijzigingen in de Grondwet, die de weg tot het vrouwenkiesrecht openden.

Abraham Kuypers meende dat de weduwe als gezinshoofd, haar stem mocht brengen en de Christelijk Historische Unie zag meer in het stemrecht van de ongehuwde vrouw.

Dat de Savornin Lohman de vrouw als stemgerechtigde niet enthousiast begroette, is maar al te zeer bekend.

Ook binnen de Socialisten bestond verschil van mening. Eerst de arbeiders naar de stembus en dan nog eens kijken of de vrouwen aan bod komen. Dit ondanks het feit, dat in 1895 de S.D.A.P. als eerste punt van haar strijdprogramma had: „Invoering van algemeen, direct, enkelvoudig kiesrecht voor man en vrouw.”

Het „dameskiesrecht” en het algemeen kiesrecht geven veel onderlinge spanningen. Moet het dameskiesrecht prevaleren boven het algemeen kiesrecht, was in die tijd een strijdvraag.

Na jarenlang demonstreren, actie voeren, vrouwenwacht op het Binnenhof, maar ook onderlinge verdeeldheid werd door de

grondwetsherziening in 1917, de vrouw passief kiesrecht verleend, waarbij de mogelijkheid van actief kiesrecht in het verschieft lag. Aletta Jacobs zag een toekomst met vrouwen in de politiek zonnig in. Zij zei hierover: „Dan zal het ons blijken welke macht er schuilt in het eenvoudige kiesbiljet, hoe dan al ons maatschappelijk werk tienmaal vlugger opschiet, hoe dan misstanden verdwijnen zullen door onze invloed, misstanden die eeuwenlang konden voortwoekeren, omdat de wereld eenzijdig geregeerd werd, omdat overal en in alles de vrouwenhand, en bovenal het vrouwenhart ontbrak”.

Ook Johanna Naber zag een nieuw toekomstbeeld van een „franke vrije vrouw met heldere oogopslag”, die de politiek zou veranderen.

Na jarenlang demonstreren, actie voeren, vrouwenwacht op het Binnenhof, maar ook onderlinge verdeeldheid werd door de

grondwetsherziening in 1917, de vrouw passief kiesrecht verleend, waarbij de mogelijkheid van actief kiesrecht in het verschieft lag. Aletta Jacobs zag een toekomst met vrouwen in de politiek zonnig in. Zij zei hierover: „Dan zal het ons blijken welke macht er schuilt in het eenvoudige kiesbiljet, hoe dan al ons maatschappelijk werk tienmaal vlugger opschiet, hoe dan misstanden verdwijnen zullen door onze invloed, misstanden die eeuwenlang konden voortwoekeren, omdat de wereld eenzijdig geregeerd werd, omdat overal en in alles de vrouwenhand, en bovenal het vrouwenhart ontbrak”.

Ook Johanna Naber zag een nieuw toekomstbeeld van een „franke vrije vrouw met heldere oogopslag”, die de politiek zou veranderen.

Na jarenlang demonstreren, actie voeren, vrouwenwacht op het Binnenhof, maar ook onderlinge verdeeldheid werd door de

grondwetsherziening in 1917, de vrouw passief kiesrecht verleend, waarbij de mogelijkheid van actief kiesrecht in het verschieft lag. Aletta Jacobs zag een toekomst met vrouwen in de politiek zonnig in. Zij zei hierover: „Dan zal het ons blijken welke macht er schuilt in het eenvoudige kiesbiljet, hoe dan al ons maatschappelijk werk tienmaal vlugger opschiet, hoe dan misstanden verdwijnen zullen door onze invloed, misstanden die eeuwenlang konden voortwoekeren, omdat de wereld eenzijdig geregeerd werd, omdat overal en in alles de vrouwenhand, en bovenal het vrouwenhart ontbrak”.

Ook Johanna Naber zag een nieuw toekomstbeeld van een „franke vrije vrouw met heldere oogopslag”, die de politiek zou veranderen.

Na jarenlang demonstreren, actie voeren, vrouwenwacht op het Binnenhof, maar ook onderlinge verdeeldheid werd door de

grondwetsherziening in 1917, de vrouw passief kiesrecht verleend, waarbij de mogelijkheid van actief kiesrecht in het verschieft lag. Aletta Jacobs zag een toekomst met vrouwen in de politiek zonnig in. Zij zei hierover: „Dan zal het ons blijken welke macht er schuilt in het eenvoudige kiesbiljet, hoe dan al ons maatschappelijk werk tienmaal vlugger opschiet, hoe dan misstanden verdwijnen zullen door onze invloed, misstanden die eeuwenlang konden voortwoekeren, omdat de wereld eenzijdig geregeerd werd, omdat overal en in alles de vrouwenhand, en bovenal het vrouwenhart ontbrak”.

Ook Johanna Naber zag een nieuw toekomstbeeld van een „franke vrije vrouw met heldere oogopslag”, die de politiek zou veranderen.

Na jarenlang demonstreren, actie voeren, vrouwenwacht op het Binnenhof, maar ook onderlinge verdeeldheid werd door de

grondwetsherziening in 1917, de vrouw passief kiesrecht verleend, waarbij de mogelijkheid van actief kiesrecht in het verschieft lag. Aletta Jacobs zag een toekomst met vrouwen in de politiek zonnig in. Zij zei hierover: „Dan zal het ons blijken welke macht er schuilt in het eenvoudige kiesbiljet, hoe dan al ons maatschappelijk werk tienmaal vlugger opschiet, hoe dan misstanden verdwijnen zullen door onze invloed, misstanden die eeuwenlang konden voortwoekeren, omdat de wereld eenzijdig geregeerd werd, omdat overal en in alles de vrouwenhand, en bovenal het vrouwenhart ontbrak”.

Ook Johanna Naber zag een nieuw toekomstbeeld van een „franke vrije vrouw met heldere oogopslag”, die de politiek zou veranderen.

Kan een politieke partij democratisch functioneren

Door prof. dr. I. Lipschits

De redactie van Nederlandse Gedachten heeft mij gevraagd een artikel te schrijven over het probleem van een wenselijke structuur van een partijorganisatie, rekening houdend met enerzijds een goed democratisch functioneren en anderzijds een goede doelmatigheid. In principe is het niet aantoonbaar dat een goed democratisch functioneren van een organisatie in strijd zou zijn met de doelmatigheid van die organisatie.

Voor de leiding van een organisatie kan dat wel eens zo lijken te zijn; zij ondervindt vaak meer lasten dan lusten van een democratisch functioneren. Maar omgekeerd kan een gevoel bij de leden van een organisatie dat slechts over hen wordt geheerst en dat zij onvoldoende inspraak of (mede)zeggenschap hebben de doelmatigheid in ernstige mate aantasten. Toch wil ik wel erkennen dat er voor een partijorganisatie een spanning bestaat tussen democratisch functioneren en doelmatig functioneren. Dat kan worden aangetoond aan de hand van één van de meest fundamentele functies van een politieke partij: de kandidaatstelling, bijvoorbeeld voor de Tweede Kamer.

Zeggenschap

Absolute zeggenschap van de partijleden zou niet alleen betekenen dat de leden rechtstreeks de volgorde van de kandidatenlijst vaststellen, maar ook dat alleen zij in volledige vrijheid kunnen bepalen welke namen op de groenlijst zullen worden geplaatst. Het volgen van deze methode van kandidaatstelling zou slechts bij toeval kunnen leiden tot een evenwichtige samenstelling van de fractie in de Tweede Kamer. Zonder een centrale leiding kan een kandidaatstelling gemakkelijk resulteren in een eenzijdig samengestelde fractie van bijvoorbeeld overwegend onderwijspecialisten of welzijnswerkers of welke andere specialisatie dan ook. Dit zou in strijd zijn met de doelmatigheid van de partijorganisatie. Eén van de doeleinden van een politieke partij is het verwerven van – een zo groot mogelijke – invloed op het overheidsbeleid en één van de middelen daartoe is een zo groot mogelijke en evenwichtig samengestelde fractie in de Tweede

Kamer. Het is de taak van de partijleiding daar zorg voor te dragen en dat betekent onder meer dat de partijleiding erop zal letten dat zeker voor de verkiesbare plaatsen op de kandidatenlijst een spreiding aanwezig

is naar specialisme, maatschappelijke achtergrond, regionalisme, ervaring in het parlementaire werk, richtingen (of bloedgroepen) binnen de partij, enz. Dit houdt in dat de partijleden geen volledige zeggenschap zullen hebben, noch over de volgorde van de kandidatenlijst noch over de op de groenlijst geplaatste namen. Centrale partijorganen zullen altijd een grote mate van invloed bezitten, hetzij formeel (in reglementen vastgelegde bepalingen) hetzij informeel (het geven van adviezen, het doen van voorstellen, het uitoefenen van druk).

Gewoonlijk beschikken centrale partijorganen over beide mogelijkheden.

Spanning

De kandidaatstelling voor de Tweede Kamer is hier slechts genoemd als een voorbeeld van de altijd aanwezige spanning tussen democratisch functioneren en doelmatig functioneren van een partijorganisatie. Op tal van andere punten doet zich die spanning eveneens voor: bij het opstellen van beginselprogramma's en van verkiezingsprogramma's, bij het aanwijzen van lijstvoerders, bij het beslissen over het al dan niet deelnemen aan een regeringscoalitie enz.

Aangezien deze spanning altijd aanwezig is, is de vraag naar de beste structuur van een partijorganisatie, rekening houdend met enerzijds een goed democratisch functioneren en anderzijds een goede doelmatigheid, in haar algemeenheid niet te beantwoorden. Wel is het mogelijk enkele gedachten op papier te zetten over een gewenste structuur van een partijorganisatie. Ik ga uit van een structuur waarbij aan de leden van de partij een zo grote mate van inspraak en medezeggenschap wordt gegeven die nog in overeenstemming is met een goede doelmatigheid en werkbaarheid van de partijorganisatie. Het gaat me bij deze uitspraak vooral om de intentie: de partijleden moeten niet méér inspraak en medezeggenschap eisen dan in overeenstemming is met een goede doelmatigheid en werkbaarheid van de organisatie en omgekeerd moet de partijleiding niet méér inspraak en medezeggenschap aan de partijleden onthouden dan strikt noodzakelijk is voor een goede doelmatigheid en werkbaarheid van de organisatie.

Structuur

In deze tijd van democratisering – die méér is dan alleen maar een modeverschijnsel – zullen ook de partijorganisaties een structuur moeten hebben die het de partijleden mogelijk maakt nauw betrokken te zijn bij de

besluitvorming binnen de partij. Een probleem is of die betrokkenheid direct of indirect moet zijn. Voor een enigszins grote partij, waarvan de leden verspreid over het gehele land wonen, is het technisch onuitvoerbaar om alle leden direct te betrekken bij de besluitvorming. Bovendien leent het soort besluiten dat door de partij genomen moet worden zich niet voor besluitvorming op bijeenkomsten van enkele duizenden personen. Wel zou het mogelijk zijn bij interne partijverkiezingen (bijv. voor het voorzitterschap of voor andere functies binnen de partij) schriftelijke verkiezingen onder de leden te houden als er een meervoudige kandidaatstelling is.

In verreweg de meeste gevallen zal er echter sprake zijn van een indirecte betrokkenheid: partijleden vaardigen vertegenwoordigers af die namens hen besluiten nemen. Ik duid het orgaan, waarheen die vertegenwoordigers worden afgevaardigd, aan als het partijcongres (in de verschillende Nederlandse politieke partijen wordt dit orgaan met uitlopende benamingen aangeduid). De samenstelling en de bevoegdheden van het partijcongres zijn naar mijn mening van fundamentele betekenis voor de structuur van de partijorganisatie.

Bevoegdheden

Indien de hierboven aangeduide intentie tot democratisering wordt onderschreven, zal men aan het partijcongres ruime en reële bevoegdheden moeten geven om de grote lijnen van het beleid te bepalen. Ik denk hierbij aan zaken als: het vaststellen van de begroting, het vaststellen van statuten en huishoudelijk reglement (waarin een regeling van de kandidaatstelling behoort te zijn opgenomen), het opstellen van beginsel- en verkiezingsprogramma's, het samenstellen van bestuursorganen, het geven van politieke richtlijnen aan bestuursorganen en aan fracties in de volksvertegenwoordiging.

De bestuursorganen (dagelijks bestuur, hoofdbestuur, partijbestuur) dienen zich te beschouwen en door het partijcongres te worden beschouwd als vertegenwoordigers van de partij als geheel. Dit veronderstelt een grote mate van vertrouwen. De bestuursorganen moeten over een eigen beleidsruimte kunnen beschikken; daarom dienen de door het partijcongres gegeven politieke richtlijnen niet te gedetailleerd te zijn.

Wel moeten de bestuursorganen periodiek aan het partijcongres verantwoording afleggen en – naar mijn mening althans – zou het partijcongres de bevoegdheid moeten hebben wijzigingen aan te brengen in de samenstelling van de bestuursorganen.

Met de fracties in de volksvertegenwoordiging ligt het moeilijker. De lijst van kandidaten wordt, op basis van de procedure voor de kandidaatstelling, door één of meer partijorganen vastgesteld, waarbij het normaal is dat de kandidaten het beginselprogramma en het verkiezingsprogramma moeten onderschrijven. Het vaststellen van de lijst van kandidaten is volledig een aangelegenheid van de partij. De samenstelling van de fractie wordt bepaald door de verkiezingsuitslag en is volledig een aangelegenheid van het electoraat. Door deze constellatie kunnen zich problemen voordoen in de relatie tussen de fractie (of één of meer leden van de fractie) en de partij. Een zo duidelijk mogelijke afbakening van bevoegdheden is op dit punt

Op verzoek van de redactie heeft professor dr. I. Lipschits nevenstaand artikel geschreven. Hij is hoogleraar in de contemporaine geschiedenis en geeft leiding aan het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen te Groningen.

noodzakelijk. Het is naar mijn mening onjuist wanneer een orgaan van de partij tussentijds de samenstelling van een fractie zou kunnen wijzigen (bijv. op basis van een recall-recht) of opdrachten zou kunnen geven aan een fractie. Wel kan ik me voorstellen dat het partijcongres het gevoerde beleid van een fractie bespreekt en eventueel adviezen of politieke richtlijnen aan de fractie geeft. Een bindende opdracht moet echter niet mogelijk zijn. De partij schenkt aan iemand het vertrouwen als kandidaat voor de volksvertegenwoordiging, het electoraat het vertrouwen als volksvertegenwoordiger.

Positie partijcongres

Het is duidelijk dat ik veel waarde hecht aan de positie van het partijcongres.

Het is van belang dat in de structuur van de partijorganisatie aandacht wordt geschonken aan de samenstelling van het partijcongres. Eén van de problemen hierbij is de omvang van het partijcongres. Wil een werkelijke discussie mogelijk zijn, dan moet een partijcongres niet te omvangrijk zijn. Maar anderzijds moet het aantal afgevaardigden op een partijcongres weer niet te klein zijn als men de partijleden het gevoel wil geven dat zij in ruime mate zijn vertegenwoordigd. Ook hier zal weer naar een „gulden middenweg” moeten worden gezocht.

Doorslaggevend vind ik de mogelijkheid tot het voeren van een werkelijke discussie. Massale partijcongressen, waar voor belangrijke aangelegenheden spreektijd wordt vastgesteld van één tot 1½ minuut, zullen snel verworden tot een schijn-democratie. Wanneer eenmaal de bevoegdheden, de tijdsduur en de periodiciteit van het partijcongres zijn vastgesteld, moet het niet al te moeilijk zijn zich een idee te vormen van de

**democratie:
allemaal
een vinger
in de pap!**

mogelijke omvang van het congres. Voor een partijcongres moet eerder gedacht worden in termen van enkele honderden afgevaardigden dan in termen van enkele tientallen. Ook in aanwezigheid van enkele honderden afgevaardigden is een discussie mogelijk als daarvoor de voorwaarden worden geschapen: een goede voorbereiding en gemeten aan de beschikbare tijd geen overlappende agenda (hetgeen weer afhankelijk is van de tijdsduur en de periodiciteit).

Omvang partijcongres

De omvang van een partijcongres hangt ook af van de „eenheid” die als basis voor de afvaardiging geldt: met provinciale organen als basis heeft men minder afgevaardigden nodig dan met plaatselijke afdelingen als eenheid. Voor de betrokkenheid van de partijleden bij de besluitvorming lijkt het mij juist om de plaatselijke afdeling als basis te nemen: iedere plaatselijke afdeling stuurt één of meer afgevaardigden naar het partijcongres.

Hoeveel afgevaardigden een plaatselijke afdeling mag sturen laat men gewoonlijk afhangen van het aantal contributie-betalende leden van die afdeling. Een andere mogelijkheid is dat iedere plaatselijke afdeling een zeer beperkt aantal afgevaardigden mag sturen en dat namens de afdeling op het congres een aantal stemmen mag worden uitgebracht dat afhankelijk is van het aantal contributie-betalende leden: de grotere afdelingen brengen dan meer stemmen uit dan de kleinere afdelingen. Hiermee kom ik op de vraag wie stemgerechtigd lid van het partijcongres is. In verschillende Nederlandse partijen is het gebruik dat behalve de afgevaardigden van de partijleden ook anderen stemrecht hebben: bestuursleden, leden van Kamerfracties, vertegenwoordigers van nevenorganisaties (zoals vrouwengroepen en jongerengroepen).

Dit is volgens mij een minder gewenste doorbreking van het principe dat het partijcongres bestaat uit afgevaardigden van de partijleden. Wanneer men aan bestuursleden, leden van Kamerfracties enz. een adviserende stem en/of spreekrecht geeft, kunnen ze waarlijk al voldoende invloed op het partijcongres uitoefenen.

CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van redevoeringen, gehouden op het vierde CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Voorts zijn als bijlagen opgenomen de teksten van uitspraken en resoluties op de Congres gedane en aangenomen.

Rentmeesterschap en solidariteit

Dr. R. F. M. Lubbers,
CDA-fractievoorzitter

.....Verwend volk.....

Mr. A. A. M. van Agt,
Minister-President

Resoluties CDA-Congres

uitgave

CDA

Postbus 85676, Den Haag

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische Volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuypersstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

UIT DE ARJOS

CDJA- grondslagrapport

Enige tijd geleden is het rapport van de grondslagcommissie van het CDJA, „Heel maken wat gebroken is”, in Nederlandse Gedachten gepubliceerd. De Redakteurcommissie van de Arjos heeft onlangs besloten een aantal „prominente” CDA-leden te vragen naar hun commentaar op dit rapport. Deze week het eerste gedeelte van het commentaar van prof. W. C. M. Klijn. Hij is lector in de theologische ethiek aan de Katholieke Hogeschool te Amsterdam. Tevens is hij lid van de KVP-partijraad.

Gedachten in de marge

bij het rapport van de grondslag-commissie CDJA

Wanneer je zelf lid van de grondslagcommissie van het CDA bent geweest, lees je het grondslagrapport van het CDJA uiteraard met des te meer belangstelling, maar ook met grote bescheidenheid. Je kent de problemen die aan het produceren van zo'n stuk vastzitten. Haast iedere zin en alinea vraagt al gauw om nadere uitwerking en is vatbaar voor misverstanden. Vanuit de eigen discussie binnen de commissie en anticiperend op mogelijke reacties heb je voortdurend de neiging het nog weer eens anders en hopelijk duidelijker te formuleren en je beseft tezamen voortdurend dat je stuk noodzakelijk incompleet zal zijn en slechts een aanzet kan vormen voor verdere bezinning.

Dit artikel zal geen vergelijking tussen beide rapporten bevatten, tenzij op enkele belangrijke punten. Ik wil mij beperken tot het CDJA-rapport zoals het nu voor ons ligt. Het commentaar volgt een klassieke indeling: eerst een positieve waardering en dan kritische kanttekeningen. Waarbij de balans duidelijk naar de positieve kant uitvalt. De kritiek valt inhoudelijk nogal mee; het gaat vooral om eigen gedachten en wat aanvullingen die bij het lezen van het rapport bij mij opkwamen. Eén belangrijke gelijkenis tussen het werk van beide commissies wil ik echter niet onvermeld laten: kennelijk is dit in beide commissies „in een bijzonder goede sfeer” verlopen. Dit is verheugend met het oog op de toekomst van het CDA!

Postieve waardering

Allereerst moet gezegd worden dat het een goed leesbaar stuk is, met vaart erin, en niet te lang! Dat maakt het sympathiek, doet je meeleven. Het heeft het karakter van een appèl. Er is beweging, beweging met onze wereld, vanuit onze opdracht. Niet voor niets wordt er een paar keer gesproken over de christendemocratische „beweging”. Tegelijkertijd is het rapport niet pretentief, maar toont het naast alle

overtuiging ook de nodige bescheidenheid. Er zijn immers christenen in andere politieke stromingen. Daarom wil het geen exclusieve verwoording zijn van de politieke betekenis van de Schrift, maar wordt er gepleit voor openheid en dialoog. En vooral: het eerste Woord, het vóór-Woord doorbreekt onze menselijke krampachtigheid! Een belangrijk positief punt is de m.i. geslaagde opbouw van het rapport. Eerst wordt begonnen met de contrast-ervaringen in onze wereld, hoe het gaat en hoe het eigenlijk niet behoort te zijn, de bedreigende problematieken. Daaruit volgt de vraag: waarheen? en hoe men daarmee bezig kan c.q. moet zijn. Dan komt – centraal – aan de orde de oproep, die uitgaat van het Evangelie van Jezus Christus. Onmiddellijk hierna volgt terecht de paragraaf over de signalen van hoop in deze wereld: het zoeken hiernaar en het onderkennen hiervan is immers onmisbaar. Voor een gelovige moeten er ook in onze tijd tekenen zijn, waaruit Gods werk in deze wereld oplicht. En eerst dan pas komt de christen-democratische partijformatie als middel ter sprake. Deze volgorde is uitstekend en zet het CD(J)A op de juiste plaats. De zesde paragraaf over „een nieuwe stijl van leven” benadrukt dat het werk van en in de partij binnen een bepaalde „beweging” in de samenleving dient te geschieden, met een bepaalde richting, georiënteerd op de „beweging van Gods heil”. De zevende paragraaf plaatst dan het CDA als partij binnen het concrete stelsel van onze Nederlandse parlementaire democratie. Als slot en als conclusie komt dan – geukkig niet heetgebakerd, maar heel sober – de korte paragraaf over onze (onderlinge) aanspreekbaarheid. Het thema „aanspreekbaarheid” is de afgelopen jaren een bron van discussies en misverstanden geweest en de aanleiding voor het ontstaan van de grondslagcommissie van het CDA, waarvan het rapport weer – en zo hoort het ook – opnieuw vragen heeft opgeroepen. Hoe ligt deze kwestie in het onderhavige rapport van de CDJA-commissie? Hier vallen de volgende punten te constateren.

■ De term „politieke overtuiging” komen we niet tegen. Weilicht is deze bewust vermeden. Maar de zaak zelf doortrekt heel het stuk. De formele relatie geloof – christendemocratische

politiek wordt hier veel minder uitdrukkelijk behandeld dan in het rapport van de CDA-commissie. De CDJA-commissie pakt meer direct de materiële inhoud van de zaak zelf aan, geeft een brok inhoudelijke visie.

■ Het gevaar van een verkeerde identificatie van geloof en christendemocratische visie wordt vermeden. Het CDA wordt niet als een „pseudo-kerk” behandeld, maar als politieke partij gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kerk/gemeente en partij. Niet heel ons christen-zijn gaat op in de partij-formatie en het werk daarin. En er zijn serieuze christenen in andere partijen.

■ Consistent – behalve dan in het kopje zelf van paragraaf vijf – wordt er niet gesproken over „christelijke” politiek, maar over christendemocratische partijformatie. Het gaat immers om een politieke identiteit.

■ Eén van de zinnen, waar ik het meest blij mee ben, is die waarin de noodzaak erkend wordt van een „bereidheid tot analyse” van de maatschappelijke orde waarin wij leven. Hiermee wordt voor de politiek de functie van de menselijke rede aanvaard. Het gaat hier niet om een „rede” die in de pejoratieve betekenis van het woord „autonoom” is, d.w.z. van God vervreemd. Er bestaat echter ook een positieve zin van de term „autonoom”, nl. vrij van onderhorigheid aan vreemde machten van buiten. Er is ook een rede, die innerlijk door God bevrijd wordt, en daardoor niet minder, maar méér „rede” is. Dit blijkt uit het vervolg van de zin: „het opsporen en ontmaskeren van al datgene wat daarin (in de maatschappelijke orde) niet in overeenstemming is met dat wat God ons in Zijn Woord heeft geopenbaard”. Hierin herken ik een gedachte die ik zelf eens aldus verwoord heb: „Is het niet het unieke van de ethiek van Jezus, dat Hij zelf vraagt om het werk van onze politieke rede en fantasie, doordat de tegenwoordigheid van het Rijk Gods niet beperkt wordt tot de letter van de Tora, daar voor Hem iedere medemens, en vooral de arme, de uitgestotene, de vergeten medemens de codex van Gods wetgeving geworden is? Hebben al dezen geen „mensenrecht” op het werk van ons onbevangen analyseren van de wegen

van het onrecht om zo met Gods hulp de weg naar rechtvaardigheid te vinden?” (A. R. Staatskunde, 79/7.8, p. 259-260).

■ Duidelijk wordt uitgesproken het geloof in de zin van een politieke partij, die als partij, als groepering de Blijde Boodschap in de H. Schrift tot uitgangspunt en richtsnoer neemt, zowel om gezamenlijk onze politiek hieraan te blijven toetsen alsook om elkaar vandaaruit te kunnen bijstaan en inspireren.

■ In de laatste paragraaf wordt de aanspreekbaarheid van de leden duidelijk beperkt tot het terrein waarop het CDA als partij aan zijn leden eisen mag stellen, nl. dat van „politiek bedrijven”. Het gaat om de aanspreekbaarheid op een politieke intentie, om de relevantie van het Evangelie voor de politiek. Het Evangelie is méér dan partij-politiek. Met onze diepste overtuiging mogen wij ons op het werk voor het CDA werpen, maar ons christen-zijn reikt verder dan het CDA en daarover heeft de partij geen zeggenschap.

Ledenvergadering CDJA Noord-Brabant

Op donderdag 20 september 1979 houdt het C.D.J.A. Noord-Brabant weer haar jaarlijkse ledenvergadering. De vergadering vindt plaats in de POSTELSE HOEVE, Dr. Deelenlaan 10, te Tilburg. Aanvang 20.00 uur. Hoofdspreker op deze avond zal zijn: Joep de Boer (het CDA Tweede Kamerlid). Naast zijn specialiteit DEFENSIE, zal hij ook wat meer „onthullen” over de achtergronden van de dan pas gepresenteerde miljardennota, die twee dagen eerder

Wanneer wij dit alles overzien, is er in het kader van de zg. grondslag-discussie geen tegenspraak tussen de commissies van het CDA en CDJA. Juist het tegendeel. De indruk dat het bewustzijn van een consensus hieromtrent in het CDA groeiende is, wordt m.i. door dit laatste rapport bevestigd. En daarmee wijkt het gevaar van misverstanden, beeldvormingen en opgeklapte tegenstellingen.

De meest theologische paragraaf „Heelmaken wat gebroken is” is kort. Gelet op het feit dat het gaat om het Evangelie in zijn relevantie voor de politiek moet geconstateerd worden dat hier een goede keuze is gemaakt uit de talrijke geladen kernbegrippen van de H. Schrift: bevrijding, heil, gerechtigheid, vrede, Koninkrijk Gods, navolging etc., met het accent op beweging en geschiedenis. Het richtsnoer voor het CDA is niet een dode letter, maar een werkelijkheid: de beweging die God in de geschiedenis der mensen heeft gebracht, de heilsgeschiedenis die zijn voltooiing vindt in Jezus Christus.

De paragraaf over het compromis is in al zijn beknoptheid evenwichtig en geslaagd. Realistisch wordt uitgegaan van de concrete situatie in onze Nederlandse parlementaire democratie. Het principiële recht van minderheden wordt erkend. Vanuit het perspectief van de eigen identiteit moeten de effecten op langere termijn in de gaten worden gehouden, die een compromis kunnen rechtvaardigen. Maar ook de begrensdheid van de mogelijkheden tot compromis worden aangegeven. Wel is er nog een allergie speurbaar voor het begrip „haalbaarheid”, maar deze wordt niet overdreven en is bovendien in principe juist, wanneer dit als enige en/of hoogste politieke norm zou worden gehanteerd. De term wordt dan ook telkens tussenaanhalingsstevens geplaatst. Een verdergaande bezinning op de verhouding evangelie-compromis binnen het CDA lijkt mij uiterst zinnig. Hans de Boer heeft hiertoe in de feestbundel van de ARP al een aantal wijze aanzetten gegeven. Letten op de „haalbaarheid” kan te maken hebben met het behouden van de „heelbaarheid”!

Prof. W. C. M. Klijn

(op PRINSJESDAG) is ingediend. De indeling voor deze avond is als volgt:

1. Opening door de voorzitter (Thomas Steenkamp)
  2. Jaarverslag door de secretaris (Martin Mesch) Financieel verslag door de penningmeester (Frans Vonk).
  3. Inleiding door de spreker (Joep de Boer).
  4. Pauze
  5. Discussie over voornoemde inleiding
  6. Sluiting.
- Wij rekenen op een grote opkomst van zowel C.D.J.A.-leden als ook van verdere belangstellenden die ook van harte welkom zijn.

NO GEZEED

De houding van kerk en kerkgangers

De problemen die vandaag de dag op ons afkomen zijn niet mis. We hoeven daarbij alleen maar te denken aan:

- bepaalde ontwikkelingen in de techniek, die de uniekheid en eigenheid van ieder mens reduceren tot een nummer. Een samenleving dreigt te ontstaan die het warme persoonlijke contact van mens tot medemens verdringt voor het koele meedogenloze getal.
- kernenergie met zijn radioactief

afval, welke door kleine fouten de natuur grote schade kan toebrengen.

- de nucleaire wapeniging is in zo'n waanzinnig stadium aan gekomen, dat we in staat zijn Gods Schepping vele malen te vernietigen. Als je alleen al aan deze problemen denkt, kan een gevoel van machteloosheid over je heen komen. De ontwikkelingen zijn zo groot dat ze soms buiten je voorstellingsvermogen lijken te gaan, ja zelfs ongrijpbaar zijn

geworden. En in zo'n moment aan de toekomst denken kan je triest maken. Ja, de toekomst is niet meer wat ie geweest is.

Maar in zo'n wereld kan de kerk een plaats van hoop en steun zijn, omdat zij uitzicht kan geven op het komende Koninkrijk Gods. In mijn ogen vervult de kerk die plaats van hoop en steun echter onvoldoende. Je krijgt soms de indruk dat de kerk een verward ietbaar lichaam is, die zijn vlucht zoekt in eeuwenoude antwoorden. Antwoorden die alleen nog wei eens willen veranderen onder sterke maatschappelijke druk. De houding van het steeds opnieuw willen iulsteren naar het Evangelie en met het Evangelie in de wereld staande zelf de handen uit de mouwen te steken is maar al te vaak moeilijk te herkennen. Het is mogelijk in de kerk dominees te horen spreken over de Bijbel als waren het geschiedenisverhalen zonder een hedendaagse betekenis. Zo vond ik

als kind het verhaal van David en Goliath erg spannend. Toch bestaat bij mij de indruk dat het niet om die reden in de Bijbel staat.

Gelukkig kun je in de kerk ook dominees horen die de hedendaagse betekenis wel vertellen. Zo wordt dan vaak aan de hand van Bijbelteksten uit het N.T. onze gehechtheid aan geld en bezit bekritiseerd. Veel mensen moeten zich dan gepakt voelen, want de dominee heeft het dan over u. Maar het wonderlijke is dan dat niemand opspringt. Nee, onder de koffie zeggen we zelfs: „Goh, het was vanmorgen een goede preek”. En 's maandags gaan we weer gewoon door alsof we de preek nooit hadden gehoord. Op deze manier werken we dan mee aan het beeld dat veel niet-christenen van christenen hebben. Namelijk als mensen met in hun rechterhand de Bijbel en in de linkerhand het geld. De kunst is nu om de rechterhand niet te laten weten wat

de linker doet. Dit is echter wel een verkeerd omgaan met ons geloof. We dienen vervuld van het Woord van God in deze wereld te staan en ons te gedragen zoals Christus dat van ons vraagt. In deze wereld met al zijn gevaren en problemen waarachtig getuigen van Hem in woord en daad. Onze levenswijze dient herkenbaar te zijn aan een serieuze betrokkenheid met de problemen en het pogen die op te willen lossen. Daarbij moeten we in de eerste plaats niet kijken naar het resultaat, maar je levenswijze dient allereerst jouw konsekventie te zijn van je geloof in God en Gods Woord. Goh, wat zal het geloof dan leven en bevrijdend werken. Het zal o.a. doorwerken in de politiek en in ieder geval zullen dan de christelijke partijen echt radicaal evangelisch bezig zijn.

Douwe Hessel de Witte.

AVR VAN DE PARTIJ

Bij de start van een belangrijk seizoen

Begin september ontvingen de kiesverenigingen een schrijven van het partijsecretariaat waarin uitvoerig werd ingegaan op het nieuwe seizoen 1979/1980.

Aandacht werd gevraagd voor de diverse politieke en organisatorische zaken die in de komende periode aan de orde komen.

Bijgaand geven wij een samenvatting van deze brief, in verband met het belang hiervan vanwege de op handen zijnde fusie van de CDA-partijen. Deze samensmelting heeft ook voor de kiesverenigingen ingrijpende gevolgen.

Draaiboek

Het draaiboek voor de anti-revolutionaire kiesverenigingen (ARKV's) voor het seizoen 1979/1980 is gereed.

Voor elke kiesvereniging een onmisbaar hulpmiddel. U vindt hierin een uitvoerig overzicht van alle van belang zijnde activiteiten. Elke kiesvereniging ontvangt 1 gratis exemplaar. Meerdere exemplaren kunt u gratis bij het partij-secretariaat

aanvragen. Eén blik op de inhoudsopgave zal u van de waarde van deze brochure overtuigen. Wij adviseren u dringend het draaiboek tijdens de eerstkomende vergadering van uw bestuur grondig door te nemen.

CDA-zaken

Het komende seizoen vraagt het CDA veel aandacht, dat geldt zowel in politiek als in organisatorisch opzicht. Hierbij een overzicht van de belangrijkste punten.

■ **Behandeling fusie-protocol + bijlagen (ontwerp-statuten en reglementen).**

Wij verwijzen u hiervoor naar NG van 1 september jl. en verzoeken u dringend hiervan grondig kennis te nemen.

■ **Program van uitgangspunten.** Eén dezer dagen is een CDA-commissie onder leiding van dr. Kremers, Commissaris der Koningin in Limburg, gereedgekomen met een proeve van een program van uitgangspunten. In het dagelijks bestuur van het CDA is afgesproken dat er voorjaar 1980 een aantal regionale conferenties georganiseerd wordt over dit stuk, dat amendeerbaar is. Gezien het karakter van dit document verdient het alle aanbeveling het stuk diepgaand aan de orde te stellen op de ledenvergadering. De uiteindelijke versie van dit program zal mede bepalend zijn voor het

karakter van het CDA.

■ **Commissie „politieke koers“.** Een commissie onder leiding van CDA-voorzitter Steenkamp houdt zich bezig met het opstellen van een nota, waarin o.a. wordt stilgestaan bij het beleid van het kabinet en de CDA-Tweede-Kamerfractie, tegen de achtergrond van christen-democratische herkenbaarheid.

Het is de bedoeling dat dit rapport in de herfst 1979 gereedkomt en dat het binnen de CDA-partijen breedvoerig besproken zal gaan worden. De behandeling ervan zal wellicht kunnen uitmonden in politieke uitspraken gericht op de nabije toekomst op het CDA-congres van 15 december 1979, welke in Dronten plaatsvindt. De tekst van het rapport zal overigens niet amendeerbaar zijn.

■ **Grondslagrapport**

De kiesverenigingen zijn nog tot 1 november a.s. in de gelegenheid te reageren op het rapport van de commissie relatie grondslag en politiek handelen.

Op de AR-voorjaarspartijraad van 18 en 19 mei jl. is besloten dit punt opnieuw te agenderen voor de najaarspartijraad van 1 december 1979 a.s.

De ARP heeft in het CDA het belang van een duidelijke band tussen grondslag en politiek handelen steeds krachtig onderstreept.

Wij verwachten dat dit ook zal blijken uit de reacties op dit rapport die naar het partijsecretariaat kunnen worden ingestuurd.

■ **Erkenning CDA-verbanden.**

Hoewel het aantal erkende CDA-verbanden gestaag toeneemt, is er nog een groot aantal gemeenten in ons land, waar men geen erkend CDA-verband heeft.

Wij verwijzen u hierbij naar een speciaal hoofdstuk uit het reeds genoemde draaiboek dat uitvoerige richtlijnen geeft hoe men dient te handelen (hoofdstuk 14).

Leest u vooral zorgvuldig de voorwaarden die men dient in acht te nemen. Dat kan veel onnodige vertraging bij de behandeling in „Den Haag“ voorkomen.

U kunt ook om informatie bellen of schrijven naar het CDA-bureau, postbus 85676, 2508 CJ Den Haag (Tel.: 070-64.79.40).

Procedure kandidaatstelling verkiezing leden van Tweede Kamer

Indien het huidige kabinet-Van Agt de rit „volgens het boekje“ uitzit, dan vinden er uiterlijk in 1981 Tweede-Kamerverkiezingen plaats, en wel op 26 mei 1981.

Dat lijkt ver weg. Toch betekent dit dat de procedure van de kandidaatstelling reeds najaar 1979 van start gaat. Dit ook mede in verband met de geplande fusiedatum van het CDA op 11 oktober 1980.

Het is het voornemen dat de kiesverenigingen omstreeks oktober 1979 een brief van het partijsecretariaat ontvangen met een uitvoerige uiteenzetting over de kandidaatstellingsprocedure. De grolijstprocedure gaat al in oktober a.s. van start!

Wij volstaan hier met een verwijzing naar het draaiboek-hoofdstuk dat een uitvoerig overzicht geeft van de totale procedure (hoofdstuk 4).

Politieke discussie

Reeds eerder kwam het belang van politieke meningsvorming, juist ook in de kiesverenigingen ter sprake.

De afgelopen twee jaren hebben werkgroepen uit verschillende kameren statencentrales de bespreking van het politieke beleid op de voorjaarspartijraad voorbereid.

Inspeland op de noodzakelijkheid dat de reeds genoemde rapporten van de commissie-Steenkamp inzake het te voeren politieke beleid en van de commissie-Kremers ter zake van het ontwerp-program van uitgangspunten in alle partijgeledingen indringend besproken en bestudeerd wordt, zullen belde rapporten het komende seizoen ook in werkgroepen aan de orde gesteld worden.

De Stichting Kader- en Vormingswerk ARP zal initiatieven nemen ten einde werkgroepen te vormen en hun werkzaamheden te coördineren. Overigens heeft het partijbestuur besloten dat de resultaten van de werkgroepen dit keer niet zullen uitmonden in een behandeling op de voorjaarspartijraad van 1980, zoals dit op de voorgaande 2 partijraden het geval was.

Het partijbestuur heeft hiertoe besloten vanwege de vele activiteiten die het CDA het komende seizoen van alle partijgeledingen vraagt

Opheffingsbesluit kiesverenigingen

De weg naar de fusie betekent ook dat de anti-revolutionaire kiesverenigingen dienen te worden opgeheven.

Het komende seizoen moeten de kiesverenigingen hiervoor dan ook de noodzakelijke voorbereidingen treffen. Diverse zaken zullen daarvoor moeten worden geregeld.

Enkele voorbeelden.

Wat gebeurt er met de partijkas, ook ter plaatse?

Hoe vergaakt het het partijarchief?

In welke vorm giet men het opheffingsbesluit?

Welke procedure kiest men hiervoor?

Er zullen zeker landelijke richtlijnen komen om één en ander zorgvuldig te begeleiden.

Deze kunt u dan ook dit najaar tegemoet zien.

Werkgroepen bespreken de politieke overtuiging van het CDA

Op woensdag 12 september jl. is het rapport van de zgn. commissie „Uitgangspunten CDA“ gepubliceerd. Dit rapport „De politieke overtuiging van het CDA“, bevat de ontwerp-tekst van het Program van Uitgangspunten van het Christen Democratisch Appél en de toelichting daarop.

Het Program van Uitgangspunten van het CDA wil het antwoord zijn van het CDA op de oproep vanuit het Evangelie voor het politieke handelen. Op het Program van Uitgangspunten, dat uitdrukking geeft aan de politieke overtuiging, is ieder binnen het CDA aanspreekbaar.

Discussie in alie partijgeledingen

Het ARP-partijbestuur hecht, juist omdat alle CDA-leden moreel gebonden moeten worden geacht aan een door het CDA aanvaard Program van Uitgangspunten, dan ook sterk aan een zo breed mogelijke discussie daarover in alle partijgeledingen.

Onder verantwoordelijkheid van Kamer- en Statencentrales

Het is daarom dat, behoudens de noodzaak het ontwerp van

Uitgangspunten in iedere kiesvereniging te behandelen, de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, het initiatief neemt om ook in werkgroepen het Program van Uitgangspunten aan de orde te stellen. De Stichting zal hierbij coördinerend optreden, terwijl de functionerende werkgroepen onder verantwoordelijkheid van de Kamer- en Statencentralebesturen waaronder zij ressorteren hun werkzaamheden verrichten.

Regionale studieconferenties

De behandelingsprocedure van het ontwerp Program van Uitgangspunten voorziet in een aantal van februari 1980 tot mei 1980 te houden regionale CDA-conferenties. De werkzaamheden van de werkgroepen worden erop gericht, de resultaten van de behandeling in werkgroepen in te brengen in de op die conferenties te voeren discussies.

Deelname

Opgave voor deelname aan de werkgroepen kan door toezending van bijgaand deelnameformulier. De namen van de deelnemers en deelnemers worden door de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, doorgezonden aan de resp. Kamer- en Statencentralebesturen of aan een door het aangewezen contactadres.

AR-Penningmeester Paats burgemeester Alphen a/d Rijn

Bij Koninklijk Besluit is met ingang van 16 oktober 1979 benoemd tot burgemeester der gemeente Alphen aan den Rijn: de heer M. Paats, met toekenning van gelijktijdig eervol ontslag als burgemeester der gemeente De Lier. De heer Paats, die 44 jaar is, is sinds 1 januari 1974 burgemeester van De Lier. Hij is Gereformeerd en lid van het CDA.

Eversdijk nieuwe secretaris CDA - Tweede-Kamerfractie

De heer Drs. H. Eversdijk (45) uit Heinkenszand (Z) zal per 1 oktober 1979 secretaris worden van de CDA-Tweede-Kamerfractie. Hij werd in die functie gekozen als opvolger van de heer C. F. Kleisterlee. De heer Kleisterlee was sinds 1971 secretaris van de voormalige KVP-kamerfractie en was sinds 26 mei 1977 secretaris van de CDA-Tweede-Kamerfractie. De heer Kleisterlee treedt om persoonlijke redenen af als secretaris, maar blijft lid van het fractiebestuur. De heer Eversdijk, die afkomstig is uit de CHU, is sinds 8 juni 1977 lid van de Tweede Kamer en sinds 16 januari 1978 lid van het fractiebestuur.

WIJ KOMEN BIJ EEN

CDA-Den Haag

Het CDA-Den Haag opent vrijdag 5 oktober a.s. het winterseizoen met een openbare vergadering, waarop de heer J. van Houwelingen, lid van de CDA-fractie in de Tweede Kamer, zal spreken over **AKTUELE POLITIEKE GEBEURTENISSEN**.

Daarbij zal hij tevens ingaan op eventuele op de Troonreden en Miljoenennota betrekking hebbende vragen. De bijeenkomst wordt gehouden in het gemeentecentrum van de Maranathakerk, 2e Sweelinckstraat 154, Den Haag. Aanvang 8 uur.

CDA-vrouwen Noord-Holland

„Ontmoetings- en informatiemorgen voor de CDA-vrouwen van

Noord-Holland te Alkmaar op maandag 1 oktober van 10 uur tot uiterlijk 13 uur. Plaats van samenkomst: de benedenzaal van „Vigilante“, Verdrongenoor 45. Gesproken zal worden o.a. over het programma voor het nieuwe jaar. Inleidster: Willemien van Montfrans, wethoudster van Broek in Waterland. Informaties: Margreet Verheul, tel. 023-28.96.25.

CDA-Haren (Gr.) bijeen

Het CDA-Tweede-Kamerlid Jan van Houwelingen, specialist op het gebied van kernenergie, spreekt over:

– Hoe staan wij na Harrisburg tegenover kernenergie? – De heer Van Houwelingen bezocht Amerika na de ramp en zal zeker over deze problematiek inside information kunnen geven. Er zal gelegenheid zijn om met de heer Van Houwelingen te discussiëren, terwijl ook de actuele politieke zaken aan bod kunnen komen.

Plaats van samenkomst: Postiljon Motel te Haren (Gr.). Datum: Maandag 1 oktober 1979. Aanvang: 20 uur. Dit is een openbare vergadering van het CDA-Haren.

CDA-fractie in de Tweede Kamer zoekt zo spoedig mogelijk

Secretaresse

De werkzaamheden bestaan o.a. uit:

- typewerk, veelal van concepten (o.a. redevoeringen voor openbare debatten, fractiecommissieagenda's, -verslagen etc.
- administratieve ondersteuning van fractie en fractiecommissies;
- correspondentie van fractiecommissies.

Het werk in de Tweede Kamer is veelzijdig en interessant, vooral als u zich betrokken voelt bij het politieke en maatschappelijke gebeuren van alledag.

Verwantschap met de politiek van het CDA strekt tot aanbeveling. Vereisten: MAVO/HAVO Typediploma diploma steno Nederlands Enige ervaring strekt tot aanbeveling. Sollicitaties gaarne richten aan: G. H. C. Halleen Ambtelijk Secretaris CDA-Tweede-Kamerfractie Postbus 20018 2500 EA DEN HAAG met vermelding in de linkerbovenhoek van de enveloppe: „sollicitatie“

Deelnameformulier werkgroepen. Ik neem deel aan de werkgroepen „bespreking ontwerp Program van Uitgangspunten“

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Ressorteert onder Kamercentrale .....

Statencentrale .....

Deelnameformulier toezenden aan: Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Israël en Midden-Oosten

In het nummer van **Nederlandse Gedachten van 18 augustus jl.** wordt in het commentaar de wenselijkheid uitgesproken om tijdig een discussie op gang te brengen om een manier te vinden waarop op de ontwikkelingen binnen de P.L.O. dient te worden ingespeeld. Dat er een discussie op gang moet worden gebracht lijkt zeker noodzakelijk, dit ook met het oog op reeds gedane uitspraken van individuele C.D.A.-leden. En wat Israël betreft, gaat het niet alleen om de positie van de „Palestijnen” maar gaat het om de gehele ontwikkeling in het Midden-Oosten.

Iran is niet los te zien van Israël, er is meer samenhang dan wel eens lijkt. Wanneer wij menen ons opnieuw te moeten bezinnen dan zal het van het grootste belang zijn om ons niet te laten leiden door eigen belang (olie), maar dan zullen wij moeten trachten een zo goed mogelijk inzicht te krijgen wat er, ook historisch gezien, nu werkelijk aan de hand is. Als Christenen weten wij, dat de ontwikkelingen in deze wereld samenhangen met de komst van het Koninkrijk Gods en politiek is geen neutrale zaak waarbij de geestelijke stromingen op de achtergrond genegeerd kunnen worden. De achtergronden van bepaalde bewegingen kunnen niet genoeg worden bestudeerd, dit om te voorkomen, dat wij achteraf weer moeten zeggen, dat wij het allemaal niet zo geweten hebben.

Islam

Het gaat niet alleen om Israël en de Palestijnen. Gaat het niet veel meer om de houding van de gehele Arabische wereld waar de Islam toch de grootste drijvende kracht is. De Islam met een

steeds toenemende politieke invloed waarbij Iran een voorbeeld is hoe het kan worden. Hieraan zal veel meer aandacht geschonken moeten worden en wij hebben erop te letten, dat het er steeds om gaat wie Jerusalem zal beheersen, de stad waaraan Iran reeds een dag heeft gewijd.

Ook de P.L.O. laat het steeds weer horen, dat men geen enkel bezwaar heeft tegen de Jood, daar wil men wel mee samenleven, die wil men wel accepteren, maar de Zionist moet in zee gedreven worden.

In diepste wezen gaat het om het verzet tegen de terugkeer van de Jood naar Zion, naar Jerusalem, de wens, berustend op de belofte, die nooit verstaand is gedurende de verstrooiing van het oude bondsvolk.

Wij zien dan ook, dat de naam van deze stad steeds weer terugkeert in de publiciteit en de gehele Arabische wereld claimt nog steeds het beheer juist over deze stad. Nu kan natuurlijk gesteld worden, dat deze stad ook van betekenis is voor het Christendom en de Islam en dat deze stad en speciaal het oude gedeelte een functie en een betekenis heeft die uitgaat boven het belang van Israël alleen.

Dit is juist maar dan zullen wij ons hebben te realiseren, dat het gaat om een stad die reeds onder het bestuur van Jordanië heeft gestaan, wat er direct toe heeft geleid, dat de Jood werd verdreven en zelfs de graven werden in die tijd geschonden.

Contacten PLO

En nu willen wij spreken met de gematigde leiders, gematigd maar hun doelstellingen hebben zij gehandhaafd en het blijkt, dat een uiterst beminlijk optreden tegenover Westeuropese politici het brallend geschreeuw tegenover eigen achterban niet in de weg staat zoals wij kort geleden nog hebben kunnen zien op onze T.V. Die dubbelzinnigheid hebben wij eerder kunnen vaststellen bij dit soort leiders en het westen heeft het eerder meegemaakt, dat de rechtspositie van

minderheden werd gebruikt om tot machtsuitbreiding te komen. Zijn wij München vergeten of willen wij liever weer oogkleppen voordoen. De vraag moet natuurlijk gesteld worden wat er nu met die arme Palestijnen aan de hand is. Historisch gezien gaat het dan niet om een volk, maar om Arabieren die gewoon hebben of nog wonen of nooit gewoon hebben in een gebied, dat Palestina genoemd werd. Maar als het gaat om bezette gebieden en daarover hebben wij het toch, dan is de enige politieke realiteit, dat het gaat om inwoners van Jordanië, dat is de enige status die men ooit gehad heeft. Mensen die de „West Bank” hebben verlaten en in een ander gedeelte van hun eigen land werden opgeborgen in vluchtelingenkampen. De zogenaamde Arabische solidariteit heeft tot op heden alleen bestaan om deze vluchtelingen te gebruiken ten behoeve van het eigen machtsstreven. Men heeft de broeder niet opgenomen in de eigen gemeenschap en de in de Arabische wereld aanwezige rijkdom is alleen gebruikt om de jonge kinderen te trainen voor oorlog en acties tegen Israël. De P.L.O. werd tevens gebruikt om acties te steunen in de rest van de westerse wereld en er zijn voldoende aanwijzingen, dat er directe banden aan te wijzen zijn tussen andere zgn. bevrijdingsbewegingen en de P.L.O. Hier staat tegenover, dat Israël ook de opvang heeft moeten regelen van honderdduizenden vluchtelingen vanuit de Arabische wereld, vluchtelingen die werden opgevangen en daar werd de

armoede gedeeld met de verjaagde broeder. Wij zullen als christelijke partij uitermate voorzichtig moeten zijn, voordat wij Israël kunnen vertellen wat

men heeft te doen, daarvoor is ons optreden in het recente verleden te 'slap geweest.

J. In 't Veld.

ROTTERDAM.

Septembernummer AR-Staatkunde

Op de drempel van de tachtiger jaren, zo luidt de titel van de bijdrage die de fractievoorzitter van het CDA in de Tweede Kamer, drs. R. F. M. Lubbers, schrijft aan het begin van een nieuw politiek seizoen als opening van het septembernummer van AR-Staatkunde. Hij markeert daarin de verantwoordelijkheid van het CDA ten opzichte van de grote vraagstukken die zich de komende jaren aan ons voordoen mede tegen de achtergrond van het thans zittende kabinet en de verhoudingen met andere partijen.

De heer Lubbers gaat uitvoerig in op de dualistische verhouding van de fractie ten opzichte van het kabinet. Hij constateert niet alleen een andere verantwoordelijkheid, maar ook intern pluralisme in het denken over de politieke vragen. Iets dat hij ook bij andere partijen aantreft. De verhouding tot PvdA en VVD bespreekt hij vervolgens aan de hand van het thema 'het domein van de politiek': de bezinning op de aard van de staat en op de specifieke roeping van de overheid.

De heer Lubbers typeert in deze schets de dienstbaarheid als kenmerkend voor het CDA-beleid. En het tegelijkertijd accentueren van een gespreide verantwoordelijkheidsbeleving van de grote vragen waarvoor wij staan en het volop oog hebben voor de taak en roeping van de overheid. Vanuit deze achtergronden voor het denken in christen-democratische kring

gaat hij vervolgens dieper in op enkele actuele kwesties zoals het kernwapenbeleid, energiebeleid, werkgelegenheid, samenlevingsvormen.

Salt II

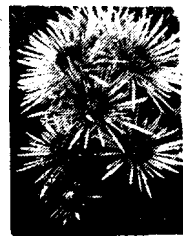
Problemen rond en de consequenties verbonden aan het SALT II verdrag worden besproken door prof. mr. P. J. Teunissen. Hij geeft een gedocumenteerd overzicht van de militaire en defensiepolitieke verhoudingen tussen de VS en de Sovjet-Unie welke in dit verdrag aan de orde komen. De gevolgen van SALT II voor de positie van de NAVO en van de Westeuropese defensie blijken van groot belang voor de Nederlandse opstelling tegenover modernisering en plaatsing van kernwapens voor de middellange afstand.

Sociaal economische orde

Dr. W. Albeda, de minister van sociale zaken, schrijft vervolgens over de sociaal-economische orde en het macro-economische beleid. Hij signaleert daarin een crisis in het functioneren van ons economisch systeem. Hij bespreekt de vele suggesties die van verschillende kanten worden gedaan: o.m. de analyse van B. Goudzwaard in zijn studie Kapitalisme en Vooruitgang. Een centrale vraag daarbij is die naar de overheidsmacht en de verantwoordelijkheid van de bedrijfsgenoten. Dr. Albeda concludeert dat niet de omvang van de staatstaak hier beslissend is, maar de intentie van het overheidsoptreden.

Handel & Industrie

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*

DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

WAG

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 38 22 september 1979

het is maar hoe je hem bekijkt...

UIT DE ARJOS

In november viert de Arjos haar 50-jarig jubileum. Het thema dat gekozen is om dit feestelijk gebeuren te vieren luidt: Geloof en Revolutie.

Naast allerlei festiviteiten houdt de Arjos een financiële aktie onder de leden van ARP en Arjos, waarvan totale opbrengst bestemd is voor een project in Guatemala. Het streven is om f 100 000,- bijeen te krijgen. Begin oktober krijgt u een acceptgirokaart in de bus. Op pagina 15 vindt u meer informatie over de aard van het project.

het
te
s- en
uit

Scheidend senator Piet Elfferich:

„De zaak waar je voor staat is punt één; je komt zelf op de tweede plaats”

Door P. van Tellingen

„Natuurlijk heb ik alles wat ik heb mogen doen graag gedaan; maar voor mij was de zaak waar het om gaat, waarvoor je staat punt één; je komt zelf op de tweede plaats. Op welke plaats je de ARP en de Christelijke politiek dient is dan minder belangrijk. Met uitzondering van de lokale politiek in Delft, heb ik in de landelijke politiek altijd de tweede viool gespeeld. Ik heb me daar altijd best bij gevoeld”.

Een karakteristieke uitspraak van de net 70 jaar geworden Piet Elfferich. Op grond van een interne ARP-afspraken nemen senatoren op die leeftijd afscheid. Voor Elfferich is dit moment van afscheid deze week aangebroken. Maar na een paar uur durend gesprek met Elfferich twijfel je aan het nut van deze afspraak. Vitaal, gezond, volop bezig met de problemen van nu; geen sentimenteel omzien naar vroeger; meer verlangen naar het nog steeds mee oplossen van de problemen van morgen. Nuchter en praktisch, nauwelijks emoties vertonend is hij een typisch voorbeeld van een anti-revolutionair, die door de CBTB gevormd is.

Op de grond waar hij nu nog woont is hij ook geboren; in Delft bezat zijn vader bij zijn geboorte een tuindersbedrijf. Maar de grond werd door de gemeente vlak na de oorlog opgekocht. Daar staat nu voor een

groot gedeelte de Technische Hogeschool.

In 1945, vlak na de oorlog, startte zijn actieve politieke loopbaan. Over de oorlog zelf laat hij niet veel los. Zichtbaar vertoont de oud-senator ergernis over degenen die pronken met heldendaden uit die tijd. „Ik was dolgelukkig dat ik met vrouw en kinderen gezond de oorlog ben doorgekomen”. In augustus 1945 was hij even rebel. Dat was overigens een uitzondering: later zou hij dat in zijn politieke carrière zelden zijn. Elfferich trad toe tot de nood-gemeenteraad van Delft op verzoek van de toenmalige AR-burgemeester van Delft. En dat was tegen het advies in van de officiële ARP, die toentertijd vond dat deze gemeenteraden niet volgens de regels waren gevormd. Even heeft hij toen gearzeld maar zijn dadendrang toen gaf de doorslag: „Je wou aan de slag, de handen uit de mouwen, er was van alles tekort. We wilden toen de vrede opbouwen. Dankbaar met elkaar de schouders eronder zetten, dat bezielde je”.

In november 1945 werd hij lid van de Gemeenteraad van Delft. Hij zou dat blijven tot november 1974. Liefst één en twintig jaar was hij daarvan wethouder: van september 1953 tot september 1974. De laatste jaren van het wethouderschap was hij loco-burgemeester van Delft: kenners van deze stad noemden hem de onderkoning van Delft. Elfferich belandde na de oorlog bij de CBTB, waar hij secretaris werd. Aanvankelijk verzorgde hij de tuindersbelangen, later schoof hij op naar de sociale sector. Hij vertegenwoordigde de CBTB in de Stichting van de Arbeid, werd in de vijftiger jaren lid van het d.b. van de SER. Ook kerkelijk was hij actief. Van huis uit was hij lid van de Hervormde kerk, sektor gereformeerde bond, maar hij schoof op naar een richting die als confessioneel wordt gekenschetst. Diaken en kerkvoogd was hij in Delft. Begin van de vijftiger jaren zat hij in de Hervormde Synode. Ook de laatste tien jaar is hij diakonaal actief bezig. Vermelden wij tenslotte nog dat hij dank zij het wethouderschap zich 25 jaar lang in het waterschapwezen bewoog: de laatste jaren als hoogheemraad en waarnemend dijkgraaf van Delfland. Via de landbouw kreeg hij landelijke bekendheid binnen de ARP. Elfferich vervulde zeer veel spreekbeurten en kwam aan het eind van de vijftiger

jaren op de kandidatenlijst van de Eerste Kamer terecht. Weliswaar op een niet direkt verkiesbare plaats, maar door het overlijden van Prof. Rip, — die door Berghuis werd opgevolgd, — en het vertrek van Ruppert naar de Raad van State kwam de toen 50-jarige Elfferich in de Senaat. Vanaf dat jaar heeft hij ononderbroken op het Binnenhof vertoefd. In 1963 maakte hij een uitstapje naar de Tweede Kamer.

Tweede Kamer

Waarom maar vier jaar Tweede Kamer van 1963-1967?

Elfferich: „Het was op den duur niet te combineren met het wethouderschap van een middelgrote gemeente. Ik was in die tijd vice-voorzitter onder Roolvink. Toen al was het vrijwel een full-time functie. De keus werd mij bespaard, want de toenmalige voorzitter Veerman haalde mij terug naar de Eerste Kamer. Wethouder van een middelgrote gemeente en Eerste-Kamerlid zijn, is een ideale combinatie. Ik betreur het overigens zeer dat de nieuwe CDA-statuten die combinatie niet meer mogelijk maakt. Dat veramt de CDA-inbreng. Dat voor het Tweede-Kamerlidmaatschap nevenfuncties worden tegengegaan vind ik juist. Voor de Eerste Kamer zoek je mensen die dit niet als hoofd-betrekking zien; pel dan niet de gehele bestuurlijke sector daaruit”.

Vraag: In uw afscheidsbrief als senator toont u zorg over de wijze waarop beide Kamers der Staten-Generaal zijn gaan werken. Uw zorg komt voort uit de veranderingen in opvatting over de wijze van functioneren van Kabinet en Parlement. Waarom?

Elfferich: „De dingen van de dag, de kleine aktualiteit krijgt in de Tweede Kamer erg veel aandacht. Hoezeer ik dat begrijp, vooral omdat de contacten met de achterban zijn verbeterd en de inspraak is bevorderd, denk ik dat de slinger van de klok nu teveel naar de andere kant doorslaat. Het slaat zo sterk door, dat een aantal Kamerleden meer naar de achterban kijken dan als zelfstandig volksvertegenwoordiger oordelen. Wij zijn als ARP'ers groot gebracht met de leer van het repressieve toezicht: het volk vaardigt je als Kamerlid af, je krijgt een partijprogramma mee, dat moet je uitvoeren. Na vier jaar komen de kiezers er weer aan te pas. Nu heb ik het gevoel dat ze dagelijks moeten mee regeren. Het is zwart-wit gezegd,

P. C. Elfferich. Hij werd op 17 september benoemd tot commandeur in de Orde van Oranje Nassau.

maar door deze mentaliteit komt de eigenlijke taak van de Tweede Kamer in het nauw: controle op regeringsbeleid, wetgeving. De stromen moties en amendementen, brengt de Kamer in tijdnood en dat heeft weer gevolgen voor de Eerste Kamer, die te laat en te kort tijd heeft voor een goede behandeling van wetsontwerpen. Bovendien gaan sommige Kamerleden op de stoel zitten van het Kabinet, scheiden de verantwoordelijkheden niet. Voor elk wisselstukje worden ministers naar de Kamer geroepen; dat brengt het regeren in de klem. Aan de werkwijze van de Tweede Kamer moet meer aandacht worden besteed, want je bevordert onverschilligheid bij de kiezers als ze zien met welke minder belangrijke zaken Kamerleden zich bezighouden”.

Waarde Eerste Kamer

Is de Eerste Kamer niet vaak een doublure van de Tweede Kamer?

Elfferich: „Nee. De Eerste Kamer is een Kamer van heroverweging. Nog steeds een goede uitdrukking. De leden van deze Kamer kunnen vanwege hun afkomst, — wetenschap of bestuur —, afstandelijker oordelen. Wetsontwerpen en kabinetsbeleid worden ook meer beschouwend beoordeeld. Eerste-Kamerleden moeten bij behandeling van begrotingen zich tot hoofdlijnen beperken, de kracht zoeken in principieel getinte betogen. Dan kan een bewindsman daar bij een volgende begroting rekening mee houden. en wetsontwerpen moeten op hun intenties worden beoordeeld”. Hij citeert uitvoerig prof. Anema, die ook lang in de Eerste Kamer heeft gezeten, en die vond dat de Eerste

Kamer vooral een matigende invloed in ons staatsbestel heeft. Waaruit blijkt dat dan? Elfferich: „Het komt niet zo vaak voor dat de Eerste Kamer iets van de Tweede Kamer verwerpt. Zelf heb ik dat een keer mee gemaakt met een huurwet van oud-minister Schut die ik ondeugdelijk vond. Dan kan het paardemiddel van het verwerpen worden gebruikt”.

Vorming CDA

Elfferich erkent dat de Eerste-Kamerleden een grotere mate van vrijheid hebben bij hun publieke optreden. Die vrijheid was bij de toenmalige AR-fractie in de Eerste Kamer groter dan nu bij de CDA-fractie, die totaal 24 leden telt. Weliswaar moet je daar aan wennen en is er sprake van een groeiproces, maar heeft de oud-senator nooit moeite met de vorming van het CDA gehad? „Aanvankelijk heb ik nogal wat aangekeken tegen de samenvoeging van de drie partijen. Persoonlijk heb ik het zeer betreurd dat — in de periode vlak na de oorlog — ARP en CHU niet tot één partij zijn samengesmolten. Dat zou de Nederlandse politiek een ander aanzien hebben gegeven. De doorslag heeft voor mij gegeven dat de samenvoeging van de drie partijen een garantie kan zijn op langere termijn, een politiek gebaseerd op het Evangelie te waarborgen. Het gescheiden optrekken van de drie partijen is tenslotte aan jongeren niet te verkopen. Als je die keuze doet, moet je er het beste van maken. Met name de KVP moet aan de wijze wennen waarop met name de ARP de politiek maakt. Ze kunnen onze inbreng als

Vervolg op pagina 2

DEZE WEEK IN WAG:

Algra blikt terug	pag. 4
De taal van christelijke politiek	pag. 4
CDA-katern met:	
— artikel van Lubbers	
— interview met minister Andriessen	
— aandacht voor „aktie onder één dak”	
Program van uitgangspunten	pag. 9-14
Financiële aktie Arjos	pag. 15

Vredesweek

Volgende week is de vredesweek. Een week temidden van de speciale dagen, weken en jaren die wij erop nahouden. Speciale maanden zijn nog niet in. Maar verder kunnen wij de revue laten passeren het jaar van de vrouw, het jaar van het kind, dierevendag en Prinsjesdag, om maar niet meer te noemen. Het is al mooi, naar het lijkt, om een vredesweek te hebben en niet om maar een vredes(zon)dag. Een vredesmaand, laat staan een vredesjaar lijken te utopistisch. Stel je voor, dat je zoiets via de Verenigde Naties mondiaal zou kunnen afspreken. Het zou al mooi zijn als dat

eens voor een keer voor een hele week over de gehele wereld tegelijk zou kunnen gelden in Cambodja, Chili, Libanon, Ierland en noem maar op. Vredesweek dus volgende week. Met twee verschillende vredeskranten. Zo moeilijk is dat alleen al. Vredesweek. Daarbij wordt, misschien wel omdat allerlei „gewone” strijd zo moeilijk te beteugelen is, vooral ook veel gesproken over de terugdringing van de rol van de kernwapens. Vorige week zijn, voor Prinsjesdag, drie stukken in de publiciteit gekomen, die in de Nederlandse politiek, na Prinsjesdag, stellig een rol zullen

spelen. Dat zijn de „Defensienota 1979”, uitgebracht door de Tweede-Kamerfractie van de Partij van de Arbeid (13 september 1979); „Vrede zonder onderwerping, veiligheid, zonder overmacht”, een rapport van een commissie van de wetenschappelijke instituten van ARP, CHU en KVP, (eveneens 13 september 1979) alsmede „De politieke overtuiging van het CDA”, ontwerp tekst van het Program van Uitgangspunten van het CDA (persconferentie d.d. 12 september 1979). Dit alles verscheen nadat intussen op 1 september jl. Kissinger in een toespraak te Brussel een kernoorlog in Europa als reële mogelijkheid had aangeroerd. Een beperkte kernoorlog dus. In reactie op Kissingers verhaal heeft de huidige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Vance opnieuw onderstreept, dat de veiligheid van West-Europa en van de Verenigde Staten onscheidbaar met elkaar verbonden zijn. Dus geen beperkte kernoorlog en handhaving van de afschrikingsstrategie. Evenwel schijnt ook het rapport van de

drie wetenschappelijke instituten uit te gaan van de „reële” mogelijkheid van een beperkte – tot Europa beperkte – kernoorlog. Het lijkt erg gevaarlijk die mogelijkheid meer dan een theoretische te achten en die als een praktische in het gedachtenpatroon op te nemen en nog erger daarnaar eventueel te handelen. Het mag op zichzelf overigens juist geacht worden deze zaken te bespreken. Want in het geheel van het denken over de feitelijke situatie ten aanzien van oorlog en vrede is het van grote betekenis te weten wanneer wij het over reële of over irreële mogelijkheden hebben.

Daarbij is het in de eerste plaats voor de leden van de NAVO noodzakelijk van elkaar te weten hoe zij de zaken zien en welke standpunten zij terzake innemen.

In de tweede plaats is er dan de zienswijze die aangehangen zou moeten en kunnen worden ten aanzien van de betekenis van de kernbewapening en ten aanzien van de levensnoodzaak bezig te zijn met

de terugdringing van de rol van de kernwapens. Eens te meer blijkt in onze dagen hoe alle leven bedreigend, onvrede in de wereld is. Eens te meer is het van levensbelang vredesweken te houden. Dat wil zeggen als mensen – allen zijn wij betrokkenen – met elkaar over de aan de orde zijnde zaken spreken. Inderdaad betrokken zijn. En invloed uitoefenen op allen die over deze zaken moeten beslissen om al het mogelijke te doen om wegen te vinden die naar meer veiligheid, meer recht en dan naar meer vrede leiden. Al het mogelijke te doen. Vindingrijk en ingespannen misschien het bijna onmogelijke. Want in „de politieke overtuiging van het CDA” staat o.m. terecht: „Het CDA wil niet berusten in de aanwezigheid van massale vernietigingsmiddelen, die de schepping als zodanig bedreigen, omdat deze niet in overeenstemming zijn met de bestemming en roeping van de mens.” Een goede vredesweek gewenst.

W. de K.

Senator Elfferich

Vervolg van pagina 1

lastig hebben ervaren, denk aan de grondslagdiskussie, maar het weerklinkt toch in de rooms-katholieke wereld, die niet gewend was zelfstandig te denken. Dat deed de Kerk daar vroeger, die vertelde wat er gebeuren moest. Zonder hoogmoedigheid te zijn, en met begrip voor elkaars verleden, moeten wij als ARP blijvend inspelen op de behoefte de eigen identiteit van het CDA te versterken.”

Huidig en toekomstig kabinet

Wij praten nog wat na over de formatie 1977, waarvan Elfferich vindt dat de PvdA de onvergeeflijke fout heeft gemaakt te veel op de personen en te weinig op de zaken te letten. Nu het kabinet Van Agt er is, moet het zijn rit uitzitten: „Een man een man, een woord een woord. Het beleid moet de steun die het CDA eraan geeft wel mogelijk maken, maar wij moeten er naar streven dat het de rit uitzit.” Nog onbekend met de inhoud van troonrede en miljoenennota, meent Elfferich wel dat het kabinet krachtiger en duidelijker een antwoord moet geven op de moeilijke vragen: „Het kabinet schuift de problematiek wel eens voor zich uit. De mensen willen in moeilijke tijden geregeerd worden. Dat mis ik nu wel eens. Een sprekend voorbeeld is de wijze waarop de matiging in het energiegebruik gepresenteerd is, waardoor die matiging volstrekt ongeloofwaardig wordt. Het kabinet moet de zaken meer „klip en klaar” zeggen en daarnaar handelen.”

Elfferich vindt dat wij na de volgende verkiezingen moeten streven naar een kabinet van zo breed mogelijke samenstelling. „Voorop staat altijd de verkiezingsuitslag en het kunnen waarmaken van het eigen program.

Maar gezien de immense problematiek waarvoor wij staan, zal er een kabinet moeten komen dat in brede lagen van de bevolking vertrouwen geniet. Ik ben verontrust over het machtsdenken in de PvdA, maar een coalitie ook met deze partij moet voor een volgende periode niet worden uitgesloten, een democratisch socialisme moet dan wel het uitgangspunt zijn.”

Generatie van de veertigers

Het gesprek gaat over een aantal aktualiteiten, voordat het wordt afgesloten. Elfferich over Zuid-Afrika: „Wij moeten oppassen voor hovaardij, ik zie daar weer lichtpunten om met gematigde Zuidafrikaners in gesprek te geraken. Dan moeten wij die kans grijpen”; uiteraard ook over de tragedie die Aantjes trof: „Aantjes zet er nu zelf een streep onder. Daar houd ik mij ook aan. Hij is niet gebaat bij voortgaande discussie. Over zijn toekomst kan en moet Aantjes zelf oordelen.”

Hoe is het toch mogelijk dat Elfferich, die er altijd was als er iets belangrijks besloten moest worden binnen de ARP, die veel werk achter de schermen deed, veel politieke generaties heeft overleefd? Elfferich vindt het allemaal niet zo verwonderlijk: „De ARP heeft

mij de mogelijkheden geschonken en het vertrouwen gegeven. Ik ben nog gezond, waarom zou ik dan niet actief blijven en die taken vervullen die mij worden opgedragen? De huidige generatie bestuurders binnen de ARP treedt mij als 70-jarige open en met vertrouwen tegemoet. Je moet bereid zijn met de huidige problemen bezig te zijn, mee oplossingen aan te dragen.”

Hij is geen man van uitgesproken standpunten, houdt niet van zwart/wit redeneringen: „Je moet altijd kijken of overeenstemming in een meningsverschil mogelijk is. Die mensen moeten er tenslotte ook zijn. Maar ik erken dat er een moment kan zijn dat je zegt: dit is in strijd met mijn eigen opvattingen.”

Tegen mijn collega's in het Parlement heb ik wel gezegd als zij tegen wilden stemmen: dus je vindt dat dit voorstel verworpen moet worden en bent dan ook bereid de konsekventies te dragen?”

Nog steeds manifesteert zich in hem de typische bestuurder van het CBTB-hout; dienstvaardig maar nuchter; wars van grote woorden; praktisch ingesteld. Als hij voor het laatst in de Eerste Kamer als senator een formaliteit vervult, gebeurt dat zonder iets van emotie te merken. Toch gaat het hem merkbaar aan 't hart dit college te moeten verlaten. Elfferich aanvaardt het en biedt ARP-voorzitter Hans de Boer in zijn afscheidsbrief aan „waterputter- en houthakkers-werkjes” voor de ARP te blijven verrichten. Dat karakteriseert een echte ARP-er die ondanks zijn 70 jaren voor je gevoel te vroeg afscheid neemt van de actieve politiek.

Piet van Tellingen

Christen-democratie is solidair met Chileense volk

Door H. A. de Boer; voorzitter ARP

„In snel tempo nadert de politieke situatie in Chili een beslissende fase. Met de dag wordt de toestand ondraaglijker. De schending van mensenrechten, de onverbiddelijkheid van een voikomen ondemokratisch regime, het lijden van politieke gevangenen waarvan in vele gevallen zelfs de verblijfplaats ontbreekt, roept terecht in de hele internationale publieke opinie grote verontwaardiging op.”

Aldus onlangs H. A. de Boer op de op 12 september jl. gehouden Chili-manifestatie te Amsterdam, waar hij namens de CDA-partijen het woord voerde. „Hoe kan er aan dit regime een einde komen? In de eerste plaats door het mobiliseren van de wereldopinie. Voorts door het versterken van politieke druk op het nog zittende regime, dat zo ver van het volk af staat. Ook de economische boycot is een juist middel om de gunta te isoleren. Dit wapen kan selectiever worden gebruikt. Wij moeten proberen het regime de doodsteek toe te brengen mede door een selectieve boycot van koper, wij zijn ten volle bereid dat ook in onze politieke beweging en in kontakten met de Nederlandse regering aan de orde te stellen. Hoe kan er aan dit regime een einde

komen? Naast de drie zaken die ik noemde is vooral directe steun aan het Chileense volk noodzakelijk. Maar democratische traditie – gericht op een nieuwe toekomst waarin het volk zelf weer meetelt – vraagt om bundeling van krachten. De strijd voor democratie en mensenrechten kan nooit het monopolie van een enkele politieke stroming of groepering zijn. Solidariteit is ook met elkaar geboden. De droeve geschiedenis van de laatste jaren heeft laten zien dat eenheid verloren ging waardoor reaktionaire militaire krachten hun kans kregen. Met voldoening stel ik vandaag vast dat er veelbelovende pogingen in het werk worden gesteld om elkaar te vinden, om zodoende de eenheid van alle democratische krachten in Chili te herstellen. Wij voor ons weten hoe zeer ook christen-democratische leiders in Chili zelf zich er van bewust zijn dat de strijd voor de vrijheid niet afzonderlijk en naast elkaar gevoerd kan worden. Een breed front van samenwerking is noodzakelijk. Daartoe zullen kommunisten, socialisten en christen-demokraten elkaar moeten vinden. Die samenwerking is nodig om straks een nieuwe putsch van rechts te voorkomen. De christen-democratie is solidair met Chili. Zij staat vierkant achter alle leuzen zoals die in het werkplan worden gehanteerd. Het Chileense volk kan in zijn verzet en strijd tegen het reaktionaire bewind op onze steun rekenen.

Commentaren begroting en miljoenennota

CNV

Reeds heeft het CNV gesteld dat de werkloosheid niet alleen maar kan worden bestreden door allerlei bezuinigingen. Het beleid gericht op de verschillende sectoren en verschillende groepen op de arbeidsmarkt is noodzakelijk. Het CNV heeft met waardering kennis genomen van het voornemen om in 1980 het tot nu toe gevoerde arbeidsmarktbeleid om te buigen van een globaal naar een gericht beleid. Wel moet worden geconstateerd dat de uitwerking van dit gerichte beleid uitermate vaag gehouden is. De waardevolle intentieverklaring zal dan ook omgezet moeten worden in concrete daden. Het CNV zal kritisch nagaan of dit in de praktijk ook werkelijk gebeurt. We houden de regering aan haar eigen uitspraken. Voor het handhaven van het huidige loonbeleid is een VAD-regeling beslist noodzakelijk. Ik maak de regering tot grote spoed. De

handhaving van de koopkracht is redelijk verzekerd voor de modale werknemer. Minder gerust zijn wij als het gaat om inkomens van overheidspersoneel, trendvolgers en speciale uitkeringsgerechtigden. De korting van 2 x een half procent na de kortingen 1979 tot stand gebracht, ademt nog steeds de geest van bestek '81.

Harm van der Meulen
voorzitter CNV

NCOV

Met genoegen constateert het Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond, dat het kabinet met kracht een beleid wil voeren, gericht op versterking van het midden- en kleinbedrijf. Dit zal in ieder geval moeten blijken uit de mate waarin het pakket van gerichte maatregelen is toegesneden op het midden- en kleinbedrijf. De uitbreiding van de

bedrijfsbeëindigingshulp voor oudere zelfstandigen is een belangrijke verbetering van het sociaal beleid voor het midden- en kleinbedrijf. De aangekondigde wijziging van het systeem van fiscale voorraadwaardering is een poging tot gedeeltelijke opheffing van belasting op schijnwinst. Het NCOV vreest echter, dat deze maatregel van te beperkte aard zal blijken te zijn. De beperking van de inflatiecorrectie bij de belastingen naar inkomen, winst en vermogen acht het NCOV onbillijk. De verlaging van de WIR-premie voor gebouwen wijst het NCOV van de hand.

De inkomensontwikkeling van de doorsnee zelfstandige in het midden- en kleinbedrijf blijft in tegenstelling tot de te optimistische raming van de begroting van Economische Zaken achter ten opzichte van vergelijkbare groepen in de samenleving. Van zo noodzakelijke rendementsverbetering zal in het midden- en kleinbedrijf in 1979 en

1980 geen sprake zijn.
hr. Zuidhof, voorzitter

CBTB

Het kabinet is van start gegaan met een regeringsverklaring, waarin duidelijk staat dat bij de inkomstenbelastingheffing voor zelfstandigen meer rekening gehouden moet worden met het feit, dat de zelfstandige, boer, tuinder en middenstander, z'n inkomen ook moet gebruiken om z'n bedrijf en z'n arbeidsplaats in stand te houden. Het gaat hier om het rechtek van een zaak die al tientallen jaren scheef ligt. De betrokken groepen hebben tot op heden moeten volstaan met reikhalzend uit te zien naar de concretisering van de gedane belofte. Er is echter tot op heden niets vernomen. Men neemt zelfs niet de moeite om te zeggen waarom men er heilwijgen toe doet. Dat is ronduit slecht. Niet alleen tegenover de betrokkenen. Het is ook slecht als we

het bezien vanuit de noodzaak van versterking van de positie van een belangrijk deel van het bedrijfsleven, dat mede het draagvlak vormt waarop ons collectieve gebouw moet rusten. Een noodzaak die overigens door het kabinet in alle toonaarden wordt bezongen.

Het is niet mijn bedoeling de beoordeling van de regeringsplannen af te doen met deze – ik geef het toe – erg kritische noot. Het kabinet heeft getracht om bij een te verwachten geringe economische groei de sociale partners toch nog enige ruimte te geven om met de overheid samen verantwoordelijkheid te kunnen blijven dragen voor de gang van zaken in 1980. Dat is een pluspunt. Van die gezamenlijke verantwoordelijkheidsbeleving zal het grotendeels afhangen of we ons land in 1980 sociaal-economisch weer in meer verantwoorde banen kunnen krijgen.

P. Bukman
voorzitter Ned. CBTB

Studietijd aangebroken

De verschijning van het rapport van de commissie-uitgangspunten van het CDA betekent dat er voor de in het CDA samenwerkende partijen nu een tijd van hard werken is aangebroken. Dit rapport zal immers in de partijen moeten worden besproken en het uiteindelijk oordeel van deze partijen zal bepalend zijn voor het karakter en de kleur van het CDA. Bemoedigend is wel dat de commissie er in is geslaagd eensgezind handen en voeten te geven aan het rapport van de commissie-geloof en politiek handelen, daarmee nieuwe precisie gevend aan de eigen herkenbaarheid van het CDA. Het is te hopen dat dit rapport ook binnen de partijen een krachtige stoot zal geven tot de voortdurende bezinning op en discussie over de springveer van ons politiek bezig-zijn. Want eerst dan zal het CDA een werkelijk levende en bezielende factor in het Nederlands politiek bestel zijn.

Miljoenennota

Het beeld dat de deze week uitgebrachte miljoenennota schetst van onze economische positie is zonder meer somber. Van de drie hoofddoelstellingen van Bestek '81 staat alleen de koopkrachthandhaving voor de lagere inkomensstrekkers nog overeind. Het terugdringen van het inflatietempo en van de werkloosheid – de twee andere doelstellingen – lijkt verder weg dan ooit. De regering levert een uiterste financiële inspanning om de werkloosheid niet verder te doen oplopen. Slechts via een kunstgreep wordt het financieringsstekort binnen de perken gehouden. Als het een beetje meezit en de internationale conjunctuur niet verder verslechtert dan wordt voorzien komen we 1980 mede dank

zij ons aardgas wel weer door. Maar hoe het verder moet in de jaren tachtig als deze rijke bron van inkomsten gaat opdrogen blijft een raadsel. Of zoals minister Andriessen schrijft: „In 1980 zullen nieuwe inzichten omtrent de middellangetermijntontwikkeling beschikbaar komen die kunnen nopen tot een nieuwe fundamentele heroverweging van de aanvaardbare groei van de collectieve sector.” Het volgende kabinet krijgt het er maar druk mee.

D'66

Blijkens de laatste opiniepeiling blijft D'66 zich in toenemende mate verheugen in de Kiesersgunst. Datzelfde D'66 heeft zeer onlangs besloten geen geïnstitutionaliseerde contacten aan te gaan met de overige zgn. progressieve partijen. Wel zal gestreefd worden naar nauw informeel contact met de PvdA. Voor dit besluit kan begrip worden opgebracht. Het herboren D'66 heeft immers van de aanvang af duidelijk gemaakt dat het niets voelt voor de tweedeling in de Nederlandse politiek, waarvan de heilloze consequenties zich de afgelopen tien jaar herhaaldelijk voelbaar hebben gemaakt. En het voorstel tot formalisering van de contacten tussen de progressieve partijen zou ongetwijfeld weer een stap in de richting van die tweedeling hebben betekend. Daarnaast dient erkend te worden dat D'66 op geheel andere wijze oppositie voert tegen het zittende kabinet dan de overige partijen van links. Dat electorale motieven ook wel een belangrijke rol bij het nemen van het besluit zullen hebben gespeeld, zal wel niemand verbazen. Haar geheel eigen opstelling heeft D'66 bij de verkiezingen en de opiniepeilingen van de laatste jaren immers geen wendeieren gelegd. Toch ligt hier voor D'66 het grote gevaar. Uiteindelijk zal kleur moeten worden bekend en dat kan niet vrijblijvend geschieden. Aangenomen mag worden dat de uiteindelijke voorkeur toch zal

NOG COMMENTAAR

uitgaan naar de PvdA, maar het is dan de vraag of de leuze „zet méér democraten naast den Uyl” meer vruchten zal afwerpen dan de leuze „zet méér liberalen naast Colijn” in 1937. In dat geval zal het immers toch weer de PvdA en de door haar gekozen verkiezingstactiek zijn, die in belangrijke mate de marsroute ook van D'66 zal bepalen. Daarom moet nog worden afgewacht of de rijke oogstbelofte van nu straks ook graan in de schuur zal brengen.

Nuchter rapport

Het rapport van de commissie-Schöffers over de toedracht met betrekking tot de vervolgingsprocedure van Menten in de na-oorlogse jaren heeft een aantal verhalen die de laatste tijd de ronde deden volledig ontzenuwd. De commissie is tot een zeer nuchtere eindconclusie gekomen: men kan op bepaalde beslissingen die toen zijn genomen, kritiek hebben, maar er zijn geen opvallend onregelmatige zaken gebeurd. Van groot belang is dat de commissie zich verplaatst heeft in de situatie en in het denkklimaat van die tijd en van daaruit de gebeurtenissen heeft beoordeeld. Dat lijkt de enig juiste methode om tot een zuiver oordeel te komen. Pijnlijk voor de bijzondere Haagse rechtbank is wel dat de commissie geen spoor van overtuigend bewijs heeft gevonden voor de getuigenverklaringen op grond waarvan de rechtbank Menten van strafvervolgung heeft ontslagen, terwijl de rechtbank op dat moment reeds over een aantal conclusies

van de commissie-Schöffers beschikte. Men blijft met de vraag zitten waarom de rechtbank dan niettemin zoveel gewicht aan die getuigenverklaringen toekende, daarmee zonder goede gronden een golf van emoties ontketenend.

Politieke dimensies

Het Rotterdamse stakingscomité heeft – na een niet erg overtuigende bijeenkomst in het Feyenoord-stadion – nieuwe harde acties aangekondigd. Daarmee verzeilt de staking steeds meer in de politieke sfeer, waarbij niet meer het belang van de werknemer, maar bepaalde politieke doelstellingen centraal staan. Nu de zaken zo staan dienen een aantal conclusies getrokken te worden. Dreiging met

en gebruik van geweld – bijvoorbeeld tegen werkwilligen – kunnen in een rechtsstaat niet getolereerd worden. Men dient te waken voor onnodig provocerend optreden van het gezag, maar dat mag nimmer gaan ten koste van de bescherming van de rechtszekerheid van de burger. Daarnaast zijn de actievoerders kennelijk uit op een krachtmeting met de vakbeweging. Ook dat is een zuiver politieke doelstelling. Het is te hopen dat de vakbeweging die tot dusver van verantwoordelijkheidsbesef blijk heeft gegeven, deze politieke doelstelling zal blijven onderkennen. Het is een interessant verschijnsel dat een conflict dat zich in eerste instantie voordeed als een conflict met de werkgevers, bij nader doorschouwen met name een rechte rug en een koel hoofd veronderstelt bij overheid en vakbeweging. Waarmee niet gezegd wil zijn dat de werkgevers achterover kunnen leunen.

BON

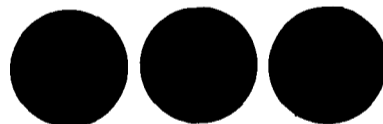
Naam: .....
Adres: .....
Woonplaats: .....
Wenst abonnement .....
Wenst proefnummers .....
Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

OVERWEGENDE

Vernieuwd bestek

Troonrede en Miljoenennota 1980 vallen niet goed te beoordelen zonder daarin het grote plan ter beslechting van de werkloosheid, Bestek '81, te betrekken. Zij behoren bij elkaar als wolven en wind. Ieder zal bij de beoordeling van de aangeboden beleidsstukken zo zijn eigen invalshoeken hebben. Hoe goed het gepresenteerde, objectief gewogen, ook mag zijn, de oppositie zal er het zijne van weten te zeggen. En „het zijne” zal veelal kritisch, ja soms voluit negatief zijn. Ook hier spreekt men naar zijn positie. Men duide mij niet euvel wanneer ik de doelstellingen van Bestek '81, verwerkt in Troonrede en Miljoenennota, ook nog eens afzet tegenover door mij in deze rubriek van 30 september 1978 bij de Miljoenennota voor 1979 gemaakte opmerkingen. Een verdergaande matiging van arbeidskosten werd toen door de regering niet als realistisch ervaren. Het gehele beleidsplan was gericht op het in 1981 bereiken van een werkloosheid beneden de 150 000. De inflatiecorrectie werd voor 100% teruggegeven. Een relatie tussen deze correctie en de beoogde matiging werd terzijde geschoven. Een aanwezige koppeling winst/werk werd niet ontkend, maar wel onvoldoende in beleidsplannen neergelegd, en zeker niet gezien als beslist noodzakelijk om grote groepen het nut van matiging te leren inzien. Vastgehouden werd – tegen alle waarschuwingen in – aan het handhaven van de koopkracht

tot inkomens van ca. f 50 000,--.

Bijgesteld beleid

Wie in 1978 sprak en schreef als bovenstaand omschreven heeft enige reden om bij de thans aangeboden stukken wenkbrauwenfronsend te denken.... dus toch! Ook de oppositie krijgt in meer dan één opzicht gelijk. Het is haar grote zwakte dat zij dat ook nu niet zal erkennen. Haar „kracht” ligt – zeker als het om de PvdA gaat – immers altijd in het méér. Daarin ligt tevens haar zwakte, haar mislukking. Slordig! Ons wordt een Miljoenennota aangeboden waarin het terugdringen van de werkloosheid tot een niveau beneden de 200 000 in het licht van de internationale conjunctuur illusoir wordt genoemd. De inflatiecorrectie wordt voor 80% teruggegeven. Begrijpelijk vanuit een politieke afweging. Aanvaardbaar tegen de achtergrond van wat er – om de 100% te bereiken – tegenover moest staan. Een verdergaande matiging van inkomens, een jaar geleden nog als weinig realistisch aangeduid, wordt thans noodzakelijk genoemd. De koppeling winst-werk wordt versterkt door de aankondiging van een omvangrijk arbeidsplaatsenplan. Het van den beginne aangevochten idee de koopkracht tot f 50 000 te handhaven, wordt losgelaten. Kortom: realisme! Zo u wilt een terugkomen op eerder ingenomen stellingen. Zo men het „warmer” wil: wijs beleid. En, nu het licht doorbreekt, meen ik het

best eenmaal zo te mogen zeggen, afgezet tegen eind 1977 geuite opvattingen: een bijna compleet loyalistisch stuk.

De in een commentaar van CDA-fractievoorzitter Lubbers geuite tevredenheid doet dan ook weldadig aan.

Genoeg?

Bij de tevredenheid behoren kanttekeningen. Wij leven snel. Wat in 1977 wijs was, kan in 1979 achterhaald en niet langer wijs zijn. De in de Troonrede aangekondigde aandacht voor het voor-

al richten van het beleid op het scheppen van betere inkomensverhoudingen verdient aller instemming. Maar een concrete uitwerking brengt ons verder. Stakingen maken duidelijk dat de regering hier weinig tijd geboden wordt. Aankondigingen dienen snel te worden omgezet in concreet beleid. Over de Vermogensaanwasdeling hangt het grote zwijgen. Dat is fout. Een verder uitwerken van medezeggenschapsverhoudingen ontbreekt. Vertrouwen van grote groepen in ons volk in matiging hangt volstrekt samen met het zeker weten dat de regering er op uit is om de sterksten ook de zwaarste lasten te laten dragen. De regering probeert die kant op te koersen. Het kan echter duidelijker, meer doelgericht. Maar – gegeven de nood der tijden – verdient het kabinet waardering voor de bereidheid het bestek bij te stellen. Anderen zullen die bereidheid als het grote failliet aanbinden. Groot echter is degene die tekorten inzien en het op kan brengen om opnieuw te beginnen.

Meer

Niet ontkend kan worden dat de klem van Troonrede en Miljoenennota vaak ligt bij de sociale, financiële en economische problematiek. Een christelijke politieke beweging die zozeer vanuit het bijbelse beginsel „gerechtigheid” wil proberen te werken zal van die problematiek niet licht het belang ontkennen. Maar er is meer. De voorgestelde extra bouw van tienduizend woningwoningen stemt tot tevredenheid. Onze Nederlandse problemen verhinderen de regering niet om blijvend het oog gericht te houden op de grote nood over onze grenzen. De prioriteit van de ontwikkelingshulp wordt – ook in de minder overvloedige jaren die voor ons liggen – terecht gehandhaafd. Ook de in de Troonrede opgenomen

passage over vrede en veiligheid is uitermate vaag. Wie er al aangekondigd beleid in leest, ontkomt niet aan de indruk dat het kabinet de beslissing over modernisering van tactische nucleaire wapens al in instemmende zin genomen heeft. Dat het kabinet de fractie op deze weg zal ontmoeten ligt voor de hand. Node mist men elke stellingname m.b.t. actuele vragen rond de olieboycot van Zuid-Afrika. Een stellingname waarachter de besturen van ARP en KVP zich positief hebben opgesteld. Een program en een politieke overtuiging worden niet geformuleerd om in het Atlantisch gezelschap, als in strijd met het daar aanwezige realisme, te worden verkocht voor het daar heersende idee van veiligheid.

Kans

Reële loonsverhogingen worden niet in het vooruitzicht gesteld. De koopkracht van de lager betaalden wordt gegarandeerd. Het financieringsstekort blijft angstig hoog. Aan correcties op sociale uitkeringen valt niet te denken. Afdoende zekerheid over wetgeving voor het einde van dit jaar ontbreekt. Vele prijsverhogingen zijn ons lot. De poging om werkloosheid terug te dringen wordt ondernomen maar staat zwaar onder druk van vele vooronderstellingen. In zo'n situatie komt het er vooral op aan zelf overtuigend over te komen. Een regering moet in zo'n situatie perspectief bieden op betere tijden voor wat het terugdringen van de werkloosheid betreft. De kracht van overtuiging hangt vooral samen met het zichtbaar maken van inkomensmatiging met name voor hogere inkomens, met het vertellen van de relatie tussen matiging en werk en met het overbrengen van de bereidheid tot het werken aan immateriële hervormingen.

H. A. de Boer

In het kader van de viering van het 100-jarig bestaan van de ARP, startte dhr. H. Algra in september 1978 een artikelenreeks over de geschiedenis van de ARP. In de serie, waarvan de laatste verscheen op 29 maart jl., zijn tot op heden 25 artikelen verschenen.

Financiën en J. W. Bergansius voor Oorlog. Bergansius was de man, die als minister in het kabinet-Mackay door zijn tegenstanders in de Tweede Kamer bestreden was op een wijze, die schandelijk genoemd mag worden, om maar te verhinderen, dat zijn plannen tot invoering van de persoonlijke dienstplicht zouden slagen. Toen Bergansius in 1901 het hem zo bekende departement opnieuw betrad, gaf die dienstplichtkwesie geen zorgen meer: in 1898 was het remplaceinstelsel afgeschaft. En deze minister heeft het voorrecht gehad, dat hij zijn bescheiden defensieplan, dat onder meer de opbouw van de stelling Amsterdam betrof, gesteund zag door de coalitiegenoten, zonder dat een deel van hen toch weer gelegenheid zocht om te gaan knabbelen. Dat mag met een krijtje aan de balk worden geschreven.

Maar voordat ik met het verhaal over het kabinet-Kuyper begin, moet ik eerst aandacht schenken aan een bewering, die nog altijd haar stank verspreidt in de parlementaire geschiedenis. Nog onlangs heeft een journalist beweerd, dat Kuyper de Nederlanders indeelde in Christenen en Paganisten. „Waarbij hij dan zo vriendelijk was de Roomsers nog net bij de Christenen te rekenen.” Met zulke verhalen wordt wel gespeculeerd op de lichtgelovigheid van de lezers.

In werkelijkheid heeft Kuyper nooit op die manier de mensen ingedeeld. Hij heeft zijn wederpartij-leiders uitgedaagd, de plaats en de gelegenheid te noemen, waarin hij de mensen op die wijze zou hebben geschift. Maar zij bleven in gebreke en tientallen jaren later wordt het verhaal opnieuw met de nodige zwier opgedist...

Wat Kuyper wel heeft gedaan is dat hij heeft gewezen op **paganistische factoren**, die antithetisch staan tegenover de beginselen van het Christendom in ons volksleven. Dat hij die factoren paganistisch, dat is heidens noemde, is hem zeer kwalijk genomen. En dat hij sprak van een

antithese tussen het Christendom en dat paganisme, dat vonden velen scherpzlijperij. Dat was onverdraagzaam.

Het heeft zin, hier wat nader op in te gaan.

In zijn Deputatenrede van 13 april 1922 zei Dr. H. Colijn: „Zoo lang heeft men, in den partijstrijd, gebruik gemaakt van de bewering, dat de antithese maar een listig bedenkensel was” „pour besoin de la cause”: zoo lang heeft men anderen voorgehouden, dat het antirevolutionaire staatsrecht niets anders was dan eenige conservatieve leerstellingen met teksten versierd, dat men het nu blijkbaar zelf gelooft. Het is anders. De antithese in ons volksleven is en blijft een ernstige en bijna tragische realiteit; het zou de zuiverheid van het politiek leven geenszins ten goede komen deze realiteit weg te doezelen. Tegenover de souvereiniteit van den mensch blijven wij stellen de volstrekte souvereiniteit Gods; tegenover het gezag van de Menschelijke Rede de autoriteit van de Heilige Schrift.” Het is het vermelden waard, dat kopstukken van de liberale richting in Nederland, Cort van der Linden en Van Houten, hetzelfde hebben gezegd. En Cort van der Linden constateerde dan ook: „De kloof, welke liberalen en clericalen gescheiden houdt, is niet toevallig of oppervlakkig, maar zij is noodzakelijk en reikt tot den bodem.”

Dit alles is breder besproken door wijlen mr. P. A. Diepenhorst in zijn boek „**Ons Isolement**, praktische toelichting van het program van beginselen der Antirevolutionaire partij”, Kampen 1935. Maar hoe komt men er dan in vredesnaam bij om nog in dit jaar ter gelegenheid van het Eeuwfeest van de ARP te beweren, dat Dr. Kuyper de Nederlanders verdeelde in Christenen en Paganisten? Als dat niet slechts een oppervlakkige bewering is alleen maar van horen zeggen, waaraan gretig het oor der vijandschap werd geleend, dan is er maar één boekje, waarop men zich kan beroepen. Het is een verkiezingsblaadje van de SDAP uit 1905, waarin Schaper beweert: Dr. Kuyper verdeelt het Nederlandsche volk in twee groepen, Christenen en Paganisten.”

Wanneer de liberale hoogleraar en minister Cort van der Linden gelijk heeft, dat de antithese een tegenstelling is, die tot de bodem reikt, dan moet de consequentie wel zijn, dat zij ook beslissend moet zijn voor de partijformatie. Het zou consequent zijn, als de liberalen royaal hadden gezegd: bij zulk een tegenstelling, zulk een volledig principiële tegenstelling kan de

consequentie geen andere zijn, dan dat de partijformatie door deze tegenstelling wordt bepaald: aan de ene kant de partij die alleen buigen wil voor het gezag van de menselijke rede en aan de andere kant de partij, die de Heilige Schrift als richtsnoer voor het politieke handelen aanvaardt. Dat liberalen (en socialisten) toch vaak geweigerd hebben, die consequentie uit hun eigen stellingen te aanvaarden, houdt verband met twee opvattingen, die samen of afzonderlijk, vermengd of gescheiden, een rol spelen. De opvatting dat politiek een praktische en in wezen geen principiële zaak is, of dat in elk geval een politieke partij bestaanbaar is alleen op grond van overeenstemming op een aantal praktische punten. En in de tweede plaats, dat het geloof in Gods openbaring als het licht ook op het politieke pad niets is dan een droombeeld, door de geestelijkheid gekweekt en gekoesterd, zodat het in de praktijk van de politiek niets anders is dan het gebom van holle vaten. Deze overwegingen zijn nuttig, ook nu. Speciaal voor hen, die menen, dat de koers van het CDA moet worden uitgezet vanuit de bakens van socialisme en liberalisme, waarbij het ene baken onder een scherpe hoek en het andere onder een stompe hoek moet worden gepeild. Het „maar gij geheel anders” wordt dan doorgestreept.

En voorts is het nuttig, er aan te herinneren, dat de oprichting van de PvdA bedoeld is als een doorbreking van deze fundamentele tegenstelling, of liever als haar vervanging door een andere relativistische verhouding, die tussen progressief en conservatief. Toen de PvdA werd opgericht, schreef zij in haar beginselprogram:

„De partij staat open voor personen van zeer verschillende levensovertuiging, die instemmen met haar beginselprogram. Zij erkent het innig verband tussen levensovertuiging en politiek inzicht en waardeert het in haar leden, als zij dit verband ook in hun arbeid voor de partij duidelijk doen blijken. Zij verwerpt echter principieel en voor de tegenwoordige verhoudingen in Nederland ook praktisch, de organisatie van het politieke partijleven op de grondslag van een godsdienstige belijdenis (antithese)”.

Het gaat hier om heel grote vraagstukken, en het is benauwend, dat niet alleen in 1905, maar ook nog in 1979 wordt beweerd, dat Dr. Kuyper zoveel kwaad heeft gedaan in de politiek, omdat hij „de Nederlanders verdeelde in Christenen en Paganisten”.

Ministerie-Kuyper

De electorale veldslag van 1901 had geleid tot een zware nederlaag voor de liberalen. De rechtse coalitie had de overwinning behaald en dat leidde tot het optreden van het ministerie-Kuyper, het tweede coalitie-ministerie na dat van Mackay in 1888. Zoals gebruikelijk een ministerie met acht ministers, hoofden van departementen. Geen ministers zonder portefeuille, geen staatssecretarissen. Ook geen minister-president, zoals wij die nu officieel kennen. Een van de ministers treedt op als voorzitter van de ministerraad.

Het jongste departement was dat van Waterstaat, Handel en Nijverheid, ingesteld bij Kon. Besl. van 6 december 1877, met de bedoeling, de taak van de minister van Binnenlandse Zaken te verlichten.

Tot die datum had deze minister in zijn portefeuille het binnenlands bestuur, maar ook het onderwijs, de waterstaat, de zaken, de handel en de landbouw betreffende. Tot 1877 was de PTT een zaak van de minister van financiën geweest.

Acht ministers dus. Het klinkt misschien wat onwaarschijnlijk in deze tijd, maar in de vorige eeuw is meer dan eens betwijfeld, of zoveel departementen wel behoorlijk konden worden bemand.

Mr. J. W. van Welderen baron Rengers heeft een „Schets onzer parlementaire geschiedenis” geschreven, een onmisbaar standaardwerk, en daarin schrijft hij in deel II, nadat hij heeft verteld, dat in 1877 de instelling van het nieuwe departement van WHN veler instemming had:

„Toch kon niet ten onrechte worden gevraagd, of hier te lande wel een juiste opvatting geldt van de

staatkundige betekenis van het ministerambt, waar elders, zelfs in Frankrijk en Engeland, bij een zoveel uitgebreider administratie het aantal verantwoordelijke ministers slechts weinig groter is, of het raadzaam was, na de reeds zo menigmaal ondervonden moeilijkheden om een kabinet van zeven tamelijk geschikte hoofden van departementen bijeen te brengen, die moeilijkheden voor het vervolg nog te vergroten.”

In liberale kringen, waar men het vinden van acht capabele liberale ministers al een hele toer vond, leefde de gedachte, dat het voor „de kerkelijke partij” dan nog véél moeilijker zou moeten zijn. Onder de acht ministers van het ministerie-Kuyper waren er twee, de ministers van Buitenlandse zaken en die van Marine, die politiek „kleurloos” werden geacht. Dan waren er drie antirevolutionaire ministers, behalve Kuyper voor Binnenlandse Zaken Mr. J. C. de Marez Oyens voor WHN en Jhr. Mr. T. A. J. van Asch van Wijck voor Koloniën. Voorts waren er drie RK ministers: Mr. J. A. Loeff voor Justitie, Mr. J. J. I. Harte van Tecklenburg voor

De taal van Christelijke politiek

Door drs. A. M. Oostlander;
directeur dr. A. Kuyperstichting

Het rapport „Grondslag en Politiek Handelen” heeft erop gewezen dat samenhang en de duurzaamheid van het CDA staat en valt met de eenheid van politieke overtuiging. Velen hebben destijds gezegd dat dit een vaag begrip was en terecht. Het rapport heeft zelfs gesteld dat wij ons de volledige strekking van de overtuiging slechts ten dele bewust zijn.

Zo is dat met een stijl van benadering, een manier van optreden meestal. Het is voor de drager daarvan zo vanzelfsprekend dat die stijl aan hem helemaal niet opvalt. Er zijn veel vage begrippen en de meeste daarvan zijn verre van waardeloos! Wij drukken daarin onze diepste en krachtigste motieven uit, als we op die motieven ondervraagd worden.

Bewustwording

Toch rust op ons de verplichting om ook inzake de politieke overtuiging zo

duidelijk en concreet mogelijk te zijn. Die concretisering kan dan aanspreekbare vorm krijgen als we die overtuiging in een program, een beginselprogram, formuleren. De motieven, de uitgangspunten, worden dan op een rij gezet zodat ze ook goed bespreekbaar worden, we zijn daarop aanspreekbaar, we kunnen elkaar heel concreet tot de orde roepen, op koers helpen houden. Terecht was één van de belangrijkste conclusies welke onze partijraad uit de bespreking van het grondslagrapport trok, dat met spoed zo'n program van uitgangspunten moest worden opgesteld. Dat was de vraag naar het principiële profiel van het CDA.

Kritiek

Nu ligt het program van uitgangspunten van de Commissie Kremers voor ons. Een waardig stuk waardoor werkelijk, inhoudelijk, aan de eenheid van het CDA wordt gebouwd. In de pers zijn een aantal vriendelijke en minder vriendelijke commentaren gegeven. Men sprong het eerst af op de concrete punten. Bezwaar was er tegen „vagere” passages. Dat laatste als nasleep van de tendens tot

verzakelijking van de politiek. Maar waarschijnlijk ook op grond van de ervaring dat goede begrippen en uitspraken in de politiek nogal eens vervalst worden...

Soms ligt er nog een andere oorzaak achter kritiek. Bepaalde begrippen zoals gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid en rentmeesterschap komen anderen als vreemd voor dan wel men kent er niet de lading van die deze, in antwoord op het Evangelisch Appèl, bezitten. Dat is wel meer het geval met Bijbelse begrippen. In deze tijd vertonen grote groepen van onze bevolking een betreurenswaardige culturele achterstand wat betreft hun kennis van bijbelse waarden die in onze samenleving een rol spelen of behoren te spelen. We zouden nu in de verleiding kunnen komen om de

boodschap die we te brengen hebben in een zogenaamd „mentale” vorm naar buiten te brengen. Dat versluiert evenwel meer dan dat het verduidelijkt. Onze politieke visie is immers niet anders te begrijpen dan tegen de achtergrond van het Evangelisch Appèl.

Onderstrepen we dat niet dan zal ook de overtuiging van het CDA na enkele tientallen jaren volstrekt uitgehouden blijken.

In het program van uitgangspunten zal dus vrijmoedig gesproken moeten worden over datgene wat ons ten diepste drijft en dus zullen, even vrijmoedig, bijbelse woorden daar mogen verschijnen; voor de één een dwarsheid, voor de ander een ergernis, voor ons een kracht die de koers bepaalt.

Het hart van de politieke overtuiging

In het grondslagrapport van het CDA werd betoogd dat een grondslagartikel voor het CDA niet voldoende was, maar dat ook de politieke beleving daarvan, neergelegd in een beginselprogram, een herkenbare vorm en verplichtend karakter zou hebben. De duurzaamheid en samenhang van een politieke partij vereiste dat, aldus het rapport. De persoonlijke aanspreekbaarheid van de leden kan door de aanvaarding van het program van uitgangspunten politiek gaan functioneren. Dit betekent dat het hart van de politieke overtuiging op een duidelijke

wijze doorklinkt in het program van de Commissie Kremers. Het dient onlosmakelijk daaraan verbonden te zijn. Dit is ook de kernvraag die bij behandeling van het program gesteld zal worden.

Status van de toelichting

In de toelichting wordt het kader geschetst waarin de artikelen begrepen moeten worden. Met die toelichting mogen we blij zijn. Evenals bij het verkiezingsprogram „Niet bij brood alleen”, wordt de herkenbaarheid van het stuk als een uiting van christelijk politiek denken in hoge mate door die „inkadering” bevorderd. Vandaar dat de status van die toelichting als integraal deel van het gehele program vastgehouden moet worden. Bij de start van het CDA zal alle zorg moeten worden besteed om, mede door het aanvaarden van de juiste referentiekaders, de koers van het CDA als christelijke politieke partij veilig te stellen.

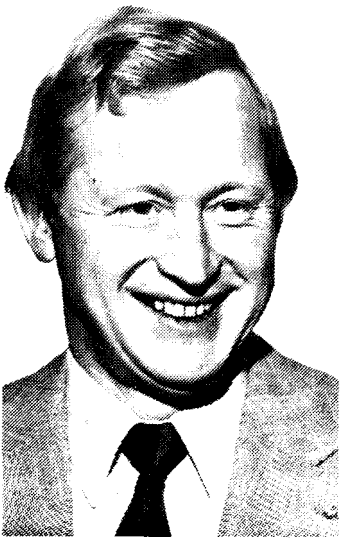
Resultaten van bezinning kunnen nog zo goed zijn, als ze niet doorwerken in en gedragen worden door de partijleden zelf dan wekken ze alleen maar wantrouwen tegen christelijke politiek. Het is daarom noodzakelijk dat iedere christen-democraat zich met zorg in dit program verdiept, zich erdoor laat informeren, soms zelfs laat leven. Dat kan niet zonder brede discussie en opbouwende kritiek. Het program en het CDA zijn dat ten volle waard.

CD Aktueel

redactie-adres:
postbus 85676
2508 CS Den Haag
Telefoon 070-64.79.40

Tweede jrg. 22 september 1979

Kabinet vervult een voortrekkersrol

In verband met Troonrede en Miljoenennota had Theo Schmitz voor CD/Aktueel een gesprek met Frans Andriessen, die als minister van financiën deze week weer in het centrum van de belangstelling staat. „De suggestie dat wij geen inkomens- of arbeidsplaatsenplan voeren is onjuist” aldus de minister. „Het tegendeel is zelfs waar. Dit kabinet vervult een voortrekkersrol”. Om de geheugens wat op te frissen noemt Andriessen een aantal sprekende voorbeelden.

Nieuwe CDA-organisatie wordt voorbereid

Een werkgroep „Onder één dak” houdt zich bezig met de organisatorische voorbereiding van de éne CDA-partij: het ledenbestand moet worden versterkt, de huisvesting zal op de nieuwe taken dienen te worden afgestemd. Daar komt nogal wat voor kijken. In een eerste artikel zet de werkgroep het doel van haar actie uiteen.

Redactieteam

Drs. C. Bremmer (voorzitter)
A. v.d. Beld-Pott
Drs. H. Glimmerveen
Drs. A. de Kok
Wm. C. de Kruijff
Dr. W. de Kwaadsteniet
H. Lokkerbol
mej. A. H. Raven
G. J. Brinkman (secretaris)

Een moedige keuze

Door drs R. F. M. Lubbers
CDA-fractievoorzitter
in de Tweede Kamer

COMMENTAAR

Miljoenennota I

Als er uit de deze week gepresenteerde miljoenennota iets duidelijk is geworden, dan is het wel hoe smal de marges in de hedendaagse politiek door de economische situatie geworden zijn. En zelfs binnen die marges zijn de risico's nog erg groot. De financiële plannen van het kabinet-Van Agt voor het volgende jaar zijn gebouwd op het uitgangspunt dat er loonmatiging is en zal blijven. Of dat uitgangspunt nog reëel is, is door de stakingsacties in de Rotterdamse havens op zijn minst twijfelachtig. De moedige beleidskeuzes van het kabinet, onder meer het structureel uittrekken van twee miljard gulden voor gericht beleid ter stimulering van de economie, kunnen er door worden ondergraven. En dat verdient het in het miljoenennota uitgestippelde beleid niet. Het is daarom van het grootste belang dat er goede voorwaarden worden geschapen voor een verantwoorde uitkomst van het arbeidsvoorwaardenoverleg. De overheid kan daarin stimulerend optreden, door snei voor een redelijk onderhandelingsklimaat te zorgen. Dat kan onder meer door sneie wetgeving voor onderwerpen waar het kabinet nu al langdurig aan werkt: de vermogensaanwasdeling, de openbaarheid van inkomens, de verlening van de wet op de niet-cao-inkomens, en de ondernemingsraden voor kleinere bedrijven. Het is aan de Tweede Kamer om bij de algemene beschouwingen begin oktober het kabinet in deze zin te stimuleren.

Miljoenennota II

De miljoenennota van het kabinet-Van Agt doet belangrijke keuzes. Het kan, als de sociale partners bereid en in staat zijn tot medewerking, een stevige basis zijn voor de strijd, die volgend jaar tegen de verslechterde economische situatie moet worden aangeboden. Het is te betreuren, dat er van die strekking van de miljoenennota - ook al kan er terecht kritiek zijn op onderdelen ervan - zo weinig doorklonk in de troonrede. Dat is immers het betoog dat bij de grootste groepen van de bevolking overkomt als hét voorgenomen beleid voor volgend jaar. De troonrede was qua toonzetting helaas erg mat en inhoudelijk vaag. De miljoenennota verdiende een meer geïnspireerde troonrede.

Miljoenennota III

Het kabinet-Van Agt heeft besloten tot een forse uitbreiding van het aantal volgend jaar te bouwen woningwoningen. Daarvoor is in de beleidsvoorstellen van het kabinet aan de Tweede Kamer een extra budget van 250 miljoen gulden voorgesteld. Dit is een goede beslissing. Het kabinet verdient lof over het feit dat men in een tijd waarin vrijwel uitsluitend gedacht wordt in termen van budget-inkrimpingen, voor dit knelpunt in de samenleving tot een aanzienlijke verruiming heeft besloten. Het kabinet onderkent daarmee de grote noden, die er nog steeds bestaan op het gebied van de huisvesting van de lager betaalden. Deze onderkenning geeft tevens aan, hoe in de afgelopen jaren veel te lichtvaardig over deze huisvestingsproblematiek is heengefietst.

Herverdeling van inkomens broodnodig

Bij alle beschouwingen rondom de Troonrede en Miljoenennota gehouden dreigt men door de bomen het bos niet meer te zien. Toch zijn er wel degelijk een paar hoofdlijnen te onderscheiden. Het kabinet kiest heel duidelijk voor een gericht beleid; gericht op een aanpak van knelpunten en het oriënteren van onze welvaart op kwaliteit.

Sigaretten, borrel en auto worden duurder, maar een goed deel van die opbrengsten wordt gebruikt om de inkomstenbelasting te verlagen; en dat gebeurt zo dat de sterkste schouwers de zwaarste lasten dragen. Dit is een goede combinatie van consumptiebeleid en inkomensbeleid. Van het duurder maken van sigaretten, borrel en auto, blijft per saldo nog 400 miljoen over, die gebruikt is voor een forse verhoging van de sociale woningbouw. Daardoor kunnen in 1980 dertigduizend broodnodige woningwoningen in aanbouw genomen worden, en komt er een bedrag voor het beleid terzake van de culturele minderheden in onze samenleving. Een politieke keus naar het hart van de christendemocraten.

Aardgas

De aardgasrijzen worden aangepast aan de sterk gestegen energieprijzen. Die forse prijsaanpassingen zullen kritiek oproepen bij burger en bedrijfsleven. Toch zijn zij nodig om consumptiegedrag en produktiestructuur in onze samenleving meer op energiezuinigheid af te stemmen. Tegelijk betekenen deze hogere aardgasrijzen in binnenland en bij de export veel hogere inkomsten voor het Rijk. Om de gedachte te bepalen liefst ca. 2 miljard gulden. Dit geld wordt niet besteed om uit te delen aan de burgers, noch om het tekort van het Rijk te verkleinen, maar het kabinet kiest er politiek zeer bewust voor dit geld gericht te gebruiken voor de aanpak van knelpunten. Niet voor één jaar maar in een goed opgezet meerjarenprogramma.

Belangrijke elementen daarin zijn een energiebesparingsbeleid, innovatie- en sectorbeleid, dus gerichte kwalitatieve verbeteringen van de bedrijven, verder arbeidsmarktmaatregelen en een arbeidsplaatsenplan. Zo wordt een expansief, maar zeer gericht en sociaal beleid (denk bijvoorbeeld aan woning en minderheden) gevoerd. Het kabinet mikt daarbij op een symbiose tussen overheid, niet-commerciële dienstverlening en het bedrijfsleven.

Werkgelegenheid

Wat betekent dit alles voor de werkgelegenheid? Allereerst dit. De gevolgen van de recente olie-prijsstijgingen zouden zonder beleid meer dan 20.000 banen kosten. Door haar beleid vangt de regering dit op. Daarmee blijft de werkloosheid stabiel. De afkalving van midden 70-er jaren van banen in het bedrijfsleven is tot staan gebracht, en bij de overheid treedt een beperkte uitbreiding op. Intussen zijn er belangrijke verschuivings-

gen die voor meer dan één jaar van betekenis zullen zijn. Allereerst zet de vrijwillig vervroegde uitstroom zich fors door. Dat betekent meer kansen voor jongeren. Daarnaast breidt de niet-commerciële dienstverlening zich uit. Van de banen daar wordt 1 op de 2 door vrouwen vervuld tegen 1 op 8 in de industrie. Bij de relatief zo hoge werkloosheid onder vrouwen is dat een goede zaak.

Tot zover prachtig. Maar èn die vervroegde uitstroom èn die maatschappelijke dienstverlening moeten wel betaald worden. Dat gebeurt door het zgn. matingsbeleid, het volstaan met alleen behoud van koopkracht. Dit is een goede lijn, maar het is niet genoeg. Het blijkt immers dat er een toenemende schaarste is aan vakbekwaam uitvoerend personeel in steeds grotere delen van het bedrijfsleven.

De witte boord is te populair, vrouwen vinden te weinig emploi. Dat moet doorbroken worden; door deeltijdbanen, arbeidsomstandigheden en doodgewoon openstellen van dat wat tot nu toe te expliciet door mannen gebeurt. Dat te doen en daarbij jongeren meer te interesseren voor vakbekwaam uitvoerend werk is van zeer groot belang. Een dergelijk beleid zal echter alleen maar

kunnen slagen bij een veel forser aangezette, herverdeling van inkomens. Niet op de eerste plaats tussen hoog en laag maar vooral op de mensen wiens en wier arbeid de samenleving het meeste nodig heeft. Die vormen het draagvlak van de economie.

Herverdeling

Herverdeling van inkomens behoort in bedrijven en bedrijfstakken te gebeuren door werkgevers en werknemers. Dat moet een planmatige aanpak worden. De overheid kan dat stimuleren en zal voorbeelden moeten geven daar waar zij primair verantwoordelijkheid draagt, dus bij ambtenaren en trendvolgers. (De niet-commerciële dienstverlening; de kwartaire sector). Deze herverdeling gericht op eerlijker beloningsverhoudingen is broodnodig.

Waar dat verdelen echter ook een beperkte teruggang betekent is dat geen populaire boodschap. Toch zal het CDA daar de moed voor moeten hebben. Laten we dit alleen aan de werking van de markt over, dan zal het immers de samenleving ontwrichten en zover mogen wij het niet laten komen.

Minister F. H. J. J. Andriessen:

„Dit kabinet vervult een voortrekkersrol”

Door Theo Schmitz

Prinsjesdag in Den Haag. Een stukje hollandse traditie aan het begin van de jaren tachtig. De Gouden Koets op weg naar het Binnenhof. Sprookjesachtige tafereel temidden van een bikkelharde werkelijkheid. Een werkelijkheid, die beheerst wordt door havenstakingen, energiecrises en bootvluchtelingen. Derde dinsdag in september, de dag van troonrede en Miljoenennota. Wat zal 1980 ons brengen? Wat heeft de regering voor ons in petto? Wij spraken met Frans Andriessen, onze Minister van Financiën. Onze man van 111 miljard.

Koopkracht handhaven

„Het is de laatste weken voor Prinsjesdag hier een heksenketel geweest”, aldus de bewindsman, „Wij hebben alle zeilen bij moeten zetten om de miljoenennota op tijd de deur uit te krijgen. Gaat U maar na. Toen wij in juli op vakantie gingen, hadden wij in grote lijnen de nieuwe begroting, inclusief een pakket maatregelen voor werkgelegenheid, gerichte hulp voor bedrijven en energie-besparing afgerond en voor doorrekening naar het Centraal Planbureau gezonden. Ruimschoots op tijd, dus geen vuiltje aan de lucht. Kort daarna bleek echter welke ernstige gevolgen de nieuwe golf van energieproblemen en internationale prijsstijgingen voor de wereldeconomie en dus ook voor ons zouden hebben. Heel alert hebben de geleerde economen van het CPB die laatste ontwikkelingen meeverwerkt in hun berekeningen. Het kabinet vond de resultaten ervan, de voorlopige Macro-Economische Verkenningen, op tafel toen het van vakantie terugkwam. Toen wij de cijfers zagen, sloeg de schrik ons om het hart. Het inkomensplaatje liet zien dat de inkomens van de laagstbetaalden (tot Jan Modaal) een stuk onder de nullijn zouden komen. Dat was niet zoals wij het wensten. Dat was onaantvaardbaar. Ook voor mij. Ik voeg dat laatste er zo nadrukkelijk aan toe, omdat verschillen de dagbladen de laatste weken anders gesuggereerd hebben. Enfin, met de nodige inventiviteit hebben wij toen de plannen bijgesteld. De hoeksteen wordt gevormd door de koopkrachthandhaving van de inkomens tot Jan Modaal (32.500). De nullijn dus, niets méér, maar, indien enigszins mogelijk, ook niets minder. Het lijkt miniem, maar dat is het absoluut niet. Ik mag U eraan herinneren dat Joop den Uyl zo'n koopkrachthandhaving bij de kabinets-onderhandelingen in 1977 niet in zijn memoranda opnam. Wij doen het wel. Wij vinden een dergelijke inspanning gerechtvaardigd, ongeacht de pijn en moeite die het gekost heeft en nog zal kosten.

Inzet collectief overleg

Genoemde nullijn voor de modalen met nog enige verbetering voor de laagstbetaalden zal de inzet zijn van de regering bij het komende collectief overleg tussen werkgevers, werknemers en de overheid in de Stichting van de Arbeid. Die nullijn komt töt stand door twee acties: in de eerste plaats zal er naast een inflatiecorrectie met 80% een extra belastingverlichting plaatsvinden voor de laagste inkomens. Ook de premiedruk voor dezelfde groep inkomens zal iets worden verlicht. Alles bij elkaar, d.w.z. samen met enige stijging van de aardgasprijzen en enkele indirecte belastingen blijft de drukstijging dan beperkt tot 0,4% tegenover 1% uit de plannen van het kabinet Den Uyl. Wij hopen nu maar dat werkgevers en werknemers erop in zullen spelen en dat zij het niet (net zoals vorig jaar) zullen laten afweten. Ja, ik weet dat er mensen zijn die willen dat wij veel verder gaan. Mensen die er zelfs toe over gaan ons te verwijten dat wij niet verder gaan. Laat ik nu eens een paar dingen daarover zeggen.

Inkomens- en arbeidsplaatsenplan

In de eerste plaats wil ik erop wijzen, dat de kritiek of de suggestie dat wij geen inkomens- of arbeidsplaatsenplan voeren onjuist is. Het tegendeel is zelfs waar; dit kabinet vervult een voortrekkersrol. Mag ik een aantal sprekende voorbeelden de revue laten passeren om de geheugens wat op te frissen?

- Er is een arbeidsplaatsenplan door ons ontwikkeld voor de kwartaire (niet-commerciële) sector. Dat plan kost elk jaar 500 miljoen. Het zal worden uitgevoerd in samenhang met een slagvaardiger arbeidsmarktbeleid.
- Minister Wiegel heeft het groene licht gekregen voor zijn „Winst-Werk”-plan. Samen met het arbeidsplaatsenplan levert dat bij de overheid zo'n 7500 banen op en wordt uitreden op 63-jarige leeftijd daar mogelijk. Diezelfde Wiegel heeft vorig jaar een aftopping van de prijscompensatie toegepast op inkomens boven de 55.000 gulden en voorts een gedifferentieerde korting doorgevoerd. Dit jaar zullen de salarissen van enkele toefuncties fors worden gekort. Het bedrijfsleven hoeft dus echt niet te klagen dat de ambtenaren achterop lopen. Wij zijn ook niet van plan om bijvoorbeeld wederom op grote schaal af te toppen als het bedrijfsleven niet in de pas meeloopt.
- Door Minister van Aardene wordt een prijsbeleid voor vrije beroepen gevoerd dat een stuk inkomensbeleid bevat. Het wordt reeds strak uitgevoerd. Als wij de beschikking krijgen over meer informatie en als het functie-vergelijkingssysteem is uitgewerkt, kunnen wij dat beleid wellicht nog verder verstraken.
- Er is extra geld vrij gemaakt voor méér woningwetwoningen. Het programma zal een regionale inhoud krijgen die spoort met het arbeidsmarktbeleid. (waarbij ik wel moet aantekenen dat de grootste woningbehoefte in het Westen

bestaat maar dat daar ook al tekenen van overspanning van de arbeidsmarkt in de bouw zijn). Het huursubsidiebeleid zal worden gecontinueerd. Telt U eens na hoeveel dit voor lagere inkomensgroepen betekent.

■ De regering gaat voort allerlei prijzen laag te houden met rechtstreekse of indirecte subsidies. Denkt U eens aan de spoorwegkaartjes of aan de schouwburgtickets. Allemaal steun om die zaken binnen ieders bereik te houden. Laten al die mensen, die voortdurend méér willen, al deze maatregelen nu eens bij elkaar optellen. Laat hen eens overwegen wat dit alles betekent en dan niet alleen in termen van besteedbaarheid van inkomens, maar bovendien voor het peil van de uitgaven en aldus voor de belasting- en premiedruk. Wij zijn op het Ministerie trouwens bezig een studie te maken naar het gecombineerde effect van allerlei subsidies en de progressie in de belastingen. Eén ding is al boven water gekomen. De verhoudingen raken zoek zo tussen eenmaal en tweemaal modaal. Daar zijn de lasten verhoudingsgewijs het zwaarst en de aftrekbaarheden beperkt. Voorzichtigheid is derhalve geboden. Wij kunnen niet met een botte bijl gaan hakken. Ook ik wil best een getuigenis afleggen dat wij er nog niet zijn. Een verdergaande en totale inkomensaanpak lijkt mij noodzakelijk gezien de hedendaagse problemen. Maar wat koop ik daar voor in de praktische politiek?

Psychologie van de misleiding

Wat men wil, wat sommigen in de Kamer vaak lijken te willen, is alleen maar meer. Het is niet moeilijk om telkens opnieuw iets te vinden dat ook voor overheidsactie of uitgaven in aanmerking komt. Dat geldt zowel in de materiële als in de immateriële sfeer. Ik noem dat de psychologie van de misleiding. Ik vind het

jammer dat men daar gebruik van maakt, maar alla, het is niet anders. Ik hoop maar dat de mensen begrijpen dat ook de overheid geen ijzer met handen kan breken. Een overheid kan alleen maar werken met een fijnbesneden instrumentarium. Dat kost tijd, dat kost geduld. Zoiets heb je niet van de ene dag op de andere. Als overheid hebben wij te zorgen voor de hele samenleving. Wij proberen mensen voor ons te winnen. Dat wil dit hele kabinet, laat men daar van overtuigd zijn. Natuurlijk, er bestaan wel eens zakelijke verschillen van mening. De pers blaast dat echter op, tot het belachelijke toe. Men spreekt van winnaars of verliezers. Ik moet daar hard om lachen. Of zo'n krantenkop dat Albeda morgenvroeg opstapt, als ik vanavond niet door de knieën ga. Dat dan naar aanleiding van een interview van Albeda dat helemaal niet inging op één of ander specifiek punt, maar op een totaal sociaal beleid voor een hele kabinetsperiode. Ik zou hier niet zitten als ik het met hem daar niet in grote lijnen over eens was. Over de specifieke invulling kunnen wij van mening verschillen. En daar krijgt geen minister, en dus ook de minister van financiën niet, altijd zijn zin.

Risico's

Ik kan echter niet voor U verbergen dat ik mij zorgen maak over die psychologie van de misleiding. De mensen krijgen daardoor het gevoel dat alles kan, dat alles moet kunnen. Wat het kost en welk risico de overheid daarbij loopt, verdwijnt uit het beeld. Wij zijn dit jaar erg ver gegaan met ons beleid. Ik houd echt mijn hart vast dat één of meerdere vooronderstellingen van het beleid minder gunstig uitpakken. Wat gebeurt er als wij éen te maken krijgen met een lagere groei voor een reeks van jaren (verondersteld 3% structureel) én er allerlei additionele kunstgrepen uitgevoerd moeten worden om de koopkracht voor de laagstbetaalden op peil te houden? Wat te doen als om internationale redenen een pakket

uitgaven gefinancierd moet worden ten behoeve van onze werkgelegenheid? Laat men goed begrijpen dat deze overheid, dit kabinet in het algemeen belang bereid is deze risico's te dragen en oplossingen te vinden voor knelpunten. Maar laat men er zich ook van bewust zijn wat dit kost. Nu en in de toekomst. In vijf jaar stijgt de rentelast van de Staatsschuld met een half percent van het Nationaal Inkomen. Per jaar lenen wij 7 à 8 miljard op de kapitaalmarkt en bovendien moet er voor flinke bedragen monetair gefinancierd worden. Daarmee zijn de grenzen van het financierbare bereikt. Wij mogen in geen geval wenen aan het grote financieringsstekort, want de (inter-)nationale kapitaalmarkt laat dat niet toe. Dat financieringsstekort moet terug naar 4 à 5%. Dat kan niet te lang meer duren, want onze besparingen lopen hard terug. Die trend is niet ongevaarlijk als men beseft dat wij in de jaren '83, '84 en '85 omvangrijke extra aflossingen moeten herfinancieren.

Epiloog: vliegepoep

Samenvattend: Wij moeten niet te veel buiten onze schoenen gaan lopen en vooral onze positie niet overschatten. Wij zijn tenslotte niet meer dan een vliegepoep op de wereldkaart. Met zijn allen bereiken wij meer dan met losse groepjes. De regering heeft een gedurfde materiële basis gelegd voor het collectief overleg. Laat de sociale partners daar op inspelen. Laat men binnen en buiten het regeringskamp enig politiek geduld opbrengen voor de noodzakelijkerwijs gedegen uitwerking van allerlei maatregelen en regelingen (bijv. voor het sectorbeleid, voor een verbetering van de economische structuur en voor het kader voor een totale inkomenspolitiek). Verhindert moet worden dat iedereen in massa-psychose bij weet-ik-niet-wat maar wel als eerste reactie naar de overheid wijst. Mag ik U daarvoor verwijzen naar „Niet bij brood alleen” en „Gespreide Verantwoordelijkheid”?

Over de media

door Ton de Kok

Rooie hond

„Wij denken in het bijzonder aan een gezamenlijke oriëntatie van de westerse en communistische landen op de grote nieuwe vraagstukken van onze tijd(...)” Dit is een passage uit het onlangs verschenen Program van Uitgangspunten opgesteld door de commissie Kremers.

Van deze – mij uit het hart gegrepen passage – naar de soms felle reacties op mijn vorige stukje over dissidenten, is slechts een kleine stap.

Hoe – geachte partijgenoten – kunnen we in godsnaam tot die gezamenlijke oriëntatie komen als sommigen van u nog zo geobsedeerd zijn door het „godeloze communistische beest” dat zij mij – zonder eerst even tot tien te tellen – botweg uitmaken voor „een rooie hond uit de socialistenschool” en me ervan verdenken te „heulen met de KGB-SS-ers?”

Hoe – waarde partijgenoten – kunnen we tot die verre gaande samenwerking komen (zo dringend nodig om de problemen in de wereld te verkleinen) als we de gigantische balk in eigen oog niet opmerken?

Hoe – beste partijgenoten – kunnen we toenadering zoeken als we ons niet ontworstelen aan de zuigkracht van het koude oorlogsdenken en nog steeds achter iedere boom een communist ontwaren?

Hoe – wedelgeleerde partijgenoten – kunnen we in deze problematiek tot objectief denken komen als zelfs zeer vooraanstaanden onder u nog spreken over de „agressie” van de Sovjet-Unie

en de „belangenbehartiging” van de Verenigde Staten?

Hoe – militaire partijgenoten – komen we in deze problematiek tot minder subjectief denken als u voortdurend roept over de „hamer en sikkel” op alle wereldzeeën als u de „stars en stripes” naar uw onderbewustzijn heeft verdrongen?

Natuurlijk, u heeft op een aantal punten gelijk en ik ben me er heel goed van bewust dat een communist een communist blijft zolang hij zijn heilsverwachting koestert. En ook ik weet dat de communisten (maakt u alstublieft onderscheid tussen Russen en communisten!) vermoord hebben bij het leven en zullen stoken waar ze de kans krijgen. En ik ben het volstrekt met u eens dat we moeten blijven vechten voor de dissidenten en ze moeten steunen waar we kunnen. Maar... en daar zit de roos van mijn verhaal... dat ontslaat u en mij niet van de plicht, los van het traditionele vriend-vijandbeeld, te blijven zoeken naar de weg uit de Oost-West-impasse, naar de weg die kan aansluiten bij die van vele Oost-Europeanen die er ook naar zoeken.

CDA gaat actie voeren:

„Onder één dak”

Christen-democraten willen politieke eenheid, fusie en nieuw huis

Velen, zeer velen hebben er jarenlang niet in kunnen geloven, in dat ene CDA dat een duidelijke christen-democratische richting in de Nederlandse politiek ontwikkelt. Drie politieke partijen die vanuit dezelfde idealen en dezelfde geestelijke grondslag willen werken, namelijk de boodschap van het Evangelie. Naar één gemeenschappelijke organisatie. Naar één politieke boodschap voor de kiezers, opgebouwd vanuit een waardevolle verscheidenheid van religieuze en levensbeschouwelijke achtergronden.

Die boodschap, dat politieke streven, uitgewerkt in het eerste CDA-partijprogramma van 1977, is mede leidraad voor het kabinet-Van Agt dat een ruime christen-democratische inbreng kent en onder leiding staat van onze lijsttrekker bij de laatste verkiezingen. Onder leiding van mr Dries van Agt werden die verkiezingen voor het CDA een succes. Zijn kabinet heeft de wind niet mee, zoals bijna elke dag weer in de kranten, op radio en TV valt te zien en te horen. Tegelijkertijd heeft het CDA op weg naar de fusie in november 1980 een stevige steun in de rug nodig van zijn eigen leden en kiezers, die ook van grote betekenis voor onze bewindslieden en fracties kan zijn.

Vóór het bereiken van die mijlpaal van de fusie moet er nog veel gebeuren. Uit de vele reacties die bij het CDA-bureau in Den Haag steeds weer binnenkomen, blijkt dat daarvoor een groot enthousiasme in het land bestaat. Dat er volop bereidheid tot medewerking is, voor de systematische opbouw van een nieuwe CDA-organisatie. Voor veel leden en kiezers gaat de ontwikkeling „aan de top” van de drie partijen nog te traag.

Landelijke actie

Met de volledige steun en medewerking van het CDA-bestuur is de afgelopen maanden een plan ontwikkeld voor een grootscheepse actie om dat enthousiasme aan de basis te bundelen en te benutten. Uit eigen geleiden van het CDA en met de inzet van veel vrijwilligerswerk zal deze herfst en in de loop van het volgend jaar tot aan de fusiedatum in oktober toe een samenspel van activiteiten worden ontplooid. Deze week hebben minister Albeda en CDA-voorzitter Steenkamp in de CDA-televisieuitzending het startsein van deze actie onder het motto „Onder één dak” gegeven. Het begin van wat een massale vorm van zelfwerkzaamheid en medewerking van leden en kiezers moet worden om ook de fusie zelf een goede start voor het CDA te doen zijn. Want die fusie zelf is natuurlijk niet ons doel. Het is een belangrijk middel om als christen-democratische groepering invloed op de politieke ontwikkelingen uit te oefenen, om er middenin te staan. De CDA-fusie betekent zo een mijlpaal op de weg naar de toekomst, die verre van eenvoudig zal zijn.

In economisch opzicht, in sociaal opzicht, als we denken aan de ellendige werkloosheid waarin velen gevangen zitten. Maar ook voor wat betreft het behoud van essentiële ethische waarden in het leven.

Onder één dak. Een nieuwe CDA-aktie met een frisse aanpak, die geleid en begeleid wordt door een enthousiast team, onder voorzitterschap van Ad Veenhof, lid van het algemeen bestuur van het CDA. Straks wat meer concrete informatie over die actie Onder één dak.

Waar wil het CDA heen?

Voor wie het nuchter en zakelijk bekijkt, lijkt die politieke éénwording van drie

christen-democratische partijen een peuleschil. Maar ieder die de belangwekkende discussie over de grondslag van het CDA heeft gevolgd en meeemaakt, weet dat partijen die honderd jaar (de ARP) zeventig (CHU en KVP) jaar bestaan, die zichzelf respecteren en die elk eigen ontstaansgeschiedenis en karakter meebrengen, niet zómaar zijn samen te voegen.

De gemeenschappelijke grondslag en de politieke boodschap van het nieuwe CDA, dat waren de grote discussiepunten. Hoe radicaal volg je de Bijbelse boodschap in het praktische leven van alledag. Het is heel begrijpelijk, heel legitiem en ook heel noodzakelijk om bij die essentiële beslissingen niet over één nacht ijs te gaan.

De politieke boodschap waarover ARP, KVP en CHU het eens zijn geworden, een koers voor de jaren tachtig die in één partijprogramma is vastgelegd, behelst een krachtig en consequent streven naar een nieuwe, rechtvaardige wereld zonder oorlog, onderdrukking, armoede en onrechtvaardige ongelijkheid. En, in grote trekken, een Nederlandse samenleving waarin handhaving van onze parlementaire democratie onder het Huis van Oranje, verdediging van de menselijke vrijheid in politieke en persoonlijke zin, en waarin ieder zich verantwoordelijk weet voor zijn medeburgers.

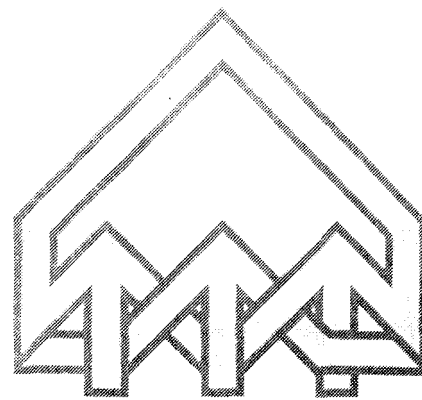
Voor wie een rechtvaardige verdeling van inkomens, bezitsvorming door alle groepen in de bevolking en het bieden van kansen voor ontwikkeling en ontplooiing van elke individu uitgangspunt is.

Politici van christen-democratische huize die misschien wel eens verschillend tegen de oplossing van grote vraagstukken aankijken, maar zich allen laten leiden door een sterk sociaal besef zoals dat elke dag in het Woord van de levende God beter is terug te vinden dan de beste schrijver of journalist het zou kunnen neerschrijven.

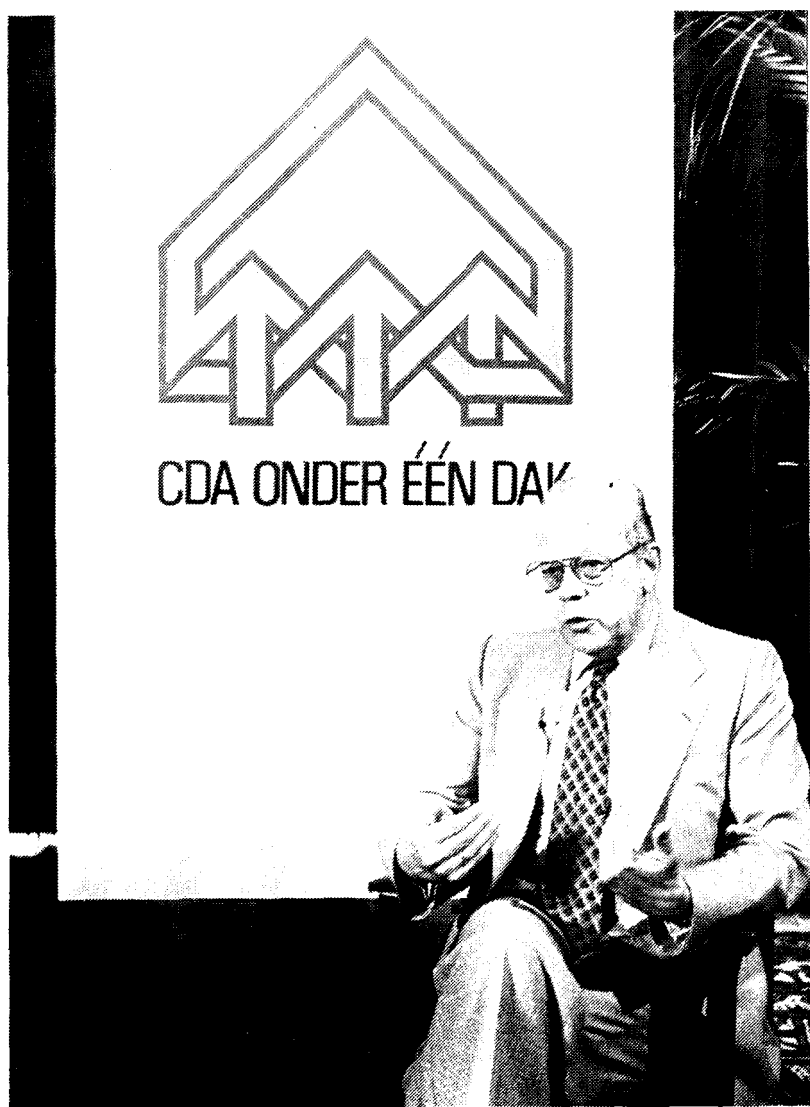
Het CDA moet zichzelf waarmaken

Over die mensen beschikken we bij het CDA. We herkennen die eigenschappen in bewindslieden en fractieleiden als Van Agt, Albeda, Scholten en De Koning, in Lubbers, Gardeniers, Van Houwelingen, Van Leijenhof, om er maar een paar te noemen. Mensen die voor een gigantische taak staan en de steun van hun partij, maar ook de kritiek, de levende discussie over hun beleid in de eigen achterban beslist niet kunnen missen. Die mensen, dat politiek beleid, dat is het CDA van vandaag in de Nederlandse politiek. Daaraan is dertien jaar lang door vooraanstaande leiders uit ARP, CHU en KVP en dor tallozen in het land gewerkt. Niet primair uit een behoefte naar machtsvorming, maar omdat zij het ongewenst achtten dat christenen in de politiek nog langer gescheiden wegen zouden gaan.

Zoals gezegd: het CDA van 1979 is nog niet af. In politiek opzicht zal het moeten bewijzen dat het niet bij schone voornemens en beloften in partijprogramma's kan blijven. In het stormachtig najaar dat het kabinet-Van Agt in de publiciteit is voorspeld, zal de CDA-fractie in de Tweede Kamer haar rol als kritische controleur en begeleider vervullen, zonder de realiteit uit het oog te verliezen. Van het grootste belang is, tegen de achtergrond van het CDA-programma, dat het kabinet erin is geslaagd ondanks grote tegenvallers als de sterk stijgende energieprijzen, de koopkracht voor lage inkomens in stand te houden, de sociale minima in het matigingsbeleid te ontzien en wellicht nog enige reële verbetering voor de positie van deze mensen te verwezenlijken. En tevens is van essen-

CDA ONDER ÉÉN DAK

Minister W. Albeda tijdens de tv-uitzending waarmee de actie „Onder één dak” deze werd gestart.

tiële betekenis dat het pakket van maatregelen in de begroting-1980 althans enig uitzicht biedt binnen de zeer krappe financiële marges.

Onder één dak

Het CDA van 1979 is nog niet af, nog lang niet. Als christen-democratische partij zal het CDA zich moeten bewijzen, zal het toekomstgericht bezig moeten zijn en rekening houdend met de maatschappij die in volle ontwikkeling is, de kiezers moeten tonen dat in onze politiek bij elke beslissing de Bijbelse boodschap hoogst ernstig wordt genomen. De actie Onder één dak is bedoeld om partijbestuurders, bewindslieden en parlementariërs die in de hitte van de dag staan een hart onder de riem te steken. En de partij goed voor te bereiden op de komende fusie.

Nieuwe leden

Belangrijk element van de actie Onder één dak zal zijn het werven van nieuwe leden en het bijeengaren van extra financiële middelen voor het letterlijk bijeenbrengen van onze medewerkers en onze organisatie onder één dak, een nieuw CDA-kantoor. Veel CDA-kiezers zullen de afgelopen jaren wellicht de neiging hebben gehad de kat nog even uit de boom te kijken, alvorens zich aan te melden als lid. Nu het echter in oktober volgend jaar tot de fusie gaat komen, is het de bedoeling hen zoveel mogelijk door een lidmaatschap bij het dagelijkse werk van het CDA te gaan betrekken.

Om een zo groot mogelijk rendement bij deze ledenwerving, tegen zo laag mogelijke kosten te bereiken (want dat het CDA in deze opbouwfase veel geld nodig heeft zal u straks duidelijk worden) is een zo breed mogelijk inzet en zelfwerkzaamheid van alle CDA-leden onontbeerlijk. We maken geen gebruik van grote reclamebureaus of -campagnes. De komende maanden zal aan alle leden van de ARP, CHU en KVP en aan de rechtstreekse leden van het CDA gevraagd worden om elk één nieuw lid aan te brengen.

Daarnaast vraagt het aktieteam de plaatselijke partijafdelingen en kiesverenigingen om een handje te helpen bij een kennismaking met onze eigen CDA-kiezers. Via artikelen in de ledenbladen, brieven en brochures wordt daarover meer informatie gegeven. De bedoeling is dat elk lid de namen en adressen van mensen waarvan men weet of sterk vermoedt dat ze CDA stemmen maar niet reeds CDA-lid zijn, zal noteren en aan de plaatselijke afdeling/kiesvereniging zal doorgeven. Daarna zal op deze

mensen een beroep worden gedaan. Voor dat doel krijgen de afdelingen/kiesverenigingen speciale kaarten en formulieren.

Vrijwilligers gevraagd

Het CDA kan zich beslist niet veroorloven dat er bij deze actie meer dan het strikt noodzakelijke aan kosten wordt gemaakt, of dat de bekende strijdstok een rol zou spelen. De inzet van de afdelingen/kiesverenigingen is noodzakelijk voor het uitdelen aan de leden en weer verzamelen van de brieven met het adressenmateriaal. Ieder wordt gevraagd zijn steentje bij te dragen. Onze partijvoorzitters en -bestuurders, Kamerleden en een aantal bewindslieden hebben al toegezegd om in december een paar avonden „de boer op” te gaan.

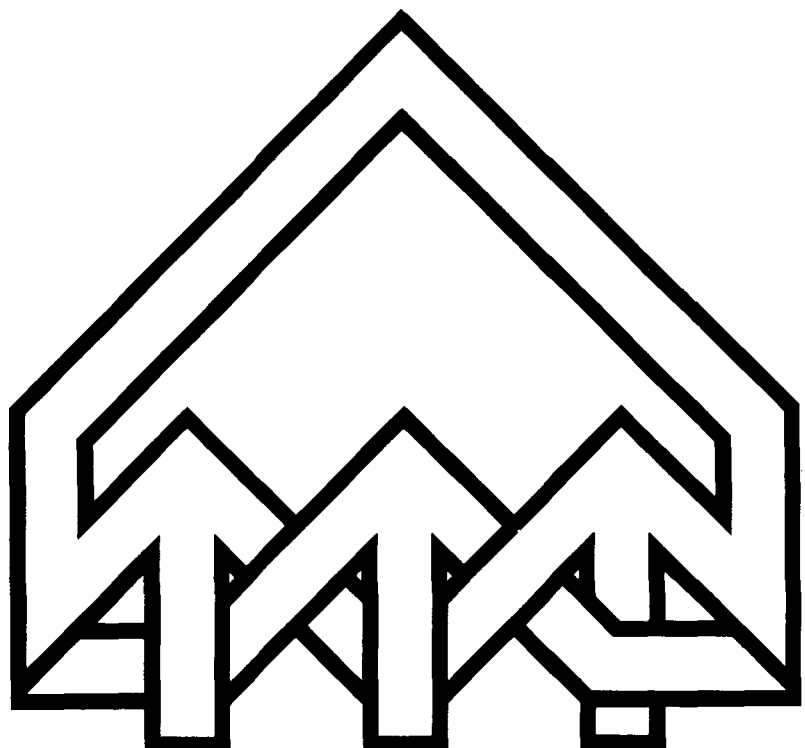
Een nieuw CDA-huis

En dan tenslotte: de financiële kant. Een nieuwe partij als het CDA heeft dringend behoefte aan een professioneel secretariaat en een staf van bekwame medewerkers die de zeer intensieve werkzaamheden kunnen verrichten die noodzakelijk zijn om de machine draaiend te houden en telkens weer op actuele ontwikkelingen te kunnen inspelen.

Naast een secretariaat heeft een moderne partij een goed geoutilleerd wetenschappelijk bureau nodig, en ten minste een afdeling voor internationaal werk en assistentie voor vrouwen- en jongerenorganisaties e.d. Tegelijk met de fusie in oktober volgend jaar is het de bedoeling dat de partijbureaus van de drie partijen worden samengevoegd. Dan zal het CDA over voldoende medewerkers kunnen beschikken, en gelukkig bestaan er ook nog de fondsen om het wetenschappelijk werk op lange termijn te kunnen voortzetten. Er is hierbij echter nog één groot en kostbaar probleem: de huisvesting. Wil het nieuwe CDA-kantoor goed kunnen werken, dan is een nieuwe behuizing noodzakelijk. Daartoe zal een pand aan de Dr. Kuypersstraat in Den Haag ingrijpend worden verbouwd. Daarvoor is veel geld nodig dat de drie partijen op het ogenblik beslist niet kunnen opbrengen. Wij, het actieteam van de heer Veenhof, maken er geen geheim van dat uw financiële steun daarbij niet gemist kan worden ...

In december zullen wij ons verzoek heel concreet aan u overleggen. De komende maanden zullen wij u op allerlei manieren verder informeren. Deze actie kan slagen, maar het vraagt ons aller inzet. Wij hopen op u te kunnen rekenen.

De werkgroep actie „Onder één dak”

CDA ONDER ÉÉN DAK

Op 11 april werd een commissie geïnstalleerd die de opdracht kreeg een ontwerp tekst voor het Program van Uitgangspunten van het CDA op te stellen. Binnen vijf maanden werd – na 8 vergaderingen – het resultaat van het DB van het CDA aangeboden. In dit program is de **politieke overtuiging** neergelegd. Een politieke overtuiging die een antwoord wil zijn op de oproep van het Evangelie en die de schakel, de duurzame verbinding vormt tussen grondslag en politiek handelen. Het geeft de gezamenlijke marsroute aan van het CDA voor de komende 10 à 15 jaar.

Arbeid van velen, opdracht en uitdaging voor allen

In het Program van Uitgangspunten is gepoogd de langere termijn doeleinden, zo u wilt de doelstellingen, van het politieke handelen te formuleren en de beweegredenen en idealen van het CDA zo helder mogelijk weer te geven. Daarbij is de visie op mens, maatschappij en overheid doorslaggevend. In het program is neergelegd wat als het meest wezenlijke wordt gezien in het christendemocratisch denken. Het bevat de grondtrekken uit veel studies die de laatste 12 jaar in onze kring zijn verschenen.

In het Program van Uitgangspunten zijn dan ook elementen terug te vinden uit de rapporten van de groep van Achtien (1967-1970), uit de nota van de Contactraad „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij (1972), uit het Program van Uitgangspunten (1976), uit het verkiezingsprogram 1977-1981 „Niet bij brood alleen” en uit het rapport „Grondslag en politiek handelen” (1978) van de gelijknamige commissie (inclusief de reacties daarop uit de geleidingen van het CDA). Er is uitgebreid gebruik gemaakt van studies van de drie samenwerkende wetenschappelijke instituten. Met name kunnen worden genoemd: „Plichten en perspectieven” (1975), „Gespreide verantwoordelijkheid” (1978), studies over vrede en veiligheid (1979) en een rapport van de commissie medische ethiek over euthanasie (1979).

Het rapport van het CDA-vrouwenbeeraad „Samenleven in verantwoordelijkheid” en het grondslagrapport van het CDJA „Heelmaken wat gebroken is” ressembleren ook door in het huidige concept Program van Uitgangspunten.

Tenslotte zijn in het stuk vele grondtrekken terug te vinden uit de beginselprogramma's van de in het CDA ineenvloeiende politieke stromingen. Het ontwerp voor de politieke overtuiging van het CDA is dan ook het resultaat van het denkwerk van vele jaren, verricht door talloze mensen.

De Commissie ordende slechts en bracht lijn aan zodat een **herkenbare** politieke overtuiging kon ontstaan. Kortom de arbeid van velen om het gehele CDA een door idealen „bewogen” politieke beweging te doen zijn en te doen blijven. Een politieke overtuiging die het politiek handelen van **allen** binnen het CDA richting en perspectief geeft.

Het „spreekende woord”, niet het „gesproken woord”

Gelukkig gaan velen met de Bijbel om als het levende woord, het „spreekende woord”, dat in elke tijd, in vele situaties en voor allen wezenlijke dingen te zeggen heeft. Het Evangelie kan en mag niet als het „gesproken woord” tot een aantal dogma's en zeker geen politieke dogma's worden verengd.

Dit kan ook van een politieke overtuiging worden gezegd. Een politieke overtuiging leeft pas wanneer ze wordt ingepast en uitgedragen. Wanneer ze wordt vertaald in politieke programma's en in beleid. Het denken in onze kring zal ondertussen niet stil staan. Dat noopt tot bijstelling en aanvulling van de politieke overtuiging. In ieder geval zal het na 10 à 15 jaar diepgaand moeten worden getoetst aan de dan levende opvattingen en denkbeelden. Het Program van Uitgangspunten is uitdrukkelijk géén politiek (actie)program. Het bevat – en ook niet minder dan dat – de doeleinden op langere termijn, het verwoordt de idealen van het CDA. De vertaling in politiek beleid zal telkenmale in politieke programma's moeten geschieden.

Politieke overtuiging: Belangrijke schakel tussen grondslag en politiek handelen

Door dr E. Bleumink
lid Commissie uitgangspunten

Prof. dr. B. Goudzwaard, dr. J. Kremers, voorzitter v.d. commissie en CDA-voorzitter prof. P. A. J. M. Steenkamp, tijdens de presentatie van het rapport.

Grondslag: het hart van het Program van Uitgangspunten

Het Program van Uitgangspunten is onderverdeeld in artikelen en in een toelichting. De artikelen – 77 in getal – zijn te beschouwen als het de CDA-leden bindende deel van de politieke overtuiging, dat te amenderen is tijdens de behandeling in de partij(en). De toelichting legt getuigenis af van de geest waaruit de artikelen zijn opgesteld en van het kader waarin deze zijn geplaatst. Het hart van het Program van Uitgangspunten wordt gevormd door de grondslag. Daarom wordt het volgende gesteld:

artikel 1.

„Het CDA acht het Bijbels getuigenis van Gods beloften en geboden van bellissende betekenis voor mens, maatschappij en overheid. Het richt zich naar de oproep van het Evangelie, zonder zijn politieke handelen daarmee te ver-eenzelvigen.”

artikel 2.

„Het CDA is een politieke beweging, niet ondergeschikt aan maatschappelijke groeperingen of enig kerkelijk gezag. Het richt zich zonder onderscheid tot de gehele Nederlandse bevolking. Het CDA acht uitspraken over vragen van politiek en samenleving van kerk en van maatschappelijke groeperingen van wezenlijke betekenis. Het wil zich daarvan rekenschap geven, evenwel in het besef, dat een politieke partij een eigen verantwoordelijkheid heeft.”

Vanuit de grondslag zijn een viertal basislijnen, getrokken die als gouden woorden door het program heenlopen, te weten

- bijbelse gerechtigheid;
- gespreide verantwoordelijkheid;
- solidariteit;
- rentmeesterschap.

Het zijn de kernbegrippen die de richting kunnen wijzen die het CDA thans te gaan heeft, die houvast kunnen geven om de sleutelkwesies van deze tijd aan te pakken. Deze kernbegrippen worden hieronder kort aangeduid.

Gerechtigheid

Bijbelse gerechtigheid is het hoofdmotief van het overheidsoptreden. Het betekent dat mensen de ruimte moeten krijgen zich naar hun aard te ontplooiën, dat de mens mogelijkheden heeft zijn vrijheden en verantwoordelijkheid te beleven. In deze zin is de overheid dienaar van Gods, dat wil zeggen, dienaar van de bedoelingen van God met deze wereld; handhaven en bevorderen van vrede en recht, schild zijn voor de zwakke, bescherming van menselijk leven, zorg dragen voor de schepping. Het menselijk leven kan daarbij gezien worden als een gave van God, als een opgave en als een appèl tot een zinvol bestaan met en voor anderen. Daarom behoort menselijk leven beschermd te worden. Dit is bij uitstek een overheids-

taak. Elk schepsel heeft een „gelijke-waarde”. Overheid en volk dienen daarom uit te gaan van de fundamentele gelijkwaardigheid van alle mensen ongeacht overtuiging, ras, geslacht, geaardheid, afkomst en maatschappelijke positie.

Dat houdt in: vergelijkbare rechten en plichten van een ieder individueel of in groepsverband. Mede-verantwoordelijkheid houdt ook in dat een ieder betrokken behoort te zijn bij, verantwoordelijkheid draagt voor het functioneren van de maatschappij. De parlementaire democratie ziet het CDA dan ook als de uitdrukking van de gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheid en volk om de kans van het staatsbestel.

Gespreide verantwoordelijkheid

Een van de basisstukken van het CDA draagt de titel: „Op weg naar een verantwoordelijke maatschappij”. In het begrip verantwoordelijke maatschappij ligt besloten dat de mens in de maatschappij gesteld is als verantwoordelijk persoon; niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de medemens en de ontwikkeling van de samenleving. Het CDA wil mensen op deze verantwoordelijkheid aanspreken. Dat leidt er toe dat er ruimte en mogelijkheden moeten zijn om de medeverantwoordelijkheid te beleven. Geen opeenvolging van macht bij enkelingen, bij overheid of maatschappelijke verbanden met spreiding van verantwoordelijkheden „Samen verantwoordelijk” of „gespreide verantwoordelijkheid” was dan ook het thema van verschillende studies uit onze kring.

In het Program van Uitgangspunten wordt gekozen voor gespreide verantwoordelijkheid als structuurbeginsel van onze samenleving. Een ideaal dat haaks staat op vele hedendaagse ontwikkelingen. De gespreide verantwoordelijkheid wordt nader uitgewerkt voor het sociaal-economisch leven, het cultureel-maatschappelijk leven en voor onderwijs en vorming. Er wordt gekozen voor bestuurlijke decentralisatie; vergroting van de rol van particuliere organisaties; voor verbetering van de mogelijkheid van alle betrokkenen – en welke verbanden en organisaties dan ook – medeverantwoordelijkheid dragen bij de voortgang van het beleid.

Solidariteit

De norm van gerechtigheid kan het niet stellen zonder de norm van onderlinge verbondenheid, dienst aan de medemens, solidariteit, van het betrokken zijn op elkaar. Solidariteit betekent het gericht zijn op elkaar, het roept op lasten naar draagkracht op zich te nemen. Christen-democratische politiek wil herkenbaar zijn aan het solidair zijn met de zwakken en aan het appelleren aan de verantwoordelijkheid van de sterken.

onberoerd kan laten. Waar wij voor staan is, de huidige collectieve anonieme organisatievorm te doorbreken en op zoek te gaan naar vormen waarin onderlinge solidariteit werkelijk beleefd kan worden. Het hoofdstuk solidariteit gaat in op de ontwikkelingssamenwerking, sociale zekerheid in inkomensbeleid, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

Rentmeesterschap

De wereld is door God geschapen. De mens is de beheerder, de rentmeester. De overheid deelt in de opdracht tot rentmeesterschap. Dat betekent: de bescherming van de natuur en het leefmilieu tegen aantasting het verantwoord omgaan met de beperkte ruimte, het verantwoord omgaan met de natuurlijke hulpbronnen. Dat betekent ook vermindering van risico's die aan het gebruik van kernenergie nog steeds verbonden zijn. Wetenschap en technologie dienen daarom gericht te zijn op het behoud van de schepping op een verantwoord gebruik van kennis en hulpbronnen op het welzijn van de samenleving. Economische processen dienen gebonden te zijn aan normen met betrekking tot een verantwoord energie- en grondstoffen-gebruik. Het behoud van het milieu en humane-arbeidsomstandigheden. Rentmeesterschap betekent ook vaak **soberheid**. Daarom wijst het CDA een streven naar **voortgaande** inkomens- en consumptiestijging af. Dit hoofdstuk gaat in op de economische ontwikkeling, op wetenschap en techniek, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening.

Slotopmerking

Kenmerkend voor de CDA-strategie, de politieke overtuiging is het appèl dat zij doet op mensen, persoonlijk en gezamenlijk. Tegelijkertijd dient zorg gedragen te worden voor maatschappelijke structuur. Waardoor ieder ook werkelijk kan toekomen aan het beleven van zijn of haar (mede-)verantwoordelijkheid. Christen-democratische politiek komt pas werkelijk tot haar recht wanneer het appèl dat zij doet, aanslaat. Er is werk aan de winkel voor het gehele CDA, voor allen en ook voor u.

Investeringen

Na enkele jaren ervaring met de Wet op de Investeringsrekening komt het kabinet nu met enkele belangrijke aanpassingen. Kern daarvan is dat het richtinggevend element aanzienlijk opgevoerd wordt. Dat gebeurt langs twee wegen.

Allereerst worden binnen die WIR de richtinggevend elementen in de huidige tweede fase uitgebreid; het gaat dan om elementen als energie- en milieu-aspecten. Daarnaast wordt uit het algemene systeem van de WIR voor 500 miljoen gulden pas teruggenomen ten gunste van een gericht beleid buiten de WIR om. Het gaat daarbij met name om innovatie en concreet sectorbeleid, dus in de bedrijfstakken zelf. De prijs die daarvoor betaald wordt is een vermindering van de premie op bedrijfsgebouwen, overigens met behoud van dezelfde zo succesvol gebleken regionale differentiatie. Dit is een alleszins gewaardeerde opzet; niet in de laatste plaats omdat de stimu-

Door drs R. F. M. Lubbers,
CDA-fractievoorzitter

lering van bedrijfsgebouwen wat onevenredig sterk ligt. Een punt dat te meer om een typische beoordeling vroeg waar de schaarse bouwcapaciteit optimaal ingezet moet worden. Denk alleen maar eens aan het ambitieuze woningbouwprogramma.

Er zal de komende tijd ongetwijfeld nog veel gesproken worden over de hoogte van het huidige investeringsniveau in Nederland. Voorshands doet men er goed aan daar voorzichtig over te oordelen. Wij hebben immers hoe dan ook een wat lagere groei en een verschuiving naar de dienstensector. Aan de andere kant wachten ons in de 80-er jaren belangrijke vervangingsinvesteringen en de noodzaak waar mogelijk met diepte-investeringen, schaarste op de arbeidsmarkt op te vangen. Genoeg aanleiding voor nadere studie; ook waar het betreft de vraag of wij er met de WIR nu zijn of dat wij toe moeten groeien naar een derde fase van verdere verfijning.

Hendrik Beernink †

Wij zullen hem moeten missen op onze vergaderingen van het Algemeen Bestuur. Attent, geïnteresseerd, gevat en kundig. Niet zuur, cynisch of agressief.

Hij heeft veel gedaan voor ons land en voor zijn eigen partij, de CHU, maar ook voor onze partij, het CDA.

Toen hij de laatste jaren „om was gegaan” heeft hij zijn capaciteiten gegeven

aan de ene christen-democratische partij in wording. Op allerlei terreinen en laatstelijk met name ook in de statutencommissie. Uit mijn contacten met hem weet ik maar al te goed dat hij nu van harte instemde met de totstandkoming van het CDA. Ook Beernink, ja, juist Beernink. In diep geloof danken wij God wat Hij aan ons in Beernink gaf.

Piet Steenkamp, voorzitter CDA.

Politieke overtuiging van het CDA

Ontwerp tekst van het Program van Uitgangspunten van het Christen Democratisch Appèl

TEN GELEIDE

Het Program van Uitgangspunten van het Christen Democratisch Appèl wil het antwoord zijn van het CDA op de oproep vanuit het Evangelie voor het politieke handelen. Op dit programma van uitgangspunten, dat uitdrukking geeft aan de politieke overtuiging, is een ieder binnen het CDA aanspreekbaar. In deze zin beoogt dit program de weerslag te zijn van de duurzame interne samenhang van het CDA. Dit program van uitgangspunten is geen politiek actieprogramma; het wil een christen-democratische wijze van benaderen aangeven voor de politieke vraagstukken waarvoor wij, naar thans is te voorzien, de komende jaren worden gesteld.

Het program is per hoofdstuk opgebouwd uit artikelen en uit een toelichting, die getuigenis aflegt van de geest waarin de artikelen zijn opgesteld en van het kader waarin deze zijn geplaatst.

Een begaanbare weg

Hoofdstuk I

Artikelen

1. Het CDA acht het Bijbels getuigenis van Gods beloften en geboden van beslissende betekenis voor mens, maatschappij en overheid. Het richt zich naar de oproep van het Evangelie, zonder zijn politieke handelen daarmee te vereenzelvigen.
2. Het CDA is een politieke beweging, niet ondergeschikt aan maatschappelijke groeperingen of aan enig kerkelijk gezag. Het richt zich zonder onderscheid tot de gehele Nederlandse bevolking. Het CDA acht uitspraken over vragen van politiek en samenleving van kerken en van maatschappelijke groeperingen van wezenlijke betekenis. Het wil zich daarvan rekenschap geven, evenwel in het besef, dat een politieke partij een eigen verantwoordelijkheid heeft.
3. De politieke overtuiging, die als antwoord op de oproep van het Evangelie voor de politiek wordt geformuleerd, is het samenbindende element waarop een ieder in het CDA aanspreekbaar is. Dit program van uitgangspunten geeft uitdrukking aan deze politieke overtuiging.

Toelichting

Het Christen Democratisch Appèl wil als zijn politieke overtuiging een schets geven van een begaanbare weg voor het aanpakken van de sleutelkwesties van onze tijd. Daartoe zullen wij allereerst moeten vaststellen wat kenmerkend is in de vele en op het eerste gezicht ook zo onderscheiden vragen van onze tijd. Een politieke beweging herkent men immers niet zozeer aan de specifieke antwoorden op de vele politieke vraagstukken als wel aan de problemen die zij onderkent en aan de kenmerkende wijze waarop zij deze tegemoet treedt.

Het CDA is ervan overtuigd, dat de grote problemen waarvoor wij ons gesteld zien, in de huidige tijd belangrijk zijn verscherpt door een veranderend besef van beginselen, van waarden en normen, zoals gerechtigheid, verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. Daarom wil het CDA vóór alles de geestelijke wortels van de vragen van onze tijd bloot leggen. Een politieke beweging kan immers niet heen om de vraag, waaraan mensen zich ten diepste toevertrouwen en waardoor zij zich in hun persoonlijk en maatschappelijk leven laten leiden. Daarom brengt het CDA in zijn naam en grondslag tot uitdrukking dat het mensen wil verenigen die willen luisteren naar de oproep vanuit de Heilige Schrift voor het politieke leven. Het evangelisch appèl roept ons en alle mensen op tot een nieuwe hoop waarvan wij in het CDA in politiek opzicht getuigenis willen afleggen. Christen-democratische politiek wil daarom vooral gezinshouding zijn, waarin de levenshouding van mensen niet buiten schot blijft, maar welbewust in geding wordt gebracht. Een

christen-democratische benadering van politiek zal een louter structurele benadering van de vraagstukken moeten doorbreken; gezinshouding kan niet over de hoofden heen of buiten de harten om van mensen geschreven of uitgedacht worden.

Dit betekent evenzeer, dat het evangelisch appèl ons kan behoeden voor onjuiste verwachtingen van de politiek als zodanig, waardoor wij haar overvragen en haar gezag dreigen uit te hollen. De politicus is niet de enige, noch de belangrijkste bouwmeester van onze samenleving. Onze opdracht voor de politiek is een appèl te doen op de gezindheid van mensen en organisaties en tegelijk zorg te dragen voor maatschappelijke structuren waarin zij niet op voorhand worden afgehouden van hun bestemming maar daar naar toe kunnen groeien en daarin worden ondersteund.

Overgangsfase

Wij leven in een overgangsfase van de cultuur. Dit is naar onze mening een van de belangrijkste kenmerken van onze tijd. Nieuwe opvattingen, nieuwe machten, nieuwe waarden breken door en drukken hun stempel op cultuur en samenleving. Veel van wat er was geldt niet meer, of staat onder kritiek; wat daarvoor in de plaats komt is nog onzeker of moet zich nog bewijzen. Het gevolg is, dat de huidige generatie traditionele zekerheden verloren ziet gaan, in omstandigheden waarin nieuwe zekerheden daarvoor nog niet in de plaats zijn gekomen. De onzekerheid die hiervan het gevolg is kan er licht toe leiden dat men zich vastklemt aan overleefde vormen en instituten. Daarnaast zien wij moedeloosheid en scepsis optreden over de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de ontwikkeling („het zal mijn tijd wel duren”); of men versimpelt de problemen tot het niveau van de demagogie; of men omarmt schijnoplossingen ..... De vluchtwegen zijn vele.

Staan in een christen-democratische traditie van vele tientallen jaren zien wij ons in deze overgangsfase van de cultuur gesteld voor de opgave, de traditionele waarden te herijken: religieus, cultureel, maatschappelijk, politiek. Niet om daarmee onze grondmotieven voor politiek en samenleving in te leveren, maar juist om in een veranderende wereld de kansen op het doorwerken van onze idealen te behouden en te versterken. Dit vraagt van ons de innerlijke bereidheid om datgene van wat ons dierbaar en vertrouwd was, indien het intussen, door gewijzigde maatschappelijke omstandigheden, zijn betekenis heeft verloren, prijs te geven; maar het vraagt tevens de durf om temidden van de omwenteling, zonnig tegen verguizing in, die waarden overeind te houden die niet verloren mogen gaan. Het CDA wil, als politieke beweging, vanuit de eigen mens- en maatschappijbeschouwing, actief aan dit cultuurvormingsproces deelnemen. Niet op een wijze waarbij wij zouden kunnen aangeven waar wij na verloop van tijd precies zullen uitkomen; gezinshouding levert ons geen blauwdrukken, maar normen, criteria,

Inhoud

TEN GELEIDE

- I. EEN BEGAANBARE WEG
  - II. DE VRAGEN VAN DEZE TIJD
  - III. GERECHTIGHEID
  - IV. GESPREIDE VERANTWOORDELIJKHEID
  - V. SOLIDARITEIT
  - VI. RENTMEESTERSCHAP
- TOT SLOT

oriëntaties die ons een begaanbare weg kunnen wijzen om hier en nu aan de slag te gaan; en die ons bovendien op koers kunnen houden in omstandigheden die thans in het geheel nog niet zijn te voorzien.

Politieke beweging

Het CDA wil een politieke beweging zijn, die zich richt tot het gehele volk, zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering. Het CDA is derhalve niet ondergeschikt aan enig kerkelijk gezag noch aan enige maatschappelijke groepering. De christen-democratische beweging zal vanuit haar eigen politieke verantwoordelijkheid wel gespist zijn op uitspraken over vragen van politiek en samenleving vanuit de kerken alsmede vanuit maatschappelijke groeperingen – in het bijzonder ook van die organisaties die vanuit een levensbeschouwelijke achtergrond functioneren. Het CDA wil ook in de wijze waarop het zijn politieke stijl ontwikkelt en omgaat met de macht zijn idealen kenbaar maken; de keuze van de methoden van politiek is immers in hoge mate beslissend voor de geloofwaardigheid en voor de doorwerking van politieke idealen. Wij wijzen een

Op verzoek van het dagelijks bestuur van het CDA uitgebracht in september 1979 door een commissie, bestaande uit: dr. J. Kremers, voorzitter; dr. E. Bleumink, mevr. M. H. M. F. Gardeniers-Berendsen, prof. dr. B. Goudzwaard, drs. J. de Koning, mevr. M. G. H. C. Oomen-Ruijten, drs. J. J. M. Penders, mr. dr. A. Postma, mr. W. Scholten, mevr. ds. M. J. van der Veen-Schenkeveld, drs. A. H. A. Veenhof, mr. O. W. A. Baron van Verschuer en drs. H. Borstlap, rapporteur.

polarisatiestreven – het doelbewust doorzetten van de eigen belangen, over de ruggen van anderen heen – af; het scheidt immers slechts nieuwe verdrukten.

Het CDA wil ook in zijn interne organisatie zijn idealen weerspiegeld zien. Dit heeft niet alleen betekenis voor de wijze van omgaan met elkaar, maar ook voor de interne verhoudingen binnen de partij. Een gespreide verantwoordelijkheid voor het verder ontwikkelen van het christen-democratische denken is van essentiële betekenis voor het CDA en wordt gestimuleerd. Vanuit deze algemene plaatsbepaling wil het CDA in zijn program van uitgangspunten – dat een globale aanduiding wil zijn van zijn politieke strategie – een schets geven van een begaanbare weg voor het aanpakken van de sleutelkwesties van onze tijd. Wij doen dit aan de hand van vier kernbegrippen, die ons de richting kunnen wijzen die wij thans hebben te gaan: gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap.

De vragen van deze tijd

Hoofdstuk II

Toelichting

Het gezicht van de wereld verandert tegenwoordig binnen één generatie. En met het gezicht verandert ook de nood van de mensen die in deze wereld leven: de vragen van nu en straks zijn voor een belangrijk deel heel andere, dan die van 15 à 20 jaar geleden. Sleutelkwesties voor de jaren tachtig waarover de christen-democratische beweging zich een oordeel zal moeten vormen, zijn:

- a) de vormgeving van de onderlinge solidariteit, de verbondenheid van mensen, zowel nationaal (het sociale zekerheids- en welzijnbeleid) als internationaal: wij zijn minder zeker dan voorheen over de wijzen waarop het rijke Westen de snel groeiende bevolking in de arme landen echt kan bijstaan;
- b) de groeiende wanverhouding tussen de doeleinden van een vredes- en veiligheidsbeleid en de instrumenten die daartoe worden aangewend. Er is een voortgaande perfectionering en groeiende vernietigingskracht van de militaire machtsmiddelen; de ontwikkelingsamenwerking blijft permanent achter bij de verwachtingen;
- c) problemen van leven en dood: onze samenleving blijkt moeite te hebben voldoende ruimte te bieden aan kwetsbare vormen van menselijk leven of aan menselijk leven dat niet beantwoordt aan de doorsnee opvatting van wat volwaardig menselijk leven is;
- d) enerzijds een toenemende vereenzaming en een groeiend isolement van veel mensen en (minderheids)groepen, anderzijds is er bij velen een groeiende behoefte om zichzelf te kunnen zijn;
- e) een toenemende verflechting van overheid en maatschappij, waardoor onderscheiden bevoegdheden en verantwoordelijkheden vervagen. Dit klemt te meer in een samenleving, die door een groeiende centralisatie en grootschaligheid van besluitvorming en voorzieningen ook uit dien hoofde in toenemende mate een kwetsbare samenleving wordt, wier functioneren betrekkelijk gemakkelijk ontregeld kan worden;
- f) problemen rond de legitimatie van het overheidsgezag: er is een groeiende neiging tot het negeren en ontlopen van volgens de staatkundige regels genomen maatregelen.;
- g) het – vanwege onze zorg voor het milieu, schaarse grondstoffen en een groeiende wereldbevolking – leren leven met materiële mogelijkheden die meer begrensd en wellicht in absolute zin zelfs geringer zullen zijn dan wij de afgelopen decennia gewend waren. Nog meer dan anders moeten daarom vragen naar zinvolle arbeid, rechtvaardige inkomensverhoudingen, medezeggenschap, vrije tijd, in een nieuw perspectief worden geplaatst;
- h) toeneming van de dijkwijs ongecontroleerde macht van wetenschap en techniek, in het bijzonder van die (experimentele) vormen waarin, al of niet uit commerciële motieven, erfelijke eigenschappen en de menselijke geest worden gemanipuleerd.

Gerechtigheid

Hoofdstuk III

Artikelen

Overheid

4. De overheid is geroepen om in de samenleving recht te doen aan allen, zonder aanzien des persoons. Dit betekent dat zij zich inzet voor een maatschappij waarin recht en vrede heersen en waarin mensen individueel, in hun leefgemeenschappen, in hun werk en in hun sociale relaties hun verantwoordelijkheid kunnen beleven.
5. De overheid dient hiertoe te beschikken over voldoende mogelijkheden tot machtsuitoefening. In de gewetens van de onderdanen ligt een grens voor de uitoefening van het overheidsgezag.

Staatkundig bestel

6. Het CDA wijst elk staatkundig en maatschappelijk bestel af, waarin een vermenging plaatsvindt van verantwoordelijkheden van overheid en maatschappelijke groeperingen.
7. Het CDA streeft naar een staatkundig en maatschappelijk bestel waarin de macht is gespreid en tegengestelde belangen rechtvaardig tegen elkaar kunnen worden afgewogen. Het wijst polarisatie tussen

Binnenkort verschijnt in de serie Politiek? Kom nou! lesbrief 7: „Geloof en politiek

De weg van een federatief CDA naar het gefuseerde CDA wordt gemarkeerd door de zogenaamde grondslagdiscussie. Hierin staat steeds de vraag centraal: – op welke wijze dient de door het CDA aanvaarde grondslag, de Bijbel als Gods Woord, betekenis te hebben voor te nemen beslissingen, waarvoor gekozen vertegenwoordigers in parlement, in Provinciale Staten en in gemeenteraden zich gesteld zien? – wat is het samenbindend element, dat het CDA tot een politieke partij maakt en waardoor de leden van een politieke partij zich met elkaar verbonden weten? Als antwoord op deze vraag is het rapport „Grondslag en politiek handelen” en het ontwerp Program van Uitgangspunten gepubliceerd. Met name de wijze waarop het

rapport „Grondslag en politiek handelen” besproken moest worden, was meer dan eens een moeilijkheid, waarvoor afdelingen en kiesverenigingen zich mogen geplaatst zien. De lesbrief „Geloof en politiek handelen”, wil in de discussie die in en buiten de partij steeds bij voortdurende geleefd wordt een hulp zijn.

Prijsregeling

1 les	f 2,50
2 t/m 4 lessen	f 2,25 per ex.
5 t/m 9 lessen	f 2,00 per ex.
10 t/m 24 lessen	f 1,75 per ex.
25 lessen en meer	f 1,50 per ex.

De lesbrief is te verkrijgen door storting van het verschuldigde bedrag op giro 89673 t.n.v. ARP-partij-stichting, Den Haag met vermelding van gewenste les en aantal.

Politieke overtuiging van het CDA

van mensen af. Het heeft de voorkeur voor de weg van het overreden van brede lagen van de bevolking, van onderling overleg en samenwerking, boven het afdwingen van politieke maatregelen.

8. De parlementaire democratie ziet het CDA als de uitdrukking van de gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheid en volk voor de koers van het staatsbestel. Regering en parlement dragen een onderscheiden verantwoordelijkheid. Kabinets- en parlementsleden handelen naar eigen verantwoordelijkheid, zonder opdrachten van anderen te aanvaarden.

9. Gelet op de historische verbondenheid hecht het CDA aan een constitutionele monarchie onder het Huis van Oranje.

10. Ter realisering van zijn politieke idealen verklaart het CDA zich principieel bereid regeringsverantwoordelijkheid te dragen. Geen democratische partij, die de beginselen van ons staatsbestel aanvaardt, mag bij voorbaat van het dragen van regeringsverantwoordelijkheid worden uitgesloten.

11. Geen kabinet mag het vertrouwen worden opgezegd om redenen, die buiten het kabinetsbeleid gelegen zijn.

12. Respect voor de minderheid is een essentieel kenmerk van onze democratie.

13. Mensen moeten inhoud kunnen geven aan hun politieke verantwoordelijkheid. Daarom zijn herkenbare vormen van bestuur nodig. Hogere bestuurslagen onthouden zich van taken, die op een lager niveau ter hand genomen kunnen worden.

Rechtsorde

14. Het CDA gaat uit van de fundamentele gelijkwaardigheid van mensen, ongeacht overtuiging, ras, geslacht, geaardheid, afkomst en/of economische positie.

15. Een gelijkwaardige behandeling van mannen en vrouwen wordt gewaarborgd.

16. Minderheidsgroepen moeten aan onze samenleving gelijkwaardig kunnen deelnemen.

17. Onze rechtsstaat verleent een ruimhartige toelating aan vluchtelingen, die vanwege hun overtuiging, ras, geslacht, geaardheid, afkomst en/of economische positie in hun land worden vervolgd.

18. Eerbied voor en bescherming van menselijk leven, ongeacht ontwikkelingsstadium of verschijningsvorm, behoort hoeksteen te zijn van onze rechtsorde. De vrouw heeft recht op bijstand bij ongewenste zwangerschap.

19. Het kind heeft vanwege zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid bijzondere bescherming nodig. Het behoort te kunnen opgroeien onder de zorg en verantwoordelijkheid van zijn ouders. Het CDA acht mede uit een oogpunt van opvoeding en vorming het gezin van bijzondere betekenis.

20. Andere samenlevingsvormen, die eveneens steunen op onderlinge trouw, het verlangen daaraan een duurzame vorm te geven en waarin de betrokkenen de verantwoordelijkheid voor elkaar aanvaarden, verkrijgen vergelijkbare rechten en plichten.

21. Bedreiging met geweld, vooral wanneer het mensenlevens tot inzet heeft, is fundamenteel onaanvaardbaar, omdat het de grondslagen van onze rechtsstaat aantast.

22. De overheid waakt voor de veiligheid buitenshuis, in het verkeer en in werkomstandigheden.

23. De overheid beschermt en respecteert de persoonlijke levenssfeer van mensen.

24. Parallel aan de ontwikkeling van de samenleving en van het overheidsoptreden daarin wordt recht gedaan aan de (groeivende) behoefte aan rechtsbescherming zowel tussen burgers onderling als ten opzichte van de overheid.

25. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht blijft gewaarborgd.

Internationale rechtsorde

26. Het CDA streeft in het kader van de Verenigde Naties naar een internationale rechtsorde. Daartoe is een hervorming van politieke en economische verhoudingen in de wereld nodig, gericht op het vreedzaam naast elkaar bestaan van volken. Op deze wijze kunnen duurzame voorwaarden voor vrede en veiligheid naderbij worden gebracht, waardoor de behoefte aan militaire machtsmiddelen afneemt.

27. Het bevorderen van respect voor onvervreembare mensenrechten heeft een centrale plaats in het buitenlandse beleid van ons land. Dit beleid is gericht op het scheppen van omstandigheden waarin ieder mens zijn vrijheidsrechten kan uitoefenen, en waarin wordt voldaan aan sociale, culturele en economische grondrechten die een menswaardig bestaan mogelijk maken.

Landen waarin mensen in het overheidsbeleid stelselmatig worden tenachtgesteld, behoren in de wereldsamenleving op effectieve wijze te worden geconfronteerd met maatregelen waaruit de afwijzing blijkt.

28. Initiatieven worden genomen tot het doorbreken van de verstarring in de oost/west-verhouding, teneinde een permanente dialoog in gang te zetten over de wereldproblemen waarvoor op de economisch en militair ontwikkelde landen een bijzondere verantwoordelijkheid rust.

29. Het CDA wil niet berusten in de aanwezigheid van massale vernietigingsmiddelen, die de schepping als zodanig bedreigen, omdat deze niet in overeenstemming zijn met de bestemming en de roeping van de mens.

30. Dit versterkt de noodzaak van een wereldomvattende bezinning over de grens van verantwoord wapengeweld, gebruikt door overheden. Het beleid is er op gericht, de mondiale afhankelijkheid van kernwapens te verminderen. Nederland neemt daartoe initiatieven. Eveneens wordt afgewezen een ontwikkeling die leidt tot een verdere verspreiding van kernwapens, een vervaging van de grens tussen conventionele en nucleaire wapens en tot het verminderen van de politieke zeggenschap over het gebruik van kernwapens.

31. Het CDA wil het terugdringen van de bewapeningswedloop in het kader van een beleid gericht op het voorkomen van oorlog en het behouden van vrede en veiligheid in bondgenootschappelijk verband realiseren.

32. Het CDA streeft naar een verenigd Europa, dat zijn politieke en economische verantwoordelijkheid in de wereld wil en kan dragen. De eenwording van Europa is geen doel in zichzelf, maar is gericht op de mogelijkheden daardoor meer recht te doen aan de beginselen van een internationale rechtsorde en van een goed rentmeesterschap over de schaarse bronnen van deze wereld.

Gerechtigheid

Hoofdstuk III

Toelichting

a. Overheid

Wij vinden dat de gerechtigheid het hoofdmotief is voor het overheidsoptreden. Het betekent dat mensen, omdat zij onderling van elkaar verschillen, de ruimte behoren te krijgen zich naar hun aard te ontplooiën. De mens in zijn verantwoordelijkheid tot zijn recht laten komen: dat is de kern van de dienende taak van de overheid. In deze zin is de overheid dienaar van Gods, dat wil zeggen dienaar van de bedoelingen van God met deze wereld: recht doen aan een verantwoorde roepingsvervulling van mensen, schild zijn voor de zwakken,

dienstbaar aan mensen in nood, zorg dragen voor de schepping. Betekent dit dat het CDA via de overheid een geloofsovertuiging aan de burgers wil opleggen? Dat betekent het niet. Daartoe is de overheid immers niet geroepen. De kern van de taak van de overheid is ruimte te scheppen, te beschermen, en versperde wegen zo nodig open te breken, zodat er begaanbare wegen ontstaan voor de dienst aan God en aan de naaste. Het gerechtigheidsstreven van de overheid voorziet aldus in de publieke voorwaarden voor een kunnen beleven van verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. Daarin beschermt de overheid en respecteert zij voor haar deel de eigen verantwoordelijkheid van mensen, individueel en in hun maatschappelijke organisaties. De overheidsmacht zal zich wel begrensd moeten weten door het geweten van haar burgers. Aan de andere kant zal de overheid de krachten moeten weerstaan die haar gezag proberen uit te hollen. Daarom komt alleen haar het recht toe fysieke machtsmiddelen te hanteren ter bescherming tegen schendingen van ons grondgebied en tegen gewelddadige binnenlandse aanvallen tegen de geldende rechtsorde. Zij zal ook weerstand moeten bieden tegen meer geweldloze vormen van gezagsondermijning. Dit laat onverlet de plicht van de burger, de overheid op haar eigen feiten te wijzen.

b. Staatkundig bestel

Het begaanbare wegen banen brengt ons tot een principiële voorkeur voor de democratie. Democratie is een wijze van omgaan met elkaar. Wij wantrouwen opeenhoping van macht, in welke persoon of instantie ook, inclusief de overheid. Macht, zeker ook de politieke macht, behoort gespreid te zijn en er behoort verantwoording over afgelegd te worden. Dit biedt de beste garantie om misbruik van macht te voorkomen. Bovendien: alleen in een democratie kunnen mensen hun medeverantwoordelijkheid voor het staatsbestuur tot uitdrukking brengen. Toch kan de overheidstaak niet alleen worden afgeleid uit de meerderheidsstandpunten van de volksvertegenwoordiging, waaraan zij verantwoording verschuldigd is. De regering behoudt een eigen verantwoordelijkheid, die niet opgeëist of vervangen kan worden door een parlementaire meerderheid, door partij-elites of door al of niet in het parlement vertegenwoordigde machtige belangengroepen. De regering is uiteraard wel voor al haar daden verantwoording verschuldigd aan het parlement. Het kabinet dient heen te gaan indien het niet beschikt over het vertrouwen van een meerderheid van de volksvertegenwoordiging. De Tweede Kamer mag door de regering slechts éénmaal ontbonden worden voor hetzelfde politieke feit.

Bij een toenemende vlevlechting van overheid en samenleving is het gevaar groot, dat overheid en machtige belangengroepen het op een akkoordje gooien, waardoor de overheid een verlengstuk van deze machtsgroepen kan worden. De overheid kan krachtens haar roeping niet exclusief specifieke groepsbelangen behartigen, of het zouden de belangen moeten zijn van hen die geen stem hebben, geen macht voorstellen en niet de publieke opinie achter zich hebben. De politieke democratie kan in deze zin gecorrumpereerd worden wanneer de machtsverhoudingen tussen overheid en maatschappelijke groepen dit schild zijn voor de zwakken onmogelijk maken. Wij zullen dan de politieke democratie opnieuw de inhoud en het gezag moeten geven die haar niet ontnomen mogen worden. De huidige bestuurlijke organisatie is dringend aan herziening toe, vanwege de gemeentegrens overschrijdende lokale taken en de voortgaande centralisatie naar rijksniveau. Door decentralisatie zal een verantwoordelijkheidsbeleving van het lokale en regionale niveau beter tot zijn recht kunnen komen. Wij staan de

komende jaren dan ook voor de politieke keuze, het accent in onze eenheidsstaat te verleggen van centralisatie naar decentralisatie, naar differentiatie en naar – begrensde – provinciale en gemeentelijke pluriformiteit. Het gelijkheidsstreven zal daarmee enigermate ingeruimd moeten worden voor een streven naar meer zeggenschap en naar een meer gespreide verantwoordelijkheid ook voor de bestuurlijke vragen.

c. Rechtsorde

Wij beschouwen het leven als een gave van God, als een opgave en als een appèl tot een zinvol bestaan met en voor anderen. Daarom behoort menselijk leven beschermd te worden; dit is bij uitstek een rechtstaak van de overheid.

Het CDA is zich er van bewust, dat het rechtsstelsel niet de morele opvoeding van de burgers tot taak heeft; het stelt regels vast voor het onderlinge verkeer en voor de onderlinge bescherming. De rechtsorde is evenmin een stabiel gegeven; zij is voortdurend in beweging. Het morele denken van de bevolking verandert immers. Zo zijn wij ons de laatste jaren veel meer bewust geworden van de rechten van minderheden in onze samenleving. Deze minderheden hebben recht op een gelijkwaardige ontplooiing in onze samenleving teneinde hun eigen identiteit tot gelding te brengen. Het hierop mede inrichten van onze rechtsorde is de komende jaren een centrale opdracht.

Er is voorts aanleiding blijvende aandacht te schenken aan de groeiende behoefte aan rechtsbescherming tussen burgers onderling en tegenover de overheid; zeker gelet op de groeiende complexiteit en onderlinge afhankelijkheid binnen onze samenleving en de ontwikkeling van het overheidsoptreden dat mede daardoor steeds meer sectoren van het persoonlijk en maatschappelijk leven raakt.

Dit accent op de rechtsbescherming betekent voor ons met name ook het handhaven van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Een ander kernthema binnen onze rechtsorde is de vraag in welk klimaat van omgang met menselijk leven wij in de toekomst willen leven.

– beschermwaardigheid menselijk leven

Het beschermen van menselijk leven dat weerloos is, ongewenst of onvolmaakt, of dat niet voldoet aan de doorsnee-opvatting van wat menswaardig is: dit zal een hoeksteen in onze rechtsstaat moeten blijven. Onze medemensen zijn ons immers toevertrouwd, of wij willen of niet. De beschermwaardigheid staat hier centraal. Daarbij rust op de samenleving de plicht desgewenst bijstand te verlenen om dit weerloze, ongewenste of onvolmaakte leven dragelijk te maken, ook voor de naast betrokkenen. Wij denken in het bijzonder ook aan bijstand aan vrouwen bij ongewenste zwangerschap.

Het uitgangspunt van de beschermwaardigheid van menselijk leven heeft tevens verstrekkende gevolgen voor de inrichting van onze samenleving, bijvoorbeeld ter zake van arbeidsomstandigheden en het (snel)verkeer.

– samenlevingsvormen

De leefgemeenschap waarin mensen verkiezen te leven is in discussie. Velen in christen-democratische kring ervaren deze ontwikkelingen als een bedreiging van gezin en huwelijk. Toch staat niet zozeer de betekenis, het functioneren van het gezin ter discussie, maar veel meer het huwelijk als exclusieve uiterlijke verschijningsvorm van het met anderen leven in geborgenheid, liefde en onderlinge zorg. Uitgangspunt voor onze houding ten aanzien van de samenlevingsverbanden waarin

mensen verkiezen te leven is het in geborgenheid, liefde en onderlinge zorg kunnen leven. Daaraan ontleent ook het gezin zijn bijzondere betekenis, naast overwegingen van opvoeding en vorming van kinderen. Dit betekent evenwel niet, dat de overheid, als hoedster van de publieke gerechtigheid, bepaalde samenlevingsvormen boven andere (of boven alleenstaanden) zou mogen begunstigen. Andere basisleefgemeenschappen dan het gezin, die evenzeer steunen op onderlinge goede trouw, die duurzaam zijn en waarin de partners de verantwoordelijkheid voor elkaar aanvaarden, behoeven rechtsbescherming van overheidswege. Zij behoren met het gezin vergelijkbare rechten en plichten te krijgen. De overheid zal daarom meer dan thans haar beleid mede moeten afstemmen op de positie van mensen in een samenlevingsverband, ook op het sociale, fiscale, werkgelegenheids- en volkshuisvestingssterrein.

Op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid heeft het kind bijzondere bescherming nodig. Het kind heeft recht op een gelukkige jeugd en de mogelijkheid zich in geestelijke en lichamelijke zin goed te ontwikkelen. Het kind heeft liefde en begrip nodig voor de volledige en harmonieuze ontplooiing van zijn persoonlijkheid. Het behoort daarom op te groeien onder de zorg en verantwoordelijkheid van zijn ouders. Indien dit onmogelijk is draagt de overheid zorg voor een vervangend opvoedingsmilieu dat nauw aansluit op een gezinssituatie. Het is niet onnodig op te merken, dat de oudere mens recht heeft op een volwaardige plaats in de samenleving. Wij zijn immers nog te zeer geneigd hen naar de periferie van de samenleving te dringen. Het volwaardig kunnen participeren in onze samenleving betekent onder meer dat voorzieningen ten behoeve van ouderen niet buiten hen om tot stand mogen komen.

– emancipatie

Een gelijkwaardige behandeling van mannen en vrouwen wordt gewaarborgd. Gelet op de achterstandssituatie waarin vrouwen op tal van beleidsterreinen verkeren betekent dit extra aandacht voor hun positie. In het verlengde van hetgeen wij opmerkten over samenlevingsvormen wijzen wij een emancipatiestreven van mannen of vrouwen af, dat er op is gericht op de deelgenoten in samenlevingsverbanden van elkaar te vervreemden en hen geheel op hun individualisme terug te werpen. Dit is ten diepste een onmenselijke benadering, omdat het de betekenis van mensen voor elkaar ontkent. Het recht op een gelijkwaardige ontplooiing van alle mensen, zonder dat dit ontspoor in een ontkenning van de onderlinge afhankelijkheid van mensen: dat zal in onze visie de kern moeten zijn van een emancipatie van samenlevende mensen.

d. Internationale rechtsorde

Een rechtsorde op internationaal niveau is er nog in onvoldoende mate; het is dan ook te vaak niet het recht, maar de macht die „stabiële” internationale verhoudingen afdwingt. Wij maken ons geen al te grote illusies over de duurzaamheid en stabiliteit van deze machtsverhoudingen: – honderden miljoenen mensen vechten een dagelijkse strijd voor het bestaan en verliezen die voortdurend; – slechts een handjevol landen maakt ernst met de mensenrechten; verreweg de meeste mensen leven onder dictaturen waarin rechten van mensen vaak met voeten worden getreden; – de machtige landen proberen hun veiligheid te waarborgen door te dreigen met een onvoorstelbare militaire vernietigingskracht. Wij zullen op zoek moeten gaan naar nieuwe evenwichten in de wereld, in

Politieke overtuiging van het CDA

politieke en in economische zin (zie ook hoofdstuk Va: internationale solidariteit). Wij denken in het bijzonder aan een gezamenlijke oriëntatie van de westerse en communistische landen op de grote nieuwe vraagstukken van onze tijd die de wereldvrede minstens evenzeer bedreigen als de politieke tegenstellingen tussen oost en west. Wij doelen op een gezamenlijke aanpak van een herverdeling van welvaart in de wereld, het milieu- en grondstoffenprobleem, de wapenbeheersing en -verspreiding. Wij zullen er op uit moeten zijn de verstarring in de relaties te doorbreken en in deze zin inhoud te geven aan een werkelijke dialoog, ook met de oostbloklanden. Er rust op de militair en economisch ontwikkelde landen in de wereld een bijzondere verantwoordelijkheid voor deze vraagstukken die de wereldvrede bedreigen.

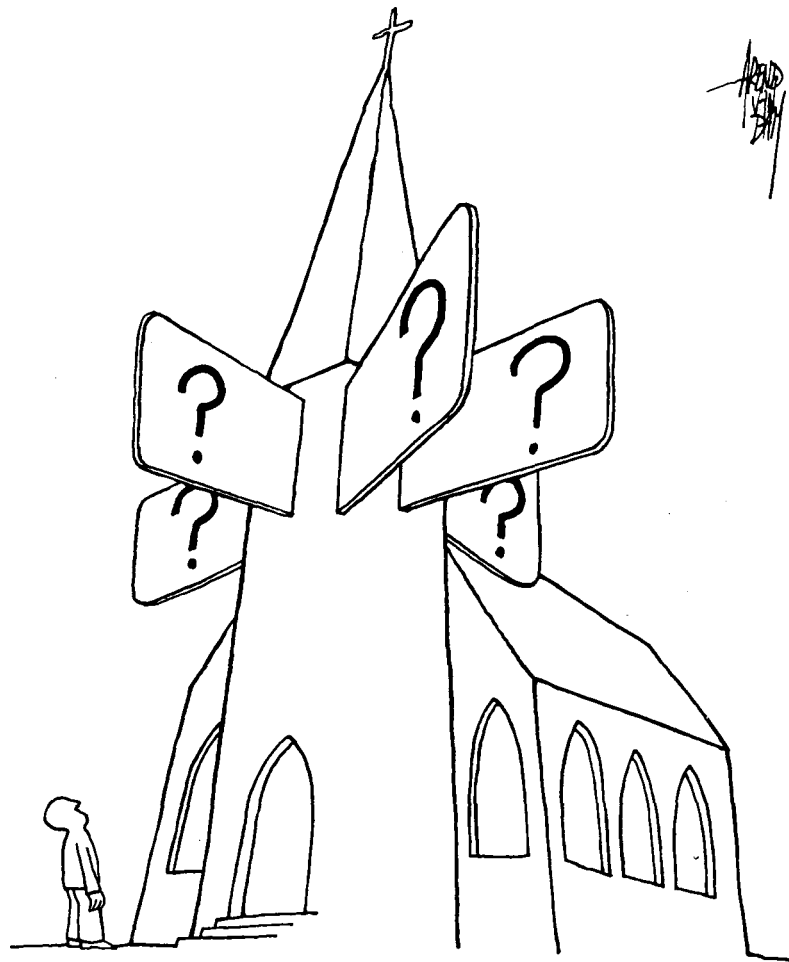
Het zal een ramp zijn indien landen thans wegvluchten in protectionisme. Dit is voor ons een belangrijk motief om de verdere Europese eenwording met kracht te blijven bevorderen, evenals het in bondgenootschappelijk verband blijven organiseren van onze zorg voor de veiligheid. Zolang immers een gezaghebbend internationaal orgaan (de Verenigde Naties) onvoldoende blijkt te kunnen functioneren is deze blokvorming moeilijk te vermijden. Maar het komt er dan wel op aan waartoe de blokken hun macht aanwenden. De christen-democratische benadering wil bij deze wereldvraagstukken herkenbaar zijn aan een verwerping van een typisch nationale aanpak en aan de bereidheid de dialoog aan te gaan en open te houden met andere volkerengemeenschappen, omdat daarvan – algemeen gesproken – de meest duurzame hervormingen verwacht mogen worden. Wij bepleiten relatie-politiek en wijzen een ghetto-politiek af. Indien evenwel in een dialoog elk perspectief ontbreekt en deze wordt ontlopen, dan kan in bijzondere omstandigheden meer effect verwacht worden van pressie en/of interventie, waaronder het bevorderen van een isoleringspositie van het land dat in gebreke blijft.

– defensie

Het vraagstuk van de defensie plaatst de christen-democratie voor grote vragen. Algemeen gesproken aanvaarden wij dat er alleen geweld gebruikt mag worden indien alle andere middelen hebben gefaald om recht te handhaven of te herstellen en indien het aan te wenden machtsmiddel in redelijke verhouding staat tot het doel dat wordt nagestreefd. Het is juist dit laatste punt, dat de christen-democratie bij de vragen over de huidige defensie voor haast onoplosbare gewetensconflicten plaatst.

Wij weten immers dat het ethisch onaanvaardbaar is de massale vernietigingswapens waarover wij thans beschikken en die de schepping als zodanig bedreigen, te hanteren ter beslechting van geschillen in de wereldsamenleving. Hoe is het metterdaad inzetten van deze wapens te verenigen met het gestalte geven aan de boodschap van het Evangelie in een wereld van recht, verdraagzaamheid en vrede? Zijn wij met andere woorden niet steeds meer aangewezen geraakt op beveiligingsmiddelen die steeds minder in overeenstemming zijn met de bestemming en de roeping van de mens?

Maar wij weten ook, dat de mensheid niet bezielde is door goede wil alleen en geneigd is medemens te onderdrukken en geweld aan te doen. Ook dit is niet te verenigen met het ruimte geven aan de menselijke ontplooiing en de rijkdom die in schepping gegeven is. Wij hebben derhalve de plicht de burgers hiertegen metterdaad te beschermen door middel van een strijdmacht, primair gericht op het voorkomen van oorlog en uitbarstingen van geweld. Dit welhaast uitzichtloze dilemma kan op ons een verlamdende uitwerking

uitoefenen. De behoefte om deze cirkelgang van de onmacht te doorbreken is groot: wij zouden diep in ons hart het liefst hardgrondig neen willen zeggen tegen het elkaar permanent gijzelen van hele volkeren. Beide blokken hebben zulke geperfectioneerde en ongreepbare wapens, dat men zich daartegen niet kan beschermen, anders dan door de dreiging hetzelfde aan te richten bij de tegenstander. Is het gevaar bovendien niet groot, dat deze strategie van afschrikking en crisisbeheersing vroeg of laat niet meer beheerst wordt en mensen de controle erover verliezen? Maar hoe onvoorstelbaar groot de vernietigingsmacht in mensenhanden thans ook is: de consequenties van een abrupte en eenzijdige afschaffing van de kernwapeniging aan onze zijde kunnen wij evenmin verantwoorden. De risico's die dit voor de wereldvrede met zich meebrengt zouden evenzeer ontoelaatbaar zijn. Wij zien dan ook geen andere mogelijkheid dan te kiezen voor de moeizame weg om onze afhankelijkheid van de kernwapens terug te dringen. Wij zullen een terughoudende, niet agressieve, ingetoomde defensie moeten organiseren; maar ook een effectieve en een geloofwaardige. Onze aanpak van het kernwapenvraagstuk mag onze aandacht evenwel niet afleiden van andere ontwikkelingen: de perfectionering van andersoortige wapens. De gewenste terugdringing van onze afhankelijkheid van kernwapens schiet haar doel voorbij, indien een oorlog met inmiddels geperfectioneerde, mede op massale vernietiging gerichte „gewone” wapens dichterbij komt. Wij laden een zware verantwoordelijkheid op ons, wanneer mede door ons beleid een situatie zou ontstaan, waarin oorlogvoering met conventionele wapens moreel-psychologisch aanvaardbaar zou worden geacht, hoewel ook dan massale vernietiging en oneindig leed in het verschiet ligt.

Nog fundamenteeler dan het intomen van de wapenontwikkeling is het hervormen van de internationale verhoudingen. De politiek van afschrikking, gericht op het voorkomen van een daadwerkelijk gebruik van militair geweld, is alleen aanvaardbaar als tegelijkertijd nieuwe initiatieven worden ontwikkeld op de weg die moet leiden tot verzoening van tegenstellingen en wezenlijk veiliger

verhoudingen in de wereld. Dit raakt de mensenrechten en onze internationale solidariteit (V.a).

– mensenrechten

Een buitenlands beleid dat tegenstellingen wil verzoenen kan het niet stellen zonder een centrale plaats in te ruimen voor het bevorderen van het respect voor onvervreembare mensenrechten; d.w.z. van mensenrechten die onafhankelijk van het heersende politieke regime worden gegarandeerd. Mensen zijn ongeacht hun levensovertuiging, ras, geslacht, gaardheid, afkomst, economische positie en/of taal geschapen naar het beeld van God. Hoezeer ze onderling ook van elkaar kunnen verschillen: het in het beleid erkennen van hun volstrekte gelijkwaardigheid, het verwerpen van elke vorm van discriminatie, is een dwingende eis waaraan wij elke overheid binden. Mensen hebben tevens het recht zich naar hun eigen aard te kunnen ontplooiën. Totalitaire regimes echter, van welke richting dan ook, beogen de mens om te vormen naar het beeld van het officiële gezag. De sociale, culturele en economische grondrechten zijn voor het recht op een menswaardig bestaan even essentieel als de klassieke vrijheidsrechten; deze typen grondrechten zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Het beleid richt zich tegen elke schending van de mensenrechten, of het nu Oosteuropese landen betreft, Zuidamerikaanse landen of Zuid-Afrika. Steeds zal zorgvuldig de meest effectieve benadering gekozen moeten worden, hetgeen voor de verschillende landen en werelddelen een gevarieerde benadering zal kunnen inhouden. Waar in het ene geval de dialoog nog perspectief kan bieden zullen in een ander geval waarbij de mogelijkheden tot dialoog goeddeels zijn uitgeput, politieke en economische drukmiddelen worden kunnen worden ingezet. Mede gelet op de slotakte van het akkoord van Helsinki kan een op ontspanning gericht beleid het in onze visie niet stellen zonder een beklemtonen van de mensenrechten; wij zullen dit derhalve niet loslaten.

– Europa

In het verlengde van onze grondmotieven voor het buitenlandse beleid ligt ons streven perspectief te geven aan de Europese gemeenschap.

Nationale problemen op bijvoorbeeld sociaal-economisch terrein, milieu, energie, evenals de inpassing van onze economieën in een andere internationale arbeidsverhouding, kunnen niet meer afdoende door de Europese landen afzonderlijk worden aangepakt. Bovendien: eeuwenlang hebben de Europese landen elkaar bevochten. Europa kan het kader bieden, waarin de tegenstellingen niet meer gewelddadig worden beslecht, maar in een dialoog. Dit is een van de essentiële bijdragen die een verenigd Europa aan de wereldvrede kan bieden.

Maar Europa kan het hier niet bij laten. Het gaat bij de Europese eenwording niet om een nieuw soort opgeklapt nationalisme, gericht op het grotere geheel van het Europese belang. Europa kan geen doel in zichzelf zijn. Voor ons christen-democraten gaat het er om dat dit Europa een aantal belangrijke taken en opdrachten aanvaardt. Wij willen een actief Europa, dat een concrete medeverantwoordelijkheid aanvaardt voor de noden en problemen van de wereld als geheel. De toekomst van dit Europa hangt in hoge mate af van de geloofwaardigheid waarmee het niet alleen deze idealen in de wereldsamenleving uitdraagt, maar er ook zelf metterdaad naar leeft.

Gespreide verantwoordelijkheid

Hoofdstuk IV

Artikelen

Inrichting van de samenleving

33. De mens is in de maatschappij gesteld als verantwoordelijk persoon; niet alleen verantwoordelijk voor zichzelf, maar ook voor de medemens en voor de ontwikkeling van de samenleving. De christen-democratie wil mensen op deze verantwoordelijkheid aanspreken.

34. Het CDA streeft naar een maatschappij waarin de macht is gespreid en waarin allen die macht bezitten over het gebruik daarvan verantwoordelijkheid dragen. De overheid diegenen wier welzijn daarvan mede afhankelijk is.

35. Het CDA beijvert zich voor een samenleving waarin ruimte wordt geboden voor een toegroeien naar een veelkleurige verantwoordelijkheidsbeleving, die zo nauw mogelijk aansluit bij de belevingswereld van mensen. Het overheidsbeleid moet hierop gericht zijn. De rol en de invloed van particuliere organisaties op het terrein van o.m. onderwijs en vorming, maatschappelijk werk, volksgezondheid en maatschappelijke bewustwording, dienen daartoe te worden versterkt. De mogelijkheden van alle betrokkenen om bij de vormgeving van het beleid medeverantwoordelijkheid te dragen, worden vergroot.

Cultureel-maatschappelijk leven

36. De overheid dient de verscheidenheid die in kunst en cultuur besloten ligt te beschermen en waar nodig te bevorderen.

37. De overheid heeft de plicht een cultuurpatroon tegen te gaan, waarin de mens gemanipuleerd en verlaagd wordt tot gevangene van gevestigde structuren, van economische machten, van meerderheden, van monopolies van uiteenlopende aard, of onmondig overgeleverd wordt aan de heerschappij van deskundigen.

38. Hoeksteen van het welzijnsbeleid is de geestelijke vrijheid. Erkenning van de geestelijke vrijheid houdt in, dat

de overheid niet één bepaalde opvatting dwingend als norm voor het culturele en maatschappelijke gebeuren oplegt.

39. In de welzijnsplanning zal naast het gezichtspunt van de doelmatigheid, ook het gezichtspunt van de pluriformiteit en van de bescherming van minderheden erkenning dienen te vinden.

40. In het mediabeleid dient een onafhankelijk en veelzijdig aanbod in de informatievoorziening veilig gesteld te worden. Daarbij wordt met name de ruimte gewaarborgd voor de doorwerking van levens- en wereldbeschouwingen. Bij toepassing van nieuwe technieken in de communicatiemedie wordt gewaakt tegen een commercialisering van de openbare informatievoorziening.

Sociaal-economisch leven

41. Voor het sociaal-economisch leven betekent het spreiden van verantwoordelijkheden dat concentratie van economische macht wordt tegengegaan en centralisatie van sociaal-economische beslissingen bij de overheid wordt vermeden.

42. De voorkeur van het CDA gaat uit naar een zodanig maatschappelijk georiënteerde ondernemingswijze productie, dat men toekomt aan maatschappelijk zinvolle producten, de plicht onderkent van het beschermen van het omliggende milieu en van het scheppen van een rechtvaardige internationale arbeidsverdeling. De overheid ondersteunt ondernemingen in het toegroeien naar een aldus maatschappelijk georiënteerde productie.

43. Het CDA gaat uit van een rechtstreekse medeverantwoordelijkheid van werknemers voor het ondernemingsgebeuren. Deze dient tot uitdrukking te komen in de wijze waarop de bestuursorganen van de onderneming worden samengesteld.

Vorming tot verantwoordelijkheid

44. Onderwijs en vorming richten zich op de toerusting tot het dragen van verantwoordelijkheid, de dienst aan medemens en samenleving. Het overheidsbeleid is gericht op het streven naar gelijke kansen en naar het realiseren van de bij de persoon passende opleiding. De overheid schept mogelijkheden tot blijvende vorming.

45. Ouders dragen de primaire verantwoordelijkheid voor het onderwijs en de vorming van hun kinderen.

46. De overheid waarborgt de grondwettelijke vrijheid van het onderwijs; nieuwe onderwijswetgeving zal daaraan moeten voldoen. Bijzondere instellingen voor onderwijs en vorming hebben dientengevolge het recht tot het ontwikkelen van onderwijs- en vormingsprogramma's die aansluiten bij de doelstellingen en identiteit van deze instellingen.

Gespreide verantwoordelijkheid

Hoofdstuk IV

Toelichting

De mens is een verantwoordelijk wezen, aangesteld en toegerust om Gods medearbeider te zijn in Zijn schepping. Dit meebouwen en stukje bij beetje mee helpen ontwikkelen van de schepping; daartoe worden mensen persoonlijk en gezamenlijk opgeroepen. Wij geloven dat daarin de bestemming van de mens besloten ligt. Ieder dient op zijn eigen wijze vanuit zijn bijzondere talenten mee te helpen, de mogelijkheden tot een harmonieuze ontwikkeling van de schepping te

Politieke overtuiging van het CDA

ontdekken en zichtbaar te maken. Zeker wanneer deze harmonie vaak verborgen blijft achter chaos, honger, geweld en uitzichtloosheid.

a. Inrichting van de samenleving

Dit brengt ons er toe de gespreide verantwoordelijkheid als structuurbeginselen voor de inrichting van onze samenleving aan te houden, hoezeer dit ideaal ook haaks staat op hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen. Het CDA vindt, dat een politieke beweging onmachtig behoort te zijn, als het haar niet lukt gezaghebbend te appelleren op deze verantwoordelijkheid van mensen en organisaties. Het betekent bijvoorbeeld, dat wij niet alleen de positieve kanten moeten laten zien van onze benadering van de vraagstukken, maar ook de „prijskaartjes”. Waar de christendemocratie thans voor staat is in deze zin de keuzen en de consequenties van die keuzen zichtbaar te maken, op welke impopulaire paden dit ons ook zal brengen.

Immers: de grote vraagstukken van onze tijd lopen ons uit de hand, niet omdat de overheid er te weinig greep op heeft, of omdat de mensen te weinig vrijheid is gelaten, maar omdat wij er nog onvoldoende in zijn geslaagd inhoud te geven aan de gedachte van een gespreide verantwoordelijkheid. Wij kunnen – hetgeen dreigt – de overheid dan ook geen eindverantwoordelijkheid opdringen voor alle maatschappelijke problemen waarop wij in onze tijd stuiten. De christen-democratie kiest bewust voor een samenleving die niet vanuit één centrum wordt beheerst, maar voor een samenleving waarin de verantwoordelijkheden in grote verscheidenheid beleefd kunnen worden. De mens kan immers niet opgesloten worden in louter een politiek bestaan; hij of zij leeft evenzeer als lid van een kerk en particuliere organisaties, in een sociaal-economisch bestaan, in een gezin of ander samenlevingsverband. De politiek mag hem of haar deze verantwoordelijkheden niet ontnemen, maar zal de beleving daarvan juist moeten uitlokken en beschermen in een beleid dat voorziet in de noodzakelijke voorwaarden daartoe.

b. Cultureel-maatschappelijk leven

In hoofdstuk I stelden wij dat wij in de overgangsfase van de cultuur waarin wij thans leven, voor de opgave staan traditionele waarden in de culturele en maatschappelijke ontwikkeling te herijken en te vernieuwen. Aan dit cultuurvormingsproces wil het CDA vanuit de eigen mens- en maatschappij-beschouwing actief deelnemen. Voor het overheidsbeleid betekent dit een erkenning van de geestelijke vrijheid. Dit houdt in, dat de overheid niet één bepaalde opvatting dwingend als norm voor het culturele en maatschappelijke leven mag opleggen. De overheid dient integendeel de verscheidenheid die in de cultuur besloten ligt te beschermen en waar nodig te bevorderen. De mens, individueel en in zijn samenlevingsverbanden, is naar onze opvatting verantwoordelijk deelhebber aan het culturele en maatschappelijke leven. Maar hij wordt wel van vele kanten in deze maatschappij bedreigd: – door de commercie, die het culturele en maatschappelijke leven als een wingebed beschouwt; – door meerderheden, die de macht van het getal gebruiken om gevestigde visies en posities te bevestigen en het nieuwe, het bijzondere, het controversiële, buiten te sluiten; – door professionals en technocraten, die het culturele en maatschappelijke leven als hun domein beschouwen, waarin de niet-deskundige belanghebbende geen wezenlijke zeggenschap kan verwerven. In deze en vergelijkbare situaties dient de overheid de verscheidenheid die in

de cultuur besloten ligt naar onze mening te beschermen en waar nodig actief te bevorderen. Dit is de betekenis van een gespreide verantwoordelijkheid op cultureel en maatschappelijk terrein. In het bijzonder geldt dit voor de communicatiemedia, waar in de tachtiger jaren ingrijpende technologische vernieuwingen hun intrede zullen doen. Enerzijds openen zij zowel bij de omroep als bij de pers perspectieven voor een meer gespreid, een meer pluriform aanbod; anderzijds kunnen zij leiden tot een verdergaande vercommercialisering en dus vervlakking van de informatievoorziening. Het is een openbaar belang van hoge orde, een onafhankelijk en veelzijdig aanbod in de informatievoorziening veilig te stellen.

Bij het vormgeven van het culturele en maatschappelijke leven kunnen wij niet meer uitgaan van de algemene geldigheid van het organisatiebeginsel, dat sinds de vorige eeuw onze samenleving heeft beheerst: de indeling in levensbeschouwelijke blokken: katholiek, protestants, socialistisch, vrijzinnig-liberaal. De levensbeschouwelijke instellingen, die de dragers waren van dit organisatiebeginsel, zijn veelal van karakter veranderd of hebben in levensbeschouwelijke zin aan betekenis ingeboet. Dit stelt ons voor een dubbele opgave: – Het particuliere initiatief zal nieuwe wegen moeten zoeken om in de gewijzigde omstandigheden, in de hedendaagse culturele en maatschappelijke werkelijkheid, aan de levensbeschouwing inhoud te geven. – De nationale overheid, maar evenzeer de lagere eenheden, zullen in hun beleid ruimte moeten scheppen voor levensbeschouwelijke pluriformiteit wanneer die zich aandient, ook zonder de dwang van een landelijke „verzuijing”. Zo zal met name in de welzijnsplanning naast het gezichtspunt van de doelmatigheid, ook het gezichtspunt van de pluriformiteit en van de bescherming van minderheden erkenning dienen te vinden. Welzijnsbeleid kan geen compensatiebeleid zijn terzake van wat zich in de samenleving verkeerd ontwikkelt. Wij kunnen niet onvrede met de arbeidsomstandigheden goedmaken door het organiseren van sportieve manifestaties, of van recreatieve voorzieningen. Welzijnsbeleid is geen toelagenbeleid. Welzijnsbeleid, dat de mens in contact brengt met de rijke verscheidenheid van de schepping en hem activeert de daarin vervatte rijkdom aan ontplooiingsmogelijkheden daadwerkelijk te ontwikkelen, raakt het bestaan van de mens zelf en het interne functioneren van alle maatschappelijke sectoren. De wijze waarop kunst, sport, recreatie, educatie tot ontwikkeling worden gebracht, stempelen het gezicht van een samenleving.

c. Sociaal-economisch leven

De huidige verdeling van zeggenschap in onze economische orde is te zeer afgestemd op de economische opbouwproblemen van de vijftiger jaren en de uitbouwproblemen van de zestiger jaren. Daardoor worden aan de ene kant sociaal-economische verantwoordelijkheden te gemakkelijk als „slechts” verantwoordelijkheden van de overheid beschouwd, terwijl aan de andere kant onvoldoende wordt geappelleerd op een gespreide verantwoordelijkheidsbeleving in het sociaal-economisch leven. Als gevolg hiervan biedt de huidige economische orde een beperkt vermogen om binnen de begrensde economische mogelijkheden van de komende jaren problemen als werkloosheid, economische groei, inkomensverhoudingen, inflatie, het hoofd te bieden. Wij zullen een hergroepering van verantwoordelijkheden voor de

sociaal-economische vraagstukken in gang moeten zetten, opdat mensen in de praktijk van het dagelijkse leven metterdaad kunnen toekomen aan het antwoord geven op de grote vraagstukken van vandaag. Wij willen daarom de mogelijkheden versterken om binnen ondernemingen tot een verantwoorde besluitvorming te komen over de vitale beslissingen: investeringen, werkgelegenheid, inkomen, te installeren technologie etc. Essentieel is het binnen de onderneming onderling kunnen afwegen van deze elementen van de ondernemingsstrategie. De gezamenlijke deelgenoten in de onderneming moeten zich blijvend op deze verantwoordelijkheden kunnen oriënteren. Door het produceren van goederen en diensten kunnen zij zichzelf van een inkomen en nuttige arbeid voorzien, de samenleving het produkt of de dienst leveren die zij behoeft en kunnen bijdragen aan de financiering van de collectieve lasten. Aldus willen wij de mogelijkheden voor een bredere maatschappelijke verantwoordelijkheid van ondernemingen vergroten. De overheid zal haar wetgeving hierop moeten afstemmen.

Wij gaan uit van het versterken van de medeverantwoordelijkheid van werknemers door middel van een rechtstreekse invloed op de samenstelling van alle bestuursorganen binnen de onderneming. De betekenis hiervan neemt toe naarmate het ons lukt de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de onderneming te verzwaren. Binnen de onderneming kan men evenwel niet alles overzien. Daarom zullen wij overlegvormen moeten uitbouwen, op de naast hogere niveau's; het niveau van de bedrijfstak en de regio's. Bedrijfstak- en regionaal overleg over vraagstukken van werkgelegenheid, ontwikkeling van de bedrijfstak, inkomensontwikkeling, technologische ontwikkeling, kan belangrijke oriëntatiepunten opleveren die de besluitvorming binnen ondernemingen kan vergemakkelijken. De effectiviteit van de besluitvorming op landelijk niveau zal in onze opvatting versterkt worden – hetgeen dringend geboden is – door het aldus hergroeperen van de verantwoordelijkheid voor vitale sociaal-economische vraagstukken.

d. Vorming tot verantwoordelijkheid

De vorming tot verantwoordelijkheid raakt het onderwijs, maar dat niet alleen en misschien zelfs niet eens in de eerste plaats. De ouders blijven immers primair verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Dit is tevens een belangrijke reden, dat de vrijheid van onderwijs gewaarborgd behoort te zijn, zodat er voldoende ruimte is voor de doorwerking van de levensbeschouwing en de eigen verantwoordelijkheid in het onderwijs. Dit is daarom zo belangrijk, omdat onderwijs meer is dan onpersoonlijke kennisoverdracht, of het getrouwen van de kinderen in de bestaande samenleving inpassen. Het onderwijs zal in onze opvatting moeten toerusten voor het verstaan van de – bijbelse – opdracht tot het dragen van verantwoordelijkheid en de dienst aan medemens en samenleving. Dit impliceert in ieder geval dat in het onderwijs ruime aandacht besteed dient te worden aan historische en ethische vraagstukken. Dit onderwijs kan niet stellen zonder een levensbeschouwelijk fundament, dat de gerichtheid op deze toerusting levend kan houden. De vraag is hierbij wel, welke taak de overheid in het onderwijs heeft. De belangrijkste is, dat de overheid de ruimte verschaft voor onderwijsvormen waarin onderwezen kan worden op de hierboven aangegeven wijze. De vrijheid van onderwijs moet derhalve gewaarborgd zijn: dat is de kern van het overheidsbeleid. Maar daarbij kan zij het niet laten. De overheid heeft een verantwoordelijkheid voor de

ontplooiingskansen van mensen. Bovendien heeft zij een specifieke verantwoordelijkheid voor de vorming van kinderen, wier ouders niet hechten aan bijzonder onderwijs voor hun kinderen. Er is voorts in algemene zin een nauwe samenhang tussen de soort en de kwaliteit van het onderwijs en de richting waarin de samenleving zich ontwikkelt.

Deze overwegingen leveren voldoende motieven voor een actieve overheidsbemoeiing met het onderwijs. De overheid zal – zeker wanneer de (groei van de) financiële middelen beperkt zijn (is) – de volgende prioriteiten moeten stellen, uiteraard onder respecting van de genoemde vrijheid van onderwijs: – het streven naar gelijke kansen op ontplooiingsmogelijkheden – het streven dat een ieder de voor hem gekwalificeerde opleiding kan ontvangen; dit geldt voor zowel de zwak, de partieel, de normaal, als de meest begaafden.

Bij gelijke kansen gaat het niet alleen om de verdeling van de financiële middelen als zodanig, maar ook om het scheppen van zodanige randvoorwaarden, dat in beginsel iedere leerling c.q. volwassene zich voluit kan ontplooiën. Belemmerende factoren moeten daarbij worden weggenomen, voorzover dat feitelijk mogelijk is. Dit is overigens niet alleen een kwestie van een bepaald type onderwijs; het totale onderwijs zal gericht moeten zijn op het wegnemen van deze belemmerende factoren. Een bijzonder accent hierin zal het onderwijs aan volwassenen moeten krijgen. De medezeggenschap voor diegenen, die bij het onderwijs of bij een vormingsinstituut zijn betrokken, is van groot belang in verband met het kunnen beleven van de persoonlijke verantwoordelijkheid. Aan de instituten dient een zo groot mogelijke vrijheid voor eigen vormgeving aan de medezeggenschap te worden gelaten. De groeiende vraag naar onderwijs plaatst de overheid voor capaciteitsproblemen. Zij zal voorzichtigheid moeten betrachten bij het beperken van de capaciteit van specifieke opleidingen of studierichtingen. Wanneer evenwel toch bijsturing noodzakelijk is, met name uit budgettaire overwegingen, dan zal het beleid zich moeten richten op het beïnvloeden van de maatschappelijke waardering en de beloning van de functies waarvoor men wordt opgeleid. De te verwachten mogelijkheden op de arbeidsmarkt mogen derhalve niet te snel in het beleid betrokken worden.

Solidariteit

Hoofdstuk V

Artikelen

Internationale solidariteit

47. *In het buitenlands beleid stelt Nederland zich op aan de zijde van de meest zwakke, bedreigde en/of uitgebuite volkeren of groepen binnen die volkeren.*
48. *Ontwikkelingssamenwerkingsbeleid is gericht op het uitbannen van honger en armoede en schept voor de arme landen de ruimte die nodig is voor het in sociale, culturele en economische zin inhoud geven aan hun politieke onafhankelijkheid. Dit vergt structurele veranderingen in de produktie, welvaarts- en arbeidsverhoudingen in de wereld.*
49. *Het CDA streeft naar effectieve overheidsbegeleiding van internationale economische ontwikkelingen door gezamenlijke actie van de internationale gemeenschap. Dit op basis van een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Noord en Zuid voor wereldwijde rechtvaardigheid.*
50. *Nederland streeft naar uitbreiding van de mogelijkheden om in*

internationaal verband richting te geven aan het optreden van de internationale ondernemingen. Ondernemingen moeten ter verantwoording geroepen kunnen worden over de naleving van op te stellen gedragscodes.

Solidariteit binnen eigen grenzen

- **sociale zekerheid en overheidsvoorzieningen**
51. *De overheid is gerechtigd van de samenleving economische offers te vragen ter instandhouding van haar publieke zorg en van het stelsel van sociale zekerheid. Solidariteit betekent dat deze offers naar draagkracht worden opgelegd.*
52. *Het draagkrachtbeginsel houdt o.m. in, dat het beleid inzake de sociale zekerheid en de belastingen wordt afgestemd op de positie van de uitkeringsgerechtigde of belastingplichtige in een samenlevingsverband.*
53. *Het aandeel van de collectieve uitgaven in het nationaal inkomen dient zo te worden bepaald, dat een gespreide verantwoordelijkheidsbeleving voor de sociaal-economische ontwikkeling feitelijk mogelijk is.*
54. *Het CDA wil ruimte scheppen om de sociale vragen als vragen van menselijke verhoudingen aan de orde te stellen. Daarom kan niet worden volstaan met anonieme, collectieve organisatievormen. De overheid ondersteunt de totstandkoming van meer beleefbare vormen van onderlinge zorg.*
55. *De inkomenspositie van hen die een sociale uitkering ontvangen is een verantwoordelijkheid van overheid en bedrijfsleven. De ontwikkeling van deze inkomens wordt afgestemd op de inkomenspositie van diegenen die wel aan het arbeidsproces deelnemen, zonder dat dit een geheel identieke ontwikkeling van beide behoeft in te houden. De overheid is gerechtigd hiertoe zo nodig een grenzenstellend inkomensbeleid te voeren voor de actieve beroepsbevolking.*
56. *Het beleid met betrekking tot de sociale zekerheid richt zich primair op het in omvang en duur beperken van het risico van ziekte, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid.*
- **gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening**
57. *De overheid bevordert de totstandkoming van op elkaar afgestemde voorzieningen in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.*
58. *Het CDA streeft in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening naar schaalverkleining van de voorzieningen en naar het vergroten van de mondigheid van de patiënt/cliënt. Daarnaast dient er altijd ruimte te blijven voor spontaniteit en creatief particulier initiatief in de hulpverlening.*
59. *Zorg voor de gezondheid is allereerst een zaak van persoonlijke verantwoordelijkheid. In de gezondheidszorg zal de mens als een unieke eenheid benaderd dienen te worden. Recht op gezondheidszorg houdt in de verkrijgbaarheid van voor een ieder betaalbare en bereikbare hulp.*
60. *Wanneer een patiënt in de stervensfase verkeert, kan het staken van het medisch handelen, dat het leven poogt te rekken, passen in een humane stervensbegeleiding, zeker in de gevallen dat de patiënt kenbaar maakt (kan maken), dit te verlangen.*
61. *Medisch handelen met als oogmerk beïnvloeding van erfelijke eigenschappen en van de menselijke geest behoort het voorwerp te zijn van een wetgeving die in principe stoelt op het verbieden daarvan. Voorkomen moet worden dat het medisch kunnen zich gaat richten tegen de mens en diens waardigheid.*

Politieke overtuiging van het CDA

Solidariteit

Hoofdstuk V

Toelichting

De norm van gerechtigheid kan het niet stellen zonder de norm van onderlinge verbondenheid, soïdariteit, van het betrokken zijn op elkaar. Soïdariteit is in de betekenis die wij er aan hechten iets anders dan het streven naar gelijkheid van mensen. Mensen zijn uniek en derhalve verschillend; zij zijn juist daarom ook geroepen tot dienst aan elkaar. Soïdariteit zegt iets van het gericht zijn op elkaar, het roept op iasten naar draagkracht op zich te nemen. De mens is niet zelfgenoegzaam, maar vindt zijn bestemming en vervulling in het gericht zijn op de ander. Christen-democratische politiek wil daarom herkenbaar zijn aan het soïdair zijn met de zwakken en aan het appeïeren aan de verantwoordelijkheid van de sterken. Het is onze opdracht de zwakken in onze wereldsamenleving uitzicht op de toekomst te geven. Wij doelen op de dikwijls uitzichtloze situaties van arme volken in de derde wereld. Voor hen geldt onverkort wat voor de arbeiders in de westelijke wereld gold aan het einde van de vorige eeuw: zij kunnen niet langer wachten, geen dag en geen uur. De geschiedenis van de sociale kwestie in de westerse landen leert ons evenwel in te zien hoe weerbarstig maatschappelijke verhoudingen kunnen zijn. Daarom zullen overheid en samenleving zich een niet aflatende inspanning moeten getroosten om de noden op wereldschaal te lenigen. Maar het zwak zijn van mensen houdt geen halt bij hun sociaal-economische bestaan, zeker niet in een rijke samenleving als de onze. Mensen zijn zwak, wanneer hen een brug naar de samenleving is ontnomen. Zwak zijn zij die geïsoleerd zijn, uitgestoten, die niet beantwoorden aan de doorsnee opvattingen van menswaardigheid. Zwak en kwetsbaar is de mens die niet aangesproken wordt op zijn sterk-zijn, die een overheidsbeleid op zich af ziet komen dat hem niet ondersteunt in, maar hem berooft van zijn verantwoordelijkheid. Kwetsbaar is de mens die niet meer mag mislukken, maar kwetsbaar is ook hij die wel struikelt, maar die niet meer wordt geholpen om overeind te krabbelen.

a. Internationale solidariteit

Voor honderden miljoenen mensen is de huidige verdeling van de vruchten van de aarde geen vraagstuk van rijkdom of armoede, maar van leven of dood. En de perspectieven zijn voor de komende periode niet hoopgevend: binnen dertig jaar kan de wereldbevolking zich verdubbelen. Zo ergens, dan is het hier in de internationale verhoudingen, dat van ons een betrokkenheid gevraagd wordt die geweldadige conflicten niet tegen onze maatregelen kunnen protesteren, die niet tot ons electoraat behoren. Bovendien: een wereld met zulke grote welvaartsverschillen kan geen veilige wereld zijn. Geweldadige conflicten kunnen wellicht enige tijd onderdrukt worden; zij zullen uiteindelijk niet te vermijden zijn. Een belangenparalleliteit tussen rijke en arme landen is hier onmiskenbaar aanwezig. De centrale opdracht waarvoor wij staan is in een nieuwe internationale economische orde de ruimte te creëren die de arme landen nodig hebben om in sociale, culturele en economische zin inhoud te geven aan hun politieke onafhankelijkheid. Voor een werkelijk perspectiefvolle ontwikkeling zijn daarvoor nodig: interne maatregelen in de landen zelf, meer hulp van de rijke landen, herziening van het wereldgeldstelsel, dat thans eenzijdig door de rijke landen wordt beheerst. Bovendien behoren de rijke landen het recht te erkennen op een eigen ontwikkeling van de derde-wereldlanden, overeenkomstig hun eigen culturele maatstaven, in plaats

van hen te degraderen tot een afhankelijk verlengstuk van de dominerende economieën van de rijke landen. Belangrijk is een verdere afbraak van de beschermende tariefmuren om de rijke landen. Daarbij zal in ons land fondsvorming nodig zijn om gezamenlijk de last te dragen van de wijzigingen in ons productiepatroon, die daarvan een gevolg zijn. Met betrekking tot de aan hulpverlening te verbinden voorwaarden kan enige sturing gegeven worden aan de interne ontwikkeling. Zo lijkt voor veel landen het ontwikkelen van de landbouw ter voorziening in de voedselbehoefte zeer gewenst. Hierbij zal overigens een gedifferentieerde benadering gevolgd moeten worden, opdat er recht wordt gedaan aan de verschillende stadia van ontwikkeling in de derde-wereldlanden. Ons land zal zich in zijn hulpverlening in het bijzonder op de allerarmsten moeten richten. De hulpverlening zal in dit verband mee bepaald moeten worden door de vraag of de regeringen van het ontvangende land ons in de gelegenheid stellen de hulp zo te verlenen, dat deze zinvol aangewend kan worden, overeenkomstig de bedoelingen van de hulpverlening. Het is niet uitgesloten dat de belangen van de arme landen gediend kunnen worden op een wijze, die tevens kan bijdragen aan de oplossing van onze eigen problemen. Projecten waaraan in deze zin door onze export bijgedragen kan worden, verdienen onze steun. Indien deze belangen niet parallel lopen, dan behoort voorrang gegeven te worden aan de criteria van het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. Het voorgaande impliceert, dat niet alleen internationale strategieën, gericht op arme landen nodig zijn. Ook de rijke landen, ook de Europese Gemeenschap, behoeven een ontwikkelingsstrategie, om op gecoördineerde en constructieve wijze het probleem aan te pakken van de herstructurering van hun economieën, in de richting van meer rechtvaardige internationale arbeidsverhoudingen. De vragen van de welvaartsverdeling in de wereld raken derhalve de verantwoordelijkheid van onze gehele samenleving. De bewustwording van deze wereldproblemen zal vergroot moeten worden. Hiertoe kunnen particuliere organisaties belangrijke bijdragen leveren; deze krijgen een bijzonder accent in het Nederlandse ontwikkelingsamenwerkingsbeleid.

b. Solidariteit binnen eigen grenzen

Onze verzorgingsstaat wil aan een ieder welvaart en welzijn geven als

uitdrukking van onze onderlinge verbondenheid, maar het valt ons steeds moeilijker die onderlinge verbondenheid als zodanig te ervaren. Het traditionele beleid dreigt in het tegendeel te verkeren van wat oorspronkelijk werd beoogd. Zo blijkt ons sociale zekerheidsstelsel een ingebouwde groei-motoriek te hebben (een verdubbeling van de uitgaven om de vier jaar), onder meer vanwege het feit dat het meer als een bezemwagen functioneert waardoor het de afhankelijkheid van mensen eerder bestendigt dan dat het mensen weerbaar maakt. Er is bovendien zorg over het verenigen van een op centraal overheidsniveau geplande verzorgingsstaat en het instandhouden van een politieke democratie. Immers: de verleiding voor politieke partijen om gevolg te geven aan verlangens tot het opvoeren van de uitgaven van de verzorgingsstaat blijkt voor de meeste te groot. Aan de andere kant wordt een politieke vertaling van deze opwaartse druk, hogere premies of belastingen, niet of nauwelijks geaccepteerd, zodat deze worden afgewenteld. En hoe snel de welzinsuitgaven ook mogen toenemen: de vereenzaming in onze samenleving lijkt nog sneller toe te nemen. Mensen hebben moeite de ander wezenlijk te ontmoeten en dreigen geïsoleerd van hun medemensen in de massaliteit van onze samenleving onder te gaan. Voor veel mensen is de brug naar de samenleving inderdaad opgetrokken. — **sociale zekerheid en overheidsvoorzieningen** Voor de sociale zekerheid is het essentieel in te zien, dat — hoe hoog het sociale gebouwen ook mag rijzen — de vormgeving ervan een werkelijk beleven van onderlinge solidariteit en verbondenheid in de weg kan staan. Collectieve vormen van solidariteit blijken nauwelijks meer als zodanig beleefd te worden. Wanneer wij werkelijk de zwakken en uitgestotenen de hand willen reiken, dan komt daar meer voor kijken dan een geldstroom naar hen te organiseren. De sociale kwestie kan niet worden afgekocht! De sociale nood van vandaag is, dat wij de indruk wekken de sociale kwestie toereikend te hebben geregeld met een sociale zekerheid, die nog in overheersende mate op de broodvraag is ingericht. Sociale nood in onze tijd ontstaat evenwel wanneer mensen geen kans zien in de wereld waarin zij leven, in hun beleefbare wereld, van hun leefgemeenschap, de school, de onderneming, de sociale organisatie of de buurt, naast elkaar te gaan staan en zich onderling verbonden te weten. Sociale nood is er, wanneer wij — hoe

hoog onze sociale uitgaven ook zijn — vluchten in individualisme of politiek centralisme en elkaar daarmee in de kou laten staan.

Wij dreigen over het hoofd te zien dat onderlinge zorg, het dragen van elkanders lasten, de harten van mensen niet onberoerd kan laten. Hieruit blijkt het radicale van het christelijk-sociale denken: wij zijn de hoeder van onze broeder. Mensen mogen niet uiteengejaagd worden; mensen hebben mensen nodig. Wij zullen in ons sociaal beleid dan ook mensen aan elkaar moeten binden. Wij komen niet wezenlijk verder met het domweg opvoeren of het met de botte bij kappen van de sociale uitgaven. Het CDA kan mensen niet reduceren tot louter leden van de gemeenschap, noch terugwerpen op hun individualiteit. Waar wij voor staan is, de huidige collectieve, anonieme organisatievormen te doorbreken en op zoek te gaan naar vormen waarin onderlinge solidariteit werkelijk beleefd kan worden.

Plannen tot ombuiging van sociale en overheidsuitgaven dienen dan ook ondersteund te worden door een maatschappijvisie en een structuurhervormend beleid dat nieuwe ruimte schept voor het werkelijk kunnen beleven van onderlinge verbondenheid tussen mensen. Wij denken concreet aan het meer financiële ruimte geven voor de verdere uitbouw van de onderlinge solidariteit in niet-collectieve vormen, dichter bij de mensen zelf: binnen ondernemingen, bedrijfstakken of regio's. Op deze wijze kan de ontwikkeling in onze opvatting beter worden beheerst. Wat evenwel nog belangrijker is: op deze wijze kan de sociale zekerheid beter beantwoorden aan de eigenlijke zin ervan. D.w.z.: mensen weerbaar maken tegen sociale nood en metterdaad solidariteit ervaren met en van anderen. Een herstructurering en verdere uitbouw van de sociale zekerheid in deze zin vraagt om een ontwikkeling van de collectieve uitgaven, die hiervoor ruimte biedt.

— **volksgezondheid en maatschappelijke dienstverlening** Zorg en aandacht voor de medemens, zeker als hij in nood verkeert, is een eerste opgave in de intermenselijke verhoudingen. Tegen deze achtergrond moeten wij de organisatie zien van de gezondheidszorg en van de maatschappelijke dienstverlening. De overheid heeft in de gezondheidszorg een belangrijke taak. Even belangrijk is, dat een ieder beter wordt toegerust om te waken over de eigen gezondheid. Een goed gezondheidszorgbeleid kent derhalve gelijke waarde toe aan:

- de curatieve zorg, het genezen van de zieke mens;
- het verzorgen van degenen die (langdurig) hulp behoeven; verpleging in inrichtingen, ambulante zorg;
- het voorkomen van ziekte.

Er is in de westerse samenleving een hoge graad van curatieve gezondheidszorg bereikt. Medisch-technisch zijn wij tot veel in staat. Ondertussen dreigen de psycho-sociale aspecten van gezondheidszorg steeds verder in de knel te raken. Veel patiënten hebben bovendien het gevoel, dat zij als mens niet aan bod komen en dat de medische technologie hen als een stoomwals verdrukt. Opvallend is het grote contrast tussen de goed ontwikkelde curatieve zorg en de nog steeds geringe aandacht voor de preventie. Rentmeesterschap betekent ook wegneming van de ziekmakende factoren en invloeden in onze samenleving, die er in overstelpende mate zijn: toenemend gebruik van opwekkings-, kalmerings- en slaapmiddelen, slechte leef-, eet- en drinkgewoonten, een uit de hand gelopen druggebruik. Maar als wij ons er niet goedkoop van af willen maken, dan zullen wij op zoek moeten gaan naar de oorzaken van deze verschijnselen en ook deze oorzaken moeten aanpakken. En dan stuiten wij op zaken als eenzaamheid, verwaarlozing, sociale

aanpassingsmoeilijkheden, kansarme situaties, extra risico's lopende groepen en zo meer. Dit zijn situaties die een brede aanpak vereisen. Een van de zeer moeilijke problemen in onze hoog ontwikkelde en dus ook hoog gespecialiseerde samenleving is het bijeenbrengen en op elkaar afstemmen van de verschillende vormen van hulp. Wij zijn van mening dat monopolieposities in de hulpverlening geen pas geven en dat het mede een taak van de overheid is een stelsel van op elkaar afgestemde, onderling complementaire voorzieningen te helpen ontwikkelen. Tegelijk echter dreigt bij een van bovenaf opgelegde ordening van de zorg een wezenlijk element daarvan aangetast te worden: de warmte, de toewijding, de betrokkenheid op de mens in nood. Het gevaar dreigt dat de zorg nog meer dan nu reeds het geval is een anonieme, technische, verambtelijkt aangelegenheid wordt. Wij zien twee wegen waarlangs dit opgeven kan worden: schaalverkleining van de voorzieningen en toenemende mondigheid van de patiënt/cliënt. De mens leeft in kleine verbanden (gezin, buurt, wijk). De handreiking aan hen die in moeilijkheden verkeren moet in eerste instantie in en door middel van deze verbanden bevorderd worden. In de gezondheidszorg betekent dit een versterking van de eerste-lijnszorg (huisartsen, samenwerkend met deskundigen uit verschillende disciplines), vroege opsporing van ziekten, meer maatregelen ter voorkoming van ziekten en stimulering van de „zelfzorg“. Door de zelfzorg wordt de medeverantwoordelijkheid van een ieder voor de eigen gezondheid en die van de naast-staande benadrukt. Het uitbouwen van de eerste-lijnszorg heeft tegelijk een kostenbesparend effect, van belang voor de beteugeling van de kostenontwikkeling in de gezondheidszorg. Willen wij bewerkstelligen, dat de patiënt/cliënt zich emancipeert, dat hij niet meer het werkterrein is van de professionele hulpverlener maar diens opdrachtgever, dan zal o.m. de overheid maatregelen moeten overwegen die de positie en daarmee de mondigheid en de rechten van de patiënt/cliënt ten opzichte van de professionele hulpverleners versterken. Het is een vorm van democratisering die in onze samenleving nog de minste aandacht heeft gehad, terwijl het juist mensen betreft die in de meest kwetsbare posities verkeren.

Rentmeesterschap

Hoofdstuk VI

Artikelen

63. *De wereld is door God geschapen; de mens is de beheerder, de rentmeester daarvan. Ook de overheid deelt in de opdracht tot rentmeesterschap, die voor haar inhoudt: de bescherming van de natuur en het natuurlijk leefmilieu tegen aantasting en/of rooibouw en de publieke zorg dat de vruchten van de schepping aan allen ten goede kunnen komen — met inbegrip van onze verre naasten en van de na ons komende generaties.*

64. *Het vraagstuk van de eigendom van goederen is ondergeschikt aan de vraag naar het beheer, het gebruik ervan. Om concentratie van macht te voorkomen is een gespreide particuliere eigendom gewenst, mede gelet op de invloed die hiervan kan uitgaan op de persoonlijke ontplooiing van mensen. Overwegingen van algemeen belang kunnen de rechtsgrond vormen voor publiek eigendom.*

Economische ontwikkeling

65. *Economische processen dienen gebonden te worden aan normen met*

Politieke overtuiging van het CDA

betrekking tot een verantwoord energie- en grondstoffengebruik, het behoud van het milieu en humane arbeidsomstandigheden.

66. Overheid en bedrijfsleven hebben elk een eigen verantwoordelijkheid voor het bewerkstelligen van rechtvaardige inkomens- en vermogensverhoudingen. Het beleid richt zich niet alleen op looninkomens, maar evenzeer op de overige inkomens.

67. Het streven naar voortgaande inkomens- en consumptiestijging wijst het CDA af, vanwege het door de Westerse samenleving bereikte welvaartsniveau en de schaduwzijden die aan dit streven verbonden zijn.

68. Wanneer de vrije inkomensvorming te weinig ruimte overlaat voor de laagste inkomensgroepen, de sociale zekerheid, de ontwikkelingssamenwerking, of wanneer deze inkomensontwikkeling een economische groei oproept die uit anderen hoofde voor de samenleving onverantwoord is, doet de overheid een beroep op de samenleving tot inkomensmatiging. Indien de samenleving hierop onvoldoende inspelt is de overheid gerechtigd een grenzenstellend inkomensbeleid te voeren.

69. De overheid neemt maatregelen om het toenemend verbruik van energie te beperken. Zij stimuleert de ontwikkeling van andere, veilige energievormen. Haar streven is er op gericht aldus de aanwending van kernenergie te vermijden, zolang daaraan te grote risico's zijn verbonden.

70. Behoud van voldoende menswaardige werkgelegenheid behoort mede tot de zorg van de overheid, vanwege het grote belang hiervan voor de persoonlijke ontplooiing van mensen en het functioneren van de samenleving. Zonodig dient daartoe de arbeidsduur te worden beperkt. De jeugdwerkloosheid wordt bij voorrang aangepakt.

71. Mannen en vrouwen hebben gelijke rechten op betaalde arbeid.

72. De overheid bevordert de mogelijkheid dat mannen en vrouwen onderling kunnen kiezen om aan het arbeidsproces deel te nemen, en in welke mate.

Wetenschap en techniek

73. Wetenschap en technologie dienen gericht te zijn op het behoud van de schepping, op een verantwoord gebruik van kennis en hulpbronnen, op het welzijn van mens en samenleving.

74. De overheid stelt zich tot taak nieuwe ontwikkelingen van wetenschap en techniek te signaleren en de maatschappelijke discussies over de eventuele risico's van toepassingen te begeleiden.

75. De ethische aspecten en maatschappelijke risico's van diverse vormen van wetenschappelijk onderzoek behoren in beginsel onderworpen te zijn aan codes, welke door de wetenschappelijke onderzoekers zelf worden ontworpen en getoetst. De overheid heeft het recht bepaalde toepassingen van wetenschap en techniek te verbieden op gronden aan het algemeen belang ontleend.

Ruimtelijke ordening en Volkshuisvesting

76. De ruimte wordt zo verdeeld dat ieder mens, en met name ook de zwakke mens, de ruimte heeft welke nodig is voor zijn ontplooiing. Daarbij is het onze opdracht, in het licht van ons rentmeesterschap, de verscheidenheid van de schepping te bewaren en te ontwikkelen.

77. De aanspraken op de ruimte, die vanuit verschillende terreinen worden gedaan, moeten worden getoetst aan en vinden hun begrenzingen in het volbrengen van deze opdracht.

78. Ruimtelijke ordening is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheid en samenleving. Omdat de ruimtelijke ordening zo nadrukkelijk ingrijpt in het directe leefmilieu van de

mensen bij de overheid verplicht te voorzien in rechtsbescherming en in inspraakprocedures.

79. Een kwalitatief goede huisvesting behoort tot de elementaire levensbehoeften en vraagt om zorg van de overheid. Het beleid is er voorts op gericht het woningtekort weg te werken, huisvesting betaalbaar te houden en voorrang te verlenen aan groepen die door de woningnood worden getroffen.

RENT-MEESTERSCHAP

Hoofdstuk VI

Toelichting

De schepping is ons mensen in beheer gegeven, niet als slagveld om elkaar naar het leven te staan, maar in zo'n harmonieuze toestand, dat God zelf, toen Hij er naar keek, zeggen kon dat het goed was.

De mens kan met deze schepping, met deze maatschappij, niet naar believen alles doen wat hem goeddunkt. Hij is niet soeverein; hij is de beheerder, de rentmeester, die de aanwijzingen van zijn Heer dient te volgen.

De mens is in onze tijd in staat de grenzen waarbinnen de wereld bewoonbaar blijft, te doorbreken. Er zijn zulke machtige instrumenten in mensenhanden gekomen, dat wij een bewuste keuze kunnen doen over ons verdere voortgaan.

De keuze van de christen-democratie zal moeten zijn de mateloosheid van onze cultuur in te ruilen voor een normeren van de ontwikkelingen van economie, van wetenschap en techniek, van de inrichting van de ruimte, opdat ook hier begaanbare wegen open blijven. Wij zullen daartoe deze ontwikkelingen moeten binden aan normen van menswaardigheid, het behouden van ons natuurlijk milieu, van het ruimte geven aan arme landen. Het rentmeesterschap verdringt de vraag naar de eigendom naar een tweede plan. Voorop staat, wie er ook de eigenaar van is, dat hetgeen ons is toevertrouwd goed, d.w.z. overeenkomstig de bestemming, wordt aangewend.

a. Economische ontwikkeling

Het sleutelwoord van het achter ons liggende tijdperk was groei. Alles wat groeide betekende vooruitgang; alles wat niet groeide telde eigenlijk niet echt mee. Konden wij ons tot nu toe met enige overtuiging tot de kiezers wenden – en de kiezers tot ons – met de eenvoudige boodschap; wij willen meer van voorzieningen als onderwijs, gezondheidszorg, welzijnswerk, inkomen, wij zouden het nu – met goed fatsoen – niet meer aandurven. Er is een gereede twijfel over de mogelijkheid van een verder voortgaan op de oude voet, evenals over de wenselijkheid daarvan: menswaardigheid neemt niet automatisch toe wanneer de materiële voorzieningen blijven toenemen. Misschien is dit wel het kernprobleem van de verzorgingsstaat waarin wij thans leven: leren inzien dat voorzieningen niet meer werkelijk in dienst staan van mensen, wanneer wij geen weet willen hebben van „voldoende”, van „genoeg”.

Ons denken en doen over arbeid en technologie, over inkomen en winst, over energie en grondstoffen, blijken nog zo vastgeklonken aan de stormachtige economische ontwikkeling van vooral de zestiger jaren, dat wij op deze punten thans voor grote problemen komen te staan. Want konden wij tot voor kort de problemen op deze punten in een forse economische groei verbergen: dit vluchten kan niet meer. In onze tijd dringt zich immers veel meer dan voorheen een keuze op tussen arbeid, inkomensgroei, zinvol werk, veilige energie.

– **arbeid**
Zinvolle arbeid is van grote betekenis voor de individuele ontplooiing van

mensen en voor het functioneren van de samenleving. Maar dit betekent allerminst een streven naar een volledige werkgelegenheid in de naoorlogse betekenis van ruim 8 uur per dag, vijf dagen in de week, 48 weken per jaar tot je 65ste jaar. Wij zullen derhalve ons traditionele begrip van volledige werkgelegenheid moeten aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen. Onze huidige welvaartspositie stelt ons veel meer dan vroeger in staat meer ontspannen arbeidsomstandigheden te organiseren. Het werk onderling meer verdelen, meer menswaardig maken, meer onbetaald werk verrichten dat anders niet gedaan wordt en waar toch grote behoefte aan bestaat. De overheid kan op tal van manieren dit soort ontwikkelingen stimuleren.

De immobiliteit van de arbeid (geografisch, financieel, qua scholingsgraad) verdraagt zich niet met ons streven om zinvolle arbeid te stimuleren. Ook in de afwezigheid van deze flexibiliteit blijken wij nog te zeer vast te zitten aan een stormachtige economische groeiperiode die thans achter ons ligt. Velen blijken niet bereid in te spelen op de veranderingen die ons te wachten staan, uit angst en onzekerheid over die veranderingen. Maar met verkrampte reacties dreigen wij juist te verliezen datgene waaraan wij zozeer gehecht zijn. Wij zullen dan ook de flexibiliteit moeten plannen: flexibiliteit in arbeidstijd, arbeidsduur, inkomen, scholing, arbeidsplaats, afwisseling van werken en studeren. Werkloosheid komt hard aan bij jong en oud. Toch menen wij dat indien de keuze zich opdringt, voorrang gegeven moet worden aan bestrijding van de jeugdwerkloosheid. Juist bij schoolverlaters, die na hun opleiding vol verwachtingen de maatschappij instappen, zal het werkloos-zijn een extra demoraliserende uitwerking hebben.

Mannen en vrouwen hebben gelijke rechten op betaalde arbeid, c.q. zinvol bezig zijn. Bij een onaanvaardbaar ongelijke verdeling van betaalde arbeid kan de overheid corrigerend optreden. De overheid vergroot de keuzemogelijkheden van mannen en vrouwen, om beide (part-time) aan het arbeidsproces deel te nemen, o.m. door het bevorderen van deeltijdarbeid.

– **inkomen**
Afgezien van de inkomensverdeling vinden wij dat inkomens- en consumptiegroei niet (meer) behoort tot onze politieke doelstellingen, gelet op de thans bereikte levensstandaard en gelet op de schaduwzijden die een dergelijk streven met zich mee zal brengen.

Inkomens zullen, algemeen gesproken, tot stand moeten kunnen komen in vrij overleg, maar zullen wel afgewogen moeten worden tegen verlangens naar arbeid, arbeidsomstandigheden, investeringen etc. Van belang is het reserveren van inkomensbestanddelen in de onderneming te stimuleren voor speciale fondsvorming ten behoeve van de continuïteit van de onderneming. De overheid belast de inkomens naar draagkracht met een progressief tarief ten behoeve van de financiering van de collectieve lasten. Toch kan de overheid gedwongen worden zich directer in te laten met de inkomensvorming. Bijvoorbeeld wanneer de inkomensontwikkeling een onaanvaardbaar hoge inflatie of werkloosheid veroorzaakt, te weinig ruimte overlaat voor de laagste inkomensgroepen, voor de financiering van de sociale zekerheid of van de ontwikkelingssamenwerking, of wanneer de inkomensontwikkeling een economische groei oproept die uit anderen hoofde voor de samenleving als geheel onverantwoord is, bijvoorbeeld als gevolg van een krachtige groei van de behoefte aan energie.

De overheid zal in deze gevallen een beroep op de samenleving moeten doen tot inkomensmatiging; zij zal zelf ons volk daarin voor moeten gaan. Indien de samenleving evenwel hierop onvoldoende inspelt, dan kan de overheid vanwege haar zorg voor de ontwikkeling van de samenleving als geheel, gedwongen worden een grenzenstellend inkomensbeleid te voeren. Op deze wijze levert zij in een

tijd met minder economische ruimte ook een bijdrage tot rechtvaardige inkomensverhoudingen in de samenleving als geheel.

– **energie**
Energie is schaars en bijzonder ongelijk verdeeld. Wij zullen, naar thans is te voorzien, op middellange termijn niet kunnen voldoen aan een blijvend groeiende behoefte aan energie in de geïndustrialiseerde landen, zeker wanneer wij ons rekenschap geven van de groeiende behoefte aan energie waar de arme landen recht op hebben. Nog afgezien van de fysieke beschikbaarheid maken internationale politieke factoren onze energievoorziening onzeker. Het is onze politieke opdracht meer veilige, andere energiebronnen dan de thans gangbare te ontwikkelen en krachtiger maatregelen te treffen die leiden tot veel grotere besparing op energie dan nu gebeurt, o.m. gericht op een grotere doelmatigheid. Indien evenwel de druk op de energiebehoefte vanuit de samenleving onverkort aanhoudt, dan komen energievormen op ons af, waarvan wij menen dat deze onder de huidige omstandigheden beter niet geïnstalleerd kunnen worden. Het gaat om het accepteren van de consequenties van een beleid, dat ernst wil maken met het binden van de economische ontwikkelingen aan normen van menswaardigheid en van het behouden van het natuurlijk milieu. Onze opdracht is dan ook in dialoog met de samenleving en ondersteund door politieke maatregelen de behoefte aan energie terug te dringen, zodat wij de aanwending van kernenergie kunnen vermijden, zolang daaraan te grote risico's zijn verbonden.

b. Wetenschap en techniek

De ontwikkeling van wetenschap en techniek bevindt zich op een breukvlak. Tot voor kort werden wetenschap en techniek als een neutrale factor beschouwd, die slechts voordelen voor de mens kon opleveren. Door de ontwikkeling van techniek en wetenschap is zeer veel menselijk leed gelenigd en zullen wij ook in de toekomst veel menselijk leed kunnen voorkomen. Een ongenormeerde en ongecontroleerde technologische ontwikkeling kan echter een vloek in zich dragen.

Dit alles onderstreept de noodzaak dat de maatschappelijke gevolgen worden nagegaan en de ethische aspecten worden afgewogen voordat op medisch en technologisch terrein kennis wordt aangewend. Bij deze afweging kan de overheid een belangrijke rol vervullen door ontwikkelingen te signaleren en zonodig een maatschappelijke discussie op gang te brengen over het maatschappelijke nut en de risico's die aan toepassingen verbonden zijn. Wetenschappelijke onderzoekers zullen daarnaast zich meer dan voorheen bewust moeten zijn van de maatschappelijke gevolgen en de ethische aspecten van hun spuurwerk. Hiertoe zou wetenschappelijk onderzoek onderworpen moeten worden aan codes, die bij voorkeur door de wetenschappelijke onderzoekers zelf zijn opgesteld. Dit houdt onverlet de mogelijkheid van de overheid om bepaalde toepassingen van wetenschap en techniek te verbieden op gronden ontleend aan het algemeen belang.

c. Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting

Een groeiende bevolking in een beperkte ruimte: deze spanning dwingt ons de ruimte te ordenen teneinde het land bewoonbaar te houden. De bevolkingsgroei neemt weliswaar af, maar de aanspraken op ruimte van ieder van ons nemen nog steeds toe. Waar het om gaat, is in te zien dat het ordenen van de ruimte niet alleen een kwestie is van het eerlijk verdelen daarvan over mensen. De norm van het rentmeesterschap stelt niet de mens centraal, maar de mens in de schepping. De natuurlijke omgeving is geen middel tot een overvloedige behoeftenbevrediging van de mens. Hij mag de aarde bewerken, stellig ook

voor zijn eigen ontplooiing, maar moet haar in haar verscheidenheid bewaren en behouden. Wij zullen daarom gebieden van natuur- en landschappelijke waarde moeten behouden. De individuele mens en de samenleving als geheel staan voor de opdracht de wereld leefbaar te houden. Wij zullen alle aanspraken op de beperkte ruimte niet kunnen honoreren. De oplossing van de ruimtelijke problematiek zal, althans voor een deel, gevonden moeten worden in het welbewust beperken van veel ruimte vragende activiteiten.

Dit is een van de redenen, dat de overheid niet in staat is op eigen houtje de ruimte te ordenen. Dit zal in een gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheid en burgers vorm moeten krijgen. Naast het voorzien in een afdoende rechtsbescherming en goede inspraakprocedures zullen wij de samenleving moeten inspireren om bij alle inspraak niet slechts het oog te richten op de eigen belangen. Bij alles wat schaars is moet er voor gewaakt worden dat niet alleen de sterkeren aan hun trekken komen. Ook bij het toedelen van de beperkte ruimte zal de zorg voor zwakke groepen en voor structureel bedreigde gebieden een zwaar accent moeten krijgen. Deze prioriteit geldt zeker ook voor de volkshuisvesting, waar in het bijzonder voor de minst draagkrachtigen de woningnood nog steeds een realiteit is, ondanks alle inspanningen van de afgelopen tientallen jaren. Het heeft er soms de schijn van dat deze volkshuisvesting niet meer als zodanig wordt gekarakteriseerd. Toch wordt de woningnood nog steeds als schrijnend ervaren, vooral in onze grote steden. Aan deze woningnood dient een einde gemaakt te worden; het wonen is immers een elementaire behoefte van de mens.

Daarnaast vraagt vooral de kwaliteit van de volkshuisvesting onze aandacht. Wij moeten immers een kleurloze massaliteit vermijden. Mensen mogen niet in anonieme woonwijken worden opgeborgen. Wij zullen de veranderingen die optreden in de behoefte aan verschillende soorten woningen moeten signaleren en het beleid hierop afstemmen. Van groot belang is het in de woonwijken een zodanige verscheidenheid aan woningen te bouwen dat de bevolkingssamenstelling van de wijken ook veelzijdig zal zijn. De leefbaarheid van de oude stadscentra en van de kleine kernen is in gevaar en vraagt om prioriteit.

TOT SLOT

In dit Program van Uitgangspunten hebben wij als de politieke overtuiging van het CDA een begaanbare weg aangegeven voor het aanpakken van de sleutelkwesties van onze tijd. Wij willen als antwoord op de oproep van uit het Evangelie voor het politiek handelen ons inzetten voor een (wereld-)samenleving die herkenbaar is aan een oriëntatie op gerechtigheid, op gespreide verantwoordelijkheid, op solidariteit en op rentmeesterschap. Kenmerkend voor onze strategie is het appél dat wij doen op mensen, persoonlijke en gezamenlijk. Tegelijkertijd dragen wij zorg voor maatschappelijke structuren waardoor een ieder ook werkelijk kan toekomen aan het bevelen van zijn of haar verantwoordelijkheid. Het valt moeilijk te ontkennen, dat deze christen-democratische benadering van de politieke en maatschappelijke vragen op centrale punten haaks staat op de huidige ontwikkelingsgang van onze samenleving. Maar er zijn – gelukkig – vanuit onze samenleving ook tal van signalen waar te nemen, die blij geven van een herkennen van de verantwoordelijkheid waarvoor juist onze generatie wordt gesteld. Het zijn deze signalen die het CDA wil versterken en waarop het zijn beleid wil aansluiten. Christen-democratische politiek komt pas werkelijk tot haar recht, wanneer het appél dat zij doet, aanslaat. Dit tekent misschien de kwetsbaarheid, maar het illustreert juist ook de kracht van een christen-democratische benadering van de vragen van onze tijd.

UIT DE ARJOS

Arjos steunt project in Guatemala

De Arjos viert in november haar vijftigjarig bestaan. Over het thema „Geloof en Revolutie” worden in de maanden oktober en november diverse activiteiten georganiseerd. Op regionale studiekonferenties wil men zich bezinnen op de relatie tussen Geloof en Revolutie. In november zal een dubbeldekker door Nederland rijden en op zaterdag 24 november zal in Utrecht een grote slotmanifestatie plaatsvinden.

De Arjos wil het echter hier niet bij laten en niet bij woorden alléén blijven stilstaan. In deze week zijn naar alle leden van de ARP en de Arjos acceptgirokaarten verstuurd voor een financiële aktie. Met deze aktie wil de Arjos mensen in de Derde Wereld, die proberen iets van die relatie tussen Geloof en Revolutie in de praktijk te brengen, ondersteunen. De opbrengst is bestemd voor de oecumenische stichting „Esperanza y Fraternidad” (ESFRA) in Guatemala. Over deze stichting en de situatie in Guatemala gaat het onderstaande artikel. In dit artikel hopen wij als Arjos duidelijk te maken, waarom het werk van deze mensen onze steun verdient.

Op 4 februari 1976 werd Guatemala getroffen door een grote aardbevingsramp, die aan 20 000 mensen het leven kostte en 1 miljoen mensen dakloos maakte. Van zeer vele kanten stroomde hulp toe voor de wederopbouw van het land. De regering richtte een Nationaal Comité voor Wederopbouw op, dat in groten getale goedkope woningen uit de grond stampte. Omdat het in eerste instantie om het lenigen van de ergste nood ging was het niet mogelijk om veel rekening te houden met de mensen voor wie de woningen bestemd waren. Er werden veel huizen gebouwd, die nu, ruim drie jaar later, als kippenhok of opslagplaats worden gebruikt. Esfra nam de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de bouw van twee grote projecten in de hoofdstad Guatemala City op zich. Het ging hierbij om Tierra Nueva (800 huizen) en

Sakertie (650 huizen). Men weet bij de uitvoering van deze projecten duidelijk van de gebruikelijke manier van werken af. Er werd gebruik gemaakt van een zogenaamd „Mutual Aid”-systeem. De keuze voor dit systeem had heel duidelijk te maken met de visie, die de medewerkers van Esfra hadden op de gebeurtenissen van de laatste jaren in Guatemala. Men ervoer de aardbeving niet alleen als een ramp, maar ook als een „Exodo Liberador” voor de tot dan toe grotendeels vergeten massa's. Alleen vervanging van de vernielde huizen, zou geen oplossing van de problemen betekenen. De mensen moesten zelf invloed kunnen uitoefenen op hun toekomst en hun sociale omstandigheden. Het bouwprogramma moest niet vóór de mensen worden uitgevoerd, maar met de mensen. In de hoofdstad van Guatemala wonen

1 miljoen mensen, van wie 300 000 in de krottenwijken aan de rand van de stad of hoog langs ravijnen rondom de stad. Zowel letterlijk als figuurlijk leven de mensen aan de rand van de afgrond. Wat duidelijk bleek bij de aardbeving, toen hele dorpen in de ravijnen verdwenen.

Guatemala is een land, dat nauwelijks afwijkt van haar buurlanden in Latijns Amerika. Er is een hoog percentage analfabetisme en het merendeel van de bevolking is straatarm. De kleine groep van grootgrondbezitters legt zijn wil volledig op aan de rest van de burgers. Lukt het niet goedschiks, dan doet men het kwaadschiks door middel van de Movimiento Liberación Nacional. Deze extreem-rechtse organisatie, heeft een eigen gewapende macht, en treedt op waar men van mening is, dat de regering te slap is.

De regering, onder leiding van Lucas Carsia, is gematigd rechts. Vorig jaar kwam Carsia aan de macht door middel van verkiezingen, waarvan de oppositie zegt, dat de uitslagen zijn vervalst. De Christen-Democratische partij in Guatemala is volgens de uitslag van de verkiezingen de derde partij van het land. Zij stelt zich kritisch op ten opzichte van het regime en tijdens de campagne voor de verkiezingen werd op De Leon, leider van de partij, een aanslag gepleegd door extreem rechts. De Leon overleefde de aanslag, maar zijn chauffeur kwam om het leven. De gewapende strijd in Guatemala is beperkt. Alleen in het noorden van het land opereren kleine groepen guerrillas.

Vergadering Arjos Vondelpark

Als begin van het 50-jarig jubileumseizoen van de Arjos, houdt de club Vondelpark in Amsterdam een ledenvergadering op **dinsdag 25 september a.s.**

Als gast mogen we Arjosvoorzitter Klaas de Vries verwelkomen, die het zal hebben over het thema: „Geloof en revolutie en de binnenlandse politiek”. Nadere informatie over deze avond, zoals overige agendapunten staat in de binnenkort weer verschijnende Bierkaai. Plaats: Tollensstraat 81II, Amsterdam. Tijd: 20.30 uur.

Bezig met de opbouw van een dorp.

Zij krijgen echter nauwelijks steun vanuit het buitenland, alleen hun opleiding ontvangen zij in andere Zuid Amerikaanse landen. De top van de katholieke kerk onderhoudt nauwe banden met het regime. Vele priesters strijden echter aan de zijde van de bevolking tegen het maatschappelijk onrecht. In deze situatie, in dit land, werkt ESFRA. De opbouw van de huizen, die verwoest zijn bij de aardbeving is inmiddels voltooid. Het geld hiervoor is op en daarmee is er ook geen geld meer voor het instandhouden van de gemeenschapsvoorzieningen en de sociale begeleiding. Een écht welslagen van de projecten is

in grote mate afhankelijk van een blijvende begeleiding, die uiteindelijk dient uit te monden in een werkelijk op eigen benen staan van de mensen, waarvoor de huizen zijn gebouwd.

De opbrengst van deze aktie is bestemd voor de sociale begeleiding bij deze projecten en voor begeleiding van projecten, die nu op stapel staan. Belangrijk is dat deze mensen, niet alleen betere huizen krijgen, maar ook dat zij op eigen benen leren staan en werkelijk maatschappelijk weerbaar worden. Op deze manier kan er werkelijk iets veranderen in de maatschappelijke verhoudingen en instituties.

FBG Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening

Nu het seizoen weer gaat beginnen willen we jullie aandacht vragen voor alle problemen die er zijn (nog steeds) rond de huisvesting en de ruimtelijke ordening in ons land. We vragen ons af, of het wel tot iedereen is doorgedrongen hóé groot die problemen eigenlijk zijn, en hoe ontzettend belangrijk. Het wordt hoog tijd, dat wij, als Christelijke partij, als Christelijke jongeren een mening gaan geven over die problematiek.

Over de redelijkheid van woningtoewijzing (waarom hij wel en ik niet?); over de prioriteiten die moeten worden gesteld (koop- of huurwoningen bouwen) over de keuze tussen slopen of verbeteren, over de mogelijkheden om de woonellende van veel mensen op te lossen. We doen een beroep op jullie, te laten blijken dat er interesse is in de problematiek. Meld je aan als lid, of bel in ieder geval even voor verdere informatie. We zoeken geen specialisten, iedereen die geïnteresseerd is, is welkom. Informatie: Jan de Kramer, Doldersestraat 47, 2574 TB Den Haag, tel.: 070-64.41.21 T 3089 of thuis 070-60.44.33.

ONDER DE HAMER

Kissinger, Neuman en de Vredesweek

We staan aan de vooravond van de vredesweek. De vredeskrant van het IKV opent dit jaar met een tekst, die ontleend is aan het Evangelie (Mattheus 24:6 Jezus' rede over de laatste dingen): „Ook zult gij horen van oorlogen en geruchten van oorlogen. Ziet toe, weest niet verontrust; want dat moet geschieden, maar het einde is het nog niet.” De vredeskrant schrijft hierover: „Deze tekst is niet een vaststelling dat oorlogen nu eenmaal onvermijdelijk zijn, laat staan dat zij een noodzakelijke voorwaarde zouden zijn voor de komst van het heil. Het is een profetisch woord van Jezus dat oorlog en rampspoed het gevolg zijn, als we gericht blijven op zelfbehoud en als we de toewijding tot de ander verwerpen.”

Kissinger

De vredesweek komt op een moment dat de discussies over kernbewapening hoog oplaaen. Mensen, die het IKV te radikaal vinden gaven een alternatieve vredeskrant uit. Verder is er het opvallende optreden van de vroegere minister van

buitenlandse zaken van de Verenigde Staten, Kissinger, in Brussel, met als belangrijkste boodschap: de NAVO moet ervoor zorgen dat ze een kernoorlog 'binnen de perken' kan houden. De strategie moet volgens Kissinger niet langer gebaseerd zijn op oorlogvoorkoming; met dit argument wordt de huidige – met name strategische – kernbewapening altijd verdedigd: stabiliteit en het uitblijven van oorlog door elkaar vernietiging in het vooruitzicht te stellen. Kissinger noemt het absurd de strategie nog langer te baseren op de geloofwaardigheid van de dreiging van wederzijdse zelfmoord. In plaats daarvan bepleit hij een strategie waarbij rekening gehouden wordt met de mogelijkheid van kernwapenoperaties tegen bepaalde (militaire) doelen. (zg. counter-force-strategie). Het gevaarlijke van het betoog van Kissinger is dat er een principiële verschuiving plaatsvindt van het denken in termen van (kern)oorlog voorkomen naar het denken in termen van (kern)oorlog beheersing. Naar mijn mening is het een absolute fictie ervan

ur te gaan dat je een kernoorlog kunt beheersen. Wanneer in een oorlog kernwapens worden gebruikt dan bestaat er geen mogelijkheid meer deze binnen 'redelijke' grenzen te houden. Massale vernietiging is het enige resultaat. Daarom is de ontwikkeling van nieuwe kernwapens (neutronenbom, middellange-afstandwapens), die nu aan de gang is zo gevaarlijk.

Neuman

De CDA-Tweede-Kamerfractie heeft dit onderkend. Dat is de reden waarom ze zich verzet tegen de invoering van de neutronenbom en de invoering van een nieuw kernwapen, als antwoord op de in het Warschau Pact ontwikkelde SS-20 raket. Trouwens, ook onze eigen AR-partijraad heeft op 19 mei in Zutphen, naar aanleiding van de NAVO-plannen tot de invoering van een nieuw kernwapen als antwoord op de SS-20, uitgesproken „dat de aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-program en met eerdere in en door het CDA ingenomen standpunten”. De partijraad was van

mening dat „het beleid van enerzijds onderhandelingen en anderzijds aanschaf van nieuwe kernwapens in zich tweeslachtig is, en geen bijdrage levert aan de doorbreking van de bewapeningsspiraal.” Het ziet er dus naar uit dat het CDA in de lijn van het verkiezingsprogramma doelbewust en eensgezind de weg van de terugdringing van de kernwapens is ingeslagen.

Tegen deze achtergrond is de publikatie van het rapport van de commissie van de wetenschappelijke instituten van het CDA, onder voorzitterschap van H. J. Neuman (directeur van het Nederlands Instituut voor Vredesvraagstukken), niet alleen merkwaardig maar tast het ook de geloofwaardigheid van het CDA op dit uiterst belangrijke terrein aan. Want de conclusies van het rapport op de meest cruciale onderdelen staan op

gespannen voet met het CDA-program en het op basis daarvan gevoerde beleid door de CDA-Tweede-Kamerfractie. Dan denk ik met name aan de uitspraak dat Nederland medewerking zal moeten verlenen aan de invoering van nieuwe atoomraketten als antwoord op de SS-20 en aan de wijze waarop in het rapport wordt gesproken over de zg. 'no first use' verklaring. De Tweede-Kamerfractie heeft dan ook ijlings in fijnzinnige bewoordingen afstand genomen van het rapport. Over het rapport zal in het CDA – en zeker ook in de Arjos – het laatste woord nog niet gesproken zijn. Voorlopig houd ik het er maar op dat Neuman zijn guerrilla tegen de lijn van de CDA-Tweede-Kamerfractie nu niet meer alleen via het opinieblad De Tijd en het dagblad Trouw, maar ook in de boezem van het CDA voert.

Klaas de Vries

CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro nr. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn opgenomen de teksten van de resoluties, genomen op het vierde CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Vooraf zijn als bijlagen opgenomen de teksten van de uitspraken en resoluties op de Congres gedaan en aangenomen.

Rentmeesterschap en solidariteit

Drs. R. F. M. Lubbers

CDA-fractievoorzitter

.....verwend volk.....

Mr. A. A. M. van Agt

Minister-President

Resoluties CDA-Congres

uitgave

CDA

Postbus 85676 Den Haag

OP WEG

LECTUUR VOOR JONGE MENSEN

te gebruiken voor

- godsdienstlessen
- catechisatiemateriaal
- gespreksgroepen

Geschreven door ds. Thijs Weerstra en geïllustreerd door Gerrit Westerveld

Van deze serie brochures die zes nummers per jaar bevat, zijn er inmiddels vier verschenen.

Prijs f 0,90 per ex., bij aantallen kortingen.

Voor inlichtingen, aanvragen profexemplaren, evt. bestelling:

Op Weg

Antwoordnummer 11
7240 VB Lochem
tel. 05730-4551

OP WEG is een uitgave van

 Filippus

ADVERTEREN DOET VERKOPEN

Een huisje in de Vogezes,
voor de prijs van één vakantie per jaar!

Lembach (Frankrijk).

Lembach, een wereld apart in de overweldigend mooie Noord-Vogezes. Europa op z'n mooist en toch maar 6 uur rijden vanaf midden Nederland. Hier bouwde Pan Eurohome een klein aantal zeer exclusieve huisjes, temidden van de pastorale omgeving en de historische burchtrümpes. Met een zwembad, een tennisbaan. En een oergezellig dorp in de onmiddellijke nabijheid.

Komplete woningen, bestaande uit een riante living, een ingerichte keuken en 2, 3 of 4 slaapkamers. Standaard uitgerust met meubilering, verwarming, dubbele beglazing, rolluiken en vaste vloerbedekking. Deze woningen zijn direct te betrekken.

Prijzen vanaf f 122.500,- v.o.n. De lasten voor onderhoud en financiering kunnen liggen rond de f 2.000,- per jaar, een bedrag waar u normaal gesproken voor op vakantie gaat. Dank zij Pan Eurohome's 5-jarige huurgarantie.

Fikse verlaging van de jaarlijkse lasten.

Via een speciale huurgarantie bestaat de mogelijkheid uw jaarlijkse lasten fiks te verlagen. Bij aankoop is het

mogelijk een huurgarantie voor 5 jaren te krijgen van ± f 5000,- per jaar. Een rekensommetje als voorbeeld:

Gem. aankoopsprijs woning v.o.n.	f 145.000,-
Eigen geld	f 45.000,-
Lening of financiering	f 100.000,-
Rentelasten per jaar	f 10.000,-
Belastingvoordeel in Nederland	f 5.000,-
Netto rentelasten	f 5.000,-
Huurgarantie Frankrijk	± f 5.000,-
Af: lidmaatschap vereniging van eigenaren, verzekering etc.	± f 1.000,-
Opbrengst in Frankrijk	± f 4.000,-
Belasting in Frankrijk	± f 1.000,-
Opbrengst na belasting	± f 3.000,-
Netto lasten per jaar (f 5.000,- - f 3.000,-)	f 2.000,-
Netto lasten per maand	f 167,-

N.B. De berekening is exkl. eventuele aflossing hypotheek of premie levensverzekering over het bedrag van de lening. Onze adviseur informeert u daarover nader.

Vraag informatie aan.

Voortaan elk jaar op vakantie gaan naar uw eigen huis in de Noord-Vogezes... en toch niet duurder uit zijn dan met uw vakantie nu.

Meer inlichtingen over deze veilige, waarde vaste investering in vakantieplezier, worden u gaarne toegezonden. Vul daarvoor de informatiebon in. Of belt u ons voor het maken van een afspraak.

Pan Eurohome
Kreatieve Projektontwikkelaars.

Wagenaarweg 14,
2597 LN 's-Gravenhage.

Telefoon 070-514571
(na kantooruren 070-472357).

Dit plan is gerealiseerd in opdracht van Bagon B.V., Amstelveen; Centraal Beheer Vastgoed B.V., Apeldoorn en Eurohome France S.A., Straatsburg.

Damesconfectie

van maat 44 t/m 62

FORTY FOUR
lady shop

Ladyshop FORTY FOUR
Stationsstraat 74 (t.o. Markt)
Telefoon 055-214059
Apeldoorn

Ladyshop Forty Four
Groot in grote mode

Als alles voorbij is komt de rekening.

Begravenis, crematie, het hoort bij het leven. Ook bij het uwe. Daarbij komt nog dat het 'n kostbare gebeurtenis is.

De kosten van begravenis en crematie stijgen elk jaar opnieuw met fikse sprongen. Daarom heeft UBO een speciale, een nogal ongewone overlijdensverzekering.

U verzekert de kosten en het kapitaal waarvoor u zich verzekert stijgt automatisch. 5% per jaar. Elk jaar opnieuw.

De premie? Die blijft gelijk. Bij UBO zijn er geen tussentijdse verhogingen. Bovendien geldt de premie maar tijdelijk.

U kunt 10 jaar betalen. Of langer. Maar het kan ook in één keer. En dat is heel interessant. Want u krijgt dan nog eens een flinke korting, alsmede een kapitaal-toename van 6% per jaar!

Beslis snel, gebruik de bon. Zet op de envelop: UBO-verzekeringen, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Er hoeft geen postzegel op.

verzekeringen

BON

Ik wil meer weten over de overlijdensverzekeringen van UBO. Stuur mij vrijblijvend alle gegevens.

Mijn naam is: _____

Straat: _____

Plaats: _____

Leeftijd: _____

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- ongevallenzekerings
- a.p.v.-verzekeringen
- autoverzekeringen
- caravanverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- brandverzekeringen
- inboedelverzekeringen
- UBO-termijnsparplan
- levensverzekeringen
- aanvullende pensioenverzekeringen
- pleziervaartug-verzekeringen
- recreatie-goederenverzekering

CDA 6

Informatie bon.

Naam: _____

Adres: _____

Plaats: _____

Telefoon: _____

Stuur deze bon aan Pan Eurohome
Nederland B.V., Postbus 87925,
2508 DH 's-Gravenhage.
Telefoon 070-514571 (na kantooruren
070-472357).

Milieugevaarlijke stoffen

Door drs. H. C. Couprie
CDA-Tweede-Kamerlid

„In EG-verband worden volksgezondheids- en milieumaatregelen getoetst aan economische beginselen en nooit andersom.” Deze nogal cynische uitspraak valt te lezen in een notitie milieugevaarlijke stoffen die minister Ginjaar op 28 februari 1979 aan de Tweede Kamer deed toekomen. Deze notitie vormt de basis voor een breed op te zetten maatschappelijke discussie over de problematiek van de milieugevaarlijke stoffen. De voorlopige Centrale Raad voor de Milieuhygiëne organiseert in dit kader op 15 november een symposium.

Mondiale bezorgdheid

Onder milieugevaarlijke stoffen worden stoffen verstaan, die door productie of toepassing aanleiding kunnen geven tot blootstelling van de mens (ook buiten de beroepsfeer) of belasting van het milieu en die daardoor schade kunnen toebrengen aan de gezondheid

van de mens of aan het milieu. Deze nogal ruime begripsbepaling omvat de miljoenen chemische verbindingen die op dit moment bekend zijn en de vele duizenden die er ieder jaar bijkomen, waarvan een groot deel op de markt wordt gebracht in de vorm van geneesmiddelen, bestrijdingsmiddelen, cosmetica, voedingsadditieven, bouwmaterialen, ontsmettingsmiddelen, wasmiddelen, enz.

Het betreft alle chemische stoffen, die als gevolg van de enorme groei van de chemische industrie na de tweede wereldoorlog vaak ongecontroleerd zijn verspreid en nu in grote concentraties worden aangetroffen in lucht, water, bodem, planten, dieren, menselijk voedsel en ook in de mens zelf en een groot risico vormen voor mens en milieu. Vaak niet alleen door hun directe acute giftigheid, maar ook bij langdurige blootstelling op langere termijn, wat bij de mens kan leiden tot het ontstaan van kanker, erfelijke afwijkingen, aangeboren misvormingen en dergelijk en ook bij flora en fauna schadelijke effecten tot gevolg kan hebben. Volgens een ruwe schatting van de Wereldgezondheidsorganisatie van enkele jaren geleden zijn 60-90% van alle kankervormingen direct of indirect afhankelijk van

milieu-invloeden en zijn ten minste 90% van deze invloeden van chemische aard. Deze chemische belasting op grote schaal van het milieu is inmiddels van wereldomvattende betekenis geworden. De mondiale bezorgdheid heeft geleid tot een mondiale aanpak. In een aantal Europese industrielanden, maar ook in de Verenigde Staten, Japan en Canada kwamen wettelijke maatregelen ter regulering van chemische stoffen tot stand, terwijl men ook in EEG-verband sedert 1975 activiteiten op dit gebied is gaan ontwikkelen. Ook in Nederland werd in toenemende mate de behoefte gevoeld en bij vele gelegenheden uitgesproken om nationaal tot een wettelijke regeling inzake productie en

toepassing van chemische stoffen te komen.

CDA-visie

In het CDA-program „Niet bij brood alleen” kan men de volgende zinsnede lezen: „In het algemeen zal de organisatie van elke Nederlandse onderneming dienstbaar moeten zijn aan o.a. .... een verantwoord gedrag ten opzichte van consument, directe omgeving en milieu”.

Vanuit dit op zichzelf wat vage programmapunt – immers wanneer is er sprake van verantwoord gedrag en wanneer niet meer? – hebben CDA-vertegenwoordigers steeds gepleit voor een gedegen stuk milieuwetgeving dat:

- voor het bedrijfsleven zou moeten dienen als kader om te weten binnen welke grenzen hun bedrijfs-economische handelen zich kan ontwikkelen,
  - voor de milieuoorganisaties als werktuig om het maatschappelijk besef ten aanzien van de beschermwaardigheid van de natuur en het milieu verder te vergroten, en
  - voor de overheid als beleidsinstrument om in het afwegingsproces tussen industriële belangen en milieubelangen regelend op te kunnen treden.
- Een driedelige functie dus, die voor overheid een bestuurlijke taak moet inhouden, die in het CDA-denken op het terrein van de milieugevaarlijke stoffen in ieder geval een viertal basiselementen bevat:

- de vervuiler betaalt;
  - de bestrijding van de vervuiling dient plaats te hebben bij de bron;
  - de bescherming van mens en milieu tegen de gevaren van productie en gebruik van chemische stoffen vraagt een preventieve aanpak;
  - de bewijslast van het milieu-ongevaarlijk-zijn van stoffen dient primair te liggen bij de producent/importeur.
- Deze visie houdt in, dat een toekomstige Europese en nationale wetgeving in ieder geval de volgende preventieve elementen moet bevatten:
- een aanmeldings- en informatieplicht voor de producent/ importeur;
  - een toetsings- en een toelatingsbeleid van de zijde van de overheid.

Signaalfunctie

De E.G.-richtlijn op dit gebied kent echter wel een aanmeldingsperiode maar helaas geen daarbij behorende preventieve maatregelen. Na een evaluatie van twee jaar gericht op de vrij korte aanmeldingsperiode van 45 dagen, zal deze richtlijn in werking treden. Nationaal kan het parlement eind 1980 een wetsontwerp milieugevaarlijke stoffen verwachten. Naast de hierboven genoemde drie functies voor bedrijfsleven, milieuoorganisaties en overheid zal dit ontwerp van wet een extra dimensie moeten hebben in Europees verband, werkend vanuit de signaalfunctie die de nationale wetgeving zal kunnen en zal moeten hebben naar onze EEG-partners toe.

Discussie over het reglement op de kandidaatstelling voor de Eerste Kamer

Door mr. V. Bruins Slot

Het komend jaar gaan wij ons in alle partijgedingen buigen over de ontwerpstatuten en reglementen voor het CDA. De kiesverenigingen bijten de spits af. Dat is een goede zaak. Want het eist van alle leden een stuk bezinning op onze toekomstige wijze van partij zijn.

De politieke partij kan omschreven worden als een groep personen, verbonden door grondslag, uitgangspunten, program en beleidsvisie. Dat is – ik heb het maar uit de losse hand geformuleerd – zo ongeveer het beeld dat het begrip „politieke partij” in eerste instantie oproept. Maar je kunt er ook met een andere oogopslag tegen aankijken: een politieke partij als werktuig, als een stuk gereedschap: een instrument om in het politieke bestel te hanteren.

Eisen

Welke eisen moet men stellen aan gereedschap? Bij het schrijven van dit artikel hanteer ik een ball-point. Mijn schrijfinstrument. Hij moet het doen. Hij moet lekker in de hand liggen. Hij mag niet te duur zijn (je raakt 'm wel eens kwijt) en hij moet degelijk zijn want de kinderen springen er ook nog wel eens mee om (dat is helaas niet te voorkomen). En overigens moet ook de kleur mij bevallen. In deze laatste zin schrijf ik „overigens” omdat dit een uiterst subjectieve zaak is en ik mij in dit artikel eigenlijk zo objectief mogelijk wil gedragen. Het „instrument” politieke partij moet dezelfde kwaliteiten hebben:

- de partij moet het doen: hij moet een passend en bruikbaar instrument in het politieke bestel zijn;

- de partij moet voor de leden gemakkelijk hanteerbaar zijn: ieder moet er politiek actief in kunnen zijn, het mag geen gesloten

ondemocratische instelling zijn;

- de partij mag niet te duur zijn: de organisatie zal efficiënt moeten wezen;

- tenslotte moet de partij een degelijke structuur hebben.

De kleur van de partij valt, zoals gezegd, buiten het bestek van dit artikel. (Wel wil ik even opmerken dat ik vierkleurenball-points verafschuw: zo'n ding schrijft slecht, is log en duur en door z'n gecompliceerdheid kwetsbaar. Als je 'm wilt gebruiken, is de gewenste kleur bovendien meestal opgedroogd...)

Het spreekt vanzelf dat dit de belangrijkste motieven zijn die gespeeld hebben bij het ontwerpen van al die statuten en reglementen die bij elk partijlid in een speciaal katern bij NG/ARPost op tafel zijn gelegd. Het zijn, dunkt mij, ook de criteria die het eerst in aanmerking komen om gehanteerd te worden bij de beoordeling van die stukken. Ditmaal toetsen wij dus niet aan „Niet bij brood alleen”, „Gespreide verantwoordelijkheid” of „Het CDA tussen ideaal en werkelijkheid” want die geschriften hebben betrekking op een ander aspect van de werkelijkheid.

Verenigingsrecht

Naast de genoemde vier oogmerken speelden echter nog andere zaken. Het CDA zal een vereniging zijn en dat betekent dat de juridische vormgeving van de partij moet passen in het kader dat de wet voor een vereniging voorschrijft. Hetzelfde geldt trouwens voor de verbanden en de meeste bijzondere organen en bijzondere organisaties van de partij (in sommige gevallen is weliswaar voor de stichtingsvorm gekozen, maar dan geldt m.m. hetzelfde). Dat het verenigingsrecht een kader aangeeft voor wie statuten voor een vereniging maakt, is niet zo bijzonder. Statuten en reglementen voor een politieke partij kennen echter nog

andere wettelijke kaders: Grondwet, Kieswet, Gemeentewet en Provinciewet, om er enkele te noemen. Hier bevinden zich aanrakingspunten die – echt niet alleen voor staatsrechtgenieters – interessante vragen kunnen opleveren. De PvdA komt de eer toe praktijken toe te passen die tot om deze reden boeiende discussies aanleiding gaven. Bekend is de vraag of de relatie Partij-Fractie (met het zgn. recall-recht) zoals die in de PvdA wordt onderhouden, niet in strijd is met de wettelijke bepalingen over het stemmen zonder last of ruggespraak. En van recenter datum is de discussie over de voor de PvdA-ambtsdragers verplichte bijdrage aan de partijkas in relatie met de zuiveringseed. Wat er van die vraagpunten ook zij, de discussies daarover verdiepen in ieder geval het inzicht in de betekenis van de tekst van de wet, respectievelijk de zuiveringseed. Het ontwerp-reglement voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de verkiezingen der leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal (pagina 16 van het katern) lijkt nu in sommige ogen stof te bieden voor een soortgelijke discussie. Deze verkiezingen, waartoe de leden der Staten gerechtigd zijn, dreigen, zo wordt althans gesteld, tot een farce te worden. Voor een goed begrip van zaken schets ik de voorgestelde procedure.

Advieslijst

Een tijd voor de Eerste-Kamer-verkiezingen kunnen de leden van de CDA-fracties in de Provinciale Staten en de provinciale CDA-afdelingen aan het dagelijks bestuur van het landelijk CDA de namen opgeven van personen die zij op de lijst willen hebben. Het dagelijks bestuur stelt vervolgens een eerste advieslijst op die wordt besproken in een vergadering van het partijbestuur met een vertegenwoordiger van elke statenfractie en een vertegenwoordiger van elke provinciale afdeling. Uit die vergadering – waarin alleen de leden van het partijbestuur stemrecht hebben – rolt de genummerde advieslijst die wordt toegezonden aan de leden van de CDA-fracties in de Provinciale Staten en aan de provinciale afdelingen ter bespreking aldaar. Vier weken later komt het partijbestuur bijeen tezamen met de leden van de provinciale fracties en één vertegenwoordiger van elke provinciale afdeling. In die vergadering kunnen de statenleden namen van andere

kandidaten noemen of wijziging van de volgorde op de lijst bepleiten. Daarna stelt het partijbestuur, zonder dat de provinciale „gasten” erbij zijn de lijst bij schriftelijke stemming vast. In zeer bijzondere en onvoorziene gevallen zijn weliswaar nog wijzigingen mogelijk, maar daarbij ligt voor het feitelijk wijzigen de competentie niet wezenlijk anders dan hiervoor aangegeven. Strikt formeel geredeneerd is de aldus tot stand gekomen kandidatenlijst een advieslijst (staatsrechtelijk komt de bevoegdheid een kandidatenlijst in te dienen slecht toe aan de leden der Staten en geen partijstatuut kan die bevoegdheid wegwissen) maar in de nu voorgestelde procedure zeggen wij in onze partij in vrijwilligheid tegen elkaar: wij komen overeen dat de hiervoor bedoelde advieslijst niet meer gewijzigd wordt. En dat kan geen regel van staatsrecht ons in onze vereniging beletten. De suggestie wordt nu hier en daar gewekt dat deze procedure weliswaar formeel niet onjuist is maar materieel het kiesrecht voor de leden der Staten ontracht en, erger nog, dat de partij-„top” het kiesrecht aan zich trekt, aldus de wet negerende.

Indirecte verkiezingen

Alvorens op dit verwijt in te gaan, verdient het aanbeveling de zin van de indirecte verkiezingen eens na te gaan. Wanneer wij daartoe te rade gaan bij vooraanstaande staatsrechtgeleerden zoals Van der Pot/Donner, Oud en Kranenburg, valt het eensgezinde oordeel op dat zulke verkiezingen slechts op hun plaats zijn binnen een stelsel van „organische vertegenwoordiging”. Dat wil in dit geval zeggen: binnen de opvatting dat het noodzakelijk is een eigen provinciale vertegenwoordiging binnen het wetgevend lichaam (Koning en Staten-Generaal) te hebben. Maar die opvatting huldigt – voorzover mij althans bekend – niemand meer. Ook de wetgever zelf niet: de Kieswet bevat namelijk voor de Eerste-Kamerverkiezingen een stemmenstelsel dat ervoor zorgt dat de zetelverdeling in de Eerste Kamer niet de krachtsverhoudingen tussen de onderscheiden provinciale organen maar de landelijke partijpolitieke krachtsverhoudingen weerspiegelt. De conclusie van Oud dat moeilijk anders geoordeeld kan worden dan dat bij de moderne politieke ontwikkeling de indirecte verkiezing geen gezonde zin meer heeft, verdient naar mijn gevoel dan ook instemming. De zinloos geworden procedure moet echter worden toegepast zolang de wet niet is

gewijzigd. Maar de uitvoering van de wet mag wel op een zo eigentijds mogelijke wijze geschieden. Onbetwist is dus dat de procedure die in het ontwerp-reglement wordt voorgesteld, op geen enkele wijze inbreuk doet aan de formele eis van de wetgever dat de leden der Eerste Kamer door de Staten gekozen worden. In de uitwerking van de procedure is, nu de achtergrond van de formele, wettelijke eis volstrekt vervallen is, aansluiting gezocht bij de bestaande politieke bestel: evenals de Tweede Kamer dat doet, weerspiegelt de Eerste Kamer de landelijke partijpolitieke verhoudingen. En overigens mag onderstreept worden dat in de voorgestelde procedure het oordeel van de dames en heren statenleden bepaald niet geschuwd wordt: zij zijn van meet af aan bij de voorbereiding van de lijst betrokken. Dat die uiteindelijk niet door hen maar op landelijk niveau, door het op democratische wijze gekozen partijbestuur wordt vastgesteld, past mijns inziens bij de ontwikkeling van de functie van de Eerste Kamer, zoals ook de wetgever zelf die blijkens het systeem van Kieswet reeds lang ziet. En daarmee zijn wij beland bij het eerste toetsingscriterium: passend en bruikbaar in het politiek bestel.

Incomptabiliteiten

Tenslotte nog een korte opmerking over de artikelen 181-189 van de statuten: de paragraaf over de incomptabiliteiten en cumulatie van functies. De vraag wordt wel gesteld: Is het nu gepast de eisen van deze artikelen (verboden dubbelfuncties, leeftijdseisen etc.) te stellen wanneer de wet het kennelijk niet nodig acht dat te doen. Ook deze vraag verdient het mijns inziens benaderd te worden in het licht van de aan het begin van dit artikel geformuleerde toetsingscriteria. Formele problemen doemen namelijk ook hier niet op: wij spreken slechts af – en leggen dat vrijwillig in alleen onszelf bindende regels vast – dat wij in onze eigentijdse partij willen: één persoon vertegenwoordigt de partij in principe slechts in één publieke functie. En dat niet ten eeuwige dage. Dit zal meer vergen van de leden van de partij, meer mensen, meer participatie, meer spreiding van verantwoordelijkheden. Dat is gezond voor het vervullen van de betreffende publieke functies, voor de partij en voor de betrokken vertegenwoordigers. En het past precies in het tweede toetsingscriterium.

Uitgaven Stichting Kader- en Vormingswerk ARP en Stichting Politiek Vormings- en Scholingswerk CDA

„Kleine eeuw, kleine luyden” f 5,-
Grepren uit de geschiedenis van de ARP. 130 pagina's; geïllustreerd.
„Spelregels voor Economie en Politiek” f 3,50
XHREen boekje van prof. dr. A. J. Vermaat over onze economische orde, versobering, ethiek en politiek vanuit een bijbelse belichting. 45 pagina's; geïllustreerd.
Grondslagdiscussie in het CDA f 5,95
Een documentatie over de grondslagdiscussie in het CDA onder de titel „Van Woudschoten tot Hoogeveen”. Een unieke uitgave over de oprichtingsgeschiedenis van het CDA, waarin de grondslagdiscussie een belangrijke rol speelde. 151

pagina's; geïllustreerd.
Onder hamer en sikkel f 5,-

HRInformatie over Oost-Europa, geschreven door 6 deskundige auteurs. Aandacht wordt besteed aan de militaire kracht van Oost-Europa, aan het buitenlandsbeleid en aan de positie van de christenen. 71 pagina's; geïllustreerd.
„Een staatsman ter navolging” f 13,50

Groen van Prinsterer herdacht (1876-1976). In dit boek zijn artikelen gebundeld uit de speciaalnummers van Nederlandse Gedachten, De Nederlanders, Anti Revolutionaire Staatskunde en het Christelijk Historisch

Tijdschrift, die in de maand mei 1976 bij de herdenking van de 100e sterfdag van Groen van Prinsterer verschenen. Ook zijn de toespraken gehouden tijdens de herdenkingsdienst in de Waalse Kerk te 's-Gravenhage opgenomen. 164 pagina's; geïllustreerd.

CDA-visie op abortus f 6,95

Een 141 pagina's tellende documentatie over de abortusproblematiek, waarin o.a. de visie van de christen-democraten uitvoerig wordt weergegeven. De tekst van het initiatief-wetsontwerp ARP/KVP, alsmede redevoeringen van D-woordvoerder in de parlement en nog vele zaken meer. 141 pagina's; geïllustreerd.

Inkomenspolitiek f 6,25

Een uitgave waarin drs. Ad Schouten vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek belicht. Vanuit een bijbelse visie gaat de auteur in op de liberale en

socialistische benadering t.a.v. inkomenspolitiek. 88 pagina's; geïllustreerd.

Formatie belicht: CDA en de kabinetsformatie f 9,95

De langste en waarschijnlijk meest merkwaardige formatie uit de parlementaire geschiedenis is aanleiding om in dit handzame boekwerk op overzichtelijke wijze de formatie op de voet te volgen. Een uiteenzetting van de strategie van de CDA-fractie, een program-vergelijking van de door het CDA met PvdA en VVD gesloten regeerakkoord en veel documentatie maken dit boek tot een waardevol bezit. 183 pagina's; geïllustreerd.

Lesbrieven verschenen in de serie „politiek? Kom nou!”

les 1: Politiek? Kom nou!”

De eerste lesbrieven handelt over het thema politiek. In een bestek van 12 pagina's, met een viertal opdrachten wordt aangegeven op welke wijze enerzijds de overheid en anderzijds de burger hun invloed doen gelden op de politieke besluitvorming.

les 2: Partij kiezen

Achtereenvolgens worden behandeld: liberalisme, socialisme en christen-democratie. Deze lesbrieven tellen 12 pagina's, waaronder diverse werkopdrachten. Toegevoegd is een adressenlijst van de secretariaten van de politieke partijen.

les 3: Samen-werken? Een hele onderneming...

De derde lesbrieven behandelt diverse opvattingen over het gebeuren in de onderneming. Aan de orde komen zaken als de geschiedenis van het sociale vraagstuk, de medezeggenschap in de onderneming en opvattingen omtrent het begrip „arbeid”. Deze lesbrieven tellen 8 pagina's en bevat naast diverse werkopdrachten een verklarende woordenlijst met veel voorkomende moeilijke begrippen op sociaal-economisch terrein.

les 4: Verkiezingen en democratie

In deze lesbrieven van 12 pagina's, voorzien van diverse werkopdrachten wordt de invloed van de kiezer in een democratisch stelsel gekenschetst. Aan de orde komen: evenredige vertegenwoordiging, het districtenstelsel en het referendum, terwijl discussiestof wordt aangedragen met betrekking tot het functioneren van de democratie.

les 5: Gemeente

De vijfde lesbrieven geeft een inzicht in het politiek functioneren van de gemeente in ons bestuurlijk bestel. Aan de hand van de als bijlage toegevoegde gemeenteraadsagenda met bijbehorende stukken kan na het verwerken van de lesstof een gemeenteraadsspel gespeeld worden, waardoor de politiek op gemeentelijk niveau dichterbij gebracht wordt. Indien gewenst kan daarbij een didactische handleiding worden meegezonden.

les 6: Provincie in beeld

De zesde lesbrieven geeft een inzicht in het bestuurlijk en politiek functioneren van de provincie:

- de samenstelling van de taken van het provinciaal bestuur worden belicht en een aantal werkterreinen worden verkend;
- de huishouding van de provincie komt aan de orde en ruime aandacht krijgen de toekomstige ontwikkelingen naar de provincie nieuwe stijl;
- een aantal opdrachten biedt de mogelijkheid om het provinciaal bestuur dichterbij de burger te brengen.

Bestellingen

De lesbrieven 1 tot en met 4 kosten f 1,25 per ex. Bij meerdere afname geldt een aanzienlijke korting:
2 t/m 4 lessen f 1,- per ex.
5 t/m 9 lessen f 0,85 per ex.
10 t/m 24 lessen f 0,75 per ex.
25 lessen en meer f 0,55 per ex.
Prijs lesbrieven 5 en 6
1 les f 2,50 per ex.
2 t/m 4 lessen f 2,25 per ex.
5 t/m 9 lessen f 2,00 per ex.
10 t/m 14 lessen f 1,75 per ex.
25 lessen en meer f 1,50 per ex.

OVERIJSEL

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRUIK

Deventer - 05700-2.32.70

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE

WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

De stichting **EVANGELISCHE BIJBEL SCHOOL te Doorn** verzorgt de volgende opleidingen:

1. Een 3-jarige dagopleiding in de gebouwen van „Het Brandpunt” te Doorn, waar het merendeel van de studenten intern woonachtig is. Het diploma geeft bevoegdheid tot het geven van godsdienstonderwijs tot MAVO-niveau.
2. De Brandpunt Bijbel Scholen; bijbelcursussen die in het algemeen gedurende één zaterdag per maand op vele plaatsen in ons land worden gegeven. Aan het eind van deze 4-jarige cursus wordt een diploma uitgereikt, dat vrijstelling geeft van het eerste jaar van de dagopleiding.
3. Een 3-jarige Bovenbouw cursus in aansluiting op de Brandpunt Bijbel Scholen. Deze cursus is op dezelfde wijze georganiseerd als onder 2, met dit verschil dat ze slechts op enkele plaatsen gegeven wordt.

Zaterdag 22 september 1979 hopen we D.V. het nieuwe cursusjaar te beginnen.

Inlichtingen voor 1; de EBS dagschool; schriftelijk: Evangelische Bijbel School, postbus 171, 3940 AD DOORN. Telefonisch: (03430) 50 96.

Inlichtingen voor 2 en 3; Brandpunt Bijbel Scholen en Bovenbouw; Secretaris BBS, Padland 10, 3941 KB DOORN.

Wanneer men op de hoogte wil blijven van de gang van zaken op de EBS, kunt u dit melden aan de administratie. U ontvangt dan 4 maal per jaar het EBS-bulletin.

Succesvol spreken

onder alle omstandigheden! Leer vlot en vrij spreken zonder spreekangst, blozen, stotteren, verlegenheid. Stuur de bon op voor uitvoerige informatie over onze speciaal-methode!

47
BON Stuur mij gratis en vrijblijvend het 20 pag. grote prospectus 'Succesvol spreken'!

Naam:

Adres:

Plaats:

In envelop zonder postzegel zenden aan:
INSTITUUT KONING Antwoordnr. 4
2000 VC HAARLEM

ZEELAND

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

GRONINGEN

Makelaardij o.g.

J. Fokkens en Zn. Siddeburen

Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaartsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

DORDRECHT

en omstreken

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSGAGENT

HERHALING IS DE
kracht van de reclame

CDA-studierapport over „Molukker en Nederlander”

„Er dient heroriëntatie van de Nederlandse samenleving tot stand te komen met betrekking tot het blijvend op Nederlands grondgebied samenleven van mensen van verschillende nationale en of etnische herkomst. Aanbevolen wordt studies in breed karakter te doen verrichten door daartoe geëigende adviesraden of staatscommissies”.

Dit is een van de conclusies uit het onlangs verschenen rapport „Molukker en Nederlander - perspectieven van een relatie”, een studie van de CDA-Wetenschappelijke instituten.
Najaar 1977 werd een „beraadgroep inzake Molukse vraagstukken” ingesteld, waarvan o.a. deel uit maakten mw. dr. M. A. M. Klompé, ds. C. M. Koetsier, drs. A. Schouten en D. Reinders. In het eerste deel wordt ingegaan op de geschiedenis van het Molukse vraagstuk. In deel 2

wordt geschetst wat voor eerst nodig is, wil er ook maar van enig vermoeden van vruchtbaar samenwerken sprake zijn. Deel 3 betreft de richting van het toekomstig samenleven. Voorts is opgenomen de rede van de vice-voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, drs. G. VAN Leijenhorst tijdens de openbare commissievergadering van de Tweede Kamer d.d. 29.5.1978. Tevens is gepubliceerd de rede van de heer Van Leijenhorst tijdens het Tweede-Kamerdebat over de nota „De problematiek van de Molukse minderheid in Nederland”. Al met al een nuttige en instructieve brochure, die men voor f 5,- bestellen kan.

Bestellingen:

Stort het verschuldigde bedrag door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARPstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste en aantal.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

VAN DE P A R T I J

Brief aan Kamercentrales

Enkele weken geleden is het ontwerp-fusiepakket bij de kiesverenigingen en alle leden van de ARP in de brievenbus gegedien. Daarmede is de amenderingsprocedure voor de ARP aangevangen.

Weliswaar ontbreken nog enkele belangrijke stukken aan het geheel, maar dit betreft dan wel zaken, waarop kiesverenigingen en Kamercentrales

geen amendementen kunnen indienen. Overigens is het wel het streven de inhoud van de hierbedoelde bijlagen zo spoedig mogelijk ter kennis te brengen van alle leden, zodat één en ander kan meewegen bij de uiteindelijke oordeelsvorming over de beoogde fusie.

Amenderingsprocedure

De behandelingstermijnen voor wat betreft de amendementen is in de

toegezonden stukken aangegeven. De AR-kiesverenigingen hebben de gelegenheid tot uiterlijk 1 november a.s. amendementen (op de amendabele stukken!) bij hun Kamercentrale-secretariaat in te dienen.

Als Kamercentralebestuur en -ledenvergadering is er de gelegenheid tot uiterlijk 1 december a.s. om te bepalen welke amendementen van kiesverenigingen worden overgenomen ter indiening bij de partijraad, hetgeen ook vóór 1 december a.s. dient te geschieden, geadresseerd aan de Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Vervolgens krijgen de kiesverenigingen nog de gelegenheid tot 15 december a.s. om eventuele amendementen welke niet door de Kamercentrale worden overgenomen, rechtstreeks in te dienen bij de partijraad.

Na de 15e december gaan de resp. partijbesturen zich beraden over de pré-adviezen op alle officieel ingediende amendementen. Besluitvorming hieromtrent vindt plaats op de voorjaarspartijraad van 1980, welke vooralsnog wordt gehouden op

zaterdag 31 mei. Daarna krijgen de kiesverenigingen en de partijraadsleden tezamen nog te beslissen of – met de dan definitief vastgestelde regelingen en afspraken – al dan niet tot fusie wordt overgegaan en opheffing van de partij. Graag vertrouwen wij, dat thans de procedure op de genoegzame wijze en in een vroegtijdig stadium duidelijk is gemaakt. Mocht u nog nadere informatie en/of ondersteuning willen hebben, stelt u zich dan in verbinding met de partij-secretaris of met de buitendienstfunctionaris binnen uw rayon.

Contact Kamerfractie – Kamercentrales

Volgens de regelingen, welke intern in de ARP van toepassing zijn, wordt met de AR-Tweede-Kamerleden een verdeling gemaakt ten behoeve van het regelmatige contact met de AR-Kamercentrales.

Gezien een aantal wijzigingen in de fractiesamenstelling is het noodzakelijk gebleken een gedeeltelijke herziening tot stand te brengen.

In overleg met betrokkenen is thans de volgende verdeling tot stand gekomen: K.C. Groningen: B. de Vries, Bergschenhoek; K.C. Leeuwarden: S. Faber, Hardegarijp; K.C. Assen: J. Buikema, Hengelo (Ov.); K.C. Zwolle: J. Buikema, Hengelo (Ov.); K.C. Gelderland: J. van Houwelingen, Putten; K.C. Utrecht: G. C. van Dam, Den Haag; K.C. Den Helder: H. C. Couprie, Gouda; K.C. Haarlem: F. Borgman, Aalsmeer; K.C. Amsterdam: M. Beinema, Middelburg; K.C. Leiden: H. C. Couprie, Gouda; K.C. Den Haag: A. Veerman, Rijswijk; K.C. Rotterdam: W. de Kwaadsteniet, Rotterdam; K.C. Dordrecht: M. W. Schakel, Hoornaar; K.C. Middelburg: M. Beinema, Middelburg; K.C. Noord-Brabant: J. N. Scholten, Andel; K.C. Maastricht: J. N. Scholten, Andel; Z.-Ijsselmeer/Flevopolder: B. de Vries, Bergschenhoek.

Wij mogen verzoeken het contact met het betrokken Kamerlid „levendig” te houden. Nodig hem voor bestuurs- en ledenvergadering zoveel mogelijk uit. Het regelmatig rechtstreeks contact behoort tenslotte mede bij de werkzaamheden van het Kamerlid.

ARP-Brochures

Beginsel en algemeen **Staatkundig program** van de ARP. f 1,-

Statuten van de ARP en de ARP-stichting. - 1,75

Jaarverslag „De ARP in 1978” - 1,10
In een 12 pagina's tellende geïllustreerde katern leest u in kort bestek een overzicht van het geheel aan activiteiten van de ARP in het jaar 1978.

Het appèl van het CDA, een appèl op u... - 3,-

Redevoeringen van ARP-voorzitter H. A. de Boer en CDA-fractievoorzitter mr. W. Aantjes, gehouden op de ARP-partijraad van 20 mei 1978 te Hoozeveen.

„Om de trits” - 2,75

Redevoeringen van ARP-voorzitter H.

A. de Boer, voor de ARP-partijraad op 9 december 1978 te Rotterdam en voor de extra-partijraad van de ARP te Dronten op 3 maart 1979.

„Tweevoudig luisteren en eenvoudig doen” - 3,50

Redevoeringen van ARP-voorzitter H. A. de Boer en M. W. Schakel, vice-voorzitter van de CDA-Tweede Kamerfractie, gehouden tijdens de ARP-partijraad op 18 en 19 mei 1979 te Zutphen. Redevoeringen van drs. B. Beumer, CDA lijsttrekker voor de verkiezingen van het Europese Parlement en H. A. de Boer, voorzitter van het Euro-CVC, tijdens de CDA-Euromanifestatie op 19 mei 1979 in de Hanzehal te Zutphen.

De neutronengranaat en ons veiligheidsstelsel - 2,75

Een bijdrage aan de discussie voor de

invoering van de neutronengranaat, waarin lijnen worden getrokken naar ons veiligheidsstelsel in zijn totaliteit.

100 Jaar ARP, bezinning en perspectief - 15,-

Een anti-revolutionaire bijdrage aan christen-democratische politiek t.g.v. het 100-jarig jubileum van de ARP op 3 april 1979. Aan deze publikatie hebben meegewerkt: dr. W. Albeda, drs. M. Beinema, H. A. de Boer, drs. H. Borstlap, ir. P. Bos, mr. A. M. Donner, dr. B. Goudzwaard, drs. E. Heerma, dr. J. Klapwijk, dr. P. H. Kooijmans, mevrouw J. G. Kraaijenveld-Wouters, drs. A. M. Oostlander, dr. C. A. van Peursen, ir. J. C. Plooi, mr. J. de Ruiter.

Arjos brochures

De Arjos geeft jaarlijks minimaal 8 brochures uit, over binnenlandse en buitenlandse onderwerpen. Zo zijn er o.a. verschenen: Mensenrechten, EEG en Derde Wereld, Buitenlandse Werknemers, Indonesië I en II, Nota Zuid-Molukkers, Kernenergie, Veiligheid en gezondheid bij de arbeid in het bedrijf, Agrarisch I enz. De prijs van de brochures varieert van f 2,50 tot f 5,-. Voor meer informatie schrijven naar Arjos, Dr. Kuiperstraat 3, Den Haag. Tel. 070-46.96.20 /45.03.24.

Mr. Schakel, vice-voorzitter van de CDA Tweede Kamerfractie is tijdens de vergadering van de Tweede Kamer op Prinsjesdag gekozen en benoemd tot ondervoorzitter van de Tweede Kamerfractie.

Burgemeester Corporaal

ARP-secretaris D. Corporaal werd op 16 augustus j.l. geïnstalleerd als burgemeester van Leerdam.

Op 6 september werd Corporaal een receptie aangeboden door het partijbestuur. Velen hebben van deze gelegenheid gebruik gemaakt om hem te feliciteren met zijn nieuwe ambt.

Ledenwerfkaarten

Een nieuwe partij ledenwerfkaarten is gereed. Tot een aantal van 250 stuks worden deze gratis beschikbaar gesteld. Men kan ze aanvragen bij het partijsecretariaat dr. Kuiperstraat 3, Den Haag. De kaarten zijn uitnemend geschikt om in allerlei propagandamateriaal te vouwen, om huis-aan-huis te verspreiden en om „gewoon” mee te geven aan politiek belangstellenden. Bestel als kiesvereniging eens een partij, of vraag ze ter bezichtiging „op proef”.

Burgemeester der gemeente

Hemelumer Oldeferd benoemd

Bij Koninklijk besluit is met ingang van 16 november 1979 benoemd tot burgemeester der gemeente Hemelumer Oldeferd: de heer mr. T. Elzenga, te 's-Gravenhage. De heer Elzenga, die 31 jaar is, is referendaris bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Hij is Gereformeerd en lid van het CDA/ARP.

In het septembernummer van AR-Staatkunde:

TACHTIGER JAREN
Lubbers

SALT, de NAVO en Nederland
Teunissen

ECONOMISCHE ORDE
Albeda

BOEKBESPREKING
Multinationals, door Huizenga
Monniken en Moordenaars, door Puchinger

Bon:

Ik abonneer mij op ARS voor
f 40,- per jaargang
f 28,- per jaargang (lid
Arjos/CDJA, student)

Naam: .....
Adres: .....
Plaats: .....
Ingangsdatum abonnement: .....

Deze bon in enveloppe zonder postzegel zenden aan:
Dr. A. Kuiperstichting
Antwoordnummer 1904
2500 WB 's-Gravenhage.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

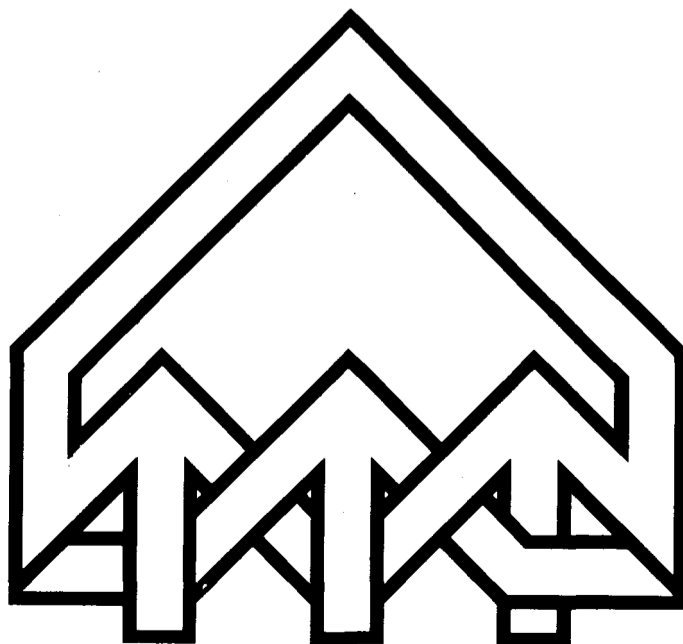
Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

CDA ONDER ÉÉN DAK

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INRICHTING

„MAURITSKADE”

ZWEMBAD Telefoon 64.25.75

Zwemmen 2,-, Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12 - 14,
14 - 16, 16 - 18 uur

zaterdag 9 - 11, 11 - 13, 13 - 15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en Herenafdelingen

Entree f 5,- plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag 12 - 22 uur
zaterdag 9 - 18 uur

FRANCISCUS VAN ASSISI

Als die persoon je wat zegt,
als je naar een zelfde weg zoekt als hij,
niet in je eentje, maar met anderen,
die ook zoeken
en soms al wat gevonden hebben.

als je je door dezelfde dingen
wilt laten inspireren als Franciscus:
het Evangelie, eenvoud, broederlijkheid,
stilte, gebed, eenvoudige arbeid,
meer gewoon maar doen, dan praten erover;

als je je aangetrokken voelt
tot het leven in een religieuze groep,
- hier of in een ontwikkelingsland -
van mannen of vrouwen, zomaar mensen zoals jij,
en je wilt daar eens serieus mee kennis maken:
dan kan dat!

De minderbroeders kapucijnen
houden daarvoor weekenden
Kosten: f 30,- p.p.
Opgave: Zaanhof 115, Amsterdam.
Tel. 020-826777

De klarissen-kapucinessen
houden daarvoor weekenden
Kosten f 30,- p.p.
Opgave: Beekseweg 5,
Baberich
Tel. 08364-7294

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

Adverteren
doet
verkopen

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

U HOEFT GEEN GENOEGEN TE NEMEN

MET EEN NAMAAK KLASSIEK ORGEL!!

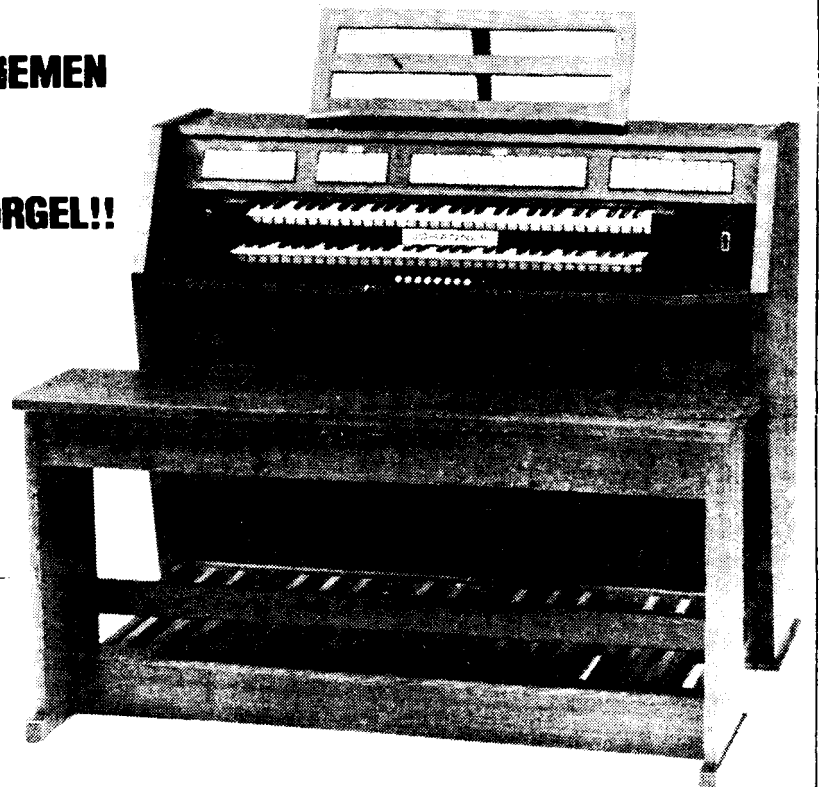
ER IS NU EEN JOHANNUS ORGEL OPUS 6

Origineel JOHANNUS orgel
voorzien van

- volledig pedaal (polyfoon)
- manueel en pedaal koppels
- tert en quint registers
- cornet, 4 sterk
- sesquialter, 2 sterk
- mixtuur, 5 sterk
- chorus

- meervoudig
generatorsysteem
- unieke JOHANNUS EL
NAGALM (gepat.) met
limiters en expanders
- 6 vaste combinaties

voor 7450,-

JOHANNUS Orgelbouw b.v.

Morsestraat 28 - 6716 AH Ede Telefoon (08380) 19148*

SCHOONHEID DER SCHEPPING

Zorg dat u
tijdig de schit-
terende Zwitserse
landschappen- of
bloemenkalender 1980
in huis hebt.

Prijs f 7,90

Elke maand een fijne bijbeltekst.

Uitgegeven door

**EVANGELISCHE
LEKTUUR KRUISTOCHT**

postbus 392 - 7600 AJ Almelo

en verkrijgbaar in de evangelische boekhandel.

ELK-winkels vindt u in:

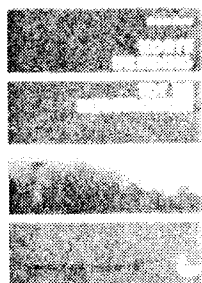
ALMELO, Bornerbroeksestraat 154 - tel. (05490) 1 99 27.
AMSTERDAM, J. J. Cremerplein 2-4 - tel. (020) 16 07 26.
LISSINGEN, Hogeweg 177 - tel. (01184) 1 86 73.
WINSCHOTEN, Marktstraat 13 - tel. (05970) 1 50 79.

TREK DE BIJBEL IN MET DE

INTERNATIONALE BIJBELBOND, Slotstraat 13, 4101 BH CULEMBORG, tel. 03450-7834

ERNST AEBI schreef
een KORTE INLEIDING
TOT DE BIJBELBOEKEN

Een handboek voor de bijbellezers in
een eenvoudig leesbare en overzicht-
telijke vorm. Over elk bijbelboek is
een hoofdstuk geschreven met de
indeling: algemeen - schrijver -
bestemming - ontstaan - echtheid -
doel en strekking - overige kantteke-
ningen.

Over de oude handschriften, de
bijbelvertalingen en het ontstaan zijn
verdere uiteenzettingen opgenomen.
Omvang 208 blz.
Prijs f 19.50, B Fr 315

ELKE DAG MET GOD is de titel van een fijn dagboekje
voor het gezin met jongeren, maar ook voor scholen en
jeugdclubs.

Op eenvoudige wijze wordt een kort bijbelgedeelte
aangegeven en besproken. Voorbeelden uit het dagelijks
leven helpen om het gelezene toe te passen in het eigen
gezin en in het persoonlijk leven. Deze bijbellesgids
wordt uitgegeven in losse deeltjes die elk kwartaal
verschijnen.

Een jaarabonnement kost f. 11.00, B Fr 180,-. Losse
deeltjes kunnen besteld worden voor f 2.75, B Fr 45,-.

Bestelbon

zenden aan: IBB, Antwoorder, 46, 4100 VB CULEMBORG

Afzender

Naam

Adres

Postcode

Plaats

Zend mij

- ..... ex nieuwsbrief IBB
- ..... ex Elke dag met God
- ..... ex Korte inleiding
- ..... ex
- ..... ex
- ..... ex Gebedskalender IBB

uniek dagboekje voor
o.a. het gezin

Andere Bijbellesgidsen:

De IBB geeft voor verschillende
leeftijden leesgidsen uit:
Mijn eigen leesgids, voor 7-9 jaar
Speurtocht, voor 10-12 jaar
Branding, voor 13-15 jaar
Sleutel, voor 16 jaar en ouder
Leidraad, voor volwassenen

Ter kennismaking kunt u een kwar-
taaluitgave bestellen.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 39 29 september 1979

Matiging een noodzakelijke voorwaarde

Door J. van Houwelingen
CDA-Tweede-Kamerlid

De commentaren na de derde dinsdag in september op troonrede en miljoenennota waren in het algemeen weinig lovend. Links en rechts vonden elkaar op de stelling dat het beleid te weinig realistisch zou zijn. Het is zeker waar dat er m.b.t. de gepresenteerde voorstellen wel risico's genomen zijn.

Het hoge financieringsstekort, de toch (geringe) lastenverhoging en het minder snel terugdringen van de collectieve uitgaven dan rekenkundig op basis van de te verwachten lagere economische groei misschien voor de hand had gelegen. Op dit moment is het zeker niet mijn bedoeling uitvoerig in te gaan op de afzonderlijke voorstellen; het overleg binnen de fractie is hierover, bij het schrijven van dit artikel, nog lang niet afgerond (in algemene termen hebben vorige week Lubbers en De Boer reeds een eerste commentaar gegeven). Ik wil mij dan ook beperken tot een enkel onderdeel nl. de voorgestelde matiging m.b.t. de particuliere inkomensontwikkeling. Tenslotte is dit punt het kernpunt van alle kritiek. Voor het slagen van het beleid is dit onderdeel bovendien de hoeksteen.

Is matiging wel noodzakelijk?

Men kan nogal wat geluiden opvangen die twifelen aan de oprechte noodzaak voor inkomensmatiging. Men wijst dan op de toch wel gunstige positie van Nederland (zeer lage inflatie, aardgasinkomsten en een zekere verbetering m.b.t. de exportpositie).

Zonder nu de positieve elementen te willen relativiseren wil ik toch met enkele argumenten aantonen waarom een duidelijk matigingsbeleid juist nu een absolute noodzaak is.

Het is onmiskenbaar een feit dat vanaf de begin jaren zeventig er een trendbreuk zichtbaar is geworden in de opgaande economische conjunctuur van de geïndustrialiseerde landen. De oliecrisis van 1973 heeft dit beeld zeker sterk gemarkeerd, de trend was echter al voor die tijd zichtbaar. Verzendingsverschijnselen, zeker bij bepaalde industrietakken veroorzaakten een crisis in de wereldhandel met hoge inflatiecijfers en werkloosheid als direct gevolg. Hoewel er ook na 1973 soms ook wel weer sprake was van een zekere opleving (o.a. de hoge investeringsquote in 1977 in Nederland) een werkelijke omhooggang heeft zich zeker niet voorgedaan. Ook nu kan men wijzen op de vrij positieve resultaten in sommige bedrijfstakken (hoofdzakelijk in de olie en de petrochemische industrie), er zijn echter voldoende redenen om aan te nemen dat dit herstel slechts tijdelijk zal zijn. Bovendien hebben deze resultaten ook wel iets te maken met de opnieuw sterk gestegen olieprijs (60% t.o.v. prijspeil 1978).

1973 heeft ons geleerd dat dit verschijnsel zeker niet als een structureel herstel mag worden gezien. De recente OESO-studies wijzen dan ook terecht op de negatieve gevolgen van de hoge olieprijs voor de wereldwijde economie in de komende jaren. Aanvankelijk zullen voor Nederland de extra aardgasinkomsten ons nog wel enige ruimte geven (een positieve betalingsbalans) op termijn zullen we de gevolgen echter niet kunnen ontlopen. Het niet tijdig nemen van maatregelen zal dan ook onontkoombaar resulteren in hogere werkloosheidspercentages en in een niet geringe toename van de inflatie. Al met al is het weinig realistisch te rekenen op een economische groei zoals we die in de jaren 60 hebben gehad, zelfs niet waar we in ons programma „Niet bij brood alleen“ (3,5%) nog van uit gingen.

Het in zo'n situatie niets doen betekent gewoon dat we de lasten eenzijdig op enkele groepen afwentelen. Voor Christendemocraten is dit onaanvaardbaar. Er is trouwens nog een ander argument om te matigen. Al enkele jaren zijn we er ons van bewust dat het voortzetten van de economische groei in het tempo van de jaren 60 ook op zichzelf onaanvaardbare consequenties zou kunnen hebben. Te sterke aantasting

van ons milieu, te grootschalig gebruik van vele schaarse grondstoffen en energie, ontmenselijking van de arbeid en het handhaven van de onrechtvaardige welvaartsverhouding tussen de arme en rijke landen. Bovendien hebben de kerken terecht gewezen op de schadelijke effecten voor de mens van de „consumptiemaatschappij“ en gewezen op de noodzaak voor een nieuwe levensstijl.

Politieke keuze

Zijn velen het er over eens dat „matiging“ inderdaad noodzakelijk is, de politieke vraag blijft: binnen welk tempo en op welke wijze. Het CDA-programma is op dit punt niet onduidelijk. Geen eenzijdige keuze voor de collectieve uitgaven of voor de particuliere inkomens, maar een duidelijk beleid dat de zwaksten zoveel mogelijk ontziet en het voorkomen wordt dat voor grote groepen er geen menswaardige arbeid meer beschikbaar zou zijn. Vanuit deze invalshoek heeft de CDA-fractie „het Bestek '81 beleid“ in hoofdlijnen gesteund. Hoewel met kritische kanttekeningen waar het de bestrijding van de werkloosheid betrof en het handhaven van de solidariteit tussen actieven en niet-actieven. Met voldoening kunnen we thans constateren dat het kabinet het beleid ook meer in oude richting heeft bijgesteld. Niet vanuit een zekere politieke zelfgenoegzaamheid, maar vanuit de overtuiging dat deze omhooggang absoluut noodzakelijk is teneinde een onrechtvaardige ontwikkeling tussen actieven en niet-actieven te voorkomen. Er is dan ook alle reden voor om dit beleid met overtuiging te verdedigen en te versterken. Het woord „versterken“ gebruik ik met opzet omdat er zeker verzet zal komen en er thans nog onvoldoende garanties zijn dat de beleidsdoelstellingen ook werkelijk zullen worden gerealiseerd.

Inkomensbeleid

Om vele redenen is matiging van de particuliere inkomens een voorwaarde. In Nederland zijn vooral in de laatste jaren de loonkosten sterker gestegen dan in de ons omringende landen met uiteraard sterk negatieve consequenties voor onze exportpositie. De aanpak via matiging in de particuliere inkomens heeft het voordeel dat hiermee via de bestaande koppelmecanismen ook een sterk matigingseffect wordt bereikt in de overdrachtsuitgaven. Het handhaven van de solidariteit tussen actieven en niet-actieven maakt trouwens ook een

Een beeld van de eerste hoorzitting i.v.m. het heroïnebeleid van de gemeente Amsterdam.

Op 27 oktober a.s. viert het Anti revolutionair vrouwencomité (ARVC) zijn 20-jarig bestaan met een studiedag. Het thema van deze studiedag luidt: „Arbeid-bevrijding van de vrouw? Voor meer informatie hierover kunt u terecht op pagina 10. In dit nummer eveneens aandacht voor de heroïneproblematiek die met name in Amsterdam speelt. Op pagina 8 staat een artikel over de eerste AR fractievoorzitter in de Tweede Kamer: mr. Elout van Soeterwoude. Het standpunt van de CDA-fractie inzake de Turkse Christenen wordt op pagina 4 uiteengezet door middel van een notitie die mensen toegestuurd krijgen die bij de fractie reageren.

andere politieke keuze ongewenst. Het probleem is echter wel dat de overheid nog betrekkelijk weinig instrumenten heeft om zo'n ontwikkeling ook werkelijk af te dwingen. Vanuit de overtuiging dat deze ontwikkeling wel degelijk noodzakelijk is, is het van het grootste belang dat een aanvullend beleid hiertoe zal worden ontwikkeld. Met erkenning van het feit dat de eigen verantwoordelijkheid van de maatschappelijke organisaties essentieel is en blijft zal de overheid zo optimaal mogelijke voorwaarden moeten scheppen. Kernpunt hierbij is dat er een evenwichtige en rechtvaardige verdeling van de lasten tot stand kan komen.

De overheid zal zich dan ook nieuwe instrumenten moeten verschaffen (reeds op korte termijn) om tot inkomenshervreiding te komen. Een inkomenshervreiding waarbij geen groepen buiten beschouwing kunnen blijven. Handhaving van de koopkracht voor de laagste inkomensgroepen (tot éénmaal modaal) is positief, maar verdere ingrepen in de inkomenspositie van de hogere inkomensgroepen zijn m.i. zeker op termijn onontkoombaar. Niet alleen is een fundamentele heroriëntatie van de inkomenswaardering per arbeidsfunctie noodzakelijk, ook de bestaande

inkomensverschillen zullen het noodzakelijke matigingsbeleid in de weg staan. Hoewel het aangeven van een maximaal verantwoorde verhouding altijd arbitrair zal zijn zullen we toch eerder moeten denken in de richting van 1 op 2 dan de reeds eerder genoemde 1 op 5. Daarnaast zullen we niet langer om een standpunt heen kunnen lopen wat te doen met de bestemming van (over)winsten. Tenslotte is er een relatie tussen deze (over)winsten en de matiging in loonkosten. Nog los van de meer principiële argumenten voor een V.A.D. maakt ook het noodzakelijke matigingsbeleid een beslissing over de V.A.D. op korte termijn noodzakelijk.

Ook zal er geen misverstand over mogen bestaan dat de ruimte welke wordt verkregen door het matigingsbeleid zal worden aangewend voor het terugdringen van de werkloosheid.

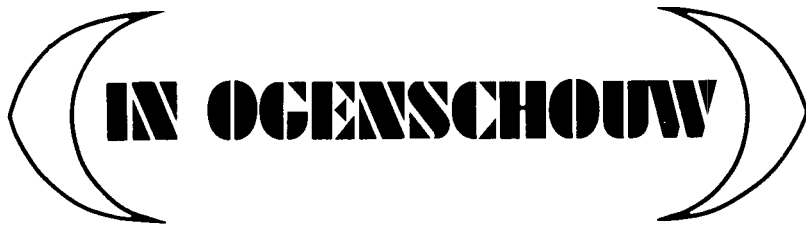
Overtuigen

Van het kabinet mag verwacht worden dat men het matigingsbeleid met overtuiging zal verdedigen. Bovendien zal men tijdig aanvullende maatregelen moeten nemen om dit beleid ook daadwerkelijk te doen slagen. Het alternatief e.v. dan maar verder te bezuinigen in de overdrachtsuitgaven is politiek gesproken geen werkelijk alternatief.

DEZE WEEK IN WAG:

- Het heroïneprobleem pag. 2
- Turkse Christenen: reactie CDA-fractie pag. 4
- Boodschap en boodschapper: Kissingers rede pag. 5
- Energie pag. 6
- Elout van Soeterwoude pag. 8
- Uit de Arjos pag. 9
- Arbeid - bevrijding van de vrouw? pag. 10
- Uit de partij pag. 11 en 12

IN OGENSCHOUW

Tussen evangelie en politiek

De ontwerp-tekst van het program van uitgangspunten van het CDA is een tot discussie uitdagend stuk. Het probeert namelijk een brug te slaan tussen de boodschap van het evangelie en de politieke praktijk. En dat is een van de moeilijkste opgaven waarvoor de christelijke politiek zich telkens opnieuw geplaatst ziet. Want in de loop van de tijd zijn er talloze politieke consequenties aan het evangelie verbonden, waarvan later gezegd moest worden dat er geen spaan van deugd.

Het probleem heeft onze politieke voorvaders ook voortdurend beziggehouden. Kuyper mocht dan wel in stoere termen concluderen "dat God Almachtig op bijzondere wijze, ter keering van de gevolgen der zonde, zich wel terdege op velerlei wijs en in

velerlei tijden aan ons geopenbaard heeft, en dat er alzoo een "Woord Gods" in engeren zin aanwezig en onder ons bereik is, waarin over die eeuwige beginselen een zeer aanmerkelijk licht wordt verspreid en waarin tot op zeer belangrijke hoogte die ordinantiën Gods voor ons menselijk leven zijn aangeduid", ook hij moest concluderen dat de Heilige Schrift geen wetboek van bepalingen verschaft, zodat vertaling van het evangelie naar de politieke praktijk nodig bleef.

Om de kloof tussen evangelie en de politiek te overbruggen koos Kuyper voor de consciëntie van de overheidspersonen, die daarbij rechtstreeks geleid worden door de bestudering van de bijbel en indirect door de invloed van de kerk, de pers,

de volksgeest en de geest van Europa. Om dat laatste te begrijpen moet men zich overigens wel realiseren dat Kuyper daarbij dacht aan een christelijke natie en een gekerstend Europa.

Bij de wijziging in het beginselprogramma van de ARP in 1916 – de tijden waren inmiddels veranderd – geldt niet slechts meer de consciëntie van de overheidspersonen alleen, maar ook die van de onderdanen, als brug tussen Gods Woord en politieke praktijk. Deze notie is in het beginselprogramma van de ARP steeds blijven staan. Sedert de herziening van 1961 heette het: "Terwijl zij (de ARP) de roeping der Kerk erkent om het Woord Gods voor heel het leven te verkondigen, is zij de overtuiging toegedaan, dat Overheid en volk bij het licht der Heilige Schrift zelfstandig hebben te verstaan wat dit voor het staatkundig leven van elke tijd heeft te zeggen".

Dat zelfstandig verstaan wat het evangelie voor het staatkundig leven te zeggen heeft is een permanent proces. In dat proces is "het bijbels getuigenis van Gods beloften en geboden van beslissende betekenis", zoals artikel 1 van de ontwerp-tekst terecht zegt, maar voor de vertaling ervan naar de politieke praxis zullen we ons steeds door ons (aan het

evangelie gescherpt) geweten moeten laten leiden.

De samenstellers van de ontwerp-tekst moeten zich van de spanning tussen de boodschap van het evangelie en de uitwerking daarvan in de politieke praktijk sterk bewust geweest zijn. Hoe anders valt de tweede zin van artikel 1 te verklaren: "Het (CDA) richt zich naar de oproep van het evangelie zonder zijn politieke handelen daarmee te vereenzelvigen"? Dit voorbehoud is van fundamenteel belang, want het impliceert de feilbaarheid van iedere keus die de mens doet. Die feilbaarheid kunnen we niet nadrukkelijk genoeg incalculeren. Want anders bestaat het gevaar dat het evangelie zelf in diskrediet raakt door de dingen die we in de politiek doen of nalaten. De aldus ingebouwde relativisering van onze keuzen zullen we ons steeds weer moeten realiseren om een verabsolutering van het eigen gelijk te voorkomen.

Blijkens de toelichting op de eerste drie artikelen van het program van uitgangspunten, zien ook de samenstellers van dit program het geweten als brug tussen evangelie en politiek. Daarmee staan ze in de antirevolutionaire traditie. Geweten is daarbij vertaald door gezindheid, een term die nog iets meer ter zake is. Van Dale geeft voor geweten "innerlijk besef van goed en kwaad", terwijl

gezindheid omschreven wordt als "innerlijke houding, denkwijze" en ook: "geloofsovertuiging".

"Christen-democratische politiek wil daarom vooral gezindheidspolitiek zijn, waarin de levenshouding van mensen niet buiten schot blijft, maar welbewust in geding wordt gebracht (...); gezindheidspolitiek kan niet over de hoofden heen of buiten de harten om van mensen geschreven of uitgedacht worden, aldus de toelichting. Op het eerste gezicht lijkt het een wat wankelende verbinding: geweten of gezindheid als brug tussen evangelie en politiek. Een betere verbinding is er echter niet. Iedere andere verbinding impliceert of een onbepaalde relativiteit van onze keuzes of het rigide vasthouden aan beginselen, die later wel eens onjuist kunnen blijken te zijn. Eigenlijk is het maar goed ook dat we maar een wiebelige brug tussen het evangelie en de politieke praktijk kunnen slaan. Het hoedt ons voor een politieke heilsverwachting, want het houdt voortdurend het besef levend dat we beperkt zijn in onze mogelijkheden – ook in de politiek. Het behoedt ons ervoor dat we zouden gaan denken dat we met onze politiek een ideale samenleving zouden kunnen bouwen. Het "overvragen" van de politiek blijft ons zo hopelijk bespaard.

H.A.

Amsterdam en de heroïneverslaafden

Het probleem van de heroïneverslaafden is niet een puur Amsterdams probleem. Volgens gegevens van de Stichting Drugs Informatie wordt het aantal heroïneverslaafden in Nederland geschat op 20 000. Meer dan de helft van hen is echter woonachtig in Amsterdam. Denkt u nu niet dat het om 10 000 Surinamers gaat. Het aantal van Surinaamse oorsprong in Amsterdam wordt geschat op 2000.

In dit kader kan ik niet uitweiden over de moeizame voorgeschiedenis, die in de zomer van 1972 begint met de eerste aanhoudingen van heroïnegebruikers, en eindigt met de zwerftochten van de „Doelen-groep” door de stad. Wel wil ik opmerken dat het huidige beleid van het Amsterdamse gemeentebestuur op geen stukken na aan het begin van een oplossing is. Een ieder kan narekenen dat de 6 café-achtige ruimten, die gemiddeld 40 heroïnegebruikers zouden moeten herbergen, een opvang voor ongeveer 240 personen bieden. Men kan wel zeggen dat de café's voldoen, en dat de buurten thans minder afwijzend reageren dan tijdens de dramatische tocht van mevr. Vorrink door de wijken; een oplossing is deze café-opvang pertinent niet en mag als zodanig ook niet worden gepresenteerd. De molotov-cocktails in de caféruimte op de Lijnbaansgracht bewijzen dit eens te meer.

Oorzaken

Maar al te snel staan we klaar met veroordelingen van het gemeentebestuur ten aanzien van de drugsverslaafden. Dat wil ik hier niet doen. De oorzaken van het ontstaan en de groei van het drugsprobleem geven aan dat er ook door een welwillende gemeenteraad moeilijk een directe oplossing te geven is.

Oorzaken waardoor mensen „verslavingsgevoelig” worden, moet men zoeken in de slechte (of afwezige) huisvesting, het gebrek aan een goede opleiding en de werkloosheid. De gevolgen van deze niet-uitputtende oorzakenreeks kan men raden: verveling, contactarmoede, angst om te falen in een welvarende samenleving etc., etc. En op de achtergrond bevinden zich de leveranciers van het

Door K. van der Steenhoven; voorzitter K.C. Amsterdam

gif, die gebaat zijn bij vergroting van de klantenkring en die zich vaak in het buitenland ophouden, waardoor de justitie moeilijk vat op hen kan krijgen. Voldoende redenen, dunkt mij, om het gemeentebestuur geen verwijten te maken, alhoewel de uitlating van mevr. Vorrink „Dit probleem is onoplosbaar” mij veel te ver gaat. Zeker als een probleem zulke gigantische vormen aanneemt, zoals het heroïneprobleem, mag men als eerst politiek verantwoordelijke pas zulke uitlatingen doen, wanneer alle middelen naar vermogen zijn aangewend. Hieronder wil ik graag een aanzet geven om de problematiek in een ander daglicht te plaatsen, waardoor ook van de CDA-politici in Amsterdam een nieuw geluid gehoord kan worden.

CDA-gemeenteraadsprogram

Het verkiezingsprogram voor de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam gaat uitgebreid op de hierboven geschetste problematiek in. Er wordt gesproken over de behandelingsprojecten voor de patiënten, een strenger vervolgingsbeleid ten aanzien van de handelaren, steun aan hulpverleningsorganisaties en uitgebreide voorlichtingsprogramma's. De methadon-bus, die dagelijks het minder schadelijke middel methadon aan patiënten verstrekt, staat niet in het program genoemd, maar rijdt thans door Amsterdam met instemming van de CDA-gemeenteraadsleden. Over de vrije heroïneversprekking staat het volgende te lezen: „Het verstrekken van heroïne, met als enig doel „het terugdringen van de criminaliteit” dient afgewezen te worden als zijnde strijdig met de menselijke waardigheid.” Bij deze zin wil ik een enkele kantekening plaatsen.

Pusher en olievlek

– De heroïne wordt door handelaren het land in gesmokkeld in steeds grotere hoeveelheden. Een strengere justitiële controle voorkomt de invoer niet, maar heeft uitsluitend effect op de prijs per gram. De gebruiker is verslaafd en kan dus niet zonder zijn

Een protestdemonstratie in Amsterdam van enkele honderden heroïneverslaafden, zij zijn tegen de dagopvang in de 6 café-achtige ruimtes.

dagelijkse dosis, die steeds duurder wordt. Gevolg: om aan geld te komen moet de patiënt op diepveld. Tot op heden zijn auto's en woningen zijn prooi; in de nabije toekomst worden de portemonneedragers op straat (en dat zijn we bijna allemaal) het slachtoffer, omdat baar geld nu eenmaal harder aantikt dan een verkochte tweedehands autoradio.

– Door de hogere prijs is de verslaafde genoodzaakt om aan meer geld te komen. Naast diefstal kan hij dit ook doen door anderen, nog-niet-gebruikers, één à twee maal een gratis dosis te verstrekken. Hierna is de adspirant verslaafd, en is gedwongen voortaan tegen een hogere prijs heroïne van zijn leverancier af te nemen. De leverancier (ook wel pusher genoemd) kan nu vrij zijn verslaving uitteven ten koste van een reeks nieuwe verslaafden. Iedere nieuwe verslaafde is op deze manier een potentiële pusher, en we kunnen triest genoeg spreken van een kettingreactie of olievlekwerking: de kring van gebruikers wordt groter. Nòch een strenger justitieel beleid (effect: hogere prijzen), nòch een goede opvang in café-achtige ruimten of afkick-boerderijen kan op korte termijn een oplossing bieden voor de zich uitbreidende olievlek. Ook de rijdende methadonbus biedt als oplossing weinig soelaas.

Andere aanpak

We zullen, om op korte termijn iets te bereiken, de handel van de grote dealers aan moeten pakken. Dat kan wanneer de overheid de gelegenheid gegeven wordt op de heroïne markt zaken te gaan doen. Bij vrije versprekking zal de heroïne markt in elkaar klappen, d.w.z. de prijzen dalen, en te verwachten is dat de handelaars elders hun waar proberen te slijten. Graag wijs ik nog op de „verstrekking” gevolgen van zo'n besluit.

■ Door het beschikbaar stellen van gratis heroïne aan verslaafden is de verslaving uiteraard niet ten einde. Daarvoor blijven afkickprogramma's noodzakelijk. Wel is bereikt, dat de junkie niet meer genoodzaakt is het diepveld te bewandelen. Het probleem van de criminaliteit is daardoor voor een groot deel opgelost.

■ De zgn. pusher behoeft om dezelfde reden anderen niet meer tot gebruik aan te zetten. De gemeente wordt op deze wijze gevrijwaard van de olievlekwerking. Het aantal slachtoffers is door de vrije verstrekking gestabiliseerd.

■ „Strijdig met de menselijke waardigheid is het toedienen van de overheid, uitsluitend om de criminaliteit tegen te gaan”, zegt ons program. Maar ook strijdig met de menselijke waardigheid is a) het oogluikend toezien van de handel in het centrum van de stad, b) het toenemende aantal verslaafden door de zaak te laten zoals hij is, c) het toenemende vergrijp aan particuliere eigendommen, d) de groeiende straatprostitutie van heroïnegebruik(st)ers. Deze opsomming maakt duidelijk dat het bij het vrije verstrekken niet alleen gaat om het terugdringen van de criminaliteit.

Niet alleen nadelen

Voordelen voor de verslaafde, die de

heroïne gratis bij de overheid zal kunnen ontvangen zijn: Ten eerste een grotere „contactkans” tussen de junkie en de hulpverlenende instanties, zodat met groter succes aan afkickprogramma's gewerkt kan worden. Bij een goede registratie van de afnemers zullen opvang en (medische) begeleiding een groter effect sorteren, dan thans het geval is. Ten tweede neemt de druk af voor de verslaafde om zich als misdadiger of als prostitué te moeten manifesteren om zodoende aan de benodigde geldelijke middelen te komen. Het toedienen van heroïne door de overheid heeft natuurlijk ethische kanten. Het CDA-programma doet daar ook op. De overheid levert gif aan de burger, waarvan vast staat dat bij langer gebruik de dood zal volgen.

Echter, zònder ingrijpen van de overheid is de heroïneverslaafde eenzelfde lot beschoren. Juist wanneer de overheid zich als leverancier aanbiedt, is er tevens de mogelijkheid om de cliënt-patiënt tot andere gedachten (middelen) te brengen. Niet uitputtend kan de gehele problematiek hier aan de orde komen. Wat te denken van de aantrekkingskracht van Amsterdam op junkies uit Parijs, Brussel, Kopenhagen en Arnhem? Wat te zeggen over de conclusies van de interdepartementale werkgroep Drugbeleid van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne? Zij wijzen er immers op dat de heroïneversprekking per injectie het meest geliefd is, vanwege een optimale bevrediging. Wat zullen de reacties zijn van de ons omringende landen? Zou zo'n maatregel niet eerst in EG-verband besproken moeten worden voordat ze in Amsterdam getroffen wordt?

Het zijn vragen die de nodige problemen geven, maar die niet onoplosbaar zijn. Hier heb ik slechts willen pleiten voor een ruimere visie dan ons CDA-gemeenteprogramma thans nog uitdraagt. Ons gemeenteprogramma en het daarop gestoelde beleid kan nog veranderd worden, voordat de heroïne woekering zich van de totale stad heeft meester gemaakt.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Onbevredigend

De beslissing van de Rotterdamse rechtbank de procedure tegen Pieter Menten te schorsen, omdat diens geestelijke toestand hem niet meer toelaat zijn verdediging te voeren, wekt gevoelens van onvrede. Na de tot dusver langdurige en van incidenten overvolle rechterlijke procedure is het maar al te begrijpelijk dat de emoties zich nu weer ontladen. Het lijkt er immers op dat Menten er uiteindelijk toch in slaagt aan de greep van de wet te ontsnappen. Het feit dat de beslissing tot onbevredigende resultaten leidt, behoeft echter nog niet te betekenen dat de uitspraak zelf onbevredigend is. Onze rechtsorde – en dat kwalificeert haar tot rechtsorde – houdt ook in dat verdachten in staat moeten zijn te volgen wat er met hen gebeurt en zich te verdedigen tegen wat hun ten laste wordt gelegd. Het is overigens een goede zaak dat de officier van justitie tegen het schorsingsbesluit in cassatie is gegaan bij de Hoge Raad. Om zelfs maar de indruk te vermijden dat

Menten door middel van gerechtelijke foefjes aan bestraffing is ontsnapt, is het gewenst dat ons hoogste rechtcollege, dat zich reeds tweemaal met deze zaak heeft beziggehouden, nagaat of de wet op juiste wijze is toegepast.

Misser

De politie is er voor ons allemaal is een slagzin die nogal eens wordt gehanteerd. De Shell-directie heeft bij de aanvang van de staking afgelopen maandag deze slagzin wel erg ruim uitgelegd. Kennelijk zonder dat vooroverleg met de politieautoriteiten was gepleegd, werden werkwillige werknemers opgeroepen zich op het politie-bureau te laten registreren.

Terecht vond de politie dat deze vorm van dienstverlening aan één van de partijen bij het conflict wel iets te veel van haar gevraagd was.

De politie is er voor ons allemaal maar dat betekent juist dat zij zich – zolang er geen bedreiging of

NG COMMENTAAR

verstoring is van de openbare orde – niet voor enkelen onzer mag laten gebruiken. Wat dat betreft was de oproep van de Shell-directie een regelrechte misser.

Constitutioneel rekenwerk

Het uitspreken van de troonrede door de Koningin is één van de duidelijkste verzinnbeeldingen in ons staatsbestel dat de regering van ons land wordt gevormd door het staatshoofd en door de ministers.

Des te opvallender is het dat in de

laatste troonrede slechts vijfmaal het woord 'de regering' voorkomt, terwijl achtmaal gesproken wordt over 'het kabinet'. Alhoewel strikt genomen het gebruik van dit laatste woord op de genoemde plaatsen niet onjuist is, wordt daardoor – we nemen aan ongewild – de indruk gevestigd van een zekere afstand tussen staatshoofd en kabinet.

Daarmee kan voedsel worden gegeven aan de, in ons constitutioneel bestel niet passende, suggestie de troonrede in het vervolg niet meer te laten uitspreken door het hoofd van de regering – de Koningin – maar door de voorzitter van de ministerraad.

Navrant

De Nigeriaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties heeft gezegd dat zijn land economische maatregelen tegen Nederland zou nemen indien een Zuidafrikaans team zou worden toegelaten tot de volgend jaar in Arnhem te houden Olympische spelen voor lichamelijk

gehandicapten. Het is een navrante zaak dat bij een vorm van sportbeoefening die zozeer gericht is op de ontwikkeling en de verheffing van de misdeelde mens de politiek zijn intrede heeft gedaan. Natuurlijk is het zo dat discriminatie op grond van huidskleur ook in dat geval een volstrekt ontoelaatbare zaak is. Of de selectie van de deelnemers op die basis is gedaan, dient dan ook grondig onderzocht te worden. Maar uit de woorden van de Nigeriaanse ambassadeur kan men opmaken dat de uitslag van dat onderzoek volstrekt irrelevant is. Nu het overigens eenmaal zo is dat de politiek onherroepelijk zijn intrede heeft gedaan in de sport, zou het de moeite lonen eens na te gaan of ook niet op andere gronden bij de samenstelling van teams wordt gediscrimineerd, bijvoorbeeld op grond van politieke overtuiging. Volgens de Universele verklaring van de rechten van de mens is immers iedere vorm van discriminatie ongeoorloofd, al is die op grond van huidskleur wel één van de allergrievendste. Maar als landenteams worden uitgesloten waar tegenstanders van het heersende regime worden geweerd, kunnen we ook de Olympische spelen van volgend jaar in Moskou wel vergeten.

OVERWEGENDE

Leven van hoop

Mensen zijn kunstenaars in het verzinnen van onlooptechnieken om onder de klem van een op hen afkomende vraagstelling uit te komen. Het helpen van mensen in nood is een evangelisch gegeven van de eerste orde. Toch zijn wij mensen soms geneigd op te merken dat er in ons land ook nog veel problemen bestaan die niet opgelost kunnen worden omdat er geen geld is. En .... blijft er bij die ontwikkelingshulp niet het nodige aan de strijkstok hangen? Alles is geleend goed. Een mens is rentmeester. Maar ook wij stuiven op als begrippen als bezit en eigendom in kritische zin ter discussie worden gesteld. Van verworven rechten moet je afblijven.

Het hebben van zinvolle arbeid. Je talenten kunnen ontplooiën, tot je bestemming kunnen komen ook in arbeid, door verantwoordelijkheid te kunnen dragen, in relatie tot anderen te staan. Wij beamen het als waardevol. Maar wanneer er bezuinigd moet worden om werk te scheppen, wijst een ieder naar de buurman. Een meelevend christen hoort een leven lang evangelisch vermaan aan. Daarna, als het na het horen op het doen aankomt, blijven ook christenen veelal in verlegenheid achter.

Toepassing

De Bijbel is over toepassing van

geweld, over wapens die de aarde verwoesten, nogal duidelijk. Alle programma's van het CDA van de laatste jaren leggen van die duidelijkheid getuigenis af. In het ontwerp voor de „politieke overtuiging” wordt opgemerkt dat massale vernietigingswapens niet in overeenstemming zijn met de bestemming en de roeping van de mens. De hierboven gesignaleerde helderheid in de principiële stellingname heeft echter nog nauwelijks praktische gevolgen gehad. De wapenwedloop gaat onverminderd voort. Er is nogal verschil tussen preken beluisteren en preken toepassen. 't Was in het oude Israël al niet anders. „Door bekering en rust zoudt gij verlost worden, in stilheid en vertrouwen zou uw sterkte zijn, maar gij hebt niet gewild. Gij hebt gezegd: Neen, op paarden zullen wij voortvliegen” (Jesaja 30:15). Ja, dat vertrouwen op paarden en wagens. 't Zit diep in ons gebakken. En ook bij dit onderwerp zijn er onlooptechnieken te over.

Ik heb een afkeer van het communisme zoals zich dat – totalitair – in Oost-Europa openbaart. Waar men de macht heeft is het met de geestelijke vrijheid gedaan. Maar of mijn volstrekt afwijzen van het communisme ook voldoende reden is voor een veiligheidssysteem dat op angst voor het communisme is gebouwd, staat nog te bezien. Het werken met een vijandsbeeld en

een uitgaan van angst en agressie is op zich al niet zo evangelisch. Of zou het gebod „onze vijanden liefhebben”, niets met ons afschrikkingssysteem te maken hebben? Men vergete bij het beoordelen van de rol van de Sovjets niet dat zij in de tweede wereldoorlog 20 miljoen doden te betreuren hadden, als gevolg van een aanval vanuit het Westen. En ook de andere aanvallen in deze eeuw kwamen van buitenaf. Wij wantrouwen de communisten. Zij wantrouwen ons. Wij vinden dat de Sovjets geen reden hebben ons te wantrouwen. Zou onze kijk wel terecht zijn?

Het is de winst van een vredesweek dat je over dit soort vanzelfsprekende vijandsbeelden opnieuw gaat leren nadenken.

Wij hebben een wapenarsenaal van geweld nodig om onze geestelijke waarden, om onze wijze van leven in het vrije Westen te waarborgen. Soms vraag ik mij af wat waarden waard zijn, wanneer je bereid bent de waarden van een ander te vernietigen, wanneer die je te na zou komen. Trouwens niet alle produkten van onze westerse samenleving zijn beter dan in Oost-Europa. De gevolgen voor ontelbare mensen van onze consumptiemaatschappij zijn vaak ontstellend. Verslaving, vereenzaming, verharding, het zijn typisch produkten van een westerse wijze van leven. Produkten die met onze hooggeroemde vrijheden samenhangen.

Ik kies onze cultuur, ons staatsbestel, onze vormen van democratie. En ik ben er erg blij mee wanneer ik ze tegenover totalitairistische trekken van een communistische samenleving stel. Maar om voor de verdediging zoveel miljarden uit te trekken en daarna geen geld voor armoede- en

hongerbestrijding te hebben. Over waarden van mensen gesproken! En de bereidheid mensonterende wapens in te zetten voor aangevochten waarden. Houden we onszelf niet voor de gek?

Weer anderen wijzen erop dat ons is voorgezegd dat er oorlogen en geruchten van oorlogen zullen zijn. En vergeet de verschrikkelijke macht van het kwaad niet. Ook een opstaan van overheden tegenover God en het christelijk geloof. Dat vraagt toch om weerbaarheid om een antwoord. In de alternatieve Vredeskrant Shalom – met de verschijning waarvan ik vanwege de noodzakelijke discussie ingenomen ben – laat men het nog bij bovenstaande opmerkingen. Wat Christus konkreet betekent voor allerlei brandende kwesties als bijv. de kernbepaaling is nu nog niet uitgewerkt. Alles kan niet ineens, zo merkt de redactie op. Men mag een redactie die met iets nieuws komt misschien niet al te hard vallen, maar erg overtuigend klinkt hun verdediging niet. In de krant wordt betoogd dat het vooral aankomt op vrede van een mens met zijn God. Ik meen ook dat onze verhouding tot God van levensbelang is. Maar „mijn” vrede is toch geen echte vrede wanneer het daarbij blijft. Voor wie gelooft komt de naaste in het blikveld, en zijn mogelijkheden, zijn deel in dit leven. Ongerechtigheid, honger, uitbuitingen

en discriminatie houden ons van ons stil en gerust leven af. Mijn vrede met God moet wel wat uitwerken. Anders wordt het wel een erg naar binnen gericht, zo u wilt egoïstische, vrede. En is een wijzen op voorgezede oorlogen en de macht der zonde wel zo terzake doende? Dat staat er toch niet om er zelf debet aan te zijn? Wij zijn door Christus komst herschapen. Wij mogen vanuit de overwinning, de verlossing door het bloed van Christus leven. Dat opent nieuwe vensters. Dan kun je risico's nemen die een ander niet aandurft. Wat is nu het verschil tussen de politiek van een partij, die vanuit het christelijk geloof over kernbepaaling praat en de partij die er andere uitgangspunten op nahoudt. Die indringende vraag werd mij dezer dagen op en gespreksavond in Winschoten voorgelegd. Gek dat die vraag ons in verlegenheid brengt. Zijn wij nu zo geheel in alles wat deze wereld biedt mee opgegaan dat wij elk wapen aanvaarden om ons bezit, onze structuren, onze waarden, te verdedigen? Zou het christelijk zijn om tegenover een zet eens geen tegenzet te doen? Zouden wij de wereldse logica, die ook de NAVO-logica is, niet moeten doorbreken? Hopelijk brengt ons discussiëren, ons opnieuw nadenken over ons vredes- en veiligheidssysteem ons tot bevrijdende gebaren. „Zodat ons lieve aarde nog kans op redding heeft.”

H. A. DE BOER

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuyperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R.P. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Op weg naar één CDA

Door mevr. E. van Velthoven-Olde

Om tot één C.D.A. te komen zal er overeenstemming moeten zijn op vele punten. Voor een politieke partij staat hierbij de politiek centraal. Er zal eenheid moeten zijn van program, beleid en uitgangspunt.

„Niet bij brood alleen” is ons program. Gezien de ontwikkelingen in de maatschappij, nationaal en internationaal, is het een goede zaak dat bij elke verkiezing wij ons weer kunnen bezinnen op een nieuw program. Politiek is een deel van de samenleving. Aangezien de samenleving niet iets statisch is, maar steeds in beweging, zal de politiek ook in beweging moeten zijn. Iedere keer weer zullen wij de eenheid van ons program waar moeten maken.

Eenheid politiek beleid

Met de eenheid van het politieke beleid ligt het wat moeilijker. Hierbij heb je nog concreter te maken met de aan de gang zijnde processen in de samenleving. Bij de besluitvorming kun je niet zeggen dat je bij de volgende

verkiezingen de zaak wel eens opnieuw zult bekijken. Politiek beleid mag nooit een starheid van denken inhouden, noch naar het program toe noch naar de samenleving toe. Een C.D.A.-commissie die zich buigt over het politieke beleid van het C.D.A. zal dan ook nooit een ad-hoc commissie kunnen zijn die op een gegeven moment klaar is met haar werk. Het zal een permanente commissie moeten zijn, met eventueel adviserende leden ad-hoc. De commissie zal steeds bezig moeten zijn met bezinning over het politieke beleid van het C.D.A. en discussiestukken en/of adviezen moeten geven.

Eenheid uitgangspunt

Over de eenheid van uitgangspunt zou ik kort kunnen zijn. Dat is volgens mij de Bijbel. Daardoor moeten wij ons laten gezeggen, ons laten gebruiken en ons laten inspireren. Zijn we het daarover eens dan komt het functioneren van dit uitgangspunt aan de orde. Willen we niet tot een stuk pragmatische vervallen dan zal ieder die zich, op welke post dan ook, inzet voor het C.D.A. zelf moeten geloven in

dat uitgangspunt, die bijbel. Waar haal je anders je inspiratie vandaan? Door wat of wie laat je je anders gebruiken en gezeggen? Dat kan binnen het C.D.A. nooit iets vrijblijvends zijn. Voor niemand!

Eenheid van program, beleid en uitgangspunt. Drie belangrijke zaken waar we steeds ernstig mee bezig moeten zijn. Toch ontbreekt er nog een belangrijke kwestie volgens mij. Een zaak die je, bezien vanuit je uitgangspunt, zeer zeker op tafel moet leggen.

Visie overheid

De kwestie: „Wat is onze visie op de overheid?”. Wat heeft de overheid, de staat, voor taak voor bevoegdheden? Hoever mag de overheid gaan in een democratie? Wat mag de overheid beslissen?

Als wij een visie op de taak van de overheid kunnen formuleren dan zal het ook duidelijker zijn welke politieke standpunten het C.D.A. moet innemen en zal het beter over te brengen zijn naar de kiezer.

Voordat wij ons bezighouden met het politieke beleid van het C.D.A. zullen we eerst twee zaken duidelijk voor ogen moeten hebben, namelijk ons uitgangspunt en het functioneren daarvan en vervolgens een visie op de taak van de overheid. Natuurlijk bedoel ik hiermee niet te zeggen: „Wacht nu maar even met de discussie over het politieke beleid”.

Deze is al in gang gezet en moet doorgang vinden. Maar zonder duidelijke visie op de taak van de overheid blijft een bezinning over het politieke beleid enigszins in de ruimte hangen. Daarom stel ik voor om over te gaan tot het instellen van een studiegroep die de plaats van de overheid in ons politieke denken in kaart probeert te brengen.

Als dit niet gebeurt blijft de verwarring groter dan nodig is. Premier Van Agt heeft in zijn regeringsverklaring bij de presentatie van zijn kabinet opgemerkt: „Iedereen is voor zichzelf verantwoordelijk en daarnaast zijn wij verantwoordelijk voor elkaar”.

De heer Van Leyenhorst zei op de laatste algemene vergadering van de C.H.U. met betrekking tot het abortus-wetsontwerp: „De zo sterke delegatie van verantwoordelijkheid van de overheid naar twee burgers, de vrouw en de arts, is geen geringe zaak” (gelezen in de Volkskrant). Ik vind dat de overheid geen wettelijke maatregelen kan treffen, en dat geldt uiteraard niet alleen voor de wetgeving betreffende abortus-provocatus, waarbij zij gelijk mijn gewetensbeslissing van mij overneemt, mijn levensbeschouwing bepaalt, kortom mijn persoonlijke verantwoording van mij overneemt. Mijn persoonlijke verantwoordelijkheid tegenover God en mijn medemens is niet een zaak van wetgeving. De overheid zal een wettelijk kader moeten scheppen waarbinnen ieder mens vanuit zijn of haar levensovertuiging de ruimte heeft om

eigen beslissingen te nemen in zijn of haar privéleven, rekening houdend met de samenleving waar men deel van uitmaakt.

Wie benadert nu van ons drieën de C.D.A. visie op de taak en plaats van de overheid?

Daar hebben we, voor zover ik weet, nog nooit over gediscussieerd binnen het C.D.A.

Van de liberalen en socialisten weten we meestal wel te vertellen hoe zij tegen de taak van de overheid aankijken. Althans we menen het vaak te weten. Beide partijen zijn er zelf ook niet altijd even duidelijk over. Wanneer gaat het C.D.A. zich bezinnen over een eigen visie over de plaats van de overheid in de samenleving? Het is de hoogste tijd dacht ik.

In het kader van de rijksregeling BIK-krachten (bewerktuiging individuele Kamerleden) zoek ik een

part-time medewerker(ster)

Leeftijd: 25-29 jaar.
Taak: organisatorische, wetenschappelijke en politieke ondersteuning.
Werkdagen: twee dagen per week in Den Haag.
Werktijd: in onderling overleg.
Brieven aan A. B. M. Frinking, Binnenhof 1A, 2500 EA 's-Gravenhage.

CDA-fractie inzake de Turkse Christenen

De CDA-fractie zet zich al gedurende lange tijd in voor deze groep mensen en die betrokkenheid dateert van lang voor de brede publiciteit die een aanvang nam met de bezetting van de kathedraal in Den Bosch.

De CDA-fractie staat op het standpunt dat asielverlening op basis van individuele beoordeling dient te geschieden. Zulks impliceert dat asiel-aanvragen op andere dan humanitaire gronden, b.v. op grond van economische motieven, niet worden ingewilligd teneinde zoveel mogelijk ruimte beschikbaar te houden voor degenen voor wie het leven in het land van herkomst werkelijk niet langer mogelijk is. Dat dit niet voor alle Turkse Christenen geldt is niet slechts ons standpunt maar ook dat van de vertegenwoordiger voor de Hoge Commissaris voor de vluchtelingen. Ook SVN (Stichting Vluchtelingenwerk Nederland) heeft altijd, ook zwart op wit, collectieve toelating van Turkse Christenen afgewezen en aangedrongen op individuele beoordeling, daarmee ook de mogelijkheid van afwijzingen aanvaardend. Dat SVN er van uitging dat niet alle Turkse Christenen om humanitaire redenen naar ons land kwamen moge blijken uit het feit dat SVN in 1978 ca 40% van alle aanvragen om hulp en begeleiding tijdens Turkse Christenen heeft afgewezen omdat deze organisatie alleen diensten aan werkelijke asielzoekers verleent.

Debat

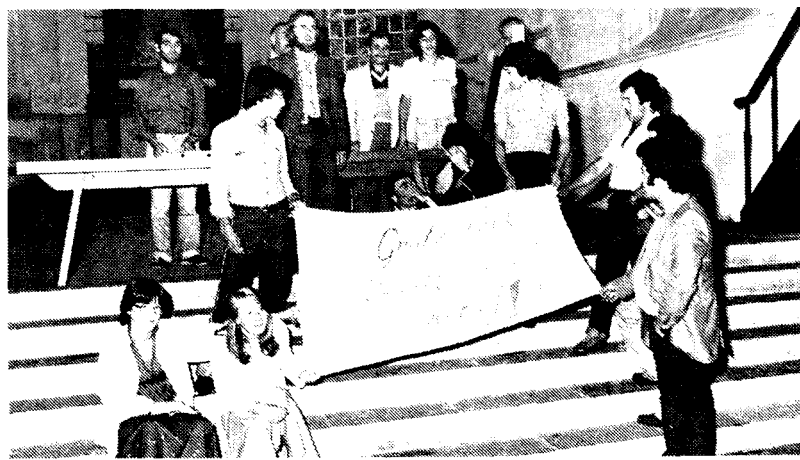
Op 20 juni j.l. heeft de Tweede Kamer een plenair debat gewijd aan de zaak van de Turkse Christenen. Daarbij werd een motie aangenomen mede ondertekend door PvdA/CDA/VVD/D'66 waarin de staatssecretaris om een herbeoordeling van aanhangige of intussen afgewezen aanvragen werd verzocht. Daarbij zou in het bijzonder moeten worden gelet op de vraag of het toelatingscriterium te eng was gehanteerd (de kwestie van het „persoonlijk ondervonden schrijnend leed”) en voorts werd bijzondere aandacht gevraagd voor de vooruitzichten per individueel geval bij gedwongen terugkeer naar Turkije. Bij

brief van 10 aug. j.l. heeft de Staatssecretaris de resultaten van genoemde herbeoordeling aan de Kamer meegedeeld. Daaruit blijkt, dat 265 aanvragen (door een speciaal daartoe vrijgesteld team van hoofdambtenaren) werden herbeoordeeld. Daarvan bleken bij 41 aanvragers (16%) geen klemmende redenen van humanitaire aard aanwezig.

Aan 89 anderen werd alsnog een verblijfsvergunning verleend. Ruim 100 aanvragen zijn nog in de normale aanvraagprocedure, terwijl ca. 30 aanvragen op twijfelpunten nader worden onderzocht. Voor een goed begrip dient hier te worden vermeld dat het thans zo veelvuldig aangehaalde rapport van de internationale groep van migranten-kerken ten tijde van de herbeoordeling in concept bij het departement bekend was zodat de perspectieven van gedwongen terugkeer mede tegen die achtergrond konden worden afgewogen. De resultaten van de heroverweging zijn in een hernieuwd mondeling overleg van Justitiecommissie en Staatssecretaris op 30 augustus j.l. aan de orde geweest. Geen der grotere partijen heeft het resultaat van die herbeoordeling afgekeurd of zich daartegen verzet.

Beleid

De CDA-fractie heeft in een eerder stadium kritiek geuit op het beleid b.v. op de thans weggenomen onduidelijkheid inzake de toelatingscriteria- maar wenst evenzeer te herinneren aan het feit dat deze staatssecretaris als een van haar eerste beleidsdaden in febr. '78 de toelating van Turkse Christenen tot ons land opnieuw mogelijk heeft gemaakt, nadat de vorige regering eerder besloten had de toelating geheel stop te zetten om daarmee niet langer een belangrijk deel van onze „asielplaatsen” uitsluitend te doen vullen door Turkse Christenen. Het was de ook toen al bekende moeilijke situatie voor Turkse Christenen in Turkije die mevr. Haars met steun van het CDA, tot deze stap bracht. Het zij nogmaals herhaald dat tot toelating werd besloten op individuele basis om zeker te zijn dat

de beperkte ruimte voor de werkelijke noodgevallen bleef gereserveerd.

Bootvluchtelingen

Veelvuldig wordt de vergelijking gemaakt met de Vietnamese bootvluchtelingen die ook het CDA in grotere aantallen van een wisse (verdrinkings)dood wil helpen redden. Deze mensen worden niet door Nederland op asielgerechtigdheid geselecteerd. De Nederlandse beoordeling speelt hier geen enkele rol. Het is de VN-Hoge Commissaris voor de vluchtelingen die betrokkenen als vluchteling aanwijst en vervolgens gastlanden als Nederland om opname verzoekt. Indien de Hoge Commissaris de Turkse Christenen als groep als vluchteling zou beschouwen zou Nederland, evenals bij de Vietnamezen kunnen volstaan met het aanbieden van verblijf in ons land, zonder nadere selectie van Nederlandse zijde. De Turkse Christenen – er wonen er nog ca 100.000 in Turkije – worden echter tot dusver door de HC niet als vluchteling aangemerkt, reden waarom de regering selectie zelf moet uitvoeren onder parlementaire controle en (zoals gezegd) op individuele basis met instemming van de vertegenwoordiger van HC en van SVN.

Bezetting

Met betrekking tot de bezettingsactie in Almelo constateert de CDA-fractie dat deze in feite, evenals die destijds in Den Bosch, op geen ander doel is gericht dan het afdwingen van een collectieve verblijfsvergunning voor alle betrokkenen zonder onderscheid naar de motieven van hun komst. Het behoeft geen nader betoog dat hiermee elk verantwoord toelatingsbeleid onmogelijk wordt „nog daargelaten de grove onrechtvaardigheid en willekeur die dit zou betekenen ten opzichte van

atgewezenen die inmiddels zijn vertrokken. De CDA-fractie kan daarom bezwaarlijk met het doel van deze actie instemmen. Een dergelijke groepsbeslissing zou voorts in het buitenland de indruk wekken dat overkomst naar Nederland onvoorwaardelijk mogelijk is hetgeen zeker naar de 100.000 nog in Turkije wonende Christenen een volstrekt vervalst beeld zou oproepen. Zulks geldt niet minder naar andere grote groepen asielzoekers uit b.v. Afrika en Azië waarvan wij weten dat zij overkomst naar Nederland overwegen.

Standpunt

De zaak van de Turkse Christenen zit ook de CDA-fractie terecht hoog. Wij

Dit artikel bevat een notitie waarin het standpunt van de CDA-fractie, alsmede enige achtergrond informatie is verwerkt. Deze notitie wordt gestuurd naar degenen die de CDA-fractie met vragen hebben benaderd

blijven ons als voorheen inzetten voor een internationale oplossing van het probleem op Europees niveau. Voorts zullen wij voortgaan met onze bemiddeling te verlenen bij klachten over individuele gevallen als blijkt, dat individuele omstandigheden niet of onvoldoende in de beoordeling zijn betrokken. Er zijn thans ca 1100 Turkse Christenen die in de afgelopen jaren in Nederland asiel hebben gekregen. Wij moeten en zullen stellig plaats maken voor nieuwe aanvragers maar zulks kan alleen met gericht beleid dat zich bij uitsluiting richt op diegenen die werkelijk asielgerechtigd zijn. Wij vertrouwen dat wij U met dit uitvoerig schrijven een beter inzicht hebben gegeven in de achtergronden op grond waarvan wij onze opstelling hebben bepaald en die ons geen aanleiding geeft er bij de Staatssecretaris alsnog op aan te dringen haar beleid te herzien. Tot nadere toelichting blijven wij gaarne bereid. 13 september 1979

Nieuw CDA fractie-bestuur

De CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft 19 september een nieuw fractiebestuur gekozen. Dat gebeurde ingevolge het fractiereglement dat een jaarlijkse verkiezing van het fractiebestuur (behalve de fractievoorzitter) voorschrijft.

Het nieuwe fractiebestuur is als volgt samengesteld:
Drs. R. F. M. Lubbers, voorzitter;
H. A. de Boer, 1e ondervoorzitter;
Drs. G. van Leijenhorst, 2e ondervoorzitter;
Drs. H. Eversdijk, secretaris;
mevrouw G. M. P. Cornelissen, J. van Houwelingen, P. H. van Zeil (leden).
Het fractiebestuur kent twee nieuwe gezichten, H. A. de Boer werd gekozen in de vacature Schakel. Deze stelde zich voor het fractiebestuur niet opnieuw beschikbaar nadat hij op 18 september werd voorgedragen voor het

ondervoorzitterschap van de Tweede Kamer. De heer Schakel wil de functie van vice-voorzitter van de fractie niet combineren met het ondervoorzitterschap van de Kamer, vanwege het vele werk dat aan de laatste functie verbonden is. P. H. van Zeil werd gekozen in de vacature Kleisterlee. C. F. Kleisterlee jr. stelde zich niet herkiesbaar voor het fractiebestuur omdat hij per 1 november zijn Kamerlidmaatschap beëindigt in verband met zijn benoeming tot voorzitter van de voorlopige commissie Nationale Parken. Behalve de heren Schakel en Kleisterlee stelden de leden van het oude fractiebestuur zich herkiesbaar. Het fractiebestuur koos reeds eerder de heer Eversdijk tot secretaris, nadat de heer Kleisterlee had verzocht van het secretariaat ontheven te worden. De heer Eversdijk neemt per 1 oktober het fractiesecretariaat over van de heer Kleisterlee, die tot aan die datum actief in het fractiebestuur blijft.

Uit het algemeen bestuur van het CDA

Het algemeen bestuur van het CDA heeft het fractie en kabinet zaterdag niet moeilijk gemaakt. Op een in Utrecht gehouden vergadering was er gelegenheid om met Ruud Lubbers in discussie te gaan over Troonrede en Miljoenennota, maar tot meer dan belangstellende vragen zagen de bestuurders blijkbaar geen aanleiding.

Nog 's avonds tevoren had Ad Langebent (in de Brandpunt-uitzending) minister-president, op bezoek in Polen, bezorgd gevraagd hoe deze zijn beleid dacht te kunnen doorzetten nu „de hele samenleving” tegen de regeringsplannen bleek te zijn. De weergalm van dit soort politiek geweld was echter niet tot het Utrechtse vergaderzaaltje doorgedrongen. Zonder dat er noemenswaardige

Door G. J. Brinkman

tegenspraak volgde, kon Ruud rustig concluderen dat het uitgestippelde beleid goed is en we, lettend op de reeds behaalde resultaten, elkaar beslist geen mislukking behoeven te laten aanpraten.

Het fractie-commentaar op Troonrede en Miljoenennota is bekend. Voorzitter Lubbers kon nu volstaan met een toelichtend woord en het beantwoorden van gestelde vragen. De fractie acht het een goede zaak dat het tempo van de geldontwaarding zich, in verhouding tot ons omliggende landen, buitengewoon goed heeft ontwikkeld. Het gevoerde matigingsbeleid is de laatste jaren succesvol gebleken. De Nederlandse positie in de marktsector is verbeterd en de „matigingsgelden” konden worden gebruikt om uitreiding van het aantal arbeidsplaatsen in de

kwartaire sector te financieren. Het belastingplan voor 1980 bestaat voornamelijk uit verschuivingen. Een goed deel van de belastingverhogingen in de indirecte sfeer wordt teruggegeven in de vorm van belastingverlaging in de directe sfeer. Zo wordt een stukje inkomensbeleid in de fiscale benadering meegenomen. De baten van verhoogde aardgaspijzen worden niet gebruikt om te gaan pot-verteren, doch om een expansief gericht programma uit te voeren, ter oplossing van knelpunten in de tachtiger jaren. Zelfs slaagt het kabinet er, ondanks de sterk stijgende energiepijzen, in de koopkracht te handhaven. Slechts voor hogere inkomens treedt een zekere teruggang op.

Lubbers ontkende dat, zoals telkens wordt gesteld, de sociale uitkeringstrekkers de rekening betalen. De cijfers bewijzen het tegendeel. Het zal er om moeten blijven gaan dat de solidariteit tussen actieven en in-actieven wordt gehandhaafd. Maar dan wel wederkerig. Het is ook niet zo, dat diegene die sociale uitkering ontvangt altijd de noodlijdende is. De solidariteitsbasis tussen beide groepen zou moeten worden verbreed, waarbij

te bedenken valt dat ook onder de sociale-uitkeringstrekkers verschillende inkomensniveaus voorkomen. Het beleid moet gericht zijn op een beter vastleggen van rechten, met inbegrip van de daarbij aan de orde komende correcte afstemming van rechten. Bij de gedachtenwisseling kreeg o.a. nog de kwestie van de aftrekbaarheid van hypotheekrenten aandacht. Hoe is er, zo werd gevraagd, nog een sociaal beleid te voeren wanneer $\frac{2}{3}$ deel van huurwoningen koopwoning wordt. Lubbers stelde de vraag, of er niet een maximumgrens of een plafond moet worden aangebracht bij belastingaftrek van hypotheekrente voor de eerste, bewoonde woning. Het kabinet spreekt in de miljoenennota niet over een plafond voor hypothecaire leningen. Wel zal de gewone renteaftrek m.i.v. 15 september geregistreerd moeten worden.

Dat de omvang van het financieringstekort zorgwekkend is stemde Lubbers toe. Wel wees hij er op dat men in redelijkheid niet eerst kan berusten in zwart geld, in het brengen van geld over de grens (voor huizen-aankoop e.d.), in als maar stijgend consumenten-crediet om vervolgens de overheid te

waarschuwen voor een te groot financieringstekort.

Er werd ook nog geïnformeerd of de CDA-fractie nog iets had gedaan ten bate van de Turkse christenen die nu de grens over worden gezet. Lubbers antwoordde dat daarover inderdaad contact met de staatssecretaris is geweest. Hij had juist vernomen dat er van de vier uitgewezen er voorlopig twee nog hier kunnen blijven. Er van uitgaande dat Nederland niet iedereen die dat vraagt kan opvangen, kun je twee dingen doen: 1. een grens trekken en zeggen: we zijn vol of 2. de aanvragen na ideële en praktische overwegingen afwegen. Het CDA kiest voor de tweede weg. Maar ook dan blijft er een categorie waarvoor, ook naar het oordeel van de rechter, geen termen voor toelating te vinden zijn.

In zijn openingswoord heeft voorzitter Steenkamp het overlijden van mr. K. H. J. Beernink herdacht. Ook vroeg hij aandacht voor de actie „Onder één dak”, welke ter versterking van ledenbestand en financiële positie van het CDA deze week van start is gegaan.

Boodschap en boodschapper:

De Brusselse rede van Henry Kissinger

De voormalige Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Henry Kissinger, pleegt de dingen recht voor zijn raap te zeggen. Recht voor zijn raap was ook de toespraak die hij op 1 september in Brussel hield op een bijeenkomst ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van de NAVO. Veel van wat hij zei doet niet bepaald aangenaam en sympathiek aan, maar dat neemt niet weg dat de toespraak een aantal opmerkelijke en onthutsende elementen bevatte. Het meest onthutsend is wel zijn opmerking (en nu citeer ik letterlijk) „dat de Europese bondgenoten niet moeten blijven vragen om steeds meer (Amerikaanse) strategische garanties. Want die kunnen wij misschien niet nakomen en misschien willen we ze ook niet nakomen, want als we dat wel deden zouden we de totale vernietiging van de beschaving riskeren”.

Wat zullen we nou hebben? Is niet altijd de ruggegraat van het bondgenootschap geweest de garantie dat Amerika Europa in de ere des gevaars te hulp zou snellen? Is dat niet de kern geweest van de oorlogvoorkomende functie van de alliantie?

Leven wij niet langer onder de Amerikaanse nucleaire paraplu? Had De Gaulle dan toch gelijk toen hij zei dat de Amerikanen als puntje bij paaltje kwam hun eigen bestaan niet in de waagschaal zouden stellen, hetgeen voor hem reden was Frankrijk een eigen kernmacht te verschaffen? En – wellicht de belangrijkste vraag – wat heeft Kissinger bewogen om dat nu zo onverbloemd te zeggen? Zolang Amerika een duidelijk nucleair overwicht had, was de Amerikaanse garantie eigenlijk niet omstreden. Amerika kon een eventuele aanval van Europa een zodanig harde klap geven, zonder dat het zelf direct gevaar liep, dat die eventuele aanval het wel uit zijn hoofd zou laten boze plannen (stel dat hij ze had, zegt

Door prof. mr. P. H. Kooymans

Kissinger er eerlijkheidshalve bij) ten uitvoer te leggen.

Naarmate de Sovjet-Unie over meer en betere kernwapens en overbruggingsmiddelen ging beschikken, werd in Europa steeds vaker twijfel gekoesterd over de betrouwbaarheid van de Amerikaanse garanties. (Zie al in een vroeg stadium de reactie van De Gaulle).

Twijfels

Die twijfels werden altijd bezworen door een herhaling van Amerikaanse zijde van de beloften uit het verleden. Kissinger zelf zegt daarover: „Hoe vaak heb ik niet hier in Brussel of elders aan de conferentietafel gezeten en de magische woorden gesproken die zo'n geruststellend effect hadden en dank zij welke de ministers naar huis konden keren met een goede reden om de defensie-uitgaven niet te verhogen. Mijn opvolgers hebben dezelfde geruststellende woorden gesproken, maar als mijn analyse correct is dan kunnen die woorden niet waar zijn, en dan moeten we onder ogen zien dat het absurd is om de strategie van het westen te baseren op de geloofwaardigheid van de dreiging van wederzijdse zelfmoord”.

Waarom acht Kissinger de tijd dan nu aangebroken om die magische bezweringsformule door te prikken? Dat heeft te maken met een ontwikkeling die veel Amerikanen verontrust en een van de factoren is die een rol speelt bij het moeilijke goedkeuringsproces van SALT-II. Te verwachten valt dat in de eerste helft van de jaren tachtig de Sovjet-Unie in staat zal zijn om in één klap alle inter-continentele raketten uit te schakelen. Wat niet wil zeggen dat Amerika niets meer terug kan doen want het beschikt nog over de raketten op onderzeeërs, doch deze zijn niet in staat het Russische potentieel volledig uit te schakelen. Met deze raketten kunnen wel Russische bevolkingscentra worden aangevallen, maar Amerika weet dan dat het zonder enige twijfel een koekje van hetzelfde deeg zal terugkrijgen. Dat bedoelt Kissinger met „wederzijdse zelfmoord”. Het nieuwe in deze situatie is dat het belangrijkste onderdeel van de Amerikaanse kernbepanning volledig

kwetsbaar is geworden c.q. dreigt te worden en dat omgekeerd niet het geval is, terwijl tot dusverre de wapen-systemen van beide partijen voor een belangrijk deel onkwetsbaar waren. Weliswaar tracht men deze gedeeltelijke onkwetsbaarheid aan Amerikaanse zijde weer te herstellen door de invoering van de MX raket, doch naar verwachting zal dat pas in de tweede helft van de jaren tachtig geëffectueerd kunnen worden. Welnu, dat betekent volgens Kissinger, dat in de eerstkomende jaren verwacht moet worden dat een Amerikaanse president zich wel driemaal zal bedenken voor hij het voortbestaan van Amerika zelf in de waagschaal zal stellen, zeker wanneer een incident in Europa al te snel tot die directe en onmiddellijke betrokkenheid van Amerika zou leiden, omdat men in Europa zelf niet over de mogelijkheid beschikt om zo'n incident op enigszins behoorlijke manier op te vangen. En juist op dat punt – en dit is de tweede van belang zijnde ontwikkeling – rijzen ook aanzienlijke twijfels nu de Sovjet-Unie een wapen-systeem heeft ingevoerd, dat haar in staat stelt de Westeuropese landen rechtstreeks te treffen, zonder dat men aldaar over een wapensysteem beschikt waarmee men de Sovjet-Unie kan bestrijden.

De SS-20

Het gaat hier om de inmiddels berucht geworden SS-20 raket die – vrijwel onkwetsbaar – een afstand bereikt heeft van 4 à 5000 km. Het is over de vraag of en zo ja op welke wijze de invoering van de SS-20 beantwoord moet worden, dat de NAVO aan het eind van dit jaar of het begin van het volgende jaar een besluit zal moeten maken.

Kissinger zelf heeft in zijn Brusselse rede duidelijk laten doorschemeren wat naar zijn oordeel dit antwoord zou moeten zijn: opstelling in Europa van (Amerikaanse) kernwapens met een middellang afstandsgebied (de zgn. modernisering van de „tactische” kernwapens, zoals het bij ons in de wandeling heet) en versterking van de conventionele strijdkrachten. Nu kan men denken over de door Kissinger gesuggereerde oplossing wat men wil

(daarover zal in Nederland de komende maanden nog een ongetwijfeld bewogen discussie worden gevoerd), mits dat maar niet de aandacht afleidt van de kern van Kissingers betoog. En de kern van dat betoog, dat gericht is tot de Europese bondgenoten, luidt: Jullie kunnen niet langer een beslissing uit de weg gaan door te vertrouwen op de Amerikaanse garantie en door om een verzekering daarvan te vragen. Want zelfs als die verzekering wordt gegeven (en die is onmiddellijk na Kissingers rede door minister Vance gegeven), dan moet je goed weten dat je er niet op aan kunt. Jullie zullen zelf veel actiever moeten meedenken en meebeslissen over wat jullie eigen verdedigingsproblematiek is en voor de consequenties van die beslissingen, hoe die ook uitvallen, moeten staan. Met andere woorden: ook als Europa zou besluiten niets te doen (een oplossing die Kissinger zelf met afgrijzen van de hand wijst) laat dat dan een bewuste beslissing zijn en laat het een beargumenteerde beslissing zijn, en laat men vooral niet doen alsof er, vergeleken bij vroeger, niet veel veranderd is, want de strategische situatie heeft zich ingrijpend gewijzigd. Er gaat een verhaal dat men in het oude Griekenland een boodschapper ter dood bracht omdat men de boodschap die hij bracht niet aangenaam vond. Dat kunnen we ook met Kissinger doen (hij is al door velen gekraakt) en omdat hij in zijn betoog zowel de diagnose stelt als de medicijn voorschrijft, kan je proberen hem op dat laatste te pakken. Maar als hij een verkeerde therapie toepast, kan nog wel een goede diagnose gesteld worden.

Kern van boodschap

Met andere woorden: je hoeft Kissingers beleidsvoorstellen nog niet te omhelzen om toch de kern van de boodschap goed ter harte te nemen; het wordt hoog tijd dat Europa zelf zich eens goed bezint over de eigen verdediging omdat men de verantwoordelijkheid niet blijvend aan Amerika kan toespelen. Zo'n bezinning zal in de komende maanden ook in

Nederland moeten plaatsvinden. De discussie moet natuurlijk niet alleen op basis van zakelijke en feitelijke argumenten worden gevoerd. Zij zal zeker ook de dimensie moeten vertonen van het benauwende besef dat het hier gaat om wapensystemen die een meer dan gruwelijk karakter hebben en een uitwerking die dwars staat op de cultuur-opdracht van de mens. Maar die discussie is pas zinnig en verantwoord als we bereid zijn eerst een open gesprek aan te gaan over de vraag hoe de situatie nu precies is en vervolgens alle consequenties van de mogelijkerwijs in te nemen standpunten goed door te denken. Pas dan bedrijven we echt politiek, zijn we namelijk gaan staan in het spanningsveld tussen norm en realiteit. Het is te hopen dat in brede kring daarvoor de moed, de eerlijkheid en het geduld kan worden opgebracht, zonder dat gevlucht wordt in magische woorden en bezweringsformules, die aan de problematiek zelfs niets kunnen veranderen. Het is zinloos om de boodschapper om te brengen als de boodschap je niet aanstaat. Het is even zinloos – al past het misschien meer in onze beschaafde wereld – om te zeggen dat de persoon van de boodschapper je niet aanstaat en dat derhalve de boodschap ook wel gelogen zal zijn. Met beide handelwijzen bedrieg je niemand dan jezelf.

Ledenwerfkaarten

Een nieuwe partij ledenwerfkaarten is gereed. Tot een aantal van 250 stuks worden deze gratis beschikbaar gesteld. Men kan ze aanvragen bij het partijsecretariaat dr. Kuypersstraat 3, Den Haag. De kaarten zijn uitnemend geschikt om in allerlei propagandamateriaal te vouwen, om huis-aan-huis te verspreiden en om „gewoon” mee te geven aan politiek belangstellenden. Bestel als kiesvereniging eens een partij, of vraag ze ter bezichtiging „op proef”.

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
directie- en schaftketen scholen en kerken
directie- en schaft-wagens etc.
HABBO HARDINXVELD
tel. Glessendam-Hardinxveld 3888

Energiepolitiek in eigen huis

Door drs. C. Kooistra

Dit najaar zal de regering met voorstellen komen inzake de zogenaamde brede maatschappelijke energiediscussie. Op de partijraad van 19 mei jl. in Zutphen heeft de ARP hierop al een voorschot genomen toen het ging om richtlijnen te formuleren voor de opslag van radioactief afval. In een resolutie werd gesteld, dat het doen van proefboringen in zoutformaties pas na afloop van deze discussie aan de orde dient te komen.

Twee jaren zullen voor deze discussie worden uitgetrokken; de eerste fase zal vooral informatief zijn, het tweede jaar zal besteed dienen te worden aan de meningsvorming.

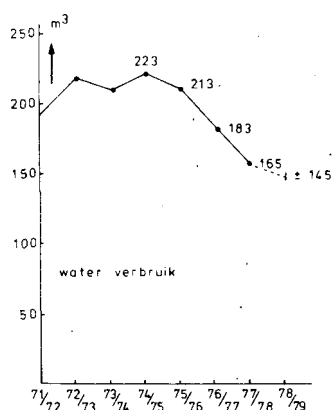
Het is wel duidelijk, dat het om gewichtige zaken gaat; op de partijraad konden – en dat was ook de bedoeling – slechts enkele facetten de aandacht krijgen.

Voortgaande bezinning

De in Zutphen verwoorde stellingname gaat duidelijk in tegen het streven van de regering de proefboringen een onderdeel te laten uitmaken van de maatschappelijke discussie. Het vinden van een aanvaardbare methode van opslag van radioactief afval is uiteraard één van de kernpunten in de ophanden zijnde volksraadpleging. Je kunt je afvragen, of het wel zo verstandig is het onderzoek naar geschikte opslagmogelijkheden, die zoutformaties theoretisch bieden, uit te stellen. Ik kom daar straks nog even op terug. Enige leden van de kamercentrale maakten zich zorgen over de verleiding om met de meute van ongenueanceerde tegenstanders van kernenergie mee te gaan huilen. Zij stelden, dat aan die verleiding weerstand geboden moet worden en dat de mogelijkheid van kernenergie vooralsnog open moet blijven. Het alternatief van uitsluitend kolen gestookte elektrische centrales, omstreeks de eeuwwisseling, als aardgas en olie schaars geworden zijn, heeft immers ook beangstigende kanten.

De heer König, werkzaam bij een dergelijke centrale, gaf hierover de nodige informatie. De door deze centrales veroorzaakte luchtverontreiniging (oxiden van zwavel, stikstof en koolstof) in ons land en in de ons omringende landen is nu al zo ingrijpend en omvangrijk, dat de gevolgen tot in Zweden merkbaar zijn: zure regen, verzuren van bodem en meren.

Op de onlangs afgesloten Wereld Energie Conferentie werd een snelle toename van de verbranding van fossiele brandstoffen voorspeld. De genoemde milieu-effecten staan niet voor niets centraal op een in oktober

a.s. te houden congres in Stockholm over Energy and Environment.

Een ander, minder bekend probleem, dat in onze vergadering ter tafel kwam, wordt gevormd door grote hoeveelheden vlieggas, dat in de vorm van een grijs poeder vrijkomt in de kolencentrale.

Deze as is giftig, o.a. door arseen en seleen. Zoals dat het geval is met zoveel andere afvalstromen, die door omvang, gecombineerd met giftigheid – denk bv. aan het Rotterdamse rioolslib – bezorgt ook deze de meest betrokkenen grijze haren. Tegen 1990 zitten wij naar schatting tegen een productie van deze vlieggas aan te kijken van zo'n 10 miljoen ton per jaar.

Dan bieden de grintgaten in de Maas, thans in gebruik als stortplaats, beslist geen soelaas meer.

Verder is het zo, dat er ook bij elektriciteitsopwekking uit steenkool een kleine hoeveelheid radioactief radon vrijkomt in de verbrandingsgassen, die in grootte van dezelfde orde is als bij normaal werkende kerncentrales. Als vierde punt van overweging kwam naar voren, dat de winning en verwerking van steenkool een berekenbaar aantal slachtoffers met zich mee brengt. In de door de Raad van Kerken uitgegeven brochure „Kernenergie – De Kerken een zorg” wordt een getal van 1.7 dodelijke gevallen genoemd per jaar per centrale van 1000 MWe. Daarnaast is er de aantasting van de volksgezondheid door de luchtverontreiniging.

De conclusie was: zonder een ingrijpende modernisering van de kolentechnologie ziet de toekomst er wat dit betreft somber, zo niet zwart uit.

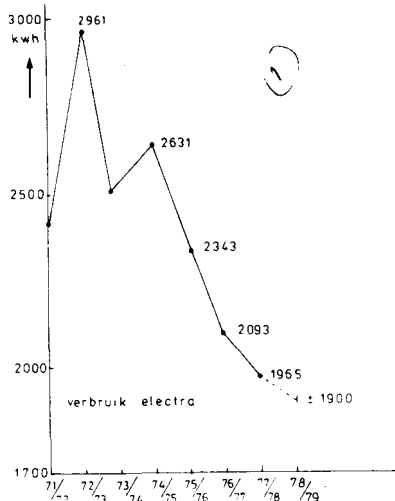
Die technologische vernieuwing zal dan wel gepaard moeten gaan en gestimuleerd moeten worden door stringente wettelijke bepalingen inzake beperking van het zwavelgehalte van de fossiele brandstoffen en de verbrandingsgassen. Nederland loopt hierin bepaald niet voorop. Somber ziet het er ook uit met het vinden van geologisch geschikte formaties, waarin het radioactieve afval kan worden gestort. In Amerika schijnt men zoutkoepels niet meer als een reële mogelijkheid te zien, zo ook in Zweden de granietformaties. Ondanks de experimentele Duitse resultaten sinds 1965 worden in ons land theoretische berekeningen gedaan op basis van een zich ideaal gedragende homogene zoutformatie. Het al of niet geschikt zijn van een bepaalde zoutkoepel voor opslag zal door proefboringen zeer moeilijk zijn vast te stellen; meer betrouwbare informatie zal slechts verkregen worden door het aanleggen van een mijn. En ook dan is nu al wel te voorspellen, dat de vakmensen het niet eens zullen worden over voorspellingen van het gedrag van deze zoutkoepels op de lange termijn, wanneer in die mijn de warmteproducerende splitsstofelementen zijn ingebracht. Dit is dan weer een argument om met de partijresolutie van Zutphen vrede te hebben.

Het kabinet-Van Agt gaat thans, zoals zoveel andere regeringen, duidelijk de toer op om de zware last van een concrete energiepolitiek voor een deel af te wentelen op de schouders van de bedrijven en de particuliere energieconsument. En terecht, want wij met z'n allen stapelen de problemen zo torenhoog op, dat de aarde onder deze last dreigt te bezwijken.

Energiebesparing, illusie of noodzaak

Over de vrijwillige besparing van 5%,

Bijsaand artikel is het resultaat van discussies over de energieproblematiek, die gevoerd zijn in de kamercentrale Den Bosch.

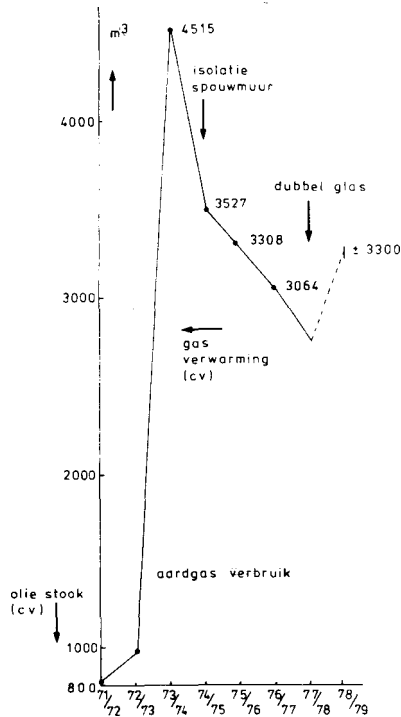

door het kabinet aanbevolen, werden op genoemde vergadering cynische geluiden vernomen. (Achteraf werd ook door de minister-president geconcludeerd, dat deze opzet niet gelukt was). De vraag werd gesteld: kan het ook eigenlijk wel, kun je de klok wel terug zetten?

Ogenschijnlijk is ook op dit terrein een onvermijdelijke ontwikkeling gaande en zijn de energiescenario's van onze futurologen onweerspreekbaar. Hier lag ook de aanleiding van dit artikel: ondergetekende beloofde zijn ervaringen op het gebied van besparing openbaar te maken en te laten zien, dat op dit terrein eerder gedacht moet worden aan besparingen van 30-50% dan van 5%. Het artikel, dat ir. R. E. Bosch enige tijd later in Nederlandse Gedachten (in het 23 juni nummer) plaatste, ging ook geheel in die richting. De noodzaak van energiebesparing vloeit voor mij duidelijk voort uit het voor allen zichtbare feit van in onbalans rakende natuurlijke processen ten gevolge van onze dynamische leefwijze. Voor anderen, ik denk aan instellingen die kampen met een teruglopend budget, is het meer een kwestie van uit de hand lopende kosten. Weer anderen zien de bui hangen van een tekort schietend energie-aanbod. Bij velen ontbreekt echter de wil of het vermogen om op deze indicaties te reageren.

Zuinig aan in de zeventiger jaren

Het bespreekbaar maken van de energiesituatie wordt bemoeilijkt doordat het hierbij steeds om prognoses gaat. Door de veelheid van schattingen, voorspellingen, toekomstige technologieën blijft niet alleen de toekomst even wazig als deze altijd al was, maar wordt ook de waarheid verdoezeld, dat wij

Nederlanders, met „onze” American way of live” zonder meer verkwistend omspringen met deze primaire levensbehoeften. Daarom, ter bemoediging van hen, die er nog niet toe kwamen wat minder energie naar ruimte of riool weg te doen vloeien, bijgaande grafiekjes van gas-, electra- en waterverbruik. Hoewel deze plaatjes voor zich zelf spreken, toch nog een paar opmerkingen hierbij:

– Na omschakeling van olie- op gasgestookte cv, najaar 1972, werd in 1974 spouwmuurisolatie aangebracht en in 1977 dubbele beglazing. Diverse kleinere ramen waren in voorafgaande jaren door middel van doe-het-zelf systemen reeds dubbel uitgevoerd.

Totaal werd voor een kleine f 4000,- geïnvesteerd in deze isolatie, inclusief de van regeringswege geboden ondersteuning. – Het preciese effect van bezuinigingsmaatregelen is moeilijk te becijferen, daar niet elk jaar even koud is en de intensiteit van bewoning pleegt te fluctueren. (In mijn geval daalde het aantal bewoners vanaf 1977 van 7 naar 5 naar 4).

Het gemiddelde gasverbruik per aangesloten pand in Eindhoven ligt bij 4000 m³ en het elektriciteitsverbruik bij 2500 kWh. Sinds het voeren van een doelbewuste energiepolitiek in eigen huis is dit ook voor ons karakteristieke verbruiksniveau significant doorbroken.

■ Behalve door isolatie werd het gasverbruik gedrukt door het zoveel mogelijk uitschakelen van waakvlammen (ketel cv, fornuis, een tweetal geisers). Automatische elektronische ontsteking zou ideaal zijn; de elektronische gasaansteker voor keukeengebruik voldoet overigens goed.

■ Het verbruik van elektrische energie werd beperkt door tegelijk met het uitschakelen van de waakvlam van de cv-ketel de waterpomp stil te zetten. Verder werden onnodige elektrische apparaten zoveel mogelijk geweerd, zoals droogtrommels, keukenventilator, koffiezetapparaten en de was werd bij wat lagere temperatuur gedaan. Ook

de verlichting kreeg uiteraard de nodige aandacht.

■ Op water werd bezuinigd door in de stortbakken van toiletten een flinke baksteen te plaatsen en het sproeien van de tuin aan de natuur over te laten. Door de voortgaande milieuverontreiniging dreigt betrouwbaar drinkwater immers een schaars goed te worden.

Uit de grafiekjes kan worden opgemaakt, dat de maximale teruggang in gasverbruik 39% bedroeg. Een realistische schatting van het effect van bezuiniging is 25% of te wel ca. 1000 m³. Dit komt overeen met een door de Ned. Gasunie gemaakte schatting: 650 m³ per bestaande woning en 1100 m³ voor nieuwbouw, waarop de nog aan te passen bouwvoorschriften worden toegepast. Reken eens uit, hoeveel het nationale isolatieprogramma, gericht op 200.000 woningen per jaar in dezen kan opleveren aan besparing! Het effect van bezuiniging op elektrische energie bedroeg maximaal 34%; storende fluctuaties in aanmerking genomen kan het werkelijke effect op 25% geschat worden.

Wij zetten – en dat is de moraal van mijn verhaal – de klok niet terug door onnodige verspilling op te sporen en te bestrijden. Dat gebeurt juist wel door te leven in de illusie, dat voortgaande groei en consumptie onvermijdelijk is.

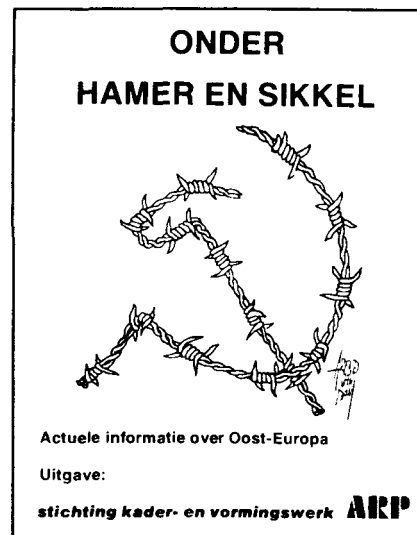
Misschien hebben wij ter overbrugging van een periode, waarin technologische heroriëntatie en renovatie tot stand moet komen, op beperkte schaal kernenergie nodig. Maar een terughoudend beleid in dezen (zie het CDA-program) zal falen, als de consument vergeet een op eigen erf gerichte energie-politiek te voeren. En critiek op zo'n falend regeringsbeleid is dan niet meer geloofwaardig.

drs. C. Kooistra
secretaris Kamercentrale Den Bosch

Eindhoven, 8 september 1979

ONDER HAMER EN SIKKEL

Nu in West-Europa de discussie over de verhouding communisme-parlementaire democratie weer oplaait, heeft de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP het initiatief genomen actuele informatie over Oost-Europa in een boekje te bundelen. Zes deskundige auteurs belichten diverse aspecten van de situatie in Oost-Europa.

Aan de orde komen o.m. de politieke ontwikkelingen sinds 1945, de positie van de kerken, het buitenlands beleid, broedertwisten in het internationaal communisme, handel en economie en de verhouding tot de „derde wereld”. Staatssecretaris Kooijmans schreef een inleidend woord. De prijs van dit boekje is f 5,-. Dit is niet duur gezien de vele fraaie foto's en cartoons van F. Behrendt en Arend van Dam.

Voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van deze tijd en van het communisme in het bijzonder is dit een onmisbaar hulpmiddel.

Stort verschuldigd bedrag m.v.v. titel en aantallen op giro 89673, t.n.v. ARP-stichting, Den Haag

Het gezin: samenleven in verantwoordelijkheid

„Oude en vertrouwde woorden... en toch bedoelen we iets nieuws”, zo schrijven vrouwen uit het CDA-Vrouwenberaad in een discussiestuk dat onlangs het levenslicht aanschouwde.

Voor de ARP is dit geen nieuw onderwerp. Op de partijraad die in maart in Hoogeveen gehouden werd is een resolutie aangenomen over gezin en andere samenlevingsvormen. Een verdere studie over dit onderwerp en een studiedag is ons toen in het vooruitzicht gesteld. Deze bijdrage van het vrouwenberaad is dan ook van harte welkom.

Het onderwerp is moeilijk. Niet omdat we er niets van afweten, want allen vinden we ons eigenlijk deskundig op dit gebied, waar een ieder persoonlijke ervaringen mee heeft. Menigeen is nog steeds op zoek naar het „ideale” gezin. We proberen immers iets van Gods liefde zichtbaar te maken ook in onze samenlevingsvormen.

Rode draad

Door dit werkje heen loopt een (bepaalde) rode draad. Via een

door mevr. N. Zuidema-van Dijk: lid dagelijks bestuur ARP

uitvoering beschouwing wordt weergegeven hoe in het verleden het gezin van tegenwoordig ontstaan is en wat voor invloed de wereld en de kerk hebben (gehad) op de verschijningsvorm van het gezin van nu. Duidelijk wordt beschreven, hoe gezinsvormen in de geschiedenis aan verandering onderhevig waren, en daarom ook andere samenlevingsvormen nu best als een vorm van gezin aangeduid mogen worden. Als zij Gods liefdesgebed maar centraal stellen en als de verantwoordelijkheid voor elkaar maar niet als een kortstondige taak wordt gezien. Duidelijk laat men uitkomen dat de huidige wetgeving achter loopt bij de ontwikkelingen en hoognodig moet worden aangepast. Voorzichtig worden die andere vormen van samenleven dus wel genoemd en aanvaardbaar geacht, maar zonder dat één en ander wordt uitgewerkt. Het wordt echter hoog tijd dat we ons daarover uitspreken; niet alleen in ARP-verband,

maar óók in CDA-verband. En liefst vóórdat het CDA-program voor de volgende verkiezingen geschreven wordt.

Positie vrouw

Verstrengeld met die rode draad, loopt een tweede „rose” draad, waarbij het gaat over de positie van de vrouw in het gezin en de samenleving. Ik citeer blz. 12:

– „Toen de man buitenshuis ging werken, veranderde zijn positie in het gezin. Hij verloor de algemene leiding, de verhoudingen werden meer democratisch”. U kent dergelijke uitspraken vermoedelijk wel: de vrouw wordt onderdrukt door haar man, en door haar opvoeding, en zij wordt door de maatschappij achtergesteld. Hoe vaker

ik deze uitspraken tegenkom, hoe meer ik eraan begin te twifelen; en ik ben bang, dat dit soort uitspraken een eigen leven gaat leiden. Ik kom hooguit vrouwen tegen, die zeggen dat andere vrouwen onderdrukt worden door hun mannen. Dat wil niet zeggen, dat mannen en vrouwen soms niet te zware eisen stellen aan elkaar. Ook hun relatie moet flexibiliteit kennen. Overigens is het ideaal, dat de vrouw volop kansen krijgt om zich te ontplooien, niet bereikt. Maar dat krijgt de man die een baan heeft waar per week mee bezig is, óók niet. Sommige opmerkingen staan er in het discussiestuk, waar ik erg moeilijk weg mee weet, zoals op blz. 14 bijv.: „Eenzijdig wordt van de vrouw meer persoonlijke ontwikkeling en zelfontplooiing gevraagd, anderzijds wordt, naarmate de maatschappij onpersoonlijker en onveilig wordt, het verlangen naar geborgenheid en veiligheid steeds groter. Op de plaats die de vrouw inneemt kruisen deze lijnen zich”.

Er hoeven hier geen tegenstellingen te liggen tussen de maatschappij en het gezin. Juist toch door méér te doen aan zelfontplooiing en -ontwikkeling, zal de vrouw makkelijker kunnen inspelen op die momenten dat de maatschappij zich onveilig aan haar gezin en aan haar voordeet.

Zwart-witdenken

Enig zwart-witdenken moet misschien

wel in dit werkje. Door tegenstellingen in deze moeilijk grijpbare materie te benadrukken, kan men gemakkelijker aangeven, waarom zekere veranderingen gewenst zijn. Maar het moet niet zo zijn, dat een enorme trap gegeven wordt tegen een allang geopende deur zoals op blz. 50: „Het lijkt er vaak op dat het 'gaat heen en vermenigvuldigt u' de enige en primaire opdracht is. Dat het doel van deze opdracht, de aarde vervullen, is bereikt, schijnt gemakshalve dan maar weggelaten te worden. Terwijl de rentmeestersopdracht een aparte opdracht schijnt te zijn en een taak waarvoor de verantwoordelijkheid nog maar nauwelijks schijnt aanvaard. Voor het ene doel lijken vrouwen in deze gedachtengang te zijn geschapen en verantwoordelijk geacht. Het andere deel schijnt dan de man te zijn toebedeeld. En dat terwijl mensen samen, mannen en vrouwen samen verantwoordelijk zijn”.

A propos: Zou Abraham Kuyper verkeerd geciteerd zijn, omdat hij tegen het vrouwenkiesrecht was?

Commerciële reclame aan banden?

Mr. J. N. Scholten
CDA Tweede-Kamerlid

In politiek Nederland is de laatste tijd weer menig woord over reclame gesproken, zowel op regeringsniveau, als in de Eerste en Tweede Kamer der Staten Generaal.

Ook internationaal is er aandacht voor commerciële reclame. Zo heeft de Europese Commissie een ontwerpverordening over misleidende en oneerlijke reclame voorgelegd, terwijl de juridische commissie van de Raad van Europa vorige week besloot een rapport over de wenselijkheid van het tegengaan van bepaalde, schadelijke reclameuitingen te laten maken.

Handelsreclame

De belangstelling voor de reclame is meestal nogal kritisch getoet. In reclamekringen pleegt men daar niet altijd even evenwichtig op te reageren. Zo stelt het weekblad voor reclame en marketing „Adformatie” geheten, royaal ruimte beschikbaar voor jammerklachten over de plaats, die de

handelsreclame in de nieuwe Grondwet heeft gekregen, nu ook de Eerste Kamer onlangs heeft ingestemd met de bepaling, dat handelsreclame niet de bijzondere bescherming geniet, die de Grondwet aan de vrijheid van meningsuiting garandeert. Minister De Gaay Fortman heeft deze opzet in de Tweede Kamer en minister Wiegel onlangs in de Eerste Kamer verdedigd. Een verheugende eensgezindheid, gebaseerd op voortreffelijke argumenten. Adformatie meent echter, dat wanneer de reclame-wereld maar eerder in actie was gekomen ook de handelsreclame wel de speciale bescherming van de Grondwet zou hebben gekregen, hetgeen een illusie moet worden genoemd. Indien dit wel zou zijn geschied zou bijv. voorafgaand toezicht op de STER-reclame niet meer mogelijk zijn geweest en zouden in de toekomst wellicht noodzakelijke beperkingen op de commerciële reclameuitingen niet mogen worden ingevoerd. De Grondwet, noch de Europese Conventie voor de rechten van de

mens staan deze beperkingen echter in de weg, hetgeen overigens niet betekent, dat reclame vogelvrij verklaard wordt; steeds zal geval voor geval moeten worden gemotiveerd, waarom een beperking noodzakelijk wordt geacht.

Op grond van argumenten ontleend aan de volksgezondheid heeft de CDA-Tweede-Kamerfractie dit jaar een verbod van STER-reclame voor alcohol, geneesmiddelen, suikerhoudend snoepgoed en gebak bepleit. Minister Gardeniers van CRM heeft hierop positief gereageerd. Deze verboden zullen er in deze parlementaire periode wel komen.

Tabaksreclame

Bij motie heeft collega Borgman de regering gevraagd na te gaan wat haar taak kan zijn t.a.v. eventuele beperking van tabaksreclame als zodanig. Het is bekend, dat de tabaksfabrikanten zelf nog tot weinig goede afspraken kunnen komen, terwijl de liberale mevrouw Veder hun daartoe alle kansen heeft willen bieden, daarbij het m.i. betere beleid van haar voorganger staatssecretaris Hendriks, althans voorlopig, verlatend. Staatssecretaris Hazekamp (CDA)

heeft in een onlangs aan de Kamer uitgebrachte nota over „consument en consumptie” o.m. opgemerkt „m.n. de problematiek van de informatieve waarde van reclame en van reclame voor producten, waarvan de productie opgespannen voet staat met bepaalde belangrijke overheidsdoelstellingen dient aangepakt te worden”. Deze benadering voegt een dimensie aan de bestaande discussie toe. Persoonlijk betreur ik het, dat in de ontwerp tekst van het program van uitgangspunten van het CDA niets over de rol van de overheid jegens commerciële reclame is opgenomen. Ik zou bijna zeggen: „Goudzwaard waar waart Gij?” Behalve een taak voor de overheid is er ook een grote verantwoordelijkheid voor producenten en consumenten zelf weggelegd via de zgn. zelfregulering. Via reclameraad en stichting reclamecode wordt langs deze weg toezicht uitgeoefend resp. op de STER en andere reclame-uitingen. Het spreekt wel vanzelf, dat hoe meer in eigen kring geregeld wordt, hoe beter dit is. De overheid kan dan aanvullend optreden.

Wet misleidende reclame

Met de wet tegen de misleidende

reclame hebben regering en Kamer in hun gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de wetgeving het gemakkelijker gemaakt op te treden tegen misleidende reclame, hetgeen zowel voor de consument als voor de producent van betekenis is. M.n. vanwege het feit, dat aan organisaties van ondernemers, beroepsbeoefenaren en consumenten het recht is toegekend tegen misleiding op te treden maakt de wet waardevol. Bij amendement heeft de Kamer op voorstel van CDA en PvdA dit recht ook toegekend aan zgn. ideële organisaties.

De regering heeft bij monde van minister De Ruiter en staatssecretaris Hazekamp toegezegd de consumentenorganisatie subsidie te zullen toekennen. Dat is een goede zaak, want anders is het maar zeer de vraag of de wet in de praktijk kan functioneren. Op ons verzoek hebben de bewindslieden ook toegezegd uiterlijk na 3 jaar de Kamer te zullen rapporteren over de effecten van de wet en daarbij ook te zullen ingaan op de gevoerde subsidiepolitiek. Dat laatste achten wij m.n. van betekenis, vanwege nog tot ontwikkeling te brengen normen.

Het goed gerucht en de bewijslast

In het voorjaar van 1979 had de NCRV-televisie een paar uitzendingen van Hier en Nu waarin fel te keer werd gegaan tegen de sensatie-pers. Drs. J. Boersma en mevr. Sonja Barend traden op als slachtoffers van dat soort roddel. De een had zelfs juridische stappen overwogen, en Boersma sprak „Geloof het toch niet allemaal!”.

Dagblad Trouw schreef op 27 febr. 1979 een commentaar en beval een „wettelijke regeling van het recht op wederwoord” aan. De redactie meende dat zoiets technisch oplosbaar is zonder dat alle redacteuren door querulanten voortdurend lastig gevallen worden, maar toch de burger een royale kans krijgt” zijn of haar versie van de feiten afgedrukt te krijgen

Door C. A. Bos,
AR-lid te Zwolle

zonder dat de rechter eerst moet vaststellen of het betreffende persorgaan onrechtmatigheid kan worden verweten”. Zoiets is tenminste al iets. Het kwaad is dan meestal overigens reeds geschied. Maar misschien dat die pers dan toch wat voorzichtiger wordt! (Ik merk op dat het probleem niet alleen de sensatie-pers betreft...) Gaame wijs ik in dit verband op de grote Nederlander J. Huizinga. In zijn „Geschonden Wereld”, (nog tijdens de 2e W.O. geschreven!) spreekt hij over de democratie. Deze wordt bedreigd door o.m. onbeschaafdheid. De volksvertegenwoordigers stamden voorheen meestal uit een beschaafde bovenlaag en brachten goede manieren mee. Ook “de pers werkte minder snel en virulent dan thans; zij had nog den oprechten toelag, in te lichten” (p. 110)

Blijkbaar heeft Huizinga vóór de oorlog al een verkeerde tendens, ook bij de pers, opgemerkt! Hij heeft 1979 niet meer meegemaakt. Wij echter maakten recent mee, dat een journalist (v. Wijnen) keihard minister v.d. Stee aanwees als de bron voor zijn suggestie dat tientallen CDA-ers de mazen van de wet hadden weten te doorkruipen met zogenaamde koopsompolissen. Ontkenning daarvan door v.d. Stee weerhoudt het blad “Tijd en Taak” (voor evangelie en socialisme!) van 10 maart 1979 niet om gewoon hetzelfde te blijven suggereren onder bijvoeging van de suggestie dat katholieken het niet zo nauw nemen met het geweten. Een verwijt aan de journalisten kan er nergens af bij mijn weten. Een langdurig onderzoek van de Commissie Koopsompolissen moet de aantijging aan het adres van CDA-ers tot proporties terugbrengen. Eenzelfde langdurig onderzoek en een rapport van 900 pagina's (prof. Schöffer) is nodig om allerlei aantijgingen tegen diverse ministers en functionarissen (Liefstink, Sikkel/Gerbrandy) naar aanleiding van Menten naar het rijk der fabelen te verwijzen. Twee commissies en dikke rapporten

alsmede vergaderingen van de Tweede Kamer zijn vereist om de zwaar opgeblazen blaam op Aantjes' blazen tot redelijke verhoudingen terug te brengen. Persvrijheid en vrijheid van meningsuiting in de media dus! Alleen maar “schande” roepen of denken is te weinig. Genoemde vrijheid van meningsuiting is zonder twijfel een groot goed; zij garandeert ons o.m. dat we het tegendeel uit dictatoriale landen vernemen kunnen. “Gij zult niet generaliseren”. Akkoord, maar er is een tendens in de pers (en ook pseudo-wetenschappelijke literatuur!) om de bewijslast om te keren: zo van: “ik gooi het op papier en de ander moet maar bewijzen dat het niet waar is”. In deze “vrijheid van meningsuiting” ligt de fout. Dit is geen vrijheid maar misbruik. En zodra het om mensen gaat en hun goed gerucht is dat ontoelaatbaar. In dit blad heeft het voor intern gebruik zin om aan H. C. zondag 43 te herinneren: “... dat ik... niemand zijn woorden verdraai, geen achterklapper of lasteraar zij, niemand lichtelijk of onverhoord oordele of helpe veroordelen...”; “...ook mijns naasten eer en goed gerucht naar mijn vermogen voorsta en bevordere”.

Het is een oud stuk, uit een tijd dat er nog nauwelijks een pers was, maar een mooi onderdeel voor een Program van Uitgangspunten voor het CDA, een stuk uit de Heilige Schrift afgeleide politieke overtuiging. Concreet: de CDA-fractie moet bevorderen dat de pers algemeen zo'n “recht op wederwoord” royaal toe moet staan, wettelijk geregeld; dat is m.i. minstens een voorwaarde voor eventuele subsidiëring van enig persorgaan. Het CDA en de betrokken ministers moeten m.i. ook bevorderen dat de bovengeschetste gemakkelijke manier van wat in de publiciteit gooien (met omgekeerde bewijslast), als verleugening aan de kaak wordt gesteld en betuigd. Op dit punt dient veel meer gedaan te worden aan opvoeding van ons volk. Al was het alleen al om al dat werk van commissies en rapporten te voorkomen. Meer nog: om mensen, CDA of niet, te beschermen. Het lijkt warachtig wel of, vooral publieke, personen vogelvrij zijn. Waarmee niet gezegd is dat werkelijk gemaakte publieke fouten niet publiek gemaakt zouden moeten worden. Integendeel.

De eerste voorzitter van de AR-Kamerclub

Jhr. mr. P. J. Elout van Soeterwoude (1805-1893)

Wie zich verdiept in de parlementaire geschiedenis van de 19e eeuw en meer in het bijzonder die van de jubilerende A.R.P. stuit daarbij op een merkwaardig verschijnsel. Met enkele niet te verwaarlozen uitzonderingen – Kuyper, Donner, Van Alphen en enkele anderen – treft men in de lijst van AR-Tweede-Kamerleden hoofdzakelijk mensen met dubbele namen aan.

Ik noem er slechts een paar: jhr. Thomassen à Thuessink, jhr. Beelaerts van Blokland, jhr. Van Asch van Wijck, jhr. Quarles van Ufford, jhr. De Savornin Lohman, jhr. Elout van Soeterwoude. Bekend is hoe dr. Kuyper zich – zacht gezegd – wel eens wat ironisch heeft uitgelaten over deze adellijke medestanders, hetgeen wel zal samenhangen met het feit dat de meesten hunner zich bij het conflict van 1896 aan de zijde van Lohman schaarden en zich aanvankelijk Vrij Anti-Revolutionair en later Chr. Historisch noemden. Ik ga op deze trieste historie nu niet nader in; mijn bedoeling is slechts de aandacht te vragen voor een persoon die jarenlang op allerlei terreinen een rol van betekenis heeft gespeeld. Eerst maar een paar biografische feiten. Elout van Soeterwoude werd op 11 augustus 1805 – op de kop af honderd jaar voor schrijver dezes – in Den Haag geboren. Een politieke loopbaan was hem van huis uit niet vreemd; zijn vader mr. C. Th. Elout was Minister van Staat. In Leiden studeerde hij zowel rechten als letteren en aan de Universiteit aldaar promoveerde hij „met de hoogste lof” tot doctor in de rechten. Graag had hij een functie in de diplomatieke dienst aanvaard maar het uitbreken van de Belgische opstand stak een spaak in dit wiel; hij werd commissie bij de Raad van State. Hoewel Koning Willem I hem graag in een hoger rechtscollege had gezien stuitte deze benoeming af op de tegenwerking van de Minister van Justitie Van Maanen die weigerde hem voor te dragen omdat Elout publiekelijk stelling had genomen tegen de vervolging van de Afgescheidenen. Een vorm van discriminatie, zouden we tegenwoordig zeggen. Hij werd dus geen Raadsheer in het Haagse Gerechtshof maar rechter in de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage. Later werd hij achtereenvolgens lid van de Tweede Kamer voor het kiesdistrict Gorinchem (1853), lid van de Raad van State (1864-1874) en daarna nog enige tijd lid van de Eerste Kamer. Hij stierf op 4 oktober 1893 op 88-jarige leeftijd in 's-Gravenhage. Achter deze dorre opsomming verbergt zich een grote activiteit en niet alleen op juridisch en politiek terrein. Met de vier jaar oudere Groen van Prinsterer volgde hij in Leiden de privaat-colleges van Bilderdijk en hij werd sterk beïnvloed door diens antitheïsche afkeer van het rationalisme van zijn dagen. Het ligt in dezelfde lijn dat Elout behoorde tot de „Zeven Haagse Heren” die onder aanvoering van Groen van Prinsterer in 1842 een adres richtten tot de Algemene Synode van de Ned. Hervormde Kerk waarin zij pleitten voor onverzwakte handhaving van de belijdenis in prediking en onderwijs, bezwaar aantekenden tegen de z.g. Groninger richting in de theologie, die aan twee van de drie vaderlandse hogescholen de toon aangaf en aandrongen op herziening van de kerkelijke reglementen ter handhaving van een Christelijke leertucht in leer en wandel. Het adres

Door J. A. van Bennekom

veroorzaakte grote deining, vooral bij de predikanten. Maar een officieel antwoord van de Synode kwam er niet. Toen richtten de „Zeven Haagse Wijzen”, zoals ze spottend werden genoemd zich tot de kerkleden zelf. In een lijvige brochure van 164 bladzijden werd getracht de gemeente wakker te schudden. Dit adres van januari 1843 wordt wel gezien als het signaal voor de kerkstrijd in de Ned. Herv. Kerk en het begin van de schoolstrijd. Het spreekt bijna vanzelf dat hij, alweer in het gezelschap van Groen van Prinsterer, zich verzette tegen de schoolwet van Van der Bruggen in 1857. Deze wet ging immers uit van de neutrale staatschool; sinds de grondwet van 1848 mochten er wel bijzondere scholen worden opgericht maar van subsidie was geen sprake. De openbare school leidde immers op tot alle „christelijke en maatschappelijke deugden”? Het conflict Groen-Van der Bruggen leidde tot Groens teleurgesteld vertrek uit de Kamer. Overigens heeft de latere historie Van der Bruggen meer in het gelijk gesteld dan Groen. De facultatieve splitsing van de staatschool bleek onhaalbaar. Aan de zijde van Groen verzette Elout zich fel tegen het ontwerp van hun vroegere geestverwant, de stichter van „De Klokkenberg” in Nijmegen. Waren „christelijke deugden” geen lege huls wanneer over de Christus der Schriften niet mocht worden gesproken? Bij amendement deed Elout nog een poging althans voor de Israëlieten afzonderlijke Joodse scholen te behouden, maar na bestrijding door de minister en zijn Joods medelid Godefroi werd deze poging met 51 tegen 6 stemmen verijdeld. Elout bleef de eerste keer lid van de Kamer tot 1862; hij zou er van september tot december 1879 nog een keer terugkomen. In deze tweede periode was hij voorzitter van de AR-Kamerclub met naast zich De Savornin Lohman als secretaris. Het fungeren van zo'n Kamerclub was toen nog zo'n nieuwigheid dat het lang heeft geduurd voor in het gebouw van de Tweede Kamer een vergaderruimte voor de club werd ingeruimd. Wel bleef men grote nadruk leggen op de individuele vrijheid van de leden. Vooral een man als Keuchenius maakte daarvan een ruim gebruik. Toen Elout 80 jaar was, werd hij nog eens lid van de Eerste Kamer en bleef dat tot 1889; hij was daar naast de vele liberalen en Rooms-Katholieken het eerste AR-Kamerlid. Als „eerbiedwaardige grijsaard”, zoals hij telkens wordt aangeduid, werd hij door vriend en vijand gerespecteerd. Elout moge dan als parlements lid van betekenis zijn geweest, op zijn tijd schuwde hij ook een buiten-parlementaire actie niet. Ik denk dan aan zijn rol bij de aanbidding van het Volkspetitionnement tegen de wet-Kappeyne in 1878. Zo kort na de viering van „Honderd jaar School en Evangelie” behoef ik deze activiteit niet meer uitvoerig te schetsen. Hij was voorzitter van de deputatie van 25 heren, afkomstig uit alle provincies, die elk gewapend met een foliant vol handtekeningen op 3 augustus door Koning Willem III in de blauwe kamer op het paleis „Het Loo” werden ontvangen. Elout hield een indrukwekkende rede culminerend in het verzoek aan deze regelrechte bedreiging van het Christelijk onderwijs zijn handtekening te onthouden. In zijn antwoord zei de koning onder meer: „Ik weet het, het betreft de toekomst van ons lieve Nederland, het geluk van onze dierbare kinderen”. Elout als woordvoerder werd uitgenodigd ten

paleize met de koning het diner te gebruiken. Alle schone woorden ten spijt tekende de koning de wet echter 14 dagen na deze veelbelovende ontvangst. De historie vermeldt nog een flits uit het gesprek dat tijdens en na dit diner plaatsvond. Met enkele anderen had Elout kort geleden de koning verzocht af te zien van een naar hun mening heilloos voornemen; Willem III was serieus van plan geweest onmiddellijk na de dood van Koningin Sophie te hertrouwen met een Franse actrice. Dat voornemen was erg slecht gevallen bij het Nederlandse volk en Elout had op correcte maar niet mis te verstane wijze uiting gegeven aan dit misnoegen. De koning was aanvankelijk erg boos geweest over deze bemoeiingen met zijn persoonlijk leven maar, impulsief als hij was, dankte de vorst Elout nu uitbundig voor zijn inmenging. Nog even terug naar de wet-Kappeyne. Het in 1879 optredende kabinet-Van Lijnden van Sandenburg zou deze wet moeten uitvoeren. Van Lijnden, als AR in de Kamer gekozen was een oude medestander van Groen en Elout. Laatstgenoemde, juist in deze dagen voor de tweede maal lid van de Tweede Kamer geworden, hekelde in voor zijn doen felle woorden de houding van de minister van Binnenlandse Zaken die hij met Gallio vergeleek. „Ik kan mij voorstellen dat men van de ene overtuiging tot de andere overgaat maar ik kan mij niet voorstellen dat er geen deernis zou bestaan met hen welke er het slagtoffer van zijn”. Ook voor het hoger onderwijs had Elout een warme belangstelling. In zijn persoon werd een stukje continuïteit belichaamd tussen de „school van Bilderdijk, het Chr. Geref. Seminarie van de Amsterdamse deurwaarder Wormser dat in 1851 in het zicht van de haven strandde door verschil van mening met de Ned. Herv. gesprekspartners en de Vrije Universiteit. Bij de opening van de VU op 20 oktober 1880 hield hij in de Nieuwe Kerk een bewogen rede die culmineerde in de aanbidding van „een tonne gouds” namens 40 stichters van de Vereniging. Daarbij sprak hij de hoop uit dat deze Stichting een middel mocht worden tot hereniging van alle Gereformeerden in den lande. Daarbij had hij vooral het oog op de Chr. Gereformeerden wier trouw en toewijding hij aan alle aanwezigen ten voorbeeld stelde. Het was hem dan ook een oorzaak van grote vreugde dat hij

de vereniging van Dolerenden en Afgescheidenen in 1892 nog mocht beleven. Ook over zijn werkzaamheid in de Eerste Kamer zouden nog interessante dingen te zeggen zijn maar de mij toegemeten ruimte laat dit niet toe.

In verband met de jubileumviering 100-jaar ARP wordt in Nederlandse Gedachten aandacht besteed aan vooraanstaande personen uit de Anti-Revolutionaire geschiedenis. In dit artikel wordt de eerste voorzitter van AR-Tweede Kamerfractie beschreven.

Slechts memoreer ik de indrukwekkende rede die hij op 82-jarige leeftijd hield bij de behandeling van de Grondwetsherziening; het was een geloofsgetuigenis, waarin hij opkwam voor het recht van hen die een school met de Bijbel voor hun kinderen begeerden. Tot slot een enkel woord over het persoonlijk leven van deze edelman naar geboorte en naar de geest. Hij is tweemaal gehuwd geweest, eerst met freule Louise Henriette Gabriel de St. George en na haar dood met freule Wilhelmina Louise van Loon, uitwelk huwelijk twee zoons en vijf dochters werden geboren. Een zoon overleed op Batjan in Ned.-Oost-Indië, de tweede was een van de oprichters van de Anti-Opium-Bond. Tot zijn brede vriendenkring behoorden Groen van Prinsterer, Da Costa, Capadose, de gebroeders Van Hogenorp en vele anderen. Bij al zijn kennis bleef hij eenvoudig en nederig van geest; klein van gestalte imponeerde hij niet door fors optreden maar door innerlijke beschaving die hem er van weerhield anderen te kwetsen, al kon hij, als het moest, ook vlijmscherp zijn. Zijn gezichtsvermogen werd op den duur zeer slecht; hij miste één oog en met het andere zag hij weinig, zodat hij zich moest laten voorlezen, o.a. door zijn jonge vriend prof. mr. D. P. D. Fabius die na zijn dood een boekje ter herinnering aan Elout van Soeterwoude het licht deed zien. Aan dit korte geschiedt ontleende ik enkele gegevens van meer persoonlijke aard.

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

Het bestuur van het Antirevolutionaire Vrouwen Comité (ARVC) heeft kennisgenomen van het overlijden van mevrouw

E. SPOORMAKER

Aan de politieke bewustwording van de vrouw binnen de ARP, heeft zij een werkzaam aandeel gehad
Namens het ARVC:
A. C. Westhoff-Hubée,
presidente

Den Haag, 19 september 1979

UIT DE ARJOS

Gedachten in de marge bij het CDJA-grondslag- rapport

Bij wat ik genoemd heb de „contrast-ervaringen” in onze wereld is er een goede keuze gemaakt van de belangrijkste themata: arme-rijke landen, bewapeningswedloop, milieu, technologie, discriminatie, vervreemding, gebrek aan ruimte voor kwetsbare vormen van menselijk leven. Daarop volgt dan in de tweede paragraaf een schets van de worsteling tussen élan, beweging, vernieuwing en machteloosheid, scepsis, apathie.

Juist ook als we eraan denken hoeveel jonge mensen vandaag de dag onze wereld ervaren en reeds vóór of bij de start van hun maatschappelijk leven door benauwenis bedreigd worden, is het goed dat dit alles in een rapport van de jongeren van het CDA niet ontbreekt. Temeer daar ook niet ontbreekt de positieve keerzijde van het tweeluik: de signalen van hoop.

Kanttekeningen

Toch wil ik bij de praktische uitwerking enkele kanttekeningen maken.

● Bij de beschrijving van de ontluistering van onze wereld wordt geen echte analyse van de problemen gegeven, het gaat slechts om een schets. Voor een analyse moeten veel meer factoren genoemd worden en is een meer genuanceerde beschrijving noodzakelijk. Hier gaat het om de evocatie, het appél. Dit is voor een grondslag-rapport voldoende. Men dient zich dit echter wel voor ogen te houden, wil men bij de conclusies eruit voor een concreet beleid schadelijke rechtlijnigheid en schijn-evidenties vermijden. Met hetgeen hier op zich is aangeduid zullen zeer velen – zo niet praktisch iedereen – binnen en buiten het CDA – kunnen instemmen, maar op het terrein van het concrete politieke beleid ontstaan er verschillen van opvatting, ook binnen het CDA. Een verschijnsel dat niet zo maar te herleiden is tot lafheid, zucht tot behoud, materialisme, gebrek aan idealisme etc.

● Voor dominees en pastoors bestaat er vanouds een bepaald soort verleiding, wanneer zij spreken over (de gevolgen van) de zonde. Een verleiding tot plastisch en kleurrijk taalgebruik, dat na het einde van de dienst aan de kerkgangers een uiting van bevrediging kan ontlokken, nl. dat de dienaar Gods het toch maar weer eens goed gezegd heeft. Voor een dergelijke verleiding is de CDJA-commissie weliswaar niet bezweken, als men het geheel van het rapport overziet, maar is er in verschillende paragrafen toch niet geheel en al aan ontlopen. In de negatieve schilderingen is het taalgebruik – let b.v. op de bijvoeglijke naamwoorden – nogal eens barok-achtig en soms ook cliché-matig. Persoonlijk prefereer ik hier een zekere soberheid en terughoudendheid, niet om de ernst van de zaken te verhullen, maar juist uit respect tegenover groot leed en grote ellende, die wij verbaal toch niet adaequaat kunnen (en mogen) vertolken.

● In verband hiermee is soms de neiging tot generaliseren te constateren, althans in de formuleringen. Te gemakkelijk wordt er gesproken over „de” of „onze”

samenleving, over „de” mens van vandaag. Slechts één voorbeeld. Wanneer „met schaarste” wordt vastgesteld dat „onze” samenleving eigenlijk geen plaats wil inruimen voor kwetsbare vormen van menselijk leven, wordt er iets aangeraakt wat ook mij persoonlijk de laatste jaren steeds meer bezorgd maakt, maar liever zou ik toch spreken over „een (toenemende) tendens in onze samenleving”. Zoals het er nu staat, klinkt het te absoluut: zo wordt er geen recht gedaan aan de velen die zich dagelijks inzetten voor het kwetsbare leven en die toch ook tot „onze” samenleving behoren.

● Terecht en gelukkig worden tegenover de ontluistering van de wereld signalen van hoop genoemd. Te veel echter worden de structuren van onze samenleving louter in negatieve zin behandeld. Te weinig wordt de erkenning uitgesproken dat er ook veel goeds aanwezig is in huidige maatschappelijke structuren, zeker wanneer men een vergelijking maakt met de maatschappij van – pak weg – 200 jaar geleden. Daarmee wordt geen recht gedaan aan het vele structureel goede dat – óók vóór 1968! – bewerkt is door mensen in de politiek, in het onderwijs, de vakbeweging, de wetenschap etc. etc. Om één voorbeeld te noemen: niemand zou willen dat onze gezondheidszorg nog geheel en al afhankelijk was van de charitatieve inzet van enkelingen, ook al waren dat heiligen. De mensen hebben in de geschiedenis nog wel iets meer gedaan dan er alleen maar voortdurend een puinhoop van te maken!

● Tegen de achtergrond van wel heel globale opmerkingen over de zg. andere samenlevingsvormen heb ik niet zonder een glimlach het cliché „zich nestelende keurige huisvaders en huismoeders” gelezen. Een beetje vanuit eigen ervaring, maar vooral vanuit de H. Schrift ben ik de overtuiging toegedaan dat een goede huisvader- en huismoeder-zijn tot de meest moeilijke en de minst burgerlijke taken behoort, die een mens in onze samenleving kan aanvaarden. Daarom zal ik in dit verband – mede door pastorale ervaringen – niet zo gemakkelijk het adjectief „keurig” gebruiken. Wanneer men maar enigszins bevroed met hoeveel innerlijke onzekerheid vele jongeren – door welke complexe oorzaken dan ook – tegen de wel degelijk vermoede zware opgaven van huwelijk en gezin opzien, is het soms wel eens een beetje wrang te horen hoe menige oudere het afkeurende refrein van „huisje, kindje, tuintje” gaat meezingen. Ik weet natuurlijk dat velen dit een nogal reactionaire opmerking vinden. Het zij zo. Misschien moet de twijfel aan de vanzelfsprekendheid van het huwelijk ons weer ontvankelijk maken om „het woord” te kunnen „vatten” dat ons „gegeven wordt” (Matthaeus 19,11), weer vol vertrouwen in het „charisma vanuit God (1 Kor. 7,7) en gelovend in het „geheim dat groot is” (Eph. 5,32). Misschien zou het zelfs een zorg van het CDA mogen zijn om samen met andere partijen de voorwaarde te scheppen voor politici, dat ook zij goede huisvaders en huismoeders kunnen blijven en/of worden... Maar nu weer terug naar het rapport van de CDJA-commissie:

● In de paragraaf over het „compromis” wordt gesproken over politieke „bondgenoten, terwijl kennelijk „coalitie-genoten” bedoeld

Dit is het tweede gedeelte van het artikel van dr. W. E. M. Klijn. Het eerste gedeelte verscheen in het nummer van 15 september jl. De Redactiekommissie van de ARJOS heeft een aantal „prominente” CDA-leden verzocht een commentaar te schrijven op het grondslagrapport van het CDJA: „Heel maken wat gebroken is”. In het nummer van 8 september jl. zijn de commentaren gepubliceerd van de heren Goudzwaard, Lubbers en Baron Van Verschuer.

zijn. Nog afgezien van het feit dat politiek bondgenootschap al naar gelang de onderwerpen kan wisselen, is het ook om andere redenen goed hier onderscheid te blijven maken. Het woord „bondgenootschap” heeft een zekere affectieve lading, terwijl coalitievorming in ons parlementaire stelsel een nuchtere noodzaak is waarbij één partij niet alle touwtjes in handen heeft (en soms zelfs de lijsttrekker van een partij, die men als coalitie-genoot zou verkiezen, niet altijd zijn partij in handen heeft). Men moet en mag aan een „coalitie-genoot” niet dezelfde affectieve eisen stellen als aan een „bondgenoot”. Ik heb de indruk dat een zekere (wellicht onbewuste) identificatie van beide begrippen wel eens een onjuiste invloed zou kunnen hebben op de beoordeling van (het ontstaan van) een kabinet.

● In een grondslag-rapport van het CDJA zijn de namen van de „Telegraaf”, „Privé” en „Story” totaal overbodig en storend. Wanneer wij het hebben over onze eigen identiteit, hebben wij dergelijke „coördinaten” niet nodig om onszelf te lokaliseren!

Theologische kanttekeningen

Vervolgens enkele kanttekeningen van meer theologische aard:

● Gesteld wordt dat niet één of andere visie op het Evangelie voor ons doorslaggevend kan zijn: „Doorslaggevend is en voorop gaat alleen het Woord”. De intentie, die hier geformuleerd wordt, is wezenlijk voor het CDA: ons door het Woord laten gezeggen. Maar deze formulering roept a.h.w. het beeld op als zouden verschillende visies voor ons liggen en daarnaast Het Woord in zijn eigenlijkheid en zuiverheid en dat wij dan dit laatste als richtsnoer maar voor het grijpen hebben. Deze formulering kan de indruk wekken dat men geen vermoeden heeft van de grote hermeneutische en theologische vragen die hiermee gepaard gaan. De kerkgeschiedenis is hiervan het grote bewijs. Denk ook aan de geschiedenis van de exegese. Denk ook aan de verschillende „visies” in de Heilige Schrift zelf, die zijn rijkdom uitmaken en de onuitputtelijkheid van het Woord openbaren.

● Hoe is in dit verband de verhouding van het CDA tot de kerken en gemeenten? In het rapport van de CDJA-commissie is hier ruim aandacht aan besteed. Het CDJA-rapport behandelt deze kwestie niet. Alleen wordt er opgeroepen „telkens weer te luisteren hoe in de vele verschijningsvormen van de gemeente van Christus het Woord verwoord wordt”, want: „zo kunnen wij betrokken blijven bij de levende stem en ervoor

behoed worden te verstarren in ons politiek denken”. Hier ligt een grote problematiek. Hoe hierbij een willekeurig eclecticisme te voorkomen? Wat te doen als de ene CDA-er opteert voor de zg. materialistische exegese en de andere het houdt bij de exegese van de EO? Welke criteria tot „onderscheiden” (dokimazein, Rom. 12,2) moet het CDA hierbij hanteren?

● Dit alles illustreert de stelling dat met artikel 2 van de statuten onherroepelijk de theologie het CDA is binnengehaald. Theologie in de dubbele betekenis van het woord. Ten eerste de theologie als gezamenlijke gelovige bezinning. Maar vervolgens ook de theologie als wetenschap, die als hulpmiddel hierbij niet gemist kan worden. Een theoloog – zelf geen lid van het CDA – heeft eens voor het grondslag-artikel de volgende formulering voorgesteld: „Het CDA aanvaardt als richtsnoer de gemiddelde opvattingen over mens en maatschappij, zoals die leven in de grote kerkgenootschappen van ons land”. Een dergelijke sociologische bepaling druist echter in tegen de diepste intentie van het CDA. Dan zou in feite de kleurloosheid de partij kunnen binnenstromen. Met een dergelijk richtsnoer zou onder bepaalde omstandigheden het CDA zich wel eens „aan de heidenen kunnen uitleveren”. Mij is duidelijk gebleken dat een dergelijke formule voor de partijraad van de KVP onverteerbaar is. En het kan niet anders of hetzelfde geldt voor ARP en CHU. Hiermee zou immers ook de gids-functie uitgehold worden, die de partij – volgens het CDJA-rapport – wel degelijk heeft t.o.v. de „achterban”. Door de formulering van het huidige artikel 2 van de statuten kan en mag het CDA niet

louter heteronoom zijn, d.w.z. passief onderworpen aan andere instanties. Wanneer het CDA als partij zich direct wil stellen onder het gezag van het Woord, zal de bezinning op wat het Woord ons te zeggen heeft ook zelfstandig binnen het CDA plaats dienen te vinden. En daarmee heeft ook de theologie als wetenschap een plaats binnen het CDA. Dit neemt niet weg dat hopelijk voor iedere christen in het CDA de kerk veel meer betekent dan zijn politieke partij. En met dit alles wordt ook niet ontkend – maar hierin ligt juist geïmpliceerd – dat een voortdurende dialoog tussen CDA en kerk theologisch noodzakelijk is.

● Tot slot nog een laatste opmerking. Wanneer er gesproken wordt over geloven tegen beter weten in, is de bedoeling duidelijk. Het paradoxale van ons geloof wordt hiermee aangeduid. Misschien is het toch goed „tegen beter weten in” tussen aanhalingstekens te plaatsen. In laatste instantie immers is het geloven zelf „een beter weten”. Dat is uiteraard iets anders dan „betweterij”. Want het is zo, niet dank zij ons, maar dank zij de Heer. Ik heb de „marge” wat erg breed genomen en wat erg volgekrabbeld. Maar men kan ook de lengte van een commentaar als een positief teken zien. De lezer zal hopelijk begrepen hebben dat het tweede gedeelte geen ontkenning inhoudt van de positieve waardering, die in het eerste gedeelte is uitgesproken. Wanneer een tekst je prikkelt tot eigen gedachten, je aanzetten geeft tot verder door-denken en door-vragen, ook dan vervult hij een positieve functie. En dat doet dit rapport van de CDJA-commissie.

Dr. W. E. M. Klijn

Arjos-agenda

5 oktober: ledenvergadering Arjos Noord-Holland, Krasnapolsky Amsterdam, aanvang: 8.00 uur, onderwerp: samenlevingsvormen en CDJA.

13 oktober: studieconferentie/jaarvergadering Arjos Zuid-Holland, 's-Gravenzande, onderwerp: Geloof en revolutie, sprekers: dr. Bas De Gaay Fortman, dr. Hans Feddema en drs. Ad Schouten.

20/21 oktober: Zuid-Afrika congres, Utrecht (organisatie: Komitee Zuidelijk Afrika), sprekers o.a. Hans de Boer, Joop den Uyl.

20 oktober: studieconferentie/ledenvergadering, Arjos Noord-Holland, Hilversum, onderwerp: Geloof en revolutie, opgeven bij: Wim Luiten, Linnaeusparkweg 82-II, Amsterdam.

20 oktober: studieconferentie Arjos Utrecht/Noord-Holland, onderwerp: Geloof en revolutie, de plaats van de

kerk in Oost-Europa, sprekers: Hans Vegh en mw. Kohlbrugge.

20 oktober: CHJO studieconferentie, onderwerp: Vrede en veiligheid, Zwolle, spreker minister Scholten.

26/27 oktober: studieconferentie Arjos Gelderland/N.-Brabant, sprekers: Dick Kuiper en Aart van Bochove.

27 oktober: CDJA federatieraad, Utrecht, onderwerp: politiek pamflet CDJA (eerste deel:

social-economische vraagstukken). **5 november:** start Arjosdubbeldekker voor 3-weekse toer door Nederland.

24 november: Arjos jubileummanifestatie, onderwerp: geloof en revolutie, sprekers: prof. W. F. de Gaay Fortman, R. Tomic, mr. W. Aantjes, H. A. de Boer, Klaas de Vries. **22 december:** CDJA federatieraad, Utrecht.

Voor informatie kunt u terecht bij: Arjos, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag, telefoon 070-45.03.24.

Zo juist verschenen „Christian political option”

– onderwijs

– mediabeleid

– partijformatie

– economische orde

– internationale solidariteit

– verantwoordelijkheden in de welvaartstaat

Dit in het Engels geschreven boek bevat lezingen en passages van de discussies, die gehouden zijn tijdens het internationaal symposium „A christian political option”. Dit seminar werd georganiseerd door de Dr. A. Kuiperstichting ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP.

Dit boek geeft een duidelijk beeld van de verschillen in benadering die aan het licht kwamen. Het kan christen-democraten over de hele wereld inspireren tot een verdere verdieping van hun gedachten en tot een intensievere uitwisseling van standpunten.

± 200 pag. Prijs ca. f 15,- (incl. verzendkosten).

Bestellingen aan: AR-Partijstichting, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag. Tel. 070-46.96.20.

Arbeid – bevrijding van de vrouw?

Door T. Bot-van Gijzen en N. Zuidema-van Dijk

De leden van de ARVC hebben allen kort een impressie gegeven van wat zij verstaan onder dit thema. Heel voorzichtig hebben we geprobeerd om van al deze verschillende meningen één verhaal te maken. Deze samenvatting is een aanzet om op de studiedag te komen tot een visie op wat ARVC-leden hieronder verstaan.

Met het thema „Arbeid - bevrijding van de vrouw?” kan je alle kanten uit. Uit de stukken blijkt, dat allerlei mogelijkheden, verlangens, idealen en verzuchtingen hierin te verpakken zijn. Om te beginnen:

Arbeid wat is dat?

„Arbeid is een noodzaak om te kunnen leven. Arbeid bestaat dan uit het zinvol bezig zijn, met inzet van de hele persoon. Een ieder zou naar eigen aanleg en interesse werkzaam moeten kunnen zijn en moeten kunnen groeien in één of andere baan. Arbeid als mogelijkheid om bewust mee te draaien in de maatschappij. Arbeid als rentmeesterschap.

Anderen vinden, dat arbeid en ontplooiing niet aan elkaar gekoppeld hoeven worden. Verdere ontplooiing kan ook in de vrije tijd plaatsvinden. Maar wat dan als anderen vrije-tijds-werk weer als arbeid zien? Dat arbeid een begrip is, dat in beweging is kunt u uit het bovenstaande lezen.

Dat in werkelijkheid arbeid niet is wat het zou moeten zijn daarvan getuigt het volgende: „Arbeid is een vloek voor de mensheid, zij verdeelt de mensen, discrimineert, wordt bijv. hoofdarbeid niet veel meer in geld gewaardeerd dan het werk met de handen? En het werk van de huisvrouw, telt dat nog wel mee, of is zij alleen maar „bezig”? En als ze gaat werken wordt ze verplicht dubbele taken op zich te nemen.

Bovendien heeft de één geen werk, terwijl de ander zich een ongeluk werkt waardoor deze nergens meer tijd voor heeft en er gemakkelijk een koude zakelijkheid en vereenzaming ontstaat.”

U ziet het, een begrip vol emoties. We hebben maar een kleine greep kunnen doen uit de vele opmerkingen. En dan zijn begrippen als part-time-werk, vrijwilligerswerk, de vrouw als

kostwinner nog niet eens genoemd. Laat staan dat er hier geschreven is over de sociale voorzieningen voor de vrouw in het „eigen bedrijf”, of over de vraag of ook de huisvrouw een loon zou moeten ontvangen. Eén van de conclusies die een ieder zal delen is, dat geen enkele soort van arbeid 100% voldoening geeft. Duidelijk is, dat iedere vrouw vanuit haar eigen situatie naar arbeid kijkt. De één heeft een baan, een ander is zo van de schoolbanken het huwelijk ingestapt, een ander staat alleen voor de taak kinderen op te voeden en daarnaast te werken. Weer een ander heeft een man die thuis is door wat voor omstandigheden dan ook. Elk gezin of huishouden of het uit één of meer personen bestaat, staat op zijn eigen wijze in de maatschappij waar zo ontzettend veel draait om de betaalde arbeid, De vrouw is één van de kleine radertjes die meedraait in het grote geheel met haar eigen uitgesproken of onuitgesproken ideeën hierover.

De thuisvrouw

Voor velen is arbeid iets ver weg buiten de deur, een verlangen, een afgeschreven zaak of een duidelijke acceptatie om het thuiswerk als arbeid te accepteren.

Zij zien de steeds terugkerende werkzaamheden als een vast ritme in het bestaan. Hebben meer of minder voldoening in zichtbaar bereikte resultaten als naaien en koken, of ontwikkelingen bij hun kinderen en ervaren zich als een „kleine zelfstandige werknemer”. Zij vragen zich af of het hebben van een baan voor het gezin betekent, dat er minder zorg voor dat gezin zal zijn. Zij lachen erom als een ander schrijft dat het huishouden, juist door zijn steeds terugkerende ritme benauwend overkomt. Deze verschillen mogen er best zijn, want iedere vrouw is uniek.

De vrouw in de (mannen)maatschappij

Zet u schrap: De vrouw kan het werk doen dat de man haar laat doen in en buitenshuis. We zullen nu niet vragen wie „de man” en wie „de vrouw” in deze uitspraak is en wie je met deze uitspraak wilt treffen. De vrouw komt dan hulpeloos naar voren. Er zijn er die een achterstand in opleiding ervaren en die de ervaring, die een baan kan geven als een gemis

voelen. Zijn het de vrouwen niet, die het eerst geweerd worden van de arbeidsmarkt; en zien we niet zo af en toe in de Tweede Kamer een wet passeren om de vrouw te beschermen tegen discriminatie? Ook kwam naar voren, dat niet alle vrouwen het waarderen om de status van hun man te krijgen. Zij stellen dat de vrouw door zelf in het arbeidsproces opgenomen te zijn zich meer gelijkwaardig aan de man kan voelen; ja, het zou eigenlijk zo moeten zijn staat in één van de stukken, dat man en vrouw elkaar moeten aanvullen en corrigeren, ook in de arbeid. Ook wordt gesteld dat hoe breder de vrouw zich kan oriënteren, hoe beter ze kan functioneren in haar gezin. Het laatste woord is hier vast nog niet over gezegd.

Arbeid - bevrijding van de vrouw?

Bevrijding is een mooi begrip, maar hoe staat dat in relatie tot arbeid? Uit het voorgaande blijkt al dat het niet gemakkelijk is hieruit te komen. Hoewel, sommigen zijn er snel klaar mee. Als de vrouw zich niet vrij voelt, ligt dat aan haarzelf. Bij anderen, vooral „thuisvrouwen” lees je in en tussen de regels door onvrede met de bestaande situatie, een verlangen naar verdere ontplooiing. Bevrijding heeft iets te maken met het doorbreken van eigen beperkingen; het vinden van een uitweg voor overtollige energie; het zelf bepalen wat voor soort werk je wilt doen, vrij van opgelegde rollen.

Ja maar, zeggen buitenshuis-werkenden, verkijk je er niet op. Arbeid kan bevrijdend werken, zinloosheid van je bestaan kan worden opgeheven, maar frustraties doe je ook op. Bovendien, vult de ongehuwde aan, interessant werk omvat niet je hele bestaan.

De „thuisvrouwen” zijn bepaald niet doof en blind voor de argumenten van de „beroepsvrouwen”; zij stellen zich argwanend op t.a.v. de koppeling arbeid - bevrijding.

Allereerst zijn er traditionele vragen te beantwoorden, zoals: Ontvlucht ik mijn werkelijke taak (in het gezin) omdat ik mezelf zonnig moet waarmaken op andere terreinen en welke maatschappij krijgen we wanneer de aandacht voor de verzorgende sector - vanouds het terrein van de vrouw - wegvalt?

Ook minder traditioneel denkenden relativeren de waarde die de maatschappij aan loonarbeid toekent, getuige zinnen als:

- Zij, die de arbeid omarmen om zichzelf te bevrijden, zijn bezig om zichzelf nieuwe beperkingen op te leggen;
- Arbeid vormt maar één deel van je bestaan;

- De leus door arbeid meer mens vindt zijn tegenhanger in de leus meer mens door minder arbeid;
- De opvatting dat arbeid alleen waarde heeft wanneer ze in dienst staat van de economie is een irrealistische beperking van het begrip arbeid;
- Loonarbeid is geen middel tot het verkrijgen van een gelijkwaardige positie aan „de” man.

Duidelijk is wel dat er te veel haken en ogen zijn om het gedachteestreepje en het vraagteken bij het aan de orde zijnde thema weg te halen en als stelling te poneren het gezegde: Arbeid is bevrijding van de vrouw.

Opvallend is dit wel. De gangbare emancipatiegedachte is immers: Gij zult worden als de man door in dienst te treden bij een baas.

Ondanks de wens van A.R.-vrouwen als gelijkwaardige partner mee te draaien in de maatschappij en ondanks het feit dat de voordelen van de beroepsarbeid worden ingezien, is hun aandacht hier niet primair op gericht. Zou dat komen doordat men weet heeft van Bijbelse notities in deze?

Een enkeling heeft gepoogd hiervan iets te verwoorden, zoals o.a. blijkt uit het volgende citaat:

„Zowel in Oude als Nieuwe Testament heeft arbeid altijd de bijklank van zwoegen, je aftobben, moeizaamheid, inspanning. Er ligt altijd iets in van het zweet des aanschijns uit Gen. 3. Arbeid en bevrijding, ze liggen in de Bijbel bepaald niet naast elkaar. De sabbath, het feest van de bevrijding uit Egypte, vier je met niet-arbeiden, rusten,

genieten van het goede dat God geeft. Misschien ligt voor onze beleving van de scheppingsopdracht „bouwen en bewaren” dicht bij wat het woord arbeid bij ons oproept. Maar in dat bouwen en bewaren zit het element van creativiteit, dat beroepsarbeid niet behoeft te hebben en dat de verzorging van een huishouden kan hebben.

Bevrijding, of beter: vrijheid, is niet de vrucht van een situatie, omstandigheden, bijv. arbeid, maar is een gave die in elke situatie een opdracht inhoudt. „Opdat wij waarlijk vrij zouden zijn, heeft Christus ons vrijgemaakt. Houdt dus stand en laat u niet weer een slavenjuk opleggen.” „Gij zijt geroepen broeders (en zusters) om vrij te zijn, gebruik echter die vrijheid niet als een oorzaak voor het vlees, maar dient elkander door de liefde.” (Gal. 5 : 1,13).”

Is het thema misschien verkeerd gekozen en zou het wellicht moeten luiden: Arbeid - bevrijding van de mens?

Als dat zo zou zijn dan is er alle reden binnen het CDA te komen tot een kritische waardering van het begrip arbeid. Vanuit een herwaardering wordt het accepteren en het werken aan een hervordering wellicht een vanzelfsprekender zaak, die zowel de vrouw, de man als de maatschappij ten goede zou kunnen komen. Met of zonder mannen, in ieder geval gaan vrouwen 27 oktober a.s. met elkaar in discussie over het thema.

N. Zuidema-van Dijk
T. Bot-van Gijzen

ARVC Studiedag

Ter gelegenheid van zijn 20-jarig bestaan belegt het ARVC een studiedag met als thema „Arbeid! ... Bevrijding van de vrouw?” op zaterdag 27 oktober 1979 om 10.00 uur in restaurant „Hoog Brabant” te Utrecht.

Programma
09.30 - 10.00 uur
ontvangst met koffie
10.00 - 10.30 uur:
opening
toespraak van de heer H. A. de Boer, vz. ARP
10.30 - 11.15 uur
inleidingen:
drs. H. E. S. Woldring: Arbeid! ...

Aanmeldingsformulier Studiedag „Arbeid! ... Bevrijding van de vrouw?”

Ja, ik neem deel aan de ARVC studiedag op 27 oktober 1979.

NAAM: .....
ADRES: .....
WOONPLAATS + postcode: .....
Telefoonnr.: .....

Bevrijding van de vrouw? en enkele sociaal-filosofische aspecten prof. dr. H. J. van Zuthem: Arbeid! ... Bevrijding van de vrouw? en enkele juridische en sociaal-economische aspecten.

11.15 - 12.45 uur
discussiegroepen
12.45 - 13.45 uur
lunch
14.00 - 15.30 uur
rapportage uit de discussiegroepen
forumdiscussie
15.30 uur
sluiting en informeel samenzijn.

Opgave voor de studiedag kan door toezending van onderstaand aanmeldingsformulier.

Dit formulier toezenden aan:
Stichting Kader- en Vormingswerk ARP
dr. Kuypersstraat 3,
2514 BA Den Haag.

Studiedag op 3 november te Utrecht

Verkeersveiligheid – wat kan de politiek daaraan doen?

„Het verkeer eist jaarlijks zijn tol”. Met dit zinnetje begint de toelichting op de verkeersparagraaf in het Model gemeente- en provincieprogram 1978-1982 van het CDA. Eigenlijk is het geen goed zinnetje. Het prikkelt je niet, het heeft iets berustends. Het wekt de indruk alsof „het verkeer” iets zelfstandigs is, dat buiten onszelf staat. Waar je naar kunt kijken, en dat langs je heen raast.

Als je het zó beschouwt, dan is het letterlijk ónmenselijk.

Het verkeer is echter juist wel menselijk. Het eist zijn tol, bij de gezinnen van de slachtoffers en bij de al of niet schuldige veroorzaker van het ongeval. Leed dat levenslang blijft schrijven. Wij allen lopen een kans van 1 op 3 om vroeg of laat het slachtoffer van een verkeersongeval te worden. Voetgangers en fietsers lopen daarbij vier keer zoveel risico als automobilisten. Kinderen, bejaarden en gehandicapten zijn met name de groepen waaraan we daarbij moeten denken. We zijn het er allemaal over eens dat de verkeersonveiligheid moet worden bestreden. Het CDA heeft zich daar in de Kamer altijd

sterk voor gemaakt. Zowel bovengenoemd Modelprogram als „Niet bij brood alleen” bevatten duidelijke voornemens. Toch komt het beleid moeizaam van de grond, zowel op rijksniveau als bij de provincies, gemeenten en wijken. Waar de plannen wel tot stand komen blijkt de uitvoering problemen op te leveren. Problemen van samenwerking tussen de bestuurslagen, financieringsproblemen.

Soms ook is de verhouding tussen de investering in een verkeersvoorziening en het te verwachten effect voor de verkeersveiligheid zo scheef, dat de gemeenteraad moeite heeft om het geld niet voor een andere prioriteit te besteden. Soms ook blijkt een maatregel juist averechts te werken.

Kortom het lijkt een moeizaam proces te zijn om het doel waar we allemaal achter staan te realiseren. Het ligt bovendien maar ten dele binnen de mogelijkheden van de overheid om de verkeersonveiligheid te verminderen. Ook hier speelt de verantwoordelijkheid van individuele burgers en maatschappelijke organisaties een medebepalende rol. Om ons te bezinnen op de mogelijkheden die de overheid heeft,

waarvoor wij in onze verkiezingsprogramma's voorstellen hebben gedaan, organiseert de Stichting Politieke Vorming en Scholing CDA in samenwerking met de CDA wetenschappelijke instituten en de Vereniging van CDA-gemeente en provinciebestuurders een studiedag. Welke richting moeten CDA-bestuurders inslaan om een effectieve bijdrage te leveren aan de verkeersveiligheid?

De weg van de omvangrijke plannen of de weg van de eenvoudige voorzieningen? Welke voorzieningen? Helpen we daar met name de zwakke verkeersdeelnemers mee of juist niet?

Over deze vragen, waaraan in maart jongstleden een themanummer van Bestuursforum werd gewijd, gaan de discussies op 3 november a.s. in de Jaarbeurs te Utrecht.

In de wetenschap dat de verkiezingsprogramma's er niet alleen zijn voor de verkiezingen, maar dat ze hun geldigheid daarna, via beleidsprogramma's, behouden, drukt er een zware verantwoordelijkheid op het CDA om op alle niveaus het verkeersveiligheidsbeleid te dienen.

De studiedag wordt gehouden op:

ZATERDAG 3 NOVEMBER a.s.

in het

JAARBEURSCONGRESSENTRUM
UTRECHT

Aanvang om 10.00 uur, einde ± 16.00 uur.

Deelname

U kunt voor de studiedag inschrijven door overmaking van f 15,- op giro no.: 2195300 t.n.v. Stichting Vormingswerk KVP, Mauritskade 25, Den Haag; onder vermelding van studiedag V.V.

De inschrijving geschiedt naar voigorde van binnenkomst van de betalingen. Er is ruimte voor 70 deelnemers. Na inschrijving krijgt u een informatiepakket met onder meer een agenda en discussiestellingen toegezonden.

De lunch is voor rekening van de Stichting.

VAN DE PARTIJ

CDA-actie: "Onder één dak"

Vanaf 1923 ben ik lid van de CHU en in de gemeentepolitiek van de plaatsen waar we woonden mochten we een bescheiden rol meespelen. "CDA onder één dak" nog ruim een jaar. We gaan met z'n allen bouwen aan dat dak. Daarvoor moet onze beurs open, want bouwen kost geld. Het bijzondere in de groei van éénheid? Ze is altijd gevoed vanuit de achterban – het doodgewone lid – en niet te vergeten de vele, vele kiezers die (nog) geen lid zijn van het CDA, maar wel regelmatig op ons stemden. Daar zitten duizenden

nieuwe leden onder, het CDA moet groeien. De tijd is rijp om de kansen te grijpen. A. den Doollaard

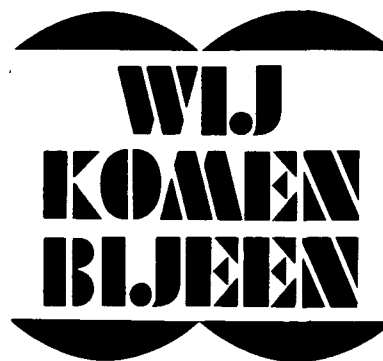
Het zal niemand verbazen, dat ook wij als rechtstreekse leden van elkaar verwachten, dat iedereen zich enthousiast zal inzetten om deze actie tot een succes te maken. Veel rechtstreekse leden in den lande hebben zich de afgelopen jaren steeds harde werkers getoond, met name tijdens de verkiezingscampagnes, en het lijkt mij dan ook zeker, dat de actie CDA "Onder één dak" ook weer op hun

medewerking kan rekenen. De organisatie van het ene CDA, die nodig zal zijn om politiek een actieve, vooruitstrevende rol te kunnen blijven spelen, zal moeten kunnen beschikken over een goede en praktische huisvesting van het centraal zenuwstelsel "onder één dak". Laten wij daarom allemaal voor deze actie ons beste "steentje" voorzetten. Van Vlijmen

Natuurlijk ga ik de actie CDA "Onder één dak" van harte

ondersteunen. Een geweldig positieve opzet, in alie opzichten! Juist dit laatste jaar, naar de uiteindelijke totale fusie toe, is het van wezenlijk belang, dat het CDA zich sterk maakt een hechte eenheid te vormen. Het CDA zó organiseren, dat vanuit één punt, vanonder één dak ons program kan worden waargemaakt. Al onze medewerkers fijn huisvesten en gastvrij CDA-leden kunnen ontvangen is voor mij een heel belangrijke zaak. Vanzelfsprekend zullen van laag tot hoog de CDA'ers mee moeten helpen deze actie tot een groot succes te maken. Ik ga samen met andere vrijwilligers op pad, juist ook nu er persoonlijk contact met onze leden mogelijk is. Over de 10 namen voor eventuele nieuwe leden hebben wij gisteravond aan tafel al zitten praten. Op mij kan men rekenen. Til Gardeniers

AR Statencentrale CDA-verband Assen

Maandag 22 oktober hoopt de heer Hans de Boer lid van de CDA-fractie in de Tweede Kamer en voorzitter van de ARP in Assen te komen spreken over „Christelijke visie op de huidige maatschappelijke ontwikkelingen”. De bijeenkomst wordt gehouden in „Bellevue” te Assen. Aanvang 7.45 uur.

CDA – Ridderkerk i.o.

Op 9 oktober a.s. vindt de oprichtingsvergadering plaats van het CDA-Statencentraleverband Ridderkerk. De bijeenkomst zal plaatsvinden in het Sociaal Cultureel Centrum „de Schalm”, Dorpsstraat 38 te Barendrecht en begint om 20.00 uur. Naast huishoudelijke zaken die aan de orde zullen komen zal Dr. D. Th. Kuiper, lid van het dagelijks bestuur van het CDA, een inleiding houden over het thema „het werken in CDA-verband”.

CDA Bomme-lerwaard

Het CDA-werkverband Bomme-lerwaard komt bijeen op maandag 1 oktober te Zaltbommel, in het zalencentrum „Het Anker”, Vergteweg 87. Als spreker zal aanwezig zijn drs. R. F. M. Lubbers, voorzitter CDA-Tweede-Kamerfractie. De vergadering begint om 20.00 uur.

LEZERS SCHRIJVEN

Geachte redactie, Met verontwaardiging heb ik kennis genomen van de manier waarop Arjos-voorzitter Klaas de Vries in zijn rubriek „Onder de hamer” meent de heer Neuman te kunnen benaderen. Wanneer wij in een politieke partij een moeilijke discussie moeten gaan

voeren, acht ik het beneden de maat één van de deelnemers aan die discussie te kwalificeren als iemand die een guerrilla-oorlog tegen de lijn van de Kamerfractie voert. Zinniger lijkt het mij om die discussie op basis van argumenten te voeren, waarbij ik er van uitga dat de „lijn van de fractie” voor discussie vatbaar blijft (op andere gebieden heb ik nimmer iets van overgrote eerbied van de heer De Vries voor de fractie-lijn bespeurd). Op dit moment volsta ik met enige kanttekeningen:

a. het is mij volslagen onbekend dat de CDA-Tweede-Kamerfractie reeds haar standpunt heeft bepaald ten aanzien van het antwoord dat op de invoering van de SS-20 al dan niet zal moeten worden gegeven, zoals door de heer De Vries wordt gesuggereerd. b. het rapport dat de toorn van de heer De Vries heeft opgewekt, is niet een één-mans rapport doch het rapport van een commissie, waarvan de overige leden (de heer Neuman was voorzitter)

zich bepaald niet tot ideaal gesteld hebben de heer Neuman met hun – vaak niet geringe – autoriteit te dekken. c. reeds maanden voordat de Tweede-Kamerfractie tot haar standpunt kwam van afwijzing van de invoering van de neutronenbom, had de heer Neuman zich publiekelijk zonder enig voorbehoud uitgesproken tegen dit wapen. De zaak ligt dus kennelijk ingewikkelder dan de heer De Vries meent, in die zin dat het mogelijk blijkt te zijn dat je het neutronenwapen afwijst en je niettemin op voorhand niet afwijzend opstelt tegen de invoering van middellange afstandswapens. Juist omdat hierbij de oorlogsvoorkoming centraal staat (zie het rapport van de commissie-Neuman) lijkt het mij beter de discussie niet te beginnen door de ander, met wie men het voor mij volstrekt niet eens hoeft te zijn, met modder te gooien.

P. H. Kooijmans
Wassenaar

CDA- vrouwenberaad Den Haag

Het CDA-vrouwenberaad in Den Haag viert 1 oktober a.s. haar eerste verjaardag. Ter gelegenheid daarvan wordt er op die dag vanaf 20.00 uur in de Scheepzaal (Tweede Kamer) een bijeenkomst georganiseerd waar minister T. Gardeniers-Berendsen zal spreken over „Welzijn”. In de pauze is er, onder het genot van een drankje, gelegenheid tot gezellig samenzijn. Partners, vrienden, kennissen – kortom alle CDA-leden en sympathisanten zijn welkom.

Dienstverlening van het partijsecretariaat

I Inleiding

In artikel 24 van de statuten kunnen we lezen dat het partijbestuur en het dagelijks bestuur in hun werkzaamheden worden bijgestaan door het partijsecretariaat. Daarmee is de plaats en de positie van een partijbureau aardig aangeduid. Binnen het raam van de uitgezette beleidslijnen heeft het partijsecretariaat een beleidsvoorbereidende en een beleidsuitvoerende functie. De beleidsvoorbereidende functie geldt met name ten aanzien van het presidium, dagelijks bestuur en partijbestuur. De beleidsuitvoerende ten aanzien van de gehele partij op basis van bestuursbesluiten. Daaruit alleen al blijkt dat een zelfstandig optreden van het partijsecretariaat met een eigen beleid niet mogelijk is. Naast de zo juist genoemde taken, heeft het partijsecretariaat ook de functie van technisch en administratief apparaat. Daaraan zitten erg veel werkzaamheden vast. Te uwer informatie zetten wij het allemaal eens op een rijtje. Het zal u hopelijk gemakkelijk na te gaan bij wie u met een probleem terecht kunt. Het is de bedoeling van dit hoofdstuk te voorkomen dat u van het AR-kastje naar de partij-muur gestuurd wordt.

II Algehele leiding

De algehele leiding van het partijbureau berust bij de partijsecretaris: drs. C. Bremmer. Hij heeft de eindverantwoordelijkheid voor het functioneren van het partijsecretariaat en is als zodanig

belast met de algemene beleidsvoorbereiding en met het toezicht op de voortgang van het werk. Hij houdt zich o.a. bezig met de voorbereiding van de vergaderingen van presidium en dagelijks bestuur. Hij is tevens lid van de redactie van Nederlandse Gedachten. Voorts onderhoudt hij contacten met de Kamerfracties, de Kuypersstichting en de bewindslieden. Ook neemt hij deel aan het secretarissenoverleg van de drie CDA-partijbureaus en de CDA-secretaris. Uit hoofde van zijn functie is hij voorts lid van tal van andere CDA-werkgroepen en commissies. Vanwege zijn vele vertegenwoordigende activiteiten is de kans dat u de secretaris bij een telefoontje direct aan de lijn krijgt niet groot. Neemt u vooral dan contact op wanneer het om belangrijke politieke en/of bestuurlijke aangelegenheden gaat, die bovendien een spoedkarakter hebben. In veel gevallen kunt u al geholpen worden door een gesprek met zijn plaatsvervanger adjunct-secretaris G. van den Berg. Voor strikt zakelijke mededelingen, zoals bijvoorbeeld het al of niet doorgaan van een vergadering, kan men contact opnemen met zijn secretaresse, mevrouw J. M. van Bree. Is zij afwezig, vraag dan naar mevrouw P. B. Schütz.

Adjunct-secretaris

De vervanger van de secretaris is de adjunct-secretaris G. van den Berg. Deze is voor een belangrijk deel belast

Bijgaand artikel is het eerste hoofdstuk uit het Draaiboek. Het bevat nuttige informatie over ARP en CDA. Dit draaiboek is GRATIS te verkrijgen bij ARP-secretariaat, Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag, tel. 070-46.96.20.

met de coördinatie van de werkzaamheden tussen de diverse afdelingen en de correspondentie van partijbestuur en dagelijks bestuur. Daarnaast houdt hij zich onder meer bezig met de voorbereiding van de vergaderingen van dagelijks bestuur en partijbestuur en terzijde met de organisatie commissie. Verder behartigt hij onder meer zaken betreffende statuten, reglementen, kandidaatstellingen en kieswetwaken. Betrokkene is secretaris van de CDA-commissie die belast is met het opstellen van de nieuwe CDA-statuten. Ook is hij contactpersoon van het Comité voor Varenden.

Vervolg op pagina 12

CDA-basiscursus Soesterberg

Op vrijdagavond 5 oktober 1979 gaat de CDA-basiscursus te Soesterberg van start. Deze cursus waarop de deelnemers in de gelegenheid worden gesteld met een aantal politieke thema's kennis te maken omvat 4 weekendbijeenkomsten. De bijeenkomsten duren van vrijdagavond 19.00 tot zaterdag 15.00 uur.

Het programma luidt als volgt: weekend 5/6 oktober 1979 – het CDA en zijn organisatie – het CDA en zijn politieke overtuiging weekend 2/3 november 1979 – sociaal-economische politiek – volkshuisvesting weekend 11/12 januari 1980

- welzijnsbeleid
- rollenspel welzijnsbeleid weekend 8/9 februari 1980
- actuele politiek
- vrede en veiligheid.

DEELNAME IS NOG MOGELIJK!

Opgave tot deelname aan de basiscursus Soesterberg kan door: 1) te telefoneren naar de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, telefoon 070-46.96.20 of 45.10.15 2) door overschrijving van het cursusgeld ad. f 50,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader- en Vormingswerk ARP te Den Haag, o.v.v. cursusgeld basiscursus Soesterberg 79/80. 3) door toezending van onderstaande aanmeldingsbon. Ik neem deel aan de CDA-basiscursus te Soesterberg.

NAAM:.....

ADRES:.....

WOONPLAATS + postcode:.....

TELEFOONNR.:.....

Lid:
 ARP
 CHU
 KVP
 CDA

Deze bon toezenden aan:
 Stichting Kader- en Vormingswerk ARP,
 dr. Kuypersstraat 3,
 2514 BA Den Haag

Partijsecretariaat

Vervolg van pagina 11

Secretaressekamer

Op deze kamer werken de secretaresse van de secretaris mevrouw **J. M. van Bree**, en de dames **P. B. Schütz** en **A. van Wissen** hierbij bijgestaan door mevrouw **E. M. Jansen-Keuvelaar**.

Mevrouw **J. M. van Bree** heeft de supervisie over de gang van zaken op de kamer alsmede over de archivering van geproduceerde stukken. Het ARP-werk is vooral haar deel. Mevrouw **P. B. Schütz** is o.a. belast met de werkzaamheden t.b.v. de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, terwijl dit bij de Arjos voor mevrouw **A. van Wissen** het geval is. Het werk wordt gecollationeerd door mevrouw **E. M. Jansen-Keuvelaar**.

III Financiële en andere administratie

De algehele leiding van de financiële administratie berust bij **F. J. M. Jehes**. Hij voert de boekhouding, hierin bijgestaan door mevrouw **I. D. de Jong-Kaffa**, en is verantwoordelijk voor alle financiële aangelegenheden zoals begrotingsbewaking, voorbereiding van de jaarrekening en begroting e.d.

Voorts heeft hij de leiding van de werkzaamheden in verband met de leden- en abonnementenadministratie, hierbij bijgestaan door mevrouw **C. C. Verbaan-Keus** en is hij verantwoordelijk voor de gang van zaken m.b.t. de centrale contributie-inning: te denken valt hierbij bijv. aan informatie over het computerprogram, contributie-verdeling e.d.

A. Leden- en abonnementenadministratie

Op de afdeling leden- en abonnementenadministratie werken mevrouw **C. C. Verbaan-Keus** (contactpersoon), mevrouw **Y. Ramdajal-van Bree** en mevrouw **S. van Leeuwen-van Bree**. Voor vragen en problemen met betrekking tot de administratie zoals

adreswijzigingen (mutaties), coderingen van partijleden, teruggekomen post, ontbrekende nummers van N.G., nieuwe leden en/of abonnees, betalingen, niet kloppende mutatielijsten en ledentallen, neme men contact op met één van genoemde dames.

B. Contributie-administratie
Mevrouw **Th. Mourits-Korteweg** (contactpersoon) en mevrouw **I. D. de Jong-Kaffa** houden zich bezig met alle aspecten van de contributie-administratie. Zij verzorgen o.a. de correspondentie en regelingen m.b.t. de uitbetalingen aan kiesverenigingen, Kamer- en Statencentrales.

C. Vrijwillige extra bijdrage
Jaarlijks geven omstreeks 1500 partijleden de partij een vrijwillige extra bijdrage (VEB). Is dit bedrag hoger dan f 25,- dan ontvingt men daarvoor enkele brochures per jaar die van partijwege zijn uitgegeven. Mevrouw **I. D. de Jong-Kaffa** is belast met de administratie hiervan.

D. Bestuurssamenstellingen en afvaardigingen

Voor wat betreft de samenstelling en mutaties van besturen van kiesverenigingen, Kamer- en Statencentrales neme men contact op met mevrouw **Y. Ramdajal-van Bree**. Zij houdt ook de afvaardigingen van de regionale afdelingen en andere organen naar de partijraad bij.

E. Brochureverzending en brochures

Brochures en andere documentaties kan men verkrijgen door storting van het verschuldigde bedrag op postgirorekening 89673 t.n.v. ARPPartijstichting, met vermelding van titel en gewenste aantal. De brochures kunnen ook schriftelijk bij het partijbureau worden aangevraagd. Voor eventuele vragen kunt u terecht bij **Eikelboom** die u ook te woord staat over eventuele al dan niet geldelijke problemen in verband met de toezending.
Brochuretafel
Veel partijleden zijn niet of

onvoldoende op de hoogte van de vele publikaties die uitgebracht worden. Zo weten velen ook niet dat men bij het partijbureau een beperkte hoeveelheid gesorteerd brochuresmateriaal in consignatie toegezonden kan krijgen ten behoeve van bijeenkomsten die men organiseert. Definitieve afrekening vindt naderhand plaats op basis van wat verkocht is. Neem hierover contact op met de heer **Eikelboom**.

IV Stichting kader- en vormingswerk ARP (waaronder buitendienst)

De man voor het politieke scholingswerk in de ARP is **W. Eikelboom**. Wilt u zich opgeven voor een kadercursus, bent u van plan in uw regio een regionale kadercursus op te zetten, of heeft u andere vragen, dan zal hij u graag te woord staan.

Buitendienst

Genoemde medewerker is ook contactpersoon voor het buitendienstwerk. Sinds enige jaren kent de ARP een aantal buitendienstmedewerkers, wier belangrijke taak is te werken aan de (her)opbouw, activering en versterking van de kiesverenigingen en andere regionale partij-afdelingen. Elders in dit draaiboek leest u hun namen en adressen. Via hem kunt u een gesprek met een buitendienstfunctionaris aanvragen.

Contactpersoon

Bij afwezigheid van **W. Eikelboom** kunt u contact opnemen met één van zijn collega's op het partijbureau.

V Nederlandse Gedachten

Mevrouw A. H. Raven is redactiesecretaris van het partijweekblad Nederlandse Gedachten en van het ledencontactorgaan ARPPost. Alle kopy voor dit blad dient men haar toe te zenden. Plannen voor een artikel. vragen met betrekking tot de inhoud van dit weekblad, kunt u met haar bespreken. Alle stukken aan de redactie moet u ook aan haar adresseren.
Ook voor de advertentiewerving kan

men aldaar terecht. Naast het redactiesecretariaat houdt mevrouw **Raven** zich ook bezig met publiciteitsaangelegenheden, eindredactie van documentaties, het jaarverslag e.d. Voorts zorgt zij voor de verslaggeving van de partijbestuursvergaderingen.

VI Interne organisatie

Deze stafmedewerker is belast met diverse partij-organisatorische aangelegenheden en de interne voorlichting, die daarmee verband houdt. Is het u niet precies duidelijk bij wie u terecht kunt voor een bepaald probleem vraag dan naar **C. van Santen** of anders naar **G. van den Berg**.
Voorts onderhoudt deze stafmedewerker contacten over tal van zaken, bijvoorbeeld over afvaardigingen, CDA-samenwerking uit de Kamer- en Statencentrales, Provinciale Organisaties en kiesverenigingen. Deze medewerker is verder belast met de eindredactie van specifieke publikaties (adressengids; draaiboek), met de afwikkeling van verzoeken om inlichtingen en voorts met de agenda van de partijvoorzitter (spreekbeurten).

VII CDA-zaken

Voor zaken van belangrijke of bestuurlijke aard neme men contact op met de adjunct-secretaris, die u zonnodig zal doorverwijzen naar de secretaris. Voor wat betreft technisch-organisatorische CDA-zaken als erkennen en goedkeuring van reglementen en verbanden, kandidaatstellingen, lijstverbindingen, verkiezingsactiviteiten van de regionale campagneteams moet u vragen naar **G. van den Berg**, die u zonnodig doorverwijst. Wilt u iemand van het CDA-secretariaat spreken, dan moet u bellen 070-46.52.22 of 64.79.40. Secretaris is **mr. J. G. H. Krajenbrink**. Zijn secretaresse is **mevrouw J. Kroon-Omvlee**. Als het om erkenning van CDA-verbanden gaat, vraagt u dan direct naar de heer **mr. J. W. de Savornin Lohman**, adj.-secretaris van het CDA.

VIII Andere partij-organen

Contactpersoon voor het ARVrouwencomité is **C. van Santen** voor alle zaken betreffende de partijraad en het Comité voor Varenden: **G. van den Berg**; voor de Organisatie Commissie: **C. van Santen** en **G. v.d. Berg**; voor het bestuur van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP: **W. Eikelboom**; voor algemeen en dagelijks bestuur van het CDA: **drs. C. Bremmer**; voor de Nederlandse Equipe van de Europese Unie van Christen-Democraten en voor de Europese Volkspartij: **drs. C. Bremmer**; voor de Commissie van Beroep en de Financiële Commissie: **G. van den Berg**;

IX Dr. A. Kuiperstichting

De directeur van de Kuiperstichting is **drs. A. M. Oostlander**. De activiteiten van de Kuiperstichting zijn ingedeeld in een aantal secties. Voor vraagstukken op internationaal en/of sociaal-economisch terrein neme men contact op met **drs. H. Borstlap**; voor vraagstukken van binnenlands bestuurlijke aard, alsmede volkshuisvesting en ruimtelijke ordening; **mevrouw mr. C. den Hollander-van der Ent**.
De heer **drs. C. J. Klop** bestrijkt het terrein van sociaal-culturele vraagstukken. **drs. H. Borstlap** is redactiesecretaris van het wetenschappelijk maandblad Anti-Revolutionaire Staatkunde. Het adres van de Kuiperstichting is: Dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag, tel.: 070-60.68.38.

X Arjos

Secretaris van de Arjos is **Dik Koopmans**. Correspondentie aan het bestuur van de Arjos richt men aan hem of aan de voorzitter, **Klaas de Vries**. Telefonisch is de Arjos te bereiken via de nummers: 070-46.96.20 en 070-45.03.24.

Handel & Industrie

CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSAANTHEMUMS

Burg, Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland.
tel. 01745-4244, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*

DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-156 00.

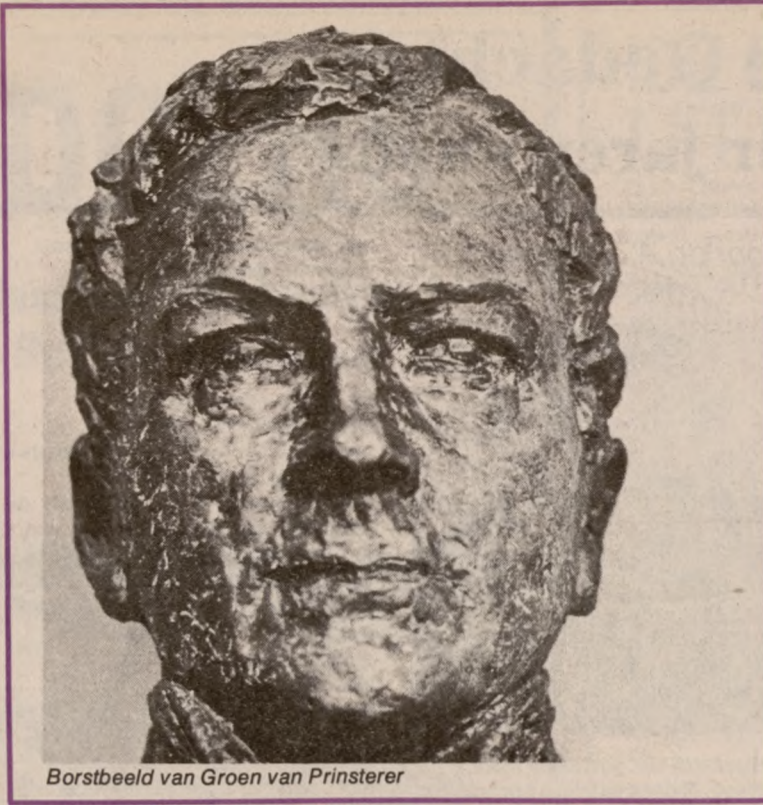
Openbare Bibliotheek Groningen

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 40 6 oktober 1979

Borstbeeld van Groen van Prinsterer

Termijn CDA-Statuten

Kiesverenigingen hebben tot 1 november a.s. de tijd om op de ontwerp CDA-Statuten (fusieprotocol) amendementen in te dienen bij de Kamercentrales. Besturen, denk om deze termijn. Zie ook pag. 13.

Ten Geleide

Anderhalve eeuw geleden, op 2 oktober 1829, verscheen het eerste nummer van de eerste serie Nederlandse Gedachten, onder redactie van Mr. G. Groen van Prinsterer.

In dit nummer wordt uitgebreid aandacht besteed aan dit gedenkwaardige feit. Op pagina 1 t/m 4 treft u het eerste, door Groen van Prinsterer geschreven nummer van Nederlandse Gedachten in zijn geheel aan.

Onderaan pagina 1 ziet u een stempel. Dit is het belastingzegel. De heer Algra, die in dit nummer een bijdrage levert over Groen van Prinsterer als journalist, gaat nader in op „het zegelrecht op de gedrukte stukken en op de advertenties in de nieuwspapieren”.

In het eerste nummer van Nederlandse Gedachten gaat Groen van Prinsterer uitvoerig in op de functie van dit blad: „In de Nederlandse Gedachten zal 't voornaamste 't geen tot een Nederlandschen Staat en in het bijzonder tot het Nederlandsche Staatsrecht betrekkelijk is, ter toets worden gebracht aan die beginsels, welke ons voorkomen de noodzakelijke grondslagen van Staatsgebouw en Volksbestaan te zijn”.

In dit nummer treft u naast het genoemde artikel van H. Algra, bijdragen aan van de heren Diemer, Gosker en Veerman over dit jubileum.

De redactie vertrouwt erop met deze bijzondere uitgave van Nederlandse Gedachten/ARPost haar lezerskring het nodige leesplezier te verschaffen. De redactie

DEZE WEEK IN NG:

- NG 2 oktober 1829 pag. 1-4
- Eind veertiger jaren en nu door dr. A. Veerman pag. 2
- Driestarren uit de Standaard pag. 4
- Groen van Prinsterer als journalist door H. Algra pag. 5
- Waarom Nederlandse Gedachten door R. Gosker pag. 7
- Een eeuw partij en pers door dr. E. Diemer pag. 9
- Uit de Arjos pag. 11
- Uit de partij pag. 13

No. 1.

1829.

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN.

De uitgave geschiedt bij G. VERVLOET, te 's Gravenhage, en bij de voornaamste boekhandelaars en alle postkantoren des Rijks: vooreerst à 12½ cents het nummer, franco per post.

Vrijdag den 2^{den} October.

Een nieuw Nederlandsch blad kan op dit oogenblik geene bevreemding verwekken. Sedert eenigen tijd wordt het Zuiden des Rijks bijna geheel door eene faktie; zachter woord mogen wij niet gebruiken; door eene gevaarlijke faktie overheerscht. Ook daar vertoont zich die Republikeinsche stemming, welke iedere Constitutionele Monarchie als een' overgang beschouwt tot een Gemeenebest, onder een' schijnbaar monarchalen vorm. In andere landen staat zoodanige Democratische aanhang op zich zelve; daar wordt de Troon door Adel en Geestelijkheid verdedigd, en de buitenlandsche invloed wordt niet regtstreeks door inwendige woelingen versterkt. Geheel anders is het gelegen in dit Rijk. Het Liberalismus is het algemeene vereenigingspunt geworden: allen, schoon strevende naar een zeer verschillend doel, meenen zich van hetzelfde middel te moeten bedienen. Het Volk zij eerst vrij van het Gouvernement, om door de vijanden van het Gouvernement overheerscht te kunnen worden. Des Konings gezag moet worden te niet gedaan of verzwakt: dan zal Republiek, Leenroerigheid of Hierarchie, wederom ingevoerd, en; want ook dit wordt door velen bedoeld; de Nederlandsche natie naar het model der Fransche natie verwrongen kunnen worden. Dus worden te gelijk de Constitutionele Troon, het Protestantismus en de Nederlandsche eigenaardigheid bedreigd; en door omstandigheden van verschillenden aard, hebben de aanvallers binnen weinige maanden zooveel kracht en stoutmoedigheid verkregen, dat het gevaar voor vrijheid en orde, voor Christelijke verdraagzaamheid en voor onafhankelijk Volksbestaan zeer wezenlijk is geworden.

Welk middel is tot afwendung van dit gevaar krachtig genoeg? De opwekking van den echt Nederlandschen geest. Deze verzet zich tegen losbandigheid, even zeer als hij van slaafsche afhankelijkheid gruwet. Door het zuiver Christendom gevormd, is hij tegen ongeloof en onverschilligheid gewapend, maar ook tegen bijgeloof-

igheid en dweperij. In vele opzichten gehecht aan hetgeen oud en voorvaderlijk is, heeft hij scherp geteekende, eerbiedwaardige en met den Franschen aard niet ligt verwisselbare trekken. Alleen in het opwekken en levendig houden van dien Vaderlandschen geest, ligt voor Regering en Volk het genoegzame middel om de vijanden van orde, van ware Godsdienstigheid en van Nederlandschen zin te bestrijden.

Met deze denkbeelden doordrongen, hebben eenige Nederlanders zich vereenigd tot het mededeelen van *Nederlandsche Gedachten*. Voorwaar, het zou geen teeken van doorzicht en vaderlandsliefde zijn, zoo men ook nu nog stilzwijgen en inschikkelijkheid als raadzaam beschouwde.

De strijd bestaat en is niet door Nederlanders begonnen. Het is niet om aanval, het is om zelfsverdediging te doen. Zal men zich, na telkens onbeduidenden tegenweer geboden te hebben, gedurig verder laten verdringen, of wel, de krachten eenmaal ernstig hebbende zamengeraapt, die onbesuisde aanvallers stuiten? Tweedragt van allerhanden aard, inzonderheid scheuring tusschen het Noorden en Zuiden des Rijks, is een doel, waarna de faktie rusteloos streeft. De wensch van echte Nederlanders moet zijn, door het behoud der Constitutionele Monarchie, toenadering van uiteenlopende meeningen te bewerken; en, wel verre dat de gedachte in ons opkomen zou, om zuidelijke landgenooten met afgunst, minachting en wantrouwen te bejegenen, zijn wij integendeel overtuigd, dat de groote massa van Belgen en Roomsche Katholijken, ten gevolge der schandelijke uitlatingen van hunne ongeroepene, onbevoegde en ongetrouwe tolken, door Noord-Nederlanders en Protestanten menigmaal op eene betreurenswaardige wijze wordt miskend. Vrede en vriendschap met de welwillenden en misleiden; even daarom vijandschap tegen hen, die zich beijveren tot aanblazing van den binnenlandschen twist, dign zij aangestoken

Nederlandse Gedachten: Eind veertiger jaren en nu

De vraagstelling luidt: Was er verschil – en welk verschil – in het functioneren van Nederlandse Gedachten in de jaren kort na 1945 (toen ik begon mijn bijdragen aan ons blad te leveren) en later? Het zou interessant zijn die vraag aan een politicoloog voor te leggen.

Mij dunkt, dat die naar een objectieve onderzoeksmethode zou zoeken, een aantal duidelijke, zo scherp mogelijke criteria zou formuleren en aan de hand daarvan een aantal nummers van dertig jaar geleden en van nu zou analyseren. Misschien zou daar iets belangwekkends uitkomen. Ik zou dat resultaat graag vergelijken met het verhaal, dat ik op het punt sta te gaan schrijven als antwoord op de gestelde vraag. Want ik kan alleen maar gaan schrijven, hoe ik het mee beleefd, hoe ik het ervaren en bedoeld heb, wat ik beleefd heb aan veranderingen en verschuivingen, althans wat ik beleefd meen te hebben. Maar... is daar ook objectief iets van vast te stellen? Of bestaat het toch alleen maar in mijn voorstelling? Daar zou ik wel iets naders over willen weten.

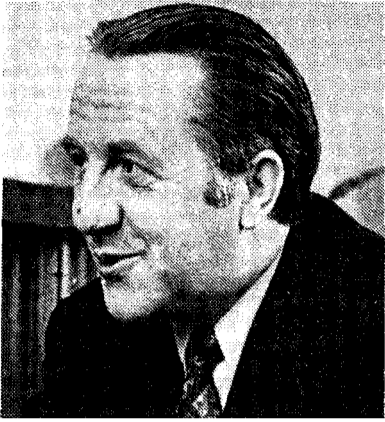
Hoe dit zij, de vraag is mij persoonlijk gesteld en ik mag (en moet) daar een persoonlijk antwoord op geven. Het gaat daarbij niet om Nederlandse Gedachten als een ding op zichzelf. Ons blad bevindt zich in een context van de politiek in ons land en de ontwikkeling daarvan. Hoe veranderde de politiek, hoe verschoven de uitingvormen van de politiek. En een tweede vraag is: hoe functioneerde de partij en welke verschuivingen deden zich daarin voor? Ik gebruik hier het woord verschuivingen. Het gaat immers niet om diepgaande, fundamentele veranderingen; het blijft relatief; het gaat om schakelingen, geleidelijke ontwikkelingen, accentverschuivingen. Betrekkelijk, maar wel opvallend.

Benadering

Wanneer ik de benadering van de politieke vragen door ons (onze partij, ons blad) van toen en nu vergelijk dan dringt zich aan mij op het begrippenpaar: beginsel en actualiteit. Niet als tegenstelling. In een goed politiek verhaal moeten beide tot hun recht komen; ik wil wel zeggen: in een goed politiek verhaal zijn zij in principe beide even belangrijk. Maar wij hebben wel eens de neiging gehad en ook na '45 was die neiging nog duidelijk waameembaar, het belang van de actualiteit te weinig te onderkennen. Waarop ik deze mening baseer? Ik herinner mij dat ik nogal eens de opmerking moest maken, b.v. in een vergadering van de redactie van „toen“, dat een schrijver zijn artikel heel goed en waardevol opgezet had – maar jammer, dat het niet af was, dat de schrijver gestopt was op het moment, dat het verhaal juist het meest interessant werd. De schrijver had n.l. een uitstekende principiële uiteenzetting gegeven, misschien zelfs een die klonk als een klok, maar verzuimd duidelijk te maken wat zijn betoog nu te betekenen had in actuele situatie, in de politieke werkelijkheid van het ogenblik. Zijn betoog miste dus de actuele conclusie's. Om een goed politiek verhaal te schrijven moet je ook de feiten kennen; duidelijk maken hoe de feiten van uit je uitgangspunten beïnvloed kunnen worden. Dat laatste had niet altijd, dacht ik, voldoende aandacht.

Op vergaderingen van Kiesverenigingen hoorde men later vaak de verzuchting, dat de tijd van de grote mannen in de politiek kennelijk voorbij was. Men dacht dan aan mannen als Schouten, met hun principiële vertogen. Daar sprak dan ook een heimwee uit naar een voorbijgegangene manier van politiek bedrijven. Een manier van politiek bedrijven die ons, Antirevolutionairen eigenlijk wel lag en vermoedelijk soms nog wel ligt. Ik ga daar nu niet nader op

Door dr. A. Veerman;
CDA Tweede-kamerlid.

in; dat is mij niet gevraagd. Maar, kortweg, ik denk dat deze „principiële“ wijze van politiseren samenhangt met een wat theoretiserende, met een abusulutistische, eigenlijk wat doperse inslag. Die leeft vanuit een scherpe

tegenstelling tussen vlees en geest, tussen het wereldse en de wedergeboren mens.

Actualiteit

Die neemt „de wereld“, de werkelijkheid om ons heen, de actualiteit niet echt helemaal serieus en heeft meer aandacht voor de geestelijke kant van de problemen, de principiële achtergronden. Dat we in deze naoorlogse jaren meer de kant van de actualiteit op gegaan zijn, daar in elk geval meer oog voor gekregen hebben, komt tenslotte zeker ook doordat in het politiek bedrijf de actualiteit een steeds grotere rol is gaan spelen. Ook dat punt tip ik alleen maar aan. Het bekende feit dat het parlement overstromd wordt met moties en met schriftelijke vragen kan allerlei oorzaken hebben; zeker wijst ook dit feit erop dat actuele vragen zich in de politiek een grote plaats veroverde hebben.

hebben. Het is tijd dat met nadruk ook door Nederlanders worde gesproken, ten einde door de vereeniging der goeden de kwaadwilligen bedachtzamer te maken, den welgezinden ook in Belgie gerustheid omtrent Hollanders en Protestanten te geven, en den bijna verscheurden band tusschen de onderscheidene deelen des Rijks te herstellen.

Dan alleen kan toegevendheid prijzenswaardig worden genoemd, als men anderen tot rust en tevredenheid brengen kan. Wanneer zullen de voorstanders van overdrevene Volksvrijheid tevreden zijn gesteld? Als de Vorst de dienaar des Volks en de Staat eene Republikeinsche Monarchie, de vruchtbare wortel van oneenigheden en omwentelingen, zal zijn. Wanneer de verdedigers van een alles overheerschend geestelijk gezag? Als hun Godsdienst, in Belgie althans, tot Godsdienst van Staat zal worden erkend. Wanneer de tegenstrevers van hetgeen Nederlandsch is? Als Rijk en Natie, zoo niet aan Frankrijk, aan Franschen invloed onderworpen zullen zijn. Niet als of elk die door den stroom medegesleept wordt, die misdadige bedoelingen koesteren zou; maar de hevigsten hebben dit in het oog: deze is de strekking der reeds openlijk gepredikt wordende beginsels; Volkssouvereiniteit, onbeperkte vrijheid van een' uit haren aard de vrijheid van anderen niet eerbiedigende leer, miskening van het Nederlandsche beginsel als grondslag van den Nederlandschen Staat. Nooit heeft eene faktie vrijwillig gerust eer zij ten volle gezegevierd had; en, geeft men aan hare grondstellingen voet, men wordt tegen wil en dank tot aan de uiterste gevolgtrekkingen gesleept. Toegeeflijkheid is de voorbode en de waarborg der onderwerping. Omdat een Vorst uit de dijnastie van Oranje-Nassau zich niet tot slaaf eener opgeruide menigte verlaagt; omdat de Protestant de onderdrukking van Godsdienstvrijheid niet gedooft; omdat Nederland geen sateliet van Frankrijks aangebeden gesternte behoort te worden: daarom is het tijd te spreken en wederstand te bieden. Eenmaal moet die wederstand worden geboden. Beter is het niet te wachten tot dat geweld het eenige middel en welligt een bedriegelijk plegtanker zou zijn.

In de Nederlandsche Gedachten zal het voornaamste 't geen tot den Nederlandschen Staat en in het bijzonder tot het Nederlandsche Staatsregt betrekkelijk is, ter toetse worden gebragt aan die beginsels, welke ons voorkomen de noodzakelijke grondslagen van Staats-

Het antwoord op de gestelde vraag zal dus kunnen luiden – in een onjuiste terminologie, maar zo zegt men dat. Nederlandse Gedachten is meer een politiek orgaan geworden.

Voorlichting en discussie

Ik kom tot een ander aspect van die verschuiving in de functie van Nederlandse Gedachten. Daarvoor gebruik ik het begrippenpaar: voorlichting (vorming) en discussie. Eigenlijk zou ik willen spreken van: catechese en discussie. Want catechese mag dan een niet-politieke term zijn, zij herinnert ons aan een oude manier van werken, die ook in ons blad het dééd. Het was, denk ik, ook de manier van werken van de oude J.V. Zij is gebaseerd op het geloof aan geestelijke autoriteit. Er waren vastigheden te brengen. Men had zijn „bronnen“, zijn autoriteiten. Ik meen, dat ook na '45 nog vanuit die mentaliteit geschreven, voorlichting gegeven werd. Maar het geloof in autoriteit verdween en daarmee ook deze manier van schrijven. Dertig jaar geleden was het een „beleids“ vraag of Nederlandse Gedachten een

voorlichtingsorgaan of een discussieorgaan moest zijn. Ik vermoed dat deze vraag nu niet meer aan de orde is. De discussie is een vorm van voorlichting, van vorming geworden. Ook deze verschuiving past in een algemener kader. Bij de democratisering van de samenleving past ook de uitholling van autoritaire methoden, ontschooling van de school. „Frontaal“ les geven is uit de tijd, is althans niet meer de erkende, de ideale vorm. Zelfwerkzaamheid en discussie zijn de nieuwe vormen van didactiek. Langs de weg komen we tot oplossing van problemen, tot kennis en tot een standpunt. De discussie is in Nederlandse Gedachten legitiem geworden. Zo zijn er ook naar de vorm verschuivingen opgetreden. Wanneer ik nu tot slot de gegeven antwoorden probeer samen te vatten, dan kom ik tot de formule: minder autoriteit, meer actualiteit. Raakt dat het hart van de zaak? Zijn dat in de wijze van functioneren wezenlijke verschillen? Ik meen van niet; wel verschillen in methode, die neerkomen op verschillen in stijl, levensstijl ook. Maar wij leven dan ook niet meer in de tijd van Ot en Siem. Of vult u maar de namen van een paar andere „voormannen“ in.

2

gebouw en Volksbestaan te zijn. Het mededeelen van nieuwstijdingen is dus geheel buiten gesloten, zoo ook de opgave van bijzonderheden welke niet regtstreeks in verband tot de binnenlandsche Staatkunde zijn geplaatst; insgelijks de voordragt van algemeene beschouwingen, voor zoo ver zij niet door de omstandigheden eene meer bijzondere toepasselijkheid op den toestand van het Vaderland verkrijgen. Het was dus volstrekt onnoodig ons aan eenige bepaling, ten aanzien van den tijd der uitgave, te binden; en in verscheidene opzigten hebben wij het verkieslijk geacht geheel naar de omstandigheden te werk te kunnen gaan.

Dat de onvolledigheid der Wetgeving op de Drukpers den inhoud uitmaakt van ons eerste artikel, strekke tot bewijs van het gewigt dat wij aan dit onderwerp hechten. Een van beide: of het Vaderland gaat een onafzienbaar tijdperk van onrust en de Staat deszelfs onvermijdelijken ondergang te gemoet, of de Wet van 16 Mei 1829 moet door eene wet worden vervangen, die aan de bepalingen der Grondwet en aan de eischen der Maatschappij voldoe. Met de tegenwoordige verordeningen kan, bij de ontwikkeling, die inzonderheid de periodieke drukpers heeft verkregen, geen Rijk op den duur blijven bestaan, en bij de stemming die in Nederland meer en meer heerschende wordt, is er geen twijfel aan of, zonder spoedige voorziening, zullen de, wij zeggen niet nadeelige, maar, in den letterlijken zin des woords, voor den Staat verderfelijke gevolgen dezer noodlottige Wet zich met verbazende snelheid openbaren.

ONGENOEGZAAMHEID ONZER WETGEVING OMTRENT DE MISDRIVEN DOOR DE DRUKPERS BEGAAN.

Het is gemakkelijk te voorzien, dat, bij het lezen van dit opschrift, velen het gelaat zullen fronsen; terwijl anderen, minder ter goeder trouw, de alarmklok zullen luiden, en ons beschuldigen van het heiligste met eene schennende hand te willen aanranden.

Zoo veel eerbied wij koesteren voor eene schroomvalligheid, die uit eene zuivere bron voortspruit, zoo diep verachten wij het ijdel geblaas van hen, die inderdaad van het heiligste gebruik maken, om hunne heillooze oogmerken te bereiken.

Aan de eersten zijn wij reeds voorloopig eenige opheldering schuldig over onze denkwijze: wij zouden meenen ons zelve te vernederen, wanneer wij ons voor de laatsten verantwoordden.

OVERWEGENDE

150 jaar Nederlandse Gedachten

Nederlandse Gedachten bestaat 150 jaar. Anderhalve eeuw hebben ontelbare scribenten geprobeerd onder woorden te brengen wat anti-revolutionaire beginselen uitwerkten, c.q. behoorden uit te werken op het door hen beschreven terrein van het leven. 1979 feestjaar, gedenkjaar bij uitstek.

Eerst 100 jaar nog jubilea van het A.R. Vrouwencomité en de Arjos. Veel redenen voor hartelijke en welgemeende gelukwensen. Mag mijn felicitatie zich met name op de toekomst richten? Ons partijblad is immers bijna aan de laatste jaargang toe. En als het goed is werkt een commissie al hard aan het plan met ingang van 1 januari 1981 het nieuwe CDA-weekblad te laten verschijnen.

Informatie

In het bijzonder voor een nieuwe politieke partij is het verstrekken van informatie van uitermate groot gewicht. Ik denk dat het nog sterker opgaat

voor een beweging die 3 oude, eerbiedwaardige partijen gaat vervangen. Wanneer er eens iets misgaat zal de menselijk wel begrijpelijke maar toch foute verzuchting opgeld doen: „waren we maar bij de vleespotten van Egypte gebleven”. En voor Egypte wilt u wel ARP, CHU en KVP lezen.

Om te voorkomen, dat wij meer terugblikken dan vooruitkijken is, naast een goede organisatie-opbouw en een hechte partijstructuur, vooral een partijblad een onmisbare schakel tussen bestuur en leden. Gedegen voorlichting over wat bestuur en fracties voor ogen staat, verantwoording over ingenomen standpunten, voorkomt indianenverhalen. Waar de dagbladpers nog slechts een zeer beknopte weergave over het parlementaire gebeuren geeft, is voor een juiste oordeelsvorming een eigen partijblad onmisbaar. Dit klemt te meer waar veel kranten de

scheiding tussen feiten en commentaar nauwelijks meer kennen. Naast de gekleurde reactie van anderen zal dan in elk geval ook voldoende informatie vanuit het eigen huis niet mogen ontbreken.

Democratie

Goede informatie maakt bewust, leidt tot grotere mondigheid. Als het goed is werkt het ook iets uit. Een groeiend besef dat men – na kennisname – niet zelf met de armen over elkaar kan blijven zitten. De functie die een partijblad door middel van informatie-overdracht heeft is er ook één die aanspoort tot het meedragen van verantwoordelijkheid. Vast staat dat een blad zeker wervend kan zijn. Ook naar binnen is een partijblad speerpunt voor de democratie binnen een politieke partij. Mondigheid, bewustwording, democratie, dat alles houdt ook in dat het blad zelf een open forum moet willen zijn. De discussie binnen de partij moet in het eigen weekblad open gevoerd kunnen worden. En in eigen bijdragen en via ingezonden stukken moeten de lezers hun mening – zeker ook hun van min of meer officiële standpunten afwijkende – mening kunnen spuien. Een wijze redactie schrikt niet gauw van kritische geluiden.

De partij, de fractie kan vaak meer hebben dan men denkt. Partijkranen waarin elk kritisch geluid ontbreekt en waarin slechts van hogerhand goedgekeurde verhalen voorkomen, scherpen de lezer te weinig op, brengen de discussie onvoldoende op gang. Creativiteit krijgt dan geen kansen. Schrijvers worden niet gedwongen alles aan argumentatie uit de kast te halen om de voorgestane standpuntbepaling meer overtuigend over het voetlicht te brengen. Natuurlijk, de nieuwe CDA-periodiek zal een periodiek zijn die gericht is op de christen-democratie in ons land. Een blad waarin de CDA-stellingname uit partij en parlement alle kansen krijgt.

Maar het samen zoeken naar antwoorden op nieuwe op ons afkomende vraagstukken, het herijken van lang geleden ingenomen standpunten van program en politieke overtuiging, het vraagt alles om een vrije tribune. Om een redactie die er ook op uit is de lezer bij het blad en het gevoerde beleid te betrekken, tot weerspraak op te scherpen.

Invloed

Als het goed is heeft het nieuwe CDA-weekblad dat ná 1 januari 1981 zal verschijnen, naast de functie van informatie-overdracht, het afleggen van verantwoording aan leden en kiezers en het zijn van een spreekplatform voor de lezer, nog een andere functie.

Van een CDA-weekblad dat op nivo staat gaat ook invloed uit op anderen. Het proberen een krant te maken waarin actuele politieke vraagstukken van alle kanten worden belicht, maar ook een krant waarin problemen die in nabije of verdere toekomst op ons afkomen, niet worden ontlopen maar worden aangepakt, is een uitdaging voor de nieuwe redactie. Naarmate men er beter in slaagt een produkt in de bus te laten glijden dat aan een min of meer ideale benadering als boven aangeduid voldoet, zal de invloed van ons nieuwe blad stijgen. Goede ideeën, overtuigende argumenten spreken ook anderen toe. De uitkomst van beleid in mede vanuit het CDA gewenste zin zal er naar zijn. Nederlandse Gedachten viert feest. Het blad zal bol staan van artikelen die ons bij een rijk verleden bepalen. Maar het CDA zit in een overgangsfase naar nieuwe politieke verhoudingen. Op onze nieuwe politieke en organisatorische structuur met name zal onze aandacht gericht zijn. Daarin neemt het nieuwe blad, dat ook de jubilaris zal vervangen, een belangrijke plaats in. Laten wij aan het NG-feest vooral het enthousiasme overhouden om met grote inspanning aan een CDA-blad te werken dat wervend is en als het ware uitnodigt om met z'n allen actief nieuwe abonnees te gaan winnen.

H. A. de Boer

3

Wij stellen de redelijke vrijheid der drukpers op hoogen prijs: wij houden haar voor eene der uitstekendste voorregten, die aan beschaafde en vrije Staten kunnen te beurt vallen; niet dan noode zien wij die vrijheid soms in andere landen besnoeijen, en zijn er wars van, om ter zake van enkele misbruiken het gebruik zelve te doemen. Maar wanneer het misbruik meer nadeelen te weeg brengt, dan het gebruik voordeelen oplevert; wanneer het middel ter verspreiding van beschaving, licht en kennis, ter handhaving der nationaliteit en der maatschappelijke instellingen, wordt hersmeed tot een wapen van den faktie geest, welke niets te heilig acht, en welke den Staat zoekt om te keeren, omdat hij alleen in die omkeering de bevrediging vindt van zijne oogmerken; wanneer in stede van waarheid, logen; en in plaats van vaderlandsliefde en eensgezindheid, de bitterste wrok en het burgerlijk twistvuur aanhoudend worden verspreid en levendig gehouden, dan meenen wij dat het tijd, dat het pligt is, om voor het behoud der ware vrijheid met verdubbelde angstvalligheid te zorgen. Dan toch wordt de vrijheid door losbandigheid vervangen, en vindt in de losbandigheid haar graf. Te vergeefs roept men dan den regel in: dat het misbruik het gebruik niet wegneemt; immers die regel kan onmogelijk zóó onvoorwaardelijk worden opgevat, dat hij, gelijk in dit geval, het gebruik zelve zoude verstooren. Door de losbandigheid toch moet de Staat te gronde gaan; maar de Staat is de eerste voorwaarde der vrijheid, ook der vrijheid van de drukpers.

Van deze beschouwing uitgaande, meenden wij, dat het een ernstig onderzoek waardig is, of onze tegenwoordige wetgeving, op de misdrijven door de drukpers gepleegd, genoegzaam zij. Het opschrift van dit artikel toont reeds de slotsom van ons onderzoek aan. De lezer beoordeele uit het volgende, of wij regt hebben de voorgestelde vraag ontkennend te beantwoorden.

Wij laten voor een oogenblik in het midden, wat er thans in ons vaderland omgaat: de daden spreken hier welligt sterker dan alle redenering, en wij zouden mogelijk kunnen volstaan met te verwijzen naar de menigte van wezenlijk oproerige geschriften, welke dag aan dag hun vergif door alle rangen en standen der maatschappij verspreiden.

Dit echter is niet genoeg. — Wij leven onder eene Grondwet, waarin onze maatschappelijke regten en plichten zijn beschreven: zij moet ook hier in de eerste plaats onze leidvrouw zijn; en wanneer wij spreken

over het al of niet grnoegzame onzer wetgeving, gevoelen wij de noodzakelijkheid, om boven alles het oog op onze Grondwet te rigten en aan haar voornamelijk die wetgeving te toetsen.

De Grondwet kent aan elk het regt toe, om *gedachten en gevoelens door de drukpers te openbaren, zonder eenig voorafgaand verlot daartoe noodig te hebben*. Elk is echter tevens *verantwoordelijk voor hetgeen hij schrijft, drukt, uitgeeft of verspreidt*. Hij is er voor verantwoordelijk *aan de maatschappij of bijzondere personen, voor zoo verre dezer regten mogten zijn beledigd*, (Art. 227.)

Wij weten, dat op enkele bijzonderheden dezer bepaling aanmerkingen kunnen worden gemaakt; doch hoe het daarmede ook gelegen zij, het is buiten allen twijfel, dat die bepaling even zeer het beginsel der *verantwoordelijkheid* vaststelt, als zij het beginsel van *vrijheid der drukpers* heiligt. Is de *vrijheid* van de drukpers alzo *grondwettig*, even zeer is zulks de *verantwoordelijkheid* dergenen, die, door middel van de drukpers, de regten der maatschappij of der bijzondere personen beledigen. Wij kunnen, wij mogen het een zonder het andere niet aannemen; hij, die zich op de vrijheid der drukpers beroept, krachtens de Grondwet, moet op grond van hetzelfde gezag toestaan, dat de misdrijven, welke, naar aanleiding van die vrijheid worden gepleegd, aan verantwoordelijkheid, dat is, aan bestraffing en aan de verpligting ter vergoeding van schade, onderworpen zijn. Die deze *verantwoordelijkheid* van de *vrijheid* wilde afscheiden, ware niet in zijn regt: hij zoude de willekeur inroepen, of, wat hetzelfde zegt, het onregt.

Het is ons oogmerk niet de deugdelijkheid van dit beginsel aan te wijzen; zij valt van zelve in het oog. Het ware toch den grondslag van alle maatschappelijke vereeniging loogchenen, wanneer men een regt wilde erkennen, om andere regten te krenken en geheel om verre te werpen. Genoeg is het, het bestaan van het beginsel volgens onze Grondwet, te hebben aangetoond: daaruit vloeijen belangrijke gevolgen voort, gelijk wij zoo straks zien zullen.

De Grondwet geeft meerendeels slechts beginselen aan de hand: de gevolgtrekkingen en bijzonderheden worden grootendeels aan afzonderlijke wetsbepalingen overgelaten. Zoo ook ten aanzien der vrijheid van de drukpers. Die vrijheid behoeft niet door eene nadere wet te worden uitgesproken; maar zij moet er door omschreven. dat is, de verantwoordelijkheid dergenen,

150 jaar N.G.

De kop van deze driestar is feitelijk onjuist. Nederlandse Gedachten bestaat geen 150 jaar en daarom is Nederlandse Gedachten ook geen jubilaris. Het is immers deze maand 150 jaar geleden dat voor de eerste maal een periodiek onder die naam verscheen en slechts met grote tussenpozen is van tijd tot tijd een periodiek gepubliceerd onder diezelfde naam. En eigenlijk past een driestar ook niet in dit nummer, want de driestars zijn afkomstig uit een ander blad, de Standaard. En toch past het allemaal weer wel. Want waar het om gaat is dat de antirevolutionaire gezindte altijd een blad nodig heeft gehad, waarin men met elkaar communiceerde en waaruit men bezieling en inspiratie putte. Het zijn deze bladen, onder welke naam ze ook zijn verschenen, die een uiterst belangrijke factor zijn geweest bij het tot stand komen en bij het functioneren van de Anti-Revolutionaire Partij. Zonder een partijblad als intermediair tussen partijleiding en partijleden, tussen kiezers en gekozenen zal iedere politieke partij aan bloedarmoede gaan lijden. En voor een partij waarvan de leden duidelijk stellen zich te willen laten aanspreken op het evangelie is zulk een communicatiemiddel onmisbaar. Dat brengt ons naar de toekomst. Want het laat zich aanzien dat er over enige tijd wederom een tijd zal aanbreken dat er geen periodiek meer onder de naam „Nederlandse Gedachten” zal verschijnen. Wil het ene CDA de pretentie van zijn naam en zijn uitgangspunt waarmaken, dan dient het over een levenskrachtig partijblad te beschikken. Dat daar nu reeds aan wordt gewerkt, is een goede zaak.

Antirevolutionair

7 juni 1894

Bij het gebruik van den naam Antirevolutionair zij men altoos voorzichtig. Het is een naam, die wel zegt wat ge niet wilt, waarin niet is uitgesproken wat ge wel wilt. Precies een naam als Protestant. De Protestant protesteert tegen Rome, en zoo ook protesteert de Anti-revolutionair tegen de beginselen, in 1789 te Parijs geproclameerd. Maar evenals ge nu bij een Protestant altoos navragen moet: „Goed, ge zijt Protestant, maar nu verder, zijt ge Gereformeerd, of Luthersch of Baptist?”; zoo moet ge ook hier navragen: „Goed, ge zijt Anti-revolutionair, maar nu verder, zijt ge Calvinist, of van de Roomsche of Luthersche of Pantheïstische beginselen?” De Paus is „antirevolutionair”, goed ... maar op zijn Roomsche. Van Stahl was „antirevolutionair”, maar op zijn Duitsch. Schelling was „antirevolutionair”, maar op zijn Pantheïstisch. Onze partij nu is ook antirevolutionair, maar op zijn Calvinistisch. Zie het maar in Art. 1 van ons Program, waar uitdrukkelijk staat, dat bedoeld is „de grondtoon van ons volkskarakter, gelijk dit door Oranje geleid, onder den invloed der Hervorming, omstreeks 1572 zijn stempel ontving”. Als ge dus twijfelt, informeer dan altijd naar dat „Calvinistisch” er bij.

Leiders

Een les om niet te vergeten is wat 3 Nov. '88 te lezen stond in:

Ontstaat er geen misverstand over het velerlei begrip van leiders? Reeds op het Binnenhof is dit begrip tweeledig. Er zetelt op het Binnenhof eene Regeering, die regeert, en een Parlement, dat bij en desnoods tegenover die Regeering de rechten,

belangen en vrijheden van de Natie te verdedigen en te behartigen heeft. Er is dus niet ééne, maar tweeërlei actie. Ééne de actie van de Overheid, die regeert. Maar een geheel andere de actie van het Parlement dat voor het volk opkomt. Belde deze actiën vorderen leiding. Voor belde actiën moeten dus leiders zijn. Er moet een leiding zijn in de actie der Regeering. En voor die leiding zijn de aangewezen leiders de Raadsleden der Kroon, en is in eminenten zin leider de Premier of Kabinetsformateur. Maar er moet ook een leiding zijn in de actie van het Parlement bij en tegenover de Regeering. En voor deze leiding zijn de aangewezen leiders telkenmale de Kamerleden, die door de onderscheidene partijen daartoe opdracht ontvangen. In eminenten zin is dan de leider de man, die door het aanhoudend vertrouwen zijner medeleden hiertoe in zedelijken zin bevoegdheid erlangt. Deze belde soort leiders, t.w. de leiders der Regeering en de leiders der parlementaire actie te verwarren, is Inconstitutioneel. Nooit kunnen de Ministers ten onzent de leiders van de parlementaire actie zijn, ook niet van de partij die hen steunt.

Recht van staking

8 November 1895

Op het Kerkelijk Congres vond de verouderde meening nog een pleitbezorger, dat het staken van het werk voor een christen-werkman ongeoorloofd is. Sympathie vond dit denkbeeld gelukkig niet. Het werd krachtig weersproken. En het applaus viel meer den tegenspreker dan den pleitbezorger ten deel. Er is dan ook feitelijk niets tegen in te brengen, dat, zoolang de arbeid op contract rust, de arbeider even vrij als de patroon moet zijn, om al of niet te contracteeren, zijn contract desverkiezend op te zeggen, en de bij de sluiting van contract aangeboden voorwaarden al of niet aan te nemen. Niet, dat we dit den gewenschten toestand vinden; maar zoolang het vrije contract bestaat, moet de vrijheid van contract voor patroon en werkman belde gelijkelijk gehandhaafd worden. Natuurlijk is de patroon vrij, ook contracten voor langen termijn te

bedingen, en ook kan vooraf een tijd van opzegging bepaald worden; en is dit geschied, dan moet ook de werkman zich hieraan eerlijk houden. Ook zouden we niet durven adviseeren tot een werkstaking, die plotseling aan een stad de middelen voor haar voeding onttrok. Excepties zullen hier altoos gelden. Maar in beginsel moet het recht van den werkman erkend worden. De patroon heeft over den werkman geen heerschappij, alleen een op contract rustend zeggenschap.

De poot van de poes

De verkiezingen voor 6 Maart 1888 werden al vroeg ingeluid. In Februari was door Dr. Bronsveld te Utrecht een kiesvereniging opgericht „Eendracht maakt Macht” en ook Ds. Buytendijk roerde zich, terwijl de Liberalen zich allervriendelijkst voordeden, gelijk blijkt d.d. 25 Febr. 1888, No. 4895.

De Liberalisten spelen deze weken weer met den poot van de poes. Geen nageltje komt er uit. Geen klauwtje is merkbaar. Schier een aalen met fluweel. Zoo op het hooren zoudt ge zeggen: Wat zijn die Liberalisten in Nederland toch onbaatzuchtige, vrome, aller recht eerbiedigende mannen! Zoo ernstig! Zoo van harte bereid om voor de kerk der vaders in de bres te gaan staan. Als er maar godsdienstzin en stille eerbare zeden in het land heerschen, wat zijn ze dan overgelukkig! hoe dankbaar en voldaan! Doch wacht maar, gij onnoozle, die u door dit fluweelen pootje verschalken laat. Laat eens dat poesje maar weer secuur van haar positie zijn, en ge zult eens zien, hoe ze haar rug opkromt en haar poot uitslaat. Dan zult ge er de nagels eens recht vinnig uit zien komen. En let u maar op, elke slag met haar vinnige klauw zal tegen wat ook u heilig is ingaan.

De gedateerde driestars zijn geschreven door dr. A. Kuyper. Deze werden gepubliceerd in De Standaard. Kuyper heeft in totaal ruim 16 800 driestars geschreven, tussen 1872 en 1919.

4

die door de drukpers zijne gevoelens en gedachten mededeelt, geregeld en afgebakend worden. Zoodanige wet is noodzakelijk, zij vloeit uit de Grondwet voort, en zonder haar is het beginsel der Grondwet, om zoo te spreken, alleen in het regt, niet in de daad aanwezig.

Maar vordert de Grondwet, dat die verantwoordelijkheid wordt geregeld, zij eischt tevens uit den aard der zake, dat zulks volledig geschiede, dat is, dat elke inbreuk op de regten der maatschappij of der bijzondere personen, door middel van de drukpers gepleegd, zoo veel mogelijk door de wet worde tegen gegaan. Geschiedt zulks niet, dan is zoodanige wet niet slechts onvolledig, maar zij is ook tevens ongrondwettig; niet in den vorm, maar in den inhoud. Wij weten, dat deze eisch van volledigheid groot is, en dat het ten uiterste bezwaarlijk valt, de grenzen tusschen de vrijheid en de verantwoordelijkheid, waarvan hier de rede is, juist te bepalen; maar dit bewijst niets tegen de verplichting van den wetgever, om deze onvolledigheid zoo veel mogelijk voor te komen; om te zorgen, dat geen regt, noch van de maatschappij, noch van particulieren, door de drukpers worde geschonden.

Onze Grondwet bevat tevens eene merkwaardige aanwijzing, welke wij niet mogen over het hoofd zien: zij gaat in hare bepaling uit van de beschouwing, dat de drukpers een doelmatig middel is tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting. Wij trekken daaruit, wel is waar, geenszins het gevolg, dat al wat niet tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting zou kunnen strekken, buiten de vrijheid zoude zijn geplaatst; maar wij gelooven evenmin, dat die woorden als overtollig zijn aan te merken. Zij leveren, onzes inziens, het gezigtspunt op, waarvan de wetgever in de beschouwing en omschrijving der vrijheid van de drukpers voornamelijk behoort uit te gaan. Alle openbaarmaking, die wezenlijk kennis en verlichting kan bevorderen, behoort bijzonder door de wet beschermd te worden; daarentegen moet zij van den anderen kant meer bijzonder waken voor de regten der maatschappij en der particulieren, wanneer het geschriften geldt, die, uit hunnen aard, de aangewezen weldadige gevolgen in mindere mate kunnen voortbrengen. In het eerste geval is de vrijheid der drukpers de hoofdzaak; in het andere zijn het de regten der maatschappij en der bijzondere personen. De toepassing der aanwijzing, wij erkennen het, is aan moeije-

lijkheden onderhevig; maar die moeilijkheden verdwijnen grootendeels, wanneer men onbevooroordeeld en zonder spitsvindigheden te werk gaat.

Het gezegde bijtrentekende, geraken wij tot deze slotsom: de vrijheid der drukpers is grondwettig, maar even zeer de verantwoordelijkheid; de wet, die dezelve regelt, moet zoo veel mogelijk volledig zijn, dat is, de krenking der regten van de maatschappij of der particulieren voorkomen; doet zij dit niet, dan is zij, wat den inhoud betreft, ongrondwettig; tevens moet die wet bijzondere bescherming verleenen aan die geschriften, welke kennis en verlichting kunnen bevorderen, daarentegen boven al waken ten aanzien van de zoodanigen, door welke de regten der maatschappij en der particulieren in het bijzonder kunnen worden gekrenkt. (Het vervolg hierna.)

Menigmaal zullen wij in de verplichting zijn, de met het Nederlandsche Staatsregt onverenigbare stellingen te wederleggen, of althans kenbaar te maken, welke door de dagbladen, die de tolken der heerschende faktie zijn, dagelijks met ongehoorde onbeschaamdheid gepredikt en niet zelden als onbetwistbare waarheden op den voorgrond worden gezet. Evenwel is het ons oogmerk niet, bij de onvermijdelijke onaangenaamheden, verbonden aan de redactie van een blad, hetwelk opgericht is om, zonder het Gouvernement te vleien, mede te werken om aan het Gouvernement regt te doen wedervaren, nog die groote onaangenaamheid te voegen, dat wij ons met die Journalen in een' pennestrijd zouden begeven. Hier is geen uitzigt van wederzijdsche toenadering of overtuiging. Hoe zouden wij in vergelijk treden met hen, die beweren dat het volk behoort te eischen om gehoorzaam te worden, of, die Protestanten en Hollanders in het hatelijkste en verachtelijkste daglicht trachten te plaatsen, of, die miskennen en bespotten al wat tot het Nederlandsche volkswezen behoort. Niet tot hen, waartoe zou dit dienen? over hen willen wij tot welgezinde landgenooten spreken.

Het komt met de strekking van dit Blad overeen, nu en dan ook beoordeelingen en uittreksels te plaatsen van zoodanige werken, die, in verband staande met de hoofdonderwerpen die wij ons voorgesteld hebben, hetzij in Nederland, het zij elders, in het licht zullen komen. De noodzakelijkheid hiervan zal te duidelijker zijn, naarmate het waarschijnlijker is dat de Letteren weldra meer dan te voren en welligt al te zeer bij uitsluiting in dienst der Staatkunde zullen treden. Natuurlijk zou het min gepast en ook strijdig met onze oogmerken wezen, datgene op ons te nemen wat aan Literarische Tijdschriften behoort overgelaten te worden. De keus der geschriften en de wijs waarop ze beoordeeld zullen worden, zal geheel aan het voornamelijk doel ondergeschikt moeten blijven: alleen op die wijs kan de vereischte eenheid in ons werk worden bewaard.

Groen van Prinsterer als journalist

Door H. Algra

Groen was een staatsman, een historicus, maar ook een journalist. Hij heeft het zelf meer dan eens nadrukkelijk gezegd. Verscheidene jaren gaf hij zich aan geregelde persarbeid. Eerst in de serie Nederlandse Gedachten (1829-1832; drie series van 40 nummers en nog 2 nummers van een vierde serie, geheel voor persoonlijke eigen rekening).

Bijna twintig jaar later wordt hij politiek hoofdredacteur van een dagblad: *De Nederlander*, een uitgave van Kemink te Utrecht, waarbij de uitgever en Groen de financiële tekorten ieder voor de helft voor hun rekening namen, totdat mevrouw Zeelt van Baambrugge besloot, ook een deel van de tekorten over te nemen. De *Nederlander*, onder leiding van Groen, heeft bestaan van 1 juli 1850 tot eind juni 1855. Hij heeft bij zijn redactioneel werk veel steun gehad van zijn vriend en medestander J. A. Womser, deurwaarder te Amsterdam. Op 15 juni 1855 begon Groen in de *Nederlander* een serie van 14 afscheidsartikelen te publiceren, waarin hij rekenschap gaf van zijn redactioneel beleid. Die artikelen zijn nog datzelfde jaar gebundeld uitgegeven onder de titel: **Narede na vijftienjarige strijd**. De *Nederlander* heeft nooit een hogere oplage gehad dan 500 ex. De exploitatie van een dagblad werd in die tijd nog gedrukt door „het zegelrecht op de gedrukte stukken en op de advertenties in de nieuwspapieren”. Dit zegelrecht werd in 1869 afgeschaft; in de Tweede Kamer met 41 tegen 31 stemmen, na forse debatten. De afschaffing betekende een jaarlijkse derving van inkomsten voor de schatkist van f 700 000 en dat werd goedgekeurd door een tegelijkertijd aangenomen verhoging van de accijns op het gedistilleerd. Het meest populair heeft Groen geschreven in de op onregelmatige tijden sedert 23 mei 1864 verschijnende **Vliegende Blaadjes**, met de aanhef: Aan de Kiezers. En dan, op 1 augustus 1869 begint hij met de tweede serie van **Nederlandse Gedachten**, en houdt dat vol tot vlak voor het einde van zijn leven in 1876. We kunnen dus zeggen, dat in de journalistieke arbeid van Groen drie perioden zijn te onderscheiden: a. die van de eerste serie van *Nederlandse Gedachten*, b. die van de *Nederlander*, c. die van de tweede en volgende serie van *Nederlandse Gedachten*, voorafgegaan door de *Vliegende Blaadjes*. In het eerste geval draait het vooral om de Belgische opstand, de door Fransen bevorderde opstand in Brussel en wat er de gevolgen van waren, de „Franse commune op Diets territorium” (Gerritsen). In de tweede periode, met als centraal punt de Aprilbeweging, gaat het met name om de verhouding tussen Kerk en Staat, waarover ook menige bijdrage van Womser handelt. In de laatste periode is de Schoolstrijd het grote strijdpunt, al komt het in de tweede fase ook al duidelijk naar voren.

Onder de journalisten

Vinet heeft gezegd, dat een journalist een redenaar is met een pen in de hand. Het schrijven van de dagbladjournalist is volgens Groen, die aan de uitspraak van Vinet herinnert, een **schriftelijk spreken voor de vuist**. Maar Groen ging er prat op, dat hij in de polemiek altijd met open vizier heeft gestreden. Men wist, met wie men te doen had. Terwijl toch in tal van kranten de schrijvers van de artikelen achter het schild der anonimiteit blijven. Daarover schreef Groen bij het afscheid van de *Nederlander*: De **Courantenpolemie** brengt in naamloos en gedeeltelijk – dit is bij de onwaardebaarheid der vrije drukpers een der inconvenienten – slecht gezelschap; in een gedrang op den openbaren weg. Aan baldadigheid ten doel, raak ik zeer spoedig onder den voet, ten ware (duidelijkheidshalve zij

het beeld vergund) ik aan elk, die te na komt, een duchtige klap geef. Deze scherp-polemische betekenis heb ik altijd aan het vers van den Latijnschen dichter *Noli me tangere clamo* gehecht.

Felle vijandschap

Terecht heeft Groen zich beklaagd over de felle en soms grove manier, waarop hij werd bestreden, zowel van RK zijde (De Tijd!) als door de liberalen. Vooral de Amhemsche Courant was jarenlang een journalistieke concentratie van vrijzinnige onverdraagzaamheid. Trouwens, door vele tijden heen is het opmerkelijk, **zowel op politiek als op kerkelijk gebied, dat zij die om verdraagzaamheid en ruimte roepen, zelf grote moeite hebben om iemand voor voi aan te zien, die het niet met hen eens is en dat ook vrijuit durft te zeggen**. De Genestet had dat goed geschoten:

LIBERAAL

Wij zijn ontzaglijk liberaal –

- Wij laten ieder vrij

In doen en denken, kunst en taal:

Wij zeggen: vrij en blij!....

Dom volkje, dat niet denkt als wij

En wroet voor zijn partij,

Dat hen de duivel haal!....

Wat zijn wij liberaal!

Door deze liberale pers werd het er als het ware ingestampt, dat Groen op één lijn mocht worden gesteld met de Jezuïeten. En erger kon men het zich niet voorstellen.

Immers, toen de onderwijsvrijheid aan de orde kwam bij de Grondwetsherziening van 1848, scheen het aanvankelijk dat de Grondwet zou volstaan met waarborgen te eisen betreffende de bekwaamheid van de onderwijzer aan een bijzondere school. Niet betreffende zijn zedelijkheid. Toen is er een request bij de Regering binnengekomen, ondertekend door prof. Hofstede de Groot van Groningen („de vader van de Groninger richting”) als voorzitter van de Hoofdvereniging van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap en door mr. Van Swinderen als secretaris. Daarin stond: „Werd het punt van de zedelijkheid niet in de Grondwet genoemd, men zou volgens dit artikel den grootsten deugniet, zelfs een Jezuïet, tot het geven van onderwijs moeten toelaten.”

Over de Jezuïeten beschikten de Nederlanders trouwens sedert 1833 over een informatie, die hun afschuw wel ten toppunt moest voeren. Want wie kende de roman *De Pleegzoon* niet van Jacob van Lennep, waarin pater Eugenio voorkomt („de hardvochtige, sluwe, brutaal-behendige, bijna alomtegenwoordige pater Eugenio” (Jan te Winkel). Het was werkelijk een prachtige ontknoping, dat deze pater Jezuïet ook nog een bastaardzoon had verwekt, die hem – hoe treffend – later om het leven brengt, zonder te vermoeden dat hij zijn eigen natuurlijke vader te pakken neemt.... Het is maar een kleine uitwijding, maar het werpt een helder licht op de tactiek van de liberale pers, om Groen voortdurend, nimmer aflatend, aan de lezers als een Jezuïet voor te stellen.

Het program

Veel belangrijker dan deze vijandschap en haar methoden is uiteraard het program dat Groen door middel van zijn persarbeid aan ons volk te bieden had. Hij kon niet spreken namens een georganiseerde politieke partij. Evenmin kon hij verwijzen naar een politiek program. Wel sprak hij van politiek in Nederlandse zin, van Christelijke politiek, later ook zeer nadrukkelijk van Antirevolutionaire politiek. Maar vooral in het begin was zijn persarbeid een beroep op het Christelijk-nationaal verleden, waarin de kracht van de Reformatie openbaar was geworden en waarin het leiderschap van het Huis van Oranje als een zegen werd aanvaard. We zouden kunnen zeggen, dat Groen het Christelijk-Nationale in Hervormde zin weer aan het woord wilde laten komen naast en tegenover de vaak luidruchtige stemmen van het ultra-liberalisme in het Noorden en van

Groen van Prinsterer

het Rooms-Katholicisme in de Zuidelijke Nederlanden. Zo was het vooral in de eerste jaren van de *Nederlandse Gedachten* (de jaren 1829-1831).

Da Costa stond aan zijn zijde, maar die vond aanvankelijk Groen te aarzeland, te weinig omlijnd.

Theocratie

Daarbij doet zich een merkwaardig vraagstuk voor. Da Costa herinnerde als zoon van het Oude Bondsvolk graag aan Israël. Noemde hij de graven van Nassau niet de **Nederlandse Maccabeërs**? Er zijn nog veel sterker voorbeelden. Toen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden in 1815 onder Oranje weer waren verenigd, heeft Da Costa eens aan De Clercq geschreven over het Juda van het Noorden, dat met de tien stammen van het Zuiden was verenigd. (Wat de windstreken betreft dus het omgekeerde van de situatie in Kanaän onder Rehabeam en Jerobeam). Het is niet zo moeilijk, dergelijke parallellen ook bij anderen te vinden. Toen Jan van Nassau als stadhouder van Gelre kort voor 1580 in Gelre pogingen deed, om de zgn. Godsdiensvrede in te voeren, waarbij de R.K. ook weer de beschikking over een van de kerken in Amhem zouden krijgen werd hem van Gereformeerde zijde voor de voeten geworpen dat in de boeken der Koningen en der Kronieken geen enkel voorbeeld te vinden is, dat een koning wordt geprezen omdat hij „de hoogten weer heeft opgericht”. En wie heel krasse voorbeelden wil hebben van zulke **vergelijkingen**, die kan nog beter in Schotland terecht, waar Maria Stuart en haar moeder werden vergeleken met Athalia en Izebel. Sommigen hebben al te lichtvaardig gedacht aan **verenzelviging** tussen het Israël van het Oude Testament en de Nederlandse natie als „het Israël van het Westen.” Immers: **wie een parallel meent te kunnen trekken, beweert nog niet, dat we in wezen met hetzelfde hebben te maken**. Het lijkt mij goed, hier de aandacht op te vestigen. Vooral, omdat ik het bezwaarlijk vind, wanneer men van de Christelijke politiek vraagt, dat zij zal kiezen voor de theocratie. Dat is met name gevaarlijk, omdat zulks alleen kan, als de term theocratie wordt weggeschoven van zijn oorspronkelijke betekenis. **In strikte zin kunnen wij alleen van een theocratie spreken bij het Oude Israël, onder de Oudtestamentische bedeling**. En dat is een volstrekt unieke zaak in de geschiedenis van het heil en van het Verbond. Wanneer wij kort en duidelijk proberen samen te vatten, wat Groen bedoelde, dan gaat het om twee

punten. A. „Nederland” is een Christelijke Natie en dat Christelijk karakter is mede historisch bepaald onder Gods leiding. B. Deze Christelijke Natie heeft recht op een Christelijk regime, dat de vrijheid waarborgt en de tyrannie van de Revolutie wederstaat. In het AR program van beginselen, zoals dat in 1879 is aanvaard, vindt men dezelfde grondstellingen terug.

Voor wie schreef Groen?

Wat de *Vliegende Blaadjes* betreft, is het antwoord duidelijk: voor de kiezers. De kiezers voor de Tweede Kamer na 1858, dat is zo ongeveer 3% van de totale bevolking. In een gemeente met 10 000 inwoners dus 300 kiezers, waarvan vaak niet meer dan 150 hun stembriefje, dat ze thuis hadden ingevuld, kwamen inleveren. De *Nederlandse Gedachten* en de *Nederlander* waren eigenlijk bestemd voor een nog dunnere bovenlaag. En Groen stelde zelf vast dat een politiek blad niet tegelijkertijd een populair blad kon zijn. Voor de populaire voorlichting zorgden schrijvers als ds. Jan de Liefde, bijv. in *De Handwijzer*. Maar laat ik maar een voorbeeld geven, hoe Groen soms schreef in een **dagblad**, nl. de *Nederlander*: (Men had hem kwalijk genomen, dat hij soms schertsend schreef en zo iemand een weinig op de hak nam, maar: „Het gebruik zelf van het wapen (sc. de scherts) zal door u aan den redenaar niet worden ontzegd. Gij zijt overtuigd, dat het geoorloofd is en dikwerf uitnemend te pas komt. Ook door u wordt aan de uitspraak en het voorschrift van den ouden Meester waarde gehecht: „est plane oratoris movere risum”, en ik behoef u niet op te noemen de menigvuldigheid der nuttige werking, welke door hem aan gepast gebruik toegekend wordt. Tevens gevoel ik met u, dat men de nauwgezetheid en omzigtigheid in het oog behoort te houden, waarvan hij onmiddellijk daarop gewag maakt: „Quatenus sint ridicula tractanda oratori, perquam diligenter videndum est.” Het zij mij andermaal geoorloofd te vragen: Wanneer zaagt ge mij, ik zeg niet in triviale potsierlijkheid vervallen? in hetgeen bij den zoeven aangehaalden schrijver „scurilis dicacitas” heet? maar wanneer gaf ik toe aan onvoegzame spotternij? wanneer heb ik mij aan bitsheid jegens anderen schuldig gemaakt? wanneer verloor ik uit het oog, hetgeen de welvoeglijkheid gebiedt en het geen den gemoedelijken man, den Christen betaamt? De ter zake kundige lezer moest het dan blijkbaar begrijpen, dat met „de

oude Meester” Cicero wordt bedoeld, die in zijn geschrift *De Oratore* (over de redenaar) het geoorloofd vindt, dat de spreker de mensen aan het lachen maakt, maar dat hij wel moest oppassen om niet triviaal te worden en zich vooral niet mag schuldig maken aan kwetsende aardigheden. Daarbij moet wel worden bedacht, dat in die tijd mensen van stand in de regel latijn kenden en dat het bovendien tot de goede manieren behoorde, om in elk geval te **veronderstellen**, dat de hoorder of lezer voldoende op de hoogte was (Als een uitloper van deze redekunst beschouw ik altijd nog een Haagse dominee, die in de tijd tussen de beide wereldoorlogen veel deftig volk trok en in de preek bijv. zei: „onwillekeurig denk u nu met mij aan het onlangs verschenen boek van Chesterton: „ik bedoel natuurlijk The Everlasting Man....”).

In het luchtledige

Groen heeft als gevolg van zijn journalistieke activiteiten veel grove vijandschap ondervonden. Da Costa heeft het eens aardig getypeerd: als Groen met een gladde slingersteen uit de beek de *Tijdgeest* had getroffen en gewond, dan groeven zijn tegenstanders stenen uit de straat om hem er mee te gooien. Maar om die vijandschap is Groen er niet mee gestopt. Hij hield er mee op, **omdat degenen, die als zijn medestanders golden, hem alleen lieten staan**. En daarom nog eenmaal een citaat, waarin al de bewoening van Groen trilt: „De uitgaaf van de *Nederlander* (1850-1855) was geen speculatie. Ook is het staken niet een bezuinigingsmaatregel geweest. De reden lag niet in de onophoudelijke vinnigheid, waarmee, jaren lang, mijn raadgeving als weifelend, factiezuchtig, huichelachtig, macchiavellistisch, verachtelijk, aan de lichtgeloovige courantenlezers ten toon gesteld werd. In dergelijke verguizing ligt veeleer een bemoedigend teken dat men op den goeden weg is. De reden lag ook niet enkel in een ten jare 1855 vooral, duidelijk gebleken weerszin van de ethisch-ironische rigting tegen mijn ethisch-politisch aandeel in den kerkregtelijken strijd. **Neen. Aan mijne lezers heb ik vaarwel gezegd, ten gevolge eener onverschilligheid van de meesten mijner eigen geestverwanten, zoo vergaande, dat, zelfs te midden van den wassenden overmoed der wederpartijders, menigwerf maanden achtereen, over hetgeen mij schier onophoudelijk bezig hield, bijkans geen enkel woord, hetzij van warmen samenstemming, hetzij van cordate teregtwijzing, tot mij gerigt werd. In een dergelijke luchtledige atmosfeer is het niet vreemd, zoo de pen uit de hand valt en men het spraakvermogen verliest.** (Uit een aantekening, die Groen voegde bij de uitgave van zijn briefwisseling met Da Costa, dl. II blz. 385/386).

De Standaard

En dan verschijnt op 1 april 1872, drie eeuwen na de inneming van Den Briel door de Watergeuzen, het eerste nummer van een nieuw anti-revolutionair dagblad, *De Standaard*. Met als hoofdredacteur dr. Abraham Kuiper. Journalist bij uitnemendheid. Hij beheerde de „tale Kanaäns”, hij kon schrijven **naar het hart van het volk**, en hij was in de strijd met de tegenstander een meester op alle wapens. Niet het minst trof hij de mensen door zijn rijke en directe beeldspraak. Toen bij de gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam de samenwerking met de conservatieven en de met hen samenwerkende Roomschen werd verbroken, beschreef Kuiper dat aldus: „Op het ouderwetsche lustslot, waar het Conservatisme **slotheer**, maar Rome **intendant** is, hebben we onze achterkamers opgezegt.” In de periode van 1872 tot 1929 heeft Kuiper meer dan 16 800 driestarren geschreven. Een bloemlezing daaruit verscheen in 1929 onder de titel **Starrenflonkering** met een inleidend woord van Dr. H. Colijn. **In de Standaard heeft het bredere kader van de ARP zijn lijfblad gehad. 68 jaar lang**. In het voetspoor van Groen.

Damesconfectie van maat 44 t/m 62

**FORTY
FOUR**

lady shop

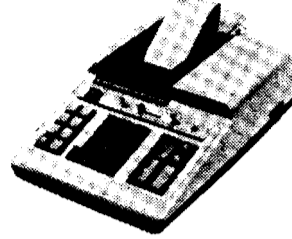

Ladyshop FORTY FOUR
Stationsstraat 74 (t.o. Markt)
Telefoon 055-214059
Apeldoorn

Ladyshop Forty Four
Groot in grote mode

'T BEHOEFT EIGENLIJK NIET EENS GEZEGD TE WORDEN
BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL „GELRIA”
IS VOOR GELDERMALSEN EN OMGEVING
wel het meest bekende adres als het gaat om
Kantoorbenodigdheden:

w.o. opbergmiddelen, kaartsystemen, brief- en giro ordners,
pas- en stapeldozen, schrijf- en rekenmachines, plakboeken en
fotoalbum, aardglobes, telefoonregisters enz. enz.

MVB/Citizen 127 P

-de elektronische opvolger van de
mechanische tasmachine

Boeken: voor een goed boek grijpt men ook bij Gelria niet gauw mis!
Grote sortering boeken en bijbels. Lees-, hobby- en kinderboeken, ver-
tellings-, geschiedenis-, planten- en dierenboeken. Ook boekenbon-
nen!
Ook voor voordeelprijzen bij intekening Uw adres.

ALLES VOOR PRIVÉ, KANTOOR EN SCHOOL!

Het adres BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL „GELRIA”
Rijksstraatweg 16 - tel. 03455-1592 - Geldermalsen

Lederwarenartikelen: van
mini-portemonnaie tot maxi-
koffer w.o. attaché- en reis-
koffers, boodschap- en clip-
pertassen, dames-, tiener-
en kindertassen, school- en
zwermtassen.
Steeds nieuwe modellen,
goede kwaliteit, billijke
prijzen.

Aktueel: de nieuwe Reisgids met "aantrekkelijke" wintervakanties ligt klaar...

'n Reisgids boordevol
informatie over gezellige,
sportieve, goed
verzorgde vakanties.
Voor jong en oud.

*De Romantiek
van
het nieuwe!*

Naar vele bestemmingen:
Nederland, België, Engeland,
Oostenrijk, Zwitserland en Italië, maar ook naar Athene,
Israël en Madeira. Per trein, vliegtuig, autocar of met uw
eigen auto. Met uitstekende verzorging in goede hotels.
Begeleid door ervaren reisleiders. Nu de bon opsturen,
dan weet u over enkele dagen alles.

Of bel even: 070-924301.

NCRV betekent:
Nederlands Christelijke Reisvereniging.
Zij biedt reeds jarenlang zonder
winstoogmerk toeristische
recreatie in de ruimste zin.

NG

Reisgids. Nu aanvragen!
Stuur u mij
de nieuwe wintervakantie-gids

Grond-
Weg en
Waterbouw
gespecialiseerd
in
Betonwerk

**BV AANNEMERSBEDRIJF
L. VERKADE**

MONSTER
01749-46555

NEDERLANDSCHE GEDACHTEN

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE
PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR JONGEREN STUDIECLUBS

Waarom Nederlandse Gedachten?

Door R. Gosker

Het is in deze maand 150 jaar geleden dat het eerste nummer van Nederlandsche Gedachten van de drukpers gleed. Groen van Prinsterer was de oprichter van het blad en tevens de hoofdredacteur. Hij was toen 28 jaar oud.

Maar kon je het wel een blad noemen? Het was immers niet meer dan een schamel pamflet dat om de week verscheen. De pagina's werden doorgenummerd. De oplage was zo groot dat een stencilmachine het wel afkon. Maar die bestond toen nog niet.

Dus moest de drukpers er wel aan te pas komen. De lezerskring? Vrijwel alleen geleerden en politici. Dat kon ook niet anders. Wan Groen citeerde veel Duitse en Franse geestverwanten in hun eigen taal. Voor de gewone man was het blad dan ook niet bestemd. Ik ben niet wat men noemt een Groen kenner. Van deze eerste serie Nederlandsche Gedachten heb ik geen kennis genomen. Aan het blad was trouwens een kort leven beschoren. Na amper twee en een half jaar moest de uitgave worden gestaakt. Het aantal abonnementen was tot 150 gedaald.

Nog in september 1873 vertelt Groen daarover: maar dan wel een beetje verdrietig: Meer dan ooit was er behoefte aan krachtige wexstem. Maar er was geen luistrend oor meer. Dofheid en doofheid. De stiklucht van het teruggekeerde laodiceïsme had ook mij tot zwijgen gebracht."

Tweede serie

Tegen het einde van zijn leven, Groen was toen hij opnieuw begon bijna zeventig jaar oud, verscheen de tweede serie Nederlandsche Gedachten. Deze serie dateert van 1869 tot 1876 en eindigde vlak voor de dood van Groen. Het aantal lezers was in deze periode 600 à 700. Dat was de grote crisisperiode van de Anti-Rev. Partij, die zich ontworstelde aan de wurggreep van het conservatisme. Het was een zeer bewogen periode waarin de jonge dr. Kuyper zich als de komende man aandient. Het waren de jaren van het voispetitionnement, van de Unie een school met de bijbel, de oprichting van de Standaard. Wat moet de oude Groen daarin een plezier hebben gehad. Het ritselde overal van leven en beweging. Er werd nu wel naar hem geluisterd. Want naast het dagblad de Standaard bleef Groen, week in week uit, schrijven in Nederlandsche Gedachten. Door hem werd leiding gegeven. En hoe!

Den naam

En dan verschijnt in september 1940 Nederlandsche Gedachten opnieuw. De levensduur van het blad was wel erg kort. Zeven maanden. In april 1941

werd het blad tot nader order verboden. Maar het aantal bonnementen was inmiddels de 30 000 gepasseerd. Waarom werd dit Nederlandsche Gedachten genoemd? Nu, dat ging zomaar. Daar is niet lang over geredekaveld. Ik heb het voorgesteld en dr. Colijn vond het uitnemend. Het Centraal Comité kwam er in die dagen niet aan te pas. De Duitse soldatenlaars dreunde door de straten en je hoorde ze zingen van „Heide Marie" en van „Wir Fahren gegen Engeland". 's Nachts zag je de zoeklichten opflitsen om een eenzaam Engels vliegtuig in de greep te krijgen. De uitgave van Nederland Waakzaam was in de verwarring van ogenblik voortijdig gestopt. Aan de Standaard deelde Max Blokzijl de lakens uit. Maar de kiesverenigingen hadden leiding nodig. De verhouding tot de Nederlandsche Unie moest worden duidelijk gemaakt. Het was gewoon vanzelfsprekend om aan het nieuwe blad de naam Nederlandsche Gedachten mee te geven. Aan de bezettende macht moest worden duidelijk gemaakt dat er nog Nederlandsche Gedachten waren. En het volk moest daaraan worden herinnerd. Dat daarbij op de publicaties van Groen van Prinsterer werd terug gegrepen had evenwel ook een diepere betekenis. Voor een ieder die werkelijk de moeite genomen heeft om ooit de Nederlandsche Gedachten van 1869 tot 1876 te lezen is dit volkomen duidelijk. In 1870 brak de Frans-Duitse oorlog uit. Het overwinende Duitse leger vernederde de zelfoverschatting en de arrogantie van Napoleon III. In 1870 schrijft Groen daarover week aan week en kolommen vol. Ieder nummer is aan dit thema gewijd. Hoe fel heeft hij het revolutionair napoleontische van de Bismarckse politiek bestreden. Hoe verontwaardigd heeft hij zich afgewend van zijn christelijke vrienden in Berlijn, die georganiseerd waren rondom de Kreuzzeitung, maar die zich door het succes van Bismarck lieten verblinden. Wat is het jaar 1866 belangrijk voor de christelijke politiek! Bij ons in Nederland de motie Keuchenius, waarin het recht van het parlement tegenover de macht van den Koning wordt gehandhaafd. In Duitsland een parlement, dat dronken van de overwinning, van Sadowa, achteraf de legercredieten goedkeurt, waartegen het zich eerst had verzet.

Hoe striemt hij de Engelse politiek die èn in 1864, èn in 1866, èn in 1870. Pruisen zijn gang liet gaan, om zijn ambitieuze plannen te verwezenlijken. En wat was de eindconclusie? Wat tot dan toe het centrum van de Revolutie (Groen schreef dat woord revolutie vaak met een hoofdletter) Parijs geweest, nu werd dat centrum verlegd naar Berlijn. Een paar citaten: „In 1866 is Duitsland als middelpunt van de ongelooftspropaganda, voor Europa" geworden wat, van 1830 en 1848 Frankrijk geweest is". Voorst: „Er is een verplaatsing van het middelpunt

van Europa en tevens van de krater van de Revolutie": en tenslotte: „De rode republiek, waarvan het afgefolterd en, in diepe zin afgeleefde Frankrijk terug heeft, is het ideaal, naar hetwelk het jonge en veerkrachtige Duitsland reikhalzend uitziet."

Groen zag sedertdien de toekomst van Europa zeer donker in. Hij voorspelde dat de gevolgen niet uit zouden blijven. Wilhelm II en later Adolf Hitler hebben de consequenties getrokken uit het beleid van Bismarck. Uit het „Revolutionaire" beleid van Bismarck. Groen van Prinsterer was beducht voor de bedreiging uit het Oosten meer nog dan vanuit het Parijs van 1789. In 1940 kreeg Groen gelijk! Hoeveel leraren geschiedenis hebben zo les gegeven? Ook aan onze scholen? En hoevelen waren er beïnvloed door het boek van Emil Ludwig? Van Groen is het woord: „Er staat geschreven en er is geschied". Maar ook dit is geschiedenis! Laat nooit iemand meer beweren dat de Anti-Rev. Partij pas na de tweede wereldoorlog belangstelling kreeg voor de internationale politiek. Want dat verwijt kan aan Groen niet worden gediend. Hij vond het een kwalijke zaak dat zo op de generale synode kon worden gesproken. En daarmee was het incident gesloten.

Ten tweede laat niemand vergeten dat het Adenauer, de Casperi en Robert Schumann-drie Christendemocraten uit Duitsland, Italië en Frankrijk – zijn geweest, die de grondslag hebben gelegd voor de samenwerking in Europees verband.

Recht van opstand

Maar nu een andere geschiedenis. Nu ja. Een klein voorval dat plaats vond enige jaren geleden op de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Welk onderwerp aan de orde was weet ik niet meer. Het zal wel verband gehouden hebben met de mensenrechten. Wanneer Groen van Prinsterer vandaag zou hebben geleefd zou hij ongetwijfeld kritisch en indringend gevraagd hebben: „Mensenrechten? Uitstekend! Maar wat bedoelt u daarmee? Waarop zijn deze gegrond?" Het zou dan ook inderdaad wel eens de moeite waard kunnen zijn daarover wat dieper na te denken dan we tegenwoordig gewoonlijk doen. Maar dit terzijde. Een synodelid was aan het woord. Een synodelid, dat in de Anti-Rev. Partij een niet onbelangrijke rol had gespeeld. En sprekend over het recht van opstand verklaarde hij dat de synode daarover wel gerust kon zijn want ook Nederland had zijn zelfstandigheid als staat te danken aan de revolutie tegen Spanje en de synode moest er wel goed aan denken, dat de mensen van die dagen pas daadwerkelijk tot de revolutie overgingen, toen Alva met de tiende, de twintigste en de honderdste penning op de proppen kwam. Toen greep het volk naar de wapenen en brak de opstand los. Maar dat werd een der andere synodeleden toch te gortig. Hij vroeg het woord voor een persoonlijk feit. Synodeleden mogen elkaars argumentatie niet bestrijden. Dat mag alleen wanneer het een persoonlijk feit betreft. Dat gebeurt slechts zelden of beter gezegd: nooit. Het is tenslotte een kerkelijke vergadering. En ik moet zeggen dat de discussie steeds op hoog niveau wordt gevoerd. De synode was dan ook wel verbaasd dat ditmaal het woord werd gevraagd voor een persoonlijk feit. Dit andere synodelid voelde zich door dit betoog zo diep gekwetst dat hij naar dit middel greep

daarmee de omkering van alle begrippen – dat deze Revolutie iets anders is dan onze opstand tegen Spanje? Groen nam het op voor de soevereiniteit Gods tegenover de volkssovereiniteit. Hij nam het op voor het eigen recht van de Overheid en voor de rechten van het parlement, met dien verstande dat niet de Tweede Kamer regeert maar de Overheid. Men kan mooie en aandoenlijke verhalen schrijven over: „Een staatsman, niet een Evangelie-belijder". Maar Groen was een Christen, die afstand nam van het Thorbeckiaanse „Christendom boven geloofsverdeeldheid". Groen hield vast aan de confessie. Hij bestreed hen die daarvan wilden afwijken. Hij bond de strijd aan met medechristenen in binnen- en buitenland. In zijn dagen werd de grote meerderheid der christenen ingekapseld in de denkwijze van de conservatieve partij. Zijn er geen aanwijzingen dat velen vandaag ingekapseld worden in de denkwijze van het progressieve socialisme, dat zo duidelijk eenzijdig de nadruk legt op de mensenrechten met even duidelijke miskenning van de soevereiniteit Gods?

Zelfde basis?

Wij dienen ons vandaag wel ernstig af te vragen of we nog wel op dezelfde basis opereren als Groen gewoon was te doen. Door ons blad te noemen: „Nederlandsche Gedachten" eren we Groen als een groot staatsman en als een vroom christen. Maar wanneer de vlag de lading niet meer denkt dan moeten we de naam laten vallen. Dat mogen we Groen van Prinsterer eenvoudig niet aandoen. Zet hem dan maar bij in de ere galerij, in eerbiedige nagedachtenis. Breng hem hulde zoals in de feestbundel uitbundig is geschied. Maar noem uw blad anders! Is het zover? Ik heb daarover mijn beduchtheid.

Op mij althans heeft het interview met de Israëliëse gezant, bij zijn interview vertrek naar Engeland, een diepe indruk gemaakt. Wanneer het Westen bezwijkt voor de druk van de Arabische landen en bereid blijkt met de P.L.O. te gaan onderhandelen, dan zal de ene concessie na de andere worden gedaan. Ten koste van het recht. En iedere overheid blijft geroepen het „recht" te handhaven.

Incident?

Was het evenwel een incident? Nederlandsche Gedachten is het weekblad van de Anti-Rev. Partij. Het rolt wekelijks in uw bus. Eens per maand ontvangen alle leden een exemplaar. Maar beseffen we dan nog wel dat wanneer Groen het had over de Revolutie – en dan bedoelde hij

OFFICIEEL ORGAAN TEN DIENSTE VAN DE ANTIREVOLUTIONAIRE
PARTIJ, HAAR PROPAGANDA- EN HAAR JONGEREN STUDIECLUBS

Don't miss the boat...

Our method teaches you the English you need.
Intensive courses for beginners, intermediate and advanced students.
Preparation courses for the First Certificate of Cambridge.

Speciaal voor beginners hebben we een zeer eenvoudige schriftelijke cursus samengesteld. Gesproken teksten op cassettes. U luistert en spreekt na. Schriftelijke begeleiding door ervaren leraar.
Laag cursusgeld.
Bent u geïnteresseerd? Vraag dan inlichtingen.

School of English

1e Wormensweg 238
7331 MT Apeldoorn
Tel. 055-23.67.69

Het afgeschreven volk.

Wat het grote jaar van de Papoea moest worden, werd het jaar van teleurstelling. In 1969 bleek de belofte van 1963 verbroken. De zes jaar daartussen zou Indonesië er alles aan doen opdat aan het eind van die periode de Papoea's zich in volle vrijheid zouden kunnen uitspreken over hun toekomst. Hun eigen toekomst. Een nationale volksraadpleging van iedere man, iedere vrouw, onder toezicht van de Verenigde Naties.

1969. Tien jaar geleden. Lang genoeg om vergeten te zijn dat toen de volksraadpleging een volksverraadpleging werd? De Papoea heeft niet in vrijheid kunnen spreken. Er is over hem beslist. Er is voor hem geen ruimte voor een eigen volksbestaan.

1979. Onrecht, nu al tien jaar lang! Een afgeschreven volk? Wordt het niet eens tijd om met schrik te bedenken dat al zo lang iets gebeurt dat niet kan, niet mag?

De Papoea is er nog. Het krachtige volk heeft nog jeugd. Maar toekomst? Het lot is bitter, hun leven verschaald en verarmd. Toch is hun geest niet verslapt. Er is nog toekomst voor het volk van de Papoea's. Het is nog niet te laat! Helpt u mee een overlevingskans te scheppen? Nu, tien jaar later?

De Stichting Hulp aan Papoea's in Nood ontvangt u graag. Met uw ideeën, met uw tijd, met uw geld, met uw invloed misschien. Opdat er iets kan gaan gebeuren. Voor de Papoea, uw vriend, is het zijn leven.

Onrecht, al tien jaar lang...

Papoea-fonds
Postbus 2100
5600 CC Eindhoven
Postgiro 243000
Bank: Amro-Eindhoven
Rekening 444072470

Voor alle informatie:
Scholeksterstraat 7
3815 HJ Amersfoort.
Telefoon 033-28690

Stichting Hulp aan Papoea's in Nood

De Statenbijbel

De Statenbijbel, met volledige kanttekeningen, nu in één deel nieuwe druk, versierd, met 1000 illustraties, naar de beste uitgave van Jacob en Pieter Keur. Formaat 29 x 35 cm. 940 blz. Oude Testament en 334 blz. Nieuwe Testament, helder gedrukt op getint papier, in een duidelijk leesbare letter. Gebonden in prachtige rexine kunstlederen band.

Intekenprijs 240,-.
Na verschijning f 275,-.

Idem, voorzien van 2 koperen sloten:

Intekenprijs 365,-.
Na verschijning 400,-.

Idem gebonden in geheel leren band met 8 koperen hoeken en 2 koperen sloten:

Intekenprijs 790,-.
Na verschijning 850,-.

**DEZE
UITGAVE
VERSCHIJNT
EIND 1979**

Reserveer tijdig bij: **de marktwinkel**
Fa. B. J. LIGTENBERG en ZN., Rijssen

Haarstraat 10 - Tel. 05480-4213.

Alleen cultuurbarbaren gooien hun oude boeken weg. Dus ù brengt ze naar De Slegte.

Zoals wetenschappelijke boeken, encyclopedieën, literatuur, atlanten, oude prenten enz. Misschien krijgt u er nog meer geld voor dan u denkt.

De Slegte is een goele voor uw oude boeken.

Boekhandel J. de Slegte b.v., Kalverstraat 48-52, 1012 PE Amsterdam. Tel. 020-22.59.33. Rotterdam, Den Haag, Eindhoven, Utrecht, Arnhem, Groningen, Haarlem, Leiden, Enschede, Antwerpen, Gent.

EEN "VEREENIGING" UITGAVE
EEN BEGRIIP IN NEDERLAND

Gordon & Gladys De Pree

HET GESCHENK - 1048

Het Geschenk is een boek, waar aan de hand van een Bijbelwoord telkens een stukje van de diepste waarheid gegeven wordt, bruikbaar voor Uzelf en anderen in het dagelijks leven met zijn vallen en opstaan, zijn pijn en schoonheid. Wij leren het leven kennen van een gelovige, die zich aan Christus heeft toevertrouwd: ja, het is angst en zekerheid, twijfel en hoop; strijd... en overwinning. Iedereen kan er menig stil kwartiertje van lezen, denken en bidden vinden in elk onderwerp. Het Geschenk is een weldaad, rijk verlicht met kleurenfoto's en gebonden.

f 12,50

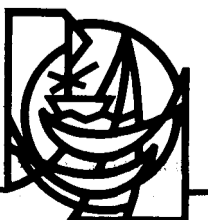
VANDAAG EN MORGEN - 1049

Dit boekje is een wegwijzer voor jonge mensen, die vragen stellen over het leven. De auteur tracht vanuit zijn christelijke geloofsovertuiging en met de bijbel als zijn inspiratiebron eerlijke en juiste antwoorden te geven. Het gaat over vragen, die de jongeren na hun schooltijd bezig houden, zoals: bang-zijn, wereldvrede, Vaderland, sex, het risico van liefhebben, kinderen krijgen enz. Maar ook over de vragen: Wat heb je aan je ouders, aan geloof en kerk? Het zal menig jongere een bevrijdend antwoord geven in de eerste moeilijke jaren van het zelfstandig worden.

f 9,50

* Verkrijgbaar bij de Evangelische Boekhandel

**VEREENIGING TOT VERSPREIDING
DER HEILIGE SCHRIFT**
N.Z. Kolk 19-21, Amsterdam
Telefoon 020-227978

WAT BEZIELT DIE MENSEN EIGENLIJK?

Een blik achter de schermen van de politieke geschiedenis.

Een schriftelijke cursus van 8 boekjes met veel historisch fotomateriaal over de meest toonaangevende stromingen in de Nederlandse politiek. De prijs voor alle deeltjes samen bedraagt - dank zij financiële steun van CRM - slechts f 37,50

FASCISME: Italië, Duitsland, Mussolini en Hitler, Nederlands fascisme tot '33, oprichting van de Nationaal Socialistische Beweging, Mussert, NSNAP .....

ANARCHISME: Van individualisme tot socialisme, Rousseau, Max Stirner, revolutionaire experimenten, reformistisch anarchisme .....

LIBERALISME: De liberale beginselen, prof. mr. P.J. Oud, Thorbecke, ontwikkeling als politieke organisatie in Nederland, de huidige politieke situatie .....

SOCIALISME: De geschiedenis van de SDAP, Domela Nieuwenhuis, Troelstra, oprichting van het NVV, "de Tribune", van SDAP tot P.v.d.A. ....

CALVINISME: Herleving van het Nederlands Calvinisme in de 19de eeuw de AR of CH-richting in de Schoolstrijd, ontstaan van een driedeling in de prot. politieke wereld.

MARXISME: Karl Marx, Hegel, de geschiedenis van de klassenstrijd, Marx's visie op de kapitalistische economie, de ontwikkeling van het Marxisme in Nederland .....

KATHOLICISME: Het karakter en de geschiedenis van de katholieke partij in Nederland, Schaepman, de periode Nolens, van R.K. Staatspartij naar KVP, oprichting CDA .....

NIEUWE STROMINGEN: Nieuw-Links in de P.v.d.A., Democraten 66, Radikalen, Democratisch-Socialisten '70 .....

AFD. SCHRIFTELIJK ONDERWIJS
ERKEND DOOR DE MINISTER VAN ONDERWIJS
EN WETENSCHAPPEN, BIJ BESCHIKKING
d.d. 23.4.1975, BVO/SFO-129.708

INSCHRIJVEN is mogelijk door overmaking van f37,50 op postgiro 150 11 69 t.n.v. Stichting Burgerschapskunde - Postbus 349 - Leiden, onder vermelding van "PVSL - H"

Een eeuw partij en pers

Door dr. E. Diemer

Een krant is het produkt van een dag. Terwijl we aan het lezen zijn, staat het volgende nummer al op stapel. Er zit voortgang in, niet steeds te vereenzelvigen met vooruitgang. Maar door de dagelijkse verschijning van het produkt laten bepaalde ontwikkelingen, ook indien en voorzover aanwezig, zich niet altijd dadelijk onderkennen. Ze zijn er overigens wel, en het is aangewezen om bij het honderdjarig bestaan van de A.R.P. ook wat opmerkingen te maken bij de verhouding gedurende die periode tussen partij en – geestverwante – pers.

Vooropgesteld mag dan worden, dat er lange tijd tussen deze beide een hechte band heeft bestaan. Aan de oprichting van zijn partij had – in 1872 – Kuyper die van zijn krant, De Standaard, vooraf doen gaan. In het algemeen al heeft de pers veel te danken aan de politici. Zij immers moesten welhaast van nature de betekenis inzien die een „eigen” krant kon hebben. Niet zonder reden houdt ook in ons land de uitbreiding van het krantenpakket aardig gelijke tred met die van het aantal politieke groeperingen en partijen. Wat zo in het algemeen geldt, was wel bijzonder het geval bij de A.R.P. Zij beschikte over een „leider” die ook in journalistiek opzicht een onbetwist fenomeen was. Ik heb hem eens een journalissimus genoemd, in de tijd toen ik mij nog een grapje veroorloofde. We weten dat hij de journalistiek wel bij uitstek geëngageerd heeft beoefend, een genre dat vandaag niet zo nieuw is als het soms lijkt. Kuyper heeft het vak beoefend als met troffel en zwaard. Hij bouwde vechtend. Hij bemoedigde zijn aanvankelijk wat timide volgelingen. Hij riep hen op, zich hun waardigheid bewust te zijn, zichzelf niet te onder- en de tegenstanders niet te óverschatten. Daarbij heeft Kuyper onderscheidene vormgevingen van journalistiek aangewend, zowel het vèr dragend geslacht van het soms wat langademige hoofdartikel – maar men had meer de tijd dan tegenwoordig en de actualiteit liet zich minder snel verdringen – als het mortiervuur van de „driestar”. Hiervan alleen al heeft hij er tegen de zeventienduizend op papier gegooid – met meer respect uitgedrukt: laten flonkeren.

Ook als journalist was Kuyper zo de grote bewust- en mondigmaker, en ook als journalist een onmiskenbaar emancipator, en dat in een tijd waarin bovendien grote begeerte bestond om „de vaandelen te heffen”. De naam De Standaard was bepaald niet toevallig gekozen.

De Standaard

Over De Standaard is tegelijk veel en tegelijk nog altijd te weinig geschreven. De krant liet zich – hoe kon het anders – gemakkelijk vereenzelvigen met haar hoofdredacteur. Maar andere figuren, zij het op het tweede plan voor het blad toch van betekenis, bleven daardoor wat in de schaduw. Zo groeide elk jubileumnummer, elk jubileumboek, al spoedig uit tot een loflied op Kuyper zelf.

Wat nu opvalt is, dat Kuyper verstandig genoeg was om persconcentratie om zijn eigen krant af te wijzen. Integendeel, hij liet niet af het oprichten van regionale en lokale bladen aan te raden. Telkens weer schrijft hij: onze pers is zwak, en dan bedoelt hij: zwak in aantal. Er is uitgerekend dat in Nederland sinds 1869 zo'n 150 protestants-christelijke dag- en nieuwsbladen zijn verschenen. Men begreep aan een landelijk blad niet genoeg te hebben, zeker niet als het ging om de beoordeling van de plaatselijke politiek. De landelijke politiek voltrok zich langs de weg van

„Zoudt u dit ingezonden stuk misschien in „de Standaard” kunnen plaatsen, meneer Kuyper?” „Ik zal het eens lezen, meneer Kuyper, en u dan mijn beslissing doen toekomen.”

het districtenstelsel, en bovendien waren er de plaatselijke organisaties die steun behoeften. Bovendien, voor landelijke politici van later vormde het schrijven in een regionaal of lokaal blad een nuttige oefening. Zoals gezegd, Kuyper moedigde het aan. Wel stelde hij een voorwaarde: hij wilde zichzelf als de „leider” erkend zien. Vertoonde de geestverwante pers zo het beeld van een ganse vloot, zijn krant De Standaard was het vlaggeschip, dat de consignes uitzond. De redacteurs van de andere bladen werden door hem per driestar geprezen of gelaakt, al naar gelang ze het ernaar hadden gemaakt. Wee de krant die een zekere mate van zelfstandigheid ging vertonen: ze werd spoedig tot de orde geroepen.

Band tussen partij en pers

De band tussen partij en pers kwam ook hierin uit, dat de oprichting van zulk een regionale of plaatselijke krant als regel geschiedde door of vanuit een lokale kiesvereniging die – zo was gewoonlijk de gang van zaken – besloot tot oprichting van een

Mr G. Groen van Prinsterer

Uit overtuiging een Christen, be- weer ik dat de verloochening van het Evangelie de oorzaak is en blijft der onheilen, waardoor Europa wordt geëistert. Het Evangelie is de enige rotssteen, waarop het heil van volken, staten of personen kan worden gebouwd.

Groen van Prinsterer

Ter herinnering aan mr. G. Groen van Prinsterer 1876-1951. Aangeboden aan de leerlingen van de hoogste klassen der christelijke lagere scholen.

persvereniging. En ging het om het werktein van meer dan één kiesvereniging, dan kwam er als regel een commissie van advies en toezicht. Het ging dus om verenigingen, met een duidelijke mogelijkheid derhalve tot inspraak vanuit de lezerskring. Zoals bekend bestaat de verenigingsvorm vandaag nog bij het Friesch Dagblad, maar bij de meeste bladen is de lezerskring wat de inspraak betreft danig op de achtergrond geraakt. Van zulk een regionale krant, De Graafschapper, heeft onlangs Arend J. Heideman een bijzonder lezenswaard boekje geschreven (uitgegeven bij De Walburg-Pers te Zutphen). Maar wat ik hierboven schreef over het initiatief vanuit lokale en regionale krachten laat zich ook heel duidelijk illustreren aan een blad als De Rotterdammer, helaas sinds een aantal jaren ook alweer historie.

De Rotterdammer

Als dit blad in 1903 voor het eerst verschijnt, zijn er sinds 1901 al niet minder dan 47 voorbereidende vergaderingen aan voorbijgegaan van een persvereniging die, zo werd verlangd, een „vrij degelijk verband” moest hebben met de plaatselijke kiesverenigingen. Dit verband bestond met name hierin, dat alleen leden van een kiesvereniging lid van de persvereniging zouden mogen zijn. Hierover ook was men het eens: „Rotterdam heeft broodnodig behoefte aan een eigen A.R. blad waarin onze beginselen op kundige en degelijke wijze worden bepleit.” Het zou gaan om een blad „voor Rotterdam en omstreken ter behartiging van de belangen van de hier te lande georganiseerde A.R. partij”. Dat blad moest een naam hebben en alle leden van de persvereniging mochten suggesties doen. Te voorschijn kwamen namen als: Recht voor allen, Voor recht en plicht, Gods eer ons deel. Jethro, Groen van Prinsterer, Onze hulpe is in de naam des Heren, Minister Kuypers, Eben Haezer, God zal het voorzien.

Het werd: De Rotterdammer. Niet onmogelijk dat ook in dit opzicht Kuypers invloed zich liet gelden. Hij had immers in een driestar geschreven

(en wat hij schreef onthield men wel): „Een lokaal blad komt verder met een lokale titel”. Ja, ook als manager kende de journalist Kuyper zijn pappenheimers wel. Maar ook bij dit blad gold: Kuyper wilde op de hoogte worden gehouden. Notulen van een vergadering van mei 1903 vermelden: „De voorzitter rapporteert het een en ander aangaande zijn bezoek bij Minister Kuypers, die hem tot een onderhoud had uitgenodigd.” Trouwens, enkele maanden tevoren was de grote baas al geïnformeerd: men vond het kennelijk correct dat te doen, en het daarvoor aangewezen bestuurslid komt thuis met een milde gift; we lezen: „Het bestuur verneemt dit met blijdschap, temeer daar het bestuurslid Zijne Excellentie gezegd had, dat het meer te doen was om het feit dat hij een aandeel nam dan om het bedrag zelf.” Nu was de winst dubbel: Kuyper zelf had een aandeel genomen, dat bovendien naar bedrag verheugend was.

Brochurestrijd

Echter, ook wat de band tussen partij en pers betreft zou de tijd niet blijven stilstaan. We weten dat het aanvankelijke gezag van Kuyper als „leider” langzamerhand niet in de mate als aanvankelijk is bewaard gebleven. Voor ouderen onder ons behoef ik maar te noemen het conflict Kuyper-Fabius uit 1907 en de „brochurestrijd” uit 1915. Bij beide was het blad De Rotterdammer betrokken. Er was trouwens sinds de eerste verschijning van deze krant in 1903 iets veranderd: de dusgenaamde „kleine pers” was niet zo klein meer en haar verhouding tot „het vlaggeschip” was ook een andere geworden. Het blad De Rotterdammer was zich al geruime tijd met het blad De Standaard gaan meten.

Ik herinner mij uit mijn eerste journalistieke jaren – het was in de jaren dertig – de situatie nog goed. Het blad De Rotterdammer waaraan ik verbonden was mocht dan, objectief gezien, journalistiek gelijkwaardig zijn, toch moest mij nu en dan van de andere zijde onder het oog worden gebracht, dat het De Standaard niet was. Nu, ik was bereid dat te erkennen,

temeer daar deze erkenning niet afdeed aan mijn toewijding jegens hetzelfde geestesgoed dat op politiek terrein gestalte had gegeven aan de A.R.P. Deze A.R.P. kon overigens, naast de andere bladen in den lande, deze twee kranten best gebruiken, elk met haar eigen identiteit, haar eigen informatie van de lezers, haar eigen stemgeving aan wat er leefde onder de lezers.

Zo gezegd: het was al bij zijn leven niet te verwachten dat Kuyper steeds hetzelfde beslag zou hebben op zijn volgelingen. Ik moet in dit verband nog al eens denken aan bepaalde ontwikkelingen binnen de ook vandaag nog jonge communicatiewetenschap. Binnen die wetenschap heeft men aanvankelijk wel gedacht dat de werking van een „medium” – een krant bijvoorbeeld – wel te vergelijken zou zijn met die van een injectienaald: Zoals de inhoud van de naald zonder morsen in de bloedbaan terechtkomt, zo komt de „boodschap” van het medium zonder mankeren op de lezer over. We weten nu, dat het bij een medium zó eenvoudig niet ligt; er zijn nog tal van andere factoren die werkzaam zijn en invloed uitoefenen. Maar ik heb de indruk dat die theorie van de injectienaald in lange perioden van Kuypers leven op zijn journalistiek wel degelijk toepasbaar is geweest: hij werd zonder meer aanvaard. Maar een verdienste van de grote emancipator en bewustmaker Kuyper is stellig ook geweest, dat hij zijn volgelingen zelfstandiger heeft leren denken, zelfstandiger ook ten overstaan van hem zelf.

Verhouding partij en pers

Als het nu gaat om de verhouding tussen partij en pers moet nog een andere, hierop aansluitende ontwikkeling worden genoemd. De pers is in het algemeen sinds jaren in een proces van verzelfstandiging geraakt, is lossier komen te staan ook van die organisaties en instellingen die haar het eerste aanschijn hebben gegeven. Deze ontwikkeling is weer een natuurlijke. Heel de aard van een krant – de grote omvang van haar veelzijdige informatie, de grote snelheid waarmee deze gebracht moet worden, de professionalisering van de journalistiek ook – bracht met zich, dat de band van weleer eerst verslaptte, later zelfs werd gelaakt. Dat behoefde op zichzelf niet verontrustend te zijn, het is lange tijd in tal van situaties ook als natuurlijk en vanzelfsprekend aanvaard. Het was in feite een ontwikkeling van politiek partijgaan naar maatschappelijk-cultureel verschijnsel in onafhankelijk-journalistieke zin. En het liet zich gemakkelijker aanvaarden naar de mate waarin het gepaard ging met behoud van een gemeenschappelijke levensbeschouwelijke motivatie. Helaas is daarvan binnen de „eigen” landelijke pers weinig meer terug te vinden. Ik heb zo'n vermoeden – en word daarin vanuit tal van persoonlijke gesprekken gesteund – dat door velen met enige droefenis wordt teruggedacht aan de situatie waarin men ook in dit opzicht zich door zijn eigen kranten voelde aangesproken. Zoals ik al eens elders heb geformuleerd: een partij als het CDA is de eerste grotere partij binnen het Nederlandse partijwezen die van de grond is moeten komen zonder enige werkelijke, zij het uiteraard kritische, begeleiding en ondersteuning vanuit de landelijke dagbladpers. Ook in dit opzicht is de geschiedenis stellig boeiend en interessant, nochtans niet altijd opwekkend. Al is het voor een partij geen geringe verdienste, niettemin op tamelijk bevredigende manier tot aanzien te zijn geraakt.

Doet mee
Werft een abonné

Als het kan

2

Uit een NG van 1949
Nu ook van belang!

zij horen er bij...

nationale kollekte geestelijk gehandicapten giro 11 22 22 2 (2x1, 5x2) utrecht bankrekening 949

Het gaat om . . .
geestelijk gehandicapten
of zeer moeilijk lerenden
of zwakzinnigen
of . . .
Maar welk woord u er ook voor
gebruiken wilt, het gaat om mensen.
Mensen die zich verstandelijk niet
volledig kunnen ontwikkelen.
Mensen die in onze samenleving
maar moeilijk mee kunnen.

Aangesloten Ouderverenigingen:
Vereniging van Ouders van Geestelijk Gehandicapten
(V.O.G.G.), 'Philadelphia' (prot.chr.), 'Dit Koningskind'
(geref. vrijgemaakt).
Aangesloten verenigingen voor Sociaal Pedagogische Zorg:
Kath. Land. Ver. v. Soc. Ped. Zorg (Ver. v.d. H. Jozef v.
Cupertino), Ned. Ver. v. Soc. Ped. Zorg, Prot. Chr. Ver. ter
Bevordering v. Soc. en Ped. Zorg.

Het Landelijk Kollektobureau Zwakzinnigenzorg
is gevestigd aan de Oude Leidseweg
Bureauschip L 5446
t/o ingang zwembad
'Den Hommel',

Postbus 8000, 3503 RA Utrecht,
telefoon 030-942100.

Waarschuwing
De Nationale Kollekte Geestelijk Gehandicapten wordt uit-
sluitend gehouden d.m.v. kollektobussen, intekenboekjes en
-lijsten, kollekte-envelopjes en kollektebonnen, herkenbaar
aan nevenstaand embleem en heeft NIETS VAN DOEN met
kolporterende organisaties, welke voorgeven de winst op de
door hen verkochte artikelen ter beschikking te stellen aan
geestelijk en/of lichamelijk gehandicapten.

Veel dank zijn wij verschuldigd aan hen, die deze publikatie voor hun rekening namen:

CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANthemUMS

Burg. Elsenweg 2. Postbus 26. De Lier (Z.-H.). Holland.
tel. 01745-4244. telex 32723 Fides NL

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam
geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-
Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van
inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialis-
ten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v.
AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

FOUTEN
IN TELEFONISCH OPgegeven
ADVERTENTIES

komen niet voor rectificatie
in aanmerking.

Landmeet-
kundige
werkzaam-
heden

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 - ASSEN -
TEL. 05920-1.34.00

● OPMETINGEN
T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden -
wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)-
kaarten

● ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-grootte-in-
houdber. - coördinatieberekeningen - berekeningen -
matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

● WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
● BOUWKUNDIGE WERKEN
begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen,
rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten wo-
ningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, pa-
lenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven
sturen wij u graag per omgaande toe.

In de Noordoostpolder
en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen
en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 05255-1666.

Steenhouwerij

**DE
KUYPER**

Nieuwstraat 26
MIDDELBURG
Tel. (01180)-1.25.79

Levering van
alle
soorten
natuursteen

Ook voor
grafstenen
het juiste
adres

UIT DE ARJOS

Een bijdrage tot verdere bezinning

Wat doe je als je gevraagd wordt te reageren op een stuk waarmee je het eens bent zowel wegens zijn inhoud als wegens de inspirerende presentatie. Inspirerend is vooral dat van de ene kant "niet een of andere visie op het Evangelie voor ons doorslaggevend kan zijn. Doorslaggevend is en voorop gaat alleen het Woord. Dat moet gezegd hebben". (no. 2).

Van de andere kant spreekt uit dit stuk een warme sociale bewogenheid die voortdurend op zoek is naar de politieke relevantie van dat Woord voor onze tijd: "Het Evangelie door Jezus uitgesproken en voorgeleefd was in zijn dagen een fundamentele en radicale kritiek op de bestaande orde, die ook in politiek en sociaal-economisch opzicht Gods heilsbedoelingen weersprak, waaraan opnieuw vorm moest worden

gegeven naar de constitutie van het Koninkrijk van God. Wij zullen de vraag moeten beantwoorden in hoeverre de evangelische kritiek die Jezus had op de instituties en structuren van zijn tijd ook op de instituties en structuren van onze tijd van toepassing zijn". (no. 5.). Het lijkt belangrijk om deze twee gedachten in hun onderlinge verbondenheid uit dit stuk te tillen en ze centraal in de aandacht te plaatsen om het woord van God volkomen vrij spel te geven in de politieke spanningen van onze samenleving en elk gevaar te keren om dit woord door massief misbruik te knechten voor de eigen partij-politieke belangen. In dit opzicht getuigt dit stuk van een verrassende openheid zoals blijkt uit de volgende citaten: Het CDA en CDJA verenigen niet iedereen die de Bijbel als uitgangspunt voor het politiek handelen aanvaardt, want er zijn ook christenen in andere politieke stromingen, het rapport is niet bedoeld als een exclusieve verwoording van de betekenis van de bijbelse boodschap op politiek terrein,

CDJA-grondslag-rapport

In dit nummer een reactie op het CDJA-grondslagrapport „Heelmaken wat gebroken is” van dr. H. A. M. Fiolet, secretaris van de Raad van Kerken. Door de redactie-kommissie van de ARJOS zijn een aantal personen benaderd, om een commentaar te schrijven op dit rapport. Inmiddels zijn commentaren gepubliceerd van Goudswaard, Lubbers, Klijn en Baron van Verschuer.

christen-democratische partijformatie is geen vanzelfsprekende zaak, velen komen op grond van hun verstaan van

de bijbelse boodschap en hun analyse van de werkelijkheid waarin wij leven tot een andere politieke partijformatie, wij zijn ons bewust dat christen-democratische politiek het Evangelie in de weg kan staan, wij vormen geen meerderheid van de bevolking en als dat zo was dan hadden wij rekening te houden met minderheden.

Als wij bij dit rapport toch enkele vragen hebben, dan komen deze niet in korting op de waardering en congeniaal meedenken. Zij zijn bedoeld als uitnodiging, misschien uitdaging om de lijnen die in dit rapport zijn uitgezet verder door te trekken.

1. Waarom is deze visie en met name "de grondtonen waaruit christen-democratische politiek wordt gecomponeerd" (zoals deze worden uitgewerkt in no. 6) christelijk? Kan het geloof in Christus een eigen maatschappijvisie aanbieden die de mens vanuit zijn sociale verantwoordelijkheid niet zelf zou kunnen vinden?

2. Kunnen mensen niet vanuit een andere "grondslag" tot dezelfde visie op de toekomst van de samenleving komen?

3. Is het Evangelie het enig uitgangspunt voor het handelen van een christen-democratische partij? Christus is uniek, doch niet exclusief. Hij sluit niemand uit. Hij staat niet in concurrentie tegenover wie of wat ook.

4. Kan er binnen een politieke partij die zich richt op het Evangelie plaats zijn voor deelname en gewaardeerde bijdrage van mensen die vanuit een ander (niet-christelijk) uitgangspunt komen tot inzet voor dezelfde waarden in de samenleving? Het is opmerkelijk dat toch aanwezige openheid van het CDA nergens in dit rapport ter sprake

komt en wordt gemotiveerd.

5. Sluit men de eigen inspiratie niet af als men niet in een voortdurende dialoog en confrontatie met anderen durft te leven?

6. Is een christen-democratische partij noodzakelijk als er binnen een bepaalde politieke partij mogelijkheden worden geboden om "elkaar in de worsteling om het verstaan van het Evangelie te inspireren?" Is er een ander alternatief mogelijk dan een christen-democratische partij?

7. Wat te denken van dit drieluik van een politieke partij:

- dialoog van een veelheid van levensbeschouwingen.
- overeenstemming betreffende de waarden waarvoor de leden gezamenlijk in de samenleving willen gaan staan.
- gemeenschappelijk partijpolitiek program waarmee de leden samen die waarden in de samenleving willen realiseren.

Het is niet aangetoond dat christenen, die de Schrift toch voortdurend naar de eigentijdse situatie en problemen moeten vertalen, zelfs bij duidelijke verschillen in levensbeschouwing geen gemeenschappelijkheid voor de inzet van waarden met anderen zouden kunnen bereiken en vandaaruit tot een gezamenlijk program zouden kunnen komen.

Op deze vragen wordt niet zonder meer een positief antwoord verwacht, doch de afwijzing zal gemotiveerd moeten worden. In zover zijn zij een bijdrage tot verdere bezinning.

Dr. H.A.M. FIOLET

Arjos-agenda

5 oktober: ledenvergadering Arjos Noord-Holland, Krasnapolsky Amsterdam, aanvang: 8.00 uur. Onderwerp: samenlevingsvormen en CDJA.

13 oktober: Arjosraad in Hoog Brabant te Utrecht over samenlevingsvormen.

19/20 oktober: studieconferentie/jaarvergadering Arjos Zuid-Holland, 's-Gravensande, onderwerp: Geloof en Revolutie, sprekers: dr. Bas de Gaay Fortman, dr. Hans Feddema, drs. Ad. Schouten.

20/21 oktober: Zuid-Afrika congres Utrecht (organisatie: Komitee Zuidelijk Afrika), sprekers o.a. Hans de Boer, Joop den Uyl.

20 oktober: studieconferentie/ledenvergadering, Arjos Noord-Holland, Hilversum, onderwerp: Geloof en Revolutie, opgeven bij Wim Luiten, Linnaeusparkweg 82-II, Amsterdam.

20 oktober: studieconferentie Arjos Utrecht/Noord-Holland, onderwerp: Geloof en Revolutie, de plaats van de kerk in Oost-Europa, sprekers Hans Vegh en mw. Kohlbrugge.

20 oktober: CHJO studieconferentie, onderwerp: Vrede en Veiligheid, Zwolle, spreker minister Scholten.

26/27 oktober: studieconferentie Arjos Gelderland/N.-Brabant, sprekers: Dick Kuiper en Aart van Bochove.

27 oktober: CDJA federatigraad, Utrecht, onderwerp: politiek pamflet CDJA (eerste deel: sociaal-economisch vraagstukken).

5 november: start Arjosdubbeldekker voor 3-weekse toer door Nederland.

24 november: Arjos jubileummanifestatie, onderwerp: Geloof en Revolutie, sprekers: prof. W. F. de Gaay Fortman, R. Tomic, mr. W. Aantjes, H. A. de Boer en Klaas de Vries.

22 december: CDJA-federatieraad, Utrecht. Voor informatie kunt u terecht bij: Arjos, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag, telefoon 070-46.96.20.

Rectificatie

In de ARJOS-agenda van vorige week stond **ten onrechte** dat op 13 oktober de studieconferentie van Arjos Zuid-Holland wordt gehouden, dit moet zijn **19 en 20 oktober**. Op **13 oktober** wordt de **Arjosraad** gehouden in restaurant Hoog Brabant te Utrecht.

Oproep

Zoals een ieder inmiddels wel bekend zal zijn, maakt de Arjos in het kader van haar jubileum, een bustoer door Nederland. Die bustoer vindt plaats in de periode van 5 november t/m 24 november. Wij vragen een ieder, die in staat is een dubbeldekker te besturen, dringend om in die periode een aantal dagen te „chauffeuren”.

SPIERPIJN?

bij: verstuikingen, lichte kneuzingen, spit uit natuurlijke grondstoffen bereid

Arjos-jubileum

Op 24 november 1979 wordt het 50-jarig bestaan van de ARJOS gevierd. Het onderwerp is: Geloof en revolutie. Als sprekers zijn uitgenodigd: prof. W. F. de Gaay Fortman, R. Tomic, Chileense christen-democraat, mr. W. Aantjes, H. A. de Boer en Klaas de Vries. Om een idee te krijgen hoeveel mensen er bij receptie, maaltijd en feest blijven (vanaf 16.30 uur), willen we graag dat jullie je nu al opgeven.

AANMELDINGSBON VOOR 24 NOVEMBER JUBILEUMMANIFESTATIE

naam:

adres:

woonplaats:

komt naar de jubileummanifestatie op 24 november en neemt deel aan

- de vergadering
- de receptie
- de maaltijd (kosten f 5,-)
- het feest

Deze bon opsturen naar het secretariaat: Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

NO GEZEED

Luister vrienden

Een avondje radio. Geloof het of niet, er zijn avonden dat je iets meer overhoudt aan het luisteren dan een onbetuigelbare drang een bepaalde plaat te kopen.

Neem nu het gesprek met een langdurig werkloze dat mij mijn oren deed spitsen. In de achtertuin van zijn Delftse kraakpand is hij voor het vijfde jaar bezig aan het bouwen van een jacht. Het schiet nu op, dat wel, maar als hij van te voren geweten had dat hij nu nog bezig zou zijn, was hij er niet aan begonnen.

„Ik denk niet langer dan drie weken vooruit, doe ik dat wel dan geef ik het op en wel heel snel”.

Op de vraag hoe hij het regelde al die tijd, van z'n f 200 per week, zegt hij te leven van zes tientjes per week en de rest in de boot te steken. „Zuinig

natuurlijk, ik heb geen dure geluidsinstallatie bijvoorbeeld en geen auto, geen overbodige luxe.” Maar toch, hoe hou je dat vol? Zijn antwoord: „Als je het doel maar voor ogen houdt, dan ga je wel door. En je niet van de wijs laten brengen door wat er eventueel zou kunnen gebeuren. ik kan volgende week wel uit m'n kraakpand gezet worden!” Het is een kunst denk ik, de dreigingen te laten en door te gaan met het bouwen aan je ideaal. Niet alleen een kunst, ook een bevrijding. Geloof in de goede afloop maakt dat je weet waaraan je bezig bent en maakt dat je blij kunt zijn met het klaar zien komen van onderdelen. „Toen ik de romp zag verschijnen dacht ik, wat een ongekende mogelijkheden kun je hebben met zo'n jacht zeg. De Fiji-eilanden, wat dacht je!”

Het werken aan dit schip hield deze man af van een leeg leven, van het zich een nietsnut voelen, van een levenloos leven, het gaf hem een nieuwe kans. Het schip van Noach hield de mens en de aarde af van een leeg leven, een leven vol „gewelddenarij”, van een mensheid die uit was op een totale verwoesting van de aarde, aansturend op de totale ondergang. Het gaf de mensheid een nieuwe kans. Noach wilde namens God spreken tot de andere mensen. Hij wilde een betere wereld, zonder gewelddenarij. Hij wilde zich inzetten voor het geluk van andere mensen, ten koste van zichzelf. Noach bouwde zijn ark om duidelijk te maken dat er toch nog hoop is, dat God de totale ondergang niet wil en dat iedereen gered kan worden.

Aan het jacht uit Delft en aan de ark van Noach is misschien wel met eenzelfde grondhouding gewerkt: je niet afvragen of het afkomt maar weten dat het afkomt; je niet bij een tekort aan gereedschap neerleggen maar ergens iets opscharrelen; je niet laten ontmoedigen door opmerkingen als: „Je lijkt wel niet wijs”, maar het doel voor ogen houden. Toch valt er nu een

scheiding der geesten te constateren bij de bouwers van vaartuigen. De jongeman, bezig aan zijn jacht geeft toe dat hij sinds zijn vruchteioze pogingen om aan werk te komen „voor zichzelf begonnen” is. Hij is zo afgebaald door de hele manier van samenleven en heeft zo vaak zijn hoofd gestoten dat hij gezegd heeft: „Bekijk het maar wereld, ik kan mijn tijd beter gebruiken”. Zijn spandoeken bleven in de kast. Het werken aan verbeteringen in de samenleving gaf hij radikaal op. „Werkverdeling, nu zeker, nu is het te laat voor mij!” Zijn achtertuin is de wereld, de Fiji-eilanden zijn toekomst. En geef hem eens ongelijk. „Zaken waar je recht op hebt, zoals arbeid, krijg je niet en je wordt er nog op aangekeken ook!”

Afgezien van de vraag wat aan deze afkeer van de wereld nog meer ten grondslag lag en in dit geval in hoeverre de structuur van deze samenleving daar schuld aan heeft, trof mij de overeenkomst tussen de twee verhalen.

Noach zet zich door zijn werken aan de ark, als partner van God, in voor de vrede. Daarom vond hij genade in

Gods ogen, daarom is hij een rechtvaardige. Noach wilde een betere wereld, zonder gewelddenarij, daarom bouwde hij de ark. De man uit Delft wil een lekker leventje, met alle gemakken, daarom bouwt hij zijn jacht.

De vraag waar ik eigenlijk aan werk, aan een ark of aan mijn jacht, dringt zich onherroepelijk aan mij op. Leg ik de oorzaken waaruit bijv. gewelddadig en onverantwoordelijk gedrag voortkomen bloot en sta ik maatregelen die ieder mens in staat stellen de vrede te bevorderen en verantwoordelijk mens te zijn voor of kies ik het ruime sop in plaats van de drukke straten en laat ik iemand die overboord valt zonder reddingsboei achter omdat ik geen snelheid wil verliezen?

Toen ik de twee heel oude mensen hand in hand zag glimlachen naar elkaar dacht ik: dit moet een van de "onderdelen" zijn van een wereld zonder "gewelddenarij", en ik zuchtte: Wil ik naar hen luisteren?

MARGA SMIT

André Jamet geeft nu

500,- KORTING OP DE BAHIA LUXE VOUWCARAVAN!

- Praktisch, ruim, gemakkelijk op te zetten
- 2 Slaapkabines, 4-5 slaapplekken
- 2 Zitbanken met rugleuning voor extra slaapplekken ● 3 Meter diepe voortent
- Ruimte voor keukens en veel bagageruimte ● Max. toelaatbaar gewicht 400 kg.
- Wagen: 97 x 200 x 140 cm
- Uitgezet: 215 x 500 x 350 cm.

De André JAMET dealer bij u in de buurt:

CAMPINGHAL B. EN J. KARSSSEN

SCHOOLWEG 23
NUNSPEET, TEL. 03412-2729

Normaal 3995,-
Tijdelijk voordeel 500,-
Nu slechts **3495,-**

Met looprem normaal 4395,-
Tijdelijk voordeel 500,-
Nu slechts **3895,-**

C.J.V. boekhandel theologie - menswetenschappen

Volledig in voorraad de fondsen van: Ambo - Bosch en Keuning - ten Have - Boeken-centrum - Callenbach - Kok.

Singel 87 - 1012 VG AMSTERDAM
Tel. 020-22.82.68

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigingswerken - Griendhouhandel

Tel. 01846-2484 Hardinxveld-Giessendam

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

(N PRIMA BOTER EN KAAS
STEEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houwelingen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR

Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

FA. J. A. VISSCHER & ZOON

DE NIEUWESLUIS 5 - ZWARTSLUIS
buiten kantooruren: 05208-1259-1546
Telefoon kantoor- 05208-2120
werkplaatsen: 05208-1259

Directieboten - Sleepvletten -
Dekschuiten

De Bijbel en het Christendom

De kerkgeschiedenis in haar meest originele vorm voor u bijeengebracht in 4 royale delen

De Bijbel en het Christendom leidt u op volstrekt unieke wijze door 20 eeuwen kerkgeschiedenis.

U weet dat er over de kerk en haar geschiedenis veel boeken zijn gepubliceerd. Bijna alle facetten van het christendom zijn daarin al belicht. Maar hoe vreemd het ook mag klinken: in Nederland bestond tot nog toe geen enkel kerkhistorisch verzamelwerk, waarin op toegankelijke wijze de grote theologen en filosofen, de denkers en dichters van het christendom zelf aan het woord komen.

De Bijbel en het Christendom, een vierdelig standaardwerk waarin de oorspronkelijke bronnen bijeen zijn gebracht, voorzien van een korte inleiding en van commentaren. De Bijbel en het Christendom legt de kerk en het christelijk geloof open tot op het bot.

Een rijke verscheidenheid aan oorspronkelijke illustraties.

In De Bijbel en het Christendom zult u oog in oog staan met een veelheid aan originele afbeeldingen: schilderijen, fresco's, miniaturen, bouwwerken, beelden. Meer dan 1.500 in totaal. Alles in kleuren. Een lust voor het oog. Tezamen leveren zij een verhelderende ondersteuning van de tekst.

Bestel nu! Dat scheelt u f 60,-

Profiteer van de speciale intekenprijs van f 85,- per deel. Na verschijning zal elk deel f 100,- gaan kosten. Nu bestellen bespaart u dus f 60,- in totaal. Deel I en II nu leverbaar, deel III en IV eind dit jaar.

Deel 1. Het vroegste Christendom.

Kernteksten van de vroegste Christenen en hun tegenstanders. Romeinen en kettlers, kerkvaders en martelaren, joden en staatslieden, keizers en monniken. Hun gedachten, uitspraken en schrifturen nu voor u bijeengebracht in het eerste deel.

Deel 2. Middeleeuwen en Reformatie.

De belangrijkste middeleeuwse filosofen en theologen zelf aan het woord: pausen en conciliegangsters, politici en architecten, gnostici en mystici, jodenvervolgers en pamflettisten.

Deel 3. Het tijdperk van het absolutisme de negentiende en twintigste eeuw.

Het derde deel van De Bijbel en het Christendom confronteert u met de kernteksten uit werken van kerkgeleerden en verplichte theologen, van kunstenaars en idealisten, van zendelingen en pietisten, van socialisten en nazi's, van antisemieten en zionisten.

Deel 4. Commentaren.

Een groep specialisten reageert op de tientallen teksten die de hoekstenen vormen van de kerkgeschiedenis. Een moderne, wetenschappelijke reactie op twintig eeuwen christendom. Een confrontatie.

- 4 royale delen
- formaat 22,5 x 30 cm
- 260 bladzijden per deel
- meer dan 1.500 kleurenillustraties in totaal
- speciale intekenprijs f 85,- per deel na verschijnen f 100,- per deel
- desgewenst betaalbaar met minimaal f 25,- per maand.

Bestel/Informatiebon met intekenvoordeel van f 60,-

Ja, ik teken in op de complete serie van vier delen De Bijbel en het Christendom tegen de speciale prijs van f 85,- per deel.

De betaling zal geschieden door overschrijving per giro: per deel na ontvangst/in maandelijkse termijnen van f (minimaal f 25,-).

Wanneer het eerste deel niet zou beantwoorden aan mijn verwachtingen, dan stuur ik het binnen 10 dagen onbeschadigd terug. Mijn intekening komt dan automatisch te vervallen.*

Stuur mij ter informatie uw uitgebreide documentatie.*

Naam _____

Adres _____

Postcode/Plaats _____

Bestelbon inzenden in envelop zonder postzegel aan:

Verzendboekhandel ERATO B.V. Antwoordnummer 303, 2000 WC Haarlem

Voor telefonische informatie: 023 - 32 10 69 * s.v.p. aankruisen wat van toepassing is.

10 dagen gratis ter inzage

Wij stellen u graag in de gelegenheid vrijblijvend kennis te maken met De Bijbel en het Christendom. Wanneer het eerste deel dat wij u toezenden, niet zou beantwoorden aan uw verwachtingen, dan kunt u het binnen 10 dagen onbeschadigd terugsturen. Zonder enige verdere verplichting.

ARP

VAN DE PARTIJ

Behandeling CDA-statuten

Tot 1 november a.s. amendementen indienen bij Kamercentrales!

Tot 1 november a.s. zijn de AR-kiesverenigingen in de gelegenheid amendementen in te dienen op het CDA-fusieprotocol plus bijlagen (statuten en reglementen) bij de besturen van de kamercentrales. Begin september 1979 kregen alle kiesverenigingen – en via AR-Post alle partijleden – de fusiestukken toegezonden.

Besturen van kiesverenigingen: denk om de termijn van 1 november a.s. en stel de fusiestukken in een ledenvergadering aan de orde! Het partijsecretariaat, alsook de buitendienstmedewerkers zijn te allen tijde bereid adviezen te geven over de behandeling van deze statuten. Zie in dit verband ook het draaiboek.

De besturen van de kamercentrales hebben één maand de tijd, en wel tot 1 december a.s., om de ingediende amendementen van de kiesverenigingen te beoordelen en ze door te sturen naar het partijsecretariaat in Den Haag.

Zo juist verschenen „Christian political options”

- onderwijs
- omroepbestel
- partijformatie
- economische orde
- internationale solidariteit
- verantwoordelijkheden in de welvaartstaat

Inhoud o.a.

Dit in het Engels geschreven boek bevat lezingen en passages van de discussies, die gehouden zijn tijdens het internationaal symposium „A christian political option”. Dit seminar werd georganiseerd door de Dr. A. Kuiperstichting ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP.

Dit boek geeft een duidelijk beeld van de verschillen in benadering die aan het licht kwamen. Het kan christen-democraten over de hele wereld inspireren tot een verdere verdieping van hun gedachten en tot een intensievere uitwisseling van standpunten.

± 200 pag. Prijs ca. f 15,- (incl. verzendkosten).

Bestellingen aan: AR-Partijstichting, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag.
Tel. 070-46.96.20.

Leden- werf- kaarten

Een nieuwe partij ledenwerfkaarten is gereed. Tot een aantal van 250 stuks worden deze gratis beschikbaar gesteld. Men kan ze aanvragen bij het partijsecretariaat dr. Kuiperstraat 3, Den Haag. De kaarten zijn uitnemend geschikt om in allerlei propagandamateriaal te vouwen, om huis-aan-huis te verspreiden en om „gewoon” mee te geven aan politiek belangstellenden. Bestel als kiesvereniging eens een partij, of vraag ze ter bezichtiging „op proef”.

Partijraad Studiedag: Gezin en andere samenlevingsvormen

De eerstvolgende partijraad vindt plaats op zaterdag 1 december a.s. te Ede in gebouw de Reehorst. In de komende tijd zal in NG hier aandacht aan worden besteed. Noteer deze datum vast in uw agenda!

Op 10 november 1979 organiseert het CDA in samenwerking met de Stichting politiek vormings- en scholingswerk een studiedag ter zake de problematiek van gezin en andere samenlevingsvormen.

De studiedag vindt plaats te Utrecht, in het Jaarbeurs Congres- en Vergadercentrum, aanvang 10 uur. Het programma luidt als volgt:

10.00 uur: Opening.
10.15-11.15 uur: Inleidingen
– Prof. P. L. Dijk buitengewoon hoogleraar aan de V.U. te Amsterdam: Historische ontwikkeling van huwelijk/gezin en andere samenlevingsvormen.
– De heer P. J. F. Dupuis, huisarts, sexuooloog te Rotterdam: medische en etische aspecten van gezin en andere

samenlevingsvormen.

– mr. drs. J. G. M. Bril, docent sociale wijsbegeerte aan de KU te Nijmegen, Sociaal-filosofische aspecten van gezin en andere samenlevingsvormen.

11.15-12.30: Discussiegroepen
12.30-13.30 uur: Koffiemaaltijd
13.30-14.00 uur: Rapportage uit de discussiegroepen

14.00-16.00 uur: Plenaire forumdiscussie o.l.v. Dr. D. Th. Kuiper, vice-voorzitter ARP.

Deelname: U kunt voor de studiedag inschrijven door overmaking van f 15,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader en vormingswerk ARP te Den Haag onder vermelding van „Studiedag Gezin en andere samenlevingsvormen”, of door toezending van onderstaand deelnameformulier.

Deelnameformulier Studiedag Gezin en andere samenlevingsvormen.

Ik neem deel aan de CDA-studiedag op 10 november 1979 te Utrecht.

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats + postcode: .....

Tel. nr.: .....

Dit formulier toezenden aan:
Stichting kader- en vormingswerk ARP
Dr. Kuiperstraat 3, 2514 DA Den Haag

De inschrijving geschiedt naar volgorde van binnenkomst.
Er is ruimte voor 150 deelnemers.

Na inschrijving krijgt u een bevestiging daarvan toegezonden.

ARP Eindhoven e.o.

Op 9 oktober vindt er een gecombineerde ledenvergadering plaats van de k.v. Velthoven en de 4 Eindhovense wijk-k.v.'s.

Plaats van samenkomst: de Emmauskerk aan de Barriereweg te Eindhoven.

Aanvang: 20 uur.

Spreker: Mr. V. H. Bruins Slot

Onderwerp: Waar staan wij ten opzichte van het CDA.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geen postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

veel gelezen, veel geciteerd

ARVC Studiedag

Ter gelegenheid van zijn 20-jarig bestaan belegt het ARVC een studiedag met als thema „Arbeid! ... Bevrijding van de vrouw?” op zaterdag 27 oktober 1979 om 10.00 uur in restaurant „Hoog Brabant” te Utrecht.

Programma
09.30 - 10.00 uur
ontvangst met koffie
10.00 - 10.30 uur:
opening
toespraak van de heer H. A. de Boer, vz. ARP
10.30 - 11.15 uur
inleidingen:
drs. H. E. S. Woldring: Arbeid! ...

Bevrijding van de vrouw? en enkele sociaal-filosofische aspecten prof. dr. H. J. van Zuthem: Arbeid! ... Bevrijding van de vrouw? en enkele juridische en sociaal-economische aspecten.

11.15 - 12.45 uur
discussiegroepen
12.45 - 13.45 uur
lunch
14.00 - 15.30 uur
rapportage uit de discussiegroepen
forumdiscussie
15.30 uur
sluiting en informeel samenzijn.

Opgave voor de studiedag kan door toezending van onderstaand aanmeldingsformulier.

Aanmeldingsformulier Studiedag „Arbeid! ... Bevrijding van de vrouw?”
Dit formulier toezenden aan:
Stichting Kader- en Vormingswerk ARP
dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA Den Haag.

Ja, ik neem deel aan de ARVC studiedag op 27 oktober 1979.

NAAM: .....

ADRES: .....

WOONPLAATS + postcode: .....

Telefoonnr.: .....

UW BOEKEN LANGER HEEL, IN EEN KAST VAN WOONVOORDEEL

DE BOEKENKASTSPECIALIST levert direct van fabriek met hoge korting.

UNIEKE AANBIEDING, eiken boekenkasten met massief front, zie afb. 190 cm hoog, 100 cm breed, 38 cm diep, f 595,-
Winkelprijs minimaal f 795,-
Plankdiepte ± 30 cm. Afstand tussen planken ± 30 cm, onderin ± 40 cm.
Open uitvoering, dus zonder deuren f 495,-.
Levertijd 4-6 weken.

Ook leverbaar in 87 cm breed 190 cm hoog en 145 cm hoog

- * keurige presentatie * ook voor zware boeken
- * fraaie vormgeving * puur vakmanschap
- * massief eiken front * fabrieksprijzen
- * degelijke afwerking * levering kontant.

Bijdrage vervoerskosten door heel Nederland f 15,- p. kast.

Maak gebruik van onderstaande bon in open envelop zonder postzegel op te sturen aan:

**WOONVOORDEEL bv, antwoordnummer 5,
8070 WK Elburg. Tel. (05250) 2013**

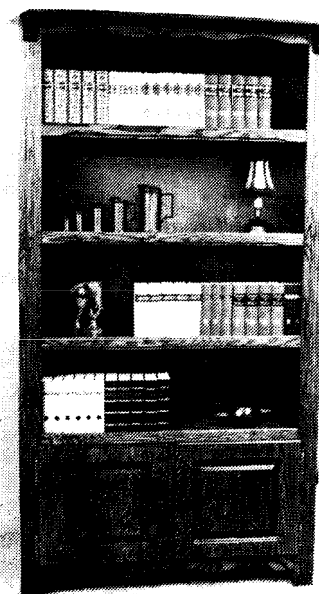
Mocht de kast om welke reden dan ook niet aan verwachtingen voldoen en u bericht ons binnen een week na aflevering, dan wordt hij teruggehaald en u ontvangt uw geld terug.

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Telef. nr. ....
s.v.p. hokje aankruisen welke kast u wenst, levering uitsluitend kontant.

aantal

- boekenkast(en) gesl. 100 cm br. f 595,-
- boekenkast(en) open 100 cm br. f 595,-
- boekenkast(en) gesl. 87 cm br. f 540,-
- boekenkast(en) open 87 cm br. f 450,-
- boekenkast(en) open 87 cm br., 145 cm hoog f 365,-

EEN OGENBLIK, DENKT U ER WEL EENS OVER OM OPTIMAAL BUITEN TE GAAN WONEN?

DIT IS EEN GOEDE MOGELIJKHEID . . .

U vindt deze aan de Asserbrink in Emmen. Temidden van oude houwwallen dichtbij het Oranjekanaal. Hier worden 20 wel heel bijzondere schakelvilla's en 8 bungalows gebouwd. Beide in 2 verschillende typen. Daarmee heeft u de keuze uit diverse luxueuze woningen met 3, 4, 5 of zelfs 6 slaapkamers. De luxueuze uitvoering en de hoge kwaliteit blijken o.a. uit de volgende voorzieningen: thermische isolatie, Merbau kozijnen, dubbele beglazing, luxe keukens met inbouwapparatuur, open haard, zonneterras, badkamer met ligbad en 2de toilet. Met de oplevering wordt zomer '79 begonnen.

Ook financieel is deze mogelijkheid van optimaal buiten wonen zeer aantrekkelijk. De koopsommen zijn nl. beduidend lager dan het landelijk gemiddelde voor soortgelijke exclusieve woningen, nl. vanaf f 225.000,- v.o.n.

Uitgebreide dokumentatie ligt voor u klaar. Neem daarvoor en voor alle gewenste nadere informatie, óók t.a.v. de gemakkelijke financieringsmogelijkheden, vrijblijvend contact op met

makelaardij Beekenkamp,
Parallelweg 9, 7822 GL Emmen
Tel.: 05910-16016

BEEKENKAMP

Duet...

Duet, de lange, dunne sigaar uit het huis Schimmelpenninck. In twee uitvoeringen gematteerd en naturel (Duet Royales). Gemaakt van zorgvuldig geselecteerde kwaliteitstabakken. Voor kenners die een echte Schimmelpenninck naar waarde weten te schatten.

46cent

SCHIMMELPENNINCK

WERELDDIAKONAAAT

Ook hij moet
naar school

ACTUELE PUBLICATIES OVER MENSEN IN KNELSITUATIES:

- Wat doen we in Zuid-Afrika f 1,50
- Diakonaat in Portugal f 2,-
- Mensenrechten in Oost en West f 2,-
- Kerk, staat en samenleving in Oost-Europa f 2,-

U kunt deze brochures bestellen door storting van het verschuldigde bedrag op giro 2211 t.n.v. het Algemeen Diakonaal Bureau van de Gereformeerde Kerken te Leusden met vermelding van de titel(s).

Algemeen Diakonaal Bureau
van de
Gereformeerde Kerken
Burg. de Beaufortweg 18
3833 AG Leusden

Fries Ieren

Voor mondelinge, schriftelijke
en grammofoonplatenkursussen
en voor Friese boeken
naar

a.f.u.k. Postbus 53, Leeuwarden
Tel. 05100-3.80.45

ISRAËL
Dichterbij dan u denkt!

Bezoek onze stand op de BOEKENBEURS!
7 en 8 september in de AHOYHALLEN te Rotterdam stand nr. 18

• Boeken over en uit Israël • Olijfhout (ruim 100 artikelen!) • De meer dan 1000 dia's • Ansichtkaarten met en zonder tekst • Tegels • Parkament posters uit Israël • Onderzetter Jeruzalem enz. • Wenskaarten met echte bloemen • Bladwijzers óók voor evangelisatie • Abonnement "Thuis reizen door het land van de BIJBEL" • Kinderpuzzels • Israël kwartetsspellen • Israël kunstkalender 1980 • Schrijfpapier • Wandbortjes • Landkaarten • Relatiegeschenken • PRACHTIG UITDEELMATERIAAL VOOR ZONDAGSSCHOLEN ENZ.

Vraag de GRATIS informatie!

Lees- en Luistercentrum
"De Orchidee" Lisse
Prinsessestraat 86 Postbus 170
Telefoon 02521 - 12851

Zoekt u een eeuwenoude Bijbel?
Of een 20e eeuwse Ullenspiegel?

Voor beide kunt u terecht bij

ANTIQUARIAAT „MERLIJN”

Damplein 21-23 - 4331 GC Middelburg
Telefoon 01180-1.62.33

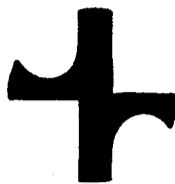
- OUDE EN ZELDZAME BOEKEN 1470-1800
- GROTE VOORRAAD 2e HANDS BOEKEN
literatuur, geschiedenis, kunst etc.
- PRENTEN EN KAARTEN
speciaal m.b.t. Zeeland
- CATALOGI op aanvraag
- INKOOP - VERKOOP - TAXATIES

rené göttgens romaanse kerken in het catalaans pyreneeëengebied

Een zwerftocht door de ongerepte Pyreneeën, met waardevolle studies over aspecten van het sociale, religieuze en politieke leven in de middeleeuwen en boeiende informatie over de Romaanse bouw- en schilderkunst in Catalonië, alsook over de Frescoschilder- en transplatatietechnieken.

ISBN 90 6313 013 9, 176 pag., geïll., f 34,75

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

UITGEVERIJ HISTORIE

Postbus 535, 6500 AM Nijmegen

FRANCISCUS

VAN

ASSISI

Als die persoon je wat zegt,
als je naar een zelfde weg zoekt als hij,
niet in je eentje, maar met anderen,
die ook zoeken
en soms al wat gevonden hebben.

als je door dezelfde dingen
wilt laten inspireren als Franciscus:
het Evangelie, eenvoud, broederlijkheid,
stilte, gebed, eenvoudige arbeid,
meer gewoon maar doen, dan praten erover;

als je je aangetrokken voelt
tot het leven in een religieuze groep,
- hier of in een ontwikkelingsland -
van mannen en vrouwen, zomaar mensen zoals jij,
en je wilt daar eens serieus mee kennis maken:
dan kan dat!

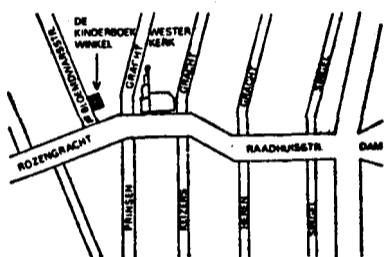
De minderbroeders kapucijnen
houden daarvoor weekeinden
Kosten: f 30,- p.p.
Opgave: Zaanhof 115, Amsterdam
Tel. 020-82.67.77

De klarissen-kapucinessen
houden daarvoor weekenden
Kosten: f 30,- p.p.
Opgave: Bekseweg 5,
Babberich
Tel. 08364-7294

de kinderboekwinkel

1e Bloemdwarsstraat 23

Amsterdam

Wist u...

- * dat er in de kinderboekwinkel
- * Een wetenschappelijke afdeling is.
- * Een kast met sprookjesboeken.
- * Een afdeling romans van 6 tot ± 15 jaar.
- * Een kast met prachtige prentenboeken.
- * Een afdeling peuters en kleuters.
- * Een kast met strips.
- * En een paar planken opvoeding en onderwijs.

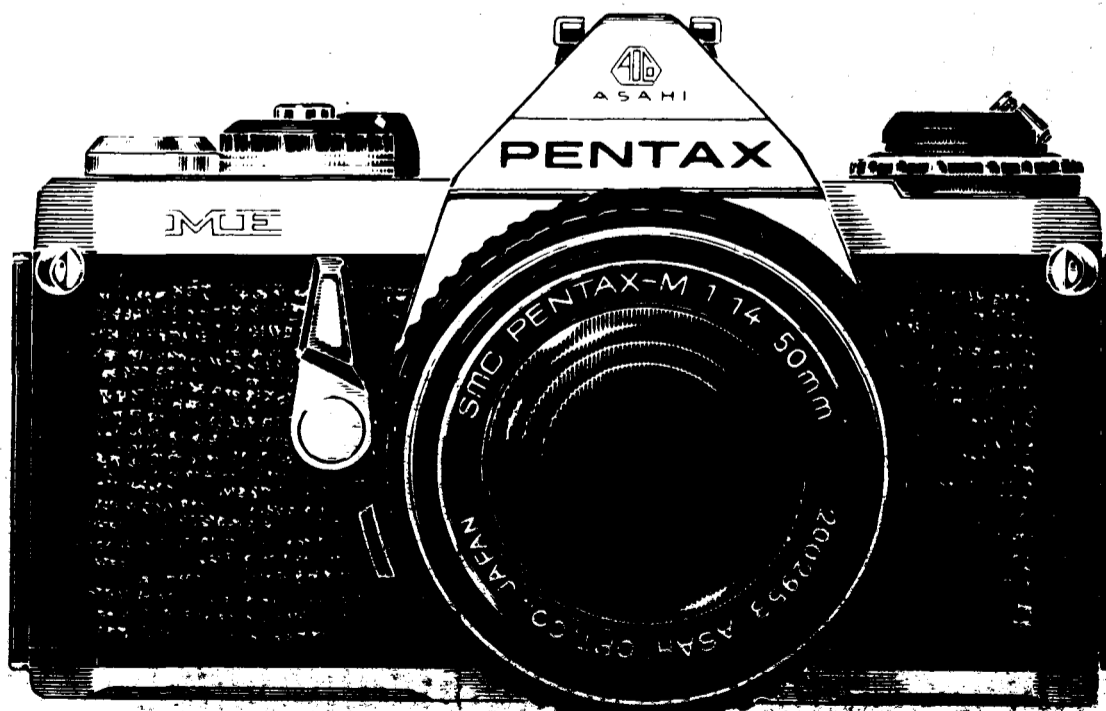
Tot kijk!

Open: dinsdag t/m zaterdag van 10.00-18.00 uur
Telefoon 22.47.61

ASAHI

PENTAX

MUE

NU f 889,-

FOTODIJK

frederik hendrikslaan 190

tel: 070-541112, dan haag

„de Heidehut”

atelier voor
oudhollandse
meubelen

uitsluitend vervaardigd van
MASSIEF EIKENHOUT

Wij vervaardigen nog volgens het oude principe en met vakmanschap een karaktervol meubel, o.a.
KASTEN - WANDKOMBINATIES - TAFELS -
BANKSTELLEN - STOELLEN
U kunt zelf de kleur en ook gedeeltelijk uw model bepalen.

BINNENHUISADVIEZEN EN ONTWERPEN ZIJN GRATIS

Kijk eens vrijblijvend bij ons rond.

Wij zijn dagelijks geopend van 9.00 tot 18.00 uur.

maandag's van 13.30 tot 17.30 uur

Op vrijdag tot 21.00 uur en zaterdag van 9.00 tot 16.00 uur

Eventueel andere dagen en tijden af te spreken.

Meido Milligen

Genl. Apeldoorn, Rijnlaan 205-205, Tel. 0572-1111

ZOMERPROGRAMMA 1980

DUITSLAND

3-daagse Rhenipfalzreis	v.a. f 220,- p.p.
4-daagse Rhenipfalzreis	v.a. f 315,- p.p.
8-daagse Rhenipfalzreis	v.a. f 685,- p.p.

3-daagse Harzreis	v.a. f 185,- p.p.
4-daagse Harzreis	v.a. f 270,- p.p.
8-daagse Harzreis	v.a. f 580,- p.p.

8-daagse Sauerlandreis	v.a. f 525,- p.p.
4-daagse Carnaval In Mainz	v.a. f 299,- p.p.
3-daagse Rijn- en Wijnfeestreis	v.a. f 230,- p.p.
3-daagse Pfalz- en Wijnfeestreis	v.a. f 225,- p.p.
4-daagse luxe Mainzreis	v.a. f 450,- p.p.

Laat u eens verwennen in hotels, die wij uitselcteerden uit de middenklas tot luxeklasse.

FRANKRIJK

3-daagse Champagnestreekreis	v.a. f 225,- p.p.
4-daagse Relms & Parijsreis	v.a. f 335,- p.p.

Alle reizen zijn gebaseerd op halfpension oftewel op alle dagen ontbijt en diner en enkele reizen zijn volledig verzorgd. Diverse vertrekplaatsen in Nederland.

ENGELAND

3-daagse Londenreis	v.a. f 350,- p.p.
5-daagse Londenreis	v.a. f 640,- p.p.

Alle prijzen zijn inclusief reisverzekeringen en bovendien deelname in het Club Europa annuleringsfonds.

IERLAND

10-daagse Zuid-Ierlandreis	v.a. f 1295,- p.p.
----------------------------------	--------------------

NOORWEGEN

5-daagse Oslo en Omgeving	v.a. f 670,- p.p.
8-daagse Fjordengebied	v.a. f 1285,- p.p.

VAKANTIEWONINGEN

een keuze uit honderden vakantiewoningen binnen Europa o.a. in België, Duitsland, Luxemburg, Nederland, Italië, Oostenrijk, Spanje etc.

NEDERLAND

3-daagse Drielandenreis	v.a. f 185,- p.p.
4-daagse Drielandenreis	v.a. f 260,- p.p.
8-daagse Drielandenreis	v.a. f 590,- p.p.

CULTUUR- & NATUURREIZEN

Keuze uit zo'n 70 verschillende reizen in Europa en Azië, Afrika en Amerika onder leiding van een of meerdere wetenschappelijke reisdeskundigen.

OOSTENRIJK

10-daagse Wenen en omgevingreis	v.a. f 855,- p.p.
---------------------------------------	-------------------

CRUISEREIZEN

Van Wolga, Donau, Middellandse Zee, Zwarte Zee tot een Cruise naar de Canarische eilanden.

ZWEDEN

3-daagse Zuid Zwedenreis	v.a. f 245,- p.p.
5-daagse Midden Zwedenreis	v.a. f 510,- p.p.

SCANDINAVIË

16-daagse Lapland- en Noordkaapreis	v.a. f 3100,- p.p.
---	--------------------

RUSLAND

21-daagse Adria, Agais & Zwarte Zee en van de Krim naar Moskou & Leningrad	v.a. f 3675,-
--	---------------

Het reisprogramma 1980 verschijnt ca. 30 okt. a.s., stuur nu alvast een briefkaart met naam en adres, voor een gratis toezending.

ATTENTIE: vakantiegangers die reeds bij ons staan ingeschreven, ontvangen het automatisch per post.

CLUB EUROPA B.V.

Postbus 245 (Clovislaan 18)
5600 AE Eindhoven

Touringcarreizen	040-52.37.25
Cruise-, cultuur- en natuur- reizen, vakantiewoningen	040-52.33.05
Direktie en administratie	040-52.39.55

Vestigingen in: Düsseldorf, Eindhoven, Hosingen-Luxemburg.

UW EIGEN THEELEPEL

ten bate van o.a.
KERKRESTAURATIE
NIEUWBOUW
ORGELBOUW

met eigen reliëf-
motief vanaf 500 st.

met eigen emaille-
motief vanaf 250 st.

Ook diverse andere
aktieartikelen, zoals
suikerscheppen,
sleutelhangers,
boekenleggers,
onderzettersets,
ballpoints enz.

Vraag gratis monsters
en informatie recht-
streeks bij de fabriek:

ZILVERSTAD-SCHOONHOVEN BV

Postbus 507 - Schoonhoven Tel. 01823 - 4044

adverteren orders noteren

Van UBO krijgt u f. 1000.- méér dan eigenlijk nodig is.

Laten we zeggen dat u zo'n dertig jaar bent. En u sluit een levensverzekering van tienduizend gulden. Dan betaalt u elke maand ongeveer twee tientjes. Na 35 jaar krijgt u de eigenlijke uitkering.

U betaalde bij elkaar f 8.946,-
U krijgt ineens terug f 10.000,-.

Maar is dat alles?

Van UBO krijgt u ook nog uw deel in de winst.

En dat kan fiks oplopen. Na een maand is uw winst-aandeel al f 1.000,- waard. Dat komt bij andere verzekeringsmaatschappijen niet voor. Het kan zelfs doorgroeien tot f 6.000,-.

U krijgt dan dus van UBO f 10.000,- plus f 6.000,-.

En als u een groter bedrag verzekert wordt ook uw winst-aandeel groter.

U kunt meeprofitieren. Gebruik de bon.

Vul in en stuur op.

Zet op de envelop:
UBO-verzekeringen,
Antwoordnummer 445,
3500 VB Utrecht.

Er hoeft geen postzegel op.

Amsterdam

**Boekhandel
Architectura + Natura**

behalve architectuur, zeer grote collectie tuin- en plantenboeken en flora's

Komt u eens kijken, Leliegracht 44,
tel. 020-23.61.86

TE HUUR

(het gehele jaar door)
**recreatie-bungalows
in Yerseke**

Op de „Buitenplaats Yerseke” verhuren wij 4-6 persoons compleet ingerichte bungalows (eventueel ook voor een langere tijd).

Indeling: entree, woonruimte met open keuken, 3 slaapkamers, douche/toilet en gas-c.v.

In het park is een verwarmd zwembad (open tussen 1 april en 1 oktober) en een speelterrein, terwijl de afstand naar de Oosterschelde slechts 50 meter bedraagt.

Voor verdere informatie:

**Buitenplaats Yerseke b.v.,
Postbus 235, 3740 AE Baarn.**

Telefoon tijdens kantooruren: 02154-11241,
of buiten kantooruren: 02154-13512

CDA 7

Bon voor f. 1000.- of méér

Ik wil meer weten over de winst-delende polis van UBO.
Stuur mij vrijblijvend alle gegevens.

Mijn naam is .....

Straat .....

Plaats .....

Leeftijd .....

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- effectenspaarkassen
- begrafenisverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- brandverzekeringen
- a.v.p.-verzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- autoverzekeringen
- caravanverzekeringen
- pleziervaarttuig-verzekeringen
- recreatie-goederenverzekeringen

LAAT EEN VLUCHTELING NIET UIT DE BOOT VALLEN

PROJECTEN IN THAILAND:

Langs de grens met Laos en Cambodja zijn vijftien kampen gesticht, waarin de vele tienduizenden vluchtelingen die over de grens komen, opgevangen worden. Behalve voedsel, kleding, medicijnen etc. krijgen deze mensen ook hulp in de vorm van zogenaamde „help jezelf“-projecten. De gedachten achter deze projecten zijn de volgende:

De vluchtelingen moeten iets om handen hebben zodat ze zich niet hoeven te vervelen; deze mensen moeten zo snel mogelijk in hun eigen onderhoud kunnen voorzien; aanvulling van de voedselvoorraden in de kampen; de vluchtelingen moeten - zonedig - omgeschoold worden.

„Help jezelf“-projecten die tot dusver zijn of nog worden uitgevoerd:

- * groentetuinen
- * visvijvers
- * kuikenfokkerijen
- * varkensmesterijen

Een speciaal programma is vastgesteld met projecten, die zijn gericht op de vluchtelingenkinderen. Hiermee wordt door de Stichting ingehaakt op „1979 - Het internationale Jaar van het Kind“.

Het programma omvat:

- a. basispakketten, omvattende allerlei benodigdheden voor zuigelingen.
- b. net vervaardigen van schooluniformjes voor de lagere school-jeugd. (**Basischolen in Nederland zouden hier met eigen akties uitstekend op in kunnen haken**).
- c. het samenstellen van schoolpakketten, die bestaan uit schriften, pen, papier en allerlei andere schrijfbodigdheden.

ZOC

PROJECTEN IN HONG KONG EN MACAO:

Bootvluchtelingen bevinden zich behalve in Thailand onder andere ook in Hong Kong en Macao.

Omdat de opvang van de Vietnamezen daar wel wat te wensen overliet, heeft de Stichting ZOA begin 1979 besloten de hulpverlening ook daar te starten. De nieuwe projecten in Hong Kong en Macao omvatten:

- * het verschaffen van voedsel, kleding, medicijnen, dekens en muskietnetten
- * het aanschaf van naaimachines en timmergereedschap (zodat de vluchtelingen zelf kleding en meubels kunnen maken)
- * het helpen van de vluchtelingen bij het krijgen van een verblijfsvergunning in „derde landen“
- * het verzorgen van kerkdiensten
- * het verzorgen van ontspannende activiteiten

Stort uw bijdrage op gironummer
29.14.600,

t.n.v. Stichting Comité Hulpverlening
Zuid-Oost-Azië

Postbus 1527, tel. 050 - 777428,
9701 BM Groningen

Hierbij bestel ik de volgende uitgaven. Ik ontvang het materiaal binnen drie weken.

... ex. INFORMATIEMAP	f 5,-
... ex. PAPERBACK „Zo lang het nog dag is“ reisverslag over Zuid-Vietnam	„ 11,-
... ex. STICKER per 8 st. verpakt	„ 2,50
... ex. MAPJE met 8 corr. kaarten met fraaie foto's uit Z.O. Azië (nieuw)	„ 2,50
... ex. BOEKENLEGGER gemaakt door HMONG-Stam, div. kleuren	„ 5,-
... ex. MAPJE met 10 ansichtkaarten v.d. HMONG-Stam	„ 4,50
... ex. VIERKLEUREN-folder voor gerichte verspreiding	gratis
... ex. INFORMATIE-folder over projecten	gratis
... ex. ABONNEMENT op ZOA-Nieuws, verschijnt 4x per jaar	„ 10,-
... ex. VLUCHTELINGEN-POSTER uit Z. Vietnam in 4 kleuren	„ 7,50
... ex. POSTER „Kind van de Rekening“ A	„ 7,50
... ex. POSTER „Kind van de Rekening“ B	„ 7,50
... ex. POSTERS Vluchtelingen + A + B tezamen	„ 17,50
... ex. RAAMBILJETTEN „Help de vluchtelingen uit ZOA“	„ 2,50
... ex. VEL à 48 sluitzegels „Help de vluchtelingen uit ZOA“	„ 2,50
... ex. „Azië in de stroomversnelling“	„ 25,-

Een foto-documentaire over het leven in Oost-Azië, met vele kleurenfoto's van Michael Griffiths en foto's van Fritz Frankhauser, uitg. Gideon-Hoornaar

(alles inclusief porto)

NAAM: .....

ADRES: .....

WOONPLAATS: .....

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024

Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfschuren en loodsen etc.

DROOG HOUT

SPECIALITEIT: GEWATERD IEPE, VERDER BEUKEN,
ESSEN, LINDEN, KERSEN, EIKEN EN PEREN.
Incomplete bollen en plaathout. Contant 1%

N.V. Hard- en Zachthout
Import Mij.

LOENEN (VELUWE) - TELEFOON 05765-1888

In de Noordoostpolder en
Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF

N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

Offset en
boekdrukkers

Boerman B.V.

Molenwaterweg 13, Rotterdam
Tel. 010 - 660555*

Privé W. P. Peters, 01890 - 8742
A. W. Peters, 010 - 821725

JONGEREN KIJKEN IN EEN ANDERE WERELD

Met leeftijdgenoten tot 36 jaar naar de
SOWJET-UNIE

Voor iedereen die het nu zelf eens wil
zien en beleven. Betaalbare reizen met
vliegen, onderdak, excursies, maaltijden en
sociale ontmoetingen inbegrepen.
Reisorganisatie Kontakt is de enige die
ontmoetingen met de bevolking
organiseert! Voorbeelden?

REVOLUTIE HERDENKING

4-9 november, Moskou f 795,-

THEATER FESTIVAL
RUSSISCHE WINTER

23 december-4 januari,
Leningrad, Moskou en Kiëw f 1395,-

Vraag de gratis reisgids aan. Voor de andere
vakantie. Wanneer je je ogen de kost
wilt geven.

Ook voor reizen naar Bulgarije,
Tsjecho-Slowakije, Hongarije en de DDR.

1054 JA Amsterdam Overtoom 246
Telefoon (020) 122872

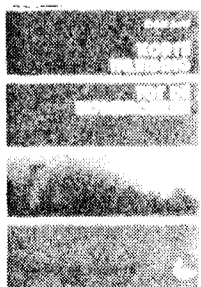
kontakt reizen

TREK DE BIJBEL IN MET DE

INTERNATIONALE BIJBELBOND, Slotstraat 13, 4101 BH CULEMBORG, tel. 03450-7834

ERNST AEBI schreef
een KORTE INLEIDING
TOT DE BIJBELBOEKEN

Een handboek voor de bijbellezer in
een eenvoudig leesbare en overzichtelijke
vorm. Over elk bijbelboek is
een hoofdstuk geschreven met de
indeling: algemeen - schrijver -
bestemming - ontstaan - echtheid -
doel en strekking - overige kantte-
ningen.
Over de oude handschriften, de
bijbelvertalingen en het ontstaan zijn
verdere uiteenzettingen opgenomen.
Omvang 208 blz.
Prijs f. 19.50. B Fr. 315

ELKE DAG MET GOD is de titel van een fijn dagboekje
voor het gezin met jongeren, maar ook voor scholen en
jeugdclubs.

Op eenvoudige wijze wordt een kort bijbelgedeelte
aangegeven en besproken. Voorbeelden uit het dagelijks
leven helpen om het gelezene toe te passen in het eigen
gezin en in het persoonlijk leven. Deze bijbelleesgids
wordt uitgegeven in losse deeltjes die elk kwartaal
verschijnen.

Een jaarabonnement kost f. 11,00. B Fr. 180,-. Losse
deeltjes kunnen besteld worden voor f. 2,75. B Fr. 45,-.

Bestelban

zenden aan: IBR, Antwoorder, 46, 4100 VB CULEMBORG

Afzender

Naam .....

Adres .....

Postcode .....

Plaats .....

Zend mij

- ..... ex. nieuwsbrief IBR
- ..... ex. Elke dag met God
- ..... ex. Korte inleiding
- ..... ex. ....
- ..... ex. Gebedskalender IBR

uniek dagboekje voor
o.a. het gezin

Andere Bijbelleesgidsen:

De IBB geeft voor verschillende
leeftijden leesgidsen uit:
Mijn eigen leesgids, voor 7-9 jaar
Speurtocht, voor 10-12 jaar
Branding, voor 13-15 jaar
Sleutel, voor 16 jaar en ouder
Leidraad, voor volwassenen

Ter kennismaking kunt u een kwar-
taaluitgave bestellen.

spektakulaire prijzen orgels

demonstratie-orgels,
weinigbespeelde- en occasions

- zo goed als nieuw, alleen een stuk goedkoper
- een jaar volledige garantie zonder voorrijkosten
- kosteloze thuisbezorging
- eigen orgelscholen
- zeer aantrekkelijke financiering (ook orgels + lessen) volledige terugbetaling bij aankoop van een nieuw orgel binnen 1/2 jaar.

HAMMOND GRANDEE	23250.-	18990.-
HAMMOND S200 AURORA	12300.-	10990.-
HAMMOND 125-1	5650.-	4490.-
HAMMOND PIPER I	4990.-	1590.-
HAMMOND M-3 met box	8990.-	5890.-
HAMMOND L-111	8990.-	6990.-
HAMMOND S222	5990.-	3990.-
HAMMOND S522	4990.-	3690.-
LINDBERGH ORGEL	1995.-	1290.-
VISCOUNT CL 1 1 klavier orgel	1990.-	1190.-
VISCOUNT C-120	2990.-	1590.-
PHILICORDA GM 761	3495.-	2490.-
PHILICORDA GM-760 Grootpedaal	4690.-	2690.-
THOMAS ARTIST	2190.-	1490.-
SOLINA C-112	3695.-	2290.-
SOLINA P	1695.-	890.-
SOLINA B 106	3445.-	2490.-
SOLINA B 210	2995.-	1790.-
SOLINA SL-110	4595.-	2990.-
SOLINA TL	3260.-	1590.-
SOLINA A-201	3260.-	1590.-
EMINENT 300 UNIQUE + Ritme	4125.-	2290.-
EMINENT 310 UNIQUE	5490.-	2990.-
EMINENT 310 UNIQUE	5490.-	4490.-
EMINENT 310 UNIQUE wit	6345.-	2990.-
EMINENT 500	3990.-	1490.-
EMINENT 510 DE LUXE + Ritme	6545.-	4890.-
YAMAHA B 2 R	2590.-	1490.-
YAMAHA B 30 R	5650.-	3990.-
MARK 1600 + trio	3490.-	1590.-
MARK 1600 met ritme	2995.-	1590.-
RIHA ADAGIO	3290.-	1890.-
RIHA ANDANTE	2898.-	1690.-
RIHA LARGO	3595.-	1990.-
RIHA ALLEGRO + Grootpedaal	6490.-	3590.-

Bij occasions, waarbij geen ritmix is ingebouwd, ontvangt U een ritmebox, met 9 automatische ritme-variaties, compleet met volume- en tempo-regelaar.

Hoofdealer voor: Hammond, Eminent, Solina, Yamaha, Ormegan, Johannus, Viscount, Riha

UNIEKE AANBIEDINGEN VOOR DE KNUTSELAARS ONDER U

Muziek Staffhorst heeft een enorme keus in nog niet gereviseerde inruil-orgels. Sommigen zijn alleen wat stoffig, andere orgels maakt U zelf zo goed als nieuw na een kleine revisie. De prijzen zijn zeer opmerkelijk.

Kom langs en zoek uit...

Dealer voor: Bechstein, Blüthner, Berger Löbau, Steingraeber, Julius Feurich, W. Hoffmann, Pleyel, Gaveau, May, Alexander Herrmann, Weiss, Yamaha, Inbal, Freiburg, Fazer, Kawai, Zimmermann, Lindbergh, Bentley, Geyer.

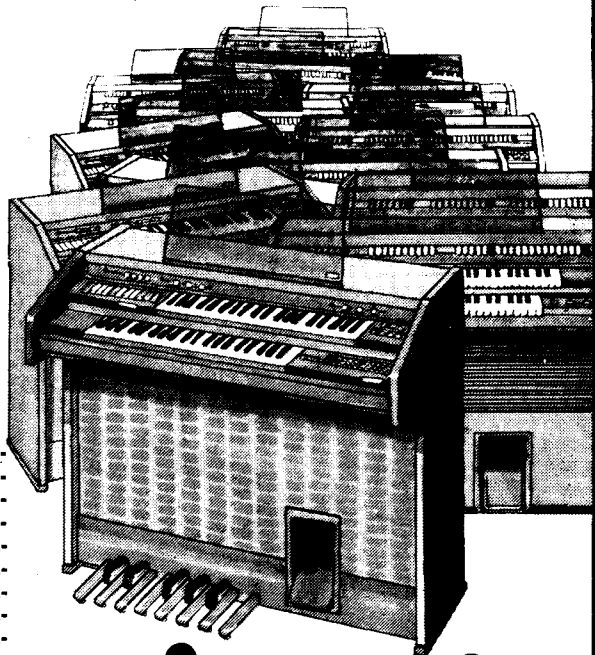
VISCOUNT
- RIHA - MARK
REEDS VANAF

490 SOLINA
VANAF 790

MUZIEK
Staffhorst

Utrecht: Muziekcentrum Vredenburg
Vredenburg 89 (en aansluitend aan Hoog
Catharijne). Telefoon: 030 - 332341

Amersfoort: Hellestraat 11-15 (t/o V&D)
3 verdiepingen boordevol muziek.
Telefoon: 033 - 34064

piano's

nieuwe piano's, demonstratie-modellen,
weinig bespeelde- en occasions

- 5 jaar garantie (na inbouw van hydrocel)
- kostenloze thuisbezorging geheel gereguleerd en gestemd
- Na korte periode bij U thuis opnieuw gratis gestemd en afgeregeld
- aantrekkelijke financiering
- uitsluitend wereldmerken

YAMAHA HIBARI *	5262.-	4690.-
YAMAHA FUJI *	5755.-	4990.-
NORDISKA CLASSICA noten/gesat *	7065.-	5990.-
INBAL palisander *	5385.-	4490.-
NORDISKA FUTURA *	v.a. 6540.-	5590.-
MAY (SCHIMMEL) *	5990.-	4990.-
WISS *	7670.-	5890.-
BENTLEY A7	4280.-	3590.-
RIPPEN met ing. klavecimbel	6990.-	4490.-
A. HERRMANN SCALA DE LUXE *	5260.-	4190.-
LINDBERGH BALLADE eiken *	3895.-	3490.-
DERXON noten gepolitoord *	3895.-	1990.-
STEINBACH *	4290.-	5290.-

NIUW!!!

Eind 1979 verschijnt de 10e druk van het grote standaardwerk (fotomechanische herdruk) van het

„HANDBOEK DER GESCHIEDENIS VAN HET VADERLAND”,
door Mr. G. Groen van Prinsterer. Ongewijzigd naar de derde druk.

Dit werk mogen we wel een van de belangrijkste werken noemen, welke Groen ons heeft nagelaten.

Na verschijning van de 1e druk volgden spoedig 5 drukken, terwijl er in 1928 nog 2 drukken volgden. De door ons verzorgde 9e druk was spoedig na verschijning uitverkocht.

Thans kondigen we de 10e druk aan welke eind 1979 zal verschijnen.

Intekenprijs tot 31 dec. 1979 f 85,-; per 1-1-1980 f 99,50 compleet. Losse delen niet verkrijgbaar. Gedrukt op helder wit houtvrij papier, gebonden in prachtige banden voorzien van stofomslag met goudopdruk.

Waarlijk een standaardwerk der geschiedenis, hetwelk in onze gezinnen thuishoort, in bijzonderheid voor predikanten, onderwijzers, bibliotheken, verenigingen etc.

Vraag gratis een uitgebreide prospectus aan.

UIT DE RECENSIES VAN DE VORIGE DRUK (1978):

Het gebeurt per slot van rekening niet zo heel dikwijls, dat een boek dat in 1846 verscheen, nu na honderddertig jaar nog een heruitgave beleeft. Zeker niet met historische overzichtswerken. Maar Groens Handboek is dan ook niet zo maar een handboek.

Dr. G. J. Schutte, Nederlands dagblad

Ik kan dat ieder aanbevelen. We hopen dat velen dit handboek zullen afnemen. Prachtige heruitgave.

Geref. Schoolblad

Schaft u zich dit Handboek aan. U moet het in uw boekenkast bij de hand hebben. In de personeelsbibliotheek mag het evenmin ontbreken.

School met de Bijbel

De rijke taal van Groen boeit ons telkens weer. drs. J. A. E. Vermaat Koers

Nog beperkt leverbaar het grote standaardwerk van ALGRA "Despereert niet", 5 dln. gebonden f 242,50. Het Wonder van de negentiende eeuw f 45,00.

Dit is maar slechts een greep uit onze grote voorraad. Wij leveren u gaarne al uw boekwerken. Ook uw tekeningen verzorgen wij gaarne. Alle aangekondigde boeken leveren wij direct uit voorraad of na verschijning tegen de geldende (voordeel/inteken) prijzen.

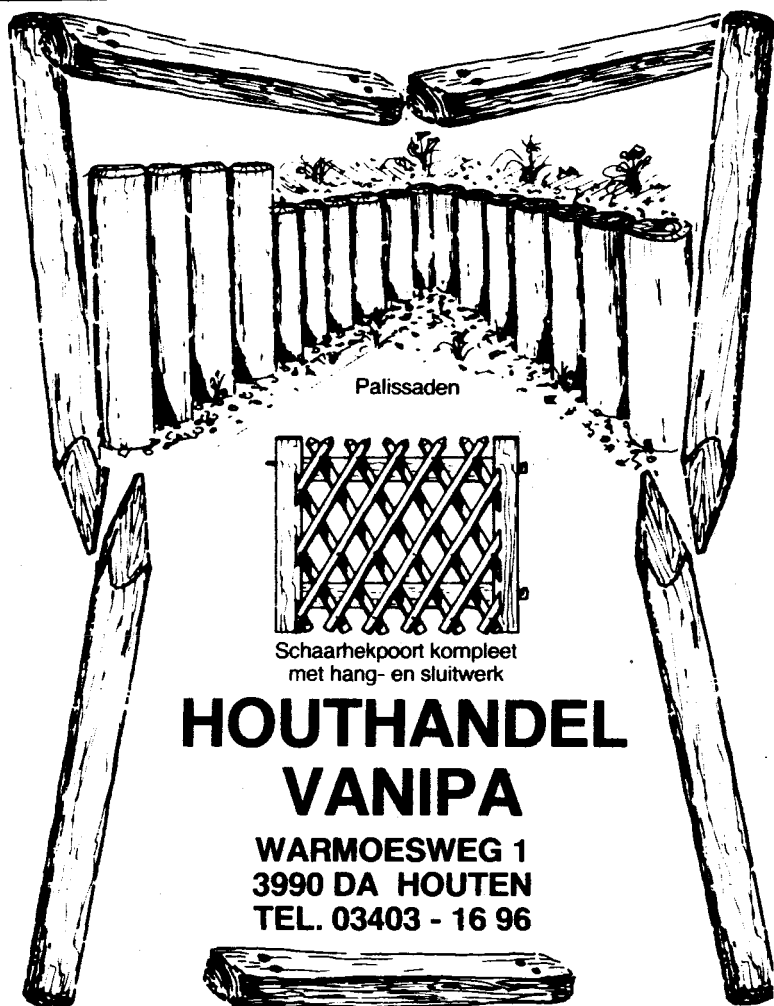
Tevens hebben wij ook nog een flinke sortering 2e-hands boekwerken, o.a. div. originele oude Statenbijbels, Flavius Josephus, etc. etc.

Het adres voor al uw goede en verantwoorde boeken voor jong en oud, kerk en school

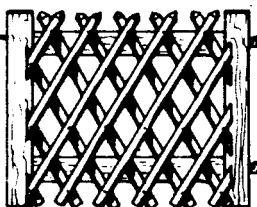
UK BOEKHANDEL KOOL - VEENENDAAL

STATIONSSINGEL 50 - VEENENDAAL - 3901 XK - TEL. 08385-1.39.78
Postbus 177 3900 AD - POSTGIRO 280572
BANK: RABOBANK VEENENDAAL, BANKREKENING 36.51.10.191

Correspondentieadres: Postbus 177, 3900 AD Veenendaal.

Palissaden

Schaarhekpoort compleet met hang- en sluitwerk

**HOUTHANDEL
VANIPA**

WARMOESWEG 1
3990 DA HOUTEN
TEL. 03403 - 16 96

LET OP DE TEKENEN DER TIJDEN!

Bijbelse voorlichting over het gebeuren in kerk en wereld biedt u het maandblad GETROUW à f 20,- per jaar.
Proefnummer gratis.

Postbus 80, De Bilt (U.). Tel. (030) 76 43 44.

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE
ZWEM- EN
SAUNA-INRICHTING

„Maurits- kade”

ZWEMBAD

Telefoon 64.25.75

Zwemmen f 2,-
Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag
12-14,
14-16, 16-18 uur
zaterdag 9-11, 11-13,
13-15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en
Herenafdelingen
Entree f 5,-
plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag
12-22 uur
zaterdag 9-18 uur

RODGERS

Amerika's klassieke orgel nu ook in
Nederland

De fraaie uitvoering van een
Rodgers orgel is geen luxe,
maar staat borg voor vakman-
schap en een prachtige klank.
Ontworpen voor de meest veeleisende organist.

RODGERS ORGANS

Importeur: Electronlum Trading b.v.
Morsestraat 28, 6716 AH Ede

Dr. G. Ubbink

VOOR GESPREKSKRINGEN EN
PERSOONLIJKE MEDITATIE

De wondere wereld van het geloof

„Wat blijft bij alle veranderingen de kern van ons geloven?”

Wat blijft bij alle veranderingen
de kern van ons geloven?

„Een boek voor de gemeente,
ook voor de eenvoudigen
in de gemeente.”

Dr. J.J. Buskes

„Verrassende visies.”

Geref. Weekblad

„Dit fijnzinnige, boeiende,
leerzame,
kortom unieke boek.”

Centraal Weekblad

Een boek om te lezen,
te herlezen, te overdenken
en te bespreken.

In de boekhandel
verkrijgbaar. f 19,50

ZOMER & KEUNING-EDE

DE BLOEMEN UIT DE KERK

Dr. D. Lissenburg
Een boekje van hoop en blijdschap, geduld en
gebed, geven en gastvrijheid.

64 blz. f 9,90.

Een verzameling prettig leesbare artikelen met een
zuiver christelijke boodschap
„De bloemen uit de kerk” (ook leuk als kadoboekje)
onderscheidt zich duidelijk van andere uitgaven op
dit gebied door de rijke, originele inhoud en de
diepere achtergronden, die de schrijver aan zijn
artikelen heeft gegeven.

ZOMER & KEUNING BOEKEN - EDE

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

Al 80 jaar drukker
in Benelux voor
bedrijven en organisaties

Spanje

20 jaar

I.V. CONSULATE ..... MONTGO MAR
Dénia, een authentiek stadje gelegen tussen de
steden Alicante en Valencia, met internationale lucht-
havens. Temidden van amandelen- en citrusplanta-
ges bouwen wij villa's, appartementen en bungalows
voor permanente bewoning, vakantie-doelinden of
voor rendement. Tevens kunnen wij aanbieden kant
en klare villa's.

bouwpercelen

Direct aan zee, tussen de sinaasappelbomen of met
panoramisch uitzicht over Denia en de Middellandse
Zee.

Uw zekerheid

is onze zorg. Wij garanderen kwaliteitsbouw en 10 jaar
garantie. Uw betaling blijft op een Ned. bank geblok-
keerd tot de akte van eigendom in Nederland is.

Bezichtiging

Tijdens uw bezoek aan ons bedrijf tonen wij u wat een
goed bedrijf waard is, dat al 20 jaar de naam Montgo
Mar draagt.

Informatie

Op aanvraag ontvangt u vrijblijvend onze catalogus.
Telef. service op zaterdag van 10.00-17.00 uur.
I.V. Consulate, Raadhuisplein 3, Apeldoorn, 7311 LJ.
Telef. 055-21.11.92.
I.V.C.-Montgo Mar si., Avn. del Generalísimo 64,
DENIA.

Ierland

Bouwperc. met panoramisch uitzicht over de Kenmare
rivier, f 6,50 p.m². Bungalows en bouwgrond bij de
Bantry Bay en o.a. 20 ha land bij de Dingle Bay, 400
acres bij Galway, 5 ha bij Kenmare enz. Vraagt u ook
naar ons nieuwe appartementencentrum met verzor-
ging en onderhoud, goed rendement. Betalingen ook
met pandbrieven. Wekelijks bezichtigingsvl., doc. op
aanvraag. I.V. Consulaat, Raadhuisplein 3, Apel-
doorn, telef. 055-21.11.92.

ERHALING
ERHALING
ERHALING
ERHALING
ERHALING
ERHALING

IS DE KRACHT
VAN DE RECLAME

Trouw zoekt lezers voor wie het geloof nog iets betekent.

Veel kerken zijn verdwenen in Nederland. Sommige kerkgebouwen kregen een nieuwe functie, zoals deze kerk in Andijk. Het is niet het geloof dat z'n waarde verliest, maar het zijn de volgelingen die steeds kleiner in getal lijken te worden.

Ook de meeste kranten zien weinig brood meer in de kerk. Omdat hun lezers meer geïnteresseerd zijn in het wel en wee van bijvoorbeeld pop, radio en t.v.-sterren dan in kerkelijk nieuws.

Trouw heeft z'n overtuiging niet opgeofferd aan de commercie. In het besef

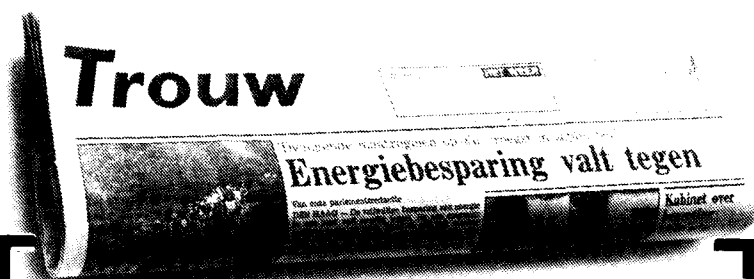
daardoor nooit een massakrant te worden, blijft Trouw het landelijke ochtendblad dat ook veel aandacht besteedt aan wat er in de wereld van de kerken gebeurt.

Daarnaast is Trouw een krant die al het dagelijkse nieuws op een nuchtere, maar toch boeiende manier beschrijft. Zonder sensatie en ook zonder een opdringerige stellingname. Want Trouw respecteert ieders mening. Ook daardoor is Trouw een andere krant.

Trouw heeft een in alles merkbare overtuiging, die u nu wellicht in uw eigen krant mist. Misschien bent u al zo gewend geraakt aan uw krant, dat u zich nu pas bewust wordt van dat gemis.

Eigenlijk zou u Trouw moeten gaan lezen. Een ochtendblad dat voor u bestemd is. Voor alle mensen voor wie het geloof nog iets betekent. Abonneer u op Trouw, een krant met overtuiging.

Lees een krant met overtuiging.

BON VOOR 2 WEKEN TROUW GRATIS.

Noteer mij als abonnee op Trouw.

De eerste twee weken ontvang ik alle nummers van Trouw gratis.

(fl. 7,- wordt met de eerste acceptgirokaart verrekend.)

Naam: _____

Adres: _____

Postcode en plaats: _____

Deze bon in open envelop zonder postzegel zenden aan: Trouw, Antwoordnummer 2792, 1000 PA Amsterdam.

U kunt ook even bellen tijdens kantooruren: 020-65 93 88 om Trouw sneller in uw bus te krijgen.

AR

WAG

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 41 13 oktober 1979

Het CDA-program van uitgangspunten; een stijl van politiek bedrijven

door prof. B. Goudzwaard

Tijdens de persconferentie, waarin het nieuwe ontwerp-program van beginselen van het CDA ten doop werd gehouden, was er één vraag, die ik niet licht vergeten zal. Hij werd gesteld door Ton Planken die wilde weten, of en waar in dit program de kwestie van de proefboringen werd behandeld. Toen het antwoord was dat die niet werden genoemd, was hij in feite al met zijn oordeel klaar: het nieuwe program was vaag, weinigzeggend.

Waarom vergeet ik dat niet licht? Wel, omdat dit zo duidelijk illustreert dat moderne mensen eigenlijk niet (of niet meer) weten, wat ze met een program van beginselen – of uitgangspunten – aanmoeten. Een verkiezingsprogram: dat is bekend. Daarin behoren partijen recht toe recht aan te zeggen, waar ze concreet binnen een viertal jaren willen uitkomen. Daarbij tellen dus de concrete doeleinden, de beoogde resultaten zo te zeggen. Maar een beginselprogramma? Tja, dat zal dan wel iets soortgelijks zijn, alleen op wat langere termijn gezien. En het is dan ook „vaag”, wanneer bepaalde punten er niet rechtstreeks in voorkomen... Wat een beginselprogramma wèl is, zegt de naam zelf al. Het gaat dan uitdrukkelijk niet om de verwoording van waar je – op korte of op langere termijn – naar toe wil, maar van waar je

vertrekken wil. Het gaat niet om het mogelijk eind-punt, maar om het juiste begin-punt. In een beginselprogram leg je dus rekenschap af van de manier waarop je de weg van de politiek inslaat. De stijl van politiek-bedrijven staat centraal, en de middelen die je daarbij geoorloofd vindt of niet; niet waar je precies uit wilt komen, de beoogde resultaten. Dat zo'n onderscheid vandaag de dag nauwelijks overkomt, heeft te maken met het pragmatisme van onze tijd – iets wat ons allemaal min of meer in het bloed is gaan zitten. Voor de echte pragmatist tellen alleen de uitkomsten; telt alleen dat wat je feitelijk ziet en wat je daarin feitelijk veranderen wil (pragma = feit). En al dat gepraat over motieven, beginselen van handelen vindt hij maar vaag geleuter. Duidelijk wordt iets pas wanneer je weet waar mensen konkrèet naar toe willen. Prof. S. U. Zuidema heeft dat wel eens heel raak getypeerd als het denken en handelen in termen van „eindselen” in plaats van in „beginselen”. Ook een politicus spreek je dan alleen aan op waar hij naar toe wil, en nooit op waar hij van uitgaat, wat hem nu eigenlijk bezielt.

Geboden en beloften

Met en in dit nieuwe ontwerp-program van uitgangspunten blijkt het CDA voor beginsel-politiek te hebben gekozen. Het wil er zich uitdrukkelijk rekenschap van geven, op welke motieven en overwegingen het zich baseert, overal wanneer en waar er politieke beslissingen moeten worden genomen. Vandaar ook uitspraken als in artikel 4, dat de overheid is geroepen om in de samenleving recht te doen aan allen, zonder aanzien des persoons; en in artikel 5 – in feite rechtstreeks overgenomen uit het oude AR beginselprogram van Abraham Kuyper – dat in de gewetens van de onderdanen een grens ligt voor de uitoefening van het overheidsgezag. Op zichzelf zijn beginselen als deze niet voldoende om tot een éénduidige konklusie in de praktische politiek te leiden”. Maar dat is ook hun bedoeling niet. Hun bedoeling is, een platform te bieden waarop CDA-leden elkaar vanuit hun diepste levensovertuiging kunnen aanspreken over de manier, waarop ze van situatie tot situatie tot hun standpunten en beslissingen komen. Daarom is ook de géest van een programma als dit belangrijker dan de afzonderlijke artikelen. Het gaat om de

draad, de stijl van benaderen, die door het geheel heenloopt. Artikel 1 geeft die draad nauwkeurig aan. „Het CDA acht het Bijbels getuigenis van Gods beloften en geboden van beslissende betekenis voor mens, maatschappij en overheid”. Het hele program gaat in feite over twee dingen: over datgene wat – naar wij menen – God in de politiek van ons vraagt (d.w.z. Zijn geboden) en over het perspectief, dat naar ons inzicht in het (opnieuw) luisteren naar die nomen besloten ligt: belofte van „een begaanbare weg”. Maar wat zijn dan die geboden of normen van God, die voor de politiek van beslissende betekenis zijn? Het program noemt er vier – en het zijn diezelfde vier, die dan ook de hoofdindeling van het hele beginselprogram bepalen! – **gerechtigheid** – de beslissende norm voor al het overheidshandelen; (gespreide) **verantwoordelijkheid**: daar moet steeds een volk in al zijn relaties en verbanden op worden aangesproken; **solidariteit**: in de toelichting uitdrukkelijk omschreven als

het geroepen zijn van mensen tot dienst aan elkaar, en ook van volken aan elkaar en **rentmeesterschap**: het beheer van de schepping met al wat er in is als het goed van een Ander aan wie we rekenschap moeten afleggen. Al de deelartikelen nu bedoelen niet meer dan een uitwerking van die vier grote principes te geven. En wel zó, dat er een weg zichtbaar wordt, die we kunnen gaan temidden van de grote problemen van deze tijd. En het

program is geschreven vanuit de overtuiging, dat dat een weg met een belofte is, met een perspectief van het bereiken van reële oplossingen. Dat vertrouwen is niet een vertrouwen in ons zelf. Het is een vertrouwen in het gebod van God, dat in de ruimte zet. Ruwweg gezegd stelt dit program: wanneer een overheid de norm van het recht laat prevaleren, en de moed heeft mensen te houden aan hun verantwoordelijkheid, en wanneer ondernemingen het aandurven echte instituten van rentmeesterschap te zijn – met een overheid, die hen opnieuw aan die verantwoordelijkheid tot en met houdt, en ze er ook keer op keer naar teruggrijft – dan is er perspectief voor ons land, ons volk, voor de wereldsamenleving van volkeren. Daarom is voor mij dit program, wanneer het wordt aanvaard, ook de uiteindelijke beslechting van het grote debat binnen het CDA over de grondslag, de politieke overtuiging, en de persoonlijke aanspreekbaarheid. Iedere CDA-politicus is op basis van dit program gebonden en is persoonlijk aanspreekbaar op Gods geboden en beloften, die immers voor de politiek van beslissende betekenis zijn. Hij of zij kan worden gehouden aan de norm van de Bijbelse gerechtigheid, aan de norm van het rentmeesterschap voor

Vervolg op pagina 2

Contributie-inning 1980 vervroegd

In verband met de in december te houden financiële actie CDA „onder één dak” heeft het dagelijks bestuur van het CDA de besturen van de CDA-partijen geadviseerd de contributie-inning voor 1980 te vervroegen. Als gevolg hiervan heeft het partijbestuur besloten de contributiekaart in de eerste helft van november aan de ARP-leden toe te sturen. Het wordt bijzonder op prijs

gesteld wanneer u dit jaar nog aan uw financiële verplichtingen zult willen voldoen. Tot aan het moment van de fusie kent de partij haar „normale” financiële verplichtingen, zoals blijkt uit de begroting van 1980, die in ontwerp onlangs door het partijbestuur is vastgesteld. Dit betekent dat de peildatum van 1980 eveneens vervroegd is namelijk per 1 november.

Financiële Actie Arjos

Vorige week hebben de partij-leden, in het kader van het 50-jarig jubileum van de Anti-Revolutionaire Jongerenorganisatie (ARJOS), een oproep ontvangen de oecumenische stichting „Hoop en Broederschap” in Guatemala financieel te steunen. Vanaf deze plaats willen wij dit goede

doel nog eens in uw belangstelling aanbevelen. Uw bijdrage kan er mede toe bijdragen de armen in Guatemala op eigen benen te doen staan en werkelijk maatschappelijk weerbaar te worden. Mogen wij weer op u rekenen?

– Mensenrechten	pag. 3
– Algemene beschouwingen	pag. 4
– Uit de Arjos	pag. 5 en 6
– Brazilië	pag. 6
– Financiële aktie	
– ARP partij	pag. 7
– 100-jarig bestaan	pag. 7
– Uit de partij	pag. 7

Zwarte Zuid-Afrikanen demonstrenen tegen het regime. Op de Arjospagina wordt ingegaan op de situatie in Zuidelijk Afrika.

Deze week heeft de krant slechts 8 pagina's. Dit vanwege buitengewone omstandigheden op het partijburo, waardoor er relatief weinig tijd was om voorbereidingen te treffen. De volgende week telt de krant weer het normale aantal van 12 pagina's.

Kiesverenigingen

Op pagina 7 wordt ingegaan op de kandidaatstelling. Nadrukkelijk wordt uw aandacht gevraagd voor het volgende: Tot 15 december 1979 zijn de kiesverenigingen in de gelegenheid langs schriftelijke weg de namen van ten hoogste 10 personen in te zenden, die men geschikt acht voor een eventuele kandidatuur.

H. R. van Triest
B.V.

Hoogeveen

Al 20 jaar een
krachtige schakel bij
aan- en verkoop van
ruwveevoer.

Het machtsmiddel dat staking heet

De antirevolutionairen hebben niet altijd eenstemmig over de staking gedacht en geschreven om maar bij ons eigen huis te blijven. Toen Nederlandse Gedachten in 1872 ruim 40 jaar al was verschenen gaf Kuiper een eigen oordeel "indien men met een onrechtvaardig patroon werkt bezit de zwakke een rechtsmiddel: de werkstaking". Voormannen van Patrimonium vonden echter de staking ongeoorloofd. "Het strijdmiddel is in strijd met het wezen van het christendom". In 1891 werd een uitspraak gedaan op het eerste christelijk sociaal congres. Staking nooit als politiek instrument, evenmin als moedwillige contractbreuk; alle overige middelen

moesten uitgeput zijn; in sommige gevallen kan staken behalve een recht ook een plicht zijn. Sindsdien is er wel het een en ander veranderd. Zij die zich vroeger "lijdelijk" opstelden bij een staking – de werkvilligen – laten deze tijdelijke houding varen. Werkgevers komen tot het oordeel dat enige hulp van hun kant (van welke kant hebben de werkvilligen anders steun?) niet langer meer een niet te verdedigen opvatting is. De werkgevers hebben hun eigen vuist ontdekt? Er is meer. Een groot deel van de werknemers is zo langzamerhand geen lid van één der vakbonden. En als deze leden worden opgeroepen om te stemmen over het al dan niet doorgaan van de

staking kan men zich er niet op beroemen dat een overgroot deel van de aangesloten leden zich hiermee intens bezighoudt. De feiten van de laatste jaren hebben dat zeker aangetoond. Voorts is het de grote vraag of bij de huidige technische ontwikkeling bij de meeste bedrijven het nog wel zinvol is en rechtvaardig ons de luxe van een staking zoals dit machtsmiddel zich heeft ontwikkeld te permitteren. De verwevenheid ook in de maatschappij (ondernemingen) in nationale en internationale zin wordt zo intens dat van een landelijke vakbond niet de nodige zorgvuldigheid eigenlijk kan worden gevraagd de consequenties van de staking tijdig en volledig te overzien. Bovendien mag niet bij "voorbaat" worden gesteld dat een derde groep – consument – hierbij niet betrokken mag zijn. Een triest gevolg van een eenmaal uitgeschreven staking die – om welke reden ook – niet die resultaten oplevert waarop men hoopte kan gemakkelijk overslaan in een politieke staking. Zeer onlangs heeft het F.N.V. die mogelijkheid nadrukkelijk opgehouden als wij deze kant uitgaan – en het ziet er bij het F.N.V. naar uit (waarom zou anders de heer Spit dit dan naar

buiten hebben gebracht?) – is het met de rechtsorde in het land gedaan. Als men deze weg werkelijk op wil dan is men bezig de democratie te vermoorden. In de laatste jaren blijkt tevens dat stakingen bepaalde waarden die worden overeind gehouden ondergraven. Aan die waarden ontleent immers ook de staking haar recht: de vrijheid van de burger over zijn eigen lot te beslissen voor zover die beslissing geen schade brengt aan de vrijheid van anderen. Fysiek geweld, de blokkades, het bedreigen, is een onaanvaardbare zaak. Van beide kanten! Werkgevers en werknemers. Stakingen, ook de meest verantwoorde staking, blijven tenslotte machtsmiddelen. En wie macht in de weegschaal werpt zal goed moeten weten wat hij doet. Naar het ons voorkomt is de tijd rijp andere wegen te vinden om de doelstelling die achter de stakingen steekt te realiseren. Aan het stakingsrecht tornen wij niet. Wij hebben in het verleden de machtsmiddelen waarover vroeger steden en dorpen beschikten kunnen verwijderen. En tot zegen! Wij hebben de onderlinge strijd tussen de burgers tenslotte via een aanvaardbare rechtsbedeling

kunnen uitbannen. Via internationaal overleg is er een (klein) begin gemaakt om geschillen tussen naties op rechtsbasis "uit te vechten" – zonnig met internationaal politietoezicht. Wij menen dat het noodzakelijk is geworden op het terrein van de staking macht te doen vervangen door recht. Een staking zou naar onze mening daarom eerst dan geoorloofd zijn als een aanbod om het geschil door een uitspraak van een onpartijdige derde te beslechten door één der betrokken partijen wordt afgewezen. Iedereen die het niet gaat om de macht maar om het recht zal zeker bereid zijn een dergelijke uitspraak te accepteren. Alleen op deze manier bant men deze "oorlog" de maatschappij uit, schreef Ruppert eens. Zo wordt de rechtsorde van de arbeid gediend. Arbitrage nl. levert een grotere waarborg dat het recht wordt gediend dan door het machtsmiddel dat staking heet. G.A. Kieft

De heer Kieft werd verzocht een In Ogen schouw te schrijven i.v.m. het 150-jarig bestaan van NG. Door omstandigheden kon dit vorige week niet worden geplaatst.

Het CDA-program van uitgangspunten

Vervolg van pag. 1

het gehele sociaal-economische leven, aan de norm van de dienst aan de medemens en de verantwoordelijkheid, waartoe mensen elk in hun eigen levenskring zijn geroepen. Voor mij is dat genoeg. Met een CDA-politicus die dat van harte onderschrijft, weet ik waar ik aan toe ben.

Zo is, bij de uitwerking in dit program, niet een soort abortuswetgeving in miniatuur opgenomen – dat hoort in een verkiezingsprogram thuis. Maar wel weet ik, dat elke CDA-politicus is gebonden aan de norm van de eerbied voor en bescherming van het menselijk leven, ongeacht het ontwikkelingsstadium (voor de geboorte, alsook bij het oud en ziek worden); en dat dat voor hem of haar zelfs een „hoeksteen van onze rechtsorde" is. Ik weet aan de hand van dit program niet, hoe een wet op de alternatieve samenlevingsvormen er uit zal zien: maar wel weet ik, dat een CDA-politicus daarbij handelt vanuit de erkenning van de bijzondere betekenis van het gezin, alsmede vanuit de gerechtigheidsnorm, die zegt dat voor alle duurzame menselijke samenlevingsvormen overeenkomstige rechten en plichten behoren te gelden. En ook weet ik aan de hand van dit

program, dat voor wat de toekomst van onze economie aangaat, een CDA-politicus aanspreekbaar zal zijn op de grote betrekkelijkheid van een verdere consumptiestijging. Zijn stijl van politiek-bedrijven is eerder gestempeld door het „genoeg" dan door het „steeds méér", wat de welvaart in de westerse wereld betreft.

kernbewapening: geen zaak van berusting

Over de introductie van dit nieuwe ontwerpprogram is een schaduw gevallen door de onmiddellijk oploeiende onenigheid op het punt van de kernbewapening. Zo verklaarde bijvoorbeeld de heer Neuman op een persconferentie, dat de zienswijze, dat Nederland zijn grondgebied dient open te stellen voor nieuwe gemoderniseerde – zgn „grijze sector" – raketten van de NAVO als antwoord op de Russische SS-20, goed inpasbaar is in het nieuwe CDA-beginselprogram. Naar mijn persoonlijke mening doet dit standpunt onrecht aan de diepste intenties van het program. Ik volsta er mee erop te wijzen, dat de gehele problematiek van de kernbewapening uitdrukkelijk is behandeld vanuit de

norm van de gerechtigheid: en voorts dat in het kader van die behandeling als leidend beginsel is uitgesproken, dat het CDA niet kan en wil berusten in de aanwezigheid van massale vernietigingsmiddelen, die de schepping (waarover wij rentmeester zijn) bedreigen. En als nadere motivering wordt daar nog eens aan toegevoegd: „omdat deze vernietigingsmiddelen niet in overeenstemming zijn met de bestemming en de roeping van de mens". In dit ene artikel komen dus in feite vrijwel alle geboden, alle normen bijeen, waarop het CDA zegt zich te willen baseren als uitgangspunt van ons hele politieke handelen: de norm van de gerechtigheid; die van de verantwoordelijkheid en bestemming van de mens, en de norm van het rentmeesterschap. Daarom komt ook in elk van de drie artikelen, die in het program over de kernbewapening gaan, de noodzaak van de terugdringing van de kernbewapening ter sprake – in art 29, in art 30, en in art 31! Dát is het refrain, en geen ander. En omdat het een beginsel-program is, wordt tenslotte ook uitdrukkelijk gesproken over de grens van toegestaan wapengebruik door overheden. Want de middelen die we inzetten zijn niet neutraal. Ze worden nooit en te nimmer door het doel (bijv. de zgn. grotere veiligheid voor onszelf) geheiligd. Voor een beginselprogramma is dat voldoende, had het althans voldoende behoren te zijn. Over algehele eenzijdige

ontwapening wordt in de artikelen – die mensen binden – dan ook terecht gezwegen; alleen in de toelichting wordt als een mening van de commissie geformuleerd, dat een abrupte eenzijdige afschaffing van de kernwapens door haar niet verantwoord wordt geacht.

koppeling, ja of nee?

Een beginselprogram gaat om een wijze van overweging; om een manier van benaderen van politieke problemen, om een stijl van politiek beleid. Daarom veroorloof ik mij tot slot een kanttekening van kritische aard bij die manier van benadering van het kernbewapeningsvraagstuk, die de zgn. koppeling centraal stelt tussen de Europese, tactische kernwapens en de Amerikaanse strategische kernmacht. Het is de geijkte manier van benadering binnen de NAVO; en ook de toelichting op de begroting van defensie van dit jaar is nog geheel op deze leest geschoeid. De koppelingsgedachte houdt dan dit in, dat Europa voldoende tactische wapens van Amerikaanse oorsprong ter beschikking moet hebben om, in het geval dat Europa door Rusland wordt aangevallen, Amerika met zijn strategische kernmacht regelrecht bij dat konflikt betrokken te achten. Daarom moet ook het gemoderniseerde antwoord op de Russische SS-20 komen; want zo blijft bij elke Russische aanval op Europa de Amerikaanse betrokkenheid het best gegarandeerd.

In deze gehele benaderingswijze – die overigens door Kissinger's recente toespraak is geantiquiteerd – schuilt een ethisch hoogst bedenkelijk element: een Euro-centrisme van de angst. Want waar is men bij het krampachtig volhouden van de koppeling nu in feite op uit? Wel, dat in feite elke aanval op West-Europa vanuit het Oostblok automatisch moet worden geëscaleerd tot een wereldkonflikt, dat met een algehele wereldverwoesting gelijk staat. Europa, de NAVO, vraagt om de vernietiging van de wereld, eist die zelfs, wanneer ze zelf wordt aangevallen. Alleen een combinatie van Europa-centrisme en angst kan zo'n benadering motiveren en standhouden. Ze moge ten dele nog begrijpelijk zijn in een tijd van een enorm Amerikaans strategisch overwicht, zoals tot voor kort nog het geval was; maar ze is als benadering ronduit onaanvaardbaar en absurd in een tijd, waarin de strategische grootmachten beide tot algehele wereldvernietiging in staat zijn. Zo'n benadering komt op mij dan ook eerder heidens dan Bijbels over. Ze past in feite geheel niet in een CDA, dat wil uitgaan van de opdracht van gerechtigheid en van rentmeesterschap over heel de schepping, en dat daarom in zijn uitgangspunten zich terecht niet een mogelijke escalatie, maar juist een vermindering van de aanwezigheid (en inzet) van kernwapens voor ogen stelt. Prof. B. Goudzwaard maakte deel uit van de commissie uitgangspunten van het CDA.

En toen kwam de Paus

door mr. H. Gualthérie van Weezel

Het leek toen 's ochtends 2 oktober 1979 in die grote vergaderzaal van de Verenigde Naties in New York net of de wereld heel even stil stond. Zijn aanwezigheid, zijn persoonlijkheid te midden van hen die daar meer dan 150 landen vertegenwoordigden waren zo intens, zijn woorden zo vol dat landen en grenzen leken weg te vallen. Daar helemaal alleen sprak Paus Johannes Paulus, via satellieten voor ontelbare mensen te zien, over menselijke waarden, vrede en veiligheid. Dat hij hierbij geen omwegen bewandelde en recht op zijn doel afging lijkt kenmerkend voor deze wijskrachtige Paus.

Auschwitz

De veelvuldige cliché's van tal van voorgaande sprekers in de Assemblée beu, wist de Paus zijn gehoor in goed verstaanbaar Engels niet alleen te boeien, maar ook een boodschap mee te geven. Een boodschap van vrede en gerechtigheid.

Als uitgangspunt diende de 2e Wereldoorlog, waarin Auschwitz en zijn solidariteit met de Joden, voor deze Pool centraal staat (Auschwitz werd door hem als Oswiecim uitgesproken). Dit „nooit weer" zo verklaarde de Paus en daarbij de woorden van zijn voorganger Paus Paulus aanhalend: „No more war, war never again! Never one against the other, or even one above the other, but always with each other". Woorden die zich nauwelijks laten vertalen maar gebaseerd zijn op uitgangspunten als naastenliefde en gezamenlijke verantwoordelijkheid. In zijn passage over de Wereldvrede schroomde de Paus vervolgens niet de zaken duidelijk bij de naam te noemen. Heel duidelijk wees hij in dit verband op de meest directe bedreigingen van de Wereldvrede; de krankzinnige wapenwedloop tussen de twee grootmachten en de vrede in het Midden-Oosten. Behalve door op uiterst evenwichtige wijze het Palestijnse vraagstuk te behandelen, noemde de Paus, wat betreft het laatste, de territoriale integriteit van

Libanon, alsmede de bijzondere positie van Jeruzalem; een heilige plaats voor de drie godsdiensten. Door herhaaldelijk de waardigheid van de individuele mens te plaatsen tegenover materiële waarden, maakte de Paus duidelijk dat technologie en welvaart slechts betrekkelijk zijn zolang die niet gepaard gaan met de volle vrijheid van de menselijke geest. Na zijn rede kon Karol Kardinaal Wojtyla een onthaal in ontvangst nemen zoals alleen een land als Amerika dat kan. Alhoewel deze uitzinnigheid nauwelijks te beschrijven valt, doet een en ander wat kinderlijk en chauvinistisch aan, waarbij het beoogde effect van waardigheid door deze „aardseheid" verstoord wordt. Tekenend was overigens dat het bezoek van de Paus aan de negerwijk „Harlem" veel minder uitbundig was. Stringente veiligheidsvoorschriften alsmede het feit dat het overgrote gedeelte van de Amerikaanse negers niet katholiek is, waren hiervan wellicht de oorzaak.

Façade

Achter deze façade van opgetogenheid gaat evenwel een diepgaande discussie schuil over de toekomst van de Rooms-Katholieke Kerk in Amerika.

Inzet van deze discussie is de opinie van de ongeveer 50 miljoen katholieken van wat er nu eigenlijk van de Kerk en dus ook van de Paus verwacht mag worden. Deze discussie wordt nog verlevendigd door de rijk gevarieerde achtergrond van het Amerikaanse Roomse leven. Italiaanse en Ierse karaktereigenschappen en tradities spelen hierbij een belangrijke rol. Teneinde de discussie nog te verlevendigen heeft de New York Times een enquête gepubliceerd waaruit blijkt dat 63% van de Amerikaanse katholieken voor echtscheiding is, 53% voor afschaffing van het celibaat en 46% voor de toelating van vrouwelijke priesters. De New York Times vraagt zich dan ook af – met een verwijzing naar de situatie in Nederland – hoe de Rooms-Katholieke kerkleiding op een en ander zal reageren. De verwachting hierbij is dat op dit gebied van deze Paus geen „progressieve wonderen" verwacht mogen worden.

Amerikaanse Pers

Opvallend is het overigens hoe weinig de Amerikaanse pers aandacht besteedt aan het gebeuren binnen de Verenigde Naties. Verklaringen van de

Negen EG-landen over het Midden-Oosten of Zuid-Afrika, laat staan de Nederlandse gedachten daarover, worden zelfs op de laatste pagina's nauwelijks of niet vermeld. De kwestie Rhodesië, die in London afgehandeld moet worden, krijgt echter de volle aandacht, juist omdat de uitslag hiervan zijn weerslag zal vinden op het andere politieke hete hangijzer: Namibië, de uiteindelijke toetssteen van de Zuidafrikaanse geloofwaardigheid. Een ieder is het hierover eens, dat wanneer deze kwestie door de terzake betrokken 5 grote mogendheden met medewerking van Zuid-Afrika niet naar wens van de Derde Wereld zal worden afgehandeld, een felle confrontatie met Zuid-Afrika zal volgen. Tenslotte krijgt de kwestie Cuba en de Russische aanwezigheid aldaar volle aandacht. Tussen de regels van de kranten door kan men duidelijk lezen dat deze kwestie in feite reeds lang bekend was, maar om bepaalde politieke motieven en aspiraties wat opgeklopt is, met als doel de ratificatie van Salt II te vertragen.

Mr. H. Gualthérie van Weezel is lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Momenteel bezoekt hij de Verenigde Naties te New York.

Stakingscode gewenst

De voortdurende strubbelingen in de Rotterdamse haven tussen stakers en werkwiligen, culminerend in de rellen van afgelopen week met betrekking tot door werkwiligen gevaren sleepboten, doet de vraag rijzen of het niet mogelijk is tot een afspraak te komen hoe in dergelijke situaties behoort te worden gehandeld. Men kan gevoelig stellen dat dit soort zaken reeds in ons rechtsstelsel is geregeld, doch niet te ontkenen valt dat daarop in zulke sterk-emotioneel bepaalde situaties weinig acht wordt geslagen. Dat echter ook werkwiligen rechten hebben is duidelijk; dat voor stakers respectering van die rechten een niet gemakkelijke zaak is, is ook begrijpelijk; dat bedrijven er niet afkerig van zijn van het bestaan van bereidheid tot werken gebruik te maken in hun conflict met de stakers, laat zich eveneens verklaren. Maar het kan in combinatie leiden tot een situatie die het conflict eerder verscherpt dan oplost. Het zou derhalve wellicht aanbeveiling verdienen om te komen tot een door de sociale partners zelf op te stellen code van gedragsregels die gedurende een staking in acht moeten worden genomen. Het bestaan van een dergelijke code zou het ook voor het overheidsgezag gemakkelijker maken op te treden bij overtreding ervan, zonder dat het de kans loopt het veelal onjuiste, maar daarom nog niet minder gevaarlijke verwijt naar het hoofd gesingerd te krijgen dat het partij kiest.

Sport vervreemdt

In een krampachtige poging om te bewerkstelligen dat sport de beoefenaren ervan onderling kan blijven verbreiden, heeft het Nederlands Olympisch Comité vorige week een constructie bedacht die er onvermijdelijk toe zal leiden dat de sport de beoefenaren ervan van de rest van het mensdom vervreemdt. Hoe anders kan de voorwaarde worden uitgelegd dat leden van de Nederlandse afvaardiging moeten beloven niet in contact te zullen treden met dissidenten in de Sovjet-Unie? Wat is de rechtvaardiging van de gedachte dat deze burgers van het land, dat de eer heeft de Spelen te mogen organiseren, uitgesloten behoren te worden van de verbreding? En hoe had het NOC zich voorgesteld te handelen m.b.t. die atleten die zouden weigeren een verklaring te tekenen die inbreuk maakt op een recht dat hun als mens toekomt? Als men hen van deelneming zou uitsluiten, indien zij overigens aan alle kwalificaties voldoen, zou het NOC zich schuldig maken aan een vorm van discriminatie die op ander gebied in de sport zo terecht wordt verfoeid. De conclusie kan niet anders zijn dan dat het Nederlands Olympisch Comité een gezelschap van wereldvreemde lieden vormt, die zich niet eens de consequenties van hun voornemens schijnen te realiseren.

Bot

Een niet minder wereldvreemd

NOG

COMMENTAAR

gezelschap lijkt zich overigens te bevinden in het hoofdkwartier van de NAVO in Brussel. Nog maar net had partijleider Brezjnev in Oost-Berlijn zijn bereidheid verwoord troepen en tanks uit de DDR terug te trekken of vanuit NAVO-kringen werd vernomen dat men het aanbod volstrekt onvoldoende vond. Deze botte reactie is in meer dan één opzicht onverstandig. In de eerste plaats is het onzinnig te verwachten dat Brezjnev een aanbod zou doen dat volledig past in het verwachtings- en wensenpatroon van de NAVO. In de tweede plaats is een volstrekt afwijzende reactie op zo korte termijn onwils, omdat het alle propagandistische waarde aan de andere partij laat. En in de derde plaats is het nog maar de vraag of het inderdaad zo'n waardeloos idee is dat Brezjnev heeft geopperd, dat het zonder enige nadere bestudering in de prullenmand kan worden gegooid. Dat dat althans enige nadere uitleg verdient voor de publieke opinie schijnt deze NAVO-kringen volledig te zijn ontgaan. Wat dat betreft zijn de voorzichtige, niet ongeïnteresseerde reacties uit Washington en Bonn van een geheel ander karakter. Hetgeen de vraag oproept of het niet voor de hand had gelegen dat de NAVO-kringen eerst de reacties uit

de hoofdsteden hadden afgewacht. Die bepalen immers het beleid, niet het hoofdkwartier in Brussel.

Verklaar u nader

Hoe dient het eerste oordeel over de rede van Brezjnev dan te zijn, nu de tekst ervan bekend is? Het meest opvallende is wel de weinige gepreciseerdheid van de voorstellen. De bereidheid troepen en tanks uit de DDR terug te trekken zou de reeds lang slepende MBFR-onderhandelingen te Wenen uit het slop kunnen halen, maar dan zal wel eerst duidelijk gemaakt moeten worden waarheen deze troepen zullen worden verplaatst, naar Polen of naar de Sovjet-Unie. En daarover zegt Brezjnev niets in zijn Berlijnse rede. Brezjnev verklaarde zich voorts bereid een aantal middellange afstandsruketten in aantal te beperken, maar slaat dat op de oude, het Westen nooit erg verontrustende, SS-4 en SS-5 raketten of (ook) op de veel geduchtere SS-20? Het feit dat hij spreekt over raketten, opgesteld in de westelijke districten, gepaard aan zijn uitlatingen in Moskou tegenover de delegatie van de Socialistische Internationale, lijkt op het eerste te wijzen. Maar dat zou weinig soulaas betekenen voor de op het ogenblik in het Westelijk bondgenootschap aan de gang zijnde discussie over het antwoord dat juist op de invoering van de SS-20 gegeven moet worden. De allereerste reactie lijkt dan ook te moeten zijn: Brezjnev, verklaar U nader!

Geen defaitisme

Allerwege wordt ons voorgehouden dat het matigingsbeleid van de afgelopen jaren volledig mislukt is en dat derhalve allerlei nieuwe eisen en verlangens kunnen worden gesteld. Maar berust deze constatering op een juiste analyse van de feiten? CDA-fractievoorzitter Lubbers komt in zijn bijdrage aan de algemene beschouwingen tot een andere conclusie. Het matigingsbeleid heeft naar zijn oordeel wel degelijk resultaat opgeleverd: Hij wijst op het terugdringen van de inflatie, het gestegen investeringsniveau, het achterblijven van de groei van de werkloosheid bij de ramingen van weleer en concludeert dat de matiging wel degelijk succes heeft gehad en dat de ramp zonder matiging niet te overzien was geweest. Hij trekt deze conclusie overigens zonder de in onze samenleving bestaande - veelal schrijnende - problemen te verdoezelen. In tegendeel, ze worden scherp door hem gesignaleerd. Evenmin ontkenkt hij dat het matigingsbeleid een aantal andere doeleinden niet heeft kunnen realiseren. Zijn uitgangspunt kiezend in de geachte van de selectieve groei beklemtoont hij echter dat het CDA juist terwille van de kwaliteit van de samenleving blijft kiezen voor de matiging. Zij die het matigingsbeleid voor mislukt verklaren zijn, aldus Lubbers, de defaitisten in onze samenleving. Het is goed dat het ook eens zo onder woorden is gebracht.

De rechten van de mens in het buitenlands beleid (IV en slot)

door mr. J. N. Scholten

In dit laatste artikel naar aanleiding van het verschijnen van de nota „De rechten van de mens in het buitenlands beleid” wordt op een tweetal beleidsonderdelen ingegaan. In de eerste plaats de mensenrechten en de Oost-Westbetrekkingen en ten tweede de mensenrechten in ontwikkelingssamenwerking.

Oost-Westbetrekkingen

In de relatie van het westen met de Oostbloklanden speelt de problematiek van de mensenrechten een belangrijke rol. Van een Koude Oorlog tussen de blokken is nauwelijks sprake meer. Dit houdt echter niet in dat de betrekkingen hartelijk zouden zijn. De ook historisch gezien zo geladen situatie vereist nog steeds een zorgvuldige aanpak. Het is daarom begrijpelijk dat de regering de mensenrechten in de betrekkingen met de Oostbloklanden in relatie ziet met belangrijke andere onderdelen van het buitenlands beleid, zoals de ontspanning. Tegen de achtergrond een militaire confrontatie te voorkomen, voeren Nederland en zijn bondgenoten een beleid gericht op stabiliteit, wapenbeheersing en ontspanning. Hierin heeft de bevordering van de rechten van de mens een eigen plaats (p. 84). Deze beleidscontext staat min of meer garant voor een zorgvuldig en afgewogen beleid.

Middelen

De doelstellingen van een beleid zijn

belangrijk, maar uiteindelijk is de wijze waarop deze doelstellingen bereikt worden van essentieel belang. Omtrent de uiteindelijke doelstellingen bestaan, althans in de Nederlandse politieke situatie, geen grote meningsverschillen. Wel kunnen bij het nemen van concrete maatregelen de meningen uiteenlopen. We zagen dat vorig jaar bij het overhoeds ingrijpen van minister Wiegel in de betrekkingen met de Sovjet-Unie. Toen stelden het CDA en de PvdA tot twee maal toe vragen omtrent de „beviëzing” van de relatie met Moskou. Uiteindelijk bleek het een denkpaauze van gelukkig korte duur te zijn. Mijnerzijds is toen opgemerkt dat een werkelijke beviëzing van de contacten averechts kan werken. Uit de nota blijkt dat de regering meer oog heeft voor deze kant van de zaak. Het is niet eenvoudig middelen te vinden die uiteindelijk het gewenste effect sorteren. In beginsel hebben die middelen de meeste invloed die het denken over mensenrechten veranderen. We stuiten hierbij op één van de kernproblemen in de relatie met de Oostbloklanden. Hun opvatting over mensenrechten verschilt in grote mate met die van de Westerse liberaal-democratische landen. De belangrijkste kenmerken van de marxistisch-leninistische landen over mensenrechten zijn de prioriteit voor de sociaal-ekonomische rechten, de klassebepaaldheid van de rechten en de duidelijke relatie die er tussen de rechten en de plichten van de burgers bestaat. De beïnvloeding van deze opvattingen zou uiteindelijk tot de realisering van de gewenste doelstellingen kunnen leiden. De regering tracht d.m.v. de Slotakte van Helsinki invloed uit te oefenen op de mensenrechtensituatie in de

Sovjet-Unie. In deze Slotakte is het gelukt een meer dynamische visie over de mensenrechten op te nemen. Het is echter de vraag of de regering alle mogelijkheden benut om optimaal invloed uit te oefenen. Ze besteedt geen enkele aandacht aan de rol van niet-gouvernementele organisaties. Uit betrouwbare bronnen is bekend dat met name deze organisaties een belangrijke rol in het beïnvloedingsproces kunnen spelen. Ook het mobiliseren van de Nederlandse publieke opinie behoort tot de mogelijkheden. Het is jammer dat deze punten niet genoemd worden, maar het laat organisaties onverlet deze kansen aan te grijpen.

Noord-Zuidbetrekkingen

Indien mensenrechten worden gezien als die elementaire rechten die onontbeerlijk worden geacht voor de ontplooiing van het individu, dan is het begrijpelijk dat deze rechten in de relatie met de Derde-Wereldlanden een belangrijke rol spelen. Het zijn dan met name die rechten die in verband met de politieke, sociale en economische onafhankelijkheid van die landen van betekenis zijn. Het proces van politieke onafhankelijkheid heeft zich na de tweede wereldoorlog in gang gezet. In de jaren vijftig werd het recht van zelfbeschikking van alle volken in V.N.-verband erkend. Na deze politieke onafhankelijkheid streefden de ontwikkelingslanden een meer economische onafhankelijkheid na. Uitgangspunt bij hulpverlening van „rijke” aan „arme” landen zal veelal de verwezenlijking van sociaal-ekonomische rechten beogen. De relatie tussen hulp en klassieke mensenrechten (bijv. recht van vrije

Mr. J. N. Scholten is Tweede-Kamerlid voor het CDA

meningsuiting) ligt niet altijd eenvoudig. We stuiten hierbij, net als in de relatie met de Oostbloklanden, op de eigen opvattingen van ontwikkelingslanden over de mensenrechten.

Opvattingen ontwikkelingslanden

Kernpunten hiervan zijn de bestrijding van het racisme en de apartheid, de verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht en de totstandkoming van een nieuwe internationale ekonomische orde. Zowel het verwezenlijken als het beïnvloeden van deze punten zijn in het beleid t.o.v. de ontwikkelingslanden van groot belang. Wat het eerste betreft erkent de regering dat het niet geloofwaardig is voor de mensenrechten op te komen, indien de geïndustrialiseerde landen niet bereid zijn offers te brengen terwille van een structurele wijziging in de tussen hen zelf en de ontwikkelingslanden bestaande onevenwichtige verhoudingen. De ontwikkelingslanden dienen in staat te worden gesteld op basis van gelijkwaardigheid aan het internationale verkeer deel te nemen (blz. 78). Het is merkwaardig dat de regering in de beleidsconclusies van de nota geen enkele aandacht besteedt aan de concrete bestrijding van het racisme er

de apartheid. Niet alleen vanuit de Nederlandse politieke situatie is dit een duidelijke leemte, ook kan dit voor de relatie met de ontwikkelingslanden gevolgen hebben. De beïnvloeding van het denken van de ontwikkelingslanden over mensenrechten kan door ons land op verschillende wijzen plaatsvinden. Te denken valt aan de discussies in V.N.-verband en in andere internationale organisaties. De regering wil in haar beleid m.b.t. de multilaterale financieringsorganisaties, wat betreft de mensenrechten, dezelfde uitgangspunten hanteren als die bij de bilaterale hulpverlening. De regering tracht hierbij het ekonomisch criterium voor de hulpverlening „op te rekken”. De vraag kan gesteld worden of het niet meer effectief zou zijn mensenrechten als één van de criteria van hulpverlening te hanteren. In ieder geval vergroot dit de duidelijkheid van het beleid in deze instellingen. De voornemens van ons land inzake de hulpverlening van de E.G. zijn duidelijk geformuleerd. De uit de overeenkomst met de ACS-landen voortvloeiende kontraktuele verplichtingen zouden hun grens moeten hebben daar waar hulpverlening zou leiden tot medeplichtigheid aan ernstige schendingen van de rechten van de mens. Gezien de uiteindelijke formuleringen in de Lomé-II overeenkomst kunnen we stellen dat de regering er niet in geslaagd is deze gedachtegang aanvaard te krijgen.

Slot

De regering heeft met het uitbrengen van deze nota een eerste fase afgesloten in een naar ik hoop uitgebreide en diepgaande discussie over de mensenrechten. Tijdens de door de Tweede Kamer op 28 september jl. gehouden hoorzittingen zijn interessante gedachten aangedragen, die zeker een rol zullen spelen in de discussie met de regering. Uiteindelijk gaat het erom binnin een meer belijnd kader dan tot dusver, de zaak van de mensenrechten te dienen; nota, maatschappelijke reactie en discussie in het parlement zullen tezamen dit kader wel profileren. Ik heb daar althans nogal vertrouwen in.

Lubbers tijdens de algemene beschouwingen

Fragmenten uit zijn bijdrage

Matiging

Vier jaar matiging liggen achter ons. Bescheiden matiging, want ieder jaar werd de matigingsnorm wat overschreden, ging de koopkracht van het overgrote deel van onze bevolking er iets op vooruit. Maar zelfs die afremming, dat minder meer, had wel succes:

- het tempo van geldontwaarding ging radikaal omlaag.
- een marktsector met veel minder verlies aan banen geleidelijk aan ook nieuwe banen en meer investeringen.
- een vervroegde uitbreiding en uitbreiding van werk buiten de marktsector (van aanzienlijke omvang). Matiging heeft wel degelijk succes en de ramp was zonder matiging niet te overzien geweest.

Die matiging is intussen ook opgetreden in de collectieve sector. Ook hier ging het om minder meer; ook hier werden de normen niet geheel gehaald. Toch waren er zijn die ombuigingen uitermate belangrijk. Zouden wij zonder die matiging nu 30 000 woningwetwoningen kunnen bouwen en de koopkracht van de uitkeringsstrekkers in stand kunnen houden? Vergeet het maar.

Matiging en in de particuliere sector en in de collectieve sector zijn van belang gebleken, zelfs waar zij tot nu toe in feite bescheiden waren. Toch is de winst ervan al volop zichtbaar, reden te over ermee door te gaan.

Tegelijkertijd, ligt de werkloosheid in ons land nog steeds boven de 200 000 en niet op de beoogde 150 000. Dat is een aanzienlijk verschil. Te aanzienlijk. Maar geen mislukking als men zich realiseert dat enkele jaren geleden alles op 300 000 werklozen wees, als wij niet zouden matigen. Maar er is meer. Van die werkloosheid van 200 000 is de samenstelling sterk veranderd.

De terugdringing van de werkloosheid van mannen is in feite in hoge mate geslaagd, daartegenover echter een toename van werkloosheid onder vrouwen.

Dan het hogere aandeel van jongeren, weer vooral meisjes, maar ook jongens. De werkloosheid onder volwassen mannen is te meer sterk teruggelopen.

Het is zinloos de 200 000 werklozen van nu te vergelijken met die van 4 jaar geleden. Wat betekent dit nu voor de matigingsoperatie?

Deze operatie gericht op herstel van de economie en werkgelegenheid is deels geslaagd maar stuit nu op de grenzen van de arbeidsmarkt. Op deelmarkten stuit zij op schaarste. Bij de inschakeling van slechts enkele tienduizenden waarvoor er dus potentieel wel banen zijn, zou ook het financieringstekort al aanzienlijk lager liggen.

Een algemeen tekort aan werkgelegenheid, maar daarnaast ook een tekort aan mensen op bepaalde deelmarkten. Dat heeft weer twee gevolgen.

Ten eerste: vanuit die schaarste neemt de druk gericht op de betere beloning, op betere arbeidsvoorwaarden toe en via de uitstralingseffecten daarvan dreigt de matiging uitgehold te worden. Ten tweede: vanuit die schaarste wordt het draagvlak van de economie zo wezenlijk voor onze betalingsbalans en voor de financiering van de collectieve sector, te zeer beknoot.

Leidt het eerste tot de dreiging van een weer opnieuw optredende loon-prijsspiraal, het tweede stelt ons

voor financieringsproblemen bij de overheid.

Zijn er remedies? Natuurlijk zijn die er. Volop. Ik noem er enkele:

- bevordering van deeltijdbanen; van belang voor de inschakeling van vrouwen, maar ook van jongeren.
- het wegnemen van barrières voor vrouwen om bepaalde banen te vervullen. Hier horen ook veranderingen in de wetgeving bij.
- Het animeren van echte vakopleiding bij jongeren en het ervoor zorgen dat daar dan ook voldoende faciliteiten voor zijn. Kortdurende praktische varianten op het beroeps onderwijs en wederom de proefprojecten voor 16-18-jarigen.
- Bij toenemende scholing en vorming in onze samenleving het accent meer leggen op volwasseneducatie.

Ombuigingen

Tien miljard is de taakstelling en wij wensen ons aan die taakstelling te houden.

De zorgvuldige invulling blijft een moeilijke zaak. Wij waarderen het buitengewoon positief dat de regering in dat ombuigingsbeleid op alle punten de zwakken ontziet.

- de sociale uitkeringsstrekkers zijn niet gepakt, of op achterstand gesteld.
- de ontwikkelingsamenwerkingsinspanning is niet aangetast. Integendeel, deze groeit.

- in een zo vitale sektor als CRM ziet men dat de zwaksten ontzien worden.
- ondanks de krapte in 's Rijks kas worden 30 000 woningwetwoningen in aanbouw genomen. Dat is 9500 meer dan het vorige kabinet als erfenis voor 1980 achter liet. Over politieke keuzes gesproken.

Intussen moeten die 10 miljard er wel komen. Dat kan ook. Zorgvuldig doorgaan.

Balans

Overzie ik het geheel aan regeringsstukken en tracht ik een balans op te maken dan is voor mij een hoofdpunt het tempo waarin wij voortgaan met wetgevende arbeid. Dat ligt naar mijn oordeel te laag; ik pleit er bij de regering en voorzover nodig bij en in deze Kamer met kracht voor de inspanningen terzake op te voeren. Ik wil hier geen uitputtende opsomming geven maar een aantal noemen. Ik begin dan bij de Sanctiewet. Waarom duurt dit zo lang?

Heeft het vertrek van mevr. v.d. Heuvel uit de Eerste Kamer het kabinet op verkeerde geachten gebracht en denkt de minister-president misschien: als er maar lang genoeg gewacht wordt zal de heer Den Uyl in deze Kamer wel dezelfde lucide consequenties trekken? De Vermogensaanwasdeling noemde ik reeds.

Wat verder te denken van de wetsontwerpen op de grondpolitiek. Ik moet terzake op snelle indiening aandringen.

Het ontwerp op het agrarisch grondverkeer zal als regen in te droge aarde vallen. Het recent in het CDA terzake verschenen rapport geeft nog eens aan hoezeer hier van een noodsituatie sprake is.

Het zal zaak zijn de ontwerpen terzake de grondpolitiek hier in strak tempo te behandelen.

Hoe is het met de Wet op de Economische Mededinging? Waar blijven hoe dan ook de beslissingen terzake van de Postbank? De Kaderwet zullen wij in deze Kamer voortvarend moeten behandelen maar wil de regering dan hetzelfde bevorderen met de wetten op het punt van de Volksgezondheid? Het arbortuswetsontwerp werd vrijwel op tijd ingediend, maar de geest van het regeerakkoord was niet alleen tijdige indiening maar ook parlementaire behandeling op een zodanig moment dat de mogelijkheid tot overeenstemming daarover in dit

huis ook tijdig vastgesteld kan worden. Het zal geen moeite kosten deze lijst langer te maken. Ik weet heel goed dat de problemen niet altijd uitsluitend in het kabinet zitten. Ik herinner mij heel wel dat ook het vorige kabinet moeite met dat tempo had. Zorgvuldige wetgeving kost tijd. Maar dat alles neemt niet weg dat dit kabinet nu en hier gehouden is voortgang te maken. Ik realiseer mij zeer wel dat deze Kamer in haar controlefunctie de bewindslieden het vuur zo na aan de schenen legt, de bewindslieden met eindeloze reeksen vragen, moties, overleg, en ga zo maar door, zo opeist, dat de wetgevende arbeid daar wel onder moet lijden. Dat alles neemt echter niet weg dat de wetgeving waarvoor wij in deze Kamer mede-verantwoordelijkheid hebben, zich te traag ontwikkelt. Ik acht dat een ernstige zaak. Ja, zorg nummer één.

NAVO

Het CDA beoogt de politieke discussie te oriënteren op de vraag die in ons program en regeerakkoord centraal staat, namelijk hoe kunnen wij in en middels het bondgenootschap (de NAVO) komen tot een terugdringing van de rol van de kernbepanning, die hoezeer ook bijdrage aan stabiele verhoudingen gelijkijdig bedreiging van de wereldsamenleving is.

Tijdens de speciale openbare commissievergadering over de nucleaire problematiek die wij nog dit voorjaar hadden, werd een motie aangenomen ondertekend en gezamenlijk geredigeerd door de afgevaardigden Van der Stoep, J. de Boer en Brinkhorst. Wij menen dat deze motie een goed en duidelijk richtsnoer geeft voor de opstelling die de regering naar het oordeel van een grote meerderheid van deze Kamer in het bondgenootschappelijk overleg moet volgen.

Ik hecht eraan deze nog eens door te lopen.

- instemming met Salt II, als bereikt door president Carter. Dat betekent in de concrete situatie van nu laten weten dat uitstel van ratificatie en amendering zodanig dat het wapenbeheersingsaspect van dit verdrag uitgehold wordt, scherp afgewezen moet worden.

Die ratificatie is niet primair onze zaak, maar het bondgenootschap moet wel weten waar wij staan.

- Handhaving van het nucleaire aanbod van de NAVO in het kader van de MBFR; dat betekent concreet dat andere, eventuele nadere besluiten noch naar de letter noch naar de geest daarmee in strijd mogen zijn.

- Afwijzing van wijzigingen in het nucleair potentieel die het gevaar van een vroegtijdige inzet van nucleaire wapens vergroten; ik voeg daar nu aan toe dat vermindering van deze korte-afstandswapens beleidsdoelstelling zou moeten zijn.

- Doorgaan met onderhandeling direct na Salt II met name om een nucleaire bewapeningsrace in Europa te verhinderen.

Deze motie is ook als men hem nu herleest een uitstekend votum uit deze Kamer en er is nu voor ons geen aanleiding terzake nadere richtlijnen te geven.

Toch hecht ik eraan vooruitlopend op de debatten van dit najaar voor enkele elementen aandacht te vragen. Onze fractie heeft het neutronenwapen afgewezen, evenals de verdere nuclearisering van onze artillerie. Toch zijn deze zaken in feite niet afgerond. De regering doet er goed aan in het NAVO-overleg te bevorderen dat deze Nederlandse opvattingen en onderliggende overwegingen uitgroeien tot standpunten van het bondgenootschap als zodanig. De daaruit sprekende en zichtbaar wordende route terug uit de nucleaire wapens kan dan vandaaruit verder gestalte gegeven worden door een beperking van het Nederlandse pakket nucleaire taken.

Dit alles geeft weliswaar nog geen uitsluitel over het vraagstuk van de grijze wapens, maar heeft wel een eigen betekenis voor de terugdringing

van de rol van de kernwapens en materieel en politiek waar het de gerichtheid op wapenbeheersing tot uitdrukking brengt juist op het moment dat de Sovjet-Unie bezig is haar wapensystemen uit te bouwen. Het staat vast dat er een dreiging van escalatie uitgaat van de opbouw van relatief nieuwe nucleaire Sovjet-wapensystemen gericht op Noord-West Europa. Deze escalatie zal inderdaad optreden naarmate de NAVO deze dreiging pareert met een spiegelbeeldig of zelfs overtroevend antwoord. Dat zal dus niet moeten gebeuren.

Het gaat niet om overtroeven. Het gaat erom de Sovjets te bewegen af te zien van het huidige expansie-tempo van de SS-20 of hoe deze systemen ook verder mogen heten. Het komt er nu op aan in de NAVO, een scheiding Amerika-Europa te voorkomen. Het accentueren van een strikt regionaal machtsevenwicht schept risico's in die richting. Juist één bondgenootschap, een zich beheersend bondgenootschap moet ons verre houden van zelfs het denken aan een geïsoleerd Europees slagveld, een Europees machtsevenwicht.

Wij staan voor een historisch moment. Slagen wij erin de prille wapenbeheersingselementen overeind te houden en te versterken, of vervallen wij weer tot escalatie waarbij aan de nucleaire wapenbeheersing slechts lipdienst wordt bewezen. Nederland hoede er zich voor in het bondgenootschap nu een te passieve rol te spelen en zich mee te laten slepen in de historische wetmatigheden van militaire bondgenootschappen.

Nederland hoede er zich voor al te objectief te zijn, al te begripvol voor militaire en politieke argumenten van de Realpolitiek van de grote landen. Wij zullen onze rol in en door de NAVO moeten spelen, maar daar zullen wij dan ook volstrekt duidelijk moeten maken, dat wapenbeheersing primair is en het bezitten van nucleaire wapens ondergeschikt, slechts toelaatbaar als tussenfase in een proces van terugdringing van de kernwapens, over en weer.

De kern van wapenbeheersing is immers het werken aan stabiele verhoudingen en het afzien van het effectueren van militaire mogelijkheden; ja, het onderhandelbaar maken van de uitvoering van voornemens op het punt van de bewapening.

- Onderhandelen is iets anders dan een loutere oproep tot wapenbeheersing. Onderhandelingen functioneren slechts op basis van sterkte over en weer; maar die sterkte moet zich meer en meer beperken tot slechts de potentie verder te bewapenen in stede van de daadwerkelijke doorvoering daarvan. Dat vergt overtuigingskracht.

- Onderhandelingen gericht op wapenbeheersing zijn slechts geloofwaardig als zij plaatsvinden in de context van een veel bredere inspanning, historische tegenstellingen, de baas te worden; of zoals de kerken het zo juist formuleren: het vijandsbeeld aan te tasten: het vijandsbeeld te overwinnen. Wij roepen dit kabinet op zich tot het uiterste in de NAVO in te spannen. Het moet hun er niet om gaan onze fractie te overtuigen: waar het nu werkelijk om gaat alle inspanningen te richten op het NAVO-overleg. Daartoe strekt nu het gebod tot vredesbevordering. Te weinig om blij mee te zijn, voldoende om van hieruit met goede moed verder te gaan. In deze geest

heb ik in deze beschouwingen het kabinet aan willen spreken. Het kabinet heeft in deze begroting opvallende keuzes gemaakt. Echte keuzes; en zo hoort het ook.

Het kabinet heeft wel degelijk profijt getrokken uit de dialoog met deze Kamer. Het heeft tegelijk succesvol doorbroken de taal van de demagogie als zou het kabinet alleen op het marktmechanisme vertrouwen, de last op de sociale-uitkeringsstrekkers afwentelen en ga zo maar door.

Het kabinet ondervindt kritiek over de 200 000 werklozen. Met name van de oppositie. Dat mag. Maar het klinkt wel vals als men zelf mede-verantwoordelijk is voor die werkloosheid, noodzakelijke ombuigingen uit de weg is gegaan, zich in slaap sussend met irreële veronderstellingen over de ontwikkeling van de salarissen, om dan daarna een beleid in diskrediet te brengen dat juist zorgvuldig de zwakkeren ontziet. Onrust en ontevredenheid te zaaien om die dan vervolgens aan het kabinet te verwijten.

Het kabinet neemt risico's; jazeker. Maar dat doet zij geheel terecht. Risico's om goede dingen te kunnen doen. Een democratie is nu eenmaal niets voor bange mensen. Vanuit hier zullen wij verder moeten gaan. Gestalte geven aan een samenleving van de tachtiger jaren binnen en waar het kan over de grenzen.

Mijn fractie kiest in de verhouding tot het kabinet voor een realistische opstelling. Wij willen primair volksvertegenwoordiging zijn. En vandaaruit het kabinet aanspreken op basis van onze grondslag en ons program.

De PvdA wil ik zeggen: toon u niet verrast, maar heb er oog voor dat er zoveel gebeurt, dat uzelf ook nastreeft. Het had u toch al veel eerder duidelijk kunnen zijn dat de christen-democratie deze punten nastreeft.

Wij streven die met kracht na, ook nu – sommigen zullen zeggen, juist omdat – uw politiek inhoudelijk zo moeilijk verstaanbaar is, gezien de toonhoogte waarop u oppositie voert.

D'66 en anderen willen wij zeggen: wil – met alle verschillen van inzicht – met ons duidelijk blijven maken dat het links-rechtsschema in de politiek hopeloos tekort schiet.

Ik maak mij geen illusies. Velen in dit huis hebben om uiteenlopende redenen nu veel tot te veel moeite met dit kabinet en zijn beleid. Het antwoord van het kabinet daarop kan geen politieke discussie, geen antwoord van welsprekendheid zijn.

Dat antwoord moet gegeven worden in de praktijk. In wetgeving en bestuur. Met kracht, vaart en duidelijkheid. De christen-democratie kiest voor gespreide verantwoordelijkheid en tegelijk vergen wij van de overheid structuurdoorbrekend optreden; geen genoeg nemen met loutere uitkomsten van de wijze waarop individuen en groepen hun verantwoordelijkheid beleven.

Wij doen dat vanuit onze beginselen, vertrouwen stellend in Hem, Die reikend naar ons staat aan het eind der tijden. Wij willen dat politiek doen tezamen met anderen die in alle partijen willen worstelen, mikkend op de ontplooiing van individu en groep onder een steeds weer zoeken naar de juiste rol van de overheid. De inspanning de toekomst gestalte te geven kan veel meer een gemeenschappelijke zijn.

schrammen en builen?

Hametum ZALF

ook bij: schaafwonden
lichte brandwonden, ruwe
schrale en gesprongen huid

uit natuurlijke grondstoffen bereid

UIT DE ARJOS

Zuid-Afrika Gewelddadige oplossing bijna onvermijdelijk

De situatie in de door blanke minderheden beheerste landen van Zuidelijk Afrika wordt steeds kritieker. Daarom deze en volgende week twee artikelen m.b.t. Zuidelijk Afrika. Het eerste probeert de situatie van dit moment te beschrijven met tegelijk een kort historisch overzicht, terwijl volgende week de Nederlandse kant van de zaak aan bod komt, nl. wat kunnen wij doen?! Deze twee artikelen zijn tevens bedoeld om de aandacht te vestigen op de aktie die het Comité Zuidelijk Afrika voert vóór een olieboycot van Zuid-Afrika, en het kongres/manifestatie met dat onderwerp op 20-21 oktober.

Zimbabwe

Zimbabwe, door de blanken Rhodesië

genoemd, verklaarde in 1965 eenzijdig de onafhankelijkheid van Engeland. Dit had een economische boycot door de Verenigde Naties tot gevolg, die in dec. 1966 voor alle leden bindend werd. Deze boycot was en is echter totaal ineffectief, voornamelijk door de ontduiking door de meeste Westerse landen en doordat Zuid-Afrika als discreet tussenstation beschikbaar is. Hierdoor werd het regime van Ian Smith pas in april van dit jaar gedwongen tot een regeling waarbij ook zwarte inwoners enige politieke rechten kregen. En niet economische druk uit het buitenland, maar 7 jaar gewapende strijd van de bevrijdingsbeweging dwongen hem daartoe. De regeling in april was pas een eerste stap, waarbij het Patriottisch Front, de belangrijkste bevrijdingsbeweging, nog niet aanwezig was. Na de schijnverkiezingen van april werd Bisschop Muzorewa premier, maar de blanke minderheid behield de eigenlijke macht. En nu vinden er onder druk van de frontlijnstaten (vijf aan Rhodesië grenzende landen die het Patriottisch Front steunen) en Groot-Brittannië

onderhandelingen plaats tussen het Muzerewa-Smith regime en het Patriottisch Front. Er is al overeenstemming bereikt over een grondwet, waarin de blanken een onevenredig grote macht houden. Deze concessie is door de frontlijnstaten van het P.F. afgedwongen. Het grote struikelblok is nu het regelen van de overgang van de oude naar de nieuwe grondwet, want zolang 80% van het land onder militair bewind staat en grote groepen vrijheidsstrijders en vluchtelingen zich in Zambia en Mozambique bevinden zijn vrije verkiezingen moeilijk te organiseren, en dat is een zeer belangrijke voorwaarde voor het P.F.

Namibië

Namibië werd aan het eind van de vorige eeuw aan Duitsland toegewezen, en vervolgens bloedig gekoloniseerd. Al spoedig daarna werd het land door Zuid-Afrika veroverd, tijdens de 1e wereldoorlog. Na de 1e W.O. werd het mandaatgebied van de Volkenbond, toegewezen aan Zuid-Afrika. Zuid-Afrika ging Namibië echter als haar eigendom en wingewest beschouwen, en ook in dit geval was de Volkenbond onmachtig hier iets tegen te doen. Ook de Verenigde Naties is het tot op heden niet gelukt de onafhankelijkheid van het Namibische volk te bewerkstelligen. Ondanks de druk van de VN en van een aantal Westerse landen, en de dreigementen met een economische boycot, probeert Zuid-Afrika haar belangen in Namibië te beschermen door een aantal door haar betaalde zwarte stamhoofden naar voren te schuiven als de vertegenwoordigers van het Namibische volk. Net zoals in Zuid-Afrika zelf, proberen ze de zwarte bevolking te verdelen door ze op te splitsen in stammen, en door deze stammen in thuislanden op te bergen. Daarnaast probeert ze door het bombarderen van vluchtelingenkampen in Angola de door de VN als vertegenwoordiger van het volk erkende bevrijdingsbeweging SWAPO uit te schakelen. Intussen laten de

westerse landen zich aan het lijntje houden, want een economische boycot, waarmee ze al jaren dreigen, wordt veel te duur. Westerse investeringen in Zuidelijk Afrika leveren aan de westerse ondernemingen namelijk zeer hoge winsten op, want de zwarte arbeidskrachten zijn zeer goedkoop. Terwijl de westerse bedrijven door de levensomstandigheden van de arbeiders slecht te houden grote winsten opstrijken, gebruiken de westerse regeringen diezelfde levensomstandigheden als excuus om geen boycot in te stellen, ze denken namelijk dat een boycot alléén negatieve gevolgen zal hebben voor de zwarte bevolking!

Zuid-Afrika

Zuid-Afrika werd al in de 17de eeuw gekoloniseerd vanwege z'n strategische ligging, en door de eeuwen heen zijn er vele blanken blijvend gaan wonen. Nu zijn het er zo'n 4 miljoen, op een totale bevolking van 25 miljoen. De blanken overheersen d.m.v. de apartheidswetten de niet-blanken. De kleine apartheid scheidt de blanken in het dagelijks leven door verschillende voorzieningen van de niet-blanken, terwijl de grote apartheid door middel van het thuislandbeleid de verschillende radicale groepen een eigen ontwikkeling wil laten doormaken. Hiervoor krijgen de inheemse groepen (80% van de bevolking) 17% van het land, terwijl de blanken zichzelf meer dan 4/5de van de beste gronden toeëigenen. In verschillende resoluties van de VN is apartheid veroordeeld als een misdaad tegen de mensheid, en als de ergste vorm van rassendiscriminatie. Het enige wat de VN tot nu toe gedaan heeft om deze misdaad te bestrijden is het instellen van een wapenembargo van Zuid-Afrika. Dit embargo is voor lidstaten verplicht. Het wordt echter uitgebreid ontboden, o.a. door Nederland (Philips). Tegenover de misdadige gewelddadige politiek van de Zuidafrikaanse blanken staat een

lange traditie van gewelddoos verzet van de zwarte bevolking. Het in 1912 opgerichte African National Congress voerde tot in 1961 geweldloze strijd. Pas toen gingen ze door de zeer halsstarrige houding van de grote meerderheid van de blanken geweld gebruiken. Zeer tegen hun eigen zin, ze waren er door de blanken toe gedwongen. Chief Lutuli, president van het ANC van 1952 tot '72, en ontvanger van de nobel-prijs voor de vrede, zei het zo: „Wie kan ontkennen dat 30 jaar van mijn leven zijn doorgebracht met het zonder resultaat, geduldig en bescheiden kloppen op een gesloten en gebarricadeerde deur. Wat zijn de gevolgen van deze bescheidenheid? De afgelopen dertig jaar gaven ons het grootste aantal wetten die onze rechten en vooruitgang beperkten, waardoor we vandaag praktisch geen rechten meer hebben”.

Vandaag de dag vindt er in Zuid-Afrika een guerrilla-oorlog plaats, door de blanken gestreden met wapens en brandstoffen geleverd door o.a. Nederland. Daarnaast proberen de blanken onder leiding van de Nationale Partij, waarin vele fascistische vooraanstaande plaats innemen, iets van sympathie in het buitenland terug te winnen door het systeem van kleine apartheid iets te verzachten. Bijvoorbeeld de legalisering van de door de blanken geselecteerde zwarte vakbonden, die zich dan alleen met arbeidsgeschillen mogen bezighouden, of door het toestaan van gemengde sportbonden, waarbij dan enkele zwarte sportmensen geselecteerd worden om in het buitenland uit te kunnen komen. In ieder geval heeft de zwarte bevolking van deze maatregelen geen bevrijding te verwachten, en zoals het er nu uitziet evenmin van de internationale gemeenschap. Het ziet er naar uit dat de gewapende strijd de enige weg is die nog voor de zwarte bevolking openstaat. En dat zal een lange, bloedige weg zijn. Een afschrikwekkend toekomstbeeld.

Jan Boers

Over economisch beleid en economische orde

Het economisch beleid komt in Nederland op een bepaalde manier tot stand. Bij alle vragen die rond het economisch beleid van het kabinet Van Agt zijn gesteld, is dit buiten beschouwing gebleven. Economisch beleid komt in Nederland op een manier tot stand die in grote mate bepaald is door de economische orde in Nederland. Problemen omtrent economisch beleid zouden zodoende mede veroorzaakt kunnen worden door de aard van de economische orde.

Economische orde

Economische orde wordt meestal omschreven als de organisatiestructuur van een nationale economie (volkshuishouding). Deze organisatiestructuur is bepalend voor de wijze waarop beslissingen in een economie worden genomen. De discussie over een economische orde speelt zich in negen van de tien gevallen af in termen van uitersten. Deze uitersten zijn dan enerzijds de centraal geleide economie en anderzijds de markteconomie. Het discussiëren in termen van uitersten brengt het gevaar met zich mee dat de realiteit uit het oog verdwijnt. De realiteit is zelden te beschrijven in termen van uitersten. In de discussie over een economische orde is dan ook als „midden-term” de term gemengde economie aan bod gekomen. Met gemengde economie wordt dan bedoeld op een economische orde waarin zoveel mogelijk de voordelen van beide

extremen worden meegenomen: markteconomie waar mogelijk, overheidsingrijpen waar nodig. Recentelijk zijn echter meerdere vormen van economische orde onderscheiden. In diverse economische en politologische geschriften zijn hiervoor tendenties aan te wijzen. Eén van de meest heldere indelingen geeft echter Van den Doel. Hij onderscheidt achtereenvolgens: 1. marktmechanisme: relaties tussen partijen worden horizontaal gekoördineerd via prijzen; 2. gemanipuleerd prijsmechanisme: relaties tussen partijen worden vertikaal – d.w.z. ongelijkwaardig – gekoördineerd door het centraal vaststellen van prijzen; 3. democratisch mechanisme: relaties tussen partijen worden horizontaal gekoördineerd via stemmingen; 4. bureaucratisch mechanisme: relaties tussen partijen worden vertikaal gekoördineerd via opdrachten, voorschriften.

Hoewel ook deze indeling maar een indeling is en dus grenzen trekt die niet altijd helder zijn, biedt deze wel mogelijkheden om een economische orde nader te analyseren. Zo'n analyse zal moeten aanknopen bij de totstandkoming van economisch beleid.

Economisch beleid

Eén van de meest in het oog springende kenmerken van economisch beleid in Nederland is, dat gevolgen van beslissingen van de overheid enerzijds en van het bedrijfsleven anderzijds nauw met elkaar samenhangen. Zo heeft een beslissing van de overheid de sociale uitkeringen op hetzelfde niveau te houden dan wel te verhogen onmiddellijk gevolgen voor de

arbeidskosten in het bedrijfsleven en dus voor het prijspeil en de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland. Aan de andere kant heeft een algemene loonsverhoging gevolgen voor de overheidsuitgaven (ambtenarensalarissen, sociale uitkeringen). Door deze verwevenheid van gevolgen van beslissingen lijkt een coördinatie van beslissingen handig ter voorkoming van afwenteling van gevolgen van de één op de ander. En hier komt de economische orde in het blikveld. Hoe vindt deze coördinatie van beslissingen plaats?

Een eerste mogelijkheid daartoe is **overleg**. Overleggen is in Nederland een veel gebruikt middel. Ten tijde van het kabinet Biesheuvel is het een keer gelukt dit overleg te laten uitmonden in een centraal akkoord. Daarna heeft het kabinet Den Uyl dit overleg min of meer terzijde geschoven en loonmaatregelen afgekondigd in drie van de vier jaar van haar bewind. Met andere woorden een tweede mogelijkheid is het afkondigen van dwingende maatregelen. Maar wat meer nog over het overleg. Veel van dit overleg vindt gefragmenteerd plaats. De overheid onderhandelt met maatschappelijke instellingen over subsidies, met de werkgevers over de prijzen en de belastingen en met de werknemers over de lonen en belastingen. Verder onderhandelen werkgevers en werknemers met elkaar over de lonen. Als één van de betrokken partijen uit de pas loopt, heeft dit onmiddellijk gevolgen voor de andere partijen. Wat dan die „pas” is, kan vaak duidelijk worden wanneer men een totaaloverzicht maakt, waarin min of meer is af te lezen wanneer – i.c. bij welke beslissingen – iedereen het beste af is. Alleen is zo'n totaal „plaatje” niet altijd af te dwingen en kan één partij alleen vanuit eigen belang beslissen. Dit is bijv. één van de problemen waar de vakbeweging mee tobt in relatie tot haar matigingsbeleid. Als de vakbeweging algemene loonrondes zou voorstaan, dan kan een gevolg zijn dat het onmogelijk wordt de

sociale uitkeringen op hetzelfde niveau te handhaven. Maar wie kan de vakbeweging in 't kader van overleg dwingen? Een overlegeconomie zou dan wel eens te vrijblijvend kunnen zijn voor de betrokken partijen in relatie tot het totaal economisch beleid.

Democratische orde

De economische orde in Nederland wordt in belangrijke mate getypeerd door het feit dat overleg een centraal bestanddeel vormt. Overleg dat plaatsvindt tussen overheid, vakbeweging en werkgevers. Maar ook andere partijen onderhandelen met de overheid over de kollektieve voorzieningen. Regelmatig zijn allerlei groeperingen in Den Haag om te vragen om meer geld voor hun pakket. Het resultaat van dit laatste overleg levert overigens weer allerlei lasten op die de ruimte voor het overleg tussen overheid en bedrijfsleven beperken. In ieder geval is één ding duidelijk: de overheid is steeds partij. En de overheid wordt in Nederland middels stemmingen samengesteld. Als zodanig zou de economische orde in Nederland getypeerd kunnen worden als een democratisch mechanisme. Deze typering heeft tot gevolg dat onmiddellijk de bezwaren van democratie bovenkomen. Zo is de beleidshorizon van de overheid niet langer dan de periode tussen twee verkiezingen. Want bij volgende verkiezingen moet een overheid weer politieke steun verwerven, ergo: allerlei maatschappelijke groeperingen moeten middels tegemoetkomingen gepaaid worden. Zo heeft een democratisch stelsel ook tot gevolg dat noodzakelijke economische structuurveranderingen niet aan bod komen, omdat de resultaten eerst na jaren blijken. Zo kan een noodzakelijk economisch beleid onmogelijk worden wegens een niet adequate economische orde.

Leo Euser

Noot: dit artikel is geïnspireerd door het artikel van J. v.d. Doel: „De werkloosheid als coördinatieprobleem” in Beleid en Maatschappij, sept. 1979.

Najaarsvergadering Arjos Groningen

Op 19 oktober wordt de najaarsvergadering van de Arjos in de provincie Groningen gehouden. We doen dit in het CJMV-gebouw, Spilsluizen, Groningen. Aanvang 19.45 u.

Als onderwerp is gekozen het door het provinciaal CDA uitgegeven boekwerkje "Besturen met een menselijke maat". Dit boekje gaat over de gemeentelijke herindeling. Als spreker is uitgenodigd dhr. A. Copinga, medesamensteller van dit rapport.

Tijdens deze vergadering zal tevens een aantal nieuwe leden voor de Groninger Arjosraadsfractie worden gekozen. Iedere leden en belangstellenden, van harte welkom.

Jaarvergadering Arjos Zuid-Holland

Op 19 EN 20 OKTOBER a.s. hoopt de Arjos Zuid-Holland haar jaarvergadering te houden. Het thema van deze vergadering is: Gelooft en revolutie. Inleiders zijn dr. Bas de Gaay Fortman, dr. Hans Feddema en drs. Ad Schouten. Het geheel zal plaatsvinden in de Stelduinhoeve, Maasdijk 172, 's-Gravenzande, tel. 01748-2990. De vergadering begint vrijdagavond om 19.30 uur en wordt de volgende dag om 16.30 uur afgesloten, waarna een gezamenlijke warme maaltijd zal worden gebruikt. De kosten zijn f 15,-. Reiskosten boven de f 5,- worden vergoed. Opgaven zo snel mogelijk bij Gerard van der Wel, Hoge Rijndijk 136, 2313 KN Leiden.

Braziliaanse regering probeert haar geloofwaardigheid te vergroten

door Herman Amelink

De militaire regering van Brazilië is de laatste maanden druk bezig haar prestige in binnen- en buitenland op te vijzelen. De recente politieke amnestie in het land heeft de tegenstanders van het regime weer enig recht van spreken gegeven. En grote aantallen buitenlandse parlementariërs en journalisten worden uitgebreid door de regering gefêteerd om de stemming in het buitenland ten opzichte van de regering van Brazilië te verbeteren. De maatregelen die de regering van president Figueiredo de laatste tijd heeft genomen liegen er niet om op het eerste gezicht. Eind augustus ondertekende de president een wet die amnestie verleende aan enkele duizenden mensen die om hun politieke opvattingen door de militaire regering sedert de machtsovername van 1964 werden vervolgd.

Een volledige amnestie, waarom de binnen- en buitenlandse oppositie al vaak had gevraagd, is het echter niet. Geen amnestie is er voor degenen die wegens corruptie zijn veroordeeld en wier goederen door de staat in beslag werden genomen. Ook personen die zijn veroordeeld door militaire rechtbanken komen niet automatisch vrij. Over elk geval zal hier afzonderlijk geoordeeld worden. Gevangenen die zijn veroordeeld wegens geweld en vastzitten in verband met bedreiging van de nationale veiligheid blijven helemaal buiten de amnestie. Toch profiteert nog altijd negentig procent van de ballingen en politieke gevangenen van de beperkte amnestie.

Ballingen

De stroom van sinds 1964 uitgeweken of uitgewezen ballingen keert langzamerhand weer terug naar het land. Onder hen bevinden zich belangrijke vertegenwoordigers van de oppositie. Begin vorige maand keerde eerst Leonel Brizola, leider van de nog steeds verboden Braziliaanse Arbeiderspartij (PTB), die nogal wat steun heeft van Westeuropese sociaal-democraten, terug en vervolgens Miguel Arraes, de vroegere gouverneur van de deelstaat Pernambuco. De amnestie is een eerste stap op weg naar de hervorming van het politieke stelsel in Brazilië. Op dit moment zijn er maar twee politieke partijen toegestaan: de regeringspartij Arena en de Democratisch Braziliaanse Beweging (MDB), waarin de regering de oppositie tegen haar bewind gekanaliseerd heeft. Toen deze twee

partijen in het begin van de jaren zeventig door de vorige president, Ernesto Geisel, in het leven werden geroepen, was het aanvankelijk de bedoeling dat de MDB een decoratieve functie zou gaan vervullen om naar buiten toe de indruk te wekken dat er toch sprake was van een minimum aan democratie in Brazilië. Dit initiatief liep Geisel in 1974 bijna uit de hand doordat de MDB, bij een onthoudingspercentage van meer dan vijftig procent, toch nog meer stemmen wist te behalen dan de Arena. Door de organisatie van de kiesdistricten leverde dit toch nog een meerderheid op in het parlement voor de regeringspartij, maar vanaf dat moment moest het militaire bewind terdege rekening gaan houden met de oppositie.

Procedures

In de jaren 1975 en 1976 verhardde het regime dan ook weer al was de onderdrukking lang niet zo hevig als in de periode van 1969 tot 1973, toen er een ware overheidsterreur in het land woedde. Verscheidene vertegenwoordigers van de oppositie werden van hun parlementaire zetels vervallen verklaard en de procedures voor de verkiezing van gouverneurs en de president van het land werden met zodanige waarborgen omringd dat er niet zo gemakkelijk meer het bewind onwelgevallige figuren een kans zouden maken.

In november van het afgelopen jaar werden opnieuw verkiezingen gehouden, waarbij de officiële oppositie met enkele miljoenen stemmen verschil won van de regeringspartij, maar opnieuw minder zetels in Senaat en Huis van Afgevaardigde kreeg. Dankzij de herziening in de procedures was het voor de in maart van dit jaar afgetreden president Geisel eind vorig jaar niet zo moeilijk om generaal Joao Figueiredo tot zijn opvolger benoemd te krijgen. Voor alle zekerheid werd de ambtstermijn van de president verlengd van vier tot zes jaar, zodat de strijd om het hoogste ambt in de republiek niet al te regelmatig gestreden hoeft te worden door de regerende militairen.

Meer ruimte

Toch is er sprake van een onmiskenbare democratisering in Brazilië. De politieke amnestie is daarvan het duidelijkste bewijs. Maar ook andere maatregelen maken

duidelijk dat de regering meer rekening wil houden met de wensen van de bevolking. De ruimte voor kritiek op het regime is groter. De pers geniet een grotere vrijheid en ook de vakbonden hebben in de praktijk een wat grotere armslag gekregen. Bij nadere beschouwing blijken deze maatregelen echter toch wel erg veel weg te hebben van een vlucht naar voren. Het gaat namelijk niet goed met Brazilië. Het is vooral de economische crisis waarin het land verkeert en de manier waarop deze crisis opgelost moet worden die oorzaak is van grote spanningen, zowel onder de bevolking als ook binnen de heersende elite. Het economisch wonder, zoals Brazilië in het begin van de jaren zeventig getypeerd werd, is namelijk verkeerd in een economisch monster. Het land kampt met een inflatiepercentage ergens tussen de veertig en zestig procent, een groeiende buitenlandse schuld, die inmiddels is opgelopen tot meer dan zestig miljard dollar, zodat meer dan zestig procent van de Braziliaanse export nu al aangewend wordt voor rente en aflossing. Daarbij komt dat een groot deel van het Braziliaanse bedrijfsleven de afgelopen jaren in handen gevallen is van Amerikaanse en Europese multinationals, terwijl andere delen van het bedrijfsleven in handen zijn van staatsondernemingen. Binnen de heersende elite bestaat een grote verdeeldheid over de manier waarop de economische crisis, die voor een belangrijk deel het gevolg is van de door de stijging van de olieprijs veroorzaakte wereldwijde economische crisis, dient te worden aangepakt.

Liberaal

Het liberaal-conservatieve deel van de regerende klasse dringt aan op een economische democratisering. Dit deel van de regerende elite zou het liefst zien dat de regering zich helemaal afzijdig zou houden van het economisch leven, zodat de multinationals alle ruimte krijgen. Om steun te krijgen voor hun vrije-markt-ideologie ondersteunt deze groepering de wens voor meer democratie onder de bevolking. In deze bestaande overheidsbedrijven, waarvan de staatsoliemaatschappij Petrobras de bekendste is, moeten afstoten om daarmee de buitenlandse schulden af te betalen. Het meer nationaal georiënteerde deel van het bedrijfsleven verzet zich tegen

„Een derde deel van de nationale rijkdom is in handen van slechts vijf procent van de bevolking”. Deze jongen zoekt naar voedsel tussen het huisvuil.

deze opvattingen en vindt een dergelijke benadering een uitverkoop van de nationale belangen. De aanhangers van deze stroming bepleiten een bescherming van de eigen industriële activiteiten. Zolang het deze bedrijven door de naweeën van het economisch wonder nog betrekkelijk goed ging, bleef dit nationalistische verzet nog tamelijk beperkt, maar de laatste tijd neemt dit verzet weer toe. Het economisch beleid van de regering zit volledig klem. De enorme buitenlandse schulden en het tekort op de betalingsbalans maakt het noodzakelijk dat er steeds weer geld in het buitenland geleend wordt en dan kun je niet tegelijk de multinationals door impopulaire maatregelen voor het hoofd stoten.

Armoede

Bij dat alles moet bedacht worden dat het economisch wonder, waarvan aan het begin van dit decennium zoveel ophef werd gemaakt, slechts een beperkt deel van de bevolking vooruit hielp. Geheel in overeenstemming met Latijnsamerikaanse verhoudingen is een derde deel van de nationale rijkdom in handen van slechts vijf procent van de bevolking. Meer dan de helft van de arbeiders die werk hebben, verdient precies evenveel of minder dan het bestaansminimum. Veertig miljoen mensen zijn ondervoed. De kindersterfte is tussen 1960 en 1975 in de stad Sao Paulo gestegen van 32 naar 45 procent. Achter dergelijke cijfers gaat een onvoorstelbare ellende schuil die de afgelopen jaren alleen maar groter is geworden. Hoewel de regering van president Figueiredo de bevolking meer politieke speelruimte biedt dan het vorige bewind, groeit het verzet tegen haar. Niet alleen de traditioneel oppositionele bewegingen als studenten en vakbeweging, maar ook de kerk en de pers weren zich steeds feller. Zelfs senatoren uit de regeringspartij scharen zich nu in het koor van stemmen dat om meer democratie vraagt. De regering Figueiredo komt nu op het eerste gezicht openlijk tegemoet aan

deze wensen. Maar toch schuilt er daarbij een adder in het gras. Zo heeft de regering een nieuwe wet aangekondigd, waarin het huidige tweepartijstelsel wordt afgeschaft. Zowel de Arena als de MDB moeten worden afgeschaft. In plaats daarvan moeten er vier of vijf partijen gevormd worden om meer keuze mogelijk te maken. Dit is een welbewuste poging van het bewind om de oppositie die er is te verdelen. De terugkeer van politieke ballingen past geheel in deze strategie. Er zijn nu al aanwijzingen dat de verschillende oppositieleiders met elkaar in de clinch zullen gaan in de strijd om de gunst van de kiezers die de afgelopen tijd de MDB aan de meeste stemmen hebben geholpen bij verscheidene verkiezingsrondes. Aan een aldus verdeelde oppositie hopen de regerende Braziliaanse militairen een mandaat te kunnen ontleenen om voorlopig aan de macht te kunnen blijven, zonder dat ze van een gebrek aan democratische gezindheid beticht kunnen worden door binnen- en buitenlandse tegenstanders.

Kritieke situatie

De Braziliaanse regering is bezig met een campagne om haar geloofwaardigheid in binnen- en buitenland te vergroten zonder dat er een principiële bereidheid bestaat om de macht over te dragen aan de burgers. De militaire dictatuur krijgt een menselijk gezicht, maar verandert niet wezenlijk van karakter. Het gevaar is groot dat veel mensen zich door deze cosmetische veranderingen het gezicht op de werkelijke verhoudingen in Brazilië laten ontnemen. De militaire regering doet daarvoor haar uiterste best. Aan de andere kant bestaat ook de mogelijkheid dat de krachten die door de regering nu zijn opgeroepen haar mettertijd toch boven het hoofd gaan groeien. In dat geval ontstaat er voor Brazilië een kritieke situatie: er zal dan of sprake zijn van een terugkeer naar de harde militaire dictatuur van het begin van dit decennium of van een opening naar een democratisch burgerlijk bestuur. *Herman Amelink is redacteur-buitenland van dagblad Trouw, en lid van de redactie van NG.*

UIT DE ARJOS

Arjos Utrecht en Arjos Noord-Holland

Arjos Utrecht en Arjos Noord-Holland organiseren i.v.m. het 50-jarig Arjos jubileum een ledenvergadering over het thema „geloof en revolutie”. Deze speciale ledenvergadering zal worden gehouden op zaterdag 20 OKTOBER. De vergaderplaats is „Het Hof van Holland”, Kerkbrink 17 te Hiiwersum. I.v.m. de broodmaaltijd wordt men verzocht zich aan te melden bij Wim Luiten, Linnaeusparkweg 82², Amsterdam.

Nieuw en nodig

Als je een willekeurige krant opslaat dan kun je haast geen onderwerp meer loszien van wetenschappelijk onderzoek. Je leest over

(atoom)bewapening, onderzoek naar menselijk leven (DNA-onderzoek), proeven met dieren (vivisektie) en ook minder spectaculaire voorbeelden als bv. planning in de economie.

Er komt vanuit de wetenschappelijke wereld kritiek op de maatschappij. De wetenschap kan een goede rol spelen in het oplossen van de problemen die daar leven. Maar je kunt je afvragen of de wetenschap inderdaad wel altijd tot heil van mens en schepping is. En als je dat twijfelt moet je je gaan afvragen of de samenleving (o.a. de overheid) niet moet sturen of ingrijpen. De bedoeling van het hoofdbestuur is om een werkgroep op te richten, die zich daarmee gaat bezighouden. Heb je belangstelling? Bel of schrijf dan even naar het contactadres: Ko Scheeie, Kleine Grachtstraat 6-1, 9717 HM Groningen, tel. 050-771447. Ook JIJ kan meedoen!

Zuidelijk Afrika manifestatie

21 oktober in Muziekcentrum Utrecht

Deze manifestatie wordt georganiseerd door het Komitee Zuidelijk Afrika in samenwerking met het Komitee Utrecht voor Zuidelijk Afrika. Deze manifestatie

Met ingang van 1 oktober jl. horen degenen die telefoneren met ARP, Dr. Kuypersstichting of CDA een andere telefoonstem. Marjolijn van Geest, die u een aantal jaren te woord heeft gestaan, zit met ingang van deze datum op de secretaressekamer van de ARP. Andrea van Wissen, die eerst op deze kamer werkzaam was is nu telefoniste geworden.

vormt het hoogtepunt van de olieboycott/Shell-actie, die het Komitee Zuidelijk Afrika het afgelopen jaar heeft gevoerd. Voor deze bijeenkomst bieden wij u een gratis toegangsbewijs aan.

Op deze manifestatie worden de presidenten verwacht van het African National Congress, Oliver Tambo en de president van het Patriottisch Front-ZANU Robert Mugabe. Ook zullen er diverse Nederlandse politici spreken en enige bekende artisten optreden. Indien u deze grootse manifestatie wilt bezoeken, kunt u onderstaand strookje invullen en naar ons terugsturen; de kaarten worden u dan zo gauw mogelijk gratis toegezonden. Voorafgaand aan deze manifestatie is er dat weekeinde een werkkongres in Austerlitz. Hier wordt de

olieboycot/ Shell-actie geëvalueerd en zullen in diverse themagroepen diverse mogelijkheden voor nieuwe acties worden aangegeven. De themagroepen zijn kerken, onderwijs, opbouw bevrijde landen (Angola en Mozambique), vakbeweging en vrouwen. Ook zullen enige mensen van de bevrijdingsbewegingen het woord voeren.

Indien u naar het gehele kongres wilt, kunt u zich opgeven door f 17,50 over te maken op giro 600657 van het Komitee Zuidelijk Afrika in Amsterdam; (deze toegangsprijs is inclusief overnachting, vervoer, maaltijden, vervoer naar en toegang tot de slotmanifestatie). U krijgt de toegangkaart en de kongresmap thuisgestuurd.

VERPLAATSBAAR HOUTEN GEBOUWEN

directie- en schaftketen scholen en kerken directie- en schaft-wagens etc.

HOUTBOUW HAHBO HARDINXVELD

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Geestelijk gehandicapten op Aruba

door Anneke Raven

In het kader van het 100-jarig bestaan van de ARP werd in januari 1979 gestart met een financiële aktie. 20 % van de opbrengst van deze aktie werd bestemd voor fondsen waaruit de bouw van een dagverblijf voor geestelijk gehandicapten zowel op Curaçao als Aruba zou worden gefinancierd. Inmiddels is de aktie ten einde. f 100.000,- wordt voor deze projecten besteed. Zowel Aruba als Curaçao ontvangen f 50.000,-.

Eén dezer dagen was mevrouw C. M. van der Berg-de Freitas in Nederland. Zij is voorzitter van de "Stichting ter behartiging van de belangen van het geestelijk gehandicapte kind" op Aruba. Een functie die zij in haar vrije tijd vervult. (In het dagelijks leven is zij hoofd reclassering bureau kinderbescherming.) Voor genoemde stichting stelde de partij geld beschikbaar. Reden om haar op te zoeken en te informeren naar de stand van zaken op Aruba voor wat betreft de opvang van geestelijk gehandicapten.

Ontwikkeling

In 1964 werd de stichting "ter behartiging van de belangen van het geestelijk gehandicapte kind" opgericht.

Dit n.a.v. een onderzoek van o.a. het wit-gele kruis en het welzijnswerk waaruit bleek dat er voor kinderen op imbeciel nivo niets gedaan werd. Deze kinderen werden vaak door de ouders aan het oog van de buitenwereld onttrokken. Veelal uit schaamtegevoel. De stichting stelt zich ten doel alles te doen en alles te verrichten wat in het belang is van de geestelijk gehandicapten op de Nederlandse Antillen en in het bijzonder op Aruba. Naar aanleiding van de cijfers van het onderzoek, werd een 4-fasenplan opgesteld, inhoudende

- dagverblijf voor 36 jongeren in de leeftijd van 3 tot 16 jaar. Dit werd gerealiseerd in 1974.
- school voor geestelijk gehandicapte jongeren. De school bestaat 3 jaar en heeft 48 leerlingen.
- voorzieningen voor ouderen, bestaande uit een dagverblijf en een begeleidingscentrum. Dit laatste is een tussenschakel naar een eenvoudige werkplaats.
- intermaat.

Op langere termijn wil men aan deze 4 fasen toevoegen: een gezinsvervangend tehuis en een sociale werkplaats, waar geestelijk gehandicapten samenwerken met andere gehandicapten.

Huidige situatie

Waar het nu echter om gaat is fase drie. Mevrouw Van der Berg is in Nederland om gesprekken te voeren met vertegenwoordigers van de Nederlandse regering, met het verzoek of Nederland bereid is 75% van de bouw- en inrichtingskosten te financieren van het dagverblijf voor ouderen en het begeleidingscentrum. Dit komt concreet neer op een bedrag van ±2 1/2 miljoen gulden. De Antilliaanse regering zal de exploitatielasten dragen. De stichting zal zelf 25 % van de kapitaalslasten moeten opbrengen. Dit komt neer op een bedrag van f 750.000,-. De ARP draagt in dit fonds f 50.000,- bij. Naast de ARP is ook de vereniging Philadelphia actief. De stichting krijgt behalve geld uit Nederland ook veel steun van de Arubaanse bevolking zelf. Bij financiële akties komt de bevolking royaal over de brug en ook het bedrijfsleven laat zich niet onbetuigd. Ook heeft mevrouw Van der Berg veel contact met De Vereniging Schroeder van der Kolk uit Den Haag. Onder deze vereniging valt een groot aantal werkplaatsen voor zowel geestelijk als lichamelijk gehandicapten. Van deze vereniging ontvangt de stichting voornamelijk

Het inmiddels gereedgekomen dagverblijf voor jongeren.

adviezen van technische aard.

Bouw

Zodra financiële garanties gegeven zijn kan met de bouw begonnen worden. De bouwtekeningen zijn gereed. Het is ook hoogst noodzakelijk dat zo spoedig mogelijk met de bouw begonnen wordt, aangezien er geen doorstromingsmogelijkheden zijn voor de gehandicapten. Wel heeft men voor de oudere geestelijk gehandicapten een part-time opvang gecreëerd, ter voorbereiding van de voorzieningen. Volgens de bestektekeningen zal het dagverblijf plaats bieden aan 60 mensen. Vijf groepen van 12 mensen en 10 man personeel. Het begeleidingscentrum zal plaats bieden aan 75 personen; 5 groepen van 15 en 12 man personeel.

Personeel

Personeel dat gaat werken in

bovengenoemde centra wordt of is meestal opgeleid in Nederland. Momenteel studeert een meisje in Nederland en één in Amerika, met de bedoeling om terug te keren naar Aruba en te gaan werken in het nieuwe dagverblijf. Gelukkig gaat één in Amerika een opleiding starten die voor pedagogisch medewerk(st)er opleidt. Te vergelijken met de zwakzinnigenopleiding in Nederland. Mevrouw Van der Berg verzoekt uitdrukkelijk degenen die aan de financiële aktie van de ARP hebben bijgedragen te bedanken.

Ze hoopt dat als er weer iets te vieren valt - zij denkt daarbij aan het fuseren van de 3 partijen - opnieuw een aktie zou kunnen worden gevoerd, om die stichting ter behartiging van de belangen van het geestelijk gehandicapte kind te steunen.

VAN DE PAARTIJ

Verkiezingsvoorbereiding: Kandidaatstelling en andere zaken

Indien het huidige kabinet Van Agt de rit "volgens het boekje" uitzit, dan vinden er uiterlijk in 1981

Tweede Kamerverkiezingen plaats, en wel op 26 mei 1981. Wij gaan er vooralsnog vanuit dat het CDA dan met één CDA-lijst zal uitkomen, alhoewel daarover nog wel een beslissing genomen moet worden, waarover straks meer. Het jaar 1981 lijkt ver weg. Toch betekent het dat de procedure van de kandidaatstelling reeds najaar 1979 van start gaat. De verantwoordelijkheid voor de voorbereiding en organisatie van de verkiezing van Tweede-Kamerleden berust volgens de statuten - artikel 21 lid 5 - bij het partijbestuur. Bijlage II bij de statuten geeft het reglement voor deze procedure uitvoerig weer. Voor de eerstkomende Kamerverkiezingen is er dus nog een zelfstandige rol voor de Anti-Revolutionaire kiesverenigingen weggelegd.

Het CDA is op dit moment nog een federatie en nog niet één partij! De eigen AR-statuten zijn en blijven van kracht. Een kort overzicht van de activiteiten die deze kandidaatstelling voor de kiesverenigingen meebrengt, geven wij hierbij. Bij het opstellen van het vergaderrooster van de kiesverenigingen is het zaak met de hieronder weergegeven informatie rekening te houden, die op onderdelen nog een kleine wijziging kan ondergaan.

Groslijstprocedure

Omstreeks oktober 1979 ontvangen de kiesverenigingen een brief van het partijbestuur met een uiteenzetting over de kandidaatstellingsprocedure. Tot half december 1979 zijn de kiesverenigingen in de gelegenheid langs schriftelijke weg de namen van ten hoogste 10 personen in te zenden, die men geschikt acht voor een eventuele kandidatuur. Personen die 10 of meer keren zijn genoemd, worden door het partijsecretariaat in alfabetische volgorde op de groslijst geplaatst. Het gaat hierbij niet om de namen van zittende Kamerleden of om bewindslieden. Deze worden automatisch op de groslijst geplaatst. Vanwege het feit dat in de maand september of oktober de ledenvergaderingen van de kiesvereniging toch bijeen moeten komen in verband met het indienen van eventuele amendementen op het statutenpakket voor het CDA als eenheidsparij, verdient het in sommige gevallen wellicht aanbeveling dan tegelijkertijd over de groslijst en mogelijke kandidaten te spreken.

Advieslijst

Voordat de kiesverenigingen de advieslijst hebben ontvangen heeft het partijbestuur een voorlopige advieslijst opgesteld. Op 14 maart 1980 is hiermee een vergadering gepland. Het versterkt partijbestuur (het partijbestuur + 2 extra afgevaardigden van iedere Kamercentrale) stelt vervolgens de definitieve advieslijst vast, die aan de kiesverenigingen wordt toegezonden. Deze vergadering van het versterkt partijbestuur staat op 27 maart 1980 op het programma. Eind maart of begin april 1980 ontvangen de kiesverenigingen een genummerde advieslijst van het partijbestuur met een stembiljet. Tot

eind april 1980 kan men dan stemmen over de door de kiesvereniging zelf gewenste kandidatenlijst. Het is de bedoeling dat op 5 mei 1980 de uitslag door een stemcommissie wordt vastgesteld.

Bekrchtiging kandidatenlijst

De kandidatenlijst, zoals door de kiesverenigingen bij stemming vastgesteld, moet statutair door de partijraad worden bekrachtigd, dat zal waarschijnlijk begin oktober 1980 plaatsvinden. Eventueel kan het ook al op de voorjaarspartijraad op 31 mei 1980 geschieden. Hierbij zij nog opgemerkt dat aan de stemming over de kandidatenlijst voor 1977 van de 820 kiesverenigingen er „slechts“ 560 (68,3%) kiesverenigingen hun stem uitbrachten. Ook bleek dat in een enkel geval géén ledenvergadering was uitgeschreven voor deze stemming. Het zou een goede zaak zijn als de kandidaatstellingsprocedure de grootst mogelijke aandacht verkrijgt. Uiteindelijk gaat het direct om „het Anti-Revolutionaire geluid“ in de CDA-fractie.

Besluitvorming over één CDA-lijst

De beslissing om samen met de andere CDA-partijen met één lijst de verkiezingen in te gaan wordt genomen tezamen door de kiesverenigingen en de stemhebbende leden van de partijraad, zo staat in artikel 32 lid 11 van de statuten vermeld. Na een beslissing van de najaarspartijraad, die op 1 december 1979 zal plaatsvinden, ontvangen de kiesverenigingen half december hierover een voorstel (evenals dus de stemhebbende leden van de partijraad). Tot omstreeks half februari 1980 is men in de gelegenheid hierover als kiesvereniging te stemmen.

Het is de bedoeling dat de uitslag van de stemming op 15 februari 1980 wordt vastgesteld.

Overeenkomstig reglementaire regels dient de ledenvergadering van elke kiesvereniging te beslissen of ja dan nee akkoord wordt gegaan met het partijraadsvoorstel. Dit besluit moet vervolgens aangegeven worden op het meegezonden stembiljet.

Lijstvoorstel

Tussen de CDA-partijen is op het moment van het samenstellen van dit draaiboek nog beraad gaande over de invulling van de gemeenschappelijke lijst naar partijkleuren. Vanzelfsprekend komt dit aan de orde als de partijraad beslist over het voorstel aan de kiesverenigingen. Komend najaar zal dit beraad, naar verwachting afgerond worden. De besluitvorming omtrent de lijsttrekker is in het seizoen 1979/1980 niet aan de orde. Eerst zal bekend moeten zijn of de kiesverenigingen en de stemhebbende partijraadsleden met de ene gezamenlijke lijst akkoord gaan. Ingebrekstelling op dit punt kan dus eventueel verlies van stemrecht voor een kiesvereniging betekenen. **Zorg derhalve dat de eventuele contributie-kwantities en afdrachten uiterlijk in december 1979 zijn afgewikkeld!**

Program van Aktie

De kiesverenigingen hoeven in het komend seizoen, uitgaande van verkiezingen in het voorjaar 1981, nog geen beslissingen te nemen over het Program van Aktie. Het is trouwens de vraag of, in verband met de voorgenoemde fusie, voor de behandeling daarvan nog een rol is weggelegd voor de afzonderlijke Anti-Revolutionaire kiesverenigingen. Het beraad in CDA-verband over het verkiezingsprogramma, zal overigens ongetwijfeld in het seizoen 1979/1980 op gang komen.

Financiële verplichting en stemrecht

Volgens artikel 5 lid 2 van het reglement voor de kandidaatstelling zijn die kiesverenigingen stemgerechtigd die voldaan hebben aan de financiële verplichtingen tegenover het partijbestuur over het voorafgaande boekjaar, dat is dus over 1979.

Tenslotte

Het partijweekblad Nederlandse

Gedachten zal uitvoerige informatie geven over alle zaken met betrekking tot het bovenstaande.

Het is van groot belang dat men deze informatie nauwlettend volgt. In het werk van de kiesverenigingen en CDA-verbanden kan voorts op andere wijze in het seizoen 1979/1980 tot uitdrukking gebracht worden dat spoedig weer Kamerverkiezingen in zicht zijn.

Wij denken daarbij ook aan zaken als: - politieke discussie, dit mede met het oog op het uiterlijk begin 1981 gereed te komen verkiezingsprogramma; - intensivering van de contacten met de pers; - intensivering van de contacten met de diverse bevolkingsgroepen.

Tijdschema

Samenvattend ziet het tijdschema er als volgt uit: - oktober 1979 - start groslijstprocedure - half dec. '79 - sluiting groslijstprocedure - eind maart '80 - opstelling definitieve advieslijst door versterkt partijbestuur - eind maart/begin april '80 tot begin mei 1980 - stemming door kiesverenigingen over advieslijst van het versterkt p.b. - 5 mei 1980 - vaststelling uitslag onder de kiesverenigingen door stemcommissie - oktober '80 - vermoedelijke bekrachtiging van de kandidatenlijst door partijraad.

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER,
POSTBUS 265,
TEL. 02977-2.11.51

nervus?
prikkelbaar?
plantival
geeft
rust

een plantaardig preparaat
dragees of druppels

DR WILLMAR SCHWABE

Reaktie op de aktie

Wat mij tot nu toe ter ore is gekomen over de aktie „CDA onder één dak”, lijkt mij een hele goede aanloop naar de fusie.

De politiek wordt in de eerste plaats, gemaakt door de partij en de mensen in de partij. Die vormen toch het „draagvlak”, zoals we dat tegenwoordig zouden kunnen noemen, van onze politiek. Eén partij en één organisatie zijn daarvoor onmisbaar. Het blijft voor mij even verrassend als opwekkend, hoe het idealisme voor de eenwording van de christen democratie in Nederland in de grond van de zaak steeds weer uit onze achterbannen is voortgekomen en daadwerkelijk gedemonstreerd. Dat was al zo in de periode dat ik voorzitter was van de ARP. En nu we dan het einde van de rit gaan meemaken, kun je jullie aktie ook zien als een belangrijke impuls voor het nieuwe begin, een teken van: zó presenteren wij ons als partij.

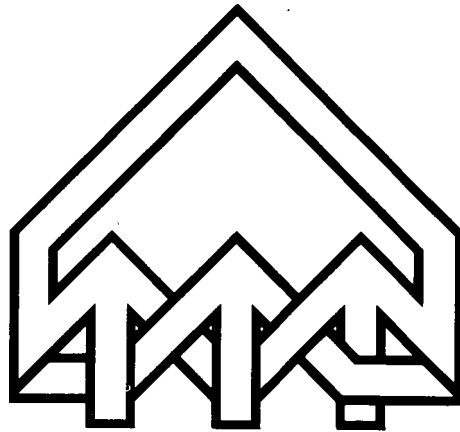
JAN DE KONING

*Eén huis
niet te geloven,
dat men na jaren sloven
toch zo ver is gekomen
dat een gezamenlijk onderkomen
voor het bouwen aan ideaalen
ons gezicht naar buiten gaat bepalen.*

*Eén huis, wie zal het ontkennen.
Samen wonen, het zal even moeten wennen
toch blijkt het een feit
dat voor een duidelijk christen-democratisch beleid
meningsvorming, scholing en overleg moet gebeuren
in een samen verder kleuren
aan visie en toekomst perspectieven
wil men het CDA werkelijk gerieven.*

*Eén huis, een dure plicht
Ja zeker, met de beurzen dicht.
Zullen we blijven hopen
daarom adviseert een ieder: kopen!*

CDA ONDER ÉÉN DAK

*Zelfwerkzaamheid, inzet en vrijwilligheid.
Het is ons uit traditie meegegeven,
belangrijk, echt waar, ook voor het heden.*

*Immers, huizen als kastelen
bouwt men, als werkelijk heel velen.
zich metterdaad in willen zetten
door middel van giro, bank en doodgewone petten
bij deuren, en heel gewoon vragen
ook eens een gift aan dit doel te wagen.*

*Handen ineen!
Steen op steen,
zo, gestemd aan alle kanten
door top, kader, leden en sympathisanten
bouwen we samen met gemak.*

Het CDA onder één dak!

mw. M. B. A. Brandsma-Ydema

De aktie „Samen onder één dak” kan een belangrijke stimulerende betekenis voor het CDA hebben. Een inspirerende aktie door leden om nieuwe leden te winnen zet een hele organisatie in bedrijf en door het enthousiasme van de leden betekent het een duidelijke stimulans voor het CDA om nog even de puntjes op de i te zetten voor de fusie tot stand komt. Het gaat echter niet primair om zomaar leden te werven; het gaat erom leden te werven, die zich in het politiek profiel van het CDA herkennen.

Naast deze kanttekening ook nog een enkele kritische opmerking. Onduidelijk is het of CDA-kiezers wel door het CDA willen worden geregistreerd. In de aktie zal duidelijkheid moeten zijn over de wijze waarop CDA-kiezers worden geïnformeerd over hun opname in het CDA-adresbestand. Een tweede punt is dat het voor wetslagen van de aktie essentieel is dat op politiek terrein „op alle fronten” een meer eenduidig en inspirerend CDA-geluid is te horen, meer gecoördineerd dan soms in het verleden het geval was. Wanneer hieraan voldaan wordt, dan kan de aktie succesvol verlopen. Het is immers de vraag of deze kiezers wel van deze ongevraagde reclame willen worden voorzien. Zo niet dan kan een en ander ook averechts werken.

PETER HEUKELS
CDJA-voorzitter

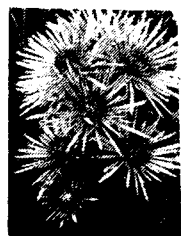
INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Handel & Industrie

CHRYSAANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

WAG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutaire partij

35 jaargang nr. 42 20 oktober 1979

De fractievoorzitter Lubbers pleegt overleg met vice-voorzitter De Boer tijdens de algemene beschouwingen.

In dit nummer wordt uitgebreid ingegaan op de algemene beschouwingen door AR-voorzitter De Boer in zijn Overwegende. Ook veel aandacht voor de Waddenzee. De Friese ARP'er Tuinstra schrijft hierover, evenals het CDA-Kamerlid (ARP) Couprie. In deze krant ook aandacht voor het gezin, huwelijk en samenlevingsvormen in een verslag van een studiedag van het CDA-vrouwenberaad over het gezin, en op de Arjospagina, waar een verslag staat afgedrukt van de vorige week gehouden Arjosraad over samenlevingsvormen.

Nota Waddenzee: een achterhoedegevecht

Door drs. H. C. Couprie
CDA-Tweede-Kamerlid

„De bescherming, het behoud en waar nodig het herstel van de Waddenzee zijn doelstellingen van het regeringsbeleid ten aanzien van de Waddenzee”.

Dit kan men lezen in deel d. „Regeringsbeslissing” van de nota over de hoofdlijnen van de ontwikkeling van de Waddenzee, die de Tweede Kamer eind vorig jaar bereikte. De argeloze lezer zou na lezing van deze volzin geneigd zijn gerustgesteld achterover te leunen. Na alles wat er over de Waddenzee in de kranten en op radio en tv is gezegd lijkt de regering de problematiek van de Waddenzee nu goed aan te pakken. Nu wordt er echt iets gedaan aan de slachting onder de zeehonden tengevolge van alle troep die het water van de Waddenzee van twee kanten vergiftigt, vanuit de Rijn via de Noordzee en vanuit de smeerpijp van Oost-Groningen. Of aan de gierende straaljagers die af en aan vliegen om hun dagelijkse oefeningen af te draaien op de Vliehorst, ondertussen wel alles wat op 't wad leeft danig de stuipen op 't lijf jagend.

Zou er dan toch iets gedaan worden aan alle activiteiten die deze „gouden rand van onze zee” aantasten? Of is er met deze Waddennota slechts sprake van een achterhoedegevecht, een laatste schermutseling om van de Waddenzee nog te redden wat er van te redden valt?

Dat het ondanks de fraai gekozen doelstelling allemaal niet zo eenvoudig ligt, blijkt wel uit wat er verder in de Waddennota staat. Het gaat om een afweging van belangen en een toetsing van de maatschappelijke wenselijkheid van al die activiteiten aan de doelstelling, zoals de Regering die voor ogen staat.

En zoals dat bij iedere afweging van

twee met elkaar strijdige zaken gaat, beide winnen iets en beide leveren iets in. Dus zal de Waddenzee toch nog wat meer in moeten leveren van haar uitzonderlijke landschappelijke schoonheid en van haar unieke waarde voor mens, dier en plant. Waarbij de mens, als heer der schepping, nog 't minste lijkt in te hoeven leveren. Maar is tevens een aarzelende stap gezet op het bestuurlijke pad naar een betere beschermingsmogelijkheid voor alle betrokkenen wier bestaan van de Waddenzee als natuurgebied afhankelijk is.

Fans

De Waddennota vormt het sluitstuk van een reeds jaren lopende procedure van een zogenoemde planologische kernbeslissing (PKB). Mei 1976 startte deze procedure met het bekend worden van een beleidsvoornemen van de vorige regering, gevolgd door een ruime mogelijkheid van inspraak en overleg, uitmondend in een advies van de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening. Aan de hand van dit advies heeft de Regering een beslissing genomen, waarna de Tweede Kamer haar controlerende functie kan uitoefenen. Na twee keer uitstel heeft de parlementaire behandeling plaatsgevonden tijdens een openbare commissievergadering, afgelopen maandag, 15 oktober. De grote vergaderzaal tjokvol Waddenzee-fans, van wie velen aangevoerd per speciale Waddenexpres. Vier bewindslieden achter de tafel. Namens de CDA-fractie mochten collega Faber en ondergetekende het woord voeren, ieder op ons eigen terrein. Een belevenis voor ons beiden, want praten over de Waddenzee is toch niet niks, ook al ben je je bewust dat de mogelijkheden maar beperkt zijn. De discussie die 's morgens begon en tot diep in de avond doorging spitste zich voornamelijk toe op twee kernvragen:

- Is het behoud van de Waddenzee als natuurgebied wel voldoende verzekerd middels een planologische kernbeslissings-procedure?
- Hoe pakt dat uit in het bestuurlijk vlak? Geeft deze PKB-procedure wel voldoende houvast om de verschillende activiteiten te beoordelen op hun milieu-aantastende effect?

Klaar is Kees

De hoofddoelstelling van de PKB (bescherming, behoud en herstel) past volledig in het CDA-program en in het huidige regeerakkoord. Wat dat betreft

dus geen vuiltje aan de lucht. Het gevaar van zo'n sterk op één belang gerichte doelstelling is natuurlijk dat er nauwelijks inbreng op mogelijk is. Alles wat de bescherming, het behoud en het herstel van het milieu in de Waddenzee in de weg staat zou moeten worden geweerd of moeten verdwijnen. Weg straaljagers, weg jachten en vissersboten, kurk op de smeerpijp, laat het gas maar in de grond, klaar is Kees. De Waddenzee kan haar functie als kinderkamer voor de vissen en als rust- en fourageerplaats voor de vogels weer oppakken. En onder het motto: „Iedereen leeft mee met de Waddenzee!” kunnen Regering en Parlement zich met andere belangrijke zaken bezig gaan houden. Zoals bijv. met de vraag hoe de Nederlandse Volkshuisvesting aan voldoende energie komt om draaiende te blijven. Alsof dat losstaat van de gaswinningsplannen in het Waddenzeegebied en de plannen om LNG en LPG aan te landen in de Eemshaven.

Of hoe er voor onze krijgsmacht aan voldoende oefengelegenheid in het buitenland of elders in Nederland te komen is. Alsof er te denken valt aan het terugdringen van de rol van de kernbepanning zonder dat de niet-nucleaire gevechtskracht wordt verbeterd middels het beschikbaar stellen van voldoende oefengelegenheid.

Aftasting

Deze afweging van maatschappelijke belangen, waarvan het milieubelang er immers één is, leent zich niet voor verder uitstel. Vandaar dat dit dilemma de discussies tijdens de openbare commissievergadering van afgelopen maandag beheerste, wat na een eerste aftasting van beide zijden leidde tot het uitspreken en vastleggen van een

aantal duidelijke standpunten van CDA-zijde.

■ Zoals het standpunt dat de PKB-doelstelling, hoe goed bedoeld ook, onvoldoende is uitgewerkt en te weinig juridisch houvast geeft om mee te kunnen werken op het bestuurlijk niveau van provincies en gemeenten. Reden om via een amenderende motie de Regering te vragen met een nadere wettelijke regeling te komen, een Waddenwet, waarna alle juridische en bestuurlijke witte plekken van de PKB kunnen worden opgevuld.

■ Zoals het standpunt dat de plannen om gas te winnen bij de zogenaamde Zuidwal dermate het milieu zullen verstoren dat deze definitief niet door mogen gaan, maar ook dat het CDA nogal wat reserves heeft waar het de inmiddels toegestane gaswinning op Ameland betreft.

Reden voor mij om een motie in te dienen waarin de Regering wordt gevraagd er alles aan te doen dat de eventuele exploitatieboringen vanuit de Noordzee en niet vanaf het vasteland van Ameland zullen plaatsvinden. In ieder geval hebben we aan de Regering gevraagd eerst nog eens met de Kamer te komen praten over hoe er wordt geboord en . waarvandaan, voordat de eerste boor van de NAM de

grond in gaat.

■ Zoals het opnieuw uitgesproken CDA-standpunt dat we eigenlijk geen Westduitse Dollardhaven willen en vinden dat bij de onderhandelingen met West-Duitsland vastgehouden moet worden aan een grens in het Eems/Dollard-gebied, tussen beide landen, die de bouw van een Dollardhaven onmogelijk maakt.

■ Het zal niemand verbazen dat collega Faber zich vooral bezig gehouden heeft met de bedijingsplannen in Noord-Friesland. Of liever gezegd met de afwijzende beslissing van de Regering op de aangevraagde concessie om een deel van het Waddengebied tussen Zwarte Haan en Holwerd in te polderen, wat zo'n 4000 ha landbouwgrond zou opleveren. Wie zal ontkennen dat deze beslissing die zoveel heeft losgemaakt in en buiten Friesland, primair is gebaseerd op financiële beperkingen. Naast argumenten van natuurbehoud natuurlijk.

De CDA-fractie had er geen vrede mee dat door het afwijzen van het totale inpolderingsplan (plan D) automatisch plan A zou worden uitgevoerd, het ophogen tot deltagoogte, zoals dat heet, van de bestaande dijk die nota

Vervolg op pagina 2

DEZE WEEK
IN WAG:

Overwegende
De Waddenzee
CDA-katern met
artikelen over

- renteaftrek
- positie koninklijk huis
- het Midden-Oosten
- actie „onder een dak”.

Uit de Arjos

Het gezin: samenleven
in verantwoordelijkheid

pag. 3
pag. 4

pag. 9

pag. 10

Partijraad

De eerstvolgende partijraad
vindt plaats op zaterdag 1
december a.s. te Ede in De
Rheehorst.

Buddenbrooks dynamiek

De groei is er aardig uit, uit onze economie. Dat wordt wel duidelijk geïllustreerd door de groeicijfers van ons reële nationale inkomen: in de jaren 1960 tot en met 1973 gemiddeld bijna 5 1/2% per jaar en in de periode 1974 tot en met 1979 nog geen 2% per jaar. Het was ten tijde van die omslag in de groei, bij de jaarwisseling van 1973-1974, dat minister-president Den Uyl zijn historische woorden sprak: „die tijd komt nooit weer terug”. Naar zijn mening was in onze economische ontwikkelingsgang een tijdperk afgesloten, dat hij later aanduidde als het tijdperk van het klassieke kapitalisme; het klassieke kapitalisme dat gekenmerkt wordt doordat het het imperialisme als bewegingsmotoriek heeft. Den Uyl voorzag dat de industriële wereld met zijn geweldig opgefokte productiecapaciteit moeilijkheden zou krijgen zijn produkten af te zetten.

Nu is Den Uyl niet de enige die de economische geschiedenis in tijdperken ingedeeld ziet. De Amerikaanse econoom Rostow heeft een befaamd boek geschreven over de economische groeifasen, zoals die zich naar zijn mening voordoen. Hij onderscheidt vijf elkaar opvolgende tijdperken. Aanvankelijk is er de traditionele maatschappij; vervolgens worden de voorwaarden geschapen voor de start van de economische vooruitgang, daarna gaat de vooruitgang werkelijk van start om vervolgens tot volle rijpheid te geraken, waarna we tenslotte in het tijdperk van de

massa-consumptie belanden. Wat er daarna gaat gebeuren is volgens Rostow onmogelijk te voorspellen, maar hij maakt er wel een paar opmerkingen over. Sprekend vanuit de Amerikaanse maatschappij ziet hij het tijdperk van de massa-consumptie op zijn eind lopen. De waardering voor steeds meer duurzame consumptiegoederen neemt af. In plaats daarvan doemen nieuwe behoeften op, die hoog op de prioriteitenlijst worden gezet. Wat Amerika betreft ziet Rostow in 1959, wanneer hij zijn boek schrijft, voor de komende jaren een „baby-boom”, een opkomende behoefte aan grotere gezinnen. Meer algemeen omschrijft hij dit proces van opkomen van nieuwe behoeften, wanneer oude verzadigd raken, als de Buddenbrooks dynamiek. Thomas Mann schreef de roman Buddenbrooks rond de laatste eeuwwisseling en verkreeg er een Nobelprijs voor. Het is het verhaal van drie generaties uit een koopmansgeslacht in het Lübeck van de vorige eeuw. De eerste generatie brengt het koopmanshuis tot bloei; de tweede bouwt op dit succes voort, maar brengt bovendien de familie tot aanzien door het ver te schoppen in het bekleden van hoge ambten. De derde generatie komt niet eens tot volle wasdom. In het geheel niet capabel het inmiddels minder goed lopende koopmanshuis van de broodnodige nieuwe impulsen te voorzien, sterft de van het pianospel bezeten Hanno Buddenbrook reeds

in zijn puberteit. Het is afgelopen met de Buddenbrooks.

Wat Rostow nu met zijn „Buddenbrooks dynamiek” bedoelt is dat met het wisselen van de generaties ook de behoeften veranderen: de op geld beluste grootvader Buddenbrook, de roem en aanzien najagende zoon en tenslotte de van pianospel bezeten kleinzoon.

Is Rostow nog enigszins onzeker over de groeifase die zal intreden wanneer de massa-consumptie zal eindigen, dit geldt zeker niet voor diegenen die geloven in een op en neer gaande beweging van de economische ontwikkeling. De Delftse hoogleraar Van Duijn is van deze laatste groepering een duidelijke exponent. Hij heeft grondige studie gemaakt van de zogenaamde lange golf in het economisch leven, de golf die vernoemd is naar de Russische econoom Kondratieff. Uit deze studie blijkt dat ruwweg elke vijftig jaar onze economie een complete golf doormaakt van recessie, depressie, herstel en bloei. En hoewel ook hij vaststelt dat we momenteel te maken hebben met verzadigde markten, overcapaciteit in de industrie, achterblijvende investeringsgroei, inflatie, geringe winstmarges en een sterk groeiende collectieve sector, is er volgens hem geen enkele reden voor een ongeluksprofetie. Immers „golfbewegingen regelen ons leven, en op een periode van neergang volgt onherroepelijk een van snelle groei. Eb en vloed wisselen elkaar af”.

Dit korte en lang niet volledige overzicht van mogelijke reacties op de huidige achteruitgang in de groei van onze economie is alleszins voldoende om de vraag op te werpen hoe wij als christen-democraten op deze achteruitgang moeten reageren. Wellicht dat onze reactie nog het meest duidelijk wordt wanneer we die zetten naast die van socialistische voorlieden als Den Uyl en Van Thijn.

In het CDA-rapport „Gespreide verantwoordelijkheid” wordt onverbloemd afgerkend met

economische groei als doelstelling van overheidsbeleid. Veeleer is het een overheidstaak om, voorzover er gegroeid wordt, aan dit proces randvoorwaarden te stellen vanuit de sfeer van milieubehoud, ruimtelijke ordening, arbeidsomstandigheden en dergelijke. Maar hiermee is het christen-democratische verhaal niet af. Het is met name Goudzwaard die er voor waarschuwt het bedrijfsleven, opererend vanuit een strikt economische normering, maar zijn gang te laten gaan, om vervolgens de overheid het resultaat te laten bijschaven zodat er nog iets terecht komt van de eisen van sociale rechtvaardigheid. In plaats van deze normatieve uiteenrafeling van onze samenleving pleit hij er krachtig voor dat bij de besluitvorming in het bedrijfsleven naast economische normen tegelijkertijd normen van recht en ethiek worden aangelegd. Mooi gezegd, maar hoe krijg je het voor elkaar? Het zal niet gemakkelijk zijn, want het vereist dat wij tot bezinning en tot een andere gezindheid komen. We zullen ons schuldig moeten weten aan de „grandioze” manier waarop we in korte tijd een groot deel van hetgeen ons aan natuurlijke hulpbronnen voorhanden kwam er doorheen hebben gejaagd. De taak van de overheid – maar niet alleen van haar, het geldt evengoed voor het gezin, voor de vakbond, voor de kerk en voor de politieke partij – is het om mensen tot deze gezindheid te stimuleren en ze de kans te geven. Concreet betekent dit voor het gebeuren in de onderneming dat de zeggenschapsverhoudingen gewijzigd moeten worden, zodanig dat in de onderneming zelf de belangen van arbeiders, kapitaalverschaffers en consumenten volledig tot hun recht kunnen komen.

Het zal duidelijk zijn dat in deze benadering de voorspellingen van Rostow en Van Duijn hooguit voor kennisgeving worden aangenomen. Immers steeds weer nieuwe behoeften of nieuwe perioden met sterke economische groei zullen niet kritiekloos worden toegejuicht, maar

zullen hun plaats moeten bevechten in concurrentie met de tegelijkertijd aangelegde normen van recht en ethiek.

In de socialistische visie wordt ook afstand genomen van het klakkeloos najagen van economische groei. Maar anders dan bij de christen-democraten wordt de toetsing van de besluitvorming in de onderneming aan normen van sociale rechtvaardigheid en sociale ethiek niet waar mogelijk binnen de onderneming zelf gebracht, maar in handen gesteld van de overheid.

Den Uyl spreekt van „ordering en planning van de economie onder sturing van de overheid”. Deze keuze vloeit eigenlijk logisch voort uit het socialistisch mensbeeld zoals dat bijvoorbeeld nog onlangs werd geschetst door Van Thijn in een besprekingsartikel van Goudzwaard's boek Kapitalisme en Vooruitgang. Hier geen mensheid die zich schuldig moet weten aan het najagen en er door jagen van materieel gewin, maar twee groepen. Een schuldige groep, bestaande uit ondernemers en hun handlangers en een onschuldige groep, de arbeiders, die in de permanente machtsstrijd met de ondernemers de onderliggende partij zijn. Pas wanneer deze machtsstructuren doorbroken worden en de arbeiders hun klassenstrijd op democratische wijze hebben gewonnen kan gedacht worden aan realisering van normen van sociale rechtvaardigheid en sociale ethiek. In de woorden van Van Thijn: „ondernemers te bewegen zich meer met ethiek bezig te houden lijkt mij ontoereikend. Belangrijker is dat een gedemocratiseerde overheid meer mogelijkheden krijgt zich met economie bezig te houden”. Wanneer we ons van deze fundamenteel verschillende benadering bewust blijven, maar vooral wanneer we er in slagen onze visie praktisch handen en voeten te geven, zal van een inpakken van het CDA door Van Thijn c.s. geen sprake zijn.

G. de J.

Vervolg van pagina 1

bene midden in het Friese iand ligt. Via een motie, mede ondertekend door de VVD'er Waalkens, heeft collega Faber de Regering gevraagd in nauw overleg met het provinciaal bestuur van Friesland nog eens te kijken naar andere mogelijkheden. Ondertussen zou dan vast begonnen kunnen worden met het ophogen van het eerste stuk van de dijk voorbij Zwarte Haan.

Mandaat

Het dient erkend, de openbare commissievergadering van maandag heeft niet direct geleid tot een grote reddingsoperatie van de Waddenzee. Maar wie had dat verwacht? Toch ook niet alle Waddenzee-fans? Niettemin maakt deze onmacht je wei triest. Deze onmacht om er werkelijk op korte termijn wat aan te doen.

Vandaar dat ondergetekende aan het slot van z'n verhaal als een soort „testimonium paupertatis” maar een stukje heeft voorgelezen uit 'de bundel „Macht en onmacht van de twintigste eeuw”, waarin Rob Goudzwaard het volgende schrijft: „wij bezitten een schromelijk verwaarloosd mandaat, dat we opnieuw zullen moeten gaan opnemen nl. het mandaat van rentmeesterschap.... Dat rentmeesterschap houdt heel praktisch in dat we pas dan economische ruimte voor onszelf opeisen, wanneer eerst voor de ander en voor het behoud van Gods natuur is gezorgd..... Zo niet dan vormen de natuur om ons heen, de vissen die op hun ruggen in onze vervuilde rivieren drijven als het ware een stomme aanklacht tegen ons. Zij kiagen ons en onze prioriteitschalen aan, waarin we het behoud van het leven van onze medeschepselen kennelijk lager hebben gewaardeerd dan het krijgen van nog net iets meer luxe en comfort voor onszelf”.

Want dat is toch in feite aan de orde als we praten over de Waddenzee?

Wie zei wat?

Omdat er nogal wat verwarring is ontstaan over het artikel „CDA onder één dak” in NG d.d. 29 september jl. lijkt het zinnig dat recht te zetten.

Dit is B. Doolaard, die sedert '23 lid is van de CHU en hij meende, dat met betrekking tot de actie „CDA onder één dak” de tijd rijp is om kansen te grijpen.

Van Vlijmen sprak zich over dezezelfde actie als volgt uit: „Wij moeten ons nu sterk maken en een hechte eenheid vormen.”

Til Gardeniers zei: „Natuurlijk ga ik met andere vrijwilligers op pad. En zoals altijd: op mij kan men rekenen.”

BESTUURSFORUM

maandblad voor christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders

inhoud

september 1979

COMMENTAAR

Politie in samenwerking – een vreemd experiment (LVS)

ARTIKELLEN

Drs. P. B. R. de Geus / Mr. C. P. M. Bevers:
Burgemeester en beleidsprogram

D. van Arkel en drs. P. Reeskamp:
Naar een meer planmatig bestuur

Mr. J. Chr. G. Fijen:
Ontwerp-Kaderwet specifiek welzijn in een volgende fase

Drs. A. A. M. Jacobs:
Interim-saldoregeling stadsvernieuwing – een belangrijk instrument, maar slechts beperkt beschikbaar

J. R. de Boer:
Vervoer van gevaarlijke stoffen – de situatie in Zeeland

Mr. C. den Hollander-van der Ent:
Integratie gehandicapten in de samenleving – nota over stedenbouw en gehandicapten

RUBRIEKEN

Reacties van lezers
Ambtsgebed en democratie, door mr. S. J. Hartkamp (met een naschrift van ds. A. J. Kret)

Boeken en brochures
Bestuurlijke en politieke wegwijsers, door H. G. Cloude

Kroniek
Onder meer: Wet sociale werkvoorziening / Pre-gewesten

Den Haag
Onder meer: Wet gemeenschappelijke regelingen / Wetsontwerp basis-onderwijs / Werkgelegenheid in het onderwijs

Subsidies
Onder meer: Sportvisserij / Energiebesparing in gebouwen / Winkels in kleine kernen / Inspraak woningbouw / Kleine accommodaties / Speel-o-theken

Vraag en antwoord
Onder meer: Desurbanisatie en bestemmingsplan / Agenda raadsvergadering

BON

Ja, ik ben ook geïnteresseerd in het maandblad **BESTUURSFORUM**
 Noteert u mij meteen maar voor een abonnement (f 28,75 per jaar), met ingang van .....

Ik ontvang liever eerst vrijblijvend een gratis proefnummer.

Naam: .....

Adres: .....

Plaats: .....

U kunt deze bon – zonder postzegel – in een open enveloppe sturen naar:
BESTUURSFORUM, ANTWOORDNUMMER 360, 2500 VB 's-GRAVENHAGE.

Telefonische inlichtingen: 070-65 39 34.

Niet ongeschonden

Op het eerste gezicht moge het lijken dat de regering de nodige speelruimte heeft weten te behouden nu de meeste moties, ingediend door de regeringspartijen en de oppositie bij de algemene beschouwingen, zijn verworpen. Het is echter de vraag of dit geen schijn is en of niet de conclusie moet worden getrokken dat de regering niet ongeschonden uit het debat is te voorschijn gekomen, en dat met name door toedoen van de regeringspartijen zelf. De VVD had ongezouten kritiek op het kabinetsbeleid en drong aan op bijsturing; alhoewel het zich op niet onbelangrijke punten ontevreden toonde, had het CDA in grote lijnen waardering voor het kabinetsbeleid maar het had kennelijk niet zoveel vertrouwen in het kabinet dat het kon nalaten op een aantal centrale punten van beleid moties in te dienen. Het werd kennelijk nodig geacht het kabinet nog wat vaster te spijkeren. Indien moet worden vastgesteld dat het kabinet niet in

een ijersterke positie zijn oogstjaar ingaat, is dat merkwaardigerwijs niet in de eerste plaats aan de kracht van de oppositie te danken.

Gepaste correctie

Oppositieleider Den Uyl had groot gelijk dat hij er bij de regering met de meeste klem op aandrang nu eindelijk eens kleur te bekennen ten aanzien van de door de Tweede Kamer reeds aanvaarde Sanctiewet en een memorie van antwoord bij de Eerste Kamer in te dienen. Het getalm van de regering begint werkelijk de spuigaten uit te lopen. Dat hij derhalve een motie terzake indende, is maar al te begrijpelijk, zoals het evenzeer begrijpelijk is dat fractieleider Lubbers aandrang op snelle afhandeling van dit door vijf christen-democratische bewindslieden uit het vorige kabinet ondertekende wetsontwerp. De heer Den Uyl ging echter over de constitutionele schreef, toen hij de Kamer uitnodigde er bij de regering op aan te dringen het wetsontwerp ongewijzigd verder te behandelen.

N.G. COMMENTAAR

Daarmee zou de Kamer zijn gaan zitten op de stoel van de regering en het was dan ook terecht dat de heer Den Uyl op dit punt door het CDA werd gecorrigeerd.

Verbijsterend I

Hoe mensen ertoe kunnen komen wraakacties uit te voeren voor misdaden die meer dan zestig jaren geleden zijn begaan is onbegrijpelijk. Natuurlijk is het leed de Armeniërs tijdens en na de Eerste Wereldoorlog aangedaan, in geen enkel opzicht goed te praten, maar

hoe kan men dit wreken aan personen die zelfs in de meest verwijderde zin niet aansprakelijk voor dit leed kunnen worden gesteld? Dat men desalniettemin tot daden komt als de moord op de zoon van de Turkse ambassadeur duidt erop dat de betrokken groep in een wereldvreemd, maar daarom nog niet minder pijnlijk isolement verkeert. De onvergeeflijke en overtrokken wraakactie van afgelopen week maakt duidelijk tot welke volledig buiten de werkelijkheid staande denkwijzen mensen en groepen komen die onrecht is aangedaan dat nooit is hersteld, terwijl ook verder aan hun lijden geen aandacht is besteed.

Verbijsterend II

De verstoring van een uitzending van de VPRO over het Palestijnse probleem door een aantal Joodse activisten is volstrekt onjuist. Het is een vorm van eigenrichting die in een geordende maatschappij niet kan worden getolereerd. Dat evenwel in een daaropvolgende

radio-uitzending, waarbij het optreden van Israël in Libanon ter sprake kwam, de uitdrukking werd gebezigd dat de Israëli's de nazi's van het Midden-Oosten zijn, is eenvoudigweg verbijsterend, temeer omdat deze uitdrukking werd gebruikt door iemand die de Tweede Wereldoorlog en wat daaraan voorafging zelf zeer bewust heeft meegemaakt. Juist hij had moeten weten dat het antisemitisme nog immer een kruisvat is, dat bij de minste of geringste vonk kan ontploffen. Dat de door hem geslagen vonk reacties heeft teweeggebracht, heeft een aantal leden van de Joodse gemeenschap in ons land reeds via telefoon en post ondervonden. Dat is ronduit een beschamende zaak.

OVERWEGENDE

Na de algemene politieke beschouwingen

„Te weinig om bij mee te zijn, voldoende om van hieruit met goede moed verder te gaan.” Met deze zin vatte Ruud Lubbers de benadering van de CDA-fractie samen. De algemene politieke beschouwingen over Troonrede en Miljoenennota vermochten de oppositie blijdschap noch moed te brengen. Nu kan men dat afdoen vanuit de wetenschap dat blijvende ontevredenheid nu eenmaal „des opposities” lot is. Echte blijdschap ontbrak echter ook bij de VVD, en dat tekent meer. Het kabinet is niet bij machte geweest de malaisesfeer te doorbreken. En het verwondert dan ook niet dat de SGP'er Abma over de „grote matigheid” kon spreken. Aan het einde van de debatten kan men vaststellen dat het kabinet verder gaat, maar dat het daar ook mee gezegd is. De coalitie is in stand gebleven, vrolijker geluiden zijn er niet.

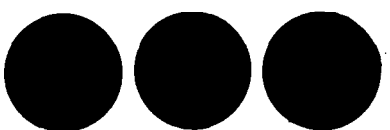
Werkgelegenheid

De door het kabinet genomen maatregelen – bijgesteld Bestek – in het kader van het werkgelegenheidsbeleid vormden een begrijpelijk hoofdpunt. De CDA-fractie benadrukte dat ook in tijden van recessie de gekozen weg van selectief groeien bewaard dient te blijven. Het woord „matiging” is vele malen vervoegd. Het was zinvol dat Lubbers uiteenzette welke winst de in de afgelopen jaren nagestreefde matiging al heeft opgeleverd. De poging 10 miljard om te buigen verdient ondersteuning. De daarbij noodzakelijke bereidheid tot matiging in de loon- en inkomenssfeer al evenzeer. De bereidheid is eerst dan aanwezig wanneer er ook perspectieven zijn. De CDA-fractie legde daar veel nadruk op. Hervreiding van inkomens is dan een noodzakelijk instrument. Arbeidsplaatsenovereenkomsten zouden kunnen worden gebruikt om ervoor te zorgen dat winst in werk wordt omgezet. De overheid kan vertrouwen winnen door de snelle invoering van een vermogensaanwasdeling en een verdragen op de weg van het als werkgemeenschap samen beslissen in ondernemingsraden en Raden van Commissarissen. Kernpunt voor het welslagen van een matigingsbeleid is de relatie werkenden – niet-werkenden. De fractie

beklemtoonde het waarborgen van een gelijke ontwikkeling van inkomens van werkenden en ontvangers van sociale uitkeringen. De strekking van de motie-Den Uyl dat de waarborg „uit dient te gaan van de welvaartsvaste koppeling van de sociale minima aan het netto wettelijk minimumloon” werd door het CDA geheel onderschreven. De motie liet in het vage of systeemfouten tot aanpassingen kunnen leiden. Dat bracht het CDA tot een „nee” tegen de motie, zonder daarmee zich achter de zes 1/2%-stapjes van de regering – waar het sociale uitkeringen betreft – te stellen. De eerste twee stappen werd geen 2 x 1/2%. De volgende, eerst bij wet en met SER-advies aan het parlement voorgelegd, zullen dat ook niet zijn. Het kabinet verschaftte duidelijkheid op het tere punt van de koopkracht van uitkeringstrekkers. Jammer is dat het door ongelukkige uitlatingen van het kabinet zelf ook telkenmale weer ter discussie moet staan. Een doorbreken van de koopkrachtgarantie betekent onherroepelijk het eind van dit kabinet. Waarom bij dit weten toch altijd weer het vanuit het kabinet zelf ter discussie stellen van de zaak van de uitkeringstrekkers, ook bij onverhoopt niet welslagen van het beoogde matigingsbeleid.

Wetgeving

In N.G. zal de rede van Lubbers en het antwoord van de premier ongetwijfeld meer op de voet worden gevolgd. Ik laat het bij enkele hoofpunten en een oordeel mijnerzijds over wat aan de orde was. Kritiek werd geleverd op het trage tempo van wetgeving. Als voorbeelden werden genoemd: de Sanctiewet, de grondpolitiek, het abortusontwerp, de zaak van de Postbank, de Kaderwet Specifiek Welzijn, de wet Economische Mededinging en de VAD. Over het zo lang uitblijven van de behandeling van de Sanctiewet in de Eerste Kamer diende de heer Den Uyl op de valreep een motie in. Niet te ontkennen valt dat de inhoud van de motie een heel bijzondere is. Staatsrechtelijke bezwaren zijn zeker aan te voeren. De premier deed dat dan ook, en bepaald niet ten onrechte. Toch is een om politieke redenen vóór stemmen naar mijn mening in dit bijzondere

geval – na alle gesol met de Sanctiewet – meer verdedigbaar dan een tegenstemmen vanuit staatsrechtelijke overwegingen.

Buitenland

De VVD'er Rietkerk besteedde veel aandacht aan de situatie in het buitenland. De hemeltergende situatie in Zuidoost-Azië verdriet ook ons. Maar een zich beperken tot een soort koudeoorlogsverhaal ten aanzien van het communisme in relatie tot bijkans alle brandhaarden op deze wereld, is geen benadering, waaruit enig bemoedigend perspectief voor de mensheid te peuren valt. Ruud Lubbers maakte duidelijk dat Israël op legitieme bescherming en steun moet kunnen blijven rekenen. Maar ook dat de nog nimmer ingevulde rechten van de Palestijnen van een echte oplossing voor de Midden-Oostenproblematiek niet zijn los te maken.

Het was goed dat vanuit het CDA werd gesteld dat een erkenning van de PLO in relatie tot olie voor ons een volstrekt af te wijzen verbinding moet zijn. Lubbers deed een beroep op de regering het bankwezen dringend te vragen af te zien van elke directe en indirecte steun aan het diktatoriale bewind in Chili. Het antwoord bevredigde niet. Dat deed de beantwoording over Zuid-Afrika al evenmin. Herinnerd werd aan het initiatief vanuit onze fractie inzake het uitblijven van resultaat rond de Namibië-kwestie. Voortgezette druk vroeg Ruud Lubbers op het Zuidafrikaanse systeem; teneinde ook langs die weg tot een wezenlijke afbraak van de verwerpelijke apartheid te komen. Konkreet komt het al dan niet door Nederland steunen van een effectieve boycot van olieproducten op ons af.

In het antwoord van het kabinet werd economische boycot niet uitgesloten maar gebonden aan aktes vanuit de EEG en de Verenigde Naties. Vaak betekent dat, zeker waar het om de EEG gaat, nooit. Bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken komt de zaak van de olieboycot zeker terug. Zo AR-CDA'ers zich iets aan uitspraken van het eigen partijbestuur gelegen laten liggen, komen zij dan uit bij een „ja” voor een Nederlandse boycot. Lichtpuntjes in Botha's bewind in Zuid-Afrika dienen niet veronachtzaamd te worden. Kernpunt echter blijft het doorbreken van het fundamenteel in kleur opdelen van mensen, en ze daarna vanuit die kleur al dan niet toedelen van rechten. Daarom blijft druk noodzakelijk.

Kernwapens

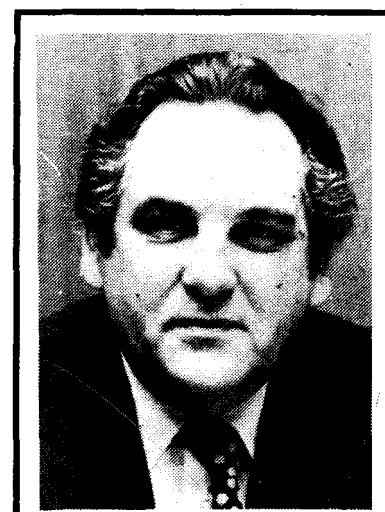
Veel, veel woorden zijn er neergelegd over de op handen zijnde nucleaire moderniseringsbesluiten in NAVO-verband. Tot enige Kameruitspraak is het niet gekomen. Reeds bij de behandeling van de vorige miljoenennota nam de PvdA-fractie het besluit door het CDA voorgestelde veranderingen, die door de socialisten als verbeteringen werden ervaren, niet meer te steunen. Liever een half ei dan een lege dop is voor de PvdA-Tweede-Kamerfractie een gezegde zonder inhoud. Alles of niks is daar meer bekend. Dat bracht de PvdA ertoe een CDA-motie over apo's, vermogensaanwasdeling en aftopping van de prijkscompensatie – ook door de PvdA nagestreefde doeleinden – toch niet te steunen. De motie haalde het niet. Op de liberalen valt bij dit soort zaken nu eenmaal niet te rekenen. Eenzelfde benadering deed zich voor bij moties over de nucleaire problematiek. Collega Joop Voogd (PvdA) met wie ik in één auto om 5 uur vrijdagmorgen naar het Kennemerlandse reed was het er mee eens dat het eigenlijk zeer teleurstellend is dat partijpolitieke benaderingen voor de één en de relatie regeringsfractie-kabinet voor de ander kennelijk zo als verandering werken dat zeer zinvolle en noodzakelijke uitspraken niet meer mogelijk blijken. Het is niet goed dat de PvdA tegen de CDA-motie stemde, het is ook niet goed dat een vóórstemmen van het CDA voor de socialistische nucleaire motie er niet in kon zitten. Uit de vertogen van beide woordvoerders bleek dat de inhoudelijke benadering elkaar weinig ontfiep. In zo'n situatie moet een gezamenlijke uitspraak in zo'n ernstige zaak als terugdringing van de rol van de kernwapens mogelijk zijn. Laat het kabinet niet menen door het ontbreken van een Kameruitspraak in een comfortabelere positie te verkeren. De zaak van de kernbepaaling raakt voor zovelen zo zeer het hart van politiek bedrijven vanuit het christelijk geloof dat

gebruikelijke mechanismen – ook die welke in uiterste situaties werken – hier niet langer opgaan.

Rente

Veel aandacht kreeg nog de kwestie of er een grens moet komen in de aftrekbaarheid van hypotheekrente voor woningen. Een motie van het CDA vraagt de regering in een heroverweging van voorstellen die betrekking hebben op inflatieneutrale belastingheffing, de hypothecaire lening ter financiering van de eigen woning van minimaal f 400 000,- in aanmerking te nemen. De VVD wil van zo'n grens niets weten. De regering handhaafde het „nee” tegen een grens, maar was wel bereid met andere argumentatie te komen, welke tot een hernieuwde discussie leidt. Op verzoek van minister Andriessen hield de CDA-fractie de motie aan. Twee dingen blijven in het achterhoofd hangen. Waarom moet de VVD huizenbezitters van woningen boven een half miljoen (er is toch altijd wel minstens een ton eigen vermogen bij hypothecaire leningen van 4 ton) zonodig steunen? En waarom dient het CDA gevoelig liggende moties in – waarvan men de politieke gevoeligheid vooraf uit en te na kent – om ze later toch weer – op weinig overtuigende gronden – aan te houden? Kennelijk kan deze coalitie geen dag zonder spanningsveld, met alle daarbij behorende voor- en achterwaartse bewegingen.

H. A. De Boer

De heer S.J. Jonker heeft onlangs het partijbestuur verlaten, vanwege zijn lidmaatschap van het Europese Parlement. S.J. Jonker heeft vele jaren deel uitgemaakt van het partijbestuur. Vanaf deze plaats willen wij hem dan ook bedanken voor de getoonde inzet en wensen hem veel succes in zijn rol van Europees parlementariër.

De Waddenzee, nog een afweging van belangen?

Het ziet er naar uit dat na vele jaren van nota's en rapporten de ontknopning over het bestuur en beheer van het natuurgebied de Waddenzee naderbij komt.

De belangrijkste beleidsvoornemens zijn opgenomen in de regeringsnota over de Waddenzee (planologische kernbeslissing: p.k.b.) en de interprovinciale structuurschets voor het Waddengegebied van de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen. Alhoewel het initiatief van een ontwerp-Waddenwet van de Landelijke Ver. tot behoud van de Waddenzee in deze opsomming niet thuishoort, kan dit niet onvermeld blijven nu de PvdA-fractie heeft aangekondigd met een initiatiefvoorstel te zullen komen. In de regionale pers wordt ook de steun van het CDA voor dit voorstel verwacht.

Het is nu deze waddenwet die de tongen, vooral in het betrokken gebied, nogal losmaakt. De voorzitter van de Vereniging Contact Waddengemeenten heeft het bestuurlijk gevoelen zo vertolkt: „Straks moeten wij hier weer manden vlechten en klompen gaan maken.”

Als het initiatief van de Landelijke Ver. zou worden overgenomen met de hoofddoelstelling: bescherming en herstel van de waddenwaarden, dan zal alles in het gebied aan deze doelstelling ondergeschikt zijn. Aan de andere kant is er ook de mogelijkheid om de betrokken provincies te volgen. Wat dat betekent willen we in het vervolg schetsen en tevens vergelijken met de p.k.b.

De begrenzing van het doel

Het minst ver in het laten doorwerken van de centrale doelstelling gaat de regering. De p.k.b. blijft beperkt tot de Waddenzee, terwijl de onbeschermde zandplaten en de kwelders op de waddeneilanden niet tot het plangebied worden gerekend. Hierdoor blijven activiteiten zoals militaire oefeningen en gasboringen buiten het plangebied. Ook zijn de veer-, vissers- en jachthavens buiten beschouwing gelaten. De ontwerp-structuurschets heeft deze gebieden wel opgenomen. Het initiatief ontwerp-Waddenwet gaat het verst, niet alleen de eilanden maar ook een strook van de vaste wal wordt hierin opgenomen. Deze verschillen zijn terug te vinden in de doelstelling. De p.k.b.: het behoud van de Waddenzee als natuurgebied; de structuurschets: het in stand houden en beschermen van het Waddengegebied als een samenhangend natuurgebied en waar nodig het herstellen van de natuurlijke en landschappelijke waarden van dit gebied; de waddenwet: bescherming en herstel van de waddenwaarden.

Het natuurgebied

Volgens het inventarisatie-rapport van de drie provincies wordt het karakter van de Waddenzee voornamelijk bepaald door de volgende voor de levende organismen van belang zijn factoren:

- de geringe waterdiepte;
- het regelmatig bij laagwater droogvallende van ongeveer de helft van de Waddenzee;
- de grote stroomsnelheden tijdens opkomend en - in mindere mate - afnemend tij;
- de grote hoeveelheden slib, die tijdens de kentering van het tij gedeeltelijk bezinken;
- een aantal sterk wisselende milieufactoren, zoals: grote schommelingen in het zoutgehalte, grote temperatuurverschillen enz.;
- de grote voedselrijkdom in de vorm van primaire produktie, gekombineerd met aanvoer van organische stoffen uit de Noordzee;
- de (tot voor enkele decennia) bijna volledige afwezigheid van menselijke activiteiten en de daarmee gepaard gaande rust.

De Waddenzee is onder invloed van deze factoren het enige overgebleven

getijdengebied van grote omvang in West-Europa en vervult een, ook internationaal gezien, belangrijke functie als kinderkamer voor de garnaal en vele Noordzeevissen. Ook is het gebied een pleisterplaats tijdens de trek voor vele vogels uit Noordwest-Azië, Noord-Europa, IJsland, Groenland en Noordoost-Canada. Van de 15 000 ha kweldergebied in Nederland komt 10 000 ha in het Waddengegebied voor. Hiervan is 3400 ha natuurlijke kwelder en 6600 ha door middel van landaanwinning gevormde kwelder. Uit natuurwetenschappelijk oogpunt zijn de door landaanwinning gevormde kwelders door een intensiever beheer en het feit dat de hogere delen veelal zijn bedijkt „minder” waardevol dan de natuurlijke kwelders, waar de invloed van de mens minder groot is. Een andere indicatie van de waarde van het gebied is af te leiden uit het percentage van het Noord-west Europese vogelbestand dat in het Nederlandse Waddengebied voorkomt: Scholekster 90%; Kluut 88%; Rosse grutto 85%; Wulp 82%; Steenloper 74%, om het bij deze koplopers te laten.

Uit deze getallen blijkt dat de Waddenzee een uniek vogelgebied is. Verstoringen zullen in het algemeen invloed hebben op de diverse vogelpopulaties op wereldniveau, ook al doordat alternatieve gebieden op de trekroute ontbreken.

De effecten van menselijke activiteiten
Over zowel de effecten voor het milieu als de in het gebied voorkomende activiteiten bestaat tussen de p.k.b. en de structuurschets weinig verschil. Het inventarisatie-rapport noemt de volgende activiteiten:

- kustbeheer
- landaanwinning
- landbouw (niet in p.k.b.)
- visserij en jacht
- recreatie
- industrie en overslag
- opsporing en winning van delfstoffen
- lozing van water en afvalstoffen
- ontgrondingen
- militaire activiteiten
- verkeer en vervoer
- veldonderzoek (niet in p.k.b.).

De combinatie landaanwinning - landbouw heeft tot nu toe langs de Friese en Groningse kust goede landbouwgrond opgeleverd. Het Rijk heeft de laatste jaren geen concessie-aanvraag voor indijking meer goedgekeurd. Hierdoor is 1000 ha kwelder in de Dollard en 4000 ha zomerpolder, kwelders en slikken tussen Zwarte Haan en Holwerd buitendijks gebleven. De Staten van Friesland hebben nu bij de regering erop aangedrongen een indijking middels een nieuwe Deltadijk van een kleiner gebied, waarbij de zo belangrijke slikken (fourageergebied) erbuiten zullen vallen.

In hun beoordeling van de activiteiten komen de p.k.b. en de structuurschets tot vrijwel dezelfde conclusies: weinig ruimte voor uitbreiding; stabilisering en beperking zijn de stopwoorden in de beleidsconclusies, behoudens kleine verschillen. Zo bezien de provincies de landaanwinning in het kader van een actief beleid ter vergroting van de natuurwetenschappelijke waarden. Daarnaast wordt het landbouwkundig belang van de buitendijkse gronden als een afzonderlijke activiteit behandeld. Het Rijk onderkent geen landbouwkundig belang en plaatst de voortzetting van de landaanwinningswerkzaamheden in het kader van het behoud van de kwelders. Het algemeen beleid voor de recreatie is gericht op stabilisering en sanering waar dit noodzakelijk is. De provincies geven concreet aan dat op de Eems en de westelijke Waddenzee nog enige ruimte voor de watersport beschikbaar is. Het Rijk ziet een eventuele uitbreiding van de Eemshaven in beginsel alleen landinwaarts tot stand komen. De provincies wijzen uitbreiding van industrieterreinen in algemene zin af. Voorts wordt aangedrongen op het opstellen van

Door K. Tuinstra

ecologische randvoorwaarden voor vestiging van industrie. Voor nieuwe ontwikkelingen dienen vooraf de eventuele milieu-effecten bekend te zijn.

Bestuur en beheer

In de p.k.b. wordt het feitelijk beheer van het Waddengebied aan een beperkt aantal gemeenten opgedragen, dit op basis van centraal beleid. Als een Waddenwet met bindende richtlijnen aan het (algemeen) bestuur, om de beleidsvrijheid binnen het provinciaal en gemeentelijk bestuur aan banden te leggen, met daarbij gevoegd een éénduidig en gekoördineerd beleid, gericht op de instandhouding en bescherming van de waddenwaarden de bedoeling is, dan lijkt dit meer op een maatregel die past bij een natuurreservaat waarin alle activiteiten ondergeschikt zijn. Zouden we dan ook niet een Veluwewet moeten hebben?

De opvatting van de provincies sluit aan bij de taken van het provinciaal en gemeentelijk bestuur met gebruikmaking van de huidige wetten en verordeningen, die ook voor het Waddengegebied van direct belang zijn. Voor dit doel is een provinciale en gemeentelijke indeling van de Waddenzee ontworpen. De provincies kiezen voor de coördinatie van de huidige en toekomstige taken. Daarom dient er voor de horizontale coördinatie (per bestuursniveau) een der ministers als coördinator voor het beleid van de 10 departementen op te treden, de stuurgroep waddenprovincies voor het provinciaal beleid en de vereniging „contact waddengemeenten” voor het gemeentelijk beleid. De verticale coördinatie tussen de bestuursniveaus vindt plaats in het Coördinatiecollege Waddengebied.

De Waddenadviesraad treedt op als adviesinstantie voor de drie bestuursniveaus en het Coördinatiecollege. In de adviesraad kunnen deelnemen: natuurbeschermingsorganisaties, organisaties van rekreatanten, organisaties voor het bedrijfsleven, deskundigen op het gebied van onderzoek en op het gebied van het openbaar bestuur. Deze opzet van de provincies is gelijk aan de genoemde organen in de p.k.b. De regering gaat echter uit van een op rijksniveau geregeld beleid, terwijl de provincies kiezen voor een gekoördineerd beleid van de drie bestuurslagen. Met de p.k.b. kan de regering nog beide kanten op, de Waddenwet als instrumentarium voor het centraal beleid en de weg van de provincies en gemeenten, zoals die ook voor andere „waarden” toereikend wordt bevonden.

En wat die laatste keuze betreft, hebben de bewoners en de besturen van het gebied niet alleen recht op inspraak in een centraal beleid, maar mogen zij ook in het beleid deelnemen en daardoor een gedeelde verantwoordelijkheid voor het Waddengegebied dragen.

K. Tuinstra is gemeenteraadslid van het Bildt en lid van provinciale staten van Friesland

Aan de leden van het CDA-congres

Geachte dames en heren,

1. Door het congres van 23 augustus 1975 zijn de voorzitter en twee onder-voorzitters van het CDA, resp. de heren prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, mr. J. L. Janssen van Raay en drs. R. Zijlstra in functie gekozen. De heer Zijlstra is tussentijds afgetreden en het Congres benoemde in zijn plaats dr. S. Faber.

Op grond van artikel 16 van het Huishoudelijk Reglement loopt dit jaar hun mandaat af (4-jarige zittingsperiode). Zij zijn blijkens hetzelfde artikel eenmaal herkiesbaar.

De normale gang van zaken zou zijn dat op het Congres van 15 december a.s. een nieuwe verkiezing van voorzitter en onder-voorzitters plaatsvindt volgens de procedure aangegeven in artikel 28 van het Huishoudelijk Reglement.

2. Een „complicatie” in deze wordt gevormd door het feit dat de omvorming van de federatie van het CDA tot eenheidspartij CDA is geplanned op 11 oktober 1980, op welke datum het zogeheten fusiecongres is voorzien. In artikel S1 van het ontwerp-fusieprotocol wordt onder meer bepaald dat de voorzitter en de beide onder-voorzitters van het CDA, die met ingang van de fusiedatum als zodanig zitting hebben, geacht worden per fusiedatum rechtsgeldig te zijn gekozen voor de eerste zittingsperiode.

Tussen de drie federatiepartners ARP, CHU en KVP is in dit kader overeengekomen dat tijdig vóór de fusiedatum en in het licht van de situatie op dat moment overleg zal moeten plaatsvinden m.b.t. de vraag hoe de functies van voorzitter en onder-voorzitters per fusiedatum moeten worden ingevuld. Dit betekent dat op het fusiecongres van 11 oktober 1980 een voorzitter en twee vice-voorzitters zullen moeten worden gekozen (of eventueel herkozen).

3. Gezien deze situatie stelt het bestuur van het CDA aan de leden van het Congres voor om te besluiten op het Congres van 15 december a.s. geen verkiezing te doen plaatsvinden en in afwijking van de huidige voorzitter en onder-voorzitters te verlengen tot aan de fusiedatum van 11 oktober 1980, op welke datum het Congres een voorzitter en twee onder-voorzitters zal verkiezen. Dit voorstel wordt geagendeerd voor het Congres van 15 december a.s.

w.g.
Prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp
voorzitter

w.g.
mr. J. G. H. Krajenbrink
secretaris

Paralympics

De Arjosraad in vergadering bijeen op zaterdag 13 oktober in Utrecht:

constaterende dat:

- de Nederlandse regering voornemens is de Zuidafrikaanse afvaardiging voor de Paralympics toe te laten;
- de Nederlandse regering actieve steun verleent aan het organiserende comité onder meer middels het beschikbaar stellen van huisvesting en transport;
- de speciale commissie van de VN tegen de apartheid, zich uitgesproken heeft tegen deelname.

overwegende dat:

- de Zuidafrikaanse politiek inzake apartheid geen enkele wezenlijke wijziging heeft ondergaan;
- het multiraciaal samengesteld zijn van de Zuidafrikaanse ploeg slechts schijn is;
- een laatste redmiddel tot een vreedzame oplossing met betrekking tot de apartheid in Zuid-Afrika gezocht moet worden in het uitoefenen van alle mogelijke vormen van druk;

- dit noodgedwongen moet leiden tot totale isolering van het blanke minderheidsregime in Zuid-Afrika;
- dit naast een economische boycot ook inhoudt een boycot van sportcontacten;
- de anti-apartheidsbewegingen in Zuid-Afrika zich uitgesproken hebben tegen deelname van de Zuidafrikaanse ploeg aan de Paralympics.

Roept de Nederlandse regering op, in het kader van een totale isolering van het blanke minderheidsregime in Zuid-Afrika haar standpunt met betrekking tot toelating van de Zuid-Afrika ploeg en het verlenen van actieve steun bij deelname aan de Paralympics te herzien, dringt er bij het comité Olympische Spelen en mensenrechten op aan unaniem een boycot te steunen; verwacht van de CDA-fractie in de Tweede Kamer dat zij de boycot zal ondersteunen en dat middels stemgedrag tot uiting zal laten komen. verzoekt de betrokken sportbonden bij eventuele Zuidafrikaanse deelname, af te zien van medewerking aan de Paralympics. en gaat over tot de orde van de dag.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

CD Aktueel

redactie-adres:
postbus 85676
2508 CS Den Haag
Telefoon 070-64.79.40

Tweede jrg. - 20 oktober '79

Wie behoren tot het Koninklijk Huis?

„Het wetsontwerp tot regeling van het lidmaatschap van het Koninklijk Huis verdient in het belang van het land spoedig te worden aangenomen”. Dat is de conclusie van W. F. de Gaay Fortman, oud-minister van Binnenlandse Zaken. In dit nummer licht de schrijver toe waarom het goed is spoedig vast te stellen wie in staatsrechtelijke zin tot het Koninklijk Huis behoren.

★ ★ ★

Vrede en Veiligheid in discussie

„Vrede en Veiligheid” is de titel van een rapport dat door een CDA-commissie onlangs werd uitgebracht. Het kreeg als ondertitel mee „vrede zonder onderwerping, veiligheid zonder overmacht”. De commissie noemt een negental beleidsonderdelen gericht op de voorkoming van oorlog en het verminderen van de afhankelijkheid. Het rapport bevat echter veel meer. Het is tegen betaling van f 6,50 te bestellen, door overmaking op giro 89673 t.n.v. ARP, Dr. Kuyperstraat 3, Den Haag.

★ ★ ★

Welk CDA-werk straks „Onder één dak”?

De werkgroep „Onder één dak” is volop bezig met haar actie tot het verkrijgen van nieuwe leden en van financiële middelen voor de bouw van het nieuwe CDA-huis.

In dit nummer wordt duidelijk gemaakt waarom en voor welke organisatie-onderdelen zo'n nieuw hoofdkwartier nodig is.

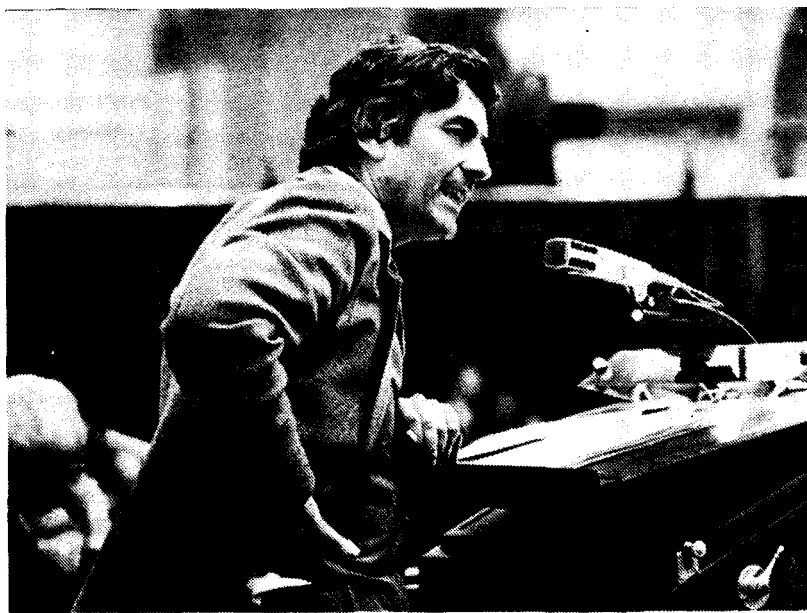
Redactieteam

Drs. C. Bremmer (voorzitter)
Mevr. A. v.d. Beld-Pott
Ds. G. J. Geels
Drs. H. Glimmerveen
Wm. C. de Kruijff
Dr. W. de Kwaadsteniet
H. Lokkerbol
Mevr. A. H. Raven
G. J. Brinkman (secretaris)

Ruud Lubbers over rente-aftrek Discussie gaat voort

door Theo Schmitz

Vier weken geleden presenteerde Frans Andriessen, onze Minister van Financiën, de Miljardennota 1980. Drie weken lang doorkruisten Tweede-Kamerleden daarna stad en platteland om redevoeringen te houden, meningen te peilen etc. Vorige week dinsdag waren zij terug op het Binnenhof voor de Algemene Beschouwingen over het regeringsbeleid voor 1980. Via radio en televisie kon heel Nederland getuige zijn van deze nationale gebeurtenis. Getuige van de oplopende koorts onder de parlementariërs naarmate het debat vorderde. Climax en anti-climax vormde de laatste avond (lees: 5.00 u. 's nachts) met de stemming over de verschillende moties. Voor een nabeschuiving over deze debatten is het woord aan Ruud Lubbers, onze fractie-voorzitter in de Tweede Kamer.

„Nachtelijke escalatie in Kamer”, „Bommen onder kabinet”. Zo beschreven krantekoppen het debat. Ruud Lubbers denkt daar iets genuanceerder over: „Ik kan overigens moeilijk beoordelen hoe die debatten bij de mensen in het land zijn overgekomen. Kranten, weekbladen en televisie moeten in hun berichtgeving selecteren. Natuurlijk is het zo, dat de achterevolvende termijnen van zo'n debat van elkaar verschillen. In eerste termijn luisteren wij rustig naar elkaar, in tweede termijn discussiëren wij stevig. Dat is altijd zo geweest, dat was ook nu zo. Wie spreekt over escalatie zal waarschijnlijk doelen op die laatste nacht. Zo'n nachtvergadering is ook eigenlijk niet zo best. Niet zo nuttig ook. De standpunten liggen in feite toch vrijwel vast. Uren gaan dan voorbij. Dan komt de anti-climax en wordt een goede motie op basis van een wrangsmakende argumentatie weggestemd. Ik vond dat zelfs deprimerend en kan dan ook best begrijpen dat buitenstaanders door zulke bomen het bos niet meer zien. Ook voor ons was dat moeilijk. Laat ik daarom het volgende voorstel doen. Laten wij de gebeurtenissen rond onze motie nog eens nalopen, stap voor stap, en er wat kanttekeningen bij maken.

Reisroute

In mijn rede in eerste termijn van het debat heb ik voor de zoveelste maal gewezen op de uitzonderlijke uitgangspositie van Nederland in de wereld. Vrijwel nergens kan men ons niveau van welvaart evenaren. Vanuit dat er goet trekt ons land de jaren tachtig in. Het CDA staat daarbij de weg voor van gespreide verantwoordelijkheid, d.w.z. wij nemen stelling tegen de toenemende gewoonte alsmaar excuses op te voeren voor eigen starheid onder verwijzing naar andere groepen die ook tekort schieten. Die nieuwe weg is niet eenvoudig als u ons reisdoel mede in de beschouwing betreft. Ons doel is niet langer en alleen maar groei. Neen, wij wensen slechts groei voorzover die een kwalitatieve verbetering en rechtvaardiger spreiding van welvaart en welzijn inhoudt. Wij toetsen groei daartoe op criteria als milieu, ruimtelijke ordening, ontwikkelingssamenwerking en verbruik van grondstoffen en energie. Géén „vrijheid-blijheidsconsumptie”, dus meer, géén „herstel-door-groei-filosofie”. Integendeel, op onze reisroute moet geknokt worden. En dan niet ieder in zijn

eentje tegen anderen, neen, in plaats daarvan: met elkaar tegen onszelf.

Matiging

Wat moeten-knokken-onderweg geldt voor iedereen: én particulieren én bedrijfsleven én overheid. Het gouden wachtwoord daarbij is MATIGING. Als iedereen matigt kunnen wij onze inflatie beperkt houden en hoeft onze internationale concurrentiepositie niet verder te verslechteren. Vergelijkt u het matigingsproces maar met het knippen van een schaar. Enerzijds vergemakkelijkt lagere inflatie pogingen om koopkracht te handhaven. Anderzijds stijgen de lasten voor het bedrijfsleven minder. Hoe scherper de schaar des te beter de knipbeweging.

Vier jaar geleden zijn wij met het matigingsbeleid begonnen. Nu plukken wij de resultaten ervan. Toch zijn er nog steeds collega-kamerleden die aan het nut van de matigingsoperatie twijfelen. Nu vraag ik u: hoe zou onze economie er nu uitzien als die matiging niet had plaatsgevonden? Vier jaar geleden stond ons bedrijfsleven op instorten, werden er 300 000 werklozen voorspeld. Nu wordt er in 1980 weer 4% méér geïnvesteerd. Er gloort dus hoop. Niet dat wij er al zijn. Nog steeds zijn wij te ver verwijderd van onze doelstelling van volledige en volwaardige werkgelegenheid. Nog steeds zijn wij grotendeels defensief bezig. Wij moeten meer dan broodnodig in de aanval. Maar laten wij aan de andere kant ook realistisch blijven. Een dergelijk ingrijpend beleid heb je niet van de ene op de andere dag in volle gang. Zo kan en moet de schaar geslepen worden. Te vaak en teveel is de afgelopen vier jaar de norm voor reële inkomensverbetering overschreden. Te weinig ook hebben wij arbeid herverdeeld. Nog steeds hebben wij geen wettelijke regeling voor de Vermogens Aanwas Deling (VAD), nog steeds komen arbeidsplaatsovereenkomsten niet van de grond. Dat zijn kwalijke zaken anno 1979 en zeker niet alleen vanuit het oogpunt van het matigingsbeleid. De schuld daarvan ligt niet alleen bij de overheid. Wij menen dat sociale en economische planning in het bedrijf met de arbeid als een centraal punt een zaak is van werkgevers, vakbonden en de ondernemingsraad.

Dé-polariseren

Met die laatste constatering zijn wij

terechtgekomen op de rode draad door de Algemene Beschouwingen heen: het komend sociaal overleg. Dáár zal matiging in de eerste plaats tot stand moeten komen. Voor een goed vruchtbaar overleg heeft de regering een aantal elementen op tafel gelegd. U kent ze onderhand wel. Met name wijs ik op de absolute garantie van koopkrachthandhaving, het arbeidsplaatsenplan en de mogelijkheid tot vervroegde uittrekking. Vlak vóór het kamerdebat heeft Minister Albeda daar nog extra elementen aan toegevoegd om de gespreksmogelijkheden voor vijfpluogendiensten open te houden. Dat is geen na-aperij en ook geen overname van een instrument zonder op het etiket de naam van de uitvinder te vermelden. Deze zaken staan reeds lang op het verlanglijstje van Christen-Democraten. Joop den Uyl heeft het vervolgens alweer mis, als hij praat over pogingen tot dé-politiseren. Het CDA is immers voorstander van politisering: het doen en goed beargumenteren van maatschappij-politieke keuzen. POLARISEREN, dáár is het CDA tegenstander van. Het tracht juist grote groepen mensen op een lijn te krijgen. Alleen als het daarvoor noodzakelijk maatschappelijk draagvlak groot genoeg is, kan een maatregel uitgevoerd worden. Daarvan zijn wij reeds lang overtuigd.

Dualisme

Vanuit haar eigen verantwoordelijkheid heeft de CDA-fractie in de Tweede Kamer middels een motie gepoogd het voorgenomen matigingsbeleid te versterken met enige additionele maatregelen. Men moet die motie zien als een stimulans voor de regering om verder te gaan op de ingeslagen weg. In de motie kwamen de theorie van de schaarbeweging en de realiteit van het maatschappelijk draagvlak bij elkaar. Naast de eerder genoemde wensen ten aanzien van arbeidsplaatsenovereenkomst (APO) en de vermogensaanwasdeling werden in de motie twee andere verlangens geformuleerd: die van een versterking van het sectoraal overleg (verbreding van de sectorale aanpak tot economische punten als investeringen en capaciteit), alsmede de aftopping van hogere inkomens. Toen wij de motie indienden hadden wij goede hoop dat hij het zou halen. Helaas bleek de gefor-

COMMENTAAR

Algemene beschouwingen

De publiciteit rond de vorige week in de Tweede Kamer gehouden algemene beschouwingen over de rijksbegroting 1980 heeft zich vooral toegeesplitst op enkele hete hangijzers, zoals de beperking van de renteaftrek, de kernwapenproblematiek en de korting op de sociale uitkeringen. Die beperkte belangstelling is begrijpelijk, omdat de politieke tegenstellingen zich juist op die punten toespitsten.

Maar daarmee is de hoofdlijn van deze miljoenennota ondergesneeuwd geraakt. Dat is de bewuste - doch ondogmatische, zoals premier Van Agt vorige week zei - keuze voor een beleid, gericht op matiging van de inkomens. Tegelijkertijd is daarmee ook te weinig over het voetlicht gekomen dat de grootste regeringsfractie, die van het CDA, die elementaire beleidskeuze onverkort en enthousiast ondersteunt. Gezien de geest van het CDA-program Niet bij brood alleen is dat een verheugende zaak.

Problemen weggeschoven

De hete hangijzers, zoals die bij de algemene beschouwingen op een rij kwamen te staan, zijn in het overleg tussen kamer en kabinet eigenlijk alle naar voren geschoven. De problematiek rond de beperking van de renteaftrek, waarover de tegenstelling binnen de coalitie groot is, komt binnenkort na een nadere brief van het kabinet opnieuw aan de orde. De vraag of Nederland binnen de Navo moet meewerken aan de productie van moderne atoomraketten voor de middellange afstand - eveneens een zeer omstrepen punt binnen de regeringssamenwerking - moet de komende maanden beantwoord worden. Het zijn geen geringe problemen, die te zamen in een zeer korte tijd moeten worden afgehandeld. De kans op wat in politiek jargon „bedrijfsongevallen” worden genoemd, is hiermee aanzienlijk toegenomen. Met het vooruitschuiven van al deze vraagstukken heeft de coalitie grote risico's genomen.

De rente-aftrek

Van de kant van de coalitiepartner, de VVD, wordt er bij voortduring op gehamerd dat na keuze voor een beperking van de rente-aftrek boven de vier ton, die grens in nieuw overleg bij coalitievorming gemakkelijk verlaagd kan worden. Als er eenmaal voor het principe van de beperking boven een bepaalde grens is gekozen, dan is die grens niet heilig meer, aldus luidt de redenering. Daar moet tegenover gesteld worden, dat ook zonder nu een keuze te doen voor een grens, bij de eerstvolgende kabinetsformatie een beperking van de rente-aftrek keihard aan de orde zal komen, indien op dat moment nog niets is gedaan met de Hofstra-voorstellen over een inflatie-neutrale belastingheffing. Als er bij die volgende kabinetsformatie niet al een grens bestaat en gehanteerd wordt, dan is het risico zeer groot dat er dan voor een lagere grens dan voor de vier ton gekozen zal moeten worden. Onderhandelen vanuit een in feite scheefgegroeide situatie die trekken van onrechtvaardigheid heeft, is immers veel minder eenvoudig dan onderhandelen vanuit een bewust en geargumenteed gekozen grens.

Vervolg op pag. 6

Bij Koninklijke boodschap van 20 juli jl. heeft de regering een wetsontwerp tot regeling van het lidmaatschap van het Koninklijk Huis bij de Tweede Kamer ingediend. Aan de hoofdpunten van het wetsontwerp wijd ik in dit artikel enkele beschouwingen.

Voorgeschiedenis

In de loop van de zestiger jaren is in beide Kamers herhaaldelijk aangedrongen op een regeling, die een einde zou kunnen maken aan de twijfels, welke leden van de Koninklijke familie tot het Koninklijk Huis in staatsrechtelijke zin behoren. Die aandrang is ontstaan naar aanleiding van gebeurtenissen rondom de huwelijken van prinses Irene en prinses Beatrix. De voorstanders van een regeling voerden daarvoor twee overwegingen aan. De eerste was de omstandigheid dat in een aantal wettelijke regelingen bepalingen voorkomen, die aan de leden van het Koninklijk Huis een

Het lidmaatschap van het Koninklijk Huis

Door prof. mr. W. F. de Gaay Fortman
CDA-Eerste-Kamerlid

aparte positie geven. Alleen al om wille van duidelijkheid bij de toepassing van die bepalingen achtte men een nadere vaststelling wie tot het Koninklijk Huis in staatsrechtelijke zin behoren noodzakelijk, in ieder geval gewenst. De tweede reden, waarop de voorstanders van een regeling zich beriepen, betrof de ministeriële verantwoordelijkheid. Strekt deze zich uit tot alle leden van de Koninklijke familie of is de kring beperkter? En vervolgens, waarop berust die veronderstelde ministeriële verantwoordelijkheid, niet alleen voor de onschendbare koning — op dat punt is de Grondwet sinds 1848 volstrekt duidelijk:

—, maar ook voor leden van zijn Huis, waaronder men dan niet alle afstammelingen van de regerende koning(in) wilde vatten. Het kabinet-De Jong heeft aan de Staatscommissie tot herziening van de Grondwet — in de wandeling naar haar voorzitters de Staatscommissie Cals-Donner genoemd — advies gevraagd over de wenselijkheid een regeling van het lidmaatschap van het Koninklijk Huis geheel of gedeeltelijk in de Grondwet op te nemen. De Staatscommissie beval aan in de Grondwet te bepalen, dat het lidmaatschap van het Koninklijk Huis bij algemene maatregel van bestuur — een Koninklijk besluit, waardoor de Raad van Staten is gehoord — zou worden geregeld.

De Grondwetsherziening van 1972

Het kabinet-De Jong heeft het unanieme advies van de Staatscommissie niet gevolgd en een regeling bij de wet voorgesteld. In grote meerderheid is dat voorstel door de Kamers gevolgd. De A.R.-fractie in beide Kamers heeft zich in meerderheid tegen een regeling bij de wet verzet. In de Eerste Kamer heb ik de bezwaren zo verwoord, dat in een parlementaire democratie met een erfelijk nationaal koningschap de positie van het Koninklijk Huis en zijn leden berust op een zorgvuldige en voorzichtige afweging van omstandigheden en overleggingen. Wijzigingen kunnen gemakkelijker en sneller via een wet. Bij regeling via een algemene maatregel van bestuur worden de Staten-Generaal niet uitgeschakeld. Beide Kamers kunnen de regering tot de orde roepen, wanneer zij van mening zijn, dat een algemene maatregel een onjuiste regeling inhoudt. Bij de Grondwetsherziening van 1972 is op de hiervoor geschetste wijze in de Grondwet een artikel 21a opgenomen, luidende: De wet regelt, wie lid is van het Koninklijk Huis.

Het aanhangige wetsontwerp

Ik vermeldde reeds, dat aan de leden van het Koninklijk Huis in een aantal wettelijke regelingen een aparte positie wordt toegekend. In het algemeen zijn dat bepalingen, die berusten op een verouderde opvatting over het koningschap. Sommige behoren, maar dan gemoderniseerd, behouden te blijven. Het onderzoek omtrent afschaffing, behoud of wijziging van deze bepalingen bleek tijdrovend. Ook het vinden van een algemeen aanvaardbare omvang van het Koninklijk Huis in staatsrechtelijke zin eiste veel overleg en dus tijd. Tenslotte maakte de Lockheed-affaire in 1976 nader beraad over de ministeriële verantwoordelijkheid voor de leden van het Koninklijk Huis nodig. Door al deze factoren is de uitvoeringswet, die artikel 21a van de Grondwet voorschrijft, langer uitgebleven dan men in 1972 vermoedde.

Het wetsontwerp, dat de minister-president en de minister van Binnenlandse Zaken thans hebben ingediend, volgt een logische gedachtegang. Het gaat nl. uit van de gedachte, dat tot het Koninklijk Huis moeten behoren zij, die de regerende koning staatsrechtelijk het naast staan. Welnu, dat zijn de mogelijke troonopvolgers. Bovendien geldt, dat in die kring de bloed- en aanverwanten van de koning(in) worden gevonden, die de een meer de ander minder de koning(in) helpen bij het vervullen van zijn (haar) representatieve verplichtingen. Het is duidelijk, dat die verwanten van de koning, die soms plichten voor hem waarnemen, die uit de koninklijke functie voortvloeien, voor wat zij zeggen en doen onder de ministeriële verantwoordelijkheid behoren te vallen. Deze zal intussen anders functioneren, naarmate de persoon in kwestie dichter of verder van de koning, staat, naargelang van zijn eerder of later voor troonopvolging in aanmerking komen. Om het met een voorbeeld duidelijk te maken, de ministeriële verantwoordelijkheid luistert nauwer voor de onmiddellijke troonopvolger dan voor zijn broer of zuster, die in rangorde van de troonopvolging eerst op de vijfde of zesde plaats komt.

wetsontwerp, waarover dit artikel handelt, niet te wachten. Verschillende van deze bepalingen vinden nooit toepassing, omdat zij uit de tijd zijn. Staat vast wie lid van het Koninklijk Huis is, dan is twijfel omtrent de toepasbaarheid van de bijzondere bepalingen uitgesloten.

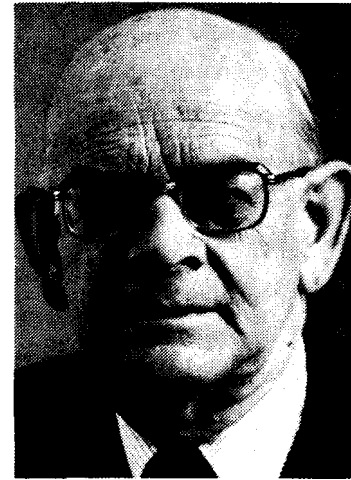
Ministeriële verantwoordelijkheid

Omtrent de ministeriële verantwoordelijkheid voor leden van het Koninklijk Huis andere dan de Koning bevat het wetsontwerp geen bepalingen. De regering gaat er terecht van uit, dat deze in de praktijk vorm zal moeten krijgen. Waar voor de koning, de ministeriële verantwoordelijkheid altijd geldt en rechtstreeks uit de Grondwet voortvloeit, daar zal zij voor de andere leden van het Koninklijk Huis telkens afhankelijk zijn van tijd, plaats, omstandigheden en vooral ook van de positie van het betrokken lid van het Koninklijk Huis ten opzichte van de koning. Door geregeld overleg van de minister-president in de eerste plaats met de koning zullen zich in de praktijk zekere richtlijnen ontwikkelen. Bij voorbaat vastleggen van regels is niet goed mogelijk en ongewenst. Het zou tot verstarring en nodeloze beperkingen van de vrijheid der betrokkenen leiden. Wat aan gedragsregels ontstaat, moet zo nodig snel en soepel kunnen worden gewijzigd.

De memorie van toelichting vermeldt één afspraak, die gemaakt is, nl. die tot periodiek overleg van de koning, de vermoedelijke troonopvolger en hun beider echtgenoten met de minister-president en eventueel een of meer andere bewindslieden. Houdt men hieraan de hand — en dat zal moeten —, dan ligt in dit overleg het begin van een waarborg tot een goed functioneren van de ministeriële verantwoordelijkheid. Zelf zou ik wensen, dat de minister van Binnenlandse Zaken steeds bij dit overleg aanwezig is. Behoudens het politieke contact, dat de minister-president wekelijks met de koning heeft, is de minister van Binnenlandse Zaken van oudsher de minister, die verantwoordelijk is voor de betrekkingen met het Koninklijk Huis, aangezien hij de eerste raadsman is van de koning in staatsrechtelijke aangelegenheden.

Als zo vaak vraagt een regeling van de ministeriële verantwoordelijkheid voor de leden van het Koninklijk Huis van beide partijen veel wijsheid. Kabinet en parlement moeten beseffen, dat de leden van het Koninklijk Huis als iedere Nederlander het recht hebben op een zo groot mogelijke vrijheid van beweging. Men moet hen niet willen betuttelen. Omgekeerd mag van de leden van het Koninklijk Huis worden gevraagd, dat zij zich bewust zijn van de beperkingen in gedrag en meningsuiting, die hun speciale positie hun oplegt. Daarom is het periodieke overleg met die leden van het Koninklijk Huis, die het dichtst bij de koning staan, zo belangrijk. Naar mate men elkaar beter leert kennen, zullen in concrete gevallen goede afspraken eerder tot stand komen.

Het wetsontwerp verdient in het belang van het land spoedig te worden aangenomen.

Het spreekt vanzelf, dat de echtgenoten van leden van het Koninklijk Huis ook daartoe zullen behoren.

Wie zijn lid van het Koninklijk Huis?

Concreet zullen na aanneming van het wetsontwerp de volgende personen lid van het Koninklijk Huis zijn. Koningin Juliana, die als regerende koningin hoofd van het Koninklijk Huis is, en Prins Bernhard; Prinses Beatrix, Prins Claus en hun kinderen; Prinses Margriet, Mr. Pieter van Vollenhoven en hun kinderen. Niet lid van het Koninklijk Huis zullen zijn — maar dat zijn zij naar algemene opvatting nu ook niet — Prinses Irene en Prinses Christina met hun echtgenoten en kinderen, omdat beide prinsessen niet meer tot de troon gerechtigd zijn. Een paar bijzondere gevallen zijn eveneens geregeld. De koning, die afstand doet van de troon, blijft tot het Koninklijk Huis behoren. Ieder zal met deze bepaling hartelijk instemmen.

Ook de weduwe of weduwnaar van een lid van het Koninklijk Huis blijft lid, tenzij zij of hij hertrouwt.

Een troonopvolger, die, doordat een hoger in de rangorde geplaatste troonopvolger koning wordt, zijn recht van opvolging verliest, blijft lid. Dit is ook daarom verdedigbaar, omdat zich gevallen laten denken, waarin de betrokkene door een bijzondere gang van zaken zijn recht op opvolging herkrijgt.

Bepalingen omtrent leden van het Koninklijk Huis in bijzondere wetten

De regering kondigt aan, dat spoedig een wetsontwerp zal worden ingediend, waarbij deze bepalingen zullen worden afgeschaft, gewijzigd of in moderne vorm gehandhaafd.

Daarop behoeft de behandeling van het

Ruud Lubbers in gesprek met Joop den Uyl. Jan van Houwelingen luistert mee.

Minister-president Van Agt en CDA-fractieleider Lubbers na afloop van het debat - 's morgens om 5 uur - in gesprek.

Vervolg van pag. 5
muleerde aftoppingswens voor de VVD-fractie niet te verteren. Jammer, natuurlijk. Ronduit deprimerend was echter het stemgedrag van de PvdA-fractie. Alhoewel zij met ons nagenoeg op één lijn zaten, besloten zij ons in de kou te laten staan. Hun argumentatie was bovendien nergens naar. Ik heb het gevoel dat de behoefte zich duidelijk te distantiëren van het CDA, dat dit kabinet steunt, een hoofdrol heeft gespeeld. Daarmee werd echter een grote kans gemist, hetgeen ik diep betreurt.

Waar wij nu nog slechts op kunnen hopen is, dat de regering op korte of lange termijn uit zichzelf de door ons geformuleerde verlangens zal vervullen. Wij hebben daar overigens geen slechte ervaringen mee. Ik ben er bijvoorbeeld van overtuigd dat onze discussie-bijdrage van vorig jaar inzake het Bestek-beleid zijn invloed gehad heeft op de samenstelling van het pakket van maatregelen van dit jaar. Je zou het herkenbaarheid op lange termijn kunnen noemen. Niettemin er zijn opgelegde kansen gemist, er is gepolariseerd.

Rente-af trek

Tenslotte iets over de door ons aangehouden motie m.b.t. de rente-af trek. Door die motie aan te houden is de discussie niet afgelopen. Integendeel, zij begint pas. Wij hebben met de Minister een zogenaamd „agreement to disagree”. Onze fractie blijft voorstander van de ideeën van Hofstra, van inflatie-neu-

trale belastingheffing. Tevens blijven wij voorstander van het eigen-woning-bezit, dat een sociale rol in onze samenleving vervult. Dat bijt elkaar ook niet. Wij bevoordelen alleen de mensen die zich een eigen woning hypotheek van meer dan 400 000 (kunnen) permitteren iets minder. Dat lijkt ons alleszins gerechtvaardigd. PvdA en VVD denken daar iets anders over. De PvdA denkt: Hofstra en een maximum aan de aftrekbaarheid van het inflatie-deel van rente, prima, maar eigenlijk willen wij überhaupt iets aan die rente-af trek doen. De VVD is bang voor het principe een maximum in de wet te noemen. Bovendien ook bang voor de achterban. Wie weet, denken zij, wordt volgend jaar dat maximum nog verder omlaag geschoefd.

Wat er gebeurd was, als die motie was aangenomen? Dan had het Kabinet hem toch niet uitgevoerd. Dan hadden wij het finale woord daarover gesproken. Dat aanhouden van die motie heeft dus niets te maken met de overheersing van de Kamer door het Kabinet, niets te maken met zogenaamd niet bestaande dualiteit. Het heeft wel alles te maken met de rode draad van dit gesprek. Matiging, het komend sociaal overleg en breed draagvlak, weet u nog wel. Binnenkort kunnen wij op die rente-af trek terugkomen en dat doen wij ook. Binnenkort ook is het sociaal overleg. Weegt u dan nu maar de voor en tegens van het nu binnenhalen van zo'n motie tegen elkaar af.

De Koninklijke familie op het bordes.

Het Midden-Oosten

Europa op het verkeerde been

Prof. mr. P. H. Kooymans

Eén ding moet men de Arabische landen nageven: zij zijn er in geslaagd de „historische” reis van Sadat naar Jeruzalem tot de proporties van een feit uit de geschiedenisboekjes terug te brengen.

Terwijl Sadat moeizaam en verbeteren — maar ook tamelijk vergeten — verder ploert om de vrede met Israël nader inhoud te geven, krijgen de verkapte dreigementen met het oliewapen door de Arabische olieproducenten en de reizen van PLO-leider Arafat grote krantenkoppen. Als een staatshoofd reist Arafat de wereld rond en soms moet het hem te moede zijn als Jozua voor Jericho: hij hoeft de trompet maar te steken en de muren vallen al. Spanje ontving hem reeds als het eerste West-europese land, Turkije als eerste NAVO-land; binnenkort is een bezoek aan Italië te verwachten en daarmee zal ook het eerste EEG-land de poorten voor de PLO-leider geopend hebben — het zal het laatste wel niet zijn (België heeft Arafat's „minister van Buitenlandse Zaken”, Kadoumi, reeds voor een bezoek uitgenodigd). Zelfs in Amerika — de enige echte bondgenoot die Israël de laatste jaren heeft gekend — roept de vraag of de PLO erkend moet worden, heftige emoties op. Je krijgt zo langzamerhand de indruk dat, als de PLO maar algemeen erkend is, de vrede in het Midden-Oosten voor het grijpen ligt. En je krijgt zo langzamerhand ook de indruk dat het moedige vredesinitiatief van Sadat dan wel een „historisch” gebeuren mag zijn geweest, maar ook een „historische” vergissing.

Tegenslagen

Wat ging er mis? Of hadden de Arabische landen gelijk en hoefde er niets mis te gaan, omdat Sadat's vredes poging van het begin af aan een kolossale misser was? Ik geloof het niet: dat het er op lijkt dat de Arabische landen hun gelijk hebben gekregen, hoeft nog niet te betekenen dat ze het van het begin af aan ook hebben gehad. Tussen november 1977 en oktober 1979 liggen twee jaar van menselijk handelen en falen. Sadat's initiatief was een oprechte poging een volstrekt vastgelopen situatie op onorthodoxe wijze weer vlot te krijgen en het enkele feit dat we nu weer in die volstrekt vastgelopen situatie zitten — in weerwil van alle beweging rondom de PLO — is nog geen bewijs dat het initiatief niet deugde.

Het heeft Sadat beslist niet meegezeten. In de eerste plaats is het natuurlijk voor hem een tegenvaller geweest dat zijn initiatief direct al op zo'n hecht gesloten Arabisch afwijzingsfront stuitte. Maar het zou mij niet verbazen, als hij dat risico wel ingecalculeerd heeft, maar niettemin heeft verwacht dat die eerste afwijzende reactie wel zou veranderen als het vredesproces op gang zou komen en dat in ieder geval het gesloten front wel enige barsten zou gaan vertonen. Om dat te bereiken waren twee dingen nodig: snelle voortgang van het vredesproces en ruimhartige erkenning door de rest van de wereld (met name door Europa) van het belang ervan. Welnu, op beide punten heeft Sadat geduchte tegenslagen moeten incasseren.

Bezette gebieden

Het vredesproces leidde tot snelle resultaten op het vlak van de directe Israëlisch-Egyptische relaties, maar tot een eindeloos geharrewar en getouwtrek op dat onderdeel, dat Sadat niet buiten het vredesproces had kunnen laten omdat hij anders helemaal als verrader van de Arabische zaak zou zijn gekwalificeerd: de toekomst van de bezette gebieden. Hier was zijn grootste vijand zijn partner in het vredesproces: de Israëlische premier Begin. Begin is wel afgeschilderd als de enige man die vrede met Egypte kon sluiten (juist omdat hij tot het rechtse blok behoorde), maar hij zal waarschijnlijk ook de geschiedenis ingaan als de man die de vrede niet levenskrachtig kon maken, juist omdat hij op het punt van de toekomst van de bezette gebieden de voortgang blokkeerde. In zoverre is hij

ook zijn eigen vijand, want de politiek met betrekking tot de Joodse vestigingen in bezet gebied, het besluit dat Israël's grond kunnen kopen in de bezette gebieden en zo meer, zijn evenzoveel argumenten in de handen van de radicale Arabieren voor de stelling dat Sadat's vredesinitiatief een doodlopende zaak is. Voeg daarbij de uiterst krachtige acties van Israëlische zijde in de Libanon en de daardoor opgeroepen reacties, en men kan begrijpen dat Israël zelf er in belangrijke mate toe heeft bijgedragen dat Sadat tot op grote hoogte nog in hetzelfde isolement verkeert als onmiddellijk na zijn reis naar Jeruzalem.

Dat wil niet zeggen dat men geen begrip kan hebben voor de Israëlische zorgen met betrekking tot de bezette gebieden, maar men kan nu eenmaal niet het beste van twee werelden hebben. Men heeft gekozen voor de weg van het vredesproces en dan dient men er de consequenties van te aanvaarden. Begin kan niet bitter klagen over het gebrek aan waardering dat het enige serieuze vredesgesprek in de regio ontvangt en zelf de voortgang van dat vredesgesprek frustreren.

Gebrek aan waardering

De klacht over dat gebrek aan waardering is overigens wel gegrond. Buiten Amerika — zelf één van de architecten van het vredesplan — hebben de vredesonderhandelingen weinig steun gekregen. Van enige druk op de overige Arabische landen om zich iets constructiever op te stellen ten aanzien van de poging de status quo in het Midden-Oosten te doorbreken, waarbij kennelijk vooral op Europese steun werd gerekend, is ternauwernood gebleken. Terwijl de bevolkingen van West-Europa nog ademloos aan hun televisie-toestellen zaten gekluisterd in diepe bewondering voor de zedelijke moed van Sadat, gaven de landen van de Europese Gemeenschap een zuurzoete verklaring uit, waaruit wel waardering voor het initiatief bleek maar tevens elementen van oude verklaringen van de Gemeenschap werden herhaald waarin verwezen werd naar de noodzaak van een nationaal tehuis voor de Palestijnen. De betekenis daarvan was duidelijk en werd door iedereen, die het aanging ook als zodanig begrepen: de Gemeenschap was niet bereid op het paard van Sadat's initiatief te wedden; meer dan welwillende belangstelling viel niet te verwachten. Sindsdien is daar geen verandering in gekomen: duidelijke politieke — om maar te zwijgen van de door Sadat zo vurig gewenste economische — steun bleef uit. En naarmate de vredesbesprekingen tussen Israël en Egypte meer bleven haperen op de toekomst van de bezette gebieden, hernam de Gemeenschap meer het oude spoor van het benadrukken van de noodzaak van wederzijdse erkenning van het recht op een nationaal bestaan van Israël's en Palestijnen.

Erkenning

Nu zullen weinigen de zinnigheid van dat standpunt ontkennen: echte vrede in het Midden-Oosten is slechts mogelijk als Israël's en Palestijnen ieder voor zich de mogelijkheid hebben hun eigen bestaan op te bouwen. Maar in de politiek komt het niet alleen op de zinnigheid van standpunten aan, maar met name ook op de vraag of je in staat en bereid bent die standpunten in werkelijkheid om te zetten. En de politieke vraag waar het op aan komt is dan ook of de landen van de Gemeenschap aan de realisering van dat verklaarde doel een bijdrage hebben geleverd. Het is mijn stellige overtuiging dat deze landen de kansen die zich daartoe hebben voorgedaan hebben laten liggen. Juist door hun halfhartige houding ten aanzien van Sadat's initiatief hebben zij hun beroep op Israël om een soepeler houding in te nemen ten aanzien van de bezette gebieden niet geloofwaardig kunnen maken. Door tegelijkertijd ook de kaart te blijven spelen van diegenen die zich scherp verzetten tegen Sadat's vredes poging, misten hun woorden overtuigingskracht. De balans lijkt nu te zijn doorgeslagen

ten gunste van het afwijzingsfront. De motieven, die daarbij een rol hebben gespeeld, laten wij thans maar buiten beschouwing en liggen waarschijnlijk voor de verschillende landen ook anders. Dat berooft de boodschap die aan de PLO wordt overgebracht: de noodzaak van erkenning van het bestaansrecht van Israël, nog niet van haar kracht. Het is alleen maar de vraag of de PLO in de overwinningsoes, waarin zij ongetwijfeld verkeert door haar snel stijgende aanzien, erg bereid zal zijn daarnaar te luisteren, terwijl het toch al geringe gezag dat Europa in Israël had, alleen maar afneemt.

Gemiste kansen

Men kan de geschiedenis niet terugdraaien; het is alleen maar de vraag of Europa het doel wat het zegt na te streven, — verwerkelijking van het bestaansrecht van Israël en van het Palestijnse volk — niet beter had gediend door krachtiger in te haken op het enige proces dat tot dusverre uitzicht heeft geboden op het verwezenlijken van de voorwaarden voor een toestand van vrede in het gebied. Natuurlijk is Palestijnse autonomie (de terminologie van het vredesverdrag) niet hetzelfde als

stijnse volk — niet beter had gediend door krachtiger in te haken op het enige proces dat tot dusverre uitzicht heeft geboden op het verwezenlijken van de voorwaarden voor een toestand van vrede in het gebied. Natuurlijk is Palestijnse autonomie (de terminologie van het vredesverdrag) niet hetzelfde als

een Palestijnse staat maar het komt er dichterbij in de buurt en kan er zeker makkelijker toe leiden dan de huidige situatie.

Klagen over de intransigentie van Israël in de onderhandelingen met Egypte is slechts gerechtvaardigd indien men zichzelf voor het succes van die onderhandelingen heeft ingezet. Welnu dat hebben de landen van de Europese Gemeenschap niet gedaan. Als er gesproken moet worden van gemiste kansen in het vredesproces, dan geldt dat zeker niet in de laatste plaats voor Europa. Het heeft de rol van bemiddelaar die het had kunnen spelen laten liggen en alle gepraat met de PLO — hoe zinvol dat ook mag zijn — kan het die rol niet teruggeven.

Rapport: „Vrede en Veiligheid”

Het rapport dat een CDA-commissie onlangs over het vraagstuk „Vrede en veiligheid” heeft uitgebracht, trok reeds in brede kring aandacht. De discussie richt zich vooral op hetgeen in het rapport wordt gezegd over de nucleaire problematiek. Binnen de NAVO zullen daarover binnenkort beslissingen moeten worden genomen.

De CDA-fractie moet zich over de op handen zijnde NAVO-besluiten over kernwapens voor middellange afstand in Europa nog uitspreken.

In het rapport wordt een negental beleidsonderdelen genoemd dat zich het voorkomen van oorlog en het verminderen van de afhankelijkheid van kernwapens ten doel stelt. Zo'n beleid zou, volgens de commissie, in ieder geval in onderling verband moeten omvatten:

a) overleg met het Warschaupact over wederzijds te nemen maatregelen teneinde de kans op verrassende militaire acties in het conventionele vlak zoveel mogelijk uit te sluiten en zodoende de eventualiteit van het gebruik van kernwapens zoveel mogelijk te beperken;

b) handhaving van de optie om als eerste kernwapens in te zetten (het formeel afstand doen van deze optie zou immers aan het kernwapen zijn oorlogsvoorkomende rol ontnemen);

c) handhaving of, als de noodzaak daarvan in bondgenootschappelijk verband komt vast te staan, invoering in Europa van Amerikaanse kernwapens voor de middellange afstand die, gegeven hun overlevingskans en penetratievermogen, een geloofwaardige koppeling vormen tussen het Europese krijgstoneel en het strategische nucleaire arsenaal van de Verenigde Staten *);

d) de bereidheid om, als het noodzakelijk wordt bevonden theater nuclear weapons voor de middellange afstand in Europa te moderniseren, met het Warschaupact te onderhandelen vanuit de erkenning dat matiging noodzakelijk is en dat een eurostrategische bewapeningswedloop moet worden voorkomen door middel van concrete en verifieerbare maatregelen van wapenbeheersing;

kernwapen dient juist aan de laatste voorrang te worden gegeven boven de eerste; de redenen voor deze prioriteit zijn eerder in dit hoofdstuk uiteengezet;

q) het uitfasen van lanceermiddelen voor kernwapens die zich qua reikwijdte (samen met de bijbehorende nucleaire munitiedepots) in een te ver vooruitgeschoven positie bevinden;

h) afwijzing van nucleaire taken die ook of even goed door conventionele wapensystemen kunnen worden vervuld;

i) voorkomen dat ons, als gevolg van tekortkomingen in het conventionele vlak, voortijdige beslissingen over de inzet van kernwapens worden opgedrongen. Hierboven is al een opsomming gegeven van tekortkomingen waaraan men in dat verband kan denken. Daaraan kan hier nog worden toegevoegd dat ook aandacht moet worden gegeven aan de territoriale verdediging en aan het beveiligen van aanvoerhavens en vliegvelden, opdat de Amerikaanse aanwezigheid in Europa in noodgevallen snel kan worden versterkt. De commissie merkt nog op dat alles wat hier met betrekking tot de kernwapens is gezegd zijn waarde slechts behoudt voor

H. J. Neuman, de voorzitter van de commissie.

zover en zolang er geen andere middelen zijn gevonden om het doel van de oorlogsvoorkoming met evenveel kans op succes na te streven. De betekenis van de onderhandelingen over wapenbeheersing en wapenvermindering moge tot dusver beperkt zijn geweest, reëel is ze zeker. Het is een van de weinige terreinen — zo niet het enige — waar op den duur alternatieven te vinden moeten zijn die ons, ook wat de oorlogsvoorkoming betreft, minder afhankelijk moeten maken van het kernwapen.

CDA-Programcommissie

Onlangs is door het dagelijks bestuur van het CDA een commissie ingesteld met de opdracht een ontwerp-verkiezingsprogramma te schrijven voor de jaren 1981-1985.

De commissie is als volgt samengesteld: Namens de ARP hebben zitting in de commissie: mr. W. Aantjes, Prof. B. Goudzwaard, Drs. F. J. Laning-Boersema.

Namens CHU: Prof. mr. M. Bos, ir. N.

Buyserd, drs. J. P. van der Reyden.

Namens KVP: drs. W. K. N. Schmelzer, mevr. J. J. M. S. Leyten-de Weyckersloot de Weerdesteyn.

Namens de rechtstreekse leden: R. v. d. Beeten (mede namens de jongeren), ds. G. J. Geels, mr. G. A. Wagner.

Drs. A. M. Oostlander is aan de commissie toegevoegd als secretaris en rapporteur en prof. mr. H. Franken is benoemd tot voorzitter.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Belangrijk element van de actie „Onder één dak” zal zijn het werven van nieuwe leden en het bijeen brengen van een flinke som gelds. Er is een fors bedrag nodig om straks onze medewerkers en onze partij-organisatie onder één dak bijeen te kunnen brengen: het nieuwe CDA-huis. Over die actie vertelden we in ons vorig nummer. Vandaag bijzonderheden over het werk en de organisaties waarvoor ruimte moet komen.

CDA onder één dak

Hoofdkwartier voor modern opgezette partij

CDA-secretaris
mr. J. Krajenbrink:

„Wanneer de fusie een feit is zal het partijsecretariaat tussen de dertig en veertig medewerkers kennen. Dat is zeker nodig voor een secretariaat van de grootste politieke organisatie in Nederland. Zo'n partij heeft een goedwerkend hoofdkwartier nodig.”

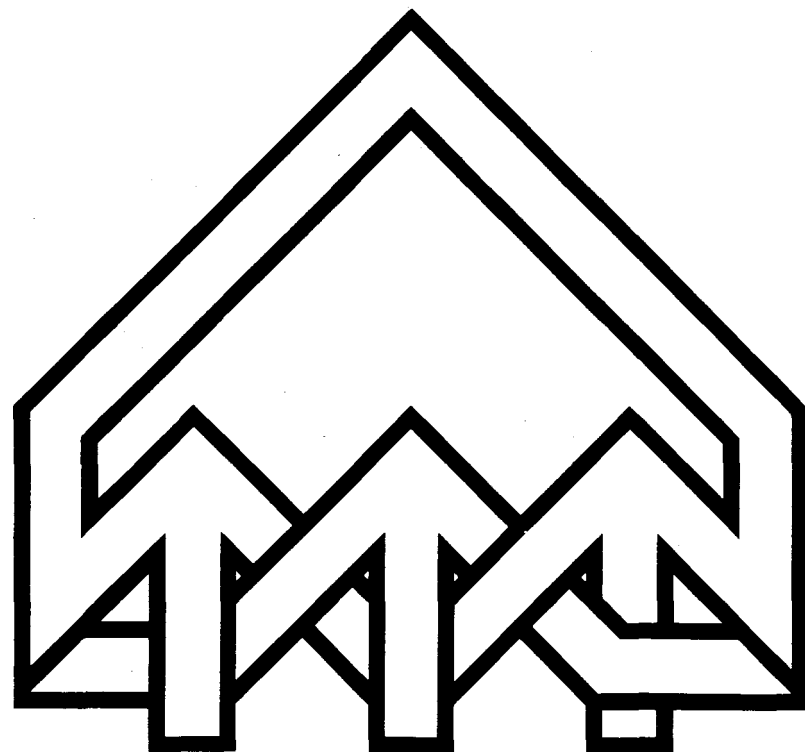
Het hart van een organisatie, en zeker ook van een politieke organisatie als het CDA hoort te kloppen in en op het secretariaat daarvan. Het functioneren van een partij en haar organisatie wordt sterk beïnvloed door het antwoord op de vraag of het partijsecretariaat goed functioneert. Daar komt nogal wat voor kijken. Denkt u zich het scala van de activiteiten maar eens in. In de eerste plaats het „bedienen” van de vele bestuurlijke organen zoals partijbestuur, dagelijks bestuur, presidium, partijraad en Congres, de vele commissies, werkgroepen.

Dan de zorg voor de ledenadministratie en de abonnementenbestanden, de propagandavoering en de ledenwerving.

Belangrijk is ook de verzorging van goede verbindingen met de regionale en plaatselijke organisaties van het CDA, de organisatie van verkiezingscampagnes; het treffen van de vele kiesrechtelijke maatregelen, de publiciteit en de voorlichting. Bij dit alles vraagt natuurlijk het financiële beheer doorlopend aandacht. Het zijn allemaal zaken waarvoor we enthousiaste en deskundige mensen aan het werk moeten kunnen zetten. En dan spreek ik nog niet eens over onze internationale contacten en de daaraan verbonden secretariaatswerkzaamheden, evenmin over het secretariaatswerk van onze jongerenorganisatie, vrouwenorganisatie en andere met ons verbonden instanties.

Kortom: het CDA-hoofdkwartier zal het centrum moeten worden van een modern opgezette partij. Dat vereist bewaakte mensen, die met elkaar in christen-democratische geest willen samenwerken. Het vereist ook een accommodatie die de gelegenheid biedt tot effectief en geïnspireerd werken. Ik meen dat de mensen beschikbaar zijn; ik hoop dat de geschikte accommodatie (letterlijk) uit de grond gestampt zal worden, en dan zowaar onder één dak.

mr. J. G. H. Krajenbrink,
secretaris CDA

„De toenemende internationale samenwerkingsvormen van vrijwel alle landen op mondiaal niveau, de groeiende belangstelling voor de ontwikkelingslanden alsook de directe ontwikkelingen binnen Europa deden het internationaal CDA-werk enorm groeien. Graag een eigen plek onder het éne dak van het nieuwe CDA-huis”.

Europees en internationaal werk zoekt onderkomen

Het allereerste samenwerkingsverband tussen de drie christen-democratische partijen werd gesmeed in de vijftiger jaren. Het Europese en het internationale politieke werk werd toen gebracht in

een soort werkgroep, die adviezen zou uitbrengen aan de drie partijen.

De werkgroep werd genoemd de Nederlandse Equipe van de Europese Unie van Christen-democraten. Toen, in verband met de rechtstreekse verkiezingen van het Europees Parlement, de Europese Volkspartij - Federatie van christen-democratische partijen in de landen van de gemeenschap, werd gesticht, ging de Equipe heten: Nederlandse Equipe van de EVP/EUCD.

Deze samenwerkingsgroep heeft een eigen voorzitter die elke twee jaar wordt vervangen en die beurtelings uit een der partijen moet voortkomen.

Zij heeft ook een eigen secretariaat, waarin een beleidssecretaris en een administratief secretaresse werkzaam zijn.

Wat het secretariaat zoal doet

De maandelijkse vergaderingen van de Equipe, maar ook alle vergaderingen van het dagelijks bestuur en van het algemeen bestuur van de EUCD en EVP voorbereiden. De correspondentie met de eigen drie christen-democratische partijen en met de EUCD/EVP en UMDC (Wereldunie van christen-democraten) beslaat honderden brieven per jaar en de stroom is nog steeds wassende. Het secretariaat zorgt ook voor het onderhouden van bilaterale contacten met onze buurlanden in de EG en voor het ontvangen van vele CD-groeperingen uit ontwikkelingslanden, in het bijzonder uit Latijns-Amerika. Deze groeperingen worden politiek en waar mogelijk via medefinancieringsorganisaties geholpen.

We organiseren werkgroepen, die advies over specifieke internationale politieke onderwerpen uitbrengen en doen mee aan bepaalde actie-comités (bijv. Chili-comité). Ook wordt het secretariaat betrokken bij EVP/EUCD werkkommissies die politieke adviezen moeten uitbrengen en bij het voorbereiden van studiebijeenkomsten en congressen van de EVP/EUCD.

Het is uiterst boeiend werk dat om een hoge inzet van de Equipe als ook van het secretariaat vraagt. Eigen ruimtelijke voorzieningen hebben we tot nu toe niet gehad. Veel van het werk geschiedt in het gebouw van de Tweede Kamer, maar evenveel op de huisadressen van de secretaris en de secretaresse. Om in de internationale en Europese politiek het eigen gezicht van de christen-democraten duidelijk herkenbaar te houden en nog meer te maken zal de Nederlandse Equipe nog heel wat zwaar werk moeten verrichten.

C. F. Kleisterlee
secretaris Equipe

Wetenschappelijk instituut-bevoorradsingscentrum

Onder het éne dak van het CDA-huis zullen we ook het wetenschappelijk instituut aantreffen. Wel een beetje apart van de bijenkorf van het partij-secretariaat, doch ook niet ver daarvan verwijderd. Want dat wetenschappelijk instituut is allesbehalve de ivoren toren, die het woordje „wetenschappelijk” misschien suggereert.

Het wetenschappelijk instituut houdt zich bezig met de echt grote problemen waarvoor de politiek van vandaag zich geplaatst ziet, en daarom is nauw contact met de politieke wereld van elke dag noodzakelijk. Als een probleemgebied is vastgesteld, worden deskundigen uitgenodigd deel te nemen aan een discussie, waarvan de resultaten veelal worden neergelegd in een rapport. De laatste tijd is juist een aantal rapporten van de wetenschappelijke instituten van het CDA nogal in de publiciteit geweest. Ik doel hier op de rapporten over vrede en veiligheid, euthanasie en de grondpolitiek.

Betekent dat dat de medewerkers van het instituut niet veel anders doen dan het opschrijven van de meningen van anderen? Het lijkt er op het eerste gezicht wel op. Ik geef het je echter te doen om uit een veelheid van opvattingen, afkomstig uit verschillende invalshoeken en ieder met hun eigen nuance, een rapport te componeren, dat samenhang heeft en waarin liefst iedere ge-

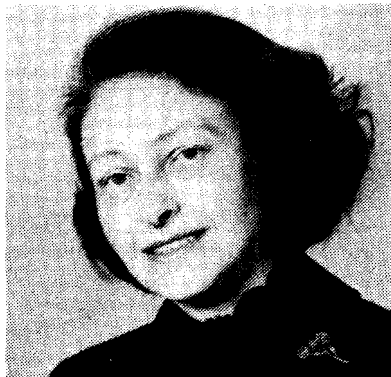
spreksdeelnemer zich kan herkennen. Daarvoor is grote kennis van het onderwerp nodig. Maar ook een helder inzicht in de politieke context ervan.

Dat we in het CDA-huis het wetenschappelijk instituut straks een beetje apart zullen aantreffen, vloeit ook voort uit het onafhankelijk karakter van het instituut. Dat onafhankelijk karakter is wezenlijk voor het goed functioneren van het instituut. Het is dienstbaar aan het formuleren van een christen-democratische politiek en kan juist daarom geen verlengstuk zijn van partij, fractie of bewindslieden. Juist in een periode waarin het jonge CDA de eigen identiteit nader gestalte zal moeten geven is een goed geoutilleerd wetenschappelijk instituut van levensbelang. Het zal immers juist dan moeten functioneren als een soort bevoorradsingscentrum voor het CDA. Daarom hoort ook het wetenschappelijk instituut thuis onder het éne dak.

P. H. Kooijmans
voorzitter Dr. A. Kuypersichting

Sjouwend met een koffertje op wielen begeeft de secretaresse van het CDA-Vrouwenberaad zich gewoonlijk op weg naar de vergadering. Alle organisatiestukken worden in eigen beheer gemaakt, beheerd en vervoerd. Zij beschikt niet over een bureau-functionaris. Trouwens ook niet over een vast bureau. Het Vrouwenberaad hoopt op een eigen werk- en vergaderruimte in het nieuwe CDA-huis.

Werk- en vergaderruimte voor CDA-Vrouwenberaad

Heeft u ons nog niet zien zitten in de rode wachtkamer van het Centraal Station in Den Haag? Het Presidentenberaad van de CDA-vrouwenorganisatie vergadert daar bijna wekelijks. Gemakkelijk dichtbij de treinen en goedkoop. Voor elke bijeenkomst een zaaltje huren? Nee, zo zijn vrouwen niet.

Het CDA-Vrouwenberaad zelf vergadert vrijwel maandelijks, om maar niet te spreken over alle bijeenkomsten van de werkgroepen. Zo'n werkgroep bestaat nu al voor „buitenland” en voor „vorming”. Binnenkort wordt door de CDA-vrouwenorganisatie een emancipatiewerkster aangesteld. Ook deze vergt kantoor- en vergaderruimte. De discussienota „Het gezin: samenleven in verantwoordelijkheid” blijkt een

lawine van aanvragen, uitnodigingen en contacten met de media teweeg te brengen.

Onze provinciale en plaatselijke groepen hebben recht op een vast adres voor inlichtingen en documentatie. Notulieren doen wij om beurten.

U bent het toch zeker van harte met ons eens dat het CDA-Vrouwenberaad dringend behoefte heeft aan eigen werk- en vergaderruimte en aan goede beureau-functionarissen?

Ik weet dat de actie „onder één dak” het verwerven van financiële middelen tot doel heeft. Niet het besteden daarvan. Toch moet mij ook over dat laatste punt iets van het hart. Wij vinden het namelijk niet meer dan een zaak van fatsoen om onze hardwerkende leden in de provincie op een landelijke contactdag een eenvoudige lunch en reiskostenvergoeding aan te bieden. Helaas konden wij dat niet betalen, dat zit ons nog hoog! Zij kwamen toch die provinciale vertegenwoordigsters, op eigen kosten. Dat mogen wij niet nog eens van hen vragen. Dus: in het CDA-huis een eigen ruimte voor het vrouwenberaad en een eigen beureaufunctionaris. Maar óók een toereikend budget om naar behoren te kunnen functioneren!

Mevr. M. Bellingwout-Roodenburg
voorzitter
CH-Vrouwen.

UIT DE ARJOS

Arjosraad

Samen-leven: inhoud belang- rijker dan vorm

Afgelopen zaterdag 13 oktober was de Arjosraad weer eens in vergadering bijeen. Dit keer te Utrecht. De diverse fracties hadden zich voor deze dag gebogen over het onderwerp Samenlevingsvormen. Greetje Willemsma, voorzitter, las ter opening een gedeelte uit de 1e brief van Petrus waar o.a. het zinnetje voorkomt: „Als iemand spreekt, laten het woorden zijn als van God”. Zo, wie durft er nog? Hieronder kun je lezen wat er zoal speelde.

Misplaatste barmhartigheid

Arjosvoorzitter Klaas de Vries sprak in zijn rede uit dat de benadering door Christen-democraten van anders-dan-gehuwden te lang gekenmerkt is geweest door een misplaatst gevoel van barmhartigheid. Wij zullen eens bekijken of die „andere” mensen dezelfde rechten kunnen krijgen. Alsof hun een gunst wordt verleend! „Een relatie waar mensen elkaar oprecht liefhebben en duurzaam verantwoordelijkheid voor elkaar willen aanvaarden heeft net zo goed recht op een wettelijk beschermde samenlevingsvorm. Dit is een recht, geen gunst!”

Geloofwaardigheid

Ook riep Klaas de Arjos op toch vooral mee te doen aan de bespreking van

het nieuwe program van uitgangspunten van het CDA. Want dat „lijkt hard nodig”. De mooie woorden in dit program van uitgangspunten over de kernbewapening leiden helemaal niet tot concrete stappen in de richting van de beperking en vermindering van dit wapentuig. Volgens Klaas staat nu de geloofwaardigheid van het hele CDA op het spel. Het is duidelijk dat, wanneer nu de woorden niet waargemaakt worden, het verwijt dat het CDA weliswaar mooie programma's schrijft maar daar in de politieke praktijk niet naar handelt, alleen maar meer gevoed wordt. (en niet ten onrechte, M.S.)

Koerswijziging

Tijdens de Algemene Beschouwingen viel een toe te juichen koerswijziging van het kabinet te constateren volgens Klaas. Hoewel het kabinet vorig jaar nog een verdergaande matiging van de particuliere Inkomens „noch realistisch, noch gewenst” noemde, kiest het nu voor grotere nadruk op particuliere inkomensmatiging. „Toe te juichen omdat verdere welvaarts- en consumptiestijging in het licht van de nood in de derde wereld, de beperkte grondstof- en energievoorraden en de aantasting van het milieu, niet langer verantwoord is”. „In de oplossingen die wij voor onze werkgelegenheidsproblemen zoeken moet dit besef doorklinken.”

Kleurloosheid

In de kwestie Zuid-Afrika valt de kleurloosheid van het buitenlands beleid nog eens extra op. Hoe kunnen anders doelmatigheidsargumenten nog

steeds tegen een olieboycot gebruikt worden? „Ieder vreedzaam middel om de apartheid-ideologie en de verderfelijke vruchten daarvan te bestrijden, is nu in beginsel gerechtvaardigd. Daarom moet ook de sanctiewet zo snel mogelijk van kracht worden. Want om de vraag waar wij staan in het leven, welke kant wij kiezen, dáárom gaat het in het leven, óók in de politiek”, aldus Klaas de Vries.

Samenlevingsvormen

Na de studieconferentie over Samenlevingsvormen van oktober 1978, is een werkgroepje aan het werk gegaan om de resultaten van deze conferentie te verwerken tot een concrete politieke stellingname. Het resultaat van deze werkzaamheden en van meerdere besprekingen in het Hoofdbestuur lag nu ter tafel. Ernst Haitsma, een der opstellers van de resolutie, legde in zijn Inleiding de nadruk op de inhoud van een samenlevingsvorm. Hoe komt de mens tot z'n recht, tot z'n bestemming. In welke vorm van samen-leven kan iemand het best aan Gods bedoeling met de mens beantwoorden. Centraal staat de gedachte dat de mens geroepen is Antwoord te geven aan God, de schepping, zijn medemens en aan zichzelf. Antwoord en verantwoording. Zelf dus in staat gesteld worden de keuzen te maken en hiervoor de verantwoordelijkheid te dragen. „Vanuit deze gedachte valt de vorm (waarin men samenleeft) weg en blijft over Hoe men Leeft”.

De woordvoerders van de verschillende fracties gaven hierna hun visie op de mens en zijn opdracht in de wereld. De kernwoorden verantwoordelijkheid en dienstbaarheid kwamen ook nu, veelvuldig voor. Wat gedetailleerder kritiek: emancipatie van de vrouw staat hier los van, hoe is het idee m.b.t. aanpassing van de wet, het lijkt wel of alles maar mag tegenwoordig, egoïsme vaak om niet te trouwen, makkelijker weer uit elkaar enz. enz. dwong weer anderen hun mening duidelijk te maken: hoe kun je spreken over samenlevingsvormen zonder daarbij in te gaan op de inhoudelijke kant van het samen-leven; wanneer mensen hun verantwoordelijkheid kunnen beleven, betekent dit dat ze ook hun keuzen kunnen maken; een keuze waarbij ze zichzelf het best tot hun recht voelen komen en gaat het dáár niet juist om? Een reeks van wijzigingsvoorstellen maakte het geheel nog levendiger. Twee vrij verstrekkende amendementen maakten de gemoederen wederom verhit. Allereerst werd het amendement van Gelderland in bespreking genomen. Ko Scheeie en

Achter de bestuurstaal zitten van l.n.r. Aart v. Bochove, Henk Kloet (notulist), Hans Morssink, Klaas de Vries, Greetje Willemsma, Ernst Haitsma en Ko Scheeie.

Ernst Haitsma, de verdedigers van het Hoofdbestuur concept reageerden kalm op alle „aantijgingen” en kregen daarbij de steun van de meerderheid van de Arjosraad. Geiderland stond een cleane resolutie voor waarin de andere samenlevingsvormen, omdat ze er nu eenmaal zijn, gelijkberechtigtd moeten worden. Het inhoudelijke aspect van een relatie was bij dit voorstel weggelaten als zijnde „niet-politiek”. Het voorstel van Gelderland vond geen genade in de ogen van de Arjosraad, het werd verworpen.

Over het tweede, vrij verstrekkende amendement, dat van de provincie Drente, ontspoon zich ook weer een soms emotionele discussie. In één van de uitspraken had deze fractie n.l. de zinsnede dat volgens de Bijbel het gezin de pijler van de samenleving is opgenomen. De andere samenlevingsvormen wilden ze niet benadelen maar dit gegeven, naar hun mening uit de Bijbel, wél uitspreken. Het grootste gedeelte van de Arjosraad vond echter dat je dit op zo'n manier wél deed (benadelen) en dat dat op grond van diezelfde Bijbel niet kan. Eén argument bijv.: het gezin zoals wij dat kennen bestond in de tijd van de Bijbel helemaal niet! Op de studieconferentie hebben we het over dit punt juist erg uitgebreid gehad. Ook dit amendement werd afgewezen.

Het resultaat van de discussie, de uiteindelijke uitspraak van de Arjosraad over samenlevingsvormen, staat te lezen onderaan op deze pagina. Het was, om met Berend Kamphuls (fractievoorzitter Groningen) te besluiten „de hoogste tijd om ais Arjos hier een uitspraak over te doen. We hebben al jaren te lang, zoals Abraham Hagar, mensen letterlijk en figuurlijk de woestijn in gestuurd”.

Verdere uitspraken. Het dagelijks bestuur van de Arjos diende een resolutie in die het CDA erop wil wijzen inzake de aftrekbaarheid van de hypotheekrente het voorgenomen beëid te blijven voeren. Hajé Walch bood de Arjosraad een resolutie aan inzake de boycot van de Paralympics (Olympische Spelen voor gehandicapten). Deze principiële afwijzing van deelname van de Zuidafrikaanse topsporters werd met drie stemmen tegen een Arjos-afwijzing.

Marga Smit

Hypotheekrente

De Arjosraad in vergadering bijeen op 13 oktober 1979 in Utrecht.

gehoord de discussie over de aftrekbaarheid van hypotheekrentes van woningen tijdens de algemene beschouwingen over de begrotingen in de Tweede Kamer in de afgelopen week. overwegende dat met name de hogere inkomensgroepen door de combinatie van de aftrekbaarheid van hypotheekrente en de inflatie onevenredig bevoordeeld worden. spreekt als haar mening uit: — dat de CDA-Tweede-Kamerfractie onverkort bij haar standpunt, zoals verwoord in haar motie, dient te blijven; — dat de CDA-Tweede-Kamerfractie op zeer korte termijn opnieuw deze zaak aan de orde dient te stellen. dringt er bij de CDA-bewindslieden op aan een beleid zoals geformuleerd in de motie van de CDA-fractie mogelijk te maken.

Resolutie samenlevingsvormen

De Arjosraad in vergadering bijeen op 13 oktober 1979:

Constaterende:

- dat de mens omgaat met anderen;
- dat die omgang gestalte kan krijgen in een samenlevingsvorm;
- dat voor de Nederlandse wet ten aanzien van het huwelijk als samenlevingsvorm wordt voorondersteld getrouwdheid, hulp en bijstand en tevens elkander het nodige te verschaffen, een gemeenschappelijke huishouding, gericht op duurzaamheid;
- dat er in de Nederlandse maatschappij andere samenlevingsvormen zijn, o.a. op basis van andere geaardheid, die ook als uitgangspunten hebben liefde en een gemeenschappelijke huishouding, gericht op duurzaamheid;
- dat de huidige wetgeving het huwelijk en andere samenlevingsvormen op verschillende wijzen benadert;
- dat deze verschillende benaderingswijzen in de praktijk dikwijls neerkomen op ongelijke behandeling van andere samenlevingsvormen ten opzichte van het huwelijk, o.a. met betrekking tot erfrecht, belastingrecht en huisvesting;
- dat het emancipatieproces, in de zin van groei naar gelijkwaardigheid van de betrokken partners, tot nu toe onvoldoende in de samenlevingsvormen gestalte heeft gekregen;
- dat tot nu toe nog veel samenlevingsvormen niet of nauwelijks geaccepteerd zijn door de maatschappij.

Overwegende: I

- dat de mens verantwoordelijk is tegenover God, de schepping, zijn naaste en zichzelf;
- dat de overheid tot taak heeft de mens die verantwoordelijkheid te kunnen laten beleven.

Overwegende: II

- dat de mens vanuit zijn verantwoordelijkheid tot opdracht heeft in zijn omgang met anderen dienstbaar te zijn aan de ander en zichzelf;
- dat die dienstbaarheid o.a. inhoudt de ander en zichzelf tot ontplooiing en ontwikkeling te laten komen;
- dat de mens, bewust van deze verantwoordelijkheid, vrij is een relatie aan te gaan;
- dat in die vrijheid van keuze de eigen geaardheid van grote betekenis is.

Overwegende III

- dat deze verantwoordelijkheid kan worden beleefd in een samenlevingsvorm;
- dat deze verantwoordelijkheid niet ophoudt bij de keuze van een samenlevingsvorm;
- dat bij deze verantwoordelijkheidsbeleving ook de emancipatie van vrouwen en mannen een rol dient te spelen.

Overwegende IV

- dat de overheid ook tot taak heeft discriminatie van bepaalde samenlevingsvormen tegen te gaan d.m.v. wetgeving en voorlichting, waardoor bewustwording wordt bevorderd;
- dat de wetgeving inzake samenlevingsvormen aan de menselijke verantwoordelijkheidsbeleving ruimte behoort te geven;
- dat wetgeving ter zake rekening dient te houden met de mens in al zijn facetten;
- dat wettelijk een samenlevingsvorm gekenmerkt dient te zijn door getrouwdheid, hulp en bijstand en de vooronderstelling elkaar het nodige te verschaffen, een gemeenschappelijke huishouding, gericht op duurzaamheid;
- dat wetgeving niet de éne samenlevingsvorm boven de andere mag bevoordelen.

Spreekt uit:

- dat een ieder in verantwoordelijkheid voor de naaste recht moet doen aan de naaste en zichzelf;
- dat ieder in verantwoordelijkheid tegenover God, de naaste en zichzelf moet kunnen kiezen voor een bij hem of haar passende samenlevingsvorm;
- dat elke samenlevingsvorm bewust en doordrongen dient te zijn van de verantwoordelijkheid en de opdracht in de samenleving;
- dat de overheid de taak heeft de kaders te bieden waarin deze verantwoordelijkheid metterdaad kan worden beleefd;
- dat samenlevingsvormen die gekenmerkt worden door getrouwdheid, hulp, bijstand en tevens de vooronderstelling elkaar het nodige te verschaffen, een gemeenschappelijke huishouding, gericht op duurzaamheid, voor de wet gelijkgesteld dienen te worden;
- dat deze gelijkstelling in de wet uit moet gaan van samenlevingsvormen en niet van het individu;
- dat ook de samenleving zo verantwoordelijk dient te zijn dat samenlevingsvormen in bovenstaande zin geaccepteerd en geïntegreerd worden en dat ook de overheid hierin een taak heeft;
- dat ook de overheid een stimulerende taak heeft waar het gaat om emancipatie, van vrouwen en mannen, in de verschillende samenlevingsvormen.

Het Gezin Samenleven in verantwoordelijkheid

door Anneke Raven

Het gezin zoals wij het kennen is aan demate grote veranderingen onderhevig, dat we op weg zijn naar een „nieuw gezin“ of we het willen of niet.

Dit feit geeft de christen-democraten de plicht dit te doordenken en mede richting te geven. Leidraad hierbij is Gods opdracht aan de mens. Hierbij is **vrijblijvendheid** uit den boze. Dit betekent, dat gerechtigheid, solidariteit, verantwoordelijkheid voor elkaar en rentmeesterschap **kernbegrippen** voor ons handelen en leven dienen te zijn, aldus stotend op Evangelische waarden.

Het **overheidsbeleid** dient daarbij ruimte te bieden. Aan een bepaalde individualisering hierbij valt niet te ontkomen. Het individualiseringsproces manifesteert zich al in de discussie over arbeid, sociale uitkering en inkomen. Om deze problematiek uit te diepen en er een standpunt over te bepalen, zal er een CDA-werkgroep geïnstalleerd moeten worden. Deze signalen vinden wij terug zowel in het CDA-program „niet bij brood alleen“ als in het nieuwe Program van Uitgangspunten van de Commissie-Kremers. Een en ander dient gebaseerd te zijn op de eigen verantwoordelijkheid van ieder mens én de verantwoordelijkheid die wij voor elkaar willen dragen.

Dhr Woldring heeft in dit verband terecht opgemerkt, dat alle samenlevingsvormen, wanneer zij gebaseerd zijn op de „agapè“, de zorgende liefde, recht dienen te hebben op een **gelijkwaardige** behandeling in maatschappij en wetgeving.

De wetgeving over de andere samenlevingsvormen moet

gelijkwaardig maar niet gelijk zijn, want iedere relatie heeft andere behoeften, andere wensen die toch wettelijk vastgelegd dienen te worden.

Er zal bij dit alles ook alle aandacht gegeven dienen te worden aan méér rechtsbescherming voor het kind.

Er zal een nadere studie gedaan moeten worden binnen het CDA over de taken van de overheid t.o.v. het gezin, op het financieel-economisch vlak, het vlak van de huisvesting en het werkverdelingsvlak.

Wij moeten proberen „onderscheidend“ de verschillende samenlevingsvormen te belichten. De Kerk heeft voor een christen een bindende functie voor zijn leven, maar een politieke visie op de taak van de kerk is niet de taak van het CDA. Het CDA stooft zijn inspiratie op de Evangelische uitgangspunten. Geen definitie dus over het CDA en de Kerk. Zoals wij al eerder bepleit hebben in de brochure van het CDA-Vrouwenberaad „Samen op weg naar een verantwoord CDA-Emancipatiebeleid“ dient in een volgend kabinet de **start** die de huidige Staatssecretaris voor Emancipatiebeleid heeft gemaakt, „beloond“ te worden in een Ministerschap voor de Emancipatie.

Niet een Minister voor het GEZIN: het gezin is immers slechts een belangrijk facet van het hele emancipatiegebeuren. Uit de solidariteitsgedachte komt óók voort: het zorg hebben voor de zwaksten in onze samenleving: minderheden, ontwikkelingshulp op de juiste wijze, geen geld alleen, maar ook persoonlijke inzet, bescherming van de aarde en een vredesbeleid.

Dit zijn de belangrijkste conclusies, die mevrouw Groensmit-v.d. Kallen trok

naar aanleiding van de discussies, gevoerd op een onlangs gehouden studiedag van het CDA-Vrouwenberaad. Tijdens deze dag waren 120 vrouwen en 3 mannen, (vormingsleider, inleider en 1 belangstellende) bijeen om te spreken over het rapport van het CDA-Vrouwenberaad: Het Gezin – samenleven in verantwoordelijkheid. Deze studiedag werd georganiseerd door het CDA-Vrouwenberaad voor het provinciale kader. Het is de bedoeling dat de aanwezige vrouwen in hun eigen provincie soortgelijke studiedagen organiseren, voor plaatselijke CDA-vrouwen.

Voorafgaand aan de discussies gaf de voorzitter van de werkgroep Gezin, mevr. Ph. Weijnen-Pot (advocate), een uiteenzetting over de totstandkoming van dit rapport. Als uitgangspunt is gekozen de mens en zijn ontplooiingsmogelijkheden, de mens in zijn relatie tot de ander, in zijn verantwoordelijkheid voor die ander en voor de maatschappij. Het gaat, volgens haar, niet om de definitie van het gezin, maar wezenlijk is hoe twee mensen met elkaar omgaan in hun relatie. De mens kiest in zijn persoonlijk leven voor zichzelf en voor de ander. En als de mens een eigen manier gekozen heeft voor een eigen leven, vanuit zijn verantwoordelijkheid tegenover God en zijn medemens, en hij zou bescherming behoeven, dat – is de werkgroep van mening – dan geen meeliet ter hand moet worden genomen of de mens of zijn relatievorm bescherming waard is.

Dr. H. E. S. Woldring, als docent sociale filosofie verbonden aan de VU, was uitgenodigd om een inleiding te houden over het gezinsrapport. Door hem wordt geconstateerd dat er veranderingen optreden in het denken over het gezin en het huwelijk. Veel wordt erover gesproken. De synodes van de verschillende kerken hebben standpunten naar buiten gebracht, of zullen dit binnenkort doen. De kernvragen van bovengenoemd onderwerp zijn, aldus Woldring, wat verstaan we onder huwelijk en gezin, en wat is de rol van de vrouw in de emancipatie.

Vriendschap

De problematiek werd benaderd vanuit het begrip vriendschap. Bij primitieve volken kende men zgn. „bloedbroeders“. De vriendschap werd gesloten door wat van elkaars bloed te vermengen. Kenmerken van deze relatie zijn: liefde, trouw, duurzaamheid, zorg, verantwoordelijkheid en daaraan wordt publiekelijk uiting gegeven. Een dergelijke vriendschapsrelatie treft men in de Bijbel aan tussen David en Jonathan.

Wat is liefde?

Liefde is een realiteit. Een beginsei, een kernbegrip. Het kernbegrip liefde dient in het concrete leven uitgewerkt te worden in normen. Normen bevatten een constant element, en elementen die aan de verschillende tijden aangepast worden.

Is huwelijk een vriendschap?

Het huwelijk heeft in het verleden zeer verschillende sociaal-culturele vormgevingen gekend. Het kernbegrip liefde was van ondergeschikt belang.

- Stand bij stand. Bij adellijke families zochten de ouders een partner voor hun zeer jonge kinderen.
- financieel: geld bij geld, bunder bij bunder.
- cultureel: blank bij blank, zwart bij zwart.
- economisch: testen van vruchtbaarheid.
- godsdienstig: dezelfde kerk en

godsdienst. „Twee geloven op één kussen.....“
f. juridisch: huwelijk als contract.

Wat is de constante kern van het huwelijk?

In de bijbel wordt over liefde op twee manieren gesproken. Gebruikt wordt het woord eros, dat betekent: sex, drift, en agapè wat inhoudt: hulp, sympathie, overgave, zorg. Steeds behoort de eros geplaatst te worden in het kader van de agapè. Sexualiteit wordt niet los gezien van de genegenheid die twee mensen voor elkaar voelen. Een relatie alleen gebaseerd op eros is een zeer wankel basis.

Trouw

Partners die elkaar trouw beloven zijn gebonden aan elkaars trouwbelofte. Daaraan doet niet af het feit of dit publiekelijk is gebeurd (huwelijk) of niet (bijv. samenwonen). Principieel bestaat er geen verschil tussen een officieel burgerlijk voltrokken huwelijk en mensen die samenwonen en die elkaar trouw beloven, aldus de heer Woldring. In een vriendschap, huwelijk en bij samenwonen zijn de partners aan hun eigen, onveranderlijke beïoefte van liefde, trouw, zorg en verantwoordelijkheid voor elkaar, gebonden.

De heer Woldring waardeerde dat in het gezinsrapport van het CDA-Vrouwenberaad deze onderwerpen aan de orde waren gesteld. Ook hij wenste wijzigingen in de wet en in uitvoering van beleid, die een gelijkberechtiging tussen huwelijk, gezin en andere samenlevingsvormen zal bevorderen.

De partners sluiten een huwelijk. De staat voltrekt het en de kerk zegent het in. In de Rooms Katholieke Kerk wordt het sacrament, anders dan bij andere sacramenten, niet toegediend door de priester. De priester is getuige van wat partners doen. **De trouwbelofte van de partners is sacramenteel!!** De reden waarom een huwelijk werd voltrokken, dus publiek gemaakt, was dat in vroeger tijden problemen ontstonden bijv. bij verlaten. De vraag deed zich voor wie ontrouw was. Er waren immers geen getuigen, dus geen bewijs. Ook ontstonden problemen met bijv. erfrechtzaken.

Man – vrouw in een relatie

In de Bijbel lezen we dat God de mens

schiep naar zijn beeld, mannelijk en vrouwelijk. In de Statenvertaling staat: Hij schiep de vrouw als een hulp **tegenover** hem. Hier is sprake van aanvulling en tegenspel.

In Galaten 3: 28 wordt gesproken over „in Christus is noch mannelijk, noch vrouwelijk“. Daar waar het perspectief, in God, in Christus ontbreekt, is sprake van een mannentirannie. (Genesis 3:16, 1 Corinthen 11)

Waar dit perspectief ontbreekt, en waar van onderschikking gesproken wordt kunnen de zaken niet meer gecorrigeerd worden door een normatieve nevenschikking. Daar ontstaat dan een zielige polarisatie (baas in eigen buik).

Aanklacht

Kritiek werd geuit op hoofdstuk II, waarin het gaat om Bijbels samenleven. Het beschrevene doet wat stichtelijk aan aidus de heer Woldring. Teveel wordt geschreven over normen die veranderen onder invloed van de tijd, terwijl veele dieper ingegaan had moeten worden op de normativiteit die uit de Bijbel naar voren komt. „Ik klaag een christen-democratisch rapport aan, als het een gebrek aan normativiteit vertoont“.

Samenvatting

In het moderne katholieke en protestantse denken gaan 2 emancipatiemotieven schuil. De bevoogding van kerk en staat wordt afgewezen. Onze samenlevingsvormen moeten naar de eigen zin en betekenis onderscheiden worden, naar hun eigen aard. Wettelijke bescherming is hiervoor nodig.

Ook mensen in bepaalde structuren moeten kans krijgen op ontplooiing. De mens moet tot zijn bestemming kunnen komen. Een handreiking moet daarvoor geboden worden in de wetgeving, waarbij uitgegaan moet worden van het samen verantwoordelijk zijn, aldus Woldring.

Mevrouw Weijnen-Pot waarschuwde aan het eind van de vergadering de aanwezigen om niet alleen bezig te zijn met allerlei financiële en juridische aangelegenheden rondom de positie van het Gezin en andere Samenlevingsvormen. Dat kan beter aan deskundigen worden overgelaten. Waar het om gaat is een principiële benadering!

Samenvatting gezinsrapport

**Samenvatting van het rapport:
Het Gezin-samenleven in verantwoordelijkheid
zoals geschetst door mevr. Weyenberg-Pot.**

Als uitgangspunt is gekozen de mens en zijn ontplooiingsmogelijkheden, de mens in zijn relatie tot de ander, in zijn verantwoordelijkheid voor die ander en voor de maatschappij. Het gaat niet om de definitie van het gezin, maar wezenlijk is hoe twee mensen met elkaar omgaan in hun relatie. De mens kiest in zijn persoonlijk leven voor zichzelf en voor de ander. En als de mens een eigen manier gekozen heeft voor een eigen leven, vanuit zijn verantwoordelijkheid tegenover God en zijn medemens, en hij zou bescherming behoeven, dan is de werkgroep van mening – dat geen meeliet ter hand moet worden genomen of de mens of zijn relatievorm bescherming waard is.

Hoofdstuk I

Gepoogd is te kijken naar gezin en samenleving zoals die zich uit de geschiedenis en andere culturen aan ons voordoen en wat ons dat kan leren.

Hoofdstuk II

Bij het tweede hoofdstuk „Bijbels samenleven“ tekende de inleider aan dat de werkgroep bij haar aanpak twee keuzes deed. De eerste is die voor de mondige mens, gebonden aan eigen verantwoordelijkheid jegens God en de naaste. Ook de kerk laat die mens deze vrijheid, ontnemt hem die persoonlijke vrijheid niet. De tweede keuze was die voor één sterke blindende richtlijn uit de Bijbel als het gaat om samenleven van mensen. Samenleven in menselijke relaties maar naar God's beeld.

Hoofdstuk III

In dit hoofdstuk zet de werkgroep lijnen voor de toekomst uit, en komt zij tot haar omschrijving van het begrip gezin. Daarbij wordt niet uit het oog verloren dat er ook veel alleenlevenden zijn. De grondgedachte van het sluiten van een huwelijk wordt gehandhaafd. Vanuit deze gedachte moet het ook in andere samenlevingsvormen mogelijk zijn die functies voor elkaar te vervullen. Het kind staat daarbij primair.

Hoofdstuk IV

In dit hoofdstuk worden signalen voor een nieuw beleid gegeven. O. a. is een nieuw jongerenbeleid gewenst, alsmede het snel tot stand komen van een jongerenstatuut, met daarin eigen rechten voor degene die in de huidige structuur nog minderjarig en daarmee onmondig en handelingsonbekwaam is.

Studiedag: Gezin en andere samenlevingsvormen

Op 10 november 1979 organiseert het CDA in samenwerking met de Stichting politiek vormings- en scholingswerk een studiedag ter zake de problematiek van gezin en andere samenlevingsvormen. De studiedag vindt plaats te Utrecht, in het Jaarbeurs Congres- en Vergadercentrum, aanvang 10 uur. Het programma luidt als volgt:
10.00 uur: Opening.
10.15-11.15 uur: Inleidingen
– Prof. P. L. Dijk buitengewoon hoogleraar aan de V.U. te Amsterdam: Historische ontwikkeling van huwelijk/gezin en andere samenlevingsvormen.
– De heer P. J. F. Dupuis, huisarts, sexuoloog te Rotterdam: medische en etische aspecten van gezin en andere

samenlevingsvormen.
– mr. drs. J. G. M. Brill, docent sociale wijsbegeerte aan de KU te Nijmegen, Sociaal-filosofische aspecten van gezin en andere samenlevingsvormen.
11.15-12.30: Discussiegroepen
12.30-13.30 uur: Koffiemaaltijd
13.30-14.00 uur: Rapportage uit de discussiegroepen
14.00-16.00 uur: Plenaire forumdiscussie o.l.v. Dr. D. Th. Kuiper, vice-voorzitter ARP.
Deelname: U kunt voor de studiedag inschrijven door overmaking van f 15,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader en vormingswerk ARP te Den Haag onder vermelding van „Studiedag Gezin en andere samenlevingsvormen“, of door toezending van onderstaand deelnameformulier.

Deelnameformulier Studiedag Gezin en andere samenlevingsvormen.

Ik neem deel aan de CDA-studiedag op 10 november 1979 te Utrecht.

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats + postcode: .....

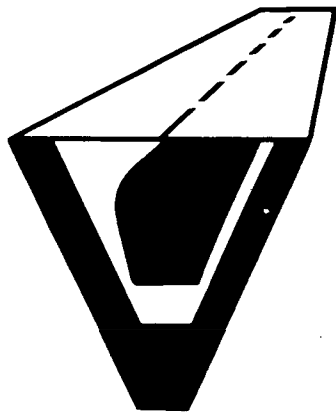
Tel. nr.: .....

Dit formulier toezenden aan:
Stichting kader- en vormingswerk ARP
Dr. Kuiperstraat 3, 2514 DA Den Haag

De inschrijving geschiedt naar volgorde van binnenkomst.
Er is ruimte voor 150 deelnemers.

Na inschrijving krijgt u een bevestiging daarvan toegezonden.

**Grond- Weg en Waterbouw
gespecialiseerd in Betonwerk**

BV AANNEMERSBEDRIJF

L. VERKADE

MONSTER 01749-4.65.55

DE BIJBEL

**K.B.S. KATHOLIEKE
BIJBELSTICHTING**
Postbus 27
5280 AA Boxtel

**DE BIJBEL
WILLIBRODVERTALING**

- de nieuwste vertaling
- wetenschappelijk verantwoord
- met inleidingen, noten en registers

in drie edities

- . standaardeditie f 65,-
- . zakeditie f 40,-
- . schooleditie f 27,50

met het bijbelpanorama in kleur, een tijds-
tabel waarop het ontstaan van de bijbel in
beeld wordt gebracht.

Wilt U inlichtingen over de Katholieke Bijbelstich-
ting bel 04116-73537 of schrijf een briefkaart aan
K.B.S. antwoordnummer 29, 5280 VJ Boxtel.
(geen postzegel plakken).

voor België:
Uitgeverij Emmaüs, Brugge

VERKRIJGBAAR BIJ DE BOEKHANDEL

Franciscus van Assisi

Als die persoon je wat zegt,
als je naar een zelfde weg zoekt als hij,
niet in je eentje, maar met anderen,
die ook zoeken
en soms al wat gevonden hebben.

als je je door dezelfde dingen
wilt laten inspireren als Franciscus:
het Evangelie, eenvoud, broederlijkheid,
stilte, gebed, eenvoudige arbeid,
meer gewoon maar doen, dan praten erover;

als je je aangetrokken voelt
tot het leven in een religieuze groep,
- hier of in een ontwikkelingsland -
van mannen en vrouwen, zomaar mensen zoals jij,
en je wilt daar eens serieus mee kennis maken:
dan kan dat!

De minderbroeders kapucijnen houden daarvoor
weekeinden
Kosten: f 30,- p.p.
Opgave: Zaanhof 115, Amsterdam
Tel. 020-82.67.77

De klarissen-kapucinessen houden daarvoor week-
einden
Kosten: f 30,- p.p.
Opgave: Beekseweg 5, Babberich
Tel. 08364-7294.

Heinz bontmode

'n vertrouwd adres
voor al uw bontwerken

ook naar maat

- * reparatie
- * omwerking
- * bontbewaring

Donderdag
koopavond

H. KNOL
MAASSTRAAT 7,
TEL. 72 90 28,
AMSTERDAM.

ZEELAND

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

GRONINGEN

Makelaardij o.g.

J. Fokkens en Zn. Siddeburen

Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

HOTEL „DREYEROORD”

Oosterbeek
Tel. 085-33.31.69

Het hotel waar
MEVROUW zich
UIT en MENEER
zich THUIS voelt!

Nu zijn de herfstintert
op z'n mooist.

BESTEL NU HET FONKELNIEUWE HANDBOEK IN PLATENLAND!

(T GROENE BOEKJE)

Prijs: f. 5,-* (incl verzendkosten).

**DE POCKET
VOL INFORMATIE
OVER CHRISTELIJKE
MUZIEK!**

Nóg beter, overzichtelijker en omvangrijker is het nieuwe „Handboek in Platenland”

Een pocket vol informatie over wat er zoal aan geestelijke muziek op platen en cassettes te koop is.

Onmisbaar voor wie op dit gebied „bij” wil blijven. Een uitgave van Knotters, het postorderhuis voor gewijde muziek.

**GELD
TERUG!**

De unieke pocket kost f. 5,-
Maar in het boekje zit een waardebon voor hetzelfde bedrag.

Wie een plaat of een cassette bij Knotters bestelt, betaalt - tegen inlevering van die bon - f. 5,- minder.

En daarmee heeft hij/zij de kosten van de fraaie catalogus weer terug verdiend.

**KNOTTERS
ANTWOORDBON**

Postorderhuis voor
christelijke grammofoonplaten
Markt 2 Oudewater
Telefoon 03486 1392

STUUR MIJ DIE POCKET

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Plaats: _____

(Zenden aan: Knotters, Antwoorder-
nummer 15, 3400 XE Oudewater.
Postzegel niet nodig.)

**De krant die
vasthoudt aan principiële
uitgangspunten, vernieuwt
zich.**

U wilt dat wel eens zien?

nds

Dag

Gereformeerd gezinsblad

Nederlands Dagblad

Een krant met inhoud.

Bon

Ik wil die krant wel lezen.

- Zend mij de krant 14 dagen gratis op proef.
 Ik abonneer mij tot wederopzegging op het Nederlands Dagblad/Gereformeerd Gezinsblad.

Naam _____

Adres _____

Woonplaats _____

Postcode _____

Stort u nog geen geld. U ontvangt te zijner tijd automatisch een acceptgirokaart voor het abonnementsgeld van f 42,05 per kwartaal.

Deze bon in open, ongefrankeerde envelop zenden aan Antwoordnummer 114, Amersfoort.

NG

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 43 27 oktober 1979

Dit is het gebouw in Straatsburg waar het Europees Parlement vergadert.

Zuid-Afrika

In dit nummer uitgebreid aandacht voor de situatie in Zuid-Afrika. De partijvoorzitter gaat in zijn overwegende nader in op de olie-boycot tegen Zuid-Afrika, en waarom christen-democraten deze boycot moeten steunen. Het CDA-Tweede-Kamerlid J. N. Scholten gaat nader in op de debatten in de Tweede Kamer, gehouden over de paralympics, en hij motiveert waarom de Tweede Kamer een goede beslissing heeft genomen, inzake deze problematiek. Tot slot een artikel van Jan Boers op de Arjospagina, waarin hij zich afvraagt of een gewelddadige oplossing voor Zuid-Afrika nog te vermijden is.

Alle begin is moeilijk

Tijdens de verkiezingen hebben we het CDA (kiezers) toegezegd, als euro-parlementariërs zo nauw mogelijk contact te willen onderhouden, zoveel mogelijk informatie uit te wisselen. Zo hebben we afspraken gemaakt voor periodieke (zo mogelijk maandelijks) gezamenlijk vergaderingen met de CDA-fractie. Er is daartoe een gemeenschappelijke beraadsgroep van CDA en euro-parlementariërs gevormd (V.d. Linden/V. Iersel/V. Dijk en Tolman, Penders, Beumer). We zullen waar mogelijk deelnemen aan werkbezoeken van de CDA-fractie en de euro-parlementariërs zullen net als de CDA-Kamerleden met name actief zijn in bepaalde CDA-Kamerkringen. Uiteraard zullen we ook op officiële CDA-bijeenkomsten niet ontbreken (voor zover ook met onze vaste werkverplichtingen rekening wordt gehouden).

De redactie van CDAktueel* heeft ons gevraagd, om voor elk nummer een Europese kolom te schrijven, waarin feiten en achtergronden van onze activiteiten zullen worden belicht. Afhankelijk van wat in het parlement (of de commissies) in de voorafgaande periode het belangrijkste was zullen afwisselend verschillende euro-parlementariërs de kolom schrijven. Dit dan ter introductie van deze eerste kolom.

Actualiteit

Nu de actualiteit. Wat is er zoal gebeurd? Ik denk hierbij even terug aan wat de oud-voorzitter

(Italiaan Colombo) van het Europees parlement in de CD-fractie stelde: „We hebben tijdens de eerste zittingsweek (september) geprobeerd alle grotere en vooral ook kleinere (wereld)problemen tegelijk aan te pakken, waardoor het een nogal onoverzichtelijke week is geworden”. Ik loop eens even na wat er allemaal aan de orde is geweest (nog zonder echt volledig te zijn). — ontwerp begroting 1980; Europees wapenaankoopbeleid; verkoop goedkope boter aan Rusland; energievraagstukken; kolen; terrorisme: bestrijding in Europees kader; spoedhulp voor Nicaragua; schending van mensenrechten in Cambodja, Argentinië, Afghanistan; onnodige belemmering bij het vervoer van goederen binnen de gemeenschap aan de grenzen.

Mondelinge vragen

Een deel van die onderwerpen was in de vorm van een mondelinge vraag met debat aan de orde gesteld, en dus zonder de langere (grondiger) weg via commissies (etc.) op de agenda geplaatst. Resoluties die daaruit voortvloeien worden overigens wel vaak om advies naar verschillende (15 in totaal) commissies terugverwezen. Ik geloof overigens, dat het wenselijk is, een bepaalde tijd af te bakenen voor die mondelinge vragen, omdat we aan, vanaf de „basis” (commissies) voorbereide onderwerpen te weinig zouden kunnen toekomen. Zo hadden zich, om een voorbeeld te noemen bij de vraag over de export van goedkope boter naar Rusland liefst 12 sprekers van één fractie (de conservatieve, of nee ik moet nu zeggen – verhullende naamsverandering – Europese democratische fractie) aangemeld, voornamelijk Engelsen. Dat loopt natuurlijk de spuigaten uit en leidt alleen maar tot eindeloze herhalingen en nationale onder-onsjes. Door de veelheid van onderwerpen, de vele orde-debatten (veel nieuwe parlementsleden, een administratie die nog op de méér dan verdubbeling van het aantal leden moet inspelen, een nog wat onwennige voorzitter Mme. Veil) was de start van het parlement nogal rommelig en onoverzichtelijk. Als je sommige krantencommentaren leest, lijkt het wel of de schrijvers ervan vonden dat dit wel het laatste was wat kon/mocht worden verwacht. Ik vind dat nogal overdreven en soms zelfs wat op het modieuze af. Logisch dat bij zoveel nieuwelingen velen even hun gezicht willen laten zien. (Ik merkte dat ook bij mezelf: moet ik alvast tenminste niet een – al was het maar schriftelijke – vraag hebben gesteld als signaal van aanwezigheid?) In het begin toch maar liever wat „mad” dan mat. Niettemin zullen we er voor moeten zorgen, dat op de komende

Door drs. B. Beumer, lid Europees Parlement

parlementszittingen duidelijke hoofdthema's voldoende voorbereidings- en behandelingstijd krijgen.

Hoofdthema's

In de CDA-fractie is ook afgesproken, in die richting te werken. In overleg met nadere fracties is daarom besloten, dat op de eerstkomende zitting van het parlement (naast de begroting 1980) twee hoofdthema's aan de orde komen: a. de honger in de wereld (ongeveer 1 miljard mensen komen niet of nauwelijks aan een minimum-bestaan toe. b. De Europese politieke samenwerking. Hoe, in hoeverre, kunnen de 9 lidstaten hun buitenlandse beleid beter op elkaar afstemmen, hoe kan het Europees parlement daarop meer greep krijgen. Twee korte opmerkingen over beide punten (we komen er hier uitvoerig op terug). ad a. Een belangrijk deel van de derde wereld (ook het armste deel) verwacht voor verbetering van haar situatie primair iets van Europa. En op historische gronden (de oude Koloniatoren met nog veel banden) en daarmee samenhangend op grond van de omvang van de bestaande handelsstromen (het grootst tussen de derde wereld en de EEG). Het perspectief van echt structurele verbeteringen kan alleen maar gevoerd worden als ook de hedendaagse noodsituaties in de armste landen beter, menswaardiger beantwoord worden. Daarom zal het komende debat over de honger in de wereld niet alléén moeten gaan over verbetering van het lot (sociaal-economische mogelijkheden) op langere termijn, maar over dat van de mensen voor wie het morgen al wel eens te laat zou kunnen zijn. ad b. Kenmerkend voor de internationale politieke situatie is het toenemend aantal machtscentra, of anders gezegd de deling van de macht over meerdere. Nogal wat landen in de wereld vrezen voor te nauwe betrokkenheid van Rusland of de USA, vanwege de daaraan onvermijdelijk verbonden afhankelijkheid. De patstelling in het Midden-Oosten zou daarmee te maken kunnen hebben. Bij uitbouw van het Camp-David accoord zou daarom de EEG een doorbraakfunctie kunnen vervullen. Ongunstig zou zijn een situatie, waarin de olie (zoals in 1973) individuele landen tot eenzijdige acties zou verleiden (Frankrijk/Irak). Een gezamenlijk beleid zou daarom een gematigder beleid kunnen zijn en gematigder posities kunnen creëren.

Over deze beide hoofdthema's zullen met name Wim Vergeer en Jean Penders u nog nader berichten.

Wapenproductie

Een niet onbelangrijk punt was ook (via mondelinge vraag aan de orde gesteld): moet het Europees parlement praten over de productie van wapens in Europa of niet, moet ze daarover contact opnemen met de NAVO of niet. Vooral de Fransen maakten zich er druk over: een verkapte manoeuvre van de voorstellers om de bevoegdheden van het parlement uit te breiden. Ik denk, dat ook op de achtergrond een rol heeft gespeeld, de vrees voor een onderschikking van hun eigen belangrijke wapenindustrie. Bij een deel van de CD-fractie, waaronder het Nederlandse, bestond de vrees, dat via deze weg een eerste stap zou kunnen worden gezet naar een afzonderlijke Europese defensie-benadering. Onzerzijds is dan ook benadrukt dat over wapenproductie alleen mocht worden gesproken in de zin van: in hoeverre raakt het de industriële samenwerking (hoe kan het beter op elkaar afgestemd – standaardisatie – hoe kan voorkomen worden dat we te veel betalen door onvoldoende greep op de prijzen, door tegen elkaar uitgespeeld worden). Ik ben het met K. Schreiner in de NRC (3 oktober) eens, dat een dergelijke benadering geloofwaardiger zou zijn als de ingang voor het Europees parlement eerder de economische dan de politieke commissie zou zijn. Ik kan daarbij opmerken dat in de economische commissaris Davignon ook die benadering heeft onderstreept. Hoe kan ik bezig zijn met de herstructurering van de staalindustrie – aldus zijn betoog – zonder dat ik me mag bemoeien met de Europese productie van wapens, ook gelet op de werkgelegenheidsaspecten er aan verbonden. Er is dus tenminste sprake van een twee-zijdige invalshoek. Door onder meer de Nederlandse delegatie is niet alleen dit laatste benadrukt, maar is er een afgrenzing van dit onderwerp bepleit naar de technisch-industriële kant. Ik denk dat zonder die accentuering (niet alleen

van Nederlandse kant) het betoog van onze fractiegenoot Von Hassel een sterker politiek karakter zou hebben gehad en voorts naast hem niet ook nog de Fransman Phimlin namens ons het woord zou hebben gevoerd (met onder meer duidelijke kritiek op de – ook Europese – wapenexporten naar de derde wereld.) Wij hebben weinig behoefte aan een Europese wapenindustrie vooral als element van politieke machtsvorming, laat staan een Europese wapenindustrie die zich niet tot conventionele wapens zou beperken. Wat dit laatste betreft is het CDA-standpunt altijd volstrekt duidelijk geweest.

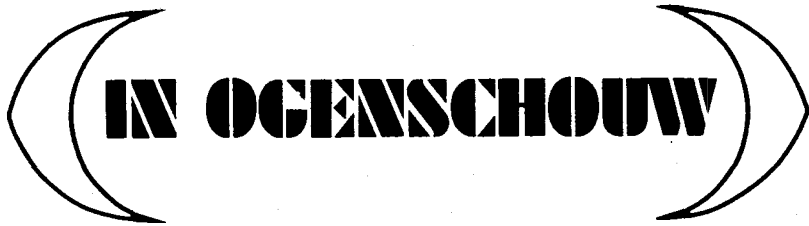
Ontwerp-begroting

Een slot opmerking over de ontwerp-begroting 1980. Terwijl uit de politieke programma's van de meeste Europese partijen bleek dat men méér wilde dan alleen maar een Economische Europese gemeenschap, blijkt dat de gemeenschap nog nauwelijks voldoende begrotingsruimte over heeft om nieuwe(re) taken aan te pakken of uit te breiden. Vooral het landbouwbeleid (tot dusver dan ook het enige geïntegreerde gemeenschapsbeleid) slokt een flink deel op (bijna 80 %!). Daarom is het voorgestelde programma voor energiebesparing beperkt, evenals dat voor ontwikkelingssamenwerking en regionaal beleid. Nieuw beleid zonder begrotingsruimte moet tot frustraties leiden. Er zal daarom ook iets in de sfeer van het landbouwbeleid moeten gebeuren (aan de dure financiering van overschotten) en ook zal de vraag beantwoord moeten worden hoe en wanneer de eigen middelen kunnen worden uitgebreid (b.v. via verhoging afdracht BTW aan de gemeenschap zoals de Italiaanse communist (!) Spinelli voorstelde?) Harry Notenboom (eerste begrotings-woordvoerder van de CD-fractie) en Teun Tolman zullen u hierover nader informeren, zoals overeengekomen. *) Aangezien dit artikel niet tijdig aanwezig was om te worden geplaatst in CD Aktueel, wordt het deze week in N.G. geplaatst.

DEZE WEEK
IN NG:

Weerwoord op Goudswaard	pag. 2
Arbeid:	
Bevrijding van de vrouw	pag. 4, 5
Paralympics	pag. 5
De geschiedenis van de parlementaire pers	pag. 6, 7
Lezers schrijven NG	pag. 8
Uit de ARJOS	pag. 9
Association for Public Justice	pag. 10
Uit de partij	pag. 11

Beginnelsen en eindselen

Links kijken en rechts schieten was de tip voor het penalty schieten in het t.v. programma „Sterrenslag” tussen politici, artiesten, radio en t.v. presentatoren. Het kon een kreet zijn uit het politieke jargon. Daar zijn, zoals ieder weet, links en rechts zeer gangbare begrippen, die ieder meent te kunnen invullen. Links staat voor progressief, rechts voor conservatief en alles wat daar niet binnen past is het kleurloze midden, bevolkt door mensen die misschien wel lonken naar links, maar steeds weer rechts uit de hoek komen. Typerend voor het C.D.A., althans dat vinden de critici, die niet ophouden etiketten te plakken met daarop woorden als onbetrouwbaar, conservatief, vaag enz. Nu moet gezegd dat critici het niet altijd bij het verkeerde eind hebben. Het C.D.A. wordt gevormd door een gemêleerd gezelschap, waarin progressieven, conservatieven en

middengroepen rijkkelijk vertegenwoordigd zijn. Links lonken, rechts schieten en in 't midden scoren lijkt een bruikbare tactiek, temeer daar het ondanks het gegeven dat binnens het C.D.A. het uitgangspunt aanvaard is, het met de vertaling ervan naar de praktijk toe niet altijd wil lukken. De Bijbel geeft immers geen pasklare antwoorden op vragen waar je als gemeenteraads-, staten- of kamerlid mee zit, nog minder waar je politieke eer mee kan halen. En het behalen van politieke eer is geen bijkomstigheid voor een politicus. Vandaar dat de verleiding altijd groot is je dan maar te richten naar de wens van het publiek. Al naar gelang de streek, het karakter en het milieu van de politicus klinken de geluiden nu eens progressief, dan weer conservatief. Maar hoe je het ook bekijkt het blijft een vreemde zaak dat politici, handelend vanuit eenzelfde uitgangspunt en behorend

tot één fractie, nu eens een links dan weer een rechts verhaal opdissen. De verwarring bij het meer „gewone” volk is dan ook nogal groot. Mensen die zich binnen de partij wel eens met vormingswerk bezighouden constateren regelmatig dat partijleden in politieke rollenspel e.d. het liberale en socialistische denken uitstekend weten te verwoorden en van daaruit weten hoe praktische problemen te benaderen, doch het spoor bijster raken als HET christen-democratische geluid moet worden voortgebracht. De partijen zijn gelukkig zo wijs geweest in te zien dat op die manier het C.D.A. geen gezicht krijgt. Vandaar, na de discussie over de grondslag, de vragen rond open of gesloten partijvorming en de aanvaarding van de politieke overtuiging, de opdracht aan een commissie die politieke overtuiging in te vullen. En het moet gezegd de commissie heeft zich verdienstelijk gemaakt. Er is een soort politieke geloofsbelijdenis op papier gekomen. De belangrijkste vraagstukken van onze tijd worden op een rij gezet en benaderd vanuit de begrippen gerechtigheid, solidariteit, verantwoordelijkheid en rentmeesterschap. Vier woorden, vier kapstokken voor het stelling nemen en handelen. Zijn we er nu uit als alle partijen hier

ja op zeggen? Is er dan een garantie dat we het voortaan met elkaar eens zullen zijn over concrete punten, b.v. over het defensiebeleid? A propos wat was ook alweer het voorlaatste belangrijke geschied? Was dat niet het verhaal Grondslag en Politiek handelen? Hebt u het inmiddels al gelezen? We komen nl. geen stap verder als dergelijke lektuur alleen door liefhebbers wordt verwerkt. De commissie uitgangspunten zegt nl. niet zoveel nieuwe dingen. Eigenlijk zouden we het allemaal al kunnen weten. Maar als dat zo is, hoe komt het dan dat „gewone” partijleden en zij niet alleen er niet uitkomen? En hoe komt het dan dat het kabinetsbeleid in eigen kring getypeerd wordt door gebrek aan inspiratie? Hoe kan dan een studiegroep over vrede en veiligheid een rapport schrijven dat te zeer lijkt uit te gaan van alleen de afschrikkingstheorie? En hoe kunnen vrouwen een brochure schrijven over het gezin waarvan de conclusie is dat men niet ontkomen is aan modieus, pragmatisch denken? Voordat we werkelijk dezelfde taal spreken en het C.D.A. een herkenbaar gezicht krijgt, zullen we verder moeten zijn dan het aannemen van de politieke overtuiging en het gebruiken van dezelfde woorden. Een tafel is een tafel, een stoel een stoel, maar bij

politieke keuzes die moeten worden gemaakt is een woord als bijv. gerechtigheid alleen te hanteren als we vat hebben op het begrip. Kernwoorden van het C.D.A. zijn abstract, zijn theologisch geladen, in feite niet hanteerbaar zonder bijbelstudie. Ik ben wel bang dat je zo redenerend uitkomt bij het geschilpunt van enkele jaren terug. Dat is niet de bedoeling. De invulling van het begrip verantwoordelijkheid begint als u zelf aan de gang gaat met het lezen van en het praten over de voorhanden zijnde lektuur. Als we vervolgens de laatste A.R.-kandidatenlijst zo samenstellen dat er personen op komen die weten te verwoorden wat de relatie is tussen denken en doen of beginselen en eindselen zoals Goudzwaard in navolging van Zuidema schreef en kritisch zijn op geluiden die vals klinken, dan leveren we een niet onbelangrijke bijdrage aan de totstandkoming van een herkenbaar C.D.A.-gezicht. Tenslotte een tip voor het C.D.A.: Beperk de studie van beginselen en eindselen niet tot de landelijke politiek. Gemeente- en provinciale bestuurders hebben voor hun specifieke werkteerrein behoefte aan bouwstenen van C.D.A.-kwaliteit. T.B.-v.G.

Weerwoord aan Goudzwaard

Door prof. mr. P. H. Kooijmans

Het indringende betoog van prof. Goudzwaard in Nederlandse Gedachten van 13 oktober over de noodzaak van terugdringing van de rol van de kernwapens noopt mij tot een reactie. Waarom ik mij in de meest letterlijke zin tot een antwoord genoopt voel, zal ik aan het eind vermelden. Allereerst wil ik op het betoog van Goudzwaard ingaan.

Dat ik zijn beklemtoning van de noodzaak van terugdringing van de rol van de kernwapens deel, moge ik als bekend veronderstellen. En om alle misverstand weg te nemen, wil ik reeds aanstonds stellen dat ik met Goudzwaard van mening ben dat de NAVO in december a.s. niet moet besluiten over te gaan tot de productie en invoering van nieuwe nucleaire middellange afstandwapens. Maar ik vlei mij geen moment met de gedachte dat Goudzwaard en ik elkaar derhalve in grote lijnen kunnen vinden; daarvoor zijn wij het te zeer fundamenteel oneens. Goudzwaard acht de koppeling van de koppelingsgedachte, volgens welke een aanval op Europa tevens Amerika in het conflict zou betrekken, ronduit onaanvaardbaar, omdat dit zou inhouden dat 'Europa de vernietiging van de wereld zou eisen, wanneer het zelf wordt aangevallen'. Ik daarentegen acht die koppeling wezenlijk noodzakelijk in het kader van de oorlogsvoorkoming en derhalve niet alleen aanvaardbaar, maar ook onmisbaar. Nu die koppeling aan ernstige twijfel onderhevig is geraakt, moet daarom alles in het werk worden gesteld om haar te herstellen. Aan de oprichting van het Atlantisch bondgenootschap heeft van meet af aan de gedachte ten grondslag gelegen dat West-Europa op eigen kracht onverdedigbaar is geworden. Welke oorlogen men er in het verleden ook naar hartelust heeft kunnen uitvechten, bij de moderne wapentechniek is West-Europa door zijn geringe diepte niet meer in staat zichzelf te verdedigen. Teneinde de kans op een militair conflict, waarbij West-Europa betrokken zou zijn, te verkleinen en de vrijheid aldaar te behouden, werd het derhalve

noodzakelijk geacht duidelijk te maken dat Amerika te allen tijde in dat conflict betrokken zou geraken. Participatie van een zo geducht land zou de aantrekkelijkheid van een militair conflict voor een tegenstander aanmerkelijk kleiner maken.

Symbolen

Om die Amerikaanse participatie geloofwaardig te maken, diende een aantal symbolen te worden gesteld, die ieder voor zich de betrokkenheid van Amerika in iedere fase van een eventueel conflict voorstelbaar maakte en die alle in hun onderlinge samenhang moeten worden gezien. Als symbool op de laagste trap van een eventueel conflict (de conventionele fase) kan gezien worden de aanwezigheid van 300.000 Amerikaanse militairen in Europa. De hoogste fase wordt gevormd door de verklaarde bereidheid van Amerika haar strategische kernwapens in te zetten. Nu zal duidelijk zijn dat het volstrekt onzinnig is te veronderstellen dat Amerika het eigen voortbestaan op het spel zou zetten (want dat zou de inzet van de strategische kernwapens betekenen) bij een betrekkelijk geringe omvang van een militair conflict. Vandaar dat er tussen het laagste en het hoogste symbool een aantal tussen-symbolen van Amerikaanse betrokkenheid moesten worden ingebouwd. Als één daarvan (betrekkelijk hoog op de ladder) werd gezien de mogelijkheid om de Sovjet-Unie zelf rechtstreeks te treffen vanuit Europa, zonder dat dit reeds direct de Amerikaanse intercontinentale systemen in het geding zou brengen. Inzet van dit symbool zou de Sovjet-Unie duidelijk maken (vandaar dat men spreekt van de signaal-functie van dit soort wapen-systemen) dat het eind van de ladder (en daarmee de totale vernietiging) dreigt benaderd te worden. Daartoe zijn o.a. in Engeland de Amerikaanse F-111-vliegtuigen opgesteld, die de Sovjet-Unie binnen hun afstands bereik hebben. Welnu, door de ontwikkeling van de SS-20 zijn de bases van deze vliegtuigen kwetsbaar geworden, terwijl het door de verbetering van het Oost-Europese luchtverdedigingssysteem steeds twijfelachtiger wordt of deze vliegtuigen wel ooit hun missie kunnen voltooien.

Dat is in feite de kern van het probleem waarvoor de NAVO zich nu gesteld ziet: uit de ketting van symbolen, die de Amerikaanse betrokkenheid bij de verdediging van Europa verzinnebeelden en die in hun totaliteit de voorkoming van een oorlog moeten bewerkstelligen, dreigt een schakel weg te vallen waardoor het hele bouwwerk onstabiel wordt. Daarom is de huidige situatie anders dan bij de neutronenbom, die in veel mindere mate een signaal-functie had.

Koppelingsgedachte

Nu laat ik de vraag terzijde waarom de Sovjet-Unie (naar we moeten aannemen doelbewust) gemikt heeft op het wegvallen van die schakel, want daar gaat het tussen mij en Goudzwaard niet om. Goudzwaard immers stelt de koppelingsgedachte zelf ter discussie en acht haar onaanvaardbaar. Nu ben ik het volledig met Goudzwaard eens dat het mij een zorg moet zijn dat, als hier in Europa de hel is losgebarsten, niet de rest van de wereld in die hel zal delen. Maar juist omdat ik in het kader van de oorlogsvoorkoming die koppelingsgedachte van het aller grootste belang acht, meen ik dat zij zoveel mogelijk hersteld moet worden in plaats van naar de vuilnisbelt verwezen. Om een voorbeeld te geven: als ik adviseur was van de Amerikaanse president en na lezing van Goudzwaards betoog tot de conclusie zou zijn gekomen dat deze wijze van denken representatief was voor West-Europa, zou ik mij met spoed naar de president begeven en hem adviseren om als de hazen die 300.000 Amerikaanse militairen uit Europa weg te halen, omdat ze anders bij een eventueel conflict zonder meer zouden worden prijsgegeven en kan je dat als overheid voor je rekening nemen? Het lijkt wat scherp gesteld, maar het is de consequentie van Goudzwaards standpunt. Als immers het symbool, dat deze troepen vormen, niet meer werkt, waarom ze dan nog gehandhaafd? Nu voert Goudzwaard terecht Kissinger aan als onheilspreeker met betrekking tot de koppelingsgedachte, maar de waarheid gebiedt erbij te vermelden dat Kissinger juist de Europese partners oproept van hun kant alles te doen om die koppelingsgedachte te herstellen,

terwijl hun verwijt de last geheel op Amerika af te wentelen, derhalve te weinig in plaats van te veel last van Euro-centrisme van de angst te hebben.

Ik deel Kissinger's suggesties voor de remedies tot herstel van de koppelingsgedachte niet, maar ik deel wel zijn bezorgdheid over het feit dat Europa te weinig nadinkt over de eigen veiligheid en ik deel ook zijn zorg over de eventuele consequenties van het wegvallen van de koppeling. Mijn vrees is groot dat dan eerst recht het door Goudzwaard gewraakte Euro-centrisme van de angst zal toeslaan, en dat men dan zijn heil zal gaan zoeken in een of andere vorm van een al dan niet geïnstitutionaliseerde Europese kernmacht die, omdat ze iedere geloofwaardigheid mist, vrijwel niet oorlogvoorkomend maar eerder conflicten-bevorderend zal werken.

Taak Navo

Ik meen derhalve dat het bondgenootschap duidelijk dient te maken dat er erg veel gelegen is aan het behoud van de koppelingsgedachte. Maar omdat ik minstens evenveel belang hecht aan de wapenbeheersing en aan het betugelen van de wapenwedloop en ik maar al te vaak gezien heb dat een actie aan de ene kant een wapenvermeerderende reactie van de andere kant ten gevolge heeft, ben ik er geen voorstander van dat reeds nu een besluit tot productie en invoering van nieuwe systemen wordt genomen. Maar wel acht ik het noodzakelijk dat onmiskenbaar duidelijk te kennen wordt gegeven dat het bondgenootschap niet bereid is een essentiële schakel uit de op oorlogsvoorkoming gerichte keten van symbolen van de afschikking prijs te geven. Dat betekent mijns inziens dat nu het besluit zou moeten worden genomen dat – indien niet binnen een nader aan te geven periode (bijv. twee jaar) – uitzicht is ontstaan op een gunstig resultaat van onderhandelingen tot productie en invoering van die nieuwe wapensystemen zal worden overgegaan. Ook met betrekking tot productie zou de Amerikaanse president een besluit dus moeten uitstellen, hetgeen overtuigend is omdat productie zonder een bereidverklaring tot opstelling in Europa geen zin heeft. De dracht van deze wapens is immers te kort voor opstelling op Amerikaans grondgebied. Daarmee is niets onherstelbaars gebeurd en de Sovjet-Unie is alle gelegenheid gelaten om harezijds constructief te reageren; maar wel is haar duidelijk gemaakt waar zij aan toe

is (waar Nederlandse politici, die bereid zijn elkaar gedurende een kabinetsformatie maandenlang het vel over de oren te halen over ook maar de geringste concessies, de illusie vandaan halen dat men de Sovjet-Unie in onderhandelingen alleen met goede intenties tegemoet kan treden, is mij een raadsel). Ik realiseer mij zeer goed dat dit standpunt kan betekenen, dat wij te zijner tijd tot invoering van die wapen-systemen zullen moeten overgaan. Maar ik meen dat dit dan, juist terwille van het behoud van de koppelingsgedachte, gerechtvaardigd is mits wij er ook dan voor zorgen dat dit niet leidt tot een kwantitatieve uitbreiding van het kernwapensarsenaal (er valt genoeg af te dingen op de bestaande arsenalen).

Het hele denken over het kernwapen-vraagstuk blijft uiterst hachelijk en problematisch. Het blijft een tasten en zoeken naar wegen om deze wapens, die er niet hadden mogen zijn, maar die er nu eenmaal zijn, „hanteerbaar” te maken en ze een zodanige functie te geven dat ze beheersbaar blijven zodat hun uiteindelijk hun functie kan worden ontnomen. Daarvoor is een conceptie nodig en die conceptie is op dit moment de koppelingsgedachte en de daarmee verbonden strategie van de flexible response, die hun zin slechts krijgen in het kader van de oorlogsvoorkoming. Als we die conceptie zouden loslaten zonder daarvoor een ander in de plaats te stellen, dan zou ik er een voorstander van zijn in het Program van Uitgangspunten zonder meer te pleiten voor éénzijdige afschaffing van de kernwapens, want zonder conceptie over hun functie in het kader van oorlogsvoorkoming acht ik het bezit van deze wapens onaanvaardbaar. Het is verre van mij om op het denken over de kernwapen-problematiek – zelfs in dat kader van de oorlogsvoorkoming – het etiket „Bijbels” te plakken. Daarvoor is het karakter van deze wapens te zeer strijdig met de cultuur-opdracht van de mens en ons denkwerk te feilbaar. En ik kan er mee leven wanneer men mij bij dat denken onzuiver, of zelfs onzindelijk denken verwijt (beide is mij vele malen voor de voeten gegooid). Maar wanneer mij wordt gezegd dat een benadering, die ik van groot belang acht voor het voorkomen van oorlog en daarmee van het gebruik van deze afschuwelijke wapens, eerder heidens dan Bijbels is, dan voel ik mij gekwetst en beschadigd. Ernstiger evenwel acht ik het dat dan de discussie verstikt dreigt te worden en daarom voelde ik mij genoopt tot een weerwoord.

P. H. Kooijmans
hoogleraar volkenrecht te Leiden

Begin voor de keus

Op twee achtereenvolgende dagen heeft de Israëlische premier Begin twee geduchte klappen te incasseren gekregen. Op zondag was dit het aftreden van minister Mosje Dayan, op maandag de beslissing van het hooggerechtshof dat de vestiging van een nederzetting op bezet gebied onrechtmatig is. Begin staat daarmee voor het failliet van zijn beleid in de bezette gebieden en van de door hem ingenomen positie in de onderhandelingen met Egypte over de Palestijnse autonomie. Amerikaanse druk heeft hem tot dusverre niet tot wijziging van dit beleid kunnen brengen. Het is te hopen dat deze druk van binnenuit en uit eigen kring hem tot andere gedachten zal brengen. Begin kan thans de keuze niet meer ontwijken.

Grijselijk

Het onjuist gebleken gerucht over het overlijden van president Breznev heeft ons er weer eens bij bepaald hoe volstrekt ondoorzichtig

het Sovjet-systeem is. Niemand kon immers bevroeden wie zijn opvolger als primus inter pares zou zijn en welke koers na zijn overlijden zou worden ingeslagen. Naar aanleiding van de Amerikaanse presidentsverkiezingen is wel eens – en niet zonder grond – opgemerkt dat ook wij gerechtigd zouden moeten zijn onze stem uit te brengen op de kandidaat van onze keuze, omdat de vraag wie Amerikaans president wordt, ook voor ons van eminent belang is. Datzelfde geldt ook voor het Sovjet-Russische leiderschap. Maar de moeilijkheid is hier dat we de namen van de kandidaten voor de hoogste leidersfunctie niet eens kennen, laat staan dat we ons een helder beeld kunnen vormen van hun politieke ideeën. Het beste waarop we kunnen hopen is daarom de betrekkelijke onbeweeglijkheid van een collectief leiderschap, waarbij extremen elkaar in evenwicht houden, maar eigenlijk is dat een griezelige zaak.

Gouden koorden I

Het was verstandig van het organiserend comité voor de olympische spelen voor gehandicapten dat het bij voorbaat verklaarde zich neer te zullen leggen

NG COMMENTAAR

bij een uitspraak van de Tweede Kamer over de deelname van een Zuidafrikaans team. Weerstreving van een dergelijke uitspraak zou immers tot hoogst ongewenste tonelen hebben kunnen leiden. Gezien deze bereidheid van het comité is het de vraag of het voor de regering inderdaad nodig was mee te delen dat geen financiële bijdrage zou worden toegekend indien de uitnodiging aan Zuid-Afrika gehandhaafd zou worden. Een dergelijke mededeling kan immers twijfel doen rijzen aan de in ons bestel zo hoog gewaardeerde zelfstandigheid van de maatschappelijke organisaties.

Gouden koorden II

Toen in de VN de resolutie was

aangenomen tot afbreking van de sportcontacten met Zuid-Afrika, wendde de toenmalige CRM-minister Van Doorn zich met een brief tot de Nederlandse sportorganisaties met een dringend verzoek geen ontmoetingen te hebben met op raciale basis samengestelde teams. Hij deed dit verzoek onder uitdrukkelijke erkenning van de volledige zelfstandigheid der sportorganisaties. Formeel is ook thans deze zelfstandigheid niet aangetast. Het stond het organisatie-comité immers vrij de uitnodiging aan Zuid-Afrika gestand te doen. Gezien het feit dat sportevenementen (evenals andere evenementen van maatschappelijke organisaties) van een dergelijke

omvang niet kunnen worden georganiseerd zonder financiële hulp van de overheid, is het echter duidelijk dat de keus slechts was gelaten tussen al of niet door laten gaan van de spelen in Nederland. De zelfstandigheid en de vrije beslissingsbevoegdheid van de maatschappelijke organisaties wordt door deze hantering van de gouden koorden van de overheidsbeurs in belangrijke mate ingeperkt. Het is goed deze „wellicht onvermijdelijke” ontwikkeling te ondersteunen en haar voorwerp van nadere bezinning te maken. Het huidige precedent van de brief van de regering leent zich daarvoor in bijzondere mate, omdat er politiek geen bloed meer uit kan vloeien.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

OVERWEGENDE

De laatste kans

Het woord „boycot” ligt velen niet. En als het om Zuid-Afrika gaat ligt het nog gevoeliger.

Je zult maar in zo'n situatie zitten. En toch leest u hieronder waarom een boycot onze steun verdient. Investeren in en samenwerking met het systeem in Zuid-Afrika betekenen investering in geïnstitutionaliseerd geweld. Dat systeem is erop ingesteld de blanken rijker en machtiger ten koste van de zwarten te maken. Gedwongen scheiding en apartheid betekenen niet slechts een politieke regeling. Apartheid betekent economische onderdrukking en uitbuiting, politieke scheiding en machtsberoving, gebrek aan behoorlijke huisvesting, aan waardigheid en echte vrijheid. Zuid-Afrika wordt gekluisterd door een wetgeving die bepaalt wie je bent, waar je wonen mag, met wie je trouwen mag, hoeveel „vrijheid” of gebrek aan vrijheid je zult hebben en hoeveel ontbering, pijn en lijden of rijkdom en macht je bezitten mag. Dertig jaar van pogingen tot overreding en morele pressie heeft het systeem niet gestuit of enige fundamentele verandering – teweeg gebracht. Waarom niet? Het systeem bestaat uit politieke, economische en sociale structuren. De blanke macht en rijkdom is ten koste van de zwarten in de structuren ingebouwd. Goede uitgesproken of schriftelijk vastgelegde overtuigingen kunnen niet de machtige gestructureerde slechte moraliteit veranderen. Eigendom, rijkdom en macht worden in politieke zin niet vrijwillig prijsgegeven. Economische veranderingen van fundamentele aard en die met recht geëist worden omdat ook de economische realiteit die vereisen, worden niet tot stand gebracht omdat de economie door het politieke stelsel wordt beheerd en gecontroleerd. Heel de economie wordt aan de politieke ideologie ondergeschikt gemaakt.

Druk

Zinnige veranderingen binnen het stelsel van apartheid zijn tot nu toe slechts door druk van buiten op de regering gekomen. Voorbeelden:

De cross-roads nederzetting is niet platgewalst als gevolg van geweldige druk van buiten. Het afdanken van Vorster en het Erasmus-onderzoek na het informatie-schandaal zijn het gevolg van druk waarin geëist werd dat de regering zich voor Zuid-Afrika en de wereld verantwoorden moest. Verhoogde salarissen en betere werkomstandigheden – hoewel zeer gering – zijn gekomen door de druk van buitenlandse vakbonden en binnenlandse stakingen en opstanden. Dit betekent dat werkelijke veranderingen in machtsstructuren alleen door machtige druk van buiten tot stand komen. Na de opstanden in 1976/1977 door de zwarten in Zuid-Afrika en na de ingrijpende veranderingen in Angola en Mozambique en de gebeurtenissen in Zimbabwe en Namibië is een proces van politieke en economische verwachting op gang gebracht dat niet door een paar cosmetische veranderingen bevredigd zal worden. Zuid-Afrika zal ingrijpend en fundamenteel moeten veranderen of een grote militaire botsing is onontwikkbaar. **Boycotten; sankties, des-investeringen kunnen een bloedbad voorkomen.**

Verantwoordelijkheid

Als er grote onrust en opstand is in Zuid-Afrika worden investeringen haastig tegengehouden. Waarom juist dan? Terwille van mogelijke schade? De vraag is of het niet puur zelfzuchtige economische motieven zijn, waarvoor investeringen en handelscontacten met Zuid-Afrika onderhouden worden. Zijn de banden met Zuid-Afrika uitsluitend gebaseerd op materialistische voordelen, terwijl de grote zwarte bevolking continu lijdt? Als het terwille van het voordeel is, bijv. dat het Westen de grondstoffen dringend nodig heeft, als dat de reden en rechtvaardiging is, wat zal dan de toekomst brengen voor het Westen als toch de zwarte gemeenschap in een onomkeerbaar historisch proces de macht in handen krijgt. Loopt de westelijke wereld dan niet het gevaar dat de oostelijke machtsblokken grotere macht over Zuid-Afrika gaan

uitoefenen? **Waarom zouden juist het Westen en landen zoals Nederland en Engeland niet ingrijpende acties tegen het systeem ondernemen. Ons land heeft vele economische, kerkelijke en familie-banden met mensen uit Zuid-Afrika. Dat betekent dat ons land een grote verantwoordelijkheid tegenover Zuid-Afrika heeft. Zuid-Afrika is de verre naaste van dit land, waarvoor wij mede-verantwoordelijk zijn. Niet om te profiteren van handels- en andere belangen, maar om mede te zorgen dat de meerderheid in Zuid-Afrika van onderdrukking bevrijd wordt. Verbondenheid sluit ook acties in die de situatie wezenlijk zullen veranderen.**

Onrealistisch

Door een boycot zal het apartheidssysteem niet worden beëindigd. Dat te veronderstellen is ook al te simpel. De vraag is: zal een boycot van een land als Nederland bijdragen aan de beëindiging van de apartheid? Kan een land als Nederland dat als 7e op de lijst van leveranciers van goederen aan Zuid-Afrika staat en 3% van de importgoederen levert een beslissende rol spelen? Sommigen zullen zeggen dat het onrealistisch is om zo iets te verwachten – gezien de economische kracht van Zuid-Afrika. Toch is ook het volgende waar. Als Nederland actie neemt dan – is dat een voorbeeld voor andere westerse landen en een uitdaging voor hen; – dan spreekt dit de gewetens der blanken in Zuid-Afrika sterker aan;

– dan blijkt daaruit solidariteit met de zwarte mensen, wier vertrouwen in het Westen geschokt is; – dan is dat een actie die leiding geeft en een sneeuwbaaleffect kan verkrijgen; – dan is dat een actie die het onrechtvaardige systeem bedreigt en de blanken zullen dit ervaren zodat zij beseffen dat daarmee rekening moet worden gehouden. Elke stap, ook al is die relatief niet groot, in de richting van een werkelijk vreedzame oplossing is belangrijk. De keuze ligt in ieder geval in de toekomst tussen een bloedige strijd, waarin biljoenen gulden zullen worden gestopt of een omvattende boycot die niet alleen veel minder zal kosten, maar ook mensenlevens zal sparen.

Kerken

Vele kerken steunen een daadwerkelijke boycot-actie. De Methodistische kerken in Engeland hebben hun leden opgeroepen om de verkoop van goederen uit Zuid-Afrika te boycotten. De Nederlandse Raad van Kerken heeft een oproep aan de regering en de economische instanties doen uitgaan om terwille van solidariteit met de zwarten een olieboycot toe te passen. Dat betekent dat de kerken ook ervan overtuigd zijn dat het systeem in Zuid-Afrika niet alleen met woorden tegengestaan moet worden, maar dat het ook de verantwoordelijkheid van het Westen is om op grond van het Evangelie met vreedzame middelen erop toe te zien dat het systeem ingrijpend verandert. Het Evangelie eist van mensen om volle verantwoordelijkheid te tonen voor een situatie waarin miljoenen mensen ingrijpend en aanhoudend onrechtvaardig bejegend en verdrukt worden. De priester en de leviet werden veroordeeld omdat zij zogenaamde „goede redenen” vonden om de gewonde langs de weg niet te hulp te komen en de barmhartige Samaritaan die een „vreemde en verre” was, is ons als een voorbeeld van ware morele actie voorgehouden en geprezen. Het is juist de verantwoordelijkheid van groepen van Christenen – als bijv. verenigd in het CDA – om niet iets te doen, maar om juist tot het uiterste te gaan om effectief te zorgen dat een noodsituatie veranderd wordt. Niet om iets te doen, maar om volle verantwoordelijkheid te dragen voor echte en wezenlijke veranderingen in de navolging van Christus die gehoorzaam was tot het uiterste.

Veranderingen

Velen menen dat er nu in Zuid-Afrika

een fundamentele verschuiving aan de gang is. Men denkt dan bijvoorbeeld aan integrerende sport, aan herziening van de wet betreffende gemengde huwelijken, meer open parken, theaters, hotels, meer sociale zekerheid, een stadsstatus voor Soweto en eigendomsrechten voor zwarte mensen. De verborgen waarheid van de werkelijke situatie is dat de zogenaamde radicale hervormingen of „kosmetische veranderingen” zich samen ontwikkelen met de groter worden polarisatie tussen zwart en blank. De „nieuwe bedeling” van Botha wordt steeds namens de zwarte mensen uitgewerkt en er worden steeds voor hen besluiten genomen. Het systeem is in de macht van de blanken. Aan de zwarte gemeenschap wordt geen belissende macht toegestaan. Hulp en concessies aan slachtoffers is nog geen bevrijding van onderdrukten tot werkelijke onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid voor het eigen leven. Het gaat bij al die veranderingen niet in de eerste plaats om de menselijke belangen van de inwoners, maar om kapitaalbelangen in ruige liberaal-kapitalistische geest. Hoe meer de blanke heerschappij bedreigd wordt, destemeeer zijn de blanken bereid tot verandering om te proberen hun heerschappij te behouden. **Hoe meer apartheid verandert, des te meer blijft apartheid gelijkt!**

Slot

Deze tijd is een beslissende tijd in Zuid-Afrika. De geschiedenis bestaat niet alleen uit feiten, maar ook uit kansen die kunnen worden gegrepen of verwaarloosd. Toen Smith in Rhodesië de onafhankelijkheid illegaal proclameerde had Harold Wilson de kans om in te grijpen en er een eind aan te maken. Die kans werd niet gegrepen en het gevolg is een voortslepende burgeroorlog die duizenden slachtoffers kost tot op de huidige dag. De situatie in Zuid-Afrika is niet dezelfde als in Rhodesië, maar de kans om door een olieboycot de regering van Zuid-Afrika te dwingen om te komen tot een multi-raciale regering is nu aanwezig, omdat Zuid-Afrika nog grotendeels afhankelijk is van olie-importen. Nu moeten wij naar de mate van ons vermogen dit geweldloze middel gebruiken eer het te laat is. Het is onze laatste kans.

H. A. de Boer

Arbeid! .... Bevrijding van de vrouw?

Kanttekeningen te keur

Graag plaats ik enkele kanttekeningen bij de reacties en stellingen rond het thema „arbeid – bevrijding van de vrouw”. Vanuit het emancipatiebeleid van het Kabinet Van Agt, maar ook als A.R.-vrouw. Eén en ander kan goed samengaan. Kanttekeningen mede ter keuring op het A.R.-Vrouwenfeest.

Verantwoordelijkheid

De mens als verantwoordelijk mens, als bouwer en bewaarder van de schepping, man en vrouw, arbeid voor het aangezicht van de Heer. Daardoor wordt zelfs het meest alledaagse arbeiden, het zwoegen onder de zon in brede zin, het leven met degene die je liefhebt, dat wat je hand vindt om te doen, ook dat wat in het ritme van de dagen steeds terugkomt, opgetild boven het platvloerse en zinloze. Dehumanisering van de arbeid vloekt daarmee en dient bestreden.

Arbeid

Arbeid kent zeer vele variaties – met eigen waarden. Het zo grote onderscheid, vooral in status, tussen betaalde en niet (rechtstreeks) betaalde arbeid is pas de laatste tientallen jaren ontstaan en tot probleem geworden. De lage status en waardering die aan vormen van onbetaald werk (vrijwilligerswerk, huishoudelijke arbeid etc.) worden toegekend, spreken boekdelen over onze gehechtheid aan en waardering voor het materiële. Hoewel er soms wel waarderend over wordt gesproken, telt het onbetaalde werk als het erop aankomt voor velen toch niet mee als echt werk. Vanwaar het verschil in waardering tussen de opvoeding die thuis wordt geboden en die op school, de huisvrouw die kookt en de kok, de pro deo-arbeid en de baan, de vrijwillige inzet en de beroepsmatige inzet? Vanwaar ook het verschil in waardering, materieel en immaterieel, tussen de ene betaalde arbeid en de

Door mevr.

J. G. Kraaijeveld-Wouters

andere? Waarom bijv. de mensen die de civiele dienst in een bedrijf uitmaken (essentieel voor het totale functioneren, schoonmaak, veiligheid, kantine etc.) zo anders gewaardeerd dan de andere werknemers die bijv. bureau-medewerkers zijn. We dienen elkaar en onszelf deze spiegel duidelijk voor te houden, eerlijke antwoorden te geven en, indien noodzakelijk, ons te bekeren.

Pas als het grote verschil in maatschappelijke waardering verdwijnt, is het mogelijk op ongedwongen wijze tot een hervakeling en herschikking van betaalde en onbetaalde taken tussen mensen te komen. We zijn in onze samenleving toe aan een kritische herwaardering van de arbeid. Daarbij zal onontkoombaar een inkomensherwaardering mee ter sprake moeten komen.

Emancipatie

Emancipatie is: vrij worden van onnodige afhankelijkheid; zelf – tezamen met anderen – verantwoordelijk, volwassen mens kunnen zijn. Emancipatie betekent doorbreken van automatisen, bewust keuzen maken, al is de ruimte waarbinnen dat mogelijk is zelfs beperkt. Daarmee zou opnieuw een geweldige overwaarding worden gegeven aan de betaalde baan. De onbetaalde huishoudelijke en verzorgende arbeid en deelname aan vrijwillig werk wordt niet alleen onderschat voor wat betreft het maatschappelijk nut en de erkenning van de noodzakelijkheid, de onmisbaarheid ervan, maar ook als belangrijk middel tot zelfverwerkelijking en maatschappelijke betrokkenheid van vrouwen zowel als mannen. Bovendien door achterstand in beroepsopleiding, door vormen van diskriminerende praktijken op de arbeidsmarkt, door haar kwetsbaarheid vanwege het gegeven dat zij door het krijgen van kinderen voor kortere of langere tijd uit het beroep verdwijnen of zullen kunnen verdwijnen, komen vrouwen nog steeds in weinig aantrekkelijke functies terecht die veelal (zeer) bescheiden beloning, lage status en ontplooiingsmogelijkheden bieden. Toch is ook betaalde arbeid

van nut, noodzakelijk, kan belangrijk middel tot verwerkelijking en maatschappelijke betrokkenheid zijn, ook voor vrouwen. Barrières voor de vrouw dienen te worden geslecht, mede door overheidsbeleid. Bovendien zal de samenleving op concrete wijze de solidariteit dienen waar te maken met al haar vrouwen die – hopelijk met overtuiging en vol liefde – haar fundamentele bijdrage willen leveren aan ons gezamenlijk voortbestaan – door kinderen te dragen en te koesteren, ze onder zegen van de Heer tot geboorte te brengen en ze al zorgende het leven in te leiden. Daarmee hebben zij tegelijkertijd minder mogelijkheden om met haar speciale aanleg en talenten te woekeren op het brede terrein van de arbeidsmarkt, het waarmaken en toepassen van wat in haar basisscholing en opleiding is geïnvesteerd etc.

Ook wat dat betreft, dienen voor haar barrières te worden opgeruimd, als zij op het voor haar gepaste moment in een bepaalde vorm van arbeid wil binnentreden. Carrière opbouwen is op zich zeker geen negatieve zaak. Lijn brengen in wat je doet, steeds opnieuw je levensloop bezien en woekeren met de mogelijkheden die je hebt ontvangen; niet nonchalant op bepaald niveau blijven hangen, maar ontplooiingskansen grijpen en talenten ontwikkelen en benutten – van belang voor elke man en vrouw persoonlijk, van belang ook voor de samenleving. Carrière najagen als heilige koe, als doel waarvoor alle middelen geoorloofd zijn om het te bereiken, tot en met verwaarlozing en onthouden van werkelijke aandacht aan wie je het naaste staan, je partner, je kinderen – dat is niet alleen slecht, dat is onmenselijk; dat geldt voor elke man en elke vrouw.

Economie

Instandhouden van de economie is geen doel in zichzelf maar kan wel een belangrijk en waardevol middel zijn om een zodanige sociaal-economische situatie te verwerkelijken, dat mensen boven een minimaal bestaan uit kunnen komen en in tijden van tegenslag kunnen terugvallen op inkomen waardoor menswaardig leven mogelijk blijft. In Nederland mogen we dankbaar zijn. Kritiek op elk economisch systeem, ook op het minst slechte, blijft zeer noodzakelijk, daar rechtvaardigheid en een ieder tot zijn en haar recht laten komen en echte levenskansen bieden

ARVC-Studiedag

De redactie heeft een aantal scribenten benaderd met het verzoek te reageren op een artikel van mevr. T. Bot-van Gijzen en mevr. N. Zuidema-van Dijk, onder de titel: arbeid-bevrijding van de vrouw dat geplaatst is in N.G. d.d. 29 september 1979. Tevens werd gevraagd de stellingen die ter discussie staan op de studiedag van het ARVC op zaterdag 27 oktober, erbij te betrekken. Een viertal reacties treft u hierbij aan.

in de wereld nog geheel niet is verwezenlijkt. Concreet beleid daartoe vraagt gezamenlijke inspanning en concrete offerbereidheid. Economisch onafhankelijk zijn behoeft geheel niet slecht te zijn voor een man of een vrouw – integendeel – als men elkaar en anderen daarbij maar blijft zien als echte naasten, die in bepaalde omstandigheden financieel moeten worden bijgesprongen, terwijl we ook een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid hebben voor ons samen-leven. Het hanteren van rechtvaardige inkomens-instrumenten is daartoe van belang, waarmee uitgegaan wordt van de zelfstandige verantwoordelijkheid van het individu, ongeacht of dat een man of een vrouw is, terwijl tegelijkertijd de solidariteit wordt gerealiseerd door te rekenen met reële inkomens- en vermogenvervlechting bij bepaling van draagkracht en het beroep doen op sociale zekerheid.

Kabinetsbeleid

Dat de regering zich er onvoldoende van bewust is dat de emancipatie van de vrouw (en de man) zonder verdeling van arbeid zowel betaald als onbetaald, een klank zonder inhoud is, wordt niet bewezen. Ik beweer het tegendeel. De begroting van Sociale Zaken 1980 geeft aan dat de regering het vraagstuk van de herverdeling van arbeid ook in het licht van de doelstellingen van het emancipatiebeleid wil bezien. De regering spreekt uit dat arbeidstijdverkorting per dag op langere termijn gezien het meest verkieslijk alternatief is.

De troonrede – werkprogramma voor dit jaar – geeft aan de grote waarde van het bevorderen van deeltijdarbeid, niet alleen voor vrouwen en in de nu nog voor vrouwen gebruikelijke beroepen, maar ook voor mannen en ook in middelebare en hogere functies. Minister Albada werkt aan een experimentele regeling die bedoeld is om deeltijdarbeid in het bedrijfsleven te stimuleren. De werkgroep E.D.O. (deeltijdarbeid als aspecten van het overheidsbeleid) heeft de problemen van het bevorderen van deeltijdarbeid grondig bestudeerd in drie rapporten uitgebracht met vele adviezen. Minister Wiegel zal hierover binnenkort standpunten innemen en overgaan tot uitvoering daarvan. Minister Gardeniers stelde nog vorige week dat het emancipatiebeleid een extra dimensie geeft aan het arbeidsmarktbeleid: het zoeken en creëren van mogelijkheden om te komen tot herverdeling van de beschikbare arbeid, het hervakelen van taken, het op verantwoorde wijze koppelen van vrijwilligerswerk en arbeid van beroepskrachten, het doorbreken van beroepssegmentering en het zodanig doorbreken van de segmentering tussen jongens- en meisjesvakken en meisjes- en jongens-opleidingen in het onderwijs dat een werkelijke herverdeling van taken geaccepteerd wordt en de mogelijkheden van eigen keuzen maken niet alleen theoretisch aanwezig zijn.

„Arbeid – bevrijding van de vrouw?”

Bevrijding van de vrouw betekent dat de vrouw niet een beknod, een afgeleid en afhankelijk bestaan voert maar zich als verantwoordelijk, mondig mens kan ontplooiën en ontwikkelen en zich inzetten, tezamen met haar naasten – zodat zij voor de dag kan komen als ook haar wordt gevraagd: mens, vrouw, waar ben je? Daartoe kan arbeid een positieve bijdrage leveren: betaald, onbetaald, vrijwillig, huishoudelijk, intellectueel, handvaardig of verzorgend van aard, dat is in wezen niet van belang. Een wijs mens, die met open ogen en geëngageerd in het leven staat, bewust levend door hoogten en diepten heen, is ten principale een bevrijde man en bevrijde vrouw als men de Heer nabij weet.

Mevr. J. G. Kraaijeveld-Wouters is staatssecretaris voor emancipatiezaken

Recht op arbeid – voor vrouwen en mannen

Op 9 februari 1976 stelde de E.G.-Ministerraad de richtlijn met betrekking tot de gelijke kansen en behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding, de beroepskeuze-voorlichting, bedrijfsscholing, promotiekansen en ontslag vast.

De lidstaten kregen 30 maanden de tijd om hun wetgeving aan de richtlijn aan te passen. In augustus 1978 moest het wettelijk vastgelegd zijn. Nu – alweer oktober 1979 – is het wetsontwerp door de Tweede Kamer aangenomen. De Eerste Kamer moet er haar goedkeuring nog aan hechten. Dit wetsontwerp gaat ervan uit de diskriminatie van vrouwen bij de toegang tot de arbeidsmarkt uit te bannen. De wet gelijke beloning voor mannen en vrouwen van 1975 heeft een eerste aanzet gegeven tot het opheffen van diskriminatie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Zowel internationaal als nationaal is het uitgangspunt dat vrouwen en mannen

gelijk recht op arbeid hebben. Dit recht is in de praktijk evenwel nog niet voldoende gewaarborgd. Op grond daarvan zijn wettelijke maatregelen noodzakelijk. Na de tweede wereldoorlog zie je het verschijnsel optreden dat veel meer vrouwen willen gaan werken of ze nu getrouwd zijn of niet. In de jaren 50 en 60 ontstond in steeds meer bedrijven een tekort aan arbeidskrachten. Men doet dan o.a. een beroep op getrouwde vrouwen. De SER-adviezen van 1966 en 1973 spreken daarover duidelijke taal. In deze adviezen gaat het om de vraag hoe een getrouwde werkende vrouw naast haar taak in gezin en huishouding op de meest efficiënte manier kan deel nemen aan het arbeidsproces. Men ging ervan uit dat het altijd de vrouw was die de huishoudelijke en gezinstaken vervulde naast haar werk buitenshuis en stelde dit niet ter discussie. Het SER-advies van augustus 1979 spreekt gelukkig andere taal. Dit advies vermeldt omtrent de plaats van de vrouw in het maatschappelijk gebeuren het volgende: „In de huidige samenleving wordt de deelneming aan het maatschappelijk gebeuren sterk door het vrouw-zijn of

man-zijn bepaald. Vele beperkingen voor vrouw en man met betrekking tot bijvoorbeeld de functie in het gezin, de toegang tot en de positie op de arbeidsmarkt worden in feite gerechtvaardigd door een verwijzing naar het vrouw zijn. c.q. het man zijn. Door vaker het mens-zijn als uitgangspunt te nemen zouden veel meer vrouwen en mannen hun persoonlijke mogelijkheden kunnen benutten en hun specifieke aspiraties kunnen volgen. Naast de beperkingen ervaren vrouwen op verschillende terreinen een achterstand ten opzichte van mannen voor wat betreft hun deelname aan het maatschappelijk gebeuren. Deze ervaring betreft niet alleen het arbeidsleven maar ondermeer ook het politieke leven, delen van het verenigingsleven, het onderwijs en verschillende vormen van recreatie. Op al die terreinen hebben mannen meestal voorrang, komen vrouwen moeilijk aan bod behalve voor typische vrouwelijke functies of ontplooiingsmogelijkheden. Voorbeelden hiervan zijn in overvloed te geven. Kijk je bijv. naar het vrijwilligerswerk, dan zie je dat vrouwen in veel gevallen het praktisch uitvoerend werk doen en mannen het leidinggevend en organisatorisch werk. Vrouwen zitten nog steeds in de lager betaalde en lager gewaardeerde banen deels door gebrek aan opleiding deels door de opvatting dat haar echte

en natuurlijke taak thuis ligt bij de verzorging van anderen: man, kinderen en soms ouders.” Dit advies aksepteer niet als gegeven dat getrouwde werkende vrouwen naast hun werk buitenshuis de huishoudelijke en gezinstaken verrichten. De dubbele taak is juist één van de oorzaken waarom getrouwde vrouwen niet op volwaardige wijze aan het arbeidsproces kunnen deelnemen. Misschien zal men na het lezen van dit verhaal opmerken „het thema van de studiedag van het A.R.C.V. is „Arbeid – bevrijding van de vrouw?” en niet het recht op arbeid voor man en vrouw en de beperkingen die de vrouw daarbij ondervindt. Beperkingen die de vrouw ondervindt zowel bij het verrichten van betaalde als van onbetaalde arbeid. Het is naar mijn idee ook nagenoeg

onmogelijk alleen voor de vrouw de vraag te stellen of de arbeid mogelijkheden biedt tot haar bevrijding. De centrale vraag is immers „hoe kunnen de mannen en vrouwen hun persoonlijke mogelijkheden benutten en hun specifieke aspiraties volgen.” Het volwaardig kunnen deelnemen aan het arbeidsproces vormt dan een aspect van de bevrijding van de vrouw. De mogelijkheden tot dit volwaardig deelnemen moeten dan ook gegarandeerd worden. Een andere vraag die zowel voor man als vrouw geldt is dan de vraag aan welke criteria betaalde en onbetaalde arbeid moet voldoen om je als volwaardig mens daarin te kunnen ontplooiën.

Duca de Bruyn
Vrouwensecretariaat CNV

Arbeid! .... Bevrijding van de vrouw?

Door H. Evenhuis-van Essen

De titel van dit onderwerp riep direct verzet bij mij op. Suggereert het dat vrouwen nooit eerder arbeid verricht hebben en zich nu afvragen of arbeid bevrijding van de vrouw meebrengt of is eigenlijk bedoeld: Direct betaalde arbeid .. bevrijding van de vrouw?

De vrouw, die haar arbeid binnenshuis verricht, automatisch of bewust in onderlinge afspraak met de man wat betreft de taakverdeling, wordt indirect betaald. De man verdient nl. een gezinsinkomen, dank zij het feit dat de verzorging thuis van hem zelf en de kinderen door de vrouw verricht wordt. In de **stellingen** komt de mentaliteitsverandering en de oorzaak hiervan niet aan de orde. Waarom wil de vrouw buitenshuis werken, betaald en/of onbetaald? Mogen wij stellen dat dit een nieuwtje is? Welneen, in het begin van deze eeuw bestond een kwart van de werkende bevolking uit slecht betaalde vrouwen en kinderen. En denk in de huidige tijd eens aan de middenstand, aan de landbouwbedrijven, waar de vrouw een onmisbare factor is bij het verdienen van het gezinsinkomen. Bovendien zijn de gezinssituaties veranderd, het aantal kinderen lijkt zich

te beperken tot ongeveer 2 per gezin, de huizen zijn kleiner (flats), het buurtgebonden zijn vermindert sterk (slaapsteden), de wereld om ons heen wordt kleiner en de onzekerheid of het huwelijk wel het enige en het alles is en het zelf verantwoordelijk moeten zijn voor de toekomst van jezelf en de kinderen, dat leidt naar het zoeken naar andere wegen. Arbeid is nooit 100% fijn, maar is het onze opdracht om uitsluitend 100% blij te zijn met arbeid? Hebben wij in dit leven niet de opdracht om te leren leven met onze en andere tekortkomingen binnen de samenleving? Het inkomen moet verdiend worden, of wij dat prettig vinden of niet. Wij kunnen toelevend naar een recht op inkomen, maar het geld moet toch ergens verdiend worden. Economie wordt vaak gezien als iets „vies”, maar het hoeft toch niet in tegenspraak te zijn met dienst aan de medemens, beheer en behoud van deze aarde? Kriteria als „vrije keus”, „ontplooiing” en „zinvol” zijn uitstekend, maar wij hebben gelukkig vele talenten ontvangen en mag ook de maatschappij helpen uitzoeken welke talenten binnen die samenleving nuttig en nodig zijn? Anders bestaat er een levensgrote kans dat „ikke, ikke, ikke en de rest kan stikken” gaat prevaleren boven dienst aan de medemens. Dit

geldt natuurlijk zowel voor vrouwen als voor mannen. Het feit, dat de mens relationeel is aangelegd is juist, maar heeft niets te maken met de drang tot economische onafhankelijkheid. Integendeel, een vrijwillig samengaan van twee mensen zonder economische afhankelijkheid kan een relatie verdiepen, omdat het „dank je wel” alleen slaat op de affectie en niet op het huishoudgeld! De herverdeling van arbeid kan een belangrijke bijdrage leveren bij de individualisering van de mens. Vakbonden en overheid zullen hier zeker op inspelen, maar de discussie over het kostwinnerschap, één baan per gezin als economische eenheid, is nog lang niet ten einde. Bovendien, mogen mensen ook onderling bepalen hoe zij die verdeling zien met betrekking tot elkaar? De individualisering van de sociale wetgeving, de EEG-richtlijnen, die over uiterlijk 6 jaar in de wetgeving verwezenlijkt moeten zijn en de belastingwetgeving zullen zeker gevolgen hebben m.b.t. het gezin. Toch zullen de beschermende maatregelen als kinderbijslag en -aftrek wel blijven functioneren. Niemand leeft alleen van arbeidsmotivatie en solidariteit, maar het overdreven materialisme zal moeten verdwijnen (bijv. het claimen van zoveel mogelijk aftrekposten!). Arbeid ..... bevrijding van de vrouw?

Bij een dergelijke uitroep kun je je afvragen of arbeid ooit de bevrijding van de man heeft bewerkstelligd; ik waag het te betwijfelen. Er is arbeid die gedaan moet worden, er is arbeid, die met plezier gedaan kan worden en naast betaalde arbeid kan met plezier aan ontplooiing gewerkt worden. Moet je eigenlijk stellen: „mens zijn =

Discussiestellingen

a. Huishoudelijke arbeid en verzorging van kinderen, hoewel zeer zinvol, beantwoorden voor vele gehuwde vrouwen in onvoldoende mate aan de criteria van vrije keuze en mogelijkheid tot ontplooiing van talenten en gaven.

b. Arbeid, vooral betaalde arbeid, legt in de huidige situatie te veel beslag op de mens. Volwaardig mens zijn omvat meer dat het najagen van een carrière.

c. Arbeidsplaatsen dienen in de regel opgezet te zijn als „halve” banen, zodat een ieder een keus kan maken uit: geen baan, een „halve” baan, of een „dubbele halve” baan.

d. Een sterke individualisering van sociale verzekeringswetten en belastingwetten heeft meer te maken met amoralisme dan met arbeidsmotivatie, solidariteit en/of emancipatie.

a. Economische waardering van huishoudelijke arbeid zal de vrouw sterker binden aan de huishouding dan wenselijk is voor haar ontplooiing tot het doen van vrijelijk gekozen en verantwoordelijk werk.

b. Er wordt teveel arbeid verricht die niets te maken heeft met criteria waaraan arbeid volgens christelijke normen moet voldoen, n.l. de dienst aan de medemens en het beheer en behoud van de aarde.

c. In een tijd van werkloosheid dienen, gehuwde vrouwen zich van deelname aan het maatschappelijk arbeidsproces te onthouden.

d. Iedere burger wordt geacht de bereidheid te hebben om enkele uren per week vrijwilligerswerk te verrichten. Den Haag, -2 oktober 1979.

arbeiten”. Die mening ben ik niet toegedaan. Arbeid is één van de facetten van het mens zijn, waardoor men in de samenleving met elkaar kan functioneren, van elkaar kan profiteren in de goede zin van het woord. Met de opdracht om die samenleving leefbaar te maken. Het probleem is dat niet ieder mens dezelfde kansen krijgt zijn talenten te ontplooiën; of de vrouw niet teveel geconditioneerd is op het thuisvrouw zijn; of de maatschappij het

zich kan permitteren talenten braak te laten liggen. De samenleving dwingt ons naar individualisering en die samenleving **zijn wij!** Het is overigens wel zo, dat wie de arbeid niet kent, ook niet kan genieten van het „rusten”! Maar wie van ons kent de arbeid niet?

Mevrouw Evenhuis-van Essen is Tweede-Kamerlid voor het CDA.

Zuid-Afrika niet welkom op Paralympics!

door mr. J. N. Scholten

Tweede Kamer nam verstandig besluit

Tegelijk met de Olympische Spelen 1980 worden ook andere Olympiades gehouden en wel een tweetal voor gehandicapten, één in Arnhem en één in Noorwegen, de zogenaamde Olympische Winterspelen. De Noorse regering heeft reeds enige tijd geleden – na overleg met de andere Scandinavische landen – verklaard dat Zuid-Afrika niet welkom is op deze winterspelen en tenslotte heeft ook de Nederlandse regering hiertoe besloten, als een onontkoombaar gevolg van een besluit van de grote meerderheid van de Tweede Kamer, waartoe ook een duidelijke meerderheid van de CDA-fractie behoorde en vrijwel alle Anti-Revolutionairen.

In een brief aan de Kamer had de regering meegedeeld bij monde van minister Van der Klaauw dat zij van oordeel was dat onder bepaalde condities wel een ploeg uit Zuid-Afrika zou kunnen deelnemen. Deze condities hadden niets te maken met de samenstelling van de ploeg, maar met de verwachting dat de Zuid-Afrikaanse regering „in de komende maanden verdere ontwikkelingen zal bevorderen” aldus de minister van Buitenlandse Zaken, daarmee twee dingen stellend namelijk dat er positieve ontwikkelingen zijn binnen Zuid-Afrika én dat deze moeten worden voortgezet. In het andere geval zou alsnog tot weigering worden besloten. De CDA-fractie was echter unaniem van oordeel, dat nu definitief moest worden beslist hetzij ja, hetzij nee ten aanzien van deelname door Zuid-Afrika. De betrokkenen hadden daar ons inziens recht op.

Situatie Zuid-Afrika

Verschillen wij hierin reeds met de regering van inzicht, ik moet het helaas

ook doen ten aanzien van het optimisme, dat minister Van der Klaauw tegenwoordig t.a.v. ontwikkelingen binnen Zuid-Afrika aan de dag legt. De wens lijkt hier eerder de vader van de gedachte dan de realiteit. Persoonlijk houd ik het meer op de waarschuwendes geluiden, die ons vanuit de onderdrukte bevolkinggroepen in Zuid-Afrika bereiken en die zeggen dat er soms wel mooi gepraat wordt door de nieuwe premier de heer Botha, maar dat er tot dusver niets fundamenteels verandert. Integendeel, zo zijn er dreigende spanningen tussen de Raad van Kerken in Zuid-Afrika en de regering van dat land. De minister van Politie van Zuid-Afrika de heer Le Grange heeft onlangs de niet-blanke kerken verweten, „dat zij blanken ertoe aanzetten zich schuldig te voelen over de bestaande maatschappelijke orde (!) en de zwarten zouden tot het inzicht worden gebracht, dat de huidige verhoudingen onchristelijk zijn, dat hun de mensenrechten worden onthouden, dat ze worden onderdrukt en uitgebuit en dat inbreuk wordt gemaakt op hun menselijke waardigheid”, waarna de minister zijn beschuldigingen concretiseerde. In antwoord hierop verklaarde het presidium van de Raad van Kerken, dat de kerken niet op vervolging uit zijn maar dat zij zich evenmin door de dreigementen van de overheid zouden laten afbrengen van het pad van gehoorzaamheid aan God.

Kerken

De voorzitter van de onlangs gehouden gecombineerde Hervormd-Gereformeerde synode heeft onlangs de gemeenten in ons land opgeroepen te bidden voor de secretaris van de Raad van Kerken in Zuid-Afrika, bisschop Desmond Tutu, die in moeilijkheden met de Zuidafrikaanse regering is gekomen na een oproep tot boycot. De bisschop bracht deze zomer ondermeer een bezoek aan Nederland en Denemarken. En toen hij onlangs bij dezelfde minister Le Grange moest komen heeft hij deze toegevoegd: u bent maar een gewoon mens, u moet

niet voor God proberen te spelen. Het is deze onvoorstelbaar geestelijke arrogantie van het Zuidafrikaanse blanke minderheidsregime, die eerder ook door dr. Beyers Naudé is ontmaskerd. De theoloog dr. Allan Boesak die de Hervormd-Gereformeerde synode heeft bezocht heeft ondermeer gezegd, dat de Nederlandse kerken in de verleiding zijn in het grote conflict tussen blanke en zwarte christenen in Zuid-Afrika een neutrale middenweg te kiezen en hen opgeroepen Christus metterdaad na te volgen. Het is deze dramatische situatie die de achtergrond vormt van onze besluiten ten opzichte van Zuid-Afrika en dan is de keus ook ten aanzien van de toelating van een gemengde ploeg gehandicapten niet zo moeilijk.

Gehandicapten

Het zou goed zijn indien zij die nu medelijden hebben met het groepje gehandicapten, dat niet komen mag, zich zouden verplaatsen in het onvoorstelbaar leed dat het apartheidsregime mensen stelselmatig aandoet. Eén enkel voorbeeld: op een congres in Kaapstad is vorig jaar meegedeeld, dat alleen al in de mijnen en de industrie in Zuid-Afrika per jaar 2 500 zwarte mensen door ongelukken sterven en 33 000 blijvend invalide worden, om over de vele kleinere letsels niet te spreken, zoals het missen van een hand, voet of oog. Deze cijfers zijn een gevolg van de heersende mentaliteit, waarbij zwarte mensen aan veel te grote risico's worden blootgesteld. Ze zijn immers goedkoop en bij invaliditeit worden ze afgevoerd naar het thuisland. Want dat laatste gaat onveranderd door: de zogenaamde thuislandpolitiek oftewel het kwaad van de grote apartheid. Wie de Zuidafrikaanse maatschappij op zich laat inwerken, gunt natuurlijk een klein groepje niet-blanke gehandicapten van harte hun bevoorrechte positie maar kan daár geen bereidheid tot wezenlijke verandering in zien. Een minderheid in de fractie die het

groene licht wel wilde geven vond haar overweging vooral hierin dat de gehandicapten in Zuid-Afrika in een bevoorrechte positie verkeerd. En dat dit lichtpuntje aangewakkerd diende te worden, zodat er ook invloed elders vanuit zou kunnen gaan, een voorbeeldwerking dus. Was er in de fractie verschil van mening over de te volgen weg, eensgezind was ze in haar volstrekte afwijzing van de apartheidspolitiek. Het is niet juist, wanneer de regering de Kamer meedeelt, dat de Zuidafrikaanse regering gemengde sportbeoefening aanmoedigt. Minister Janson van sportzaken zei onlangs nog: „Dat de nationale partij haar sportpolitiek aanpast moet niet worden gezien als een streven naar integratie, maar als een poging te voorkomen dat kwaadwilligen in het buitenland Zuid-Afrika isoleren vanwege zijn sportpolitiek”. Verder zei de minister te geloven dat de oplossing voor het hele sportprobleem kan worden gevonden als zwarten en kleurlingen zo snel mogelijk hun eigen sportfaciliteiten krijgen. Ik ga thans op de brief van minister Van der Klaauw, die een ernstige vertekening geeft van de werkelijke situatie in Zuid-Afrika, vanwege ruimtegebrek niet verder in, maar volsta met op te merken dat een regering die zo voor het parlement verschijnt terecht een nederlaag lijdt.

Drukmiddel

Daar gaat het overigens niet om. Het centrale punt is wat wij kunnen doen om Zuid-Afrika duidelijk te maken, dat er wezenlijk veranderingen moeten komen wil een bloedbad voorkomen worden. De weinige drukkiddelen die we hebben moeten we daarvoor gebruiken en dit is er één van, zoals collega Mommersteeg in zijn bijdrage aan het debat helder heeft uiteengezet

Binnenkort gaat een deputatie naar Zuid-Afrika om uit te leggen waarom wij niet gastvrij kunnen zijn. Van zwarte zijde bereikten mij reeds instemmende geluiden. Men voelt ons besluit als een gebaar van solidariteit. Hopelijk wil de andere partij onze overwegingen op zich laten inwerken.

Verenigde Naties

Zou de Kamer de regering wel gevolgd hebben, dan zou ons land in botsing zijn gekomen met het Special Committee Against Apartheid van de Verenigde Naties, waarvan de voorzitter, de Nigeriaan Clark, tot driemaal toe heeft gezegd, dat wij in strijd zouden handelen met de ook door Nederland onderschreven aanbeveling van de algemene vergadering van de Verenigde Naties die handelt over sportcontacten met Zuid-Afrika. Ook zouden wij zwarte organisaties in een sterk afwijzende stellingname niet hebben gehonoreerd. Gelukkig is dit alles niet gebeurd. En is ons beleid ter zake van Zuid-Afrika en de mensenrechten in het algemeen niet aangetast geworden.

Zuid-Afrika kent inderdaad geen enkele wet die gemengde sportbeoefening tussen rassen verbiedt zoals de minister de Tweede Kamer heeft meegedeeld, maar dat is ook niet nodig. Het land heeft enkele honderden wetten die het leven van de niet blanken geheel regelen, waarvan het gevolg is, dat integratie in de sport niet mogelijk is. Normale sport is in een abnormale samenleving niet mogelijk zegt SACOS, een zwarte sportorganisatie in Zuid-Afrika. Voor gehandicapten geldt dat nog weer bijzonder. Tijdens een openbare commissievergadering over gehandicapten heeft collega Borgman gewezen op de waarde van de sport voor gehandicapten en daarbij gesteld dat het er vooral om gaat gehandicapten uit hun isolement te halen. Sport-beoefening voor gehandicapten heeft alles te maken met sociale contacten eromheen. Welnu het behoeft geen betoog, dat dit juist in Zuid-Afrika onmogelijk is. Niemand ontzegt met vreugde een groepje gehandicapten de toegang tot ons land. Maar in de strijd voor echte menselijke verhoudingen in Zuid-Afrika was het helaas nodig.

mr. J. N. Scholten lid van de CDA-Tweede-Kamerfractie

Er is op het Haagse Binnenhof veel hetzelfde gebeven: vandaag en toen discussies over de werkwijze, over het peil van de debatten en – bijvoorbeeld – over het taalgebruik. Nu behoort tot de afgevaardigden bijvoorbeeld boer Koekoek (van de Boerenpartij) en destijds (1918) was het Boer Weitkamp, van wie bekend is dat hij een boterham in de Grote Vergaderzaal wilde nuttigen.

De huidige minister-president Van Agt noemde zijn voorganger eens „de doctorandus uit Buitenveldert”, die – op zijn beurt – over de premier sprak als over „de jurist van de Heilige Landstichting.” Destijds werd de AR-afgevaardigde Duymaer van Twist, die ooit het Wilhelmus in de vergaderzaal inzette, wel „de trombone van Steenwijk” genoemd.

Er is – zo kan de conclusie zijn – veel het oude gebeven. Uitzonderingen op die regel zijn – naast de hoofdrolspeelers – de parlementaire pers en de Naamlijst. Vroeger, zo werd eens geconstateerd, vermeldde die lijst van Kamerleden „de naamdiamanten uit het kapsel van de Nederlandse maagd” en werd tegelijkertijd de vraag gesteld wat er toch is overgebeven van al die oude parlementaire heerlijkheid. De vraag stellen betekende voor de auteur haar beantwoorden: het woud der namen ligt er ontbladerd bij, zo luidde zijn conclusie. „We zijn in verval”, zo voegde hij daaraan toe en stelde dat de Naamlijst reeds in zijn tijd doet denken aan een afgebrand dorp. Hij kon niet weten, dat de Naamlijst van nu – op enkele uitzonderingen na – zelfs de voornamen weergeeft van de geachte afgevaardigden.

Belang

Wijzigingen ook bij de parlementaire pers. Geschiedschrijvers wijzen erop, dat het dit jaar precies 120 jaar is geleden, dat in het gebouw van de Tweede Kamer een speciale tribune werd ingericht voor de pers. Het officiële begin van deze vorm van openbaarheid dateert van 1815, toen in de Grondwet werd vastgelegd, dat „de zittingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden in het openbaar gehouden.” Ruim dertig jaar later opent „de overzijde” de deuren en wordt de grondwettelijke regel dat „de afzonderlijke vergaderingen der beide Kamers in het openbaar worden gehouden en evenzo de Verenigde Vergadering”. Bij die besluitvorming zal men zich ongetwijfeld het woord van Thorbecke hebben herinnerd: „Wanneer de Eerste Kamer voor het licht werd gesloten zou dit deel der Vertegenwoordiging geen leven hebben.”

Het feitelijk begin van de openbaarheid dateert van veel eerder: in 1797 neemt het provinciaal bestuur van Holland het besluit om de vergaderingen van dit college toegankelijk te maken voor de dagbladschrijvers. „De 10en april 1797 is, na deliberatie, goedgevonden en verstaan dat in de eerstvolgende vergadering zullen worden geadmitteerd een of twee dagbladschrijvers, aan welke het vrij zal staan voor hun eigen rekening en verantwoording aantekening te houden van hetgeen te dezer vergadering zal voorvallen”, zo heet het officieel. Bij het overleg over dit besluit was het een zekere Loosjes, die de toelating van journalisten verdedigde. „Het volk” – zo waren zijn woorden – „heeft er belang bij dat het wete – voorzover zulks weetbaar zij – hoe elk deszelfs Vertegenwoordigers zich van de hem vertrouwde last kwijte.” Hij riep op „den sluier der altijd gehate geheimzinnigheid af te werpen”, waarmee „aan het volk van Holland een onwedersprekelijk bewijs van onze genegenheid zou worden gegeven.” Overigens: ook de Nationale Vergaderingen waren openbaar en de weergave van de beraadslagingen van de afgevaardigden (toen Representanten geheten) vonden hun weg in het „Dagverhaal der

„Bij het bedekt handelen hebben alleen onverstandigen of schelmen belang”

De geschiedenis van de parlementaire pers

Door D. J. Hoekstra

Handelingen van de Nationale Vergadering”. De tekst van een prospectus voor deze uitgaaf mag hier gememoreerd worden: de openbaarheid werd omschreven als het wegschuiven – voor het eerst – van het gordijn van de geheimzinnige beraadslagingen. „De gedachten van de beste vaderlanders zullen nu openlijk bekend worden.”

„Grote nut”

Niet alleen Loosjes toonde zich voorstander van openheid en openbaarheid. Van Thorbecke is de uitspraak, dat de publieke zaak wil publiek behandeld worden. Groen van Prinsterer omschreef openbaarheid als uiterst belangrijk en benadrukte het „grote nut van eene spoedige en nauwkeurige mededeeling van het gesprokene”. Ik voeg mij niet bij hen – aldus deze Staatsman – volgens wie in de Volksvertegenwoordiging als het ware de wijsheid van het volk geconcentreerd is. Het oordeel van deskundigen buiten haar moet ook invloed hebben op den gang der discussies en het is daarom vooral dat een spoedige mededeeling van het hier gesprokene alleszins wenselijk is. Op openbaarheid wordt ook aangedrongen in een „Anonyme Memorie over den toestand van het oogeblik”, afkomstig van de latere minister van Financiën, mr. F. A. van Hall, aan Koning Willem I. Daarin – en we schrijven 1831 – vraagt Van Hall zich af, hoe „in den moeilijken toestand van het Vaderland onze Regeering eenig vertrouwen bij de natie behouden zal kunnen, indien zij door de meest mogelijke rondheid in al hare mededeelingen de natie niet ten minste de zekerheid verschafft dat alles ten haren beste geschiedt, en dat, zoo er enkele misgrepen hebben plaats gehad, daardoor de hoop ontstaat dat die voor de toekomst voorkomen zullen zijn.” Van Hall vraagt zich af, hoe dan een verstandig Vorst niet alles zou aanwenden om de openlijkheid te bevorderen. „Bij het bedekt handelen hebben alleen onverstandigen of schelmen belang”, aldus deze „Anonyme Memorie”.

Springveer

Precies een jaar later wordt op dezelfde openbaarheid aangedrongen in een voorstel tot

Grondwetsherziening, afkomstig – reeds toen – van een Commissie van Drie. In een toelichting wijzen de opstellers (te weten E. Canneman, M. Pieper en H. van Royen) erop dat „alle de voor- en nadelen, verbonden aan het openlijk vergaderen van de volksvertegenwoordiging met bedagzaamheid zijn overwogen „en concluderen zij tot openbaarheid.” Het openbaar vertrouwen zoowel als de kracht der regeering moet bij de openlijke behandeling van alle staatsaangelegenheden winnen, wijl daarin naar het oordeel van de beroemdste publicisten de groote springveer eener constitutionele monarchie gelegen is en alleen daardoor de ziekte dezer woelige tijden, dat is de staatkundige argwaan, kan verwijderd worden”, zo heet het. Toegevoegd wordt de opmerking dat niet te loochenen valt, „dat geheime en geheimzinnige beraadslagingen aan die beredeneerde overtuiging in de weg staan, welke een volk met tevredenheid en berusting doet gehoorzamen.”

Weer enkele jaren – we schrijven 1844 – noemen de „Negenmannen” onder leiding van Thorbecke de openbaarheid te behoren tot het wezen der volksvertegenwoordiging. In de constitutionele Staat, waar het volk geroepen wordt om door zijne Vertegenwoordigers aan het bestuur des Lands deel te nemen, is openbaarheid van de Handelingen der wetgevende Vergadering een onmisbaar vereiste”, aldus het oordeel van deze Negen. Een jaar later – op 23 juni 1845 – omschreef dezelfde Thorbecke openbaarheid „eene der grootste weldaden van de Grondwet”. Niet zonder strijd werd die weldaad veroverd. Het initiatief voor openbaarheid in ons parlement kwam uitgerekend van de Belgische kamerleden in de Grondwetscommissie – Van Hogendorp. In deze Commissie adviseerde een kleine meerderheid (11 stemmen voor en 9 stemmen tegen) tot invoering van het openbaarheidsbeginsel, waarover in de Tweede Kamer een heftige discussie volgde. De tegenstanders van dit beginsel namelijk waren van oordeel, dat openbaarheid „aanliep tegen alles wat de geschiedenis aan waarschuwingen had opgeleverd. Hoe kon zulk een openbare tentoonstelling tot iets anders geschikt zijn dan tot voldoening van de nieuwsgierigheid bij enige weinigen en van de zucht bij anderen om door welbespraaktheid te schitteren. Hoe zou het bijzijn van

enige mensen uit de Residentie, waaronder dan nog onbevoegde beoordelaars en lieden uit het onbeschaafd gemeen een beredeneerde overtuiging kunnen verwerven door openlijk geredekavel”. Openbaarheid – zo zeiden tegenstanders – betekent „eene stremming van de vrijheid en vertrouwelijkheid, die er plaats moest hebben wanneer vertegenwoordigers des volks over de voorstellen van hunnen soevereinen Vorst raadplegen”. Tegenstanders van het openbaarheidsbeginsel benadrukten dat de verslaggeving zeker niet mocht worden overgelaten „aan de gunst of ongunst van verslaggevers, in dienst van bijzondere bladen, zonder enige verantwoordelijkheid en zonder enig toezicht van de Kamer”. Tussen haakjes: een soortgelijke suggestie kwam nu een aantal jaren geleden van de onlangs overleden Senaats-voorzitter mr. M. de Niet Gzn., die suggereerde het in de advertentie-kolommen doen opnemen van Kamerverslagen, omdat de kranten en andere media hun taak ten opzichte van met name de Eerste Kamer onvoldoende zouden vervullen. Het zo wel genoemde „merkwaardige” plan van de vroegere Kamer-voorzitter werd destijds door premier De Jong van de hand gewezen.

Kritiek

De openbaarheid kwam niet van harte. Er was – zo is wel gezegd – sprake van geharrewar en van strubbelingen. Er kwam ook kritiek op de werkwijze van de parlementaire pers, die – we memoreerden het reeds hierboven – sinds 120 jaren de beschikking heeft over een eigen tribune. Het vroegere kamerlid Roodhuizen noemde deze tribune ooit eens „na de gevangenschap de tweede gruwelkamer van Den Haag” en hij kon het weten, want hij was tevens hoofdredacteur van het Haagse dagblad „Het Vaderland”. Voor de plaatsing van de tribune – een soort van kippenren – waren er in de grote Vergaderzaal drie plaatsen voor de dagbladschrijvers gereserveerd, naast het Voorzittersgestoelte. Later vonden de (6) parlementaire journalisten een plaatsje op de gasttribune en moesten zij onder „zeer bekrompen” omstandigheden hun werk doen. Hun werkvertrek – zo verhaalt een geschiedschrijver – met matten stoeltjes en één vierkanten houten tafel stak in soberheid wel erg sterk af bij de

Opnieuw: de parlementaire pers

In het vroege voorjaar – om precies te zijn op 7 april jongstleden – wijdde Nederlandse Gedachten een „drieluik” aan „de verantwoordelijkheid van de parlementaire pers”. Een onderwerp – zo werd toegezegd – waar de redactie in de nabije toekomst op terug hoopt te komen.

Deze toezegging wordt hierbij ingelost: de parlementaire verslaggever van het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), D. J. Hoekstra, heeft zich – op ons verzoek – beziggehouden met de geschiedenis van de parlementaire pers – een journalistiek terrein waarop hij zich ruim vijftien jaar beweegt.

intense belangstelling van de pers voor de handelingen in de Kamer. Zeer recent – 11 oktober 1979 – constateerde de Commissie voor Economische Zaken uit de Tweede Kamer dat „de pers” eerder de beschikking had over de door minister Van Aardenne van Economische Zaken uitgebrachte Sectornota dan de leden van deze Kamercommissie. Een dergelijke klacht over de (vertraagde) toezending aan de Kamer van voor haar bestemde stukken is niet nieuw: bij de behandeling van de begroting van Binnenlandse Zaken voor 1898 werd er door de Commissie van Rapporteurs op gewezen, dat „nochtans somwijlen derden en met name geïnteresseerden bij de pers reeds vroeger van benoemingen kennis blijken te krijgen dan de belanghebbenden”. Hiertegen – zo zei de Commissie – behoort te worden gewaakt. Ook weerklinkt de klacht, dat het de aandacht had getrokken dat sommige dagbladen stukken, ter rondleiding aan de leden van de Kamer bestemd, weten magtig te worden voordat zij zijn rondgedeeld. Vanuit de betrokken Commissie werd de minister gevraagd dit voortaan te willen voorkomen.

Kritiek kwam er ook over al of niet vermeende onjuistheden en over onvolledigheid in de verslagen. Joan Melchior Kemper beklagde zich er in 1818 al over, dat een verslaggever „mij zaken laat zeggen, even strijdig met mijne beginselen als zij belachelijk zijn”. Hij verwijt hem zijn lezers redevooreringen voor te zetten, die nimmer uitgesproken zijn, maar „wat kunnen wij anders doen dan den man beklagen, welke zich niet dan door deze erbarmelijkheden aan het brood kan helpen”. Zijn collega Van Boetzelaer constateerde dat de bladen „slechts onvolledige brokken” publiceerden, veelal opgemaakt „uit de vlugtige en dikwijls zeer slordige aantekeningen der snelschrijvers”. Ik zoude – aldus Van Boetzelaer – zelfs niet durven verzekeren dat zoo dan al niet de woorden, toch de gedachten en argumenten goed zijn aangegeven, daar de ondervinding leert dat die Heeren snelschrijvers bij ons nog zo weinig grif zijn, dat zij zeer dikwijls den spreker niet kunnende bijhouden dezen in den mond leggen wat hij niet gezegd heeft, doch wat zij denken dat hij moest gezegd hebben”. Dit is wel jammer en voor de improviseerende leden zeer lastig, doch het is niet anders en zal nog lang zoo duren”. In 1879 – en de geschiedenis herhaalt zich – is het Rutgers van Rozenburg, die – nu bijna honderd jaren geleden – op 11 december 1879 moest constateren dat de Kamerverslagen „niet anders zijn dan zeer onvolledig en gebrekkig”. Tot die conclusie was ook reeds zijn collega-Kamerlid Van Eck gekomen, die (in 1849) moest constateren dat zijn uitvoerige rede van anderhalf uur met slechts enkele regels in de dagbladen werd „afgedaan”. De eerder genoemde Rutgers van Rozenburg wees erop, dat het voor een deel der pers de meest lonende bladvulling schijnt te zijn op de

Vervolg op pagina 7

Parlementaire pers

Vervolg van pagina 6

verslagen en handelingen dezer Kamer te smalen, wat – evenals de feuilletons – altijd gretige lezers vindt. Rutgers noemt dat geen wonder, want "iedere natie heeft iets bloeddorstigs, wat bij de Spanjaarden en Engelschen zich openbaart in hun smaak voor stieren-, hanen of vuistgevechten, bij ons in het genot dat men voëit wanneer iemand, die zekere positie in de maatschappij innam, daarvan wordt afgerukt". De kritiek op de werkwijze van de parlementaire pers vindt men ook terug in het verslag van de Grondwetscommissie uit de Tweede Kamer: is de kwaliteit van de berichtgeving, een enkele uitzondering daargelaten, niet in het algemeen erbarmelijk? zo werd in dit verslag gevraagd. Het parlementaire gebeuren moet minder als een wedstrijd tussen Ajax en Feyenoord worden benaderd, zo wordt in dat verslag opgemerkt. (Zie: Voorlopig Verslag Bijzondere Commissie voor het beleid inzake Grondwet en Kieswet – 14 januari 1971). Ook oud-Kamervoorzitter Vondeling uitte in zijn befaamde Kerstoespraak (21 december 1978) kritiek op de parlementaire pers en daarin gaf hij uiting aan zijn verontrusting over het gemak waarmee de laatste tijd over personen wordt gesproken en ongecontroleerde beweringen worden afgedrukt en uitgesproken. Hij vatte zijn kritiek samen en sprak over "onweidelijk jagen in de grazige weiden van het Binnenhof" en poneerde (op 9 januari van dit jaar) drie stellingen, aangeboden "aan de mede-dienaars van het algemeen en openbaar belang":

- 1- te vaak worden in het wilde weg beweringen gedaan en wordt niet de moeite genomen de betrouwbaarheid te controleren ook als daartoe alle gelegenheid was.
- 2- de lezers, luisteraars en kijkers hebben er recht op dat hinderlijke onjuistheden worden hersteld en
- 3- het aantal gevallen van onjuiste, smadelijke berichtgeving over publieke personen is veel te groot.

Waardering

Naast die kritiek is er ook veel waardering voor (het werk van) de parlementaire pers. Het CDA-kamerlid De Kwaadsteniet zegt bijvoorbeeld (in het nummer van 7 april 1979) in Nederlandse Gedachten dat "toch in het algemeen gesproken de Kamerleden de parlementaire pers wel positief waarderen". In hetzelfde nummer – een drieluik bevattend over "De verantwoordelijkheid van de parlementaire pers" – wijst hij er op, dat de parlementaire journalistiek een brugfunctie heeft in de verbinding tussen kiezers en gekozenen. Ook de vroegere CDA-fraktievoorzitter Piet van Tellingen gewaagt in het zelfde nummer van Nederlandse Gedachten – ook ondanks fouten die worden gemaakt – van "een zekere waardering voor het werk van de schrijvende en radio/t.v.-makende pers die in het parlement werkt. Een pluim van oudere stempel is afkomstig van de parlementaire geschiedschrijver Van Welderen Rengers, die constateerde dat de parlementaire verslaggevers

"zich de moeite geven den taaien parlementaire kost in genietbare vorm aan het belangstellende publiek toe te dienen". In het boekje "Uit ons parlement" vergelijkt Frans Netscher het werk op de perstribune in 's Lands Vergaderzaal met "het werk van een bij, die uit de leelijkste bloemen nog honing weet te puren", want "op de journalist rust de noodzakelijkheid om de aangehoorde verveling neer te schrijven en er iets leesbaars van te maken". Een uiting van meer recente waardering is afkomstig van het vroegere AR-kamerlid G. A. Kieft, die bij zijn afscheid als lid van de Tweede Kamer de parlementaire pers liet weten „bijzonder getroffen te zijn door de wijze waarop de parlementaire pers – uiteraard uitzonderingen daargelaten – handelt als het gaat om het geven van eerlijke achtergronden en informatie. Ik heb een scherper inzicht gekregen voor dat moeilijke, tijdrovende en verantwoordelijke vak", aldus de heer Kieft.

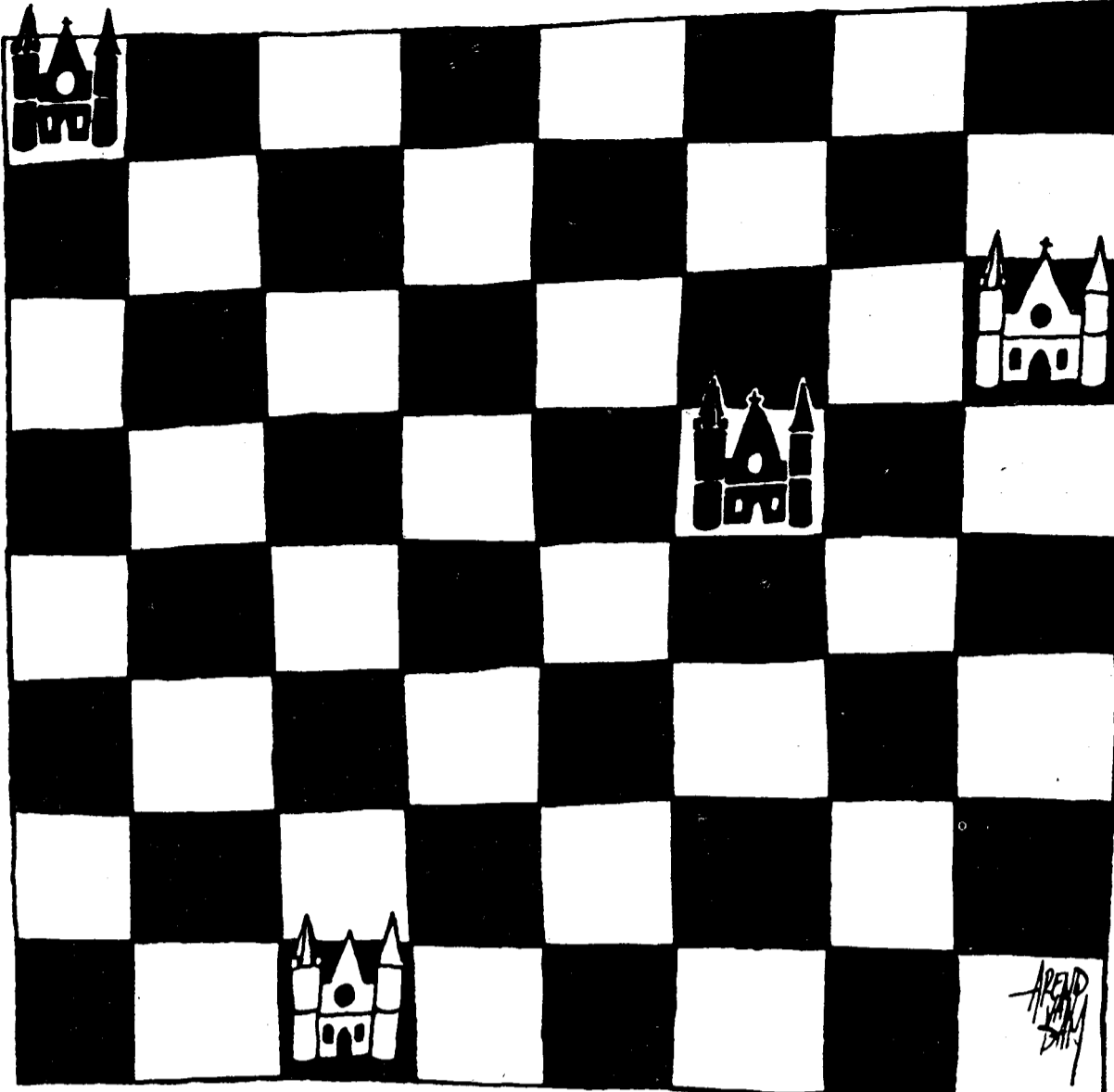
Verkeersmiddel

Moeilijk, tijdrovend en verantwoordelijk. Aldus de beoordeling van het vroegere Kamerlid. De eerder geciteerde Frans Netscher omschrijft de vereisten voor de parlementaire verslaggever als volgt: oefening, scherp gehoor, helder verstand, vlug begrip en juistheid van expressie. In de hierboven aangehaalde prospectus voor het Dagverhaal van de Nationale Vergadering worden in deze volgorde genoemd: onpartijdigheid, spoed, nauwkeurige uitvoering en waarheid. Deze vereisten – zo werd toegezegd – zullen onze bestendige gezinnen zijn. Enkele andere uitingen van waardering voor wat wel eens genoemd is "de trouwe metgezel van het parlement" (Joris van den Bergh in De anatomie van Nederland-1967): de vroegere KVP-fraktievoorzitter Nolens bood de parlementaire pers een van

**democratie:
allemaal
een vinger
in de pap!**

hem gemaakte foto aan dit – zo blijkt uit de eigenhandig geschreven opdracht – "uit waardering voor hun moeilijken en verdienstelijken arbeid" (13 november 1926) en meer recent (5 juli 1979) schrijft het afgetreden PvdA-Kamerlid Herman Drenth de

journalisten en persorganen te danken "voor de kritische aandacht die zij besteden aan het werk van de Tweede Kamer". Om te eindigen opnieuw met de vroegere Kamervoorzitter Vondeling:

"de pers – in allerruimste zin – is veruit het belangrijkste verkeersmiddel tussen regering en de burgers en daarmee tegelijkertijd de onmisbare medewerker van de parlementariër". Hij schreef dat in het boek "Tweede

Kamer, lam of leeuw" (1976) en concludeerde dat die twee (parlement en parlementaire pers) elkaar niet kunnen missen. "Zonder de een kan de ander zijn werk niet doen – ze horen bij elkaar, zoals stekker en contactdoos".

„Christian Political Options” een publikatie voor internationaal gebruik

Tien jaar geleden verscheen „A Christian Political Option”, een vertaling van „Grote taak voor kleine mensen”, van de hand van B. Goudzwaard. Dit kleine boekje voorzigt in een dringende behoefte aan literatuur over de ARP voor buitenlanders. De taalbarrière verhinderde niet alleen een bredere verspreiding van onze ideeën, maar maakte zelfs een elementair begrip omtrent de anti-revolutionaire staatkunde onmogelijk. Ieder die onze naam en de beginselen van onze partij voor buitenlanders heeft moeten verklaren, beseft hoezeer we te kort geschoten zijn in het verschaffen van engelstalige literatuur over de ARP. Goudzwaards' „A Christian Political Option” heeft een tijdlang goede diensten gedaan. Het is ook nu nog wel bruikbaar als eerste kennismaking met de Nederlandse christen-democraten.

In het kader van het eeuwfeest van onze partij heeft het partij-bestuur nieuwe mogelijkheden geschapen voor de internationale verbreiding van ons politiek denken. Gedurende de eerste week van april jl. kon daardoor een „internationaal symposium” worden gehouden waar een rijk geschakeerd christen-democratisch gezelschap geconfronteerd werd met een keur van Nederlandse en buitenlandse sprekers Nederlandse christen-democraten kregen zo de kans om onze ideeën, in een brede discussie met verwante sociale en politieke groeperingen van over de grenzen, uiteen te zetten. Het „internationaal symposium” is zo een

onvergetelijke gebeurtenis geworden. De pers heeft daar ruime aandacht aan besteed.

Nu, een half jaar later, kunnen we u een symposium-boek aanbieden, waarin de diverse bijdragen, de belangrijke discussie-elementen, en samenvattingen van de rapporten „Grondslag en Politiek handelen” en „Gespreide verantwoordelijkheid” zijn opgenomen. Deze unieke Engelstalige publikatie, geproduceerd door de dr. A. Kuiperstichting, kan aan Nederlanders veel inzicht verschaffen in de internationale context waarin onze partij meer en meer opereert. Ongeveer het hele scala van christelijk-sociaal en christelijk-democratisch denken is er in terug te vinden. Het was, tijdens het symposium, dan ook niet zo eenvoudig om de verschillen te overbruggen en de geesten open te houden voor eikaars boodschap.

Het boek opent met een boeiende, sociologisch getinte verklaring van onze partijgeschiedenis door dr. D. Kuiper. Daarna schrijft de staatssecretaris De Jong over de schoolstrijd en de principes die ons op dit gebied leiden. Hij vermeldt enkele voor ons nog onbekende gegevens over onze houding in deze kwestie. Het omroepbeleid en de oproeporganisatie worden toegelicht door de voorzitter vande NCRV drs. Jansen en door mr. Wüst van de KRO. Prof. Goudzwaard schetst ideeën over de relaties tussen beginselen en politieke actie. Zijn visie op de „sovereiniteit in eigen kring” verdient

wederom de aandacht. Daarna volgen korte bijdragen van dr. Klijn (hij was lid van „de commissie-Van Verschuer), de Oostenrijker dr. Stirnemann en de Amerikanen Skillen en McCarthy. De bekende Amerikaanse calvinist prof. Runner geeft een zeer gedegen uiteenzetting over filosofische en theologische achtergronden van de a.r. of c.k. richting. Prof. Papini, uit Triëst, behandelt een soortgelijk thema vanuit katholiek gezichtspunt. Het boek gaat dan over op de sociaal-economische politiek, waarover dr. Albeda en drs. Lubbers zeer gewaardeerde toespraken hielden. Vervolgens worden internationale aspecten aan de orde gesteld door dr. Reyes Vicuña (voormalig) senaatsvoorzitter uit Chili) en prof. dr. Teunissen (Groningen). Dr. Reyes geeft daarbij commentaar op „Niet bij brood alleen”. Dr. A. M. Donner besluit het boek met een artikel over „Verantwoordelijkheden”, een begrip dat voor het CDA zo'n centrale betekenis heeft.

Het geheel is in een zeer leesbare vorm uitgegeven en verlucht met foto's en met cartoons van Arend van Dam. Het is een publikatie geworden waarmee wij, gezien de vorm en de inhoud, zowel in binnen- als buitenland voor de dag kunnen komen. Wij nemen aan dat velen onzer één of enkele exemplaren voor hun buitenlandse relaties ter beschikking zullen willen hebben. Dit wordt mogelijk gemaakt door de zeer matige prijs van f 15 die de AR-Partijstichting voor dit werk (van 289 pag.) in rekening brengt. Wie zich dit boek voor persoonlijk gebruik of als relatiegeschenk wil aanschaffen, kan zijn bestellingen richten tot: AR/Partijstichting, Dr. Kuiperstraat 3, Den Haag, tel. 070-46.96.20; giro no. 89673.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P.
Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem
(officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie,
advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673. t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

CDA-program van uitgangspunten

Naar aanleiding van het artikel van prof. Goudzwaard (NG 13/10/79) enige korte kanttekeningen, temeer daar hij zich diezelfde dag voor de VARA zowel AR-kandidaat stelde (waar ik beslist niet tegen ben) als eenzijdig propaganda maakte voor een CDA-PvdA (plus n.b. PPR) regering (waar ik – voor die gelukkig niet in het Ontwerp Program genoemde eenzijdigheid – vanzelfsprekend, tegen ben). Dat program heeft – gelukkig – niets van doen met de PvdA.

1. Een prachtige Bijbelse indeling; Gerechtigheid, Verantwoordelijkheid, Solidariteit en Rentmeesterschap ... ook in deze prioriteit. Ze hebben alle vier met elkaar te maken. De een kan – in de Rechtstaat – niet functioneren als aan de andere drie in ieders eigen hoofdstuk geen „recht“ wordt gedaan. Waarbij (naar Bijbelse norm) de eerste (voornaamste) taak van de (goede) overheid is – omdat de overheid er is „ons ten goede“ – het handhaven van de gerechtigheid; hetgeen meer betekent dan alleen solidariteit betrekken of verantwoordelijkheid delen c.q. rentmeesterschap uitoefenen. Dit t.a.v. een perspectief voor ons land, ons volk en de wereld. Dit is beginsel-politiek.

2. Een oud AR (CDA) beginsel was (is?) dat wij noch voor liberalen noch voor socialisten een speciale voorkeur hadden (hebben); de z.g. Lood om Oud IJzer theorie... hoewel daarover, maar niet hier en nu, meer valt te zeggen. Vandaar dat ik de op deze wijze uitgesproken voorkeur voor socialist niet begrijp. Te meer niet daar het CDA in een kabinet met de VVD beter het eigen program kan uitvoeren (zie heden) dan met socialist (zie de stokpaardjes van de PvdA destijds bij kabinet Den Uyl) en ... veel belangrijker (voor een chr. partij), de socialist „ons“ haten – zie uitspraken voormannen – omdat socialist in wezen ook anti-christelijk zijn. De geschiedenis van de laatste 30 jaren heeft verder aangetoond dat de sociale wetten bij PvdA (mede) regeringen niet veiliger of beter waren dan bij VVD (mede)regeringen.

3. Voorkeur t.a.v. de PPR begrijp ik helemaal niet. Van alle partijen – ook van PPR/PSP, CPN en ultra-rechts – kan wel iets „goeds“ gezegd worden. Maar wij AR-leden (CDA'ers) kunnen toch stellen dat gezien hun aard – het zijn tegen deze staat – zij (PPR'ers) voor ons onaanvaardbaar zijn.

4. Tenslotte: Ik ben van mening dat het door prof. Goudzwaard verdedigde program ... toch de „inpasbaarheid“ van een NAVO-antwoord op de Sovjet SS-20 raketten toelaat!

Het „terugdringen“ van de rol van het kernwapen wordt niet bereikt door het „eenzijdig“ uitbannen. Integendeel; zoals door vele voorstanders van denuclearisatie (en ontwapening) wordt bevestigd (prof. Röling, Paus Joh. XXIII e.a.). Ook prof. Goudzwaard en het CDA-ontwerp-program delen eveneens – zeer terecht – deze mening.

Dit kan dan inhouden om de „Rol van de Sovjet-kernwapens“ niet eenzijdig te doen TOENEMEN (het gaat niet alleen om Warschaupact wapens, maar om beide) en om te voorkomen dat de Sovjet-wapens de dienst in de wereld gaan dicteren – die eenzijdig toenemende invloed tegen te gaan met een „passend“ antwoord (hoe, type en aantal buiten beschouwing gelaten). Dit betekent (dan) dat wij de Sovjets duidelijk maken „jullie wapens, krijgen van ons een antwoord, wij willen dat blijft gelden dat geen enkele bedreiging „ons“ er onder krijgt“. Kortom „Oorlog mag niet lonend worden voor de Sovjets“. Dat de Sovjets (de Russen bij traditie) alleen vanuit Macht onderhandelen moeten, is dacht ik voldoende bekend. Dat telt heel erg. Historisch gezien is dat van hun kant heel begrijpelijk.

De heer Neuman heeft gelijk dat „het CDA-program“ en „een antwoord op de Sovjet-SS-20“ **inpasbaar zijn**. De toelichting bij Gerechtigheid (blz. 4 2e kolom) over defensie zegt (bij de artikelen 29 t/m 31): „de consequenties van een abrupte en eenzijdige afschaffing van de kernbepanning aan onze zijde kunnen wij evenmin verantwoorden“ gezien de risico's die dit voor de wereldvrede meebrengt. **Geen** antwoord op de Sovjet SS-20 dreiging betekent – helaas – een eenzijdige afschaffing van de kernbepanning aan onze zijde. Onze defensie zal – volgens diezelfde toelichting – „niet“ agressief“ moeten zijn... maar wel

„gelooftwaardig“. De Arjos-voorzitter (Arjos-raad 13.10.79) zou moeten (en ook kunnen) begrijpen dat als wij de defensie „niet gelooftwaardig“ houden... de geloofwaardigheid van het CDA (met een goed defensieprogram, geen afbraak) „juist“ op het spel staat. Ook ik – laat hij daarvan overtuigd zijn – ben tegen het kernwapen; lessen uit de geschiedenis hebben voor mij echter WAARDE.

5. De opmerking van prof. Goudzwaard (laatste kolom, pag. 2) dat „Europa, de NAVO, om de vernietiging vraagt, die zelfs eist, wanneer ze zelf wordt aangevallen“ doet pijn, en doet hem geen eer aan. Dat is IKV-taal, maar daarom nog niet de waarheid. Omdat ik langdurig en zeer nauw betrokken geweest ben bij de NAVO/SHAPE besluitvorming omtrent zowel ontwapeningszaken als wapenbeheersingskwesies noem ik dit „laster“. Het is juist zo dat, mede gezien de bevolkingsdichtheid, er intensief gestudeerd, gezocht wordt naar de mogelijkheden om te voorkomen – als er onverhoeds toch in Europa een lokaal conflict uitbreekt – dat een conflict ogenblikkelijk zal escaleren naar kernoorlog of wereldwijde oorlog; dat is o.a. ook wel bekend via het streven naar het z.g. „aangepaste antwoord“. En dat is een andere politiek dan eisen dat de wereld vernietigd zal worden als Europa ergens wordt aangevallen. Het gaat er om Europa „Vrij“ te houden.

6. De Bijbel stelt dat gerechtigheid boven leefbaarheid gaat, maar ook dat leefbaarheid meer is dan leven. Wie vermindering van de rol van kernwapens – ook door de bril van goed **Rentmeesterschap** – voor ogen staat zal vanwege het pogen de **Gerechtigheid** te handhaven de **Verantwoordelijkheid** niet kunnen dragen dat daardoor de **Solidariteit** verloren gaat.

H. Meijer te Ede

Discussie over het reglement op de kandidaatstelling voor de Eerste Kamer

in Nederlandse Gedachten van 22 september jl. stond een artikel opgenomen van de heer mr. V. Bruins Slot over het CDA-reglement op de kandidaatstelling voor de Eerste Kamer. Daarin worden argumenten aangedragen ter ondersteuning van de in de ontwerp-statuten voorgestelde procedure. De argumenten en de conclusie in genoemd artikel overtuigen mij niet. Vandaar deze reactie.

Waar gaat het om? In de ontwerp-statuten van het CDA (die dit najaar door kiesverenigingen en kamercentrales worden besproken) wordt een procedure voorgesteld inzake de totstandkoming van de CDA-kandidatenlijst voor de Eerste Kamer. Deze procedure houdt in dat het landelijk partijbestuur uiteindelijk een advies-kandidatenlijst vaststelt. Deze advieslijst beoogt binnen de partij (met name voor de CDA-leden van de provinciale staten die immers de Eerste Kamer kiezen) feitelijk een bindende werking te hebben. Binnen de partij, zo zou men kunnen zeggen, wordt op centraal niveau beslist over de kandidatenlijst.

De heer Bruins Slot vindt dat een juiste gang van zaken, omdat zijn inziens (zich aansluitend bij gezaghebbende staatsrechtgeleerden) het thans niet meer noodzakelijk is een eigen provinciale vertegenwoordiging binnen het wetgevend lichaam (Koning en Staten-Generaal) te hebben. Dat zou, zo wordt betoogd, niet meer passen in de moderne politieke ontwikkelingen. Volgens schrijver wordt de opvatting dat een dergelijke provinciale vertegenwoordiging wél noodzakelijk is, door niemand meer gehuldigd. In deze redenering bestaat een eigentijdse uitvoering van de wet (die nog steeds verkiezing van de Eerste Kamer door de leden van de Provinciale Staten voorschrijft) door het CDA dan ook uit een procedure inzake de kandidaatstelling die de provinciaal-politieke invloed beperkt ten koste van de invloed van het landelijke partijbestuur.

Het „eigentijdse“ van deze procedure waag ik te betwijfelen. Nog niet zo lang geleden heeft een door de vroegere Minister van Binnenlandse Zaken (de heer Mr. De Gaay Fortman) ingestelde werkgroep een rapport uitgebracht over de verhoudingen in ons Nederlandse bestuursstelsel tussen rijk, provincie en gemeente. In dit door de Werkgroep Complementair Bestuur uitgebracht rapport (december 1977) worden o.m. als wezenlijke knelpunten in de huidige verhoudingen tussen rijk, provincie en gemeente genoemd: de te vergaande centralisatie van beslissingen bij de

rijksoverheid én het ontbreken van beïnvloedingsmogelijkheden voor de lagere overheden t.o.v. het rijksbeleid. Met name voor wat betreft het laatste worden door de werkgroep enkele voorlopige voorstellen gedaan: bijvoorbeeld het voeren van overleg tussen ministeries en provincies én het sluiten van overeenkomsten tussen genoemde instanties.

Elders (Anti-Revolutionaire Staatskunde, 1979, nummer 1) heb ik aandacht gevraagd voor de mogelijkheid d.m.v. aanpassingen in ons staatsrechtelijk systeem en in het functioneren van politieke partijen (o.a. kandidaatstelling) bij te dragen aan de oplossing van genoemde problemen in de verhoudingen tussen de bestuurslagen.

Beleidsbeïnvloeding door de provincies (en gemeenten) van het beleid van de rijksoverheid zou bijvoorbeeld voor een deel via de Eerste Kamer kunnen plaatsvinden. In incidentele gevallen is daar thans al wel sprake van. Dit waarschijnlijk vooral t.g.v. het feit dat in de Eerste Kamer personen zitting hebben die een zekere affiniteit hebben met de lagere overheden. Wanneer aan de Eerste Kamer o.a. een dergelijke functie in het kader van beleidsbeïnvloeding van onderop wordt toegekend, hetgeen bij zou kunnen dragen aan de oplossing van wezenlijke knelpunten in ons huidige bestuursstelsel, is het gewenst dat er op de kandidatenlijst van het CDA voor de Eerste Kamer voldoende personen voorkomen die de wetgeving op centraal niveau kunnen beoordelen vanuit gezichtspunten van de lagere overheden en vanuit de problematiek van regionale of provinciale gebieden van ons land. Wie zouden er beter zorg voor kunnen dragen dat er voldoende personen met deze kwaliteiten op de kandidatenlijst voorkomen dan de leden van de CDA-statenfracties en de provinciale afdelingen? Een eigentijdse, op de huidige problematiek afgestemde, uitvoering van de wet houdt in mijn ogen dan ook in dat méér dan in de voorgestelde procedure, het zwaartepunt in de besluitvorming over de kandidatenlijst op provinciaal niveau behoort te liggen. Dat wil zeggen dat mijns inziens niet, zoals door de heer Bruins Slot wordt bepleit, het democratisch gekozen landelijk partijbestuur de advieslijst behoort vast te stellen, maar dat dit dient te gebeuren door provinciale geleidingen van het CDA (na overleg met het landelijk partijbestuur en met een toetsingsmogelijkheid voor dat bestuur).

Wanneer we ernst maken met de in de partijprogramma's beleden decentralisatie, zullen we er ook binnen de partij naar moeten handelen!

Dr. H. Bleker
Baflo

commentaar

De redactie ontving op het artikel van dhr. Meijer een commentaar van prof. B. Goudzwaard. Dit commentaar treft u hieronder aan.

De reactie van de heer Meyer stel ik bepaald op prijs, met name omdat die wijst op een intensieve betrokkenheid op wezenlijke vragen. Een paar korte kanttekeningen mijnerzijds:

1. De beslissing om kamerlid te worden heb ik nog niet genomen. Wel overweeg ik het dit maal uitermate serieus (overigens niet om, zoals boze tongen beweren, me op te werpen als een eerste, tweede of derde keus lijsttrekker!).

2. Ik ben blij, dat de heer Meyer een eigen lijn in het CDA-conceptprogram van beginselen heeft ontwaard, onafhankelijk van socialisme of liberalisme.

3. Een persoonlijke voorkeur voor een hernieuwde samenwerking met de PvdA baseert zich niet op een diepe verwantschap die ik met het socialisme als zodanig zou gevoelen. Tegen het socialisme heb ik als blijvende bezwaren:

a) de centralistische aanpak in alle economische beleidsvragen (versus „gespreide verantwoordelijkheid“); al begint de PvdA zich op dit punt gelukkig enigszins te herzien;

b) het geloof, dat vernieuwde samenlevingsstructuren reeds als zodanig de wereld en de mensen zouden kunnen verbeteren (een

strukturistische ondergrond dus). De (gedateerde) voorkeur van mij voor een hernieuwde samenwerking met socialist berust veeleer op de volgende overwegingen:

a) de noodzaak van het toegroeien van onze samenleving naar zowel matiging als het brengen van reële offers voor werkgelegenheidsbehoud, kwaliteit van werk, reële ontwikkelingssamenwerking en natuurbewoud, waarvoor de PvdA een openheid heeft; (ook de PPR scoort op DIT punt niet negatief);

b) het maatschappelijk draagvlak, wat de PvdA daartoe mobiliseren kan, veel beter dan een VVD;

c) de kritischer opstelling van een PvdA op het punt van de kernbepanning (zij het, dat die partij onvoldoende de consequenties daarvan in ogenschouw neemt op het vlak van de conventionele bepanning).

4. Wat de kernbepanning zelf betreft ontken ik niet de Russische dreiging, en evenmin dat – punt 5 van de heer Meyer – de voorstanders van de NAVO-modernisering niet de vernietiging van de wereld beogen, maar een wezenlijke bijdrage tot de voorkoming van nucleair geweld. Dat neemt echter niet weg, dat die „bijdrage“ ook een verdere versterking van de nucleaire wedloop kan inhouden, die de potentie van een algehele wereldvernietiging in zich draagt. In die zin is de kernbepanning inderdaad een rietstaf die je de hand doorboort – hoe zwaarder je er op leunt, hoe meer het óók voor je zelf bedreigend is. Ik ben zelf geen atoompacifist. Maar wel wil

ik rekening blijven houden met de normatieve, en m.i. Bijbelse eis, dat er een rechtvaardige evenmaat behoort te zijn tussen het doel wat je beoogt en de middelen die je aanwendt. De middelen zijn het echter, die ons nu letterlijk en figuurlijk boven het hoofd dreigen te groeien. Het zijn ook middelen, die nauwelijks nog een onderscheid tussen combattanten en niet-combattanten toelaten. Hier bereiken wij wezenlijke en principiële grenzen.

5. Bovendien: de wijze van benadering van het Oostblok staat evenzeer onder eisen van zowel recht en ethiek. Moet het bij voorbaat worden uitgesloten, dat een inperking van de nucleaire wapenmacht hiér tot een de-escalatie aan Russische zijde zou kunnen leiden? Een Rusland, dat Europa zou aanvallen, zou bovendien wel eens de Chinezen in de rug kunnen krijgen – en Rusland wéét dit. Belangrijker dan die overweging is en blijft echter, dat Europa een eigen stijl van omgaan dient te ontwikkelen met zijn potentieel machtigste politieke en militaire tegenstander.

6. Ik houd staande, dat de „koppeling“ van onze wapens aan de Amerikaanse strategische kernmacht een situatie kan inluiden, hoe ook onbedoeld, waarin ook een beperkt Russisch offensief wordt doorvertaald naar een algehele mobilisatie van de Amerikaanse strategische kernmacht, wat geleet op het mogelijke Russische weerwoord, gemakkelijk tot wereldvernietiging leidt. Daar zit voor mij, de angel in de door velen nog onverkort aangehangen koppelings-filosofie. prof. B. Goudzwaard

Welke weg?

„Gehoorzaam aan Uw heilig woord, blijf ik gedurig op Uw wegen“. Met dit schriftgedeelte opende voorzitter De Boer zijn artikel over „Welke weg?“ in Nederlandse Gedachten van 8 september 1979. Als ook dit schriftgedeelte uitgangspunt is bij de hulp die wij aan homofielen willen bieden dan zijn wij op de goede weg!

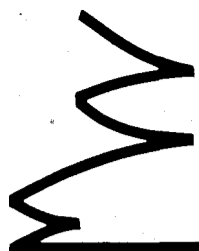
Dan zal nimmer het advies mogen en kunnen zijn dit homoseksuele verkeer te zoeken of te blijven oefenen. Hoe moeilijk het ook kan zijn, wij geloven dat God, die de homoseksualiteit niet wil, allen die er oprecht tegen strijden de kracht zal schenken om die strijd vol te houden.

Je moet je laten bevrijden door Jezus Christus, schrijft een ex-homoseksueel. Er wordt geprobeerd wetten en

theologie bij een door God veroordeelde leefwijze aan te passen. Op die manier stimuleert men de ontucht. Tegennatuurlijkheid dreigt mode te worden. Er zijn mensen die vandaag ziek voor gezond uitgeven en strijd door aanpassing vervangen. Wanneer de moraal van de samenleving ondersteboven wordt gekeerd is het huisgezin het eerste slachtoffer. Het gezin is de hoeksteen van onze samenleving. De beleving van de seksualiteit is aan het huwelijk gekoppeld. Ook het katholieke leergezag wijst het homoseksueel gedrag af als moreel verwerpelijk en zondig. **Welke weg?** Velen vinden die weg: bevrijding door Jezus Christus, die homoseksualiteit haat, maar de homofiel liefheeft.

W. Th. Vernhout,
Amersfoort

UIT DE ARJOS

Zuidelijk Afrika Gewelddadige oplossing nog te vermijden?

Zolang de multi-nationale ondernemingen (MNO's) en Zuid-Afrika ongehinderd samen kunnen blijven werken, zal de onderdrukking van de zwarte bevolking van Zuidelijk Afrika voortduren.

De Ned. MNO's Shell en Philips spelen een cruciale rol voor Zuid-Afrika. Doordat de boycot door de olieproducerende landen na de val van de sjah (Iran onder de sjah leverde 95% van de Z.A. olie-import) totaal is geworden, is Z.A. nu afhankelijk van wat de oliemaatschappijen hen via omwegen kan leveren. Dit gebeurt o.a. door ruiovereenkomsten, zodat de olie moeilijk achterhaald kan worden. Ook koopt Z.A. op de open markt, ook wel de spotmarkt genoemd, bijv. in Rotterdam. Op de spotmarkt betaalt Z.A. nu al twee keer zoveel als de officiële prijs. Om deze situatie aan te kunnen pakken zijn een olieboycot van Zuid-Afrika en een effectieve sanctiewetgeving nodig. De sanctiewetgeving werd al door de vorige regering en Tweede Kamer goedgekeurd, maar het kabinet Van

Agt kan het niet opbrengen deze wet in de kamer te verdedigen. Hiervoor zal dus druk uitgeoefend moeten worden op de regering. Ook een olieboycot wordt door de regering niet nagestreefd. Beide zaken zullen bij de behandeling van de miljoenennota en de begroting van buitenlandse zaken aan de orde komen. Een motie om een olieboycot in de stellen zal waarschijnlijk midden november aan de orde komen. De fracties van D'66 tot CPN staan al achter deze eis en de VVD is tegen. De CDA-fractie is onzeker. Terwijl de besturen van ARP, KVP en ARJOS en het congres van het CDJA, en de CDA-equipe al achter de actie zijn gaan staan, komen fractieleden met uitspraken als: „In principe ben ik tegen rassendiscriminatie, maar ik wil niet op het fractiestandpunt vooruitlopen”, of: „Daar wil ik wel op antwoorden. Ik heb dit nog niet afgecheckt bij mijn coliege's. Ik geef dus geen antwoord.” Zo sterk maken CDA-kamerleden zich voor de onderdrukten in de wereld. In contrast met de keuze van bisschop Colin Winter zoals die elders op deze pagina tot uiting komen, zijn deze

uitspraken duivels, misdadig. De Verenigde Naties hebben alle medewerking aan het apartheidssysteem misdadig genoemd. Neutraliteit in deze situatie betekend steun aan het apartheidregime. Afgezien van deze harde conclusie, hoe denkt een fractie ooit enige druk uit te kunnen oefenen op de regering, als ze voortdurend met zulke zwakke uitspraken komt. Intussen heeft de ARJOS zich al in 1977 uitgesproken voor een volledige economische boycot van Zuid-Afrika, en ondersteunt sindsdien acties hiervoor van de AABN (Anti-Apartheidsbeweging Nederland) en het KZA (Komité Zuidelijk Afrika) Het KZA voert momenteel een actie voor een olieboycot van Zuid-Afrika. Belangrijkste onderdelen hiervan zijn een kaartenactie, het sturen van ansichtkaarten aan CDA-kamerleden en aan de Tweede Kamer-voorzitter, met het verzoek om zich voor een olieboycot uit te spreken. Daarnaast vind een inzamelingsactie plaats voor de bevrijdingsbewegingen van Namibië, Zuid-Afrika en Zimbabwe.

The freedom to be free

Op 4 en 5 oktober waren vier Namibische kerkleiders in Nederland. Ze spraken o.m. met CDA-kamerleden en minister v.d. Klaauw. Hieronder enkele uitspraken van één van hen, de bisschop in ballingschap Colin Winter. Dit verslag mist helaas de inspiratie en het liefderijke vuur waarmee de bisschop sprak over de bevrijding van zijn Namibië, wat meer christelijke inspiratie voor politiek handelen bevatte dan enige kerkdienst die ik ooit meemaakte. „Er is geen plaats voor een kerk in Namibië die niet kiest, neutraliteit bestaat niet in de Namibische situatie. Die situatie komt overeen met de Duitse onderdrukking van Nederland in de tweede wereldoorlog. Daarom

zouden zeker Nederlanders die situatie moeten begrijpen. In plaats daarvan zoeken de Nederlandse kerken problemen onder de noemers geweld en communisme, i.p.v. te kiezen voor de onderdrukten in Namibië.” „Hoezeer we ook uw steun waarderen, deze is hypocriet zoals u niet gekozen hebt voor onze vrijheid, voor onze strijd. Deze strijd zal geweld meebrengen, maar nooit meer zullen we ons laten onderdrukken. Christus zal ons bevrijden. De bevrijdingstheologie is een echte reële theologie, niet vechtend tegen vlees en bloed, maar tegen duivelse krachten die door haar racistische karakter op genocide uitloppen. Vorster heeft gezegd dat Z.A. Namibië tot de laatste zwarte druppel bloed zal verdedigen. En toch blijft het Westen deze onderdrukking steunen. Het Westen investeert in Apartheid. Met de mond apartheid bestrijden en het economisch steunen. Van de Namibische productie halen Z.A. en het Westen gezamenlijk 60% uit het land. Als het zo doorgaat krijgt het Namibische volk over 20 jaar twee woestijnen terug. De hulp uit Nederland heeft geen enkele zin zolang deze roofoverval niet gestopt wordt. Zonder de Westerse economische hulp zou Z.A. het geen half jaar meer in Namibië uithouden.”

„God is de God van de onderdrukten en verwacht van de kerken eenzelfde keuze. Gods rijk vraagt om gerechtigheid en liefde. Liefde voor de onderdrukte dwingt mensen tot een onzelfzuchtige keuze. Mozes en Martin Luther King kwamen van beiden het beloofde land binnen. Maar ze waren boven op de berg. Ze vochten en stierven om hun kinderen te bevrijden.” „In Namibië leeft de hoop op vrijheid. Deze hoop is een zeker weten dat de bevrijding (door Christus) komt. De mensen zingen als ze zouden moeten huilen. Ze zingen vrijheidsliederen als ze naar de kerk lopen. De Namibische zwarte kerk is niet rijk aan materiaal, maar rijk aan geloof. Ze heeft de geest van God gezien en (dus) gekozen voor de vrijheidsstrijd.” Het betoog van bisschop Winter maakt hardhandig duidelijk dat het enige wat een christen nu nog kan doen is direkt alle verbanden met de blanke overheersers in Zuidelijk Afrika verbreken en onvoorwaardelijke steun verlenen aan de onderdrukten, en aan de mensen die boven op de berg zijn zoals Mozes, diegenen die vechten voor de bevrijding van hun land.

Jan Boers

**OLIEBOYCOT
ZUID-AFRIKA**

ONDER DE HAMER

Inflatie, belasting en de eigen woning

Het VVD Tweede Kamerlid Keja mag – voorlopig – blijven. Eind september sprak hij dreigende taal: wanneer de zg. „Hofstra voorstellen” om de af trek voor hypotheekrente te beperken, zouden worden ingevoerd zou hij opstappen als kamerlid. Hij kan gerust zijn.

Na afloop van de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer werd de beslissing over de door het CDA ingediende motie over de beperking van de rente-afrekmogelijkheden van hypotheekrenten verdaagd tot een later stadium. De Arjosraad heeft op 13 oktober aangedrongen op een snelle beslissing. Ook het CDJA heeft zich deze zomer positief uitgesproken over de uitvoering van de Hofstra-voorstellen.

Waar gaat het eigenlijk om? Oud- minister van Financiën Hofstra heeft in opdracht van het vorige kabinet onlangs een rapport uitgebracht over „inflatie-neutrale belastingheffing”. Daarmee wordt bedoeld dat de effecten die de inflatie heeft op de heffing van de direkte belasting wordt teniet gedaan. Zo'n effect ontstaat bijvoorbeeld bij een ondernemer, die een bepaald bedrag aan winst nodig heeft om zijn bedrijfskapitaal op peil te houden. Als hij geen winst maakt kan hij geen machines vervangen of voorraden aanvullen, omdat die intussen door de inflatie weer duurder zijn geworden. De belasting beschouwde tot nu toe echter elke winst als winst en heft

daarover 49 % vennootschapsbelasting. Eigenlijk zou op die winst een inflatiecorrectie moeten worden toegepast tot de instandhouding van het bedrijfskapitaal. Met name ondernemers in het midden- en kleinbedrijf werden hierdoor gedupeerd. Eén van de Hofstra voorstellen heeft tot doel deze correctie aan te brengen door een herwaardering van het fiscale winstbegrip. Het blijkt nodig te zijn om dit uiterst belangrijke onderdeel van het rapport nog eens te noemen; door het partijpolitieke steekspel over de af trek van de hypotheekrente kan de indruk gemakkelijk ontstaan dat het rapport zich hier toe zou beperken. Het is trouwens opvallend dat de PvdA weinig enthousiast is voor de inflatiecorrectie op het bedrijfskapitaal, terwijl de VVD zich heftig verzet tegen iedere besnoeiing van de renteaf trek. Hier zie je weer eens hoezeer belangenbehartiging de overhand heeft boven een rechtvaardiger belastingheffing.

Belasting wordt geheven op inkomen. Behalve winst is ook rente een vorm van inkomen. Ontvangen rente wordt daarom voor de belasting bij het inkomen opgeteld. Het spiegelbeeld is dat betaalde rente van het inkomen mag worden afgetrokken. Het laatste vloeit logisch uit het eerste voort. Wie een lening sluit profiteert van de inflatie, want de guldens, waarmee hij zijn laatste termijnen aflost zijn veel „goedkoper” dan de guldens die hij leende.

Hofstra heeft voorgesteld om het deel van de betaalde rente dat voortvloeit uit de inflatie niet meer voor de belasting aftrekbaar te laten zijn. Hoe groot dat deel is hangt af van het inflatietempo. Op dit moment is de inflatie 4%. Dat valt dus nogal mee. Nu speelt de rente-af trek een grote rol bij het eigen woningbezit. Je kunt dus niet van de ene op de andere dag die afrekmogelijkheid afschaffen omdat dan de stimulans voor met name de mensen met lage inkomens om een eigen huis te kopen aanmerkelijk vermindert. Bovendien zou je veel mensen duperen die er bij de aankoop van hun huis en de afsluiting van hun hypotheek rekening mee hebben gehouden.

Maar we hebben net kunnen zien dat het vervallen van die af trek op zich een zaak van rechtvaardigheid is. Wat moet je dus doen? Ervoor zorgen dat de mensen met de laagste inkomens er niet door gedupeerd worden en zorgen voor een geleidelijke invoering. De CDA- motie, die vroeg om een beperking van de afrekmogelijkheden van hypotheekrenten boven de 400.000 gulden was daartoe een goede aanzet.

Maar niet in de ogen van de VVD. Zij verzetten zich met een felheid, alsof het gaat om een aantasting van het recht van de gemiddelde Nederlander en niet om de hoogst mogelijke rechtzetting van een scheefgegroeide belastingregel. Al jaren lang is de

mogelijkheid voor beter gesitueerden om zich goedkoop geld te verschaffen velen – terecht – een doorn in het oog. Hoe hoger het inkomen, hoe groter het belastingvoordeel. Over matiging gesproken! Wat dat betreft is de grens van 400.000 gulden nog aan de hoge kant. Want wie zich zo'n hypotheek kan veroorloven behoort bepaald niet tot de mensen met de laagste of modale inkomens, die zouden moeten worden ontzien. De – ook door de VVD ondersteunde – matigingsoproep van het kabinet Van Agt boet wel erg aan geloofwaardigheid in wanneer vicepremier Wiegels er zelfs het voortbestaan van het kabinet voor op het spel zet.

Klaas de Vries

Regionale- conferentie

27 oktober: Studiemiddag Arjos
Groningen, Friesland en Drenthe.

Thema: Geloof en Revolutie.
Sprekers: Drs. R. Heusen – studentpredikant te Groningen. Dr. H. van Fuller – o.a. lid van „Betaald Antwoord” (steungroep van het anti-racisme fonds van de wereldraad van kerken). **Aanvang:** 14.00 uur (sluiting 17.30 uur).

Plaats: Het Tehuis, Lutkenieuwstraat 13, Groningen.

Arjos-jubileum

Op 24 november 1979 wordt het 20-jarig bestaan van de ARJOS gevierd. Het onderwerp is: Geloof en revolutie. Als sprekers zijn uitgenodigd: prof. W. F. de Gaay Fortman, mr. W. Aantjes, H. A. de Boer en Klaas de Vries. Om een idee te krijgen hoeveel mensen er bij receptie, maaltijd en feest blijven (vanaf 16.30 uur), willen we graag dat jullie je nu al opgeven.

AANMELDINGSBON VOOR 24 NOVEMBER JUBILEUMMANIFESTATIE

naam:

adres:

woonplaats:

komt naar de jubileummanifestatie op 24 november en neemt deel aan

- 0 de vergadering
- 0 de receptie
- 0 de maaltijd (kosten f 5,-)
- 0 het feest
- 0 plaats: F. H. de Bruynelyceum, Utrecht, Koningsbergerstraat 2

Deze bon opsturen naar het secretariaat: Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

De Association for Public Justice

Het is een vreemde ervaring wanneer je in het midden van de Verenigde Staten, namelijk in Dordt College, Sioux Center, in de staat Iowa, één van de deelnemers aan een bijeenkomst ziet bladeren in het laatste nummer van AR-Staatkunde. Voor de redactiesecretaris van dat blad trouwens ook een heel bemoedigende ervaring.

Het overkwam mij tijdens mijn bezoek in augustus jl. aan bestuursbijeenkomsten en aan de internationale conferentie van de Association for Public Justice (APJ) in de V.S. Ik was daar op uitnodiging van APJ als vertegenwoordiger van de Dr. A. Kuiperstichting voor oriëntatie over de mogelijkheden van samenwerking en ondersteuning; ik kreeg bovendien gelegenheid op de conferentie een inleiding te houden over „A Dutch christian-democratic view on the crisis of political participation”. Het is een heel boeiende reis geworden, waarvan ik graag een paar indrukken aan de lezers van Nederlandse Gedachten doorgeef.

Verzet tegen „American dream”

Dit voorjaar hebben wij enige staffleden van APJ ontmoet op het internationale seminar dat de Kuiperstichting in Noordwijk heeft georganiseerd. Dit contact heeft geleid tot dit tegenbezoek aan APJ. Het is een relatief kleine beweging (500 leden, 2000 sympathisanten, een bescheiden budget, 3 mensen op parttime basis in dienst), die tien jaar geleden is opgericht. APJ verenigt mensen die fundamentele kritiek hebben op het liberale pragmatisme dat het publieke leven in Amerika zozeer overheerst. Het is de „American dream” waar men zich tegen keert. De droom van de individuele vrijheid, van het voor jezelf zorgen, van het niemand anders nodig hoeven hebben, van het hard werken en zo snel mogelijk rijk worden. Dit is vanaf de oprichting van de Verenigde Staten aan het eind van de 18e eeuw de overheersende mentaliteit geweest. Er was alle ruimte in het land; als je je te zeer gebonden voelde, dan kon je je spulletjes oppakken en dan trok je verder naar het Westen, waar je van niemand last had (afgezien van de Indianen!). Met deze mentaliteit, zo is de opinie van velen, is het land groot en vele Amerikanen rijk geworden. Amerika is dan toch maar de leider van de westelijke wereld. Maar dit Amerika heeft ook een sociale zekerheidsstelsel waarbij de uitkeringen na een half jaar werkloosheid goeddeels stoppen en waarbij een belangrijk deel van de bedragen nog uitgekeerd wordt in voedselbonnen. Het is het Amerika waar slechts eenderde van het electoraat opkomt bij verkiezingen en waar het kiesstelsel – het districtenstelsel – twee partijen oplevert die geen werkelijke politieke alternatieven vertegenwoordigen. Het is het Amerika met gemiddeld 8% werkloosheid (in vele steden aanzienlijk hogere percentages, met zeer grote concentraties onder de zwarte bevolking), het is het Amerika waar symptomen van tax revolt zijn te signaleren bij een belastingdruk op het inkomen die aanzienlijk lager is dan in ons land.

In zekere zin zijn dit problemen waar alle westelijke geïndustrialiseerde landen voor staan. Maar het valt op dat deze in Amerika zo scherp, zo rauw ook aan het licht treden. In Amerika, en men is daar in zekere zin trots op, is alles groter dan elders: niet alleen de hamburgers, maar ook de kwalijke kanten van een maatschappelijke ontwikkeling.

Publieke gerechtigheid

APJ tekent protest aan tegen deze American dream. Want het is helemaal

niet zo'n mooie droom. Amerika heeft een andere leidraad nodig, een ander kompas: Amerika heeft een politieke filosofie nodig, waarin begrippen als publieke gerechtigheid, social justice, verantwoordelijkheid, stewardship (rentmeesterschap) centraal staan.

Dit betekent dat APJ in zekere zin een on-Amerikaanse boodschap heeft. Allereerst benadrukt zij dat het christelijk geloof niet alleen betekenis heeft voor de individuele mens, maar dat het moet doorwerken in politieke en maatschappelijke verhoudingen. Dat is men daar niet gewend. Er is in Amerika een rijke traditie aan geloofsbeleving, waarin de politieke betekenis wordt veronachtzaamd: nadruk op de betekenis van een naar binnen gerichte persoonlijke geloofsbeleving, nadruk op zendingswerk etc. Deze traditie is zeker ook binnen de Reformed Churches waar te nemen. Illustratief in dit verband is een vraaggesprek van Carter voordat hij tot president werd gekozen, waarin hij ter geruststelling aan de lezers meedeelde dat het christelijke geloof voor hem heel belangrijk is, maar dat het geen consequenties heeft voor zijn politieke opstelling.

Bovendien: wanneer APJ de relatie tussen het christelijk geloof en de politiek legt, komt zij tot conclusies die haaks staan op het gangbare politieke pragmatisch-liberale denken. De Amerikaanse politiek heeft een afkeer van politieke filosofie; van belang zijn slechts concrete issues, die min of meer los van elkaar staan en waar je voor of tegen kunt zijn. Het pleiten voor een politieke filosofie, waarin alle deelonderwerpen een plaats krijgen er waarin ook duidelijk wordt wat de onderlinge relaties zijn is in de V.S. zeer ongewoon; het doet zelfs wat verdacht links-socialistisch aan. Daar komt nog bij, dat APJ ook benadrukt de noodzaak van een wijziging van het huidige districtenstelsel, zodat meer recht gedaan kan worden aan de beginselen van evenredige vertegenwoordiging. Het is immers duidelijk dat een beweging als APJ in het huidige districtenstelsel geen enkele kans ziet enige politieke vertegenwoordiging te organiseren. Kritiek op het huidige Amerikaanse politieke systeem wordt evenwel veelal ook als een on-Amerikaanse politieke activiteit ervaren. Ik hoop hier in een tweede artikel nog wat nader op in te gaan.

Nederlandse immigranten

In APJ zijn verhoudingsgewijs veel (zonen en dochters van) Nederlandse immigranten actief, hetgeen bijvoorbeeld bij raadpleging van de ledenlijst opvalt. Want op die lijst kom je namen tegen als Attema, Boersma, Boonstra, Boot, Bos, Bosma, Brouwer, de Groot, de Haan, de Jong, de Vos, Hoekstra etc. Gelukkig overheersen de Amerikaanse namen, want anders zou het gevaar groot worden dat APJ als een Hollands avontuur gezien wordt. Overigens is APJ bij veel immigranten ook omstreden. Velen hebben zich immers van meet af aan zo snel mogelijk willen aanpassen aan de Amerikaanse levensstijl, inclusief de scheiding van geloof en politiek. Op deze wijze kon men immers, zo redeneerde men, twee dromen tegelijk realiseren; zodra je beide met elkaar in verband gaat brengen, komt er van de American dream niet veel meer terecht. En die Amerikaanse droom was nu juist de uitdaging waarvoor men als immigrant had gekozen. Want die vrijheid, die mogelijkheid van het harde werken en dat voor jezelf zorgen dat kon in Nederland allemaal niet meer. Het is de paradox van de Amerikaanse droom: datgene dat men als gemeenschappelijke droom koestert, is het individualisme, het voor jezelf zorgen; in zekere zin ook wat de geloofsvragen betreft. De positie van immigranten in de V.S. en in Canada is in dit verband niet gelijk. Canada heeft de grootste groep na de tweede wereldoorlog gehad; het waren er veel; bovendien woonden deze betrekkelijk dicht bij elkaar, zodat

door drs. H. Borstlap

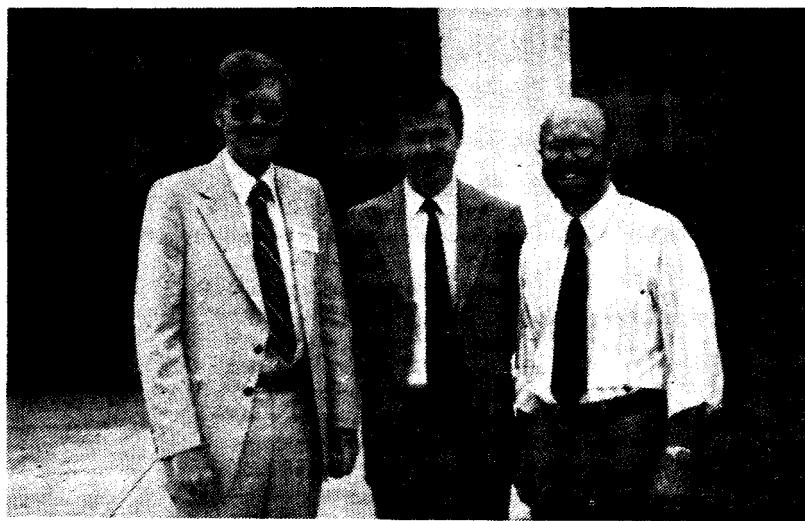
men door nauw onderling contact veel van de geloofsbeleving waarmee men vertrouwd was, kon voortzetten, inclusief de doorwerking ervan naar politieke en maatschappelijke vraagstukken. De positie van het „Committee for Justice and Liberty” in Canada is dan ook veel sterker dan die van APJ in Amerika. Naar Amerika zijn ook veel minder Nederlandse emigranten vertrokken, veel eerder ook (1860, 1920) en men woonde niet bij elkaar maar verspreid over het gehele land.

Inzet en overtuiging

De barrières waarop APJ in haar pogingen tot beïnvloeding van de Amerikaanse samenleving stuit zijn enorm. Je komt bij een bezoek aan hen des te meer onder de indruk van de inzet en de overtuiging waarmee men werkt. Opvallend is ook de evenwichtige en weloverwogen wijze waarop men in politieke vragen stelling neemt. Anders dan men wellicht zou kunnen verwachten in een beweging waarin relatief veel reformatorische immigranten actief zijn, kiest men niet voor een benadering met enkele traditionele christelijke accenten (zoals abortus, gezinsvraagstukken, zedelijkheidsvraagstukken etc.), maar voor een benadering waarin de betekenis van het christelijk geloof voor het gehele maatschappelijke samenleven op een heel overtuigende manier wordt aangegeven.

Washington en New York

Na afloop van de conferentie in Dordt College heb ik een week doorgebracht in Washington en in New York voor gesprekken met ambtenaren en politici over sociaal-economische kwesties.

Van l.n.r.: dr. Rockne McCarthy, executive secretary APJ; drs. Hans Borstlap, de schrijver van dit artikel en dr. Jim Skillen, research-director APJ.

Het boeiende van deze gesprekken was, dat de meeste van mijn gesprekspartners lid waren van de Christian Reformed Churches en bekend waren met APJ. Ik kon daardoor naast de zakelijke economisch-politieke gespreksstof ook met hen spreken over hun kijk op het Amerikaanse politieke systeem en het dominerende liberale pragmatisme daarin. Mijn gesprekspartners spraken vrijuit over de schaduwzijden van de gangbare Amerikaanse politieke mentaliteit: het gericht zijn op direct resultaat, het liefst vandaag, anders toch zeker morgen; het gericht zijn op populaire personen, het slechts warm lopen voor concrete issues. Zij zagen de noodzaak van een politieke filosofie, waarin een kader gegeven wordt waarin de vele afzonderlijke politieke kwesties begrepen kunnen worden en waardoor er meer richting gegeven kan worden aan het politieke beleid. Zij waren zeer geïnteresseerd in de christen-democratische benadering van de politiek in Nederland en in Europa, maar anderzijds waren ze ook weer zeer sceptisch over een dergelijke Europese aanpak in de Amerikaanse samenleving. Zij waren bang voor een kopiëren van een Europese, vooral Nederlandse benadering, die toch in Amerikaanse situaties als een niet-Amerikaanse benadering onmaskerd zou worden.

Samenwerking

Binnen de Kuiperstichting gaan wij na, op welke wijze wij in de toekomst intensiever contact met APJ in Amerika en met CJL in Canada kunnen onderhouden. De Kuiperstichting heeft de laatste 3 à 4 jaar, vooral sinds de komst van drs. A. M. Oostlander als directeur, veel nadrukkelijker dan daarvoor internationale contacten gezocht en onderhouden. Voorlopig hoogtepunt was het internationale seminar in april van dit jaar. Motief voor deze contacten is dat het antirevolutionaire gedachtegoed niet alleen in een christendemocratie binnen onze landsgrenzen ingedragen moet worden, maar dat wij present moeten zijn op internationaal niveau, zeker ook op Europees niveau. Welnu, in dit kader proberen wij na te gaan op welke wijze wij de verdere samenwerking met APJ in Amerika en CJL in Canada kunnen intensiveren. Voor diegenen die geïnteresseerd zijn in APJ vermeld ik het adres waar men zich kan opgeven voor de maandelijkse Newsletter van APJ: Mark Davies, Corresponding Editor, 818 Madison Street, Vermillion S.D. 57069, U.S.A. The Committee for Justice and Liberty in Canada geeft uit het blad: Catalyst, te bestellen bij CJL, 229 College Street, Toronto, Ontario, M5t9Z9Canada.

OVERIJSSEL

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRUIK

Deventer – 05700-2.32.70

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE
WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 – Tel. 1.65.07 – Zwolle

DORDRECHT

en omstreken

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT – DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAGENT

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

VAN DE PAAR TIJ

Uit het draaiboek

DR. A. KUYPERSTICHTING

De directeur van de Kuypersstichting is **drs. A. M. Oostlander**. De activiteiten van de Kuypersstichting zijn ingedeeld in een aantal secties. Voor vraagstukken op internationaal en/of sociaal-economisch terrein neme men contact op met **drs. H. Borstlap**; voor vraagstukken van binnenlands bestuurlijke aard, alsmede volkshuisvesting en ruimtelijke ordening: **mevrouw mr. C. den Hollander-van der Ent**. De heer **drs. C. J. Klop** bestrijkt het terrein van sociaal-culturele vraagstukken.

Drs. H. Borstlap is redactiesecretaris van het wetenschappelijk maandblad Anti-Revolutionaire Staatkunde. Het adres van de Kuypersstichting is: Dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA Den Haag, tel. 070-60.68.38.

VERBAND AR-GEMEENTE- EN PROVINCIEBESTUURDERS

De contactpersoon van het verband van AR-gemeente- en provinciebestuurders is **drs. C. J. Klop**.

CDA-KAMERFRACIES

In de 49 man sterke CDA-fractie zijn 13 Kamerleden van Anti-Revolutionaire huize. Hun namen en adressen staan vermeld in de adressengids

1979/1980. Via het

CDA-fractiesecretariaat kan men met hen in contact komen. Het adres is: Binnenhof 1a, 2513 AA Den Haag. Tel. 070-61.49.11. Via dit

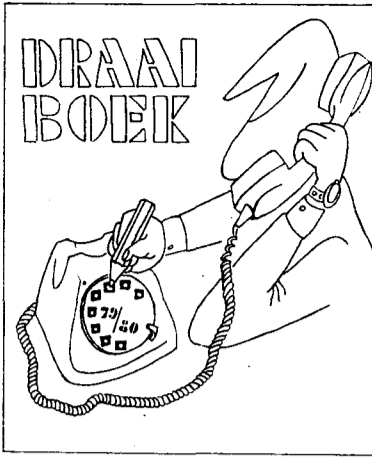
fractiesecretariaat kan ook een afspraak met hen gemaakt worden. De Tweede Kamer vergadert in plenaire zitting als regel van dinsdag t/m donderdag. De fractieleden zijn dan meestal wel in Den Haag aanwezig. Correspondentie met genoemde Kamerleden richt men bij voorkeur aan het hierboven genoemde adres. Secretaris van de fractie is? H. Eversdijk.

In het fractiebestuur van het CDA hebben voor de ARP zitting: **H. A. de Boer** en **J. van Houwelingen**.

Bovenstaande opmerkingen gelden ook voor de Eerste-Kamerleden van AR-huize. Zij zijn evenwel als regel alleen op dinsdagen in de Eerste Kamer bereikbaar. Het adres van de Eerste Kamer is: Binnenhof 21, 2513 AA Den Haag, tel. 070-64.48.00. De Eerste-Kamerfractie heeft geen eigen fractiesecretariaat ter beschikking.

TELEFONISTE/RECEPTIONISTE

De naam van de telefoniste die u trouwens ook te woord staat voor contacten met het CDA en de Kuypersstichting is **mevrouw A. van**

Het draaiboek is gratis te bestellen bij de ARP. Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag.

Wissen. Het is erg belangrijk dat u haar duidelijk zegt bij wie u terecht wilt, dan wel wat uw probleem is. Dit kan voorkomen, dat u van de ene medewerker naar de andere wordt „doorgestuurd”, wat alleen maar wrevel opwekt. Weet u niet precies bij wie u terecht kunt, dan zal de telefoniste u in het merendeel van de gevallen zeker verder kunnen helpen. Tweede telefoniste is **mevrouw S. van Leeuwen-van Bree**, die in ieder geval gedurende de middagpauze van 13.30 uur tot 14.15 uur bij de telefoon zit. Omdat in het Kuypershuis, zowel ARP, CDA als Kuypersstichting gevestigd zijn, wordt er druk getelefoneerd en dat via verschillende lijnen. Niet altijd zult u direct gehoor vinden. Wij adviseren u dan het later nog eens te proberen. Door vroeg in de ochtend te bellen zult u als regel dit soort problemen

voorkomen. Van 8.15 tot 17.00 uur is het kantoor aan het Kuypershuis geopend. Tenslotte wijzen wij u erop, dat de ARP-lijn een automatisch antwoordapparaat kent. U kunt dus ook 's avonds en in het weekend uw boodschap doorgeven. Aarzelt u niet hiervan gebruik te maken. Het kan overbelasting van diverse telefoonlijnen voorkomen, en zal u als regel ook enige irritatie van een mogelijk lange wachttijd besparen.

Hieronder geven wij de telefoonnummers van de instellingen die in het Kuypershuis gevestigd zijn nog eens op een rijtje:

ARP: 070-46.96.20 (3 lijnen)

CDA: 070-64.79.40 (3 lijnen)

Kuypersstichting: 070-60.68.38

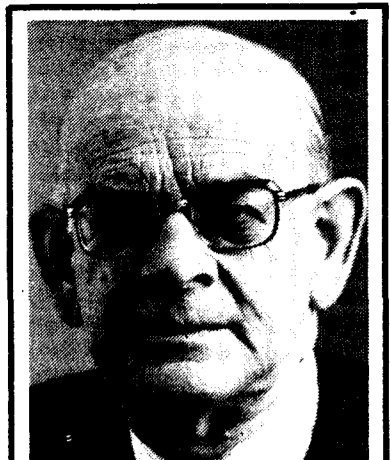
St. Kader- en Vormingswerk ARP: 070-46.96.20

Arjos: 070-46.96.20 of 070-45.03.24

CDA-Rotterdam

Op 5 november 1979 vindt er een algemene ledenvergadering plaats. Naast huishoudelijke zaken zal de gemeentepolitiek worden besproken. Een aantal leden van de CDA-fractie in de Gemeenteraad is aanwezig. Plaats van samenkomst: Hotel Atlanta, Coolsingel, hoek Aert van Nesstraat, Rotterdam. Aanvang: 20.00 uur.

Prof. mr. W. F. de Gaay Fortman treedt sinds enige tijd op als adviserend lid van zowel het dagelijks als het partijbestuur van de ARP. De heer De Gaay Fortman is nu vertegenwoordiger in het bestuur namens de Eerste Kamer. Hiermee is voorzien in de vacature ontstaan door het vertrek van P. C. Efferich.

Prof. J. P. Christiaanse is beëdigd als lid van Eerste Kamer. Hiermee is voorzien in de vacature Efferich.

Fotograaf

Nick Morelis is degene die meestal de foto's maakt van de debatten in de Tweede Kamer. Ook de foto's van de algemene beschouwingen, die vorige week in de krant verschenen, waren van zijn hand.

Drie nieuwe CDA-rapporten

Onlangs publiceerden de drie wetenschappelijke instituten binnen het CDA de rapporten:

Vrede en veiligheid

De ondertitel van dit rapport – opgesteld door een commissie onder leiding van de heer H. J. Neuman – luidt: „vrede zonder onderwerping, veiligheid zonder overmacht”. Onder meer wordt aandacht besteed aan het vraagstuk van de kernwapens.

59 pag., f 6,50

Euthanasie

Een commissie – bestaande uit deskundigen van verschillende disciplines, onder voorzitterschap van dr. E. Schroten – heeft de nadruk gelegd op de ethische problematiek. Het verband tussen principiële overwegingen en (politieke) praktijk wordt inzichtelijk gemaakt.

44 pag., f 5,-

Agrarisch grondbeleid

De in dit rapport voorgestelde landbouwkundige toetsing bij de verkoop van landbouwgronden lijkt het aangewezen middel voor een redelijke verdeling van de grond tegen redelijke prijzen. Het rapport is opgesteld door een commissie onder leiding van prof. mr. P. de Haan.

67 pag., f 7,25

Bestellingen:

door overschrijving van het desbetreffende bedrag (de verzendkosten zijn daarin begrepen), met vermelding van de gewenste titel(s), op:

– giro 89 67 3 t.n.v.
AR-Partijstichting, Den Haag

Regeling spreekbeurten CDA-politici

Het aantrekken van sprekers voor CDA-bijeenkomsten is steeds weer een zaak van veel zorg, overleg en telefonades. Het is daarom verstandig goede nota te nemen van de ter zake geldende regeling:

1. Voor een beperkt aantal personen, geldt, dat hun spreekbeurten centraal, dat wil zeggen via de landelijke buro's, worden geregeld en wel als volgt

- spreekbeurten voorzitter CDA via secretariaat CDA, Postbus 85676 te Den Haag; tel. 070-64.79.40
- spreekbeurten voorzitter ARP via secretariaat ARP, dr. Kuypersstraat 3 te Den Haag; tel. 070-46.96.20
- spreekbeurten voorzitter CHU via secretariaat CHU, Wassenaarseweg 7 te Den Haag; tel. 070-24.45.16
- spreekbeurten voorzitter KVP via secretariaat KVP, Mauritskade 25 te Den Haag; tel. 070-65.39.34
- spreekbeurten minister-president Van Agt via secretarissenoverleg (in casu de

heer M. A. L. Koster, p/a Mauritskade 25 te Den Haag; tel. 070-65.39.34)

● spreekbeurten voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie via fractie-secretariaat (in casu mevr. Van Dinther, p/a Binnenhof 1 a te Den Haag; tel. 070-61.49.11)

2. Alle overige personen zijn „vogelvrij”, dat wil zeggen zij kunnen rechtstreeks worden benaderd voor het maken van een afspraak. Op alle secretariaten is vanaf 1 november a.s. een lijst aanwezig met beschikbare sprekers en spreeksters, alsmede hun deskundigheden, welke lijst op aanvraag wordt toegezonden. Indien een spreker of spreekster door overmacht gedwongen verhindert is zijn afspraak tot het houden van een spreekbeurt na te komen, mag hij of zij worden geacht zelf voor vervanging zorg te dragen.

3. De onkosten (dat wil zeggen reis- en verblijfkosten) verbonden aan het houden van een spreekbeurt worden in beginsel gedragen door het bestuur van de instantie die de bijeenkomst organiseert.

Studiedag: Gezin en andere samenlevingsvormen

Op 10 november 1979 organiseert het CDA in samenwerking met de Stichting politiek vormings- en scholingswerk een studiedag ter zake de problematiek van gezin en andere samenlevingsvormen. De studiedag vindt plaats te Utrecht, in het Jaarbeurs Congres- en Vergadercentrum, aanvang 10 uur. Het programma luidt als volgt: 10.00 uur: Opening. 10.15-11.15 uur: Inleidingen

- Prof. P. L. Dijk buitengewoon hoogleraar aan de V.U. te Amsterdam: Historische ontwikkeling van huwelijk/gezin en andere samenlevingsvormen.
- De heer P. J. F. Dupuis, huisarts, sexuoloog te Rotterdam: medische en etische aspecten van gezin en andere samenlevingsvormen.
- mr. drs. J. G. M. Brill, docent sociale

wijsbegeerte aan de KU te Nijmegen, Sociaal-filosofische aspecten van gezin en andere samenlevingsvormen. 11.15-12.30: Discussiegroepen 12.30-13.30 uur: Koffiemaaltijd 13.30-14.00 uur: Rapportage uit de discussiegroepen

14.00-16.00 uur: Plenaire forumdiscussie o.l.v. Dr. D. Th. Kuiper, vice-voorzitter ARP.

Deelname: U kunt voor de studiedag inschrijven door overmaking van f 15,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader en vormingswerk ARP te Den Haag onder vermelding van „Studiedag Gezin en andere samenlevingsvormen”.

De inschrijving geschiedt naar volgorde van binnenkomst. Er is ruimte voor 150 deelnemers.

Na inschrijving krijgt u een bevestiging daarvan toegezonden.

Werkgroepen bespreken de politieke overtuiging van het CDA

Op woensdag 12 september jl. is het rapport van de zgn. commissie „Uitgangspunten CDA” gepubliceerd. Dit rapport „De politieke overtuiging van het CDA”, bevat de ontwerp-tekst van Program van Uitgangspunten van het Christen Democratisch Appèl en de toelichting daarop.

Het Program van Uitgangspunten van het CDA wil het antwoord zijn van het CDA op de oproep vanuit het Evangelie voor het politieke handelen. Op het Program van Uitgangspunten, dat uitdrukking geeft aan de politieke overtuiging, is ieder binnen het CDA aanspreekbaar.

Discussie in alle partijgeledingen

Het ARP-partijbestuur hecht, juist omdat alle CDA-leden moreel gebonden moeten worden geacht aan een door het CDA aanvaard Program van Uitgangspunten, dan ook sterk aan een zo breed mogelijke discussie daarover in alle partijgeledingen.

Deelnameformulier werkgroepen.

'k neem deel aan de werkgroepen „bespreking ontwerp Program Uitgangspunten”

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Ressortert onder Kamercentrale .....

Statencentrale .....

Deelnameformulier toezenden aan: Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, Dr. Kuypersstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Onder verantwoordelijkheid van Kamer- en Staten-centrales

Het is daarom dat, behoudens de noodzaak het ontwerp van Uitgangspunten in iedere kiesvereniging te behandelen, de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, het initiatief neemt om ook in werkgroepen het Program van Uitgangspunten aan de orde te stellen. De stichting zal hierbij coördinerend optreden, terwijl de functionerende werkgroepen onder verantwoordelijkheid van de Kamer- en Statencentralebesturen waaronder zij ressorteren hun werkzaamheden verrichten.

Deelname

Opgave voor deelname aan de werkgroepen kan door toezending van bijgaand deelnameformulier. De namen van de deelnemers en deelnemsters worden door de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, doorgezonden aan de resp. Kamer- en Statencentralebesturen of aan een door hen aangewezen contactadres.

CDA onder één dak

Het vignet „CDA onder één dak” is erg belangrijk. Het dient er toch toe om te ver-„beeld”-en dat er één dak op het CDA-huis zit. Dat moet de kiezer duidelijk weten, maar daartoe is óók nodig dat in het huis géén drempels zijn. Dat betekent dan – in andere woorden – dat in het CDA-huis meningen bespreekbaar zijn en in huisverband tot één – duidelijke – CDA-mening moeten leiden. Maar niet alleen één dak op het CDA-huis... ook heldere ruiten om steeds „zicht” op buiten te houden.

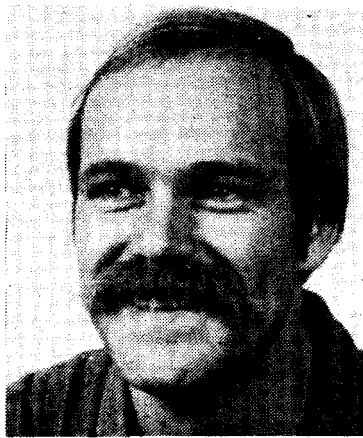
Prof. mr. A. Nootboom
Staatssecretaris van Financiën

Onder één dak? Een actie met een uitstekend thema. We vragen weliswaar financiële steun voor het bouwen aan ons CDA-huis, maar wat belangrijker is: we stellen dat huis meteen open voor sympathisanten en kiezers en hopen hun zo ook persoonlijk een onderdak en service te mogen bieden als nieuwe partijleden. Natuurlijk zal ik mee op pad gaan om leden te werven om zo te proberen een bijdrage aan het welslagen van de actie te leveren. We moeten nog meer doen! Wat me opvalt is dat het CDA-kader dat in het dagelijks leven toch zeker sympathisanten van onze politieke lijn ontmoet, zo weinig doet met deze sympathie en zo weinig gebruik maakt van de vaak specifieke belangstelling en deskundigheden. Ook daarin passen goede voornemens!

Een sterk CDA? Jazeker, als dat een partij is waar veel mensen in mee kunnen en willen werken aan de uitbouw van christen-democratische beginselen en deze ook in praktijk brengen en voortdurend toetsen, dan bevinden we ons op de goede weg. Nog even terugkomend op de financiële kant van de actie. Wat doen we met meer-opbrengsten? Zouden we die niet kunnen investeren in een Utrechts vergadercentrum?

Ria Oomen-Ruijten
vice-voorzitter KVPJO.

In de provincie Drenthe moet deze slagzin nog veel aan populariteit winnen. Het is nog lang niet overal en voldoende bekend, dat met de fusiedatum van volgend jaar ook de drie partijbureaus samen verder zullen moeten. Den Haag ligt dan ook wel een flink eind uit de buurt van het rustige Drentse landschap. Toch is het een goede zaak om er samen alles aan te doen om dit CDA-gebouw van de grond te krijgen en zo sterk mogelijk te maken, niet alleen door te zorgen voor een hecht en gedegen bouwwerk maar nog veel meer door de inhoudelijke kracht, die daarvan uit moet gaan. Door die inhoudelijke sterkte van dat ene CDA dienstenverlenend centrum kunnen de afdelingen in het land alleen maar nog beter functioneren. Samen de schouders eronder, zodat vanuit dat centrum in de toekomst op de meest accurate wijze gereageerd kan worden op vragen en opmerkingen vanuit de basis, want samen kom je verder!

Roel Kremers
medewerker CDA-fractie
Provinciale Staten Drenthe

BESTUURSFORUM

maandblad voor christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders

inhoud

oktober 1979

COMMENTAAR

Democratisering gesubsidieerde instellingen (cjk)
Belastingmaatregelen mogen niet terugwerken, door I. Bottenberg
CDA-studiedag verkeersveiligheid (aankondiging)

INTERVIEW

Drs. C. J. Klop:
De school aan de ouders? Interview met M. Baaijens over het wetsontwerp basisonderwijs

ARTIKELEN

Herma ten Brinke-van der Voort:
Impressie van de bestuurscrisis in Arnhem

K. Tuinstra en drs. C. J. Klop:
De concept-circulaire democratische planning – rijksbijdrageregeling voor planvoorbereiding welzijn

RUBRIEKEN

Boeken en brochures
Begrip van de Nederlandse gemeente (handboek van J. C. Schroot e.a.), door drs. A. J. Nieuwenhuizen
Kroniek
Onder meer: Extra VNG-congres
Gemeentelijke herindeling / Plaatselijk referendum / Gemeenten en asielzoekers
Den Haag
Begrotingen Binnenlandse Zaken en Volkshuisvesting / „Sterkte van de politie” / Uitkeringen Gemeentefonds 1980
Overheidstarieven in 1980 / Verkoop van huurwoningen
Vraag en antwoord
Streekplan en bestemmingsplan Sluiting (seks)sauna
Hobbywerkplaatsen
Verenigingsnieuws
Statuten CDA-bestuurdersvereniging (verklaring verenigingsbestuur)
Vergaderingen

BON

Ja, ik ben ook geïnteresseerd in het maandblad **BESTUURSFORUM**
 Noteert u mij meteen maar voor een abonnement (f 28,75 per jaar), met ingang van .....
 Ik ontvang liever eerst vrijblijvend een gratis proefnummer.

Naam: .....

Adres: .....

Plaats: .....

U kunt deze bon – zonder postzegel – in een open enveloppe sturen naar:
BESTUURSFORUM, ANTWOORDNUMMER 360, 2500 VB 's-GRAVENHAGE.

Telefonische inlichtingen: 070-65 39 34.

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 – Dordrecht – Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

Handel & Industrie

CHRYSAnten... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANthemUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland.
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwdan wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

WAG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 44 3 november 1979

Een overzicht van de deelnemers tijdens de studiedag van het ARVC. Op de voorste rij ziet u van l.n.r. mevrouw J. G. Kraayeveld-Wouters, mevrouw T. Bot-van Gijzen, mevrouw dr. F. T. Diemer-Lindeboom en prof. dr. H. J. van Zuthem (foto Nick Morells).

Uitgebreid aandacht in dit nummer voor het program van uitgangspunten. Een drietal artikelen, waarin kanttekeningen worden geplaatst bij dit program, treft u in deze krant aan. Ook aandacht voor de „Smaaknoten” van de commissie Steenkamp. De visie op het kabinets beleid en op fractie, alsmede suggesties voor het te voeren beleid vindt u op pagina 8. Op de partijpagina treft u informatie aan over de groslijst procedure. De sluitingstermijn voor het inzenden van namen is 15 december. Aantal namen dat u als kiesvereniging kunt inzenden is tien.

ISP: Plan voor het Noorden

Op 22 oktober jl. behandelde de Tweede Kamer in een openbare commissievergadering het ISP. Die drie letters staan voor het Integraal Structuurplan voor het Noorden des Lands. Het is een plan waar meer dan zes jaar aan gewerkt is; een plan bovendien dat niet ergens in een Haagse ivoren toren is geboren, maar dat in gezamenlijk overleg tussen regering en noordelijke bestuursorganen tot stand is gekomen. Daarmee bevond de Kamer zich, zoals Sytze Faber het uitdrukte, in een wat bijzondere positie. Het ging immers om een plan dat de Noordelijke besturen en volksvertegenwoordigingen – ondanks royale kritiek – al voor hun rekening hadden willen nemen.

Tegenvallend resultaat?

Inderdaad is het ISP niet geworden wat sommigen ervan verwacht hebben. Faber bracht dat in verband met het gevaar dat een plan waaraan zo lang is gewerkt gemakkelijk onrealistische verwachtingen oproept; vooral als aan zo'n plan is begonnen in een periode waarin het groeigeloof en het geloof in de mogelijkheden van integrale planning nog erg groot is. Wie heilig blijft geloven dat een almachtige staat met toverformules als integrale planning elk probleem snel en pijnloos uit de wereld kan helpen kan gemakkelijk met de socialist Spieker tot de bittere conclusie komen dat het ISP nog integraal, noch structureel, noch planmatig is. Wie realistischer is en meer oog heeft voor de beperktheid van de instrumenten waarover de overheid beschikt in een democratische samenleving, die gekenmerkt wordt door een ruime

spreiding van verantwoordelijkheid, zal eerder geneigd zijn het oordeel van één der noordelijke bestuurders te delen dat het „minder had gekund”.

Twee Fasen

Het ISP kent twee fasen. Het rapport dat nu op tafel ligt betreft vooral de periode tot 1982. Een vervolgrapport zal de taakstellingen tot 1985 moeten concretiseren. Eenmaal per jaar zal in het kader van de voortgangcontrole tussen regering en bestuurscommissie noorden des lands overleg plaatsvinden om de bereikte resultaten te evalueren en te komen tot tussentijdse bijsturing. In zijn bijdrage over de bestuurlijke aspecten van het ISP vroeg Faber zich af of het juist ter versterking van de noordelijke positie in dat overleg niet beter was geweest om de doelstellingen en procedures van het ISP in een speciale wet vast te leggen. Zowel de regering als de noordelijke bestuurders bleken daar niet zoveel behoefte aan te hebben. Bij de noordelijke bestuurders leek daarbij als overweging een beetje mee te spelen dat het zo al moeilijk genoeg was geweest.

Werkgelegenheid

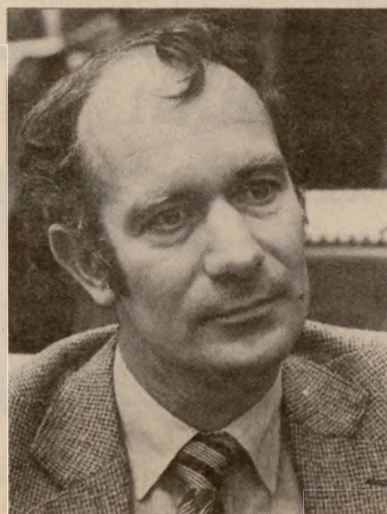
Hoewel van alle kanten is gesteld dat het ISP niet mag worden versmald tot een sociaal economisch beleidsplan, was het niet verrassend dat juist op dit aspect veel nadruk zou vallen. Wat betreft de werkloosheidsbestrijding geldt voor elke fase van het ISP een eigen doelstelling. Daarbij bleek de doelstelling voor de eerste fase nogal wat ruimte te bieden voor politiek geharrewar. Bij het opstellen van het ISP was als doel van de eerste fase gekozen, dat voorkomen moest worden dat de werkloosheid in het noorden langzamer zou dalen dan in de rest van het land. Aangenomen werd daarbij dat de landelijke werkloosheid in een bepaald tempo teruggedrukt kon worden. Om te zorgen dat het landelijke tempo ook in het Noorden gehaald zou kunnen worden zouden in het kader van het ISP 10 000 extra arbeidsplaatsen in het noorden geschapen moeten worden. Thans blijkt dat de landelijke werkloosheid minder snel afgebouwd wordt dan destijds aangenomen: tegelijkertijd blijkt echter de regionale component in het noorden eerder iets af te nemen dan toe te nemen. De vraag was nu: zal de regering daarin aanleiding zien de taakstelling van 10 000 extra arbeidsplaatsen te verminderen of niet? Het antwoord was duidelijk. De regering houdt evenals de noordelijke bestuurder vast aan de taakstelling van 10 000. Als daarmee al een voorschot kan worden genomen op de tweede fase namelijk het afbouwen van de regionale component dan is dat alleen maar meegenomen. Wat

door dr. B. de Vries

ondoorzichtig werd deze discussie toen D'66 in een motie de zaak weer omdraaide en juist suggereerde dat de taakstelling van de eerste fase weleens onvoldoende zou kunnen zijn om de beoogde stabilisatie van de regionale component te bewerkstelligen.

Groningen

In het noorden als geheel is de werkloosheid onder mannen de afgelopen jaren verminderd. Een uitzondering is de provincie Groningen. Daar zitten traditioneel nogal wat bedrijfstakken die de wind structureel tegen hebben: confectie, scheepsbouw, karton, aardappelmeel. In deze provincie is de regionale werkloosheidscomponent over de hele linie blijven stijgen. Het is dan ook begrijpelijk dat juist hier de teleurstelling over het betrekkelijk vage karakter van de ISP taakstellingen het grootst was. Het slakkentempo waarin de verhuizing van de centrale directie van de PTT naar Groningen plaatsvindt had toch al voor een sceptische houding ten opzichte van Den Haag geleid. In mijn bijdrage heb ik daarop duidelijk de aandacht gevestigd en gesteld dat elk initiatief voor perspectief biedende projecten in het Noorden de grootste mogelijke aandacht verdient. De Noordelijke Ontwikkelings Maatschappij (NOM) zal daarbij een belangrijke rol moeten spelen. Wat er aan inventiviteit en groeimogelijkheden in bestaande bedrijven zit zal zoveel mogelijk gestimuleerd moeten worden. Zo nodig zal de overheid er niet voor moeten terugschrikken om middels de NOM eigen bedrijven te stichten. We moeten echter oppassen voor de illusie dat perspectief biedende projecten voor de overheid voor het oprapen liggen als particuliere ondernemers ze nergens zien zitten. Bijzondere aandacht is nodig voor het zoeken naar vervolfindustrieën die aansluiten op nieuwe basismogelijkheden zoals de aanlanding van LNG in de Eemshaven. Van betekenis in dit verband was de positieve reactie van de minister van economische zaken op de aandrang om als vestigingsplaats voor een kolenvergassingsinstallatie het Eemsmoengebied aan te wijzen. Goede wil bleek ook uit de toezegging om nogmaals te bekijken of de productie van magnesiummetaal in eigen land haalbaar is. Zo waren er meer lichtpuntjes. Ik denk aan de toezegging om te bekijken of de electriciteitstarieven als gevolg van de overcapaciteit van de Eemscentrale niet te hoog geworden zijn. Ik denk ook aan de welwillende reactie op ons verzoek om mee te werken aan een proefboring in Nieuwe Schans in het kader van het onderzoek naar de mogelijkheden van een kuuroord.

Terughoudender was de minister ten aanzien van ons verzoek om de criteria voor individuele steunverlening aan bedrijven voor het noorden te versoepelen. Onze fractie zal proberen die toezegging alsnog via een motie los te krijgen.

Onderwijs

Het landelijke beeld van een dalende werkloosheid onder mannen en een stijgende werkloosheid onder vrouwen vinden we in het Noorden in versterkte mate terug. Dat vereist speciale aandacht ook in de sfeer van de scholings en herscholingsmaatregelen. Onze derde woordvoerder de heer Hermesen bepleitte in dat verband met name ook het meer toegankelijk maken van technische beroepsopleidingen voor vrouwen. Verder wees hij op de achterstand die er in het noorden nog steeds bestaat bij verschillende vormen van hoger beroepsonderwijs. Toezeggingen op dit punt werden verkregen met betrekking tot de uitbouw van de laboratoriumschool in Emmen tot een HTS en de vestiging van een H.E.A.O.-opleiding in Leeuwarden. Daarnaast is er door onze fractie voor gepleit om meer middelen beschikbaar te stellen voor de begeleiding van langdurig werklozen en arbeidsongeschikten. In dit verband werd o.a. aandacht gevraagd voor het nuttige werk van de volkshogeschool te Bakkeveen. Ook onze laatste woordvoerder H. Eversdijk vestigde in zijn bijdrage, die vooral betrekking had op de ruimtelijke ordeningsaspecten, de aandacht op de betekenis van het onderwijs voor de leefbaarheid van het Noorden. In een aantal kleine kernen wordt het voortbestaan van de basisschool bedreigt. Haalt men de school weg dan wordt het dorp een gehucht. Waar enigszins mogelijk zal de rijksoverheid er dan ook naar moeten streven de kleine scholen in kleinere kernen te laten voortbestaan. Een ander punt waarop Eversdijk veel nadruk legde was de betekenis van een actief dorps- en stadsvernieuingsbeleid. Het krottenplan voor kleine kernen dat al

enkele jaren geleden werd aangekondigd zal eindelijk eens uit de grondverf moeten komen. Daarnaast zullen er ook in kleine kernen voldoende, kwalitatief goede huurwoningen beschikbaar moeten komen.

Kritiek had Eversdijk tenslotte op het in de verstedelijkingsnota ingevoerde begrip groepool ten behoeve van Leeuwarden en Emmen. Dit begrip is tot dusver een lege doos gebleken.

Selectieve groei

De zorg voor de werkgelegenheid kan gemakkelijk zo sterk gaan overheersen dat het streven naar een genormeerde, selectieve economische groei weer naar de achtergrond verdwijnt. Dat geldt niet alleen voor de industriële werkgelegenheid maar ook ten aanzien van het grondgebruik voor andere doelen. Dit aspect kwam met name in de bijdrage van Hermesen aan de orde. Daarbij werd vooral gepleit voor een evenwichtig beleid. De winning van grondstoffen en energie dragers mag niet onder alle omstandigheden worden afgewezen met een beroep op de noodzaak van conservering van bestaand landschap. Er moet ruimte blijven voor een verdere – zij het duidelijk selectieve – industriële groei. Tenminste even belangrijk echter is het verval dat is opgetreden in natuur, bos- en landschap sinds de rentabiliteit in deze sectoren is weggevalen. Herstel en behoud van landschap vereist dat er structureel een groter aantal arbeidsplaatsen in deze sector komt. Daarvoor is jong en vakbekwaam personeel nodig, dat dienovereenkomstig gehonoreerd wordt.

Vervolg

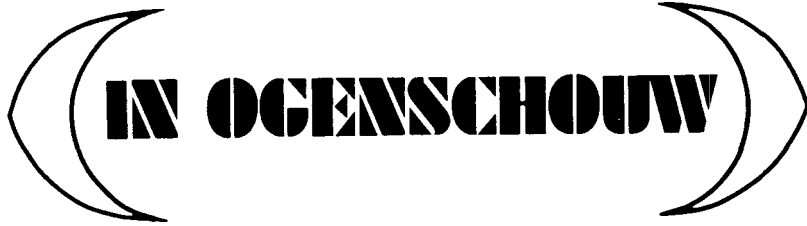
Uit het voorgaande blijkt wel hoe breed het terrein is dat door het ISP wordt bestreken. Tegelijkertijd zal duidelijk geworden zijn dat er aan het ISP weinig af is. Er zijn veel concrete en minder concrete plannen. Dat nodigt uit tot pogingen om er nog wat meer uit te halen. In het debat werd dat onderstreept door de indiening van een twintigtal moties, waarover de kamer nog zal moeten stemmen. Daarmee zal de zaak echter ook voor de kamer niet afgedaan zijn. De resultaten van de jaarlijkse evaluatie en bijsturing in het kader van de voortgangcontrole zullen telkens ter beoordeling aan de kamer moeten worden voorgelegd. Dat is de beste garantie dat het ISP geen papieren zaak zal blijven, maar telkens weer zal fungeren als norm waaraan de voortgang van het beleid getoetst wordt.

Dr. B. de Vries,
is Tweede Kamerlid voor het CDA

DEZE WEEK
IN WAG:

Een antwoord aan prof. Kooymans Arbeid-bevrijding van de vrouw Program van uitgangspunten Commissie politieke koers Uit de Arjos Groslijstprocedure pag. 2. pag. 5. pag. 6 en 7. pag. 8. pag. 9. pag. 10.

IN OGENSCHOUW

CDA moet durven kiezen

■ „De houding van het CDA zou er meer één van actie moeten zijn”.
 ■ „Het CDA, met name de fractie, moet voor zichzelf en het eigen program durven kiezen”.
 ■ „Een beleid van durf, visie en experiment is hier gewenst”.

Politieke koers

Enkele citaten uit het rapport van de CDA-commissie politieke koers. Dit rapport vestigt de aandacht op één van de minder sterk geprofileerde karaktertrekken van het CDA: het soms optredende gebrek aan durf om te kiezen.
 Durven kiezen. Knopen doorhakken. Besluiten nemen. Voornemens

uitvoeren. Programmataal in politiek beleid omzetten. Ook als er in eigen kring geen volledige overeenstemming over bestaat. Ook wanneer dit op korte termijn niet onmiddellijk door de eigen achterban begrepen wordt.
 Het is in elk geval de verdienste van het rapport politieke koers dat het voor deze „actie-houding” de aandacht vraagt. De reputatie van het CDA kan op dit punt nog best in aanzien stijgen.

Moeiten

Hoe komt het toch dat christen-democraten soms moeite hebben met het opzetten van een „beleid van durf, visie en experiment”? De volgende punten zullen denk ik

daarmee verband houden.

1. als christen-democraten zijn wij van huis uit geen geboren plannenmakers en beleidsvormers. Wij hebben het niet zo op „structuren” gemunt. De mens in de structuur spreekt ons meer aan. Alle kritiek die wij in dezen aan onder meer socialisten vaak verwijten wast echter nog niet weg dat wij op dit punt nog wel eens te kort schieten.
 Abraham Kuiper sprak notabene al over „architectonische” kritiek!

2. „Overleg en samenwerking” staat bij ons hoog in het vaandel. En terecht. Wij zijn er op deze aarde niet om voor ons zelf te leven, maar voor elkaar en met elkaar.
 We moeten ons echter realiseren, dat het gevaar soms dreigt in overleg te blijven steken, zonder tot besluitvorming te komen. Omdat de keuzen zo moeilijk zijn. En de problemen zo ingewikkeld. Een alibi voor het vooruitschuiven van moeilijke zaken is gauw gevonden. Is het niet in eigen land, dan wel daar buiten. De kiezer zal bij een duidelijke keuzehouding van het CDA heus wel begrip hebben als deze partij daarbij eens „miskleunt”. Wie niet waagt, wie niet wint.

3. Het CDA kent een zekere traditie van een zogeheten „gouvernementele gezindheid”.
 In zoverre dit respect en eerbied voor

de overheid inhoudt is dit een goede zaak. De overheid heeft een „hoge” taak. Men moet daar niet te licht over denken. Kabinetten zijn uiteindelijk geen „speeltuig”.
 Toch betekent dit niet dat wij het optreden van de overheid daarom als „zoete koek” moeten slikken. De overheid mag wel degelijk aan haar voornemens gehouden worden. En de overheidsdienaren aan hun herkomst herinnerd. En passant, wij herinneren ons Romeinen 13 veel beter, dan openbaring 13. Voor de CDA-fractie en de partij zijn hier belangrijke toetsende taken weggelegd. Zie het rapport Steenkamp.

4. Houdt het soms afwezig zijn van een actieve houding wellicht ook verband met de samenstelling van het ledenbestand van de CDA-partijen? Dreigt soms niet een bepaalde gezapigheid de kop op te steken? Hebben wij steeds voldoende oog voor de problemen en noden die zich in de samenleving voordoen? Komen wij zelf de fundamentele gebreken van onze maatschappij in onze omgeving nog wel tegen? De wereld van de Rotterdamse havenwerkers, van de Amsterdamse druggebruikers, van de Limburgse werkloosheid, en ga zo maar door. Wil het CDA een echte volkspartij zijn, dan wel blijven, dan moet het zich vooral deze problemen

aantrekken.

Werk aan de winkel

Er is volop werk aan de winkel. Te beginnen voor de zojuist ingestelde commissie die het verkiezingsprogramma voor de periode 1981 – 1985 moet gaan opstellen. Een belangrijke taak is voor haar weggelegd bij het uitstippelen van de politieke koers voor het CDA in de 80-er jaren.

– Voor de CDA-Tweede- en Eerste Kamerfracties die binnenkort belangrijke beslissingen moeten nemen. Denk onder meer aan de kernbepaling en aan de doelstelling tot terugdringing daarvan te komen.

– Voor al die CDA-besturen en CDA-vertegenwoordigers in bestuurs-colleges die „toch maar” in hun vaandel hebben staan: te willen streven naar een samenleving waarin de bijbelse gerechtigheid meer gestalte krijgt.

– Voor alle CDA-leden om hun „lampen brandende te houden” (Verkuyt voor de jubileumpartijraad). Het CDA moet durven kiezen. Te beginnen voor zichzelf, voor zijn program en voor zijn grondslag. Toont het CDA meer durf tot kiezen, dan zullen stellig meer kiezers CDA-durf tonen.

C. BR.

Een antwoord aan prof. mr. P. H. Kooymans

Door prof. B. Goudzwaard

De discussie over de kernbepaling is er een, waarin emoties makkelijk loskomen. Geen wonder: want de meest centrale vragen van ons mens-zijn en onze opdracht op deze wereld zijn erbij aan de orde. Maar het risico van zo'n discussie is dan wel, dat er geen echt gesprekscontact tot stand komt; dat er langs elkaar heen wordt gepraat. Ook is er dan soms nauwelijks ruimte meer voor zorgvuldige nuanceringen.

Daarom was het zo'n verademing voor mij de reactie van prof. Kooymans te lezen en te verwerken, in een betoog wat op de meest wezenlijke vragen inging. Ik proef in zijn bijdrage een grote zuiverheid van benadering; een zorgvuldigheid ook van het omgaan met elkaar die ik bij mijzelf wel eens mis. Ik voeg dat laatste eraan toe omdat ik me er bijv. niet voldoende van te voren van heb vergewist, hoe zo'n uitdrukking als „een meer heidense dan bijbelse benadering” bij hem en anderen zou kunnen overkomen. Ik heb noch zijn intenties, noch die van bijv. minister Scholten ooit willen raken – ik hoop dat de heer Kooymans dat van me wil aannemen. Ik wil dan ook graag met hem en andere geestverwanten zoeken en blijven zoeken naar die benadering die het meest aan het Evangelie recht doet, zonder een monopolie van gelijk hebben op te eisen.

Om die reden zou ik willen proberen, met behoud van zoveel mogelijk nuances een drietal benaderingswijzen met elkaar te vergelijken, die in onze eigen kring t.a.v. dit vraagstuk opgeld doen, om zodoende het eigenlijke gespreksveld wat beter in kaart te brengen. Daarbij wil ik ook mijn eigen visie wat verder pogen te nuanceren dan ik tot nu toe heb gedaan. Misschien worden zo toch nog wegen zichtbaar, om gezamenlijk ook op dit zo aangelegen punt verder te kunnen gaan. De eerste benaderingswijze is die van het atoompacifisme en de eenzijdige ontwapening. De tweede benaderingswijze is die van vredesbehoud door afschrikking. De derde zou ik willen omschrijven als die, waarin aan de vermindering van de nucleaire bewapeningswedloop een zelfstandige politieke en militaire betekenis wordt toegekend.

Atoompacifisme en eenzijdige ontwapening.

Het atoompacifisme verdient om vele

redenen diep respect. Het gaat ervan uit, dat nucleaire bewapening principieel grensoverschrijdend is. Het gaat hier immers, zo stelt men, om wapenen die naar hun aard massa-vernietigingswapens zijn, en het onderscheid vervagen tussen degenen die wel en niet aan gevechtshandelingen deelnemen. De conclusie die hieruit wordt getrokken is, dat het de mens verboden is deze wapens onder welke omstandigheden dan ook te hanteren, of er ook mee te dreigen. Daarom dient niet te worden gearzeld met hun afschaffing, ook wanneer die eenzijdig is en een grote kwetsbaarheid voor onze eigen samenleving met zich brengt. En wanneer dat niet mondiaal lukt, of in NAVO-verband, dienen wij althans vanuit Nederland duidelijk te maken dat wij met deze wapendreiging en dit wapengebruik niets te maken willen hebben. „De kernwapens de wereld uit, te beginnen met Nederland”. Persoonlijk heb ik moeite met die benadering. Het kan zijn dat ik het verkeerd zie, maar er schuilt voor mij een zekere vlucht in, een vlucht uit een realiteit waarin die kernwapens er zijn, en waarin dan ook met alle consequenties van hun eenzijdige en abrupte afschaffing rekening moet worden gehouden. Wat doen andere landen – Duitsland, en de andere NAVO-partners – wanneer we daartoe zelfstandig overgaan. Ontstaat dan niet elders groter kwaad? Ook is er deze kant van de zaak, dat wij, hoe we het ook wenden of keren, een medeverantwoordelijkheid dragen voor onze potentiële tegenstanders (Rusland, later China). Getuigt het van een voldoende besef van mede-verantwoordelijkheid, wanneer wij voor hen ineens de verleiding zouden scheppen, om van hun militaire nucleaire overwicht op een vernietigende wijze misbruik te maken? Die dimensie – het mede-verantwoordelijk zijn voor de situatie waarin wij mogelijke tegenstanders brengen – is niet wég te denken uit elke principiële discussie over kernbepaling.

Vredesbehoud door bedreiging

Over de tweede benadering kan ik, voor wat de inhoud ervan betreft, aansluiten op de zorgvuldige beschrijving die prof. Kooymans er in het vorige nummer van gegeven heeft. Voorop staat niet een bewapeningsdrang, maar vredesbehoud. Dat vredesbehoud wordt in deze visie het beste gediend door een afschrikkende werking in stand te houden, die het atoomwapen

bij uitstek heeft – om mede op die basis in onderling overleg tot een afbouw van de atoombepaling te kunnen komen. Om daarbij de afschrikkende werking in stand te houden zonder dat elk konflikt tot een algehele wereldvernietiging neigt – wat van een daadwerkelijk inschakelen van de Amerikaanse (en/of Russische) strategische kernmacht gemakkelijk het gevolg kan zijn – is voorzien in een zeker scala van conventionele en nucleaire wapens, waarbij op elke mogelijke aanval het passende antwoord kan worden gegeven. Daarin past tussen de tactische en de strategische bewapening als noodzakelijke tussenschakel de beschikking over atoomwapens, die een – gerichte – uitwerking hebben op middellange afstand. Over deze „grijze” wapens, en hun installatie op Europees grondgebied gaat de discussie van het ogenblik. Want zij voorzien zowel in de noodzaak van het gepaste antwoord (ter voorkoming van een zgn. escalatie) als in de „koppeling” met de strategische kernwapens, die op deze wijze „inzetbaar” blijven in het geval van een grootscheeps konflikt. Die inzet ligt uiteraard niet in de bedoeling. Het gaat om de rol, die het inzetbaar houden van die wapens speelt en spelen kan in de strategie van afschrikking, en dus van oorlogs-voorkoming. De moeite, die in deze benadering schuilt, heeft vooral betrekking op de gevolgen die ze op langere termijn noodzakelijkerwijs in zich moet dragen. Elke stap die de ene partij doet op het vlak van zelf-bescherming, wordt door de andere partij gezien als een toevoeging aan de uitgeoefende bedreiging, een bedreiging die als zó wezenlijk en zó groot wordt ervaren, dat ze tot een weerwoord noopt. Maar waar komen we zo uiteindelijk terecht? Zal door onderhandelingen ooit een geheel sluitende ontsnapping aan deze spiraalwerking worden gevonden? Nu al, zo heeft minister Scholten verklaard, wordt 6% van alle hulpbronnen waarover de wereld beschikt, besteed aan bewapening. Welk blok zal het eerste de uitputtingsgrens bereiken om deze bewapeningswedloop met grondstoffen en energie te blijven voeden? En wanneer dat Amerika zou zijn – hoe zal dan Amerika met bijvoorbeeld een Midden-Oosten-problematiek omgaan? Dat alles nog afgezien van de ontzagwekkende bedenking, dat onze capaciteit (over-kill capacity) om de wereld meervoudig te vernietigen, niet alleen een veelvoud is van onze inzet om mensen in de derde wereld in het leven te houden, maar aan dat doel van direct levensbehoud ook steeds

meer afbreuk doet. Je kunt geld en middelen maar één keer gebruiken. Wat is de betekenis van deze bezwaren? Ik vertaal deze bezwaren voor mijzelf zó, dat de doelstelling van een vermindering van de bewapeningswedloop niet alleen een afgeleide doelstelling mag zijn, afgeleid namelijk van de mogelijkheden die daartoe binnen de strategie van de wederzijdse afschrikking worden geboden. Die „omweg” is de gebruikelijke benadering: ga de mogelijkheden van bewapeningsvermindering na, die ontstaat op basis van onderhandelingen binnen een zekere balans van de wederzijdse afschrikking. Die omweg is eenvoudig te lang, en te onzeker. Te onzeker, omdat in een sfeer van wantrouwen altijd pogingen zullen worden gedaan de tegenstander buiten de contract-tekst om te overtroeven. Te lang, omdat intussen het gevaar van één ongelukkige ontsparing blijft bestaan – die voldoende kan zijn om via een kettingreactie van achtereen volgen ingeschakelde wapensoorten de vernietiging van de wereld over ons af te roepen. Want wie serieus dreigt, moet het ook in kritieke ogenblikken willen waarmaken, wil niet alle vertrouwen in de afschrikwekkende werking van de kernbepaling voorgoed verloren zijn. Daarom kan ik niet anders dan in geweten kiezen voor het toekennen van een zelfstandige directe betekenis aan de beleidsdoelstelling van een vermindering van kernbepaling. Die doelstelling mag niet alleen via de omweg van een afschrikkingstrategie, op indirecte wijze dus, ter sprake komen. Eenzelfde afwijzen ten aanzien van onze „economische” vooruitgang (laten we

éerst zorgen voor voldoende, snelle economische groei, om vandaaruit pas te denken aan milieubehoud, werkgelegenheidszorg, en ontwikkelingssamenwerking) wijs ik dat ook af als de toverformule voor onze „technische” vooruitgang (laten we eerst zorgen voor voldoende veiligheid en bescherming via onze moderne wapentechnologie, om pas vandaaruit, op die basis, te denken over vermindering van bewapening, ontwikkelingssamenwerking, ontspanning tussen oost en west enz.). Ik stel dat mede zo scherp, omdat er een element van waanzin, wellicht zelfs demonische waanzin, schuilt in een volgehouden bewapeningswedloop. Een wereld als geheel kiest liever voor het verhogen van de overkill capacity van een twintigvoudige tot een veertigvoudige mogelijke vernietiging van de hele wereldbevolking, dan om de hulpbronnen van de wereld te gebruiken om het arme deel van de wereldbevolking te voeden, te kleden, te huisvesten. Daar schuilt een vorm van demonie achter, die mij aan de Bijbelse profetieën van de eindtijd doen denken – de tijd waarin de machten van de wereld het zullen trachten op te nemen het Jezus wanneer hij terugkomt.

De moeilijke praktijk

Zodra we echter de consequenties nagaan van het toekennen van een zelfstandige betekenis aan de doelstelling van nucleaire bewapeningsvermindering, blijkt, dat dit welhaast onmogelijk is zonder aan de consequenties van een volgehouden afschrikkingdenken afbreuk te doen. Zoiets als de koppeling tussen

volg op pagina 3

Smaaknota I

Het verschijnen van het rapport van de commissie Politieke Koers, in de wandeling de smaaknota genoemd, is op zichzelf een unieke gebeurtenis. Ons althans is niet bekend dat ooit door een regeringspartij een evaluatie is gegeven van het tot dusver gevoerde beleid door een commissie, waar in zowel partijbestuur als Kamerfractie als de bewindslieden waren vertegenwoordigd. Juist door deze samenstelling van de commissie had het rapport gemakkelijk een toedekkend en verhullend stuk kunnen worden. Alhoewel de gekozen bewoordingen niet scherp zijn, kan het rapport niettemin niet verhullend worden genoemd. De onvrede, die aan de instelling van de commissie ten grondslag heeft gelegen, wordt niet afgewenteld op regeringspartner of op oppositie; de hand wordt in eigen boezem gestoken en daarbij worden noch bewindslieden, noch fracties gespaard. Er kan dan ook gesproken worden van een eerlijk en ook van een moedig rapport.

rapport is misschien wel dat er op belangrijke beleidsterreinen nog niet gesproken kan worden van een samenhangende en vanuit de eigen uitgangspunten goed doordachte visie. Dit leidt tot verbrokkeld optreden en tot soms verwarring stichtende uitlatingen. Interessant is dat de commissie dit zeker niet alleen toeschrijft aan fusie-perikelen, doch in tegendeel constateert dat de oorspronkelijke „bloedgroepen” in staat gebleken zijn op te gaan in het nieuwe verband der CDA-fractie. Waar het nu om gaat is die nieuwe eenheid, die zich manifesteert, vlees en bloed te geven. Er moeten in onderlinge samenhang nieuwe concepties worden ontwikkeld, waarbij ook en met name de wetenschappelijke instituten een rol wordt toegekend. Dat laatste is niet onbelangrijk, want wanneer in het rapport wordt gesteld dat de houding van het CDA er meer een van actie zou moeten zijn dan zal deze actie moeten stelen op inhoudelijke bezinning en op een samenhangende visie op mens en maatschappij.

Partij en fractie

De voorzitter van de PvdA, Max van den Berg, heeft de forse kritiek die hij had gespuid op het beleid van de fractie, mede onder invloed van de daardoor in die fractie ontstane opschudding, moeten bijstellen.

NG COMMENTAAR

Maar de vraag lijkt gewettigd of hier van een werkelijke bijstelling sprake is. Aan dit incident ligt immers ten grondslag de bij de PvdA altijd al moeilijk liggende kwestie van de eigen verantwoordelijkheid van de fractie voor het dagelijks politiek beleid. Wie dan ook leest dat het partijbestuur zijn standpunt zal bepalen ten aanzien van de modernisering van de tactische kernwapens nog voordat de fractie positie heeft gekozen, moet zich wel afvragen of de bereidheid om de eigen verantwoordelijkheid van de fractie te erkennen bij het partijbestuur en de partijvoorzitter nu wel zo diep wortel heeft geschoten. Eerder lijkt de wens te bestaan de fractie aan handen en voeten te binden.

Cambodja

In de afgelopen vijf jaar is de bevolking van Cambodja gehalveerd

van 8 tot 4 miljoen. En als de wereld eindelijk beseft dat massale hulp geboden is, wordt er nog eindeloos door de strijdende partijen aldaar politiek bedreven ten aanzien van de wijze waarop de hulp moet worden verleend. Hoeveel meer slachtoffers moeten er nog vallen voordat de strijdende partijen zullen inzien dat het weinig zin heeft om te vechten om de heerschappij over een land dat straks zal lijken geen onderdanen meer te hebben?

D'66 en het uitgangspunt

Op het partijcongres van D'66 is uitvoerig gediscussieerd over de vraag of deze partij een program van uitgangspunten zou moeten hebben. Werkers van het eerste uur hebben met onverhuld heimwee naar de zestiger jaren gesteld dat dit niet het geval zou moeten zijn. Zij hebben gelijk als zij beweren dat een program van uitgangspunten niet paste bij het D'66 van 13 jaar geleden. Dat beoogde immers de ontplofing van het verzuilde en verdeelgevoerde partijbestel. Maar het zal toch deze werkers van het eerste uur niet zijn ontgaan, dat het D'66 van toen niet meer bestaat. Wanneer het D'66 van 1979 zich presenteert als de belichaming van het echte liberalisme (dit in tegenstelling tot de VVD), dan zal het zich toch niet kunnen onttrekken aan een formulering van de daarbij

horende liberale uitgangspunten. In ieder geval is D'66 dat aan de kiezers van 1979 verschuldigd, hetgeen dan ook door de (nieuwe) meerderheid van het congres werd onderkend.

Uitsmijter

In één van onze ochtendbladen stond op 25 oktober het bericht dat Breznev weer in het openbaar was verschenen ter begroeting van een gast op het vliegveld van Moskou. Breznev zag er bleek en vermoed uit, aldus het bericht. In de kolom ernaast stond (door een of ander misverstand) exact hetzelfde bericht, nee, niet exact hetzelfde, want ditmaal werd vermeld dat Breznev er goed uitzag. Het Russische persbureau Tass heeft gelijk: met dit soort berichten kan Breznev gemakkelijk honderd jaar worden.

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN

directie- en schaftketen
scholen en
kerken
directie- en
schaft-
wagens
etc.

HOUTBOUW **HAHBO**
HARDINXVELD

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Smaaknota II

De belangrijkste conclusie van het

OVERWEGENDE

Jubileum ARVC

toespraak uitgesproken op 27 oktober j l.

Mevrouw de voorzitter, leden van het ARVC, dames en heren, Om te beginnen een felicitatie van mijzelf, ook namens het partijbestuur vanwege het 20-jarig bestaan van het Anti-Revolutionaire Vrouwen Comité. De toevoeging „en nog vele jaren” laat ik hier achterwege, omdat die toekomst in ARVC-verband, voor zover wij het nu kunnen bekijken, kort zal zijn.

Het is in dit verband treffend te wijzen op de ironische relatie tussen de leeftijd van het ARVC en de datum van opheffing. Op 21-jarige leeftijd, waarop de groei naar volwassenheid bereikt zou moeten zijn, verlaat het ARVC het oude nest omdat men ook binnen het ARVC bewust, sommigen wellicht niet geheel vrijwillig, kiest voor het CDA en daarmee voor het CDA-Vrouwenberaad.

Een jubileumdag als vandaag wordt terecht feestelijk gevierd. Hoewel dat niet alleen. Het thema dat men voor deze dag gekozen heeft: „arbeid - bevrijding van de vrouw”, is een actueel onderwerp dat zich mijns inziens uitstekend leent voor een grondige bespreking, waarop ik hier niet verder vooruitlopen zal. Op deze dag ligt het uiteraard voor de hand om de rol van de vrouw in de politiek en de rol van de georganiseerde politieke vrouwenbeweging hierbij te evalueren. We kunnen daarbij terugblikken, de huidige situatie in ogenschouw nemen, of alleen maar vooruitkijken.

Terugblikken

Het terugblikken in de geschiedenis van het ARVC en de vrouw in de partij is in het kader van de eeuwfeestviering al gedaan, onder andere door mevr. Diemer-Lindeboom en wel in een aantal lezenswaardige artikelen in Nederlandse Gedachten. Het beeld dat zij ons daarbij schetst is er een van langzame ontwikkeling. Maar onmiskenbaar blijkt dat het ARVC binnen de ARP een belangrijke rol heeft gespeeld bij de emancipatie van de AR-vrouwen. De ARP, waarin achteraf gezien te lang de deur voor vrouwen gesloten was. Enkele voorbeelden mogen dit illustreren: In 1911 schrijft Kuyper een driestar over de gehuwde vrouw: „zij hoort niet op de fabriek of in de werkplaats, maar in huis”. En even later schrijft hij: „een geheel andere geest, gelijk die thans rondwaart, wil daarentegen de gehuwde vrouw zo spoedig mogelijk van de kinderlast ontdoen. De twee kinderen die dan toch komen moeten, zendt men dan echter zo jong mogelijk naar school. Liefst met het derde of vierde jaar. Moeder is dan vrij: moeder kan naar de fabriek.” Over het thema gesproken! De enige uitzondering die Kuyper toestond was het verrichten van betaalde arbeid door gehuwde vrouwen waarvan de man werkeloos

was of anderszins niet in staat om te werken. Dit voorkwam dat de vrouwen naar de armenzorg gejaagd werden. Zo zouden we ook stil kunnen staan bij het kiesrecht dat door de Anti's aan het begin van deze eeuw louter als huismannenkiezersrecht gezien werd. Iets dat pas veranderde, vooral uit electorale overwegingen overigens, bij het in werking treden van de initiatief-wet „Marchant”. Deze wet regelde het algemeen kiesrecht voor vrouwen. Bedenken wij uiteraard dat de tijd en de maatschappij waarin Kuyper en anderen dit zeiden nogal wat verschilde van onze tijd. En dat hun visie in het licht van die omstandigheden beoordeeld dient te worden.

Het is niet de bedoeling om verder een gedetailleerd overzicht te geven van het anti-revolutionaire denken in deze zaak. Nee, het is maar om aan te geven dat er sinds de laatste eeuwwisseling toch heel wat veranderd is in de verhouding tussen mannen en vrouwen binnen de partij. Nog een enkel voorbeeld van hoe het was mag dit illustreren: het leverde een parlementair niet meer stemmen op door te pleiten voor meer ruimte voor de vrouw. Want juist door dit standpunt te huldigen verloor mr. Gerbrandy in de dertiger jaren zijn plaats in de Kamer. En hoe mannelijke Kamerleden in de vijftiger jaren op vrouwen in de Kamer reageerden vertelt ons de freule jonkvrouw Wittewaal van Stoetwegen, die in haar boek „De freule vertelt” schrijft: „Als er een vrouwelijk Kamerlid was met een ielijke blouse, dan werd er gezegd (tegen de freule) „kun jij dat mens niet eens zeggen dat ze wat anders aantrekt?”. Of bij een andere gelegenheid, toen er een nieuw vrouwelijk Kamerlid haar intrede deed werd er gezegd „de

partij heeft niet de knapste uitgezocht”.

Structuur ARVC

Keren we terug naar het ARVC. Vastgesteld is al de stimulerende rol die van dit comité uitging bij de integratie van de vrouwen binnen de partij. Vermelding verdienen ook de bijdragen die het ARVC geleverd heeft bij de discussie over de contourennota (1976) en de invulling van het laatste CDA-verkiezingsprogramma. Toch gebiedt de eerlijkheid te erkennen, en het ARVC is zich daar ook van bewust, dat de structuur van het ARVC niet optimaal was. Er was, en dit zal het laatste jaar niet meer veranderen, sprake van een opbouw waarin „de top” functioneerde zonder in brede zin gedragen te worden door de basis. Ik bedoel dit: er was en is een actief db en daarnaast een ledenvergadering, bestaande uit vertegenwoordigers van de Kamercentrales, maar er ontbrak een relatie met de kiesverenigingen. Weinig contact dus met de gewone partijleden. Daardoor was het ARVC volgens sommigen een elitaire en vrijblijvende club. Een mening die niet terecht maar misschien wel begrijpelijk is. Die relatie zal er in de toekomst, die dan ligt bij het CDA-Vrouwenberaad wel zijn. Iets wat volgens mij een essentiële voorwaarde is voor een goed functioneren van dit CDA-Vrouwenberaad.

CDA-Vrouwenberaad

Dit gezegd hebbende kom ik bijna automatisch te spreken over de structuur van het CDA-Vrouwenberaad. In de federatieve fase is het nog slechts een overleg-orgaan. Inmiddels al zo'n vijf jaar functionerend. En hoewel dit zeker niet altijd zonder moeilijkheden verloopt, iets wat denk ik inherent is aan het federatieve model, waarbij elke partij-afvaardiging zijn eigen historie meebrengt, is dit wel een goede zaak. Immers alle partijen kunnen en naar ik hoop willen, leren van hun fouten en gebreken. De daaruit voortvloeiende conclusies moeten in het CDA-Vrouwenberaad na de fusie zeker als „lering” meegenomen worden. Ook hier bewijst het groei-model naar de fusie zijn waarde, al blijven wij eraan hechten dat het huidige CDA-Vrouwenberaad een overlegorgaan is waarin geen

vervolg op pagina 4

vervolg van pagina 2

Antwoord aan Kooijmans

tactische en strategische kernwapens is bijv. in de benadering van het „vredesbehoud door bedreiging” een wezenlijk element. Dit moet dan in stand worden gehouden. Ik begrip de zorg van minister Scholten en de heer Kooijmans op dat punt wel. Maar als ik de lijn volg, dat aan de vermindering van de bewapeningswedloop een zelfstandige betekenis moet worden toegekend, kan en moet ik vanuit dat gezichtspunt niet alleen kritisch staan ten aanzien van de invoering van middellange afstandwapens zelf, maar komt ook de hele koppelingfilosofie in een ander daglicht te staan. Want koppeling kan immers inhouden, dat - al is dat niet de bedoeling - via een keten van oorzaak en gevolg de strategische kernmachten van de wereld in een konfliktituatie worden gemobiliseerd. Wie denkt en handelt vanuit het motief, dat ze in ieder geval niet moeten worden gemobiliseerd - want de wereld mag niet door ons toedoen worden vernietigd, in geen enkel geval - die zal zoeken naar bepaalde, bewuste vormen van ont koppeling. Hij zal zeggen: laten we die grote kernmachten beschouwen als machten, die geneutraliseerd moeten worden, en waarvan de gebruiksmogelijkheid derhalve geleidelijk aan naar nihil moeten

worden teruggebracht. 1)

Ik vraag om ruimte voor en om de erkenning van de legitimiteit van deze andere benaderingswijze, die het accent legt op de eigen zelfstandige betekenis van de doelstelling van bewapeningsvermindering; - ook al moet de prijs van een vergrote kwetsbaarheid op korte termijn nadrukkelijk met zoveel woorden worden genoemd. Ik ben mij daarbij ervan bewust, dat elke accentuering van deze lijn al snel afbreuk doet aan de maximale werking van een afschrikingsstrategie. Het is dan ook een weg, die als accentsverlegging met grote zorgvuldigheid gepaard moet gaan, om de kansen van averechtse reacties van onze bondgenoten en onze mogelijke tegenstanders zo klein mogelijk te houden. Maar een andere weg dan deze lijkt mij niet mogelijk en niet verantwoord. Daarom hoop ik, dat bij de beslissing over ons antwoord op de Russische dreiging met de SS-20 aanvalswapens we gezamenlijk betere raadgevers zullen kennen dan de angst. Het gaat immers om de toekomst van de wereld, van de mensheid; een toekomst waarvoor we verantwoordelijk zullen worden gehouden. En dat niet alleen door ons nageslacht.

1) Ook het afleggen van verklaringen om nucleaire wapens niet als eerste te gebruiken (no-first use) past wél in deze benadering, maar is onzinnig wanneer in alle opzichten de strategie van een zo sterk mogelijke wederzijdse afschrikking wordt gevolgd.

vervolg van pagina 3

Jubileum ARVC

beslissingen genomen kunnen worden dan met consensus.

Ik kom hiermee op de ontwerp-statuten van het CDA-Vrouwenberaad waar nogal wat over te doen is geweest. Amendementen op deze ontwerp-statuten zullen voor ons vrijwel zeker onaanvaardbaar zijn. Zeker waar het voorstellen betreffen die pogen de volledige onafhankelijkheid van het CDA-Vrouwenberaad te bewerkstelligen. Het CDA-Vrouwenberaad is zoals de pre-ambule van de statuten het zo kernachtig formuleert: „een bijzondere organisatie gelieerd aan het CDA.” Een CDA-Vrouwenberaad dat erop uit is een volledig zelfstandige organisatie te worden wijzen wij af. (Daar zijn voldoende alternatieven voor.)

Nee, wij willen een CDA-Vrouwenberaad dat juist op een groot aantal gebieden samenwerkt en overlegt met de partijorganen. Op alle niveaus wel te verstaan, dus zowel met de partij-top als met de basis. Dat is getuige de zojuist geconstateerde zwakkere aspecten in de structuur van het ARVC van het grootste belang. Op die manier kan de integratie van de vrouw binnen de partij krachtig bevorderd worden. En dat is nodig. Kijk naar de Tweede Kamer: daar is op het ogenblik sinds het vertrek van Hannie van Leeuwen geen vrouw meer namens de ARP. Zonder de andere AR-parlementariërs tekort te doen durf ik te zeggen dat ik dit ervaar als een gemis, temeer omdat dit bepaald geen getrouwe afspiegeling van ons electoraat is. Mijs inziens dient het ons aller streven te zijn dat op een bepaald moment in de toekomst het CDA-Vrouwenberaad niet meer nodig zal blijken te zijn (wellicht een merkwaardige uitspraak voor een organisatie die in gefuseerde vorm nog op het punt staat te beginnen). Ik zeg dit, omdat er wellicht in de toekomst een situatie zal zijn waarin de volledige emancipatie van vrouwen en daarmee van mannen binnen de partij bereikt zal zijn. Zolang dit niet het geval is, is het echter nodig om langs de weg van samenwerking het door hem gestelde doel te bereiken. Het alternatief van de zelfstandige organisatie is volgens mij een overbodige weg omdat er

volgende andere instanties zijn die op deze manier de emancipatie van de vrouw willen bevorderen. Ondenkbaar is voor ons een CDA-Vrouwenberaad dat los van de partij tot politieke uitspraken komt.

Ik denk dat het CDA-Vrouwenberaad andere wegen moet kiezen om de integratie van de vrouw binnen de partij te bevorderen zoals het bewust maken van de vrouw op plaatselijk niveau. Door plaatselijk en regionaal vormingswerk op te zetten, waardoor er een kader zal ontstaan dat in toenemende mate in staat is om bestuurlijke verantwoordelijkheid te dragen. Dit laatste omdat we mensen nodig hebben die bestuurlijk werk kunnen doen in de plaatselijke CDA-afdelingen of het nieuw te vormen wijkverband, de Kamerkringen, het partijbestuur, de partijraad, het congres, om maar de meest in het oog springende partijschakels te noemen. Daarnaast zullen er natuurlijk mensen nodig zijn die op landelijk bestuurlijk niveau kunnen functioneren.

Kader- en vormingswerk

Ik denk dat praktisch iedereen erin de partij mannen en vrouwen, zich ervan bewust is dat emancipatie van de vrouw en dus ook van de man binnen de partij en in de maatschappij een noodzakelijkheid is. De vraag die dan onmiddellijk gesteld dient te worden is: hoe moet dit emancipatie-proces vorm krijgen?

Ondermeer door het zojuist genoemde kader- en vormingswerk zult u zeggen. Accoord, maar we dienen wel te bedenken dat niet alle CDA-vrouwen deze weg zullen kiezen. Er zullen ongetwijfeld vrouwen blijven, ze zijn er immers al, die zich niet via het CDA-Vrouwenberaad willen „emanciperen” maar via de andere partijgeledingen. We zullen dit moeten respecteren en naar mijn mening dienen te bevorderen, indien het onze wens is dat een apart vrouwenberaad te zijner tijd overbodig wordt omdat het zijn doel bereikt heeft. Waar het in elk geval om gaat is dat er gekwalificeerde vrouwen beschikbaar komen. Want het mag niet zo zijn of worden dat men vrouwen voor belangrijke posten wil omwille van het feit dat zij vrouw zijn (dit zou ook voor mannen moeten gelden). Vandaar de grote nadruk die ik leg op het kader-

en vormingswerk en de inhoudelijke bijdragen die vanuit de vrouwenorganisatie verwacht worden. Het dient te gaan om bezinning van hoge kwaliteit, die kenmerkend moet zijn voor de eigen koers die het vrouwenberaad vaart. Dus geen bijdragen die, in navolging van wat anderen propageren zich daarvan slechts onderscheiden doordat er een christelijk sausje over gegoten is. Nee, daarmee wordt de eigen positie binnen het grote aantal vrouwenbewegingen niet duidelijk afgebakend. Centraal dienen te staan kwaliteit en herkenbaarheid, opdat men niet in de draaikolk van allerlei eigentijdse bewegingen raakt die onherroepelijk leiden tot aantasting van het christen-democratisch karakter.

Emancipatie

Tenslotte de mening van de drie

AR-voorzitter H. A. de Boer, overhandigt namens het partijbestuur een bloemstukje aan de presidente van het ARVC, mevrouw A. C. Westhoff-Hubée (foto Nick Morelis)

wordt, op te lossen zou zijn door iedereen betaalde arbeid te doen verrichten. Iemand die werkloos is, beseft sterker de overbodigheid en zinloosheid van zijn/haar bestaan dan een ander die van acht tot vijf in een bepaald verband functioneert en voor een aantal handelingen een vergoeding ontvangt. Maar de overbodigheid van die ander is natuurlijk even groot. Betaalde arbeid geeft op zichzelf nog geen zin aan het bestaan, suggereert dit alleen, waardoor men gemakkelijker in de bestaande situatie berusten kan. Eigenlijk kan men wel stellen, dat arbeid net zo goed als godsdienst functioneren kan als „opium voor het volk”. Door dag in dag uit mee te draaien in een bepaald verband kan men de leegte van zijn bestaan evenzeer onder tafel werken als door sommige vormen van godsdienstigheid of een verslaving. Op vele manieren kan men de geest doden die ons dwingt onze situatie onder ogen te zien en nieuwe wegen in te slaan. We kunnen dan ook verwachten, dat elke overheid die reden heeft de creatieve krachten in de samenleving te vreezen alles op alles zal zetten om de werkloosheid tot een minimum te beperken. We komen niet werkelijk uit de problemen door arbeidsplaatsen te creëren die in feite overbodig zijn. Zo kan men niet een volgende generatie overtuigen van de zin van haar bestaan. Op deze wijze komen vrouwen niet echt beter tot hun recht. Het zou te betreuren zijn, wanneer de diepste nood waaronder onze samenleving gebukt gaat en die door bepaalde groepen op de meest schrijnende wijze ervaren wordt, toegedekt zou worden door de noodoplossing van „arbeid voor allen”.

Culturele omwenteling

In dit korte bestek dat mij vergund wordt, kunnen maar enkele aspecten belicht worden. Het zou funest zijn, wanneer wij de ernst van de werkloosheid zouden gaan onderschatten. Er gaan mensen aan kapot. Elke noodoplossing is

fusie-partners over „de emancipatie”. In dit verband is het nuttig te kijken naar wat het, zeer onlangs uitgekomen Program van Uitgangspunten ons te zeggen heeft. Ik citeer artikel 15 van dit program: „een gelijkaardige behandeling van mannen en vrouwen wordt gewaarborgd.” En even verderop staat bij de toelichting onder het trefwoord emancipatie: „gelet op de achterstandssituatie waarin vrouwen op tal van beleidsterreinen verkeren betekent dit extra aandacht voor hun positie. En in dezelfde toelichting: „wij wijzen een emancipatie-streven van mannen of vrouwen af, dat erop is gericht de deelgenoten in samenlevingsverbanden van elkaar te vervreemden en hen geheel op hun individualisme terug te werpen”. Dit laatste sluit aan bij de integratiegedachte die ik hier in uw midden heb bepleit. Ik denk dat dit de

vrouwen moet mag geven omtrent de haalbaarheid van hun streven, omdat het volgens deze formuleringen zonneklaar is dat de AR in het CDA zich in beginsel juist niet verzetten tegen de emancipatie van de vrouw. In de jaren rond de eeuwwisseling en nog lang daarna heeft ze dat in woord en daad wel gedaan. Hier zijn wij dus gekomen bij een kenmerkend verschil met wat vroeger het confessionele standpunt was en het standpunt van de partijen van anno 1979.

Echter, de mate waarin dit beginsel ook werkelijk gerealiseerd wordt hangt sterk af van de kwalitatieve en kwantitatieve inbreng van het CDA-Vrouwenberaad. Ik wens het ARVC dat binnen dit toekomstige kader zal gaan functioneren bij het uitvoeren daarvan veel sterkte en wijsheid toe. U wacht een grote en boeiende taak.

Door dr. A. J. Jelsma

Arbeid, opium voor het volk?

Alleen al het feit, dat de redactie van „Nederlandse Gedachten” mij gevraagd heeft over „Arbeid...” mijn gedachten op papier te zetten, maakt mijn bijdrage van slechts geringe betekenis. Er wordt waarde gehecht aan mijn oordeel. Ik ken dus niet meer van binnenuit de geestdodende realiteit van werkloosheid en overbodig-zijn. Dit dwingt mij tot de uiterste soberheid bij het formuleren van mijn gedachten.

Uit deze inzet blijkt eigenlijk al, dat ik de relatie tussen arbeid en de bevrijding van de vrouw niet te geïsoleerd wil zien. De stijgende criminaliteit onder werkloze jongeren heeft vermoedelijk dezelfde achtergrond als de labiliteit van de zogenaamde „thuisvrouwen” in de zogenaamde „slaapsteden” die, nadat alle leden van het gezin het huis verlaten hebben, binnen een uur de zaak op orde hebben en zich vervolgens afvragen waarmee zij hun dag zullen vullen. De drugsverslaving van een jongeman van tweeëntwintig verschilt weinig van het sluimerende alcoholisme van de vrouw van vijftig wier kinderen hun bestemming gevonden hebben en die van haar man weet dat hij met het meisje in de kantine zit te flirten. Een mens zonder

waarde, in die zin dat de samenleving hem of haar geen waarde toekent, kan niet anders dan vreemd gaan. Solidariteit tussen deze groepen zou van essentieel belang kunnen zijn.

Waardering

Aan de stelling: „Vrouwen hebben recht op arbeid” gaat in dit licht een andere stelling vooraf: „Ieder mens heeft waardering nodig, niet alleen van eventuele gezinsleden (hoewel dit een eerste vereiste is!) maar ook van de samenleving in haar geheel”. De samenleving kan in de huidige situatie haar waardering alleen kenbaar maken door het toekennen van functies, een financiële beloning en eventuele onderscheidingen. Zo zit onze wereld nu eenmaal in elkaar. Wanneer dergelijke aspecten volledig ontbreken, geeft de samenleving onmiskenbaar blijk van het feit, dat wat haar betreft de betrokkene zonder waarde is. Men moet daarom niet te snel de reële nood onder de mensen toedekken met opmerkingen, dat betaalde arbeid toch ook niet alles is en dat er nog zoveel andere dingen zijn die het leven de moeite waard maken. Dergelijke opmerkingen zijn niet onjuist. Het hangt er alleen van af, wie ze maakt.

Betaalde arbeid

Dit betekent echter niet, dat het probleem, waarmee een aantal vrouwen en jongeren geconfronteerd

Studiedag: Gezin en andere samenlevingsvormen

Op 10 november 1979 organiseert het CDA in samenwerking met de Stichting politiek vormings- en scholingswerk een studiedag ter zake de problematiek van gezin en andere samenlevingsvormen. De studiedag vindt plaats te Utrecht, in het Jaarbeurs Congres- en Vergadercentrum, aanvang 10 uur. Het programma luidt als volgt:
10.00 uur: Opening.
10.15-11.15 uur: Inleidingen.
– Prof. P. L. Dijk buitengewoon hoogleraar aan de V.U. te Amsterdam: Historische ontwikkeling van huwelijk/gezin en andere samenlevingsvormen.
– De heer P. J. F. Dupuis, huisarts, seksuoloog te Rotterdam: medische en ethische aspecten van gezin en andere samenlevingsvormen.

– mr. drs. J. G. M. Brill, docent sociale wijsbegeerte aan de KU te Nijmegen, Sociaal-filosofische aspecten van gezin en andere samenlevingsvormen.
11.15-12.30 uur: Discussiegroepen.
12.30-13.30 uur: Koffiemaaltijd.
13.30-14.00 uur: Rapportage uit de discussiegroepen.
14.00-16.00 uur: Plenaire forumdiscussie o.l.v. dr. D. Th. Kuiper, vice-voorzitter ARP.
Deelname: U kunt voor de studiedag inschrijven door overmaking van f 15,- op giro 3229 t.n.v. Stichting Kader- en vormingswerk ARP te Den Haag onder vermelding van „Studiedag Gezin en andere samenlevingsvormen”, of door toezending van onderstaand deelnameformulier.

Deelnameformulier Studiedag Gezin en andere samenlevingsvormen.
Ik neem deel aan de CDA-studiedag op 10 november 1979 te Utrecht.

NAAM:.....
ADRES:.....
WOONPLAATS + postcode:.....
Telefoonnr.: .....

Dit formulier toezenden aan:
Stichting kader- en vormingswerk
ARP Dr. Kuiperstraat 3,
2514 DA Den Haag

De inschrijving geschiedt naar volgorde van binnenkomst.
Er is ruimte voor 150 deelnemers.

Na inschrijving krijgt u een bevestiging daarvan toegezonden.

meegenomen. Maar daarachter gaat een ander probleem schuil. Er is een culturele omwenteling nodig. Het waardenstelsel van onze samenleving zal moeten veranderen. Deze culturele omwenteling vergt veel creativiteit. Het wordt tijd, dat wij diegenen onder ons, mannen en vooral vrouwen, die de nood het schrijnendste moeten ondergaan en die toch in staat blijken

op creatieve wijze nieuwe wegen te vinden, de hoogste waarde toekennen. Zij verdienen de ruimte in de „Nederlandse Gedachten”, niet als probleem maar als mensen die nodig aan het woord moeten komen.

A. J. Jelsma is docent aan de Theologische Hogeschool te Kampen.

Door Anneke Raven

Arbeid-Bevrijding van de vrouw!

De stelling dat in een tijd van werkloosheid gehuwde vrouwen zich van deelname aan het maatschappelijk arbeidsproces dienen te onthouden, vond geen weerklank bij de ruim 70 deelnemers, voor het grootste deel bestaande uit vrouwen. Deze stelling was een van de acht ARVC stellingen op de studiedag „Arbeid... bevrijding van de vrouw?“, georganiseerd door het AR-vrouwencomité ter gelegenheid van haar 20-jarig jubileum. Alleen prof. Van Zuthem, één van de inleiders was het met bovengenoemde stelling eens. „Hoewel bekend staand als progressief, viel hij deze dag behoorlijk door de mand“, aldus de heer Corporaai. Prof. Van Zuthem deed nogal wat krasse uitspraken, maar daarover straks meer.

Start ARVC

Mevr. Westhoff-Hubée, presidente van het ARVC, begon de studiedag met het lezen van een gedeelte uit Spreuken getiteld: Lof op de degelijke huisvrouw. Een schriftgedeelte dat bij sommige aanwezigen, gelet op het thema van de studiedag, enige hilariteit opriep. In haar openingswoord stond mevrouw Westhoff stil bij de ontstaansgeschiedenis van het ARVC. Naar aanleiding van een, door prof. Gesiena van der Molen, georganiseerde bezinningsconferentie in 1948, werd, ruim 10 jaar later!, op 27 oktober 1959 een vrouwencontactcommissie geïnstalleerd door de toenmalige partijvoorzitter, de heer Berghuis. De balans opmakend kan geconstateerd worden dat het karakter van het ARVC nogal veranderd is. Werd in het begin vooral het accent gelegd op ledenwerving onder vrouwen en het organiseren van landelijke bijeenkomsten, tegenwoordig is de taak driedelig: vormend, organisatorisch en adviserend. Voor wat betreft de verdeling van de taken binnen de partij is de balans nog lang niet in evenwicht. Daar zal dan ook hard aan gewerkt moeten worden om dat te bereiken. Ook ARP voorzitter H. A. de Boer, was deze dag aanwezig. Naast het feliciteren van de jarige, een terugblikken op het verleden, werd vooral de aandacht gericht op de toekomst (meer hierover in de Overwegende van de voorzitter op pag. 3.).

De inleiders op deze studiedag waren dr. H. E. S. Woldring, sociaal filosoof aan de VU en prof. H. J. van Zuthem, hoogleraar sociologie aan de TH te Twente.

De heer Woldring sprak over de zin van arbeid. Tegenover de slogans „arbeid maakt vrij!“, „arbeid is een zegen!“, „arbeid adelt“, geldt voor velen echter dat arbeid onderdrukking en vervreemding betekent.

Als je je afvraagt of arbeid vrijmaking betekent dan hangt het er maar vanaf hoe je tegen arbeid aankijkt en over welk soort arbeid je het hebt.

Marx

Woldring was van mening dat Marx iets gezien heeft van de ellende die arbeid met zich mee brengt, als de mensen die arbeid verrichten, niet op de waarde van hun mens-zijn geschat worden. Marx was ervan overtuigd dat arbeid adelt. In de arbeid zou de mens tot ontplooiing en tot zelfverwerkelijking behoren te komen. In zijn tijd zag Marx echter dat de arbeiders werden uitgebuit. De arbeiders moesten dan ook tot revolutie komen, aldus Marx, om zich van de keten van uitbuiting te bevrijden.

Prestatie-moraal

De mensen in de westerse samenleving hebben zich aangepast aan een maatschappij waarin jacht naar prestatie en carrière voorop staat.

Ook christenen hebben in veel opzichten een aangepaste „levensstijl en moraal“, die vaak met bijbeteksten als: „in het zweet des aanschijns zult gij uw werk doen“, „wie niet werkt zal ook niet eten“, en „ga naar de mieren gij luiaard“, wordt bevestigd. Maar, vraagt Woldring zich af, wordt de zin van ons leven bepaald door het steeds meer willen hebben? In de bijbel komen passages voor die de arbeid sterk relativeren. Bijvoorbeeld Matt. 6:25 e.v.: „Wees niet bezorgd over uw leven, wat gij zult eten of drinken, of over uw lichaam waarmee gij het zult kleden; kijk naar de vogels: zij maaien niet, zij zaaien niet, zij brengen niet bijeen in schuren, kijk naar de leliën op 't veld, ook zij werken niet; maak u niet bezorgd, maar zoek uw Hemelse Vader, Zijn Koninkrijk en Gerechtigheid.“

Zielige emancipatie

Tijd mogen we niet gelijkstellen met geld, tijd heeft te maken met leven, ook in betaalde arbeid. Onder arbeid verstaat men meestal: het je beschikbaar stellen om iets te verrichten, waaraan anderen behoefte hebben (goederen). Moeilijkheden ontstaan dan met huishoudelijk werk en vrijwilligers werk. Veel vrouwen voelen zich dan ook ondergewaardeerd, en willen dan ook betaalde arbeid. De heer Woldring vraagt zich af of dit wel waardering zou geven. Hij vraagt zich af of dit geen zielige opvatting van emancipatie is (prof. Van Zuthem was het hier niet mee eens, aangezien maatschappelijke waardering in onze maatschappij veelal in geld wordt uitgedrukt.). Voor Woldring betekende arbeid: alle bezigheden die verricht worden op de weg die wij als mensen met elkaar gaan. Dat betekent dat arbeid een sociaal karakter draagt, of het nu betaald, of onbetaald is. Het recht op arbeid, heeft pas zin, als men zich daadwerkelijk bezighoudt met de vraag wat de zin van het leven is. Als dan ook de vraag gesteld wordt of betaalde arbeid: bevrijding van de vrouw betekent, moet de heer Woldring tot een negatieve uitspraak komen, aangezien je deze vraag niet op zichzelf kunt bekijken. Doe je dit wel dan kan het tegendeel wel eens waar worden: nl. de vrouw wordt dan – evenals veel mannen – slaaf van een materialistische en op prestatiejacht gerichte maatschappij. Prof. Van Zuthem belichtte de sociologische kant van het thema. Zijn definitie voor arbeid is: activiteit t.b.v. instandhouding en ontplooiing van het leven (zowel betaald als onbetaald). Prof. Van Zuthem vindt het terecht dat een groot deel van de vrouwen betaalde banen willen, omdat de samenleving, waarin wij wonen,

waardering voor arbeid vooral laat blijken uit geldelijke beloning. Bovendien krijgen steeds meer vrouwen een vak- of beroepsopleiding, waarvan ze ook later willen profiteren.

Percentages

In Nederland is het percentage vrouwen dat deelneemt aan betaalde arbeid, relatief gering. Ten opzichte van mannen is het 32%, in tegenstelling tot bijvoorbeeld in Zweden, waar het percentage werkende vrouwen 60% is van het totaal aantal vrouwen. Ook het percentage gehuwde vrouwen dat gaat werken neemt toe. Was het in 1960 nog 7%, in 1975 was dat 24%.

Vergeleken met het buitenland is dit echter nog zeer laag. Het percentage werkloosheid onder vrouwen is ruim 2 maal zo hoog als onder mannen nl. 8,8.

Daarbij doet zich het probleem voor dat werkloosheid onder vrouwen momenteel groter wordt, terwijl dit onder mannen daalt. Naast het aantal vrouwen dat geregistreerd staan als werklozen, zijn er naar schatting 150 000 vrouwen die wel een betaalde baan zouden willen hebben. Prof. Van Zuthem verwachtte dat de werkloosheid onder vrouwen zal toenemen door automatisering.

Extra arbeidsplaatsen

Tijdens zijn inleiding poneerde hij de stelling, dat voorrang moet worden gegeven aan werkloze mannen en vrouwen bij opvullen van nieuw gecreëerde arbeidsplaatsen. Door Van Zuthem werden een aantal oplossingen aan de hand gedaan om extra arbeidsplaatsen te creëren. Zoals bijvoorbeeld het plan om gehuwde vrouwen, bij elkaar het huishouden te laten doen tegen betaling. Het ARVC nam deze suggestie niet serieus. Een betere oplossing was om over te gaan op werktijdverkorting met handhaving van het uurloon. Deze oplossing gaf hijzelf weinig kans. Opmerkelijk daarbij was dat de heer Van Zuthem zei dat hij niet bereid was minder te werken, voor minder salaris. Bovendien zo merkte hij op, is het voor mannen erg moeilijk om aan deeltijdarbeid te doen. „Want zelf houd ik bijvoorbeeld niet van het huishouden.“ Net of dit laatste aan huisvrouwen wordt gevraagd. Nogal wat aanwezigen hadden moeite met deze opmerkingen. Want waar kun je wel medestanders ontmoeten, als mensen in je eigen partij, waar gesproken wordt over solidariteit en samen verantwoordelijk, gespreide verantwoordelijkheid (waar Van Zuthem aan meegewerkt heeft) je al in de steek laten? Werkijdverkorting

Een overzicht van de zaal (foto Nick Morelis)

Inleider dr. H. E. S. Woldring (foto Nick Morelis)

Inleider prof. dr. H. J. van Zuthem (foto Nick Morelis)

met handhaving van maandloon noemde hij ook als een (theoretische) oplossing, maar dit zou te duur worden. De overheid moet duidelijk maatregelen nemen om extra arbeidsplaatsen te creëren. De vakbeweging moet met voorstellen dienaangaande komen. Tot slot beaamde Van Zuthem volmondig dat betaalde arbeid, bevrijding van de vrouw tot gevolg heeft, omdat dan vaak maatschappelijke waardering ontstaat, en omdat je je kunt ontplooiën in het vak of beroep dat je geleerd hebt. Na de inleidingen, was het de bedoeling dat er gediscussieerd werd in groepen. Dit gebeurde echter niet eerder dan nadat mevrouw F. Laning-Boersema de zaal op grappige wijze had geconfronteerd met de problematiek van moeilijke woorden. Iedere bezoeker ontving een klein aandenken hieraan. In de discussiegroepen werd uitvoerig gediscussieerd, over een aantal stellingen (zie NG nr. 43). Opmerkelijke

uitspraken gehoord tijdens deze discussies: „ethiek komt altijd na techniek“, en „het verhaal van Woldring had hij eigenlijk voor mannen moeten houden“. De plenaire discussie, onder leiding van mevrouw I. Kakes-Veen, vond plaats met de inleiders en staatssecretaris mevrouw J. G. Kraayeveld-Wouters. De staatssecretaris voor emancipatiezaken deed een aantal erg goede suggesties. Het recht op arbeid werd door iedereen onderschreven. Dit vanuit de gedachte dat iedere mens zijn talenten moet gebruiken, die hij gekregen heeft, en ook om tot ontplooiing te komen. Daarbij dient iedere burger in zijn eigen onderhoud te voorzien, tenzij de partners onderling de onderhoudsplicht anders regelen. In de maatschappij ziet men echter veel mensen, die bezwaar maken tegen het feit dat bijvoorbeeld man en vrouw uit één huishouden werken. Dit bezwaar richt zich dan voornamelijk op de financiële kant van de zaak. Mevrouw Kraayeveld-Wouters deed dan ook het voorstel om in de belastingsfeer in te grijpen. Aan de ene kant dient de belastingheffing individueel gericht te zijn, aan de andere kant moet er indien twee of meer mensen in een economische eenheid werken een extra belasting komen, uit een stuk solidariteit. Een prima gedacht, vond het ARVC. De eerste presidente van het ARVC, mevrouw Diemer-Lindeboom sprak een slotwoord op deze dag.

In elke tijd vinden verschuivingen plaats in de visie op en de waardering van arbeid, aldus mevrouw Diemer-Lindeboom. Zij constateerde dat er niet gesproken is over de wat verder voor ons liggende toekomst. De toekomstige maatschappij, zou volgens mevrouw Diemer-Lindeboom, een overwicht aan kennis bezitten, maar het begrip dienst zou een veel abstracter karakter krijgen. Zij riep de aanwezigen dan ook op om zich steeds weer te bezinnen op de vraag, waar we mee bezig zijn.

Na dit officiële gedeelte werd er een receptie gehouden, die opgevoerd werd met een gedicht van mevrouw G. van Leeuwen-Bakker onder de titel: „Niet bij mannen alleen“, en een lied van mevrouw A. van den Berg-Engelse: Arbeid adelt... en geeft je dat bevrijdend gevoel!

Program van uitgangspunten

Kanttekeningen bij uitgangspunten

Na het rapport „Grondslag en Politiek Handelen” en de omvangrijke katern met ontwerp-statuten van het CDA en z'n gelieerde organisaties, wordt opnieuw een beroep op onze kritische vermogens gedaan door de aanbieding van het concept-program van **Uitgangspunten**.

Binnen één jaar beslissen wij met z'n allen over het karakter dat het CDA, zowel organisatorisch als politiek-inhoudelijk, zal dragen. Dat vergt veel van onze toewijding aan de christelijke politiek. Maar vooral legt dat een zware verantwoordelijkheid op onze schouders, waarvan ons in de toekomst rekenschap zal worden gevraagd. In het besef van deze verantwoordelijkheid zullen wij allen opnieuw met grote ernst het voorliggende document moeten onderzoeken, ons daarbij afvragend of hier werkelijk datgene geboden wordt wat als de politieke doorleving van het Evangelisch getuigenis kan gelden.

Antwoord op de Evangelische oproep

De politieke overtuiging van het CDA, en dus ook de formulering van de kernpunten daarvan in een Program van Uitgangspunten, zal duidelijk herkenbaar moeten zijn als antwoord op de oproep van het Evangelie tot het politieke leven. Zo heeft de commissie „Grondslag en Politiek Handelen” het

Door drs. A. M. Oostlander

willen zeggen. Dat heeft brede instemming gevonden, ook in de ARP. Deze uitspraak betekent dat die oproep zelf ook regelmatig weerklinkt als de drijvende kracht welke tot antwoorden noopt.

Het is bijzonder moeilijk om de vele facetten van die oproep te ontdekken en te formuleren. De grondslagcommissie heeft dat ook bij haar pogingen ervaren.

We hebben het zo vaak over de betekenis van het Evangelie voor de politiek. En tegelijkertijd is het aanduiden van die betekenis iets dat ons niet gemakkelijk afgaat. Meestal wordt in de praktijk die betekenis verwaarloosd, niet uitdrukkelijk beschreven. Vaak verwordt ons spreken daarover tot ijdel gebruik, tot het aanbrengen van vrome sausjes over traditionele of modieuze denkbeelden.

Er zijn wel tijden en gemeenschappen in dit land geweest waarin op zeer natuurlijke wijze aan een levend Evangelisch bewustzijn uitdrukking gegeven werd. In de huidige samenleving valt veeleer de onmacht op om verantwoording af te leggen van de hoop die in ons is.

We vinden het onaangenaam om dat toe te geven. Wij verbergen dat onvermogen achter begrippen als „soberheid” of „ingetogenheid”. Het is moeilijk om te onderscheiden in hoeverre van echte „ingetogenheid” sprake is of van onmacht om te kunnen

zeggan waarom het ten diepste gaat. Niemand zal zich aan dit probleem kunnen onttrekken; ook bij het wegen van het Program van Uitgangspunten komt dit aan de orde. Blijven wij dicht genoeg bij het Bijbels getuigenis voor het politieke leven of spreken we te snel over allerhande zaken die daarvan verder verwijderd staan?

Hoe de beoordeling ook uitvalt, in ieder geval moeten we nog eens luisteren naar wat de grondslagcommissie daarvan zei. Deze commissie heeft de wens uitgesproken dat binnen het CDA, **meer dan tot nu toe gebruikelijk was**, een onderzoek naar „het Evangelisch Appèl aan het politieke leven” zelf, ter hand zal moeten worden genomen. Dat is een opwekking, aan al onze partijleden om regelmatig en intensief zelfstandig het Evangelisch Appèl te beluisteren. Dit heeft consequenties voor het werk dat binnen het CDA wordt verricht. We kunnen dat, uit de aard der zaak, niet aan kerken, kerkelijke ambtsdragers of (semi)kerkelijke instanties overlaten. Aan hen mag zelfs niet de schijn van een monopoliepositie op dit punt gelaten worden. Wel zullen wij ook van die zijde een

degelijke ondersteuning moeten kunnen verwachten.

Architectonische kritiek

Bezinning op het Bijbels getuigenis oefent ons verstand voor een passende analyse van de situatie waarin de samenleving verkeert. Vanuit onze kring zijn aan deze analyse door mensen als Hoogendijk (Plichten en Perspectieven) en Goudzwaard (Kapitalisme en Vooruitgang), belangrijke bijdragen geleverd. In de toelichting, behorende bij het program is daarvan met vrucht gebruik gemaakt. De laatste jaren komt langzamerhand een traditie op gang waarin de architectonische kritiek op de samenleving meer en meer gestalte krijgt. De juistheid van die analyse zal in het CDA steeds weer aan de orde moeten worden gesteld. Dat is een omvangrijk werk omdat zoveel uiteenlopende terreinen daarbij betreden moeten worden. In dat alles zullen we ons sterk op de toekomst moeten richten.

Het beschermen van waarden die niet verloren mogen gaan is een belangrijke taak, maar dat is bepaald niet genoeg. We zullen nieuwe waarden en beginselen moeten ontdekken waarmee we de problemen van de toekomst effectief zullen benaderen.

Persoonlijke aanspreekbaarheid

Het Program van Uitgangspunten biedt ons de mogelijkheid om de noodzakelijke persoonlijke aanspreekbaarheid binnen het CDA politiek te laten functioneren. Wij moeten elkaar steeds de vraag kunnen stellen „hoe verhoudt zich jouw standpunt tot het Evangelische Appèl; hoe kunnen we ons door dat Appèl

laten leiden en inspireren en wat zijn daarvan de consequenties”. Daarom zal het Program van Uitgangspunten niet te beschrijvend, te gedistantieerd geformuleerd mogen worden. Het gaat hier immers om een politieke belijdenis. Onderschijsing van dit program moet een persoonlijk en een gemeenschappelijk karakter dragen. Men zou zich kunnen voorstellen dat om die reden artikel 1 zou luiden: „**Wij leden van het CDA** achten het Bijbels getuigenis van Gods beloften en geboden van beslissende betekenis voor het politieke leven. **Wij willen** ons richten naar de oproep van het Evangelie, zonder ons politiek handelen daarmee te vereenzelvigen.” De grondslagcommissie heeft destijds geen „typische kerkvragen” willen stellen aan de leden van het CDA. Ook geen vragen die de intimiteit van onze persoonlijke instelling in algemene zin betreffen. De grondslagcommissie heeft wel zeer persoonlijke politieke vragen willen stellen waarop bovengenoemde versie van artikel 1 het antwoord zou moeten zijn. Zoals het nu geformuleerd is („Het CDA acht, etc. etc.”), gedistantieerd en beschrijvend, kan de juistheid van artikel 1, ook door hen die er persoonlijk niet mee instemmen, worden erkend. Maar dat is natuurlijk niet genoeg, dat scheidt niet de onderlinge band die voor de leden van het CDA noodzakelijk is.

Wij zullen het hart van onze politieke overtuiging op heldere en eenvoudige wijze moeten terugvinden in het Program van Uitgangspunten. Want niets is schadelijker voor het CDA dan de doorwerking van de destijds opvallend door Trouw gebrachte suggestie als zou niet langer de grondslag, maar alleen een (daarvan losgemaakte!!) politieke overtuiging voor de leden bindend zijn.

Het CDA-program van uitgangspunten Waar blijft de schepping?

Het is een goede zaak dat de discussie over het CDA-program van uitgangspunten op gang begint te raken. Soms krijg je de indruk, dat hier en daar de gedachte leeft, dat, omdat Goudzwaard mede aan de wieg van dit stuk heeft gestaan, de inhoud ervan wel goed zal zijn. Wil dit program echter werkelijk gaan functioneren, dan zal het een aanvaard en een in de denkwereld van de CDA-politici opgenomen stuk moeten worden. Een kritisch mee-denken is daarvoor een eerste vereiste. Vanuit deze achtergrond is deze kanttekening ontstaan.

Welvaart

In de politiek gaat het in belangrijke mate om zaken van nationaal en internationaal recht en rechtszekerheid en om het streven naar meer, betere

en beter verdeelde welvaart. Wat dit laatste betreft mogen we in het algemeen stellen, dat we in Nederland een vrij hoge graad van welvaart hebben bereikt. Zozeer zelfs, dat een eerder actief AR-lid kortgeleden tegen mij opmerkte niet meer zo actief in de politiek te zijn, want: we hebben het toch goed, zoveel problemen zijn er niet meer.

Wanneer we zoiets vernemen, is het goed, dacht ik, om de werkende krachten achter deze welvaart eens op een rij te zetten. Voor zover ik het zie gaat het dan, naast een zeer gunstige geografische ligging van ons land, om de volgende elementen:

- ijver, wat toch nog altijd geldt als een (calvinistische) deugd;
- technisch vernuft, waarbij we, vanuit bijbelse achtergrond, weinig door taboes worden geremd;
- spaarzin, ook vaak door gedwongen besparingen via de bedrijven, waardoor een grote kapitaalvoorraad is opgebouwd;
- voordelige grondstoffen, waarbij er een belangrijk verschil is in invoertarieven tussen grondstoffen en afgewerkte producten, waardoor de

Door ing. J. Ploeger

laatste minder gemakkelijk kunnen worden ingevoerd;

■ Afwenteling van produktie- en consumptiekosten op het natuurlijk milieu, waardoor we minder betalen dan de kosten feitelijk zijn. Over de eerste drie punten kan verschillend worden gedacht, maar in 't algemeen zullen daar weinig bezwaren tegen bestaan, tenzij ze te ver worden doorgevoerd. De laatste twee punten vormen echter een bedenkelijke kant van onze welvaart. Welvaart mogen we als een zegen ervaren, maar niet als die op onzuivere manier is of wordt verkregen.

Schepping

Als we een program van uitgangspunten gaan opzetten, moeten we, dacht ik, bij het begin beginnen. In de Bijbel is dit het scheppingsverhaal. Daarin wordt ons duidelijk gemaakt, dat ook de mens een schepping is. Als schepsel zijn we geplaatst in en met de schepping. We mogen er als koningen over heersen (beheren), maar zijn er tegelijkertijd aan gebonden en afhankelijk van.

We zien dan nu, dat onze huidige welvaart voor een (belangrijk?) deel is gebaseerd op een afwenteling van produktie- en consumptiekosten op de natuurlijke omgeving en uitbuiting van de dieren. Dit houdt in, dat onze welvaart voor dat deel op roof is gebaseerd. We schieten daarbij niet alleen tekort in onze opdracht voor de schepping te zorgen (bewaren), maar meer nog doordat we vergeten de schepping tot bloei te brengen (bouwen). Daarnaast zien we, dat onze welvaart voor een (belangrijk?) deel is gebaseerd op onjuiste handelsverhoudingen met de grondstof leverende landen. In feite geldt hier het onrecht van de sterkste. Het wordt meer en meer duidelijk dat hier enkele van de werkelijke problemen van ons

huidige bestaan zijn aangegeven. De verdediging van onze nationale veiligheid is daarbij, dacht ik, in belangrijke mate op de verdediging van deze welvaart gericht. Het aanpakken van deze problemen dient naar mijn mening voorop te staan, wil de gerechtigheid feitelijk kunnen gaan functioneren.

Gerechtigheid

Een program van uitgangspunten voor het CDA geeft niet alleen richtlijnen voor de landelijke CDA-politiek. Ook op provinciaal en plaatselijk niveau moet het zijn doorwerking kunnen vinden. Als we dit program dan in de huidige volgorde bezien, kon het wel eens zijn, dat bij de uitwerking op deze niveaus ervan, de gerechtigheid zal worden uitgelegd als het toepassen van de huidige rechtsregels. Bij de toepassing van de verantwoordelijkheid zal dit waarschijnlijk worden vertaald in het afwijzen van een teveel aan overheidsbemoedigen. De solidariteit zal worden beleefd als een vorm van barmhartigheid en de zorg voor het milieu kan worden toegevoegd als een bijkomende randversiering.

Waar het mij om gaat is dit: Wil de gerechtigheid en de verantwoordelijkheid werkelijk gaan functioneren, dan moeten we ook duidelijk en vooraf aangeven waar deze begrippen op slaan. Ten aanzien van de internationale rechtsorde is dit gedaan in het hoofdstuk over de gerechtigheid (hoofdstuk III). Wat betreft de schepping vinden we dat pas in de artikelen 63 en 72 en wel op zeer summiere wijze.

Mens-gericht

Het valt op, dat het gehele program zo sterk mens-gericht is. In art. 4 staat bijv.: De overheid is geroepen om in de samenleving recht te doen aan **allen**, zonder aanzien des persoons. Het **alles** van de gehele schepping is hier geheel uit het oog verloren. Mijsnziens is het noodzakelijk, dat vooraf aan de paragraaf over de (nationale) rechtsorde (hoofdstuk III),

de rechten van de schepping worden vastgelegd. Deze rechten zouden moeten gaan over de **grond** (hoeden voor uitputting van de grond, ruimte laten voor het natuurlijk milieu), het **water** (geen lozing van afvalwater en schadelijke stoffen), de **planten** (geen vergiftiging door uitlaatgassen, minder groei-opjagende systemen) en de **dieren** (geen bio-industrie, geen jacht-voor-plezier, minder vivisectie). Vanuit deze grondlijnen zou dan een meer inhoudsvolle uitwerking in het hoofdstuk over het rentmeesterschap (hoofdstuk VI) kunnen worden gegeven. Een consequente uitwerking van deze rechten van de schepping, zou ook de CDA-politici, die mede bestuur geven aan de lagere overheden, voorlopig handen vol werk geven.

Ik ben van mening, dat op deze wijze de gerechtigheid en de verantwoordelijkheid de inhoud kunnen krijgen die, naar ik hoop, ook door de opstellers van dit program is bedoeld.

Ing. J. Ploeger, is voorzitter Centrale AR-kiesvereniging te Groningen.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
 Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
 prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
 Herman Amelink
 Truus Bot-van Gijzen
 drs. Kees Bremmer
 mr. Philie Burgers
 drs. Gerrit de Jong
 dr. Willem de Kwaadsteniet
 Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
 Dr. Kuiperstraat 3,
 2514 BA 's-Gravenhage
 tel. (070) 46.96.20
 giro 89673

Abonnementsprijs
 f 16,- per halfjaar
 Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage.
 Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
 abonnement
 f 11,- per halfjaar.
 Advertentie-exploitatie
 020-24.58.26

STER ELITE FREESIA'S
 ELITE ANJERSTEEKEN
 VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
 KWEKERIJ

M. C. VAN
 STAAVEREN

AALSMEER
 POSTBUS 265
 TEL. 02977-2.11.51

Program van uitgangspunten

Een goed program

Toen ik de ontwerp tekst van het program van uitgangspunten van het C.D.A. plus de toelichting daarop onder ogen kreeg, was mijn eerste en spontane reactie er een van verbijstering over de hoeveelheid woorden, die over mij werd uitgestort. Moest er weer eens wat gecamoufleerd worden achter een woordenbrij?

Of moesten we de zoveelste grootspraak van christelijke zijde beluisteren? Na de lezing van een en ander verloochen ik zulke slechte gedachten, omdat ik onder de indruk ben gekomen van de oprechte poging, die hier gedaan is om het Evangelie tot klinken te laten brengen in onze samenleving. En dat daarvoor zo veel woorden nodig zijn, moet te maken hebben met de gecompliceerdheid van onze maatschappij. Wel vraag ik me af, wat de geldigheid is van de gepubliceerde toelichting. Terecht zegt artikel 3: „De politieke overtuiging, die als antwoord op de oproep van het Evangelie voor de politiek wordt geformuleerd, is het samenbindende element, waarop een ieder in het C.D.A. aanspreekbaar is. Dit program van uitgangspunten geeft uitdrukking aan deze politieke overtuiging.” Maar hoe fungeert de toelichting, wanneer men elkaar wil „aanspreken”? Kun je

je daarmee belagers van het lijf houden? Kun je daarmee een aanval openen?

Toon

Dankbaar ben ik voor de bescheiden toon, waarin de 77 artikelen zijn gezet. Het zal waar zijn, dat een christen niet de Christus is, dat ons gezag niet samenvalt met Gods gezag, dat ons woord niet te vereenzelvigen valt met het Woord van de Heilige Geest. Maar daarmee is christelijke politiek nog niet te veroordelen; ze wordt er alleen maar meer bescheiden van. Dat kom ik tegen in artikel 1: „Het C.D.A. richt zich naar de oproep van het Evangelie, zonder zijn politieke handelen met dat Evangelie te vereenzelvigen”. En in de toelichting staat, dat de politicus niet de enige of belangrijkste bouwmeester is van onze samenleving. Dat laatste hoor je ook niet elke dag...

Kernbegrippen

Gelukkig acht ik de keuze van de vier kernbegrippen gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. Christelijke politiek mag dan bescheiden zijn, zij is niet verlegen en moet verder kijken dan het hekje om het eigen tuintje heen. Want zij moet iets hebben van de navolging van de Heer, Die duidelijk taal sprak en gekomen was om de wereld te dienen. Ik noem enkele artikelen, die ik

aanstreepte. „Onze rechtsstaat verleent een ruimhartige toelating aan vluchtelingen....” (17). „Eerbied voor en bescherming van menselijk leven, ongeacht ontwikkelingsstadium of verschijningsvorm, behoort hoeksteen te zijn van onze rechtsorde. De vrouw heeft recht op bijstand bij ongewenste zwangerschap” (18). „Landen, waarin mensen in het overheidsbeleid stelselmatig worden tenachtergesteld, behoren in de wereldsamenleving op effectieve wijze te worden geconfronteerd met maatregelen, waaruit de afwijzing blijkt” (27). „In het buitenlands beleid stelt Nederland zich op aan de zijde van de meest zwakke, bedreigde en/of uitgebuite volkeren of groepen binnen die volkeren” (47). „Het vraagstuk van de eigendom van goederen is ondergeschikt aan de vraag naar het beheer, het gebruik ervan...” (64). „Het streven naar voortgaande inkomens- en consumptiestijging wijst het C.D.A. af.....” (67).

„Het streven van de overheid is erop gericht de aanwending van kernenergie te vermijden, zolang daaraan te grote risico's zijn verbonden” (68). Dat alles, en nog zo veel meer, laat zich horen!

Kritiepunten

Heb ik dan geen vragen of kritische kanttekeningen? Ik zal er twee noemen. Eerst een vraag. In artikel 19 wordt het gezin van bijzondere betekenis geacht. Daarop volgt artikel

20: „Andere samenlevingsvormen, die eveneens steunen op onderlinge trouw, het verlangen daaraan een duurzame vorm te geven en waarin de betrokkenen de verantwoordelijkheid voor elkaar aanvaarden, verkrijgen vergelijkbare rechten en plichten.” Het is mij duidelijk, dat de overheid regelingen moet treffen voor bijv. een concubinaat, want ze heeft te maken, net als Mozes in zijn dagen, met „de hardheid der harten.” Maar als die „hardheid der harten” niet wordt genoemd, wordt dan niet de indruk gevestigd, dat huwelijk en „andere samenlevingsvormen” aan elkaar gelijkwaardig zijn? Mijn kritiek richt zich op wat artikel 30 zegt over de kernwapens: „het beleid is erop gericht, de mondiale afhankelijkheid van kernwapens te verminderen.” In de toelichting lees ik, dat de consequenties van een abrupte en eenzijdige afschaffing van de kernbepanning aan onze zijde niet verantwoord kunnen worden. Ik ben langzamerhand tot de overtuiging gekomen, dat wij de kernwapens moeten afschaffen, welke gevolgen dat ook zou hebben. Wie leest en hoort welke gruwelijke, mensonwaardige wapens ons ten dienste staan, wordt lichamelijk onpasselijk en gelooft niet meer, dat wij daarmee God onder ogen kunnen komen, hoe rechtvaardig ook de zaak mag zijn, die wij wensen te verdedigen. Maar wat moet verdedigd worden ten koste van de uitroeiing van halve werelddelen? Zeker niet het Koninkrijk Gods! Wanneer het middel in geen verhouding meer staat tot het beoogde doel, past het ons om het af te schaffen. En dat is wat anders dan verminderen. Ik zie niet in, dat het C.D.A. een andere weg kan bepleiten dan die, waarop het weigert om te

staan achter een bewapening, die alles in zich heeft om de aarde in een chaos te veranderen. Het door de Hervormde Synode in bespreking gegeven rapport over deze zaak heeft mij dieper geraakt dan het program van uitgangspunten van het C.D.A. plus de toelichting daarop.

Verkiezingsprogram

En nu wachten we op het verkiezingsprogram. Ik zie daar met vertrouwen naar uit. Het „program van beginselen” vind ik goed. Ik weet wel, dat een goede tekst nog niet per definitie een goede preek oplevert, maar een goede preek zonder een goede tekst is een onmogelijkheid. Er zijn cultuur-filosofen, die beweren, dat de tachtiger jaren van deze eeuw minstens zo belangrijk zullen zijn als de zestiger jaren. Welnu, dan kan het C.D.A. er niet omheen met een verkiezingsprogram te komen, dat op poten staat. De bouwstenen liggen klaar: aan ons volk worde perspectief geboden in relatie tot Gods geboden en beloften.

Ds. C. Mak was tot voor kort preases van de Gereformeerde Synode

SPIERPIJN?

Schwabe

arniflor zalf

bij: verstuikingen, lichte kneuzingen, spit
uit natuurlijke grondstoffen bereid

Discussienota

„Het Gezin”

In „Nederlandse Gedachten” van 29 september 1979 wijdt Mevrouw N. Zuidema-Van Dijk enkele woorden op pagina 7 aan de door het CDA-Vrouwenberaad gepubliceerde discussienota „HET GEZIN: Samenleven in Verantwoordelijkheid”.

De schrijfster citeert daarbij enkele malen zinnen uit het rapport zelf doch laat na de kontekst waarin deze zinnen passen te vermelden, zodat wellicht een verkeerde indruk bij de lezer kan ontstaan. Behalve door het zelf aanschaffen en lezen van het rapport, kan het onderstaande mogelijke misverstanden uit de weg ruimen. Het rapport schrijft „oude en vertrouwde woorden... en toch bedoelen we iets nieuws”. Mevrouw Zuidema kan voor de ARP althans niets nieuws vinden omdat op de ARP Partijraad van maart 1979 een resolutie is aangenomen over gezin en andere samenlevingsvormen. Pás in mei 1979 kwam het rapport uit... Afgezien van het opmerkelijke „nieuwe” van het feit dat het boekje niet gaat over gezin en andere samenlevingsvormen, doch over een nieuw gezinsbegrip geënt op zowel huwelijkse als niet huwelijkse relaties en/of samenlevingsvormen, lijkt het mij toch lichtelijk arrogant te stellen dat door het aannemen van één resolutie op één partijraad alle leden en sympathisanten van niet alleen die partij, maar ook van de toch meen ik met die partij verbonden zusterpartijen, voor wie dit werkje gezamenlijk geschreven werd, nu maar verder van alles verstoken moeten blijven. Gelukkig dan maar dat blijkens de stortvloed van bestellingen, commentaren en besprekingen in en buiten het CDA, vanaf mei jl. onafgebroken doorgaand, velen wél in staat zijn het „nieuwe” in de visie van de werkgroep te zien en daar graag zelf een oordeel over willen vormen. Voorts signaleert de schrijfster een „rode” en vervolgens een „rose” draad in het rapport. We mogen aannemen dat een bestuurslid van een CDA-partij weet wat ze doet als ze deze kleurschakeringen gebruikt. Als dan de

vaste lijn die door het boekje loopt plus de zijlijnen van daaruit naar allerlei facetten van het maatschappelijk en politiek functioneren van man en vrouw, van die kleuren worden voorzien, missen we de argumentatie daarvoor.

Om te zien of iets rood is, moet je toch wel weten hoe rood er uitziet en ook hoe de andere kleuren zich aftekenen daartegen. Wel nu, ook al „nieuw” was juist het feit dat het CDA-Vrouwenberaad als eerste politieke vrouwengroepering dit thema in studie nam en er een boeiende discussienota over afleverde. Tot nu toe is dit voorbeeld nog niet door andere politieke vrouwenorganisaties gevolgd. We mogen aannemen dat de schrijfsters van de brochure heel graag zouden willen horen wat dan zo typisch rood of rose in hun benadering is. We mogen tenminste niet aannemen dat hier sprake is van de helaas elders meer gebruikte techniek om iets wat iemand niet aanstaat dan maar een andere politieke kleur te geven. Vervolgens pakt mevrouw Zuidema een feitelijke constatering uit het historisch overzicht in het boekje, die als wetenschappelijke analyse over de geschiedenis van het gezin in alle standaardwerken voorkomt, vertaalt deze constatering zonder meer naar het heden toe in zinnen die de werkgroep zelf niet gebruikt. Mevrouw Zuidema heeft het dan over „onderdrukking van vrouwen”, terwijl het rapport in bepaalde hoofdstukken de „positie van de vrouw” beschrijft. Misschien echter beschikt de schrijfster zelf over ervaringen waardoor hetgeen het rapport schrijft over de positie van de vrouw nog kenmerkender wordt? Voorts worden bepaalde passages niet begrepen. Dat nu is pas onbegrijpelijk. Was het taalgebruik dan toch nóg te moeilijk? Immers, als het gaat om je als man en vrouw samen verantwoordelijk te weten voor je functioneren binnen je gezin (warmte-geborgenheid-zorgfunctie) en voor je maatschappelijk en/of politiek participeren, gevoed door persoonlijke ontwikkeling, zelfontplooiing, buiten, doe je steeds keuzes, soms tijdelijk, soms langdurig. Speciaal wat de vrouw

betreft komt zij dan te staan op het in het boekje genoemde punt „waar zich de lijnen kruisen”. Zo simpel is dat. Met recht onbegrijpelijk is mevrouw Zuidema weer als zij het heeft over een „enorme trap tegen een allang geopende deur” en dat gaat dan n.b. over Hoofdstuk II „Bijbels samenleven”. De werkgroep heeft nl. helemaal niet de idee dat een ieder thans volop mogelijkheid heeft en zich ook daadwerkelijk inzet voor het daar beschreven tweede deel van God's opdracht aan de mens, nl. die over het rentmeesterschap. Was het maar waar! Je moet of wel grenzeloos naïef zijn om dat „trappen tegen een allang (sic!) geopende deur” te durven noemen of je bevinden in een dermate geïsoleerd élitaire positie, waarin datgene dat voor velen een nog lang niet bereikt doel is, voor jou dagelijks werk is. De naïviteit achten wij uitgesloten, bij het tweede worden vraagtekens gezet. De slotpassage van mevrouw Zuidema is dan het verwijt van verkeerd citeren van Abraham Kuiper. De bewuste passage waarin hij niet geciteerd wordt doch die wel aan hem gewijd is, is kort. Niet omdat hij tegen het vrouwenkiesrecht was, zoals mevrouw Zuidema meent te mogen insinueren; dat waren nl. (helaas) meerdere voormannen uit onze kring. Die passage spreekt daar ook helemaal niet over, doch vermeldt hem als vader van de „sovereiniteit-in-eigen-kring”-gedachte Een staatsidee dat vanzelfsprekend ook consequenties had voor het gezinsleven in die tijd in die kring; een opmerking die bovendien bij het schrijven ervan als juist werd erkend door Kuiper's eigen stichting.

E. Steljer-Tegelaar
directeur Jhr. mr. A. F. de Savornin
Lohmanstichting

matiging

In „N.G.” van 29 september jl. is opgenomen een hoofdartikel van ons Tweede-Kamerlid J. van Houwelingen getiteld „Matiging een noodzakelijke voorwaarde”.

Met de strekking kan ik mij verenigen. Schrijvende over de inkomensverschillen schrijft hij: „Hoewel het aangeven van een maximaal verantwoorde verhouding altijd arbitrair zal zijn zullen we toch eerder moeten denken in de richting van 1 op 2 dan de reeds eerder genoemde 1 op 5.” Het valt mij op dat die opvatting noch sociaal noch economisch is onderbouwd. Het kan toch niet de bedoeling zijn om met de oppositieleider Den Uyl te willen concurreren in een algemene aanval op allen, die een inkomen boven modaal hebben. Enige jaren terug hadden we een partijconferentie in Arnhem over het vraagstuk van de „inkomenspolitiek”. Ook daar ging het om de vraag of men een verhouding wil van het bruto- dan

wel het netto-inkomen. Bij een sterk progressief belastingstelsel als wij kennen maakt dit een groot verschil. Een andere vraag was, hoe men een rechtvaardige verdeling kan aangeven. inderdaad is 5 geen „heilig” getal. Wij zijn nog niet veel verder met een standpuntbepaling inzake deze kwestie. Natuurlijk moeten de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen, maar we kunnen niet telkens incidenteel nivelleren, wil men aftoppen, zonder te weten, waar men mag en kan uitkomen. In het laatst boek van de socialist-econoom Pen, Kijk, economie, geeft hij aan, dat de verhouding modaal-minimumloon met een derde is genivelleerd. Sedert 1938 is het nivelleringsproces onder de inkomensstrekken voortgeschreden en de ongelijkheid met de helft afgenomen. Ik geloof, dat dit een gelukkige zaak is, maar waar liggen de grenzen. Ik geloof niet, dat het verstandig van de heer Van Houwelingen is, dat juist nu een richting van 1 op 2 wordt aangegeven, zonder sociale en economische onderbouw. Als die er is, zou een partijconferentie zeker nuttig zijn.

N. van der Brugge,
Gorinchem

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

*Adres: Ned. Gedachten, antwoordn. 66, 2500 BW Den Haag.
Géén postzegel.*

**Abonnementprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.**

NEDERLANDSE
GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Rapport van de CDA-commissie politieke koers

Het beleid en het optreden van kabinet en fractie

Bij het beoordelen van het door kabinet en fractie gevoerde beleid dienen enige klimaatfactoren in gedachten te worden gehouden:

1. De regeringsverklaring is uitgebracht op 16 januari 1978. Daarna moest een begroting van het vorige kabinet behandeld worden.
2. Er lagen nogal wat zaken, die niet of nauwelijks aan uitwerking toegekomen waren, maar die veelal wel gepresenteerd waren (de nota Inkomenspolitiek, het complex van het Eén-procentsbeleid enz.).
3. Tijdens de kabinetsformatie van 1977 had de fractie een voorkeur voor een regeringscoalitie met de PvdA.
4. Op 22 september 1977 had de fractie een regeerakkoord gesloten met PvdA en D'66, maar de houding van de PvdA stond het beoogde kabinet in de weg.
5. Onder de huidige regeringscombinatie werkt de fractie met de coalitiepartner op basis van een zeer krappe parlementaire meerderheid.
6. Kabinet en regeringsfracties worden geconfronteerd met een uiterst moeilijke financieel-sociaal/ economische situatie.

Het feit, dat de CDA-bewindslieden in het kabinet geen „aan-de-weg-timmeraars” zijn verzwakt de beeldvorming van het optreden van het kabinet. Daar komt bij dat Bestek '81 als een dikke, maar niet te vermijden, (tijd-, energie- en goodwill-verslindende en de rest van het beleid overschaduwende) wolk boven het kabinet hangt. Bestek '81 heeft nogal wat problemen voor het kabinet opgeroepen, deels onvermijdelijke, deels wel degelijk vermijdbare. De noodzaak van de hoofdlijnen van een program als Bestek '81 wordt door de overgrote meerderheid van het Nederlandse volk en zijn politici onderschreven, helaas in verschillende toonaarden. Maar: — gelijk hebben is nog wat anders dan gelijk krijgen. Ook wanneer men gelijk heeft (en de in juni 1976 in betere

economische tijden geschreven „Eén-procents-nota” van Den Uyl ondersteunt het gelijk van het kabinet) moet men toch trachten gelijk te krijgen en moet men daarbij de voorzienbare reacties van betrokkenen incalculeren; — hoewel Bestek '81 goede intenties bevat ten aanzien van de maatschappelijke verandering (over het al dan niet voldoende zijn ervan kan getwist worden en wordt getwist), zijn die onvoldoende overgekomen en vonden zij te weinig weerklank bij het maatschappelijk draagvlak. Bij Bestek '81 zijn kwesies van presentatie en het zien en leggen van verbanden en het inschatten van de maatschappelijke haalbaarheid van veel belang. Een akelig voorbeeld van een opeenstapeling van minder gelukkige taxatie, presentatie en reactie is de kwestie van de f 10, die via f 5 in het niet verdween. Een dergelijke eigen bijdrage had gevraagd kunnen worden in een context, zoals de motie-Lubbers later moest vragen. Toen het duidelijk verloren bleek, had het met een royaal gebaar, en niet bij stukjes en beetjes, weggegeven moeten worden. De gang van zaken, zoals hij nu is geweest, maakt zowel kabinet als fractie tot verliezers. Verloren zaken moet men zich niet uit handen laten wringen. Ten aanzien van de reactie op Bestek '81 moet men zich ook realiseren dat het oordeel over de wijze van presenteren mede bepaald wordt door de manier waarop de fractie een dergelijke maatregel kan oppakken. De reactie van de fractie is mede beïnvloed door het bestaan van bepaalde meningsverschillen tussen fractie en kabinet over de inhoud van Bestek '81. Het kabinet had een andere taxatie van de bereidheid tot inkomensmatiging dan de fractie. Veel mensen geloven niet in de formule, dat meer winst ook meer werk oplevert. Velen in den lande achten het juist dat actieven en niet-actieven gelijk opgaan. Niemand in Nederland heeft een patent-oplossing voor de huidige werkgelegenheidsproblematiek. Bestek '81 is ten onrechte op ons volk overgekomen als een bezuinigingsnota en niet als een plan voor de werkgelegenheid. De bestaande contacten tussen de vakbeweging en de individuele bewindslieden, die veelal een incidenteel karakter hebben, zouden verbreed moeten worden tot structurele contacten tussen de vakbeweging en delegaties uit de ministerraad, waaraan ook de minister president dient deel te nemen. In deze contacten moeten beide kanten open staan voor elkaars

opvatting en het bestaan van dit overleg moet ook terug te vinden zijn in hun opstelling. De indruk bestaat dat het aan dat laatste wel eens schort bij een deel van de vakbeweging. De voornoemde structurele contacten zouden ook moeten worden gelegd met de organisatie van werkgevers, boeren, tuinders en middenstanders, alsmede met maatschappelijke organisaties die werkzaam zijn in de sector van het welzijnsbeleid. Mutatis mutandis geldt een en ander ook voor de fractie. Het eigen bestaan in verhouding tot VVD en PvdA is een hekelpunt voor het CDA. De indruk wordt soms gewekt, dat de fractie zich te weinig als zelfstandige politieke beweging manifesteert. Dat komt naar buiten over als een houding van aarzeling en onzekerheid en een gebrek aan zelfvertrouwen. Het CDA, met name de fractie, moet voor zichzelf en het eigen program durven kiezen. Vanzelfsprekend mag het bestaan van de coalitie en het regeerakkoord niet weggeredeneerd worden. De coalitie heeft het CDA aangegeven en die moet naar eer en geweten (let wel: ook haar geweten, en dat moet rekening houden met het program) nageleefd worden. Het regeerakkoord ligt er, zowel voor fractie als kabinet. Het bevat echter punten, die verschillend te interpreteren zijn en de prioriteiten liggen niet vast. Bovendien kan een regeerakkoord niet in alle situaties voorzien. Er kunnen dus volkomen te rechtvaardigen meningsverschillen zijn tussen fractie en kabinet en met de VVD. Kabinet en fractie hebben daarin ieder hun eigen verantwoordelijkheid en ieder moet die van de andere aanvaarden, zonder hem te verketteren (zeker niet in het openbaar). Ieder moet de ander ook de kans geven zijn verantwoordelijkheid te dragen. Bij reactie op elkaar moet men elkaar met goede wil benaderen, hetgeen de mogelijkheid van een scherpe beoordeling of zelf veroordeling niet mag uitsluiten. De staatsrechtelijke traditie in ons land eist, dat de partij, uit wie de minister-president voortkomt, deze afstaat aan het nationale belang. De minister-president wordt als het ware „ingesnoerd” in de coalitie. Daardoor is hij tijdens de rit voor het CDA verloren als de man, die als eerste het politieke profiel van het CDA bepaalt alhoewel hij als minister-president zijn politieke afkomst niet behoeft te verloochenen. De voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie is dan de eerstgeroepene om het profiel van het CDA te bepalen. Hij moet de „grijze zone” die ligt tussen het regeerakkoord CDA-VVD en het CDA-program optimaal benutten. Hij moet dus met de fractie het kabinetsbeleid kritisch volgen en zo nodig in de richting van het CDA-program bijbuigen.

„De Smaaknota”

De Commissie Politieke Koers is op 17 maart 1979 door het Dagelijks Bestuur van het CDA ingesteld, op verzoek van de partijraden van ARP, CHU en KVP van 3 maart 1979. In verband met de toenmaals in die partijen plaatsvindende discussies over de politieke koers en de uitgangspunten van het CDA. Ten aanzien van de evaluatie van onderdelen van het beleid vroeg het Dagelijks Bestuur van het CDA om een evaluatie van ten hoogste tien punten. De door de Commissie gedane keuze is uiteraard arbitrair. De Commissie heeft zich bij de keuze van de evaluatie laten leiden door drie criteria: onderwerpen, die het gezicht van het CDA bepalen; onderwerpen die in de publiciteit sterk de aandacht hebben getrokken en onderwerpen die in de nabije toekomst aan de orde zullen komen. Uit het rapport treft u aan dat gedeelte dat handelt over het optreden van kabinet en fractie, alsmede het gedeelte waarin suggesties worden gegeven ten aanzien van het te voeren beleid. Voorzitter van de commissie was prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp. Namens het kabinet namen in de commissie zitting dr. W. Albeda, minister van Sociale Zaken, en Th. Hazekamp, staatssecretaris. Namens de ARP: drs. M. Beinema, CDA-Tweede-Kamerlid, namens de CHU: mev. H. Teegelaar-Boonacker en drs. G. Gerritse, CDA-Tweede-Kamerlid. Namens de rechtstreekse leden: mr. R. E. J. M. van der Toorn. Namens de CDA-jongeren: W. van de Camp. Secretaris was J. P. van Rijswijk, medewerker CDA-fractie.

Enige opmerkingen t.a.v. het functioneren van de fractie. Het komt nog al eens voor, dat zeer wezenlijke zaken in de fractie niet uitgediscussieerd worden, of zelfs niet — door het werk van alle dag — aan de orde komen. Voorzover hierover gesproken is, ging het meer over de vorm dan de inhoud. Onbevredigende discussies doen oud zeer culminerend, dat dan ligt te broeien en de voedingsbodem wordt voor nieuwe problemen. Wel moet worden aangetekend dat de fractie in de achter ons liggende periode meestal eensgezind heeft gestemd. De bestaande meerderheid van twee zetels, waarop de huidige politieke combinatie rust leidt onvermijdelijk tot een strakkere stemdiscipline. Het is begrijpelijk dat daarvoor dan wel compensatie wordt gezocht. De indruk wordt nog al eens gewekt, dat de fractieleden vechtend door de zaal rollen. Deze indruk wordt versterkt door:

- het feit, dat het niet gewend zijn aan de bij de partners van het CDA uiteenlopende wijze van discussiëren tot misverstanden en de schijn van ruzie leidt;
- het feit, dat het voor velen moeilijk in te zien is, dat de partij in wording, als het CDA, voor een deel van de publiciteitsmedia de ideale club is om iedere mug tot een bovenmaatse olifant op te blazen. Dit gebrek aan inzicht doet de soms zeer gewenste terughoudendheid ten aanzien van de media ontbreken. In de CDA-fractie bestaat er een verschil in stijl dat geaccepteerd moet worden. Sinds de fracties van KVP, ARP en CHU op 8 juni 1977 opgingen in de ene CDA-fractie is gebleken, dat er, zij het onder bepaalde spanningen, in toenemende mate een onderlinge

coherentie is ontstaan. Het moet tot voldoening stemmen dat drie partijen, die weliswaar stammen vanuit één wortel, doch die jarenlang zelfstandig in de Nederlandse politiek hebben gefunctioneerd, ondanks hun verschil in ontstaansgeschiedenis, sociologische verscheidenheid en politieke stijl, in staat gebleken zijn op te gaan in het nieuwe verband der CDA-fractie. In deze positieve tendens speelt ongetwijfeld de functie van de fractievoorzitter, als samenbindend element, een zeer belangrijke rol. Voorts moet worden geconstateerd, dat er in de fractie een aangescherpt politiek verschil van mening bestaat over het functioneren van het CDA-program in relatie tot het beleid van het kabinet. Dit leidt tot interne spanningen binnen de fractie. Een aantal leden van de fractie houdt grote moeite met het beleid van de thans aangelegene coalitie, gezien in het licht van de kabinetsformatie en de taxatie van de sterkte van het maatschappelijk draagvlak. Andere leden van de fractie hebben voor die moeite veel begrip, doch zij laten tenslotte het feit, dat dit kabinet nu eenmaal tot stand gekomen is, prevaleren.

De houding van het CDA zou er meer een van actie moeten zijn. Een regelmatig overleg tussen bewindslieden, fractie en partijbestuur is nodig voor het ontwikkelen en bijstellen van een visie, hoe onze doeleinden te realiseren en het opstellen van een strategie voor het omzetten van de visie in concreet beleid. Een dergelijk overleg zou kunnen worden voorbereid door werkgroepen vanuit de drie wetenschappelijke instituten, waarna een brede discussie in de partijen moet plaatsvinden.

Suggesties voor het beleid

Ontwikkelings-samenwerking

Ten aanzien van het beleid inzake ontwikkelings-samenwerking is het noodzakelijk te komen tot een program van actie, waar door de beweging van Christendemocraten met de minstbedeelden in de wereld intensief en concreet tot uitdrukking kan komen, mede ook in het kader van voortgezet beleid.

Zuidelijk-Afrika

Inzake het beleid jegens Zuidelijk Afrika verdient het aanbeveling — daar eensgezind internationaal optreden niet mogelijk blijkt te zijn — de mogelijkheid van eenzijdige stappen bijvoorbeeld door een beperkte groep van landen (de EG, aardolie-leverende landen) te overwegen. Fundamentele discussies terzake binnen het CDA in hun algemeenheid en binnen de CDA-Kamerfracties in het bijzonder, zijn noodzakelijk, omdat de verschillen in inzicht soms meer dan nuances betreffen.

Kernwapens

Ten aanzien van de terugdringing van de rol van kernwapens is het dringend noodzakelijk dat er binnen het CDA eeri bezinning plaatsvindt over het totale vraagstuk, met name met het oog op het CDA-program van 1981. De gebleken ontoereikendheid van het program dient te worden weggenomen.

Energie

Ten aanzien van het energiebeleid dienen kabinet, CDA-fractie en CDA-partij het voortouw te nemen tot:

- a. het entameren van een breed opgezette maatschappelijke discussie over het totale energiebeleid en het ontwikkelen van plannen voor alternatieve energiebronnen;
- b. het verbeteren van de contacten en de discussies met de Christendemocratische zusterpartijen in Europa inzake het energiebeleid;
- c. het nemen van meer beslissingen in het kader van een beleid op lange termijn.

Vakbeweging

De bestaande contacten tussen de vakbeweging en individuele bewindslieden, die veelal een incidenteel karakter hebben, zouden verbreed moeten worden tot structurele contacten tussen de vakbeweging en delegaties uit de ministerraad, waaraan ook de minister-president dient deel te nemen. De voornoemde structurele contacten zouden, voorzover gewenst, ook moeten worden gelegd met de organisaties van werkgevers, boeren, tuinders en middenstanders, alsmede met maatschappelijke organisaties die werkzaam zijn in de sector van het welzijnsbeleid. Mutatis mutandis geldt een en ander ook voor de fractie.

Werkgelegenheid

Ten aanzien van het werkgelegenheidsbeleid is het noodzakelijk de mensen, die geacht worden te matigen, meer dan voorheen bij dit matigingsbeleid te betrekken; dit zal moeten geschieden via de ondernemingsraden, bedrijfstakoverleg e.d. in het licht van behoud, uitbreiding of afbouw van

werkgelegenheid.

Een meer principiële benadering van de herverdeling van de arbeid dient een centraal element in de discussie over de werkgelegenheid te zijn. Het CDA dient zich te beraden op normen en instrumenten voor de herverdeling van arbeid.

Steun bedrijven

Voor de individuele steunverlening aan bedrijven dienen duidelijke normen te worden gesteld. Binnen het CDA dient nader beraad plaats te vinden inzake de wenselijkheid van een beleid van evenwicht tussen gerichte steun en globale maatregelen.

Structuurbeleid

De vormgeving van een algemeen economisch structuurbeleid is zeer noodzakelijk. In het kader van regionaal beleid dienen de Perspectievennota Limburg en het Integraal Structuurplan Noorden des Lands, na de uitgebreide debatten, die hierover in de Kamer zijn gevoerd, met prioriteit te worden uitgevoerd.

Inkomensbeleid

Ten aanzien van het inkomensbeleid acht de Commissie het noodzakelijk dat de Raamwet voor de Inkomensvorming met spoed tot stand wordt gebracht. Het CDA dient zich te beraden op normen voor de inkomensverdeling en instrumenten om de gewenste inkomensverdeling te bereiken. Daarbij zal ook de tertiaire inkomensverdeling de aandacht moeten krijgen.

Sociale zekerheid

Ten aanzien van de sociale zekerheid is bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik middels wetgeving noodzakelijk. Voor het verdere beleid inzake sociale zekerheid is het van belang meer zicht te krijgen op het door het CDA wenselijk geachte geherstructureerde stelsel van sociale voorzieningen. Het volumebeleid vraagt bijzondere aandacht.

Democratisering

In het kader van de democratisering is het tot stand komen van een regeling inzake ondernemingsraden voor kleine ondernemingen urgent.

Vervolg op pag. 10

UIT DE ARJOS

Het CDJA eindelijk politiek?

Sinds de oprichting van het CDJA is er voortdurend gepraat over de politieke invulling van de nieuwe jongerenorganisatie, terwijl men alleen bezig was met organisatiezaken. Het grondsiagrapport dat in april uitkwam, was een eerste stapje bij die politieke invulling.

Oprichting in verantwoordelijkheid

De eerste grote stap werd 27 oktober in Amersfoort gezet, waar de federatieraad van het CDJA zich boog over het eerste deel van het pamflet „Oprichting in Verantwoordelijkheid” van het CDJA. Besproken werden de uitgangspunten en de sociaaleconomische paragraaf. Lof was er voor de politieke commissie, de

opsteller van het ontwerp-pamflet, vanwege de indeling van de uitgangspunten: Eerst het mensbeeld, waar wij als christendemocraten van uitgaan, vervolgens het maatschappij-beeld. In de omschrijving viel vooral op, dat de commissie vindt dat de mens zijn vrijheid in verantwoordelijkheid moet kunnen beleven en niet zijn vrijheid en verantwoordelijkheid. De raad was het daar helemaal mee eens. Het derde punt was de taak van de overheid. Bij dit punt ontspon zich de discussie of hierin duidelijk en expliciet nogmaals de normstelling van de taak van de overheid vanuit de Bijbel moest worden opgenomen (de overheid moet mogelijkheden scheppen waardoor elke mens in staat wordt gesteld zich ten dienste van God en Schepping optimaal te ontplooiën) of dat dit voortspruit uit het geschetste mensbeeld. Na brede goede discussie was men in meerderheid de tweede mening toegedaan.

Groei mag geen doelstelling meer zijn

De commissie is bij zijn benadering van de sociaal economische problematiek ervan uitgegaan dat de economische groei, die eeuwen lang het politieke denken heeft beheerst, een doodlopende weg is omdat hij strijdig is met de „Bijbelse opdracht tot verantwoord rentmeesterschap en het opkomen voor de armsten in de samenleving”. Uitgangspunt bij het economisch beleid moet zijn de normering van het hele gebeuren op sociaal-economisch terrein. Die normering bepaalt of er wel of geen groei zal zijn. Mocht er toch groei optreden of wenselijk zijn dan moet deze besteed worden voor speciale doelstellingen zoals hulp aan de Derde Wereld.

Naast deze normering vindt de commissie dat er een „in het algemeen onrechtvaardige inkomensverdeling” in Nederland plaatsvindt en dat herverdeling nodig is. Deze herverdeling zal gerealiseerd moeten worden binnen het gedeelte dat de particuliere inkomens nu van de nationale koek krijgen omdat de collectieve sector, die op moet komen voor de zwakken in onze samenleving, niet kleiner kan en mag worden.

Lubbers toch slim

Bij de discussie over het idee om een punt achter de economische groei te zetten werd opgemerkt dat dit ook het

uitgangspunt van Lubbers bij de algemene beschouwingen was geweest, hetgeen de commissie ontlokte: „Als dat soort mensen dit kan begrijpen zitten we zeker goed”. Kernpunt in het sociaal-economisch gebeuren is de menselijke arbeid, die aan herwaardering toe is, omdat deze veel meer functies voor de mens heeft dan alleen bron van inkomsten. Ook de ontplooiing in zinvolle arbeid, de omgang met medemens en de aan arbeid verbonden verantwoordelijkheid. In dit verband werd ook gesproken van „zinnol nietsdoen”, en dat leek de schrijver dezes wel wat. Na deze algemene benadering werden de verschillende terreinen van praktisch beleid onder de loep genomen.

Van de voorzitter

Deze behandeling van het politiek pamflet was voorafgegaan door een openingstoespraak van Peter Heukels, CDJA-voorzitter. Hij pleitte onder meer voor modernisering van de NAVO-kernmacht. Zo'n beslissing zou teruggedraaid kunnen worden als de resultaten van de onderhandelingen over SALT-3 ter beperking van kernwapens dat mogelijk maken. „Op deze wijze gaan we tot het uiterste met onze bereidheid nieuwe ontwikkelingen tegen te gaan, doen we een beroep – zonder het wapen te introduceren – op de Sovjet-Unie en evenzo te doen, maar maken we tegelijkertijd duidelijk dat ons aanbod ernst is en dat het alleen positief kan werken als ze met ons aan een benedenwaarts gerichte bewapeningsspiraal willen werken.

Ook pleitte Peter ervoor om niet de aftrekbaarheid van hypotheeklen aan te pakken, maar het huurwaarde-forfait tot reële hoogtes op te trekken zodat ieder inderdaad betaalt naargelang hij woongenot heeft.

Haarscheurtjes in vluchtelingenbeleid

Tot slot kwam een resolutie aan de orde waarin gevraagd werd om alsnog een verblijfsvergunning te verlenen aan een Marokkaanse jongen, die door de traagheid van onze ambtelijke molens en de „exotische administratie bij het uitgeven van paspoorten in Marokko” in de knel dreigt te raken omdat hij formeel niet meer in aanmerking komt voor gezinshereniging. Bij het overheidsbesluit was te veel niet meegewogen om tot een goed oordeel over de psychische toestand van de jongen en zijn familie te kunnen komen. Ook wordt er gemeten met twee maten waar het verschillende groepen van buitenlanders betreft. Na enig overleg werd besloten een brief aan Mevrouw Haars te sturen met het verzoek speciale aandacht aan dit geval te schenken en waarin nogmaals uiteengezet wordt hoe naar CDJA-gedachte het vluchtelingen- en vreemdelingenbeleid van Nederland eruit moet zien. Dit omdat een eerdere brief over hetzelfde onderwerp nog niet het gewenste effect heeft gehad.

Harm Waterborg
secretaris KVPJO

Pedofiel zijn **NO GEZEGD**

Op een mooie zonnige dag in de herfst zongen een aantal KNO-sters op hun school in Leeuwarden het volgende lied:

*Ik ben een pedofiel
en een hele agressieve
ik lok alle kinderen mee
dat zijn mijn hartedieven
maar wat moet je dan
als je zoveel van ze houdt
want deze wereld is zo kil en koud.*

De eerste vier zinnen waren ironisch bedoeld, de laatste drie niet, die beschreven de wereld zoals de pedofiel die moet ervaren. Een wereld die over de pedofiel denkt als in de eerste vier zinnen beschreven, want voor haar is dat niet ironie maar bittere ernst.

Nee, het is vandaag geen lolletje om pedofiel te zijn. Laat ik eens wat vooroordelen opnoemen. Pedofielen zijn: oude vieze mannetjes, gefrustreerd; kinderlokkers; kinderverkrachters; kindermoordenaars; psychisch gestoorden.

Maar wat is Pedofilie wel? Een definitie kan zijn: pedofilie is het zich voortdurend en vaak reeds vanaf de puberteit seksueel tot kinderen aangetrokken voelen van volwassenen.

Maar daarmee is nog niets gezegd over de oorzaak van pedofilie. Daarover doen er verschillende verhalen de ronde. De één houdt het op medische, terwijl de ander

maatschappelijke omstandigheden als oorzaak aangeeft. Een derde is die van de psycho-analyse. Volgens deze theorie zijn pedofielen op een bepaalde manier kinderlijk gebleven. Het kinderlijk blijven werd veroorzaakt door relatie-stoornissen die al in een heel vroeg stadium zijn opgetreden: er was geen goede band met de vader en/of moeder, geen goede band tussen de ouders onderling en geen goede verhouding van hen ten opzichte van het kind. Nu is het pedofiel verlangen te verklaren als een voortzetting van de verlangde zorg voor het eigen zelf of een onbewuste poging om aan anderen (het kind dus in dit geval) te geven wat men zelf te kort gekomen is. Nu heeft dat tot een kind aangetrokken voelen ook een tragisch aspect. De relatie van de pedofiel met de ander is namelijk beperkt tot het kind zijn van die ander. Bij het ouder worden van het kind neemt de aantrekkingskracht af.

Zoals reeds gezegd, gemakkelijk heeft de pedofiel het niet.

Zijn liefste wens is om samen met een kind een relatie op te bouwen, het verzorgen en ervan te houden. Maar tegelijkertijd kan deze wens nooit vervuld worden omdat de maatschappij daar fel op tegen is. En wat dat betreft is de zedelijkheidswetgeving een afspiegeling van het vernietigende oordeel van de mensen. Aan de ene kant heeft de pedofiel de angst om ontdekt te worden en aan de andere kant, als het

eenmaal ontdekt is, de grote mate van rechtsonzekerheid en willekeur waaraan hij bloot staat. De wijze waarop deze zaak door de politie en justitie worden afgehandeld verschilt sterk van plaats en zelfs van persoon tot persoon.

Pedofielen moeten zich dan ook beheersen. Maar ze zijn doodsbang om hun beheersing op een bepaald moment te verliezen, ze worden bang voor zichzelf wat tot vervreemding, depressies, éenzaamheid en isolement leidt.

En is dat wat wij, christenen, pedofielen mogen toewensen? Mensen die vervreemden, moeten wij weer vertrouwd laten raken met hun omgeving. Mensen die depressief raken moeten we weer uitzicht bieden. Mensen die eenzaam zijn en in hun isolement raken moeten we weer opnemen.

Waarom doen we dit niet met pedofielen?

Waarom zoekt de CDA-fractie een oplossing van dit probleem nog steeds in de straf en waarom heeft de Raad van Kerken er moeite mee om dit onderwerp aan de orde te stellen?

Douwe de Witte.

Arjos-jubileum

Op 24 november 1979 wordt het 50-jarig bestaan van de ARJOS gevierd. Het onderwerp is: Geloof en revolutie. Als sprekers zijn uitgenodigd: prof. W. F. de Gaay Fortman, mr. W. Aantjes, H. A. de Boer en Klaas de Vries. Om een idee te krijgen hoeveel mensen er bij receptie, maaltijd en feest blijven (vanaf 16.30 uur), willen we graag dat jullie je nu al opgeven.

AANMELDINGSBON VOOR 24 NOVEMBER JUBILEUMMANIFESTATIE

naam:

adres:

woonplaats:

komt naar de jubileummanifestatie op 24 november en neemt deel aan

- de vergadering
- de receptie
- de maaltijd (kosten f 5,-)
- het feest
- plaats: F. H. de Bruynelyceum, Utrecht, Koningsbergerstraat 2

Deze bon opsturen naar het secretariaat: Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Fraktiebegeleidingsgroepen (fbg's)

Fraktiebegeleidingsgroepen (4-15 leden per groep) houden zich bezig met concrete politieke zaken o.a. ter begeleiding van de CDATweede /Kamerfractie en ter voorbereiding van Arjos standpunten. Uit de volgende beleidssectoren kun je kiezen:

- bestuurlijke vormgeving
- buitenlands beleid
- CRM, sociale zaken
- defensie
- economische en financiële zaken

- landbouw en middenstand
- milieu
- onderwijs en werkende jongeren
- woningbouw en ruimtelijke ordening
- juridische zaken
- volksgezondheid

Heb je belangstelling en wil je ook meewerken? Geef je dan op bij het Arjos Dr. Kuyperstraat 3 Den Haag. 070-45.03.24/46.96.20. secretariaat/

Jubileum bustoer Arjos

Op 5 november (a.s. maandag dus) zal dan eindelijk na alle voorbereidingen de bus van start gaan. Voor de mensen die het nog niet weten, de Arjos rijdt van 5 november t/m 24 november met een dubbeldekker door het land. Scholen, markten e.d. zullen dan bezocht worden, en vergaderingen zullen worden

belegd. Kamerleden zullen ons op deze tocht vergezellen. Een groots gebeuren waaraan heel wat vooraf is gegaan. Komt de bus in jou woonplaats, verzuim dan niet aanwezig te zijn. Stel de organisatoren niet teleur.

5 november: 14.30 uur: Start van de bus, door minister Gardeniers.
19.00 uur: Jeugdcentrum het Valkennest, Naarderstraat 98, Den

Haag. Spreker: Aart van der Glind.
6 november: ochtend. Honselersdijk, Tuinbouwschool met als spreker ex-Arjossecretaris John Toxopeus.
Middag: HEAO in Rotterdam, Zilverchansstraat 50. Spreker: B. de Vries, Tweede-Kamerlid CDA.
Avond: In het Trefpunt, Boezemweg 180 te Rotterdam. Een politieke avond met als spreker J. P. Christiaanse, Eerste-Kamerlid CDA.
7 november: ochtend: De christelijke mavo De Savornin Lohman, Hoge Prins Willemstraat 222, Scheveningen en scholengemeenschap De Populier in de Populierstraat 109, Den Haag zullen worden bezocht.

Middag: Folders uitdelen op de markt en bij de mensa "De Bak" in Leiden.
Avond: Politieke avond in de Zuiderkerk, Lammerschansweg 15 in Leiden. Spreker: prof. B. Goudzwaard.
8 november: ochtend- + middagactiviteiten op scholen in Aalsmeer.
's Avonds: een politieke avond in samenwerking met ARP K.V. IN „De Schakel”, Cyklaamstraat 70 in Aalsmeer. Spreker: staatssecretaris L. de Graaf.
9 november: achtend: bezoek aan P. A. Rehoboth, Koningsbergerstraat 9 te Utrecht. Spreker: staatssecretaris J. G. Kraaijeveld-Wouters.

's Middags: staat de bus op het Domplein in Utrecht, waar men gelegenheid heeft de bus te bekijken en waar folders worden uitgedeeld.
's Avonds is er een vergadering in de kelder van SSR nu op de Oude Gracht. Spreker waarschijnlijk drs. H. C. Couprie, Tweede-Kamerlid CDA.
10 november: de ochtend wordt in Bunschoten doorgebracht.
's Middags staat de bus op de Stadhuisbrug in Utrecht en
's Avonds is er een gezellige avond. Inlichtingen over bovenstaande kun je krijgen bij het Arjossecretariaat, Dr. Kuyperstraat 3, Den Haag. Tel. 070-46.96.20 of 45.03.24.

ANR

VAN DE PARTIJ

Groslijstprocedure

Aan de besturen van AR-kiesverenigingen

Wij willen u graag attenderen op de voorbereidingen voor de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen. Periodiek gerekend vinden deze verkiezingen in mei 1981 plaats.

In verband met het geplande fusieproces en de thans gemaakte afspraken tussen de drie partijen ter zake de kandidaatstelling, dient ieder van de partijen haar eigen afzonderlijke kandidatenlijst volgens de binnen die partij geldende procedure vóór de fusiedatum (11 oktober 1980) te hebben vastgesteld. Om die reden start voor de ARP reeds dit najaar de procedure, één en ander om voldoende tijdsruimte ter beschikking te hebben, waarbij u als kiesvereniging tweemaal zo'n vier tot zes weken de tijd krijgt om de gewenste en noodzakelijke inbreng en inspraak te leveren.

Allereerst geldt dat nu voor het samenstellen van de zogenaamde groslijst, terwijl in april 1980 de uiteindelijke stemming plaatsvindt aan de hand van het bekende puntensysteem.

De werkwijze binnen de ARP geschiedt volgens het „Reglement voor de voorbereiding van de kandidaatstelling voor de verkiezing der leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal”. (dit reglement is als bijlage II opgenomen bij de Statuten van de ARP-partij).

Voor de goede orde vermelden wij, dat het tijdschema ten opzichte van hetgeen in hoofdstuk IV van het Draaiboek 79/80 is opgenomen, voor de start van de procedure enigszins is aangepast. Voorzien was dat u als kiesvereniging de gelegenheid kreeg tot 26 november a.s. namen voor de groslijst in te dienen. De termijn is thans uitgesteld tot 15 december

1979! Iedere kiesvereniging heeft tot die datum de gelegenheid de namen van ten hoogste tien personen in te zenden aan het partijsecretariaat, Dr. Kuypersstraat 3, 2514 BA Den Haag. De namen van personen, die tienmaal door de kiesverenigingen zijn genoemd, worden door het partijsecretariaat in alfabetische volgorde op de groslijst geplaatst. Bij de namen, welke u naar voren brengt, dient u niet te vermelden de zitting hebbende AR-leden van de Tweede Kamer, en evenmin de huidige AR-ministers en -staatssecretarissen. Deze personen worden namelijk automatisch op de groslijst geplaatst, indien er geen verhindering bestaat ten aanzien van een (nieuwe) kandidatuur.

CDA-lijst

De bovengeschetste procedure staat overigens onafhankelijk van de beantwoording van de vraag of ARP, CHU en KVP ten behoeve van de volgende Kamerverkiezingen opnieuw met een gezamenlijke kandidatenlijst zullen deelnemen. Daarover dient eerst de partijraad op 1 december a.s. zich uit te spreken, waarna een eventueel positieve beoordeling overeenkomstig artikel 32 lid 11 van de partijstatuten aan de kiesverenigingen en stemhebbende partijraadsleden te zamen worden voorgelegd. Laatstbedoelde procedure is voorzien van medio december 1979 tot half februari 1980.

CDA-fractie in actie

In de periode tot de datum, waarop de partijen, die thans het CDA vormen, de fusie zullen aangaan, wordt veel van u gevraagd op het terrein van de partij-organisatie. Zoveel, dat wellicht wel eens uit het oog kan worden verloren, dat een politieke partij als het CDA primair zich ten doel stelt het overheidsbeleid in de door het CDA gewenste richting te beïnvloeden. Een hechte, goed georganiseerde partij-organisatie is daarbij een middel dat slechts node gemist kan worden. Het door het CDA te voeren beleid krijgt grotendeels gestalte door de reeks beslissingen die door de CDA-Tweede Kamerfractie worden genomen ter zake tal van aangelegenheden.

In de partijbladen worden de leden/lezers geïnformeerd onder andere met betrekking tot een aantal zaken, waarin de CDA-Tweede Kamerfractie een standpunt heeft bepaald, of nog moet bepalen.

In een goed functionerende partij zal het politieke beleid in alle partijgeledingen worden gevolgd en besproken. Teneinde de mogelijkheden tot het volgen en bespreken van het politieke beleid te vergroten en te stimuleren heeft de CDA-Tweede Kamerfractie onlangs besloten in samenwerking met het CDA-secretariaat regelmatig een verslag van de activiteiten van de CDA-Tweede Kamerfractie te publiceren onder de titel: "CDA fractie in actie".

CDA fractie in actie zal ± 10 maal per jaar verschijnen.

Wij bieden u de mogelijkheid, dat u zich verzekert van regelmatige toezending van CDA fractie in actie, tegen abonnementskosten van f 10,- per jaar. Indien u hiervan gebruik wilt maken, dient u f 10,- over te maken op giro 89673 t.n.v. ARP-partijstichting te Den Haag o.v.v. "abonnement CDA fractie in actie 79/80".

„Smaaknota”

Vervolg van pagina 8

Volkshuisvesting

Ten aanzien van het volkshuisvestingsbeleid vraagt de Commissie zich af hoe – zonder aantasting van het woningbouwprogramma – een verschuiving in het beleid kan worden gerealiseerd waarbij de woonkosten gedragen worden door diegenen die daartoe in staat zijn.

Het verdient aanbeveling in het CDA-program van 1981 de volkshuisvestingsparagraaf een betere theoretische onderbouwing te geven. Met name zal het subsidiebeleid nader bestudeerd dienen te worden, teneinde de juiste mensen daarvan te laten profiteren.

Volksgezondheid

Het volksgezondheidsbeleid van kabinet en fractie zou meer vanuit een eigen, samenvattende, visie moeten uitgaan.

Houding CDA

De houding van het CDA zou er meer een van actie moeten zijn. Een regelmatig overleg tussen bewindslieden, fractie en partijbestuur is nodig voor het ontwikkelen en bijstellen van een visie, hoe onze doelstellingen te realiseren en het opstellen van een strategie voor het omzetten van de visie in concreet beleid.

Reactie CDA-bestuur

Het Dagelijks Bestuur van het CDA heeft vrijdag 26 oktober het rapport besproken van de CDA-commissie Politieke Koers die in maart '79 onder het voorzitterschap van prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp door het CDA-bestuur in het leven is geroepen. De commissie had als opdracht het beoordelen van het beleid van Kabinet en Tweede Kamerfractie, in het licht van het CDA-program „Niet bij brood alleen” en het regeerakkoord.

De commissie heeft het Dagelijks Bestuur meegedeeld het te betreuren, dat het commissielid drs. M. Beinema om hem dwingende redenen het eindrapport niet heeft kunnen ondertekenen. De heer Beinema meent dat het een onjuiste werkwijze van de commissie was om terug te komen op de op 13 juni '79 gedane constatering, dat de toen vastgestelde tekst inhoudelijk de definitieve zou zijn. Daardoor is een, naar de smaak van de heer Beinema te glad, gepolijst stuk ontstaan. De commissie was van oordeel, dat het concept-rapport, zoals

vastgesteld in haar vergadering van 13 juni '79, door sindsdien genomen beleidsbeslissingen van Kabinet en fractie, nadere actualisering behoefde.

Het Dagelijks Bestuur is van mening dat er sinds het moment van instellen van de commissie op een aantal punten een politiek andere situatie is ontstaan waardoor het rapport hier en daar achterhaald is door de praktische ontwikkelingen. Het D.B. van het CDA meent dat het uiteindelijke rapport meer een beschrijvend dan een beoordelend karakter draagt, en constateert dat de commissie zich genoodzaakt zag om een keuze te maken uit de diverse beleidsterreinen, waardoor het geheel een fragmentarisch karakter gekregen heeft. Het Dagelijks Bestuur heeft besloten het rapport ter behandeling toe te zenden aan de bij het CDA aangesloten partijen en aan de rechtstreekse congresleden, waarna het betrokken zal worden bij de politieke discussie op het CDA-congres op 15 december a.s. in Dronten.

Studiedag euthanasie

„Het eindeloos rekken van het stervensproces is inhumain want daarin wordt de sterfelijkheid van de mens ontkend. Daar komt bij dat wij in het licht van het opstandingsevangelie onze dood relativerend onder ogen mogen zien, want hij heeft niet het laatste woord. Wij leven en sterven met verwachting...”, aldus luidt een belangrijke passage uit het pas verschenen CDA-rapport „Euthanasie”.

Op zaterdag 24 november vindt in het Jaarbeurscongrescentrum in Utrecht een studiedag over dit thema plaats. De Studiedag begint om 10.00 uur en eindigt om 16.00 uur. Deelname aan de studiedag is mogelijk door overmaking van f 15,- op postgirorekening 2195300 t.n.v. de Stichting Vormingswerk KVP, Mauritskade 25, te Den Haag.

Na inschrijving ontvangt u het rapport euthanasie aangevuld met enig informatiemateriaal en discussiestellingen. Dit infopakket en de lunch zijn voor rekening van de Stichting.

AR-Partijraad op 1 december te Ede

Op zaterdag 1 december a.s. vindt de najaarsbijeenkomst van de ARP-partijraad plaats, ditmaal in het cultureel centrum De Reehorst te Ede (vlakbij het station).

De voornaamste zaken die op deze najaarspartijraad aan de orde zullen komen zijn: Het rapport van de CDA-commissie „Grondslag en Politiek Handelen”, het „Ontwerp-program van Uitgangspunten” van het CDA en het rapport van de commissie „Politieke koers” (de zgn. „Smaaknota”). Daarnaast zullen een groot aantal ontwerp-regelingen met betrekking tot de fusie (waaronder de financiële en personele bijlage) behandeld worden.

Tevens komt het voorstel aan de orde om bij de eerst

volgende verkiezingen voor de Tweede Kamer met één kandidatenlijst, te zamen met KVP en CHU, uit te komen.

Deelname

De partijraadsleden ontvangen binnenkort de uitnodiging met agenda en vergaderstukken voor deze vergadering. Voorzover de plaatsruimte dit toelaat zijn belangstellenden vanzelfsprekend van harte welkom. Men wordt verwacht daartoe onderstaande aanmeldingsbon zo spoedig mogelijk in te sturen naar het AR-partijsecretariaat (uiterlijk 24 november). Bevestiging van aanmelding en toezending van de vergaderstukken zal dan plaatsvinden in de laatste week van november.

AANMELDINGSBON

Ondergetekende:

Naam: .....

Adres: .....

Postcode +

woonplaats: .....

neemt deel aan de najaarspartijraad van de ARP op 1 december 1979 te Ede en maakt daarbij wel / niet* gebruik van de lunch (deelnemersbijdrage incl. consumptie en lunch + f 17,50)

Datum: .....

Handtekening: .....

* doorhalen wat niet van toepassing is.

N.B. Geheel ingevuld retourneren aan ARP-partijsecretariaat dr. Kuypersstraat 3, Den Haag. (vóór 24 november 1979).

UIT DE ARJOS

FBG Zuid-Holland

De fbg zal vergaderen op de navolgende data, met tussen haakjes het onderwerp voor die avond: do. 29 november (kernwapens) en in december een bijeenkomst over de Nederlandse buitenlandse politiek.

Deze vergaderingen worden gehouden in Delft, Koornmarkt 81c, en beginnen om half acht. Mensen die belangstelling hebben zijn van harte welkom. Zij kunnen zich wenden tot de coördinator:

Frans van Brenk, Koornmarkt 81c, 2611 ED Delft, tel. 015-13.29.75.

Voor bemiddeling en advies bij aan- en verkoop

HUIZEN
van BOERDERIJEN
GROND

Bemiddelingsbureau M. KERKHOFF

Gameren - Waaldijk 5. Tel. 04186-1428.

Medewerker voor Amersfoort o.o. de heer Van Keulen, tel. 033-729921 en voor Utrecht o.o. de heer Kraaijenveld, tel. 030-711495.

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR

Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

Schimmelpenninck
V.S.O.P.
Het Rijkse Peken

FA. JAN DE MIK HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigings-
werken - Griendhoutheadel

Tel. 01846-2539-2484 Hardinxveld-Giessendam

FRANCISCUS

VAN
ASSISI

Als die persoon je wat zegt,
als je naar een zelfde weg zoekt als hij,
niet in je eentje, maar met anderen,
die ook zoeken
en soms al wat gevonden hebben;

als je door dezelfde dingen
wilt laten inspireren als Franciscus;
het Evangelie, eenvoud, broederlijkheid,
stilte, gebed, eenvoudige arbeid,
meer gewoon maar doen, dan praten erover;

als je je aangetrokken voelt
tot het leven in een religieuze groep,
- hier of in een ontwikkelingsland -
van mannen en vrouwen, zomaar mensen zoals jij,
en je wilt daar eens serieus mee kennis maken:
dan kan dat!

De minderbroeders kapucijnen
houden daarvoor wekeinden
Kosten: f 30,- p.p.
Opgave: Zaanhof 115, Amsterdam
Tel. 020-82.67.77

De klarissen-kapucinessen
houden daarvoor wekeinden
Kosten: f 30,- p.p.
Opgave: Beekseweg 5
Babberich
Tel. 08364-7294

Grond-
Weg en
Waterbouw
gespecialiseerd
in
Betonwerk

BV AANNEMERSBEDRIJF L.VERKADE

MONSTER

01749-46555

Aktueel:

de nieuwe Reisgids met "aantrekkelijke" wintervakanties ligt klaar...

'n Reisgids boordevol
informatie over gezellige,
sportieve, goed
verzorgde vakanties.
Voor jong en oud.

Naar vele bestemmingen:
Nederland, België, Engeland,
Oostenrijk, Zwitserland en Italië, maar ook naar Athene,
Israël en Madeira. Per trein, vliegtuig, autocar of met uw
eigen auto. Met uitstekende verzorging in goede hotels.
Begeleid door ervaren reisleiders. **Nu de bon opsturen,
dan weet u over enkele dagen alles.**
Of bel even: 070-924301.

*De Romantiek
van
het nieuwe!*

ncrv
NED. CHRISTELIJKE REISVERENIGING

NCRV betekent
Nederlands Christelijke Reisvereniging.
Zij biedt reeds jarenlang zonder
winstoogmerk toeristische
recreatie in de ruimste zin.

Stuurt u mij
de nieuwe wintervakantie-gids

Vakantie-Gids. Nu aanvragen!

NAAM .....

ADRES .....

PLAATS .....

In gesloten envelop verzenden naar:
NCRV-Reizen, Prinsestraat 35, 2513 CA,
Postbus 662, 2501 CR Den Haag.

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024
Systeembouw (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfsschuren en loodsen etc.

Uitlijts- en woningbouw
Kerklaan 9. Moordrecht.
Telefoon 01827-3044 en 3045

In de Noordoostpolder en
Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

NIEUWE LP'S

Aad van der Hoeven diri-
geert drie grote koren in de
Grote Kerk te Maassluis -
Map Baks, alt - Sander van
Marion, orgel - O.a. Psalm
150 (C. Franck). Vista VRS
1505 - Prijs f 19,90.

Johann Th. Lemckert speelt
op het Hoofdorgel in de St.
Laurenskerk te Rotterdam:
De Grote Orgelmis van J. S.
Bach - Laurencantorij. Duh
belalbum - Vista VRS 1913/
1914 - Prijs f 35,-.

Zang- en Orgelavond in de
Grote Kerk te Linschoten
Gemeentezang, koren,
hoorn, trompetten, clavecim
bel, enz. Gijsbert Lekkerker
ker, orgel. Canto di Vangelo
LP 244 - Prijs f 18,90.

Deze LP's zijn verkrijgbaar of
bestelbaar in uw platenwin-
kel.

Rechtstreekse bestellingen
uitsluitend door vooruitbeta-
ling per giro.

De verzendkosten bedragen
f 3,- per zending.

GRAMMOFOONPLATEN
CENTRUM

„CANTO DI VANGELO“
2e Middellandstraat 30 -
Rotterdam-Centrum.
Tel. (010) 77 14 61 -
Giro 21.18.32.

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEDS DE BAAS
ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houweligen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

GAAT U VERHUIZEN?

NEDERLANDSE GEDACHTEN

verhuist
graag mee!

Geef daarom uw
ADRESWIJZIGING
tijdig aan ons door

zij horen er bij...

nationale kollekte geestelijk gehandicapten giro 11 22 22 2 (2x1, 5x2) utrecht bankrekening 949

Aangesloten Ouderverenigingen:
Vereniging van Ouders van Geestelijk Gehandicapten
(V.O.G.G.), 'Philadelphia' (prot.chr.), 'Dit Koningskind'
(geref. vrijgemaakt).
Aangeslotenverenigingen voor Sociaal Pedagogische Zorg:
Kath. Land. Ver. v. Soc. Ped. Zorg (Ver. v.d. H. Jozef v.
Cupertino), Ned. Ver. v. Soc. Ped. Zorg, Prot. Chr. Ver. ter
Bevordering v. Soc. en Ped. Zorg.

Het Landelijk Kollektiebureau Zwakzinnigenzorg
is gevestigd aan de Oude Leidseweg
Bureauschip L 5446
t/o ingang zwembad
'Den Hommel',
Postbus 8000, 3503 RA Utrecht,
telefoon 030-942100.

Het gaat om . . .
geestelijk gehandicapten
of zeer moeilijk lerenden
of zwakzinnigen
of . . .
Maar welk woord u er ook voor
gebruiken wilt, het gaat om mensen.
Mensen die zich verstandelijk niet
volledig kunnen ontwikkelen.
Mensen die in onze samenleving
maar moeilijk mee kunnen.

Waarschuwing
De Nationale Kollekte Geestelijk Gehandicapten wordt
uitsluitend gehouden d.m.v. kollektibusen, intekenboekjes en
-lijsten, kollekte-envelopjes en kollektebonnen, herkenbaar
aan nevenstaand embleem en heeft NIETS VAN DOEN met
kolporterende organisaties, welke voorgeven de winst op de
door hen verkochte artikelen ter beschikking te stellen aan
geestelijk en/of lichamelijk gehandicapten.

In de Noordoostpolder
en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele
kerken, scholen en
boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA
AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7
Tel. 05255-1666

**Landmeet-
kundige
werkzaam-
heden**

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 - ASSEN -
TEL. 05920-1.34.00

- OPMETINGEN
T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden -
wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)-
kaarten
- ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-groote-
inhouder. - coördinatieberekeningen - berekeningen
- matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

- WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
- BOUWKUNDIGE WERKEN
begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen,
rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten wo-
ningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, pa-
lenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven
sturen wij u graag per omgaande toe.

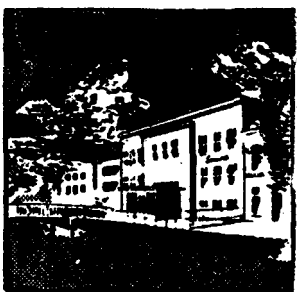
Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

*Al 80 jaar drukker
in Benelux voor
bedrijven en organisaties*

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INRICHTING

„Mauritskade”

ZWEMBAD

Telefoon 64.25.75

Zwemmen f 2,-
Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12-14,
14-16, 16-18 uur
zaterdag 9-11, 11-13,
13-15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en
Herenafdelingen
Entree f 5,-
plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag 12-22 uur
zaterdag 9-18 uur

LID

Voor uw

- * Dieselolie, benzine, petroleum
- * Kolen, huisbrandolie
- * Tanktransporten
- * Butaan en Propaan gas
- * Campingflessen vullen
- * Container-vuil afvoer

de
klok

HANDELMIJ B.V.
BANDEN B.V.

West-Varkenoordseweg 470, Rotterdam,
telefoon 010-190200.

DROOG HOUT

SPECIALITEIT: GEWATERD IEPEN, VERDER BEUKEN, ESSEN,
LINDEN, KERSEN, EIKEN EN PEREN.
Incomplete bollen en plaathout. Contant 1%.

N.V. Hard- en Zachthout Import Mij.

LOENEN (VELUWE) - TELEFOON 05765-1888

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

NC

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 45 10 november 1979

Minister Gardeniers van CRM, houdt een toespraak in de Kuyperzaal, ter gelegenheid van de start van de dubbeldekker door Nederland

(foto Nick Morelis)

Ledenwerfkrant

In dit nummer treft u een uitneembaar katern aan. Dit is de zgn. ledenwerfkrant. De naam zegt het al; het is de bedoeling dat u door middel van deze krant nieuwe AR-leden gaat werven. Want zoals de kop van de krant al aangeeft is een sterke ARP een steun voor het Christen Democratisch Appèl. Bij het partijsecretariaat, Dr. Kuyperstraat 3, Den Haag kunt u meerdere exemplaren bestellen. Indien uw bestelling minder dan 250 exemplaren bedraagt, zijn er geen kosten aan verbonden.

In dubbeldekker drie weken door Nederland

Arjos-jubileum gestart!

Arjosvoorzitter Klaas de Vries bedankt minister Gardeniers voor haar bijdrage

Met een druk op de knop wordt de motor in beweging gezet

Met een druk op de knop van de Arjos-dubbeldeksbus, startte afgelopen maandag de minister van CRM, mevrouw Gardeniers, de bustoer door Nederland, die de Arjos in het kader van het 50-jarig bestaan gaat houden.

Voor de start ging, in een inspirerende toespraak, mevrouw Gardeniers in op het jubileumthema „Geloof en Revolutie”. Ze vond het geweldig dat juist nu jongeren niet alleen in hun eigen kleine kringetje aan politiek doen, maar ook hierbuiten andere jongeren voor de politiek willen interesseren. Het wekken van interesse bij jongeren voor de politiek is naar haar idee één van de belangrijkste zaken van deze bustoer. „Het is formidabel, dat jullie drie weken lang in een koude bus hiervoor door Nederland willen rijden”, zoals zij zei. „Het mag daarbij niet in de eerste plaats gaan om het winnen van zieltes. Er moet worden duidelijk gemaakt, waarom jullie daar staan. Dat jullie jonge mensen zijn, die vanuit het geloof duidelijk willen maken wat jullie beweegt om in de politiek bezig te zijn.”

De minister was uitgenodigd in de eerste plaats, omdat ze geestverwant is en in de tweede plaats omdat ze de eerst verantwoordelijke minister voor het jeugdbeleid is. Ze kon echter nog niet ingaan op het eventueel voortzetten van de subsidie voor politieke jongerenorganisaties door CRM.

Onder escorte van een Haagse

motoragent vertrok de bus direct na de start door een druk Den Haag naar Het Binnenhof, om daar de minister af te zetten voor een vergadering van de Welzijnsraad. De volgeplakte bus trok in Den Haag erg veel belangstelling. De komende weken rijdt de bus door heel Nederland en bezoekt overal scholen, vormingscentra en universiteiten en alle andere plaatsen waar jongeren zijn. Bekende politici en Arjossers

zullen in de bus aanwezig zijn. De bedoeling is zoveel mogelijk publiciteit aan het jubileum te schenken en jongeren te interesseren voor de politiek. De tocht eindigt op zaterdag 24 november in Utrecht. In het De Bruyne Lyceum wordt met een grote manifestatie de jubileumviering afgesloten. (Verdere informatie op de Arjos-pagina.)

Tijdelijke huisvesting

Vanwege een grondige renovatie van het Kuyperhuis zullen de ARP, de Arjos, het CDA-secretariaat en de dr. Kuyperstichting de panden aan de dr. Kuyperstraat verlaten en zich tijdelijk vestigen op het adres: Noordeinde 142A en 144A te Den Haag. In de week van 12-16 november zal het secretariaat in verband met de verhuisactiviteiten niet bereikbaar zijn. Vanaf 19 november kunt u ons aan het Noordeinde weer bereiken. De postadressen blijven ongewijzigd. De telefoonnummers van de ARP, Arjos en dr. Kuyperstichting blijven ongewijzigd. Het telefoonnummer van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP, vervalt, de Stichting is via het nummer van de ARP (46.96.20) te bereiken. Het telefoonnummer van het CDA is 64.79.40, het nummer 46.52.22 vervalt.

De renovatie van het Kuyperhuis, dat na de fusie het landelijk CDA-secretariaat zal gaan huisvesten, zal naar verwachting 10 à 12 maanden in beslag nemen. De totale kosten van de verbouwing zijn begroot op 2,6 miljoen. Om al deze ingrijpende zaken in goede orde te laten verlopen is een Stichting CDA-Huisvesting in het leven geroepen, die ook in de toekomst de huisvesting van het CDA zal verzorgen. Door een weloverwogen beleid is het deze stichting al gelukt een ton aan kosten te besparen.

DEZE WEEK IN NC:

Open brief aan dhr. Lubbers	pag. 2
Overwegende Standpunten	pag. 3
CDA-fractie	pag. 4
Ledenwerfkrant	pag. 5-8
Uit de Arjos	pag. 1 en 9
Uit de Partij	pag. 11

Arjos-jubileum

AANMELDINGSBON VOOR 24 NOVEMBER JUBILEUMMANIFESTATIE

naam:

adres:

woonplaats:

komt naar de jubileummanifestatie op 24 november en neemt deel aan

- de vergadering
  - de receptie
  - de maaltijd (kosten f 5,-)
  - het feest
  - plaats: F. H. de Bruynelyceum, Utrecht, Koningsbergerstraat 2
- Deze bon opsturen naar het secretariaat: Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

IN OGENSCHOUW

Bij verkiezingen – zeker bij de Tweede-Kamerverkiezingen – brengt een hoog percentage van de kiezers zijn stem uit, hetgeen een bewijs is van de politieke geïnteresseerdheid van de doorsnee-Nederlander. Doch in die stem drukt hij niet zijn waardering uit voor de wijze waarop de politiek bedreven wordt. Er is al heel wat afgeschreven over de vervreemding van de burger van de landspolitiek: de ingewikkeldheid van de problematiek, de smalle marges voor wijziging van het beleid, dat zijn allemaal hoogst belangrijke factoren. Toch kan men daarnaast ook geïrriteerdheid opmerken die niet in de eerste plaats betrekking heeft op beleidskwesties zelve, maar op de manier waarop met die beleidskwesties wordt omgegaan. Deze vorm van geïrriteerdheid zou wel eens gemakkelijker kunnen worden opgelost dan de bovengenoemde structurele factoren, indien tenminste de politici de lenigheid en de verbeeldingskracht kunnen opbrengen zich te verplaatsen in de rol van de toeschouwers.

Een enkel voorbeeld: wanneer premier Botha in Zuid-Afrika een aantal beleidswijzigingen afkondigt, die in ieder geval van zodanige aard zijn dat zij een niet onbelangrijk aantal kiezers van zijn eigen partij in de armen van de „verkrampes“ drijft, dan is de reactie daarop van Haagse politici (ook die van het CDA), dat deze wijzigingen ten enenmale onvoldoende zijn en dat teneinde verdergaande resultaten te bereiken de druk op Zuid-Afrika moet worden volgehouden en zelfs moet worden opgevoerd. Wanneer Brezjnev in Oost-Berlijn de terugtrekking van een beperkt aantal Russische manschappen en tanks aankondigt, dan zeggen diezelfde Haagse politici dat deze beleidsaankondiging weliswaar onvoldoende is, maar dat met interesse en sympathie moet worden gereageerd, omdat een afwijzende reactie de ander verhardt (als hij eens iets goeds doet, dan deugt het ook weer niet). De kiezer-toeschouwer vraagt zich enigszins verbijsterd af: hoe heb ik het

nou? In allebei de gevallen is er sprake van maatregelen, die in ieder geval wel iets wijzigen, maar nog niet voldoende zijn en in het ene geval is de reactie volstrekt negatief en moet hardheid worden betracht, terwijl in het andere geval gezegd wordt dat een harde reactie juist contraproductief werkt. Zie je wel, in dat politieke bedrijf hanteren ze een dubbele standaard, al naar gelang het ze uitkomt. En aan de vervreemding is weer een steentje bijgedragen. Wat is hier nu gebeurd? Moet het antwoord zijn dat „lief zijn voor Brezjnev“ betekent dat men ook „lief moet zijn voor Botha“ en dat hetzelfde geldt voor de hardheid? Het merkwaardige is dat het hem niet in de argumenten zit, want die zijn allebei waar, althans kunnen het zijn: voortgezette druk kan tot verdergaande stappen leiden, maar kan eveneens de ander doen terugvallen in een starre houding. En het kan best zijn dat in het ene geval de methode van voortgezette hardheid en in het andere de methode van waarderende aanmoediging moet worden gevolgd. Maar dan is het overduidelijk dat het enkel noemen van de tot dusver vermelde argumenten onvoldoende is om de keus te rechtvaardigen. Die keus zal in verband moeten worden gebracht met de aan de orde zijnde problematiek. Nu kan niet gezegd worden dat dat in

de hier vermelde twee gevallen niet gebeurd is. Maar de twee gevallen zijn nooit of nimmer met elkaar in verband gebracht in die zin dat men uitdrukkelijk heeft gemotiveerd, waarom men bij Botha voor de „hardheid“ en bij Brezjnev voor de „liefheid“ koos. De verklaring waarom dat niet gebeurd is, is waarschijnlijk erg simpel: de „politicus“ (en in het onderhavige geval zal dat niet eens dezelfde politicus zijn) is zich niet eens bewust dat er bij twee, in de tijd bij elkaar liggende gevallen, argumenten zijn gebruikt die – om het gematigd uit te drukken – een begin van onbegrip toelaten. Hij is met de materie bezig geweest en heeft op grond van zijn evaluatie daarvan zijn standpunt bepaald. Maar de kiezer-toeschouwer is met die materie niet zo vertrouwd en kijkt naar het eerst-aangevoerde argument. Zelfs als hij het vurig eens is met de uitvoering van een eenzijdige olie-boycot tegen Zuid-Afrika, zal hij wellicht toch denken: maar klopt het wel helemaal met de in die andere zaak ingenomen houding? Bij diegenen, die minder warm lopen voor zo'n olie-boycot, zal de bevreemding, en daarmee de kans op vervreemding groter zijn. Dat hoeft nog geen vervreemding van de partij te zijn, die een standpunt inneemt dat men enigermate inconsistent acht met

een door diezelfde partij elders gekozen positie, maar toch: om een beleid politiek te kunnen volgen, moet men het toch allereerst logisch kunnen volgen. En wat voor de spelers op het totaal volstrekt logisch en volstrekt consistent is, behoeft dat nog niet te zijn voor de toeschouwers in de zaal; of dat zo is hangt af van het overdrachtsvermogen van de acteurs. Zo kan men er enig begrip voor opbrengen dat de kiezer-toeschouwer niet zonder verbazing de gang van zaken heeft gadeslagen rondom de besluitvorming van de fractie van het CDA over de modernisering van de tactische kernwapens. Die gang van zaken mag voor de insiders volstrekt begrijpelijk zijn, bij de kiezer-toeschouwer kan het de indruk hebben of – zo deze reeds bestond – hebben versterkt dat de CDA-fractie gewekte verwachtingen niet heeft waargemaakt. Vervreemding van een partij is voor die partij vervelend, maar voor 's lands welzijn niet zonder meer noodlottig. Vervreemding van de politiek is dat wel. Eén van de middelen om die vervreemding te voorkomen is om het politieke bedrijf zodanig te voeren dat het doorzichtig en derhalve „te volgen“ blijft.

P.H.K.

Kiezen in de politiek

Open brief aan de heer drs. R. F. M. Lubbers

Als lid van een CDA-Commissie, die onlangs een rapport heeft geschreven over vredes- en veiligheidsvraagstukken, richt ik mij tot u in uw kwaliteit als fractievoorzitter. Ik wil in deze open brief graag enkele opmerkingen maken rond het thema „kiezen in de politiek“, meer speciaal met betrekking tot de eventuele stationering op ons grondgebied van nucleaire middenafstands-raketten als antwoord op de modernisering en uitbreiding van het Russische rakettenarsenaal (SS-20 raket).

Politici

Ik denk dat je als kiezer in een democratie, een politicus tamelijk effectief kan beïnvloeden aan de hand van de volgende vraag: heeft hij of zij op beslissende momenten in zijn/haar leven en loopbaan de goede politieke keus gedaan? In deze gedachtegang is een „goed politicus dan iemand die „goed“ kiest, een „slecht“ politicus iemand die „fout“ kiest (terwijl een politicus die helemaal niet kiest geen politicus is). Over de termen „goed“ en „fout“ kunnen wij kort zijn. In de praktijk achten wij, democraten, een politicus „goed“ als hij kiest vóór de parlementaire democratie, vóór de drie vrijheden (van geweten, woord en organisatie) en vóór rechtszekerheid. „Goede“ politici herkennen de krachten die deze vrijheden en instituten aantasten als kwade krachten en nemen daartegen stelling. In deze zin waren Churchill en Drees „goede“ politici; Chamberlain en Colijn waren „fout“, hoewel ook zij eerbare mannen waren.

Keus

Wij, de NAVO landen, Nederland, en het CDA staan binnenkort voor een belangrijke keus met betrekking tot kernwapens. In vereenvoudigde termen luidt deze: (a) nemen wij nu een beslissing om onszelf te bewapenen tegen die huidige Russische rakettenovermacht en gaan wij daarna met de Sovjet-Unie onderhandelen

over wapenbeheersing in Europa, of (b) nemen wij die beslissing pas nádat wij eerste via onderhandeling geprobeerd hebben de Sovjet-Unie tot een zekere beperking van hun overmacht te bewegen? Deze keus is van enorm belang, omdat een verkeerde beslissing kan leiden tot verlies of uitholling van de parlementaire democratie, de drie vrijheden en onze rechtszekerheid (om maar niet te spreken van onze welvaart). U kent de feiten evengoed als ik: als wij met de Sovjet-Unie onderhandelen zonder ons tegelijkertijd te bewapenen en als die onderhandelingen zouden mislopen, zal er in de loop van 1983 een situatie ontstaan waarin de Sovjet-Unie een zodanig militair overwicht zal hebben dat zij ons zonder het risico van een noemenswaardige represaille zou kunnen vernietigen. Het zal onder die omstandigheden voor de Sovjet-Unie eenvoudiger en voordeliger zijn om via subtiele of grove dreiging (al naar gelang de mentaliteit van de machthebbers) ons te dwingen een binnen- en buitenlands beleid te voeren dat haar welgevallig is. De Sovjet-Unie zal ons zonder enig militair geweld dan de wet kunnen zetten, wat in de praktijk natuurlijk het einde of een ernstige uitholling zou betekenen van onze democratische instituten en vrijheden.

Vazallen?

Zal het zover komen, zal de Sovjet-Unie, zodra wij militair weerloos zijn, chantage op ons plegen en de Westeuropese landen reduceren tot vazallen? Ik denk dat het antwoord dat een politicus op deze vraag geeft in belangrijke mate afhangt van het inzicht dat hij of zij heeft in de breinprocessen, de politieke filosofie en doeleinden van de Sovjet-bureaucratie, hetgeen voor een eenvoudig partijtje de vraag rechtvaardigt of de CDA-fractie, die straks moet kiezen tussen (a) en (b) en die zich dus nu een mening moet hebben gevormd over de kans op chantage als zij (b) kiest, dat inzicht ook echt wel heeft.

Sovjetleiders

Kent de fractie de motieven van de Sovjetleiders, weet de fractie hoe zij de werkelijkheid ervaren, vanuit welke gezichtshoek zij redeneren, hoe zij ons zien? Hoeveel leden van de fractie hebben het politiek gedrag van de Sovjet-Unie ernstig bestudeerd;

hoeveel hebben er kennis genomen van publikaties waarin zij (de Sovjets) hun kijk geven op ons, ja hoeveel fractieleden hebben zelfs maar kennis genomen van de geschriften van dissidenten als Almarik en Solzjenitsyn? Ik heb voor deze vragen een goede reden, omdat ik moet constateren dat uit de fractie de wapenproblematiek uitsluitend belicht en aangevat wordt vanuit onze gezichtshoek, vanuit onze perceptie van de verschrikkingen van een atoombomoorlog en vanuit onze ideeën over ontwapening, doch nimmer vanuit de Sovjet-opvattingen en perceptie terzake. Ik wil u dan ook niet verhalen dat mijn vertrouwen op dit punt in de fractie aanzienlijke schoonheidsfouten vertoont. Dat klinkt wat brutaal, doch ik kan het helaas niet gepolijster zeggen en wil dat ook niet. In de jaren 1935 tot 1939, ja zelfs tot in 1944 hebben hele scheepsleidingen democratische politici „fout“ gekozen, juist omdat zij geen inzicht hadden in de moraal, de motieven en de breinprocessen van een zekere Hitler, zijn trawanten en zijn onderdanen.

Hoe zien de Russen ons?

Het antwoord is eenvoudig, het is te vinden in wat zij zeggen en doen. De Sovjets zien ons als produkten van de kapitalistische maatschappij en daarom als mensen die het Leninisme en de Sovjet-Unie naar het leven staan. Alleen zgn. OBJEKTIEVE omstandigheden kunnen het kapitalisme dwingen zijn vijandschap voor de Sovjet-Unie en haar systeem in te tomen. Populair gezegd zijn objectieve omstandigheden alle externe materiële factoren die het gedrag en het standpunt van een individu, een partij, een volk bepalen. Ideële factoren bestaan niet; de mens wordt niet geleid door „edele“ motieven, terwijl bovendien een vrije wil is uitgesloten. Als een werkgever besluit om de veiligheid in de werkplaats te verbeteren, doet hij dat in de optiek van het Leninisme niet uit vrije wil en zorg voor zijn medemens, doch omdat hij daartoe wordt gedwongen door objectieve omstandigheden, zoals bijv. het optreden van concurrenten die bij hem de arbeiders weghalen of pressie van de vakbonden. Het Leninisme is in een onverzoenlijke strijd gewikkeld met het kapitalisme. In deze strijd zal het eerste zegevieren, omdat de „correlatie van krachten“ (het machtsverwicht) zich volgens een historische noodzakelijkheid zal verschuiven ten gunste van het Leninisme en de Sovjet-Unie. Het is de konstante plicht van de Sovjet-Unie om dit proces te bevorderen en deze konstante plicht is een konstant gegeven in haar buitenlandse politiek.

Taktiek

In elke konfrontatie met de Sovjets – economisch, politiek of militair – is hun taktiek erop gericht om de objectieve omstandigheden die in hun voordeel werken te versterken en de omstandigheden die in hun nadeel werken te verzwakken teneinde het machtsverwicht te hunner gunste te verschuiven. In het ontwapeningsdebat is hun taktiek er daarom op gericht om al die objectieve omstandigheden die bij ons weerstand oproepen tegen atoombewapening, maximaal te versterken. Wij hebben daarvan een goed voorbeeld in de door de Sovjet-Unie geïnspireerde anti-neutronengranaatattakies. In dit specifieke geval zijn zij erin geslaagd de vrees van de mensen voor atoombewapening op te jagen en de onkunde of het gebrek aan moed uit te buiten van democratische politici. Vrees, onkunde en gebrek aan moed zijn ook objectieve omstandigheden. De Sovjet-Unie zal ontwapeningsonderhandelingen alleen maar aangaan als de objectieve omstandigheden in haar voordeel werken en zij zal slechts dan tot concessies bereid zijn als deze ertoe leiden dat de „correlatie van krachten“ verschuift in haar voordeel. Zij onderhandelt alleen maar als zij er in termen van macht beter van kan worden of – wat hetzelfde is – als door objectieve omstandigheden de machtsverhoudingen verstoord dreigen te worden in haar nadeel en onderhandelingen deze tendens kunnen stoppen.

SS-20 raket

Onderhandelen met de Sovjet-Unie is een exercitie waarop wij niet de „normale“ voor ons geldende overwegingen mogen toepassen. Wanneer wij niet tot een prompt antwoord op hun SS-20 raket zouden besluiten, zal dit door hen niet worden uitgeleigd als een bewijs van goede wil van onze kant, doch als een door objectieve omstandigheden afgedwongen concessie à priori die maximaal moet worden uitgebuit ter vergroting van de machtsvoorsprong. Onlangs hoorde ik een geacht CDA defensie-deskundige zeggen: „Je gaat niet met de Sovjets over Salt III onderhandelen met het mes op tafel, als de inkt van Salt II nog niet droog is.“ Ja, zo denken wij over dit soort zaken, maar niet zij. Met het mes op tafel onderhandelen is in hun optiek evenmin een bewijs van kwade wil, als uitstel van een besluit om een antwoord te geven op hun SS-20 raket door hen beschouwd zou worden als een bewijs van goede wil. In beide gevallen gaat het om objectieve omstandigheden, die in het eerste geval zeker door hen geïnterpreteerd zullen worden als een bewijs van onze weerstandwil.

De conclusie uit het voorgaande is duidelijk. Als wij ooit enige beperking aan de nucleaire bewapeningswedloop in Europa willen stellen en willen komen tot een soort evenwicht waarbij geen van de partijen de ander zijn politieke wil kan opleggen, zullen wij de objectieve omstandigheden zo moeten schikken dat de Sovjet-Unie daartoe wordt gedwongen. Een eerste stap daartoe moet zijn een prompt besluit van onze kant om anti-SS-20 wapens op te stellen. Dit zal bij hen het begrip kunnen wekken dat wij vast besloten zijn hun machtsverwicht te beperken. Alleen onder de druk van deze voor hen objectieve omstandigheid zal het ons (misschien) lukken om met hen aan de praat te komen en afspraken te maken die de bewapeningswedloop enigszins beperken. Met hen onderhandelen zonder deze objectieve omstandigheid zou totaal geen zin hebben. Het zou nonsens zijn en op z'n best uitlopen op een eenzijdig diktaat.

Arjos

In dit verband dienen wij voorzichtig te zijn met argumenten die de discussie vertroebelen, zoals bijv. de onlangs door de Arjos-voorzitter gelanceerde mening dat een pleidooi van de kant van ons voor een prompt antwoord op de SS-20 raket „de geloofwaardigheid van het CDA aantast“. Dit is een electorale overweging die bovendien niet ter zake is. Het gaat hier helemaal niet om de geloofwaardigheid van het CDA. Het gaat om onze instituten en onze vrijheden, die wat mij betreft belangrijker zijn dan de geloofwaardigheid van het CDA. Bovendien wat is geloofwaardigheid? In het jaar 35 was er een man die Jezus heette en die voor zijn tijdgenoten totaal ongeloofwaardig was; in het jaar 1935 was er weer een man, Churchill, die voor zijn tijdgenoten ook ongeloofwaardig was. Thans zijn beiden volstrekt geloofwaardig. Aan de eerste danken wij onze spirituele, aan de tweede ons biologisch voortbestaan. Ongeloofwaardigheid is soms erg aan te bevelen.

Standpunt fractie

Het zou mij plezier doen als u de tijd zoudt kunnen vinden om deze brief publiekelijk te beantwoorden. Het zal, dunkt mij, velen interesseren te weten op basis van welke overwegingen de fractie het probleem van een antwoord op de modernisering en uitbreiding van het op West-Europa gerichte Russische raketten-arsenaal denkt aan te vatten en wat zij kiest: een prompt antwoord of uitstel. Ik hoop dat u daarbij tevens mijn twijfels weg kunt nemen betreffende het inzicht dat de CDA-fractie heeft in de politieke moraal en de politieke doeleinden van de Sovjet-Unie.

H. J. Ydo

Kernwapens

Sinds meer dan een jaar neemt de discussie in Nederland over de kernwapens steeds meer toe. Dit is een gunstig teken van betrokkenheid. Eerder was er ook discussie, maar niet in zo'n brede kring, soms ook nog wat afstandelijk. De toenemende discussie spoort de politici aan tot diepgaande bezinning en weloverwogen besluitvorming voor de kortere en langere termijn. Er zitten – zo blijkt steeds duidelijker – zeer veel facetten aan dit vraagstuk. Het is een zeer moeilijk en ingewikkeld probleem. Men kan deze uit nogal wat verschillende invalshoeken benaderen. De burgers kijken meer dan ooit op dit punt de politici, staatsleden, militairen en andere deskundigen op de vingers. Dat is van groot belang.

CDA-bijdragen

De CDA Tweede Kamerfractie heeft zich in de afgelopen jaren steeds meer bewust van haar verantwoordelijkheid in de discussie begeven. Na hetgeen voordien programmatisch was vastgesteld is onder andere een duidelijke standpuntbepaling van de fractie geweest die van 3 februari 1978, namelijk dat de neutronenbom niet aan het wapenarsenaal van de NAVO diende te worden toegevoegd.

Ook bij de bespreking van de nota van het kabinet over de terugdringing van de rol van de kernwapens op 15 december 1978 en

5 februari 1979 heeft de fractie haar bijdrage geleverd. Zij diende mede in de motie-Van der Stoep, De Boer, Brinkhorst over terugdringing van de rol van kernwapens en het doorgaan met onderhandelingen na Salt II en zij diende de motie-De Boer in over het niet nucleair stellen van het 155 mm geschut.

Bij de algemene politieke beschouwingen werd op 11 oktober jl. een motie-Lubbers ingediend. Daarin werd de regering gevraagd de besluitvormingsprocedure in de NAVO en haar eigen besluitvormingsprocedure af te (doen) stemmen op het rechtstreekse verband tussen moderniseringsbesluiten en een wapenbeheersingsaanbod enerzijds en het tot stand komen van Salt II anderzijds, waarbij de Kamer bij haar standpuntbepaling het resultaat van de ratificatieprocedure van Salt II eerst zou moeten kennen.

Vertrekpunten

Vorige week maandag en dinsdag heeft de CDA-fractie zich nader bezonnen op een toekomstige standpuntbepaling ten aanzien van de besluiten, welke nu in het kabinet en in NAVO-verband worden voorbereid.

Er zijn „vertrekpunten” geformuleerd, welke elders in dit blad zijn opgenomen. Na de besluitvorming in het kabinet en in de NAVO zal de fractie – en in het algemeen de Kamer – haar definitieve oordeel geven over het gevoerde beleid. Overigens zal men niet verbaasd kunnen zijn als voor half december intussen nog allerlei discussie, gepaard met oordeelvorming en

NOG COMMENTAAR

uitspraken, plaatsvindt. Een belangrijke kern in de „vertrekpunten” is, dat met betrekking tot de besluitvorming een scheiding wordt gemaakt tussen enerzijds een besluit over ontwikkeling en productie van „gemoderniseerde” kernwapens en anderzijds een besluit over daadwerkelijke plaatsing. (punt 4 en 5). Onder andere van (ambtelijke) NAVO-zijde wordt gezegd, dat een splitsing in deze zin een moderniseringsbesluit in wezen onbetekenend zou maken, omdat productie en plaatsing nauw met elkaar verbonden zijn te achten.

Gelet daarop had de fractie er dan ook wellicht in haar voorlopige benaderingswijze beter aangegeven een scheiding te maken tussen enerzijds een besluit over alleen ontwikkeling en anderzijds op een later tijdstip – afhankelijk van de onderhandelingen – enig besluit tot productie en daadwerkelijke plaatsing in Europa. Die benadering had zeer wel gepast in het totaal van haar vertrekpunten.

Terugdringing

Een besluitvorming nu reeds tot én ontwikkeling én productie én

plaatsing is een alternatieve benadering.

Deze zou evenwel niet duidelijk passen in het beleid van de CDA-fractie van de afgelopen één à twee jaar. Terecht heeft de fractie ingevolge het CDA program in haar vertrekpunten wapenbeheersing en het terugdringen van de rol van de kernwapens centraal gesteld. Dit is trouwens ook de optiek zoals neergelegd in het regeerakkoord en waarvan de kern is terug te vinden in de betreffende kabinetsnota van 1978.

De fractie heeft ondubbelzinnig vastgesteld, dat nu eerst ratificatie, zonder wezenlijke aantasting, van Salt II moet plaatsvinden. Dit vormt dan de basis van Salt III. En alleen in dat kader – zo wordt gesteld – zal de fractie meewerken aan besluitvorming. Dat zo zijnde kan stellig de vraag rijzen waarom nu reeds in december a.s. verdergaande NAVO-besluitvorming zou moeten plaatsvinden over eventuele productie en plaatsing, naast de overigens toch reeds plaatsvindende voortgaande ontwikkeling. Overigens is het goed er bij stil te staan, dat de thans beoogde besluitvorming er een is „ad hoc” en voor de „kortere termijn”.

Studie

Om tot verdere en samenhangende beslissingen te komen zal er in NAVO-verband verdere studie moeten plaatsvinden. Een voor de tachtiger jaren voldoende strategie zal duidelijk voor ogen moeten komen. Er zijn momenteel tenminste twee punten waar omheen te veel vragen

zonder afdoende antwoorden rijzen. Dat is in de eerste plaats de vraag naar de (on)scheidbaarheid van Europa en de VS binnen de NAVO. Dat is – mede daarmede samenhangend – de vraag naar de (on)mogelijkheid van een „beperkte” kernoorlog; beperkt in de zin van kleinere kernwapens, in beperkt aantal te gebruiken, en zo beperkt in de zin van beperkt tot het gebied van Europa.

Een studie terzake, welke ook de strategie van de NAVO (en de daarbijbehorende tactiek) zal moeten vaststellen is dringend noodzakelijk.

Van de uitkomsten daarvan hangt mede af welke (kern)bewapening nodig is.

Vreemde rekensom

Het aanvaarden door de Industriebond CNV van een cao met Shell, die door de industriebond FNV is afgewezen, is een pijnlijke zaak, maar dient ook weer niet te gedramatiseerd te worden. Indien de meerderheid van de CNV-leden een cao accepteert, dan vloeit daaruit logisch voort dat daarmee de CNV-bond met die cao in zee gaat. Het CNV is nu eenmaal geen sateliet van het FNV. Wanneer dan ook een FNV functionaris stelt dat gezien, het feit dat een vrij sterke minderheid van de CNV'ers ook tegen de cao was, en dat derhalve de CNV-bond er ook beter niet aan had kunnen beginnen, dan geeft hij daarmee blijk van een eigenaardige rekenkunde: FNV + minderheid van CNV vormt een wettige meerderheid binnen het CNV. Tijdens de staking bij Shell leek het FNV evenwel minder bereid van een dergelijke rekenkunde uit te gaan.

OVERWEGENDE

Aantjes

Na het verschijnen van de rapporten van de commissies Enschedé en Patijn was er grote opluchting in onze kring. De hoofdbeschuldigingen van de heer dr. L. de Jong – om reden waarvan Wim Aantjes de politiek verliet – waren niet juist gebleken. Nu de waarheid over wat er dan wel gebeurd was zwart op wit stond, werd er met spanning naar het Kamerdebat uitgekeken. Maar zij die rekenden op recht doen, op een herijken van standpunten na een door de onderzoekcommissies radikaal van de tafel vegen van de beangrijkste beschuldigingen uit november 1978, kwamen bedrogen uit. Het merendeel der politici was de zaak-Aantjes zat. Wat bijgeschaafde verhalen uit november 1978 en een zodanig „opkloppen” van het „verzwijgen” dat het leek of slechts heiligen uit de open en ontspannen samenleving het spreekgestoelte bevolkten. De vraag „of Wim Aantjes terug kon in de politiek” beantwoordde een ieder, op Ruud Lubbers na, op een dubbelhartige wijze. Terugkeer was een zaak van de ARP en van Wim Aantjes zelf. Inderdaad. Maar waarom het daar dan niet bij gelaten? De partij had er plotseling ongevraagd vele adviseurs bij. Verantwoordelijkheid van anderen ..... maar natuurlijk niet terug. Een debat waar je een bittere nasmaak aan overhield.

Terug?

Het partijpresidium heeft er zich in een verklaring van 22 juni jl. hartelijk over verblijd dat de Commissie-Enschedé ten aanzien van de drie belangrijkste conclusies uit het rapport van het RIOD tot geheel andere uitspraken komt. Ik

citeer ze nog eens:

„a. de heer Aantjes was geen lid van de Waffen SS;
b. hij was in Port Natal geen bewaker maar dwangarbeider;
c. het Nederlandschap van de heer Aantjes staat niet ter discussie. Wel was er sprake van een aanmelding voor de Germaanse SS, naar het oordeel van de heer Aantjes om zich langs die weg aan verdere tewerkstelling te onttrekken. Van een omzetten van de aanmelding in een lidmaatschap is niets gebleken.”
Vanuit een niet twijfelen aan de motieven die Wim Aantjes tot zijn stap brachten, kwam het partijpresidium tot het uitspreken van de hoop dat Wim Aantjes zijn bijdrage ten dienste van de christelijke politiek ook in de toekomst zal blijven leveren. Geheel in de lijn van die opstelling bewoog zich in het juni-debat in de Tweede Kamer de bijdrage van Ruud Lubbers en de beantwoording vanuit het kabinet door de premier.

Baantje?

Namens de regering is in juni jl. gesteld dat het zeker mogelijk moet zijn Aantjes in een belangrijke publieke functie te benoemen. Zo'n uitspraak wordt gedaan namens een coalitiekabinet van christen-demokraten en liberalen. Wie daarna in de VVD-partijkrant van de hand van de partijvoorzitter leest dat erop gerekend mag worden dat bestuur, fractie en bewindslieden zich zullen verzetten tegen een belangrijke publieke functie, vraagt zich al direct af hoe het met de coördinatie zit. Om over de inhoud van het artikel van Korthals Altes dan maar te zwijgen. En wordt er een functie als die van voorzitter van de Omroepraad aangeboden, dan laten liberalen en socialisten om strijd weten dat dit niet kan.

En de krant die het allemaal zo zuiver wist in de tweede wereldoorlog meent dat het moreel onaanvaardbaar is wanneer Aantjes zo'n functie zou aanvaarden.

Waarom dit opgehaald. Om nog eens duidelijk te maken dat het aan de ARP en aan Wim Aantjes is om beslissingen te nemen. En het voor onze eigen mensen wijs is zich de „waarde” van het oordeel van de Telegraaf te herinneren en daarbij te onthouden dat het niet aan communisten, socialisten en liberalen is om bij de ARP de dienst uit te maken.

Dringen?

Maar wil Wim Aantjes dan zo graag terug in de politiek en staat hij dan te dringen om een baantje? Het antwoord is vierkant „neen”. Wat Wim Aantjes wil en waar hij recht op heeft is een oordeel van zijn eigen partij over zijn persoon, over zijn handelswijze in de tweede wereldoorlog ná rapporten van onderzoekcommissies, ná kamerdebatten. Hoe de concurrentie denkt weten we.

Zaak-Aantjes is afgedaan. Streep eronder en weggevoerd. Ik denk dat dat oordeel Wim Aantjes ten diepste niet raakt. Het oordeel van de groep waaruit hij voortkomt, die hij jaren in het parlement vertegenwoordigde en op wier vertrouwen hij kon bogen, ja, dat oordeel raakt hem wel en naar de uitkomst daarvan zal hij zich schikken. Het partijbestuur heeft onlangs over de rapporten gesproken, daarbij ook de vraag aan de orde gehad of zijzelf tot een oordeel over het gewenst of ongewenst zijn van een plaatsing van de naam van Wim Aantjes op de groslijst diende te komen. Wat ons oordelen over de resultaten van het onderzoek betreft kon er met voldoening worden vastgesteld dat er van een aansluiten bij de inhoud van de verklaring van het partijpresidium van 22 juni jl. sprake kon zijn. En een mening over het voor of tegen van een plaatsing op de groslijst? Dat komt de partij toe, niet het partijbestuur. Dat bestuur oordeelt ná de groslijstprocedure. Er is voor een volwassen partij geen enkele reden in de normale bestaande procedure in te grijpen. Ook bij ons leeft de

demokratie door het hardop durven wegen van voors en tegens. Ik heb in de afgelopen weken wel mensen ontmoet die het „wijzer” zouden hebben gevonden wanneer Wim Aantjes zelf duidelijkheid had verschaft en de vraag of hij een plaats in het parlement zou begeren met „nee” zou hebben beantwoord. De partij had dan een moeizame discussie „bespaard” gebleven. Ik ben er trots op dat dat niet gebeurt en wij zo niet in een christelijke partij met elkaar omgaan. Er is voor de partij in alle geledingen geen reden zich achter beslissingen van Wim Aantjes te verschuilen. Wim Aantjes heeft, en ik herhaal het in alle duidelijkheid, niet gesolliciteerd naar het Kamerlidmaatschap of naar welke functie dan ook. Er ligt wel een publieke uitspraak van de minister-president en van de Tweede-Kamerfractie van het CDA. En er is, na alles wat er over Wim Aantjes en zijn partij, is heengegaan, wel reden om nu ook zelf tot een oordeel te komen. Dat behoort bij moed en karakter die de politiek zo dringend behoort.

H. A. de Boer

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans
(voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

Kernbewapening

Vertrekpunten voor CDA-opstelling in nucleair debat

1. Bij de besluitvorming door de NAVO dienen, onder handhaving van de veiligheid, wapenbeheersing en het terugdringen van de rol van kernwapens centraal te staan.
2. Deze wapenbeheersing vergt nu eerst ratificatie, zonder wezenlijke aantasting van Salt II. Dat vormt dan de basis voor Salt III. Alleen in dat kader zal de fractie meewerken aan besluitvorming. Salt III zal met MBFR en CEVS en eventueel andere fora de continuïteit van het onderhandelingsproces inzake wapenbeheersing, ontspanning en samenwerking moeten garanderen.
3. Wat betreft de middellange afstandswapens moet het doel van de Salt III-onderhandelingen over en weer zijn de zgn. 'nul-optie', hetgeen inhoudt geen enkele uitbreiding van middellange-afstandssystemen.
4. Dit houdt in dat de huidige besluitvorming in de NAVO m.b.t. middellange-afstandswapens ten behoeve van opstelling in Europa zo beperkt zal moeten zijn dat deze nul-optie geloofwaardig blijft. Dit betekent in concreto geen plaatsingsbesluit en beperking van de besluitvorming tot zodanige stappen in het ontwikkelings- en productieproces dat de nul-optie niet feitelijk aangetast wordt.
5. Het moet mogelijk zijn op basis daarvan effectieve onderhandelingen met de Sovjets te voeren teneinde de dreiging die uitgaat van de SS-20 raketten te verminderen. Uiteraard zullen deze onderhandelingen invloed moeten kunnen hebben op elke afzonderlijke fase van het ontwikkelings- en productieproces en

van de invoering van middellange afstandswapens. Daartoe zal periodiek overleg en afweging in de NAVO geboden zijn om de noodzaak verder te gaan te toetsen aan de voortgang aan de onderhandelingstafel.

6. Daarbij moet duidelijk zijn dat als deze onderhandelingen binnen twee jaar geen succes opleveren, de NAVO enig besluit tot daadwerkelijke plaatsing in Europa zal moeten nemen.
7. In de periode van twee jaar te stellen voor een eerste fase van onderhandelingen met de Sovjet Unie zal de NAVO de thans als voornemens te formuleren inspanningen aan haar kant moeten invullen, te weten: a. geen verdere toevoeging van nucleaire gevechtswapens aan het arsenaal van de NAVO; b. verhoging van het MBFR-aanbod van 1000 naar tenminste 2000 kernkoppen; c. gefaseerde vermindering van het totaal aantal kernkoppen.
8. Om het klimaat voor onderhandelingen te begunstigen ware te overwegen reeds nu zonder tegenprestatie te vragen, de nucleaire gevechtswapens in Europa met een aantal te verminderen.
9. In samenhang met deze inspanningen van de NAVO als zodanig zal Nederland zijn nucleaire takenpakket duidelijk moeten inkrimpen, in bondgenootschappelijk overleg.

Toelichting

ad 1 Deze benadering gaat rechtstreeks terug op CDA-programa en regeerakkoord (zij is onder meer vorm gegeven middels eerdere stappen

waaronder het 'neen' tegen het neutronenwapen, tegen de nuclearisering van de 155 mm artillerie, alsmede door de versterkte Nederlandse Invloed op de nucleaire besluitvormingsprocedure). De concrete vraag nu is: hoe komen wij zo goed mogelijk tot wapenbeheersingsgesprekken met de Sovjets.

ad 2 Zonder Salt II kan besluitvorming geen geloofwaardige zijn. Onze opstelling vloeit rechtstreeks voort uit de moties-Van der Stoel (OCV) en Lubbers (APB). Salt III zal met MBFR en CEVS en eventueel andere fora de continuïteit van het onderhandelingsproces inzake wapenbeheersing, ontspanning en samenwerking moeten garanderen.

ad 3 Salt III beoogt vermindering van de intercontinentale wapens. Bij deze onderhandelingen zullen nu ook de middellange-afstandswapens betrokken moeten worden. De 'nul-optie' benadering daarvoor is van principiële betekenis. Zij stelt niet alleen uitbreiding onder kritiek maar ook modernisering die uitgaat boven instandhouding van de bestaande continentaal-strategische capaciteit (NAVO heeft al sinds jaar en dag een bepaald bestand aan middellange wapens in Europa).

Zij beoogt uiteraard niet te pleiten voor een alles of niets benadering in de te voeren onderhandelingen. Bij dit alles is het onjuist naar een strikt regionale evenwichtssituatie te streven; het gaat om de totale nucleaire verhouding tussen Oost en West; geen zelfstandige Eurostrategische balans; een spiegelbeeldige opbouw op het Europese continent doet afbreuk aan de essentiële 'koppeling' tussen de verdediging van Europa en Amerika.

ad 4 Onderhandelingen functioneren slechts op basis van sterkte over en weer, maar die sterkte moet zich meer en meer beperken tot slechts de potentie verder te bewapenen. Of men gedwongen zal worden de beslissing door te voeren tot daadwerkelijke

CDA-fractie over kernbewapening

De CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft zich op 29 en 30 oktober beraden over de problematiek van de kernbewapening met het oog op de besluitvorming binnen de Navo inzake de middellange-afstandsraketten. De discussie in de fractie had een oriënterend karakter. De besluitvorming is immers noch binnen de Navo, noch binnen het kabinet, afgerond. Met inachtneming daarvan heeft de CDA-fractie een zo concreet mogelijk vertrekpunt gekozen; dit vooral ter ondersteuning van de wapenbeheersende inspanningen van het kabinet in de huidige Navo-besprekingen. De voorlopige standpuntbepaling ligt in het verlengde van de eerdere opstelling van de CDA-fractie, met name tijdens de OCV's (vgl. met name de moties Van der Stoel, De Boer, Brinkhorst en de motie Frinking en de motie-De Boer) en bij de laatste Algemene Politieke Beschouwingen.

plaatsing moet de komende jaren aan de onderhandelingstafel blijken.

ad 5 In dit stadium van politieke besluitvorming en hangende het door de Kamer te voeren overleg met de bewindslieden wordt nu bewust afgezien van het noemen van aantallen. De dreiging aan Sovjet-zijde voortvloeiend uit de feitelijke uitbouw van systemen dwingt ons nu tot versterking van onze potentie ook uit te gaan bouwen. Er is nu echter nog ruimte om te onderhandelen teneinde plaatsing van middellange-afstandswapens aan onze zijde te voorkomen. Zelfbeperking ook aan Sovjet-zijde is daartoe echter onmisbare voorwaarde.

ad 6 Deze periode van twee jaar geeft ook de mogelijkheid te bestuderen of bij mislukken of gedeeltelijk mislukken van de onderhandelingen de NAVO voor haar verdediging van Europa ook gebruik kan maken van maritieme middelen.

ad 7 Bij deze punten gaat het om doeleinden als genoemd in de motie-Van der Stoel:

1. handhaving van het aanbod tot vermindering van Amerikaanse nucleaire middelen in Europa in ruil voor vermindering van het aantal Russische tanks, in het kader van de

MBFR-onderhandelingen gedaan;

2. afwijzing van zodanige wijzigingen van de in Europa aanwezige wapensystemen dat het gevaar van een vroegtijdige inzet van nucleaire wapens in een eventueel gewapend conflict vergroot wordt. Het zal opvallen dat het nu in het voorlopig CDA-standpunt onder 7 gestelde verder gaat. Onmiddellijke en definitieve instemming van de NAVO is hiermee niet te verwachten. Deze verdergaande aanpak gericht op wapenvermindering wordt echter toch bewust gekozen. Zij is er primair op gericht de onderhandelingen met de Sovjet-Unie zoveel mogelijk kans op succes te geven. Zij beoogt echter ook bij gehele of gedeeltelijke mislukking of stagneren ervan tot een situatie te komen waarin enige besluitvorming over daadwerkelijke plaatsing van middellange-afstandswapens, tegelijk met 'verminderingbeslissingen' genomen worden.
- ad 9. Bij een gefaseerde inkrimping van dit pakket tot nog slechts de Lance, stuit men op de nucleaire functie van de luchtmacht. De uitfasering hiervan heeft een onmiddellijk verband met de thans te voeren onderhandelingen met de Sovjets terzake van de middellange-afstandswapens.

Para-olympics

een toelichting op het standpunt van de CDA-fractie

Bij de beoordeling van de vraag of deelname van Zuid-Afrika aan de Olympische Spelen voor Gehandicapten in Nederland al dan niet gewenst is, heeft de CDA-Tweede-Kamerfractie verdeeld gestemd. Dit betekent echter niet dat binnen de fractie verschil van opvatting bestaat over de apartheidspolitiek. De woordvoerder heeft nadrukkelijk voorop gesteld dat de gehele CDA-fractie de verfoeilijke apartheidspolitiek in Zuid-Afrika afwijst.

Keuze

In het concrete geval waarover de fractie moest beslissen, bestond echter verschil van inzicht over de keuze van de middelen om aan de bestrijding van de apartheid vorm te geven en bij te dragen.

Wat was de achtergrond van deze discussie in de Kamer? Nederland heeft in 1976 in de V.N. voor een (aangenomen) resolutie gestemd, waarin sportcontacten met Zuid-Afrika worden afgewezen. Een uitzondering is in deze resolutie gemaakt voor sportcontacten op multiraciale basis.

Als toetsingorgaan is hiervoor de Speciale Commissie tegen Apartheid in New York aangewezen.

Samenstelling team

In een op 29 augustus jl. in de Tweede Kamer gehouden discussie is van CDA-zijde gesteld dat het niet duidelijk was of het Zuidafrikaanse team voor de

Paralympics werkelijk multiraciaal was samengesteld.

De CDA-fractie vroeg het kabinet in een door de Kamer aanvaarde motie-Van Weezel na te gaan of de doelstelling en het selectiesysteem van de Z.A. gehandicapten sportorganisaties zich in zodanige zin van de apartheidspolitiek onderscheiden, dat zij terecht onder de uitzonderingsbepalingen van de V.N.-resolutie vallen, en deze zaak te bespreken met de voorzitter van de Speciale Commissie.

De minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van CRM antwoordden de Kamer door middel van een brief op 5 oktober jl.

De bewindslieden stelden in deze brief vast, dat het Z.A. team multiraciaal is samengesteld.

Huns inziens zou daarmee de deelname van een Zuidafrikaans team aan de Paralympics een ondersteunend element zijn in de strijd tegen de apartheid.

Op grond hiervan achtte de regering de komst van een Zuidafrikaans team naar de Paralympics toelaatbaar, hoewel de voorzitter van de Speciale Commissie - gelet op de sportbeoefening in Zuid-Afrika in het algemeen - dit had ontraden.

Standpunt minderheid

De minderheid van de CDA-fractie was het met de bewindslieden eens. Ook zij meenden dat nu het multiraciaal karakter van de Z.A.-ploeg vaststond, de komst van deze ploeg moest worden aangemoedigd.

Zij meenden de komst van een multi-raciaal samengestelde Zuidafrikaanse sportploeg naar de Paralympics in positieve zin te moeten

beantwoorden. Zeker op dit vlak diende naar hun mening de mogelijkheid van een dialoog open te blijven. Een boycot was huns inziens daarom niet op zijn plaats.

Standpunt meerderheid

De meerderheid van de CDA-fractie betwijfelde of de komst van deze ploeg als een ondersteunend element in de strijd tegen de apartheid kon worden beschouwd.

Deze leden overwogen hierbij dat de gehandicapten sport slechts een klein onderdeel van het totale sportgebeuren in Zuid-Afrika vormt.

In het algemeen heeft sportbeoefening in Zuid-Afrika nog steeds plaats op basis van apartheid. Deze fractieleden achtten het voorts pijnlijk dat uit een oogpunt van apartheid kennelijk risicoloze sportcontacten van gehandicapten wel multiraciaal plaats hebben in tegenstelling tot de overige sportbeoefening in Zuid-Afrika.

Er is momenteel onder druk van de economische omstandigheden sprake van een zekere aanpassing van het apartheidssysteem. Niets wijst er echter op, dat de Zuidafrikaanse regering de wortel aan de bijl van dit apartheidssysteem wil leggen.

De meerderheid was voorts van oordeel, dat Zuid-Afrika zou trachten de komst van deze ploeg naar de Paralympics propagandistisch uit te buiten.

Internationaal wordt niet zo genuanceerd gedacht als wij plegen te doen. De gevoeligheid van de gekleurde volken, de meerderheid van de Wereldbevolking is zeer groot.

Luisteren

We moeten daarbij, aldus de woordvoerder van de fractie, niet alleen letten op stemmen van blanke Zuidafrikanen die wijzen op verandering. We moeten vooral luisteren naar de zwarte leiders in Zuid-Afrika, die nog steeds geweldloos willen opkomen voor recht en gelijkheid, die wezenlijke veranderingen willen en zoeken naar een eigen identiteit als gelijkwaardige

burgers. Voorkomen moet worden dat de geloofwaardigheid van het jarenlang volgehouden Nederlands apartheidbeleid wordt aangetast.

Dit alles overwegende kwam de meerderheid van de CDA-Tweede-Kamerfractie tot een andere conclusie dan de bewindslieden.

CDA - Christen Democratisch Appèl

De secretariaten van de drie politieke partijen ARP, CHU en KVP en de federatie CDA worden in oktober 1980 geïntegreerd tot één bureau in Den Haag met circa 35 medewerkers. Ook de taken van de partij-secretarissen worden vanaf dat moment overgenomen door één algemeen CDA-secretaris. Het bestuur van het CDA nodigt geïnteresseerden uit om te solliciteren naar de functie van

algemeen secretaris CDA

De rol van deze secretaris is tweeledig: organisatie en politiek. **Organisatie:** hij leidt het centrale bureau dat o.a. staffunctionarissen kent voor binnen- en buitenlandse politiek, voor vormingsactiviteiten, financiën en administratie, en voorlichting. Hij zorgt voor het functioneren van alle landelijke bestuursorganen van het CDA: algemeen en dagelijks bestuur, congressen, commissies, etc. Hij heeft een leidende rol in verkiezingscampagnes. **Politiek:** hij is adviserend lid van alle CDA-bestuursorganen. Hij onderhoudt frequent contact met de voorzitter van de partij maar ook met Kamerfracties, bewindslieden, wetenschappelijk bureau van het CDA, etc. Hij bevordert waar mogelijk het politieke functioneren van de partij.

Het bestuur van het CDA zoekt een man of vrouw van circa 35 à 45 jaar die de christen-democratische politiek is toegedaan en de vitaliteit en werkkraft bezit, die nodig zijn voor een veeleisende en ambulante functie met onregelmatige werktijden. Om in deze functie goed te kunnen slagen zijn voorts vereist: tact, goede contactkwaliteiten, praktisch politiek inzicht en bij voorkeur academisch niveau.

gltip

Geïnteresseerden kunnen zich voor nadere telefonische informatie wenden tot drs. R.R.M. Lypkens van het GITP (tel. 013-424040). Schriftelijke sollicitaties te richten aan prof. dr. P.A.J.M. Steenkamp, voorzitter van het CDA, p/a GITP/Bedrijfspsychologie, Wilhelminapark 25, 5041 EB Tilburg.

adviseurs voor personeelbeleid en organisatie

een sterke ARP

Steun voor het Christen Democratisch Appel

Waarom ARP?

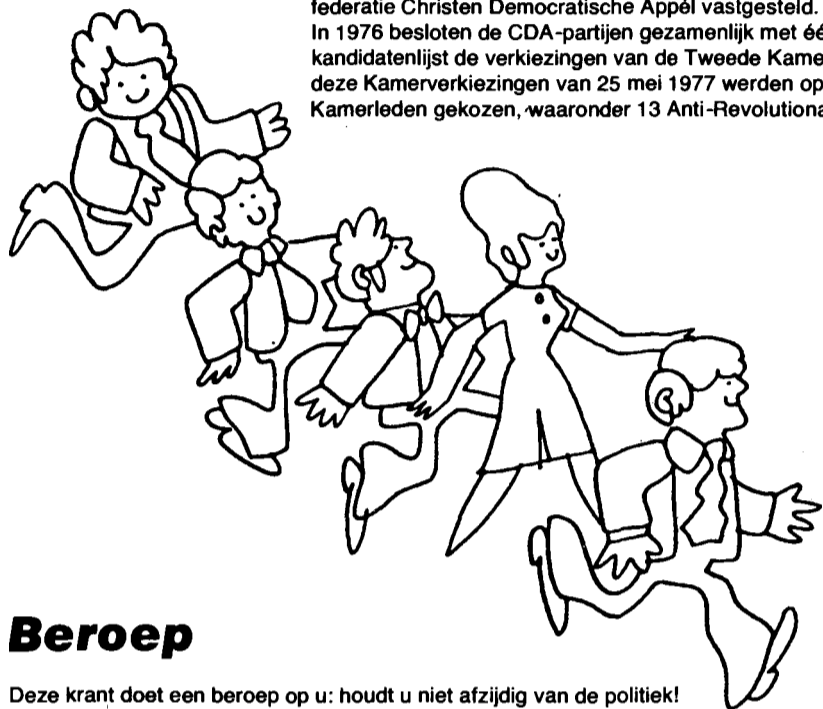
Een van de deelnemers aan het politieke gebeuren is de Anti-Revolutionaire Partij, de oudste politieke partij in Nederland. Op 3 april 1879 werd zij opgericht. De ARP bestaat dus HONDERD JAAR. Generaties lang heeft zij politici in het veld gebracht, die bereid waren te werken voor het land en te bouwen aan de toekomst. Binnen de ARP is wens om tot een bundeling van christelijke politieke partijen te komen altijd sterk aanwezig geweest. De laatste jaren heeft de samenwerking tussen de christen-democratische partijen ARP, CHU en KVP steeds vastere vormen aangenomen. Voorjaar 1975 werden de statuten van de federatie Christen Democratische Appel vastgesteld. In 1976 besloten de CDA-partijen gezamenlijk met één kandidatenlijst de verkiezingen van de Tweede Kamer in te gaan. Bij deze Kamerverkiezingen van 25 mei 1977 werden op de CDA-lijst 49 Kamerleden gekozen, waaronder 13 Anti-Revolutionairen. De namen

van deze fractieleden leest u elders in deze krant. De leden die op de CDA-lijst zijn gekozen vormen met elkaar één fractie, als voorschot op de fusie van de drie partijen in oktober 1980. Bij deze bundeling van christen-democratische krachten in ons land heeft voor de ARP altijd vooropgestaan dat het moet gaan om een herkenbare, bijbelse politiek.

Daar vindt de keuze voor instrument CDA zijn enige rechtvaardiging. De ARP hoopt van harte, dat er binnen het CDA steeds meer sprake zal zijn van een groei naar politieke eenheid en eensgezindheid. De ARP wil een gezonde en krachtige inbreng in het CDA leveren. Een sterke ARP is nodig voor de christen-democratie. Daartoe heeft zij de medewerking nodig van nieuwe leden, die haar politieke arbeid kritisch willen begeleiden.

Wordt lid!

Daarmee steunt u tevens het CDA. Een lid van de ARP is ook lid van het CDA.

Beroep

Deze krant doet een beroep op u: houdt u niet afzijdig van de politiek! Uiteraard kunt u dit beroep naast u neerleggen. Maar u moet wel bedenken dat de politiek zich ongevraagd met u bemoeit. Of het gaat om de hoogte van Sociale Uitkeringen, hulp aan ontwikkelingslanden of huurbijdragen – voortdurend komt de politiek eraan te pas. Een lid van een politieke partij kan bij de politieke beslissingen mee de richting aangeven, bijsturen en soms ook meehelpen de boot af te houden.

ARP

Het karakter van de ARP

„De ARP is er niet om bepaalde belangen te dienen. Zij is er ook niet om bij personen of groepen van personen in het geveel te komen. Politiek in 1979 is: je tot het uiterste inspinnen voor een samenleving die meer de trekken vertoont van een maatschappij die ons in het evangelie wordt voorgehouden. Het arbeiden daaraan houdt zich niet bezig met kiezersgunst. Als het goed zit, is ook de moderne ARP'er recht door zee. Men weet wat men aan hem heeft.” (Citaat uit Trouw 6 april 1979 van een artikel geschreven door Hans de Boer).

Wordt lid van de ARP

BON

Door onderstaande bon in te vullen en op te sturen kunt u zich opgeven als lid van de ARP. De jaarlijkse contributie bepaalt u zelf; de Contributiestafel kunt u als richtlijn hanteren.

Ik word lid van de ARP

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Bon opsturen aan:

ARP, Antwoordnummer 66, Den Haag (u hoeft geen postzegel te plakken).

Doe mee in de politiek

Voor niets gaat helaas alleen de zon op. Geen enkele organisatie kan zonder morele en materiële steun. De A.R.P. is hierop geen uitzondering. De A.R.P. heeft belang bij een hechte, sterke organisatie met meer leden. Uit die leden moet meer kader worden geput. Te weinigen moeten te veel doen. Daarom ons verzoek: wordt deelnemer! Blijf niet aan de kant staan, maar beslis mee in de politiek. Wordt lid van de A.R.P. Teneinde u beter in staat te stellen een oordeel te vormen over de A.R.P. geven wij u in deze krant uitvoerige informatie over de partij en haar activiteiten. Daarbij ook veel informatie over onze verhouding tot en inbreng bij het CDA.

Inspraak

De A.R.P. biedt tal van mogelijkheden tot inspraak/betrokkenheid bij de besluitvorming:

- meebeslissen over de samenstelling van de programs en van de kandidatenlijsten en over de te volgen koers;
- meespreken op de bijeenkomsten van plaatselijke kiesverenigingen;
- deelnemen aan gespreksgroepen over belangrijke, actuele onderwerpen;
- notities helpen opstellen voor

de gemeenteraadsleden of Provinciale Statenleden over lokale en gewestelijke problemen;

- actief optreden in openbare, regionale, provinciale en landelijke vergaderingen;
- telefonisch of schriftelijk mening kenbaar maken aan de besturen van partijorganen, gemeenteraads-, Staten- en Kamerfracties.
- meespreken op bijeenkomsten van diverse CDA-organen.

Werken aan een betere samenleving

Geen geringe taak. Veel gebeurt in besprekingen en vergaderingen ter voorbereiding van wetsontwerpen en begrotingen, die door de regering zijn ingediend. Want alle wetten, wijzigingen van wetten en voorstellen van de regering vereisen een grondige studie. Zij vragen ook om gesprekken met betrokkenen en actiegroepen, om hearings en werkbezoeken. De wetgevende arbeid is één van de hoofdtaken van de Anti-Revolutionaire Kamerleden in de CDA-fractie. Maar dat niet alleen. Een Kamerlid is volksvertegenwoordiger. Aan dit aspect wordt veel aandacht besteed. Elk Kamerlid houdt contact met enkele regionale partijorganen. Daarnaast vervult hij tal van spreekbeurten en legt hij werkbezoeken af. Veel van de tijd van een Kamerlid is nodig voor het onderhouden van contacten met burgers. Een Kamerlid moet weten wat er bij de mensen leeft en voor de burger is het van belang te weten te komen wie hem of haar vertegenwoordigt. Een Kamerlid ontvangt veel brieven, met soms persoonlijke vragen en moeilijkheden en vervult dan de positie van „ombudsman”. Als u een daarvoor in aanmerking komend probleem hebt kunt u dat aan de CDA-fractie voorleggen. Het adres is: Binnenhof 1a, Den Haag.

Begin juni 1977 is er een CDA-Tweede-Kamerfractie – die 49 leden telt – gevormd, waarin dertien leden zitting hebben vanuit de Anti-Revolutionaire Partij. De AR-beginselen en de christen-democratische uitgangspunten. Daarnaast hebben zij ingestemd met het CDA-verkiezingsprogramma „Niet bij brood alleen”, dat de drie partijen gezamenlijk opstelden. De Anti-Revolutionaire Kamerleden dragen mede-verantwoordelijkheid voor het bestuur van ons land. Op de partijraad leggen zij van hun doen en laten verantwoording af, overeenkomstig de statutaire bepalingen. Alle leden van de ARP kunnen hun bij deze gelegenheid kritische vragen stellen. Trouwens u kunt de Kamerleden altijd benaderen. Zo mogelijk zijn zij u graag van dienst. Elders in deze krant leest u hun namen en adressen.

Christen democratisch appèl

Samen met CHU en KVP is de ARP een federatieve samenwerking aangegaan. Die samenwerking kreeg gestalte in het CDA, het Christen Democratisch Appèl. Daar ging veel discussie aan vooraf. Vooral over het karakter van het CDA en over functioneren van de grondslag. De standpunten hierover lopen uiteen, maar de partijen hebben elkaar gevonden, zodat een federatie mogelijk is. Het is de bedoeling, dat de federatie uitgroeit tot één partij langs de weg van een groeimodel. D.w.z., dat de samenwerking zich zodanig gaat ontwikkelen, dat het CDA in belangrijkheid gaat toenemen en dat de partijen van minder betekenis worden. Dit moet dan leiden tot een fusie. Een planningsmodel voor de besluitvorming is in 1977 opgesteld. De plaatselijke afdelingen (kiesverenigingen) zijn daarover geïnformeerd. Het is de bedoeling, dat als de fusiebesprekingen succesvol verlopen, deze fusie in 1980 gestalte krijgt. Voor die tijd moeten de organen van de drie partijen zich daarover nog uitspreken. Met name het resultaat van de werkgroep relatie geloofsovertuiging/politiek handelen is van belang. Het bestuur van de ARP meent intussen, dat niet op deze besprekingen moet worden vooruitgelopen. Het gaat er nu vooral om gezamenlijk inhoudelijk gestalte te geven aan christen-democratische politiek. Daarop dient, naast een voortzetting van de discussie over het functioneren van de grondslag binnen het CDA het accent te vallen. De ARP meent daarom ook, dat voorlopig geen bevoegdheden aan het CDA moeten worden overgedragen. De eigen partij-organen dienen te blijven functioneren om van daaruit een inbreng te leveren in de CDA-samenwerking. Langs die weg willen wij blijven werken aan de vormgeving van onze idealen van christelijke politiek. Het CDA kan iets betekenen, wanneer de partijen, die het CDA dragen, krachtig zijn. De besluitvorming over het CDA verloopt daarom ook via de partijen.

Mensen aan de slag

„Organisatorische versterking van de machtsposities van de christenheid heeft geen zin, indien de christen niet tevens innerlijk weerbaar is. Herkerstening van ons volk begint niet in het parlement; niet in het CDA. Die komt voort uit persoonlijk geloof, die liefde naar mensen uitwerkt. Dat leidt tot roepingsbesef. Tot actie. Tot leven uit idealen. Geen zelf verkozen idealen. Ik hoop op geloof. Ik hoop op een daaruit voortkomend roepingsbesef. Dat geeft uitzicht aan de wereld in nood. En dat zet mensen aan de slag. Samen vatten ze dan het werk aan. Echt samen verantwoordelijk”.
(Citaten uit een rede van AR-voorzitter H. A. de Boer voor de Arjos-jaarvergadering van 19 november 1977 te Utrecht.)

Contributie naar draagkracht

De ARP is een volkspartij. Daarom wordt als richtlijn voor de contributiebetaling een contributiestaffel gebruikt. Op de jaarlijks toe te zenden acceptgirokaart, waarmee de contributie kan worden voldaan, staat de contributiestaffel afgedrukt. De staffel ziet er voor het jaar 1980 als volgt uit:

Wanneer het bruto-inkomen per maand bedraagt:	Dan wordt gedacht aan een contributie per jaar van:
minder dan f 1800,-	f 20,-
f 1800,- f 2000,-	f 40,-
f 2000,- f 2500,-	f 60,-
f 2500,- f 3000,-	f 90,-
f 3000,- f 3600,-	f 125,-
f 3600,- f 4200,-	f 160,-
f 4200,- f 5000,-	f 200,-

Voor elke f 1000,- meer adviseren wij u het contributiebedrag met f 25,- te verhogen.

Voor de gehuwde leden, van wie zowel de man als de vrouw ook partijtijd is, geldt voor één van beiden in 1980 een minimum contributie-bedrag van f 21,-. Voor gehuwde vrouwelijke leden met een eigen inkomen wordt daarentegen bovengenoemde staffel geadviseerd.

Waar blijft het geld?

Van de gemiddelde contributie per lid gaat f 28,40 naar de landelijke partij-organisatie en het CDA. Het restant wordt verdeeld over de plaatselijke kiesvereniging, de Statencentrale en de Kamercentrale. Voor de drie laatste organen is er samen f 13,60 te verdelen wanneer ieder lid aan zijn verplichtingen voldoet. Van de f 28,40 voor de landelijke organisatie en het CDA gaat f 5,30 naar de Kuypertstichting, zodat voor de landelijke partijen en het CDA een bedrag van f 23,10 overblijft; daarvan gaat in 1980 ongeveer f 2,50 per lid naar het CDA. Het geld is verder o.a. nodig voor zaken als organisatiekosten, waaronder salarissen, voorlichting, propaganda, voor het ledencontactorgaan ARpost. Voorts voor bijdragen aan de jongerenorganisatie Arjos en de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP.

Nederlandse Gedachten politiek weekblad ARP

Nederlandse Gedachten is het blad van de A.R.P.

Een blad, dat wekelijks commentaar en achtergrondinformatie geeft over de politieke ontwikkelingen en gebeurtenissen.

Tal van deskundigen zorgen voor interessante artikelen, waarin achtergronden worden belicht of nieuwe ideeën worden geopperd. Ook in N.G. een regelmatige verslaggeving van gebeurtenissen in het parlement. Kortom: Nederlandse Gedachten is een politiek weekblad van formaat. Heeft u suggesties, het adres is: Redactie N.G., Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag. (070-48.96.20).

Een abonnement op N.G. is niet duur (f 17,- per halfjaar). Om N.G. voor jongeren gemakkelijk bereikbaar te maken bestaat er nu de mogelijkheid een jongerenabonnement te nemen. Dat kost maar f 12,- per halfjaar. Arjos-leden krijgen het blad automatisch, omdat het in de contributie begrepen is. Daarbij geldt een maximumleeftijd van 21 jaar. (Het jaar, waarin men 21 wordt, geldt als laatste jaar voor de gereduceerde abonnementsprijs). Studenten betalen ook f 12,- per halfjaar. Neem een abonnement of vraag eerst een paar proefnummers aan. Vul de onderstaande bon in.

Naam: .....

Straat: .....

Plaats: .....

Noteert u mij als abonnee op Nederlandse Gedachten (abonnementsprijs f 17,- per halfjaar).

Noteert u mij als jongerenabonnee op Nederlandse Gedachten (abonnementsprijs f 12,- per halfjaar).
Mijn geboortedatum is .....

Noteert u mij als jongerenabonnee op Nederlandse Gedachten (abonnementsprijs f 12,- per halfjaar).
Mijn geboortedatum is .....

Stuurt u mij enkele proefnummers van Nederlandse Gedachten.
Bon opsturen aan A.R.P., Antwoordnummer 66, Den Haag.
(Postzegel niet nodig).

Geestelijk weerbaar worden

„Rentmeesterschap en solidariteit. Gerechtigheid en ontplooiing van vrije verantwoordelijke mensen. Jazeker, maar met het oog op morgen. Dat betekent steeds weer op zoek blijven. Niet de goedkope verandering om de verandering, maar ook niet berusten in de verstarring of de verstarring nu van rechts of van links komt. Die instelling moet ook leiden tot geestelijke weerbaarheid. Onderwijs, cultuur, democratisering en particulier initiatief in welvaart en welzijn dienen daarop gericht te zijn.”

(citaat Ruud Lubbers CDA-congres 20 januari 1979)

Partij-adressen in de regio

De kieswet verdeelt ons land in 19 Kamerkieskringen. De ARP is in al die Kieskringen georganiseerd. Hieronder de sekretariaatsadressen.

KAMERCENTRALE GRONINGEN

J. Vries, Eenrummerweg 4, 9953 TD Baflo, 9953 ZG Postbus 5, tel. 05950-2724

KAMERCENTRALE LEEUWARDEN

F. Jonkman, P. Panderstraat 40, 9203 SH Drachten, tel. 05120-16541 thuis, 05120-81234 kantoor

KAMERCENTRALE ASSEN

K. J. Bolt, Sassenbergen 19, 9531 GT Borger, tel. 05998-5099

KAMERCENTRALE ZWOLLE

E. J. Middendorp, Clemmestraat 25, 7692 AP Mariënberg, tel. 05235-335

KAMERCENTRALE GELDERLAND

J. Scholte, Chopinstraat 16, 7131 AC Lichtenvoorde, tel. 05443-1880

KAMERCENTRALE UTRECHT

J. H. Rodenhuis, Europasingel 15, 3411 BL Lopik, tel. 03438-5541 thuis, 03475-1420 kantoor

KAMERCENTRALE AMSTERDAM

Mw. T. M. Willemze, 1e Jan Steenstraat 122¹, 1072 VS Amsterdam, tel. 020-767462 thuis, 023-319060 kantoor

KAMERCENTRALE DEN HELDER

Mw. R. Brinkman, Blauwe Arendspad 1, 1506 ZA Zaandam, tel. 075-162687 thuis, 020-829787 kantoor

KAMERCENTRALE HAARLEM

drs. J. C. Koster, Burg. Amersfoortlaan 56, 1171 DR Badhoevedorp, 02968-3641.

KAMERCENTRALE LEIDEN

J. van Helden, Reigerlaan 7, 2661 BV Bergschenhoek, tel. 01892-2707, 01892-2200

KAMERCENTRALE 'S-GRAVENHAGE

Drs. A. P. Mastenbroek, Snijdaan 14, 2566 EN 's-Gravenhage, tel. 070-856338

KAMERCENTRALE ROTTERDAM

Ds. A. J. Jansen, Heemraadsingel 110, 3021 DH Rotterdam

KAMERCENTRALE DORDRECHT

D. Doorduyn, Kievitlaan 23, 3135 KA Vlaardingen, tel. 010-343140 thuis, 010-340502 kantoor

KAMERCENTRALE MIDDELBURG

M. Lorier, Abeelseweg 4, 4387 PA Vlissingen, tel. 01180-14315

KAMERCENTRALE TILBURG

C. Gideonse, Dunanstraat 10, 4624 XD Bergen op Zoom.

KAMERCENTRALE 'S-HERTOGENBOSCH

Drs. C. Kooistra, Van Vorststraat 25, 5622 CV Eindhoven, tel. 040-435348

KAMERCENTRALE MAASTRICHT

G. A. van der Belt, KSG-straat 18, 6413 CZ Heerlen, tel. 045-214615 thuis

PROVINCIAAL COMITÉ NOORD-HOLLAND

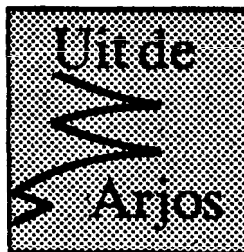
G. van der Meer, Van Eeghenstraat 14, Amsterdam, tel. 020-796735 thuis, 020-5522206

PROVINCIAAL COMITÉ ZUID-HOLLAND

Mw. S. N. Schild-v.d. Ree, Kersengarde 210, 2272 NN Voorburg, tel. 070-275638

PROVINCIAAL COMITÉ NOORD-BRABANT

C. Sprong, Vlokhovenseweg 1, 5625 WT Eindhoven, tel. 010-114988

Arjos: actief! jij ook?

De Arjos is een jongerenklub, die zich o.a. actief bemoeit met de politiek van het CDA. Dat lees je ook geregeld in de kranten en dat hoor je op de radio.

Doe mee!

Je kunt in de Arjos meedoen: plaatselijk, provinciaal en landelijk. Het ligt eraan waar je belangstelling voor hebt. Zo zijn er „fraktiebegeleidingsgroepen” die in nauw contact staan met Gemeenteraadsleden, Provinciale Statenleden of Tweede Kamerteden.

Ook zijn er jongeren, die los daarvan met elkaar over politiek praten. Naast gezelligheid is men serieus bezig met allerlei politieke zaken.

Jaarlijks organiseert de Arjos zo'n 6 à 7 landelijke bijeenkomsten over de actuele politiek. Dit naast de plaatselijke en provinciale activiteiten.

Meedoen met de Arjos kost je per jaar, afhankelijk van je bruto-inkomen voor 1980 het volgende:

Bruto inkomen	contributie
tot 2000	f 18,-
2000 - 10 000	f 24,-
meer dan 10 000	f 30,-

Daarvoor krijg je informatiemateriaal thuisgestuurd en ben je automatisch geabonneerd op Nederlandse Gedachten, het weekblad van de ARP en Arjos. Met elke week een Arjospagina.

Nog geen Arjoslid, regel dit!

Iets waar zowel Arjossers, als ook anderen veel aan hebben zijn de Arjosbulletins over binnenlandse en buitenlandse politiek. Van elk komen er per jaar minimaal 4 uit. Je kan ze o.a. gebruiken voor skripties of gewoon voor nadere informatie. Abonnementen op deze bulletins kosten elk f 10,- per jaar. Wil je ze dit jaar nog hebben maak dan dit bedrag over op giro nr. 127164 t.n.v. Arjos. Met vermelding „BIKA 1979” voor de binnenlandse en/of „BUKA 1979” voor de buitenlandse bulletins. Het adres luidt: Arjos, dr. Kuyperstraat 3 Den Haag, tel. 070-45.03.24 of 46.96.20. De sekretaris van de Arjos heet Dik Koopmans.

CJDA

De Arjos werkt sinds 16 april 1977 samen met jongeren van de CHU en de KVP in het christen-democratisch jongerenappél. Aangezien het de bedoeling is om in 1980 één jongerenorganisatie te worden heeft het CDJA bestuur tot taak deze éénwording zo goed mogelijk te regelen.

De Doelstelling van Arjos en CDJA

„Opkomen voor de zwakken. Spreken voor degenen die geen stem hebben. Dat zijn wezenlijke kenmerken voor een politiek die de bevrijdende boodschap van evangelie als vertrekpunt neemt.

Maatstaf voor een politieke jongerenorganisatie is het adagium: eenheid in uitgangspunt, programma en politiek beleid.”

(Citaat uit een rede van Arjos-voorzitter Klaas de Vries.)

Vrouwen in de ARP

Iedere vrouw die actief wil zijn in een partij, die de christelijke levensovertuiging in de samenleving wil uitdragen, kan dan in de A.R.P. doen.

Jammer genoeg zijn veel vrouwen echter nog niet „in” voor politiek. De oorzaak daarvan ligt hoofdzakelijk in het feit dat zij er nog te weinig rechtstreeks bij betrokken worden en er daardoor geen kijk op hebben.

Aan de andere kant is het echter zo dat velen er geen kijk op hebben en er dus niet bij betrokken worden. Zo hebben we mooi het cirkeltje rond.

Om dat cirkeltje te doorbreken is er het Antirevolutionaire Vrouwencomité (ARVC).

Het comité is gevormd uit twee afgevaardigden van iedere Kamercentrale die op hun beurt weer presidente en secretaresse zijn van onderafdelingen in de Kamercentrales. En uit enkele dames, die door het partijbestuur worden benoemd. Presidente is Aad Westhoff uit Middelburg. Meer dan de helft van de Nederlandse bevolking bestaat uit vrouwen. Vrouwen,

- die het grootste aandeel in het besteden van het gezinsinkomen hebben
- die het milieu voor hun kinderen leefbaar willen houden
- die met hun kinderen willen leven in een rechtvaardige samenleving, vrij van geweld en oorlog
- die hun kinderen nu en later gelukkig willen zien
- die ook kinderen in onderontwikkelde landen gelukkig willen zien. Nu en later
- vrouwen die een zeer grote verantwoordelijkheid dragen en daarom ook moeten meedenken. Niet alleen kerkelijk een maatschappelijk. Ook in de politiek.

Om de deelname van vrouwen aan de politieke gedachtenwisseling te stimuleren is begonnen met het vormen van groepen – kernen – waar aan de hand van materiaal concrete onderwerpen worden doorgesproken. Daar kunt u actief aan meewerken.

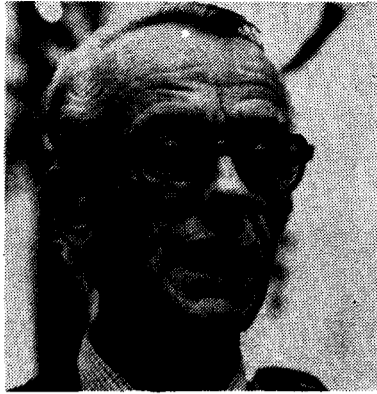
In CDA-verband werkt het ARVC in het „CDA-Vrouwenberaad” samen met de zuster-organisaties van de andere CDA-partijen. Het CDA-Vrouwenberaad organiseert en coördineert verschillende activiteiten, o.a. studiebijeenkomsten en politieke scholingskursussen.

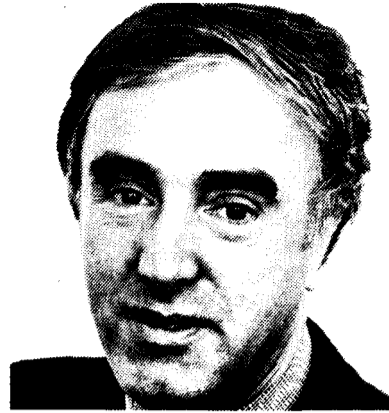
M. W. Schakel

dr. A. Veerman

mr. G. C. van Dam

H. A. de Boer

J. van Houwelingen

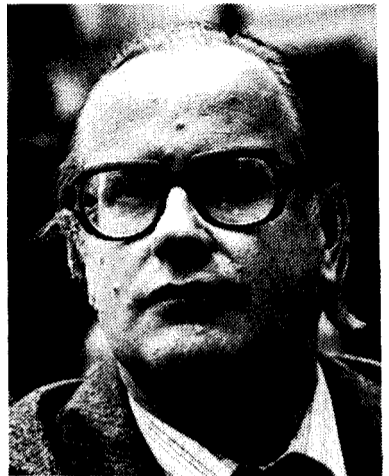
mr. J. N. Scholten

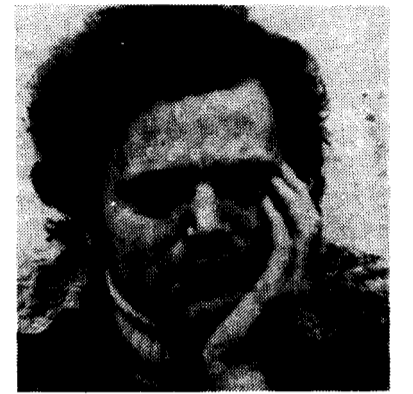
dr. S. Faber

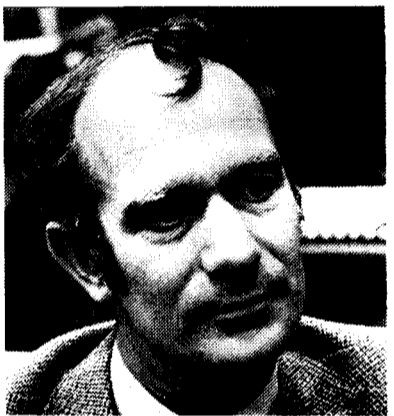
dr. W. de Kwaadsteniet

drs. M. Beinema

F. Borgman

dr. B. de Vries

drs. H. C. Couprie

Mr. J. Buikema

AR-leden in CDA - Tweede Kamerfractie

M. W. Schakel
dr. A. Veerman
mr. G. C. van Dam
H. A. de Boer
J. van Houwelingen
mr. J. N. Scholten
dr. S. Faber

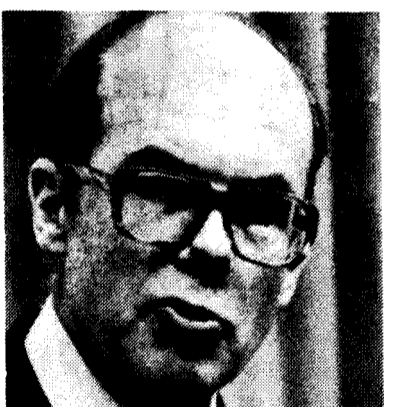
dr. W. de Kwaadsteniet
drs. M. Beinema
F. Borgman
dr. B. de Vries
drs. H. C. Couprie
mr. J. Buikema

dr. W. Albeda

drs. J. de Koning

mr. J. de Ruiter

J. Kraayeveld-Wouters

L. de Graaf

drs. K. de Jong

AR-leden in CDA-Eerste Kamerfractie

Prof. dr. J. P. Christiaanse
Ing. P. Tjeerdsma
dr. I. A. Diepenhorst
mr. W. F. de Gaay Fortman
drs. F. H. van Meijenfildt

CDA-bewindslieden en -staats- secretarissen

mr. A. A. M. van Agt (KVP), Minister-President
dr. W. Albeda (ARP), min. van Sociale Zaken
mr. F. H. J. J. Andriessen (KVP), min. van Financiën
jhr. drs. J. A. C. Beelaerts van Blokland (CHU), min. van
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
mw. M. H. M. F. Gardeniers-Berendsen (KVP), min. van Cultuur
Recreatie en Maatschappelijk Werk
drs. J. de Koning (ARP), min. van Ontwikkelingshulp
dr. ir. A. van Trier (KVP), min. van Wetenschapsbeleid
dr. W. Scholten (CHU), min. van Defensie
mr. J. de Ruiter (ARP), min. van Justitie
mr. A. P. J. M. M. van der Stee (KVP), min. van Landbouw

Staatssecretarissen

mr. G. Ph. Brokk (KVP), Staatssecr. van Volkshuisv. en Ruimtelijke
Ordening
L. de Graaf (ARP), staatssecr. van Sociale Zaken
mw. mr. E. A. Haars (CHU), staatssecr. van Justitie
Th. M. Hazekamp (KVP), staatssecr. Economische Zaken
A. J. Hermes (KVP), staatssecr. van Onderwijs en Wetenschap
drs. K. de Jong (ARP), staatssecr. van Onderwijs en Wetenschap
mw. J. G. Kraaijeveld-Wouters (ARP), staatssecr. CRM
C. L. J. van Lent (KVP), staatssecr. van Defensie
drs. D. F. van der Mei (CHU), staatssecr. van Buitenlandse Zaken
mr. A. Nootboom (CHU), staatssecr. van Financiën

„Niet bij brood alleen”

Wat willen de CDA-partijen in de parlementaire periode 1977/1981? Het is niet een vraag waarop geen antwoord gegeven kan worden. ARP, CHU en KVP hebben als CDA-partijen een politiek program opgesteld. De titel van dit program luidt: „Niet bij brood alleen”. Daarmee is reeds aangegeven, dat niet alleen materiële zaken onze aandacht hebben, maar ook immateriële. In het program wordt in bijna 200 punten aangegeven wat de CDA-partijen concreet in de politiek willen voor de komende jaren. Deze punten zijn voorzien van een toelichting, die de achtergrond van de ingenomen standpunten duidelijk maakt. „Niet bij brood alleen”.

Een thema dat niet populair is, maar dat aangeeft waar christen-democraten behoren te staan in hun benadering van de politiek. In hun benadering van de problemen in de samenleving. Dit verkiezingsprogram is voor de prijs van f 4,- te bestellen bij het sekretariaat van de ARP.

UIT DE ARJOS

Arjos maakt bustoer door Nederland

De dubbeldekker is van start gegaan. Als je dit leest zit de eerste week er al bijna op. Mocht je de bus nog niet gezien hebben, kijk dan even in het onderstaande schema wanneer hij bij jou in de buurt komt.

Route-schema dubbeldekker voor de week van 10 t/m 18 november (zover bekend).

10 november: Zoals bekend wordt de ochtend in Bunschoten doorgebracht. Een marktbezoek staat op het programma. 's-Middags is de bus op de Stadhuisbrug in Utrecht te vinden. Waarschijnlijk zal het hoofdbestuur van de Arjos (dat dan in Utrecht vergadert) de bus even bezoeken. 's Avonds is er een gezellige bijeenkomst in het stamcafé „Het Kroegje” in Utrecht.

11 november: Op deze zondag zal er

in Utrecht een 'huisdienst' worden georganiseerd. Plaats is nog niet bekend.

12 november: De bus vertrekt naar Wageningen. Voor meer informatie hierover kun je terecht bij Marjan Ververda, telefoon 08363-4270. 's-Avonds is er een receptie in Mon Réve, Bennekomseweg 2-4 in Ede, voor alle Gelderse (oud) Arjossers. Voor meer informatie bij Marjan. Op de ochtend van **13 november** rijdt de bus naar Zutphen alwaar ze 's-middags het Baurdariuscollege, Iseboomstraat, zal bezoeken. 's-Avonds is er in de Gereformeerde kerk aan de Wilhelminalaan 3 (in Zutphen) een politieke avond waar het ex-Tweede-Kamerlid Ad Schouten zal spreken.

De volgende dag, **14 november** kan je de bus in Overijssel vinden en wel in Kampen, waar eerst het Joh. Calvijnylyceum, Jan Lighthartstraat 1,

zal worden bezocht en vervolgens de Sociale Academie, Buitennieuwstraat 1. Op de SA zal een forumdiscussie zijn. In het forum zitten onder andere Okke Jager en Aart van Bochove. De middag wordt doorgebracht in Urk. Een bezoek aan het gemeentehuis, Wijk 22, staat dan op het programma.

Deze dag wordt besloten met een politieke avond in Zwolle, waar minister Jan de Koning zal spreken. Na afloop is er een feest Adres: Hotel Swiss, Luttekstraat 17, Zwolle. (Oud-Arjosleden zijn ook van harte welkom)

15 november wordt doorgebracht in Drenthe. Van 's-morgens 11 uur tot ongeveer 12 uur staat de bus op de markt in Hogeveen. Om ± 16.30 uur is de bus bij het kerkelijk centrum 'De Voorhof' in Westerbork. Er is dan een gezamenlijke broodmaaltijd met Drentse Arjossers. Vervolgens is er om 19.30 uur een ledenvergadering (waar ook oud-leden welkom zijn). De vergadering zal een ontspannen karakter dragen. Een rollenspel over kernenergie staat onder andere op de agenda.

— Medewerkers en belangstellenden bij de dubbeldekker

Bus in Groningen

Van vrijdag 16 tot en met zondag 18 november komt de bus in de provincie Groningen. De activiteiten worden vrijdag om 10.30 uur geopend met een bezoek aan de Christelijke MAVO te Siddeburen. De leerlingen van de derde en vierde klas

brengen in een toneelstuk hun visie op de energieproblematiek: Groningen moet onafhankelijk worden, want „Den Haag” buit de provincie uit. De opbrengsten van het aardgas uit Slochteren komen de provincie immers niet ten goede.

Parlementslid B. de Vries reageert op dit toneelstuk. Vervolgens dirigeert de chauffeur de bus naar Delfzijl. Om 19.30 uur houden leerlingen van verschillende clubs en scholen een gemeenteraadsvergadering. Aan de orde komen de verschillende problemen waar Delfzijl mee te kampen heeft. Tegelijkertijd wordt in Bedum (ook vanaf 19.30 uur) een wereldhandelsspel gespeeld. De controversie arm-rijk komt in dit spel duidelijk naar voren. De heer De Vries zal hier één van de spelers zijn. Zaterdag 17 november gaat de

dubbeldekker richting Stadskanaal. De ARJOS-club daar heeft een dagvullend programma op poten gezet. Op de markt is een stand ingericht. Warme worst, frisdrank etc. vliegen over de toonbank. De opbrengst van deze verkoop is bestemd voor een woningbouwproject in Guatemala. De ARJOS houdt ter gelegenheid van haar jubileum een geldinzamelingsactie. In Stadskanaal is verder een speakerscorner ingericht. Iedereen die iets op zijn hart heeft kan daar zijn zegje doen.

's Middags kunnen de CDA-gemeenteraadsleden hun hart ophalen aan een voetbalwedstrijd met de ARJOS'ers.

De dubbeldekker zal echter niet de gehele dag in Stadskanaal zijn. Om ongeveer 12.00 uur gaat hij richting stad Groningen. De bus wordt gestationeerd op de Grote Markt. Propagandamateriaal zal daar worden uitgedeeld.

Op hetzelfde moment, van 14.00-17.30 uur is er in het congrescentrum Het Tehuis, Lutkenieuwstraat, een bijeenkomst waar de CDA-gemeenteraadsleden Dölle en Van Smeden een debat aangaan met mensen die werkzaam zijn in het buurt- en clubhuiswerk. Na afloop, van 17.30-19.30 uur is er in Het Tehuis een reünie van leden en

oud-leden van de ARJOS-Groningen. In Haren is 's avonds een feestelijke bijeenkomst gepland. Zondag 18 november.

Deze dag staat in het teken van het thema dat de landelijke organisatie van de ARJOS heeft uitgekozen voor het jubileum: „Geloof en Revolutie”. In Winschoten zal 's ochtends na de verschillende kerkdiensten een koffie-uurtje gehouden worden, waar belangstellenden kunnen praten over hun opstelling in de maatschappij, voorvloeiend vanuit hun geloof.

De middag en avond zijn het hoogtepunt van de jubileumvieringen. Om 17.00 uur is er in de Garf, Trefkoel (ingang aan de Antaresstraat) een kerkdienst waarin voor zal gaan ds. Vanhaelen. In de preek zal aandacht besteed worden aan onze taak in de samenleving. Vervolgens wordt er een broodmaaltijd gehouden voor jongeren, waarna dr. L. Schuurman uit Arnhem een inleiding houdt over zijn werk in Argentinië en de problemen waar de volken in Latijns-Amerika mee te maken hebben. Vooral wordt aandacht besteed aan de bevrijdingsbewegingen in Latijns-Amerika.

Het avondprogramma wordt besloten met een film: de arbeiderspriester. De film speelt in Santiago, Chili.

ONDER DE HAMMER „Modernisering” van kernwapens

De vorige week heeft de CDA Tweede-Kamerfractie een voorlopig standpunt — „vertrekpunten” genaamd — bepaald m.b.t. de Nederlandse opstelling in het komende NAVO-overleg, waarover de noodzaak van „modernisering” van NAVO-kernwapens wordt gesproken. Op 7 december bepaalt het kabinet definitief zijn standpunt. Op 13 en 14 november de Nuclear Planning Group en op 12 december de NAVO-raad. „Modernisering” is hier de aanduiding van een nieuw soort kernwapens. Kernwapens die niet in te delen zijn bij de zg. strategische (lange afstand) of taktische (korte afstand) wapens. Het gaat hier om kernwapens met een middellang afstandsgebied, die op Europees grondgebied geplaatst zouden moeten worden en die op Rusland gericht zijn. De noodzaak van de invoering van deze nieuwe wapens — er wordt gesproken over de middellange afstand raketten Pershing II en de cruise missile (kruisraket) — wordt beargumenteerd door te wijzen op de recente invoering van de SS 20-raket door het Warschau Pact. Een raket met een grotere reikwijdte en precisie dan de SS 4 en de SS 5, waar hij de opvolger van moet worden. De onlangs door Breznev uitgesproken bereidheid tot vermindering van de hoeveelheid kernraketten slaan vrijwel zeker op deze wapens. Het aantal SS 20's wordt momenteel geschat op 100, waarvan globaal een derde deel bestemd is als bedreiging voor China.

Nieuwe wegen

De vraag is nu hoe je kunt voorkomen dat er door deze nieuwe ontwikkeling

weer een nieuwe impuls aan de kernwapenwedloop wordt gegeven. Er zal natuurlijk met de Russen gesproken moeten worden om hen te bewegen af te zien van een verdere uitbreiding van hun kernwapenarsenaal. Er zijn mensen die zeggen, dat zulke besprekingen alleen kans van slagen hebben, wanneer je eerst zelf ook beslist over nieuwe wapens omdat er alleen vanuit zo'n positie met de Russen te onderhandelen valt. We hebben echter de afgelopen 35 jaar kunnen zien dat dat steeds niet geleid heeft tot een vermindering van de kernwapenwedloop, maar juist tot nieuwe impulsen aan die wedloop. Het actie-reactie patroon werd er niet door doorbroken maar juist versterkt. Er moet dus naar nieuwe wegen worden gezocht, waardoor je aan de ander duidelijk kunt maken dat je oprechte bedoeling is om de kernwapenspiraal om te buigen.

Fraktiestandpunt getoetst

Het standpunt van de CDA Tweede-Kamerfractie is een poging om zo'n nieuwe weg in te slaan. De essentie van dat standpunt is een gefaseerde besluitvorming, waarbij in december wordt besloten tot ontwikkeling en beperkte (hoe beperkt is niet bekend) productie van nieuwe kernwapens en in een later stadium — afhankelijk van de resultaten van de onderhandelingen met Rusland — een besluit over de plaatsing wordt genomen. Hoe moet je zo'n standpunt nu beoordelen vanuit de noodzaak om het uiterste te doen om de

kernwapenwedloop te stoppen?

In de eerste plaats kunnen vraagtekens gezet worden bij het gemaakte onderscheid tussen ontwikkeling, productie en plaatsing van kernwapens. Is dat niet een miskenning van het miilitair industrieel complex?

Het is onmiskenbaar dat, wanneer de kernwapens eenmaal geproduceerd zijn, de druk om ze ook daadwerkelijk in te voeren enorm groot, zo niet onweerstaanbaar zal zijn. Een vergelijking met de wijze van besluitvorming over de levering van verrijkt uranium aan Brazilië dringt zich op.

Tenslotte moet vastgesteld worden dat het fraktiestandpunt volstrekt niet te rijmen is met de uitspraak van de AR Partijraad van 19 mei jl. in Zutphen, waarin uitgesproken werd:

— dat het beleid van enerzijds onderhandelingen en anderzijds aanschaf van nieuwe kernwapens in zich tweeslachtig is, en geen bijdrage levert aan de doorbreking van de bewapeningsspiraal;

— dat aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-program en met eerdere in en door het CDA ingenomen standpunten. Ik ga er van uit dat de AR vertegenwoordigers in fractie en kabinet zich hiervan goed rekenschap hebben gegeven. of dat nog zullen doen als het op besluitvorming in parlement of kabinet aankomt.

Klaas de Vries

Politie in de Tweede Kamer

Het lijkt geen twijfel, dat de burgers zich door de toenemende criminaliteit steeds onveiligere voelen. En velen vragen zich af of de politie het werk nog wel aan kan. Vandaar, dat er jaar in jaar uit op aangedrongen wordt om de sterkte van de politie verder op te voeren. Het ligt dan ook geheel in het verleden gevoerde discussies, dat minister Wiegel op de begroting voor volgend jaar ruimte heeft gemaakt voor 700 extra politiemensen. Bij de begrotingsbehandeling van de politie in de Tweede Kamer heeft de CDA-fractie hier dan ook met instemming van kennis genomen. Maar daar bleef het niet bij.

Enkele maanden geleden is er een rapport verschenen van de door het ministerie van binnenlandse zaken ingestelde projectgroep organisatiestructuren. Deze projectgroep, die onder leiding stond van de Groningse politiecommissaris Heijink, kwam op grond van onderzoek bij een drietal gemeentelijke politiekorpsen tot enkele opmerkelijke conclusies. Zo wordt onder meer geconstateerd, dat de werkwijze van de politie duidelijk voor verbetering vatbaar is. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit, dat slechts een kwart van de tijd besteed wordt aan het echte (primaire) politiewerk. En de justitiële dienst besteedt verhoudingsgewijs maar erg weinig tijd aan de zogenaamde lichte criminaliteit. En dat is nu juist de vorm van criminaliteit, waar het publiek verreweg het meest mee te maken krijgt. Als er geklaagd wordt over het minder goede image van de politie zou hier wel eens een van de voornaamste oorzaken kunnen liggen. De commissie-Heijink vindt, dat er een veel betere planning en coördinatie

Door dr. S. Faber

moet komen. Dat is veel belangrijker dan een verdere opvoering van de sterkte. In een aantal gemeentelijke korpsen zouden ervaringen opgedaan moeten worden met een verbeterde werkwijze. In de Memorie van Toelichting van minister Wiegel werd nogal terughoudend gereageerd op de aanbevelingen van de projectgroep. Dat was niet naar de zin van de CDA-fractie. Als een uit politiedeskundigen bestaande commissie tot de konklusie komt, dat bij een doelmatiger werkwijze de politiesterke zelfs bevroren kan worden, dan zal daar zeker in deze bezuinigingsstijd goede nota van genomen moeten worden. Vandaar, dat de fractie de minister in een motie uitnodigde zo spoedig mogelijk te starten met experimenten in een aantal gemeenten, zoals de commissie-Heijink heeft aanbevolen. Dan kan nagegaan worden wat de aanbevelingen van deze commissie in de politie-praktijk waard zijn. Verder vroeg de CDA-fractie aan minister De Ruiter te onderzoeken in hoeverre de bevindingen van de commissie-Heijink ook opgaan voor het korps rijkspolitie.

Automatisering

Van de kant van de CDA-fractie werd veel aandacht besteed aan de automatisering bij de politie. Als we niet oppassen wordt de automatisering een soort „staat in de staat“ doordat bestuurders en politici er aan voorbij gaan omdat dit een te technische en een te ingewikkelde materie zou zijn. Dat zou glad verkeerd zijn. Ook de automatisering bij de politie zal dienstbaar moeten zijn aan een samenhangend bestuursbeleid. En dan ligt het om te beginnen voor de hand, dat de ministeries van binnenlandse zaken en justitie in dit opzicht de handen zoveel mogelijk ineen slaan. Uit de begrotingsstukken had de

CDA-fractie de indruk gekregen, dat de coördinatie tussen beide departementen op dit punt verbeterd kan worden. In ieder geval leek het de fractie gewenst, dat de research met betrekking tot de automatisering bij de politie niet meer door beide departementen afzonderlijk gebeurt, maar in één dienst gebundeld wordt. Ook deze wens werd neergelegd in een motie, die mede ondertekend werd door PvdA en VVD.

Het was zeer opvallend, dat er van de kant van de bewindslieden geen enkele relatie gelegd werd tussen de voortgaande automatisering en het probleem van de sterkte van de politie. De CDA-fractie wees er op, dat een groot deel van het omvangrijke administratieve werk, dat thans door politiemensen verricht wordt, in de nabije toekomst overgenomen zal kunnen worden door tekstverwerkende apparatuur. En daaruit kan afgeleid worden, dat er aanmerkelijk meer mankracht beschikbaar komt voor het eigenlijke politiewerk op straat. Ook in het rapport van de commissie-Heijink komt dit aspect nauwelijks aan de orde. Uit een en ander zou men de konklusie kunnen trekken, dat de automatisering bij de politie te veel op zich zelf staat en te weinig verbindingen heeft met de verantwoordelijke bestuurders en bewindslieden. Daar zal dan verandering in moeten komen.

Privacy

Als men het heeft over automatisering heeft men het ook over privacy. Het wemelt zo langzamerhand van de informatieregisters. Omdat er nog steeds geen wetgeving is met betrekking tot de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zijn er (terecht!) allerlei privacy-reglementen in het leven geroepen. Maar deze bieden geen afdoende oplossingen. De CDA-fractie vindt, dat er met man en macht gewerkt moet worden aan het tot stand brengen van een wet op de politieregisters. De Coornhert Liga is het wachten beu

geworden en is zelf intussen begonnen aan het ontwerpen van een proeve voor een wet op de politieregisters. De CDA-fractie hoopt van harte, dat de bewindslieden de eer aan zichzelf zullen houden door binnen afzienbare tijd zelf met een wetsontwerp inzake de politieregisters te komen.

Raadsman

Een oude strijdvraag is of op grond van de bestaande wettelijke bepalingen een advocaat aanwezig mag zijn bij het politieverhoor. De CDA-fractie had er met waardering kennis van genomen, dat de Algemeen Christelijke Politiefederatie zich onder meer intensief met dit moeilijke probleem heeft bezig gehouden. Afgezien van de principiële kant van de zaak, zijn er nogal wat praktische en technische problemen. Nu er over deze materie al jarenlang is gediscussieerd, vindt de CDA-fractie het gewenst, dat de hand aan de ploeg geslagen wordt. Indertijd heeft de commissie-Duk een rapport uitgebracht over het toelaten van een raadsman bij het politieverhoor. Zou het niet aan te bevelen zijn, dat in een aantal arrondissementen gedurende een periode van bijvoorbeeld een jaar ervaring opgedaan wordt met het voorstel van de commissie-Duk? Dan kan onderzocht worden hoe zwaar in

de praktijk getild moet worden aan de praktische en technische bezwaren, die in de loop der jaren zijn aangevoerd. Minister De Ruiter reageerde niet onwelwillend, maar hij zag nog wel enkele juridische problemen. Men kreeg de indruk, dat hij een wetswijziging noodzakelijk achtte voor het opzetten van bedoelde experimenten. Bij de begrotingsbehandeling van justitie zal hier ongetwijfeld verder over gesproken worden.

Tenslotte nog een punt, dat met enige nadruk door het CDA naar voren werd gebracht.

In juni van dit jaar werd in Drenthe een grote demonstratie gehouden tegen het opslaan van kernafval. Uiteraard zouden met het oog op de handhaving van openbare orde en veiligheid ook politiemensen op de been moeten zijn. De vraag werd toen opgeworpen of daarvoor die politiemensen niet verschoond zouden kunnen worden, die het met de opvattingen van de demonstranten eens waren. Van de kant van D'66 werd naderhand zelfs betoogd, dat politiemensen in dergelijke gevallen het recht moeten hebben een dienstbevel te weigeren. De CDA-fractie denkt hier principieel anders over. Natuurlijk zal het gehonoreerd moeten worden als een politiemens in een persoonlijk gewetensconflict komt. Maar niet vergeten mag worden, dat men vrijwillig politiefunctionaris wordt. En de politieambtenaar vormt een wezenlijk onderdeel van de uitvoerende macht en van de overheid. Er ontstaat een uiterst gevaarlijke situatie als het publiek, politiemensen kan gaan vereenzeligen met bepaalde politieke opvattingen. Want dat zal gebeuren als er een soort „verschoningsrecht“ voor politiemensen wordt geïntroduceerd. Dan zullen immers alleen politieambtenaren ingezet kunnen worden, die het inhoudelijk niet eens zijn met bijv. demonstranten. Dat kan gemakkelijk leiden tot een polarisatie op politieke gronden tussen politie en publiek. En dat is wel het laatste waar we op zitten te wachten!

Dr. Faber
Tweede-Kamerlid voor het CDA

Verkeersveiligheid

De CDA-studiedag over verkeersveiligheid – zaterdag 3 november in Utrecht gehouden – maakte opnieuw duidelijk dat het bij „politiek“ niet altijd gaat om problemen waar alleen liefhebbers zich druk over maken. In tien jaar tijds (1965-1975) vonden dertigduizend Nederlanders bij verkeersongevallen de dood. Honderdduizenden anderen werden verwond. De meeste slachtoffers vallen onder het langzaam verkeer en een groot aantal van hen werd uit kinderen en bejaarden gevormd.

Helaas is er geen bestuurs-beslissing denkbaar welke het menselijk leven tegen elk risico kan beschermen. Het CDA kreeg van de studiedag-deelnemers echter wel het dringende verzoek om een fundamentele visie over het verkeers-veiligheidsprobleem te ontwikkelen. Wanneer het CDA wil opkomen voor het zwakke en weerloze in de samenleving moet dat ook bij haar politieke beslissingen ten aanzien van de verkeersveiligheid duidelijk worden.

Dat de voorzieningen voor het langzaam verkeer en het openbaar vervoer vaak nog ontoereikend zijn werd ook reeds in een der negen stellingen van deze studiedag gezegd. De verkeers-omgeving dient aangepast te worden aan de zwakkere verkeers-deelnemers. Nu wordt nog teveel uitgegaan van de eisen welke de sterkere (het autoverkeer) stelt. De studiedag was vooral bedoeld voor CDA-gemeente- en provinciebestuurders. „Wij hopen dat zij vandaag iets horen waarmee ze in

de praktijk kunnen werken“, zei voorzitter Wil van den Bos (wethouder van Gouda). Bij de besprekingen bleken gelukkig ook vele niet-politici, als leden van de actie „Stop de kindermoord“ of de Vereniging bescherming voetgangers, aanwezig te zijn. Zo kregen de CDA-bestuurders al bij de eerste inleiding (door mevrouw V. I. van der Does-Enthoven, bestuurslid van de Vereniging bescherming voetgangers) de prikkelende vraag te horen: zult u onverzettelijk worden als het gaat om een keuze tussen prioriteit voor de auto of voor de zwakste deelnemers? Of zal het CDA meedobberen op de snelle, sterke stroom ten behoeve van het snelverkeer. Ontevreden over CDA-bewindslieden en Kamerleden was deze spreekster overigens niets. Maar zij vond wel dat het image van het CDA in dit opzicht niet is, zoals dat van een partij die zorg heeft voor het zwakke in de samenleving, verwacht mocht worden. De auto is niet het enige probleem in het verkeer maar hij is wel de belangrijkste veroorzaker van verkeersongevallen. Waarom zo vroeg mevrouw Van der Does, worden zoveel politieke beslissingen ten gunste van het auto-verkeer genomen, zonder te denken aan de ongelooflijk hoge verkeersongevallencijfers en de waanzinnig hoge kosten van deze ongevallen. Volgens Ir. Armussen bedragen bedoelde kosten drie miljard per jaar. Daarbij blijven rouw en verdriet over verlies en blijvende invaliditeit nog buiten beschouwing. Wanneer bij het verkeersbeleid werkelijk voorrang wordt gegeven aan bescherming van de zwaksten zijn we op gemeentelijk niveau niet klaar met het goedkeuren van één woonerf. Het hele beleid zal van die prioriteit moeten uitgaan. Onlogisch is te pleiten voor

integratie van bejaarden of gehandicapten in het dagelijks leven zonder erbij stil te staan dat zij veiliger routes nodig hebben om zelfs maar een dienstencentrum te kunnen bereiken.

Jonge ouders die de gevaren voor hun kinderen niet langer accepteren werken vaak en terecht mee aan actiegroepen. Maar waar zijn de actiegroepen gericht op het belang van bejaarden en gehandicapten die vaak met levensgevaar winkel of bushalte moeten zoeken. Zo'n actiegroep zou ook overbodig moeten zijn, vond mevrouw Van der Does, omdat het CDA steeds voor hun rechten en belangen opkomt. In woonwijken kan 80 procent van de straten het zonder doorgaand verkeer stellen. In die straten zou het tempo veel lager kunnen zijn dan 50 km. Prioriteit voor zwakkere verkeers-deelnemers zou, aldus een der besproken stellingen ook tot uitdrukking moeten komen in: a. een netwerk van veilige routes in het bestemmingsplan tussen woningen, winkels, scholen en andere voorzieningen. Ook het openbaar vervoer en de vuilnisophaaldienst zouden in verblijfsgebieden met gepaste snelheid hun werk moeten kunnen doen. Systematisch surveillancebeleid van de politie werd van groot belang geacht. Dit moet onderdeel zijn van het gemeentelijk verkeersveiligheidsplan. Plannen op gemeentelijk niveau dienen in nauw samenspel met de burgers tot stand te komen. Inspraak, maar vooral klachtenbehandeling, dienen te worden gehonoreerd. Daarvoor zal in de begroting geld moeten worden gereserveerd. Niet alle bepleite maatregelen vragen overigens veel geld. Ombuiging van de mentaliteit, zodat bescherming van de zwaksten voorop komt te staan, is de

Eigen portefeuille voor verkeersveiligheid

Raden en Staten dienen het verkeersveiligheidsbeleid nadrukkelijker te stimuleren. Dit beleid, zo luidt een op een CDA-studiedag aanvaarde stelling, dient te worden opgenomen in een wethoudersportefeuille en het pakket van een raads(staten)-commissie. Ook dient het CDA voor een fractiecommissie of een fractie-specialist voor de verkeersveiligheid te zorgen. Verkeersveiligheid wordt namelijk als een zelfstandig beleidsterrein beschouwd. Het heeft te maken met ruimtelijke ordening en ook met andere beleidsterreinen zoals volksgezondheid, educatie, justitie, onderwijs, verkeer en arbeidsmarkt. In een overlegorgaan verkeerszaken moeten de verschillende ambtelijke diensten samenwerken met eigen ambtelijke ondersteuning. Een van de wethouders draagt daarbij de politieke verantwoordelijkheid.

belangrijkste opgave. Wel waarschuwde ir. F. J. Creemer (adjunct-directeur van de provinciale waterstaat van Overijssel) ervoor om bij het opzetten van plannen de grenzen van het financieel-mogelijke niet uit het oog te verliezen. Geen kostbare geluidswal bijvoorbeeld, wanneer een rietmat-bescherming afdoende is.

Het huidige financieringsprobleem ten aanzien van wegen en voorzieningen bevordert, naar het oordeel van de aanwezigen, niet een systematisch gemeentelijke beleidsontwikkeling terzake van verkeersveiligheid. Er blijft te weinig ruimte om per gemeente eigen prioriteiten te stellen. Aan de andere kant werd opgemerkt dat de door rijks gelden geschapen financiële mogelijkheden (voor verkeersvoorzieningen) niet altijd effectief en volledig worden gebruikt. De discussie maakte ook wel duidelijk dat het moeilijk is bevoegdheden efficiënt tussen lagere en hogere colleges te verdelen. Het CDA kiest terecht voor gespreide verantwoordelijkheid. Dat geldt dan zeker voor voorzieningen die volledig op plaatselijke omstandigheden moeten zijn afgestemd en rekening dienen te houden met wensen en

wenken van eigen burgerij. Met te veel plaatselijke experimenten, welke niet passen in landelijke regelingen, is de verkeersveiligheid echter ook weer niet gediend.

In zijn slotwoord concludeerde dr. Th. E. Westertop dat deze studiedag, terecht opkomend voor bescherming van de zwakste verkeersdeelnemers, het huidige auto-verkeer als systeem accepteert. Met verlaging van de maximum snelheid binnen woongebieden ging hij graag akkoord. De vraag is echter hoe tegen overtreding op te treden. De bepaling dat, binnen een woonerf „stapvoets rijden“ verplicht is, valt beter toe te passen. Misschien dat voor snelwegen meer dan 100 km aanvaardbaar zou zijn doch dan haalt men elke „speelruimte“ er uit en wordt al gauw 120 of 140 normaal genoemd. In het geopperde denkbeeld om ook in personenauto's tachograafs aan te brengen achtte Westertop weinig doeltreffend. Er worden verschillende maximale snelheden toegelaten (30, 50, 80 of 100). Een tachograaf vertelt niet waar en wanneer een bepaalde snelheid werd gereden en maakt dus ook een eventuele overtreding niet aantoonbaar.

G. J. Brinkman

VAN DE PARTIJ

Kiesverenigingen wacht druk seizoen

brief aan kiesverenigingen

Eind oktober gaat de groslijstprocedure van start. Deze procedure voor de kandidaatstelling voor de eerstvolgende Tweede-Kamerverkiezingen betekent dat dit najaar elke AR-kiesvereniging tot 15 december de gelegenheid heeft om namen van ten hoogste 10 personen in te zenden naar het partijsecretariaat, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA, Den Haag. Het is van het grootste belang, dat de ledenvergaderingen van de kiesverenigingen van hun bevoegdheid tot het noemen van namen van personen die men geschikt acht voor een eventuele kandidatuur gebruik maken.

Dit staat in een brief die op 25 oktober naar de besturen van de kiesverenigingen is gestuurd. Deze brief treft u in z'n geheel hieronder aan.

2. Fusie lagere organen
„Nu de beoogde fusiedatum van het CDA – oktober 1980 – steeds dichterbij komt, nadert ook het moment waarop de kiesverenigingen maatregelen moeten treffen in verband met hun eigen opheffing. Het samensmelten van de drie partijen op

gemeentelijk niveau dient de komende periode gestalte te krijgen. Binnenkort kunt u hieromtrent een schrijven van de vier voorzitters van het CDA en de drie partijen met een uitvoerige notitie tegemoet zien waarin nader wordt stilgestaan bij de onderscheiden punten die om een regeling vragen. Binnenkort hoopt het secretariaat gereed te komen met de opstelling van „praktische richtlijnen” voor AR-kiesverenigingen, Staten- en Kamercentrales in verband met allerlei zaken die in het licht van de fusie om een nadere regeling vragen (bijv. financiën, archief, kandidaatstellingen e.d.).

3. Partijraad 1 december
De najaarspartijraad zal dit jaar te Ede, en wel in „De Reehorst” plaatsvinden, op zaterdag 1 december a.s. Op de agenda staan naast diverse huishoudelijke zaken, onder meer de behandeling en vaststelling van diverse voor de kiesverenigingen „niet amendabele” bijlagen bij de ontwerp-CDA-staten (fusie-protocol); de behandeling van het rapport van de commissie relatie grondslag politiek handelen, van het rapport van de commissie uitgangspunten en van de commissie politieke koers. Verder komt er een voorstel aan de orde om aan kiesverenigingen en stemhebbende leden van de partijraad voor te stellen met één CDA-lijst uit te komen bij de eerstkomende verkiezingen van de Tweede Kamer.

Dit alles conform artikel 32, lid 11 van de partijstatuten, waar gesproken wordt over „besluiten tot een algemeen akkoord van federatieve samenwerking met andere politieke partijen.” Zie hiervoor ook hoofdstuk IV van het draaiboek.

4. Program van Uitgangspunten
Wat betreft het reeds genoemde Program van Uitgangspunten, het is de bedoeling, dat bij goedkeuring door de partijraad – in tegenstelling tot een eerder voornemen – dit program nog vóór de fusiedatum door de afzonderlijke CDA-partijen zal worden vastgesteld. Dit betekent dat voor de behandeling hiervan artikel 32 lid 9, van de statuten van toepassing is: voor de vaststelling van het Program van Uitgangspunten is een zelfde procedure vereist als voor de vaststelling van het Program van Actie. Bij een volgende zending aan u, welke in december a.s. is voorzien, hopen wij een tijdschema voor de behandeling ervan door de partij-organen toe te zenden. Met de procedure vervallen eveneens de in een eerder stadium voorgestelde reeks van regionale conferenties over het Program van Uitgangspunten.

5. Contributie-inning 1980
Zoals u reeds in „Nederlandse Gedachten” hebt kunnen lezen, is de contributie-inning 1980 vervoegd in verband met de in december a.s. te houden financiële actie „onder één dak”. Deze actie beoogt gelden bijeen te brengen voor het kantoor van het nieuwe CDA-secretariaat. Hiertoe heeft het partijbestuur op voorstel van het dagelijks bestuur van het CDA besloten. Omstreeks half november a.s. ontvangen de partijleden de acceptgirokaart. Eén en ander betekent eveneens dat de „peildatum” vervoegd is, die is nu in plaats van 1 december op 1 november 1979.

6. Publikaties

a) ledenwerfkrant
In het kader van de hierboven reeds genoemde CDA-actie „onder één dak” zal ook aandacht besteed worden aan ledenwerving voor het CDA, resp. voor de CDA-partijen. Tot de fusiedatum zijn nieuwe ARP-leden van harte welkom. Ook aan de vooravond van de fusie is „een sterke ARP, een steun voor het

CDA!”

Op het partijsecretariaat zijn gratis ledenwerfkranten en daarnaast ook ledenwerfkaarten beschikbaar. Op telefonische of schriftelijke aanvragen zenden wij u deze graag toe, zie hiervoor ook hoofdstuk IX uit het draaiboek.

b) adressengids

Binnenkort komt een nieuwe ARP-adressengids uit. Bij de volgende zending hopen wij u een exemplaar toe te zenden, tegen kostprijs.

c) Christian political option

Onlangs verscheen een Engelstalige uitgave van lezingen en discussies die gehouden zijn tijdens het internationale symposium, dat in het kader van het honderd jarig bestaan van de ARP in april jl. georganiseerd werd door de Kuiperstichting. Aan de orde komen vraagstukken van onderwijs, mediabeleid, partijformatie, economische orde, internationale solidariteit. De prijs van dit 200 pagina's tellende boek is f 15,- (incl. verzendkosten) en kan men bestellen bij het ARP-secretariaat.

d) Verslag CDA-Tweede-Kamerfractie

Teneinde de mogelijkheden tot het volgen en bespreken van het politieke beleid te vergroten en te stimuleren heeft de CDA-Tweede-Kamerfractie onlangs besloten in samenwerking met het CDA-secretariaat regelmatig een verslag van de activiteiten van de CDA-Tweede-Kamerfractie te publiceren onder de titel: „CDA-fractie in actie”.

CDA-fractie in actie zal plusminus 10 maal per jaar verschijnen. Wij zenden u hierbij ter kennisgeving de eerste aflevering van CDA-fractie in actie (augustusnummer). Wij bieden u de mogelijkheid, dat u u verzekert van regelmatige toezending van CDA-fractie in actie, tegen

abonnementskosten van f 10,- per jaar. De kosten zullen door ons in mindering worden gebracht op de tegoeden van uw kiesvereniging.

7. Tijdelijke huisvesting ARP-secretariaat
Wanneer de besturen van de CDA-partijen akkoord gaan met de verbouwplannen van de panden aan de dr. Kuiperstraat 1, 3 en 5, in het raam van de huisvesting voor het nieuwe CDA-secretariaat na de fusie, waar het op dit moment ook naar uitziet, dan zal het ARP-secretariaat tijdelijk elders gehuisvest moeten worden. Het lijkt er thans op dat deze verhuisoperatie in de derde week van november a.s. zal plaatsvinden. De keuze van de plaats van de tijdelijke huisvesting is gevallen op het Noordeinde nr. 142A, niet ver gelegen van het huidige partijsecretariaat. De kiesverenigingen krijgen te zijner tijd meer informatie hierover. Met uw besprekingen rond groslijst, plaatselijke fusie en het ontwerp-Program van Uitgangspunten wensen wij u de komende maanden veel sterkte en alle succes toe.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

drs. C. Bremmer
secretaris

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens etc.

HAHBO
HOUTBOUW
HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Agenda najaarspartijraad

1. Opening openingsrede partijvoorzitter.
2. Mededelingen en ingekomen stukken.
3. Vaststelling besluitenlijst voorjaarspartijraad d.d. 18 en 19 mei.
4. Jaarrekeningen en begroting.
5. Behandeling voorstel afschaffing tot zelf-inning van contributie door AR-Kiesverenigingen met ingang 1980.
6. Vacature-voorzieningen.
7. CDA-Zaken o.a. – behandeling en vaststelling ontwerp-regelingen en diverse bijlagen bij het ontwerp-fusieprotocol in verband met de CDA-fusie. – Huisvesting CDA.
8. – Behandeling van het rapport: „relatie grondslag en politiek handelen”. – besluitvorming over toezending door de partijraad van het program van Uitgangspunten aan de AR-kiesverenigingen.
9. Vaststelling uitslag schriftelijke stemmingen.
10. Politiek beleid: – rede J. van Houwelingen. – discussie en beoordeling rapport betreffende de „politieke koers” van het CDA.
11. Wat verder aan de orde komt
12. Sluiting

CDA-fractie in actie

In de periode tot de datum, waarop de partijen, die thans het CDA vormen, de fusie zullen aangaan, wordt veel van u gevraagd op het terrein van de partij-organisatie. Zoveel, dat wellicht wel eens uit het oog kan worden verloren, dat een politieke partij als het CDA primair zich ten doel stelt het overheidsbeleid in de door het CDA gewenste richting te beïnvloeden. Een hechte, goed georganiseerde partij-organisatie is daarbij een middel dat slechts node gemist kan worden. Het door het CDA te voeren beleid krijgt grotendeels gestalte door de reeks beslissingen die door de CDA-Tweede-Kamerfractie worden genomen ter zake tal van aangelegenheden.

In de partijbladen worden de leden/lezers geïnformeerd onder andere met betrekking tot een aantal zaken, waarin de CDA-Tweede-Kamerfractie een standpunt heeft bepaald, of nog moet bepalen.

In een goed functionerende partij zal het politieke beleid in alle partijgeledingen worden gevolgd en besproken. Teneinde de mogelijkheden tot het volgen en bespreken van het politieke beleid te vergroten en te stimuleren heeft de CDA-Tweede-Kamerfractie onlangs besloten in samenwerking met het CDA-secretariaat regelmatig een verslag van de activiteiten van de CDA-Tweede-Kamerfractie te publiceren onder de titel: „CDA-fractie in actie”.

CDA-fractie in actie zal ± 10 maal per jaar verschijnen. Wij bieden u de mogelijkheid, dat u zich verzekert van regelmatige toezending van CDA-fractie in actie, tegen abonnementskosten van f 10,- per jaar. Indien u hiervan gebruik wilt maken, dient u f 10,- over te maken op giro 89673 t.n.v. ARPPartijstichting te Den Haag o.v.v. „abonnement CDA-fractie in actie 79/80”.

GRIEP?
nisylén
druppels

‘t is plantaardig
‘t helpt!

DR. WILLMAR SCHWABE

Studiedag euthanasie

24 november 1979

„Het eindeloos rekken van het stervensproces is inhumain want daarin wordt de sterfelijkheid van de mens ontkend. Daar komt bij dat wij in het licht van het opstandingsevangelie onze dood relativerend onder ogen mogen zien, want hij heeft niet het laatste woord. Wij leven en sterven met verwachting...”, aldus luidt een belangrijke passage uit het pas verschenen CDA-rapport „Euthanasie”.

Op zaterdag 24 november vindt in het Jaarbeurscongrescentrum in Utrecht een studiedag over dit thema plaats. De Studiedag begint om 10.00 uur en eindigt om 16.00 uur. Deelname aan de studiedag is mogelijk door overmaking van f 15 op postgirorekening 2195300 t.n.v. de Stichting Vormingswerk KVP, Mauritskade 25, te Den Haag. Na inschrijving ontvangt u het rapport euthanasie aangevuld met enig informatiemateriaal en discussiestellingen. Dit infopakket en de lunch zijn voor rekening van de Stichting.

AR-Partijraad op 1 december te Ede

Op zaterdag 1 december a.s. vindt de najaarsbijeenkomst van de ARPPartijraad plaats, ditmaal in het cultureel centrum De Reehorst te Ede (vlakbij het station).

De voornaamste zaken die op deze najaarspartijraad aan de orde zullen komen zijn: Het rapport van de CDA-commissie „Grondslag en Politiek Handelen”, het „Ontwerp-program van Uitgangspunten” van het CDA en het rapport van de commissie „Politieke koers” (de zgn. „Smaaknota”). Daarnaast zullen een groot aantal ontwerp-regelingen met betrekking tot de fusie (waaronder de financiële en personele bijlage) behandeld worden. Tevens komt het voorstel aan de orde om bij de eerst

volgende verkiezingen voor de Tweede Kamer met één kandidatenlijst, te zamen met KVP en CHU, uit te komen.

Deelname

De partijraadsleden ontvangen binnenkort de uitnodiging met agenda en vergaderstukken voor deze vergadering. Voorzover de plaatsruimte dit toelaat zijn belangstellenden vanzelfsprekend van harte welkom. Men wordt verwacht daartoe onderstaande aanmeldingsbon zo spoedig mogelijk in te sturen naar het ARP-partijsecretariaat (uiterlijk 24 november). Bevestiging van aanmelding en toezending van de vergaderstukken zal dan plaatsvinden in de laatste week van november.

AANMELDINGSBON

Ondergetekende:

Naam: .....

Adres: .....
Postcode + woonplaats: .....

neemt deel aan de najaarspartijraad van de ARP op 1 december 1979 te Ede en maakt daarbij wel / niet* gebruik van de lunch (deelnemersbijdrage incl. consumptie en lunch + f 17,50)

Datum: .....

Handtekening: .....

* doorhalen wat niet van toepassing is.

N.B. Geheel ingevuld retourneren aan ARPPartijsecretariaat dr. Kuiperstraat 3, Den Haag. (vóór 24 november 1979).

CDA onder één dak

In Holland staat een huis.

In dat huis daar woont een heer en die heer die kiest een vrouw en die vrouw die kiest een kind.

Ja, ja – zo ging dat vroeger.

In het CDA gaat het anders toe.

Daar hebben drie partners elkaar uit wederzijdse overtuiging gekozen. Drie eigen-gearde en soms ook eigengereide partners, maar wel met zoveel fundamenteels gemeenschappelijk dat de innige relatie is aangegaan.

Het komt er nu op aan gezamenlijke politieke opvattingen zodanig te vervlechten dat één politieke koers wordt uitgezet, één politieke lijn wordt getrokken en concrete CDA-standpunten worden ingenomen. Dat vergt:

– een zodanige innige band tussen de partijen dat ineenvloeiing tot stand wordt gebracht;

– een zodanige gemeenschappelijke huishouding en bedrijfsvoering, dat het mogelijk wordt dat alle ingrediënten – van wetenschappelijke, organisatorische, financiële, administratieve of wat voor aard dan ook – op elk moment in een gemeenschappelijke keuken

voorhanden zijn;

– een zodanig onderdak dat het gehele partij-apparaat, bestaande uit vele gevarieerde en onmisbare mensen, met al hun know-how en wat zij zo verder aan nuttige rompslomp om zich heen hebben, goed gehuisvest is – een noodzakelijke voorwaarde, wil de partij optimaal kunnen functioneren, aantrekkelijk voor leden en nieuwe leden, in staat om op verantwoorde wijze materiaal aan te dragen voor de meningsvorming en besluitvorming

binnen de partij, in staat om te functioneren als service-instituut voor al die partijleden die op de zoveel politieke posten het CDA-gezicht moeten vertonen en waar maken. Partners die elkaar uit overtuiging hebben gekozen en een zo vergaande, innige relatie met elkaar aangaan. Willen samenwonen – en liefst zo gauw mogelijk. Laten we dat samen even – financieel – voor elkaar maken. Laten we tegelijkertijd elkaar – als fusiecadeau – een klinkend aantal nieuwe leden aanbieden.

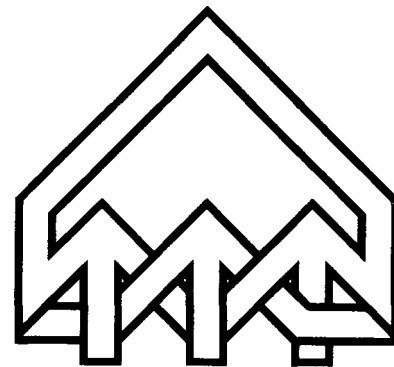
Een hecht CDA;

– een weldoortimmerd huis (luxe hoeft niet)

– een levende, sterke basis in alle dorpen en steden, waarvanuit CDA-politici kunnen opereren en worden gevoed.

– een kwalitatief goede landelijke staf die organisatorisch en inhoudelijk haar ondersteunende bijdrage levert dat hebben we nodig, willen we inderdaad als CDA goede kans maken om onze politieke opvattingen – en die vinden we toch gezamenlijk belangrijk! – in goed politiek beleid om te zetten.

Jeltien G. Kraaijeveld-Wouters

CDA ONDER ÉÉN DAK

Jongeren zoeken een vaste plaats

Het landelijk secretariaat van de CDA-jongeren zal straks geen papierwinkel moeten worden, waarin de secretarissen als administrateurs verdwijnen. Het zal vooral ook als vraagbaak moeten werken, waar de leden voor hulp en advies terecht kunnen en activiteiten worden ontwikkeld. Om dat goed te kunnen doen is het CDA-huis ook voor het CDJA beslist nodig.

Nu zijn de CDA-jongeren nog druk bezig met besprekingen welke half 1980 zullen

moeten uitlopen op de oprichting van één nieuwe CDA-jongerenorganisatie, het CDJA.

Hun aantal bedraagt bijna drieduizend met een leeftijdsgrens tot 29 jaar. Zij willen zich op hun eigen manier bezig houden met christendemocratische politiek. Het zijn over het algemeen jonge CDA-leden, maar ook zijn er jonge mensen onder die (nog) niet zover zijn dat ze reeds lid van een bepaalde politieke partij willen worden.

In plaatselijke, regionale en provinciale afdelingen, in commissies en werkgroepen werken zij aan het vormen van hun eigen politieke overtuiging en óók bijdragen aan de politieke standpuntbepaling binnen het CDA-verband. Zo houden ze het CDA jong!

Als het landelijk secretariaat straks in het CDA-huis gevestigd kan worden krijgt het werk nieuwe kansen. Het krijgt de beschikking over (waarschijnlijk: drie) eigen medewerk(st)ers die ten dienste van de hele organisatie van het CDJA willen staan. Niet alleen als secretarissen van gewichtige besturen en commissies, maar als mensen die over ervaring, materiaal en overtuiging beschikken waarmee ze de leden kunnen helpen. Het moet een werkplaats worden waar activiteiten van de grond komen. Een actief hoekje onder het éne dak.

Govert Veldhuijzen
secretaris federatie CDJA

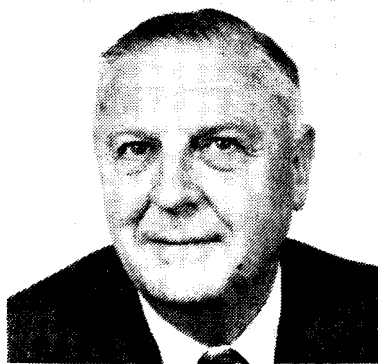
CDA onder één dak

CDA Christen Democratisch Appèl is niet een optelsom van ARP + CHU + KVP, het is een nieuwe beweging – een nieuw appèl aan Christenen die vanuit het Evangelie in de politiek willen staan en in dienst van de samenleving – van de naaste een opdracht willen vervullen.

Het Christen Democratisch Appèl gaf een nieuwe impuls. Wij trekken er weer op uit om leden te werven –

te praten over het CDA-program: niet bij brood alleen. Er zullen nieuwe rapporten over onze samenleving verschijnen natuurlijk ook.

Een nieuw partijorgaan is onontbeerlijk en een nieuw partij bureau. Daar zetten wij Christen Democraten even gezamenlijk de schouders onder. CDA, onder één dak!

K. C. van der Mije Pzn.
Lid CDA-fractie Prov. Staten
Noord-Holland

Handel & Industrie

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland,
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

**OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.**

GOES – Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

NG

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 46 17 november 1979

50JAAR ARJOS 50JAAR ARJOS 50JAAR ARJOS 50JAAR ARJOS 50JAAR ARJOS 50JAAR ARJOS 50JAAR ARJOS

ARJOS-JUBILEUM: GELOOF EN REVOLUTIE

Arjos- krant

Dit nummer van NG is een Arjosnummer. De redactie van NG heeft deze krant ter beschikking gesteld van de Arjos, vanwege het 50-jarig jubileum dat de Arjos deze maand viert. In dit nummer wordt dan ook uitgebreid aandacht besteed aan het thema dat de Arjos gekozen heeft voor haar jubileumviering. Geloof en revolutie. Aandacht wordt verder gevraagd voor een interview met Aantjes en een interview met Den Uyl. Felicitaties ontbreken niet, en ook de oud-Arjosvoorzitters komen aan het woord.

De redactie spreekt de wens uit dat u dit speciale Arjosnummer met veel plezier zult lezen.

Geloof en revolutie door Paul Doop

Tussen Evangelische belofte en vernieuwingsdrang

Wat geloven wij eigenlijk wanneer wij geconfronteerd worden met de honger in de „Derde Wereld”. Wat geloven wij eigenlijk als wij zien dat de bewapening tot een krankzinnige hoogte zijn gestegen. Wat geloven wij eigenlijk wanneer wij bemerken dat er een tekort aan fossiele brandstof ontstaat. Wat geloven wij eigenlijk als wij zien dat het milieu gebukt gaat onder de last van onze welvaartsresten?

Misschien geloven wij wel dat de techniek te zijner tijd ook voor deze problemen wel een oplossing zal weten; of geloven wij soms dat de soep nooit zo heet gegeten wordt als hij wordt opgediend; of hebben wij het geloof dat er toch weinig aan te doen valt, zo in de geest van „na ons de zondvloed” en „het staat toch in de Openbaringen”. Wat geloven wij eigenlijk, of geloven wij het wel?

Vlucht

Geconfronteerd met de problemen van deze wereld worden wij vaak wat onverschillig; wij geloven het wel of houden het voor gezien. Zo'n houding is op zich beschouwd niet onverklaarbaar. De vraagstukken waarvoor wij ons in de wereld gesteld zien zijn zo groot dat ze veel te groot

lijken voor ons bevattingsvermogen. Wat kan een eenvoudige sterveling nu uiteindelijk doen aan de honger in de „Derde Wereld”? Ach, hij kan wat geld geven aan de Kerken of aan het Rode Kruis. Maar er wordt dan wel door iedereen bij gezegd dat het toch maar een druppel op een gloeiende plaat is. Zulke vraagstukken staan te boek als structurele problemen en lijken dan ook op het eerste gezicht onoplosbaar. Niet één individu kan daar wat aan veranderen, maar de structuren moeten worden gewijzigd. Voor het uitbannen van de armoede en de honger uit de wereld moet de economische structuur worden veranderd en daartoe helpen niet de paar gulden die wij in de collectezak doen. Doordat wij er niets aan kunnen veranderen, lijken de problemen ongrijpbaar en onveranderbaar. Het „on(grijpbare)” karakter van een vraagstuk als van de honger in de wereld, leidt ertoe dat wij ons persoonlijk vaak niet meer verantwoordelijk voor de nood van de wereld voelen. Juist omdat wij geen deel van de oplossing van wereldvraagstukken meer zijn, vluchten wij weg uit die wereld vol ellende. Weg van de honger, weg van de milieuoverlast en weg van de energieproblemen. Murw geslagen door de enorme ingewikkeldheid van alles, zakken wij nog eens verder weg in de luie stoel voor de TV met Privé. Wij haken onze caravan maar weer aan de auto voor een tweede of derde vakantie, waar wij alles kunnen vergeten. Op weg naar een wereld die beter lijkt, die gevormd wordt door de reclame en mensen een „paradijs op aarde” voorspiegelt. Van dat paradijs is om ons heen weinig te zien, maar dat schijnt ons niet te deren. In studio's en roddelrubrieken wordt die voor ons gemaakt. Het is een vluchtweg, maar wel een weg die dood loopt. Zodra de verstrooiing brengende TV-programma's zijn afgelopen, blijven wij alleen achter; in een wereld waar niet uitsluitend goed-ogende filmsterren rondlopen en niet elke levensloop een „happy-end” heeft. Het menselijk leven lijkt zinloos geworden en biedt geen enkel perspectief. Dit gebrek aan gevoel voor verantwoordelijkheid voor wat zich in de maatschappij afspeelt, hebben wij als samenleving voor een deel zelf opgeroepen. Wij hechten namelijk voor de oplossing van de wereldproblemen onze hoop op aardse methoden. Maar wij blijken daarmee niet uit de voeten te komen. Daarom vluchten wij maar.

Echter wie volgen wij in die vlucht: onszelf, de wereld, of God?

Revolutie

Het was de Romein Celsus die ± 178 na Christus de Christenen van zijn tijd typeerde als een rebellerend volk. Hij haatte en vervolgde de Christenen omdat zij weigerden naast hun God andere heren te dienen. Iedereen was trouw aan de keizer, behalve zij. De Christenen maakten zich daardoor los van de samenleving. Celsus zag dit „zich los maken” als het kenmerk van zowel het Christendom als het Jodendom. Het Joodse volk, zo was zijn redenering, was ontstaan uit het verzet van een groep Hebreeërs tegen Egypte, die daarom het land ontvluchtten en zo had zich nu weer een groep tegen de Joodse gemeenschap verzet om aanhangers van Jezus te worden. Grondslag voor het Christendom was dan ook: opstandigheid, breuk met de normale wereld. En deze opstandigheid, oordeelde Celsus, was een onredelijke en ziekelijke neiging die als revolutionair, tegen de wereld gerichte beweging de kop in moest worden gedrukt. Het verhaal van deze Romein leert ons het een en ander over de houding van de Christenen uit die tijd. Het belangrijkste was voor hen om God te mogen dienen en daartoe wendden zij zich af van de wereld. Deze eerste Christen gemeenschappen, wilden „los” staan van het aardse gezag, „los” staan van de aardse samenleving om werkelijk God te kunnen volgen. Dit „zich losmaken” van de wereld heeft een heel positieve kant. De oplossing van de problemen waarmee wij geconfronteerd worden zoeken wij dan niet meer in de wereld zelf, maar daarbuiten; namelijk bij God. Wij hebben maar al te snel de neiging te buigen voor aardse machten en aardse verleiding. Vluchtwegen door de wereld geboden, slaan wij in zonder ons af te vragen waar ze toe leiden. Dat deden de Christenen die leefden in de tijd van Celsus bepaald niet. Zij verwachtten het goede alleen van hun God. Maar zo'n grondhouding brengt ook gevaren met zich mee. Men bekommert zich niet meer om de wereld en denkt in de eerste plaats aan zijn eigen hachje. Zo van: wij weten wel dat het mis gaat met de wereld, maar dat is onze zaak niet meer, maar een zaak van die wereld zelf. Wij hebben de „waarheid” gevonden en anderen mogen zich bij ons aansluiten. Doen zij dat niet, dan hebben zij pech gehad,

maar ons gaat dat niet meer aan. Het is een houding van „gelijkheerigheid”. Juist door dit laatste aspect is deze „revolutionaire” weg nog niet volgroeid. Zij kenmerkt zich alleen door een negatieve kijk op de wereld. Wij moeten niet denken dat wij alleen op deze wereld geplaatst zijn om ons eigen „gelijk” bevestigd te zien. Wij zijn samen met anderen op de wereld omdat wij een Boodschap voor die wereld hebben. Dat betekent dat wij ons niet mogen afzonderen en de maatschappij aan haar lot over mogen laten. Als individu of als groep leef je samen met andere mensen; daarom spreken wij ook van een „samenleving”. Wij zijn zelf ook een onderdeel van die samenleving; en juist dáárbinne moet onze opdracht als Christenen gestalte krijgen.

Nogmaals revolutie

Juist in de Christelijk politiek zou iets zichtbaar moeten worden van het naar elkaar toekomen van de beide hierboven geschetste uitersten. Enerzijds een vlucht naar de wereld; anderzijds de vlucht naar God, met daarbij de wereld vergetend. Daarmee gebruikten wij het woord „revolutionair”. Om de spraakverwarring niet te groot te maken, moeten wij bedenken dat het revolutiebegrip van Groen van Prinsterer een heel ander is dan zoals wij het begrip zoëven hanteerden. Groen zag de revolutionairen als mensen die de ordening Gods wilden omgooien. Daarom staan ongelof en revolutie ook duidelijk met elkaar in verband en daarom noemen wij ons anti-revolutionair. Wij gebruikten tot nu toe het revolutiebegrip voor die gevallen, waarin men zich niet houdt aan de ordening van de wereld. Voor een buitenstaander lijkt dit misschien op een aardig woordenspel waar je uiteindelijk weinig aan hebt. Toch is het van belang beide betekenissen van de term „revolutie” goed in de gaten te houden, want in zeker opzicht kunnen ze elkaar aanvullen. Wij hebben gezien dat ongelof en revolutie veel met elkaar te maken hebben, wanneer wij „revolutie” op dezelfde wijze opvatten zoals Groen dat deed. Maar de vraag is tevens of geloof en revolutie, waarbij revolutie opgevat wordt als het zich niet richten naar de normen van de wereld, ook in zo'n duidelijke relatie tot elkaar staan. Vanuit ons geloof weten wij dat wij het niet van de wereld hoeven te verwachten; mogen wij ons dan ook actief verzetten tegen diezelfde wereld, wanneer deze niet geordend is zoals wij vanuit ons geloven menen dat het goed is? Als wij ons in de politiek bezighouden met de ordening van de samenleving, dan hebben wij ons niet uitsluitend te richten naar de wereldse normen, als vrijheid, gelijkheid en broederschap, want die bieden uiteindelijk geen oplossing. Want, betekent „vrijheid” nu dat wij mogen doen en laten wat wij willen, zonder ons te bekommeren om de gevolgen

van dat „doen” voor de andere mensen? Betekent „gelijkheid” dat „blanken” onderling gelijk zijn en dat „zwarten” onderling ook gelijk zijn, maar dat zij ten opzichte van elkaar ongelijk zijn? Betekent „broederschap” dat armen en rijken elkaar de hand moeten reiken zonder dat er wat aan de ellende van de armen wordt gedaan? Dit soort normen versluieren voor ons de werkelijkheid. Aan de andere kant kunnen wij ook niet vasthouden aan een geloof dat God Nederland wel zal bewaren en vervolgens het voorbeeld van de struisvogel volgen. Zo'n houding laat aan de wereld de vrije hand. Niet-handelen is uiteindelijk ook handelen, en levert de maatschappij over aan zich zelf. Neen, wij moeten ons weten midden in die samenleving te staan, maar dan niet als slachtoffers van de maatschappij, maar als geroepen door God. Juist dit roepingsbesef moet ons inspireren de leugen te willen ontmaskeren en daartegenover de Waarheid te stellen. Wij mogen de maatschappij niet als gegeven aanvaarden, waaraan wij zelf niets kunnen veranderen. Die samenleving wordt door mensenkinderen gevormd en kan dus ook door mensenhanden worden veranderd. Echter die veranderingen moeten wel perspectief bieden, anders lijken ze geen betekenis te hebben. Het moeten wijzigingen zijn die ons leiden in de richting van het land der belofte. Het moet geïnspireerd zijn op de hoop die Jezus ons gegeven heeft. Juist deze hoop op een nieuwe wereld en een nieuwe aarde moet ons verantwoordelijk doen voelen voor haar. Het is de belofte die in Jezus gestalte heeft gekregen; God heeft de wereld niet losgelaten, dat geeft hoop voor de toekomst.

Vluchten hoeft niet meer

Wij zijn niet meer van de wereld, maar behoren Hem toe (Joh. 15:19). Dat is bevrijdend, omdat wij ons dan niet meer hoeven te richten naar „schijn” die de wereld ons biedt. Het geeft ons het gevoel dat wij als geroepen door God de wereld ook mee kunnen besturen. Jeugdwerkloosheid, kernbepapening, milieuvuiling worden dan niet meer gegevens die wij lijdelijk over onze kant moeten laten gaan, maar wij worden er opstandig van, revolutionair. Dat wil niet zeggen dat wij de wereld zo kunnen veranderen dat zij ook volmaakt wordt. Pijn, verdriet, eenzaamheid zullen wij niet d.m.v. de politiek uit de wereld kunnen verbannen. Wel kunnen wij mogelijke oplossingen bieden voor problemen die wij mensen zelf hebben veroorzaakt en waarvan wij eerst dachten dat er niets aan te doen viel. Wij hoeven de honger in de „Derde Wereld” en de kernenergie-problematiek niet meer te ontvluchten. Omdat wij ons geroepen weten, beseffen wij ook, dat

vervolg op pagina 2

DEZE WEEK
IN NG:

In dit Arjosnummer:	
Van de ARP-voorzitter	pagina 2
Onder de Hamer	pagina 3
Interview met Den Uyl	pagina 4
Interview met Aantjes	pagina 5
Oud-Arjos-voorzitters	pagina 6 en 11
Ledenwerfkrant	pagina 7 t/m 10
Felicitaties	pagina 12
Guatemala	pagina 14
Kernbepapening	pagina 14

Van de ARP-voorzitter

Vrijdag 11 oktober 1957 werd ik, als mede-oprichter van de A.R. Jongeren Studieclub 'Willem van Oranje' te IJmuiden, Arjoslid. Wij vergaderden elke maand. Voor de pauze een inleiding, na de pauze een politiek maandoorzicht. In de novemberbijeenkomst van 1957 werd het onderwerp 'christelijke politiek' ingeleid. Ik vermeld dat omdat de secretaris in het notulenboek over de discussie optekende: „het kan niet anders of er openbaart zich ook in onze ARJOS een tegenstelling rechtslinks of zo men wil Hommes contra Zijlstra. Dit is verheugend”. Waarom dat verheugend was ontbreekt. Zelf ben ik als Hommes-fan begonnen. Negen jaar later werd ik tot landelijk Arjosvoorzitter gekozen. De redactie vraagt mij hoe ik toen de Arjos beleefde.

Studie

Voor politici van boven de 50 geldt dat zij altijd veel te danken hadden aan de vorming op de jongelingsvereniging. 't Ging ook altijd om mannen! Jongere en zeker aankomende politici kunnen dat de senioren niet meer nazeggen. De Arjos is voor velen een uitstekende vervanger gebleven, en zij is dat nog. Ik heb op de Arjos leren studeren, veel geleerd op kadercursussen, vergadertechniek meegekregen en vasthoudend leren zeuren over punten en komma's. Maar het laatste past niet bij mijn aard. Het Arjosvoorzitterschap werd uitgeoefend in de tijd waarin D'66 en de PPR werden opgericht. De tijd waarin de Boerenpartij, Provo Christen-radikalen en Nieuw-Links zich roerden. Natuurlijk ging de democratiseringsgolf niet aan de Arjos voorbij. In de relatie met de partij leidde het tot een plaats in het Dagelijks Bestuur en was er sprake van een groeiende meer open

mentaliteit. De Arjossers zelf verlegden de activiteiten. Studie moest gevolgen hebben, uitlopen op actie. Dit leidde tot een kritisch volgen van de politiek van de ARP. In het begin een zeer omstreden zaak. Nu als vanzelfsprekend aanvaard. In mijn voorzittersperiode kwam de werkwijze van in clubverband bijeenkomen en inleidingen afsteken steeds sterker onder druk te staan. Een vrijblijvende opstelling deed opgeld. Men wilde wel wat aan politiek doen maar zag weinig in al te sterke bindingen. Het leidde tot de adambenemende voorstellen van de commissie EVA. De letters staan voor: Eigentijdse Vormgeving Arjos. De Nationale Organisatie werd van een vereniging van clubs omgezet in een vereniging van leden. Een leeftijdsgrens werd ingevoerd, hetgeen leidde tot verlies van honderden leden van soms ver boven de 30 jaar. Ook de tot vandaag functionerende Arjosraad is een EVA-produkt.

CDA

Ik was Arjosvoorzitter in de jaren '66-'70. Daarvoor was ik twee jaar vice-voorzitter onder Jan v.d. Ploeg. En al die jaren was er die niet aan een eind komende samenspreking met de CHJO en de KVPJG. In zgn. „Witte Heiconferenties” proefden wij elkaars harten en nieren. Het waren de tijden dat de KVP-jongeren in hun blad „Jongeren Voorop” stelden: „Onze gedachten gaan uit naar een algemene volkspartij op niet-confessionele basis, die als centrum-formatie in een behoefte kan voorzien”. Arjos en CHJO trokken in het afwijzen van de dekonfessionalisering toen nog gezamenlijk op. Dat werd later ook al minder.

En in „Op Wiek” van april 1967 mocht ik de Arjosopvatting samenvatten met: „Een Algemene Volkspartij, met in een inleiding de erkenning van zo iets als het erfgoed der christelijke beschaving zal voor ons gevoel onontkoombaar in de richting van een partij gaan die men in Skandinavië gewoon 'konservatieve partij' noemt.” Op het CDA-congres van augustus 1975 zaten we in precies dezelfde discussie. Wie luide daar de bel? Misschien waren die felle botsingen wel nodig om ons de rijkdom van grondslagrapport en politieke overtuiging te schenken. Werken wij aan het onder ons levend houden ervan! Die niet aan een eind komende christen-demokratische samensprekingen werden gevoerd vanuit karikaturen. Voor onze organisatie: de vage, vrijblijvende CHJO'ers, de losbollige bierdrinkende KVPJG'ers en de principiële Arjossers. De beide zusterorganisaties kozen voor de laatste groep: die betweterige, arrogante Arjossers. Hoe hebben we elkaar toch gevonden!

Jong

Aktief bij de Arjos betrokken zijn betekende in de jaren zestig altijd op pad zijn. Voor mijn gevoel

vergaderden we bijkans dagelijks. Spreekbeurten door het hele land. Reizen in internationaal kader. Het bijwonen van bestuursvergaderingen van een aan elk D.B.-lid toegewezen provinciaal verband (voor mij Friesland en Groningen want ik had een autootje). Commissies. Conferenties. De Arjos was ook qua tijdsbesteding eindeloos. En, vanwege de beïnvloeding, liep je natuurlijk ook alle vergaderingen van kiesverenigingen, staten- en kamercentrales af. Ik kan, terugdenkend aan de periode waarin ik voorzitter was, het slechts bij een enkel facet dat mij trof, laten. Maar ik zou beslist onvolledig zijn wanneer ik niet de gezelligheid, de je zo vertrouwd wordende sfeer, de warme vriendschap - liefde soms - zou memoreren.

't Is een jongerenorganisatie. Je beleeft alle instansen. Ook de drukte om niks. De viam in de pan. Gewichtigdoenerij. We vonden het best spannend dat we met Barend Biesheuvel mochten eten. Een etentje overigens om ons toenmalig DB (met Jan van Houwelingen, Tineke Ladders, Piet van Tellingen) eens flink de les te lezen over onze opstelling tegenover de NAVO. U ziet, niets nieuws onder de zon. En, achter alles staande, besef je de grote vormende waarde van een actieve jongerenorganisatie. Ik heb aan de Arjos onnoemlijk veel te danken.

En nu

Ik weet niet of ik, tot slot, goed in staat ben objectief iets te zeggen over de Arjos van nu. Ik kijk er nauwelijks van een afstand tegenaan. Je realiseert je nu dat je 10 jaar terug nog Arjosvoorzitter was. En de jaren erna mocht ik de club van dichtbij blijven volgen. Wat valt op? De ernst waarmee het spel gespeeld wordt is dezelfde. De activiteit is onveranderd groot. De gewichtigdoenerij is wat minder, de omgangsvormen zijn speelser. De stropdas is een schaars artikel geworden. Het kritisch volgen van ARP en CDA is terecht

hoofdpoging gebleven. Ik heb de indruk dat het gezelligheidselement ook nu niet ontbreekt. Als het wel zo was zou het ook geen echte jongerenorganisatie zijn. De werkwijze ervaar ik als ludieker, kreatiever dan 10-15 jaar terug. Ook hierin openbaart zich een tijdsbeeld. Alles botertje tot de boom? Nee. Een Arjos die de jaren tachtig ingaat met nog steeds een leeftijdsgrens van 30 jaar loopt op dat punt achter de ontwikkelingen aan. Bij het CDJA is het nog erger. Ondanks goede aanzetten is de organisatie als geheel te weinig ingesteld op 14-28 jarigen. Na het vertagen van de kiesgerechtigde leeftijd tot 18 jaar is vorming en informatie van de leeftijdsgroep 14-18 jaar naar mijn oordeel van levensbelang voor het CDA. De tweede kanttekening plaats ik met meer aarzeling. Bij het neerschrijven denk ik 'je wordt oud'; toch maar schrijven. Het kunnen beoordelen van wat anderen voorstellen vraagt om inzicht in geestelijke stromingen. Vraagt om het kunnen onderscheiden waarop het voor Christusbelijders aankomt. Vraagt om het doorzien en onderkennen van de tijdgeest. Normen en waarden staan onder de druk van de maatschappelijke ontwikkelingen. Sommige zijn overleefd. Niet alle. Gebed en bijbelstudie zijn ook vandaag onmisbare instrumenten om ons zicht op vertaling van wat blijft in het politieke heden te geven. Het 'beproeft de geesten of zij uit God zijn' komt ook nu nog als een opdracht op ons af. Ik oordeel niet. De Here ziet de harten aan. Wat ik wel weet is dat het christelijk geloof in een mensenleven om revolutie vraagt. Om bereidheid tot volledige ommekeer, bekering, overgave. Ik wens jong en oud met name die blijvende geloofsrevolutie toe. Dan wordt, ook door alle politieke en maatschappelijke arbeid, iets openbaar wat in Gezang 479 'dan is het aardse leven goed' heet.

H. A. de Boer

Geloof en revolutie

vervolg van pagina 1

mensenhanden nog veel kunnen bewerkstelligen. Jesaja leert dat ons werk in vergelijking met Gods almacht maar „...een stofje aan de weegschaal...” is. (Jes. 40:15), waardoor wij misschien geneigd zijn te denken: ach, is datgene wat wij in de politiek doen wel zo van belang? De woorden van Jezus kunnen ons dan weer moed geven, wanneer Hij tot ons zegt: „...de kleinste in het Koninkrijk der hemelen is groter... dan de grootste uit vrouwen geboren...” (Math. 11:11). Misschien kijken wij dan toch even anders aan tegen Carter, Brezjnev en Van Agt; om maar drie groten der aarde te noemen. Zij zijn niet alleen verantwoordelijk voor de wereld; wij zijn mede-verantwoordelijk. God ziet ook onze werken, hoe gering deze op het eerste gezicht ook lijken.

Arjos

De Arjos viert nu haar gouden jubileum, dat betekent dat, vijftig jaar lang, jongeren hebben proberen te leren hoe zij mede-verantwoordelijk kunnen zijn voor de vormgeving van de samenleving. De jongeren die vijftig jaar geleden de Arja bevolkten zullen met heel andere problemen in de politiek geconfronteerd zijn als wij nu. Het waren misschien ook heel andere typen jonge mensen en qua leeftijd waren zij in elk geval ouder dan de Arjos-leden van nu. Maar dat neemt niet weg dat de jeugd van 1979 en de jeugd van 1929 toch wat met elkaar gemeen zullen hebben. Jongeren hebben nu eenmaal de drang om de wereld in zo kort mogelijke tijd te willen veranderen. En dat is maar goed ook. Want wanneer er nog idealen zijn betekent het ook dat wij nog perspectief zien in de wereld van vandaag. Maar vooral ook jongeren blijken zich tegenwoordig steeds minder te interesseren voor de politiek. Zij geloven het allemaal wel. Daar ligt een grote uitdaging voor een politieke jongerenorganisatie van vandaag. Hoe kunnen wij toch nog

toekomstperspectief bieden terwijl de jeugdwerkloosheid steeds verder stijgt, de atoomwapens in steeds grotere hoeveelheden opgesteld worden en energie- en milieucrisis dreigen? Maak dat anderen maar eens duidelijk! Wij zullen moeten laten zien dat al deze problemen deels het werk zijn van mensenhanden en dat wij daar met z'n allen wat aan kunnen veranderen, omdat wij weten dat God ons niet heeft losgelaten. God is een roepende God en wij moeten laten zien dat Hij ook ons jongeren roept. Maar dan moeten wij wel bereid zijn soms de discostamper wat zachter te zetten, zodat wij Hem ook kunnen horen. Wij moeten het relatieve inzien van de geestdodende afleiding die de wereld ons biedt. En dan blijkt ons een grote taak te wachten die ons revolutionair-gezinden maakt. Werken in het spanningsveld van de belofte van het evangelie en de drang om de wereld te veranderen, zal in de toekomst niet meer in een organisatie worden gedaan die de naam „Arjos” draagt. Binnen afzienbare tijd zal de Arjos opgaan in het CDJA. De ideeën die wij in vijftig jaar hebben opgebouwd zullen met ons meegaan. Niet om ze in de kast met curiosa uit het verleden van het CDJA te deponeren, maar om vanuit dezelfde geest verder te gaan waarin wij de afgelopen vijftig jaar ook hebben gewerkt. Wij mogen niet te veel achterom kijken; en dan bij elkaar blijven zitten klagen als Arjos leden, over hoe knus het toch eigenlijk was in de oude organisatie. Niet onze traditie maakt uit wat wij voor de wereld hebben te betekenen, maar onze roeping. Het roepingsbesef inspireert, niet het verleden. Wanneer wij de ons opgedragen verantwoordelijkheid ook kunnen aanvaarden in een verband waar CHJO en KVPJO met ons meedoen, dan geeft dat vele mogelijkheden. Maar voorop zal blijven staan dat wij vanuit een „echt revolutionaire” geest politiek willen bedrijven. De toekomst zal leren of het CDJA het kader is waarbinnen dit moet geschieden.

Paul Doop

NO GEZEED

Man-Vrouw: mens!

De Arjos bestaat 50 jaar! De jubileumactiviteiten staan in het teken van het thema Geloof en Revolutie. Op verschillende wijzen wordt in deze krant aandacht besteed aan dit thema.

In deze bijdrage wordt nader ingegaan op de positie van de vrouw. Is hier ook geen sprake van een revolutionaire ontwikkeling. Tenminste vergeleken met een vijftigtal jaren terug. Hebben ook wij vanuit ons geloof niet moeten bekennen en erkennen dat de vrouw niet meer of minder is dan de man?

Dat de vrouw gelijke rechten en plichten heeft als de man? In de kerk manifesteert zich dat bijv. door het toelaten van vrouwelijke ambtsdragers en dominees (helaas nog niet overal!). De Tweede Kamer is enige tijd geleden akkoord gegaan met nieuwe E.E.G.-richtlijnen, waarin staat dat alle discriminerende bepalingen betreffende mannen en vrouwen opgeheven dienen te worden. Voor iedereen waarschijnlijk heel logisch, maar als je hoort van de staatssecretaris van emancipatiezaken mevr. J. G. Kraaijeveld-Wouters, dat dit eerst in 1984 volledig gerealiseerd zal zijn, geeft dit toch wel te denken!

Maar met al deze wettelijke regelingen zijn we er echter nog lang niet, zolang er nog een mentaliteit heerst, dat vrouwen niet lang hoeven door te leren, omdat ze toch zullen trouwen en kinderen zullen krijgen. Zolang part-time werk nog nauwelijks wordt gecreëerd, en zeker niet voor leidinggevende functies, zolang promotiekansen voor gehuwde en ongehuwde vrouwen niet gelijk zijn aan die van mannen, enz. enz. Ben je als je mentaliteitsveranderingen wilt feministe? Zelf heb ik met die term

nogal wat moeite. Deze term is voor mij te eenzijdig, te vrouwelijk. Het belangrijkste is, dat het om mensen gaat, mannen en vrouwen, die uit hun geprogrammeerde rollen moeten treden. Niet alleen moet Marie wijzer worden, maar Willem ook wakker! Het is logisch dat daarbij de maatschappelijke achterstanden van vrouwen niet verdoezeld mogen worden, maar het woord feminisme is te veel een etiket.

Betekent dit dat je niet blij moet zijn met allerlei ontwikkelingen van de laatste jaren? Het ontstaan van allerlei organisaties, praatgroepen, VOS-cursussen, moeder-MAVO's, en ga zo maar door!

Natuurlijk is dat uitstekend, maar er wordt soms zoveel met grote stelligheid beweerd, zonder dat er wat ruimte blijft voor gezonde twijfel.

Daarbij kan soms elitair gedrag niet worden ontkend.

Het woord emancipatie is wat neutraler. Het staat tenminste niet in de weg dat het op mensen betrekking kan hebben.

We hebben al gesproken over een mentaliteitsverandering die moet komen, en die er gelukkig op vele plaatsen te ontwaren valt. Politieke partijen en politieke jongerenorganisaties dienen daarbij een voortrekkerfunctie te vervullen. De Arjos kan hieraan, als jongerenorganisatie voor wie het evangelie als richtsnoer geldt, een extra dimensie geven.

Vanuit de erkenning dat God de mens schiep, mannelijk en vrouwelijk, als een hulpe tegenover elkaar (zoals in de statenvertaling staat) weten we dat voor God mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn. De mens op zich staat centraal.

Daarom is het ook zo belangrijk voor Arjos (en ARP) dat zij barrières slechten daar waar vrouwen en zeker gehuwde vrouwen, op wat voor manier dan ook achtergesteld worden. Met name geldt dit voor wat betreft het recht op arbeid. Veelal treft men de opvatting aan dat gehuwde vrouwen zich ten tijde van grote werkloosheid van het arbeidsproces dienen te onthouden. Alsof het voor gehuwde vrouwen niet belangrijk is om zich te kunnen ontplooiën, en daarvoor betaalde arbeid (financiële onafhankelijkheid!) erg belangrijk kan zijn. Bij al het discussiëren over de bevrijding van de vrouw, het inhalen van achterstanden, moeten we echter niet vergeten steeds weer de vraag te stellen: bevrijding waartoe? Ook wanneer de mannen-emancipatie werkelijk van de grond gaat komen, ontkomen we niet aan die vraag; het is immers de vraag naar het mensbeeld dat wij als christenen hebben.

Anneke Raven

Opstappen

Het VVD-kamerlid Kéja heeft gedreigd op te stappen wanneer de belastingaftrek voor hypotheekrente beperkt zou worden. Het VVD-kamerlid Van der Ven heeft gedreigd op te stappen wanneer het autorijden nog zwaarder wordt belast. Met welke maatregelen moet nog meer gedreigd worden om de resterende 26 VVD-kamerleden te doen opstappen? Dan kan er hopelijk een echt beleid gevoerd worden.

Parijs

Parijs heeft een zekere reputatie ten aanzien van het herbergen van politieke leiders in ballingschap. Khomelny woonde er en begon er zijn Iraanse revolutie. Zijn in ongenade gevallen premier Bakhtiar organiseerde vanuit Parijs het verzet tegen Khomeiny. De verdreven vice-president van Centraal Afrika leidde het verzet tegen diktator Bokassa ook vanuit Parijs. Wanneer gaat Joop den Uyl naar Parijs?

Achtertuintje

Op het moment dat wij dit schrijven, is de discussie over de modernisering van kernwapens in de Tweede Kamer net uitgewoed. Er zal hopelijk nog veel over geschreven en gepraat worden. Met één vraag zijn wij voorlopig blijven zitten: Hoe moet dat nu als over een paar jaar die kernwapens geproduceerd zijn en zij niet geplaatst mogen worden? Een vraag die min of meer logisch volgt uit het standpunt van de CDA-fractie. Het antwoord is vooralsnog onbekend. Misschien dat een achtertuintje van één of andere NAVO-funktionaris nog wat plaats biedt?

Beginnelsen

Minister Scholten gaat de NAVO-onderhandelingen over kernwapens in met het standpunt van het CDA „als vertrekpunt”. Dit spreekt ons op het eerste gezicht aan. Wij verdedigen immers graag de stelling dat het denken over beginselen niet mag onttaarden in

NO COMMENTAAR

denken over eindelen. Maar soms heeft deze stelling niet beoogde implicaties. Het is in sommige situaties juist belangrijk te weten waar je wilt uitkomen. Zo'n situatie doet zich terzake van de kernwapens voor. Naast een beginsel (vertrekpunt) is een eindsel (waar je uitkomt) net zo belangrijk.

Oorlog voorkomen

Het moeilijkste punt in de discussie rond kernwapens is, dat informatie van links en rechts op je af komt. Wanneer je de ene redenering hoort, denk je: 'hm, veel voor te zeggen'. Even later hoor je de andere redenering en je denkt weer: 'hm, veel voor te zeggen'. Het komt dan

op goed en helder doordenken aan. Dat is lang niet eenvoudig. Een voorbeeld: de kernwapens spelen een oorlogvoorkomende rol in Europa, is een redenering. Er is veel voor te zeggen. De andere redenering zou kunnen zijn of deze vraag wel juist is: bekijk de oorlogvoorkomende rol eens in mondiaal verband. Worden door de oorlogvoorkomende rol van kernwapens conflicten tussen mogendheden niet vaak uitgevochten in landen met een instabiele politieke orde? Korea, Vietnam, Cambodja, Angola, Bangla Desh, Ethiopië, voorbeelden te over. Een Afrikaans spreekwoord luidt: Daar waar de olifanten vechten, wordt het gras vertrappt.

Partner

In het CDJA wordt vaak gesproken over „poten”. Daarmee worden dan de organisaties, waaruit het CDJA bestaat, bedoeld: ARJOS, CHJO, KVPJO en de rechtstreekse CDJA leden. Onlangs is in het CDJA bestuur de suggestie gedaan om het woord „poten” te vervangen door „partners”. Dat lijkt ons een goede suggestie. En nu maar kijken wie het langst z'n „partner” stijf houdt.

Mensen

Bij al het gedoe rond begrotingen, kernwapens en andere „hot-items” in de kranten, vergeet je wel eens dat er uiteindelijk altijd mensen bij betrokken zijn. Soms gaat een bericht in de krant echter over de problemen van mensen. Vaak zijn dat mensen met oorspronkelijke ideeën. Prompt komen zij dan in moeilijkheden. Zo wordt prof. Schillebeeckx (R.K.-theoloog) in Rome op het matje geroepen vanwege theologische denkbeelden die de heren (sic!) niet zinnen. Toch worden zijn – vaak dikke – boeken veel gelezen en met waardering. Wat geeft dan doorslag?

Prof. Havemann, één van de bekendste critici van het politieke systeem in de D.D.R. staat weer onder huisarrest. Hij mag niet teveel contact hebben met andere mensen.

Twee berichten in de krant. Twee mensen die om uiteenlopende redenen in de problemen zitten. Dat is ook nieuws, helaas. Mensen komen in moeilijkheden omdat zij niet passen in een of ander systeem. Wij leven in een gekke wereld en wij weten het.

ONDER DE HAMMER

50 jaar idealisme

Op 1 juni 1929, midden in de verkiezingsstrijd, die toen woedde, kwamen in het SSR gebouw in Utrecht vertegenwoordigers van AR jongerenclubs, die in een aantal plaatsen in het land waren opgericht, bijeen. Zij besloten in beginsel tot de oprichting van een landelijke organisatie van AR jongerenclubs. Dat initiatief is het begin geweest van de 50-jarige geschiedenis, die de AR jongerenorganisatie nu achter zich heeft.

Op de oprichtingsvergadering van de ARJA, zoals de ARJOS toen nog heette, die op 9 november in datzelfde jaar werd gehouden merkte AR hoogleraar Anema op „dat de opgroeiende AR generatie gansch anders tegenover het leven staat dan de ouderen.”

Ook AR leider Colijn kon de oprichting van een AR jongerenorganisatie toejuichen. Zijn oordeel luidde: „...dat niet de kruin van onze partij (Kuyperschtichting, Kamerfractie enz.) versterking behoeft en niet de wortel de zwakste plek in het organisme is, maar dat het middelste gedeelte luide om versterking roept.”

In een ARJA brochure uit die oprichtingsperiode wordt erover geklaagd, dat de kiesverenigingen zijn opgedroogd tot instituten „met slechts als eenigen arbeid: het stellen van kandidaten en het bespreken van huishoudelijke zaken.”

De jongeren in de partij konden – met hun idealisme en „levenslust” – geen bevrediging vinden in discussies die hoofdzakelijk gingen over reglementen en kandidatenlijsten.

De AR jongeren wilden diep graven: bestudering van de AR beginselen! Daarom vormden zij buiten de partijorganisatie om jongeren-studieclubs, die zich toeleiden op „regelmatige studie der beginselen ook in de toepassing”. „...studie, studie en nog eens studie, geregelde systematische, goed geleide studie van de vragen onzer dagen op staatkundig maatschappelijk gebied, bezien van uit AR standpunt en toegelicht met de lessen der historie en der praktijk...”

Dat aan de leiding van zo'n studieclub hoge eisen werden gesteld, blijkt uit het volgende citaat: „Voorzover in den boezem der club geen leiders

gevonden worden, ligt hier een schoone taak voor predikanten, hoofden van scholen en andere onderwijzers en plaatselijke AR voormannen.”

De doelstelling van de ARJA – zoals in artikel 2 van de statuten omschreven – was: „onder het opkomend geslacht te geraken tot geregelde bestudeering der staatkundige en maatschappelijke vraagstukken vanuit AR beginsel.” ARJA leden mochten „in den regel” niet jonger zijn dan twintig (!) jaar. Dat op deze regel uitzonderingen mogelijk waren blijkt elders in dit nummer. Maar dat betrof dan ook een aspirant staatsman en politikus van formaat!

De ARJOS nu

De tijden zijn veranderd. We leven in 1979. De ARJOS bestaat niet meer uit jongerenstudieclubs, die AR beginselen bestuderen en verder hun mond houden. De ARJOS is in de loop der jaren een klub van politiek activistische jongeren geworden, die het de partij door hun politieke opstelling soms knap lastig kunnen maken.

Het „opkomend geslacht” in de huidige ARJOS bestaat niet uit „jongeren” van rond de dertig en veertig jaar.

Arjossers van rond de zestien zijn nu (gelukkig) geen uitzondering. En Arjoskemen zouden het niet meer pikken, wanneer zij een wijze AR voorman op hun dak gestuurd zouden krijgen om ze te vertellen hoe het allemaal moet.

Toch denk ik dat de motieven van de Arjossers van nu en de Arjanen van toen ten diepste niet van elkaar verschillen. Wat beiden bezighield en bezighoudt is de innerlijke drang om de boodschap van het Evangelie te vertalen in maatschappelijke en politieke idealen. Dat idealisme is het bindmiddel van de ARJOS.

Geloof en revolutie

Vanuit dat idealisme is ook de keuze voor het jubileumthema tot stand gekomen. Wat bewoog Groen van Prinsterer indertijd en wat doen wij daar vandaag mee?

Hoe moeten wij de veelsoortige revoluties, die zich in alle delen van de wereld voltrekken, beoordeelen? Vooral ook, wanneer in talloze revolutionaire bewegingen in de derde wereld veel christenen vanuit hun geloof in Jezus Christus bewust tot zo'n keuze komen.

Wat opvalt bij Groen van Prinsterer is, dat hij zich verzet tegen de revolutie leer, de revolutie geest. Dat blijkt bijvoorbeeld wanneer hij in zijn „Verspreide geschriften” (1859) opmerkt: „De vraag is nog altijd wanneer, en hoe en in hoe verre de omwentelingstheorie toegepast worden moet, doch men ziet niet in dat zij altijd, en op elke wijs en in alle opzichten verderfelij is.” Opmerkelijk is verder, dat in zijn opvattingen ook de overheid revolutionair kan zijn. Zo noemde hij de regeringen van Napoleon, Lodewijk Filips en Leopold revolutionair. Hij zegt daarover: „Het onderscheid ligt in het al dan niet erkennen van wezenlijk gezag; en daarom is het christendom .... onverenigbaar met eene theorie, die elke pligmatige ondergeschiktheid en daarmee inderdaad Gods ordening verwerpt.”

De strijd van Groen was een geestelijke strijd. Revolutie betekende bij hem ten diepste: opstand tegen God en zijn geboden, tegen 'Gods ordening'. Hij keerde zich fel tegen de revolutie geest, die voortkwam uit menselijke zelfverheffing. Zo gezien kan van veel regimes in bijvoorbeeld Latijns Amerika gezegd worden dat zij revolutionair zijn. Revolutionair, omdat ze hun volk onderdrukken, martelen en uitbuiten, omdat ze mensen niet tegemoet treden als beeldrager van God. In zulke situaties moeten christenen kiezen en staan wij aan hun kant. Maar is onze westerse samenleving in wezen ook niet revolutionair? In onze cultuur overheerst het denken in termen van geld, techniek en macht.

Men heeft zijn hoop gevestigd op en zekerheid gezocht bij de economie, de welvaart, de techniek, de wetenschap en de wapens. Het vooruitgangsgeloof is beter aangeslagen dan het geloof in Jezus Christus, die mensen en samenlevingen wil bevrijden uit

machten, die het mens-zijn naar zijn bedoeling in de weg staan. Maar de goden van de westerse mens hebben hem verraden! De zogenaamde zekerheden, waar hij zijn veiligheid bij zocht, blijken schijnzekerheden te zijn. Met het stimuleren van de groei-economie wordt de werkloosheid niet opgelost; met nog meer (kern)wapens voelen we ons niet veiliger maar juist nog meer bedreigd. In 'Terzake', het blad van ARJOS Groningen schrijft Aart van Bochove: „We zitten met een samenleving, waar iedereen op zichzelf wordt teruggeworpen. Een samenleving op angst gebouwd: angst voor eenzaamheid, angst voor eigen falen, angst voor studentestops, angst fout begrepen te worden, angst voor Russen en Turken. En de consumptiereclame, die kapitalistische

gifslang, exploiteert de angst: een tandpasta voor een betere relatie, een levensverzekering voor een geborgen toekomst.”

Revolutionair

Welke antwoorden reikt de christen democratie aan in zo'n samenleving? Welke weg wijst de bijbel? Als er iets is wat christenen in beweging moet brengen dan is het het perspectief van het koninkrijk Gods, waarin vrede en gerechtigheid woont. Het koninkrijk dat zij revolutionair verhoudt tot onze maatschappelijke orde. Als wij ons in navolging van Jezus Christus, de Heelmaker, laten inspireren door dat perspectief dan worden wij inderdaad een verzetsbeweging.

Klaas de Vries

Dubbeldekker in Friesland

Op maandag 19 november a.s. komt de dubbeldekker's morgens op de christelijke scholengemeenschap te

Buitenpost, Hoefslag 40. Het CDA Tweede-Kamerlid dr. S. Faber zal om 10 uur aanwezig zijn om een praatje te houden. Daarna is er gelegenheid om de bus te bekijken en informatiemateriaal te bemachtigen. Friese Arjossers jullie komen toch ook?

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE
GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Joop den Uyl:

".....twijfel aan de stellingen en zekerheden waarmee de Arja omgeven was"

Wie had dat ooit kunnen denken? De fractieleider van de grootste partij van Nederland, Joop den Uyl, is in zijn jonge jaren lid geweest van onze nu 50-jarige Arjos. Wat heeft hij daar allemaal opgestoken en hoe kwam het dat hij een andere weg ging? Waar hield de Arjos, toen Arja geheten, zich mee bezig en waarom werd hij destijds lid?

Vragen die we het best aan hem zelf kunnen stellen en dat hebben we dan ook gedaan.

„Ik denk dat ik lid geworden ben van de Arja, nog in 1936, want ik herinner me nog dat ik dispensatie nodig had omdat de Arja toen een bepaling kende dat men twintig jaar moest zijn om lid te kunnen worden en ik was zeventien jaar; ik kreeg toen dispensatie.”

U was dus al vrij jong in politiek geïnteresseerd?

„Ja, sinds ik lezen kon heb ik over politiek gelezen. Van kinds af aan was ik in politiek geïnteresseerd. En volgens overlevering heb ik ook al op de lagere school vele politieke gesprekken gevoerd”.

Waarom koos u voor de Arja? Was er iets bijzonders dat u aansprak? Waar draaide het zoal om in de discussies?

„De impuls was eigenlijk, praten over politiek en daarvoor gelegenheid hebben. Ik kom uit gereformeerde kring, ben vier jaar lid geweest van de knapenvereniging, nog een half jaar van de jongelingsvereniging en dan bijna een jaar van de Arja. Ik ben betrekkelijk kort lid geweest omdat het in het eerste jaar van mijn studie, economie aan de G.U., al de andere kant op ging. Ik had toen in bepaalde mate een twijfel aan de stellingen en de zekerheden waarmee de Arja omgeven was.”

Viel dat samen: het afstappen van die zekerheden en uw keuze voor de Sociaal Democratie?

„Het is niet zo dat ik linea recta socialist werd; maar tegen die sfeer van de zoal niet aangeleerde dan wel aangeboren zekerheden kwam alles in mij in opstand. Ik hechtte eraan, juist in die periode, alles in twijfel te trekken, dus ook dat. Als ik een vergelijking mag trekken? De Arjos, voor zover ik die de laatste tien, vijftien jaar heb kunnen waarnemen is natuurlijk een duidelijke, een wat radicale vleugel binnen de AR en zeker binnen het CDA geworden. Ook wel met zekerheden en stellingen maar, vooral erop gericht om overgeleverde waarheden in twijfel te trekken.

De Arja in die jaren was toch veel meer een soort jongeren-propaganda-instituut; misschien doe ik er nu wel onrecht aan want er werden ook wel pogingen gedaan diep te graven: Vollenhoven, Dooyenweert, de wijsbegeerte der wetsidee, de Staat, de Anti-Revolutionaire Staatsleer... voor mij domineerde toch, in de wijze van behandeling van de vraagstukken, het recht toe – recht aan teruggrijpen op Groen van Prinsterer, Abraham Kuyper, het integralisme: Anti-Revolutionair-zijn, dat betekende dat je voor kerk, school en maatschappij precies wist hoe het moest. De Bijbel was dan wel geen automaat waaruit je per drukknop de leefregels voor alle terreinen des levens kon bestellen, maar dan toch wel een soort onaantastbaar gegeven met wat daarop volgde en daaruit voortvloede.”

Heeft uw afkeer van de Arja te maken gehad met veranderingen in uw godsdienstige opvattingen?

„Nee, nee, nee. Ik rekende me zeker toen tot de kerk. Mijn losraken van de kerk en verandering in godsdienstig opzicht ligt in het eerste oorlogsjaar, '40-'41; dus echt later. Ik was toen juist zeer intensief bezig in SSR (studentenvereniging – red.) met de Barthiaanse theologie, ik las Karl Barth, ik las theologische tijdschriften. Ik ging naar alle kerken die er in mijn woonplaats maar te vinden waren. Maar binnen mijn ontwikkeling was veel eerder een botsing met het gereformeerde, politieke integralisme, dan met de kerk. Dat is pas veel later gekomen.”

Het jubileumthema „Geloof en Revolutie” is misschien wel tekenend voor de ontwikkeling die de Arjos heeft doorgemaakt. Wat zegt zo'n thema u, doet het u iets?

„Ik heb natuurlijk, op afstand, de ontwikkelingen in de kerkelijke en politiek confessionele wereld door de loop der jaren wel gevolgd. Er is onnoemelijk veel veranderd, dat ontken ik niet. Als ik dan zo'n thema hoor, dan associeer ik dat met wat men dan noemt, de bevrijdingstheologie. En dan kom je daarmee terecht in werelden van denken en beleven waar ik me aanzienlijk minder vreemd tegenover voel dan tegenover die denkwereld die ik dus in mijn jonge jaren ervaren heb, zonder dat ik mij daar mee kan of wil vereenzelvigen overigens. Ik heb tegenover de uitingen van de Arjos de laatste tien jaren in het algemeen met vrij grote sympathie gestaan omdat ik daarin wel proef: om sommige elementen in de geloofsbeleving uiterst serieus te nemen en alle elementen die dus in mijn tijd eigenlijk amper ter sprake kwamen, om die uit te diepen en te toetsen, enfin, wat dat betreft is er ook in de kerk veel veranderd. Maar... er zijn intussen andere zaken gebeurd... tussen gekomen... waardoor het toch een waarnemen op afstand blijft. Al vind ik dus wat betreft de sociale vraagstukken, de vragen van oorlog en vrede, het vraagstuk der revolutie – het gebruik van geweld in dienst van bevrijding – daar vind ik tal van benaderingen waar ik dan weer geneigd ben allerlei verbanden te leggen naar mijn socialistische opvattingen en overtuigingen. Ook wat betreft een vierde punt, de zgn. nieuwe levensstijl, de breuk met het vooruitgangsgeloof.”

Ziet u daarin ook aanknopingspunten, met name de gedachten van Goudzwaard over het vooruitgangsgeloof en de „vruchten” die dat in onze kuituur heeft afgeworpen? Een en ander is ook terug te vinden in het program Niet Bij Brood Alleen en in het nieuwe program van Uitgangspunten.

„Misschien dat ik bij elk van de vier punten een aantekening kan maken. Allereerst voor wat betreft het radicaliseren van de sociale vraagstukken. De intenties zijn vaak wel aanwezig om te komen tot werkelijke solidariteit tussen werkenden en niet werkenden of om het opnemen voor de zwakken consequent te nemen, maar er komt ook vaak weinig van terecht. Restanten van de gedachte der „natuurlijke orde” de „standenstaat” die ik vooral in de KVP vind, zijn daarvan de oorzaak. Er zijn impulsen om te komen tot het echt aanvaarden van de gelijkwaardigheid van mensen maar zeker ook uitlopers van de gedachte „wie niet werkt zal niet eten”, ik vind het een beetje een fifty-fifty zaak.”

„Dan de vragen van oorlog en vrede, de kernbepaling. Ook hiervan heb ik de indruk dat het een voorhoede-geval is, meer dan dat het verankerd is. Hoewel, het IKV raakt meer groepen dan ooit. Over kernwapens of over bepaling in het algemeen: ik denk dat er nog een enorme strijd gestreden zal moeten worden om gebruik van het geweld als zodanig. Het gelegitimeerde geweldsgebruik ligt historisch verankerd in de ARP. Dit nu, wordt op de proef gesteld wanneer de gegeven ordening en de inrichting van de maatschappij onder kritiek komen te staan; wanneer deze ordening niet meer als een gegeven behoort te worden aanvaard, dan zal de discussie meer gaan in de richting van de vraag of datgene wat met kernwapens verdedigd moet worden het verdedigen wel waard is met die wapens.”

„Ook op het gebied van opstand en revolutie, het recht hierop, zijn ontwikkelingen waar te nemen. Vanuit de gedachte wet is wet, gezag-is-gezag komt men tot meer ruimte nu voor een andere benadering van wetshandhaving en wetstoepassing. Ik denk bijv. aan de benadering van de Enka-bezetting; kraken van panden; steun aan Zuidafrikaanse bevrijdingsbewegingen; Anti Racisme-fonds enz. Wel zie ik daarin voortdurend vleugels, maar elke grote organisatie heeft die.”

„Veranderingen ook in de benadering van de 3e Wereld, van de armoede in de wereld. Of men aanvaardt dat er veranderingen in de machtsverhoudingen nodig zijn, daar heb ik mijn twijfels over. Als het gaat om het onder controle brengen van de multi-nationals, om het aanvaarden van positieve discriminatie t.b.v. de ontwikkelingslanden, hervormingen van internationale structuren, zich kritisch opstellen t.o. het kapitalistische bedrijfsleven, dan vind ik dat het CDA nog altijd bijzonder weinig van zich laat horen. Maar, nog eens, het is wel in beweging, dat valt gewoon te constateren.”

Het zal u niet onbekend zijn dat de Arjos een warm voorstander is van samenwerking van socialist en Christen-Democraten. Soms hebben wij het gevoel dat door de politieke stij van socialisten zij zich onnodig vervreemden van Chr.Dem. in het algemeen maar ook van groepen waarmee wij ons verbonden voelen in de Christendemocratische beweging, in het bijzonder. Zou het niet wenselijk zijn wanneer daarmee wat meer rekening gehouden zou worden?

„Welke elementen in de socialistische stijl?”

Met name die zichtbaar werden tijdens de laatste kabinetsformatie: het meerderheidsstreven.

„In de PvdA is inderdaad soms te weinig besef van wat over en weer gevoelig ligt. Dat is dan een klacht van de Christenen in de PvdA. Maar over het punt waar u nu op doelt, het volgende: De PvdA is vechterig geweest, zij heeft geen meerderheidsstrategie toegepast. Waarom hardnekkig, vechterig? Omdat de PvdA voor zoveel kwetsbaarder mensen opkomt, zoveel kwetsbaarder mensen organiseert dan dat het CDA dat doet. Daarom heeft ze niet alleen het recht maar ook de plicht van overvragen. Daar ligt ook mijn meest wezenlijke grief tegen het CDA. Dat zij consequent de uitdrukking is gebleven van organisaties en personen met door de bank genomen een

redelijk inkomen, die veel in de melk te brokkelen hebben in de maatschappij, die al een machtspositie hebben. De PvdA moet spijkerhard zijn want zij verliest haar functie wanneer zij het vertrouwen van de mensen met maar weinig macht in de maatschappij niet meer kan genieten.”

We zien m.n. de laatste maanden dat de regeringspartijen zich in toenemende mate van elkaar vervreemden. We noemden al de kernbepaling en het sociaal-economisch beleid. Hoe ziet u in dat licht de kansen op toch weer een coalitie CDA-PvdA?

„Ik denk dat als het kabinet blijft zitten tot het eind, het kabinet inzet van de verkiezingen wordt en Van Agt lijsttrekker. Dan hangt het puur af van het boven of beneden de 75 zetels uitkomen van CDA + VVD. Hebben ze er 76, dan zullen ze ongetwijfeld proberen door te gaan. Als het kabinet eerder ten val komt, dan hangt veel af van de wijze waarop dat gebeurt en door wiens toedoen. We hebben als Partij van de Arbeid juist kortgeleden vastgesteld dat die vraag pas te beantwoorden is, als het huidige kabinet weg is. Tot dat moment begeven we ons niet in veronderstellingen over wie met wie in de volgende kabinetsperiode.

Klaas de Vries
Marga Smit

Arjos-feest

Enkele keren heeft er een aanmeldingsbon in Nederlandse Gedachten gestaan voor de Arjos-manifestatie, receptie, maaltijd en feest. Een aantal Arjossers heeft de bon al ingevuld en naar het secretariaat gezonden. Maar ik voel de weifelende houding voor wat betreft het aankruisen van het hokje „maaltijd” en „feest”. Want, wat voor maaltijd, wat voor feest?? Laat ik beginnen bij de maaltijd. In samenwerking met een Delftse „kaasboer” wordt er zorg gedragen voor een Frans/Hollandse kaas-, stokbrood-, wijn-maaltijd waaraan iedereen zich toegeed kan doen. Doordat er in grote aantallen besteld is, kan de deelnemersbijdrage zo laag gehouden worden, nl. f 5,- per persoon. Dan wat betreft het feest. Niet alleen enkele „feestgangers” van 2 jaar geleden zijn bereid gevonden weer een aandeel te leveren, ook de Groningse cabaretgroep „Wilbrinkspro” zal de 50-jarige Arjos laten schitteren en uiteraard zal een denderende „jazz-band” het geheel muzikaal omlijsten. Vele Arjossers zullen zich ongetwijfeld het zo enorm geslaagde feest, ter gelegenheid van het afscheid van Fred

Borgman en John Toxopeus van twee jaar geleden voor de geest kunnen halen. Anderen die daar niet waren, kunnen die zich wel voorstellen wat het zeggen wil? Een Arjosfeest! Een citaat uit Nederlandse Gedachten van 26 november 1977 om hun een indruk te geven: „Ook bleek weer dat AR-jongelingen stoute dromen kunnen dromen. Het succesnummer van de avond was de stoutmoedige stamper: „als het CDA eens van de ARP was, ARP was...”. Op de wijs van „als het water van de Maas eens schuimend bier was”. U begrijpt 't. Inhoud en wijs voor menigeen ongemeend inspirerend. Dit leidde tot een bijna „Jericho-achtige” omsingeling van de aula” (einde citaat). Wij als feestcommissie staan ervoor in dat wij ons best doen er dit jaar weer een overweldigend feest van te maken. De teksten zijn reeds gereed. Ik kan het niet laten er één te noemen: „Ik heb het eindelijk gevonden”. Wat „ik” dan wel gevonden heb wordt hier in het midden gelaten. Je kunt onze „vondst” zelf het beste beoordelen tijdens het FEEST TER GELEGENHEID VAN 50-JAAR ARJOS”. Vul wel even de bon in. Dan kunnen we van te voren bekijken hoeveel mensen er ongeveer komen. Pia Schütz, lid feestcommissie Arjos.

Arjos-jubileum

AANMELDINGSBON VOOR 24 NOVEMBER JUBILEUMMANIFESTATIE

naam:

adres:

woonplaats:

komt naar de jubileummanifestatie op 24 november en neemt deel aan

- de vergadering
- de receptie
- de maaltijd (kosten f 5,-)
- het feest
- plaats: F. H. de Bruynelyceum, Utrecht, Koningsbergerstraat 2

Deze bon opsturen naar het secretariaat: Dr. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Willem Aantjes:

„Ik heb nooit met de Arjos gezeten als Gideonsbende”

Eén van de antirevolutionairen, door wie veel Arjossers zich lieten en laten inspireren is zelf nooit lid van de Arjos geweest. In dit vraaggesprek legt Willem Aantjes uit waarom hij geen Arjoslid werd en spreekt hij onder meer over zijn jeugd, de SSR in Utrecht, de Gereformeerde Bond, de ARP, het CDA en samenlevingsvormen.

Waarom bent u nooit lid geworden van de Arjos?

„Het bestaan van de Arja – zoals de Arjos toen nog heette – was mij van huis uit zeer wel bekend. Ik was toen een jaar of 15, 16. Erg bloeiend was het verenigingsleven in Bleskensgraaf trouwens niet. Ik denk dat de Arja in Bleskensgraaf destijds niet gefunctioneerd heeft. Ik heb over de Arja altijd horen praten als over een club die daar functioneerde in een tijd toen ik er nog niet rijp voor was. Ik denk dat dat de reden was. De Arja was een actieclub; zij was er om het werk te doen. Dat heb ik ook wel gedaan: plakken, briefjes rondbrengen, enz. Activiteiten van de jongeren om te doen wat de wijze mensen besteld hadden. Moeder vroeg toch ook aan vader wat ze moest gaan stemmen? Behalve bij de SGP, daar zeiden de vrouwen tegen de mannen wat ze stemmen moesten. Als ze al niet zelf gingen stemmen – om principiële redenen – dan zag moeder er wel goed op toe wat vader ging stemmen. De SGP steunde overwegend op de aanhang van de vrouwen”.

Waarom werd uw politieke belangstelling opgewekt?

„Nou, van huis uit natuurlijk wel. Mijn vader was altijd ontzettend actief. Ik ging wel mee naar spreekbeurten. Hij was raadslid in Bleskensgraaf. Tot twee keer toe werd hij gekozen met voorkeurstemmen. De zetels waren voor de boeren en mijn vader was sterk de vertrouwensman – ook wel van de boeren, merkwaaardigerwijs – maar vooral van de arbeiders. Veel mensen die in moeilijkheden zaten kwamen vaak bij mijn vader. De derde keer hebben ze hem lijsttrekker gemaakt. Toen is hij wethouder geworden en later ook Statenlid en tenslotte nog burgemeester van Hendrik Ido Ambacht. Mijn vader was een autodidact, die met zijn elfde jaar van school gekomen was omdat zijn vader overleed. Hij moest in de kost voorzien. Dat deed hij in een schoenmakerijtje. Hij heeft het helemaal van zelfstudie moeten hebben. Hij had kennelijk een goed verstand, want hij heeft zich geweldig veel eigen gemaakt. Ik ben overigens in mijn jeugd wel actief geweest in de jongelingsvereniging. Dat was midden in de oorlog”.

Om wat voor vraagstukken ging het op die Jongelingsvereniging?

„Altijd over artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis: „het ambt der overheid”. Een worsteling die in die geestelijke gemeenschap erg groot was. Achteraf, als je er op terugkijkt is het eigenlijk waanzinnig dat de oorlog drie jaar aan de gang was en dat de discussies voornamelijk gingen tussen de gedachtenwereld van de ARP en de SGP. Als je ziet dat de Gereformeerde Kerken nog kans zagen om in de hongerwinter een kerk te scheuren vanwege de formules, dan zijn we toch een raar volk. De discussie over „het ambt der overheid” was tamelijk theoretisch. Het betrof zich maar zijdelings op de vraag welke consequenties dat nou had voor je houding tegenover de bezetter, dat kwam eigenlijk helemaal niet aan de orde. Er werd min of meer stilzwijgend van uit gegaan dat ook de bezettende

macht overheid was. Maar het ging vooral over de vraag in hoeverre je gehoorzaam aan de overheid moest zijn. En of het de taak van de overheid was om de „ware” godsdienst te bevorderen en de „valse” godsdienst uit te roeien. De Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis waren in feite onaantastbaarder dan de Bijbel zelf. Je kon makkelijker discussiëren hoe je nou moest verstaan dat die zon en die maan stilgestaan hadden, dan over de vraag of je misschien art. 36 anders moest lezen. Achteraf zeg ik: hoe is het mogelijk dat jongeren tussen de 15 en de 20 in 1942/1943 discussiëren over art. 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis los van de Bijbel”.

„Ware kerk”

„De discussies over de „ware kerk” naar aanleiding van artikel 27 t/m 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, dat was iets verschrikkelijks. Job de Ruiter liep groen op de SSR – hij was vrijgemaakt en nogal fel – en we kerkten allebei in de Janskerk, die was Hervormd maar de vrijgemaakten huurden toen onze kerk, want ze hadden zelf geen kerk. Wij hielden er altijd om 10.30 uur dienst en 's avonds om 19.00 uur. Dit hebben we verzet naar 11.00 uur en 19.00 uur, dan konden zij hem hebben om 9.00 uur en om 17.00 uur. Ik moest Job de Ruiter ontgroenen en hij liet al gauw merken dat hij vrijgemaakt was. Ik vroeg hem: „Weet je ook wel waar de ware kerk hier in Utrecht staat, De Ruiter?” „Jawel meneer, op het Janskerkhof”. „Dat klopt”. „U bent ook vrijgemaakt, mijnheer?” „Nee, het enige verschil is: mijn ware kerk is er om 11.00 uur en de jouwe om 9.00 uur”.

Wat was dat eigenlijk voor sfeer, in die SSR?

„Ik denk dat die sfeer bepaald werd door de omstandigheid dat we gevormd werden in een tijd waarin mensen van mijn generatie hun hele oorlogservaring (hoe die dan ook geweest was) nog niet verwerkt hadden. Daaraan een impuls ontleenden van „dat het anders zou moeten” en dat ze daar een bijdrage aan wilden leveren. Maar omdat ze niet wisten hoe en tegelijkertijd een geweldige levenshonger hadden, want we waren er dóór gekomen en leefden vanuit het besef dat je je tijd niet mocht verslingeren.

Dus geweldig intensief studeren, overal van willen kennismaken, overal een mening over hebben. Puchinger was daarbij de grote stimulator. Nou die boog was dan zo strak gespannen dat we ons dan natuurlijk op bepaalde ogenblikken toch ook even moesten ontspannen en dat leidden dan weer tot alcoholisch besproeiende feesten; allemaal op zoek naar een evenwicht eigenlijk. Ik denk dat het onbewust toch vooral het idee geweest is dat je weer vrij was en dat er weer een nieuwe toekomst was en dat we het zelf weer in de hand hadden”. Daardoor waren wij ook fel non-conformistisch t.a.v. de oudere generatie, en daarmee is zeker aan reünisten als L. W. G. Scholten, een van de oprichters van de Arja veel onrecht en verdriet gedaan.

Hoe is de overstap gelopen van SSR naar de ARP. We hebben begrepen dat uw kandidatuur voor de Tweede Kamer met name uit Gereformeerde bondskringen kwam. Of is dat overtrokken?

„Dat wordt zeer overdreven. Ik denk dat het bij mijn kandidatuur, een bijkomstigheid was, dat ik uit de kring van de Gereformeerde Bond kwam. Ik was voorzitter van de afdeling Utrecht van de Gereformeerde Bond, ouderling en een beetje activistisch. Ik werd dus wel aanvaard in de Gereformeerde

Bond als een van hen, dat zeker, maar ik denk dat er meer achter gezeten heeft. Mijn artikel over de AOW heeft meer de aandacht getrokken dan het feit dat ik lid van de Gereformeerde Bond was, hoor. Een men had ook wel behoefte aan iemand die in de werkgeverswereld bekend was. Severijn was indertijd lid van het partijbestuur en toen zijn opvolging in het partijbestuur aan de orde kwam zeiden ze: welke andere dominee? En toen schijnt Severijn zich echt kwaad gemaakt te hebben: jullie met je dominee. Wat dominee! We hoeven helemaal geen dominee, neem die jongen van Aantjes maar, die komt uit een goed nest en daar zit nog een kamerlid in”.

U had indertijd nogal orthodoxe opvattingen. Bijv. toen de AOW werd ingevoerd. Dat is later veranderd. Hoe kwam dat?

„Ik denk dat ik de opvattingen van vroegere voormannen uit de ARP verabsoluteerd heb. En onvoldoende inzag dat die opvattingen in een heel bepaald tijdsbestek golden. Dat ongelof en revolutie in 1879 de goeie term kan zijn en dat precies hetzelfde gedachtengoed in 1979 vertaald moet worden in de uitdrukking: geloof en revolutie”.

Terug naar het Evangelie

U heeft in 1975 op het eerste CDA-congres het functioneren van de grondslag op indringende wijze aan de orde gesteld. Nu is er sindsdien het een en ander gebeurd. Had u zich die ontwikkeling zo ongeveer voorgesteld?

„Nee, dat hele program van uitgangspunten was voor mij niet nodig geweest en zeker niet dat grondslagraport, want ik geloof er niet in dat je met formules mensen in het spoor kunt houden. Het is natuurlijk prachtig, dat hele grondslagraport, het staat vol met mooie dingen en het program van uitgangspunten is uitstekend, maar de bedreiging die er van uitgaat is toch dat het in de plaats van het Evangelie komt. Als ik Steenkamp hoor zeggen: „En hier is nou iedereen van het begin tot het eind aan gebonden en op aanspreekbaar”, dan denk ik hoe is het mogelijk. Dat is een veelvoud aan formules van wat mij verweten werd, zo ervaar ik dat. Waarom moet dat nou?”

Het nieuwe evangelie van het CDA?

„Ja, dat risico zit erin. Misschien dat we over een paar jaar in de omstandigheden zitten dat we totaal andere accenten moeten geven vanuit het Evangelie. Ik ben zo bang dat dit dan de functie gaat vervullen van de beginselen van de ARP: ja jongens, maar „er staat geschreven en er is geschied”. Ik vrees dat we dan weer geen gehoor zullen vinden als we zeggen: je moet achter die uitgangspunten terug naar het Evangelie zelf”.

Maar zo'n program van uitgangspunten is toch geen zinloos stuk? Moet het ook niet in combinatie gezien worden met de hele grondslag-discussie?

„Dat is nu precies mijn reserve, dit is nodig geworden omdat men iets anders niet wilde. Het Evangelie draait zaken niet terug, het opent nieuwe wegen. En daar kunnen dit soort rapporten bijna een beletsel voor zijn”.

Op datzelfde CDA-congres in 1975 heeft u in uw toespraak, die „bergrede” is gaan heten, gezegd dat de wereld hunkert naar Christelijke politiek. Veel

Arjossers voelen zich daardoor geweldig aangesproken. Hoe kijkt u daar nu, vier jaar later, op terug?

„Ik vind het vreselijk dat dat „bergrede” is gaan heten. Het zijn toch uitschieters van het moment als je die relatie zo helder naar de actuele vraagstukken weet te leggen. Ik vond het wel fijn dat het zo herkend werd, maar het heeft me meer bedrukt al die jaren daarna, omdat ik het gevoel gehad heb iedere keer weer daaraan afgemeten te worden. Dat gaat dan terug op de gedachte dat je een visie hebt die je hier thuis aan je bureau uitwerkt en dan voortdraagt voor een congres. Dat is helemaal niet waar. Het is een zegen van het moment, waar ik best erg dankbaar voor ben”.

Arjos

U heeft de Arjos lange tijd meegemaakt als kritische maar soms ook zeer welwillende beoordelaar van het beleid van AR- en CDA-fraktie toen u daar leiding aan gaf. Hoe heeft u dat ervaren?

„Oh, sinds ik er de leiding aan gaf heb ik er alleen maar van genoten. Dat kan ik niet anders zeggen. En niet alleen omdat jullie het in grote lijnen wel met mij eens waren, jullie waren vaak ook erg kritisch. Nee, ik had met de Arjos veel meer moeite vóór die tijd, jullie volgden de leiders niet! Ik vond ook dat Hans de Boer als Arjosvoorzitter wel zijn mening mocht hebben maar de manier waarop hij soms tegen Biesheuvel uitpakte, dat kon hij niet maken. Dat was toch onze leider. Wat is dat nou! Maar ik heb het als fractievoorzitter als geweldig verrissend ervaren dat jullie zo kritisch waren. Als de Arjos kritisch was dan was het niet vanwege haar eigen „toko” in de Tweede Kamer en ook niet omdat ze vanuit een eigen gevestigd belang een groep vertegenwoordigde, maar omdat ze vond dat ik het vanuit onze uitgangspunten niet goed deed.

Dat was ook de functie van de Arjos: de onbevooroordeelde en toch nuchtere, kritische begeleiding vanuit ons beginsel. Ik moet helaas zeggen dat de Arjos voor mij pas grote waarde heeft gekregen toen ik er dat voordeel aan had. Maar het was niet mijn persoonlijk voordeel, de zaak was ermee gediend.

Ik heb nooit met de Arjos gezeten als Gideons-bende. Barend Biesheuvel, met wie ik een fijne tijd heb gehad, heeft die term toen geloof ik bedacht. Dat was heel slim van hem want de

jongetjes waren zo geveild en daarmee pakte hij ze keurig in”.

Christelijke zede

De Arjos houdt zich de laatste tijd veel bezig met problemen als abortus en samenlevingsvormen. Hoe kijkt u tegen dat soort vraagstukken aan?

„Misschien hebben we in dit opzicht te weinig onderscheid gemaakt tussen wat christelijke beginselen zijn en wat christelijke zede is. En die christelijke zeden zijn zeer aan de omstandigheden gebonden; daar horen ook de samenlevingsvormen bij.

Daarmee vind ik niet dat die christelijke zeden waardeloos zijn. Ik denk dat er een tijd is geweest waarin zeer terecht – niet op grond van een in alle eeuwigheden en alle tijden geldend beginsel – het juridisch huwelijk de beste samenlevingsvorm was. We zijn misschien te weinig bereid geweest in te calculeren dat met wijziging van de omstandigheden ook de christelijke zede een wijziging kan ondergaan.

Alleen al op het gebied van voorbehoedsmiddelen. Natuurlijk kun je er misbruik van maken en dat kan leiden tot je uitleven en tot een volledige versexualisering, dat weet ik ook allemaal wel, maar als ik al die uitwassen op de koop toe neem dan weegt het voor mijn gevoel nog niet op tegen de martelingen die de vorige generatie op dit punt heeft moeten doormaken. En als mensen van die generatie zich daar nu tegen verzetten, dan kan ik het gevoel niet onderdrukken dat er een geweldig stuk wrok zit, omdat het hun voorbijgegaan is. Wat we gedaan hebben is, een formele huwelijksluiting, het „boterbriefje”, tot criterium gemaakt: de grensafpaling van waar niets mocht en waar alles mocht. Daaraan werden de wezenlijke elementen van het huwelijk, de liefde, het aan de ander denken en samen naar elkaar toegroeien, ondergeschikt gemaakt. Er was helemaal geen ruimte voor een groeiproces, want tot het stadhuis mocht je niet groeien en na het stadhuis werd je geacht uitgegroeid te zijn. Als er nu vormen komen, die maatschappelijk niemand beschadigen, die niet de man of de vrouw tot een soort paria maken als het fout loopt en die niet het risico in zich bergen dat er kinderen in de wereld gebracht worden die straks in een onbeschermd milieu moeten opgroeien, dan kan je die toch alleen maar als positief aanvaarden”.

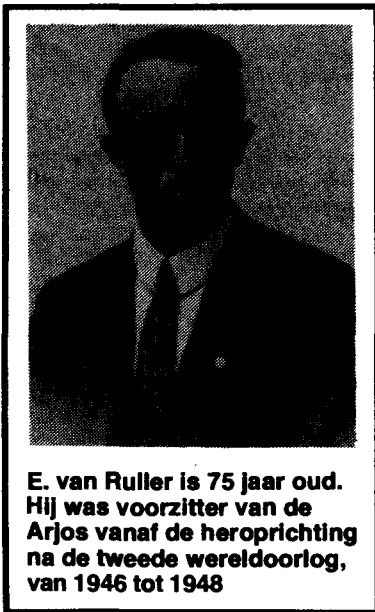
Marga Smit
Klaas de Vries

Praktische politiek? Vergeet het maar!

ix ben één van de weinigen die nog in leven zijn én tot het oude „Arja” bestuur hebben behoord. Destijds heb ik aan Wout Oprei daarover een verhaal gedaan. Daarover zal hij, neem ik aan, nog wel eens gaan schrijven.

Eigenlijk ben ik op een bijzondere wijze voorzitter van de „Arjos” geworden. Tijdens de oorlog heb ik als redacteur van het illegale „Trouw” het contact met de verspreidingsgroep onderhouden. Die groep bestond vrijwel uitsluitend uit jongeren van ± 20 jaar. Daardoor had ik, hoewel iets ouder, het contact met de jongeren behouden. Op een gegeven moment besloot het Centraal Comité van de A.R. partij in januari 1946 een deputatenvergadering van 2 dagen te houden. Twee dagen bleek echter niet mogelijk door de situatie op levensmiddelengebied. En toen kwam Reinier Gosker (secretaris van de Partij) op de gedachte de tweede dag de jongeren van de partij op te roepen. Tot onze verbazing kwamen enige duizenden jongeren opzetten. „Tivoli” in Utrecht was barstend vol en ook een kerkgebouw moest worden ingeschakeld. Die jongerendag heb ik gedeeltelijk met overtuiging geleid. Op

dat moment was ik de man, die de partij kende en het contact met jongeren van christelijke huize had. Het lag in de verwachting dat ik de „Arjos” (toen nog „Arja”) ging leiden. Ik was toen 42 jaar, naar mijn gevoel te oud om voorzitter van de „Arjos” te worden. Ik herinner mij goed dat ik toen direct het besluit nam dat de „Arjos” door mijn toedoen nimmer een voorzitter van ongeveer 50 jaar zou krijgen. Zie hier de korte historie van de heroprichting van de „Arja” (later „Arjos” geheten). Onder mijn leiding hebben we de oude gedachte van de „Arja” vastgehouden nl. *dat het jeugdtaak is zich voor te bereiden en zich te bekwamen voor de politiek. Wij onthielden ons dan ook van een oordeel over de praktische politiek.* Dat werd algemeen aanvaard. In die tijd rezen de clubs overal uit de grond. Ik herinner me dat we in die tijd een ledental van ruim 7000 jongeren hadden. Een getal dat daarna nimmer meer werd gehaald. Ik blijf dan ook de mening toegedaan dat de jeugdtijd voorbereidingstijd is voor het volle leven. Dus óók voor het politieke leven. Men kan daarom denken dat ik nogal kritisch sta tegenover de methode die de huidige Arjos hanteert, die telkens uitspraken doet over de politieke praktijk. Zonder dit al te scherp te

E. van Ruller is 75 jaar oud. Hij was voorzitter van de Arjos vanaf de heroprichting na de tweede wereldoorlog, van 1946 tot 1948

veroordelen meen ik dat de politieke praktijk zich weinig zal storen aan het oordeel van bepaalde jongeren en dat men daarmee dus haar tijd nodeloos verbruikt. Daarom verheug ik mij dat het bestuur van de Arjos als onderwerp bij de jubileumviering een zuiver principieel vraagstuk koos, nl. „Geloof en Revolutie”. Ik verheug mij overigens nog steeds in de activiteiten van de Arjos en ik wens de politieke jongerenbeweging in deze of in andere vorm gaarne een lang leven toe tot heil van de Christelijke politiek.

E. van Ruller

1952-1956 Arjos en partij

Ik denk, dat het punt, dat in de Arjos het meest problematisch was, in de periode '52-'56 (rekenars hebben al uitgekiend dat bij een 50-jarig jubileum in 1979 hoort een 25-jarig feest in 1954 – dat hebben we inderdaad gevierd) was de verhouding tot het partijgebeuren. Het eigen Arjos-leven verliep goed. We leefden nog in de tijd van een opgewekt verenigingsleven van de jeugd; ook de Arjos floreerde, met meer dan 5000 leden de grootste politieke jongerenorganisatie. Maar wat ons niet bevredigde was onze inbreng in de partij. Op twee punten ga ik even in.

Dr. A. Veerman is lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Hij was Arjosvoorzitter van 1952 tot 1956.

Onze officiële relatie. In 1955 kwam een reorganisatie van de partij tot stand. De vraag was, wat de plaats van de Arjos in het nationale geheel zou zijn. In de Kamerkieskringen en plaatselijk deden we hier en daar al wel mee; dat hing meestal van de persoonlijke verhoudingen ter plaatse af.

Maar op landelijk niveau stonden we nog aan de kant. Daar zou in 1955 bij de nieuwe organisatie verandering in komen. Maar hoe? Schouten, die de beslissing after all in handen had, die altijd de dienst uitmaakte, stelde ons voor het volgende dilemma. Twee jongeren in het Centraal Comité, zoals het partijbestuur toen nog heette, accoord. Maar óf – óf: Of twee jongeren uit de kring van de Arjos met alle rechten (ook stemrecht), maar dan aangewezen door de partij; in een partij-orgaan met beslissingsbevoegdheid horen geen mensen, zo was het standpunt, aangewezen door instanties buiten de partij. Of twee mensen aangewezen door de Arjos, maar dan slechts met adviserende stem. Het dilemma was onoverbiddelijk. Maar voor ons was de keuze niet moeilijk. Dan maar geen stemrecht, maar de stem, die er gehoord wordt, moet onze eigen stem zijn. Geen vertrouwensmensen, hoe voortreffelijk ook, maar een direct-eigen geluid, vonden we. Zo werd het. Het feitelijke gebeuren. Bij de verkiezingen van 1956 heeft de Arjos voor het eerst een eigen verkiezingsactie gevoerd. Met een eigen verkiezingsplaat bijv. de jeugd stemt drie. En met een hele verkiezingsorganisatie. Maar onze behoefte ging verder dan alleen maar fietsers en zo te zijn. We hadden ook onze duidelijke wens ten aanzien van de lijsttrekker.

Schouten had zich teruggetrokken. Het waren de eerste verkiezingen na de oorlog, waarbij hij geen lijsttrekker was. Fractie leider in de Tweede Kamer was nu Bruins Slot. Moest hij op nummer één? Wij in de Arjos vonden

van niet. We hadden grote waardering voor Bruins Slot. De wijze waarop hij bijv. als hoofdredacteur van Trouw leiding gaf aan de Anti Revolutionaire politiek hadden wij hoog. Om een concreet punt te noemen: de wijze waarop hij de idee van de Europese integratie, die het AR volk aanvankelijk niet op het lijf geschreven was, door artikelen in Trouw en door andere geschriften hun eigen gemaakt had, had onze volledige sympathie. Maar de nieuwe partijleider zagen wij in hem niet. Onze voorkeur voor nummer één ging uit naar de jonge minister Zijlstra, Jelle. Lang voor de verkiezingen van '56, lang voor de kandidaatstelling hadden we daarover onze gesprekken.

En was onze keuze gemaakt. Nu hadden we onze lijnen naar Nederlandse Gedachten; ikzelf was bijv. in die tijd van de redactie. Wij hadden ook onze lijnen naar Trouw; een paar van ons waren redacteur geweest; en Jaap Hoek, de uiterst bekwame chef van de Haagse redactie, kenden we uiteraard als onze broekzak. Er werden dus gesprekken gevoerd en afspraken gemaakt om tijdig en veelvuldig Zijlstra „te brengen”

Dat gebeurde zeer bewust en grondig. En dat werkte; Zijlstra werd nummer één – en door de partij op die plaats graag aanvaard. Nu, in 1979, zou dat natuurlijk geen punt meer zijn, maar toen in 55/56 was dat niet zo vanzelfsprekend. ik zou niet graag beweren, dat daartoe niet ook andere factoren een (misschien wel ook belangrijke) rol gespeeld hebben. Het gaat mij erom, dat de Arjos – al hadden haar afgevaardigden dan geen stemrecht – duidelijk begon mee te spelen in en invloed te (willen) hebben op het partijgebeuren. „De jeugd moet studeren” was het oude adagium, dat gezeten, wijze partijmensen graag in de mond namen. De Arjos zei daarop: „jawel, maar dat niet alleen; wij zijn er ook helemaal bij en wij doen ook mee”. Wel, laat het zo blijven.

Dr. A. Veerman

Blijven blaffen, blijven trekken!

Met welke verwachting bent u lid geworden van de Arjos?

Ik wilde wat aan politiek doen, moest wat aan politiek doen. Vroeger was de taak van jongeren het rondbrengen van fietstassen vol folderjes voor de ARP. Als je wat wilde, dan moest je lid worden van de kiesvereniging. In de Arjos moest je net zo lastig wezen, dat je net geen breuk veroorzaakte. **De hond-baas verhouding dus?** Ja, je moet goed blijven trekken, maar het touwtje mag niet knappen.

Wat vindt u van de inbreng van de Arjos in de partij?

Die is zienderogen meer geworden. De jongeren moeten niet door de partij bevoegd worden. In mijn tijd werd voor één van de eerste keren een politieke verklaring afgelegd. Dat werd ons niet in dank afgenomen. Berghuis heeft de inbreng van de Arjos wel gestimuleerd. Er moet een kritische begeleiding zijn, zowel van de ARP ten opzichte van de Arjos als andersom.

Wordt het leveren van kritiek in de Arjos soms niet een doel in zichzelf?

Nee, dat dacht ik niet. De Arjos heeft een eigen benadering van de problemen en ziet de problemen ook goed. In de Arjos wordt meer aandacht besteed aan de problemen van de toekomst. Dit ontbreekt wel eens in de partij. De oorzaak daarvan is, dat de partij vaak nogal volgzaam is. De partijdagen waren meer toegedagen waar je elkaar zag. Men denkt veel: „het zal wel goed zitten”.

Is de achtergrond van de Arjos ook veranderd? In die zin dat de Arjos in de loop der jaren de grondslag anders is gaan invullen?

Je kunt dat niet zo stellen. De invulling van het geloof wat betreft het werkzaam zijn in de maatschappij is wel anders geworden. De oude schema's van de jaren '60 zijn veranderd. Men trekt nu heel andere conclusies in de relatie geloof-politiek. Kijk maar naar de Indië-politiek in relatie tot Romeinen 13. Wat er wel altijd geweest is, is dat je in de ARP terug kon vallen op de achtergrond. Dat moet in het CDA zo blijven.

Is dat nu ook de functie van de grondslagrapporten?

Je hebt niet zoveel aan grondslagrapporten. Het hangt van de inzet van de mensen af. Het gevaar is,

dat als je prachtige formuleringen hebt, men zegt: „het staat er mooi, jammer dat het niet haalbaar is.

Wat is de functie van de Arjos, meningsvorming of bestuurlijke vorming?

Van alles wat. Het goede in de ontwikkeling van de Arjos is geweest het bezig willen zijn met concrete politieke zaken. De oude Arjos werd beschouwd als voorportaal voor het werk in de kiesverenigingen. Wil je als jongere iets bereiken in de politiek, dan moet je gaan werken binnen de partij.

Het mag natuurlijk geen verplichting worden naar de Arjos ook lid te zijn van de ARP. Het is jammer dat de kiesverenigingen niet meer zoveel vergaderen. En als er vergaderd wordt, dan laat men het vaak aan de spreker over, waar hij over zal spreken. „U hebt wel iets”, zegt men dan. Je moet een onderwerp prikken en daar sprekers bij vragen. Je zou dat als jongerenorganisatie best samen met de partij kunnen doen.

Wat vindt u van de betrokkenheid van de Arjos bij de provinciale politiek?

Daar is weinig van te merken. Het is ook beter voor een Arjos meer bezig te zijn met een algemene lijn, dan met een ad hoc beleid. Je zou je bezig moeten houden met de algemene kaders waarbinnen de praktische politiek gestalte krijgt. Die praktische politiek volgt dan vanzelf. Vroeger wist je ook waar een Anti uitkwam met zijn keuzes.

Ben je dan niet toch bezig met een grondslagdiscussie?

Het vertrekpunt is voor een partij niet

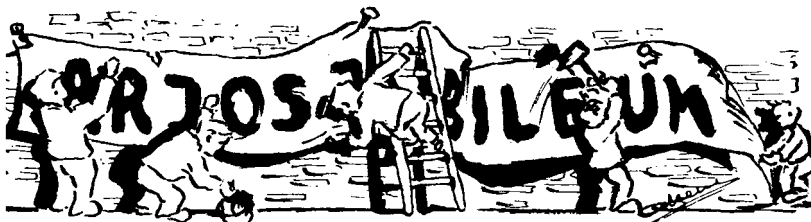
Een interview met Jan van der Ploeg, ex-voorzitter Arjos-Groningen, ex-landelijk Arjos-voorzitter, gedeputeerde provincie Groningen voor het CDA.

belangrijk, wel het einddoel. Ik wil van iemand weten waar hij heen wil. Je moet dan naar de doelstellingen toe. Berghuis heeft eens gezegd: „We weten dat we niet de nieuwe hemel en de nieuwe aarde kunnen maken, maar we moeten in de politiek net doen alsof het van ons afhangt, al weten we dat het niet zo is”. Je bent dan met iets heel anders bezig dan met: „Jongens, wat is politiek hääålbååår”. Dat het CDA heel anders is dan de CDU, ligt eraan dat het CDU erg aard en materialistisch is. We kunnen met hen prachtige grondslagen formuleren, maar nooit doelstellingen.

Hebt u nog een speciale wens of opdracht voor de Arjos?

Wie ben ik, dat ik de Arjos een opdracht zou geven? Wat ik wel zeggen wil: „Blijf blaffen, blijf trekken”.

Overgenomen uit: Terzake, ledenblad van Arjos Groningen.

Grote loyaliteit

Dit nummer van Nederlandse Gedachten is samengesteld door de jubilerende Arjos. In de allereerste plaats past dan ook een gelukwens.

Die gelukwens heeft zowel betrekking op datgene wat de jubilaris in het verleden heeft verricht als op de toekomst. In dat verleden heeft de Arjos op tal van manieren en op velerlei gebied de discussie in de partij gestimuleerd. Niet altijd werd dit door een ieder in dank afgenomen; een politieke jongerenorganisatie echter die zich moeiteloos in de partijlijn voegt, draagt ertoe bij dat een partij in slaap valt. Welnu, het is de grote loyaliteit van de Arjos dat zij in grote loyaliteit aan de antirevolutionaire partij die partij tegelijkertijd de spiegel heeft voorgehouden van haar eigen pretenties. En door die grote loyaliteit

heeft zij voortdurend nieuw kader voor die partij geleverd, daardoor verzekerd dat er een voortdurende vernieuwing kon plaatshebben. Het is dan ook geen wonder dat menige andere partij de ARP benijd heeft om haar jongerenorganisatie.

Het ziet ernaar uit dat de toekomst van de Arjos van korte duur zal zijn. Wij hopen evenwel dat in de periode, die de Arjos nog te goed heeft, zij van dezelfde felle geïnspireerdheid zal blijken geven als zij in de afgelopen jaren bij de fusie-besprekingen aan de dag heeft gelegd. Daar kan de toekomstige jongerenorganisatie van het CDA en het CDA zelf alleen maar wel bij varen.

**P. H. Kooymans
voorzitter redactie NG**

een sterke ARJOS

Steun voor het Christen Democratisch Jongeren Appèl

Wat is de ARJOS

De ARJOS is de jongerenorganisatie van de Anti Revolutionaire Partij (ARP). De ARJOS is opgericht in 1929 en is dus ruim 50 jaar oud. Met zijn ± 1500 leden is de ARJOS één van de grootste politieke jongerenorganisaties.

In het begin hield de ARJOS zich alleen bezig met studie. Later gingen de Arjosactiviteiten zich meer en meer richten op actie. Politieke actie, wel te verstaan.

Studie en actie; dat zijn nog steeds de belangrijkste activiteiten van de ARJOS.

Studie om te onderzoeken hoe wij vanuit het Evangelie de problemen die op ons afkomen moeten aanpakken: de bewapeningswedloop, de armoede in de derde wereld, het grondstof- en energietekort, de milieuvuiling, enz.

Aktie om onze politieke idealen om te zetten in concrete politieke daden. De ARJOS richt zich daarbij primair op de ARP en het CDA. Omdat wij ons als een onderdeel van de christen democratische beweging beschouwen.

Maar de ARJOS doet ook vaak mee aan allerlei andere vormen van politieke actie: Zuidelijk Afrika, kernenergie, vluchtelingenacties, enz.

Hoe de ARJOS dat allemaal doet kun je in deze krant lezen:

studiekonferenties, bulletins over actuele politieke vraagstukken, politieke discussies in de Arjosraad (ons ledenparlement), politieke uitspraken over actuele onderwerpen.

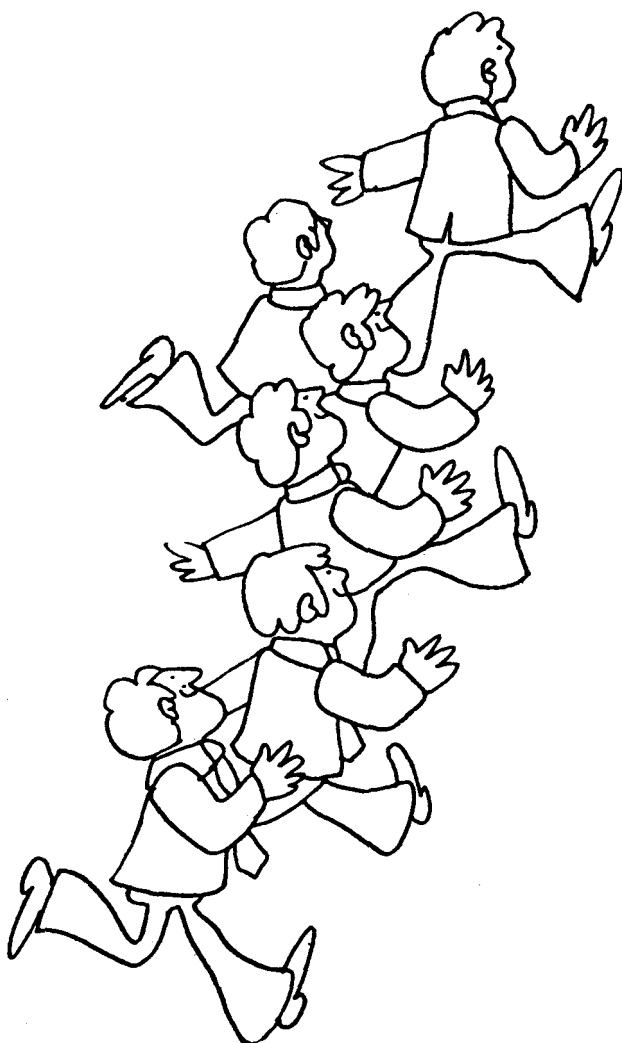

Wat doet de ARJOS

Politiek jongerenwerk betekent activiteiten. Jongeren betrekken bij het politieke gebeuren. Dat kan op veel manieren. De ARJOS biedt daarvoor talloze mogelijkheden. Als (nieuw) Arjoslid kun je deelnemen aan introductiekonferenties, studiekonferenties, Arjosraadsvergaderingen en ledenvergaderingen. Op al deze bijeenkomsten wordt over actuele politieke onderwerpen gesproken en gediscussieerd. Ieder Arjoslid kan daaraan volop deelnemen.

Je kunt ook meedoen aan het werk van fractiebegeleidingsgroepen, commissies, besturen of werkgroepen, die zich bezighouden met politieke, organisatorische of vormingsactiviteiten. Dat kan op verschillende „niveaus”: in je eigen woonplaats, in de provincie of op landelijk niveau. De ARJOS streeft er naar om alle leden zo veel mogelijk in te schakelen bij haar activiteiten en die van de ARP en het CDA.

Je kunt lid worden van de ARJOS, als je niet ouder bent dan 29 jaar.

Politiek, meepraten over je eigen toekomst

Veel jongeren bemoelen zich niet met de politiek. En willen zich ook niet met de politiek bemoelen.

Toch behoren juist jongeren zich met politiek bezig te houden. Zij zien de tekorten en gebreken in de bestaande maatschappij vaak beter en scherper dan ouderen. Trouwens: ook als je je niet met politiek bemoelt, de politiek bemoelt zich wel met jongeren, met jou!

Jongeren moeten het als hun plicht voelen om mee te werken aan een leefbare wereld: leefbaar nu en in de toekomst.

De politieke beslissingen die nu genomen worden zijn bepalend voor de toekomstige samenleving. Dat is de samenleving van de jongeren van nu. Meedenken en meepraten over de toekomst van jezelf, je generatiegenoten en de wereld van morgen: dat is een uitdaging voor jongeren om in de politiek hun stem te laten horen.

Wat beweegt de ARJOS

Politiek is bouwen aan de samenleving.

Dat doe je niet zo maar. Dat doe je vanuit een bepaalde visie die je hebt op mens en samenleving.

De ARJOS is een politieke jongerenorganisatie die het Evangelie wil zien als de duidelijke richtingwijzer voor de politiek.

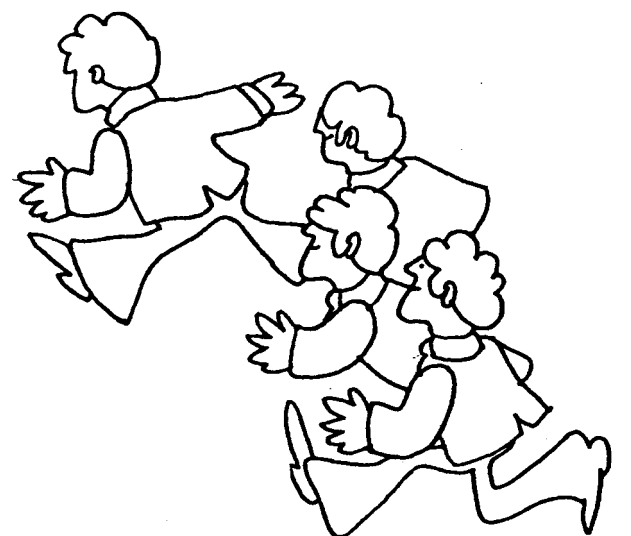
De ARJOS ziet dat het Evangelie opdrachten geeft die we niet zo maar naast ons neer kunnen leggen, maar die uitgevoerd moeten worden om aan een samenleving te bouwen, waarin mensen kunnen leven als beelddrager Gods.

Politiek vanuit het Evangelie, niet als een christelijke vlag om de lading te dekken, maar als richtingwijzer voor de wegen die wij in de politiek moeten gaan.

Zo'n politiek is broodnodig in een wereld, waarin:

- kernwapens de Schepping bedreigen
- ontwikkelingslanden worden uitgebuit door een internationale economische orde, die niet op recht maar op macht gebaseerd is
- mensen worden vervolgd, onderdrukt en gemarteld op grond van hun huidskleur, politieke opvattingen, seksuele geaardheid of geloof.

Wij doen een appèl op alle jongeren die ook vinden dat zo'n politiek nodig is en die bereid zijn om aan zo'n politiek vorm en inhoud te geven.

Binnenlandse politiek

In de ARJOS kun je op verschillende manieren meedoen en meedenken over de meest uiteenlopende politieke onderwerpen.

Onderwerpen, die de binnenlandse politiek betreffen worden gestimuleerd en gecoördineerd door de binnenlandse commissie. Een belangrijke plaats nemen de fractiebegeleidingsgroepen in. Dit zijn werkgroepen, die zich bezighouden met een bepaald terrein van de, in dit geval, binnenlandse politiek. Deze groepen staan open voor ieder Arjoslid.

Voor de volgende sectoren zijn momenteel fractiebegeleidingsgroepen:

- milieu, verkeer en waterstaat	Cornelis Blok, Wolvenstraat 14 bis 3512 CH Utrecht, tel. 030-31.26.23.
- onderwijs, werkende jongeren	Henk van Drunen, Polanenstraat 15a 3062 KB Rotterdam, tel. 010-11.07.08.
- woningbouw en ruimtelijke ordening	Jan de Kramer, Doldersestraat 47 2574 TB Den Haag, tel. 070-60.44.33.
- landbouw en midden- en kleinbedrijf	Johan Knibbe, Tollensstraat 81 IV 1053 RS Amsterdam, tel. 020-83.89.36.
- cultuurpolitiek	Paul Doop, Laan van Meerdervoort 420 2563 BD Den Haag, tel. 070-63.34.87.
- sociale zaken	Idem
- bestuurlijke vormgeving	Ernst Haitsma, Van Imhoffstraat 29 3531 HT Utrecht, tel. 030-93.94.54.
- justitie	Asje van Dijk, Uilenstede 9 1183 AA Amstelveen, tel. 020-45.66.96.
- economische en financiële zaken	Sekretariaat ARJOS
- volksgezondheid	Sekretariaat ARJOS

Naar eigen interessesfeer kun je in één van deze groepen aan concrete politieke studie en actie doen. De grootte van de groepen varieert van 4-15 leden. Als hoofddoel geldt: werkzaamheden die verband houden met het politiek beleid van de Tweede-Kamerfractie van het CDA.

Daaronder vallen zaken als:

het volgen en bestuderen van het beleid van de fractie
het bestuderen van het partijprogramma

het ontwikkelen van een eigen visie en standpunten

t.a.v. de beleidssector waar de groep zich mee bezighoudt (zowel korte als lange termijn).

Iedere fractiebegeleidingsgroep zal dit soort activiteiten naar eigen inzicht en mogelijkheden

verrichten. Contacten met kamerleden worden over en weer als nuttig en wenselijk ervaren. Vooral

ook omdat de werkzaamheden zich richten op doelgericht onderzoek en uitmonden in nieuwe ideeën en meningsvorming.

Naast het hoofddoel heeft elke groep te maken met het leveren van bijdragen aan de meningsvorming over hun beleidssector binnen de ARJOS.

In de praktijk betekent dit bijvoorbeeld:

- het samenstellen van bulletins, die de landelijke organisatie van de ARJOS uitgeeft (zie elders op deze bladzijde)

- het voorbereiden van resoluties (politieke uitspraken en verklaringen) voor het hoofdbestuur en de Arjosraad

- het samenstellen van studiemateriaal voor de studieconferentie, die ieder jaar door de

binnenlandse commissie wordt georganiseerd. Onderwerpen o.a.: mediabeleid, rechtstaat en terreur, onderwijs en arbeidsmarkt, huwelijk en andere samenlevingsvormen enz.

- het schrijven van artikelen voor het ARP/ARJOS-blad Nederlandse Gedachten.

Al met al lijkt dit nogal veel en ingewikkeld.

Toch kan iedere Arjosser meedoen onder het motto „al doende leer je”. Al doende raak je beter of nog beter thuis op het terrein, waarvoor je je interesseert. Daarbij komt dat je niet alles in één keer hoeft te maken of te schrijven. Je bepaalt je eigen tempo. De mogelijkheden zijn hierboven aangegeven.

De fractiebegeleidingsgroepen zijn gespreid of kunnen gespreid worden over het land. Dit maakt langdurig reizen overbodig. Er bestaat ook een onkostenregeling, waardoor een groot deel van de kosten, die je moet maken door de ARJOS wordt vergoed.

Er bestaan ook plaatselijke en provinciale fractiebegeleidingsgroepen, die zich richten op gemeenteraden en provinciale staten. Die groepen worden gestimuleerd en gecoördineerd door de plaatselijke en provinciale Arjosverbanden.

Als je meer wilt weten over het fractiebegeleidingsgroepenwerk, bel of schrijf naar: Dik Koopmans, Arjossekretaris, Dr. A. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag, tel. 070-45.03.24 of 46.96.20.

Buitenlandse politiek

De politieke activiteiten, die buitenlandse politieke onderwerpen betreffen worden gestimuleerd en gecoördineerd door de buitenlandse commissie.

Deze activiteiten zijn globaal op dezelfde manier georganiseerd als bij de binnenlandse commissie. Ook hier nemen de fractiebegeleidingsgroepen een belangrijke plaats in. Er zijn momenteel fractiebegeleidingsgroepen over de volgende onderwerpen:

koördinator:

- mensenrechten: Marinus Wolthuis, Peizerweg 68-13,
9726 JN Groningen tel. 050-12.56.53.

- midden oosten: Frans van Brenk, Koornmarkt 81c, 2611 ED Delft tel.
015-13.29.75.

- actuele buitenlandse politiek: Bert Valk, Hof van Zaenden 53,
1508 XD Zaandam tel. 075-17.25.17.

Er worden momenteel diverse nieuwe fractiebegeleidingsgroepen opgezet over diverse actuele onderwerpen (ontwikkelingssamenwerking, kernbewapening e.d.). De koördinator van alle fractiebegeleidingsgroepen is: Jan Boers, Uilenstede 80, Amstelveen, tel. 020-43.30.74.

Er wordt regelmatig met CDA-Tweede-Kamerleden of bewindslieden van gedachten gewisseld, waarbij opvalt dat zij de inbreng van de ARJOS zeer waarderen. Naast het bestuderen van lange-termijnproblemen zoals Oost/West-verhoudingen, wapenwedloop, ontwikkelingsamenwerking, Midden Oosten, Zuidelijk Afrika, enz. worden ook de actuele politieke ontwikkelingen op de voet gevolgd.

Als je meer wilt weten over de Arjosactiviteiten m.b.t. de buitenlandse politiek, bel of schrijf naar: Dik Koopmans, Arjossekretaris, Dr. A. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag, tel. 070-45.03.24 of 46.96.20.

Vormingsproject voor jongeren van 14 tot 18 jaar

De Arjos wil ook iets doen voor jongeren die politiek helemaal niet zo zien zitten en het maar een smerig en ondoorzichtig zaakje vinden. Om jongeren te laten zien, dat dat maar een deel van het verhaal is; te laten zien wat politiek eigenlijk wél is, wat ze zelf kunnen doen en hoe heeft de Arjos een vormingsproject gemaakt voor jongeren van 14 tot 18 jaar. Je zou kunnen zeggen: een plan om in een bepaalde volgorde allerlei dingen te doen, die ervoor zorgen dat je je verder een mening vormt over politiek (zonder partijpolitieke propaganda). Een plan van ongeveer 9 dagdelen (het kan ook korter), waarin we jongeren willen laten ontdekken: 1. dat er samenhang bestaat tussen eigen situatie, visie, opinie en gedrag en hun omgeving, resp. hun samenleving, 2. hoe deelname aan politieke processen kan verlopen en wat eigen mogelijkheden in dit verband zijn. Negen dagdelen met ongeveer de volgende inhoud: Het eerste dagdeel staat in het teken van de kennismaking tussen deelnemers onderling en tussen deelnemers en projectleider. In het tweede dagdeel is het de bedoeling om te laten zien aan de deelnemers dat er een relatie bestaat tussen de deelnemers en de samenleving, dat er verschillende keuzen worden gemaakt en dat die te maken hebben met de bril waardoor je kijkt en dat die keuzen beïnvloed kunnen worden door anderen. Het derde dagdeel gaat over alle mensen en de samenleving; als er iets is in de samenleving waar je het niet mee eens bent, kun je daar gezamenlijk iets aan veranderen „zo'n probleem wordt een politiek probleem op het moment dat de overheid in de oplossing ervan gemengd wordt of behoort te worden”, een gedachte die leidt tot de conclusie dat politiek vormgeven van de samenleving is. In het vierde dagdeel worden de deelnemers in aanraking gebracht met „grote” problemen, zoals: werkloosheid, verkeersongevallen, oorlogen, hongersnood, natuurrampen etc. Het is de bedoeling dat dit gebeurt bij een krantenredactie. Daar komen vanuit het hele land en vanuit de hele wereld iedere dag weer de belangrijkste gebeurtenissen en ontwikkelingen op tafel.

Tijdens het vijfde dagdeel worden de deelnemers geconfronteerd met een conflictsituatie en wat daar verder mee gedaan wordt, aan de hand van een film of diaserie. In die film/diaserie gaat het om een situatie die om een politieke oplossing vraagt. In het zesde dagdeel wordt aan de hand van een verslag nagepraat over de film/diaserie, de meningen van de deelnemers over de film/diaserie en de personen die daarin een rol spelen, en er zal worden nagegaan in hoeverre deze meningen te maken hebben met politiek. Verder kan er nagegaan worden of bepaalde standpunten mogelijk overeenkomen met standpunten van politieke groeperingen, m.a.w. er zal gepraat worden over de politieke partijen van Nederland en wat deze partijen willen. In het zevende dagdeel zullen de deelnemers in de gelegenheid gesteld worden „echte politici” aan de tand te voelen. Daarbij gaat het er alweer om te ontdekken dat politieke oplossingen te maken hebben met de „bril waardoor je kijkt”. In het achtste dagdeel zullen de deelnemers zelf met politiek bezig gaan” aan de hand van een rollenspel. Het is de bedoeling dat de deelnemers verplaatst worden in een situatie waarin zij bv. - een bepaald maatschappelijk of politiek standpunt vertolken; - anderen voor dit standpunt trachten te winnen; - een politiek probleem tot een goed einde moeten trachten te brengen. Tenslotte zal er in het negende dagdeel nagepraat worden over het project. Het zal er hier om gaan of het project aan zijn doel heeft beantwoord en of de deelnemers dit vinden. En of het project ertoe heeft bijgedragen dat de deelnemers zelf „een rol in de politiek” willen gaan spelen. Tot zover het project. Het is de bedoeling dat het project gebruikt zal worden door bv. schoolklassen, jongerensos, werkende-jongerengroepen, kerkelijke jongerengroepen, etc.

Wie belangstelling heeft voor het project kan contact opnemen met: Arjos, Dik Koopmans, Dr. A. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag. Tel. 070-46.96.20 of 45.03.24.

Geloof en revolutie

Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum heeft de ARJOS het thema „Geloof en Revolutie” in de belangstelling geplaatst. Met de keuze van dit thema wil de ARJOS nadenken over en zich bezinnen op de houding die christenen (moeten) hebben tegenover veranderingen in onze maatschappij. Maar ook over de houding van christenen in ontwikkelingslanden, zoals in Zuid-Amerika, in hun revolutionaire strijd tegen de onderdrukking en uitbuiting van de armen en de rechtelozen. Aan het thema „Geloof en Revolutie” is een speciaal Arjosnummer van het maandblad van de Dr. A. Kuiperstichting, AR-Staatkunde, gewijd. Ook voert de ARJOS in het kader van dit thema een financiële actie voor een project in de derde wereld: een wederopbouw- en bewustwordingsproject voor de allerarmsten in het Zuid Amerikaanse Guatemala, dat enkele jaren geleden werd getroffen door een aardbevingsramp. (Giro: 127164 t.n.v. ARJOS, Den Haag, vermelden: jubileumactie).

Arjos Bulletins

Binnenlandse politiek

- Buitenlandse werknemers	f 2,50
- Een reactie op de contourennota I	f 1,50
- Een reactie op de contourennota II	f 2,50
- Sociale zekerheid	f 1,50
- Aktiegroepen	f 1,50
- Veiligheid, gezondheid en welzijn bij de arbeid	
- in het bedrijf	f 2,50
- Agrarisch I	f 2,50
- Stakingsrecht	f 2,50
- Beheersing van de technologische ontwikkeling?	f 1,50
- Onderwijs aan groepen in achterstandssituaties	f 1,50
- Kernvragen over het energiebeleid	f 1,50
- Kernenergie	f 5,-
- Inkomensverdeling	f 1,50
- Aangepaste technologie	f 2,50

Buitenlandse politiek:

Oost-Westrelaties I	f 1,50
Oost-Westrelaties II	f 1,50
Oost-Westrelaties III	f 1,50
Chili en verder, een bundel discussiestof over christendom en onderdrukking	f 2,50
Indonesië tot 1950	f 2,50
Indonesië van 1950 tot heden	f 2,50
Christenen in Oost-Europa	f 1,50
Over onderontwikkeling I	f 2,50
Over onderontwikkeling II	f 2,50
Mensenrechten I	f 2,50
EEG en derde wereld	f 2,50
Hongarije	f 2,50
Zuid-Afrika	f 2,50
De Molukkers en hun aanwezigheid in Nederland	f 1,50

Arjos-bulletins over binnenlandse en buitenlandse politiek verschijnen viermaal per jaar. Je kunt je abonneren door f 10,- over te maken op postrekening 127164 t.n.v. Stichting ARJOS, Den Haag, met vermelding van BIKA 1980 of BUKA 1980.

Binnenkort te verschijnen bulletins:

- Verkeer	f 2,50
- Roddelpers	f 2,50
- Energie	f 2,50
- Mediabeleid	f 2,50
- Samenlevingsvormen	f 2,50
- Midden-Oosten	f 2,50
- Mensenrechten II	f 2,50
- Militarisme in de derde wereld	f 2,50

CDJA-PUBLIKATIES:

Heel maken wat gebroken is (rapport van de CDJA-grondslagcommissie)
Politiek pamflet (verschijnt binnenkort)

Arjosraad

De Arjosraad is het ledenparlement van de ARJOS. Het is een soort politiek overlegorgaan, waar de provinciale afdelingen (frakties) en het hoofdbestuur gezamenlijk de politieke koers van de ARJOS uitstippelen.

Er wordt gesproken, gediscussieerd en gestemd over resoluties - dat zijn politieke verklaringen, uitspraken - die door het hoofdbestuur of de provincie(s) zijn ingediend. Onderwerpen van recente Arjosraadsvergaderingen: samenlevingsvormen, abortus, onderwijs en arbeidsmarkt, rechtstaat en terreur.

Binnenkort zullen o.a. aan de orde komen: mediabeleid en kernbepaling. Er wordt op zo'n Arjosraadsvergadering natuurlijk ook gesproken over actuele politieke zaken, zoals het CDA en het kabinetbeleid.

Nederlandse Gedachten

Politiek weekblad ARP/Arjos

Als Arjoslid ben je verzekerd van de wekelijkse toezending van het ARP/ARJOS weekblad Nederlandse Gedachten. Het abonnement is inbegrepen in de contributie. Het weekblad geeft commentaar en achtergrondinformatie over politieke ontwikkelingen en gebeurtenissen. Tal van deskundigen zorgen voor interessante artikelen, waarin achtergronden worden belicht en nieuwe ideeën worden geopperd. Ook in NG een regelmatige verslaggeving van gebeurtenissen in het parlement. De ARJOS heeft een vaste pagina in elk nummer van NG en heeft ook een plaats in de redactie, zodat ook op die manier de Arjosinbreng gewaarborgd is.

Proefnummers op aanvraag verkrijgbaar: ARP, Antwoordnummer 66, Den Haag (postzegel niet nodig).

Waar is het Arjossekretariaat gevestigd?

Het Arjossekretariaat is gevestigd in het Kuyperhuis aan de Dr. A. Kuyperstraat 3 in Den Haag.

In verband met de verbouwing van dit pand (het toekomstige CDA-sekretariaat) „huizen" wij echter tijdelijk op het Noordinde 142a in Den Haag. Het postadres blijft Dr. A. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

De huidige telefoonnummers blijven gehandhaafd: 070-45.03.24 of 070-46.96.20. De sekretaris van de ARJOS is Dik Koopmans.

Christen Democratisch Jongeren Appel

Sinds 16 april 1977 werkt de ARJOS samen met CHJO en KVPJO in het Christen Democratisch Jongeren Appèl (CDJA).

Op dit moment is deze samenwerking nog federatief georganiseerd. Dat betekent dat de organisaties nog zelfstandig zijn. Het is de bedoeling dat er in de loop van 1980, net zoals bij het CDA, een fusie plaatsvindt zodat het CDJA vanaf dat moment de enige jongerenorganisatie van het CDA is. Maar voor het zover is moet er nog veel gebeuren.

Politieke discussies, grondslagdiscussies, statuten, financiën en allerlei andere zaken die nu eenmaal nodig zijn om zoiets goed voor te bereiden.

Maar we doen nu ook al veel dingen gezamenlijk. Er is een gemeenschappelijk federatiebestuur, een federatieraad, allerlei commissies en van tijd tot tijd worden gemeenschappelijke konferenties georganiseerd.

Meer informatie over wat het CDJA is en doet kun je krijgen bij:

Govert Veldhulzen, sekretaris CDJA p/a Mauritskade 25, Den Haag, telefoon 070-65.39.34.

Sekretarissen AR-staatkunde

in christen-democratisch perspectief

Groningen: Jelte Jan Bakker, Niehoofsterweg 28, 9883 RH Oldehove, tel. 05949-244.

Friesland: Durk Reitsma, Koaikamp 27, 9254 EL Hardegarijp, tel. 05110-2241.

Drenthe: Hennie de Vries, Talmastraat 85, 9254 HD Assen, tel. 05920-4.18.39

Overijssel: Aty Boers, Van Heemskerkstraat 12, 7622 JJ Borne, tel. 05409-2448.

Gelderland: Marjan Verveda, B. van Pallandtlaan 2, 6865 BW Doorwerth, tel. 08373-4270.

Utrecht: Egbert Boertien, Jac. v. d. Borchstraat 56, 3515 XG Utrecht, tel. 030-71.49.13.

N.-Holland: Wim Luiten, Linneausparkweg 82 II, 1092 CN Amsterdam, tel. 020-36.05.01. knt.

Z.-Holland: Gerard van der Wel, Hoge Rijndijk 136, 2313 KN Leiden, tel. 01740-2.58.56. (weekend)

Zeeland: Coes Lodder, Voorborch 50, 4335 AW Middelburg. **N.-Brabant:** Martin Mesch, Tooropstraat 29, 5161 VC Sprang-Capelle, tel. 04167-5121.

AR-Staatkunde

AR-Staatkunde is het maandblad van de Dr. A. Kuyperstichting (het wetenschappelijk bureau van de ARP).

De redactie bestaat uit de heren Boersma, Boukema, De Haan, Hoogendijk (voorzitter), De Jonge, Kooijmans, Lubbers, Oostlander, Puchinger, Van Ruller en Borstlap (secretaris). Het blad moet principiële bijdragen leveren aan de koers van het CDA, ontmoetingsplaats zijn voor de in het CDA verenigde stromingen, en zal het oog moeten houden op de discussie over geloof en politiek in andere partijen, in Europa en in de wereld.

In de jaargang 1979 is o.a. gepubliceerd over: grondslagrapport; welzijnsbeleid; 100 jaar ARP; multinationals; economische orde; volksgezondheid; Europa; Latijns Amerika; rechten van de mens; 'A Christian political option' (zomernummer); vooruitblik op de tachtiger jaren; SALT, de NAVO en Nederland; ook zijn er verschillende interviews met bewindslieden opgenomen, gehouden door Puchinger; het oktobernummer is geheel verzorgd door de Arjos. Er verschijnen in deze jaargang nog artikelen over o.a. oecumene en politiek (themanummer; Midden-Oosten; minderheden).

BON (in enveloppe zonder postzegel) zenden aan: Dr. A. Kuyperstichting, Antwoordnummer 1904, 2500 WB 's-Gravenhage.

Ik ben lid van de Arjos/CDJA

Ik abonneer mij op AR-Staatkunde voor f 28,- per jaargang.

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Hoeveel kost het lidmaatschap van de ARJOS?

Dat hangt ervan af hoeveel je verdient. Er zijn mensen die niets of weinig verdienen (scholieren, studenten e.d.) en er zijn mensen die meer of zelfs veel verdienen. Daarom is in de contributieregeling van de ARJOS rekening gehouden met de draagkracht van de leden.

De contributie voor 1980 is als volgt:

- inkomen tot f 2000,- per jaar	f 18,-
- inkomen f 2000 tot f 10 000,- per jaar	f 24,-
- inkomen f 10 000 en hoger	f 30,-

Als je in de maand november lid wordt, krijg je over de contributie voor 1980 f 10,- korting en hoef je over 1979 niets meer te betalen.

Wordt lid van de ARJOS

Door onderstaande bon in te vullen en op te sturen kun je je opgeven als lid van de ARJOS. De jaarlijkse contributie staat ook in de krant vermeld.

Ik word lid van de ARJOS

Ik wil eerst wat meer informatie

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Bon opsturen aan: ARJOS, Dr. Kuyperstraat 3, Den Haag

Een Arjosvoorzitter blijkt terug

Het is deze maand precies 2 jaar geleden dat ik afscheid nam als voorzitter van de Arjos.

Als ik dan ook wil voldoen aan het verzoek van de redactie-commissie van de Arjos, om een artikeltje te schrijven over mijn voorzittersperiode en daarbij dan tevens in te gaan op de vraag hoe ik nu tegen de Arjos aankijk, dan kan het niet anders dan een artikeltje worden over een periode die velen van de nu nog actieve Arjossers zelf meemaakten en dat bovendien neergeschreven is door een oud-voorzitter die zelf van zijn Arjos-periode nog nauwelijks of geen afstand heeft genomen.

De afgelopen 2 jaar heb ik de Arjos weliswaar nauwlettend en meelevend, maar toch op een afstandje gevolgd, dat laatste voornamelijk omdat ik mezelf voor de verleiding wilde behoeden me nog actief met de Arjos te bemoeien, en daarmee m'n opvolger voor de voeten te lopen.

Stuk van je leven

Iedereen zal begrijpen dat je niet zo gemakkelijk afstand neemt van iets waar je zo intens mee bezig geweest bent; ja, sterker nog, van iets wat je gaande weg welhaast als een stuk van je leven bent gaan ervaren. In maart 1973 ben ik tot voorzitter gekozen, en in oktober van dat jaar nam ik de voorzittershamer van Gerrit van Dongen over. Daarmee begon een even zware als mooie tijd; een belevenis en een leerschool waarvan ik nu in volle overtuiging zeg, dat ik het nooit had willen missen.

Hoofdkenmerken

Mijn voorzittersperiode kenmerkte zich globaal gesproken door 3 hoofdzaken: de ontwikkeling van het CDA; de hernieuwde politieke lijn van de ARP onder de bezielende en bezielde leiding van Wim Aantjes en ten derde interne organisatorische vernieuwingen binnen de Arjos. Over die drie hoofdzaken, zal ik – zij het heel in het kort – iets neerschrijven.

Ik startte in een voor de ARP bijzonder moeilijke periode.

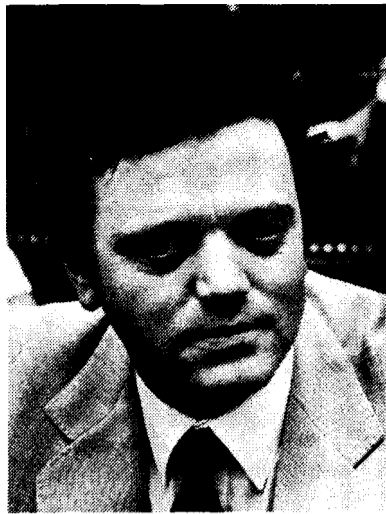
Politieke lijn ARP

Het kabinet Den Uyl werd geformeerd, en, eufemistisch gesteld zou je kunnen zeggen dat ook de ARP daar nogal bij betrokken is geweest. Ten tijde van de formatie Burger verklaarden de Anti-Revolutionairen Boersma en De Gaay Fortman zich in principe bereid in een te formeren kabinet Den Uyl zitting te nemen.

Nadat uiteindelijk de heren Albeda en Van Agt de formatie voltooiden besloot de Tweede-Kamerfractie van de ARP op 4 mei 1973 met 8 stemmen voor en 6 stemmen tegen het kabinet Den Uyl te gedogen. De AR-voorman Biesheuvel trad uit de politiek. De toenmalige voorzitter van de ARP, de heer Veerman was als staatssecretaris tot het kabinet toegetreden en de heer De Koning nam als waarnemend-voorzitter de leiding van de ARP over. De partij verkeerde in opperste verwarring, hetgeen een rondrit van partij-presidium en fractievoorzitter langs alle Kamercentrales noodzakelijk maakte. De opstelling van de Arjos was duidelijk: een krachtige ondersteuning van de partijlijn, nog te meer daar de uitgangsstelling – op grond waarvan onze Kamerfractie het kabinet Den Uyl gedoogde, nl. na een periode van hevige polarisatie dit kabinet een brugfunctie te laten vervullen tussen socialistische en christen-democraten – ons als Arjos zeer aansprak. Daar komt nog bij dat de wijze waarop de AR-fractie zich t.o.v. het kabinet opstelde een eerlijke en consequente was, en zij er bovendien in slaagde, herenigd als ploeg van 14 – onder leiding van Aantjes – in woord en daad een zodanig beleid te voeren, dat velen zich weer aangesproken voelden door politiek vanuit het Evangelie. Wij hebben als Arjos geprobeerd, en ik meen dat we daarin zijn geslaagd, met handhaving van de ons eigen opstelling van kritische solidariteit, deze AR-politiek hartelijk te steunen.

Ontwikkeling CDA

Over het eerste door mij genoemde punt, zal ik zo mogelijk nog korter verhalen. Ik zou wel gek zijn, – en de lezer zou het er beslist van worden – als ik alle ontwikkelingen van en rondom het CDA

in die 4 jaar zou beschrijven. Ik noem slechts de statuten van het CDA, vastgesteld in Woudschoten met daaraan voorafgaand, de grondslagdiskussie met de KVP over de „openheid“ van het CDA; de enorme problemen betreffende de aanvankelijke harde oppositionele opstelling van CDA-partner de CHU tegenover het kabinet waar beide andere CDA-partners, KVP en ARP vertegenwoordigd waren: de discussie over de strategienota en het uiteindelijke program van het CDA; het CDA-congres van 23 augustus 1975 waar het hernieuwd verschil van inzicht omtrent het functioneren van het uitgangspunt van het CDA, door verwerping van een Arjos-amendement, manifest werd; en de uiteindelijke beslissing van hoofdbestuur en Arjosraad – na een zeer bewegende vergadering – om als Arjos mee steun te verlenen aan de ene CDA-lijst. Bij al deze zaken, en ik heb er slechts enkele, en dan ook alleen maar – zonder commentaar – genoemd, is de Arjos ten nauwste betrokken geweest. Talloze resoluties terzake zijn in de Arjosraad behandeld en in de AR-partijraad ingebracht. In alle bescheidenheid mag worden gezegd dat de Arjos, ook in die periode, de ontwikkeling van het CDA niet alleen heeft mee beleefd, maar er ook mee richting aan heeft gegeven.

Organisatie

En dan tenslotte de organisatorische ontwikkelingen in mijn periode. In die 4 jaar zijn de fractie-begeleidingsgroepen van de grond gekomen; zijn het Arjosblad Ad Rem en het partijblad Nederlandse Gedachten geïntegreerd, zijn er geheel nieuwe statuten opgesteld; hebben we na veel pijn en moeite overheids subsidie verkregen; is

na een uitgebreide procedure het rapport „Arjos-visie op CDA-beleid“ opgesteld; zijn er veel nieuwe kernen opgericht en zagen we 4 jaar achtereen het ledental stijgen, en tenslotte heeft de Arjos een zeer belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand brengen van het CDJA. Toen op 22 maart het kabinet Den Uyl viel, heeft de Arjos zich, over alle politieke moeite heen, enorm ingezet voor de verkiezingscampagne, die op 25 mei met goed gevolg voor het CDA werd besloten.

Dit alles zo overziende maakt wel duidelijk dat de Arjos in de, door mij beschreven 4-jarige periode nogal wat heeft doorgemaakt en aangepakt. Dat kon ook alleen maar, omdat de Arjos een club was (en is) met even enthousiaste, als actieve, maar bovenal, zeer gemotiveerde mensen. En dat betreft bepaald niet alleen de leden van het dagelijks en hoofdbestuur, maar zeker ook bestuurders en leden in de provincie en de regio, en niet te vergeten, de mensen in de diverse commissies. Zonder de inzet van al die mensen ben je als voorzitter helemaal nergens. Natuurlijk hebben we ook de nodige moeite en spanningen gekend; menselijke maar ook politieke, en niet zelden een combinatie van die twee. Met idealisme en vriendschap sleepten we elkaar door moeilijke perioden heen.

Voorzitterschap

Voorzitter van de Arjos zijn is welhaast een bevoorrechte positie, zo heb ik het althans ervaren.

De ettelijke vergaderingen en spreekbeurten waar je naar toe moet draven, en al het werk wat dat voorzitterschap verder met zich brengt; zo veel dat je eigenlijk helemaal geen tijd meer voor jezelf en je omgeving over hebt, – dit alles wordt ruimschoots goed gemaakt door de voldoening die van dat werk uitgaat en de steun en vriendschap die je van zoveel mensen ondervindt.

Ik kan uiteraard in dit verband geen namen noemen, doch maak één uitzondering. En die betreft de secretaris met wie ik 3½ jaar heb samengewerkt: John Toxopeus. Tox (voor de ingewijden) heeft zich met zijn hele „zijn“ voor de club ingezet en met hem (trouwens ook met zijn opvolgster, van wie ik echter slechts kort kon genieten) heb ik het geweldige getroffen.

De toekomst van de Arjos??

Als alles goed gaat, gaat de Arjos

binnenkort op in het CDJA, en komt er aan een 50-jarig leven een einde. Er mag echter geen einde komen aan de doelstelling waarvoor we ons middels de Arjos willen inzetten. Dat zal de Arjos in het CDJA moeten overdragen en aan dat doel, middels het CDJA verder werken. De emotionele band die we met onze club hebben kweekt welhaast een innerlijk verzet om de Arjos straks op te heffen. En toch zal dat m.i. moeten, en dan echt niet alleen omdat we ons anders t.o.v. het CDA buiten spel zetten, maar veeleer omdat zelfs de Arjos slechts een instrument is om daarmee te werken aan het gestelde doel, en niet tot doel in zichzelf verheven mag worden. Het moet een uitdaging op zich inhouden om nu te proberen die taak gezamenlijk met anderen in het CDJA aan te vatten.

De blijvende opdracht is, aan jongeren duidelijk te maken dat zij zich niet aan de politiek kunnen en mogen onttrekken, doch voluit mee verantwoordelijk zijn voor de wereld waarin zij leven, en de toekomst die die wereld hun en anderen biedt; een toekomst die altijd vandaag begint. De politiek waarvoor wij willen staan en andere willen winnen, is een politiek die niet waardenvrij is; maar in tegendeel, haar echte waarde ontleent aan de intentie om in het politieke handelen de opdracht en de belofte van het Evangelie te beantwoorden en zichtbaar te maken. De wereld is, zoals zij er nu uitziet, zelfs geen schaduw meer van wat de Schepper ermee heeft voorgehad.

Dat schreeuwt om actie, zeker voor die jongeren die hun Godsdienst, ook daadwerkelijk, dienst aan God, willen doen zijn, en daarmee en daaruit de naaste willen dienen. Die actie dient gelegen te zijn in het kernbegrip voor onze politiek: Dienstbaarheid. Dienstbaar aan God en de naaste. En het gaat in de politiek altijd om de mens..... de naaste. Het is een gave en opgave tegelijk om daar andere jongeren voor warm te maken en ze los te rukken uit defaitisme en/of lauwhoed. Dat was en is de taak van de Arjos.

M'n felicitaties aan onze 50-jarige club gaan vergezeld van de wens dat wij altijd, en in welk organisatorisch verband ook, het als onze opdracht zullen blijven zien, de Schepping in harmonie te brengen met haar Schepper.

Fred Borgman

1979 Jaar van het Feest

100 jaar ARP; 20 jaar ARVC; 50 jaar ARJOS. Er is veel reden de Arjossers van ganser harte geluk te wensen met hun halve-eeuwfeest. Een politieke jongerenorganisatie is een groot goed. Natuurlijk in de eerste plaats voor de leden zelf. Plaats van ontmoeting met velen. Leerplaats. Vormingsschool. Werkplaats. Creativiteitscentrum. Biechtplek. Spreekgestoelte. Springplank. Praathuis met een kroegkarakter. Dit alles was en is de Arjos. En nog veel meer. Ontelbaren hebben veel aan de Arjos te danken. En daarom mogen die velen best eens hardop „hoera“ bij het 50-jarig bestaan roepen.

Een politieke jongerenorganisatie is ook een groot goed voor de partij. De Arjos levert bestuurlijk kader. Leverde nieuwe anti's in raden, staten en parlement om de fakkel van anderen over te nemen. De jongeren waren bereid te sjuwen voor de partij. Zeker niet in het minst tijdens verkiezingsakties.

Jongeren hielden de ouderen onder spanning. Zorgden voor kritische noten. Jongeren droegen nieuwe ideeën aan, zorgden soms voor een doorbreken van vastgelopen situaties. De partij mag trots zijn op de Arjos. Zo'n club een lang leven toewensen. Want de echter Arjossers gaat in het CDA gewoon verder. De Arjos was soms lastig, wat eigengereid. Naar het oordeel van sommigen te kritisch, de partij voor de voeten lopend. Bij een feest dik je dat niet aan. En laat men binnen de echte partij de wenkbrauwen maar fronsen.

Arjossers hebben kleur bekend. Willen meedoen. En dan kan veel. Nog vele jaren actie en studie binnen de politieke jongerenorganisatie toegewenst!

H. A. de Boer

Het dagelijks bestuur van de Arjos, in vroeger jaren, met o.a. Hans de Boer als voorzitter en Jan van Houwelingen als vice-voorzitter.

Boter op het hoofd

Een jongerenorganisatie heeft een eigen plaats en een bijzondere betekenis binnen de partij, ook binnen het CDA. Zij kan zich meer veroorloven dan anderen. De Arjos is daar een levend bewijs van. Voortrekkers zijn dikwijls jonge mensen. Blijf wel in het oog houden wat degenen, die iets anders willen dan jullie, ook ten dlepste beweegt. Verdraagzaamheid is een groot goed en christenen hebben wat dat betreft boter op het hoofd. Jullie zijn soms verdraaid lastig en toch kunnen wij niet zonder jullie, wij willen jullie niet missen. En nu: 50 jaar inbreng

„Ik wou dat het CDJA er al was“.

binnen het CDJA en het CDA!
Plet Steenkamp
voorzitter CDA

Eerste willen zijn

Ingaande op de uitnodiging van de ARJOS, een artikel te schrijven voor het jubileumnummer van NG t.g.v. het 50-jarig bestaan van de ARJOS voldoe ik gaarne aan dit verzoek. Ik wil de Arjos van harte feliciteren met haar 50-jarig bestaan, een jubileum dat naar het zich laat aanzien, het laatste zal zijn. Zij volgt hierin de CHJO die dit jubileum twee jaar geleden reeds vierde. Dit tweede zijn is nu juist één van de dingen die de Arjos niet wenst, zij wenst eerste te zijn, voorop te lopen, een voortrekkersrol te vervullen, zowel inhoudelijk als ook wat het marstempo betreft. Dat is een goede zaak voor een jongerenorganisatie; het wordt ook duidelijk geïllustreerd door de keuzes van de politieke studieonderwerpen van de laatste jaren. Voortdurend bezig eigentijdse antwoorden te vinden op de vragen van deze tijd. De Arjos liet en laat zien hoe politiek jongerenwerk kan functioneren; de discussies „tot op het bot“ laten niet na indruk te maken en niet zelden kunnen ze ook bij anderen een verdieping van de discussies

bevorderen. Daarbij kan een te grote bevoegdheid soms averechts werken. Door de opzet en de grote betrokkenheid van de leden en niet te vergeten de financiële mogelijkheden is de Arjos geworden tot de organisatie

Beroep op geweten

Het politieke bedrijf is hard, vooral voor mensen die er hun beroep van maken. Dit houdt voor henzelf een voortdurende spanning in. Beroepspolitici kunnen zelden vrijuit spreken, vanwege de gevolgen die hun woorden hebben kunnen. Bewust of onbewust gaan ze hierdoor vaak zo letten op het mogelijk effect van de eigen woorden of opstelling, dat de stem van het eigen geweten gemakkelijk in verdrukking komt. Vanwege die voortdurende bedreiging, die echte gewetens- en beginselpolitiek naar het leven staat, is het bestaan van een principieel doorleefde jongerenorganisatie, zoals de Arjos 50 jaar lang is geweest, ronduit onontbeerlijk. De Arjos heeft er ongetwijfeld soms naast gezeten, maar steeds was in haar opstelling een streven naar echte zuiverheid te bespeuren, dat vaak

tot een hartstochtelijk beroep op het geweten van de christen-politici heeft geleid. Daarom ben ik diep dankbaar voor wat de Arjos in de afgelopen 50 jaar ter correctie van de beroepspolitici heeft mogen verrichten. Hopelijk zal ze zo kunnen blijven voortgaan.

B. Goudzwaard

Vooruitzien

„In de vlering van het halve eeuwfeest van de Arjos en het eeuwfeest van de Anti-Revolutionaire Partij enige maanden geleden, ligt voor mij het overtuigend bewijs van de kracht en vitaliteit van de anti-revolutionaire zienswijze op de samenleving. Geen omzien in weemoed, doch vooruitzien in verwachting. Ik wens u veel geluk“.

Mr. A. A. M. van Agt

die zij nu is. Daarin kan zij het CDJA ten voorbeeld zijn. Een voorbeeld voor het CDJA, waar ook de Arjos volledig in meedraait, waaruit zij ook niet weg te denken valt. Het CDJA waar wij aan werken zal een organisatie dienen te zijn waar alle leden volop in kunnen deelnemen en die op de bres staat voor de zwakken in de samenleving, die geboren en ongeboren leven beschermt, die haar plichten t.o.v. de derde wereld, milieu en grondstoffen kent, die stemlozen stem geeft, die eerlijke prioriteitsafwegingen aandurft zonder daarbij af te gaan op degenen die het hardst roepen. Dat alles vraagt onze gezamenlijke denkracht en actie t.b.v. een meer rechtvaardige wereld, waarin meer positieve vrede voorkomt dan nu het geval is. Vanuit dat concept kan het CDJA duidelijke lijnen naar de toekomst trekken, met behoud van de wezenlijke waarden van onze huidige tijd. Het gaat daarbij om de eigenlijke afweging van de bijbelse waarde van wat we nu hebben en de bijbelse

waarde van wat we kunnen bereiken. Dat betekent het nu ondoen van alle franje die niet wezenlijk is en toekomstige mogelijkheden ontdoen van hun weinig reële aspecten; daarbij het einddoel duidelijk in de gaten houden. Wanneer we er in het CDJA in slagen, en we zijn duidelijk op weg, een synthese tot stand te brengen tussen

de beste politieke eigenschappen die de 4 partners hebben dan hoeft dit jubileum niet het karakter te hebben van een omzien hoe het was maar krijgt het veel meer het karakter van een vertrekpunt hoe c.d.-politiek er volgens ons jongeren dient uit te zien.

Peter Heukels
voorz. CDJA

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialist-ten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

50 jaar eigen-wijsheid?

DE ARJOS ZIET ABRAHAM. Dit spraakgebruik wat in ons dagelijks leven zo vaak klakkeloos gebruikt wordt blijkt hier een bijzondere betekenis te hebben. Abraham Kuyper, de Anti-Revolutionaire Partij en de ARJOS zijn voor de gemiddelde buitenstaander begrippen die bij elkaar horen. Hoe kijk je nu als KVPJO-lid, of liever gezegd Christen-Democraat van Katholieke huize tegen deze jarige en tegen deze verjaardag aan? Aan de hand van een aantal aspecten zal ik proberen dat duidelijk te maken.

Jongerenorganisatie bij uitstek

In diverse publicaties over de taken en functies van een politieke jongerenorganisatie komen we termen tegen als: kweekvijver voor toekomstige politici, de horzelfunctie (dit is het kritisch volgen van de moederpartij), de vormings- en studiefunctie, het leren leven in de politieke wereld, maar ook de appèlfunctie, oftewel de mensen betrekken bij hun eigen maatschappij.

Ik denk dat de ARJOS deze functies in de afgelopen jaren vervuld heeft. Een ieder weet dat politici van diverse pluimage (Den Uyl - Rietkerk) in de ARJOS kweekvijver gezwommen hebben. Ook de horzelfunctie is, en

zeker de laatste tijd, tot uiting gekomen. Menig CDA-Tweede-Kamerlid vindt dat de ARJOS de fractie wei eens voor de voeten loopt met talrijke en vaak niet mis te verstane resoluties. De vormingsfunctie, o.a. tot uiting komend in de diverse ARJOS-Bulletins en nu weer in een project voor 14-16 jarigen, heeft nog steeds hoge prioriteit en hopelijk zal het laatste project ook voor het CDJA vruchten afwerpen. Tot slot de Appèlfunctie. De ARJOS kan trots zijn op de leeftijdspreiding die zij heeft onder haar leden. Men ziet kans om in vrijwel alle delen van het land enige activiteit te ontplooiën, een continuïteit van 50 jaar is mijns inziens daarbij erg belangrijk en werpt onmiskenbaar resultaten af.

Club die aan de weg timmert

De ARJOS is niet alleen een typische jongerenorganisatie, zeker ook een politieke jongerenorganisatie. Reeds in 1957 vond er een studieconferentie plaats over „Het beginsel van de praktijk“ (een inleiding van Prof. S. U. Zuidema) en „De praktijk van het beginsel“ (door Drs. C. P. Hazenbosch). Ik roep even bij u in herinnering de discussies die wij op dit moment in het CDA voeren over onze beginselen en onze grondslag. In 1960 was er een studieconferentie over de AR en de cultuur, de AR en de sport, met o.a. een inleiding van Prof. Mr. I. A. Diepenhorst. Op die conferentie werd het onderwerp Cultuur en Communicatie aangesneden, een problematiek die twintig jaar later nog volop actueel is. Ook in 1976 wilde de

ARJOS de Samenleving al vernieuwen, gelijk de gelijkkluidende titel van deze studieconferentie en van de inleiding gehouden door Mr. W. C. D. Hoogendijk. Behartenswaardige zaken kwamen daar aan de orde, zoals eenzijdige ontwapening en dienstweigering. Tot mijn grote vreugde was er ook toen al contact met de KVP-jongeren, gezien het feit dat wij daar genoemd worden als pleitbezorgers van een deconfessionalisering van de politiek.

Het voert te ver om daar in het kader van dit artikel verder op in te gaan. Dat de meningen t.a.v. dit onderwerp genuanceerd zijn zal een ieder bekend zijn.

Dit jaar krijgen we dan het jubileumthema Geloof en Revolutie. Over de inhoud is nog weinig bekend, maar ik ben benieuwd naar de tendens van het thema; Ongeloof en Revolutie was het thema van Groen van Prinsterer, maar hij was geen contra-revolutionair, in die zin dat nooit verzet gepleegd mocht worden tegen bestaande verkeerde regimes. Gezien de huidige ontwikkelingen in Zuid-Amerika (o.a. de bevrijdingstheologie) en de daar aanwezige regimes, de toch beangstigende ontwikkelingen in een Iran, een thema wat onze volle aandacht verdient.

Verantwoordelijkheid van een jongerenorganisatie

Wat ga je nu doen met de hierboven vergaarde kennis, anders gezegd, waarmee kunnen we de ARJOS vergelijken? Met een politieke partij, een actiegroep of een

huiskamerstudieclub? Dat laatste zeker niet, gezien de bekendheid die de club geniet. De manier waarop de ARJOS bij tijd en wijle het parlement, de moederpartij, het CDA tegemoet treedt doet je denken aan een heuse partij met even zovele verantwoordelijkheden! Het ethicisme (dit is een levenshouding waarbij de ethiek een zeer persoonlijke zaak is geworden (van de afzender), waarbij men ongevoelig is voor de werkelijkheid en het dwingende karakter van argumenten uit die werkelijkheid. De term is niet van mij, maar van Drs. G. van Leijenhorst in „De Nederlander“ van 2 november en omschrijft precies wat ik bedoel aan te geven) en het enthousiasme doen je denken aan een actiegroep, voor wie politieke realiteit en politieke haalbaarheid maar bijzaken zijn.

Overigens, het je zonder meer neerleggen bij het bestaande is sterk af te wijzen. Gezelligheid, de rust van het midden, dienen wij als Christen-Democraten zeker te vermijden.

Ik denk dat de ARJOS iets van alle drie in zich heeft, kortom een politieke jongerenorganisatie is.

Stijl van optreden

Ik verbaas me soms over de manier van optreden van ARJOS-mensen, ja ook wel van andere AR-leden. Bepaalde meningen, opvattingen worden gebracht met een „stelligheid“ waarvan ik denk, man heb je nou geen enkele vorm van twijfel of bescheidenheid in je inborst? Willen jullie geen ruimte geven voor de argumenten van een ander, is het gelijk altijd aan jullie kant, of erger nog mag de Christen-Democratie alleen maar op jullie manier worden ingevuld? Het

Wim van de Camp
Voorzitter KVPJO

AR-Partijraad op 1 december te Ede

Op zaterdag 1 december a.s. vindt de najaarsbijeenkomst van de ARPartijraad plaats, ditmaal in het cultureel centrum De Reehorst te Ede (vlakbij het station).

De voornaamste zaken die op deze najaarspartijraad aan de orde zullen komen zijn: Het rapport van de CDA-commissie „Grondslag en Politiek Handelen”, het „Ontwerp-program van Uitgangspunten” van het CDA en het rapport van de commissie „Politieke koers” (de zgn. „Smaaknota”). Daarnaast zullen een groot aantal ontwerp-regelingen met betrekking tot de fusie (waaronder de financiële en personele bijlage) behandeld worden.

Tevens komt het voorstel aan de orde om bij de eerst

volgende verkiezingen voor de Tweede Kamer met één kandidatenlijst, te zamen met KVP en CHU, uit te komen.

Deelname

De partijraadsleden ontvangen binnenkort de uitnodiging met agenda en vergaderstukken voor deze vergadering. Voorzover de plaatsruimte dit toelaat zijn belangstellenden vanzelfsprekend van harte welkom. Men wordt verwacht daartoe onderstaande aanmeldingsbon zo spoedig mogelijk in te sturen naar het AR-partijsecretariaat (uiterlijk 24 november). Bevestiging van aanmelding en toezending van de vergaderstukken zal dan plaatsvinden in de laatste week van november.

AANMELDINGSBON

Ondergetekende:

Naam: .....

Adres: .....

Postcode + woonplaats: .....

neemt deel aan de najaarspartijraad van de ARP op 1 december 1979 te Ede en maakt daarbij wel / niet* gebruik van de lunch (deelnemersbijdrage incl. consumptie en lunch + f 17,50)

Datum: .....

Handtekening: .....

N.B. Geheel ingevuld retourneren aan ARPartijsecretariaat dr. Kuypersstraat 3, Den Haag. (vóór 24 november 1979).

* doorhalen wat niet van toepassing is.

ONDER HAMER EN SIKKEL

Nu in West-Europa de discussie over de verhouding communisme-parlementaire democratie weer oplaait, heeft de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP het initiatief genomen actuele informatie over Oost-Europa in een boekje te bundelen. Zes deskundige auteurs belichten diverse aspecten van de situatie in Oost-Europa.

Aan de orde komen o.m. de politieke ontwikkelingen sinds 1945, de positie van de kerken, het buitenlands beleid, broedertwisten in het internationaal communisme, handel en economie en de verhouding tot de „derde wereld”. Staatssecretaris Kooijmans schreef een inleidend woord. De prijs van dit boekje is f 5,-. Dit is niet duur gezien de vele fraaie foto's en cartoons van F. Behrendt en Arend van Dam. Voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van deze tijd en van het communisme in het bijzonder is dit een onmisbaar hulpmiddel. Stort verschuldigd bedrag m.v.v. titel en aantallen op giro 89673, t.n.v. ARPPartij Stichting, Den Haag

Studiedag euthanasie

24 november 1979

„Het eindeloos rekken van het stervensproces is inhumain want daarin wordt de sterfelijkheid van de mens ontkennd. Daar komt bij dat wij in het licht van het opstandingsevangelie onze dood relativerend onder ogen mogen zien, want hij heeft niet het laatste woord. Wij leven en sterven met verwachting...”, aldus luidt een belangrijke passage uit het pas verschenen CDA-rapport „Euthanasie”.

Op zaterdag 24 november vindt in het Jaarbeurscongrescentrum in Utrecht een studiedag over dit thema plaats. De Studiedag begint om 10.00 uur en eindigt om 16.00 uur. Deelname aan de studiedag is mogelijk door overmaking van f 15 op postgirorekening 2195300 t.n.v. de Stichting Vormingswerk KVP, Mauritskade 25, te Den Haag. Na inschrijving ontvangt u het rapport euthanasie aangevuld met enig informatiemateriaal en discussiestellingen. Dit infopakket en de lunch zijn voor rekening van de Stichting.

FBG Zuid-Holland

De fbg zal vergaderen op de navolgende data, met tussen haakjes het onderwerp voor die avond: do. 29 november (kernwapens) en in december een bijeenkomst over de Nederlandse buitenlandse politiek.

Deze vergaderingen worden gehouden in Delft, Koormarkt 81c, en beginnen om half acht. Mensen die belangstelling hebben zijn van harte welkom. Zij kunnen zich wenden tot de coördinator:

Frans van Brenk, Koormarkt 81c, 2611 ED Delft, tel. 015-13.29.75.

CDA-uitgave

Deze brochure is te verkrijgen door f 2,50 over te maken op giro n. 137000 t.n.v. CDA, Den Haag, onder vermelding van „Rentmeesterschap en solidariteit”.

RENTMEESTERSCHAP en SOLIDARITEIT

In deze brochure zijn ongeveer de titelen van de leden van de CDA, geadresseerd op het adres: CDA-Congres van zaterdag 20 januari 1979 te Den Haag.

Voor de af te bezorgen opgaven van de leden van de CDA en de leden van de KVP en de CHU, zie de af te bezorgen opgaven van de leden van de CDA.

Rentmeesterschap en solidariteit

Dr. R. F. M. Lubbers, CDA-vicevoorzitter

.....verwend volk.....

Mr. A. A. M. van Agt, Minister-President

Resoluties CDA-Congres

uitgave

CDA

Postbus 85676, Den Haag

Agenda najaarspartijraad

1. Opening openingsrede partijvoorzitter.
2. Mededelingen en ingekomen stukken.
3. Vaststelling besluitenlijst voorjaarspartijraad d.d. 18 en 19 mei.
4. Jaarrekeningen en begroting.
5. Behandeling voorstel afschaffing tot zelf-inning van contributie door AR-Kiesverenigingen met ingang 1980.
6. Vacature-voorzieningen.
7. CDA-Zaken o.a. - behandeling en vaststelling ontwerp-regelingen en diverse bijlagen bij het ontwerp-fusieprotocol in verband met de CDA-fusie. - Huisvesting CDA.
8. - Behandeling van het rapport: „relatie grondslag en politiek handelen”. - besluitvorming over toezending door de partijraad van het program van Uitgangspunten aan de AR-kiesverenigingen.
9. Vaststelling uitslag schriftelijke stemmingen.
10. Politiek beleid: - rede J. van Houwelingen. - discussie en beoordeling rapport betreffende de „politieke koers” van het CDA.
11. Wat verder aan de orde komt
12. Sluiting

CDA-fractie in actie

In de periode tot de datum, waarop de partijen, die thans het CDA vormen, de fusie zullen aangaan, wordt veel van u gevraagd op het terrein van de partij-organisatie. Zoveel, dat wellicht wel eens uit het oog kan worden verloren, dat een politieke partij als het CDA primair zich ten doel stelt het overheidsbeleid in de door het CDA gewenste richting te beïnvloeden. Een hechte, goed georganiseerde partij-organisatie is daarbij een middel dat slechts node gemist kan worden. Het door het CDA te voeren beleid krijgt grotendeels gestalte door de reeks beslissingen die door de CDA-Tweede-Kamerfractie worden genomen ter zake tal van aangelegenheden.

In de partijbladen worden de leden/lezers geïnformeerd onder andere met betrekking tot een aantal zaken, waarin de CDA-Tweede-Kamerfractie een standpunt heeft bepaald, of nog moet bepalen.

In een goed functionerende partij zal het politieke beleid in alle partijgeledingen worden gevolgd en besproken. Teneinde de mogelijkheden tot het volgen en bespreken van het politieke beleid te vergroten en te stimuleren heeft de CDA-Tweede-Kamerfractie onlangs besloten in samenwerking met het CDA-secretariaat regelmatig een verslag van de activiteiten van de CDA-Tweede-Kamerfractie te publiceren onder de titel: „CDA-fractie in actie”.

CDA-fractie in actie zal ± 10 maal per jaar verschijnen.

Wij bieden u de mogelijkheid, dat u zich verzekert van de regelmatige toezending van CDA-fractie in actie, tegen abonnementskosten van f 10,- per jaar.

Indien u hiervan gebruik wilt maken, dient u f 10,- over te maken op giro 89673 t.n.v. ARPPartijstichting te Den Haag o.v.v. „abonnement CDA-fractie in actie 79/80”.

CDA - Christen Democratisch Appèl

De secretariaten van de drie politieke partijen ARP, CHU en KVP en de federatie CDA worden in oktober 1980 geïntegreerd tot één bureau in Den Haag met circa 35 medewerkers. Ook de taken van de partij-secretarissen worden vanaf dat moment overgenomen door één algemeen CDA-secretaris. Het bestuur van het CDA nodigt geïnteresseerden uit om te solliciteren naar de functie van

algemeen secretaris CDA

De rol van deze secretaris is tweeledig: organisatie en politiek. **Organisatie:** hij leidt het centrale bureau dat o.a. staffunctionarissen kent voor binnen- en buitenlandse politiek, voor vormingsactiviteiten, financiën en administratie, en voorlichting. Hij zorgt voor het functioneren van alle landelijke bestuursorganen van het CDA: algemeen en dagelijks bestuur, congressen, commissies, etc. Hij heeft een leidende rol in verkiezingscampagnes. **Politiek:** hij is adviserend lid van alle CDA-bestuursorganen. Hij onderhoudt frequent contact met de voorzitter van de partij maar ook met Kamerfracties, bewindslieden, wetenschappelijk bureau van het CDA, etc. Hij bevordert waar mogelijk het politieke functioneren van de partij.

Het bestuur van het CDA zoekt een man of vrouw van circa 35 à 45 jaar die de christen-democratische politiek is toegedaan en de vitaliteit en werkkraft bezit, die nodig zijn voor een veeleisende en ambulante functie met onregelmatige werktijden. Om in deze functie goed te kunnen slagen zijn voorts vereist: tact, goede contactkwaliteiten, praktisch politiek inzicht en bij voorkeur academisch niveau.

gltip

Geïnteresseerden kunnen zich voor nadere telefonische informatie wenden tot drs. R.R.M. Lyppens van het GITP (tel. 013-424040). Schriftelijke sollicitaties te richten aan prof. dr. P.A.J.M. Steenkamp, voorzitter van het CDA, p/a GITP/Bedrijfspsychologie, Wilhelminapark 25, 5041 EB Tilburg.

adviseurs voor personeelbeleid en organisatie

De heer Scholten brengt zijn Navo-collega's op de hoogte van het CDA-standpunt inzake kernwapens

We voelen ons bedonderd

Al het geknok, na hard werken in allerlei fusietoestanden, gloedvol, hoopvol bezig zijn, proberen dat uit te dragen waar je in gelooft, tegen de druk van „links” in mee blijven doen in een „rechtse” club en nu dit. Wat voor smoes moeten we nu weer verzinnen tegenover onze linkse maten om in het CDA te blijven. Een situatie waar een gewone resolutie al niet meer kan weergeven hoe we ons voelen. Een kloof die we voelen tussen een technisch opgestelde resolutie en onze innerlijke drijfveren en hoe dat kenbaar te maken.

De CDA-fractie die naar buiten toe mooie praatjes heeft over terugdringen van de kernwapenspiraal, maar wanneer het puntje bij paaltje komt standpunten inneemt gehuld in mistig en wollig taalgebruik. Kan de CDA-fractie aan mensen die tegen kernwapens zijn (bijv. het gros van de Arjossers) nog redenen geven om bij de komende verkiezingen op het CDA te stemmen.

10-11-'79
Gerard Brouwer
lid hoofdbestuur

Guatemala Een volk om te helpen

Door Douwe Hessel
de Witte

23 mei 1979.

Drie campesinos (boeren), Natalio López, 43 jaar en afkomstig uit El Rodeo, Francisco López, 26 jaar en afkomstig uit Sansurrate en Macario Ucelo Cortez, 38 jaar oud en afkomstig uit Yerbabuena, worden door 10 mannen in olijfgroene uniformen gekleed, van hun bed gelicht en doodgeschoten.

Schending mensenrechten

Zomaar een gebeurtenis in Guatemala. Het land, dat bij toeristen bekend is om de overblijfselen van de Maya-cultuur, de Indiaanse folklore en het natuurschoon van de uitgestrekte oerwouden. Een gebeurtenis die niet op zichzelf staat. Hoewel Guatemala de Amerikaanse Konventie van de Rechten van de Mens heeft ondertekend en deelnemer is aan de Amerikaanse Verklaring van de Rechten en Plichten van de Mens, zijn schending van de mensenrechten aan de orde van de dag. Zo klaagt Amnesty International voortdurend over de onwettige executies van politieke tegenstanders, misdadigers en ex-misdadigers en over de martelingen waaraan opgepakte mensen moeten bloot staan.

Ook het verschijnsel „verdwijningen” is de autoriteiten bekend. Soms worden deze „verdwenen” mensen gevonden. Dood, met sporen van martelingen liggen ze langs wegen, in ravijnen, in plastic zakken in meren en rivieren of in massagraven op het platteland. Het aantal slachtoffers van moorden en verdwijningen in de periode van 1966-1977 wordt door Amnesty International geschat op ruim 20 000. Een triest hoog cijfer. Natuurlijk worden deze verhalen door regeringszijde ontkend en natuurlijk laat de Grondwet van Guatemala op papier dit soort gebeurtenissen tot de onmogelijkheden

behoren. De realiteit stelt hun echter in het ongelijk. Triest genoeg.

De maatschappelijke verhoudingen

Ach, het verhaal is bekend. Een kleine groep heeft de macht in handen en maakt daar gebruik van om de grote meerderheid het zwijgen op te leggen en hun alle rechten te ontnemen. Zo woonden er tot voor kort Indianen in Panzós, een geïsoleerd gelegen gebied en daardoor van weinig waarde.

Echter hier en in de omliggende gebieden werd olie gevonden. Als aasgieren wierpen zich de ondernemingen op deze gronden en ontnamen de Indianen hun rechten daarop. Verzet betekende de dood.

Ramp

Naast deze wreedheden van mensen kwelt ook de natuur de arme bevolking van Guatemala. Op 4 februari 1976 voltrok zich een aardbevingsramp waardoor volgens de officiële gegevens ongeveer één miljoen mensen dakloos raakte. Het behoeft geen nadere uitleg dat de materiële schade enorm was. Gelukkig is men

weer aan de wederopbouw begonnen. Zo heeft de oecumenische stichting „Esperanza y Fraternidad” (Hoop en Broederschap) in Guatemala een project voor de bouw van 2 woningbouwprogramma's.

Arjos helpt

De Arjos heeft besloten om in het jaar waarin zij haar 50-jarig bestaan viert, de bevolking van Guatemala te helpen. Zij heeft gironummer 127164 voor giften open gesteld. Zo ontvingen Arjos- en ARP-leden de afgelopen maand acceptgirokaarten t.b.v. de reeds eerder genoemde oecumenische stichting „Esperanza y Fraternidad”. De opbrengst van deze actie is bestemd voor de sociale begeleiding bij projecten die nu op stapel staan. Belangrijk is dat deze mensen, niet alleen betere huizen krijgen, maar ook op eigen benen leren staan en werkelijk maatschappelijk weerbaar worden. Op deze manier kan er werkelijk iets veranderen in de maatschappelijke verhoudingen en instituties.

Dus nog even; Giro 127164
t.n.v. Arjos,
Kuyperstraat 3, Den Haag.

Arjos over kernwapens

Het hoofdbestuur van de Arjos, in vergadering bijeen op 10 november 1979 te Utrecht, konstaterende:

- dat de terugdringing van de rol van de kernwapens een beleidsdoelstelling is van zowel het kabinet als de CDA-Tweede-Kamerfractie;
  - dat aan het Nederlandse standpunt inzake de modernisering van kernwapens in de NAVO een bijzonder groot gewicht wordt toegekend;
  - dat in de kwestie van de modernisering van de kernwapens binnen de CDA-fractie een compromis gesloten is, waarin enerzijds de productie van nieuwe kernwapens onvoorwaardelijk wordt toegelaten en waarin anderzijds het operationeel maken en stationeren van deze wapens afhankelijk wordt gemaakt van resultaten van de onderhandelingen met de Sovjet Unie.
- overwegende:**
- dat de beleidsdoelstelling betreffende het terugdringen van de rol van de kernwapens zeer brede steun ontvangt vanuit de Nederlandse samenleving;
  - dat bij de CDA-fractie meer dan bij het kabinet de bereidheid is gebleken om middels concrete stappen te werken aan deze beleidsdoelstelling;
  - dat om partijpolitieke redenen noch het CDA-standpunt, noch andere standpunten, die terugdringen van de rol van de kernwapens beogen, een meerderheid in de Tweede Kamer halen, waardoor het kabinet in deze zaak vrij spel krijgt;
  - dat de instandhouding van de regeringskoalitie blijkaar belangrijker is dan de terugdringing van de rol van de kernwapens.

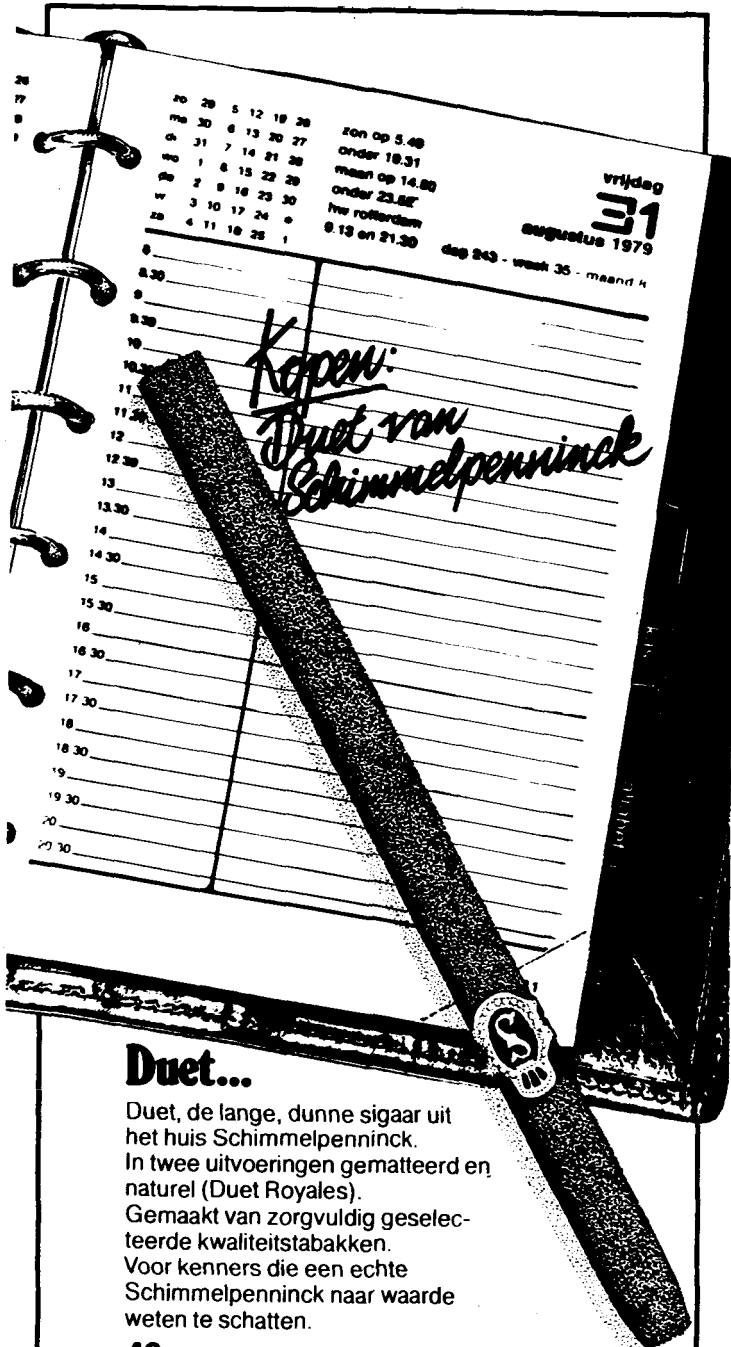
voorts overwegende:

- dat het onderscheid tussen productie en stationering van nieuwe kernwapens voorbij gaat aan de essentie van het probleem, omdat juist het technisch ontwikkelen en produceren van nieuwe wapens één van de belangrijkste stimulansen is tot het daadwerkelijk operationeel maken van deze wapens;
  - dat het CDA-compromis aldus een element van struisvogelpolitiek in zich heeft.
- is van oordeel:**
- dat het CDA-standpunt in zijn konsekventie een bevestiging en aanmoediging van de bewapeningswedloop inhoudt;
  - dat de CDA-fractie een geboden kans om de bewapeningswedloop te doorbreken niet heeft gegrepen.

is diep teleurgesteld dat de CDA-fractie aan de terugdringing van de rol van de kernwapens niet konsekvent gestalte durft te geven en doet een klemmend beroep op de leden van de CDA-fractie om zich alsnog, zonder voorwaarden vooraf, tegen productie en stationering van nieuwe kernwapens uit te spreken.

DE BIJBELBOERDERIJ te Langezwaag, Hegedijk 72, kan ontvangen voor dagen, weekenden, vakantieweken **verenigingen of groepen van jongeren** met een positief eigen programma (dat desgewenst door onze mensen aangevuld kan worden).
Eenvoudige maar goede slaapgelegenheid (tot 25 personen).
Gezellige ruimten. Zeer goede keuken. Rustige omgeving.
Tel. (05130) 8.85.19.

Duet...

Duet, de lange, dunne sigaar uit het huis Schimmelpenninck. In twee uitvoeringen gematteerd en naturel (Duet Royales). Gemaakt van zorgvuldig geselecteerde kwaliteitstabakken. Voor kenners die een echte Schimmelpenninck naar waarde weten te schatten.

46cent

SCHIMMELPENNINCK

DORDRECHT

en omstreken

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAGENT

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

ZEELAND

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.

SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

SCHUILING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

OVERIJSEL

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRUIK

Deventer - 05700-2.32.70

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE

WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

GRONINGEN

Makelaardij o.g.

J. Fokkens en Zn. Siddeburen

*Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken*

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

Voor uw geestelijke en lichamelijke rust

is er **geopend „Huize EL-RAPHA”**

rustig gelegen in mooie en bosrijke omgeving, tussen Warnsveld en Lochem. Vlakbij bushalte. 1-, 2-, 3- en 4-persoons kamers. Het gehele jaar geopend. Er is gelegenheid voor een persoonlijk gesprek. Bijbelstudie en dagsluiting.

Tot ziens in „Huize EL-RAPHA”, Oude Borculoosweg 4,

7231 PP Warnsveld. Tel. (05751) 711.

De CDA-Tweede Kamerfractie

roept sollicitanten op voor de functie van

1. Beleidsmedewerk(st)er sociale zaken
2. Beleidsmedewerk(st)er economische zaken

De beleidsmedewerk(st)er sociale zaken zal tot taak hebben studie en voorbereidend werk te verrichten voor de fractiecommissies Sociale Zaken en Ambtenarenzaken en Pensioenen.

De voorkeur gaat uit naar een pas afgestudeerde jurist(e) met specialisaties sociaal recht, arbeidsrecht en sociaal verzekeringsrecht of daarmee gelijk te stellen opleiding en/of ervaring.

De beleidsmedewerk(st)er Economische Zaken zal tot taak hebben studie en voorbereidend werk te verrichten voor de fractiecommissies Economische Zaken en Midden- en Kleinbedrijf.

De voorkeur gaat uit naar een pas afgestudeerde econo(o)m(e), sociolo(o)g(e) of een bedrijfskundige.

Verwantschap met de politiek van het CDA wordt verwacht.

Sollicitaties gaarne richten aan:

G. H. C. Halleen, ambtelijk secretaris CDA-Tweede Kamerfractie, Postbus 20018, 2500 EA Den Haag, met vermelding in de linkerbovenhoek van de enveloppe „sollicitatie”.

„de Heidehut”

**atelier voor
oudhollandse
meubelen**

*uitsluitend vervaardigd van
MASSIEF EIKENHOUT*

Wij vervaardigen nog volgens het oude principe en met vakmanschap een karaktervol meubel, o.a.

KASTEN - WANDKOMBINATIES - TAFELS -
BANKSTELLEN - STOELLEN

U kunt zelf de kleur en ook gedeeltelijk uw model bepalen.

BINNENHUISADVIEZEN EN ONTWERPEN ZIJN GRATIS

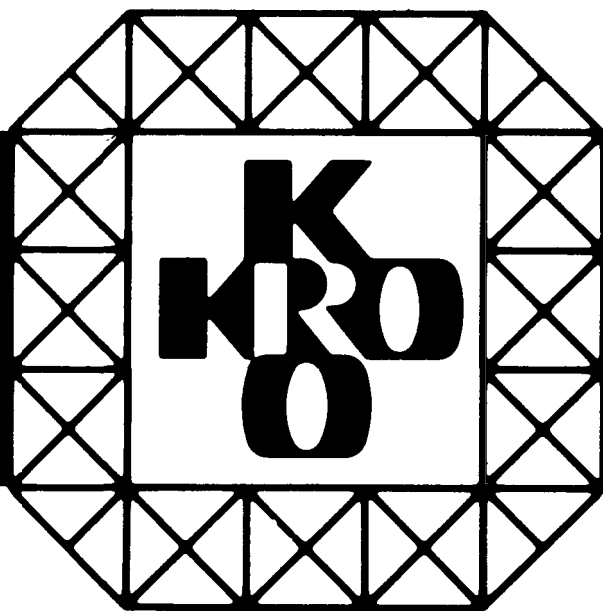
Kijk eens vrijblijvend bij ons rond.

Wij zijn dagelijks geopend van 9.00 tot 18.00 uur,
alleen 's maandags van 13.30 tot 17.30 uur.

Op vrijdag tot 21.00 uur en zaterdag van 9.00 tot 16.00 uur.
Eventueel andere tijden na tel. afspraak.

Nieuw Milligen

Gem. Apeldoorn, Amerfoortseweg 203-205. Tel. 05775-239
Aan de oude verkeersweg Apeldoorn-Amersfoort.
kruising richting Harderwijk-Kootwijk bij verkeerslichten.

'n omroep
die de moeite waard is

studio

Voor het hele gezin.
Kleurrijk, gezellig
en... niet duur.

mikro gids

Nu nog handiger.
Eenvoudig en...
het goedkoopst.

NG

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 47 24 november 1979

Studenten demonstreren tegen de plannen van minister Pais

Onderwijs

In deze krant uitgebreid aandacht voor de onderwijsplannen van minister Pais in een artikel van Aalt van de Glind en een artikel van Ko Scheele op de Arjospagina.

Daarnaast wordt uw aandacht o.a. gevraagd voor een artikel over de Turkse christenen en een artikel over het betalen van alimentatie.

In het „hart” van de krant vindt u het CDA-katern, waarin veel aandacht voor de problematiek van de kernbewapening.

De knuppel in het apenhok gegoooid

door A. van de Glind

Een opmerking van het partijbestuur over het „Ontwikkelingsplan voor het voortgezet onderwijs” en een verzoek van de redactie van N.G. vormen de aanleiding tot dit artikel. Van Kemenade wilde een vierjarige middenschool die eventueel teruggebracht zou kunnen worden tot een driejarige. Pais wil een tweejarige brugperiode die eventueel verlengd zou kunnen worden naar een driejarige. Van ons wordt gevraagd het verschil te zien.

Enerzijds een toch ietwat autoritaire meester Van Kemenade die de lakens uitdeelde, met als gevolg dat hij de onderwijswereld tegen de haren instrijkt en tegen zijn plannen in het harnas jaagt. Anderzijds een teveel op inspraak gerichte meester Pais, die erg veel aan de loop der ontwikkelingen overlaet, met als gevolg dat die ontwikkelingen wel eens uit de hand zouden kunnen lopen. Het is verleidelijk om de betreffende nota van commentaar te voorzien en het daarbij te laten.

De commentaren lezend moet ik konstateren dat veelal de geproduceerde nota als uitgangspunt gekozen wordt. Ik bedoel daarmee dat al te dikwijls gesproken, gedacht en geschreven wordt over de doelstellingen van de onderwijsvernieuwing, waardoor de doelstellingen van het onderwijs onvoldoende aan bod komen. Uiteraard kan in dit bestek geen volledige bezinning op het onderwijs plaatsvinden. Het beoogt een aanzet te zijn, waarbij ik me vooral zal

richten op de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs, kortweg de brugperiode. In dit eerste artikel wil ik trachten een korte schets van de plannen van Pais van commentaar te voorzien, waarna ik een poging waag een aantal foute veronderstellingen weg te nemen. In het tweede artikel kom ik tot doelstellingen en prioriteiten alsmede een mogelijke oplossing voor het brugperiode-probleem.

Ontwikkelingsplan voor het voortgezet onderwijs

Wat wil de 'contourennota van Pais', zoals het plan in de volksmond genoemd wordt?

Het totale onderwijsbeleid is gericht op de verwezenlijking van drie doelstellingen:

1. persoonlijke ontplooiing;
  2. actief en democratisch staatsburgerschap;
  3. maatschappelijke en economische weerbaarheid. (2.1.1., pag. 9). Daartoe wordt het voortgezet onderwijs in twee fasen verdeeld.
- De hoofddoelen van de eerste fase worden als volgt geoperationaliseerd:
- voorkoming van de te vroege studien- en beroepskeuze voor de leerlingen;
  - voortzetting van het streven van de basisscholen om alle leerlingen gelijkwaardige mogelijkheden te bieden voor ontplooiing van hun talenten;
  - bevordering van verbreding van het onderwijs- en vormingsaanbod;
  - intern gedifferentieerde onderwijsleersituaties aan te bieden, die passen bij het bevorderen van de hierboven genoemde drie doelstellingen. (2.1.1., pag. 9).

Tezamen met het basisonderwijs vormt deze brugperiode het elementair onderwijs. (1.4., pag. 6)

Op de korte en middellange termijn betekent elementair onderwijs een ongedeelde tweejarige brugperiode die inhoudelijk is vernieuwd en die beter aansluit op de basisschool. (2.1.3., pag. 10)

Na het beslissingsmoment in het midden der jaren tachtig wordt langzaam maar zeker overgegaan tot invoering van de ongedeelde brugperiode in die scholen waar dat nog niet is gebeurd. (2.2.1., pag. 15)

Wat betreft de tweede fase is het beleid erop gericht meer samenhang in deze onderwijsvoorzieningen te brengen en onderwijsontwikkelingen op de school te bevorderen. (3.1.1., pag. 27)

De doelstellingen van het onderwijsbeleid worden, voor wat betreft de tweede fase, in de volgende zes uitgangspunten vertaald:

1e. Er dient een onderwijsaanbod te zijn voor alle jongeren van ongeveer 15 tot 18/19 jaar die onderwijs wensen.

- 2e. Het onderwijs dient bij voorkeur te leiden tot een meervoudige kwalificatie.
- 3e. De inhoud van het onderwijs en de wijze van aanbieding dienen zo nauw mogelijk aan te sluiten bij de leef- en ervaringswereld van de betrokken groep leerlingen.
- 4e. Het onderwijs moet de leerling een zoveel mogelijk geïndividualiseerde leerweg aanbieden.
- 5e. Een belangrijke rol wordt toegekend aan het beginsel van participeren leren.
- 6e. Het onderwijs dient te preluderen op een stelsel van wederkerend onderwijs. (3.2.1., pagina's 27 en 28)

Een enkele kanttekening bij deze plannen:

a Niet duidelijk wordt gemaakt welke prioriteiten ten aanzien van de drie hoofddoelstellingen worden gehanteerd. Dit klemde des te meer omdat de eerstgenoemde doelstelling uitgaat van de leerling, de tweede doelstelling kan, aldus geformuleerd, meer gericht zijn op het nut van het (volwassen geworden) kind voor de maatschappij, terwijl de derde doelstelling een 'boze' samenleving konstateert, waartegen het kind weerbaar gemaakt moet worden. Kortom een drietal hoofddoelstellingen, waarbij de onderlinge samenhang onvoldoende duidelijk wordt gemaakt.

b De nota is weinig consistent, bijvoorbeeld:

- In punt 2.1.5. wordt de „massafikatie” als negatief aangemerkt, maar op dezelfde bladzijde dient in punt 2.2.2. gestreefd te worden naar de bevordering van brede scholengemeenschappen.
- De nota bepleit, getuige de benaming elementair onderwijs, een inhoudelijke éénheid van basisschool en fase 1, maar bepleit tegelijk een territoriale gescheidenheid.

Minister Pais in gesprek met zijn voorganger Van Kemenade

c Experimenten en projecten worden te lakoniek beschreven, het beleid ademt een sfeer van 'we zien wel waar we uitkomen', waarbij er onvoldoende oog voor is dat de kloof tussen experimenten en projecten enerzijds en de 'scholen oude stijl' anderzijds eerder groter dan kleiner wordt.

d De doelstellingen op korte en middellange termijn tenderen naar een beleid gericht op onderwijsvernieuwing als zodanig; daarbij wordt onvoldoende duidelijk gemaakt welke de waarden zijn van structurele vernieuwingen en inhoudelijke vernieuwingen, alsmede de relatie daartussen.

Kwaliteit is belangrijker dan vernieuwing op zichzelf, vandaar de hiernavolgende opmerkingen.

De school, dat is een apenhok

Beginregel van een bekend lied dat werd en wordt aangeheven door leerlingen om daarmee uit te drukken hoe zij over de school denken. Mij dunkt, de leerling wil liever vrij zijn dan in de schoolbanken zitten. Zelfs de meest populaire (goede, gewaardeerde) docent oogst de meeste

vreugde wanneer hij absent blijkt te zijn, zeker geldt dit wanneer het een laatste lesuur betreft. Van een kind verwachten dat het de school op zichzelf waardeert boven de vrijheid, is spekuleren op een motivatie die tegen de eigen aard van het kind indruist. Het basisschoolkind zal er meestal van uitgaan dat de meester het wel weet, en zich daardoor laten motiveren. Op een leeftijd van 14/15 jaar begint het besef door te dringen dat een opleiding toch wel eens goed zou kunnen zijn voor „later”.

Daartussen is een stukje niemandsland, waarbij de leerling heen en weer geslingerd wordt tussen kind en groei naar volwassenheid. Eén en ander leidt tot de stellingname dat de motivatie veelal buiten de eigenlijke schoolsituatie tot stand komt, waarbij in de brugperiode moet worden aangesloten bij de basisschoolsituatie en in een geleidelijke overgang de motivatie gevonden moet kunnen worden in het nut van de opleiding voor „later”. Tenslotte zijn er leerlingen die de school als zodanig waarderen en daarin voldoende motivatie vinden; echter hen als uitgangspunt kiezen is de uitzondering tot regel verhefen.

De grootste aap staat voor de klas

Aldus de tweede regel van het leerlinglied. Inderdaad, onderwijs staat of valt met de persoon voor de klas. Welke vernieuwingen we ook invoeren, die man of vrouw voor de klas moet het waarmaken. Natuurlijk, die situatie waarin gewerkt wordt is belangrijk, maar mag niet overschat worden. Wanneer wij de oorsituatie met al zijn beperkingen zetten naast de middenschool-experimenten met al zijn faciliteiten, dan moeten wij wel tot de konklusie komen dat bij vernieuwing van buitenaf al snel een te groot beslag op het onderwijzend personeel wordt gelegd, terwijl in het geval van een teruggeworpen worden op zichzelf onderwijzenden met hun leerlingen tot goede resultaten komen. Wordt er al rekening gehouden met de persoon voor

Vervolg op pagina 2

DEZE WEEK IN NG:

- Milieubegroting pagina 3
- Lezers schrijven NG pagina 4
- Wij komen bijeen pagina 4
- CDA-katern pagina 5 t/m 8
- Christenen uit Turkije in de knel pagina 9
- Uit de Arjos pagina 10
- Alimentatie pagina 11
- Uit de partij pagina 11 en 12

Adressengids

De nieuwe adressengids voor het seizoen 1979/1980 is uit. In deze gids treft u adressen aan van o.a. CDA-bewindslieden en -Kamerleden, Kamercentrales, Statencentrales en partijbestuur. Een onmisbaar document! Deze adressengids kunt u bestellen door f 2,75 over te maken op giro nr. 89673 t.n.v. AR-Partijstichting te Den Haag. (De kiesverenigingen krijgen in de eerste helft van december een exemplaar toegestuurd).

Contributie 1980

Een dezer dagen ontving u een acceptgirokaart met het verzoek uw contributie te voldoen. De contributiekaart ontving u eerder dan gewoonlijk, in verband met een in december te organiseren financiële actie „CDA onder één dak”.

Via deze weg willen wij u vriendelijk verzoeken uw contributie zo spoedig mogelijk over te maken.

Nu-pas-echt-goed-begonnen

Op deze manier is het een wat merkwaardige kop boven dit verhaal. Het zijn nogal wat variaties, die dan mogelijk zijn.

Nu begonnen

Nu pas begonnen

Nu pas echt begonnen

Nu pas echt goed begonnen

Nu echt begonnen

Nu goed begonnen

En nog is dat het einde niet; er zijn

immers zo nog meer variaties

denkbaar.

Volgens een dagblad zou Steenkamp,

voorzitter van het CDA, zaterdag jl.

tijdens een openbare vergadering van

het algemeen CDA-bestuur over de

kernbepaling naar voren hebben

gebracht, dat de discussie in het CDA

„nu pas echt goed begonnen” is.

Elk van die woorden telt dan. Van de

verschillende variatie-mogelijkheden is deze – dunkt mij – de op een na beste. De beste zou zijn: „nu echt goed begonnen”.

Maar dat „pas” lijkt niet geheel ten onrechte toegevoegd. Het is immers wat dat betreft inderdaad wat aan de late kant. Toegegeven kan onmiddellijk worden, dat achteraf praten vrijwel altijd gemakkelijk is.

Bovendien moeten ook dit soort discussies in de agenda ingepast worden. En de CDA-agenda is betrekkelijk vol. Behalve over politiek inhoudelijke zaken spreken moet het CDA immers allereerst een op 11 (elf) oktober 1980 afgestemd technisch-organisatorisch tijdschema voor feitelijke fusie afwerken. Dat laatste is al moeilijk genoeg. Derhalve! Politieke overeenstemming over het

beleid is echter toch een belangrijke noodzaak. Het is stellig zo, dat geconstateerd moet worden, dat de discussie nu „pas goed” begonnen is. Laten wij vaststellen, dat het er niet om gaat verwijten rond te strooien. Het gaat wel om de vaststelling van een feit. Wij zien soms niet tijdig wat prioriteit moet hebben.

De Tweede-Kamerfractie van het CDA heeft in februari 1978 rond de neutronenbom en in december 1978 en februari 1979 rond de kabinetsnota over de terugdringing van de rol der kernwapens nogal duidelijke standpunten ingenomen. Dat gebeurde op basis van het CDA-program '77-'81, „Niet bij brood alleen”. Dat lag voor de hand. De Tweede-Kamerfractie werkt op basis van het program aan het CDA beleid. Zo hoort dat.

Het CDA-bestuur heeft zich in die tussentijd niet laten horen. Tot dit bestuur zaterdag jl. een min of meer open discussie organiseerde. Wel nam in de tussentijd (in mei 1979) de CDA Eerste-Kamerfractie – waarvan ook de voorzitter van het CDA lid is – afstand van de benaderingswijze van de CDA Tweede Kamerfractie inzake de terugdringing van de rol van de kernwapens.

Het is positief te waarderen, dat het

CDA-bestuur de discussie over de kernbepaling heeft bevorderd. Het is de moeite waard, dat die discussie nu ook verder zeer krachtig bevorderd wordt. Het bestuur moet die discussie niet alleen aan de Kamerfractie overlaten. Uiteraard voert de fractie het beleid.

Maar alle achtergrond-discussie en besprekingen rondom het onderwerp moeten in veel bredere kring gevoerd worden.

Met name dan ook in de partijen ARP, CHU en KVP en in het CDA-verband. Maar nog veel breder dient een

discussie over dit wezenlijke onderwerp in de nationale en internationale samenleving te zijn. De kerken zijn er mee bezig. Ook allerlei clubs en instanties laten zich niet onbetuigd, waaronder bijvoorbeeld IKV en Pax Christi.

Dan rijst wel eens het verwijt van verhalen uit een bepaalde hoek, van eenzijdige verhalen en zelfs van propagandistische verhalen. Het lijkt niet van belang op te merken, dat een verhaal, een visie, een nota eenzijdig is of mogelijk afkomstig uit een bepaalde hoek. Wat is trouwens niet eenzijdig en wat komt er niet uit een bepaalde hoek?

Van belang is doorgaans discussie tot

zo goed mogelijke meningsvorming. Het gaat er om op die gebruikte argumenten in te gaan. En als er geen of geen goede argumenten zijn, toon, dat dan maar duidelijk en positief aan. In ons volk vooral de menselijke machteloosheid ten opzichte van de kernbepaling sterk gevoeld.

Wij moeten ook beseffen, dat een kernoorlog het voorstellingsvermogen van mensen te boven gaat. Het is soms de vraag of wij ons dat wel steeds voldoende realiseren.

Het is de verantwoordelijkheid van elk van onze partijen de verdergaande studie en algemene discussie te bevorderen. Er dienen ook contacten van onze partijen met geestverwanten buiten de grenzen – om te beginnen in België en de Bondsrepubliek Duitsland – te worden geïntensiveerd om over deze problematiek gezamenlijk van gedachten te wisselen.

Verder kan geen partij overigens achterblijven in deze weken iets te zeggen over de in het geding zijnde kern-bewapeningsproblematiek, die veler aandacht gevangen houdt.

W. de Kw.

Knuppel in apehok

vervolg van pagina 1

de klas dan is al te vaak het uitgangspunt dat iedereen kan, wat 'onderwijsvernieuwers' kunnen. Mede hierdoor is een groot deel van de leerkrachten onvoldoende op de hoogte met de (voorgestelde!) ontwikkelingen en huldigt het standpunt 'ze zien maar...'. Toch is voor middenschool en verlengde brugperiode een „nieuw type docent” nodig. Dat nieuwe type valt niet binnen enkele jaren te kweken. Welnu, wanneer we daar toch van uitgaan dan zal vernieuwing slecht aflopen. De konsekwentie is dat naarmate de vernieuwingen drastischer zijn, deze meer tijd vergen.

Blijven zitten, een probleem van wie?

Het probleem van zitten-blijven is een oneigenlijke voorstelling van zaken. Het is namelijk veel minder een probleem van de leerling dan van de omgeving van die leerling. Het zijn de volwassenen die het zitten-blijven tot een (soms nauwelijks te overkomen) drama verheffen. Kinderen in een spelsituatie weten elkaars kwaliteiten te waarderen en er naar te handelen. Leerlingen die groepswork verricht verdelen de taken naar ieders persoonlijke kwaliteiten. Het ontbreken van vaardigheden wordt blijkbaar geaccepteerd. Een kind dat ten opzichte van andere kinderen bepaalde zaken minder snel en/of goed onder de knie krijgt heeft dat te accepteren, in welk systeem dan ook. (Hetzelfde geldt voor de volwassene uiteraard!). Daarom zou eerst van vernieuwing ten goede sprake zijn wanneer de mentaliteit van volwassenen ten opzichte van vermeend falen zou veranderen. Dat is moeilijk, immers de grootste aap staat voor de klas, maar tijdig de ogen sluiten is een vorm van struisvogelpolitiek die we geen kind mogen aandoen. In een overgangperiode kan het zitten-

blijven meer te maken hebben met gewenningsproblemen dan met het niet aanwezig zijn van kwaliteiten, derhalve zal een overgangsregeling in een brugperiode soepeler dienen te zijn.

Achterstanden inlopen

Ook onderwijsgeevenden worden gekonfronteerd met de wens achterstandsituaties weg te werken; een goede zaak. Maar zijn we op een goede en eerlijke manier bezig wanneer we het tempo terugdraaien van hen die geen achterstand hebben? (Een resultaat van de middenschool in Duitsland.) Ik meen dat het gevaar levensgroot is dat we 'achterstand' gaan verwarren met het in onvoldoende mate aanwezig zijn van kwaliteiten. Wat het laatste betreft is het goed te beseffen dat niemand volmaakt is, waarbij we de opdracht hebben elkaars kwaliteiten te waarderen en het ontbreken van kwaliteiten aan te vullen. Achterstanden vinden hun oorzaak in de omgeving, dus buiten het kind. Het is rechtvaardig deze achterstanden weg te werken.

De achterstanden kunnen het best aangepakt worden daar waar de schoolsituatie het dichtst aansluit bij de omgeving die de achterstand veroorzaakte. Voor wat betreft het onderwijs is dat de basisschool. Vernieuwing met dit doel van het voortgezet onderwijs zal veel minder rendement opleveren dan het scheppen van mogelijkheden daartoe bij het basisonderwijs; met name de verkleining van klassen zal een wezenlijke bijdrage kunnen leveren. Een brugperiode dient hier meer afrondend dan initiërend te functioneren.

Verkeerd klezen, een ramp?

Naar mijn mening gaan we er te veel van uit dat een jaar op een, voor het kind bij nader inzien, verkeerde school veel voorkomt en daarbij min of meer ramp-

zalig is. In de eerste plaats bestrijd ik de gedachte dat het veel voorkomt, het is relatief een klein aantal dat binnen het voortgezet onderwijs van school verandert. Daarbij moeten we ons in de tweede plaats afvragen waar de oorzaken liggen van verkeerd kiezen, dan zien we dat het in veel gevallen meer te maken heeft met een fout van de ouders en/of de basisschool, dan met de structuur van het voortgezet onderwijs.

Ook acht ik het zeer wel mogelijk dat juist door een brugperiode een verkeerde keuze in de hand wordt gewerkt, tenminste in het huidige systeem van het brugjaar. Verkeerd kiezen onmogelijk maken door de keuze uit te stellen lijkt me geen goede zaak omdat we dan het beleid richten op de relatief kleine groep van leerlingen die tot een verkeerde keuze kwamen.

Het rampzalige karakter ligt derhalve niet in de omvang van het probleem, en met verwijzing naar de problematiek van zitten-blijven meen ik dat ook hier de aard van het probleem veel meer gezocht moet worden in de omstanders, dan in de leerling zelf. Desalniettemin zou verkleining van de verkeerd-kiezen-groep wenselijk zijn. Ten aanzien van de brugperiode leren de huidige ontwikkelingen dat scholen een brugperiode toch te veel afstemmen op hun eigen onderwijs. Het gevolg van een verlenging van de brugperiode zoals die nu functioneert zou het probleem eerder erger maken dan oplossen. Het laatste valt te vrezen omdat zoveel aan de scholen zelf wordt overgelaten.

Kiezen of laten vallen?

Door middel van de vakkenpakketkeuze verplichten we leerlingen van ± 14 jaar min of meer tot een beroepskeuze. Een slechte zaak, daartoe zijn de meesten nog niet in staat. Al te dikwijls is er sprake van het 'laten vallen van vakken' in plaats van kiezen voor vakken. Daarbij is de keuze ook nog vaak persoonsgebonden, namelijk aan de docenten, in plaats van beroepsgericht. De gevolgen zijn het meest schrijnend voor leerlingen die (zo snel mogelijk) willen gaan werken. Deze problematiek lossen we niet op door een extra brugjaar, of door een nog langere middenschool, zeker daar tevens gesproken wordt van keuzevakken in die brugperiode, ja zelfs al in het basisonderwijs.

Ook hier dient de vraag gesteld te worden op welke groep leerlingen het beleid wordt gericht. Ik geef dan de voorkeur aan een beleid dat primair gericht is op de groep die wil gaan werken in plaats van doorleren. Voor die groep was het vroeger zo dat onderwijs tenderde naar het klaarstomen van leerlingen conform de wensen van werkgevers. Ik ben bang dat we nu bezig zijn hen in de klasse-situatie te tegevoeten te treden dat zij daar hun mondje goed weten te roeren (en dat is niet erg), maar tijdens sollicitatiegesprekken met de mond vol tanden staan.

Het kiezen van een beroep met in het onderwijs enkele hoofdvakken en meer keuzevakken is niet in overeenstemming met het vermogen tot kiezen op ± veertienjarige leeftijd. Het kiezen voor een beroepsrichting met veel hoofdvakken en enkele bijvakken harmoniseert beter met de mogelijkheden van de leerling op die leeftijd.

De klas

Tenslotte mag een enkele opmerking over de klas niet ontbreken. Onderwijs wordt primair gemaakt in de klas en voor goed onderwijs is een 'zich wel bevinden' van de leerling en van de leerkracht

een eerste voorwaarde. Veranderingen brengen onrust en onzekerheid teweeg. Op zichzelf moeten we daar niet bang voor zijn, maar wanneer we op alle nivo's aan het veranderen slaan kon het wel eens averechts gaan werken. De waarde van 'de klas' waarbij leerlingen elkaar opvoeden dreigt verloren te gaan omdat wij te veel van de volwassene en z'n structuren verwachten en te weinig durven vertrouwen op het kind en z'n creativiteit.

Aalt van de Glind
docent godsdienst/maatschappijleer
te Woerden en lid van
het ARPpartijbestuur.

BESTUURSFORUM

maandblad voor christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders

inhoud

november 1979

speciaal nummer ter ere van mr. dr. c. ch. a. van haren

COMMENTAAR

Komend samenwerkingsrecht? (LvS)

Hommage aan Van Haren

INTERVIEW

H. G. Cloude:

„Werken is altijd mijn hobby geweest” – interview met Van Haren over de RKSP-tijd en de bestuurlijke reorganisatie

ARTIKELEN

Dr. H. van Ruller:

„Samenwerking van gemeenten”, een bescheiden instrument in het geheel van de bestuurlijke organisatie

Dr. G. L. Eisen:

Gemeentewet en gemeenterecht

Mr. L. G. van Reijen:

Gemeenten en buitenlands beleid

Ir. W. F. Schut:

Planologische perikelen van de gemeenten in de toekomst

RUBRIEKEN

Boeken en brochures
Aspecten van de AROB-bezwaarschriftenprocedure (prof. mr. J. A. Borman), door mr. G. J. Jansen

Kroniek

Experiment kleine kernen

Den Haag

Concept voor nieuw wetsontwerp stadsvernieuwing / Provinciale belasting

Vraag en antwoord

Samenwerking van gemeenten

Verenigingsnieuws

Besluiten ledenraad / Samenstelling bestuur / Contributieregeling 1980 Afdelingsbijeenkomsten

BON

Ja, ik ben ook geïnteresseerd in het maandblad **BESTUURSFORUM**
 Noteert u mij meteen maar voor een abonnement (f 28,75 per jaar), met ingang van .....

Ik ontvang liever eerst vrijblijvend een gratis proefnummer.

Naam: .....

Adres: .....

Plaats: .....

U kunt deze bon – zonder postzegel – in een open enveloppe sturen naar:
BESTUURSFORUM, ANTWOORDNUMMER 360, 2500 VB 's-GRAVENHAGE.

Telefonische inlichtingen: 070-65 39 34.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuypersstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

De winst van Shell

Het was te voorzien, toen de enorme winst (drie miljard in het derde kwartaal) door de Shell-gigant openbaar werd gemaakt. Kamerleden zouden vragen stellen over en naar aanleiding van die kwartaalswinst. En het kon niet uitblijven dat er gesuggereerd zou worden daarvan maar een superbelasting te heffen. Zo'n suggestie ligt wel lekker bij de politieke achterban, dat wel. Maar het zijn naar onze smaak suggesties die beginnen te ruiken naar demagogie. Want zij die deze suggesties spuien (Kamerleden zijnde) weten (althans moeten weten) dat dit eenvoudig een irreële zaak is. Er kan van Shell alleen belasting worden geheven over de winst die het bedrijf in Nederland maakt. Gelet op de Shell-bedrijven in Nederland is het eenvoudig onmogelijk te veronderstellen dat de grote kwartaalswinst in Nederland gemaakt zou zijn. Bovendien: de belastingdruk in de vorm van vennootschapsbelasting is al rond de helft. En men weet dat de winsten voor de Nederlandse aardoliemaatschappij (NAM) waarin de Shell voor 50% participeert, voor het overgrote deel door de Nederlandse overheid worden afgeroomd. Men weet voorts dat de vraag wat eigenlijk superwinst is (die dan extra belast moet worden) niet te definiëren is. Trouwens, de praktijkervaring in alle landen van de wereld is als die in Nederland: multinationals als Shell zijn voldoende geschoold in de

beantwoording van de vraag in welk land tenslotte de „winst” moet worden gemaakt. Met andere woorden: de Nederlandse bedrijven van Shell zouden voor jaren „noodlijgend” kunnen zijn. Dit soort suggesties – met name van Kamerleden – spelen alleen op de stemming van hun achterban in.

Grof

De manier waarop de Omroepraad met de kandidatuur van de heer Aantjes voor het voorzitterschap van dit college is omgegaan, kan niet anders dan uiterst onzorgvuldig worden genoemd. Wanneer men een afspraak heeft gemaakt voor een onderhoud, dan geeft het geen pas dit onderhoud te beperken tot het doen van een enkele mededeling (dat de betrokkene niet welkom is) waarover geen enkele discussie mogelijk is. Dat is kwetsend en grof, niet alleen voor de betrokkene, maar ook voor de minister die het voorstel tot benoeming heeft gedaan. Gezien het feit dat de heer Aantjes zijn eventuele aanvaarding van de benoeming afhankelijk had gesteld van dit onderhoud, was deze wijze van optreden ook volstrekt onnodig. Onnodig – en niet minder grof derhalve – was ook de opstelling van het VVD-bestuur toen het mededeelde dat het alles zou doen om te beletten dat de heer Aantjes ooit nog een publieke functie zou vervullen, een streven dat ook de fractie tot het hare heeft gemaakt. Deze uitspraak is des te merkwaardiger omdat de regering, waarin ook de VVD is

NG COMMENTAAR

vertegenwoordigd, uitdrukkelijk heeft gezegd dat de heer Aantjes in elke functie benoembaar is. Of is dit misschien één van de puntjes, waarvan de voorzitter van de VVD, de heer Korthals Altes, het vorige weekend heeft gezegd dat de VVD zal laten merken dat zij er ook nog is?

Zwakkere

In Nederlandse Gedachten van vorige week heeft Den Uyl het democratisch achterste van zijn tong laten zien. De PvdA heeft het alleenvertoningsrecht om op te komen voor de zwakkeren in de samenleving. Op grond daarvan heeft de PvdA „niet alleen het recht maar ook de plicht van overvragen”, zo luidt de redenering van Den Uyl. Nu is het helaas nog niet zo dat de PvdA-stemmen in de Kamers dubbel worden geteld, maar bij kabinetsformaties ligt dat anders. Daar kan Den Uyl zijn recht en plicht van overvragen compleet botvieren. Geen kabinet met socialisten waarin dezen niet hun (extra)

kwaliteitszetels kunnen innemen. Je vraagt je wel af welke coalitiegenoot Den Uyl denkt te vinden om zijn „gerechtvaardigde” verlangens gehonoreerd te krijgen. Van Drees jr. is de wrange grap dat Den Uyl zo veel van de zwakkeren in de samenleving houdt dat hij er altijd voor zal zorgen dat deze soort blijft bestaan. Dat hij hiermee zo ver zou gaan door eigen zwakte zichzelf permanent buiten spel te manoeuvreren zal zelfs Drees jr. niet hebben bevroed.

Kernwapens

Tijdens de discussie die het algemeen bestuur van het CDA afgelopen zaterdag aan de kernwapenproblematiek heeft gewijd, is gebleken, dat de opvattingen dienaangaande ten zeerste uiteenlopen en dat een vervolg van deze discussie dringend gewenst is. Voorzitter Steenkamp heeft dan ook toegezegd, dat het bestuur plannen daartoe zal ontwikkelen. Wil zo'n verder voortgezette discussie het beoogde effect hebben, dan zal het noodzakelijk zijn, dat de discussianten zich op hetzelfde vlak bevinden. Te veel immers bewoog men zich afgelopen zaterdag op verschillende niveaus: de volstrekte tegenstanders van kernwapens op het niveau van de algemene beginselen, degenen die het kernwapen nog een functie toekennen in de oorlogsvoorkoming op het niveau van de politieke besluitvorming. Het gevolg was dat de discussie te weinig leidde tot

werkelijke raakpunten van waaruit men verder kan gaan. Wellicht zou een gemeenschappelijke bezinning op de taak van de overheid tot bescherming van haar onderdanen tegen druk en geweld van buitenaf in haar atoomtijdperk tot zo'n raakvlak kunnen leiden.

Voorbeeldig

Er is al heel wat afgeschreven en afgepraat over het feit dat de Nederlandse minister van Defensie bij het overleg over de modernisering van kernwapens vorige week in Den Haag geheel geïsoleerd stond. Minder aandacht heeft getrokken het feit dat de zo dikwijls aan Nederland ten voorbeeld gehouden Scandinavische landen Noorwegen en Denemarken er kennelijk geen enkele behoefte aan hadden ons land bij te springen in het bepleiten van terughoudendheid bij het aangaan van onderhandelingen met de Sovjet-Unie. Zij gingen althans met het voorstel tot zowel productie als plaatsing van nieuwe kernwapens akkoord, ook al hoeven zij deze plaatsing niet op eigen grondgebied toe te staan. Het lijkt er derhalve op dat het standpunt van deze landen toch minder „voorbeeldig” is dan hier te lande dikwijls wordt gesuggereerd.

Milieubeleid in nieuw perspectief

Zolang als 't goed gaat met de economie hebben de meeste mensen niet zoveel moeite met het principe „de vervuiler betaalt”. Vooral niet met de smeerpipen of schoorstenen binnen reukafstand. Het wordt moeilijker als de milieulasten gevolgen blijken te hebben voor de winsten van de bedrijven en voor de werkgelegenheid. Dan wordt 't anders. „Want je moet het niet overdrijven met die mooie milieuverhalen met tweehonderdduizend mensen in de steun”, zoals ik iemand hoorde zeggen tussen de termijnen door van de begrotingsbehandeling milieu in de Tweede Kamer, eind oktober, begin november.

Zorg

Gelukkig was ondergetekende niet de enige die tijdens de debatten er z'n bezorgdheid over uitsprak dat er, nu er sprake is van een teruglopende groei van onze economie, minder aandacht overblijft voor het milieu. Vooral als we weten dat er in ons land amper 1% van het nationaal inkomen wordt uitgegeven aan de milieubescherming. Nauwelijks genoeg te winnen van wat er ons milieu is tekortgedaan toen het allemaal nog goed ging. Maar, zoals gezegd, niet iedereen denkt er zo over. Nog klinken de woorden na van de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, uitgesproken tijdens de behandeling van de Waddennota, een aantal weken geleden, dat er in het milieu wel degelijk successen worden geboekt, getuige het feit dat de kikkers weer een herleving doormaken. En dat terwijl we het hadden over de Waddenzee, waar de helft van de zeehondenbevolking is uitgeroeid en de andere helft wordt bedreigd. Wat in de memorie van toelichting op de milieubegroting staat

Door drs. H. C. Couprie

is helaas een ander verhaal. „Thans is wel de situatie ontstaan dat meer aan het milieu wordt onttrokken dan het zelf kan aanvullen en dat meer aan het milieu wordt toegevoegd dan het kan verwerken.” Anders gezegd: we plukken de schepping leeg en geven onze rotzooi er voor terug. Wie daarin nog het mandaat van het rentmeesterschap herkent mag het zeggen, vijf jaar na het verschijnen van „Gerede Twijfel”.

Enthousiasme

Tijdens de begrotingsbehandeling heeft collega Dr. Lansink een gedegen verhaal gehouden over het milieubeleid in 't algemeen en dit vervolgens toegespitst op de verschillende beleidssectoren van o.a. bodem, geluid, lucht en water. Ikzelf heb als tweede woordvoerder de milieuproblematiek vooral willen plaatsen in een sociaal-economisch kader, verbanden leggend tussen het milieubeleid en aspecten als consumentengedrag, werkgelegenheid en innovatie. Vaak is zo'n begroting een gortdroog verhaal, wat zeker niet geldt voor deze verantwoording van de milieuminister. De tekst volgend, vindt deze duidelijk aan kracht naarmate het niet alleen meer gaat om voorkoming en bestrijding van aantastingen van het milieu, maar om het totstandbrengen van een schone economische groei, het ontwikkelen en toepassen van schonere technieken die en het milieu en de industriële groei kunnen dienen. Te denken valt aan de vernieuwing van milieu-onvriendelijke productieprocessen of zelfs vervanging van verouderde bedrijven door schonere, modernere, waarbij zich een sterke milieuproductie-sector zou kunnen gaan ontwikkelen, naar het model van landen als Japan en de Verenigde Staten. Als je zulke plannen leest kun je een opkomend gevoel van enthousiasme nauwelijks onderdrukken. Zou hier de

oplossing liggen voor onze milieuproblemen nu het economisch allemaal niet zo best gaat?

Wantrouwen

Het enthousiasme wordt alras getemperd als de mogelijkheden nogal beperkt blijken te zijn. Alles is nog in studie. Waarbij je je afvraagt of het behalve aan te weinig geld ook nog aan andere dingen kan liggen. Aan onwil of misschien zelfs een stukje wantrouwen bij de andere bewindslieden. Zo van: „Wat voor goeds kan er uit de milieu-hoek komen, dat niet alleen geld kost?” En dat levert dan een minister op achter de regeringstafel vol ideeën, maar duidelijk niet in staat nu reeds de sprong te maken van voorkomen en bestrijden naar een meer integraal op de milieuproductiesector gericht beleid met dubbele baat.

IJzersterk

Je vraagt je dan af hoe zo'n situatie van wel verder willen maar niet verder kunnen te doorbreken valt. Bijlage 9 van de net uitgekomen Innovatienota bracht de oplossing. Een ijzersterke bijlage getiteld „Milieu en Innovatie”, waarin uitgerekend alles staat wat zou moeten gebeuren om Nederland via een integraal opgezet milieuproductieplan van achterstand op voorsprong te zetten. Compleet met alle instrumenten om zo'n plan van de grond te krijgen via regulering, voorlichting, educatie, onderzoek en noem maar op. De vraag is dan, wie zou moeten beginnen? Economische

Zaken, Sociale Zaken, Wetenschapsbeleid of misschien Milieu?

Het gaat natuurlijk vooral om milieu, ook als is bijlage 9 kennelijk goed genoeg. Vandaar dat we de knoop maar doorgehakt hebben en de milieuminister het voortouw hebben aangereikt via een motie, waarin gevraagd wordt zo'n milieuproductieplan op te zetten. Die motie kon op kamerbrede steun

rekenen. En dus maar afwachten wanneer het plan er komt. Dat het broodnodig is, is zeker, alle kikkerverhalen ten spijt.

Drs. H. C. Couprie is Tweede-Kamerlid voor het CDA

Nieuwe publicaties van de wetenschappelijke instituten van ARP, CHU en KVP

Euthanasie

rapport van een commissie onder voorzitterschap van dr. E. Schroten. 44 pag.; f 5,-.

Vrede en veiligheid

Vrede zonder onderwerping, veiligheid zonder overmacht.

rapport van een commissie onder voorzitterschap van H. J. Neuman. 60 pag.; f 6,50.

Agrarisch grondbeleid

rapport in aansluiting op het eerder verschenen rapport „Grondbeheer en grondbeheer”. Opgesteld door een commissie onder leiding van prof. mr. P. de Haan. 68 pag.; f 7,25.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Winst abonnement .....

Winst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE
GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Een noodzakelijke correctie

In Nederlandse Gedachten van 17 november 1979 weet Aantjes zich te herinneren dat ik in de jaren zestig de Arjos een Gideonsbende heb genoemd. Dat is juist. Daarna zegt hij letterlijk: „Dat was heel slim van hem (dat ben ik dus), want de jongetjes waren gevleid en daarmee pakte hij ze keurig in“. Aantjes slaat de plank volledig mis. In mijn politieke jaren als fractievoorzitter en later als minister-president had ik veel en intensief contact met de Arjos, vooral met Hans de Boer en later met Gerrit van Dongen. Onze gesprekken werden gevoerd in grote openheid en ondanks de kritiek over en weer op basis van wederzijds

vertrouwen en respect. Van slimheid mijnerzijds was nimmer sprake. Dat was trouwens ook niet het geval, toen ik de ARP van die jaren een voorhoedepartij placht te noemen. Indien iemand meent dat je de Arjossers van toen, zoals Hans de Boer, Gerrit van Dongen, Jan van Houweligen en Piet van Tellingen, kon inpakken, dan geeft hij er blijk van, de toen nog jeugdige AR-mannenbroeders van de jaren zestig slecht te hebben gekend. Met slimheid moest je bij hen niet aankomen. Bij mij trouwens ook niet, toen niet en nu niet.

Mr. B. W. Biesheuvel.

Veranderingen in Zuid-Afrika

Het is voor een mens niet gemakkelijk om in te gaan tegen de algemeen heersende mening die op een bepaald moment binnen zijn kring leeft. Men loopt dan de kans dat het credit, zo men dat al heeft, wordt verspeeld. Toch kan het soms zo zijn dat je, vanuit je geweten, gedwongen wordt die kans toch maar te lopen. Het gaat in deze over Zuid-Afrika. Een erg actueel onderwerp gezien de aandacht die o.m. de VARA eraan wijdt en ook gezien de aanstaande debatten hierover in de Kamer o.a. met betrekking tot een eventuele olieboycot. Deze zomer bezocht ik Zuid-Afrika, om redenen van politieke interesse, en greep deze gelegenheid aan om met de „gewone man“ over de toestand daar te praten, dit i.t.t. parlementariërs die meestal met meer officiële vertegenwoordigers van allerlei onderscheiden groepen spreken. Zuid-Afrika is een land waarvan de samenleving ten principale gekenmerkt wordt door racistische elementen voortvloeiend uit een verleden, dat ons westerse verleden is en waarmee de blanke bewoners van Zuid-Afrika, naar

hun oordeel noodgedwongen, niet mee hebben gebroken. De politiek die werd gevoerd en ten dele wordt gevoerd, heeft tot excessen geleid wat ook door elementen uit de blanke Zuidafrikaanse samenleving terdege werd onderkend. In een versterde samenleving als die in Zuid-Afrika kregen echter de reformistische krachten niet of nauwelijks een kans. In het recente verleden heeft echter een koerswijziging plaatsgevonden. Voor de persclub in Washington verklaarde minister Koornhof van de zomer dat dit o.m. onder westerse druk is geschied. De indruk bestaat dat nu een dialoog met Zuid-Afrika werkelijk mogelijk is hoewel er voor gewaakt moet worden dat er werkelijk sprake is van een dialoog en niet van een monoloog zoals, naar mijn indruk, in het verleden vaker het geval was. Als wij vanuit een positie van het grootste gelijk beginnen te praten dan zal de tegenpartij een defensieve houding aannemen en mogelijk geheel dichtklappen. Voor Zuidafrikaanse begrippen hebben de laatste 12 maanden, onder de nieuwe premier P. W. Botha, enorme

veranderingen plaatsgevonden, veranderingen die wij als „tekenen van hoop“ zouden moeten kenschetsen. Voorbeelden: opheffing van de „baanreservering“ voor blanken, de mogelijkheid voor alle zwarten om zich in vakbonden te verenigen, het ter discussie stellen van de immorele immoraliteitswetten, herziening van de gebieden van de thuislanden tot meer rechtvaardige verdelingen van oppervlakt en natuurlijke rijkdommen en dit in overleg met vertegenwoordigers van de zwarte bevolking, en herziening van de status van de zgn. stadswartzen en verder nog zaken als bevordering van het bij elkaar blijven van de zwarte gezinnen zodat deze niet gescheiden moeten leven als de man in de „blanke gebieden“ gaat werken.

Natuurlijk is hiermede Zuid-Afrika niet herschapen in een paradijs van recht en gerechtigheid maar positieve stappen zijn en worden genomen. Veel moet er echter nog gebeuren en druk van uit het westen en uit de gehele wereld zal nodig blijven (vergelijk de verklaring van Koornhof). Wel zullen contacten op internationaal niveau zoveel mogelijk gestimuleerd dienen te worden, net zoals deze contacten na de Helsinki-akkoorden met mensen uit Oost-Europa als positief gewaardeerd dienen te worden. Om al deze redenen is het dan ook absoluut onjuist om nu, nu er zoveel positieve ontwikkelingen in Zuid-Afrika te constateren zijn, de sanctie maatregelen tegen dit land te

gaan uitbreiden. Dit zal de reactie in het land in de kaart spelen. Van diverse mensen heb ik in Zuid-Afrika gehoord dat men het beu is dat de regering maar blijft toegeven aan de wensen van het westen (bijv. m.b.t. Angola en Namibië) vooral omdat het resultaat alleen maar is dat de maatregelen tegen Zuid-Afrika verscherpt worden en de kritiek heviger wordt. De positie van de huidige regering is niet sterk. P. W. Botha wordt gekenschetst als een „liberaal“ van de Kaap en de Herstige Nationale Partij is in opkomst. Een voortdurend hardere lijn t.o.v. Zuid-Afrika, ondanks de gebaren van die kant, houdt het grote gevaar in dat daardoor de rechtse, „verkrampde“ vleugel binnen de Zuidafrikaanse blanke samenleving terrein zal blijven winnen. t.o.v. de „verligte“ vleugel.

Deze ontwikkeling waarvoor het westen dan medeverantwoordelijk zou zijn, zou kunnen leiden tot een groot bloedbad in Zuidelijk Afrika, een bloedbad dat wij toch allemaal graag willen vermijden, al krijg je soms wel de indruk dat sommige groepen in Nederland een soort „verelendung“ wensen opdat dan een revolutie een werkelijk klassieke revolutie zal zijn en dezen, daarom correcties klein en groot op een bestaand systeem in principe verwerpen of wegmoffelen. Wij als christenen streven toch een geweldloze verandering na, en dienen, m.i., vol zorg de situatie te volgen en niet door goedbedoelde acties het tegengestelde bewerkstelligen.

R. Bosch
Eindhoven

Kernwapens

Over de opmerkingen gemaakt in Nederlandse Gedachten van 3 november onder het hoofdstuk suggesties voor het beleid t.a.v. kernwapens, het volgende. Zondagmiddag 4 november hoorde ik via AVRO's magazin, generaal b.d. Von Meijenveldt. In onze kringen geen onbekende. Hij gaat uit van de ervaring dat steeds meer macht leidt tot verderf en tot nog toe tussen oost en west tot steeds meer bewapening. Daarom, doe het eens anders. De tijd is er het meest geschikt voor en de ander weet wat je kan. Hierbij zou ik willen opmerken dat in enkele situaties zoals deze, het CDA haar christelijk zijn en daardoor haar uitzonderlijke getuigenis-politiek het beste kan profileren. Grijp die kans

waardoor we aan kunnen tonen wie we zijn. Geïnspireerd door het evangelie durven te onderhandelen met lege raketmagazijnen maar met de God des vredes. En zeg dat eens voor radio en TV. Aantjes kon dat. Hij was in die lijn opgevoed en geloofde erin. Lubbers zei bij de wisseling van vice-voorzitter, dat ook te willen en daarom graag Hans de Boer naast zich te hebben. Dat is dan nu zo. Gebruik dan de visie van Von Meijenveldt en de overtuigingskracht van De Boer en help Lubbers de christelijke politiek handen en voeten te geven. Daarom kozen wij AR en kiezen CDA.

fam. Niezen
Andelst

Christen zijn in de politiek?

In „Nederlandse gedachten“ van jl. 20 en 27 okt. lees ik over twee schijnbaar verschillende zaken breedvoerige betogen: a. over de inpoldering van een stuk buitendijks land in het noorden van Friesland. b. over het niet toelaten van gehandicapten uit Zuid-Afrika in ons land.

a. D-dijk

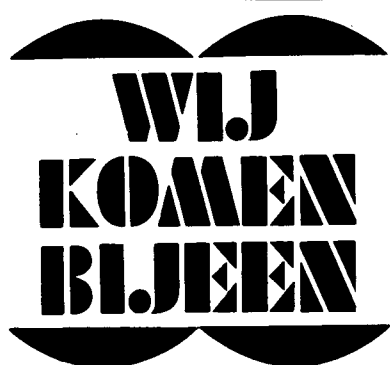
Er wordt door de schrijvers over de inpoldering van alles bijgehaald. Een feit is echter, dat door het verwerpen van de aanleg D-dijk een kostbaar stuk landbouwgrond, uiterst geschikt voor de voedselvoorziening, die bestemming niet mag hebben. Het voedseltekort in de wereld betekent echter dat miljoenen kleine kinderen omkomen van de hongering en miljoenen mensen door ondervoeding wegwijnen. Betekent dit tekort niet een schrijnende schuld, tegen ons mensen in weelde? Ook een feit is dat bij elke stormvloed, want de waddenzee is niet een lieflijk kabbelend watertje maar bij tijden een alles verslindend en woest monster voor het leven op buitendijkse gronden, duizenden en duizenden jonge vogels en eieren jaarlijks omkomen. Bovendien wordt de werkgelegenheid, waar in het noorden van Friesland vooral behoefte aan is, door de beslissing van de regering niet bevorderd. Dat aan deze feitelijke gegevens geen aandacht besteed wordt, neem ik de schrijvers kwalijk en grotendeels zijn zij daardoor onvolledig en in een twijfelachtige geloofwaardigheid beland. Dat is jammer, want heel het Nederlandse volk moest weten, hoeveel voedsel mensen onthouden wordt en waardoor dieren bedreigd worden, door de D-dijk niet aan te leggen.

We kunnen wel vele zonden zoeken, maar het feit blijft dat de regering gekozen en besloten heeft, dat deze voor de voedselvoorziening uitermate geschikte landbouwgronden niet optimaal mogen bijdragen om hongrigeren te voeden en eten te geven. Is zo'n besluit niet onchristelijk?

b. Gehandicapten

Het parlement stoot de gehandicapten uit Zuid-Afrika, buiten, eruit blijven. We kunnen dat niet verdedigen, zoals dat in „Nederlandse gedachten“ van 20 okt. gedaan wordt. Het is gewoon een feit en men verdedigt dit nog over de rug van deze gehandicapte mensen heen, men slaat zich op de borst, stoer en ferm, zo zijn wij tegen het racisme in Zuid-Afrika terwijl men zelf uitsluit en apart zet. Tegen racisme zijn is een christelijk gebod, waar zou een christen de moed vandaan halen om het racisme in Zuid-Afrika te verdedigen en waar haalt diezelfde christen de moed vandaan in hetzelfde euvel te vallen door gehandicapte mensen uit te sluiten en in de apartheid te drukken? (zelfde als niet blanken niet toe te laten in kerken, scholen, restaurants enz. zoals in Zuid-Afrika). Een slechte beurt van ons parlement, door zo'n voorbeeld te stellen naar Zuidafrikaans voorbeeld. Het hele Nederlandse volk moest weten wat deze gehandicapte mensen aangedaan wordt: een slag in het gezicht, net als die zwarte afrikaner krijgt. Het is niet „medelijden hebben met een groepje gehandicapten, dat niet mag komen“, zoals de heer Scholten schrijft, nee, het is onchristelijk zo te trappen op gehandicapten, op het zwakke in de samenleving. Helaas in dezen een parlement in meerderheid voor apartheid. Dat is de feitelijke constatering. De schrijvers in „Nederlandse Gedachten“ over deze zaak hebben kennelijk in de bijbel niet ontdekt dat Jezus herhaaldelijk zegt dat wij anderen niet mogen terugbetalen met hun eigen slechte daden, nee, juist door te handelen zoals Jezus wil dat wij zullen doen, zullen we kracht vinden anderen te overtuigen, daarom is het parlementaire besluit onchristelijk. Beide zaken hebben pijn gedaan aan medemensen.

Dat C.D.A.-voormannen zo gemakkelijk met bijv. P.v.d.A. onder één hoedje spelen is opmerkelijk en de conservatieve machtsopvatting geeft gemakkelijk uiting aan de oeroude menselijke fout: „ben ik mijns broeders hoeder?“ P. Vlasman Damwoude.

Oprichting CDJA-Friesland

Op vrijdag 30 november 1979 zal een oprichtingsvergadering van de federatie CDJA Friesland gehouden worden. Als sprekers zijn uitgenoegd: M. Andela-Bauer, Tweede-Kamerlid, D. Y. W. de Graaff-Nauta, fractieleider CDA-Statensfractie Friesland en W. Miedema, fractieleider CDA-gemeenteraadsfractie te Leeuwarden. Leden van de jongeren organisaties en belangstellenden zijn van harte welkom. Aanvang: 19.45, plaats: Het Trefpunt, Schrans 90 te Leeuwarden (5 minuten lopen vanaf het station). Inlichtingen: Theo Boelens, tel. 05100-3.01.41.

ARP-Utrecht

Op woensdag 28 november 1979 komt de heer Mr. G. C. van Dam lid van de Tweede Kamer voor het CDA voor onze provinciale organisatie spreken over: POLITIEKE KERNVRAGEN VAN DEZE TIJD in één van de zalen van het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht, ingang Croeselaan. Aanvang 20.00 uur.

Kamercentrale Assen

Op donderdag 29 november a.s. wordt er een provinciale ledenvergadering gehouden in de „Voorhof“ te Westerbork. Aanvang 20.00 uur.

Dordrecht

De AR-Kamercentrale Dordrecht organiseert op woensdag 28 november a.s. haar jaarvergadering. De avond begint om 20.00 uur en zal plaatsvinden in café restaurant Engels, Stationsplein te Rotterdam. Aan de orde komen de ontwerp-regelingen van het CDA na de fusie.

Cursus economische orde in Friesland

Als onderdeel van de CDA-activiteiten wordt in de maanden januari en februari 1980 op een drietal plaatsen in de provincie Friesland een cursus „economische orde“ gehouden. Deze cursus is met name bedoeld voor CDA-gemeenteraadsleden en verder voor de geïnteresseerde leden. De cursus zal plaatsvinden in Leeuwarden, Drachten en Joure. De kosten die aan de deelname zijn verbonden bedragen f 25,- per persoon. De aanmelding vindt plaats door storting van dit bedrag t.n.v. mej. H. v.d. Meulen, Boskamp 32, Augustinusga, gironummer 4490352 en onder vermelding van „deelname cursus economische orde in .....“ (één van de drie plaatsen invullen). Zo spoedig mogelijk na opgave ontvangt men de CDA-publikatie „gespreide verantwoordelijkheid“. Dit boek zal als leidraad worden gebruikt bij de gehele cursus. Ook krijgt men dan het materiaal voor de eerste cursusavond.

Opzet van de cursus en data

In elk van de drie plaatsen zullen op vier avonden achtereenvolgens worden behandeld: a. de verschillende economische stelsels en hun geschiedenis; inleider is de heer J. de Graaf, werkzaam bij de Rijksdienst voor IJsselmeerpolders te Leeuwarden; b. de economische situatie van Nederland in de naoorlogse periode; inleider is de heer G. R. Faber, docent aan het Lienward College te Leeuwarden; c. toekomstige economische ontwikkelingen zowel in Nederland, als daarbuiten; inleider is de heer drs. G. de Kroon, docent aan het Lienward College te Leeuwarden; d. ontwikkelingen op bedrijfstakniveau; inleider is de heer drs. J. Boersma, secretaris van de gewestelijke raad voor het Landbouwschap in Friesland. Voor elke avond geldt, dat u tijdig in het bezit zult worden gesteld van het cursusmateriaal. Na afloop van een inleiding zal discussie plaatsvinden, voornamelijk aan de hand van enkele reeds opgestelde vragen. De cursusavonden zullen worden gehouden: in Leeuwarden op 9 januari, 23 januari, 5 februari en 19 februari; in Drachten op 16 januari, 30 januari, 12 februari en 26 februari; in Joure op 23 januari, 6 februari, 19 februari en 5 maart. Indien u in uw eigen cursusplaats op een bepaalde avond niet aanwezig kunt zijn, bestaat de mogelijkheid uit te wijken naar één van de andere plaatsen. Opgave liefst zo snel mogelijk en in elk geval vóór 3 december a.s. U krijgt dan nog nader bericht waar de diverse avonden zullen worden gehouden.

CDAktueel

redactie-adres:
postbus 85676
2508 CS Den Haag
Telefoon 070-64.79.40

tweede jrg. 24 november '79

Gesprek met nieuwe KVP-voorzitter

De nieuwe voorzitter van de KVP Piet van Zeil (52) kijkt niet als een begrafenisondernemer aan tegen de klus die hij op het laatste moment van Wim Vergeer moet overnemen: het voorbereiden van de KVP op een fusie binnen het CDA. In een vraaggesprek met Frans Jozef van der Heijden ontwikkelt Piet van Zeil een bliksemprogramma dat eerder doet denken aan de opbouw van een nieuwe partij dan aan het afleggen van een oude.

CDA-congres in Dronten (15 dec.)

Voor het CDA-congres dat zaterdag 15 december in Dronten wordt gehouden is ditmaal meer plaats dan op voorgaande congressen. Toch is tijdige aanmelding nodig. Het fractie-beleid komt aan de orde en het rapport „Politieke koers”.

Smaak nota

Commissie-Steenkamp doet suggesties ten aanzien van voortgaand „Politiek beleid”.

Redactieteam

Drs. C. Bremmer (voorzitter)
Mevr. A. v.d. Beld-Pott
Ds. G. J. Geels
Drs. H. Glimmerveen
Wm. C. de Kruijff
Dr. W. de Kwaadsteniet
H. Lokkerbol
Mevr. A. H. Raven
G. J. Brinkman (secretaris)

Elkaar blijven vasthouden bij kernwapen-problematiek

Door G. J. Brinkman

Het meest indrukwekkend moment op de openbare vergadering van het algemeen CDA-bestuur, waar de problematiek van vrede en veiligheid discussie stond, was toen generaal M. H. von Meijenfheldt, de fractieleider Ruud Lubbers op beweging toon dankte voor de door hem gesproken woorden. „Al erkennen we elkaar misschien alleen maar in verlegenheid met de problematiek” zei Von Meijenfheldt.

De gedachtenwisseling over de modernisering van de kernwapens had de emoties in het „Casino” (Den Bosch) soms behoorlijk in beweging gebracht. H. J. Neuman, als eerste inleider, vond dat aan het wapenbeheersingsoverleg met de Russen een besluit tot productie en plaatsing van vernieuwde raketten vooraf dient te gaan. Generaal Von Meijenfheldt vreesde dat zulk een besluit de Navo op een weg brengt waarvan geen terugkeer mogelijk is. Ook achtte hij de militaire noodzaak van die modernisering onvoldoende aangetoond.

Blijkens de discussie wordt binnen het algemeen bestuur, gelijk als binnen de Kamerfractie, verschillend gedacht over de houding welke tegenover de Navo-plannen moet worden aangenomen. Is modernisering van kernwapens voor de middellange afstand – ook als antwoord op de door Rusland ingevoerde SS-20-raketten – beslist nodig om ons veiligheidssysteem in stand te houden, of wordt daarmee een fatale grens overschreden?

De fractie heeft zich, ondanks de meningsverschillen, voor de besluitvorming in december door de Navo, op een gemeenschappelijk „vertrekpunt” kunnen vinden: Wel besluiten tot productie maar – in afwachting van de wapenbeheersingsoverhandelingen met de Sovjet – nog niet tot plaatsing.

Tegenover hen die min of meer smalend over zo'n compromishouding van een christelijke partij spreken, heeft Lubbers duidelijk gemaakt wat het fractie-beleid daarbij voor ogen staat. Hij begon met hulde te brengen aan Neuman en Von Meijenfheldt voor de wijze waarop zij – vanuit verschillende benadering – de besprekingen hadden ingeleid. Binnen de fractie bestaat verdeeldheid over de vraag of en op welke wijze de in geding zijnde kernwapens aan de wapenbeheersing dienstbaar kunnen worden gemaakt? Eerst praten met de Russen en nu niets beslissen? Wél tot productie besluiten maar nu nog niet tot plaatsing? Akkoord gaan met de Navo die volgende maand zowel tot productie als tot plaatsing wil besluiten? Als bij uiteenlopende meningen 49 fractie-leden een gemeenschappelijk „vertrekpunt” hebben aanvaard zag Lubbers weinig reden smalend over „dat compromis” te spreken. Moeten we dan, door helemaal niets te besluiten, de Russische SS-20 maar passief over ons laten komen? Wat betekent dat zolang we de nucleaire wapens nog als feit hebben te aanvaarden? En omgekeerd: mag je van de Sovjet-Unie verwachten dat zij geen conclusies zullen trekken uit het achterwege blijven van een reactie op hun nieuwe kern-raketten?

De fractie vindt: we moeten antwoord geven en intussen met de Russen over wapenbeheersing verder onderhandelen. Mislukt dat overleg dan ontcom je niet aan plaatsing. De andere partij weet dan tijdig waar we staan. Belangrijker dan afweging van „machts-evenwicht”

Van l.n.r. Dhr. Neuman en generaal b.d. Von Meijenfheldt, twee inleiders tijdens de CDA-bestuursvergadering (foto Nick Morelis)

achtte Lubbers het om bij ons kernwapenbeleid de positie van de derde Wereld in gedachten te houden. We willen uitbreiding tegengaan. Maar waarom zou de derde wereld van kernwapens afzien als het westen er zelf onbekrompen mee doorgaat? Dát aspect had Lubbers in het – door een spreker zelfs al „nietbijbels” genoemde – rapport van de commissie-Neuman altezeker gemist. Het gaat bij het terugdringen van de rol van kernwapens om stappen op weg naar internationale beschaving. Ook bij de nu aanhangige kwestie wordt op een tussendoel gemikt. Alle middelen aanwenden om verder te komen in de richting van het onder controle krijgen van de daemon der kernwapens. Schampere opmerkingen en emotionele uitingen helpen ons niet verder.

Met groot respect maakte Lubbers melding van de houding van Max van der Stoel die – kernwapens aanvaardend – ondanks kritiek van eigen omgeving, recht-op bleef staan. Het gaat, aldus Lubbers, niet om het gelijk of ongelijk van eigen standpunt, maar om het bereiken van een standpunt waar we met elkaar politiek iets mee kunnen beginnen. De gekozen vertrekpunten van de CDA-fractie dragen het kenmerk van onze doeleinden. Voor de een zowel als voor de ander zijn ze wellicht irritant. Maar we willen elkaar vasthouden. Staande in een zondige, gebroken wereld proberen we samen iets in de goede richting te doen. Al is het maar schoorvoetend en schuivend, als

het maar in de goede richting gaat. Het was op deze woorden dat Von Meijenfheldt reageerde. „Lubbers heeft verwoord wat er in mijn hart leeft”. Zelt meende Von Meijenfheldt, voorzichtig alles afwegend, dat door de Navo niet tot plaatsing van nieuwe kernwapens moet worden besloten. Hij stemde echter toe dat verschillende benaderingen mogelijk zijn. Houdt elkaar vast. Met verwijten aan elkaar komen we er niet. Misschien vormen we toch nog eens één front, wanneer we nog wat meer met elkaar hebben gepraat. Hij was blij dat dit binnen het CDA mogelijk blijkt, al erkennen we elkaar misschien in verlegenheid. De wapening, met „afschrikking” als vertrekpunt, werkt als drugs. De wereld schijnt er niet onder uit te kunnen komen. Wat helpt het als we zeggen „dat het niet mag”? De verslaafde kan niet anders. Laten we desondanks proberen processen op gang te brengen om tot een betere situatie te komen. Wellicht moeten daarvoor andere instrumentaria worden gevonden dan ons nu ter beschikking staan. Ook de Navo, zelf toch verdedigster van democratie, moet naar afwijkende meningen willen luisteren.

Ook ik zie de Russische ideologie als een bedreiging, zei Von Meijenfheldt, maar ik ben soms vooral bang voor ons antwoord daarop. Zowel met betrekking tot de derde wereld als binnen eigen samenleving zullen we beoordeeld worden naar hetgeen wij ter bevordering van vrede en gerechtigheid hebben gedaan.

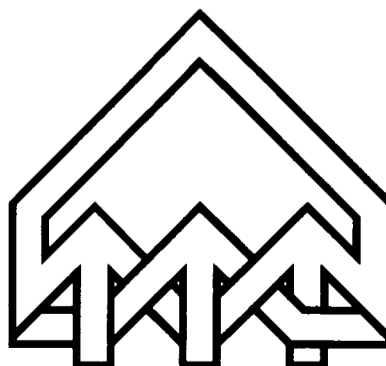
Een actie om het CDA te versterken en CDA-politici een flinke steun in de rug te geven

Wat vragen wij u in december

– financiële steun voor het nieuwe CDA-huis aan de Dr. Kuiperstraat in Den Haag

– minstens één nieuw lid te werven – zo mogelijk tien namen en adressen van personen waarvan u vermoedt dat ze het CDA goed gezind zijn.

U kunt uw antwoord op vraag 2 en 3 nu reeds voorbereiden.

CDA ONDER ÉÉN DAK

Wij rekenen op uw medewerking

COMMENTAAR

Kernbewapening

Het CDA staat deze maanden opnieuw in het brandpunt van de politiek; dit keer is het vraagstuk van de modernisering van de kernwapens in Europa het onderwerp. Het wordt het CDA door buitenstaanders wel eens verweten voortdurend de dienst te willen uitmaken door een middenpositie in het politieke krachtenveld in te nemen. Diegenen die steeds met dat verwijt op de proppen komen, vergeten dat het CDA juist door buitenstaanders tot die positie gedwongen wordt; de twee andere grote politieke stromingen, PvdA en VVD, sluiten elkaar voor politieke samenwerking uit, waardoor zij het CDA bij voortduring tot het doorhakken van de knopen dwingen.

Dat is ook nu bij de kernwapens weer het geval. Hier staat ook het CDA voor het gigantische dilemma tussen voortgaan op de weg der bewapeningswedloop en de noodzaak die viciuze cirkel te doorbreken. In die afweging wordt binnen het CDA verdeeld gedacht. Dit bleek begin november in de Tweede Kamerfractie; dat bleek ook voluit tijdens de bijeenkomsten van het algemeen Bestuur. Het is tegen de achtergrond hiervan verheugend, dat de Tweede Kamerfractie is gekomen tot wat inmiddels „de vertrekpunten van de fractie” is gaan heten.

Die vertrekpunten zijn soms smadend een „compromis” genoemd. Dat was ten onrechte. De vertrekpunten zijn veel méér. Het is een signaal voor het binnenland én voor het buitenland, een steun in de rug van minister Scholten in het overleg binnen de Navo, dat nog volop gaande is. Als zodanig functioneren die vertrekpunten momenteel. Zij laten onverlet de uiteindelijke afweging. Wat dat betreft staan de Nederlandse politiek volgende maand enkele belangrijke dagen te wachten.

Program is geen ponskaart

Het is voor een kabinet een geruststellende gedachte dat zijn aanvoerder „voor de duvel nog niet bang” is. Angsthazen leggen op het politieke jachtveld spoedig het loodje. Ook het duveltje der zelfvoldaanheid kan echter wel eens slachtoffers maken. Het kan daarom geen kwaad dat de commissie-Steenkamp het CDA eens de spiegel voorhoudt: d1t was in 1977 ons verkiezingsprogramma (Niet bij brood alleen) en in hoeverre vertoont het sindsdien gevoerde beleid daar de trekken van. Nu is een verkiezingsprogramma natuurlijk geen ponskaart die maar in een gleuf van het regeer-apparaat behoeft te worden gestopt om het gewenste beleid tot leven te wekken. Daar moet met toewijding aan gewerkt worden. En dan nog blijft de praktijk vaak sterker dan de leer. Terecht stelt de commissie „Politieke koers” een zestal „klimaatsfactoren” voorop, waarmee voor een billijke beoordeling van het gevoerde beleid rekening moet worden gehouden. Ten aanzien van verscheidene beleids-onderdelen worden dan kritische vragen gesteld om te besluiten met twaalf (elders in dit nummer opgenomen) suggesties ten behoeve van het voortgaand beleid. De kritiek draagt eigenlijk het karakter van zelf-kritiek. Zij richt zich namelijk zowel tot partij, bewindslieden als fractie. Alle drie zullen er goed aan doen om zich, zonder duvels bang te worden, op de kritische vragen te bezinnen.

Huwelijk en andere samenlevingsverbanden

Tegen het erkennen van andere samenlevingsverbanden dan het huwelijk werd tijdens de onlangs gehouden CDA-studiedag over dit onderwerp nauwelijks bedinking geopperd. Ook niet door hen die de bijzondere betekenis van het huwelijk toch wel wilden benadrukken.

De Rotterdamse seksuoloog, P. J. F. Dupuis, vond dat elk samenlevingsverband in ieder geval officieel geregistreerd dient te zijn maar prof. P. L. Dijk, buitengewoon hoogleraar aan de VU, waarschuwde tegen pogingen een samenlevingsverband van niet-gehuwden een wettelijke basis te geven. Daar zouden z.i. slechts onverkwikkelijke rechtszaken uit voortvloeien.

Overheid

Hoe zal de overheid, zo vroeg prof. Dijk zich af, buiten de huwelijkswetgeving om, kunnen vaststellen of er van een samenleven, "als waren zij gehuwd", sprake is. Door vast te stellen of er af en toe stevig met kamerdeuren wordt geslagen? Wie wel kan trouwen maar het niet doet handelt volgens deze inleider onordelijk maar daarom nog niet onzedelijk. Meestal liggen er zuiver egoïstische motieven aan ten grondslag. Uit een vorig verboden huwelijk zijn bij voorbeeld zoveel kosten voortgevloeid dat men dat risico niet voor de tweede keer wil lopen.

Tegen het financieel profiteren van samenleven buiten het huwelijk kunnen soms maatregelen worden getroffen. Pensioenen aan oorlogsweduwen zouden niet langer behoeven te worden uitgekeerd dan redelijkerwijs nodig is. Bij het aangaan van een nieuwe relatie zou de uitkering kunnen vervallen tot een zekere minimum-grens. Bij pensioenen waarvoor zelf premie werd betaald is dat alweer minder eenvoudig. Tegenover een serieus proefhuwelijk stond prof. Dijk positief, mits dit aan een duidelijke termijn worden gebonden. Een vierde groep "andere samenlevingsverbanden" wordt gevormd door "beroeps-anarchisten" die iets niet willen eenvoudig omdat het van boven-af

geregeld is. Zij wijzen elke regeling van hun relatie dus ook af. Zo blijft er voor een wettelijke basis geen hanteerbare vorm over.

Maatregelen

Door maatregelen op het gebied van de inkomstenbelasting schijnt de overheid nu te willen voorkomen dat samenleven buiten het huwelijk in dit opzicht financieel voordeel oplevert. Prof. Dijk vond het echter onbegrijpelijk dat van deze gelegenheid niet tevens gebruik wordt gemaakt om de duidelijke onbillijkheid weg te werken welke voor niet-gehuwden uit de successiewet voortvloeit.

Mensen die niet met elkaar in familiere relatie staan en niet met elkaar gehuwd zijn, moeten - wanneer zij elkaar op grond van een langdurige samenleving laten erven, ongeveer de helft van de verkrijging aan de fiscus betalen. Het CDA zou bij "zeer langdurig samenleven" het tarief toegepast willen zien dat voor "een zijlijn van de familie" bestaat. Dit vond prof. Dijk een vrij vage bepaling. Reeds twee jaar geleden heeft het Nederlandse notariaat de fiscale benadering van samenlevingsverbanden buiten huwelijk in deze tijd volstrekt onaanvaardbaar genoemd. Het CDA spreekt in dit verband slechts over "zeer langdurige" samenlevingen (veertig of vijftig jaar) en denkt dan nog blijkbaar hoofdzakelijk aan broers en zusters.

Wanneer de minister bereid was de bestaande onbillijkheid weg te nemen, aldus prof. Dijk, dan zou daarvoor een pennestreek voldoende zijn. Nog volgende week zouden dan, in afwachting van een nieuw wettelijke regeling, de schrijnendste gevallen kunnen worden geholpen.

"Was het maar waar dat het zo snel kon" werd door een der aanwezigen tegen-gevoerd. "Dat hoeft u niet te hopen", antwoordde de inleider, "het is een feit". Hij dacht aan de regeling in de successiebelastingwetgeving, welke nu ook ten aanzien van pleegkinderen wordt toegepast. Wanneer een kind gedurende zijn minderjarigheid ten minste vijf jaar in een gezin is opgevoed, kan het van zijn pleegouders erven tegen een sterk gereduceerd tarief. Deze regeling zou men met één wetsartikel analoog

kunnen laten toepassen op elk ander samenlevingsverband.

Erkenning

Bij de gedachtenwisseling werd als bezwaar naar voren gebracht dat een dergelijke regeling toch een zekere erkenning van het niet-geregistreerde samenlevingsverband zou inhouden. Maar prof. Dijk wees erop dat de fiscus, als het om belasting-heffing gaat, niet als moralist pleegt of behoeft op te treden. Hij incasseert rustig belasting van prostituees, kan "smeergelden" niet belasten en zou, over het algemeen, weinig beuren als hij slechts belasting mocht heffen van moreel-feilloos verworven inkomsten. Met het voor de successie gelijk stellen van een huwelijk met andere duurzame levensverbanden wordt geen moreel oordeel uitgesproken.

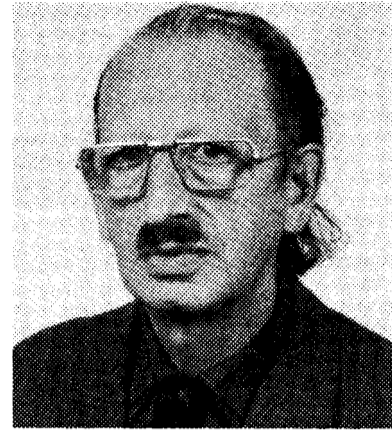
Vanuit de vergadering werd gevraagd per motie op wijziging van het successierecht aan te dringen, maar zo'n uitspraak vond voorzitter dr. D. Th. Kuiper toch niet op de weg van een studiedag te liggen. Het Tweede-Kamerlid, mevrouw Eversdijk zegde wel toe deze zaak spoedig in de fractie te bespreken.

Registratie

Ook de tweede inleider, de heer P. J. F. Dupuis, wilde wel ruimte laten om zonder angst rechten en voorrechten te verbinden aan bepaalde andere samenlevingsverbanden. Hij bleef de huwelijksband als de beste voorwaarde voor gezinsvorming zien. Als het huwelijk echter alleen gekozen wordt als de voordeliger vorm van samenleven is het die steun niet waard.

Het geregistreerd zijn van het samenlevingsverband achtte dokter Dupuis echter in het algemeen belang. De ordening, de herkenbaarheid en doorzichtigheid van de samenleving staan daarbij op het spel. Men moet kunnen nagaan met wie men te doen heeft en welke bindingen de betrokkene heeft aangegaan. Als van die andere vorm zowel voor- als nadelen worden vastgelegd zag hij in het alternatieve "verband" ook geen bedreiging van het huwelijk. Men moet het huwelijk echter niet te zeer idealiseren. De „liefde" kan als basis

Door G. J. Brinkman

verzwakken of verdwijnen. Deze moet dan ook worden onderbouwd door wederzijds beloofde trouw en het samen aanvaarden van een gemeenschappelijke taak (bijv. kinderen).

Getrouwde mensen moeten ook niet teveel aan elkaar klitten. Ieder houdt recht op eigen persoonlijkheid. Het zijn gelijkwaardige partners met gelijke rechten. Maar om die te realiseren is nodig bereidheid tot overleg en aanpassing. Zowel op sociaal als op seksueel gebied is de vrouw gelijkwaardig. De pil is er niet de oorzaak van dat zij haar seksuele gelijkwaardigheid beter kan beleven. Die uitvinding kon eerst toepassing krijgen omdat de opvattingen over de positie van de vrouw zich hadden gewijzigd. Wie in plaats van geborgenheid vooral vrijheid nastreeft zal misschien voor de alternatieve samenlevingsvorm kiezen. Maar dan moet het huwelijk toch niet worden beoordeeld op grond van de caricatuur-tekening welke er steeds meer van wordt gemaakt. Waar komt de alles en alleen-beslissende man en het onderdanige vrouwtje nog voor?

Persoonlijke identiteit

De inleiding van mr drs J. G. M. Brill had duidelijke binding, zowel met de juridische als met de "menselijke" benadering respectievelijk door de eerste spreker gevolgd. De sociaal-filosofische aspecten van gezin en andere samenlevingsvormen belichtend, legde mr Brill er

steeds weer de nadruk op dat het in de samenleving en in iedere vorm daarvan, uiteindelijk gaat om de ontwikkeling van de persoonlijke identiteit van ieder. Die identiteit wordt temeer bereikt naarmate ieder de gelegenheid krijgt bewust en actief aan de vormgeving van de samenleving deel te nemen.

De principiële discussie over het huwelijk is pas op gang gekomen. Iedereen heeft er recht op dat zijn stelling serieus wordt genomen ook al zal iedereen terecht trachten eigen overtuiging ingang te doen vinden. Dat het huwelijk "concurrentie" ondervindt van andere samenlevingsvormen heeft in ieder geval het grote voordeel dat het huwelijk minder als vanzelfsprekendheid wordt aanvaard. Nu wordt het nodig zijn keus welbewust te doen en zich op eigen motieven te bezinnen.

Adoptie

Bij de groeps-discussie kreeg veel aandacht de stelling van dokter Dupuis inzake adoptie. Hij vond dat adoptie door alleenstaanden of homofiele paren verboden moest blijven (worden). Ook kunstmatige donor-inseminatie bij alleenstaanden of lesbische paren wees hij af. Menigeen vond dat wat al te stellig gezegd. Maar de inleider wilde zich vooral op het natuurlijke leven baseren. Het recht en het belang van het kind moet bij adoptie voorop staan. Niet wat aanvragers zo graag willen hebben. Een kind moet, waar mogelijk, onder begeleiding van een vader en een moeder kunnen opgroeien. Waartegenover werd opgemerkt dat een gezinsverband niet altijd de beste waarborg biedt voor vrije ontplooiing.

Een pijnlijke vraag aan het slot van de goedbezochte studie-dag: waarom geen vrouwen bij de inleiders? Voorzitter Kuiper wist het ook niet. Om de schijn van anti-feminist te zijn weg te nemen had hij, bij de opening de Corinthe-brief opslaand, gelezen: "Maar nu ik volwassen geworden ben...". Er staat echter: „Maar nu ik een man geworden ben". Een tewaarderen uitleg. Of zij, die de discussie meer Schriftuurlijk onderbouwd hadden willen zien, deze tekstwijziging ook konden waarderen staat niet vast.

Kritische vragen over „politieke overtuiging"

De ontwerp tekst van het program van uitgangspunten van het CDA is via een persconferentie gepresenteerd en ligt thans voor ons, leden van het CDA ter bestudering en nadere beschouwing. Zoals in TEN GELEIDE wordt verwoord wil dit Program van Uitgangspunten het antwoord zijn van het CDA op de oproep vanuit het Evangelie voor het politiek handelen. Daarop zal dan ieder binnen het CDA aanspreekbaar dienen te zijn. Voor alle CDA-leden is dit een wezensbelangrijk geschrift van waaruit ons antwoord op politieke vraagstukken in de komende jaren zal worden getoetst.

In een bijeenkomst van het KVP-Partijbestuur waarin dit concept werd behandeld, heb ik al gezegd, dat het prachtig is om vanuit een luie stoel comfortabel te zitten lezen en nadenken over wat anderen zo duidelijk diepzinnig doorwrocht in een korte spanne tijds bijeen hebben geschreven en dan daarop commentaar leveren.

Alle kritiek die daarop wordt ingebracht moet worden gezien in het licht van het aanbrengen van verlijningen, waarbij niet wordt getoerd aan de grote lijnen, die al eerder via het grondslagrapport zijn getrokken.

Vele lezers zullen onbekommerd hun weg kunnen vinden in dit uitgangspuntenstuk. Het is duidelijk voor hen opgesteld en geschreven. Ik wil daarbij wijzen op het feit dat ik toch drie categorieën CDA-ers onderken, die daar wat meer moeite mee zullen hebben, nl. de jongeren, de vrouwen en de werknemers.

Voor hen zie ik de intellectueelistische benadering van de problemen en het taalgebruik als een barrière. Nu is dat niet zo erg, daar is best wat aan te doen, als de partij dat wil. Ook wil ik signaleren

Door mevr. A. v. d. Belt-Pot

dat onder het hoofdstuk „De vragen van deze tijd" een aantal sleutelkwesties te berde worden gebracht, waarbij de zwaardere en lichtere zaken wel wat dooreelkaar staan. Een rubricering naar de hoofdstukken Gerechtigheid, Gespreide verantwoordelijkheid, Solidariteit en Rentmeesterschap zou de doorzichtigheid en helderheid ten goede komen.

Een groot gemis vind ik dat twee heel belangrijke sleutelkwesties (in mijn ogen) daarbij niet worden genoemd. Het zijn „Nieuwe inhoud begrip arbeids-ethiek" en de „Emancipatie van de mens".

Rond het begrip arbeid, betaald en onbetaald, vrijwillig en al dan niet is thans veel te doen. In alle lagen van onze maatschappij gonst het over herverdeling, arbeidstijdverkorting, vervroegde uitreding, het recht op arbeid voor mannen en vrouwen. Is alleen betaalde arbeid arbeid? Is het mogelijk het begrip „vrijwilligerswerk" te waarderen als (betaalde) arbeid?

De andere sleutelkwestie is de emancipatie van de mens. Daarbij dient het accent te liggen op vrouwenemancipatie, omdat vrouwen een achterstand hebben in te halen.

Artikel 15 waarborgt een gelijkwaardige behandeling van mannen en vrouwen. Wat aardig toch en hoe onmogelijk! Dit artikel wordt nog wel toegeleefd onder Emancipatie. Het vangt aan met de waarborgen van gelijke behandeling. Dan wordt even gelet op de achterstandssituatie van vrouwen op tal van beleids-terreinen. Ik neig tot het denken, dat de achterstandssituatie implicaties heeft voor het beleid. Hetzelfde geldt voor Gezin en andere samenlevingsverbanden,

den, deze houden een manier van leven in en kunnen implicaties veroorzaken voor de interne verhoudingen, maar in welk verband men ook leeft, men kan dit zowel on- als geëmancipieerd beleven of verkiezen te beleven. Als je zo een passage leest, dan vraag je je wel af of de samenstellers de lopende discussie onder vrouwen en ik bedoel hier CDA-vrouwen ook maar enigszins hebben gevolgd. In dit verband moet het mij toch nog van het hart, dat onder de christenvrouwen een levendige discussie op gang is over de feministische theologie. Vrouwen hebben ontdekt, dat de inhoud van de Bijbel is toegeschreven op mannen. Dat paste ook in het cultuurbeeld van die tijd. Maar thans kunnen veel vrouwen daarmee niet meer uit de voeten. Vele vrouwen die daarover nadenken zijn het evangelie gaan verklaren van uit hun eigen invalshoek. Zij zagen in hoe krankzinnig namelijk de hele naleving naar ons toe is gekomen. Wat moeten we daar mee. Sommigen hebben voor zich zelf allang de conclusie getrokken en zien hun functioneren binnen een CDA niet zitten. Dat betreurt ik zeer. Ik zou het zeer op prijs hebben gesteld indien voor theologisch feministisch denken toch enige ruimte zou zijn geschapen voor de ontwikkeling in het verantwoord van bijbelse uitgangspunten.

Het hoofdstuk Solidariteit vangt aan met het uitspreken van onze bewogenheid t.a.v. van de meest zwakke, bedreigde, uitgebuite volkeren of groepen binnen

die volken. Nu komt het over alsof onze solidariteit binnen onze samenleving pas op de tweede plaats komt.

Immers als we binnen onze eigen grenzen geen solidariteit jegens elkaar kunnen opbouwen, dan vrees ik dat onze solidariteit jegens anderen in de wereld een begrip zonder inhoud is, een vlag, die de lading niet dekt.

Ook stel ik enige vraagtekens bij artikel 67.

Het streven naar voortgaande inkomens- en consumptiestijging wijst het CDA af, vanwege het door de Westerse samenleving bereikte welvaartsniveau en de schaduwzijde, die aan dit streven is verbonden.

Dit standpunt komt mij als nogal elitair voor. Het gaat wellicht op voor een aantal mensen, maar het geldt zeker niet

in onze eigen Nederlandse samenleving. Ja sterker, het geldt ook niet voor velen in onze eigen Nederlandse samenleving. Beter ware het te erkennen dat een zekere selectieve groei een levensvoorwaarde is voor ons maatschappelijk voortbestaan en dat de mensen in de ontwikkelingslanden daar ook garen bij kunnen spinnen.

Zo zijn er nog wel een paar zaken, die het verdienen nog eens nader te worden getoetst op hun realiteitswaarde.

De bedoeling van dit stuk is een bescheiden poging om als eenvoudige smaakmakster te fungeren. Ik heb slechts een paar krenten uit de pie geplukt om u uit te dagen na te denken over de Politieke overtuiging van het CDA.

CDA christen democratisch appél

De CDA-Tweede Kamerfractie roept sollicitanten op voor de functie van

1. Beleidsmedewerk(st)er sociale zaken
2. Beleidsmedewerk(st)er economische zaken

De beleidsmedewerk(st)er sociale zaken zal tot taak hebben studie en voorbereidend werk te verrichten voor de fractiecommissies Sociale Zaken en Ambtenarenzaken en Pensioenen.

De voorkeur gaat uit naar een pas afgestudeerde jurist(e) met specialisaties sociaal recht, arbeidsrecht en sociaal verzekeringsrecht of daarmee gelijk te stellen opleiding en/of ervaring.

De beleidsmedewerk(st)er Economische Zaken zal tot taak hebben studie en voorbereidend werk te verrichten voor de fractiecommissies Economische Zaken en Midden- en Kleinbedrijf.

De voorkeur gaat uit naar een pas afgestudeerde econo(o)m(e), sociolo(o)g(e) of een bedrijfskundige.

Het salaris voor deze interessante functies is afhankelijk van opleiding en ervaring.

Verwantschap met de politiek van het CDA wordt verwacht.

Sollicitaties gaarne richten aan: G. H. C. Halleen, ambtelijk secretaris CDA-Tweede Kamerfractie, Postbus 20018, 2500 EA Den Haag, met vermelding in de linkerbovenhoek van de enveloppe „sollicitatie".

Het enige wat het tv-journaal 's avonds over de in Den Bosch gehouden vergadering van het algemeen CDA-bestuur meldde, was, dat over de modernisering van de kernwapens geen uitspraak werd gedaan. Dit achterwege blijven van een uitspraak kan verband houden met het feit dat zo'n vergadering zich binnen het partij-politieke krachtenveld nog nauwelijks een eigen positie heeft veroverd. Misschien waren de aanwezigen ook te zeer belast door het loodzware rapport-materiaal en de griezelige ernst van het onderwerp om zo maar een Casino-motie te durven loslaten.

Direct na de twee inleidingen (van Neuman en van Von Meijenfeldt) deed vice-voorzitter Janssen van Raay de suggestie dat het algemeen bestuur over dit actuele onderwerp een politieke uitspraak zou doen. „Het hoeft niet, maar het mag wel”. Later zei Van Zeil, de nieuwe KVP-voorzitter, dat hij in de discussie een beoordeling van het fractie-beleid eigenlijk had gemist. Maar in die richting heeft het algemeen bestuur zich verder onbetuigd gelaten. De discussie, waar zo'n dertigtal mensen aan deelnam, was desondanks levendig genoeg.

Niet zonder reden bleek prof. mr. P. H. Kooijmans gewaarschuwd te hebben dat bij dit onderwerp ethische en politieke aspecten elkaar spoedig dreigen te vriden. In die spanning leven we echter en moeten we onze eigen verantwoordelijkheid aanvaarden. Toen Neuman zijn glashelder betoog over de wapenbeheersing in hoofdzaak op politiek-militaire gegevens baseerde kreeg hij bij de discussie het verwijt „als een generaal” te hebben gesproken.

Algemeen bestuur over kernwapens Levendige discussie zonder uitspraak

Maar „de generaal” van het tweetal inleiders (Von Meijenfeldt) beleed nu juist zijn ondeskundigheid op het gebied van kernwapens en maakte zijn gehoor op indringende wijze deelgenoot van zijn diepe bezorgdheid – zoals die ook in de kerken tot uitdrukking komt – over de vraag of terwille van de veiligheid dan maar alles geoorloofd is. We worden steeds meer afhankelijk van de atoomwapens die een autonome ontwikkeling schijnen te kunnen gaan.

Neuman verdedigde overigens de stelling dat handhaving van de veiligheid niet op gespannen voet behoeft te staan met wapenbeheersing. Voor alle partijen moet gelijke veiligheid zijn verzekerd. In dat licht achtte Neuman ook modernisering van de Navo-kernwapens nodig. Voor de middellange afstand is ten nadele van de Navo een onevenwichtigheid ontstaan waarin de verschijning van de Russische SS-20 niet de enige rol speelt.

Niet veroordelen

Zowel Jean Penders (lid van de commissie die het rapport „Vrede en Veiligheid schreef”) als Hanny van Leeuwen (die naast o.a. Janssen van Raay, Kooijmans en Neuman deel uitmaakt van de Adviesraad defensie-aangelegenheden) kwamen op tegen het gemak waarmee sommige christenen elkaar veroordelen wanneer zij de feiten anders beoordelen dan zij zelf doen. „Ik weet met hoeveel

Tijdens de vergadering een onderonsje tussen Van Agt en Lubbers (foto Nick Morelis)

ernst aan die rapporten is gewerkt”, aldus Hanny van Leeuwen. „Ook als we willen meewerken aan wapenbeheersing weten we wel dat Sjaloom meer inhoudt dan het uitblijven van oorlog”.

Later zei ook Neuman: „Sommigen hebben de neiging om de ander of dom of minder-uitnemend te achten dan zichzelf. Het zij zo. Ik ontken echter dat we het met ons rapport met het evangelie op een akkoordje hebben gegooid. Als iemand zegt in geweten verplicht te zijn het kernwapen af te wijzen past daarvoor eerbied. Maar is het de overheid toegestaan een gevaarlijker positie te aanvaarden terwille van de moraliteit?”

Er werd door verschillende sprekers ge-

wezen op het gevaar de vijand en in het bijzonder de Sovjet Unie onvoldoende vertrouwen te schenken. Wederkerig vertrouwen houdt de bewapeningspiraal in beweging.

„Het is nergens, zeker niet in de politiek, gebruikelijk om iemand alleen terwille van zijn blauwe ogen vertrouwen te geven” antwoordde Neuman. We deden dat ook Brazilië niet. Het wapenbeheersings-overleg met de Russen verloopt nu eenmaal volgens het beginsel: vóór wat, hóór wat. Zonder geloofwaardige optie kun je met de Russen wel praten, maar je kunt niet met hen onderhandelen.

Positie Russen

Van Meijenfeldt vroeg daartegenover

echter wel rekening te houden met de militair-strategische positie van Rusland. In het kader van de grootmachten is Rusland meer bedreigd dan Amerika. Frankrijk en China zijn er ook nog. Daarom zal Rusland de neiging hebben tot over-compensatie op zijn west-flank. Militair gezien kan Rusland niet anders. Zowel de twee inleidingen als de breedvoorige discussie op deze vergadering van het algemeen bestuur – we konden hier van beide slechts enkele punten noemen – werden met veel aandacht gevolgd. Een uitspraak is er dus niet op gevolgd. Ook zonder zo'n motie werd echter wel duidelijk hoe hevig het kernwapen-vraagstuk velen bezighoudt.

Dat kan vooral de aanwezige CDA-politici, die binnenkort bij verstrekkende beslissingen betrokken zijn, niet zijn ontgaan. Premier Van Agt was er, verscheidene Kamerleden, de voorzitters van KVP en CH (AR-voorzitter De Boer was door een aanrijding-zonder-letsel verhinderd) en dan was er minister Scholten, de CDA-minister van defensie die bij de komende Navo-besprekingen zo'n delicate taak te vervullen krijgt. Voorzitter Steenkamp bracht hem aan het eind der vergadering hartelijk dank voor de wijze waarop hij het standpunt van het CDA reeds bij de Navo-top heeft verdedigd. „Je hebt, alleen staande, de Navo-raad getoond wat het CDA beziet (applaus). Maar ga ermee door Willem en probeer ze te bekeren.”

Er gaat geen dag voorbij of wij horen of lezen over het probleem van de kernbepapening. Bovendien is er veel over te zeggen vanuit allerlei invalshoeken. Het vraagstuk van de kernbepapening heeft vele facetten en is derhalve een moeilijk politiek probleem. Iedereen weet dat.

Doorbreken cirkel

Wanneer een gevraagde schrijver dan ook zegt: het is niet zo gemakkelijk daarover een evenwichtig verhaal te stellen, dan heeft hij gelijk. Maar dan wordt vervolgens niettemin de opmerking gemaakt en de vraag gesteld: schrijf dan gewoon vanuit de invalshoek: wanneer doorbreken wij die vicieuze cirkel nu eens van de wapenwedloop? Wanneer doorbreken wij nu eindelijk die cirkel en is dat mogelijk? Wel zo luidt dan het simpele verzoek om een gewoon, duidelijk verhaal. Laten wij het proberen en zien wat er van komt.

Oost- en Westblok

Als wij het over wapenwedloop hebben dan gaat het vanzelfsprekend over tenminste twee partijen. Om niet in geheimtaal te vervallen: het gaat terzake om het Oostblok en het Westblok. Over en weer zijn er gewone, conventionele wapens en buitengewone, kernwapens. Beide partijen willen voorkomen, dat de een de ander gemakkelijk kan overrompelen en vervolgens overwinnen. Beide partijen houden derhalve niet alleen dat aantal wapens kwantitatief op peil, maar beide partijen willen die wapens ook op dat kwalitatieve peil houden of brengen, dat overeenkomt met de steeds voortgaande technologische ontwikkelingen, waarvan de een voor en de ander na gebruik maakt. De een maakt een betere tank, de andere vervolgens een nog betere (en/of beter anti-tankgeschut), de een maakt een beter vliegtuig, de ander vervolgens een nog beter.

Kernwapens

Ten aanzien van de kernwapens doet zich in zekere zin een zelfde verschijnsel voor, hoewel zowel het Oostblok – de Sovjet-Unie – als het Westblok – de Verenigde Staten (Engeland, Frankrijk) – voldoende hebben om meermalen de zaak in de lengte en breedte plat te gooien (ruimschoots overkill). Aanvankelijk bekeken wij de kernbepapening – die er nou eenmaal was gekomen – als een goed afschrikingsmiddel. Gelet op de westerse militaire positie ten

Kernbepapening

opzichte van het Oostblok werden de kernwapens gezien als een noodzakelijk kwaad, als afschrikingsmiddel, met name ook tegen (eventuele) conventionele overmacht.

Naarmate het Oostblok terzake van de kernbepapening het Westblok ging evenaren, kwam meer het besef van mogelijk gebruik, naast bezit en afschrikking, tot leven en nam de discussie toe. De verscheidenheid aan kernwapens – kleinere, grotere, grote alsmede lange afstand, middellange afstand, korte afstand – kwam naar voren, alsmede overwegingen van zogenaamd „beperkt” en „beheerst” gebruik.

Kernwapen na kernwapen van allerlei soort werd over en weer geproduceerd. Nu zijn wij in de fase van het tegenover de SS 20-raket en de Backfire-bommenwerper eventueel plaats van de Pershing II en cruise-missile, middellange afstandraketen, omdat tegenover het ene Russische wapen in deze sector het andere Amerikaanse wapen zou behoren te staan en dan bovendien vanuit standplaats Europa met bestemming Sovjet-Unie. Moet dat allemaal zo? Het lijkt tenminste noodzakelijk eens opnieuw een goed totaalbeeld te krijgen over de situatie van Warschau-Pact en NAVO.

Taak NAVO

Wat de NAVO betreft is het dan erg belangrijk te weten of er sprake is van onscheidbaarheid van de VS en Europa in de NAVO of niet, gelet op het al dan niet reëel zijn van de Amerikaanse militaire garantie. Als Europa en de VS voor elkaar van wederzijds doorslaggevend belang zijn, is dat bepalend voor de verhouding. Als daar vraagtekens bij rijzen dienen deze met spoed klip en klaar vervangen te worden door uitroepstekens. Bondgenoten mogen niet alleen, maar moeten ook van elkaar weten waaraan zij met elkaar toe zijn. Er mag uitgegaan worden van de onscheidbaarheid en het voor elkaar van wederzijds doorslaggevend belang zijn. Als de zaken zo liggen is voor de onderlinge verhouding van de VS en Europa niet bepalend de koppeling of zogenaamde dreigende ont koppeling tussen Amerikaanse intercontinentale centrale raketssystemen en de in Europa aanwezige kernwapens, die aan het verouderen (zouden) zijn. Meer of minder koppeling geeft alleen

Door dr. W. de Kwaadsteniet

„uitdrukking aan” die wezenlijke verhouding van wederzijds belang. Stationering van middellange afstands raketen in Europa kan zo gezien als zodanig thans geen levensnoodzaak worden geacht. Overigens wil dit niet zeggen, dat Europa niet zou moeten meedenken en mede lasten dragen. Tevens lijkt het nodig een veei duidelijker beeld te krijgen over de reeds aanwezige kernwapens en de betekenis daarvan. Aan het voorgaande is het volgende verbonden. Er wordt gefilosofeerd over de mogelijkheid van een „beperkt” kernoorlog. Betogen terzake komen toch wel als merkwaardig over.

Beperkte kernoorlog

Een beperkte kernoorlog in de zin van beperkt tot Europa lijkt niet reëel. Als er een wezenlijk gezamenlijk belang is van de VS en Europa, Amerikaanse soldaten in Europa liggen, kernwapens van de VS in Europa staan, zou de Sovjet-Unie in een beperkte kernoorlog dan alleen op Europa reageren?

Een beperkte kernoorlog in de zin van beperkt tot niet veel en tot kleinere kernwapens lijkt evenmin reëel. Regelmatig hoort men, dat er hier en daar een „gat” in de westerse verdediging zou zijn. Daarvoor zijn dan kernwapens nodig voor reacties van beperkte en beheerste omvang. En dat zou dan niet escaleren? Hoe beperkt en beheerst zou dat dan overigens zijn? Alleen de Bondsrepubliek Duitsland betreffend en de rest van West-Europa (nog) niet? Hoe reageert de Sovjet-Unie in zo'n geval? Het lijkt verderfelijk zo vergaand over een reëel gebruik van kernwapens te speculeren.

Flexible response

Sommigen zeggen vervolgens, dat als het hele scala van mogelijke antwoorden op een gelijk niveau bij een aanval van de tegenstander niet aanwezig is, de westerse strategie van de flexible response, het aangepaste antwoord, wordt aangetast. De vraag rijst dan – en ook overigens – of die strategie nog wel precies zo gehanteerd moet en overigens ook kan worden als destijds bij de

ontwikkeling van die strategie mogelijk was of scheen. In nieuwe tijden en omstandigheden zullen zo nu en dan ook strategieën (evenals uiteraard temeer tactieken) heroverwogen moeten worden. Dit zijn vraagstukken waarop antwoorden moeten worden geformuleerd. Het zou goed zijn als deze zaken in de NAVO thans ook op tafel kwamen, voordat opnieuw op een (belangrijk) onderdeel ad hoc wordt beslist.

Gelet op de hele situatie zou de NAVO er naar mijn mening zelfbewust wijs aan doen thans nog geen productiebeslissing ter zake van „gemoderniseerde” kernwapens te nemen. Hierdoor zou een belangrijke bijdrage kunnen worden geleverd aan het doorbreken van de nucleaire cirkel van de wapenwedloop. Als tijdens of na onderhandelingen de NAVO toch nog zo'n beslissing

zou moeten nemen kan dit ook in een (enigszins) later stadium. Beter is het intussen eerst met voortvarendheid en vindingrijkheid – overigens met open ogen – vervolgonderhandelingen na Salt II voor te bereiden. Intussen zou het Westblok – ook Nederland kan ter zake alleen of met anderen helpen initiatieven te nemen – aan een strategie voor vrede en veiligheid moeten gaan bouwen.

Vrede en veiligheid

Enerzijds moet dan gedacht worden aan zaken als introductie van nieuwe kernwapens, volledige stopzetting van alle kernproeven, totstandbrenging van kernwapenvrije zones, – „no first use” – verklaringen, waarborging tegen verspreiding van kernwapens, afremming van nieuwe wapensystemen. Anderzijds zal voor het bereiken van een alternatief veiligheids-systeem met kracht gewerkt moeten worden aan vertrouwenwekkende maatregelen, culturele overeenkomsten, uitwisselingen van personen, ideeën en informatie. Het gaat om het wegeid van oorzaken van geweld. Het gaat om het zoeken van aanzetten tot intensivering van de ontspanningspolitiek tussen oost en west. Het gaat om een daadwerkelijke hervorming van de internationale economische orde, met name gelet op de verhouding Zuid-Noord. Het gaat om een verbetering van de mondiale rechtsorde.

Wij moeten op weg naar iets minder ongerechtigheid en iets minder onvrede op de lange, lange weg – stap voor stap – naar werkelijke vrede, die alleen als vrucht der gerechtigheid tot stand komt.

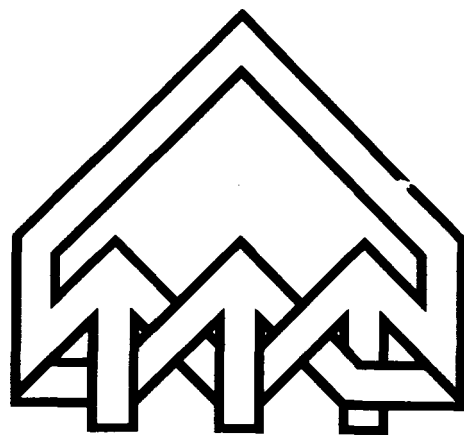
Tijdelijke huisvesting

Zoals u wellicht bekend is, zullen de panden dr. Kuiperstraat 1, 3 en 5 waarin onze kantoren tot op heden gevestigd waren, ingrijpend worden verbouwd. De verbouwperiode zal omstreeks 10 à 12 maanden in beslag nemen. Wij hopen uiterlijk 1 oktober 1980 het nieuwe CDA-huis te kunnen betrekken. Gedurende de verbouwperiode zullen wij zijn gehulsvest op het adres: NOORDEINDE 142A en 144A te Den Haag. Onze postadressen blijven ongewijzigd. De telefoonnummers van ARP, Arjos en dr. Kuiperstichting blijven ongewijzigd. Het telefoonnummer van de Stichting Kader-, en Vormingswerk ARP vervalt; de stichting is via het telefoonnummer van de ARP te bereiken. Het telefoonnummer 465222 van het CDA vervalt. Het CDA blijft te bereiken via nummer 647940. U wordt verzocht van bovenstaande goede nota te nemen.

Acht topfiguren vragen steun voor „Onder één dak”

De actie „Onder één dak” komt goed op gang. Door héél het land. Voor het nieuwe CDA-huis is veel geld nodig. Maar vooral vraagt de nieuwe or-

ganisatie versterking van het ledental. Ook onze „top-mensen” doen hierbij een beroep op ieders medewerking.

CDA ONDER ÉÉN DAK

Een oproep aan al onze leden:

Neem dezer dagen even de tijd voor het CDA. Vraag u af of er bij uw familie, kennissen, vrienden en relaties iemand is die u lid van het CDA kunt maken. Belt u hem of haar op en schrijf nieuwe leden in. Bedenk tien namen van mensen die eigenlijk lid van het CDA zouden moeten zijn en geef die namen op.

Vul de acceptgirokaart in en geef éénmaal één bedrag voor ons nieuwe CDA-hoofdkwartier.

Op alle drie deze punten moet ieder van onze leden actie gaan ondernemen. Daarmee planten wij samen het CDA in ons volk en bouwen wij aan de basis van onze partij.

P. Steenkamp
voorzitter CDA

Een politieke hoofdstroming met eigen karakter

Het CDA staat náást PvdA en VVD. Niet tussen hen in. Het vormt een bundeling van veelkleurige stromingen. Duidelijk gekenmerkt door één grondtoon, één inspiratie: het Evangelie als richtsnoer voor het politieke handelen.

In die veelkleurigheid is het CDA een echte volkspartij. Ze wil in overleg en samenwerking de samenleving vernieuwen. Samen verantwoordelijk voor instandhouding en uitbouw van onze parlementaire democratie.

Het CDA is ook een aktiepartij. Een partij van de basis. Daar is organisatie voor nodig. En een aktiecentrum. Daarom de actie „Onder één dak”. Laten we er met z'n allen voor zorgen dat die aktie slaagt.

Ruud Lubbers
voorzitter CDA-fractie
Tweede Kamer

Mr. A. A. M. van Agt

Binnen een jaar zullen drie partijen

zich tot één C.D.A. verenigen. De nieuwe politieke groepering die dan haar definitieve gestalte krijgt, heeft een goed huis nodig om te kunnen wonen en werken. Wil het C.D.A. de wervende activiteit kunnen ontwikkelen die wij allen (en ook velen buiten onze kring!) ervan verwachten, dan moeten onze medewerkers kunnen beschikken over een doelmatige behuizing en een deugdelijke bewerktuiging. Ik vertrouw dat zeer velen van ons, die overtuiging delend, daartoe een financiële bijdrage zullen willen leveren.

Natuurlijk sta ook ik achter de aktie „Onder één dak”

Nieuwe leden voor de A.R.P. en dus voor het CDA zijn een wezenlijke versterking voor de christen-democratie. Het winnen van nieuwe partijleden geeft ook een pracht kans om over onze idealen, onze doelstellingen te spreken. Die kans moeten wij aangrijpen. Voor het uitdragen van onze politieke overtuiging is een sterk partij-apparaat nodig als brood. Daarvoor zijn leden en is veel geld nodig. Ik roep alle en in het bijzonder leden en sympathisanten van de A.R.P. op de aktie „Onder één Dak” van harte te steunen. De zaak is het waard.

Hans de Boer
voorzitter AR-Partij

Zowel vanuit het land als vanuit de partijtoppen

is in de laatste jaren veel werk verricht om te komen tot het ideaal van dat ons allen bindende én herkenbare C.D.A. Het eind van aller inspanning is nu in zicht. De laatste loodjes zullen vast en zeker zwaar wegen, maar we komen er! Dat staat voor mij vast. Het zou fantastisch fijn zijn als het enthousiasme vanuit het land ook nu weer zou doorklinken in een geweldig resultaat van de aktie „Onder één dak”. Het C.D.A. en degenen, die deze aktie organiseren zijn uw inzet waard.

Dr. L. M. van Leeuwen
voorzitter CHU

Niet het minst als „Europeaan” besef ik

hoe samengaan – en dat betekent wezenlijke overeenstemming – offers vraagt. En evenzeer hoe welslagen afhangt van herkend en gedragen worden door de mensen die je vertegenwoordigt. Als dát blijkt kun je onder één dak met elkaar vruchtbaar bezig zijn in de politiek. Ik ga er daarbij van uit dat onder dat dak ook plaats zal zijn voor een aktieve benadering van Europese en mondiale vraagstukken. Ook dát is een CDA-kenmerk. Zo beschouwd ondersteun ik graag het doel van deze aktie. Help mee om via het CDA van de politiek het allerbeste te maken.

Bouke Beumer
voorzitter van de Nederlandse
CDA-delegatie in het
Europees Parlement

CDA dakloos? Dat nooit!

Wie de moeite neemt „de grote Van Dale” te raadplegen, vindt daar onder „Dakloos” drie notities.

1 geen onderdak hebbende

2 toevlucht voor daklozen

3 toevlucht voor mensen zonder huisvesting;

Laten wij elkaar goed begrijpen! Het ligt aan u en uw aktiviteit of het CDA zelf dakloos zal blijven, of dat het CDA niet alleen de drie christen-democratische partijen onder één dak zal brengen maar of het bovendien een tehuis zal bieden, dat een toevlucht zal zijn voor de tienduizenden politiek daklozen in Nederland en of het een toevluchtsoord zal zijn voor de velen zonder politieke huisvesting. Het is aan u! En degene die absoluut verwacht dat u het antwoord niet schuldig zal blijven, is:

Piet van Zail voorzitter KVP

Het proces van de eenwording van het CDA

is in volle gang. Enige tijd geleden is een schema opgesteld dat de vele en velerlei aktiviteiten, nodig om de fusie in oktober 1980 te kunnen voltrekken, regelt. Dat schema is overeenkomstig de bedoeling in uitvoering.

Een eigen huis met een eigen identiteit is van heel veel belang. Onze besturen en onze tientallen medewerk(st)ers moeten daarin met inzet en enthousiasme aan de vormgeving van de nieuwe en vernieuwende politieke beweging, het CDA, kunnen werken. Dat eigen huis kan er alleen komen als we met elkaar voor dit stuk „bezitsvorming” zorgen. Daarom steun ik van harte de dringende oproep om daartoe één of meer stenen aan te dragen.

Johan van Hulst voorzitter CDA-fractie Eerste Kamer.

Christenen uit Turkije in de knel

Door C. Plooy

Nog altijd slaapt de kwestie van de christelijke vluchtelingen uit Turkije. Ongeveer vijftig van hen leven nu ondergedoken, bang dat de politie hen zal vinden en uitzetten naar "hun" land. Twee van hen zijn reeds op het vliegtuig gezet: hun namen en foto stonden op de voorpagina van de grote Turkse kranten. Zij zijn nu in Turkije ondergedoken. En hierbij blijft het niet, want nog ruim honderd asielzaken zijn nog in behandeling en nog wekelijks komen er enkele christenen uit Turkije asië zoeken in Nederland.

Ons land wordt – samen met andere Europese landen – gekonfronteerd met de resten van een muur geslagen volk. De juiste houding tegenover deze konfrontatie heeft ons land nog niet gevonden; dat blijkt wel uit de vele beleidsveranderingen van de laatste drie jaar. Toch is het belangrijk dat er snel een rechtvaardig en duidelijk asiëbeleid komt want de komende vijf tot tien jaar zullen van beslissend belang zijn voor de toekomst van de Turkse christenen. Het Nederlandse asiëbeleid moet zijn toegesneden op de Turkse werkelijkheid, anders vallen er slachtoffers. In dit artikel wordt daarom uitvoerig ingegaan op de situatie in Turkije. Tevens is het een pleidooi voor een asiëbeleid waarbij de groepsproblematiek van de christenen in Turkije beter wordt meegewogen.

Historische achtergrond

De grondoorzaak van de huidige situatie in Turkije ligt in het uiteenvallen van het grote Ottomaanse rijk onder invloed van de "christelijke" landen Engeland, Frankrijk en Rusland. In de eeuwen dat dit rijk zich uitstrekte van Noord Afrika tot diep in de Balkan omvatte het vele etnische en religieuze minderheden die een grote mate van vrijheid en intern zelfbestuur hadden. De Islamitische wet gold slechts voor de islamieten en bij het bestuur van de christenvolken werden hun eigen geestelijken ingeschakeld. Wel werd van de geestelijken loyaliteit geëist t.o.v. de staat. (Daarom zullen geestelijken ook nu nog geen openlijke kritiek leveren; zeker niet wanneer daarvan opnames worden gemaakt, zoals in de TROS-uitzending van 22 september jl.)

In de 19e eeuw brokkelt het rijk snel af doordat christenvolken zich onafhankelijk maken. Vooral de onafhankelijkheid van Griekenland (1830), die met behulp van Frankrijk en Engeland tot stand kwam, maakte diepe indruk op de Turkse moslimbevolking. De christenen in Klein Azië werden vanaf dat moment best met wantrouwen bezien. De christenen bestonden uit drie volken: de Grieken, de Armeniërs en de Aramees sprekende christenen. De laatsten behoren voor het merendeel tot de Syrisch-Orthodoxe kerk. Voor de Grieken liep het tenslotte uit op deportatie (1923), de Armeniërs en Syrisch-Orthodoxen werden getroffen door volkenmoord (1915) en ballingschap.

Armeniërs en Syrisch Orthodoxen

Tot aan het midden van de vorige eeuw konden de Armeniërs zich goed handhaven in het Turkse rijk. Vanuit hun traditionele woongebied in noordoost Turkije zwermden ze uit naar andere streken. Zo stichtten ze o.m. een bloeiende (handels)kolonie in Istanbül. Toen de verhouding met de moslims verslechterde uitte zich dat in bloedige rellen waarbij de arme Turken de rijkere Armeniërs aanvielen. De overheid bleef hierbij afzijdig en moedigde de rellen soms zelfs aan. Dit bracht een kettingreactie op gang. De Armeniërs organiseerden gewapende verdedigingsgroepen en speelden met

gedachten aan onafhankelijkheid. Hierbij werden ze aangemoedigd door beloften van Engeland en Rusland. De Turkse overheid kreeg daardoor steeds meer reden om de Armeense beweging te vrezende, en toen Turkije tijdens de eerste wereldoorlog tegenover Rusland, Engeland en Frankrijk stond besloot men tot een "entlöschung" die niet onderdeel was van de slachting van Hitler onder de Joden. Op 24 april 1915 werden 254 intellectuele Armeense leiders opgepakt en later vermoord. De in het Turkse leger opgenomen Armeense soldaten werden gefusilleerd. Vervolgens werden alle dorpen overvallen, de mannen meestal meteen gedood, de vrouwen en kinderen in eindeloze kolonnes door de woestijn geleid. Aan het eind van de oorlog waren er van de twee miljoen Armeniërs in Turkije nog slechts 100 000 over; één tot anderhalf miljoen omgekomen en de rest over vele landen verspreid.

Ook de Syrisch-Orthodoxen, die nooit naar onafhankelijkheid hadden gestreefd, werden tijdens de furie tegen de Armeniërs getroffen. De moslims maakten geen onderscheid en er kwamen enkele honderdduizenden Syrisch-Orthodoxen om. Sindsdien leven de resten van beide volken tussen de ruïnes van hun ontvolkte land. Dit land wordt langzaam herbevolkt door Turken en (vooral) Koerden. Dit zijn meestal armen die door de bevolkingsgroei in hun eigen gebied onvoldoende bestaansmogelijkheden hebben. Zij komen in gebieden waar de christenen al eeuwenlang in het bezit zijn van het land. Dit leidt tot conflicten, want de Koerden eisen het land op en de christenen zijn niet geneigd het hen te geven. In dit conflict zijn de christenen in de loop der tijd steeds zwakker komen te staan, want door het binnentrekken van de moslims kwamen ze op den duur in elke stad en in elk dorp in de minderheid. Bovendien begonnen de christenen zelf onder deze druk weg te trekken. Velen werden gastarbeider in Europa.

De verslechtering van de situatie van de christenen is sinds 1974 versneld door drie oorzaken: de Cyprus-kwestie, de Libanese burgeroorlog en de revival van de radicale moslimgroepen. Op Cyprus kwamen Turkse soldaten tegenover christenen te staan; in Libanon werkten veel koerden in de tijd dat dat land nog het welvarende "Zwitserland van het Midden-Oosten was". Zij hebben veel te verduren gehad van de falangisten en zijn teruggekeerd met haat tegen christenen.

Door deze oorzaken heeft het wegtrekken van de christenen uit Oost-Turkije meer en meer het karakter gekregen van een vlucht. De Koerden zien dat hierdoor het conflict in hun voordeel wordt beslecht en oefenen zware druk uit op de overgeblevenen om ook te vertrekken.

Vervolging in Oost Turkije

De vervolging die door deze conflicten is ontstaan is een sluipend proces, zonder Bartolomeüs- of Kristall-nachten, maar in een dorp met slechts enkele christelijke families zijn een paar geweldplegingen, vernielingen en bedreigingen voldoende om alle christenen in voortdurende angst te brengen. De vervolging is ook niet georganiseerd; het is een ontwikkeling die zich hier vroeger, daar later, maar overal onherroepelijk doorzet. De voornaamste vormen van geweldpleging zijn: roof van land en vee, bedreiging en afpersing, ontvoering van meisjes, mishandeling en gedwongen besnijdenis van jongens in dienst, vernieling, mishandeling en moord. De christenen kennen de daders meestal, maar de politie doet niets of laat hen zeer snel weer vrij. Daarom doen de christenen meestal geen aangifte maar trekken weg.

Intolerantie en vervolging in Istanbül

In het centrum van Istanbül leeft nog de eeuwenoude Armeense gemeenschap, die voor de slachting in 1915 gespaard is gebleven. Zij kunnen zich redelijk handhaven, al doet de overheid pogingen om ze te verturksen, en neemt de druk van ultra-rechtse groeperingen toe. Voor christenen die uit Oost Turkije naar Istanbül migreren ligt de situatie heel anders. De eersten die wegtrokken kregen nog geld voor hun land; de lateren niet of nauwelijks, want geen christen koopt nog land en de moslims weten dat het hen toch gratis in handen valt. Berooid in Istanbül aangekomen belanden zij in de achterbuurten. Daar is niets te merken van de tolerantie die in de stad zou heersen. Ze worden afgeperst door de familieleden van de Koerden die hen ook in Oost Turkije onderdrukken. Dezen gebruiken de in Oost Turkije achtergebleven familieleden van de christenen daarbij als gijzelaars. Ook het ontvoeren van meisjes gaat in Istanbül door. Bovendien hebben de christenen in de arme wijken te leiden van terreur van de kant van de Grijsche Wolven. Deze richten zich tegen elke afwijkende groep: religieus, politiek of etnisch. Uit angst gaan de christenen zoveel mogelijk bij elkaar wonen, een situatie die door de Turkse huiseigenaren wordt uitgebuit door de huren tot absurde hoogten op te trekken. Het rapport van het Europese kerkencomité voor migranten, het "rapport Carraghar" komt tot de conclusie dat migratie naar Istanbül eerder een verslechtering dan een verbetering betekent.

Drie groepen christenen

Uit het voorgaande kan men opmaken dat er globaal drie groepen christenen in Turkije zijn te onderscheiden, ieder met hun eigen problemen.

1. Christenen in het centrum van Istanbül, (ca. 40 000, voornamelijk Armeniërs): de situatie verslechtert, maar is i. h. a. nog niet onhoudbaar.
2. Christenen in de arme buitenwijken van Istanbül (ca. 15 000 voornamelijk Syrisch-Orthodoxen): de situatie is zeer moeilijk en veelal onhoudbaar.
3. Christenen in Oost Turkije (ca. 30 000, voornamelijk Syrisch Orthodoxen): zij hebben te leiden van vervolging.

Duidelijk is wel dat de situatie in Istanbül verschilt van die in de rest van Turkije, maar dat de stad zeker geen alternatief is voor uit Oost-Turkije weggevluchte christenen.

Kabinet Den Uyl: geen beleid

Nederland werd vanaf 1975 geconfronteerd met een toenemende stroom christelijke vluchtelingen uit Turkije. Hierop was ons land niet voorbereid: alle bij asiëzaken betrokken partijen kampten met een gebrek aan betrouwbare informatie om een beleid op te baseren. Dit gold zowel voor het vluchtelingenwerk en de advocaten als voor de regering. Het toenmalige kabinet Den Uyl heeft het probleem voor zich uit geschoven door tweemaal de in Nederland aanwezige Turkse Christenen een verblijfsvergunning te verlenen, doch hen niet als vluchteling te erkennen. Dit is mogelijk doordat in Nederland een onderscheid wordt gemaakt tussen de zogenaamde A-status en de B-status. Volgens het verdrag van Genève is iemand een vluchteling als hij gegronde redenen heeft om te vrezende voor vervolging vanwege geloof, politieke overtuiging of het behoren tot een sociale of etnische groep: Zo iemand heeft recht op de A-status. Wanneer een asiëzoeker hier niet onder valt, dan mag bij desondanks blijven wanneer om „redenen van humanitaire aard" terugzending niet mogelijk is. Dat is de B-status, die minder rechten geeft dan de A-status. Zonder een behoorlijk onderzoek naar de situatie in Turkije werd bepaald dat

christenen uit dat land geen recht hadden op de A-status. Voor de aanwezige Turkse Christenen was dat geen reden tot protest, want hun voornaamste zorg was om niet te worden teruggestuurd. Voor het toekomstige beleid was het echter wel een probleem, want het betekende dat de vervolging in Turkije niet werd onderkend en erkend. Bovendien ging de laatste collectieve toelating gepaard met het besluit om na 1 maart 1977 geen enkele christen uit Turkije meer toe te laten. Dat was dus de manier waarop het kabinet Den Uyl de vluchtelingenstroom wilde indammen! Geukkig heeft staatssecretaris Haars dit besluit van haar voorganger niet uitgevoerd.

Staatssecretaris Haars: strak en onrealistisch beleid

Het beleid van de huidige staatssecretaris is gebaseerd op een individuele beoordeling van de aanvragen. Daarbij gaat zij er, evenals haar voorganger, van uit dat er in Turkije geen sprake is van vervolging en dat de Turkse Christenen dus hoogstens aanspraak kunnen maken op de B-status. Daarvoor moeten dan wel „klemmende redenen van humanitaire aard" zijn, en dat wordt door haar zo uitgelegd, dat er iets ernstigs moet zijn gebeurd met de asiëzoeker zelf, of binnen zijn naaste familie. Oorspronkelijk hanteerde zij zelfs een heel nieuw, voor deze groep ontworpen, criterium, als „invulling" van het algemene criterium voor de B-status. Dit nieuwe criterium luidde „persoonlijk ondervonden schrijnend leed". Nadat de Raad van State dit criterium had afgekeurd, moest de staatssecretaris onder druk van de Kamer dit nieuwe criterium laten vallen en alle asiëzaken van Turkse Christenen opnieuw bezien.

Het openlijk diskriminerende beleid ten opzichte van deze groep is daarmee van de baan, maar nog steeds staat het uitgangspunt overeind dat er geen vervolging heerst in Turkije. Bovendien is de individualistische behandeling van de asiëzaken zo slecht toegesneden op de Turkse werkelijkheid dat het onrealistisch en daarmee inhumain wordt. Enkele voorbeelden kunnen dit duidelijk maken. Een bedreiging van een familielid is in de Turkse maatschappij tevens een persoonlijke bedreiging. Wanneer in een dorp één christelijk gezin wordt gemolesteerd, dan betekent dat dat ook voor de andere gezinnen de situatie hoogst onveilig is geworden. Dergelijke gebeurtenissen worden door het Ministerie van Justitie gezien als incidenten die slechts de getroffen personen aangaan. Er wordt niet erkend dat het symptomen zijn van een onhoudbare situatie die de heie bevolkingsgroep betreft. Zo kon het gebeuren dat na de heroverweging in de zomermaanden 41 uitwijzingen volgden. Dezen moesten op 1 september het land verlaten hebben. Onder hen bevonden zich velen die terug zouden moeten naar een dorp waar zich reeds vele gewelddaden hebben voorgedaan en waaruit alle of bijna alle christenen reeds zijn vertrokken. Dikwijls zijn huis en land reeds door moslims in bezit genomen, van sommigen is de familie naar een klooster gevlucht of al overgekomen naar Nederland. De onrealistische benadering, gepaard gaande met een grote onzorgvuldigheid, heeft geleid tot een willekeur die voor de betrokkenen volledig onbegrijpelijk is. Mensen uit hetzelfde dorp, uit dezelfde situatie, worden volledig verschillende beoordeeld. De ene broer mag blijven, de andere mag zijn beroep bij de Raad van State niet eens afwachten. Het wordt daarom hoog tijd voor een beter asiëbeleid!

Een beter asiëbeleid

Een beter asiëbeleid betekent een beleid dat aansluit bij de situatie in Turkije. In het oosten van dat land heerst vervolging; reeds in 1978 is dit

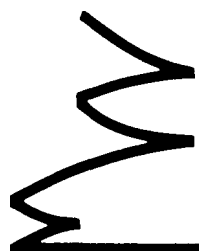
door de Raad uitgesproken en het wordt bevestigd door het rapport Carraghar. Destijds bracht dit de Raad van State nog niet tot de konklusie dat christenen uit dat gebied recht hebben op erkenning als vluchteling. Zij konden immers verhuizen naar het toerante Istanbül. Inmiddels heeft het rapport Carraghar (augustus 1979) duidelijk gemaakt dat migratie naar Istanbül géén alternatief is. Op enkele uitzonderingen na (mensen met geld of een goede opleiding) zullen zij in de intolerante sloppenwijken terecht komen. Op die uitzonderingen na zullen christenen uit Oost Turkije daarom als vluchtelingen moeten worden erkend.

Voor de christenen uit Istanbül kan een dergelijke globale beleidslijn niet worden gevolgd. De christenen in het centrum kunnen zich i. h. a. nog redelijk handhaven. Dit geldt niet voor de buitenwijken. Daarom kan verblijf in Istanbül niet – zoals nu gebeurt – automatisch worden gebruikt als reden tot uitzetting. Een zorgvuldige individuele beoordeling is noodzakelijk, waarbij positie en woonplaats in die stad een grote rol moeten spelen. Tegelijkertijd moet actief worden gezocht naar een internationale oplossing. Nederlandse initiatieven in die richting krijgen extra kracht indien Nederland zijn eigen asiëbeleid baseert op een erkenning van de ernst van de situatie in Turkije.

De „41"

Voor de nu ondergedoken groep moet op korte termijn een oplossing worden gevonden. De Vereniging Vluchtelingenwerk Nederland heeft in haar brief van 10 oktober aan de Tweede Kamer duidelijk gemaakt dat de rechtsbescherming van deze groep ernstig is aangetast door grote fouten uit het verleden. Met verwijzing naar de betrokken asiëzoekers noemt zij o.m.: ondervraging m.b.v. ongeschikte tolken, het ontbreken van rapporten van de vreemdelingendiensten en nalatigheid van de advocaten. Het belangrijkste is echter dat de vele nieuwe gegevens in deze zaken niet zijn betrokken bij de heroverweging in de zomermaanden. Deze „41" mogen hun beroep op de raad van State niet afwachten omdat ze toch geen kans zouden maken; zij hadden per 1 september het land moeten verlaten. Inmiddels hebben echter drie van hen ná 1 sept. nog een verblijfsvergunning verkregen en zes van hen alsnog „schorsende werking" tot de uitspraak van de Raad van State. Het beleid van Justitie is derhalve vol onzorgvuldigheden en tegenstrijdigheden. Om te voorkomen dat mensen hiervan het slachtoffer worden lijkt het raadzaam om een adempauze te scheppen door alle bij de heroverweging betrokken Turkse christenen alsnog schorsende werking te verlenen tot de uitspraak van de Raad van State. De gemaakte fouten kunnen dan worden hersteld, nieuwe feiten meegewogen, en de beoordeling kan alsnog plaatsvinden binnen het kader van een realistisch asiëbeleid.

C. Plooy is lid van de ARP en actief betrokken bij de „41".

UIT DE ARJOS

Wetenschap in de verdrukking

De laatste jaren is de discussie omtrent het Wetenschappelijk Onderwijs, die een tiental jaren geleden de mensen tot op de barricades voerde, in volle gang. De barricades zijn alleen verwisseld met bestuurstafels en traangas en keien vervangen door omvangrijke nota's en wetsontwerpen. Den Haag schijnt er nogal zin in te hebben: in een aantal jaren moeten de universiteiten en hogescholen zich een oordeel vormen over de interne democratie, de inhoud van de studie, de financiering, een meerjarenbeleid, het onderzoeksbeleid en de vorm waarin het onderwijs moet worden gegoten. In dit stukje wil ik wat nader ingaan op de structuur van het wetenschappelijk onderwijs, m.n. op verzoek van het hoofdbestuur.

Geschiedenis

In de jaren '60 kwam de discussie over het wetenschappelijk onderwijs goed op gang. De problemen waren dan ook legio: -het wetenschappelijk bestel was loodzwaar geworden; -de programma's waren slecht op elkaar afgestemd; -er diende meer aandacht te worden besteed aan maatschappij- en wetenschapskritische onderdelen in de studie; -etc. Een commissie o.l.v. prof. Posthumus kwam met een opzienbarend plan wat inhield dat alle studies moesten worden teruggebracht tot een duur van 4 jaar. Studenten mochten er dan één jaar

meer over doen. Deze plannen werden door de Tweede Kamer wat verzacht: er werd een mogelijkheid opgehouden voor de faculteiten om de studie vijf jaar te laten zijn en de studenten mochten er maximaal twee jaar langer over doen.

Programma's

De faculteiten moesten volgens de wet programma's opstellen aan de hand van een zestal normen. Zo moest het programma worden vergeleken met verwante studies en moest het een logische opbouw hebben. Tevens moesten de faculteiten aangeven wat hun doelstellingen voor de studie zijn. Het zal duidelijk zijn dat dit binnen de faculteiten heel wat discussiestof heeft losgewoeld. Na enkele jaren van discussie waren de faculteiten eruit en stuurden in 110-voud hun doelstellingen en programma's op naar Den Haag. In de verwachting dat tenminste één exemplaar zou worden gelezen. Vergeet het maar.

En dan komt Pais

Pais constateert allereerst dat er sprake is van een loopgravenoorlog tussen het ministerie en de faculteiten. Waarom? Pais vindt dat er teveel programma's zijn ingediend die uitgaan van een cursusduur van 5 jaar, wat z.i. in strijd is met de wet. Ik citeer uit de wet (Wet Herstructurering, artikel 1): „De cursusduur van de propedeutische en doctorale fase bedraagt in totaal ten hoogste vijf jaar, tenzij ...” (volgt een passage over bovenbouwstudies wat voor dit onderwerp minder van belang is). De Tweede Kamer liet dus de mogelijkheid van een cursusduur van vijf jaar open. Met andere woorden: de faculteiten dienen op grond van een pas aanvaarde wet programma's in; het ministerie constateert dat er een „loopgravenoorlog” is en komt vervolgens met een totaal nieuw plan. Ik wil er even op wijzen dat de

loopgravenoorlog werd voorafgegaan door een Blitzkrieg (een snelle overval).

Het Paisplan

De plannen van Pais komen in het kort gezegd op het volgende neer: -er komt een vaste cursusduur van vier jaar (onderwijs) - daarna is er een tweede fase, die slechts voor 40% van de studenten toegankelijk is en waar m.n. het onderzoek en de „leraren opleiding” is geconcentreerd.

Procedurele kritiek

Je kunt je afvragen wat Den Haag eigenlijk bezielt. Na een jarenlange slepende discussie is er een wet Herstructurering aangenomen. De instellingen baseren daarop hun programma's ook weer na moeizame discussies intern en dan worden ze geacht om weer geheel opnieuw te beginnen. Hoe je dit ook wendt of keert: dit is onzorgvuldig beleid. Een Kamer die onzorgvuldig beleid van de betrokken minister dekt door middel van een (nieuwe) wet bezondigt zich aan onbehoorlijke wetgeving. De Paiswals schijnt haast niet meer te stuiten. Nadat de minister een nota had uitgebracht (Hoger Onderwijs voor Velen) mochten de instellingen kritiek leveren. Ladingen kritiek kwamen Den Haag binnen. En Pais brengt daarop een wetsontwerp uit waarin niets is veranderd ten opzichte van de nota. Sterker nog, uit niets blijkt dat de minister ook maar serieus op de kritiek is ingegaan. Je moet wel uitermate zwak in je schoenen staan wil je als minister niet eens meer discussie op basis van argumenten aangaan.

Inhoudelijke kritiek

Ik wil een zevental inhoudelijke argumenten op een rij zetten. 1. Als doelstelling noemt Pais o.a. een verdere differentiatie in de opleiding zelf. Het is zeer de vraag of een vermindering van cursusduur leidt tot vergroting van specialisatiemogelijkheden. De praktijk leert dat bij het opstellen van programma's eerst wordt gekeken naar de leerstellige vakken die een bepaalde kennisoverdracht inhouden. Het bleek al moeilijk om wetenschaps- en maatschappijkritische onderdelen in een 5-jarige cursusduur in te bouwen. Het is niet mijn verwachting dat dit zal verbeteren bij een 4-jarige cursusduur. 2. Als doelstelling voor zijn plannen noemt Pais o.a. een verdere differentiatie naar andere takken van onderwijs toe. Prachtig natuurlijk. Alleen vergeet hij de meest voor de

hand liggende takken (n.l. het Hoger Beroepsonderwijs) in zijn plannen te betrekken.

3. Als doelstelling noemt Pais o.a. bezuiniging. Ik heb weleens de indruk dat dit zijn enige doelstelling is. Maar dan nog. In zijn berekening heeft hij niet de kosten van een overgangperiode ingecalculereerd. De planningscommissie van de Academische Raad bracht hieromtrent ongevraagd advies uit. Als wel meer ongevraagde adviezen sloeg dit in als een bom. Behalve dan in Den Haag, maar dat kon je zo langzamerhand verwachten. De planningscommissie concludeerde dat de beoogde bezuiniging vrijwel geheel zou moeten worden gespendeerd aan kosten in de overgangsfase. 4. Als doelstelling noemt Pais o.a. het stimuleren van onderzoek. In zijn plannen komt ten hoogste 40% van de studenten daar aan toe. Ik heb een andere definitie van het begrip stimuleren. In strijd met de bedoeling van een academische opleiding die o.m. gericht is op het laten verrichten van zelfstandig wetenschappelijk onderzoek scheidt Pais onderwijs (in de eerste fase) en onderzoek (in de tweede fase). Dit is ook in strijd met artikel 1 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs waarin staat: „vorming tot zelfstandige beoefening der wetenschap”.

Monstrum

5. De tweede fase zoals Pais haar voorstelt is een monstrum. a. De instelling van een tweede fase houdt grote risico's in voor diegenen die gaan studeren en (moeten) afhaken na de eerste fase. Volgens de plannen van Pais kunnen zij geen leraar worden. Hoe de minister dat ziet met name bij studies waar de grootste categorie studenten leraar wordt zoals letteren en geschiedenis is mij niet duidelijk. b. Hoe denkt de minister te selecteren voor onderzoek in de tweede fase als er in de eerste fase geen onderzoek zit? Niet ondenkbaar is dan dat geselecteerd gaat worden op cijfers van (onderwijs) tentamens. Of dit een goed criterium is waag ik te betwijfelen. c. In de tweede fase wil Pais de beroepsopleidingen meer door het particulier initiatief bepalen. Voor een VVD-er een te verwachten gedachte. Gevolg: willekeur en wildgroei, de belangenorganisaties gaan dan de beroepsopleidingen bepalen. 6. De studenten mogen o.g.v. de huidige wet in bepaalde gevallen langer over hun studie doen (WVO 77 ter lid 7). Het criterium „persoonlijke omstandigheden” bood vooral uitkomst aan werkdstudenten, gehuwde vrouwen die studeren en studenten die actief zijn in de universitaire bestuurs-lichamen. Pais wil hier een streep doorhalen. Slechts „overmacht” vindt hij een reden. In zijn machtsdrift gaat hij zelfs voorbij aan een in de Kamer eenstemmig aanvaarde motie (Kamerstuk 15.034, nr. 11) ter handhaving van het begrip „persoonlijke omstandigheid”.

Wetenschap en politiek

7. Zeven is het getal der volheid. Mijn laatste argument is dan ook het meest fundamentele. Pais wenst de discussie te verenigen binnen twee randvoorwaarden, namelijk individuele vraag versus beperkte middelen. De uitkomst staat dan al vast: van de maatschappij kan niet een onevenredig offer gevraagd worden ten behoeve van persoonlijke ontplooiing. Maar er is nog een randvoorwaarde. Daarvoor moeten we terug naar de doelstellingen van het wetenschappelijke onderwijs. Pais onderscheidt: a) benadering vanuit het individu (ontplooiing, mondigheid en dergelijke b) benadering vanuit de samenleving (als complement), (vernieuwing en een hoge scholingsgraad voor behoud van welvaart en welzijn). Hij zet daarmee m.i. de zaak op zijn kop. De benadering vanuit de samenleving wordt als complement gezien. M.i. is onderwijs er niet alleen voor verbetering van het individu, maar ook, en voor het wetenschappelijk onderwijs zelfs voornamelijk, voor verbetering van de samenleving. Onderwijs en onderzoek

moeten zo in het teken staan van het opsporen van problemen in de samenleving (vgl. „Niet bij brood alleen”), en dat is een maatschappelijke randvoorwaarde die ten onrechte buiten de discussie wordt gehouden.

Deze stellingname hangt ten nauwste samen met de optiek die ik heb t.a.v. de relatie politiek-wetenschap. Gangbaar zijn drie modellen voor deze relatie:

- wetenschap en politiek treden gescheiden op. Wetenschap is instrument van de politiek, (Weber, Popper, Schumpeter); - wetenschap bepaalt de politieke doeleinden; de politicus is uitvoerder van wat hem door de wetenschap wordt aangedragen, (Schelsky); - wetenschap en politiek staan in een kritische wisselwerking ten opzichte van elkaar. De uiteindelijke beslissingsbevoegdheid ligt bij de politici. (Habermass).

Mijn sterke voorkeur gaat uit naar het derde model. Indien de wetenschap de politieke doeleinden bepaalt zijn deze normloos en bovendien is dan feitelijk de democratie afgeschaft. De wetenschap moet wel kritisch staan tegenover de maatschappij. Wetenschap is één van de mogelijkheden om fundamentele kritiek op bepaalde maatschappijstructuren te leveren. Uiteindelijk moet de beslissing genomen worden door politici, niet alleen als democratisch vereiste, maar ook omdat de maatschappij zich geen ongebreidelde wetenschap kan permitteren. Ook de overheid heeft een taak als het gaat om de wetenschap kritisch te begeleiden. I.t.t. Pais geloof ik niet in academische vrijheid, want het fundament waar dit op rust is het geloof in waardenvrije wetenschap. Wetenschap staat m.i. niet op zichzelf. Dit thema hoopt de werkgroep wetenschap en overheid nog verder uit te diepen, zodat ik er hier niet verder op inga.

De keuze voor het derde model houdt wel in dat de maatschappij de wetenschap genoeg ruimte laat om haar taak als „kritische waakhond” te kunnen laten vervullen. M.i. zal een verkorting van de cursusduur leiden tot een beperking van wat er in de maatschappij is; niet hoe ze zou moeten zijn. (Zie ook argument 1).

Konklusie

Gelet op vorige argumenten vind ik een verkorting van de cursusduur en de invoering van de tweefasen-structuur zoals Pais dat voorstelt zeer onwenselijk. M.i. dienen die programma's te worden getoetst en als uitgangspunt genomen te worden voor het beleid op korte termijn. Op langere termijn is het wenselijk dat het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs meer geïntegreerd worden zodat er werkelijk kan worden gedifferentieerd en een verantwoorde „fasenstructuur” kan worden opgezet.

Ik wil overigens niet nalaten om de woorden van de heer Beinema (CDA) te citeren (UK 25-5-78). „Eigenlijk is het heel merkwaardig wat er nu gebeurt. De instellingen zijn in het terugbrengen van de duur van de programma's minder ver gegaan dan de wet wellicht bedoelde, maar die mogelijkheid is hun uitdrukkelijk door de Tweede Kamer gegeven, die destijds de mogelijkheid van langere dan vierjarige cursussen wilde behouden. Deze minister wil verder gaan dan de Kamer nodig vond. Ik heb daar mijn twijfels bij”. „Ik vind dat de ingediende programma's best als uitgangspunt voor verbetering kunnen dienen; zo slecht is de sfeer niet, er valt nog best in goede harmonie met de instellingen tot een oplossing te komen”.

In het persbericht van 24 september 1979 wat de CDA-Tweede-Kamerfractie heeft uitgegeven ligt de nadruk op het wederom tot stand komen van een goed overleg tussen ministerie en de instellingen. Geen gekke gedachte, maar t.a.v. de inhoudelijke zaken hult zij zich nogal in nevels. Een reden om de fractie de komende maanden eens kritisch te gaan volgen.

Namens het hoofdbestuur,
Ko Scheele

NO GEZEED

Moskou en het Eurocommunisme

Moskou, woensdagavond 17 oktober 1979. De spreekbuis van de Russische regering, het persburo Tass, stuurt een bulletin de wereld in, waarin een samenvatting opgenomen is van een rede van Boris Ponomarev, kandidaat-lid van het Politburo en verantwoordelijk voor het toezicht op de wereldkommunistische partijen die niet aan de macht zijn. In zijn rede stelde deze partij-ideoloog vast dat „dankzij een flexibele maar aan zijn principes vasthoudende politieke lijn, het de Russische leiders gelukt is de leiding van de Eurokommunistische partijen te overtuigen dat hun beweging niet alleen het wereldkommunisme in zijn belangen schaaft, maar dat zij zichzelf schade toebrengt”. Reden voor deze laatste stelling is „de ontevredenheid die bij de leden en de activisten van de Eurokommunistische partijen te bespeuren is”. Ponomarev's rede werd met de belofte afgesloten dat „de Russische leiders alle hulp beschikbaar stellen, die het de Euroleiders mogelijk maakt de juiste

weg naar het marxisme-leninisme terug, samenvattend zegt hij: - de Eurokommunistische leiders beseffen eindelijk dat hun beweging op de verkeerde weg zit - Moskou biedt ze hulp aan om het rechte pad terug te vinden. Een ernstig verwijt van het Kremlin. Het merkwaardigste was echter wat in de mededelingen van het persburo Tass van donderdag 13 oktober van deze rede overbleef: „De spreker (Ponomarev) heeft een uiteenzetting gegeven van de rol en de posities van de wereldkommunistische beweging en de sterke banden die deze met de Russische zusterpartij onderhoudt”. Wat was eigenlijk gebeurd? Had Ponomarev zijn verwijten gelanceerd of was het hele verhaal een enorme leugen van een Tass-journalist in een zelfvernietigingsbui? Dit laatste is zeer onwaarschijnlijk. Het enige mogelijke antwoord is dat de wereld kennis heeft genomen van iets wat niet voor haar bestemd was, maar uitsluitend voor de Russische top. Een

bewijs hiervoor is het feit dat de Pravda nergens melding maakt van de rede van Ponomarev, noch die dag, noch de dagen daarna. In ieder geval is het zo, dat dank zij een onbekende redakteur (voor wie waarschijnlijk een carrière niet meer mogelijk is) de wereld kennis heeft kunnen nemen van de minachtende wijze waarop de leiders van het Kremlin zich opstellen t.o.v. de Eurokommunistische partijen. Het is duidelijk dat Ponomarev verantwoording draagt voor zijn uitlatingen. Als wat hij zegt waar is, waarom zijn deze dan gepubliceerd met het risico dat de door de Sowjettop ter beschikking gestelde hulp door de Euroleiders van de hand wordt gewezen? En als wat hij zegt niet waar is, waarom dan door publikatie het risico nemen dat men irritaties bij de Eurokommunisten oproept op een moment dat eenheid juist nodig is in verband met bijvoorbeeld de besluitvorming rond het stationeren van nieuwe kernwapens in Europa? Het is duidelijk dat de rede van Ponomarev geheim had moeten blijven. Het tweede herziene (lees gecensureerde) persbericht van Tass bevestigt deze stelling. Zo gaat het nu eenmaal in de Sowjet-Unie. Het wachten is nu op een antwoord van de Eurokommunistische partijen. Een antwoord dat tevens een keuze voor een duidelijke en zelfstandige politieke lijn kan inhouden.

Rolando Cascone

Stemverklaring CDA
betreffende stuk 11 860, de
financiële positie van de
gescheiden vrouw en haar
gezin op de gewijzigde motie
Wessel-Tuinstra.
„Zolang de emancipatie van
de vrouw nog niet voldoende
voltooid is en de vrouw tot
op heden een achtergestelde
positie inneemt op elk gebied
— zeker de vrouw die na een
iandurig huwelijk gaat
scheiden — kunnen wij ons
vinden in het onderzoek van
de inter-departementale
werkgroep, waarover de
minister schrijft in zijn
reactie. In deze sluiten wij
ons aan bij de mening van
„Man, vrouw en
maatschappij”.

Vrouwen Aktie Kollektief „De
Strijdjizers” en vrouwenorganisaties en
bij hetgeen de Emancipatie Commissie
schreef: „huwelijk —
emancipatieschakelaar uit; scheiding —
emancipatieschakelaar aan!”. Ook al
zou het vrijwel algemeen aanvaard
worden dat iedere meerderjarige als
regel voor zichzelf dient te zorgen, dan
nog moeten wij constateren dat in de
meeste gevallen de traditionele
taakverdeling met name de vrouwen
verhindert aan dit criterium te voldoen.
De in de laatste alinea van de motie
Wessel-Tuinstra bedoelde maxima,
gecombineerd met criteria, kunnen
i.v.m. de sterk gedifferentieerde
werkelijkheid en de mentaliteit van
vrouwen en mannen niet in een
algemene regel worden vervat”.

Financiële positie gescheiden vrouw

Na deze stemverklaring, namens de
fractie door mij uitgesproken, viel het
doek m.b.t. de Openbare Commissie
Vergadering over de financiële positie
van de gescheiden vrouw. Om toch
nog eens duidelijk te maken wat er aan
de hand is met de alimentatie voor de
gescheiden vrouwen en de positie
waarvoor de CDA-fractie gekozen
heeft, lijkt het mij zinvol u daar nog
eens over te informeren.
Helaas moeten wij constateren, dat op
het ogenblik één op de vier huwelijken
eindigt met een echtscheiding. Dat is
een triest gegeven. Hoewel elk geval
om een eigen oplossing vraagt, zullen

Alimentatie, rechten en plichten voor beide partijen

er toch regelingen getroffen moeten
worden met betrekking tot de financiële
gevolgen.

Wat is nl. het geval.
Wanneer mensen trouwen, sluiten zij
een contract waarbij rechten en
plichten via de wet geregeld worden. In
de meeste gevallen is binnen het
huwelijk de verdeling van arbeid zo
geregeld, dat de man buitenshuis werkt
en het gezinsinkomen verdient, terwijl
de vrouw de huishouding en de
kinderen verzorgt. Helaas dringt het
niet tot elke man en vrouw door, dat het
een gezinsinkomen is, dat de man
verdient dank zij de verzorging op de
achtergrond. De vrouw wordt dus
eigenlijk indirect betaald. Een groot
deel van deze taak vervalt echter niet
na een echtscheiding; zij blijft meestal
verantwoordelijk voor de dagelijkse
verzorging en opvoeding van de
kinderen.

De regering formuleerde in de Memorie
van Antwoord dan ook een
rechtsgrond, die door het CDA wordt
onderschreven: „de grondslag van
alimentatieverplichting na
echtscheiding moet naar onze mening
primair daarin worden gezocht dat de
verantwoordelijkheid van de
echtgenoten voor het bestaan, dat zij
door het aangaan van een huwelijk op
zich hebben genomen, niet zonder
meer bij de echtscheiding eindigt en
dat de verantwoordelijkheid van de
ouders voor hun kinderen de
voornaamste rechtsgrond is voor
alimentatie ten behoeve van de
kinderen en tevens een belangrijke
rechtsgrond bij de alimentatie ten
behoeve van de ex-echtgenoot(e) die
de kinderen verzorgt”.

Limitering alimentatie

Over limitering van alimentatie wordt al
vele jaren gesproken. Verschillende
belangenorganisaties staan lijnrecht
tegenover elkaar, beide met
schrijnende voorbeelden uit de praktijk
om hun gelijk te bevestigen.
Mannen, die na een huwelijk van 10

jaar soms 30 of 40 jaar alimentatie
betalen en van mening zijn, dat hun
ex-vrouw geen betaalde arbeid wil
verrichten, maar liever financieel blijft
vegeteren op haar ex-echtgenoot en
vrouwen, die na een huwelijk van 25
jaar of langer op zij gezet worden en
die met een lage alimentatie voor
zichzelf en de kinderen moeten zien
rond te komen. Vooral deze laatste
groep heeft nauwelijks kans op de
arbeidsmarkt, mede omdat zij in de
meeste gevallen onvoldoende scholing
heeft.

Is limitering dan helemaal verwerpelijk?
Nee, natuurlijk niet. Minister De Ruiters
van justitie reageerde als volgt. „De
interdepartementale werkgroep, die de
problematiek van de limitering
bestudeert, is intensief bezig met haar
werkzaamheden. Zodra de resultaten
van de studie van deze werkgroep
bekend zijn, zal bezien worden of
hierop een wettelijke limiteringsregeling
gebaseerd kan worden. Bovendien
wordt op het Departement van Justitie,
zoals reeds is aangekondigd in de
memorie van antwoord (zie blz. 21-22),
een wijziging van het derde lid van
artikel 157 Boek 1 BW voorbereid, die
ertoe strekt de rechter de bevoegdheid
te geven ook ambtshalve een
gelimiteerde alimentatie toe te kennen,
die na afloop van de vastgestelde duur
in beginsel onaantastbaar zou dienen
te zijn.”

Elida Wessel-Tuinstra van D'66 zegt in
de overwegingen bij haar motie het
volgende:
— dat vrijwel algemeen wordt aanvaard
dat iedere meerderjarige als regel voor
zichzelf dient te zorgen;
— dat derhalve alimentatie een
uitzondering op deze regel is;
— dat geen communis opinio bestaat
t.a.v. de rechtsgrond van alimentatie;
— dat evenwel op grond van de
ex-huwelijksrelatie een zekere
verantwoordelijkheid voor elkaar kan
blijven bestaan, maar die in financieel
opzicht een aflopende is;
en spreekt als haar mening uit, dat het
wenselijk is de duur van de alimentatie

Door mevr. H.
Evenhuis-van Essen

aan verschillende maxima,
gecombineerd met criteria, te binden
en verzoekt de Regering, dit in haar
voorstellen tot uitdrukking te brengen.”
Deze motie gaat verder dan de Minister
voorstelt! De PvdA, VVD, D'66, DS'70,
PPR stemden vóór deze motie.
Dit alles neemt overigens niet weg, dat
ook het CDA vindt dat meisjes en
vrouwen gestimuleerd moeten worden
een opleiding te volgen en af te maken.
„Ieder mens, jong en oud, man en
vrouw, moet in staat gesteld worden in
zijn onderhoud te voorzien door arbeid
die is afgestemd op de persoonlijke en
maatschappelijke behoeften en
mogelijkheden. De overheid draagt
ertoe bij, dat arbeidsmogelijkheden
enerzijds en onderwijs, vorming en
scholing anderzijds aan elkaar worden
aangepast.” Zo staat het in het
CDA-verkiezingsprogramma „Niet bij
brood alleen”.

Waarmee dienen wij nu met een
gedifferentieerde benadering van de
alimentatie rekening te houden. O.a. met
a. evt. lange duur van het huwelijk
(25-30 jr.)
b. evt. oudere leeftijd (boven 45 jr.)
c. aantal kinderen of
d. geen kinderen.
De vrouw, die trouwt, zal zich er dus
rekenschap van moeten geven dat de
mogelijkheid bestaat dat zij, wanneer
het huwelijk na vele jaren misloopt en
tijdens welk huwelijk zij in volle
overeenstemming met haar man het
werk binnenshuis heeft verricht, een
gelimiteerde alimentatie kan
ontvangen!
Het meest opvallende is, in dit alles,
dat juist de man, die een goed inkomen
heeft, hier zijde bij spint. Vrouwen,
waarvan de man een modaal inkomen

heeft, komen nl. voor een belangrijk
deel voor een bijstandsuitkering in
aanmerking. De rechter behoort,
volgens de fractie van het CDA, de
alimentatie in overeenstemming te
brengen met de specifieke situatie en
daarbij mogelijk gedifferentieerde
limitering te hanteren.

Namens de fractie voerden Virginie
Korte-van Hemel en ik het woord en
ook wij zochten naar oplossingen m.b.t.
de financiële positie van gescheiden
vrouwen en haar gezinnen. Virginie
Korte verzocht de Regering op korte
termijn een breed samengestelde
commissie te benoemen (te denken
valt aan vertegenwoordigers uit de
Raden voor de Kinderbescherming
Divosa, Raad van Arbeid,
belastingdienst) om binnen een jaar
advies uit te brengen over de vraag of
en zo ja, welk orgaan met deze taak
moet worden belast en de daaruit
vloeiende financiële consequenties.
Mijn bijdrage, mede in betrekking tot de
emancipatie van de vrouw,
culmineerde in een motie, waarin de
kwetsbare positie van de gescheiden
vrouw op de arbeidsmarkt aan de orde
gesteld werd en het feit dat het recht op
scholing, her- en bijscholing voor deze
groep noodzakelijk is, en constateren
dat de Gewestelijke Arbeidsbureaus in
de praktijk van de uitvoering van de
voorzieningen voor scholing, her- en
bijscholing de normen verschillend
toepassen, verzochten wij de Regering,
een beleid uit te voeren waarbij de
normen meer geharmoniseerd worden
toegepast. Beide moties werden
aangenomen.

**Het is jammer dat emancipatie en de
rechten en plichten, die twee
mensen met elkaar afspreken, door
elkaar gehaald worden.
Gescheiden vrouwen, met en zonder
goede opleiding, zullen zich — net als
de getrouwde vrouwen — overigens
moeten realiseren dat de periode
waarin men
gezinsverantwoordelijkheid draagt,
een beperkte periode is. Men moet
zich instellen op een nieuwe
periode, waarin andere dan
verzorgende arbeid, betaald of
onbetaald noodzakelijk is!
Goede opleiding en voorlichting, dat
laatste vooral thuis, waar ouders
kinderen opvoeden tot zelfstandige
mensen, is de beste garantie voor
een evenwichtig „samengaan”.**

Hanske Evenhuis-van Essen
lid Tweede Kamer CDA

VAN DE PAAR TIJ

Uit het Draaiboek Wat doet de Arjos

De ongeveer 1400 leden
tellende
AR-jongerenorganisatie de
Arjos, beschikt over een fors
activiteitenpakket. Deze
activiteiten zijn er
voornamelijk op gericht
jongeren in aanraking te
brengen met de Nederlandse
politieke structuren en hun
kennis en inzicht bij te
brengen omtrent de diverse
politieke en sociale
verschijnselen die voor een
beter begrip daarvan van
belang zijn.

Opbouw jongerenorganisatie

De Arjos is opgebouwd uit provinciale
organisaties, met eigen besturen. Deze
coördineren en stimuleren allerlei
plaatselijke en regionale activiteiten
(kernen, werkgroepen,
fractiebegeleidingsgroepen) terwijl

deze in ieder geval eenmaal per jaar
een provinciale
studieconferentie/ledenvergadering
houden. De landelijke organisatie
organiseert jaarlijks twee
studieconferenties (een over een
binnenlands en een over een
buitenlands politiek thema) en een
introdutieconferentie voor nieuwe
Arjos-leden. Het politiek
overlegorgaan, de Arjosraad, bestaat
uit afgevaardigden van de provinciale
organisaties en de leden van het
hoofdbestuur. De Arjosraad bespreekt
minimaal twee maal per jaar het
politiek beleid van de Arjos. Veel
aandacht wordt besteed aan
ledenwerving (een permanente zaak),
waardoor gelukkig met veel succes
steeds meer nieuwe leden bij
christelijke politiek betrokken worden.

Begeleidingsgroepen

Eveneens wordt veel zorg besteed aan
de verdere ontwikkeling van het
fractiebegeleidingsgroepenwerk dat
gericht is op het landelijk politieke
beleid.

Er zijn elf van deze
begeleidingsgroepen, die heel
nadrukkelijk openstaan voor deelname
van alle ARP-leden. Elk van de
groepen (al dan niet werkzaam in een
bepaalde regio) houdt zich bezig met
een bepaald beleidsonderdeel (bijv.
onderwijs, CRM, buitenlands beleid,
bestuurlijke vormgeving, financiële en
economische zaken).
Dit alles gebeurt in een goede relatie
met CDA-Kamerleden waarmee in de
meeste gevallen geregeld contact
plaatsvindt.

Het werk van de
fractiebegeleidingsgroepen resulteert
vaak in publicaties: bijv. in Nederlandse
Gedachten en in bulletins, waarvan de
Arjos er jaarlijks acht uitgeeft (vier over
binnenlandse en vier over buitenlandse
politieke onderwerpen). Een
literatuur-overzicht waarin tevens
vermeld staat hoe men zich op deze
documentatie kan abonneren is
verrijgbaar bij het Arjos-secretariaat,
dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag,
tel. 070-46.96.20.

Alle Arjosleden worden wekelijks op
hoogte gehouden van het partijnieuws
en Arjosnieuws, omdat een
abonnement op Nederlandse
Gedachten bij het Arjoslidmaatschap
zit inbegrepen. De Arjos heeft in NG
gemiddeld één pagina per week ter
beschikking voor eigen mededelingen,
artikelen e.d. Het vroegere „Ad Rem”
is nu in NG opgenomen.
Vermeldenswaard is verder de
jaarlijkse algemene ledenvergadering.
Een politieke manifestatie die door
honderden Arjosleden bezocht wordt.

Bij al haar werkzaamheden richt de
Arjos zich uitdrukkelijk op ARP/CDA.
Deelname van Arjos-leden aan de

activiteiten, die de partij ontplooit wordt
wederzijds gestimuleerd. Ook in
kiesverenigingen en andere regionale
partijorganen dient dit verder vorm te
krijgen, zodat een vlotte en gezonde
doorstroming geen problemen oplevert.

CDJA

In het voorjaar van 1977 is het Christen
Democratisch Jongeren Appèl
opgericht. Het CDJA is een federatie
waarvan deel uitmaken de Arjos,
CHJO, KVPJO en de rechtstreekse
CDA-leden beneden de 35 jaar.
Het CDJA-federatiebestuur heeft tot
taak activiteiten van de
jongerenorganisaties, daar waar
mogelijk te coördineren en een
groeimodel voor de toekomst op te
zetten.
De Arjos heeft een aantal voorwaarden
gesteld t.a.v. de eenwording van de
jongerenorganisaties.
Deze voorwaarden luiden:
— er moet overeenstemming zijn over
de grondslag, het politiek beleid en de
organisatiestructuur.
Het CDJA-federatiebestuur heeft
hiervoor een drietal
commissie ingesteld.

Het grondslagrapport „Heelmaken wat
gebroken is” is inmiddels voltooid. De
statuten en het politiek
pamflet zullen begin 1980 klaar
zijn. De drie jongerenorganisaties
houden zich intensief bezig
met het bediscussieren van deze
stukken, om te komen tot een
verantwoorde beslissing t.a.v. het
CDJA.
Op provinciaal niveau zijn
CDJA-verbanden opgericht of in
oprichting. Ook hebben veel plaatsen
een CDJA-kern.

Voor inlichtingen over Arjos: dr.
Kuiperstraat 3, 2514 BA, Den Haag.
tel. 070-46.96.20. (Dik Koopmans).
Voor inlichtingen over het CDJA:
Mauritskade 25, 2514 HD Den Haag.
070-65.39.34. (Govert Veldhuyzen).

COÖRDINATOREN FRACTIEBEGELEIDINGSGROEPEN ARJOS

Bestuurlijke Vormgeving
Ernst H. Haitsma, Van Imhoffstraat 29,
3531 HT Utrecht. tel.: 030/-93.94.54.
Economische en financiële zaken
Arjos
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA Den Haag.
Tel. 070-45.03.24
Landbouw en Visserij, Middenstand
Arjos, Johan Knibbe, Tollenstraat 81
1053 RS Amsterdam.
Tel. 020-83.89.36.
Onderwijs, werkende jongeren
Henk van Drunen, Polanenstraat 15a,
3062 KB Rotterdam. tel.: 010-11.07.08
(th) of 010-18.90.53 (knt).
Milieu, Verkeer en Waterstaat
Cornelis Blok, Dinkelstraat 29
Utrecht, tel. 030-53.31.63.
CRM, Sociale Zaken
Paul Doop,
Ln van Meerdervoort 420 Den Haag.
Tel. 070-63.34.87.
Woningbouw, Ruimtelijke Ordening.
J. de Kramer, Doldersestraat 47, 2574
TB Den Haag. tel.: 070-60.44.33.
Volksgezondheid
Arjos, dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den
Haag. tel.: 070-46.96.20 of
070-45.03.24.
Juridische Zaken
Asje van Dijk, Uilenstede 9, 1183 AA
Amstelveen.
Buitenland, Defensie
Jan Boers, Uilenstede 80, 1183 AK
Amstelveen. tel.: 020-43.30.74.

AR-Partijraad op 1 december te Ede

Op zaterdag 1 december a.s. vindt de najaarsbijeenkomst van de ARPartijraad plaats, ditmaal in het cultureel centrum De Reehorst te Ede (vlakbij het station).

De voornaamste zaken die op deze najaarspartijraad aan de orde zullen komen zijn: Het rapport van de CDA-commissie „Grondslag en Politiek Handelen”, het „Ontwerp-program van Uitgangspunten” van het CDA en het rapport van de commissie „Politieke koers” (de zgn. „Smaaknota”). Daarnaast zullen een groot aantal ontwerp-regelingen met betrekking tot de fusie (waaronder de financiële en personele bijlage) behandeld worden. Tevens komt het voorstel aan de orde om bij de eerst

volgende verkiezingen voor de Tweede Kamer met één kandidatenlijst, te zamen met KVP en CHU, uit te komen.

Deelname

De partijraadsleden ontvangen binnenkort de uitnodiging met agenda en vergaderstukken voor deze vergadering. Voorzover de plaatsruimte dit toelaat zijn belangstellenden vanzelfsprekend van harte welkom. Men wordt verwacht daartoe onderstaande aanmeldingsbon zo spoedig mogelijk in te sturen naar het AR-partijsecretariaat (uiterlijk 24 november). Bevestiging van aanmelding en toezending van de vergaderstukken zal dan plaatsvinden in de laatste week van november.

AANMELDINGSBON

Ondergetekende:

Naam: .....

Adres: .....

Postcode + woonplaats: .....

neemt deel aan de najaarspartijraad van de ARP op 1 december 1979 te Ede en maakt daarbij wel / niet* gebruik van de lunch (deelnemersbijdrage incl. consumptie en lunch + f 15,-)

Datum: ..... N.B. Geheel ingevuld retourneren aan ARPartijsecretariaat dr. Kuiperstraat 3, Den Haag. (vóór 24 november 1979).

Handtekening: .....

* doorhalen wat niet van toepassing is.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Op 23 november a.s. herdenken en vieren wij onze 25ste trouwdag.

Een uitbundig feest en een grootse receptie passen daarbij naar onze mening niet. Maar wij willen ook niemand de gelegenheid ontnemen van hun oprecht medeleven met deze mijlpaal voor ons blij te geven.

Daartoe staat op 23 november ons huis open van 20.00 tot 22.00 uur.

ANS EN GUUS
VAN TOL

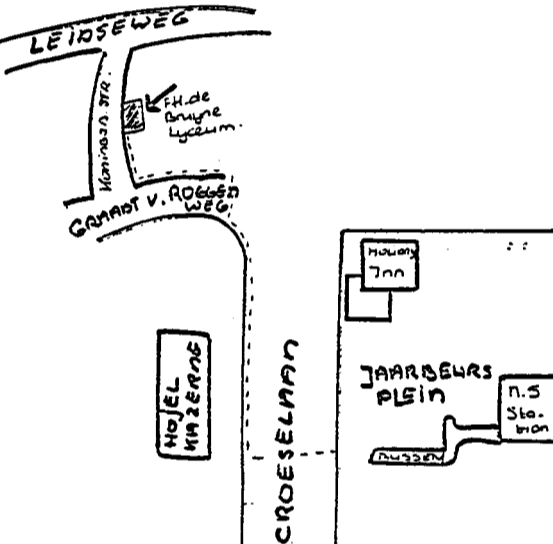
Zeevank 300
Zwanenburg

Arjos Jubileum 24 november 1979

Om 10.00 uur (zaal open 9.15 uur) in het F. M. de Bruynlyceum, Koningsbergerstraat 2, Utrecht (vlak bij Centraal Station) zie kaartje.

Programma:

- Inleiding Arjosvoorzitter Klaas de Vries
  - Forumdiskussie „Geloof en Revolutie” met prof. dr. W. F. de Gaay Fortman en dr. C. H. Koetsier.
  - Toespraken van
    - drs. R. F. M. Lubbers voorzitter CDA-Tweede-Kamerfractie,
    - Peter Henkels CDJA voorzitter,
    - Geir Hangland voorzitter gesprekscentrum van Jonge Evangelische Politici
    - dr. S. Faber, vice-voorzitter CDA,
    - mr. W. Aantjes,
    - M. A. de Boer, voorzitter ARP.
- Receptie van 16.30-18.00 uur. Maaltijd van 18.00-19.45 uur. Feest.

Met diep leedwezen geven wij kennis van het onverwacht overlijden van de heer

C. VAN DER KRUK Fzn.

Voorzitter van de A.R. Statencentrale Delft.
Oud-wethouder Gemeente Monster.

Een lange reeks van jaren maakte hij deel uit van onze besturen en met grote trouw en toewijding was hij daarin werkzaam. Dankbaar zullen we zijn vriendschap in herinnering houden. Moge het geloof waarvan hij in zijn leven getuigenis gaf, zijn vrouw en kinderen troosten in dit zwaar verlies.

Namens A.R. Statencentrale Delft:
T. G. Boekestijn, secr.
J. J. van Dam, penningm.
Namens A.R.-Kamercentrale Dordrecht:
G. van Slidregt, voorz.
D. Doorduyn, secr.

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

Handel & Industrie

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg Elsenweg 2. Postbus 26. De Lier (Z.-H.), Holland.
tel 01745-4244* telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwen wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

**OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.**

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL-O.
POSTBUS 52 TEL 0 5400-1.56.00

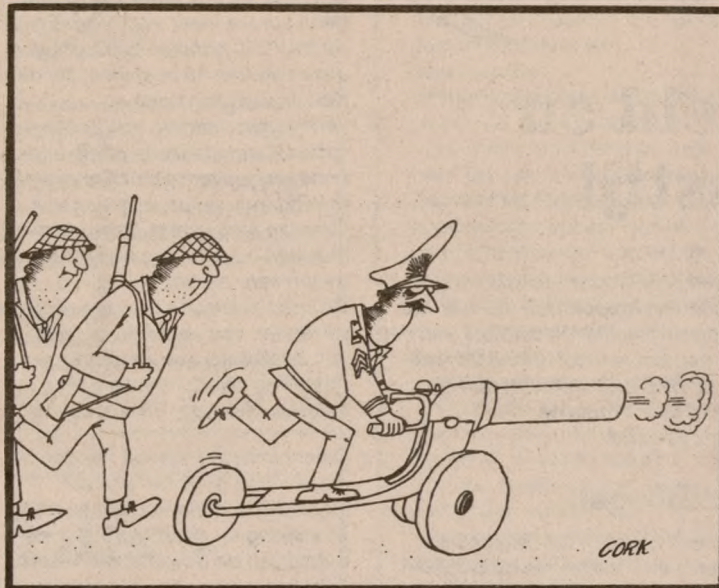
WG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 48 1 december 1979

Kernbewapening

In dit nummer wordt uitvoerig aandacht besteed aan de problematiek van de kernbewapening. Een aantal artikelen treft u hierover aan, alsmede een bespreking van het rapport Vrede en Veiligheid. Ook aandacht voor het Arjosjubileum, dat zaterdag jl. op grootse wijze is gevierd.

Tot slot wijzen wij u op het CDA-congres, dat plaats zal vinden op 15 december a.s. Meer informatie hierover treft u aan op pagina 11.

In memoriam, B. Roolvink

Bauke Roolvink; persoonlijke herinnering

„Nog weinige jaren, dan zal ik heengaan en niet terugkeren langs de weg waarlangs ik gekomen ben.” Deze woorden uit Job 16 vers 22 willen me niet uit de gedachten nu ik geconfronteerd werd met de ziekte en het overlijden van mijn oud-collega Bauke Roolvink. Het laatste stuk van die weg was moeilijk en hij verlangde niet de weg terug te gaan, omdat hij wist aan wie hij zich vertrouwde en in eenvoudige vroomheid verlangde naar het ook aan hem Beloofde Land.

Toen ik hem in februari 1961 voor het eerst van nabij leerde kennen hadden we beiden al een stuk bewogen leven achter de rug. Zonder intens overleg met het C.N.V., waarvan hij secretaris was, trad hij in 1959 als staatssecretaris van Sociale Zaken toe tot het kabinet-De Quay en dat gaf binnen en buiten zijn eigen kring nogal enige deining. Maar dat was typisch Roolvink – als hij meende de goede keuze te hebben gedaan liet hij zich daar door niets en niemand van afbrengen; een stukje Friese rechtlijnigheid? En in dat kabinet De Quay nam hij al spoedig een plaats van betekenis in, te meer daar „zijn” minister, de heer Van Rooy, in de sociale business op geen stukken na zo goed thuis was als zijn naaste medewerker. De heer Van Rooy werd

wel getypeerd als „de minister die sprak door de mond van zijn staatssecretaris.” En het was ronduit pijnlijk toen in juli 1961 bij de behandeling van het ontwerp-Kinderbijslagverzekering de Minister tot aftreden besloot omdat hij zich niet opgewassen voelde tegen de veel deskundiger Kamerleden.

Jeugd

Maar nu eerst even terug naar zijn jeugd, waar hij met zoveel smaak over kon vertellen. Op 31 januari 1912 was hij geboren in Wijtgaard, een dorpje onder de rook van Leeuwarden. Hij bezocht de lagere school in het naburige Wirdum, waar een jaar of tien eerder ook minister Algera en de onderwijzer Mr. Hangelbroek hun eerste opleiding hadden ontvangen. Het moet een voortreffelijke school en een begenadigd bovenmeester zijn geweest. De technische school in Leeuwarden, de kaderschool van het C.N.V. en niet te vergeten de veelgesmaade maar nooit genoeg geprezen Geref. Jongelingsvereniging ontwikkelden zijn natuurlijke aanleg tot spreken, debatteren en improviseren tot grote hoogte. Op 17-jarige leeftijd verhuisde hij naar Hilversum in het verre Holland. Via het tweede voorzitterschap van de Chr. Metaalbedrijfsbond werd hij in 1952 secretaris van het C.N.V. Daarop volgde onafgebroken een politieke loopbaan: staatssecretaris tot 1963, Kamerlid tot 1967, minister in het kabinet-De Jong tot 1971 en daarna weer Kamerlid tot 1977.

Kamerlidmaatschap

Voor al de eerste vier jaren van zijn Kamerlidmaatschap herinner ik me bijzonder levendig. Bij de verkiezingen van 1963 was hij met Biesheuvel en Smalenbroek een van de drie lijsttrekkers en avond aan avond was hij op het sprekerspad geweest. En het A.R. volk hoorde hem bijzonder graag; hij sprak recht uit het hart in een taal die zij verstonden, beheerste de tale Kanaäns als weinigen en betoogde met overtuiging dat het Evangelie „radicaal” is, tot aan de wortels van het mensenleven gaat. Nog zie ik hem in gedachten de bijpassende gesticulaties maken. In de fractie had hij het niet altijd even gemakkelijk – en wij hadden het niet altijd even makkelijk met hem. Hij voelde zich nog lang de

oud-bewindsman die het wist en het wel eens moeilijk had met andere meningen. Anderzijds erkenden wij allen zijn deskundigheid, niet alleen met betrekking tot de sociale wetgeving die hij tot in de details beheerste maar ook in alle onderwerpen die aan de orde kwamen en die hij grondig bestudeerde.

AR-Fractievoorzitter

Nog prominenter werd zijn positie toen hij in 1965 fractievoorzitter werd als opvolger van Jan Smalenbroek die minister van Binnenlandse Zaken was geworden in het kabinet Cals-Vondeling. Als fractiesecretaris had ik in die jaren een bijna dagelijks contact met hem. Enerzijds was hij een voorzitter die respect afdwong door zijn volledige inzet en door zijn stoere beginselvastheid, anderzijds riep hij ook wel eens weerstanden op – waarom het te verhelden? – door zijn onverzettelijke rechtlijnigheid. De fractie van die jaren telde meer leden die van wanten wisten en niet altijd bereid waren voetstoots te accepteren hetgeen voor hen niet het einde van alle tegenspraak was. Maar terugziende overheerst toch de grote waardering voor hetgeen deze zelfmademan in en buiten de Kamer presteerde. Als hij het woord voerde had hij met zijn sonoor stemgeluid altijd het oor van de Kamer en in felle discussies met leden van de P.v.d.A-fractie – de socialistische waren bepaald niet zijn grootste vrienden – kwam hij dikwijls als overwinnaar uit het strijdperk te voorschijn.

Minister van Sociale zaken

Toen kwam het jaar 1967 – het

Oosterbaan & Le Cointre B.V. Goes

Telefoon (01100)-2.75.55

DRUKKERS-UITGEVERS

Al 80 jaar drukker
in Benelux voor
bedrijven en organisaties

hoogtepunt van zijn politieke carrière. Roolvink werd minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid in het kabinet-De Jong. Een hoogtepunt maar in zeker opzicht ook een dieptepunt. Want waarschijnlijk is nooit een minister van de zijde van de rode vakbeweging zo beschimpd als Bauke Roolvink. Vooral bij de behandeling van de wet op de loonvorming in 1970 bereikten de tegenstellingen een ongekende hoogte, de controverse met André Kloos kreeg dikwijls een bijna persoonlijk karakter. In scheldende perspublicaties werd zijn naam verbasterd tot „rioolvink”. Maar door smaad en tegentij heen bleef Roolvink, gesteund door kabinet en fractie, recht overeind staan.

Na het terugtreden van het kabinet De Jong keerde hij terug in de rijen van de parlementariërs. Hij bleef zich ten volle inzetten voor de publieke zaak en bij al zijn gehechtheid aan de A.R.P. werd hij na een aanvankelijke aarzeling toch in toenemende mate een pleitbezorger voor de totstandkoming van het C.D.A. In zijn enkele jaren geleden

verschenen „Levensverhaal” gaat hij uitvoerig op zijn motieven in. Nu is deze typische vertegenwoordiger van de kleine luyden ons ontvallen. Want zo noemde hij zichzelf bij voorkeur. Hij had wel eens moeite met wat hij noemde „de jonge intelligentsia”; hij stootte zich wel eens aan de, wat hij noemde, grenzenloze verering voor doctorandi, een verering die helemaal geen grenzen meer kende wanneer het professoren betrof. Wat hem vooral bezielde was het bevorderen van de menselijke verhoudingen in het bedrijfsleven. Daarnaast was het zijn groot roepingsbesef. Ook na zijn terugtreden uit de actieve politiek bleef hij zijn Heer dienen op alle terreinen waar men hem riep. Nu zijn doordringend stemgeluid voor altijd tot zwijgen is gebracht blijven wij de herinnering behouden aan een begenadigd politicus, een hartelijke collega, een vroom Christen.

J.A. van Bennekom, was
Tweede-Kamerlid voor de ARP
van 1961-1971.

DEZE WEEK
IN WG:

In memoriam B. Roolvink Kernbewapening Uit de Arjos Rapport	pag. 1, 2, 3 pag. 4 en 5 pag. 6 en 7
„Politieke koers” Uit de partij	pag. 9 pag. 11

Vrede, veiligheid en nieuwe levensstijl

De brede discussie over de produktie en eventuele stationering van nieuwe kernwapens voor de middellange afstand, waarover de ministers van de NAVO-landen op 12 december een beslissing willen nemen, heeft de aandacht van de publieke opinie sterk gevestigd op die uitspraken in het CDA-rapport over vrede en veiligheid die betrekking hebben op de verhouding tussen Oost en West. Voor wie het rapport niet gelezen heeft, moet zo langzamerhand de indruk ontstaan zijn dat het rapport alleen spreekt over de betrekkingen tussen de NAVO en het Warschau Pact en over de wenselijkheid van de opstelling van bepaalde soorten wapens.

Toch zou een rapport van het CDA, dat zich uitsluitend met die aspecten van vrede en veiligheid zou bezighouden,

niet een rapport het CDA waardig zijn. Dat doet het rapport dan ook niet. De commissie Neuman is duidelijk aan het werk gegaan met het idee dat vrede en veiligheid meer inhoudt dan het spreken over bepaalde wapensystemen.

Bedoelingen

Een van de vragen die daarbij van belang is en waarover in de publieke discussie van de afgelopen maanden maar weinig gesproken is, betreft de kijk op de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie. Voor de bepaling van ons buitenlands beleid is van wezenlijk belang hoe wij de bedoelingen van de leiders in het Kremlin interpreteren. Dat dit geen eenvoudige opgave is, moge blijken uit de discussie die ontstaan is naar aanleiding van de uitspraken die

minister van buitenlandse zaken Andrej Gromiko van de Sowjet-Unie eind vorige week na zijn bezoek aan West Duitsland deed. De Russische minister verklaarde toen dat er van onderhandelingen over de beperking van middellange afstands-raketten geen sprake meer zou kunnen zijn, als de NAVO in principe zou besluiten deze raketten op te stellen. De dagen daarna haastten hoge vertegenwoordigers van de Westdultse sociaaldemocratische partij, onder wie bondskanselier Helmut Schmidt, zich te verklaren dat de woorden van Gromiko toch vooral niet zo letterlijk moesten worden opgevat als ze waren gesproken. De bedoeling van Gromiko's uitspraken zou geweest zijn de landen van de NAVO alsnog van een beslissing over produktie en opstelling van de raketten af te houden, niet meer en niet minder.

De commissie Neuman heeft zich rekenschap gegeven van de moeilijkheden die er bestaan met betrekking tot de interpretatie van het beleid van de Sowjet-Unie. Daarbij wijst het rapport op de constanten in het beleid van Rusland, zoals die ook al voor de revolutie van 1917 aan te wijzen waren. De Russische politiek kenmerkt zich door een gevoel van bedreigd zijn, een gevoel waaraan de veldtochten die vanuit Europa in de loop der eeuwen tegen dat land zijn ondernomen zeker niet vreemd zijn. De vraag dringt zich echter wel op of

de commissie bij haar uiteindelijke aanbevelingen deze factor wel voldoende heeft laten meespelen. Wanneer zelfs een kenner van het Russische buitenlands beleid als de vroegere Amerikaanse ambassadeur in Moskou, George Kennan, constateert dat de NAVO er veel verstandiger aan zou doen om eerst met Moskou te gaan praten over de nieuwe kernwapens alvorens beslissingen te nemen, dan rijst de vraag of een pleidooi voor een grotere terughoudendheid bij de opstelling van nieuwe wapens toch niet op zijn plaats geweest zou zijn.

Levensstijl

Een aspect van het rapport van de commissie Neuman, dat nauwelijks aandacht gekregen heeft, is de verhouding tussen Noord en Zuid. Verrassend is het verband dat de commissie legt tussen het belang van een sobere levensstijl voor de relatie tussen rijke en arme landen. De betekenis van de nieuwe levensstijl is steeds uitgelegd in termen van oprakende grondstoffen en het verwerpelijke van verkwisting. Het rapport over vrede en veiligheid maakt duidelijk dat terugdringing van de inflatie van groot belang is voor de ontwikkelingslanden. De inflatie kan alleen beperkt worden door te zorgen dat we niet meer uitgeven dan we ons op een bepaald moment kunnen permitteren. Dat betekent met zoveel

woorden dat we onze behoeftes niet grenzeloos moeten laten oplopen. Een veel belangrijker argument lijkt me te zijn gelegen in wat door de commissie de aspiratiekloof wordt genoemd. De bewoners van de ontwikkelingslanden oriënteren zich voor wat betreft hun verwachtingen voor een beter levenspeil op de rijke landen. Aangezien de menselijke aspiraties in principe geen plafond hebben en het levenspeil in het Westen - zij het steeds langzamer - nog steeds verder omhoog gaat, leeft in de arme landen het gevoel dat zij steeds verder van het welvaartsdoel afraken.

Door het welvaartsniveau in het Westen naar beneden te draaien, of althans niet verder te laten stijgen, ontstaat de mogelijkheid de afstand tussen het bestaande levensniveau en het gewenste levenspeil niet verder te vergroten. De frustratie in de arme landen hoeft daardoor niet nodeloos nog verder op te lopen, hetgeen een bijdrage is aan de vrede en de veiligheid in de wereld.

Deze door de commissie ontwikkelde gedachte is een welkome bijdrage voor de pleidooien voor een nieuwe levensstijl. Ze maakt duidelijk dat bezinning op de levensstijl niet uitsluitend gemotiveerd hoeft te worden door het idee dat te veel welvaart gewoon niet goed is voor de mens. Sober leven is ook goed voor de medemens in de derde wereld.

H.A.

4 jaar naast Bauke Roolvink

In de ministerraad heeft iedere "portefeuille" zijn vaste plaats. Sociale Zaken en Volkshuisvesting zitten naast elkaar. Zo waren Bauke Roolvink en ik ook ruim vier jaar lang burens, in het kabinet De Jong, 1967-1971. Ook geestelijk zaten we dikwijls dicht bij elkaar. Opvoeding en kerkelijke achtergrond stoelden op overeenkomstige levensbeschouwing. Zodat ik doorgaans weinig moeite had, hem te verstaan. Verstaan in de zin van begrijpen.

Als hij sprak, en zo leeft hij in mijn herinnering, waren het vooral de stem en de handen, die boeiden, die wilden overtuigen. De sonore, vertrouwen vragende stem. En de gespreide, bezwerende handen. Zo blij ik hem horen en zien. Als hij op dreef was, begon hij met "Jongens, ..." of "Jongens, ...". Zijn betoog hield hij graag groot, met een zekere allure. Bemoeizucht met de zaken van anderen was hem vreemd. En hij duldde nauwelijks bemoeiing van anderen met zijn zaken, laat staan met details. Hij probeerde de dingen duidelijk te zien en te stellen. Bijvoorbeeld: "radicaal, dat komt van radix, wortel; dat is: terug naar de wortel". Zo hield hij afstand tot de problemen die op hem afkwamen. Nog kort geleden, bij ons afscheidbezoek, trof ons die manier van opstellen weer. Volop betrokken als hij nog was in de actuele politieke situatie, kon hij geen waardering opbrengen voor veel kritiek uit het CDA op het kabinet: "Jongens, dit kabinet heeft het zo moeilijk, nog wel tienmaal zo erg als wij in onze tijd!" Bauke kon heel ver meegaan met anders geaarden en anders denkenden. Men leze zijn artikel in Nederlandse Gedachten van 27 september 1979 over Beernink. "Daar heb ik geen enkele reactie op gehad", constateerde hij teleurgesteld; hij had er een heel weekend aan gewerkt. Ik kende Roolvink zoals de AR Rotterdamers hem kenden: robuust en overtuigend. Als het om drie lijsttrekkers ging, was hij de man voor ons. Hij paste bij Rotterdam. Degelijk principieel, hard werkend, strijdlustig, zelf aan de onderkant begonnen. Als Bauke in zijn boek zegt: "Men moet op bepaalde punten duidelijkheid betrachten", dan spreekt dat de Rotterdammer aan. In onze omgang

speelde de humor een grote rol. Van sommige moppen dienden de trefwoorden als signalen, die stevast dienst deden in overeenkomstige situaties. "Waar is de muziek?" kon hij vragen, als de veeleisendheid van de mens weer eens sterk naar voren kwam. Dat sloeg dan op de vader met het grote gezin, breeduit op het boulevard-terras neergestreken, die één flesje cola met acht glazen bestelde, en enige tijd later de ober bovenvermelde vraag toeriep. Na het verslag van Bakker over diens geruchtmakende reis naar Zuid-Afrika kon Bauke het niet laten op te merken: "Mijn problemen zijn niet zo zwart-wit als de jouwe". Hij ervoer de dingen intens. Hij kon er ook intens van genieten. Ik zie ons nog met wederzijds begrepen gretigheid een verse sigaar opsteken. Dat was dan meestal als één van ons een punt van de agenda achter de rug had. Sommige mensen gebruiken heel vaak dezelfde aanloop of zinswending. Tijdens de vergaderingen heb ik van verschillende collega's zulke stereotiepe uitdrukkingen opgeschreven. De oogst bleek ongelijk verdeeld. Van sommigen geen enkele, van anderen maar één, of een paar, maar van Bauke meer dan tien! Bijvoorbeeld:

"...en waar het nu om gaat, dat is dit, president..."
"je moet in deze dingen ook iets over durven laten"
"we moeten het beeld goed voor ogen houden".

Met dergelijke toegiften doorspekte Roolvink zijn betogen in de debatten met ons. Onze opmerkingen had hij met haastige hanepoten op de bekende kleine notitieblaadjes van de rijks-vergaderafzets vastgelegd. En met zijn bundeltje van zes of acht briefjes in de hand verveerde hij zich uit alle macht tegen twijfelmoedige vragen of kritische standpunten. Zijn onderhandelings-verleden als vakbondsmans kwam hem daarbij goed van pas. Evenals trouwens zijn ervaring in het parlement. "Jongens, dat doet die Kamer niet, zoiets krijg je er nooit door!", of: "Jongens, je moet die Kamer ook wat laten verdienen" waren overwegingen, die wij meer dan eens te horen kregen. In de Kamer was hij in z'n element. Toch genoot hij, denk ik, nog meer van zijn nieuwe wetten. Al dadelijk bij het begin van zijn optreden kon hij de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten in het Staatsblad loodsen, met een behoorlijke financiële start. Als hij over zo'n wetsontwerp sprak, dan zag hij de mensen in hun weinig benijdenswaardige omstandigheden,

door ir. W. F. Schut

die de zegenrijke werking van die wet zouden ondervinden. "Een mooie wet" kon hij uit de grond van zijn hart zeggen. Ook samen hebben we aan zo'n mooie wet mogen werken: die van het Bezitsvormingsfonds, ter besteding van de zogenaamde Breedbandgelden. Die gelden kwamen uit de opbrengst van verkochte aandelen en ze gingen naar spaarders en "kleine" kopers van een eigen huis. Met grote voldoening kon Roolvink na zijn vier jaren ministerschap terugzien op de sociale wetten, in die tijd ingevoerd; zoals behalve die voor de bijzondere ziektekosten die voor de sociale werkvoorziening, de vakantietoelag in AOA en AWW, het minimumloon enz. Bauke toonde in zijn politieke leven vooral solidariteit met de misdeelden. Hij was geen klasse-man, hij was allerminst kerkistisch. Hij leefde met je mee. Kort voor een zware ontmoeting die je met de Kamer zou hebben, kon hij je opbellen om succes te wensen. In ons geval ging dat met een herinnering aan een goeie mop: "Willem, heb je je haringkoppen al op?" Een vasthoudende onderhandelaar was hij; maar tevens een warm medemens. En begiftigd met onvervaarde moed. Als een gelovig man zo is kan hij zeggen, wat Bauke op zijn laatste, zware gang deed: "We gaan de goede kant uit".

ir. W. F. Schut was minister van Volkshuisvesting in het kabinet De Jong

Roolvink in 1962, tijdens een vergadering van het vrouwencomité

Roolvink tijdens zijn ministerschap

Roolvink als Kamervoorzitter (Hij was derde ondervoorzitter)

STER ELITE FREESIA'S
ELITE ANJERSTEEKEN
VASA ALSTROEMERIA

n.v. HANDELS-
KWEKERIJ

M. C. VAN
STAAVEREN

AALSMEER
POSTBUS 265
TEL. 02977-2.11.51

Ernstige dreiging

Hoezeer de voortzetting van de bezetting van de ambassade in Teheran de internationale orde verstoort, moge blijken uit het feit dat secretaris-generaal Waldheim op eigen initiatief de veiligheidsraad bijeen heeft geroepen. Sinds de Congo-crisis van 1960 is dit niet meer door enige secretaris-generaal gebeurd. Dat Waldheim dit initiatief genomen heeft, kan gerechtvaardigd zijn. Maar of het tot veel zal leiden is de vraag. Kan de Veiligheidsraad gaan marchanderen over een zo fundamentele schending van volkenrecht als in Teheran heeft plaatsgevonden? Maar als zij pas wil gaan praten over de verlangens van Iran, indien dit land eerst een einde aan de rechtsschending heeft gemaakt, zijn de kansen dat Khomeiny naar de Raad zal luisteren, niet bijster groot. Het feit dat de Iraanse minister van

Buitenlandse Zaken zijn reis naar New York heeft uitgesteld, is wat dit betreft een veeg teken.

Dan blijft de vraag hoe lang Amerika het zich kan permitteren zich van zijn kant aan de spelregels te houden; het is die vraag die voor het behoud van de vrede van het allergrootste belang is.

De kogel door het stadhuis

Het meest omstreden huis van Nederland zal dan toch gebouwd worden. De Amsterdamse gemeenteraad heeft besloten tot de bouw van het stadhuis op het Waterlooplein. Het zal geen goedkoop gebouw worden wanneer men de begrote bouwkosten in aanmerking neemt, maar wie tevens in rekening brengt de man- en vrouwen die heengegaan zijn met de jarenlange discussie over deze zaak zal tot de conclusie komen dat dit zonder enige twijfel het duurste

NO COMMENTAAR

gebouw is dat ooit in Nederland zal zijn gebouwd. Het is te hopen dat de burgers van de eerste stad des lands er die kosten aan plezier uit zullen halen. Maar laten we eerst maar afwachten of het nieuwe stadhuis er echt komt. Een weddenschap durven wij er voorlopig nog niet op af te sluiten.

Betoging

De Raad van State heeft verklaard dat de Haagse burgemeester terecht een vergunning had geweigerd aan de Nationale Partij Nederland om

een betoging te houden. Deze partij is van oordeel dat de in ons land volstrekt legaal vertoevende buitenlanders en Nederlanders van buitenlandse afkomst maar zo snel mogelijk moeten vertrekken. Aangezien niet kan worden aangenomen dat de aldus aangesprokenen dit advies, dat in nogal grove bewoordingen was vervat, onmiddellijk ter harte zouden nemen, was de Haagse burgemeester terecht bevreesd dat de demonstratie tot versterking van de openbare orde zou leiden. Het meest merkwaardige evenwel is dat de Nationale Partij Nederland de indruk heeft dat het in dit land allemaal pais en vree zou zijn als de „buitenlanders” maar eenmaal weg zijn. Wij althans zijn van oordeel dat die pais en vree er nooit zal komen zolang er mensen met zulke onfrisse ideeën rondlopen als waarvan de organisatoren van de niet doorgegangene betoging blijf geven.

Opluchting

Het liberale Tweede-Kamerlid

Herinnering aan Bauke Roolvink

De eerste keer dat Bauke Roolvink en ik elkaar ontmoetten, was in 1948 in Caux op een conferentie van de Morele Herbewapening! Voor die conferentie waren vakbonds- en studentenleiders uit de hele wereld uitgenodigd. Uit Nederland was Roolvink er voor de ene categorie en ik voor de andere.

Aan de rand van het terras voor het gebouw kon je aan een ballustrade van een duizend meter hoogte uitkijken over het meer van Genève. In de soms wel boeiende en imponerende, maar ook wat sectarisch-fanatiek aandoende sfeer in het gebouw werd een roker onvermijdelijk geconfronteerd met de verdenking nog niet of onvoldoende „changed”, veranderd te zijn. Dit dreef ons naar buiten naar de balustrade, waar de beide pijprokers elkaar troffen en hun gelijkgestemde indrukken uitwisselden. Ik moet zeggen dat de pijp, die ons samen bracht, ons ook verder meer verbond dan de morele herbewapening.

Kabinet-Kamer-Kabinet

Ruim tien jaar later kruisten onze wegen elkaar weer. Bij de vorming van het kabinet-De Quay in 1959 werd Roolvink staatssecretaris en ik Kamerlid. Die stap, die hem in de landspolitiek bracht, bracht hem tevens

in heftig conflict met het CNV. Welke versie over de achtergronden daarvan ook de juiste moge zijn, vaststaat dat die verwijdering altijd aan hem is blijven knagen. Achter zijn vaak stugge en stoere verweer ging de hunkering-schuil naar het vertrouwen van de werknemers, waarvan hij zichzelf er altijd als één is blijven zien. De kabinetwisseling in 1963 bracht hem in de Kamer, lid vice-voorzitter en 1965 na de formatie van het kabinet-Cals fractievoorzitter, aanvankelijk met Elfferich, daarna met mij als vice-voorzitter. In 1967 minister in het kabinet-De Jong. Vriend en vijand zullen, ongeacht het oordeel over de inhoud van het beleid, erkennen dat hij een uitstekend minister was.

Weer de kamer

Over de redenen van zijn niet terugkeren in het opvolgend kabinet-Biesheuvel in 1971 hebben heel wat verhalen de ronde gedaan. Ik ben daar als fungerend fractievoorzitter (Biesheuvel was formateur) nauw bij betrokken geweest, maar het is thans noch de tijd noch de gelegenheid daarop in te gaan. Van de door Roolvink in ons gesprek genoemde overwegingen wil ik echter enkele noemen. Het verdroot hem zeer, dat Volksgezondheid van „zijn” departement werd afgehaald ten behoeve van het nieuw te vormen departement Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Aanblijven op het

geamputeerde departement, zoals hij het noemde, trok hem niet aan. Tweemaal vier jaar bewindsman op een zware en centrale post in het kabinet vond hij genoeg. Er stond echter één overweging tegenover: het was hem niet onverschillig wie zijn opvolger zou zijn. In het beraad van de formateur met de fractievoorzitters was als alternatief Boersma overeengekomen. Ik verheer niet verrast te zijn door Roolvinks reactie: „O, het blijft dus anti-revolutionair, ook een man uit het CNV afkomstig, zeker er toe bekwaam en bovendien jong. Dan stop ik er nu liever mee, laat Japie het maar gaan doen”. Roolvink kwam terug in de Kamer, nu als „gewoon” lid van de fractie. Het is slechts weinig oud-bewindslieden gegeven die stap naar de Kamer terug met overtuiging te doen en het is aan nog minder oud-bewindslieden gegeven er zonder frustraties te blijven. Bauke Roolvink deed het beide, en hij deed het met overtuiging als een daad van politieke plicht en van persoonlijke dank voor wat de politiek hem gebracht had. Dit is een handelwijze die het aanzien van de parlementaire democratie werkelijk dient. Bij alle kritiek die over hem heen is gegaan is hij om die grote verdienste veel te weinig geëerd.

Colijn, Schouten, Roolvink

Het heeft geen zin te vertellen, dat in de zakelijke sfeer onze meningen wel eens uiteenliepen. Toch zijn wij elkaar in die laatste jaren persoonlijk nadergekomen en groeide er een band die er eerder niet was geweest. De basis daarvan was een groeiend wederzijds respect. Voor Bauke's relatie tot anderen was allereerst het respect bepalend. Dat woog hem zwaarder dan gelijkheid van standpunt. Hij had ook bij heftige meningsverschillen liever te doen met een vaste koers varende tegenstander dan met een zwalkende medestander. Voor gezwak had hij minachting. Weinig dingen konden hem zo mateloos irriteren als wanneer verantwoordelijke mensen bij moeilijke beslissingen hun evenwicht verloren en paniekerig gingen reageren. Hijzelf was het tegendeel. Hij had het kenmerk van de rasbestuurder. Hoe moeilijker de situaties waren, hoe rustiger hij werd, soms zelfs op het ijsige af. Ik moest dan, evenals bij Schouten, altijd denken aan Colijn: seavis tranquillius in undis.

Wat geloof vermag

In mijn bezit zijn twee kleinoden, brieven van Roolvink. De eerste is van vorig jaar november. De inhoud ervan gaat alleen ons beiden aan, maar ik

was diep getroffen er zozeer de bevestiging van een gegroeide persoonlijke verbondenheid in te vinden, en van die mildheid die een vrucht van het geloof is. De tweede brief is van enkele maanden geleden, waarin hij mij mededeling van zijn naderend einde deed. Zo schokkend als de mededeling was, zo ontroerend was voor mij de inleidende zin: „Als een van mijn oudste politieke vrienden breng ik je op de hoogte van de situatie”. Een zin in dezelfde nuchtere stijl van altijd, maar waarachter een hart sprak dat alleen maar dankbaarheid kan oproepen. Ook uit die brief ga ik uiteraard niet verder citeren, maar ik overschrijd geen grenzen van pieteit als ik eruit dooreef dat hij ervan gewaagt, hoe zwaar het voor hem en de zijnen is geweest dit te verwerken, maar ook getuigt: „Door Gods liefde en genade zijn wij bezig in rustig vertrouwen naar het einde van dit aardse bestaan toe te groeien”. Er is geen woord in deze zin dat niet tot diep nadenken stemt: God, liefde, genade, rust, vertrouwen, einde, aards bestaan, bezig, groeien. Hoe kort de tijd, die hij wist dat hem nog maar was toegemeten, ook was, Bauke Roolvink was ervan doordrongen dat ook dat zijn zin had. Hij benutte die tijd om afscheid te nemen, in zijn persoonlijke verhouding tot mensen de zaken af te maken, en vooral om bewust het samenzijn te

beleven en te genieten met wie hem het naast stonden. Want in de aangehaalde zin heeft nog een woord zijn diepe zin: wij. Dat is een kant van Roolvinks leven die weinigen kenden. Hij trad er ook niet mee naar buiten. Maar soms kwam het op een verrassende manier tot uiting. Ik wist welke datum Roolvinks trouwdag was. Jaren geleden kreeg ik een huwelijksaankondiging van een van zijn dochters. Zij had voor haar huwelijk de trouwdatum van haar ouders gekozen! Dat zegt meer over gezinsverhoudingen dan woorden kunnen. Jan Zindel besloot zaterdagavond de aan Roolvinks nagedachtenis gewijde extra Hier en Nu-uitzending van de NCRV met de woorden: „Wie hem heeft gekend, had Bauke Roolvink en zijn gezin nog vele gelukkige jaren gewenst. Het heeft niet zo mogen zijn.” Zindel gaf er daarmee blijk van inderdaad Bauke Roolvink te hebben gekend, want hij raakte daarmee heengaan de grootste leegte schept. Mogen mevrouw Roolvink en haar kinderen en kleinkinderen in het geloof, waarmee hun man, vader en pake naar zijn aardse einde heeft toegeleefd, eraan kunnen toevoegen: „Het heeft ook niet zo hoeven zijn”. God heeft zich niet vergist.

Willem Aantjes

In memoriam Bauke Roolvink

Het aardse werk van Bauke Roolvink moest bevestigd en daarom is zijn leven geëindigd in zijn strijd. Roolvink was maanden zeer ernstig ziek. Hij had veel pijn en hij verlangde om „naar huis” te gaan. Hij was bereid en het is al een grote rijkdom om dat te kunnen zeggen. Met Bauke Roolvink verliest de Anti-Revolutionaire Partij, verliest de Christen-Democratie een markante persoonlijkheid. Het leven van de overledene laat zich voor de oppervlakkige beschouwer typeren als een succesverhaal bij uitnemendheid; van fabrieksarbeider tot minister. Ik noem die betiteling oppervlakkig en ik denk aan de grote discipline die Roolvink opbracht om gedegen werk te kunnen leveren. Om zich te bekwamen en de stof die hij behandelde eigen te maken. En allen die hem in zijn leven hebben ontmoet weten dat van Roolvink. Het tekende Roolvink dat hij de zaken waarover hij sprak, ook de ingewikkelde, volledig beheerste. Ik noemde die

succes-typering ook daarom oppervlakkig, en ik voeg er aan toe, dat Bauke Roolvink in een leven van hard werken, van dienst zijn hoge posities heeft mogen bereiken. Van de fabriek ging zijn weg naar het Christelijk Nationaal Vakverbond, waar hij als bestuurder jaren op de bres voor de belangen van de gewone man heeft gestaan. Dat is Roolvink blijven doen, als Kamerlid en later als fractievoorzitter van de Anti-Revolutionaire Tweede-Kamerfractie. Als staatssecretaris en als minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Niet ieder heeft in die ambten Roolvinks werk altijd met instemming begroet. Dat behoeft ook niet. Zijn karaktervastheid, zijn recht door zee opereren, trok vele bewonderaars maar het stootte ook af. Roolvink had veel aan het land en aan de partij te danken. Ons land, en ik mag ook zeggen onze partij, heeft veel aan Roolvink te danken.

H. A. de BOER

Anne Vondeling †

In dit nummer van Nederlandse Gedachten zal het heengaan van Bauke Roolvink grote aandacht krijgen. Gezien de plaats, die hij in en namens de AR-Partij heeft ingenomen, is dit ook meer dan terecht.

Aangezien ik langer dan welke andere Anti-Revolutionair ook zowel met Roolvink als met Vondeling de Nederlandse politiek heb gedeeld, wil ik graag ook enkele woorden wijden aan het heengaan van Anne Vondeling, die zo plotseling uit het leven van de Nederlandse en Europese politiek werd weggerukt op een wijze, die velen onder ons zal hebben herinnerd aan de tragische dood van Kees Hazenbosch, ook nu nog onvergetelijk voor wie hem hebben gekend. Over Anne Vondeling is op tal van manieren (krant, radio, televisie) vorige week zeer veel gezegd. In dat geheel van beschouwingen is echter één facet onderbelicht dat naar mijn mening tot de meest kenmerkende eigenschappen van de politicus Vondeling behoorde. Boven alles was hij als politicus een democraat in hart en nieren. Dat maakte het hem mogelijk zonder wrok het wisselend lot van een politicus te ondergaan en tot tweemaal toe na een kort ministerschap (hoe frustrerend zou

dit niet voor bijna iedereen zijn geweest!) het parlementaire handwerk weer op te vatten. Die diepe democratische overtuiging stelde hem ook in staat met grote vastberadenheid voor de rechten van het parlement op de bres te staan. Diezelfde democratische gezindheid heeft hem als partijvoorzitter van de PvdA de haat van de communisten bezorgd, want hij weigerde hardnekkig samen met hen ter verdediging van de democratie op te treden. Hij was bereid de democratie met al zijn kracht en overtuiging te verdedigen, maar alleen met democraten. In zijn partij wilde hij graag ruimte laten voor afwijkende meningen, maar een absolute grens lag daar waar aan de democratie te kort dreigde te worden gedaan. Om die gezindheid was Vondeling bij uitstek de politicus die waardig was het voorzitterschap van de Tweede Kamer te bekleeden. Met die gezindheid had hij nog veel kunnen betekenen voor het democratisch gehalte van Europa. Nederland heeft in Anne Vondeling een groot democraat verloren. Van de dankbaarheid, die ons land daarvoor aan zijn nagedachtenis verschuldigd is, willen wij hier ook vanuit de Anti-Revolutionaire Partij getuigenis afleggen.

Willem Aantjes

Kernbewapening

Op 9 december 1978 sprak de partijraad van de ARP in een tweetal resoluties de wens uit, dat de politieke overtuiging van het CDA in hoofdlijnen diende te worden verwoord in een program van uitgangspunten, waarin de bijbelse visie op centrale politieke vraagstukken gestalte diende te krijgen en waarop de leden van het CDA persoonlijk aanspreekbaar dienden te zijn. Ongeveer twee maanden geleden werd de ontwerp tekst gepubliceerd en wordt thans ter behandeling aan de kiesverenigingen toegezonden. Gezien het karakter daarvan wordt er terecht op aangedrongen dit document diepgaand in de ledenvergaderingen aan de orde te stellen. Het geeft voor een lange periode de richting aan die het CDA wil gaan.

De vraag dringt zich echter op of met de uiteindelijke vaststelling van dit al of niet geamendeerde program van uitgangspunten, de oorspronkelijk daaraan ten grondslag liggende vraagstelling omtrent het „functioneren van” en de „aanspreekbaarheid op” de grondslag ten volle is beantwoord. Het gaat dan niet alleen om de beoordeling of het program van uitgangspunten inhoudelijk ons antwoord kan zijn op de oproep van het Evangelie, maar zeker ook om de vraag of de verwachting gerechtvaardigd is, dat het als bindend element binnen het CDA zal functioneren. Met name ten aanzien van dit laatste aspect lijkt vooralsnog enige twijfel gerechtvaardigd. Een twijfel, die door de recente discussies

door C. van 't Hoog

binnen het CDA over de kernbewapening slechts dreigt te worden versterkt en aandacht vraagt.

Wanneer prof. Goudzwaard in een artikel in N.G. van 13 oktober tot de conclusie komt dat de benadering van het kernbewapeningsvraagstuk vanuit de koppelingsgedachte tussen Europa en Amerika hem eerder heidens dan bijbels over komt, blijkt prof. Kooijmans zich gekwetst en beschadigd te voelen. De discussie over de kernbewapening tussen andere personen tijdens de laatste vergadering van het Algemeen Bestuur van het CDA levert helaas het zelfde beeld op. Wanneer een aantal deelnemers aan de discussie tot de conclusie komt, dat de modernisering van kernwapens onbijbels is, heeft dit een zich gegriefd en gekwetst voelen van anderen tot gevolg.

Degenen die anderen wilden aanspreken op het hart van het program van uitgangspunten en dit vanuit de bijbel wilden beargumenteren werden in de hoek van de „maatnemers” geplaatst en gevoegd bij de mensen die zich uitnemender achten dan de ander. Aan hun argumentatie werd volstrekt voorbij gegaan.

Prof. Steenkamp verweet hun ten slotte een overmatig gebruik van de bijbel. Een onterecht en onrechtvaardig verwijt van een CDA-voorzitter aan degenen die in geweten menen anderen te moeten voorhouden, dat de bijbel naar hun oordeel een andere richting aangeeft om te gaan.

Wanneer de discussie over de kernbewapening binnen het CDA als een eerste toets zou gelden voor het functioneren van het program van

uitgangspunten, dan moet dat tot de conclusie leiden, dat we op dat punt nog een lange weg hebben te gaan. Dan zullen we ons onder meer persoonlijk moeten afvragen of geen terughoudendheid geboden is bij het uiten van onze gekwettheid, wanneer anderen onze benadering in bepaalde zaken niet in overeenstemming achten met Gods wil. Een dergelijke gekwettheid werkt verstarrend. De terechte beduchtheid tot kwetsen zal het legitieme van de persoonlijke aanspreekbaarheid dreigen te verdringen. Willen we de C van het CDA als een levende C blijvend laten functioneren, dan zullen we juist bereid moeten zijn onze meningen te toetsen.

Dan mag ook het beoordelen van iemands beleid als niet in overeenstemming met de richting die God ons wijst, niet worden aangemerkt als een oordeel over die persoon als christen.

Terecht schreef drs. Oostlander onlangs:

„In het program van uitgangspunten zal dus vrijmoedig gesproken moeten worden over datgene wat ons ten diepste drijft en dus zullen, even vrijmoedig, bijbelse woorden daar mogen verschijnen; voor de één een dwaasheid, voor de ander een ergernis, voor ons een kracht die de koers bepaalt.”

Dat mag echter niet alleen gelden voor het program van uitgangspunten. Dat moet evenzeer mogen gelden voor ons spreken en discussiëren. Ook in ons politieke beleid dient het CDA herkenbaar te zijn en te blijven. Ik hoop, dat binnen onze partij en binnen het CDA bij de behandeling van het program van uitgangspunten niet alleen de inhoud maar eveneens het functioneren daarvan aan de orde wordt gesteld. De kernwapendiscussie toont de noodzaak daartoe nu reeds aan.

C. van 't Hoog is
CDA-fractievoorzitter
te Waddinxveen

Veel voorkomende afkortingen in de bewapeningsproblematiek

SALT

SALT staat voor besprekingen over de beperking van strategische wapens, dat wil zeggen de kernraketten waarmee de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie elkaar kunnen raken. Het eerste SALT-akkoord, dat dateert van 26 mei 1972, voorzag in een beperking van de aantallen raketten. De Sowjet-Unie mocht er 2347 hebben en de Verenigde Staten 1710, waarbij aangetekend moet worden dat de Amerikaanse raketten preciezer waren en voor een deel onkwetsbaar op duikboten stonden opgesteld. Het tweede SALT-akkoord werd 18 juni 1979 in Wenen getekend. Dit akkoord voorziet in een beperking van het aantal strategische raketten tot 2250 voor beide grote mogendheden.

MBFR

MBFR staat voor wederzijdse, evenwichtige troepenreductie. Landen van de NAVO en het Warschau Pact spreken sedert 1973 in Wenen over de mogelijkheid de legers van beide bondgenootschappen in Centraal-Europa in omvang te beperken. Tot dusver is men het nog niet eens over de vaststelling van de nu opgestelde aantallen militairen.

CVSE

CVSE staat voor conferentie voor veiligheid en samenwerking in Europa. De eerste van deze conferentie werd in juli 1975 in Helsinki gehouden na overleg in Geneve sedert september 1973. In Helsinki werd een akkoord getekend door alle Europese landen (behalve Albanië), de Verenigde Staten en Canada, waarbij afspraken werden gemaakt voor veiligheid, samenwerking en mensenrechten in en tussen de deelnemende landen. Van oktober 1977 tot maart 1978 werd in Belgrado gepraat over de naleving van de akkoorden van Helsinki. Hetzelfde gebeurt opnieuw in Madrid vanaf 11 november 1980. De voorbereiding daarvoor begint op 9 september, ook in Madrid.

Kernwapens als vechtwapen terugdringen

CDA-rapport over vrede en veiligheid

Terugdringing van de rol van de kernwapens moet betekenen: vermindering van onze afhankelijkheid van dat wapen in het gevecht, maar tegelijkertijd instandhouding van een geloofwaardige afschrikking. Dit is een van de centrale gedachten in het onlangs verschenen CDA-rapport over vrede en veiligheid.

Het inmiddels al veel geciteerde en ook gekritiseerde rapport van de commissie-Neuman probeert een aanzet te geven tot een geïntegreerde benadering van de vraagstukken van vrede en internationale veiligheid. Het gaat niet alleen in op de kwestie van de kernwapens in het kader van de westelijke verdediging, maar stelt zich ook de vraag naar de oorzaak van spanningen en conflicten in de wereld. Daarbij wordt uitvoerig stilgestaan bij de betekenis van de armoede voor de veiligheid in de wereld.

Onscheidbaar

Het rapport begint met de constatering dat vrede en veiligheid een onscheidbaar begrippenpaar is. Vrede zonder veiligheid loopt uit op de politiestaat of op de rust van de begraafplaats. Veiligheid zonder vrede is steriel en krampachtig. De samenstellers van het rapport hebben dan ook als ondertitel gekozen: vrede zonder onderwerping en veiligheid zonder overmacht. In het derde hoofdstuk formuleert de commissie een aantal bedreigingen waaraan de veiligheid bloot staat. Als eerste bedreiging noemt het rapport de ideologieën, waarbij met name gedacht wordt aan de sowjet-ideologie, die

gekenmerkt wordt door gevoelens van wrevel en argwaan jegens het type maatschappij zoals dat in Nederland en omringende landen bestaat. Deze ideologie geldt nog onverminderd, ondanks het feit dat ze zich tegenwoordig vreedzaam voordoet. Nauw hangt hiermee samen het imperialisme in zijn verschillende vormen, het streven van staten naar hegemonie (overheersing). Beide bedreigingen zijn gekoppeld aan de kwestie van de mensenrechten. Schending van die rechten kan uitlopen op een agressieve verbittering die consequenties heeft voor vrede en veiligheid. In dit verband wordt ook Zuid-Afrika genoemd. Verdere factoren die de vrede en de veiligheid bedreigen zijn de economische ongelijkheid en groei van de wereldbevolking, terwijl de economische ontwikkeling achter blijft. Zeker zo belangrijk zijn verder het vraagstuk van de energievoorziening in de wereld en de ontwikkeling van de bewapening. Overigens schrijft de commissie ervoor terug de aanwezigheid van wapens voornamelijk als oorzaak en in mindere mate als gevolg van politieke spanningen te beschouwen. De gedachte dat de bewapeningsprocessen in Oost en West uitsluitend worden bepaald door winstbejag, carrièrezucht en bedrijfsblindheid wijst het rapport af.

Arrogantie

In de hoofdstukken vier en vijf houdt de commissie zich achtereenvolgens bezig met de verhouding Oost-West en de relatie Noord-Zuid. De commissie constateert dat er een historische band tussen de Verenigde Staten en West-Europa bestaat, maar dat de Amerikaanse bereidheid om in atgelegen delen van de wereld tussen

beide te komen sedert de oorlog in Vietnam gedaald is. De vrees voor een kernoorlog werd na de Cuba-crisis zo reëel dat de Amerikanen met de Sowjet-Unie over maatregelen gingen praten die konden bijdragen tot een ontspanning van de onderlinge verhouding, waarbij West-Europa soms het gevoel heeft dat zijn belangen onvoldoende meespelen. Het rapport waarschuwt echter voor wat het noemt de „arrogantie van de kleinheid”. Economisch stelt West-Europa heel wat voor, maar in militair en politiek opzicht is zijn macht beperkt. Voortbestaan van de Amerikaanse veiligheidsgarantie is daarom van groot belang. Met name West-Duitsland heeft steeds op de Amerikaanse garantie vertrouwd. Zou deze wegvallen dan bestaat de mogelijkheid dat West-Duitsland toenadering zal zoeken tot het Oostblok om hereniging van beide Duitslanden mogelijk te maken, hetgeen diep ingrijpende gevolgen zou hebben voor de Westeuropese verhoudingen.

De commissie stelt dat het onwaarschijnlijk is dat de greep van de Sowjet-Unie op Oost-Europa minder zal worden. Dat zou namelijk de politieke afstand tussen Moskou en West-Europa vergroten. Bovendien zou liberalisering in de Oosteuropese landen al te gemakkelijk uit de hand kunnen lopen, terwijl de bevolking van die landen alsook de bevolking van verschillende delen van de Sowjet-Unie veel vatbaarder zou worden voor de westerse invloed, wat kan leiden tot een uitdrukkelijker hang naar meer vrijheid. De commissie is van mening dat ondanks de uiterlijke bereidheid van de Sowjet-Unie om tot ontspanning te komen zij blijft streven naar handhaving en uitbreiding van haar invloedssfeer.

Ontwikkelingshulp

De commissie is van oordeel dat vergroting van de ontwikkelingshulp van groot belang is voor vrede en veiligheid. Ze geeft hiervoor een vijftal overwegingen. Als de arme landen niet goedschiks krijgen wat ze menen dat hun rechtens toekomt, dan bestaat het gevaar dat ze het zullen komen halen. Worden de arme landen niet door het Westen geholpen, dan bestaat de kans dat de Sowjet-Unie in het gat springt. Een deel van de armoede in het Zuiden is te danken aan de uitbuiting door het rijke Noorden. Bovendien dient de internationale gemeenschap zich het lot van de minder bedeelde staten aan te trekken, waarbij komt dat het ook een kwestie van menselijk saamhorigheidsgevoel is dat ieder mens menswaardig moet kunnen leven. De commissie is niet overtuigd van de gelijkwaardige geldigheid van deze vijf argumenten, maar meent wel dat ze voldoende redenen aandragen voor uitbreiding van de hulp. De belangrijkste problemen tussen Noord en Zuid zijn, aldus het rapport van monetaire aard. De inflatie zou moeten worden teruggedrongen, aangezien deze een negatieve uitwerking heeft op het internationale politieke klimaat. Dit betekent een beperking van de groei in het Westen. Als nevengevolg heeft dit dat het aspiratieniveau van de bewoners van de arme landen niet nog verder omhoog gaat bij achterblijvende economische groei, wat tot onvermijdelijke vergroting van de frustratie leidt.

Bewapening

De meeste aandacht heeft hoofdstuk zes van het rapport gekregen dat de kwestie van de bewapening bespreekt.

De commissie acht het lidmaatschap van de NAVO onmisbaar, gezien de internationale verhoudingen. De commissie is voorstander van terugdringen van de rol van de kernwapens, maar signaleert in dit verband een aantal misvattingen: vermindering van het aantal is geen terugdringen van de rol van de kernwapens, afstoten van bepaalde nucleaire taken is dat al evenmin.

Verwijdering van de kernwapens uit Nederland is ook geen zinvolle bijdrage, omdat er dan een redelijke kans is dat de wapens in oostelijke richting verplaatst worden en sneller zullen worden ingezet. Bovendien verliest Nederland dan zijn greep op de besluitvorming over de kernwapens. De commissie bepleit echter een terugdringing van de kernwapens als vechtwapens, hetgeen geleidelijke ontmanteling zou moeten betekenen van de genucleariseerde artillerie, en een versterking van de afschrikingsrol van de kernwapens. Versterking van de afschrikking betekent dat het Westen nooit zou moeten verklaren niet als eerste gebruik te maken van kernwapens. Zo'n uitspraak zou de Sowjet-Unie tot een avontuur kunnen verleiden met het conventionele overwicht dat ze heeft. Bovendien moet niet gesproken worden over atoombewapenvrije zones, omdat dit de vijand ook straffeloosheid suggereert in geval van een beperkte aanval. Vermindering van de wapens aan westelijke zijde dient gepaard te gaan met gelijksoortige concessies aan de andere zijde.

H.A.

Het rapport Vrede en Veiligheid is te bestellen bij de ARP, Dr. Kuiperstraat 3, Den Haag. Het kost f 6,50 en telt 59 pag.

Ethische en politieke aspecten van de kernbewapening

Door dr. W. de Kwaadsteniet

Aan het kernwapenvraagstuk zitten verschillende kanten: militaire, strategische, economische, politieke, ethische enz. Het is niet altijd eenvoudig om ieder aspect voldoende te belichten. Zo dreigen in de discussies in NAVO-verband met name de militair-strategische aspecten te domineren. In dit artikel zullen voornamelijk de ethische en politieke aspecten worden belicht.

Ethiek

Om de verschillende ethische benaderingswijzen met betrekking tot de kernbewapening duidelijk te maken wordt wel eens een onderscheid aangebracht tussen gezindheidsethiek en doelethiek. In het ene geval stelt men dat er tussen nucleaire en conventionele wapens een zodanig kwalitatief verschil bestaat dat met nucleaire wapens in ieder geval de gerechtigheid niet gediend kan worden. In het andere geval wordt gesteld, dat door het bezit van kernwapens en de dreiging die daarvan uitgaat wellicht juist een wereldcatastrofe kon en kan worden voorkomen. In deze gedachtegang wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat onder bepaalde omstandigheden ook met nucleaire wapens onrecht kan worden ingedamd, althans dat het afstoten van deze wapens een nog groter onrecht zou kunnen veroorzaken. Met de aanwezigheid van kernwapens wordt immers de stabiliteit in de internationale verhoudingen tot op zekere hoogte gewaarborgd, zo wordt dan gesteld. In beide benaderingswijzen gaat het erom te voorkomen, dat kernwapens ooit tegen de mensheid ingezet zullen worden. In de eerste benaderingswijze, die van de gezindheidsethiek, kan het middel van de kernwapens niet tegenover het

eigen geweten worden verantwoord. Zelfs al kan misschien door dit middel een (kern)oorlog worden voorkomen, het eigen geweten verbiedt dat. De tweede benaderingswijze, die van de doelethiek, gaat ervan uit dat, wanneer het bezit van kernwapens een (laatste) middel is om een (kern)oorlog te voorkomen, dit doel dat middel rechtvaardigt. Beide benaderingswijzen kunnen tot de overtuiging doen komen, dat er alles aan gelegen is het huidige veiligheidssysteem om te bouwen tot een ander – niet op de huidige vorm van afschrikking berustend – veiligheidssysteem. Toch komen beide benaderingswijzen in de praktijk niet op hetzelfde neer. In de ene zienswijze is niet alleen het gebruik, maar ook het bezit van en het dreigen met kernwapens ongeoorloofd. In de andere zienswijze wordt door het bezit van kernwapens en de dreiging die er van uitgaat, juist het ergste, namelijk het gebruik, voorkomen. Zo'n tweedeling in gezindheidsethiek en doelethiek is natuurlijk tamelijk grof en doet onvoldoende recht aan de werkelijkheid. Het is ook geenszins bedoeld om vóór- en tegenstanders op één of andere manier in te delen, maar moet gezien worden als een – wellicht gebrekkig – middel om de gedachten te ordenen.

Doel-middel

In het CLA-verkiezingsprogramma. "Niet bij brood alleen" wordt gesproken over een zekere verhouding die er voor de overheid zal moeten bestaan tussen de omvang van het onrecht dat zij wil keren en de omvang van haar militaire weerwoord. Die verhouding is bij de inzet van kernwapens fundamenteel zoek. De vernietiging die plaatsvindt kan dan in geen verhouding (meer) staan tot het belang van het meningsverschil dat tot zo'n kernoorlog heeft geleid. Bij de behandeling in de Tweede Kamer in 1976 van de nota „Ontwapening en veiligheid” heeft de toenmalige staatssecretaris Kooijmans gezegd, dat met de kernwapens

„zowel naar omvang als naar de duur een extra dimensie verleend (wordt) aan de vernietigingskracht van de wapens; naar de duur doordat ook volgende generaties door de gevolgen ervan kunnen worden getroffen”. In de ARP-nota „Atoomwapens als onderdeel van het veiligheidsbeleid” (commissie Boertien, 1970) wordt gesteld dat „het specifieke karakter van het gebruik van nucleaire wapens ligt in het destructief vermogen; de praktische moeilijkheden, verbonden aan de regulatie; het non-discriminatoire karakter van de wapens (...) en de waarschijnlijkheid dat het gebruik ervan een vergelding oproept die het doel dat het veiligheidssysteem nastreeft onbruikbaar maakt”. Wij dienen ons bij iedere beslissing te realiseren of die scheefgegroeide doel-middel-verhouding daardoor beter of juist slechter wordt.

Verantwoordelijkheid

De technologische ontwikkelingen hebben een belangrijke invloed op de kernbewapening en op de kernwapenwedloop. Steeds vrijzinder en meer geperfectioneerde wapens worden ontwikkeld en opgenomen in het kernwapensarsenaal. Kernachtige vernietiging met machinaal precisiewerk door een druk op de knop behoort tot de mogelijkheden, waarvan de militairen voorsnog de uitwerking niet zien en niet kunnen overzien. Overigens zijn „gewone” massavernietigingswapens ook niet niks. Wie zich iets herinnert van de ongehoord massale bombardementen aan het einde van de tweede wereldoorlog, zal dat beamen. Ook dat was onvoorstelbaar. Maar de verschrikkingen van een conventionele oorlog moeten niet gebruikt worden om het bezit of gebruik van kernwapens goed te praten. Het afwijzen van kernwapens houdt geen kritiekloze aanvaarding van alle conventionele wapens en het gebruik daarvan in.

Het gaat er immers om óf en hoe de verantwoordelijkheid voor het gebruik van militaire middelen – als dat ooit noodzakelijk wordt – door betrokkenen nog beleefd kan worden. Kan dat met de huidige massale vernietigingswapens? Ik denk het niet. In een moderne oorlog met zijn geavanceerde technologische wapentuig, wordt de militair steeds meer geïsoleerd van de gevolgen van zijn handelen, wordt de scheiding tussen de militair, die dood en verderf zaait en de slachtoffers van zijn daad steeds verder doorgevoerd. Bij een moderne kernoorlog wordt bij wijze van spreken in een vergadering van politieke en militaire autoriteiten besloten waar een kernwapen heen moet en dit wapen wordt dan per computergestuurde raket vervoerd. Niemand hoeft het bloedbad meer te zien en er slechte dromen van te krijgen. Het heeft iets beklemmends, dat er van een rechtstreekse confrontatie met de gevolgen van eigen handelen steeds minder sprake is. Wij dienen ons ook als politici af te vragen of wij de autonome wapentechnologische ontwikkelingen, die tot dit soort onaantoonbare en beangstigende mogelijkheden hebben geleid, kunnen en willen weerstaan. Want met dit weerstaan wordt een van de belangrijkste oorzaken van de

wapenwedloop aangegrepen.

Politiek

Nu de politieke praktijk. Terugdringing van de rol van de kernwapens is een beleidsdoelstelling, die in ons land – gelukkig – breed ondersteund wordt. Over de wijze, waarop deze doelstelling het beste gerealiseerd kan worden lopen de meningen echter nog wel eens uiteen. De CDA-Tweede-Kamerfractie staat op het standpunt dat we ons voorlopig zouden moeten beperken tot de oorlogvoorkomende rol die de kernwapens door hun afschrikking vervullen, om van daaruit te komen tot een verdere terugdringing van de kernwapens. Dat betekent concreet dat ieder kernwapen, dat voor de afschrikking niet strikt nodig is, kan worden gemist. Daarom heeft het CDA zich krachtig verzet tegen de invoering van de neutronenbom en beijvert het zich om de korte-afstandwapens te verwijderen. Bij de komende NAVO-beslissing over de nieuwe middellange-afstandwapens (Pershing II en Tomahawk-raket) moeten wij ons realiseren dat de invoering ervan het risico van een daadwerkelijk gebruik van kernwapens vergroot. Ervan uit te gaan dat een eventueel gebruik van kernwapens binnen beperkte grenzen gehouden kan worden is een illusie. Het is volslagen onrealistisch te veronderstellen dat het gebruik beperkt zou blijven tot bijvoorbeeld Europa of tot niet veel en vooral kleinere wapens. Als er een wezenlijk gezamenlijk belang is van de Verenigde Staten en Europa, Amerikaanse soldaten in West-Europa liggen, kernwapens van de Verenigde Staten in Europa staan, die de Sovjet Unie kunnen treffen, zou de Sovjet Unie dan alleen op Europa reageren? Dat lijkt mij bijzonder irrealistisch. De NAVO zou er goed aan doen, voordat een overhaaste beslissing genomen wordt zich eerst te bezinnen op de volgende punten: – Is er nog sprake van een onscheidbaarheid tussen de Verenigde Staten en Europa? – Is een beperkte kernoorlog wel mogelijk? – Is de officiële NAVO-strategie van het aangepaste antwoord (flexible response) nog wel bruikbaar? – Zijn wij bereid om de rol van de kernbewapening te beperken tot de afschrikking?

Het CDA en het beest uit de zee

Door A. van Bochove

De Bijbelse oproep tot vrede is meer dan een oproep tot het afzien van wapengebruik. Het oudtestamentische Israël wordt er keer op keer aan herinnerd door de profeten zich niet met de gojim, de volkeren, te meten in aardse grandeur en aardse wapenmacht, zich niet te verliezen in coalities met een van de beide grootmachten van die tijd, Assyrië en Egypte; bij voortdurend krijgt de priesterelite in het Sanhedrin te horen dat zij het uitpersen van de boerenstand terwille van loze militaire inspanningen dient te staken. Israëls politieke missie is wezenlijk anders: de gerechtigheid hoog houden en, in de woorden van Jesaja, „rust en stilheid” te dienen.

Ook het onrustig makende wapenbezit is onvrede, is aardse grandeur, is psychologisch geweld. Het kunstmatige onderscheid wat heden ten dage wordt gemaakt tussen wapenbezit en wapengebruik, is een gevolg van het toegeven aan een of andere mechanische logica en het loslaten van het Bijbelse vredebegrip. Met de kernbewapening heeft het mensdom zich de macht over leven en

dood aangemeten. Het is vergeten dat het, volgens psalm acht, „bijna goddelijk” geschapen is; het heeft zichzelf goddelijk gekroond, zoals de keizer-god Augustus, de „verhevene”. Hard wordt deze menselijke hoogmoed afgestraft door Paulus in zijn brief aan de Colossenzen: „Hij (Christus) heeft de overheden en de machten ontwapend en openlijk terechtgesteld.” Zelden is de perversiteit van een overheid die zichzelf totalitaire macht toeëigent ons scherper getekend als in het laatste Bijbelboek, de Openbaring van Johannes. Een illegaal geschrift, tot stand gekomen tijdens de christenvervolgingen die onder keizer Domitianus door het Rijk spoelden, in een voor de Romeinse heersers onbegrijpelijk geheimtaal. De vervolgers, die hun Torah, hun profeten, hun joodse wijsheidsbronnen en hun evangeliën hadden, verstonden echter die taal en herkenden in „het beest uit de zee” het al-omvattende regime in Rome. Het beest is erop uit de plaats van God in te nemen en laat zich door „de gehele aarde” aanbidden. Nu negentiende eeuwen later de goeddeels uit christenen bestaande overheden van Amerika en Nederland zichzelf in de kernwapens goddelijke macht aanmatigen, rijst de vraag, of christenen niet zelf het beest uit de zee berijden. Het oude, Romeinse atheïsme in een nieuwe, christelijke gedaante. Velen van de christenen in kwestie

erkennen, dat de huidige kernbewapening ongehoorzaamheid aan Gods' woord is. Accepteren dat echter, omdat het „nu eenmaal zo gaat in een zondige wereld.” En het „ethicisme” (Van Leijenhorst), zoals dat in deze passage bedreven wordt, heeft toch immers maar een beperkte waarde voor de alledaagse politiek? Dan zal Van Leijenhorst het ook wel eens zijn met de communistische ideologen in Moskou, die al jaren lang betogen dat de Bijbel leuk is voor het privé-leven, maar niets met politiek te maken heeft...

Realiteit

Wanneer militairen of hun pleitbezorgers in kerk, politiek of omroep ons toespreken, doen zij dat vanuit, wat zij noemen, de „weerbare werkelijkheid”. De werkelijkheid van strategische concepties, tabellen, kaartenkamers, computerhallen, woordmaskerades (een „megadode” klinkt niet zo erg als een miljoen doden), kortom, het klinisch-organisatorische militarisme. Zij verzwijgen de realiteit van Hiroshima en van de „150 megadoden” die volgens oud-minister MacNamara bij een thermo-nucleaire oorlog op het Amerikaanse continent zullen vallen. Wanneer mensen zichzelf reëel noemen, is het oppassen geblazen, want vanaf dat moment worden er nog slechts deelwaarheden verkondigd. We hebben de kernbewapening toegestaan om een eigen, niet meer voor mensen te vatten logica te ontwikkelen. De officiële NATO-strategie van de afschrikking heeft veel weg van de man die inbrekers zag aankomen, een pistool pakte, op z'n eigen hoofd richtte en riep: „sta stil of

ik schiet”. We weten immers, het dreigement „als jij aanvalt ga ik kernwapens gebruiken”, betekent „als jij aanvalt, pleeg ik zelfmoord.” Maar tot discussiëren over de gevolgen van zo'n aanval willen de militaristen en hun pleitbezorgers het niet laten komen: kernwapens zijn er immers niet om ze te gebruiken, daar zijn ze veel te onmenselijk voor, alleen maar om ermee te dreigen. Maar om die onbruikbaarheid te bestendigen moet wel duidelijk zijn, dat we voor eventueel gebruik niet terugdeinzen. Intussen zijn we er allemaal, ook de CDA-fractie, van overtuigd dat we moeten onderhandelen om de kernwapens terug te dringen. Om een troef in handen te hebben worden alvast wat nieuwe wapens aangeschaft. Logisch, toch?

CDA-discussie

Het verbijsterende van het kernwapendebat in het CDA is, dat we sinds de koude oorlog geen stap verder blijken te zijn gekomen. Alleen de verpakking is wat zachter, farden van Bijbelse taal moeten nu het aloude, primitieve goed/kwaad-denken verhullen. Aan de ene kant het westen, „het beloofde land”, vol vrijheid en welvaart, waar de rest van de wereld verlekterd naar zit te kijken. De burgerlijk-liberale maatschappij, compleet met z'n werkloosheid, vereenzaming, grondstoffenverspilling, onderdrukking van ethnische minderheden, is het nog altijd waard om ook door christenen, met alle middelen, ook kernwapens, beschermd te worden. Of zou het echt om de godsdienstvrijheid gaan? Nee, toch niet, want een actieve, politieke godsdienstbeleving die in Oost-Europa

inderdaad onmogelijk is, is intussen als irrealistisch ethicisme terzijde geschoven. „Maar we hebben de wapens alleen nodig voor eigen verdediging.” Juist. De propaganda van NATO en Warschau Pact, zij zijn eenstemmig in het benadrukken van het verdedigende karakter van hun oorlog. De eigenwaan en het volstrekt gebrek aan zelfkritiek worden pas goed duidelijk wanneer we het vijandbeeld aanschouwen wat in de huidige discussies wordt opgetrokken: een agressieve, expansionistische Sovjet-Unie, wier leiders ontdaan zijn van menselijke eigenschappen, nog steeds, ondanks alle uiterlijke tekenen van ontspanning, azend op wereldheerschappij. Wij, vrede- en menslievende christenen, dienen voortdurend rekening te houden met de barbaarse instincten van onze tegenstanders en onze defensiepolitiek moet uitgaan van de slechtst denkbare intenties van de Sovjet-Unie. De term „negatief mensbeeld” lijkt hier niet meer van toepassing. Ons vijandbeeld is meer een vorm van politieke pornografie. We worden in een roes gebracht, als zouden we een gevaarlijke achterstand hebben. Precies als eind jaren '50, de jaren dat het Amerikaanse volk moest geloven dat er een „raketten-kloof” was. Dus meer kernwapens. Toen het bedrog duidelijk werd en de kloof nooit bleek te hebben bestaan, was het te laat. De wapenrace was al in een hogere versnelling gedrukt.

Democratie

Het klinkt allemaal wat ongezoeten. Maar we vragen ons af of de heren in

Vervolg op pagina 10

Beelden van de Arjos-manifestatie

De inleiders op het thema Geloof en Revolutie. Links prof. mr. W. F. de Gaay Fortman en rechts dr. C. H. Koetser.

Het CDA-lied

*Ik heb het eindelijk gevonden
De partij waar iedereen naar zocht
CDA is het antwoord
Op werk'lijk iedere vraag.
Het ruist, het bruist,
Want er is daar voor ieder wat wils.
Ik heb het eindelijk gevonden
CDA, CDA, CDA.*

*Ik heb het eindelijk gevonden
Het is niet links het is niet rechts
't Heerlijke veilige midden,
Slaapt u maar rustig het mag.
Het ruist, het bruist.
Want er is daar voor ieder wat wils
Ik heb het eindelijk gevonden
CDA, CDA, CDA.*

*Ik heb het eindelijk gevonden
het is nu beter dan voorheen
Weet u nog die ARP van toen
Zo principieel, het was geen doen
Maar nu, U ziet,
Er is hier voor ieder wat wils*

*Ik heb het eindelijk gevonden
CDA, CDA, CDA.
Denk nu niet dat het verkeerd was
Dat die drie toen samen zijn gegaan
Geef u nu over aan dit CDA
Een heel groot front staat voor u klaar
Het ruist, het bruist,
en gezeur komt er niet meer in voor.
Ik heb het eindelijk gevonden
CDA, CDA, CDA.*

*Hetgeen voor altijd onbereikbaar leek
Dat is er nu voor iedereen
Je hoeft nu echt geen veer te laten,
Het CDA gaat nergens heen.
Het ruist ....., het bruist .....*
*Want er is daar voor ieder wat wils
Ik heb het eindelijk gevonden,
CDA, CDA, CDA.*

*Dus.... Wat heb ik eigenlijk gevonden,
bla, bla, bla, bla, bla.*

(tekst Marga Smit en Ineke Jol)

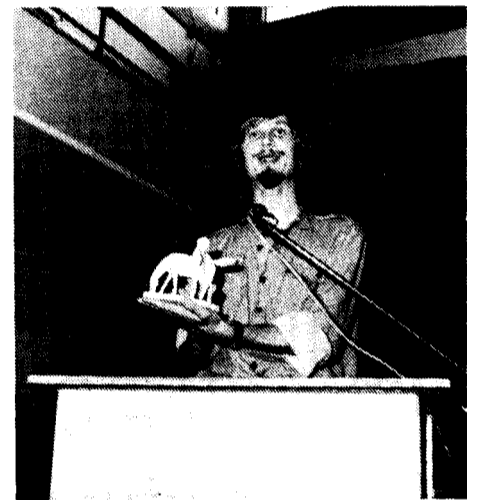
Arjos-voorzitter Klaas de Vries.

S. Faber felicitert de Arjos namens het CDA-bestuur.

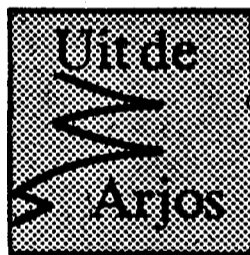
CDA-fractie leider R. Lubbers felicitert de Arjos.

Namens Arjos-Groningen biedt Gerard Brouwer het peerd van Ome Loeks aan.

Mr. W. Aantjes in gesprek met oud-Arjossecretaris Frits Kool.

De foto's zijn gemaakt door Wim de Vries, Den Haag.

Tijdens de receptie ...

Een testament

*Na vijftig wilde jaren van de Arjos
maak ik een testament op van haar jeugd
Niet dat ze geld of goed heeft weg te geven
voor slimme jongen heeft ze nooit gedeugd...*

*Maar er zijn nog wel wat mooie idealen
goed van snit, die nog niet uit de mode zijn
En die kunnen ze bij ons wel komen halen,
maar helaas, het CDA vindt ze niet fijn.*

*Aan het CDA laat ik mijn beste wensen
om te komen tot een waardige partij,
of dat lukken zal met zoveel nieuwe mensen
zonder Arjos is dat nog de vraag voor mij!*

*Aan mijn tante KVP laat ik mijn bijbel
die door ons toch steeds als richtsnoer is beschouwd
Als ze die niet leest dan krijgen ze nog heibel*

zonder bijbel is: te vroeg getrouwd.

*Voor mijn tante CHU is mijn vermogen
om verliefd te worden op een socialist
Zelf ben ik helaas één keer teveel bedrogen
Maar als zij het wil proberen is dat winst.*

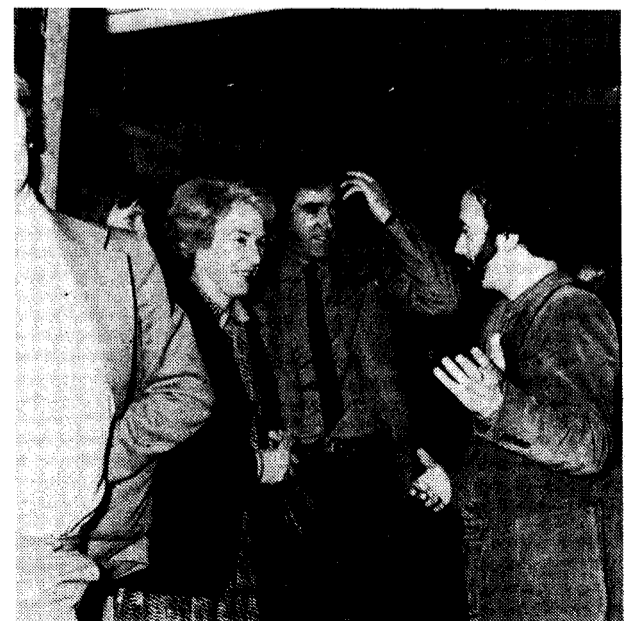
*Voor mijn moeder ARP is het geweten
dat zij in de Arjos steeds heeft willen zien
En nu mag ze geen principe meer vergeten,
Anders gaat ze toch nog stiekem vreemd misschien.*

*Aan het CDJA laat ik graag mijn leden,
voorzover ze nog te transplanteren zijn,
die haar levenloosheid fel hebben bestreden
Accepteer ze nu als medicijn.*

*Verder niets er zijn alleen nog een paar dingen
voor diegenen die mij trouw hebben gediend
Dat zijn de goede jeugdherinneringen,
Aan een motie, aan een actie, aan een vriend.*

(Tekst Aat-Jan de Geus)

*Tijdens de
receptie
een onderonsje
tussen min.
Gardeniers,
H. de Boer en
Klaas de Vries.*

UIT DE ARJOS

Een overzicht van de ongeveer 300 aanwezigen.

Arjos feestelijk op weg naar vervroegd uittreden

„Toen Wilma Noorda op het eeuwfeest van de A.R.P. aankondigde dat het thema van het 50-jarig jubileum van de Arjos Geloof en Revolutie zou zijn, trad er geen schrikreactie op, maar een gevoel van herkenning,” aldus mr. W. Aantjes afgelopen zaterdag in Utrecht. Hij was één van de vele sprekers op de feestelijke jubileumbijeenkomst van de Arjos. Het was één van de aardigste typering van het Arjos-jubileumthema.

De bijeenkomst van afgelopen zaterdag was min of meer een afsluiting van een serie bijeenkomsten in Arjos-verband over het thema „Geloof en Revolutie”. Daarnaast daalden vele gelukwensen op de Arjos neer. Gelukkig gebeurde er nog meer.

Kernwapens

Naast het feestelijke karakter van de bijeenkomst, was er n.l. ook volop aandacht voor de bittere politieke realiteit. Arjos-voorzitter Klaas de Vries kon er in zijn openingsrede niet om heen: de dreigende invoering van nieuwe kernwapens. Hij benadrukte dat wij op een keerpunt in de geschiedenis staan. Wij kunnen nu nog iets van die afschuwelijke wapeningswedloop keren, aldus Klaas. Hij verhaalde verder nog hoe merkwaardig de discussie over de kernwapens binnen het CDA verloopt. „CDA-voorzitter Steenkamp heeft gezegd dat de discussie binnen het CDA nu echt gestart is”, zei Klaas enigszins cynisch. „Nu er echt iets besloten moet worden over kernwapens, werd een reeds lang sluimerende commissie opgepept, die met haar rapport minister Scholten een fikse steun in de rug gaf. De invloed van zo'n rapport is moeilijk meetbaar, maar de CDA-kamerleden Frinking en De Boer waren ineens merkwaardig stil. Aan de ene kant is het te waarderen dat Lubbers de fractie op één lijn heeft gekregen, aan de andere kant gaat het toch te ver. Wij moeten nu weerstand bieden tegen de druk van de wapenindustrie. Wij hebben de

morele plicht dit bewapeningsdenken te doorbreken. Wij mogen het niet op een akkoordje gooien tussen enerzijds politieke overwegingen en anderzijds ons geweten”, aldus een gloedvolle Klaas. Hij vervolgde dat „kenmerk van christen-democratische politiek zal moeten zijn vrede door recht. Wij moeten de wortels van de wereldpolitiek blootleggen, dan zijn wij Groenians bezig”. En zo was Klaas weer min of meer beland bij het jubileumthema. Dat het één – de aktualiteit – altijd te maken heeft met het ander – bezinning over een thema – bleek in de discussie later op de morgen. Op voorstel van Aart van Bochove werd toen besloten namens de Arjos een adhesie-telegram te sturen naar de elders in Utrecht plaatsvindende landelijke demonstratie tegen de kernwapens.

Geloof en Revolutie

Het morgengedeelte van de bijeenkomst werd gevuld met twee inleidingen en een forumdiscussie over het jubileumthema. De eerste inleider was oud-minister en CDA-senator W. F. de Gaay Fortman. Zijn betoog was vooral gericht op de betekenis van revolutie, van een recht van verzet vanuit Groens en andere staatkundige gedachten. Hij begon met een typering van het boekwerk van Groen van Prinstere „Ongeloof en Revolutie”. De Gaay Fortman typeerde dit boek als een waarschuwing tegen het loslaten van God in de staatkunde, dat zou leiden tot een ontbinding van het mensenleven. „De waarde van Groen is dat hij benadrukte dat je moet letten op de geestelijke stromingen achter maatschappelijke bewegingen, welke getoetst moeten worden aan de bijbel. Als het belangrijkste grondrecht beschouwde Groen het recht van verzet. Wanneer de overheid Gods geboden niet meer handhaaft, dan is er een recht van verzet. Christenen hebben het daar altijd moeilijk mee gehad, denk aan de tweede wereldoorlog”, aldus De Gaay Fortman. Revolutie, omschreven als de omverwerping van een zittende regering met wapengeweld, mag niet zomaar als middel tot maatschappelijke omwenteling worden beschouwd. Er zijn Christenen die stellen dat je achter

elke revolutie moet staan wanneer een zittende regering mensenrechten op grove wijze schendt. Ik heb daar moeite mee, aldus De Gaay Fortman. Na De Gaay Fortman kwam dr. C. H. Koetsier, voorzitter van de werkgroep „Kerk en Ontwikkelingssamenwerking” van de Raad van Kerken, aan het woord.

Centraal in zijn betoog stonden twee revoluties, waar Christenen het doorgaans nogal moeilijk mee hebben (gehad). De eerste was de Indonesische Revolutie en de tweede de sociale revolutie in Zuid-Amerika. De tragiek van de Indonesische Revolutie was dat Christenen in verschillende posities tot verschillende opvattingen kwamen, aldus Koetsier. Maar hetzelfde geldt ook voor de sociale revolutie in Zuid-Amerika. Daar beoogt men verdrukte massa's te bevrijden uit hun situatie van uitbuiting. Aan die strijd doen ook Christenen mee, en daar hebben wij nogal eens moeite mee.

De conclusie die Koetsier trok, was dat je houding ten opzichte van revoluties altijd dynamisch moet zijn. Je moet voorzichtig zijn met je oordeel over revoluties. Ook in onze eigen Westerse Wereld is sprake van revoluties. Naar het oordeel van Koetsier moeten wij daartegen echt anti-revolutionair zijn. Hij doelde op de technische revolutie, op de culturele revolutie en op de sociale revolutie die wij zonder protest over ons heen laten komen. Daar is echt een anti-revolutionaire houding tegen nodig.

„Wij zijn overigens ook gauw benauwd voor revoluties in verband met het daarmee gepaard gaande geweld, maar ook de bestaande situatie is een situatie van geweld”, aldus Koetsier. Hij onderscheidde drie vormen van geweld: het structurele geweld (honger, kindersterfte groot-landeigendom, onderdrukking), het tegengeweld (bewegingen die ten einde raad de wapens opnemen tegen het structurele geweld) en het contra-geweld (van bestaande machten tegen het tegengeweld).

„Wij als Westerlingen mogen hier niet te hooghartig mee omgaan, omdat wij vaak betrokken zijn bij de eerste en de laatste vorm van geweld”, sloot Koetsier af. „geloof en revolutie sluiten elkaar niet bij voorbaat uit, maar tegelijkertijd kan het resultaat van een revolutie nooit samenvallen met Gods

Koninkrijk”.

In de discussie die na deze vrij lange doch interessante betogen volgde, stond vooral de vraag centraal wanneer, waarvoor en tegen wie een revolutie kan/mag plaatsvinden. Helaas was er niet al te veel tijd om diepgaand met elkaar te discussiëren. De Gaay Fortman benadrukte dat het modieus was om in Nederland te spreken over een revolutionaire situatie. „Wij hebben een democratische rechtsstaat, waar minderheden geaccepteerd worden, waar rekening mee gehouden wordt. Verder staan er voor een ieder voldoende wegen open om genomen beslissingen aan te vechten”, sloot De Gaay Fortman af. Koetsier benadrukte dat veel mensen geleefd worden door de omstandigheden en dat Jezus zich vooral richt op de omkering van mensen. „In het Calvinistisch denken zitten veel elementen die bruikbaar zijn in revolutionaire situaties in de derde wereld en wij moeten niet vergeten dat wij mede betrokken zijn in situaties van structureel geweld. Mensen uit dergelijke situaties in de derde wereld zeggen tegen mij, je hoeft niet voor ons te bidden, maar doe wat, informeer je”, sloot dr. Koetsier het morgengedeelte af.

Gelukwensen

Het middagedeelte werd gevuld met gelukwensen van allerlei CDA-mensen. Uiteraard namen sommigen de gelegenheid te baat om ook wat politieke gedachten te uiten. Afgewisseld door gezang kwamen de volgende mensen allemaal aan het woord. Peter Heukels, voorzitter van het CDJA, opende de stoet van sprekers. Hij feliciteerde de Arjos, maar vond de Arjos nog steeds een onmiskenbare drang bezitten om de eerste te willen zijn, om voorop te willen lopen. Bezin je ook maar eens op je eigen standpunten, was zijn advies.

De Arjos-Groningen constateerde met droefheid dat de Arjos volgend jaar dood zal zijn. „Maar”, zei hun vertegenwoordiger, „wanneer het net zo gaat als met het peerd van Ome Loek, is alle hoop nog niet verloren. Want dat werd pas beroemd, toen het dood was”. Klaas de Vries mocht dan ook een mooi beeldje van dat peerd in ontvangst nemen. CDA-fractie leider Lubbers was de volgende spreker. Hij stipte twee punten aan die de fractie de afgelopen tijd nogal hadden bezighouden: de kernwapens en de olieboycot van Zuid-Afrika. „Er worden in naam van de bijbel enorme fouten gemaakt”, stelde hij, „daarom moeten wij voorzichtig zijn met standpunten innemen. Maar wij moeten doorgaan met de discussies, het moet blijven gisten in het CDA. Die discussies moeten wel gebeuren op basis van loyaliteit. Scheuringen zijn een uiting van wantrouwen ten aanzien van de mogelijkheden tot interne discussie. Compromissen zijn nodig, maar wel vanuit een duidelijke visie”, aldus Lubbers. „Jongeren moeten in de partij zorgen dat die discussies, die gisting, gaande blijft”, sloot Lubbers af.

Eén van de vice-voorzitters van het CDA, dr. S. Faber, was de volgende in de rij. Hij bedankte de Arjos voor haar bijdrage aan de Nederlandse Democratie. Het CDA heeft er veel aan gehad. Dit moet in de toekomst kunnen blijven gebeuren, was zijn mening. Internationaal werd de bijeenkomst toen Gea Haugland, voorzitter van het

Gesprekscentrum van diverse christen-democratische jongerenorganisaties, de Arjos feliciteerde. Dat ging dus in het Engels. Want hij sprak geen Nederlands (hij komt uit Noorwegen) en wij verstaan geen Noors.

De volgende spreker was Mr. W. Aantjes. Zijn ruim twintig minuten durend betoog, ging vooral in op de discussie rond de invoering van kernwapens. Aantjes herinnerde aan de woorden van generaal-majoor Von Meyenfeldt, dat met de invoering van een nieuwe generatie kernwapens het onderscheid conventionele wapens – kernwapens – zou wegvallen. „Hiermee valt de basis weg, waarop jarenlang het beleid van de ARP was gebaseerd”, aldus Aantjes, „als wij spreken over continuïteit van beleid, moet de fractie dit goed beseffen”. Hij benadrukte dat niet politieke overwegingen ten aanzien van het al dan niet aan blijven van een kabinet centraal moeten staan, maar het verwoestend, escalerend effect van de kernwapens, dat elke verhouding tussen doel en middel overstijgt.

Ten aanzien van de totstandkoming van het CDA staat ons niet een nieuwe ARP voor ogen. „Ons staat het CDA voor ogen, waar wij de ARP inbrengen. Dat CDA moet geloofwaardig zijn met betrekking tot haar uitgangspunten. Een voortdurend appel op Christelijke Politiek moet daarin mogelijk zijn”, sloot Mr. Aantjes af. ARP-voorzitter De Boer sloot de rij van gelukwensers af. Hij benadrukte vooral het belang van een jongerenorganisatie voor een partij. Hij hield de Arjos voor dat in de toekomst vooral de aandacht gericht moet worden op de werkende jongeren. Hij hoopte dat in de toekomst de jongeren steeds kader zullen blijven leveren aan de partij en steeds zullen pogen invloed uit te oefenen. Als teken van de gelukwens overhandigde hij Klaas de Vries 50 rode rozen.

Slotwoorden

Aan het slot van de dag bedankte Klaas voor alle goede woorden. Hij deelde mee dat voor het vormingsproject in Guatemala inmiddels ruim f 145 000,- binnen was gekomen. De heer Oskam, van het interkerkelijk contact voor ontwikkelingssamenwerking bedankte de Arjos voor haar inzet voor dit project. Hij hoopte dat de Arjos zo wijs zou zijn niet alleen maar dit geld per bank over te maken, maar dat ze daadwerkelijk contact zou zoeken met de mensen aldaar. Anders blijf je steeds in een afhankelijkheids situatie zitten. En dat mag de bedoeling niet zijn. Bevraag elkaar! Resteert nog op te merken dat oud-partijsecretaris Corporaal uit handen van Klaas de Vries het eerste exemplaar ontving van „Tussen beginselstudie en politieke actie”, een boekje met beelden uit vijftig jaar antirevolutionaire jongerenactie en -studie.

De dag werd besloten met een receptie en des avonds werd het feest nog grootser toen een cabaret de politiek in vele verschijningsvormen op de hak nam.

Zo was de Arjos feestelijk op weg naar haar uittreden, dat volgend jaar zal plaatsvinden op 51-jarige leeftijd, wanneer het CDJA zal beginnen met haar weg naar 50 jaar actie en studie.

Leo Euser
lid van de redactiecommissie
Arjos

NO GEWEGD Compromissen?

In de morgendiscussie rond 'Geloof en Revolutie' op de ARJOS-jubileumbijeenkomst, stelde oud-minister De Gaay Fortman dat het modieus was in Nederland te spreken over een revolutionaire situatie. Verschillende ARJOSSERS bleken dit niet geheel met hem eens te zijn. Naar mijn mening is de oorzaak van deze verschillende gedachten gelegen in het feit dat De Gaay Fortman een strikt juridische denkhouding aannam. Hetgeen voor een jurist als De Gaay Fortman niet vreemd is. Het is inderdaad modieus om over een revolutionaire situatie te spreken wanneer je kijkt naar de keurig geregelde democratische rechtsstaat die wij hier kennen. Maar wij dienen er

voor op te passen te denken dat wij er met een geregelde situatie zijn. Een democratie bestaat niet bij de gratie dat het geregeld is. Daar is meer voor nodig. Aan een echte democratie moet je werken. Regels zijn belangrijk, maar niet alles. Daarom kan er ook in een keurig geregelde democratie reden zijn te spreken van een revolutionaire situatie. Deze wat abstracte redenering werd op dezelfde jubileumbijeenkomst met een voorbeeld verhelderd. Fractie leider Lubbers sprak in zijn gelukwens over een paar actuele zaken. Eén daarvan was de invoering van de kernwapens. Hij zei daar ondermeer over dat noch de fervente 'Bande-bombers' noch de fervente

NATO-aanhangers de politieke realiteit t.o. de wapenbeheersing ontkennen. Je moet terzake naar een compromis zoeken vanuit een bepaalde visie, stelde hij. Compromissen worden gesloten in de Politiek. Dat kan allemaal binnen en volgens de regels van de parlementair-democratische rechtsstaat. Maar wanneer je bedenkt welke compromissen worden gesloten en op welke wijze dit gaat terzake van het al dan niet invoeren van kernwapens, dan hebben wij toch het gevoel dat sprake is van een revolutionaire situatie. De visie – terugdringen van de rol van kernwapens – gaat in het compromis tenonder. Daar dient de ARJOS tegen op te komen. Zoals de ARP een halve eeuw een anti-revolutionaire jongerenorganisatie nodig heeft gehad, zo wijzen de tekenen erop dat het CDA de komende halve eeuw bitterhard een 'revolutionaire' jongerenorganisatie nodig zal hebben.

Leo Euser
lid redactiecommissie Arjos

De knuppel in het apehok gegooid? (II, slot)

Door A. van de Glind

„Volwassen zijn is in de gaten hebben dat je nooit volwassen genoeg bent.” Deze uitspraak heb ik eens gebruikt bij een spreekbeurt voor ouders. Volwassen zijn moet in ieder geval omschreven worden als een dynamisch proces en zeker niet als een te bereiken doel. Ook dient een omschrijving recht te doen aan „kinderen” die volwassener kunnen zijn dan „volwassenen”.

Wanneer je het zo definieert dan heeft het niet alleen consequenties voor kinderen die (ook op school) opgevoed worden tot volwassenheid, maar juist ook consequenties voor de opvoeders (leerkrachten) zelf. Immers aldus geformuleerd is er meer sprake van „tussen de leerlingen staan”, dan van erboven staan. Dit geldt voor leerkrachten, derhalve ook voor hen die onderwijsbeleid maken. We willen tot doelstellingen komen om vervolgens de brugperiode-problemen te behandelen. Daartoe in de eerstvolgende twee onderdelen een herhaling van de belangrijkste punten uit het eerste artikel.

Wat wil Pais?

De nota Pais, „Ontwikkelingsplan voor het voortgezet onderwijs” geeft drie doelstellingen:

1. persoonlijke ontplooiing;
  2. actief en democratisch staatsburgerschap;
  3. maatschappelijke en economische weerbaarheid. (2.1.1., pag. 9).
- Deze doelstellingen zijn te weinig „kind-gericht”. Immers, waartoe ontplooiing? De ontplooiing die wij van een actief en democratisch gezind staatsburger verwachten? Wie zijn die wij? Lopen onze verwachtingen niet te ver uitéén om daarmee kinderen te kunnen/mogen belasten? Moet het kind weerbaar gemaakt worden, omdat wij kennelijk niet van zins zijn de maatschappij en daarin de economie te veranderen? Vervolgens dienen we ons af te vragen of de doelstellingen niet te veel vragen. Met het oog op kinderen, hun tijdsbesteding, hun interesse, hun mogelijkheden en onmogelijkheden, zullen doelstellingen in ieder geval bescheiden moeten zijn. Eén van de belangrijkste eisen die aan een iet of aan een leergang gesteld moet worden is de vraag naar de toetsbaarheid. Dit zal ook gelden voor de doelstellingen van het onderwijs. Uiteraard zal toetsing hier veel moeilijker zijn dan in een klassensituatie, echter de vraag naar de mate waarin toetsing mogelijk is wordt in het onderwijsdenken ondergewaardeerd. Op zijn minst zullen we bij het vaststellen van doelstellingen moeten pogen toetsingsvragen te formuleren!

Kanttekeningen bij heersende ideeën

In het eerste artikel uitte ik kritiek op verschillende gedachten die m.b.t. het onderwijs leven. Deze kritiek heb ik hier nodig, en vandaar in de vorm van stellingen een korte opsomming van het meest relevante.

- We zijn te veel bezig met de onderwijsvernieuwing en dreigen daardoor het onderwijs zelf uit het oog te verliezen.
- We geloven te gemakkelijk dat de motivatie van de leerlingen in het onderwijs zelf gelegen kan zijn en beseffen te weinig dat leerlingen liever vrij zijn dan dat zij in de schoolbanken zitten. Op de basisschool leunt men aan tegen „de meester” en op 14/15 jarige leeftijd komt het nut voor „later” in het vizier.
- We veranderen te veel zonder daarbij voldoende rekening te houden met de positie van de leerkrachten en

ook daarom verwachten we te veel van vernieuwingen.

- Het probleem van zitten-blijven en van een verkeerde schoolkeuze is minder een probleem van de leerling en meer een probleem van ouders en leerkrachten.
- Te dikwijls maken we te weinig onderscheid tussen achterstanden en het niet of in mindere mate aanwezig zijn van kwaliteiten.
- Er vindt een oneigenlijke vermenging plaats van schoolkeuze en beroepskeuze; deze vermenging leidt er toe dat we onvoldoende rekening houden met de mogelijkheid tot kiezen op een bepaalde leeftijd.
- Wij verwachten te veel van de volwassenen en hun structuren en te weinig van de kinderen en hun creativiteit.

Doelstelling?

Voor het onderwijs kan als globale doelstelling geformuleerd worden: „Een bijdrage leveren aan de groei naar volwassenheid”. Daarbij dient volwassenheid omschreven te worden als een dynamisch en voortdurend proces. Om er mee te werken is deze doelstelling veel te vaag. Konkreter dus:

„Het scheppen van situaties waarin het ontdekken van jezelf, in relatie met en tot anderen, optimaal mogelijk is.”

Toetsingsvragen kunnen onder meer zijn:

- Beschouwen wij onszelf en anderen als unieke wezens (schepselen van God), die waardevol zijn?
- Welke kwaliteiten hebben we en welke missen we en in welke mate?
- In welke mate kunnen we eigen kwaliteiten aanwenden in relatie met en tot anderen?
- Hebben we er oog voor dat „kwaliteit” een subjectief begrip is? Het interessante van deze benadering is dat de toetsing zowel op de kleuterschool als op de universiteit mogelijk is en tevens dat toetsing niet alleen de leerlingen aangaat, maar ook de leerkrachten. Het zou te ver voeren deze vragen hier operationeel te maken, echter in elke onderwijs situatie is het ter dege mogelijk.

Prioriteiten

Gelukkig is het niet nodig om vanuit een nul-situatie tot prioriteiten te komen. Het onderwijs functioneert. Binnen dat functioneren noem ik een tweetal zaken die bovenaan mijn verlanglijstje staan. Er zouden tal van andere zaken te noemen zijn; echter redenerend vanuit de leerlingen springen twee zaken in het oog. Allereerst zijn dat de achterstandsituaties. We zouden onrecht doen wanneer we er aan voorbij gingen dat de éne gezinsopvoeding de andere niet is. Dat ik dit als prioriteit nummer één opvoer komt rechtstreeks voort uit de doelstelling.

Hebben we nu al te maken met achterstandsituaties, in de komende tijd zal de omvang van dit probleem toenemen. Ik denk hierbij aan de vele minderheidsgroepen binnen onze samenleving. Het is toe te juichen dat de regering hieraan veel aandacht wil schenken!

Uit het voorgaande komt de praktische eis naar voren, dat we wat dit betreft het beste kunnen opereren daar waar de „thuisituatie” van de kinderen het nauwst verbonden is met de „schoolsituatie”. Het behoeft geen betoog dat dan het basisonderwijs de voorkeur verdient boven het voortgezet onderwijs. In de tweede plaats moet de vraag gesteld worden: „Op welke groep van schoolverlaters richten wij het onderwijsstelsel?” Ik ben van mening dat het huidige systeem en in meerdere mate de voorgestelde veranderingen, zowel van Van Kemenade als van Pais, zich vooral

richt op een zo'n goed mogelijke doorstroming naar een zo'n hoog mogelijk niveau.

Op het eerste gezicht lijkt dit niet onaardig, maar het praktische gevolg is onherroepelijk dat het systeem de vroege schoolverlaters op een tweede plan zet. Het zijn juist de vroege schoolverlaters die relatief gezien de meeste kans hebben om „later” tot de maatschappelijke en economisch zwakste groepen te gaan behoren. De doorstromers zullen zich in de meeste gevallen wel redden, maar juist de vroege schoolverlaters kunnen in knelsituaties komen. Met te doen alsof iedereen zou moeten doorstromen maken we minstens drie fouten:

1. We houden geen rekening met verschillende kwaliteiten.
2. We houden geen rekening met de verschillende waardering en van kwaliteiten.
3. We houden geen rekening met de maatschappelijke werkelijkheid. We zullen derhalve een keuze moeten maken. Dan gebied wederom de rechtvaardigheid te kiezen voor de zwakste groep, c.q. de vroege schoolverlaters. Het onderwijsbeleid zou er dan ook op gericht moeten zijn om de vroege schoolverlaters een zo'n optimaal mogelijke opleiding te bieden en pas in de tweede plaats om de doorstroming die daar op kan volgen zo soepel mogelijk te doen verlopen.

Hindernissen

Uiteraard hebben we te maken met meer vragen en problemen dan hier genoemd kunnen worden. Uit de relevante, maar van secundair belang zijnde, zaken doe ik de volgende greep:

1. Het probleem van de politiek zelf. Het onderwijs (en dat niet alleen) loopt ernstig gevaar speelbal te worden van de politieke wind die toevallig waait. Dat kan alleen voorkomen worden wanneer veranderingen door een grote meerderheid van leerkrachten, leerlingen en ouders gedragen worden. Een vereiste hiervoor is dat duidelijk is wat we willen veranderen, waarom en waartoe.
2. De situatie op de (onderwijs-)arbeidsmarkt. Het blijkt dat leerlingenaantallen in het basisonderwijs in de periode 1980-1985 sterk zullen teruglopen. In het voortgezet onderwijs zullen de aantallen eerst in 1983 een dalende lijn gaan vertonen. („ons avo blad” van 7 november 1979 over de Memorie van Toelichting).
3. Wanneer we vernieuwen dan zullen allereerst de opleidingen voor leerkrachten vernieuwd dienen te worden. Hierop te snel vooruit lopen zou het middel erger maken dan de kwaal!
4. De gebouwensituatie. Het zou wenselijk zijn wanneer onderwijsvernieuwing zo veel mogelijk aansluit bij de bestaande gebouwensituatie en de behoefte aan ruimte op de langere termijn.

De brugperiode en wat erna komt

Dat ik in het voorgaande uitvoerig ben ingegaan op allerhande zaken die niet direkt met de brugperiode te maken schijnen te hebben is gelegen in het feit dat met name de motivatie van de leerlingen (en van de leerkrachten!) in de brugperiode te wensen over laat. Aangezien ik meen dat de motivatie meestal niet gevonden wordt in de eigenlijke schoolsituatie was een bespreking van de omliggende leergebieden noodzakelijk. Een brugperiode bedoelt veranderingen op een acceptabele manier tot stand te brengen. De leerling krijgt te maken met:

- Een ander, meestal groter gebouw, dat veelal moeilijker te bereiken is.
- Nieuwe gezichten die voor een deel

min of meer onbekend blijven.

- De „meester” maakt plaats voor een serie docenten die meestal „moeilijker doen” dan de „meester”.
  - De medeleerlingen zijn veel meer verschillend.
  - De houding van de ouders was dat je „mee moest kunnen komen” en wordt je „moet je (al te vaak echter: des ouders wensen) waarmaken”.
- Geen volledige lijst, maar wel voldoende om aan te tonen dat de veranderingen vele zijn en dat ze ingrijpend zijn.

Een brugperiode in de huidige vorm zal er veelal slechts (?) in slagen deze veranderingen op zichzelf goed te doen verwerken. Daarbij zijn nog niet eens genoemd de veranderingen die in de leerlingen zelf optreden: het begin van de pubertijd. Ook vanuit zichzelf heeft het kind met veranderingen te maken. Dermate ingrijpend dat „volwassenen” ze meestal onderschatten! Ook wanneer de brugperiode wordt verlengd zullen de veranderingen in dezelfde geconcentreerde vorm, namelijk in het eerste brugjaar, op de leerling afkomen, met alle gevolgen ook voor het vervolg vandien.

De oplossing ligt voor de hand: De basisschool wordt (bijvoorbeeld met een jaar) verlengd en dient geleidelijk toe te werken naar de situatie bij het voortgezet onderwijs. Bijvoorbeeld door enkele nieuwe vakken in te voeren en enkele vakken door vakdocenten te doen geven in het zevende jaar. De voordelen hiervan zijn af te leiden uit het voorgaande. Samengevat: Pogingen om achterstanden weg te werken hebben het meeste effect op de basisschool. Veranderingen vinden voor een deel plaats in een vertrouwde omgeving.

Vervolgens wat na de verlengde basisschool komt

Het eerste jaar van het voortgezet onderwijs dient inderdaad een brugjaar te zijn. Dit brugjaar is op de diverse scholen gelijk voor wat betreft het vakkenpakket. De overwaardering van intellectuele kennis t.o.v. handvaardigheid, lichamelijke oefening en creatieve vorming wordt in dat brugjaar weggenomen. In het vervolgonderwijs dient het systeem van hoofdvakken en keuzevakken plaats te maken voor een systeem van hoofd- en bijvakken.

Daarbij dienen een aantal richtingen vastgesteld te worden. Een samenvatting van de voordelen. Het (iets oudere!) kind kiest voor een bepaalde onderwijsstroom, maar deze keuze is gedurende beperkte tijd (i.v.m. motivatie) voorlopig. Op deze manier ontstaan twee controlemomenten op de juistheid van de keuze; namelijk na de (verlengde) basisschool en na afloop van het brugjaar. Zouden we de brugperiode verlengen en koppelen aan het basisonderwijs (Pais: elementair onderwijs) of een op zichzelf staande brugperiode (Van Kemenade: Middenschool) invoeren, dan was van één controlemoment sprake, namelijk aan het einde van de brugperiode.

Het wegwerken van achterstanden is meer afrondend dan initiërend (zie eerste artikel). Omdat gekozen wordt voor een gelijke waardering van hart, handen en hoofd, vinden minder drastische veranderingen plaats (minder vakken en dus ook minder docenten). De wellicht in sommige ogen overwaardering van de niet-intellectuele vakken, komt waarschijnlijk ten goede aan de jonge puber met zijn/haar innerlijke spanningen. Dan de voordelen van een vervolg met hoofd- en bijvakken.

Docent-gericht kiezen komt minder voor. De „prepakketten” verdwijnen. Er is meer sprake van klas-verband gedurende lange periode. Een onderwijsrichting sluit beter aan bij sterk wisselende mogelijkheden en eventuele onmogelijkheden op de arbeidsmarkt dan een keuzepakket, c.q. beroepskeuze. Resumerend: De veranderingen komen in minder

geconcentreerde vorm tot de leerling. De motivatie wordt versterkt, vooral door meer duidelijkheid. Een systeem dat meer gericht is op de vroege schoolverlaters.

Praktijk?

De praktische consequentie van invoering van een extra jaar bij het basis-onderwijs is dat het voortgezet onderwijs gedurende een reeks van jaren een leerjaar mist. Voorwaar geen geringe hindernis! Echter, het zou niet juist zijn te doen alsof deze hindernis zo veel groter is, dan de hindernis van een extra brugjaar met in de gehele brugperiode nog al wat veranderingen! De oplossing kan simpel zijn: Gedurende het jaar van invoering van het extra jaar bij het basis-onderwijs heeft het voortgezet onderwijs (éénmalig!) een brugperiode van twee jaar.

Een moeilijker oplossing is om het ontbreken van het leerjaar over zoveel mogelijk „hoofden” te verdelen, bijvoorbeeld gedurende ± 4 jaar de leerlingenschaal bij het voortgezet onderwijs terugbrengen, hetzelfde geldt voor het aantal lessen per docent, terwijl het aantal taakuren uitgebreid kan worden om andere zaken te regelen (demokratisering bestuur, inhoudelijke vernieuwing, bijscholing, etc.).

Het zou te ver voeren al te diep op de praktische consequenties in te gaan. De discussie beginnen met te doen alsof ze onoverkomelijk zijn leidt tot een nietes-welles spelletje, waarbij ik overigens gaarne de handschoen zou willen toewerpen aan hen die menen dat de plannen van Van Kemenade zowel als die van Pais minder praktische moeilijkheden opleveren. Het ware mij liever dat dit artikel aanleiding is tot bezinning op de vraag wat we met ons onderwijs willen. Daarbij gooi je natuurlijk wel een knuppel in het hoenderhok wanneer je midden in de stroom der vernieuwing pleit voor een systeem dat dichter aansluit bij de situatie van pakweg 20 jaar geleden dan bij de situatie die ontstaat bij doorzetting van de huidige tendenzen. Tenminste wat de structuur betreft.

Echter, binnen dat onderwijs zelf is wel degelijk wat veranderd, o.a. de manier van onderwijzen in de concrete klas-situatie. Daaraan zal bij voortdurende gewerkt moeten worden, willen we de doelstelling zoals in dit artikel geformuleerd serieus nemen. Doorgaan met de huidige structurele ontwikkelingen is de ogen sluiten voor het feit dat we niet meer in de zestiger jaren leven; de financiële armsgang zal eerder krappere dan ruimere worden en wat belangrijker is, de vooruitzichten die we leerlingen kunnen bieden voor hun „later” zijn minder rooskeurig dan in die zestiger jaren.

Aalt van de Glind
docent godsdienst/maatschappijleer
te Woerden, en lid van het
ARP-tijdbestuur
Deel I over dit onderwerp verscheen
in NG dd 24 november 1979

Literatuur:

- Het Ontwikkelingsplan voor het voortgezet onderwijs.
- Artikelen in „ons avo blad”.
- Diverse commentaren.
- „Middenschoolinformatie”, een uitgave van het NGL.
- Eindadvies van de adviesgroep „landelijk brugklasproject”.
- „Samen verantwoordelijk”, CDA-commentaar op de Contourennota
- „Scholen omscholen”, interim-rapport 1971-1973 van het integratieproject mavo-ibo te Franeker.
- Arjos-bulletins inzake onderwijsvernieuwing
- „Laat doorgaan”, een discussienota van de landelijke pedagogische centra
- „Vierstromenschool”, een VVD-rapport
- A.R.-staatskunde van mei 1978.

De koers van de commissie

„Politieke Koers”

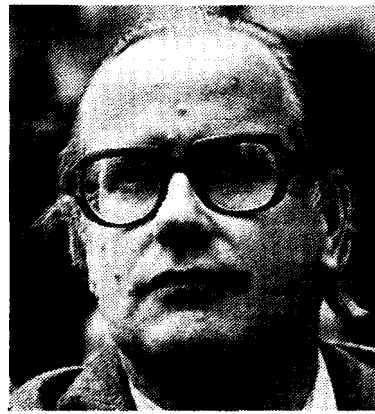
In „Nederlandse Gedachten” van 3 november j.i. werd, ter gelegenheid van het toen zojuist gepubliceerde rapport „Politieke koers” de samenstelling van de desbetreffende commissie-Steenkamp nog eens in herinnering gebracht. Maar dat geheugensteuntje was niet helemaal correct. Er stond n.l. in N.G. vermeld: „Namens het kabinet namen in de commissie zitting: Dr. W. Albeda, Minister van Sociale Zaken, en Th. M. Hazekamp, staatssecretaris. Namens de ARP: Drs. M. Beinema, CDA-Tweede-Kamerlid .....enz. enz.”

Het ook in de verdere opsomming herhaaldelijk gebruikte woordje „namens”, was niet juist. De ARP heeft mij niet in de commissie benoemd, de CDA-fractie heeft mijn collega Gerritse en mij er niet in gekozen; wij beiden zijn door de fractievoorzitter gevraagd om in de commissie „Politieke koers” zitting te nemen als lid uit de fractie en

zeer nadrukkelijk niet namens de fractie. Evenmin zijn de commissieleden uit het kabinet, uit de rechtstreekse leden of uit de CDA-jongeren hun werk begonnen op last van hun groepering met wie zij dan ruggespraak zouden moeten houden. Toch werd het in het werk van de commissie gaandeweg meer merkbaar dat één van de leden uit het kabinet, overigens met medeweten en instemming van de andere bewindsman, zich ging opstellen namens de CDA-kabinetsleden en voortdurend niet alleen hun informatie, maar ook hun oordeel vroeg. Dat bleek vooral, toen een aanvankelijke beslissing van de commissie de op 13 juni j.l. voorliggende tekst als inhoudelijk definitief te beschouwen, geen stand hield onder de stortvloed van amendementen „namens” de CDA-bewindslieden. Geen misverstand: het is het goed recht van een commissie op een formeel besluit terug te komen. Maar het is een even goed recht van een commissielid bij zo'n besluit te blijven. Van de door mij als onjuist ervaren ontwikkeling in de werkwijze van de commissie-„politieke koers” heb ik gemeend afstand te moeten nemen

door drs. M. Beinema

door de uiteindelijke, op vele puntjes bijgeschaafde tekst niet te ondertekenen. Daarachter gaan bepaald geen persoonlijke verwijten mijnerzijds schuil. Ik begrijp dat de positie van de leden uit het kabinet een enigszins andere was dan die van de leden uit de fractie. Maar begrip is niet per definitie hetzelfde als instemming. Met vele anderen constateer ik achteraf dat de samenstelling van de commissie – met leden uit zowel kabinet als fractie – weinig gelukkig is geweest en niet voor herhaling in aanmerking komt. Deze constatering is niet helemaal vrij van zelfverwijt: wellicht had wat van tevoren te vermoeden was, bij voorbaat vermeden moeten worden. Zoals al geschreven, ik zie niet met wrok o.n. naar voormalige mede-commissieleden. En evenmin naar het rapport dat, ook in de vorm waarin het verschenen is, de gedane moeite zeker waard is. Natuurlijk is het rapport, door de late verschijningsdatum voor een deel, hopelijk, achterhaald door wat namens het kabinet gezegd en geschreven is in troonde en miljoenennota en bij de algemene beschouwingen. Maar daarbuiten rest toch nog wel één

en ander. Ik noem daarvan twee elementen. Allereerst de veertien „suggesties ten behoeve van het beleid” waarin het rapport uitmond. Niet alle lezers zullen ze allemaal even waarde vol achten, maar weinigen zullen er niet tenminste enkele als terzake en raadzaam zien. Op één suggestie wijs ik met name: „Ten aanzien van de terugdringing van de rol van kernwapens is het dringend noodzakelijk dat er binnen het CDA een bezinning plaatsvindt over het totale vraagstuk (...). De gebreken ontoreikendheid van het programma dient te worden aangevuld”. De laatste maanden en weken is het inderdaad overduidelijk geworden dat er zowel binnen de Tweede-Kamerfractie als tussen deze fractie en die van de Eerste Kamer, als tussen deze fractie en Minister Scholten belangrijke verschillen van inzicht bestaan op dit punt. Niet t.a.v.

doel, wel t.a.v. wenselijke en aanvaardbare wegen en middelen om dat te bereiken. Met het programma in de hand was het de commissie-Steenkamp niet mogelijk – en zou het ook nu een andere commissie niet gelukken – alle betrokkenen duidelijk aan te tonen dat, met uitsluiting van andere inzichten, één der bovenbedoelde opvattingen volstrekt juist is. Eigenlijk ben ik er niet zo erg zeker van dat in een volgend programma de desbetreffende punten met hun toelichting veel concreter en sluitender geformuleerd kunnen worden. Wel ben ik ervan overtuigd dat programma-uitspraken over deze en dergelijke hoofdzaken pas dan kunnen functioneren als er binnen de partij vóór maar vooral ook na de vaststelling van het programma een voortdurende brede discussie ter zake plaatsvindt. Dan blijf je van elkaar weten wat je, hopelijk samen, bedoelt.

Drs. M. Beinema
CDA-Tweede-Kamerlid

**VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN**
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens etc.

HAHBO
HOUTBOUW
HARDINXVELD
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

De Europese Raad: binnenkort bijeen in Dublin

Door drs. B. Beumer en
drs. R. F. M. Lubbers

Tijdens de vergadering van de Europese Raad, binnenkort in Dublin, komt een aantal principiële Europese zaken aan de orde. De Tweede-Kamerfractie van het CDA en de Nederlandse christendemocratische Europarlementariërs hebben mede daarover onlangs overleg gehad.

Slijtageslag

De EEG lijkt in een slijtageslag gewikkeld te zijn. Factoren als de economische stagnatie en het daarmee gepaard gaande noodzakelijke omschakelingsproces van onze economieën, overproducties in de landbouw, financiële claims als die van het Verenigd Koninkrijk, de uitputting van de eigen middelen en de op handen zijnde uitbreiding veroorzaken ernstige crisisverschijnselen in de EEG.

De grondslagen van de Europese samenwerking, zoals neergelegd in de Europese verdragen en hun uitvoeringsregelingen, dreigen te worden aangetast. Tevens is als gevolg van het toegenomen bilaterale overleg tussen Frankrijk, West-Duitsland en het Verenigd Koninkrijk in het bijzonder de positie van Nederland in West-Europees verband in het geding.

De aandacht die de regeringen van de partnerlanden aan het zeker stellen van hun positie in Europees verband en aan de West-Europese positie in de wereld plegen te wijden biedt aanleiding te over om ook in Nederland met grote zorgvuldigheid te werk te gaan. Daartoe is voorwaarde dat de Nederlandse desiderata systematisch en in onderlinge samenhang in kaart worden gebracht, zodat vermeden kan worden dat ons land steeds ad hoc zal dienen te reageren op datgene wat vanuit de partnerlanden op ons land afkomt.

Een ons inziens noodzakelijke communautaire benadering vraagt immer ook een samenhangende visie en verdraagt zich niet met ad hoc reacties.

Enkele punten zijn de volgende:

Herziening financiële bijdrage

Met de eis van het Verenigd Koninkrijk

tot herziening van zijn financiële bijdrage komen we opnieuw in een soort heronderhandeling terecht. Op zichzelf is de Britse eis verklaarbaar en niet geheel ongerechtvaardigd. In politieke termen gesproken wordt echter met het toegeven aan de Britse eis het stelsel van gemeenschappelijke financiering in essentie ter discussie gesteld. Nederland is terecht steeds tegenstander geweest van de „juste retour”. Met het inslaan van de Engelse weg dreigt dit vooralsnog verworpen uitgangspunt regel te worden. Wat is het effect in de toekomst?

Landbouwbeleid

Dat er correcties moeten worden aangebracht in het landbouwbeleid, en met name terzake van de zuivel, is niet ter discussie. Aan beginselen van de gemeenschappelijke financiering, de communautaire preferentie en het vrijverkeer van landbouwproducten – alle drie elementen in onderlinge samenhang – moet echter niet worden getornd op gevaar af dat we afglijden naar een landbouwbeleid à la carte.

Voorkomen moet worden dat bijvoorbeeld langs de weg van plafonnering van de uitgaven zonder ondersteunend beleid de desintegratie van de landbouwmarkt zou worden bevorderd, hetgeen haar weerslag op de voor Nederland zo belangrijke export van (verwerkte) landbouwproducten niet zou missen. Uitbouw van het instrument van de mede-verantwoordelijkheidshewing is zinvol, temeer als er een duidelijke differentiatie is naar omvang en vooral toename in de productie per bedrijf. Hier ligt een onmiddellijke relatie met het structuurbeleid in de landbouw, structuurbeïnvloeding Europees en ook nationaal. Hopelijk zal het ontwerp agrarisch grondverkeer hier ten onzent ook aanknopingspunten voor bieden. Grotere discipline in de prijsvorming in de landbouw is gewenst. Wanneer bij een zodanig ingebouwde mede-verantwoordelijkheidshewing er minder mogelijkheden zijn dan in het verleden om het inkomen van de boeren uit de produktiegroei veilig te stellen, zal men ten onzent bijvoorbeeld ook de WIR-middelen in de landbouw moeten heroriënteren naar structuur- en inkomensbeleid in

de landbouw. Bij een gedifferentieerde mede-verantwoordelijkheidshewing moet ook het Europese investeringsprogramma in de landbouw op dienovereenkomstige wijze worden aangepast.

Eigen middelen

De eigen middelen van de Gemeenschap kunnen de uitbreiding van de uitgaven niet opvangen. Zelfs correcties in het landbouwbeleid zullen een uitputting van de eigen middelen binnen afzienbare tijd niet voorkomen. Indien de partnerlanden weigeren om de uitbreiding hiervan aan de orde te stellen wordt ook de vraag onontkoombaar, welk reeds bestaand beleid zowel in de landbouwsector maar ook op andere terreinen ter discussie moet worden gesteld, hetgeen tot partiële hernationalisatie zal leiden. In die verschuiving zal Nederland altijd de verliezer zijn. Daartegenover zal een aantal taken juist wel in EEG-verband opgepakt moeten worden. Dat kan in de nationale begrotingen ruimte scheppen. Ruimte voor financiering van uitbreiding van de eigen middelen van de Gemeenschap.

Europees monetair stelsel

Het Europees monetair stelsel kan van doorslaggevende betekenis zijn voor het behoud van de gemeenschappelijke markt. Op den duur kan het voortbestaan ervan echter alleen worden veilig gesteld indien de aangesloten landen voldoende discipline in hun financieel-economische politiek in acht nemen. Het gaat niet aan al te gemakkelijk aan bijvoorbeeld de Britse eis toe te geven, als niet van die kant sluitende toezeggingen worden gedaan. De stem van Nederland kan ook op dit gebied van invloed zijn, juist omdat onze financieel-economische situatie relatief gezien een aanmerkelijk betere uitgangspunt vormt voor instandhouding en uitbouw van het EMS dan die van een aantal partnerlanden. Een uitgangspunt die ons land – en ook West-Duitsland – temeer de verplichting oplegt om bijdragen te leveren tot convergentie van de economieën.

Open-marktpolitiek

De Gemeenschap heeft geen andere keus dan een open-marktpolitiek. Dit geldt niet alleen naar binnen, dit geldt wegens energie- en andere grondstoffenafhankelijkheid eveneens naar buiten. Ook in het kader van een gerichte Noord-Zuid-politiek is een vrijhouden van de Gemeenschap voor importen uit ontwikkelingslanden onmisbaar. Een te bestrijden protectie is ook een op puur nationale leest geschoeide herstructurering van de bedrijfstakken en daarop gerichte nationale maatregelen. Tegen deze aantasting van de open-marktpolitiek en frustratie van een gemeenschappelijke industriepolitiek dient stelling genomen te worden.

Geen directorium

Nederland is steeds een fel tegenstander geweest van een directorium van Frankrijk, W.-Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. In de praktijk is de ontwikkeling onmiskenbaar in die richting. Dit leidt ipso facto tot het achteruitlopen van de invloed van ons land. Voorts zien we een trendmatige verschuiving van de economische samenwerking met het oog op handhaving en uitbouw van de gemeenschappelijke markt naar puur politieke samenwerking – onder meer via de EPS – met het accent op de grote landen. W.-Duitsland moet met een steeds stijgende bijdrage een hoge rekening betalen, maar het is misschien een kleine prijs voor het behoud van zijn politieke rol in West-Europees verband. Ook ons land wordt een oplopende rekening gepresenteerd zodat wij in de huidige stand van zaken tegelijkertijd aanspraak kunnen maken op een evenredig grote politieke invloed. Juist daarom zijn wij van mening dat

Nederland een samenhangende visie moet ontwikkelen en met kracht bepleiten.

Topfuncties

Een specifiek onderdeel vormt de Nederlandse inbreng in topfuncties van internationale organisaties, hier in het bijzonder van de Europese instellingen. Ons land is ondervetegenwoordigd terwijl het vroeger kon bogen op een kwalitatief hoge en getalsmatig sterke inbreng. Beleid in dezen dient te worden bijgesteld. Rekening moet worden gehouden met de effectievere politiek van enkele andere lidstaten op dit gebied.

Voorwaarden

Voor een middelgroot West-Europees land, de grootste van de kleine lidstaten met een relatief gunstige uitgangspunt voor de komende periode zijn er wel voldoende kansen voor een adequate inbreng. Er moet dan wel aan twee voorwaarden worden voldaan. De eerste is dat in de huidige stand van het overleg de bilaterale consulaties ook vanuit Nederland verder worden ontwikkeld. Wij hebben hier het oog niet alleen op het kader van de Benelux, maar ook op de Bondsrepubliek, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Nederland kan dan wellicht effectiever dan thans het geval lijkt in belangrijke kwesties anticiperen. Een tweede voorwaarde is dat wij weten wat wij willen. Waar moet het met Nederland in de komende tien jaar in Europees verband naar toe. Dit vereist een (middel)lange termijn-visie, waarmee tijdige inbreng van deze opvattingen en belangen in de communautaire besluitvorming des te beter mogelijk wordt. Een communautaire besluitvorming die daar dan ook de vruchten van zal gaan plukken.

Vervolg van pagina 5

Het CDA en het beest uit de zee

Den Haag werkelijk vatten in wat voor gewetensnood ze ons nu weer brengen, welke rechtvaardigheden we nu weer moeten verzinnen voor ons CDA-lidmaatschap, met welke argumenten we straks in de verkiezingscampagne weer de boer op moeten.

„Ho, ho, je mag er niet het bijltje bij neer gooien omdat je je zin niet krijgt in een enkel politiek vraagstuk, er is toch meer wat ons bindt, denk om de eenheid”, zo vermaant men ons. We hebben er zelfs een prachtige formule voor: „Het samenbindend element van het CDA is de politieke overtuiging, waarvan het hart gevormd wordt door de aanspreekbaarheid op de Heilige Schrift”, of iets van dien aard, de formule is te lang om uit je hoofd te leren.

CDA-voorzitter heeft ons echter met zoveel woorden al weer gewaarschuwd niet zo aanspreekbaar te zijn (Trouw, 19 nov. '79)...

Het commentaar van Hervormd Nederland van 24 november is voor geen twijfel vatbaar: de CDA fractie is bezig van de parlementaire democratie

een farce te maken: „De onrust onder de bevolking is groot en wanneer haar gekozen vertegenwoordigers het onder druk van de omstandigheden laten afweten, zal het verzet zich een weg banen buiten de daartoe geëigende democratische kanalen.”

In datzelfde blad een oproep tot burgerlijke ongehoorzaamheid jegens een overheid die die gehoorzaamheid niet meer waard is: „Een overheid die gebruik maakt van en rekening houdt met het gebruiken van kernwapens, is niet meer een overheid die als een van de „ordeningen” van de Schepping kan worden gezien. De algemene dienstplicht, maar ook een politiek waaraan alle burgers geacht worden mee te doen, gebaseerd op kernwapens, is een aanslag op het geweten zoals nooit tevoren door een overheid zo massaal is gedaan. Zo'n overheid neigt naar een totalitaire staat.”

Aart van Bochove is o.a. lid van het CDA-bestuur Groningen en dagelijks bestuurslid van de Arjos.

A. BAARS Azn.

Exploitatie van baggermaterieel B.V.

VERKOOP EN VERHUUR
Telefoon (01840)-5566
Postbus 70, Sliedrecht

Scheepswerf A. BAARS Azn. B.V.

SLIEDRECHT
Telefoon (01840)-5566
NIEUWBOUW EN REPARATIE

FIRMA DE REK EN HORSMAN

Fabriek van Scheepslieren

DORPSTRAAT 102 - TEL. 01894-218
OUDERKERK AAN DEN IJSSEL

Sleepdienst Broedertrouw n.v.

v/h Fa. C. DEN BOER & ZONEN
Corr.-adres MAASPLEIN 9 - ZWIJNDRECHT

Telefoonnummer 078-12.61.66 (4 lijnen)

ALLE TRANSPORTEN TE WATER

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO.O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

FA. JAN DE MIK

HARDINXVELD-GIESSENDAM

Aannemers van oeververdedigingswerken - Griendhouhandel
Tel. 01846-2539-2484 Hardinxveld-Giessendam

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk

IN PRIMA BOTER EN KAAS
STEEFS DE BAAS

ALLE SOORTEN GROOT EN KLEIN
KOMEN UIT DE IJSSEL- EN LEKSTREEK FIJN

A. van Houweligen - Moordrecht

TELEFOON 305 (01827) WETERINGSTRAAT 4

UIT ONZE BOUW- EN AANNEMERSWERELD

SYSTEEMBOUW VERMEULEN B.V. MILL
Industrieterrein Postbus 3. Tel. 08859-1024
Systeembouwen (Permanent en Semi Permanent)
Systeembungalows, Scholen, Kantoren, Houten
garages, Bedrijfschuren en loodsen etc.

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

DROOG HOUT

SPECIALITEIT: GEWATERD IEPEN, VERDER BEUKEN, ESSEN, LINDEN, KERSEN, EIKEN EN PEREN. Incomplete bollen en plaathout. Contant 1%

N.V. Hard- en Zachthout Import Mij.

LOENEN (VELUWE) - TELEFOON 05765-1888

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7
Tel. 05255-1666

voor al uw

familie- en handelsdrukwerk

Drukkerij

C. van der Vlist

Julianastraat 12, Waddinxveen.

Tel. 01828-3300

Offertes op aanvraag!

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geen postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Adverteren doet verkopen

Landmeetkundige werkzaamheden

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 - ASSEN - TEL. 05920-1.34.00

OPMETINGEN

T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden - wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)-kaarten

● ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-groote-inhoudber. - coördinatieberekeningen - berekeningen - matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

● WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
● BOUWKUNDIGE WERKEN

begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen, rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten woningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, palenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven sturen wij u graag per omgaande toe.

„de Heidehut”

atelier voor oudhollandse meubelen

uitsluitend vervaardigd van MASSIEF EIKENHOUT

Wij vervaardigen nog volgens het oude principe en met vakmanschap een karaktervol meubel, o.a. KASTEN - WANDKOMBINATIES - TAFELS - BANKSTELLEN - STOELN

U kunt zelf de kleur en ook gedeeltelijk uw model bepalen.

BINNENHUISADVIEZEN EN ONTWERPEN ZIJN GRATIS

Kijk eens vrijblijvend bij ons rond. Wij zijn dagelijks geopend van 9.00 tot 18.00 uur, alleen 's maandags van 13.30 tot 17.30 uur.

Op vrijdag tot 21.00 uur en zaterdag van 9.00 tot 16.00 uur. Eventueel andere tijden na tel. afspraak.

Nieuw Milligen

Gem. Apeldoorn, Amersfoortseweg 203-205. Tel. 05775-239
Aan de oude verkeersweg Apeldoorn-Amersfoort, kruising richting Harderwijk-Kootwijk bij verkeerslichten.

AR VAN DE PARTIJ

Kandidaatstelling Tweede Kamer

Zoals u ongetwijfeld weet mag elke AR-kiesvereniging 10 namen noemen van mensen die zij geschikt acht voor het Kamerlidmaatschap. De namen van personen die tienmaal of meer door kiesverenigingen zijn genoemd worden op de alfabetische grolijst geplaatst. Wij maken de kiesverenigingen

er nogmaals op attent dat de sluitingsdatum voor het inzenden van namen 15 december a.s. is. De namen moeten gestuurd worden naar het partijsecretariaat, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag. Maak vooral gebruik van uw recht als kiesvereniging.

CDA-congres

Op zaterdag 15 december a.s. zal het Congres van het CDA bijeenkomen in „De Meerpaal” te Dronten. Aanvang 10 uur.

Op dit Congres zal naast een aantal huishoudelijke zaken het beleid van de Tweede-Kamerfractie aan de orde komen. In dat kader zal tevens het rapport van de commissie „Politieke koers” ter discussie staan. Redevoeringen zullen worden gehouden door de voorzitter van het CDA, prof. P. A. J. M. Steenkamp, de voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, drs. R. F. M. Lubbers, en de minister-president mr. A. A. M. van Agt.

De stemhebbende leden namens de ARP vinden bij hun vergaderstukken een aanmeldingsformulier. Dit formulier dient vóór 5 december a.s. naar het CDA-buro, Dr. Kuiperstraat 3, Den Haag, gezonden te worden. Wij verzoeken u hier goede nota van te nemen.

Voor belangstellenden is er deze keer meer plaats dan op voorgaande Congressen. Toch wordt u aangeraden u tijdig aan te melden.

Dat kan telefonisch of schriftelijk bij het secretariaat van het CDA, Postbus 85676 CJ Den Haag, tel. 070-64.79.40. Als bijdrage in de onkosten wordt gevraagd f 10,- en als u deelneemt aan de lunch f 20,- te voldoen aan de inschrijfballe.

CDA onder één dak

Hoe en waarom van ons CDA-huis in Den Haag

Gelet op de tot nu toe opgedane ervaringen bij de presentatie van de aktie „Onder één dak” in onze Kamerkringen, is er duidelijk behoefte aan een nadere toelichting op de financiële consequenties van het onderbrengen van ons partijsecretariaat en ons wetenschappelijk instituut in één CDA-huis.

Steeds weer worden bepaalde vragen gesteld, zoals:

- de drie partijen hebben toch al panden, vanwaar dan die hoge kosten?
- fuseren betekent toch efficiënter en dus goedkoper werken?
- waarom moet ons landelijk CDA-bureau zonnig in het „dure” Den Haag?

Onder andere vanwege de noodzakelijke - en frequente - contacten van partij en met name het wetenschappelijk instituut met onze vertegenwoordigers in de Eerste en Tweede Kamer (en hun fractie-assistenten) is bewust gekozen voor Den Haag als vestigingsplaats. Voorts is met name uit efficiency-overwegingen (één postkamer, één telefooncentrale etc.) gekozen voor de opzet „alles onder één dak”.

Waarom is er zoveel geld nodig? Drie oude panden - gelegen aan de Dr. Kuiperstraat - moeten worden verbouwd tot één doelmatig bureau. Verbouwen kost vandaag de dag veel geld.

Het bedrag voor een grondige renovatie en uitbreiding van de panden (er komt in feite een complete kantoorruimte bij) komt inclusief BTW (circa f 450 000,-) en de noodzakelijke

SIR-heffing (circa f 300 000,-) op in totaal ongeveer 3³/₄ miljoen. Weliswaar komen twee andere oude panden elders in Den Haag vrij, maar de getaxeerde opbrengsten daarvan bedragen „slechts” rond 1 miljoen, zodat een groot gat moet worden opgevuld. Overigens zijn statutair belangrijke gedeelten van de gelden van de binnen de huidige partijen bestaande stichtingen gereserveerd voor wetenschappelijk werk, teneinde de continuïteit van dit werk te waarborgen.

Terecht roemde onlangs de voorzitter van het CDA, prof. Steenkamp, zowel de kwaliteit als het aantal rapporten dat de laatste jaren door het wetenschappelijk instituut is gepubliceerd.

Die lijn moeten wij vasthouden. Een goed geoutilleerd (en bemand) wetenschappelijk instituut is - gelet op de problemen waar wij in Nederland voor staan - voor het jonge CDA van levensbelang.

Als wij het voor de verbouw van het CDA-huis benodigde bedrag van 3³/₄ miljoen uitsluitend via hypotheek moeten financieren, zullen de jaarlijkse vaste lasten onverantwoord zwaar op de begrotingen gaan drukken. Daarom wordt er eenmaal een beroep op u allen gedaan een extra financiële bijdrage te geven.

Ik hoop dat een ieder zich van haar of zijn verantwoordelijkheid bewust is. Doet u allen mee. Ons CDA is het waard!

drs. P. Bukman,
Voorzitter Stichting CDA-
huisvesting i.o.

Contri- butie 1980

Een dezer dagen ontving u een acceptgirokaart met het verzoek uw contributie te voldoen. De contributiekaart ontving u eerder dan gewoonlijk, in verband met een in december te organiseren financiële aktie „CDA onder één dak”.

Via deze weg willen wij u vriendelijk verzoeken uw contributie zo spoedig mogelijk over te maken.

Adres- sengids

De nieuwe adressengids voor het seizoen 1979/1980 is uit. In deze gids treft u adressen aan van o.a. CDA-bewindslieden en -Kamerleden, Kamercentrales, Statencentrales en partijbestuur. Een onmisbaar document! Deze adressengids kunt u bestellen door f 2,75 over te maken op giro nr. 89673 t.n.v. AR-Partijstichting te Den Haag. (De kiesverenigingen krijgen in de eerste helft van december een exemplaar toegestuurd).

Binnenkort verschijnt in de serie Politiek? Kom nou! lesbief 7: „Geloof en politiek”

De weg van een federatief CDA naar het gefuseerde CDA wordt gemarkeerd door de zogenoemde grondslagdiscussie. Hierin staat steeds de vraag centraal: - op welke wijze dient de door het CDA aanvaarde grondslag, de Bijbel als Gods Woord, betekenis te hebben voor te nemen beslissingen, waarvoor gekozen vertegenwoordigers in parlement, in Provinciale Staten en in gemeenteraden zich gesteld zien?

- wat is het samenbindend element, dat het CDA tot een politieke partij maakt en waardoor de leden van een politieke partij zich met elkaar verbonden weten? Als antwoord op deze vraag is het rapport „Grondslag en politiek handelen” en het ontwerp Program van Uitgangspunten gepubliceerd.

Met name de wijze waarop het rapport „Grondslag en politiek handelen” besproken moest worden, was meer dan eens een moeilijkheid, waarvoor afdelingen en kiesverenigingen zich mogen geplaatst zien. De lesbief „Geloof en politiek handelen”, wil in de discussie die in en buiten de partij steeds bij voortdurende gevoerd wordt een hulp zijn.

Prijsregeling

1 les	f 2,50
2 t/m 4 lessen	f 2,25 per ex.
5 t/m 9 lessen	f 2,00 per ex.
10 t/m 24 lessen	f 1,75 per ex.
25 lessen en meer	f 1,50 per ex.

De lesbief is te verkrijgen door storting van het verschuldigde bedrag op giro 89673 t.n.v. ARPartij-stichting, Den Haag met vermelding van gewenste les en aantal.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Nu iets heel nieuws: verzekerd sparen.

Sparen, dat weten we allemaal, daar kun je 'n leuk kapitaalje mee opbouwen. Voor uzelf. Of voor uw kinderen, als ze later verder willen leren. Maar dan moet u wel elke keer mooi wat geld opzij leggen. En welke zekerheid is er dat u daarmee kunt doorgaan? Die zekerheid is er. Nu. Want nu komt UBO met iets nieuws. Met verzekerd sparen. Als u bijvoorbeeld tienduizend gulden wilt, dan komen ze er ook. Het werkt even simpel als zeker. Laten we zeggen dat u uzelf de tijd geeft, tot de kinderen groot zijn, 21 jaar. Dan moet het kapitaal er zijn.

U begint nu. U geeft elk jaar niet meer dan f 370,- aan UBO. UBO spaart dat voor u. UBO doet daar de rente bij. En u krijgt tenslotte die tienduizend gulden. U krijgt nog meer. Want UBO laat u meedelen in de winst. En die wordt nu al geschat op zo'n tweeduizendachthonderd gulden. Dat is bij elkaar f 12.800,-.

Maar ondertussen gebeurt het onverwachte: u overlijdt. Is er nu niemand die doorspaart? Toch wel. UBO spaart door. Verzekerd sparen, daar ging het immers om. Dus UBO spaart voor uw kinderen gewoon het volledige bedrag bijeen. En geeft daar zonder meer winstdeling bij. Extra zekerheid en extra spaarwinst.

verzekeringen

Dat kan met grote bedragen, met kleine bedragen, u kunt ook sneller sparen. UBO heeft daar alle gegevens over, onder de naam 'winstdelend UBO termijn spaarplan'. Echt iets voor u. Stuur de bon op: UBO, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Een postzegel hoeft niet.

Bon

voor extra zekerheid en extra grote winst.

Ik wil meer weten over dat verzekerd sparen plus extra winst. Stuur mij vrijblijvend alle gegevens over het winstdelend UBO termijn spaarplan van UBO.

Mijn naam is: _____

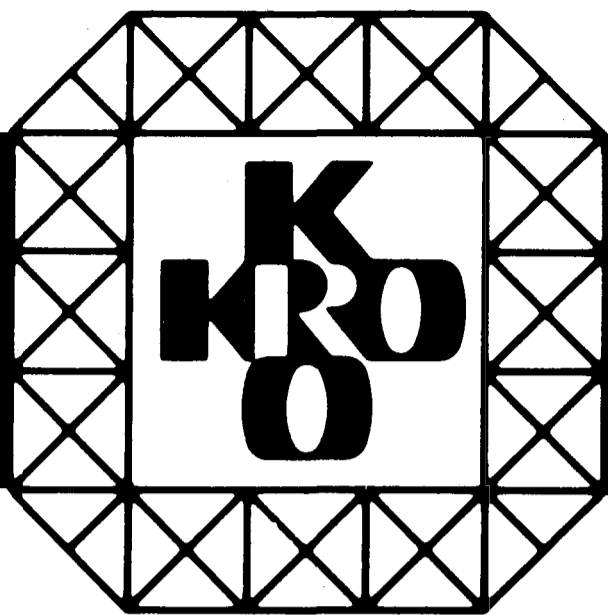
Straat: _____

Plaats: _____

Leeftijd: _____

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- levensverzekeringen
- begrafenisverzekeringen
- aanvullende pensioenverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- brandverzekeringen
- a.v.p.-verzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- autoverzekeringen
- caravanverzekeringen
- pleziervaartuijg-verzekeringen
- recreatie-goederenverzekeringen

'n omroep
die de moeite waard is

studio

Voor het hele gezin.
Kleurrijk, gezellig
en... niet duur.

mikro gids

Nu nog handiger.
Eenvoudig en...
het goedkoopst.

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 49 8 december 1979

Aanschaf nieuwe kernwapens op gespannen voet met CDA-program

Een hoofdzakelijk door de Arjos ondernomen poging om de ARPartijraad inzake de nieuwe kernwapens tot een verdergaande uitspraak te brengen dan in de motie van 19 mei in Zutphen werd gedaan, is niet gelukt. Dat de Arjos-motie op de zaterdag in Ede gehouden partijraad echter 63 stemmen verwierf (met 85 tegen) bracht wel aan het licht dat de verontrusting over de kernwapen-plannen zich binnen de ARP niet tot de jongerenorganisatie beperkt. Na lange discussies volstond de Partijraad er, wat dit punt betreft, echter mee de door het partijbestuur voorgelegde resolutie te aanvaarden.

In die resolutie spreekt de partijraad zijn grote bezorgdheid uit over de ontwikkelingen sinds de op 19 mei 1979 gehouden partijraad met betrekking tot de aanschaf van nieuwe kernwapens. Mede in aanmerking nemend het sindsdien opgestelde concept-program van uitgangspunten van het CDA wordt de op 19 mei 1979 gedane uitspraak over het kernwapenbeleid bevestigd. In die Zutphense uitspraak wordt o.m. gezegd dat aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-program. De Arjos stelde nu voor de CDA-Tweede-Kamerfractie te vragen zich alsnog tegen productie en stationering van nieuwe kernwapens uit te spreken. Maar aan zo'n uitspraak zei de voorzitter Hans de Boer geen behoefte te hebben. De resolutie van 19 mei was z.i. volkomen duidelijk. Partijraad en fractie hebben ieder eigen verantwoordelijkheid.

Door G. J. Brinkman

Ook in zijn (elders afgedrukte) openingsrede had voorzitter De Boer het kernwapenprobleem breedvoerig besproken. Hij verklaarde daarin o.a. dat het toevoegen van gemoderniseerde wapensystemen in strijd is met de aanvaarde uitgangspunten. De ARP is geen pacifistische partij, aldus De Boer. Ook geen partij die het atoompacifisme heeft aanvaard. Maar de drie defensiespecialisten uit de CDA-fractie (zelf voortgekomen uit het militaire apparaat) zeggen dat deze nieuwe wapens niet moeten worden gemaakt. Hans de Boer deed dan ook een klemmend beroep op de fractie met kracht te werken aan verdere beheersing en terugdringing van de kernwapens. Toen aan het eind van de discussie de ontwerp-resolutie van de Arjos in stemming zou komen ontstond enige verwarring. Arjos-voorzitter Klaas de Vries scheen uit de woorden van de voorzitter begrepen te hebben dat ook naar diens mening de Zutphense uitspraak van de partijraad impliceert dat over de productie en stationering van nieuwe kernwapens geen positieve beslissing genomen mag worden. Wanneer De Boer een verklaring van die strekking wilde afleggen was de Arjos bereid haar resolutie in te trekken. Blijkbaar dacht De Vries: „wie zwijgt stemt toe” want nadat op zijn verzoek de vergadering even was

— Alle AR-ministers en -staatssecretarissen bezochten de partijraad. V.l.n.r. ziet u minister Albeda, minister De Ruiter, mevr. De Ruiter.

Partijraad

In deze krant uitgebreide informatie over de ARPartijraad, die op 1 december jl. te Ede heeft plaatsgevonden. De discussie stond voornamelijk in het teken van de kernbepapening. Daaraan wordt in dit nummer dan ook veel aandacht besteed. Naast partijraadnieuws hierover ook twee andere artikelen. Eén afkomstig van het CDA-Tweede-Kamerlid S. Dijkman en één van dr. G. van Roon.

— Een aantal Kamerleden van AR-huize bijeen, v.l.n.r. Couprie, Beinema, De Vries en Borgman.

geschorst kwam hij met de mededeling dat de Arjos, op grond van De Boer's woorden, haar resolutie introk. De Boer: „Ik heb niet in deze geest gesproken.” Hij verklaarde slechts de Zutphense uitspraak te hebben onderstreept en — de gescheiden verantwoordelijkheid van fractie en partijraad aanvaardend — verder geen woord aan zijn verklaring te willen toevoegen. „Dan handhaven we onze motie”, zei De Vries. In stemming gebracht werd ze, zoals gezegd, met 63 stemmen voor en 85 tegen verworpen. De kwestie van de kernbepapening vormde een belangrijk onderdeel van de gedachtenwisseling welke de partijraad wijdde aan het beleid van de fractie en aan het (eerder in NG gepubliceerde) rapport van de

CDA-commissie „Politieke koers”. Het fractie-beleid werd, zoals uit diens elders weergegeven rede blijkt, door Jan van Houwelingen op menig punt bondig toegelicht. Wat de kernwapens

Vervolg op pagina 2

Kernbepapening

De ARPartijraad, in vergadering bijeen op 1 december 1979 te Ede, met grote bezorgdheid kennis genomen hebbend van de ontwikkelingen sinds de op 19 mei 1979 gehouden ARPartijraad met betrekking tot de aanschaf van nieuwe kernwapens; mede in aanmerking nemend het sindsdien opgestelde concept-Program van Uitgangspunten van het CDA; bevestigt zijn op 19 mei 1979 gedane uitspraak m.b.t. het kernwapenbeleid.

Wat vragen wij u volgende week

Een aktie om het CDA te versterken en CDA-politici een flinke steun in de rug te geven

— financiële steun voor het nieuwe CDA-huis aan de Dr. Kuyperstraat in Den Haag
— minstens één nieuw lid te werven — zo mogelijk tien namen en adressen van personen waarvan u vermoedt dat ze het CDA goed gezind zijn.
U kunt uw antwoord op vraag 2 en 3 nu reeds voorbereiden.

CDA ONDER ÉÉN DAK

Wij rekenen op uw medewerking

DEZE WEEK IN NG:

Partijraad	pag. 1, 2
Rede	
H. A. de Boer	pag. 3, 4
Rede	
J. van Houwelingen	pag. 5
Impressies	pag. 6
Kernwapens	pag. 7
ARVE-studiedag	pag. 8
Uit de Arjos Uit de Arjos	pag. 8, 9, 12
Lezers schrijven NG	pag. 10
Partijnieuws	pag. 11

CDA-congres

Op zaterdag 15 december a.s. zal het Congres van het CDA bijeenkomen in „De Meerpaal” te Dronten. Aanvang 10 uur.

Op dit Congres zal naast een aantal huishoudelijke zaken het beleid van de Tweede-Kamerfractie aan de orde komen. In dat kader zal tevens het rapport van de commissie „Politieke koers” ter discussie staan. Redevoeringen zullen worden gehouden door de voorzitter van het CDA, prof. P. A. J. M. Steenkamp, de voorzitter van de CDA-Tweede-Kamerfractie, drs. R. F. M. Lubbers, en de minister-president mr. A. A. M. van Agt.

De stemhebbende leden namens de ARP vinden bij hun vergaderstukken een aanmeldingsformulier. Dit formulier dient vóór 5 december a.s. naar het CDA-buro, Dr. Kuyperstraat 3, Den Haag, gezonden te worden. Wij verzoeken u hier goede nota van te nemen.

Voor belangstellenden is er deze keer meer plaats dan op voorgaande Congressen. Toch wordt u aangeraden u tijdig aan te melden.

Dat kan telefonisch of schriftelijk bij het secretariaat van het CDA, Postbus 85676 CJ Den Haag, tel. 070-64.79.40. Als bijdrage in de onkosten wordt gevraagd f 10,- en als u deelneemt aan de lunch f 20,- te voldoen aan de inschrijfbalje.

Het zondenkamertje

Hoe u bent opgevoed weet ik natuurlijk niet. Ik heb wel enigszins een vermoeden. De grote lijnen in uw opvoeding en in de mijne zullen wel ongeveer overeenstemmen. Hoofdpunten waren de gelijkheid van een ieder aan elkaar. De één is niets meer en niets minder dan de ander. Het feit dat je wanneer je voor iets op het matje geroepen werd, ter verontschuldiging naar een ander wees (ja maar, hij was ook verveid), werd door de ouders niet erg geaccepteerd. De minste zijn, als eerste je hoofd buigen waren ook veel voorkomende opmerkingen. Bij onderlinge ruzies was het niet de bedoeling dat je elkaar de grond inboorde; door praten moest de ruzie te beslechten zijn of anders ontlied je elkaar een paar dagen tot je weer normaal tegen elkaar kon doen. En als je iets heel ergs gedaan had, moest je een tijdje naar je kamertje om je zonden te overdenken. Daar diende je dan tot inkeer te komen. Je zou toch zeggen dat regeringsleiders en politici ook

mensen zijn die misschien kinderen opvoeden. Maar dan treden er vaak verschillen op tussen datgene wat in de opvoeding benadrukt wordt en de kinderen voorgehouden wordt, en datgene wat men zelf doet. De waarden en normen die men wenst te hanteren zijn even iets genuanceerder: "En je moet natuurlijk niet vergeten dat het politiek is en dat er zoveel andere belangen meespelen." Blijkbaar zijn mensen in hun rol van politici anders dan in hun rol van ouders. En de verschillende rollen brengen ook verschillen met zich mee in opvattingen. Jongeren die zien dat de volwassenen anders handelen dan ze propageren kunnen verschillende dingen doen. Men kan zich aanpassen aan de wereld der volwassenen. Dat is de gemakkelijkste weg. Men kan zich ook een eigen wereld scheppen, los van de reële wereld. Meestal gebeurt dit door middel van verdovende middelen of door fanatieke religieuze bewegingen. Een zoeken naar veiligheid. Dat is de weg van de passiviteit, waarbij men het zichzelf

ook gemakkelijk maakt. De moeilijkste, maar ook de meest boeiende keuze, is de weg van de activiteit. Actief streven om de waarden en normen die men gedurende de opvoeding voorgehouden heeft gekregen en die men de moeite waard vindt, na te leven.

Maar wanneer je de discussies van de afgelopen weken over kernbepapening en kernenergie hoort, kun je je afvragen of het nog zin heeft om te kiezen voor inzet en activiteit. Wie de uitzending van Hier en Nu afgelopen vrijdag over kernenergie gezien heeft, zal zich met schrik en afschuw realiseren welke wereld wij aan het creëren zijn. De gevolgen van het opwekken van kernenergie strekken zich uit over duizenden jaren. Mij is altijd voorgehouden om eerst na te denken en vervolgens te handelen. En wie nadenkt over de gevolgen van kernenergie voor kinderen en kindskinderen, zal uit alle macht werken naar andere oplossingen. En in de discussies over kernbepapening wordt helemaal

gezondigd tegen datgene waarin men is grootgebracht. Velen wijzen naar de Russen ter verontschuldiging voor hun streven naar modernisering van de kernwapens. Maar waarom kan de uitgestoken hand van Brezjnev, gevolgd door de hand van Gromyko, niet met beide handen door het Westen gegrepen worden? Waarom direct negatief en met wantrouwen gereageerd? Omdat de praktijk dat geleerd heeft, zeggen velen. Maar

laten we eens de minste zijn en proberen te begrijpen wat de andere beweegt. En laten we ons dan ook realiseren dat het Westen zich niet vrij kan pleiten van datgene waar het de Russen van beticht. Velen zeggen ook dat het evenwicht in de kernbepapening verstoord is. Maar over welk evenwicht praten we in vredesnaam, wanneer we elkaar vele malen de grond in kunnen boren. Het zou toch ook waanzin zijn te zeggen dat het evenwicht verstoord is als wij de ander 99 keren, en de ander ons 100 keren kan vernietigen! En schuif je niet je verantwoordelijkheid af op anderen, wanneer je dergelijke wapens wel in productie neemt, maar niet wil plaatsen? Deze wapens zullen, hetzij in onderdelen, hetzij in hun geheel, toch ergens moeten blijven. Anderen zeggen weer dat Nederland in een isolement komt binnen de NAVO. Maar ben je, wanneer je dat argument gebruikt, dan niet bang om je eigen beslissingen te nemen? En schuif je dan ook niet de verantwoordelijkheid af naar anderen. Bovendien zal het uiteindelijk wel meevallen met die isolementspositie van Nederland. De NAVO heeft Nederland ook nodig. Het argument dat het Westen nieuwe of modernere kernwapens moet hebben om deze niet te gebruiken, zet alles helemaal op zijn kop. Men gaat dan op omgekeerde wijze redeneren. Alsof we nog niet voldoende arsenaal in huis hebben ter afschrikking. En zal men deze wapens, wanneer men deze eenmaal heeft, in uiterste nood ook niet gebruiken en daarmee de eigen

vernietiging oproepen? Nu krijgen we een kans om de bewapeningswedloop te doorbreken. Nu kunnen we een stapje doen op weg naar een betere wereld. Nu kunnen we tonen dat we serieus met de ander willen praten; dat we onze elgen verantwoordelijkheid kennen; en dat ook wij ons hoofd kunnen buigen. Wanneer we deze kans niet grijpen, kiezen we voor de uitzichtloosheid van een nieuwe golf van bewapening, vernieuwing en uitbreiding. Wanneer we ons laten leiden door het argument van de isolementspositie binnen de NAVO, kiezen we voor passiviteit; kiezen we voor het met de armen over elkaar toezien hoe anderen voor en over ons beslissen. En dat lijkt me niet de bedoeling van al datgene wat we in onze opvoeding geleerd hebben. Soms zou je het kabinet en de CDA-fractie zo graag een pak slaag voor de politieke billen willen geven. Soms zou je hen zo graag op hun kamertje willen zetten. Om zich te bezinnen over hun zonden; om de geleerde en ook door hen naar voren gebrachte waarden en normen in overeenstemming te brengen met hun daden; om zich te bezinnen over de wereld die zij na hun beslissingen achterlaten. Ook in de hoop dat zij zich opladen, zodat zij hun verschillende rollen consequent en consistent spelen; en zich samen met anderen actief inzetten voor een leefbaarder wereld. De AR-partijraad heeft afgelopen zaterdag een begin met dit alles gemaakt. Wie volgt?

PH. B.

Partijraad

Vervolg van pag. 1

betreft sloot hij zich van harte aan bij de openingsrede van De Boer. De uiteenlopende meningen welke ten aanzien van de aanvaarbaarheid van de door de Navo gevraagde nieuwe kernwapens binnen CDA en Kamerfractie bestaan, kwamen ook bij de discussie in de partijraad tot uitdrukking.

Er werd gezegd: als Nederland zijn goede voorbeeld op het gebied van bijv. ontwikkelingshulp en sociale voorzieningen wil kunnen handhaven moeten we ons verstand gebruiken en er voor zorgen niet door het communisme ten onder te gaan. De eigen ministers, die onder moeilijke omstandigheden ons standpunt bij de Navo verdedigen, mogen we niet voor de voeten lopen. En een militant woordvoerder, die duidelijk herinneringen had aan het verzet tegen de Duitse overval van 1940, vond dat meningen als door het Interkerkelijk Vredesberaad verkondigd, onze weerstand ondermijnen. Als Europa blijft slapen wordt het bezet. Alleen door het handhaven van machts-evenwicht kan oorlog worden voorkomen.

Het standpunt van het IKV kreeg echter ook duidelijk bijval. „Wie zijn leven zal willen behouden, zal het verliezen.” Als we in gehoorzaamheid de weg durven te gaan van Hem, die ons tot bekering roept, zullen we deze stap naar veiligheid door kernwapens niet mogen doen. Het is christenen niet toegestaan eigen welvaart en veiligheid te zoeken door anderen met volkomen vernietiging te bedreigen. Het CDA moet het voortouw nemen, door in eigen kring, in EEG-verband, ook bij de Navo, aanhoudend duidelijk te maken dat de wereld door de steeds verdergaande vernietigingstechniek dol draait. Waar zijn we toch mee bezig?

De woordvoerder van Friesland zei het te waarderen dat de fractie naar een gemeenschappelijk vertrekpunt voor komende beslissingen zoekt. Er waren in Friesland ook mensen die eigenlijk meer voor het CH-standpunt voelden: nu reeds zowel tot productie als tot plaatsing besluiten. Deze spreker waarschuwde tegen het voorstel van de Arjos. Dat zal het de fractie alleen maar moeilijker maken en minister

Scholten in een onmogelijke positie brengen. Namens de grootst mogelijke meerderheid van het db ARVC werd echter steun aan de Arjos-resolutie toegezegd. Wij mogen niet verder toegeven aan de bewapeningswedloop. Ook de heer Feddema was voor die resolutie. Als christenen zullen we het Messiaanse model van vrede en gerechtigheid niet onder mogen laten gaan. Sociale defensie zal het mislukte gewelds-model moeten vervangen.

(Wat deze laatste gedachte betreft: het bestuur zege, (op voorstel van Feddema cs), het instellen van een commissie toe ter bestudering van sociale of geweldloze defensie als een mogelijk alternatief voor geweldpolitiek en nucleaire afschrikking). Arjos-voorzitter Klaas de Vries verdedigde zijn resolutie als een logisch vervolg op de uitspraak van mei. De afschrikking, welke met de atoom-bewapening werd beoogd, werkt niet meer. De nieuwe kernwapens leiden tot perfectionering van de nucleaire oorlog en overschrijden bepaalde grenzen. Jan van Houwelingen legde er in zijn antwoord de nadruk op dat het nu eigenlijk maar om één vraag gaat: hoe kunnen we als christenen zodanig politiek bedrijven dat de beste waarborg ontstaat voor het terugdringen van de rol van de kernwapens.

Ook Hanny van Leeuwen wees op de spanning welke er, uitgaande van een ethische benadering, bestaat wanneer we ons afvragen of met de nu gevraagde uitbreiding van kernwapens grenzen worden overschreden, dan wel of Nederland daardoor in staat blijft op het gebied van het terugdringen van kernwapens een voortrekkersrol te vervullen. Het huidige kabinet heeft in dit opzicht reeds meer kunnen doen dan enig voorgaand. Zij adviseerde de Partijraad om de bestuurs-resolutie te aanvaarden maar beslist niet verder te gaan. Nadat de Arjos-resolutie verworpen was ging de partijraad vrijwel unaniem met de voorgestelde bestuurs-resolutie akkoord. Enige sprekers hadden er moeite mee dat de CDA-kamerfractie in meerderheid weigerde mede te werken aan de Paralympics. Van Houwelingen maakte duidelijk wat die meerderheid

beoogt. Juist omdat we ons met Zuid-Afrika verwant voelen willen we kritisch toekijken om invloed ten goede uit te kunnen oefenen. Dat de Eerste-Kamerfractie een van de Tweede-Kamerfractie afwijkende uitspraak deed komt, naar Van Houwelingen mening, de politieke duidelijkheid niet ten goede. Overigens onthulde hij dat 19 CDA-Tweede-Kamerleden tegen en 14 voor medewerking aan Paralympics waren. Senator De Gaay Fortman zei dat de Eerste-Kamerfractie zich nog over stemming moet beraden. Als Tweede-Kamerlid zou hij voor medewerking hebben gestemd al waarschuwde hij de gruwelijke gevolgen van de apartheidspolitiek ook niet te onderschatten. Nog onlangs werd een 18-jarige jongen opgehangen omdat hij (ofschoon overigens met een blanco strafblad) bij de voorbereiding van een vechtpartij betrokken was, waarbij iemand werd gedood.

Een motie (ingediend door J. M. van Dijk) waarbij om een partijconferentie met betrekking tot de problematiek van Zuid-Afrika werd gevraagd, werd ingetrokken, nadat het bestuur had toegezegd een dergelijke conferentie wel te willen bevorderen, maar er zeker het eerste halfjaar nog geen kans voor te zien.

De bespreking van het ontwerp-program van uitgangspunten gaf uiteraard gelegenheid een verscheidenheid van onderwerpen ter sprake te brengen. In aansluiting op het reeds door de kiesverenigingen besproken rapport „Relatie grondslag en politiek handelen” werd het daarin geïntroduceerde begrip „Politieke overtuiging” in een ontwerp-program van uitgangspunten nader uitgewerkt. Het bestuur van de ARP stelde voor het program ter bespreking naar de kiesverenigingen door te zenden.

Enkele wezenlijke elementen uit het ontwerp zouden, naar de mening van het bestuur, beter tot hun recht moeten komen. Voorts werd de partijraad voorgesteld uit te spreken dat een recht van gravamen niet van toepassing dient te zijn op de artikelen 1 t/m 3, welke de kern van de politieke overtuiging van het CDA en zijn leden verwoorden. De stelling uit het rapport, dat de politieke overtuiging als bindmiddel binnen het CDA werkt, kreeg van menige KV een kritische aantekening en werd ook in de Partijraad wel opnieuw aan de orde gesteld. Vier Arjos-afgevaardigden brachten argumenten naar voren om de Uitgangspunten nog niet naar de kiesverenigingen te sturen, doch eerst

de tegenstrijdigheden en onjuiste visies eruit te halen, welke het ontwerp-program naar hun mening ontsieren.

Oostlander legde er in zijn antwoord de nadruk op dat de Uitgangspunten niet in de plaats komen van de grondslag. De artikelen 1 tot 3, waarop elk CDA'er kan worden aangesproken, maken samen het doen van een persoonlijke keus nodig wanneer het gaat om het christen-zijn in de politiek. Goudzwaard wees erop dat deze aanspreekbaarheid op de Uitgangspunten niet zoveel afwijkt van de instemming welke door de AR-partij met het beginselprogramma werd gevraagd. Het staat in de Uitgangspunten goed geformuleerd.

Veel moeilijker zal het zijn de binding aan Gods Woord in de praktijk hanteerbaar te maken. De Koning ontraadde de Arjos-resolutie. Laat nu eerst de kiesverenigingen, aan de hand

van de bestuursresolutie, het stuk bepraten. Met vier stemmen tegen werd daartoe besloten. In het zicht van de belangrijke punten welke de agenda van de najaarspartijraad telde, werden 's ochtends de inhoudelijke zaken in vlot tempo afgewerkt. Daaronder waren – naast de financiële stukken – echter eveneens ingrijpende zaken af te doen.

De verscheidene ontwerp-regelingen in verband met CDA-fusie werden bij hamerslag vastgesteld. Ook met de voorgestelde zetelverdeling voor Tweede- en Eerste-Kamerverkiezingen werd zonder discussie ingestemd. Besloten werd het voorstel om aan de eerstvolgende Kamerverkiezingen deel te nemen met een kandidatenlijst(en) en te zamen met CHU, KVP en de federatie CDA, overeenkomstig statutaire bepaling, naar de kiesverenigingen en stem hebbende leden van de partijraad ter goedkeuring door te zenden.

Arjosresolutie over kernbepapening

Onderstaande resolutie werd door de Arjos ingediend en met 63 voor en 85 tegen verworpen.

De ARPartijraad, in vergadering bijeen op 1 december 1979 te Ede,

1. heeft kennis genomen van het binnen de CDA-Tweede-Kamerfractie tot stand gekomen en door de minister van defensie in de NAVO verdedigde compromis met betrekking tot de productie en stationering van nieuwe kernwapens;

2. brengt in herinnering zijn uitspraak van 19 mei 1979: „dat het beleid van enerzijds onderhandelingen en anderzijds aanschaf van nieuwe kernwapens in zich tweeslachtig is, en geen bijdrage levert aan de doorbreking van de bewapeningsspiraal.”

„dat aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-program en met eerdere in en door het CDA ingenomen standpunten.”

waarin tevens een klemmend beroep werd gedaan op de CDA-Tweede-Kamerfractie om met kracht te werken aan de verdere beheersing en terugdringing van de kernwapens.

3. overweegt, dat het in het huidige CDA-standpunt aangebrachte onderscheid tussen productie en

stationering van kernwapens voorbij gaat aan de essentie van het probleem, omdat juist het technisch ontwikkelen en produceren van nieuwe wapens een van de belangrijkste stimulansen is tot het daadwerkelijk operationeel maken van deze wapens.

4. is van oordeel dat de CDA-Tweede-Kamerfractie een geboden kans om de kernwapenwedloop te doorbreken, niet heeft gegrepen.

5. vreest, dat het binnen het CDA sedert twee jaar zo hoopvol ingezette beleid gericht op terugdringing van de rol van de kernwapens, te weinig berust op een fundamentele afwijzing van de kernwapenwedloop.

6. spreekt zijn verontrusting uit over de huidige discussie in CDA-kring, waarin een vals onderscheid gemaakt wordt tussen ethiek en politiek, zonder daarbij een uitzondering te maken voor de kernwapenproblematiek.

7. bevestigt met nadruk zijn overtuiging, dat het Bijbels getuigenis van Gods geboden en beloften van beslissende betekenis is voor mens, maatschappij en overheid.

8. doet een klemmend beroep op de leden van de CDA-Tweede-Kamerfractie om zich alsnog tegen productie en stationering van nieuwe kernwapens uit te spreken.

Bedenklijke nouveauté

De fractieleidster van de VVD in de Eerste Kamer, mevrouw van Someren, heeft voor een staatsrechtelijke nouveauté gezorgd. Zij diende een motie in, waarin zij de regering vroeg terug te komen op een inmiddels door diezelfde regering ten uitvoer gelegde motie van de Tweede Kamer. Daarmee heeft mevrouw van Someren gevaarlijk spel bedreven. Zij stuurt aan op een conflict-situatie tussen de beide Kamers der Staten-Generaal terwijl ons constitutionele bestel voor dit soort conflict-situaties (anders dan bijvoorbeeld in het geval van de mede-wetgevende taak van beide Kamers) geen oplossing kent. Men mag hopen dat voldoende Eerste Kamerleden de staatsrechtelijke strik die voor hen gespannen is zullen weten te ontlopen. Men behoeft het waarlijk niet oneens te zijn met de inhoud van de motie om er toch op goede gronden tegen te stemmen. En als de motie onverhoopt mocht worden aangenomen, dan zal de regering niet anders resten dan hem naast zich neer te leggen. De minister-president zei dat hij voor de duivel nog niet bang was. Weinu, de Eerste Kamer is de duivel nog niet.

Gemiste kans

Na het stuk lopen van het overleg

tussen werkgevers en werknemers over een centraal loonakkoord sprak CNV-voorzitter Harm van der Meulen over een „gemiste kans”. Dat lijkt een goede typering. Overeenstemming over de arbeidsvoorwaarden zou immers niet alleen voor 1980, maar ook voor de volgende jaren van verstrekkende betekenis zijn geweest, nu immers zowel de herverdeling van de arbeid via de verkorting van arbeidstijd als de extra-waardering voor vuil werk bespreekbaar waren gebleken, en vatbaar leken te zijn voor een oplossing. Waar van de aanvang af ook door het FNV is gesteld dat deze zaken zwaarder wegen dan de loonsom, kan men zich afvragen of een verschi van mening over de vraag of de loonsverhoging één of twee percent mag bedragen, een breuk rechtvaardigde, temeer waar ook de sfeer waarin werd onderhandeld door alle betrokkenen constructief werd genoemd. De kans is groot dat het wel bereikte nu ook verloren gaat, want alle concessies over en weer zijn ingetrokken. Het FNV heeft een zware verantwoordelijkheid op zich genomen.

Kernwapens I

Het feit dat de partijraad van de ARP de uitspraak van mei heeft herhaald dat een besluit tot productie en stationering van nieuwe kernwapens zich moeilijk laat verenigen met een op terugdringing van de rol van de kernwapens gericht beleid met het CDA-program, legt een zware wissel op het overleg deze week tussen regering en volksvertegenwoordiging over de besluitvorming binnen de NAVO. Dit

geidt nog te meer nu een aantal Kamerleden duidelijk heeft gemaakt dat het hierbij voor hen gaat om een gewetenskwestie. Dat de partijraad de fractieleden een zekere vrijheid heeft gegeven bij het gestalte geven aan de door haar uitgesproken overtuiging lijkt juist. In de eerste plaats past dit in de door ons gehuldigde opvatting dat de fractie de eerste verantwoordelijkheid heeft voor het te voeren beleid, en niet de partij. In de tweede plaats speelt er zulk een veelheid van factoren een rol, zoals o.a. de consequenties van een Kameruitspraak voor de interne politieke situatie, maar evenzeer voor bijvoorbeeld het ontwapeningsaanbod dat van Westelijke zijde aan het Oosten zal worden gedaan, dat de partijraad er wijs aan gedaan heeft geen meer in details gaande uitspraak te doen.

Maar ook zonder zulk een gedetailleerde uitspraak lijkt de situatie al problematisch genoeg en zal van regering en volksvertegenwoordiging grote wijsheid en groot verantwoordelijkheidsbesef worden gevraagd.

Kernwapens II

Het feit dat niet uitgesloten moet worden geacht dat Nederland niet zal kunnen instemmen met een besluit over te gaan tot het produceren en opstellen van de nieuwe kernwapens doet de vraag rijzen hoe we dan verder moeten.

Niet te ontkennen valt immers dat het verzet tegen de invoering van nieuwe wapens bij velen mede wordt bepaald door een algehele verwerping van de nucleaire strategie. Er dient dan ook rekening mee te worden gehouden dat een voortgezet lidmaatschap van een NAVO, die blijft uitgaan van de nucleaire strategie, in toenemende mate aan kritiek onderhevig zal blijken te zijn.

Dat roept de vraag op: indien niet zo, hoe dan wel? Als een begin van een antwoord op die vraag kan de door de partijraad aanvaarde resolutie worden verstaan waarin wordt gevraagd om instelling van een commissie die zich moet bezighouden met sociale verdediging. Maar voor de meer nabije toekomst bleedt dat weinig soulaas, want omtrent sociale verdediging is nog weinig bekend en van een door de vorige regering in 1976 ingestelde commissie terzake is nog nooit iets vernomen. En willen wij dat niet alleen Nederland maar ook de NAVO meer afstand neemt van het kernwapen, dan zullen wij met geloofwaardige alternatieven moeten komen. Want anders verlies je „zo niet” aan geloofwaardigheid.

Misplaatst jolijt

Ook het congres van D'66 heeft zich beziggehouden met de kernwapenproblematiek en door het aanvaarden van een resolutie waarin productie en plaatsing van nieuwe kernwapens onvoorwaardelijk wordt afgewezen getracht de koers van de fractie fiks bij te stellen. Op zijn zachtst gezegd merkwaardig was het dat, toen de uitslag van de stemming duidelijk was, er een lacherig gejuich werd aangeheven, zodat het er meer op leek dat de thuisclub een doelpunt had gescoord dan dat er een belangrijk besluit over vrede en veiligheid was genomen. Zo'n sfeertje doet veel buitenlanders zich soms afvragen of men zich in Nederland wel realiseert waar het eigenlijk om gaat. Wat dat betreft was de sfeer op de AR-partijraad waardiger en meer in overeenstemming met de ernst van het onderwerp.

VERPLAATSBARE HOUTEN GEBOUWEN

directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens
etc.

HOUTBOUW
HAHBO
HARDINXVELD

tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

Eenheid is een groot goed, maar niet tot elke prijs

Elementen uit zijn rede gehouden voor de partijraad van 1 dec. 1979

door H. A. de Boer

Het Program van Uitgangspunten dient tot een nadere omgrenzing van de Nederlandse christen-democratie. Door dit program kan de persoonlijke aanspreekbaarheid, waaraan wij zoveel waarde hechten in de politiek concreet gestalte krijgen. Het Program van Uitgangspunten is opgesteld in het besef van onze verantwoordelijkheid ten aanzien van de oproep van het Evangelie aan het politieke leven. Door dit program kunnen wij elkaar helpen bij het beantwoorden van de vraag „hoe verhoudt zich nu mijn en uw standpunt ten opzichte van het bijbels getuigenis en hoe kunnen wij ons door dat getuigenis laten inspireren?” Wij willen graag dat in dit Program van Uitgangspunten op zo pregnant mogelijke wijze steeds weer die oproep van het Evangelie in de artikelen en in de toelichting doorklinkt. Uit wat ik tot nu toe voorhield wordt u duidelijk dat het Program van Uitgangspunten bepaald niet in de plaats van de grondslag komt. Veeleer zal het ons helpen om de grondslag zo hard en concreet mogelijk politiek te laten functioneren.

Kernbewapening

Het is aan één kant jammer dat er terstond na het gereedkomen van het ontwerp-Program van Uitgangspunten een heftige discussie is losgebarsten rond het vraagstuk van de kernbewapening. Kennelijk laat het program te veel open op het punt van de politieke stijl van het CDA en ten aanzien van de wijze waarop de ethiek in het politieke handwerk gestalte dient te krijgen. De huidige discussie toont inzake de kernbewapening een duidelijk verschil van inzicht aan in CDA-gelederen. Het gaat hierbij niet

om een verschil in inzicht wat betreft het mens- en scheppingsonwaardige karakter van dit wapen. Ieder zal de leuze „kernwapens de wereld uit” wel tot de zijne willen maken. Dan komt echter het zoeken naar een beleid dat deze veroordeling en dit doel in de praktijk realiseert. Menigeen zou bij Nederland willen beginnen. Omdat het de aantrekkingskracht heeft van het concrete en aansluit bij de wijsheid „verbeter de wereld en begin bij jezelf”.

Anderen stellen dat zo'n begin ondeugdelijk is voor het werkelijk uit de wereld helpen van de kernwapens. In het CDA, evenals in de andere grote partijen, schijnt het streven naar eenzijdige ontwapening geen grote aanhang te hebben. De verschillen van mening gaan over standpunten die minder ver uiteenlopen. Het gaat in hoge mate om een vraag van doelmatigheid in de onderhandelingsstactiek, waarbij dat doelmatigheidsstreven gekleurd wordt door de intensiteit van de normbeleving. Afgezien van hen wier afschuw van het kernwapen heeft geleid tot atoompacifisme, gaat men uiteen ten aanzien van de mate van risico, dat men in het kernwapenbeleid, met het oog op het belangrijke doel van wapenvermindering, wil aanvaarden. De merkwaardigheid doet zich voor dat de mentale en structurele weerbaarheid van de westerse maatschappij bepaald niet aan het toenemen is. Maar de bereidheid tot militaire weerbaarheidsvergroting is in Navo-landen alom te vinden. Wellicht is hier een oorzakelijk verband aanwijsbaar. Toch zou de bereidheid om enig risico te aanvaarden, moeten toenemen, teneinde ontwapeningsonderhandelingen een

betere kans te geven. Onzerzijds zou een streven naar vergroting van de weerbaarheid van de maatschappij als zodanig tegen geestelijke en politieke druk kunnen dienen tot een vermindering van de eenzijdige nadruk op militaire middelen.

Ons beleid moet zich richten op een vermenschlijking van de Oost-West betrekkingen. Men onderschat de mogelijkheden op microschaal. Het reizen naar en contacten leggen met mensen in Oost-Europa, individueel of via b.v. kerkelijke groepen en organisaties zou krachtiger gepropageerd moeten worden. Zij die ginds verdrukt worden ervaren daardoor een wezenlijke solidariteit van onze zijde. Anderen die bevooroordeeld en wantrouwend zijn opgevoed en voorgelicht, kunnen door deze contacten een realistisch kijk op de bedoelingen van westerse mensen krijgen. Indien wij op deze wijze een groter inzicht in de feitelijke verhoudingen in de dictatoriaal geregeerde staten krijgen, kunnen wij onze weerbaarheid daardoor tevens versterken. De talrijke mogelijke niveaus waarop betrekkingen met de Oosteuropese samenleving kunnen worden aangegaan, worden onvoldoende benut. Wie de vrede wil en het militaire element minder wil onderstrepen, zal niet in deze situatie kunnen berusten.

Vertrekpunten .... en dan?

Zoals gezegd onderschrijven wij allen het duivelse karakter van het kernwapen. Wij willen ervan af, maar hoe. Hoewel de terugdringing van de rol van het kernwapen in het regeerakkoord is opgenomen is de

Regering zelf niet met het voorstel gekomen om „nee” te zeggen tegen de door het Atlantisch bondgenootschap voorgestelde invoering van nieuwe kernwapens. Zij die het CDA in de politiek weinig standvastigheid toeschrijven, wanneer het erop aankomt, hebben de stellingname van de fractie aangeduid met het begrip „vertrekpunten” uitgelegd als „beginpunten” om daarna automatisch verder van huis te raken. Het begrip „vertrekpunten” geeft echter veel meer aan dan men elkaar in een gezamenlijke stellingname zo ver als verantwoord was heeft willen vasthouden, om bij een niet slagen in het realiseren van de vertrekpunten bij heroverweging uit te komen. Weer bij „af” terug te keren. De vertrekpunten gaan uit van een niet-akkoord zijn met plaatsing. De vertrekpunten gaan ook uit van „beperkte” produktie, en dan denke men eerder aan getallen vanaf 0 dan vanaf 500. Wanneer nu allerwegen wordt gesteld dat produktie en plaatsing zich niet laten scheiden, (anders dan in de tijd nodig voor ontwikkeling en/of produktie, hetgeen uiteraard niet het wezen van de gevraagde scheiding is), dan komt de vraag naar heroverweging al luider op ons af.

Onvoldoende duidelijk is of er echt van een ernstige verstoring van het evenwicht tussen NAVO en Warschaupakt sprake is. De militaire deskundigen spreken elkaar hier tegen.

Niet onzocht is of het in de zestiger jaren aanvaarde „aangepaste antwoord”; als toevoeging aan de bestaande afschrikkingstheorie, als een blijvende toevoeging moet gelden, dan wel dat voor het functioneren van die afschrikking met de centrale systemen kan worden volstaan. Ik beklemtoon dat laatste ook uitgaande van de door ons altijd nagestreefde politieke onscheidbaarheid van de Verenigde Staten en Europa. Een benadering welke wij niet sterk genoeg kunnen benadrukken. Ik meen dat deze vragen ons bij heroverweging van de vertrekpunten bij onderhandelingen op basis van bezorgdheid zouden moeten brengen. Ik zeg dat om meer redenen. De voorgenomen invoering van nieuwe middellange afstandswapens zal, naar het oordeel van de militair, generaal Von Meijenfelt, het onderscheid tussen nucleaire en conventionele bewapening niet meer hanteerbaar maken. Dat staat haaks op onze opvatting die luidde dat er meer geld nodig was voor een versterking van de conventionele bewapening, juist om de atoomdrempel zo hoog mogelijk te houden. Nederland is bezig zijn conventionele verplichtingen goed in te vullen. Dan kan niet, willen wij niet in strijd met onze eigen uitgangspunten handelen, tegelijkertijd aan nieuwe kernwapens worden meegewerkt. De ARP is geen pacifistische partij. De ARP is ook geen partij die het

Vervolg op pag. 4

Rede H. A. de Boer partijraad

Vervolg van pag. 3

atoompacifisme heeft aanvaard. Wanneer ik hier spreek doe ik dat vanuit de door ons als partij en door het CDA aanvaarde uitgangspunten, zoals die in „Niet bij brood alleen” en in het ontwerp-Program van Uitgangspunten gestalte hebben gekregen. Het toevoegen van gemoderniseerde wapensystemen acht ik in strijd met de aanvaarde uitgangspunten. En ik vraag er vandaag ook eens uw aandacht voor dat dat geen uitspraak is van atoompacifisten maar van de 3 defensiespecialisten uit de CDA-Tweede-Kamerfractie die zelf uit het militaire apparaat voortkomen. Zij zeggen ons dat deze nieuwe wapens niet gemaakt zouden moeten worden.

Meerderheid – minderheid

Ik acht het niet mijn taak hier vandaag de problemen van ook mijn fractievoorzitter, Ruud Lubbers te vergroten. Integendeel, hij mag op steun maar mogelijk rekenen. Voor een fractievoorzitter geldt dat deze erop uit is de meerderheid recht te doen. Een fractievoorzitter heeft ook de taak ervoor te zorgen, dat de minderheid, zo die hier optreedt, niet in

verdrinking komt, niet onderuit gehaald wordt. Ik maak die opmerking niet zonder reden. CDA-voorzitter Steenkamp heeft op 18 november jl. voor de AVRO-radio gezegd dat het CDA bijeen blijft en uit de problemen komt „mits de minderheid op een bepaald ogenblik bereid is zich neer te leggen bij een meerderheidsstandpunt”. Ik acht dit voor vraagstukken als bijvoorbeeld abortus en kernbepaling een verkeerde benadering. Bij vraagstukken als de door mij genoemde geldt dat men niet in de sfeer van meerderheid/minderheid mag denken wanneer dat het in persoonlijk geweten verantwoord overeind blijven niet langer mogelijk maakt. Het is een nauwelijks beheersbare technologie die maar doorgaat en die dwingt om steeds maar weer gemoderniseerde wapensystemen te aanvaarden. Het traditionele denken over vrede en veiligheid bracht ons naast die vrede en veiligheids steeds meer nieuwe wapens. Deze weg loopt uiteindelijk dood. Ik doe dan ook vanuit de door u in Zutphen dit jaar op 19 mei aanvaarde uitspraak een klemmend beroep op de fractie met kracht te werken aan verdere beheersing en terugdringing van de kernwapens. En

bij terugdringing past geen uitbreiding. Mag ik over uw hoofden heen ook een oproep richten aan de regering en aan met name de grootste oppositiefractie in ons land, met name de Partij van de Arbeid. Er zijn een aantal zaken waarvan wij altijd vinden dat het goed zou zijn wanneer ze door een zo groot mogelijke meerderheid in de Staten-Generaal worden gesteund. En het was in 't verleden bij dergelijke zaken een goed gebruik wanneer de regering ook de oppositieleider, en misschien leiders, betrok wanneer het erom ging zeer moeilijke besluiten te nemen waarvan het erg goed was dat deze nationaal gedragen zouden worden. En ik heb de indruk dat dat niet alleen hoeft te gelden voor Lockheezaken. Ik denk dat we hier met een problematiek te maken heeft waarbij het zeer wijs zou zijn wanneer de regering de oppositieleider bij het overleg ten nauwste zou betrekken. En wanneer die oppositie ook de bereidheid zou hebben om aan dat overleg te willen deelnemen en zich bij deze zaak niet alleen in de makkelijke rol die de oppositie, vanuit ontsnappingsmogelijkheden die men heeft, nu eenmaal geeft.

Ethiek – bijbelgebruik

Tijdens de discussie over de kernbepaling trof mij een opzichtig gebruik van bijbelteksten. Zowel in de inleiding van het rapport Vrede en Veiligheid, als in de reactie daarop tijdens de discussie op het Algemeen Bestuur van het CDA, zijn teksten en hun vindplaatsen op een onsamenhangende wijze naar voren gebracht. Maar dat niet alleen. Zelfs het beroep op de Schrift kwam in het geding. Zo heeft CDA-voorzitter Steenkamp zich bij die gelegenheid gekeerd tegen het elkaar met bijbelteksten te lijf gaan. Steenkamp heeft daarmee natuurlijk niet willen zeggen dat de Bijbel dicht moet blijven: Ik heb uit zijn mond begrepen dat zijn opmerking vooral verstaan moet worden vanuit bezorgdheid over een bijbelgebruik waaruit een alleenvertoningsrecht op een bepaalde uitleg volgt. Het is goed hierover een discussie te hebben. Voor een partij die zich gehoorzaam wil stellen onder de oproep van het Evangelie is zo'n opmerking toch een signaal dat tot waakzaamheid aanleiding geeft. Immers wij willen juist in de Heilige Schrift inspiratie en richtsnoer voor ons politieke denken en handelen vinden. Het Evangelie wil ons totale bestaan raken, dus richt het zich ook tot het staatkundig leven. Op politiek gebied mogen wij geen andere goden navolgen. Het hart van onze politieke overtuiging wordt gevormd door die evangelische inspiratie en toetsing. Bij deze stelling passen geen opmerkingen die de betekenis van de Bijbel relativeren. Zeker geen opmerkingen die suggereren dat de Heilige Schrift "om de lieve vrede" er maar buiten gehouden moet worden. Die "lieve vrede" zou dan wel eens een puur heidens ideaal kunnen blijken. Kortom, wat is de zin van het CDA, als de Bijbel bij ons publieke werk ons niets meer te zeggen zou hebben omdat een ieder er wat van zijn gading in zou kunnen vinden? Of omdat we met de Bijbel op zak al zoveel fouten in het verleden hebben gemaakt? Dat alles daagt ons slechts uit om de Boodschap beter te leren verstaan en ernaar te handelen. Terecht wijst het rapport Vrede en Veiligheid erop dat de Bijbel niet als receptenboek kan dienen. Inderdaad kunnen wij er niet mee volstaan op gezette tijden bepaalde teksten te citeren. Men kan zich echter niet beperken tot het herhaaldelijk doen horen van deze waarschuwing. Men gaat dan licht denken dat de Bijbel weinig praktische betekenis heeft. Velen die dit laatste menen, zullen maar al te graag de karikatuur van het bijbels receptenboek ten tonele voeren om zich vervolgens onder algemeen applaus van het bijbels getuigenis voor het politieke leven te ontdoen. Op de kritiek ten aanzien van het bijbelgebruik zou ik nog het volgende willen zeggen. De Bijbel zet ons niet tot denkluheid aan. Bijbels leven bestaat niet uit het lukraak plukken van bijbelteksten

– Ook mr. W. Aantjes was vol aandacht tijdens de partijraad

zonder begrip voor de context waarin zij staan, de strekking die zij hebben, de mensen en de situaties waaraan zij geadresseerd zijn. Leven volgens de Bijbel is een zaak van serieuze bezinning, het is God dienen, ook met ons verstand. Wij zijn zelf verantwoordelijk voor de wijze waarop wij de Schrift lezen en worden door de Schrift steeds opgezaald met een eigen verantwoordelijkheid bij de toepassing van Gods heilsboodschap in ons dagelijks leven. Wij hebben destijds, middels het rapport Grondslag en Politiek handelen, vastgesteld dat het Evangelie in de politiek zelfstandig kan worden gelezen en beluisterd, zonder kerkelijke of confessionele bemiddeling. Momenteel blijkt hoezeer wij ons in die zelfstandige lezing nog moeten oefenen. Dat werk kan niet door anderen, bijvoorbeeld door kerkelijke ambtsdragers of (semi-)kerkelijke organen, van ons overgenomen worden. Wij moeten immers het politieke veld zelf kennen om de politieke betekenis van de Schrift te kunnen verstaan. Uiteraard kan vanuit andere samenlevingsverbanden ons hierbij de helpende hand worden geboden. Zij zullen echter niet over de politiek mogen gaan heersen. Dat wordt soms door kerkelijke ambtsdragers zeer goed ingezien, zoals bijvoorbeeld in de abortuskwestie. In andere gevallen schijnt dat inzicht te ontbreken, hetgeen wellicht samenhangt met een bepaald partij-politiek engagement. Aan de christen-politicus is het om een weg te zoeken van het Evangelisch getuigenis naar een daartegenover te verantwoorden beleid. Een christen-politicus die alleen het getuigenis naar een daartegenover te werk verder aan anderen overlaat, kan zich wellicht verheugen in de eventuele zuiverheid van het getuigenis dat hij geeft, maar ontvlucht intussen de verantwoordelijkheid die hem is opgedragen. Wie zich voortdurend op de strategieën en tactieken van het beleid verlaat, teneinde in dat spel zelf staande te kunnen blijven, bedrijft evenzeer een politiek waaraan de Evangelische zin ontvallen is.

Crisis

Ik heb erg lang gesproken over het onderwerp kernbepaling en over de wijze waarop dat thema onder ons in discussie is. U hebt mij nog geen enkele maal daarbij het woord "crisis" of het begrip "eenheid" horen gebruiken. Ik voel mij thuis bij wat Ruud Lubbers op 24 november in een radio-uitzending zei: "Al dat gepraat over crisis of geen crisis is eigenlijk schadelijk, is eigenlijk een minachting voor de zaak zelf". Een ieder zal het er over eens zijn dat de zaak die nu ter beslissing voorligt er één is waarbij het persoonlijk geweten van mensen veel en veel sterker betrokken is, dan bij tal van andere zaken het geval kan zijn. Met het begrip "geweten" moet zuinig omgesprongen worden. Ik meen niet de staf te mogen breken over degene die in geweten tot een "ja" tegen productie en zelfs plaatsing meent te moeten komen. Ik meen dat na een gewetensvolle afweging ook degene die tot een "nee" komt recht heeft op dezelfde benadering. Verketting over en weer acht ik uit den boze. Wie in een zaak als deze uiteindelijk een motie van wantrouwen tegen een kabinet dat je niet wantrouwt steunt, doet dat omdat zonder die stem dat wat men in geweten niet meent te mogen doen – het produceren (en mogelijk plaatsen) van een nieuwe generatie kernwapens – anders toch doorgaat.

Eenheid is een groot goed, maar niet tot elke prijs. Bij deze zaak zal uiteindelijk ook blijken welke ruimte wij elkaar, na gewetensvolle afweging, willen gunnen om persoonlijk te kunnen antwoorden op een evangelisch appèl dat op een ieder van ons afkomt. Een benadering welke wij niet sterk genoeg kunnen benadrukken. Ik meen dat deze vragen ons heroverweging van de vertrekpunten bij onderhandelingen op basis van bezorgdheid zouden moeten brengen. Ik zeg dat om meer redenen. De voorgenomen invoering van nieuwe middellange afstandswapens zal, naar het oordeel van de militair, generaal Von Meijenfelt, het onderscheid tussen nucleaire en conventionele wapenbepaling niet meer hanteerbaar maken. Dat staat haaks op onze opvatting die luidt dat er meer geld nodig was voor een versterking van de conventionele wapenbepaling, juist om de atoomdrempel zo hoog mogelijk te houden. Nederland is bezig zijn conventionele verplichtingen goed in te vullen. Dan kan niet, willen wij niet in strijd met onze eigen uitgangspunten handelen, tegelijkertijd aan nieuwe kernwapens worden meegewerkt. De ARP is geen pacifistische partij. De ARP is ook geen partij die het atoompacifisme heeft aanvaard. Wanneer ik hier spreek doe ik dat vanuit de door ons als partij en door het CDA aanvaarde uitgangspunten, zoals die in „Niet bij brood alleen” en in het ontwerp-Program van Uitgangspunten gestalte hebben gekregen. Het toevoegen van gemoderniseerde wapensystemen acht ik in strijd met de aanvaarde uitgangspunten. En ik vraag er vandaag ook eens uw aandacht voor dat dat geen uitspraak is van atoompacifisten maar van de 3 defensiespecialisten uit de CDA-Tweede-Kamerfractie die zelf uit het militaire apparaat voortkomen. Zij zeggen ons dat deze nieuwe wapens niet gemaakt zouden moeten worden.

Geweld- loze defensie

De ARPpartijraad in Ede op 1 december 1979 bijeen, overwegende

- dat de mensheid met het model van geweld en tegengeweld inclusief het evenwichtdenken, dat leidde tot een wapenwedloop zonder weerga en via kernwapens tot een massale gijzeling lijkt te zijn vastgelopen;
- dat het evangelie van gerechtigheid en vrede in deze een uitweg wijst, ook in het conflict tussen kapitalisme en communisme;
- spreekt uit
- dat de ARPpartij een commissie instelt ter bestudering van sociale of geweldloze defensie als een mogelijk alternatief voor geweldpolitiek en nucleaire afschrikking en ter doorbreking van de wapenwedloop met als opdracht hierover op korte termijn te rapporteren en dan met name gericht op de vraag hoe praktisch te werk moet worden gegaan bij de invoering van sociale defensie, indien daarvoor wordt gekozen.

Program van uitgangspunten

De partijraad van de ARP, in vergadering bijeen op 1 december 1979 met betrekking tot de totstandkoming van een Program van UKITGANGSPUNTEN TER VERWOORDING VAN DE POLITIEKE OVERTUIGING VAN HET CDA in hoofdlijnen.

overwegende:

I de uitspraken van de ARPpartijraad van 9 december 1978 en 3 maart 1979 met betrekking tot de totstandkoming van een Program van UKITGANGSPUNTEN TER VERWOORDING VAN DE POLITIEKE OVERTUIGING VAN HET CDA in hoofdlijnen.

II de uitspraak van de ARPpartijraad van 9 december 1978 dat:

1. de politieke overtuiging het belangrijkste bindende element is waardoor het CDA tot een samenhangende politieke partij wordt gevormd.
2. dat de politieke overtuiging als antwoord op de oproep vanuit de Heilige Schrift tot stand dient te komen.
3. dat in het Program van Uitgangspunten een christelijke visie op mens en samenleving tot uitdrukking dient te komen.
4. dat de leden van het CDA het Program van Uitgangspunten dienen te aanvaarden en daarop persoonlijk aanspreekbaar zijn.

constateert:

III dat het voorliggende ontwerp-Program van Uitgangspunten op aanspreekbare wijze gestalte geeft aan de politieke overtuiging van het CDA als antwoord op de oproep vanuit de Heilige Schrift.

IV dat het ontwerp-Program van Uitgangspunten op aanvaardbare wijze een nadere profilering geeft voor een christen-democratische benadering van de politieke vraagstukken waarvoor het CDA in de komende jaren zal worden gesteld.

V dat het voorliggende ontwerp-Program van Uitgangspunten tegemoet komt aan de uitspraken van de ARPpartijraad van 9 december 1979.

VI dat in de tekst van het huidige ontwerp zowel in artikelen als in de toelichting aanpassingen en verbeteringen nodig zijn.

besluit

VII het voorliggende ontwerp-Program van Uitgangspunten, conform de statutair geldende procedure voor het Beginsel- en Algemeen Staatkundig Program, door de Anti-Revolutionaire partij-organen te doen behandelen.

geeft daarbij aan de behandelende partij-organen ter overweging het volgende mee:

VIII het ontwerp-Program van Uitgangspunten te toetsen aan datgene, wat het, in onderscheid van een Program van Actie, naar inhoud en omvang behoort te zijn: een uitdrukking van de christendemocratische visie op overheid en samenleving, die herkenbaar is als antwoord op de oproep vanuit het Evangelie voor het politieke leven.

Is bij globale toetsing aan bovengenoemde maatstaf ondermeer van oordeel:

IX dat gegeven de omvang van het ontwerp-Program van Uitgangspunten, een scheiding tussen wat essentieel genoemd kan worden en wat als uitwerking wordt gezien, nadere overweging verdient.

X dat bij de onder VIII genoemde overweging voorop staat, dat gezocht moet worden naar mogelijkheden om de meest wezenlijke elementen uit het ontwerp beter tot hun recht te laten komen.

XI dat het de voorkeur verdient om de artikelen van het Program van Uitgangspunten met het oog op de herkenbaarheid van het Evangelische appèl indringender te formuleren.

De partijraad denkt hierbij onder meer aan de artikelen 4 en 5, welke betrekking hebben op de taak van de overheid.

De partijraad spreekt tenslotte uit:

XII dat een recht van gravamen op het Program van Uitgangspunten niet van toepassing dient te zijn op de artikelen 1 t/m 3, welke de kern van de politieke overtuiging van het CDA en zijn leden verwoorden.

Soms vraag je je af of we in de politiek vaak niet te somber zijn. Bedenken we vaak geen onheilsprofetieën als argument om toch maar door te kunnen gaan met onze politieke hobby 'de samenleving te vernieuwen'?

Ik denk dat er inderdaad reden is voor bezorgdheid, voor verontrusting. Maar een andere vraag is of er ook reden is voor hopeloosheid, voor defaitisme. In hoeverre zijn we zelf verantwoordelijk of is er sprake van een onontkoombare ontwikkeling buiten ons om. Zijn we overgeleverd aan demonische machten of kunnen we, zoals verwoord werd in de Nota van de Contactraad in 1972, onze handen steken tussen de spaken van het wiel der menselijke geschiedenis.

We spreken er zo gemakkelijk over: het Evangelie geeft ook voor deze tijd perspectief en wijst ons de weg. Die weg, zoals Jeremia reeds aangaf: 'als gij werkelijk uw handel en wandel betert, als gij werkelijk onder elkaar recht doet, d.w.z. de vreemdeling, de wees en de weduwe niet onderdrukt en geen onschuldige bloed vergiet, dan wil ik u in dit land laten wonen van eeuwig tot eeuwig'. Maar kiezen we echter niet vaak een andere weg, de weg van bijvoorbeeld Jojakim "het is een kwestie van macht, we sluiten een bondgenootschap met Egypte tegen Babel en dan redden we het wel".

Ook vandaag gaat het nog steeds om die keuze 'voor de kant van het recht of voor de kant van de macht, voor de kant van de zwakke of voor de kant van de sterke, van de heersende klasse. Welke weg hebben we als CDA de afgelopen periode gekozen en wat is onze keuze van de jaren '80.

MATIGING

Verrassend was in ieder geval de vrij forse bijstelling van het Bestek '81 beleid. Gelukkig heeft het kabinet met de begroting voor 1980 niet gekozen voor een eenzijdig verder bezuinigen op de collectieve sector. In een totaalpakket werd aangekondigd een nieuw aanvullend beleid gericht op een actievere bestrijding van de werkloosheid, verhoging van enkele directe belastingen en een koopkrachtgarantie voor actieven en uitkeringstrekkers tot 1 maal modaal. Uit de commentaren is al gebleken dat het kabinet hiermee risico's heeft genomen o.a. door het handhaven van een zeer hoog financieringstekort en de nullijn als uitgangspunt te kiezen voor de loonontwikkeling. Velen hebben dit een weinig realistische benadering genoemd. Er is immers lang geen zekerheid dat de samenleving op basis van vrijwilligheid zich zou willen matigen. Men heeft, op zichzelf terecht, gewezen op de gespannen arbeidsmarkt in bepaalde sectoren en regio's en ook financiële ruimte bij sommige ondernemingen. Niettemin heeft het kabinet toch bewust voor deze weg gekozen. Als enige fractie in de Tweede Kamer hebben we dit beleid ronduit willen verdedigen. Als het ons werkelijk ernst is de werkloosheid te bestrijden en ons sociaal zekerheidsstelsel te behouden dan is matiging vooral van het particuliere inkomen een voorwaarde. Men kan natuurlijk beweren dat er juist in de overheidssector meer gematigd zou kunnen worden, de moeilijke landurige onderhandelingen over de begroting 1980 hebben wel aangetoond dat dit zeker niet eenvoudig is en vaak ook ongewenst (o.a. vanwege de werkgelegenheid). Of dit beleid zal slagen hangt van verschillende factoren af. Ik wil er enkele noemen:

Offerbereidheid

Velen slaan de offerbereidheid van individuele mensen niet erg hoog aan, zeker niet in een welvaartsstaat. Het is waar, ook in ons land neemt de zorg-voor-je-zelf-houding toe. Afwenteling van lasten vinden we eigenlijk al normaal en zwart werk noemen we geen diefstal. In de politiek gaat het om de verantwoordelijkheid

Kiezen tussen recht en macht, tussen de zwakke en de sterke

Elementen uit zijn rede, gehouden op de partijraad van 1 december jl.

van de overheid. We kunnen niet een opvoering van onze eigen consumptie als uitgangspunt blijven nemen en tegelijkertijd kiezen voor ontwikkelingslanden, herverdeling van arbeid, een zorgvuldig grondstoffen- en energiebeleid.

Inkomensbeleid

In ons programma spreken we over een 'meer rechtvaardig inkomensbeleid'. In een periode van 'groei' is een proces van verkleining van inkomensverschillen niet zo moeilijk. Hoewel, we nemen er wel de tijd voor!. In een periode van matiging is een actief inkomensbeleid niet minder nodig. Nu komt letterlijk aan de orde of de hoger betaalden bereid zijn tot offers terwille van de laagst-betaalden.

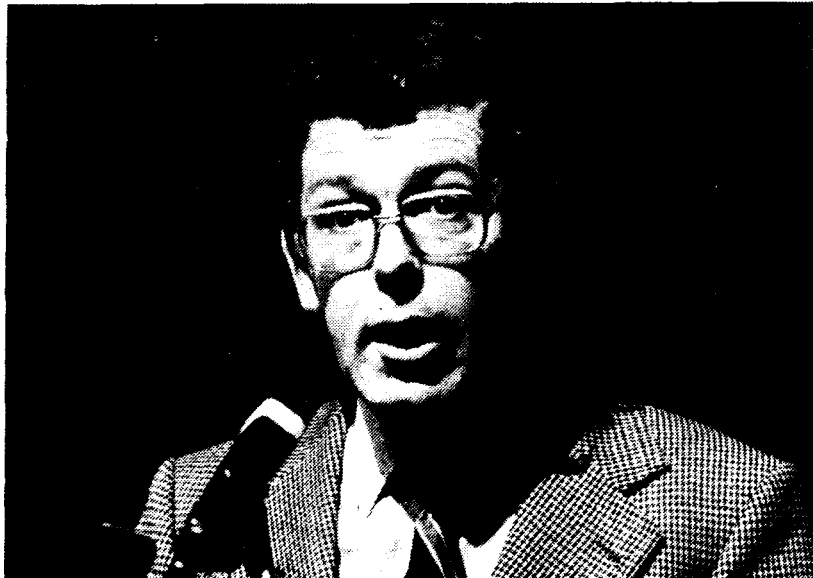
Als we de koopkrachtgarantie voor deze groep werkelijk waar willen maken is dit een voorwaarde. Zonder iets af te willen doen aan ons uitgangspunt dat de eigen verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers zoveel mogelijk gehandhaafd moet worden, is een begeleidend overheidsbeleid onontbeerlijk. Het zou onbillijk, onrechtvaardig zijn, slechts van een beperkte groep (cao-inkomens) een offer te vragen. Daarom zijn ook maatregelen m.b.t. sectoren van vrije beroepen en zelfstandigen noodzakelijk.

De CDA-fractie heeft bij verschillende gelegenheden aftopping van de prijscompensatie bepleit als een van de maatregelen om tot meer rechtvaardige inkomensverhoudingen te komen. Als dit in het overleg tussen werknemers en werkgevers onvoldoende wordt gerealiseerd dient de overheid via wetgeving zich hiertoe de instrumenten te verschaffen. Trouwens voor alle groepen zijn maatregelen gewenst. De overheid heeft een bijzondere verantwoordelijkheid als werkgever voor de overheidsdienaren; langzamerhand een flink deel van onze bevolking. Het is zeker redelijk dat ambtenaren met hogere inkomens een extra bijdrage leveren. Al was het alleen maar vanwege een geringe bijdrage voor een overigens uitstekende pensioenvoorziening. De minister van Buitenlandse Zaken valt te prijzen dat hij hiermee een begin heeft gemaakt. Helaas heeft Wiegels gisteren gezegd niet met nieuwe voorstellen te komen voor 1980.

Bezit en macht

Bereidheid tot matiging is ook mede afhankelijk van de wijze waarop mensen betrokken worden bij beslissingen. Er is gelukkig al veel gedaan aan versterking en uitbreiding van de ondernemingsraden. Onze minister van Sociale Zaken verdient hiertoe onze lof. Tevreden kunnen we echter nog niet zijn. Het blijft ontoelaatbaar dat ontwikkelingen ook nu nog te vaak gestuurd en bepaald worden door oude machtsstructuren in plaats van door overleg tussen alle betrokkenen. In deze tijd passen geen structuren meer waarbij de factor kapitaal heerst over de factor arbeid. Dit zal tot uitdrukking gebracht moeten worden bij de benoeming van Raden van Commissarissen. Maar ook bij de verdeling van bezit en winst. Over een VAD spreken we al vele jaren. Het wordt langzamerhand de hoogste tijd voor iets concreets. Het is verheugend dat ook de

door J. van Houwelingen

minister-president zich hiervoor duidelijk heeft uitgesproken. Dat wi hierbij grote waarde toekennen aan doelstellingen van individuele bezitsvorming en betrokkenheid, zal duidelijk zijn, de solidariteit tussen de sterken en zwakken blijft echter ook hierbij een wezenlijk element.

In dit kader mag ook een opmerking over de bijzondere machtspositie van de multinationals, banken en beleggingsinstellingen niet achterwege blijven. Voorzover machtsposities onontkoombaar zijn is dit slechts aanvaardbaar als er voldoende waarborgen zijn dat macht en bezit niet gebruikt worden om te heersen, maar om te dienen. Ook op deze terreinen mag van de christen-democratie een duidelijke positie worden verwacht.

Sociale uitkeringen

Er is nogal wat misbaar geweest over de ombuigingsvoorstellen met betrekking tot de sociale uitkeringen.

Ook de CDA-fractie heeft moeite gehad met de voorschotstapjes van een 0,5%. Uiteindelijk hebben wij die in een meer gedifferentieerde vorm geaccepteerd. Wij zijn verheugd dat de regering nu met een concreet wetsontwerp is gekomen.

Na de jarenlange discussie hierover vonden wij het aanvaardbaar hierover nog dit jaar te komen tot een parlementaire behandeling. Is het immers niet de hoogste tijd dat er thans zekerheid komt. Uitgangspunt voor de CDA-fractie is steeds geweest dat het beginsel van solidariteit tussen actieven en in-actieven gehandhaafd zou blijven.

Dit uitgangspunt zullen wij niet prijsgeven. Aanpassingen om onbedoelde ontwikkelingen te corrigeren zijn aanvaardbaar. Zonder nu vooruit te willen lopen op de parlementaire behandeling wil ik graag toch nu al minister Albada en staatssecretaris De Graaf prijzen voor hun inzet om ook in deze moeilijke Economische periode ons sociaal zekerheidsstelsel principieel overeind te houden. Wij zullen deze lijn blijven steunen. Dat wil niet zeggen dat wij ook geen kritiek hebben op het wetsontwerp o.a. waar het gaat om o.a. verkregen rechten.

In hoofdzaak kunnen wij er ons in vinden. Dat de oppositie er storm tegen loopt is alleen verklaarbaar vanuit hun

oppositierol. Erg overtuigend is het niet.

Omroep en commercie

Het is frustrerend hoe de commercie, zich niets aantrekkend van oproepen tot matiging, mensen tracht te lokken tot consumptie, tot afgunten tot materialisme.

Juist deze week hebben wij in de Kamer gediscussieerd over de commerciële kabel-T.V.

Het is waar de moderne technologie, de electronica, kan als een macht in zichzelf een overheidsbeleid ondernemen. Zijn het dan nog slechts achterhoedegevechten, wij mogen daarin niet berusten. De CDA-fractie is geen voorstander van een ongebonden vrijheid, waarbij ieder maar doet wat hij wil.

Het gevolg daarvan zou zijn, dat de economisch sterke wint en de zwakke 'het onderspit delft.

Het is de wet, het is de norm, die de zwakke én de vrijheid van de mensen beschermt.

Vrijheid in gebondenheid, vrijheid in verantwoordelijkheid.

Verantwoordelijkheid ook voor de overheid als hoedster van het algemeen belang.

Commerciële manipulatie van de mens als consument dient om verschillende redenen te worden tegengegaan.

Wanneer dit kan geschieden via de omroep is waakzaamheid des te meer geboden, ook vanwege centrale argumenten ontleend aan het cultuurbeleid.

Wij zijn erin geslaagd de STER te weren rondom het journaal van 's avonds zeven uur.

Ondanks de budgettaire problemen hoop ik toch dat dit slechts een eerste stap was.

Zuid-Afrika

De ontwikkelingen binnen Zuid-Afrika verontrusten ons zeer. Niet omdat er geen verbeteringen plaatsvinden in dat land, maar omdat deze verbeteringen niet gericht zijn op verandering in de structuur van de Zuidafrikaanse samenleving.

Men kan zich op het standpunt stellen, dat ondanks de bereidheid tot fundamentele wijzigingen er in Zuid-Afrika een proces bezig is zich te voltrekken, waardoor de kaders van de apartheidssamenleving ten slotte zullen bezwijken. Premier Botha heeft niet lang geleden gezegd: „De keuze is, dat wij moeten veranderen of sterven”.

En dit lijkt een nieuw geluid; maar wie de veranderingen in Zuid-Afrika tracht te analyseren en wie het oordeel vraagt

van de onderdrukten zelf, komt tot de conclusie, dat de aangebrachte of voorgestelde veranderingen dienen om het systeem zelf in stand te houden. Intussen wordt de polarisatie in Zuid-Afrika steeds groter en de radicale elementen winnen aanhang, hetgeen begrijpelijk is in een land zonder perspectief op vrijheid. Er is vanuit het zwarte Zuid-Afrika een roep om hulp en solidariteit en op deze roep moeten wij antwoorden naar beste kunnen, zoals je in het kleinste menselijke leven soms weinig voor iemand kunt doen behalve solidair zijn. Daarom hebben wij in de afgelopen weken als fractie geworsteld om toch onze afwijzing van de apartheid ook in daden om te zetten. Er is ook nogal wat kritiek geuit op het meerderheidsstandpunt van de fractie met betrekking tot de toelating van gehandicapten uit Zuid-Afrika en de olieboycot.

Het was inderdaad een moeilijke afweging, voor een ieder. Is het geen loos gebaar, wat is de effectiviteit? Toch kunnen wij niet onder de oproep van het evangelie uit „tot het oprichten van tekenen”. Onze positie moet duidelijk zijn: aan welke kant staan wij.

Kernbewapening

Opnieuw wordt de politieke discussie beheerst door het probleem van de kernbewapening.

Over ons standpunt kan ik nu kort zijn. De voorzitter, Hans de Boer, heeft vandaag hierover uitvoerig gesproken, waarbij ik mij graag van harte wil aansluiten. De discussie die wij hierover binnen de A.R.P. hebben gevoerd hebben zeker hun sporen nagelaten. De opdracht en de wil om de rol van de kernwapens terug te dringen is opnieuw heel wezenlijk aan de orde.

Hoe kan men kritiekloos instemmen met de modernisering, waardoor toch onmiskenbaar en sprake is van verlaging van de (morele) drempel met betrekking tot de inzetbaarheid en toet geloofwaardig spreken over een inzet de bewapeningsspiraal te doorbreken. Het is jammer dat er ook na de intensieve discussie binnen de fractie er nog geen unaniem standpunt is, ook niet over de „vertrekpunten”.

Men kan geluiden opvangen dat het toch maar „vertrekpunten” zijn, uiteindelijk zal de C.D.A.-fractie toch wel door de knieën gaan, wat er ook uit het NAVO beraad zal komen. Ik wil deze stelling met nadruk tegenspreken. Zo'n opstelling zou een fundamentele aantasting betekenen van de geloofwaardigheid, waar het gaat om een zo duidelijke binding met ons uitgangspunt.

Hier is er geen ruimte om tot iedere prijs tot een „politiek deal” te komen. Betekent dit alles dat wij blind zouden zijn voor de ideologie van het communisme en de noodzaak het bondsgenootschap te behouden

Natuurlijk niet, daarom hebben wij dan ook ondersteund en bepleit tot een niet geringe defensie inspanning, zelfs aanzienlijk hoger dan in de meeste andere NAVO-landen.

Het is onduidelijk op welke wijze het parlement betrokken zal worden bij de besluitvorming.

In een motie Brinkhorst wordt de regering gevraagd slechts een voorwaardelijke beslissing te nemen, waardoor een uitspraak van de Kamer ook effect kan hebben op het definitieve standpunt. Zowel de minister van Buitenlandse Zaken als ook fractievoorzitter Lubbers hebben laten weten met "de politieke bedoeling" van deze motie te kunnen instemmen. Nagegaan wordt nog of dit ook volkerenrechtelijk mogelijk is. Welke procedure ook gekozen zal worden één ding moet duidelijk zijn: een besluitvorming door de regering zonder instemming van het parlement dient tot de onmogelijkheden te behoren. Tenslotte nog deze vraag: Is het belang van deze beslissing niet van een zodanige nationale betekenis dat de normale oppositie regeringsverhouding hier niet zou moeten functioneren?

Tussen hoop en vrees

Vele partijgangers hebben tijdens de partijraad te Ede met het oog op de standpuntbepaling van de Tweede Kamerfractie m.b.t. de modernisering van kernwapens blijk gegeven van hun opvattingen. Zonder te kort te willen doen aan de kiemende en indringende oproepen van vele sprekers, viel het mij op hoe een drietal bijdragen van elkaar opvolgende sprekers model zou kunnen staan voor de discussie zoals die in het iand wordt gevoerd.

.... Hoop op een vernieuwde wereld.
.... Vrees voor een ondermijnd weerstandsvermogen.

.... Hoop op een krachtig Nato-antwoord op Russische dreiging.
.... Vrees voor een doldraaiende bewapeningswedloop.

.... Hoop op een nieuwe oriëntatie.
.... Vrees onder de voet te worden gelopen.

Luister maar mee naar K. van de Steenhoven te Amsterdam:

„Vrede of veiligheid, geweten of politiek; ontwapening of bewapening; Von Meijenfeldt of Neuman; generaal of vredeswetenschapper; gebroken geweer of gebroken wereld; jongere van na de Tweede Wereldoorlog of iemand die de Duitse bezetting heeft meegemaakt; niet in schikken of afschrikken; Fins Holland of NAVO-land; IKV of NIVV; rentmeesterschap of meesterschap; Bijbel openstaan of mee om de oren slaan; meer dan het gewone of gewoon meer; point of no return of around the point; kabinetscrisis of wereldcrisis; wit of zwart.

De zaak ligt minder eenvoudig dan zwart-wit schema's doen vermoeden. Toch schreeuwen de volgende vragen om een antwoord.

1. Wie geeft in vredesnaam de noodzakelijkheid aan van modernisering van de kernwapens op dit moment?
2. Wat is de NAVO voor een organisatie, als je geen afwijkende mening mag verkondigen? Wat is dat voor organisatie, die zegt de westerse democratiën te beschermen, terwijl een lid, dat een afwijkende mening heeft, in isolatie gebracht wordt? Ik roep u op om mee te zeggen tegen de productie of om het met de dichter Gerrit Achterberg te zeggen:

„Ik ga met geen gebeurtenis akkoord die niet in mij, het jawoord kan verwerven, om voor te leven of om voor te sterven”.

Stellingen van H. Meijer te Ede:

Het IKV ondermijnt waar het maar kan ons weerstandsvermogen. Er is in zijn algemeenheid geen verschil tussen de IKV „Ban de bommers” en de „gebroken-geweertjesdragers” van voor W.O. II;

Het uitbannen van kernwapens, gesteld dat dit zou gelukken, wil niet zeggen dat het gevaar van een kernoorlog is verdwenen; de wetenschap is er – hetgeen impliceert dat elk land dat zich bedreigd voelt..... zich eventueel ook van deze wetenschap zal gaan bedienen;

Eenheid in het CDA, maar ook in de NAVO is een groot goed. De Sovjet-Unie is vanaf de oorsprong van de NAVO tot op heden erop uit geweest zowel de NATO-eenheid te ondermijnen als haar verdedigingsstreven in discreditie te brengen... en hoe verder verwijderd van W.O. II hoe meer succes.

Solsjenitsin: „Als gij, West-europeanen, blijft slapen dan wordt gij bezet”;

Zowel Paus Joh. XXIII als prof. Röling hebben gepleit voor ontwapening, voor kern- en conventionele ontwapening. Maar zij voegden daar aan toe.... wel gelijktijdig en niet éénzijdig!

Het begrip Vrede mag niet verabsoluteerd worden met „Afwezigheid van Oorlog”; waarachtige vrede is een vrede in vrijheid en gerechtigheid; Militaire kracht is niet de enige, maar nog wel altijd de eerste waarborg voor een staat om niet onder de voet te worden gelopen. Om die reden heeft o.a. de NAVO nog steeds alle recht van bestaan;

Prof. Von Weizsäcker: „Wij zullen moeten leren leven met de kernenergie welke in bommen misbruikt kan worden”. (Zie zijn boek *Leren leven met de Bom*). Het ontslaat ons niet van de plicht om te blijven streven naar ontwapening, juist nu. Hij predikt nergens de éénzijdige kernontwapening; Slechts zij die bereid zijn de vrijheid (ook die van Godsdienst) op te offeren voor de vrede (vraag niet welke!)

kunnen zich erbij neerleggen dat het evenwicht in Europa éénzijdig verbroken wordt!

In de tweede Helsinki-ronde in Belgrado (1978) werd de Russische delegatieleider aangevallen over het nog steeds niet uitvoeren in Rusland van o.a. Vrijheid van bewapening, pers, godsdienst enz. Vorosjilow antwoordde: In Rusland heerst de grootst mogelijke vrijheid, welke eens – mijne heren – heel de wereld ten deel zal vallen”.

J. D. W. Eerbeek te Den Haag:

Dr. Buskes heeft eens de vraag gesteld, waar de kerk stond in de cruciale vragen van de 30-er jaren in de strijd tegen het opkomend fascisme. Ik denk, dat de toekomstige generaties, uw en mijn kinderen, ons ook die vraag zullen stellen. Waar stonden de christenen in de cruciale vragen van deze tijd? Waar stonden de christenen in de geld en menselijkheid verslindende bewapeningswedloop? Hebben wij echt daden gesteld om aan de greep ervan te ontkomen?

Vandaag komt het aan op geloven. Jezus Christus roept ons op om in een geheel andere orde van zaken te geloven. Hij roept ons op tot bekering. En bekering dat betekent: je anders oriënteren, je denken veranderen, heroriëntatie. Weg van de beweging van het onheil en gericht op de beweging van het heil: het gekomen en komende Koninkrijk van God.

Vandaag komt het aan op geloven. Of wij werkelijk geloven, in de weg van Jezus Messias, die tegen de oude wereld in opstand is gekomen en ten gunste van de nieuwe wereld is opgestaan. Of wij werkelijk geloven, dat wij in de voetsporen van hem mee kunnen werken aan een bewoonbare wereld. Ik roep u allen op vandaag te kiezen vanuit het geloof dat het anders kan met deze wereld in het voetspoor van Jezus Christus. Ik roep u allen op te kiezen tegen nog weer een stap in de wapenwedloop. Te kiezen ten behoeve van uw, jouw en mijn kinderen, die na ons zullen leven.”

Toch ook voor de politiek geldt: Het beginsel der wijsheid is de vreze des Heren..... dat geeft hoop!

W. Eikelboom, stafmedewerker kader- en vormingswerk ARP.

Resolutie AR-partijraad d.d. 18 en 19 mei 1979

over „kernwapenbeleid”

De partijraad van de ARP in vergadering bijeen op 18 en 19 mei te Zutphen,

- heeft kennis genomen van de in het Defence Planning Committee van de NAVO, uitgesproken bereidheid tot medewerking aan de aanschaf van nieuwe zware atoombommen.
- heeft verder kennis genomen van de voornemens om met de Sovjet Unie onderhandelingen te beginnen, teneinde een nucleaire wapenwedloop in Europa te voorkomen.
- overweegt dat het CDA-program „Niet bij brood alleen”, het terugdringen van de kernwapens aankondigt.
- brengt haar uitspraak omtrent de neutronengranaat en de nucleaire veiligheidspolitiek van 20 mei 1978 in herinnering.
- spreekt uit dat het beleid van enerzijds onderhandelingen en anderzijds aanschaf van nieuwe kernwapens in zich tweeslachtig is en geen bijdrage levert aan de doorbreking van de bewapeningsspiraal.
- spreekt voorts uit dat aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-program en met eerdere in en door het CDA ingenomen standpunten.
- doet een klemmend beroep op de CDA-fractie in de Tweede Kamer zich wat dit onderwerp betreft te houden aan letter en geest van het programma en met kracht te werken aan de verdere beheersing en terugdringing van de kernwapens.

Turkse Christenen

De ARP in Ede op 1 december 1979 bijeen,

overwegende

- dat er vanuit het evangelie een oproep uitgaat om vreemden en ontheemden, die aan onze deur kloppen, te herbergen.
- dat het beroep, dat de ARP in Ede van Zutphen heeft gedaan op de regering om ten aanzien van de Turkse asielzoekers in Nederland, een ruimhartig beleid te voeren, overeenkomstig hetgeen in het CDA-verkiezingsprogramma staat vermeld, onvoldoende weerklank heeft gevonden.

spreekt uit

- dat zij haar fractieleden in het CDA en ook de overige leden van de CDA-fractie oproept stappen te ondernemen bij de regeling om te komen tot een ander asielbeleid, in die zin.
- dat christenen uit Turkije, die betrokken zijn bij de heroverweging van juli en augustus tenminste een schorsende werking krijgen tot besluit is op hun beroep bij de Raad van State.
- Dat zij mede gezien de fouten, die er door betrokken Nederlandse instanties gemaakt zijn, niet meer kunnen worden teruggestuurd naar een situatie van angst en vervolging.
- dat initiatieven worden ontplooid om te komen tot een internationale oplossing van het probleem der christenen in Turkije, waarbij Nederland verklaart een voorstander te zijn van het in principe toekennen van een A-vluchtelingen status voor christenen, die uit Turkije zijn gevlucht.

„Politieke koers”

De partijraad van de ARP, in vergadering bijeen op 1 december 1979 te Ede, heeft kennisgenomen van het rapport van de commissie „Politieke Koers”,

overwegende:

- a. de uitspraak van de ARP in Ede van 3 maart 1979 om te komen tot een kritische evaluatie van het politieke beleid van het kabinet en de CDA-Tweede-Kamerfractie.
- constateert:
  - b. dat sedert het moment van instellen van deze commissie op een aantal punten sprake is van een gewijzigde politieke situatie, waardoor mede gezien de tijdsperiode tussen de afsluiting van het rapport en het moment van publicatie ervan, het rapport „Politieke Koers” op diverse onderdelen heeft ingeboet aan actualiteitswaarde.
  - c. dat de plannen van het kabinet, zoals gepresenteerd in troonrede en miljoenennota, en met name de opstelling van de CDA-Tweede-Kamerfractie bij de algemene politieke beschouwingen, gezien het moment van afronding van de werkzaamheden van de commissie onvoldoende weerslag hebben kunnen vinden in het rapport.
- De partijraad denkt hier onder meer aan:
  - d. het voornemen van het kabinet inzake een arbeidsplaatsenplan.
  - e. het zonder meer garanderen van koopkrachthandhaving voor inkomensgroepen en uitkeringstrekkers tot modaal in relatie tot het voorgestane matigingsbeleid.
  - f. de prioriteit in het beleid t.a.v. minderheden.

Is van mening:

- g. dat de commissie de door haar geselecteerde beleidspunten onvoldoende heeft getoetst aan de door haar zelf geformuleerde drie criteria ter beoordeling van het beleid. Gegeven de door de commissie zelf gekozen criteria hadden onder meer het vraagstuk van de abortus-provocatus en het welzijnsbeleid bij de evaluatie dienen te worden betrokken.
- h. dat een aantal beschouwingen van het rapport zich leent voor een nadere studie door de CDA wetenschappelijke instituten. De partijraad denkt hierbij onder meer aan de beschouwingen over het energiebeleid, het vraagstuk van de herverdeling van de arbeid en een samenhangend inkomensbeleid.
- i. dat de onlangs ingestelde CDA-programcommissie bij de opstelling van het nieuwe verkiezingsprogramma speciale aandacht dient te schenken aan een aantal beleidsaanbevelingen. De partijraad denkt hierbij onder meer aan het beleid jegens Zuid-Afrika en aan het vraagstuk van de terugdringing van de rol van de kernwapens.
- j. dat de commissie onder meer terecht haar waardering heeft uitgesproken voor het kabinetsbeleid op het vlak van de ontwikkelingssamenwerking.
- k. dat de commissie terecht het belang onderstreept van regelmatig en goed overleg in CDA-verband tussen bewindslieden, fractie en bestuur, waarbij overigens de eigen staatkundige verantwoordelijkheid van kabinet, fractie en partij onverlet blijft.

De actie CDA onder één Dak is juist nu uiterst belangrijk omdat het dan voor iedereen volstrekt duidelijk is dat de leiders van de drie partijen de uitkomst van de besluitvorming, welke formeel nog moet plaatsvinden over de fusie per 10 oktober 1980, niet twijfelachtig achten. Het CDA gaat door!

De beste manier om leden te werven is van persoon tot persoon actie te voeren en te wijzen op het belang dat een nieuwe christen-democratische partij in Nederland alleen goed kan functioneren met een hechte basis in het land. Daarvoor zijn mensen en geld noodzakelijk. Een sterk CDA zal onze politieke vertegenwoordigers op gemeentelijk, provinciaal,

CDA ONDER ÉÉN DAK

gewestelijk en landelijk niveau in staat stellen onze beginselen zo sterk mogelijk uit te dragen en om te zetten in concrete politiek.

Onder één Dak, betekent niet dat de eigen identiteit, kleur en vormgeving geheel verloren gaat. Integendeel, bij de inrichting van dat nieuwe huis – en dat betekent in de politiek bij het opstellen van het politiek programma – heeft iedereen die toetreedt tot deze nieuwe christen-democratische gemeenschap de mogelijkheid iets van zijn eigen identiteit in te brengen. Een ding daarbij moeten we niet vergeten, nl. hoe belangrijk het is één dak boven ons christen-democratisch huis te krijgen. Ik wens alle bouwheren veel succes toe!

Minister Scholten

Brede steun is nodig!

De actie CDA onder één Dak moet de steun krijgen van alle leden van KVP, ARP, CHU en CDA. We gaan op 11 oktober 1980 definitief als één CDA verder en daarvoor

is een goede en vooral enthousiaste start van geweldige betekenis. Op de inzet van onze bestaande trouwe leden kunnen we rekenen. We willen graag nieuwe leden om ook mee te beslissen over kandidaten voor Kamer, Staten en Raden, over partijprogramma's over partijbesturen enz. Hun contributies, – mag ik dat als penningmeester toevoegen – zijn broodnodig om het vele werk te betalen; een politieke partij krijgt immers geen subsidie. Veel succes met de actie en dank voor het vele werk!

Madeleen Leyten.
Penningmeester CDA.

Kernwapens en politieke overtuiging

Mr. S. J. M. Dijkman

De uitgangspunten van het CDA-denken, nl. het doorbreken van verstarring in de relatie tussen Oost en West, het op gang brengen van de dialoog, het terugdringen van de rol van de kernwapens en het stoppen van de wapeningswedloop, zullen voorop moeten staan bij het nemen van beslissingen over defensie en het ontwikkelen van strategieën die te maken hebben met vrede en veiligheid.

Deze uitgangspunten hangen samen met ons denken over de internationale rechtsorde, waarbij wij nadruk wensen te leggen op het vreedzaam naast elkaar kunnen bestaan van volkeren en het in dat kader bevorderen van een herverdeling van de welvaart en met onze opvattingen over internationale solidariteit, waarbij wij perspectieven wensen te bieden aan honderden miljoenen, die thans geen enkel perspectief hebben op de meest noodzakelijke levensvoorwaarden. Ook de achtergronden van ons programma maken een wezenlijk deel uit van de

waarden en normen waaraan wij ons handelen toetsen. In dit verband zou ik twee normen willen noemen en wel dat een middel, welk dan ook, niet geoorloofd is als het als zodanig tegen de mensheid is gericht of anders gezegd mensengemeenschappen, volkeren vernietigt en, daarnaast de norm van de naastenliefde die de liefde tot de vijand niet uitsluit en zeker de bereidheid tot de dialoog met een potentiële tegenstander vóóronderstelt.

Modernisering?

Dezer dagen speelt in de Nederlandse politiek de beslissing over de modernisering van de kernwapening in Europa in NATO-verband. Het geoorloofd zijn van het oprichten van het zwaard ter bescherming van fundamentele rechten wordt in dit betoog niet ter discussie gesteld. Waar het thans wel over gaat is de vraag of de te hanteren middelen zover mogen gaan dat zij een bedreiging inhouden voor de mensheid en of de gekozen strategie ruimte laat voor de dialoog ofwel het ontwapeningsgesprek. Nu het CDA reeds worstelt met de aanwezigheid van kernwapens en streeft naar terugdringing daarvan, zal dit zeker het geval zijn met uitbreiding

of modernisering. Uitbreiding lijkt zonder meer in strijd met de gekozen uitgangspunten en daarvan kan derhalve moeilijk sprake zijn; modernisering zal beoordeeld moeten worden binnen de aan de gang zijnde en voort te zetten dialoog. Wij denken hier aan de SALT-besprekingen tussen Amerika en de Sovjet-Unie en de MBFR-besprekingen tussen de NATO en het Warschau-pact. Indien het plaatsen van middellange-afstandsraketten uitbreiding inhoudt, dan bevinden wij ons in de gevarenzone; indien modernisering de dialoog onwaarachtig of onmogelijk maakt, dan is herbezinning geboden. De CDA-Tweede-Kamerfractie heeft tot nu toe de weg gekozen van neen tegen kwalitatieve uitbreiding van kernwapening (neutronenwapen) en een duidelijk halt willen toeroepen aan uitbreiding van kernwapening. In dat verband is gesproken van het stellen van een daad, een teken waaruit onze gezindheid zou kunnen blijken. Op deze weg moeten wij voortgaan.

Onduidelijkheden

Op dit moment is onduidelijk wat de implicaties zijn van de voorgestelde

maatregelen voor de ontwapeningsbesprekingen. Niet duidelijk is of "slechts" sprake is van vervanging dan wel uitbreiding (modernisering) van kernwapens. Niet duidelijk is of de opmerkingen van Henry Kissinger over de opstelling van de Verenigde Staten: geen inzet van V.S. strategische atoomwapens bij een kernaanval op Europa, serieus genomen moeten worden of niet. Een oproep m.a.w. tot meer atoom-evenwichten dan die tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Indien dat de bedoeling zou zijn, dan bevinden wij ons op een fatale weg en kunnen non-proliferatie-overeenkomsten beter in de prullenbak verdwijnen. **Geroepen tot een oordeel op dit moment lijkt er mij bijzonder veel aanleiding geen overhaaste stappen te nemen en eerst de**

onderhandelingsresultaten af te wachten van de hierboven gememoreerde dialoog met het Oostblok.

Moet er dan geen antwoord komen op de SS-20 bedreiging? Moeten wij ons – zoals een CDA-bestuurder opmerkte – in ons eigen bed dood laten schieten? Dat antwoord zou wel eens krachtiger kunnen zijn als het een moreel antwoord wordt, een eerste stap, een gebaar, het stellen van een daad, het doorbreken van verstarring. En die laatste vraag dan? Er wordt in het verband van de hier beschreven kwestie nogal eens gesproken van het onderhandelen vanuit een sterke positie. Welnu, wij zijn sterk. Tussen de Verenigde Staten en Europa enerzijds en de Sovjet-Unie anderzijds bestaat een globaal nucleair evenwicht. Laten wij van daaruit praten en onszelf geen angst inboezemen. Ook onze verantwoordelijkheid tegenover de honger en de dorst op deze wereld en tegenover de van eigen huis en woonplaats weggerukte vluchtelingen verplichten ons om onze middelen aan te wenden voor vreedzame doeleinden, óók als dat risico's inhoudt. Wie zei ook al weer dat democratie niet iets was voor bange mensen? Dat was Ruud Lubbers, toen hij ons allen opriep om de hand aan de ploeg te slaan en vooruit te kijken. De ploeg waarover hier gesproken wordt zal gevormd moeten zijn uit het omgesmede zwaard.

Mr. S.J.M. Dijkman is CDA-Tweede-Kamerlid

Kernwapens, koude-oorlogsdenken en economische crisis

Dr. G. van Roon

In de discussie over de modernisering van de kernwapens in West-Europa is naar aanleiding van het CDA-rapport „Vrede en veiligheid” door critici het woord „koude-oorlogsdenken” gebruikt. Naar hun mening is dit rapport zo eenzijdig op een denken in machtsverhoudingen gebaseerd, dat het wat dit betreft overeenkomst vertoont met wat in de jaren vijftig op het hoogtepunt van de Koude Oorlog is geschreven en wat niet thuis hoort in een wereld na Helsinki en Belgrado en bij een partij, die het praedicaat „christelijk” draagt.

„Koude Oorlog”

Het lijkt mij goed, eerst kort de herkomst van het begrip „Koude Oorlog” na te gaan en daarna de vraag te beantwoorden, hoe het komt dat juist in deze tijd van een verheving van de Koude Oorlog en het Koude-Oorlogsdenken kan worden gesproken en in hoeverre hier een relatie ligt met de huidige crisis. Het woord „Koude Oorlog” is het eerst in 1947 gebruikt door de bekende Amerikaanse journalist Walter Lippmann. Hij vond toen de angst in de Verenigde Staten voor de Sowjet-Unie nogal overdreven. De Oost-Westverhouding was het thema van zijn in 1947 verschenen boek, dat tot titel kreeg „The Cold War”. Dit woord was een goede typering voor de toenmalige verhoudingen. Het was nog wel geen directe oorlog, maar diverse kenmerken deden aan een oorlog denken. Er werd een merkwaardig en eenzijdig zwart-witbeeld gehanteerd, waarbij vanuit een nogal globale en niet erg nauwkeurige voorstelling van Hitler-Duitsland het beeld van een

totalitaire en agressieve Sowjet-Unie werd opgebouwd. Dat dit beeld toen vrij algemeen als juist werd aanvaard, moet ons te denken geven. Het verengende perspectief van de Koude Oorlog heeft in de tijd na de tweede wereldoorlog de aanpak van urgente problemen vertraagd en geblokkeerd. We behoeven alleen maar aan de Derde Wereld te denken. Vandaag moeten we oppassen, niet in een herhaling te vervallen.

Recessie

Sinds 1974 bevindt de wereld zich opnieuw in een tijd van crisis. De huidige problemen op economisch gebied hebben al lang de omvang van een lichte inzinking overschreden en steeds vaker wordt het woord „recessie” gehoord. We moeten er voor oppassen, hierbij niet te veel aan de jaren dertig te denken en door die bril de huidige situatie te bezien, al zou het wel goed zijn wanneer we lieten blijken van de jaren dertig te hebben geleerd. Maar door de sterk gewijzigde verhoudingen na de tweede wereldoorlog en urgente nieuwe problemen als energievoorziening, oliecrisis en milieuproblematiek heeft de huidige crisis eigen specifieke kenmerken, die van die van de jaren dertig verschillen. Wel is er weer grote werkloosheid en vooral de jeugdwerkloosheid is zorgwekkend. Belangrijke sectoren van de economie verkeren in moeilijkheden. Het bedrijfsleven maakt moeilijke tijden door, klopt bij de staat aan om steun en probeert door rationalisatie en concentratie haar positie te verbeteren. Ook de wapenindustrie heeft betere tijden gekend. Ook zij ondergaat de gevolgen van de crisis en probeert zoveel mogelijk opdrachten te krijgen. Het gevaar dreigt, dat technologische planning de levensduur van wapens en instrumenten probeert te bekorten. Het is beangstigend, hoe de laatste jaren in diverse landen, ook in Nederland, wetsvoorstellen inzake modernisering en aanschaf van wapens met een

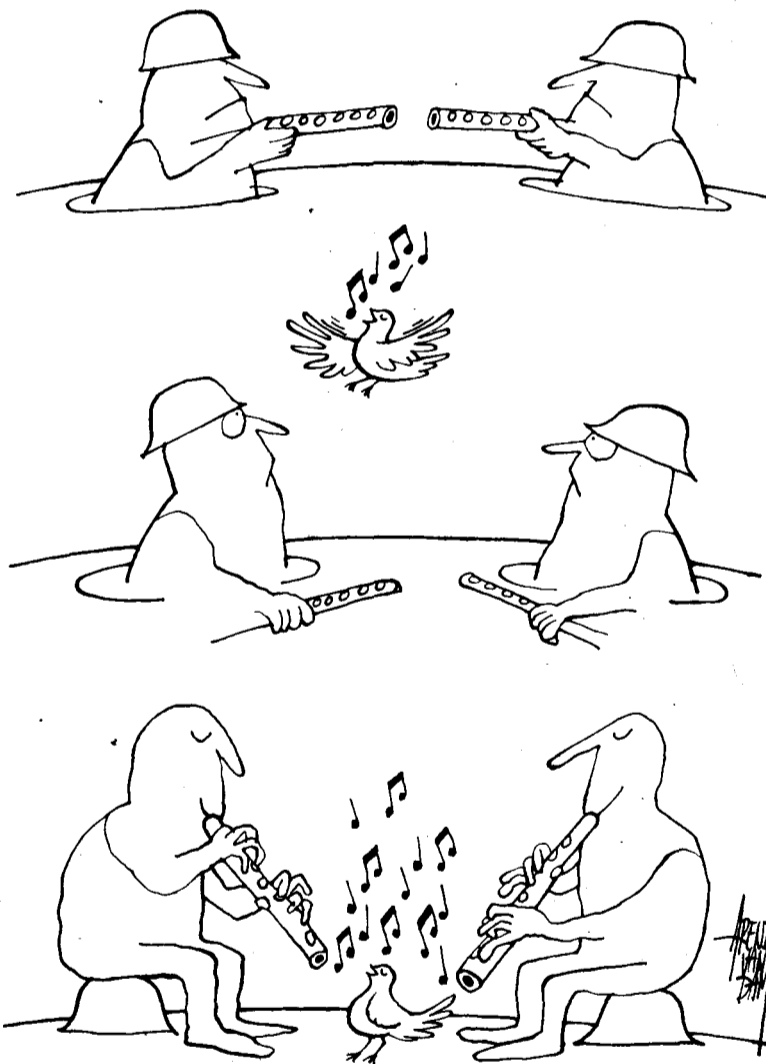
beroep op de arbeidsmarkt met succes door de parlementen zijn gejaagd.

Derde wereld

Dan wordt in de Derde Wereld geklaagd over een toenemend protectionisme van de rijke landen, die hun markten sluiten voor de producten van deze landen. Als de situatie zo blijft, staat een groot deel van de Derde Wereld een verheving van het armoedeprobleem te wachten. Het lijkt erop, dat ongeveer honderd jaar na de conferentie van Berlijn in 1885 waar – ook in een tijd van recessie – grote delen van Zwart-Afrika onder de koloniale landen werden verdeeld, een nieuwe „wedloop om Afrika” valt waar te nemen, om er het gebruik van voor de eigen economie vitale grondstoffen veilig te stellen. Hierbij kan ook van een verheving van de Koude Oorlog worden gesproken (Angola, Somalië). Tegenover een economisch en politiek sterk expanderend Westen met zijn hulptroepen en een neokolonialistisch Zuid-Afrika staat in Afrika een inzet van militairen en adviseurs van het Oostblok. Het valt daarbij op, dat wanneer men in het Westen over de motieven van de Sowjet-Unie bij haar politiek in de Derde Wereld schrijft, het strategische motief veel belangrijker wordt geacht dan de historische, ideologische en economische motieven.

Crisis

In een tijd van crisis beperkt zich de achteruitgang niet tot het economische en sociale terrein. Er is ook sprake van invloed op de politieke verhoudingen en het denkklimaat. In de politiek ontladen zich instabiliteit en toenemende onzekerheid in hardere opstellingen en de opkomst en groei van extreme bewegingen. De verdraagzaamheid neemt af en weer hebben zigeuners, joden, gastarbeiders en homoseksuelen het gedaan. Er is ook een duidelijke drang de maatschappelijke instabiliteit te

Het dienen van de vrede....

sublimeren en te compenseren door een overaccentuering van orde en veiligheid. Zo moet worden verklaard, dat in onze tijd sprake is van een opleving van Koude-Oorlogsdenken, van het denken in zwart-witverhoudingen. Het is erg belangrijk om ontwikkelingen als deze tijdig te onderkennen en derhalve de crisisbestrijding niet te beperken tot het

sociaal-economische terrein. Een partij die zich uitgesproken heeft voor het terugdringen van de kernwapens, mag hier niet marchanderen. Juist in een tijd van crisis zal ze haar eigen christelijke prioriteiten moeten stellen.

Dr. G. van Roon doceert geschiedenis aan de V.U.

INKOMENSPOLITIEK

in een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f. 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Sloof, noch slaaf, noch heilige.....

Conclusies van de studiedag over „Arbeid – bevrijding van de vrouw?” ter gelegenheid van het 20-jarig jubileum van het A.R.V.C.....

Geen navolging van gangbare emancipatie-opvattingen, overgoten met een christelijk sausje, maar het leveren van een duidelijke eigen bijdrage kenmerkend voor de koers van christen-democraten. Dat was de strekking van de oproep van partijvoorzitter De Boer aan A.R.-vrouwen op de jubileum-studiedag van 27 oktober 1979.

Het onderwerp „Arbeid – bevrijding van de vrouw?” leende zich uitstekend voor het afleggen van een proeve van bekwaamheid in deze. Arbeid, met name betaalde arbeid, is het trefwoord van de emancipatiebeweging. Het vraagtteken achter het thema geeft aan, dat A.R.-vrouwen de relativiteit hiervan inzien en zelfstandig op zoek gaan naar andere emancipatie-idealen. De belangrijkste politieke stellingnamen van die dag lijken dit te logenstraffen. Zij zijn voor geen tweeërlei uitleg vatbaar en hebben voluit betrekking op de betaalde arbeid. De tekst is als volgt:

■ Iedere volwassen burger dient in principe in zijn eigen levensonderhoud te voorzien, tenzij partners onderling overeenkomen de onderhoudsplicht anders te regelen, of van arbeidsongeschiktheid sprake is.

■ Teneinde dit mogelijk te maken moet er een herverdeling van werk komen. Arbeidsplaatsen dienen dan ook in de regel opgezet te zijn als „halve” banen, opdat iedere man en vrouw een keus kan maken uit: „geen” baan, een „halve” baan of een „dubbele”-halve” baan. Voorkomen

moet worden, dat partners in een samenlevingsverband meer „halve” banen opeisen dan er partners zijn. Ook de sociale voorzieningen moeten hierop worden afgestemd. Studie hierover is noodzakelijk.

Herkenbaarheid

Duidelijke stellingnamen zijn het zonder meer. Maar klinkt hier wel een herkenbaar eigen geluid, of zijn ook A.R.-vrouwen slachtoffer geworden van een „zielig” emancipatiestreven dat bovendien in de praktijk, zoals sommige deskundigen beweren volstrekt onhaalbaar is? Voordat er een oppervlakkig oordeel gegeven wordt en de uitspraken als weinig realistisch terzijde worden geschoven, is het goed kennis te nemen van de overige conclusies:

■ Mannen en vrouwen moeten in staat gesteld worden hun talenten te gebruiken, en te ontwikkelen, ten dienste van de maatschappij en de medemens. De opleiding die zij in de maatschappij genoten hebben moet in en door de maatschappij benut kunnen worden. Dit betekent, dat zowel beroeps- als huishoudelijk – en vrijwilligerswerk gedeeld moet worden. De overheid zal faciliteiten naar draagkracht moeten verlenen om dit mogelijk te maken.

■ Zowel de man als de vrouw kan een carrière opbouwen, als dit tenminste gebeurt in goed overleg met partner en/of kinderen, en de carrière niet alleen gericht is op het ontplooiën van talenten maar ook in dienst staat van de medemens.

■ De solidariteitsgedachte dient de basis te zijn van de belastingwetgeving en de

sociale-verzekeringwetgeving. Wensen tot individualisering in deze wetgeving dienen in relatie hiermee te worden bezien.

■ Studie is gewenst over de vraag of arbeid vanuit christen-democratische visie aan normen moet voldoen; en zo ja, aan welke. Daarbij is met name de relatie tussen ethiek en technologie relevant.

■ Meer aandacht moet besteed worden aan humanisering van het werk. In arbeidssituaties dienen mogelijkheden te worden ingebouwd tot het leggen van sociale relaties. De mens moet zeggenschap hebben over het product dat hij levert. Er moet een herverdeling van werk komen, waardoor zwaar en vuil werk over allen verdeeld wordt, en de term „minderwaardig” werk afgeschafte kan worden.

■ Op het gebied van vrijwilligerswerk moet een duidelijk beleid ontwikkeld worden, waarbij ook een duidelijke onderscheiding gemaakt wordt tussen wat betaalde arbeid en wat vrijwilligerswerk is. Onkosten gemaakt door vrijwilligerswerk moeten vergoed worden; vergoedingen in het vrijwilligerswerk moeten aan banden gelegd worden. Vrijwilligers moeten medezeggenschap hebben, opdat zij niet „misbruikt” worden. Bij de opleidingen moet aandacht besteed worden aan het werken met vrijwilligers.

Ongelijk verdeling

Tot nu toe zijn de werkzaamheden en verantwoordelijkheden in de maatschappij nogal ongelijk verdeeld. Die ongelijke verdeling doet tekort aan de gelijkwaardigheid en leidt tot een te

Door T. Bot-van Gijzen
N. Zuidema-van Dijk

eenzijdige ontwikkeling van zowel mannen als vrouwen. Als men ervan uitgaat dat mannen en vrouwen elkaar aanvullen, dan ligt het voor de hand eraan toe te voegen, dat de maatschappij ook zichzelf te kort doet wanneer niet op alle arbeidsterreinen het werk verdeeld wordt. Door de stellingen heen klinkt de wens inhoud te geven aan het bevorderen van de maatschappelijke gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen. Weliswaar kiezen ook A.R.-vrouwen evenals Rooie-vrouwen en Liberale-vrouwen voor het middel betaalde arbeid, doch wie het hele pakket stellingen bekijkt zal niet zonder meer concluderen dat hier slechts klakkeloos wordt nagepraat wat „in” doch niet haalbaar is. Gaat u maar na:

- Talenten gebruiken en ontwikkelen ten dienste van de maatschappij en de medemens.
- Een maatschappij die recht heeft op het rendement van haar investeringen c.q. op de arbeidskracht van vrouwen en mannen nadat zij geschoold zijn.
- Geen carrière-opbouw ten koste van je partner of je kinderen
- Een beperking van het individualisme als de solidariteitsgedachte in het gedrang komt.
- Een normering van arbeid.
- Herverdeling van zwaar en vuil werk over allen.
- Voorkoming van dubbele inkomens.

Prestatie-maatschappij

We leven nog steeds in een

maatschappij die gericht is op prestaties en belooft naar prestaties. De vrouwen hebben onder andere dank zij het kleinere kindertal, en mede door de techniek en de kant-en-klaar-productie, meer tijd gekregen. De tijd van „sloof” zijn is voor hen voorbij. Moeten zij nu „sloof” worden in een op prestaties gerichte maatschappij om zich verder te ontplooiën? Zodat zij haar ontplooiing kunnen aflezen aan wat er in het loonzakje zit? Dit willen zij niet. En dit willen zij óók niet voor de mannen.

Daarom spreken zij over een andere verdeling van werk – betaald of onbetaald – en over humanisering als hiervoor genoemd. Zij accepteren niet, dat vrouwen alleen goed genoeg zijn voor het onbetaalde werk en om vrijwilligerswerk te verrichten. Vrouwen zijn geen „heiligen” die op een voetstuk staan mooi te wezen, en tevreden zijn met een kloppje op haar schouder. Vrouwen willen als mens meewerken aan de maatschappij, op haar eigen wijze, en ze willen ook beloofd worden, net zoals mannen dit kennen. Wie denken of hopen dat vrouwen geroepen zijn het fenomeen betaalde arbeid door te prikken in die zin, dat zij als enige groepering in de maatschappij hoge ethische normen aan de arbeid zullen koppelen en de beloning naar het tweede plan zullen schuiven, verwacht in feite dat vrouwen er andere ethische normen op na houden dan mannen. A.R.-vrouwen zijn geen „heiligen”, al te idealistische verwachtingen worden realistisch terzijde geschoven. De weg naar maatschappelijke gelijkwaardigheid loopt via de betaalde arbeid. Als het de A.R. en het C.D.A. ernst is de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen niet alleen aan te preken maar ook vooral te praktiseren, dan zal er serieus ingegaan worden op de door de A.R.-vrouwen gelanceerde ideeën, die een nadere studie en uitwerking zeker verdienen.

T. Bot-van Gijzen en N. Zuidema-van Dijk zijn leden van het dagelijks bestuur van het ARVC.

UIT DE ARJOS

Impressies van de feestavond op 24 november jl. ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan

Afscheid werd genomen van oud-secretaris Anneke Raven.

De zaal zingt geestdriftig mee met het cabaret.

Het Groningse cabaret „Wilbrinkspro”.

Het Arjos-cabaret brengt het CDA-lied ten gehore.

UIT DE ARJOS

Niet bij partijpolitiek alleen zal het CDJA leven

Commentaar Arjos op grondslagrapport

Het geladen en strijdlustige rapport van de CDJA grondslagcommissie „Heelmaken wat gebroken is” doet datgene wat een grondslagrapport moet doen: het gooit de met problemen vervulde wereld vlak voor onze voeten neer. Uit het rapport krijgen we de indruk dat de CDJA-commissie de confrontatie tussen Bijbel en wereld, God en mens, persoonlijk heeft meebelevd en daar een eerlijk verslag van geeft. Daarom is „Heelmaken wat gebroken is” het waard om gelezen en herlezen te worden door mensen die al te vaak in lauwheid en gezapigheid blijven steken. Waarbij we ook naar onszelf kunnen kijken.

Het rapport als mijlpaal

Het rapport verschijnt in een tijd dat de Nederlandse christenen aan een politiek experiment werken, dat CDA heet. Dat CDA moet opereren in een cultuur die wellicht de meest verwereldlijkte is van de hele geschiedenis, waarin het geloof een privé-emotie geworden is en waar de Bijbel steeds meer wordt teruggedrongen uit het politieke, economische en sociale leven. In de praktijk maakt het vaak nauwelijks verschil of iemand nu wel of niet in God gelooft.

Het etiket „christelijk” is ook in de Nederlandse politiek steeds minder belangrijk geworden. Enerzijds dreigt de „C” irrelevant te worden omdat hij tot niets aanzette wat ook niet elders had kunnen gebeuren. Te denken valt aan de neiging van ARP, CHU en KVP om in de politieke praktijk het pragmatische midden op te zoeken. Anderzijds werd de „C” irrelevant omdat hij tot niets aanzette wat nog enigszins in contact stond met de buitenwereld. En dan kunnen we denken aan de vele theoretische discussies over grondslag en beginselen, waarbij het streven naar Bijbelvastheid en orthodoxie vaak tot versterkte waarheden leidde.

„Heelmaken wat gebroken is” is een geslaagde poging om dit dilemma te doorbreken. Aan de ene kant draagt het rapport zoveel authentiek-christelijke beweging met zich mee, dat slechts mensen voor wie Gods woord en Christus' voorbeeld levende werkelijkheden zijn, getroffen zullen worden. Anderzijds heeft het rapport z'n maatschappelijke relevantie bewezen; wij kennen veel reacties van de buitenwereld, variërend van de drugsverslaagde die zei: „Verdraaid, ze hebben het over mij”, tot de katholieke intellectueel in de PPR, die meldde: „Als het CDA zó wordt, dan doe ik mee. Het rapport brengt ons iets dicht bij het CDA als glazen huis, waar de omstanders naar kijken, geboeid door wat daarbinnen gebeurt. Wijzelf herkennen in het rapport, wat Aantjes ooit noemde, „zowel de beweging wervende als de ergernis oproepende kracht van het Evangelie”.

Dat neemt niet weg dat wij bij onderdelen van het rapport vragen,

kritiek of anderszins meer toegespitste opmerkingen hebben.

Een grondslag – twee gedachten

Het rapport reikt niet een pakket van waarheden en gedragspatronen aan, maar houdt veeleer een manier van denken en van leven voor. In het verhaal wordt weinig aandacht besteed aan het traditionele geloofsschema zoals wij protestanten dat kennen, een schema, dat antwoord gaf op de meeste vragen die de mensen zich stelden. Wij doelen hier op begrippen als bekering, ellende, erfzonde, verlossing, genade, hemel, eeuwig leven. Deze geloofsinhoud is tot stand gekomen, eerst in de strijd van de Reformatie tegen de wereldlijke en geestelijke chaos van de zestiende eeuw, later en speciaal in Nederland, in de strijd tegen de liberale hoogmoed van de negentiende eeuw. Het voornaamste probleem wat temidden van alle zekerheden in de politiek nog overbleef, een probleem waar het geloof niet direct een antwoord op gaf, was het karakter en de rol van de overheid. Deze reformatorische traditie, waarin de meesten onzer leden geworteld zijn, heeft miljoenen mensen bijgestaan in hun gang door het leven en doet dat dagelijks nog.

In „Heelmaken wat gebroken is” vinden wij een andere gedachte. In tegenstelling tot oudere rapporten en redevoeringen in AR-kring over de grondslag, die antwoorden en zekerheden gaven, roept het verhaal voornamelijk vragen op. Het schematische, rechtlijnige van de reformatorische traditie is vervangen door het dynamische. Niet langer is Israëls' Uittocht uit Egypte een heilshistorisch feit, wat de geboorte van Christus mogelijk moest maken maar geen actuele politieke waarde bevatte: „In het besef dat het God is die weet waar het heen gaat en ook moet met deze wereld durven wij het aan om tegen beter weten in te geloven in een andere wereld dan wij nu zien, durven wij het aan, in het spoor van Zijn Zoon, die onze broeder is geworden, met op te staan uit de wanhoop en de desillusie, de Uittocht aan te vangen en onze handen in dienst te stellen van de vernieuwing van de wereld.”

En niet langer is het Koninkrijk Gods alleen een ver verwijderd heilsfeit, het wordt een werkelijkheid van hier en nu: „Want het Koninkrijk van God komt. Het vestigt zich en het zal zich vestigen”. Het decennia oude debat over de overheid wordt terzijde gesteld en wordt vervangen door een heel nieuwe vraag: wie is de mens? Een vraag waar we binnen de ARP doorgaans een vast en zeker antwoord op hadden: „Uit ellende verlost, zal ik tekenen van dankbaarheid oprichten”.

Het rapport kiest een andere benadering en tracht de vastgelopen mens als kroonchepsel en beelddrager Gods te bevestigen in zijn eigen waarde; het „tot hun recht komen van mensen” is een sleutelbegrip in het rapport. Wij kunnen ons voorstellen dat het voor velen, met name jongeren, een bevrijding betekent om zichzelf niet meer als machteloze erfzondenaar, maar kroonchepsel en beelddrager te zien, voor wie dank zij Christus de Heelmaker geen barrière meer te veel is. De hoop is het

uitgangspunt, het rapport staat de zonde niet tot bij voorbaat af te knibbelen op onze idealen. Het voorwoord van het rapport zegt ondbelzinnig: „In het CDJA zal duidelijk zijn dat hetgeen het eerst gezegd moet worden, het Woord van God is”. Het woord is aan de messias. Wij missen die voor geen twijfel vatbare keuze in de formuleringen die men in de moederpartijen hanteert. Daar hebben mensen nog steeds het eerste woord, zij stellen vragen, toetsen hun mening aan de Bijbel. Het CDJA-rapport draait de zaken om: niet de mensen, maar God stelt vragen, appelleert aan ons. Vragen stellen, niet in de zin van opdrachten geven, maar in de zin van uitnodigen om Antwoord te geven, om Heel te maken en met Hem de Uittocht aan te vangen. Door deze gedachte vormt het rapport een nieuw begin, van een geloof dat antwoorden en regels aanreikt naar een geloof dat ons vaak lastige, maar net zo vaak bemoedigende vragen stelt, ons in elk geval uitdaagt om tot onze bestemming te komen: „Mens te zijn op aarde naar Gods bedoeling”. Parallel daaraan verandert de politieke hamvraag: van wie of wat is de overheid naar wie of wat is de mens. Wij vragen de commissie om de ontwikkeling van dat fundamenteel anders gaan denken te verhelderen, de tekst is nu te kort over de historische dimensie van geloof en mensbeeld.

De overheid

Maar een vraag die na het formuleren van hoe je tegen mensen aankijkt, welke plaats je hen toekent, toch opkomt, is de vraag naar de instellingen die de mensen in het leven hebben geroepen. De voornaamste daarvan is de overheid en er zijn redenen om die overheid niet volledig aan de kant te schuiven als gespreks- en studie-onderwerp. In een samenleving waar de interne samenhang afneemt en die uiteen dreigt te vallen in ieder voor zich knokkende belangengroepen, is de verleiding groot om je als overheid te oriënteren op die groepen, die zich het luide laten horen. De terugkeer van het recht van de sterkste, aan het einde van een eeuw waarin de algemene overheidsdoelstelling was de zwakken te beschermen.

Aan de andere kant is er ook alle reden om te luisteren naar hen die de groei naar een al-omvattende, overal binnendringende, totalitaire overheid vrezen. En tenslotte dienen we ons naar aanleiding van bijvoorbeeld de kernwapens af te vragen, of de overheid niet te ver is gegaan in de machtsmiddelen die zij meent te mogen bezitten. Het is hier niet de plaats om de hele discussie over het wezen en de bevoegdheden van de staat over te doen. We willen slechts een enkel element toevoegen. Juist in een situatie waarin veel politieke en veel sociaal-economische macht (bedrijfsleven, gezondheidszorg enzovoort) door christen-democraten wordt gedragen, is het zaak die machtsuitoefening onder de voortdurende kritiek van de Bijbel te plaatsen. Het valt op hoe scherp en concreet de Bijbelschrijvers de machthebbers van hun tijd aanspraken, hoe de profeten de valse godsdienstigheid van de oud-israëlitische koningen ontmaskerden, hun politieke intriges

O mijn TV, wees gij mijn Hulp...

ontafelden, de onderdrukking waar zij hun volk aan bloot stelden hekelden. Misschien beschikt juist een jongerenorganisatie als het CDJA, niet gehinderd of gecompromiteerd door enige feitelijke macht, over de vrijheid om deze concreetheid opnieuw in het debat in te brengen.

Verantwoordelijkheid

Een tegenstrijdigheid in het rapport is de visie op de verantwoordelijkheid. Terwijl het rapport juist een poging wil doen om het gevoel van machteloosheid alom te doorbreken, stelt het tevens, dat de problematiek te complex is om het individu daar persoonlijk voor aansprakelijk te stellen. Misschien is onze samenleving inderdaad zo gesloten geworden, zijn macht en gezag zozeer geconcentreerd geraakt in niet te controleren apparaten en bureaucratieën, dat het zinloos is geworden om je af te vragen wie van welke misstand de schuld heeft. Maar het is de taak juist van een christen-democratische beweging om enerzijds de samenleving te ontsluiten en de structuren die de maatschappij beheersen, bloot te leggen en anderzijds de mensen bewust te maken van hun, daar blijven wij bij, nog altijd zeer grote eigen verantwoordelijkheid. Zo ligt het binnen het bereik van iedere ambtenaar om de man aan de balie onpersoonlijk te behandelen, stelt elk parlementslid zich persoonlijk verantwoordelijk voor de kernwapenrace wanneer hij in z'n stemgedrag niet consequent de mogelijkheden om die race te stoppen benut, en is een milieu- en grondstoffenvrijdige consumptiegedrag een politieke keuze waar iedereen persoonlijk op aanspreekbaar is. Het imponerende voorbeeld van de Bekenende Kirche, de groep Duitse christenen die volhardden in hun nee tegen Hitler en zijn Derde Rijk, is nog steeds actueel. Juist door zichzelf persoonlijk verantwoordelijk te stellen voor het gebeuren en niet weg te vluchten achter gezag, structuren of wat dan ook, waren zij in staat om over Hitler heen, naar een betere toekomst te reiken. Het rapport zelf lijkt dit in de hoofdstukken Signalen van Hoop en Een Nieuwe Stijl van Leven ook duidelijk te maken. Hier wordt de politiek opgeroepen om te luisteren naar en kanalen te scheppen voor al diegenen, die op hun eigen plaats vertikken „om hun uitgangspunt te kiezen in een wereld zoals die nu eenmaal is”, maar „het uitgangspunt van hun handelen blijven kiezen in het

ideaal van een bewoonbare wereld”. Zoals de beweging tegen de neutronenbom, de Wereldraad van Kerken, de beweging voor een nieuwe levensstijl, enkelingen als Beyers Naudé, mevrouw Jansen van vierhoog achter en die talloze, onopvallende, anonieme anderen.

De Bijbel zelf wijst de weg aan door in een klap de hele wirwar van ondoorzichtige, niet na te volgen regels en wetten te relativiseren met het: „Wie zijn naaste lief heeft, heeft de wet vervuld”.

In de term „verantwoordelijkheid” schuilt het woord „antwoord geven”. Het lijkt ons zaak om in een grondslagrapport aan te duiden, dat het antwoord geven bij het individu begint. Niemand mag zich verontschuldigd weten door een „de hoge heren ritselen het allemaal wel”-mentaliteit, niemand mag zich te minderwaardig of te machteloos wanen om mee te doen.

Telegraaf, Privé, Story

Vanuit haar mensbeeld rekent de commissie af met krachten, die onze geestelijke vrijheid bedreigen, ons denken trachten te vergifigen. Het is een goede zaak dat in een grondslagrapport enkele van die sluipende krachten eindelijk eens met name worden genoemd: de Telegraaf, Story, Privé. Media, die als enige levensbeschouwing hebben het degraderen van de mens tot een consumptiedier, dat verlekkerd zit te kijken naar een droom- en glitterwereld van filmsterren en societyroddel. We suggereren om de TROS aan het rijtje toe te voegen.

Derde wereld en kapitalisme

„Heelmaken wat gebroken is” is een oecumenisch verhaal. Niet oecumenisch in de platvloerse betekenis van koste wat kost alles met z'n allen doen, maar oecumenisch in de zin van openstaan voor iedereen. Zo wordt de derde wereld, meer dan ooit in een grondslagrapport, binnen de gezichtskring getrokken. Dat gebeurt vanuit de bescheidenheid niet te willen praten over maar primair te willen luisteren naar de zwakke. Wat wij hier missen is de concrete stellingname, die elders in het rapport juist wel wordt ingenomen. Ook het on-heil moet benoemd worden, al was het alleen maar om aan de derde wereld duidelijk te maken dat het ons ernst is. Een vrijblijvende lippendienst is niet voldoende. Uitbuiting door multinationale ondernemingen, eigenbelangen van de westerse consument, neo-kolonialisme door de rijke landen, het zijn allemaal krachten die ook in een grondslagrapport openlijk ontmaskerd en aan de kaak gesteld mogen worden. Onze bereidheid om onze verhouding tot de derde wereld uit de sfeer van welwillende barmhartigheid te halen en te brengen in de sfeer van rechtvaardigheid betracht door structuren te veranderen, is mogelijkwerwijs de voornaamste toets om te zien, of we het appél van de Bijbel ook in de politiek werkelijk verstaan hebben.

Jaren zestig

Het CDA is een geesteskind van de

Taak van de overheid

Waar begint, waar eindigt de taak van de overheid? In heel veel zaken doen zich deze vragen voor. Bezinning hierop is daarom nodig. Een werkgroepje wordt gevormd dat zich hiermee bezig zal houden. Heb je belangstelling? Geef je dan op bij het Arjossekretariaat te Den Haag, Dr. Kuypersstraat 3, tel. 070-45.03.24.

Kernbewapening

Het is moeilijk om gevoelens van onvrede zo op papier te zetten dat iedereen begrijpt wat je bedoelt en wat je beweegt. Toch wil ik het proberen. Dit naar aanleiding van datgene wat Lubbers en Steenkamp meenden te moeten zeggen op de vergadering van het algemeen bestuur van het CDA in Den Bosch over kernbewapening en modernisering. (Zie Trouw maandag 19/11/79).

Lubbers: „Is de eigenlijke vraag niet hoe onderhandel je het beste met de Russen.“
Steenkamp: „Mensen die nu zo vlakweg zeggen dat dit niet verder kan, en ik heb daar op zichzelf alle begrip voor, moeten toch bedenken dat er ook de vraag is van de continuïteit in het beleid.“

Als je bezig bent met het denken en het spreken over de kernbewapeningsproblematiek, dan moet het startpunt zijn de vraag waar je met de wereld, waarin je nu leeft, naar toe wilt. Vanuit je eigen geloof en vanuit het Evangelie moet je een keuze maken. Een keuze voor vernieuwing, voor doorbreking van allerlei vicieuze cirkels en spiralen of voor het maar laten zoals het nu eenmaal (altijd geweest) is. Daarbij moet je goed bedenken wat de consequenties van die keuze kunnen zijn.

Voor mij persoonlijk valt die keuze op ontwapening, als het moet zelfs eenzijdig. Eén van de redenen is, het is door anderen al zo vaak gezegd: het hebben van kernwapens houdt in het

bereid zijn ze te gebruiken. De gevolgen van gebruik zijn niet te overzien. Enz. enz. Het praatje is bekend. Onder anderen daarom wil ik zeggen: weg met die mensonterende en godslasterlijke dingen.

Ik mag verwachten, van mezelf en van ieder ander, dat er in de discussie over deze problematiek reële en goedoverwogen argumenten ter tafel worden gebracht. En als Lubbers en Steenkamp dan zulke dingen zeggen als boven reeds aangehaald, dan word ik ontzettend verbolgen. Dan ben ik geneigd te zeggen: heren, het ga u goed, bekijk het maar.

Dan vraag ik me af, waar ben je in godsnaam mee bezig. Het gaat er niet om of ontwapening in de huidige wereldsituatie haalbaar is of niet. Het gaat om de opdracht van ons in deze wereld. Termen als rentmeesterschap en dergelijke zijn in onze kringen genoegzaam bekend. Om maar weer eens met Berghuis te spreken: We weten dat we de nieuwe hemel en de nieuwe aarde niet kunnen maken, maar we moeten in de politiek net doen alsof het van ons afhangt, al weten we dat het niet zo is.

Een partij die zich christelijk wil noemen, mensen die zich christen willen noemen, hebben hier en nu de taak te streven naar het dichterbij brengen van het koninkrijk Gods, wat dat dan ook maar in mag houden. Daarbij kan en mag de continuïteit in het beleid geen rol spelen. Daarbij kan

en mag de onderhandelingspositie met de Russen geen rol spelen. Daarbij kan en mag het koste wat kost op één lijn houden van de CDA-Tweede Kamerfractie geen rol spelen. Daarbij kan en mag het voortbestaan van een regering geen rol spelen. Daarbij gaat het wél om eerbied voor de schepping en voor het leven (ook van toekomstige generaties). Daarbij gaat het wél om een toekomstvisie, haalbaar of niet. Geloven doe je niet alleen in de kerk. Geloof en politiek handelen zijn niet te scheiden. En dan, ondanks alles, toch maar lid blijven van het CDA.... hoop op een betere toekomst.....?

Groningen

Frans Brinkman
lid van de ARP

Kernwapens

De afgelopen week in de krant: uitslag van de IKV enquête; de meerderheid van de Nederlandse bevolking wijst kernwapens af. Daarnaast: de Tweede Kamer gaat akkoord met aanmaak nieuwe kernwapens.

Nu de meerderheid van de Nederlanders begint te begrijpen dat wij met de kernwapens een heilloze weg zijn ingeslagen, ziet een Kamermeerderheid dit „heil“ wel. Premier Van Agt heeft „geen moeite“ met deze beslissing. Dat een regering – een premier – die zichzelf „christelijk“ noemt kernwapens aanvaardbaar vindt, is voor ons

verbijsterend en onbegrijpelijk. Op geen enkele manier is de boodschap van Jezus te rijmen met deze absurde bewapeningswedloop. Hoe is het mogelijk dat de kerken ons een zo verwrongen beeld hebben gegeven van het christendom, dat christenen menen dat deze beslissing hoe dan ook te rechtvaardigen is. We zullen – voor het helemaal te laat is – moeten leren dat geweld en dreigen met geweld geen oplossing biedt voor welke conflicten dan ook.

Deventer

De basisgroep „Salland-Antenne“
Jeanette Harmsen-de Boer

Para-olympics

Mijn voornaamste bezwaar tegen het standpunt van de CDA-fractie is dat zij weigert de voorwaarden te formuleren waaraan Zuid-Afrika zou moeten voldoen om vanuit Nederland een andere houding te verwachten. Wanneer zij daartoe bereid zou zijn zou zij als uitgangspunt moeten nemen het rapport van de Political Commission of the Study project on christianity in apartheid society, het zgn. Spro-cas rapport waaraan dr. C. F. Beyers Naudé heeft medegewerkt. Het is niet meer toelaatbaar om zonder nadere aanduiding over apartheidbeleid te spreken. Er is in Zuid-Afrika iets aan de gang. Dat moet nauwlettend worden gevolgd. De bijl is aan de wortel gelegd. Alleen maar de fractie wil dit niet erkennen. Maar van haar mag wel worden verlangd dat zij haar standpunt duidelijker motiveert en dat zij op de zaken die aan de orde zijn ook werkelijk ingaat. Het gevaar van bevoogding en paternalisme zowel van en voor de blanken en de zwarten is daarbij levensgroot aanwezig. Maar als men dan aan Zuid-Afrika de wet wil voorschrijven door ongenueanceerd het huidige beleid als apartheidssysteem te kwalificeren dan zal men genoodzaakt

zijn of om die voorwaarden te concretiseren of op te houden met de felle kritiek die thans regelmatig wordt uitgeoefend. En zeker is dat het geval wanneer men als een christelijke partij wil opereren. Ten slotte leg ik met dankbaarheid vast dat ook de meerderheid van de fractie niet het argument heeft gebruikt dat het te laat is om langs de weg van overleg en consultatie tot een oplossing te komen van de moeilijke situatie waarin Zuid-Afrika zich bevindt. U wilt, zoals u zelf zegt nog altijd luisteren naar de zwarte leiders in Zuid-Afrika, die nog steeds geweldloos willen opkomen voor recht en gelijkheid, die wezenlijke veranderingen willen en zoeken naar een eigen identiteit als gelijkwaardige burgers. Mag ik er de fractie attent op maken dat deze formulering exact in overeenstemming is met het regeerbeleid van de Zuid-Afrikaanse regering. Want dit is nu precies de grondslag van het thuislandbeleid dat als een staatkundige visie ook door een Christen Democratische Partij zeer wel kan worden aanvaard.

Zwolle

R. Gosker

Zuid-Afrika

Zoals in NG van 27.10.79 al op de voorpagina wordt gemeld, wordt in dat nummer uitgebreid aandacht besteed aan de situatie in Zuid-Afrika. Het zij mij vergund aandacht te besteden aan de bijdrage van de voorzitter Hans de Boer, alsmede een globale heenwijzing naar een andere politiek t.a.v. Zuid-Afrika.

„De laatste kans“ schrijft de Boer. En het kan niet anders dat men min of meer regel voor regel moet commentarieren, vooral als de Boer of wie dan ook met een olieboycot, desinvestering, BOA of wat dan ook komt. Investering is geen investering in geïnstitutionaliseerd geweld aldaar. Het omgekeerde is waar. Indien men investeringen terugneemt betekent het grote werkloosheid. Het is waar, er zullen veel blanke arbeiders werkloos worden. Maar het is ook waar dat er

veel werknemers onder de gekleurde bevolking zullen komen die werkloos worden of blijven. Werkloosheid leidt naar opstand. En als de Boer daar opstand wil moet hij dat ook openlijk zeggen. Het systeem is er niet ingesteld dat de blanken rijker en machtiger worden ten koste van de zwarte bevolking. Of men zou dat ook voor Nederlanders en Amerikanen, Engelsen en Arabieren, Joden en bepaalde dominerende zwarte stammen in Afrika willen zeggen. Worden de ondernemende blanken rijker? Wordt met de zwarte bevolking de werkende bevolking bedoeld? In Zuid-Afrika heeft men juist voor het behouden van de eigen identiteit van de rassen gekozen voor thuislandpolitiek. Indien men investeert in die thuislanden betekent het toch werk voor velen? Ook de FMO probeert investering in ontwikkelingslanden te activeren. En daar weet men hoe moeilijk het soms ligt. In de thuislanden kunnen de rassen hun eigen economie bepalen, wellicht met hulp van

ontwikkelingsbanken. Is dat niet veel beter dan te blijven onder de van nature supprimerende blanken? Niet alleen daar in ZA maar in alle landen ter wereld. Dat wil niet zeggen dat er een Utopia is in Transkei, Boputhastwana en Venda. Er zal nog veel met die staatshoofden moeten worden gesproken over een betere aaneensluiting van de gebieden of het gebied per thuisland. Het is alleen te hopen dat met de positieve benadering door het Westen er eenmaal tot een acceptabele regeling voor beide partijen kan worden gekomen. Maar het betekent wel: erkenning van de thans onafhankelijke staten. Trouwens waarom wordt zo weinig geluisterd naar Buthelezi van Kwazulu. Deze leider wil geen desinvestering en wel nieuwe investeringen. En zo zijn er velen. Maar er dient wel te worden gewaakt dat wij niet alle zwarten over een kam scheren. Niet alleen positieve krachten, maar ook negatieve. Zo goed als onder de Nederlanders zijn er ook in Zuid-Afrika onder de zwarte, gekleurde en Indië-bevolking

verschillende groepen. En al heeft men daar nog geen democratie van „one man, one vote“, men heeft er wel liberalen, christen-democraten, socialisten, communisten, enz. als men een paar nederlandse groepen als voorbeeld mag gebruiken. Het is onjuist om alleen naar een of twee groepen te luisteren. Over discriminatie gesproken: dat zou pas discriminatie zijn. Het is dan ook onjuist om te zeggen dat apartheid uitsluitend tot negatieve dingen leidt, zoals door de Boer wordt genoemd, al moet ik er voor alle duidelijkheid aan toevoegen dat de kleine apartheid in zijn totaliteit ook m.i. verwerpelijk is. „Dertig jaar“ zegt de Boer „heeft het systeem niet gestuit etc.“. morele

pressie en pogingen tot overreding“ Dit is beslist onjuist. Ten eerste. Wat is dertig jaar in Afrika – dus niet alleen Zuid-Afrika – maar ten tweede. Er zijn toch politieke partijen, krachten in blanke kerken, blanke anti apartheidsgroepen in Zuid-Afrika, die tegen de kleine apartheid zijn. Die waren er 30 jaar geleden niet. Het zal in het bijzonder de nederlandse bevolking, politiek en kerken, kunnen zijn die juist openlijk die krachten steunen. Maar dan niet tegelijkertijd alle voorwaartse bewegingen in de ZA kerken en politiek doen afknappen door zinloze olieboycots en gevallen als paralympics enz. Daar frustreren we die groepen ook mee.

De Lier

J. van Dijk

„de Heidehut“

**atelier voor
oudhollandse
meubelen**

uitsluitend vervaardigd van
MASSIEF EIKENHOUT

Wij vervaardigen nog volgens het oude principe en met vakmanschap een karaktervol meubel, o.a.
KASTEN – WANDKOMBINATIES – TAFELS –
BANKSTELLEN – STOELLEN
U kunt zelf de kleur en ook gedeeltelijk uw model bepalen.

BINNENHUISADVIEZEN EN ONTWERPEN ZIJN GRATIS

Kijk eens vrijblijvend bij ons rond.
Wij zijn dagelijks geopend van 9.00 tot 18.00 uur,
alleen 's maandags van 13.30 tot 17.30 uur.

Op vrijdag tot 21.00 uur en zaterdag van 9.00 tot 16.00 uur.
Eventueel andere tijden na tel. afspraak.

Nieuw Milligen

Gem. Apeldoorn, Amersfoortseweg 203-205. Tel. 05775-239
Aan de oude verkeersweg Apeldoorn-Amersfoort,
kruising richting Harderwijk-Kootwijk bij verkeerslichten.

JOHANNUS

Opus 15 N

Het orgel voor de klassieke organist

FIESTA DEL MUSICA

Piet Zwart Jzn.

Lemmer
Langestreek 11
05146-2899

Joure
Midstraat 22
05138-4768

VAN DE PARTIJ

Uit het draaiboek Leden- en abonneewerving

Lederwerving is een permanente zaak. Dat behoort het ook het komend seizoen, ondanks of juist vanwege de a.s. fusie, te zijn en te blijven. Tenslotte is een sterke ARP wel degelijk een steun voor het CDA. Iedere organisatie moet blijven werken aan een regelmatige aanvulling en uitbreiding van haar ledenbestand. Alleen op die manier blijft de organisatie jong, krachtig en initiatiefrijk. Dat geldt ook voor ARP en CDA.

ARP-leden zijn CDA-leden

Op het terrein van de ledenwerving, met name over de verhouding ARP/CDA, bestaan nog steeds misverstanden. Reden waarom wij daarop wat dieper ingaan.

Iedereen die lid wordt van de ARP is automatisch CDA-lid

Dit kan niet vaak genoeg gezegd worden, want af en toe zijn er mensen van plan te bedanken met als motief:

zich willen aansluiten bij het CDA. Wil iemand lid worden van het CDA dan moet u duidelijk maken dat dit via de ARP kan. Juist via de ARP, zult u als kiesvereniging moeten zeggen, vanwege de principiële inbreng die de ARP in het CDA wil leveren. Bij de bundeling van christen-democratische krachten heeft voor de ARP altijd vooropgestaan, dat het moet gaan om een meer herkenbare evangelische politiek. Daarin vindt de keuze voor het instrument CDA zijn rechtvaardiging.

Werving ARP-leden

Voor de ARP geldt ook in 1979/1980 weer: permanent blijven werken aan het winnen van nieuwe partijleden en nieuwe abonnees op het weekblad Nederlandse Gedachten.

Ook onder de bestuursleden!

Werven van leden en abonnees is minder moeilijk dan u denkt. Belangrijke doelgroepen bij de ledenwerving blijven vrouwen en jongeren. Zij zijn ondervertegenwoordigd in onze partij. Dit moet veranderen. Bij de activiteiten kunnen kiesverenigingen gebruik maken van het volgende materiaal:
a. de ledenwerfkrant „Een sterke ARP, is een steun voor het CDA“.

de prijs daarvan is laag gehouden:
– de eerste 100 exemplaren zijn gratis;
– de prijs van 101 tot 500 exemplaren is f 0,20 per exemplaar; – bestelt u meer dan 500 exemplaren dan is de prijs f 0,15 per exemplaar.
Deze vier pagina's tellende royaal geïllustreerde krant is een geschikt middel om leden voor de ARP te werven. Bestel als kiesvereniging of regionale afdeling eens een partij van een paar honderd van die katernen en verspreid die in uw omgeving! Het kan huis-aan-huis, maar ook via scholen, jeugdsociëteiten of andere miniferies.

b. **propaganda-kaarten**
Een tweede mogelijkheid is het verspreiden van propagandakaarten. Tot een aantal van 250 exemplaren stelt de partij die per kiesvereniging gratis beschikbaar. Over een nog grotere toezending kan overleg plaatsvinden. De kaarten zijn zeer geschikt om te verspreiden tijdens manifestaties in het kader van verkiezingen, of voor bijeenkomsten van uw kiesvereniging e.d. Door het afscheuren en ongefrankeerd opzenden van de geperforeerde propagandakaart kan iemand zich als lid van de ARP of als abonnee van Nederlandse Gedachten opgeven. Bel of schrijf hierover eventueel naar het partijbureau, en neem contact op met G. v. d. Berg.

c. **proefnummers Nederlandse Gedachten**
Op het partijbureau zijn gratis proefnummers van het weekblad Nederlandse Gedachten, voor verspreiding aan te vragen. Neem hiervoor contact op met mevrouw C. C. Verbaan-Keus of mevrouw S. van Leeuwen-van Bree. En ook hier zeggen wij nog eens: „schroom niet voor uw plannen omtrent ledenwerving eens contact op te nemen met de buitendienstmedewerker in uw regio.“

Bestellingen

Bestellingen van dit materiaal via

postgirorekening 89673 ten name van ARP-stichting, Den Haag met vermelding van het gewenste en aantal: of telefonisch 070-469620, ook 's avonds en in het weekend (antwoordapparaat). Neem overdag contact op met de heer **Elkelboom**. **Nieuwe leden** ontvangen van het partijsecretariaat een informatieset, die bestaat uit: welkomstbrief, organisatieschema ARP, een actuele brochure en een proefnummer van het weekblad Nederlandse Gedachten.

Samenvatting

Samenvattend willen wij nog eens enkele opmerkingen van ledenwerving op een rijtje zetten. De genoemde voorbeelden zijn nog met vele andere aan te vullen:

– stuur alle nieuw ingekomen van uw gemeenten, of uw wijk een **welkomstbrief** van uw kiesvereniging en wijs hen op de mogelijkheden die de ARP ter plekke biedt;
– doe aan een gerichte verspreiding van ledenwerfkrant „Een sterke ARP is een steun voor het CDA“. U kunt bijvoorbeeld aan adressen komen via

kerkelijke bureaus het noteren van namen van bezoekers aan koffiebars, mensen die de leden van hun kiesvereniging uit hun omgeving kennen etc.;
– stuur ter kennismaking eens een exemplaar van uw eventuele ledencontactorgaan naar een aantal personen van wie u verwacht dat ze interesse hebben voor de ARP-stichting. Voeg een propagandakaart bij;
– informeer eens in uw omgeving of in uw vrienden- of kennissenkring of zij al lid van de partij zijn;
– ga eens na bij de leden van uw kiesvereniging en vooral de bestuursleden of zij al een abonnement hebben op Nederlandse Gedachten;
– verspreid eens gratis proefnummers van Nederlandse Gedachten bij personen van wie u weet dat zij de christen-democratische politiek aandachtig volgen;
– organiseer discussie-avonden thuis met niet-leden over evangelische politiek en de christen-democratie. Ook in samenwerking met kerkelijke activiteiten te realiseren!
Het draaiboek is gratis te verkrijgen bij ARP, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Kandidaatstelling Tweede Kamer

Zoals u ongetwijfeld weet mag elke AR-kiesvereniging 10 namen noemen van mensen die zij geschikt acht voor het Kamerlidmaatschap. De namen van personen die tenmaal of meer door kiesverenigingen zijn genoemd worden op de alfabetische groslijst geplaatst. Wij maken de kiesverenigingen

er nogmaals op attent dat de sluitingsdatum voor het inzenden van namen 15 december a.s. is. De namen moeten gestuurd worden naar het partijsecretariaat, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag. Maak vooral gebruik van uw recht als kiesvereniging.

WIJ KOMEN BIJ EEN

K.C. Dordrecht

De A.R. Kamercentrale „Dordrecht“ is bezig, Werkgroepen te vormen ter bespreking van het „Ontwerp Program van Uitgangspunten“. Gezien de zeer belangrijke onderwerpen die in dit Rapport worden aangesneden, zal er ongetwijfeld belangstelling bestaan, aan deze Werkgroepen deel te nemen. Bedoeling is, indien mogelijk, in de 3 Statencentrales Delft, Dordrecht en Ridderkerk aparte groepen te vormen, zodat de deelnemers niet al te ver behoeven te reizen. Indien u aan deze gesprekken wilt deelnemen, wilt u zich hiervoor dan uiterlijk 15 december opgeven bij de secretaris van de Kamercentrale: D. Doorduyn, Kievitlaan 23, Vlaardingen, tel. 010-34.31.40.

Adres- sengids

De nieuwe adressengids voor het seizoen 1979/1980 is uit. In deze gids treft u adressen aan van o.a. CDA-bewindslieden en -Kamerleden, Kamercentrales, Statencentrales en partijbestuur. Een onmisbaar document! Deze adressengids kunt u bestellen door f 2,75 over te maken op giro nr. 89673 t.n.v. AR-Partijstichting te Den Haag. (De kiesverenigingen krijgen in de eerste helft van december een exemplaar toegestuurd).

Binnenkort verschijnt in de serie Politiek? Kom nou! lesbrief 7: „Geloof en politiek“

De weg van een federatief CDA naar het gefuseerde CDA wordt gemarkeerd door de zogenoemde grondslagdiscussie. Hierin staat steeds de vraag centraal:
– op welke wijze dient de door het CDA aanvaarde grondslag, de Bijbel als Gods Woord, betekenis te hebben voor te nemen beslissingen, waarvoor gekozen vertegenwoordigers in parlement, in Provinciale Staten en in gemeenteraden zich gesteld zien?
– wat is het samenbindend element, dat het CDA tot een politieke partij maakt en waardoor de leden van een politieke partij zich met elkaar verbonden weten?
Als antwoord op deze vraag is het rapport „Grondslag en politiek handelen“ en het ontwerp Program van Uitgangspunten gepubliceerd.

Met name de wijze waarop het rapport „Grondslag en politiek handelen“ besproken moest worden, was meer dan eens een moeilijkheid, waarvoor afdelingen en kiesverenigingen zich mogen geplaatst zien. De lesbrief „Geloof en politiek handelen“, wil in de discussie die in en buiten de partij steeds bij voortdurende gevoerd wordt een hulp zijn.

Prijsregeling

1 les	f 2,50
2 t/m 4 lessen	f 2,25 per ex.
5 t/m 9 lessen	f 2,00 per ex.
10 t/m 24 lessen	f 1,75 per ex.
25 lessen en meer	f 1,50 per ex.

De lesbrief is te verkrijgen door storting van het verschuldigde bedrag op giro 89673 t.n.v. ARP-stichting, Den Haag met vermelding van gewenste les en aantal.

Symposium-boek over christelijke politiek

Als blijvende herinnering aan het eeuwfeest van de ARP, in april van dit jaar spectaculair herdacht, verscheen nu een Engelstalige publikatie over de visie op „christelijke politiek“, zoals die met name de jubilerende partij voor ogen staat.

„Christian Political Options“ was het thema van een in april gehouden internationaal symposium. Naast vele Nederlandse sprekers uit eigen kring kwamen daar ook gezaghebbende politicologen uit Amerika, Oostenrijk, Chili, Italië en Triëst aan het woord. Inleidingen en discussies, aangevuld met een samenvatting van de CDA-rapporten „Grondslag en politiek handelen“ en „Gespreide verantwoordelijkheid“ werden door de dr. Abraham Kuiperstichting saamgebracht in een boek van 289 pagina's. De vraag naar het verband tussen bijbelse boodschap en politiek beleid werd door christenen elders in de wereld zelden op gelijke wijze benaderd als binnen „the oldest christian democratic party in the world“, de ARP of onze andere christelijke politieke partijen. Er bestond – vooral

onder calvinisten in de VS – wel belangstelling voor die partijen, maar over het algemeen werden deze – toch tot de typisch Nederlandse verschijnselen gerekend. En dat zijn ze natuurlijk ook. Zelfs wanneer men voorbij ziet aan politieke stokpaardjes die onder de vaan van „christelijke politiek“ soms op Nederlandse polderwegen bereden werden. Ongeveer het hele scala van christelijk-sociaal en christen-democratisch denken is in de onder de titel „Christian Political Options“ nu verschenen bundel terug te vinden. Bij het nalezen van hetgeen daarover in dat internationaal symposium naar voren werd gebracht, valt het op dat veel woorden en begrippen, welke geoeefende Nederlandse oren vertrouwd zijn, door geestverwante buitenlanders soms minder vanzelfsprekend worden geacht. Dat kan dan tot nuttige zelfbezinning leiden. Zoals – naar zij lieten blijken – die buitenlanders toch ook wel wilden nadenken over hetgeen als typisch Nederlandse benadering van het thema naar voren werd gebracht. Voor vijftien gulden is het boek bij de AR-partijstichting, Den Haag (giro 89673) te bestellen.

GJB

Tijdelijke huisvesting

Zoals u wellicht bekend is, zullen de panden dr. Kuiperstraat 1, 3 en 5 waarin onze kantoren tot op heden gevestigd waren, ingrijpend worden verbouwd. De verbouwperiode zal omstreeks 10 à 12 maanden in beslag nemen. Wij hopen uiterlijk 1 oktober 1980 het nieuwe CDA-huis te kunnen betrekken.

Gedurende de verbouwperiode zullen wij zijn gehuisvest op het adres: **NOORDEINDE 142A en 144A te Den Haag.** Onze postadressen blijven ongewijzigd. De telefoonnummers van ARP, Arjos en dr. Kuiperstichting blijven ongewijzigd. Het telefoonnummer van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP vervalt; de stichting is via het telefoonnummer van de ARP te bereiken. Het telefoonnummer 465222 van het CDA vervalt. Het CDA blijft te bereiken via nummer 647940. U wordt verzocht van bovenstaande goede nota te nemen.

INKOMENSPOLITIEK

In een 88 pagina's tellende, met fraaie cartoons van Arend van Dam geïllustreerde uitgave, belicht drs. Ad. Schouten, ex ARP-Tweede-Kamerlid, vanuit een principiële stellingname tal van aspecten van inkomenspolitiek. Uitvoerig wordt ingegaan op de visies van socialisten, liberalen en christendemocraten.

Prijs f 6,25; stort verschuldigde bedrag op postgiro 89673, t.n.v. AR-Partijstichting Den Haag, m.v.v. titel en aantal.

Grondslagrapport CDJA

Vervolg van pag. 9

jaren zestig, toen vernieuwingsgezinde protestanten, geïnspireerd door o.a. de Wereldraad van Kerken, en katholieken, werkend vanuit het Tweede Vaticaans Concilie, elkaar tegenkwamen. Intussen is die vernieuwingsgezindheid af en toe ver te zoeken; de vraag dringt zich op, of het CDA misschien slechts een vernieuwing van de vorm is, in plaats van een inhoudelijke vernieuwing. Terecht herinnert „Heelmaken wat gebroken is” ons dan ook aan de oorspronkelijke wortels van het CDA. Ter discussie staat nu de plaats van de jongerenbeweging hierin. Nog steeds worden vele jongeren, zoals in de jaren zestig, gedreven door een houding van verzet tegen een maatschappelijke orde waarin ze zich vreemd voelen en die ze als tiranniek en zielloos ervaren.

Maar deze verzetshouding is tegenwoordig minder duidelijk. Een mogelijke oorzaak ligt hierin, dat wij ons te veel bepalen tot het dunnetjes overdoen van de politieke agenda zoals de officiële partijpolitiek die vast stelt. Waardoor het piepen van de jongen dezelfde toonladders gebruikt als het zingen van de ouden. Misschien moeten we ons meer concentreren op die terreinen, waar we een voorhoederol kunnen vervullen, en op specifieke noden en problemen, die wijzelf, vanuit onze eigen maatschappelijke achtergrond, signaleren. Het officiële politieke leven is door z'n kilheid voor velen immers onbenaderbaar geworden. Daarnaast is het wellicht wenselijk om naast een strikt politieke ook een meer culturele taak aan te vatten: bundeling en uitbouw van datgene, wat er onder jongeren aan originele cultuuruitingen plaatsvindt. Niet alleen met het oogmerk om wat meer creativiteit en bezieling in de politiek te blazen, maar ook om de jongeren te wapenen tegen de permanente dreiging van de Telegraaf en aanverwanten, tegen de verholten demagogie van het „blij dat ik rij”-kaliber en tegen de verleiding om het bijtje erbij neer te gooien, zich, in de termen van het rapport, „als keurige huisvaders en huismoeders te nestelen in de eens zo fel bestreden

kapitalistische samenleving” en van achter het glas bier en de televisiebuis het wereldgebeuren van commentaar te voorzien.

Het erkennen en stimuleren van politieke poëzie, vernieuwend taalgebruik, muziek, cabaret-, teken- en karikatuurkunst, het binnen een politiek kader bezig gaan met vernieuwende elementen uit theologie, filosofie en sociale wetenschappen, kan aan de politiek een emotionele lading teruggeven en haar beoefenaren een lange adem bezorgen. Daarvoor is het noodzakelijk om niet uitsluitend de blik naar binnen te richten, maar ook gesprekspartners buiten het CDA op te zoeken.

Vanzelfsprekendheid van de taal

Het rapport „Heelmaken wat gebroken is” is in geladen taal gesteld, de woordkeuze loopt parallel met de politieke keuze. De intensiteit van de taal is een waarschuwing voor hen, die de problemen van onze samenleving en de mensen die daarin stuk lopen nog altijd lichtvaardig opvatten, een klopp op de schouder voor hen die zich in het verhaal herkennen. Daardoor worden veel kwesties van meer theoretisch-formele aard impliciet, zonder zoveel woorden, beantwoord. Zo wordt de oude vraag in het CDJA omtrent de plaats van de menselijke rede in de politiek minder relevant. Wie handelt vanuit andere motieven dan ontzetting, over de gebrokenheid en het kwaad, bewogenheid met slachtoffers en onderliggers en hoop door het Evangelie van Christus, zal zich bij een CDJA à la „Heelmaken wat gebroken is” minder thuis voelen.

Wij zijn blij met deze feitelijke uitsluiting van pragmatische en andere oneigenlijke motieven. Die uitsluiting lijkt hard nodig, in een tijd waarin teleurstellend veel Nederlandse christenen zich scharen rondom een niet door ontzetting over de kernwapens en bewogenheid met oorlogsslachtoffers maar door pure reactie ingegeven initiatief op het terrein van vrede en veiligheid: de Shalomkrant.

De vraag naar de persoonlijke aanspreekbaarheid, waar de grondslagdiscussie in de moederpartijen jammer genoeg in dreigt te verzanden, is in „Heelmaken wat gebroken is” welhaast overbodig. Het rapport biedt niettemin ook een formeel antwoord: „Voor een groepering die als intentie heeft om de weg die Jezus gegaan is in de politiek te vertalen, spreekt het vanzelf dat degenen die zich daarbij aansluiten, op Hem en Zijn boodschap aangesproken willen worden.”

We zijn er bijzonder gelukkig mee dat deze duidelijke stap, die de moederpartijen niet durfden te nemen, in het CDJA wel gezet gaat worden. Het is voor ons een reden temeer om het CDJA met enthousiasme tegemoet te treden.

Een slotopmerking. Het rapport is rechtstreeks uit de maatschappelijke praktijk geschreven. Sommige passages wekken door hun levendigheid de indruk, als waren ze autobiografisch. Zeker in een partij als het CDA, met zoveel politici die het zicht op de samenleving verloren hebben en zich in een weldadig, wereldvreemd isolement koesteren, loopt zo'n directe benadering het risico op niet-zakelijke argumenten te stuiten, zoals verwijzingen naar „jeugdige elan”, „jeugdige aversie tegen kleurloosheid” en zo meer. Als dat inderdaad het geval blijkt te zijn, is de discussie over de grondslag, die door „Heelmaken wat gebroken is” veel tastbaarder geworden, nog steeds niet dwingend genoeg.

Een eventuele herziene versie van het rapport dient in dat geval de te maken politieke keuzes scherper te stellen, inclusief de keuze die we moeten maken wanneer we ooit mochten constateren dat het CDA als vernieuwingsgezin samenwerkingsexperiment van protestanten en katholieken mislukt is en ontaardt in een andere gedaante van het conservatisme. De toekomst van het CDJA is daarmee gebaat.

Hoofdbestuur ARJÓŠ

Handel & Industrie

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg, Elsenweg 2. Postbus 26. De Lier (Z.-H.), Holland.
tel. 01745-4244. telex 32723 Fides NL

In de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland
bouwden wij reeds vele kerken, scholen en boerderijen.

N.V. GEBR. SALVERDA

AANNEMERSBEDRIJF

't Harde, Bovenweg 7.

Tel. 0 5255-1666.

OOSTERBAAN
&
LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties.

SCHULING INDUSTRIE TECHNIK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1 56 00

N.G.

NEEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 50 15 december 1979

Een overzicht van de CDA-Tweede-Kamerfractie met vooraan CDA-fractieleider Lubbers tijdens het kernwapendebat. (foto Nick Morelis)

Kernwapen- debat

Opnieuw deze week aandacht voor de problematiek van de kernbepapening. Dit naar aanleiding van de debatten die in de Tweede Kamer op 6 december jl. zijn gehouden.

Naast artikelen over o.a. onderwijs, openbaar vervoer, wijzen wij u op een artikel van de voorzitter van de Protestants Christelijke Ouderenbond, dhr. Zwaag, die ingaat op het beleid t.a.v. ouderen van regering en parlement en hoe het zou moeten zijn. Dit artikel vindt u op pagina 7.

OVERWEGENDE

Zin en onzin

Dezer dagen werd ik opgebeld door een Amersfoortse CDA-er met de vraag: bent u CDA-lid. De vraagstelling verbaasde mij zo dat ik niet eens meer weet wat ik geantwoord heb. Later ging mijn verbazing in verontwaardiging over.

De beller had mij duidelijk willen maken dat de 10 Kamerleden uit de CDA-fractie die voor de motie-Stemerding stemden, wat hem betreft geen aanspraak konden maken op de benaming CDA-er. Als je deze man serieus zou moeten nemen word je onderhand gedwongen om het CDA te verlaten.

Ik geef u hierboven slechts één reactie door. Andere fraaie: communist, judas, verrader, vijand van Van Agt. Samen voor elkaar verantwoordelijk. Jawel, maar in de pas! En een geweten mag je er ook alleen op nahouden als het getal dat in de ogen van anderen, een bijzonder soort geweten schijnt te hebben, niet het aantal overschrijdt dat de Kamermeerderheid van het kabinet op de tocht kan zetten.

Opnieuw werd bewezen, wát ik overigens al wist, dat het verschil tussen woorden en daden – ook in confessionele partijen – soms groot is. Over tolerantie spreken is iets anders dan tolerant zijn. Er is dan ook reden een enkele kanttekening te plaatsen bij de beslissing van de 10.

Partijraad

Op 1 december jl. sprak de partijraad te Ede zich, zo goed als unaniem, uit voor een resolutie over het kernwapenbeleid. In die resolutie wordt onderhandelen enerzijds en aanschaffen van nieuwe kernwapens anderzijds tweeslachtig genoemd. Een beleid dat geen bijdrage levert aan het doorbreken van de bewapeningsspiraal. De resolutie spreekt ook uit dat aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-programma.

Tenslotte deed de partijraad een klemmend beroep op de fractie zich aan letter en geest van het programma te houden en met kracht te werken aan de verdere beheersing en terugdringing van de kernwapens.

Een 'nee' tegen produktie en stationering van middellange-afstandswapens is naar mijn oordeel dan ook een honoreren van de uitspraak van de partijraad. De 10 handelden in geen enkel opzicht in strijd met de intentie van de partij-uitspraak.

De konkrete invulling van die intentionele uitspraak blijve voor de verantwoordelijkheid van fractieleden. Reden waarom ik meende geen behoefte aan de met 65 tegen 83 stemmen verworpen Arjosmotie te hebben.

Produktie

De bijdrage van de CDA-fractie aan de terugdringing van de rol van het kernwapen mag er wezen. Eerst een „nee” tegen het neutronenwapen, later tegen het nucleariseren van artilleriegeschut, daarna tegen de poging tot beperkte produktie en uitgestelde plaatsing met onderhandelingen over de middellange-afstandswapens te komen.

Binnen de fractie werd gewerkt met zgn. „vertrekpunten”. Waarom? Omdat er binnen de fractie geen eenstemmigheid bestond over de af te leggen weg. Er waren er die zowel voor produktie als voor plaatsing waren. Er waren er die noch produktie noch plaatsing wensten. En zoals te doen gebruikelijk was er een brede middengroep met gemengde opvattingen. Deze situatie leidde tot de vertrekpunten, inhoudende een

beperkte produktie en uitgestelde plaatsing. De tijd voor ontwikkeling moest worden benut voor onderhandelingen over het afzien van middellange-afstandswapens door zowel de NAVO als het Warschaupact. Zij die tegen produktie waren lieten in de notulen aantekenen tegen produktie te blijven maar tijdelijk met de vertrekpunten te willen werken. Deze stellingname is niet geheim gehouden. Lubbers heeft die eerder in een stemverklaring publiek gemaakt en eraan toegevoegd dat er een moment zou komen dat een ieder de balans zou kunnen en moeten opmaken.

Te vroeg?

De tien hebben met hun „nee” tegen de produktie de balans opgemaakt, zoals eerder was afgesproken. Zij hebben zich correct aan de spelregels gehouden. Hun overtuiging opgerekt om de vertrekpunten maximale kansen te geven. Opgerekt ook om de eenheid, waar dat maar kan, te handhaven. Moet die loyaliteit van de 10 met betrekking tot de vertrekpunten hen nu worden nagehouden? Het zou unfair zijn.

Maar was het dan al de tijd om de balans op te maken nu Van Agt de wereld nog rond reisde? Van Agt reisde niet rond om anderen nog voor de vertrekpunten te winnen. Een gegeven wat de fractieleden bekend was. Wat had de regering wel laten weten, zwart op wit?

■ Geen, vrijwel geen respons voor de vertrekpunten bij de bondgenoten.

■ Weinig hoop dat de bondgenoten nog tot andere inzichten zouden komen.

■ Als de weg van de CDA-vertrekpunten onbegaanbaar blijkt, zal het VVD-standpunt (wèl produktie, wèl plaatsing) volledig worden meegewogen. Deze 3 punten zijn geen privé-weergave. Het zijn letterlijke citaten van de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie. Wat was de situatie voor de tegenstanders van produktie geweest wanneer zij tot ná Brussel zouden hebben gewerkt?

a. Zij hadden de regering laten gaan met vertrekpunten die geen respons hadden opgeleverd. Door de minister van Defensie van de Verenigde Staten zelfs dwaas waren genoemd. Zij hadden met het onderhandelen op basis van die vertrekpunten geen mogelijkheid gehad hun „nee” tegen produktie te doen horen, ook tegen beperkte produktie, waarvan sprake is in de vertrekpunten.

b. Indien de regering zich eerst in Brussel politiek zou hebben gebonden, was een „nee” later een nog veel zwaardere politieke daad geweest. Aangezien het de 10 om de kernbepapening gaat en niet om iets anders, was het zaak vóór Brussel te spreken.

c. Dit laatste klemt te meer omdat anders het VVD-standpunt dat geheel haaks op dat van het CDA staat, zou gaan meespreken.

Er was dan ook alle reden vóór de onderhandelingen kleur te bekennen. En dit kleur-bekennen was een besluit van de gehele CDA-fractie. Anders had immers ook Frinking geen motie ingediend maar met een uitspraak tot ná de Brusselse gesprekken gewacht.

Zin en onzin. Het stemmen van degenen die vroegtijdig een voorbehoud tegen beperkte produktie hadden gemaakt had iedereen kunnen voorzien en was volledig in de lijn van door hen in de fractie ingenomen standpunten. Maar toch... vreemde vragen komen op. Zijn dit niet weer de loyalisten die samen met de socialistische bezig zijn om het kabinet-Van Agt om zeep te helpen?

Ik moet mij wel in dit misselijk soort vraag- en antwoordspel begeven, al was het maar omdat ik suggesties in deze richting niet onweersproken kan en mag laten. Van de 8 loyalisten uit 1977 zijn er nog 5 over. Aangezien er 10 tegen hebben gestemd gaat het loyalistenverhaal al helemaal niet op. Of Den Uyl partijpolitieke spelletjes speelt, moet hij zelf maar verantwoorden. De 10 zijn tegen beperkte produktie van weer nieuwe kernwapens en handelen daarmee geheel naar letter en geest van de CDA-uitspraken. Iets anders zat en zit niet voor. Wie het in die context wil blijven zien maakt zich schuldig aan verdachtmaking.

Zijn met name die anti's niet dezelfde, die altijd dwars lagen bij de totstandkoming van het CDA? Deze zaak heeft voor de 10 niets met de totstandkoming van het CDA te maken.

leder van de 10 op zijn plaats, heeft de afgelopen jaren gesjouwd voor het CDA, en meegewerkt in de richting van één partij in 1980. Het „heeft” er niets mee te maken. Het kan er mee te maken krijgen wanneer er binnen het CDA geen ruimte voor van de meerderheid afwijkende opvattingen blijkt te bestaan. En het zal duidelijk zijn dat het dan altijd om zwaarwegende zaken als b.v. kernbepapening of abortus gaat. In die zaken mag een partij de gewetens niet binden.

Hebben we niet met crypto-communisten te maken, die het „rode gevaar” niet of onvoldoende kennen? Nee. U hebt met Anti-Revolutionairen en met een lid van de Katholieke Volkspartij te maken. Met mensen die anti-communistisch zijn. Die de geestelijke dictatuur achter het ijzeren gordijn bestrijden.

Vóór de oorlog was het Mussert of Moskou. Nu lijkt het op Luns of Moskou. Laat u toch niet in die versimpeling brengen. De vraag is of wij het elkaar, als mensen levend onder de NAVO en onder het Warschaupact, mogen aandoen vrijheid en veiligheid te garanderen door steeds weer meer en nieuwe kernwapens. Wapens met een zo grote vernietigingskracht dat wij met reden van met de scheppingsopdracht strijdige wapens mogen en moeten spreken.

Er zou zeker reden zijn verder te schrijven over het geoorloofd zijn van een kabinetcrisis, over de tolerantievraag binnen het CDA, over de rechten van meerderheden en minderheden en over het hoe van het terugdringen van de rol van de kernwapens.

Ik doe dat niet. Ik heb over die onderwerpen op de Edese partijraad al het nodige gezegd. Voor het goed verstaan van het stemgedrag van de 10 kan het dan ook geen kwaad er N.G. van vorige week nog eens op na te lezen.

H. A. de Boer

DEZE WEEK IN N.G.:

Overwegende	pag. 1
Brief drie oud-premiers	pag. 2
Moties kernwapendebat	pag. 2
Nederland, de NAVO en de nieuwe kernwapens	pag. 3
Onderwijs	pag. 4
Het stemgedrag van 9 ARP-Kamerleden getoetst	pag. 5
APJ	pag. 6 en 8
Ouderenbeleid	pag. 7
Stimulering openbaar vervoer	pag. 7
Uit de Arjos	pag. 9
Uit de partij	pag. 11

IN OGENSCHOUW

Vrede op aarde?

Nederland is al een aantal weken in rep en roer. Oorzaak van deze drukte, het zal u niet ontgaan zijn, is de modernisering van de kernbewapening. Kennelijk voelt de bevolking zich nogal betrokken bij dit stukje politiek.

Tenzij je van mening bent dat de vrede van het Kerstfeest niets te maken heeft met dit vraagstuk, valt er nauwelijks een passender manier te bedenken om de adventstijd te beleven.

't Is wel triest dat juist dit vraagstuk de vrede binnen het C.D.A. ernstig verstoort. Tien mensen worden algemeen als hoofdschuldigen aangewezen. Hun verdediging is verrassend simpel: Het geweten sprak. Het ziet ernaar uit dat de politieke consequenties en de problemen die dit voor het C.D.A. kan opleveren minder eenvoudig onder woorden te brengen en op te lossen zijn. Dat dit geen reden mag zijn het persoonlijk geweten in de

politiek buiten spel te zetten, is op de laatste partijraad door veel sprekers duidelijk naar voren gebracht. Instututen die nauw betrokken zijn bij de gewetensvorming van C.D.A.'ers en gelukkig niet alleen van hen, zijn de kerken.

De Hervormde Kerk die in dat opzicht een opvallende rol speelt brengt het vraagstuk opnieuw onder de aandacht van de gemeente.

Om het gesprek op gang te brengen is er door de Hervormde Synode een discussiestuk samengesteld dat onder de titel „Kernbewapening” is uitgegeven door Uitgeverij Boekencentrum B.V. te 's-Gravenhage.

De brochure, waarvan iedere bladzijde het lezen waard is, geeft een beeld van de samenhang tussen de wapeniging, de bewapeningswedloop en het afschrikkingssysteem, waarvan de basis de angst is.

De geheimtaal van de wapeniging wordt gedecodeerd en toegankelijk gemaakt door in begrijpelijke Nederlands op een rij te zetten wat je bij benadering moet voorstellen

wanneer je praat over kernwapens, bewapeningswedloop en strategieën. Duidelijk wordt dat de hoofdwet van de bewapeningswedloop luidt: Wat technisch kan, is ethisch aanvaardbaar omdat het de afschrikking ten goede komt en de vrede dient.

Aan de totaliteit van ons veiligheidssysteem valt vrijwel niet te ontkomen. Het doet zijn invloed gelden op alle levensterreinen en verslindt grondstoffen, geld en intellect alsof er geen andere grote problemen in de wereld zijn. Het wordt aan de kaak gesteld en ontmaskerd als één van de machten die met God en Zijn Rijk niets gemeen hebben.

De brochure begint de inleiding met een belijdenis. „Christus heeft de overheden en machten ontwapend en openlijk tentoongesteld en zo over hen gezegevierd.” (Kol. 2 : 15)

Vanuit deze belijdenis mag de gemeente antwoord geven op belangrijke vragen, die na de ontmaskering aan de orde zijn.

Wie is de vijand. Zijn het de Russen of is het kwaad van de kernbewapening zelf de grootste bedreiging?

Mogen Christenen voor wie de Kerstboodschap geldt: „Weest niet bevreesd”, vrede hebben met een systeem waarvan angst de basis is en dat in zijn totaliteit demonisch is? Als oorlog totale oorlog en de vernietiging van de mensheid betekent, kan ons nee dan nog een gedeeltelijk nee zijn?

Zijn er, hoewel de kerk niet in de stoel van de overheid wil gaan zitten, alternatieven denkbaar?

Summier wordt de mogelijkheid geëvalueerd dat navolging van Jezus gepaard kan gaan met lijden. Gods

Woord was in Hem vlees geworden. De boodschap die Hij predikte was Hij zelf – moet dat niet ook gelden voor een gemeente die naar een gemeenschap van toewending toe wil in plaats van een gemeenschap van angst?

Het laat zich verstaan dat voor de kerk de vraag van het absolute pacifisme opnieuw doordacht moet worden.

Tegeijktijd is hierin onmiskenbaar de spanning aanwezig tussen geloof en politiek, kerk en staat, een spanning die is samengebond in deze zin:

„Gods heerschappij laat zich niet vestigen met de machtsmiddelen zonder welke de overheid niet kan bestaan”.

De heerschappij van de overheid als dienaar van Gods is van afgeleide betekenis. Als gehoorzaamheid aan de overheid afvoert van de gehoorzaamheid aan God dan is de grens bereikt.

In 1962 sprak de Hervormde Synode uit dat die grens lag bij het gebruik van kernwapens. Aan een oorlog met kernwapens zouden christenen niet mogen meedoen, ook niet als de overheid dat van hen zou eisen.

Dat er geen nee tegen het bezit van kernwapens werd uitgesproken was een praktisch uitvloeisel van het gegeven dat kernwapens niet zomaar af te schaffen zijn.

In de periode 1962-1979 is er t.a.v. de kernbewapening geen wezenlijke doorbraak geweest. Meer dan 6 000 officiële besprekingen over wapeniging en wapenbeheersing hebben vrijwel geen resultaat opgeleverd. De bewapeningswedloop gaat door doordat de mensheid in de ban is van eigen technisch kunnen en

geloofd in de redenering dat

afschrikking de vrede dient. Binnen de Hervormde kerk is de vraag aan de orde wat nu de verhouding moet zijn tot een overheid die wel bezorgd is, maar die (bijvoorbeeld) principieel elke eenzijdige stap afwijst. Daarmee ben ik terug bij het begin van dit artikel. Het is bekend dat in de discussies van de laatste weken het zetten van een eerste stap, die in dit stadium van de ontwikkeling van de bewapeningswedloop van eminent belang werd geacht, een zeer belangrijke rol heeft gespeeld.

Een minderheid van de C.D.A.-fractie, op één persoon na allen behorend tot de A.R.P. is er niet van overtuigd geweest dat al het praten zou leiden tot het zetten van die eerste stap. Kerken en politieke partijen, fractie en kabinet, spreken en handelen vanuit eigen verantwoordelijkheden.

Doch wanneer er problemen aan de orde zijn waarvan de oorsprong vanuit een christelijk denken moet worden geëvalueerd als demonisch, zal door regering en parlement tot het uiterste gepoogd moeten worden te voorkomen dat christenen, handelend vanuit hun geweten, nee zouden moeten zeggen tegen het handelen van de overheid.

Mede gezien tegen deze achtergrond valt niet in te zien dat 10 C.D.A.-leden ten onrechte tot hun „verdediging” het geweten aanvoeren.

Het lijkt onbestaanbaar dat hiervoor binnen het C.D.A. geen begrip zal worden gevonden. Op het C.D.A.-Congres rust een zware verantwoordelijkheid!

De brochure wordt u als kerstlektuur van harte aanbevolen!

T.B.-v.G.

Open brief van drie voormalige premiers

Aan de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Met grote bezorgdheid hebben de ondergetekenden kennis genomen van de gedachtenwisseling, welke in de Tweede Kamer en daarbuiten plaatsvindt over het vraagstuk van de modernisering van de kernwapens op Europees grondgebied. De daarbij gebleken tegenstellingen raken de vrede en de veiligheid van ons land. Zij zijn dan ook fundamenteel. Zij dienen in haar consequenties blootgelegd en niet versluierd te worden.

Aan de ene kant wordt het standpunt ingenomen, dat het atoomwapen als de voltooidde gruwel moet worden beschouwd, zodat in geweten aan een verdere uitbreiding geen enkele medewerking mag worden verleend. Met name zou zulk een medewerking onverenigbaar zijn met hetgeen nog met enige geloofwaardigheid Christelijke politiek zou kunnen worden genoemd. Deze mening verdient respect. Men moet echter wel alle consequenties daarvan onder ogen durven te zien. Deze kunnen uiteindelijk geen andere zijn dan nationale ontwapening en Mitsdien nationale weerloosheid. Wie dat wil, moet het in alle duidelijkheid zeggen en aan het Nederlandse volk in alle eerlijkheid voorhouden. Aan de andere kant staat de overtuiging, dat ook nu de moeilijke weg moet worden gegaan van in bondgenootschappelijk verband weerstand bieden aan de dreigende militaire overmacht van de Oostbloklanden. Geduldig en vastberaden onderhandelen is daarvoor nodig. Het achterwege laten van noodzakelijke modernisering ook van de nucleaire wapeniging zal de bereidheid van de tegenstander tot werkelijke onderhandelingen doen verdwijnen. Hij zal slechts behoeven te wachten, totdat de tijd rijp is om te oogsten.

Allen die aan deze zo wezenlijke discussie deelnemen, laten zich leiden door hetgeen naar hun inzicht vrede en veiligheid voor ons land thans vragen. Zij verschillen echter diepgaand van mening met betrekking tot de weg, welke daartoe moet worden gevolgd. Het is op grond van een voorheen gedragen verantwoordelijkheid, dat wij ons wenden tot degenen, die thans ten aanzien van de nucleaire wapeniging en haar modernisering zich voor zulke ernstige beslissingen geplaatst zien. Wij dringen er bij hen op aan te waarborgen dat Nederland zich blijft voegen in het verband van de Navo en Mitsdien zich niet verwijert van hetgeen thans door het Bondgenootschap als noodzakelijk wordt gezien. Zulk een eensgezind bondgenootschappelijk optreden is de enige deugdelijke grondslag voor onderhandelingen, die tenslotte kunnen leiden tot het terugdringen van de kernwapens op basis van wederkerigheid.

Wij voelen ons tot deze ongebruikelijke stap gedwongen, omdat wij van oordeel zijn, dat ons land ten aanzien van vrede en veiligheid thans voor een beslissende keuze is gesteld.

B.W. Biesheuvel

J. Zijlstra

P.J.S. de Jong

Dr. J. Zijlstra

Mr. B. W. Biesheuvel

P. J. S. de Jong

Modernisering kernwapens

Motie van de leden Stemerink en Brinkhorst

Voorgesteld 6 december 1969.

De Kamer, gehoord de beraadslaging; overtuigd van de noodzaak een beleid te voeren gericht op het terugdringen van de rol van de kernwapens; van mening, dat getracht moet worden een nucleaire bewapeningsrace in Europa te voorkomen door het op zo kort mogelijke termijn beginnen van onderhandelingen ter zake met de Sovjet-Unie; spreekt als haar overtuiging uit, dat in het komende NAVO-overleg niet ingestemd dient te worden met een positieve beslissing over productie en plaatsing van de Pershing II en kruisraket, hetgeen inhoudt dat Nederland thans niet kan instemmen met plaatsing van een aantal Pershing II en/of kruisraketten op zijn grondgebied,

Stemerink
Brinkhorst

Motie van het lid Frinking

Gehoord de beraadslagingen spreekt als haar oordeel uit:

- dat een besluit tot productie op en stationering van middellange-afstandswapens in Europa als nu voorliggend in de NAVO, strijdig is met de noodzaak van wederzijdse wapenbeheersing en kan gaan leiden tot een niet gewenste Euro-strategische balans.
- dat een besluit tot stationering in Nederland, of en in welke aantallen te nemen over 2 jaar, afhankelijk gesteld moet worden van de voortgang in de onderhandelingen over wapenbeheersing en wapenvermindering ter zake van de middellange-afstandswapens, alsmede van de vermindering van het aantal in Europa opgeslagen tactische kernwapens (gevechtswapens) en de vermindering van het Nederlandse nucleaire takenpakket,
- dat van NAVO-zijde nieuwe impulsen gegeven dienen te worden aan de onderhandelingen in het kader van de MBFR en de Europese conferentie voor veiligheid en samenwerking en andere fora, waar de wederzijdse veiligheid, wapenbeheersing en wapenvermindering bevorderd kunnen worden,

Frinking

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijsen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwaadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name van de A.R. Partijstichting te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

Discussie

Er is welhaast geen zaak die de afgelopen tijd de gemoederen zo intensief heeft beziggehouden als de modernisering van de kernwapens. In alle delen van het Nederlandse volk heeft men zich met deze materie beziggehouden: van basisgroepen tot oud-premiers. Wat betreft de ARP zijn er het laatste anderhalf jaar enkele belangrijke uitspraken door partijraden gedaan. De partijraad van mei 1978 sprak onder meer uit dat al het mogelijke gedaan moet worden om te komen tot wapenbeheersing en het wederzijds terugdringen van nucleaire wapens. In mei 1979 werd te Zutphen uitgesproken dat aanschaf van nieuwe kernwapens op gespannen voet staat met het CDA-programa en met eerdere in en door het CDA ingenomen standpunten. De partijraad van 1 december te Ede bevestigde nogmaals de uitspraak van Zutphen. Vrijwel unaniem werd grote bezorgdheid uitgesproken over recente ontwikkelingen m.b.t. de aanschaf van nieuwe kernwapens. Uit het bovenstaande blijkt duidelijk hoezeer de partij hecht aan de realisering van de doorbreking van de wapeningspiraal. De Anti-Revolutionaire Kamerleden in

de CDA-Tweede-Kamerfractie hebben bij de besluitvorming de centrale doelstelling van het doorbreken van de wapeningspiraal zwaar laten wegen.

Regeerakkoord

In de discussie van de afgelopen dagen dreigt de tekst van het regeerakkoord, ook door de VVD ondertekend, over de wapeniging wel eens in het vergeetboekje te raken. Wij citeren: „Er moet, wil de mensheid overleven, een einde komen aan de wapeningswedloop. Daarom zal Nederland zich inspannen waar en wanneer zich de mogelijkheid voordoet voor het treffen van effectieve maatregelen tot beheersing en vermindering van wapeniging. In het bijzonder is het streven erop gericht, de rol van de kernwapens te reduceren, waartoe een evenwicht in de conventionele wapeniging vereist is.”

Stemming I

Vorige week donderdag stemde een deel van de CDA-Tweede-Kamerfractie voor een motie waarin onder meer werd uitgesproken dat Nederland niet akkoord zou moeten gaan met een

NO COMMENTAAR

besluit van de NAVO tot productie en plaatsing van gemoderniseerde kernwapens.

De opvatting van betrokken Kamerleden was als zodanig geen verrassing. Fractievoorzitter Lubbers had er begin vorige maand bij de presentatie van het CDA-fractiestandpunt – de zgn. vertrekpunten – uitdrukkelijk melding van gemaakt. Een aantal fractieleden had te kennen gegeven dat de CDA-vertrekpunten hen eigenlijk niet ver genoeg gingen. Voor weer andere fractieleden gingen de vertrekpunten eigenlijk al te ver. Hoewel uiteraard eenheid van fractieoptreden dient te worden nagestreefd is er op zichzelf nog geen man overboord bij een verdeelde opstelling van de fractie. Bij andere belangrijke vraagstukken is er in het verleden ook niet steeds gelijkgezind gestemd.

Stemming II

De recente besluitvorming in de

Tweede Kamer over de modernisering van kernwapens heeft de nodige aandacht getrokken. De CDA-fractie stemde niet gelijkgezind. En het kabinet zag zich geconfronteerd met een opvatting van de Kamermeerderheid die verder ging dan de zogeheten CDA-vertrekpunten die het kabinet tot het uitgangspunt van zijn besluitvorming had gekozen. Van de zijde van die CDA-fractieleden die hun stem gaven aan de motie-Stemerdink is uitdrukkelijk en herhaaldelijk verklaard dat dit geen uiting van wantrouwen was aan het adres van het kabinet. Evenmin heeft deze standpuntbepaling te maken met een bepaalde gezindheid jegens het CDA. Het gaat hun om de kernwapenzaak zelf. Partijvoorzitter De Boer heeft dit op de partijraad van Ede duidelijk uiteengezet.

Kabinetsspanning

Het kabinet spant zich in de laatste weken uitermate in om aan de opvattingen die in het Nederlandse Parlement leven in NAVO-verband zoveel mogelijk recht te doen. De inspanningen van premier Van Agt, getuige onder meer zijn buitenlandse reizen, verdienen waardering en respect.

Het is te hopen dat, mede dank zij deze internationale contacten, in de NAVO een beter begrip ontstaat over de discussie die in ons land over de kernwapenproblematiek gevoerd wordt.

Bondgenootschap

Bij de recente discussies over de kernwapeniging komt dikwijls het CDA-verkiezingsprogramma ter sprake. De standpuntbepaling van dit programma berust in grote lijnen op twee pijlers. Enerzijds grote klem op het terugdringen van de wapeningswedloop, anderzijds onderstreping van het belang van de bondgenootschappelijke samenwerking in NAVO-verband. In de huidige discussie springt vooral de eerstgenoemde pijler naar voren. Dat neemt niet weg dat voor ons de waarde van de bondgenootschappelijke samenwerking onverminderd van kracht blijft. Niet vergeten mag worden dat dit ook geldt voor diegenen voor wie de CDA-vertrekpunten niet ver genoeg gingen. Overleg en samenwerking ook in internationaal verband is een groot goed.

Nederland, de NAVO en de nieuwe kernwapens

Door dr. W. de Kwaadsteniet

Deze week kwam de NAVO-ministerraad bijeen om een beslissing te nemen over de modernisering van de NAVO-kernwapens. De uitkomsten van dit beraad waren op het moment van het schrijven van dit artikel nog niet bekend.

Aan dit beraad is in de verschillende NAVO-lidstaten de nodige politieke meningsvorming voorafgegaan. Ook in Nederland. Wij hebben er in dit blad diverse keren bij stilgestaan. Het laatste parlementaire overleg over deze kwestie vond plaats op donderdag 6 december jl. De Tweede Kamer sprak toen uit dat 'in het komende NAVO-overleg niet ingestemd dient te worden met een positieve beslissing over productie en plaatsing van de Pershing II en kruisraket...'. Een tiental leden van de CDA-Tweede-Kamerfractie gaf hun stem aan de motie, waarin deze uitspraak was neergelegd. Over de veronderstelde motieven van deze fractieleden is sinds 6 december reeds in diverse toonaarden gesproken en geschreven. Dit artikel kan gezien

worden als een poging om in deze situatie enige helderheid te verschaffen.

Afschrikking of beperkt gebruik?

Tijdens de parlementaire behandeling van de regeringsnota over de kernwapeniging in openbare commissievergaderingen op 15 december 1978 en 5 februari 1979 is door de CDA-Tweede-Kamerfractie nadrukkelijk naar voren gebracht dat kernwapens vooralsnog slechts aanvaardbaar zijn voorzover zij een rol vervullen in de afschrikking. De afschrikking, waarvan wordt aangenomen dat daardoor tot op zekere hoogte oorlog voorkomen kan worden. Wij signaleerden toen het gevaar dat er, onder meer door de technologische ontwikkelingen, nucleaire wapens zouden kunnen komen, die de mogelijkheid van het daadwerkelijk gebruik van kernwapens zouden vergroten. De neutronenbom was daarvan een duidelijk voorbeeld. Het filosoferen of speculeren over een mogelijk beperkt gebruik van

kernwapens werd door ons met de meeste klem van de hand gewezen. Collega Frinking: "Geloof in het beperkt of demonstratief gebruik is gebaseerd op rationeel gedrag van de besluitnemers, derhalve speculatief en onvoorspelbaar." (Handelingen 2e K, 15 december 1978, bl. 552). En: "Een demonstratief of selectief gebruik betekent het opbreken van de atoomdrempel en een escalatie naar een totale, onbeheersbare nucleaire oorlog. Vandaar dat afgerekend moet worden met de mogelijkheid van de beperkte kernoorlog." (Handelingen 2e K, 5 febr. 1979, bl. 627).

Kernwapens en NAVO-strategie

Bij dezelfde gelegenheid is door ons ook al gewezen op het karakter van de zg. 'eurostrategische' wapens, waartoe de Pershing II en de kruisraket gerekend moeten worden. "Zij zijn een aanvulling op de afschrikkingfunctie van de strategische nucleaire wapens en leveren in afstand en kaliber een overgang naar de conventionele wapens in het kader van de flexibele respons." (Frinking, Handelingen 2e K, 5 febr. 1979, bl. 626). En het is met name die overgang van nucleaire naar conventionele wapens, die ons op dit punt zo huiverig maken. Want door die overgang worden de kansen op een daadwerkelijk gebruik verder vergroot. Ook de betekenis van de NAVO-strategie van het aangepaste antwoord (flexible respons) is in dit verband van groot belang. Die strategie impliceert immers, behalve de noodzaak om desnoods als eerste kernwapens te gebruiken, tevens de behoefte aan een doeltreffend en toereikend kernwapensarsenaal op elk niveau van escalatie om de tegenstander af te schrikken en mogelijke conflicten te beheersen. Onder meer als gevolg van de technologische ontwikkelingen hebben we daarbij te maken met een steeds verdere verfijning van de escalatieladder.

De vraag waar het nu, onder andere volgens generaal majoor M. H. von Meyenfeldt, om gaat is of wij een nieuwe nucleaire technologie willen aanvaarden en integreren met de conventionele militaire technologie. Daarom is iedere (medewerking aan een) productiebeslissing van zulk een grote betekenis. Als er op dit moment 'nee' gezegd wordt tegen de productie

V.l.n.r. de Kamerleden De Kwaadsteniet, Dijkman, Beinema, Borgman en De Boer tijdens het kernwapendebat. (foto Nick Morelis)

van nieuwe kernwapens dan is dat om weerstand te bieden aan de wapentechnologie. Het mag niet zo zijn dat die wapentechnologie een wapenwedloop dicteert, die uit politiek en militair oogpunt volstrekt verwerpelijk is.

Waarom nu 'nee'?

Maar hadden de tien fractieleden dan niet al veel eerder of juist later (na het NAVO-beraad) hun 'nee' moeten laten horen? Het blijkt nodig te zijn om de woorden van fractievoorzitter Lubbers als toelichting op de zg. vertrekpunten

in het kammerdebat van 8 november jl. nog eens onder de aandacht te brengen. Hij zei toen: "Er zijn er in onze fractie leden wier opvatting in dit stadium reeds is, dat er wellicht niet aan een stationeringsbesluit in december te ontkomen zal zijn. Er zijn anderen die menen dat in dit stadium verdere ontwikkeling en beperkte productie al te veel risico's zouden herbergen." (Handelingen 2e K, 8 november 1979, bl. 1069). Inmiddels was uit het voorbereidend overleg met de bondgenoten gebleken, dat de vertrekpunten van het CDA – ondanks de geweldige inspanningen die de ministers zich in dit opzicht hebben getroost – niet op enige steun van betekenis konden rekenen. De resultaten van het overleg in de Nuclear Planning Group en de opstelling van het 'permanent comité' in Brussel bevestigden deze conclusie. Gelet op het standpunt van de regering, dat in een dergelijke situatie de visie van de VVD volledig bij de overwegingen meegenomen zou worden, dreigde er een situatie te ontstaan, waarin onvoldoende duidelijkheid zou bestaan over het oordeel van de Tweede Kamer. De vrees bestond, dat van een daadwerkelijke terugdringing van de rol van de kernwapens, zoals bedoeld in het CDA-programa, dan nauwelijks meer gesproken zou kunnen worden. Het is te hopen dat de regering zich dat ten volle bewust is en zich – gelet ook op het regeerakkoord – volledig inzet om ook in internationaal verband met kracht te werken aan de terugdringing van de rol van de kernwapens.

Dr. W. de Kwaadsteniet is lid van de Tweede Kamer voor het CDA.

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Geén postzegel.

Abonnementprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

**NEDERLANDSE
GEDACHTEN**

veel gelezen, veel geciteerd

Is een wettelijke invoering van de basisschool op één augustus 1983 mogelijk?

Door drs. W. J. Deetman

Bij het aantreden van het kabinet-Van Agt werd door minister Pais meegedeeld, dat in de huidige kabinetsperiode de Wet op de basisschool en de overgangs- en invoeringswetgeving tot stand zal worden gebracht. Deze uitspraak heeft de Minister vorig jaar december herhaald in de Tweede Kamer. De vraag is nu of genoemd streven waar gemaakt zal worden. Bij de behandeling van de onderwijsbegroting 1980 in de Tweede Kamer heeft de C.D.A.-fractie aangedrongen op een versnelling in de wetgevende arbeid. Komt die versnelling er niet, dan kan men met recht en reden twifelen aan de haalbaarheid van de invoering op één augustus 1983.

De Wetgeving

Men mag aannemen dat in 1980 de parlementaire behandeling van de wet op het basisonderwijs afgerond kan worden. Regering en parlement zetten zich daarvoor in. Daarmee is echter nog niet de invoering van de wet op één augustus 1983 verzekerd. Voor die invoering is nodig, dat tijdig gereed zijn:

de overgangs- en invoeringswetgeving, alsmede de wetgeving voor de nieuwe opleidingen voor leraren bij het basisonderwijs. Dat tijdig gereed zijn zal moeten plaatsvinden in 1981. Allereerst de overgangs- en invoeringswetgeving. School- en gemeentebesturen zullen voldoende tijd moeten hebben om de vereiste maatregelen te treffen. Die maatregelen hebben betrekking op: de fusie van kleuterscholen en lagere scholen tot basisscholen; het aanpassen van de gebouwen aan de nieuwe situatie; te nemen rechtspositionele beslissingen. De onderscheiden departementen zullen nogal wat tijd nodig hebben om de veranderingen in het bekostigingssysteem aan te brengen. Tenslotte zal men tijd moeten reserveren voor eventuele beroepsprocedures. Dit alles betekent, dat men in het begin van 1983 moet kunnen beginnen met het treffen van de zo even genoemde maatregelen. Een parlementaire afhandeling van de overgangs- en invoeringswetgeving in 1981 derhalve. Vervolgens de nieuwe opleidingen voor leraren bij het basisonderwijs. De pedagogische academie en de opleidingsschool voor kleuterleidsters zullen worden samengevoegd tot een nieuwe vierjarige dagopleiding. Die samenvoeging stond al in 1975 vast. Nadien is er echter niet veel gebeurd. De invoering van de nieuwe opleidingen zal uiteraard ook de nodige tijd vragen. Men denkt alleen al aan het

verkleinen van het huidige aantal (+120) opleidingen. Een aantal, dat volgens de voorlopige opvatting van de Minister 24 zal moeten worden en naar het oordeel van de C.D.A.-fractie rond de 65 zal moeten liggen. In ieder geval zal de desbetreffende wetgeving in 1981 gereed moeten zijn, indien de Wet op het basisonderwijs één augustus 1983 zal ingaan. De Regering heeft nu een aantal tijdschema's op tafel gelegd, die in de tijd nogal kunnen uitlopen, zodat men terecht kan twifelen aan de haalbaarheid van de invoering op één augustus 1983. Er is derhalve door de C.D.A.-fractie met klem aangedrongen op een versnelling in de wetgevende arbeid. Uiteindelijk gaat het om een namens de Regering zonder voorbehoud gedane uitspraak, dat in de huidige kabinetsperiode niet alleen de Wet op het basisonderwijs, maar ook de overgangs- en invoeringswet gereed zal komen. Lukt dit laatste niet, dan zal dat een negatief punt voor de Minister betekenen. Hij heeft evenwel de reputatie snel te kunnen werken!

Inhoudelijke vernieuwing

De wettelijke invoering van de basisschool garandeert niet een inhoudelijke vernieuwing van het onderwijs aan 4- tot 12-jarigen. Die vernieuwing zal geschieden via de weg van de geleidelijkheid en zeker nog vele jaren na 1983 blijven voortduren. Vernieuwing in het onderwijs zal

moeten worden verwekelijkt door de man en vrouw voor de klas. Daarom zal de overheid bij het bevorderen van de vernieuwing in het onderwijs moeten aansluiten bij de werkverbanden van de individuele school. Die werkverbanden worden gevormd door de regionale of rayon-schoolraden (veelal per richting in ons onderwijs opgezet) de schoolbegeleidingsdiensten, de opleidingen (in verband met de nascholing) en de landelijke pedagogische studiecentra. Het gaat

derhalve om een op regionale basis geschoorde aanpak van de rijksoverheid. Helaas heeft de Minister de Kamer onwetend gelaten over zijn opvattingen m.b.t. de innovatiestrategie. De C.D.A.-fractie heeft duidelijkheid gevraagd. Wellicht zal bij de afroning van het debat over de onderwijsbegroting 1980 in december aan de Kamer meer inzicht worden gegeven.

Drs. W. J. Deetman is lid van de Tweede Kamer voor het CDA

Onderwijsbeleid: streven naar algemeen welbevinden

Door drs. K. de Jong Ozn

Het onderwijsbeleid is een uiterst belangrijke factor in de verzorgingsstaat. Het wordt met betrekking tot die verzorgingsstaat hoe langer hoe duidelijker dat bezinning op de taak van de overheid, op het gevaar van een centralistische en bureaucratische beklemming en vervreemding, nodig is.

Herbezinning

Voor het onderwijs is dit van extra belang, omdat de verantwoordelijkheid van de overheid voor het onderwijs een gedeelte is. Zij deelt die met de scholen, met name met de ouders. Bij alle plannen voor onderwijsontwikkelingen ingaan, moet voortgezet onderwijs moet een overheid die hiermee bezig is zich steeds de hiervoor gesignaleerde gevaren voor ogen houden.

Onwillekeurig dreigt steeds het gevaar van centralisme, bureaucratie, overschotten van de structuren, overtrekking ook van de mate van verantwoordelijkheid van de overheid. Nu wij een volgende fase van onderwijsontwikkelingen ingaan, moet die bezinning opnieuw plaatsvinden. Zulks niet alleen vanwege de vrijheid van onderwijs vastgelegd in art. 208 van de Grondwet. Ook omdat het gaat om het maatschappijbeeld, de maatschappijvisie waar we die ontwikkeling op baseren. Uiteraard zal een beleid moeten steunen op een maatschappijvisie, althans op een visie op de toekomst van die maatschappij. Op grond daarvan worden o.a. de eisen van deugdelijkheid geformuleerd, die voor allen gelden. Wanneer het verschil in overeenstemming tussen de maatschappijvisie voor die allen, waarvoor die eisen gelden, echter toeneemt, en dat men ik te constateren, dan rijst de vraag of niet een grotere terughoudendheid met betrekking tot die eisen van deugdelijkheid noodzakelijk is. Er is nog een andere noodzaak tot terughoudendheid, en dat heeft betrekking op het volgende. De ontwikkelingen waar het om gaat

hebben in toenemende mate betrekking op het gebeuren op meso- en micro-niveau, dus in de school, in de klas. Ik denk bijvoorbeeld aan differentiatie binnen klasseverband, participerend leren, leerlingbegeleiding. Hierbij komt het vooral aan op de motivatie van de onderwijsgeevenden. Bovengenoemde zaken op meso- en micro-niveau kunnen moeilijk worden opgelegd, laat staan gecontroleerd. En daarbij komt, dat men volstrekt afhankelijk is van de medewerking van de scholen. Alle reden dus tot terughoudendheid voor de overheid enerzijds, voor sterke nadruk op samenwerking met het onderwijsveld anderzijds. Dit alles werd niet gezegd omdat de overheid geen taak zou hebben. Zij moet wel, en van ganser harte, zijn het schild voor de zwakken, maar niet een beklemming, een dwangbuis voor velen.

Stimulerend groeimodel

Het door mij voorgestane groeimodel draagt deze naam omdat principieel wordt gekozen voor – waar mogelijk – een beleid dat ruimte geeft aan ontwikkelingen die uit het onderwijsveld zelf voortkomen. En er zijn veel initiatieven en ontwikkelingen in het veld. Scholen zijn zich in het algemeen goed bewust van de mogelijkheden die zij zelf hebben om passende onderwijskundige antwoorden te vinden op vraagstukken waarmee zij worden geconfronteerd. Behalve uit de ervaringen die ik heb in diverse contacten met het veld, heb ik dat onlangs ook nog eens vastgelegd aan de hand van de eerste resultaten van de door mij ingestelde enquête naar ontwikkelingen in het v.o. De toevoeging van het bijvoorbeeld bijvoeglijk naamwoord stimulerend bij de term groeimodel heeft uiteraard ook betekenis. Het feit dat ik het van groot belang acht te constateren dat scholen zelf veel opbrengen aan onderwijsontwikkeling, neemt niet weg dat de overheid ook een taak heeft gewenste ontwikkelingen mogelijk te maken. In die zin is het groeimodel stimulerend, dat de overheid initiatieven vanuit het veld krachtig wil ondersteunen en daar waar gewenste ontwikkelingen uitblijven zelf nieuwe

impulsen aan het veld geeft. Het proces moet wel degelijk plaatsvinden binnen een voorgestaan concept. Deze nadruk op het stimulerend groeimodel houdt geenszins gevaar voor wildgroei in. Bij herhaling heb ik gezegd dat het groeimodel waar mogelijk aansluiting zoekt bij datgene wat leeft in het veld. De ontwikkelingen die zich in het onderwijsveld voordoen, worden uiteraard getoetst aan de doelstellingen van het onderwijsbeleid. Voor wat het voortgezet onderwijs betreft, zijn deze nader uitgewerkt in het door ons geformuleerde landelijke beleidskader, te weten het Ontwikkelingsplan voor het voortgezet onderwijs. Binnen dit beleidskader wordt de onderwijsontwikkeling bevorderd, of worden de voorwaarden daartoe geschapen. Mijn beleid is in de loop der jaren steeds gericht geweest op het bevorderen van gelijke kansen, gelijke ontplooiingsmogelijkheden, vooral in het belang van het welbevinden van de individuele leerling.

Dit begrip, het algemeen welbevinden, is van grote betekenis in mijn beleid, omdat het refereert aan een maatschappijbeeld waarop het onderwijs nu inspeelt. Ik zal dit kort toelichten.

Ongelijke kansen

Over het bestaan van ongelijke kansen in het onderwijs en over het bevorderen van gelijke kansen, is in de afgelopen

jaren veel gediscussieerd en geschreven. De probleemanalyse zoals die in de loop van de jaren is gemaakt, alsmede de antwoorden die hierop worden gezocht, verschillen nogal in de loop der tijd. Reeds jaren lang bestaat er grote eenstemmigheid t.a.v. het bevorderen van gelijke kansen, ook al zijn er verschillen van mening over de vraag waaraan de ongelijkheid vooral moet worden toegeschreven. Het criterium om de ongelijke kansen in het onderwijs aan af te meten, is in verreweg de meeste benaderingen van het ongelijkheidsprobleem vooral geweest: de geleverde onderwijsprestaties. De prestaties, het bereikte niveau van diplomering en de gevolgen daaraan verbonden voor toetreding tot de arbeidsmarkt alsmede het verder functioneren in het arbeidsleven. Dit geheel van factoren vormt het criterium waaraan de ongelijke kansen vooral werden en worden afgemeten. Ik denk daarbij m.n. aan de onlangs gepubliceerde C.B.S.-gegevens.

Onderwijs en arbeidsmarkt

Het onderwijs wordt verder vaak beoordeeld naar zijn functie van kwalificatie voor de arbeidsmarkt. Deze functie is stellig van grote betekenis en het beleid zal daaraan ook grote aandacht moeten blijven besteden.

Maar het onderwijs heeft altijd meer functies vervuld. Het nieuwe van deze tijd is dat men zich van dit laatste sterker bewust wordt. Mede door het functioneren van de arbeidsmarkt is de vanzelfsprekendheid tussen het behalen van een diploma en de toegang tot een maatschappelijke carrière afgenomen. Het maatschappijbeeld waarop het onderwijs nu inspeelt, wordt gekenmerkt door het toenemend besef dat onderwijs voor meer facetten van de persoonlijkheidsontwikkeling een functie vervult, dan voor het functioneren op de arbeidsmarkt alleen.

In het onderwijs zullen daarom gelijke ontplooiingsmogelijkheden geboden moeten worden, die gericht zijn op het algemeen welbevinden van personen als individu en als lid van de groepen of kringen waartoe zij behoren. Niet slechts de prestatie op zich telt verder, maar de bijdrage die de prestatie levert aan het algemeen welbevinden. Reeds

in het onderwijs zal met dit principe ernstig rekening gehouden dienen te worden. Leerlingen moeten uiteraard op school iets leren en datgene wat zij leren moet kwalitatief van goed niveau zijn. Maar vooral is van belang dat zij dat leren prettig vinden, zodanig dat de veel bezigde term „onderwijs genieten“ voor veel meer leerlingen dan nu letterlijk mag worden genomen.

„Zich welbevinden“

Tegen het licht van deze beleidsfilosofie dienen de doelstellingen voor het voortgezet onderwijs dan ook mede te worden verstaan. Onderwijs is niet in de eerste plaats het middel om een zo hoog mogelijke plaats op de maatschappelijke ladder te bereiken. Het gaat om andere, bredere doelen.

Uiteraard zal dit ook gevolgen hebben voor de inrichting van onze maatschappij en voor de inrichting van ons onderwijs. Dat betekent met name ook dat wij het al of niet slagen van een „onderwijsopleiding“ niet te veel mogen afmeten aan cijfermatige gegevens, bijv. hoeveel leerlingen een v.w.o.-diploma dan wel een l.b.o.-diploma halen. Teveel op deze gegevens bouwen, afdaan, is te vergelijken met het streven met Beëlzebub de duivel te willen uitbannen, ofwel pleiten voor een nieuwe maatschappij met criteria van één die men verwerpt. Het gaat er, simpelweg gezegd, niet alleen om en niet zo zeer om of iemand een diploma haalt maar hoe iemand het haalt, en wat het inhoudt. Veel Nederlandse jongelui halen best aardige diploma's, maar hoe? Ging het met vreugde, zonder al te veel frustratie of ging het knarsetandend, onder het juk van een verkeerde prestatie-instelling? Of ging het op een manier, in een proces, met leerinhouden, die echt rekening hield met de persoon van de leerling, een manier die hem motiveerde, die meewerkte aan – daar heb je de term weer – zijn welbevinden?

drs. K. de Jong Ozn is Staatssecretaris voor onderwijs. Bovenstaande is zijn memorie van antwoord op vragen over de onderwijsbegroting.

6 december 1979: stemgedrag AR-kamerleden getoetst

Door prof. dr. H. van der Laan

Partij-discipline, fractie-solidariteit, coalitie-trouw zijn in de ARP relatief, begrensd en aantastbaar; geukkig wei. Hoe gewenst samenhang en eenheid ook mogen zijn, meerderheidsdwang staat haaks op onze politieke overtuiging en op de gewetensvolle verantwoordelijkheid die we elkaar gunnen en van elkaar vragen. Die verantwoordelijkheid is voor de ARP niet subjectief-individualistisch, maar kent concrete richtingwijzers uit de Bijbel, uit de partij-traditie en de wisselwerking van levend geloof en historisch handelen, tot vandaag de dag.

Gewetensvol handelen en zorgvuldig analyseren.

Het is in de ARP volstrekt buiten de orde deze twee activiteiten tegen elkaar uit te spelen of er tussen te kiezen. Bij ingrijpende, ingewikkelde kwesties is het eerste onmogelijk zonder het tweede, terwijl bij ons politiek beginsel juist de vraagstelling voor de analyse verheldert en voor eenzijdigheid behoedt. In de problematiek van de voortschrijdende kernbepanning, een der ingrijpendste kwesties van deze tijd, is de toets nu van christelijk-politiek handelen de vraag: dient mijn besissing de afplating en zo mogelijk de terugdringing van de Oost-West kernbepanningsspiraal? Het voortgaan van de spiraal betekent immers, daarover bestaat grote eensgezindheid, steeds complexer en labielere situaties zodat het risico van daadwerkelijk kernwapengebruik met de spiraal meegroeit. Vroeger of later wordt de toestand ergens onbeheersbaar; door een technische fout, een tactische misvatting of een psychologische overspanning bij een (team van) sleutelfiguur(en). De gevolgen van een lokaal kernwapenincident zijn daar rampzalig; de kans echter dat zo'n „ongeluk” tot een reeks opeenvolgende acties en reacties leidt is reëel en betekent een wereldbrand zonder precedent in de geschiedenis, een absolute breuk in de geschiedenis met voor de mensen

onpeilbaar-verschrikkelijke gevolgen tot in het derde en vierde geslacht.

De kernbepanningsspiraal moet teruggeschroefd

Zo ongehoord gewichtig is het doel van terugdringing dat CDA-fractieleden, dus ook AR-kamerleden hier na zorgvuldige analyse gewetensvol moeten handelen, gericht en genormeerd, in het perspectief van de alternatieven: doorgaande spiraal of afplattende, uiteindelijk teruggedrongen spiraal. (Het alternatief: „van nu afaan geen kernwapens” is bouwen op zand en najagen van wind, geen politieke optie).

Alle partij-politieke overwegingen zijn op dit niveau volstrekt secundair. Toetsen voor stemgedrag in deze zijn dan ook niet: waren de bedoelingen goed; was het een christelijk getuigenis; was het conform de wens van de achterban; komt het overeen met de activisten en pressiegroepen in ons wereldje; ontmoet het een welwillend oor bij het kabinet; bevordert het de goede verhoudingen in de Alliantie? Het zou kunnen dat ons stemgedrag, juist getoetst en in orde bevonden, aan vele van deze desiderata voldoet, en dat is dan plezierig, maar doorslaggevend is het niet.

Deze lange, ietwat principiële inleiding was nodig omdat dezer dagen de volkomen valse indruk gewekt is, in media van TASS tot TROUW, dat de „dissidenten” op 6 december gewetensvol handelen en de rest van de CDA-fractie zich pragmatisch „politiek-loyaal” opstelde, minder finjzinnig, ethisch aanvechtbaar.

De TOETS

Diende het stemgedrag het historisch meest urgente doel, afplating van de kernbepanningsspiraal? De situatie tot 6 december is bekend. Het kabinet had de CDA-vertrekpunten geadopteerd, was ermee naar het NAVO-beraad geweest, was hard bezig op het hoogste politieke niveau begrip te kweken, er steun voor te winnen, druk in de goede richting te geven. Een essentie van de vertrekpunten was: principieel uitstel van het plaatsingsbesluit, te onderscheiden van een nu te nemen ontwikkelings- en productiebesluit. De tussentijd benutten voor onderhandelingen met de S.U. teneinde de spiraal terug te dringen. Velen van ons in de ARP achten dit een belangrijke en zinvolle poging, dicht bij het optimum tussen ons ideaal

en wat nog kan in de Realpolitiek van de Oost-West verhouding vandaag. Uit Scandinavië en België was enige steun te verwachten; belangrijker, twee dagen eerder stelde de Westduitse SPD zeer nadrukkelijk dat alles gedaan moet worden, in onderhandelingen, om de plaatsing van de moderne NAVO-wapens overbodig te maken. Het Italiaanse parlement aanvaardde een motie van deze strekking. M.a.w. wat in de CDA-vertrekpunten als principieel beslissingsuitstel wordt voorgesteld, vindt, praktisch, gehoor, mede dankzij de technisch onvermijdelijke tijdsduur tussen productie-besluit en feitelijke installatie. Het is niet overdreven te stellen dat de Nederlandse houding tot 6 dec. reeds wezenlijke invloed had, streefgetallen omlaag bracht, onderhandelingswil vergrootte. Dat was winst! In het licht van wat er op het spel staat kostbare winst: een hoopvolle mogelijkheid tekent zich af dat tussen nu en 1983 onderhandelingen het aantal SS-20 installaties kunnen reduceren en plaatsing van een evenredig aantal NAVO-kernladingen met moderne transportmiddelen overbodig kunnen maken.

De motie Stermerdink-Brinkhorst en politiek opportunisme. - Enkele ARP-kamerleden, waaronder de partijvoorzitter, laten merken dat de CDA-vertrekpunten hun instemming eigenlijk niet hebben, bij lange na niet ver genoeg gaan en onvoldoende markant hun weerzin tegen kernwapens verwoorden. Alleen een radicaal nee is hun genoeg. Maandagavond, 3 december blijft Hans de Boer op een CDA-bijeenkomst te Leiderdorp het antwoord schuldig op de vraag of emotioneel handelen in de politiek niet ingeperkt moet worden door zorgvuldige analyse van de consequenties. Blijkbaar moet in dit geval het getuigenis voorrang hebben boven de zorgvuldige politieke analyse, zelfs wanneer de consequenties van dat handelen het ankerpunt van het gewetensappél, de terugdringing van de kernwapenwedloop, ondermijnt. De oppositie speelt de CDA-fractie bekwaam uit elkaar. Van enige scrupules omtrent de vraag of juist deze kwestie niet te diep raakt om zich te lenen voor het politieke pokerspel blijkt niets. Alsof Van der Stoep niet gerapporteerd had omtrent zijn Moskou reis enkele weken eerder.

De dissidenten verzaken eigen standpunt

Negen ARPers zeggen hun geweten voorrang te moeten geven boven hun

Minister Scholten en defensiespecialist Frinking voeren overleg. (foto Nick Moreijs)

kabinet-, coalitie- en fractieloyaliteit.

Terecht. Maar.. zij doen dit door de tros te kappen op het moment dat de kabel van de Nederlandse sleepboot maximaal (en optimaal) gespannen is om de logge tanker die de bewapeningswedloop nu eenmaal is, bij te sturen. Ze gooien juistgememoreerde winst weg, ze ondermijnen de onderhandelingsgezindheid van de Alliantie, ze bagatelliseren de affiniteit van de Duitse en Italiaanse standpunten met de CDA-vertrekpunten, ze stimuleren de onbelemmerde bewapeningsdrift van de S.U.. Het is onzin tegen te werpen dat ze dit **niet bedoelen**: politici in de kamer behoren niet primair getoetst op hun bedoelingen, doch op hun politieke competentie, d.w.z. op de consequenties van hun daden. (Men vergelijk dit met de criteria voor een medisch oordeel omtrent de handelingen van een chirurg; zijn goede bedoelingen daar relevant?). De dissidenten hebben hun eigen doel, ons aller grootste wens in de ARP: terugdringing van de bewapeningsspiraal, aangetast, verzwakt, geschaad. Kozen zij dan toch voor de populariteit van het moment, de waan van de dag? Zijn ze gewicht voor de geraffineerde propaganda van het IKV, voor de pure getuigenis-politiek van het spraakmakende deel van de ARJOS?

Dringt de sectarische lust tot ideologische zelfbevestiging (and the consequences be damned!) die deze weken ons land als een vloedgolf overspoelt zelfs door tot de CDA-fractie? De heren hebben met hun gedrag, waarvan de wereld-politieke gevolgen haaks staan op hun beweerdde streven, verdenskingen omtrent eigenlijke motieven op zich en op de partij geladen. Kamerleden zijn „public servants”, ze zijn ons ophelderend schuldig, want ze hebben

bijna een uiterst gewichtig begin van een bewapeningsombuiging ongedaan gemaakt.

Tenslotte

Nu ik dit schrijf, op zondag 9 december is het standpunt van de Nederlandse regering in Brussel op 11 december nog onbekend. Ik neem aan dat het kabinet de CDA-vertrekpunten aanhoudt; niet om zichzelf te redden, niet om kool en geit te sparen, maar omdat dit standpunt het doel van de uiteindelijke wapenbeheersing het beste dient. In het spanningsveld tussen hoop en vrees, op de onderhandelingsruimte van West en Oost bieden deze Vertrekpunten perspectief. Vanuit die inspanning durft het kabinet thuis te komen, en kan het naar mijn mening rekenen op de antirevolutionaire CDA-ers in den lande. Onze kamerleden kunnen het doel nog dienen, ook dwars tegen de gevoelsmatige propagandagolven in. Ik wens hun goede moed in eenheid van geheel hun hart, ziel en verstand.

„voetnoot bij begin

Wie wekelijks NG leest, incl. de Arjos-bijdragen moet de laatste tijd helaas vaak constateren dat men ook bij ons hier over de schreef gaat. De moeite van de inzicht-verwervende analyse en het zorgvuldig traceren van gevoelsmatig evidente besluiten voor de lange termijn springt men gemakkelijk over. De gedachte vat post dat engagement, bewogenheid vanzelf kwaliteit garanderen. Niets is minder waar in de complexe problemen waar de professionele politicus voor staat. Vgl. weer de medicus! Het laatste hoofdstukje op blz. 12 van NG 8 dec. 1979 diene ter illustratie. De auteur kent vele voorbeelden, en hun kwalijke maatschappelijke gevolgen, van deze gemakkelijke politieke betrokkenheid.

Prof. van der Laan doceert aan Universiteit te Leiden.

Wat is een goede leraar?

Bespreking van het Uniecahier „De nieuwe meester”

Door E. W. de Jong

Er bestaat geen overeenstemming over de eisen, die gesteld moeten worden aan een goede leraar. Hij moet deskundig zijn op zijn vakgebied, liefde voor kinderen hebben, geëngageerd zijn, vaardigheden bezitten met betrekking tot lesgeven.

Opvallend is ook, dat wetenschappelijk nauwelijks is vast te stellen welke criteria gelden voor een goede leraar. Ook daarbij is het probleem dat de „gezichtshoek” in hoge mate bepalend is voor het antwoord. Zien wij hem als pedagoog, als collega, als vakman. De problematiek van de eisen, die gesteld moeten worden aan de leraar in het (protestants christelijk) onderwijs, staan centraal in het 33e Uniecahier. Het boekje bestaat uit drie bijdragen: 1) W. J. Westerman schrijft over de nieuwe meester (basisonderwijs); 2) Dr. J. H. Meesters geeft een

analyse getiteld: Leraar-zijn aan een christelijke school (voortgezet onderwijs);

3) Dr. C. A. de Leeuw bespreekt uitvoerig de nieuwe meester (in de wereld, in de kerk, in het domein der Una Sancta).

Het initiatief van de Unie School en Evangelie om juist in deze tijd aandacht te vragen voor deze zaken, moet positief worden gewaardeerd. De cahiers hebben binnen het protestants christelijk onderwijs een belangrijke functie. Het is dan ook te verwachten, dat dit Uniecahier het gesprek over leraar-zijn (en worden) zal stimuleren.

Opleidingen

De opleidingen tot leraar staan al enige tijd volop in de belangstelling: — nog maar enige weken geleden is de protestants christelijke lerarenopleiding te Zwolle officieel van start gegaan, — de opleidingen voor leraar basisonderwijs (als vervanger van de

opleidingsscholen voor kleuterleidsters en pedagogische akademies) zijn onderwerp van onderwijskundig en politiek overleg. Minister Pais heeft duidelijk gemaakt aan het onderwijsveld en aan de vaste Kamercommissie voor onderwijs, dat naar zijn idee in plaats van de 135 bestaande instituten er slechts 24 nieuwe zouden moeten komen,

— de noodzaak voor bijscholing voor onderwijsgeevenden wordt steeds meer algemeen erkend. Zowel de structuur hiervoor als de inhoud hiervan zijn voor velen onduidelijk.

Het cahier „De nieuwe meester” dient in dit kader te worden gezien. De wijze waarop de leraar wordt opgeleid, wordt in hoge mate bepaald door enerzijds de eisen die „men” stelt, anderzijds de structuren waarbinnen de opleidingen plaatsvinden.

Alle drie de auteurs geven hun visie op de eisen, de bekwaamheden en de vaardigheden van de leraar. Als gemeenschappelijke noemer kan worden verwezen naar de woorden van Meesters: „Het tijdvak van de grote woorden, van het triumfalisme, is voorgoed voorbij. Kerk en school zijn in een identiteitskrisis geraakt” (pag. 35).

Herbezinning

Nadrukkelijk gaat het in dit cahier om een herbezinning op wat verwacht mag/moet worden van een leraar, van de school. Het alternatief kan dan ook alleen zijn een christelijke school „als kweekplaats van een nieuwe levensstijl”.

Het gaat dan om vragen als: „hoe begeleiden wij de kinderen op weg naar de wereld van morgen en welke wereld zal dat zijn” (pag. 48). Nog een tweede gemeenschappelijk item is aan te geven. De 3 auteurs benadrukken elk op eigen wijze het werken in teamverband, de noodzaak van het gesprek, het vertrouwen als voorwaarde voor pedagogische vorming. Met name Westerman besteedt daarnaast aandacht aan de bijscholing van onderwijsgeevenden. In het kleuter- en lager onderwijs is op dit moment een uitgebreide discussie aan de gang over ondermeer de applicatiecursussen en een bijscholingscursus ten behoeve van de integratie kleuter/lager onderwijs. De visie van Westerman op bijscholing zou daarbij heel wel als uitgangspunt kunnen worden genomen: „In deze bijscholing zal het er vooral op aankomen dat de onderwijsgeevenden met elkaar in gesprek leren komen,

eikaars taal leren verstaan, eikaars opvattingen en verwachtingen ten aanzien van het onderwijs leren kennen en zo gaan samenwerken aan het opzetten en uitvoeren van een schoolwerkplan voor de basisschool, opdat de kinderen in de school zich langs een voortgaande lijn in een pedagogisch klimaat kunnen ontwikkelen” (pag. 8).

Tenslotte

De vraag wat is een goede leraar, wordt door de 3 auteurs niet beantwoord. Wel wordt — en dat is een belangrijke vooruitgang — in dit boekje meer gesproken over doelstellingen van het protestants christelijk onderwijs dan over grondslagformuleringen. Daarmee is het een praktisch boekje. Een boekje, dat gebruikt kan worden bij het gesprek over bijv. de benoeming van een nieuwe leraar. Een gesprek waaraan bestuursleden en ouders deelnemen. Een gesprek waarbij het niet alleen mag gaan over de vragen (pag. 27) of de nieuwe leraar al belijdenis heeft gedaan, al of niet lid is van het CDA ....

Evert W. de Jong is Secretaris van het PCO

Het boekje is te bestellen bij het bureau, Herengracht 366, Amsterdam. De prijs is f 15,90 (Cahier nr. 33)

Crisis in de politieke participatie

Internationale conferentie A.P.J.

Door drs. H. Borstlap

In een eerste artikel heb ik reeds verslag gedaan van enige ervaringen, opgedaan tijdens een korte studiereis naar de Association for Public Justice (APJ) in de Verenigde Staten (zie Nederlandse Gedachten van 27 oktober jl.). APJ belegde eind augustus een internationale conferentie onder de titel: *The crisis of political participation*. Op deze conferentie spraken o.m. Chief Gathsa Buthelezi uit Zuid-Afrika, dr. Evan Runner van het Calvin College, Grand Rapids, Robert Martin (over de positie van de Indianen als minderheidsgroep in de U.S.A.), Michael Novak, columnist van de Washington Post en schrijver van een boek over „Cultural pluralism” en niet te vergeten Tom Skinner, een voormalige „gang”-leider uit New York, thans actief in sociale en politieke acties ten behoeve van de positie van de zwarte bevolking in Amerika.

Hoofdlijn in al deze betogen was, dat minderheidsgroepen zich meer moeten kunnen ontplooiën naar hun eigen aard. Dit is een actueel thema, uiteraard in Zuid-Afrika, maar stellig ook in de Verenigde Staten. Het blijkt bijvoorbeeld uit de ruimte die een onderwijsstelsel geeft voor christelijk onderwijs. Het heeft ook te maken met een politiek systeem, dat al of niet ruimte geeft voor een culturele en politieke verscheidenheid. Het was juist dit politieke aspect dat op de conferentie centraal stond. Mij was gevraagd op de conferentie een inleiding te houden over de christen-democratische kijk op het vraagstuk van de crisis in de politieke participatie. Ik wil graag een paar hoofdlijnen van mijn betoog aan de lezers van Nederlandse Gedachten doorgeven.

Diepere oorzaken

Allereerst heb ik benadrukt dat een crisis in de politieke participatie niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats een politiek stelsel verwtoren kan worden. De grondoorzaak ligt dieper: die heeft te maken met de nieuwe problemen waarmee wij in de loop van de jaren '60 zijn geconfronteerd en met het gevoel van veel mensen dat het politieke veld daarop onvoldoende inspeelde. De bestaande partijen in Nederland verkeerden in het midden van de jaren '60 in een identiteitscrisis. Men kon stuk voor stuk bogen op een rijke historie en een actief aandeel in de na-oorlogse opbouwperiode van ons land. Maar nadat dit karwei geklaard was, kreeg onze samenleving zicht op geheel nieuwe problemen die zich voordien nog niet hadden aangediend en die ons in grote verlegenheid brachten: de economische groei die het milieu aantast, inkomensverschillen die te groot werden geacht, de internationale welvaartsverdeling over de wereld, de ontwikkeling van de kernwapens, vragen van leven en dood zoals abortus en euthanasie, vragen over de emancipatie van de vrouw, het omgaan met minderheden in onze samenleving, drugs en ook het vraagstuk van de Westelijke verantwoordelijkheid voor de oorlog in Vietnam. Het waren deze problemen die grote groepen van onze bevolking gingen ervaren als dé sleutelkwesties waar wij voor stonden en waarvan men zich tevens afvroeg of de bestaande partijen daar werkelijk een geloofwaardig antwoord op zouden kunnen geven. Want, zo meenden velen, het is toch niet goed mogelijk dat partijen die zo'n 70 tot 90 jaar bestaan, veelal ook opgericht vanuit geheel

andere motieven dan waaraan in de jaren '60 behoefte was, werkelijk leiding zouden kunnen geven bij de aanpak van deze geheel nieuwe politieke wereldvraagstukken. Bovendien: al die oude partijen bleven hechten aan een ideologie, een christen-democratische, en socialistische of een liberale. Dat beschouwden velen als overvullige ideologische ballast. Het kwam er nu op aan te democratiseren door de vragen vooral pragmatisch, zakelijk en rationeel aan te pakken en binnen de politieke partijen mensen met gelijke visies daarover te verenigen. „The end of ideology” heeft ook ons land niet onberoerd gelaten.

Evaluatie van de democratisering

De waardering achteraf van deze stormachtige jaren is niet gemakkelijk. Uitermate positief is natuurlijk geweest dat de democratiseringsgolf van de jaren '60 het elitekarakter in onze politieke besluitvorming heeft doorbroken. Er ontstond een groeiend besef van verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het maatschappelijk en staatkundig leven, nadat vorige generaties dit goeddeels aan de partij-elite hadden overgelaten. Ook voor de christen-democratische beweging vormde in deze zin de tijd tussen ruwweg 1920 en 1965 niet de meest inspirerende en creatieve periode.

Echter: het lijkt erop dat de democratiseringsgolf inmiddels zo is doorgeschooten, dat de participatie aan het politieke gebeuren niet is vergroot, maar feitelijk is afgenomen. Een ontwikkeling naar een grotere betrokkenheid van de mensen bij de politiek kan aldus in haar tegendeel omslaan. Het is dan mogelijk dat de ontwikkeling van een op zichzelf zeer gewenste democratisering doorschiet en een kwaal wordt. Zo heeft de democratiseringsgolf onvoldoende oog gehad voor de reikwijdte van het politieke gezag. Tegelijk met het terzijde schuiven van ideologische benadering van de politiek, verviel het zicht op een politieke verantwoordelijkheid in onderscheiding van verantwoordelijkheden op sociaal terrein, economisch terrein, religieus, gezins-, cultureel terrein. Elk verlangen, ook elk groepsverlangen, vroeg om een politieke actie teneinde via meerderheidsbesluiten realisering daarvan af te dwingen. Het gehele leven werd als het ware voorwerp van politieke actie en moest derhalve ook gepolitiseerd worden. Dat betekende maar al te vaak dat er gepolariseerd werd, want als je 51% van de stemmen zou kunnen halen, dan kon je je zin doorzetten, desnoods over de ruggen van de minderheid heen.

Centralisering

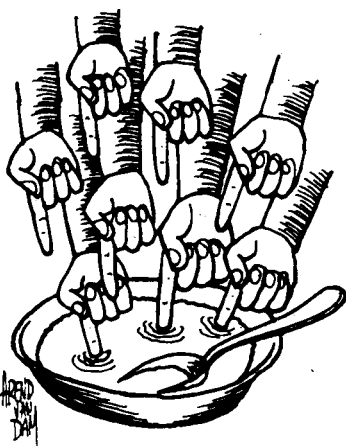
Een ander element dat de democratiseringsgolf vergezelde, was een ontwikkeling naar een enorme centralisatie van macht, in het bijzonder bij de centrale overheid. De overheid heeft niet zozeer deze macht aan zichzelf getrokken; ik ben van mening dat onze samenleving haar eenvoudig een eindverantwoordelijkheid heeft opgedrongen ten aanzien van steeds meer maatschappelijke kwesties, in het bijzonder op sociaal-economisch terrein. Het is vóór alles de overheid die volledige werkgelegenheid moet garanderen, het liefst tezamen met een groeiend besteedbaar inkomen, meer vrije tijd en het in stand houden van ons natuurlijk milieu. Hier blijkt de paradox in de huidige ontwikkeling: enerzijds wil men meer zeggenschap over de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen, maar men levert zich aan de andere kant tegelijkertijd uit aan de overheid die eenvoudig niet in staat is de verlangens te honoreren, afgezien nog van het feit dat men er als individuele burger ook geen enkel zicht

op heeft. Voor een belangrijk deel verloopt dit proces vanzelf, zonder dat men werkelijk door heeft wat er gebeurt, anderszins wordt deze ontwikkeling krachtig gesteund door politieke filosofieën, waarin geen onderscheid wordt gemaakt tussen doeleinden van de overheid en die van de maatschappij. In deze conceptie komt de overheid als hoogste orgaan in de samenleving het recht toe de doelstellingen van de maatschappij vast te stellen en uit te voeren. De samenleving is naar gezagsverhoudingen opgebouwd als een piramide, waarin de niet-politieke organen ondergeschikt zijn gemaakt aan het overheidsop treden. Men kan vervolgens ook wijzen op de toenemende invloed van belangengroepen op het politieke erf, als gevolg van de opvatting dat het gehele maatschappelijke leven gepolitiseerd moet worden. Er is vermoedelijk ook een relatie tussen de democratiseringsgolf die in het midden van de jaren '60 is gestart en de ontwikkeling van het beslag dat de collectieve sector legt op het nationaal inkomen, dat, zoals bekend, in ons land thans rond de 60% bedraagt. Milton Friedman spreekt in dit verband over „the line we dare not cross: the fragility of freedom at 60%”. Het lijkt erop, als we Friedman moeten geloven, dat wij in ons land thans het „point of no return” hebben bereikt. Toch zijn de analyses van Friedman niet vrij van eenzijdigheid, omdat veel van die 60% natuurlijk een herverdeling is van inkomen van actieven naar niet-actieven, waardoor velen door de sociale uitkering die zij krijgen, juist een grotere vrijheid verkrijgen dan zij zonder de sociale zekerheid gehad zouden hebben. Dit sluit evenwel niet uit dat er natuurlijk een grens is aan wat een samenleving kan dragen aan collectieve uitgaven. Soortgelijke ontwikkelingen zijn in de Verenigde Staten aan de orde, op grond waarvan APJ deze internationale conferentie over de crisis in de politieke participatie heeft belegd. De vraag is: wat is vanuit christen-democratische benadering ons antwoord op deze crisisverschijnselen?

Politieke filosofie

Ik denk allereerst, dat wij de politieke filosofie opnieuw de plaats moeten geven die haar toekomt. Ze is de laatste vijftien jaar ondergewaardeerd. De politieke vragen van vandaag zijn niet op een pragmatische, zakelijke of rationale wijze te benaderen. Onze analyse van de grondoorzaken van de problemen van nu brengt ons ertoe vóór alles de geestelijke wortels van de vragen van onze tijd bloot te leggen. Het zojuist uitgekomen concept-program van uitgangspunten van het CDA is heel duidelijk over de „begaanbare weg” die wij kunnen gaan. Wij kunnen als politieke beweging niet heen om de vraag waaraan mensen zich toevertrouwen en waardoor ze zich in hun persoonlijk en maatschappelijk leven laten leiden.

**democratie:
allemaal
een vinger
in de pap!**

Het wordt hoog tijd dat wij, de zwijgende meerderheid, onze stem ook eens laten horen....

De problemen van onze tijd hebben immers vooral hun wortel in de mentaliteit, de harten van mensen. Christen-democratische politiek zal daarom vóór alles gezindheidspolitiek moeten zijn, waarin de levenshouding van mensen niet buiten schot blijft, maar welbewust in geding wordt gebracht. Een christen-democratische benadering van de politiek kan niet over de hoofden heen of buiten de harten om van mensen geschreven of uitgedacht worden. Wij kunnen geen andere weg inslaan dan mensen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid, op hun solidariteit en besef van rentmeesterschap. Als christen-democratie kunnen we dat ook met des te meer klem doen, wanneer wij in politieke zin zorg dragen voor die hervorming van maatschappelijke en politieke structuren, waardoor mensen ook werkelijk met het appèl dat wij op hen doen uit de voeten kunnen. Wij vragen heel wat van mensen, maar ook van de overheid, die in dit opzicht een heel actief vernieuwend, inspirerend en creatief beleid zal moeten voeren; blijf op het sociaal-economisch terrein als het gaat om de medeverantwoordelijkheid en de medezeggenschap van werknemers binnen ondernemingen. Het gaat stellig ook op voor het sociaal-culturele terrein.

Amerikaanse situatie

Ik heb mij in mijn inleiding ook de vraag gesteld, wat een vereniging als APJ met onze benadering kan doen in de Amerikaanse situatie. Want naast de overeenkomst tussen de idealen van de APJ en die van ons is er natuurlijk ook een essentieel verschil in positie. In Nederland en Europa zijn politieke partijen de dragers van een idee, een politieke filosofie. Wijst de kiezer de politieke filosofie af, dan wordt de partij die haar aanhang kleiner, of ze verdwijnt. Ik heb van een snelle oriëntatie in het Amerikaanse partijstelsel begrepen, dat dit in de U.S.A. heel anders is. De oorsprong van de Amerikaanse partijen was ook een geheel andere dan bij ons. Mijn indruk is, dat de Amerikaanse partijen slechts één doel voor ogen hebben: de verkiezingen winnen. De vraag naar de politieke ideeën waarmee dat moet gebeuren, wordt daaraan betrekkelijk gemakkelijk ondergeschikt gemaakt. De politieke partijen in de U.S.A. zijn veel minder ideologisch bepaald en laten zich meer leiden door de actualiteit en door een schatting van de standpunten van de meerderheid onder de kiezers. Het staatkundig bestel in de V.S. is hier mede debet aan, in het bijzonder het districtenstelsel, hetgeen inhoudt dat voor tal van

politieke functies de meerderheidsregel geldt: wie de meerderheid heeft, krijgt de zetel. Dit districtenstelsel leidt tot een twee-partijenstelsel, tot vervaging van onderlinge verschillen, tot neutralisering van politieke filosofieën. Het gevolg is ook een afwezigheid van sterke nationale partijen en een overheersen van een regionale dimensie in het beleid van de federale regering, hetgeen voor een wereldmacht als de V.S. niet zonder gevaar is.

Mentale nabijheid

Voor onze discussie over de kern van onze politieke opdracht in relatie tot het staatkundig bestel rijst de vraag, in welke mate een politiek stelsel ruimte biedt voor deze politieke opdracht. Daartoe kunnen wij misschien het beste een onderscheid maken tussen de fysieke nabijheid van kiezers en vertegenwoordigers, en de mogelijkheden die een politiek stelsel biedt voor het organiseren van een mentale nabijheid tussen beiden. Fysieke nabijheid betekent, dat de afstand in geografische zin tussen kiezer en gekozenen zo klein mogelijk wordt gehouden. Mentale nabijheid betekent dat, hoe groot de geografische afstand tussen beiden ook is, de kiezer een mandaat geeft aan de gekozenen om vanuit een bepaalde politieke filosofie politieke vragen die op zijn weg komen namens hem te behandelen. Welnu: in een districtenstelsel overheerst vooral die fysieke nabijheid; het besef dat de man die je kiest, uit jouw streek komt en dus in dat opzicht heel herkenbaar voor je kan zijn. Bij mentale nabijheid speelt die afstand in geografische zin veel minder een rol; dan gaat het erom of je de man die je kiest ook vertrouwt, omdat hij, welke vraagstukken hij ook zal ontmoeten, deze zal proberen te beantwoorden vanuit grondbeginselen die jij als kiezer als essentieel voor die vraagstukken beschouwt. Ik denk, dat de schaalvergroting die zich ook op het politieke terrein haast onafwendbaar aan ons opdringt de mogelijkheden voor een fysieke nabijheid verkleint en daarom juist de behoefte aan het organiseren van een mentale nabijheid vergroot. Gezindheidspolitiek is dan ook niet iets uit de oude doos, maar onmisbaar om juist de vragen van nu en de komende jaren binnen een levende democratie aan te pakken. Het pragmatisme is in wezen een heel griezelige benadering die je als kiezer (en als gekozenen) geen enkel houvast geeft.

Mijn indruk is, dat de mentale nabijheid die thans ook voor het Amerikaanse

Vervolg op pag. 8

Ouderenbeleid

Door H. Zwaag

Je zoekt tot nu toe tevergeefs naar het woord „ouderenbeleid“ in de stukken van C.R.M. Nog altijd praat men daar over het „bejaarden“-beleid. Dat woord bejaarden appeleert aan lichamelijk en geestelijk verval (dementie); dus, de ouderen zijn van weinig of geen waarde in het maatschappelijk leven. 't Hangt helemaal samen met het verkeerde beeld, dat men van deze grote bevolkingsgroep heeft. 't Wordt hoog tijd, dat we daarmee in vlot tempo gaan afrekenen. 85% van de ouderen is tot het laatste uur van hun leven in het volledige bezit van hun geestelijke vermogens! Dit verrassende gegeven noodzaakt ons tot bezinning op de vraag, of de positie van de ouderen daarmee wel in overeenstemming is.

Positie voor 1975

Tot dat jaar verkeerden we in het tijdperk van de zorg filosofie. Ouderen waren objecten van sociale zorg en dat was een goede zaak. De gemeenschap heeft ervoor gezorgd, dat angst voor de oude dag in materieel opzicht vokomen overbodig werd. Zo is er een zeer redelijk stelsel van sociale voorzieningen opgebouwd: Noodwet-Drees, vervolgens de Algemene Ouderdomswet (A.O.W.) enz. Ook de woonsituatie van de ouderen kreeg de aandacht: Bejaardenwoningen, bejaardenoorden en verpleegtehuizen. Tal van aanvullende voorzieningen mogen niet

onvermeld blijven: Open bejaardenwerk, 65+-kaarten, Pas 65 enz. Allemaal zaken, waarvoor grote waardering op zijn plaats is.

Onbehagen

Toch is een steeds sterker gevoel van onbehagen groeiende, vooral onder de „jong-bejaarden“. Op 't ogenblik zijn ± 1 500 000 landgenoten de 65-grens gepasseerd. Verder kun je rustig aannemen, dat er ± 1 000 000 mensen tussen de 50 en 65 jaar hun beroep niet meer volledig, of helemaal niet meer uitoefenen. Gaat de grens van het salaire tijdvak nog meer omlaag, dan wordt dit alles financieel een moeilijke zaak. Het ergste is echter dat we de economisch niet meer interessante oudere in veel gevallen ook maar maatschappelijk, politiek en kerkelijk afschrijven. Kijk maar eens naar de samenstelling van tal van allerlei bestuurlijke instanties en vooral naar de vertegenwoordigende lichamen op elk niveau. Het aantal ouderen is daarin te gering, soms nul komma nul! Toch zijn daar, dunkt me, hun bestuurlijke ervaring en gerijpt oordeel voor een evenwichtig beleid van enorm gewicht, vooral omdat het aantal jongeren nu al relatief kleiner is en nog kleiner zal worden in de komende 20 jaar. Toch schijnt men in politieke kringen te denken, dat men de ouderen niet meer zo erg nodig heeft.

Passief kiesrecht

De Protestants Christelijke Ouderen Bond is daarom erg geschrokken van het bij sommigen levende denkbeeld om ons het passieve kiesrecht te ontnemen met ingang van onze 60ste verjaardag! Tal van ouderen hebben een behoorlijke scholing gehad en zijn meegegroeid met het huidige sociale en politieke systeem. De maatschappij

zou zich beroven van een zeer waardevol brok kennis, ervaring en evenwichtig oordeel, indien zijn daarvan geen gebruik zou maken. De overheid is zich dat na 1970 bewust geworden en kwam met de nota Bejaardenbeleid 1975. In deze nota wordt de oudere weer als mondig aangesproken. Hij of zij moet weer volledig deel gaan uitmaken van het maatschappelijk geheel en dus ook weer meebeslissen.

Het tijdperk van: „Bij U, óver U en zonder U“, werd dus afgesloten. Kunnen de ouderen hierop inspelen? Merkwaardig: Aan humanistische en r.k.-zijde is men hiertoe beter in staat dan in de protestants christelijke hoek. Oorzaak? Laatstgenoemde groep was en is nog in veel gevallen voorwerp van diakonale zorg, die zich vooral toelegt op activiteiten van recreatieve aard: hetgeen wonderwel paste bij de zorgfilosofie. Uit het oog verloren is vaak, dat ook de oudere deel moet hebben aan het rentmeesterschap. Onze Schepper heeft daaraan immers geen leeftijds grens gesteld? De oudere staat dus niet onder beheer, maar is mede-beheerder! Aan niemand mag dus op grond van zijn of haar kalenderleeftijd dat beheersrecht ontnomen worden.

Integratie bevorderen

De samenleving behoort daarom de voorwaarden te scheppen voor het actief functioneren van de ouderen, zodat zij nu kunnen blijven beslissen.

De Protestants Christelijke Ouderenbond wil hierbij de nadruk leggen op: Beslissen in elke sector van de samenleving, niet alleen in zaken van ouderen! In het laatste geval zou je toch weer aparte groepen vormen en kun je naar integratie fluiten. Helaas zijn we met die integratie nog niet ver gekomen. Voorbeelden:

Ouderen in groten getale bijeen op een congres.

1. Welke oudere maakt deel uit van het bestuur van een bejaardenoord?
2. Worden de ouderen geraadpleegd bij de bouw van voor hen bestemde woningen?
3. Hebben zij overal zitting in welzijnsstichtingen?
4. Hebben zij zitting in de Ziekenfondsraad?
5. Wordt er naar hen geluisterd, als ze duidelijk aantonen dat bezuinigingsmaatregelen binnen het kader van Bestek '81 op het gebied van de volksgezondheid voor hen een sterk cumulatief effect hebben?
6. Waarom worden de 400 000 georganiseerde ouderen zo ontzettend schriek behandeld door hen slechts een vijftal vormings- en beleidmedewerkers toe te wijzen?
7. Waar blijft de Raad voor Bejaardenbeleid, waarin de ouderen heel bescheiden vragen om slechts een derde van de te vergeven zetels? Dat zijn enkele wensen van de ouderenorganisaties. Wensen, die al jaren leven, maar waarvan de

realisering verschrikkelijk traag gaat. Daarom is het dringend nodig, dat in de politieke partijen het besef doorbreekt, dat de komende generatie ouderen in elk geval best in staat zal zijn in elk vertegenwoordigend lichaam een volwaardig aandeel van de werkzaamheden voor zijn rekening te nemen. De bovengenoemde 2 1/2 miljoen zijn goed voor 45 à 50 Kamerzetels! We zijn capabel genoeg een redelijk deel daarvan op positieve wijze te bezetten! De overheid verwijten, dat ze aan de oudere te weinig medezeggenschap toekent? Dat verwijt is op zijn plaats.

De A.R.-Partij zou door meer naar leeftijd geschakeerde vertegenwoordigingen in elk bestuurlijk college het bewijs leveren, dat het haar ernst is met de erkenning van volwaardigheid van de oudere in onze samenleving.

H. Zwaag
Voorzitter Protestants Christelijke Ouderen Bond,
Reggestraat 33,
Enter (Ov.).

Tarievenplan: Stimulering van het openbaar vervoer?

Met ingang van 1 oktober jl. is de prijs van een kaartje voor trein, tram of bus verhoogd. Er is sprake van een gemiddelde prijsstijging van 5 1/2 %. Deze tariefsverhoging staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van het zogenaamde "tarievenplan openbaar vervoer". Voor sommigen is het wellicht het meest in het oog springende onderdeel.

Wat houdt dit tarievenplan in? Het geeft in hoofdlijnen aan welke tariefmaatregelen de komende jaren voor het openbaar vervoer genomen moeten worden.

Deze maatregelen zijn erop gericht: - het openbaar vervoer meer als eenheid aan de reiziger te presenteren; - de concurrentieverhouding ten opzichte van de auto te verbeteren.

Eenheid

De grotere eenheid in presentatie moet worden bereikt door de harmonisatie en integratie van de tarieven van het stads- en streekvervoer. Hiertoe wordt heel Nederland verdeeld in zones; landelijk gaat een zelfde tarief gelden voor het reizen binnen 1, 2, 3, of 4 zones. Rittenkaarten voor het openbaar vervoer zullen in heel Nederland te gebruiken zijn; de reiziger behoeft slechts te letten op het aantal zones dat hij of zij reist. De zonering is inmiddels reeds voor half Nederland gereed. In het tarievenplan wordt ervan uitgegaan dat omstreeks 1 oktober 1981 sprake zal zijn van een volledige integratie van het stads- en streekvervoer. Stads- en streekvervoer, inderdaad, het reizen per trein valt buiten deze integratie. De praktische reden hiervoor is dat de

tarieven van het stads- en streekvervoer enerzijds en het vervoer per trein anderzijds te veel uiteen lopen. Het hogere comfort en de kortere reistijd rechtvaardigen de hogere prijs voor het treinkaartje, aldus het tarievenplan. Vermelding verdient hier de uitzondering op de regel: in Rotterdam, Den Haag en Amsterdam is het wel mogelijk om met een kaartje voor het stadsvervoer de trein te nemen binnen het stedelijk gebied. Bij de behandeling van het tarievenplan in de Tweede Kamer werd een motie aangenomen waarin de Regering werd uitgenodigd deze mogelijkheid ook voor de andere stedelijke agglomeraties te bezien. De CDA-fractie stemde voor deze motie.

Concurrentiepositie

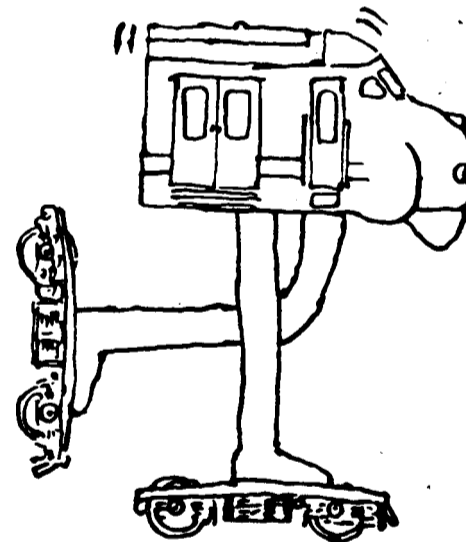
Bij het bezien van de mogelijkheden de concurrentiepositie ten opzichte van de auto te verbeteren, is het tarief voor het treinkaartje als basis genomen. Bij eerdere experimenten met openbaarvervoerkaarten is gebleken dat het besluit tot aankoop van een dergelijke kaart gebaseerd was op hetgeen men voor reizen per trein moest uitgeven. Aantrekkelijke tarieven worden vooral geboden aan de geregelde tot zeer regelmatige treinreiziger en zijn gezin. Sinds november 1978 is de N.S.-jaarkaart beschikbaar. Voor de treinforens kan deze kaart zeer voordelig zijn, te meer daar zijn medegezinsleden voor een geringe meerprijs zowel afzonderlijk als in gezinsverband op reis kunnen gaan. Iets duurder is de OV-jaarkaart waarmee men een jaar lang onbepaald van alle openbaar vervoer gebruik kan maken. Als tweejarig experiment is per 1 oktober jl. de zogenaamde kortingskaart ingevoerd. Voor f 375,- per jaar, per persoon of per gezin, (ongeacht het aantal gezinsleden)

Door mevr. C. den Hollander-van der Ent

ontvangt men een korting van 50 % op enkele reizen, 40 % op een retour en 25 % op een abonnement. De gezinsleden kunnen afzonderlijk reizen. Reist men in gezinsverband dan behoeven slechts twee kaartjes (tegen de gereduceerde prijs) te worden gekocht. Op deze wijze tracht men de reiziger die voor het werk per trein reist, ook in de vrije tijd met het gezin in de trein te laten stappen. Daarnaast kunnen als verbeteringen worden aangemerkt de wijziging van het scholierenabonnement in het jeugdabonnement tot en met 18 jaar; en de mogelijkheid van voordelig voor- en natransport per stads- of streekvervoer voor NS-abonnementhouders.

Tevreden

De CDA-fractie in de Tweede Kamer toonde zich redelijk tevreden met de in het plan opgenomen integratiegedachte van het stads- en streekvervoer en de verschillende kortingsregelingen. Bepaald moeite had het merendeel van de Kamer, waaronder de CDA-fractie, met de gemiddelde prijsstijging van 5,5 %. Daarbij wees de heer Cornelissen (CDA) onder meer op het feit dat de tarieven van het openbaar vervoer de afgelopen 10 jaar ongeveer verdubbeld zijn en daarmee duidelijk meer gestegen zijn dan de kosten van het autorijden. De concurrentiepositie van het openbaar vervoer ten opzichte van het autovervoer is wat de kosten betreft derhalve verslechterd. Hij drong er bij minister Tuynman op aan de tariefsverhoging per 1 oktober 1980 tijdig in de Kamer aan de orde te stellen, en deze niet te laten uitgaan

boven de stijging van de kosten van levensonderhoud, en de stijging van de autokosten.

Niet te optimistisch

Hoewel het zeker positief te waarderen is, dat de minister de tariefmaatregelen thans in een breder kader van een beleidsplan onderbrengt, waardoor meer eenheid en een gerichter beleid mogelijk is, moet ik toch hier de vraag stellen of de in het plan voorgestelde maatregelen de doelstellingen van het plan nu zoveel dichterbij brengen. Is men niet te optimistisch? Wordt enerzijds bij het stads- en streekvervoer grotere eenheid tot stand gebracht, bij de spoorwegen groeit het assortiment kaartjes aanzienlijk. De incidentele treinreiziger, bijv. de automobilist die eens met zijn gezin in de trein stapt omdat zijn kinderen nog nooit in de trein gezeten hebben, zal slecht overzien wat voor hem de goedkoopste manier van reizen is. Belangrijker vind ik echter de vraag of de doelstelling "verbetering concurrentiepositie" enigszins wordt benaderd. Ik ben bang dat de evaluatie van de experimenten met jaarkaart en kortingskaart over twee jaar het beeld te zien geeft dat weliswaar veel reizigers van de kortingsmogelijkheden gebruik

maken, (het grote aantal aanmeldingen wijst hierop), doch dat desondanks niet veel meer per trein zal worden gereisd. De jaarkaart, maar ook de kortingskaart zijn slechts aantrekkelijk voor diegenen die toch al geregeld per trein reizen. Veel autobezitters zullen hier niet aan toekomen; temeer niet waar vooral, op de kortere afstanden, het reizen per openbaar vervoer vaak veel meer tijd vergt dan het reizen per auto (i.v.m. voor- en natransport). De concurrentiepositie van m.n. de trein wordt slechts in die zin verbeterd dat wellicht nog niet autobezitters de beslissing van het kopen van een auto enige tijd uitstellen. Niet moet worden verwacht dat grote groepen autobezitters op grond van de huidige kortingsregelingen hun auto zullen laten staan. Zij zullen hooguit eens incidenteel de trein pakken en dan constateren dat zo'n enkelje of retourje fiks aan de prijs is. Voldoende reden om de volgende keer maar weer met de auto te gaan! Wil men aan het openbaar vervoer een blijvende stimulans geven, dan zal men zich in de toekomst niet alleen moeten richten op de geregelde gebruiker van het openbaar vervoer, maar ook en vooral op de automobilist. **Mevr. Den Hollander is verbonden aan de Dr. A. Kuypersstichting.**

Crisis in de politieke participatie

Vervolg van pag. 6

politieke systeem van zo groot belang is, in feite onmogelijk wordt gemaakt door het huidige districtenstelsel aldaar. Daardoor ook komt APJ er zo moeilijk van de grond. Dit districtenstelsel geeft APJ onvoldoende ruimte om haar analyse van de wereldproblemen van nu tot gelding te brengen. Je zou kunnen zeggen, dat het districtenstelsel stamt uit de tijd dat men een dag of wat onderweg was om de vergadering van de federale organen bij te wonen. Het merkwaardige is dat, hoe modern de V.S. zich dikwijls ook voordoen, wij in Nederland het districtenstelsel reeds in 1918 hebben afgeschaft. Het stelsel past bij een achter ons liggende periode in de wereldgeschiedenis, toen de regio verreweg de belangrijkste politieke eenheid was, waarbinnen de meest essentiële politieke ontwikkelingen afgedaan konden worden. De fysieke nabijheid tussen kiezers en gekozenen, waaraan dit stelsel vorm gaf, overheerste en kon ook overheersen bij de kleinschalige, overzienbare en betrekkelijk ongecompliceerde problemen van toen. Maar de tijd van de jaren '80 is een heel andere. Veel maatschappelijke en politieke ontwikkelingen zijn inmiddels wereldwijd geworden en hangen ook onderling veel nauwer samen dan

vroeger. Er zijn derhalve heel sterke objectieve motieven aan te voeren, om in de Amerikaanse situatie de overheersing van regionale belangen in Washington te beperken. Maar het moet gezegd worden, dat een verandering in deze zin juist in de Amerikaanse situatie op enorm veel verzet stuit, omdat het districtensysteem van meet af aan is ingebakken in het politieke en staatkundige leven in de V.S.

Strategie

Voor APJ is het bij dit alles niet gemakkelijk een geloofwaardige en een effectieve strategie te ontwikkelen. Wat zij wil, is een systeem waarin ruimte is voor een benadering van de vraagstukken zoals in tal van Europese landen mogelijk is. Dat betekent: meer ruimte voor evenredige vertegenwoordiging van de politieke stromingen in het Amerikaanse districtenstelsel. Maar de evenredige vertegenwoordiging is tevens een systeem dat de Amerikanen zelf als niet van henzelf zullen ervaren. De doorsnee Amerikaan is gehecht aan het liberale pragmatisme dat binnen dit districtenstelsel zo volop de ruimte krijgt, omdat dit hem immers de vrijheid geeft, zich in welvaart te ontwikkelen

zoals de afgelopen 200 jaar mogelijk was. APJ kan vooralsnog niet op massale steun rekenen vanuit de Reformed Churches, omdat velen de politiek juist willen scheiden van persoonlijke geloofsbeleving. Toch bleek mij tijdens mijn bezoek dat ook hier een kentering optreedt; er zijn aanwijzingen dat meer dan voorheen vanuit de Reformed Churches deelname aan en lidmaatschap van bewegingen als APJ wordt ondersteund en aanbevolen. Een moeilijke vraag voor APJ is, hoe zij moet beginnen: bij het politieke stelsel, of moet zij allereerst proberen de Amerikaanse burger voor haar ideeën te winnen. APJ kiest, naar mijn opvatting terecht, voor een strategie waarin zowel de noodzaak van meer evenredige vertegenwoordiging binnen het districtenstelsel wordt bepleit, als een beroep wordt gedaan op de Amerikaanse burger om mee te helpen vanuit de geest van de publieke wereldproblemen van nu. En het zal voor elke antirevolutionair heel begrijpelijk zijn dat men daarbij veel nadruk legt op de noodzaak van christelijk onderwijs.

Drs. H. Borstlap
is medewerker van
de dr. A. Kuypersstichting

Symposium-boek over christelijke politiek

Als blijvende herinnering aan het eeuwfeest van de ARP, in april van dit jaar spectaculair herdacht, verscheen nu een Engelstalige publikatie over de visie op „christelijke politiek”, zoals die met name de jubilerende partij voor ogen staat.

„Christian Political Options” was het thema van een in april gehouden internationaal symposium. Naast vele Nederlandse sprekers uit eigen kring kwamen daar ook gezaghebbende politicos uit Amerika, Oostenrijk, Chili, Italië en Triëst aan het woord. Inleidingen en discussies, aangevuld met een samenvatting van de CDA-rapporten „Grondslag en politiek handelen” en „Gespreide verantwoordelijkheid” werden door de dr. Abraham Kuypersstichting saamgebracht in een boek van 289 pagina's. De vraag naar het verband tussen bijbelse boodschap en politiek beleid werd door christenen elders in de wereld zelden op gelijke wijze benaderd als binnen „the oldest christian democratic party in the world”, de ARP of onze andere christelijke politieke partijen. Er bestond – vooral

onder calvinisten in de VS – wel belangstelling voor die partijen, maar over het algemeen werden deze . . . tot de typisch Nederlandse verschijnselen gerekend. En dat zijn ze natuurlijk ook. Zelfs wanneer men voorbij ziet aan politieke stokpaardjes die onder de vaan van „christelijke politiek” soms op Nederlandse polderwegen bereden werden. Ongeveer het hele scala van christelijk-sociaal en christen-democratisch denken is in de onder de titel „Christian Political Options” nu verschenen bundel terug te vinden. Bij het nalezen van het geheel daarover in dat internationaal symposium naar voren werd gebracht, valt het op dat veel woorden en begrippen, welke geoefende Nederlandse oren vertrouwd zijn, door geestverwante buitenlanders soms minder vanzelfsprekend worden geacht. Dat kan dan tot nuttige zelfbezinning leiden. Zoals – naar zij lieten blijken – die buitenlanders toch ook wel wilden nadenken over hetgeen als typisch Nederlandse benadering van het thema naar voren werd gebracht. Voor vijftien gulden is het boek bij de AR-partijstichting, Den Haag (giro 89673) te bestellen.

GJB

Welke koning moeten wij nu geloven?

door W. A. Mateman,

„Welke Koning moeten wij nu geloven”, zo heb ik me afgevraagd bij de begrotingsbehandeling van Binnenlandse Zaken in de Kamer, sprekend over het beleid van staatssecretaris Koning: „Terwijl in de meerjarenramingen van de gemeenten een redelijk positief beeld wordt getekend door de staatssecretaris, ondergraaft hij dat beeld weer door in een Elsevier-gesprek 1981 als een rampjaar te schetsen.”

Bij de jaarlijkse bespreking van Gemeente- en Provinciefonds in de Tweede Kamer gaat het om grote bedragen. Alle 800 Nederlandse gemeenten en de elf provincies geven nl. gezamenlijk meer geld uit dan de gehele Rijksoverheid. Reden voor de Kamer om de regering bij het debat vertegenwoordigd door minister Andriessen en staatssecretaris Koning eens flink aan de tand te voelen. Voor mij als nieuw CDA-Kamerlid, tien jaar in gemeente- en provinciebestuur werkzaam geweest, een interessant onderwerp voor mijn eerste optreden in de Kamer. Grote zorg had de woordvoerder over de sterk stijgende lasten voor de burger. „Als de Rijksoverheid terwille van de versterking van het bedrijfsleven en het behoud van de koopkracht van werknemers en uitkeringsgerechten een matigingsbeleid voert, dan zullen ook lagere overheden dit beleid moeten steunen.” Daarom drong ik aan op wijze zelfbeperking bij de lagere overheden en een stringent toezicht op verhoging van leges, retributies en rechten. Wel vond ik, dat het toezicht op de onroerend goedbelasting naar haar aard een ander karakter zou moeten dragen, omdat ik, op dit punt primair de eigen verantwoordelijkheid van de gemeenten wilde benadrukken. Plaatselijk zal men tot een kritische afweging van uitgaven en inkomsten moeten komen, waarbij de Raad een eerste verantwoordelijkheid draagt. Daarentegen stelde ik, dat er geen strak toezicht moet zijn op de stijging van de overige overheidsstarieven.

Betere informatieverstrekking

Met behoud van de zo noodzakelijke

autonomie van gemeenten en provincies, heb ik toch een pleidooi gehouden voor het opzetten van meerjarenplanningen bij de overheden: „Wij denken m.n. aan de middellange-termijnplanning”, die naar onze mening geleidelijk aan zal moeten worden ingevoerd niet alleen voor de kapitaaluitgaven, maar ook m.b. de gewone dienst.” Dan zal de Rijksoverheid echter wel tot een aanzienlijke betere informatieverstrekking aan de gemeenten moeten komen, vooral op het gebied van de zgn. specifieke uitkeringen. Niemand kan zeggen hoe de ontwikkeling zal zijn en of er sprake zal zijn van enige volumegroei. „Burgers niet onnodig belasten” geldt hier. Heel voorzichtig zegt de Raad voor de Gemeentefinanciën, dat de berekeningen tenderen in de richting van een volumegroei van nul. Ik heb een waarderende opmerking gemaakt aan het Ministerie van Financiën, dat wel een meerjarenperspectief probeert te bieden.

Liberale zending....

„Is het ontbreken van voldoende gegevens voor de komende jaren van vele andere departementen soms kenmerkend voor hun gebrek aan bereidheid om te decentraliseren?”, zo heb ik gesteld. Het afstoten van taken van het Rijk naar provincie en gemeenten komt slechts moeizaam op gang: „Kunnen ze niet of willen ze niet?” De Rijksbegroting zit vol aangekondigde beleidsvoornemens, die ook grote financiële consequenties voor de gemeenten zullen kunnen hebben. Veelal ontbreekt echter een duidelijke toelichting in de verschillende begrotingshoofdstukken. Als CDA-woordvoerder citeerde ik de Raad voor Gemeentefinanciën, die openlijk schreef: „De Ministers van Justitie, Economische Zaken en van Verkeer en Waterstaat profileren zich blijkens de analyses van hun begroting niet of nauwelijks t.a.v. het decentralisatiestreven.” En een nog erger citaat: „Van deze departementen lijkt geen of nauwelijks „medewerking” te mogen verwachten aan het onderzoek ter zake.” Daarom concludeerde ik: „Dit is voor ons een bijna onaanvaardbare zaak. Het gaat hier duidelijk om de politieke wil. Als die ontbreekt dan kan men wat de decentralisatie betreft wel ophouden.” Vervolgens werd signaleerd, dat bij het Ministerie van O. en W.

centraliserende tendensen aanwezig zijn. Vandaar mijn advies: „Als men het groepje bewindslieden bekijkt, dat door de Raad op de korrel wordt genomen, dan is er voor het liberale duo op Binnenlandse Zaken alle aanleiding toe nog eens wat zending in eigen kring te verrichten.”

Argumenten nodig

Vervolgens vroeg ik een kwantitatieve, heldere onderbouwing van de voeding van en uitkeringen uit het Gemeentefonds, omdat die geheel ontbreekt. De argumenten van de Regering, dat de financiële positie van de gemeenten zo goed zou zijn, te meer daar het aantal artikel 12-gemeenten terugloopt en dat de gemeenterekeningen vaak overschotten vertonen, acht ik een tekortschietend bewijs: „En door de dekking, die wordt geëist en door het feit dat kapitaalswerken pas later in het jaar worden uitgevoerd, maar toch geheel ter begroting moeten worden gebracht, en door het cumulatieve effect van overschotten, waardoor een gunstige financieringssituatie ontstaat, worden de werkelijke behoeften van de gemeenten vertekend (?). Hierna vroeg ik om een notitie ter zake van de gemeentelijke zorg voor de werkgelegenheid. In een motie, gesteund door de PvdA en mede ondertekend door de VVD, drong ik er bij de Regering op aan, op een zodanige subsidiëring van de zgn. gewesten, dat zij de jaarlijkse prijsstijgingen geheel vergoed krijgen.

Automatisering baart zorg

Zorg heb ik uitgesproken over de gemeentelijke kosten van allerlei automatiseringsprojecten: „Het gaat daarbij om zeer grote bedragen en wij hebben het gevoel, dat de technische ontwikkelingen niet in elk opzicht in de richting wijzen van grootschaligheid. Dit kan een aantal gemeenten op den duur voor bijzonder grote problemen stellen.” Verder heb ik aandacht geschonken in mijn betoog aan de provinciale financiën, de motorrijtuigenbelasting, de eventuele vaartuigenbelasting en de financiële positie van de groeikernen.

Dhr. W. A. Mateman is lid van de Tweede Kamer voor het CDA

UIT DE ARJOS

De Arjos moet contact houden en leggen met Oost-Europa

In de discussie rond de Zuid-Afrika Boycot hoor je vaak: „en Rusland dan”? Een zaak die om opheldering vraagt. Welke houding de Arjos moet innemen ten aanzien van Oost-Europa vind je in bijgaand artikel van het hoofdbestuur.

Bij het kiezen van een houding ten aanzien van Oost-Europa zijn twee gegevens van belang.

1. De ARJOS heeft geen geïnstitutionaliseerde contacten met Oost-Europa om de gang van zaken daar beslissend te beïnvloeden. Wel hebben in het recente verleden incidentele contacten plaatsgevonden (zie paragraaf V).
  2. De ARJOS is te klein om de gang van zaken in Oost-Europa beslissend te beïnvloeden en kan zich beter beperken tot het beïnvloeden van of druk uitoefenen op de Nederlandse overheid om de gang van zaken in Oost-Europa in een door haar gewenste ontwikkeling te sturen. Nederland is immers een deel van grotere gehelen (bijv. EG, NAVO) en kan meer invloed uitoefenen dan de ARJOS.
- Over wat de te wensen ontwikkeling in en met betrekking tot Oost-Europa zou moeten zijn, gaat deze notitie. De eerste vraag, die rijst, is waarom Oost-Europa deze notitie waard is. Wat noopt de ARJOS over Oost-Europa na te denken?
- Een kort historisch overzicht zal pogen op deze vraag een antwoord te vinden.

Historisch overzicht

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde de situatie in Europa drastisch. Nazi-Duitsland was verslagen door de geallieerden. De VS en de SU bleken de sterkste machten te zijn, maar ze hadden tegenovergestelde maatschappelijke systemen: de VS waren kapitalistisch, de SU kommunistisch. Op de konferenties van Teheran en Jalta (resp. 1943 en 1945) stelden de Amerikaanse president Roosevelt en Sovjetleider Stalin de invloedssfeer in Europa vast. West-Europa zou onder Amerikaanse invloedssfeer komen, Oost-Europa onder Russische. In Oost-Europa grepen op instigatie van en met behulp van de Russen de kommunisten de macht en vormden kommunistische regeringen. Dit ging zo in Polen, Tsjecho-Slowakije, Hongarije, Roemenië, Bulgarije en Joegoslavië. In het door de SU bezette gedeelte van Duitsland (Oost-Duitsland) was er een Russisch militair bestuur. Later werd de Duitse Democratische Republiek uitgeroepen en soeverein verklaard. In Albanië grepen kommunistische partizanen zonder steun van buiten de macht.

Al deze regimes probeerden hun land volgens de principes van het marxisme-leninisme te regeren. Vaak met een beroep op dit marxisme-leninisme werden er soms maatregelen getroffen, die veroordeeld werden in het Westen. Deze maatregelen lagen op allerlei gebied: economisch, humanitair, religieus, defensie. Deze gebieden willen wij hier afzonderlijk behandelen.

1. Maatregelen op economisch gebied

De economieën van de Oosteuropese landen werden, in navolging van de „grote broeder” de SU, omgevormd tot socialistische economieën. Hierin was nagenoeg geen plaats voor partikulier initiatief of een vrij markt-mechanisme.

Alle economische plannen werden van bovenaf opgelegd aan de bedrijven, die genationaliseerd waren (staatsdirigisme). Er was geen privé-bezit meer aan produktiemiddelen. In latere jaren werd de Comecon opgericht als Oosteuropes handelsblok. De SU had hierin zeer grote invloed. Men zou dit blok kunnen beschouwen als tegenhanger van de EEG. Ook enkele niet-Oosteuropese landen zijn hiervan lid, zoals Cuba, Mongolië en Vietnam.

2. Maatregelen op humanitair gebied

In de Oosteuropese landen werden socialistische democratieën ingevoerd. Er kwam een stelsel, waarbij de kommunistische partij de grootste macht had. Blevten er al andere partijen bestaan (zoals in de DDR, waar ze juist opgericht werden), dan konden ze slechts functioneren binnen het socialistische systeem. Ze moesten positief staan tegenover het socialisme en de leidersrol van de kommunistische partij erkennen. Deed men dat niet, dan viel men buiten het systeem, dan werd men als illegale oppositie bestempeld, of als „klasse-vijand” of „Vijand van het Volk” en als het tegen zat werd men opgepakt of werd het leven bemoeilijkt. Men moest dus volgens het socialistische patroon denken, anders kreeg men moeilijkheden. Vrijheid van meningsuiting was er niet.

3. Maatregelen op religieus gebied

Vaak werd er gezegd: „Een goede socialist kan geen gelovige zijn”, gedachtig aan de uitspraak van Marx: „Religie is opium van het volk”. Het is duidelijk, dat de religie niet positief bejegend werd door de kommunistische overheden en men trok ten strijde tegen het instituut, waarin deze religie in georganiseerde vorm beoefend werd, de kerk. De kerk werd gezien als een gevaarlijke opponent van het kommunisme en hardhandig aangepakt. Veel kerken en theologische fakulteiten werden gesloten, kerkleden konden bepaalde hogere opleidingen niet volgen of bepaalde banen krijgen. De gelovigen werd het zeer moeilijk gemaakt.

4. Maatregelen op defensiegebied

Uit de bilaterale defensieverdragen, die de SU met de afzonderlijke Oosteuropese landen gesloten had, ontstond het Warschaupakt. Dit pakt werd gesloten als tegenhanger van de

NAVO.

De SU heeft een zeer grote invloed in dit pakt. Joegoslavië en Albanië maken er geen deel van uit. Roemenië zou men kunnen beschouwen als een „passief” lid van het pakt. Opmerkenswaardig nog met betrekking tot de maatregelen op defensiegebied is de „Breznev-doktrine”, waarbij de SU zich het recht voorbehoudt militair in te grijpen in een Oosteuropes land, waar het „socialisme gevaar loopt”. Deze doktrine werd ontwikkeld na de Russische inval in Tsjecho-Slowakije in 1968, maar werd in feite ook gehanteerd ten tijde van de Hongaarse opstand in 1956 en de opstand in Oost-Berlijn in 1953.

Situatie nu

Bij bovengenoemde punten dient opgemerkt te worden,

- a) dat deze schets vooral gold in de Stalinistische periode.
- b) Voorts, dat men niet alle Oosteuropese landen over één kam kan scheren, omdat deze landen vaak onderling nog verschillen.
- c) Voorts, dat de toestand in de Oosteuropese landen in het poststalinistische tijdperk op sommige punten veranderd is:

1. Wat betreft de economie

De handel met de kapitalistische landen nam toe. Sommige landen staan toe, dat er bedrijven gesticht worden waarin bedrijven uit het Westen tot 50% participeren (zo probeert men een aandeel te veroveren van de kapitalistische markt). Ook zijn er tekenen, dat het staatsdirigisme minder wordt in sommige landen, dat bedrijven meer mogen inspelen op de behoeften van de markt dan vroeger en dat het partikulier initiatief weer wat toegelaten wordt. Verder is er een toenadering op gang gekomen tussen EEG en Comecon.

2. Wat betreft de humanitaire politiek

Na de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa is er in het Westen een toenemende publiciteit te bespeuren over de schending van de mensenrechten in Oostbloklanden. Processen tegen mensenrechten in deze landen trekken veel aandacht in de Westerse pers. Een en ander is verklaarbaar uit het feit dat de Oosteuropese landen met de ondertekening van de slotakte van

deze conferentie nog eens uitdrukkelijk hebben onderschreven dat zij de mens zullen eerbiedigen. Zie hoofdstuk „Aangelegenheden betreffende de veiligheid in Europa” punt a. VII. Aan deze slotakte is in Oost-Europa bijzonder veel aandacht besteed. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de bewegingen van dissidenten met een beroep op deze slotakte ruimere vrijheden probeerden af te dwingen. De houding van de landen in Oost-Europa werd echter niet soepeler, dan voor de conferentie in Helsinki. De processen tegen de dissidenten (bijv. Charta '77) in de Westerse wereld werd echter belangrijk vergroot. Men ging het beleid van de Oosteuropese regeringen toetsen aan de door hen mede ondertekende slot-verklaring. Hierdoor is ogenschijnlijk het aantal processen tegen dissidenten toegenomen en lijkt het of het aantal politieke gevangenen jaarlijks stijgt. Het is echter maar de vraag of dit beeld juist is, of dat het voor een belangrijk deel wordt veroorzaakt door de toename van de publiciteit in het Westen. Ondanks het feit dat er de laatste jaren misschien een lichte stijging van het aantal politieke gevangenen optreedt, is het aantal politieke gevangenen in Oost-Europa de laatste 25 jaar belangrijk verminderd. Dit werd vooral veroorzaakt door de destalinisatie en door het feit dat de bevolking van Oost-Europa zich voor het grootste deel heeft aangepast aan de bestaande situatie. Dat neemt niet weg het feit dat in Oost-Europa nog altijd op grote schaal schending van de mensenrechten plaatsvindt. Ook kan gekonkludeerd worden dat de conferentie van Helsinki geen belangrijke doorbraak in de Oosteuropese wereld heeft veroorzaakt, maar dat het door de verschillende uitleg van de slotakte, in plaats van te dooien weer licht is gaan vriezen.

3. Wat betreft de houding ten opzichte van godsdienst en kerk

In sommige landen is men de christenen gaan zien als potentiële bondgenoten bij de opbouw van het socialisme (bijv. in de DDR en Hongarije). Vaak echter is de godsdienstvrijheid nog beperkt of is er niet (dit laatste is bijv. het geval in Albanië, alle kerken zijn er gesloten; op dopen staat de doodstraf).

4. Wat betreft de defensie

In Wenen worden er tussen NAVO en Warschau-pakt de M(B)FR-besprekingen gevoerd over troepenvermindering in Centraal-Europa. Deze besprekingen vorderen echter nauwelijks. Tot zover een kort historisch overzicht van de ontwikkelingen in Oost-Europa, met daaraan vastgekoppeld een ruwe schets van de huidige stand van zaken in dat deel van Europa.

Voorlopige konklusie

Uit het voorgaande kan men konkluderen, dat de toestand in Oost-Europa heel anders is dan die in West-Europa. Dit maakt het nodig dat de ARJOS zich bezint over Oost-Europa, beter nog: over de vraag: „Welke houding moet Nederland volgens de ARJOS innemen ten opzichte van Oost-Europa?” Belangrijk lijkt het ons, om alvorens definitieve konklusies te trekken, eerst na te gaan in hoeverre de ARJOS zelf

incidentele contacten met Oost-Europa heeft gehad.

Kontakten ARJOS met Oost-Europa

Ook de ARJOS had en heeft regelmatig contacten met Oost-Europa. ARJOS-leden gingen en gaan mee met Nederlandse jongeren-delegaties naar Oostbloklanden. Het betreft hier aan de ene kant bezoeken aan afzonderlijke landen, anderzijds bezoeken aan conferenties in Oostbloklanden, zoals bijv. de European Youth and Students Meeting in juni 1976 in Warschau en de European Youth and Students Conference on Disarmament in januari 1978 in Boedapest. Verder hebben in het verleden ook ARJOS-leden meegedaan aan Wereldjeugdfestivals, voor de laatste maal in Oost-Berlijn in 1973. Afzonderlijk valt nog te vermelden het bezoek van Hans Végh in mei 1978 aan de DDR. Dit bezoek was op uitnodiging van de Christlich-Demokratische Union (CDU) in de DDR en vond plaats door bemiddeling van de Vereniging Nederland-DDR. Het betrof hier een oriëntatiereis van vertegenwoordigers van Nederlandse christelijke jongerenorganisaties (zie verslagen in Nederlandse Gedachten van 24 juni en 8 juli 1978).

Verder zijn ARJOS-leden aanwezig bij de ontvangst van jongeren-delegaties uit Oostbloklanden in Nederland. In NKIJ-verband is Bert Valk bijv. aanwezig geweest bij de ontvangst van delegaties uit de Sovjet-Unie, Tsjecho-Slowakije en Polen. Verder dient vermeld te worden het gesprek tussen de ARJOS-voorzitter, de vice-voorzitter van de BUKA en een vertegenwoordiger van de jongerenorganisaties in de Sovjet-Unie op de Russische ambassade in Den Haag, maart 1978. Tenslotte dienen nog de indirecte contacten in EUJCD-verband te worden genoemd. De vraag is gerezen of we als ARJOS op dezelfde schaal door kunnen gaan.

Grondhouding ARJOS ten aanzien van Mensenrechten

De ARJOS dient een visie te ontwikkelen met betrekking tot het begrip mensenrechten. Aan de hand van deze visie op de mensenrechten zal de ARJOS bepaalde normen moeten aanleggen, die dan bij het bepalen van een houding ten opzichte van een afzonderlijk land zullen moeten worden toegepast. Omdat in het grootste gedeelte van de wereld mensenrechten worden geschonden, in onderling totaal verschillende systemen, zullen niet in elk geval dezelfde normen kunnen worden toegepast. We zullen dit van land tot land, van systeem tot systeem moeten beoordelen. Voor ons als Christelijke politieke organisatie, zullen de normen die het Evangelie ons stelt een belangrijk toetsingspunt moeten zijn. Dit geldt zeker bij landen die zeggen van dezelfde normen en waarden uit te gaan. Als dergelijke

Vervolg op pagina 12

Oud-Arjossers opgelet!

Neen, geen berichtje over een reünie. Of ... eigenlijk toch wel!
Want: reünie betekent hereniging. En dat is de bedoeling.
Wat is het geval? Op verzoek van het ARJOS-bestuur zal – mede i.v. de toekomstige opheffing – het ARJOS-archieef herordend worden.

Dit „werkje” is toevertrouwd aan de ondergetekenden, die beiden iets te maken hebben met „het archiefwezen”. Daarbij stuiten we al direkt op een probleem! Het archief is tamelijk onvolledig. Over de jaren 1956-1963 ontbreken de notulen, terwijl in de periode 1947-1952 van uitgaande brieven geen afschrift is behouden.

Wellicht zijn er onder de lezers enkele „bewaarders”, die nog stukken uit die periode bezitten en ze voor dit goede doel willen afstaan. Dan worden deze bescheiden volgaarne ontvangen door Marijke van Heuven, Valkenboslaan 109, 2563 CJ 's-Gravenhage en zullen ze worden herenigd met archief (dat is dan die reünie, weet u wel?).

Misschien heeft het uw interesse, reeds nu te vernemen, dat het in de bedoeling ligt om van dit archief t.z.t. een beschrijvende inventaris te laten verschijnen, waarin de geschiedenis van de ARJOS aan de hand van het archief toegankelijk gemaakt wordt. Bij voorbaat hartelijk dank voor uw mogelijke medewerking. Als u wat heeft, wacht u dan niet te lang met opsturen? We willen namelijk graag aan de gang!

Marijke van Heuven-Bruggeman
Ruut van den Bree

NIET DE VRIJHEIDSBOM MAAR HET KRUIS.

TOESPRAAK

TEU OPENING VAN DE

TIENDE DEPUTATENVERGADERING

IN HET EEUWJAAR DER FRANSCHE REVOLUTIE.

DOOR

D^r. A. KUYPER.

AMSTERDAM,

J. A. WORMSER.

vrede en veiligheid

vrede zonder onderwerping,
veiligheid zonder overmacht

Centrum voor Staatkundige Vorming
Dr. Abraham Kuypersichting
Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmansichting
wetenschappelijke instituten
CDA

Recente CDA, ARP en Arjos-publicaties

Wetenschappelijke instituten Euthanasie

Rapport van een commissie onder voorzitterschap van dr. E. Schroten. 44 pag.; f 5,-.

Vrede en Veiligheid

Vrede zonder onderwerping, veiligheid zonder overmacht. Rapport van een commissie onder voorzitterschap van H. J. Neuman. 60 pag.; f 6,50.

Agrarisch grondbeleid

Rapport in aansluiting op het eerder verschenen rapport „Grondeigendom en grondbeheer”. Opgesteld door een commissie onder leiding van prof. mr. P. de Haan. 68 pag.; f 7,25.

Arjos

Tussen beginselstudie en politieke aktie

Een brochure uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Arjos, 64 pagina's f 5,-. Over te maken op gironummer 127164 t.n.v. Arjos, Den Haag.

ARP

Niet de vrijheidsboom maar het kruis

Heruitgave van de toespraak van dr. A. Kuypers bij de opening van de tiende deputatenvergadering op 3 mei 1889. Uitgegeven ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de ARP, nu f 2,-.

De Neutronengranaat en ons veiligheidsstelsel

Een bijdrage aan de discussie voor de invoering van de neutronengranaat, waarin lijnen worden getrokken naar ons veiligheidsstelsel in zijn totaliteit. Opgesteld door een werkgroep onder leiding van prof. mr. P. H. Kooymans. 20 pag.; f 2,75.

Een staatsman ter navolging

Groen van Prinsterer herdacht (1876-1976). In dit boek zijn artikelen gebundeld uit de speciaalnummers van Nederlandse Gedachten, De Nederlander, Anti Revolutionaire Staatkunde en het Christelijk Historisch Tijdschrift, die in de maand mei 1976 bij de herdenking van de 100e sterfdag van Groen van Prinsterer verschenen. Ook zijn de toespraken gehouden tijdens de herdenkingsdienst in de Waalse Kerk te 's-Gravenhage opgenomen. 264 pagina's; geïllustreerd. Nu f 10,-.

Van Woudschoten tot Hoogeveen

Een documentatie over de grondslagdiscussie in het CDA. Een unieke uitgave over de oprichtingsgeschiedenis van het CDA, waarin de grondslagdiscussie een belangrijke rol speelde. 151 pagina's; geïllustreerd f 5,95.

Bovenstaande publicaties zijn te bestellen, door overmaking van het bedrag op gironummer 89673 t.n.v. ARP-partijstichting, Den Haag, met vermelding van gewenste publicatie(s).

agrarisch grondbeleid

Centrum voor Staatkundige Vorming
Dr. Abraham Kuypersichting
Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmansichting
wetenschappelijke instituten

CDA

euthanasie

Centrum voor Staatkundige Vorming
Dr. Abraham Kuypersichting
Jhr. mr. A. F. de Savornin Lohmansichting
wetenschappelijke instituten

CDA

Een staatsman ter navolging

Groen van Prinsterer herdacht
(1876-1976)

TUSSEN BEGINSSEL STUDIE EN POLITIEKE AKTIE

Beelden uit vijftig jaar anti-revolutionaire
jongerenactie en -studie

ARJOS
jongerenorganisatie
van de ARP

WIK

VAN DE PARTIJ

Uit het draaiboek Een CDA-samen- werkingsverband

Voorjaar 1975 besloten de AR-kiesverenigingen akkoord te gaan met de CDA-statuten en daarmee met de definitieve oprichting van het Christen Democratisch Appèl als federatie van ARP, CHU en KVP.

Ook op provinciaal en plaatselijk niveau komt de christen-democratische samenwerking nu echt van de grond. Wel zijn nog steeds plaatselijke en regionale partij-organen van ARP, CHU en KVP bezig met oprichting van CDA-verbanden. Evenals de landelijke organisatie betekent dat overigens, voornamelijk een federatieve structuur, opgericht dus door bestaande en zelfstandig blijvende afdelingen, dit zeker zolang nog niet definitief door de bevoegde partij-organen tot een fusie is besloten (op z'n vroegst in september 1980 verwacht). Rechtstreekse leden ressembleren vanaf een oprichting uiteraard ook onder een verband. Bij de vormgeving van de bestuurlijke samenwerking moeten enkele algemene richtlijnen worden gehanteerd, die wij hieronder weergeven.

Algemene richtlijnen

a. bestaande kiesverenigingen c.q. afdelingen van ARP, CHU en KVP dienen zolang de federatie voortduurt te blijven bestaan. Geen opheffingen dus! Zolang de partijen bestaan, dienen ook hun plaatselijke organisaties te functioneren. Samenwerking in CDA-verband zal voorshands een federatief karakter moeten blijven dragen;

b. een plaatselijk CDA-verband kan alleen tot stand komen als daarin meedoen de bestaande kiesverenigingen van ARP, CHU en de afdeling van de KVP. Bestaat er ter plaatse geen kiesvereniging van bijvoorbeeld de ARP, dan is dat geen beletsel een CDA-verband op te richten. Bestaat er van geen van de drie partijen een plaatselijke organisatie, dan is het niettemin mogelijk tot een CDA-organisatie te

komen door bijvoorbeeld individuele leden van ARP, CHU of KVP en/of rechtstreekse leden van het CDA bij elkaar te brengen. Bij elkaar moeten het er ten minste tien zijn;

c. al naar gelang de fase, waarin men zich bevindt (zie hieronder) dient er een duidelijke afbakening te komen van activiteiten die men gezamenlijk verricht en activiteiten die plaatsvinden binnen de afzonderlijke partij-organisaties. Tot de eerste groep activiteiten kan bijvoorbeeld behoren het houden van gemeenschappelijke vergaderingen, het voeren van propaganda, het begeleiden van de fractie e.d. Tot de tweede groep activiteiten behoort bijvoorbeeld het kiezen van de eigen partij-organen, het uitbrengen van de stemmen ter gelegenheid van de kandidaatstelling voor de Tweede-Kamerverkiezingen (ook wanneer daarbij, zoals het streven is, met een CDA-lijst wordt uitgekomen), het innen van contributie e.d.

Oprichting

Roe nu precies te werk gaan als besloten is tot oprichting van een plaatselijk verband?

Fase I

Het overlegorgaan of de besturen van de plaatselijke kiesverenigingen en afdeling buigt/buigen zich over het model-reglement voor een CDA-verband en neemt/nemen daar ook bij het huishoudelijk reglement van het CDA, dat is vastgesteld op het eerste CDA-congres in augustus 1975. Dit huishoudelijk reglement geeft dwingend voorschriften, terwijl het model-reglement richtlijnen bevat, die niet overal op dezelfde manier kunnen en behoeven te worden gebruikt. Niettemin doet men er goed aan zich zoveel mogelijk aan het model-reglement te houden, terwille van de noodzakelijke organisatorische eenvormigheid binnen het CDA;

Fase II

Wanneer het overlegorgaan overeenstemming heeft bereikt kan men het resultaat, dus het ontwerp-reglement, voorleggen aan de besturen van de deelnemende partij-afdelingen. Tevens verdient het

aanbeveling dit "voor-ontwerp" terwille van een vlotte afwikkeling ter becommentariëring in te sturen naar het Dagelijks Bestuur van het CDA, Postbus 85676, 2508 CJ Den Haag.

Fase III

Indien de afzonderlijke besturen het over het ontwerp-reglement eens zijn, kan in een gemeenschappelijke vergadering de verdere procedure worden afgesproken. Hoofdschotel van deze bespreking moet het voorleggen van het ontwerp-reglement aan de (bestaande) drie ledenvergaderingen zijn.

Fase IV

Als de ledenvergaderingen met het ontwerp-reglement instemmen worden één of meer bestuursleden, waaronder de voorzitter, van elke partij gemachtigd tot het aangaan van de overeenkomst tot federatieve samenwerking met de andere partijen. In feite betekent dit dat deze personen gemachtigd zijn om de oprichtingsakte van het CDA-verband te ondertekenen. In deze oprichtingsakte, waarvoor eveneens een model-akte beschikbaar is, moet een aantal zaken worden vastgelegd.

A. Bestuurs-samenstelling

Het ligt voor de hand, dat van iedere deelnemende partij en indien mogelijk en noodzakelijk ook van de rechtstreekse leden/vertegenwoordigers zitting hebben in het bestuur (en dagelijks bestuur). Voorschrift is dat van elke deelnemende partij ten minste één vertegenwoordiger lid is van het dagelijks bestuur en ten minste twee of drie vertegenwoordigers lid van het bestuur van het verband. Men kan de vertegenwoordigers door elke partij afzonderlijk laten benoemen of door verkiezing op de algemene ledenvergadering. In het laatste geval dient het echter wel te geschieden op bindende voordracht van de onderscheiden deelnemende partijen. Van belang is dat men wel voor een evenwichtige samenstelling zorgt. Aanbeveling verdient de voorzitter, eventueel op voorstel van het verbandbestuur, in functie te doen verkiezen door de algemene ledenvergadering.

B. Bevoegdheden

Er mag geen misverstand bestaan over de vraag of een bevoegdheid ligt bij het CDA-verband, dan wel bij de organisaties van de deelnemende partijen afzonderlijk. Bevoegdheden kunnen door de partijen worden overgedragen aan het CDA-verband. Dat moet echter wel met zoveel woorden in de oprichtingsakte worden vermeld. Overdracht van bepaalde bevoegdheden mag niet leiden tot opheffing van eigen partijorganen. Ook voor de plaatselijke en regionale CDA-verbanden geldt, dat het gaat om een federatieve structuur. Overigens

hebben de partijen wel besloten tot aan de nagestreefde fusiedatum niet meer bevoegdheden over te dragen dan strikt noodzakelijk. Een pas op de plaats dus.

C. Kandidatenlijst

De samenstelling van deze lijst is vaak het moeilijkste probleem. De ervaring leert dat het vooruitschuiven van dit probleem veelal een onverstandige oplossing is. Absolute voorwaarde is dat bij het aangaan van een CDA-verband volstrekt duidelijkheid bestaat over de procedure waarlangs en de wijze waarop de kandidatenlijst voor de verkiezingen tot stand komt. Dit alles dient bij de oprichtingsakte te worden bepaald, waarbij het verstandig is ook de verdeelsleutel(s) aan te geven. Overigens staan in artikel 18 van het huishoudelijk reglement ook een aantal regels voor de kandidaatstelling opgenomen. De procedure, die het verband wil volgen, mag daarmee niet strijdig zijn. Er dient bij kandidaatstellingen vast te staan, dat de partijen naar rato van hun aantal leden op de kandidatenlijsten vertegenwoordigd zijn. Tevens dient te worden vastgelegd, dat een Anti-Revolutionair ook door een Anti-Revolutionair wordt opgevolgd. Ten aanzien van de Tweede-Kamer- en de Europese Parlements-verkiezingen is dat ook zo geregeld. Reglementen, waarin dit punt niet goed is vastgelegd worden door het landelijk bestuur niet akkoord bevonden.

Erkenning

Voor de oprichting van een CDA-verband dient toestemming te worden verleend door het dagelijks bestuur van het CDA. Deze vereiste toestemming houdt verband met het feit, dat wij ons moeten hoeden voor misbruik van de naam en de aanduiding "CDA". Erkenning vindt alleen plaats, als het CDA- dagelijks

bestuur in kan stemmen met de oprichtingsakte en het bijbehorende reglement. Vandaar ook dat toestemming van de ontwerp-akte en het ontwerp-reglement voorafgaand aan de plaatselijke te volgen procedure een hoop problemen kan voorkomen. Het CDA-dagelijks bestuur onderzoekt, alvorens tot erkenning over te gaan, of de besluiten rechtsgeldig zijn genomen, en/of de eveneens naar het CDA-secretariaat te versturen officiële oprichtingsakte en het reglement niet strijdig zijn met de (landelijke) statuten en het huishoudelijk reglement van het CDA. Tenslotte gaan zij ook na of de landelijke besturen van ARP, CHU en KVP akkoord gaan met erkenning van het verband. Voorwaarde is dus dat iedere partij instemming verleent! Uit bovenstaande blijkt, dat plaatselijke en/of regionale samenwerkingsverbanden die zich CDA-verbanden noemen, maar niet officieel erkend zijn door het CDA, geen officiële status hebben. Dergelijke verbanden kunnen geen enkel recht op bijdragen, afdracht van contributies e.d., doen gelden. Indien volgend jaar tot definitieve fusie in het CDA wordt besloten krijgen erkende samenwerkingsverbanden een belangrijk voordeel. In principe - zo is thans in ontwerp-regels besloten - worden per de fusiedatum erkende federatieve verbanden namelijk direct beschouwd als officiële (en dus erkende!) afdelingen van de ene CDA-partij, met alle rechten en bevoegdheden dus. Het verdient derhalve ook dit seizoen nog aanbeveling, indien men tot een samenwerkingsverband wil komen, een oprichtingsakte en een reglement naar het CDA-secretariaat, Postbus 85676, 2508 CJ Den Haag te verzenden en officiële erkenning als federatief verband aan te vragen! Het draaiboek is gratis te bestellen bij ARP, Dr. Kuiperstraat 3, 2514 BA Den Haag.

Tijdelijke huisvesting

Zoals u wellicht bekend is, zullen de panden dr. Kuiperstraat 1, 3 en 5 waarin onze kantoren tot op heden gevestigd waren, ingrijpend worden verbouwd. De verbouwperiode zal omstreeks 10 à 12 maanden in beslag nemen. Wij hopen uiterlijk 1 oktober 1980 het nieuwe CDA-huis te kunnen betrekken.

Gedurende de verbouwperiode zullen wij zijn gehuisvest op het adres: NOORDEINDE 142A en 144A te Den Haag.

Onze postadressen blijven ongewijzigd. De telefoonnummers van ARP, Arjos en dr. Kuiperstichting blijven ongewijzigd. Het telefoonnummer van de Stichting Kader- en Vormingswerk ARP vervalt; de stichting is via het telefoonnummer van de ARP te bereiken. Het telefoonnummer 465222 van het CDA vervalt. Het CDA blijft te bereiken via nummer 647940. U wordt verzocht van bovenstaande goede nota te nemen.

Volgende week verschijnt in de serie Politiek? Kom nou! lesbrief 7: „Geloof en politiek”

De weg van een federatief CDA naar het gefuseerde CDA wordt gemarkeerd door de zogenaemde grondslagdiscussie. Hierin staat steeds de vraag centraal: - op welke wijze dient de door het CDA aanvaarde grondslag, de Bijbel als Gods Woord, betekenis te hebben voor te nemen beslissingen, waarvoor gekozen vertegenwoordigers in parlement, in Provinciale Staten en in gemeenteraden zich gesteld zien?

- wat is het samenbindend element, dat het CDA tot een politieke partij maakt en waardoor de leden van een politieke partij zich met elkaar verbonden weten? Als antwoord op deze vraag is het rapport „Grondslag en politiek handelen” en het ontwerp Program van Uitgangspunten gepubliceerd.

Met name de wijze waarop het rapport „Grondslag en politiek handelen” besproken moest worden, was meer dan eens een moeilijkheid, waarvoor afdelingen en kiesverenigingen zich mogen geplaatst zien. De lesbrief „Geloof en politiek handelen”, wil in de discussie die in en buiten de partij steeds bij voortdurende gevoerd wordt een hulp zijn.

Prijsregeling

1 les	f 2,50
2 t/m 4 lessen	f 2,25 per ex.
5 t/m 9 lessen	f 2,00 per ex.
10 t/m 24 lessen	f 1,75 per ex.
25 lessen en meer	f 1,50 per ex.

De lesbrief is te verkrijgen door storting van het verschuldigde bedrag op giro 89673 t.n.v. ARP-partijstichting, Den Haag met vermelding van gewenste les en aantal.

Adres-sengids

De nieuwe adressengids voor het seizoen 1979/1980 is uit. In deze gids treft u adressen aan van o.a. CDA-bewindslieden en -Kamerleden, Kamercentrales, Statencentrales en partijbestuur. Een onmisbaar document! Deze adressengids kunt u bestellen door f 2,75 over te maken op giro nr. 89673 t.n.v. ARP-Partijstichting te Den Haag. (De kiesverenigingen krijgen in de eerste helft van december een exemplaar toegestuurd).

De heer P. C. Elfferich is op de partijraad van 1 december jl. gekozen in het partijbestuur. Hiermee werd voorzien in de vacature Sj. Jonker. De heren Uittenbogaard en Van Wijk werden herbenoemd in de Organisatie Commissie en het bestuur van de Stichting kader- en vormingswerk ARP

Nieuwe commissaris

Bij Koninklijk besluit van 6 december 1979, nr. 5, is mr. P. van Dijke benoemd tot Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht. De benoeming gaat in op 16 februari 1980. Mr. Van Dijke, die 59 jaar is, is thans secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken, en was daarvoor o.m. secretaris van de gemeente Utrecht en burgemeester van Gouda. Hij is gereformeerd en lid van de Anti-Revolutionaire Partij.

WIJ KOMEN BIJEN CDA- vrouwenberaad Noord-Holland

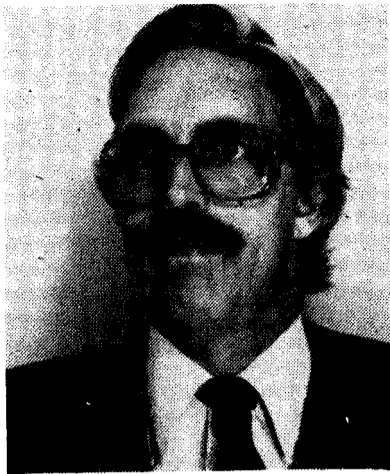
Het CDA-Vrouwenberaad Noord-Holland nodigt in CDA-politiek geïnteresseerde vrouwen uit de provincie Noord-Holland uit voor een ochtend-bijeenkomst op 8 januari 1980 om 10 uur in Krasnapolsky te Amsterdam, alwaar Mr. Virginie N.M. Korte-van Hemel, lid van de 2e Kamer, zal spreken over „meerderjarigheid van jongeren”.

Eventuele informatie zijn te verkrijgen bij het secretariaat van het CDA-Vrouwenberaad Noord-Holland, Willem Denijslaan 11 te Heemstede, tel. 023-28.96.25.

„Stilstand is achteruitgang”- regeren is vooruitzien

Feitelijk schijnt het enigszins een merkwaardige zaak dat een organisatie waarvan de belangrijkste schakels op 11 oktober 1980 ophouden te bestaan, nu actief aan ledenwerving gaan doen.

Als antwoord breng ik dan bovenstaande gezegden onder Uw aandacht. Door ernst te maken met de fusie gaan we nu gezamenlijk, op elk niveau bouwen aan de toekomst: „het CDA onder één dak”. Samen moeten we op stap voor ons ideaal: één politiek-huis als centrum voor het hele CDA-gebeuren, een centrum voor hen die Christus centraal stellen bij hun politiek denken en handelen! Politiek is dan soms leuk, soms ook wel gek, maar het gaat erom wat u en ik voor de mensen (en het CDA) kunnen doen. U doet toch zeker ook mee?

A. Poort
Secretaris/penningmeester
CDA Kamerkring Groningen
Provinciaal Campagne Team

Vervolg van pagina 9

De Arjos en Oost-Europa

landen de mensenrechten schenden zullen we scherper moeten reageren en actie voeren, dan wanneer het landen betreft die van andere normen en waarden uitgaan. Vandaar onze scherpe uitlatingen over Zuid-Afrika. Door een land als Zuid-Afrika wordt onze eigen integriteit aangetast. Ook tegen andere landen waar mensenrechten worden geschonden dienen we uiteraard te protesteren, deze protesten zullen echter een ander karakter dragen. De ons ten aanzien van Zuid-Afrika verweten selectieve verontwaardiging is gelet op het vorenstaande dan ook niet terecht.

Hoe dienen de verhoudingen met Oost-Europa zich verder te ontwikkelen?

Boycotten of bemoeien?

Boycotten?

Allereerst dienen we vast te stellen dat we in Oost-Europa te maken hebben met een gesloten systeem dat zich economisch voor een belangrijk deel zelfstandig in leven kan houden. Een systeem bovendien dat zich door het konsekwent doorvoeren van een marxistisch-leninistische maatschappij-visie een geheel eigen sociaal-kultureel patroon heeft opgelegd.

Het systeem bevordert op deze wijze voortdurend haar eigen isolement en er bestaat in deze landen dan ook een grote angst voor veranderingen. Hiermede is meteen verklaard waarom zo hard wordt opgetreden tegen andersdenkenden, daaraan toegeven zou immers de doodsteek voor het eigen systeem betekenen. Dit gegeven beperkt de mogelijkheden om iets te doen aan het veranderen van de situatie in deze landen. Boykot-acties hebben bij een dergelijk gesloten systeem meestal weinig effect. Ook het stopzetten van sociaal-kulturele contacten zal meestal weinig resultaten opleveren. Dergelijke acties bevestigen alleen maar het systeem, inplaats van bij te dragen tot veranderingen.

Toch zullen er ook altijd gelegenheden zijn waar boycotten wel zin heeft. Het dient dan echter onderdeel te zijn van een totaal-beleid. Met name bij het deelnemen aan conferenties zal deze werkwijze toepassing kunnen vinden. Deze conferenties worden als in de regel in kleinere commissies voorbereid, waar dan moet worden geprobeerd een aanvaardbare agenda op te stellen. Het is belangrijk hier te allen tijde aan mee te doen en een goede inbreng te hebben. Als dan echter blijkt dat agenda en thema's van een dergelijke conferentie te eenzijdig worden geformuleerd, dan is het een logische konsekwentie verder niet meer mee te doen. Wat dat betreft wordt ten aanzien van het

Wereldjeugdfestival door de ARJOS een juiste politiek gevoerd. We zullen steeds van geval tot geval moeten bekijken hoe onze houding dient te zijn. We zullen ons steeds moeten afvragen op welke wijze wij het beste bijdragen aan een verandering van de Oosteuropese wereld.

Bemoeien?

De vraag kan hier rijzen, of de ARJOS, of Nederland, zich moet bemoeien met interne aangelegenheden van Oosteuropese landen, zelfs als dit een verslechtering in de betrekkingen met die landen teweeg zou brengen. Ons inziens mag de ARJOS, en ook Nederland, niet zwijgen als er ergens in de wereld, en in dit geval in Oost-Europa, onrecht gebeurt (schending van mensenrechten) en moet ze haar stem verheffen, als ze onrecht signaleert. We moeten solidair zijn met de ontrechten in deze wereld.

Konklusie

Kortom: ondanks het feit, dat wij fundamenteel verschillen met de Oosteuropese regimes over economie (zij het in afnemende mate), mensenrechten (humaniteit en religie) en defensie (NAVO - Warschaupakt, M(B)FR-besprekingen) moeten we doorgaan met het contact houden en leggen met Oost-Europa.

Aanbeveling

A. Nederland zou dan volgens de ARJOS de volgende houding ten opzichte van Oost-Europa moeten innemen:

- enerzijds zijn stem verheffen als er onrecht gebeurt;
- anderzijds doorgaan met het contact houden en leggen;
- streven naar evenwichtige troepenvermindering in Centraal-Europa.

B. De ARJOS zou zelf ten opzichte van Oost-Europa de volgende beleidslijn moeten hanteren:

- zoveel als mogelijk is, mee te gaan met Nederlandse jongerendelegeraties naar Oosteuropese landen;
- als ARJOS ook zelf rechtstreeks contacten met Oosteuropese organisaties na te streven, te denken valt hierbij aan de CDU in de DDR, de katholieke groeperingen, die in het Poolse parlement vertegenwoordigd zijn (zoals „Pax”) en de Christelijke Volkspartij in Tsjecho-Slowakije;
- zoveel mogelijk studie te maken van de situatie in Oost-Europa;
- voortdurend aandacht te geven aan de schending van de mensenrechten in Oost-Europa.

Hoofdbestuur ARJOS

* Inmiddels is een bulletin gereedgekomen en heeft het CDJA een notitie opgesteld.

CDA ONDER EEN DAK

Een goed initiatief

Een goed initiatief om de partij sterk te maken. Een sterke partij is nodig voor een duidelijke politieke stroming, gekenmerkt door daden en besluiten, die de leefbaarheid van land en volk verbeteren. Er moet gebouwd worden aan een partij waar vele mensen, jong en oud zich thuis voelen, aan een pluriform dak dat niet lekt. Er mag geen drempelvoers bestaan. Het CDA moet de taal spreken van de gewone mensen, zodat een ieder begrijpt wat er in de partij leeft en dat ook uitgedragen ziet in de politiek en zich daarin zal kunnen herkennen. Het zou goed zijn als er een vaste kern mensen kwam, die het hele jaar kon werken aan de partij en de contacten met de basis, en niet alleen tegen de tijd dat er verkiezingen zijn. De actie CDA-onder een DAK draagt hiertoe zeker bij. De zelfwerkzaamheid, de duizenden

vrijwilligers die op pad gaan om de brieven bij de leden af te geven, dat is een goede zaak. Deze actie blijft niet beperkt tot enkele mensen, iedereen doet mee, en zo moet het ook.

Mevr. van Puyenbroek,
Tilburg

Een actie om het CDA te versterken en CDA-politici een flinke steun in de rug te geven

- minstens één nieuw lid te werven

- zo mogelijk tien namen en adressen van personen waarvan u vermoedt dat ze het CDA goed gezind zijn.

U kunt uw antwoord op vraag 2 en 3 nu reeds voorbereiden.

- financiële steun voor het nieuwe CDA-huis aan de Dr. Kuiperstraat in Den Haag

**VERPLAATSBARE
HOUTEN GEBOUWEN**
directie- en schaftketen
scholen en kerken
directie- en schaftwagens
etc.
**HOUTBOUW HAHBO
HARDINXVELD**
tel. Giessendam-Hardinxveld 3888

DORDRECHT

en omstreken

v.h. GEBR. HARKEMA

SINDS 1948 JOHAN STAAT - DORDRECHT

ZOWEL VOOR	Automateriaal	tel. 3.94.29
WONING	Gereedschappen	tel. 3.94.33
GARAGE	Hang- en Sluitwerk	tel. 3.32.21
FABRIEK OF	IJzerwaren	tel. 3.43.03
SCHIP	Bevestigingsartikelen	tel. 3.43.03

LEVERING ALS REGEL UIT VOORRAAD
GROOTHANDEL EN FABRIEKSAGENT

Drukkerij De Longte B.V.

Postbus 171 - Dordrecht - Tel. 078-3.43.22

*Snelle offsetdrukkers
voor meerkleuren
reklamedrukwerk*

OVERIJSEL

DEKKLEDEN LASTECHNIEK

STRUIK

Deventer - 05700-2.32.70

50 JAAR DE MEEST GEVRAAGDE
WONINGINRICHTING

J. VOERMAN & ZONEN

Assendorperstraat 73-81 - Tel. 1.65.07 - Zwolle

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGELO-O.
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1.56.00

GRONINGEN

Makelaardij o.g.

J. Fokkens en Zn. Siddeburen

*Voor al uw
makelaardij- en
assurantiezaken*

Telefoon Siddeburen 05983-1360-1605-1425
Telefoon Wagenborgen 05964-1371

ZEELAND

Bouwmaterialen

TEGELS
BEKLEDINGSPLATEN VOOR
BINNEN- EN BUITENWERK

Keukens

TIELSA
ALFINETTE
ROBIJN

A. DE JAGER-TOLHOEK B.V.
SHOWROOM: GOES - MIDDELBURG

ROTTERDAM

W. J. SPOORMAKER B.V.

AUTOMOBIELBEDRIJF ROTTERDAM-ZUID

Wolphaertsbocht 246 - Telefoon 010-85.28.33
Official Peugeot-dealer voor Rotterdam-Zuid
en het eiland IJsselmonde.

FOUTEN
IN TELEFONISCH OPgegeven
ADVERTENTIES

komen niet voor rectificatie
in aanmerking.

NG

NEDERLANDSE GEDACHTEN

weekblad van de anti-revolutionaire partij

35 jaargang nr. 51/52 22 december 1979

Het kind na het Jaar van het Kind

Ook Nederland ontquam er niet aan mee te doen aan het Internationale Jaar van het Kind, uitgeroepen door de Verenigde Naties. Dat was ongeveer, hoe aanvankelijk tegen deze zaak werd aangekeken. In de loop van 1978 besloot de regering een nationale commissie met de uitvoering te belasten. Een budget van 1,7 miljoen en een stimulerende voorzitter waren de eerste twee stappen. Het jaar is nu voorbij. Hoe is het verlopen, en – nog belangrijker – wat heeft het voor effect op het toekomstige beleid aangaande het kind? Staatssecretaris Kraaijeveld-Wouters sloot het Jaar, deze week officieel af.

Nationale Commissie

De regering koos voor het accent op de bestaande organisaties op het terrein van het welzijn van kinderen. Deze organisaties zouden tezamen een Nationale Commissie vormen die in hoofdzaak met de opzet en uitvoering van het Jaar zou worden belast. De regering begon met het scheppen van de voorwaarden en het participeren met een waarnemer in de Nationale Commissie. Zo'n opzet past overigens geheel in de visie van deze regering, om geen taken aan zich te trekken die evengoed of wellicht beter door de verschillende organisaties, die de kracht van onze samenleving vormen, kunnen worden uitgevoerd. Ook bij deze organisaties bestond een zekere scepsis: deden zij elk voor zich niet reeds sinds jaar en dag al het nodige voor het welzijn van het kind? Was deze extra belasting voor de

medewerkers wel verantwoord? Deed de regering zelf wel genoeg? Kortom: was het allemaal wel nodig? Dergelijke geluiden klinken op de eerste vergadering die de voortvarende voorzitter reeds in augustus '78 had geconvoceerd. Toch ontstond spoedig een gevoel van betrokkenheid en een beginnend enthousiasme. De inzet van de ere-voorzitter, onze kroonprinses, is daarbij van grote betekenis geweest. Ook de zeer spoedig gemaakte prioriteitsstelling ten gunste van kinderen in marginale situaties heeft veel aarzelingen overwonnen. In de formatie van de werkgroepen kreeg die keuze gestalte: het kind in de 3e wereld, de tweede generatie van buitenlandse kinderen in Nederland, de integratieproblematiek van gehandicapte kinderen, rond dergelijke onderwerpen was men al spoedig hard aan het werk. Voor scepsis was geen tijd meer, er werd doelgericht gewerkt.

Wat is er gebeurd?

Ik hoef daarover gelukkig niet volledig te zijn. Daarover is al het één en ander gepubliceerd, en zullen nog meer publicaties volgen. Ik volsta met een keuze, en zal vooral aansluiting zoeken bij het regeringsbeleid terzake. Talloze kleine en grotere initiatieven en acties zijn mogelijk gemaakt of gestimuleerd door de Nationale Commissie, die daartoe een aparte werkgroep had ingesteld. 70 projecten zijn gesubsidieerd. Er waren zoveel goede initiatieven dat de staatssecretaris van CRM, mevrouw Kraaijeveld-Wouters, die het jaar coördineerde, in de loop van het jaar nog een extra budget van 450 000 gulden beschikbaar heeft gesteld. Ook heeft zij als extra regeringsmaatregel ruim een miljoen besteed aan stimulering van de speel-o-theken. In het algemeen stond voor ogen, onze bevolking meer bewust te maken van de behoeften van het kind, op die punten en bij die groepen, waar aan die behoeften nog onvoldoende tegemoet wordt gekomen. Ik meen dat dit hoofddoel in grote mate is gehaald:

- de kindertelefoon heeft ons geconfronteerd met tot nu toe verborgen gebleven hulp-vragen van jonge kinderen. Daar zal het toekomstig beleid niet meer om heen kunnen noch willen.
- de rechten van het kind zijn gelezen, herschreven, verspreid en bestudeerd. Vooral zij die het kind in de 3e wereld in hun werk centraal stellen hebben ontdekt dat terwijl wij in het rijke deel van de wereld bezig zijn die rechten in hun uitvoering te perfectioneren, in de armste landen men niet toekomt aan de

fundamenteelste behoeften van voedsel, gezondheid, geborgenheid en veiligheid. Daarop heeft ook de Kinderraad gewezen. Om deze reden, en omdat de laatste decennia zoveel jonge staten tot de V.N. zijn toegetreden, lijkt het zinvol de rechten van het kind in wereldverband opnieuw te formuleren, daarbij met name rekening houdend met de genoemde basisbehoeften. Daarnaast kan dan in het raam van de Raad van Europa een uitgebreid document worden opgesteld dat recht doet aan de situatie in de onze veel verder ontwikkelde landen. Met beide voornemens is inmiddels een begin gemaakt. De aparte aandacht voor de leergestoorte en gehandicapte kinderen in relatie tot de mogelijkheden tot integratie heeft in de werkgroep van professor Bladergroen en in een aantal studiedagen centraal gestaan. De betreffende organisaties en de onderwijsbeleidsorganen hebben nieuwe voortgangspunten gevonden. De groep van kinderen van de in ons land wonende buitenlanders en voormalige rijksgenoten heeft van de aanvang af in het centrum van de belangstelling van het I.J.K. gestaan.

Door drs. J. J. Meijer

Samenstelling Nationale Commissie I.J.K.

Erevoorzitter: H.K.H. Prinses Beatrix der Nederlanden
Voorzitter: Mr. Th. H. Bot, oud-minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en voor Ontwikkelingssamenwerking
Vice-Voorzitter: Mw. Mr. B. Kortenhoff-Neppérus, vice-voorzitster Stichting Nederlands Comité UNICEF
Secretaris: R. H. Latenstein van Voorst, uitvoerend secretaris Stichting Nederlands Comité UNICEF
Penningmeester: H. A. E. Plas
Waarnemend Ministerie van C.R.M.: Drs. J. J. Meijer, Hoofd van de afdeling Jeugdzaken & Club- en Buurthuiswerk.
Leden:
Contactcommissie Besturenbonden Bijzondere Scholen voor Buitengewoon Onderwijs en V.N.G.; Contactcommissie Besturenbonden Bijzondere K.B.O.-scholen en V.N.G.; Het Nederlandse Rode Kruis; Landelijke Organisatie voor Sociaal-Cultureel Werk, Vereniging „Gamma”; Nationale Kruisvereniging; Nederlandse Federatie voor Jeugd- en Jongerenwerk; Nederlandse Vereniging voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg; Nederlandse Vrouwenraad; Stichting K&O-Opvoedingsvoorlichting; Stichting Nederlands Comité UNICEF; Stichting Nederlandse Gezinsraad; Werkgemeenschap Kindercentra Nederland; Werkgroep Kind in de Derde Wereld; Werkverband Integratie Jeugdwezijnswerk Nederland, W.I.J.N.; Oudervereniging van motorisch en zintuiglijk gehandicapte kinderen; Professor Drs. W. J. Bladergroen, oud hoogleraar in de opvoedkunde van het afwijkende kind te Groningen.
adres: Schenkade 50, Den Haag

Een gedeelte van het CDA-congres. Op de voorste rijen ziet u een groot aantal bewindslieden, staatssecretarissen en Euro-parlementariërs (foto Nick Morelis)

Jaar van het kind

Deze NG is het laatste nummer dat in 1979 verschijnt. Ook het jaar van het kind loopt ten einde. Daarom in deze krant aandacht voor de politieke effecten die dit jaar van het kind heeft gehad. Daarnaast treft u in de CDA-katern veel informatie aan over het zaterdag 15 december jl. gehouden CDA-congres, en wordt aandacht besteed aan de grondpolitiek. Tot slot wenst de redactie u gezegende Kerstdagen en een voorspoedig 1980. De eerstvolgende NG zal weer verschijnen op 12 januari 1980.

H.K.H.
Prinses Beatrix,
erevoorzitter
van de commissie

Hoe moeten de kinderopvang, het onderwijs, de hulpverlening voor deze groep zo worden georganiseerd, dat én hun eigen cultuur én hun bestaan in ons land ermee zijn gediend. Ons beleid (Onderwijs voor anderstaligen, internationale kinderdagverblijven en peuterspeelzalen, eigen hulpverleningsorganisaties) zal er van nu af in sterkere mate op gericht zijn dat deze mensen en hun kinderen bij

ons thuis zijn. Onze samenleving is multi-cultureel, multi-raciaal geworden. Laten we ons daar goed van bewust zijn. De resolutie van zaterdag jl. op het CDA-congres in Dronten was daarom goed, al zijn er bepaald geen aanwijzingen dat de regering aan dit deel van het beleid geen prioriteit geeft. Het kind uit de ethnische mindersheidsgroepen heeft onze bijzondere aandacht nodig.

Kinderraad

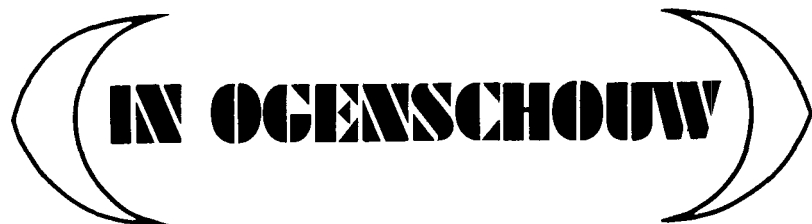
De Kinderraad heeft ons duidelijk gemaakt dat kinderen zelf iets te melden hebben. Ze hebben aangedrongen op een eigen journaal op TV, op bijdragen van kinderen uit hun eigen zakgeld voor de kinderen uit de arme landen, op speelmogelijkheden, veilige schoolroutes. We moeten ons voornemen naar kinderen te blijven luisteren, af en toe voor hen door de knieën te gaan, en gehurkt, met hun ogen, de wereld te bekijken. Een aantal concrete wensen van de kinderen wordt snel vervuld: Er komt volgend jaar een Kinderjournaal rond half zeven; de minister van Verkeer en Waterstaat heeft vorige week in Groningen een sterker op het kind en en zijn veiligheid in het verkeer toegespitst beleid toegezegd; vele gemeenten rekenen het, zeker in het gedecentraliseerde sociaal-culturele beleid, tot hun taak om voor voldoende speelmogelijkheden voor de jeugd te zorgen, om peuterspeelzalen en speel-o-theken te stimuleren en te steunen. De integratie van kleuter- en lager onderwijs komt goed op gang, en daarbinnen neemt de aandacht voor creativiteitsontwikkeling van het jonge kind gelukkig toe, onder andere in de algemene muzikale vorming, in de school en samen met de muziek scholen.

Vervolg op pagina 2

DEZE WEEK
IN NG:

Uit de Standaard Van het Europese Parlement	pag. 5
CDAktueel-katern	pag. 5
Uit de Arjos	pag. 7 t/m 10
Uit de partij	pag. 11
CDA onder één dak	pag. 13
	pag. 15

De kleine zelfstandigen als achterblijvers

Over de zwakkere groepen in de samenleving wordt graag en veel gesproken, vooral door politici. Maar wanneer ben je nou zwak, waar meet je dat aan af? Een voor de hand liggende maatstaf is het inkomen dat iemand verdient. Het is geen perfecte meetlat, maar laten we het er maar even mee doen. Nog een stap verder en we noemen iemands positie in de samenleving zwak wanneer het inkomen beneden het minimumloon ligt. Maar zult U zeggen alle werknemers verdienen toch minstens dit minimumloon en de niet-actieven ook, omdat hun uitkeringen in laatste instantie daaraan zijn gekoppeld? En als onwillige werkgevers proberen deze verplichting te ontlopen of het kabinet probeert de koppeling wat losser te maken dan zouden we het toch moeten weten, want dan zijn Kok en Van der Meulen niet meer van het scherm weg te slaan. Allemaal akkoord, maar we zijn dan vergeten of we weten gewoon niet dat er op dit moment in ons land enkele honderdduizenden zelfstandigen rondlopen die minder verdienen dan het minimumloon. Je vindt ze in het midden- en kleinbedrijf, de landbouw en bij de kunstenaars. Zuidhof en Perquin, de Kok en Van der Meulen van het midden- en kleinbedrijf. Nog nooit van gehoord? Maar hoe komt het dan dat deze voormannen van pressiegroepen, met meer dan honderdduizend zelfstandigen onder hun hoede die nog niet eens een minimuminkomen verdienen, deze schande niet van de daken schreeuwen? Nee, het wordt

nog wonderbaarlijker. In de interim-nota inkomensbeleid onderkende minister Boersma in het voorjaar van 1975 deze problemen.

Minimuminkomen

Hij lanceerde in die nota de gedachte van een gegarandeerd minimuminkomen voor zelfstandigen, met als beperkende voorwaarde dat er uit maatschappelijk oogpunt behoefte zou bestaan aan de door die zelfstandigen geleverde goederen of diensten. Die beperking is heel terecht, al was het alleen maar om toevloed van nieuwe zelfstandigen te voorkomen, die door het simpele feit van hun vestiging het recht op een met het minimumloon vergelijkbaar inkomen zouden verwerven, terwijl overigens niemand op ze zit te wachten. Boersma loste dus niet met één klap de hele inkomensachterstand op, maar voor het merendeel van de zelfstandigen met een minder dan minimaal inkomen was soelaas te verwachten. Onder het motto „beter een half ei dan een lege dop” mocht je dus van de pressiegroepen op ondersteuning van dit beleidsvoornemen rekenen. Maar wat gebeurt. Zuidhof en Perquin slaan aan het rekenen om vast te stellen wat dit de regering wel niet gaat kosten want in de haast, en zoals trouwens wel eens vaker bij regeringsvoornemens voorkomt, was Boersma dat vergeten. Het zou de regering voor midden- en kleinbedrijf en de landbouw samen wel eens f 425 miljoen per jaar kunnen

kosten. Vervolgens wijzen de heren het aanbod van Boersma c.s. vierkant van de hand. Drees sr. haast zich om zulk een optreden van pressiegroepen te memoren. Op die manier kun je als regering nog eens bestekken uitzetten en uitvoeren.

Concurrentievervalsing

Wat mag hier toch wel aan de hand zijn? Het slagwoord is: concurrentievervalsing. Men is bang voor een verstoring van het marktmechanisme. Immers, op de markt concurreren de zelfstandigen om de consumentengulden. De één vraagt een hogere prijs dan de ander, maar biedt dan ook een kwalitatief beter produkt aan; de ander duikt juist onder de prijs van zijn concurrent door minder service te verlenen. Het is het spel van vraag en aanbod. In dit marktgebeuren vindt ook de selectie van ondernemers plaats. Ondernemers die hun aanbod niet goed inkleden qua prijs, qua vestigingspunt, op het gebied van kwaliteit, winkelrichting of wat dan ook, worden door de soevereine consument onderuitgehaald, de consument blijft weg. De ondernemer ziet zijn inkomen beneden het minimumloon zakken en kan de tent maar beter sluiten. Voor hem een betere. Fiets je hier dwars doorheen door de zwakke broeders een inkomen te garanderen dan wordt de mogelijkheid voor de rest om het hoofd nog wat langer boven water te houden minder groot. In plaats van een versterking van de bedrijfstak bewerkstellig je zodoende een verzwakking. En zo is het gegaan: vanaf 1960 verdwenen per saldo al zo'n honderdduizend zelfstandige ondernemers uit het midden- en kleinbedrijf en de tweede honderdduizend komt eraan. Geen recht op inkomensgarantie, maar op bedrijfsbeëindigingshulp, dat is de boodschap van de ondernemersverbonden voor de achterblijvers in hun achterban.

Marktmechanisme

Toch bekriipt je een akelig gevoel als je dit kille verhaal van de overleving van de sterkste tot je door laat dringen. Is er nu werkelijk niets te doen tegen die geweldige slachting onder de

zelfstandigen? Er zijn twee zaken die we hierbij goed in de gaten moeten houden. In de eerste plaats kun je het marktmechanisme pas zijn gang laten gaan wanneer dit perfect werkt. Je moet een inkomensgarantie niet concurrentievervalsing noemen, wanneer de bestaande concurrentie al vals is. Er komt nogal wat kijken voordat een markt perfect werkt. Om maar eens wat te noemen: geen enkele ondernemer is dan zo machtig dat hij zijn concurrent kapot kan krijgen door prijsonderbieding; er bestaat voor een aspirant-ondernemer geen enkele belemmering om zich te vestigen; de consument is compleet op de hoogte van alle prijs- en kwaliteitsverschillen en het overheidsbeleid discrimineert niet tussen ondernemers. Het zal duidelijk zijn dat hieraan nogal wat mankeert. Een paar voorbeelden maken dit duidelijk. Hoe groot is niet de macht van de winkelgiganten die op goedkope grond verrijzen aan de rand van onze steden; hoe gebrekkig is niet het inzicht van de consument, vorgebakken als hij is door de STER-achtige reclame van fabrikanten en hoe schadelijk is niet een gecoördineerd loonbeleid dat ondernemers jarenlang opzadelt met loonsverhogingen die ver uitgaan boven hun produktiviteitsstijging. Voor je derhalve een inkomensgarantie afwijst zou je wel iets moeten weten van de oorzaken die tot die te lage inkomens hebben geleid. Zijn ze niet veroorzaakt doordat het zo bejubelde marktmechanisme maar gebrekkig werkt? Om daar achter te komen zou je een fundamenteel onderzoek moeten doen. Voor het midden- en kleinbedrijf heeft de staatssecretaris al in 1973 zo'n onderzoek aangekondigd, maar nu, zes jaar later, is het nog steeds nauwelijks van de grond gekomen.

Maatschappelijk nut

In de tweede plaats kun je het schoffelen onder zelfstandigen alleen dan aan het marktmechanisme overlaten wanneer het met alle behoeften die in de maatschappij leven rekening houdt. Maar die vlieger gaat niet op. Een ondernemer met een te laag inkomen kan best een maatschappelijk zeer nuttige functie

vervullen, bijvoorbeeld als hij de laatste winkelier is in een dorp of stadswijk, terwijl hij door het marktmechanisme letterlijk niet meer op prijs wordt gesteld. Dit maatschappelijke nut was ook de aanleiding voor Boersma om met een inkomensgarantie te komen. Het moeilijke is alleen om de mate van maatschappelijke nuttigheid van iedere achterblijver vast te stellen. Boersma dacht hierbij aan ondernemers die onmisbaar zijn voor het voorzieningsniveau en minstens een bepaald percentage van het minimuminkomen op eigen kracht verdienen. In het midden- en kleinbedrijf betekende dit alleen al dat dorpen en 50 000 zelfstandigen voor deze regeling in aanmerking zouden komen. Inmiddels kunnen we een regeling van deze omvang wel vergeten. Zo heeft de staatssecretaris voor het midden- en kleinbedrijf het afgelopen jaar alle burgemeesters in ons land afgebeld om te vragen of zij nog problemen hadden in hun dorpen waar geen of slechts één kruidenier aanwezig was. Dit leverde 160 probleemdorpen op. Voorzover in die dorpen een rendabele kruidenier nog op de been kan worden geholpen of gehouden wordt gedurende twee jaar in totaal f 1,5 miljoen uitgetrokken om deze enkele tientallen ondernemers een startsubsidie in de investeringskosten te kunnen geven van maximaal f 25 000. We mogen kennelijk aannemen dat de overige ruim honderdduizend zelfstandigen in midden- en kleinbedrijf met minder dan een minimuminkomen bij verdwijning geen onherstelbare schade aanrichten aan het voorzieningsniveau en maatschappelijke failliet zijn verklaard. Zou het niet beter zijn wanneer deze conclusie pas getrokken werd nadat dit op grond van gedegen onderzoek zou zijn vastgesteld in plaats van op een zobepert en wankel onderzoek als een enquête onder burgemeesters van kleine dorpen?

G. de J.

Het kind na het Jaar van het Kind

Vervolg van pag. 1

Hoe nu verder?

Het jaar is vrijwel voorbij en de Nationale Commissie wordt ontbonden. Jammer? In één opzicht wel: organisaties die wel van elkaars bestaan op de hoogte waren, hebben elkaar ontmoet, met elkaar samengewerkt. Nu heeft de tijdelijkheid van de Nationale Commissie vanaf het begin vastgestaan. Aan nieuwe overkoepelingen heeft in ons land niemand behoefte. Om nu goede vormen van samenwerking niet verloren te laten gaan, zonder een nieuwe koepel op te richten, is de gedachte geopperd dat, zo daartoe aanleiding is, per werkgroep van organisaties één organisatie bij toerbeurt voor een aantal jaren animator, samenroeper is. Naar aanleiding van bepaalde ontwikkelingen, of rond een bepaald thema dat de aandacht vraagt, kan dan bijvoorbeeld een jaarlijkse bijeenkomst, studiedag o.i.d. worden georganiseerd.

Nota Jeugdbeleid

In het regeringsbeleid staan nog de volgende zaken te gebeuren: Een nota Jeugdbeleid, waarin de regering de grote lijnen schetst van het te voeren gecoördineerde beleid teneinde de ontplooiingsmogelijkheden van kinderen en jongeren te optimaliseren. Op de terreinen van jeugdhulpverlening (onder leiding van Justitie) en jeugdwerkloosheid (onder leiding van Sociale Zaken) is met zo'n gecoördineerde aanpak al goed gestart. Onze bewindslieden

Kraaijeveld-Wouters, Albeda, Haars, De Jong en Hermes hebben met anderen de handen in elkaar geslagen om deze aanpak mogelijk te maken en uit te bouwen.

Raad voor het Jeugdbeleid

Een nieuwe Raad voor het Jeugdbeleid, waarmee de inhoudelijke beleidsadviesing van de regering wordt verschaft, zal spoedig worden geïnstalleerd. De wet is al in het Staatsblad geplaatst. De openbare ledenwerving met advertenties heeft 415 kandidaten opgeleverd. Dat brengt enige selectie-problemen met zich mee, maar ik verwacht dat we daar nu spoedig uit zijn, en dat er 21 nieuwe leden geïnstalleerd kunnen worden, waaronder ook deskundigen aangaande het jonge kind. De nationale commissie heeft gevraagd te willen bevorderen dat binnen die raad een sectie zal bestaan die met name aan het jonge kind aandacht geeft. De wet op de Raad voor het Jeugdbeleid maakt iets dergelijks mogelijk, en naar verwachting zal de nieuwe Raad positief reageren, en een aparte afdeling of commissie voor de categorie van 0-12-jarigen formeren. Zo is dan op het punt van de beleidsadviesing sprake van een goede, vernieuwde opzet. Internationale jaren, gewijd aan een bepaald onderwerp, worden niet door een ieder bij voorbaat met enthousiasme begroet. Achteraf is er vaak kritiek, soms terecht, soms op te hoge verwachting gebaseerde. Ik meen

dat de voor het Jaar van het Kind gehanteerde opzet een gunstige is: geen opgeblazen wereldconferentie, maar nadruk op nationale vormgeving, met continue terugkoppeling naar de organen van de V.N., met evenwichtige aandacht voor de problemen in de eigen samenleving, en die van de wereldwijde samenleving met een open oog voor positie van aller-armsten daarin. Op het program staan nog jaren voor de gehandicapten, de bejaarden en de oudere jeugd. Ik hoop dat men daarbij zijn voordeel zal willen doen met de thans opgedane ervaringen. Roemenië doet erg zijn best voor het Jaar van de Jeugd, te houden in 1984 of '85, onder het motto „Peace and Understanding”, en erg gefocust op een wereldconferentie. Ik hoop dat concrete problemen van jeugd en jongeren meer in de aandacht zullen komen, dan zo'n hoogdravend motto, en dat andere internationale kaders zullen worden benut dan een wereldconferentie. Bijvoorbeeld een „regionale” conferentie van Europese landen (Oost en West), waarbij uiteraard wereldwijde vraagstukken en prioriteiten zeer goed ter sprake kunnen komen. Voor zo'n aanpak heeft onze regering zich bij de V.N. al ingespannen. Een nationale commissie is gebleken hierbij een werkbaar formule te kunnen zijn. Het kind na het Jaar van het Kind zal niet zonder problemen leven. Wel zijn een aantal van zijn problemen duidelijker geworden, en zijn er goede aanzetten gemaakt voor een probeemoplossend beleid, zowel aan de kant van de particuliere organisaties, als bij de regering. Dat is per slot een batig saldo. **drs. J. J. Meijer is hoofd van de afdeling Jeugdzaken en Club- en Buurthuiswerk van het Ministerie van CRM. Hij is lid van het AR-partijbestuur.**

NEDERLANDSE GEDACHTEN

Weekblad van de A.R.P. Evangelische volkspartij
Waarin opgenomen Ad Rem (officieel orgaan Arjos)

onder redactie van:
prof. mr. Peter H. Kooijmans (voorzitter)
Herman Amelink
Truus Bot-van Gijzen
drs. Kees Bremmer
mr. Philie Burgers
drs. Gerrit de Jong
dr. Willem de Kwadsteniet
Anneke Raven (redactie-sekretaris)

Adres van redactie, advertenties en administratie
Dr. Kuiperstraat 3,
2514 BA 's-Gravenhage
tel. (070) 46.96.20
giro 89673

Abonnementsprijs
f 16,- per halfjaar
Giro 89673 ten name
van de A.R. Partijstichting
te 's-Gravenhage.
Losse verkoop f 0,85.

Studenten/jongeren-
abonnement
f 11,- per halfjaar.
Advertentie-exploitatie
020-24.58.26

BON

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Wenst abonnement .....

Wenst proefnummers .....

Adres: Ned. Gedachten, antwoordno. 66, 2500 BW Den Haag.
Géén postzegel.

Abonnementsprijs f 16,00 per half jaar.
Jongeren/studenten abonnement f 11,00 per half jaar.

NEDERLANDSE GEDACHTEN

veel gelezen, veel geciteerd

Teleurstellend

Het is ronduit teleurstellend te noemen dat het streven van de regering naar een beheerste opstelling van de NAVO bij de besluitvorming over de als antwoord op de Russische voortgezette bewapening te nemen maatregelen bij de bondgenoten niet meer sympathie heeft ondervonden. Van de zijde van de NAVO is altijd gezegd dat het van het grootste belang is bij de komende onderhandelingen als een gesloten front op te treden. Welnu, dan had men mogen verwachten dat de alliantie alles in het werk gesteld zou hebben om tot een besluit te komen waarin alle bondgenoten zich zouden kunnen vinden. Wanneer straks blijkt dat bij de wapenbeheersingsonderhandelingen de Sovjetunie op handige wijze inspeelt op de in de NAVO bestaande verdeeldheid, dan mag daarvoor de schuld niet alleen bij Nederland, België en Denemarken gelegd worden. Zij die bleven staan op het ongewijzigd aanvaarden van de oorspronkelijke voorstellen, dragen daarvoor een even grote verantwoordelijkheid. Vanuit het belang van de alliantie als geheel kan daarom de besluitvorming van afgelopen week geen voorbeeld van groot staatsmanschap worden genoemd.

Niet vrijuit

Dat ook Nederland, België en Denemarken niet vrijuit gaan, blijkt

alleen al hieruit dat genoemde landen in een zeer laat stadium pas met hun bezwaren voor het voetlicht zijn gekomen. Het Nederlandse parlement heeft voortdurend de regering gemaand ten aanzien van de modernisering van de kernwapens nog geen standpunt in te nemen, daarbij miskennend dat de voorbereidingen van de besluitvorming reeds lang aan de gang waren. Wanneer men dan op het allerlaatste moment met eigen wensen aankomt, wekt dat begrijpelijkerwijs irritatie, ook al blijven wij van mening dat dat politiek moet kunnen worden opgevangen. Ook de Nederlandse voorbereiding op de besluitvorming in de NAVO verdient daarom geen bewondering.

Geknoei

De manier waarop het NAVO-communiq  tot stand is gekomen kan niet anders dan geknoei worden genoemd. Wat voor zin heeft het een beeld van eensgezindheid te wekken wanneer iedereen weet dat die eensgezindheid niet aanwezig was? Natuurlijk is het zo dat het communiq  niet mag bestaan uit de wenslijstjes van de aangesloten vijftien lid-staten afzonderlijk. Wanneer het echter gaat om een besluit dat door de NAVO zelf een van de belangrijkste besluiten uit de dertig jaar van haar bestaan is genoemd, dan gaat het toch niet aan een op zijn zachtst gezegd enigszins vertekend beeld te geven van het tot stand gekomen oordeel, zeker niet wanneer men op zijn vingers kan natellen dat de gebleken verdeeldheid onmiddellijk na de

NC COMMENTAAR

bijeenkomst bekend zal worden. Dat doet de vraag rijzen voor wie het communiq  eigenlijk bedoeld is. De Sovjetunie zal naar we mogen aannemen van de gesuggereerde eensgezindheid niet erg onder de indruk komen. En datgene, waarover men het wel echt eens was, bijvoorbeeld de bezorgdheid over de dreiging van de SS-20, komt op deze manier niet meer tot zijn recht.

Te hard

Op het CDA-congres zijn vanuit de zaal harde woorden gesproken tot de tien „dissidenten”. Die woorden waren soms te hard. In het verleden zijn door diegenen die onoverkomenlijke bezwaren hadden tegen de modernisering van de kernwapens ook harde woorden gesproken met betrekking tot diegenen die tot een ander standpunt kwamen, woorden die ook soms te hard waren. Wanneer  en der wezenlijke trekken van het CDA is dat men elkaar daar kan aanspreken op het Evangelie, dan moet met droefheid geconstateerd worden dat we er met zijn allen niet in geslaagd zijn dat bij de eerste belangrijke gelegenheid, waarbij

zich de mogelijkheid daartoe voordeed, op een waardige en politiek constructieve wijze te doen. Het is te hopen dat we ook met zijn allen bereid zijn de lessen daaruit te trekken.

Wereldhof

Het Internationaal Gerechtshof heeft Iran gelast onmiddellijk de gijzelaars vrij te laten. Wij moeten nog maar afwachten of de Iraanse autoriteiten zich aan de afspraak van het Hof willen onderwerpen. Indien dat niet het geval mocht zijn, en integendeel processen tegen een aantal van de gijzelaars zou worden aangespannen, is te verwachten dat Amerika opnieuw naar de Veiligheidsraad zal gaan. De raad komt daarmee in een uiterst belangrijke fase van haar bestaan. Het Internationaal Gerechtshof is de hoogste rechterlijke instantie van de Verenigde Naties. Wanneer zijn uitspraken straffeloos in de wind geslagen kunnen worden, staat daarmee niet zozeer alleen het volkenrecht op het spel, maar het bestaansrecht en de geloofwaardigheid van de Verenigde Naties als zodanig. Het is te hopen dat de landen die deel uitmaken van de Raad en die natuurlijk in de eerste plaats de neiging hebben op hun nationaal belang te letten, dit zich goed zullen realiseren.

Tussen hoop en vrees

In Rhodesië waait de Britse viag weer; aan de veertien jaar oude

rebellie van het blanke minderheidsbewind is nu officieel een eind gekomen. De niet altijd op zichtzinnige, doch wel op effectieve wijze gevoerde onderhandelingen die de laatste drie maanden in Londen zijn gehouden, hebben tot dit resultaat geleid. Daarmee is veel bereikt, maar nog bij lange na niet alles. Want bevolkingsgroepen, ook zwarte bevolkingsgroepen, die jarenlang met elkaar strijd hebben geleverd, zullen niet moeiteloos tot een in vrede met elkaar samenlevend volk kunnen worden omgevormd. Veel zal daarbij afhangen van het verantwoordelijkheidsgevoel van de zwarte leiders zelf, met name van de vraag in hoeverre zij bereid zullen zijn zichzelf weg te cijferen. Van Rhodesië kan in de meest letterlijke zin gezegd worden dat het thans leeft tussen hoop en vrees.

Onrecht, al tien jaar lang...

Stichting Hulp
aan Papoea's in Nood

Zwartboek over het lot van de Papoea's, op 19 nov. jl. aangeboden aan de Minister-President. Tezamen met Jouwe's brochure: Genocide, Ethnocide en Econ. Uitbuiting. Beide uitgaven f 6,- (of meer!) te bestellen per giro no. 243000 Papoeafonds, Eindhoven. Uw steun is onmisbaar.

OVERWEGENDE

Indrukken

Dit artikel is geschreven op maandag 17 december. Een bewogen week ligt achter ons. In Brussel gingen 14 NAVO-landen akkoord met de voorgestelde modernisering van kernwapens. Nederland nam een aparte positie in. De bereidheid de nieuwe wapens ook in Nederland te plaatsen is er vooralsnog niet. Voor de daarmee samenhangende produktie draagt Nederland geen verantwoordelijkheid genomen. Over produktie werd ook geen enkele verantwoording delijkelijk genomen. Over dat laatste heerst onzekerheid. Fractievoorzitter Lubbers gaf naar aanleiding van de verklaring van premier van Agt op 12 december jl. een eerste schriftelijke reactie waarin hij konkludeerde dat „Nederland thans niet kon instemmen met een beslissing over de voorgestelde modernisering.” Eerst na een periode van twee jaar zal een beslissing, of en in welke omvang, over stationering in Nederland worden genomen. Na de 12e kwam er een NAVO-verklaring. Daarin was weinig of niets over een voorbehoud van ons land te lezen. Verwarring alom. Het ene moment was de ene partij tevreden, een aantal uren later weer de andere. Reden, ook voor de CDA-fractie om opheldering te vragen. Vanuit het parlement is er inmiddels een honderdtal vragen gesteld. Twee vragen lijken met name van belang. Deze twee: Heeft Nederland in enigerlei vorm verantwoordelijkheid voor de produktie op zich genomen? En om onze vrijheid van handelen voor 100% te waarborgen is het noodzakelijk te weten of er bij toetsing in december 1981 inderdaad volstreekte vrijheid is om blijvend van stationering in

Nederland af te zien. Een eindoordel valt, zonder de antwoorden op de gestelde vragen te kennen, op het moment van schrijven van dit artikel dan ook niet te geven.

Partijbestuur

Het bestuur van onze eigen partij besteedde aan de vooravond van het CDA-congres een volle avond aan de rond de kernbewapening ontstane situatie. De bijeenkomst diende om elkaar over en weer te informeren. Er bestaat geen verschil van inzicht over de noodzaak de rol van het kernwapen terug te dringen. Er bestaan wel taxatieverschillen over het hoe en hoe ver. Welk risico neem je nog wel en welk niet meer. Taxatieverschillen dus over de weg der middelen, niet over de zaak zelf. In zo'n sfeer kan je goed met elkaar praten. Dan kun je ook beamen dat het binnen de uitspraak van de partijraad van 1 december jl. handelen geldt voor zowel de 10 als de 39 fractieleden. Dat het om de kernbewapening gaat, en niet over het CDA of over mensen die liever een ander kabinet zouden zien opereren, was voor het partijbestuur iets dat vanzelf sprak. Wij realiseerden ons dat het denken over welke middelen je nog voor vrede en veiligheid aanvaardt in betrekkelijk korte tijd in een stroomversnelling is terecht gekomen. Er mag zorg zijn over de aansluiting van leden en kiezers bij een al te snel wijzigen van opvattingen. Er moet al evenzeer zorg zijn over het als politieke partij niet voldoende inhaken op de brede beweging die in de Nederlandse kerken over de toelaatbaarheid van het kernwapen op gang is gekomen. Beide konstateringen brachten ons bij de konklusie dat de echte discussie

binnen de in het CDA verenigde partijen nauwelijks is begonnen. Wij dachten, waar wij als ARP de discussie zo'n 10 jaar geleden startten, een eindweeg te zijn, maar er blijkt een levensgroot spanningsveld op het moment dat levende opvattingen van woorden tot daden worden. Met alle daarbij behorende gevolgen. Natuurlijk klonk er binnen het bestuur ook zorg over de konsekwentie die kabinetcrisis heet. De eerste die daarover binnen het CDA zorgeloos spreekt, moet ik gelukkig nog tegenkomen. Tenslotte memoreer ik dat het partijbestuur de positie van de partijvoorzitter niet ter discussie wenste te stellen, en zich daarmee distantieerde van de door de heer M. W. Schakel in het openbaar terzake gemaakte opmerkingen.

Congres

De zaak van de kernbewapening had ook de congresgangers van het CDA goed te pakken. Het overgrote deel van de vele sprekers nam dit aktuele thema bij de kop. Het congres begon slecht. Ik kan het althans niet anders dan slecht noemen wanneer een congresganger, na een uitstekende rede van Steenkamp o.a. over ruimte voor minderheidsopvattingen binnen het CDA, het aandurfde voor te stellen Sytze Faber niet her te benoemen tot vice-voorzitter van het CDA vanwege zijn stemmen v or de motie-Stemerdink. Het CDA is een groepering die niet wenst te polariseren. Het eigen gelijk niet wenst te verabsoluteren. Natuurlijk geldt dat naar meer kanten. Van die stijl, die ons eigen moet zijn, was met name zaterdagmorgen weinig te merken. Velen polariseerden er lustig op los, met als volstrekt dieptepunt de mevrouw die eraan herinnerde dat de K. P. in Friesland in oorlogstijd de 10 met hun opvattingen onder de mestvaalt zou hebben geschoffeld.

Ik betreur het dat wij toen, zeker n  het applaus, als CDA-leiding niet hebben ingegrepen en bij het „wij” bedoel ik mezelf te betrekken. Naarmate de dag vorderde werd de graad van tolerantie hoger. De dag kon worden afgerond met een aanvaarde motie-Corporaal, waarmee het congres uitsprak dat alle 49 fractieleden zich wat hun opvattingen betreft binnen de grenzen van het CDA-program bewegen en dat de leden naar eer en geweten handelen op grond van hun persoonlijke verantwoordelijkheid.

Het congres nam over de zaak van de kernbewapening een motie aan waarin het onder meer betreurt „dat de NAVO de Nederlandse opstelling ten aanzien van de modernisering niet heeft kunnen overnemen, hetgeen Nederland ertoe heeft verplicht thans geen verantwoordelijkheid te kunnen aanvaarden voor de in de NAVO voorgestelde stationering en de daaruit voortvloeiende dienovereenkomstige produktie.” Zoals bekend kopen congressen geen vliegtuigen. Ook geen kernwapens. Wat niet wil zeggen dat de in eigen verantwoordelijkheid handelende fractie niet mede de stem van het congres zal willen meewegen.

Keuze

Is het voor een eindoordel over de Nederlandse benadering nog te vroeg,

vast staat dat de NAVO een moderniseringsbesluit voor 572 nieuwe raketten heeft genomen. Het is niet gelukt de ban van het weer meer te doorbreken. De overmaat aan nucleaire bewapening die technologie en commercie op het politieke bord deponeren is niet gestuit. Ik betreur die ontwikkeling zeer. Wat mij in dit alles het meest tegenstaat is dat er elders nauwelijks een discussie over het geoorloofd zijn van het zich steeds weer overgeven aan deze idee van de „vooruitgang” – alles terwille van vrede en veiligheid – op gang lijkt te komen.

Men zegt wel dat wij internationaal onze positie niet moeten overschatten. Dat zal waar zijn. Even waar is dat het geloof in de techniek als het bijkans enige antwoord op het motief van de angst ter waarborging van veiligheid, met name in ons land sterk ter discussie staat. En dat gebeurt ook met name in ons Nederland omdat mensen die in de Heilige Israëls hun Verlosser zien er steeds sterker van overtuigd raken dat het steeds maar weer uitbreiden van het arsenaal kernwapens uitzichtloos is, zeker ook voor wat het perspectief betreft van een doorbreken van deze demonische ring waarbinnen wij gevangen zitten. Men mag niet op beroep van een enkele tekst zich van de problemen afmaken. Analyses over de feitelijke situatie, over krachtsverhoudingen, zijn noodzakelijk. Een gedegen onderbouwde kijk op de buitenlandse politiek kan niet worden ontbeerd.

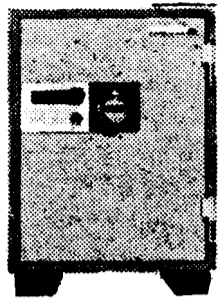
Maar ik houd het erbij dat ook die weg van de nuchtere analyse onvoldoende is. Er zou alleen vanuit de blote feiten zelden tot het gaan van een nieuwe weg, het maken van een opening, (gekomen zijn. Daarvoor moet men ook (verder) willen zien. Ook Godsvertrouwen is een realiteit. Ook de weg die de Vrededorst wijst moet in het wegen van gegevens en analyses ons kunnen beroeren, ons in beweging kunnen zetten. Waar dat niet kan ontstaan er, denk ik, altijd redenen te buigen voor de resultaten van de technologie. Ideaal en realiteit kunnen in een beweging als de onze niet buiten elkaar.

H. A. de Boer

Alles voor kantoor o.a. brandkasten

Rietveld
kantoorinstallaties

PAPENDRECHT
VISSERSBUURT 23
TEL. 078 - 155522

Bel ons voor
nadere informatie.

Offset en
boekdrukkers

Boerman B.V.

Molenwaterweg 13, Rotterdam
Tel. 010 - 660555*

Privé W. P. Peters, 01890 - 8742
A. W. Peters, 010 - 821725

„Zachtjes doorgeven..”

Natuurzuiver

Wie verre reizen doet moet soms veel betalen.

Als u aan vakantie denkt, dan denkt u aan zon, aan zee. Niet aan ongelukken. Niet aan die andere, die hele dure "verblijfplaats": het ziekenhuis.

Dat moet u zo houden. U denkt aan plezier. UBO denkt aan de rest.

UBO verzekert de kosten van geneeskundige hulp, extra reizen verblijfskosten, telefoontjes en telegrammen, bagage die verloren gaat, paspoort dat zoek is en noemt u zo maar op.

Het geeft niet hoe ver u gaat. De ideale reisverzekering van UBO is geldig voor de gehele wereld.

Voor 'n luttel bedrag hebt u 'n veilig verzekerde vakantie. Dat is toch 'n prettig gevoel. Stuur de bon voor meer informatie naar: UBO, Antwoordnummer 445, 3500 VB Utrecht. Een postzegel hoeft niet.

verzekeringen

BON voor een veilig verzekerde vakantie.

Ik wil alle informatie over de ideale reisverzekering van UBO. Gratis en vrijblijvend.

Mijn naam is: _____

Straat: _____

Plaats: _____

Ik ben ook geïnteresseerd in:

- pleziervaartuij-verzekeringen
- caravanverzekeringen
- autoverzekeringen
- ongevallenverzekeringen
- a.v.p. verzekeringen
- brandverzekeringen
- inboedelverzekeringen
- bromfietsverzekeringen
- aanvullende pensioenverzekeringen
- begrafenisverzekeringen
- levensverzekeringen

Grond-
Weg en
Waterbouw
gespecialiseerd
in
Betonwerk

**BV AANNEMERSBEDRIJF
L.VERKADE**

**MONSTER
01749-46555**

Voor de eerste keer maakt Europees parlement gebruik van bevoegdheid de EEG-begroting globaal te verwerpen

door Harry Notenboom

De critici, die zich afvragen of het rechtstreeks gekozen parlement niet onverantwoord heeft gehandeld en aan bestaande crises in de wereld niet onnodig een nieuwe heeft toegevoegd, kunnen niet beter doen dan te lezen wat minister Andriessen op 10 december jl. in een rede in Brussel zei: „Ik moet erkennen, dat het eerste rechtstreeks gekozen parlement tijdens de behandeling van de begroting voor 1980 in vergelijking met het nabije verleden zich van zijn verantwoordelijkheden bewust is geweest. Het Europees parlement heeft voorstellen gedaan tot een beperking van de landbouuitgaven en heeft voor de overige sectoren acceptabele verhogingen voor de te verrichten betalingen voorgesteld. Met deze voorstellen heeft het Europees parlement naar mijn mening zijn rol als een van de twee begrotingsautoriteiten met gevoel voor verantwoordelijkheid vervuld. Ik betreur het daarom zeer, dat de begrotingsraad vorige maand zo weinig begrip heeft getoond voor de opstelling van het parlement, juist nu een constructieve dialoog tussen raad en parlement mogelijk leek. Een aantal parlementsvoorstellen is namelijk verworpen om redenen, die niet zo zeer te maken hebben met de inhoud van de voorstellen, maar meer uit vrees voor een groeiende invloed van het parlement.”

Het heeft niet aan het Nederlandse lid van de begrotingsraad, staatssecretaris van der Mei, gelegen. Die heeft zich goed gevoerd. Het klimaat in de begrotingsraad waarover de minister hierboven sprak, was niet wezenlijk anders toen op 12 en 13 december deze raad meer dan 24 uur overleg pleegde met een delegatie van het Europees parlement. Ik had het voorrecht deel uit te maken van de – evenals de raad – 9 leden tellende parlementsdelegatie onder leiding van onze voorzitter, mevrouw Simone Veil.

De omvang van dit artikel laat niet toe een overzicht te geven van wat er gebeurd is en welke standpunten wij innamen vanaf juli (presentatie van het voor-ontwerp door de eeg-commissie) in september (presentatie van het ontwerp door de raad), in november (eerste ronde Europees parlement) en tenslotte in december (tweede ronde) eindigend in verwerping, waarvoor overigens alle Nederlandse

parlementariërs uit alle fracties of alleenstaand, hebben gestemd. Het parlement zal zich bewust moeten blijven van de verantwoordelijkheid, die minister Andriessen het terecht toedichtte en de weg van de kleine stappen moeten blijven volgen in de toekomst. Echter wel stappen voorwaarts naar verdere integratie en naar een economisch-monetaire unie. Maar de raad zal moeten beseffen dat dit rechtstreeks gekozen parlement zich de spreekbuis weet van de Europese volkeren. Het parlement zal niet op alle terreinen tegelijk nationaal beleid mogen willen vervangen door Europees beleid, zoals destijds nationaal landbouwbeleid vervangen is door het gemeenschappelijk landbouwbeleid (g.l.b.), het zal prioriteiten moeten kiezen. De raad zal moeten meewerken aan dat vervangend beleid, in samenspraak met het parlement, daar waar Europa het het meest nodig heeft en het puur nationaal niet meer kan. De komende

maanden zal er grote wijsheid nodig zijn bij alle partners en we rekenen met vertrouwen op de positieve rol van alle Nederlandse leden van de verschillende verschijningsvormen van wat de ministerraad heet. (begrotingsraad, financiële raad, landbouwrap, energieraad, sociale raad, etc. etc.) Maar Nederland kan het natuurlijk niet alleen.

De kern van de zaak

Het hele parlement was van mening, dat binnen het glb de melksector excessen vertoont, omdat er een structureel overschot van melk(producten) is, terwijl elke liter gegarandeerd betaalde afzet vindt. Ca. 45% van de begrotingsuitgaven gaat thans naar deze melksector, dat is te veel. Een aantal parlementariërs hebben deze situatie aangegrepen om tegen het glb als zodanig aan te trappen. Maar het glb is het enige onderdeel van de politiek, dat op Europees vlak wordt gevoerd. Daardoor zijn de nationale begrotingen destijds ontlast. De Nederlandse rapporteur Dankert heeft aanvankelijk deze negatieve indruk ook gewekt en dat heeft in landbouwkringen kwaad bloed gezet. Hij wilde bepaalde bedragen op de begroting voor melk (dat is onder meer: inkomen voor boeren) gewoon korten en ze bestemmen voor andere doeleinden. Gelukkig heeft hij dat idee laten varen. Vooral door initiatief van de christen-democraten is dat niet doorgegaan. Er is een compromis tot stand gekomen, waarbij de gelden voor de agrarische sector zijn behouden. Een groot bedrag werd op de „reserve” geplaatst. Dat bedrag zou niet zonder instemming van het parlement uit die reserve kunnen worden gehaald. Zo werd de raad van ministers, die er tot nog toe niet in slaagde maatregelen te nemen om de kosten tot redelijke verhoudingen terug te brengen – gedwongen die maatregelen nu wel te nemen. Het

parlement gebruikte dus de begrotingsbevoegdheid om de wetgevende instantie t.w. de raad tot besluiten te dwingen. Dat hebben wij gesteund. Immers wil het glb nog lang z'n heilzame werking voor producent en consument behouden dan moeten de excessen eruit gehaald worden. Dat is niet onvriendelijk t.o.v. de landbouw. Het is te vergelijken met de sociale verzekering in ons land. Wanneer daar onbedoelde effecten niet uitgesnoeid worden, zal het gebouw zelf bezwijken, en dat moet tot alle prijs voorkomen worden.

De raad heeft hierop slechts met sympathiebetuigingen en later met voornemens gereageerd, zonder garantie voor verbetering. Die sympathiebetuigingen zijn vroeger ook gegeven, zonder dat het beter werd. Dat wil dit parlement niet meer. Het wenst garantie voor de eerste stappen ter verbetering.

Rol nationale parlementen

Onze Nederlandse delegatie had tevoren met succes gepoogd terzake op een lijn te komen met de CDA-Tweede-Kamerfractie. Dat is van groot belang gebleken. Ook op andere terreinen zal nog vaak blijken, dat het Europees parlement het niet alleen kan. Het behoeft steun van de nationale parlementen. Wanneer in alle landen de Europese krachten in de nationale parlementen regelmatig de regeringen ter verantwoording zouden roepen zouden sommige lidstaten zich in de raad zeker anders hebben gedragen. Een lidstaat is in de begrotingsraad niet zelden vertegenwoordigd door 'n hoge ambtenaar, niet door een politicus. Europa moet minder een gemeenschap van ambtenarij worden en meer een gemeenschap waarin via een politiek parlement, de bevolking kiest. Overigens: talloze zeer bewakende en idealistische ambtenaren van parlement, nationale delegaties in de

raad en commissie hebben zich geweldig voor de goede zaak ingezet. Ze zijn onmisbaar, maar de politici moeten beslissen.

Prioriteiten

Bij de uitbreiding van credieten voor de zgn. „niet verplichte uitgaven” had de CD-fractie prioriteiten gelegd bij regionaal fonds (spreiding van welvaart in Europa), sociaal fonds (jeugd- en vrouwenwerkloosheidsbestrijding, sociale begeleiding van de staalpolitiek), ontwikkelingshulp (niet geassocieerde landen, hulp via niet regeringsinstanties), research en energiepolitiek. Met name met betrekking tot meerjarenprogramma's was de raad terughoudend. Helemaal op 't eind werd de bereidheid ineens groter, maar de raad had toen al zo zeer getoond het parlement niet als mede-begrotingsautoriteit te beschouwen, dat dit niet meer kon leiden tot aanvaarding van de begroting.

Wat nu?

Op de vraag „wat nu?” hoop ik binnenkort te kunnen terugkomen. We moeten het gebeure niet een crisis noemen, wel een ernstige zaak, die het parlement niet bij voorbaat zocht, maar waartoe het, gezien 's raads reacties, verplicht was. Het parlement heeft de commissie verzocht een nieuw voorontwerp voor te leggen, opdat de raad daarna het in het verdrag genoemde nieuwe ontwerp kan presenteren. Wanneer elke instelling de les geleerd heeft en wil geven en nemen zou de nieuwe procedure slechts één ronde hoeven te omvatten. Voor de leden van de begrotingscommissie in het parlement zijn niet de iets rustiger maanden aangebroken, waarop velen gehoopt hadden. Voor de begrotingsraad evenmin. Voor de democratie in Europa hopelijk betere tijden.

Harry Notenboom
is lid van het
Europees Parlement

Uit de Standaard van 26 januari 1880

Ontzettende cijfers voor legers, vloten, kanonnen en andere vernielingsmiddelen

Maandag 26 jan. Nog geen twee weken is 't geleden dat Gladstone een brief schreef aan prof. Sbarbaro te Rome, lid van het vredescongres om zijn afschuw van het militarisme uit te drukken. Hij **walgde**, zoo zei Gladstone, van de reusachtige bewapening, die, zoo't heet, den vrede moet bewaren en was besloten vanaf zijn zetel in het Parlement ontwapening voor te staan. De nieuwe legervermeerdering in Duitsland voorgesteld, geeft op zulke zeker welmeenende bedoelingen een droef antwoord.

Het is zeker verblijvend, dat er in Europa vrede heerscht. Maar't is in elk opzicht een gewapende vrede, waarbij ieder angstvallig vraagt: ben ik wel in alle mogelijke gevallen tegen mijn naaste bureu opgewassen? Bij hooge feesten verzekert men elkaar om strijd van innige vriendschap en wat niet al, maar zorgt tegelijk gereed te zijn als de vrienden eens in vijanden verkeerden. „Om rustig te leven moet gij zoo leven dat gij elk oogenblik de vijand van uw vriend kunt worden”, zegt in zeker gedicht een welberekend vader tot zijn zoon. Deze regel geldt thans ook in de politiek. Vandaar dan ook dat niemand aan de vredesbetuigingen die van alle zijden worden gewisseld kan gelooven, als men ziet hoe Frankrijk, Duitsland,

Rusland, ja alle staten telkens meer uitgaven voor den krijg doen, zooals we met de cijfers aantoonen.

Wil men wezenlijk den vrede, dan houdt men niet halve bevolkingen onder de wapenen. Doch niemand vertrouwt zijn naaste, en omdat de een als't ware steeds op voet van oorlog blijft, doet de ander het ook. Generaal Von Moltke zei volkomen juist, met met oog op het nieuw ontwerp: „Of ontwapenen of strijdvaardig blijven. Alleen kunnen wij niet ontwapenen, dus moet het leger wel zoo sterk zijn, dat het met die der naburen op een lijn gesteld kan worden. Wat wij nu aan honderden sparen, zouden wij later in miljoenen moeten betalen. Of een leger dat gezag inboezemt of geen”.

Door dr. A. Kuyper

In de parlementaire kringen van Duitsland is men vrij algemeen gunstig voor de wet gestemd. Van liberale zijde wordt alleen bezwaar gemaakt tegen het plan om opnieuw een zevenjarigen duur van deze militaire wet vast te stellen. Er bestaat echter bijna geen twijfel of de wet zal in de Rijksdag wel aangenomen worden.

Weinig bemoedigend

Weinig bemoedigend zijn de **ontzettende** cijfers der steeds klimmende uitgaven voor legers, vloten, kanonnen en andere vernielingsmiddelen. Wij zeiden reeds, dat voor legers en vloten steeds meer en meer wordt besteed. Die uitgaven vermeerderden van 117 tot 160 miljoen. Rusland en Engeland zijn daarin bovenaan gebleven. In 1879 waren hun militaire uitgaven 36 en 32 miljoen, die van Duitsland 21 miljoen. In 1865 waren die cijfers: Engeland 27, Rusland 22, Frankrijk 17, Duitsland 10 miljoen. Alleen Oostenrijk-Hongarije en Italië hebben de hunne sinds dien tijd verminderd. – Is 't wonder dat men overal van tekorten hoort?

GRIEP?
nisylén
druppels

ook tegen verkoudheid

't is plantaardig 't helpt!

DR. WILLMAR SCHWABE

BESTUURSFORUM

maandblad voor christen-democratische gemeente- en provinciebestuurders

inhoud

december 1979

COMMENTAAR

Het ISP – de provincies – de gemeenten (LVS)

INTERVIEW

Drs. C. J. Klop:

„Moeten wij ons door die hennen laten hoeden?” – interview met vijf vrouwelijke CDA-wethouders over de vrouw in de politiek

ARTIKELEN

Drs. G. C. de Bruyn:

Decentralisatie woonwagengebeid – gemeenten en schappen in de knel

Drs. H. Borstlap:

Vraagpuntennota over provinciale herindeling

Mr. A. G. J. M. Rombouts:

VNG-congres maakt front – bijzonder congres over de bestuurlijke reorganisatie

Ir. F. J. Creemer:

„Niet bij auto's alleen...” – de CDA-studiedag over verkeersveiligheid

Drs. P. Reeskamp en

A. F. M. van der Valk:

Inwonersonderzoek naar functioneren van voorzieningen in Bussum

RUBRIEKEN

Boeken en brochures

Gemeentelijke kapitaaluitgaven (drs. G. de Jong), door J. Wagenvoort

Kroniek

Onder meer: Projectontwikkeling Toezegging om te mogen bouwen

Den Haag

Onder meer: Begrotingsdebatten Binnenlandse Zaken en Volkshuisvesting / Wijziging pornografiebepalingen

Vraag en antwoord

Onder meer: Doorstroming burgemeesters / Binnengemeentelijke decentralisatie / Vestigingsregelingen / Welstandtoezicht

BON

Ja, ik ben ook geïnteresseerd in het maandblad **BESTUURSFORUM**
 Noteert u mij meteen maar voor een abonnement (f 30,- per jaar), met
 ingang van .....
 Ik ontvang liever eerst vrijblijvend een gratis proefnummer.

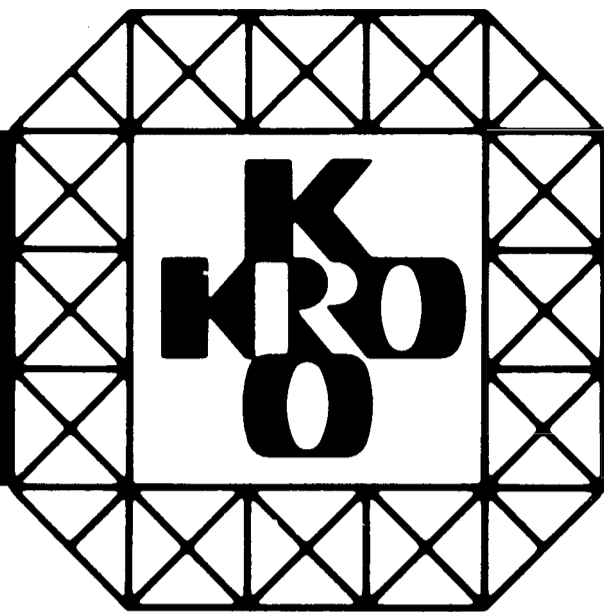
Naam: .....

Adres: .....

Postcode en plaats: .....

U kunt deze bon – zonder postzegel – in een open enveloppe sturen naar:
BESTUURSFORUM, ANTWOORDNUMMER 360, 2500 VB 's-GRAVENHAGE.

Telefonische inlichtingen: 070-65 39 34.

'n omroep
die de moeite waard is

studio

Voor het hele gezin.
Kleurrijk, gezellig
en... niet duur.

mikro gids

Nu nog handiger.
Eenvoudig en...
het goedkoopst.

Coalitie en CDA zijn hittebestendig

Van Agt zei op het congres te Dronten dat zowel de regeringscoalitie als het CDA hittebestendig zijn gebleken. „Er zijn bij tijd en wijle problemen tussen de fracties, maar de coalitie heeft deze stuk voor stuk uiteindelijk tot een oplossing gebracht” pagina 2

Tolerantie wint het van teleurstelling

CDA-congres te DRONTEN pagina 3

Prof. mr. P. de Haan over het „Grondbeleid”

pagina 5

Redactieteam

Drs. C. Bremmer voorzitter
Mevr. A. v.d. Beld-Pott
Ds. G. J. Geels
Drs. H. Glimmerveen
Wm. C. de Kruijf
Dr. W. de Kwaadsteniet
H. Lokkerbol
Mevr. A. H. Raven
G. J. Brinkman (secretaris)

CDAktueel

9

Nederland koos tegen stationering van kernwapens, en daarmee voor éérst onderhandelen

door drs. R. F. M. Lubbers

Minister-president Van Agt legde op woensdagavond 12 december in de Tweede Kamer een belangrijke verklaring af. Hij deed dat op het moment dat in Brussel de NAVO-top over de modernisering van kernwapens in Europa bijna afgerond was. Die verklaring luidde als volgt:

„Nederland erkent de noodzaak van een politiek en militair antwoord op de bedreigende ontwikkeling van de Sovjet LRTNF (d.w.z. de kernwapens in de zgn. grijze zone) met name van de SS 20 raket en de Backfire bommenwerper. Met het oog echter op het belang van de wapenbeheersing en de als einddoel ten aanzien van deze wapens nagestreefde „nul-optie” kan Nederland zich thans nog niet verbinden tot stationering van kruisraketten op zijn grondgebied. Nederland zal in december 1981 in overleg met de bondgenoten beslissen aan de hand van het criterium of het wapenbeheersingsoverleg alsdan succes in de vorm van concrete resultaten heeft opgeleverd.

Nederland is daarbij van oordeel, dat een stationering van nieuwe wapensystemen op Nederlands grondgebied zal moeten leiden tot een vermindering van de bestaande Nederlandse nucleaire taken.

De Nederlandse regering gaat er daarbij vanuit dat SALT II in december 1981 zal zijn geratificeerd. In het parlement hebben wij verklaard, dat de regering op zulk een hoofdzaak van beleid niet kan handelen zonder de steun van een parlementaire meerderheid. Bij de bovenstaande verklaring van de Nederlandse regering moet daarom worden aangetekend dat daarvoor nog de nodige parlementaire steun moet worden verworven”.

„Tot goed begrip”

Bij deze verklaring tekende de premier „tot goed begrip” het volgend aan: „In Brussel was niet aan de orde een beslissing tot produktie van nieuwe wapensystemen. Het zijn de Verenigde Staten, en zij alleen, die daartoe kunnen beslissen en daarvoor verantwoordelijkheid kunnen nemen. Daaraan doet het niet af dat de Verenigde Staten waarschijnlijk pas tot produktie zullen beslissen nadat bij de Europese bondgenoten voldoende bereidheid is gebleken de nieuwe wapensystemen te stationeren.”

Tot zover de minister-president. Deze zelfde verklaring werd met de daarbij behorende toelichting ook na het verwarrend wekkende communicé van de NAVO overgebracht aan de andere lidstaten. Nu Nederland uiteindelijk een eigen, van alle andere lidstaten duidelijk afwijkend, standpunt moest innemen, is dat standpunt met toelichting en al bekend bij die andere lidstaten.

Stationeringsbesluit

Een maand eerder reeds hadden de Nederlandse ministers bepleit dat de gehele NAVO pas een stationeringsbesluit over twee jaar zou nemen, met name afhankelijk van het verloop van de onderhandelingen tot wapenbeheersing met de Sovjet Unie. Dat voorstel ontlokte toen de Amerikaanse minister Brown

CDA-voorzitter Steenkamp en CDA-fractievoorzitter Lubbers tijdens het congres (foto Nick Morelis)

een reactie, waarin hij het geheel duidelijk maakte dat Amerika dan in ieder geval geen produktie zou starten. Hij deed daarbij zelfs niet de moeite beperkte of volledige produktie te onderscheiden. Neen, voor hem was de zaak glashelder. Zouden Europese landen nu geen stationeringsbesluit willen nemen, dan was er ook geen enkele produktiebesluit van de Amerikanen te verwachten; zo stelde hij onomwonden. Daarmee was de kaart duidelijk. Zij, die geen stationeringsbesluit nu wilden, kozen tegelijk voor geen moderniseringsbesluit nu.

Modernisering

Sinds die bijeenkomst van de defensie-ministers van een maand geleden, heeft Nederland nog positieve invloed kunnen uitoefenen op wapenbeheersingsaspecten die parallel aan de moderniseringsvraag aan de orde kwamen, alsmede aan een ruimhartig onderhandelingsaanbod aan de Sovjet Unie. Maar voor wat betreft de moderniseringsvraag zelf was de kaart duidelijk. Nederland moest een keuze maken. Of toch instemmen met een stationeringsbesluit en daarmee met de modernisering of dat nu niet doen, onder het motto eerst onderhandelen. Nederland koos voor het laatste. Daarmee kon zij – dat was helaas wel duidelijk – niet meer het besluit van alle andere landen tegenhouden en op basis daarvan gaat ook de volledige produktie plaatsvinden. Men kan dat betreuren. Maar men kan dat onze regering niet verwijten.

CDA-buro gesloten

Het CDA-buro is in verband met de feestdagen gesloten van 24 december 1979 t/m 1 januari 1980.

Zij heeft een ander standpunt bepleit en toen zij de andere landen niet kon overtuigen heeft zij voor Nederland – en zij kan waar het op besluitvorming aankomt slechts dáárvóór spreken – een eigen standpunt ingenomen; namelijk eerst onderhandelen en dan beslissen.

Communiqué

De gehele wereld kent dit standpunt en daarom heb ik het op het CDA-congres kunstmatig en gewrongen genoemd dat dit niet uitdrukkelijk en helder in het NAVO-communiqué is opgenomen. Natuurlijk was dat een „deuk” in het communiqué geweest. Nu echter verliest het communiqué aan informatie-waarde waar zo duidelijk blijkt dat wezenlijke punten „schuif gaan” achter de tekst zoals die naar buiten is gebracht. Naar nu blijkt is dit overigens niet de eerste keer dat een echt meningsverschil binnen de NAVO in het communiqué toegegedekt wordt. Met alle begrip voor de eenheid van de NAVO kan men zich afvragen of dit nu wel zo wijs was gegeven de publieke verklaring van de minister-president, de vermelding daarvan in de hele wereldpers en de bevestiging daarvan middels toezending aan alle bondgenoten.

CDA-congres

In Dronten heb ik de uiteindelijke situatie in de NAVO als volgt samengevat: Er was een agreement to disagree. Nederland heeft zoals ik hierboven reeds stelde zeker het nodige bereikt terzake van tal van wapenbeheersingsaspecten al heeft ze de andere bondgenoten er niet van kunnen overtuigen dat het beter zou zijn een stationeringsbesluit pas over twee jaar te nemen. Op hoofdzaken is er weinig reden tot verwijten aan het kabinet; zeker niet waar het in de kern is blijven vasthouden aan zijn eigen opvattingen. Dat is de wereld voldoende duidelijk geworden. Het is nu maandagochtend, 17 december. We kijken terug op een goed congres. We gaan natuurlijk een moeilijke Kamerdebat tegemoet. Maar dat mag ook wel. De zaak is er belangrijk genoeg voor.

COMMENTAAR

Mijlpaal

Dat alle vragen over het effect van de Nederlandse bemoeienissen met de Navo-plannen inzake modernisering van kernwapens in Dronten beantwoord zijn, kan men moeilijk volhouden.

Dat kon men van het CDA-congres, in afwachting van het – toen nog komende – Kamerdebat over deze zaak ook niet verwachten. Wel was er waardering voor de, op woensdag 12 december door de minister-president in de Kamer afgelegde regeringsverklaring. En voor de bemoeienissen van het kabinet om bij de bondgenoten voor het Nederlandse standpunt begrip te wekken. Een standpunt, dat zoals het Congres onderstreepte, door de fractieleden – zich allen bewegend binnen de grenzen van het CDA-programma – naar eer en geweten is getoetst aan het doel van het terugdringen van de rol van de kernwapens. Over dit doel bestond en bestaat binnen het CDA eenstemmigheid. Over de weg der middelen tot dat doel bestaat in het CDA verschil van inzicht, zoals onlangs ook in de CDA-Tweede-Kamerfractie bleek.

Over het verdeelde stemgedrag van de fractie zijn op het Congres in een enkel geval woorden van teleurstelling geuit. Zelden ontbrak gelukkig de erkenning, dat, bij eenstemmigheid over het doel, een afwijkende visie op de te volgen weg binnen het CDA mogelijk moet zijn. Het CDA-Congres toonde hiermee een politieke volwassenheid, die bemoedigend is. Die volwassenheid geldt ook voor de intensieve politieke discussie, waaraan vele tientallen congresdeelnemers hebben deelgenomen. Een groot aantal politieke uitspraken geeft hiervan blijk.

Om meerdere redenen kan het CDA-congres in de Meerpaal daarom wel eens een mijlpaal voor het CDA op weg naar fusie betekenen.

Wet aanpassingsmechanisme

Het is door het rumoer rond de kernwapenproblematiek eigenlijk nauwelijks opgevallen, maar eind vorige week heeft de Tweede Kamer ingestemd met uiterst belangrijke wetswijzigingen op het gebied van de sociale zekerheid. Het betreft de wetten, waardoor de verhouding tussen de lonen en de uitkeringen worden gecorrigeerd.

Het mag zeer verheugend genoemd worden, dat de CDA-fractie bij de behandeling van deze wetgeving als uitgangspunt heeft genomen dat de scheefgroei in die verhoudingen moest worden rechtgetrokken, en dat bijkomstig was in hoeverre daarmee voordeel voor de schatkist te bereiken zou zijn. Het is bovendien verheugend dat de bewindslieden van sociale zaken dit uitgangspunt tijdens het debat hebben onderstreept, en samen met de fractie tot het eind toe hebben volgehouden.

Dat dit standpunt ertoe geleid heeft, dat er op dit punt minder zal worden omgebogen dan aanvankelijk de bedoeling was, is jammer, maar bij een zo gevoelige en individueel diep ingrijpende zaak als de sociale zekerheid mag het schatkistbelang, zolang dat vol te houden is, niet voorop staan. Daar dient de rechtvaardigheid het laatste toetsingscriterium te zijn.

Van Agt:

„Coalitie met VVD hittebestendig”

door Harm Waterborg

Premier van Agt pakte op 15 december tijdens het CDA-congres in Dronten de bomvolle zaal met meer dan 2000 mensen direct met: „Bijna op de kop af is het kabinet nu twee jaar bezig. Of moet ik zeggen: bijna met de kop eraf? Maar daar zullen we het straks nader over hebben.” De hele verdere toespraak bleef bijna iedereen aan zijn lippen hangen om te horen wat hij had mee te geven voor de komende week en de verdere toekomst van het CDA.

Bestek '81 toch geslaagd

Na deze opening sprak Van Agt warme woorden van dank uit aan het adres van senator Van Hulst, die het kabinet in de Eerste Kamer niet had toegelopen: „Kabinet ga”, maar „KABINET, GA VERDER”. En Van Agt beloofde verder te gaan met het uitvoeren van Bestek '81, het beleidsplan vóór werkgelegenheid en tegen het voortwoekeren van inflatie. Hij stelde dat ondanks kritiek (het zij zo) de inflatie dank zij Bestek nu lager was dan in Duitsland en dat het aantal werklozen gestabiliseerd was op 210 000 man terwijl bij ongewijzigd beleid dat aantal ongeveer verdubbeld zou zijn in 1981. Hij verzette zich tegen het al te veel afgeven op onze welvaart omdat deze, hoewel zij haaks lijkt te staan op „Niet Bij Brood Alleen”, toch nodig is voor al onze voorzieningen als „sociale woningbouw en onderwijs, gezinshulp en bejaardenzorg” en vele andere goede zaken, waaraan wij hechten. Maar volgens de premier wachten ons nog zware tijden, olieprijsstijgingen nog steeds sterk, de wereldhandel dreigt volledig in te zakken en ook dit jaar is er geen centraal accoord tot stand gekomen ondanks bijna bovenmenselijke inspanningen van het kabinet, en minister Albada in het bijzonder (Bedankt, Wil).

Den Uyl beneden de maat

Geen goed woord had Van Agt over voor de leider van de oppositie. Hij zei: „Ik vind het onthutsend dat de heer Den Uyl, blijkens een bericht, midden tijdens de besprekingen over een sociaal centraal

akkoord, op een partijbijeenkomst in Bergen op Zoom de vakbeweging heeft opgeroepen (ik citeer „niet in te gaan op het lokkertje van de belastingverlaging”). Geen goed woord had hij over voor de oppositie in haar geheel, die „moet critiseren, telkens wanneer daar redenen toe bestaan. Maar dan wel op basis van eerlijke informatie en niet van demagogie”.

Sentimenteel

Van Agt kon het niet laten om ook iets te laten blijken van de persoonlijke steun die het kabinet ontvangt. Hij las enige roerende passages voor uit een brief van een Utrechtse mevrouw die zijn ego niet weinig gestreeld moet hebben. Vooral het „Goede vaart en grote dank” aan het einde ervan moeten hem bevestigd hebben dat hij zijn werk goed doet. Ook een enquête die hij noemde doet dat. 60% van de Nederlanders vindt dat het kabinet moet blijven en maar liefst 96% van de CDA-stemmers, zoals „brandpunt” pas bekend maakte, en dan doen de verwijten van de oppositie er niet meer zoveel toe.

Coalitie hittebestendig

Sprekend over 's lands regering zei hij: „Dat ons kabinet tot dusver tegen de problemen bestand is gebleken, komt door de goede verstandhouding tussen de bewindslieden onderling en doordat wij, al zijn er wel wrijvingen geweest, op de momenten waarin het erop aenkwam, gesteund werden door de beide regeringsfracties in de Tweede en in de

Eerste Kamer. Zeker, er zijn bij tijd en wijle problemen tussen de fracties, met name in de Tweede Kamer, maar de coalitie heeft deze stuk voor stuk uiteindelijk tot een oplossing gebracht. Kortom: de na zeven formatiemaanden ten slotte tot stand gekomen coalitie met de V.V.D. is hittebestendig en het land ten goede gebleken.”

Ook het CDA noemde hij hittebestendig omdat „onze wezenlijke eensgezindheid zo diep geworteld is”. Hij sneerde daarom:

„De heer Terlouw is al bezig geweest het C.D.A. in moten te hakken, aan sommigen in ons midden een toegangsbewijs uitreikend voor een progressief politiek verbond. Hij besefte zelf niet dat hij daarmee het eerste hoofdstuk schreef van zijn nieuwste sprookjesboek.”

Eindelijk

Na al deze onderwerpen, die gelardeerd werden met applaus en gelach vanuit de zaal kwam de premier eindelijk bij het onderwerp aan waar iedereen op had zitten wachten.

Hij vertelde wat er van Nederlandse kant allemaal was gedaan in de afgelopen jaren in het kader van de wapenbeheersing. En dat is niet gering. Geen neutronbom, geen nuclearisering van de artillerie en het oordeel van de Nederlandse minister dat het voorgestelde aantal van 572 kernladingen veel te hoog was. Daarbovenop was nog de inbreng van de CDA-vertrekpunten gekomen. Maar de bondgenoten waren daar niet gevoelig voor, zij bleven hameren op een vermeende achterstand op het Warschaupact van minstens zes jaar. Tevens zou er tot 1983, het moment van stationering van de nieuwe raketten tijd zijn voor onderhandelingen om te komen tot vermindering van het aantal kernwapens.

„Wij hadden misschien de bondgenoten tot een verlaging van het pro-

Dries van Agt tijdens zijn rede (foto Nick Morelis)

gramma kunnen bewegen. Maar dan op voorwaarde dat Nederland zich nu, evenals Engeland, Duitsland, België en Italië, zou verbinden om eventueel in 1983 een deel van het verlaagde aantal in Nederland op te nemen. toen wij te kennen gaven ons daartoe nog niet te kunnen verplichten, knapte dit gesprek en kregen wij ten antwoord: Als gij, Nederlanders, anders dan de andere vier NAVO-landen die de nieuwe wapens straks eventueel moeten opstellen, uw medewerking nu niet toezegt dan aanvaarden wij dat. Maar dan wensden wij geen bemoeienis van u meer met wat de andere betrokken Lid-Staten wél noodzakelijk vinden en wél voor hun aandeel bereid zijn te doen.”

Het Nederlandse standpunt in de Navo is, volgens Van Agt, geweest, — dat de Verenigde Staten alleen beslissen over de productie van de nieuwe wapens; — dat Nederland zich thans nog niet tot enige stationering verplicht; — dat er geen goed- of afkeuring is uitgesproken over de positie van de andere bondgenoten; — dat een besluit over een eventuele plaatsing pas over twee jaar genomen moet worden.

Het Nederlandse standpunt is op verschillende manieren vastgelegd. Daarnaast stelde Van Agt nog vast dat „onze houding is geaccepteerd (door de bond-

genoten) en onze loyaliteit in de Alliantie niet in het geding is gekomen”. Nederland is een goede en betrouwbare bondgenoot. „En zo behoort het te blijven”. Mijnheer de voorzitter:

„Wij hebben ons uiterste best gedaan. Het in de gegeven omstandigheden best mogelijke resultaat is bereikt. De verdiensten daarvan komen allereerst de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie toe.

Wij zijn op een eerlijke manier te werk gegaan, zowel in onze relatie met de bondgenoten als in die met ons eigen Nederlandse parlement. Van dubbel spel is in het geheel geen sprake. Elke insinuatie dat zulks wel het geval zou zijn, wijzen wij met verontwaardiging af. Woensdag a.s. zullen wij ons verantwoord in de Tweede Kamer. Van- daag sta ik voor ons congres. Met fierheid en opgeheven hoofd, in de overtuiging dat wij naar beste weten en kunnen hebben gehandeld en in het vertrouwen dat het oordeel over onze inspanningen en het resultaat daarvan dienovereenkomstig zal luiden.”

En begeleid door een luid, ondersteunend applaus en het gezoom en geflits van vele camera's kon een tevreden Dries van Agt weer gaan zitten. Het CDA-congres steunt zijn kabinet ten volle, wat aan het eind van het congres werd uitgesproken.

Geen neutraliteit Het CDA moet gisten

De fractievoorzitter van onze Tweede-Kamerfractie, heeft op het CDA-congres te Dronten de actuele politiek van het Binnenhof voor het voetlicht gebracht. Wat de problemen rondom de vernieuwing van de kernwapens betreft zei hij: „Juist in deze kabinetsperiode zijn belangrijke stappen gedaan. Eerst heeft een duidelijk neen tegen het neutronwapen geklonken. Later is afgezien van de nuclearisering van de artillerie. Deze besluiten zijn indertijd onder kritiek gesteld; was het politiek-militair wel verantwoord? Sindsdien is er echter een snelle ontwikkeling in het denken geweest en thans wordt het in Nederland en NATO gemeen goed te spreken over de afbouw van de nucleaire gevechtswapens. Zij die toen tegen ons neen waren mogen dat wel bedenken(...)

Ik ga niet de hele geschiedenis van de laatste maanden herhalen. Ik roep slechts in herinnering de kern van ons fractiestandpunt: Wij willen ons hoofd niet in het zand steken voor de dreiging die uitgaat van de nieuwe middellange afstandswapens van de Sovjet-Unie. Wij willen echter ook niet tegelijk zelf met een escalierend antwoord komen. Daarom willen wij nu eerst met de Sovjet-Unie onderhandelen, daarbij in dit stadium slechts dreigen met stationering en ons nu beperken tot een onvermijdelijke eerste aanzet tot produktie(...).

Wij zijn nu twee weken verder. Nederland heeft voor het eerst een eigen positie in de NAVO ingenomen. Dit heeft pijn gekost maar het kon niet anders. Eerst onderhandelen, pas dan eventuele besluiten tot stationering. Een signaal om het anders te gaan doen. Die neerwaartse ombuiging van de

nucleaire spiraal, is dat alleen ons belang en dat van de Sovjet-Unie? Neen. Dit gaat veel verder. Hoe moeten wij nieuw opkomende landen als Brazilië en India uitleggen dat zij in lijn met het non-proliferatieverdrag moeten afzien van atoomwapens terwijl wij er zelf aan verslaafd raken.

Ja, hoe tonen wij ons aan de Derde Wereld, het Zuiden, als de uitkomst van het hoog ontwikkelde Noorden is, een steeds verfijnder en geïntensiverde nucleaire wapenwedloop. Ook deze overwegingen moeten ons uitnodigen in nauwe bondgenootschappelijke samenwerking en in wederzijdse inspanningen met de Sovjet-Unie te komen tot beheersing van het demoon van de kernwapens. Niet door neutraliteit, maar door actieve inzet, in en door het bondgenootschap.”

Nadat Lubbers had vastgesteld dat de christen-democratie op sociaal-economisch terrein belangrijke sporen trekt, hief hij ook een waarschuwende vinger op. Hij vervolgde: „Langzaam maar zeker groeit een gemeenschappelijk zicht op de noodzaak van een nieuwe aanpak. De tijd dringt echter, werkgevers, werknemers en overheid zullen hun inspanningen om een creatieve doorbraak te maken nog verder moeten opvoeren. Toch dreigt er nu een fors gevaar. Het forse gevaar is dat wij hier discussiërend over het laatste half procent loon, vergeten dat in de wereld een enorme inflatie aanwakkert en dat de economische groei volstrekt gaat stagneren. Dachten wij een aantal maanden geleden nog dat er dit najaar een einde zou komen aan forse invoerprijsstijgingen, nu zien wij dat dit allerminst het geval is. Er is met name in de olieprijsontwikkeling nog niet de minste kentering. Dat betekent een hogere invoerprijs en verdere vertraging van de economische groei in de hele wereld; zeg maar gerust

geen groei. Dat betekent weer dat wij onze taakstelling op de lopende rekening van de betalingsbalans niet waar maken; en gegeven dat feit zijn de kredietopnames door rijk en particulieren te hoog. Leidend tot een fnuikend hoge rentestand die nu zelf ook weer de inflatie omhoog dreigt te sturen en de voorkeur voor consumptie in plaats van de veel belangrijker investeringen verder dreigt te verstoren.

Hoe moet het, om maar eens één ding te noemen, met onze woningbouw bij zulke hoge rentestanden? Neen, terwijl sociale partners en overheid de laatste maanden beraadslaagden is de economische tegenwind uit het buitenland scherp guurder geworden met steeds fellere windkracht. Wij kunnen voor die zeer ongunstige ernstige economische ontwikkeling onze oren en ogen niet sluiten. Hier draagt de regering een eerste verantwoordelijkheid. Zij behoort als eerste te zien dat de internationale economische barometer inderdaad weer op storm staat. In zijn toespraak stelde Lubbers een aantal — voor het kabinet — gevoelige onderwerpen aan de orde. Bij de algemene politieke beschouwingen heb ik gesproken over de voortgang met de wetgeving. „Wordt nu 1980 eindelijk het jaar waarin de volksvertegenwoordiging de wetten op de grondpolitiek behandelt? Gemeenten, boeren, overheid, ja de hele samenleving wacht erop.

In het begin van deze kabinetsperiode — wij zijn het alweer haast vergeten — droegen we een vernieuwde wet op de ondernemingsraden naar het Staatsblad. Nu gaan wij weer verder met de medezeggenschap voor kleinere ondernemingen. Dan — ik wil het niet onvermeld laten — de Vermogensaanswasting. Bij dezelfde algemene politieke be-

Ruud Lubbers tijdens zijn rede (foto Nick Morelis)

schouwingen pleitte ik voor een bezitsovername met geïndividualiseerde rechten, waardoor werknemers via een gezamenlijk fonds een aandeel krijgen in het productief vermogen in de Nederlandse bedrijven. Natuurlijk zijn er in samenleving en parlement verschillende opvattingen over zulk een vermogensaanwasting. Maar ik voeg daar aan toe, kabinet blijf niet neutraal maar kom met één helder ontwerp”.

De fractievoorzitter besloot met: „Intussen tobben wij ons in de Kamer af. Soms opgeheven, soms kreunend onder de last door te moeten gaan met droom en realiteit. Laat ik slechts dit afsluitend zeggen. Door de politieke verhoudingen zijn christen-democraten in Nederland reeds zeer lang aan de regering; en ook nu weer volop.

Dat feit, waar wij op zich als politieke beweging dankbaar voor moeten zijn — en we schamen ons niet voor wat wij ervan maken — moet ons zeer waakzaam doen zijn.

Regeren, goed. Maar de macht mag ons niet corrumperen, ons tot de behoudenden en tevredenen over onszelf maken, ons te zeer afsluiten van die kritiek. Regeerders hebben zich in de historie altijd vergist in wat echt leeft. Juist daarom zullen wij van onderop als politieke beweging onze mensen aan de top moeten prikkelen en activeren. Laten wij oppassen om kritiek van binnen en buiten de partij op meerderheidsopvattingen te snel te veroordelen, erdoor geïrriteerd te raken. Integendeel, laat ons beginnen dankbaar te zijn voor kritiek en laten wij steeds onszelf onderzoeken. Applaus verdooft en versuft.

zonder averij voorbij de Meerpaal

door G. J. Brinkman

Tolerantie wint het op congres van teleurstelling

Het CDA is de Drontse Meerpaal zaterdag zonder averij gepasseerd. Er vielen wel eens harde woorden over het tental Kamerleden dat inzake de motie-Stemerdink een van de overige fractie afwijkende mening huldigde. En omgekeerd werd er bitter geklaagd over de onverdraagzaamheid welke dit tental soms van partijgenoten had te verduren.

Er is bij die Meerpaal echter "niemand overboord gesprongen, niemand gekiehaaid en er zijn geen aanzetten tot muiterij gedaan. Het schip is niet stuurlaas geworden en nog veel minder gezonken". Dit laatste citaat is afkomstig uit de rede van premier Van Agt, die het op zijn beurt weer met zichtbare voldoening ontleende aan een rede van senator Van Hulst toen deze in de Eerste Kamer het kabinetsbeleid beoordeelde.

Tijdens het CDA-congres in Dronten viel over het effect van de Nederlandse bemoeienis met de Navo-plannen inzake de kernwapens nog nauwelijks een eindoordeel te geven. Daarvoor was er nog teveel verwarring over de wijze waarop de Navo aan de eigen opstelling van Nederland publiciteit had gegeven. "Gekunsteld en verkrampd" noemde Lubbers het dat van die Nederlandse opstelling slechts kon worden gemeld door een mondelinge communicatie aan de pers. Via de secretaris-generaal en vastgelegd in een in beginsel geheim aanhangsel van geheime notulen. "En dat door een Navo die juist voor onze democratische vrijheden staat".

Premier Van Agt verzekerde het Congres "dat er geen enkele twijfel kan bestaan omtrent hetgeen en waartoe Nederland zich jegens de bondgenoten wel en niet heeft verplicht". Bij het lezen van dit verslag zal over dit aspect van de zaak wel meer licht zijn verschaft dan zaterdag in Dronten kon worden gegeven. We beperken ons nu dus maar tot enkele notities over de rest van de discussies. In zijn openingsrede bracht Steenkamp onder langdurig applaus van het zeer drukbezochte congres dank aan Van Agt ("de vliegende Holander voor vrede en veiligheid"), aandeoverige CDA-bewindslieden en aan "alle 49 Kamerle-

den". Binnen het CDA, een uit onderscheidene richtingen voortgekomen brede volkspartij die bovendien in de groeifase verkeert, moet er voor kleurverschillen ruimte zijn, zei Steenkamp. Soms ook kunnen eigen gemoedsbewegingen tot een afwijkende keus leiden. Hij protesteerde tegen het maken van caricature en kwalijke suggesties over de diepere motieven van anderen. Het zou een kwalijke zaak zijn wanneer binnen het CDA mensen in geestelijke ademnood kwamen.

Discussie

Het voorspel op de eigenlijke beleidsdiscussies deed over de bereidheid tot het aanvaarden van een afwijkend stemgedrag niet veel goeds verwachten. Tegen het voorstel het mandaat van de voorzitter en de ondervoorzitters (om formele redenen) tot de fusiedatum bij acclamatie te verlengen, werd bezwaar geopperd. Gedoeld werd op het feit dat tweede voorzitter Faber (hij leidde ook de congresdiscussies) tot "de tien" Kamerleden behoorde. "Gezien de huidige situatie" leek het een congreslid beter over het voorstel te stemmen. Tegen die gedachte kwam de juist afgetreden AR-secretaris Corporaal in het geweer. "Ga die heilloze weg niet op" zei hij. "Iemand's politieke opstelling heeft niets met zijn functie te maken". Het voorstel werd verder geruisloos aangenomen. Evenals de andere huishoudelijke congresstukken.

Het stemgedrag van "de tien" bleek echter bij verscheidene sprekers wel diepe teleurstelling te hebben gewekt. De meesten vooqden daaraan toe van geen verketting te willen weten. Verscheidenheid kan verrijkend zijn. Anderen vreesden dat de tien door hun

opstelling het tegenovergestelde hebben bereikt van hetgeen zij bedoelden. Dat "gisting" in een politieke beweging nuttig kan werken (Lubbers) werd wel onderschreven, maar, zo merkte mevrouw Van der Werff op, er moet toch wel worden bedacht dat de partij uit "gewone mensen" bestaat en dat het politieke gedrag van voormannen ook voor die achterban begrijpelijk moet blijven.

Onvoorstelbaar

Boomgaard uit Amstelveen (40 jaar actief lid van de AR) liet er geen twijfel over bestaan het "onvoorstelbaar" te achten dat tien CDA-Kamerleden op zo'n cruciaal punt met de oppositie meestemmen. "Dat mag niet meer gebeuren" zei hij streng. En hij kreeg luide bijval. En een dame uit Friesland: "de AR is met ere uit de oorlog gekomen. Laten we, nu het gaat om bescherming tegen de communistische dreiging, ons de wapens niet uit handen laten nemen. "Als de tien zich tijdens de oorlog zo zouden hebben gedragen, had de Friese KP wel met ze afgerekend".

"Als dat CDA mag heten, noem ik het walgelijk" zei later onthutst een andere dame. En ook de woordvoerder van Amsterdam betreurde dit soort uitlatingen. Het is bij de kwestie van kernwapens vooral een vraag: welke risico's men in geweten nog durft te nemen. Hetzij bij afwijzing dan wel bij aanvaarding van de Navo-plannen. Resoluties (intussen ingediend), welke bedoelen het CDA-standpunt inzake het terugdringen van kernwapens te ondersteunen, dan wel de fractie tot eensgezindheid aan te sporen, of om het kabinetsbeleid te steunen, leken hem overbodig. Die zullen toch altijd weer als een al dan niet bedekte aanval op het standpunt van de ander worden uitgelegd.

Compliment

Bruins Slot (Amsterdam) noemde het een compliment waard dat er binnen het

Adjunct-secretaris Lohman overlegt met minister-president Van Agt en defensie-minister Scholten over een motie (foto Nick Morelis)

CDA nu opschudding is ontstaan over een inhoudelijk politieke zaak. Niet over papieren programma's maar over de politieke vertaling van die programma's. We moeten erkennen dat er onderscheiden wordt gedacht. Mits het maar een discussie onder geestverwanten blijft. "Als ik binnen het CDA niet kan zeggen dat kernbepanning in strijd is met Gods Woord kan ik niet verder mee. Dan zijn we bezig een breekijs in het CDA te zetten" oordeelde een andere spreker, die daarbij de hoop uitsprak dat Van Agt maar veel naar Lubbers zal blijven luisteren.

Meyer uit Ede (in groen uniformpak) zei dat allen, de 39 en de 10, voor terugdringing van kernwapens zijn. Hij waarschuwde echter zich niet te laten voorlichten door mensen als Berkhof, die al jaren PSP-er is. Ook niet door het IKV waar zowel PSP-ers als CPN-ers in meewerken. Het IKV is niet alleen tegen kernwapens maar veroordeelt elke wapening. Wanneer CDA-ers voor een motie stemmen mogen ze zich wel afvragen welke geesten achter zo'n motie schuil gaan, vond hij.

Signaal

In zijn antwoord legde Lubbers nog eens uit welke overwegingen bij het kiezen van de "vertrekpunten" hebben gegol-

den. Dat sommigen een "signaal van uiterste bezorgdheid" wilden geven vond hij niet nodig, maar hij heeft het hen ook niet kwalijk genomen. Hij verwees overigens naar de voorgelegde ontwerp-resolutie van het dagelijks bestuur. (Deze is elders in dit nummer opgenomen en werd met vrijwel algemene stemmen door het congres goedgekeurd).

Voorzitter Steenkamp had de vraag nog te beantwoorden wat hij tijdens de CDA-studiedag in Den Bosch, bedoelde met zijn waarschuwing elkaar niet met bijbelteksten om de oren te slaan. Je mag, bij zulke gewichtige vragen als het wapeningsvraagstuk, elkaar toch wel de Bijbel voorhouden? "Als ik met die woorden iemand pijn zou hebben gedaan", aldus Steenkamp, "dan bied ik hem mijn verontschuldiging aan. Ik zal er van leren. Aan de andere kant merkte hij op dat in de geschiedenis niet zelden noodzakelijke ontwikkelingen met een beroep op bijbelteksten zijn tegen gehouden. Wat heeft Talma bij zijn strijd om betere sociale verhoudingen daar geen hinder van ondervonden. Voor eer christen behoort de bijbel het uitgangspunt te zijn, waarop hij ook aanspreekbaar is. Maar soms wordt gesproken alsof de bijbel iemand het alleenrecht geeft ter verdediging van eigen standpunt. Daartegen bedoelde hij te waarschuwen. Met dezelfde bijbel in de hand kan iemand tot andere conclusies komen.

Turkse christenen

Een met betrekking tot de Turkse christeneningedienderesolutiewerd door Lubbers ontraden. Hij wees erop dat, ondanks de beperkte ruimte, er steeds 1500 zijn toegelaten. Geen categorie krijgt zoveel belangstelling. Zijn bezwaar richt zich vooral tegen groeps-beslissingen. Daarmee wordt onrecht aangedaan aan mogelijk nog schrijnender gevallen. Wanneer een A-status moet worden toegekend alleen op grond van het feit dat men uit een bepaald land afkomstig is wordt elke selectie onmogelijk. Er moeten vaste regels worden gehandhaafd. Daarbinnen blijft het dan soms mogelijk om individueel en incidenteel iets buiten die regelingen om voor de meest-schrijnende gevallen te doen. Dat is ook in het verleden al gebeurd. Een resolutie als vanuit het congres voorgelegd wekt echter valse hoop die in de praktijk niet te verwezenlijken valt. Het congres verenigde zich later met een door het bestuur opgestelde uitspraak. Deze wordt elders gepubliceerd.

Oost-Groningen

De woordvoerder uit Oost-Groningen verzekerde het congres dat dit gewest de ontwikkeling van de werkgelegenheid niet langer kan accepteren. Wat er nu gebeurt is niet meer dan een fooi. De industrie moet daar weer gezond worden gemaakt. Groningen gunt Nederland graag de profijten van zijn aardgas, maar het wil zelf niet langer in de kou blijven zitten. Lubbers zegde toe dat een werkgroep, in overleg met de fractie, zal onderzoeken wat ter verbetering kan worden gedaan.

zwart wit

bijengeknipt door Gerrit Brinkman

Niet isoleren

"Het is zeker niet zo dat de anderen in het CDA allemaal houdegens zijn. Er zijn ook onder de fractie-leden die niet met ons tieners hebben meegestemd zeker mensen die heel dicht bij ons staan. We moeten zorgen dat we die niet van ons vervreemden...." "Wil het CDA kritische mensen integreren, of hun in een isolerend terecht laten komen? Dat zal voor een groot deel de toekomst van het CDA bepalen". (Sytze Faber, CDA-Kamerlid, vice-voorzitter van het CDA in gesprek met "De Groene").

Hoon

Elseviers Magazine: "Dank zij de Amerikanen, de Britten, de Westduitsers, de Italianen kunnen de antirevolutionaire ayatolla's hun ethische en gewetensvolle politiek in vrijheid uitdragen. Zij zorgen er daarbij zorgvuldig voor de vuile handen aan onze bondgenoten over te laten".

Hulde

"De tien CDA-ers die de knieën voor de baai niet hebben gebogen, hebben met hun moedige standvastigheid het vertrouwen in de werking van de democratie geschaagd". (Hervormd Nederland)

Signaal

Dat Nederland zich heeft vastgeiegd op het duidelijke standpunt dat de tijd nog niet rijp is voor een besissing tot vernieuwing van de tactische kernwapens in Europa juicht Trouw toe. "Een signaal dat in de toekomst het automatisme zal doorbreken waarmee tot nu toe de be-

wapening zich ontwikkelde. De regering verdient adhesie voor deze stap, al is er nog steeds plaats voor twijfel of de regering uit eigen beweging wel tot een dergelijke stap zou zijn gekomen".

Geweten (1)

"Wie in een zaak als de kernbepanning uiteindelijk steun geeft aan een motie van wantrouwen tegen een kabinet dat je niet wantrouwt, doet dat omdat anders door gaat wat men in geweten meent te moeten tegenhouden: het produceren en mogelijk plaatsen van een nieuwe generatie kernwapens" (Hans de Boer op de ARP-partijraad te Ede).

Geweten (2)

Volgens prof. dr. J. W. van Hulst, CH-voorman in de Eerste Kamer, legt het optreden van de tien dissidenten de zwakte van het kabinet bloot. Een handvol CDA-kamerleden heeft het lot van het kabinet van dag tot dag in handen. Het enige middel om dat te voorkomen is dat minderheden in de fractie zich bij de meerderheid nee leggen. "Dat riekt echter naar stembinding en wellicht is dat middel erger dan de kwaal." Maar minderheidsdictatuur acht Van Hulst niet minder immoreel.

Geweten (3)

Trouw: "Vrijwel elke anti-revolutionair verklaarde na afloop van het Kamerdebat onder de indruk te zijn van de inspanningen die fractieleider Lubbers zich heeft getroost. "We vonden het echt rot voor hem. Hij heeft verschrikkelijk zijn

best gedaan. En op het eind kwam hij op voor de gewetensvrijheid van ons om te stemmen zoals we wilden stemmen".

Sleutelpositie

De PvdA, die hier de sleutelpositie inneemt", aldus Holland in de Haagse Post, "en dus niet de tien dissidente CDA-ers die het misschien wel zouden willen" is niet de heraut van een nieuw Nederlands neutralisme. Ze is de partij, die in deze situatie het lastigste probleem moet oplossen, door namelijk te verhinderen dat een kritische houding tegenover de wapening zich tot een radicale anti-Nato-politiek ontwikkelt en tegelijkertijd haar kiezersaanhang zo goed mogelijk door de cataracten van de heersende demagogie heen te loodsen".

Hoe vraag je het?

In een vraaggesprek met "Hervormd Nederland" verklaart Jan Terlouw (D'66) dat het hem helemaal niets zegt wanneer een IKV-enquête uitwijst dat ruim de helft van de Nederlanders de kernwapens uit Nederland wil verwijderen zien. "Als ik een vraag formuleer of men het ermee eens is, dat de Navo tegen de gigantische nieuwe wapening van de Sovjet-Unie een afdoend antwoord geeft door een Pershing II te maken, dan krijg je daar ook een grote meerderheid voor. Het hangt van de formulering van de vraag af".

Sinterklaas-stemming

Als er vlak voor Sinterklaas Kamerverkiezingen waren gehouden zou D'66 twintig nieuwe zetels in haar schoentje

hebben gevonden. Ziehier het resultaat van een 2 december in het Avro-journaal geopenbaard opinie-onderzoek: PvdA 48 zetels (nu 53), CDA 43 zetels (nu 49), D'66 28 zetels (nu 8), VVD 20 zetels (nu 28).

"Een linkse meerderheid zou daarmee theoretisch mogelijk zijn", zei Jan Teriouw. "Ais men de combinatie PvdA/D'66 althans een "linkse" meerderheid wil noemen", aldus vervolgens Ruud Lubbers.

Links-rechts

"Het grootste gevaar dat ons van links bedreigt, is dat ze steeds meer mensen rechts maken. En omgekeerd". (Alexander Pola in "Woorddansen").

Sprekende kerk (1)

"De kerk kan een bijdrage leveren aan de gewetensvorming ten aanzien van een aantal belangrijke (economische) vraagstukken van deze tijd. Maar zij kan de gelovige niet een volkomen concreet programma als wenselijk voorhouden: geleid door dezelfde inspiratiebron kunnen dezen tot verschillende zienswijzen en keuzen komen". (Prof. dr. A. A. J. Smulders, Tilburg, in "Intermediair").

Sprekende kerk (2)

In haar jongste zitting heeft de Gereformeerde Synode gezegd dat de kerk wel eens de taak kan hebben iets te zeggen over economische en politieke zaken. "Uitspraken van de Raad van Kerken kunnen echter pas als het officiële spreken van de kerk worden beschouwd, als de Synode daarmee instemming heeft betuigd".

Actuele problemen van grondbeleid

De grondpolitiek, steen des aanstoots en uiteindelijk ook struikelblok van het kabinet Den Uyl, heeft onder het huidige kabinet aanvankelijk van een aantrekkelijke doch onverdiende rust kunnen genieten, doordat van regeringswege gewerkt werd aan gewijzigde voorstellen voor het niet-agrarisch grondbeleid en aan geheel nieuwe voorstellen voor het agrarische. Inmiddels is de problematiek echter weer volop actueel geworden door verschillende omstandigheden. In de eerste plaats komen de voorstellen van de regering langzamerhand in zicht: op het wetsontwerp Voorkeursrecht Gemeenten is een nota van wijzigingen ingediend, het ontwerp tot wijziging van de Onteigeningswet is de Raad van State gepasseerd, terwijl de Wet Vervreemding Landbouwgronden één dezer dagen bij de Kamer aanhangig wordt gemaakt. In de tweede plaats is door een Commissie Agrarisch Grondbeleid van de drie wetenschappelijke instituten van het CDA onlangs een uitvoerig rapport uitgebracht met daarin een compleet wetgevingsprogramma, veel meer omvattend dan de thans op stapel staande wet.

Voordat ik nu op verzoek van de redactie van CD/Aktueel op beide nieuwe ontwikkelingen inga, is het misschien goed eerst te wijzen op de gemeenschappelijke problematiek van resp. agrarisch en niet-agrarisch grondbeleid.

Gemeenschappelijke problematiek

Voor beide gebieden geldt dat de grondmarkt slecht functioneert door een te grote en nog steeds toenemende vraag als gevolg van het feit, dat wij nu eenmaal leven in één van de dichtst bevolkte en tegelijk één van de meest welvarende gebieden ter wereld. Men kan het ook zo uitdrukken: terwijl per inwoner in ons land relatief de minste ruimte ter beschikking staat, is de vraag per inwoner relatief het grootst. Deze elkaar versterkende factoren menden uit in wat waarschijnlijk de hoogste agrarische grondprijzen ter wereld zijn en in niet-agrarische grondprijzen die alleen daarom nog niet volledig uit de hand gelopen zijn, omdat de gemeente reeds

nu over een vrij sterk wettelijk instrumentarium beschikt om deze enigszins in toom te houden.

Overeenkomstige oplossing

Beziet men nu de oplossingen die op beide terreinen worden nagestreefd om de grondmarkt in het gareel te houden, dan blijkt gedeeltelijk met dezelfde en gedeeltelijk met verschillende instrumenten te worden geopereerd. Zowel voor het agrarisch als voor het niet-agrarisch grondbeleid wordt gedacht aan een voorkeursrecht voor de overheid in bepaalde gebieden. In het eerste geval krijgt de Stichting Beheer Landbouwgronden als samenwerkingsvorm van departementen en maatschappelijke organisaties, in het tweede geval de gemeente een recht om bij voorgenomen verkoop van onroerend goed als eerste te mogen kopen. Dit betekent dus in feite uitschakeling van de markt. Vandaar dat de prijs zo nodig ook door tussenkomst van de rechter wordt bepaald. In beide gevallen geldt het voorkeursrecht alleen in gebieden waar resp. Rijk en gemeente tot actieve vormen van inrichting en beheer zullen overgaan, zoals landinrichtingsgebieden, natuurgebieden en landschapsreservaten voor wat de S.B.L. betreft, en stadsuitbreidings- en -vernieuwingsgebieden voor wat de gemeente betreft.

Verskillende aanpak

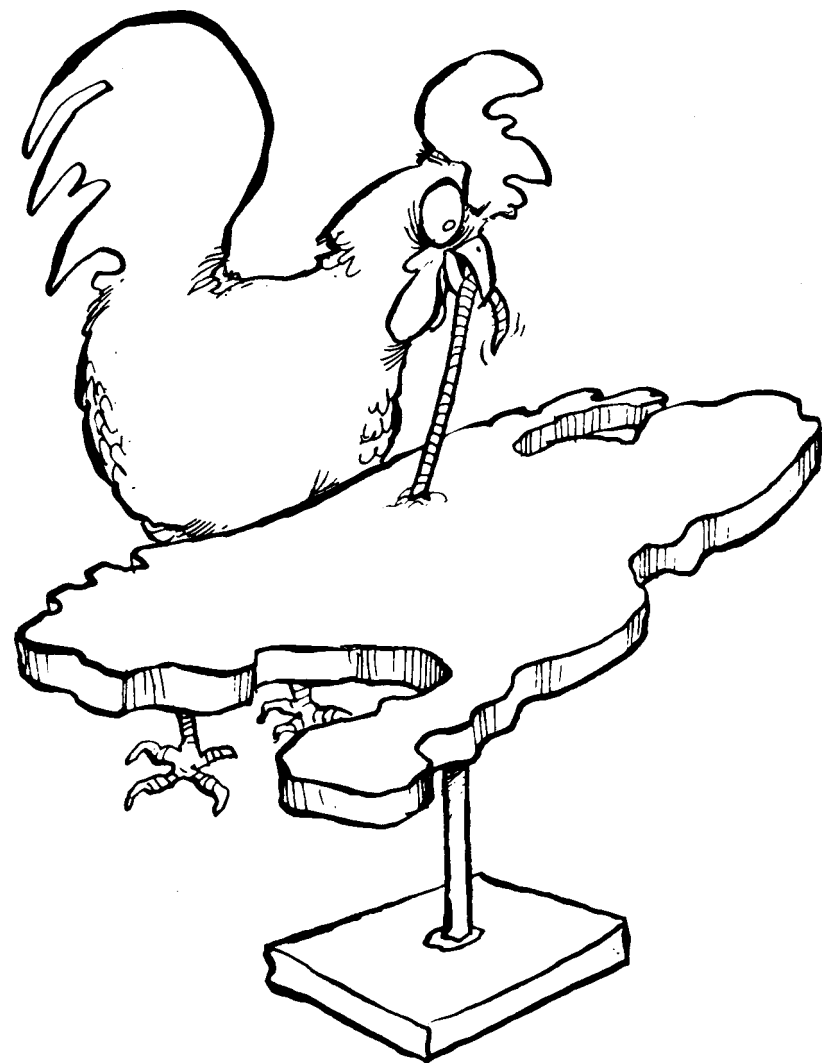
Geheel verschillend is echter de aanpak ten aanzien van de prijsbeheersing. Op geen van beide terreinen wordt op dit moment aan wederinvoering van een kooprijstoetsing aan de hand van wettelijke maximumnormen gedacht, hoewel wij een dergelijk systeem voor niet-landbouwgronden tot 1956 en voor landbouwgronden tot 1963 hebben gekend. Alleen via antispeculatiebedingen bij gronduitgifte wordt van gemeentewege soms een soort prijsbeheersing in deze geest nagestreefd, wat overigens uit een oogpunt van rechtsgelijkheid een kwalijke zaak is. Even kwalijk is echter uit dat oogpunt het wetsontwerp tot wijziging van de Onteigeningswet, omdat dit erop gericht is alleen de onteigende door een soort prijsbeheersing te treffen, terwijl iedere niet-onteigende bij verkoop bijv. aan een projectontwikkelaar vrijuit gaat en soms wel het drievoudige kan bedingen.

Door prof. mr. P. de Haan

Daarentegen wordt voor de prijsbeheersing van landbouwgronden een veel rechtvaardiger en ook doelmatiger systeem voorgesteld, nl. invoering – naast het voorkeursrecht van de S.B.L. in bepaalde gebieden – van een zgn. landbouwkundige toetsing van vervreemdingsovereenkomsten. In het kort komt het erop neer, dat via een toetsing door de Grondkamer van iedere verkoop niet-agrarische en ook agrarische kopers van de markt worden geweerd, die de grond minder nodig hebben, zodat nog slechts overblijven degenen die aan wettelijke vereisten wat betreft persoon en bedrijf voldoen. Op die manier hoopt men niet alleen tot een betere verdeling van de schaarse landbouwgrond te komen, maar ook tot een belangrijke prijsdaling. Denkbaar ware, dat de wetgever – in plaats van onteigenden te gaan discrimineren – ook voor niet-landbouwgronden deze methodiek van beperking van de vraag zou gaan volgen door naast het gemeentelijk voorkeursrecht ook een stedebouwkundige toetsing op de vervreemding te gaan invoeren. Door zo'n toetsing zouden speculanten geheel kunnen worden uitgesloten en projectontwikkelaars ook, voorzover zij met de gemeente over de uitvoering van het bestemmingsplan geen overeenstemming kunnen bereiken.

Fiasco wijziging Onteigeningswet

Met betrekking tot de wijziging van de Onteigeningswet is de situatie langzamerhand uitzichtloos geworden. Liep het vorige kabinet stuk op de onwil van de socialisten om boven de gebruikswaarde een redelijke vergoeding voor zgn. negatieve ontwikkelingsschade – schade door stilstand in de bedrijfsontwikkeling in het vooruitzicht van de onteigening – te geven, het huidige kabinet heeft zichzelf volkomen onnodig in bijna onontwarpbare problemen begeven. In plaats van het regeerakkoord dat op dit punt geheel overeenstemde met het CDA-programma, eenvoudig uit te voeren werd na twee jaar ophoud een wetsontwerp gelanceerd, waarover door de Raad van State vernietigende kritiek is uitgesproken. Kritiek die goeddeels overeenkwam met mijn bezwaren geuit in Trouw van 5 juli jl. Uitgaande van het stelsel verkeerswaarde min is niet alleen, zoals in het regeerakkoord, op die waarde in mindering gebracht de invloed van overheidsactiviteiten, maar ook nog eens die van het bestemmingsplan. Met deze dubbele aftrek dreigt men in feite zelfs beneden de gebruikswaarde terecht te komen, zodat opnieuw de noodzaak ontstaat om ook de negatieve ontwikkelingsschade te gaan vergoeden. In plaats van verkeerswaarde min wordt nu misschien "dubbel min plus" het parool. Dat is een soort grondpolitieke hogere wiskunde, die onze voortreffelijke onteigeningsjurisprudentie met een drievoudige fictie zou belasten. Onvoorstelbaar!

Agrarisch grondbeleid

Gelukkig zijn er van het agrarische front betere berichten te melden. De door Minister Van der Stee voorgestelde Wet Vervreemding Landbouwgronden getuigt van een juiste aanpak, ook voorgestaan in het rapport Agrarisch Grondbeleid van de CDA-instituten. Ook wanneer de landbouwkundige toetsing onverhoopt tekort mocht schieten als prijsbeheersingsinstrument, blijft zij nog de juiste aanzet voor een verder gaande ingreep. Die ingreep zal volgens het rapport dan moeten neerkomen op algemene uitschakeling van de agrarische grondmarkt in de vorm van toewijzing van over te dragen landbouwgrond door de Grondkamer aan degene die volgens de normen het meest in aanmerking komt. Voordat het zover is, zijn wij wel een paar jaar verder.

Bedrijfsopvolging

In het CDA-rapport wordt verder voorgesteld via de Wet Vervreemding Landbouwgronden ook een oplossing te zoeken voor het probleem van de agrarische bedrijfsopvolging, nu dit in het erfrecht niet bevredigend blijkt te kunnen worden geregeld. Evenals bij de vervreemding gaat het hierbij om twee vragen: wie mag opvolgen en tegen welke prijs. Volledige doorwerking van de huidige vrije grondprijzen bij bedrijfsopvolging in de familie zou de ondergang van de landbouw betekenen. Daarom wordt in het rapport de suggestie gedaan de Grondkamer bevoegd te

verklaren op verzoek van een aspirant-opvolger het bedrijf aan deze toe te wijzen in eigendom tegen verpachte waarde of in pacht.

Pachtverhoudingen

Een laatste probleem van agrarische grondpolitiek betreft de door de hoge grondprijzen volledig verstoorde pachtverhoudingen, neerkomend op een geleidelijke afbraak van het pachtareaal. Hier doet zich het dilemma voor, dat indien men de pachtprijzen aanpast aan de hoge verkoopprijzen deze nog verder worden opgedreven, terwijl indien men ze niet aanpast verpachting totaal onrendabel wordt. Reeds nu zijn wij in het stadium beland, waarin praktisch alle uit de pacht vrijkomende grond vrij wordt verkocht, zodat de pacht – als financieringsinstituut voor de landbouw vele malen belangrijker dan hypotheek – tenslotte geheel dreigt te verdwijnen. Om dit te voorkomen is niet alleen een forse daling van de kooprijzen nodig, maar ook een zekere stijging van de pachtprijzen, zodat het voor particulieren weer aantrekkelijk wordt om te verpachten. Bovendien zullen wettelijke maatregelen moeten worden genomen tot versterking van het bestaande pachtareaal. In het rapport worden hiertoe de nodige aanbevelingen gedaan.

Slotopmerking

Voor het kabinet Van Agt is het zeker nog niet te laat om in deze regeerperiode tot behoorlijke grondpolitieke resultaten te komen. Dat geldt voor het niet-agrarische grondbeleid even goed als voor het agrarische. Voorwaarde is wel, dat men zich alsnog gaat oriënteren op het regeerakkoord in plaats van zich steeds verder te begeven in vreemde speculaties omtrent een verkeerswaarde die geen verkeerswaarde meer is. Of om het anders te zeggen: in plaats van de thans in art. 40 Onteigeningswet vervatte regel, dat niet de denkbeeldige, maar de werkelijke waarde moet worden vergoed, in haar tegendeel te doen verkeren. Want dat zou niet alleen met het regeerakkoord in strijd zijn, doch zelfs met de Grondwet.

Kernwapens

Het Congres van het CDA, op 15 december 1979 te Dronten in vergadering bijeen; gehoord de discussie over de actuele nucleaire problematiek; gezien paragraaf 172 van het CDA-verkiezingsprogramma inhoudende actieve inzet voor effectieve maatregelen tot beheersing en vermindering van bewapening, met name van wapens voor massale vernietiging hetgeen o.m. betekent afremming vooral van de kwalitatieve nucleaire bewapeningswedloop; gezien paragraaf 175 van het CDA-verkiezingsprogramma waarin wordt uitgesproken dat, aangezien er nog geen echte normalisering van de verhoudingen in Europa is, de NAVO onmisbaar blijft voor het behoud van vrede en veiligheid; overwegende dat de uitbouw door het Warschaupact van op West-Europa gerichte SS-20 raketten met nucleaire lading tot onaantvaardbare nucleaire verhoudingen dreigt te leiden; overwegende dat ook bij de dreiging, die uitgaat van onder meer de SS-20 raketten, geen escalatie in de richting van een kwalitatieve nucleaire bewapeningswedloop mag plaatsvinden en dat het beleid, gericht op wapenbeheersing en terugdringing van de rol van kernwapens niet mag worden verzwakt; betreurende dat de NAVO de Nederlandse opstelling ten aanzien van de modernisering niet heeft kunnen overnemen, hetgeen Nederland ertoe heeft verplicht thans geen verantwoordelijkheid te kunnen aanvaarden voor de in de NAVO voorgestelde stationering en de daaruit voortvloeiende dienovereenkomstige productie; met voldoening constaterende dat, ondanks de noodzaak voor Nederland een eigen positie in te nemen, door de NAVO-partners de Nederlandse loyaliteit binnen het bondgenootschap niet in het geding is gebracht; heeft met instemming kennis genomen van de verklaring van de minister-president afgelegd in de Tweede Kamer op 12 december 1979; Van oordeel, dat zo spoedig mogelijk met de SALT-III onderhandelingen begonnen moet worden; en gaat over tot de orde van de dag.

Terugdringing rol kernwapens

Het CDA-Congres op zaterdag 15 december 1979 in vergadering bijeen,

- heeft kennisgenomen van de verschillende standpunten die de CDA-Tweede-Kamerleden hebben ingenomen ten aanzien van de modernisering van de kernwapens;
- twijfelt er niet aan dat alle leden van de fractie de rol van de kernwapens willen terugdringen;
- constateert dat de opvattingen over de wijze, waarop dit het beste kan worden nagestreefd, uiteenlopen;
- spreekt als zijn oordeel uit dat alle fractieleden zich op dit punt bewegen binnen de grenzen van het CDA-program en dat de leden naar eer en geweten handelen op grond van hun persoonlijke verantwoordelijkheid;
- doet een beroep op de CDA-fractie, met inachtneming van het bovenstaande te blijven zoeken naar een unanieme beleidslijn in de te nemen politieke beslissing op basis van de doelstellingen van het CDA-program en het concept-program van uitgangspunten.

UIT DE ARJOS

Jongeren en de Verenigde Naties

Eén van de activiteiten van het Politiek Jongeren Kontakt (PJK) vormt het V.N.-project. De doelstellingen hiervan zijn:

- de bevordering van jongerenparticipatie in de politieke besluitvorming en presentatie van het Nederlandse beleid in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN).
- het bevorderen van de politieke vorming van jongeren door hen op scholen en vormingscentra te confronteren met mondiale politieke problemen (ontwikkelingsvraagstuk, rechten van de mens, ontwapening, dekolonisatie en apartheid), het Nederlandse beleid en V.N. optreden terzake van deze mondiale problemen.
- de jongeren participatie binnen de V.N.-structuren te bevorderen en het jeugdbeleid mede te bepalen. Sinds 1970 maakten reeds 7 PJK-vertegenwoordigers deel uit van de Nederlandse regeringsdelegatie naar de A.V.V.N.

De projectopzet van het V.N.-project 1979-1980 is als volgt.

- Het PJK bestuur kiest uit de door de aangesloten politieke jongerenorganisaties naar voren gebrachte kandidaten de jongerenvertegenwoordiger(st) en 2 reserves.
- De jongerenvertegenwoordiger(st) zal 3 1/2 maand deel uitmaken van de Nederlandse regeringsdelegatie naar de 33e A.V.V.N. waarin, tevens Kamerleden, ambtenaren, staatssekretarissen, ministers en vertegenwoordigers(sters) van vakbonds-vertegenwoordigers- en vrouwenorganisaties deelnemen. In de delegatie zal datgene wat onder de jongeren leeft, de door hen uitgedragen meningen en standpunten naar voren gebracht dienen te worden.
- In deze periode zal hij of zij via een aantal speciale schoolkranten Nederlandse scholieren met politieke vraagstukken confronteren. Daarbij zal de rol die Nederland en de V.N. spelen in het mondiale politieke gebeuren en met betrekking tot specifieke

jeugdsvraagstukken duidelijk worden gemaakt.

- Na deze periode te New York zal in Nederland een tournee door Nederland plaatsvinden langs scholen en vormingscentra waarin over eigen ervaringen verteld wordt en dieper op de aan de orde gestelde politieke onderwerpen zal worden ingegaan.
- Tot slot volgt er een schriftelijke rapportage en een evaluatie voor het gehele project.

Hoe wordt je V.N. jongerenvertegenwoordiger(st)?

De bij het PJK aangesloten jongerenorganisaties kunnen elk 3 kandidaten naar voren brengen. Een selectiecommissie gevormd door leden van de VN-project werkgroep van het PJK doet een voordracht aan het P.Jbestuur. De door het PJK-bestuur gekozen persoon wordt door de minister van Buitenlandse Zaken officieel benoemd tot delegatielid.

De selectiekriteria:

- Gedurende de hele projectperiode; 8 maanden full-time en 4 maanden part-time beschikbaar zijn
- Nederlander zijn en woonachtig in Nederland
- Lid zijn van één van de bij het PJK aangesloten organisaties
- Engelse taal mondeling en schriftelijk beheersen
- In het kalenderjaar van uitzending (1978) maximaal 26 jaar oud zijn
- Over journalistieke vaardigheden beschikken (schrijven van artikelen, afnemen van interviews, rapporten

schrijven)

- binnen 7 dagen aan een verstrekt schrijfoverzicht te hebben voldaan. Als zeer zwaarwegende aanbevelingen gelden de volgende punten:
- ervaring in het werken met jongerengroepen van 14 t/m 20 jaar
- organisatorisch en inhoudelijk inzicht in de Nederlandse Politieke stromingen, het buitenlandse beleid met betrekking tot thema's die in de V.N. aan de orde komen en die door het PJK aan de orde worden gesteld.
- Kennis van internationale politieke organen, de V.N. en aangesloten organisatie en inzicht in mondiale politieke verhoudingen.
- Beschikken over goede contactuele eigenschappen
- Ervaring in het naar voren brengen van standpunten namens een organisatie en gewoon je eigen mening in bestuurlijke, politieke organen op conferenties e.d. in binnen- en buitenland.

De sollicitatie en selectieprocedure

Sollicitatiebrieven dienen voor 5 januari 1980 te worden toegezonden aan de Arjossecretaris te Den Haag. In de brief dien je kort en duidelijk aan te geven wie en/of wat je bent of je wil en kan

voldoen aan de 7 selectiekriteria en in welke vorm en mate je denkt tegemoet te komen aan de zware aanbevelingen. (Wat is je kennis en ervaring) De selectieprocedure start na 1 februari a.s. op basis van de binnengekomen schriftelijke sollicitaties. Het Arjos hoofdbestuur besluit over de door een speciale selectiecommissie voorgedragen kandidaten. Deze beslissing zal voor half februari 1980 zijn genomen en doorgegeven aan het PJK.

Tot slot

De gestelde eisen zijn zwaar en het project neemt bijna een jaar in beslag. De taak van de jongeren vertegenwoordigers(sters) is zwaar. Het V.N.-project steunt vooral op zijn of haar inzet en werkzaamheden. Hiertegenover staat echter de unieke mogelijkheid tot het deelnemen in het zo veelomvattende politieke gebeuren in de V.N. en het verrijken van je (politieke) kennis en ontwikkeling als een enorme persoonlijke uitdaging. Voor meer informatie kan je terecht bij het Politiek Jongerenkontakt, Keizersgracht 209, Amsterdam, 020-24.61.06 en bij het Arjossecretariaat.

Wim Polman

ONDER DE HAMMER

Nederland en de nieuwe kernwapens

Dit artikel wordt geschreven op dinsdag 18 december 1979 aan de vooravond van de tweede verjaardag van het kabinet Van Agt. Of het kabinet deze verjaardag – woensdag 19 december – zal overleven is op dit moment nog niet bekend. Intussen lijkt het er op dat het kabinet er zelf – onbedoeld naar ik aanneem – in niet geringe mate toe bijdraagt om de kansen op overleving te reduceren. Dat klinkt paradoxaal en dat is het ook. Want de krampachtige pogingen om het voortbestaan van het kabinet te verzekeren hebben geleid tot de meest verwarrende, onduidelijke, verhullende en mistige situatie rond de betekenis van het NAVO besluit van vorige week. Het kabinet wil natuurlijk zowel het CDA als de VVD tevreden stellen, maar het is zeer de vraag of dat eigenlijk wel kán. Voorlopig houd ik het er op dat het door de regering in de NAVO raad ingenomen standpunt en de wijze waarop daaraan uitdrukking is gegeven niet in overeenstemming is met de CDA vertrekpunten en in flagrante strijd is met de motie-Stemerdink. Dat laatste erkent het kabinet; het eerste uiteraard (nog) niet. De meest cruciale vragen zijn of Nederland heeft ingestemd met de productie en plaatsing van de nieuwe kernwapens.

Productie

Wat de productie betreft is de verwarring het grootst. Vóór de bijeenkomst van de NAVO raad speelde de productiebeslissing in de politieke discussies een zeer belangrijke rol. De CDA vertrekpunten stonden slechts een beperkte productie toe, en wel zodanig, dat de zogenaamde 'nul-optie' geloofwaardig zou blijven. De motie Stemerdink sloot iedere instemming met een positieve productiebeslissing uit. De regering verzette zich hiertegen. De VVD was voor productie. Nu wordt de productiebeslissing plotseling gebagatelliseerd. Van Agt, vorige week woensdag in zijn verklaring in de Tweede Kamer: 'In Brussel was niet

aan de orde een beslissing tot productie van nieuwe wapensystemen. Het zijn de Verenigde Staten, en zij alleen, die daartoe kunnen beslissen en daarvoor verantwoordelijkheid kunnen nemen.'

Maar intussen heeft de Nederlandse regering wel ingestemd met:

1. De noodzaak van een militair antwoord op de Russische kernwapens.
2. Het moderniseringsprogramma van de NAVO kernwapens.
3. Het aantal van 464 kruisraketten en 108 Pershings II.
4. Het aanvaarden van indirecte financiële verantwoordelijkheid voor het moderniseringsprogramma. Natuurlijk wordt het formele besluit tot productie in de Verenigde Staten genomen: uiteindelijk door de wapenproducent zelf, nadat het Amerikaans Congres daarvoor de benodigde gelden ter beschikking heeft gesteld. Maar dat wisten we natuurlijk al lang. Ook al vóór de NAVO raad. Het gaat er in Nederland, door in te stemmen met het NAVO besluit, er in beginsel aan meewerkt dat tot productie – in deze omvang – kan worden overgegaan. De regering heeft zelf gezegd dat de uiteindelijke beslissing tot productie in de V.S. afhankelijk is van de bereidheid van het Congres om daarvoor de nodige gelden beschikbaar te stellen. Het is volstrekt duidelijk dat zo'n beslissing van het Amerikaans Congres weer afhankelijk is van het NAVO besluit over het moderniseringsprogramma.

Vertrekpunten

De regering geeft ook toe dat voor de pogingen van de ministers om het in het moderniseringsprogramma voorgenomen aantal nieuwe kernwapens te verminderen in de NAVO ook geen steun kon worden gevonden. De regering is desondanks akkoord gegaan met het NAVO besluit, hoewel het op dit punt in strijd is met de CDA vertrekpunten. Daarmee is ook in strijd, dat de ratificatie van SALT II

door het Amerikaans Congres niet als uitdrukkelijke voorwaarde voor modernisering is gesteld. Het enige dat uit de vertrekpunten is overgebleven is het voorbehoud t.a.v. de plaatsing van de kernwapens op Nederlands grondgebied. Het geheel overziende vraag ik mij af hoe de CDA Tweede Kamerfractie in vredesnaam met deze beslissing akkoord kan gaan.

Signaal

Over de status van het NAVO communiqué kan nu nauwelijks meer een misverstand bestaan. De regering heeft gezegd dat een NAVO communiqué kan worden gebruikt 'voor het geven van signalen aan het Warschau Pact, zoals ook omgekeerd het geval kan zijn'. Dat is de kern van de zaak. Waarom heeft het CDA – en vele anderen in ons land – zich zo verzet tegen de invoering van nieuwe kernwapens? Omdat wij van de kernwapenwedloop af willen. Omdat het actie-reactie patroon doorbroken moet worden. Daarvoor is een signaal nodig naar het Warschau Pact. In de hoop dat zo'n signaal wordt beantwoord. Dan ligt het toch voor de hand dat zo'n signaal terug te vinden moet zijn in het document, waarmee de NAVO met het Warschau Pact communiceert? Wat is een NAVO communiqué anders dan een uitnodiging tot onderhandelingen aan het Warschau Pact?

Overtuigingskracht

Wat in het hele optreden van de Nederlandse regering zo teleurstelt is dat ze er niet écht blij van heeft gegeven nieuwe wegen te willen zoeken om van de waanzinnige kernwapenwedloop af te komen. De CDA vertrekpunten werden met de grootste tegenzin aanvaard; de motie Stemerdink wordt niet uitgevoerd. Is het verwonderlijk dat de overtuigingskracht ontbreekt om bij anderen steun te verwerven? Is het verwonderlijk dat het voortbestaan van de regering zelf in het geding is?

KLAAS DE VRIES

Arjos over kernbewapening

Het hoofdbestuur van de Arjos, bijeen te Amersfoort op 8 december 1979, heeft met instemming kennis genomen van de meerderheidsuitspraak van de Tweede Kamer tegen productie en plaatsing van de Pershing II en de Tomahawk kruisraketten, waardoor de Tweede Kamer recht heeft gedaan aan de onrust, die in brede lagen van de Nederlandse samenleving heerst met betrekking tot de kernwapenwedloop. Eveneens met instemming stelt het hoofdbestuur vast, dat deze uitspraak door medewerking van een deel van de CDA-fractie tot stand gekomen is, waardoor de Christen-Democratische doelstelling van terugdringing van de rol van de kernwapens binnen bereik gekomen is. De zo hoopvol ingezette standpuntontwikkeling in CDA-kring, zoals die met name tot uiting kwam tijdens de recente Algemene Beschouwingen, wordt hiermee gecontinueerd.

Het hoofdbestuur gaat er vanuit, dat de regering zich distantieert van een eventueel NATO-besluit tot productie en stationering, conform de meerderheidsuitspraak van de Tweede Kamer, en gaat er voorts vanuit dat de Tweede Kamer het resultaat van het NATO-overleg en het door de regering ingenomen standpunt toetst aan de genoemde uitspraak.

Media Konferentie Binnenlandse Kommissie

De studiekonferentie van de Binnenlandse Kommissie zal plaatsvinden op 18 en 19 januari 1980 in jeugdherberg Alteveer te Arnhem.

Een voorbereidingscommissie is bezig sprekers te „contracteren”. Reeds toegezegd om te komen heeft de minister van CRM mev. T. Gardeniers-Berendsen.

Globaal ziet het programma er als volgt uit:

Vrijdagavond

- Korte inleiding waarin de geschiedenis en het huidige massa media stelsel met de daaraan verbonden problemen wordt verwoord.
- Korte discussie.
- Bewustwordingsspel.

Zaterdag

- Hiervoor zijn sprekers uitgenodigd uit de sociologische media en overheidshoek.

Enkele vragen zullen daarbij aan de orde komen, zoals:

- hoe is uw kijk op de media vanuit uw maatschappij visie.
- hoe bekijkt u de geconstateerde problemen en kunt u oplossingen geven.
- hoe ziet u de feed-back met kijkers/lezers.

- Discussie in groepen.

De deelnemerskosten bedragen f 15,- per persoon en worden in de loop van het weekend geïnd. De reiskosten boven f 5,- worden door de Arjos vergoed.

Door bijgaande bon kun je je opgeven, waarna je de conferentiestukken, waaronder een bulletin en een knipselmap thuis gestuurd krijgt.

Aanmelding studieconferentie „Media”.

Naam:

Adres:

Woonplaats:

Meldt zich aan voor de Arjosstudieconferentie op vrijdag 18 en zaterdag 19 januari 1980.
Sturen naar: secretariaat Arjos, Dr. Kuypersstraat 3, Den Haag!

B.V. 'S-GRAVENHAAGSCHE ZWEM- EN SAUNA-INRICHTING

„MAURITSKADE”

ZWEMBAD Telefoon 64.25.75

Zwemmen 2,-, Terras f 0,40

maandag t/m vrijdag 12 - 14,
14 - 16, 16 - 18 uur

zaterdag 9 - 11, 11 - 13, 13 - 15 uur

SAUNA

Telefoon 46.68.12

Dames- en Herenafdelingen

Entree f 5,- plus f 2,50 per uur

maandag t/m vrijdag 12 - 22 uur

zaterdag 9 - 18 uur

ISRAËL INFORMATIE

Steeds vaker wordt onze verbondenheid met Israël op de proef gesteld door politieke aanvallen op de Joodse staat. Goede informatie over Israël is nu meer dan ooit noodzakelijk.

CIDI, het Centrum voor informatie en Documentatie Israël, probeert al ruim 5 jaar deze goede informatie te geven. CIDI geeft brochures en artikelen uit en verschaft aan iedereen, die er om vraagt, inlichtingen over onderwerpen zoals de toestand in het Midden-Oosten, Zionisme, de PLO, Jodendom, Islam en Arabische boycot.

Ook u kunt deze publikaties ontvangen door „VRIEND VAN CIDI” te worden. Dit kost f 100,- per jaar; over te maken op giro 3219484 van CIDI Den Haag. Met deze bijdrage helpt u er tevens aan mee, dat CIDI zijn broodnodige werk kan voortzetten en uitbreiden.

Centrum voor Informatie en Documentatie Israël,
postbus 11646,
2502 AP Den Haag.
Tel. (070) 64.68.62-64.98.10

In de Noordoostpolder en
Oostelijk Flevoland

AANNEMERSBEDRIJF

N.V. GEBR. SALVERDA

't HARDE - BOVENWEG 7 - TELEFOON 05255-1669

GAAT U VERHUIZEN?

NEDERLANDSE GEDACHTEN

verhuist
graag mee!

Geef daarom uw
ADRESWIJZIGING
tijdig aan ons door

COLOMBIA/BARRANQUILLA

De Raad van
Gemeenschapsaktie
organiseert met
krottenbewoners een schooltje
en een koöperatief winkeltje om
te laten zien dat het beter is jezelf
te organiseren dan te vertrouwen
op de beloften van politici.
Solidaridad helpt hen met
20.000 gulden.
Giro 180.4444 Den Haag.

SOLIDARIDAD

Landmeet-
kundige
werkzaam-
heden

POSTBUS 15 - SPAKENBURG - TEL. 03499-1966
Bijkantoor: OOSTERHOUTSTRAAT 11 - ASSEN -
TEL. 05920-1.34.00

- OPMETINGEN
T.B.V.: uitbreidingsplannen - saneringsgebieden -
wegverbeteringen - verkavelingen - revisie(basis)-
kaarten
- ALS: kaartenvervaardiging - hoogte-grootte-in-
houdber. - coördinatieberekeningen - berekeningen
- matenplannen - en uitzetgegevens

UITZETTEN

- WEG- EN WATERBOUWKUNDIGE WERKEN
- BOUWKUNDIGE WERKEN
begeleiding complete uitbreidingsplannen, wegen,
rioleringen, leidingen, havens enz., hoekpunten wo-
ningblokken, stramienlijnen grote bouwwerken, pa-
lenplan, controlemetingen.

Een boekje met meer gegevens, o.a. over de tarieven
sturen wij u graag per omgaande toe.

PERU/LIMA

Het Centrum voor Volkskultuur
brengt krottenbewoners bij
elkaar. Zij onderzoeken hun eigen
situatie en brengen hun mening
door zang, dans en toneelspel
aan de andere wijkbewoners
over. Zo zien steeds meer
mensen wat er veranderen moet.
Solidaridad helpt hen met
20.000 gulden.
Giro 180.4444 Den Haag.

SOLIDARIDAD

als het op
smaak aankomt...

uw beste keus!

MEXICO/CUERNAVACA

Vrouwen uit krottenwijken
maken samen een krantje over
hun eigen leven en strijd. Door
het maken van dit krantje
ontmoeten zij elkaar en komen
in verzet tegen de dubbele
uitbuiting door de samenleving
en door de mannen.

Solidaridad helpt hen met
15.000 gulden.
Giro 180.4444 Den Haag.

SOLIDARIDAD

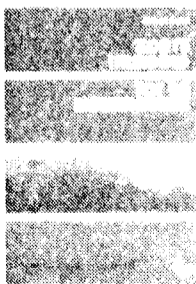

TREK DE BIJBEL IN MET DE

INTERNATIONALE BIJBELBOND, Slotstraat 13, 4101 BH CULEMBORG, tel. 03450-7834

ERNST AEBI schreef
een KORTE INLEIDING
TOT DE BIJBELBOEKEN

Een handboek voor de bijbellezer in
een eenvoudig leesbare en overzicht-
telijke vorm. Over elk bijbelboek is
een hoofdstuk geschreven met de
indeling: algemeen - schrijver
bestemming - ontstaan - echtheid
doel en strekking - overige kanteke-
ningen.
Over de oude handschriften, de
bijbelvertalingen en het ontstaan zijn
verdere uiteenzettingen opgenomen.
Omvang 208 blz.
Prijs f 19.50, B Fr 315

ELKE DAG MET GOD is de titel van een fijn dagboekje
voor het gezin met jongeren, maar ook voor scholen en
jeugdclubs

Op eenvoudige wijze wordt een kort bijbelgedeelte
aangegeven en besproken. Voorbeelden uit het dagelijks
leven helpen om het gelezene toe te passen in het eigen
gezin en in het persoonlijk leven. Deze bijbelleesgids
wordt uitgegeven in losse deeltjes die elk kwartaal
verschijnen.

Een jaarabonnement kost f. 11.00, B Fr 180,-. Losse
deeltjes kunnen besteld worden voor f. 2.75, B Fr 45,-.

Bestelbon

zenden aan: IBB, Antwoordr. 46, 4100 VB CULEMBORG

Afzender

Naam

Adres

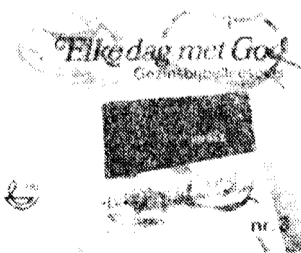
Postcode

Plaats

Zend mij

- ex nieuwsbrief IBB
- ex Elke dag met God
- ex Korte inleiding
- ex
- ex
- ex Gebedskalender IBB

uniek dagboekje voor
o.a. het gezin

Andere Bijbelleesgidsen:

De IBB geeft voor verschillende
leeftijden leesgidsen uit:
Mijn eigen leesgids, voor 7-9 jaar
Speurtocht, voor 10-12 jaar
Branding, voor 13-15 jaar
Sleutel, voor 16 jaar en ouder
Leidraad, voor volwassenen

Ter kennismaking kunt u een kwar-
taaluitgave bestellen.

WVJ VAN DE P ARTIJ

Contacten met de pers Uit het draaiboek

Kiesverenigingen ontplooiën meestal activiteiten die in aanmerking komen om aan plaatselijke of regionale persmedia door te geven. De besturen moeten daarom voortdurend attent zijn op zaken, die besloten zijn of ondernomen gaan worden, en die geschikt zijn voor bekendmaking aan een breed publiek. Om u enigszins behulpzaam te zijn volgen hierna enige richtlijnen hoe u in voorkomende gevallen het beste te werk kunt gaan.

Richtlijnen

1. Het bestuur doet er verstandig aan

één bestuurslid te belasten met het onderhouden van contacten met en de berichtgeving aan de pers.
2. Stuur in ieder geval steeds van elke convocatie voor de afdelingsbijeenkomst een exemplaar aan de plaatselijke (en regionale) dagbladen, nieuwsbladen en huis-aan-huis-bladen, eventueel ook aan regionale tijdschriften en de regionale omroep. Op verzoek van het met de voorlichting belaste bestuurslid kan het landelijk secretariaat een voor de desbetreffende afdeling regionaal uitgesplitste adressenlijst van persmedia opstellen. Andere onderwerpen die in aanmerking kunnen komen voor berichtgeving aan de pers zijn verslagen van vergaderingen, beknopte samenvattingen van gehouden inleidingen, mutaties in de bestuurssamenstelling e.d. Denk daarnaast ook aan de

mogelijkheid om, vanzelfsprekend in goed overleg met de fractievoorzitter, vanuit het raadsfractiebeeraad binnen uw gemeente bepaalde standpunt-bepalingen aan krant-redacteuren door te geven. In het algemeen zullen zij er veel belangstelling voor hebben en het bevordert een goede verstandhouding.

Persbericht

Met betrekking tot het opstellen en verzenden van een persbericht volgen hieronder enkele aanwijzingen:

- verbindt aan hetgeen u bekend wilt maken geen kwalificatie: de kiesvereniging heeft „een bijeenkomst” georganiseerd, maar niet „een bijzonder interessante bijeenkomst”. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat u de bijeenkomst door een dergelijke toevoeging in de convocatie niet aantrekkelijk zou mogen maken.
- redacties van persorganen zijn geïnteresseerd in nieuws, dus dat moet in uw persbericht. Het is overbodig het bericht met een begeleidende brief aan de redactie aan te bieden. Het is zelfs misplaatst in een dergelijke brief opmerkingen te maken als: „gaarne verzoeken wij u in uw blad aandacht aan deze zaak te besteden.” De redactie bepaalt zelf wel of zij uw nieuws de aandacht van haar lezers waard vindt. Een begeleidende brief heeft alleen dan zin, wanneer u de redactie iets mee te delen heeft, dat

niet voor publicatie bestemd is. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn, wanneer u plaats en tijdstip van een komende gebeurtenis aan de redactie bekend wilt maken, of wanneer u voor belangstellende redacties een foto beschikbaar heeft. U kunt dit soort zaken trouwens ook vermelden in een „noot voor de redactie” onderaan het persbericht.

- maak vóór u met het schrijven aan een bericht begint, een lijstje van gegevens die u in het persbericht wilt opnemen. Voor het aankondigen van een bijeenkomst zal zo'n lijstje er uiteraard heel anders uitzien dan voor het maken van een samenvatting van een inleiding.

- gebruik voor de verspreiding van een persbericht uw normale briefpapier of vervolgbladen daarvan. Type bovenaan de pagina het woord PERSBERICHT en let erop, dat in ieder geval naam, adres en telefoonnummer van de afzender vermeld zijn.

Zorg ervoor, dat boven of onder het bericht datum van verzending is opgenomen.

- begin een persbericht nooit met „Geachte redactie” of „Mijne heren” of „L.S.”, terwijl ook ondertekening volstrekt overbodig is.

- laat bij het typen van een persbericht een marge van 3 à 5 cm aan de linkerzijde van het blad vrij. Type het bericht met anderhalve regelafstand. Dit vereenvoudigt het

werk van de redacteur die het bericht zetklaar moet maken.

- formuleer uw zinnen kort en zakelijk en vermijd het gebruik van moeilijke woorden. Want bedenkt dat uw bericht bestemd is voor „het grote publiek”.

- bij langere berichten verdient het aanbeveling in de zogenaamde „lead” (aanhef van het bericht) een opmerkelijk punt uit het verhaal te lichten, dan wel een samenvatting te geven van de wezenlijke inhoud van het bericht. Hierbij kunt u het beste de vijf W's voor ogen houden: Wie of Wat, Waar, Wanneer en Waarom.

Tenslotte

Het belang van goede contacten met de regionale persmedia kan niet genoeg worden onderstreept. Zelfs in een wellicht alleen organisatorisch seizoen is en blijft het van belang, dat men voortdurend weet hoe onze politieke partij ook op het plaatselijke vlak reilt en zeilt.

Informeer de persmedia tijdig, dat wil zeggen ten minste 2 weken te voren over uw plannen.

U zult merken dat met name de huis-aan-huis-bladen e.a. streekbladen aandacht aan uw plannen willen schenken. Geef ze dus voldoende informatie.

WIJ KOMEN BIJ EEN

CDA- vrouwenberaad Noord-Holland

Het CDA-Vrouwenberaad Noord-Holland nodigt in CDA-politiek geïnteresseerde vrouwen uit de provincie Noord-Holland uit voor een ochtend-bijeenkomst op 8 januari 1980 om 10 uur in Krasnapolsky te Amsterdam, alwaar Mr. Virginie N.M. Korte-van Hemel, lid van de 2e Kamer, zal spreken over „meerderjarigheid van jongeren”.

Eventuele informatie zijn te verkrijgen bij het secretariaat van het CDA-Vrouwenberaad Noord-Holland, Willem Denijslaan 11 te Heemstede, tel. 023-28.96.25.

Adressen- gids

De nieuwe adressengids voor het seizoen 1979/1980 is uit. In deze gids treft u adressen aan van o.a. CDA-bewindslieden en -Kamerleden, Kamercentrales, Statencentrales en partijbestuur. Een onmisbaar document!

Deze adressengids kunt u bestellen door f 2,75 over te maken op giro nr. 89673 t.n.v. AR-Partijstichting te Den Haag.

Ledenwerfkrant

De nieuwe ledenwerfkrant is uit. Zoals de naam het al zegt, het is de bedoeling dat u met deze krant nieuwe leden gaat werven. Want zoals de ledenwerfkrant het al aangeeft: een sterke ARP is een steun voor het Christen Democratisch Appèl. De kranten zijn, tot een bestelling van 250 exemplaren gratis te verkrijgen bij ARP, dr. Kullperstraat 3 te Den Haag. Tel. 070-46.96.20.

Zojuist verschenen in de serie Politiek? Kom nou! lesbrieff 7: „Geloof en politiek”

De weg van een federatief CDA naar het gefuseerde CDA wordt gemarkeerd door de zogenoemde grondslagdiscussie. Hierin staat steeds de vraag centraal:

— op welke wijze dient de door het CDA aanvaarde grondslag, de Bijbel als Gods Woord, betekenis te hebben voor te nemen beslissingen, waarvoor gekozen vertegenwoordigers in parlement, in Provinciale Staten en in gemeenteraden zich gesteld zien?

— wat is het samenbindend element, dat het CDA tot een politieke partij maakt en waardoor de leden van een politieke partij zich met elkaar verbonden weten?

Ais antwoord op deze vraag is het rapport „Grondslag en politiek handelen” en het ontwerp Program van Uitgangspunten gepubliceerd.

Met name de wijze waarop het rapport „Grondslag en politiek handelen” besproken moest worden, was meer dan eens een moeilijkheid, waarvoor afdelingen en kiesverenigingen zich mogen geplaatst zien. De lesbrieff „Geloof en politiek handelen”, wil in de discussie die in en buiten de partij steeds bij voortdurend gevoerd wordt een hulp zijn.

Prijsregeling

1 les	f 2,50
2 t/m 4 lessen	f 2,25 per ex.
5 t/m 9 lessen	f 2,00 per ex.
10 t/m 24 lessen	f 1,75 per ex.
25 lessen en meer	f 1,50 per ex.

De lesbrieff is te verkrijgen door storting van het verschuldigde bedrag op giro 89673 t.n.v. ARP-stichting, Den Haag met vermelding van gewenste les en aantal.

De vrouw bij het politieke werk betrekken!

Hoewel ons land geen vrouwenonderdrukking en -achterstelling kent in een mate zoals die in sommige andere werelddelen heel gewoon is, betekent dit niet dat vrouwen bij alle zaken voldoende zijn betrokken. Dat geldt o.a. ten aanzien van de politiek. Wij bedoelen niet de vrouwen, die er dagelijks volop mee bezig zijn in de Tweede Kamer, in organisaties enz. Zij zijn de drempel reeds gepasseerd.

Anders is het gesteld met hen die wél geïnteresseerd zijn in politieke activiteiten en discussie, maar die niet genoeg durf hebben om mee te doen hun stem te laten horen. Om dit te bewerkstelligen is hulp nodig ter stimulering en activering. Hulp van vrouwen, die de drempel al genomen hebben, zoals de leden van het AR-vrouwencomité. Daarbij — en niet in de laatste plaats — hulp van de kiesverenigingen.

Bijeenkomsten van kiesverenigingen zijn niet alleen bedoeld voor „mannen die er alles van weten”. Ook anderen, die soms moeilijk hun woordje kunnen doen, moeten gelegenheid krijgen mee te spreken en mee te denken. En daarbij zijn heel wat vrouwelijke geïnteresseerden! Het komt helaas nog voor dat de politiek wordt bestempeld als een „mannenzaak”.

Anti Revolutionair Vrouwen Comité

Het vrouwencomité wil in politiek geïnteresseerde dames bereiken door het houden van studiebijeenkomsten over belangrijke onderwerpen en door het samenbrengen van allerlei

werkgroepen, die zich met bepaalde aangelegenheden bezighouden. In het verlengde hiervan kan de plaatselijke kiesvereniging activiteiten ontplooiën ten aanzien van de gemeentelijke problematiek.

Om wat voorbeelden te noemen: een werkgroep voor het onderzoeken van de gemeentebegroting; een werkgroep voor het bestuderen van bestemmingsplannen; het initiatief nemen voor het realiseren van groenvoorzieningen; speelplaatsen en sportterreinen; aandacht voor het onderwijsbeleid in de gemeente etc.

Mogelijkheden genoeg

Mogelijkheden zijn er genoeg. Geïnteresseerden kunnen daadwerkelijk bij politieke activiteiten betrokken worden. Het AR-Vrouwencomité poogt dat o.a. landelijk te realiseren. Plaatselijk moet men daartoe een steentje bijdragen. Op die wijze functioneert de kiesvereniging als „werkplaats voor christen-democratische politiek”.

Neem ook hierover eens contact op met een buitendienstfunctionaris of bel met stafmedewerker C. van Santen op het partijbureau om u te oriënteren over de mogelijkheden die er bestaan. **Bovenstaande zijn twee hoofdstukken uit het draaiboek. Dit draaiboek is gratis verkrijgbaar bij ARP, D. Kuyperstraat 3, 2514 BA Den Haag. Tel. 070-46.96.20.**

Informatiedagen politieke scholing

Evenals vorige jaren wordt ook in 1980 door een negental vrouwenorganisaties weer een politieke schoiingscursus georganiseerd. Ter voorbereiding op deze cursus, speciaal voor degenen die als inleider of forumlid zullen optreden, beiegt de CDA-stichting voor het kader- en vormingswerk in samenwerking met het CDA-Vrouwenberaad informatiedagen op maandag 21 januari 1980 en maandag 28 januari 1980 in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht.

De vier onderwerpen die in 1980 op het programma staan, zullen op deze informatiedagen kort worden ingeleid door deskundige politici, waarna discussie mogelijk is. De wetenschappelijke bureaus van het CDA zullen de discussievragen (die zijn opgesteld door de organisatoren van de P.S.C.) bestuderen en beantwoorden in hoofdlijnen. Deze antwoorden zullen beschikbaar zijn voor allen die met de Politieke Scholingscursus te maken hebben. Aan de orde komen:

Op 21 januari 1980: **Samenlevingsvormen**, ingeleid door mevrouw C. H. Evenhuis-Van Essen, 2e-Kamerlid CDA en **Herveroeing van arbeid: Wie werkt waar wanneer?** ingeleid door mevrouw mr. A. M. C. Th. van Heel-Kasteel, 2e-Kamerlid CDA.

Op 28 januari 1980: **Energie en Milieu**, ingeleid door de heer dr. A. W. G. Lansink, 2e-Kamerlid CDA en **Onderwijs**, ingeleid door mevrouw M. A. H. Andela-Baur, 2e-Kamerlid CDA.

DOE MEE

U kunt zich voor deelname aanmelden door girering van f 20,— op giro 3966745 van Stichting Politiek Vormings- en Scholingswerk CDA, Wassenaarseweg 7, 's-Gravenhage. Als u één dag wilt meemaken dan betaalt u f 15,— onder vermelding van welke dag u wilt komen. Kunt u niet tijdig gireren bel ons dan even op of schrijf een kaartje. Het telefoonnummer is 070-24.45.16. Gemaakte reiskosten boven de f 10,— worden vergoed. De lunch en consumpties zijn gratis. Deze dagen staan onder leiding van het CDA-vrouwenberaad en worden gehouden van 10 tot 16 uur. Na inschrijving ontvangt u het benodigde materiaal.

ARP- secretariaat gesloten

In verband met de komende feestdagen is het ARP-secretariaat gesloten van 24 december t/m 1 januari.

Handel en Industrie

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

GOES - Telefoon (0 1100) 2.75.55*
DRUKKERS
UITGEVERS

Al 80 jaar drukkers in Benelux voor bedrijven en organisaties

CHRYSANTEN... Gebruik er meer...
ze staan zo lang.

HANDELSKWEKERIJ

fides B.V.

CHRYSANTHEMUMS

Burg. Elsenweg 2, Postbus 26, De Lier (Z.-H.), Holland.
tel. 01745-4244*, telex 32723 Fides NL

SCHULING INDUSTRIE TECHNIEK BV

BINNENHAVENSTRAAT 20
HENGEL0-0
POSTBUS 52 TEL. 0 5400-1 56.00

AW **AUTOMATISERINGSBURO NEDERLAND** **AW**

Bent u een ervaren **PROGRAMMEUR**
met een gedegen vakkennis van
COBOL, RPG-II of
ASSEMBLER/COBOL

salariëring?
auto van de zaak?

onkosten-
vergoeding?

overige secundaire
arbeidsvoorwaarden?

werkklimaat?

UU (Uiteraard uitstekend)

Wis en waarachtig.
(aanschaf, onderhoudskosten,
wegenbelasting, kenteken-III,
verzekering en niet te vergeten
de hoge benzinekosten zijn alle
voor onze rekening!)

Zeker. Het maximaal bij de wet
toegestane bedrag.

Prima.

Gedegen vakmensen zijn
paniekbestendig; dit scheidt een
zelfverzekerde rustige en
prettige werksfeer en dat houden
we graag zo.

bel dan: 05480-56 05
tussen 9.00-12.00 uur

OF SCHRIJF NAAR:
AUTOM. BURO NEDERLAND
SCHOOLSTRAAT 9
7461 EG RIJSEN
C1D3E3E8C4 D7D3C1C1E3E2 E5D6D6D9
E5C1D2D4C5D5E2C5D55A

AW

DE BIJBEL

**K.B.S. KATHOLIEKE
BIJBELSTICHTING**
Postbus 27
5280 AA Boxtel

DE BIJBEL
WILLIBRORDVERTALING

- de nieuwste vertaling
- wetenschappelijk verantwoord
- met inleidingen, noten en registers

in drie edities

- standaardeditie f 65,-
- zakeditie f 40,-
- schooleditie f 27,50

met het bijbelpanorama in kleur, een tijds-
tabel waarop het ontstaan van de bijbel in
beeld wordt gebracht.

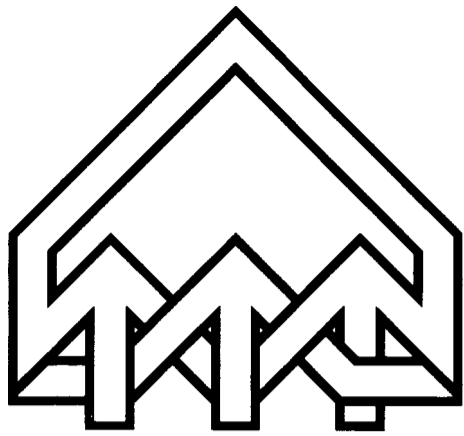
Wilt U inlichtingen over de Katholieke Bijbelstich-
ting bel 04116-73537 of schrijf een briefkaart aan
K.B.S. antwoordnummer 29, 5280 VJ Boxtel.
(geen postzegel plakken).

voor België:
Uitgeverij Emmaüs, Brugge

VERKRIJGBAAR BIJ DE BOEKHANDEL

Tienduizend vrijwilligers op pad voor grootscheepse aktie

CDA ONDER ÉÉN DAK

Fred Borgman,
CDA-Tweede-Kamerlid

CDA onder een dak

Een dezer dagen hebt u, CDA-lid en lezer van één van de bladen van de christen-democratische partijen, bezoek gehad. De voorzitters van CDA, ARP, KVP en CHU richten zich tot u en vragen uw medewerking voor de aktie, CDA onder één Dak.

Helaas kunnen de partijvoorzitters, Steenkamp, De Boer, Van Zeil en Van Leeuwen u niet allemaal persoonlijk ontmoeten, want er zijn meer dan 150 000 leden. Zoals u de afgelopen maanden in uw blad heeft kunnen lezen, gaan naast de partijvoorzitters, de CDA-bewindsliden en -kamerleden voor de aktie op stap. Maar het leeuwedeel van die 150 000 bezoeken zal door vrijwilligers moeten worden afgelegd. 10 000 vrijwilligers hebben zich bereid verklaard die klus op te knappen. Alle 900 plaatselijke partijafdelingen en -kiesverenigingen doen mee. Het enthousiasme en de medewerking – overal in het land – is zó groot dat er op iedere vijftien leden één bereid is gevonden om zijn/haar medeleden in de buurt te bezoeken.

Wij moeten ons goed voorbereiden op de fusie, die volgend jaar oktober moet plaatsvinden: Het CDA onder één Dak.

Enkelen van die tienduizend medewerkers in het land, zijn op deze pagina met hun portret afgebeeld. Zij doen een beroep op u om de aktie massaal te doen slagen.

Wat vragen de drie partijvoorzitters u in hun brief:

- 1 werf tenminste één nieuw lid;
- 2 geef zo mogelijk tien namen en adressen van mensen die nog geen lid zijn van het CDA, maar volgens u geïnteresseerd zijn in het CDA;
- 3 geef een financiële bijdrage ten bate van ons nieuwe CDA-kantoor. Het adressenmateriaal, dat uitdrukkelijk alléén voor deze aktie wordt gebruikt, zal binnen een week weer bij u worden opgehaald.

Het heeft enorm veel inspanning gekost om de aktie CDA onder één Dak goed voor te bereiden. Van de landelijke werkgroep die begin mei met de organisatie is begonnen, van de mensen die het hele land zijn afgereisd om in alle Kamerkringen voorlichting en informatie over de aktie te geven, van alle regionale en plaatselijke campagnewerkers. Beloon hen, en vooral het CDA, met uw medewerking, uw inzet om de aktie CDA onder één Dak te doen slagen!

Mevr. Meulenbeld-Smoes uit
Vriezenveen

Rob van der Toorn, CDA-db-lid,
namens rechtstreekse leden

Er zijn 150.000 Papoea's verdwenen...

Honderdvijftigduizend Papoea's – op z'n minst – zijn verdwenen in de tijd tussen de laatste, onder Nederlands bestuur uitgevoerde volks-tellingen en de recente Indonesische tellingen.

Honderdvijftigduizend mensen; net zoveel als in een stad als Nijmegen of Groningen, zijn verdwenen, vermist! Dit schrikbarende feit komt naar voren in het boek 'West Irian and Jakarta Imperialism' van de deskundige dr. Kees Lagerberg.

Zijn de Indonesiers, is Jakarta, bezig met een volkerenmoord in Irian Jaya? Zijn inderdaad hele dorpen uitgeroeid? Worden hele schoolklassen vermist? Wordt medische verzorging bewust nagelaten?

Het schrijnend onrecht dat nu in het boek van Lagerberg aan de kaak gesteld wordt, is al tien jaar aan de gang. Sinds de volksverraadpleging van 1969 wordt over de Papoea beslist, is voor dit volk geen eigen bestaan weggelegd.

Nu ook al tien jaar lang, ijvert de Stichting Hulp aan Papoea's in Nood met alle kracht voor een overlevingskans voor de Papoea, de vriend van de Nederlander. Helpt u ons mee om het onrecht ongedaan te maken? Met uw tijd, uw geld, uw invloed?

Honderdvijftigduizend mensen vermist. Voor hen komen we te laat. Voor veel andere Papoea's misschien nog op tijd...

**Met Gods hulp moeten we
het proberen.
Help ons dit werk te
blijven doen.
Uw steun is onmisbaar.**

Onrecht, al tien jaar lang...

Papoea-fonds
Postgiro 243000
Postbus 2100
5600 CC Eindhoven
Bank: Amro-Eindhoven
Rekening 444072470

Voor alle informatie:
Scholeksterstraat 7
3815 HJ Amersfoort.
Telefoon 033-728690

Stichting Hulp aan Papoea's in Nood

Een eerlijke krant. Dat is iedere dag opnieuw goed nieuws.

Het Nederlands Dagblad brengt dagelijks het nieuws uit binnen- en buitenland: berichtgeving op alle fronten. Daarin onderscheidt het ND zich dus niet van andere kranten.

Maar in het Nederlands Dagblad weerklinkt de boodschap van het Evangelie.

Dat vindt u iedere dag opnieuw terug in de deskundige berichtgeving, in de commentaren, in de achtergrondinformatie.

Het Nederlands Dagblad wil vanuit die overtuiging een eerlijke krant zijn.

Dat is vandaag de dag goed nieuws.

En alle reden voor een proef op de som.

De bon hieronder maakt het u gemakkelijk.

Nederlands Dagblad Een eerlijke krant.

Ik wil die krant wel lezen.

- Zend mij de krant 14 dagen gratis op proef.
 Ik abonneer mij tot wederopzegging op
het Nederlands Dagblad/Gereformeerd Gezinsblad.

Naam _____

Adres _____

Postcode _____ Woonplaats _____

Stort u nog geen geld. U ontvangt te zijner tijd automatisch een acceptgirokaart voor het abonnementsgeld van f 45,55 per kwartaal.

Deze bon in open, ongefrankeerde envelop zenden aan
Antwoordnummer 114, Amersfoort.